ZACVTI
OPERA

TOM·I·

ZACVTI LVSITANI OPERA OMNIA,

In duos Tomos diuiſa.

PRIORE CONTINENTVR

De Hiſtoria Principum Medicorum Libri VI.

POSTERIORE,

Praxis Hiſtoriarum Libri V.
Introitus ad Praxin.
Pharmacopœa.
Praxis Medica Admiranda, multis Obſeruationibus ab Authore locupletata.

ZACVTVS LVSITANVS DOCTOR MEDICVS ÆTATIS SVÆ LXVI Anno 1642
En ZACVTVM, lusitanæ fulgidum sidus plagæ,
Principem chori medentûm, sæculi miraculum.
CAR. SPONIVS DM.
Audran fec

ZACVTI LVSITANI,

MEDICI, ET PHILOSOPHI PRÆSTANTISSIMI,

DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA

OPVS ABSOLVTISSIMVM:

IN QVO MEDICINALES OMNES HISTORIÆ, de morbis internis, quæ paßim apud Principes Medicos occurrunt, concinno ordine disponuntur, Paraphrasi, & Commentariis illustrantur: necnon Quæstionibus, Dubiis, & Obseruationibus exquisitißimis exornantur.

EDITIO POSTREMA.

Ab ipso Authore, ante obitum, summâ curâ recognita, & locupletata.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGVETAN, in vico Mercatorio, ad insigne Sphæræ.

M. DC. XLIV.

CVM PRIVILEGIO.

IMPERATORI IMPERATORVM, REGI REGVM, DOMINO DOMINANTIVM,

ÆTERNO VERITATIS PATRONO,

Sacroſancto Archiatro, & Iudici æquiſſimo.

Zacutus Luſitanus Medicorum minimus.

CONSVEVERVNT qui Imperatoribus, Regibus, Magnatibus lucubrationes ſuas nuncupant, in eo potiſſimùm verſari, vt eorum Genealogiam, laudes, facinora, eleganti ſcribendi ſtylo proſequentes, pleniſſimis (vt aiunt) tibiis iactent, prædicent, ad ſidera euehant, & extollant. Ego verò ab his recenſendis ſuperſedens, ad ſecuriſſimum ſapientiæ tuæ portum confugio, cuius laudes canant Archangeli, cuius Maieſtatem tremant poteſtates, & omnis Prophetarum laudet exercitus. Nam quis humano ore id poſſe fieri arbitrabitur, licèt illi centum linguæ, oráque centum, ferrea vox? nullus ſanè, niſi inſanæ mentis compos. Conceſſiſti ergo Miſericordioſiſſime Domine, his in omnes MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIAS commentariis, coronidem imponi: Sed qua ſtudij ſedulitate, quibus vigiliis factum ſit hoc indefeſſi laboris opus, in mediis

occupationum fluctibus natum,illustratúmque, Tu qui renes,ac corda perscrutaris,probè nosti. Et quanquam difficilis hic nostrarum lucubrationum exitus, in Physica, & Medica scientia, à promulgatione veritatis, retrahere hominem meticulosum, & inconstantis animi posset: me tamen, cùm continuò foueas, certóque promittas, instituti nostri scopum, veritatem scilicet à te ortam, mendacij tenebris non offuscandam, futurum polliceris, vt non multos post annos,vel peritissimi acceptam referant;& Iuniorum Placita increpata, æqui, boníque consulant. Quo factum est, vt nostri labores dulcisimi, ex amarissimis reddantur: Et maximè, si te, supremum veritatis tribunal, vnicum habeam propugnaculum, & defensorem. Accipe igitur, quas tibi libentisimè studiorum nostrorum debitas offerimus primitias, & humillimum seruum tuum (quem ab ineunte ætate, parentibus orbatum,pauperem,egenum,humano prorsus destitutum auxilio, tua diuina tutela protectum, Pietate, & Clementia adiutum, altum ad Medicinæ culmen, & optatum scientiæ gradum fœliciter perduxisti, à Zoilorum calumniantium iniquâ linguâ, virulentis morsibus, ac liuida proteruiâ, tuêre, tege, defende.

LVDOVICO

LVDOVICO IVSTO, HVIVS NOMINIS XIII. GALLIARVM ET NAVARRÆ REGI, Christiani Orbis moderatori Inuictissimo, semper Augusto.

CVM Principes vniuersi Orbis contemplor, CHRISTIANISSIME SIMVL, AC POTENTISSIME LVDOVICE, *quorum patrocinio hanc rudem opellam commendarem, nullum, excepto te Monarcha tanto, inueni, quo auspice, & patrono publicum indipiscatur hic liber, quem iam maturum, subactum exercitatione multa, sparsum veluti fruge bona veterum lectionum, & illustrium quæstionum floribus decoratum tibi libenter offero, securus quid tentet inuidia, quid moliatur calumnia: nam Herculeo tuo clypeo permunitus, virulentorum hominum morsus rabidos coërcebo. Cùm enim amorem tuum erga studiosos, & litterarum cultores beneuolentiam, quam vel extremum Orbis finem habitantes, plenißimis, vt aiunt, tibiis iactant, prædicant, & buccinantur, attenta mentis acie considero, clariora iudico opera tua, quæ nulla humana lingua vix lustrari queunt, aut ferrea doctorum hominum, atque adamantina signari voce possunt. Sed quid plura consector, ac colligo quando tu solus diuino afflatus Spiritu, Galliarum populosißimas prouincias, tot illarum sinus, tot promontoria, tot littora, tot insulas, tot portus, tot maritimas, eásque bellicosissimas oras, tot oppida, tot vrbes, tot instructißimas arces, tot munitißima castella, tot fortißima præsidia, incredibili dexteræ tuæ fortitudine in vnam communißimam concordiam redegisti, quæ antea armis, intestinísque bellis exardentia, erant æquata solo, & flammis prorsus exusta? Quid commemorem Rupellenses indomitos, quorum superbiam, & diram rabiem, pacis, armorúmque arbiter, sola maiestate prosternens, solo nomine, solo virtutis miraculo infrænasti, & vno veluti pugillo conclusisti? Tu totius veluti mundi sequester, & Ianitor, Galliam, cui tanquam Sol aureus præsides, multis antea calamitatibus obsitam, grauibus hostium ærumnis oppressam recreasti, & in amplißimum securitatis, seu tranquillitatis portum ex angusto vitæ discrimine nunc reuocas. Quo ergo nomine hi syncerioris Medicinæ flosculi prodibunt fortunatiores? aut quem huius libri fautorem comparabo sublimiorem? nam, vt omittam tui sermonis suauitatem, clementiam, mansuetudinem, morum comitatem, Imperatoriam, & indicibilem gratiam qua splendes, ita hæc cum maiestate, maiestas cum dignitate, gloria, & auctoritate certant; vt te omnes certatim nuncupent, clament, velint, & communi voto totius Orbis Gubernatorem sibi cunctæ Nationes expostulent: non enim laboribus, non industriæ, non diligentiæ, non solertiæ pro gloria comparanda pepercisti vnquam, nihil inconsultè tentasti, nil nisi cum laude peregisti. Ob hæc remotißimi Reges, illustres Magnates tua gestiunt adorare vestigia, tuísque se genibus aduoluere festinant, immò Orbis vniuersus tua splendidißima facinora hæreditario iure acquisita admiratur. Quòd si hæc præexcelsa animi, & corporis insignia retexere velim, nunquam præ multitudine, & affluentia illorum finis futurus esset orationi meæ. Denique cùm hoc tempore tota*

fremat

fremat Germania bello, ferueat vehementiùs Anglia, æstuet Hispania, armis accendatur Italia; nec Polonia, aut Scotia, Brasilienses, India Orientalis, Occidentalis, Persia, Armenia, & tota Græcia, aut Abissinorum vastissimum regnum pace fruantur. & nobis circumcirca hostis immineat, tamen in Galliam tuam, nullis veluti finibus coercitam, populorum diuersorum multitudine numerosa refertissimam, singulari prudentia, maturo consilio, pietate, æquitate, Iustitia, non tam armorum, quàm beneuolentiæ vinculis, quæ sunt verè Principum fortissima tela, conseruas, quod nec alij bellicosissimi Reges ante te assequi vnquam potuerunt. O verè strenuum, & Heroïcum Principem! ô præclarissimum sapientiæ æternâ memoriâ celebrandæ nullo vnquam tempore intermoriturum specimen! ô felices, atque beatos populos, quibus talem Regem, Moderatorem scientissimum, atque Iustissimum habere contigit! Ergo triumphantissime Rex, Christianæ molis Atlas constantissime, Zacutum Lusitanum, huius libri auctorem, mille calamitatum fluctibus agitatum, ad Regios tuos pedes deuolutum, tuásque munificentissimas, & liberalissimas manus exosculantem, foue, tuêre, & à nasutulis censoribus, ne nomen eius suggillationis contagio polluatur, defende, & in clientelam tuam admitte. Hoc si feceris, pulchriora fortè, & maiora, quæ iam prælo gemunt, te fautore, lucis vsurâ fruentur. Æternum totius Orbis Conditorem, qui te tantis virtutum condecorauit titulis, suppliciter, obnixè, & indesinenter, omnique votorum nuncupatione precor, vt te Inclytum Principem in longissimos annos, Gallis tuis, nobis, toti Orbi, immò & posteris semper felicissimum, inuictissimum, triumphatorem conseruet, & augeat.

Manus tuas Regias exosculor, Augustissimæ Majestati tuæ addictus, humillimus seruus,
ZACVTVS LVSITANVS M. D.

Priuilege du Roy.

LOVYS PAR LA GRACE DE DIEV, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE; A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requestes Ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, leurs Lieutenans, & à tous autres nos Iusticiers, & Officiers qu'il appartiendra, Salut: Nostre amé IEAN ANTOINE HVGVETAN, Marchand Libraire de nostre ville de Lyon, Nous a fait dire & remonstrer qu'il auroit recueilly & recherché auec beaucoup de peine & frais, toutes les Oeuures de ZACVTVS LVSITANVS, tres-fameux Medecin, lesquelles ayans esté desia imprimées en Hollande, & ayant troué plusieurs fautes & erreurs dans l'impression desdites Oeuures, qu'il a fait exactement & auec grands soins & despences corriger; Il desireroit pour l'vtilité du public les faire reimprimer, mais d'autant qu'il craint que quelques autres Libraires ne les voulussent imprimer, ce qui luy causeroit vne perte notable: Il Nous a tres-humblement requis luy octroyer nos lettres sur ce necessaires: A CES CAVSES desirans fauorablement traicter ledit Exposant, & qu'il ne soit frustré des fruicts de son labeur, luy auons permis & octroyé, permettons & octroyons par ces presentes d'imprimer, vendre & debiter ledit Liure, en quelle façon, forme & charactere qu'il voudra; Faisans tres-expresses inhibitions & defences à tous Libraires, Imprimeurs & autres personnes de quelque qualité & condition qu'ils soient, d'imprimer ou faire imprimer, vendre ny distribuer lesdites Oeuures, toutes ensemble, ny separément, ny mesme en faire aucun abregé, sans le consentement & permission dudit exposant, pendant l'espace de six ans, à peine de confiscation des Exemplaires, & de trois mille liures d'amende, applicables vn tiers à Nous, vn tiers aux pauures enfermez de nostre ville de Lyon, & l'autre tiers, & tous les despens, dommages, & Interests enuers ledit Exposant: A la charge d'en mettre deux Exemplaires en nostre Bibliotheque publique, & vn en celle de nostre tres-cher & feal le Sieur Seguier, Cheualier, Chancelier de France, auant que les exposer en vente, à peine de nullité des presentes: Du contenu desquelles, Nous vous mandons que vous fassiez iouir pleinement & paisiblement l'Exposant, sans souffrir qu'il luy soit donné aucun trouble ny empeschement. VOVLONS aussi qu'en mettant au commencemeut ou à la fin desdites Oeuures, copie ou extraict des presentes, elles soient tenuës pour deuëment signifiées, & que foy y soit adjoustée, & aux copies collationnées par l'vn de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires, comme à l'original. MANDONS au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution des presentes tous exploits necessaires, sans demander autre permission; CAR tel est nostre plaisir, Nonobstant opposition ou appellation quelconque, & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne Voulons qu'il soit differé, Clameur de Haro, Chartre Normande, & autres lettres à ce contraires. DONNÉ à Lyon, le vingtiesme iour de Septembre, l'an de grace, mil six cens quarante-deux, & de nostre Regne le trente-troisiesme, Par le Roy en son Conseil. Signé, MASCLARY.

Les Exemplaires ont esté fournis.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,

AD

BENIGNVM LECTOREM,

omnis Literaturæ cultiſſimum, artiſque Phœbææ præſtantiſſimum alumnum,

TOTIVS OPERIS PRÆFATIO.

INTER multas, præſtantiſſimáſque Artes à Deo Optimo hominibus datas, nulla eſt quæ vel originem illuſtriorem, antiquiorémve habeat, quàm Medicina. Nam eam à cœlo ortam, elapsámque, & nobis ab Altiſſimo commendatam, omnes antiquiſſimæ hiſtoriæ, tam Diuinæ, quàm humanæ, & Poëtæ, vetuſtiſſimi omnium ſcriptores, memoriæ prodiderunt.

Hanc eſſe Medicinæ originem, ſiue Hebræos, Arabes, Ægyptióſve ſequamur, nulli non eſt manifeſtum. Illi enim Adam primum humani generis Parentem, Diuino eam numine accepiſſe ferunt, vt elegantiſſimè ſcribit Platonicorum Princeps Marſilius Ficinus *lib. 4. ſuarum epiſtolar.* Reliqui primos Medicinæ inuentores Deos aſſignarunt, Cœlóque dicarunt: Quare ipſa à Deorum oraculis multifariam petita eſt, auctore Plinio *lib. 29. natur. hiſtor.* adeò vt veteres omnes vix crederent, Medicinam ab humanis potuiſſe ingeniis inueniri, cùm ipſa, vt refert Quintilianus Auus *declamat.* 268. res ſit ſacra, donúmque Dei appellari mereatur.

Deinde, quis ſecum penſitet, quàm multiplex ſit in humanis corporibus diuerſitas: Quanta ex ætatibus, cælo, ſexu, regionibúſque varietas: Quàm infinita in tot millibus herbarum diſcrimina: Quàm innume-

rabilia morborum genera, quæ ſupra 300. nominatim fuiſſe prodita refert Plinius *lib. 26. cap. 1.* Quot ſint venenorum mille pericula: Quot inſidiæ, quibus mortales quati ſolent: quibus omnibus ars Medica variis ſanè munita auxiliis, promptiſſimè opem fert, & mirabiliter opitulatur.

Denique quis cogitet quanta ſit in corporum cœleſtium obſeruatione varietas, quam niſi cognoueris, ſæpenumſirò venenum erit, quod in remedium datur: Ne interim commemorem ſæpè fallaces morborum notas ſiue colorem habitus ſpectes, ſiue lotij ſigna rimeris, ſiue pulſus harmoniam obſerues, vt non immeritò Hippocr. *in limine Aphoriſmorum* pronunciauerit Iudicium eſſe difficile: velut hoc agentibus malis, vt hoſtem Medicum fallant, & imponant: tantus vndique ſeſe offundit difficultatum tenebricoſus labyrinthus, vt arduum planè ſit, omnes, vel oratione proſequi, vel mente complecti laborioſum videatur.

Hæc omnia ingenio aſſequi, induſtria peruincere, eſſet profectò fibras terræ, & abſcondita eius viſcera penetrare; A deò innumerabilia ſunt, quæ Medicina, artium omnium nobiliſſima, hominem ſolùm contemplans, inquirit, & rimatur, vt nihil ſit ſub pedibus eius, vel ſupra eum in toto orbe, quod ipſa ſagaciſſimè, vel ipſo digito non oſtendat, patefaciat, ac vndique exploratum reddat. Herbarum enim, fruticum, ſuffruticum, arbuſtorum, arborum, plantarum, foliorum naturam exactiſſimè perpendit. Animalium arcana ſubtiliſſimè inſequitur. Omnium denique quæ hominum vitæ conferre poſſunt, (quæ propemodum ſunt infinita) aut illi nocere queunt, perſcrutatur.

Ad hæc, nullum ita ſæuum extat malorum genus, nullum ita peſtilens, nullum ita contagioſum, cui non ſint à Medicis ſaluberrima excogitata auxilia: ſic enim deambulare claudos, balbutientes loqui, & inſanos, ſtultóſve reſipiſcere videmus: Quæ res par miraculo (ſi miraculum non ſit) Diuinitati ſolùm adſcribenda videtur. Ita Deus Opt. Max. humani generis miſertus homines natura perductos, Medicorum arte, cura, ac diligentia tuetur.

Deus nobis vitam dedit, Medici ipſam proſperam, & incolumem ſeruant, & iam iam labaſcentem retinent, ac multò efficiunt diuturniorem.

Ea eſt huius excellentiſſimæ Artis dignitas, præſtantia, ac neceſſitas, vt ad vitam mortuos (quod ſolius Dei proprium eſt) reuocet, ac reſtituat: Quod perſæpè Æſculapium, ac Podalirium, ſummos Medicos, feciſſe experientia compertum eſt.

Empedocles etiam Philoſophus, & Medicus celeberrimus maximam ex eo gloriam conſecutus eſt, quòd mulierem defunctam, viuam dimiſerit, vt teſtis eſt Heraclides Ponticus, *in eo libro, cui titulus eſt, De deperdita reſpiratione.*

Aſclepiades etiam inter Medicos magni nominis, hominem exanimatum, elatum, comploratúmque, è rogo in domum viuum reduxiſſe traditur à Plinio *lib. 3. cap. 37.* & *lib. 26. cap. 3. Quot cenſes*, inquit ille, *homines ante diem ſepultos fuiſſe, priuſquam Medicorum ſolertia, morborum vires, & remediorum naturas deprehenderit. Quot hodie mortalium millia viuunt, qui ne nati quidem eſſent, niſi eadem ars tot naſcendi diſcriminibus, remedia, & obſtetricandi rationem, exactámque viam reperiſſet?* Adeò, vt pariens ſimul, & naſcens, ſtatim in ipſo vitæ limine Medicorum opem miſerabili vo-

ce implorent; & qui nondum vitam acceperunt, dum per eam prohibentur abortus, dum mulieri feminis retinendi, & elaborandi vis confertur, dum pariendi facultas datur. Ea eft Medicinæ vis, & in curandis, præferuandifque humani coporis malis efficacia, ac poteftas.

Hanc etiam tota commendat antiquitas, & eam primam omnium reperit neceffitas: Si quæris fcientiam: auctores illuftrant. Si quid auctoritatis addit honos: non alia tam paffim, ac tamdiu honores diuinos meruit. Si magni fiunt, quæ fummis viris probantur: hæc fummos Reges, hæc Primates non folùm delectauit, verùm etiam illuftrauit. Si difficilia quæ funt, eafunt & pulchra: nihil hac operofius, quæ tot difciplinis, tantarum rerum perueftigatione, vfúque conftat. Si dignitate rem æftimamus, quid excellentius quàm ad Dei benignitatem proximè accedere? Si poteftate: quid potentius, aut efficacius, quàm totum hominem certo exitio periturum, fibi poffe reftituere? Si neceffitate: quid æquè neceffarium, atque id fine quo nec viuere, nec nafci licet? Si virtute: quid honeftius, quàm feruare genus humanum? Si vtilitate: illius vfu neque maior eft, neque latiùs patet. Si compendio: aut hæc imprimis frugifera fit oportet, aut ingratiffimi mortales. De cuius origine, antiquitate, neceffitate, honore, difficultate, dignitate, poteftate, vtilitate, lege, quæ eloquentiffimè, ex omninm auctorum fententia fcripfit Petrus Andreas Canonherius, *in fuis politicis, & medicis ad lib. feptem Aph. commentariis, in præfat in cap.1. à num.1. vfque ad num.83.* & non filuit Lipfius elegantiffimus *in orat. vtrùm Iurifperitia, an Medicina plus boni hominibus attulerit.*

In hac ergo celeberrima Arte, celeberrimi, & famigeratiffimi Medici extitere. Inter quos fuit ille primus, Diuinus fanè, ac Venerandus fenex Hippocrates Coüs, fulgentiffimum Medicinæ lumen veriùs nuncupandus, De cuius laudibus fat plura veteres, & iuniores ferè omnes, cuius genealogiam, viuendi genus, librorum æftimationem & numerum, graphicè, folertérque defcripferunt Ludouicus Lemofius Lufitanus eruditiffimus, *in tract. De iudicio operum Magni Hippocr.* & nuper Mercurialis *eodem titulo.*

Poft Hippocr. non defuere Viri, ingenio, acutie, & medendi fcientiâ clari, qui ipfius doctrinam eleganter illuftrarunt; de quorum cœtu fuere Diocles, Archigenes, Afclepiades, Apollonius, Ruffus, Polybius, Mofchio, Cleopatra, Mufa, Thucydides, Sabinus, Diofcorides Anazarbæus, Lycus, Pelops, Mantias, Herodotus, Democrates, Herophilus, Antyllus, Celfus, Crito, Philotimus, Praxagoras, Soranus, Domnus, Attalio, Capito, & alij, de quibus Galenus memorabilem, honeftámque femper fecit commemorationem. Quorum volumina repofita in templo, Romæ incendio conflagrarunt, quando Pacis delubrum totum, & ingentes Palatij Bibliothecæ exuftæ fuerunt, vt Gal. *lib. 1. per gener. cap. 1. & lib. de lib. prop. cap. 2. & 11.* latiffimè retulit.

Sed hos omnes longo interuallo fuperauit Galenus fortiffimus Medicorum Antefignanus; quifexcentis poft ipfos annis, ita vniuerfam Medicinam veterem, Hippocratica breuitate obfcuram, & demonftrationum firmamentis orbam, mira ingenij folertia, ardua fcribendi libertate, ingenuo, ac venufto in capita certa ordine difpofuit, atque digeffit; & adeò purè, eleganter, copiosè, & doctè omnia propofuit, rationibus ftabiliuit, eadem expoliuit, locupletauit, atque perfecit, vt eum, artem hanc primò inftituiffe, ac genuiffe fit dicendum.

Duobus hisce Medicinæ luminibus accessere Principes Græci, veræ, saniorísque medicæ peritiæ professores, fidelissimi, exercitatissimi, ac scientissimi.

Inde linguarum, disciplinarúmque liberalium, densa per Græciam ac Latium oborta caligine, ad Arabes deuoluta sunt studia: quibus excolendis Arabum maximus Auicenna, & post hunc, cæteri Mauritanicæ familiæ proceres doctissimi, qui Hipp. Galenique vestigiis inhærentes, obscuriora quædam pleniùs, clariúsque prodere, & pro virili sua parte scientiam hanc singuli amplificare studuerunt.

Sed cùm homines non solùm sibi, sed & aliis nati esse videantur, Post hos non defuere viri præstantis ingenij, acutissimi, ac peritissimi, qui superiorum doctrinam explanare, rationibus fulcire, argumentis munire conati sunt, & aliqua proprio Marte adaugere, & nouare, cum summa sui nominis & famæ celebritate ausi sunt.

Sícque primis illius Parentis obscuras Aphoristicas dictiones, tanquam ex Delphico tripode, prædicentis, ac prædiuinantis explicarunt Philotheus, Oribasius, Dinus Florent. Vgo Senensis, Iacobus Forliu. Thadæus, Marinellus. Sequuti sunt Hieremias Thriuerus, Fuchsius, Barochius, Cardanus, Hollerius, subtilis Argenterius, Capiuacius, Christophorus à Vega, Vallesius, Brasauolus, Mercurialis, Guilielmus Plantius, Anutius Foësius, Benedictus Busthemantinus, Butinus, Rodericus à Fonseca, Ambrosius Nunius, & nuper Ioannes Heurnius practicis breuibus obseruationibus egregiè; & post omnes nuperrimè Petrus Andreas Canonherius Antuerpiensis, omnes septem particulas, moralibus, politicis, medicis, & theologicis commentariis elegantissimè.

Libros Epidemiôn subtilissimè exposuere Vallesius, & Musa Brasauolus: lib. secundum Iacobus Esteue Valentinus: sextum Fucsius: & historias epidemicas, variæ lectionis vir Mercurialis.

Coacas Prænotiones Hollerius, Desiderius Iacotius, & subtilisſimus Duretus.

Libros muliebrium morborum felicisſimè Mauricius Cordæus explanauit. In eisdem morbis insudarunt Gynæciorum auctores, quos primò Gasparus Bauhinus in quatuor tomos; deinde Israël Spachius in vnum volumen collegit; hos sequuti sunt solertisſimus Rodericus à Castro, Petrus Forestus, Akakia, Marinellus, Massaria, Sennertus, Varandæus, Ioannes Heurnius, Hucherus, & Nicolaus Fontanus, & vltimò Raphaël Moxius Gerundensis, qui nuper fœminarum morbos acutos curandos per venæ sectionem, graphicè delineauit: fecit etiam Ranchinus.

Libros de rat. vict. in morbis acutis Brasauolus, Brachelius, Vallesius, Mercurialis, & Ioannes Heurnius doctissimè explanarunt.

Libros 22. Hipp. Theodorus Zuuingerus tabulis suis eruditissimis poliuit, & exornauit.

Omnia opera Hipp. Anutius Foësius succinctis scholiis illustrauit, & Hippocraticon lexicon construxit admirandum.

Lib. de insomniis clarissimus Iul. Cæsar Scaliger explanauit.

Libros Prognosticôn Vgo, Iacobus Forliuius, Benedictus Victorius, Henricus Cuelhar, Brauus Petrafitanus, Mercurialis, Antonius Musa, Christophorus à Vega, & Ioannes Heurnius succinctè, eleganter, & doctè.

Lib.

Lib. de nat. humana Iacobus Segarra, & Heurnius. Prorrhetica Mercurialis, Iacob. Scutellarius, & Sebaſtianus Paparella.

Lib. de capitis vulneribus Vidus Vidius Florent. & acutiſſimus Fallopius, fecit etiam Blaſius Hollerius.

Lib. de octimeſtri partu, & de Medicamentis purgantibus Chriſt. à Vega, & Allemantius Heduus. Lib. de flatibus Valleriola. Lib. de loc. in hom. Lazarus à Sotto. Lib. de alimento Valleſius. Lib. de art. & lege Rodericus à Fonſeca, & Heurnius. Lib. de carnibus, Præceptionum, de veteri Medicina, Elegantiâ, & iuſiurandum, idem Heurnius Paraphraſtica verſione, & breuibus commentariis appoſitiſſimè illuſtrauit.

Tenebricoſa Galeni monumenta non defuerunt, qui ſtrenuam nauantes operam eruditiſſimè fuerint interpretati. Artem Medicinalem Thomas Rodericus à Veiga, Medicus & Philoſophus inſignis, Argenterius, Vgo, Iacobus Montanus, Akakia, & Sarmoneta.

Libros de loc. affect. idem Thomas à Veiga, Valleſius, Ioannes Agricola Ammonius, Iulius Alexandrinus, & nuper Petrus Garcia Carrerius intricatiſſimas diſputationes in omnes hos libros ſubtiliſſimè enucleauit.

Lib. de dif. feb. Vega, & Veiga, Gibaltus, Ioannes Brauus Petrafitanus, & elegantiſſimus Trincauellius.

Lib. de temp. Gaſpar Lopius Canarius, & eruditiſſimè Segarra, & Valleſius.

Lib. de curandi rat. per ſanguinis miſſionem Fuchſius, Ferdinandus Mena, & Hieronymus Nunius Ramires Olyſſip. doctiſſimè emedullarunt.

Lib. de ſymp. cauſis, & diff. explicuere fœliciter Fuchſius, & ingenioſiſſimus Valleriola, & Segarra.

Lib. 7. de Methodo medendi Fabius Paccius doctiſſimè. Libros folùm 12. elegantiſſimè Ludouicus Lemoſius. In quibus enarrandis inſudarunt Iulius Alexandrinus, & Ammonius. Hos omnes è Latina lingua in Hiſpanicam tranſtulit fideliter Hieronymus Grillus Syracuſanus.

Lib. de ſimpl. Med. facult. Valleſius expoſuit. Lib. quos, quibus, & quando curare conueniat ingenuè Mena enucleauit.

Libros de placitis Hip. & Plat. Alexandrinus. Lib. de natural. facult. Ludouic. Lemoſius, & acutiſſimus Ioubertus.

Lib. de conſtit. art. med. Valleriola. Lib. de inæquali intemper. Proſper Calanus, & Ioannes Agricola Ammonius.

Lib. de compoſit. medic. ſec. loc. Ianus Cornarius, & Vazæus fœliciter explicarunt. Lib. de Anatomicis adminiſtrat. inſignis Anatomicus Andreas Veſalius explanauit.

Aurelij Cornelij Celſi præclariſſima opera, Scholiis, & paraphraſi illuſtrarunt Brachelius, & Balduinus Ronſſeus doctiſſimè: fecit etiam Petrus Pauuius erudititſsimè.

In Theophraſti monumenta de hiſtoria, & cauſis plantarum ſcripſit diligentiſsimè Iulius Cæſar Scaliger: fecit etiam Turnebus.

Dioſcoridem, totius ſanè naturæ interpretem mirabilem, explanarunt Marcellus Virgilius, Cornarius, Mathiolus, Andreas à Lacuna, Amatus Luſitanus, Ruellius, Brunfelſius, Ioannes Rodericus Albicaſtrenſis, & Hermolaus.

Paulum Æginetam Scholiis, & annotationibus ornarunt Ioànnes Guinterius Andernacus, Ianus Cornarius, Iacobus Goupylus, & Iacobus Dalecampius.

In Auicennæ Arabum Principis ſcripta ab Andrea de Alpago Bellunenſe, & Gerardo Cremonenſe, ex Arabica lingua in Latinam tranſlata, extat illud indefeſſum & laborioſum Gentilis Fulginatis, & Iacobi de Partibus opus, ſubtilium dubiorum, difficilium quæſtionum copia, ac neceſſaria, vtiliſſimáque doctrina refertum. In Cantica ſcripſit Auerrhoës. Ipſius poſtea mentem explicarunt Iacobus de Forliuio, Dinus Florent. Vgo, Antonius Maria Betta; Et poſt hos ornatè, ſuccinctè, & breuiter Paulus Mongius, & Ioannes Coſtæus doctiſſimè. His addas Petrum Garciam Carrero, & Antonium Poncium à Cruce Hiſpanos, qui Fen. Primam, Lib. primi, & fen. 14. de feb. ſubtiliſſimis diſputationibus illuſtrarunt.

Raſium, Arabicæ Scholæ ſtrenuum ducem, interpretati ſunt Matthæus Peritus, Ioannes Tornamira, Guainerius, Harculanus, Leonardus Iacchinus, & Veſalius elegantiſſimè.

Meſuëm in componendis pharmacis vigilantiſſimum, enuclearunt Saladinus, Platearius, Chriſtophorus de Honeſtis, Mundinus, Siluius, Andreas Marinus, elegantiſſimus Manardus, Coſtæus, & Paulus Mongius doctiſſimè.

Iſahac Iſraelitam Petrus Hiſpanus copioſiſſimis Scholiis illuſtrauit: fecit etiam Albanus Hyllus, Britannus diligenter.

In Plinium, & Solinum luculentiſſimas appoſuit exercitationes Claudius Salmaſius, qui velut alter Varro Galenium, Dalechampium, & Pintianum Plinij interpretes longo interuallo ſuperauit, ſcientiarum Phœnix appellandus.

Sed cùm Medici Iuniores, ſcribendi, diſputandi, & augendi hanc artem ſtudio, ſcriptis ſuis certatim inter ſe debaccharentur, in varias diſperſi ſunt ſectas. Quidam enim quæſtiones Medicas, contradictiones, Controuerſias, aut differentias ampliùs æſtimarunt: de quorum numero ſunt Conciliator, Tarraga, Ioubertus, Cardanus, Ioannes Baptiſta Syluaticus, Franciſcus Valleſius, Iulius Cæſar Claudinus, Turinus, & Petrus Vaëzius. Paradoxa celebrarunt Fuchſius, & Ioubertus.

Centurias Curationum, exemplis raras, & varietate doctrinæ refertas, primus omnium adinuenit Antonius Beniuenius, ſequuti ſunt eum Amatus Luſitanus, Frambeſarius, Hieronymus Montanus, Antonius Mizaldus, Reinerus Solenander, Alexander Trajanus, Coiterus, Rulandus Friſinus, & Alzarius à Cruce Vicentinus.

Epiſtolarem ſcribendi ſtylum, iucundum & grauem amarunt Manardus, eruditus Langius, Victor Trincauel. Nicol. Maſſa, Baptiſta Theodoſ. Leonicenus, Saporta, Dalechampius, Ioubertus, Ronſſæus, Saluſtius Saluianus, Cæſar Claudinus, Donatus Santorus, Mundella, Thomas Eraſtus, Crato, & Horatius Augenius doctiſſimus.

Obſeruationes inſtrūxerunt Abraham è Porta leonis, Cornelius Gemma, Rembertus Dodonæus, Eraſtus, Crato, Laurentius Scholtzius, Aloyſius Bellocatus, Iacobus Othæus, Carolus Piſo, Valleriola, & vltimò Petrus Foreſtus Belga, latiſſimè.

Conſilia fecerunt Hugo Senenſis, Matthæus Gradius, Montagnana, Ioannes Crato, Solenander, Trincauellius, & Fernelius Neotericorum facilè princeps, Gulielmus Ballonius, Guarinonius, & Matthias Cornax acutiſſimè.

Conſultationes celebrarunt Iul. Cæſar. Claudinus, Mercurialis, Ludouicus Mercatus, Rodericus à Fonſeca, Lælius à Fonte, & Zoroaſter Tinellus.

De varia rei Medicæ lectione diſputarunt Garcia Lopius, Lupeus, Cardanus,

danus, & graphicè Mercurialis. Ideam Medicinæ veterum nuper defcripfit Beuerouicius elegantiffimè.

In enarrationibus explicandis plurimus honos debetur Alphonfo Lupeo Cureleano, & ingeniofiffimo Valleriolæ.

Locorum communium epitomen fecit idem. De locis manifeftè pugnantibus egerunt Peletarius, Vallefius, Lacuna, & Nicolaus Rorarius ingenuè, qui omnium Medicorum Principum loca inter fe pugnantia retulit, & ad vnguem explicuit.

De morbis puerorum peculiarem fecerunt tractatum Sebaftianus Auftrius, Leonellus Fauentinus, Ludouicus Mercatus; & Mercurialis de iifdem difputauit eloquentiffimè.

De febre ftigmatica, purpurea, pulicari, pediculari, lenticulari, & maligna Fracaftorius Medicus, & Poëta Veronenfis celeberrimus; Lupeus, Gerardus Columba, Cornarius, Fabius, Paulinus, Thomas Iordanus, Paræus, Andreas Gallus, Aloyfius Toreus, Mercurialis, Petrus Salius, Petrus Paul. Pereda, Michaël Ioan. Pafchalius, Angelucius, Petrus Vaëzius, Vvierus, Simon Simonius, Fumanellus, Lud. Mercatus, & poft omnes Ioan. Colle de morbis malign. appofitiffimè differuit, cum Iacobo Cahagnefio prop. tract. de febrib.

De morbo gallico extat volumen plurimis auctoribus infignitũ, qui huius atrocis mali naturam, & veram curationem defcripferunt. Licèt in hoc explicando argumento maximus fit concedendus honos Nicolao Maffæ, Andreæ Matthiolo, Leoniceno; & poft hos Mercuriali, Mercato, Capiuacio, Ludouico Iflæ Guarinonio, Petro Toreo, qui de eo ex profeffo agitarunt.

De metallis Fallopius, Georgius Agricola, præter Diofcoridis interpretes, qui foffilium naturam diligentiffimè exararunt: quorum naturam, & caufas nuperrimè at exactiffimè, ex Medicorum arcanis, exarauit Bernardus Cæfius, libris quatuor de mineralibus, elegantiffimis.

De thermis, earumque apparatu eft volumen duodecim auctoribus illuftratum. De Balneis Ioan. Michaël Sauonarol. Mercurial. Ludou. Mercat. & Ioan. Bauhin. doctiffimè difputarunt.

De decoratione & fucis, Mercurialis, & Foreftus.

De venenis Sanctes de Arduynis, Greuinius, Geberus, Conciliator, Gordonius, Gilbertus Anglicus, Rabbi Mofes de Ægypto, Ioannes Gadefden, Ponzettus, Nicolus, Diofcor. interpretes. Euftachius Rudius, Paræus, Cardanus, Antonius Carthaginienfis, Fallop. Valleriol. Angelus Sala Vicentinus, Mercurialis, Foreftus, & Schenckius eruditiffimè controuertêre.

De Indiæ vtriufque aromatibus primus omnium Garzias ab Horto pertractauit. Eum fequuti funt, Chriftophor. à Cofta, & Monardus, cuius opera ex Hifpanica lingua in Latinam fideliffimè tranftulit Carol. Clufius, & fuccinctis, vtilibúfque Scholiis adornauit; de eifdem egit etiam Vvekerus, & Ioannes Fregofus in lib. de Aromatibus Indicis explicuit.

De re cibaria Antonius Gazius, Ioannes Bruyerinus, & clariffimus Ludouicus Nonnius eleganter.

De vifus organo argutiffimè egit Montalto, & Fortunatus Plempius fubtiliffimè. De rifu acutiffimè Ioubertus. De octimeftri partu Federic. Bonauétura. De difcurfu Medico Ioan. Bap. Perfona. De arte gymnaftica Mercurial. & Marfilius Cagnatus. De different. animal. Eduardus Vvottonus. De occultis natur. miracul. Leuin. Lemnius. De abdit. rer. cauf. Fernel. De præfixo vitæ termino eruditiffimè Ioannes Beuerouicius cum fociis. De occultis

rerum propriet. Ant. Ludou. Olyſ. De loc. Medic. ſelectis Iul. Guaſtau. De remed. ad Tyron. Aguilera. De perfecto Medic. Geor. Henricus. De Medico politico, Roderic. à Caſtro. De meteor. Microcoſmi Stephanus Roder. Caſtrenſ. ingenuè diſputauit, doctè, ſolidè.

De morbo nouo ſcorbutico Langius, Balduinus Ronſſeus, & Foreſt. De noua lue Morauiæ Iordanus, & Crato. De Plica Polaca Hercules Saxonia latiſſimè.

De iis quæ phyſicè ſcripta ſunt in libris ſacris, primus omnium diſceptauit Valleſius: eum ſequuti ſunt Franciſcus Rués, Leuin. Lemn. & omnium poſtremus Ioan. Camara Buſthemantinus, qui de reptilibus, verè animantibus Scripturæ ſacræ appoſitiſſimè diſſeruit.

De Aquatilibus Bellonius, Gillius, Oppianus, Hippolytus Saluianus, & Rondeletius. De quibus etiam, ſicut de auibus, reptilibus, & quadrupedibus extant rara illa Conradi Geſneri Tigurini, & Vlyſſis Aldroandi opera, miris ſanè encomiis celebranda.

Quæſtiones medico-legales agitauit omnium nouiſſimus Paulus Zacchias, Romanorum decus politè, ornatè, & doctè. De plantarum hiſtoria, præter citatos Dioſcorid. Interpretes, ſcripſerunt Ioan. Ruellius, Fuchſius, Lonicerus, Cluſius, Pena, & Lobellius, Rembert. Dodonæus, Ioan. Bauhin, & Ioan. Henric. Cherlerus eruditiſſimè.

De humani corporis fabrica Mundinus, Carpus, Thom. de Zerbis, Syluius, Fallop. Veſalius. Iacob. Guillemæus, Archangelus Picolhomineus, Varolius, Arantius, Felix Platerus, Carolus Stephanus, Seuerinus Pinéus, Andreas Laurentius,, Realdus Columbus, Gaſpar Bauhinus, Petrus Pauuius, Ioannes Vazæus, Valuerda Hiſpanus, Alphonſus Gueuara, Andernacus, Volcherus, Coiter, & poſt omnes Caſſerius Placēt. de quinque ſenſuū anatome, diligētiſſimè conſcripſerunt, & poſt omnes Ioann. Riolanus filius, eloquētiſſimè.

De internis medendis humani corporis malis, extant innumeri, inter quos hi ſunt præcipui: Alexander Maſſaria, Mercurialis, Hollerius, Ludouicus Mercatus, Donatus ab Altomari, Heurnius, Rondeletius, Victor Trincauellius, Montaltus, Petrus Salius, Euſtachius Rudius, Vidus Vidius Florent. Gordonius, Valeſcus Tarentinus, Benedictus Victorius, Rembertus Dodonæus, & alij, quorum numerum, longum eſſet recenſere.

In Chirurgica Medicinæ parte poſt Hipp. & Gal. extant fortiſſimi duces. In prima acie inueni neruoſiſſimos huius artis milites, qui pluribus bellicis inſtrumentis, gladiolis, nouacula, lanceolis, ſerra, cultellis, & omni chirurgico ornatu inſtructi, & muniti, me ab ſcribendi munere eliminabant, ac repellebant: De quorum numero ſunt Albucaſis, Guido Cauliacenſis, quem Ioannes Falco, & Ioubertus Monſpelienſis, ſcholiis vtiliſſimis adornarunt. Hos ſequuti ſunt Ioannes Vigonius, Vidus Vidius Florentinus, Carpus, Berengarius, Lanfrancus, Theodoricus, Brunus, Argelata, Ieſu Haly, Nicolus, Dinus, Franciſcus Arcæus, & Aluarus Nonnius eius interpres, Fallopius, Paræus cum ſociis, Tagaultius, Euſtachius Rudius, Andreas Alcaçar, Ioannes Brauus Chamicus, Andreas à Cruce, Gaſpar Tagliacotius, Petrus Foreſtus. Sequuti ſunt Hiſpani, qui longè omnium optimè ſimul, & copioſiſſimè ſcripſerunt idiomate ſuo, Ioannes Fragoſus, Ioannes Caluùs, Anton. à Cruce, Frāciſcus Dias, Petrus Toreus, Dionyſius Daca, Hidalgus de Aguero, Hieronymus Grillus, ſi quis horum vtilia, & erudita opera in Latinum ſermonem conuertat. Adde Hildanum clariſſimum, qui in ſuis centuriis chirurgicis, rara, & vtilia exempla proponit.

Et

Et si iterùm ad scribendum animum conuertebam, Artem totam à pluribus diligentissimè exaratam videbam, de quorum albo sunt omniscius Cardanus, Nicol. Nicolus Florent. Fernelius Ambianus, Vidus Vidius, Vvecкerus, Riolanus, Christophor. à Vega, Ludou. Mercatus, Ioannes Gorræus Amafortius, Georgius Bertinus Campanus, qui inceptũ opus non infeliciter compleuere. Omitto Andr. à Lacuna, & Alphons. Lupeum Cureleanũ; ille enim Galenum fecit abbreuiatum: Hic omnia huius auctoris opera succinctè, dilucidéque scholiis illustrauit; quem Iulius Alexandrinus sequutus est. Adde Iacob. Fontanum, Barth. Perdulcem, Danielem Sennertum, qui in suis operibus vniuersam Medicinã descripserunt. Sileo quamplurimos qui de variis argumentis varia opera euulgarunt, quos legat qui velit apud versatissimum Lindanum, Medicum Amstelodamensem eximium, qui post Schenckiũ, duobus libris, De scriptis Medicis, nuperrimè, eos stilo grandiloquo proposuit: nam nos compẽdium fecimus auctorum, non tractatum.

Visis, his & voce, & animo, & viribus ad scribendum defeci; Et perpensis omnibus, quæ in tanta scribentium varietate, & argumentorum medicinalium veluti exhausto fonte, ab aliis argutissimè dicta sunt, parùm abfuit, quin obstupescerem: Sed id, in tardum meum ingenium reiiciebam, quod vt aliud naturale agens, vltra metas actiuitatis suæ agere non potest.

Cùm ergo duo sint, (humanissime lector,) quæ hominum animos ex toto deprauare solent, otium videlicet, & veritatis remissus amor, doctissimi & subtilissimi ingenij tui, (qualiscunque sis, qui hæc attento animo perlegeris) subire periculum non dubitaui, cùm pro veritatis tutela pugna sit habenda. Pro hac enim (docente Arist. 1. *Ethic.* 3.) quemque sua decreta tollere æquum est: Sic aduersus Hippocratem sæpe Galenus: Contra Platonem Aristoteles: Aduersus Medicos Gnidos Hipp. pro veritate decertarunt. Sic Gal. *lib. 6. epid. sect. 2. com. 25.* non in Hipp. solùm scriptis, sed in aliis omnibus antiquorum libris obseruat, vt non temerè, quæ quisque ipsorum dixerit, approbet, sed experientia, & ratione, verúmne, an falsum sit, quod scripserunt, examinet. At qui se vnius auctoris doctrinæ veluti seruos aut libertinos addixerunt, simul atque ab eo scriptum inuenerunt, inconsideratè, ac temerè credunt. Nam veritas est potentissima, inexpugnabilis, ac triumphantissima res totius mundi: quod 3. Esdræ comprobatur. Nam, vt hoc loco ait Zorobabel: Forte est vinum, Fortior est Rex, Fortiores sunt mulieres, sed supra omnia vincit Veritas: omnis enim terra inuocat veritatem, Cœlum ipsam benedicit: hæc valet, vincit, & viuit in æternum.

Quare excusso otij, & negligentiæ somno, (plura enim mala docuit otiositas, Ecclesiast. 33.) qua nihil est deterius, teste Cicerone, 4. *Rhet.* 2. ne de vitio illo desidiæ arguerer, in palæstram literariam, licèt tantorum virorum eximiis operibus perterritus, descendere non recuso, ne in legem incidam Atheniensium, ignauos homines, & languore marcescentes, in forum protrahentium, & vt flagitiosos supplicio plectentium, vt refert Guilielmus Leporinus Heduensis, *lib. 4. art. memorat. cap.* 10. Desidia enim, vt Menander affirmat, absumit ingenium, vt rubigo ferrum: quoniam cùm sit animis periculosa, atque miserabilis, mentem corrumpit, & cùm sit nouerca eruditionis, omnia lædit atque profligat. Exercitatione namque roborari solet ingenium, virtus studiorum augetur, memoria conseruatur, & pigri, osci-tantésque animi fiunt vegetiores; Nam *ignauia*, teste Celso *lib. 1. cap. 1. corpus hebetat, labor firmat.*

Quæ omnia mecum tacitè perpendens,& à iuuentute,alta mente reuoluens,in animum induxi meum, me non poſſe meliùs hominũ ſaluti (qua nihil mihi fuit vnquam optabilius) conſulere, quàm ſi depoſito timore, affectantibus Medicinam, viam quandam non iniucundam, minimè ſalebroſam,à meis anteceſſoribus intactam demonſtrarem, in qua velut in lucidiſſimo ſpeculo, *Principum Medicorum Theoriam & Praxim per Hiſtorias methodicè concinnatam*, à nemine viſam, ab omnibus deſideratam planam facerem, vt in ea omnes ſeriatim morbos à capitis vertice vſque ad imum calcanei poſſint Medici intueri; & ſic docti, luce meridiana, hoc eſt, horum Principum facundiſſima doctrina ſuffulti, & illuſtrati, manu velut ducti, morborum impetum coërcere, & ægros ab Orci faucibus liberare queant: nam in his hiſtoriis, earúmque interpretatione inuenies vniuerſam penè Medicinam explicatam, & per ſuas partes methodicè diſtinctam.

Quare illud mihi feliciter menti occurriſſe reperi, & non negligendum duxi, ſi ſuper *Principum Medicinales Hiſtorias* inſudando, curioſè animum ad ſcribendum appuliſſem. Et ſic ad horum Auctorum hiſtoriales campos excolendos me conuerti: In quibus exornandis ſi fortè defecerim, ſat ſit, me omnium in hoc argumento primum aliis viam aperuiſſe, vt in eo deinceps feliciùs inſudent.

Et licèt in Auctorum mente explicanda, ſæpe iunioribus obſtrepuiſſe potiùs, quàm modulatè ceciniſſe videar; ab Hippocr. tamen, Galeni, Auicen. Principúmque placitis nunquam diſcedens, horum præcepta confirmare, & conſentanea veritati, contra illorum mentem, loqui non dubitaui. Sunt enim in hoc opere plurima noua dogmata, quæ in hiſtoriarum explanatione (commentarij inſtar) attexo, quæ quàm vtilia ſint, & vſui, Auctorúmque lectioni accommoda, & per ſe veriſſima, nullus probatæ doctrinæ vir, ingenuúſque artifex ibit inficias. Noli ergo mirari, me temerè & inconſultè tantum facinus aggredi: cùm nihil claſſicorum Auctorum carpſerim, quod indiſſolubilibus, (nî fallor) rationibus, validiſſimíſque machinis non oppugnem.

Scio non defuturos æmulos,& obtrectatores,qui hoc noſtrum ſcribendi genus renuant, improbent & auerſentur, redarguendi miſerabili morbo laborantes. Sed fuge iſtarum muſcarum, & cantharidum mores: Sicut enim in læta ſata hæ, & illæ in ſuauiſſima conuolant vnguenta. Sic multi, ingenium, geniúmque naturalem ad ſcribendum non habentes, aliorum laboribus detrahere non deſiſtunt: maiorem honorem, & gloriam ex aliorum dedecore aucupari ſibi perſuadentes.Non ceſſat paſci maleuolentia in viuis.

Abeant ergo ſpinoſi Medici, nec mihi vitio vertant, inſolentiæque inſimulent, quòd nouus homo, vix intra proprios Lares notus, doctiſſimos ſcriptis laceſſiuerim, qui auctoritatem ſibi iam pluribus annorum ſæculis præſcripſerunt. Ego, (vt vno verbo reſpondeam) cùm ex ignauia, & nimia in Neotericos obſeruantia factum eſſe cognoſcam, cur hactenus non ſolùm nihil arti, indies magis ac magis à noſtratibus ſit adiectum, ſed ipſorum commentaria, ſine delectu, velut oracula ſuſcepta ſint, horum deprauatas opiniones, (in veritatis gratiam) ad viuum reſecare, & penitus delere decreui, & maximè cùm ex eorum reprehenſione, damnum aut iactura non ſequatur, ſed pretium, & dignitas.

Tu verò benigne ac candide Lector,iſtorũ nebulonum vitilitigatorúmque oblatrantium furioſos impetus coërce, linguam eorum mordacem, & ad

maledicendum

maledicendum promptissimam refræna: ne glorientur in malitia, ne tota die cor eorum iniustitiam cogitet. Quia lingua eorum sicut nouacula acuta facit dolum, & diligit malitiam supra æquitatem; & amat magis loqui iniquitatem, quàm benignitatem, & præcipitanter alios inquinat, vt Psalmographi verbis vtar *Psalmo* 51.

Quantum enim laboris subeat, hoc indefessi laboris opus, ex Principum historiis 388. constructum in suum locum vertere, vtili, & Laconico ordine disponere: Galeni Historias 200. Aliorum verò Principum 188. dilucidè interpretari: Classicorum controuersias dirimere (quibuscum certamen ineo, inter cuius suauissimos flores plura senticosa delitescentia inueniuntur:) docta Barbarorum dicta, luce orationis exornare, expositorum errores detegere, nodos difficultatum soluere, experietur qui periculum facere tentet: si fecerit, non dubito quòd æquior futurus sit iudex studiis nostris: Nam prouincia ardua est, & difficilis, quam ad vmbilicum perducere superni mihi fuit, & arbitrij, & auxilij, in qua varietas & vbertas quæstionum, à doctis & probis viris, spero vt candidè probentur.

Nec mireris lucubrationes has ex Barbarorum etiam lectione coagmentatas. Nam hi, licèt barbarè (ob malè traducentium culpam) Medicinam literis mandauerint, plura tamen scitu digna, & vtilia posteris tradidêre. Ipsorum verba sic fideliter posui, ne sensuum corruptorem, aut deprauatorem me appellarent: Sciens morbos non eloquentia, sed auxiliis curari, teste Celso: *Æger enim præsidium quærit, non ornatum.* Horum historias cum Græcis, & Latinis coniunxi, vt vnanimis constaret Medicina. Omnium Auctorum productas aliquas historias in compendium redegi, ne legentibus tædiosa oratio esset, necessaria tamen proponens, superflua euitans. Quòd si sub vna historia, alias videris comprehensas, id me fecisse existimes, quia eæ de eodem argumento agunt, in eundem scopum diriguntur, ac eandem curandi methodum expostulant. Si tamen in aliquam historiam fortè incidas Principum, à nobis non exaratam, eam vel Chirurgicam esse, vel parui momenti, vel ad aliquam ex prænarratis reducendam, vel ex aliorum mente Principes loquutos fuisse, intelligas velim. Nam & ego in his colligendis historiis, conferendis, transcribendis, per multos annos magna alacritate insudaui.

Vniuersum opus in sex libros diuisi.

Primus de capitis affectibus agit.

Secundus de vitalibus, & naturalibus organis disputat.

Tertius de partium genitalium, & inferiorum morbis pertractat.

Quartus de febribus ratiocinatur.

Quintus de venenis, & antidotis sermonem instituit.

Sextus de iis quæ certam sibi sedem non determinant, verba facit.

In quæstionibus explicandis, in causis, & differentiis morborum exponendis, in auctorum mente explananda eum ordinem seruo, vt in iis, quæ ab aliis rectè dicta sunt, nullum tempus inutiliter consumam: In iis quæ mediocriter agitata inuenio, ea mei tenuis ingenij limâ, lucidiora reddita ad vmbilicum perduco. Plurima etiam quæ ab auctoribns nullo modo dicta sunt, (sunt enim multa) ea puriori scribendi stylo omnium nouissimus controuerto. Ne mireris, dat siquidem meliora dies, nec omnia possumus omnes. Nam, vt bonus dicebat Guido Cauliacensis, *sumus pueri in collo gigantis.*

Accipe

Accipe igitur Principum Medicorum palantes quidem, & longè diſperſas hiſtorias miro ordine coactas, diſpoſitas, & explicitas. Quod opus à nullo meæ profeſſionis homine, (abſit à verbo ſuperbia) nec inceptum, ne dicam abſolutum, nec prior, nec noſtra ætas vnquam vidit. Quod ſi tibi placere annuis, *In Chirurgicas omnes Medicorum Principum Hiſtorias*, quæ ſunt pluſquam 300. accurata tibi pollicemur commentaria, vno tantùm præmiſſo opere, quod *De Iuniorum Medicorum in Theoria, & Praxi erroribus* diſputabit, plurima lectione, vtili & vario argumento illuſtratum. Hæc erant, Lector optime, quæ tibi in veſtibulo huius ædificij noſtri differenda habui.

OPERIS

OPERIS AVCTORES.

EXPLICANDVM primò qui sint huius operis auctores: Quæ vtilitas. Auctor primus fuit *Galenus*, natione Græcus, Niconis illius Geometræ atque Astronomi filius. Apud Pergamum Asiæ ciuitatem ortus, pius, gratus. Medicus sua tempestate clarus, apud posteros multò clarior. Floruit Athenis, & Romæ Antonino Pio imperante. Vixit annis 77. aut, vt alij referunt, 90. Et cùm ad videndam Hierosolymæ magnificentiam, & sumptuosissimum templi apparatum contemplandum accederet, licèt speciosissimo, & robustissimo esset corporis habitu, mari mortuus est, febre quadam insidiosissima, quæ adeò in humores, & viscera grassata est, vt nullum non medicamentorum adhibitum genus contempserit.

Is Medicus fuit summus, & cùm adhuc iuuenis esset, ad Athenas mittitur, ibíque sub Thalio præceptore, Medicinæ ita operam vehementissimam dedit, vt non solùm medicarum, sed omnium prætereа rerum humanarum, visibilium, sempiternarum, occultarum, terrestrium, cumulatissimam scientiam fuerit assecutus, & quod perpaucis contingit, præter Germanum sermonem, Italicum, Græcum, Arabem, Syrum, & denique Ægyptium est amplexus.

Qua de causa factum est, vt ex libris, quos de re medica hactenus nostra probauit ætas, nullus sit, quem omnes crebriùs, aut maiori cùm voluptate versent, quàm Galeni monumenta. Nec immeritò: Nam summus auctor, incredibili rerum omnium scientia affluens, & abundans, totam artem medicam compleuit, non perfunctoriè, sed firmissimis rationibus, eleganti stylo, scientia exactissima, ingenio raro, iudicio admirando, præexcellenti rerum vsu, stupenda rerum omnium cognitione præditus. Singulari pollens virtute, constantia, pietate, & aliis mirabilibus dotibus insignitus.

Verumenimuerò, si Galeni ingenium, si iudicij acrimoniam, si doctrinæ & prudentiæ magnitudinem, si rerum omnium peramandam veritatem, si ex reconditis etiam fontibus habitam subtilitatem, si docendi suauitatem, si incognitarum rerum demonstrationem, si ardentissimam diligentiam, si fidelem memoriam, si naturam ad Medicinæ studia procliuem, (qua repugnante, irrita sunt omnia) si laborum inenarrabilem patientiam spectes, nullibi proculdubio nisi in recondita illa, ac penè diuina *de vsu partium* tractatione euidentiùs apparet; & maximè cùm adhuc balbutiens esset Medicina, in qua non modò alios, verùm seipsum etiam superauit. Immò si argumenta similis momenti, *de pulsuum diff. præsag. vtil. respirationis*, ad vnguem contempleris, in his, acutissimi ingenij abstrusam eruditionem reperies. Sed quis has, & alias mirabiles dotes, altiori gradu in hoc auctore sitas, narrando, aut saltem minimam earum partem perstringendo, non deficiet? etsi ipsi Demostheni, aut Ciceroni hocmunus deferretur, quanquam alterum Græci eloquij, alterum Latini principem dicant.

Nec refert quòd aliqui, gloriæ Gal. parum studiosi eò dementiæ deueniant, vt dicant, eum in expositione Hipp. grammaticum egisse, & Latinæ linguæ prorsus ignarum, philosophiæ arcana non penetrasse: hos enim rabie quadam percitos, ac miserabili inuidiæ vitio occæcatos, & malis auibus initiatos, in sua ignorantia sepultos hallucinari, & putaui, & puto, quorum plurimi, quum pedem in Medicina vix promouerint, à Galenique facundissima doctrina penitus ieiuni sint, in foro, in consultationibus, in medicis sermonibus, aduersùs eum blaterare non erubescunt: cùm is in eliciendis summi Dictatoris reconditis sensibus mirabile ingenium, consummatum iudicium, incomparabilem perspicuitatem, cum curandi mira dexteritate coniunctam semper ostenderit: sed vt ipse dicebat, 6. *epid.* 4. 19. *Illiteratorum, flagitiosorúmque hominum latratus euitari non potest.*

c Eiusdem

Eiufdem laudes decantant,qui primum in Medica facultate locum tenent. Alexander enim Trallianus, eum nonnifi cum epitheto, & cognomine Diuiniffimum appellat. Oribafius *lib.1 collect in præfat.* refert Galenum Medicinam, via, ratione, & diftinctione pertractaffe ita eleganter: vt cæteros omnes antecelluerit, cùm principia, & fententias Hipp.fuerit imitatus.Haly Abbas *lib 1 theor.& Rabbi Moffes 25.part.aph.* dicunt Galenum in Medicina plus fciuiffe,quàm alium cuius famam audiuerint, aut fcripta legerint. Auerroës *lib. 5. collect* philofophandi fcientia, atque ingenij facunda clarum, ipfum vocat. Arnald.*in lib.de diuerf intent. Medicor.*eum nuncupat virum grauis ponderis,recti iudicij, & exquifitæ perfcrutationis prout exigit neceffitas.

Et ne putes hoc à Medicis folùm effe affertum, cùm non defint ex alienis Auctoribus grauiffimi viri, quibus veritatem hanc lubet planam facere: ipfe enim, omnes fuperiores Medicos (Hipp.femper excipio) & ingenij acumine, & præftanti doctrina fuperauit. Nam Iuftinianus *in proœm.ff.* parentem omnis virtutis cognominauit. Eufebius Cæfarienfis *lib.5.hift Ecclef cap.vlt.* Angelus *confil.9.* in verbo fanctiffima Regina. Antonius Coccejus *lib. 4. Æneid.7.* Hermanus Skedel Nurembergenfis, *in fuis temporum hift.* Diogenes Laërtius, Georgius Valla, Placentinus, & alij, eum miris laudibus efferunt. Quid plura? nonne cunctis Medicis Doctoribus extitit gloriofior? homo alioquin minimè fuperbus,aut popularis gloriæ amator. In cuius laudibus proferendis non eft cur ampliùs immoremur, cùm de eo fat plura dixerunt veteres, & iuniores ferè omnes. Videndi Cælius Rhodiginus *lib.30.lect. Antiq.cap.12.* Andreas Tiraquellus *lib.1.de nobilit. & iure primog. cap.31. num. 69.* Fumanellus *lib.de vita & moribus Gal.* Symphorianus Campegius *tract de genealogia Gal.* De cuius vita Ioannes Gæmufæus, Andreas à Lacuna, & Mercurialis latiffimè pertractarunt.

Cornelius Celfus, (Licèt multo tempore Galenum præcefferit) fecundo loco ob id venit numerandus, quoniam non ita amplè Hipp.doctrinam explanauit. Hic enim Latinus Hippocrates meritò nominandus, ob fingularem doctrinam, & accuratam fcribendi facundiam, Princeps Medicinæ, hoc eft præcipuus, feu primarius dictus eft. Is ergo Confularis fuit ex Quiritium ordine vir, vixit fub Imperatore Tiberio, vel fortè fub Tiberio natus, vfque ad Trajani Imperium vitam produxit: Prout Genebrardus *lib. 2 chronicôn.* Rabbi Abraham *in hift. Cabalæ, & lib. de temp.ætatis, cap.5.* affignarunt, Fuit ergo Celfus, Medicus fui temporis illuftrior, medicamque artem octo libris comprehendit, ita graphicè, eleganter, ornatè, & breuiter, vt nihil ad eius perfectionem deeffe poffit: Et non folùm hoc volumen huius argumenti eloquentifsimum fcripfit. Sed etiam præcepta Rhetorices, Rei quoque militaris,& Rufticæ plurima reliquit: dignus,vel ipfo propofito, vt eum fciuiffe omnia illa credamus, vt memoriæ prodidit Quint.*lib.vlt inft. Orat cap.vlt.* Sed & hunc, Columella teftis locupletiffimus *lib.9. cap.6.* dicit, non folùm agricolationis, fed vniuerfæ naturæ prudentem virum: eum citat Plinius *lib. 21. cap 30.* & Gal.*lib.9 fec.loc.cap.5.*

Demum nullus eft, qui Celfum,elegantiffimum, & neruofiffimum auctorem effe non fateatur. Nam pomœria Romanæ eloquentiæ profert ingenuè, & Medicinam,fuauiffimo ore, cunctis cultioribus ingeniis commendat. Mirum dictu quàm prefsè, vbi licèt, illo progreditur: quàm luculenter caufas morborum enarrat! Certè rem planè admirandam præftitit, vt cùm muta hæc ars nata fit, miniméque eloquentiæ capax: Is tamen tanto fplendore eam condecorauit, vt non aliunde, quàm ab hoc vberrimo fonte,totius exactæ medicinæ rationem mutueris. Nam in hoc fulget verborum preffa proprietas,fententiarum concifa fubtilitas elucet,micat fermonis veneranda antiquitas; adeò vt eum fuiffe artificiofiffimum iure meritò dicere pofsimus, qui felici penicillo,Hipp. mentem explicuit ad vnguem; quem rectè ipfius interpretem nuncupare fas erat. Is denique fuit qui fuo ornatifsimo ftylo, maiorum placita ita commendauit,& Romanorum cœtus ita in admirationem euexit, vt Medicinam fexcentis annis explofam denuò ex animo reciperent, Nam præter eloquentiam, quam duobus libris oftenderat, adeò in omnibus aliis artificiosè Medicinæ præcepta tradit,vt maxima necefsitate illos coëgerit, Medicinæ partem practicam amplecti. De cuius laudibus videndus Vidus Vidius *lib.1.Inftit.cap.7.*

Scribonius

Scribonius Largus fequutus eft Celfum : & omnia quæ à præcipuis Medicis ante eum dicta funt, ad partem curatricem pertinentia, in vnum volumen redegit, & rediuiuas antiquorum curationes, eáfque edacis temporis iniuriis deletas, pofteritatis memoriæ commendauit. Fuit Medicus eximius, ab omnibúfque ita celebratus, vt Tiberij Cæfaris fuerit primarius,vt ipfe fibi teftis eft fideliffimus, *com.*163. Eum Gal.non probat modò, & eius præfidia fummè amplectitur, fed fuo nomine eum appellans, plurima ex eius libro,in vfus medicos commutat,vt conftat ex *lib.*7. *de comp.med. fec. loc.* nam ad ftomachi dolorem, & inflationem, varia ex eius mente auxilia parare docet. Artem ergo medicam fcientiam fanè fanandi,non nocendi,quum ifte celeberrimus Auctor tradiderit,meritò ab omnibus illius Princeps dicendus eft.

Paulus Ægineta ita Galeni documenta obferuauit, vt ab eo, nec latum, vt aiunt, difcefferit vnguem. Is fuit omnium primus, qui Medicinam in compendium redegit, ídque tam fcitè concinnauit, vt quæ in latiffimo Galeni campo diffusè funt fcripta, ea in hoc auctore artificiosè contexta, & miro quodam ordine lucubrata liceat inuenire, adeóque fidè, & verè tenebrofa Galeni loca fuit interpretatus, vt eum huius auctoris fimiam,hoc eft,religiofiffimum Galenicæ doctrinæ imitatorem appellare fas fit.

Aëtius Abidenus, hos fummæ eruditionis viros amplexus eft. Quem alij dicunt Amidenum Antiochenum, qui Conftantini Magni temporibus, Medicorum priorum dicta libris fexdecim coniunxit. Quos ipfe in tetrabiblos diftinxiffe videtur, id eft quaterniores; quorum quilibet, quatuor fermones continet, quos libros alij vocant. Hunc autem Cappadocem appellat Paul. *lib.* 4. *cap.*1. *in princ.* nifi illic Aretæum pro Aëtio fcribere liceat, provt in emendatiffimis Pauli codicibus animaduertitur. Si ergo reconditam doctrinam quæris, eam ex veterum peritiffimis depromptam, & veluti in epilogum redactam, Aëtium lege: vt qui totum Galenum contractum, omnes antiquorum fpeciales normas, raras tam per pharmaca, quàm per Chirurgiam animaduerfiones, ad plerafque ægritudines fummè neceffarias, folerti cura, ac vigilantia, explicatiffimas exhibuerit : rectéque à plurimis Medicinæ promptuarium dici folet.

Oribafius his annumerandus venit, Iuliani Imperatoris Archiater, qui Libros 70. ad eundem eorúmque Epitomen *in lib.* 9. ad Euftathium filium emifit, fecit etiam lib. vnum Euporiftôn, & *libros* 3. *de virtut. fimpl.* & *morb. curat. & alterum de loc. affect. curat.* ad Eunapium. Huius quoque nomine circunferuntur commentarij in Aph. Hipp. Quo autem in honore fuerit habitus conftat ex Suida, & Eunapio *lib. Sophift.* nam Quæftor Conftantinopolitanus fuit creatus : ipfum tamen inuidia fuccedentium Imperatorum, bonis fuis fpoliatum, in exilium ad barbaros fuiffe demandatum, in quo, animo virili, ac philofophico permanfit; tantáque apud eos gratia, & auctoritate fuit, vt Deorum loco haberetur. Et cùm diu hoc viuendi genere perfeueraffet; placatis tandem Principibus rediit, & bona recuperauit. De eo extat Epigramma, *in lib.*4. *Epigram.* Græcorum, quod è Græco in Latinum tranflatum, hoc modo fonat.

Juliani Regis, Medicus Celeberrimus hic eft
Diuus Oribafius, dignus honore coli.
Prouidus inftar apis, Veterum monimenta pererrans,
Ex variis vnum nobile fcripfit opus.

Cælius Aurelianus fequitur, ab aliis dictus Soranus Latinus. Cuius licèt folùm libros de acutis, & Chronicis ægritudinibus confcriptos habeamus; funt tamen alij plurimi ab ipfo compofiti, fi fides ipfi auctori eft habenda *in lib.* 2. *Chroniôn, cap.* 4. *in fin.* Scripfiffe autem libros refponforum medicinalium, patet *ex ipfo lib.* 1. *eiufdem oper.cap.*1. *& lib.* 2. *cap.* 4. Feciffe etiam libros mulieb. paffionum conftat ex *lib.* 3. *eiufdem, cap.* 4. Compofuiffe libros fpecialium adiutoriorum, & epiftolarum Græcarum ad Prætextatum, ipfe refert *lib.* 2. *eiufdem, cap.* 1. Fuit ergo Cælius Aurelianus Siccenfis, vir nulli Græcorum fecundus, immò celeberrimus, & in recitandis fidè antiquorum fententiis admirandus.

Trallianus hos famigeratiffimos Medicos fequutus, raros, & admirabiles in hac

arte progreſſus fecit. Quare eius in ſcribendo exactum iudicium, fidem, diligentiam, artificium, & ordinem librorum ſuorum ſatis admirantur Medici; cùm vniuerſam Medicinam, paruo ſatis volumine accuratè tradiderit. Licèt enim hic auctor in multis à Galeni doctrina (quam multoties capere videtur) diſcedere iudicetur; tamen ſi intimiùs explicetur cum Gal maximè concordat, quicquid plurimi, (falsò tamen) contra ſentiant. Dicitur Iatroſophiſta, ab aliis Sophiſta, & aliquando Iatros ſimpliciter nuncupatur. Qua de cauſa Iacobus de Partibus, & Simon Genuenſis, clariſſimi eius interpretes, ita eum appellant: vel quòd Iatros idem ſit ac Medicus, excellentiæ nomine vocatus; vel quòd hoc cognomentum internotionis gratia ſit adiectum, quoniam multi tunc Alexandri dicerentur. Si ætatem qua hic floruit inquiras, Oribaſio, Aëtióque poſteriorem fuiſſe conſtat; nam eorum nominatim ſæpe mentionem facit: Paulo autem priorē fuiſſe arbitror, quòd hic, illius vt optimi ſcriptoris meminerit. Atque ita Trallianus veluti medius inter illos, non multo poſt Iuliani Imperatoris tempora vixiſſe perhibetur. Hic ergo auctor, vt excellentior euaderet, in patria ſua, Tralle, ciuitate Lydiæ celeberrima, licèt liberalibus ſtudiis, & humanioribus literis affluente, non eſſe commorandum in animum ſuum induxit, ſed omnes Græciæ partes peragrandas ſibi propoſuit: & poſt longas peregrinationes ad ſcribendum ſe contulit, & experimenta, quæ longo vſu & periclitatione ex morbis collegerat, in 12. commentarios reduxit: in quibus, quo interuallo alios ſuperauerit, omnibus notum eſſe reor. De cuius laudibus ſat multa Ioannes Guinterius Andernacus, & Ioannes Molinæus in eius vita, adamuſſim exararunt.

Aretæus imitatus Trallianum, librum non inelegantem de acutis, & chronicis ægritudinibus conſcripſit: & licèt varij viri nomine Cappadocis fuerit inſigniti, tamen noſter auctor Cappadox fuit. Inſuper alij, aliis de argumentis ſcripſerunt, vt fuit Aretæus Sabinus, qui Hippocr. commodiſſimè fuit interpretatus. Noſter citatur à Paul. *lib.* 4. *cap.* 1. Licèt in nonnullis codicibus Aëtius ſcribatur (ſed prauè) pro Aretæo: Neque enim Aëtius Cappadox fuit, ſed Antiochenus: & Aretæum ſimpliciter citat Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 46. & *tetr.* 3. *ſerm.* 3. *cap* 1. Is ergo Auctor propria Minerua artem medicam ſtabilire conatus eſt, appoſitè, & doctè, ita vt nihil ad eius perfectionem deeſſe poſſit.

Actuarius Zachariæ filius, Græcorum poſtremus, non tamen poſtremæ notæ fuit; nam totum quod habemus de cauſis, iudiciis, & præſag. vrinarum, illi, omnium, in hoc negotio elegantiſſimo auctori verè debemus, in quo condendo opere, nitet Latinorum verborum pura indagatio: ſubtile iudicium, ac ſententiarum ſummum momentum perſpicuè elucent: Librum etiam de actionibus, & affectibus ſpiritus animalis luculentiſſimum conſtruxit.

Græcorum mentem, non defuere viri ſapientia illuſtres, doctrina percelebres, ſententiarum pondere diſerti & graues, qui dilucidè, & ſatis diſtinctè explanauerint. De quorum gremio fuit Arabum maximus *Auicenna*. Hic enim totam artem medicam, in vnum volumen ſempiternæ memoriæ commendandum congeſſit. Cuius auctoris doctrina, quo in pretio ſit habenda, non eſt cur ampliùs demonſtremus: cùm eius vitam, candidiſſimos mores, eximiam doctrinam, viuendi rationem doctiſſimus Nicolaus Maſſa, ſicut & eius præceptores, patriam, negotia, legem, Andreas Bellunenſis, & nuper Henricus Vacca de Alfaro Hiſpanus *tract. de origine, & patria Auic.* erudiriſſimè deſcripſerint.

Raſis Auicennæ veſtigia ſequutus, fuit ſpeculatione clarus, opere promptus, experientia probatus. Vocatur Albubater, aut, vt alij ſcribunt, Abubater, filius Zachariæ, filij Azahi, aut, vt alij volunt, Erraſis, aut, vt alij putant, Raſis. Is eſt, quem Medicorum cœtus Raſim vocare conſueuit. Huius habemus 12. libros. Elhaui, aut, vt alij dicunt Helchaui, aut ſine aſpiratione Achaui, ſiue Elkaui, id eſt, vt interpretantur, totū continentis; quare eos libros Continentis vocant. Opus quidem ingens, ſed neceſſarium, etſi ſit ineleganter admodum verſum. Scripſit præterea decem libros ad Almanſorem, & alios plurimos qui periere. Vir ſanè hic eſt, longæuæ memoriæ commendandus, vt ait Auer. *lib.* 4. *cap.* 40. Nam Græcorum, & Medicorum celebrium mentem aperuit, & eorum doctrinam intimiùs explicuit.

Auenzoar Glorioſus cum his venit numerandus, qui ſumma cum ſui nominis gloria, & artis honore, per tot annorum curricula honorificentiſſimè Medicinam exercuit:

Quem

Quem mirabilem Auerrhoës appellat *loco nuper cit.* Cui, ex huius auctoris sententia, debet in hac scientia concedi corona: quoniam *vixit* 135. *annis, & in hac arte in* 40. *anno operari incepit, & in bono obiit statu, & in habitu scientiæ vidit, quanta videre, & cognoscere potuit.* Eius ergo libri auidè legendi sunt: nam admirando præditus ingenio, longæuóque fultus experimento, plurima arti adiecit, quæ ante eum nec visa prorsus sunt, nec cogitata quidem.

Alzaharauius his postponendus non est, nam inter Mauritanicæ Familiæ Professores, primas obtinere creditur. Partem enim Medicinæ practicam diligenter explicuit, eámque non empirico modo, sed acuto & ingenuo, in vasto vno volumine edocuit, & mira quadam ingenij felicitate in lucem euulgauit.

Albucasis in Chirurgica scientia admirandus, superioribus, & ingenij acumine, & mentis perspicuitate non fuit inferior. Nam præterquam quòd in materia prorsus inculta, lib. 3. Chirurgicos, stylo graui synceróque conscriptos miro & succincto ordine dispositos, in lucem dedit, in quibus alios, & vel seipsum superauit, dignus vt hac de causa summo honore colatur; in Medica facultate plurima addidit, in abstrusis tenebris abscondita & latentia.

Auerrhoës plusquàm commentator, seu malleus Medicorum veriùs appellandus, dictus Arabicè *Abenrast*: vir acutissimus, subtilissimus, & Philosophandi scientia clarus adeò vt priscorum Philosophorum, & Medicorum dicta, exacto examine, non solùm ad Aristophanis, sed Cleanthis lucernam pensata explicuerit. Constat hoc apertè ex vasto illo, quod super omnia Aristot. opera conscripsit, volumine ingeniosissimo, & laboriosissimo, sed ob temporis tunc incuriam ineleganter admodum traducto. Scripsit opus Colliget, (Latinè sonat vniuersale) in septem distinctum libros; in quibus summam eruditionem, rarum ingenium, reconditámque doctrinam palam fecit. Dignus certè, vt cum priscis illis comparetur.

Haly Abbas postremo loco reponendus, licèt postremum nomen inter Mauritanæ Familiæ proceres haud mereatur, quum libros Theoricæ, & Practicæ Medicinæ, stylo suauissimo, Laconico quidem, & non vulgari conscriptos dederit in lucem, & plures alias delineauerit ægritudines, ab aliis nec visas, nec somniatas quidem. Quare inter Principes Medicos ab omnibus habitus, eorum numerum non immeritò claudit.

Descripsi singulos vniuersi huius Operis auctores, primos sane artis nostræ Parentes, scientissimos, & medendi peritia dexterrimos, vsu atque multifaria eruditione refertissimos: Quorum Historiæ, & exempla, veritate ipsa (si ita loqui licet) veriora, vtpote à viris bonis, & veritatis amatoribus prolata, auro, gemmis, & Regum thesauris ampliùs præferenda, æstimandáque sunt.

Omisi Magnum Hippocratem, nostræ artis Legislatorem, cùm is Diuinus Auctor, non Princeps, sed Princeps Principum Medicorum meritò nuncupari debeat: & maximè cum ante me, omnes illius historias, plures suprà citati. Auctores eleganter fuerint interpretati; quare illorum gloriæ haud inuidus, ab hoc labore supersedere satius duxi.

Silui Magnum illum Dioscoridem Anazarbæum, totius naturæ interpretem mirabilem, Nicolaum Myrepsum, Marcellum Empiricum, Rufum, Mesuëm, Serapionem, Ishach, inter præcipuos Medicinæ Principes, & primarios duces numerandos: quippe qui historias non conscripserunt, quæ nostris posśint inferi commentariis. Aliorum ergo exemplis si quis adhæserit, eáque attenta mente fuerit contemplatus, & illorum rectiśsima curandi methodo fultus, sanctam Medicinæ scientiam exercuerit, non minimam famam, & honorem merebitur apud eos, qui Hipp. aut Gal. filios se esse gloriantur.

Fructuosa est Historiæ vtilitas in medica facultate, & nonnisi pluris facienda: nam non solùm cùm sit varia delectat, & reddit Medicum in antiquorum monumentis versatiśsimum: sed cùm sit certa, prodest, & docet quo pacto Gal. splendidiśsimum Medicinæ iubar, & Artis Proceres in suis medicationibus se gesserint, vt horum firmiśsima nos instructi doctrina, non à turbidis & cœnosis iuniorum riuulis, sed à limpidis & perennibus fontibus aquam scaturientem haurientes, quid agendum sit non ignoremus. Scis enim

quantum interfit inter vniuerfalem methodum, & particulare vocatum experimentum Licèt enim plerique varium fcribendi ftylum refugiant, hiftoriam tamen nemo non amplectitur,nulli non libenter audiunt,vt Daniel Heinfius,Belgicus Varro,efficaciffimis rationibus *Oratione* 10. *de historiæ præftantia & dignitate*, eloquenter comprobauit. Quare fuus, ifque fupremus honos Hiftoricis defuit nunquam, vt de Flauio Iofepho, Antipatro Hieropolitano, Clitarcho, Quinto Curtio, refert Rauizius Textor *in præfat. ad fuam Officinam*,quos,Romanos Imperatores,ob hiftoriæ dignitatem,tantopere honoraffe; illifque ftatuam erexiffe,à veterum peritiffimis fæpius eft proditum: vt Beroaldus refert eloquenter *in Orat.* per eum habita in enarratione Titi Liuij.

Maxima ergo eft hiftoriæ vtilitas,& eò magis in Medicina,dum eorum vitam legimus, qui culpa fua,præpofteróque viuendi ordine in aliquod difcrimen inciderunt. Sic enim aliena fruimur infania,& pedé ab aliis reuocamus,in quibus alij naufragiū fecere. Nonne fuaue eft alieno infortunio fibi præcauere? Scribit enim Auenz. *lib.1.theiz.tr.16.c.6.* Se fuas, & aliorum hiftorias enarraffe,vt effent exemplū in omnibus aliis fimilibus. Hoc confilio ductus Gal. in feipfo aliquas ægritudines fubortas,per hiftorias patefacere non erubefcit. Non enim poffumus effugere pericula, nifi præterita nobis fint nota; & quafi per manus fcripta pofteris relinquantur.Quoniam non folùm neceffe eft artem Medicam cognitam habere, fed etiam exercitatione, atque obferuatione eam firmare oportet,vt elegantiffimè retulit Gal.3. *meth.7. & lib 1. eiufd. cap.4.* & alibi fæpe. Lege quæ de Hiftoriæ dignitate fcripferunt luculenter, Marcus Antonius Muretus *in Salluftium.* Politian. *in præf. in Sueton.* Adam Kellerius *lib.1 cap.8.de Offic.iur politic.* Polybius *lib.1.Hiftoriar.* Natalis Comes *lib 1.hift.* & Ioan. Antonius Viperanus *cap.3.de fcribenda hiftoria* eruditiffimè. Deinde præferenda eft Hiftoria ædibus, ftatuis, coloffis, trophæis, arcubus: nam non vertitur, non immutatur, non incenditur, non frangitur, non exceditur, non innouatur. Legitur omnibus cum voluptate omnia aperit, enarrat res incognitas, mira præftat exempla, nec habet quicquam hominis vita pretiofius, quia quæ abfunt longiffimè, in oculis effe videntur, vt refert Antonius Campanus *lib.1.epift.5.*

Demum docet nos Medica Hiftoria, quomodo fe debeat gerere Medicus cum Medicis prouectioris ætatis, eruditis, indoctis,morofis,ceruicofis: cum Magnatibus, diuitibus,pauperibus,cum delicatulis, miniftris,& adftantibus: denique cum omni hominum forte. Quæ omnia maturum in Medico prudente iudicium, exactam fcientiam, & longum vfum præfupponunt.

Protuli de materia hac vtiliffima, non quæ hiftoriæ dignitas, ac vtilitas, excellentiáve exigebant, fed quæ ingenij mei in medium proferre tenuitas fiuit. Patere tamen ex ipfis opinor, in omnibus actionibus, cunctis confiliis, ac medicis confultationibus, plurimum vtilitatis hiftoriarum exemplum afferre: Rectéque à Cicerone affirmari, Hiftoriam teftem effe temporum, lucem veritatis, magiftram vitæ, vitam memoriæ, ideóque bene ftudiis fuis eos confulere, qui cum aliarum artium, atque difciplinarum cognitione, etiam hanc coniungere minimè dubitant. Huius enim ope narratio curationum geftarum cum laude, aut infelici euentu, abditorum morborum caufa,& exitus, cum temporum & locorum ordine, ac defcriptione, tanquam viua quædam pictura, ante oculos proponuntur. De quo argumento Melchior Iunius Vvittebergenfis *lib.1. de oration.de hift.dignitate*, & Henricus Cornelius Agrippa *lib. de vanit. fcient.5.* eximiè difputarunt & non filuit eruditiffimus Mercurial. *in præfat. ad epidemicas hiftorias* Hippocratis, cum Cornelio Gualthero *in præfat.ad Hift.Hegefippi.*

Quare Principes Medici in fuis libris fcriptas reliquerunt hiftorias. Hos imitati funt Rabbi Mofes de Ægypto, in omni fcientiarum genere admirandus, qui in *particula 24. De miraculis in medicinalibus libris repertis*, exempla rara à fe obferuata ad vnguem retulit. Idem etiam negotium agitarunt Latino-barbari. Valefcus Tarentinus, Gulielmus Placentinus, Nicol. Flor. Marcus Gattinaria, & Harculanus, qui exempla illuftria, ftylo tamen horrido confcripta, & in denfiffimis eorundem commentariis delitefcentia ad nos tranfmiferunt. Quorum energiam fapiunt Matthæus Gradius, Guainerius, Gentilis

Gentilis Fulg. & Iacobus vterque. His acceſſere noſtræ ætatis Medici doctiſſimi, & exercitatiſſimi, Symphorianus Campegius, & Ioan. Baptiſt. Syluaticus, qui ſuperioribus annis, hiſtorias ex Galeni ſolùm monumentis, paucas tamen, & citra ordinem congeſſere.

Poſt hos non defuere viri percelebres, & eruditi, qui Medicam ſupellectilem locupletare enixe ſtuduerunt. Omnium in hoc argumento primus extat Beniuenius. Sequuti ſunt Amatus Luſitanus, Paræus, Alex. Benedict. Rembert. Dodon. Fernel. Vvier. Langius, Veſalius, Cornel. Gemma, Scaliger, Valleriol. Holler. Iacotius, Solenander, Alexander, Traianus, Trincauel. Columbus, Pet. Poterius, Cardanus, Euſtachius Rudius, Mercurial. Saxonia, Thomas à Veiga, Braſauolus, Valleſius, Rondelet. Heurnius, Matthias Cornax, Laurentius Scholtzius, Menzelius, & Oſvvaldus Gabelchouerus, qui omnes ſparſim, & aliud negotium agentes, miras raráſque hiſtorias deſcripſerunt. Omnium poſtremus Marcellus Donatus de *Hiſtoria medica mirabili* ſcripſit ſuccinctè, eleganter, & doctè. Sequuti ſunt *M*artinus Rulandus, Friſinus, & Petrus Foreſtus Belga. Ille enim hiſtorias Empyricas, arcanis Chymicis abſolutas in lucem dedit: *Hic* obſeruationum medicarum longam ſatis, & laborioſam farraginem conſtruxit. Et vt nouiſſimè, ſic eloquentiſſimè omnium, Ioannes Schenckius à Graffemberg, ſtupendæ lectionis vir, ex omnium ferè Neotericorum ſcriptis, & ex ſuo etiam ingenuo *M*arte, peregrinas, memorabiléſque hiſtorias euulgauit in lucem.

Sed nullus ſuperiorum Auctorum, vt optimè nôſti, noſtrum attigit inſtitutum, nec *H*iſtoriales *M*edicorum omnium Principum, amœniſſimos, & frugiferos campos excoluit, vtilibus commentariis ornauit, paraphraſi poliuit, dubiis, & ſeriis diſputationibus illuſtrauit, & peculiaribus obſeruationibus locupletauit.

ZACVTVS LVSITANVS,

BENEVOLO LECTORI, Salutem.

PLVRES *sunt percelebres Viri, qui nostro æuo in Europa tota, in inclytis Academiis, & nobilissimis Ciuitatibus, Medicinam honorificè profitentur, & maxima cum sui nominis gloria praxin exercent, qui argumentum* de Medicorum Principum Historia, *tanquam Reipubl. Medicæ summè necessarium, vtile, ac saluti mortalium frugiferum valde, datis ad me literis eruditissimis palàm contestantur, imò vehementer laudant, & indefessum laborem meum, in Historiis ordine compendioso proponendis, illustrandis, & interpretandis, plenissimis (vt aiunt) tibiis iactant, prædicant, & buccinantur: quarum paucas è multis electas, laconicè proponere visum fuit ad maiorem huius Operis commendationem.*

EPISTOLÆ CLARORVM VIRORVM.

Daniël Beckerus Borussus, Academiæ Regiomontanæ Primarius Professor, Zacuto Lusitano. S.

MAgne Medicorum Princeps, Doctissime ZACVTE, Fautor honorande. O! me felicem tanto patrono, tanto amico! Vix ergo narrare possum, quo gaudio, qua vtilitate, quo applausu, tota hæc Academia Regiomontana, imò omnis Prussia, & aliæ regiones Poloniæ & Moscouiæ confines, in quibus Hippocratica ars in pretio est, Historias tuas tot dubiis exornatas, & Praxin illam mirabilem venerentur. Professores eas colunt, & versant, Practici in ore promptas habent. Demum in subselliis ZACVTVS honoratur, qui tantopere dimicauit pro doctrina Galeni. Sed quid honoribus & laudibus te macero, cùm sis honoratissimus, & laudatissimus? Dabam Regiomonti, 28. Octob. 1628.

D. Benedictus à Castro Hamburgensis, Roderici à Castro, Medici insignis Filius, D. Zacuto acutissimo. S.

DElectet hominum oculos opulenta tellus, animantium copia frequentata, syluarum viriditate vestita, fontium perennitate, altitudine montium, camporum æquore, ac nemorum opacitate variata. Me, celebre tuum Opus, *De Medicorum Principum Historia*, (solertissime ZACVTE) tanta voluptate affecit, vt si his doctis commentariis (quæ potiùs deuoraui, quàm legi) rerum varietate, lectione multa, acutarum, nouarúmque disputationum copia refertis, quod suum est tribuerem, essem ab ipsa eloquentia, scientiáque mutuaturus facundiam. Attamen solùm debitum meum admiratione persoluam, ne parum sufficiens deficiat lingua. Sat sit mihi intelligere, quod à te, omnium in hoc argumento primo, altiori scribendi stylo, suaui dictionis contextu, miro dispositionis artificio ventilatum legi. Quo factum est, vt in eorum album adamantinis literis te potiùs sculpserim, quàm scripserim, qui cum selectissimis disciplinis, veritatem sine fuco, & fallaciis emedullatam sibi coniunxere, quod vt rarum hoc nostro infœlici sæculo est, ita ampliùs æstimari debet. Magna laus, & grata hominibus, vnum hominem elaborare in ea scientia, quæ sit multis profutura.

Non

Non enim qui hiante ore, patulíſque auribus populi ſemper laudes excipiunt, eaſdémque inanes affectant; non qui pecorum more, ac beluarum inſtar, vitam ſilentio miſerè tranſigentes, vilia, ſordida, & abiecta perſequuntur; ſed qui proprij ingenij monumenta immortali poſteritatis memoriæ conſecrant, quorum præclara æterni nominis gloria, raris virtutum dotibus, variáque rerum experientia parta, magnam vniuerſi orbis partem implet, nobis anſam præbent, vt illos debitis, miríſque laudum encomiis ad cœlum vſque extollamus. Priſci illi Romani vt immarceſſibilem nanciſcerentur famæ amaranthum, magna, & incredibilia facinora perpetrantes, nihil honeſtius, nihil egregio viro dignius eſſe ſibi perſuaſere, quàm de vniuerſo hominum genere benè mereri. Quis quæſo doctrina abſoluta, eruditione exquiſita, ſcientia multifaria, fortunæ aleam te præſtantiùs ſuperauit? qui dum me conſulis, me doces, vt à te edoctus, haud ſuperbus approbem quod diſſeris. O fœlix ætas! quæ tam ingenioſum virum nobis genuit, atque creauit, qualem te ex Luſitanis aruis exiſſe meritò gloriamur. Quid enim in hac parte excogitari, aut deſiderari poteſt, quod ab hoc tuo vberrimo opere, tanquam à perenniſſimo optimarum diſciplinarum fonte nequeat hauriri? Nam in explicanda auctorum mente es acutus, & grauis, ſolers in arguendo, multiplici rerum vſu, atque experimento inſignis, in abditarum controuerſiarum explanatione facilis, venuſtus, & elegans: ſic denique vetuſtis nouitatem, nouis auctoritatem tribuis, vt ex ore tuo veterum dicta, tanquam è domeſtico penario deprompta liceat audire, & in nouis antiquorum diſciplina reluceat. Obeliſco, (ſi fas eſt tanto, támque bellè elaborato operi iudicium meum interponere) perfodiendum nihil: Aſteriſco decorandum totum inueni. Gratulor tibi, & ſæculo noſtro. Gratulor mihi, quod tuarum lucubrationum me feceris participem; in quibus, & argumenti nouitas, & inuentionis ſubtilitas, & variarum rerum cognitio facilè elucent. Perge igitur alacri animo, & reliquos ſimilis argumenti libros, quos ſumma cum voluptate obuiis vlnis excipient docti, prælo committendos cura, vt ſic feliciter medentium omnium deſiderio expleto; medicinæ decora è faucibus tenebrarum erepta ad nos longo poſtliminio redeant. Adderem plura, nì vererer, quòd fucoſæ orationis ſuſpicio, fidem candidæ arctiſſimæque noſtræ amicitiæ detraheret. Vale medicæ ſcholæ ſplendor, & gloria, & me, vt ſoles, ama. Hamburgi, 15. Ianuarij, anno 1629.

Viro Præſtantiſſimo D. D. Zacuto Luſitano, Medicorum noſtro æuo celeberrimo, eminentiſſimo.

VIr maxime, vidi, & ſumma cum voluptate perlegi opus à te concinnatum MEDICVM, THEORIPRACTICVM, HISTORIALE, in quo admirabundus cerno, non vnius ætatis, aut vitæ humanæ à te exantlatum laborem, ſed ſæculi. Certare video diligentiam cum materiæ fertilitate, iudiciũ cum difficultatum ambiguitate. Certè veluti triumphali in curru te celſiſſimo loco eminentem intueor, trahentem longum medicarum difficultatum captiuum agmen, acutiſſimi iudicij tui acie domitum, quod Medicinæ dictator Hippocrates *lib.1. Aphor.1.* in medicina difficillimum eſſe pronuntiat. Non autem vt magnus illæ Macedoniæ Rex Gordium nodum, cuius lora contorta, & in ſemetipſa implicata diſſoluere non poterat, gladio diſcindebat; ita vt præcipiti iudicio rumpis intricatas & vincula celantes quæſtiones: ſed rationis manu leniter ſingulos nexus, aliis inexplicabiles, extricatas, totáſque tandem difficultates diſſolutas, nudas, & expanſas proponis. Sed quid ego paruo & opaco verborum fumo tanti operis ſplendorem offuſco? rem ipſam genuino ſuo colore exprimam. Vt olim Roma ſub Conſulum imperio triumphans, delicias orbis terrarum vndique corraſas continebat, ibíque Ægyptius doctrinæ ſuæ myſteria in obeliſcis legebat: Græcus Phidiæ, & Appellis miracula ſpectabat: Gallus, Hiſpanus, & extremus Britannus, trophæa de gente ſua in Capitolio repoſita, ſinguli admirabundi contemplabantur: ita, excellentiſſime ZACVTE, quæ longo ſæculorum tractu olim in Medica Praxi cimelia Græci cum Ægyptiis cauta prudentia obſeruarunt: Arabes ſingulari ſolertia collegerunt: Latialis linguæ cultores ærumnabili diligentia notarunt, omnia in tuo hoc medicinæ ſacrario egregia induſtria ſimul con-

geſta

gesta, eximia solertia enucleata, & discussa, hodie maximo cum oblectamento cernimus: summa cum vtilitate præsens æuum leget, & consequentium sæculorum omnium candidi Medicinæ cultores grato animo amplectentur. Quare, Vir eximie, tot à te longa die medicas opes accumulatas iam tandem in publicum profunde, vt animus alumnorum Æsculapij hoc nectare irroratus, veluti cardiaco præstantissimo à fastidiosa lipothymia recreetur, quam tot auctorum dispersa nauseabunda varietas, longa & tædiosa indagatione inferre consueuit. Vnus tu repertus es hoc æuo, quo Medicorum nomine tenus, vberrimus, sed vilissimus existit prouentus: parcissimus autem eorum qui dicta factis in praxi æquent. Vnicus, inquam, inuentus es, qui in vita priuata, publico generis humani bono propriam vtilitatem postposueris: & non fallendo, ac per cuniculos alios subruendo, aurúmque corradendo loculos tuos explere studuisti: sed incredibili virtute, & alacritate, ad gloriam virtutis via grassatus es: trophæa tua Theorico-practica, pro face Galeni aliorúmque Principum Medicorum, historiis inferens, eandémque omnibus sæculis, omni æuo, & in qualibet mundi plaga, artis Machaoniæ veritatem existere, per historias, & dogmaticas illustrationes probans. Quippe inde vsque à vetusto æuo orsus Galeni Historiis Practicæ Medicinæ scientiæ veritatem stabiliuisti: quibus imitatorum Galeni historias adiunxisti, nimirum magni illius Arabis Rhasis, qui per annos centum praxim medicam exercuit, & centum ac viginti annos vita expleuit, quem Arnaldus de Villanoua dicit, theoria fuisse clarum, praxi promptum, & experientia probatum. Adeò vt tuo merito, Vir maxime, hodie vnum in thesaurum congestas cernamus, Medicinæ (quæ Regina sanitatis existit) opes, & cimelia vniuersa, quæ tot præclarorum virorum, inde à Galeno, ad nostram vsque ætatem, indefesso labore & studio coaceruata fuere. Quare perge maiore impetu in gloriosissimo tuo instituto, & simili conatu CHIRVRGICAS Principum omnium HISTORIAS publicæ vtilitati largire: ac quod iam à te satis nectare, & ambrosia saturatum est opus, DE NEOTERICORVM MEDICORVM IN THEORIA AC PRAXI ERRORIBVS, in gloriosæ famæ stadium emitte. Precor Deum omnipotentem, vt tibi ingenij vigorem, animum ad laborem subeundum alacrem, & sanitatem diuturnam concedere velit, quò laudabile hoc studium cum publica mortalium vtilitate, & lucro tuo priuato decurrere queas. Vale, Leydæ in Academia, anno 1629 Maij 5.

OTHO HEVRNIVS.
Joannis Fil. Medicinæ, Anatomiæ, & Chirurgiæ Professor.

Rodericus à Castro, Medicus Hamburgensis, Zacuto Lusitano S.

CLarissime, ac sapientissime Vir. Literis tuis copia, aut eruditione non satisfaciam: nam ætas grauis, continua studia, & maximi labores, ita animi vigorem debilitarunt, vt iam nec amicis satisfacere, nec ea præstare possim, quæ maximè vellem. Omissis igitur laudibus, quas pro tua in me beneuolentia, nec vllo tamen meo merito, mihi tribuis, pro commentariis quos in libros de vniuersa mulierum medicina conscripsimus, Exemplar de Medico politico, ad te potissimum Medicum transmitto. Fuit senectutis lusus, in quo quæ inter seria studia occurrerunt, quæve longa dies mihi monstrauerat, posteritati communicare decreui. Immortales verò tibi præsto gratias, pro primo de Medicorum Principum Historia libro; in quo alios quinque de eodem argumento polliceris. O! quam suauis, elegans, & Reipubl. medicæ vtilis est! Professoribus iucundus, Praxin exercentibus necessarius! Dubia sunt electa, quæstiones nouæ, arduæ, difficiles, explanatio Historiæ certa. Demum si codices, & testimonia vetera Galeni, incursu barbarorum, vel omnia pereant, pro cunctis vnum te habeat Medicorum natio, secura quasi nihil amiserit, quem libentissimè legat, imitetur, & colat. Me ergo tui studiosissimum solita beneuolentia prosequi non desistas. Hamburgi, 16. Iul. 1629.

Paulus

Paulus Zacchias, Medicus Romanus, Zacuto Lusitano. S.

DOleo literas tuas, datas tertio Idus Nouemb. anni præteriti, tam serò ad manus meas peruenisse, nempe decimo Calendas Maias anni præsentis: nam facilè timere possem, ne me aut negligentiæ, quod abest; aut minimæ in doctos viros obseruantiæ, quod nollem, insimulare valeas. Sed iam tuæ Epistolæ responsum dandum. Cum ea recepi librum de Medicorum Principum Historia primum, quem Stephanus Rodericus Castrensis, mei amantissimus, mihi dono misit. Hic ergo prior liber tantum desiderium videndi alia opera tua,& in me, & in omnibus doctissimis Medicis huius nobilissimæ Curiæ excitauit, vt inde multam tibi euenisse gloriam, ob tuam admirabilem doctrinam: illi mecum vnanimiter sibi persuadeant.Cura ergo, ac totos neruos intende, vt quoscunque publici iuris facis, huc omnino perueniant libri; erunt enim auspiciis bonis apud omnes acceptissimi. Vale Vir Excellentiss. & Medicinam, vt facis, illustrare perge. Romæ a. d. Calend. Maias 1630.

Balthazar Azeredo, Conimbricensis Academiæ Primarius Professor emeritus. Zacuto Lusitano. S.

POst discessum tuum ab hac vrbe, Musæum meum relictum est vacuum eruditione & doctrina: nam illud præsentia tua ornabas,& me,etsi militem veteranum,profitendíque munere iam defessum, ad dubia ardua dissoluenda instigabas. Quæ omnia absentia tua languent omninò, immò (vt veriùs loquar) pænè sunt emortua. Vidi te iuuenem in consultationibus, & conclusionibus publicis de re medica disertè disserentem. Nunc tuarum Historiarum, quas ad me humanissimè misisti, dulcedine delinitus, facundiam admiror, stylum laudo, quæstionum rararum numerum, flosculis illustratum & radiantem diurna verso manu, legóque nocturna. His enixè insiste, vt te fautore Medicina in dies magis ac magis niteat, & effloreścat. Vale Medicinæ Phœnix. Olysippone, 10. Oct. 1634.

Doctori Zacuto Lusitano, Medicorum ocello, Doctor Gladiola Granatensis, in Inclyta Academia Seguntina, olim primarius Medicinæ Professor

MIsit ad me ex Antuerpia illustrissimus Digus Antonius à Sylua, Portalegrensis Comitis filius, mei, si quis alter, amantissimus, epistolam tuam ad me scriptam. Eam cùm legerem, dici non potest quantoperè sim delectatus; nam ita & verbis, & sententiis, & concinnitate erat absoluta, vt planè appareret Musis eam dictantibus fuisse exceptam. Cogita igitur quàm mihi nunc placeam, quámque ipse me mirer, qui in ea sum arte, Medicorum coryphæo, summis encomiis, nullis tamen meis meritis perlaudatus. Hanc comitabatur liber *De Medicorum Principum Historia* primus, quem tua rara disciplina, acutissimáque doctrina constructum, mihi quasi recoquendum, & opimioribus (vt ais) opibus cumulandum emisisti. At non est, SOLERTISSIME ZACVTE, quòd calculos doctorum viritim expetas, quum fama magnus sis, scriptis certè maior. Eum cùm legi, & reuisi, in eam opinionem adductus sum, vt existimem eum te fore, qui non solùm Medicis omnibus, verùm etiam eruditis artis Professoribus emolumentum,tibi verò gloriam immortalem sis allaturus. Non me adulandi studium fallit, à quo tanquam intestino morbo semper abhorrui.Nihil truncum,nihil mutilum inueni, immò subactū lectione multa,sparsúmque illustribus sententiis;quin stylo suaui,grandiloquo,vtilissimo decoratum: in quo opere, vix possum iudicare, an subtilitas & acuties ingenij,quæstionum nouitatem antecellat,in quibus explicandis primus omnium, post tot medicinæ fortissimos duces, qui superiori, & nostro sæculo vixerunt, strenuam industriam imponis. Quamobrem, si librum secundum huius instituti,quem elaboratum, & maturum, acríque tua minerua illustratum seruare affirmas, & alios successiuè in

lucem

lucem proferas, Medicorum chorus vniuerſus,iamdiu mœſtus,ſed tandem lætus,tibi viro incóparabili,ſummo Medicinæ Antiſtiti;& ſynceræ methodi vndici accerrimo, congratulabitur valdè. Ego à longo tempore artis huius, alioqui præſtantiſſimæ ruinam augurabar, ob ignorantiam eorum qui eam exercent:Nec irritum fuit augurium:video enim hoc noſtro calamitoſo ſæculo, eam Vromantum præſtigiis, Strophis Sycophantarum, verſutiis nebulonum, omnium vnà frementium,(miſerabile dictu)immò garrulorum & mendacium ſenum, iuuenúmque loquacium ſuperba caterua comitatam, qui dente leonino, linguáque virulenta doctos lacerant, & quod peius eſt, ſe eſſe Galeni filios, inflatis buccis iactant,& Principum, magnatúmque eſſe medicos vulgaribus falsò imponunt, & iactabundi gloriantur. Hos omnes impoſtores ſcriptis tuis eruditiſſimis, velut Herculea claua domas, & infrænas. Doctorum verò virorum luxuriantem in Principes Medicos redarguendi licentiam firmiſſimis machinis debellas. Quare nunc conuerſus eſt Medicinæ mortalis ille prior vultus, in immortalem, & nunquam periturum decorem. Conuerſa Medicinæ nox in diem. Conuerſus Medicorum mœror,in gaudium Gaudete ergo artis Phœbææ dulciſſimi alumni, quibus iam pro nocte, Sol geminus oritur: quia non flammis tantùm, ſed radiis geminatis,flammæ medici chori hodie maniſeſtè corruſcant. Ob hæc dignus es, vt medica Schola te in ſumno pretio retineat, amplexetur, obſeruet: non enim in hoc opere ſolùm ſubtilia, & ardua proponis,ſed in alio eximio, cui de *Praxi Medica admiranda* titulum dediſti, in quo exempla rara, mira, nouis, & non antea cognitis præſidiis confirmata, humanóque generi vtiliſſima conſcribis, quæ omnia ſemniſco ornari merentur. Ne ergo cenſoriam reprehenſionem,me iudice, pertimeſcas vllam: nam clauum rectum tenentibus, & Hippocratica via incedentibus theoninus dens obſtaculo eſſe non poteſt. Nunc deſinant hiſtriculi iuuenes,faſtidioſi,& inſulſi ſenes, quibus putet ſæpè vnguenti plena Alabaſtrus, quorum ſemper in obelo mens, & feſcennium virus, tua acuta concepta ſidere immitiùs conuellere:nam rectè ſentientibus non eſt partus hic omnino hypenemios. Vale medici nominis ſplendor: & me, celebris famæ tuæ vocaliſſimum præconem, licèt inconcinuum futurum, amare ex animo perge. Adderem plura, nî obſtaret incurabilis morbus quo premor, ætas ſanè decrepita, ob quam neſcio quomodo non vacillat mens, calamus torpet. Ex auguſta Granatenſi ciuitate, anno 1635. die verò Februar. 15.

D. Doctori Zacuto Luſitano,Medico ſummo,Ioan. Antonius Sigiſmundus Cracouienſis Academiæ Rector,& Medicinæ primarius Profeſſor.

Miraberis, INGENIOSISSIME ZACVTE, cur tuæ,tam affabrè, tam doctè conſcriptæ epiſtolæ ſeriùs reſponderim: at diſtantia locorum in cauſa fuit, ob quam licèt tanto interuallo diſiuncti ſimus,animo tamen,& litterarum amore ſumus valdè cóiuncti: nam à pueritia humanos viros, doctos, & omnigena variáque lectione ornatos mirificè ſum amplexus, quoniam aut inſulſus, aut ſtupidus eſſem, ſi ſcriptorum tuorum, quæ à peritiſſimis viris pleno ore laudantur, facunda doctrina non delectaret, quando Poloni noſtri, Germani, Itali,cum quibus eſt mihi frequens per literas conflictus,te,tanquam fulgorem ſæculi noſtri, & optimarum diſciplinarum magnum, grauémque magiſtrum cuncti obſtupeſcunt,imò te tanto medicinæ Doctore læta eſt tua Luſitania tota. Cum epiſtola librum tuum *De Medicorum Principum Hiſtoria* ſecundum, attulit Luſitanus quidam nomine Ioſephus Valleſcus,qui ex Veneta ciuitate Cracouiam luſtrandi cauſa huc appulit, cùm antea in ampliſſima vrbe,triennio,munere Agentis Regis Hiſpaniarum honorificè functus eſſet. Perlecto libro, imò iterum atque iterum reuiſo, inueni commentaria, & quæſtiones,omni cultu,labore,ſtudióque refertiſsimas,ſelectas ſententias,cothurnata verba,quæ omnia phraſim illam dicendi acutam redolent,quam in libro primo eiuſdem inſtituti, & in aureo florilegio rararum obſeruationum(quæ omnia ſuperioribus annis magna cum tui nominis gloria,& mortaliũ commodo in lucem emiſiſti) non rudioribus modò,verùm etiam prouectioribus, & eruditiſſimis in argumento nouo

aperui ſti

aperuifti,quæ vt feria, vtilia, & abftrufa,lemnifco funt ornanda,cùm ipfa fint digniffima cedro. Quod verò addiste tertium habere fub prælo eiufdem argumenti librum,in quo de vteri, genitalium, & inferiorum partium morbis difceptas, gaudeo, & tibi gratulor, ob tanta,quibus rempublicam medicam illuftras,beneficia; quibus omnium voto Hippocratica tribus fœcundatur: in quorum librorum limine, vt hæc præfigatur, obnixè oro, vt fciant docti, me illos ex corde venerari. De cætero, fi me diligis, quem ob præclaras tuas animi, & corporis dotes,imò celebrem,& nunquam perituram nominis famam, fummè colo, & obferuo, cæteraopera citifsimè in lucem emittes:nam Hiftoriæ ZACVTI adeò reipublicæ medicæ plaufibiles funt, & vtiles, & cum vtili mifcent perdulce, vt illi harum lectione deliniti veluti inebrientur. Quare, te noftro æuo effe Medicorum præcipuum, horum Schola vnanimiter iurat: quoniam in tuis eruditiffimis fcriptis folùm lis eft pro Principum, imò veritatis tutela. Gratias denique tibi vberes ago,& habeo pro honorifica illa mei nominis mētione,quam peramanter nimis epiftolæ inferuifti. Quæ enim mihi potior laus, & verior, contingere poteft, quàm laudari à laudatiffimo noftri temporis, eruditiffimóque? Sed tamen hoc ita interpretor, vnam mihi laudem hanc, effe laudem omnium maximam, quòd abs te etiam falsò merui laudari. Neque culpam in me reiicias, fi inpofterum tibi rarenter fcribam: nam terrarum interuallum, publicum docendi munus, & priuatarum occupationum aceruus, quibus iugiter diftineor, animum meum ita diftrahunt, vt nec fcribendi tempus concedant, præfertim in hac vrbe, ex qua ad tuam vnicus eft per Venetias tabellarius. Te officiofus faluto. Vale. Ex Cracouia,aula inuictiffimi Regis Poloniæ, idib. Aprilis, anno 1636.

Ludouicus Nonnius, Medicus Antuerpienfis, Zacuto Lufitano. S.

MOrbus grauiffimus aliquot menfibus me exercet, ob quam caufam hactenus tibi non refcripfi. Cùm hodie conualefcens meam conuéni Bibliothecam, in qua cùm paulifper amicos,hoc eft,libros reuiderem, ecce ingreffi funt aliqui Viri docti,qui in hac fplendida vrbe medicinam exercent feliciffimè, inter quos erat Venerandus, longóque fenio confectus, D. Doctor Pax, Vir clariffimus,& Archiducis Auftriaci digniffimus Archiater: Et cùm inter nos de Medicis noftri fæculi incidiffet fermo, Tu in cœtu peritiffimorum,ex illorum voto,principatum obtinuifti: cuius ingenium & doctrinam hic Clarifsimus Medicus valde miratur,& laudat;addens fe ad Medicos primarios Regis Hifpaniæ opera tua mififfe,inter quos effet *Antonius Ponce à Sancta-Crux*,Vir doctifsimus,vt eius fcripta teftantur.Hiftoriæ enim tuæ cunctis Medicis admirationi fuére Quapropter feriò te rogo, vt Spartam hanc exornare ftrenuè pergas egregiis tuis laboribus. Viuent illi, mihi crede,

Dum domus Æneæ, Capitoli immobile faxum
Accolet, imperiúmque pater Romanus habebit.

Vale Præftantifsime ZACVTE,& Nonnium tuum amare perge. Antuerpiæ 16. Feb. 1637.

Zacuto Lufitano, Medico celeberrimo, artis medicæ Atlanti fortiffimo, Principum Medicorum hiftorias affabrè explananti.

Doctor Vega, Medicus Hamburgenfis.

OPera tua,clarifsime ZACVTE, inceffanter lego: nam quæ à te fcribuntur, tuum fapiunt falem, & te referunt. Cùm enim tuum polychreftum, & polydædalum Iatrologicum opus euoluo, videor mihi, in amplifsimo, & venerabili Mineruæ templo reperiri. Quot enin in eo polymyxæ lucernæ, intuentium oculos illuminantes,& fimulacra illuftrantes,tot in hoc aureo fpectamine clarifsima documenta ad vfum humani generis, ex inexhaufto diuinæ fapientiæ fonte deprōpta luftro. Preffus aër latifsimè feipfum diffundit; ignis vi magna clufus, quà data porta ruit; proruit & aqua ruptis aggeribus: fic mihi natura taciturnifsimo, & aliàs laudum parciffimo euenit, vt vix contineri pof-

ſim,quin grandi, & inſolita admiratione inſtigatus, & quaſi poëtico furore percitus, in Rempublicam medicam carmina moduler:

Miratus? mirare magis: ZACVTVS acutus
Paucis in chartis dogmata rara refert.
Magna illi ingenij vis eſt, ſapientia mira,
Æternum medica nomen in arte feret.

Exploret quis Iatrophilus ſui ingenij vires, atque accenſa face, ſingula in hac ampliuaga variarum, abſtruſarum, & vtilium quæſtionum ſylloge, & controuerſiarum ſylua inſpiciat, & omnia ſæpe trutinata, penſitatáque examinet, reuocétque ad lancem, nil vtique offendet Philoſopho indignum, nihil obeliſco perfodiendum, imò aſteriſco decorandum totum inueniet: Deinde facundia mira differtas, dubia inuia explanas, in argumento hiſtoriarum nouiſſimo, nouiſſima, & à nullo hactenus conſcripta graphicè proponis. Omitto ſententiarum pondus, verborum, & auctoritatum delectum, dicendi ornatum, & lenocinia, quibus palatium Iatrohiſtoricum tuum paſſim condecoraſti, & veluti ad facundiſſimum, & beneolens paratum, ſiue (vt potius dicam) ad Ambroſiam menſam medicophyſicam, opiparo, & ſumptuoſo apparatu Appollineæ artis alumnos recreas, & refocillas, imò in verba auctorum indiſcretè non iurans; non ignorans quantum diſtent æra lupinis à chimæricis Neotericorum placitis declinas; illorum reprobas opiniones pro Principum Medicorum, ceu Magiſtrorum noſtrorum tutela extirpans, veritatem è mediis tenebris, velut aurum à pallida plumbagine ſecreuiſti, & exarenaſti. Quamobrem mihi quidem, & vniuerſæ reipublicæ literariæ, quin & tibi Medicorũ Luſitanorum ſplendori, & Iuniorum decori, & ornamento, non ſemel gratulor, ob inſigne beneficium, & emolumentum, quod non rudioribus modò, ſed eruditiſſimis Medicis, & acutiſſimis etiam Philoſophis attuliſti, vt propterea cum bene meritis de arte medica, qui præclaro ornamento illam auxerunt, & exornarunt, nunquam obliterandis characteribus ſignari, & poſteritati commendari, tuum nomen mereatur. Munus librorum tuorum ingenti me voluptate affecit, nam etſi à ſyncerioris medicinæ ſtudiis iampridem feriatus ſim, gaudeo tamen à doctiſſimis, & omnium calculo celebratiſſimis viris mihi aliquando occaſionem præſtari ad ſtudia redeundi, quæ me in adoleſcentia maximè recrearunt. Inueni in iis non modò quæ ad medicinæ cognitionem plurimùm conferunt, ſed Philoſophorum ſententias doctè, atque eleganter abs te explicatas, & in veriorem lucem eductas, quàm in claſſicorum libris perlegantur. Quæ res non mediocrem mihi ſpem affert, fore vt aliquando medicina vniuerſa, quæ iam pridem apud Chymicos, chymica exiſtit, Zacuti acutiſſimi opera, Hippocratica, & Galenica ſit facta, imò ouans, & triumphans effloreſcat, & reuiuiſcat. Cùm enim Zacutina opera, die noctéque perluſtro, attentè penſito, perlego ad vnguem, non ex illis ſolùm, ſed ex ipſa tua ratione ſcribendi, falſum illud reperio, quod iactauit Lucretius de ſenibus:

Claudicat ingenium, delirat linguáque, ménſque

Imò contrà veriſſimum illud alterum, boni poëtæ veteris:

Quod periti ſumus in vita, atque vſu callemus magis

Te in iuuentute ſtrenuum medicinæ militem agnoui, in curatiua methodo gratioſum, dexterrimum, fœliciſſimum: nunc ad ſidera vectum recognoſco, inter eruditiſſimos, & peritiſſimos noſtræ artis duces, & coryphæos, primipilum, cuius elaborata opera cum applauſu ſunt accepta in tuo Belgio, in Europa, imò in orbe toto. Cura ergo vt valeas, vt vnà tecum, ſanitatis columna, valeamus ſemper. Vale ergo lectiſſime, & amiciſſime ZACVTE, cui fœliciſſimos exitus & opto, & ſpero. Hamburgi, anno 1637. menſis Martij die 17.

Franciſcus

Franciſcus Mondragon Salmanticenſis, Cathedram Medicinæ veſpertinam Vicegerens. Zacuto Luſitano S.

IN inclyta Salmanticenſi Academia, toto orbe celeberrima, per multos annos moratus, legi auctores Medicos perdoctos, qui ſcriptis ſuis eruditiſſimis artem noſtram certatim locupletare ſtuduerunt. Sed qui de argumento tam vtili diſſereret, inueni neminem. Nam dum fœcundos, facundos, & tempeſtiuos inceſſabilis, imò inſatiabilis ſtudij tui fœtus placidiſſimo guſtu exploro, in iis Hiſtoriarum tuarum mellificum, deliciosúmque libamen palato arridet, animum refocillat, cuius Elyſio veluti oblectamento, abſque dubio perfuſus, fabuloſum illum Ambroſiæ videor experiri ſaporem, ſed non fabuloſam colligo doctrinam. Eſt enim tibi in forma dicendi, elegans & cothurnata methodus; in eleganti methodo ſententioſa doctrina, & in ſententiis, quibus quaſi floſculis ratiocinia inſpergis, mira ſanè grauitas. Vale Phœbææ facultatis micantiſſime radi, & me tuis dilectiſſimis frequenter ſaluta. Salmanticæ, 13. Maij, 1637.

Antonius Remington Londinenſis, Regis Angliæ Archiater, Zacuto Luſitano S.

DOmine ZACVTE colendiſſime Medicorum decus. Accepi, Vir clariſſime, hebdomada ſuperiore, cera filóque integris, literas tuas eleganti ſtylo conſcriptas. Agnoui in ipſo limine humanitatem ſingularem, perfractíſque ſine mora repagulis, ipſa penetralia ſubire iuuit, vbi metum mel, meras delicias, omnia vrbanitatis ac doctrinæ plena inueni. Vix mihi tempero, quin me felicem & beatum nimis prædicem, cui tantus Apollo venit, Muſarum & Gratiarum ſtipatus comitatu, ZACVTVS ſcilicet, mihi iam multò pridem, totíque Reipubl. literariæ, ob doctrinam qua pollet ſummam notiſſimus, & clariſſimus, humanitate quoque eximia innoteſcere dignatur. Librum primum, & ſecundum de Medicorum Principum Hiſtoria, atque tres alios de Praxi admiráda conſcriptos, hic in manibus habemus, & in pretio, vti merentur, maximo. Quatuor quos polliceris alios, Viri docti vnà mecum expectant, cupiúntque vehementer, vt illos Bibliopôlis noſtris committas, ne Anglia tanti ingenij monumentis diutius carere poſſit. Interim Vale, Vir multiiugæ lectionis, ſcientiæ omnigenæ. Atque ſi quâ in re mea opera tibi grata eſſe poſſit, impera confidenter. Londini è Muſæo, pridie Non. Iulij 1637.

Joannes Antonides Vander-linden, Academiæ Franeckeranæ Profeſſor, Zacuto Luſitano S.

HEſterno fortè die in diuini illius Medicinæ parentis Hippocratis, (quem non ſine grauiſſimis cauſſis ſuſpicit mundus, antiquitas venerata eſt, & noſtrum ſæculum admirari ſatis nequit) ſuauiſſimo, omníſque doctrinæ floſculis conſitiſſimo horto, animum paſcens, Sphyngem offendo progreſſum negantem, nî quæſtioni ſuæ reſpondeatur. Retrocedo mentem intento ænigmatis ſolutioni: ea hæret. Adeò fidiſſimos, tutiſſimóſque Interpretes, Galenum, Hollerium, Iacotium, Duretum: ſatisfacit nemo: Doleo. Mox occurrit inexhauſtus reconditæ eruditionis tuæ theſaurus: Eum adíre ſtatuo. Auocat prohibétque negotioſiſſimum tuum ſemper otium, quod rumpere non licere arbitror. Contrà ſuadet, vrget, iubet ſingularis tua in omnes humanitas, cuius mihi conſtare documenta noui, à qua & hoc impetraturum me, mihi polliceor, vt per otium voto ſatisfiat, de quo non dubito, imò ſpero. Tu enim in his arduis antinomiis diſſoluendis, nouíſque difficultatibus extricandis, in tuis elegantiſſimis Hiſtoriis locupletiſſimum ſpecimen præbuiſti. O! quàm comptæ ſunt, facundæ, politæ, neruoſæ, ſucculentæ, & vtiles! Sed de his aliàs, accedo ad negotium, &c. Amſtelodami, 12. Iulij 1637.

Emanuël Pichardus, Scholæ Valentinæ Profeſſor Ordinarius. Zacuto Luſitano. S.

LÆtare ſumme Medicinæ Antiſtes. Ego enim ætati noſtræ gratulor valde; habemus enim præſenti ſæculo, quod admirari poſſimus, ne ſemper veterum ingenia ſuſpiciamus. Quoniam in tuis Hiſtoriis es terſus, politus, & grauis, & eximia doctrina inſtructus, quam non ex cœnoſis riuulis, ſed ex limpidiſſimis Apollinis fontibus, mira induſtria exhauſiſti. Ego certè in media nocte Solem, in medio Sole Lunam, in timido ægroto lætitiam, in furenti inſano quietem, nodúmque in ſcirpo faciliùs inueniendum arbitror, quàm minimum in tuis ſcriptis deliquium, lyncéis oculis prorſus inuiſibile. Vale Medicinæ fortiſſime Dux. Valentiæ, 20. Auguſti. Anno 1637.

Renatus Moreau, Scholæ Pariſienſis Profeſſor Regius, & Chriſtianiſſimi Regis Conſiliarius. Zacuto Luſitano. S.

HIſtoriæ tuæ, Solertiſſime ZACVTE, adeò aures meas impleuerunt, vt in earum lectione meum omne ſtudium, atque otium per hos continuos dies collocauerim, in quibus præter elegantiam, concinnitatémque Hippocratici ſermonis, ſententiarum, ac quæſtionum nouiſſimarum varietatem, illud inprimis non ſolùm præcipua laude, ſed etiam ſingulari admiratione digniſſimum conſpicatus ſum, quod dubiis ſubtilibus, & obſeruationibus miris abundat; vt in hoc argumento exornando, inſignes Medicinæ Profeſſores tibi ceſſiſſe videantur. De Praxi admiranda, quid? In ea, ſeruata vbique veræ Hiſtoriæ maieſtate, nihil eſt, quod ad candorem, aut ſublimitatem, aut ad Operis vtilitatem, abs te deſiderari poſſe videatur. Quamobrem ex tuis fœturis futurum ominamur, vt magnos, atque vberes fructus, nec minorem voluptatem, ſint cunctis Medicinæ Profeſſoribus, praxímque exercentibus, ſucciſiuis temporibus allaturæ. Datum Lutetiæ Pariſiorum, 4. Nouembr. 1637.

Zacuto Luſitano, Medicorum Primipilo, Doctor Andreas Antonius, Medicus Galenicus, Sereniſſimi Ducis Brigantini Archiater.

CVm illuſtres noſtri æui Medicos contemplor, (Vir laboribus præclariſſime) Reipublicæ Medicæ cerno coruſcantia ſidera, inclytæ noſtræ artis Myſtas, & anteſignanos animo verſo, inter eos te primatum obtinere peritiſſimi omnes vnanimiter iurant, qui puram illam & ineffabilem medendi methodum, ex Hippocratis, & Galeni ore, imò ex tua doctrina ſuauiſſima, de limpidiſſimis Principum fontibus hauſta combibere ſolent. Quid vltra: Scripta tua diſertiſſima venerantur, colunt, obſeruant. Nam immortalis, & nunquam peritura tui nominis fama, ingenium tuum, & Galenicæ doctrinæ ſtudium eximium, induſtria, eloquentia, ſtyli facundia, ita Medicam Scholam rapiunt in admirationem, vt te in ſupereminenti loco conſtituant illorum, qui operibus ſuis admirandis, certatim artem noſtrã condecorare ſtuduerũt. Quid enim gratius, vtilius; iucundius Medicis, quàm in his hiſtoriis ampliſſimis, tecũ Polyhiſtore ſolertiſſimo verſari? O! quàm ſuauiter reprobas opiniones inſectaris: quàm acriter priſcorum partes tueris, acrimoniæ miram miſcens dulcedinem, dulcedini acrimoniam, quod in ſuauiſſimis ſaporibus natura ſolet: & quoties acrimonia tua contra Iuniores fortiùs aceſcit, toties aceti maluatici inſtar, dulcius quàm dulce redolet. Sol matutinus congregat nebulas: meridianus ipſas diſgregat. Virtus adoleſcens inuidiam concitat, adulta ſedat. Liuorem domat tandem, qui omnem priùs vicit opinionem. Inuidiã quaſi omnem in admirationem conuertiſti. Quare laudant nunc multi palàm, qui hactenus inuidebant. Sed quamuis laudent penè nullus de ZACVTO mentitur; vident enim te tam feliciter ſingula profitenté, & poſt Hippocratem,

&

& Galenum te politum recognoſcunt, magnúmque artis magiſtrum. Tua ergo præſtantiſſima doctrina commotus, perſonam tuam in me diligo, meam in te amo, laudo te in arte, artem in te probo, in natura te veneror, naturam in te miror, tuam eruditionem ſuſcipio, amplector, amo. Vale ergo ſuauiſſime ZACVTE, & ea perge, qua inſtituiſti via, vt editis eloquentiſſimis lucubrationibus tuis, & tibi gloriam ſempiternam parias, & omnibus mortalibus ægris vitam, ſalutémque concilies. Ex villa amœna, oppido Luſitaniæ celebri, aula illuſtri Excellentiſſimi noſtri Principis Brigantini, ann. 1638. die verò 15 Febr.

Clariſſimo, atque Excellentiſſimo viro, D. Zacuto Luſitano, Medicinæ Doctori celeberrimo, Ioannes Iſaacus Pontanus, Medicus, in illuſtri Gelrorum gymnaſio Profeſſor, Sereniſſimi Regis Daniæ, & Ducatus Gel. Hiſtoriographus.

CLariſſime, atque Excellentiſſime ZACVTE. Reddidit mihi litteras tuas ampliſſimus noſter Conſul, Erneſtus Brinchius, quas ego ſemel atque iterum, ſerióque ſum exoſculatus, amoris, atque affectus erga nos tui pleniſsimas, vt omittam laudes, quibus ea qualiacunque noſtra, quæ in publicum literarum bonum emoliti, conatíque ſumus, nimiùm ſanè extollis, magníque facis. Sed ego amoris illius, qui cæcutire vulgò dicitur, etiam in vero, atque oculato ſubinde amore, imaginem quandam agnoſcens, me pede meo metior. Interea vbi ad opuſcula tua reſpicio, quæ non vna, ſed varia multipliciáque, Medicorum filiis communia eſſe iampridem voluiſti, me ſummoperè cepit, atque affecit, quod inter alia Conſul idem ornatiſſimus mihi inſpiciendum tradidit, *De Praxi Medica admiranda.* Illud etenim dum voluo, reuoluóque plenum exemplis, vt vtiliſſimis, ita oppidò mirandis, memorandíſque, in mentem mihi venit, ac opere in illo tuo reuiuiſcere, mihi viſus Præceptor olim meus, quem Baſileæ ſum veneratus, ſectatúſque, præſtantiſſimis Felix Platerus, in his haud proletariè verſatus. Sed ille ſuis in obſeruatis quod agere inſtituerat, peregiſſe hîc tu, ac ſummam (vt ita dicam) manum addidiſſe videri poteris, vt iure nunc ſæculo, tibíque gratulemur, qui hæc tam præclara latere vlterius noluiſti. Quod autem litteræ ipſæ tuæ, quas dixi à Conſule mihi redditas, certiores nos faciant libri, quem modò ſub manibus, ſeu prælo potiùs habes, ſuper Medicorum Principum Hiſtoriam, ordine quintum, de venenis (vt addis) diſſertantem, eum eximium, & nihil à prioribus recedentem, ſed omnia ſumma, & poſt Hieronymum Mercurialem, & alios, quæ in eo argumento deſideramus, allaturum, nóſque in intima eius rei penetralia deducturum pluriḿaque egregia docturum cunctos, nullus ambigo. Maximè cùm me in admirationem adegerint acutiſſima opera tua, quæ ita admirabilia ſunt, & nouiſſimis quæſtionibus, arduíſque inuentis referta, vt immortalis, & nunquam peritura fama tua, in omnium doctiſſimorum virorum pectoribus viuat, omnium linguis celebretur. Quare præſtantiſſime ZACVTE ignoſce, haud ignarus etiam caprarum pilos ad altare olim delatos, pro gratis, acceptíſque habitos. Dabam Harderuici Gelrorum, 16. Iunij 1638.

Franciſcus Vallaſques Matricenſis, Domus Regiæ Medicus ordinarius Zacuto Luſitano. S.

LIBRVM tuum de Praxi medica admiranda, ad noſtros Bibliopolas, ex Lugduno Gallorum allatum, ſimul cum Hiſtoriis Principum emi auidè, cunctanter legi, vidi, relegi, in quo argumento nec Medicorum veterum, aut recentiorum inſudauit quiſquam. In arduis quæſtionibus explicandis excellis cæteros, vt horum Coryphæus & Anteſignanus ſis appellandus. Vale Vir eruditiſſime. Matriti, 13. Nouemb. 1638.

Doctori Zacuto Lusitanò, nostro æuo Medicorum coryphæo, Doctor Moranus, Philosophus, & Medicus Lusitanus, apud Aquenses Gallos praxim fœlicissimè exercens.

CVm amicitia, quod nemo dubitat, solertissime ZACVTE, ab amore, vim,noménque accipiat, nihil enim aliud est amicitia, quàm mutuus amor stabili quadam, id est, honesta consuetudine confirmatus, consentaneum est vt qualis est ipse amor à quo amicitia ducitur, &. dicitur, talis quoque sit amicitia. Qualem igitur nostram fore ZACVTE dicemus? Certè cùm non aliunde, quàm ab amore Hippocratico, & Galenico cœperit,haud aliter vnquam,quàm Hippocraticam,& Galenicam appellare fas erit. Siquidem cùm tu omnium nouissimus,in exponendis commẽtariis in Medicorum Principum Historias præclarissimas nuper esses occupatissimus; & in hoc argumento strenuè insudans, plura ingenij tui acutissimi monumenta in Medicorum manus euulgares; sic interim te amare incepi,vt quam Galenus in Hippocratem veri amoris idéam fingit,ipsi iam in nobis effinxisse,atque perfecisse videri possimus. Ergo ne dubites vlteriùs ZACVTE de amicitia nostra, quæ trabalibus clauis infixa est in pectore nostro. Amo insuper te ex corde toto, & tanquam centrum animæ meæ, colo, veneror, & obseruo. Sed dices tu, cur ita? quia nihil in operibus tuis scribis non bonum, nihil perpendis non subtile, nihil examinas Medicis non iucundum, non delectabile, non vtile. Hæc omnia sunt in causa,vt scripta tua sitienter desiderem. Illud est,quod in illis cum doctrina tua facunda, fœcunda sententiarum grauitas, quæstionúmque abstrusarum dignitas perspiciantur,vt si attentè considerentur,omnia scientiæ medicæ reconditæ plena videantur;quæ ita succulenta,&benè fermentata lectione sunt referta,vt omnes in te suum recognoscant Apollinem.Dic mihi, quis eloquitur te elegantiùs? quis probat acutiùs? quis mulcet dulciùs quis respondet argutiùs? quis obiicit subtiliùs? quis interpretatur fœliciùs? quis explicat faciliùs? Quapropter nullus dubitat te esse præcipuum,vel acumine differendi, vel explanandi auctores tantos facultate: Delphico enim oraculo videris instinctus. Hinc factum est, (quod omnes qui huc conueniunt, plenissimis, vt aiunt, tibiis iactant, & buccinantur) vt plures tam longis terrarum, maríſque tractibus, pascendorum oculorum, auriúmque, & animorum gratia, Amstelodamum, emporium totius orbis celeberrimum, veniant, omnis voluptatis obliti te adeant, te intueantur, in te perinde atque in amœnissimo bonarum artium, præsertimque medicæ scientiæ diuersorio conquiescant. Sed hæc per se notissima post terga mittamus. Reliquum est, vt ad gratias redeam, ne ampliùs hoc scribendi genere vtaris. Si enim gratias quas agis ,tuæ non sunt , nihil omnino nobis tribuis;si tuæ, scito superioribus rationibus, tecum iampridem te mihi omnia tua tradidisse. Vale ergo Medici chori fulgentissimum iubar: Rogo, vt teipsum ames: quod si feceris, me quoque amabis; ita enim vulgaris noster amor exigit. Raptim aquis. Anno 1639.

Antonius Gueuara, Medicus Hispalensis. Zacuto Lusitano. S.

CVm ex virtutis admiratione, quasi bilance apprehensas diuersorum hominum conditiones contemplor:cùm collationem inter clarissima hoc nostro sæculo coruscantia sidera tentare propono: cùm eorundem ingenij, dignitatis gradum adumbrare statuo, Nonne par, aut maius quid molior, ac si Anthéum, intra vlnas opprimerem? Columnas in Oceano figerem; Vel aurea Hesperidum mala raperem? Ex iis occurris tu primus, audacis naturæ miraculum, cuius illustriores animi dotes, sapientiæ,virtutis,& candoris monumentis expressæ, promptissimè sacram Medicinam affectantibus, suauissimam, sanissimam, & reconditam doctrinam instillant. Quare CELEBRRIME ZACVTE, omnem mihi dubitandi ansam deponis: nam tibi publicatis Historiis, excelsum & præminentem, in sublimi immortalitatis fano, diu locum iam comparasti,

non

non populari trutina, ſed Medica ſtatera honorificè adiudicatum. Vale ergo chori Medici fulgentiſsimum iubar, & me ama. Hiſpali, 10. Martij 1639.

Fortunatus Plempius, Louanienſis Scholæ Profeſſor,
Zacuto Luſitano. S.

CVm præterito menſe, Bruxellas, aulam Sereniſsimi Principis Auſtriaci conuenirem, humaniſsimum D. Doctorem Pax inuiſi, obtuliſque tuum quintum, & ſextum de Medicorum Principum hiſtoria librum, quem non ſemel exoſculatus eſt, addens hæc honorifica verba: O! operoſiſsime ZACVTE, Medice Conſummatiſsime! Ego verò etſi non eſſet neceſſe, currenti calcaria addere, in tuas laudes cecidi pronus, omneſque qui etiam aderant Medici famigerati, eas iactant, & ſummè extollunt: nam Hiſtoriæ tuæ lemniſco ornari merentur, quum ipſæ ſint digniſsimæ cedro. Louanij, 11. Iul. 1639.

Michaël Rupertus Beſler, Medicus Noribergenſis,
Zacuto Luſitano. S.

QVamuis variæ me à ſcribendo deterrerent cauſæ, chori Medici Anteſignane Excellentiſsime, amica tamen in libris iam per aliquot annos egregiis in lucem editis affabilitas, quæ quaſi magnetiſmo Medicinæ Cultores nolentes volentes allicit atque inuitat, omnis generis obſtacula remouet. Hinc factum eſt vt te ex toto corde redamem, tua ſcripta inceſſanter legam. Omnes Praxin hiſtoriarum ſub libri ſexti calcem promiſſam, auidè anhelantes expectant, ex qua Excell. V. immortalem ſibi nominis famam conciliabit. Quid demum de cæteris indefeſſo labore, ac induſtria ſingulari iam in lucem emiſsis Hiſtoriis dicam? In earum enim lectione cor meum quaſi præ gaudio exultat, & non immeritò: gazophylacium enim in iis eruditionis tuæ præſtantis adinueni. Altiſsimus de cælo, infinita ſuæ diuinitatis clementia & miſericordia, Excell. V. conatibus deinde egregiis in ipſius laudem, & Reipubl. Medicæ vtilitatem inſignem vergentibus, adſit, ſenilémque ætatem ad Neſtoreos perducat annos. Vale ad votum, lumen, & decus Medicorum. Dabam in Imperiali Ciuitate Noribergenſi. Die 15. Iul. 1636.

Ioannes Beuerouicius, Archiater, & Senator Dordrechtanus
Zacuto Luſitano. S.

QVi tot nominibus tibi obſtrictus ſum, Vir celeberrime, quod officij mei eſt & boni debitoris, ſoluere incipio. Mitto tibi vltimam partem epiſtolicæ quæſtionis, de vitæ termino. Tu vt diu viuas, illuſtrandæ noſtræ arti, Deum rogo, ſimúlque moneo, vt ſeptimum librum, cui Praxis Hiſtoriarum titulum dediſti, citò in lucem emittas. Nam cæteri adeò animum Medicorum recrearunt, vt nulla alia ſcripta tam laudabiliter verſentur in eorum manibus quàm tua, in quibus miſcuiſti vtile dulci. Dordrechti, 11. Calend. Octobr. 1639.

Ad celeberrimum præstantissimúmque Dominum

D. ZACVTVM LVSITANVM

MEDICVM EXPERTISSIMVM

Fautorem & Amicum suum summè honorandum.

IN laudes, ZACVTE, tuas mea Musa vocatur,
Applausum meritis addere prompta tuis.
Hactenus huic vni studio qui totus inhæres,
Te duce, quò stabili stet Medicina loco.
Non modò felici pellis medicamine morbos,
A præsente manu cùm petit æger opem:
Sed quoque maiorem quæ cura meretur honorem,
Diuitis ingenij promis, & edis opes.
Non velut hoc æuo multos temerarius ardor
Vrget, vt artis opus prodeat ante diem.
Quæ nondùm didicere, docent; & ab arte remoti
Splendida parturiunt, stultitiámque terunt.
At benè ZACVTVS studio vigilante tot annis
Hausta libris, vsu docta, subacta docet.
Hinc hominū manibus tot scripta probata teruntur,
Compositi mira sedulitate libri.
Non secus ac variis pomis & floribus hortus
Lumina, lectorem, sic tua scripta tenent.
Et velut hortorum, spectanti, copia præbet
Quod legat, aut isthæc, aut magis illa probet:
Sic ZACVTE iuuas lectorem quemlibet, & dum
Quod legit, aduertit, non nisi lecta legit.
Et licèt immensum volitet tua fama per orbem,
Nititur vlteriùs mens generosa tamen.
Tum demum statuens requiem, finemque labori,
Cùm sibi, quod promat, nil superesse videt.
Hoc animo præsens profers in luminis oras,
Egregium studij dexterioris opus,
Multiplices formas, quas hepate, corde, liene,
Exhibet, & quidquid sustinet intus homo,
Digerit iste liber. Rerùm stupet ipsa creatrix,
Et cupit esse suum, quod videt artis opus.
Perge rogo, factis ornans præstantibus artem,
Et cupidas adeant fac tua scripta manus.
Sic noua Consiliis, noua sic tibi gloria libris
Crescet, & alta tuum nomen ad astra feret.

Exiguum magnæ obseruantiæ, & singularis affectus testimonium
L. M. Q. scribebat Iohannes Cristenius IC.
Amstelod. 22. Ianuarij 1636.

Ad clarissimum Virum D. Dominum Zacutum Lusitanum, Medicinæ Doctorem expertissimum.

QVi volet intuitu raros cognoscere in vno
Morborum casus, quos mille volumina tales
Vix dederint, multo quamuis perlecta labore;
ZACVTI legat historias, qui quidquid in arte
Pæoniâ inuenias vsquam, quo faucibus orci
Erepti innumeri, largo offert omnia cornu.
Thaumata quinetiam, siue admiranda resoluat;
Non alibi dabitur tot mentem vbi dogmata pascant.

Rumoldus Rombout. Reipub. Syluéducensis Medicus.

D. Doctori Zacuto Lusitano, Medicinæ Phœnici Doctor Rosales, Hamburgensis, Medicus, Philosophus, & Mathematicus.

Clio in auctoris gloriam, carmina hæc æternitati deuouet.

EXponam dubium, ô Musæ, quo quæritur, vtrum
Doctus, & expertus, doctrina, atq; arte valebit.
Res aperire nouas: vtrùm experientia doctum,
Et mens artificem faciat; rerúmque profunda
Mysteria ex his, & naturæ arcana, duobus.
Fontibus exirent quondam, quæque alma vocantur
Principia in Sophia, contra quæ haud vlla ciere
Argumenta datur: nomen quod robora dictis
Confirmant, cuncti concordi pace sequuntur.
Ast ergo quæ nunquam iuraui in docta magistri
Verba, negatiuam potiùs defendere partem
Veriùs esse reor: medicinam condere sacram
Nec Sophiam potuit, quamuis prædiuite mente
Humanum ingenium, multa experientia rerum.
Sed cuncta à Domino reuelata, & tradita primo
Adamo, ac priscis genitoribus, vnde docendo
Vnusquisque suum natum, peruenit ad illos.
Qui primùm scriptis medicinam tradere visi,
Sic omne antiquum: nihil ætas inuenit vlla;
Atque nihil sub Sole nouum, hoc res ordine cœpit.
Principio Omnipotens hominem sine crimine fecit,
Perfectum in scibili, & rerum penetralia doctum:
Postquam autem pomo labem contraxit acerbam,
Subiacet, heu! morbi causæ, & langoribus atris.
Ast Deus humanam sortem miseratus iniquam,
Donum insigne homini infundit, traditque medendi
Arte ministerium, quo cum producere vitam
Contra causarum, morborúmque agmina possit.
Hæc docet Adamus natos, natique nepotes
Ore tenus, Sophiámque omnem, voluentibus annis,
Hac serie ad primos certum est venisse parentes,
Sic Chaldæa sapit, sic quondam Ægyptia tellus,
Floruit imperio doctrinæ, ac denique puram
Agnoscunt Persæ Magiam; & sapientia Græcis
Sat doctis steterat: nam cuncti à flumine doctas
Hauserunt vndas, primisque docentibus illos
Antiquis patribus, quibus ipsa scientia nata est.
Hoc fuit antiquum natale, & origo sciendi,
Hinc medicina fluit, dicta ars, quæ antiqua resarcit
Non noua quæ condit, cùm nil sub Sole nouetur,
Inuentem, medicina, nouum nullum, omnia quondam
Tradiderant prisci, sed dens consumpserat æui

Fortassis

Fortassis multa, atque ideò medicina labascit,
Et Sophia in peius:nam tempore perdita rerum
Cognitio est , longéque sumus(quod cernis)ab ipsa,
Quam quondam Hippocrates sciuit, tenuitque Galenus,
Sed quæ firma satis fuit hæc sententia menti,
Vnus,qui medicam scribendo restituit rem
ZACVTVS *dubium fecit;namque ecce nitorem*
Doctus,& expertus medicinæ reddit ouantem:
Mille inuenta nouat, nouitérque en perficit artem;
Ingenióque suo naturæ arcana recessæ,
Illustrare valet:quæ hucusque obscura latebant,
Sic nudat,quod penè oculis ea cernere possis:
Ergo viri menti concessa scientia rerum,
Quin alibi adueniat.Dubium sed soluitur omne
Si dicas propria ZACVTOS *esse scientes*
Natura,an mirum si tali è stirpe creatus.
ZACVTVS *tanta exponat,doceatque vicissim.*
Plura referre potest ; nam plura è semine tanto
Spiritus intus habet,doctaque è mente manebunt
Queis medicina noua auxiliis ditescere possit.

Clio, suauissimo plectro sic iterum cecinit , in Zacuti laudes prorumpens.

Dicite Iò Pæan,& Iò bis dicite Pæan,
Victa à Zacuto *morbida causa iacet.*
In morborum aciem doctissima mouerat arma,
Curat præceptis,hisque triumphat ouans.
Ergo Pierides Zacutum *extollite cælo.*
Phœbææ Sophiæ *tollite,& artis herum:*
Illum immortali, ne atro feriatur ab æuo,
Carmine,& astrifero concelebrate choro.
Viuat in æternum,Sophiæ nam maximus Altas,
Zacutus, *medici sustinet astra poli.*

D.Doctori Zacuto Lusitano, Medico percelebri, & viro non minùs illustri, quàm docto.

Qvem nemo prudens viuere sentit.
Non ille vixit. Si neque publicis,
Nec vtilis suisque rebus,
An benè dicitur,ille viuit?
Num qui latebris gaudet in abditis,
Vitam huncce credant ducere posteri?
Est vera vita quam coronat
Mystica fronde virente Laurus.
Si docta virtus,nescia funeris,
Ignara mortis,sidera vertice
Fulgente tangit;solui ad astra.
Fértque viros metuente penna:
Erit Zacutus *nominis inclyti*
Quantúsque splendor, quantaque gloria?
In principum commenta scripsit
Historias, medicamque praxin.
Qui gnarus artis, magna volumina,
Et pulchra præstat,dignus honoribus
Est: namque summos,& molestoc
Gloria consequitur labores.
Ergo beato lumine fulgidus
Splendet Zacutus, *vir sapiens,bonus.*
Hunc Ister admiratur algens,
Hunc Italus,calidúsque Gallus,
Seu perspicacis mentis acumina,
Dictique cernas eloquium graue,
Seu gratiam, & styli leporem:
Omnibus est adamandus auctor.

In gratitudinis, & obseruantiæ pignus, scribebat,Doctor CORNELIVS LOVIVS. M.

Carmen Hispano Idiomate conscriptum , in laudem
D. ZACVTI LVSITANI,
Lusitanorum Medicorum gloriæ celebris.

Hippocrates despues que desta amarga.
I fragil vida conoscio los danos,
Com sutil pluma em sus postreros annos,
Dixo la vida es breue, el arte es larga.
Diuino aliuio ala pezada carga,
Del mal que augmentan medicos enganos,
Procura quien con medios tam estranos,
Abreuia el arte que la vida alarga.
Isi dolor terrible ja la tiene,
Com ancia mortal desauziado,
Quien para socorrelle sera parte?
Zacuto *insine à vos solo conuiene,*
Pues au eis que Hippocras mas alcancado.
Como es larga la vida, I breue el arte.

Amicus amico.

IN LAVDEM
D. ZACVTI LVSITANI,
Medicinæ Atlantis fortissimi.

ZACVTVS *doctor cælesti nomine dignus,*
Qui Medicorum nunc dicitur esse decus.
Inter Lusiadas clara de stirpe creatus,
Qui sibi congessit tot medicæ artis opes.
Ipse ZACVTVS *enim Musarum dulcis alumnus,*
Splendet,& in tenebris lucet,vt ipsa dies.
Explosit docto affirmantes reproba libro,
Quare eius cingant florida serta caput.
Res Medica en vernat, maioraque robora sumit,
Vtpotè mire opera iam recreata tua:
Ne dubita: Liber *hic,totus quem suspicit orbis,*
*Viuet in æternum,*Liber *ab interitu.*

Antonius Correa Lusitanus, Superordinarius in Curia Romana Aduocatus, olim in celeberrima Bononiensi Academia Iuris Cæsarei Professor.

In Zoïlum inuidúmque obtrectatorem,

Inuide,cur acuis dentes,& rodere tentas
Quidquid Apollineo,Mome,fauore nitet?
Cuius id instinctu molire,an suasit Erinnys.
Aut alia ex furiis, quæ te agitare solet?
Desine,Mome, tuis superest nil dentibus:hic est
Immunis vitio,prorsus amomus hic est.

Hippocratem

Hippocratem potiùs, clarúmque Machaona carpas,
Quàm tu Z A C V T V M *ſtrinxeris Archiatrum.*
Eius namque labor non conſumetur ab æuo,
Te inuito viuet, viuet & artis honos.

Amoris ergo poſuit Nicolaus
Fontanus. *Med.*

Aliud Iacobi Gomeſij à Coſta, D. à Coſtæ Medici Rothomagenſis clariſſimi, filij, in laudem Auctoris epigramma

FAcunda eloquij dum fundis flumina, gentes
Aurea pellectis mentibus vnda rapit.
Dum Medicos dignis præſtantes laudibus ornas,
Ad famam duro marmore non opus eſt.
Nam tua ſcripta Viros altis ſublimius aſtris,
Per mare, per terras non peritura ferunt.
Quicquid agas, ceu dum Galeni abſtruſa reſoluis.
Nomine Z A C V T V S, *Tu mihi acutus eris.*

Aliud Hieronymi Ferdinandi Luſitani, Iuris Cæſarei Doctoris peritiſſimi

QVas gremio celauit opes natura latenti,
Has tibi diſpenſat littera diues opes.
Phyſica ſenſa patent fœlici prædita partu:
Quæ tenebris latitant dogmata, Lector habes.
Ingenium viuax, rerum facundia mira,
Vinxit Apollineos docta minerua Viros.
En iterum terris, mira medicaminis arte.
Corpora reſtituens languida, Phœbus ad eſt.
Ardua ſoluuntur veterum argumenta virorum,
Hæc tibi ſi comes eſt ſarcina, diues eris.

Dauid de Haro, Philoſophiæ in celeberrima Leidenſi Academia Studioſus, in Operis laudem.

TAnta molis opus, quod tentas docte Z A C V T E,
Miratur Pallas, Pieridumque chorus,
Quid tibi carmen ego, quid verſus ſcribere coner?
Vix Maro, vix Naſo carmina digna canant.
Quid celebrare iuuat, quod laudat propria virtus,
Quod nemo doctus rodere dente poteſt?
Hiſtorias veteri medicorum promis ab æuo,
Primus ne pereant nomina tanta caues.
Huc igitur geminos, huc flectas Lector ocellos,
Mentis enim fructus carpere falce potes.
Vos igitur Muſas, & numina celſa Mineruæ,
Cultori veſtro præmia ferte, precor.

In Principes Principum Medicorum Hiſtorias, elegantiſſimè concinnitas, & luculentiſſimis Scholiis illuſtratas, à Periluſtri & Excellentiſſimo viro, Zacuto Luſitano, Medico celeberrimo.

ΩΣ ἴδεν Ἱστορίας Μῶμος μεγάλοιο ΖΑΚΟΥΤΟΥ,
Καὶ σχόλια σκολιοῖς ὄμμασιν Ἱστοριῶν.
Σφάλματα μωμήσειν διζήμενος, εἴ τιν' ἐφεύροι,
Οὐδὲν μωμήσειν ἐνθάδε, Μῶμος ἔφη.
Ὅσα γὰρ ἰητῆρες ὁμοῦ νέοι, ἠδὲ παλαιοὶ
Καλλ' ἐδιδάξαντο, κάλλιον οὗτος ἔχει.
Καὶ πάλιν ὅσ' ἥμαρτον ὁμοῦ νέοι, ἠδὲ παλαιοὶ
Πάντα μάλ' ἤλεγξεν σφάλματ' ἐπισταμένως.
Ταῦτα μὲν οἰμώξας, ὅτ' ἀμωμήτοιο δέδορκε
Πρώτας ΖΑΚΟΥΤΟΥ Ἱστοριῶν σελίδας.
Ἐμφερέας δ' ἄλλας ἢν λεύσσῃ, οὐκ ἔτι βίβλοις
Λεύσσομεν ἀλλὰ βρόχῳ Μῶμον ἀναψάμενον.

Ἐσχεδίασε

I O H. B E V E R O V I C I V S, Senator ac Medicus Dordrechtanus.

Idem Latinè.

VIdiſti Hiſtorias, vt magni, Mome, Z A C V T I,
Luſtrâſti obliquis luminibuſque Notas.
Errorem quærens perſtringere, ſi quis ineſſet;
Dicebas: Nihil hîc carpere Momus habet.
Nam quæcunque vnquam Medici vetereſque nouiq;
Monſtrarunt nobis, hic meliora dedit.
Quidquid peccarunt Medici vetereſque nouique,
Detexit nobis, cunctáque plana dedit.
Atque hæc cum lacrymis, vbi docti, Mome, Zacuti
Vidiſti tantùm principium Hiſtoriæ:
Integram quòd ſi conſpexeris; haud mihi libri;
Sed laqueus, dices, ecce paratus adeſt.

I A C. R O V E R I V S I. C. vertebat.

Carmen Hiſpano ſermone conſcriptum in laudem Zacuti Luſitani, Medici & Philoſophi præclari.

ENfermo el hombre del primo peccado
Exprimenta ſu mal, muriendo muere,
Alia piedad, que ſu flagueza infiere,
El bien le ofrece de ſu antiguo eſtado.
Mirando ariba alcanſa el miſmo grado,
Que ya perdiera, el alma quando quiere,
Y el cuerpo, perque el dan' e ſe modere,
Mira en plantas ſecreto reſeruado.
Eſtas virtudes dos enti contemplo.
Sabio Z A C V T O, *al nombre merecidas,*
Con que adquieres deſde cy premio infinito.
El camino enſenando de dos vidas,
La eterna con diuino y ſanto exemplo,
La humana, con la lengua, y con lo eſcrito;
Y pues en lo finito.
Con tu ſaber lo radical dilatas,
Son alſumo obrador tus obras gratas.

In obſeruantiæ, & amoris gratiam ſcribebat, amiciſſimus, & perdoctus I O A N N E S P I N T V S D E L G A D O.

In laudem Perilluſtris, & Excellentiſſimi viri, D. D. Zacuti Luſitani, Philoſophi, & Medici doctiſſimi.

NOn ego Caſtaliis immerſi fontibus ora,
Nec mihi Parnaſſus ſomnia læta dedit.
Ludicra res, tantum verbis tenus eſſe poëtam;
Seria, rimari quidquid in orbe latet:

Ludicra

Ludicra res, muti iurare in verba magistri;
Seria, naturæ facta stupenda sequi.
Omnibus vna sat est genitrix fœcunda fluentiis
Ordinis, & rerum, quas capit ipsa, sinu.
Omnia naturam qui dixerit, & tamen vnam,
Mente reuelata rem faciémque tenet.
Nam vi multiplici; variis induta figuris,
Vnica producit, quæ vagus orbis habet.
Mirum sæpe scholas vario certasse tumultu,
Si se vnam cunctis scit variare modis?
Hinc plures quoque in orbe Deos finxere poëtæ,
Nam res vna omnes, spiritus vnus alit:
Sed variis formis cunctos prorumpit in actus,
Scenarúmque strophis sufficit vna Dea.
Hancce Deam ingenio, ZACVTE *sequutus acuto*
Eiusdem latebras detegis arte noua.
Quod sapit Hippocrates, quicquid Galenus ab ipso,
Hac duce per libros digeris arte tuos:
Sic & Apollineæ stabilis fundamina gentis,
Et mortis docta tempora voce trahis.
Sic Medicis puras fundis de fontibus vndas
Qui de naturæ fonte bibêre priùs.
Tu sectatorum vestigia cuncta sequutus
Ne quis ab occulta falleret arte sapor;
Præsenti memoras instructus imagine vocum
Quicquid Apollineus scripsit in arte chorus.
Sic pergas soboles Epidauri numine digna,
Te sic Iia colet, non minùs atque Tagus.

Amicissimus Belga, Poëta Laureatus, amico suo Zacuto Lusitano, Medico incomparabili.

Doctor Gallindus, Medicus Hispalensis, in laudem Zacuti Lusitani, Medicorum Primarij.

Dulce sapit grauida quod pendet in arbore, pomum:
Et mel fructus apis, nonnisi dulce sapit.
Vua (quis ignorat?) pectus dulcedine complet:
Plurima lac purum dulciter ora rigat.
Quilibet exoptat dulci gaudere sapore,
Quilibet & dulci membra fouere mero.
Dulcia non mihi sunt hæc: quod ZACVTVS *adornat,*
Historiæ medicæ *dulce volumen amo.*
Hoc mihi dulce sapit, nam longè dulcius exit
Pomo, melle, vua, lacte, sapore, mero.

In laudem, & æternam famam Zacuti Lusitani, Andreas Rodericus Caldeira Medicus apud Lusitanos, Setobricæ praxin exercens.

Cymbala dulce sonant digito percussa volanti:
Testudo dulces reddit & icta sonos:
Fistula dulciloquas fundit per iugera voces:
Et spargit placidum chorda canora melos:
Ipse tubæ clangor dulcis se ad sidera tollit,
Et vocat ad nutus Martia castra suos.
ZACVTI *dictis meritò iam Musica cedant;*
Cymbala, testudo, fistula, chorda, tubæ.

Camillus Richardus Vltraiectinus, in laudem acutissimi Zacuti; medicas Principum Historias scientissimè interpretantis.

Mors Zacuti cernens venerandā dira senectā,
Tantum orbis sternam, dixit iniqua, decus.
Ast Deus omnipotens cælo sic fatus ab alto,
Quid certas demens? Quò te agit iste furor?
Cur fera tela, paras, arcum, falcémque recuruam,
Crudelis? tanto hæc non metuenda viro.
Nam licèt æterna claudantur lumina nocte,
Et tristes rumpant stamina pulla Deæ:
His tamen Historiis, Medici quas corde recondunt,
Viuet, nec vitæ terminus vllus erit.

DOCTORIS
IACOB. ROSALIS,
Hamburgensis, Medici Hebræi,
Poculum Poëticum in ZACVTINAS Laudes.

Accipe, mi ZACVTE, *tui tibi poculum Poëtæ*
quo tibi in æternum Clio sat grata propinat,
te vocat Sacra Ambrosiæ, labráque fige grata,
Nec timeas illo pocula sæua necis,
nā cùm sis supero numine conditus,
Integer vitæ, sophiaque plenus
hoc donaris optimo
munere tantæ
præmia mentis.
Hic est ille Magister,
qui nihil inuidens sibi,
ò Cliò, sed cuncta docens
illustrat omnes ingenij focos
quare iam dapibus mensa Poëticis
à Pelopis nato libera, mortis iners
sternitur tanto domino, nectare sempiterno
vescatur, nostróque caput madefacta liquore,
membra ferat, si quidem æternis æterna meretur,
ZACVTVS *meritis, Elyseis ruribus imperet*
vate me; Nam Magna queunt, Hæc quoque habere
vates. Ast cùm efficacem condidit scientiam
ZACVTVS, *& scriptis fulgeat aureis,*
laurea donetur Apollinari,
exempla fert, profundo
pectore, sæpè discas,
mentéque serua,
condéque praxi,
His firmantur artes,
Beatus ergo qui vsibus firmus suis
exercet populos, vsque quiritibus-
huius iussa viri, & cura salutis olympi;
Túncque ad æthereos latices, nectareósque olympi
Accedat conuiua, bibat, nec vina nocebunt,
Nam sunt ingenij, & ZACVTVM *tollat ad astra.*

ZACVTI LVSITANI, MEDICI AC PHILOSOPHI PRÆSTANTISSIMI, VITA, AC ELOGIVM.

AVTHORE

D. LVDOVICO LEMOSIO, OLYSIPPONENSI, AVLÆ REGIÆ MEDICO ORDINARIO.

CVm in tota Asclepiadarum natione sit nemo paulò saltem humanior, qui ZACVTVM LVSITANVM, Operis huius auctorem, Virum publico rei Medicæ bono vnicè natum, non habeat in votis propiùs cognoscere: eam ob rem tam inclyti capitis prosopographiam, rudi penicillo, velut in tabella adumbratam proponere, Diuæque Mnemosynes tholis palàm appendere, operæpretium duxi.

ZACVTVS LVSITANVS apud Olysipponenses huiusce lucis vsuram capessiuit, ex perantiquo, nobilissimoque ZACVTORVM stemmate: quo fit vt siquid loci natalis claritudo, siquid gentilitiæ familiæ splendor, ad germanam mortalium commendationem faciant, habeat meritò noster Heros, quo plurimùm gloriari liceat. Enimuerò quis ignorat, Olysipponem, Occiduarum ciuitatum reginam incedere, cum immani mercium opúmque vi polleat, mirabili πολυανθρωπίᾳ scateat, Lusitanici Imperij maiestatem vna sustentet ac tueatur, terra maríque tot præclara & olim gesserit, & adhuc cottidie gerat? Familia autem vnde noster oriundus, quàm multos omni virtutum, omni eruditionis cultu præstantissimos Viros protulerit, operosissimum foret percensere. Vt reliquos omnes, Laconismi studio, prætereram, conscius est vniuersus literatorum orbis, quantam nominis famam Zacutus quondam Mathematicus (qui Nostrum, agnoscit trinepotem) sibimet pepererit, ob singularem matheseôs, ac inprimis astricæ scientiæ peritiam, cæteráſque stupendi planè ingenij dotes, propter quas non tantùm patriæ toti charus apprimè fuit, non tantùm incredibilem variorum Dynastarum, Principúmque virorum fauorem, ac beneuolentiam prolixè meruit experiri, sed etiam summum gratiæ locum obtinuit ipsummet apud Regem, gloriosissimum scilicet illum, omníque laude maiorem Emanuëlem, cuius florebat temporibus.

ZACVTVM ergo nostrum, prædicto sermone dignissimum, ac minimè degenerem trinepotem, in Vitæ proscenium feliciter induxit, Annus superioris sæculi LXXV. Cùmque in ipso certissimi egregiæ cuiusdam indolis igniculi, à prima statim ætatula explendescere obseruarentur, non temerè sagacissimi Parentes, de suauissimo hoc alumno maturè bonis imbuendo literis, cepere consilium. Sic visum, sic factum. Idoneo Præceptori commissus, tam feruidè Camœnarum sacris operatus est, tam bellè quæ docebantur cunque arripuit, tam altè, támque fideliter animo infixit, pauculis vt pòst annis, à Grammaticorum, & Rhetorum subselliis, ad Philosophiæ ac Medicinæ studia plenis velis se conuertere necessum habuerit: cuius rei gratia, tum illustre Lycéum Salmanticense, tum inclytam Conimbricensem Academiam accedens breui temporis spatio tantoperè profecit, vt ipsa omnium penè vota, nedum expectationem multis præuerteret parasangis: ita vt vndeuicesimo ætatis anno, Seguntiæ (quæ celeberrima est apud Hispanos academia) ad Doctoratus apicem, magno amplissimorum eius loci Professorum applausu, promoueri potuerit.

Porrò impetrato perhonorificæ huius laureæ Apollinaris brabéo, recordatus quantum quisque patriæ dulcissimæ, quantum suis debeat conciuibus, Olysipponē reuerti constituit: vbi aduentans gratulatoriis omnium vocibus exceptus fuit, non immeritò augurantium illucescens nouitium istud sidus, Lusitaniæ cęlum mirificè recreaturum, saluberrimáque ὄμβρον largiter beaturum esse. Neque profectò suus augurio defuit euentus: ita namque se gessit Zacutus, totos triginta per annos, quibus Iatricam praxin ibidem exercuit, vt omnes in magnam sui admirationem pertraxerit, laudantibus aliis singularem polydædali sermonis facundiam; aliis insignitam iudicij perspicaciam; his inexhaustas omnigenæ scientiæ gazas; illis indefessam tot auctorum lectitationem. Iam alius morum candorem cōmendare, temperantiā alius; hic diligentiā, ille modestiā: ita vt sincera, & expressa consummati medendi artificis

artificis idéa, nuſquam alibi quærenda videretur: vtpote cùm ſuos inter Symmiſtas, omni licèt ex parte præſtantiſſimos, haud aliter ac ipſa Luna reliquum inter ſtellarum vulgus, plurimùm emineret; & ſiue diſputandum, ſiue conſilium ineundum, ſiue medendum, ſiue ſcriptis agendum, palmam omnibus facilè præriperet.

Sed ô! nimis veram Stoïci magiſtri ſententiam, vbi cremento locus non eſt, vicinum eſſe occaſum pronunciantis: cùm enim ad Zacuti felicitatem, nihil ampliùs adiici poſſe videretur, ecce tibi repentinum Fortunæ reflantis turbinem, quo velut in momento, cuncta viri optimi præſidia dilapſa ac diſturbata fuére, ipséque ex ſublimi illo felicitatis culmine, quò ſua illum merita ſubuexerant, in præceps ruere coactus eſt. Atroci namque Principis edicto, qui tunc Luſitaniam ditione premebat, Hebræorum quotquot aderant ſtirpes, incolatu Regni fuerunt interdictæ, quæcunque tandem vel προφάσεις, vel cauſſæ, durum iſtud conſilium ſuggeſſerint, in quas hoc tempore penitiùs inquirere mihi nullus aſſumo. Quicquid ſit, afflauit etiam Zacutum communis iſta vis maior: At ipſe cùm parendum ſibi eſſe probè intelligeret, proindéque à patriæ conſpectu procul emigrandum, ingens cordolium ex genuina στοργῇ profectum non potuit non perſentire; quod ipſum tamen illicò inuicta animi conſtantia repreſſit, omiſſáque omni quiritatione ac μεμψιμοιρίᾳ, rerum humanarum vanitatem, imò εἰδέναι attentè ſecum reputans, diuino ſe ſuáque cuncta permiſit arbitrio. Profectò ita eſt, Virtutis magnitudinem, mentíſque bonitatem nihil æquè patefacit, ac ingruentes calamitates, planè ſicut luminis & colorum præſtantiam, vmbræ iuxtà poſitæ luculentiorem reddere ſolent. In crepero itaque iſto caſu, Amſtelodamum ſeſe obtulit, quò deſtinauit curſum inflectere, ſi fortè inibi ſenectæ ſuæ nidum conſtituere, & ſedem quietam nanciſci poſſet. Fauére votis propitia fata, propoſitum iter fortunauere, & extorrem ſuo cum Antiſtite, Medicinæ genium, Belgarum finibus incolumem ſiſtere voluerunt. Eò delatus Clariſſimus Zacutus, vbi paulìſper à præteritis ærumnis reſpirare datum fuit, & ſolatia non pœnitenda ex humaniſſimæ gentis erga nuperum aduenam officiis recepit, mirum dictu quanta alacritate deſuetum iamdiu ſeueriorum Muſarum commercium repetierit, priſtinóſque ſuos Iatrici fundi augendi ac locupletandi conatus inſtaurauerit. Ita factum, vt media etiam in negotiorum tam publicorum quàm priuatorum turba, qua mirè diſtinebatur vexabatúrque aſſiduè, quibus accedebant ætatis iam prouectioris incommoda, tot immenſæ molis Opera parturierit: quibus deſcribendis, nedum excogitandis digerendíſque, vix ſcio an quiſquam alius par eſſe poſſit, cui non ſuppetat, vnà cum liberrimo ſeceſſu otium benignius, adſitque vegeta oppidò corporis viriditas.

Poſſemus hoc loco gemmeos de Praxi medica admiranda, quos dudum euulgauit, libellos commemorare: poſſemus, quæ de Praxi Hiſtoriarum ſub prælo gemunt, dum hæc ſcribimus, volumina. Poſſemus item libros de Chirurgorum Principum hiſtoriâ nominare: necnon de Regimine Principum: de Iuniorum Medicorum erroribus: de Medica doctrina ſelecta: Hippocratis & Galeni epitomen, & plures huiuſmodi feraciſſimi ingenij fœturas, partim inchoatas, partim affectas, aut etiam perfectas, quas ex ſecretiore ſapientiæ penu paulatim depromptas, publico impertire parabat. Verùm vnam duntaxat, omnium inſtar, attingere libet, de Medicorum ſcilicet Principum hiſtoria lucubrationem, vt intrepidè ac ſtrenuè ſuſceptam, ita ex animi ſententia ad vmbilicũ ab auctore perductam: quæ cùm circa argumentum verſetur omnibus ſuperioris æui Machaonibus illibatum, (quanquã vſus cuiuſdam eximij, ac propè dixerim diuini) filo nihilominus eo contexta viſitur vniuerſa, nil vt elegantius, neruoſius, eruditiúſve hoc in genere queat exoptari. Sicubi namque primiceriorum Medicorum ſenſa obſcuriora vidit, ea commodæ paraphraſis aut commentarij beneficio, tanquam accenſa face clariſſimâ, continuò colluſtrauit, & cæterorum ſiue Interpretum, ſiue Commentatorum errores comiter indicauit. Obuias apud iſtos Medicinæ auctores primarios antinomias amicè compoſuit. Grauiſſimas quæſtiones pro re nata occurrentes, perſpicuè ſolidéque ſuis momentis librauit, ac enodauit. Multifarias iniurias Pergameno præceptori à Claſſicorum plurimis, ex mera cauillandi libidine, aut rerum nouandarum ſtudio, illatas acriter (provt flagitabat pietas, ac veritatis cura) vindicauit; ipsóſque iaculis ſuis omnibus, quibus præcipuè ſiſi proteruiùs exultabant, tam facilè exarmauit, quàm pyrum vulpes comeſt: idque ſemper vnâ Principum doctrina munitus, quam ægidis inſtar ἑκατὸν πυλέων ἀραρυίας, quocunque obuertens, irritos planéque brutos efficere ſolebat aduerſariorum omnium impetus. Nullam denique artificij medici partem, hoc in opere paſſus eſt inornatam ac neglectam iacere, quinimò in ſingulas aliquam ſymbolam effatu dignam, ad nitorem ipſis conciliandum, ſtudioſiſſimè contulit.

Quanta verò ſit vtilitas, aut potiùs neceſſitas Hiſtoriarum, & obſeruationum medicarum, nulli non coniicere procliue eſt, qui modò in mentem reuocauerit, cuiuſmodi natalitia medendi ratio iam olim fuerit ſortita: ſiue cum pleriſque dicendum ſit (quod tamen ſatis credibile non puto) ipſam ex votiuis tabellis in Ἀσκληπιείῳ proſtantibus, ab Hippocrate fuiſſe elicitam, nihil aliud ſanè, quàm medicas complectentibus hiſtorias: ſiue (quod malim) aſſeramus, pluribus ante Hippocratem natum retrò ſæculis, experientiarum auſpiciis (quæ ipſæ dubio procul medicæ erant hiſtoriæ) fuiſſe conſtitutam. Vt iam non dicam, quantum vtilitatis ac voluptatis, illi qui in puluere practico verſantur, ex rarioribus hiſce Vetuſtatis cimeliis percipere valeant; quæ propterea cunctis actuoſæ Medicinæ procis de meliore nota volumus eſſe commendata: cùm ne quidem maiorum gentium Aſclepiadas quoſque hoc æuo ſuperſtites, in his aſſiduè verſandis pigeat incumbere; quod tam priuatim per litteras familiares, (quarum promulſidem author in lucem emitti iuſſit) quàm publicitùs, varios per libros editos profeſſi ſunt, dum Zacuti Luſitani Hiſtoriarum ac Obſeruationum perhonorificam faciunt

commemorationem: nominatim verò perilluſtres qui ſequuntur ſcriptores. Paulus Zacchias Medicus Romanus *lib. 5. quæſt. medico-legal. titul. de monstr.* Ioannes Gerardus Voſſius *lib. 2. de Idololatriæ orig. & augment. cap. 3.* Daniel Beckerus Regiomontanus *libello de cultriuoro Pruſsiaco.* Ioannes Beuerouicius Belga *lib. de calculo.* Ioannes Loſſelius *tract. de podagra.* Nicolaus Fontanus Amſtelodamenſis *in Florilegio ſuo & lib. reſponſ. & curat medicin.* Iacobus Primiroſius *lib. 2. de vulgi in medic. error.* Anton. Vander Linden *in præfat. ad lib. de ſcriptis medic* Benedictus à Caſtro Hamburgenſis *in ſuo flagello calumniant.* Doctor Roſales, Medicus Hamburgenſis *in Panegyrico poetico ad lib. de Vitæ termino, Manaſſeh Ben Iſraël.* Petrus Monroja Granatenſis Hiſpanus *lib. 2. de laudib vini.* Daniel Sennertus Profeſſor Vvittebergenſis *lib. 6. pract. medic.* Lazarus Riuerius Regius Profeſſor Monſpelienſis *in ſua praxi medica, paſsim:* & alij non pauci, quorum meas in manus haut dum peruenere exemplaria.

Dum autem maximus hic Medicorum Coryphæus, ad nouas ſubinde promerendas anhelaret adoreas poſthumáque illa de vita, quam nominis fama perennis conſtituit, plus æquo ſollicitus, ſeſe nullus reſpiceret, (ingenuum ferè omnium animarum exemplo) iiſque ſtudiorum indulgere pergeret laboribus, qui vel adamantinæ etiam compaginis corpus, nedum fragilitatis penè vitreæ conquaſſare potuiſſent, maximo tandem ſtudioſorum omnium diſpendio, nec minore ipſorum dolore, proprid. feſti ὑπαπαντῆς Chriſtianæ, Liliani qui nunc voluitur, anni cIɔ. Iɔc. XLII. diem eheu! clauſit vltimam, terríſque fuit ereptus, ſi tamen ereptus cenſeri debeat, qui tantum ſui deſiderium apud haut ingratos ἰατρῶν παῖδας ſuperſtites relinquit, & qui præclaris ſuis in monumentis, tanquam in auguſtiore Mauſolæo recubans, non modò adhuc conſpicitur, ſed etiam æternùm conſpici, ſuſpicíque poterit: imò (veriùs vt loquar) in quibus maior πανεπιστήμονος herois pars, à longæui temporis ſecura genuino, Libitinam expertura eſt nullam:

Dum tellus homines, dum feret aſtra polus.

ELENCHVS

ELENCHVS AVCTORVM, QVIBVS TOTVM HOC OPVS CORROBORATVR.

SCRIPTVRA SACRA

Primi Medicinæ parentes.

ACtvarivs.
Æſchrion.
Æſculapius.
Aëtius.
Alcmæus Crotoniata.
Alexandrinus.
Antyllus.
Apollonius.
Appuleïus.
Archigenes.
Aretæus Cappadox.
Ariſtoteles.
Athenæus.
Cælius Aurelianus.
Caliſtus.
Cleopatra.
Conſtantinus. Africanus.
Cornelius. Celſus.
Demetrius.
Democritus.
Diocles.
Diogenes Apolloniata.
Dioſcorides Anazarbæus.
Eraſiſtratus.
Eudemus.
Euelpiſtus.
Galenus.
Gorgias. Heraclides.
Herodotus.
Herophilus.
Hieron.
Hippocrates.
Lucius.
Lycus.
Machaon.
Marcellus Empiricus.
Meges.
Merinus.
Moſchio.
Muſa.
Nicolaus Myrepſus.
Nicander.
Oribaſius.
Paulus Ægineta.
Pelops.
Philagrius.
Philaretus.
Philotheus.
Philotimus.
Philoxenus.
Podalirius.
Polybius.
Poſidonius.
Poſſidonius.
Praxagoras.
Priſcianus.
Quintus.
Ruſſus.
Sabinus.
Scribonius Largus.
Soſtratus.
Theophilus.
Theophraſtus.
Theotropus.
Thucydides.
Trallianus.
Trotula.
Tryphon.

Hebræorum Coryphæi.

ABraham Eben-ezra.
Abraham Ezra.
Ælianus Montalto.
Biniamin Muſſaphia.
Dauid de Pomis.
Dauid Propheta.
Elizeus Propheta.
Hieremias Propheta.
Iacobus Mantinus.
Iacob Patriarcha.
Iob Propheta.
Ioſephus.
Ioſippus.
Iſaias Propheta.
Leo Hebræus.
Moſes Propheta.
Philo.
Rabenna Salomon Ephraïm.
Rabbi Abraham.
Rabbi Agueda.
Rabbi Dauid Kimhi.
Rabbi Ishaac Abrabanelius.
Rabbi Ishac Atias.
Rabbi Manaſſeh Ben Iſraël.
Rabbi Moſſes de Ægypto.
Rabbi Raſis.
Rabbi Salomon.
Salomon Rex.
Saül Rex.

Arabum maximi.

ABderamen.
Abentragel.
Abhenguefit.
Abinbitar Auenzoar.
Abocali.
Albitizar.
Albucaſis.
Albumazar.
Algazar.
Almanſor.
Alzaharauius.
Auencladis.
Auenzoar.
Auerroës.
Auicebron.
Auicenna.
Haly-Abbas.
Haly-Rhodoam.
Heben Meſues.
Ieſu Haly.
Raſis.
Saladinus.
Serapio.
Theomneſtus.
Tiphaſi.

Superioris ſæculi Medici eruditi.

ANtonius Gazius.
Antonius de Gradis.
Arnaldus Villanouanus.
Aquilanus Aſtarius.
Barſiſius.
Bayrus.
Bertrucius.
Brunus Longoburgenſis. Carpus.
Chyrandus.
Falco.
Dinus Florentinus.
Dionyſius Fontanonus.
Gabriël de Tarraga.
Gabriël de Zerbis.
Garbius.
Gattinaria.
Gentilis Fulginas.
Gerardus Cremonenſis.
Gerardus de Solo.
Gilbertus Anglicus.
Gordonius.
Guainerius.
Guido Cauliacus
Gulielmus Placentinus.
Gulielmus de Saliceto.
Gulielmus Varignana.
Harculanus.
Hortus Sanitatis.
Hugo Senenſis.
Iacobus de Foroliuio.
Iacobus de Manliis.
Iacobus de Partibus.
Ioannes Damaſcenus.
Ioannes de Sancto Amando.
Ioannitius.
Lanfrancus Mediolanenſis.
Leonardus de Bertapalia.
Lumen Apothecariorum.
Luminare Maius.
Luminare Minus.
Macer.
Magninus.
Manipulus Medicinarum.
Marianus Sanctus.
Marſilius de Sancta Sophia.
Dominic. Maſſaria.
Matthæus de Gradi.
Montagnana.
Mundinus.

Nicolaus Nicol. Flor.
Pandectarius.
Petrus de Abano.
Petrus de Argelata.
Petrus de Tusignano.
Platearius.
Ponzertus.
Præpositus.
Proprietarius.
Richardus.
Rogerius.
Rolandus Capellutus.
Santes de Arduynis.
Sarmoneta.
Sauanarola.
Simon Geruensis.
Siluaticus.
Thadæus Flor.
Theodoricus. Ceruifiensis.
Theomnestus.
Theophilus.
Thesaurus Aromatariorum.
Thomas de Zerbis.
Tornamira.
Turisanus.
Valescus Tarentinus.
Vigonius.

Iuniores elegantes & docti.

A

Abraham è porta leonis.
Acakia.
Accorombonus.
Achillinus.
Acron.
Adrianus Toll.
Anulius.
Agathinus.
Agricola.
Aicholtzius.
Albericus Londinensis.
Albertinus.
Salomon Albertus.
Albosius.
Alcazar.
Aldinus.
Aldroandus.
Adr. Alemanus.
Iac. Alemanus.
Francisc. Alexander.
Alexius.
Almenar.
Alpagus.
Alphonsus à Carranca.
Alpinus.
Donat. Ant. ab Altomari.
Alzarius à Cruce.
Amasfortius.
Guinter. Andernach.
Christ. Andreas.
Andreas à Lacuna.
Andromachus.
Franc. Antonius.
Antonius ab Aquilera.
Angelucius.
Anglicus.
Antonides Van Linder.
Arantius.
Arcæus.
Areteus Sabinus.
Argenterius.
Arsenius.
Artemidorus.
Asellius Cremonensis Medicus.
Aubertus.
Aubrius.
Augenius.
Augustini Medici.
Aurifaber.
Austrasius.
Austrius.

B

Bacchalenus.
Bacchio.
Bacchius.
Baccho.
Baccius.
Balamius.
Balbianus.
Baldinius.
Balduinus.
Baldus.
Ballonius.
Barcinonenses Medici.
Baricellus.
Barochius.
Bartholinus.
Basilius.
Bricius Bauderonus.
Ioan. Bauderonus.
Gaspard. Bauhinus.
Ioan. Bauhinus.
Beckerus.
Belisarius.
Bellichocus.
Bellocatus.
Bellonius.
Benedictus Veronensis.
Alexand. Benedictus.
Hieron. Benedictus.
Benedictus Vict. Fauentinus.
Beniuenius.
Berengarius.
Bertinus.
Bertholdus.
Betera.
Beuerouicius.
Biesius.
Bimbiollus.
Bocangelinus.
Bodæus.
Boëtius.
Bokellius.
Bonaciolus.
Bonauentura.
Iac. de Bondis Aggregator dictus, Latino-Barbarus.
Bononienses Medici.
Bonuinius.
Bornettus.
Boscus.
Botallus.
Botera.
Bottonus.
Boussuetus.
Anton. Musa Brasauol.
Brauerus de Braueriis.
Brauus Petrafit.
Brinder.
Brissotus.
Brucetius.
Bruellius.
Bruggrauius.
Brunfelsius.
Brunus.
Bruschius.
Bruyerinus.
Bucoldianus.
Budæus.
Burgundus.
Buridanus.
Bustamente.
Bustus.
Butinus.

C

Caballus.
Cabrolius.
Cæsalpinus.
Calcagninus.
Cahagnesius.
Calanus.
Caluus.
Camara Busthem.
Camenicenus.
Camerarius.
Campanella.
Campegius.
Campolongus.
Capitaurus.
Capiuaccius.
Caprilius.
Caranta.
Cararius.
Cardanus.
Carmona.
Carolus Stephanus.
Garcia Carrerius.
Carrictherus.
Carthaginensis.
Cassalenus.
Cassanus.
Casserius.
Cassius.
Castellanus.
Cecius.
Ceckius.
Chalmeteus.
Charterius.
Cherlerus.
Chiochus.
Christophorus à Costa.
Crhistophorus de Honestis.
Crhistophorus à Vega.
Claudinus.
Clementius Clementinus.
Clusius.
Cobeus.
Codronchius.
Coïterus.
Collado.
Collardus.
Colle.
Collinutius.
Collutius.
Colonienses Medici.
Columba.
Columbus.
Petr. Conarcchinus.
Thom. Conarcchinus.
Confortus.
Conradinus.
Constantinus Cæsar.
Constantinus.
Contarenus.
Cornarius.
Cornax,
Cordæus.
Cordus.

Cortesius.

Liddolius.
Liebautius.
Limanus.
Linacer.
Lobellius.
Lobera.
Lomnius.
Londinenſes Medici.
Lonicerus.
Loſolius.
Lopius.
Lucius.
Luiſinus.
Lupeus.
Lupus.
Lydiatus.
Lygeus.

M

MAcbellus.
Magirus.
Magiſter.
Magius.
Maglioratus.
Magnardus.
Magnatus.
Manardus.
Ianochius de Maneclis.
Mannus.
Mantias.
Mantinus.
Maranta.
Marcellus Virg.
Mardobæus.
Marinellus.
Marinus.
Martius.
Anton. Maſſa.
Nicol. Maſſa.
Maſſaria.
Maſſinius.
Mathiolus.
Mathiſius.
Meichſnerus.
Melchiodus.
Mena.
Menxelius.
Menzelius.
Mercenarius.
Mercatus.
Mercurialis.
Merindolus.
Michinus.
Minadous.
Minderetus.
Miſaldus.
Molinæus.
Mollerus.
Monachi.
Monardus.
Monauius.
Mongius.
Montanus.
Monteſianus.
Montius.
Morales.
Renat. Morellus.
Morellus.
Mouſcot.
Mouſetus.
Moxius.
Mullerus.
Mundella.
Mundinus.
Murgelius.
Mutonus.
Mylius.
Mynſicht.
Mythobius.

N

NAſſius.
Neander.
Neemias.
Nicander.
Nicandri interpres.
Nicolaus Alexandrinus.
Niddanus.
Nola.
Nonnius.
Nouocampius.

O

OCco.
Oddus de Oddis.
Oddus.
Opianus.
Optatus.
Othæus.
Ouiedo.

P

PAccius.
Palmarius.
Panca.
Pandectarius.
Paparella.
Paracelſus.
Paræus.
Pariſanus.
Parrius.
Paſcaſius.
Paſchal.
Paternus.
Paulinus.
Pecetus.
Franc. Pedemontanus.
Peletarius.
Pennottus.
Pepagomenus.
Perdulcis.
Pereda.
Perlinus.
Pernumia.
Perrellus.
Perſona.
Petræus.
Petroneus.
Petrus Hiſpanus.
Peucerus.
Phauorinus.
Pharmacopœa Amſtelod.
Philadelphus.
Philaretus.
Philippus de Lignamine.
Philoſtratus.
Philotheus.
Picolhominæus.
Pichotus.
Pictorius.
Pigræus.
Pilleterius.
Pincierus.
Pineus.
Pinnus.
Pintor.
Piſo.
Piſonellus.
Placottomus.
Plancius.
Planerius.
Platerus.
Plempius.
Plierus.
Pleucerus.
Pœna.
Pollux.
Polydorus Virgilius.
Ponciusà Cruce.
Pons.
Pontanus.
Porcelle.
Porta.
Portus.
Poſthius.
Praxagoras.
Primoroſius.
Proprietarius.
Proſper Aquitanicus.
Protoſpatarius.
Pronankerius.
Ptolomæus Medicus.
Pulverius.
Puteanus.

Q

QVintilius.
Quercetanus.

R

RAnchinus.
Ramnuſius.
Rantzouius.
Raſarius.
Rauvvolphius.
Reïſius.
Remellinus.
Reſcrius.
Renodæus.
Renſnerus.
Rhenanus.
Rhodius.
Richardus.
Riffius.
Rimateurs.
Rinius.
Riolanus pater.
Riolanus filius.
Riplæus.
Robertus de Fluctibus.
Robertus Vallenſis.
Roboretus.
Rochæus.
Roganus.
Rogerius.
Romani Medici.
Rondeletius.
Ronſſeius.
Rorarius.
Roſellus.
Rota.
Rouſſellus.
Rouſſetus.
Rouilius.
Rubandus.
Rubeus.
Ruellius.
Rueus.
Rulandus pater.
Rulandus filius.
Rumſius.
Rungius.

Saechetus

Luſitani periti.

Diuerſarum facultatum atque linguarum Auctores varij.

Anna Maria à Schurman.
Scotus.
Secundus.
Seneca.
Seruius Tullius.
Seruius Virg. interp.
Seuerus Sulpitius.
Corn. Seuerus.
Sigismundus.
Silius Italicus.
Iac. Simancha.
Simoneta.
Simon Portias.
Simplicius.
Herm. Skedel.
Ioan. Smetius.
Soncinas.
Sotio.
Socrates.
Solinus.
Sophocles.
Soranus Ephesius.
Sphærus.
Statius.
Stobæus.
Strabo.
Stromatæus.
Stumfius.
Suarez.
Suetonius.
Suidas.
Surius.
Syluius.
Synesius.

T

TArius.
Terentius.
Tertullianus.
Rau. Textor.
Thales Milesius.
Themistius.
Theocritus.
Theodoretus.
Theognides.
Theophrastus.
Theopompus.
Theuetus.
Thomas Maurus.
Thuanus.
Locrenus Thymæus.
Tibullus.
Tiberius Imper.
Timplerus.
Tiraquellus.
Titinnius.
Titus Liuius.
Fran. Toletus.
Tomitanus.
Torquemada.
Tzetzes.
Tritemius.
Turnebus.
Turpilius.
Tyanæus.

V

VAcius.
Valerius Flaccus.
Valerius Maximus.
Geor. Valla.
Varro.
Vegetius.
Maff. Vigius.
Veronensis Gabriel.
Villanus.
Viperanus.
Virgilius.
Vitruuius.
Lud. Viues.
Vlpianus.
Volaterranus.
Vossius.
Iulian. VVanderus.
VViteberg.
VVolphius.

X

XAnthus.
Xenophon.
Ximenus.

Z

ZAbarella.
Zaleucus.
Zeno.
Zimara.
Zonaras.
Zoroaster.
Zuerius.

LEMMATA

LEMMATA
HISTORIARVM
HVIVS OPERIS
HISTORIÆ LIBRI I.
De Capitis affectibus.

44 Ex

HISTORIÆ LIBRI II.

124 Hydro

HISTORIÆ LIBRI III.

De vteri, genitalium, & inferiorum partium affectibus.

acut. passion.cap. 18. 528

24 Gonorrhæa nocturna Balneo persanata. Rasius *lib.* 24.*continent.tract.* 3.*cap.* 1.Galenus. *lib.*6. *de sanit. tuend.cap.*15. 530

25 Fœmina herpete in malleolo laborans topicis auxiliis exacerbata,purgatione tandem adhibita conualescit. Galenus *lib.*14.*meth.cap.*17. 535

26 Testiculorum inflammatio vomitu curata. Rhasius *lib.*24.*continent.tract.*3.*cap.*1. 536

27 Sphincteris resolutio curatur, obquam alui excrementa inuitè fluebant.Aëtius *tetrab.*2.*serm.*1.*c.*36. 544

28 Ischiadicus dolor tempestiuo enematum acrium vsu, & sinapismo excitato,persanatur.Rhasis *lib.de mirabilib.curis.* 548

29 Vstio Ischiadicis salutaris.Aëtius *tetrab.*3.*serm.*4.*c.*3. 560

30 Anchæ dolor,clysteri ex muria parato,curatur. Rhasis *in lib.de mirabilib.curis.* 562

31 Coxendicis dolor,colocynthidis vsu curatur. Rhasius *lib.de mirabilib.curis.* 564

32 Coxendicis dolor à sanguine ortus,vena secta, curatur. Galenus *lib.de curand.rat.per sang.miss.cap.*18.*in fin.*Rhasius 26.*continent.tract.*1.*cap.*2. 569

33 Genu tumor antiquus,emplastro ex stercore caprino parato curatur. Aëtius. *tetrab.* 1. *serm.* 2. *cap.* 94. 570

34 Genuum dolor antiquus, acuto enemate, & prouocantibus vrinam persanatur. Rhasis *lib.* 24.*contin. tract.*1.*cap.*2. 572

35 Genu rigor, ex frigore natus, caustico medicamento curatur.Galenus *lib.*3.*de compos.medicam. sec. gener.c.*2.*post princip.* 576

36 Dolore articulorum laborantes quidam, ossium humanorum puluere assumpto curantur. Gal. *lib.*11. *simpl.tit.de ossibus.* 578

37 Articulorum tophi, caseo acri in cruris suilli salsi decocto macerato,discussi.Galenus.*lib.*10. *simpl.c.*9. *de Caseo.* 579

38 Antidotum,ad curandum,& præseruandum à tophis præstantissimum Trallian. *lib.*11.*cap.*1. 582

39 Quidam gracili corpore præditus, calidissimis medicamentis ab Empiricis siccatus, & in vehementissimos dolores, & tophos incidens, Galeni industria liberatur.Galenus *lib.*6.*de sanit.tuend.cap.*11. 583

40 Podagricus mediocriter incedens, Medici imperitia, medicamento applicito, in totum sine motu remansit. Galen. *lib.*1.*simpl.*27. 584

41 Arthriticus, hermodactylorum ope, curatur.Paulus *lib.*7.*cap.*78.*rubric.*2. ibid.

42 Femoris tumor durus ex erysipelate malè curato obortus, emollientibus, & resoluentibus, curatus Gal. *lib.*2.*ad Glauc.cap.*4. 585

43 Pedum œdema, salis fomento, curatum. Trallianus *lib.*11.*cap.*1. 587

44 Podagricus,frigido balneo, leuatus. Aëtius *tetrab.*3. *serm.*4.*c.*28.*tit.de his qui ob bilis influxum laborant.* 589

45 Podagricus,opiatis applicitis, curatur. Aëtius *tetrab. serm.*4.*cap.*28.*eodem titulo.* ibid.

46 Asininum lac ad Arthritidis præseruationem vtilissimum.Celsus *lib.* 4.*cap.*24. 590

47 Quidam abstinentia vini & veneris, in perpetuum à cruciatu arthritico præseruati. Celsus *loc.nuper citato.* 591

48 Podagrici,annuis vacuationibus, & attenuante victu præseruati, Rhasius *lib.*26.*continen.tract.*1, *cap.*2, Galenus *lib de curand, rat, per sang.miss. cap.* 7. & *lib.*6.*aph.*47. & *lib.de attenuanti, vict.rat. cap.*1. 592

HISTORIÆ LIBRI IV.

De febrium essentia, differentiis, causis, signis, prognost. & curatione.

PROOEMIVM. 597

HIST. PRIMA. Diaria febris ex ebrietate orta, aquæ frigidæ potu sanata.Corn.Celsus *in præfat.ad libros suos de re medica circa finem.* 598

2 Diariæ ex meatuum constipatione curatio, & historia illustris,contra Diatritarios. Galenus *lib.*8. *meth.c.* 2.*in med.* & *lib.de causis procatarcticis c.*1. 601

3 Premigenes Mitylæneus à balneo abstinens,febricitabat.Gal.*lib.*5.*de sanit.tuend.cap.*11.*in med.* 605

4 In calidis naturis exercitij intermissio,febrem accendit.Gal.*lib.*5.*de sanit.tuend.cap.*11. 610

5 Diariæ febris, ex motu, & exercitio subortæ; balnei ope curatio.Gal.*lib.de caus.procatarct.c.*1.*post.init.* 615

6 Casus febriëtis ex copiosa cœna.Gal.*lib.*8.*meth.c.*6.618

7 Galenus ex lassitudine in diariam febrim incurrit. Gal.*lib.*5.*de sanit, tuend.cap.*1. 624

8 Synochus imputris,sola sanguinis missione vsque ad animi deliquiũ persanatur. Gal.*lib.*1.*meth.c.*4.627

9 Synochus putris venæ sectione vsque ad animi deliquium curatur. Gal. *lib.*9.*meth. cap.*4. 635

10 Causus in corpore calido sicco assumpto cibo in accessione,contra Diatritariorum errorem,à Galeno curatur.Galen.*lib.*10.*meth.cap.*3.& *lib.de caus.procatarct.cap.*1.*in initio.* 659

11 Febris ardens, gelidæ potu sanatur.Gal. *lib.*10. *meth. cap.*5.Rhasius *lib.*3.*continent.tract.*1.*cap.*2. 663.

12 Febris ardens,purgatione sanata. Trallian. *lib.* 12.*c.*3. 667

13 Galenus, acutam, putridamque febrem ex fugacium fructuum vsu expertus,vena secta curatur. Galen. *lib.de succor.bonit.& vitio,c.*2.*in fin.*& *lib.de tremor. rigor.& palpitcap.*7.*in fin.* 670

14 Valida febris,materia noxia ad actus transmissa, sanatur. Auerrhoës *lib.*7.*collig.cap.*31. 672

15 Febris ardens vigente bruma,citra coctionẽ,& viribus infirmis,lethalis.Aëtius *tetrab.*2.*serm.*1.*c.*78. 674

16 Causo correptus,expulso humore ad partes extremas, sanatur,facta tamen deinceps phlebotomia intẽpestiua,emoritur.Rhasius *in lib.de mirabil.curat.*684

17 Febris ardens ex humore turgenti originem ducens phlebotomiæ ope curatur.Rhasius *in lib.de mirabilib.curis.* ibid.

18 Puer mero epoto acutè febricitans,suborto delirio,& vigiliis interiit.Gal. *lib.*2.*de loc.affect.c.vlt.* 687

19 Quidam ob copiosum vini potũ,alij ob salsorũ esum, æstũ,exercitium,irã,vigilias,in causũ inciderũt.Gal. *lib.*4.*de ratione victus in morbis acutis com.*4. 691

20 Quibus artibus Cyrillum Boëthi filium, clam cibum sumere deprehenderit Galenus in febre.Galen.*lib. de præcognit.ad.Posth.c.*7. ibid.

21 Recidiuæ febris præcognitio,& illius per sudorẽ discessus.historia.Gal.*lib.de præcog.ad Posth.c.*10.692

22 Rigor sine febri à crassis eduliis subortus, medicamentorum calefacientium ope sublatus. Galen. *lib.de tremore palpit.conuuls.& rigore,c.*7. 693

23 Febris exacerbatio,balneis naturalibus curata. Oribas. *lib.*20.*collectaneor.c.*5.*de aquis spõte nascentibus.*699

24 Febris ardentis accessio succo peponum curata.Trallianus. *lib.*12.*cap.*6. 701

25 Annua tertiaria sola præcautoria purgatione, sanata. Gal.*lib.*1.*aphor.*47. ibid.

26 Exemplum illustre serui exquisita tertiana laborantis, frigido & humido victu contra aliorum opinionem persanati. Trallianus *lib.*12.*cap.*6. 704

27 Febris tertianæ memorabile exemplum. Galen. *lib.*1. *ad Glaucon.cap.*8. 707

28 Historia

HISTORIÆ LIBRI V

De venenis, morbis venenosis, & antidotis.

HISTORIÆ LIBRI VI.

INDEX
QVÆSTIONVM
LIBRI PRIMI.

INDEX QVÆSTIONVM Lib. II.

INDEX QVÆSTIONVM Lib. III.

18 Vtrùm

INDEX QVÆSTIONVM Libri IV.

INDEX QVÆSTIONVM Libri V.

15 Vtrum

INDEX QVÆSTIONVM Lib. VI.

INDEX

INDEX DVBIORVM LIBRI PRIMI.

DVBIA LIBRI II.

ELENCHVS

ELENCHVS OBSERVATIONVM LIBRI PRIMI.

57 Suffocante

Obſeruationes Libri II.

DE

DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA.

LIBER PRIMVS,

De capitis effectibus.

PRÆLVDIVM.

ANIMALIVM omnium princeps homo,(miraculum magnum)licèt in ſe, ob præclara tam animi, quàm corporis inſignia nobiliſſimus ac diuiniſſimus ſit, tum ex mirabili eius dignitate ac ſtructura, tum ex temperie, quam (præ cæteris animantibus)exactiſſimam, ſymmetrámque obtinuit: tamen cùm à diſcordi quatuor primarum qualitatum concordia, ab elementorum ab inuicem inter ſe pugnantium diſcordiâ, tanquam à principio interno; à rebus naturalibus, contra naturam, & non naturalibus, velut à cauſa vrgentiſſima, & vehementiſſima oppugnetur, cùm ſit mixtorum vltimum, ſubit maiorem varietatem compoſitionis, quàm cætera omnia, ita vt cum eodem ad ſenſum temperamento, varias & affectiones, & paſſiones experiatur.

Eas ergo à capite potiſſimùm auſpicari libuit. Eſt enim caput rationis domicilium, facultatis animalis, ac cerebri receptaculum, quod velut galea ipſum regit, & ab externis iniuriis defendit. Et cùm ſit caminus vniuerſi corporis, & cucurbitulæ inſtar, trahat continuò, ſorbeátque partium inferiorum expirationes, cùm ſit in altiſſima ſede, tanquam in ſuprema arce locatum, non poteſt non crebris vaporum, & fuliginum hauſtibus repleri,& inebriari; licèt per plures cauernas, os,nares, aures,excrementa ſua ab infernis partibus aſcendentia à ſe depellat.

Quare fit, vt mutua dimicatione, & pugna cerebrum afficiatur, & ex eo in ſubiectas partes ſeſe exonerante, emanet innumerabilium morborum aceruus. Et quòd caput ſit omnium ægritudinum radix,atque origo.Ex qua ſcaturigine, ſæui,periculoſi, & lethales dimanant affectus,quos recenſere eſſet valde laborioſum.

Ad hæc,Cerebrum in capite receptum,membrum eſt diuiniſſimum, & quod figuram dat vniuerſo corpori:nam ex capitis magnitudine reliquorũ oſſium naturam putat penderè Hipp.Pars ergo eſt præſtantiſſima,in qua principes animæ facultates reſident, diuiniores,ac excellentiores,ratiocinatrix,motrix,ſentiens,rectríxque facultas in ea ſitæ ſunt.

Siue ergo eius præſtantiam ex ſitu,ſiue ex operationum dignitate, ſiue ex functionum robore timeris; ab hac parte, has medicinales principum Medicorum hiſtorias ordiri commodiſſimum fuit. Eſt enim cerebrum corde nobilius, præſtantius, ac excellentius; nam memoriæ,iudicij,& cogitationis eſt vberrima officina. Sed & cerebro omnia famulantur, eiúſque gratia totum corpus conſtructum eſt. Eſt ergo nobilitate cæteris præcipuis partibus præferendum. Cuius affectiones, ad vitales partes vſque, in hoc primo libro,fauente Altiſſimo, delineabimus.

HISTORIA I. GALENI, DE ALOPECIA.

Alopecia, sola purgatione, sanata.

ADOLESCENS quispiam bonæ habitudinis,& exercitiis assuetus, hanc affectionem in capite habebat. Erat autem satis familiaris mihi, vt victus rationem etiam ipsius, qua iam per tres, aut quatuor menses vsus erat, probè nossem: explebat enim se quotidie fermè fungis. Hunc itaque sola hiera ex Colocynthide purgaui, bis in quinque diebus: in prima sanè purgatione, quatuor ex ea drachmis, in secunda, quinque exhibitis. Priusquam verò ad has purgationes deuenirem, catapotia ex Aloë vndecim ei præbui,* ciceribus ferè magnitudinē parem habentia. Habent enim catapotia hæc Colocynthidis partem vnam, Aloës,& Scammoniæ, vtriusque partes duas. His ego partem vnam succi Absinthij misceo; ante verò etiam Mastichen Chiam,& Bdellium adieci: hoc enim modo Quintus vtebatur. Verùm propter quid ea reiecerim postea, alio sermone explicabitur, quem in compositionis purgantiū pharmacorum libros reseruo. Cùm itaque post has tres purgationes, homini pituitam è capite deducere per apophlegmatismos vellem, atq; deinde pharmacum quoddam ad affectam partem adhibere, contigit ipsum derepente in profectionem quandam ablegari; in qua cùm boni succi cibis, de quibus à me audiuerat, vteretur, post dies fortè viginti rediit, ab affectione circa capillos penitus curatus,&c. Galenus lib.1.de compos. Med. secund.loc.c.2.

PARAPHRASIS IN PRIMAM Historiam Galeni.

DE Alopecia est in hac historia sermo. Est autem sic vocata, quòd vulpi, quæ Græcè dicitur ἀλώπηξ, frequenter accidat. Eius autē causa, auctore Auic.7.4.*tract.*1.*c.*5. est materia mala, radicum pilorum originibus adhærens, easque corrodens. Humorem autem, qualis sit, ex colore cutis facilè agnosces: aliquibus enim albidior apparet, aliis nigrior, aut pallidior. In hoc autem ægro, vberiorem adfuisse pituitæ copiam victus præcedens manifestè indicauit: Nam diu vsus est fungis, qui crassum, tenacem, frigidúmque succum gignunt, ex Gal.2.*de alim. facult.cap.*69. qui non concoctus, tum ob crassitiem, *lib. de bon.& vit.suc. c.*7. tum ob deleteriam, & perniciosam vim, ex Dioscorid.*lib.*6.*cap.*23.*& aliis*, ab officinis coctionis tanquam onerosus ad caput expellitur, radicésque pilorum corrumpit, & alopeciam facit. Hic cùm alienus sit à sanguinis natura, vacuandus est, ne deinceps maius negotium facessat. Quod opus commendat summoperè Gal. Medico curaturo; nam citra vniuersalis auxilij rationem frustrà topica imponuntur auxilia.

Qua de causa purgauit ægrum Colocynthide, medicamento sanè violento, & forti, quantitate drachmarum quatuor exhibito, quoniam humores erant crassi, tenaces,& lenti, naturâ suâ ad purgationem inepti, & in parte siti, à viis ductuum valdè remota, qui vt educantur, valentiori egent medicamento, & in maiori quantitate assumpto.

Et licèt in initio morbi, in prima vice deberet propinari in maiori quantitate, quàm in secunda, tum quoniam vires erant fortiores, humorúmque copia liberalis: tamen vt tutiùs incederet, minorem in prima vice, medicamenti alioquin effræni, quantitatem exhibuit: ex quo A felici euentu factus audacior, quantitatem illius auxit in secunda.

Purgauit autem bis in quinque diebus, quoniam multi, viscosíque succi simul vacuari nequeunt, & si subitò educere tentes, robur partis præstantis nimiùm exolues, & maximè cùm à crudorum humorum sarcina, debilis & onerata natura, simultaneam vacuationem ferre non possit; quare ij paulatim sunt coquendi, & paulatim vacuandi.

Concoxit autem, & præparauit (licèt expresse de medicamentis non loquatur) exhibitis catapotiis ex Aloë, Mastiche, Bdellio, Absinthio, & aliis: hæc enim calida cùm sint, & tenuium partium, crassos humores incidunt, attenuant, secant, & coquunt, vt probat Aëtius *tetrab.*1. *serm.*3.*c.*115. *Vtebatur autem singulis diebus, ex hac antidoto* (loquebatur de hiera Ruffi ex Colocynthide,) *fabæ* B *magnitudine, non purgationis gratiâ; magnoperè enim confert ad purgationes,& flatus discutit*,&c. Dedit autem non concoctoria, sed expurgantia, vt aluus quadantenùs moueretur,& humores fortè redundantes in primis viis subducerentur, vt sic leuata natura,& detracta copia, corpus fieret fluidum.

Neque mireris Gal.ad domandam Scammoniæ & Colocynthidis malitiam, correctoria non miscuisse, reiecisséque Mastichen, quam Quintus iniiciendam affirmabat. Nam Bdellium,& Mastiche suo lentore, & crassitie, acrimoniam horum medicamentorum obtundunt nimis; hac de causa miscuit Aloëm, quod medicamentum, prærogatiuam quandam habere super omnia medicamenta Gal. cæteríque Græci, & Arabes confirmant: Nam pleraque omnia ventriculum labefactant: sola Aloë eum roborat, & non solùm effrænium medicamentorum vires corrigit, atque emendat, sed ab horum iniuriis ipsum, C cæteraque viscera tuetur, ac defendit; neque illorum facultatem purgatricem debilitat, sed adauget. Quare veteres, præsertímque Arabes cum medicamentis validis pilulas componentibus Aloëm miscere consueuerunt.

Compositionem ergo à Gal.allatam, optimè esse confectam iudicabis. Nam licèt pituitosus humor, causa mali, esset educendus, & Aloë, & Scam. bilem primò expurgent: tamen, quoniam erat bonæ habitudinis, qui curabatur, iuuenis, & in quo ratione ætatis & temperamenti, bilis ferè semper copia inest, exhibuit cholagoga, quæ etiam secundariò pituitam expurgant, cum iis etiam miscens Colocynth. & alia, quæ crassos humores vacuare nata sunt. D

Post quæ, ad apophlegmatismos accedere conabatur, hoc est, ad ea, quæ pituitam è capite per os euacuant, teste Paul.*lib.*5.*cap.*1. quæ ex medicamentis parantur calidissimis, veluti Negilla, Pyrethro, & aliis cum cera permixtis, quibus vtendum capite inclinato, ex Gal. 2.*sec.loc. cap.*2. vt sic masticatione, deducta in palatum pituita, meliùs expurgari possit. Sed cùm per frequentem vacuationem hic humor esset exhaustus, factum est, vt æger citra topicum auxilium fuerit curatus.

Quantum intersit, Medicos in ciuitate populosissima curatricem scientiam exercere, vt in pluribus ægris varios casus, & admirabiles possint intueri, palam facit Gal. *lib.*1. *de articul. com.*21. *Gloriatur enim eo loco, quòd non solùm in vrbe Roma, terra habitatæ compendio, medicam artem exercuerit, sed etiam quod omnia, quæ abstrusa*

accidebant in proximis vrbibus, ab amicis explorata habuerit: Quare ne mireris, inquit ipse, *si plures hactenus inuenerim casus, quàm Hip. Nam vrbes, quarum ipse meminit, vbi diutius egit, non plures incolunt, quàm Romæ vicum vnum.* Sic ego in nobilissimis Europæ ciuitatibus, Phœbæam artem exercens, in facienda medicina occupatissimus, plura morborum, & curationum exempla notaui, quæ cùm scitu digna sint, nec infrugifera, & pro nostrarum virium captu absoluta, ea huic operi alternatim inserere non dubitaui.

Obseruatio I.

Alopecia succo Nicotianæ curata.

ILlustrissimus quidam Lusitanus, cuius nomen decoris causa, consultò reticere licet, toto corpore, & capite depilis factus, cùm corruptis humoribus scateret, neque sudorificis ex smilace aspera (erat enim Gallicæ luis suspicio) iuuaretur: vnguento tamen vtens mercuriali, nulla sequuta per os, aut aliam regionem vacuatione, opem vix sensit vllam. Tandem succo Nicotianæ , (vulgò vocant Tabaco) toto corpore vnctus , pili geniti sunt, pristinúmque nitorem recuperarunt. Miror autem quòd aromatum diligentissimi scriptores, de huius vi ex professo differentes, vt Monardus, Christoph. à Costa, Fragosus, Clusius, de hac facultate non meminerint; quam ego aduersus Alopeciam sæpe feliciſſimè sum expertus : Et plurimis experimentis firmauit Ioannes Meander Bremanus *lib. de Tabacologia, ferè per totum.*

QVÆSTIO I.

Quòd pilularum vsus à Græcis, & non ab Arabibus sit inuentus. Contra Mercurial. doctiss.

COMMENTARIVM.

C*Iceribus ferè magnitudinem parem habentia.*] Explicata Galenica serie, nodos solùm , & spinas rimari decreui, præsertim in vita breui, artéque longa. Nam interpretis officium solùm circa orationes obscuras versatur : auctore Gal. *lib. 1. epid. sect. 2. com. 56. & lib. 3. aph. in præfat.* Taxat enim Gal. *lib. 1. epid. sect. 3. com. 5. in fin.* sui temporis Medicos, quòd verum artis vsum negligentes, in interpretando Hipp. nullius frugis sapientiam commentarentur : Nam obscura sunt quæ illustrant prorsus Medicum: Sophista verò, dum de vocibus, & significatis contendit, suum, & discipulorum tempus consumit. Quoniam logicæ quæstiones prætereundæ sunt, ex Gal. *lib. 1. de loc. c. 4.* quum in iis, quæ ad artis vsum conferunt, diu immorandum esse, & prætermittenda quæcumque sophisticè sunt tradita Gal proclamet sæpe, in *lib. 6. epid. sect. 5. com. 14.* nam hæc nihil ad meliùs sanandum conferunt : vt disertè probat Gal. *lib. G. prorrhet. sect. 1. com. 33.* In quibus seriis controuersiis explicandis , vt veritas, in Democriti puteo latitans, & à Iunioribus , tot contradictionum labyrinthis obscurata, velut alter Sol , purior euadat , necesse est contra hos acriter disceptare. Et primò sic pro textus expositione.

Quòd pilularum vsus à Græcis , & non ab Arabibus sit inuentus , contra Mercurialem. Is enim *lib. 1. de cap. affect. cap. 3.* ei se adstrinxit opinioni , vt crederet , pilularum vsum à Græcis minimè fuisse cognitum. Sed opinionem eius redarguunt plurima , passim in Gal. & Medicorum libris conscripta. Nam Græci pilulas vocauere coccia , vt ait Arnaldus *in Mesuem , tract. de pilul.* Quid enim euidentiùs dici poteſt, quàm quod à Gal. profertur hoc loco , nempe medicamenta solida ad expurgandum, facta fuisse ciceris magnitudine : quod etiam facit *lib. 7. sec. loc. cap. 2. tit. de arteriacis ab Asclep. conscriptis*, dum ea, erui magnitudine in somnum euntibus concedit , & *tit. de confectionibus ad tussim*, ea simili forma exhibet, & *lib. 8. eiusd. cap. 8.* ea præbet nucis Ponticæ magnitudine : & *lib. 10. eiusd. tit. de Nephrit. compos.* tria catapotia exhibet ciceris magnitudine. Insuper *lib. 14. Meth. 8.* pro linguæ tumefactæ medela pilulas (sic enim loquitur) vesperi sumendas consulit. Paul *libr. 7. cap. 5.* Catapotia conficit in modum ciceris , quorum vndecim vnica vice præbet. Demum Tral. *lib. 2, cap. 4.* solida medicamenta in globulos efformare docet , quod etiam facit Celsus, *lib. 5. cap. 25.*

Pilulæ ergo, quæ à Græcis granula, coccia , catapotia, globuli dicuntur , ab illis cognitæ sunt, & maximè cùm dicat Scribonius Largus , *comp. 87.* & Marcellus Empiricus, quòd catapotium, medicamentum est, quod non diluitur , sed in globulos efformatum , integrum deuoratur , vt eleganter probat Trincauel. *lib. 1. de compos. medic. cap. 17. de pilul.* Quæ medicamenta in hac forma in varios vsus antiquitas construebat, de quo argumento videndus Ant. Musa Brasauol. *in examine catapotiorum, in fin. præfat.* Lege Quintum Serenum *cap. 55.* qui pilulas , glomeramina vocat.

Dilue præterea glomeramina, quæ gerit intus
Clausa Aries, inter geminæ coxendicis vmbram.

HISTORIA II. RASIS, *De Alopecia.*

Alopecia, topicis medicamentis, curata.

V*Ir quidam diues, & de genere Ducum , incepit pati alopeciam in capite, & ceciderunt de capillis in quantitate duorum digitorum: & venit ad me, & præcepi quòd fricaretur locus cum panno aspero , vsque quò esset rubificatus , deinde fricaui ipsum cum cæpis, & fecit sibi hanc curam pluries reiterari, donec ampullatus esset locus, & mandaui ipsum lenire cum adipe gallinæ ad mitigandum feruorem , & cessauit , & spatio vnius mensis orti sunt pili, &c. Rasius* in lib, de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

QValia debeant esse medicamenta ad generandos pilos aptissima, docent latè Gal. *lib. 2. sec. loc. cap. 2.* & Aëtius *tetrab. 2. serm. 2. cap. 55.* Nam discutiant necesse est, partes profundas penetrent , sanguinem optimum pilorum generationi accommodum ad cutem attrahant , vt doctè explicat Mercurial. *lib. 1. de morb. cutan. c. 4.* in quem vsum rubificantia sunt inuenta, vt firmat Gal. *lib. 1. sec. loc. cap. 2.* hæc enim medicamenta , partem cui applicantur rubram faciunt , tumentémque : ita enim acria sunt , vt suo calore , ab internis , ad externas sedes , quidquid reconditum est, traducant, transponántque, vt *lib. 6. simp. cap. de Zingib.* affirmat Gal. de quorum numero sunt Elenium, iberis, sinapis, & cœparum genus omne. Quoniam tamen sæpissimè contingit, vt ad caput, ratione caloris , & doloris, confluant excrementa, ne inflammatio concitari possit dolorem lenire necesse est, iis, quæ tum acrium humorum prouentum cohibent lentore suo , tum illorum caliditatem , mulcebri qualitate , & anodyna obtundunt : quam facultatem habere adipem gallinæ inter cæteros tradit Paul. *lib. 7. tit. de adipe.*

Medicamenta ergo ad gignendos pilos accommoda, ea lege imponenda sunt, vt cum eis vrsinus adeps misceatur semper : quod auxilium huic affectui esse nulli secundum , cum Gal. firmat Amatus *4. cent. 4.* Nam à proprietate iuuat , vt ex veterum & iuniorum mente doctè probat Conradus Gesnerus, *lib. 1. de quadrup. tit. de Vrso, litera G.* Cuius loco, leonis, pardalis , & hyænæ adeps substitui poteſt.

Pro parandis tamen vnguentis hæc sunt præcipua: Apes viuæ, vel mortuæ vstæ, capil, veneris , Abrotan. Absinth. semen apij , cortices nucum pinearum , auellan. amygdal. castanear. stercus muris , & capræ , spuma nitri , capita muscarum vsta, folia hederæ , radix arundinis , lauendulæ, & lapathi acuti, Euphorb. Pyrethrum, Zingib. rosmarinus , ex quibus cum pilis Vrsi vstis,

axungia vrſina, oleo maſtich. vel lentiſcino, ladano, & melle, poſſunt in hunc vſum varia parari vnguenta. Vide Gal.*lib.*14.*Meth.cap.* 18. Et varia remedia quære apud Gondiçaluum Rodericum Cabreira, in *ſuo libello de Chirurgia, Luſitano idiomate conſcripto.*

HISTORIA III. GALENI,
De tinea.

Ruſticus achoribus ſcatens, locali auxilio perſanatus.

*Porrò cùm aliquando ruri degenti mihi pharmacum ex charta ad manum non eſſet, conſpecta in ægri domo, inutili aliàs charta, faculam poſtulaui, exuſtáque charta, ac aceto diluta, locum affectum illeui, hominémque poſtridie ad me venire iuſſi: ſciebam enim quòd cùm duræ carnis eſſet, pharmacum ferre poſſet. Qui vbi veniſſet, parum aberat quin curatus eſſet: quare * ad aliud pharmacum non tranſiui, ſed eodem vti iuſſum, poſtera die perfectè ſanitati reſtitutum ab achoribus conſpexi, &c. Hæc Gal,*lib.1.de compoſ,med.ſec.loc. cap,8. in princ.

PARAPHRASIS.

Quæ Medicorum vulgus, à continuo ſaniei fluxu, manantia capitis vlcera vocat, ea Græci, Achoras, & iuniores barbari, quoniam veſtium tineis ſimillima ſunt, tineam appellare conſueuerunt, & Paul.*lib.*3.*cap.*3.vlcera eſſe dicit, tenuiſſimis foraminibus cutem perforantia, ex quibus glutinoſa ſanies effluere ſolet. Originẽ verò præſentis mali, ad nitroſam, ſalſámque pituitam refert Ægineta. Et Gulielmus Placentinus *lib,*3.*cap.*8.hunc morbum cum vdis puſtulis euenire ſibi perſuaſit. Et Raſius ex ſanguinis copia, vnà cum cutis humiditate accidere tenet, *lib.de puer ægritud.* Conſtat autem apud omnes, iſtiuſmodi vitium ex humoribus prauis, ſalſis, nitroſis, acutis, exedentibus, ortum ducere, & non ſolùm in capite, facie, ſed & vniuerſo corpore contingere, vt refert Theodor. Priſcian. *lib.*1.*ad Timoth.* De tineæ ſpeciebus, ſignis, & prognoſi cõſule Arabes, & poſt hos Mercurial.*lib.*1.*de morb.cutan. c.*9.*&* 10.Ludou.Mercat.*lib.de puer.morb.c.*21.

In quorum vlcerum curatione præter vniuerſalia auxilia, cùm ipſa contumacia ad ſanandum exiſtunt, emplaſtrum ex charta combuſta imponere vtiliſſimum iudicauit Gal.cùm enim ruſticus eſſet, qui curabatur homo, & duræ carnis, acrius poterat tolerare medicamentum: quo impoſito, factum eſt vt ſiccato vlcere, ad alia auxilia deuenire non cogeretur. Plurimùm autem laudaſſe Gal.inter cætera hoc medicamentũ, ex ipſo conſtat manifeſtè *lib,* 5. *ſec.gen c,*14.*tit.arida cicatricem indecentia, &c.* quo loco, ex Lucij, Theotropi, Ptolemæi, Moſchioníſque ſententia, vtitur ad nomas diachartu, (ſic enim hoc medicamentum à Græcis appellatur) & vlcera ſordida repurganda; eſſéque hoc huic vſui validiſſimum aſſeuerat 9.*ſec,loc.c.*8 & *lib.*8. *ſimp.tit.de papyro.* Quo ſæpiſſimè vſum fuiſſe tradit *lib.* 5. *meth.cap,*15. cum felici euentu, ídque percelebri hiſtoria confirmat, cùm ſit ad vlcera exiccanda præſtantiſſimum, Cuius medicamenti compoſitionem, licèt æris ſquamma, ſulphur viuum, auripigmentum, plumbum crematum, ingrediantur, ex Paul.ſententia *lib.*7.*cap.*13.*in princip.* hoc valentiſſimam habere exiccandi vim exiſtima, ſi vnà charta combuſta miſceatur his: Quo in diuturnis malis, corpore ſæpius iam purgato, vti fas eſt. At verò in noſtro ægro, quoniam vitium ſolùm erat in parte externa, citra internarum partiũ læſionem, ſolùm ſufficiens fuit ex charta combuſta cum aceto, pro miti affectu emplaſtrum adhibere; quamuis enim cum roſaceo præparet Paul. Acetum nimis ſuperfluam exiccat humiditatem, & humoris acuti impetum refrænat, penetrat, & impensè fluxionem arcet.

Alium etiam affert Plinius modum, quo id veteres faciebant, *lib.*13.*nat.Hiſt.cap.*11.*&* 12. Erat autem papyrus genus quoddam iunci, quod habet ſtrenuam deſiccandi vim; Nos iuncum Indicum vocamus: que cùm careamus, papyrum craſſam, vſtam, & aceto maceratam loco illius poſſumus ſubſtituere; qua deficiente, chartam noſtram eligere oportet: quæ cùm ex pannis lineis contuſis, & maceratis fiat, exiccare poteſt. Nos eaſdem vires non obtinere chartam noſtram cum antiqua affirmamus, ſed ferè ſimiles habere putamus: Vt ſic ſatisfaciamus Mathiol. & Lacunæ, qui *lib.*1.*in Dioſcorid.cap.* 95. ex noſtra charta non poſſe fieri id celebratiſſimum auxilium, quo ad exiccanda vlcera antiquitas vtebatur, ſibi perſuadent. Sed immeritò. Nam ſi panni linei apud Gal.1.*ſec.loc.cap.*2.exiccant, cur papyrus noſtra ex eiſdem confecta non exiccabit?

Obſeruatio II.

Tinea, aqua ſublimati curata.

Contumaciſſimus morbus tinea eſt, qua quùm ſeptem annorum ſpatio iuuenis laboraret, & varia vniuerſalia, topicáque ex elleboro, ſulphure viuo, auripigmento, calce viua, alumine, mercurio, & aliis violentis conflata experiretur incaſſum, aqua calida, quantum ferre poterat, in qua priùs ſublimatum infundebatur, ſingulis diebus, bis, toto capite lotus, (priùs tamen bellè purgato corpore) ſanitatem obtinuit. Erat enim quantitas ſublimati ℨ.ij. ad ℔.ij.aquæ. Hoc enim medicamentum pro hoc Herculeo debellando morbo præ cæteris eſt præſtantiſſimum. Experieris & miraberis effectum. Et non ceſſes lauare caput, quouſque vlcera omnino mundentur, & rubeſcant.

QVÆSTIO II.

Quòd in morborum curatione, remediorum immutatio ſit ex vſu.

COMMENTARIVM.

Ad aliud pharmacum non tranſiui, &c.] Dubitant Medici, num in morborum curatione remediorum immutatio ſit ex vſu, & pro parte negat. Hipp.in ſui ſubſidium afferre ſolent, *lib.*2.*aph.*52.dicentem, non eſſe tranſeundum ad aliud auxilium, licèt id ſecundùm rationem non eueniat. Quoniam reperiuntur morbi, qui præ ſui contumacia auxiliis medicis non ſuccumbunt; quales ſunt ex craſſis humoribus orti, in quibus (ait Gal.2.*ſec.loc. cap.* 1.) rationabiliter ſecundùm indicationem præſidiis vtimur, etiam ſi nullum à principio commodum ſequatur; Nam, vt doctè inibi Gal.aduertit, ſicuti aqua ſæpè cadens, durum lapidem longo tempore excauat; ſic morbi pertinaces, ex diuturna auxiliorum applicatione iuuari ſolent; in quibus, qui rectaratione inuenerit quod conducit, non diſcedat ab illo, quod primò faciendum exiſtimauit. Ex quo conſtat plurimùm eſſe vituperandos, qui permanente eadem morbi diſpoſitione, aſſiduè præſidia immutant, quos ſummoperè carpit Gal.*lib.*1.*de dieb.decret. c.*11.cùm *nihil ſit quod plus ſanitatem impediat, quàm remediorum crebra mutatio,* auctore Seneca *lib.* 1. *epiſt.*2. *Non enim venit vulnus ad cicatricem,* inquit ipſe, *in quo crebra medicamina tentantur.*

Contrà facit Gal.5.*de ſanit.cap.*9.docens enim auxilia, quibus ad ciendam aluum ſenes vti debent, monet vt iis variè vti poſſimus: Nam aſſuefacta natura, eorum vim contemnit; quoniam, vt inquit Auic.4.1.*cap.*1.ab aſſuetis non fit paſſio, & *vnicuique corpori, imò omni membro, in vna hora, & non in altera, ineſt proprietas ab vna medicina pati, & non ab alia.* Quod etiam confirmat Paul.*lib.*3.*cap.* 78. *At in quibus obſcura morbi eſt origo, hæc ſemel experiri abundè fuerit, modò ad conſimilia tranſeundum eſt, modò ad contraria: Neque tamen eis diutiùs immorari licet, ſi nullum ex iis ſolatium perceperit: Hæc quotidie in artis operibus fieri videmus, vt idem medicamentum vni articulo profuerit, alteri in eodem ægrotante, ſimiliter inflammato, non modò non opituletur eodem tempore, ſed aliquando (quod maximè eſt mirum) offenderit, &c.* Quod repetit Haly 8.*pract. cap. vlt. iuxta fin. cùm diutiùs vno curaueris medicamine, nec prodeſt, ad contrarium tranſit, quoniam huius fortaſſe natura,*

ru, non conuenit huiusmodi naturæ passionis, &c. Sunt enim plurimæ proprietates occultæ, quæ exprimi nequeunt, ob quas accidit, vt plus hoc membrum hoc auxilio, quàm alio adiuuetur.

Licet ergo immutare auxilia, dummodò in eis eadem virtus remaneat. Quare Auet. *lib.1.c.2.* sic asserit. *Concedo quòd Medicus de vna medicina ad aliam transire potest, & debet; quoniam si sola vna vteretur medicina, possibile esset, quòd natura in habitum conuerteretur*, &c. Quo pacto Auic. 21.3.*tract.2.cap.7.* permutationem consulit medicinarum. *Et scias, vt permutatio fiat cum medicinis: quandoque enim est medicina conferens vni membro, & non aliis, & quandoq; confert in vna hora, deinde post illud nocet, & mouet dolorem, &c.* Nam in vno membro proprietas est, vt ab vno auxilio iuuetur, & non ab alio. Quare permutatio remediorum optima est, dummodò sint eadem in virtute. Et hoc est quod docuit Hip.*lib.de loc.in hom.n.*50.vt *medicamento vno non conferente, ad aliud transeundum sit*. De quo argumento inter omnes lege acutissimum Gentilium *in com. nuper citati loc.* Auic. & Antonium Mariam Bettum *in com. cap.*3. Auic, *fen.*4.*lib.*1.

HISTORIA IV. RASIS, De tinea.

Tinea, hirudine super partem affectam imposita, curata.

ERat in capite, & facie cuiusdam tinea rufa, supra quam * suspendi feci sanguisugam, & sanata fuit penitus, &c. *Rasius* lib.36.cont.tract.3.c.2.

PARAPHRASIS.

INter sex tineæ differentias, positas ab Haly 8. *theor.* 5. quædam est, in qua eminet quidpiam simile papillis vberum mulierum cum rubore, & emanat cruor rufus. Pro cuius curatione plurima solent machinari auxilia, quæ præterquam quòd humorem fouentem euacuant, impactum etiam ex ipsamet parte exhauriunt. Cùm ergo morbus ab auctore descriptus, ab hoc humore ortum duceret, nullum hirudine in affecta parte imposita, præstantius poterat excogitari auxilium.

Quo fere pro topico vtebatur antiquitas: nam post celebrata præsidia vniuersalia, ad hoc, tanquam ad sacram anchoram, veteres necessitate quadam coacti, accedebant. Sic in omni arthritico dolore, siue manus, coxam, artúsque infestet, fidissimo experimento confirmatum est, hirudines super affectam partem imponere, vt auctor est Cælius Aurel.*lib.5.tard.pas.cap.*15. Hirudines etiam adhibendæ, quas Græci bdellas appellant, &c. Et Theodoricus *lib.4.cap.5.de gutta.* Douynettus 4.*apolog.*3. posteà confirmarunt.

Priscorum doctissimi apud Aretæum *libr.2.acut.*6. plus commendant hirudines, quàm scarificationes, quoniam ab ipsa ægra parte peccantem humorem altiùs educunt: & *libr.3.cap.3.* in anginæ curatione, vbi ab ægro formidatur cuspis ferri, sanguisugam apponere imperat. Oribas.7. *collect.cap.*21. pluribus nostri corporis partibus eas adhibet Paul.*lib.2.cap.*44. in dolore capitis in febribus, eas occipiti affigere iubet. Et *lib.3.cap.*77. super coxam eas applicare suadet, quando malum cucurbitulis incisa cute leuari non poteſt.

Deinde vsu diuturno compertum est, præsentaneum auxilium esse, sub lingua eas affigere in canina, & suffocante angina, & in ipsa lingua ipsas apponere, quando intumescit nimis, & periculum suffocationis persentiscit æger, vt humor in ipsa imbibitus, harum suctu possit exhauriri.

Sic eas, summa cum vtilitate in ipso splenis loco imponit Aëtius *tetr.3.serm.2.cap.*11. Sic in abscessibus, cutis fœditatibus, malignis tumoribus, vulneribus, morsibus virulentis sæpissimè cum felici euentu imponuntur. Sic in exitialibus capitis affectibus in venis nasi, frontis, temporum, retrò aures, eis vtimur frequenter, vt sic humor in intimis cerebri sedibus delitescens extrahatur. Quapropter summè admiror Mercurialem, virum alioquin in veterum scriptis valde versatum, qui in *com. hist.*2. *Epidemicæ*, huius auxilij vsum, à Principibus Medicinæ fuisse ignoratum confirmat, quoniam id inutile prorsus, & periculosum existit. Si enim morsus, & foramen attendantur, quod facit animalculum istud, vsque adeò angustum est, vt solùm tenuior sanguis exire possit, relicto crassiori, qui totius mali fomes existit. Sed vir iste grauiter deceptus est: Nam præterquam quòd, vt vidisti, in morbis à crasso humore subortis, eis in parte affecta impositis antiquitas vtebatur; foramen ab eis factum, ita est amplum vt per id sordes emanet crassissima, & copiosa sæpè fiat sanguinis vacuatio, quæ vt sistatur, plurima exigit adstringentia auxilia.

Obseruatio III.

Pustulæ in facie inueteratæ, hirudinibus in ipsa impositis, sanantur.

IVuenis quidam, pustulis vlcerosis in facie diu, importunéque vexatus, multiplicia expertus fuit auxilia, in quorum numero sunt, præter vacuantia, balnea, fontanellæ in brachiis, & crure dextro apertæ, vnguenta mercurialia parti ipsi, & toti corpori administrata, (erat enim Gallicæ virulentiæ suspicio) serum caprinum multiplici vacuantiũ bilem retorridam (à qua vitium ortum ducebat) sylua confectum. Sed cùm habitualis adesset in facie calida intemperies, ob quam, vel optimum alimentum, calor partis in reprobum humorem conuertebat: neque refrigerantia, & siccantia medicamenta possent esse ex vsu; quater applicitis 40. hirudinibus in facie, & extracto crasso, multo, & fœdo sanguine, ita leuatum est malum, vt paucis pòst diebus, pustulis euanescentibus, nunquam recrudesceret.

QVÆSTIO III.

Quòd hirudines non solùm sanguinem cutaneum attrahant, sed ex profundis corporis partibus peccantem humorem educant. Contra Menam, Mercurial. & Augenium, & communem Medicorum sententiam.

COMMENTARIVM.

SVspendi feci sanguisugam. Explicanda modò celebris quæstio est, num hirudines sanguinem cutaneum solùm attrahant, vt voluit Gal. An ex profundo corporis peccantem humorem educant, vt firmat Auic. Et pro vtraque parte paria videntur esse argumenta. Gal. enim *lib.de hirudinib.cap.*1. sic ait: *Illud quoque compertum habere debes, hirudines ipsas, sanguinem illum extrahere qui carnibus adiunctus est, non qui in imo corpore continetur*, &c. Idem etiam legimus dixisse Antyllum apud Oribas. 7. *coll.* 21. *in fin.* Contrà Auic.4.1.*c.*22. dum sic ait: *Extractio præterea sanguinis à sanguisugis facta, profundior est extractione quæ fit cum ventosis, &c.* Quod priùs insinuauit Aret.*lib.2.acut. cap.*6. sic enim inquit: *Nonnullis autem hirudines, quàm scarificationes magis placent; nam eius bestiolæ morsus altius penetrat, &c.* Quare si hirudines ex profundiori loco sanguinem euacuant, quàm cucurbitulæ, non solum sanguinem cutaneum extrahunt.

Placet vtilem quæstionem examinare ad vnguem, primò seorsim, deindeex collatione ponderare vires, & efficaciam vtriusque, hisque tam repugnantibus locis veram conciliationem apponere.

DVBIVM I.

Num maximus sit hirudinum ad morbos leuandos vsus.

HIrudinum, & cucurbitularum vsum in affectibus plurimis, esse saluberrimum auxilium, nostro, & anti-

quorum ævo confirmatū est.De illis dicebat Plin. *lib.* 32. A
*c.*10.*Eadem ratio quæ cucurbitularum medicarum,ad corpora leuanda sanguine, spiramenta laxanda, iudicatur.* Quod Gal.*cit.* *loca* confitetur: Nam vtrumque auxilium præcipuè medetur cutis vitiis, ex Auic. 4. 1. *cap.* 22. *Ventosæ cutem magis mundificant*, &c.& *cap.*12. *Appositio præterea sanguisugarum confert ægritudinibus subcutaneis*, &c.Quod verò in opere agat profundiùs, altiùs modò inquirendum est.

Licèt Antiquitas ferè vsa sit hirudinibus in cutaneis affectibus: Fœcunda tamen manus Domini, quæ nec effœta est,nec abbreuiata, multa alia in posterum effusura, alios vsus commodiores, & vniuersaliores, ex perenni liberalitate edocuit. Nam non solùm plurimi in cutaneis affectibus pro particulari auxilio administrant, sed pro B vniuersali, admodúmque præsentaneo vti solent: nam post duo illa, tertio, quartóue loco, ordine succedunt & poteſtate.

Electæ ergo hirudines, rectè præparatæ, exhaustæ, inanitæ,pleno corpori, grandiori venæ, partíque molli applicitæ, vt inquit Fernel. 2. *Meth.* 19. qualis communis, vel basilica sub flexura cubiti, quæ cum caua, ampláque vena maximam communionem habet; seu turgentibus ani venulis, multo & crassiori sanguine refertis, vel similibus locis applicentur, ibique trifido vulnere inflicto, cuti tenaciùs adhæreant, fugunt auidissimè, & vniuersi corporis plenitudinem, præsertim melancholicam, à distantissimis corporis partibus deponunt, vt est apud Plin. *loco cit.* Sanguinem enim quasi siphonibus exhauriunt.

Sic suris affixæ reuellunt à capite, & à corde in palpi- C tatione, quod frequenti experimento confirmat Ludou. Marcat.*lib.*1.*Indicat.cap.*4.Idem moliuntur in pueris dysenteria laborantibus, brachiis affixæ; in quorum periculosissimis morbis, sedi appositæ mirificè iuuant, sanguinem serosum, (quo pueri scatent)exhaurientes, vt dilertè probant Cardanus *lib.* 2. *contradict. tract.* 1. *cont.* 16. & Ludouic.Mercat.*tom.*1.*lib.*1.*quæst.*169.Insuper in morbis oculorum, post aures, vel nasi venulis affixæ summoperè iuuant.

Obseruatio IV.

Temporum immanis dolor, hirudinum suctu sæpe curatur.

In temporibus arterias secandas esse consuluere prisci, D licèt ob vasa insignia per tempora excurrentia,tum vulnera earum partium lethalia sint, tum arteriotomia valde periculosa. Cúmque ad hanc partem suapte natura (ob multas causas) debilissimam,ab infernis partibus, præsertímque ab vtero, crassi, fæculentique sanguinis copia irruat, intolerabilis dolor, vnà cum frequenti temporum palpitatione, sæpe concitatur, vt multorum præsidiorum, vel etiam narcoticorum efficaciam contemnat. Tamen fidissimo experimento à me compertum est, in ipsis temporibus 10.aut 12. hirudines circulariter imponere; sic enim extracto sanguine crasso, & multo, ægri à sæuo cruciatu leuantur, & est securius arteriotomiâ auxilium.

Ob quem vsum cordi palpitanti plures apponere, sa- E lubre semper iudicaui. Hæmorrhoïdum verò & varicum tumores, & omnium quæ sub cute sunt infectionum labes discutiunt. Sic sedi appositæ, non solùm ad leuandam naturam, & iuuandam coctionem, sed ad corporis transpirationem moliendam, factis vniuersalibus auxiliis,in omnibus venosi generis morbis, quando vires languent, & residuum humoris, ab igneo calore adusti deponere conamur, mirabilem opem præstant. Tunc enim non solùm fit à distantissimis partibus huius fœdi humoris reuulsio, vnáque vacuatio; sed incitatur sic natura, vt ad extremas, minúsque præcipuas corporis partes illum expellere possit. Quare in febribus à crassis humoribus originem ducentibus, vt quartana, feliciſſima vtilitate eas imponere, ratio, vsúsque demonstrant; cùm eadem præstent commoda, quæ ad spontinum fluxum hæmorrhoïdalem subsequi veteres protulerunt, vt patet ex Hip.6.*aph.*11.& 12.& 4.*eiusd.com.*25. & *lib.6.epid.sect.*2. *com.*14.& *sect.*5.*com.*25.& *sect.*6.*com.*8. Aëtio,*tetrab.*2.*ser.* 1.*cap.*29.Quam ob causam in pestiferis, malignísque febribus, præcipuéque in pulicari,miro sunt auxilio, vt non minùs latè,quàm scitè docent Petrus Salius *lib. de feb. pestil.cap.* 21. *ad fin.*& Ioannes Colle *lib.* 6. *de morb. malig. cap.*7.

Quare in melancholicis affectibus admirabiles pariunt vtilitates,vt maniâ, melancholiâ, vt proprio experimento obseruauit Amatus 2.*cent.*64.Probat eleganter Sātorel.*lib.* 19.*Antepraxis cap.*13.Qua de causa in retentis menstruis, eas hæmorrhoïdalibus venis affigere non est abs re; nam inter anum, & vterum mutuus adest consensus ob viciniam, ex Hip.5.*aph.*58. & ob vasorum communionem: à ramo enim hypogastrico, riuuli venarum ad vterum, & rectum intestinum perueniunt, vt notat Laurent. *lib.* 7. *de re anatomic.qu.*11.& magis si à partu, aut aborsu inuaserit morbus, periculosáque symptomata excitauerit; Cùm enim rectum intestinum superiaceat vtero, & vacuatio à partu melancholica sit, si vires non constant, tutissimum est,his partibus eas adhibere, vt venenati vapores ex suppressis lochiis eleuati, cor, cæteráque præcipua viscera inficientes, ad infernas, minúsque momentaneas deturbentur corporis partes. Quicquid, (falsò tamen) contrà sentiat Albertinus Bottonus *lib.* 1. *de morb. mulieb. cap.* 35. & ita sæpissimè miseras fœminas, atroces morbi ex suppresso puerperio suborti affligunt, vt noua excogitare præsidia, necessitate compulsi Medici cogantur.

Obseruatio V.

Phrenitis ex puerperio retento, hirudinibus internæ vteri parti applicitis, curatur.

Fœminam à partu, ex menstruo retento orta febris inuasit, quæ nec tali sectionibus,tibiarum, coxarúmque scarificationibus, aut apertis hirudinum vsu mariscis, aut aliis auxiliis mitescens, in phrenitidem abiit. Et cùm totius curationis cardo in prouocanda suppressa vacuatione versaretur, & omnia reuellentia iam essent celebrata auxilia,nec aliud restaret exequendum, nisi ob vrgens ex inflammatione periculum, ex supernis partibus sanguinem extrahere, cùm affectus videretur iam esse factus communis. Priùs ad originem mali, & occasionis principium deuenire consultius iudicaui; sícque quatuor hirudines, internæ parti vteri, filo appensas, apponere iubeo, ex quarum suctu sequuta larga vacuatione, resipiscere ægra cœpit,& sedato delirio meliùs habuit.

Demum nullum est tam sæuum morbi genus, quod huius auxilij vi non mitescat, atque succumbat, maximè si ani venis internis hirudines affigantur. Nam vel hæ venæ à caua originem ducunt, vt inter omnes ex Antiquorum mente latè probat Altimarus *lib.de medend.hum. corp.malis, cap.*76. vel è ramo splenico venæ portæ, per mesaræum, circa colon,& intestinum rectum extensæ, in anúmque terminatæ progrediuntur, vt docent Vesalius *lib.*3.*fab.corp.cap.*5. And. Laurent.*lib.*4. *de re anat.cap.* 4. Realdus Columb.*lib.*6.*anat.*Scholiograph.*ad cap.*55.*lib.*1. *Holler. de morb. inter.* Atque adeò è profundo corporis peccantem humorem educunt. Si verò sæpe citissimam vtilitatem non attulerunt, in causa fuit, quòd ani venis internis non adaptantur. Quod opus vt exequi possimus, præter lotionem sedis, cum aqua calida celebratam, necesse est priùs sequens præsidium exercere.

Obseruatio VI.

Vt venarum sedis orificia ad hirudinum impositionem meliùs emineant,optimum præsidium.

Avrifaber ditissimus cùm hæmorrhoïdū dolore ex interuallis immaniter vexaretur, cessarétq; semper ad humoris nigri expulsionē:Ecce huius consuetæ vacuationis

nis defectu, in melancholiam incidit. Pro qua leuanda, A varia tentata ſunt auxilia,quæ diminutam,aut retardatam illam vacuationem ſupplerent,vel prouocarent, inter quæ numerare oportet, quæ ex his venis ſanguinem exhaurirent, & primo loco hirudinum impoſitionem, quæ cùm ter incaſſum iam eſſent applicitæ, propterea quòd ab externis ani venulis animalcula ſugerent. Superueniens ego priùs bene penſata re,iterum eas affigere conſulo, admota tamen priùs cucurbitula,quæ totum anum comprehenderet; tanti fuit momenti hæc inuentio, vt venarum orificiis,quæ intus latebant, eminentibus,largum ſequeretur ſanguinis effluuium: & ſic ratione peccantis humoris vacuati,æger in poſterum pancraticè vixit.

QVÆSTIO IV.

Quòd antiqui venis hæmorrhoïdalibus hirudines impoſuerint. Contra communem Med. ſententiam. B

NEque fidas Medicorum dictis,qui hoc auxilium, noſtra ætate ſolùm fuiſſe adinuentum vnanimes contendunt,neque hæmorrhoïdalibus venis, priſcos illos impoſuiſſe hirudines,pugnaciter aſſeuerant. Sed vt videant, qua in caligine verſentur,audiant Actuariū, inter Græcos non poſtremæ notæ virum *lib.3. Meth. cap.3.* dum ſic ait. *Quippe in omnibus morbis applicantur,in quauis parte corporis,facie,renibus,interdum in recto inteſtino,cùm iam pridem ora venarum fuerint occæcata, atque eapropter negotium facеſſunt*, &c. Idem firmat apertiùs *lib. 4.cap.6. iuxta fin.* hoc modo. *Quòd ſi obfirmata fluxio,neque reuulſionibus cedit,neque epithematis lenitur,metúſque eſt, ne temporis ſpatio in abſceſſum abeat,hominémque in aliud genus morbi deducat,hirudines cæcis hæmorrhoïdibus admouendæ: vbi enim ierit ſanguis, æger meliùs deget*, &c. Gal.deinde, aut quiſpiam huius libri antiquus Auctor *libr. de Dynamid. cap.173.* ſic ait: *& puluis radicis taxi id facit,& ſanguiſugæ profunt ano appoſitæ*, &c. Et Plinius forſan omnium primus, huius animalis in extrahendo ſanguine ab his venis vſum explicuit *loco cit.* nam eundem vſum eas præſtare ad extrahendum ſanguinem, quàm cucurbitulas, tradit; illas tamen id vitij habere teſtatur, quòd relinquant remedij deſiderium ſingulo anno in eiſdem partibus. Quæ res certè dicta fuit ab ipſo de hæmorrhoïdibus. Ex quibus conſtare arbitror, quantoperè aberrent omnes, qui hoc præſidium ani venis applicitum, recentiorum inuentum eſſe ſibi perſuadent. Sed quoniam in huius auxilij adminiſtratione incommodum ſequi pluries conſueuit, quod terrorem maximum incutere poteſt, ad id euitandum,ſequens exemplum audire ne graueris.

Obſeruatio VII.

Hirudo per anum caſu ingrediens, auxilio quodam ſemimortua extracta.

NObiliſſimus quidam ex quartana diu malè habens, cùm verno tempore, Medicorum conſilio, atri humoris vacuationem pararet, & hac de cauſa, ano hirudines ſibi apponendas curaret. Ecce Chirurgi digitos hirudo ſubterfugiens, & per rectum inteſtinum ingrediens, altiùs penetrauit. Conuocati Medici, obſtupuere omnes, præſertim cùm apud auctores, nullum huius exempli haberent ſcriptum veſtigium. Accedens ego nihil mali expectandum fore prædixi.Sícque ſtercus bouinum ſiccum, modicè calidum, irroratum priùs cimicum puluere, (vel loco huius caſtorium eſt optimum) ano admouere impero,cuius fumo,& clyſtere ex ſoliis cæpæ ſucco confecto, ipſa ſemimortua cum fæcibus eſt eiecta.

* * *

Obſeruatio VIII.

Hirudo incuria Chirurgi per naſum caſu ingrediens, hominem interfecit.

VIdimus nos etiam aliquando hirudinem, (quam anteriori narium parti, Chirurgus adaptare volebat) quæ per naſum ingrediens, miniſtri incuria, ad cerebrum penetrans, biduo hominem interfecit, cùm nullo poſſet remediorum genere,nec extrahi,nec necari.

Sed quoniam in terris frigidis,ferè riuuli, lacúſque, in quibus hæc animalcula viuunt, gelu obducuntur, idcircò vnum proferam auxilium, quo ipſæ hirudines poſtquam ſanguine plenæ extrahuntur, cruorem expuere poſſint. Eas ergo turgidas,cinere combuſtorū lignorum obuolue. Miraberis. Illicò enim cinis ſanguinem exugit. Et ipſas exiles,tenuéſque in vaſe iterum ad medicos vſus ſerua. Et hoc toties facies,quoties ipſis vti opus fuerit.

Reſtat explicandus cucurbitularum vſus.Sed quoniam ex his aliæ integræ, aliæ inciſa cute adminiſtrantur; ex quarum diſtinctione,maximam lucem cùm ſuſcipiat præſens difficultas, idcircò de inciſionibus pauca quædam ſunt annotanda.

Propoſitio prima. Vbi virtus, ætas, timiditas, aliúdve obſtaculum,vel nullo modo mitti ſanguinem, vel reiterari ex vena patiuntur, magno auxilio ſuccedunt cucurbitulæ; nam hoc, vt minùs vehemens, ita magis tutum præſidium eſt,& quolibet tempore, vel etiam acceſſionis commodius,vt *lib.2.cap.11.*Cornelius firmat.

Propoſit. 2. Scarificatio citra validam totius corporis commotionem, etiam à toto vacuare poteſt, præſertim in adultis,& in pueris,in quibus vno crure laborante, alterum ſcarificamus. Quam cruris ſcarificationem, in albis & craſſis fœminis, in menſium ſuppreſſione, phlebotomiæ ex poplite, vel ſaphena Gal. præfert *lib. de curand. rat.per ſang.miſſ. cap.11.*& Auic. 4. 1. *cap. 20. poſt med.* In omnibus verò laudabiliter menſes, hæmorrhoïdáſque ſuppreſſas prouocat, remoratas accelerat. Sic in pleuritide, vel hepatis inflammatione, poſt ceſſatam fluxionem, & depoſita plenitudine, ingentem dolorem diſcutimus, cum Gal. 13. *Meth. cap. 19.* Auic. 10. 3. *tract. 5. cap. 2.* Aëtio,*tetrab.2.ſerm.4. cap.68.* Paul. *lib. 6. cap. 33.* Tral. *libr.6.cap.1.*Raſio *lib. 9.ad Alm. cap. 117.* & priùs dixit Gal.11.*Meth. 17.* Sic in tumoribus duris ex ſcarificatione aperiente, medicinis viam patefacimus, quæ antè, paruum,aut nullum præſidium attulerunt.

D *Propoſit. 3.* Scarificatio triplex eſt, ex Gal. 2.*ad Glauc. cap.7.*alia leuis, & tenuis in ſuperficie, quæ debile auxilium affert, in tenui ſanguine, & pueris vtilis,ſolúmque euacuat ab ea parte, vbi vlcuſcula facta ſunt. Secunda longa, & profunda, quæ plurimum ſanguinis exhaurit;& aliquando ferè vſque ad animi deliquium euacuat; quâ Gal. ſibiipſi, crure ſcarificato duas fermè libras ſanguinis extraxit, vt de eo refert Oribaſius *lib.7.collect.cap. 20.* & eam miris laudibus effert Ioannes Carmona,*lib.de peſt. & puncticulis cap. 1.* Cùm enim vehemens peſtilentia Aſiam prehenderet, ſéque morbus attigiſſet, facto hoc auxilio vitauit periculum,ſicuti & plerique alij, qui illud fecere, euaſere: erant enim plenitudinis ſigna. Ex qua obſeruatione,vt refert Lud.Mercat.*tract. de feb. maligna,* noſtri,magni faciunt crurum ſcarificationes in peſtilenti, E pulicariúe febri. Nam à partibus præcipuis, corde, & cerebro, noxios, venenatóſque humores in crura reuellere poſſunt. Tertia ſcarificatio eſt inter leuem, & profundam media, omnia moderata faciens, quam, vt tutiorem Gal. præfert, niſi vbi ad profundam accedere neceſſitas cogat, hæcque vtpote vicaria venæ ſectionis, ex Gal. 2. *aph. 17.* in medendi vſum frequentiùs venit recipienda.

Propoſit. 4. Humidæ cucurbitulæ ſiccis ſunt fortiores, tum ex maiori tractu ratione vacui, tum ex maiori calore flammæ fundente, & iuuante tractionem; quicquid (perperam tamen)arbitretur Conciliator *diff. 195.* Nam cucurbitulæ ſiccæ in humorum attractione, debile auxilium præſtant. Sic Gal.3.*de loc.4.* Scarificatas, validiores ſiccis definit.Et Celſus *lib.2.cap.11.*inquit, *Cucurbitula,ſi*

concisa cute administratur, sanguinem extrahit, si integra, spiritum. Et apud Auic. 4.1.c.21. scarificatæ vbique fortiores afferuntur.

Hæ ergo cum mediocribus scarificationibus factæ, præstans auxilium efficiunt, cum profundis verò, admodùm efficax. Nec defuere viri vsu, experientiaque insignes, vt sunt Valleriol. 4. enarrat. 6. Amat. 6. cent. 35. qui in deponenda plenitudine vniuersali, nulla præcedente phlebotomia admiserunt, laudaruntque scarificatas cucurbitulas: Quod vt in grandi plenitudine, aut paulò superari phlebotomiæ necessitate, temerarium arbitror; sic in particulari plenitudine, vel morbo, vel ætate, vel similibus aliquando laudauerim, quod modò non controuerto: hæ verò potentiùs operantur, & multò quàm hirudines efficaciùs. Si verò cum leuibus fiant scarificationibus, (quas probabile est admisisse Auic. & frequentiùs commendasse, potissimum in regione calidiori, vbi porosiora corpora, humorum etiam tenuium exhalationi erant promptissima) debile auxilium præstant. Quare extractio quæ fit cum sanguisugis, profundior est extractione, quæ fit cum ventosis leui scarificatione applicitis.

Et hæc est potior, & subtilior expositio, quàm interpretum *ibi*, Gentilis scilicet, Dini, Hugonis, Iacobi de Forliuio, & *de Partib.* Nam considerant duos terminos, & duo loca, vel illum cui applicantur immediatè, vel eum à quo vacuant mediatè. Si primum, dicuntur hirudines profundiùs agere, quoniam cucurbitulæ solam epidermidem, cutísve florem, faciémque attingunt: at hirudines rostrum altiùs figunt sub cute, & intra carnem, & sic intellexit de euacuatione hirudinum Auic. Si verò consideretur locus, vel terminus à quo euacuant, qui mediatus est, & longinquior, tunc quoniam cucurbitulæ ex profundiori loco sanguinem trahunt, dicuntur profundiùs agere: quem modum non tetigit Auic. Sed hæc solutio indistincta est, & multis ambagibus plena, qua intricatus Ferdinandus Mena *in com. cit. cap. de hirudinibus* Gal. (quem sequutus posteà fuit Mercurialis *in com. hist. 2. epid.*) Auicennæ sententiam falsissimam esse, apertis, inflatísque buccis effutire non erubescit, cuius consilio edocta Medicorum schola, hunc contextum mendosum esse pronunciat, & tanto auctore indignum.

Tu autem solue secundò antinomiam, & fortasse meliùs, si dicas, extractionem factam cùm sanguisugis, si venis hæmorrhoïdalibus applicentur, profundiorem esse extractione, quæ fit cum ventosis: his autem venis consueuisse veteres, ad leuandam plenitudinem hirudines apponere, & superioribus constat manifestè.

Sunt qui contextum Auic. latissimè exponant, sed non ad mentem ipsius, quod ipsi putant effecisse. De quorum numero sunt Horatius Augenius *lib. 10. de sang. miss. c. 8.* & ab eo edoctus Antonius ab Aguilera *lib. 3. de varia curand. rat. cap. 8.* Dicunt enim quòd Gal. pro topico applicabat cuti in qualibet parte, & sic intellexit solùm vacuare sanguinem qui carnibus adiacet. Auicennam verò eis vtentem in vniuersaliores vsus, pronuntiasse profundiùs agere. Sed hæc solutio præterquam quòd quæstionem Auic. non soluit, comparatione facta de euacuatione hirudinum, ad euacuationem ex cucurbitula; est etiam ad libitum prolata: neque enim ostendit ex antiquis auctoribus vllum, qui in vniuersaliores vsus, vt ipse inquit, hirudines imponendas consuluerit. Tu verò nostram conciliationem amplectere, qua nixus, tutissimè, vt vidisti, hos inter se longè dissidentes auctores, in veram amicitiam reducere poteris, & Auic. auctorem tantum, à Iuniorum calumniis liberare, quibus ita eum lacessunt ac premunt, vt ob hæc, & alia ab ipsis perperam intellecta, illius doctrinam ficulneam esse, & nullius vsus, petulanter asseuerent.

* * *

HISTORIA V. GALENI,
De dolore capitis.

Quinquagenarius dolore capitis vehementi oppressus, sanguinis missionis ope, liberatur.

Medicus quidam quinquagenarius, cùm iam septimam noctem ægrotaret, nec viribus admodum valētibus esset, dolore illi capitis vehementi, in dextro potissimum tempore oborto, non expectans dum amicorum quispiam ad se veniret, sibiipsi noctè venam incidit. Itaque dolor illi protinus conquieuit: cæterùm longo tempore, tum decolor, tum viribus imbecillis, tum exilis mansit, alique corpus eius desiit, (atrophian Græci vocant) sic vt vix pristinum habitum receperit, &c.* *Gal.* lib. 12. Meth. cap. 1.

PARAPHRASIS.

Relictis his, quæ diffusè à plerísque tum veterum, tum iuniorum peritissimis, de dolore, eiúsque causis dicta sunt, de quo argumento fusè, at graphicè *libr. 3. in com. Histor. 28.* ad historiæ explicationem accedo. Quæ, cùm memoranda sit, & præ oculis in consultationibus semper habenda, docet nos quantùm oporteat esse solicitos in curatione senum; & quibus erroribus, & periculis se exponant, qui in hac ætate illicò sanguinem imperant emittendum. Quo pacto summoperè laudo illos, qui plenitudinis maioris parte deposita, ad cacochymię residuum accedunt, vera Gal. præcepta obseruantes.

Huic ergo, sanguinem sibiipsi mittenti, cùm debilis esset, ne mireris plurima damna ex phlebotomia euenisse, quòd pro doloris vehementis medela, priùs alia auxilia, cucurbitulas, medicamenta purgantia, & plura reuellentia, & vacuantia præsidia non fuerit expertus. Licèt enim senatus esset dolor, attractis videlicet & vacuatis, sanguinis missionis vi, qui in caput irrepserant humoribus; tamen ex hoc auxilio intempestiuo, non contemnenda noxa est sequuta: Quam, & alia plurima incommoda ab eo oriri posse, elegantissimè sequenti oratione prosequitur Gal. 9. *Meth.* 10. dum sic inquit. *Quinetiam aliqui in morbos inciderunt longos, postquam immodica inanitione resoluta naturalis vis fuit. Aliis, cùm immodica vacuationis noxam sarcire non potuissent, in omne reliquum vitæ tempus, totius corporis temperamentum redditum est frigidius. Ex qua refrigeratione, facilè ex quauis occasione læsi, alij decolorati, ac macilo corporis habitu vixerunt: alij ex eo ipso in morbos deciderunt exitiales, aquam intercutem, & orthopnœam, & iecinoris, ac ventriculi imbecillitatem, & apoplexiam, & deliria, &c.* Quamobrem ab his vacuationibus, nisi summa necessitas vrgeat, in curandis morbis senum, abstinere oportet; quod enim affectus remedium est, id cum virtutis custodia pugnat.

In quem sensum intelligendus est Auic. 4. 1. *cap.* 20. quòd *sanguinis missio facit febrem, & putrefactionem*, resoluendo sanguinem, & spiritum, quibus corpus ad sui alitionem, & operationes obeundas opus habet. Qua de causa *multa phlebotomia* apud Auic. 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 12. *Apoplexiam parit*, & maximè in debilibus senibus, in quibus Gal. *lib. 1. ad Glauc. vltim.* primò parti imponit auxilium, deinde sedato dolore humorem reuellit frictionibus, ligaturis, enemate, & aliis attrahentibus auxiliis.

Cùm ergo dolor senem hunc fatigans citra febrem esset, & corpus opprimeret suaptè natura frigidum, & à flatu, frigidóque succo esset subortus, venæ sectione curandus non erat; nam vacuato sanguine, in quo calor noster perseuerantiam habet, & exhausto spiritu, quo facultates munia sua obeunt, decolor remansit, exilis, & vix incedere potuit, & coctionis officinis calore exhaustis, & impensè sic debilitatis, corpus ali desiit. Sanguis enim est nectar viuificum, quo partium omnium viuacitas recreatur, & ad vitæ, ac animalitatis conseruationem, diuturnitatémque

tatémque maximè neceſſarium, vt inter omnes ſubtiliſſimè firmat Duretus *in Coacas, cap.* 13.*in com.text.*4. Quoniam ſanguinis miſſio, ſaluberrimum alioquin auxilium, plurimùm nocet, ſi intempeſtiuè adminiſtretur. Qua de cauſa dicebat Raſius *lib.* 6. *ſuorum Aph.in fin.* eos qui in iuuentute multoties phlebotomantur, paralyſim incurrere. Nam *ex frequenti phlebotomia, fiunt complexionis malitia, hydropiſis, feſtina ſenectus, tremor, Apoplexia*, & alia damna, vt ipſe refert 4. *ad Almanſ.* 14. Explicat eruditè Fernel. 2. *Meth.cap.*16. Lege ſi placet Ludou. Lemoſium, & Iulium Alexandrinum *in com.huius loci*, qui eloquenter de intempeſtiuæ venæſectionis noxa diſputarunt.

DVBIVM II.

Num ſenibus ſit detrahendus ſanguis.

COMMENTARIVM.

Q*Vinquagenarius.*] Grauiſſimus auctor Celſus, & Hippocraticæ doctrinæ interpres *lib.* 2.*cap.* 10. ſcriptum reliquit, *robuſtum ſenem poſſe tutò phlebotomari*. Quam ſententiam intelligendam eſſe, de ſene non decrepito affirmat Raſius *lib.*7.*ad Almanſ.cap.*21. edoctus à Gal. *in libr. de curand.rat. per ſang.miſ.* 13. Quo loco in ſenibus cum pulſu magno (robuſtarum virium ſignum minimè fallax) venam ſecandam præcipit: Nam in hac ætate ſunt multi, qui plurimum ſanguinem congerunt, viréſque vegetas habent. Quare ſi affectus & vires adſint, ille ſi vrgeat, hæc ſi permittant, venæſectionem moliri oportet.

Licèt enim ſenes frigidi ſicci ſint, debiles, & ob ſanguinis, & ſpirituum penuriam, venæſectionis noxam vehementer perſentiſcant; ob quam cauſam Gal. 4. *acut.* 19. & *lib. de curand.rat.per ſang.miſ.cap.* 5. in ipſis tantopere venæſectionem reformidat: tamen de copioſa vacuatione venit intelligendus. Nam 1. *ad Glauc.* 14. hanc ſeniores ſine noxa non tolerant. Hoſce igitur, vbi affectiones vacuationem hortantur, neque ſemel, neque copiosè vacuare oportet, Ob quam cauſam Auic. 4.1. *cap.*20. præcipit cauendum eſſe à phlebotomia in ætate ſenum, niſi in figura confiſi fuerimus muſculorum, & venarum amplitudine, & earum repletione. Quo pacto, niſi ineuitabilis neceſſitas nos ad hoc perducat, in hac ætate non eſt exequenda ſanguinis miſſio, monente ſic Paulo *lib.*6.*cap.* 40. & cum eo conſentiunt Aëtius *tetrab.* 1.*ſerm.*3.*cap.*11. Oribaſ.7.*collect. cap.* 4. Auer. 7. *colliget.cap.* 13. Vrgente ergo morbo, parcè tamen, & cautè in iis ſanguis detrahendus eſt, ex quo auxilio ſæpe non contemnenda vtilitas eſt ſequuta. Hos ergo ſenes quinquagenarios, medios inter ſubſiſtentes, & decrepitos ex Gal. 3. *Aph.* 20. & 1. *Aph.*13. ſumma cum præmeditatione phlebotomare audebis. De quo argumento inter omnes lege Valleriol. *libr.* 6.*obſeruat.vlt.*

Obſeruatio IX.

Septuagenarius phlebotomatus, fluente actu ſanguine emoritur.

EXorta inter duos Medicos lite; Iuniorſenem ſeptuagenarium cephalalgia laborantem, phlebotomia curandum eſſe, alta voce clamabat, pulſui magno, & inflatis venis animum adhibens. Senior pulſum flatu plenum, & ſic fallacem eſſe prædicabat. At adſtantes iunioris eloquentia forſitan ducti, conſentiunt: aperta vena, iuniore pulſum tangente, cùm aliquantulum ſanguinis emanaret, in ipſo venæſectionis actu, æger ipſe, animo deficiens emoritur. At Medicus fuſtibus veluti, & ſtimulis agitatus, è domo pudibundus citò diſceſſit.

A

HISTORIA VI. GALENI,

De dolore capitis.

Dolor capitis in febriente, ex vini odore adauctus.

Q*Vinto ſanè ciui noſtro, Romæ medicinam exercenti id contigit. Aprandio diuitem quendam, ac prapotentem hominem, vini odorem vehementer ſpirans inuiſit. Æger itaque cum capitis dolore magnam febrim habens, atq; ideò vini odorem exeuntem ægrè ferens, Quintum vt longiùs aliquantò*
B *recederet, rogauit; quoniam vinum immoderatiùs redolens ipſum * contriſtaret: & hæc quidem ægrotus modeſtè dicere videbatur. At Quintus ipſi ſtolidiùs reſpondens, odorem vt æquo animo ferret, præcepit; nam & ſe quoque ægrotum, ex febri malè olentem ſuſtinere dicebat. Multum autem intereſſe, febrimne quis an vinum redoleret*, &c. Gal. lib.6. Epid. ſect.4.com,9.

PARAPHRASIS.

FAceta eſt Hiſtoria hæc. Quantum autem decens, ac decorum ſit Medico, probos mores habere, beneuolè cum ægroto ſe gerere, ſuauiter ſpirare, neque tetrum odorem ex ſe emittere, docet latè Gal. *loc.cit.* & Hip. priùs
C pronuntiauit *lib.de Medico*, & *de decenti ornatu*. Explicant Heurnius *in cit.Hip.contextu*. Rodericus à Caſtro *lib.*3. *de Medico politico,cap.*4. Roderic. à Fonſeca *in com. Hipp. in lib.de lege* ferè per totum, Georgius Henricus *lib. de perfecto Medico,c.*7. Petrus Andreas Canonherius in *prolegomen.ad lib.*7.*aph.qui omnes veri Medici, ingenui, & politici dotes graphicè delineant.*

QVÆSTIO V.

Quòd vini odor nec cerebro, nec neruis nocere poßit, vt voluit Horatius Flaccus.

COMMENTARIVM.

C*Ontriſtaret.*] Hoc eſt, dolorem capitis, ipſi ægroto, eiuſdem partis dolore laboranti inferret. Quæritur
D hac de cauſa, Num odor vini, dolorem capitis facere, cerebro, neruiſque nocere poſſit. Famigeratiſſimus Poëta Horatius Flaccus *Satyra* 4.*lib.* 2. partem tenet affirmatiuam, dum ſic ait.

Maſſica ſi cœlo ſupponas vina ſereno,
Nocturna, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aura,
Et decedet odor neruis inimicus.

Tanti viri ſententiam non deſunt plurima quæ confirment. Nam ſi vinum cerebro, & neruis eſt inimicum. 3.*de temp.*2.*Et lib.*6. *aph.* 28. inter cauſas podagricæ affectionis, vini numerat potum, potiſſimùm meracioris, cur eius odor, nocuus cerebro & neruis, dolorem capitis facere non poterit? Quæ omnia atque alia animo voluens Auic. 22. 3. *tract.*2.*cap.* 7. vſque adeò illud formidat in
E affectibus articulorum, vt vinum conſulat dimittendum, quouſque æger ſanetur ſanatione vltima, & veniant ſuper eum quatuor tempora. Quare conſtat neruis nocere vinum. Et 2.3 *tract.*1.*cap.*4.*de cura paralyſis*, ſic ait: *Et ſcias quòd aqua melior eſt quàm vinum; vinum enim materias penetrare facit, & plurimum quidem ipſius quandoque aceſcit in corporibus eorum, & fit acetum: acetum verò eſt ex rebus quæ neruis ſunt nocibiliores*, &c. Additrationem Gal. *lib.* 5. *aph.com.* 8. quia facilè neruos replet vinum, vtpote calidum temperamento, tale ſiquidem natura promptè penetrat, feruentéſque, ſi qui adſunt in corpore, ſecum defert humores, vt ait Gal. 3.*acut.* 31. & magis ſi ſit odoriferum; cùm enim hoc ſit aliis calidius, fortius, ac robuſtius, *lib.* 3.*acut.*20. ſic cæteris plus caput tentat, neruóſque ferit, *lib.de attenuant.vict.rat.*12.

Cur ergo ſi vinum, & præſertim odoriferum tantopere nocet

nocet cerebro & neruis, vini etiam odor non nocebit? Maximè cùm odores caput grauent,apud Hip. 5. *aph.* 28. licèt fint boni,& aromatici,vt Costi,Casiæ,Ambræ,qui feriendo cerebrum & neruos, illorum firmitudinem dissoluunt,vt fatetur Auic.*in lib. de erroribus qui accidunt in regimine Sanit.tract.*2.*c.*5.*de eo qui læsus est ex odoribus bonis.*

Vltimò, frequenti experimento comprobatur eorum, qui in cellam vinariam ingressi,vini odore percepto,ebrij fiunt, & stupidi; & eò maximè, cùm odor nimiam spirituum copiam gignat, ex quà dolor (sicut ex ingenti plethora)oriri consueuit. Quare vini odor percellendo cerebrum & neruos,dolorem capitis excitabit, ipsísque vehementer nocere poterit.

Obseruatio X.

Ab odore vini Apoplexia sequuta.

AVlicus quidam, è regia stirpe oriundus, cùm in villam voluptatis causa concederet,in cellam vinariam fortè ingressus,ita ab odore vini perculsus est,vt in terram sideratus, ac si fulmine esset ictus, cadens, intra tres horas exanimis, apoplexiàque correptus, stertens, vitam cum morte commutarit.

Licèt autem apud plurimos, quos legerim, auctores, nullum huius quæstionis, nec vestigium inuenire potuerim, eam ego omnium primus in hunc modum dirimendam puto.Sit *prima conclusio.* Odor vini nec cerebro, nec neruis nocere potest. Patet: Nam odor bonus corroborat, sicut grauis subuertit, ex Gal.*lib.*8.*sec.loc.cap.*3. Insuper cerebrum vigorat,ex Auic.*loco nuper cit.* cùm ait: *Omnis odor bonus,per hoc quod est bonus,& odoriferus, confortat cerebrum, &c.* Si ergo odor vini optimi, suauis est, vt experientia patet, & Cælius Rhodiginus *lib.* 28. *antiq. lect. cap.* 35. de odoris vini præstantia agens, latè confirmat cur neruis erit inimicus, & cerebro? quin potiùs spiritui in cerebri ventriculis contento erit familiaris, provt de suaui, & grato odore profert Gal. *libr.*4. Simpl.*cap.*22.

II. Odor nutrit, non vt est obiectum adæquatum sensus odoratus, sed provt ex substantia & accidente est aggregatum, sicque spiritus instaurat & refocillat, vt ait Hipp.*in lib.de alim.num.*10.& firmat Gal.*in lib.* 2. *aph.*11. Et inter suaues odores, cerebrum recreantes, spiritus nutrientes, neruos corroborantes, potentias velociter demulcentes, cum voluptate sensum afficiente numerat Vallesius *in cit. lib. Hipp. de alim.* vini odorem, quem plus cæteris odoribus, nempe mellis, panis recenter è furno extracti, carnium assarum, in roborandis cerebro, & neruis excellere probat Platonicorum Princeps Marsilius Ficinus *lib.*2.*de studios.sanit.tuend.c.*18.*de nutrimento spiritus, & conseruatione vitæ per odores.* Consule eruditissimum Alphonsum Lupeum *libello de vini commoditatibus*, qui odorem vini omnium morborum esse potissimum medicamentum asseuerat.

III. Odorem vini suauem, ex eo possumus dicere corroborare cerebrum & neruos, quoniam plurimum in peste obtinet momenti: Siquidem hæc roborata, cerebrum nempe, nerui,& partes aliæ principes, aëris corrupti, ac putris contagia à se arcent. Qua de causa ignibus odoratis, conflatis ex olentibus coronis, vnguentísque pinguissimis, & odoriferis, aëris putredinem absumi, atque aboleri inuenit Hipp. vt Gal. de eo refert *lib. de theriac. ad Pis. cap.*16.Sic nonnulli iuniorum peritissimi, de quorum numero est Manardus *lib.*5.*epist.*3.pilam parant ad huiusmodi effectum foraminulentam, in qua spongia vino cretico, aqua rosacea, & aceto sit imbuta, vt sic suauis vini odor ambienti permixtus, ac deinde per narium inspirationem in cerebrum delatus sensum moueat, animalem facultatem recreet, neruosum genus roboret, putredinem arceat, & putris aëris qualitatem venenosam ac corruptricem, mirum in modum corrigat & emendet. Ex quo fit, (Manardus ait) vt ad præseruationem pestilentis luis plurimum profit, faciem & os, vino odorifero abluere: nam hoc non paruum robur corpori

A præbet ad resistendum. Quamobrem adcitissimam spiritus generationem, Marsilius Ficinus *lib.* 3. *de vita calitus comparanda,cap.*24.*in fin.* consulit vini odorem frequentiùs haurire,partim os colluentes,partim lauantes manus, partim naribus & temporibus id admouentes. Ea est in roborando partes principes odoris vini præstantia ac excellentia. Ita Toxaris Medicus, teste Luciano, Athenienses à peste liberauit,solo vsus vini odore. Arrianus,& Simplicius in prædicamento Qualitatis, referunt natam esse pestem,quæ præter oleum, & vinum,quibus omnes sanabantur,cætera præsidia respuebat.

Secunda conclusio. Odor vini, vt calefacit & humectat, nec neruis, nec cerebro nocere potest. Nam licèt aliarum rerum odores,quà odores,non noceant: tamen quatenus eleuantur è materia pingui,oleosa, & crassa, suo vapore implent caput, cùm famosam, & valde sensui perceptibilem effundant euaporationem, & caliditate inflammando, pituitam liquent, & sic cerebri & neruorum robur dissoluant,& capitis pariant grauitatem, vt de aromatum suffitu Hipp.firmat *loc.cit.aph.*& Gal.*in com.*& Auic. *loc.cit.*confirmant:Nam quæcumque satis calefaciunt,omnia capitis faciunt grauitatem, vtpote calido suapte natura superiora petente;calida autem est sufficienter omnium aromatum natura, vt costi, amomi, cinammomi,ambaris, moschi,zibetti,styracis,xyloaloës, caryophylli, laserpitij. Alia enim frigiditate densando, cerebrum lædunt & neruos,vt camphora. Quæ doctrina est Auic.*loc.cit.* Atque hæc omnia pinguissima sunt, & in crassa substantia constituta. At verò odor vini imperceptibilis est, & veluti immaterialis,& humiditate sua,ac modica caliditate, cerebri & neruorum tonum conseruat.

Neque multùm operosum est,contrariæ factionis argumenta demoliri. Et in primis quoad maiorem machinam, Horatium nempe, sic dupliciter respondeo: vel enim per Massica vina,intelligit Massica,vel Massiliësia.Si primum: licèt vina illa sint generosa, vtpote extracta ab vuis montis Massici,qui in Campania est optimi vini ferax,vt refert Plin.*lib.* 14.*c.* 6.*Certant Massica æquè ex monte Gaurano, &c.*& Horat.*lib.*1.*carmin.*

Est qui nec veteris pocula Massici Spernit.

Et Virgil.lib.7.Æneidos.

Vertunt felicia Baccho Massica.

Et Silius lib.7.

Massica viniferis addebat nomina glebis.

D Tamen cùm hæc vina essent posita sub cœlo sereno, hoc est sub dio, (quod explicat per verbum *nocturna*) non dubito, quòd eorum odor neruis nocere possit, accepta nempe à radiis lunaribus qualitate humida, ac neruos feriente: quare sub eius lumine dormire, malum; nam pallor, & capitis grauitas subsequuntur, vt doctè ait Gal. 2. *de dieb.decret.cap.* 2. Ob quam causam Plutarch. *decad.* 5. *probl.sympos.* 10. ait quòd *Lunæ radij, dum dormientes feriunt,stupidos,& sensibus obtorpentes reddunt*, vt docet Macrob.7. *Saturnal.vlt.* & sic conuulsiones ex decubitu sub dio contractas, se vidisse refert Iacchin. *in libro* 9. *Rasij cap.*13.

Si verò intelligit vina Massiliensia, eorum odor, cerebro ac neruis erit inimicus.Sunt enim hæc vina fumo inueterata, & cocta, quæ insaluberrima sunt, apud Plin. *lib.*23.*cap.*1.*prope fin.*& Galen. *lib.*1. *de antidot. cap.* 3. Licèt enim firmiora sint, & diutius seruentur incorrupta, E capitis tamen faciunt grauitatem; cùm ea ex fumo qualitatem prauam acquirant, & sic suo odore caliginem inducere,& cerebro,neruísque nocere possint. Consueuisse autem veteres ad inducendam vinis vetustatem, vina fumo exponere, vt sic blando & continuo calore, fumus aqueas vini partes absumeret, præter Galeni sententiam *loco cit.* exhibentis de patre suo sic faciente testimonium. Horatius 3.*carmin.ode* 8.sic confirmat.

Hic dies anno redeunte festus.
Corticem astrictum pice dimouebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.

Et Martialis lib.3.

Vel cocta fumis vina Massilianis.

Et

Et lib. 10.

Improba Massiliæ quicquid fumaria cogunt,
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Et lib. 13.

Cum tua centenos expugnet sportula ciues,
Fumea Massiliæ ponere vina potes.

Et lib. 14.

Massiliæ fumos miscere niualibus vndis,
Parce puer, pluris ne tibi constet aqua.

Et quamuis vinum caput repleat, odor eius id efficere non potest: Nam vinum corpulentiorem habet substantiam, qua grauare caput natum est, vt ait Gal. 5. *Aph. com.* 5. Substantiæ igitur copiâ, vinum neruis affert conuulsionem, &c. nec vinum tantopere nocet neruis, vt auctores tentur, neque ita in articulorum doloribus interdicendum, vt probant Reinerus Solenāder *sect.* 4. *conf.* 24. Petrus Monauius *in epist. med.* 210. Qui verò cellam vinariam subitò ingrediuntur, & ex vini odore veluti stupent, vertiginosi fiunt, & cerebri letales experiuntur morbos; hoc, vel ad dissuetudinem reiiciendum puto: vel quòd aër, à copiosa & continua vini exhalatione crassior factus, inspiratus, veluti tenebrosus & densus, potentiis caliginem inducat, & spiritibus opacitatem conciliet, canales obstruat, & fumoso vapore strangulet, ac demum pungat neruos, cerebrúmque percellat. Et licèt sine intermissione, frequentérque, vinum suaue ad alendos spiritus odoremur, cùm exhalatio in spiritus vertatur reficiendos, horum copia, nec cerebro, nec neruis nocere potest. Sanguis enim auctus supra modum, plethoram facit, & morbos creat. Spirituum copia aucta minimè nocet, cùm ij citissimè ob tenuitatem, & assiduam facilémque in operibus resolutionem euanescant, & exhalent. vt eleganter probant Thom. à Vega *lib.* 4. *de loco affect. in com. cap.* 1. *verb. Cum igitur.* Carrerius *cap.* 1. *disp.* 26. *ad libros de loc. affect.* quicquid contrà senserit Matthæus Gradius *lib.* 9. *ad Alm. cap. de imbecillitate visus*, censens solam lucidorum spirituum nimiam quantitatem, citra aliud vitium, visui nonnunquam officere: cuius dogmatis falsitatem coarguit Petrus Vaëzius *cap.* 10. *sui med. commentarij.* Cur autem reliquarum rerum odores, licèt boni, lædant, *in* 2. *conclusione* explicauimus. Vini ergo odor, non in detrimentum, sed in excellentissimas hominum commoditates est comparatus, vt Ianus Cornarius eleganter probat *lib. de re vinitoria.* Quare baculo nodoso indiget, qui sensus negare contendit: nam odore vini cerebrum firmissimum euadit, & animales potentiæ, imò vitales, & naturales strenuè firmantur, vt perdoctus asseuerat Vallesius *lib. de sacra philosoph. c.* 27.

HISTORIA VII. PAVLI, De Hemicrania.

Hemicrania experimento muliebri sanata.

Mulier quædam in hemicranicis, hoc etiam quod sequitur epithemate vsa, mirandum in modum inclaruit. Radicē cucumeris syluestris viridem minutim concisam, absinthiūmq; cum * *hydrelæo incoquebat, dum imbiberent: ac hydrelæo calente mediocriter partem affectam irrorabat: radicem verò & absinthiū, in puluerem contrita oblinebat. Atq; hoc solo medicamine hemicranicos,* (id est, *altera capitis parte dolentes*) *& cum febre, & sine ipsa curabat, &c. Paulus* lib. 3. c. 5. Rubr. 2.

PARAPHRASIS.

Plurimas extitisse fœminas Medicas, Gal. Principúmque placitis, & aliorum testimonio est comprobatum. Ille enim *lib.* 4. *sect. loc. cap.* 7. Reginæ Cleopatræ Medicæ meminit. Quæ etiam citatur ab Aëtio *tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 6. quam etiam non semel citat Gal. *lib.* 1 *sect. loco cap.* 1. & referunt Paul. *lib.* 3. *cap.* 2. & Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 2. *c.* 56. Auic. *lib* 5. *sum.* 2. *tract.* 2. describit collyrium à muliere compositum: & Aëtius *cap.* 68. *loci nuper cit.* tradit muliérem quandam, achoras certo medicamento persanasse Aspasiam sæpissimè citat ipse, & præsertim *tetrab.* 4. *ser.* 2. *cap.* 3. Scribonius Largus *lib. de compos. Medic. cap.* 12. & 122. Romæ honestam Matronam, aliquot ægrotantes medicamento quodam, à morbo comitiali liberasse refert. Theodor. Priscianus *lib.* 3. & 5. *gynæcior. in præfat.* Victoriam mulierem Medicam fuisse refert. Elephantis quoque Medica fuit, vt testatur Plin. *lib.* 28. *cap.* 7. & ab ea dicitur emplastrum Elephantium descriptum à Celso *lib.* 5. *c.* 19. Artemisia Mausoli Regis Cariæ vxor Medica fuit, vt firmat Plin. *lib.* 5. *cap.* 7. à qua, artemisia herba cognominata est, & inuenta. Circe etiam, testante Diodoro Siculo *lib.* 5. *Bibliot.* ad omnis generis venenorum curam, plurium herbarum varias, mirabiléfque vires adinuenit, vnde Circea herba dicta est.

Quæ omnia, & alia animo voluens Hipp. *lib. de septim. part. num.* 2. fidem mulieribus præbendam esse consuluit, & præsertim illis, quæ iudicio præditæ sunt. Quare Aponensis *in additionibus ad lib. Mesuē. cap. de indigestione stomachi*, ait, se vidisse plurimos morbos deploratissimos à fœminis Medicis persanatos.

Quo factum est, inquit Hyginus *fabular. cap.* 274. vt apud Athenienses fuerit sancitum, vt ingenuæ fœminæ artem medicam addiscerent. Qua de causa à Legislatoribus Medicina fœminis non est interdicta, quoniam plurimæ hanc artem non infeliciter exercuerunt, vt apertè colligitur ex Iustiniano *lib. vlt. ne autem versicul. sin autem notarius sit. cap. de com. serm. man.* vt expendit Albertus Rosa *in suo indice fœcundo, in vers. Medica potest esse mulier.* Et est etiam text. *in l. vlt. post princip. ibi. & Medicis vtriusque sexus. C. com. de legatis.*

Non est ergo negandum, mulieres artem medicam sapienter coluisse, quæ, vt ait Plato *in lib.* 5. *de repu.* sicuti viri, ad Medicinæ artem aptæ sunt, & ad alias disciplinas capessendas idoneæ, in quibus non solùm claruisse, sed vires antecelluisse, Suidas apud Volaterranum refert, eásque citat Rauisius Textor *in officina, titulo, de mulieribus doctis.* Et nostro sæculo viuit hodie, & floret in nostro Belgio, Vltraiecti, nobilissima virgo, appellata *Anna Maria à Schurman*, ingenua, polita, & solers, quæ ita raris prædita est omnium scientiarū dotibus, vt duodecim linguas calleat apprimè, & nuper splendidissimum sui ingenij præbuit specimen, *in tract. de fatali vitæ termino, ad Ioannem Beueronicium, Medicum scientissimum.*

Quare ne miremur fœminam hanc à Paulo in hac historia relatam, hoc salubri medicamento hemicraniā persanasse, quod ex radice cucumeris asinini, & absinthio constat, in hydrelæo, quousque contabescant, concoctis, quo deinceps partem fouere oportet, puluere absinthij desuper inspersο. Cùm enim hæc passio sæpissimè à frigore ortum ducat, ex Gal. 3. *de loc. cap.* 9. & *lib.* 2. *sec. loc. cap.* 3. & Auic. 1, 3. *tract.* 3. *cap.* 37. & hæc medicamenta calida sint, crassos succos attenuare, flatus discutere, & partem roborare nata sunt. Nam radix cucumeris asinini abstergit, resoluit, & exiccat, ex Dioscorid. *lib.* 4. *cap.* 155. & Gal. 8. *simpl. c.* 96. cuius vires pro hemicranicis doloribus persanandis, siue ex succo caputpurgium fiat, siue fronti imponatur linimentum, decantat Auic. *lib.* 2 *tract.* 2. *cap.* 180. Quas facultates habere Absinthium firmat Dioscorid. *lib.* 3. *c.* 24. cum Gal. 6. *simp.* 69. & Auic. *libr.* 2. *tract.* 2. *cap.* 2. Quod auxilium, si priùs vniuersalia celebrentur, est excellentius, cæterorúmque præstantissimum.

Hydrelæum autem constat ex duabus partibus aquæ, & tribus olei, vt notat Gal. 2. *de Antid. cap.* 6. & *libr. de Dynamid. tit. de Hydrelæo.* Quo calente partem affectam irrorabat, vt actuali calore promptè vires medicamentorum in altum penetrarent. Oleum autem aquæ admiscuit, vt illius ratione, vis medicamentosa diutiùs hæreret, quo titulo ad humectandam instrumentorum siccitatem vtitur dulcis aquæ lauacro, in quo olei copia fit iniecta, *lib.* 3. *simp. cap.* 25. Cùm enim aqua quæ foris circumfunditur facilè defluat, & quæ in poros ingressa corporis, nullam habens ansam promptam, effluat, in hoc sanè ipsum vtiliter miscetur oleum: maximéque iuuat, si ex vtroque quis diu fricetur.

Et

Et licèt in febriculosis hoc etiam vteretur auxilio, id ob causam doloris,quæ ferè frigida & crassa est,& febrem, quæ diariarum modo hemicraniam comitatur, factum fuisse intelligas. Quamuis autem febris esset intensa, eo vti fas erat,ad maius periculum euitandum; quod ex doloris acutie contingere solet. Nam *melior est noxa* à medicamento illata, *quàm mors*, quæ ex immani dolore plerunque contingere solet,ex Gal.12.*Meth,cap.*1.

QVÆSTIO VI.

Quòd aqua pluuialis ad conseruandam sanitatem, cæteròsque medicamentosos vsus, sit purissima fontana præstantior, contra communem Medic. sententiam.

COMMENTARIVM.

Hydrelæo]. Dubium esse solet, apud eos qui Gal.scripta indefessè perlustrarunt: Quæ aqua ad hydrelæi,cæterorúmque medicamentorum compositionem,aut salutis conseruationem aliis sit præstantior: Pluuialisne, an fontana. Et pro vtraque parte valida sunt momenta rationum. Nam quidam fontanam, alij imbrium aquam laudare consueuerunt.

Illam extollit Hipp.*in lib.de loc.aër & aq.n.*14. *Optimæ verò sunt quæ ex sublimibus locis,ac terreis collibus fluunt: hæ enim dulces sunt,& albæ;& vinum modicum ferre possunt, & hyeme calidæ fiunt, æstate verò frigidæ,tales enim fuerint ex profundissimis fontibus. Maximè verò laudare eas oportet, quarum fluxiones ad Solis exortus erumpunt, & præsertim ad æstiuos, &c.* Subscribit Gal. 10. *Meth,* 11. vbi in frigore, & tepore mediam constituit, tantámque facultatem ei tribuit, vt iis qui minimè exercentur, summa æstate eam propinare non vereatur.*lib.de bonit.& vit.succor.cap.*11.& *lib.*1.*de sanit.cap.*11.plurimum verò sit copia fontanæ recentis, cui nulla aliunde vitiosa qualitas sit communicata.Firmat Auic.2.1.*doct.*2.*c.*16.*aquæ verò quæ sunt omnibus meliores sunt aquæ fontium, &c.* quam sententiam veterum doctissimi confirmarunt. Hæc enim aqua nullam vel gustu, vel odore qualitatem repræsentat,sed protinus bibenti suauis est,grata, pura, lucida, syncera,leuis,epota hypochondria faciliùs penetrat,& facilè ad frigidum,& calidum alteratur, in hoc enim aquæ præstantiam consistere tradit Hipp.*lib.*5.*aph.*26.& Gal.*in com:*latissimè confirmat: & præsertim si hæc è fonte emanet, qui in sublimibus,& terreis locis per loca puta,non cœnosa scaturit. Hanc enim esse optimi fontis notam, tenent cum Hipp. *loc.cit.*Aetius *tetrab.*1.*serm.*3.*cap.*165. Paul.*lib.* 1.*cap.*50. Gal.*de bonit.aq.cap.*21.Ex quibus constat, ad sanitatis custodiam, nullam aliam fontana esse præstantiorem. Consule Costæum *in com.cap.*16.Auic.2.1.*doct.*2.

Aquarum autem omnium,ad compositionem medicamentorum, immò ad salutis conseruationem, pluuialem esse præstantissimam,acerrimè contendi potest.Hæc enim dulcissima est,tenuissima,& leuissima,auct.Hipp.*lib.de loc. aër.& aq. num.*4. & *lib.*6.*epid. sect.*4.*text.*19.quo loco aquam ab æthere excretam summè laudat, quoniam minus est putredini obnoxia. Qua de causa Gal.*loco cit.* ocularis medicamentis ipsam permiscet, ex eaque *lib.*7.*loc. cap.*2.parat diacodion, vt minùs putredini obnoxium sit pharmacum: & Gal.*lib.* 4. *de sanit.* 6. præparat mulsam cum aqua pluuia. Sequuntur Auic.*loc.cit.* *Ex aquis verò laudabilibus sunt aquæ pluuiæ, & præcipuè illæ quæ in æstate eueniunt, & ex nubibus cum quibus accidunt tonitrua, &c.* Auer.*in* 1.*part.cantic.in com.text.*131. *melior ex aquis pluuialibus munda,&c.* Qua de causa Auic.10.3.*tract.*5.*c.*5. & Paul.*lib.* 3.*cap.*23. phthisicis potandam suadent: hæc enim aqua ob maiorem tenuitatem, cæteras penetrando antecellit, facilè ab hypochondriis secedit; & omne leguminum genus in hac citiùs,quàm in alia excoquitur.

Plinius eam ad omnes vsus saluberrimam commendat, *lib.*31.*cap.*3. Adeoque probatissimam iudicat Columel. *lib.*1.*de re rust. cap.* 5. vt venenati liquoris abluere perniciem asseueret manifestè. Cùm enim tenuissima sit, medicamentorum vires facilè in se inbibit. Esse autem leuissimam præter Celsi auctoritatem *lib.* 2.*cap.* 17. Paul. *lib.*1.*c.*50.Oribas.*lib.*4.*cap.*41.confirmat Vitruuius *lib.* 8. *c.*9.dum pluuiam laudat his verbis. *Quæ ex imbribus aqua colligitur, salubriores habet virtutes, eo quod eligitur ex omnibus fontibus, leuissimis,subtilibúsque raritatibus,deinde per aëris excretionem percolata, tempestatibus liquefcendo, peruenit ad terram, &c.* Nam Sol de aquis omnibus tenuiorem, & suauiorem portionem resolutam in vapores attollit sursum, vt Riolan. *lib. de diæt.sanor.* exactè explicuit. Nam leuissimæ in omni genere tutiores sunt, & feriùs putrescunt; sunt enim minùs humidæ, & magis concoctæ à cœlesti calore,vt *lib.*2.*de subtil.in fin.* Cardan. dicebat.

Quapropter hoc affirmandum est contra communem Medicorum sententiam, qui excepta fontana, nullam aliam medicamentorum compositioni, immò sanis & ægris vtiliorem esse sibi persuadent, cùm pluuiæ vsus assiduus maximè salubris sit censendus, dummodò hæc temporaria sit, ac cum tonitru excreta, vt inter omnes aduertunt Viduíuidius *lib.*6.*de curat.memb.tit.de rat.vict. cap.*4.*de aqua*, Vallef.*in com.text.*19.*sect.* 4.*lib.*6.*epid.* & *libr.*3.*de rat.vict. in com.*40. Mathiol.*libr.* 5. *in Dioscorid. cap.*14.

II. Omnium pluuialis appellatur optima ad stirpes alendas: Nam tenuitate sua viscera terræ penetrando, absconditas plantarum radices intimiùs humectat, & adstrictione sua terram ab externis, ventorum, pruinæ, grandinis,& nebularum iniuriis defendit; vt Ioubert. *de-cad.*1.*paradox.*5.Bruyer.*lib.*6.*de re cibar.c.* 9. Ant. Gazius *cap.*257. scitè annotarunt, & non siluit elegantissimus Ludouicus Nonnius Medicus Antuerpiensis,*lib.*4. *Diæteticis,c.*2.

III. Ad medicamentorum compositionem aqua pluuia cæteras antecellit. Tum quòd omnium tardissimè putrescat, ex Gal.*sup.*& Cels.*infra*; quorum mentem dilucidè explicarunt Lupeus 2.*enchirid.*2.& Brachel.*in com. text.*26.*lib.*5.*aph.*tum quòd vires medicamentorum citissimè ad omnes partes tenuitate sua deferre possit, & ampliùs adstringens cùm sit, ex Paul.*lib.*7.*cap.*16.vires eorum maximè conseruet. Neq; adstrictio modica penetrationi obesse poterit; ex Gal.3.*simp. cap.*16.nam exigua est, & huic operi summopere prodest. Cætera de aquæ pluuiæ vtilitate,lege apud Augen.*tom.*1.*epist.lib.*1. *epist.*1.de ptissanæ præparatione elegantissimè disputantem.

Sed in eam non possunt plurimi non infimæ notæ viri abire sententiam, aut sentiant aquam pluuiam ad medicamentorum compositionem esse cæteris excellentiorem,cùm odorem malum pluuialis aqua habeat,& citissimè putrescat. Sic enim ait Hipp.*libr. de aër. & aq. numer.* 18. *Quapropter etiam ex omnibus aquis hæ citissimè putrescunt: & odorem malum pluuialis aqua habet, eo quòd ex plurimis congregata est,ac permixta, vt citissimè putrescat, &c.* Subscribit Gal.*lib.de bonit. aq.* Plurium enim substantiarum commixtio ad putredinem maximè parat, præsertim si hæ suapte natura sint putredini obnoxiæ. Illud sanè in deuorantibus simul nimis varia edulia palam conspicitur, quibus fæcalia recrementa multò ampliùs putrent. Paratissima itidem, obnoxiaque corruptioni illa sunt, quæ ob tenuitatem substantiæ promptissimè ab ambiente alterantur. Qua fortè ductus ratione Auic.*cap.*16. 2.1. pluuiam, non quia facta est ex pluribus, & diuersis humiditatibus, sed quia tenuissima est, facilè putrescere asseuerat.

Dic cum Paul.*lib.*1.*cap.*50. Auic.*loc.nup.cit.in fin. aquæ pluuiæ citò aduenit putredo,cum sit aqua melior &c.* Pluuiam deterrimam non esse, quòd putredini sit maximè opportuna; Nam mutationis facilitas virtuti potiùs, quàm vitio attribuenda est. Ea enim aqua quæ optimas notas habet, licèt promptè alteretur, ea censebitur saluberrima. Tenuissima enim cùm sit, citò refrigeratur & calet, quam esse bene alterabilem inficiabitur nemo. Sicut enim cibi virtus in hoc consistit,quòd facilè in ventriculo alteretur, sic etiam & aquæ, siquidem facilè transmutari volumus, quidquid concoqui rectè ab instrumentis,

quibus

quibus est coctionis munus demandatum, desideramus, vt *lib.5.aph.26.*Gal.edocuit.

Quo pacto ergo tanti auctores inter se è diametro repugnantes secum consentient, dum quidam pluuiam tardè, alij citissimè putrescere asseuerant? Solue primò ad mentem Hipp.*in lib.6.epid.*dum sic inquit. *Aquarum arte carētium, quæ ab æthere excreta est, aut cum tonitru opportuna: Procellosa verò mala,&c.* Qua distinctione à plurimis prauè hactenus intellecta,qui pluuiam, ad medicamentorum compositionem, & sanitatis vsum, non esse præferendam purissimæ fontanæ sibi obnixè persuaserunt, totam dubitationem euanescere putamus. Procellosa enim aqua, & nimbosa citissimè putrescit, & odorem prauum habet. Temporaria verò cum tonitru ab æthere æstatis tempore excreta, omnium tardissimè putrescit. Nostram positionem probat Cels.*lib.2.cap.30.*quæ tardè putrescit,ideóque pluuia potissimùm, &c. Licèt (perperam tamen) Balduinus Ronsseus *in com.* citra necessitatem mutare contextum ausus sit, per pluuiam, putealem intelligens: rem ita se habere fortè ratus, propterea quòd viderat puteales aquas diutissimè conseruari,tardéque fœtere.

Sed grauiter deceptus est. Apertum enim est profiteri Celsum, ex pluuia inter coquendum minùs acquiri putredinosam, & alienam qualitatem pharmaco, cùm hæc tenuior, purior, cæterísque sit simplicior. Annuit Gal. *lib.7.secund. loc.* 2. *Verùm in aqua pluuia quidam capitum coc̃turam fecerunt,ne videlicet ipsa ad alienam putredinosam qualitatem transmutetur, &c.* Ideò enim putealis aqua diu incorrupta seruatur,quia frigiditas terræ profundissimæ à calore extraneo putrefaciente tuetur eam. Idque magis æstate,quàm hyeme, quoniam tunc temporis terræ frigidiora longè sunt viscera. Sed age,hauri aquam illam, & exteriùs repone: Planè sic perpendes, aquam putealem citò putrere, est enim immunda, & crassa; & non ita, vt oportet,ventilata.

Solue secundò;Aqua pluuialis cruda omnium citissimè putrescit: cocta verò,& colata putredini minimè est obnoxia. Hæc enim coctione purior euadit, & cùm sit à fæcibus munda & repurgata,externo ambientis calori resistit valde. Quæ solutio menti Hipp.plurimùm est conformis. Subdit enim ille *loc.cit.de aëre.Atque hæ quidem aquæ optimæ sunt secundùm hanc rationē,verùm opus habent,vt coquātur,& transcolentur;sin minus odorē prauum habent, & raucedines,& grauedines inde accidere par est,&c.* Et Gal.*lib.6.epid.coctione eam ad meliorem statum transmutat,* & sic ait: *In quibus omnibus melius fuerit,quemadmodū legumina multa praelixantes idonea esui preparamus,& olera,& fructus,& animalium partes: eadem ratione & aquam priùs elixatione ad meliorem naturam permutantes ita propinare, &c.* Causā verò ob quam sit decoquenda,infrà explicuit,dicens, crudas aquas bibentes hoc esse obseruaturos, vt limosam, lutulentam aquam decoctione præpatent, sic enim putor, quem ex putredine plerunque contraxerunt,abiicitur,omnísq; terrea pars facilè subsidet,quæ cum tota aqua, priusquàm incaluisset, erat permixta, vnáque cum ipsa epota haud contemnendam cladem infert.

Instabis, & meritò sanè, aquam minimè coqui posse, quum coctio mixti sit,& non elementi.Responde, aquam minimè concoqui posse, elixari tamen, idque per metaphoram dici potest; nam nihil habet sicci,quod cum humido possit commisceri, & humidi plurimum possidet, ita vt à calore,quem aut exiguum,aut nullum habet,coërceri queat. Et hæc est causa quare aqua ex humidis solùm non crassescit. Quo pacto eorum succorum, qui in humano corpore congesti, aquæ sunt in modo substantiæ omnino similes, vt incoctiles expurgandi sunt protinus, cuiusmodi sunt hydropicorum aqua,aliíque tenues, crudi,& aquosi humores.Qua de causa Gal.*lib.quos, quib. & quando*; aquosos humores inter initia illicò expurgat; cùm ij nulla expectata coctione, quam recipere non possunt,sint vacuandi.

Aqua verò pluuia,licèt pura videatur ad sensum, decoquenda est;nam limpida absolutè,& pura nō est, quoniam ex pluribus commixta est humiditatibus, provt Hipp. & Gal.*cit. loc.* docuere: dicitur autem pura, fontanæ, aut alterius cœnosæ collatione facta; ex quo patet coctionem mixti esse, & non elementi. Quare vnum potissimum elicimus,perperam carpi Auic.2.*1.doct.2.c.16.*Rasium 3.*ad Almans.4.*& alios probatæ fidei auctores,à Ioubert 1.*decad. paradox.* 5. Ludou. Mercat.*lib.indicat.*2.Ferdinand. Roder.Cardozo,*c.4.de sex reb.non nat.quæst.* 3. qui aquam pluuiam etsi limpidissimam, immò & fontanam, & reliquas aquas ad vsum sanitatis, & alios medicamentosos vsus non esse decoquendas, contra hos proceres pugnaciter contendunt,futilibus innixi rationibus.

Aqua ergo pluuialis ad omnes vsus est vel purissima fontana præstantior. Si verò hanc sæpè auctores commendarunt,respectu nimbosæ, fluuiatilis, aut alterius,id pronunciasse asserendum est.Nam pluuialis,à Sole,qui puriores aquæ portiones sursum attrahit, elaborata, iucundiórque reddita,coctionem iuuat, vrinam mouet, iecur & renes moderatè refrigerat, pectus dilatat, excretiones prouocat: vt inter omnes notauit Balthazar Pisanellus *lib.de escul.& potulent.facult.tit.de.aq. nat.& effectu.*

DVBIVM III.

Num aqua per plumbeos canales deriuata, dysenteriam facere possit,contra Fallopium.

AT licèt hæc vera sint, & tantorum virorum probata testimoniis, vnus restat eximendus scrupulus, ne aqua pluuia noxam aut corpori, aut medicamentis cum quibus decoquitur, inferre possit, vt scilicet per canales plumbeos in cisternam non excurrat. Fictiles tubos vt salubriores laudamus. Quapropter Septentrionalium regionum incolas vehementer admiror, qui ob fontium, & fluuiorum penuriam, aqua pluuia vtuntur, nonnisi in cisternam per canales plumbeos deriuata. Hos coarguit Gal. *libr.* 7. *sect. loc. cap.* 2. dum sic inquit. *Satis est ipsam mundam esse, & omnis mixturæ exortem, ob quam rem, ea quæ per plumbeos canales deriuatur, fugienda erit: limus enim ex plumbo in ea continetur, vnde & qui aquæ huiusmodi fæcem combibunt, dysenterici euadunt,&c.*Subscribit Aëtius *tetrab.3.serm.1.c.45.* qui in dysenteria pluuiam concedit,quæ non sit ex doribus plumbo intectis delapsa:nam huius potus hunc affectum præcipuè gignit.Sequitur Auic.2.1.*doct.2.c.16.*dum sic ait: *Et ex illis illæ sunt deteriores,quibus ex plumbo via facta fuerunt,quoniam ex eius virtute aliquid assumunt,& frequenter ad dysenteriam ducunt.*Que autem sit huius euentus causa,nunc audi.

Eruditissimus Fallopius *tract.de metal,cap.22.in fin.*sic philosophatur. Plumbum frigidum est & humidum ex Gal.*lib.6.simpl.cap.50.*& Dioscorid. *lib. 6. cap.* 41.& sic reddit aquam his qualitatibus affectam, quæ frigida cùm sit,humores incrassat, obstructiones gignit, qua de causa excrementa retenta acria redduntur, & exulcerant. Sed non aduertit vir doctissimus, quòd hoc pacto alimenta omnia frigida & humida dysenteriam facerent, quod non est dicendum.

Sed certior huius euentus causa metallorum naturæ est tribuenda, quæ ita comparata est,vt plurimum in se habeat igneæ substantiæ, auctore Gal.*lib.9.* Simpl.*cap.* 26. explicat luculenter Alb.Magn.*lib.* 3. *de metal.tract.2.c.4.* hócque euenire ex sulphuris, & argenti viui permixtione certum est, sunt enim hæc metallorum omnium communia principia: ita vt quò metallum est purius, vt aurum,& argentum,minus de his principiis participet, impurum verò,vt ferrum,plumbum,magis.Quo fit vt hac de causa, docente Plin. *libr.* 34. *cap.*17. aqua per plumbum excurrens reddatur ignea,acris, & exulcerans, & dysenteriam facilè gignat. Qua ratione plumbea lamina scrophulas, ganglium,tumoréſque durós dissipat, & resoluit, si fides est habenda Paul. *libr.7.tit.de plumb.* Auicen.*lib.2. tract.2.c.12.*Auer.*lib.5.collect.c.43.* Vide pulchra de hoc argumento apud Iacob.Forol. *in com.c.16.*Auic.2.1.*Doc.2.&* Mercurial.2.*variar.9.*

Aliam excogitauit Vitruuius rationem *libr.9.cap.11.* Nam aqua per plumbum ducta ex eo videtur vitiosa,quòd

ex cerusa fit & nascitur. Cerusa enim plumbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis, auctore Palladio *lib. 9. rei rustic. tract.* 11. Qua de causa diarrhœæ, & dysenteriæ frequentes eueniunt, vt probat Riolan. *lib. 2. sua medic. cap. 9.* Denique si plumbi limatura pota, aut scobs similia inuehit pericula, quæ ex argenti spuma, lithargyro, & cerusa accidere solent, vt concors est auctorum sententia, & referunt Paul. *lib. 5. cap. 63.* Auic. 6. 4. *tract. 1. cap. 3.* Cur aqua per plumbum decurrens, noxia non erit, & saluti humanæ valde infesta? Maximè quia plumbum est metallum inimicum vitæ proprietate sua, & sic Saturno assimilatur, quum septem metalla septem planetis comparent Astrologi, plumbum est Saturninum, & melancholicum, ob colorem nigrum. Vide Galeotum Mart. *lib. de promiscua discip. c. 14.* Quare vt receptui canam, aqua pluuia ad omnes vsus omnium est saluberrima, & præstantissima, dummodò per plumbeos canales in cisternam non excurrat. Sin minùs, linguam & parishmia aspredine exulcerat, siccam tussim, & singultum mouet, & ex ventriculo nauseabundo perniciosum halitum eructat, caligine oculos suffundit, corpus vacillare cogit. Vltimò, Quis plumbum lethalia symptomata parere negabit? cuius solo viroso vapore, dum funditur, artifices plumbarios pallere, artus & sanguinem exuri testatur Plin. *lib. 34. cap. 17.* dum (inquit) plumbum coquitur, munienda sunt spiritus foramina, alioquin plumbi è fornacibus noxius halitus, & pestilens sentitur. Quapropter siphones, aut fistulæ plumbeæ ad aquæductus meritò sunt reprobandæ, sed eligendi tubi à figulo diligenter vitriati, ne aquarum limus illis hærere possit. Lege Langium *lib. 1. epist. 44.*

HISTORIA VIII. GALENI, De dolore capitis.

Syncipùt, medicamentorum quæ capiti imponuntur, applicationi aptissimum.

Sed quoniam etiam suturæ, & in his præcipuè coronaria, non solùm medicamenti impositi qualitates, sed etiam substantiã, si tenuis est, facilè intrò trãmittit: meritò multa circa cerebrum vitia ab extrinsecùs applicatorum remediorum facultate iuuantur. Ipse enim in meipso expertus memini, cùm infunderetur rosaceum frigidum, citissimè, clarissiméque sensisse me in syncipitis loco; eius intrò penetrationem, &c, Gal. lib. 13. meth. c. 22.

PARAPHRASIS.

Cerebrum cùm membrum sit humidissimum, friabile, molle, laxum, medullosum, & in altissima parte locatum, velut operculum quoddam ebullienti vasi superpositum, tectum domus calidæ appellatur, Auctore Magistro 9. *de vsu part. 2.* Qua ratione, multa incrementorum indiget expurgatione, cùm continuò ex inferioribus partibus (cucurbitulæ ritu) attrahat, exhauriátque vapores. His enim ne obrueretur, prouida natura fabricauit futuras, quarum via liberè fuliginum copiam expurgare posset.

Suturarum, pro varia capitis figura, varius quoque est numerus. In figura ergo naturali tres veræ futuræ repeтiuntur: prima anterior est, & coronalis dicitur, quòd ea capitis parte coronæ gestari soleant. Hæc à temporibus vtrinque in summum verticem, per transuersum, viam capessit. Præter plurimas futurarum vtilitates, illa est à Gal. *hoc loco* descripta, vt scilicet medicamentorum externorum vis altiùs penetret. Cùm enim ante cerebrum sit crassa membrana, quæ corio externo assimilatur, & post hanc cranium: si capiti auxilia adhiberentur, minimè prodesse poterunt, cùm per hæc dura corpora medicamentorum vires impartiri facultatem minimè queant. Quare topica futurarum regioni imponantur, oportet.

In parte ergo anteriori (syncipùt vocatur) futuræ sunt laxissimæ, & liquidò in iunioribus moueri eo loco apparent, & cranium est ibi tenuissimum, & rarissimum; quamobrem appositis inibi externis medicamentis, illicò patiens eorũ qualitatem persentiscit; quo factum est, vt cùm medicamenti cuiuspiam vim vehementer descendere est in animo, hoc maximè loco imponere oporteat; quod ita esse quotidianum suadet experimentum: Nam in puerulis anterior eorum pars, membranea potiùs, cereáque est, cùm sit humidissima; nec priùs bregma, quo tegitur, in os mutari potest, quàm cerebrũ hac parte siccius euaserit, quoniam in hac parte futuræ omnium rarissimæ sunt, & debilissimæ. Caput enim hac in parte, ob venarũ, & arteriarum copiam plurima indiguit vaporatione, quare ob hanc causam syncipùt topicorũ, quibus ad cerebri affectiones quotidie vtimur, applicationi, est inter omnes capitis partes aptissimum. Explicat eleganter Gal. 2. *lib. sec. loc. c. 1. Rub. 3.*

Sed cuius ægritudinis causa oleum rosaceum frigidum impofuerit, ex ipsius doctrina satis non constat, fortè non expressit, quoniam leuissimus fuit, quo corripiebatur, affectus. Sed quomodo duram, membranosámque cranij substantiam, oleum rosaceum actu frigidum potuerit penetrare, ita vt illius frigiditas mox sentiretur, meritò percontaberis. Maximè cùm illud adstringat, & occlusis meatibus in altum penetrare non possit.

Aduertas tamen oleum rosaceum in duplici esse differentia; nam aliud ab alba, immaturáque olea expressum, omphacinum, crudum, incompletúmque vocatum à Plin. *lib. 12. cap. 27.* cæteris præstat apud Dioscorid. *lib. 1. cap. 31.* refrigerat enim, & adstringit, quæ qualitas tam congener illi est, & cognata, vt per eam solùm, quale oleum sit, se cognouisse fateatur Gal. 6. *simpl. tit. de oleo, & 3. de sanit. tuend. 6.* Nam vt, *eodem lib. simpl.* Gal. ait, quantùm hoc oleũ habet adstrictionis, tantùm habet frigiditatis; quapropter inflammationes arcet, humorum impetum refrænat, omnis generis fluxiones sistit, ventriculum roborat, gingiuas contrahit, dentes firmat, sudorem cohibet. Hoc, quò vetustius, ac pinguius, eò ad medicamenta vtilius. Ex eo *lib. 1. simpl. 6. &* 10. *meth. 9.* suum refrigerans parabat vnguentum, in adurentibus febribus, dorso, iecorique apponendum, cuius compositionem ex Mesuë petere potes.

Aliud completum, seu maturum nuncupatur, ex oliuis, rosísque maturis sic dictum; hoc roborat, resoluit, lenit, dolorem sedat: Et licèt olei quantũ voluerimus iubeat Mesuë accipere, tamen Palladius *lib. 6. rei rustic. tit. 15.* purgatarũ rosarum vncias singulas, singulis olei libris committit quidam tamen vnguentarij rosas aliquantulùm siccare priùs consueuerunt, vt odorem in vnguento synceriorem, efficaciorémque relinquant, moniti (vt reor) sententia Theophrasti sic consulentis, *lib. 6. de caus. plantar. c.* 23. At Paul. *lib. 7. tit. de rosacei confectione,* id ex rosis exungulatis conficit. Est enim vnguis in rosa, teste Dioscorid. *lib. & c. cit.* candida ipsius pars, pedi rosæ magis vnita.

Gal. autem de incompleto loquentem intellige, quod licèt modicè frigidum sit, tamen eius partes aëreæ, à stypticis intrò propulsæ intimiùs penetrant: scis enim leuem stypticitatem in tenui substãtia, iuuare ad penetrationem, vt de eodem rosaceo *cit. simp.* protulit Gal. Num autem aliquando posteriori parti capitis, frigida topica possint applicari, contra Holler. *c. de dol. c.* Theodorus Collado insurgit *c. 16. de errorib.* Holler. leuissimis nixus rationibus, quas dissoluere facile est ex dictis, illi, qui huius auctoris rationes ad amussim pensitauerit.

HISTORIA IX. RASIS, De Phrenitide.

Phrenitis, sanguinis missione vsque ad animi deliquium, curata.

*Casus accidit Errifidē Regi: Scilicet iuxta cerebrũ apostema, & cognoscebat me. Extraxi ei sãguinis libras tres, vsque quò syncopisauit syncope timorosa, & postmodũ cogitare cœpi, & inunxi corpus eius ex Algalia, & * ex ea posui ad nares. Et libram vnã vini odoriferi temperaui cum æquali põdere ex iure pullorum gallinarum, & columbarum, in quo moschum posueram, & hoc in os eius misi successiuè, & à syncope fuit liberatus. Rasis* lib. 3. in suis Aphorismis.

PARA

PARAPHRASIS.

ORiri iuxta cerebrum apostema,aut,vt rectiùs loquar, meninges inflammari,notius est, quàm vt explicari queat,immò Gal.4.*de caus.puls.cap.*14. affirmat, phreniti-dem potiùs à tenui meninge incipere. Hæc enim mem-brana,ab aliis, pia mater, vel meninx vocata, mollis est, multis venis,arteriisque circundata;licèt hunc affectum à dura matre aliquando ortum ducere non sit negandum, quæ cùm capacior sit,& ignobilior,facilè fluxionem susce-ptat.Sed in hac re nihil certi statui potest,quoniam partes duræ non ita frequenter inflammantur:exemplo sint ossa, & ligamenta. Sicque fortunatum est, vnam potiùs, quàm aliam meningem inflammari.Illud certissimú, quòd phre-nitis quæ ducit originem à tenui meninge,multò acerbior & periculosior sit, quàm quæ à dura suboritur; tum quia illa acutiori sensu prædita est, tum quia cum cerebro ma-B iorem consensum habet, & cognationem : Nam tenuis nullum patitur affectum, quin cerebrum patiatur, & è contra. Hæc enim non solùm circumuoluit cerebrum,sed in illius substantiam sese insinuat,vt 8. *de vsu part.* 8. do-cuit Gal. At verò dura, quoniam à cerebro est separata, sola affici potest,auctore Magistro, 4.*de præsag.ex pulsib. cap.* 9. citissimè tamen suum affectum cerebro commu-nicat,illi enim aliquibus propaginibus coniungitur, vt 8. *de vsu part.*9.Gal.edocuit.

Inflammari has membranas, & phrenitidem concitari, quæ nihil est aliud,nisi inflammatio cerebri, aut membra-narum eius,auctore Gal.1.*de caus.sympt. vltim.* est verissi-mum:Quas,etsi ob soliditatem,& duritiem earum,humor non ita penetret; à bilioso tamen, tenuíque humore in-flammantur, vt de pleura dicebat Gal. 6. *Aph.*33.iisdem autem signis inflammatas membranas agnosces, quibus C adesse phrenitidem iudicamus, quæ cùm acciderit, vt phrenitidis curanda est,teste Paul.*lib.*3.*cap.*6.

Confestim ergo secanda vena, 13. *meth.* 21. & alia exequenda auxilia, quæ ab auctoribus vnanimiter profi-cua esse censentur. Licèt autem affectus hic in principe parte esset subortus, cuius vis, cùm præ cæteris sit infir-ma,tam copiosa vacuatione non erat ita infirmanda, cùm *satius sit virtutem non exoluere,quàm sanguinem vacuare re-dundantem,vt* 2.*acut.*10.*in fin.monuit* Galenus,tamen,quia inflammatio fuit ex feruenti sanguine concitata,& *non po-test vehementi morbo,nisi vehemens auxilium succurrere*, sic docente Celso 2.c.11.& *quæ celeriter exequi debent, celeri-ter peragere oportet*,ex Hipp.*lib.*1.*acut.text.*8. idcircò, vt simultanea fieret humoris calidissimi vacuatio, quæ fluxu-rum,fluentem,& fluxum humorem vacuaret,tam acerua-tam vacuationem celebrare, morbi exitialis coëgit neces-sitas. Neque putes erraffe auctorem, vsque ad syncopen D sanguinem emittentem: nam præterquam quòd extre-mum & nimium auxilium, extremo & acutissimo morbo est consentaneum, vt millies Hipp. prædixit; de syncope reparabili, (Barbarorum more loquor) quæ cum animi deliquio coincidit,est intelligendus. Sed quoniam expo-sitor pro scopo habet,singulas dictiones prosequi,auctore Gal.*lib.*1.*acut.*8.idcircò de galia, & cæteris odoramenti generibus aliqua prælibabimus. Illam enim naribus ap-posuit,vt odoris suauitate,vires collapsæ refici, & spiritus exhausti reparari possent. Est enim galia, sordes quædam odoratissima, quæ è genitalibus locis feræ cuiusdam erui-tur,quam peregrino vocabulo Zibettum appellamus. Ani-mal est, feli qui in veteribus ædificiorum ruinis oberrat, E non absimile:Sordes hæc præcipuè purgari solet,cùm pars hæc ea scatet vligine,quæ recèter ab animali eulsa,tetrũ, insuauémque spirat odorem;cæterùm vase vitreo recepta, & diu insolata,miram sibi odoris conciliat suauitatem.

De illa, quæ calidum & siccum in 2. excessu sortitur temperamentum,loquitur Auic.*lib.*2.*cap.* 326. cui mira-biles tribuit qualitates. Nam præterquam quòd medica-mentum,siquod alterum est cardiacum,eas quas Moschus & Ambarum præstant facultates, excellentiori suauitatis, & virtutis medicamentosæ gradu elargitur, quas ad ple-num de cribunt Serap.*de simpl.cap.*54. Mathiol. *libr.* 1.*in Dioscorid.in com.c.*20.Ruell.*lib.*1.*de nat.stirp.c.*27.Bernar. A Dessenius *lib.*7.*de compos.med.in fin.* & latissimè Conrad. Gesner.*lib.*1.*quadruped.tit.de fel. Zibetti.* Explicat erudi-tissimè Vlysses Aldroandus *tom.*4.*de quadrup.c.de Zibetto.*

Obseruatio XI.

Phrenitis confirmata, cucurbitula in syncipite scarificata, curatur.

CVm inflammatio meninges cerebri occupat,eo modo quo phrenitis curanda est. Fœmina quædam, febri acuta laborans,neglecta phlebotomia, (ob incuriam Me-dicorum)ex vigiliis,& dolore capitis,attracto sanguine ad partes superas,in sæuam incidit phrenitidem, adeò vt iam captaret muscas,& ad pedes lectuli iacens,continuò deli-rans,in horas moritura speraretur. Huic opem ferens, cu-curbitulas dorso, occipitique scarificatas apponendas im-pero. Ex fronte,nasique venulis sanguinem exhaurio, & alia reuellentia auxilia procuro. Sed cùm debilis esset,nec ad ferendam cephalicæ sectioné,aut purgantium medica-mentorum vsum,vires essent satis, & nullus videretur esse remedij locus, in casu conclamato, ad cucurbitulam in syncipite scarificatam accessi,ex qua cùm sanguis copiosè emanaret,contra Medicorum vota ad mentem rediit.

QVÆSTIO VII.

Quòd ad syncopen vsque sanguis sit aliquando emit-tendus,vt voluit Auic. contra Ludouicum Lemosium doctissimum.

COMMENTARIVM.

SYncope timorosa.] Quod ad Syncopen, aut animi deli-quium sit emittendus sanguis, hoc loco disputandum est. Licèt enim plures ante me hoc argumentum satis acutè agitarint;pulchra tamen multa, ex tenebricosa Gal. doctrina deprompta prætermittunt, quæ seueriori lima indigere videntur. Auer. *lib.*7. *collig.* 8. *contra Hipp.* sic insurgit: Hanc vacuationem vt erroneam accusans, & damnans, quòd in ea plus boni putat decedere, quàm mali. Hoc ex ipso animi defectu colligit : consueuit enim natura noxij humoris expulsionem lætissimè tolerare, & vtilis ac innoxij vacuationem ægerrimè ferre. Deinde na-turæ rectè operantis exemplo, similes vacuationes nun-quam promouentis,nititur redarguere. Nam debilitata sic natura humores à putredine defendere haud poterit in posterum. Quare in bona crisi, ipsa vsque ad animi deli-quium non euacuat, sed in mala, in qua omnia præ-cipitantur.

Vacuandum esse sanguinem vsque ad animi deliquium in febribus ardentissimis, vehementissimis doloribus, & maximis inflammationibus, docuere cum Hipp. 1. *aph.* 23.& Galeno passim,prisci,& iuniores Medici. Red-dit causam Gal.9.*meth.*4.*&* 5.*lib.de curand.rat. per sang. mis.*12.*&* 4.*de sanit. tuend. cap.* 4. Quoniam ex hac co-piosa vacuatione non solùm feruentis sanguinis pleni-tudo deponitur, sed refrigeratur totius corporis habitus, corpus ad naturalem ducitur temperiem, & leuata natura, recreatáque eo, quo velut sarcina premebatur, copiam peccantis humoris, per vomitum,aluum, & sudorem ex-pellere tentat,& sic doloris,febris, aut inflammationis ve-hementia remittitur.

Neque obstat Auer. argumentum ; nam supponit fal-sum,ex vtilis humoris vacuatione solùm animi deliquium oriri posse existimans, quum contrarium firmet experi-mentum: *suppurati enim,aut aquam intercutem patientes,si vrantur, aut secentur, & pus, aut aqua vniuersim effluxe-rint, moriuntur,*iuxta Senis edictum. 5.*aph.*27.*in his enim subitò, & repentè vacuare, malum, cùm èuestigio deficiat anima,viresque concidant; nec posteà debilitas ita facilè re-medium habeat.*Deinde ars,cùm ducatur ratione,multa so-let efficere,quæ natura non efficit. Et in bona crisi etiam, ob inutilis humoris vacuationem subitam, vnà cum vtili, perterrita natura,& calore ex improuiso confluēte ad cor,

oritur animi deliquium. Etlicèt hæc repentina vacuatio A plurimùm debilitet, & calore diminuto videatur deinceps maiorem putrefactionem posse induci;si tamen cum conditionibus seruandis celebretur, sitque corpus validum, & robustum, viréfque constent, tantum abest vt debilitet, quin potiùs dempta copia, natura recreata peccantem humorem aggrediatur. Et licèt *nimiæ vacuationi annexus sit semper casus virtutis*, adhuc tamen caloris natiui ea portio remanebit, quæ vitam conseruet,& ab iminenti periculo, putredinéque defendat; quare lipothymia correpti facilè vires recuperant.

Sed Ludouicum Lemosium fortioribus machinis insurgentem audiamus. Is enim *in com. cap.* 4. *lib*.9. *meth. Gal*. huius auctoris, immò Hipp. doctrinam *in dissp*. 6. temnit, & damnat, putatque annotandum Gal. nullóque B modo imitandum. Et primò sic. Si hæc vacuatio ex eo iuuat, quoniam corpus in contrarium statum deducit, & sequuta refrigeratione febris illicò extinguitur, cur hoc etiam non faciet partita vacuatio, nimiam plenitudinem exhauriens,& ex accidenti corpus refrigerans? Et sic Gal. 4.*de sanit*.10.*partitè in hac sectione euacuat*.Secundò,Omnis nimia vacuatio est periculosa, ex Hipp. *lib*.1. *aph*. 3. & 2. *eiusd*. § 2. ergo non est exercenda, quum ex vniuersali præscripto 12.*meth*.1. *terminus sit ægrotantibus, quem non transibit, qui ex arte generosè morbo oppugnat, vt tutò medicetur; vbi verò vltra pergitur,crudelis hominis officium facit,qui simul cum morbo,vitam quoque hominis aufert*.Quo auxilio periisse plures narrat. Gal. *lib*. 9. *meth*. 10.& *lib*. *de curand.rat.per sang. miss*. 12. Tertiò. Si hæc vacuatio est necessaria in febribus, in putridis est exequenda, ex C Gal.9.*meth*.4.Sed in his vires languent, (diminuto enim calore interno vires fatiscunt, & putredo inducitur,) & sanguis in alios humores abiit per putredinem: ergo ij non hoc auxilio, sed purgatione sunt educendi. Quartò, Gal. experimentum nititur redarguere, sudores, aluíque deiectionem post celebratam hanc vacuationem fortuitò euenire sibi persuadens: nec enim iuuenis alter seruus citatus à Gal.*cit.nup.loc*.sudore, & alui profluuio est liberatus. Ergo non sunt hæc imitanda, cùm sint recta ab errore: hoc enim modo,vini potu pleuritides, & melongenarum esu quartanæ soluuntur. Quintò,Contemnit istam vacuationem, quoniam ex ea natura non leuatur, immò oppressa,sui muneris oblita manens,ad reliqua opera perficienda incapax, & insufficiens reddita occumbit. Sextò, Principum auctoritate suam videtur munire sententiam. Celsus enim *lib*.2.*cap*. 10. affirmat, semper finem facien- D dum esse antequàm anima deficiat.

Contrà docuere omnes,qui facundissimam illam, germanámque medendi methodum, ex limpidissimis Gal. fontibus exhaustam combibere solent. Is enim summus auctor in hac artificiosa vacuatione ingenuus fuit, & elegans, hócque pacto grauiter errasse Lemosium, tanti viri iudicium contemnentem, leuiculis rationibus impulsum,dubitat nemo.Ad primam dic. Non esse eandem partitæ, & simultaneæ venæ sectionis vtilitatem; licèt enim vtraque calidam substantiam extrahendo corpus refrigeret, subitò tamen & repentè facta plures affert vtilitates, quæ in partita venæ sectione deficiunt: Mutuo enim illo, & reciproco motu à partibus extimis ad cor, & rursus à corde ad extimas, ventilatione hac non solùm refrigera- E tur corporis habitus, sed cor, visceráque interna transpirant,ac recreantur,& vacuata copia, qua velut sarcina grauabantur, ad superflui expulsionem insurgunt, & peccantem succum per varias corporis regiones emittunt.Neque arguas ex hoc confluxu humorum ad cor, ipsum calefieri; nam ij ibi non immorantur, sed celeriter ad partes exteriores regurgitant, quo motu internæ roboratæ humorem noxium à se depellunt per sudorem, vomitum, & alui fluxum. Ad instantiam tamen (de qua nostri temporis illustriores Medicinæ proceres, ne verbum quidem protulerunt, licèt hoc argumentum agitauerint ingenuè,)est textus eximius *lib*. 4. *de sanit.cit*.quo loco, tensiuam, & phlegmonosam lassitudinem venæ sectione vsque ad animi deliquium persanans,iteratè detrahit, ac primùm ita mittere expedit, vt animi defectum homo non adeat: secundò verò ne defectus quidem ipse est formidandus. Quippe, qui priori detractione resolutus est, secundam sustinere haud poterit. Vides vt Gal. in euacuatione vsque ad animi deliquium, partitè sanguinem emittat, & secunda vice liberaliùs? quum contrarium esset exequendum: nam in initio vires sunt fortiores, & copia maior. Sed si hoc modo Gal.explicaueris, tutus incedes; bis enim sanguinem emisit,quoniam lassitudini phlegmonosæ medebatur, in qua plurima sanguinis quantitas in carnes, & corporis molem delata est, nec aderat multa copia vacuanda in venis, quare prima detractio parcior fuit: altera verò copiosior,vt per eam residuum plenitudinis vacuetur vasorum, & quod post primam detractionem ex carnibus in vasa migrauit, cuius ratione copiosa detractio est necessaria.

Ad 2. Hipp. non vetat vacuationes ad extremum factas, sed solùm periculosas esse pronunciat: ab eis ergo abstinere debemus, nisi magna necessitas incumbat; qua existente, satius est aliquid cum periculo tentare, quàm suffocato ob copiam ingentis plethoræ calore, spe adempta ægrum certò perire. Sic intelligendus est Hipp. dicens,& *vbi ad animi defectionem expedit ducere,faciendum*, hoc est, vbi necessitas vrgeat, non dubitandum de hac vacuatione, quæ licèt parcæ respectu videatur nimia, ex se tamen immodica non est, quum summæ repletioni è directo repugnet: Et licèt debilitet, (nos vires robustas supponimus) minori damno maior vtilitas est compensanda:nam melior est noxa,quàm mors,ex Gal.12.*meth*.1. *iuxta fin*.

Ad 3.in putridis febribus ad animi deliquium esse mittendum sanguinem,cum Gal.affirmant omnes,qui *in lib*.9. *meth. cit*. in seruo eam exercendam suasit: alioqui timor est, ne præ sanguinis copia vasa rumpantur, natiuus calor suffocetur, aut in aliquam partem principem decumbant ij,qui per corpus vagantur humores. In his ergo ad animi deliquium vsque sanguis mittendus est, cum virium robore magno: quæ licèt non ita vigeant, ac in imputri Synocho ob dictas causas, tamen eæ possunt esse valentes, quum sanguis solùm sit putris, nec in alios humores conuersus, neque putredo facta, qua tantùm incipiente vires validas posse reperiri Gal.inibi inculcat.

Ad 4.ad libitum Gal.reprobat experimentum,alui profluuium aliis,sudorem plurimis, vomitum quibusdam,ex hac vacuatione oriri pronuntiantis;Nam *iudicium Medici docti magnifaciendum est*, cùm sit dignum consideratione ex Gal. *lib*. 1. *epid. sect*. 3.*com*.1. à quo sumitur probabile argumentum ad omnia,ex Vallesi.*ibi*,& *lib*.5.*epid*.87.& 7. *eiusd*.26. quis ergo Gal. experimentum in curando temnere audebit, quum diuturna sit ægrorum meditatione confirmatum?

Non ergo fortuitò hæ vacuationes, facta hac venæ sectione subsequuntur,sed leuata natura,tenuiorem sanguinis portionem,per vomitum,& sudorem; crassiorem verò per vrinam,& secessum euacuante, & expellente, hæc accidere cum Gal.omnes vnanimiter docuere.

Celsi verò locus nos cautos reddit in hac generosa vacuatione exequenda,vt scilicet ad eam, non nisi vrgente magna necessitate accedamus: Nobis enim virium statum non ita exactè contemplantibus, multoties pro animi deliquio mors obrepit; vel si de debili corpore ipsum intelligas,non errabis: lege pro Celsi explanatione, Balduinum Ronsseum *in com*. varias ad hunc locum expositiones afferentem,& Petrum de Peramato *lib.de vacuand. rat.c*.25.*eleganter*.

Maior tamen lis est,& controuersia pro vno concilian do Auic. licèt enim omnis Medicorum Schola ad animi vsque defectum sanguinem emittendum præcipiat, ille solùm ad syncopen vsque imperat extrahendum.Sic enim ait 1.4.*tract*.2.*cap*.46.*Et non cesses phlebotomare, quousque æger appropinquet syncopæ,aut cadat in syncopen*.Scio quàm multa in huius textus expositione antiqui machinentur interpretes,Gentil.Dinus,Hugo,Iacobus vterque.Dic ergo per syncopen, animi deliquium intellexisse. Patet hoc euidenter:nam Arabes,qui magistrum suum Auicenná amplectuntur,ad syncopen vsque sanguiné emittentes, in

in sui confirmationem afferunt Gal. qui solùm de animi deliquio loquutus est.Quoniam verò lipothymia, syncopes quædam differentia est,barbari vnam pro alia confundunt,vt inter omnes notauit Ambrosius Nunnius *in com. text.*41.*lib.*2.*aph.in Paraphrasi ad com.Gal.*Neq; sibi contradicit iste Auctor,1.4.*tract.*2.*c.*7.*post med.*cùm dicit:*Et non euacuetur plurimum simul,vt cadat virtus ; & consilium meum in phlebotomia est,vt dimittatur quantum possibile est: quòd si non est possibile, tunc multiplicatio numeri melior est multiplicatione quantitatis,&c.* Nam *melius est infrà subsistere,quàm exquisitissimè vacuare*, ex ipso 4.1.*cap.* 3. Sequitur Rasius 3.*Contin.sect.*4. *cap.* 2. Verùm hæc minimè nos ab hac vacuatione deterrent; sed solùm cautos reddunt in hoc præstantissimo præsidio celebrando, quum virium statum non nisi coniectura quadam artificiosa , & veritati proxima metiri possimus, Vel si Auic. de reuulsione intelligas, vera dices ; nam quantò maiorem in numerum particulares auxeris reuulsiones , tantò efficaciorem efficies , ex Gal.*lib. de curand. rat. per sang. mis.* 12. Alter verò locus de alui fluxu explanandus est ; in hoc enim prouocando,infrà subsistere optimum est consilium, ex Gal.*loco nuper cit.Quod* enim *semel deuoratum est medicamentum, quominus omne deuoratum sit, fieri non potest, neq; possibile est,vbi plusquàm conueniat iam purgetur homo, partem oblati auferre.* Num autem purgatio vsque ad animi deliquium sit facienda, disputant Brachel. *in com.* 23. *lib.*1.*aph.*& Horat.Augenius *tom.*2.*suor.oper.lib.*8. *epistol.* 50.*doctissimè*,cuius dubij solutionem quære *lib.* 4. *in com. hist.*9.

QVÆSTIO VIII.

Quòd odor nutriat , contra Aristotelem.

ANdreas Cæsalpinus inter omnes , & meritò contendit,*lib.*1.*de medic.facult.c.*14.ad recreandas vires, optimum esse , odorifera non solùm carpo , temporibus, plantis pedum,& testiculis, sed vniuerso corpori , vt fecit auctor noster,apponere , vt sic continuo arteriarum motu deferatur ad cor vapor,spiritui gignẽdo materia aptissima, qua exhausta hæc tenuissima , leuissimáque substantia, & omnium maximè resolubilis , citissimè reparetur.Nutriri spiritus odoribus dilucidè comprobat Hip. *in lib. de alim. n.*6.in hunc modum ; *Qui celeri adiectione opus habent, iis humidum nutrimentum ad reparandas vires aptissimum est: qui autem adhuc celerius per odoratum nutriri debent.*Quam sententiam citat, & probat fidissimus eius interpres *lib.* 2. *aph.com.*11.Hoc ita esse satis ostendit illa passio , syncope nuncupata, qua correpti odoribus promptissimè reficiuntur,& reuiuiscũt.Hinc fit,vt esurientes atq; famelicos,nutrientes odores summoperè delectent (his enim spiritus animales,& vitales instaurantur :) atque hoc magis facere possint , dum sunt naribus propinquiores , tunc enim magis reseruant naturam rei à qua deciduntur , quàm quum per longius spatium vagantes, multo aëri commixti,in multas partes dissipantur.

Aristot.*lib.de sens.& iis quis sentiuntur , cap.* 5. odorem non nutrire confirmauit. Primò sic. Alimentum oportet compositum esse,velut & ipsum quod alitur ; sed odor est qualitas simplex;igitur nutrire non potest.Secundò. Aqua immixta non nutrit,quoniam simplex,fluida, tenuis, nullam corpulentiam habens ; nutrimentum autem corpulentum esse oportet , quemadmodum & id quod nutritur; ergo minùs aër nutrire poterit, qui aqua tenuior est,& adhuc multò minùs odor, qui merum accidens , ac qualitas habetur. Tertiò. Ex alimento necesse est separari superfluum , ex odore nullum tale secerni apparet. Quartò. Omnibus animalibus locus est receptiuus cibi,qualis ventriculus existit,in quo concoquitur.

Sed aduertere debes,Platonem *in dialogo de natur.* existimasse,odorem fumum esse,aut caliginem, à cuius mente non est alienus Gal. 4. *simp.* 12. quo loco odorabilium vaporosam esse substantiam , diffusa oratione contendit: quod placitum plurimi , & Medici , & Philosophi efficacissimis rationibus comprobarunt. Sed excusari potest Arist. Nam *loco cit.* odorem non sumpsit pro effluxu vaporoso, sed pro simplici qualitate odorabili , quæ cùm sit accidens , nutrire non potest, quum nutritio corporeis perficiatur rebus , sitque vacuati repletio ; at vacuatum corporeum erat ; ergo quod implet & nutrit , corporeum sit necesse est. Rursus omnia nutriuntur ex iis , quibus fiunt , teste Philos. 2.*de gen.& corrup.text.*50.sed corpora nostra non constant ex odoribus , hoc est ex simplicibus illis odorabilibus qualitatibus:non ergo ex iis nutriri poterunt. Hipp.autem , & Gal. qui per odorem, non solam illam simplicem qualitatem , olfaciendi sensorium alterantem , sed fumidam vaporationem intelligunt , ab ea refici,& instaurari corpora pronunciant. Hoc modo sumptus odor, corporeum quid est, non qualitas solùm ; hæc enim corpora non nutrit, sed vaporosa substantia , quam Medici communi , ac recepto vocabulo odorem vocant. Hæc enim fumalis vaporatio , effluxus quidam corporeus est, qui verè spiritus,tam animales,quàm vitales nutrit & reficit.

Licèt autem Philosophus excusari hoc modo à calumnia possit,tamen ex multis ipsius locis cùm constet diuersam cum Galeno habere sententiam,non video quo pacto quispiam cum hoc auctore eum possit conciliare. Nam 13.*probl. lib.prob.*15 .odoris naturam, vaporem quendam, &delationem esse scriptum reliquit.Et *lib.de sens.& sensil. cap.*2.odorem per fumosam euaporationem definit.Vnde Auer. *in paraph. eiusd. lib. cap.* 5. non alia ratione probat odorabilium naturam fumosam esse , nisi quòd multa non habentia odorem igni approximata illum recuperant. Quæ sanè cuncta manifestè ostendunt, ex Arist. mente,odorem corporeum esse defluxum , & vaporosam quampiam substantiam , quæ à re odorabili deducitur. Sed argumenta Philosophi eò tendunt, vt probent, animalia odorem sentire, non quidem per vaporosam diffusionem, sed per intentionalem qualitatem , per aërem ab ipso corpore odorato multiplicatam , non secus quàm rei visibilis speciem. Num verò hoc verum sit,an odores per vaporosæ substantiæ defluxum ad organum odoratus deferantur , an semper ad certam vsque distantiam cum fumali vaporatione disseminentur, qui deinceps per solam speciem ad longius spatium procedunt , acriter inter se debacchantur Philosophi, & Medici , nec adhuc capit discordia finem.*De quo argumento legendi* Costæus,& Mõgius *in fen.*3.Auic.*tract.*1.*com.cap.* 1. qui Plotini , Heracliti, Arist.Plat.Hipp.Gal.Auer.Auic.& aliorum illustrium Philosophorum proferentes sententias , eam videntur amplecti , quæ affirmat ex obiecto odorabili corpusculа quædam odorata exire ambienti permixta , quæ per narium inspirationem in cerebrum delata sensum mouent. Sic Ludouic. Mercat. *tom.*1.*part.*5.*clas.*6.*q.* 158. *num.* 5. Mercurial. *lib. de decorat. cap.* 29. Ioan. Brau. Petrafitan. *lib.de odor. & sapor.dif. cap.* 12. Otto Casmannus *part.* 2. *psycholog.cap.*24.*quæst.*2 .Montanus,*in fen.*2.& plures alij, Arist.argumenta exactè dissoluunt.

Præterea si fœtor spiritus labefactat , atque prosternit, ex omnium sententia , cur odor eos non instaurabit , atque augebit? vt eorum confirmant exempla , qui ad coctarum carnium vaporem , ad recentis & calidi panis exhalationem diu vitam conseruarunt, vt auctor est Conciliator *in com.* 12.*part.*2.*probl. Arist.* & *dif.* 155. quod mirum videri non debet, quum aër solus per se , idipsum efficere queat,ex Gal.12.*meth.c.*3. dicente , *animalis spiritus , cerebrum veluti originem esse,illúmque partim ex inspirando,partim ex eo quod reticularis plexus suppeditat,irrigari,atq; ali*,& subdit,*Spiritus non æquè euidentem demonstrationem haberi : sed tamen in corde, & arteriis eum tontineri, cogitare alienum à ratione non esse , eundémque nutritum ex inspirando,&c.*Ex quo constat,aëre spiritus nutriri,& odoribus : quos licèt Arist. *lib.* 1.*probl.* 49. nullam corpulentiam gerere affirmet , de illa quæ sensibus perceptibilis est, illum esse intelligendum omnes asseuerant. Spiritus ergo odoribus nutriuntur , provt latè explicant Horat. Augen.*tom.*1.*epist.lib.*3. *epist.* 2. Conimbricenses *in lib.*1. *de generat.cap.*5.*q.*7.*art.* 1. Boëmius *lib.* 2. *de morib.gent.c.* 8.Arsenius *in aphor.*Saluus Sclanus *lib.*2. *aph,* 11. Ambr.

Nunnius *ad cit.loc. aph.* & *alij*, qui odores non omnium eſſe ſimplices aſſeuerant. Lege Sebaſtianum Naſſium, *tractatu de ſpiritibus.*

QVÆSTIO IX.

Quòd ſpiritus vera nutritione, aëre, aut odoribus nutriantur, vt cum Galeno voluit Auicenna, contra Gentilem Medicum acutiſsimum.

AN tamen ſpiritus vera nutritione odoribus nutriantur, altiori indiget ſpeculatione. Aërem ſpirituum neceſſarium eſſe pabulum, paſſim Gal. confitetur, tum *lib.7.de vſu part.* 8. & *lib.8.eiuſd.c.* 1.*tum* 12.*meth.cap.*5. & 5.*ſimpl.cap.* 9.*lib.aduerſ. Lycum cap.*7. Sed longè accommodatius, vberiúſque alimentum ſpirituum eſt odor. Auicen.16.3.*tract.*1.*cap.*1. propria, veráque nutritione ſpiritus aëre non nutriri ſibi perſuaſit, eo ſolùm munitus argumento, quoniam res ſimplices, vt aër, & aqua verè nutrire non poſſunt; nam ſicuti aqua membra ſolida non alit, ſed vehiculum tantùm eſt nutrimenti, quo ea nutriuntur: ita & inſpiratum hunc aërem non nutrire quidem ſpiritus, ſed veluti vehiculum præſtare ſeſe illi ſpiritui, quo demum vitales aluntur. De aqua, quòd ſolidam corporis ſubſtantiam non nutriat, cum Gal. fatentur omnes; aër verò minimè nutrire poteſt ſpiritus, quum ſubſtantiæ ſint compoſitæ. Sed licèt diſpar ſit exemplum Auic. de attracto ſpiritu, ac de indigeſta aqua, quum hæc à ſolida corporum ſubſtantia plurimùm differat, & inſpiratus aër cum ſpiritu, quoad modum ſubſtantiæ, maximam conuenientiam habeat, & nihil prohibeat quominùs hic, illo inſpirato nutriatur, tamen placet Auicennam cum Galeno concordem reddere, ita vt exiſtimet, inſpiratum aërem non ſtatim nutrire, ſed poſtquam cum internis cæteris ſpiritibus commiſtus fuerit.

Gentilis fidiſſimus Auic. interpres vltrò, citróque diſcurſans, tenui, imbecillíque argumento fidem mancipauit, quo munitus à Galenica ſententia abſcedit, 11.3, *tract.*2.*cap.*3. dum ſic ait: *Cuiuſcumque determinatæ formæ introductio præſupponit ſibi determinatam materiam: ſi igitur verè aluntur ſpiritus ſanguine, non nutrientur aëre, cuius longè diuerſiſſima eſt materia.* Hoc itaque argumento ratus eſt Gentilis, ſe ſatis Gal. ſententiam euertiſſe, cuius mens hæc eſſe videtur: vnica forma ſubſtantialis vnam tantùm informat materiam primam; alioqui daretur compoſitum ex forma vnica ſubſtantiali, & pluribus materiis primis: At forma ſpiritus verè introducitur in materiam, quæ antea fuit ſanguis, quia verè nutritur ſpiritus ex ſanguine: igitur non poteſt ſimul informare materiam, quæ antea fuit aëris, proindéque non nutrietur ex aëre. Quod ſi in vtramque materiam forma ſpiritus introducitur, aſſignatur ergo compoſitum ex forma vnica ſubſtantiali, & variis materiis primis: Materia enim prima, ex primis philoſophiæ rudimentis, ingenerabilis eſt, & incorruptibilis.

Sed huic rationi, inter alias ab ipſo poſitas (vt ipſe retur) firmiſſimæ, facilè reſpondebis hoc modo. Vna determinata forma vnicam dumtaxat informat materiam totalem, ſed illam nonnunquam conflari ex pluribus materiis primis, apud philoſophos in confeſſo eſt, vt quando ex materia carnis, panis, aut lactucæ in ventriculo vnica conflatur materia prima totalis cremoroſæ ſubſtantiæ, haud corruptis aliis materiis primis, Sic ſanè & vnica prima materia in plures interdum abit, vt quando ex cadauere fiunt quatuor elementa. Nutriuntur itaque vera nutritione ſpiritus aëre, ſed vberiùs vaporoſa odoris ſubſtantia, quæ per aërem inſpirata, præparata in plexibus, & ſuperioribus ventriculis, excocta in tertio, & perfecta ac magis elaborata in poſteriore, propinquiſſima fit animalis ſpiritus materia, qui tandem in neruos, & deinde in totum cerebri corpus diffunditur. Quidquid nullum dari animalem ſpiritum tenaciter contendat Iacob. Aubert, *exercit.* 7. *contra Ferael.* & *contra Gal.* Argenterius *lib, de ſomn.* & *vigil.cap.*8.*verſ.med.* & *in com. cap.* 9. *art.medic. Gal.* exploſi iam ab omnibus, & præſertim ab Andræa Laurent.*lib.*10.*de re anatomic.quæſt.* 8. cuius materiam ſatis diffusè aſſignat Gal. in pluribus locis, quos referunt Altimarus *quæſt.de ſpirit.natural.* Ludou. Mercat.*lib.vnic. diſp.*2. Reliquas verò Gentilis rationes, vt quæ minùs valoris habent, vide doctè ſolutas ab Ottono Caſmanno *part.*2.*pſycholog.cap.*2.*qu.*5. & Marcel.*lib.*4. *de medic.hiſt. mirab.c.*12.*in med.*

QVÆSTIO X.

Quòd odor ſpiritus ſolùm, & non ſolida membra nutrire poſſit, contra Manardum, & Ioan. Brauum Petraſitanum doctiſsimos.

E*T ex ea poſui ad nares.*] Spiritus odoribus nutriri, ex dictis *ſuprà* manifeſtè patet. Hos, non ſolùm illos, ſed ſolidas noſtri corporis partes alere poſſe, contendit Manardus doctiſſimus *lib.*18. *epiſt.* 6. quem poſtea ſequutus eſt Ioannes Brauus Petraſitanus *in ſuo de ſapor.* & *odor. different. non inelegantì libello, cap.* 14. qui præfatam ſententiam pluribus ſtabilire conatus eſt. Verè ergo ſolida noſtri corporis membra odoribus nutriri, coqui & piſtores abundè declarant, qui ex obſoniorum odoribus aſſiduè ſaginantur, & reficiuntur: quæ cauſa eſt, cur eſurientes, atque famelicos, nutrientes odores ſummopere delectent. Hoc ita eſſe, exemplo demonſtrauit Democritus, qui ſeptuageſimum annum agens, vt refert Hipparchus, panis odore triduo vitam protraxit. Quod nemo mirabitur, qui apud Plin. *in lib.*7.*cap.*2. legerit, *ad extremos fines Indiæ ab Oriente circa fontem Gangis, Aſtomorum gentem ſine ore, corpore toto hirſutam, veſtiri frondium lanugine, halitu tantùm viuentem, & odore quem naribus attrahunt, nullum illis cibum, nullúmque potum: tantùm radicum, florúmque varios odores, & ſylueſtrium malorum, quæ ſecum portant longiori itinere, ne deſit olfactus, grauiore paulò odore haud difficulter exanimari, &c.* Rurſus, Si ſolida membra ex odore ſolùm refocillarentur, & non verè nutrirentur, non poſſet odor vino, aut humido alimento in nutriendo comparari, quorum vi, partes ſolidæ non ſolùm refocillantur, ſed verè nutriuntur, & implentur. Demum: Si cibi in ventriculo nuper ingeſti pars in vapores fuſa per cæcos meatus, & alios ſenſui inconſpicuos ductus, quoquouerſùm in omne corpus delata, partes ſolidas verè nutrit: cur odor, qui halituoſa quædam ſubſtantia exiſtit, eaſdem non reficiet? & maximè cùm hæc, ſit corporeum quid, & non merè ſpirituale & ſimplex; ex odore ergo verè ali ſolida verum eſt. Non eguit tamen odor ad ſui coctionem promptuario aliquo, qualis ventriculus eſt, quo ſolida alimenta opus habuerunt: ſed ſatis illi fuere pulmones, & anteriores cerebri ventriculi, & meatus aliqui ſenſibus non conſpicui, quibus tota exterior cutis plena eſt, in quibus vaporoſa odoris ſubſtantia ob ſui tenuitatem facilè, expeditè, & ſine multo negotio alteratur, & in aliti ſubſtantiam tranſmutatur: in qua concoctione, & alteratione ſeparari ſuperfluum eſt neceſſe: verùm hoc inuiſibile eſt, quemadmodum & ipſa fumida vaporatio.

Huius dogmatis falſitatem coarguit Ariſt. *in lib.de ſenſ.* & *ſenſ.per plura capita*, quoniam ſolidarum partium alimentum, ſolidum debet eſſè, conſtans & craſſum, humido primigenio, viſcido & lento quàm ſimile, ex Gal.7.*meth.* 6. Qua ratione Philoſoph.12.*ſect.problem.* 12. & 13. dicebat, triticum eſſe cibum proprium, & familiarem omnibus hominibus, non alia ratione, quàm quia ſuccum viſcidum, lentum & craſſum, qui anima ipſius eſt, habet, cuius merito in partes ſolidas cōuertitur. At odor vaporoſa quędā ſubſtantia eſt, imperceptibilis veluti, tenuiſſima, & quæ membris affigi nullo modo poteſt. Deinde. Si verum eſt, in vera partium ſolidarum nutritione, vſque ad certum terminum vitalis periodi, animalia ſecundùm trinā dimenſionem augeri; cur ſpiritus has partes nutrient, ſi hoc non poteſt fieri, niſi ab alimento, quantitate, mole, duritie, & reliquis qualitatibus naturæ partiū conuenientibus prædito?

Denique

Denique aqua non nutrit ſolida, quia corpus ſimplex, fluidum, tenue, nullam corpulentiam gerens; ergo odor aqua ſimplicior, non nutriet.

Manardi verò, & aliorum rationes ſic dilues. Democritum, & alios per aliquot dies & annos vitam ſine alimento produxiſſe, certa res eſt, firmántque Plin. *lib.* 11. *cap.* 54. Athenæus *lib.* 2. *Dipnoſoph.* Albert. Magn. *lib.* 7. *de animalib.* Diogen. Laërt. *de vit. Philoſoph.* Carol. Cluſ. ex Garciæ ab Horto ſententia, *lib. aromat. c.* 3. Matth. de Grad. *part.* 2. *prax. cap.* 12. Franciſc. Petrarch. *lib.* 4. *de mirabilib. tract.* 1. *c.* 22. Beniu. *cap.* 118. & alij citati ab Schenckio, *lib.* 3. *Obſeruat. tit. de aſitis*, quod etiam teſtantur rariſſimæ allatæ Hiſtoriæ à Ioanne Matth. Heſſo *in enodat. quæſt. med.* 46. Henric. Smetio *lib.* 10. *Miſcell. medic.* Quercetan. *ſect.* 2. *diætet. polyhiſt. cap.* 4. Lang. *lib.* 2. *epiſt.* 27. Ioubert. *decad.* 2. *paradox.* 2. Gregorio Horſtio *libr.* 7. *de med. hiſtor. mirab. cap.* 1. Fortunio Liceto, *peculiari libro de iis, qui ſine alimento viuunt.* Sed hos, ſolis odoribus vitam prorogaſſe non eſt dicendum. Democrito autem, & aliis eiuſmodi accidit inedia, quia illis humor erat pituitoſus, multus, & craſſus, qui à debili ſenum calore diu, importunéque excoctus & elaboratus, verſus in ſanguinem nutrit. Sic ſenes facilè ieiunium ferunt, ex Hip. *lib.* 1. *aph.* 13. quòd illis calor minor, & languidior inſit, collectámque pituitoſorum copiam habeant, corpúſque hebes, pigrum, & ad quoſuis motus, & exercitia ineptiſſimum ſit. Hinc fit vt naturæ frigidæ humidæ, ſenum temperamento ſimiles, parum appetant, & facilè paucis, vel nullis alimentis vitam tranſigant, vt animalia exanguia, & alia, quibus ob caloris paucitatem frigus eſt infeſtiſſimum; hæc enim tota hyeme latitant, & in locis tepidioribus ſubterraneis vitam ſine alimento tranſigunt, auct. Plin. *lib.* 8. *cap.* 25. Etſi nobis liceat ab animalibus ad plantas rem deducere, ſunt ad manum quamplurima huius generis experimenta. Cæpæ enim, & allium poſt multos menſes à terra ſeparata, ſine vllo terræ alimento germinant, non modò nutriuntur, quia humorem multum craſſúmque habent, qui marcori, & ſiccitati plurimùm reſiſtit.

Coqui autem & piſtores ex odoribus ſaginantur, & famelici reficiuntur, quoniam in illis multi, puríque ſpiritus gignuntur, quorum copiam qui habent, obeſi fiunt & ouantes; in his ex morbo exhauſti ſpiritus citiſſimè reparantur ex odoribus, & ſic vires fiunt vegetiores, & noſtri corporis partes munera ſua promptiſſimè exequuntur. Quod verò à Plin. de Aſtomorum gente refertur, fabuloſũ eſt, quicquid annuat Marſ. Ficinus *lib.* 2. *de triplici vita, c.* 18. dum ſic ait: *Ferunt in calidis quibuſdam regionibus, & odore plurimo paſſim fragrantibus, multos gracili corpore, & imbecillo ſtomacho, quaſi ſolis odoribus veſci, fortè quoniam ipſa natura loci, tum herbarum, & frugum atque pomorum ſuccos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic reſoluit in ſpiritum. Quod ſi eſt, quid vetat vaporibus tantùm ali, quum ſimile ſimili nutriatur, &c.* Qui tantus auctor Plinij ſolùm retulit ſententiam, quum incredibile ſit pomorum ſuccos totos redigi in odores, & incredibilius corporum humanorum humores in ſpiritum reſolui durante vita.

Comparat autem Gal. vinum cum odoribus in nutriendi celeritate, ambo enim celerrimè nutriunt, hi, ſpiritus; illud ſolida membra. Pars autem tenuior alimenti alit corpus, quia craſſior eſt, & lentorem habet quo affigi poſſit: odor autem cùm ſufficientem corpulentiam non habeat, partium nutricationi aptiſſimam, licèt vires corporis, vitæ ſpiritus conſeruet, calorem congenitum foueat, naturalium functionum organa adaugeat, ſolidas tamen noſtri corporis partes nec minimùm alere poteſt. Vt videas quàm bono fundamento nixa fuerit Conciliat. ſententia *diff.* 55. contra quem ſpicula iecerat Manardus, quámue malo huius auctoris munita, ac fulta. Imò mirari ſubit Philoſophum, & Medicum doctiſſimum tam tenui, imbecilliique argumento munitum, dicta Gal. ita præcipitaſſe, contra quem ſcripſit Muſa *in com.* 2. *aph.* 11. & poſteà Brachel. *ad cit. loc.* Augen. *tom.* 1. *epiſt. lib.* 3. *epiſt.* 2. eleganter diſſerere.

DVBIVM IV.

Num nutritio per pororum contactum poſſit celebrari, contra Caſmannum Philoſophum eximium.

V*Ini odoriferi.*] Dubitari poteſt, & meritò ſanè, cur expertiſſimus Raſius in præſentis acutiſſimi huius ſymptomatis anguſtiis, omnia præſidia, ad citiſſimam ſpirituum reſolutionem reparandam, & ad alimoniam celerrimam ſolidis partibus præbendam non tentauerit; quum nullus tunc videretur eſſe remedio locus, niſi ocyſſimè vires collapſæ oblato victu refocillarentur. Sícque vbi æger vel nullo modo, vel parum cibum deglutire poteſt, vt in ſuffocante angina, vteri ſuffocatione, faſtidio ſummo, frequenti vomitu, mentis læſione, ſyncope, aut quouis animi defectu ſæpiſſimè contingit, conſultiſſimum ſemper viſum fuit emplaſtra vmbilico, aut ſtomacho apponere, quando ægrotantes nec alimentum attrahere ob multas cauſas, nec retinere queunt, & ſic præceps timetur virium lapſus, vt ſæpè in grauidarum curatione, vel præſeruatione ab abortu experimur. Hæc enim medicamenta his partibus admota, præterquam quòd fœtum retinent, ſtomachum firmant, ac ſpiritus, partéſque ſolidas verè nutriunt, ac roborant: hanc nutritionem, peritiores Medici per pororum contactum celebrari affirmant.

Hunc nutricationis modum primus omnium adinuenit Hipp. *lib. de aliment. n.* 5. vbi extrinſecus poſitum alimentum ab extima ſuperficie ad intima peruenire poſſe aſſeuerat, cuius mentem doctiſſimè explicat Valleſ. *in com.* Neque enim negandum eſt aliquem ſuccum tam tenuem, & multi habitus eſſe poſſe, vt coctione ventriculi non prægreſſa, verè partes carnoſas nutrire poſſit; & maximè ſi ſit facilis coctionis, & promptè penetret. Quo pacto ſummoperè eorum approbo conſilium, qui vrgente neceſſitate, ad leuandas vires, ad hoc auxilij genus accedere conſueuerunt. Quòd enim obſtat quominùs alimentum ſtomacho, aut vmbilico appoſitum, ibique ob partium circumſtantium calorem, & membrorum tractricem vim, ad interiores ſedes raptum, & elaboratum nutrire poſſit? Cùm enim ex Hipp. *lib. de natura puer.* fœtus non per os, ſed per vmbilicum attrahat alimentum, & comprimens labra ex vtero matris ſugat, præſtat vmbilico potiùs, quàm vtero apponere, nam in hac parte neruoſa difficiliùs penetrat alimenti vis.

Sícque his partibus emplaſtra nutrientia adaptare abs re non eſt, quorum ſyluam audire ne graueris. Primum locum ſibi vendicat offa vino odorifero, roſacea, nardino vnguento aut ſpicato irrorata. Succus carnium per diſtillationem, aut expreſſionem exactus. Gallinæ, aut animalis alterius ſuauiſſimi caro modicè aſſa, & puluer. roſ. ſantal. coral. diamarg. aromat. roſ. diarrhod. margarit. præparat. Maſtich. lapid. Belzaatt. lign. aloës, eboris, aut vnicornu raſura aſperſa. Vitella ouorum recentiſſima vnà cum ſanguine columbino recenter extracto, & aqua naphæ, aut meliſſ. commixta. In hunc vſum ſanguine humano, vel ſuillo calente fouere has partes, maximum & ſtrenuum eſt auxilium, vt inter omnes notat Platonicorum Princeps Marſil. Ficin. *lib.* 2. *de ſtudioſ. ſanit. tuend.* 11. Summoperè etiam proſunt poma redolentia cum aq. cinnamom. conſeru. citonior. aut pyror. pulu. ambr. moſch. odorat. zibet. calam. aromatic. Abſinth. permixta. Caro vaccina ſemiaſſa, ſuccíſque Abſinth. citonior. roſ. & puluere ſpicæ, vinóque Cretico irrorata mirificè prodeſt: nam ob ſiccitatem firmat, ac retinet, ob odorem nutrit. Animalia item viua vt columbæ, capones, gallinæ, per dorſum ſciſſa, & calida partibus his admota vehementer commendantur.

Obseruatio XI.

Septimestris, septem diebus, emplastris nutrientibus alta vitam produxit.

Septimestrem vidi, quæ igni correpta, septem diebus sine vllo cibo assumpto, nutrientibus emplastris vmbilico assiduè admotis, ad octauum diem, sæuitiem morbi subterfugiens, vitam produxit, & euasit.

Insurgit contra hæc Otto Casmannus *lib. 2. Psycholog. cap. 12. quæst. vlt.* absonam Medicorum sententiam deri-dens, quum varium putet assumi ex iis aliquid per poros, quod postea ingressum venas, & arterias nutritioni apte-tur; nam hæ potiùs ex naturæ suæ constitutione, ad mo-tum cordis, & aliarum partium ex se foras propellunt, quæ continent, quàm forinsecus aliquid impositum ad se proliciant. Emplastrorum verò natura ea non est, vt sua sponte in corporis penetralia progrediantur sine ali-quo attrahente.

His persuasus à communi, omnibúsque confirmata sententia discedere non erubescit, quæ soluere valde operosum non est. Succus ex impositis emplastris tenuis-simus, ob circumiacentium partium calorem, pororum amplitudinem, & naturæ indigentiam, per venam vmbi-licalem (de his autem quæ ventriculo apponuntur, minor est hæsitatio) ad portæ ramos attrahitur, ab his in ventri-culum, vbi in substantiam cremori similem transmuta-tur, mox per mesenterij venas ad hepar delatus in san-guinem vertitur, qui deinceps & matri, & fœtui opti-mam præstat alimoniam, qui ex illius purissimo sanguine nutritur, auctore Gal. *1. de caus. sympt. 7. & 3. epid. sect. 3. com. 73.* tantùm enim abest vt motus arteriarum penetra-tionem impediat, vt hac de causa apertis ampliùs poris, actualique emplastrorum, & partis calore, meliùs prom-ptiúsque intrò in abditas sedes sese insinuet. Neque ob-stat (hoc enim obiici poteſt) quòd in vena matris vmbi-licali, vbi apponitur alimentum, coctio fieri non possit, quum venæ non sanguificent; albæ enim sunt, sanguis autem ruber. Nam licèt demus in vena vmbilicali, ab ipsius calore, & vi à iecore demandata, tenuem hanc sub-stantiam attractam percoqui, & in sanguinem conuerti, non errabimus, nam venæ sanguificant ex Gal. *4. de vsu part. 12. & 17.* nec rubedo est necessaria ad alendum, nam interdum sanguis albet prout ipsa caro, & ab illo, qui à iecore dimanat, deinde rubefit, vt latè probat Fernel. *6. phys. 2.*

DVBIVM V.

Num infusa per clysteres nutrire possint, contra Mundellam, & Casmannum.

Vt Rasis pro reparanda huius ægri debilitate, viri-búsque exhaustis recuperandis, clysterium nutrien-tium non meminerit, quæret quispiam, & meritò sanè: cùm infusa per clysteres nutrire possint; quod auxilium, vbi æger parùm, vel nihil assumit; ad conseruandas vires est præstantissimum. Huius præsidij primus auctor fuit Cornel. *lib. 3. cap. 18.* Confirmarunt deinde Oribas. *lib. 8. cap. 24. & 34.* de clysteribus qui vim habent alendi eos, qui alioqui non nutriuntur, Aëtius *tetrab. 3. serm. 1. cap. 1.* quorum sententiam Iuniorum peritissimi amplectuntur. Cardan. *lib. 1. contrad. tract. 6. contrad. 6.* Vallesl. *lib. 8. cont. cap. 3.* Ludou. Mercat. *1. ind. 3.* & alij docti ab Auenzoar *lib. 1. theiz. tract. 10. cap. 18.* qui inter Arabes nutrientium clysterium vsum miris encomiis celebrauit. Hoc autem esse verùm, duplici ratione factum puta; & quòd par-tes tenuiores eorum quæ per sedem infunduntur, tra-hantur à ventriculo necessitatis tempore; nam ventricu-lus famelicus crudos, & planè incoctos succos, & quosli-bet iniectos liquores, imò fæces ipsas sæpè prolectat, quo loco portio infusorum ad ventriculi fundum attracta in chylum vertitur: & quòd venæ mesaraïcæ ramificantur ad inteſtina, rectum, colon, ileon, monoculum, auct. Gal. *6.*

A *de anatom. administ. 6.* & firmat Vessal. *6. lib. de fabric. c. 5.* Sed vbi sunt eiusmodi venæ, ibi est attractio iecoris ex inteſtinis. Igitur nutrimentum existens in inteſtinis nutriet.

Præterea. Non solùm alimentum à ventriculo deman-datum concoquunt inteſtina, sed etiam chylum conficere possunt: nam inteſtinorum, & ventriculi eadem est sub-stantia, siue temperiem, siue colorem, siue tunicarum contextum spectemus, vt *4. de vs. part. 17.* latissimè retulit Gal. Cur ergo si coctio quæ fit in ventriculo, agi poteſt in inteſtinis, infusa per clysteres concoquere, & in verum chylum transmutare non poterunt inteſtina: & cùm chy-lificent, cur succum infusum tenuissimum, tum suo, tum viscerum circumstantium calore, non coquent, & con-coctum per vasa distribuent; & maximè si is fit concoctu B facillimus, vt vinum, ouorum vitelli contusum, carnium electarum liquor stillatitius, ptissanæ cremor, &c.

Neque Mundellæ rationibus fidem adhibeas, *in epist. lib. epist. 10.* quem videtur fuisse sequutus Otto Casman-nus *loco sup. cit.* qui iniecta per clysteres nutrire non posse asseuerant: & quòd ex Gal. doctrina, *4. de vs. part. 1. & 1. de facult. natural. 10.* cibariis vt nutrire possint, vnicus fit ingressus per os, & quòd, monente Magistro *3. de temp. 2.* vinum, & quodlibet alimentum nutrire non possit, nisi tres illas celebratissimas coctiones pertranseat. Et quòd clysteres neque ad ieiunum, neque ad ventriculum subire possunt, immò si admodum nitaris, fortasse tantùm te-nuia attingunt, vt affirmat Gal. *13. Meth. 16. 5. eiusd. 11. & 4. aph. 12.*

Sed hæc facilem habent explicationem. Nam fatemur C vnicum esse ingressum per os, si de viis communissimis, & à natura constitutis loquendum fit, non autem de arte paratis. Neque negamus, alitutum alimentum tres coctio-nes subire oportere, sed nomine primæ intelligendam esse eam quæ fit in inteſtinis, arbitramur. Fatemur quo-que corpore naturaliter se habente, nihil trahi posse ab inteſtinis; Cæterùm tempore indigentiæ, vi coacta, ab ipsis ad ventriculum, portiones tenuissimas rapi non ne-gamus: Nam multa violento motu ab illis ad ventricu-lum ascendunt; in voluulo enim clysmatis, & stercoris nonnunquam portio per os reiicitur, vt *3. de caus. sympt. 2. & 3. epid. sect. 2. com.* Gal. confirmat. Cur ergo Rasius his, in præcipiti virium lapsu non fuerit vsus, nulla alia po-teſt addi excusatio, nisi quia æger alimenti aliquid ca- D piens, in horas meliùs habere videbatur.

Moschum.] Portentosum naturæ miraculum videre eſt, nempe animal quoddam Indicum, pretiosissimum odoris genus ex vmbilici vomica quotannis expromens (cùm in reliquis animalibus erumpentes abscessus, non nisi quid-piam olidum, ac fœtens eructent) quod communi voca-bulo *moschus* appellatur. De quo licèt antiquiores Græ-ci non meminerint, vt Theoph. Dioscorid. Plin. & Gal. Iu-niores tamen, vt Aëtius *tetrab. 4. ser. 4. cap. 12.* eius vi-res non ignorarunt. Nam hic auctor ex eo præparat compositiones, quas moschatas vocat. Paul. autem (quic-quid Ruel. hunc auctorem de eo egisse asseueret) nullibi de moscho odorato verba fecit, licèt de musco herba, & musco marino, eum pertractasse *in libr. 7.* non eam inficias.

Arabes de eius præstantia ac facultate plurima me-moriæ consignarunt. Auic. enim *lib. 2. c. 460.* & Serap. *181.* E sic inquiunt. *Moschus omnis in vmbilico cuiusdam animalis gignitur, quod capræ simile eſt, vnico aromatum cornu, prægrã-di corpore, agile valde, & acuti sensus; quam capram incolæ, gazelam vocant: hoc in venerem impetuosè ruens, vmbilicum habet tumidum, & vomicam congesto inibi sanguine crassio-re, & concreto refertam, quo tempore à potu, & pastu ferè abstinet, in terrámque continuò deuoluitur, qua deuolutatio-ne vmbilicum, tetro feculentóque sanguine plenum, & turgi-dum exprimit: Emissáque sanies, & humo fusa colluuies, can-dentique sole reficcata, post aliquod tempus magnam sibi odo-ris adsciscit suauitatem, & ita latè fundit odorem, vt eius mo-mentum confestim domos impleat, hincque diutissimè ser-uant quæcumque eo fuerint imbuta.* Quare moschus multo venundatur pretio, dignus quo Principes, Regésque

exornentur

exornentur: nam in pretiosa venit odoramenta, & sic quotidianis vestium suffimentis est dicatus. Cæterùm indigenæ, qui locum, vbi huiusmodi feræ habitant, satis agnoscunt, saxa facilè deprehendunt, quibus diffusa sanies cohæsit, quam in vitreis vasis recondentes, in aliarum caprarum folliculis reseruant, & ad nos asportant, vt eleganter retulit Scal.*exercit.*21.*in Cardan.*

Calidum & siccum esse moschum in 2. excessu,cit.auctores asseuerant, qui admirandas illi tribuunt facultates. Summè enim roborat cor, spiritus odore nutrit ac refocillat; quare syncopæ, & trementi cordi mirificè opitulatur, ac cardiacas leuat affectiones, vt proprio experimento hîc Rasius ostendit. Cerebrum munit, sensus omnes viuificat, mirum in modum exhilarat,hepar frigidum sanat, ventriculum firmat, & demum omnibus frigidis humidis vitiis, tam epotus, quàm illitus remedio est; adeò vt nullus sit morbus contumax, ac rebellis, qui huius medicamenti auxilio non mitescat. Tanta est illius vis,potestas ac efficacia.

Qua de causa edoctus Mesuë compositiones celebres, moschatas ob id appellatas, quòd maiorem, præ cæteris medicamentis moschi quantitatem recipiant, composuit, quas palpitanti cordi,subtristibus, melancholicis, hominum consortium fugientibus, omnibus frigidis neruorum, & aliarum partium ægritudinibus, plurimùm prodesse fatetur. Quamobrem Medici eum cum vnguentis, emplastrisve roborantibus permiscere consueuere. Denique ita est excellens medicamentum hoc, vt Auic. 6. 4. *tract.*1.*cap.*1.*& lib.de virib.cord.tract.*2.*cap.de moscho*, id esse inter theriacalia pharmaca præstantissimum asseueret. Quo pacto semper mihi arrisit eorum vsus, qui pastillos & globulos ex odoriferis, alexipharmacisque medicamentis, vnà cum moscho constructos, ad contagiosos, venenatósque morbos arcendos odorare solent. Cætera de moschi viribus,vide apud Gesnerum *lib.*1. *de quadrupedib.tit.de moschi capreolo*, & Balth. Fabric. *in orat.de excremento seu stercore moscho*, qui de eo luculentissimè, disputarunt.

Moscho viribus simile est ambarum, (suauissimum odoris genus) de cuius generatione auctores varia prodiderunt; sicut de eius præstantia, & vsu sat multa congessere Math. Syluatic. Platear. Serap. Garzias ab horto, Christoph.à Costa,Mathiol.Carol.Clus.Manard.Monard. & latè Auic.*lib.*2.*cap.*62.Quod medicamentum easdem, quas moschus præbet,ex se promere vtilitates, suprà citati vnanimiter affirmant. Qui omnes de ambaro citrino (Officinæ succinum vocant) peculiarem etiam fecere commemorationem: hoc enim mulieres decoris causa, gestare solent; quædam monilium vice, aliæ in orbiculos, & verticilla effingunt, & collo, brachiisque certè modò ferunt: quod infantibus alligatum, amuleti ratione,contra epilepsiam, veneficia,fascinationem opitulari, iidem memoriæ commendarunt. Hoc paleas, vestium floccos,fimbrias, & alias quamplurimas quisquilias ad se allicit; hásque vires præstare totius substantiæ similitudine, & proprietate norunt, qui occultas virtutes, in rerum natura esse adstruendas sibi persuadent ? à quibus, naturales concordias & amicitias proficisci, initóque fœdere celebrari iure optimo arbitrantur.

HISTORIA X. TRALLIANI, De Phrenitide.

Phrenitis, secta ingeniosè in fronte vena, & aliis auxiliis persanata.

*Ego autem magna adeò phrenitide correptū curaui,& nisi multi fortéque famuli eum continuissent, & vinculis vndequaque constrinxissent,neutiquam ne * in fronte quidem venam secare potuissem:adeò ferociter agitabatur,omniáque faciebat,quæ insanientes solent: atque si gladium habuisset,non paucos qui aderant iugulasset. Quia verò sanguinem detrahere bis molestum est visum,ideò tantum initio vacuauimus,quantum ei satis erat futurum,etiamsi secunda vice iterum emisissemus. At hic quidem celeriter curatus est,alia quoque ratione, ac cura conuenienter adhibita. Alexander Trallianus* lib. 1. c.13.de curat.phreniticorum.

PARAPHRASIS.

Vocat hic auctor phrenitidem magnam, quæ vel ex magna cerebri, aut meningum inflammatione originem ducit; vel est facta, firmata atque constructa, in qua oculi apparent squalidi, & rubentes, inuoluntariisque lacrymis perfusi, & eorum venulæ plenæ videntur, ob compressionem ab inflammatione inductam, lucem ægri abhorrent, sanguis è naribus distillat,arida febri torquentur, lingua est aspera, alui excrementa alba, vrinæ, & alui suppressio contingunt, manuum tremor, & gesticulatio apparent, mœsti sunt ægroti, & vix ad quæsita respondent, nihil sentientes, quoniam iis mens ægrotat. De delirij gradibus vide Ludouic. Mercat. *tom.* 1. *q.* 180.*n.*30.

Quibus signis si affectum firmatum esse cognoueris; cùm vrgeat acutie sua, nec præbeat inducias, cunctandum non est ab affecta parte sanguinem detrahere, etiamsi totum corpus vacuatum non sit, ob certum ex procrastinatione periculum. Et licèt methodicè in affectibus inflammatoriis priùs fluxio, & causa fluxionis sit amolienda, de cura tamen coacta,illegitima, & extraordinaria, (sic Fernel.loquitur *lib.*1. *meth.* 6.) & in qua ab affectu incipienda curatio est, ab ipsamet patiente particula sanguinem illicò exhaurire præstat. Sic in suffocante angina,ex cephalica, leonicis.In Apoplexia, & quouis alio acutissimo cerebri affectu,ex nasi,frontis, & occipitis venis. In phrenitide ex his, & præsertim ex frontis vena, tantoperè ab auctoribus, & maximè Auic. 4. 1. *cap.* 20. laudata, licet vacuationem celebrare, de cuius vtilitate lege Nicol.Pison.*lib.*1.*de curand,morb.c.*10.*in med.*

Taxat summa cum ratione acutissimus Vallesius, sui temporis Medicos,tum *lib.*2.*epid.sect.*6.*com.*29.tum *lib.*4. *com.*43. Quòd nunquam ad affectæ partis auxilium deueniunt, nisi postquam totum corpus exquisitissimè est exhaustum: vulgares enim nostri temporis Medici, in affecta parte auxilia imponere formidantes, ea nonnisi moribundis consulunt applicanda.

Meritò ergo Trallianus in morbo periculoso, & in quo ob ægri feroces motus, phlebotomia ex cubito celebrari non poterat, ad sectionem venæ frontis illicò accessit. Quo casu Paul.*lib.*3.*cap.*6.Rasius *lib.*3.*ad Almans.*3.ante sectionem aliarum venarum, ex frontis, aut nasi venis sanguinem euacuant. Vel quando phrenitis ad alios morbos est sequuta; cùm enim iam sit vacuatum corpus, periculum nouæ fluxionis imminere non potest. Quo autem tempore vacuatione vniuersali non præcedente, sectio venæ frontis debeat administrari, explicat eleganter Gentilis 3. 1.*tract.* 3.*cap.* 3. *dub.* 2. cùm hæc ex cerebro euacuans, capitis grauitates, & omnes ex plenitudine morbos leuet, ex Gal. *libr. de curand.rat. per sang. mis. cap.*19.

Sed cùm facto hoc præsidio, ex toto æger sanitatem non recuperaret, alia via curatus conualuit. Quæ autem fuerit hæc via, auctor non explicat. Per eam autem, si purgationem intellexeris, non errabis. Quod præsidium tam Græci quàm Arabes vnanimiter confirmant. Et licèt Paul. & Aëtius solius phlebotomiæ faciant mentionem, id forsan fecerunt, quoniam expurgantium vsum timuerunt,quæ suapte natura, in calidissimo humore plus inflammare,& nocere, quàm prodesse nata sunt, ex Gal. 2. *acut.*12.& *lib.*6.*epid.sect.*6. *com.* 5. Quamuis autem hæc vera sint, & Medicum cautum reddant, ne passim, sed maximo cum consilio purgationem in phrenitide consulat assumendam: tamen mitissimis catharticis,humor non solùm fluens,fluxurúsue,sed impactus educēdus est, quoniam,monente Magistro *lib.*1.*aph.* 24. *Non propter febrim purgamus ægrum,sed propter humores facientes febrim.Quare multo maiorem oportet ex noxiorū humorum vacuatione fieri vtilitatem, quàm sit quod ex purgantibus medicinis sequitur detrimentum;*

detrimentum;erit autem vtilitas maior,fi humor abfque noxa,& moleftia vacuetur, &c. De quo argumento infrà *in com.hift.*63.latiùs peragemus.

Obferuatio XII.

Phrenitis fæua, artificiofa vacuatione curata.

DVx ftrenuus cùm phrenitide magna laboraret, & ob ferociffimos, validófque corporis motus, ex ficcitate neruorum contractos, illi nulla reuellentia poffent adminiftrari auxilia,quidam ex adftantibus fuaui cantu eum demulcens, pennam ad radicem multùm fiffam, (noftro confilio) & in ftellæ effigiem paratam intra nares impromifo intromifit, ac fortiter circumduxit: quo facto, tanta fequuta eft ex nare dextra fanguinis vacuatio, (erat enim iuuenis quadratus,& fanguine turgens) vt copiofiffimam æquaret phlebotomiam; qua copia eiecta, natura à farcina leuata, refiduum per fudorem, aluíque fluxum excreuit,& æger paulifper ad fe rediens,conualefcere cœpit.

QVÆSTIO XI.

Quòd in omni phrenitide vena fit fecanda, contra Gentilem, Harculanum, & Euftachium Medicos doctiffimos.

COMMENTARIVM.

I*N fronte quidem venam fecare.*]Maxima lis eft, & controuerfia de fecanda vena in phrenitide. Nam in hac, fummoperè digladiantur auctores omnes, ita vt varias fectas condant,& nouas leges. Sed pro affirmat.parte, extat auctoritas Galeni, qui 13.*meth. cap.*21.in omni phrenitide venam effe fecandam confirmat; cuius fententiam amplectuntur Aëtius *tetrab.*2.*ferm.*2.*cap.* 2. Paul. *libr.* 3. *cap.*6.Celf.*lib.*3.*cap.*18.Cælius *lib.*1.*acut.cap.*10.Nec defunt ex Arabum familia doctiffimi,qui eandem argumentis muniant,& defendant, quorum afferta magni facienda funt, vt quæ antiquorum dicta exactè explanent. Primus eft mirabilis Auenzoar *lib.*1.*theizir*, *tract.*3.*c.* 6. Sequuntur Rafius *lib.*9.*ad Almanf.*3.Serap.*lib.*2.*breuiarij.*20.Haly 5.*pract.*15.Auic.3.1.*tract.*3.*cap.*3.ex quibus folùm Auic. & Serap.verba adducere placuit, vt videant quo in errore verfentur, qui contrariam partem defendere conati funt. Ille fic ait:*Communis quidem cura fpecierum eius, eft phlebotomia ex cephalica,extractio fanguinis conueniens,imò multa valde,& fit feftinatio ad illam immediatè,&c.*Hic fic loquitur. *Oportet ergo, vt in omnibus in quibus euenit hæc ægritudo,extrahatur fanguis cum velocitate,fi virtus eft fana, & non eft illic prohibens quod prohibeat, quod eft,quia iuuamentum huius eft plus, quàm reliquorum iuuamentorum, & magis feftinum,quàm omne quod in ea adminiftratur,&c.*

Hanc fententiam defendunt Matthæus Gradius *lib.* 9. *ad Alm.c.*4.Mercurial.*lib.*1.*praxis,cap.*15.Capiuac.*libr.*1. *de morb.intern.cap.*9.Maffaria *lib.praxis,cap.*11. Ludouic. Mercat.*lib.*1.*eiufd.c.*11.Foreft.*lib.*10. *obferuat.* 5. Iacchin. *lib.*9.*ad Alm.*7.Nicolaus Pifo *tract.de feb. cap.* 8. Holler. *lib.* 1.*de morb.intern.*16.Horat.Augen.*lib.*4. *de fang.mif.c.* 7.Sauanarol.*tract.*6.*c.*5.Bacchanel.*lib.*2.*de confenf.medic.* *c.*5.Gordon.*part.*2.*de paffionib. cap.* 22. Vallefcus Tarentinus *lib.* 1. *empiric.* 5. Camillus Thomaius *lib.* 4. *meth.* Montaltus *tract.*3.*de cerebri morbis,cap.*15. Chriftophor.à Vega 3.*art.med.c.*6.

Nec defunt his auctoribus rationes. Hip.enim in quacunque maxima inflammatione, vel etiam vfque ad animi deliquium euacuat, 1. *aph.*23. Quare fi in ea, quæ à frigido humore originem ducit, 13.*meth.*21.Gal.venæ fectionem admittit: cur hæc in inflammatione à calidiffimo humore fuborta fecuriffimè non adminiftrabitur? & maximè cùm ipfe *lib.*4.*meth.*6.& *lib.*4. *acut.* 19.eam confulat exequendam, præferuationis gratia, in ictu, cafu, dolore, & quouis vel leuiffimo affectu. Quare admittenda eft in phrenitide phlebotomia, prout experientia confirmat, cui fidendum magis, quàm rationi, ex Gal. *lib.*1.*de facult.natural.*13.& *lib.*4.*fimpl.*18.etiamfi inflammatio ab humore vel merè biliofo fit pronata, & fi poffibile fit,in totum à natura fanguinis feparato, fi conftent vires. Hæc enim refrigerat: quoniam in biliofa maior eft neceffitas refrigerij, calidum, & efferuefcentem humorem, vel fanguinem conuertendum in bilem euacuat. Fluentem reuellit, qui in partem principem decumbere debet. Licèt enim reuulfio aliis auxiliis perfici poffit, nullo promptiùs, aut efficaciùs venæ fectione celebratur. Eam ergo illicò, & fine cunctatione impera exercendam, ne fortè nobis contingat, quod accidit illi Medico,citato à Guianerio *tract.* 3.*de ægritud.c.*6. qui in robufto ægrotante, cerebri inflammatione occupato, venæ fectionem diftulit, donec combuftio Lunæ tranfacta effet: propter quod, inquit ipfe, phrenefi confirmata, ita vehementer fymptomata aucta funt, quòd bonus homo vitam cum morte commutauerit.

Qua ergo ratione Mefuë doctiffimus *tract.de ægritudinib.cereb.tit.de phrenefi*, Gentil. *fupra Auic. loc. cit.dub.*2. Harcul.9.*ad Alm.* 3. Leonus Lunenfis *lib.* 2.*art.med.* 1. Barth.Euftach.*lib.*1.*praxis, cap.*2.in purè biliofa non mittunt fanguinem, ignoro prorfus; eò maximè cùm phrenitis fit morbus acutus, in quo fanguinem extrahendum effe, oraculo quodam prædixit Hipp.4. *acut.* 19. Et licèt illi reclament, in omnibus acutis cum fanguinis præfentia,Hipp.effe intelligendum: eorum expofitionem omninò redarguit Rabbi,Mofes 12.*part.aph.*19.cùm fic ait: *Si ægritudo fuerit fortis,& difficilis,& virtus ægri fortis,quicunque exercuit artem medicinæ, & laborauit circa ipfam, non debet extractionem fanguinis prohibere,nec ab ea ceffare,etiāfi repletionis figna non oftendant, fed tantummodò ægritudinis fortitudinem,& difficultatem fui videre.*

Et ne putes Mefuëm in biliofa, à fanguinis miffione abftinuiffe, quamuis minùs mittat in hac, quàm in ea cui fanguinis copia adiungitur. Nam loco venæ fectionis, hæmorrhoidum apertionem procurat; qua vacuatione prouocata, in initio initiante, quando adeft maior neceffitas reuulfionis, à capite reuellit, fequutus forfan Actuarium *lib.*4.*meth.*2.& Haly *loc. cit.* qui hac de caufa, primò è faphena fanguinem emittunt, quorum mentem explicat Nicol.*ferm.*3.*tract.*2.*fum.*5.*c.*2.

Infuper illorum rationes expendere opus eft,qui à Galenica fententia difcedere non erubefcunt, cholericorum ebullitionem pertimefcentes; ex qua putant bilis excandefcentiam,euacuato fanguine, qui eft frænum bilis, fequuturam, cùm hoc à ratione alienum fit: nam omnes pariter in venis exiftentes humores venæ fectionis beneficio vacuantur; præfertim cùm multa bilis portio extrahatur, aut fanguis biliofus in bilem ftatim conuertendus; cùm hic humor, tenuitate fua promptiùs fecta vena educatur. Si verum eft Gal.edictum 3.*de facult.*15.fucceffione ad id quod vacuatur, priùs trahi quod leuius eft. Hócque pacto exire fanguinem aperto foramine omnes norunt.

Denique fola bilis flaua feparata à fanguine (hoc enim ipfi affirmant) non fluit ad cerebrum, fed cum fanguine permixta & confufa; dicitur tamen fyncera,non fynceritate vera, fed apparente,quoniam minimum alterius humoris admittit,ex Gal.*lib.de dif.morb.*12.& 2.*prog.com.*38. Explicat eleganter Auenzoar.*lib.*1.*theizir*, *tract.*3.*c.*5.per hæc verba. *Et fcias quòd nō generatur apoftema in hoc paniculo,nec in alio loco,ex vno fimplici humore, cui etiam alius humor non fit adiunctus, fed denominatio fit à maiori: v. g. quando dicimus quod eft ex cholera,non intelligas quod eft ex cholera pura,fed cum aliis humoribus mixta; fed eam choleram nominamus,quia aliis humoribus præualet in quantitate, virtute,& natura,&c.*

Neque quòd in eryfipelate non mittat fanguinem Gal.14.*meth.*3.& 2.*ad Glauc.*2.ex eo in phrenitide, hoc eft cerebri eryfipelate, condemnandum hoc auxilium eft. Nam inibi Gal. de eryfipelate agit externo, nos de interno,& magis periculofo. Sic in pleuritide, quæ à bile ferè originem ducit,6.*aph.*31.& *lib.de conftit.art. med.*15. copiosè fanguinem educit: quo auxilio celebrato, felicior multò

multò deinceps subsequitur curatio. Quare si in pleuriti-de, quæ non est ita sæua inflammatio, prisci, & recentiores omnes, vt Brissotus, Turinus, Curtius, Cæsar Optatus, Georgius Gomes, & alij, quos refert Renatus Morellus Medicus consummatissimus, *in appendice Brissoti*, sanguinem vnanimiter emittunt, cur in phrenitide eam illicò non exequemur?

HISTORIA XI. GALENI, De Phrenitide.

Phrenitici nonnulli de iis quæ oculis offeruntur, rectè quantùm ad sensitiuam notitiam iudicant, cogitando verò à naturali iudicio aberrant.

Cum Romæ quidam domi cum lanifici puero contineretur, surgens à cubili venit ad fenestram, per quam ipse videri, & pratereuntes videre potuit. Itaque ex vitreis vasis singula ostendens, interrogauit, imperaréntne vt ea proiiceret: illi verò ridentes, plaudentésque vt ea proiiceret, rogabant, tum ipse deinceps omnia arripiens proiecit. At illi magnis acclamationibus riserunt. Postea iuberéntne puerum quoque proiici cùm eos interrogasset, atq; id illi iussissent, illicò ipsum deiecit, quem ab alto cadentem videntes, suppresso statim risu accurrerunt, & confractum iam puerum sustulerunt. Galenus lib.4.de loc.c.1.& lib.de dif.sympt.c.3.

HISTORIA XII. GALENI, De Phrenitide.

In phreniticis aliquando est errans imaginationis motus, illæsa cogitatione.

Contrariam affectionem nō solùm in aliis, verùm in me-ipso, cùm adolescens adhuc essem, expertus sum: cùm enim per æstatem ardenti febre laborantem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse putabam, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratiùs, vehementiúsq; id efficere conatus sum, audiens itaque duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes: Vidésne hunc iam, & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, quod dicebant, me fecisse. Cùm verò sic animo constarem, vt rationalis in me facultas nō vacillaret: rectè inquam, dicitis: prohinde ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem cùm idoneis rigationibus caput fouerent, tota die, sequentiq; nocte, grauibus insomniis turbatus sum, vt interim & clamare, & exilire viderer. Verùm postero die mitigata erant omnia accidentia. Galenus lib.4.de loc.affect.c.nuper citato.

PARAPHRASIS.

Potentias rectrices posse lædi singulas per se seorsim, aliis non læsis, Galenus his Historiis latè confirmat. Et in alia quadam de Theophilo Medico ægrotante, *lib. de dif.sympt. c.3.in fin.*& in alia, de quodam per tredecim dies delirante, 2.*de motu muscul.cap.6.*in quibus exemplis, salua cogitatione, imaginationem lædi posse confirmat, ex triplici facultatum rectricum læsione, triplicem speciem phrenitidis distinguens. Quicquid Petrus Fonseca *lib.5.Metaphys.cap.24.quæst.7.sect.4.* ex hac distinctione facultatum, non posse colligi has phrenitidis species affirmet, cuius sententiam sequitur Ludou. Mercat. *libr.1.praxis, cap.11.*quorum argumenta ad plenum soluunt citandi auctores.

Ratum ergo sit & firmum Galeni dogma, has potentias sedibus, locísque distinguentis. Pro varietate itaque affectæ primariæ potentiæ, triplex accidere delirium vsu compertum est. Interdum enim imaginatio, seu sensus communis afficitur, superstitibus ratione, & memoria. Affecti hoc modo sensilia falsa imaginantur, nempe videre, audire, vel aliis sensibus percipere, quæ non sunt: quandoque autem sola ratio afficitur: & nonnunquam sola memoria. Quam veritatem his exemplis Galen. illustrat.

Auicenna(eximius sanè Philosophus) 3. 1. *cap.2.*huius rei causam inquirens, has potentias sedibus quadantenus disiungi asseuerat: atque ita fieri posse, vt vna afficiatur, cæteris illæsis. Suum placitum experimento facili confirmat: vulnerata enim, aut aliter affecta cerebri anteriore parte, sensus communis potissimùm affici solet: media verò ratio: postica affecta, memoria aboleri, aut imminui solet. Quare imaginationem in anteriori præsertim collocat cerebri ventriculo, in medio cogitatiuam, in postremo memoriam, quam sententiam firmat Aëtius *tetrab.2.serm.2.cap.2.*

Non diffitemur in cæteris etiam partibus fieri principes actiones: præcipuè tamen in ventriculis oboriri, experientia, ratione, atque auctoritate muniti asserunt Recentiorum peritissimi, qui has facultates, sede, atque loco inter se differre acerrimè contendunt. De quorum numero sunt Argent.*in com.cap.47.art.med.Gal. num.mobilitas quoque,&c.* Vallesi.*2.contr.22.* Ioannes Lupus *lib.4. ad tyron.dialog.15.*Peramatus *lib.de anim.facult.c.13.*Licèt non desint Fernel.*5.Physiolog.14.* & *lib.6.cap.15.*Lupeus *lib.1.enchirid.fol.50.* Altimarus *in quæst.de princip.facult.* Montalt.*tract.1.de cereb.Physiol.cap.13.*Otto Casmannus *part.1.de Psycholog.hom.c.21.q.3.*qui contrariam sententiam ex priscorum mente defendere conatisunt, quorum argumenta diluūt Petr.Vaëzius *in comp.c.22.med.*&Marc. Don.*l.2.de hist.med.mira.c.2.prope fin.*De quo argumento pulchra lege *lib.7.praxis Historiarum,c.4. de phrenetide.*

Ex quibus constare arbitror, cur esse possit, vt has operationes diuisim lædi contingat, vel etiam aliquando plures, vel omnes; cùm videlicet vna sedes afficitur, aut duæ, aut omnes patiuntur. Posse autem imaginandi, & cogitandi facultatem, vtrasque simul lædi, exemplo ostendit Valleriol.*ad c.3.lib. de sympt. caus. Gal.* dum puellam virginem, ex metu & mœrore, in hoc ægritudinis genus prolapsam, à se curatam ostendit.

Sed quæres, quare Gal. non fecerit mentionem delirij, seu erroris in memoria, quasi ea sola lædi non possit, quin aliæ lædantur? cuius contrarium quotidiano experimento conspicimus: Nam ægri postulata matula meiere obliuiscuntur, ex respirare præ obliuione plerunque desinunt; cuius læsionis memoriæ fecit mentionem Auic. 1.3.*tract.4.cap.12.*dum inquit. *Et fortasse erit ex calidi-tate & siccitate, & erit cum ea permixtio rationis, &c.*Cùm sit proprium caloris confundere species, & agitare. Dic, bene posse reperiri deprauationem in memoria. Quòd si Gal.illius non recordatur, in causa fuit, quoniam sub læsionibus aliarum partium comprehendi potest. Nam ratiocinatrice læsa, simul & memoriam lædi affirmat Gal. 3. *de loc.cap.5.*idque ob ventriculorum, in quibus facultates istæ sedem habent, læsionem euenire puto; quoniam Gal.8.*de vsu part.11.* ab vno ex his ventriculis ad alium, meatum quendam ostendit, per quem spiritus animalis in anteriori confectus, ad posteriorem permeat. Pro cuius dubij exacta solutione, lege Tirisan.*2.Tech.Gal.ad com.76.* Mercat.*lib.1.de morb.intern.11.in med.*

HISTORIA XIII. RASIS, De Vigilia.

Vigilia superflua, nenupharino naribus apposito, & lactucarum esu, persanata.

Cum essem solicitus plurimùm circa Medicinam, me oportebat vigilare, & tandiu feci, donec omnino somno caruis & vsus fui rebus diuersis, quæ nihil profecerunt, & non inueni melius, quàm apponere naribus oleum nenupharinum, & lactucas comedere, quibus vsus fui omni tempore iuuentutis meæ. Rasius lib.3.suor.aphor.in fin.

PARA

PARAPHRASIS.

EX nimia & diuturna meditatione,exhaustis spiritibus depauperari cerebrum, & debilitari, ita vt somnus possit amitti, omnibus compertum esse reor. Diuturna enim mentis intentio, assiduum studium, & intensæ cogitationes, collecto ad intùs calore, spiritus exagitant; ex quorum motu irrequieto ipsi ob tenuitatem, & mobilitatem, impensè resoluuntur; quo dato, nec actiones internæ rectè perfici possunt, nec animal frui potest iis vtilitatibus, quas præstare somnum, fatentur omnes: Quippe cerebrum hac de causa vehementer exiccatur, cùm ex animalium spirituum regeneratione continua, robur sibi conciliet (quod opus vigiliæ tempore commodè fieri nequit;) & humido magna ex parte absumpto, cerebri natura frigida siccàque euadit, vnde vigilia; quo- B niam somnus accidit, quum cerebrum vtilium humorum copia irrigatur: at vigilia ex caliditate, & siccitate partis sentientis contingit,ex Gal.2.*prorrhet*.29.

Et licèt vigilia, cùm modica est, vtilis sit, cùm excrementa halituosa, & vacuationes omnes ferè excitet ac promoueat, æquabiliter sanguinem, & spiritum per totum corpus distribuat: quando tamen immodica est, spiritus substantiam digerit, & absumit; sanguinem adurit & corrumpit, ex Hipp.6.*epid.sect*. 1. *text*. 6. haud secùs quàm dolor, quoniam priuatur homo attemperatione commoda, citra quam humores acriores efficiuntur ac biliosiores, caput incalescit & reficcatur, corpus inflammatur, & denique concitatis febribus acutis, sæpè mentis perturbatio, delirium, phrenitis, & conuulsio contingunt, vt scitè pronunciat Hipp.7.*aph*.18.& tandem exo- C lutis viribus, imminuto calore, & resoluto humido, læditur facultas alteratrix, & debilitato calore, & auctis cruditatibus,morbi frigidi accidere solent: nam *fortis vigilia*,dicebat Hipp.2.*acut*. *vlt*. *potus cibósque*, *tum crudos*, *tum incoctos reddit*:& tandem dissipato humido mors contingit. De quo argumento Fernel. 1. *path*. 17. pulchra edocuit, & Mercurialis *in com.cit.loc*. *Hipp.propofuit non indigna scitu*.

Quapropter necessarium fuit, omni vi, somnum amissum,in quo vitæ nostræ duratio consistit, recuperare; cùm hic, teste Auic.1.3.*tract*.4.*cap*.1.plurimas secum afferat vtilitates; eius enim opera quiescunt ab opere facultates, animalis spiritus reparatur, coctiones fiunt perfectiores, & collecto ad interiores partes calore viscera D omnia roborantur,ac reuiuiscunt.

Sed cùm causa communis somni, apud probatos auctores, sit retrocessus caloris, & spiritus, & impedita distributio horum ad sensoria, & partes externas, fit vt ferè, quæ sua frigida vaporatione cerebrum humectant, copia halituum vias replent, substantiam caloris incrassant, pigrámque ad motum efficiunt, & tandem motum ac impetum sedant ac demulcent, & nimiam siccitatem inductam domant ac compescunt, ea somnum concitare possint. Huius censusunt, balneum, lotiones refrigerantes, decocta, epithemata, embrochæ, & irrigationes, linimenta, emplastra, odoramenta, pulueres,suffumigia, conseruæ,tabellæ, electuaria, & denique opiata, & narcotica. Quorum omnium syluam passim inuenies apud auctores. Vide Langium 2.*epist*.45.Mercat.*tom*.2.*q*.165. *n*.19.&*q*.210.*n*.9.

Quibus forsan cùm vteretur auctor, (vacuantibus neglectis, quoniam adiectione potiùs opus erat, non va- E cuatione)nullúmque commodum persentiret, ad nenupharis oleum accessit cum vtilitate maxima,quod quouis modo vtatis,cùm prædictas dotes obtineat, mirabilem in conciliando somno opem præstat, ex Dioscorid. *lib*. 5. *cap*.131.& Gal.*lib*.8.*simp*.Rasio *in Antidotario*, *Mesuè*,*eodem tit*.cuius compositionem describit inter omnes Pharmacopœa Parisiensis,*tract.de oleis*,*tit.de Nenupharino*.Sicque volis,fronti, internæ narium parti applicitum, cerebri biliosæ leuat affectiones. In quem vsum, crudæ, coctæque lactucæ celebrantur à Gal.2.*de alim.fac*.4. ita vt si in magna copia assumantur,grauem somnum inducant.3. *de loc*.5.& 2.*de loc*.5.& 6.Cur autem hoc ita eueniat, ex-

Aplicat ipse 2.*de temp*.2.*in med*. dum calido quodammodo victo, grauatóque humoris copia, Papauer,Mandragoram, & lactucam, & frigidiori, humidiorique temperie prædita, somnifera esse pronunciat; quam facultatem, oleum lactucæ, aquam eius, decoctum, & conseruam habere nullus it inficias. Cætera de vigiliæ curatione, vide apud Gal.*lib*.1.*ad Glauc*.14.Paul.*lib*.1.*cap*.8.&*lib*.2. *cap*.42.Auic.1.3.*tract*.4.*c*.6.Ioan. Heurnium *lib*. *de morb*. *cap*.16.

Obseruatio XIII.

Vigilia importuna,narcoticis curata.

IVrisperitiæ Doctor insignis,diutino cùm literarum studio corpus maceraret,quatuor menses inconniuis oculis egit. Ita vt amens iam, & fatuus ab omnibus, qui eum conueniebant, putaretur. Cúmque nullis præsidiis ad somnum perduci posset, tandem Philonio Persico bis exhibito, drachmæ quantitate cum vino maluatico, ad somnum rediit.

HISTORIA XIV. GALENI, De Vigilia.

Somnus amissus, lactucarum esu restitutus.

*QVidam enim meorum sodalium, conspicatus olus id iam olim quidem mihi esse consuetum,nunc verò difficile habere manducationem, auctor mihi fuit, vt ipsum coquerem: ætate verò iuuenili cùm mihi ventriculus bili assiduè infestaretur,lactuca,quò ipsum refrigerarem,vtebar;cùm verò ad ætatem declinantem perueni,hoc olus fuit mihi aduersus vigilias remedio. Tunc enim contra ac in iuuentute * somnum mihi dedita opera conciliabam. Itaque lactuca vesperi commansa, vnicum mihi in somniæ erat alexipharmacum. Galenus* lib.2. de alim.facult.c.40.

PARAPHRASIS.

DE lactuca est in hoc loco sermo, de cuius vi plerique scribentium peculiarem fecerunt commemorationem; quæ licèt ab antiquis olus innoxium nuncupetur: ipsum tamen, neque multum sanguinem generare, neque optimi succi esse, inter omnes contendit Valleriol. *lib*.2.*enarrat*.9. quamuis inter reliqua sui generis primum locum obtinere dicatur. Lactuca ergo, etsi humidum frigidúmque sit olus, multa tamen secum commoda affert,quæ describunt Dioscorid.*lib*.2.*c*.129. Auic. *lib*.2.*tract*.2.*cap*.448.Rasius *lib*.3. *ad Alm*. *cap*.18. Nam vrinam prouocat, stomachi morsus à bile exortos mitigat, capitis dolorem leuat,lac fœminis auget, sanguinem creat quantitate & calore moderatum,cataplasmatis modo imposita calidis inflammationibus est ex vsu, ex Gal. 2. *alim*.43.& somnum conciliat.

Ob quam causam eius thyrsi saccaro conditi tantoperè febrientibus opitulantur, earum præsertim quæ candidiores, & conglobatæ visuntur: nam in varios medicamentosos vsus venire solent; sitim enim compescunt, ardorem febrilem leniunt,vesicæ, renúmque calori præcipuè auxiliantur: cuius semen, præter hæc, sanguinis vndequaque manantis profluuium compescit, & libidinosi æstus incendium mirificè coërcet atque infrænat iuuenibus, ventriculo æstuanti vnicum est auxilium, quoniam calidissimi humoris impetum mitigat atque retundit.

Sed si hæc vera sunt, quo pacto legimus apud Auic. *loco nup*. *cit*. lactucam ablutam, inflammationem parere? quod à veritate alienum videtur: nam per ablutionem partes subtiliores, & nitrosæ euanescunt. Quo pacto, nisi per verbum *inflammationem*, [inflationem] intelligas, ignoro num possit Bellunensis translatio admitti,vt legitur

legitur in castigatis, & correctis Auic. codicibus. Sic ergo illos laudat Dioscorid. *loc. cit.* quoniam optima quædam facultas superficiei inhærens, lotione abstergitur, qua sublata, lactuca flatulentam naturam sibi adsciscit. Cætera verò de vigiliæ curatione Laconicè proposuit Nicolaus Piso *lib. de curandis febrib. c. vlt.*

COMMENTARIVM.

SOmnum.] Licèt Arist. lib. de somno, & vigilia pulcherrimum, arduis Philosophiæ labyrinthis, & occultis naturæ arcanis inuolutum dederit in lucem, quem fidissimus eius interpres Auer. & alij expositores subtilissimè emedullarunt. Et licèt idem argumentum agitarint, qui in explanando Auic. *in cap.* 12. 2. 1. *doct.* 2. primas tenent. Et ante me Thom. à Veiga *in com. cap.* 84. *lib. art. med.* Argent. *prop. tract. de somn. & vigil.* Ludouic. Mercat. *tom.* 1. *libr.* 2. *class.* 2. *q.* 165. *art.* 3. Carrerius *disp.* 7. *ad libros de loc. affect.* Gal. Vallesius *lib.* 4. *controu.* 13. ingenuè, & doctè intricatissimas de hac re quæstiones enuclearint, tamen quum plurima inexplicata reliquerint, quæ Philosopho è regione pugnant ea incudi reddere operæpretium duxi.

Et primò, quid sit somnus. Nullum dari animal quod perpetuò vigilet, cum Arist. contendunt omnes; quicquid Mœcenatem, referente Plin. *lib.* 7. *cap.* 51. triennio sine somno permansisse Seneca etiam scribat *in lib. de prouidentia*, & nobilem matronam 35. annorum spatio, sanam, & citra noxam, insomnem fuisse affirmet Montuus *libr.* 1. *Anasc. cap.* 27. & Fernel. *lib.* 5. *patholog.* 2. quendam mente captum, menses 14. insomnes duxisse asseueret, & Nizolium illum Ciceronianum decennio somnum non vidisse narret Heurnius *lib. de morb. cap.* 16. Sed hæc rara sunt, & naturæ limites excedunt. Illud verum, animalia alternatim, & vigilare & dormire. Omnis enim potentia quæ actum habet determinatum, quando excedit modum in operando, fatiscit & lassatur; & nisi quiescat, aut ab opere cesset, dissoluitur, ac tandem corrumpitur. Necesse est ergo, vt sensus, cùm sit potentia huiusmodi, quiescat: hæc autem quies sensuum in suis actionibus somnus est, quo reciprocè cum vigilia egent animalia, vt in suo esse naturali persistant, ac conseruentur. Sic apud Hip. 2. *prog.* 11. legimus, vt *sanus homo interdiu vigilet, dormiat noctu.* Vt Henricus Cuelhar, Conimbricensis Academiæ olim primarius professor insignis explicat inter omnes; & post eum non siluere Christoph. à Vega, & Ioan. Brauus *in suis com. ad hunc locum.* Quare somnus, & vigilia, vtrumque si modum excesserit, malum; 2. *aph.* 3. quoniam plurima damna ex horum immoderantia, & plerumque mors subsequi solent. Sed hæc quæ ob vigiliam accidit, dissolutis viribus, & dissipato natiuo calore, tardior est quàm quæ ob immodicum somnum, retentis excrementis; & suffocato natiuo calore contingit.

DVBIVM VI.

Num somnus sit ligamentum sensus.

SOmnus ab Arist. *loc. cit.* est ligamentum, aut immobilitas, copula, aut nodus primi sensorij. Quæ definitio reiicitur ab ipso *lib.* 6. *topic. cap.* 3. quum enim affectus definitur, debet poni in eius definitione susceptiuum illius; at verò susceptiuum somni non est primum sensorium: nam hoc, siue sit cerebrum, siue cor, non est quod dormit, sed totum animal. Quare *in eodem loco iuxta fin.* dicit esse antiperistasim, seu retractionem caloris ad interiora, propter humiditatem descendentem ex cerebro ad cor, & firmat Auerroës 2. *collig. cap.* 21.

Auic. 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 1. sic definit: Somnus est reditus animalis spiritus ab organis motus & sensus, præterquam ab instrumentis, quæ vitæ necessaria sunt, qualia sunt instrumenta respirationis. Cùm enim respiratio vitæ sit necessaria, non solùm in somno, sed in apoplexia excitatur natura, & assiduè cum virtute animali transmittit spiritum, vt 2. *aph.* 42. docuit Gal.

Si tamen in rigore dialectico, & secundùm leges optimæ definitionis loquendum sit, Arist. & Auer. præsertim definitio est imperfecta, licèt ad explicandam naturam somni, Medicis & Philosophis vtilis sit valdè. Patet apertè. Nam natura somni, & formale illius non consistit in motu, sed potiùs in quiete, ideóque per reditum spiritus, aut retractionem caloris, cùm sint motus, non rectè definiri, certum est. Ampliùs, in vltima parte somni dormiunt animalia; at tunc non retrahuntur spiritus & calor, sed qui erat retractus, incipit iam expandi, & excitatur animal à somno.

Rectè tamen somnum definies, si dicas esse ligamentum, & quietem natam ex impotencia primi sensorij. Quare Gal. 1. *de sympt. caus. c.* 8. Somnum esse quietem facultatis animalis non integram, sed velut remissionem vigoris actionum sensuum pronunciauit: nam in dormientibus sensus obscurè & exiliter agunt, & percipiunt ingentia sensibilia, & hæc est causa quare vocantes audiunt, tangentes sentiunt, & adsportato lumine excitantur, vt 2. *de motu muscul. cap.* 4. notauit Gal. Deinde natura somni non consistit in impotentia primi sensorij, nascitur tamen ex illa; nam vigilia, quæ est actus sensuum, tunc accidit, quando soluitur sensus communis, qui externorum sensuum fons est & origo; quo soluto hi etiam soluuntur, & sunt in actu, & animal vigilat. Tunc verò soluitur sensus communis, quando primum sensorium, videlicet cerebrum bene affectum est. Igitur quum somnus, & vigilia priuatiuè opponantur, sicuti hæc ex potentia primi sensorij, hoc est ex optima illius dispositione, & aptitudine ad agendum oritur, sic somnus ex impotentia primi sensorij originem ducit.

Sed plura sunt quæ contrà obiici possunt. Quorum primum est, quare somnus non insit plantis: nam si necessitas somni ea est, vt potentiæ fatigatæ, & dissolutæ quiescant, quum plantæ potentias habeant finitas, deficiant ab opere necesse est. Solue primò. Somnum non inesse plantis, sed solis animalibus, quoniam est ligamentum sensuum, sensu autem carent plantæ: nam si hunc haberent, potirentur dolore, delectarentur, & haberent motum localem, & ex consequenti appetitum. Si verò in suis operationibus defatigantur, hic defectus, non somnus, sed corruptio, & mors in illis dicitur. Solue secundò. Animalia, & plantæ in potentiis naturalibus conueniunt, quia forma sensitiua virtute vegetatiuam, & omnes huius potentias continet, sunt tamen perfectiores in animalibus, quàm in plantis. Nam sicuti forma sensitiua est perfectior vegetatiua, sic plures, & perfectiores habet operationes, & perfectiorem substantiam desiderat; sic corpus animalis est magis mixtum, & magis eleuatum ab elementis, calidius & rarius, & ad suas operationes instrumento calidiori, tenuiori, & perfectiori vtitur. Et hæc est causa quare animalium substantia ampliùs resoluitur, quàm substantia plantarum: nam in animalibus quod dissoluitur, reparatur à cibo & potu; quare reciproco transpirationis, & respirationis motu indigent, tum vt recrementa fuliginosa ob excessum caloris coaceruata expurgentur, tum vt calor innatus temperetur, & spiritus vitalis in corde generetur. Plantæ autem quum alimento crasso, copioso, & sibi idoneo à terra suppeditato conseruentur, vt 4. *de vsu part.* 7. & 1. *de sympt. caus.* 7. *in princ.* non ita in opere defatigantur, cùm sint terræ affixæ.

Secunda dubitatio. Si potentiæ vitalis, & naturalis, absumptis spiritibus vitali, & naturali, & resoluto calore natiuo fatigantur & dissoluuntur, cur somnus non erit etiam communis potentiis naturalibus? Nec refert si soluas dicendo, potentias animales non esse semper in actu secundo, nam spiritu animali tenuissimo, veluti instrumento vtuntur, ob cuius facilem resolutionem próptissimè dissoluuntur, & ab operè cessant: Còtrà tamen naturales potentiæ spiritu crassiori vtuntur, & minùs dissolubili, & idcircò possunt esse semper in actu secundo. Quoniã licèt spiritus naturalis sit crassior animali, est tamen suapte natura tenuissimus, & ad resolutionem paratissimus, cùm sit corpus quoddam calidum, leuissimæ substantiæ, ex aëre, & subtilissima, magísque elaborata ac syncera sanguinis, & seminis parte progenitum, vt 5. *simpl. cap.* 9. *aduers. Lycum, cap.* 7.

cap.7.3.de pot.nat.14.6.de vſu part.17.11.meth.cap. 3.12. *eiuſd.5.14.de vſ.part.9.&* 10. & alibi paſſim : explicant Fernel.*lib.4.phyſiolog.ferè per totum*, Altimarus *tract.de ſpiritibus.* quibus in locis, ſpiritum vitalẽ celerrimè diſſolui aſſeuerant. Neque effugies dubium, ſi aſſeras, potentias animales ideò laſſari, quoniam operantur cum labore & reſiſtentia, quum inſtrumenta animalia ſint moleſta facultati motrici, & operentur cum delectatione & dolore, impetúmque & conatum aſſumant ad agendum; indigent ergo quiete vt recreentur: è contrà potentiæ naturales; nam accretio, & nutritio, quæ ſunt earum operationes, non fiunt cum labore. Licèt enim hæc ſolutio acuta ſit, dubitationem tamen minimè ſoluit. Nam corpus cordis, & arteriarum graue eſt facultati vitali; nunquam tamen facultas vitalis laſſitudinem patitur, aut ab opere ceſſat. Præterea quando alimentum ad partes ſuperiores diſtribuitur, quum ſit graue, attrahitur & expellitur cum labore. Denique facultas animalis in reſpirando laſſitudinem patitur nunquam, licèt inſtrumenta reſpirationis grauia ſint facultati animali, quoniam vrgente neceſſitate aſſiduè natura facultatem, & ſpiritum tranſmittit, & ea quæ in reſpiratione, & pulſu reperitur quies, ex ea non accidit cauſa, quòd facultas animalis laſſetur in opere, ſed quoniã ob motuum contrarietatem neceſſariò quies intercedit.

Dicerem potiùs, ſomnum in animalibus, pro omnibus potentiis eſſe neceſſarium, illius tamen neceſſitatem ab operationibus animalibus incipere; nam ſi hæ non eſſent, potentiæ naturales non indigerent ſomno: illæ enim non ſolùm ſpiritus animales abſumunt, ſed & vitales, & ſubſtantiam caloris innati reſoluunt; quoniam diſtrahunt, & à partibus inferioribus calorem auertunt: quoniam animales potentiæ, quando in agendo excedunt modum, nec reparant quod diſſolutum eſt, defatigantur, quare otio, & quiete, vt reficiantur, indigent. Contrarium potentiis accidit naturalibus; ideò ſomnus illis magis neceſſarius eſt. Et licèt animalia per potentias & actiones naturales, reparent id quod diſſoluitur: quum tamen ſemper quod reparatur deterius ſit, & ſiccius; & ex mutua actione, & reactione, calor naturalis imminuto ſanguine & ſpiritu, tandem fatiſcens, peruenit ad tempus, in quo potentiæ naturales deficiant in agendo, & quieſcant; tamen hæc quies non ſomnus, ſed mors; aut corruptio debet appellari.

D V B I V M VII.

Num ſomnus ſit ligamentum motus.

Conſequenter dubitandum. Num ſomnus ſit ligamentum motus. Nam ſi facultas animalis eſt motiua, & ſenſitiua, quare potiùs ſomnus eſt ligamentũ ſenſus, & non motus? Ex aduerſo repugnat experimentum. Nam in dormientibus operatur potentia motiua, quoniam animalia reſpirant, homines loquuntur dum dormiunt, in lecto à latere in latus ſe mouent, exurgunt, ambulant, & non ſolùm figuram mediam ſeruant, ſed extremam, quæ indiget actione tonica, quæ validiſſima facultatis motiuæ actio eſt, auctore Magiſtro *lib.2.de mot.muſcul.c.4.* Quare ſi per eoſdem neruos ab ſpinali medullà ſubortos, facultas motiua, & ſenſitiua communicatur, & pro motu, maiori influxu opus eſt, quàm pro ſenſu, (ille enim agendo perficitur, ſenſus verò patiendo) vt 1.*de cauſ.ſympt.5.in fin. &* 1.*de loc.c.6.* Gal. edocuit; fit vt ſomnus, ſicut eſt ſenſus, ſic motus ligamentum ſit. Imò videtur quòd ſicut non ligatur motus, ſic nec ſenſus: Nam dormientes, colores, ſapores, & reliquas qualitates ſenſibiles ſe percipere ſomniant. Si ergò ſenſus communis, externorum ſenſuum origo & radix, horum formas ſenſibiles percipiens & diſcernens, ſoluitur, quid mirum ſi cæteri ſoluantur? Somnus ergo non eſt ligamentum ſenſus.

Ita anceps hoc dubium eſt, vt Galeni ope egere videatur. Aduerte tamen potentiam ſenſitiuam à motiua differre: Quoniam hæc agit imperata ab appetitu, & actio illius libera eſt: E contrà ſenſitiua; Nam præſente obiecto, virtute, & organo rectè diſpoſitis, illius actio impediri minimè poteſt, agentium naturalium inſtar, quæ quando impedita non ſunt, ſtatim in ſuos actus exeunt, ſuámque naturaliter eliciunt operationem. Senſitiua autem à potentiis internis impeditur ſæpè. Sic qui ecſtaſi, (quæ alienatio eſt imaginationis ab omnibus rebus, cum detentione, in alicuius rei conſideratione,) & vehementi imaginationi ſunt intenti, poſita ante oculos non vident. Sic delirantes cauſas dolorificas non ſentiunt, auctore Hipp. 2.*aph.6.* anima enim tunc variis phantaſiis occupata, & diſtracta, externorum ſenſuũ alterationes non aduertit, vt 1.*de diff.reſpir.cap.12.* Gal. edocuit. Appetitus, vt Ariſt. ait 3.*de anim.* 10. mouetur ab imaginatiua, & ratione: quia hæ potentiæ quum cognoſcant obiectum appetitus, & illud ſub ratione iucundi, vel iniucundi appetitui proponant, ipſum ad proſequutionem mouent, vel ad fugam: & quoniam accidit ſæpe, vt in dormientibus, ligato ſenſu communi, imaginatio ſoluatur, fit vt hæc, quum non reprimatur à ratione, validiſſimè moueat; quare tunc motus ſoluitur, & non ſenſus.

Nec argumentum propoſitum quicquam concludit. Licèt enim viis non omninò obſtructis, ſpiritum animalem cum facultate ex cerebro, organis motus & ſenſus communicari per eaſdem vias concedamus, tamen ſenſum tunc ligari conſtanter fatemur. Nam verum eſt animalem ſpiritum multò maiorem diſpoſitionem pro ſenſu requirere, quàm pro motu: (licèt minor ſpirituum quantitas pro illo ſit neceſſaria, quàm pro motu:) nam cùm potentia ſit cognoſcitiua, perfectiorem puritatem, & temperiem exoptat: quare licèt in dormientibus, expeditis viis, in initio, & medio ſomni, animalis ſpiritus communicetur ad motum, quum ſit impurus, fumoſus, calidiórque quàm par ſit, & minimè elaboratus, non eſt idoneus pro ſenſu. Res patet exemplo. Sicuti enim flamma multitudine, & congerie lignorum obruta & ſuffocata, in principio craſſa eſt & nebuloſa, accenſis tamen lignis minimè fuliginoſa ſplendet, & fulget. Sic animalis ſpiritus, ob copiam vaporationis à partibus infernis, & ipſius retentionem in cerebro, redditur caliginoſus, craſſus, & impurus, qui tunc etſi communicetur, ineptus eſt ſenſui, quouſque attemperatus, lucidus magis fiat, ac magis purus. Ex his deduces rationem, quare phrenitici, & maniaci ob caliditatem irritantem, ſiccantem, & roborantem partes, vehementer mouentur, quum obtusè ſentiant: quod non ob imaginationis diſtractionem, ſed ob ſpiritus animalis naturam, qui calidior & impurior eſt quàm ſenſui conueniat, euenire, dubitat nemo.

Deinde. Somnus naturalis ſemper fit, quibus cerebrum opprimitur, obſtruitur, & ſanguinis, alimentíque vaporatione repletur. Sícque accidit vt pro euaporationis diuerſitate, potentias internas magis aut minùs ligari contingat. Si multa eſt, & craſſa, vt accidit poſt copioſum cibum, & vini potum, omnes ligantur, & non apparent inſomnia; ſi è contra contingat, à ligato ſenſu communi, potentia imaginatiua aliquo modo ſoluitur: quo tempore phantaſmata diſtorta, & inordinata repræſentantur, inſomnia terribilia apparent. Quando tamen vaporatio modica eſt, & magis extenuata, ſolet omnino ſolui imaginatiua cum cogitatiua, & memoria, velut in fine ſomni contingit. Si tamen exigua eſt, & tenuis, non ſolùm ſoluitur imaginatiua, ſed & ſenſus communis, ad cuius ſolutionem cæteri quoque ſenſus ſoluũtur; & tunc ſomnus non eſt integra quies potentiæ ſenſitiuæ, agit enim tunc ſenſus exiliter, & obſcurè. Et quia potentia ſenſitiua, quæ tunc communicatur organis ſenſuum, exigua eſt: torpet in actionibus, & neque à paruo, aut mediocri excitatur ſenſibili, ſed à magno; tunc exit in operationem, & excitatur animal; & hæc eſt cauſa, quare ex magno clamore, ſtrepitu, aut lumine intromiſſo dormientes excitentur; quum enim viæ non ſint omnino obſtructæ, communicetúrque ſpiritus cum virtute, homines à magno ſenſibili excitantur. Ex qua doctrina conſtat inſomnia etiam ad ſenſum communem pertinere, quia interdum dormientes inſomnia patiuntur circa formas ſenſibiles; verùm quoniam ſenſus communis non omnino ſoluitur, ideò decipitur in illis. Definitur ergo rectè ſomnus, quòd ſit ligamentum ſenſus. Ex quibus ad argumenta, ſolutio patet.

DVBIVM VIII.

Num fomnus opus fit naturæ, an affectio.

Illud etiam explanationem defiderat, num fomnus fit naturæ opus,an affectio. In hoc enim dubio explanando Gal.*lib.de inftrum.odorat.c.* 5. maximam difficultatem inuenit. An fcilicet fomnus fit actio animæ,quæ mediante aliqua potentia perficitur, an affectio, ex vaporatione, compatiente cerebro. Pauci dubium enucleatè explicarunt. Nos in vnam veritatem intenti, rem ipfam, nullius auctoris verbis adftricti,aptiùs, explicatiùfque quàm breuiffimè proponemus.

Arift.*lib.de fomno & vigil.* fomnum in impotentia, & immobilitate conftituens,affectionem potiùs,quàm actionem animæ effe infinuat,& Gal. quum dicit effe quietem, huic opinioni fauere videtur; fatius enim erat animali fenfus perpetuò agere: fed quum hoc citra ipforum ingentem noxam, & corruptionem fieri non poffet, ideò opus ..uit,vt ipfi ab opere ceffarent. Auic. 2.1.*doct.*3.*cap.*3. *poft med.* de octauo genere fignorum verba faciens, fomnum non effe ex fumma operationum naturalium, quæ directè,& primaria ratione à natura intenduntur, affeuerat. Sicuti enim fenectus, & mors opera naturæ non dicuntur, & ideò naturales operationes non cenfentur, fic accidit fomno.

Auer.*loc.cit.*fomnum opus effe naturæ, & effici ab anima, mediante potentia regitiua, latè confirmat. Quum enim fomni caufa finalis,falus animantis conftituatur, fit ratum,vt fomnus opus fit primaria ratione à natura inftitutum,vtile cùm fit animali,& neceffarium.

Sed hoc modo foluenda eft antinomia hæc. Somnus & affectio,& opus naturæ meritò dici poteft; quia affectio nihil aliud ex Gal. 2. *de motu mufcul.c.* 9. *in princ.* imporrat,nifi priuationem,& ab opere vacationem. Sic Gal. *loc. nup. cit.* expirationem vocat affectum, quoniam quando decidit thorax,& redit ad priftinam fedem, otiatur veluti, & ab opere ceffat. Eodem modo, quando in fuis actionibus feriantur fenfus & quiefcunt, fit fomnus, & dicitur affectus. Quoniam tamen hæc caloris & fpiritus retractio,actio eft à natura præcipuè intenta,& ab anima, mediante aliqua potentia, quam Auer. regitiuam appellat, efficitur, ideò fomnus opus eft naturale, in commodum animalis inftitutum.

Sed meritò infurges contra Auer. hic enim auctor hanc regitiuam potentiam,non effe naturalem, fed fenfitiuam (alioquin plantis effet communis) affeuerat, eamque fenfui communi attribuit, à reliquifque potentiis fenfitiuis diftinguit:quoniam hæc ab opere ceffare folent, neque femper funt in actu fecundo; hæc verò facultas regitiua modò fpiritum tranfmittendo, modò colligendo, femper eft in actu fecundo, in animantifque vtilitatem continuò vigilat. Sed hoc videtur falfum, quoniam virtus hæc prouida non minùs cerebro,quàm cordi videtur attribuenda. Hoc enim in animi affectibus, imò & ipfum cerebrum,huius regitiuæ ope,calorem,fpiritum vitalem, & animalem retrahunt, & expandunt; fed hæc opera anima mediante facultate expultrice, & attractrice, exequitur. Non eft ergo citra neceffitatem pro fomno,& vigilia, hæc potentia regitiua conftituenda.

Dedita opera mihi conciliabam.] Ex valdè conferentibus conferuationi fenum effe fomnum, firmat cum Gal. 5. *de fanit.cap.*3. Auic. 3.1.*doct.*3.*cap.*1.nam aridum fenum corpus humectat, regeneratione fanguinis & fpiritus, vires fouet,recreat & refocillat, ærumnas quibus hæc ætas fcatet,mitigat: quum malorum obliuionem inducat, coctiones iuuet, calorem exacuat, hilaritatem conciliet, & demum corpus impinguet;quare ab omnibus *vita fenum* folet appellari. Ne ergo mireris Gal. *hic*, lactucam vefperi ad fomnum prouocandum efam,multo fuiffe ex vfu.Quia vigilia in hac ætate plura, eàque irreparabilia damna accerfit; quoniam ficcitate inducta, hac de caufa, humidóque vel depopulato, vel expreffo, innatum conterit calorem, & citiffimè eos ad mortem deducit. Quomodo autem alimenta frigida in fomnum animalia deducant, *fuprà* explicuimus. Nunc de caufis fomni difputandum eft.

Mirum eft infignem doctrina virum Argenterium, in artífque operibus tamdiu exercitatum,contra Arift.Galenique fententiam ad rauim vfque debacchantem, inanis gloriæ ftimulo percitum, tantoperè hallucinari: quum in horum auctorum doctrina,plana,expeditàque fint omnia; cuius auctoris reprobas opiniones eneruare fi aggrediar, in libellum accrefcet oratio. Quare rem totam clariùs in hanc anguftam contrahemus fummam, ex probatæ fidei auctoribus fomni caufas prælibantes. Scripferat Gal. 2. *aph.*1.& *lib.*3.*de cauf.pulf.*9.cum Hip.6. *epid. fect.*4.*text.* 13. caloris motum ad intra, & ad extra, vigiliæ, & fomni caufam effe conftituendam:& 3.*de cauf.pulf.* 10. fomnum tunc fieri, quando calor natiuus fatigatus, natiua humiditate egens intrò colligitur. Et 2. *prorrhet.* 29. quando cerebrum vtilium humorum copiâ irrigatur; & vigiliam ob caliditatem, & ficcitatem partis fentientis fieri affeuerat:quod repetit *lib.*1.*de cauf.fymp.*8. Arift.*lib. de fomn. & vigilia*, prætermittens formalem, & efficientem caufam, folùm finalem, & materialem proponit: finalis, inquit, eft animalis falus; & materialis, eft euaporatio alimenti. Auer.*fuper Arift.* quinque effe caufas fomni pronunciauit. Prima eft vehemens cogitatio,animalem fpiritum diftrahens à fenfuum organis. Secunda, Neceffitas coquendi alimentum; nam quum anima habeat plures potentias,& operationes: & vnum inftrumentum,naturalem calorem; hoc ad coctionem retracto, fenfus eo deftituti quiefcere folent, & torpent. Tertia, Vaporatio alimenti cerebrum humectans, replens, neruorum vias obftruens. Quarta, Spirituum in quantitate imminutio, & remiffio in qualitate;ergo vt hi reparentur,natura duce, retrahitur calor,& obrepit fomnus. Quinta, Quoniam fpiritus animalis eft caliginofus, craffus, & motionibus ineptus, ac expanfioni: quum verò extenuatus eft, & purior redditus,euolat extrà,& animal vigilat.

Sed acriùs re ipfa infpecta, caufas fomni fic colligas velim. In fomno omne caufarum genus reperitur. Materialis adeft,quæ non eft materia ex qua fomnus componitur,quia accidens eft, & accidentia funt formæ fimplices, quæ non habent materiam ex qua componantur, fed folùm fubiectiuam, vt docet Arift. 8.*metaph.*8. *in fin.*pofito exemplo in eclipfi,& fomno; in illo eft Luna,quæ patitur defectum luminis: in hoc, eft primum fenforium. Caufam fomnus etiam formalem habet; nam etfi priuationis nulla fit forma, quia illa potiùs eft defectus, & abfentia formæ:non enim eft ens pofitiuum & reale, fed rationis, non poteft habere caufam formalem, quæ conftituat effentiam ipfius. Tamē Arift. 8.*metaph.cit.*docet,quòd ficuti in his quæ per defectum, & priuationem fiunt, reperitur materia fubiectiua: fic debet poni fpecies, & ratio, quæ eft illius definitio; quæ tunc confpicua apparet, quando fimul in finitione caufa efficiens numeratur. Nam fi dicamus,*fomnus eft ligamentum fenfus ob vaporationem alimēti*; in fomno caufam formalem conftituimus apertè. Nam forma,fpecies,ratio,& definitio dicitur; priuatio enim fic definita, fuam rationem habet, & caufam formalem: nec habet definitionem effentialem, nec defcriptiuam, fed caufalem, quæ per caufas extrinfecas tradi folet. Rectè igitur dicebat Ariftot. *loc.cit.* definitiones priuationis & defectus, nunquam effe confpicuas, nifi caufa addatur efficiens. Hæc autem eft anima, quæ mediis fuis potentiis colligit, & retrahit fpiritum & calorem ad principia fua. Euaporatio alimenti, caufa eft coadiuuans. Finalis caufa fomni, falus eft animalis; nam potentiæ in opere diffolutæ, & fatigatæ, indigent quiete, & otio. Et licèt Ariftot. 8.*metaphyf. cit.* in iis quæ propter defectum fiunt, non effe conftituendum finem affeueret, quoniam is folùm in agentibus reperitur: priuationes autem cùm non fint entia realia, agere non poffunt, neque finem habere: tamen cùm ex Auic. conftet, 1.3.*tract.*4.*cap.*1. triplicem effe fomni vtilitatem: nam quiefcunt ab opere fenfus, ne ampliùs refoluantur, fpiritus animalis abfumptus reparatur, & collecto calore ad vifcera iuuantur coctiones, fit vt in fomno reperiri operationem naturæ fit-

sit dicendum ad quam sensuum consequitur quies. Quare licèt somnus primaria ratione à natura non intendatur, & directè, indirectè tamen, & secundariò propter conditionem materiæ, vt animalia diu conseruari possint, ab ipsa prouocatur.

Ad hæc. Causa communis somni, est retrocessus caloris & spiritus, & impedita expansio ad extra. Nam, non potest esse obiectorum defectus, quoniam in horum præsentia somnus corripit. Non potest esse vitium potentiæ, aut organi, quia homines indispositi dormiunt. Nec obstructio meatuum est causa somni, quippe titillatio pedum, & suauis cantus somnum efficiunt: quæ omnia cerebri, neruorúmque canales minimè obstruere posse, omnes norunt. Calor enim & spiritus cùm substantiæ sint mobiles, intrò, & extrà, subitò & celeriter moueri possunt. Insuper. Plura sunt quæ diuersimodè somnum hac de causa prouocant. Labores, vigiliæ, venæ sectio, veneris vsus, vacuationes aliæ somnum accersunt: quoniam resoluta natura, absumptis spiritibus, retrahitur vt reparetur. Alia substantiam spiritus incrassant, refrigerant, pigram ad motum reddunt, expandique prohibent, vt lotiones extremorum, opiata. Alia repellendo calorem ad partes internas, vt aëris ambientis frigiditas. Quædam cerebri meatus constipando, & spiritus expansionem impediendo ad sensuum organa. Sic alia quum ab ambitu corporis, sanguinem & spiritum attrahunt, somnum conciliant, vt internæ inflammationes. Alia, quoniam animum demulcent, eúmque cum sanguine & spiritu, à sensationibus externis auertunt, vt Musica, frictio lenis, currentis aquæ strepitus, & tenebræ: in his enim ob defectum obiectorum, potentiæ ad suos actus non excitantur. Adde ex Aristot. 1. *probl.* 1. & 7. cogitationem, & lectionem circa difficilia; quum enim homo hæc non assequitur, contristatur, & ob tristitiam, reuocato calore obdormiscit. Hæc omnia tanquam coadiuuantia ad somnum parant.

B

C

De differentiis somni. Alius est longus, profundus, aut grauis; alius breuis, leuis, & tenuis. Quæ differentiæ ex vaporationis varietate dimanare solent: sæpe hæc est copiosa, & crassa; aut pauca, & tenuis. Grauis & profundus dicitur, quando homo difficulter excitatur. 2. *aph.* 3. Alius est naturalis, causas naturales habens, & modum seruat in longitudine, & profunditate. Alius præternaturalis, illi contrarius, causas habens violentas. Alius non naturalis, inter prædictos medius. Is habet causas naturales, immodicas tamen, qualis accidit ebriis.

De effectibus somni Auic. 2. 1. *cap. cit.* præter alias, binas propositiones proponit vsui medico vtiles valde: Primam qua afferit, somnum omnes operationes fortes efficere: explicant Thom. à Veiga, & Ludou. Mercat. *loc. cit. eleganter.* Secundam, somnum omnes vacuationes retinere, excepto sudore quem magis prouocat, latissimè *in secundo tomo in com. hist.* 77. de fluxu cerebrali agentes, diluci-dabimus. De minuti, diuturnique somni noxis, sat plura dixere auctores: sicut de superflui, & immodici incommodis: locóque ad somnum aptissimo, plurima lectu digna exararunt. Lege Ferdinand. Roderic. Cardos. *cap.* 6, *de sex reb. non natur. q.* 3. Clarissimum Montan. *part.* 2. *de rebus non naturalib. tit. de somno:* & Cardan. *in com.* 1. 2. & 3. *sent. lib.* 2. *aph. Hip.* Tu verò cætera, quæ in hoc de somno desunt, lege *lib.* 6. *in com. hist.* 2.

D

E

HISTORIA XV. GALENI, De Noctambulis.

Galenus Noctambulus.

Sic seruant alij figuram in dormiendo, vt sedentes sæpè quidam dormiuerint, & nonnulli deambulantes: & hoc equidem audiens anteà, non credebam. Cum autem fuit opus aliquando per totam noctem iter facere, experientia rem ipsam edoctus, coactus sum credere; fermè enim stadium integrum dormiendo, & somnia videndo peregi: nec priùs excitatus sum, quàm in lapidem impegerim. Et id est profectò quod non permittit dormientibus iter facere longum, quia non possunt exactè læuem viam nancisci, &c. Galenus 2. de motu musculor. c. 4.

PARAPHRASIS.

Animam corpori imperare, hócque illi imperanti obtemperare, non solùm ex animi præstantia, sed ex iis quæ sensu apparent, euidenter constat. Videmus enim vigilantium opera, interdum dormientes obire; illos quidem ætate florentes, viuidísque spiritibus præditos, (nam senes extincto penè calore natiuo, tale quidpiam moliri nequeunt) qui ob ipsorum tenuitatem & subtilitatem, neruorum ac musculorum robur, ad similes actiones impelluntur ac incitantur: quibus si fortem addas imaginationem earum passionum quibus sunt irretiti, hi tunc omnia intrepidè audent, nec quicquam timent: vis enim discernendi sensus communis, vaporum caligine consopita iacet. Quoniam autem fortis hæc imaginatiua vis plerumque in melancholicis adest, idcircò ij ad hanc passionem sunt procliuiores: nam omnia noctambulorum opera imaginationi esse adscribenda, firmat Ionstonus *clas.* 10. *Thaumat. c.* 7. *art.* 2.

Miserabilis est affectio hæc, & plurimis periculis, calamitatibúsque obnoxia; nam hac prehensi, dormiendo possunt ad præcipitia deduci, vel ad aliqua peragenda concitari, ex quibus mors, aut aliquod imminens periculum subsequantur.

Pro cuius morbi curatione, duo à Medico sunt peragenda. Primum. Nimiam spirituum corrigere tenuitatem, ipsos incrassando, inspissando alimentis, quæ similes vires obtineant. Secundum. Imaginationis tenacitati, ac robori occurrere; cerebrum ex cuius intemperie sicca dependet, humectando, conuenienti victus ratione, embrochis, lotionibus, & similibus vnguentis. Attemperamento deinceps opus est, facto iis alimentis, quæ benignos humores, non adustos retorridósque gignant. Hoc opus complent aquæ dulcis lauacra, somnifera fercula, lenia illa quidem, & quæ blandè facultatem sensitiuam, ac motiuam demulceant, ac sopiant, spiritus crassent, & somnum profundiorem allicere queant. Si ad amussim inuestigare velis causas, & differentias eorum, qui dormientes ambulant, vigilantiúmque opera exequuntur, certásque huius affectus præseruatrices normas scire cupis: lege Lang. 2. *epist.* 44. Salium *lib. de affect. partic. cap.* 18. Iacobum Horstium *proprio libel. de noctambulis*, inter alios de hac re eruditè disputantes.

Obseruatio XIV.

Noctambulus, balneo curatus.

Iuuenis biliosus, & gracilis, inter dormiendum, repentè è lecto surgebat, arma capiens, foréſque aperiens, furiosus veluti, & multa obmurmurans, in plateam exibat, & solus rixabatur; hostes impetuosè confodere imaginatus, donec in solum irruens, parum abfuit quin contorto gladio, vulnere sibi in pectore inflicto, vitam adimeret. Expergefactus, timoréque perculsus, ne eodem modo noctu obambulans, maiora pericula experiretur, me ad sui vocat curationem. Cui præter incrassantem victum, & retorridi humoris vacuationem, balneum maximo fuit auxilio.

HISTORIA XVI. TRALLIANI, De Lethargo.

Lethargus, castorei potu curatus.

Atsi affectus inueterascit, capillos adimito, vngitóque tum caput iis, qua exasperare, ac vellere cutem possunt, vnà cum castoreo, datóque ipsis potui castoreum præ omnibus: idque faciendum est, præsertim hora vna ante accessionem: etenim extenuat, & corpus quod perfrixit, & propè

propè eft vt emoriatur, recalfacit, fouétque. Ego fanè noui multos lethargo victos; hoc folo remedio mortem euafiffe, &c. Trallianus lib.1.c.14.

PARAPHRASIS.

CVrat hîc Trallian. Lethargum, affectum phrenitidi fecundùm fpeciem contrarium.Sicut enim in phrenitide facultates confopire oportet, fic in lethargo excitare opus eft.Quod opus,licèt aliis præfidiis perfici poffit, nullo tamen citiùs, fecuriùs, ac peculiari quadam virtute, quàm caftoreo, multiplici forma exhibito præftare poffumus. Magna enim eft huius medicamenti pro frigidis morbis leuandis vis, atque poteftas, ab auctoribus fummoperè celebrata. Nam Archigenes, referente Galeno *lib.*11.*fimpl.*de eius vfu integrum librum confcripfit.

B Quòd fi guftui,odorique aduertas animum,licèt aduerfiffimam corpori humano videatur habere facultatem, tamen experimento comprobatum eft, morbis perniciofiffimis auxilio effe:quoniam ad lethargum, cæteróíque foporofos affectus præcipuam habet prærogatiuam. Cùm enim incidendi,extenuandíque vim habeat, caliditate, & ficcitate fua,neruorum morbos, ex craffa frigidáque materia fubortos mirificè curat, flatus difcutit, tormina fanat, fingultui prodeft, frigidis & humidis cerebri vitiis præfidio eft,menfes prouocat,fecundinas pellit,& in fumma venenis aduerfatur,& vt hoc loco inquit Tral. corpus totum quod perfrixit,& propè eft vt emoriatur,recalfacit, fouétque: cuius laudes vnanimes decantant auctores, de quorum numero funt Plin. *lib.*32.*cap.* 3. Arift. 8. *de hift. anim.*5.*de fibro.*Diofcorid.2.*c.*23. Paul. *lib.*7.*tit. de caftor.* Aëtius *tetr.*1.*ferm.*2.*c.*177.Celf.*lib.*3.*c.*20.Aret.*lib.*1.*acut.* 2.Gal.*cit.fimpl.eodem tit.*Rondelet.*lib.de Amphibiis, c.vlt.* Mathiol,& Lacun.*fupra cit.Diofcorid.loc.*Mufa *in examine tefticulorum caftoris.*Bernard.Deffen.8.*de comp. med.tit.de ol.caft.*Conrad.Gefner.*lib.*4.*de Hift.anim.tit.de caft.*& *lib.* 1.*eod.tit.lit. G.* Brauus Petrafitan. *lib.* 3. *de curand.rat.per medic.purg.exhibitionem,c.*18.Fallop.Tagautius,& Maffaria,*prop.tract.de medic.fimplicib.*

Demum concoctoriam habet facultatem induratarum affectionum,ex Gal.3. *fec.loc.c.*1.*tit. de iis quæ Apollon.ad auris dolores fcripfit:*quod iterum repetit *lib.*4.*eiufd.c.*1. & *lib.de theriac.ad Pif.c.*9.Cuius medicamenti varium affumendi modum,præter Diofcorid.exactè docet Auic.*lib.*2. *tract.*2.*c.*125.

Et vt in fumma dicam, tanta eft calefaciendi præditum facultate hoc medicamen.ex Gal. 3.*fec.loc.cap.* 1.& *libr.*8. *eiufd.*3.vt opij vim refringere poffit, cuius malitiam retundit,atque infrænat. In potum ergo affumptum, calefaciendo, & vacuando foluere aluum aptum eft, vt *lib.de ven.fect.aduerf.Erafiftrateos,*3.*cap.*Gal.affirmat. Quo factum eft,vt Diacaftorium (compofitio à Caftoreo dicta) mirabiles ex fe promat facultates, quibus eafdem ægritudines difcutere valet: cuius compofitionis defcriptionem referunt Nicol.Præpof. Luminare maius, Thefaurus aromatariorum,Vveckerus,Valer.Cord. Iacobus de Manliis, & priùs dixit Actuarius *in fuo Antidotario.*Cui fimiles vires ad neruorum affectus habere caftorei oleum. Gal. paffim,& alij fuprà citati auctores confirmarunt.

Obiicies,medicamentum hoc eximiè calidum, & extenuans, non rectè in affectu cui febris coniungitur, fuiffe exhibitum. Sed cum Gal. *cit. fimpl.* hoc medicamentum porrigere non dubitauerit,quoniam,tefte Paul,*lib.cit.* Lethargicorum febris tepida eft, ideò Tral. fententia venit confirmanda.Sic in hydrope,quartana, & aliis frigidis vitiis,quæ cum mediocri febri affligunt,calida medicamenta maioris vtilitatis caufa exhibemus.

Cætera, quæ de expergefactione lethargicorum enarrat auctor, iubétque adimere pilos, cutem exafperare, fricare,ac vellere,explicuit priùs Gal.13.*meth.c.* 21. Cur autem,ante medicamenti potum, venæ fectionem Gal. tantoperè *loco cit.* commendatam, exequendam non confuluerit. Dic: quoniam in tanta fuccorum crudorum copia, vires fortè non aderant,fed corpus propè erat, vt fuccumberet.Tunc enim fugienda venæ fectio eft: fed alia reuel-
Lib. I.

A lentia auxilia, per cucurbitulas, vincula, ligaturas, & purgantis medicamenti adminiftrationem funt imperanda. Reliqua præfidia pro curatione lethargi,ex variis auctoribus congefta,lege apud Nicol.Pifon.1.*lib.de curand. morb.cap.*11.

HISTORIA XVII. TRALLIANI, De Lethargico.

Lethargus balneo curatur.

EGo certè noui, me quofdam Lethargo laborantes, neque fufpicere præ multo fopore potentes, neque hoc ipfum quòd lauarentur percipientes, poftquam à feptem diebus in balneum duxiffem,magis ab eo excitatos inueniffe,vt refpicere, loqui,nonnullófque adftantium agnofcere potuerint. Quare fi vires robuftæ appareant,in balneo lauandum eft:fin imbecilliores,vt æger laffitudinem,aut calorem balnei ferre nequeat,domi lauato,vafe quodam aqua calida repleto,in quo æger collocetur,ita vt fedeat capite aquam excedente. Alexander Trallianus lib.1.c.14.in fin.

PARAPHRASIS.

DVBIVM IX.

Num balneum pro curatione Lethargi fit ex vfu.

C DE balneo pro lethargicis curandis, eft in hoc loco fermo; Num fcilicet huic affectui poffit effe ex vfu. Sed quí fieri poteft, vt hoc morbo correptos, debiles, & præ inexpugnabili dormiendi neceffitate, ad motum ineptos, in balneum ducat, aut domi lauandos perfuadeat? Nónne maius incommodum ex lotione fequetur, quàm ex crafforum humorum attenuatione, & ægri expergefactione commodum? Neque afferas vires adeffe robuftas: nam præterquam quòd omnis æger debilis eft, ex Gal. *lib.*1.*crif. cap.* 11. balneum pituitofam cerebri inflammationem, à qua lethargus, incrudat,& humorem crudum & craffum refolutioni contumacem reddit: Balnei enim aqua,licèt calida fit actu, potentia tamen refrigerat, tefte Gal.*lib.*1.*ad Glauc.*9.& *lib.*6.*epid.fect.*5.*com.*36.& humo-
D rem tenacem impingit,ex Gal.*lib.*1.*de vfu part. cap.*13.& *lib.*1.*de temp.*2.Ad hæc. Balneum, fomnum profundum facit,4.*de fanit.tuen.*4.*in fin.*Argumento eft,quòd ad conciliandum fomnum, partium inferiorum lauacra maximè conducunt, fubftantiam enim caloris refrigerant, inertem ad motum reddunt; & fic eleuato vapore ad cerebrum, impeditur fpiritus diftributio ad fenforia, & partes externas, & fomno corripitur æger. Cur ergo, fi lethargicorum falus in expergefactione confiftit, vt 13. *meth.*21.Gal.confirmat, balneum fuapte natura fomnifetum,ad impediendum fomnum confuluit?

Approbandum tamen eft hoc præfidium, quod huic morbo effe præfentaneum,præter Tral. Auic. 13. *tract.* 4. *cap.*5.Aret.*lib.*2.*acut.*3.*in fin.*Paul.*lib.*3.*c.* 9. Aëtius *tetr.*2. *ferm.*2.*cap.* 3.*cæterique confirmant.* Nam cùm concoctio incœperit,nihil obftat lauare ipfos,præfertim cùm fanguinis miffio, purgatio, & mediocris cerebri vacuatio præ-
E cefferint: Balneum enim timeri debet,cùm excrementorū copia fubeft: Sed quoniam rariffimè contingit, annotante fic Iacobo *de partib.in fuprà cit. Auic. context.* vt hæc ex capite, & corpore fufficienter vacuari poffit,tum ob obliuionem,& fomnū profundū,tum quia ob has caufas,& renitentiam morbi,humor in cerebri latebris cōclufus commodè educi non poteft,fit vt virtus ægri cōfopita medicamentū ad actū deducere non poffit. Quamobrē balneū in initio morbi raro adminiftrari folet, vt inter omnes notat Mercur.*lib,*1.*prax.c.* 17.*in fin.* fuccos enim crudos liquat & extenuat,qui fufi frigidos periculosófq; affectus parere nati funt.Si tamen fiat declinante morbo, calore tranfpirante, maiori parte humoris peccantis difcuffa,tunc viribus alacrioribus factis, coctóque ampliùs humore,

optimam pro huius morbi curatione præsidium præstat; nam coquit, resoluit, lentum humorem digerit in halitum: & detracta maiore fuliginum parte, somnum arcet, neque debilitat, cùm vires iam, vincente natura, sint robustiores factæ.

Quòd si Tral. sententiam de balneo actu, & potentia calido, hoc est, ex discutientibus medicamentis parato, explices, hac via, argumentorum vim facilè effugies, cùm hæc solutio, auctorum menti sit valdè conformis. Nam Cels. *lib.3.c.20.* in hæc verba prorumpit. *Medendi autem causa caput radendum, deinde postea fouendum est aqua, in qua laurus, aut ruta decocta sit, &c.* Quod apertiùs deinde exposuit Haly *lib.1.pract.15.* dum sic ait: *Et cùm signa maturitatis apparuerint, ægro balneum induc, & super eius corpus aquam instilla calidam, quæ minimè fortis sit caloris, sed & in concha, cuius in aquis camomillam, melilotum, maioranámq; decoxeris, sedere facias, eiusmodiq, aqua caput eius instillabis, manifestissimè proderit, &c.* Quod auxilium præter cæteros, Iuniorum peritissimi confirmant, de quorum numero sunt Holler. & eius Scholiast. *lib.1. de morb. intern.* 8. Rondelet. *in method. cap.19.* Eustach. *lib.1. de capit. vitiis, cap.1.* Ioubert. *lib. de cereb. affect. c. de Letharg.* qui omnes, ex Antiquorum mente, hoc, pro hoc affectu leuando, esse mirabile auxilium asseuerant. De cuius morbi essentia, signis, & curatione, & aliis dubiis, pro huius affectus energia enucleanda, post citatos, lege Ludou. Mercat. *lib.1. de morb. internis,* 12. Massariam *c. de Lethargo*, & Iacchinum, Matthæum Gradium, Guainerium & Harculanum *in lib.4. Rasis ad Almans. cap.* 8. Montaltum *lib. cap. affect. ib. tract.* 12. *cap.3.* Erastum *part.4. disputat. contra Paracels.* Montan. *consf.*50. Valleriol. 3. *obs.*7. Cardanum *libel. de malo medend. vsu c.*46. Beniuen. *cap.*97. *de abdit.* & Rembertum *in annot. ad prædictum caput.* Et nos pulchra proponemus *lib.7. Praxis Histor. c.5.*

HISTORIA XVIII. GALENI, De Epilepsia.

Epilepsia ex tibia originem ducens.

Atque hoc genus primùm vidi in puero, qui 13. ætatis annum agebat: quum equidem adolescens etiamdum, cum optimis eius tempestatis Medicis conuenissem, ad ipsius curationem: audiui igitur tum narrante puero dispositionem ipsam ex tibia initium capere: mox illinc rectà ascendere per femur, & superposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret, quod cùm primùm tangeret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogantibus autem Medicis, quale esset id quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer quod responderet.

*Alius deinde adolescens compos mentis (quippe satis poterat sentire quod fiebat, & alteri enarrare) dicebat veluti * frigidam quandam auram esse, id quod ascendebat. Galenus* lib. 3. de locis affect. c.7. propenitium.

QVÆSTIO XII.

Quòd præter humoris copiam, mala qualitas, epilepsiæ causa non sit statuenda, contra Fernel. Thomam à Veiga, Montaltum, & alios Medicos doctissimos.

COMMENTARIVM.

Rigidam auram.] A Medicis quæri solet, num nuda qualitas epilepsiam possit concitare. Vallesius negat in huius loci commento, ea ductus ratione, quoniam hæc vim obstruendi non habet. Contrà est Gal. *hic*: nam si hæc cerebro communicetur, ipsum vellicet, pungat, & concutiat, non negandum est, hoc ad expellendam noxam sensatam insurgere, & concidentibus ventriculorum ipsius parietibus obstructionem fieri, & epilepsiam concitari. Sicà venenato, & corrupto spurcissimæ cuiusuis substantiæ vapore dimanat, & à quacunque alia re cerebro infensa, è qua aura quædam, fomes mali à qualibet parte eleuata ascendit, epilepsiam effectura.

Num autem hæc nuda aura ferè ab humore eleuata, necessariò sit venenata, & semper epilepsiæ causa sit, dubitant interpretes. Fernel. vir apprimè doctus, & elegans, *lib.5. pathol.4.* & *lib.2. de abdit. cap.15.* præter humoris copiam, venenatam qualitatem, & cerebri substantiæ grauiter infensam, omnis epilepsiæ perpetuam causam agnoscit. Plurimísque rationibus ita inducitur opinari. Nam si esset omnis ex crassis humoribus orta, perpetuò apoplexiam antecederet, & post accessionem illi succederet vocata paralysis, quod non obseruamus. Deinde. Si cerebri ventriculi crasso humore obstruerentur, & transitus animalis spiritus ad cæteras partes impediretur, cessaret motus, aut saltem minor fieret, cuius contrarium experimur. Ad hæc. Si crassus humor epilepsiæ causa est, cur tot auxiliis affectus hic non succumbit? Aut quæ mali huius scaturigo est hæc, ex qua toto vitæ curriculo dimanat, & in meatus cerebri insilit hic humor? quod fidissimo firmat experimento: Nam sæpè cerebri abscessum, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, mali huius fuisse causam, ipse in dissectis corporibus adinuenit. Additque plurimos se vidisse, qui sine ventriculorum cerebri obstructione, hoc morbo interiêre, qui à corrupto vapore ortum duxit, in cerebrum prosiliente, & citra obstructionis noxam, epilepsiam concitante.

Quocirca præter humoris copiam, venenata, & cerebri substantiæ grauiter molesta, atque inimica qualitas, epilepsiæ causa statuenda est, quæ quoties exagitatur ac prorumpit in cerebrum, ea quidem feriente, hoc autem contrà pugnante, quasi colluctatione quadam ac dimicatione, epilepsia fit. Quam opinionem inter antiquos sequutus est Auer. 3. *collig. vlt.* & post eum amplexi sunt Valescus Tarentinus *in suo Philonio, cap. de epilepf.* Gerard. Cremonens. *prop. cap.* Rondelet. *cap.3. de epilepsia*, Iacchin. *in 9. ad Alm. in com. cap.14.* Thomas à Veiga 3. *de loc. in com. c.7.* Marcel. Donat. *lib.2. de hist. med. mirabil.4.* Montaltus *tract.17. de cereb. morb. c.4. & 6.*

Sed ob hæc non est deserenda sententia Gal. quam ipse 3. *de loc. cit.* 2. *de caus. sympt. vlt.* 6. *epid. sect.1. com.1.* & millies promulgauit. Fatemur ergo à crasso succo epilepsiam concitari; neque negamus à qualitate occulta, & immateriali causa quandoque oriri posse, prout hîc affirmat Gal. Sed in omni epilepsia, hanc causam, eámque venenatam esse constituendam, falsum esse contendimus. In omni ergo epilepsia causa immediata effectiua, obstructio est ventriculorum cerebri, citra quam nulla alia causa hunc affectum excitare potest; in ea verò quæ à qualitate fit immateriali, hæc etiam reperitur, modo superiùs explicato.

Fernelij verò argumenta non est multò operosum refellere. Constat enim apoplexiam tam repentè concitari, vt necessariò fatendum sit, totam simul obstructionem fieri, quare epileptica symptomata illam præcedere non possunt. Ad secundum dic, quòd licèt eadem materia in vtroque affectu redundet, eundémque locum, & ventriculos afficiat, diuersa tamen ratione hoc contingit: nam in apoplexia confestim, & integrè fit obstructio, quare cerebrum non potest seipsum contrahere, & materiam obstruentem à se depellere; & sic illam ad spinalem medullam, aut alterum latus deponit, & oritur paralysis. At verò in epilepsia, obstructio est longè minor, neque integra, adeò vt cerebrum possit citra obstruentem humorem contrahi, illúmque per amplas narium, & palati vias expurgare. Quo posito, cùm minùs impedita via, spiritus possit ad membra deferri, nulla cogit necessitas, epilepsiam in paralysim finiri, quæ est contra Gal. doctrina *lib.3. de loc. cap.7. & 2. aph.45.* Si autem hic auctor 4. *acut.* 27. & Auic. 1.3. *tract.5. c.8. in fin.* aliquando ad epilepsiam, paralysim fuisse sequutam asseuerat, de magna, & finitima apoplexiæ intelligendi sunt.

Quòd autem hic affectus auxiliis medicis non succumbat, ex hoc, in eo venenatam qualitatem semper adesse, asserendum non est: nam id in humoris crassitiem, &

& pertinaciam reduci poteſt. Alioquin Scirrhus, affectus ſanè curationi obnixè renitens, diceretur venenoſus, quod eſt abſurdum. Quid, quæſo, quartana, articulorum doloribus, aſthmate, orthopnœa, hemicrania, bocio, nata, teſtudine, talpa, & aliis duris & dolore carentibus tumoribus ad ſanandum rebellius, & contumacius? in quibus, nulla, præter humoris craſſitiem, venenoſitas adeſt. Neque nego, ex corrupta meningum portione, aura frigida, mala qualitate frequenter epilepſiam oriri, ſed in omni, ſemper eſſe conſtituendam; contra Fernel. & alios huius opinionis ſequaces, qui à flatu, prauáque qualitate perpetuò excitari contendunt, pedibus manibúſque renuo: quorum argumenta ex dictis ſunt refutanda, & ſoluit diligentiſſimè Carrerius *c.* 10. *ad libros de loc. affect. diſp.* 17. Lege Gentilem *in com. c.* 8. Auic. 1. 3. *tract.* 5.

HISTORIA XIX. ALZAHARAVII, De Epilepſia.

Miræ Epilepſiæ ſpecies aphrodiſiaſticæ, quarum paroxyſmi, ſeminis profluuio ſoluuntur, Aliæ variis, horrificíſque imaginibus, & anxietatibus ægros torquentes.

Quidam ſunt quibus videtur, quaſi mulier eos quærens ad coïtum, & feſtinanter furiunt ad eam, & agunt cum ea, & poſt emiſſionem ſeminis, ceſſat eorum paroxyſmus, & ſurgunt; & ego quidem iam vidi cui hoc accidit. * *Aliqui verò ſentiunt grauitatem capitis, & iactationem ante ſui aduentum, & vocant alios vt ipſos teneant, donec ceſſet eius paroxyſmus: & ego iam vidi quendam puerum meum patientem hanc ægritudinem, qui dixit mihi, quòd videbatur mulier nigra accedens ad eum, habens ſupra ipſam corium, quod dicitur parna, & quando accedebat ad eum, mox cadebat. Et ſtudui ego erga ſui curationem, & ceſſauit illud phantaſma ab eo, & alleuiata eſt ægritudo, &c. Alzaharauius* lib. pract. tract. 1. ſect. 2. c. 34.

PARAPHRASIS.

Bipartita eſt Hiſtoria hæc. Prima deſcribit morbum mirum, & à nullo, quem viderim, delineatum, quem ex ſeminis corrupti, in venenum abeuntis, & cerebrum deleteria qualitate lancinantis copia originem habuiſſe veriſimile eſt: quoniam hoc correpti vitio, indefinenter ad coïtum incitantur, prout de vidua illa refert Gal. *lib.* 6. *de loc. cap.* 5. Quæ cùm eſſet ſemine turgida, craſſo, & multo, vterique opprimeretur ſtrangulatu, factis ab obſtetrice frictionibus, & titillationibus intra vterum, expulſo eo humore conualuit. Semen autem retentum in naturam veneno finitimam abire, pluribus exemplis exemplificat Gal. *loc. cit.* & nos *infra, in hoc libro*, ex eius mente latiùs exarabimus *in com. hiſt.* 52. & latè *lib.* 2. *in com. hiſt.* 47. & *lib.* 3. *in com. hiſtor.* 9.

A teſtibus autem oriri poſſe Epilepſiam ſuadet ratio, ob maximum cum cerebro conſenſum. Sic enim, inquit Dominicus Leonus Lunenſis *lib. art. Medic.* 14. *à teſtibus, & vaſis ſpermaticis, quando in iis ſperma corrumpitur, infrigidatúrque, & ſibi induit naturam veneni, eius vapor aſcendens cerebrum lædit, & Epilepſiam inducit.* Firmat eius placitum Iacchinus 9. *ad Alm.* 14. & ex aliorum mente probat Marcellus Donatus *lib.* 4. *de Med. Hiſt. Mirab.* 11. & nos hac de cauſa in fœminis, ab vtero, ferina ſæuáque pluries vidimus pathemata, quæ non niſi excreto ſemine ſunt mitigata. In viris etiam oriri hæc, & alia ſimilia ſymptomata, & nonnihil hyſtericis ſimile, teſtis eſt Thomas à Veiga *lib.* 6. *de loc. in com. cap.* 5. *verbo, mulieribus.* Nam licèt rarò hæc accidant, quoniam vitia ſimilia improportionalia ſunt calido, virilique ſemini, & in fœminis maior adeſt ſpurcities humoris, frequénſque corruptio, ex maiori caloris natiui debilitate contracta; tamen in iis progigni aliquando, non eſt dubitandum. Nihil ergo mirum ſi vacuato corrupto ſemine, metuenda hæc ſymptomata ceſſent.

In ſecunda Hiſtoria, à verbo [*Aliqui verò ſentiunt*] deſcribit ſigna, quæ Epilepſiam præcedere ſolent: quæ latè citat Paul. *lib.* 3. *cap.* 13. ea ſunt; Obliuio eorum quæ præceſſerunt, inordinatus linguæ motus, capitis dolor, pallor faciei, turbulentæ inſomniorum imagines, capitis rotatio, tenebræ oculorum: ſed cùm hic morbus eſſet ab humore melancholico excitatus, & vapores à partibus inferioribus eleuati, & ob nimium calorem adurentem, & ſucci tetri copiam, nigri & caliginoſi redditi, ſpiritus animales obſcurarent, factum eſt, vt imaginatiua potentia læſa, terribilia inſomnia contingerent. Similis profectò fuit hic affectus illi, quem veteres Incubum appellare conſueuerunt: cuius notas deſcribunt Paul. *lib.* 3. *cap.* 15. Auicen. 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 5. qui, vt Fernel. inquit 5. *Patholog.* 4. è craſſiori pituita, aut melancholia circa præcordia inhærente, & ſuo vapore craſſo, & tetro, fauces, diaphragma, pulmones, cerebrum, ſenſúſque omnes viſis triſtibus offundente originem ducit, vt latè Chriſtoph. à Vega *lib.* 3. *art. Med. ſect.* 1. *cap.* 13. Altimar. *lib.* 1. *praxis* 16. Ludouic. Mercat. *lib.* 1. *de morb. intern.* 10. aſſeruere. Cuius morbi exactam hiſtoriam, & eſſentiam depingunt graphicè Manardus *lib.* 3. *epiſt.* 3. & Iaſon *de morb. cerebri, cap.* 26. quod malum licèt plurimis præſidiis cedat, purgatione tamen, quæ craſſum & melancholicum ſuccum vacuet, commodiſſimè curatur; vt referunt Douynetus *lib.* 3. *apolog. cap.* 2. & Scholiograph. *ad cap.* 13. *lib.* 1. *Holler. de morb. intern.* quam vacuationem ab Alzaharauio hic fuiſſe celebratam non dubito, quum hæc ad hoc vitium curandum ſit potentiſſima. In quo, vel alio affectu huic affini, procraſtinanda præſidia non eſſe, quoniam ex eo Apoplexia, vertigo, paralyſis, & alij acutiſſimi cerebri affectus ſuboriri conſueuêre, citati confirmant auctores. De quo affectu lege pulchra apud Mercurial. *lib.* 1. *de cereb. affect. cap.* 21.

HISTORIA XX. TRALLIANI, De Epilepſia.

Ex pede ſuſcitata Epilepſia, cauſtico medicamento in parte affecta impoſito curatur.

Ego ſanè vidi quendam lectorem in hunc morbum incidiſſe, qui cùm ei euenturus erat, auras quaſdam frigidas à ſuperiori pedis parte ad cerebrum aſcendentes percipere ſe dicebat: Cùm igitur hunc catapotiis, pituitam & melancholicum humorem vacuantibus anteà purgaſſem, impoſui parti affectæ etiam quæ exulcerare illam, extenuare, & calefacere poſſũt, vt hinc ipſa & ſudauerit, & humida quædam non pauca * *ex eadem manifeſtò emanauerint. Atque hoc vbi nos feciſſemus, Adoleſcens ſanus euaſit. Erat autem auxilium quod ei impoſitum erat, ſanaueráque, lepidium herba. Trallianus* lib. 1. c. 15. titulo, de curatione eorum qui ex ſtomachi affectu, comitiali morbo corripiuntur.

PARAPHRASIS.

Similem Hiſtoriam narrat Gal. *lib.* 3. *de loc. affect. nuper cit.* de puero, cuius morbus comitialis à tibia originem ducebat. Pro cuius curatione, Medici qui ad curationem conuenerant, eò aſpirabant, ſi priùs vacuato corpore, medicamen ex thapſia, aut ſinapi parti adhiberent, quo auxilio celebrato, acceſſionem reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infeſtare conſueuiſſet.

Et vt omnia intimiùs perſcrutemur, Quid obſtat, quominus ſpiritalis aliqua, vel fluida ſubſtantia, per continuas partes, ab aliqua parte eleuata, & neruoſam aliquam partem occupans, vſque ad neruorum principium vim ſuam tranſmittat, & epilepſiam concitet, compreſſis fortiter cerebri ventriculis, & ad expellendam noxam ſenſatam

vehementer incitatis? Similem narrat se vidisse epilepsiá Erastus *in Anatom. libror. supra Montan.* & Montan. ipse *consil.*48. Iacchin. 9. *ad Almans. cap. de Epilep.* Scholiast. Holler. *lib.*1. *de morb. intern. in com. cap.*13. Cardan. *lib. de caus. sig. part. cap.* 1. Trincauel. *lib. de rat. curand. particul. corp. affect. cap.* 6. Immò è Brachio excitatam vidit Haly Rhodoham, *com. ad lib.* 3. *techn. Gal. text.* 191. E labro superiore pronatam curauit Douynetus *caustico ipsi labro admoto, lib.* 3. *Apolog. cap.* 2. E digito eóque minimo sinistræ manus, dextro brachio, ab articulo humeri subortam obseruarunt Fauentinus *cap.* 11. *de morb. medend.* & Scholiastes Holler. *in com. cap.* 16. *lib.* 1. *de morb. intern.* è mamma vidit Marcel. Donat. *lib.* 2. *de Histor. mirabil. cap.* 4. è summo vertice profectam expertus est Fernel. 5. *Pathol, cap.* 3. è corde idem Marcel. Donat. *eodem cap.* Ab vteri vitio euenire enarrant Beniuen. *cap.* 97. *de abdit.* & Dodonæus *in annot. ad cap. prædict.* qui omnes, excitatis vlceribus, escharoticorum ope, in parte affecta conualuere.

Obseruatio XV.

Epilepsia à pollice excitata, caustico pollici laboranti imposito, sanatur.

Vidi casum mirabilem. Quidam pollicis sinistræ manus tremorem diu habebat: Quo cessante, (aura venenata è pollice ad cerebrum ascendente) illicò Epilepsia corripiebatur, cúmque sæpiùs hoc vitium eum opprimeret, & pro eo propulsando, plura machinarentur Medici incassum, tandem cauterio actuali, (ad priscorum morem) pollici laboranti apposito curatus est. Nam ex vlcere saniosus ichor copiosè emanauit.

Cúmque ex pedis superiori parte humor cum vapore ascenderet Epilepsiam facturus, oportuit primò expurgare eis, quæ à partibus inferioribus noxium humorem vacuare nata sunt, de quorum genere catapotia esse censentur, sua enim crassitie detenta in stomacho, à remotissimis etiam partibus superfluum succum eradicant. Sed cùm expurgantia multoties non sint satis, quoniam pars affecta, hectica veluti, diuturna & habituali intemperie laborat, quam curare & corrigere arduum est & laboriosum, idcircò ad peccantis venenati humoris continuò regeniti expulsionem accedere necessitas cogit; impositis in parte affecta medicamentis, quæ ipsam exulcerent, suóque calore attractionem moliantur, vt sic ad originem fluxionis auocato humore, qui in dies magis ac magis assiduè procreatur, & ichore ab vlcere emanante, vacuetur ille, qui in caput suopte impetu insilire consueuit.

Sed cùm multa sit, & varia horum vesicantium medicamentorum sylua, ab auctoribus, qui de cauteriis disputarunt, passim exarata: In nostro exemplo, Lepidium herba satis fuit, quæ, vt notat Dioscorid. *lib.* 2. *cap.* 180. à Latinis nasturtium sylueſtre nuncupatur; éstque ita acre & exulcerans, vt præ nimio feruore & caliditate, potentissima polleat ad partes externas attrahendi facultate. Quare arthriticis impositum, præsentaneum auxilium præstat, apud Paul. *lib.* 3. *cap.* 77. & Gal. 10. *sect. loco cap.* 2. eo pro ischiadicis, loco sinapismi, aut thapsiæ vsus est. Quam esse huius pertinacis mali veram medendi normam, cùm è parte quapiam vitium excitatur & inualescit, nullus ignorat; & firmat Sauonarol. *tract.* 6. *de ægritud. capit. cap.* 20. *in fin.* qui se vidisse, & curasse rusticum gloriatur, qui ex causa particulari, in brachium circa finem musculi versus manum, incidit in Epilepsiam, & adhibitis cantharidibus, & forti ligatura, à paroxismorum sæuitie liberatus est.

COMMENTARIVM.

Ex eadem manifestè emanauerint.] De medicamentorum vlcera facientium, (ex quibus fontanellæ, fonticuli, setonésve parantur) vtilitate, est in hoc loco paulisper disceptandum: cùm constet ex hoc exemplo, caustico potentiali, in parte affecta imposito, fuisse hunc Herculeum, dirum sanè, & immedicabilem morbum superatum. Hoc enim efficacissimo præsidio, Medici à plurimis exitiosissimis morbis ægros vendicare consueuerunt. *Cùm enim antiqua partium debilitas adest, frustra pharmaca, aut alia remediorum genera tentantur,* vt rectè notat Hollerius *consil,* 1. *quoniam tunc ferro, & igne pugnandum est, ex Senis edicto, lib.* 8. *aph.* 6. Quamobrem ad expurganda, quę ex partium imbecillitate quotidie gignuntur excrementa, summa cùm vtilitate fonticulos, per quos putris & noxius humor vacuaretur, prisca sagacitas adinuenit, iuniorum creberrimo experimento confirmata.

Enimuerò cùm non possimus medicamentorum purgantium ope peccantem humorem à nobilibus partibus, ad ignobiles & minùs præcipuas detrudere, cùm illa debilitent, & inueterent, vt Auic. more loquar, 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 2. quoniam cum inutili, vtilis humoris portio vacuatur, ex Gal. 6. *aph. com.* 27. fit ratum, vt continua expurgatione per fónticulos celebrata vtendum sit: nam *fontanella supplet vicem purgationis & phlebotomiæ,* vt doctissimè Guido asseuerat *tract. de cauter. doct.* 1. *cap.* 6. Taxat enim Galenus sui tēporis Medicos, *lib.* 1. *de humorib. sect.* 1. *com.* 12. *in med.* quòd solùm de vacuando humore essent solliciti, nulla de particulis roborandis habita consideratione. Sic enim ait: *Quo pacto cernere est commune Medicorum erratū, quod in pluribus affectibus plerunque committitur, nam quod supernacaneum est, euacuant illi quidem, sed tamen ne ei quod vacuatum sit, quid persimile gignatur, nullo modo sibi curandum proponunt, &c.*

Neque hoc, ab alio, nisi ab vberrimo illo, ac perenni Medicinæ fonte, Hipp. dimanauit auxilium, vt inter omnes eruditissimè probat Amatus *lib.* 5. *cent.* 7. Ille enim in *lib.* 2. *de morb. num.* 15. post diætam multam, & varia medicamenta applicita, à capite varios morbos curaturus, ad cauterium, tanquam ad sacram anchoram confugit, vbi crustas octo vstione (cauterium actuale modò vocant) fieri iubet, duas circa aures, duas in occipitio, hinc atque hinc ad ceruicis vertebras, duas in naso, & alias ad oculorum magnos angulos. Et in *lib. de intern. affect. num.* 3. varias vstiones adhibet ad acetabulum coxæ, ad scapulam ad nates, ad medium femur, ad genu, ad malleolum. Demum *lib. de morb. & de internis affectionibus,* plura habet ægritudinum genera, cauterio curanda, quàm lineas; in quibus citandis lentè spatiatur Amat. *loc. cit.*

Hippocratem sequitur Galenus hîc, & in *lib.* 13. *meth.* 6. *in fin.* quo loco, pro dolore curando ex medicamentorum noxa concitato, cauterio vsus est. Et *lib.* 5. *meth. cap.* 13. Thapsiam capiti imponit pro diuertendo humore in pectus delapsuro. Denique cùm hoc negotium totum, ex veterum monumentis sit haustum, vt Hercul. Saxonia *in suo illo eleganti de phœnigmis libro, sect.* 1. *in præf.* confirmat, non est cur fidē adhibeas Cardano, *qui in tract. de spirand. diff.* hoc auxilium illis fuisse ignotum asserere ausus est.

Nam caput est in suprema nostri corporis parte locatum, velut tectum domus calidæ, ex Gal. 9. *de vsu part. cap.* 1. & cucurbitulæ instar attrahit ex inferioribus partibus humores, quos, sicut & alimentum sibi demandatum, præ imbecillitate concoquere, & discutere, neque per canales amplos, os, nares, & aures à se depellere potest; quare excrementa onerosa ad partes subiectas detrudit, nempe oculos, fauces, nasum, dentes, tēpora, maxillas, paristhmia, laryngem, asperam arteriam, & alias citatas à Gal. 2. *feb.* 11. & 5. *de sanit. tuend.* 9. & sæpissimè in pulmonem: Explicat elegantissimè Fernel. 5. *path.* 4. Demum nulla est pars inferior, in quam cerebrum superfluos humores non protrudat; nec aliqua, & maximè neruosa, cum qua ipsum maximam non habeat sympathiam, ita vt affectionem digiti pedis illicò persentiat, sic monente Magistro *lib.* 1. *progn. com.* 80. Quæ omnia, & alia acutissima vitia repullulant, si noxius humor in ipso, tanquam in centro remaneat, & inhæreat, ex quo apoplexia, epilepsia, carus, vertigo, & alij exitiales dimanant capitis affectus.

Quapropter summa cum ratione veteres, in his morbis curandis & præseruandis, ad cauteria accedunt, quorum vtilitatem eximiam miris celebrant laudibus, & encomiis, Guid. *loco cit.* Vigo *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 19. Auicen. 4. 1. *cap.* 29. Rasius 9. *ad Alm.* Albucasis *prop. lib. de*

iuuamenti

innamento canter. Brunus *in Chirurg.magna,libr.2.cap.* 18. *rubr.2.* Lanfranc. *tract.* 3. *doct.* 3. *cap.*18.Argelata *libr.6. tract.* 4. *de cauter.* quorum mentem intimiùs explicarunt Capiuac.*prop.lib.Terillus de veficantibus.*Michaël Guauasſetius *lib.de natur.cauter.c.* 15.Fallop.*eodem tit.* Ludouic. Mercat.*lib.*1.*indicat.*16. eleganter. Qui omnes admiranda cum ægrotantium vtilitate, in his affectibus præceps periculum minantibus,ad hoc diuinum propè præſidium, tanquam ad certum ſalutis aſylum confugiunt, & firmat Petrus Pichottus *lib.de rheumatiſmo,fol.* 73. Vaſcus Caſtellus *tract.*1.*cap.*8.*diſ.*3.*de thorac.affect.*

Obſeruatio XVI.

Exitiales cerebri affectus,cauterio ad bregma indito, curantur.

VIr quidam vertigine tenebricoſa adeò ferociter vexabatur,vt ferè continuò in gyrum cerebrum ageretur.Cúmque illi plura eſſent factitata auxilia, & de apoplexia futura adeſſet timor, nullo alio præſidio, (præter celebratas in variis partibus fontanellas, & ſetonem ad nucham inditum) quàm cauterio bregmati impoſito potuit perſanari. Quo ſolo, innumeros cerebri mortiferis morbis correptos, præter Medicorum votum, ad ſanitatem,vlceribus diu fluidis permanentibus,perduxi.

In morbo comitiali mirificam opem præſtat, auctore Celſo *lib.*3.*c.*23. dum ſic inquit: *Quod ad medicum verò pertinet, vltimum eſt iuxta talum ex vtroque crure paulum ſanguinis emittere,occipitium incidere,& cucurbitulas admouere,ferro candente in occipitio quoque,& infra, quà ſumma vertebra cum capite committitur,adurere duobus locis, vt per ea perniciosſus humor euadat,&c.*& *lib.*4.*c.*2. & 22.pro curandis morbis qui à capite oriuntur, candentibus ferramentis,vbi dolor eſt,vlcera excitat. Epilepſiam autem, & maximè in pueris ac infantibus, fontanellis, & ſetonibus mirabiliter curari,tenent Iacchin.9. *ad Almanſ.*14.Rondelet. *cap.* 36. *meth.* Montan. *conſ.*50. Baptiſt. Theodoſ. *epiſt.*45.Montuus *lib.*1. *anaſceu.*16.Piſo *lib.* 1.*de curand. morb. cap.*9.Eraſt.*part.*4. *diſp. contra Paracelſ.* De quo argumento lege Mercurial.*lib.*2. *variar.* 2. de antiquo pueros vrendi more aduerſus puerilem morbum.

In reſolutione,cæteriſque conuulſoriis affectibus ſummoperè iuuat. Extat textus eximius apud Aëtium, *tetrab.* 2.*ferm.*2.*c.*28. ſic enim ait. *Ego etiam cruſtas inurere non dubitauerim,per ignem,aut per medicamentum:vnam quidē circa occipitis cauitatem, quo loco ſpinalis medulla initium habet: duas autem ab vtraque ipſius parte:tres aut quatuor in vertice,vnam ex iis in medio capitis,tres circum ipſum.Vlceribus enim diutius fluidis permanentibus,non deſpero perfectā reſtitutionem.&c.* Sententiam amplificat Mercurial. *libr.*1. *prax.cap.*20.ad cæteros conuulſorios, frigidóſque cerebri affectus;in quibus plurimum auxilium præbere, citati auctores aſſeuerant; præcipuè ſi ex humoris in cerebro ſiti, & ex qualibet occaſione ad inferas partes delapſi, ruinam imminentem cauterio anteuertere neceſſitas cogit,vt hoc celebrato, humor noxius à partibus nobilibus ad minùs præſtantes auerti poſſit.

Sic in oculorum affectibus variis, (quorum ſyluam deſcribit Manardus *lib.*7.*epiſtol.*2.)in narium, linguæ, gingiuarum, palati, oris morbis inueteratis præſentaneum auxilium exhibent. Sic in ſpiritalium partium ægritudinibus, ſua vi perniciem minantibus, laudabiliter aperiuntur fonticuli, vt in raucedine, catarrho, tuſſi, tabe ob diſtillationem à capite ſuborta, de qua Hipp. *libr.* 2. *de morb.num.*54.& Gal.4.*de loc.*8. Quando ſputum multum, liquidum, durúmque vt grando, per tuſſim excernitur. In phthiſi ad producendam vitam, ne ampliùs vlcus ſordeſcat, fontanellas brachiis affigere optimum eſt conſilium, quod probant Capiuac. *in praxi, cap. de phthiſi.*Fracaſt.*lib.*3.*de curat. morb. contag.cap.*8. Mercurial. *lib.*2.*prax.*7.& exemplo confirmat Helidæus Paduanus, *conſil.*7.*lib.*3.*conſ. & epiſt. per Laur. Scholtzium publicatarum.* Sic aſthmati, & cuilibet difficultati reſpirationis multùm prodeſſe Paul. docet, *lib.*6. *cap.* 2. dum pro ſuſpirioſis curandis,candentibus ferramentis cauteria adhibet iuxta occiput.

In oris ventriculi vitiis cum cerebro maximum conſenſum habentis, commodiſſimè in vtroque crure aperiuntur fontanellæ: hoc enim præſtanti beneficio auertitur noxius vapor, epilepſiam, vertiginem, & alia grauiora damna effecturus.

In lienis morbis fidiſſimo experimento compertum eſt, vehementer opitulari in læuo crure affixas; plurimos enim imminentes morbos ab hoc membro pronatos præcauere ſolent: de quorum genere cenſentur eſſe cordis tremor, hypochondrij ſiniſtri palpitatio, futurum delirium prænuncians,apud Hipp.*in prognoſt.*à craſſiori flatu, melancholicóque humore pronata. Melancholia Hypochondriaca,cum inſolita mœſtitia & metu, immò delirio coniuncta,vt tenent Aëtius,*tetrab.*2.*ferm.*2. *cap.*9. Fernel. 5.*pathol.*2.Iacchin.9.*ad Alm.*15.& *Haly.* Quare ſi huius tetri humoris copiam, ad inferiores partes quominùs in cerebrum irruat, auertere velis, fontanellam in altero crure aperiendam conſule. Et ſi hoc præſidio affectio non miteſcat,tunc ad fonticulum, ſetonem, aut vſtionem ſuprà ſplenis regionem confugere oportet, vt monet inter omnes Ludou. Mercat.*lib.*1. *de morb.intern.c.* 17. *in fin.& lib.*2.*de morb.mulier.c.*4.

In hepatis calidis morbis,ab eius nimia calida intemperie ſubortis,nempe cutis fœditatibus, quorum nomina ex profeſſo deſcribit Manardus *lib.* 7. *epiſt. cit.* & eorum curationem graphicè appoſuit Mercurial. *in duobus de hoc argumento libris*, eas in variis partibus efficere à ratione alienum non eſt,præſertim quando aliis auxiliis non ſuccumbunt hi pertinaces morbi. Et vt horum cutem depaſcentium curationem affabrè delineatam introſpicias, ſequens exemplum iam exaudi.

Obſeruatio XVII.

Iuuenis quidam Luſitanus puſtulis vlceroſis in facie miſerrimè concuſſus, fontanella in crure aperta, & aliis auxiliis tempeſtiuè adhibitis, facillimè curatur.

IVuenis Luſitanus, pulcher facie, & decorus aſpectu, hyberno tempore, calore ad interiores ſedes retracto, annorum quinque ſpatio puſtulas vlceroſas,totam faciem deturpantes patiebatur, à quibus ichor emanabat flauus, ita acris & mordax,vt ob nimiam caliditatem, carnem exederet. Verno tempore pancraticè viuebat, patentibus cùm poris tranſpiraret corpus. Incidit in hoc vitium, ex aſſiduo piperis vſu, quo in puluerem redacto veſcebatur, qua de cauſa impensè iecur incaluit. Et cùm timor eſſet ne in Elephantiaſim commigraret affectus, ipſéque tantæ turpitudinis moleſtia afflictus,ſubtriſtis vitam duceret, me conſulit. Auxilia actitata inquirens, ea fuiſſe inueni phlebotomiam ex iecoraria ſæpiùs repetitam, vacuationem per purgantia medicamenta, & refrigerantia apozemata celebratam, ſerum lactis caprini ſimplex, & neſcio quæ localia exiccantia in facie applicita vnguenta. Quibus, vt & balneo cùm non leuaretur, immò recrudeſceret affectus, Medicus tandem, tanquam cum incurabili morbo laborioſè luctatus,ab eo receſſit.Ego autem quum à iecore nimium excalfacto, & retorrido, velut à prima origine promanare hunc morbum intelligerem, & habitualem intemperiem calidam deprehenderem, ob quam hepar, vel ex puriſſimo alimento,calidum, biioſum,exaſſatúmque humorem generabat, in auxiliis vehementioribus, & alio modo paratis inſiſto. Et quæ non ſolùm aduſtum ſuccum vacuare, ſed vnà rob orare viſcus nata eſſent. Qua de cauſa ſero lactis caprini, priùs tamen medicato,alternis diebus, vel rhab. myrobal. ſenæ fol. epith. polypod.pulpa caſſ. ſyrup.fumar. maioris, cichor. Nicolai, & endiu. Gentil. pluribus diebus vſus ſum. Poſt quæ, iterum in balneum mi ſimus, & duabus horis à balneo, ſyrupum ex pullo gallinaceo, priùs refrigerantibus medicamentis ſaginato, & decocto confectum offerebamus.

bamus. Hirudines bis sunt ano applicitæ, quarum suctu, sanguinem æger super vas aqua calida plenum sedens emisit grumosum, fæculentum, & nigrum. Verùm cùm malum iis celebratis ferociùs insolesceret, vt humor necessariò ex partium diuturna debilitate gignendus ad imas deferretur corporis partes, & spiraret iecur, suaque excrementa ad ignobiles partes detruderet, fontanellam in dextro crure aperiendam curaui, ex qua cùm impura sordes manaret, in totum exiccatis vlceribus obesior factus, pristinum nitorem recuperauit, neque vnquam ipse malum ampliùs persensit. Hæc fuit huius Lernæi morbi, qui iuuenem miserè diu,importunéque cruciauerat,Herculea claua.

Lege Mercurial.*lib.de decorat.cap.*13. *de maculis faciei.* Sic enim inquit: *Præter hæc,si in vllo casu vsus cauteriorum vtilis est,proculdubio in hoc,vt viderim solis cauteriis cruribus affixis,rubedines faciei penitus esse deletas,&c.*Hac ratione in cancro,dolosis vlceribus, manantibus fistulis, scabie fœda, virulenta Elephantiasi saluberrimum censetur auxilium, fontanellas aperire:in quo affectu,ob causam humoris nimium adusti,in crure eas affigere oportet,ex sententia Albucacis,*lib.*1.*cap.* 49. Vgon. *consil.* 100. Nicoli, *serm.*7.*sum.*1.*tract.*5.*cap.*40. Valleriol.6.*enarrat.*5. Si verò Paul. *lib.* 4.*cap.*1. & Gordon.*lib.* 1. *cap.de lepra*, crustas, seu cauterium in capite exequi imperarunt, de incipiente sunt intelligendi; in hac enim caput, & facies potiùs læduntur, sicut in inueterata totum compatitur corpus, vt iidem auctores aduertunt.

Sic in morbo Gallico eas aperire vtilissimum puto. Nam si huius peruicacis morbi reliquias conterere non potueris, fonticulum aperire summoperè præstat, per quem partes internæ spirent, & putridus noxiúsque vapor exhalet, irreparabile damnum toti corpori allaturus, nisi hoc generoso auxilio succurras. Sícque dum iecur exæstuat, in crure adaperta fontanella præsidio est; dum caput compatitur,in brachio affixa plurimum emolumentum afferre solet. Licèt enim morbi huius curatio in iecoris, & venosi generis correctione consistat, & inutile sit hoc præsidium in eo exercere, cùm frequentissimo experimento constet, plurimos vlceribus pluribus fœdatos, è quibus fœda manabat illuuies, nullam ex hoc opem sensisse,vt inter omnes notat Ludouic.Mercat.*lib.* 1. *indicat. vlt.*attamen cùm hoc malum inueteratur, aut aliquam regionem,aut partem prolixa fluxione fœdat & inquinat, in eo istud exercere, summum est præsidium, vt idem Mercatus inquit,*lib.*1.*de morb. Gallic. cap. vlt. in fin. & lib.*2. *eiusdem,c.*1 .*in princ.*& Alcaçar,*lib.*5.*de morb. Gall.*23. Capiuac.*lib.de lue Vener.*6.docuere.

Obseruatio XVIII.

Fontanellis in inguine sponte apertis, quidam à sæuo morbo Gallico euasit immunis.

NOta infrequens exemplum. Dux Hispanus, sæuis dolosísque miserabiliter quassus vlceribus, quæ totum corporis ambitum conspurcabant, sæpiùs vnctus hydrargyro,& sudorificis auxiliis immaniter cruciatus,ex iis vllum vix sensit commodum. Apertis tamen sponte in vtroque inguine fontanellis, per quas veluti per emunctoria,putores illi,corruptíque humores paulatim vacuari cœperunt,omnino à tantis malis immunis euasit.

Sic in suppressis hæmorrhoïdibus, quæ diu fuerunt apertæ,& alterius noui morbi periculum minantur, iuxta *Senis legem,6.aph.*12.aut in cæcis, ex quibus ob retentum fæculentum sanguinem,dolor ingens,inflammatio,& alia miseranda vitia suboriri solent, commodissimè fiunt in vtroque crure in parte domestica ob rectitudinem fontanellæ: quod de antiquis fistulis, vlceribus manantibus, albis vteri purgamentis suppressis intelligendum est: hac enim per fonticulos vacuatione, veterem illam supplere. oportet. Hoc consilium opere ipso obseruauit Amat. 4. *cent.*56.illud confirmant Alcaçar,*lib.*5.*de morb.Gallic.*22. Ludouic.Mercat.*lib.*3.*de morb.intern. cap. vlt.in fin.* Hoc pacto in nimis, ac diu fluentibus hæmorrhoïdibus hoc

A præsidium exercere, extra rationem non est. Nam si ex sanguinis vbertate ac copia, vel ex ipso plus satis seroso, tenui,fluxili,& aquoso hic affectus concitetur, & neque sistentibus auxiliis, venæque sectione in brachio celebrata, reuulsionis causa leuetur hoc malum, quam in hoc casu esse præstantissimam,ex veterum dictis contra quendam Medicum contendit *in sua Apologia* Didacus Moran. eruditissimè, tunc fontanellæ in cruribus apertæ deriuationis gratia summopere prosunt.

In articulorum doloribus etiam suam vtilitatem præbent: nam præterquam quòd partes cauterio roborantur, cùm quicquid mucosum est, vstione absumatur, etiam articuli laxi igne fiunt robustiores:quare 6. *Aph. text.* 60. *Hipp.* in diuturno coxendicis dolore, crure tabescente, cauterio prohibuit claudicationem. De quo argumento elegantissimè Ludou.Mercat.*lib.*1.*indicat.vlt.* disputauit:

B & *lib.*4.*de morb.intern.vlt.*

In vteri vitiis efficacissimum censetur auxilium,in crure,in parte domestica fontes aperire: cùm enim ad vterum, tanquam ad totius corporis cloacam, natura superflua recrementa detrudat, ob vteri imbecillitatem inibi citissimè in deteriorem labem abeunt, & sic corrupta, dira pernicie partes superas concutere solent: vt notat Roderic.à Castro eruditissimus *lib.*2. *de morb. mulier. c.*1. eloquenter.

Vteri omnium muliebrium morborum causæ sunt, dicebat Hipp. *in libr. de loc. in hom.num.* 59. Mirabilis enim est vteri cum omnibus partibus sympathia,cùm nulla sit pars, cum qua non habeat consensum. Consentit cum cerebro per neruos, tum per membranas spinalis medullæ, hinc occipitis, & syncipitis dolor contingit: de quo Gal. 6. *Epid.sect.*1.*com.*2. agit eximiè. Hinc virginum, & vidua-

C rum melancholia, de qua Hipp. *in lib. de virg. morb.* Explicat Ludouic. Mercat. *libr.*2. *de virg. & viduar. affect. cap.* 4. Hinc variæ cerebri ægritudines, miræ epilepsiæ, & innumera deliramenta oriuntur, provt *lib.* 2.*de praxi medica admiranda*, pluribus allatis raris exemplis proposuimus.

Consentit cum corde, tum per a[illegible]rias spermaticas, tum hypogastricas, hinc cordis dolor, syncope, lipothymia, palpitatio, anxietas, exolutio, respirationis & pulsus priuatio, sublato vsu à venenata aura ab vtero ascendente, quæ innatum ignem impensè exoluit. Cum mammis euidentem seruat societatem:hinc tubercula,durities,carcinomata dira suboriuntur. Hunc humorum ab vtero ad mammas refluxum, & à mammis ad vterum explicat Gal. ex Hipp.sententia, 14.*de vsu part.*4. & 8. & examplificant Andreas Laurent.*lib.*7.*quæst.anatomic.*11.Ludouicus Duretus *in Coac.in appendic.de vulnerib. ad com. text.* 44. di-

D sertissimè.

Cum hepate suam etiam habet proprietatem, qua de causa vterus malè affectus, ictérum, cachexiam, hydropémque accersit. In quo affectu, ab hac causa, vel ab intemperamento hepatis frigido,pronato, optimum est excitare cauteria in cruribus; nam natura hoc malo vexata hoc vtitur auxilio apertis vlceribus in tibiis, vt notant Rogerius *tract.*1. *cap.* 45.& Theodoric. *lib.*3.*cap.*45. *de iuuamentis cauterior.in fin. & firmant* Cels.*libr.* 3. *cap.*21. Aëtius *tetrab.*3.*serm.*2.*c.*30.

Vterus etiam consentit ventriculo, & renibus. Sympathiam renum cum vtero, grauidarum & virginum, dum menstrua patiuntur,symptomata,dolores ad tormina lum-

E borum satis indicant. Vesicæ,& recti intestini consensum, maximè inter has partes communio ostendit;nam inflammato vtero,ex Hipp.5. *aph.* 58. tenesmus, & vrinæ stillicidium excitantur.Denique nulla est pars,cum qua vterus admirandum consensum non exerceat.

Si ergo vterus morbosus est,totíque corpori tot tantáque mala impertiat,& alia non prosint auxilia, quoniam habitualis in eo adest intemperies, ex qua spurci humores generantur, ex sanguine menstruo, & retento semine eleuati, fontanellas in cruribus cur non aperiemus, per quas tetri,virulentíque vapores,ex fœdissimis his substantiis elati,ratione venarum,cruribus & vtero communiuns spirent,& vacuentur?

Calamo

Calamo non possum comprehendere numerum earum, quæ diuersissimis omnium partium morbis,ab vtero, tanquam à prima origine concitatis correptæ, non nisi hoc facili auxilio conualuere: & præsertim virgines,& viduæ, in quibus ex lege naturæ in vtero plurima redundant excrementa;quibus cum virorum cohabitatio, tantoperè ab Hipp.commendata *lib.de virg.morb.n.vlt.* licita non esset, fontanellæ mirabili fuerunt præsidio.

Obseruatio XIX.

A frequenti abortu, fontanellâ celebratâ,fœminæ præseruantur.

Nuper felicissimo experimento adinueni, frequentem abortum ex vitiosis humoribus ad vterum à toto demandatis,suáque praua facultate, aut copia, fœtum enecantibus,hoc solo præsentaneo auxilio impediri. Fœminæ plures, pluries hac ipsa de causa frequenter abortiebant; ex iis quædam fœtum septimestrem, quadrimestrémve, lacerum tamen, & omni putrilagine infectum sæpiùs enixæ, non nisi hoc præsidio, tam in brachiis,quàm cruribus, semper tamen ad originem fluxionis celebrato, à tantis malis leuari potuerunt: quo facto debito & constituto tempore fœtus sanos, labéque nulla fœdatos in lucem edidere.

In pestiferis, malignísque febribus, vlcera & cauteria in variis nostri corporis partibus excitare commendant plures. Hoc enim auxilio deleteria qualitas, & venenosa, cor fatigans auocatur ad externas, minúsque præcipuas corporis partes, à quibus non ita promptè aura venefica in cor insilit,visceráque interiora conspurcare potest labe dira. Quod exequendum esse monent in omni maligno affectu,qui sui malitia innatum calorem extinguit; quare fidissimo experimento compertum est, vlcera in toto corpore excitare, quorum beneficio putridus, & tabidus ichor exhalet, vt scitè docent Terillus *libr.de vesicantib.*Octauianus Robertus *prop. lib.* Salius, Mercurial. Saxonia, & alij. Hæ enim vstiones, (cucurbitulæ, aut frictionum validarum instar) venenum ad extra potentissimè eliciunt.

Fiunt etiam fontanellæ iuxta principium spinalis medullæ,quod auxilium Latini, setones appellare consueuerunt,quod exercendum est, quando in partibus anterioribus humor peccans negocium facessit, vt in suffusione, nubeculis,nerui optici obstructione, & in omnibus oculorum diuturnis affectibus, vt notarunt Guido, *tract.7. doct.1.c.3.de cauteriis.*Aëtius *tetrab.2.serm.3.c. 48.in fin.* Mercurial. *tom. 3.consult. 67.* & post omnes Guilhelmus Fabricius Hildanus *Cent. 1. obseruat. Chirurg. 40.& 41.* Nam sicut *posteriore capitis parte dolente,secta vena in fronte iuuat*, ex Hipp.5 4.*aph.*68.Sic etiam anteriore malè affecta, occipitis scarificatio est salutaris, ex Gal. 2. *sect. loc.2.& 13.meth.19.&* Auic.4.1.*cap.*29. Quare in ea parte auxilia vacuantia adhibere,salubre est.

DVBIVM X.

Num occiput vrendum.

Qua ratione vbi morbus perseuerat, nil est vtilius, quàm cutem occipitis, vbi caput cum prima ceruicis vertebra coniungitur,caustico:aut candenti ferramento inurere, seu traiicere; & postmodum cicere, seu viridi cera perforatum, sericeóque funiculo traiectum locum diu apertum conseruare; vt sic promptè humor is emanet,qui in capite alioquin imbecilli assiduè colligitur, & in oculos, nasum, aures, os, & inferiores partes delapsus, inibi posthac exitiales morbos gignere consueuit.

Neque obstat Gal. locus *lib. 2. sec. loc.* 2. cùm sic ait: *Neque enim facilè exuritur ea pars,quæ à Græcis ἰνίον appellatur, aut occipitium*, &c. Ex quibus patet non esse vrendum occiput. Accedit, non licere per nucham, & cerebellum humores noxios purgare,quum vstio hæc, neruis, & spinali medullæ plurimùm obsit; quod timuit Auic.

A *loc.cit.*dum ait: *Cauterizator præterea sibi cauere debet, ne fortitudo cauterizationis ipsius ad neruos perueniat,neque ad chordas,neque ad ligamenta,&c.*

Cùm tamen Aëtium *cit. loc.* cæterósque videam affirmantes in inio fontanellas apertas, salubre pro leuandis morbis præstare auxilium, à probata medendi norma discedere non possum. Neque Gal. verba, etsi intricabilia nos deterrent: non enim ex iis colligitur, cauterium inibi esse prohibendum; solùm ergo voluit ostendere, hanc partem non esse ita aptam vstioni, hoc est caliditati ambientis. Insuper vstionem vocari ab eo caliditatem ambientis,patet *ex lib.1. de diff.feb.4.ibi: Veluti statim vstio, siue ipsa solis operatio.* Et *lib.8. meth.* 4. caliditatem emendans picrocholorum, eam vocat vstionem. Deinde cur non erit possibile naturæ, vt crassam, immò tenacem sor-
B dem,viscosúmque humorem per spinam dorsi expellat, si per cor, iecur, & cerebrum, immò per ossis meditullium sine vlla noxa succum excrementitium extrudit, vt monuit Gal. *lib. 7.aph.* 54. & cur nocebit cerebro, si in parte solùm, cauterium suam efficit operationem, quod disertissimis verbis notat Albucasis *lib.cit.c.1.* dum inquit. *Et scitote quidem filij, quòd ex secreto curationis per cauterium cum igne, & bonitate ipsius super medicinam comburentem, est quia ignis est simplex, & eius actio non peruenit ad membrum, quod cauterizatur, & non nocet membro alij coniuncto cum eo,nisi superfluat*,&c. Quare cõstat perito artifice operante,nullum subsequi posse incommodum.

Ea tamen seruata lege hoc consule auxilium exequendum, quando morbus non est ita firmatus, nec radices egit, vt nullus sit remedio locus, cùm iam habitualis fit.
C Qua ratione *tabescentes statim vrere*, suadet Hipp. *lib. 6. Epid.sect.7.text.*11.Nam,vt scitè notat Gal. *in com.Si adbibere remedium non festines,priusquàm robur deficiat,& vires prosternatur,omnis frustra deinceps suscipietur labor. Quo tẽpore nihil aliud fit,quàm quòd quæ tempestiuè suscepta contulissent,suscepta serius infamantur auxilia.* Vt explicat Valles. *in com.* Tu verò lege quæ de setonum vi admirabili scripsit Paschal.*lib.1. de curand. morb.* 14. Quem sequitur Petrus Vaëzius *in compend.cap.* 10. & non siluit Thomas Fienus *prop.tract.de Cauteriis*,quem Hermannus Follinus, Medicus perdoctus in compendium redegit.

D
HISTORIA XXI. GALENI, De Epilepsia.

Ex ore ventriculi suscitata Epilepsia, eo roborato sanata.

*Igitur Grammaticus quidam iuuenis quoties nimis vehemẽter doceret,aut cogitaret,aut * inediam sustineret,aut irasceretur, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi quidem in hoc,os ventriculi(vtpote quod facilè sentiret)affectum esse,ac deinde per consensum totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti:Iussi igitur ei probam coctionem accuratè procurare,ac tertia,vel quarta hora,panem optimè præparatũ exhibere, atque hunc quidem solum, si non sitiret; si verò siti cruciaretur,ex vino diluto,& quidem albo, atque modicè adstringente: nam huiusmodi vinum, vt ventriculum robustum efficit; ita haudquaquam tentat caput, id quod facere solent*
E *ea, quæ vehementes vires obtinent. Quum igitur hac victus ratione vtens, non vt antè afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum eorum,quæ priùs sola coniectura consequebar:Itáque quolibet anno, bis, aut etiam ter, medicamentum amarum ex Aloë ei exhibui * totum enim ventrem à superfluitatibus purgat,& ad proprias actiones roborat:atque ita vir ille plus quàm viginti annis,quibus posteà superstes permansit, integra, inculpatáque valetudine vitam exegit,&c.Gal.*lib.5.de loc.affect.c.5.

PARAPHRASIS.

Hanc historiam iterum recenset Gal. *lib. de ven. sect aduers. Erasistrateos, cap.* 9. qua subiungit alios se

vidisse

vidisse Epilepsia, ob oris ventriculi vitium correptos, quum aut non probè concoxissent, aut vini, & quidem meracioris plurimùm potassent: aut vbi Veneri immodicè operam dedissent: quinetiam per febres, quosdam se conspexisse refert derepente conuulsione prehensos, nullo, quod eam præsagiret, prægresso indicio, qui bilioso superueniente vomitu, protinùs ab omni noxa liberati sunt.

Propter stomachi vitium, præsertim languoribus, & inediis cruciatos incidere homines in epilepsiam, maximus huius partis cum cerebro consensus manifestè demonstrat. Nam hoc ventriculo, & hic cerebro suas affectiones transmittit; idque propter neruorum à cerebro ad os ventriculi descendentium magnitudinem, per quos etiam sensus huic particulæ, quàm vlli reliquarum partium corporis acutior est: vt bellissimè *lib.3.de loc. cap.5.* explicat Gal. Quare ore ventriculi malè affecto desipientia, & conuulsio oriuntur, 5. *Aph.1.* Immò epilepsia & melancholia, ex Gal. 5. *de loc. cap. 5.* Duobus enim magnis neruis à cerebro descendentibus os ventriculi præditum est, ex Gal. 3. *prog. 30.* Nam in ipsum inferitur effatu digna coniugatio, 6. *Aph. com.* 50. qua ratione maximè neruosum existit 2. *de articul. com. 20.* & sensile, 3. *prorrh.* 38. & 2. *l. acut. com.* 11. De cuius partis cum cerebro connexione summa, vide Langium *l.1. Epist.22.* doctè disputantem.

Inanito ergo, ac famelico ventriculo, & veluti arefcente & exiccato, ortam fuisse in hoc ægro epilepsiam, non potest alia ratione probari, nisi quia in ventriculo squalido humor acris tum gignitur, tum ad ipsum, ob exactum sensum confluit illicò: quod 2. ad Glauc. *c.1.* aduertit Gal. sub his verbis. *Quidam, etiamsi pauxillus quidam humor in ventre, & præsertim circa os ipsius congregetur, statim caput dolent ob id, si diutiùs famem tolerent, offenduntur, augetur enim in ipsis inediam patientibus, huiusmodi humorum malitia, &c.* Iuuenile enim corpus, vtpote calidum & siccum, difficulter inediam fert, quoniam deficiente humido nutrimentali, glifcit & bilescit, & maximè quum scribendi, legendi, docendíque frequentia corpus excalefaciat, nimísque exiccet, vt Gal. 5. *de sanit. tuend.* 11. Premigenis Peripateticæ disciplinæ Professoris exemplo edocuit. Non ergo mirandum, si ob meditationes assiduas & inediam, belis ad os ventriculi moueri possit, illúdque vehementer lædere, irritare & pungere. Ex quo motu, facta vaporatione per canales amplos, quorum ratione cum cerebro communicat, hoc trahitur in consensum, stimulatum & concussum, quod vt nocentissimum à se expellat, fortiter comprimitur, & cerebri ventriculi in se arctè adstringuntur, & Epilepsia fit. Quam adstrictionem, conniuentiam, seu obstructionem appelles, nihil refert; dummodò cōstet, obstructa & impedita via, prohiberi aliquantulùm transitum spirituum animalium, & epilepsiam concitari. Non intelligas autem totam cauitatem vētriculorum obstrui, quod in Apoplexia cōtingit; alioquin enim, totali spirituum transitu denegato, nullus fieret animalis motus, nec breuissimo tēporis spatio accessio solui posset.

A ventriculo autem Epilepsiam pronatam ob cerebri consensum cognosces, quòd post epilepticam accessionem, parua aut nulla adsit obliuio, nec mentis obtusio, capitísque grauitas vehementiùs infestent; aderunt depravata concoctio, vomitus, nausea, & ructus. Præcedunt cogitationes, inedia, & ventriculi mordicatio frequens.

Cùm ergo ex cogitatione, & docendi assiduitate, bilis ad os ventriculi conflueret, necessùm fuit, tum eam expurgare iam genitam, tum efficere ne iterum ad ipsum conflueret. Hoc opus duplici præsidio perficitur, & roboratione ventriculi, & excrementi vacuatione. Quod nullo alio meliùs, quàm medicamento amaro ex Aloë præstari potest. Vigorat autem id viscera interna, vt constans est Medicorum sententia. Quidquid Iulius Cæsar Scaliger, *exercitat.160. dist.3.* ex Mesuæ præscripto, se per annos ampliùs quadraginta compertum habere cōtrarium, falsò asseueret, cùm plures ab empiricis, pharmacariis, & Galenistis, in pericula & morbos Aloës vsu coniectos eximisse è pernicie manifesta glorietur. Sed si Auic. 14.3. *tract.4. cap.13.* lædere hepar affirmet cum Mesuë, calidum, vel siccum iecur supra modum intellige cum Manardo *in com.*

A *cit. cap.* Mesuë, nam calidam, & siccam intemperaturam exasperare affirmat Gal. 8. *sec. loc. c.2.* Optimum ergo fuit, bilem ad os ventriculi motam, illúmque vellicantem, & mordentem, & hac de causa cerebro in consensum ductō, Epilepsia concitata, extra corpus educere medicamento suaui, ac leni, & ventriculo robur conciliante, hoc enim ad excrementorum sarcinam extrudendam est eximium, *vt meth. c.11.* & 8. *sec. loc. c.2. admonuit Galenus.*

Panem obtulit optimè præparatum, non oua, aut aliquid aliud, ne fortè in bilioso ventriculo corrumperetur. In pauca quantitate, vt meliùs amplexus ab stomacho feliciùs coqueretur. Hora tertia, aut quarta exhibuit, quæ B cum nostri temporis decimanona coincidit, vt colligitur ex Gal. 5. *de valet. tuend. c.4.* Ne igitur æger noster vsque ad horam decimānonam ieiunus perseueraret, & ob id Epilepsia corriperetur, hora quarta diei cibum offerebat. Cùm autem sitis, in biliosis naturis valdè molesta, sit causa, vt moueatur iterum bilis ad ventriculum, & Epilepsiam excitet, vinum superbibendum consuluit; non vinosum, caput tentans, sed album, & minimè sitim inducens, quod manifestam non obtinet caliditatem ex Gal. *de sanit. tuend. 5.3. acut. 20. & alibi sæpè* Non simpliciter dilutū, cùm hoc ventriculi firmitudinem labefactet, ex Gal. 2. *acut. 28.* sed cum adiectione adstringens, quod ventriculum firmat, & vaporum ad caput ruentium impetum refrænat. Ad dilutū, nam hoc ampliùs sitim extinguit, apud Gal. *lib.1. simpl. c.31.* vino scilicet aquam ad distributionem promouente. Quare Hip. *lib. de salub. vict. rat. n.* 30. sitientes iubet arcere à laboribus, & vinum aquosum bibere. Amari autem medicamēti vsum à Gal. singulis annis imperatum fuisse iudicabis, vt C ventrem ab excrementis repurgaret, ipsúmque firmaret, maximè cùm studiosus esset, cuius fortis hominibus & superflui humoris copia ineſt, & ventriculi infirmitas necessariò adest, vt inter omnes probat Marsilius Ficinus, *lib.1. de studios. sanit. tuend. ferè per totum.*

DVBIVM XI.

Num biliosus humor Epilepsiæ causa sit, contra Lupeum Cureleanum, Medicum eruditissimum.

COMMENTARIVM.

Inediam sustineret.] Num biliosus, aut acris humor epilepsiæ causa sit, dubitant iuniores. Nam quî fieri po- D test, vt bilis in pauca quantitate in corpore redundans, & vim obstruendi non habens, cerebri temperiei improportionalis valdè, ventriculos cerebri exiccans, ita vt difficulter comprimi possint, epilepsiæ possit esse causa? Accedit Gal. *doctrina 3. aph. 29.* Hipp. mentem valde admirantis, vt qui inter iuuentutis morbos numeret epilepsiam. Quibus nixus Lupeus Cureleanus *lib.3. enchirid. c. prop. de epilepsia*, hanc à bilioso humore oriri non posse asseuerauit.

Sed Grammatici huius historia aliter nos cogit opinari. Et id expressè docet Gal. aliorum referens exempla, qui in febribus epilepsia oppressi, bilioso solùm vomitu ab ipsa sunt liberati. Prætereà hic affectus oritur ab ira, vaporum acrimonia, nimia cogitatione, inedia, quæ humores exacuit, à prauis vaporibus à ventriculo, aut vtero eleua- E tis. Insuper solutio epilepticæ accessionis repentina humorem paucum, eundémque tenuem, biliosum esse arguit. Demum. Res multæ ac variæ epilepsiam efficiunt, vapor, humor acris & mordax, exhalatio putrida, sanies fœtida, halitus graueolens, fames, vigiliæ, quæ omnes mordicando & vellicando cerebrum, eam concitant, vt Rondel. *lib.1. de curand. morb. c.36. edocuit.*

Licèt enim cum Gal. vnanimiter concedant omnes epilepsiam à crasso, viscoso, & ferè semper frigido humore procreari, cerebri ventriculos obstruente, ita vt interceptis viis, spiritui ad neruos non pateat aditus, à bilioso tamen & acri euenire, extra rationem non est. Firmant Auic. 1.3. *tract.5. cap.8.* Auerr. *lib.3. collig. cap. 4.* Et licèt bilis in parua copia redundet, & cerebri temperamento sit improportionalis, exiccet, & ventriculos ineptos compressioni

compressioni reddat, hoc infrequentiam denotat,non impossibilitatem; quod explicuit Auic.per verbum, [*& est parum valde*]ac si diceret. Epilepsiæ causa potest esse bilis, sed hæc est rara, quoniam hic humor in parua copia abundat. Hoc modo intelligendus est Gal. 4.*de cauſ. pulſ.* 12.dicens,à bile non fieri pulmoniam,hoc est,non ita frequenter,quoniam in molli, laxoque pulmone consistere non potest, sed illico defluit ob tenuitatem, vt Auic.10. 3.*tract*.4.*cap*.10. significat hoc modo. *Et peripneumonia quidem fit ab omni humore,verum plurimum eius fit à phlegmate, quoniam in membro raro,rarò continetur humor subtilis, &c.*Explicat ingenuè Costæus *in com*. & quamuis bilis cadida sit, & sicca, deobstruat potiùs, quàm obstruat, tamen cùm mordax sit & acris, vellicando epilepsiam parit, modo superiùs explicato. Si tamen cum Fernel. 5. *pathol.cap*. 3. asseras, sæpe in corpore in ea quantitate posse redundare flauam bilem, vt copia obstruat, & neruos vellicando contrahat, ac cogat, non errabis.Gal.autem 3. *aph.cit*. Hipp.admiratur, quòd inter iuuentutis morbos, epilepsiam recenseat, cuius potiùs causa,explicante Gal. *in com*.ad errorem victus reduci debet. Licet in illis, ab hoc humore oriri,*in cit.sent.com*.explanet Cardanus.

DVBIVM XII.

Num Aloës vis ventrem transcendat.

TOtum enim ventrem.*]Si doctrinam Gal. intimiùs perscrutemur, eum solùm aloën in effectibus materialibus ventriculi, exhibuisse semper inuenicmus, *vt* 7.*meth*. 11. *&* 8.*sec.loc.cap*.2.& alibi,& si admodum nitaris,eamque ampliore pondere propines, ex vicinis iecoris locis humores noxios vacuare asseuerat. Subscribit Actuarius *l*.5.*de compoſ.med*.8.*in princip*.dum ait.*Aloe igitur non totum corpus inanit,sed insidentem stomacho, ventri, & interaneis bilem citra noxam,cum hærentibus ibidem recrementis per aluum exigit,&c.*Quod fulcit Aëtius *tetr*.1.*serm*.3. *cap*. 24. Contra *lib.de theriac.ad Piſon.cap*.4.totum corpus purgare contendit. Sequitur Auicen. *lib*. 2. *tract*. 2. *cap*.66.quo loco excrementa in capite contenta vacuare confirmat.

Vidit istam antinomiam Doctissimus Mathiol. *lib*. 1. *epist*. 1.*in init*.Quam insolutam reliquit Iulius Alexandrinus *in eod.lib.epist*.4. eo solùm nixus argumento, quòd *l.de theriac. ad Piſon*.nothum sibi persuaserit. Sed à veritatis semita rectalongè abest vir hic eximius.Nam Paul. *lib*.7.*in tit.Satyrion trifolium*,plurimas recenset compositiones,quæ *in lib.de theriac*. Gal.expresſè habentur,& nos alibi latiùs comprobabimus.

Solue primò. Aloë per se sola sumpta primam regionē euacuat:ex accidenti tamen, & consecutione ad id quod vacuatur,vniuersum corpus expurgat.Dic secundò,& fortasse meliùs. In mediocri quantitate assumptam, stomachum, in maxima verò propinatam,totum expurgare: Sic Paul.*lib*.7.*tit.de iis,quæ bilem vacuant*,inquit,*ipſam copiosè deuoratam vniuersum vacuare*.Quod priùs dixit Dioscorid. *lib*.3.*cap*.21.Dum eam bino cochleario exhibitam stomachum,& trium drachmarum pondere,perfectā purgationem efficere pronunciat.Quare Mesuë vix pertransire hepar,nisi quantitate exuberet,memoriæ cōmendauit, *tract. de simpl.cap.de Aloë*.Pro cuius loci explicatione lege Manardum *in com.huius loci*, qui nullo alio modo posse solui antinomiam hanc sibi persuasit.

Roborat.] Inter varia, celeberrimaque medicamenta, quæ conseruandæ salutis causa, natura rerum omnium parens produxit, nullum est adeò excellens, vti Aloë, adeò vt propria experientia edocti veteres, & iuniores ferè omnes, affirmare non vereatur, Aloë frequenter vtentes in magnos morbos non incidere. Quare apud eos magnis celebratur laudibus & encomiis,quæ ex professo retulere Dioscorid.*lib*.3.*cap*.22.Plin.*lib*.4.*cap*.27.Gal.*loc. cit.sup.& vbique passim*. Paul. *lib*.7.*c*.4.Auicen.*lib*.2.*c*.66. Serap.*tract.de simpl.cap*.201.Mesuë *eod.tract.c* 1.Dioscorid.*interpretes*. Nicol.Biesius Gandauensis *lib. theoremat. Lib. I.* *tit.de Aloë*.Tagautius *lib*.2.*simpl.cap*.1.Ioannes Brau.Petrasit.*lib*.3.*de purg.rat.c*.7.Fallop.& alij.Nam non solùm partes roborat, & ad proprias actiones obeundas munit, & defendit,verùm etiam,flauam bilem,& pituitam expurgat,caput, stomachum, iecur, sensuumque instrumenta mundificat,& vterum à mucosis, superfluisque humoribus repurgat.

Licet autem hoc medicamentum sit in secundo genere calidum,auctore Gal.3 *simpl.cap*. 14. partes præstanti vi sua vigorat. Nam potenter adstringit,sinus enim glutinat, & vlcera sanat; pro quo complendo opere mirabile præstat auxilium, ita vt eius ope fracta vasa solidari possint. 5.*meth.cap*.4.quo loco, se nullum aliud ad hæmorrhagias membranarum cerebri;medicamentum inuenisse asserit melius, quàm id quod ex aloë parari solet. Demum ad enecandos lumbricos præsentaneum est antidotum, ex quo varia solent machinari auxilia,illis interficiendis aptissima:de quibus inter omnes lege Gabucinum, *lib. prop. de lumbric.cap*. 21.*&* 22.

Eligitur optima Aloë. *Dioſcorid*. testimonio, syncera, pinguis, nitida, transparens, arenularum & calculorum expers, iecinoris modo coacta, facilè liquescens: odore grauis, vt myrrha:sapore, primo gustu dulcis, & postea intentissimæ amaritudinis: pondere leuis, substantia friabilis.

DVBIVM XIII.

Num Aloë succotrina omnium sit optima. Contra Iuberam doctiſsimum.

SEd quæ optima sit censenda, adhuc sub iudice lis est, pro qua dirimenda,Arabum schola,cui maior fides adhiberi solet, triplicem aloës differentiam constituens, caballinam, hepaticam,& succotrinam, hanc excellentiorem cæteris affirmat; quam sententiam omnes postea sunt amplexi,qui de Aromatum,& medicamentorum, quæ ab Indiis adsportantur, natura scripserunt. Vno excepto Iubera Medico, & seplasiario doctissimo, qui in *lib. ſimpl. Hiſpano idiomate conſcripto, cap*. 43. & hepaticam cum succotrina confundit,(duas solùm aloës species asfignans) & illam hac multo excessu præstantiorum esse sibi persuasit.Quorū primum impugnandū non est, cùm apud citatos constet esse apertè falsum. Monet enim Gal. *l.2.de vſu part*.3. vt,*in arduis, & diſcordantibus ſententiis interpretandis,rationabilius existimemus,vnum potiùs deerraſſe,quàm omnes alios*.

Secundum autem esse à probata auctorum mente alienum,sequentes probant rationes Ea Aloë optima est,quæ rufum habet colorem,ex Dioscorid.*lib*.3.*cap*.21.ibi:*Eligi debet rufi coloris,&c.*Et ex Mesuë *loc.cit.vt ſit coloris citrini, &c.*Sed Aloë hepatica non rufum,sed rubrum habet colorem,ob idque hepatica dicitur,ex Plateario *lib.de ſimpl. medic.cap*. 1.ibi.*Hepaticum colori hepatis ipſius aſſimilatur, habet autem colorem ipſius hepatis ſubnigrum,&c.*Ergo hepatica Aloë non est optima iudicanda.

Deinde Aëtius *tetrab*.1.*serm*.1.*cap*.196.*tit.de Aloë*,eam eligit valde splendentem,cui subscribit Auic.*lib*. 2.*c*. 66. Qui Aloën habere colorem aquæ croci asseuerant:Aloën tamen hepaticam non habere colorem transparentem, probat Serap.*loc.cit*.vbi eam eligit cum colore ad rubrum declinante,qui color quo interuallo distet à colore aquæ croci,& valde transparente,nullus ignorat.

Aloë ergo succotrina præ cæteris est eligenda. Quod ita esse firmat Garzias ab Horto,*colloq*.1.*de aromatib*.Christoph à Costa *eodem tit.cap*.25.ex sua,& Medicorum Persarum sententia.Ioannes Fragosus *eod.tit.diſcurſ*.5. *manipul. medicinar.tract.de ſimpl.lit. A*. Matthæus Siluaticus *lib*.1.*de ſimpl.cap*.31.& alij suprà cit.

Iubera autem horum auctoritates temnit, & damnat quòd Dioscorid.*loc.cit*.Aloën laudet ad hepatis imaginem vergentem, dum sic ait:*Duo ſucci genera,quoddam arenoſum,quod ſedimentum puriſſimæ eſſe cenſetur,alterum ad iecoris imaginem vergit,&c.* Et Aëtius laudet eam hepatis colore,quorum sententiæ accedit Oribas.*lib*.11.*collect.tit.*

de *Aloë*. Sed hi auctores non laudant aloën ad iecoris fortificationem vergentem, quòd eius debeat habere colorem, sed quòd sit iecoris forma coacta, & ad eius colorem aliquantulum declinet. Rursus hepatica non ex eo est optima iudicanda, quòd Nicolaus *in compos.pilul.sine quib.*& Haly 10. *pract. cap. de pilul. stomachic.* Aloë hepatica vtantur: nam hanc pro succotrina substituunt, quæ quia rarissimè inuenitur, idcircò frequenter hepatica vtuntur auctores.

HISTORIA XXII. GALENI, De Epilepsia.

Pæonia collo suspensa ab Epilepsia liberat.

EQuidem vidi puellum quandoq; octo totis mensibus morbo comitiali liberum, ex quo * *hanc radicem gestauit: At postea fortè fortuna, quum quod à collo suspensum erat, decidisset, protinus denuò conuulsione correptum, rursusque suspenso in locum illius alio, inculpatè postea egisse. Porro visum est mihi satius esse rursum id collo detrahere, certioris experientiæ gratia: id cùm fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus, ac deinceps prorsus sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est, &c. Galenus* lib. 6. simpl. tit. de pæonia.

PARAPHRASIS.

HAnc Historiam citant, & confirmant Aëtius *tetr.*1. *serm.*1.*tit.de pæonia*, Auic.*lib.*2.*tract.*2. *cap.* 50. Fernel.*lib.*2. *de abdit. cap.* 17. Leuinus *lib.*8. *de occult.cap.*3. Hieronym. Tragus *lib.*1. *Histor.stirp. cap.* 200. Montuus *libr.*1.*cap.*8.*halofeos febrium*. Camerarius *in horto*. Pæonia ergo tantæ facultatis fuit apud veteres, vt ex illa pararent antidotum, aliis omnibus pro hoc propulsando morbo pretiosius, vt de antidoto pæonia refert Aëtius *tetrab.* 4.*serm.* 1.*c.*102. Nam præterquam quòd miram obtinet in resiccando facultatem, qua, partibus quibusdam à radice defluentibus, ac deinde per inspirationem attractis, cerebrum à superfluis mundat humiditatibus, vt *hoc cap.* Gal. affirmare videtur, etiam ab occulta qualitate hunc leoninum, ac timendum morbum persanare opinatur Gattinaria *cap. de cura epilepsiæ*. Alioquin plura alia auxilia sicciora, & calidiora id efficerent, quod non experimur: vt 2. *de abdit.*17. *in fin.* eleganter Fernel. *notat*.

Dari autem in rebus occultas, quas vocant, proprietates Gal. passim, & iuniorum clarissimi confirmant. Sic succinum paleas, quisquiliásque omnes, & leuissima quæque rapit, ocymi tamen surculos, & alia oleo imbuta à se abigit. Magnes ferrum trahit, & medicamenta humores: belzaartica venenis aduersantur. Quæ omnia substantiarum similitudini, imparibúsque elementorum miscellis sunt referenda, quæ hos cæcos effectus, seu naturales concordias, & inimicitias, inito veluti quodam fœdere pariunt: de quo argumento acutissimè disputarunt Fracastor. *lib.prop. de consensu, & dissensu rerum*, Ruel. *lib.*1. *de natur.stirp.cap.*22. Scaliger *exercit.*344.*in Cardan.dist.*2.*& sequentibus*.

Sed quî fieri potest, vt huius radicis, pro hoc morbo domando, tam excellens vis, & apud veteres tantoperè celebrata, nostra tempestate fuerit amissa? cuius mirabiles dotes miris euehunt præconiis Dioscorid. *lib.* 3. *c.*140. Rasis *vlt.cont.tract.*1. *cap.*545. *& lib.*9.*ad Almans. prop.cap.* Ruel. *lib.*3. *de nat. stirp.cap.* 70. Iustus Mollerus *in suo fasciculo remedior. tit. de epileps.* & ex ea rara parant medicamenta, huic vsui valdè proficua, multiplicíque lege confecta, recitata à Valleriol. 3.*obseruat.*7. Holler. 1. *de morb.intern.cap.* 15. Michaël Ioanne Paschal. *libr.*1.*de curand.morb.c.*8.

Certè nos indigni sumus hoc munere, vt notat Mercurial. *lib.*2.*de effect.cap.*26. Infinitos enim vidi, hoc morbo miserrimè correptos, quos Pæonia, nec collo suspensa, nec deuorata, nec aliis medicamentis permixta iuuare potuit.

A Neque ob hæc mendacij arguendus est Gal. qui tantam vim illi in tam difficili morbo attribuit. Non enim nos ea vtimur legitimo tempore, & certa siderum obseruatione collecta; colligi namque debet die, ac hora solaribus, Sole Leonem occupante: Non ergo est mirum si supradicto affectui ex voto non respondeat, vt notat Manabenus *libel.de Alce,c.*7. & maxime cum Mathiol. *cit.loc.in Dioscor.* huius radicis effectum à multis obseruatum cõmemoret. Multis ergo de causis cùm possit accidere, aliquem à medicamento quopiam non sanari, propterea medicamenti facultas statim in dubiũ non est reuocanda, præsertim cùm hic contumax, ac rebellis morbus aliorum medicamentorum salubrium ferè semper vim temnat, & respuat. Pæonia ergo tam mas, quàm fœmina, tum tenellis, tum adultis,
B varia forma exhibita plurimum pro curatione, & præseruatione huius morbi prodest, vt ex auctorum mente dilucidè patet: & rectè animaduertit Franciscus Hildesheim, *lib.de morb.intern.tit.de Epilepsia*.

QVÆSTIO XIII.

Quòd Smaragdus optimum sit contra epilepsiam, venenosósque morbos auxilium contra Mundellam, & Ioan. Gallego de la Serna, Medicos præstantissimos.

COMMENTARIVM.

H*Anc radicem.*]Ex plurimis, iisque præstantissimis auxiliis, quæ Medicorum solertia pro epilepsia debellanda parare solet, quæ passim referunt auctores, vnum est celebratissimum, firmissimóque experimento confir-
C matum, quod ex smaragdo desumi solet. Tanta enim, & tam eximia pro hoc domando morbo est huius lapidis vis, vt pæoniæ facultatem longo interuallo antecellat, & sic ab auctoribus miris celebratur laudibus ac præconiis. Quapropter ergo de eius excellentia disputare satius duxi, cùm videam quosdam Medicos hanc veritatem tenaciter, immeritò tamen, impugnasse. Mirum enim est quod multi volunt, & ferè apud magnates receptissimum est, smaragdum collo gestatam ab imminenti epilepsia præcauere, eámque iam factam curare. Hoc inter omnes confirmant Aristot. & Albert. Magnus, qui hunc pretiosissimum lapidem collo adalligatum impedire, & quandoque penitus curare epilepsiam asseuerant. Sequuntur Garzias ab Horto *lib. aromat. colloq.* 44. Ioan Fragosus *lib.aromat.*
D *discurs.*1. Francisc. Ruëus *lib.*1. *de gemmis,cap.*4. Cardan. *lib.* 7. *de subtilitat.* edocti à Serapione, *cap.* 384. qui tantam, ac tam eminentem virtutem ei attribuit, vt ipsam epilepticî collo ligatam, miro quodam modo ab hoc morbo liberare affirmet: Quare smaragdorum theriaca, facta præsertim secundùm manipulum medicinarum, non solùm neruos roborat, crassum, lentúmque succum huius mali causam discutit, & attenuat, sed malam qualitatem huic morbo insidentem domat, & refrænat. Hæc ergo in omni ætate securissimè concedi potest, & maximè in pueris, in quibus eximias vires ostendit. Cõtradicat licèt Lupeus in suis animaduersionibus, futili nixus argumento, quòd hic lapis, frigidus & siccus cùm sit, minimè proderit in epilepticis conuulsionibus propulsandis: & maximè in tenello infantis ventriculo, vbi maximum negotium facessit. Sed hic auctor belzaarticam smaragdi faculta-
E tem non respexit, quâ Herculeum hunc morbum coërcere nata est.

Maioris verò negotij est Mundellæ, viri alioqui doctissimi refringere opinionem, qui in multis machinis probare intendit, smaragdi vsum omnino esse vanum, & prorsus nullum, iudicátque superstitiosum Arabum sententias, à quibus hoc auxilium emanauit, consulere. Quare in prima epistola, seu potiùs libello, (sic enim diffusè loquitur) totis viribus pugnat, pro venenatis, malignísque febribus, epilepsia, aliísque capitis effectibus abominandũ esse auxiliũ. Quo forsan ductus voto Ioan. Gallego de la Serna, vir doctus, vt eius testãtur opera, & Regis Hispaniarũ Archiater, *tract.de morbis pueror. tit. de Epilepsia*, sibi persuasit Theriacam smaragdorum pro hoc morbo domando, reprobam

esse

esse. Sed quia hic eisdem ferè vtitur argumentis, hæc ad amussim soluenda sunt. Et primò sic.

Smaragdus frigida & sicca cùm sit, febrilem calorem, qui humidis, & non siccis curatur, conseruat, & non extinguit; & cùm sit duræ substantiæ, atque terrestris, obstructionis causa est, non remedium.

2. Smaragdo exhibita, ea non eueniunt commoda, quæ terra Lemnia deuorata sequi dicit Gal. 9. *simpl. cap.* 7. Nam peste affecti hausto medicamento, omne prorsus venenum vomuerunt, neque posteà vllum eis contingit symptoma, qualem leporem marinum, aut cantharides assumentes sequi consueuit. Qua de causa neque antiqui Arabum, aut Græci periti, in curatione putridarum febrium, hunc lapidem propinant.

3. Smaragdus à Gal. inter eos lapides non numeratur, qui cotis, aut mortarij attritu in succum soluuntur; sed cùm duram habeat substantiam & crassam, accuratè læuigari non potest, vt suam corpori largiatur facultatem. Et si sine contritione opitulari potest, cur, inquit, frangitur, aut teritur, si sua viriditate, aut grata pulchritudine custodita, aut cordi apposita, aut collo pro amuleto appensa, aut deuorata suam vim largiri potest? Et si teritur, non videt, quo pacto ad cor deferri possit farina illa ab ægrotis assumpta, etiam tenuissimè trita, quum crassis constet partibus, & per corpus distribui nequeat.

4. Putat solùm ea tristitiam abigere, quæ suapte natura corpus alere nata sunt, bonúmque sanguinem generant, spiritus instaurant, ac viuificant.

5. Cur si cæca quadam vi operatur, exteriori corporis parti non admouetur? Sed quid opitulabitur tantis malis smaragdus, si à plurimis seplasiariis vitrum pro smaragdo vendi solet?

6. Pulueres smaragdi flocci facit, quum mortario pistillóque plumbeis, vel ex ære conflatis conterantur, quæ quantam perniciem afferant, ignorat nemo.

7. Huius auxilij auctores condemnat, quoniam nullam de hora, forma, & quantitate assumendi faciunt mentionem, sed in hoc confusi, euariant, & perplexi sunt. Deinde si in iure aliquo, liquoréve assumatur, notabilis illius portio, oris, fauciúmque parietibus adhæret: quare optatam valetudinem subsequi sperandum non est. Et si admirandam sanandi vim inesse putant smaragdo, cur alia tentant auxilia, malúntque ægros aliis præsidiis excarnificare, quando hoc solo ipsos conualescere sperant.

Vltimò. Non cessat accusare Gal. virum omnium rerum acerrimum indagatorem, & qui pro variis agnoscendis simplicibus multas orbis partes peragrauit, smaragdi substantiam, quum passim haberetur, ignorasse. Neque similiter priores, aut iuniores Græcos, nec verbum quidem de mirabili huius lapidis proprietate scripsisse. Quòd si Arabum maximi pollere contra venenum affirmarunt, hanc contra febres præsentaneum esse auxilium dicere sunt veriti: cuius etiam fuit opinionis Fracastor. *lib. 3. de contag. cap. 6. de feb. cum lenticul. in med.*

Sed hæc figmenta sunt, & meræ nugæ. Nam præter rationem improbat antidotum, quod ad epilepsiæ, cæterorúmque morborum præseruationem Auctores tantoperè celebrarunt. Nam lapides pretiosos, vt Sapphirum, Carbunculum, Hyacinthum, Rubinum, gemmas omnes, & Smaragdum pollere contra venenum, hancque præcipuam contra epilepsiam habere prærogatiuam firmant Lacun. *lib. 5. in Dioscorid. cap.* 114. Scaliger *exercit.* 33. *in Cardan. distinct.* 2. Castro *lib. 4. de meteor. Microscom. cap.* 4. edocti ab Auic. *lib. de virib. cord. prop. c.* 5. hásque vires cæca quadam, & latenti vi demonstrare nouit ille, qui facundissimam Gal. doctrinam fuerit perscrutatus. Quare Smaragdus habet vim, & occultam quandam proprietatem iuuandi cerebrum, & partes neruosas, qua etiam flaccido, debilíque cordi, & aliis præcipuis partibus iam iam labascentibus mirificam opem præstat, siue collo appensa, aut integra voretur, in annulo gestetur, aut ore sugatur, vel tenuissimè trita assumpta, vel denique exterioribus partibus admota. His enim omnibus modis medicamenta ab occulta qualitate operantia posse virtutem suam largiri, non ignorarunt antiqui.

A Hoc tam multis auctorum testimoniis fit manifestum. Nam Corallus è collo patientis supra stomachum appensus dolorem leuit, ex Auicen. *lib. 2. canon. cap.* 123. Sapphirus auctore Dioscorid. *lib. 5. cap.* 114. & Gal. 5. *simpl. cap.* 27. ictos à Scorpione iuuat. Stercus lupinum collo gestatum miro quodam modo colicos sanat, ex Gal. 9. *simpl. cap.* 21. lapides reperti in ventre pullorum paruorum hirundinis, corio vituli ligati, antequam terram tangant, collo appensi epilepsiam persanant, teste Dioscorid. *lib. 2. cap.* 49. Electrum paleas, & quisquilias omnes ad se trahit. Magnes ferrum, & concatenatas acus è longinquo. Medicamenta humores. Vipera quàm plurimis linis, & maximè marinæ purpuræ suffocata, eáque ægrorum collo suspensa mirificè prodest tum paristhmiis, tum B omnibus iis quæ in collo expullulant inflammationibus, ex Gal. 6. *simpl. cap.* 96. Si ergo hæc vera sunt, quod infortunium nostræ Smaragdo contingit, vt inter alexipharmaca recenseri non possit? quam virtutem illi attribuit auctor *lib. de incantation. cap.* 2.

Quare rerum occultæ proprietates minimè negandæ sunt. Nam & 11. *simpl.* 30. ad has recurrit, Pelopem accusans, quia causam redderet, cur cancri commorsis à cane rabido medeantur. Nam & ipse eodem loco se scripturum pollicetur, de iis quæ ab innata & occulta qualitate operantur. Quid plura? nonne herbæ cuiusdam succus apud vrbem *Posto* vocatam, artubus, vel cuilibet parti illitus merum sanguinem sudoribus eliciebat? prout refert Monardus *lib. aromat. c. de hordeol. in med.* Nonne Dæmones fugantur radice quadam nata in oppido, cui C *Macherus* nomen est, altissimo vertice supereminens, quæ appellatur *Baaras*, quæ, (*vt 7. de bello Iudaico, cap.* 25. Iosephus refert) circa vesperam velut iubar fulgurans, flammæque colore similis apparet, euellere eam cupientibus reluctatur atque refugit, nec priùs sistatur, euellentemque sequatur, quàm si quis vrinam muliebrem, menstruúmue sanguinem super eam fuderit. Quin & tunc, si quis eam tetigerit, certa mors est.

Describit Ioannes Barrus Lusitanus Historicus insignis, *decad. 2. lib. 6. c. 2. hist. Oriental. fol.* 82. & retulit Ioannes Buretus Benesse *in sua relat. vniuersal. part. 1. volumin.* 2. *de Insula, lib.* 1. Historiã, quã Maffæus eleganti stylo latinitate donauit, cuiusdã Ducis, qui in bello, licèt plurimis esset confossus vulneribus, nunquam per ea nec sanguinis guttam emittere potuit, quousque detractum est monile, quod gestabat in brachio ex auro fabricatum, in quo intus D inclusum erat os animalis cuiudam vocati *Cabal.* nati in regno *Iabua*, cuius ossis, dum tangeret carnẽ, tanta erat vis in retinendo sanguine, vt ipsum per vulnera exire non permitteret. Quod brachiale Prorex Indiæ ad Lusitaniæ Regem miserat in naui, quæ naufragio miserè fuit submersa, magnum profectò sympathiæ cum nostro sanguine argumentum, quas vires hoc os non nisi ab occulta proprietate exercere, ita est notum, vt probari non debeat.

Quid dubitandum? nonne paruissimus pisciculus, *Remora* dictus (naturæ portentum omnem fidem excedens) nauem plenis velis currentem remoratur, ex Arist. *lib. 2. de Histor. animal.* 14. Nonne torpedo tam longè piscatoris manum stupefacit? Nonne apud Gal. *lib. de purg. medic. facult. cap.* 4. Herba illa, infausta auctoris sorte adin- E uenta, ex iecore suillo è longiquo riuulum sanguinis proprietate quadam natiua suxit? Quidquid Ioan. Baptist. Siluaticus hanc Historiam, (quam Peramatus, Conciliat. Musa, Marcello Donat. Valles. & plures alij veram esse affirmant) fabulosam, falsam, non credendam, tanto auctore indignam, operi insertam, à Gal. libris expungendam, inflatis buccis effutire non erubescat: Cuius argumenta, vt inania, & prorsus nulla, in com. *Hist.* 11. *lib. 2. Histor.* latiùs ex probatorum auctorum mente refutabimus. Interim constet Smaragdum, & lapides pretiosos ab occulta quadam prodesse proprietate. De qua lege eruditissimum Fernel. *lib. 2. de abdit. cap.* 17. Cardan. *lib. 2. contrad. tract. 1. contrad. 2. &* 1. *de venen.* 25. Marcell. Donat. *lib. 6. de hist. Medic. mirabil.* 3.

Nunc Mundel. rationes singulatim expendendæ. Dic ad prim. Licèt Smaragdus frigidæ, & siccæ sit substantiæ,

non proinde calorem febrilem conferuabit, sed extinguet; his enim qualitatibus putredo, malignitas, atque contagium arcentur, humidis verò infolefcunt, & exafperantur. Craffam verò huius lapidis fubftantiam non curo: nam occulta qualitate plus iuuat,quàm fubftantia fua nocere poffit; illa autem Smaragdum pollere contra venenum probat Nicol. *lib. de peft. cap.* 42. Sicut enim duritie, & foliditate Adamas,alacritate Carbunculus, Sapphirus fplendore, varietate Opalus,nitore Chryfolitus, diuerfitate Achates antecellunt, fic pulchritudine fua Smaragdus eft præftantiffima, & hominis falubritati confert eximiè, & perfpicuitate fua fpiritus fubftantiam recreat, vnà cum humidi concocti abundantia. Subfcribit Auer. 5. *collig. cap. de Smaragdo*, vbi ipfam contra omne venenum pollere affirmat.

Ad 2.dic. Smaragdo affumpta ea fequi commoda, quæ ad potum Lemniæ terræ fubfequi prifci confirmarunt. Extat non inelegans hiftoria apud Auenzoar *libr.* 2. *theiʒir.tract.*1.*cap.* 5. quam confirmat fe ex vfu herbæ venenofæ paffum dyfenteriam, appofitàque fupra ventrem Smaragdo, & detenta in ore abfque trituratione, ex improuifo fuiffe liberatum, & fuprà *in eod.cap.* & *in præfat. fui operis*, in cura fluxus venenofi, non nifi ad hoc auxilium, tanquam ad facram anchoram accedit. Quod effe præftantiffimum firmarunt Guainer. *prop. cap. de fluxu venenofo*. Antonius Carthaginienf. *libr.* 1. *de febr. peftil. tract.*13.*rubric.*2.Lang. *lib.* 2. *epift.*49. Maximè fi in modica, fex vel nouem granorum quantitate, vt inquit Auenzoat *loco cit.* propinetur. *Quoniam fi à principio fcineris morbum effe ex veneno, citiffimè tunc dare debes infirmo ex optima Smaragdo pondus nouem granorum hordei, ex Smaragdo trita, & cribellata fubtiliter, cum aqua calida ieiuno ftomacho, & videbis in operatione huius, & in effectu rem mirabilem, &c.*

Ad 3.dic. Smaragdum, & alios pretiofos lapides accuratè læuigari, & in pollinem tenuiffimum verti poffe, quorum puluerem, citiffimè ob fubftantiæ fubtilitatem cordi trementi, flaccidóque promptiùs opitulari poffe non imus inficias, quàm fi integra pro amuleto fufpendantur. Licèt hoc modo etiam mirabiliter prodeffe poffe, Zoar, fuprà retulerit his verbis. *Et confert Apoplexiæ fi collo fufpendatur, & fi teneatur in ore, dentes confortat, & ftomachum, &c.* Neque ab hac via te recedere cogat, quòd videas plurimos, & non infimæ notæ viros, Occidentales Smaragdos, vt corrofiuam, & perniciofam naturam habentes condemnaffe, de quorum numero funt Lacuna *lib.*5.*in Diofcorid.cap.*114.Garzias ab horto, *colloq.* 44.*de aromat. Indiæ*, Fragofus *difcurfu* 1.*eod. tit.* Horum enim opinio fabulis eft plena, ac meris nugis: Nam feplafiarij pro parandis antidotis ferè cum vtilitate fumma Occidentalibus vtuntur.

Ad 4. Negandum eft folùm ea triftitiam abigere, quæ corpus fanguine & fpiritu reficiunt, quum plura id etiam efficere poffint, provt Auic.*libr.de virib. cord.* manifeftè edocuit; cuius generis cenfentur effe gemmæ omnes, lapides pretiofi, & alij quos latente vi, humanæ naturæ conferre auctores celebrarunt.

Ad 5. Ab occulta qualitate hunc lapidem prodeffe contra venenum, præter citatos auctores locupletiffimi teftes confirmarunt, de quorum numero funt Rabbi Mofes de Ægypto 22.*partic.aph.* 30. Fallop.*lib.*2. *de tumorib. præter natur.*27.*de bubone peftifero*, qui fuo, & Medicorum Venetorum confilio, Smaragdum cõtra peftem plurimùm pollere arbitratur. Et Marfil. Ficin.*in fua epidem.antidoto*, tantàm, tamque cardiacam vim in hoc lapide fitam effe refert, vt tyris eius afpectu ftatim lumina cadant: de quo argumento fat multa congeffit Vinarius, qui tam mirabilem Smaragdo virtutem concedit, vt ipfius puluerem iniectum fuper bubonem peftiferum, omne venenum arcere fibi perfuadeat, quod etiam confirmant Lacuna *in præfatán lib.*6.*in Diofcorid.* Patres *cenfur.*3.*in Mefuem,tit.de Smaragdo*.Ridiculum autem eft vfum Smaragdi faluberrimum condemnare,quòd vitrum pro ea vendatur: nam calumnia hæc,ipfius excellentiam non obfcurat,nos enim de adulterata non loquimur.

Ad 6.Rectè arguit, plurima fubfequi poffe incommoda,fi lapides pretiofi piftillo, mortarióque plumbeis conterantur: nam ex iis perniciofam virtutem acquirere non eft dubitandum, provt notat Mathiol. *lib.* 5. *in Diofcorid. cap.* 114. Ex impuro enim metallo medicamenta acquirunt acrimoniam; qua de caufa aqua per plumbeos canales deriuata dyfenteriam facere poteft, ex Gal.*lib.*7.*fec. loc.cap.*2. Nam metalla plurimùm participant de fulphure, & argento viuo. Parentur ergo mortaria, piftillàque ex auro puriffimo, vel argento; fiatque curiofa trituratio, lenis, fine motu & agitatione; hæc enim virtutem medicamenti non exoluit.

Ad 7. Inani fundamento nixus, Antiquorum dicta condemnat, quòd de quantitate propinanda huius lapidis nihil mentione dignum fuerint commentati: Nam, vt fuprà vidifti, Arabes in hoc negotio funt conformes, qui pondere granorum nouem,aut fex affumendam confulunt. Qua quantitate epota, quum fit aliquo liquore cardiaco diffoluta, oris, fauciúmve parietibus adhærere non poteft. Neque hoc auxilium repudiandum eft, quòd Gal. Græcíque eius vfum ignorauerint, quum plurima Arabes inuenerint, partim ab ipfis ignorata, partim prætermiffa,quæ vt notiffima prætereo.

Ex quibus illud colligas oportet, in febribus venenofis, & peftiferis hunc lapidem fecuriffimè adminiftrari, præfertim fi diarrhœa adfit, qua præfente huius auxilij vfus tutiffimus eft,vt Hiftoria quadam probat Ioan.Mich. Pafchal. *meth. curand. libr.* 1.*cap.*36. Quod fi in putridis exhibeas,non errabis: nam roborata natura antidoti vfu, putridum,noxiúmque humorem citiffimè expellet.Quàm mirabilis fit eius virtus, explicat ex fententia Marbodæi, Doctiffimus Renodæus *lib.*2.*Inftit.Pharmaceut.fect.*2.*c.*1. his carminibus.

Omne virens fuperat forma viridante Smaragdus,
Collo fufpenfus dirum fugat hemitriæum,
Et fanare poteft ipfa ratione caducos,
Fertur lafciuos etiam compefcere motus.

Obferuatio XX.

Diarrhœa venenofa Smaragdo affumpta curatur.

Nobilis quidam Lufitanus in fluxum incidit ventris diutinum,quo miferabiliter cruciatus, in tabē quum effet pronus,(erat enim gracilis, & excarnis) Medicorum opem implorat, narràtque fe ab Amafia, pyra tria oblata deuoraffe, quibus affumptis illicò alui profluuium cum diris torminibus fuiffe expertum. Plurima ex abftergentium primò,deinde adftringentium fylua medicamina parantur. Per fedem infufa, & per hos exhibita, quæ cum aliis veneni vim infringentibus auxiliis effent commixta. Sed in caffum omnia tentantur, nam fuborta febricula, vires abfumebantur magis. Tandem cùm de veneno fufpicio effet,propinantur cardiaca, & Alexipharmaca. At malum folùm Smaragdo tenuiffimè trita,& conferua Cydoniorum obuoluta conquieuit, quam alternis diebus ieiuno ventriculo affumebat, fuperbibita aqua in qua priùs tragacanthum coquebatur. Smaragdi quantitas erat pondus 12.granorum, quam cùm quinquies deuoraffet, à fluxu immunis euafit.

HISTORIA XXIII. CELSI, De Epilepfia.

Epilepticus, fanguinis humani potu fanatus.

*Quidam iugulati gladiatoris calido fanguine epoto, tali morbo fefe liberarunt, apud quos miferum auxilium,tolerabile miferius malum fecit, &c.*Cornel.Celfus, lib.3. c.23. de comitial.morb.curat.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XIV.

Quòd sanguis humanus ad curandos morbos sit ex vsu. Contra Ioan. Rodericum eruditissimum.

PARAPHRASIS.

HAnc Historiam repetit Aretæus *lib. 1. de curat. morb. diuturn. cap. 4.* Licet enim auxilia ex humano sanguine parata, ficulnea esse, & nullius vsus plurimi iudicauerint cum Gal. *lib. 10. simpl. tit. de sanguine*, qui nunquam eo vsus est, immò vana eius experimenta censens, timuit ne curiosus, aut stolidus videretur, si tantis, támque probatis auxiliis non fidens, sanguinem animalium plus posse præstare opinaretur. Quare si quis hæc experiri velit, certò sciat, damnaturum se non modò eos qui talia scripserũt, sed se delusum facto periculo inueniet, & præstigiatoris opinionem incurret, vt ait Aët. *ex ipsius doctrina tetrab. 1. serm. 2. c. 85.* Neque vt verum fatear, ipse Gal. *lib. 2. de antidot.* neque Paul. *lib. 7.* nec Myrepsus *tract. de antidot. antidot. 439.* electuarium ex sanguinibus describentes, humanũ sanguinem iniiciendum curarunt, & Barbari, à quibus auxiliorum multiplicium sylua emanauit, ne verbum quidẽ de humani sanguinis vsu retulerunt. Neque Dioscorid. *lib. 2. c. 72.* animalium sanguini tantas attribuens vires, de humani sanguinis vsu vllam fecit commemorationem.

Attamen cùm multa reperiantur auxilia, quæ post veterum memoriam, humani ingenij sagacitas adinuenit, quibus, Ars nostra clarior indies magis ac magis fit, & ampliùs efflorescit, placet pro expositione historiæ, aliqua de sanguinis humani vsu ex probatis auctoribus prælibare. Nam quid obstat sanguinem bibi, deferri ad venas, ibíque alere, & in perfectissimam substantiam cõuerti? Sicut enim lac si ab vbere sugatur, & cum sacchari, aut mellis momento, ne concrescat, assumptũ, nutrire apprimè, & ad extremam maciem redactos impinguare potest: sic sanguis, si ex fissa modicè vena exhauriatur, aut recenter eductus assumatur, macie, aut senio iam confectos reficere potest.

Cur hectica febrili, aut senili exesi, omníque auxilio destituti, sanguinem adolescentis non sugent more hirudinum auidissimè? valentis inquam adolescentis, sani, læti, temperati, non rufi, (huius enim sanguinem venenum esse auctores passim tradiderunt) cui sanguis sit optimus, sed fortè nimiùs: non biliosus, nam calefacit: & si ad intemperiem declinet, ad pituitosam vergat satius est, vt affirmat Rondelet. *lib. de ponderib. & mensur. cap. 21.* quoniam præ lentore promptiùs affigitur partibus, & citiùs extenuatos instaurat, & refocillat. Lege de sanguinis humani vsu pro reficiendis senibus, Marsilium Ficinum *lib. 2. de studios. sanit. tuend. cap. 11.*

Denique tanta est sanguinis humani efficacia pro sanandis morbis, vt ex ipso oleum ad plurimos vsus distillare cogantur Medici, ex quo ad ignem apposito, liquor quidam suauissimus emanat, contra comitialem, alióśque exitiales morbos mirabilis; prout asserit Ioannes Guinterius Andernacus *tract. de oleis, tit. de ol. ex sang. hum.* Vide quæ de aquæ ex sanguine humano destillatæ dignitate, ac excellentia dixit Guainerius ex Montagnanæ sententia, *c. de hectica*: nam contra Elephantiasim, & Epilepsiam miram præstat opem; quam in alendis, restituendísque corporibus plurimum prodesse confirmat Hieronym. Rubeus *in pharmacop. tit. de aquis ab occulta qualitate operantibus*: & priùs Arnald. Villanou. *in lib. de distillat.* elegantissimè disseruit: Denique sanguinem gladiatorum mederi amori & epilepsiæ, firmat Plin. *lib. 28. cap. 1.*

Quid plura? nonne hæc vera sunt, & tantorum virorum firmata testimoniis? Cur ergo Ioannis Roderici opinioni standum est, qui *lib. 2. in campos Historiales Dioscorid. philologia 19.* illorum auctoritatem contemnit, futili solùm nixus argumento, quòd Gal. sanguinis humani vsum nunquam fuerit expertus? Nam hoc modo hydrargyri vsum mirabilem, & ad plurimos arcendos, curandósque morbos ab omnibus summoperè commendatum dãnabimus, quòd Gal. eius nec intus assumpti, nec extrà appositi, vllam fecerit experientiam, vt apertè docet *lib. 9.*

A *simp. tit. de hydrargyro.* Sic Antimonium aduersus exitiales ægritudines efficacissimum in vacuando, cõdemnabimus, quòd veteres de illius præstantia mira, nec verbum vllum protulerint. Sic plurimorum medicamentorum quæ ab Indiis adsportantur, vires eximias vituperabimus, quòd de eis nihil mentione dignum scripserit prisca vetustas. Sed de his satis, ad alia gradum faciamus.

HIST. XXIV. SCRIB. LARGI, De Epilepsia.

B Epilepsia, ebore assumpto, curatur.

SCio Romæ quandam honestam matronam aliquos morbo comitiali liberasse hoc medicamento: *Eboreæ scobis hemina, mellis Attici pondo libra hæc in vnum miscentur, vtere, &c. Scribonius Largus*, libro de compos. medicament. compositione 16.

PARAPHRASIS.

FOEminas plurimas apud veteres Medicinam liberaliter exercuisse, suprà in explicatione Historiæ 7. latiùs demonstrauimus. Nunc ad Ebur, nobile sanè, & proficuum medicamentum, & pro variis propulsandis morbis celeberrimum, immò ad comitialem morbum refrænandum, eiúsque immanissima symptomata coërcenda præstantissimum, nostra conuertatur oratio, cùius medicamenti ab auctore descripti compositio, ex ebore, & melle

C constat. Hoc constat vnanimiter apud auctores, pro frigidis morbis cerebri summo præsidio esse; nam flatus discutit, humiditatem arcet, crassos, viscosos, tenacésque humores coquit, attenuat, incidit, & pituitosum humorem, in accommodum vertit alimentum, de cuius præstantia, electione, & vsu sat plura dixere veteres.

Eboreæ scobis, hoc est materiæ minutissimæ, quæ ex mutuo serræ, vel alterius instrumenti ferrei attritu decidit, (Latini vocant elimatam scobem, auctore Plin. *lib. 11. cap. 37.*) Heminam iubet assumendam, hoc est, vncias nouem cùm sit eadem cum cotyla, apud Manard. *12. epist. 1.* & cotyla nouem contineat vncias, ex Gal. *6. sec. gener. cap. 6.* Quæ eboris, vt ita dicam, farina crassior (hanc enim & colore, & crassitie repræsentat) cum libra mellis com-

D mixta optimum electuarium parat. Ex quo terna cochlearia assumenda sunt in die per duos menses continuos. Cætera quæ in eodem loco miscet, nempe sanguinem testudinis masculæ, si puer fuerit, è contra fœminæ, si puella laboret, & sanguinem palumbi masculi, clauo Cyprij æris acuto iugulati, vtpote superstitiosa, & extra Medicinæ professionem, vt ipse inquit, cadentia consultò omittimus.

De eboris vtilitate, ac pro curandis morbis vi mira, veterum & iuniorum plurimi multa literis consignarunt. Illud enim mirificè adstringit, roborat, visceráque flaccida confirmat, ventriculum debilem tuetur, cordis prodest affectionibus, cardiaca vi præditum est eximia, qua melancholiam abigit diuturnam, lætitiam procurat, splendidos reddit spiritus, fœminas fœcundat, & ad con-

E cipiendum aptissimas reddit, semen vniendo; spiritus viuificos cogit, & resolutioni ineptos facit. Alba sistit vteri purgamenta, pro verminibus necandis optimum si quod alterum est auxilium, cùm mirum in modum venenis, venenosísque morbis resistat: quare in præstantissima venit antidota. Diuturnis opitulatur obstructionibus, menses mouet, & demum cerebrum, lienémque corroborat, pro cuius morbis debellandis vnicum est propugnaculum. Neque fidas Lacunæ dictis *lib. 2. in Dioscorid. com. cap. 50.* ipsum fossile, & minerale reperiri pronunciantis, cùm hoc merum sit figmentum; nam omnes, qui de eius historia & vi latissimè scripserunt, quos longum esset recensere, hoc tanquam falsum silentio prætermittunt. Accepit, vt reor, Lacun. à Clusio, *ad cap. 14. lib. 1.* Garziæ ab Horto, *lit. 2.*

Obseruatio XXI.

Eboris ad plurimos morbos vis mirabilis.

INter præstantissima præsidia, quæ ad viscera roboranda ab auctoribus quotidie, passimque proponi solent, nullum adeò ebore est excellentius; licèt eius vsum, vt rem paruo pretio æstimatam, & contemptibilem parui pendant Medici. Fidissimo mihi experimento compertum est, eius vtilitatem ad flaccidum, resolutúmque ventriculum firmandum, cardiacam, mirachialem, cæteràsque obstructiones esse maximam; quam mirabilem, tentatis omnibus aliis auxiliis, in deploratis morbis, semper inueni. Eius tenuissimam scobem, aut ramenta subtilissima, in pollinem redacta, cum saccharo: in pari quantitate permixta, in tabellas formata: diluculo vnam, quãtitate drachmæ assume, desuper merũ generosum pota, aut naphæ, melissæue distillatam aquam. Si febris, aut calida adsit partiũ intemperies, rosacea satis esto: experiaris, & miraberis effectum.

HISTORIA XXV. RASIS,

De Epilepsia.

Epilepticus, assumpto melanagogo medicamento, præseruatus.

Q*Vidam Epilepticus consuluit nos, sed cùm esset macilentus, cogitauimus quòd morbus non esset ex abundantia phlegmatis, sed ex melancholia, & fecimus sibi vomitum prouocari, & dedimus postea medicinam * purgantem melãcholiam, & per tres menses præseruatus est à casu, &c. Rasis,* in libro de mirabilibus auscultationibus, quas expertus est,

PARAPHRASIS.

ECrasso succo, eóque vel pituitoso, vel melancholico oriri Epilepsiam, auctor est Gal. 3. *de loc. affect. cap.* 7. quod cæteri deinceps confirmarunt. Ab hoc tamen crasso, terrenóque humore hunc morbum pronatum, curatu esse difficiliorem nullus dubitauit: tum quoniam humor iste pertinax est, & rebellis, maximè quum per minus actiuam qualitatem emendetur, qualis est humiditas, quæ in agendo iners esse solet; tum quoniam lapsus ob siccitatem, est cerebri temperamento improportionalis valde.

Cur ergo, si hic affectus à melancholico humore ortum duxit, per inferiora purgando, iuxta Senis sententiam latam *lib.4.aph.9.* Vomitum vt salutarem consuluit? quem in quartana prouocandum imperat *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 11. præsertim cùm iste humor grauis, suo pondere ad imas vergat corporis partes, per quarum ductus communes, & amplos promptiùs expurgatur. Respondet Argent. *in com. cit. Aph.* vomitum non imperari melancholicis, huius humoris habita ratione, sed ad pituitam expurgandam, quæ in his sæpè in ventriculo ob multas rationes gigni consueuit, cerebri, & aliarum partium diros effectus paritura; velut in quartana, in qua ob humoris motum in accessionibus quarto quoque die ad ventriculum confluit, quæ nisi vomitu expurgetur, grauiora damna efficere apta est. Quibus autem notis humor melancholicus cognoscatur, explicat inter omnes Alzarius à Cruce *lib.3.de epilepf.lect.*24. Quæ autem sint medicamenta melancholiam expurgantia, passim reperies apud Auctores, & præsertim apud Mercat. *lib.* 1. *de morb. intern. cap.*17. Nicol. Pison. *lib.*1. *de cognoscend. & curand. morb. cap.* 23.

QVÆSTIO XV.

Quòd Hipp. Galeníque sententia eadem sit cum Auic. opinione, quòd medicamenta purgantia similitudine substantiæ humores attrahant. Contra communem Medicorum sententiam.

COMMENTARIVM.

A *PVrgantem melancholiam.*] Num dentur medicamenta, melancholiam, aliósque humores à proprietate vacuantia, quæstio est dissensionis, litigiíque plenissima. Inter omnes audiamus primò Auic. Philosophum grauissimum: Is enim, licèt Gal. se esse fidissimum interpretem profiteatur passim, in hoc dogmate ab ipso dissentit, caput que ipsum 4. 1. *cap.* 4. asserentem, purgantia humores attrahere à similitudine substantiæ, eo solùm fretus argumento, quoniam si attractio fieret cum conuenientia, & similitudine, maius ferrum attraheret minus, & maius aurum attraheret minus aurum, cùm ista sint valde similia inter se. Quo pacto autem hic auctor cum Gal. consen-

B tiat, difficile est enucleare: Hoc enim quæsitum, & olim & nunc, multorum diu malè torsit ingenia, nec adhuc capit discordia finem, tunc acceptura cùm Ioue missus ab alto interpres diuum tulerit responsa, aut superiori Dei numine afflata Sibylla panderit, adeò anceps, intricabiléque dubium est; nec dubita, nam vera fides. Conabor tamen, etsi non definire, quod impossibile, saltem proximè collimando, subodorari veritatem; illud vnum veritus, ne insatiabilis latè vagandi ardor, plus ingerere compellat, quàm conficere posse videamur.

Purgans medicamentum humorem communi quodam tractu prolicere, confecutione ad id quod vacuatum est, ne vacuum quicquam subsistat; & omnes promiscuè, hirudinis, aut cucurbitæ vice attrahere, primò tenuiorem, deinde crassissimum, cum Erasistrato censuerunt multi, explosi à Gal. *lib. de medic. purg. facult. cap.*2. & *lib.*2. *de*

C *element. vlt. & alibi.*

Rursus. Purgans medicamentum in humorem priùs conuerti, conuersum expelli, imprudentis Asclepiadis puerile dogma conuellit Galen. *lib. de ther. ad Pison. cap.* 3.

Cordatissimus Mesuë è temperamentorum labyrintho cœlestes implorat opes; Nam vt Gal. *lib. de theriac. ad Pis. cit.* Deus enim est ille, sicut in hominibus natura, prout sentit Homerus, qui similia similibus adducendo, diuinas eo pacto suas vires ostendit.

Nuper Puteanus ingeniosissimus integro opere Gal. deludens, medicamenta inquit, calore, vel offensione quam naturæ inferunt, vel quia substantiam habent à nostro calore minimè coctilem, purgationes obire, Arist. sequutus *lib.*1 *.probl.*42. quorum argumenta latè refutabimus *lib.*4. *in com. hist.* 12. modò habenas calamo præstare oportet, ne in libellum tractatus accrescat.

D Ante omnes admirandus Senex *lib.* 1. *de nat. hum. text.* 31. probat, similitudines rerum in substantia, & medicamentorum tractiones, & alimentorum nutritiones efficere, stirpium, & feminum exemplo, nam sicuti quædam attrahunt dulcia, alia insipidum, amarum, aut salsuginosum, vtpote sibi simile, sic medicamenta sibi familiarem humorem educunt. Sequitur Gal. 3. *simpl.* 24. 25. & *lib. de purg. med. facult. ferè per totum*, & 3. *de facult. nat.* 7. 8. & *alibi sæpè.*

Ad eandem deducit particulares rerum amicitias, (sympathias vocant) ad contrarietatem verò in substantia, antipathiam, & deleteria venena. Hanc similitudinem vocat substantiarum temperamentum, sæpe qualitatem, vel pro-

E prietatem, certum, vel occultum temperamentum, virium subiectum, naturam, animam, calorem natiuum; quæ nominum varietas doctissimos solet decipere, existimantes, diuersa illis significari.

Hæc similitudo non est sita in mixtione primarum qualitatum elementorum, à qua quidpiam vel calidum, vel frigidum dicitur; non in modo substantiæ, à quo quidpiam tenuis, vel crassæ substantiæ; rarioris, vel densæ dicitur, quam multi vitium vocant materiæ, sæpiùs materiæ copiam, vel paucitatem, puritatem, aut sorditiem; in quibus non sunt recipiendi qui hoc putant, quia istæ secundæ sunt qualitates, primarúmque variam mixtionem significant. Consistit ergo dicta similitudo in modo mixtionis quatuor elementorum, ex quorum varia mixtione, imparíque mensura, rerum consurgunt innumeræ

innumeræ proprietates,ex Gal. 4. *simpl.* 24. Quæ verò sit, & quomodo adaptentur elementa ad istam mixtionem, vix exponi poteſt,rectiùs mente concipi.

Secantur ſecundùm minimas portiones elementorum ſubſtantiæ; illæ minimæ portiones, & fragmenta miſcentur,vniuntúrque in compoſitum. Illa mixtio eſt varia, & in variis compoſitis; ideò variæ inſurgunt, & innumeræ proprietates, quod aliquibus exemplis euadet manifeſtiùs. Sicuti enim ex eiſdem literis, quæ nominum ſunt elementa,variè aptatis,variæ voces exurgunt, ſcilicet Roma vrbs,Maro poëta, Aaron Pontifex, Amor, Mora, &c. Et ſicuti ex diuerſis metallis, ære, ſtanno, argento,auro, ſimul liquatis in impari menſura, diuerſa à prioribus, & totidem quoties liquabuntur. Sic ex iiſdem elementis variè concurrentibus, vnitis,& mixtis, variæ manant proprietates, & innumeræ ſimilitudines & diſſimilitudines rerum inſurgunt.

Ex his Plinij admiratio *lib.*7. *cap.* 1. cùm in facie, vultúq; noſtro decem ſint,aut paulo plura mēbra, nullas duas in tot millibus hominum indiſcretas effigies exiſtere.Hinc illa Toranij verſuti mangonis deluſio, qui Marco Antonio iam triumiro, eximiæ formæ pueros, tantæque vnitatis, vt tanquam geminos ſexcentis ſeſterciis venderet, cùm tamen in Aſia genitum vnum, alterum trans Alpes, ſermo detegeret fraudem, & Antonio de magnitudine pretij conquerenti, Reſpondit Toranius, ob id ſe tanti vendidiſſe, quoniam non eſſet mira ſimilitudo in illis eodem vtero genitis: diuerſarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri, ſupra omnem eſſe taxationem.

Illud ergo temperamentum quod ex elementorum ſubſtantiis in minimas partes diuiſis, agentibus inuicem reſultat, temperamentum ſubſtantiarum dicitur. Refert autem ſcire,quòd & qualitatum, & ſubſtantiarum manent virtutes, quarum illæ primum conſtituunt temperamentum,iſtæ ſecundum ſubſtantiarum,cui Gal.attribuit actiones alimentorum, medicamentorum tractiones, ſympathias rerum mutuas: Contrarietati mixtionis,antipathias, deletaria venena,morbos à tota ſubſtantia,quos Fernel. & Argent. ad quartum morborum genus deducunt.

Et ne in refutandis auctorum opinionibus de cauſa attractionis medicamentorum ſimus multiloqui,breuibus ſic rem perſtringamus. Qui formam, eiúſque ſimilitudinem cum humore attractionis cauſam concedunt, coguntur aſſerere vnum ſimplex medicamentum, vnum tantùm humorem attrahere, vi & proprietate formæ,alios verò ſi educat, naturæ fieri irritamento. Quis enim validiſſimo ſtibij grano non ſic cenſuit? priores etiam ad ſenſum Galeni etiam ſimpliciſſimo medicamento, contrarias per ſe operationes,ſeu diuerſas tribuūt,quoniam medicamentum ex mixtionis modo cum multis humoribus ſimilitudinem poteſt habere: Si namque ſimilitudo proportio eſt, atque relatio, poſſibile eſſe cenſent,in re vna plures reperiri proprietates; ſicin vocibus vna vox cum aliis conſonantiam habet, ſcilicet bellum, cœlum, duellum,telum, ſacellum. Tam anceps hoc argumentum eſt, vt ex eo mirari ſubeat artis incertitudinem,nullo veterum idem cenſente,nec iuniorum ad amuſſim exarante. Inter Muſarum aues celeberrimas,& tot luſcinias ſuauiter modulantes, iudicium proferre Phaëtonteæ temeritatis plenum exiſtit, aſſueto præſertim in triuiis ſtridenti miſerum diſperdere carmen.

Nam nec adhuc Vario videor, nec dicere Cinnæ.

Digna; ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.

Proponam tamen quædam per ſe nota, ſolida rerum fundamenta, ex quibus Galano, Auincennæ, vſuíque medico probabiliorem poſſimus deducere concluſionem.

Recipiunt omnes actiones à forma fieri, tanquam à primo, præcipuóque agente; ab eadem cum particularibus proprietatibus particulares etiam actiones fieri, & omnes actiones inſtrumento operari, quod temperamentum vocant. Hoc inſtrumentum in medicinis à proprietate operantibus, calor eſt medicamenti in pleriſque, humores fundens,meatus aperiens, motum accelerās, omnibus noſtri corporis partibus magnū præſtans auxilium,&

A emolumentum.Secundum inſtrumentum, natiuus noſter calor eſt,calida in actum ſuſcitans, frigida comminuens, vtrorúmque tenuiores partes in vapores ſolutas ad purgandum humorem deducens: Qua ratione partis natura irritata, ad expulſionem humoris peccantis promouetur, relictis in ventriculo craſſioribus:idcircò frigida medicamenta ſegniùs operantur.

Illud tamen non omnes recipiunt, vtrùm illa proprietas attractiua,ſimilitudini tantùm mixtionis ſit tribuenda, an formæ ſimilitudinis, vel influxui cœleſti,illi ſimilitudini mixtionis, vel formæ demandato: Concedunt tamen omnes, attrahentia, ſimilia attrahere, non tamen omnia ſimilia proprietatem habere attrahendi. Quibus præhabitis, noſtram mentem aliquibus propoſitionibus redde-
B mus firmiorem.

Sit prima propoſitio. Quæſita ſimilitudo temperamento primarum qualitatum tribui non poteſt. Quia Cnicus calidus ſiccus trahit pituitam frigidam humidam; nec ſecundis qualitatibus,quia Agaricus,& Colocynthis, tenuis ſubſtantiæ cùm ſint, educerent craſſiorem pituitam; neque ſolidum, adſtringénſque rhabarbarum,tenuem bilem, & odora Aloë,fœtentem bilem. Ergo vel in forma, vel in mixtione ſecunda elementorum ponenda eſt.

Secunda propoſitio. Certis mixtionibus naturalibus, quæ Dei opera ſunt & naturæ, & certæ & ſpecificæ formæ ab initio datæ ſunt, Creatoris beneficio omnia ſuauiter diſponentis. Sic illi mixtioni equi forma illi piſcis data eſt: omnibus in poſterum ſe propagantibus ex ſemine ea benedictione imbuto.

C Tertia propoſitio. Sicut certis mixtionibus datæ certæ formæ ſpecificæ, ſic illis datæ ſunt certæ, & ſpecificæ proprietates, ſcilicet alimentorum, in quæ ſine doctore feruntur: Sic illi herba victus eſt, huic os, illi caro, huic palea, huic elleborus, illis cicuta, aliis vipera, ſcorpius, ſtercus, ſanguis.

Quarta propoſitio. Sicut certis mixtionibus certæ formæ, certæ alimentorum proprietates, ſic datæ ſunt certæ amicitiæ(ſympathiam vocant)inter ferrum, & magnetem, electrum, & paleas,inter arbores,animalia,piſces,aues, & hæc inter mixta ex elementis, & etiam inter non mixta. Ex iis Gallus orientem ſolem, Heliotropius herba illum vertentem,Mirus flos illum occidentem reſpiciunt. Magnes Arctici poli ſtellas rimatur. Quæ tanta iſta rerum amicitia,quæue etiam mixtio elementalis in cœlo, vel ſole, vt iſtis mixtionibus inferioribus ſimiletur? Certas verò
D inimicitias rerum certis mixtionibus demandari, certius eſt quàm vt exemplis egeat. Poſuit Deus inimicitiam inter viperam,& mulierem, & ſemen eius. Sic omnis vipera omni homini, omnis hominis ieiuni ſaliua omni viperæ venenum. Gallum miluus, leporem canis odit. Demum ſunt alia innumera, inter quæ mutuus adeſt diſſenſus, quorum innumera ferè exempla propoſuit clariſſimus Ruellius *lib.* 1. *de nat. ſtirp. cap.* 22.

Quinta propoſitio. Sicut datæ certæ alimentorum proprietates,certæ amicitiæ ſpecificis mixtionibus; ſic certæ proprietates venenorum illis è diametro oppoſitæ mixtionibus aliis tribuuntur,quæ deleteria ſunt venena: inter metalla Arſenici ſpecies, Aconiti inter herbas, Lepus marinus inter piſces,Vipera,Aſpis,Baſiliſcus, Scorpius in-
E ter animalia, & pleraque alia.

Sexta propoſitio. Pareſt, veriſimile, & rationi conſentaneum, dari rebus aliis in ſubſidium hominis proprietates certas, certis mixtionibus congruas, quas in medicamentis proprietates attractrices vocamus. Sic apud Plinium, *Terra nobis malorum genuit remedium.* Proprietates hæ ex ſummi Omnipotētis facultate ſuprema multis herbis,& aliis rebus datæ ſunt, vt ſimiles humores è corpore trahant, quibus poteſtatem dedit trahendi illos,& ſimilitudinem ad attractionem conſtituit, non identitatem. In obſequium itaque, & poteſtatem hominis, medicinas creauit ſimiles humores è corpore proprietate attrahentes,vt attrahere natæ ſint, non trahi: Sic dedit vim trahendi humores ex vi mixtionis ſimiles medicamento, non eoſdem ſpecie. Sic præbuit vim magneti trahendi ferrum, non alterum magnetem. Illam proprietatem medica-

mentis dedit, aliis in potentia, vt ſuſcitamentum è corpore adepta in actum deducerentur, aliis in actu dedit. Sic herbæ illi apud Thraces Bithyniam incolentes inuentæ, poteſtas trahendi ſanguinem data eſt, quam tanquam venenum mortiferum. Gal. refert, & noſtri cognoſcunt, ſed occultant. Sic ſuccino data poteſtas trahendi paleas, & quiſquilias omnes. Sic ſuccò cydoniorum data actu poteſtas eſt, vt iuxta poſitum venenum ex ſucco Ellebori albi confectum perimat, ſeu debilitet, quòd aliis pluribus contingere poteſt.

Septima propoſitio. Similis proprietas, poteſtáſque iuuandi, & perdendi mixtis huius mundi, aliis etiam extra mundum inferiorem data eſt, in quibus nulla inuenitur ſimilis, vel diſſimilis mixtio, vt ex ſola ſimilitudine, vel mixtionis, vel formæ, rerum amicitia, vel inimicitia deduci poſſit: Quæ quæſo ſimilitudo, vel mixtionis, vel formæ, data eſt inter magnetem, & polum Arcticum; Gallum, & Solem; Heliotropium, & alia?

Approbant omnes ex certis ſiderum coniunctionibus, in cœli certis partibus mutuò concurrentibus mira euenire, & bella, & mutationes ingentes, & miſerandas peſtes; quos aſpectus Auic. vocat cœli formas, dicens, *ſunt formæ ex formis cœli, &c.* quarum euentus ignoratur, quod ab Hipp. videtur accepiſſe *lib.* 1. *de natur. human. text.* 7. Quæ horrenda calamitas interdum toti penè orbi communis, aliquando climati, interdum prouinciæ obſeruata eſt, vt experientia firmat Amat. 7. *centur.* 27. & vltra hæc, rariſſimis, & exitialibus ſymptomatibus comitata, circumſcripta tamen diebus, & termino quem non præterit, interficit autem ſudore, ſternutamento, grauedine, vt Ioannes Bochelius, Salius, Mercurial. Laurent. Scholtzius *lib.* 2. *conſil. & epiſt. Craton.* confirmant. Sunt & alia mathematicis obſeruationibus ab orbe condito obſeruata, & ſiderum inimico concurſu, vel aſpectu oborta, ex quibus aëri venenata qualitas communicata, etiam citra corruptionem, aëríſque putredinem, per reſpirationem, tranſpirationémue, corpus humanum, & multorum etiam viuentium ſubingreſſa, natiuam mixtionem diſſoluit, naturalem calorem extinguit, & tandem perimit.

Octaua propoſitio. Sic expertum eſt certis mixtionibus non ſpecificis ſolùm, ſed indiuiduis, proprietates aliquas indiuiduas vni indiuiduo demandari, aliis in eadem ſpecie denegatas, & illas quidem à cœlo demandatas, ex particulari influxu, ſemini in vtero, vel embryoni cùm motum ſuſceperit, vel primò naſcenti communicatas, & mira, ſeu monſtroſa illa quidem, vel iuuandi, vel perdendi, vel mirabilia operandi; quæ ſunt Mathematicorum obſeruationibus diu explorata, de quibus dicebat Auic. *Et cõplexionibus inſunt res extra rationem*, & hoc quidem obſeruandum eſt, & oportet vt experimentum rationem vincat; *Cuiuſque* enim, quod dicebat Gal. 3. *meth. cap.* 7. *proprietas ineffabilis eſt, nec exacta ſcientia comprehenſibilis.* In quem ſenſum multi recipiunt illud ex Auic. *in proœm. Quod ſuperadditum eſt, incomprehenſibile eſt*, de quibus proprietatibus indiuidualibus plura exempla dicta ſunt. Ex dictis tamen propoſitionibus præſentem deduco aſſertionem.

Purgantia medicamenta ab electione, à creatione ipſa receperunt proprietates generoſas trahendi humores ſibi ſimiles, ſiue per ſeceſſum, vomitum, vel quamuis aliam corporis regionem humores vacuare nata ſunt, in hominis obſequium, ſalutémque, vt excedentibus humoribus proprium inueniretur auxilium. Hanc ſimilitudinem penès mixtionem ſubſtantiarum attendendam potiùs, quam circa formam, mihi videtur: Sic enim Medico artifici ſenſuali agnitio commodior eſt, quod aliquando etiam dixit Auic. dicens, *Medici ſermo eſt manifeſtior, Philoſophi verò quum magis attenditur, veracior, &c.* Et eſſe eam vim, & poteſtatem datam ad attrahendum ſimilem humorem, non ad alia medicamenta eadem in ſpecie, ſicut magneti data vis eſt trahendi ferrum, non alium magnetem, Gal. eſt ſententia, qui de facultatibus, proprietatibus, & functionibus agens ad vſus medicos trahendorum medicamentorum actiones mixtioni tribuit, non formæ; licèt prima ſit in eis obeundi forma, & proprietas: quæ omnia

A acutiſſimè, tanquam inſignis Philoſophus, & nouit, & docuit, & indicauit, ſed non audet definire, dicens nihil tractationis medicæ intereſſe, ſitne functionis opifex temperamentum, an ſuperior forma animæ temperamento imperans; cùm verò ea forma ſeruari non poſſit præſens, nec reſtitui abſens, ſed ſolùm temperamentum, fruſtra quæritur ab artifice.

Ex quibus miror doctiſſimum Fernelium 2. *meth.* 4. ex ſua propria doctrina, calumniam Gal. prætexentem, quaſi formarum actiones non nouerit, putantem ſe quidpiam noui reperiſſe, & quod à Gal. acceperit, gloriatur quaſi non acceperit; cùm tamen eius auſpiciis educatus tam inſigniter in arte promouerit. Foret, credo, illuſtrius gratam ſoluere nutricationis mercedem, & fateri per quem profecerit, & mutuum reddere, cùm præſertim ſors fiat ex vſura, quam in furto deprehendi.

B Cùm facultas ducendi humores medicamento data ſit, aliis per vomitum, vt elleboro albo, dicente Plin. *lib.* 25. *cap.* 5. aliis per inferiorem ventrem, vt nigro; aliis vtraque parte, vt ſtibio; (licèt ob ſecundas cauſas, grauitatis, & leuitatis, & particulares ſumentium naturas, & conditiones aliquando fruſtretur) aliis per vrinam, vt Cantharidi, aliis per os, vt Mercurio: hîc tantùm de natura ducentium per aluum agitur. Et licèt in quatuor claſſes ea diuidat Gal. in purgantia leniendo, vt pruna; lubricum faciendo, vt mucilago pſyllij; adſtringendo, vt Rhabarb. & Myrobal. & attrahendo: præſens quæſtio de medicinis vi, & proprietate attrahentibus, venit intelligenda.

Medicamentum ergo commodè exhibitum excedentem ſibi familiarem humorem educit. Si fortè autem contingat tam exiguam medicamenti portionem exhiberi, vt
C ab humoris copia obruatur, ea omnino facultate purgandi fruſtrabitur, & in alienam vertetur naturam, ex Gal. 3. *ſimpl.* 24. In corpore namque valido, & inedia exhauſto, benigni medicamenti exigua portio in corporis naturam faceſſit. Maligni verò portio vel exigua, opere fruſtrata in putredinem veneno ſimillimam ſecedit: mediocris autem in humorem vacuandum, qui è ſuperuacaneorum eſt genere, alendo corpori minimè idoneus: Seu quia prius in chylum, gignendo tamen humori proportionalem, vertitur, vel potiùs in humorem ipſum immediatè: humores enim naturales ex cibis naturæ opera generantur; præter naturam verò non tantùm ex cibis, ſed etiam ex medicamentis, ac aliis rebus, quæ medicamenta non ſunt: Sic è cimolia, teſta, extinctis carbonibus, in malacia peſſimi humores generantur, calore præter naturam ad id agen-
D te: Seu quòd parua medicamenti quantitas à multitudine excedentis humoris obruatur, ſicuti gutta aquæ vberiori vino infuſa ex impari menſura in vinum conuertitur, ex Ariſt. *lib.* 1. *de generat. & corrupt. vlt.* Quomodo aquæ vſus in acutis reprobus eſt. 3. *acut.* 40. quoniam in bilioſis, & picrocholis bilem facit, auctore Gal. 3. *de fract.* 49. Mediocris verò medicamenti portio opere fruſtrata, ab humoréque euicta, mediatè, vel immediatè in humorem vertitur, quod Gal. edocuit; maligni verò in putredinem veneno finitimam.

Hæc eſt doctrina Hipp. & Gal. multorum opinionibus aduerſa, variíſque argumentis obnoxia, quæ latè, & argutè proponunt, & ſoluunt Antonius Ludou. Olyſſipon. *lib.* 2. *de occult. propriet. à cap.* 11. *vſque ad* 15. Fallop. *l.* 1. *de ſimpl. med. purg. cap.* 1. Ludouic. Lemoſius *lib.* 7. *meth.* Gal. *in com.*
E *cap.* 11. *diſp.* 5. Chriſtoph. à Vega *lib.* 2. *art. med. tit. de medic. purg.* Cardan. *lib.* 2. *contradict. tract.* 1. *cont.* 3. Mena *in com. cap.* 1. *Gal. lib. quos, quib. &c.* Coſtæus *in com. cap.* 44. *lib.* 1. & *in com. canon.* 1. *Meſuë*, Valleriol. eloquentiſſimè *in com. cap.* 21. *Gal. lib. de conſt. art. medic.* Hi ergo omnes Gal. laudant, Auic. temnunt, & damnant, nunquam tamen ipſum Gal. componere potuerunt.

Dicam tamen libenter quid in re tanta cenſuerim dicendum. Similia nempe, alia habere totalem ſimilitudinem, quam propriùs identitatem vocamus; alia partialem, quæ veriſimilitudo debet appellari. Priora nequaquam ſe poſſunt trahere, quomodo ferrum non attrahit ferrum. Hoc enim excuſſum iam à Gal. eſt, 3. *ſimpl.* 25. cùm inquit, *Pituitoſum autem eſſe oportet quod attrahitur, non pituitam:*

etenim

etenim similitudinem inesse substantiis diximus,non identitatem,&c. Nec obstat quòd apud Conciliat. *dif.61.* ferrum à contactu Magnetis, aliud ferrum trahat, quoniam illud non virtute & proprietate ferri, sed magnetis virtute ferro communicata accidere certum est. Cur autem Plin. *36. nat.hist.cap.16.* dicat Æthiopicum magnetem, alium magnetem attrahere, & Cato *de re rustic.cap.160.* scribat, arundinis medietatem, aliam trahere, & plura alia, consultò explicanda prætermittimus; nam si omnium vellem cumulos aduoluere rerum, nostra in immensum progrederur oratio, & nos *cit.lib.4.* ad vnguem referemus. Vide Ioan.Brauu.Petrafitan.*lib.1.de purg.rat.cap.11. & 12.* pro horum mente explicanda diligenter: & Ferdinand. Roderic.Cardosum *lib.de sex reb.non natur.q.11.* Verisimilia se possunt trahere, de quibus intelligendus Gal. quem sequitur Auic. tantùm abest vt ei contradicat, quin potiùs eius approbet sententiam. Solùm enim monet, quòd quamuis Gal. videatur sentire quòd medicamenta trahant similitudine, non intelligamus de totali. Patet, quoniam exemplo de ferro vtitur. Et est potior expositio, quàm interpretum ibi, Iacobi, Dini, Antonij, Mariæ Bettæ, & Conciliat.1.*diff.14.* qui huc, illúcque Euripi modo agitati, varios fingunt soluendi modos, & meras tricas. At nos ex facundissima Gal. penu epilogum fecimus, non tractatum. Et tantos auctores inter se discordes in veram reduximus amicitiam, quorum dicta hostiliter non sunt redarguenda, & quauis de causa refpuenda, sed amicè interpretanda, auctore Magistro *2.de caus.sympt.5.* semper enim insudandum, vt Medicinæ Principum inter sese repugnantia dogmata, non futilibus ac inanibus subterfugiis, miserorum refugiis veriùs nominandis, sed congruis, probabilibus, ac apparentibus rationibus & fundamentis ad veram concordiam reducantur, sicut aliàs ad iuris antinomiam omnino euitandam, *iura iuribus concordare oportere* obseruatissimum est apud Legum Professores, eiusdem iuris axioma.

HISTORIA XXVI. RASIS, De Epilepsia.

Frequens Epilepsia ex sanguinis copia suborta, venæ sectione curatur.

Natiph consuluit me de morbo caduco, & ego totaliter posui intentionem meam in eius morbo, & inueni ambas partes quideq; repletas, & facies eius erat vehementis rubedinis & inflationis, & oculi rubei, & corpus eius repletum, & carnosum; & præcepi cuidam Medico Occidentali, quòd phlebotomaret ipsum de saphena, & Medicus phlebotomauit eum de basilica, & extraxit multum sanguinem, & illo anno non fuit passus epilepsiam, &c. Rasis in lib.de mirabil. auscult. quas expertus est.

PARAPHRASIS.

Vboriri aliquando à sanguine epilepsiam nouum non est, quum id testetur Gal.*lib.4.acut.27.* quo loco, conuulsionem, vertigines, aphoniam, capitis grauitatem, & epilepsiam, à sanguinis copia grauante, spiritus infrigidante, obruente, & cerebri ventriculos suo lentore, & multitudine obstruente proficisci confirmat, & repetit *3. aph.20.* adstipulatur Auic.1.3.*tract.5.c.8.* dum ait. *Et hæc quidem materia, aut est sanguis dominans, aut plurimus, &c.* Explicant eleganter Salius *de curat.morb. part.cap.3.* Lu-douic.Mercat.*lib.1.prax.cap.16.in fin.* Ab hoc autem humore subortam Epilepsiam, signis ab Auctore positis vereberis manifestè, quæ si adsint, sanguinem mittere ne cuncteris, ex eius præscripto *9.ad Alm.cap.de Epilepsia,* Quòd si accessio epileptica acutissima sit, vel symptomatum frequentia præceps exitium minetur, è cubito post accessionem sanguis mittatur, sic monente Paul. *libr.3. cap.13.* Quem sequuntur Valleriol. *3. obseruat. 7.* Vega *lib.3.art.Med.cap.12.sect.1.* Michaël Ioan.Paschal. & eius Scholiast.Pereda *lib.1.de curand. morb.c.8.* & alij ferè omnes, qui ad accessionem leuandam, quum à pluri imo sanguine venas intercipiente, & occludente, præsertim in ventriculis cerebri infixo, duxerit ortum, ab exter na aut humeraria sanguinem emittendum consulunt.

Secus faciendum est, iuxta Gal. *lib. de cur rand. rat. per sang.mis.cap.19.* & Cels.*lib.3.cap.23.* præceptum, in præseruatione, quod consilium Rasis hic obseruat. Sic enim ad maximè distantes partes, à præcipuis visceribus diuersio fit, & lenta crassaque sanguinis copia ad infernas suo impetu ruit corporis partes; quapropter in insanientibus hæmorrhoïdes si superueniant, bonum *6.aph.21.* His conuictus Bartholomæus Montagnana *consil. 126. in initio,* suadet, vt in præseruatione affectuum supra iugulum, inferiores venæ secentur, quod Auic. monet 4.1. *cap. 20.* dum has venas secandas iubet in ægritudinibus factis ex materiis ad caput declinantibus. Et licèt in nostro ægro alter Medicus sanguinis missionem ex basilica exercuerit, signorum syndromen in genere venoso sanguinis copiam attestantium considerans, non ob id reprobanda est sectio tali, qua facta citiùs & securiùs à cerebro, vasísque internis reuellimus, & vacuamus. Quare si plures in præseruatione è cubito sanguinem emittunt, de quorum numero sunt Ioan.Baptist.Theodos.*epist.6.* Benedict. Victor.*empiric.cap.2.* ne mireris: Nam diuersam hi originem, focúmque respiciunt, à quo sanguis ebullire potest, Epilepsiam suo motu, copiáque effecturus, præsertim cùm *qualibet vena secta totum corpus exhauriatur,* sic docente Magistro *lib.2.acut.com.11.*

Obseruatio XXII.

Quidam Epilepsia sæuissima frequenter concussus, secta ex interuallis saphæna, ab ea præseruatur.

Vir quidam carnosus, & rubicundus, tanta violentia Epilepticis conuulsionibus miserè, vel septies multoties in die torquebatur, vt timor esset, ne ex accessionum repetitione in apoplexiam incideret. Huic cùm omnia in ipsa accessione, & extra eam, reuellentia essent facta auxilia, & pituitosus humor, qui mali causa putabatur, crebris vacuationibus esset expurgatus, præsens accessione oppresso sæuissima, opem fero ex vtraque cephalica sanguinem demens. Cessante verò malo, vt transpiraret corpus, sanguinem, ex nimis sanguifico hepate genitum, secta saphæna singulis mensibus minuendum impero. Et sic mutato regimine, in posterum omninò sanus euasit.

HISTORIA XXVII. RASIS, De Epilepsia.

Fœmina Epilepsia prehensa, confectione anacardina, & aliis auxiliis curatur.

Mulieri accidit paralysis, & posteà epilepsia, & signa dispositionis eius erant certa, simplicia, & manifesta. Purgaui phlegma cum medicinis violentis, & præcepi ipsam assiduare theriacam, & speciarius in mei absentia exhibuit sibi anacardinam, & fuit liberata mirabili liberatione, &c. Rasis in lib.de mirabilibus auscultationibus.

PARAPHRASIS.

Ex pituitoso humore in diuersis cerebri partibus congesto, diuersos morbos oriri Gal. sæpiùs inculcat: nam si in origine neruorum fuerit imbibitus, accidit paralysis; & si in ventriculis cerebri sit impactus, sequitur epilepsia. Quum morbus caducus accessionum vehementia sit manifestus, eiúsque causa certissimè cognoscatur, quòd sit pituita crassa, viscida & mucosa, hanc eradicare difficile & arduum existit; hoc enim opus non nisi violenter, & fortiter attrahentibus medicamentis perfici potest, præsertim

præsertim cùm humor sit tenaciter infixus,& in parte di-ſtante ſitus,à viis ductuum valde remota:Nam *humor calidus,qualis eſt flaua bilis,facilè vacuatur;pituita verò,ac potiſſimum ea,quæ craſſior,glutinoſiórque eſt,itémque nigra bilis difficillimè,*auctore. Gal.14.*meth.*17.

Hoc facto, & toto vacuato, neceſſe fuit cerebrum roborare,flatus reſoluere,ne fortè debile ipſum,& diuturna intemperie affectum,iterum craſſos humores generando, imminenti epilepſiæ præberet occaſionem. Pro quo complendo opere Theriaca eſt mirabilis,ſed loco eius data eſt confectio Anacardina, pro roborando cerebro præſtantiſſima.Nam, auctore Meſuë,partes neruoſas mirandum in modum roborat, cuius frigidis & humidis vitiis ſummopere opitulatur, quum flatus diſcutiat, craſſos tenuet humores,& ſanguinem ab horum ſpurcitie mundet, & repurget: qua de cauſa ſpiritus animales purificat, acuit intellectum,ſenſus viuificat, & memoriam iamiam labaſcentem efficit tenaciorem.Et ſi alia à Nicolao compoſita vtaris in hoc affectu, quæ ad firmandum partes neruoſas, vnaque vacuandos noxios ſuccos prodeſt eximiè, ex arte facies: nam pituitam, ob componentium vim, clementer purgat; & vnà robur maximum corporiindit.

Si hæc deficiat, mel anacardinum ex vſu ſit, quod ex Albucaſis, & Alzarauij ſententia, eiſdem affectionibus mirabiliter auxiliatur. Hoc modo id conficies. Anacardos ſeptem diebus in aceto macerabis priùs cõtritos, coques, donec tertia pars abſumatur, ac refrigerare finito, quod ſupernatat oleoſum,mel eſt anacardinum. De Anacardorum vi,& facultate lege Serap. Actuar. Paul. Mathiol. & eos qui de aromatum Indicorum hiſtoria ſcripſerunt,inter quos Chriſtoph. à Coſta palmam præripuit,*lib.de India aromatib.cap.* 30.

COMMENTARIVM.

[*Aſſiduare theriacam.*] Theriaca (donum Dei) ad frigidos cerebri affectus, partes neruoſas roborandas, ad veneni, ferarumque noxiarum morſus tum præcautionem, tum curationem, mirabilem habet vim, & poteſtatem; Nam igni purifici inſtar,inquit, Gal. *lib. de theriac.ad Piſ.*16. lentos, viſcoſoſque coquit ſuccos,& exitialibus venenis eximiè aduerſatur.Quare inueteratis confert capitis doloribus, vertigini, aurium grauitati,comitialibus, attonitis, apoplecticiſue, reſolutis, oculorum hebetudini, voci amiſſæ, aſthmaticis, ſuſpirioſis,diuturnæ tuſſi,hæmoptoicis, ægrè excreantibus, ventriculi debilitati,ac inflationi mirè auxiliatur,durum lienem emollit,calculos renum comminuit. Vrinæ difficultati, & veſicæ exulcerationibus medetur. Menſtrua mouet, fœtum mortuum expellit,articulorum morbis remedio eſt. Triſtes exhilarat, melancholicis & rabioſis vnicè ſuccurrit, & in peſtifera lue vnicum eſt alexipharmacum.Hanc enim hydram, ſeu truculentam belluam ſola ipſa Theriaca coërcet, ac infrænat, ſiue ea vtaris intus aſſumpta, & priùs cardiacis admixta; ſiue abſceſſibus peſtiferis eam imponas; ſiue epithematis modo ſiniſtro cordis ventriculo approximes, quocunque enim modo eam experiaris, citiſſimam conſpicies vtilitatem. Miror ſolùm antiquos ſcriptores, Cornelium, Archigenem, Dioclem, & alios grauiſſimos viros,de huius facultate nec verbum quidem protuliſſe, excepto Galeno, Medicinæ parente, viro ſanè pietate, miraque in genus humanum beneuolentia affecto, qui tantùm, tamque pretioſiſſimum præſidium ſubticere non eſt paſſus, de cuius vi eximia ſat plura veteres, & iuniores literarum monumentis tradidere. Explanant Auic.*lib.*4.*ſen.*1.*tract.*1.*cap.*1.& ſidiſſimi eius interpretes Gentilis, & Iacobus vterque. Mercurialis *lib.*1.*de venen.& morb.venenoſis,cap.* 20.Medici Romani, & Bononienſes *in pharmacop.tit.de Theriaca*; Pharmacopœa Amſtelodamenſis *tract.de opiatis,tit.de theriaca.* Cardan, *lib.*2.*de venen.c.*10.Conſtant. 7.*viatic.cap.de morſu viper.* Alb.Mag.*lib.*22.*de animalib.tract.*2. Gilbert.Anglic.7.*cõpend.c. de morſu viper.*Santes de Arduinis *lib.*6.*de venen.* *c.*1.Haly *lib.de regal. diſp.cap.*4.Chyrandus in chyranida *lib.*2.*c.*1. Raſ.8.*ad Alm.cap.de morſ.vip.*& eleganter propoſuit Nicolaus Fontanus Medicus percelebris *lib. inſtit. pharmaceuticar .ſect.*8.*cap.*3.

Tanta denique eſt aduerſus veneni, & præſertim viperini vim,huius antidoti præſtantiſſimi efficacia, vt hoc ſolo epoto plurimos ab hoc animali ictos perſanaſſe glorientur Gal.*lib.*3.*de loc.cap.*8. Paræus *lib.*20.*c.*14.vt referunt Greuinius *lib.* 1. *de venen. cap.* 10.Firmant Bellon. *lib.*2.*obſ.ſingul.c.*54.& Bodin. *lib.*3.*theat.natur.pag.* 316. Ioan.Camar. Buſthemant.*in lib.de reptil. Sac. Scrip. tit.de viper.& eius veneno.* Geſner.*lib.*5.*de rept.c. de viper.lit. G.* Vliſ.Aldrouand.*lib.*5.*de ſerpent. cap.* 17. 18.*&* 20.Cuius Alexipharmaci exactam compoſitionem pete ex Barthol. Maranta, qui in eius præparatione ſtrenuè operam nauauit.

DVBIVM XIV.

Num theriaca noſtris temporibus rectè parari poſſit.

HÆc tamen intelligas velim, dummodò theriaca ſit veterum more parata, & ex ſelectiſſimis medicamentis compoſita. Hæc enim eſt cauſa, ob quam noſtro ſæculo eaſdem non præſtet facultates, quas de eius vi veterum peritiſſimi prodidere. Res patet exemplo. Nam ſi theriacam, quam Seuero Imperatori confecerat Gal. imbecilliorem perſenſit, illa pro ſalute Marci Antonij conſtructa, quòd cinnamomi pars ab illa arbore eſſet deprompta,quæ Traiani, ac Adriani tempore in arca quadam ſeruabatur; quoniam temporis diuturnitate vis cinnamomi euanuerat: ſit manifeſtum multò imbecilliorem noſtro æuo fore conſtruendam, quum multa deficiant, quæ non niſi in Imperatorum, Regumque theſauris reperiri poſſunt. Solùm namque illis conficiebat Romæ Gal.(quaſi aliis non poſſet) qui vel Imperatorum amici, vel diuites eſſent: iis namque facile erat vel ab illis petere, vel verum emere cinnamomum, vt *lib.*1.*de antid.*4. Gal.oſtendit. Nam ſi medicamenta omnia theriacæ compoſitionem ingredientia præſtantiſſima non ſint, illa multò deterior euadet, cùm vnius medicamenti improbitas reliqua omnia ſæpè corrumpat, ſic monente Magiſtro *lib. de theriac.ad Piſ.cap,*12.

Ex dictis euidenter patet, theriacam noſtris temporibus conſtructam, plurimis carere dotibus, aut ſaltem debilioribus conſtare, cùm deficiant multa, eaque nobiliſſima medicamenta: quorum loco ſi alia ſubſtituantur, cùm ſimilia non ſint,imò in ſecundis, & tertiis qualitatibus diuerſa, iiſdem facultatibus, ac virtutibus carebunt.

Videtur enim impoſſibile inueniri medicamentum quod alteri omnino ſimile ſit. Si enim difficile eſt valdè reperire in ſpecie humana indiuiduum habens temperiem,in qua alteri aſſocietur, vt voluit Auic. 2. 1. *doct.*3. *cap.* 1. cùm ſpeciei humanæ vnica, ac eadem ſit forma, cur dabitur in ſimplicibus, quæ diuerſis conſtant formis, quorum magna eſt diſſimilitudo, & varietas? Prætermitto modum ſubſtantiæ & temperamenti proprietatem ex impari elementorum miſcella emanantem ex Gal. 4. *ſimp.* 15. naturam denique in illis inuentam,à ſuperna,& pleniſſima influentia deductam iuxta materiæ præparationem,& mixtionis modum, ex Auic.*lib. de virib. cord. tract.* 1.*&* 2.1. *doct.*2.*ſum.* 2.*cap.* 25. quorum ratione,ipſa theriaca fortiores, ac potentiores effectus producere poteſt, quàm ſimplicia ex quibus componitur, vt inſinuat Gal. *lib.de theriac.ad Piſon. c.* 16. Quam doctrinam amplificat Auic.*lib.*5.*cantic.tract.*1. *cap.*1.& in vniuerſum de omnibus compoſitis medicinis intelligendam arbitratur *lib.de virib.cord.tract.*2.*cap.*4.

Quare cùm medicamina ſimplicia theriacam adornantia,alia ſint incognita, quædam factitia, reproba alia, vix credere poſſum perfectam hoc tempore poſſe parari. Ea ſunt, Balſamum verum, Myrrha, Rheon, Amomum, Cinnamomum, Caſia, Scordium,Nardus Indica, Malobathrum; Lemnia, Cardamomum, Dictamnum,Petroſelinum, radix pentaphylli, thlaſpi, atque in hedychroo magmate,

magmate, quod *Alindaracaron* Arabes vocant, aſpala-thon, calamus odoratus, xylobalſamum, Maron.

Tot igitur exiſtentibus pharmacis, vel penitus ignotis, vel valdè dubiis, neſcio quomodo parari rectè theriaca poſſit: quod ita eſſe, vocatis in examen dictis medicamentis confirmat Manard. doctiſſimus *lib.6.epiſt.3.* & poſt eum non ſiluere Bapt. Theodoſ. *epiſt.12.* Bernard. Deſſenius, *lib.6.de compoſ.medic.titul.de trochiſc.de thyro.*

QVÆSTIO XVI.

Quòd theriaca epilepſiâ correptos iuuet, & ſanos ab ea præſeruare poſſit, contra Paſchalium.

Porrò hæc vt decet parata, epilepticos ſanat, ita vt qui eius vſum aſſiduè frequentauerit, ab epilepſia tutus euadat: Quod auxilium auctor hic aſſiduè propinandum conſulebat. Quare ſpeculatione dignum eſt quærere: Num ſicut theriaca epilepſia correptos iuuat, ſic ſanos ab ea præſeruare poſſit Michaël Ioan. Paſchal. *lib.1.de curand. morb.c.8.* ſic ait. *Theriaca magna veneno affectos curat, & ſanos veneno afficit, &c.* Poterat tamen hic auctor opinionem ſtabilire ſuam, Auerrois dictis, qui ei ſe addixit opinioni, vt crederet, theriacam magnam, ſanos à veneno, cæteriſque morbis non poſſe præſeruare, imò illis eſſe præſentaneum venenum confirmauit. Sic enim ait *lib.5. collect. c.23. Et iſta medicina bezoardica non curant, niſi recipiantur, cùm eſt in corpore diſpoſitio venenoſa facta à veneno, & tunc dant corpori vnam virtutem, quæ eſt contraria virtuti veneni, & ſic curatur venenum quaſi per accidens: Propterea quando comedit illas homo ſanus, ſunt ſicut venenum, exceptis granis citri, & ſimilibus illis, &c.* & infrà ſic ait. *Et cauſa quare bezoar occidit ſanum, non eſt niſi quia non habet prodeſſe, niſi quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa; & alia eſt iuuatrix quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa, &c.* Ex quo patet, peſte, venenóque affectis, theriacam ſalubre eſſe auxilium, ſanis verò incommodum & deteſtandum. Quod de aliis belzaarticis ſimiliter pronuntiandum exiſtimat: non ſecus ac medicamenta purgantia, quæ ægros iuuant, ſanos lædunt, auctore Hipp. *2.aph.36. & 4.eiuſd.16.*

Multis autem ita inducitur opinari; tum quoniam theriacam, ex ſimplicibus quibus componitur, prorſus venenatam putat; tum quoniam ratione extremæ contrarietatis venenum corrumpit, ſicut & cætera belzaartica. Cúmque extrema non ſolùm ſibi mutuò, ſed medio pariter aduerſentur, medium autem ſit corpus ſanum, illi omnino aduerſabitur theriaca, eritque ſanitatis deſtructiua, & omnia perinde medicamenta quæ medentur veneno, (ſunt enim multò efficaciora) nec diuerſæ ſtatuuntur cauſæ, quæ ſanitatem cuſtodiunt, & efficiunt, hoc eſt conſeruatrices, & curatrices, ſalubres nuncupatæ, *in c.84. art.medic.* niſi quia ſanum corpus in mediocritate conſtituunt; vnde cùm pariter diſtet ab exceſſu morbi, & medicamenti; ſeruari nequit per ea, quibus cùm ægrotat, curatur. Sic ratiocinatur Philoſophorum acutiſſimus Auerroës.

At præter rationem improbat antidotum, quod ſummis laudibus celebrarunt cæteri auctores in ſubſidium peſtis, & venenoſorum morborum, imò ad affectuum frigidorùm præcautionem tantoperè commendarunt: dummodo tamen, vt ſuprà diximus, probata ſit theriaca, & more veterum parata. Tutos enim reddere aſſumentes, & in peſtifero aëris ſtatu à tanto malo præſeruare, tenet latiſſimè Gal. *lib.de theriac.ad Piſon.c.6.ex Andromacho*, ibi:

Neu te dira lues, neu lædat noxius aër,
Hanc cape.

Et *lib.1.de antid.cap.1.* ſic ait. *Quòd ſi quis ſingulis diebus, quemadmodum tempeſtate noſtra Aurelius Antoninus Imperator, vel, ſicut olim Mithridates ſolebat, antidotum accipiat, nullis noxiis potionibus læditur, id quod ipſi Mithridati contigiſſe ferunt, qui cùm potiùs veneno mori, quàm in poteſtatem Romanorum venire decreuiſſet, nihil inuenit quo ſe necare poſſet, &c.* Nam corpus eius, aſſiduo Mithridaticæ confectionis vſu ita erat munitum, vt à venenis non læderetur, quum haberet in ſe vim eorum corruptricem. Firmat Gal. *lib.de theriac.ad Piſon.cap.16.* licèt Plinius *lib.25.c.2.* ad vſum potiùs venenorum, quàm antidotorum referat, conſonat illud Martialis.

Profecit poto Mithridates ſæpe veneno,
Toxica ne poſſent ſæua nocere ſibi.

Poſſe autem quempiam aſſueſieri veneno, eóque nutriri, teſtes ſunt Auic. *6.4.tract.1.cap.2.* & Ruffus citatus ab Auic. *ib.* qui puellam nutritam fuiſſe napello ſunt arbitrati, cuius concubitu homines veneno inficiebantur, & animalia eius ſaliuam deguſtantia interficiebantur. Quam hiſtoriam eſſe veram firmat Gentil. *in com.* Approbarunt poſteà Conciliat. *tract.de venen.* Lang. *lib.1.epiſt.69.* Ariſt. *lib. de regim. Princ.* vt refert Auer. *in proœm.lib. 3.phyſic.* Ille enim Alexandrum Regem hortatus eſt, vt ab huius puellæ concubitu abſtineret, licèt omni puellari veneris decore, ac venuſtate prædita eſſet, quam Rex Indorum, vt illius contagione inficeretur, Alexandro dono miſerat. Hoc ita eſſe firmat Ioan. Iuuenis *in epiſtol. ad Brachelemium.* Mortales autem educatione fieri veneficos, probant Mizaldus *cent.1.memorabil.aph.59.* Cardan. *lib.2.contrad.tract.2.contrad.7.* Scalig. *exercit.175.ad ſubtil.Cardan.* Cluſius *ad cap.25.lib.1.Garzix.de aromat.hiſt.* Qua tamen ratione venena digerantur, alant, & non noceant, ſcitè docet Theoph. *lib.9.de cauſ.plantar.cap.18.* & nos *in com. hiſt.26.lib.5.huius operis* diligenter explicabimus. Interim lege Mercurial. *lib.1.de venen.cap.9.*

Verum enimuerò, vt ad inſtitutum accedamus, Gal. *lib. de theriac.ad Piſon.16.* theriacam pro præſeruatione peſtilentis luis miris laudibus effert. Sequuntur Auic. *lib. 4.ſupra cit.* dum ſic ait. *Et illi qui vtitur in hora ſanitatis, non nocent venena, & non impetunt in eo nocumenta, & fit ſecurus ab ægritudinibus peſtilentiæ, &c.* Et *lib.de virib.cord tract.2. c.4.* ſic inquit. *Homo autem temperatæ complexionis, quando vtitur altero ipſorum, tempore temperato, aut frigido, & in quantitate etiam moderata, non frequenter, tunc cum eis ambobus maius ſit iuuamentum in confortatione cordis, & conſeruat ſanitatem in ipſo, atq; ſecurum efficit à malignitate putrefactionum, & à prauis humorum motibus, atque læſionibus obuiis venenorū, cunctáſque virtutes eius conſeruat, & vitæ longitudinem præſtat ei, &c.* Raſius *21.part.aph.51.* dum dicit: *& qui non occupatus erat morbo, & theriacā ſumpſit, à morbo præſeruatus eſt, &c.* Horum mentem dilucidat Aëtius *tetr. 4.ſerm.1.c.96.* Vix enim ad peſtiferæ luis, frigidorúmque cerebri morborum aliud præſtantius, magiſque idoneum præſidium ipſa inueniri poteſt.

Experimento ſuffragatur ratio. Nam ſi cor roborat, & ex iis quibus componitur, reſultat vna alexiteria facultas, ſeu virtus, quæ à proprietate agit contra venenum, cur peſtifero, & cuiuis veneno, imò facultate ſua cerebrum eximiè vigorando, frigidis morbis non reſiſtet? Eadem ſiquidem vi & impediuntur contraria induci, & ſupprimuntur inducta. Quare hoc pretioſiſſimum antidotum, non ab Andromachi mente, Galeni Marte ingenuo, Principum Medicorum aſſiduo experimento: ſed à ſupremo obiectorum omnium opifice, bonorum omnium datore, originē duxiſſe verè affirmandum eſt, qui humani generis miſertus, maximo honoris culmine, & fulcro in hominum mentem, tam ſacrum, tam præſtans, tam excellens alexipharmacum introduxit, vt in iis, & ſimilibus operibus, eius maieſtas, benignitas, & philanthropia à nobis palpari, illuſtrari, & veritatis, ſapientiæ, miraculique elogio concelebrari queat.

Supereſt vt Auer. argumenta diſſoluamus. Negamus enim theriacam poſt fermentationem venenoſam eſſe, aut nociuam, ſaltem ratione theriacalis potentiæ, qua venenis reſiſtit: Vel quoniam venena ex quibus componitur, priùs corriguntur, quàm illius compoſitionem ingrediantur, vt conſtat de carne viperina, *lib.1.de antid.1.* Vel quoniam cum aliis permixta vim amittit veneni. Reprimuntur enim lædentium noxæ aliorum coniunctione, & vel ſupereſt proficua vis, vel de nouo comparatur, prout illa theriacæ, quæ permixtionem adepta, ab ſpecifica forma diſſimilis, & contraria euadit veneno: corpori autem proficua, vtilis, & ſimilliima.

Neque

Neque obftat,quòd multi ex Auic. *6.4.tract.3.cap.33.* probare contendunt, theriacam fermentatam venenofam effe, sicque ratione veneni corpus lædere, & perimere; fic enim ait, *Nocumentum autem instrumenti veneni non est malum,quoniam natura est quæ vtitur instrumentis,&c.* Nam fi Auic. verba intimiùs perpendantur, id minimè probant: cùm hic auctor de non fermentata fuerit loquutus, quam poft fermentationem exuere perniciem, ex ferie contextus patet euidenter.

Ad 2. Licèt theriaca, & cætera alexiteria quæ liberant à veneno,contrarietatis,& diffimilitudinis ratione, hoc eft potentiæ cuiufdam veneni corruptiuæ agant in ipfum venenum, & corpus: Alexipharmaca autem media inter illa dicantur,non per participationem,fed per abnegationem, nempe quia neutri omnino diffimilia, aut fimilia. 5. *fimpl.* 18. Ideò neque abfolutè corrumpunt vt venenum, neque abfolutè conferuant vt cibus, quemadmodum in multis experimur. Verum tamen eft magis diffimilia effe, & contraria veneno, quàm corpori fimilia: & quanquam veneno analoga, non tamen venenum. Quare corpus quidem fanum immutabit,alterabitue theriaca, maximè fi puerile fit: quoniam ipfius magnitudo puerorum corpus facilè diffoluit, & complantatum fpiritum celeriter extinguit; non aliter atque lucernæ flammam plufquam conueniat infufum oleum, vt percelebri Hiftoria Gal. confirmat.*lib.de theriac.ad Pifon.cap.*17. cuiufdam pueri, qui ab affiduo theriacæ vfu in maciem, tabem, mortémque incurrit. Quo pacto in hac ætate, fumma cum præmeditatione propinandum eft hoc medicamentum, & non nifi cùm morbi fæuities id poftulauerit manifeftè, epilepticæque conuulfiones vehementer vrgeant.De qua re lege Amat. 2. *cent.* 43. Anton. Carthaginienf. *lib. de fafcinat. tract.* 2. *cap.* 9. Bapt. Siluatic. *cont.* 91.

Demum. Noxius erit Alexipharmacorum vfus præfertim immodicus: Hæc enim Gal. 5. *fimpl.* 18. ea moderatione iubet affumenda, vt nec præ exiguitate vincantur, nec præ copia lædant. Ex quibus ad Auer. argumenta folutio patet, quæ puriori refpondendi ftylo funt foluta, licèt ardua fint, quàm à Gentil. *in com. cit. cap.* Auic. *in tract. de theriacis* Antonio Carthag. *tract. de pefte, cap.* 2. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. venen. cap.* 20. qui hoc negotium ex profeffo difputarunt.

Obiiciet quifpiam Gal. facundiffima doctrina munitus, theriacam epilepticis minimè poffe effe vtilem, fi incraffat, arctat, impingit, & craffum, tenacémque humorem, qui eft epilepfiæ caufa,fiftit,& indurat. Eft textus eximius apud ipfum *lib.* 5. *meth.cap.*13. quo loco ad fiftendum fanguinis fluxum, fe theriaca vfum fuiffe in curatione illius fplendidæ Romanæ afferuerat. Quoniam hoc medicamentum fluxiones tum ficcat, tum leuiter incraffat. Explicat ingenuè Fabius Paccius *in com.* Idem docet Gal. 12. *meth.cap.*7. Paul. *lib.* 3. *cap.* 40. Aëtius *tetr.* 2. *ferm.* 4. *cap.* 6. Auic. 16. 3. *tract.* 2. *cap. vlt.* dum dicit. *Et fcias quòd theriaca eft valdè conferens omni ventris fluxui laborioso & laxanti,& deiicienti virtutem, &c.* Idem fentit 4. 1. *cap.* 30. *in med.* quod Mefue non filuit *in canonib. vniuerfal.* fic enim ait: *Compingere enim,& ftupefacere,eft vltimũ ad id quod inniti debes, & propriè tunc, quando omnino iam non contulerunt,fuprà dicta, & res eft pofita ficut in defperatione, tunc quoque narcotica præfumendum eft, & medicamentis fortibus vtendum, ficut eft theriaca, &c.* Ex quibus patet theriacam medicamentum effe ftupefaciens,fluxiones fiftens ac incraffans.

Galenus *l.* 5. *meth.cap.*13. foluit dubitationem hoc modo, dum theriacam recentem, circiter quatuor menfes antè confectam, fomnum inducere affirmat, quoniam in hac ætate adhuc præualentem habet papaueris fuccum, cuius ratione dictas operationes efficere eft apta. De hac intelligendus eft ipfe *lib. de theriac. ad Pifon.* 2. dum exhibito medicamento aluum fubducente, fi qui affumpfit non purgatur data theriaca, iudicat hanc effe optimam, quoniam purgationem prohibuit illius, qui purgantem medicinam fumpfit, quæ theriacæ probatio nunquam eum fefellit. Ex quo intelligitur erraffe eos,qui in pefte A ipfam purgantibus commifcent, quum ea pharmaci vim exoluat, ac purgationem inhibeat. Qua ratione Antoninus Imperator, vt refert *lib.* 1. *de antidot.cap.*2. quotidie theriacam affumens, fuccum papaueris eximi iuffit, quoniam profundiffimo fomno corripiebatur; poftea verò quum plurimam noctis partem infomnem duceret, coactus eft denuò ipfam accipere, quæ fuccum papaueris haberet aliquo modo inueteratum. Nam opium, auctore Difcorid. *lib.* 4. *cap.* 55. *eruũ magnitudine affumptam, fomnum potenter allicit, ita vt lethargicos efficiendo interimat.* Recens ergo theriaca ftupefacit,opij vi; fermentata tamen & antiqua,quæ pro epilepfiæ, frigidorúmque morborum medela,& præferuatione exhiberi debet, vigiliam mouet, attenuat,penetrat, & incîdit: in hac enim opij virtus iam B eft vehementer deuicta, ac refracta.

QVÆSTIO XVII.

Quòd recens theriaca ftupefaciat, contra Gentilem acutiffimum.

Quomodo tamen recens theriaca ftupefaciat, fi maior copia calidorum in ipfius compofitionem ingreditur,quæ potiùs vigiliam, quàm fomnum facere eft apta, pauci explicauerunt. Ea funt pyrethrum, piper longum, album, nigrum, cardamomum, balfamum,zingiber, coftum, caryophyllum, fagapenum,caftoreum,baccæ lauri,chamædrys, Galbanum, opopanacum, femen dauci, & alia quæ licèt calida fint, non tamen ita intenfum gradum caloris participant. Omnia ergo hæc quum quali- C tate fint opio multo exceffu calidiora, & in maiori quantitate theriacæ compofitionem ingrediantur, cur vnum non adiuuat aliud,fi calores funt eiufdem fpeciei,& fimile additum fimili facit ipfum furere? vt fi vinum acutè febrienti exhibeas, maximè intendetur febris,intenfa autem tanta calidorum vi, iam tunc opij vis remiffior multò erit, quum fit in minori quantitate. Quare fi actio phyfica ab exceffu proficifcitur agentis, vt paffim Philofophus firmat, & qualitati, cùm ab hac actio procedat, tribuitur, fi alia in actione multò funt opio efficaciora, cur ab horum exceffu & vehementia, actio non procedet?

Maiorem negare huius argumentationis propofitionem, nihil eft aliud quàm in philofophia fuam fateri infcitiam, ac philofophorum dictis maximè repugnare. Minorem non concedam, cùm Opium, auctore Gal. *lib. de theriac. ad Pifon. cap.* 10. ita in actione vehemens fit, tamque qualitate deleterium, vt fi abfque aliis medicinis D propinetur, interficiat; quòd nullum ex illis fimplicibus, quæ prædictam ingrediuntur compofitionem poterit efficere, nullum enim ex iis veneni naturam fortitur. Nam opium,intra corpus affumptum, fine eo quod à corpore immutetur, illud immutat,& corrumpit,vt 3. *de temper.* 4. & Auic. 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 15. manifeftè pronunciant. Quare opium reliquis medicamentis adhuc non deuictis in agendi vehementia præcellit: maximè cùm opij vehementia non fit fuperata ab illis. Adde opij formam vehementiffimæ effe actiuitatis, & qualitatem ab opio directam validiffimam,cuius fubftantia eft denfa,vnita,& difficilè refolubilis. Mirari ergo definas, fi tam parua opij E quantitas, cæterorum fimplicium refpectu, hæc euincere poffit:nam exhibita drachma vna philonij, fomnus,fopor, & indolentia fequuntur, vnde fenfui fidem exhibere debemus,vt monet Gal. *lib. de cauf. procat. cap. vlt.* & 2. *de mot. mufcul.* 7. *lib. de rigor.* 18. Fernel. *lib.* 1. *de abdit.* 10.

Infuper,fi aliquod ex iis cum opio in paritate actiuitatis poffet decertare, effet caftoreum,aut piper, quæ non folùm fuperioritatis imperium non reportare, imò potiùs inferiora, ac imbecilliora remanere, cùm nutrimenta ac medicamenta fimul exiftant, conftat ex Gal. 5. *de temp.* 4. dum fic ait. *Quòd fi caftoreum quoque fpatio concoquitur, erit id quoque fimul nutrimentum, & medicamentum calidum; ad eundem modum finapi, & piper,&c.* Rurfus 8. *de comp. med. fec. loc. cap.* 4. fic ait. *Quò verò vehementem opij frigiditatem compofitor corrigeret, caftoreum*

ipfi

ipsi adiecit oppositũ fermè in facultate, eadẽ ratione & piper admixtum est, à quibus in actione iuuatur, &c. vt constat ex ipso *lib. 9. eiusd. oper. cap. 2.* Dum sic loquitur. *Quò verò citius distribuerentur, & affectorum corporũ profundum penetrarent, calfacientia admiscuit, pyrethrum, euphorbiũ, & piper. &c.* Vides quanta sit opij potestas apud Gal. vt existimet in hac, cæterísque compositionibus, in quas opium ingreditur, non tolli eius efficaciam reliquis medicamentis, sed corrigi. Et hæc de qualitatum vehementia sint satis, quibus acquiescere quispiam debet, cùm ex syncera, & præclara Gal. doctrina sint non paruo labore deprompta.

Quamuis deinde multa, maiori in quantitate calida medicamenta præcellant, cùm ab illa actio non procedat, ipsa in præsentia opij vires exercere non poterunt. Obtrudes. Quare vnum medicamentum calidum non adiuuat aliud, cùm simile additum simili faciat ipsum furere? Dic. Similia in gradu, & agendi vehementia inter se agere non posse, quoniam actio proficiscitur à proportione maioris inæqualitatis, quæ inter perfecta similia reperiri non potest, auctore Philosopho *lib. 1. de generat. & corrupt. cap. 7.* Qua ratione calidum in materia densiori non agit in calidum simile in materia rariori: Nec duo corpora calida in quarto gradu sese inuicem intendere possunt.

Hoc supposito. Cùm illa medicamenta simplicia quæ theriacæ ingrediuntur compositionem, alia sint quarto gradu similia, alia tertio: nec calida quarto, similia quarto ad maiorem perfectionem poterunt perducere, cùm in illa vtpote similia agere non possint, quæ nec à tertio gradu calidis intendentur. Quúmque nihil possit agere vltra suam perfectionem, nec possit reduci ad actum, nisi ab eo quod actu tale est, docente Philosopho *3. phys. 2. & 1. de gen. 9.* fit manifestum, si huiusmodi simplicia calida se non possunt intendere, actionem magis intensam producere non posse. Quare licèt multa sint, nihilominus solum quartum gradum caloris producere poterunt.

Ad illud tandem quod obiiciebatur, simile additum simili facere ipsum furere. Dic. Similitudinem posse cõsiderari aut in specie, & non in gradu; aut in specie, & gradu. Secundò. Huiusmodi actionis furorem, hoc est maiorem actiuitatem intelligi posse, vel secundùm maiorem effectus intentionem, vel secundùm maiorem actiuitatem. Si namque agens simile sit in specie, & non in gradu ita vt plures sortiatur gradus, quàm illud cui additur, certum est istud in actione furere, hoc est intẽsiorem producere effectum. Si verò sit simile in specie, & in gradu, non faciet furere illud cui additur secundùm maiorem effectus intensionem: faciet tamen secundùm maiorem actionis celeritatem, præsertim si materiæ adsit dispositio. Quo pacto intelligendus est Gal. 8. *de compos. med. sect. loc. 3.* dum asserit: in calfacientium, & refrigerantium oppositione, vtrorumque ostendere quantitatem prædominantem, pharmaci actionẽ. Qua de causa carbones acriùs & celeriùs vrunt, quàm flamma, & glacies plus refrigerat quàm aqua soluta. Vnde si detur corpus luminosum, quod seruata eadem extensione, per diuinam potentiam, duplo maiorem densitatem, & congeminationem luminis acquireret; nihilominùs non produceret lumen intensius, quàm antea producebat, cùm densitas subiecti non sit potens intensiuam qualitatis virtutem adaugere. Sic si detur luminosum, & addatur illi alterum, non intendetur lumen; siquidem eadem multitudo graduum posita in diuersis subiectis, nõ potest magis intensam producere qualitatem, quàm si in vno, eodémque subiecto coalesceret. De quo argumẽto Vallesius *lib. 9. cont. 9. acutè disceptauit.*

Eadem denique ratione licèt multa, eáque calida simplicia, in theriacæ compositionẽ ingrediantur, nihilominùs tamen intensior non producetur caliditas, quàm illa qua talia medicamenta prædita sunt, quæ cùm non sit æqualis, immò inferior opij frigiditate, non est mirum si huiusce præualeat actio: cuius ratione *theriaca recens somnum mouet, fluxiones sistit, & leuiter crassat.* Et hæc sint satis de hac ardua controuersia, cùm de ea peritissimi nostri temporis Medici ne verbum quidem protulerunt. Vno excepto Gentili, Auic. nunquam satis laudato interprete, *in com. fen. 1. lib. 5. tract. 1. dub. 2. prop. fin.* & *in extrauagantib. quæst. 43.* qui licèt latè dubium agitauerit, argumentorum tamen difficultati, dilucidè satisfacere non potuit.

HISTORIA XXVIII. GALENI, De Epilepsia.

Puer Epilepticus variis auxiliis præseruatur.

*EGo te, Cæciliane, existimabam ad ægritudinem filij tui nostris admonitionibus haudquaquam indigere, licèt vnum tantùm audiuerim, puerũ tuum epilepsiæ accessionibus infestari: Conabor tamẽ, quantũ fieri potest, manifestissimè enarrare, quanam vtens puer dieta non parũ iuuetur, & ab accidẽtibus quotidie ipsum inopinatè inuadẽtibus minimè lædatur. Namque puerũ necesse est * interdum occurrere magnis frigoribus, immensis caloribus, vẽtis validis, balneis malis, cibariis caput tentantibus, rotarum obuolutionibus, coruscationibus, tonitruis, vigiliis, cruditatibus, tristitiæ, iracundiæ, lassitudini, & aliis huiuscemodi rebus, à quibus corpus vehementer moueri solet.*

*Accedente vere puerum purgandum affirmo * mediocri purgatione. Manè mediocri deambulatione vtatur. Nã sũma curationis in his duobus consistit, in vsu videlicet à me tibi dati pharmaci, * & in exercitij modo. Sit autẽ scopus in exercẽdo, quò calefaciat: ad quantitatem quidem, vt puerũ non fatiget, calefaciat corpus, nec corporis habitum colliquet. In qualitate, vt omnes partes, caput præsertim, & ventriculus roborentur.*

*Post hæc ad prandium eat, & prius quidpiam ventrẽ molliens assumat, vel olus, vel salsamentum, vel ptissanã, vel oliuas, cum tertia parte panis: reliquas verò duas * in cœnæ tempus seponat cũ valẽtioribus obsoniis. * Ex oleribus igitur, nec à lactucis, nec à malua, nec ab atriplice, nec à blito prorsus illum prohiberi iubeo, non tamen idem semper capiat volo, verùm aliàs aliud moderatè. Ex eodem est genere beta, brassica: Porrum, quin & apium, & smyrnium degustare conferet. Et de horariis fructibus quicunq; non sunt penitus crudi, aut suapte natura difficulter concoquuntur, ij nãque & suas ipsorũ superfluitates, & aliorum etiam esculentorum retinere consueuerũt.*

*Ergo & mora, & quæ præcocia nominantur, & ficus, & si qui sunt eiusmodi notæ sine molestia descendunt, & cucurbita: Itémque * pepones cucumerini, maturæ etiam vuæ, mala verò, & pyra raro, & in parua quantitate degustet: quin etiam & ficus, & dactylos moderatè. Caueat ab iis esculentis, quæ pituitam generant: Quare in cibariis, crassos, frigidos, viscosósque humores generantibus non esse immorandum censeo, vt atriplex, blitum, & malua, quæ sanè vt degustes non prohibeo, assiduum autem eorum vsum vehementer damno. Ex hoc genere sunt cucurbita, cucumeres, poma, pyra, & quæ humorem crassum, pituitosúmque gignunt, vt fungi; ab iis enim omnino abstinere consulo, sicut à rapis, radicibus: exceptis iis, quæ acrimoniam quandam, & caliditatem in se habent, vt dauci, raphani. Et alia quæ acria sunt, & incîdunt, dummodò non sint mali succi, capútque non repleant, vt vinum, sinapi, cæpæ, smyrnium: nam licèt lentos succos incîdant, tentant tamen caput ob caliditatem.*

Obsonium ex capparibus cum oxymelite parare potest, quod est veluti huius morbi medicamentum, præcipuè si sit acetum scilla condîtum, quod, si quod alterum, summoperè laudo.

*Igitur post cibum, vbi paululũ temporis intermiserit, prius quàm ad studia disciplinarũ accedat, leuiter deambulet censeo: & ante cœnam hoc faciat: & carnes ex omnium auium genere præter palustres assumat. Ab omnium autẽ quadrupedum esu præcipuè abstineat. Cogente tamen necessitate, * domestici suis extremitatibus, & stomacho vtatur; syluestris verò carnibus benè vti potest: hœdorum carnes degustet, & nonnunquam leporum, vel condîtas anetho, porro, sale, oleo vel assas.*

*Ex marino genere crustacea incommoda, cartilaginea nocua, ostrea, & squammis carentia pessima. * Ex piscibus saxatiles, & pelagici, optimi sunt.*

De leguminibus præcipua est ptissana, hãc sequitur lẽs, alica, pisum; alia omnia mala, & quæcunque difficilis sunt coctionis, crassúmque succum aceruare consueuerunt, vt oua indurata,

caseus, & reliqua, &c. Gal. in historia, siue consilio de puero epileptico, à cap. 1. vsque ad cap. 9.

PARAPHRASIS.

Placuit hanc Historiam, siue consilium de puero epileptico in duas partes diuidere. In prima victus quotidiani rationem abundè enarrat, & alia circa res non naturales præcepta obseruanda præcipit. Illud præfari primò oportet huius historiæ dignitatem esse maximam, & præstantiam multam; Nam hoc consilium germanum est, & ab officina Galenica depromptum: hoc autem ita esse, præter Auic. testimonium 1. .. *tract.* 5. *cap.* 11. omnia ex hoc libro in suos canones documenta mutuantis, vt testatur Costæus *in com.* suadent plures,eæque euidentissimæ rationes; Nam loquendi modus genuinam Gal. doctrinam sapit manifestè, cui dicendi stylus, sententiarum pondus,veritas dictionum, & vtilitas maximè consentiũt, ex quibus librum alicuius grauis auctoris, certis veluti coniecturis venari docet Gal. *lib.* 7. *Aph. com.*64.Phrasis etiam à Galeni methodo tradita in aliis libris minimè distat,quum accuratè salubria consilia,pro huius,sicut & reliquorum morborũ præseruatione proponat. Quapropter Historia hæc sententiarum plena est pondere, compositionis venustate,& elegantia præclara,Quidquid(falsò tamé) Ioannes Baptista Syluaticus *in com. Hist.*10.*Gal in fin.*aliquorum locorũ contrarietate perterritus, aliter contendat.

Tu verò in huius non abeas sententiam, quòd videas in hoc libro plurima,quæ contradictionem maximam,ingentémque scrupulum ingerere videntur. Grauè enim est, &, vt ita dicam, piaculo plenum, imò ab omni priscorum doctrina abhorret, maluam epilepticis, pro præseruatione propinasse in hoc documento, dum sic ait. *Ex oleribus igitur minimè eum prohiberi iubeo à malua,&c.* Cùm ab ipsa, vtpotè crassos succos gignente abstineat infrà,*in verbo: Vnde etiam aliis, quæ viscosos, frigidos, aut crassos humores generãt,haudquaquam esse immorandum censeo,huiusmodi autem sunt blitum,malua,&c.*& maximè cùm maluæ lentor insit ex Gal.2.*de alim.facult.cap.*42. cuius vi lentum succum gignere nata est.

Secundò. Si epilepsia à crasso humore ortum ducit, cur concedit pepones. & lactucas, quæ frigidum humidum præbent alimentum? 2. *alim.* 4. & 40.

Tertiò. Cur vinum in hoc affectu prohibet, vtpote caput tentans, & vltra modum æstum inducens, quum caput roboret, coquat humores, & crudorum humorum generationem impediat? Firmat. Gal. *lib.* 5. *Aph. com.* 5. dum inquit. *Substantiæ igitur copia vinum neruis cõuulsionẽ cõciliat,sua verò qualitate neruos calfaciẽdo & exiccãdo,rursus eam affectionẽ sanat,quam effecerat,&c.* Quare vinũ in frigidis neruorum affectionibus potest esse ex vsu: Nam exiccat, coquit, emollit, discutit, ex Gal. 2. *de fract.* 72. omnes humores bonos reddit, 7. *Aph. com.* 56. virtutem animalem refocillat. ex Auic. 3. 1. *doct. cap.* 8. dum sic ait: *Virtutes alleuiat animales,& requiescere facit,&c.*Et omnibus cerebri frigidis ægritudinibus remedio est. Ex Gal. 7.*meth.*6.Audi ipsum *in lib.*8.*sect.loc. cap.* 7. *optimè enim in ipsis faciunt,quoniam cum hoc quòd intemperiem curant, etiam alere possunt; & ob id etiam vinum conuenientissimum est,modò non febricitẽt;aut sit erysipelas,aut abscessus,aut calida intemperatura ægrotantibus;nam & nutrit, & cõcoquit, & roborat, & putrefactioni resistit:et si intemperies facta sit ex frigiditate, vel humiditate,etiam citra molestiam, & securè persanat,&c.* Deinde si vinum negat, quoniam ob æstum caput tentat, cur non porrigit aquosum, ab aquæ qualitatibus, colore & substantia non dissimile? nam hoc caput non ferit ex Aëtio. *tetrab.* 1. *serm.*2. *cap. vlt.* immò tantum abest, vt calorem inducat, vt refrigeret. 3. *acut. com.* 2.& 6.& 12.*meth.*4. 16. *nec enim inuenies ex alborum genere calidum vllum, &c.*

Quartò. Cur ab oliuis epilepsia prehensos non arcet, si crassum, & melancholicum præbent alimentum, 3. *de loc.* 7. & difficulter coquuntur, ex Auic. *lib.* 2. *tract.*2. *cap.* 531.

Quintò. Quare lentes concedit, si eas illicò reprobat, quòd crassos generent humores, & nigros, 3. *de loc.* 1. & alibi passim? Nónne vereberis in frigido morbo, frigidum exhibere edulium, quale est lens? apud Hipp.6. *epid. sect.* 5. *text.* 32.

Sextò. Si in hoc morbo purgationem vt salubrem instituit, cur sanguinis missionem summoperè necessariam prætermisit?quam,post eum cæteri, vt præsentaneum auxilium approbarunt, edocti ab eo, *in lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 19.comitiali morbo obnoxios, sectis venis in cruribus perlanante.

Vltimò. Cur ad inuadentem accessionem oxyrrhodinis esse pugnandum non edocuit,quum iis applicitis roboretur caput, & influxus humorum impediatur: vt consulit Rasius 9.*ad Alm.* 8. nam repellendus à capite humor est, quisquis is fuerit.Sic in lethargo frigido planè affectu,13. *meth.*21.horum vsum approbat.Inserta ergo sunt plurima huic Historiæ, quædam falsa, alia adulterina,& vt ad libitum prolata, quæ tanto auctore videntur indigna.

Nec tamen videantur, qui contrariam tuentur sententiam, etsi argumentis minimè stabilitam, de nobis victoriam reportasse, rationes singulæ obiectæ (has enim tantùm, vt reor, obtrudere possunt) ordine sunt diluendæ. Nam maluæ vsum non prohibet moderatum,sed assiduum Gal. vehementè condemnat, quam assumendam consulit, vt medicamentum suapte natura aluum emolliens. Quod esse pro hoc, & aliis præcauendis morbis necessarium, auxilium vnanimiter prisci docuere: Plurima enim mala quæ in animalis perniciem generantur, propinat ventris suppressio.Ex hac sequuntur capitis grauitas,vertigo,stomachi subuersio, lancinatio, vomitus, nausea, prostratus appetitus, oris siccitas & amaritudo, ructus iniucundi ac virosi, spiritus graueolens,somni suspensi,inflationes, tormina, voluuli, & demum plenitudines, articulares morbi, omniáque mala oriri possunt. Neque maluæ sua deest caliditas, *vt cit. de alim. lib.* retulit Gal.

Ad secundam facilior est responsio. Nam si lactucas, & alia frigida alimenta epilepticis dixeris concessisse Gal. quando hic morbus à calido humore, bile nempe, & sanguine originem ducit, vera propones, à quibus succis oriri posse *suprà* demonstrauimus. Quam positionem dilucidè approbat Auic. *loc. cit. cap.* 11. quo loco lactucam, & coriandrum suapte natura stuporem inducens, ex Dioscorid.*lib.* 3. *cap.* 67. summopere vetat, nisi quum comitialis morbus à causa calida habuerit ortum. §. *Et ex iis quidem cõceditur lactuca,ego verò non plurimùm eã laudo;& conceditur eis coriandrum, quia prohibet vaporem,ego verò vitupero eis ipsum, & eius multiplicationem, nisi in sanguinea, & cholerica, &c.*

Tertiam verò facillimè dilues,si dicas: Ex eo vinum interdicere, quoniam partibus neruosis est inimicissimum, ex Gal. 3. *de temp.*2.qua de causa, inter ea,quæ Podagricam concitant affectionem, connumeratur à Gal. 6. *aph.* 28.Auic.2.3.*cap.* 4. Quo loco aquam vino meliorem esse contestatus est,& præsertim in principio, vbi magis potest officere,quàm iuuare. Si tamen in capitis affectibus id facit in manifesta declinatione, & corpore sæpe iam, & exquisitè repurgato:Quam sententiam firmat.Auic.22. 3. *tract.*2.*cap.* 7. qui adeò formidat vinum in cerebri affectibus, vt id omittendum censeat,quousque sanetur æger sanatione integra,& veniant super eum quatuor tempora:& præsertim pueris, quorum neruos emollit. *aph.* 5. & sernictudos humores ad caput defert, ex Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. Quo nomine aquosum, quum promptè penetret, condemnandũ: in impuro enim corpore acescit,ex Auic. 2. 3. *cap.* 4. Denique vinum vt alimentum copiosè sumptum nocere potest, vt medicamentum modicè exhibitum, confert.ex Auic. *loco nup. cit.* §.& *vinum antiquum parum valdè confert ægritudinibus neruorum omnibus,&c.*

Ad quartam. Plurima à Medicis in ægrorum gratiam conceduntur, quæ licèt in optimorum alimentorũ genere non reponantur,quum tamen grata sint,suauia, & ab ipsis valde expetita, in parua quantitate offerri possunt, iuxta Senis legem 2. *aph.*38.cibus enim cũ voluptate,& iucunditate assumptus,vt ait Gal.*in com.*si non sit multum deterior,tantum abest,vt maneat peior, vt quandoque melior

reddatur,

reddatur,amplectitur enim meliùs à natura;& sic coquitur faciliùs:vt explicant inter omnes Brudus *lib.3.de reg.febr. cap.23*.Ludouic.Mercat.*lib* 1.*indicat.cap.1.in fin*.Quo fit, vt oliuæ, etsi præstent alimentum paucum, & melancholicum,capútque tenrent,ex Dioscorid.*lib.1.c.117*.tamen si parcè, & voluptatis gratia assumantur, & in postrema mensa,plus iuuent, quàm noceant; superiorem enim ventriculi partem stipticitate sua cùm roborent, vaporum ad caput exhalationē impediunt. Vide de suauis alimenti,licèt reprobi,vtilitateGal.6,*de sanit.3.&* 6.*epid.sect.4.com.8*. & Ambrosium Nonnium *in cōm.cit sent.Hipp.lib.2. Aph.*

Quinta non temerè,& citra meditationem venit interpretanda. Videtur enim Hipp.lentes frigidissimas constituisse,cùm Gal.renuat *in com*.affirmās,ipsas, calidas habere partes, quarum vi attenuare, & aluum subducere possunt:ex ipso 3.*simp.4.& lib.8.eiusd.cap.*53.Non erunt ergo frigidissimæ,prout quispiam inferuit,qui haud rectè de lentium viribus opinatus est:Libérque non est legitimus, sed magno Hipp.adscriptus, cuius sententiam sugillat Gal. *in com*.& vel à Thessalo eius filio compositus, ex Gal, *lib. de diff. resp.3.& 6.ep.d.in procem.& eodem lib.sect.1 .com.2.& sect. 2.com.44*.Nisi cum Vallef.*in com*.dicas,ipsas frigidissimas esse, quoniam pauci sunt nutrimenti; paucúmque sanguinem generant:calidum autem est,quod sanguinem, & calorem adauget. Exhibet autem eas infrequenter, & benè decoctas;sic enim paratæ,omnem flatulentiam deponunt. Vel earum primum ius in prima mensa acceptum, propinat,quod naturā ad excretionē proritare solet, quod opus ad morbos cerebri arcendos summoperè præstat.

Ad sextam. Sanguinem non emisit, nam hoc auxilium vires debilitat, & puerorum facultates ad ferendum tantum remedium collapsas eneruat, & labefactat: & maximè cùm à pituita,& crudis succis oriatur hoc malum, in quorum præsentia vires adesse non possunt. Si tamen cum iis sanguis permixtus abundaret, sanguinem exhauriret, vt *cit. locis* ipse consuluit: cuius mentem sunt imitati Paul. Oribas. & Auic. qui in hoc morbo, si adsint plenitudinis signa,sanguinem fundendum esse imperarunt, vt *suprà in com. Histor. 26*. disseruimus.

DVBIVM XV.

Num in Epilepsia capiti oxyrrhodina apponenda.

DE septima dubitatione maior potest esse lis, & controuersia: cui prisci occasionem dederunt, quòniam nullam oxyrrhodinorum pro hoc leuādo affectu fecerunt mentionem,excepto Rasio, *qui lib.9.ad Alm.8*.imponēda consulit,dummodo à sanguine originē ducat.Hæc est causa,quare Gal. hîc, recentioréſque omnes hoc auxilium in hoc morbo curando sicco pede pertranseunt, quia à frigido humore ferè originem ducit, quem repellētia amplius impingunt & arctant, & media compressione ad cerebri ventriculos protrudunt, & obstructionem augent. Hæc ergo solùm prosunt,quum à calido humore,vapore mordaci,aut venenata qualitate proficiscitur:quorum vi, acris humor temperatur, roboratur cerebrū, & sic facilè noxios succos à se depellit. Hoc tamen intelligas velim de epilepsia quæ per consensum fit; nam quando cerebrum, primaria affectione laborat, in certum damnum ruet auxilium. Hæc enim capiti admouentur ad impediendum humorem ad cerebrum influentem; in dicto autem casu nullus humor ab aliis partibus transmittitur, cùm in illa sit à qua dependet affectus. Dispar autem est ratio in lethargo, in quo solum adest impedimentum quòd humor possit incrudari; in epilepsia verò præter hoc damnum, alia suboriūtur incommoda, quibus maximè affectus ingrauescit, quatenus compresso humore in circunferentia existente, & ad ventriculos pulso, obstructio fit maior, & inopinatæ Apoplexiæ periculum imminet.

COMMENTARIVM.

INterdum occurrere.] Repetit Auic. *loco cit.* nam frigus nimium, cerebrum impensè debilitat, penitissimè ir-

A ruens animales spiritus extinguit, & humorem crassum resolutioni contumacem reddit. Calor autem æstuans, & feruidus ambientis, tum extrahit innatum ad extrà, resoluitque, tum spiritum animalem, natura sua tenuissimum rarefacit, & minuit, & lentum succum intempestiue attenuat, & liquat; quo titulo damnantur balnea mala, hoc est nimis frigida, vt ferrea, aut calida, vt sulphurea. Insuper vetat quæ caput tentant, vt allia, cæpæ, nutrimenta calidissimis aromatis condita, lac, sinapi, porrum; ex cuius assiduo vsu concitatam, & eius abstinentia sublatam vidit epilepsiam Douynetus *lib. 3. apolog. cap. 2.*

Demùm vitanda præcipit quæcunque subitò alterare possunt. Ob terrorem enim pueros epilepsia facilè corripi B refert Christoph.à Vega*lib.3.art.med.cap.12*.Quapropter laudandus Plato *lib. 2. de republic.* monens ne matres figmentis, & fabellis filios terreant: ex qua causa puellam factam fuisse epilepticam narrat Mercurial. *lib. 2. de morb. puer. cap.3*.Refert enim Matthæus Gradius *lib.9.ad Alm. cap. de phrenitid.* filium suum epilepsia fuisse correptum ex inopinato tubarum clangore,& pòst intrà decem horas occubuisse. Ne ergo pueri repentino pauore terreantur, sic enim sensuum instrumenta subito impulsu conquassantur, quod solet efficere incondita hominis vociferatio, animantis mugitus, ceu grauis cœli tonantis fragor, *vt cap. 24. de morb. cereb Iason* edocuit. Quod malum tristitiæ subito obortæ accersere solent, vt Montan. *consil. 50*.& Lusit. *2.cent.curat.9* scripserunt. Sic vigiliæ, immodicè resoluendo innatum cerebri calorem, & cruditates gignendo, ita insitum cuiusque partis ignem diminuunt, vt succis frigidis, hac ipsa de causa, mirum in modum auctis; ampliùs deinceps sæuiat morbus, & de nouo C ferociùs exacerbetur. Sic etiam ira,aliíque animi affectus, commotis spiritibus, & agitatis humoribus, & sic sursum plurimo vaporum prouentu commeante, epilepsiam concitant. Quæ animi pathemata, non solùm morbos, sed & mortem improuisam facere posse apud omnes est manifestum: vt explicat inter omnes Petrus de Peramato, *lib. de animi facult. in med.*

Mediocri purgatione.] In morbis materialibus partium principum, paulatim vacuationem esse exercēdam,ne harum robur confestim dissoluatur, ostendit Gal.*lib.7.meth. cap.vlt*.eleganter. In pueris autē mediocriter,nō copiosè, hoc auxilium esse exercendum præter Gal. *hoc loco* auctoritatem plurimæ suadent rationes, tum quia insitam habent peculiarem ex transpiratione contractam vacuatio- D nem, qua assiduè resoluuntur; tum quia debilissimam habent facultatem animalem, ob cuius imbecillitatem illicò fatiscunt: ergo purgantia,nisi magna necessitate vrgente, exhibenda non sunt; quibus si vti liceat, ea in minori quantitate quàm affectus, & cacochymia desiderant, sunt offerenda. Quibus autem medicamentis pituitosus humor expurgetur, passim inuenies apud auctores.

Accedente vere.] Verno tempore, quoniam tunc humores moueri contingit, esse celebrandam præseruationem morborum, qui licèt non sint geniti, ob morbosam tamen causam in corpore latentem imminent, ambigit nemo. Nam præstantius est, futurum morbum præcauere, quàm factum curare, sicut melius est nauis gubernatori, antequam in tempestatem incidat, iter absoluere, quàm fluctuatum, periclitatúmque euadere, vt *lib.* E *introduct.cap.8.& lib.de curand.rat.per sang.mis.cap.9*.docuit. Gal. sic apud Iurisperitos, satius esse ante tempus occurrere, quàm post vulneratam causam remedium quærere, est vulgatissimum axioma. Quare *Si quispiam sanus,paratus ad morbum, vacuatione non præseruetur, ægrotabit. 6. aph. com. 46.*

Præcautoria ergo vacuatio ineunte vere est exercenda; præsertim quum melācholici,crudique succi copia abundat, à qua chronici morbi oriri consueuerunt; cùm enim hic humor in hyeme aceruatus,sit veluti cōcretus,aduentante vere fundi,liquarique solet,morbósque inducere: Nā biliosum humorem excipias, qui cùm in hyeme nō generetur, sed in fine veris, aut æstatis principio,hoc tempore educendus est. In morbo autem à sanguine orto, & in

principio veris, & in fine facienda eft; Nam fæpe fanguis genitus in hyeme eft craffus, vere autem aduentante agitatur; interdum etiam ob veris temperiem in corpore accrefcit, & præ calore ebulliens, morbos inducit: quare in fine veris fanguis eft detrahendus, de quo argumento plura leges *lib. 3. in com. hift. vlt.*

Et in exercitij modo.] Exercitationem non folùm effe vtilem pro conferuatione fanitatis, fed neceffariam, diuino illo oraculo oftendit Hipp. *6. epid. fect. 4. text. 22.* dum falutis humanæ bafim, & fundamentum in laborum, exercitiique tolerantia conftituit. & *lib. 1. de diæta, num. 1.* fic ait: *Homo edens fanus effe non poteft nifi laboret.* Sic Arift. *lib. 1. probl. 46.* falutare effe retulit, & fanitati conferuandæ accommodum valde imminuere cibum, & augere laborem. Sic Plato *in Phædro*, & Celf. *lib. 1. cap. 1.* otio, & ignauia marcefcere corpora, labore firmari, & fieri vegetiora affirmarunt, quod priùs prædixerat Hipp. *lib. de offic. med. text. 28. & lib. 3. de articul. 32.* firmauit Gal. *lib. de cib. bon. & mal. fucc. 2. & 6. epid. fect. 5. com. 10.* Hic ergo auctor *lib. 1. de fanit. tuend. 8.* contra *Afclepiadem, & Erafiftr.* acriter contendit, exercitationem pro conferuanda fanitate effe vtilem, & neceffariam, quorum pueriles rationes foluit, & refert inter omnes Ludouic. Mercat. *tom. 1. lib. 2. claf. 2. quæft. 166. num. 23.*

Cùm enim exercitium fit motus vehemens, voluntarius, immutans refpirationem, & ex multiplici coctione varia recrementa fuliginofa, vaporofa, & craffa relinquantur, quæ ob diffimilitudinem, nec affimilari, nec à facultate expultrice partium, cui hoc munus eft demandatum, expelli potuerunt, ideò fuit opus exercitio, vt compleretur actio naturæ; illud enim motu valido calorem adauget, dilatat vias excrementa refoluit, & referando meatus liberat ab infarctu, excrementa detrudit, ex Gal. *2. de fanit. 2.* & Auic. *3. 1. doct. 2. cap. 1.* Quæ omnia, à fola præftari poffunt exercitatione. Nam nec balnea, nec fomenta fufficiunt, quum hæc folùm ex cute, & non ex folidis, & carnofis partibus euacuent. Et medicamenta purgantia, etfi omnes fuperfluitates vacuare poffint, horum tamen copia fingulis diebus collecta, minor eft, quam vt requirat expurgantis opem. Adde quòd hæc licèt initia fint, nocent, & imbecillitant, fi affiduè fumantur, & vtilem benignamque partium humiditatem abfumendo, ad interitum deducunt: Quare valde indigentibus, & ex longis interuallis, funt ex vfu *6. aph. 27.* quum corpus in prauam confuetudinem ducant: natura enim redditur ignaua & pigra, & oblita muneris fui non exercenit, quoufque medicamento excitetur. Magna eft ergo exercitij dignitas, & ad actiones naturæ obeundas valde neceffaria: argumento eft, quòd villici alimento vtentes peffimo, illius ope vitam inculpatam pertranfigant, quum nobiles multi, victu alti probiffimo, ægerrimam ducant. Quòd membra inexercitata inualida fiant, gracilefcant, & extenuentur; exercitata verò roborentur, & crefcant: quo exemplo ars edocta pro impinguandis corporibus tabidis, pifcationibus, & frictionibus fumma cum vtilitate vfa eft, vt Medicinæ proceres confirmant. Quòd homines carcere detenti, pallidi breui, & facie cachectica euadant: & demum animalia, pifces, aues, quæ exercentur fint meliora; otiofa reproba, infalubria, infipida, apud Auer. *6. collig. 2.*

Ex quo conftat homines confueta exercitia relinquentes, omni morborum generi effe obnoxios, ex Gal. *lib. 1. de diff. feb. 2.* Nam *exercitatio fpecies eft vacuationis vniuerfalis, 2. aph. com. 17. & 4. aph. com. 2.* ideò dimiffio exercitij confueti corpora replet prauis humoribus. Cùm enim vtilitas exercitationis fit excitare, & augere calorem. cuius vi & incremento homines acquirunt meliorem diftributionem alimenti, perfectiorem coctionem, & præftantiorem nutritionem adipifcuntur, vt monet Gal. *2. de fanit. cap. 2.* fit vt hoc relicto, torpefcentéque hac de caufa calore, refrigerato totius corporis habitu, omnes partium coctiones reddantur deteriores, & fic tractu temporis extincto veluti infito cuiufuis partis calore, & ob recrementorum copiam fuffocato, ex defectu alimenti marceant, & contabefcant. In quem fenfum dicebat Auic. *3. 1. doct. 2. cap. 1.*

A *in fin.* Dimittens exercitium incidit in hecticam, per quam non intelligit febrem, quam hecticam vocamus, fed potiùs hecticam fenectutis, quæ eft tabes fine febri, iuxta ipfum, *1. 4. tract. 4. cap. 9.* Et Gal. *lib. 1. de diff. feb. cap. 11. & 12.* febres, atque alios morbos ex intermiffa exercitatione concitari fcribit: & *3. de cauf. fympt. 2. 5. de loc. affect. 7.* & *in lib. de articul. com. 4.* hac de caufa dyfenterias fuboriri affirmat.

Gal. *2. de fanit. 2. in fin.* docet exercitationes hoc modo effe adhibendas. Antequam homines incipiant exerceri, debent priùs leuibus motionibus moueri, deinde funt fricandi, & vngendi, vt partibus fluxibilibus redditis, in valida exercitatione, fine noxa contrahi poffint, & diftendi; ficque hac præparatione facta, debiliter & cunctanter B incipiant exerceri, paulatímque ad fummum exercitationis perueniant: ceffent non fubitò, fed remiffa exercitationis vehementia, leuiter breui tempore moueantur, abfterfóque fudore balneum ingrediantur, à quo, fedata agitatione ad cibum accedant; aliter enim, fi ftatim exhibeatur cibus, quum diftracto calore ad partes extimas, ipfe nec retineri, nec coqui poffit, noxas inemendabiles facit, ex Gal. *3. acut. 55.* Noftris tamen temporibus, in quibus balnea, frictiones, vnctiones, & miniftri deficiunt, fatis eft ante validas exercitationes, priùs leuibus motionibus moueri, deinde mutata tunica, & abfterfo fudore, debito interpofito tempore quiefcere, & edere.

Porrò. Exercitatio, vt fanitati vtilis fit, plures requirit conditiones, fine quibus non folùm non confert, fed nocere poteft: ex quibus præcipua eft, menfura & determinata quantitas exercitij, quæ cùm coniecturalis fit, difficulter, præfertim primis diebus cognofcitur, vt *1. de fanit.* C *tuend. 7. in med.* Gal. edocuit. Certam tamen exercitij quantitatem definiunt plura, quæ latè repetunt Hipp. *lib. 3. de diæt. num. 5.* Gal. *1. de fanit. 2. & lib. de confuetud. 4.* Paul. *lib. 1. cap. 16. & 17.* Aëtius *tetrab. 1. ferm. 3. cap. 2. & 3.* Auic. *3. 1. doct. 2. cap. 2.* ea funt corporis rubor, color floridus, venarum intumefcentia, fudor cum vapore calido apparens, concinnitas, æqualitas, & iucunditas motus actionum. Quando exercitatio hos terminos non attingit, imperfecta eft; nam perfectè calorem non auget, neque integrè expurgat excrementa, fed humidum natiuum, calorem, viréfque diffoluit, Immodica his fignis agnofcitur, non ceffat rubor, cutis contrahitur, non apparet ordo, iucunditas, æqualitafque in actionibus, fed è contra moleftia, laffitudo, & mutatio in quantitate, & qualitate fudoris con- D fpicitur, ita vt ex multo paruus, ex calido frigidus erumpat: & hæc exercitatio folida membra colliquat.

Exercitationis differentiæ plures funt, nam quædam eft multa, alia parua; quædam eft velox, alia tarda; quædam eft fortis, alia debilis; quædam eft vehemens, & alia remiffa. Rurfus exercitatio aut eft continua, aut interrupta: illa aut eft æqualis, aut inæqualis; inordinata, aut ordinata. Deinde, aut tota eft motus, aut ex motu, & quiete compofita, quas omnes differentias Galen. *2. de fanit. cap. 8.* cum fequentib. Auicenna *loco cit.* exemplis explicant, & illuftrant. Quæ omnes cuilibet fano corpori non funt aptæ; funt enim nonnulli, qui ab eis vehementer læduntur: quare quifquam exercitationem fibi iucundam eligere debet, vt *lib. de falub. diæt. text. 26.* fcitè docet Hipp.

E Qua tamen diei hora debeat celebrari exercitium Hipp. non explicuit: folùm docuit labores debere præcedere cibos *lib. 6. epid. fect. 6. text. 4.* Gal. *2. de fanit. 2.* tēpus exercitationi accommodum præfcribit, quando cibus externus duplici coctione fuerit immutatus, in ventriculo, iecore, & venis, quod ex calore, & fubftantia vrinæ venari docet. Nam fi fuerit tenuis & alba, nondum vtraque coctio peracta eft; fignum, quòd flaua bilis nondum eft genita, cuius vi tingitur vrina: & quando rufa, aut flaua eft, iam conftat fecundam coctionem fuiffe peractam: at verò quando pallida eft, nuper factam effe coctioné in iecore fignificat. In rufæ, aut flauæ bilis præfentia exercitatio non cōuenit. nam bilem flauam accerfit. At verò quum vrina eft tenuis & alba, inutile eft exercitium, nam cibi crudi intempeftiuè à partibus rapti, cruditates pariunt, obftructionem

&

& putredinem gignunt. Solùm ergo corpora exerceri possunt, quando vrina pallida est.

Veteres quoniam semel singulis diebus cibum accipiebant, in æstate horam matutinam, vt aptiorem, & temperatiorem eligebant; vere, & autumno meridianum ob eandem causam; in hyeme vespertinam, antequam Sol occideret: Nam ob breuitatem diei, reliquas horas in publicis negotiis, disputationibus, studiisque absumebant. Nostris temporibus quum consuetudine antiqua sancitum sit, bis comedere in die, tempus exercitio opportunum est matutinum; corpora enim ex somno, & coctione sunt validiora: excrementa tamen alui, vesicæ, & cerebri per nares, os, & aures priùs deponere oportet; hæc enim detenta, commota, & extenuata, ventriculo, cerebro, & cordi nocere solent.

Hoc solùm ob serues, vt in corporibus debilibus, loco exercitij frictiones consulas: Nam frictio incidit, attenuat, crassos succos discutit, habitum corporis roborat, vegetiores coctiones procurat, dummodò inter mollem & duram modum seruet; quoniam multa, & dura corporis molem deprimit; modica verò, & mollis implet, calorémque naturalem suscitat, & refocillat, vt docent Paul. *lib.* 1. *cap.* 18. Cels. *lib.* 2. *cap.* 14. Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 4. Quarum vim, & differentias breuissimè complexus est Hipp. *lib. de offic. medic. sect.* 3. *text.* 25. & fusè explicat Gal. 2. *de sanit.* 3. 4. 5. 6. *&* *lib.* 5. *eiusd. cap.* 3. *&* *lib.* 6. *cap.* 2.

Quæres, cur ludum paruæ pilæ à veteribus inter omnes exercitationes tantoperè commendatum, & pueris familiarem, pro pueri epileptici præseruatione prætermisit? nam præterquam quòd eius apparatus facilis est, delectationem pueris affert, & commoda multa; cùm enim in eo omnes corporis partes æqualiter moueantur, calorem viuificat, & auget, ex quo caloris incremento omnes naturales functiones feliciùs perficiuntur; succi crassi, huius morbi causa, attenuantur, coquuntur, repurgantur, vt Gal. *lib. de lud. paru. pil. ferè per totum*, & Oribas. 6. *collect.* 31. manifestè edocent. Dic: Prehensis hoc malo ludum hunc valde esse incommodum; in eo enim adsunt saltus, cursus, brachiorum agitatio, celerior erectio, atque depressio corporis, ceruicis firmitas, oculorum intentus aspectus, ex quibus motibus, caput, oculi, & animalis spiritus in gyrum, vertiginis in modum, aguntur, vnde epilepsiæ timor subitus imminere solet, quum cerebrum veluti rotetur, & humores irrequieto motu circumagantur. Si de aliis exercitationum generibus plura videre cupis, lege quæ Mercurialis elegantissimus *in lib. de arte gymnastica*, *seu exercitatoria*, ex priscorum mente conscripsit.

In cœna tempus se ponat.] Ex diametro pugnat locus Auic. 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 21. de cura epilepsiæ: *Et ille cuius consuetudo non tolerat, vt semel reficiatur, diuidat cibum suũ. qui sit minor saturitate sua in tres partes, & sumat duas tertias in prandio, & tertiam eius in cœna, post exercitiũ subtile, &c.* Quam sententiam sequitur Actuar. *lib.* 2. *de act. & affect. spirit. cap.* 10. Sed conciliari possunt: nam vterque sui temporis consuetudinem respexit. Gal. enim cœnam copiosiorem consuluit, somno & quiete alimẽtum perfectiùs coquendum sperans, & maximè quòd eo tempore cœna, nona hora esset constituta, ita vt tres à cibo horæ superessent, quibus crudi halitus per vigilias discuti queunt, quominùs caput tentent Auicennæ verò, & nostro tempore, quum ad multam noctem cœna differatur, tantum temporis inter somnum, & cibum non intercedit.

Ex oleribus igitur.] Demum vitanda consulit, quæ crassos succos, lentos, & mucilaginosos gignere nata sunt, capútque tentant; de quorum genere censentur esse ab ipso relata alimenta, præcipuè tamen legumina, quæ melancholica esse, & flatulenta ratio dictat; Cùm enim folia plantarum, quæ primo vere ex nuper madente terra germinant, aquea sint; flores anni progressu, aqua iam caloris vi dissipata, aërei; postremò verò fructus: Legumina melancholica, & terrena sunt: ex materia enim per æstatem exusta, ac arefacta terra prodierunt.

Olera 4. *collig.* 41. Apud Auer. à tota substantia ad melancholiam parant, sed videtur potiùs legendum ad crudos, aquosósque humores: sola brassica melancholica est,

A (cui adde Cynaram, & Melongenam) ob copiam terræ; & flatulenta, ob debilem coctionem, quæ flatus multiplicat, sicut perfecta dissipat: quo titulo reprobantur fructus, abundant enim humido aqueo, & magis præcoces, ob breuem moram sub coquente sole: incolumiores sunt autumnales, ob contrariam causam, vt ficus, & vuæ.

DVBIVM XVI.

Num Pepo bonis cibis sit annumerandus, vt voluere Arabes.

Pepones.] Cur pepones concedit in epilepsia quòd aluum emolliant? Si crassum gignunt succum, & ad B epilepsiam generandam quam aptissimum, quum frigidi sint, aquei, & mali cibi, quorum succus æstuantibus solùm, & biliosis, in parua tamen quantitate concedendus: vitiosum enim pariunt humorem, & corruptioni paratissimum. Si tamen de sanguinea epilepsia intelligas, Gal. à calumnia defendes. Nam aliàs pepones subuertunt stomachum, & choleræ morbos efficere consueuerunt. Mathiol. vir apprimè doctus, facilè ab hac dubitatione se extricaret, quippe qui *in apologia in Amatum, censura* 11. nimio fortè furore in eum fæuiens, & excandescens, pepones, biliosos morbos generare affirmat, & id quidem, vt Simeon Sethi asserit, sua dulcedine. Ex cuius sententia constat, eorum succum in bilem conuerti in ventriculo, quæ ad epilepsiam propulsandam, aliósque frigidos morbos debellandos confert eximiè. Sed Mathiolum, sicut & Medicos Romanos multò antea coarguerat Tral. *lib.* 12. *cap.* 6. dum sic ait. *Offendi autem ego plerósque Romæ Medicos, qui* C *nec nomen quidem peponum, tanquam bilem procreantiũ proferre audebant: quum itaque ego cuidam aliquando, & sitienti vehementer, & æstu flagranti, defatigatóque iniunxissem, vt peponem assumeret, quidam præsens Medicus exclamauit, homo cur ægrum magis vis occidere? annon didicisti, quòd pepo bilem producit? Lege Gal.* lib. de alimẽtis, *vbi dicit manifestò peponem comestum cholericos efficere. Laboraui igitur non parum, vt illis persuaderem qui intellectu assequi poterant, Gal. non dicere hic pepones bilem creare, sed choleram efficere: Choleram autem voco stomachi subuersionem, cum vomitu, & perturbatione ventris, &c.* Ex quibus euidenter constat, quàm à Gal. mente, & veritate Mathiolus distet.

Per pepones autem intelligimus Angurias, cum Lacuna *in com. cap.* 124. *lib.* 2. *in Dioscorid.* quas fuisse à Gal. vocatas pepones, plurimis ex Gal. doctrina desumptis argu- D mentis comprobare conatus est. Quicquid Pet. Vaezius eruditissimus *in com. medic. Lacunæ* reprobet sententiam, quòd pepones sub cucumerum genere contineantur; anguriæ autem minimè, quum magnis melopeponibus sint similes Nam quum Gal. sub cucumerum genere contineri scribit, semper cognominauit pepones cucumerinos. Neque fidem adhibeas Mathiol. qui *loc. cit. in Dioscorid.* cum Fuchsio angurias veteribus fuisse ignotas tenaciter contendit; quum hic Botanicæ artis Professor eximius, ita in hoc negotio statuendo dubius ancépsve appareat, vt quid Gal per pepones intellexerit, ingenuè se ignorasse fateatur.

Sunt ergo Pepones à Latinis Anguriæ, à Lusitanis *Balancias*, ab Hispanis *Sandias*, à Flandris *Meloen-VVater*, seu alio nomine *Ronde platachtige Pompoenen* dictæ, Me- E lones aquei, magni, ventricosi, lucidi, colore virides, læues, quorum succum cum interiori medulla, & præsertim adiecto saccharo, Hispani & præsertim Mauritani, æstatis tempore pro leuanda siti, & refrigerando bilioso stomacho ad satietatem vsque deuorare solent. Quod quàm sit à ratione alienum, non tam sanitatis tempore, quàm vrgente febri, affirmabit qui sequentes legerit rationes, non nisi ex Gal. facundissima penu depromptas. Num succus huius fructus aquosus est, minimè coctus, nec lentus, vt partibus adhærere, aut nutrire queat: Quo fit vt relictus à regimine naturæ, tàquam nutritioni partium valde ineptus, putrescat, & morbos committat inemendabiles. Quoniam Pepones, ex Gal. *doctrin.* 2. *de alim. facult.* 4. *& lib. de ven. sect. aduers. Erasist. cap.* 8. copiosam habent humiditatem,

qua innatant in ventriculo, cuius orificium aquosa sua substantia relaxant, lædunt, & imbecillitant; sicque nauseam, vomitum, & sæuissimam concitant choleram. Quapropter sanis reprobum alimentum, minimè constans, immò maximè fluidum præbere solent, & ad gignendas febres quàm aptissimum: ægris verò noxium, & mortiferum, & à venenorum natura non dissimilem, vt *lib. de bonit. & vit. succor. cap. 8.* Gal. confirmat: sequuntur Paul. *lib. 1. cap. 80.* Aetius *tetrab. 1. serm. 1. tit. de Pepone.* Cuius succus licèt æstatis tempore non noceat, cùm ob maiorem transpirationem noxius vapor exhalet; hyberno tamen tempore, calore ad interiora redacto, impeditaque ventilatione adeò putret, & corrumpitur, vt febres malignas accendat, quod de cucumeribus Gal. pronuntiat *lib. 2. alim. cap. 6.*

Si verò plurimi febricitantibus ex bile, sinceriísque tertianis Peponem concedunt, quòd biliosum ventrem refrigeret, furentem bilem refrænet, & impetuosos eius motus coërceat, & sic eius aquam propriam esse omnibus febribus, quæ sunt in vltima caliditate, asseuerant; de quorum numero præcipui sunt Arabicæ familiæ sectatores, vt Auic. 1. 4. *tract. 2. cap. 43.* Serap. *lib. de simpl. cap. 244.* *Auer. 7. collig. 12.* Hi, vel de eo assumpto in paruissima quantitate; vel sitis demulcendæ causa; vel ad præcauendam futuram siccitatem in ardentibus febribus frequentissimam, cuius lapsus ferè immedicabilis est; vel voluptatis gratia exhibito, sunt intelligendi: quare in retorridis febribus syrupum ex succo eius cum sacharo concinnare soleo, qui præterquam quòd mirè sitim leuat, ardorem compescit, somnum conciliat, & aridum corpus humectat, per vrinam, & aluum biliosum humorem clementer euacuat; eóque loco syrupi de lactis sero frequentissimè vtor.

Non negamus tamen in vrentibus febribus eius ramenta linguam scabram, & siccam demulcere: cuius vlcera, aphthas, pustulas ab igneo calore concitatas abstersione emendat, & salsugine sua, palatum, & paristhmia ab omni sorditie mundificat; eiúsque succum obsitam pædore cutem illustrare, ex quo cum farina subacto smegma fit ad nitorem in facie conciliandum, ad delendos alphos præstantissimum. De quo fructu plura lege apud Alzarium à Cruce Vicentinum 2. *cent. tit. de Peponib.*

Domestici quidem suis.] A quadrupedum esu epilepticos arcendos consulit: Nam ob exercitij paucitatem praui sunt succi; veluti ouina, caprina, hircina, bubula, quoniam difficulter coquuntur & distribuuntur, & sic ad succi probitatem omnium sunt ineptissimæ carnes, crassum enim succum, & melancholicum generare consueuerunt. Leporinam euitet, huic enim Arist. 2. *de partib. animal. 5.* magnam vim tribuit in augenda melancholia. Neque obstat quòd sanguine pollet tenuissimo probissimóque: nam perpetuò non consentiunt cum sanguine membra; sic vaccinæ ius pinguissimum suauissimúmque, caro arida. Sic lac vaccinum butyro abundat contra carnis naturam. De quo argumento lege Manard. 13. *epist. 4.* Si verò *lib. de attenuante vict. & alibi*, ad diuturnos elegit affectus, frigidos & humidos intelligas, vt idem notauit Manard. 16. *epist. vlt.* Siluestria conueniunt, quum enim magis exerceantur, sunt licciora, & biliosiora.

QVÆSTIO XVIII.

Quòd suilla caro calida sit & humida, contra Isahac, & Petrum Hispanum, eius fidissimum interpretem.

Miror autem epileptico puero Gal. concedere domesticum suem, cuius carnis alimentum frigidum, mucosum, tenax, & humidum esse retulit ipse *lib. 3. alim. cap. 2. & 7. meth. cap. 6.* Nam siue loquamur de porcello, aut veteri sue, vtrumque præstare nutrimentum pessimum, & lentum patet manifestè: Ille enim cùm valdè pinguis sit, humidissimam carnem habet, auct. Gal. 4. *acut. 103.* & *lib. 3. de alim. facult. 1.* Hic quoniam veteris victimæ ætatem habet, exiguè nutrit.

A Accedit auctoritas Isahac, qui adeò frigidam facit suillam, vt nullam frigidiorem constituat, *in lib. diæt. vniuersal. lect. 34. cap. 31. §. Concordant antiqui in hoc, quòd nulla animalia ambulantia, & corporis humani nutritiua, porcinis sunt frigidiora, &c.* & *cap. de carne, §. Caro porcina cæteris omnibus animalibus est frigidior, &c.* Cuius sententiam Petrus Hispanus fidissimus eius interpres *in 4. part. diæt. partic. cap. de carne porcina*, libenter amplectitur, sequentibúsque rationibus munit ac defendit. Nam sues sunt pingues, & hoc denotat multam humiditatem. Et eorum caro crassa cum sit, morbos frigidos gignit, ex Gal. 3. *alim. cit.* & 2. *aph. 18.* Fauet. Gal. *lib. de atra bile, cap. 6. §. sicuti contra, omnia temperaturam quàm illa frigidiorem nacta*, vt sues, &c.

Deinde eius sententia corroborari potest hoc modo.
B Sus animal est excrementosum, amicum luto, & locis vliginosis, in quibus se volutat, & oblectat, & sic frigidam carnem incoctilem, & coctioni contumacem habens; iccircò grandini, tuberculis, scrophulis, variísque tumorum, & pustularum generibus est obnoxium, testes sunt Plutarch. 4. *sympos. probl. 5.* Arist. 8. *de natural. auscult. c. 21.* Plini, *lib. 8. cap. 51.* Antonius Gazius *de natur. carn. porcin. cap. 83.* Bruyer. 13. *de re cibaria. cap. 1.* Et hæc est causa communiter assignata, quare (vltra quàm quòd immundi sint) Hebræis Deuteronomij 14. Suillæ carnis vsus fuerit interdictus. Si ergo sues frigidi sunt, & pluribus frigidis morbis obnoxij, cur alteri sanitatem præstare poterunt? Immò eorum caro raucedines, strumas, grandines, & alui profluuia concitat.

Aduertas tamen oportet, à Gal. suillam carnem dici optimam. Sicque exquisita febre tertiana affectis præter
C testiculos, & alas gallorum, porcorum pedes, & cerebra, ac porcellorum carnes in iure albo liquefactas præbet *lib. 1. ad Glauc. cap. 9. & 7. meth. 6.* conualescentium vires suillæ esu reficere studet: vnde Cels. *lib. 3. cap. 18.* suillam, leuissimam esse affirmat; de quo argumento pulchra scripsit Mercurial. 3. *variar.* 8. Si autem Gal. hoc loco sues epilepticis concedit, non de lactente porcello loquutus est, cuius esum ob viscidos, excrementitios, crudósque carnis humores ipse *cit. de aliment. facult. lib.* tantopere improbat. Quòd si de sue, condito sale, & deinde cocto anetho, & porro, ipsum loquentem intelligas, pronunciabis vera, Nam hoc modo hæc caro salsamento, croco, & pipere præparata minùs nocere solet; vt Gal. hoc loco aduertit, & Christoph. à Vega explicuit. *lib. 2. art. med. sect. 3. cap. 9.* Vltimò, Gal. vocat optimam suillam carnem, non porcinam: nam suem à porco differre probat auctor non vulgaris Athen. *lib. 9. dipnosophistar. cap. 5.*

D Num autem hæc caro sit frigida, vt voluit Isahac, an calida, nec veterum, nec iuniorum peritissimi satis explicarunt. Calidam esse Gal. 10 *simpl. tit. de sanguine suillo*, insinuare videtur, dum suillam magnam cum humana carne affinitatem habere, apposita Historia ostendit, illorum qui hanc pro suilla vendiderunt, quam edentes, ab hac, odore, sapore, aut calore discernere non potuerunt. Quare si caro suilla humanæ simillima est, vtraque pariter calida & humida erit. Deinde Gal. *lib. 4. acut. 103.* temperatam facit. §. *in moderatis verò tum caliditate, tum frigiditate, cuiusmodi suillæ carnes sunt, &c.* Et *in lib. 5. meth. cap. 12. §. quadrupedum verò laudabilior est porcina, in caliditate, & humiditate temperata, & c.* Eius sententiam sequitur Auic.
E *lib. 2. canon. cap. 610. §. Sanguis porci, & sanguis hominis sunt similes in omni re, sicut & carnes amborum sunt similes in omni re, &c.* Cùm ergo sanguis humanus sit calidus & humidus, suillum sanguinem, sicut & suis carnem, eandem qualitatem habere non est dubitandum. Et quoniam in caliditate, & humiditate parum recedit à temperamento, iccircò temperata dicitur ab antiquis. Hanc sententiam probant Auer. 5. *collig. 32.* Halyab. 5. *theor. 21.* Rabbi Moses 24. *part. aph. 46.*

Hoc ita arguunt multa. Primò, quòd suilla caro, auct. Hipp. *in lib. de vict. acut. sect. 4. particul. 101.* omnium sit optima, & alimentum optimum, & ad probos, optimósque gignendos humores aptissimum præstet, ex Gal. *lib. 3. alim. cit. & lib. de bonit. & vit. succor. 4. & cap. 22. §. ex animalibus, quorum natura ad bonos humores gignendos aptissima, sues*

ſues iam mediocris ætatis habentur, &c. Et *infrà* §. *ex pedeſtribus animalibus ſuilla caro probatiſſimus cibus,&c.*Et Haly *loc.cit.* §.*Suis cibus plurimus,& ſanguis ab ea generatus multus,& melior ſanguine omnium carnium; eſt namque corpori magis conueniens,& homini conferentior,&c.* Secundò. Sus animal eſt fœcundum,ex Plin.*lib.*8.*cap.*51.& Varron.*lib.*2. *c.*4.*Fœcundiora calidiora ſunt*,vt probat Theoph. 1. *de cauſ. plantar.*27. qui ex ſue numeroſiores partus oriri affirmat, Tertiò.Sus animal eſt audax,fortis pugnæ,& audaciæ magnæ,auctore Ariſt. 1.*de Hiſtor.animal.*1. & *lib.*6.*eiuſd.*18. Hoc autem manifeſtum caliditatis eſt indicium,ex Auer.5. *collig.*30. §. *quia animalia audacia ſunt calida, & puſillanimia ſunt frigida,&c.* Quartò.Quoniam ſues ferè pilos habent nigros,pilorum autem nigredinem caliditatis eſſe notam probat Gal.*in art.medic.*52.& 2.*de temper.*5. Quare Gal.6. *epid.ſect.*2. *com.*44. nigriora animalia calidiora eſſe aſſeruit,quod etiam docuerunt.Aët.*tetr.*1. *ſerm.*2. *cap.*88. Auic.*lib.*2.*tract.*2. *cap.*145. Raſius,*vlt.cont.ſect.*2.*c.*172. Theoph. 3. *de cauſ. plantar.* 27. Quintò. Accedit Ariſt. auctoritas 10. *probl.* 23. vbi quærens rationem, cur ſues pilos non amittant, præter alias cauſas proponit & hanc, quòd ſint calidiſſima animalia.

Contrariæ verò rationes commodiſſimam habent explicationem. Nam pinguedo frigiditatem non arguit,ſed humiditatem; quo nomine animalia pinguia cenſet reprobanda, vt ſues,4.*acut.*103.Neque Gal. *cit.loc.de atra bile*, abſolutè porcinam frigidam dicit, ſed facta collatione ad animalia calida & ſicca,de quibus ſuprà loquebatur,qualia eſſe commemorat, quæ dentes pectinatim inſerunt. Si autem ſuilla morbos gignit, id ex accidenti euenire puta, cæterorum eduliorum more, quæ ſi rectè non coquantur, id efficiunt. Non ergo eſt ſuilla caro frigida, vt Iſahac, & eius interpres arbitrantur.

QVÆSTIO XIX.

Quòd piſces ſaxatiles ægrotantibus poſſint concedi. Contra Rouſſeum, & Conciliatorem doctiſſimos.

EX *piſcibus ſaxatiles.*] Non prætereunda eſt hoc loco inter Gal.Hipp.Celſ. & Arabes, circa ſaxatilium præſtantiam celebris contradictio, quæ hactenus ſcribentes excruciat,atque fatigat.Cur, ſi piſces ſaxatiles optimi ſunt ſucci, ſanguinem laudabilem,& temperatum gignunt, Celſus, vberrimus Hippocraticæ doctrinæ interpres, inter mali ſucci cibaria eos connumerat *lib.*2.*cap.*21.§. *Piſces quoque ſaxatiles, &c.* Cur Arabes, hos piſces, prauos humores creare, & corruptioni paratiſſimos aſſeuerant, ſi alibi horum vires eximias celebrarunt? Quare ſi ſaxatiles reprobum præſtant alimentum, cur à Gal. epilepticis hoc loco conceduntur? Horum omnium exactam ſolutionem ad Principum mentem ſic accipe.

Piſces omnes frigidiores ex eo colligit Gal.6. *de vſu part.*9. quòd eorum cor magna non egeat refrigeratione, & quòd ſanguinem nullum, aut certè pauciſſimum habeant.Hos item humidos valdè eſſe illud manifeſtè oſtendit;nam vitam in aqua degunt perpetuam, & præſertim ſaxatiles, quos vt humidiores febricitantibus concedit, 8. *meth.*2.& *lib.* 1.*ad Glauc.*9. tertiana correptis commendat: & in *cap.* 11. quartanariis exhibet, quoniam ſunt molli carne præditi, nihílque tenax habentes. Quo pacto in continua febre 4. *de ſanit.*8. & in cancro 2. *ad Glauc. cap.*12. eos propinare non veretur. Adeò enim hos præfert vt carnibus anteponat, quum boni ſucci ſint, & non glutinoſi,4. *de ſanit.cit.*& minimè noxium ſuccum generent.*lib.*2.*ſec.loc.cap.*7. Nutrimentum enim ab eis genitum, conſiſtentia eſt leuius eo quod ex pedeſtribus deſumitur, adeò vt non adfluenter nutriat, & celeriter diſcutiatur,auctore Magiſtro, 3.*alim.*25. Hi enim ſunt in ſymmetria quadam conſtituti, quamobrem omnes perpetuò ſunt inculpati,ex *cit.alim.*29. quum neque tenues, neque craſſi ſint, neque loca, neque alimenta mutent. Sunt autem pelagici, littorales, gobij, murænæ, bugloſſa, aſelli, & ſimpliciter piſces omnes, qui neque inſuaue, neque mali odoris, neque glutinoſum quidquam geſtu repræſentant, ij inculpatum cibum præſtant. *lib.de bonit.& vit. ſuc.cap.* 5. Ob quam cauſam in catarrho,& ſputo ſanguinis vtiles ſunt, 5.*meth.*13.Quoniam quod ex iis paratur, non modò ad coquendum eſt facile, ſed etiam corporibus iucundum,& ſaluberrimum ex Gal.3.*alim.*28.culpa enim omni carent, quicunque verſantur in mari dulcis aquæ experte,cuiuſmodi ſunt pelagij, & ſaxatiles, qui reliquos, & ſucci probitate, & ſuauitate antecellunt. Eos igitur ſumpſiſſe perpetuò tutiſſimum erit,vt ait Gal.*lib. de bonit. & vit.ſuccor.*9.& *lib. de attenuant. diæt.*8.

Nam ſi piſcium electionem, & præſtantiam ponderemus, ij cæteris ſunt longo exceſſu præferendi. Cùm enim ab auctoribus laudentur, qui in pura aqua degunt, arenoſa,aut petroſa currente, qui velociter mouentur, medij inter magnos & paruos,colore albi,carne molles, guſtu ſuaues, nec multa pinguedine reſperſi,vt Auic.*lib.*2.*tract.*2. *cap.*553. ſcitè edocuit, Saxatiles, omnes has habere conditiones, *ſuprà cit.loc.* Gal. oſtendit. Quare ſanguinem generant temperatiorem, ex Auic. *cit.loc.* §. *Quoniam illi, &c.* & ad bonos humores gignendos ſunt laudabiles, ex Oribaſ. *lib.*3.*collect.*15. Vnde Auic.13.*tract.*4.*cap.*20. pro melancholico affectu demulcendo eos miris laudibus effert: ij enim ſelectiori, meliorique gaudentes pabulo, & minùs noxiis alimentis veſcentes, præſtantiores, & ſalubriores habentur: muſco enim aliiſque herbis aluntur, & hac de cauſa, proxima ſaxis domicilia parant, & in illis ſalubriora, purioráque paſcua carpentes conſeneſcunt.

Neque mireris quòd piſces nutriantur herbis, contra Philoſophi dogma 8.*de hiſt. animal.*2. aſſerentis eos aqua nutriri & viuere; quam opinionem vallare nixus eſt Rondelet. *lib.*1.*de piſcib. cap.* 12. & poſtea confirmauit Ioan. Lupus *ad tyron.lib.*1.*de re medic. dialog.* 4. *ad fin.* Immò aquam nutrire carnoſum genus ſibi perſuaſere Cardan. *ad lib.Hipp.de aëre,& aq.*& Augen.2. *epiſt.lib.*2.*epiſt.*3.contra Gal.mentem 4.*aph.*13.& 3.*acut.*17. & 4.*de vſu part.*5. Tral.*lib.*6. *cap.de pleurit. tit.de vict.* Auer.7.*collig.*2. Haly 5.*theoric.*19.Iſahac *lib.diætar.part.tit.de aq.*Auic.2.1.*doct.*2.*cap.*16. Nam aqua friabilis eſt,fluida,nihil habet lenti, quo affigi,aut adhærere membris poſſit, vt 10.*ſimpl.tit.de ſudore* Gal.edocuit.Nutritioni autem ſummè eſſe neceſſariam affixionem,probat Gal.1.*alim.*64.& latè *lib.*1.*de nat. fac.* 11. Quare aqua non nutrit, vt multis rationibus planum faciemus *lib.*2. *in com.hiſt.* 54.

Si autem piſces aqua nutriri aſſeuerat Ariſt. ita intelligendus eſt ac ſi non ſola alantur, quoniam eos nutriri aliis piſcibus,eſca,luto,arena,carne,cœno,vermibus, herbis, radicibus, ſtercore, terræ excrementis, ibi Philoſophus inculcat. Quare alij piſces quum non habeant hæc ſalubria paſcua,non ita præferuntur; ſaxatiles verò optimi ſunt, & ſubtilis carnis,quod ita eſſe docuerunt Iſahac *lib.diat.vniuerſ.cap.*59. Auer.*lib.*5.*col.*31. Serap.*tract.*1.*cap.*22. Raſis 9.*ad Alm.*13.Haly 5. *theor.*25. Paul. *lib.*1. *cap.* 50. Aët. *tetrab.*1.*ſer.*2.*cap.*131. Firmarunt recentiores,de quorum numero ſunt Hippolyt.Saluian.& Bouſſuetus *in lib.ſuis de piſc.*Rondel.*lib.*1. *de piſcib.marin.cap.*6 Ludou. Lemoſ. *in com.cap.*2. *lib.*8. *meth.Gal.*Aloyſ. Toreus *lib.de feb. punct. fol.*127. Vega 2.*art. med.ſect.*3. *cap.* 11. Anton. Merind. *exerc.*8.& Conrad.Geſner.*tom.*3.*lib.de piſcib. ſaxatil.*

Sed ſi hæc vera ſunt,& ex ſummi dictatoris & Arabum promptuario decerpta,cur Auic. *lib.* 2. *cit.* Raſ.3.*ad Alm.*16. Auer.6.*collig.*18.hos difficilis coctionis eſſe,ventriculo moleſtiam inferre, ſitim gignere, prauos humores generare, celeriter corrumpi aſſeuerant? Quos à ſuperiorum auctorum mente, immò à ſua doctrina diſtare,nullus eſt vel mediocriter in arte verſatus, qui non agnoſcat. Piſcis ergo ſaxatilis ſi cum aliis probi alimenti cibis conferatur, mali ſucci dicendus eſt; ſi tamen cum cæteris piſcibus comparetur, optimum alimentum generat. Sic lactucam profert Gal.2.*alim.*40. ſuccum omnium olerum præſtantiſſimum præbere, cùm tamen ipſa humorem non omnino laudabilem gignat. Vel ſi Celſum & Arabes, Saxatiles inter praui ſucci cibaria numerantes, intelligas de Saxatilibus ſine ſquammis,qui craſſi ſunt, & viſcoſi,ſcitè

dissoluis. Ex quo patet erraſſe Ronſſeum *in com. Celſ. loc. cit.* qui pro ſaxatilibus legit ſtagnantes, quos ſummè deteſtatur Celſus *infrà* §. *mali ſucci ſunt piſces quos ſtagna ferunt,&c.* Qua de cauſa ſaxatiles epilepticis concedi poſſunt, quum ſanguinem laudabilem generent, & inculpatum. Dic ſecundò Epilepticis Gal.conceſſiſſe ſaxatiles conditos aliis cibariis,quæ attenuare craſſum ſuccum queunt. Sic eos concedit in pleurit.*lib.1.acut.com.27.§.quod ſi æger aquã mulſam, ptiſſanámque faſtidiuerit,piſces ſaxatiles ſunt maximè idonei,ex aqua,& porro, & anetho, & ſale,& modico oleo parati, &c.* Hoc enim modo parati ſaxatiles abſtergunt,& incidunt:Pro cuius loci maiori explicatione, lege eruditiſſimum Nicol.Rorar.*in contradict.*111.*Gal.*

Neque fidem adhibeas Conciliatori *diff.* 60. ſaxatiles non omnino in febribus approbanti, quòd hi ſint frigidi, difficilis coctionis, aquoſi; nam præterquam quòd modo ſuperiùs explicato hæ rationes ſint ſoluendæ: Gal. febrientibus concedit, quoniam humectant, refrigerant, ab ægris gratiam ineunt, & ſuauitatem. Quorum argumentorum ſolutionem vide explicatam apud Cardan.*lib.2.contrad.tract.5.cont.*24.Si verò ſaxatilium nomine,natura,cōdiendi modo, alimento, præſtantia plura ſcire cupis, lege Oppian.*lib.1.de piſcib.*Paul.Iouiū *lib.*20.*de piſcib.*Roman. Athenæum *lib.7.dipnoſoph.*12.Mercat.*tom.1.q.*164. *n.*49. Amat.2.*in Dioſcorid.*21.Vlyſ.Aldrouand.*lib.1.aquatil.*22. Iulium. Alexand.20. *lib.ſalub.* 2. Garziam Lopium *lib. de varia rei medic.lect.*22. Rauiſ.Text. *lib.1. ſuæ officin.tit.de piſcib.diuerſ.*Lang.*lib.1.epiſt.*60.& Clariſſimum Ludouic. Nonnium *lib.3.de piſcibus ferè per totum.*

Deſinant ergo poſthac Medici, locorum quorundam repugnantia perterriti in Gal.ſummum Medicinæ Magiſtrum,& veritatis conſtantiſſimum aſſertorem,ſpicula,teláque directiſſima iaculari, neque ei falſi notam inurant; ex grandi hac cum Hercule pugna, maiorem ſibi ineſſe gloriam arbitrantes,quum in eius fœcundiſſima doctrina, plana ſint omnia, vt cæcus ſit qui veritatem hanc luce clariorem non agnoſcat.

HISTORIA XXIX. GALENI, De Epilepſia.

Mel ſcilliticum,ad epilepſiæ præſeruationem, præſtantiſſimum.

Medicamento autem ex ſcilla,purgatione præmiſſa, ſingulis diebus ſecurè filius tuus vtatur,priuſquam ad palæſtram accedat. Nam ſi magna valde fuerit ægritudo, & occalluerit, ſperandum ſanè eſt in quadraginta dierum ſpatio, hoc medicamento illam perfectè ceſſaturam: quoniam iam innumeros pueros nulla ellebori opera ſic curaui; Verùm poſt purgationem, priuſquàm hoc vtatur pharmaco, ſemel, aut bis abſinthium ſumere poteſt. Verùm quoniam plerique ſcillæ ſuccum non rectè conficiunt, huic ego ſermoni adiungam, quonam modo illum efficere ſim ſolitus.Vas quodpiam accipio à quo extractum fuerit mel, in quod ſcillam coniicio, manibus priùs illam in exiguas diſcerpens particulas, poſteà benè apto operculo illud obturans,extrinſecus pelle circundās; & per quadraginta dies caniculares Soli exponatur: quo tempore exacto, reperire ſoleo ſuccum ex ſcilla expreſſum, quem colligens, quàm optimo melle concinno. Huius ſingulis diebus cochlearis pleni menſuram præbeo, pueris quidem minoris, adultis verò maioris. Cæterùm qui iſtud ipſum ex aceto faciunt, pharmacum quidem validum admodum conficiunt, verùm neruis non innoxium, &c. Galenus in Hiſtoria de puero epileptico, cap. 9. vſque ad finem 10. cap.

PARAPHRASIS.

Differit priùs de oxymelite Gal. quo pueros penitùs liberaſſe aſſeuerat. Nam humores craſſos, & viſcidos tenuat,& incidit hoc medicamen ob ſcillam, lentos & crudos coquit, mellis vi. Sed in hoc opere perficiendo,

A & hoc morbo efficaciſſimo domando,excellentem, ac admirandam melli ſcillitico tribuit pōteſtatem. Nam ſcilla apud Dioſcorid. Gal. cæteróſque primates Medicos vim exurentem, acrem,ac feruentem habet; cuius facultatis ope impensè calefacit, ſtomachicis, ſuſpirioſis, epilepticiſque ſummo remedio eſt.At cùm in agendo validiſſima ſit, mirúmque in modum ſubtiliet,incīdat, ſanguinémque attrahat ad exteriora, vt ait Auic. *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.*596. hoc medicamentum aſſumendum non eſt, antequam corpus exquiſitiſſimè vacuetur, ne fortè humores craſſi illius vi intempeſtiuè fuſi,& agitati,ad aliquam partem principem decumbentes, acutiſſimos, & exitiales pariant effectus,primariis morbis lōgè grauiores.Quare purgato corpore,tum ad partium robur conſeruandum,tum ad lentorum humorum inciſionem,ſemel aut bis,abſinthium aſſumendum conſulit, priuſquam ad mellis ſcillini vſum
B quiſpiam accedat,tanta eſt ſcillæ vis ac fortitudo:de cuius vſu multiplici Dioſcorid. *lib.2.cap.*164.& 165. Gal.3. *de medic.facil.parabil.cap.*205.& 206.Gal.8.*ſimpl.*Paul.*lib.*7. Auer.5. *collig.cap.*42. latè diſſeruerunt.Si autem ex aceto fuerit pharmacum compoſitum, potentiſſimum eſt ad dictos vſus, ſed neruoſis partibus incommodum.Nam acetum ſuapte natura neruos offendit, (hi enim exangues ſunt,& frigidi;)quum enim refrigeret,& ſit tenuium partium,in neruorum mergitur profundum, atque in omnes ita penetrat partes, vt minimum quidem ex eis illæſum maneat, vt eleganter docet Gal. 3. *acut.com.*39. quo fit vt partes facilè ab aceto refrigeratæ, ſi neruoſæ, fibroſæve ſunt, purgamentã expellere nequeant, ſicque hæc retenta dolorem afferunt,& fluxionem de nouo accerſunt. Quare
C prudentiſſimè dicebat Hipp 3.*acut.text.nupt.cit.*quòd acetum, vterum,vt pote neruoſum,dolore afficit,menſtrua retinet:quæ ſuppreſſa, in cor,cerebrum, aliaſque præcipuas partes feruntur & grauiſſima, & pernicioſiſſima mala inducunt,vt doctè *in com.*Valleſ.& Mercurial.docuerunt.

Caue tamen ne incautè infantibus, aut pueris vſque ad quintum annum, hoc medicamentum propines; illorum enim ætas inualida, non fert huius auxilij valentem vim, quo, infantem, & canem, recèns natos ſubitò mori vidit Michaël Ioan.Paſchal. *lib.* 1. *de curand.morb.cap.*7. *in fin.* Quare tutius eſt ab hoc anno vſque ad 14. dimidium cochlearij exhibere, hoc eſt drachmæ dimidium: Nam cochlearis capacitas minor eſt quàm integræ drachmæ, vt ex Dioſcorid. priſcorúmque ſententia probauit Manard. doctiſſimus *lib.* 11. *epiſt.*1.

Nec mireris Gal.epilepticos perſanaſſe, quum pueri eſ-
D ſent, qui mutatione ætatis curationem accipiunt,ex Hip. 5.*aph.*7.& 6.*epid.ſect.*1.*text.*4.Priſci enim vnanimiter docuere omnes,hunc morbum curationi aliàs contumacem, & rebellem, in puerulis progrediente ætate ſanari. In adultis ſæpe curatum fuiſſe perfectè teſtantur. Eraſt. *part* 4. *diſp. contra Paracelſ.*Douynet.*lib.3.apolog.cap.*12. Quid plura? Iacchinus *in lib.9.Raſis, cap.*14. *in fin.* plurimos ligni Indi potione,victúque extenuante,& exiccante à ſe curatos gloriatur. Immò plures iam ſuprà citati auctores, ſetonibus ad nucham inditis, & excitatis in diuerſis corporis partibus,fontanellis,multos epilepſia preſſos, vel etiam ſenes ſanaſſe apertè confitentur. Neſcio ergo quod infortunium acciderit Gordonio viro grauiſſimo, qui *cap.de epilepſia* aſſeuerat, toto vitæ ſuæ curriculo
E nunquam ſe vidiſſe epilepſiam perſanatam, etſi plura auxilia fuerit executus. Licèt autem in adultioribus, & poſt mutationem ætatis, ſit difficilis curationis, quoniam morbus, qui tempore quo facultates erant robuſtæ, ex toto eradicari non potuit, oſtendit morbum à vehementiſſima cauſa excitari, quæ ſicut apta fuit præter naturam quodammodo morbum inducere, ita quoque potens eſt morbum ipſum fouere, & conſeruare; & maximè cùm progrediente ætate plurima humiditas congenita ſit exhauſta; & ex defectu caloris natiui humorum craſſorum copia ingraueſcat, quam, hac ipſa de cauſa, natura nec diſcutere, nec vacuare poteſt: tamen hos congruis auxiliis, ſanitatem perfectam fuiſſe adeptos, citati referunt auctores.

Obſeruatio

Obſeruatio XXIII.

Epileptici ſyrupo nicotianæ curati.

Mirabilia ſunt quæ de nicotianæ vtilitate referunt auctores, præſertim Monardus & Cluſius: Sed mirabilius eſt quod de ipſius efficacia pro hoc debellando morbo expertus ſum. Plures grãdes natu vidi, quibus plurima auxilia, nec cauteria in capitis ambitu aperta, diúque ſeruata opitulari potuerunt, immò, malo in peius ingraueſcente, vitam cum morte commutaſſent, acceſſionibus ſæuiſſimis epilepticis prehenſi, niſi hoc excellens, aut, vt meliùs loquar, antidotum præſtantiſſimum, tantum malum extinxiſſet. Fuit autem ſerapium ex melle, & ſucco foliorum nicotianæ paratum, quo, lambitiui modo, bellè priùs purgato corpore, tribus horis poſt cœnam, quadraginta dierum ſpatio, quantitate vnciarum trium vſi ſunt, & nullus vnquam paſſus eſt recidiuam.

HISTORIA XXX. GALENI, De Epilepſia.

Epilepſiam * quartana ſanat.

Atque ita nouimus morbos comitiales fuiſſe à quartana diu infeſtante diſcuſſos, &c. Galenus lib. 1. epidem. ſect. 3. com. 4.

PARAPHRASIS.

Frequentiſſimus morbus epilepſia eſt, contumax, & qui vix auxiliis medicis ſuccumbit. Pro cuius curatione fruſtrà Medici ſæpe plurima machinantur auxilia. Contingit tamen hunc morbum, alioqui importuniſſimum à quartana curari. Extat Senis edictum *6.epid.ſect.6. text.7. & lib.5. aph.text.70. A quartanis capti non admodum à conuulſionibus capiuntur; ſi verò priùs capiantur, & quartana ſuperueniat, liberantur.* Vberrimus interpres hæc verba proponit *in com. Morbi comitialis cauſa, frigidus craſſúſque humor eſt in cerebri ſinibus collectus, neruorúmque originem, ac præcipuè dorſi medullæ primum principium occupans. Huic igitur humori, & aliæ quidem febres proſunt, ſed maximè diuturnæ, & ex iis omnibus quartana potiſſimum: itémque ea ipſa quartana, quæ longiſſima ſit, & cum rigore inuadat. Cùm verò horum humorum duplex ſit ſanatio, excretio ſcilicet, & coctio, ambas habet quartana: excretionem quidem ex rigore, (hæc enim ſola agitatio ſufficiens eſt craſſum excernere humorem) coctionem verò caloris febrilis ratione, qui rigorem conſequitur. Nam febrilis caliditas attenuat, diſcutit, temperaturã frigidam humidam ad calidius ſicciúſque redigit.* Has autem dotes in curanda conuulſione vniuerſali, quæ epileſia eſt, & prærogatiuas, inter cęteras diuturnas febres obtinet quartana, tum quòd diu infeſtat, & ſit longiſſima, & humor iſte terreſtris & craſſus, vt extenuetur & concalfiat, requirit validum agens & importunum: tum quòd quartana ex natiua ſorte, hunc melancholicũ frigidúmque humorem expurgat. Natura autem duobus malis oppreſſa, epilepſia & quartana, duobus intermediis diebus roborata, & facta vegetior, contra cauſam morbificam inſurgit. Quare omnibus frigidis & humidis affectibus ſuperueniens quartana, remedio eſt, & maximè epilepſiæ, qui diuturnorum omnium eſt maximus, teſtantibus ſic Valleſio, & Fuchſio *in com.cit.ſem.epid.* quo fit, vt vtile aliquando ſit morbum morbo depellere.

QVÆSTIO XX.

Quòd quintana febris non ſit peſſima omnium cõtra Vegam, & Brauum Petraſitanum, doctiſſimos.

COMMENTARIVM.

Quartana ſanat.] De quartana, vt dixi, nulla poteſt eſſe dubitatio. Cur tamen Quintana febris epilepſiam, (A) alióſque cerebri frigidos affectus non curet, quum rigore, febrili calore, lentos ſuccos concoquere poſſit, meritò quiſpiam dubitare poteſt. Et maximè, quoniam pluribus diebus intermediis natura in quintano circuitu recreatur. Quo pacto quintana omnium febrium ſecuriſſima videtur cenſenda, & frigidis morbis ſuperueniens, ampliùs quartana æſtimanda. Contra eſt Hipp. edictum, *qui lib.1. epid. ſect. 3. text. 9.* contrariam ſententiam vt veriſſimam pronuncians, ſic inquit. *Quintana omnium febrium eſt peſſima, etenim ante tabem, & tabidis ſuperueniens perimit.*

Sed hæc ſententia plurimas patitur obiectiones. Nam ſi hoc loco *com.4.* affirmat Gal. quartanam febrem ſecuriſſimam eſſe, quoniam intermediis diebus natura ab acceſ(B)ſione liberata & expedita, munia ſua obire poteſt: cur hac etiam ratione quintana ſecurior non erit? Rurſus ſi Gal. *in com.* ait, eandem eſſe rationem ſecuritatis in quartana quàm in ſeptimana & nonana, quid amplius habet, vt omnium peſſima iudicetur? Demum hanc doctrinam Gal. non exponit *in com.* Sed, vt Gentilis ait *in com. cap. 64.* Auic. 1. 4. *tract.* 2. eam ſicco pede pertranſit. Denique nulla ratio cogit, quintanam conſtituere omnium febrium peſſimam, quum inter quartanam & ſeptimanam, tanquam inter ipſius extrema conſtituatur, quæ febres, ſalubres & minimè lethales exiſtunt. Ad hæc, cur quintana erit peſſima omnium, ſi omnis intermittens non eſt periculoſa? 4. *aph.* 43. Quod autem Hipp. ante tabem & tabidis ſuperueniẽtem perimere aſſeuerat, id non quintanæ, ſed corpori tabefacto, ac ſummè languido eſt referendum, quod ephemera (C) febris, nedum quintana ſuperueniens perimit.

Auget ſuſpicionem incerti auctoris Galenus *lib.3. epid. ſect.3. com. 64. §. Memoria itaque repetamus etiam, quod cùm & primo libro, & ſecundo morborum vulgarium, tum multos ſeparatim ægros adduxerit, tum integras ſit tempeſtates proſequutus, nunquam nec quintanam, nec ſeptimanam ſcripſit, vel etiam febrim multorum dierum: nec verò in tertio libro vulgarium morborum, neque antea, neque poſthac ad finem vſque. Vnde mihi in mentem venit, illa, quæ primo libro vulgarium morborum tradita ſunt, inſerta ab aliquo ſuſpicari, vbi alias eſſe plurium dierum, quàm ſit quartana ſtatuit, &c.* Repetit *lib. 2. de diff. reſpirat. cap. 8. Sicuti nec* in tertio epid. *nec* in prognoſt. *nec* in aphoriſm. *vnquam harum febrium meminerit, &c.*

Sed cùm Gal. 1. *epid. ſect. 3. com. 2. & lib. 1. feb. 5.* & Auic. *loc. cit.* febrium circuitum viderint vltra quartanum, (D) præfatam Hipp. doctrinam amplecti cogor. Nam ex eodem humore, pauciore tamen & craſſiore, quo generatur quartana, quintanam fieri teſtatur Auic. *loc. cit.* Quid? nonne quintanum circuitum vidit Gentil. *in com. loc. cit.* Auic. & Ioan. Herculan. *eodem loc.* Octonanam expertus eſt Valleſ.5. *controu.25.* Amat.7. *centur.75.* Salius *cap.12. annotat. ad Altomar. pract.* Nonanam viderunt Cornel. Gem. *lib.1. coſmocrit. cap.1.* Thomas à Veiga *ad com.cap.4. lib.2. de diff. feb.* Gal. Hebdomadariam febrim vidit Hector Gibaldus *in com.cap.7. lib.1.* Gal. *de diff. febr.*

Obſeruatio XXIV.

Decimana febris poſsibilis.

Sexagenarius duobus annis decimanam expertus, vacuata ſæpius viſcida pituita, & vaſis deobſtructis (aliquantiſper enim illi intumuerat venter) aſſiduo aperientium vſu conualuit.

A decimo quinto in 15. diem, inuadentem febrem ſe vidiſſe teſtatur Gentil. *loco cit.* in Bernardino de Peruſſio. Menſtruam febrim vidit idem *loco cit.* Scribit Anton. Beniu. *lib.de abdit.cap.* 84. Ioannem Architectum ſingulis annis ſtato die, hoc eſt quo natus fuerat, febri corripi ſolitum, quæ ex putreſcente bile genita, ſuum circuitum ſeruans, 14. non tranſgrediebatur diem, donec ſenio confectus, & ab eadem, ex more implicitus febri, natali ſuo die, vi morbi proſtratus occubuit. Antipatrum ſimiliter poëtam ſingulo anno, in die ſuo natali, febri correptum, ſenio confectum, eodem die à febre fuiſſe extinctum, Plin.

Plin. *lib.7. hist.nat.* 51. & Valer. Max.*lib.1. memorab,ult.* conteftantur. Concedendus ergo eft circuitus vltra quartanum, qui ob materiæ paucitatem,& maiorem craffitiem confuetos terminos tranfgreditur. De quibus circuitibus (exceptis Arabibus) vt pote raris,& incognitis, auctores peculiare caput non conftituerunt; quoniam harum febrium cura appropinquat curæ quartanæ phlegmaticæ, vt 1. 4. *tract.2. cap.69.* docuit Auic. De quo argumento lege Coftæum *in com.cap.* 68. *Auic.loc. nuper cit.*

Quapropter fi hæc vera funt, & probatorum auctorum fulta teftimoniis, cur quintanum circuitum negabimus, aut Hipp. fententiam operi infertam effe ab aliquo dicemus? quod de correctiffimis codicibus conqueritur Gal. *in lib.acut.de nat.hum. de humorib.& alibi paffim.* Hanc tamen fententiam,vt germanam,& Hipp.dignam, qui nihil fcriptis mandauit temerè, Vallefius approbat *in com.* & exemplis illuftrant Anton.Maria Venuft.*in confil.pro Ioan. Heluetio.Foreft.3. lib.obf.43.*

Non ergo adulterina prædicta Hipp. fententia, prout falsò fibi perfuadent Chrift.à Vega,& Ioan.Brau.Petrafit. *in com. cap.* 4. Gal.*lib.2.de diff. febr.* Quintana enim ex fe falubris eft, immò falubrior quartana, vt Gentil. affirmat ob rationes dictas, quoniam minùs affligit naturam. Alia qua tamen quintana eft vna fpecies febrium deterior, & ifta quintana eft illa quæ vel præcedit hecticam, vel ad illam producit. Hanc folutionem primus omnium propofuit Auic *loc. cit.* qui Hippocraticam meliùs fubodoratus eft veritatem, §. & dixit Hipp. quòd *Quintana eft deterior febrium,quoniam fit ante phthifim,& poft ipfam,*& dicit Gal. *in ea ficut fcitis. Et ego opinor huic fermoni modum quendam, & eft, vt per phthifim intelligatur hectica,& fit fermo eius; Quintana fubiectum propofitionis indefinitæ non fignificantis communitatem:ergo eft quafi dicat, quòd quintana eft vna fpecies deterior febrium, quoniam ipfa eft ante hecticam,& poft eam,&c.*

Ex cuius dictis totam litem euanefcere putamus;quem foluendi modum Gentil. & Iacob.*de partib.* approbant *in com.* Vel fi mauis (fub explicato fenfu) fub nomine quintanæ intelligere omnes febres à pituitofo, tenaciqúe fucco fubortas, afferes rectè; folet namque Hipp. fub vno exemplo cætera comprehendere,ex Gal.*lib.1.acut.33.*

Solue fecundò. Quintana licèt in fe falubris fit; cæterarum tamen febrium intermittentium ipfam antecedentium factacollatione, nempe tertianæ, quotidianæ, & quartanæ, eft peffima, quoniam difficiliùs eradicatur, quum fiat ab humore magis adufto, vt probant Sauonarol. *cap.15. de feb. rubric.8.* Petrus Mercatus *tract.9.de febrib.cap.3.* edocti ab Haly *lib. 3. pract.* 19. Sed percontaberis,& meritò,cur hic fermo non poffit etiam verificari de fextana, feptana, octana,& nonana? illa eft ratio, quòd quintana his faciliùs repetat per circuitum & frequentiùs naturam fatiget. Quintana ergo eft etiam faluberrima, & à magnis morbis,epilepfia,& aliis frigidis affectibus liberare poteft, fi cum phthifi, aut hectica febri non complicetur. De hac tamen ambigua quæftione liberum fit cuique quod velit opinari, monente fic Gal.*lib. 1. prorrhet. fect.2.com.36.*

HIST. XXXI. TRALLIANI, De Epilepfia.

Epilepfia rutæ odore curatur.

HOc in *Thufcia à ruftico quodam accepi,qui dicebat aliquem cafu morbo liberatum fuiffe. Rutam enim fyluatricam, quam rure habebat, contundebat: & vbi conferuus eius lunaticus concidebat, ipfe rutæ odore plenus, aggreffus, nares ægri continebat: vnde ille excitatus, non ampliùs comitiali morbo laborabat. Expertus autem erat hoc etiam in alio, & morbo eum liberauerat. Atque ego fæpius ita hunc affectum curaui. Mirabile igitur, & maximum medicamentum eft,&c. Trallian.* lib.1. cap.15.

PARAPHRASIS.

EPilepfiam lunaticum morbum, puerilem ecftafim ab Ariſt.30.*prob.*31. *ab* Hipp. 6. *epid.fect.1. text.* 5. fulgorem. Ab Auic. Arabibúfque puerilem morbum, matrem puerorum, morbum facrum, caducum, Herculeum, comitialem, fonticum nuncupari traditum eft ab omnibus,præfertim tamen à Matthæo *lib.9. ad Alm.*8. Mercurial.*lib.2. de morb. puer. cap.* 3, qui horum nominum etymologiam ad amuffim explicarunt.

Cùm ergo conuulfio epileptica inuaferit,neceffe eft fenfus excitare, torporem difcutere,craffos lentófque humores extenuare, fecare, flatus refoluere: quæ omnia à rutæ odore efficaciffimè præftantur;cuius laudes proprio experimento extollit Iafon,*c.23.de morb.cereb.*quam non modò ad profligandum paroxyfmum, fed ad morbum radicitus euellédum prodeffe, tenet Valleriol.3. *obf.7.*fiue eius odorem æger infpiret,fiue fuccú deglutiat,vel per fe, vel cum melle fcillitico permixtum. Demú omnibus propemodum vitiis ruta remedio eft,vt auctor eft Paul.*lib.7.cap.de ruta.*

Sed quî fieri poteft, vt rutæ graueolens odor epilepticam fanet conuulfionem, fi fœtida cerebrum concutiunt, labefactant, & epilepfiam concitant, quum cerebro maximè fint aduerfa,ex Gal. 8. *fecund.loc. cap.* 3. nam fœtet eft vapor quidam ex putrefcentibus corporibus fubleuatus, aërem inficiens,& odorandi fenfum contriftans. Et Plat.*in Timæo*, fœtorem, moleftam fenfationem ex putredine vtplurimùm ortam, & naturalem eius fymmetriam inimico quodam,contrarióque ingreffu euertentem protulit.Quo nomine lapidis gagatis fuffitus epilepfiam illicò accerfit, apud Plin.*lib.5.c.*18.Diofcorid.*lib.5.c.*103.Aëtium *tetr.2. ferm.2.cap.*14.Cęl.Aurel.*lib.1.tardar.*4.Aret.*lib.1.de cauf. & fign.diuturn.cap.*5.Auic.*lib.2.tract.2.cap.*322.Qui omnes, huius lapidis fuffitum,ob fœtorem plurimos profternere,& in epilepfiam præcipites dare affeuerant: quod fimiliter de bdellio,bitumine, cornu ceruini vfti fuffitu, & aliis graueolentibus eft dicendum.Solue,hoc modo.Nam licèt fœtida fpiritus labefactent,atque profternant, quum putrida fint, ab extraneo calore corrupta, & cerebro inimica,ex Gal.1 *prog.vlt.& lib.2.eiufdem operis,*22.& *lib.1.de crif.*11.& *lib.de diff.fympt.*4.Sicque homines in fonticum morbum præcipitent,tamen quà calida,& tenuiū partium, epilepfiam facta curant ratione dicta;inftar vini,quòd etfi replendo neruos,eófque emolliendo cōuulfionis fit caufa, rurfus qualitate fanat eam quâ fecit difpofitionem, neruos calefaciendo atque exiccando, vt difertè monuit Gal. 5. *Aph. com.* 5. Sic fœtida, quà cerebro inimica epilepfiam concitant,factam tamen,fua caliditate perfanant.

Ad hæc ruta præter peculiares, ac manifeftas dotes, aduersùs venena,præfentaneum eft antidotum. Narrăt enim Plin. *lib.8.cap.21.* & Ariſt. *lib.9. de hiftor. animal. cap.6.* muftelam contra Bafilifcum, alióſque venenofiffimos ferpentes pugnaturam, rutæ efu munitam atque armatam, intrepidè cum eis pugnam inire; & nifi ipfa, demortuo ferpente confeftim fe fubducat, paftúque rutæ rurfus reficiatur, ex aëris fœdati contagione fuffocatur. Tanta eft huius herbæ aduersùs venenum excellentia, repetit Auic. *lib. 2. tract. 2. cap.* 578. Et Gal. 2. *de alim. facult.* 18. & *lib. de cibis bon. & mal. fuc. cap.* 8. rutam ad peftiferam luem potentiffimam effe affeuerat, fi quis cum caricis, & nucibus permixtam edat,nam ab aëris inquinamentis fuperftes euadet.

HISTORIA XXXII. PAVLI, De Epilepfia grauidarum.

Epilepfia grauidarum, poft partum euanefcere folet.

I*Nfuper vifus eft morbus comitialis quandoque prouenire etiam ab vtero in quadam muliere, quo tempore effet grauida,* * *à partu autem ceffauit,&c. Paulus* lib. 3. cap.13.in initio.

PARAPHRASIS.

Concitari epilepsiam ab vtero probant ex antiquorum mente Duretus, & Desiderius Iacotius *ad aph. 24.sect.2.lib.4.Coacar.* Ludou.Mercat.*lib.2. de vteri morb. cap.5.* Quid enim obstat, quominùs aura quædam venenosa ab vtero, ex menstruo, aut semine retentis eleuata, cerebróque infensa, vel in propria substantia, vel alteratis per continuum partibus, ipsi communicetur, epilepsiam paratura? concidētibus ventriculorum parietibus, dum ferientem, noxiámque auram à se depellere conatur natura. Rursùs quod incōueniens est eleuari ab vtero sanguinem ad cerebrum, (cum quo maximè consentit) & fieri obstructionem ventriculorum eius, & epilepsiam concitari? quam posse oriri ex sanguine, suprà ex veterum & iuniorum mente, affatim *in com. hist. 26.* probauimus.

Hac de causa epilepsiam ab vtero in grauidis suboriri (quoniam tunc putria excremēta coërceri solent) testis est Fernel.*lib.5.de part.morb.& sympt.cap.3.* Idem dicendū de vteri sæuissima suffocatione, quam grauidas (licèt rarò) posse pati, & non nisi à vaporibus prauis ab vtero ascendentibus concitatam, tenet inter omnes Mercurial. *lib. 4. de morb.mulier.c.22.rubric.3.iuxta fin.* Cognosces autē hæc mala in grauidis ab vtero oriri, ex ructu, strepitu circa ventrem, lumborum tumore, & dolore circa renes, & coxas, ex diminuta mensium vacuatione. In plurimis, quæ licèt vtero gerant, eam habent, præsertim in primis mensibus, satis copiosam, ex adiunctis aliis vterinis symptomatis, & maximè, si epilepsia infestabat antea ab vtero, antequàm conciperent. Ex mœstitia, taciturnitate, & timore, ortis ab hoc spurco, fæculentóque sanguine in vtero retento. In hac conuulsione, nulla, aut quàm paucissima spuma per os erumpit. Demum fœminæ sic affectæ, etiāsi reliquis sensibus orbentur, frequenter tamē auditum superstitē habent.

QVÆSTIO XX.

Quòd in grauidis aliquando è talo sit emittendus sanguis. Contra communem Medicorum sententiam.

COMMENTARIVM.

A *Partu autem cessauit.*] Quando epilepsia accidit in grauidis, auctores, qui de hoc argumento scripserunt, leuibus auxiliis solùm contenti partum expectant, post ipsum tot mala cessatura, vacuato sanguine menstrali, sperantes; vt hic Paul.infinuat: & Auic. firmat 1. 3. *tract.5.cap.8. prop. fin.* Et *similiter*, inquit, *aduenit mulieri prægnanti epilepsia in impregnatione: quùmque deponit, & euacuat materiam illam menstrualem, remouetur illud, &c.* Et sic Iacchin. *in lib. 9. ad Alm.* 14. se vidisse refert grauidas epilepsia prehensas, quas post partum sanatas fuisse commemorat. Et Desider. Iacot. *ad cit. loc. Coac.* in grauidis sopores, deliria, conuulsiones, epilepsiam suscitari affirmat, quæ vitia facilè conquiescere, discusso eo vapore per sternutamenta, aut audito partu asseuerat. Et Ludouic. Mercat. *lib. 2. de vter. morb. cap. 5. de varietate epilepsiæ ex vtero.* Roderic.à Castro. *lib. 2. de vniuers. mulier. medicin. eod. tit. cap. 2.* qui de morbis grauidarum egere eximiè, nil aliud in hoc ancipiti casu consulunt exequendum, nisi roborantia vtero, & naribus suffumigia apponere.

Hoc intelligendum est si leuis sit epilepsia, & breui duret, qua detentæ fœminæ, fœtum vsque ad maturitatem gestarunt, vt ait, Horat. Augen. *lib. 5. epist. cap. 6.* Si verò vehemens sit, & propinqua Apoplexiæ, & conuulsionum vehementia, & diuturnitate ægram diuexet, timórque sit ne ex his causis fetus suffocari possit, ex quo abortus, & alia plurima matri damna contingunt, quid faciendum sit, non explicant viri peritissimi, licèt arduum sit, & variis intricationibus plenum. Nam opitulandum esse vehementibus auxiliis, morbi sæuities indicat manifestè. Si tamē auxilia è superioribus partibus celebres, malum ab vtero est: si ab inferiori regione facienda imperes, cōuocato humore ad vterum, timor est ne fœtum præcipites, suffoces, & abortum procures. Quid ergo faciēdum in agone tanto? quo miserrimæ, diro hoc morbo oppressæ ob Medicorū ignauiam, nullis factis præsidiis, partum expectantium, vitam sæpè cum morte commutarunt. Et magis si sint vicinæ partui, in quibus vltimis mensibus, maior adest copia sanguinis impuri, qui si non exhauriatur, in cerebri sedes expirans epilepsiam committit, & in vtero coërcitus fœtum suffocat. Dicam tamen libenter quæ sentio, fidissimo experimento fretus, & ea auctorum lectione confirmata.

Conuenerunt vnanimiter Medici, nunquam in grauidis inferiores venas esse secandas, propter certum abortus periculum, quum fœtum & vna matrem perire sit necesse. Ego verò cùm contrarium verissimum esse existimem,
B asseuero eos, qui vrgente necessitate in epilepsia grauidarum, (in vltimis mensibus) ab vtero orta, sanguinem non esse è talo mittendum sibi persuadent, euidenti rationi, & doctorum virorum suffragiis aduersari. Si enim fœmina sit in 7. 8 ve mense constituta, & acutissima epilepsia, truculentissima vteri strangulatione corripiatur, quæ vitia ab vtero tanquàm à primæua origine scateant, & oriantur, quis superiores venas tundere audebit, quum nullum iuuamentum è brachij venis sectis consequi possimus? nam ad occasionem necesse est deuenire, & occasionis initium, vt perbellè *lib. de venæ sect. adu. Erasistratū. cap. 5. & lib. de rigor. cap. 8.* Gal. notauit, doctus ab Hipp. *lib. 2. epid. sec. 5. in fin.* cuius sententiam Iacobus Esteue, & Valles. *suis doctissimis commentariis* illustrarunt.

Quare satius est fœminas, tot tantísque malis obsitas, scissis venis tali, à mortis faucibus liberare, quàm spe adempta, vnà fœtum, & matrem perire. Neque in hoc loco
C celebrata phlebotomia ex se aborsiua est; quod enim poterat timeri, infantis est emissio, quæ quum naturalis sit, partus, & non abortus censeri debet, quoniam fœmina in mensibus à natura destinatis, 7. 8. & 9. est constituta. Et tantum abest, vt sequi possit abortus, vt potiùs dempta plenitudine, qua fœtus non indiget, hic vegetior fiat ac robustior. Maximè si fœmina sit optimo corporis habitu prædita, iuuenis, neque difflabilis, sed densa carne constās, venas latas habeat, plurimo laudabilique sanguine refertas: In hoc enim casu, in vltimis mensibus, vrgente necessitate, feriendas esse venas inferiores, felici experimento docet Othæus *lib. de obseruat. prop.* Quòd si vires inualidas esse conieceris, quales in albidioribus fœminis conspiciuntur, vtiliùs, & securiùs scarificationes in cruribus fient, ex Gal. *lib. de curand. rat. per. sang. miss. 11.* quas pleni-
D tudinem minuere tenet Gal. *2. ad Glauc. 7. & 8. ae sanit. 4. & 2. aph. com. 17.* ea tamen seruata lege, vt non tantum educatur, quantum affectus, & plenitudo desiderāt, quum mulieri prægnanti post curationem viribus opus sit, non solùm ad se, sed etiam ad partum sustinendum, vt scitè docet Cels. *lib. 2. cap. 10. in init.*

Insuper obseruatum est prauas quasdam fœminas, vt celarent vteri gestationem, bis, ter, & pluries sanguinis missionem citra aborsum, immò noxam ex talo procurasse: & maximè quum sint multæ, quæ sanguinis fluxum per varias corporis regiones, immò per ipsum vterum, cum vtilitate magna vsque ad partum patiuntur.

Obseruatio XXV.

E *Septimestris fœmina, repetita sæpius ex talo phlebotomia, fœliciter peperit.*

Mala quædam fœmina, iuuenis, biliosa & gracilis, quum septimi mensis fœtum in vtero gereret, ob metum absentis mariti abortum procurat, plurima auxilia parat, assumit purgantia valida, applicat vtero fortissima vnguenta, pessaria violenta, & fœtum necantia. Demum omni prorsus destituta auxilio, exactissima inedia, incassum tamen corpus macerat: tandem quasi desperata, viribus licèt inualidis, ad saphænæ phlebotomiā tredecies ex interuallis celebratam, & hirudines in sede ter applicitas se conuertit: sed nunquam voti sui compos euadere potuit, immò geminos in nono mense obesos, & ouantes

(mirum

(mirum dictu) edidit in lucem. Ac Chirurgorum testimoniis apud Magistratum accusata, meritas, truncato capite adulterij pœnas luit.

Deinde si Hipp.4.*aph*. 1. turgente materia grauidis catharctica propinanda iubet, cur nos non imperabimus, postulante periculoso affectu, venæ sectionem ex talo? quod auxilium, quo internallo distet à purgatione, constat; nam illud tutius est: at medicamenta mouent, violenter educunt, & agitant humores, naturam perturbant, & conuocata ad vterum fluxione fœtum præcipitant.

Quo pacto in hoc casu, in robustarum virium præsentia, intrepidè sanguis è talo mitti potest, provt Iacobus Tamaio Hispalēsis, *tract.prop. de epilepsia grauidarū sectione tali persananda*, obiter tamen exarauit, & postquàm hæc scripsimus, vidimus appunxisse Raphaelem Moxium Gerundensem, eruditissimum *lib*. 3. *de morb.mulier.acutis, curandis per vena sectionem.c*.50. Quod auxiliū ea cōditione exequendum puto, vt si primæ phlebotomiæ non cessauerit malum, alia & alia, pro virium tenore iteretur, æstimata tamen semper natura locorum & regionum. Nam Hispani ob soli, cælique clementiam, & alimētorum maximè nutrientem vim, liberales ferunt vacuationes. Sicut è contra regiones impensè calidas incolentes, aut summè frigidas, citissimè ab euacuationibus exoluūtur, in his enim ob frigus penitissimè irruens, & copiam sanguinis crudi & aquosi, calor innatus illicò, vel parca venæ sectione fatiscit: in illis, ob biliosi humoris excessum, & amplitudinem pororum, insito innato ad externas partes extracto, confestim viriū sequitur dissolutio, Quare prudentissimè aduertit Celsus *in præf.lib*.1.*rei med.differre pro natura locorū genera medicinæ, & aliud opus esse Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Galliæ*. Rursus phlebotomia in 8. mense, cum maiori fiat præmeditatione, quoniā hic mēsis ex omnium Medicorum decreto, omniū est infelicissimus, & ad ferēdas vacuationes maximè ineptus, & idcircò in eo partus sunt minùs vitales, vt ait Hipp. *lib.de octim. part. n*.1.

Obseruatio XXVI.

Grauidæ epilepsia ab vtero correptæ, secta in brachio vena perierc: è contra è talo secta reuiuiscant.

EGo veritatem referre non grauabor. Fœminæ plures in vltimo grauidationis mense constitutæ, epilepsia fæuissima ab vtero sunt correptæ, optimo erāt præditæ corporis habitu, aderat febris non ignaua, ex efferuescente sanguine, in vtero retēto excitata: ex decreto Medicorum sanguis è gibbero extrahitur. Binæ, reuocato ad superas partes sanguine, subitò apoplexia periere. Reliquæ ingrauescente in peius epilepsia, fæuitie accessionū sunt extinctæ. Plures aliæ, epilepsia acutissima prehēsæ, secta iterū atque iterū in talo vena, citra aborsum feliciter pepererunt.

Nec desunt rationibus auctoritates, quibus veritatem hanc lubet planam facere Matthæus Gradius *in consil*. 77. pro vteri pruritu sanando in hæc verba prorumpit, *Ob causā cōiunctā, nisi foret prægnans, valeret singulariter phlebotomia saphænarum, quoniā per eam, dicta causa partim vacuaretur, sed quoniam ea est prouocatiua, eam nō laudarē nisi in tēpore proximo partui, quoniam tunc talis phlebotomia iuuaret, &c*. Vides vt peritus auctor, vel etiam in miti morbo, sectionem tali in postremis mensibus imperet faciendā. Sequitur Magninus *lib*.2.*de regimin.prægnāt. Ampliùs euitare debes phlebotomiam, & specialiter de saphænis, nisi in casu magnæ necessitatis, &c*. Firmat Rondelet. *cap. de epilepsia grauidarum*, in quibus, pro curanda accessione epileptica, applicat cucurbitulas in inguinibus.

Obseruatio XXVII.

Nonimestris epil psia correpta hirudinibus sedi applicitis curatur.

FOEmina grauida nonimestris, carnosa & iuuenis, ex consueta hæmorrhoidali vacuatione diu suppressa in

A grauissimam incidit epilepsiam, qua cessante, melancholicum patiebatur delirium. Hæc, præter acria cnemata, & partium inferiorum diuersiones, & sectas in vtroque talo venas, non nisi hirudinibus sedi ter applicitis conualuit, & felicissimè peperit.

Obseruatio XXVIII.

Pseudohydrops vteri in grauida pronatus, profunda scarificatione curatur.

VIdi quinquies exemplum mirabile in grauidis octimestribus, & nonimestribus; hæ omnes crura quum tumida, & aquoso humore plena haberēt, & œdematosa B labia vteri simili inflatione, ab ipso crudo aquosóque sanguine pronata, in tam grandem molem increuere, & ex vtraque parte spongiæ modo ita prominebant, vt vteri hydropem repræsentarent. Consulti Medici, & ad diuertendum sanguinem è brachio mittendum imperant, adstantes renuunt, me vocant. Qui, ne pars præ copia mucosi humoris obruta suffocetur, scalpello scarificandam totam profundè prædixi, desuper emplastro ex præseruantibus farinis posito: quo facto, tanta humoris aquosi copia vacuata est, vt intra vnius horæ spatium, tota detumesceret pars, & in suum statum naturalem rediret, & citra abortum (hunc enim alij ex scarificatione certò præsagierant) ita leuatæ sunt, vt fœtum vsque ad maturum tempus reseruarent. Lege Aëtium *tetr.4.serm*. 4. *cap*. 110. de hernia aquosa mulierum. Fragosum *gloss. de apost. q*. 56.

Ne ergo in faciendis vacuationibus inferioribus, pro C grauidarum curatione, dum morbus grauis & periculosus infestat eas, sis meticulosus, nam harum sectio sæpe magnum leuamen afferre solet.

Quid plura? Nónne in vtero gerentibus, bubone pestifero in inguine correptis, è talo mittendus est sanguis? Quoniam malitia & venenositate, matrem & fœtum interimere potest, provt Sauzedo Hispanus, & Antonius Poncius à cruce Vallesoletanus, Petrus Vazius *tract. de pest*. memoriæ commendarunt. Sic enim detracta humoris deleterij copia, & euocatis ad partes ignobiles pestiferis vaporibus, fœtus alacrior redditus reuiuiscit; & suo tempore editur in lucem.

Obseruatio XXIX.

D *Grauidæ bubonem pestiferum in inguine habentes, secta vena in talo tutò curantur.*

IN vasta illa pestilentia, quæ anno 1600. maxima cum mortalium clade, totam Europam, præsertimque Hispaniam afflixit, Innumeræ grauidæ in primis, mediis, aut vltimis mensibus, bubonibus in inguine, genu, tibia, seu aliqua inferiore parte adnatis laborarunt. Quæ omnes, ob imminens ex veneno periculum, celebrata sæpiùs tali sectione, summam vtilitatem sentientes, leuatæ sunt.

Cur ergo si hæc vera sunt, & ex veterum monumentis exhausta, in acutissimis ab vtero morbis, venam in talo scindere dubitabimus? Nonne ob dictas causas grauidis bubone Gallico correptis è saphæna mittendus est sanguis? Nam huius sectionis beneficio, atrocis huius morbi E venenum ad imas, minúsque præcipuas auocatur corporis partes. Hunc autem morbum esse à tota substantia talem Fernel. firmat. *lib. de luë vener*. 13. & 2. *de abdit*. 14. Quod præsidium in hoc casu esse valdè proficuum, sæpissimè sum citra aborsus periculum expertus. Quidquid auctores de morbo Gallico, simúlque de grauidarum morbis eruditè disputantes, de hoc generoso auxilio in talo celebrando nec verbum quidem protulerint. Quibus & aliis nouissimis, ars nostra in dies magis ac magis, Doctorum suffragiis, & assiduis laboribus aucta efflorelcit, & decoratur. Lege, si placet, Gynæsiorum auctores, quos Israël Spachius in vnum volumen congessit, immò Rodericū à castrò virum doctissimum, & qui in curandis fœminarum morbis strenuè nauauit operā, & in nullo inuenies institutum. Non ignoro plures illustres Medicos hanc methodū reprobasse

reprobasse obnixè, quorum epistolas, & argumenta ad vnguem soluta iuuenis,*lib. 3. in com. hist.*10.nam in hunc commodiorem locum, in quo de morbis agimus mulierum, hæc explicanda distulimus.

QVÆSTIO XXII.

Quòd primus omnium Hipp. sanguinis missionem in grauidis exercuerit. Contra communem malè hactenus de eo conceptam Medicorum opinionem.

SEd obtrudes fortasse, & meritò sanè, piaculum esse in grauidis in cubito, nedum in talo, sanguinem exhaurire, quum Hipp. & Galen. primi sanè Medicinæ parentes id auxilium renuerint semper. Eia age, tu quisquis es, cui ignea vis in pectore flagrat, expende Hipp. mentem hac breui philura explanatam, atque adeò veritatem ipsam, nondum ab excellentissimis iunioribus in re tam seria sa-tis promulgatam. *Res sanè ardua est*, ait Plin. *in præfat. ad Vespasianum, vetustis nouitatem dare, nouis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia.* Quoniam verò *erubescimus cùm sine lege loquimur*, vt ait Iustinian.*in autenthic.de trient.& semissib.collat.3.§. Confideremus*, & maiorem fidem accipiunt quæ comprobantur, ex Gal. *lib. 6. epid. 2. 25.* idcircò allatis in medium Hipp. testimoniis hoc confirmare intendo. Nam quæ nostro labore, & industria parauimus noua, nunquam dubitauimus, omnium studiosorum vsui fieri in propatulo. Sic ergo me dicentem audias rogo. Diuinum Hipp. in grauidis nunquam sanguinis missionem exercendam imperasse, firmiter iurant recentiores, moti illo oraculo lato ab ipso 5. *aph.* 31. mulierem vtero gerentem sanguine misso abortire prædicente. Fidissimus interpres causam reddit *in com. quoniam subtrahitur alimentum fœtui, quo exhausto perit fœtus*, & sequitur abortus. Secundò. Si Gal. 5. *aph.* 55. docet non posse Medicos in grauidis validum auxilium exercere, imò nec exquisitam victus rationem præscribere, constabit planè eum non admittere venæ sectionem, cùm sit vnum ex vacuantibus auxiliis. Tertiò. Si quæcunque vacuatio est causa abortus, vt alui fluxus vel etiam spontaneus, vt 5. *aph.* 34. dicebat Hipp. multò magis sanguinis missio, cuius vi alimentum fœtui detrahitur. Quartò. Si inedia est causa abortus, ex Gal. 1. *epid. sect.* 3. *com. penult.* quoniam in grauidis acuto morbo correptis, exactam victus rationem præscribere difficilimum est; nam si eas parcè nutrias, perditur fœtus, si huius habita ratione liberaliùs cibes, in discrimen ipsam matrem adducis. Si ergo tenui victu exhibito, fœtus denegato pabulo perit & corrumpitur, cur promptiùs celebrata phlebotomia abortus non sequetur?

Quibus rationibus conuicti Medici, & tanto Hipp. edicto perterriti, certa quadam lege ratum firmúmque præceptum sanxerunt. Hipp. primum Medicinæ Magistrum, in grauidis nunquam sanguinis missionem exercuisse. Sed hi facundissimam Hipp. doctrinam non aduertunt. Est locus eximius apud ipsum *lib. 2. epid. sect. 2. in med.* qui sic se habet. *Sanata est veratri potione Lycia: postremùm splen magnus, & dolores, & febris, & ad humerum dolores. Et vena quæ in splene est in cubito secabatur: & saliebat quidem sæpè: aliquando verò etiam non est secta, sed vna cum sudore sanguis penetrauit, aut sua sponte. Ex quo autem prodibat, splen ex dextra parte intendebatur, spiritus intus duplicabatur, non tamen magnus: mente mouebatur, contegebatur, flatus inerat, non prodibat infernè quicquam, neque mingebat. Mortua est ante partum, &c.* Vides quomodo in vtero gerente, lienis inflammatione laborante, aliquoties venam in cubito secuit Hipp.

Neque dicas ex venæ sectione mortuam fuisse ægram, nam factis auxiliis necessariis ægri occumbunt, neque enim Medicus omnes quos præ manibus habet, sanos potest facere, ex Hipp.*lib.1.prog.* 3. Sed sufficit facere id quod ratio, & experientia suadent, ex Gal.*6.epid.sect.*8. *com. vlt.* hoc pacto tempore Galeni, vt ipse refert 3. *epid. sect.* 2. *com.*8. iam Medicis mos erat secare venas in grauidis, quas non omnes abortum fecisse ait.§.*Iam etiam propter sanguinis missionem quædam abortierunt, &c.* edocti Celsi, tanti auctoris consilio: & si abortus contingeret, hunc, ex vi morbi accidere, & ex sæuitie febrilis caloris oriri, existimare rationabilius est: nam *febris fœtum occidit*, ex Gal. *lib.5.aph.*30. Hoc modo ante partum mortua est Lycia, licèt ab Hipp. tempestiuè secta esset vena, & sanguis calidissimus exhaustus, vt Valles. vir sanè cyclicè doctus, & qui in interpretandis lib. omnibus epidemion inter cæteros palmam præripuit, confirmat *in com.*

Miror tamen eruditissimum, in *cit.loc.epid.* interpretem Petrum Iacobum Esteue Valentinum, hunc locum non animaduertisse, cum aliis qui hoc argumentum ex professo agitarunt. Et licèt hic liber secundus epid. Thessali filij Hippocratis magni esse dicatur, à Gal. 2. *de diff.respir.*8. & *lib.*3.*eiusdem oper.cap.*1. suspicante aliqua esse ab ipso adiecta, quæ puriorem illam Hipp. limam non redolerent, vt notant Ludou. Lemosius, & Mercurial. *in tract. de iudicio operum magni Hipp.* Tamen parum refert paternè, an filius huius libri auctor sit, vt scitè docet Fuchs.*in præfat.ad l. 6. epid.* Nam Thessalus vir fuit in arte præclarus, & qui in nullo suo libro vllum omnino Hipp. placitum labefactare visus est, vt de eo *in proœm. com.* 1. *in lib. Hipp. de natur. human.* retulit Gal.

Nónne idem Hipp. sanguinem in grauidis è malleolis imperat emittendum, *in lib.* 1. *de morb.mulier.num.*100. ad accelerandum partum?§. *Si verò prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed dictis pluribus ex partus doloribus laboret: sit autem iuuenis, in vigore, & multo sanguine referta: secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahere, virium respectu habito, &c.* Et quamuis hunc librum Meyeur.*lib.*4. *de morb. mulier. cap.* 22. & Ioan. Bapt. Montan.*lib.de intern.affect. in init.* ceu nothum explodant: Grauissimus tamen vir, Mauric. Cordæus *in suis ad hunc librum doctissimis commentariis*, vt partum Hipp. dignum illustrat, & ceu germanum, ac natiuum amplectitur, stylum, ac doctrinam Hippocraticam haud dubiè redolentem Firmat Ludou. Mercat.*lib.*4.*de nutric.& puerper.affect. cap.* 3. quo loco hanc sententiam miris celebrat encomiis, tanquam ad facilitandum partum summoperè proficuam, ac necessariam.

Quo factum est, vt Cornel. Cels. nulli Principum secundus *lib.*2.*cap.*10. ipsius mentem interpretetur, hoc modo. *Nam licèt in grauidis videretur periculosum, non tantùm ad fœtum, quantùm ad partum sustinendum, sanguinem emittere; Tamen cùm nostra ars conceptionem solam non videat, sed vires æstimet, non dubitandum in grauidis, constantibus viribus, sanguinem exhaurire. Quoniam vsus ostendit non esse perpetuum, grauidam phlebotomia curatam abortum esse facturam.* Vt ita pateat Medicos facundissima doctrina Hipp. instructos, tempore Celsi, imò, vt vidisti, Galeni æuo consueuisse in vtero gerentibus hoc generosum auxilium exercere.

Hipp. Celsíque sententiam sequuti postea sunt non incelebres viri Auic. 4. 1. *cap.*20. Rasius *lib.*4.*ad Almans.* 27. Haly Abbas *lib.*1.*pract.*19. Qui vrgente necessitate in illis sanguinem mittere nō recusant. Ob quorum salubre consilium iam omnibus ventum est in vsum secare venas in grauidis, si morbi acuti & periculosi, necessitas adsit, vt referūt Iacchin.*lib.de acut.morbor.curat.* Musa, & Fuchsius *in com.sent.*31.*l.* 5. *aph.* Fernel.*lib.*2.*meth.*12. Salius *cap.*22. *de affect.partic.* Ludou. Mercat.*l.*3.*de grauid.morb.vlt.* Valles.7.*controu.*7. Augenius *tom.*1.*lib.*5.*epist.*1. *cap.*11. Christoph à Vega *lib.*2.*de art.med.sect.*5.*cap.*2.*in med.* Roderic. à Castro *lib.*2.*de vniuers.mulier.medic.part.* 2. *cap.* 23. Raphaël Moxius *lib.* 2. *de morb. mulieb. curandis per ven. sect. cap.*7.& plures alij id confirmant, & nuper explicuit Santorellus doctissimus *lib.* 19. *antepraxis, cap.*10.& 11.

Neque desunt plura quæ eiusdem Hipp. mentem illustrent. Nam si Hipp. turgente materia cathartica grauidis propinanda iubet, cur non imperabit venæ sectionē? Hoc autem auxilium longo interuallo distare à purgatione, nulli est non manifestum; quum tutius sit, & medicamenta accendant febrem caliditate sua, vehementi motu humores expurgent, in maiorem putredinem eos coniectent,

naturam à coctione deturbent, crisim præuertant, ægri vires debilitent, quæ postea decretorio perficiendo minimè sufficiunt. Periclitatur denique ægra assumptis medicinis violentis, quarum efficaciam ac actionem deinceps coërcere non possumus. Et quod maiorem timorem accersit, humores deorsum impellendo fœtum præcipitant. Venæ autem sectio reuellit ab vtero, & detracta copia fœtum retinet.

Insuper si naturæ legibus ars medica est consentanea, arbitror naturam, quid agendum sit, nos docere. Obseruatum enim est grauidas plenitudinis morbo vexatas, euacuatione facta ab ipsa natura per fluxum sanguinis è naribus, hæmorrhoidibus, ore, atque ab ipso vtero per multos dies, citra discrimen fœtus fuisse liberatas. Quod experti sunt Iodocus Lommius *sect.1.de curand.febrib. conti-nent.*Reiner.Solenand. *sect.* 5. *conf.*15.Brasauol.5.*aph.*60. Ioubert.*lib.*2. *de facult. natural.in com.cap.*3.Columb. 12. *anatom.* & alij exercitatissimi viri non siluere, qui plurimas fœminas, toto gestationis tempore, purgationes habuisse menstruas citra abortus periculum confirmant. Hoc enim vel ipse Hipp. nos monuit 5. *lib. aph. text.* 60. vtero gerentes singulis mensibus ab vtero expurgari posse asseuerans. Quare si abortum non facit vteri expurgatio ab vtero, cur faciet venæ sectio, quæ nimium & redundantem sanguinem exhaurit?

Obseruatio XXX.

Grauidæ in omni gestationis mense copiosè phlebotomatæ feliciter pepererunt.

Millies me curasse recordor plurimas in variis gestationis mensibus constitutas, acutissimis morbis detentas, quæ quum valentes essent, & largam, suppresso menstruo, sanguinis copiam aceruare consueuerant, non nisi larga, copiosa, & iterata phlebotomia à tantis malis euasere immunes, & deinceps suo tempore feliciter pepererunt.

Sed quid Hippocrati respondebimus, dicenti mulierem abortire misso sanguine? Christoph. à Vega *loc. cit.* quem alij suprà citati amplectuntur, à tanto dubio se extricasse putat, sequutus Iacobum *in expositione cit.sent.Hip.* dum grauidam copiosè secta vena abortire pronunciat: secus si parcè dematur, abortum non accidere sibi persuasit. Quam copiosam sanguinis vacuationem cùm veteres semper fuerint executi, non est mirum si vtero gerentes abortire misso sanguine asseuerent. Sed hi immeritò accusant Gal. & multipliciter peccant. Primò. Quoniam ex illorum mente nec parcè Hipp. sanguinem in grauidis emisit vnquam. Secundò. Quia sicut Græci audacissimi fuere in sanguine mittendo, ita etiam moderati & iusti, vt *suprà* probauimus. Quo pacto demiror Mercurialem doctissimum, qui se hac solutione, priscorum dicta conciliasse putat, *in lib.*5.*aph.com.*29.& *in Histor. Pisan.*13. Sicut enim illi ad libras sanguinem extrahebant vrgente morbo, sic ad cotylam, & dimidium eius exhauriebant, vt constat *ex cap.*13.*lib.de curand.rat.per sang.mis.*Cotyla autem ex Vegæ sententia *loco nuper cit.* continet vncias septem. Vt videas Gal. aliquando tres vincas, & huius dimidium sanguinis emittendas imperasse.

Quapropter dicendum est, grauidationem prohibere ratione sui venæ sectionem, non tanquam vnum ex præcipuis scopis, qui eam dehortantur: sed esse ex iis qui indicant detractionis quantitatem, hoc est minùs detrahendum esse, quàm affectus, & plenitudo desiderant, ob indicationem quæ ab vteri gestatione desumitur; nam hæc habenda est loco symptomatis vires dissoluentis, quoniam *fœtura est species vacuationis*, ex Gal. *lib.de ven. sect.aduers. Erasistratum,cap.*5.Maximè cùm inter scopos venæ sectionis solùm virium robur, morbi magnitudinê, & florentem ætatem connumeret Hipp.4.*acut.*19 Qui cùm in grauidis possint reperiri ex antiquorum mente, in his venæ sectio celebrari debet. Ergo vtero gerens sanguine misso pro multitudinis ratione, ferè abortit, vt *cit. loc.* Hipp.probat.

Solue secundò. Grauida sanguine misso ex vena interna frequentiùs abortit. Quoniam secta hac promptiùs defraudatur fœtus suo pastu, quum à partibus internis, truncóque corporis peccantem humorem, effusa multa spirituum copia, educat, ex Gal. 2. *acut.*11. Quod non contingit, si media, aut externa secentur; hæ enim minùs debilitant, & veluti furtim, & insensibiliter sanguinem exhauriunt, vt eleganter Aëtius monet *tetrab.* 3.*serm.* 1.*cap.*45. Non negauerim, quod fidissimo experimento experiuntur docti, in summa plenitudine, vrgentéque inflammatione interna basilicam esse tundendam, ex Amat. 1.*cent.* 37. Mercat. *lib.*3.*de mulier.morb.cap.*22. Melius enim est parcissimè ex hac vena sanguinem exhaurire ob ingens periculum, quàm copiosiori facta ex aliis venis phlebotomia, nihil aut vix leuare ægrum, causa morbi non ita, vt oportet, deposita: Quum interna maximum cum vasis maximis habeat consilium, ex Gal. *lib. de curand. rat. per sang. mis.* 16. & 4. *de sanit. cap.* 4.

Solue tertiò. Vtero gerens facta phlebotomia intempestiuè in talo abortit: vt *in com. cit. loc. Hipp.* Heurnius scitè edocuit, & probat Mercurial. *ad com.hist.*13. *epidem.* Hæ enim venæ inferiores magis vterum perreptant, & sic sanguinem ex propinquioribus, & vicinioribus vtero partibus educunt. Quare promptiùs exhaustis cotyledonibus, & laxatis vinculis, ob sanguinis penuriam cadit fœtus. Maximè quoniam humoribus deorsum conuersis fœtus perturbatur, ex Gal. *lib.de ven. sect. aduers. Erasistratum, cap.* 11.

Solue quartò. Vtero gerens sanguine misso non semper abortit. *Si quis enim* Auctore Gal. 6. *aph.* 58. *rem aliquam, quam aphorismus enunciat, euenire viderit, non perpetuam Hipp. veritatem esse existimet, intelligátque commune esse aphoristicæ sententiæ, vt perpetuitatem quandam dicendi figura indicet, quamuis res ipsa non semper eodem modo eueniant, sed raro, aliquando tamen, áliter accidat.*Nam in Medicina, frequentia pro perpetuis habentur; cùm *ex iis quæ semel, aut bis homo videt, non debeat pronunciata medicaconficere*, ex Gal.*lib.*2. *de fœtus format.* 2. Sic intelligendú existimo Hip.5.*aph.*31. grauidā capi ab acuto morbo; lethale esse pronunciantem, hoc est magna ex parte, quum lethale sit periculosum, & quod non tanquam ex necessitate ac semper, sed tanquam admodum crebrò mortem afferat, ex Gal.*lib.*5.*aph.*2. Ab vteri ergo gestatione magna sumitur indicatio ad prohibendam venæ sectionem. Si ergo in illis coacta necessitate secetur vena, magna ex parte non sequitur abortus.

Sed contrariæ factionis argumenta oportet demoliri. Ad primum, dic. Gal.5.*aph.*31. non denegare in vtero gerentibus venæ sectionem, sed solùm aduertere illam esse vnam ex causis abortus; quod nos concedimus, affirmantes ex ea non semper sequi abortum, quod innuit Hipp. cùm addit, & *magis si fœtus sit maior.* Solùm ergo reddit cautos Medicos, ne in grauidis tantum sanguinis emittamus, quantum affectus, & plenitudo desiderant, quum fœturæ aliquid sit condonandum. Ex quibus colligi videtur, corruptum esse Auer. locum, 7.*collig.*4.§.*Dicit. Hipp. mulier pregnans non debet phlebotomari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis, à 4. vsque ad septimum, &c.*Hoc enim de purgatione *lib.* 4. *aph.* docuit Hipp.

Ad secundum, dicendum est. Gal. ibi velle solùm, non posse Medicos in grauidis exquisita vacuatione vti pro redundantiæ ratione, & id intelligere, cùm ait, non posse Medicos validum aliquod auxilium mulieri grauidæ adhibere: non verò in totum venæ sectionem denegat, quod patet apertè: *Infrà* enim ait, *grauidas exquisitam victus rationem non ferre*, per quam omnimodam inediam intelligit, nam mediocrem possunt tolerare.

Ad tertium, dic. Ex quacunque larga vacuatione sequi in grauidis abortus periculum, quam nos non admittimus, non tamen ex parca, præsertim si sanguis abundet, & vires constent, quemadmodum non sequitur ex inedia, nisi sit diuturna, nec ex alui fluxu, nisi sit immodicus. Nam grauidæ citra periculum abortus hunc sæpissimè patiuntur, cuius vi vitiosi expurgantur humores: licèt enim ex euacuatione quæ fit cum medicamétis purgantibus, demus sequi abortū, non ideò ex venæ sectione æque

timendus

timendus est. Et quamuis fateamur in grauidis venam secari cum abortus periculo, non tamen prætermittenda est, sed ad maius damnum euitandum celebranda. Plurima enim auxilia licèt periculosa prisci summoperè commendant, vt sanguinis missionem vsque ad animi deliquium. Balneum frigidum in hectico debili, cui ob corporis gracilitatem summoperè aduersatur; id tamen 10. *meth.* 10. miris laudat encomiis; consilium Thucydidis sequutus, qui in ancipiti casu maluit aliquid agens periclitari, quàm ægros spe adempta certò perire: quum satius sit potentibus præsidiis pugnare, quàm nihil agere, quoniam *melior est noxa, quàm mors.* 12. *meth.* 8. Sic cum febre valida, præsente inflammatione interna, cathartica violenta concedit, 1. *aph.* 24. & 2. *acut.* 31. Licèt ea renuat 4. *acut.* 22. Hoc modo concedit gelidæ potum citra humoris coctionem adstante inflammatione interna, ad præcauendam futuram siccitatem, & imminentis hecticæ timorem, *lib.* 10. *meth. c.* 6. Quoniam satius duxit spernere vnam indicationem propter aliam vrgentiorem.

Num autem venæ sectio in grauidis sit periculosior in vltimis mensibus, quàm in primis, & medijs; vel periculosior sit in mediis, quàm in primis. Et num in vtero gerentibus ad præcauendum aborsum phlebotomia salubris sit, contra Altimarum, & num trimestris fœtus (vt *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *com.* 30. voluit Gal.) cæteris, citiùs seruetur, & magis vacuationibus resistat, contra Manardum, Augenium, & Mercatum *in lib.* 3. *com. hist.* 13. latissimè disputabimus. Interim hæc sint satis de tam seria controuersia.

HISTOR. XXXIII. RASIS, De Apoplexia.

Apoplexia à sanguine orta, cucurbitula supra collum imposita, curata.

*Apoplexia accidit Regi Hamec, filio Haly, & in principio Medici eius * miserunt eum sicut erat; & nullus ex eis aliud præcepit fieri, nisi inungi corpus cum rebus odoriferis, & suffumigari, quod sufficiens ei non credidi, sed feci ventosam eius collo apponere; & velociter ab illa ægritudine exiuit: & est res, in qua confidentia esse debet; & in nasum eius oleum nenupharinum proieci, &* Rasis lib. 3. aphorism. in med.

COMMENTARIVM.

Plurima sunt quæ in huius Historiæ explicatione veniunt enucleanda. Primò, Cur hunc affectum vocat apoplexiam, si tandiu durauit? Nam si fortis est, citissimè interficit; si debilis, ferè in paralysim finitur, 2. *aph.* 42. Hunc tamen morbum fuisse chronicum constat, ex verbo [*& demiserunt eum sicut erat.*] Secundò. Si humor fecit hunc morbum, cur cucurbitulam collo imposuit, siccam, si hæc spiritum extrahit; apud Celsum *lib.* 2. *cap.* 11. Tertiò. Si concisa scalpello cutis fuit, cur in frigido morbo, & à causa frigida pronato sanguinem exhausit? Quartò. Si necessaria erat sanguinis extractio, cur aperta ampliori vena eam non exercuit; vt sic, per canales magnos, & non per riuulos, extracto sanguine, citissimum æger leuamen sentire possit. Quintò. Si opus est in soporosis affectibus, torpentem facultatem excitare, ex Gal. 13. *meth.* 21. cur in nasum ægri, oleum nenupharinum proiecit, suaptè natura somnum concilians, ex Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 515. §. *facit somnum, &c.* Hæc sunt quæ explanationem desiderant.

DVBIVM XVII.

Num detur Apoplexia periodica, vt voluit Auicenna.

Dic ad primum. Non negandum est hunc morbum fuisse chronicum, & periodicum: Nam Regij Medici tempus habuerunt vngendi corpus rebus odoriferis, vt spiritus, in quibus nostræ vitæ duratio consistit, refocillarent, & nutrirent; & parandi suffumigia, quæ ex medicamentis fœtidis fuisse confecta, veluti assa fœtida, castoreo, galbano, vt facultas consopita excitaretur, nulli puto non manifestum. Hic ergo affectus non fuit apoplexia, sed huic similis; in quo æger sine motu & sensu remansit, nullum habens, penès variam respirationis immutationem signum, latum à Gal. 2. *aph.* 42. & alibi sæpè. De hoc intelligendus est Auic. 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 12. *in fin.* §. *præparatio vero apoplexiæ periodicæ, &c.* Hoc enim loco per apoplexiam periodicam, intelligit paroxysmos similes apoplexiæ, qui intermittentium febrium instar suas faciunt accessiones, de quibus Paul. *lib.* 3. *cap.* 9. & inter omnes elegantissimè Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 3. & Auic. 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 2. & 3. Hoc modo explicabis Galen. *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 7. dum enim inibi morbos venæ sectione anteuertit, hoc auxilio nullum esse præstantius asseuerat, pro præseruandis iis, qui in apoplexiam promptè incurrunt Et 6. *aph. com.* 47. apoplexiam facit diuturnam affectionem. Verum ergo sit non dari apoplexiam periodicam; hæc enim, vel mortem, vt Paul. ait *lib.* 3. *cap.* 18. minatur præcipitem, vel si remedia iuuent, vt plurimùm cum partis cuiusdam corporis resolutione discedit, vt 4. *de loc.* 2. & 4. *acut.* 27. & Theodor. Priscian. *cap.* 7. *lib.* 2. *ad Timoth.* cæterique præcipui Medici monuere. Cætera de Paraplexia seu comatosa febri, vide apud Carol. Pison. *obs.* 16. & 20.

DVBIVM XVIII.

Num detur Apoplexia à sanguine orta.

Ad 2. & 3. Licèt simpliciter asserat auctor se cucurbitulam imposuisse, eum humidam applicuisse est certissimum: nam vt Cels. *loco cit.* dicebat, *Vbi materia quæ intus est, lædit, scarificata; vbi inflatio, integra est vtendum.* Apertum autem est non à flatu, sed ab humore multo, & crasso æquabiliter ventriculos cerebri obstruente, hunc concitari affectum. Mirari autem desinas in eo, sanguinis missione vsum fuisse, quoniam à sanguine erat: à quo humore fieri etiam aliquando, tum veterum, tum iuniorum peritissimi confirmauerunt; de quorum numero sunt Petrus Salius, *lib. de affect. particul. cap.* 2. Iacchin. *in lib.* 9. *ad Alm. cap.* 9. Plater. *lib. de obseruat. prop.* Ludouic. Mercat. *lib.* 1. *de morb. intern. cap.* 13. Petrus Vaezius, *in com. medic. cap.* 4. *contra Fernel. & Lupeium.* Petrus Garcia Carrero *disput.* 8. *ad lib. de loc. affect. cap* 3 Hi enim omnes ex priscorum mente, non esse negandam apoplexiam à sanguine ortam demonstrant. Fit ergo quum à sanguine multo pituitoso, vel calidissimo ascendente per iugulares, apoplecticas, aut quasuis alias venas, cerebrum comprimitur, & penitus obstruitur, spiritus animalis ferè extinguitur, sensúque priuatur animal & motu. Quis enim dubitat cerebri ventriculos, secundùm partem posticam & anticam, à sanguinis crassi copia posse repleri? prout inflammatoriis affectionibus, aut tumoribus præter naturam non raro contingit: De quo argumento Iacobus Berengarius disputauit *in Isagog. anatom. de venis:* & extat non inelegans Historia apud Fernel. *lib.* 2. *de abdit.* 15. de quodam ex apoplexia mortuo, cui anteriores oculi venæ per contusionem disruptæ sunt, è quibus sanguinis cochlearia duo in cerebri basim defluentia; & concreta, arterias retiformes, & choroïdem plexum obstruxerunt. Vide Michaël. Ioan. Paschal. & eius scholiastem Peredam, Massariam, Mercurial. & alios, qui pulchra de hac re *in lib. de morb. intern.* sunt commentati.

Ab hoc humore oriri etiam apoplecticas passiones, affectus nempe valdè consimiles apoplexiæ, non ibo inficias. Hæ autem sunt, vt *in com. text.* 82. *lib.* 7. *epid.* explicat doctissimè Vallesius, vertigo magna, aphonia, ignorantia omnium rerum, stupor mentis, obliuio, & delirium, quæ omnia vel singula seorsim, quum à sanguine fiunt, eo extracto mirificè leuantur & conquiescunt; ex multis verò exemplis hoc sit præcipuum.

Obseruatio XXXI.

Apoplexia ritè fluentibus menstruis, cephalicæ sectione curatur.

NObilis quædam fœmina, iuuencula, in omnium rerum obliuionem, deinde in veram apoplexiam cum menstrui effluuio incidit: cui quum plurima tam in superioribus, quàm inferioribus partibus essent celebrata auxilia, per ligaturas, acres clysteres, sacrificatas cucurbitas dorso applicitas, neglecta indicatione, quæ à menstruo actu fluente desumitur; ob vrgens ex procrastinatione periculum, cùm viribus esset valentibus, factis frictionibus crurum, & cucurbitulis femoribus appositis, octo horarũ spatio, quater è cephalica copiosè sanguinem mitto: à quo præsidio loqui cœpit, & conualuit.

Ad 4. Verum est illud Hipp. oraculum *lib. 4. acut. tex. 23.* quo monet, vt homine repentè obmutescente sanguinem illicò extrahamus, cuius auxilij vi, & potestate interceptiones vasorum, seu oppletiones à sanguinis copia procreatæ, virtutem grauantes, & innatum calorem suffocantes & extinguentes, promptè sanantur: quo casu, si interceptis venis cerebri, malum oriatur, & apoplexia vel immineat, vel facta sit, externa, aut cephalica est secunda. Vt Raphaël Moxius rectè aduertit, *lib. 1. de morb. mulieb. c. 34.* velocissimè enim & plurimùm caput, quod princeps pars vocatur à Gal. 8. *de vsu part. 6.* quia principes exercentur in eo facultates, vacuat, & ab humoris farcina leuat. Si verò ob vitium instrumentorum respirationis, vt in vulneribus thoracis, & neruorum recurrentium læsione, vel oppletis vasis maioribus, interceptio accidat, interna vena secta citissimè succurrit; de quo interceptionis modo Gal. *cit. loc.* acutè Hippocratem explicuit, Et interpretatur Valles. *in com.* Quòd si ab vtero, à praua ex fæculento sanguine aura, eoque crasso & multo eleuetur, & corrupto sanguine nequeuntibúsque spiritibus naturales pertransire meatus, aphonia fiat, tunc in talo vena secta commodissimè opitulatur, vt Brachel. notat *in com.* Ne ergo cum Moxio *suprà cit.* pro vena interna, legas apud Hipp. indistinctè externã, quum interceptionis venarum varij sint modi, qui ex partibus affectis desumuntur.

Et quamuis sanguinis missio in aphonia, affectúque alio apoplexiæ simili sit præstantissima, ob quam causam, eius solùm Hipp. meminit; qua constat Androphanem passione apoplecticâ correptum, fuisse leuatum, apud Hipp. *lib. 7. epid. num. 43.* tamen si vires debiles sint, & ex præcedente morbo, (vt in soporosis affectibus accidit frequenter) virium aliquale dispendium adsit, vel firmata fluxio aliis auxiliis non succumbat, & necesse sit peccantem humorem ex propinquissimo loco exhaurire, tunc iuxta sententiam Rasij hic felicissimo experimento, cucurbitula scarificata in collo, hoc est, colli parte postica, seu occipite, à mortis faucibus liberare solet, præsertim si profundis scarificationibus celebretur: Nam hoc auxilium particularem plenitudinem demere potest. Quare in acutissimis cerebri affectibus id summoperè laudauit antiquitas; vt constat ex Gal. *1. 3. met. 19. 2. sec. loc. c. 2.* & *5. aph. 58.* De cuius vtilitate mira, sat plura dixere, Conciliat. *pro cõplemento Mesuë. c. de apoplex.* Iason. *lib. de curand. morb. cereb. c. 17.*

Obseruatio XXXII.

Desperata Apoplexia cucurbitula bis in occipite scarificata curatur.

HÆc dum scriberem, ad curandum iuuenem apoplexia correptum vocor, qui velut sideratus ex improuiso cadens in terram, virium omnium animalium penè iactura facta, resoluto pulsu, exanimis, in horas moriturus sperabatur. Huic ad ferenda vehementiora auxilia incapaci, cucurbitulam profundè scarificatam, post enema acre, occipiti imponi iubeo. Quo auxilio, post duas horas æqualitatem seruauit respiratio. Sed quoniam innatus calor à copia humoris obrutus languebat valde, iterum in eadem parte admota cum scarificatione cucurbita tanto

A fuit adiumento, vt illicò loqui cœperit, & tandem purgatione exhibita omnino à morbo immunis euaserit.

DVBIVM XIX.

Num repellentia in Apoplexia sint ex vsu.

AD 5. Nulli dubium est quandoque copiosum adeò, calidúmque sanguinem contineri in cerebri venis, vt præ nimia ipsarum turgentia, & repletione, cerebri ventres coarctentur, quòd nullus sit spiritibus, ad sensoria & motus instrumenta liber aditus. Quapropter ex hoc copiosiori sanguine, minimè putrido, retento atque excal-
B facto, & acriori reddito, dispositionémque inflãmationi similem committente, oriri apoplexiam, dilucidè. *2. aph. 42.* Gal. admonuit. Si ergo ex phlegmonoso tenuis meningis affectu ea concitetur, repellentia erunt ex vsu; non stricta quidem, & quæ propriè talia dicuntur: nam adstrictione sua impingunt humorem, excerníque prohibent; sed quæ impropriè, & largo modo vocantur reprimentia, quæ frigiditate sua, sanguinis acrimoniam attemperare, & humiditate eum ab assante calore præ mora concretum, laxare possunt; sic enim crassiusculus sanguis in parte firmatus promptiùs vacuationibus cedit. Rectè ergo nenupharinum oleum, hac de causa, in nasum ægri proiecit; vt eleuato vapore per narium foramina, facultas medicamenti intra cranium penetraret in odorum sensorium, quòd in anterioribus cerebri ventriculis contineri, *infra in com. hist. 65.* ex Gal. mente comprobabimus. Quod tamen auxilium consulo faciendum in iis, qui aliquam, licèt inæqualem, & inordinatam seruant respirationem. In acutissima
C verò, in qua & ipsa impeditur respiratio, nullo modo exequendum puto, quum citra morbi leuamen administretur; si verùm est quod dixit Arist. *2. de anim. 9.* & *lib. de sens. & sensibil. cap. 5.* animalia respiratione vtentia citra respirationem olfacere non posse, hominémque tantum inspirando odorum sentire. Ex his conciliabis auctores, quorum quidam in hoc affectu reprimentia concedunt, alij negant. Hi enim de apoplexia orta ex crasso, tenacique succo; illi de ea à calido sanguine, & multo originem ducente, sunt intelligendi, quæ licèt non ita frequenter eueniat, dari tamen posse suprà concessimus. Quibus autem signis à vera cerebri inflammatione distinguatur, citati auctores luculenter explicarunt.

D HISTORIA XXXIV. GALENI, De Apoplexia.

Apoplectici pro mortuis habiti interdum reuiuiscunt. Quare intra tres dies non sunt sepeliendi.

ALiquando autem accidit, vt homo apoplexiam incurrat, & non sit differentia inter ipsum, & mortuũ, & non apparet in ipso aliquid anhelitus, deinde reuiuiscit, & sanatur. Et nos plurimos eorum vidimus, quorum dispositio hæc erat. Et in istis quidem anhelitus non apparet, & ipsorum pulsus integrè
E *cadit, & videtur quòd calor innatus in eis nõ vehemẽter indiget euẽtatione, & expulsione vaporis fumosi à se anhelitu magno, propter id quod accipit ei ex frigore, & propter hoc voluit vt tardetur sepultura ambigui ex mortuis, donec perpendatur eius dispositio, & neque sit minùs septuaginta duabus horis, &c. Auicenna* fen. 1. lib. 3. tract. 5. cap. 12.

PARAPHRASIS.

IN apoplecticis remanere respirationẽ, omnium musculorum actione cessante (est enim priuatio sensus, & motus) dubitant plurimi, quum illa sine opere musculorum thoracis fieri non possit. Respondet Gal. 2. *aph.* 42. dicens, respirationem ad vitam tam necessariam excitare neruorum vim ad huiusmodi edendam operationem; nam *viuentem non respirare, & respirantẽ non viuere est impossibile,* vt

vt 4. *de loc.7.& 6.eiusd.oper.5*. Gal.confirmat. Sed quum Apoplexia acutissima sit, in qua nulla adest respiratio, viuantque ægri sine pulsu vllo,& exiguus calor ad cor, tanquam ad arcem confuolans, ibique obrutus, & à crudorum humorum copia suffocatus,& veluti extinctus, sola transpiratione alatur,& conseruetur (nulla vel insensibili superstite respiratione) quod accidit quando nimia cerebri, & ventriculorum obstructio adest, ita vt non possit animalis spiritus permeare; fit,vt mortui, & suffocati appareant ægrotantes. Quicquid obnixè, falsò tamen, contrà sentiat Mercurial.*lib.1.prax.19*.

Ex qua sæuissima ægritudine aliqui,licèt rarò, euadere solent: ij præsertim qui cerebrum debile, & facultatem motricem imbecillem,cum corde frigido habent: Nam & minore egent respiratione,& pusillus calor in corde coërcitus,aëre per transpirationem attracto, refrigeratur, & nutritur; & morbus, ob cerebri,& facultatum motricum imbelles vires, à minùs vehemente causa progenitus, promptiùs discutitur, quàm in iis, qui rubustas animales potentias,cum cordis æstu,ac incendio sortiuntur. Citiùs enim pereunt,quum calor nimius cordis, pauxillo refrigerio sufficienter non vêtilatus marcescat, & extinguatur.

Quare cùm inter apoplecticum, & mortuum nulla sit differentia, & plures pro mortuis habiti, ad foueamque delati,vitam, & sanitatem recuperarint, vt Leuin. Lemn. *lib. 2. cap. 3. de occultis*. Amat.4. *cent. 23*. Michaël Ioan. Pasch. *lib.1.cap.13.de curand.morb.*Carp.*in tract.suo aureo de fract.cran.*appositis exemplis confirmant; saluberrimum est Auic.consilium,vt hi non sepeliantur, quousque spatiū 72.horarum pertranseat, aut ad minus 48. vt Rasis *lib. 1. contin.tract. 1.cap.4*. animaduertit.

Causam autem cur hunc terminum liceat obseruare, varij variè assignarunt.Conciliat. *diff.* 182. hoc esse exequendum affirmat, quoniam trino dierum spatio omnes corporis humores mouentur, quo transacto, aut mortis, aut vitæ certum signum apparet. Nam natura sui muneris oblita,& veluti consopita,ex commixtione illa, & tandem vltimo conatu, vi caloris natiui exsuscitati atque accensi, illius scilicet qui in corde, quasi suffocatus præerat in foco,crassos,lentos,viscidosque humores cerebri ventriculos penitus obturantes,attenuat,incidit,digerit, & in halitum resoluit,vel,(quod frequentiùs contingit)in alterum latus, oborta paralysi,transmittit.Lege Nicol.Pison.*l.1.de morb. cognosc.& curandis cap.16*.

Hæc omnia in vltimo vitæ stadio calorem innatū præstare posse,quum nimiū exagitatus, & commotus suas vires exerit,adeò notum est,vt probari opus non sit.Nam hic,vehemente impetu in vniuersum corpus actus, subindéque in partes affectas prosiliens,quidquid in illis sensum,motūque voluntarium impediebat,discutit,absumitque; vt quē non onerosa medentium manus,non accurata Medicorum diligentia, nec vlla medicamentorum genera curare potuerunt,solus calor naturalis exagitatus potuerit persanare. Naturas enim morborum esse mediatrices,cum Hipp.conclamant omnes: vt patet *ex 6. epid. sect. 2.text. 2.* Gal. 1. *aph. 14.& 15. 4. aph. 37. 5.aph. 32*. Neque enim aliud natura nostra est,quàm natiuus hic calor,omnium auctor atque effector.

Huius ergo potestate,apoplectici, qui in horas moritu-ri videbantur, natura vires suas ad noxij expulsionem vniente,sanantur,& reuiuiscunt. Mirabiles sunt effectus, quos vnio natiui caloris præstare solet. Sic plures diu claudos,resolutos,& contractos, ira, timore, vel incendij metu percitos,repentè sanos factos fuisse, eleganti exemplo refert Valleriol. *lib. 2. obseruat.4*. quorum euentuum causa statuenda est,aggressus naturæ ad expellendum humorem noxium.Sic in apoplecticis, ob conatum vniti caloris,si aliquis humorum ebullit & feruet, ex cuius agitatione natura concitata,ad vincendam causam morbificam insurgit,fieri potest, vt vel discusso, vel expulso humore sanentur.Quare ante tres dies,in quibus omnium humorum commotio contingit,non sunt sepeliendi. Quod præceptum non in his solùm, sed in omnibus repentinis affectibus vteri,nempe strangulatu, syncope cardiaca, caroticis,catalepticis,epilepticis,& aliis est obseruandum. Lege Gregor.Horst.*l.7.apud Marcel.Hist.med.mirabil.9.de suffocatis adhuc viuentibus*.

Obseruatio XXXII.

Apoplecticus pro mortuo habitus, post duorum dierum spatium reuixit.

EGo mirum quid in quodam piscatore vidisse testari bona fide possūm. Qui cùm 20.horis apoplecticus iaceret,toto corpore frigidus, lineo panno ad sepulturam inuolutus,& consutus,in terra iacuisset, dum vespillones, pro more,cadauer terræ mandaturi,ad sepeliendum deferrent,raucum & ignotum clamorem audientes, feretrum ab humeris in terram deponunt,pannum circa os madidum & spuma plenum conspiciunt,corpus detegunt. Ecce me, & duos socios Medicos, fortè ad consultationē transeuntes magna acclamatione vocarunt, vt de vita hominis iudicium proferremus,accessimus,eius priùs in metacarpio arteriarum motiones explorantes, eas vigere deprehendimus. Sicque adhibitis reuulsoriis auxiliis per cucurbitulas siccas,acria enemata,paullatim ad se redire cœpit, & post paucos dies sanus euasit.

Contrarium accidisse legimus in vita Scoti, qui similiter viuus sepultus, habita rei cognitione, à sepultura extractus,sanguinis copia obrutus, suffocato natiuo calore, negatoque cordis refrigerio, & cohibita respiratione miserè occubuit.Lege prodigiosam historiam apud Paræum *lib.13.cap.46.*de vtero strangulata, quæ pro mortua habita, in tabula anatomica secta, ad secundam nouaculæ impressionem repentè cum infamia Medici summa ad se rediit.

DVBIVM XX.

Num Apoplexia fortis curari possit. Contra Brachel. & Cardanum, Medicos præstantissimos.

COMMENTARIVM.

REuiuiscit.] Aut arte,aut natura. Illa celebratis omnibus auxiliis, quæ in accessione apoplectica acutissima auctores exequenda suadent. A natura, aut vnito calore natiuo ad expellendam noxam sensatam, vt diximus *suprà*; aut superueniente febre. Videtur ergo, quòd apoplexia fortis curari possit,cōtra Senis edictum *lib.2.aph.42*.Nam ipse sic prædixit *lib.6.aph.51. Quicunque sani dolore capitis repentè capiuntur,& statim muti fiunt,& stertunt, in septem diebus pereunt,nisi febris apprehenderit*. Firmat Gal.*in com. Nam febris superueniēs soluit dispositionē,calefacit,extenuat, atque resoluit spiritum flatuosū,& pituitosos absumit humores*.

Hieremias Brachelius, & Cardanus *in com.* vt vitarent calumniam istam, Hippocratisque loca dissentientia conciliarent,sententiam hanc non de apoplexia, sed de sopore intelligendam esse asseuerant, hoc placitum plurimis rationibus confirmant. Prima. Apoplexia non producitur vsque ad septimum, sed intra quartum interficit, aut cessat. Secunda. Apoplexia est morbus acutus sine febri, 2. *aph.19*.& aliqui passim. Et quando superuenit febris, ea solùm materiam flatuosam, & vaporosam, non crassam, & viscidam discutere potest. Tertia. Quoniam apoplexia repentè sanos non inuadit; accidit enim iis qui comessationibus, & crapulæ sunt dediti, & succis crudis scatent, qui sani non sunt. Quarta. Apoplexiam non antecedit capitis dolor, sed sensuum obtusio, aut stupor; nam illius causa plus offendit quantitate,quàm qualitate. Quinta. Quòd nullus apoplecticus videtur à febri liberari,quin imò quum maxima difficultate spirandi laborent, celeriùs febri correpti intereunt.His conuicti,Gal.interpretationem mirantur valdè, qui Hip. de attonito morbo dicentem intelligit.

Sed magis ego horum mentem vehementer admiror; qui futilibus rationibus irretiti, à summi Gal. iudicio sic deuiare coguntur,cuius doctrinam in varios sensus distorquent: Quum ipse expresè contrarium protulerit, dum ait *in com.Videtur autem nunc fortis apoplexiæ indicium apposuisse,quod stertere dixit,&c.*

Tu verò folue difficultatem cum Gal. 6. *aph.* 58. commune fcilicet effe omnibus fententiis aphorifticis, ex figurâ dictionis femper perpetuum fignificare, licèt ad veritatem fententiæ non requiratur, quod res eodem fempermodo eueniant;nam veritates Hippocraticæ cafus raros non excludunt, qui fi eueniant, non tollunt aphorifticam doctrinam, nec problematum medicorum firmitudinem labefactant. Solùm ergo id verum eft, quod frequenter; & magna ex parte accidere folet, ex Gal. 4. *aph.*44.*&* 2.*aph.*43.*Non enim ex his quæ femel aut bis homo videt,debet pronunciata medica conficere,*vt *l.*2.*de fæt. format.* 2. dictauit Gal. Sic apoplexia fortis magna ex parte non recipit curationem,quum aliquando,raro tamen curari poffit,vt *fuprà* oftendimus.

Neque obftant fuprà citata in contrarium adducta fundamenta. Quoniam apoplecticus corfrigidum habens, & maximè fi debilis fit, vfque ad feptimum produci poteft. Ad fecundum dic: quòd licèt hic affectus ex humore craffo,ac frigido accidat fine febri, ex corruptione tamen fanguinis,& aliorum humorum, aut ob medicamenta calida, intus & extrà applicita fuperuenire folet; quæ fi fit acuta & vehemens, craffam flatuofamque fubftantiam difcutere poteft. Tertium verò, & quartum dirimes, fi dicas, apoplexiam fanos repentè inuadere,non folùm quum ex plenitudine, fed cùm ex ebrietate ortum ducit. Tunc enim cerebro vaporibus vini repleto, diftento, ac intemperato accidit dolor, qui apoplexiam præcedere folet. Quintum explica hoc modo. Quamuis enim fuperueniens febris apoplexiam videatur concitare, adaucto refpirationis vfu,deteriorem; extenuando tamen humorem craffum, & fic difcuffa copia, fublataque ventriculorum cerebri obftructione plus iuuat; hæc enim erat caufa læfionis refpirationis, influxu facultatis, & fpiritus animalis impedito, quare minor noxa maiori vtilitate compenfatur.

QVÆSTIO XXIII.

Quod febris pro morborum curatione fit aliquando excitanda. Contra Fuchfium, Mercat. & Ambrofium Nunium, Medicos præftantiffimos.

E*T fanatur.*] Aut à natura, fuperueniente febri, aut febri fufcitata ob artis vfum. Euidens fanè argumentum à natura rectè operante deductum: nam fi apoplecticus fanatur fuperueniente febri, cur illa excitata medicamentorum ope, non reuiuifcet; illud manifeftiffimo oraculo docuit Hipp.6. *aph.*51.firmat Gal.*lib.*14.*meth.cap.*15.vbi præter alia auxilia ad obefum corpus perfanandum numerat febrim, à medicamentis, aut à nimio exercitio excitatam; quam ad extenuandum corpus non alienam effe, fi Medicus rectè omnia faciat, inibi inculcat edoctus ab Hipp.2.*Coac.cap.*12.*text.* 11. fi referente Dureto, qui fuperuenientem febrem acutam conuulfioni, hanc fanare dicere non erubuit. Firmat *lib.*2. *aph.* 26.& 5.*aph.*70.explicante fic, Gal.*in com.& lib.*6.*epid.fect.*6.*com.*8.Quo loco loquutum fuiffe Hipp.de omnibus frigidis, & humidis morbis affeuerat, nec immeritò: nam omnes indicationes curatrices folo febris acceffu complentur; hæc enim calefacit frigida,ficcat humida,flatulentam materiam difcutit, tenuat craffos fuccos, lentos feparat, vifcidos fundit, & abfumit,vt *cit.epid.com.*7.afferit Gal. Medicamentis ergo exhibitis febrem excitare falubre eft confilium, quando acuti morbi frigidi fæuities vrget; ex qua calefactione fi oriatur febris,poterit defperato morbo mederi,nam, vt inquit Celf.*lib.*3.*cap.*9.*Quos ratio non iuuat,temeritas fanat, quum circumfpecti hominis fit, quandoque febres accendere.* Hoc enim Plato innuit *in Timæo,* dicens;*fubortæ febres curant tenfiones.* Quare Gal. *lib.* 1.*prorrhet. fect.* 2.*com.* 50.in omnibus neruofi generis affectibus, qui à pituitofis humoribus oriuntur, febrem fuperuenientem adiumento effe maximo confirmat: & 6. *aph.* 40. frigidos dolores à flatu fubortos, febri accedente fanari affeuerat. A quorum mente alienus non eft Paul. *lib.* 3. *cap.* 20. Sequitur Auic. 2. 3. *cap.*7. & 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 12.quiapoplexiam

A interficere affeuerat, nifi accidat febris; nam ea fuborta eft fpes, vt cum ea foluantur fuperfluitates. Eius fententiam amplectuntur Mefuè *cap. de fpafmo.* Rafius 9. *ad Alm.*7. Eorum mentem explicant Harculan. & Iacchin. *ibid.* Sequuntur Matthæus *confil.vlt.* Vallef.8.*controu.*10. Brachel.*in com.*26.*fent.lib.*2.*aph.*& *lib.*4.*com.*57. Iacotius, & Hol.*lib.*7 .*Coac.fect.* 2.*in com.text.*4. Chriftoph.à Vega. *lib.*3.*art.med.fect.*1.*cap.*21.

Fuchfius,& Ambrofius Nunius *in com.cit.fent.*26.*lib.*2. *aph.*& Ludouic.Mercat.*lib.*1.*de morb.internis, c.*15. fuperiorem doctrinam temnunt,& damnant.Primò, Quoniam licèt morbus morbo aliquando curetur,ex Gal.*lib.* 6. *epid. fect.*6.*com.* 8. morbus tamen fuperueniens non ita debet effe magnus, & periculofus, nec ita lædere actiones,

B aut immutare corpus, vt febris; quæ fi fit diaria,& mitis fuccos craffos nec attenuare, nec diffoluere poterit, ita promptè vt acuties morbi multoties efflagitat. Quare Hipp. *cit.lib.*1.*prorrhet.* fubitaneas apoplexias folutas poft febrem fuperuenientem perniciofas effe affeuerat, vt Nu-menij filio euenit.Et quum in noftra poteftate non fit folùm diariam excitare;quin putridam, & acutam, in corpore præfertim plethorico fufcitemus, tutiffimum eft ab eius prouocatione abftinere; & eo maximè quum non fint facienda mala, vt inde eueniant bona. Accedit quòd medicamenta attenuantia multo potentiùs abfument craffam pituitam,& cathartica ipfam vacuabunt, quàm febris: quum magis irritent facultatem onere preffam ad expellendum. Demum plurimum periculum hæc curatio fecum importat; nam hac celebrata, febrilis intemperantia alteri additur, quæ fummoperè vires profternit, qua ductus ratione Galenus *lib. de curand. rat. per fang.miffion.*

C *cap.* 10. in præfentia crudorum fuccorum omnino arcet ægros à phlebotomia, fi fuperuenerit febris, quum hæc proportionatum naturæ calorem, quo lenti humores coqui debent,euertat ampliùs. Quare vnicus natiuus calor, ifque à febrili labefactatus, complicatos affectus regulare non poteft, neque Medicus conuenientem victus ratio-nem vtrique præfcribere.

At hi Galeni mentem non fatis funt affecuti, quorum argumenta non eft multò operofum refringere. Licèt enim in noftra poteftate non fit, folùm diariam excitare, quod timuit Sauonarola *tract.*6.*c.de paralyfi*; tamen fi putrida,& acuta accendatur, nocere non poterit,fed fubito, & periculofo malo, auxilio erit. Hanc pofitionem firmat Ioan.Coftæus cum Mongio *in com.cit.cap. Auic.* qui cum

D Alexandro Aphrodif. *in com.problem.*1 31.*lib.* 3. *Arift.* intelligendum effe Hippocratem de febri acuta, & vehemente affeuerant. Neque intemperantia hæc fuperaddita debilitate poterit, quum frigidi morbi præexiftentis intemperiem corrigat, atque emendet. Si autem Numenij filius ab Hipp.citatus, fuperueniente febre occubuit, id non ex addita febri, fed ex lethali apoplexia accidiffe exiftima.Neque medicamenta calida, ea celeritate, qua febris,craffos fuccos attenuant, aut tenuatos extra corpus pellere nata funt; Nam febris, incenfis fpiritibus, aut humoribus per vniuerfum corpus vagantibus, fuccorum lentorum copiam æqualiter incidit extenuat, & expulfioni paratam reddit. Ex quibus vide quàm malo fundamento innixa fit horum fententia,quàm verò noftra, folido ac bono fulta. Lege pro maiori explicatione Vidum Vidium *lib.*2.*de curat.membrat.cap.*16.Sennertum *tract.*1.

E *de capit. affect.lib.tit.de Apoplexia.*Iafon.*c.*17 .*de curand. morb.cerebri.*

HISTORIA XXXV. GALENI, De Melancholia.

Seruus mœrore affectus, & tabefcens, Galeni induftria liberatur.

A*D hunc modum, & alterius cuiufpiam diuitis feruus Atrienfis, mihi cognitus eft fimili morbo laborare. Nam cùm mœftitia afficeretur ex eo,quia rationem pecunia-rum*

rum quas administrauerat, redditurus esset, summeque non parum deesse sciret, præ mœrore vigilabat, animúmque despõdens tabescebat. Priùs itaque illius domino, seruum nullo corporis morbo laborare asserui; deinde vt animũ animaduerteret, monui Atriensem propterea timere, quia rationem eorũ quæ administrarat, expostulaturus esset: tristitiáque idcirco ipsum angi, scientem haud parum deesse. Vt igitur me benè cõtectasse dominus respondit, maioris notitiæ gratia consului, vt Atriensi diceret, se id tantùm argẽti quod haberet repetisse, ne commissa alteri seruo, quem nondum expertus esset, domesticæ gubernatione, hic inexpectata morte periret: Nam ab eo posthac rationes exposcere non oportere. Vt autem hæc ei exposui, credens se administrationis suæ rationes non redditurum, atque idcirco tristitiam animo deponens, pristinum corporis habitum tertio die recepit, &c. Galenus lib. de præcognit.ad Posthum.cap.6.

PARAPHRASIS.

Nimi mœrorem diutinum, vniuerso calore confertim ad vitæ penetralia confugiente, ibique vnito, conculcato, ac penè extincto, externarum partium refrigerationem, vultus pallorem, atrophiam, ac sæpè mortem parere, testis locupletissimus est Valer.Maxim.*lib.9.tract.42.* de morte non vulgari. Firmant Plin.*lib.7. cap. 32, & 57.* Aul.Gell.*noct. Attic. lib.3.c.15.* Valleriol. *lib.5.de morb.& sympt.cap.5.in med.* Quum enim ob vehementem imaginationem ab officiis coctionis calor ad cerebrum distrahatur, & ob vigilias corpus non nutriatur, sanguine, nutritionis & sanguificationis organa deserente, fit vt corpus tabescere incipiat, probo cùm partes priuentur alimento, vt ficali definant, loquentibus nobis sub latissimo tabis significato, quo Cels.*lib.3.cap.22.* atrophiam, tabem vocat, quando videlicet corpus non nutritur, & naturaliter aliquibus semper decedentibus, nullis verò in eorum locum subeuntibus, macies oritur. Quum verò seruus iste ob animi mœstitiam nimis vigilans, non nutritus indies magis ac magis extenuatus contabesceret, mirari non debemus, illum depofita tristitia, recuperato somno, & meliori facta nutritione, redintegratis viribus, tridui spatio ad pristinum sanitatis statum rediisse.

Ex præfata historia, simulque altera amantis mulieris (quam infrà commodiori loco describemus) mira industria à Gal. præcognita coniicies, quàm gloriosum, & honorificum sit Medico, occulta, & in ægrorum intimo pectore latentia, & abscondita rimari, agnoscere, & patefacere; nam cum vtilitate maxima citiùs, faciliùs, & iucundiùs sanitatem ægri adipiscuntur, quos in peius ruere est necesse, si ab eis causa morbi præ pudore, aut timore celata à Medicis non cognoscatur. Summè ergo oportet laudare Galenum, acerrimi iudicij virum, qui præsente corporis cõsiderata sanitate: animi morbũ collegit, & natiua prudẽtia vsus talis tristitiæ causam deprehendit. Docens hoc exemplo quàm necessarium sit, pro curandis abditis & occultis morbis, omnia inquirere & percontari, illorumque exactam notitiam, rationémque retinere: Sunt enim plurima, quæ ægri præ verecundia patefacere recusant, pro quibus inquirendis Medicum sagacem, & natura prudentem, arte & industria insudare oportet.

HIST. XXXVI. AVENZOAR, De Melancholia.

Melancholia ex potu vitiosæ aquæ contracta, cardiacis assumptis, & tandem ingenio miro, curata.

Etiam recordor, cùm essem cum patre meo studens corã ipso in Medicina. Vocatus fui ad fratrem de Beniamin, Dominum Sibiliæ, & inueni eum quòd iam cogitauerat quòd mors ipsũ detinuerat, & non poterat loqui, nec se mouere motu locali. Sed pulsus eius minimè manifestauit priuationẽ motus ipsius, A *immò complexionem calidã ex humore calido existente in stomacho demonstrabat. Cui propinaui ad bibendum aquam rosaceam, * cum succo pomorum, & aquam menthæ, cum modica quantitate * pulueris santalorum, & mastichis, & inde leuatus est aliquantulũ ab ægritudine. Tamen illa imaginatio phantastica non recessit, & ego non poteram cogitare quid hoc esset. Et continuaui stare cum eo, die ac nocte; & cognoui quòd ægritudo ipsius aliquando augmentabatur; & aliquando alleuiabatur, quare autumaui quod hoc esse non poterat nisi à re extrinseca, & quærens eam cum posse, non poteram inuenire. Sed quadam die quærens bibere, porrexerunt mihi potum in vase ipso, cũ quo frater Beniamin bibere consueuerat, & percepi in aqua illa extraneum saporem, quare ipsam non modicũ abhorrui, & dicta aqua erat aromatizata cum modico odore horribili: quare non cessaui fortiter exclamare, dicens, quomodo poterit iste dominus liberari, cùm quotidie eum potetis toxico? Vnde quidã* B *ex ministris suis mihi cœpit fortiter supplicare, vt tacere deberem, & non abstinui propter hoc, eo quòd si tacuissem, maxima fuisset perditio. Quare scitum fuit, quòd in aquam, cum qua ipsum potabant, ponebant carnem putridam fortiter exiccatã, & tritam, & ligatam in petia; & quando aqua illa putrida morabatur in stomacho, ascendebãt ab ipsa vapores mali ad cerebrum, & perturbabant intellectum, & Medici omnes illius recurare, donec frater eius elongauit eum à Sibilia: & pro certo remota fuerunt ab eo illa accidentia mala, quoniam illud faciebant sub spe auferendi pecuniam ipsius, &c.* Auenzoar lib.1. Theizir, tract.9.cap.9.

PARAPHRASIS.

C Vaporibus prauis in ventriculo multiplicatis ascendentibus ad cerebrum, ægros in grauissima pericula, deprauatas imaginationes, & innumeras delirij sortes incidere, probat Aëtius *tetrab. 2. serm. 2. cap. 9.* & posito exemplo in hypochondriaca malancholia firmant Gal. *3. de loc.c.7.* Fernel.*5. patholog.2.* Iacchinus *in lib.9.* Rasis *ad Almans.15.* Ludouic.Mercat.*lib.1.de morb. intern.17.* Carterus *cap.7.ad libros de loc.affect.disp.6.* Quare atro, caliginosoque humore ab his partibus eleuato, metum succrescere, & alia melancholica deliramenta oriri, asserit Gal.2. *de caus.sympt. 7.* & annuunt post eum cæteri. Quidquid Auer. *collig.4o.* ex atro melancholiæ colore, aut vaporum ascendentium nigredine non posse hæc fieri, contra Gal. asseueret. Cuius argumenta inter alios Laconicè soluunt Valles. *5.controuers.14.* Montaltus *de cereb.affectib.tract.4.* D *cap.7.* Andreas Laurent.*lib.2.de Melanch.cap.5.* Christoph. à Vega *lib.3.art. Medic.sect.1.cap. 14.* Nam tetro vapore, nigro, & tenebroso, opacum spiritum, causam euersionis sanitatis, progigni, nulli est non manifestum. Ex qua origine, vt *1.de caus.sympt.vlt.&* 3.*de loc.7.* ait Gal.in cerebro ipso obtenebrantur facultates, & spiritus suapte natura lucidi, atro melancholiæ, & vaporum ascendentium colore opaci redduntur. Quo fit, vt anima tristetur, & pertimescat, ex concepta semel mali præsentis, aut futuri opinione, & mille deliramenta contingant, vt in nostro ægro fit manifestum, qui se iam à morte opprimi, arbitrabatur.

Sic Burgundus, teste Interprete Holler. *lib. 1.de morb. intern.cap.de melanch.* multis Medicis adstantibus moriturum se affirmabat, & ipsos precabatur, ne ampliùs animæ E impedimento essent, quominus è purgatorio euolaret ad Deum, aliquando imitabatur moribundũm, quasi efflaret animam, monebat vt spectarent expiratum; posteà summo timore, & desperatione corripiebatur. Alij nolunt loqui, nec se mouere volunt, quum non ex debilitate, sed ex læsa imaginatione. & delirio hoc signum contingat: nam pulsus, robur & animalium facultatum firmitudinem significabat, quum maior, celerior, & crebrior esset, qui pulsus à temperamento calido proficiscuntur, vt Gal. 2. *de caus. puls.cap.3.* scitè aduertit. Illa ergo omnia accidentia suprà relata, de metu imminentis mortis, præterquam quòd ab humore illo calido existente in stomacho, & adusto, & superas partes suo fæculento vapore, inficiente originem ducebant, increscebant & fouebantur ab alia causa, nempe

ab odore carnis putridæ, cùm qua decocta clàm malefici homines aquam potandam exhibebant.

Tanta enim est fœtidi odoris noxa,vt inſpiratus,ſpiritus omnes labefactet,quum putridus ſit adſcititius, & præter naturam:quare vires comminuit,triſtitiam inducit, febres excitat peſtilentes, aliaſque, & præſertim putridas generat,recidiuas facit,ventriculum ſubuertit, nutritionem vitiat: hócque non ſolùm præſtat inſpiratus, verùm etiam arteriarum motu per cutem intus attractus. Nam affirmari ſe audiuiſſe,ſcribit Syluius *in com.in l.prior.de dif.febr.c.6.* robuſtum quendam,dum à parua ſphæra exercita calens, in periſterotrophio,quod in ſummis ædibus habebat, obdormiiſſet,tractis à calido corpore,corde,& arteriis etiam calidioribus largo aëre putri, non multo pòſt elephanticum euaſiſſe. Sic qui in ſtabulis animalium (præſertim moto fimo) verſantur,in febres prauas,aliàque morborum genera promptè dilabuntur ac recidunt. Ex quo colligitur, quàm noxium ſit,& periculoſum,aërem fœtidum, per inſpirationem, aut tranſpirationem, quæ per totam agitur cutem,attrahere. Quomodo autem fœtor arcendus ſit, & bonus odor conciliandus, explicat Mercurialis ingenuè *lib.de decorat.cap. 29.probl.3.*

Quoniam fœtor nemini frugiferus eſt. Cui enim]ex cadaueribus detentis,aut putreſcentibus corporibus, aut ex barathris, ſpecubus,ſentinis,latrinis, graueolentiâ, peſtilentémve auram inſpirare conducet? Quocirca Gal. *lib.1. de ſanit.tuend.cap.11.* Optimum aërem in pulmones attrahere, omnibus iuxta ſalubre eſſe ſcriptum reliquit; talemque fore, ſi nec ſtagni, nec paludis halitu ſit perturbatus, nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram ſpirante infectus:nec qui ex cloacis,quæ magnam aliquam vrbem, aut numeroſum exercitum purgant,vitium contraxit:nec qui ex animalium,olerum,aut leguminum putredine,aut fimo coinquinatur;nec qui propter ſtagnum,aut flumen vicinum nebuloſus eſt: nec qui editis vndique montibus in cauo loco incluſus, nullum recipit perflatum: ſuffocans enim putriſque eſt, ſimilis ei qui in domibus quibuſdam eſt incluſus,in quibus ob putredinem, & difflatus defectum omnino noxius eſt. Cur ergo,ſi clarè colligitur periculoſum eſſe,in corpus per inſpirationem,aut tranſpirationem,fœtentes vapores attrahere;ab aqua illa, horribili, putridoque odore infecta, poſſe ſpiritus inquinari, & mentem perturbari, ibimus inficias? immò ab hac cauſa morbum hunc habuiſſe ortum non fatebimur? Ex quo exemplo docemur, quantum oporteat Medicum omnia, quæ ægro offeruntur, ſpeculari, & de iis ſuum iudicium proferre.

Meritò ergo ad prohibendos vapores cerebrum impetentes,humorem ſiccū demulcendum, ſuccum calidum in ſtomacho ſitum refrænandum, aquam roſaceam exhibuit. Vnà cum ſantalis,maſtiche,& aqua menthæ. Nam frigida hæc medicamenta,roſacea nempe,& ſantalum vtrumque, robur;& citrinus alacritatem, lætitiamque in hoc affectu ſummopere neceſſariam, conciliant, purificant ſpiritus, temperant,roborant,& quum cardiaca ſint medicamenta, ex Auicen.*lib.de virib.cord.tract. 2. cap. prop.* ſymptomata melancholica valdè mitigant & leniunt. Maſtiche autem & mentha, licèt prædictos effectus non obtineant, flatus tamen in melancholicis redundantes diſcutiunt.

Et maximè ſi cum ſucco pomorum fuerint priùs permixta. Nam omne pomum,(Matianum vocat Auicen.*lib. de virib.tract.2. lit.M.*)ſummè letificat, roborat cum ſuauitate ſua,ſpiritum nutrit, contemperat. Et cùm auctore Dioſcorid.*lib.1.c.126.* ſit ſtypticum, ſigillat os ventriculi, clauditque ita,ne vapores ab ſtomacho ad ſuperiores partes exhalent. Et maximè ſi ſtillatitia roſarum aqua, pomi ſuccus ſit permixtus. Nam illa quum refrigeret, aduſti humoris efficaciam retundit,ſpiritus recreat, & omni exolutionis generi mirè ſuccurrit. Quæ licèt multis modis, vi nempe ignis, & plurimis ac diuerſis inſtrumentis parari poſſit,ſuauior tamen, ac præſtantior habetur, vt Mathiol. inquit in Dioſcorid.*cap.de roſa*, quæ per balneum calentis aquæ vitreis organis elicitur: quæ enim plumbeis, aut aliis metallicis inſtrumentis,lignorum,vel carbonum igne extrahitur, fumidum virus, nidoremque reddit: Qua de

A cauſa,aquæ hoc modo diſtillatæ amaræ fiunt, fumidæ, ac nidoroſæ,moleſtiam,& noxam pectori,ventriculo, iecinori,viſceribúſque omnibus inferunt.

Adde etiam,aquas diſtillatas non ſeruare vim plantarum ſuarum, vt eleganter diſputant Montanus 2. *conſult.* 133. & Brau.*lib.2. de ſimpl.med.delect.* 14. Quippe dulces, amaræ redduntur,quum partes tenues calore ignis diſſoluantur,terreæ, vi ignis extenuentur. Melius ergo eſt vti decoctionibus,aut infuſione,in quibus vis herbarum manet, vt Græci pręſtantiſſimi fecere. Si tamen aqua vitreis organis per balneum calentis aquæ fuerit diſtillata, plurimos vſus conferre poteſt, adeò vt diſtillatarum aquarum vſus, in affectibus quibuſdam, decoctis non parum anteferri debeat. Siquidem roſacea hoc modo extracta, in ardentibus febribus,& æſtiuis feruoribus ſitim valenter reB ſtinguere, & potantis guſtum oblectare poteſt, præſertim ſi cum aliquo iulapio permixta ebibatur, Idem præſtat in malignis,peſtiferiſve febribus, cor enim, & præcipua viſcera roborat,oculorum inflammationes arcet, capitis dolorem demulcet, hepatis,& cordis æſtum incendiumque attemperat;quos vſus,nec herbarum ſucci, nec decocta præbere poſſunt; aut ſi præſtant, non ita aptè, commodéque id faciunt.

DVBIVM XXI.

Num Appiana Poma ſint noſtra Camuſia.

COMMENTARIVM.

C Cum ſucco pomorum.] Altioris doctrinæ gratia,indagandum eſt quæ ſint hæc poma, quæ hîc auctor ad melancholiam arcendam commendat. Hæc alia non eſſe, niſi Camuſia vocata à Barbaris, à noſtris odora; ſeu Appiana, vt cū Muſa loquar,*tract.de ſyrupis,tit.de ſyrup.de pomis*, in animum induco meum:Nam hęc ex horum auctorum decreto cardiaca ſunt, & præſtantiorem cæteris pomis ſuccum gignunt,ex Ludou.Mercat.*tom.1.l.2. quæſt.164.n.71.* & Chriſtoph.à Vega *lib.3.art.med.ſect. 3.c. 5.tit. de fruct. arbor.*& odore ſuauiſſimo cor recreant, & refocillant, ex Lacun.*lib.1.in Dioſcorid.cap.131.*& Amato *eod.loc.* Quare vitalem virtutem firmant, & humorem melancholicum contemperet,vt docet Rembert.Dodon.*lib.3.de re herbar. Pempt.6. cap. 1.* Eſſe autem hæc poma odorifera, conſtat: Si enim eorum cortices ignitis prunis iniicias, odorem ex ſe moſchatulum fundunt. Inſuper arrident guſtui, & cum D palato maximam ineunt gratiam. Miror tamen ego, neminem tot ſæculis extitiſſe,qui de huiuſmodi Camuſiis meminerit. Nec dicas Melimela Dioſcorid. *cap.132.lib.1.*& Horat.*ſatyra vlt.*eadem eſſe cum noſtris;quoniam illa ſunt æſtuoſa,calida,& dulcia,vt mel; noſtra autem ſunt temperata in calore,& modicè dulcia. Appiana ergo dicta à Plin. *lib.15.c.14.* ab Appio inuentore ſic vocata,noſtra ſunt Camuſia;quare ab Italis *mallapia*,quaſi mala Appia appellantur;Nam Appianis malis Plinij, odor eſt cotoneorum, & color rubeus,quæ proprietates noſtris Camuſiis inſunt. Si tamen de huius fructus facultate plura videre concupiſcis, lege Aloyſium Toreum Placentinum *tract.de febre puncticulari, fol. 64.* & Hermolaum Barbarum *lib. 1. corollar.in Dioſcorid.cap.169.de malis.*

QVÆSTIO XX.

E

Quòd aurum cardiacum ſit. Contra Manard.& pro leuanda melancholia inter alimenta ſit decoquendum. Contra Muſam, Picum Mirandulam, Platerum, & Brauum doctiſſimos.

Pluris ſantalorum.] Inter plurima cardiaca quæ ex profeſſo Auic.refert *in lib.de virib.cord.* Santala numerari, ita notum eſt,vt probatione alia non indigeat; de quorum vi eximia pro leuanda melancholia, ſat plura dixere veteres, & iuniores ferè omnes, qui de aromatum facultate eruditiſſimè conſcripſerunt; quorum loco illud eſt celebratiſſimum,Aurum nempe, quod pro demulcenda melancholia ab auctoribus miris encomiis celebratur. Quare hanc

hanc controuersiam reddere modò incudi consultissimũ iudicaui; video enim Medicos hoc tantum auxilium obnixè reprobasse.

Enimuerò si probatæ fidei auctoribus sit habenda fides, Aurum aduersus melancholiam, summum, & præstantissimum esse præsidium, asseremus: Cùm enim temperatum sit, ex Auic. *lib.2.tract.2.cap.78*. cor innata vi tuetur, natiuũ caloris symmetriam conseruat, viscera roborat, splendidos generat spiritus & perspicuos, quorum penuria qui labo-rant, tristes, cogitabundi, & melancholici esse cõsueuerũt, sanguinem purificat, corpus à superfluo humore repurgat, cor tremulum firmat, vires reficit, iuuat palpitantes, & omnes qui atris, & caliginosis humoribus scatent, aut melancholicis morbis sæpissimè corripiuntur, & aduersus cardiacam passionem mirificum est auxilium: prout Auic. *lib. de virib. card. cap. prop. de auro*, Serap. *tract. de simp. cap. 425*. Platearius *lib. de simpl. medic. cap. 3.* memoriæ prodiderunt: & firmat eloquenter Geberus antiquissimus auctor, *lib.1. de Alchymia, cap.30. & 31.*

B Horum sententiam sequuntur Mathiol. *lib.4. epist.9. & lib.5. in Dioscorid. in com. c.70.* Quercetanus *in suo alexicaco.* Leuin. Lemn. *lib.3. de occultis, 6.* Ficinus *lib.2. de studios. sanit. tuend. c.9. & libel. de pest. cap.10.* Libauius *in sua Alchymia.* Vascus Castellus *tract.4. de affectibus thoracis, c. 8. difficult. 5.* Qui de auri potabilis mirabili efficacia doctè conscripserunt.

Insuper in venenatis morbis contagiosis, & malignis celebre est auxilium; nam præterquamquòd putria vlcera tetrique odoris, tactu suo emendat, tamen proprietate quadam cor defendit, sic afferentibus Syluio *lib.1. meth. cap. de metallis.* Scalig. *exercit. 272.* Hieronym. Rub. *lib. de distil. sect.11. c.10.* Borneto *in suo Iatrochymico.* Lang. *lib.2. epist. 49.* Philip. Vlstadio *in suo cælo Philosoph.*

C Hos effectus ipsius limaturam præstare, prodiderunt citati auctores: Quare auri quàm tenuissimam scobem, hoc est subtilissima ramenta, quæ ex limatura decidunt, vel auri purissimi folia, aduersus Hydrargyrum epota pluri-mum pollere, citati auctores vnanimiter confirmant. Quo pacto eorum approbo consilium, qui post vnguenta mercurialia ad refrænandam malitiam Mercurij in corpore latentis, aurum exhibent in potum, quod Fallop. firmat eleganter *lib.2. de. fossil.6. cap.37.* Et Capiuacius *lib. de lue ven. cap.11.* post vnguenta ex argento viuo administrata, vtitur vnguentis neruos roborantibus, in quæ ingreditur aurum, Mercurij antidotum. Et nos proprio exemplo firmauimus *lib.2. de praxi medica admiranda, obs.136.* Ex quibus patet quàm malo fundamento nixa sit Mundellæ opinio *lib. 1. epist.1.* Monard. *in dialogo de ferro, in fin.* existimantium aurum solùm ad decorem esse necessarium: quæ opinio quàm futili sit stabilita ratione, docent Sebastianus Paparella *lib.2. de calid. innat.32.* Patres in Mesuẽm. *cens.3.* Licèt enim pretiosa res sit aurum, & ad mulierum, hominumque cultum magno luxu expetatur, ad medicamentorum tamen compositionem summoperè præstat. Nam Mesuẽ *tract. de elect. tit. de elect. de gẽmis, & Alcherm.* Immò Manipul. Medicinar. Confect. Hyacinth. cũ multis auri foliis parare docent, quod non fecissent, si aurum cardiacam, belzaarticam-que virtutem non obtineret.

Demum pro præseruando corpore à corruptione, vita producenda, roborando corde, aurum ipsum alimentis immixtum decoquere, non est abs re; immò pro leuandis, extirpandisque morbis melancholicis vnicum est subsidium. Sed plurimi argumentis quibusdam conuicti coguntur aliter opinari. Primò, quoniam aurum, metallum cùm sit, coctionem non admittit, neque dum coquitur liquori vim aliquam è tam densa substantia impartiri potest, monente sic Philosopho *lib.1. probl.22.5. as verò, & argentũ, & cætera generis eiusdem, concoqui quidẽ à calore animaliũ non possunt, sed resolui à ventribus nequeunt, & c.* Auget suspicionẽ, quòd dicat Aët. *tetrab.1. serm.3. c. 165.* aquam auri malam esse, quum omne metallum igneam habeat substantiam, ex Gal. *lib 9. simp.26.* & maximè aurum, sublimiti plurimum in se continens: nam sine huius ope liquari non potest; sicut nec etiam ab argento in vase auri fusorio separari, sine aquæ argentariorum adminiculo, quæ quot damna

A efficiat, non est opus demonstrare. Hæc sunt quibus convicti plures, ab auctorum recepta sententia discedere coguntur. De quorum numero sunt Mundel. & Monard. *loc. cit.* Musa *tract. de examine metal. tit. de auro.* Cardan. *l.1. de malo medend. vsu, c.58.* Platerus *paradox. 91.* Brau. Petrafit. *lib.1. de simpl. medic. delect.11.* Francisc. Picus Mirandul. *l.1. de auro, c.4.* Marinus Marcenius *c.2. in Genes. vers. 12. art.5.* qui ad rauim vsque contendunt medicamenta ex auro parata ficulnea esse, & nullius vsus.

Sed cessent infamare tam nobile metallum, quod prisci & iuniores, in subsidium venenorum & melancholiæ, tantis laudum præconiis celebrarunt. Dioscorid. enim metallorum explorator sedulus, *in lib.5. cap.70.* aduersus venena auxiliari putat; in cuius enarratione tam multa de auri viribus referunt Lacuna, & Amatus. Siue ergo Græci antidotorum ex auro, siue Mauritani (vt Fuchsius inquit) sint auctores, huic mutallo lætificandi, roborandi, & veneno resistendi plurima vis ineſt, vt ex multorum mente probat Ioannes Ionstonus ingeniosissimus, *classe 4. thaumatographia, c.26. de auro.*

Definant calumniari præsidium quod multis fuit saluti. Ita enim aurum naturæ nostræ amicissimum est, vitéque roborat, vt cutem (quam aperire non nisi coactos necessitate monuit Gal. *3. de fract.43.*) perforandam solùm esse in suppuratis exanthematis, aureo aliquo penicillo consulat Ludou. Mercat. *lib.7. de feb. pestil. cap. 3.* edoctus ab Auic. *4.1.c.29. & lib. 2. cap. cit.* & Albucasi *lib.1. de Cauter. cap.1. in fin.* qui cauterium ex auro factum omnium esse probatissimum asseuerant, quod vlcus exortum citiùs consanescat. Licèt enim metalla propriè non coquantur, vim tamen cardiacam liquoribus in quibus coquuntur communicare, non est denegandum.

Quid plura? nonne Auic. *16.3. tract.1.* auro aquam chalybeare prodesse solutioni ventris affirmauit? quem sequitur Platear. *in com.* Nicol. *in aura confectione*, qui aquam ex auro decoctam probatissimam esse asseuerat. Quo pacto eorum approbo consilium, quod tanti fecere Mercat. *tract. de feb. malig.* & Theodor. Angeluc. *l.3. de feb. malign. cap.5.* Petrus Vaëzius *tract. de epidemia pestilent. c.6.* qui in pestiferis, maleficentissimisque febribus aquam auro candente calybeare iubent: redditur enim hoc modo aqua gustui gratior, & affectibus curandis multo vtilior. Non-ne communis Medicorum vsus chalybem, seu ferrum ignitum, multoties in aquam, seu decoctum appropriatum morbo infundere, & extinguere consulit, ad adstringendum, aperiendum, & deobstruendum? prout docuere Gal. *9. sec. loc. cap.2. rubr.8.* Aëtius *tetrab. 3. serm. 2. c. 13.* Sic enim euadit aqua calidior, attenuans, & incîdens, quoniam aquæ communicat ferrum suam vim, vt ait Auic. *lib.2. tract.2. cap.251.* Cur ergo si ferrum, & aurum ipsum densissima metalla, suam facultatem aquæ impartiuntur, hoc aquæ vel alimentis cum quibus decoquitur, cardiacam virtutem suam tribuere posse negabimus? quod ita esse præclara historia firmant Schnitzerus *epist. 5.* & Zacharias à Puteo, *in claui medica spagyrica & chirurgica*; qui in pectore, & ventriculo gallinarum inuentos fuisse aureos nummos penè absumptos asseuerant. Ergo à robusto ventriculi calore aurum coqui potest, & vim suam cardiacam largiri.

E Rursus. Cur Bernardum Dessenium accusabimus, *lib. 1. in com. elect. de gemmis Mesuẽ.* Constantin. *lib. de gradibus medic.* Ficinum *loc. cit.* Nicol. *in suo antidotario*, Aureã confectionem, ab auro eius compositionem ingrediente sic appellatam, describentes, quæ ad caput, cæteráque viscera roboranda confert eximiè? aut alios, vt Mathiol. Andernac. qui in similes vsus, id candens iusculis, aliisve succis vel distillatis intingunt? Vel in puluerem redactum, vel in oleum conuertunt, & sic in potum exhibent, de cuius excellentia, ac vi admiranda referunt Hieronymus Rubeus, Quercetanus, Andernac. *ex Paracelso*, Gesnerus, qui auri potabilis, auxilij penè diuini, varias afferunt descriptiones. Cur, inquam, hos damnabimus, qui Principum, Magnatum, diuitúmque salutem, aureis medicamẽtis conseruant? quum hæc cor exhilarent, & mortem retardent, vt scitè Benedict. Perer. *lib.1. de magia, q.13.* docuit *in fin.*

Neque

Nempe te moueat, quod afferat Gal. metalla igneam habere substantiam; si aurum excipias, quod cùm putum sit, à metallorum principiis, sulphure nempe, & argento viuo est maximè defæcatum. Quòd verò in vase ad ignem fundatur, iniectis sublimato, & aqua argentariorum, malitiam eius non arguit, nam pauxillum sublimati, & aqua, ignis vi sensim abeunt in vapores. Aqua verò auri, hoc est, illa quæ decurrit per mineras auri, mala, vt Aetius ait; per illas enim scaturiens aqua, aliquam ex plumbo, aut ferro, quæ in aurifodinis sæpè oriuntur, vim prauam sibi adsciscit.

Obseruatio XXXIII.

Diutinus mœror, auri potabilis vsu, curatur.

BAro quidam Illustris melancholicis imaginationibus diu vexatus, pluribus auxiliis adhibitis conualescere haud potuit. Melanagoga ex multiplici medicamentorum sylua parata sunt exhibita; iisdem serum lactis caprini medicatum, apozemata, balnea, hirudines sæpiùs ano applicitas, cardiaca medicamenta, fontanellas cruribus adiungas; quibus nec tantillum leuatus, ad auri potabilis vsum se conuertit. Auri enim scobem porphyrite priùs optimè læuigatam; aut liquidum & potabile, velut oleum, ipsum alternis diebus vino maluatico permixtum ieiuno stomacho assumebat. Liquidi sex guttæ, pulueris scrupuli dimidium satis erant: quo auxilio quum per mensem vteretur, omnino à tantis malis euasit immunis. Tanta est auri vis, & efficacia, & pro curandis grauissimis morbis mira potestas. De cuius facultate eximia plura dixere Ioan. Daniel Mylius *in sua Anatomia auri, part. 2. de medic. aureis, & part. 4. de auri potabil. vsu.* Abraham è porta Leonis *in suis dialog. de auro*, & nuper Stephan. Roderic. Castrensis *lib. 4. de Meteor. Microcosm. 3. de antidotis ex auro eruditè disseruit.*

Ne tamen de hoc argumento quidquam intactum relinquamus, placet curiositatis gratia, de quinta essentia auri ab Alexandro Quintilio, natione Italo, nunc Matriti apud Hispanos habitante, composita, verba facere, qui eam in hominum animos introduxit opinionem, vt crederent, se pulueres ex auro purgatiuos efficere, qui variis morborum generibus possent esse ex vsu. Et vt suum experimentum testimoniis plurium illustrium virorum, immò & Protomedicorum voto confirmaret, licellum composuit. Anno 1600. Hispano idiomate conscriptum, cui *De quinta auri essentia* titulum dedit, in quo de illius vi & efficacia mirabili in purgando solùm egit, puluerum præparationis secretum sibi ipsi referuans. His ergo pulueribus sex granorum pondere assumptis, omnes tam acutas, quàm chronicas ægritudines curasse, vacuatione excitata per vomitum, & aluum gloriatur. Exhibet pulueres non in substantia ipsa, sed infusos per noctem in iure auis, vino, liquore aliquo, vt vitello oui. Matutino tempore præbet infusionem, quantitate vnciarum duarum exhibitam. Et tanta est huius medicamenti efficacia, vt iidem pulueres qui semel infusi sunt, possint bis, & ter iterum ad similes vsus infundi, quibus nunquam æger vacuatione frustratur. Propinari possunt in quolibet sexu, ætate, tempestamento, regione, & tempore, delicatulis fœminis, senibus debilibus, pueris, vterum gerentibus, fastidiosis, & nauseabundis, qui vel ob debiles vires, aut pharmacorum tædium, medicamenta nec possunt, nec volunt assumere, tutissimè exhibentur, vt proprio experimento sæpissimè sum expertus. At tanti fuit æstimata, & apud Hispanos celebrata inuentio hæc, vt in vniuersam ferè Europam, immò in vtramque Indiam certatim libræ multæ, singulis annis deferantur; eo tamen ordine, vt sex granorum quantitas singula, papyro sit vnica obuoluta, & ipsius Quintilij signaculo diligenter obsignata.

Porrò si res hæc non populari trutina, sed aurificis statera sit examinanda, profectò pulueres hos, nec aurum, nec quintam eiusdem auri essentiam esse reperiemus. Licèt enim laudandus sit auctor (quempiam enim honore suo defraudare impium est, & ab ingenuo viro alienum) qui A subtili Minerua, & arte Chymica valde peritus, tam suaue, minimèque molestum medicamentum expurgans euulgauit in lucem, quod per vtramque regionem, tam biliosos & tenues, quàm crassos & tenaces humores promiscuè expurgat, tamen aurum vim purgatricem obtinere, nec veterum, nec recentiorum confirmauit quisquam.

Quòd si Plin. *lib. 33. cap. 1. in fin.* aurum vmbilico illitũ expurgatricem vim habere dicenti; fides est adhibenda, de mitissima loquutus est, vt ipse refert illis verbis: *Aluum leniter soluit, &c.* Rursus. Si aurum purgandi vim non obtinet, aut si Plinij voto standum, ea est leuis, & exigua, cur horum puluerum infusio tam potenter purgabit, non solùm prima vice exhibita, sed iidem pulueres iam infusi, si bis aut ter deinceps infundantur, easdem præstabunt opeB rationes? Quis ergo has auri vi tribuendas esse affirmabit? nullus quidem, nisi rudis mentis compos. Secundò. Aurum in tam parua quantitate corpus non expurgat, hoc enim effrænium, & violentorum medicamentorum est indicium. Tertiò. Si hi pulueres essent ex auro confecti, maiori pretio essent vendendi. Constat autem auctorem singulam papyrum sex grana reportantem, paruo pretio vendere solitum. Quartò. Ex officina eius singulis mensibus, 20. 30. & plures, horum puluerum libræ in varias orbis oras transportantur. Deus bone! Vnde tanta auri quantitas?

Quare hanc quintam essentiam stybium esse præparatum, superioribus nixus rationibus teneo firmiter; hoc enim medicamentum, si rectè calcinetur, & præparetur, vt facit Quintilius, mirabiles vires præbere posse, affirmauere iuniores, & maximè Theoph. Paracels. qui primus C omnium in eius præparatione insudauit. Sanè deiectoriam viam præstantissimam sortiri, simúlque per vtrumque ventrem corpus ab omnibus recrementis expurgare, non secus ac reliqua omnia metalla ab omnibus sordibus mundificat, iidem literarum monumentis consignarunt: cuius etiam oleum, quod ratione rubedinis vocatur sanguis stybij, vlcera cancrosa, maligna, serpentia vnicè abstergit, & repurgat, cuius conficiendi modum docuit Fallop. *tract. de metal. cap. 29.*

Deinde stybium præparatum in affectibus melancholicis, & pestilentibus, propè diuinam vim obtinere, fidissimo experimento compertum est. Vteri vitiis, arquato, Gallico, comitialique morbis mirabiliter opitulatur, & aliis omnibus, qui à crassiori bile; tenacique pituita originem ducunt. Cæterùm in præparatione eius diligenter aduertere D oportet, vt illud fit certa quadam lege, & exquisita ratione præparatum; etenim stybium calcinatum, Chymistarum more, sæpè propinaui pluribus, qui nihil egesserunt. Sed cùm horum puluerum basis, & fundamentum chrysocolla sit (boracem officinæ dicunt) & hæc violentam habeat vomitoriam purgandi facultatem, ex Dioscorid. *lib. 5. cap. 64.* tam exigua portio, eáque mira industria prius exusta, & cum stybio ad ignem exactè permixta, additur à Quintilio, vt eius valida vis facilè mitescat, & suauiter, clementérque deinceps aluum expurget.

Insuper. Cùm hi pulueres sint antimonij, & hoc medicamentum secundùm Mathioli censuram, & præparationem quam sequimur *lib. 5. cap. 59.* sit ad eradicandos morbos contumaces præstantissimum, sit vt pluris æstimandi sint. De cuius medicamenti vi eximia, præter Quercetan. E Rubeum, Ripleum, Isach Hollandum, & alios, lege Geber. *lib. 1. part. 4. de magna perfect.* Massar. *lib. 9. de medic. purg. c. 30.* Chymicas verò formulas selectiores Basilius Valentin. Medicus Chymicus exactissimè promulgauit.

Abeant ergo Greuin. *lib. 2. de venen.* Lupeus Curelean. *in animaduers. in init.* Mercurial. 3. *consf. 6.* qui contra experimentum, stybij vsum vehementer condemnant; cuius rationes ex dictis facilè solui possunt. Abeat & Quintilius ipse cum commento suo, qui hos pulueres callidè, vt ampliùs æstimentur, aureos persuadere conatur: quum tamen nihil aliud verè sint, quàm stybium ipsum exactè, & vt decet præparatum. Sed hæc tetigisse libuit, pro illis qui hanc auream supellectilem curiosis oculis perspexerint. Interim de viribus & efficacia Antimonij, lege Ramnusium *tom. 1. nauigat. part. 9. Africæ pag. 95.* Ludouicum

uicum Launæum *lib. prop. de facultate, & admirabili vi Antimonij.*

QVÆSTIO XXV.

Quòd lapis Belzaar, calidus ſit, & humidus, & aduerſus melancholiam, putridas, venenatáſque febres tutiſsimum alexipharmacum, vt voluere Arabes. Contra Lupeum, Augenium, & Saxoniam, Medicos præſtantiſsimos.

SEquitur lapis Balzaar, vnicum pro domando humore melancholico ſubſidiū,de cuius vi in manifeſtis qualitatibus tantiſper modò diſſerendum eſt, cùm in huius dubij explicatione ieiuna fit recentiorum lectio, qui de huius lapidis vi excellenti ex profeſſo diſputarunt, de quorum numero ſunt Garzias ab Horto *Colloquio* 45. *de rebus Indicis*. Chriſtoph. à Coſta, *cap.* 21. *eiuſdem tract.* Amat. *lib.*2.*in Dioſcorid.in com. cap.* 39.*&* 3. *centur.* 74. Monard. *lib. de virtute lapid. Belzaar.* Ioan. Fragoſus *tract. de reb. indic. in lit. P. diſcurſu* 3. Thom. Iordan. *tract. de peſt.*

Mirum eſt omnes Medicos, fidiſſimo experimento fretos, vnanimiter ſtatuere (hoc enim illius maiorem arguit excellentiam) hunc lapidem eſſe vniuerſale venenorum antidotum, ac cæteris alexipharmacis pretioſius alexiterium. Vt ex omnium Medicorum Indorum voto refert Acoſta *lic.cit.* & Mathiol. firmat. *in com.cap.*72.*Dioſcorid. lib.* 5. qui id longè magis præſtare aduerſus deleteria venena; quàm cætera non modò ſimplicia huiuſce facultatis medicamenta, ſed etiam theriacam ipſam, & alia quæuis antidota, luculenter explicuit. Non enim ſolùm in extirpanda venenoſa qualitate, malignis, peſtiferiſque febribus debellandis ſummè confert; verùm etiam ſanitatis tempore aſſumptus collapſas vires reparat, iuuentutem reſarcit, vitam diuturniorem reddit, ſenes repueraſcere facit, naturalem calorem vigorat, excrementorum promouet expulſionem, præcipua corporis viſcera, maximè cor, vitæ domicilium,ab omnibus noxis, ac incommodis tutatur, ac defendit. Inſuper ſpiritus reficit, humorum malitiam refrænat, appetentiam ſuſcitat, animi mœrorem demulcet, cordis affectibus remedio eſt.

Quid plura? Eſtne aliquod præſtantius, ſublimius, aut ad ſalutem mortalium conſeruandam, vitæque duratio- nem propagandam, aut refrænanda omnis generis venena, ab Auctore naturæ conditum excellentius medicamen? quod non ſolùm in acutis putridíſque febribus, ad roborandam naturam; in peſtiferis, & maleficis, ad deleteriæ qualitatis ſæuitiem domandam; ſed in diuturnis, & præſertim malancholicis, ad tetri nebuloſique humoris malitiam retundendam, præſentaneum ſalutiferúmque cenſetur præſidium, *Bel* enim Arabica, & Perſica lingua idem eſt ac Dominus, *Zaar* venenum ſignificat: ita vt lapis Belzaar, dicatur lapis Dominus venenorum; horum enim lethalem vim mira quadem proprietate coërcet ac frænat, vt eruditè aſſerunt Nicol.*ſerm.*4.*tract.*4.*cap.*9. *in fin.* Conciliator *tract. de venen.*

Quare in melancholia, ad mulcenda ſæua ipſius ſymptomata,ex vno aut altero liquore cardiaco aſſumptū hunc lapidem, ſtrenuiſſimum eſſe præſidium, vſus oſtendit. Nam omnes morbi ex melancholico humore prognati, vt cutanei affectus, malignam quandam induunt naturam. Quo fit vt omnibus atræ bilis ſpeciebus, ſecundùm totam ſubſtantiam, non ſecundùm vnam aut alteram qualitatem, opitulari poſſit. Subinde ad ferinam illam atram bilem omnibus longè deteriorem, quæ ex aſſata flaua bile progignitur, ſummoperè etiam prodeſſe, ab illis comper- tum eſt. Tantò enim hæc bilis atra perniciosior eſt ea, quæ ex atro humore ſuperaſſato fit, quantò nimirum flaua bilis efficacior ſucco malancholico. vt Gal. *lib. de atra bile,c.*3. diſſertauit. Omnem autem humorem ſuperaſſatū, malignū eſſe conſtat,ex Gal. *lib.*6.*aph.*56.*&* 1.*epid.ſect.* 2. *com.*26. puſtulas nigras malignas vocat. *Et* 3. *epid.ſect.* 3. *com.*26.tumores in melācholicis ortos, malignos appellat: immò & carbunculum eo loco malignum dicit, *Et* 1.*prorrhet. ſect.* 4. *com.* 14. ſanguinem in atram bilem commigrantem nominat malignum: quod etiam facit 2. *feb.* 9.

Obſeruatio XXXIV.

Melancholia profunda, lapide belzaartico, vario modo exhibito, curatur.

QVædam fœmina cùm ex retento menſtruo in tremorem cordis, ſummam triſtitiam, metum, taciturnitatem, ac demum inexplicabilem melancholiam incideret, vix omnibus auxiliis,quæ à Medicis præſcribi ſolent, celebratis,opem ſenſit vllam: quæ ſolo belzaartici lapidis vſu, omnino ſana eſt facta. Aquam ipſius fruſtulis coctam potet, ipſum interdiu diutiſſimè in ore detentum fortiter exugat impero. Annulum auro incruſtatum paro, in quo lapis erat incluſus, ita vt carnem tangeret, in proximo minimo læuæ manus digito geſtatum. Sacculum ex eius puluere cum aliis cardiacis ſupra cor geſtandum conſtruo. Tabellas ex eo cum electiſſimo ſaccharo, aliiſque puluеribus immixto conficio: ex quibus vnam ieiuno ventriculo, alteram tribus horis poſt cœnam deuorabat, ſtillatitia ſcorzoneræ aqua ſuperbibitā. Quibus omnibus cùm quadraginta dierum ſpatio vſa eſſet, & à mœſtitia conualuit, & menſtrua recto ordine fluxerunt.

Nam lapis hic ſcirrhoſas affectiones comminuit; qua de cauſa in febre alba, & virginum obſtructionibus aperiendis confert eximiè, ex Ludou. Mercat.*lib.*2.*de virg. & viduar.melanch.cap.*6.*in fin.* Inſuper aduerſus canis rabidi, aliorúmque virulentorum animalium ictus, ad vulnera venenatis telis inflicta, ad venenoſa apoſtemata, emplaſtri modo applicitum, valdè conducere iidem auctores conteſtantur; quod fidiſſimo deinde experimento compertum eſt, & contrarietatis ratione omne peſtilens fugat inquinamentum, ex Marſi. Ficino *in ſua epidem.antidot.cap.*24. & à veneno præſeruare omnes confirmant, vt refert Claudius Richard.*in append.ad lib.de Peſt.Thom.Iordan.*Omnes lapidem triturandum imperant tenuiſſimè. Sed cùm motu, & trituratione virtus exhalet, & euaneſcat, ſatius exiſtimo cultello ex auro aut argento parato, vel ex puriſſimo chalybe conſtructo ipſum radere, quàm vel per leuem triturationem, ipſius virtutem reſoluere.

De quantitate variant Doctores. Nam Auenzoar *lib.* 1. *Theiſir, tract.* 13. *cap.* 6. narrans Hiſtoriam Acir filij Haly laborantis icteritia ex veneno, quem huius lapidis beneficio ſe curaſſe gloriatur, tria grana hordei exhibet. Serapio doſim inſtituit 12. granorū. Garzias ab Horto Indiæ Magnates,ad robur vitale conſeruandum, 10. grana in ſtillatitio roſarum liquore, aſſumere,& nonnullos ad triginta vſque, nimia ſanè quantitate, deuorare affirmat,nec ſine periculo liberaliùs ſumi dicit, cùm ex eius in maiori quantitate vſu, quendam mortuum fuiſſe idem enarret auctor. Licèt enim nullam noxiam qualitaté contineat hic lapis, tutiùs tamen exiſtimo præceptum Gal. dicentis. *ſimpl.* 18. alexiteria ea moderatione eſſe aſſumenda, vt nec præ nimia copia corpus oblædant, neque præ exiguitate à deleteriis vincantur. Quare ferè in diuturnis, & aliis non ita acutis, & periculoſis morbis, ſeptem, aut octo grana exhibere ſalubrius eſt, vt notat Lazarus à Sotto *in ſuis animaduerſ. fol.* 27. & Steph. Roderic. Caſtrenſ. *lib.* 4.*de Meteor. Microcoſmi. cap.* 4. ſcitè edocuit. Si verò ſua acutie, malitiáque vrgeat affectus, multò maiorem quantitatem porrigere non dubitamus, ſi verū eſt auxilia debere contendere cum morbo in magnitudine, & contrarietate. Quamuis enim maiores noſtri maximè fuerint in eius quantitate nimia propinanda timidiores, hoc ad infrequentem vſum,& ad magnum pretium quo æſtimabatur, referendum puta.

Obſeruatio XXXV.

Lapis belzaar in maiori quantitate aſſumptus, potentiùs venenum extinguit.

LEonora, fœmina calidiſſimi temperamenti, in febrem incidit maleficentiſſimam, deterrimis ſignis concomitatam,

tatam, adeò vt angore fummo tribus diebus continuis per os viuos 62. eiiceret lumbricos. Ex contagio clientes omnes eodem correpti funt morbo. Omnibus ea adminiftrata funt auxilia, quæ & inutilem vacuarent humorum copiam, vnaque maleficam qualitatem retunderent. At illi, quibus Belzaar in parua dofi eft exhibitus, omnes interiere: Domina autem maximam affumens quantitatem, interdum vnico hauftu drachmam felici euentu reuixit; & non folùm hæc, fed alij plures hac curati via euaferunt: nam vehementi veneno vehemens antidotum fuccurrit.

De temperamento in qualitatibus manifeftis, priores non fuerunt folliciti, fcientes hunc lapidem folùm qualitate occulta fuas exercere operationes. Sed cùm multum interfit fcire num operantia è tota fubftantia calida fint, aut frigida, quum tefte Gal. 5.*fimpl.*17.alexiteria calidiora potentiùs agant, quoniam auxiliarium fibi adiunxere calorem, idcircò ego omnium nouiffimus ad hoc argumentum explicandum defcendo. Et primò quòd fit frigidus.

Belzaar eft lapis ex omnium auctorum decreto. Lapis eft corpus terreum, craffum ex Gal. *lib.* 4.*fimpl.* 19.duriffimum, quòd ab humido irrigatum nòn emollitur, ex Gal. *lib.9.fimpl.tit. de lapidibus.* ac proinde frigidum ficcum ex Gal.*lib.9.meth.*17.§.*lapidum fubftantia conftans, ftabilifque propter ficcitatem, & frigus, &c.* Ergo lapis Belzaar frigidus eft & ficcus.

Secundò. Lapis Belzaar gignitur intra ventriculum cuiufdam animalis, vt de eius ortu Auctores affirmant. Sed lapides in renibus,& aliis corporis partibus reperti, funt frigidi, ficci, ex frigido, lento, mucilaginofóque humore procreati: Ergo.

Tertiò. Ex fecundis qualitatibus pariter, & ex tertiis, nullæ funt quæ medicamentorum temperamenta ita nobis oftendant, & primas qualitates denotent, vt fapores ipfi, quoniam magis petunt fenfus noftros cum materia. Sed lapis Belzaar habet faporem infipidum, tefte Serapione *loc.cit.*& hic fapor aquofus eft,& fubfrigidus, 2.*aliment.* 68.& Auic. 1.*part.canticor.text.*31.§.*Purè infipidũ, frigidũ eft,& humidum,&c.* Ergo lapis Belzaar frigidus eft,vt funt Hyacinthus, Sapphirus, Smaragdus, Rubinus, Carbunculus, Sarda, Granatus, quos frigidos effe auctores conteftantur.

Quartò. Quæ fuperfluum vomitum curant, & alui profluuium adftringunt, funt frigida ficca. Sed lapis Belzaar cohibet vomitum, & retinet ventrem. Ergo frigidus eft & ficcus. Maior patet ratione,& experimento. Minorem probat Garzias ab Horto, *Colloq.* 17. *de Cofto*, vbi contra cholericam paffionem, ftrenuum effe auxilium afferuit. Sequitur Ludou. Mercat. *tom.*2. *lib.*7.*cap.*2.*de feb. malig.* qui aduerfus nimium alui fluxum in hac febre euenientẽ, approbat alexipharmaca, inter quæ primo loco hunc lapidem connumerat.

Sed his relictis, veram fententiam proponamus, quam defendit Ioan.Serap.*tract.de fimpl.cap.cit.§.Et eft lapis mollis tactu, multæ humiditatis, & caliditas eius eft fine fuperfluitate.* Cuius fententiam refert Nicol. *loc. cit.* & probat Francifcus Francus *lib.de peft.& morb.cõtagiof.cap.de lapid. Belzaar.* & licèt temperatum faciat in actiuis, Serapionis fententiam fummoperè laudat, quum modicè calidum, temperatum dici poffit, & è contra. Vt Gal.6.*fimpl.cap. de atriplice, &* 2.*alim.* 42. doctè admonuit.

Nec defunt pro hac confirmanda fententia rationes: quarum prima eft. Lapis Belzaar prouocat fudorem, ex Serap.*loc.cit.*§.*Liberat namque à morte,& expellit venenum per fudorem, &c.* Sed prouocantia fudorem funt acria, & tenuis effentiæ.4.*fimpl.*19.*in initio.* Ergo lapis Belzaar calidus eft. Nec dicas, refrænata mala qualitate, & natura robuftiore facta ex eius vfu, fudorem prouocari, deftructis, & euocatis ad cutem contagionis feminariis, vnde fudor emanat. Nam prætterquam quod hac de caufa non folùm hanc, fed aliam vacuationem, pro humoris natura contingere eft afferendum, etiam per fe, & caliditate fua hunc lapidem vacuationes promouere non ibo inficias.

Secundò. Deobftruentia,quà talia,funt calida, ex Gal.6. *fimpl.cap.de cicere,&* 8.*fimpl. cap.de praffio.* Sed lapis Belzaar deobftruit, ex Mercat. *lib.*2.*de morb. mulier.*6.& 2.*de*

A *morb.pueror.*7.Roderic.à Caft.*lib.* 2. *de morb. mul.* 5. Ergo calidus eft. At calidior cenfendus eft alius lapis, quem vnicè venenis refiftere tradit Garzias ab Horto. *loc. cit.* hic enim reperitur in felle hiftricis, eft rotundus, guftu amaro, tangenti læuis, colorem habet dilutioris purpuræ, vt Gallicus fapo. Excellentiori modo veneno aduerfatur, & fuprà dictis affectibus, præfertim malignis fummoperè auxiliatur: quod ita effe, præter citatos firmant Petrus Vaczius *lib.de epidem.peftil.c.*6.Caftro *lib.* 4. *de meteor.Microcofm.cap.*4. Vocant Malacenfes, vbi inuenitur, *lapidem de porquo fpino.* Aqua folùm, aut liquidum in quo infunditur, propinari debet, quod breuiffimo temporis fpatio amarum reddit. Caueas tamen ne cum intenfa febri propines: nam impensè calefacit, inflammat,

B fitim prouocat, etiamfi cardiacis frigidis permifceatur. Prouocat fudorem, & mirandum in modum deobftruit ob amarorem.

Tertiò. Expurgantia renes, lapidémque comminuentia funt calida, ex Gal. 6. *fimpl. cap. de bdellio*, fed lapis Belzaar renum, veficæque calculos comminuit, ex Lacuna *lib.*5.*in Diofcorid.cap.*72. Ergo calidus eft, & vt res illuftrior fiat exemplo, fequentem obferuationem audire ne pœniteat.

Obferuatio XXXVI.

Lithiafis, lapidis Belzaartici vfu curatur.

Qvidam in vrinæ fuppreffionem fæpiffimè incidebat, à craffiufculis arenis, fabulofáque materia fuborta, quæ in viis vrinæ ita tenaciter hærebant, vt medi-

C camentis vllis abftergi minimè poffentiat cùm variis huic operi idoneis medicamentis vacuantibus,& diureticis curatus effet, aucto tamen quotidie malo immaniter vexabatur; fed lapide Belzaartico, duorum menfium fpatio, octo granorum pondere deuorato cum iure auis, à tanto malo conualefcere cœpit. Hoc ergo auxilium inter præftantiffima, & efficaciffima præfidia huic vfui Medici celebrent eft neceffe.

Partis contrariæ atgumenta fic dilues. Ad primum refpondet Fallop. *tract. de metal. cap.* 7.afferens, multum differre lapides communes, ab iis qui concoctione intra animalia facti funt, in quibus fuccus concoquitur, & partes terræ attenuantur, & nimia humiditas abfumitur; velut apparet in gemmeis lapidibus, & lapide Belzaar,

D qui fplendent hac de caufa. Deinde non omnes lapides funt frigidi; nam lapis hæmatites calefacit, & extenuat, apud Diofcorid. *lib.* 5.*cap.* 101. Lapis pyrites calefacit,& valenter abftergit, ex ipfo *eod. lib. cap.* 100. Alumen calidum eft, eodem auctore *lib.* 5.*cap.* 82. Chryfocolla calida eft & ficca in quarto gradu, ex Platear. *lib.de fimpl.medic. cap.* 6. & Serap. *cap.* 423.

Ad fecundum dic. plurimùm diuerfos effe lapides, in humano corpore præter naturam in variis partibus repertos, ab iis qui fecundùm naturam in animalibus fiunt; vt in capitibus cochlearum, bufonum, in ventriculo pullorum hirundinaceorum. Sic etiam in gallinaceorum pullorum ventriculis gignuntur lapides quidam virefcentes, qui calidi funt. Quid plura?Etiam in oftreis generantur

E vniones (appellant margaritas) quæ temperatæ funt, ex Serapione *cap.* 397. Quare negandum non eft, lapides in pluribus corporis partibus progenitos, calidos effe.

Ad tertium refpondet Gal. 3.*fimpl.*3. ex fapore nos non poffe exactè vires medicamentorum agnofcere. §. *Interim verò & illos caftigabimus, qui ex confiftentia, colore, odore, fapore, grauitate, leuitatéque, cuiufvis medicamenti facultatem inuenire autumant, &c.* Et repetit etiam 4. *fimpl.* 4. Nam opium amarum, ex Diofcorid.*lib.* 4.*cap.* 6. ita acre eft, vt paululum in ore detentum linguam exulceret; quod frigidum effe, *in* 4. *gradu* teftatur Auic.*lib.*2. *tract.*2. *cap.* 526. Sapor enim infipidus, quà eft infipidus, aquofus & frigidus eft; fed fit fæpe in mixtione, vt multæ materiæ frigidæ adiuncta fit alia materia calida, & nitrofa, in qua non modica caliditas adeft. Hoc modo radix vocata Mechoaca eft infipida, quum fit tertio ordine calida

calida, vt de ea Christoph. à Costa, & Monardus scribunt.

Ad Quartum dic. Lapidem Belzaar vomitum coërcere, & alui fluxum, quoniam cicurat venenum, & roborat naturam, vt proprio experimento Garzias ab Horto *cit.loc.* confirmat. Adde diarrhœæ, & cholericæ affectioni opitulari, quando ex venenato humore ortum ducunt, cuius malam qualitatem domat, ac refrænat. Sic Auer. vir acerrimi iudicij, *lib.* 5 *.collig.cap.* 23. manifestissimis verbis asseruit, medicamentum belzaarticum, expellere & extirpare venenum; non quia agat in ipsum, sed quoniam clam furtímque, in corpus humanum agens, ipsum fouet, & roborat in tantùm, vt veneno fugando, & expellendo sufficere possit. Sed de temperamento satis.

Hac de causa in sanis ad morborum præcautionem saluberrimum censetur auxilium, quoniam vires refocillat, & ab imminenti malo ipsas defendit. Quidquid contrà sentiat Horat. Augen. *tom.* 1 .*lib.* 9 .*epist.* 1. Nam si in sanis ad præcautionem mirificè prodest, cur in putridis febribus ad morborum curationem non conducet, & in malignis febribus securissimè non administrabitur? Abeat cum suo commento Lupeus *lib. de morb. pustulato*, lapidis huius vires eximias ad libitum temnens & damnans, cuius socius in hac opinione fuit Hercul. Saxonia *lib.* 10 *, de plica Polonica, cap.* 59. eo solum ductus argumento; quòd hic lapis, cùm esset probatus, & verus, & propriis manibus extractus ab animalis ventre, à Medicis qui eo vsi sunt, nullum ægrotis attulit iuuamentum. Hac ratione condemnabit Theriacam, aliáque pretiosissima antidota, quibus assumptis perire ægros sæpissimè contingit. Nam venenum antidoto est vehementius. Quam enim medicinam, inquit Gal. 3 *. de præsag. ex pulsib.* 3 .inuenies, quando putredo, aut venenum cor occuparunt? Quæ autem de excellétiis tantæ antidoti Laconicè perstrinximus, sunt intelligenda, dummodo probatus sit & verus lapis. Nam hoc tempore ex Orientali India ea prouenit quantitas, vt maiori ex parte legitimi non existant. Quibus autem notis veri à falsis dignoscantur, citati, latè retulere auctores. Tu verò si latiùs de huius lapidis admirandis facultatibus plura scire aues, lege librum clarissimi Bauhini, qui *de lapide Belzaartico* inscribitur.

Post duo hæc insignia alexipharmaca, pro leuandis melancholicis præstantissima, tertio loco *Margaritæ* succedunt, ordine & potestate, quas, easdem ad similes mitigandos affectus, vires obtinere, suprà citati auctores memoriæ commendarunt, præsertim Arabes, qui his mirabilem vim cardiacam aduersus malancholiæ symptomata vnanimiter tribuunt. Quarum magisteria apud multos reperies, præcipuè apud Quercetanum, qui modū ingeniosum separandi margaritas à suo dissoluente proposuit. De harum virtute eximia pro roborando corde, & mulcenda melancholia, lege Ludou. Septalium *lib. de margaritis.*

His annumerandum venit *Vnicornu*, licèt multa fabulosa ab auctoribus de eo passim proferantur. Audiui enim quosdam qui vnicornu pro curandis melancholicis symptomatis, & refrænanda cuiusuis veneni potentia, aliis Belzaarticis, medicamentis anteponendum esse credidérunt. Sed quum vsus illius adhuc sit incognitus, quum verum vnicornu in domibus magnatum vix reperiatur, vt refert Gesner. *lib.* 1. *de quadruped.cap.de Vnicornu.* & passim pro eo boum, aut equorum ossa vendantur, in eorum opinionem descendere non possum. Nam licèt Monocerós multò quidem antea innotuerat, non tamen vsus illius ad Medicos vsus peruenerat. Plinium enim expresse de hoc animali loqui scimus *lib.* 11 *.cap.* 37. qui auctor annis ferè 150. Galenum præcessisse perhibetur, quantum scilicet inter Titum Vespasianum, Plinij coæuum, & Antoninum Pium, cuius circiter è vita discessum Galenus primò Romam venit.

Sunt qui Indicum asinum esse velint, quòd Philostrat. *lib.* 8 *.de Apollonij vita.* omnia, quæ de Monocerote Plinij auctoritate vulgus credit, retulerit de Indico. Sic enim inquit: *Asinos siluestres in vicinis paludibus multos capi dicunt: esse autem huiusmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generosissime pugnant, & confecere Indos ex illis cornibus pocula; & sic afferunt nullis morbis eo die affici, qui ex huiusmodi poculis biberint; nec si vulnerati fuerint, dolere; & ex igne etiam incolumes egredi, nec vllis affici venenis, quacunque nocendi gratia in potu dantur: idcirco Regij esse eadem pocula, quibus tantùm & feræ venatio permittitur, &c.* Isidorus etiam *cap.* 12. refert, tantæ scilicet animal esse fortitudinis, vt nulla venantium diligentia capi possit. Alij Ælianum illud laudasse putant. Hic enim Auctor asserit, in India quosdam esse equos, qui vnicum cornu in fronte gerunt, affirmátque esse relatum, vim habere contra venenum.

Sed quum præter hos equos, sint etiam boues in Æthiopia vnicornes, quos Ludouicus Rodericus patritius non multo ante nostram ætatem vidisse gloriatur, viuos Sultano ex Æthiopia muneris gratia emissos, qui circa templum Mechæ septis erant inclusi: explicare debuissent, qui tanti hoc cornu faciunt, ex quo animali id esset desumendum. O! vtinam explicuissent, ne in re tanta tota periclitaretur Medicina, & maximè quum in hoc sibi non constent, qui modò solum asinum Indicum esse vnicornem, modò in Æthiopia esse boues vnicornes scribunt. Qua ambiguitate intricati plures, plus alia viliora præferunt antidota, quàm rem pretiosissimam, thesauris Regum anteponendam, quæ vix in Principum domibus reperitur. Si tamen legitimum habeatur, (quod puto ferè impossibile) non dubito mirabiles ex se contra melancholiam, & quoduis venenum præstare vtilitates. Quod enim à circulatoribus passim circumfertur, nullius momenti est, nec commoditatem vllam parere potest. Loco huius cornu salubrius consulo præbere cornu ceruinum, de cuius viribus tam multa dixere Paul. *lib.* 7 *.tit.de cornu ceruin.* Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 281. Serap. *cap.* 468. Plin. *lib.* 8 *.cap.* 22. Gal. *lib.* 11. *tit. de corn. ceruin.*

Vltimò. Ad melancholiam, eiúsque symptomata ferina mitiganda, os de corde cerui, saluberrimum esse auxilium affirmant vnanimiter Recentiores, & sic ex eo celebres parant confectiones, pro melancholicis, venenatísque morbis valdè salutares, quorum sententiam ego quoque libenter amplector. Nam hoc os inueniri in corde cerui, fabulosum non est, si fidē Aristot. adhibemus *lib.* 2 *.de hist. animal.cap.* 4. firmat Gal. 6 *.de vsu part.* 9. Ne ergo approbes Vesaliū *lib.* 1 *.de fabric.* 20. Brasauol. *in examin. simpl.* Rondelet. *in aurea Alexand.* qui hæc ossa in corde reperiri negant. Quorum hac in re ignorantiam, & circa anatomen imperitiam coarguerat multo antè Gal. *lib.* 7 *.de Anatomic. administ.cap.* 10. discipulos suos monens, vt hoc secretum non patefacerent illis, qui adeò sunt improbi, vt ignorantiam suam non incusent, sed veritatem negent, ac eos qui sua industria adinuenerint, irrideant. Et 6 *.de vsu part.* 19. in grandioribus animalibus venarum, & arteriarum radices ossuosas esse affirmat. Vis eius est mira. Cor tremulum firmat: mœrori & timori remedio est; veneno resistit: in pestilenti constitutione maximo est ex vsu, vel cum alexiteriis assumptum, vel epithematum modo cordi applicitum. De quo latè Gesnerus *lib.* 1. *de quadrupedib. cap. de ceruo, littera G.*

Sed vt medicamentis cardiacis, & pro propulsanda melancholia celeberrimis vltimam manum imponam, non prætereibo descriptionem cuiusdam, quod pro discutiendis flatibus melancholicis, roborando ventriculo, & vigorando natiuo calore est primarium, cuius virtus hoc exemplo fiet manifesta.

Obseruatio XXXVII.

Cachunde, ad flatus melancholicos, medicamentum præstantissimum.

Illustrissimus Marchio de Fereira, è Lusitanorum Regum stirpe oriundus, frigido cùm esset vētriculo prædītus ex improspera coctione, quotidie per vomitum, aquæ naphæ calidissimæ haustu, duas ferè libras mucosæ, lentæ, albæque pituitæ, & deinceps humoris tetri, nigri, & fœtidi proiiciebat. Postea de tremore cordis, metu, tristitia, anxietudine, ructu importuno, inappetentia, ventriculi nausea,

ſingultu, flatibuſque melancholicis, & inferioris ventris rugitu querebatur. Eum melancholia hypochondriaca correptum diceres. A ſuis cubiculariis Medicis plura celebrata fuerunt auxilia. Vacuationes repetitæ, fomenta,ex oleis,decoctionibus, vnguentiſque parata. Culcitra ex lana purpurea,& pulueribus cardiacis compoſita. Clyſteres indici qui viſcidam pituitam, vnaque humorem melancholicum vacuarent. Apertæ ſunt per hirudines mariſcæ. Sæpiùs exhibitum Balſamum,verùm cum aquâ floris cinnamoni permixtum. Aſſumpſit omnis generis cardiaca. Imperatum balneum: à quo ſulphurea balnea fuit expertus.Fontanellæ in cruribus apertæ. Sudorifica ex ebeno viginti dierum ſpatio illi ſunt imperata, & per interualla decocto radicis chymarum pro quotidiano potu vſus eſt. Sed omnia incaſſum ſunt celebrata. Quatuor Medici per literas ſumus conſulti Quidam rectè priùs vacuato corpore, totam ſalutis ſpem in aſſiduo radicis mechoacanæ vſu ſitam eſſet dicebat,qua & flatus diſſolui,& craſſos tenacéſque humores vacuandos ſperabat. Alius vini Abſinthitis vſum conſuluit. Alter, aquæ aluminoſæ potum per interualla aſſumendum, præſtantiſſimum eſſe aſſeruit.Ego cùm calorem natiuum flaccidum,& ex longo morbo,quo antea fuerat oppreſſus,debilitatum,ex cuius imbecillitate nimia, ſimúlque hepatis caliditate,omnium ſymptomatum varietas oriebatur,inſpicerem, in roborando innato calore, diſcutiendiſque flatibus melancholicis infiſto,ſicque ad generoſum auxilium deſcendo,quod ab Indis, & Chinenſibus *Cachunde*, hoc eſt roborans,appellatur. Non pertranſierat menſis poſt aſſumptam antidotum, quando omnium malorum dira ſæuities conquieuit.

Sed quoniam de hoc Indico medicamento, nec aromatum diligentiſſimi ſcriptores.nec peritiſſimi iuniores quicquam memoriæ commendarunt, eius compoſitionem ſummo labore comparatam, & à Medicis, qui Proregum Orientalis Indiæ,aliorúmque Principum per plures annos curam geſſere,receptam,hoc loco palam facere operæ pretium duxi,quæ eſt huiuſmodi.

℞. *Terræ Cimoliæ, aut alterius luti optimi,* ℔.ij. *Ambari lib.*1.*Moſchi,& Galliæ an.*℥iij. *Ligni Aloës optimi*(Luſitani *calambucum* vocāt)℥x. *Margaritar.præparat.*℥iij.*rubin.ſmaragdi.granator.Hyacinthor.præparat.an.*℥iiij.*Satalor.rubeor.* ℔.iiij.*Santalor.citrinor,*℥iij. *Maſthic.calam.aromat.galang. cinnamom, Aloës lotæ cum ſucco roſ.Rhab. elect. myrobalanor. Indor.chebul.belleric.abſinth.coral.rubri,boli armē.an.*℥ij.*folior.auri* ℥j.*lapidis BelZaar.*℥xx.*ſerici vſti* ℥viij. *Eboris vſti* ℔.iij ß Pulueriſanda pulueriſentur tenuiſſimè,irroratáque cū balſami,vini odoriferi, & aq. flor. cinnamom. guttulis, exiccentur ad vmbram: & deinceps excipiantur cum ſacchari puriſſimi, & albiſſimi ſufficiente quantitate,& cum gummi tragacanthi, & Arabici mucilagine, omnia malaxentur,quouſque fiat lutum tenaciſſimum, viſcidiſſimum, & valdè rubrum.

Ex hoc (ſicut ex porcellanis fieri ſolet) variæ figuræ conſtruuntur, quas Mercatores in varias mundi plagas, præcipuè verò Olyſipponem emporium totius orbis celeberrimum conuehere ſolent. Hac antidoto vtuntur Principes Indiæ, & Chinenſes Magnates in hunc modum. Fruſtulum paruiſſimum lentis magnitudine in ore interdiu retinere ſolent. Liquor emanat dulciſſimus, odoriferus,& ſenſim,ac ſine ſenſu,vt è ſaccharo candido, per fauces in ſtomachum ſtillat,adeò ſuauis, ac fragrans, vt eius iucundum odorem vel adſtantes etiam perſentiant. Medicamentum certè dignum, quod Reges,Illuſtréſque omnes ad natiui caloris ſymmetriam conſeruandam perpetuò in ore geſtent.

Nam corpus à corruptione præſeruat & tuetur, ne à peſtifero aëre oblædatur. Melancholiæ, & flatibus diſcutiendis confert eximiè,& affectibus melancholicis mirabiliter ſuccurrit. Cor tremulum firmat. Cardiacæ, morbo attonito & epilepſiæ medetur. Spiritus animales, vitaléſque recreat,facultates omnes roborat, ventriculum vigorat. Venenis omnibus auxiliatur. Cerebrum firmat, & aduerſus oris fœtorem vnicum eſt ſubſidium. Demum ad Venerem incitat, & genitalem vim roboſtiorem efficit, quapropter vtrique ſexui in India eſt vſitatiſſimum. Deni-

A que eſt medicamentum Regium; nam vitam producit mortémque retardat:& ſic multo venundatur pretio. Vtere eo,& miraberis effectum.

Sileo quàm plurima auxilia, quæ aduerſus melancholiam ab omnibus proponuntur. Sat fuit, de iis quæ celebriora apud auctores ſunt, & magis controuerſa, paucula quædam prælibare. Nam melancholiæ conferunt Meliſſa, flores cordiales,Ozymum fluuiale, lingua bouis,ſcorzonera,de qua mirabilia refert Monardus *proprio libel.de ſcorZonera vi eximia.* Argentum,roſa,ſericum,ſantala,aloe,agaricum,epithymum, corallum, ebur,coriandrum, camphora, crocus,doronicum, charabe,lapis Armenus, myrobalani, lignum aloes,Lilium,lapis Lazuli,Malum granatum, Moſchus.Ambra,Gallia, Mentha,Zedoaria. Compoſita ſunt
B Theriaca,Mithridatium, confectio hyacinthor. Alchermes,electuarium lætificans, quod ſub Galeni nomine circumfertur,electuarium de gemmis,lætificans Raſis,Diambra,diamargariton frigidum,diamoſchum, electuariū Regium Meſuës, & ſiquæ aliæ ab auctoribus confectiones cordiales pro propulſanda melancholia deſcribuntur,quorum catalogum legat,qui velit apud Mercat.*lib* 1.*de morb. internis,cap.*17.

HISTOR. XXXVII. TRALLIANI, De Melancholia.

Melancholicæ mulieris Hiſtoria mira.

C *Ego mulierē vidi qua ea*imaginatione vexabatur,vt medium manus ſuæ digitum conſtringeret,tanquā in ipſo totum geſtaret orbē. Plorabat autem illa quoque,verita nequando digitum ſuum inflecteret,& totus orbis corrueret,omnia ſtatim interirent,&c.Trallianus* lib.1.cap.vlt.

PARAPHRASIS.

Rodigioſæ ſunt hiſtoriæ,quæ de melancholicis,ab auctoribus circumferuntur. Narrat Gal. *lib.* 3.*de loc.* 7. quendam fuiſſe,qui teſtam ſe factum putauit:atque idcircò obuiantibus cedebat,ne collideretur. Alter gallos cantare audiens,vt hi alarum ante cantum,ſic ille brachiorum applauſu latere quatiens, animantium ſonum imitatus eſt. Fuit alter,timens ne Athlas, qui mundum ſuſtinere dicitur,grauatus ſub tanto onere,ipſum à ſe excuteret, atque
D ipſe cum illo collideretur.Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.*2.*cap.*9.refert,Philodotum Medicum,quendam qui ſibi caput amputatum eſſe putabat, curaſſe impoſito repente capiti ipſius plumbeo pileo.Trall. hoc loco narrat, eundem Medicum curaſſe mulierem hoc pacto:quum putaret illa ſerpentem ſe deuoraſſe,vomitum medicamento citauit,atque in id quod reiectum fuit, paruam beſtiam per omnia imaginationi illius ſimilem impoſuit:qua viſa ſanata eſt mulier.Aretæus *lib.*1.*de cauſ.& ſign.diutur.morb.cap.*6.firmat, Carpentarium quendam in loco, vbi cum aliis operatoribus verſabatur,mente conſtare; vbi verò inſtrumenta deponebat,& in forum deſcendebat,illico ſuſpirare, & poſtea è ſeruorum,fabricæ,locíque illius conſpectu abeuntem, penitus in inſaniam, & furorem rapi ſolitum; quòd ſi ad eundem locum celeriter recurriſſet, iterum ad ſe rediiſſe.
E Et licèt Aretæus dicat hoc accidiſſe ex ſympathia loci, & mentis Carpentarij quod non reprobamus: quum tamen melancholicorum infinitæ ſint imaginationes,mirum non eſt, vt ſicut melancholicus hunc cibum vitat, deuorato alio,ſic in vno loco conquieſcat ampliùs,quàm in alio.Hic ergo ob deprauatam imaginationem inſaniebat,quum extra locum illum morari contingeret: quare egrediens furentis actiones edebat.

Alter quidam opinatus eſt ex vitro ſibi conflatas clunes, ſic vt omnia ſua negotia,atque actiones ſtando perficeret, metuens ne ſi in ſedile ſe inclinaret,nates confringeret, ac vitri fragmenta hinc inde diſſilirent, vt tradit Leuin. Lemn. *lib.* 2. *cap.* 6. *de complex.* Refert vnius hiſtoriam Auenzoar. *lib.* 1. *Theiz. tract.* 9. *cap.* 9. Qui cum probus eſſet, armis minabatur ſeruos, vt farinam in puteum iniice

iniicerent, & pedibus malaxarent,& facerent placentulas: qui ligatus, deinde curatus est. Miræ sunt melancholicorum historiæ, quas latissimè referunt Schenkius *lib. 3. obseruat. tit. de melacholia*, & Marcell. Donat. *lib. 2. de med. Histor. mirab. cap. 1*. Quidam enim metuunt, tristátur, odio habent homines, illachrymant, lugent, rident, deserta loca appetünt, teste Theodor. Prisc. *lib. 2. cap. 5*. Sic alij varias fingunt figuras, & imaginationis varios componunt modos. Quidam inferni pœnas se luere putant, & se condemnatos esse conclamant: Alij phreniticis similes sunt, torpent alij, mortem sibi inferunt, horrent, loqui putant cum Angelis, fingunt se esse Reges, & Imperatores, paupertatem metuunt ditissimi cùm sint murmurant, cantillant, cum Dæmone loqui putant: Denique quispiam id exequitur manus, quod dum sanus erat, exercebat. Nam qui amoris lenociniis erat irretitus, perditè amat; alius se numine afflatum existimat; quidam futura prædicit, & alieno sermone B loquitur; alius de acquirēdis nummis cogitat perpetuò; & alij mille monstra fingunt, & meras nugas, quæ ad corporis dispositionem, & studium quo quispiam antea maximè delectabatur, sunt referendæ. Demum morbus hic omnivarius est, & non facilè enumerabilis. De quo si facetas historias audire vis, lege præter cæteros Marcum Gattinariam, Vallesc. Tarent. Aggregat. *in cap. de melancholia*. Ioan. Gerson, *lib. de passionib, anim*. Conciliat. *dif*. 179. Hieronym. Magiū *lib. 4. Miscellan. c. 12*. Gentil. *in extraūag. quæst*. 55. Andream Laurent. *lib. 1. de melanch. c. 7*. Thomam Fienum *prop. lib. de vir. imaginat*. Quomodo autem hi possint alieno sermone loqui, & futura prædicere, ex veterum, & recentiorum mente Carrerius *ad cap. 7. lib. 1. de loc. affect*. Gal. *disp*. 7. disputat eloquentissime. C

Obseruatio XXXVIII.

Melancholicus se algidum perpetuò existimans, miro ingenio curatus.

Qvidam in vanam incidit imaginationem, vt se frigere perpetuò arbitraretur, sicque ardente Sirio, ad ignem continuò accedens, calefieri non posse prædicabat, nisi toto corpore vreretur. Quumque clam furtimque ter in ignem se proiiceret; tandem vinctus catenis, sedens semper iuxta ignem, hac miserabili imaginatione detentus, diem noctémque insomnis ducebat. Pro cuius curatione (quum irrita essent amicorum, & Medicorum consilia) hoc sum machinatus auxilium. Eum à capite vsque ad pedes summos pelle lanigera cooperio, quæ aqua vitæ prius bene maduerat, eúmque sic vestitum, totum comburo. Accensa flamma, ipse per dimidiæ horæ spatium conflagrans, & exardescens, saltu, tripudiis lætabatur, vt illicò se sanum; & nimis calidum esse exclamaret, sicque depofita hac imaginatione intra paucos dies sanus euasit.

Obseruatio XXXIX.

Melancholicus artificio curatus.

Nobilis quidam Lusitanus, iuuenis, gracilis, hirsutus, niger, cogitabundus, & tristis, sponte, nullóque præcedente affectu, in eam incidit melancholicam imaginationem, vt peccata sua nunquam à Deo esse remittenda cötinuò exclamaret: cúmque in hoc agone mœstus, & macilentus octo mensium spatio perseueraret; nullúmque ex mulierculārum auxiliis, quæ ipsum ligatum, & pessimarum fœminarum præstigiis, incantamentisque irretitum prædicabant acciperet iuuamentum, Medicos conuocat, eósque obnixè precatur, vt tantis malis excogitarent auxilia, quorum beneficio peccata à Deo soluenda fore sperabat; in hoc enim salutis suæ cardinem situm esse alta voce adstantibus, interdiu noctúque inculcat. Sin minùs, cum dæmone, quem quotidie alloquebatur, vitam æternam in mediis inferni pœnis transacturum se affirmat. Consulti Medici de huius morbi causa, auxiliísque disputantes, in eam vnanimes conuenerunt sententiam, vt sæpiùs melanagogis purgato corpore, hirudinibus ano appositis, balnea, (affixis priùs in cruribus fontanellis) adhiberent, & alia experirentur auxilia, quæ ad insomnium, maciem, tristitiam, factitari solent; nec contempsere confabulationes, salubria amicorum consilia, ludos, & alia quæ animum eius, variis imaginationibus distractum, possent demulcere. At nos, visis his prudenter, incassum tamen celebratis, alio artificioso præsidio vsi sumus. Nec irritum fuit consilium. Nam cubiculo rectè clauibus occluso, intempesta nocte, in tecto, detractis priùs tegulis, Angelus artificialis apparuit, dextera gladium, læua accensam facem ostentans, qui sic eum ter suo nomine vocat, (retrò enim homo erat exili voce sermonem pronuncians) quo audito, illicò ille è lectulo surgit, Angelum facie decorum, aspectu pulchrum, simplici alba veste ornatum circumspiciens, humi prostratus adorat, illius sermoni vehementer intentus. Qui scelera & peccata omnia, quæque in vita sua perpetrauerat, Omnipotentis misericordia esse remissa illi denunciat. Et sic extincta face nil ampliùs locutus recessit. Ille lætabundus ostium tumultuosè ferit. Adsunt affines, historiam narrat. Anteluca- no tempore vocantur Medici, quos hilari excipit vultu. Gratulantur illi, iustum eum appellantes. Edere incipit, dormit, & sani hominis munia exequutus, nullum ampliùs malum persensit. Melancholici ergo si arte curari non possunt, industria, & fallaciis opus est, quibus sanari experientia confirmat.

COMMENTARIVM.

Imaginatione vexabatur.] In melancholia lædi solùm imaginationem ex doctrina Gal. *lib. 2. de caus. sympt. 7*. Aëtij *tetrab. 2. serm. 2. cap. 9*. Paul. *lib. 1. cap. 12*. & aliorum probat Altimarus *lib. de curand. hum. corp. mal. cap. 7*. Sed cur solùm lædatur, pauci explicarunt. Respondent quidam, humores melancholicos, suapte natura omnibus nostri corporis partibus infensos, facilè in anteriorem cerebri partem, in qua imaginationem vigere asserunt auctores, decumbere, quòd hæc, cæteris aliis cerebri partibus sit ignobilior, & debilior. ex Gal. 3. *de loc*. 5. §. *Spiritus animalis in cerebri ventriculis, maximéque in posteriori continetur, quamuis non contemnendus sit medius, proinde quasi non sit nobilissimus, multis enim rationibus adducimur vt hunc amplectamur, duos verò anteriores deferamus, &c*. Et *lib. 7. de placit. cap. 7*. §. *Postremi quidem vulnus maximè animal lædit, secundo loco medij, minima ex anterioribus vtrisque noxa contrahitur, &c.*

Non placet solutio. Nec enim partium cerebri nobilitas ex ventriculorum pendet nobilitate. Hi enim non attendunt ad proprias, & peculiares harum partium constitutiones, facultates, vsus, & vtilitatem, quarum ratione illæ D nobiles, aut ignobiles extitere: Quomodo námque fieri potest, vt cerebrum, facultatis animalis principium, ex Gal. 7. *meth. vlt. & 2. ad Glauc*. 2. facultatúmque rectricum sedes, quarum ratione reliquis nobilius existit, à ventriculis suam nobilitatem, & præstantiam desumat; quorum vsus, vtilitas, actio quàm diuersa sit à cerebri actionibus, quámque inferior, ambigit nemo, quibus, ipsi cerebro famulantur. Anteriores námque duo ventriculi inspirationem, expirationem, afflationémque efficiunt, conficiúntque ac præparant ipsi cerebro spiritum animalem, docente Gal. 8. *de vsu part. cap. 10*. Quare nec anterior nobilior erit media, nec hæc posterior: Si enim hoc esset verum, prædicti ventriculi de principatu partium possent E meritò decertare.

Deinde. Dici non potest prædictam partem imbecilliorem extitisse. Nam vel illa imbecillitas est naturalis, à primordiis generationis ex intentione naturæ acquisita, vel aliqua occasione contracta. Illud à natura, quæ frustra non solet operari, fieri non potuit, quia sic reliquæ cerebri partes in illam suas deponerent superfluitates, quum vnaquæque naturale habeat robur, quo id quod superfluum est transmittit: quo fit, vt si aliqua particula, à natura imbecillior fuerit reddita, in hanc omnes superfluitates confluere sit necesse, sic Magistro docente, 3. *de facultat. nat*. 13. Ex quo perpetua dabitur imaginationi hallucinandi occasio, frustráque natura, tot excretioni superfluitatum cerebri organa machinaretur, decliues videlicet cerebri meatus,

tum per palatum in os,tum per corpus narium confpicuis orificiis,quibus fenfibilia, ac craffa eructat excrementa,ex Gal.9.*de vfu part.*1. Alterum etiam ductum, ex fundo videlicet medij cerebri: Alterum à meatu qui cerebrum cerebello connectit; peluim denique ac infundibulum,hos ductus excipientia:fruftra demum loca illa, quæ retrò aures funt,cerebri emunctoria, expurgationi cerebri dicata, ex Hipp.6.*aph.*10.fabricaffet.

Non debuit ergo fagaciffima natura partem anteriorem cerebri debiliorem efficere,ne vehementi humorum fluxu, non folùm ab aliis, fed à toto corpore tentaretur, præcipuè quum caput fit veluti tectum domus calidæ,omnibus corporis partibus fuperpofitum, ex Gal. 9. *de vfu part. cit.* Si tamen hæc debilitas ex aliqua occafione fit contracta,quod etiam aliis partibus commune eft,vt patet in memoria deperdita, & catalepfi, tunc concedi poteft, humores nocuos magis hanc partem affecturos, ipfius meatus,porofitates,ventriculos occupando, vt doctè infinuat Gal.4.*de loc.*2.§.*Quòd fi anterior pars cerebri fuerit affecta,fupremum ipfius ventrem ei confentire neceffe eft,atque cogitandi actiones vitiari*,&c.Ex hoc non colligas,reliquum cerebri corpus in melancholia non affici intemperie, quum humor anteriorem illius partem obfidens,alteratione per continuum facta,reliquum afficere valeat. Vltimò. Si Auic.*doctrina* 1.3 *tract.*4.*cap.*18.ftandum eft, docentis melancholiam oriri poffe ex malitia complectionis frigidæ, & ficcæ fine materia, permutante fubftantiam cerebri,& complexionem fpiritus luminofi ad tenebras, nihil faciet prædicta imbecillitas, ad hoc vt magis anterior cerebri pars, quàm reliqua afficiatur, quum non fit materia quæ confluere poffit.

Dic tu. Anteriorem cerebri partem,in qua refidet imaginatio, reliquis effe capaciorem,ex Gal.8.*de vfu part.* 11. & 12.Quoniam materiales magis fubftantias recipit, hoc eft,fpiritum craffiorem continet, vt notat Andr. Laurent. *lib.*10.*hift. Anatom.c.*10.qui fimilitudine humoris melancholici magis deturpatus, confequenter imaginationem, cui famulatur,lædit,& inquinat.

Sed fi ex mente Gal. in melancholia læditur imaginatio,cur dicit Auicen. *loc. cit.* melancholiam effe mutationem æftimationum & cogitationum?dubium eft grauiffimum, à quo te extricabis fi dicas, hoc ita pronunciari ab Auic.propter maximam varietatem fententiarum, de numero,officio, ac nominibus fenfuum internorum, ita vt multoties vna potentia pro alia accipiatur, quo pacto fecit Gal. qui cùm *lib.de dif.fympt.cap.*3.tres conftituerit internas facultates,imaginationem videlicet, rationem, & memoriam,4.*de loc.cit.*pro imaginatione,cogitationem accepit, vt ex verbis fuprà relatis conftat, quam in parte anteriori conftituit, in qua imaginationem confiftere, liquet manifeftè. Si verò plura de vi, & efficacia imaginationis fcire affectas,Lege Matthæum Villan. *lib.* 5. *hift. cap.* 52. Gaudentium Merulam *lib.*4. *memorab.* 18.Themift.*lib.* 3. *de anim.* 68. Algazar.*cit.*à *Gentil.in com.c.*14.21.3.*doct.*1. Plutarch.5.*de plac.Philof.*12.Albert.Magn. *lib.* 9.*de nat. anim.*7.Ioann. Camaram Bufthemant. *lib.* 2.*de reptil.bibl. cap.*4.Alexand. Alenf. 2.*part.quæft.*89.*memb.*4. Iuuenal. *Satyr.*6.Abulenf.*in cap.*30.*Genef.*Bartol. & Bald.*in l. Gallus.ff.de liber.& pofthum.* Henric. Gandauenf.*in fuis quodlibet.* Thadæum Flor. *in com. ad Ifagog.Ioannit.* Maffeum Vegium *lib.* 2. *de educat.lib.* 9. Iacob Forliu. 3. *art. med. quæft.*11.& alios,qui de imaginatricis facultatibus mirabilia exempla proponunt,& nos aliqua memorabilia proponemus *lib.*3.*in com.hift.*12.

HISTORIA XXXVIII. RASIS,
De Melancholia.

Melancholia antiqua,Radice Bryoniæ curata.

Q*Vidam Medicus narrauit mihi, quòd quædam mulier confanguinea fua,paffa eft fortem permixtionem anti-* A *quam cum dolore magno, & fuit curata à multis Medicis, & non potuit liberari. Demum fumpfit * per aliquot dies de radice vitis albæ, & conualuit, &c.* *Rafis* lib.1. cont. tract. 18.cap.2.

PARAPHRASIS.

PEr permixtionem, intelligendam effe permixtionem rationis,quam delirium Medici vocant, teftis eft locupletiffimus Auic.1.3.*tract.*4.*cap.*8.9.11.& 12.à quo hunc modum loquendi accepit hic auctor: definitùrque à Gal. *lib.*2.*de cauf.fympt.vlt.& lib.de dif.fympt.*3.*ad fin.*quòd fit error, feu motus deprauatus principum facultatum. Delirium aut eft cum febri, vel citra ipfam; de hoc præfens hiftoria venit intelligenda; quòd fi cum febri eueniat, B acutiffimus eft affectus,(phrenitim vocant)ex Gal.1. *Epid. fect.*3.*com.*1.& *l.*3.*eiufd.fect.*3.*com.*75 & Auic.1.3.*tract.* 3. *cap.* 2.*ad fin.* Cùm autem triplex fit delirium fine febri, melancholicum, lycanthropicum, & maniacum, de hoc exponendum effe auctorem, patet, tum quoniam habuit forte,dolore cum magno,delirium,quæ omnia ab humore melancholico,aut flaua bile præaffatis originem ducunt,fi fides eft adhibenda Gal.2.*de cauf. fympt.cit.*& 3.*de loc.*7.& 6.*Aph.*53.& 56.Quod deliramenti genus ferox quidem,& ferinum,ab aliis furor,feu infania dictum,periculofum eft, & valde exitiale,vtpote iurgiis,clamoribus,iracundia,rixa, horrido afpectu, fortiori corporis impetu, vehementiori mentis perturbatione laborantes exercens.

Sæpiffimè diu,& importunè laceffit hoc vitium, & nullis præfidiis fuccumbens fine intermiffione affligit, & vi- C giliis,atque faftidio,feu potiùs alimenti odio, corpus macerat,cruciat,& contabefacit. Antequam ergo hoc irreparabile damnum,proftratis iam viribus, contingere poffit, humorem peccantem expurgare oportet. Sed cùm hæc ægra à pluribus Medicis, & omni medicamentorum genere curata, fanitatem obtinere non poffet, ad fortiora deuenire coëgit neceffitas, in quorum albo vitem albam (Bryoniã vocant officinæ)effe numerandam cenfent cum Diofcorid.eius interpretes *lib.*4.*cap.*182. Calida enim quũ fit in tertio gradu, generofiffima pollet purgandi vi, qua non modò pituitofos,fed aquofos humores vacuare poteft: fiue radicis fuccum,aut eius decoctum propines. Qua de caufa hydropicis,comitialibus,vertiginofis,melancholicis, & aliis affectibus à craffo, terreftríque fucco fubortis,miro eft auxilio:de cuius viribus & facultate plura literis con- D fignauit Iacobus Theodoretus Taberilæmontanus,*prop.c. de Bryonia.*

DVBIVM XXII.

Num vacuatio per epicrafin fit vtilis.

COMMENTARIVM.

P*Er aliquot dies.*]De vacuatione paulatina nobis eft hoc loco paulifper agendum,de qua extat latiffima Gal.doctrina. Nam 11.*meth.*7.in homine,præfertim debili, & dolore iamdiu vexato non aufus eft,nifi parcè,& ex interualli vacuationem exercere;quoniam fi in virium debilium præfentia, fubitò & confeftim eam moliamur,in maius periculum ægrum ducemus: Oportet ergo moderatè expur- E gare, & pauculo interpofito tempore vires reficere,fic docente Gal.*lib.*9.*meth.c.*10.Quæ vacuatio conftat,paulatina vacuatione inutilis,& paulatina refectione eius quod vtile eft, & fecundùm naturam; præcipuúmque locum habet, quando cum virium imbecillitate humorũ corruptio coniungitur:quoniam,quod alienum à natura eft,vel venæ fectione,vel purgatione auferendum eft: Verùm non tolerant imbecilles vires,quia,quod affectus remedium eft, id cum virtutis cuftodia pugnat: & quum indicationes fibi inuicẽ aduerfentur,ne incurabilis affectus relinquatur, debet hæc curatio,licèt ægrè,& longo temporis fpatio celebrari.

Hanc curationem inftituendam effe docet Auicen.4. 1. *cap.* 20. *propè princ.* §. *Et cum alicuius malus fanguis fuerit paucus, aut declinauerit ad membrum aliquod, quod eius declinatio vehementer impedit, & fuerit neceffarium,vt ipfe minuatur,*

minuatur, ex eius sanguine parum erit assumendum, & cibo bono erit alendus, deinde erit minuendus iterum post dies, propterea vt malus sanguis ab eo extrahatur, & bonus restauretur, &c. Et *infrà*, quum ait. *Cùm autem phlebotomia necessaria fuerit cum debilitate virtutis, causa febris, aut aliorum humorum, partire phlebotomiam, sicut prædiximus, &c.* Quo pacto quum vires sunt inualidæ, & non possunt auxiliorum vim, aut aliam subitò factam vacuationem tolerare, tunc paulatim vitiosum oportet vacuare, & paulatim inuicem, quod salubre est pro eo reponere. Similem curationem instituit Gal. *lib.5.meth. cap.14.* in acri ad pulmonem distillatione, dum sic ait. *Caterùm de mittendo sanguine scire illud licet, quicunque parum habere sanguinis videbuntur, iis ad quemlibet succum probiorem, sicut prædixi, reductis, detrahere sanguinem poteris, tunc rursus reficere, demúmque si res suadet, sanguinem mittere, præsertim, quibus veluti limus quidam vitiosus, & crassus totus est sanguis, & qui validi sunt, multique sanguinis, statim iis à principio sanguis est detrahendus.*

Hunc curandi modum insinuauit etiam Hipp. *lib.3. de morb.num.17.§. Quum autem vacuatus fuerit, & corpore debilis, infernam aluum tertio quoque die deorsum cõmoueto, quo & corpus potens sit, & superna regiones humoris exortes, &c. & lib.2.aph.36.* dicens. *Qui sanitate corporis fruuntur, medicamenta purgatoria assumentes dissoluuntur, & qui prauo vtuntur cibo, &c.* Hi enim quum vitiosis, & corruptis humoribus scateant, viribus non constant, & sic copiosè vacuari non debent, sed indigent paulatina vacuatione, & paulatina refectione. Quæ doctrina etiam locum habet, vt docet Gal. *in com.* in iis, in quibus prauorum humorum datur abundantia, non ex prauo victu, sed ob prauam viscerum dispositionem contracta, vt docet Gal. *4.de sanit.tuend. cap. 4.* Hoc modo in patientibus morbum Gallicum, in quibus tota sanguinis massa est inquinata, spurcaque labe fœdata, copiosas non possumus exercere vacuationes, quoniam in tanta humorum copia vires haudquaquam possunt esse valentes. Simili modo curandi sunt ij, qui ob habitualem partium intemperiem, prauos succos aceruare consueuerunt, de quorum numero sunt scabiosi, prurigiuosi, vlcera, pustulas, & alios cutaneos affectus patientes: qui omnes per epicrasin sunt curandi: nam vacuationibus copiosè factis dissoluuntur. De quo argumento lege Ludou. Mercat. *lib.1.indicat.8.*

Exercenda etiam hæc curatio est, quando humores sunt crassi, lenti, & viscidi, qui, quum nec validissimis medicamentis semel extrahi possint, paulatim sunt coquendi, incidendi, & extenuandi, & paulatim vacuandi. Sic enim viribus præcauemus, quæ diutius cum morbo sunt pugnaturæ. Quare parum, & sæpe vacuare debemus. Sic Auic. *1.4.tract.2.cap.55.de cura phlegmaticæ periodicæ*, hanc curationem exercendam monet, cùm inquit, *Ego verò non diligo nisi expectationem digestionis, & lenificationem cum iis, quæ diximus priùs, immò oportet vt vacuetur ex ea aliquid, & expectetur in reliqua vsque quò digeratur, & fiat illud cum facilitate paulatim absque superfluitate, &c.* Quod accepit à Trall. *lib.12.c.de quotidiana.* In his ergo morbis pituitosis, & melancholicis curatio est instituenda per medicamentum forte, debile, vt ait Auic. *1.4.tract.2.cap.7. forte*, quoniam humor pertinax, & crassus non cedit medicamento benigno ex natura, *debile*, quia in parua quantitate humor est expurgandus. Sic celebranda est hæc curatio in capitis, pulmonis, & thoracis affectibus, in articulorum morbis, in inueteratis obstructionibus, & in aliis diuturnis vitiis, quoniam tutò, & citra facultatum dispendium, quod in penitioribus abditum est, ac infarctum, facilè exhauritur. Sic in debilibus, conualescentibus, in iis in quibus recidiuam, aut animi deliquium veremur, cumulata, vniuersimque facta vacuatione vti non licet, sed paulatim, & particè vacuationes moliri oportet.

Habet etiam locum curatio ista in materialibus partium principum morbis, quoniam quum membra principalia sint principia alicuius virtutis, cuius actio toti necessaria est, confestim, & subitò non est vacuandus humor, ne harum partium robur dissolui possit. Solet etiam hæc curatio administrari, quando medicamenta purgantia per interualla adhibentur, & diebus intermediis vires reficiuntur, vel quando diebus continuis exhibentur, ita vt modicè aluum deiiciant: Rectè ergo Rasim hîc fecisse arbitraberis, si exhibita per aliquot dies radice vitis albæ, melancholiam persanauerit, sequutus Dioscorid. *lib.4. cap.182.cit.de vit.alb.* qui ad curandam vertiginem, epilepsiam, & vteri strangulatum, optimum ait esse auxilium, per totum annum, singulis diebus puluerem radicis bryoniæ assumere. De qua curatione, vide elegantissimum Mathiol. *lib.3.epist.19.*

Percontaberis, & meritò sanè, cur expertissimus Rasis, in hoc morbo propinet medicamentum tantopere calidum & siccum, & violenter potentissiméque expurgans, ac validam naturæ vim inferens, si humor melancholicus exustus, acris, & mordax, humidis, & non siccis curari, & vacuari debet, ex Gal. *3.de loc.7.* Dic, quòd quando affectus leuibus auxiliis non succumbit, fortibus est debellandus; nam tunc à leuibus inchoare præsidiis est inutile: licèt enim siccitate sua humorem melancholicum exasperare possit, hæc noxa vacuato prauo humore facilè redimitur, vt scitè *lib.1.aph.24.* protulit Gal. Sic in hunc vsum varia ex elleboro, turpeto, stybio, & aliis fortissimis medicamentis, ad hunc pertinacem humorem vacuandum auxilia, multiplici lege confecta parari solent, quæ si propinare verearis ob dictam causam, in deterius ruet affectus, Maior ergo vtilitas minore noxa est compensanda, quum *nihil sit quod tam magnificè prosit, quod aliqua ex parte non noceat*, vt doctè monebat Magister *lib.11.meth. cap.11.*

HISTOR. XXXIX. GALENI, De Melancholia.

Melancholia ex suppressis hæmorrhoïdibus orta, annua vacuatione curata.

*Velut quidam singulis annis incidit in melancholiam nisi purgetur? & est res mira, quomodò morbo iam inchoante, statim homo præsentit primam eius generationem: & me aduocato, purgatis humoribus atris, cesset protinus melãcholia: huic homini ex purgatione duo hæc optima eueniunt; quòd & superfluitates expelluntur, & quòd ex acritudine eorum, quæ excernuntur, parumper aperitur os venæ, quam hæmorrhoida vocant, per quam excernitur pars aliqua sanguinis vitiosi cõsueti vacuari: quo retento superuenit melancholia. Purgo igitur ipsũ * non solùm vere, * sed etiam autumno; nam si ex contemptu purgationem aliquando omiserit, & morbum non anticipauerit, symptoma morbi persentit, &c.* Galenus lib.6.aph.47.

Cùm essem Romæ primùm, vir quidam erat præclarus ac fortunatus L. Martius, qui quotannis incidere in melancholiam consueuerat: Erat porrò admirabile videre dementiam simul, & inscitiam ac temeritatem illorum Medicorum, quibus eo tempore cuncti principem locum tribuebant: Alij enim pituitosos, alij biliosos humores euacuabant. At Lucius cùm nihil proficeret, nec meliusculus esse inciperet, ac de me esset ad ipsum perlatum, statim me aduocandum censuit, vt ego quoque & de origine, & de curatione morbi dissererem. Ego verò accessi, & ex solo colore feci de noxio humore coniecturã, ipsũmque esse melancholicum cognoui. Itaque eum ipsum euacuaui, & statim Lucius est melancholia liberatus. Hoc præterea illi consilium dedi, vt singulis annis verno tempore, ac, si opus etiam fuisset, autumno, idem faceret, &c. Galenus lib.3.de humorib. com.26.

PARAPHRASIS.

De ea parte, quæ à prouidendo, à Græcis prophylacticè dicta est, agit hoc loco Gal. quæ absentium morborum causam tantùm respicit: cuius quanta sit dignitas, præstantia, ac necessitas, nulli puto non manifestum. Huius enim fine mortales vitã producunt, & inculpata valetudine diu fruuntur, Maximè quum à primo ortu, ob multas causas ineuitabiles ita deterior efficiatur salus, plurimis ægritudinum miseriis, ærumnisque obnoxia, vt absumpta laudabili materia,

materia, parum fuperfit, quo calor foueri poffit. Huius A enim artis beneficio, noxas ex fex non naturalium rerum ordine indebito contractas deuiare, & præfentem tueri fanitatem nobis eft conceffum.

Proponit ergo hominem, qui ex fuppreffis hæmorrhoidibus, fanguine fæcali retento ad fuperas partes regurgitante, aut vapore fuo tetro eas inquinante, fingulis annis incidebat in melancholiam. Nam vacuatio quæ fit per marifcas repetens per circuitus, non folum à melancholicis morbis, fed ab omnibus aliis præferuat: per has enim venas educendo fanguini melancholico deftinatas, huius humoris farcina expurgari folet, ex Hipp. *6. Epid. fect. 3. text. 37.* Contrà tamen quando ceffat, aut fupprimitur fponte, aut præfidiis adhibitis, corpora ad perniciofos morbos difponit, ex Hipp. *cit. Epid. text. 88. & lib. 6. Aph. 12.* B & alibi paffim. Et fi deinde recurrat, morbos ex fuppreffione earum fubortos foluere folet, ex Hipp. *6. Aph. 11. & 21.* Quare pro curanda melancholia hanc vacuationem fummopere commendat, cuius vi, & vfu fæculentus atérque fanguis folet expurgari, ex Gal. *4. aph. 25.* Nam, vt dicebat Hipp. *6. Epid. fect. 4. text. 40. Decubitus, & vacuationes quæ morbos futuros fieri prohibent, eofdẽ factos tollunt.* Cùm ergo corpus fanguine effet onuftum melancholico, nigro, & craffo, fenfim paulatimque progenito; & genus venofum, partéfque fuperiores illius copia turgerent, præftantius fuit hunc purgatione, quàm faphænæ fectione, huic retentæ vacuationi valde proficuæ, ex Gal. *lib. de curand. rat. per fang. mif. 19.* vacuare, quoniam quum valde craffus fit, & in motu, commodiùs vacuatione facta per aluum eximitur medicamentis celebrata, melancholicum humorem vacuantibus. Poffe autem hæc C certos humores vacuare certum eft. Lege quæ dicenda funt *lib. 2. in com. Hiftor. 115.* Et maximè quum conuocatis acribus humoribus ad aluum, venæ hæ tumeant, ex quibus fanguinis limofi quantitas effluere poteft, quæ licèt fitmodo le parua, ratione tamen talis humoris vacuati, plurimum emolumentum præftare poteft.

Si tamen fortè contingat, vt natura hoc auxilio leuata non fit, tutiffimum eft his venis hirudines, bis térve apponere; Nam præter quàm quòd Melancholici humoris farcina deponitur, affuefit natura, vt craffum fanguinem ad has ignobiles, minúfque præcipuas partes emittere poffit. Caue tamen ne marifcarum ora fcalpello aperias, nam fiftula remanet incurabilis, irreparabiliſque fequitur fanguinis fluxus, (quidquid Francifcus Friffimellica aliter contendat apud Baptift. Theodof. *epift. 27.*) & alia D non contemnenda pericula fubfequuntur. Hoc facto auxilio, nempe apertis his venis cum phlebotomo, mortuum fuiffe. D. Dominum Ioannem Auftriacum, Principem Potentiffimum, Caroli Quinti Imperatoris filium, refert Dionyfius Daca Hifpanus *in fuo lib. 3. de apoftemat. cap. 188.* Qui ad cæcarum hæmorrhoidum dolorem dirum demulcendum, fcalpro fciffis his venis, largo fequuto fanguinis fluxu, in manibus Medicorum infortunatè occubuit.

Obferuatio XL.

Iuuenis fuppreffis hæmorrhoïdibus melancholia laborans, his venis apertis fcalpello, illicò citata hæmorrhagia emoritur.

Robuftus quidam iuuenis, melancholia ex fuppreffis hæmorrhoïdibus orta laborans, plurima expertus fuerat auxilia, ex quibus vix leuamen fenferat; Medicorum confilio hirudines ter ani venis applicandas curat, fed incaffum. Chirurgi tamen confilio, (vt fanguis craffus purgaretur promptiùs) hás venas aperit lanceola. Sed quo euentu audi. Vix fectione facta tantum fanguinis emanauit effluuium, vt nullis vnquam auxiliis, nec cauterio fifti poffet, fed fanguine nimium fluente, viribúfque exhauftis, exanimis æger occubuerit.

DVBIVM XXIII.

Num vere præcautiora vacuatio celebranda.

COMMENTARIVM.

Non folùm vere.] Præcautoriam vacuationem verno tempore celebrandam, fuadet hic, & *lib. de curand. rat. per fang. mif. cap. 7.* hanc fententiam experimento fulcit, exemplis roborat, & ratione defendit. Nam veris tempe- riem arguunt multa; auctore Magiftro *3. de cauf. pulf. cap. 6.* Status veris mediocris, calor moderatus, quo facultates fiunt vegetióres, & inftrumenta optimè valent: tunc enim corpora frigore non algent, nec calore languefcunt, aut refoluuntur. Pulfus tunc funt maximi, & vehementiffimi, partes noftri corporis in mediocritate conftitutæ conferuantur, roborantur, ac perficiuntur, auctore Gal. *3. aph. 9.* Quare hoc tempore fanguis omnium humorum mitiffimus, familiariffimúfque increfcit, & abundat, ex Hip. *lib. 1. de nat. hum. 33.* hoc ita effe, frequens fanguinis è naribus profluuium manifeftè demonftrat; qua de caufa morbi vernales, & faluberrimi funt, & inter omnes mitiffimi, ex Gal. *3. aph. 20.* quoniam in eo nulla excedit qualitas, *lib. 1. de temp. 4.* Maxima adeft inter noctes, diéfque æqualitas, nam Sol non accedit ficut in æftate, cuius acceffus eft caufa caloris; nec recedit ficut in hyeme, cuius receffus, frigoris folet effe caufa.

Neque obftat quòd inter vernales morbos plurimi acutiffimi numerentur; quoniam id, ver ex natura fua non habet, cùm tempus fit faluberrimum, fed ex accidenti. Si enim corpus fanum inuenit, inculpatis humoribus prædi- tum, id in priftino ftatu conferuat; fi tamen corpus vitiofis humoribus eft onuftum, tunc præ calore commouens, & liquefaciens, grauiffimorum fæpe morborum eft caufa; in modum exercitationis, quæ licèt ex natura fua faluberrima fit, fi tamen intempeftiuè fiat, corpore malis fuccis repleto, quàm plurimis morbis præbet occafionem. Sic intelligendus eft obfcurus Hipp. contextus, *6. epid. fect. 7. text. 19.* ver tabidis effe noxium pronunciantis: Nam hæc fententia, de prima veris parte eft interpretanda, quæ tum ob inæqualitatem ab hyeme contractam, tum ob lentum calorem humores ex frigore præcedente, velut in latibulis concretos fundentem, tabidis valde eft aduerfa, quoniam pectoris humores liquefacit, & extenuat, vt firmat Haly *5. theoric. cap. 4.*

DVBIVM XXIV.

Num autumno fiat pulfus vehementiffimus, vt voluit Galenus. Contra Vallefium, Coftæum, & Mercatum, Medicos eximios.

Sed etiam autumno.] Miror Gal. pluribus in locis, autumnum, tanquam tempus præcautoriis vacuationibus aptiffimum, laudantem, quum eius malitiam vbique ipfe patefaciat. Nam eius inæqualitatem oftendunt plurima. In eo enim modò calor, modò frigus vigent, à quibus contrariis motibus, extra expanfo, & intus reuocato calore, naturam fummè imbecillitari fatetur Gal. *3. aph. 4. & 2. de* E *cauf. pulf. 14.* quibus locis inæqualitatem valdè effe naturæ noftræ aduerfam, & contrariam pronunciat. Infuper hoc tempore maxima fit in actiuis qualitatibus mutatio, vnde grauiffimi morbi oriri folent. Sanguis quo facultates recreātur & gaudent, imminuitur, cùm fit tempus vitæ principiis, fua frigida ficca qualitate, omnino aduerfum & repugnās, de cuius malitia fat plura congeffere Celfus *lib. 1. cap. 1.* & Thomas à Veiga *l. 1. febr. com. cap. 4.* qui ad omnes lethales morbos, immò ad peftem, tempus effe paratiffimum cæterorum diligentiffimè comprobarunt, quia eft tempus intemperatum, & illius intemperamentum varium, *1. de temp. cap. 4.* & Auic. *1. 1. doct. 2. cap. 3.* vnde in illo eueniunt morbi periculofi, inconftantes, mali moris, & difficilis eradicationis, ex Hipp. *2. epid. fect. 1. parum poft principium;* & Balduinus Ronffeus *in cit. Cornel. cap.* explicat,

&

& confirmat. Dic. Autumnale tempus præcautioni morborum non esse absolutè accommodatum: quoniam si morbus non vrget, ad commodius vernum tempus differenda curatio est. Si verò Gal. huic operi vt idoneum admisit, causa fuit, quòd in eo nec frigus sit intensum, nec calor tantus vrgeat, vt operationes lædere possit.

Sed si autumnus, tempus est inæquale, & insaluberrimum. Ex Hipp. & Gal. 3. *aph.* 9. & *alibi sæpè*, & sequitur æstatem, ob quam vires sunt debiles, & instrumentum inobediens, cur 3. *de caus. puls. cap.* 5. Gal. affirmat, medio autumno pulsus esse maximos, & vehementissimos, quemadmodum medio vere? cuius auctoris sententiam multiplicibus telis oppugnant plurimi, commoti iis quæ de autumni malitia *suprà* retulimus. Auer. enim *lib.* 4. *collig.* 20. §. *Et qui opinantur, quod pulsus autumni est similis pulsui veris, in fortitudine, frequentia, aut temperie, peritus errant, propterea quia in illo tempore virtutes sunt diminutæ propter paucum calorem spirituum: imò isto tempore est quasi similis senum virtuti, quia istud tempus, tempori senectutis assimilatur, &c.* Et Vallesius 3. *controu.* 14. & *lib. de pulsib. cap.* 19. Gal. hominem sanè acutissimum, & in pulsuum doctrina admirandum cauillari, & conuitiis accusare, ac lacessere non desistit. Sed immeritò: nam eius rationes contra Galenum facillimè solui possunt: nam eæ solùm probant pulsum autumni non esse ita vehementem, sicut pulsus veris; neque enim Galenus fecit collationem ad reliqua tempora, sed simpliciter loquitur. Ioánes Costæus, & Paul. Mongius, doctissimi Auic. interpretes, *in com. cap.* 9. *fen.* 2. 1. *doct.* 3. loca proponunt; Sed ad tantam antinomiam, suam adiicere expositionem veriti, eam intactam hoc pacto reliquerunt.

Lud. Mercat. *lib.* 2. *de caus. puls. tract.* 3. *c.* 19. affirmat Gal. non fuisse loquutum absolutè, sed cóparatione ad reliquas partes autumni. In quo ipse etiam venit reprehendédus: nã quo magis autumnus accedit ad hyemem, magis participat de hyeme, ac proinde maius robur erit in fine, quàm in principio. Scio quid (frustra tamen) ratiocinentur Gentilis, & Iacobus de Forlinio *supra cit. cap. Auic.* Dicerem ego, solùm velle Gal. in celeritate, & crebritate esse autumno moderatos pulsus, non verò in vehementia; clarissimum quippe erat, hoc esse apertè falsum: hoc enim tempus non ita est calidum, aut frigidum, sicut cætera, & ex pugnantia temperamentorum fit moderatus pulsus, ex Gal. 3. *de præs. ex puls. c.* 4. Si verò hoc modo Gal. interpretari non placeat, quo pacto secum consentiat, & ab aliis defendi possit, qui eius sensum peruertunt, & impugnant, haud facilè intueor; si enim antiquorum dicta amicè non receperimus, damnabimus, ex ipso, 2. *de caus. sympt.* 5. Consule pro huius dubij solutione Ferdinandum Menam. *lib. de pulsib. ad tyrones, cap.* 12. Cuius, sicut & Vallesij, rationes explosimus *lib.* 5. *in com. Histor.* 27. *quæst.* 41.

HISTORIA XL. GALENI, De Melancholia ex amore.

Ex amore admirabilis insania inducta, casúque cognita.

Vocatus vt inuiserem fœminam noctu vigilantem, & ex vna iacendi figura in aliam crebrò se transferentem. Vt ipsam sine febri reperi, percontatus sum, quæcunque sigillatim illi contigisse poterant, ob quæ vigilias euenire scimus: illa autem vix, & interdum nihil respondebat, proinde atque frustrà se interrogari significaret: demum auersa, stragulis adductis, se totam operuit, & quodam paruo velo supra caput adducto, in morem eorum qui dormire volunt, cubare cœpit. Id videns discessi, duorum alterum mecum ipse colligens, vel atræ bilis vitio mulierem animi deiectioné pati, vel rei quam fateri nollet, mœstitia laborare: quamobrem postero die cuncta diligétiùs obseruare proposui; cùm itaque accessissem, ex ancilla quæ ipsi assistebat comperi, fieri non posse, vt tunc ægram dominam inuiserem: abij igitur, & deinde rediens, vt idem denuò comperi, tertiò reuersus sum, & solus cum ancilla variis de rebus colloquutus, apertè mœstitia quadã laborare dominã, cognoui: quã casu postea reperi, opinor quomodo Erasistrato quoque obtigit. Nam quum priùs nouerem, nulla corporis parte mulieré affirctari, verùm animi molestia tantùm quapiam perturbari, contigit, vt quo tempore fœminam inuiserem, istud ipsum quod esse suspicabar, mihi confirmaretur: Nam quidam è theatro quum venisset, & narrasset se Pyladem saltantem conspexisse, statim mulieris vultus, & faciei color immutatus est; quod cùm viderem, brachio manum statim admoui, subitóque pulsum variis modis agitatum inueni; id quod animi perturbati indicium est: talem enim pulsum, & qui de aliqua re certãt, habere solent. Quocirca sequenti die cuipiam ex his qui me sequebantur præcepi, vt cùm ad mulierem venissem, me parum post subsequeretur, nũciarétque Morphum eo die saltasse, quod cùm fecisset, nullam in pulsu mutationé obseruaui: Sequenti die quũ iussissem, vt idem annunciaret Histrioné, qui ex tribus reliquus erat, saltasse, similiter pulsus non se mutauit. Quarto die quum ad multam noctem de industria expectassem, vbi renunciatũ esset Pyladem saltasse, diligenter annotaui pulsum variis modis subsultasse. Atque ita mulierem Pyladis amore captã deprehendi, &c. Galen. in lib. de præcognit ad Posthú. cap. 6. *Aræteus* lib. 1. de caus. & signis diuturnor. morbor. cap. 5.

PARAPHRASIS.

Sagacissimo ingenio, mirabilique prudentia est descripta Historia hæc. Qua, miro artificio fœminam hanc amore captam inuenisse narrat, eámque, vt vidisti, festiuissimè delineat. Si de amore, mirabili in hominum animis affectu, quidquã scribere tentarem, priùs animus deficiet, quàm eius fascinum, & illaqueationes varias ad viuum depingere possim. Præsertim quum eius multiplicia blandimenta, irritamenta inaudita, amoris vulgaris in insanum conuersionem, signa, præsagia, & curationem inter tantos graphicè explicauerint Plot. *Æneid.* 3. *lib.* 5. *cap.* 4. *de amore.* Plato *in conuiuio de amore, & in Phædro*, & eius nunquam satis laudatus interpres Ficinus *in com. ad conuiuium.* Lucret. Medicus & Poëta celeberrimus *lib.* 4. *de natur. rer.* Virgil. *lib.* 4. *Æneid.* fascinatæ Didonis ab amore modum explicans. Ouid. elegantis. *lib.* 1. *de art. amand.* Repetunt Auic. *l.* 3. *tract.* 4. *cap.* 23. Haly 9. *theoric. cap.* 5. Alzaharauius *lib. pract. sect.* 2. *cap.* 17. Paul. *lib.* 3. *cap.* 17. Nicolus *serm.* 3. *tract.* 11. *sum.* 5. *cap.* 9. Leonus Lunens. *lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 11. Langius *lib.* 1. *epist.* 24. Forest. *lib.* 10. *obseruat.* 29. & 30. & Carretius *cap.* 4. *ad libros Gal. de loc. affect. disput.* 14. satis ingenuè explicuit.

Ex quibus tibi clarissimè fiet manifestũ, quæ sæuissimi huius pathematis signa sint, quis pulsus, quem amatorium vulgo appellát, ex Gal. 1. *prog.* 8. Huius amantis mulieris verba faciens, eum inæqualem, & inordinatum esse asseuerat, quoniam secundùm diuersimodos, variósque affectus, quos amor inducit in conspectu rei amatæ, aut facta illius commemoratione, virtus, nullo seruato ordine, solet defatigari, aut perturbari. Disces etiam quis sit amantium in vultu, & facie color; nam qui amore initiante opprimuntur, colorem ad rubrum mutatum habere, ex eo facilè colligere possumus, quòd dictæ mulieris pulsus tales effectos esse, ille dixerit, quales in certantibus contingunt: hi verò ob excandescentiam, quæ necessariò certamen sequitur, erubescunt manifestè, ebullientibus præ motu & calore, ad partes externas, sanguine & spiritu. Si verò amor hic diutiùs infestat, ac torquet, cùm sit res plena timoris, & ægri melancholica tristitia contabescant, ac dissoluantur, nulli dubium est, quin reuocato calore, palleat omnis amans; quum color hic, amanti, vigiliis, nimio studio, curis, anxietudinéque confecto, & veluti exangui sit familiaris. Notes tamen per transennam Gal. hic vultus, & faciei colorem immutatum fuisse asserentem, licèt nulla inter faciem, & vultum videatur adesse differentia. Nam sumitur interim facies, pro sola ea parte capitis, quæ sub tota fronte est, auribus, oculis, naso, & ore, ad mentum vsque circunscripta, à superciliis incipiens, auctore Gal. *lib. introduct. cap.* 10. Vultus verò sumitur ab Hipp. *lib.* 1. *prog.* 5. pro

pro tota anteriori capitis parte, comprehendens etiam frontem, supercilia, & tempora; quæ omnia in hac muliere,audito Pyladis nomine, colorem mutasse, & Galenus animaduertit.

Sed quoniam ex huius occulti amoris cognitione, maxima sequitur vtilitas, citiùs enim, faciliùs, & iucundiùs ægrotantes sanitatem consequuntur, quos morbi causa à Medicis non rectè cognita, & ab eis præ timore, pudore, aut verecundia celata, ac simulata, peiorem indies conditionem acquirere, prorsus est necesse; idcircò, quomodo Erasistratus veterum Medicorum nobilissimus, (ita enim eum appellat Macrobius *lib.vlt.Saturnal.*15.)ex cuius solertia edoctus Galen.fœminam hanc amore laborare cognouit, deprehenderit morbum Antiochi, ex amore Stratonices nouercæ prodeuntem, operæ pretium erit explicare. Quam historiam vtpote iucundiorem miro, nouóque modo adinuentam in hunc locum subtexere statui, licèt eam graphicè, & luculenter depingant Plutarch. *in Demetrio*;& Valer.Maxim.*lib.5.cap.* 7. Appianus *in Syrio*, Lucianus *in lib.de Syria Dea*, & meminit Gal. *Prog.com.7.&.*10. *lib.cit.*

Igitur cùm Antiochus ipsius nouercæ, quam Seleucus pater ei superinduxerat, infando amore corriperetur, non immemor quàm improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione contegebat: At inualescente magis, magísque amore, diuersi affectus iisdem visceribus, ac medullis inclusi, videlicet summa cupiditas, ac maxima verecundia, ad vltimam tabem corpus eius redegerunt, vt iam esset moribundo similis. At verò Erasistratus solus inter pleró sque Medicos, quos Seleucus pater magnis propositis præmiis ad curandum filium conuocauerat, percipere potuit, hanc, animi amore ardentis non malè affecti corporis,ægritudinem esse: Nam cùm iuxta adolescentem grauiter laborantem sederet, & curiosiùs illius vultum, & totius corporis gestum obseruaret; tandem cognouit ad introitum Stratonices, tantam repentè perturbationem Antiochum occupare, vt defectum vocis, ruborem vultus, subsultum oculorum,sudores acutos, motum incredibilem venæ, cunctáque alia: quæ à Sappho de amatoribus referuntur, intueri in adolescente liceret;Statímque post hæc, dum videlicet Stratonice discederet, deficiente pedetentim sensu, ingens pallor toto corpore diffundebatur, fiebàtque anhelitus liberior; ex quibus deprehendit nullius amore, quàm Stratonices captum esse Antiochum. Cui morbo vt mederetur, hac arte vsum ferunt: vt Seleuco patri diceret, illum nouo morbo implicitum, videlicet nimio amoris incendio, quo nisi expleretur sanari non posse, at eius quidem mulieris amore correptum, quam consequi minimè posset.Stupefactus Seleucus, Cur, inquit, si huius ægritudinis amor causa est, languenti filio opitulari non possumus! ingenium nobis, an facultates desunt? quænam quæso, tanta cupiditas, aut qualis amor adolescentem corripuit, qui omnes nobis rationes deliberandi excludat? At verò Erasistratus, meam, inquit, vxorem ardet adolescens, tunc Rex multis eum lacrymis, & precibus, mirísque pollicitationibus rogat Erasistratum, vt illam in coniugium daret filio, cui tantum regnum debetur: cui respondens Erasistratus, hoc facilè tu pater nobis enarras, verùm fortè aliter sentias, si Stratonicen tuam amaret Antiochus. O vtinam,aut Dij, aut homines facultatem darent, vt hunc amorem permutare meo arbitrio possem! Deos enim testor, quòd si ea quæ charissima sunt, in vnum conferantur, omnia libenter adiicerem pro tuenda vnius Antiochi vita. Hæc vehementi affectu, multísque lacrymis dicente Seleuco, Erasistratus non ampliùs cunctandum ratus, prehensa dextera, nihil esse dixit,cur Erasistrato ampliùs indigeret: Non enim coniugem suam, sed Stratonicen, filium deperire, & quemadmodum id deprehendisset, declarauit: qua re cognita Seleucus charissimam sibi coniugem filio cedere non dubitauit, quod in amorem incidisset, fortunæ acceptum referens:quòd vsque ad mortem dissimulasset, ipsius pudori imputans.

Ex quo exemplo constat, quàm dirum fit hoc amoris pathema: ex quo quosdam in furorem adactos, alios verò sibiipsis manum consciuisse pluries obseruatum est. Narrat Matthias Cornax *lib.* 1. *consult.Med.cap.*3. adolescentem, adamatæ suæ assidentem,vena secundùm tempora sua sponte disrupta, sanguinis profluuium, passum. Quod rarum amoris signum ex ebulliente sanguine, & feruido spiritu concitatum, suis oculis conspexisse refert idem Auctor. Quo loco aliam amoris vi puellam occubuisse commemorat, & firmat Petrus Crinitus *lib.*3.*de honest.disciplin.cap.*9 & binarum fœminarum recordatur Amat.*cent.*3.*curat.*56. & *centur.*5.*curat.* 84. quæ ex amore vitam cum morte commutarunt. Quod Antonius Bonfinius *lib.* 3.*Vngaricar. rerum,decad.*3.memorabili duorum amantium exemplo illustrauit. Si verò plura exempla legere cupis, eorum qui sibi amoris causa manus intulerunt,adi Iou. Pontan.*lib.de fortit.*1.*cap.*29.& Stobæum.*serm.*62.

Huius atrocissimi, & miserabilis morbi illicò aggredienda curatio est, quem cùm terribilia symptomata comitentur,nempe curæ, insomnia, ærumnæ, error,terror, fuga, ineptia, stultitia,temeritas, inconstantia,immoderatia, petulantia, cupiditas, maleuolentia,& virium debilitas summa; exhaustis enim his corpus exangue pallet, oculi intra supercilia conduntur, cibum stomachus fastidit, pulmo longo suspirio ex imo pectore ingemiscit, mens vacillat, cor languet, & tandem corpus contabescens vitali spiritu orbatur. Quare protinus amori est reluctandum: Nam,vt Ouidius dicebat,*lib.*1.*de remed.amor.* & *lib.epistol.* 16.mora dat vires,quum parua recens flamma,pauxilla aqua illicò extingui possit.

Huius clandestini, Herculeique morbi pharmaca varij varia assignant; Alij otium, vt Veneris fomitem, dissuadent, & nouis amoribus, ac honestis aliò traducere curis præcipiunt: quod Lucret. *lib.* 4. *in fin.* suadet, dum ait.

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris,
Abstertere sibi, atque aliò conuertere mentem.

Rasis *lib.diuisionum*, remedia amoris, vt naturæ aduersa, non probat. Quod verò plus optandum est, vt si fieri possit, amore insanus, eius quam exarserat, coniunctione curetur. Extat celebris Historia Aretæi *lib.* 1. *de caus.& sig.morb.diuturn.cap.*5.quam idcirco inexplicatam reliqui, quoniam superioribus similis est.Sic enim ait. *Fama est quempiam insanabiliter se habentem, cum puellam deperiret, Medicis nihil proficientibus, ab amore fuisse sanatum; Ego verò suspicor eum ab initio in puellam exarsisse, inde tristem & languenti animo, quòd ea non potiretur euasisse,suisque popularibus melancholicum visum esse: At iste vbi puellæ amatæ se coniunxit,mœstitia recessit,& animi languor discussus est & mens ab amore medico prorsus sanata est.*

Si tamen fieri non possit, vt amore inescatus desiderio aliquando fruatur, tunc apto congruentique auxilio est medicandus, cuius medelam luculenter delineatam, & graphicè descriptam legat qui velit, apud doctissimum Valleriol. *lib.* 2. *obseruat.* 7. qui de hoc argumento inter omnes eloquentissimè disputauit. Quæ autem insani amoris sint signa, quanta eius vis in ret us, quæ ad vitandum remedia parata, explicant vbertim, luculenter, & ingeniosè, ex alienis omniscius Bisciola,*tom.* 2. *horar. succesiuar.lib.*3.*cap.*1.Tiraquellus *de legibus connub.lib.*15. *num.*36.& *lege* 1.*gloss.*2.*part.*2.*n.*1.Leo Hebræus *dialog.*3. *de amore, in princ.*Aristænetus *lib.*2. *de amore, epist.*1. Anacreo, Musæus *in Leandro*, Theocritus,qui de Amore insano eleganter conscripserunt.Ex nostris clarissimus Paulus Zacchias,Medicinæ Phœnix, *lib.* 2. *quæst. medicolegal. tit.*1.*quæst.*10.

HISTORIA XLI. AETII,
De Catalepsi.

Catalepticus hæmorrhagia copiosa sanatur.

Q*Vandoque etiam ob sanguinis multitudinem confertim caput occupantis, & ipsum superimplentis, fit hæc affectio:*

affectio: quemadmodum vidimus in adolescente quodam multo sanguine referto, qui cùm triduum exegisset, neque claudens palpebras, neque ad vehementes vociferationes transmouens oculos, neque respondens, quarta die sanguinis eruptione larga per nares facta, ab omnibus molestiis confestim liberatus est, &c. Aetius tetrab. 2. serm. 2. cap. 4.

PARAPHRASIS.

Catalepsis affectus est, in quo vniuersum corpus cogitur, & stipatur, sensúque ac motu priuatur, reseratísque oculis, & inconnientibus, in eadem æger permanet figura, qua fuit correptus. Cuius varia sunt apud Medicos Galeno antiquiores nomina, vt notauit Cælius *lib. 2. c. 10.* dicens. *Vicina, atque similis Lethargiæ passio est, quam Græci catalepsin appellant, nos apprehensionem, vel oppressionem vocamus*, & Diocles *lib. sententiar.* aphoniam appellat. Praxagor. *lib. peregrin. passion.* catochen vocauit. Veteres hanc passionem non ignorarunt, sed facilè, sicuti etiam nunc plurimi, Lethargiam esse censuerunt. Alij hos sequuti, pauci quidem Asclepiadis sectatores hanc passionem à Lethargo separarunt.

Rursus synonyma videntur esse catochus, & catalepsis, quum iisdem nominibus eadem affectio significetur, quicquid contrà, falsò tamen opinentur Amat. 2. *cent.* 15. & Langius 1. *epistol.* 25. exploſi iam à Gal. *lib. de pulsib. ad tyr.* 8. & 4. *de caus. puls.* 16. & 3. *de loc.* 4. & 4. *eiusd.* 3. & Paul. *lib. 3. cap.* 10. Quod si aliquando Gal. vocem catochi ad alios affectus videtur accommodare, id propterea fit, quòd veteres Medici huiusmodi vocis proprietatē non ita exactè seruarunt, vt notat Montalt, *tract.* 14. *de cereb. affect. c.* 1.

Cuius morbi causa, licèt à Fernel. 5. *patholog.* 2. statuatur pituita cum bili flaua permixta, quum in cerebro simul immoderatiùs exuperant, tamen hoc dogma potiùs irridendum, quàm confutandum esse docet passim Gal. Nomine enim, & causis confundit catalepsim cum vigilante sopore, quem ex bile & pituita nasci Galen. asseuerat, sicut catalepsim ex frigida, & sicca cerebri intemperie. 2. *aph.* 3. Quæ vel simplex est, ab externis potissimum causis contracta, vel ex fæce sanguinis (succum melancholicum vocant) ortum ducit, vt inter omnes notat Alexand. Massar. *lib. 1. de morb. intern.* 15. Hócque modo intelligo Aëtium, qui iuuenem hoc morbo detentum sanguinis è naribus eruptione larga liberatum fuisse refert. Quo pacto vel de illegitima catalepsi est intelligendus, vt probant Altimarus *lib. de cur. hum. corp. mal. cap.* 4. Ludou. Mercat. *lib. 1. de morb. intern. cap.* 12. Mercurial. *lib. 1. de capit. affect. cap.* 8. vel dicendum, Aëtium eam habuisse sententiam, vt fiat quandoque catalepsis à sanguine: sed magis ab humore melancholico.

Et quamuis sanguis sit calidus & humidus, & tensionem efficere non possit: tamen replendo sua copia, & subitò caput occupando, hanc affectionem efficere valet. Sicut & alios committere affectus soporosos, tenet Gal. 3. *de temp.* 5. firmantque Iacotius *com. ad aph. 7. lib. 2. Coac.* Hip. & Scholiogr. *ad c. 9. lib. 1. de morb. intern.* qui catochū à sanguine crasso concretóque, maiores venas, à posteriore capite ad synciput rectà decurrentes, occupante oriri, per anatomen deprehendisse gloriantur. Licèt à flatu, (raro tamen) prout notat Erast. *part. 4. disputat. aduers. Paracels.* à vermibus, ex Benedict. *lib. 1. de curand. morb.* 26. & à pituita multo cum sanguine permixta concitari queat, vt inter omnes narrat Dodonæus *obseruat. medic. c.* 4. Si de huius morbi causa cōtradictiones serias scire affectas, vide Petrum Garciam, Carrerium *disput.* 12. *ad lib. Gal. de loc affect. c.* 4.

HISTORIA XLII. GALENI, De Catalepsi.

Catalepsis ex nimio studio suborte, historia.

Quidam etiam ex nostris condiscipulis, cùm assiduo disciplinarum studiose fatigaretur, malo hoc correptus est. Iacebat enim velut lignum prorsus inflexus, rigidúsque, atque extensus, videbatúrque oculis apertis nos ita intueri, vt ne conniueret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoque tempore eodem, quæ loqueretur audisse se dixit, quanquam non euidēter, claréque. Nonnulla item & memoria tenens referebat, præsentésque omnes sese conspexisse dixit, ita vt quorundam actiones recordatus exponeret, sed neque loqui potuisse, neque membrum vllum mouere, &c. Galenus lib. 1. Prorrhet. sect. 2. com. 56.

PARAPHRASIS.

Studiosos, & literatos plurimis tentari ægritudinibus res est manifesta, probatque Platonicorum Princeps Marsil. Ficinus *lib. 1. de studios. sanit. tuend. cap.* 1. & 7. Nam studia assidua, dissipatis spiritibus, & exoluto calore innato, partes omnes, præsertim naturales, in quarum robore perfectæ nutricationis symmetria consistit, prosternunt, & labefactant: quare ventriculi calore diminuto, & hepatis calore adaucto, & exiccato, si accedat cerebri ab studio, & vigiliis debilitati ad recipiendum promptitudo, non solùm hic, sed innumeri repullulant huius partis diri, exitialésque affectus. Galeni ergo condiscipulus, ob studij labores multos, cerebro ob agitationem mentis vehementer exiccato, humilitate primigenia magna ex parte consumpta, debilitatis coctionis officinis, quum natura in contemplatione, cerebro, cordique prorsus intenta, stomachum hepárque destituat, sanguine densato, redditóque sic crasso & nigro, subtilibus, clarioribúsque sanguinis partibus penè absumptis, facto spiritu atro, frigido & melancholico, & aceruatis ob has causas, pluribus terrestribus excrementis, in morbum incidit rarum, & periculosum, quem catochum, seu catalepsim vulgus Medicorum vocare consueuit. Multa humoris crudi, & melancholici ad cerebrum imbecille transmissa portione, atque eius posteriorem partem præcipuè occupante, ex Gal. 4. *de loc. cap.* 2.

Deinde communicata neruis ibi existentibus læsione, totius corporis rigiditas euenit, maximè quū hæc posterior cerebri pars (cerebellum dictum) inter reliquas cerebri partes densissima, sit, & durissima, duabus membranis circumsepta, faciliùs possit exiccari: neruorúmque principio vnà læso, vniuersum illicò corpus rigescit, & gelatur, & in eo statu permanet, in quo fuit correptum, auctore Paul. *lib. 3. cap.* 10. Quem graphice depingit Fernel 6. *Pathol.* 2. dum sic ait, *Vnus dum literis, & chartis sedulò inuigilat, repentè catalepsi perculsus, ita quidem obriguit vt sedens, calamúmque digitis premens, oculis in libros defixis putaretur in eorum studia incumbere, donec vocatus, & impulsus, deprehensus est omni sensu, motúque carere.* Amat. 2. *cent.* 14. Iacot. *com. ad aph. 7. lib. 2. Coac. Hipp.* Ioan. VViorus *lib. 5. de præstig. dæmon. cap.* 35. Salius *ad cap. 4. pract. Altom.* Adamus Lonicer. *in explicat. morb. c. de congelat.* Hol. *lib. 5. Coac. Hip. ad aph.* 13. varias, & horribiles hoc morbo correptorum formas proponunt.

Riguit ergo huius ægri corpus totum tanquam gelu, quoniam facultas motrix læsa erat, quum morbi huius essentia in hoc consistat, quòd sit symptoma in genere noxæ functionum principum facultatum, vt firmat Gal. *lib. de dif. symp. cap.* 3. & sit velut paralysis quædam, seu resolutio imaginatricis facultatis; nam si catochi causa potentior sit, tota auferetur imaginationis actio; si imbecillior, perturbatur illa tantum. Licèt reliquę quodammodò facultates animę vitientur, illæsa respiratione, vt in Caro, auctore Gal. 4. *de loc. cit.*

Sed inquisitione dignum est, cur hic audiret, præteritorum recordaretur, præsentes conspiceret, & quorundam actiones recordatus exponeret, si cataleptici ex Gal. Paul. & Aët. sententia, altissimo, & inexpugnabili sunt detenti sopore, voce ac sensu priuantur, & inaudientes minimè respondent, neque alio sensorio quicquam agunt: quin ob frigidum & siccum humorem, posticam cerebri partem irrigantem, memoriam abolitam habent, cuius functiones in posteriore cerebri ventre fiunt, ex Gal. *lib. 4. de loc. cit.* Dic. Hoc vitium ex Gal. *lib. 1. de symp. caus.* 7. non semper

ſemper cerebro affecto per eſſentiam contingere, ſed ali- A quando per conſenſum ab aliqua corporis parte, vtpote ventriculo, concitati, communicata noxa cerebro mediis neruis. Hoc aliquando remitti, aliquando intendi res eſt aperta; quod fit vt tempore intermedio, noxa non ita cerebro communicata, ſed magna ex parte ceſſante, ſenſitiuæ, & animales potentiæ leue nocumentum reciperent, & ſic omnia, quæ agerentur, audierit, & viderit, eàque ſoluto morbo recitarit. De cuius affectus curatione videndi Dodon. *obſeruat.medic.cap.4.*& *in annot. ad c.* 46. *Benineny.*Euſtach.Rud.*lib.*1.*prax.*8.Foreſt.*lib.*10.*obſeruat.* 42. Rondelet.*lib.de curand.morb.*20.Ioan.Hieronym.Puluerinus *art. med. cap.* 9. & ex veterum mente ſelecta præſidia exarauit Vidus Vidius *lib.*2.*de curat.memb.cap.*17.

B

HISTORIA XLIII. GALENI, De Memoria amiſſa.

Memoria amiſſa ex inedia, labore, ac vigiliis, humectantibus præſidiis reſtituta.

E Quidem noui quendam,qui ob laborẽ in ſtudiis atque vigilias,memoriam penè amiſerat, læſa etiam ratione. Item agricolam, qui ob labores, quos vites colendo ſubierat, ac tenuem victum, eodem modo affectus eſt. Atque ij, certum eſt, quod exiccantibus,calorificiſque omnino lædebantur:madefacientia verò,quæ calefaciendi vim habent,haud mediocri ipſis erant præſidio, &c. Galen. lib. 3. de loc. affect. cap. 5. prope initium.

C

PARAPHRASIS.

POſſe lædi memoriam, læſa vel illæſa ratione, illis dubium non eſt, qui potentias rectrices ſedibus eſſe diſtinctas neceſſariò ſtatuunt. Quidquid ex hoc argumento non concludi, facultates principes, varias in cerebro ſedes obtinere, contrarij arbitrentur, ſed quòd vna ſit altera vegetior, vel imbecillior, & irruenti cauſæ magis aut minùs reſiſtere poſſit. Vtcunque tamen ſit, (quod à peritiſſimis iuniorum citatis *in com. hiſt.* 12. *ſup. cit.* ad nauſeam vſque eſt controuerſum) apud omnes conſtat memoriam tunc amiſſam dici, quum quiſpiam omnium eorum, quæ priùs nouerat fuerit oblitus, ipſa verò affectio, eſt ſymptoma in genere noxæ functionum animalium principum, in qua memorandi facultas omnino abolita eſt; hæc enim ſtoliditati, ac rationis amiſſioni ſimilia parit ſymptomata, quòd virtutes rectrices non habeant copiam ſpecierum, quibus actus ſibi commiſſos exequi poſſint; quia nullæ adſeruantur in memoria, & ob id non iudicant, quia adhuc præſentia obiecta non agnoſcunt, vel debiliter de eis iudicant: quo fit, vt ſtolidi videantur, & infantibus ſimiles, non autem delira loquentes.

D

Oriri autem hoc vitium præcipuè à frigida intemperie, præſens hiſtoria manifeſtè demonſtrat. Huic nonnunquam humidam, aliquando ſiccam aſſociari, ex curatione hic à Gal. propoſita ſatis liquet. Licèt enim in vigore, ex magnis laboribus, atque exercitiis memoriam fuiſſe amiſſam referat: Et Hipp. *lib.* 7. *epid. text.* 82. AndrLophalum ex biliosa admodum affectione, ignorantia per multos annos fuiſſe correptum aſſeueret, non ob id amiſſæ memoriæ iacturam ab intemperantia calida oriri aſſerendum eſt: Nam ingentes animi, corporiſque labores, indefeſſa ſtudia, aſſiduæ vigiliæ, quibus calefaciendi vis ineſt nimia, hoc per accidens efficiunt; conſumptis, & diſſipatis ſpiritibus, qui huic operi erãt ex vſu, & reſoluto humido primigenio, natiuum calidum refrigeratur, ac marceſcit. Addiderim memoriæ abolitionem non niſi à cauſa in operando efficaci oriri poſſe, qualis eſt caliditas, aut frigiditas; Illa quum nullam actionem tollat, aut minuat, quin potiùs deprauet; hæc actiones primò minuat, tandem adaucta aboleat; ab hac recordatricis potentiæ omnimodam abolitionem ſemper fieri, dicendum eſt. Nam calor adauctus idolorum perturbationem parit; immodicum verò frigus, nulli functioni proficuum, eorum extinctionem, & interitum: id quod animalia quæ præ frigore latitare coguntur, haud obſcurè declarant; perinde enim ac ſi mortua eſſent, hyeme ob frigoris vim manent. Neque ob hæc opineris ineptè calida in propoſita hiſtoria reprobaſſe Gal. Nam ea non repudiat, niſi quando cum medicamentis ſiccis ſunt permixta, quoniam tenui nimis victu maceratum corpus, & vigiliis, laboribus, ſtudiíſque exhauſtum, ampliùs reſoluunt, exiccant, & adaucta ariditate ſunt in cauſa, quominùs idola facilem faciant impreſſionem.

Curatio, optimo roborantéque victu, calido & humido perficitur, quo exhibito, recreatíſque viribus, vegetior alacriórque anima redditur, & facultates munia ſua obire queunt. Cibi ſint ſucculenti, & euchymi, qui facilè nullóque negotio à calore ſuperentur: vinum ſit rubrum, maturum, dilutum: exercitia ſint moderata: prolixè dormiant, molliter cubent, æſtuaria vitent, tepentis aquæ balneis vtantur, iurulenta aſſumant, & quæ calidum & humidum ſanguinem gignendi vim habent: quorum ſyluam ex profeſſo citat Leuin. Lemn.2.*de complexionib.*4. *in fin.* Demum purgantia vitanda ſunt, & ea exhibenda cenſeo, quæ hecticis corporibus, exhauſtis & reſolutis proficua eſſe omnes norunt. Cætera pete ex Capiuac. *lib.*1.*prax.*13.Euſtach.*lib.*1.*de curand.morb.cap.*6.Vido Vidio *lib.* 2.*de curat. membrat. cap.*11. & aliis qui hoc argumentum latè diſputarunt.

HISTORIA XLIV. GALENI, De deperdita memoria.

Ex peſte ſæua, memoria amiſſa.

VIdimus enim quoſdam, qui & litteras, & artem omnino fuerant obliti,immò nec propria nomina meminerant:cuiuſmodi aliquid Athenis in peſte accidiſſe memorat Thucydides: quoſdam enim ex iis qui euaſerant, & ſeipſos, & ſuos ignorauiſſe,&c.Galenus lib. de diff. ſympt. cap. 3. in fin. & lib. 2. de cauſ. ſympt. cap. vlt.

PARAPHRASIS.

AB ægritudine ſæua non fieri euaſionem abſque contractione membri, rectiſſimè ab Auic. proditum eſt 1.4. *tract.* 2. *cap.* 2. Per morbum autem ſæuum, interpretes legunt febrem acutam interficientem, vt in correctiſſimis Coſtæi, & Mongij codicibus animaduerti ſolet, quæ peſtis eſt, morbus ſanè perniciosus, & plures quos corripit,interimens: de cuius vi dira, & efficacia,*lib.* 2. *in com.Hiſt.*89. & *lib.* 4. latiùs agemus: quam probat Gal. 3. *epid.ſect.* 3. *com.* 23. 24.& 25. vbi ſtatum peſtiferum deſcribens, ait, multis excidiſſe oſſa, neruos, & pedes, ob nimiam humoris putrefactionem ad eas partes delapſi; quare ægros, claudos, & mancos extitiſſe refert: & 3. *de vſu part.* 5. in vehementi quadam peſtilentia, multis pedes abſciſſos fuiſſe, & claudos, incedere ſine baculo non potuiſſe, aſſeuerat. Et Auenzoar *lib.* 3.*theiz.ir. tract.* 3. *cap.* 3. plurimis peſte correptis remanſiſſe colli diſlocationes affirmat. Quid plura? nonne vlcera à peſte derelicta ita praua, maleficaque ſunt, vt partes non tantùm humoris affluxu erodant,ſed mala, deleteriáque qualitate ipſas lancinent, & labefactent; quo fit, vt neque ſerpigo cohiberi, præterquàm membri abſciſſione poſſit? Quare genitalibus exectis, oculis excauatis, pedibus, manibúſque truncatis, vitam plures Thucydidis tempore redimebant, vt eruditiſſimè explicat Fabius Paulinus *in com. fol.*252.& Thom.Iordan.*tract.*2.*de peſt. Phænom.*diſertiſſimè expoſuit. Mirum enim eſſet recenſere mirabilia, quæ frequenter in hac truculenta lue euenire comperimus, quæ omnia in compendium redegit Schenkius variæ lectionis vir *lib.*6.*obſeruat.medic.tit.de peſte.*

E

Si

Si ergo hæc ita se habent, quid mirum, si ex pestiferis humoribus in cerebrum delapsis, suáque copia ipsum inter partes præcipuas debilissimum suffocantibus, & venenosa qualitate spiritus animales tenuissimos (quibus anima tanquam instrumento ad opera vtitur) extinguentibus, memoria deperdatur, omniumque rectricum facultatum, exterioiúmque sensuum ruina contingere possit? Vnde imaginatricis potentiæ affectiones miras, deliramenta varia, cæcitatem, surditatem & alia damna, in malignis pestiferísque febribus non rarò oriri conspicimus.

Nam præterquam quòd ex morbo quouis, dissipato calore innato exhaustis viribus, & sic potentiis debilitatis, & corpore frigidiore reddito, memoria lædi potest, vt probat Aëtius *tetrab.2.serm.2.c.23.*& illustrat exéplis Beniuen.*c.47.de abdit* ex peste vt à próptissima causa, extinctis spiritibus, hoc accidere est certissimum, quod Lucret. ex Thucydid.*lib.2.Hist.*confirmat.*in calce lib.6.*

Atque etiam quosdam cepere obliuia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere vt ipsi.

Quæ omnia optima victus ratione, roboratis viribus, & quandoque adhibitis præsidiis cessare solent, vt apposito exemplo confirmat Christoph. à Vega *lib.3.de art.medend. cap.10.*

HISTORIA XLV. HALYABBATIS,

De Paralysi.

Paralysis ex colico dolore contracta.

*Vidi nonnullos colicam patientes graué, & difficilis nocumenti, quorum vtrumque euulsum est genu, quorundam autem, & genu vnum, & ancha, &c. Halyabbas,*lib.9. theoric. cap.9.*Paulus* lib.3.cap.38. & 43.tit. de resolutione ob colicum dolorem contracta.

DVBIVM XXV.

Num paralysis ex colico dolore fieri posit.

PARAPHRASIS.

Fieri paralysim ex colico dolore testis est Paul. *loc. cit.* dum sic ait. *Nostra ætate colicus quidam dolor incrudust, ex quo præsertim superstites futuros, consummata artuũ motus priuatio comitabatur, tactus sensu, vt videbatur incolumi seruato, ceu critica quadam ex alto oborta transmutatione; vnde motus plerisque spatio temporis sponte rediit, &c.* Neque mirum est quòd humor existens circa intestina ad superas partes detrusus à natura, vel penetret originem neruorum, vel cerebrum occupet, & maximè spinalis medullæ partem inferiorem, à qua nerui crurum, & pedum oriuntur, vel ad artus expulsus, eorum resolutionem committat, vt notat Puluerin. *lib. art. Med. cap. 55.* Quis enim negare poterit, humorem noxium ab vna in aliam partem à natura posse transmitti, quum omnia omnibus consentiant? Vtrumque enim variis auctorum testimoniis confirmatum inuenio. Narrat Gentil. *in com. lib. 3. fen.16.tract.3. cap. 6. dub.9.*se vidisse paralysim ex duro, & effatu digno lienis tumore subortam, ad cuius exortum tumor ipse euanuit, corpore toto, fœda, nigráque scabie conspurcato, & huius melancholici humoris vacuatione, à paralysi, & scabie liberatum ægrum. Scribit Holler. *lib.1. de morb. in Schol. cap.41.* Sacerdotem quendam ex assiduo colico dolore in paralysim incidisse, cessantéque dolore remansisse paralysim annis aliquot. Affirmat Nicolus *serm.5.tract.8. cap. 40.*se vidisse transitum à colica in paralysim in Ioanne Lorino, qui colica correptus, & phlebotomatus per quendam, incurrit in paralysim, & mortuus est. Quod ipse etiam refert *serm. 3.tract.3.cap.6. de paralysi.* Viderunt etiam, Trincauel.*lib.3.de rat.curand. part.hum.corp.affect.cap.1.*Coiterus.*in lib.obseru. Chirur.& Anat.*Erast *part.4.disput.contra Paracels.*Iordan.*pag.51. de*

A *lue Morauiæ.*Andernac. *in com.Paul.lib. 3.cap.18.* Qui ex magno, diuturnóque colico cruciatu, artuum resolutionem se vidisse contestantur, quidquid lentam pituitam illuc migrare non posse, afferat Ludou. Mercat. *lib. 1. de morb. intern.cap.14.* Sed quàm falsum sit hoc dogma, ostédi ex Paulo potest *loco nuper citato*, ex colico dolore, crisi quadam, paralysim oriri confirmante. Quo pacto autem colicus dolor in paralysim, & è contra hic affectus in illum transmutetur, explicat ingenuè, Andreas Laurent.*l. 4. anatomic.quæst.c.20. quæst.8.* & notat Costæus *in Auic. 2.1. tract.1.c.2.*

Curabitur is affectus tam vniuersali, quàm particulari vacuatione, facta iis quæ crassos, lentósque humores educere sint nata, & tum discutere, roboraréque partem
B affectam queant; in quem vsum ampla ab omnibus passim describitur sylua fomentorum, vnguent. balneorum lauacrorum, sudationum, & aliorum nobilium medicamentorum: quorum materiam peculiarem si legere concupiscis, eam exaratam diligent ssimè inuenies apud Hofmannum *lib. 3. consil. Cratonis, & aliorum per Laurent. Scholtzium publicatorum pag.116 à consil.71. vsque 75.* Monauium *lib. 2. epistol.pag. 315.ad Ioannem Vveidnerũ ex sententia Cratonis.*Valleriol.*lib.1.obseru.3.* Theod. Collad.*lib.de pract. errorib.c.79.erre.3.*

HIST. XLVI. TRALLIANI,

De paralysi.

C
Paralysis frigidis medicamentis persanata.

Noui sanè ego quendam, resolutionem ex mœrore, multa sollicitudine, & inedia expertum: deinde sumpta hiera adeò læsum, vt totus ipse immobilis fieret, & propemodum interiret: nisi in contrarium mutatus fuisset; & humectantibus omnibus, tum potionibus tum cibis, & aliis quæ temperatum ipsum reddidissent, vsus fuisset: maximè verò balneis compluribus, vnctione ex hydrelæo: mutatione aëris temperati, & omni hilaritate. Etenim tristis erat, ad iram procliuis, à medicamento nimirum excitatus, & qui flauam bilem collegisset. Hac sanè ratione, si qualitas fuerit, præsertim intemperies calida, vitari debent cibi acriores: adhuc autem magis, quæ medicantem vim, purgantémque obtinent. Nam præter id quod nihil
D *inueniant, quod ex corpore euacuent, magis adhuc aliam intemperiem regenerant, &c. Trallianus*, lib. 1.cap. 16. rubric.6.

DVBIVM XXVI.

Num intemperies calida sicca posit esse immediata causa paralysis. Contra Mercurialem.

PARAPHRASIS.

E Rarum paralysis exemplum Trallianus describit, qui affectus licèt frequenter à frigida & humida, vel cum frigidorum humorum, ac crassorum copia, dimanet cerebri intemperie, alteram cerebri partem, aut particularem neruum occupante, vt concors est omnium Medicorum sententia; à calida tamen & sicca humores nimiùm exassante, & torrefaciente oriri quandoque, cum Tral. grauissimi auctores confirmant; sic enim obturata via à crasso præ calore humore, impeditur transitus spiritus animalis ad neruos, vnde paralysis.

Sed clarioris doctrinæ gratia, dubitandum num intemperies calida sicca per se possit esse immediata causa paralysis. Dico per se, quoniam nihil vetat, quominùs pars præ calore, & siccitate imbecillis, & defraudata natiuo calore, probè non concoquat, & generetur mucosus humor, qui paralysis est immediata causa. Deinde, quid obstat, quominùs calor pituitosum humorem attenuando, & dissoluendo eum multiplicet, ita vt neruos obstruat, & paralysim committat, aut nimiùm assando,

ipsos

ipsos induret & incrasset, vt obstruere possint? provt ex Tral. ostendit. Hol. *lib.* 1. *de morb. intern. cap.* 10. *in schol.*

Negantem partem sequitur Auic. 2. 3. *cap.* 2. dum sic ait. *Et videtur quidem, quod calidum non prohibet impressionem sensus in eis, dum non consequitur finem; quemadmodum vides in habentibus extenuationem, & hecticis; in ipsis enim cum caliditate eorum non destruitur motus ipsorum, & sensus ipsorum, & siccum propinquum est etiam iudicio ipsius, &c.* Cuius opinionis fuit etiam Ralius *lib.* 1. *contin. tract.* 2. *cap.* 1. Ex quibus colliges paralysim, quæ est priuatio sensus & motus, ab intemperie hac fieri non posse: & maximè quum laxitas (symptoma paralysis) ab ea excitari non possit, sed contractio laxitati contraria, à calida siccáque intemperie prognata.

Vidit istam controuersiam doctissimus Marcellus Donat. *lib.* 2. *de Med. hist. mirabil. cap.* 5. qui oppositam sententiam, pro huius historiæ confirmatione iudicat probabiliorem. Licèt enim Tral. ab hac intemperie, humores velde torrefaciente & assante, fieri paralysim confirmet, vnde inferri potest, quòd humores, & non intemperies, sint causa paralysis; tamen à simplici intemperie fieri posse in fine historiæ asseuerat manifestè, dicens vitanda esse medicamenta, quæ medicantem vim, purgantémque obtinent; nam præterquam quòd nihil inueniant in corpore vacuandum, ipsam intemperiem adaugent. Ex quo subit mirari doctissimum Mercurialem, qui *lib.* 1. *Prax. cap.* 20. Trall. intelligit, quasi solùm exassati humores paralysim committant, quod ex suprà dictis constat esse apertè falsum. Et eius opinionem præter Trall. dicta, redarguit Auenzo. *lib.* 1. *tract.* 10. *Theizir. cap.* 3. §. *Sed nos dicimus, quod possibile est priuationem sensus & motus fieri in corpore temperato, & etiam in illo cui caliditas modum exedit, &c.* Nam si paralysis fit densato neruo, & sic impedita virtutis communicatione, cur à siccitate condensante fieri non poterit? & Gal. 6. *de san. tu.* 11. ab exiccantibus medicamentis in gracili corpore adhibitis, factam fuisse leuem sensus & motus priuationem scribit.

Standum ergo est Trall. dictis, & argumenta contraria soluenda. Nam in hecticis, & aliis non reperitur siccitas ita intensa, vt fiat paralysis, quemadmodum nec fit conuulsio. Auic. verò à frigida & humida intemperie paralysim oriri pronuncians, secundum plurimum intelligendus est, ita vt ab hac frequentiùs, à calida & sicca rariùs, aliquando tamen fieri posse concedat. Neque laxitas, hoc est membri elongatio, est symptoma necessarium in paralysi, sed necesse est cauitatem obstrui, in qua secundùm naturam detinentur spiritus. A calida ergo, & sicca intemperie (licèt raro, vt notat Rondelet. *cap.* 23. *de curand. morb.*) oriri posse paralysim non imus inficias.

Quæ quum acciderit, calida tum medicamenta, tum alimenta sunt vitanda; nam calorem adaugent, & siccitatem acuunt. Præcipiendáque sunt balnea ex oleo & aqua parata, ex Gal. 2. *de antidot.* 7. in habitu squallenti, & sicco summoperè vtilia, ex Gal. 3. *de sanit. tuend. cap.* 4. & eleganter 2. *simpl.* 25. *Quoniam dulcium aquarum lauacra, humiditate sua instrumentorum corrigunt siccitatem, & caliditate modica, tenuem acrémque ex partiū debilitate suborium humorem digerunt: At si corporibus inhærere posset aqua, nec facilè deflueret, ipsa quidem per se sufficeret; atqui quum ea quæ foris circumfunditur, facilè defluat, atque in poros ingressa corporis, nullomodo adhæreat, idcircò miscetur oleum, maximèque iuuat, si quis ex vtroque diutiùs fricetur.*

Demum instituenda curatio est humidis, quorum amplam syluam plerique proponunt, curationem conuulsionis ex inanitione describentes.

Lege Rod. à Fons. *lib.* 1. *cons.* 17. *de paral.*

***

HISTORIA XLVII. AVENZOAR. De Paralysi.

Paralysi ex vehementi frigore contracta, calida vnctione persanata.

ET mihi iam accidit, id quod dicam tibi, scilicet quòd eundo præcepto Regis cum frigore vehementi, & forti pluuia, & vento, qui quidē ventus mihi adueniebat à parte sinistra, pede meo ex illa parte existente discooperto, durante illa tempestate sic per totum diem, cecidit mihi calceus de pede, & non potui ipsum intus reducere, ex eo quòd non poteram mouere coxam; quare alius mihi posuit ipsum in pede; & iterum cecidit, & reiteratus fuit mihi; & tertiò iterum cecidit, & mihi ab alio impositus fuit: eo quòd minimè coxam, & crus mouere poteram, & tunc cognoui quòd à pede, crure, & coxa priuatus erat sensus, & cùm veni ad patrem meum, non potui ire, sed ductus fui ab aliis. Quare vnctus fui coxa, & spondylibus inferioribus cum oleo illo, quod apportaueram causa illius infirmi propter quem veneram, qui quidem erat paralyticus, & in quo priuatus erat sensus, & motus, & in illo oleo erat Balsamum, & feci mihi aerem rectificari cum forti igne, & magno, & adueniente die fui liberatus, &c, Auenzoar. lib. 1. Theïzir. tract. 10. cap. 7.

PARAPHRASIS.

NVllus est morbus, de cuius essentia, causis, & signis auctores celebriorem faciant commemorationem, quàm paralysis. Apud quos constat præ frigore vehementi auferri sensum, & modum, (paralysim vocat Gal. 3. *de loc. affect.* 10. & 1. *de caus. simpl.* 5. *in fin.*) quum scilicet ab intemperamento frigido partes nostri corporis, dum neruus aliquis caliginoso aliquo spiritu imbuitur, beneficio animalis potentiæ destituuntur, priuatione cuius, à cerebro tanquam à primo principio mediis neruis, ac per spinalem medullam, tanquam per semitas, ad sensus, & motus instrumenta delegatæ, particulares nerui, ab spinali medulla orti resoluuntur, & veluti mortificantur. In hoc autem ægro crus, coxam, & pedem fuisse resoluta, ex historia facilè constat. Signum profectò certum in vertebris (veteres spondylos appellant) lumborum, & iuxta inguina factam fuisse affectionem. Cùm enim medullæ extra caluariam prodeuntis mira sit in neruis propagandis fœcunditas, & triginta eorum paria obseruent peritiores Anatomici, septem ceruicis, duodecim dorsi, quinque lumborum, sex ossis sacri, vt inter omnes Columb. *lib.* 1. *de re anatomic.* à *cap.* 15. *vsque ad* 18. explicat ingenuè, fit vt à vertebris lumborum, & ossis sacri, per totum pedem, coxam & crus, nerui quatuor insignes disseminentur, qui ex tribus infernis paribus lumborum, & quatuor superioribus ossis sacri nascuntur, qui si refrigerati fuerint valde, resoluuntur. Nam si pars ob frigoris excessum mortificatur, extincto calido innato à frigiditate summa, & omnino pereunte vt à contrario, 2. *de loc.* 2. cur non resoluetur? aut quia in ipsis neruis viget mali causa, aut quia frigido humore inundantes refrigerantur impensè, & spiritu influente destituuntur, quum laxiores sint, & molliores; ad motum. illustrationémque recipiendam valde inepti.

Refert Gal. *lib. de caus. morb.* 9. moderatam frigiditatem, stuporem inducere, immodicam verò, motum, & sensum auferre, per hæc verba. *Nam stupor ob refrigerationem fit, vt planè videre est in his, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atque in refrigerantibus quoque medicamentis; Nam si extrinsecus immodicè adhibeantur, particula ipsa stupida euadit, quæ deinde sensum omnino amittit: Si verò vehementissimè refrigeretur, idque non solùm à medicamento, sed etiam à circumfuso nobis aere: equidē noui quosdam adeò refrigeratis pedibus, vt primū quidem sensus periret, sequentibus verò diebus emortui pedes putrescerent, &c.* Quod celebri quadam Historia lata 3. *de vsu part.* 5. inferiùs explicanda confirmat Gal. & 2. *de sanit. tuend.* 5. & 7. ab ingenti frigore homines pigros reddi ad motum, & ignauos asseuerat.

Cognita

Cognita ergo huius mali causa,à frigido intemperamē-to ortum ducentis, vnctionem calidam sibi parauit auctor, qua tanto morbo resistere posset.motus forsan.Gal.edicto, 2. *de sanit. tuend.* 13. *in med.*asserentis, ad vitia ex frigore vehementer suborta, vnctionem salubertimum esse præsidium, præsertim si fuerit ex calidis medicamentis,Euphorbio videlicet, & Adarce parata. Sicque vnctus oleo illo quod apportauerat causa illius ægri resoluti, ad quem curādum fuerat vocatus,sanus euasit. Oleum autem illud, vt cuilibet coniecturanti facile apparebit, nullum aliud potetat esse,nisi vulpinum,laurinū,de castoreo, aut his simile aliud:aut in quo aliqua maduerint priùs medicamenta, vt saluia,ruta,betonica, stœchas, rosmarinus, permixto etiam Balsamo, quod medicamentum ad neruorum frigidos affectus est accommodum valde; cuius vi mira latiùs disputabimus, quum renum historiam 128.*lib.*2. fuerimus interpretati. Interim de eius efficacia, præter Græcos, & Arabes lege Iustinum Historic. *lib.* 36. *Vet.* Leopert. 2. *Hist.Peruan.c.*35.Strab.*l.* 16.*Geograph.*Sebastian.Munster. *in descript. Iericho.* & *lib.*6.*cap.prop.*& *lib.*1.*cap.*31.Pausaniam *in Bœoticis*.Fallop.*lib.*1.*in Dioscor.cap.*19.Ruel. *lib.*1. *de nat. stirp.cap.*35.Prosp. Alpin. *in suis dialog. de Balsam.* Scaliger.*exercit.in Cardan.*157.Mathiol.*lib.* 1. *in Dioscor. cap.* 18. Laurentium Ananiam *tract.* 3. *fabric. mund.*

Neque mireris hunc auctorem in morbo magno, topico auxilio,citra totius vacuationem,fuisse vsum;nam quādo affectus à causa externa ortum ducit, & solùm paucissimus in parte affecta impactus est humor, tunc à locali præsidio incipienda curatio est, & medicamentis calidis roborantibus, frigidámque intemperiem corrigentibus pugnare oportet, quæ calorem natiuum debilitatum foueant & restaurent, & quod positiuo frigore concretū est colliquent:quod verò priuatiuo rigidum, & immobile factū,corrigant,attracto spiritu,calore, & humore; hoc enim humiditatem reficimus, quam positiuum frigus expressit.

Neque item mireris Auenzoarem paralyticum, tam citò sanitatem recuperasse: licèt enim paralysis productus sit morbus, vt ex Celsi mēte *lib.*3.*c.*27. cæteri confirmant, hoc de illa resolutione intelligendum est, quæ fit cerebro, aut spinali medulla affectis; & de antiqua, in qua pars læsa habitum contraxit, & debilitatem summam; non de recenti, quæ ob frigidum, vi causæ externæ, intemperamentum simplex, cum paucissimæ materiæ affluxu est suborta.

HISTORIA XLVIII. GALENI, De paralysi.

Ex vehiculo decidens quidam dorsi initium afflixit, vnde duobus digitis,& medietate medij, sensum illæso motu amisit, qui medicamentis digitis frustra impositis, tandem iisdem dorso allisio applicitis conualuit.

Sanè Pausanias Syrus Sophista, quum Romam aliquando venisset,secūdum duos minores sinistræ manus digitos, atq; medij partem dimidiam, sensum in primis quidem difficilē habebat: postea malè curantibus Medicis sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis,omnia quæ præcesserant,inuestigaui, atque ipsum quum per viam duceretur,vehiculo excidisse,atq; in dorsi initio læsum,mox partem læsam breui quidem curatā, sed auctū in digitis sensus vitium audiui. Igitur remedia quæ illi digitis adaptauerant,læsæ parti adhibere iussi:atque sic vir ille celeriter sanitati restitutus est, &c. Gal. lib.3. de loc. affect. cap. 10. & 4. de loc. affect. cap. 4. & 5.

PARAPHRASIS.

Plures de hoc argumento *in hoc capite* Gal. Historias enarrat, & eius nimirū, qui reliquis omnibus partibus resolutis, nullam faciei partium actionem amisit, conseruata etiam respiratione, vrinæ & alui excrementa inuitè fluebant:& illius, cui propter casum, partes omnes inferiores, demptis naribus, erant resolutæ: & alterius (huius meminit Gal. 4. *de loc.* 4.) qui sub multa pluuia, & vento impetuoso ambulans, madefacto pallio, circa ceruicem, vehementi frigore est affectus, cui Empirici medicamenta, quæ ceruici admoueri debebant, capiti magno errore applicarunt: In illis enim primariò affectam fuisse illā spinalis medullæ partē, quæ paulò inferior est processu neruorum ad septum transuersum tendentium,Gal.stabiliuit: In hoc ex primis spinæ vertebris quatuor, neruos ad caput ascendentes, à quibus pellis ipsum ambiens sensum accipit,esse affectos determinauit,qua sanata, capitis quoque pellis sanata est, quæ nulla primaria affectione laborabat. Medici verò neque huiusmodi neruos, neque eos qui per singulas cutis partes dispersi sunt,cognoscentes, cū in promptu eis esset minimæ particulæ iuxta nerui initiū adhibere remedia, partes illæsas multo negotio molestarūt. Insuper meminit alterius ægri Gal.4. *de loc.*5. qui ex vehementi pulmonia,brachiorū & manuū torporem passus, celeriter sanatus est,adhibito medicamēto ei loco, vnde nerui prodeunt,iuxta primū ac secundū intercostale spatium.

Quæ omnes Historiæ sub hoc exemplo Syri Sophistæ proposito, & comprehēdi,& explicari possunt. Ex quibus constat manifestè, quantopere ad morborum medelam iuuet intellecta consensus species: Cùm enim ex casu facta fuisse in dorsi initio inflammatio, concurrentibus ob dolorem,& partis debilitatem sanguine & spiritu, sicque facta obstructione, & impedimento sequuto transitus spirituum ad sentientes partes, facta est in hoc ægro,de quo in præsentia sermo,in sensu læsio, illæso motu; quoniam diuersi nerui, sensifici, aut motorij sunt affecti; & sic musculorum neruis læsis perire motum;& læsis iis, qui ad cutem perueniunt,tangendi sensum corrūpi est necesse, sicut nonnunquam simul & motū,& sensum aboleri contingit. Quæ omnia docuit Magister *lib.*1.*de loc.c.*6.& 12.& *lib.*1. *de caus.sympt.c.*5. & post eum ex facundissima eius doctrina elegantissime explanarunt Valles. *lib.*5.*contr.c.*10.Marcel.Donat.*lib.*2.*de Medic.hist.mirabil.c.*5.Mercat.Iacchin. Massar.Piso.& Altimar. *prop. c. de resolutione*: De quo argumento pulchra congessit Andreas Laurent. *lib.* 4. *de Histor. anatomic. quæst.*11. Vnum solùm constet,exquisitā resolutionem appellari,qnum partes,tum sensus, tum motus vim amiserint;non veram autem, nec exquisitam dici, quum aut solus motus, aut sensus deperditur, si fides adhibenda Paul. *lib.*3.*cap.*18.Alexandro *lib.*1.*cap.*16. Aëtio, & aliis. Vtcumque sit, vtilitas mirabilis est sequuta, quòd digiti manus adhibitis spinæ medicamentis, essent tractati; illi inquam spinæ parti, quæ affectæ particulæ maximè consentiebat, & à qua originem ducebat, erat autem hæc in primo exortu nerui post septimam vertebram procedentis collocata.

Sed cur dixerit partem læsam breui quidem curatam, sed auctum fuisse in digitis sensus vitium, si ab spinæ læsione digitorum affectus oriebatur; cur nempe parte læsa curata, ille adhuc remansit, & postea curatus est? Dic duplicem fuisse spinæ læsionem, in situ vnam, quòd esset vertebra aliqua loco dimota, in neruis alteram, quòd essent contusi, & inflammati. Quare vertebrarum læsio citò curata est, quum facile sit dimotas,& luxatas vertebras statim initio in suum locum reponere: neruorum autem læsionem,digitorum affectus præcipuam causam, remansisse, & scirrhi naturam recepisse, quæ deinceps auxiliis adhibitis curata est. Quæ autem fuerint hæc,explicat 6.*meth.*3. dum neruos contusos sine cutis vlcere, oleo calente, cui facultas insit euacuandi, esse sæpè madefaciendos inculcat:nam quum neruus frigidus sit, calidis gaudet, & fouēdus est, & maximè si sit refrigeratus? nam tunc cataplasmata parat ex oxymelite, farina fabar. erui, pice liquida & iride Illyrica conflata. Est igitur valde obseruanda Historia hæc, cuius curationem à Galeno propositam, vt ingenuam, & tanto viro maximè dignam, inter omnes posteà laudarunt Aëtius *tetrab.serm.* 2.*c.*32. Halyab. 5.*pract.* 26. Amat. 2.*cen.*19.Forest.10.*obseru.*90.& 91.

HISTORIA XLIX. GALENI, De Mortificatione.

Mortificatio à frigore orta.

*Vidi autem & alios quosdam, quorum digiti * mortificati à niue exciderant, &c.* Galenus lib. 3. de vsu part. cap. 5.

PARAPHRASIS.

AB ingenti frigore auferri sensum & motum *suprà* latè ostendimus. Cuiuslibet partis, immò totius corporis ab eadem causa sequi mortificationem, & interitum Gal. pluribus locis confitetur, tum *lib. de caus. morb. 9. de inæqual. intemp. 7. de caus.procat.1.& 2. & lib. de diff. morb. cap. 5. §. In extremis quandoque partibus vsque adeo potens dispositio contingit, vt ipsæ emortuæ decidant, nec minus vniuersum aliquando patitur corpus, sicuti iter agentibus in valido frigore accidit: Nam plerique ex his in ipsa via commoriuntur: plerique verò antequam domum perueniant, ad hospitium algidi, ac semianimes deferuntur, &c.* Frigus enim si sit excellens, innatum ignem contrarietate quadam extinguit, & corrumpit, quoniam aër frigidus inspiratione, transpiratione que attractus, in viscera penitissimè irruens, ac sese insinuans, ea mortificat. Licèt interna membra, præsertimque cor validissima vigeant facultate, eáque ita intensa, vt, asserente Gal. *lib. de inæqual. intemp.5.sit in sinistrum cordis sinum, viuente animali, digitum immittas, vehementissimum senties calorem.* Si ergo hæ valentissimæ partes extremo frigori succumbunt, ac pereunt, quid mirum si digiti pedum, partes frigidæ, calore destitutæ, & exangues, putrescant ab eo, minuto natiuo calore, & ad patibiles qualitates regendas inepto, & expresso humido, in cuius duratione calor noster perseuerantiam obtinet, victóque innato calido, pereant, & emoriantur, spiritu influenti, & infito densato, ac immobili facto, in cuius actione mutua vitæ perfectio consistit. Quid plura? nonne noxam faciliùs persentiscent partes remotæ à fonte caloris? & humor in illis semel infixus, ob facultatem earum debilem, & neruçam naturam haud ita citò poterit superari? qua de causa dicebat Arist, 2.*probl.* 26. pedes minimè sudare, ob impotentiā absumendi humores. & Hipp.cum Gal. 2.*prog.*3.citiùs inter reliquas partes intumescere affirmāt. Instabis, cur si hæc vera sunt, priùs resoluta crura, quàm brachia consanescunt, vt experientia demonstrat, qua præsente litigātium rationes cessant, firmántque eam Holler.*lib.*1.*de morb.intern.cap.*10.& Rondel.*lib.de curand.morb.c*,28. qui ex eo putant euenire, quia pedum nerui ficciorem, & robustiorem obtinent naturam, & sic ob robur citiùs in his partibus malum cessare contingit. Sed quum ob multorum ossium, neruorū, & aliarum partium siccarum, duraūmque complexum, humor impactus in eis difficulter elidi possit, horū ratione acquiescere nō possum. Dic. Manuum neruos ob maiorem calorem, ex cordis, & aliorū viscerum vicinia contractum, ampliores esse, & patentioribus meatibus præditos, propinquiores ad recipiendum, quo fit vt maiorem humoris quantitatem imbibentes difficiliùs hac de causa sanentur, quàm pedes, qui ob contrarias causas faciliùs sanitati restituuntur.

DVBIVM XXVII.

Num certis signis pars præ frigore emortua, à paralysi distinguatur. Contra Dionysium Dacam, & Crucium Chirurgos Hispanos doctissimos.

MOrtificati.] Quo pacto membrum præ frigore emortuum à paralytico distinguatur, explicatu difficile est. In vtroque enim vitio membrum stupidum est, non habens sensum, neque motum. Oriri mortificationem à nimia caliditate, vt in inflammatoriis affectioni-
A bus passim contingit, firmant cum Gal. 2. *ad Glauc.* 9. & alibi, Guido *tract.* 2. *doct.* 1. *de apostemat. cap.* 2. Vigo *lib.* 2. *tract.* 1. *de apostemat. cap.* 16. quando videlicet à nimia humoris copia in affectam partem decumbente, naturalis calor ingenti humoris mole suffocatur, & extinguitur, veluti ignis à plurima lignorum congerie obrutus perit, & emoritur. Hæc, si confirmata sit, in qua mēbrum non est viuum; neque vllo modo sentit, ac mouetur, neque est præparatum, vt sensum, & motum recipere possit, quoniam in eo vis non remansit vitalis, sed illico debet putrefieri, & corrumpi (sphacelum dicunt) vt Paul. notauit *lib.4.cap.*19. à paralysi distinguitur. Nam membrum, hac correptum, licèt non habeat sensum, neque motum, viuum tamen est, vt perbellè docuit Auic. 1.1.*doct.*6.*c.*4.
B §. *Ideóque licèt virtutes animales alicuius membri destruatur, viuum tamen membrum adhuc existit, &c.* Si verò mortificatio integra non est (Græcis Gangræna vocatur) sensum obtinet, & in hoc à paralysi distinguitur, in ea autem reperiri sensum patet ex Auic. 3.4. *tract.*1. *cap.* 15. qui tradens differentiam inter sphacelum, & Gangrænam, huic tribuit sensum, illi denegat, quod priùs notauit Aëtius *tetrab.* 3. *serm.* 2. *cap.* 56.

Insuper vtraque mortificatio à paralysi, ex colore distinguitur, nam quæ mortificatur pars necessariò liuida, aut nigra manet, ex Gal. 2, *ad Glauc.cit.*§. *Quod ita affectum est, denigratur, &c.* Et Guidon.*loco.cit.* §. *Nigrū ergo efficitur membrum, molle, & putridum cum fœtore cadauerali, &c.* Gal. *lib.*7.*aph.com.*50.§. *Tale enim quid carnosis partibus accidit, quas Gangrænam pati dicimus, quum ob magnitudinem infla-*
C *mationis, insensibilitatē, nigritiem, ac denique morticiniū quēdam colorem intulit, &c.* à quo desumpsit Auic. *loc. cit.* §. *Cum vides membri colorem alterari, &c.*

Quibus non obstat celebertima illa Vigonis Historia lata *loc. cit.* qua confirmari potest in mortificatione à causa calida nullo modo colorem alterari. Refert enim *se vidisse mulierem, Saluaginam de Grimaldis nominatam, cui post ægritudinem chronicam in extremitatibus tibiarum accidit mortificatio, nulla præcedente liuiditate, aut nigredine loci*, Nam isthæc rara sunt, & tanquam raro contingentia ab vsu medico explodenda; nam & Hipp. id quod crebrò oculis vsurpauit, (nihili faciens id quod raro euenit) pronunciat, vt 2.*de dieb.decret.cap.vlt.* fatetur Gal. solùm ergo frequentia, vt perpetua amplectenda, ex Gal. *lib.*4.*aph.* 44. & *lib.* 6. *com.* 58.

Quo tamen signo pars ptæ frigore emortua, à paraly-
D tica distinguatur, & num in illa color immutetur, dissentiunt auctores. Dionysius Daca Hispanus Chirurgus famigeratissimus, *lib.*2.*de apostemat. cap.* 34. de estiomeno, quem sequitur Antonius à Cruce Olysipponensis, *tract.* 2. *Chirurg. cap.*4. ei se addixit opinioni, vt credat in mortificatione à frigore orta, non esse essentiale vt color immutetur. Placitum suum ex Nicol.confirmat, qui *serm.*7. *tract.* 3.*sum.*2. *cap.* 20. arbitratur in estiomeno nullo modo colorem alterari. Sed non placet opinio; nam si pars est emortua, extingui illico colorem ad absentiam spiritus, & calidi innati est necesse, quoniā pars nigrescit, quia emoritur, ex Gal.*lib.*2.*prog.*29. vnde Albucasis *proprio cap. de estiomeno,*
E in parte mortificata illicò extingui calorem contendit; & *lib.de diff. sympt.cap.*6. in gangrænis colores immutari confirmat: per quas non solùm eas quæ à magnitudine inflammationis oriuntur, sed à frigore nimio, innatum calorem extinguente, enatas intelligere cuilibet est manifestū.

Deinde ex calore inter se distinguuntur; nam facultatis vitalis in parte paralytica insidentis, mitis, sensatúsque calor, signum est certissimum; quæ verò in emortuo membro ad tactum sentitur, vel nulla est, vel acris & mordax. Neque obstat, quòd experiamur membra frigida viuentia, quæ non sunt mortificata; nam ista frigiditas statim cessat, in parte verò emortua, diuturna est, & essentialis.

Mortificationem autem à frigore natam, sic curabis. Primò namque videbis, num pars ad pristinum statum medicamentis reduci possit: quod opus tentabis, calidis vnguentis, lauacris, emplastris, & aliis quæ tum frigidam partis intemperiem corrigere, tum innatum calorem roborare queant. Si tamen omnino membrum est mortuum,

vt

vt punctum, vel sectum, vel adustum non sentiat, statim recidere oportet. Num autem incisio per partem corruptam, an per sanam debeat celebrari, *in nostro de Chirurgorum Principum Historia libro*, quem post medicinales Principum Historias in lucem edere properamus, Deo duce latiùs explicabimus, quo loco controuertemus, quàm malo fundamento nitantur, qui cum Celso *lib. 7. cap. vlt.* incisionem esse exequendam ex sana parte pugnaciter contendunt, quum Gal. *loc. cit. ad Glauc.* aliique Chirurgiæ proceres manifestè confirment, per eam partem hoc opus esse exercendum, quà vicinam attingit. Vt Hipp. *text. 36. lib. 4. de articul.* expresse confirmat.

At instabis, & meritò sanè, cur, si pars emortua grauiter non afficit, illicò eam Gal. cæterique præcidendam consulunt? Illud affirmat Gal. *lib. 4. de articul. com. 37. §. Vbi enim pars aliqua ex toto emortua sit, non ampliùs grauiter afficit, quæ vicina sunt. Hanc si præcidas, cauens ne dum manus curatio adhibetur, animæ defectio sequatur, malum aliud non afferes vllum, &c.* Non desunt qui hoc modo explicent contextum: coniungunt enim antecedentem Hipp. dictionem cum proposita; nam *in textu præcedenti 36.* sic ait Hipp. *Nam vbi qui secatur, dolet, quum nondum quà secatur, emortuum corpus fuerit, maximum periculum est, ne sub dolore anima deficiat: Eiusmodi autem animæ defectio plurimos repentè iam sustulit, &c.* Et in hoc *text. 37.* addit, *accipiendas esse eiusmodi sanationes, quum magis terreant, dum accipiuntur, quàm dum adhibentur, &c.* tunc prorumpit Gal. in dubium explicandum, vt nos securos, audacésque reddat, dicens, vbi pars aliqua ex toto emortua sit, si præcidatur, non ampliùs grauiter afficit. Minimè quadrat solutio. Neque enim Gal. adiecit verbum, (si præcidatur) textus enim non sunt inuertendi citra necessitatem. Dic tu, & fortasse meliùs, partem emortuam, semper vicinam grauiter afficere, quoniam putredine, & fœda illuuie ipsam inquinat, & serpendo illicò extinguit, eiúsque calorem depopulatur; sed non ita grauiter, neque eo modo quo afficiebat, quum erat inflammata, aut gangræna affecta: tunc enim affligebat dolore nimio, calore, anxietudine, & aliis quæ ex professo *com. 17.* præcedenti citat Galen. ipse. Cùm verò emortua est eo quòd est insensilis, non ampliùs grauiter afficit. Lege Hidalgum de Haguero *lib. 1. contra Fragosum, cap. 7.*

HISTORIA L. RASIS, De oris tortura.

Conuulsio canina, cataputia sanatur.

Dico quòd quidam passus fuit torturam, & vsus est dicta medicina, pars torturæ cessauit, sed illud parum quod remansit, fuit sibi inueteratum, &c. Medicina autem fuit quantitatis vnius grani piperis de superiori cortice cataputiæ maioris, intromissa in nasale patientis trita, quolibet die semel per tres dies liberat, & Rasis lib. 1. continent. tract. 11. cap. 2.

PARAPHRASIS.

Fieri in nostris corporibus eam affectionem, quã Græci conuulsionem caninam, Medicorum vulgus, oris torturam appellat, oririque ab eisdem causis, & iisdem curari auxiliis, quibus resolutio, ambigit nullus, qui Gal. sensa intimiùs fuerit perscrutatus. Quod vitium sedulam opem expostulat, si enim negligatur, fortasse desperanda est curatio eius. Quibus autem præsidiis, aggredienda curatio sit, & cui parti, sanæ, an læsæ sint applicanda remedia, plures plurimùm disceptarunt. Vnum apud omnes vnanimi consensu comprobatur, calorifica pro eius medela semper fuisse ex vsu, quæ crassos succos attenuare, roborare cerebrum, & meatus aperire queant, per quos animalis facultas ad mandibulares musculos perueniat.

Inter plurima tamen ab auctoribus summoperè commendata, numerantur, quæ à capite per nares, fluxiones

A mouere nata sunt, & per emunctoria, cerebrum ab humoris copia expurgare valent; hæc autem sunt oculi, nares, aures, & palatum. Per quas partes æquè tutò exinanire cerebrum non possumus; nam oculi, sensus tactus plurimum participant, & si per has vias vacuationes moliri tentemus, in visu aliquod vitium excitabimus. Pari quoque modo per aures; nam per hos canales angustos detrahere humorem citra aliquod euidens periculum non licet. Per palatum, ob viarum commoditatem securiùs expurgatur cerebrum, & eo maximè, quod in nares medicamenta indita, non tantùm vi sua, sed copia, cerebrum agitent, commoueant & lacessant.

Quare in capitis affectibus, ad vrgens periculum euitandum, eis vti licet, præsertim si illi sint à frigido, crassó-

B que humore prognati: errhina autem debent constare ex calidis medicamentis, irritantibus, aperientibus, tenaces succos fundentibus, & ex iis quæ à tota substantia, muco-sam, lentámque pituitam attrahere possunt: hæc enim sua acutie irritant, vellicant, seséque in cerebri membranas inserunt ita tenaciter, vt sternutamento moto, natura stimulata, sponte sua deinceps superfluos humores impetu propellat. Ea sunt elleborum, castoreum, piper album, elaterium, nitrum, & zingiber, quæ non nisi purgato corpore sunt concedenda, quam purgationẽ, vt par erat, exercuisse Rasim hîc non ibo inficias, sed eam, vt rem notissimam silluit: quæ enim sunt manifesta, prætereunda, ex Gal. 4. *acut.* 12. *& lib. 6. epid. sect. 2. com.* 30. Nam quæ omnibus Medicis, & vel idiotis patent, Hip. prætermisit obscura solũ, & quæ optimos artifices sæpè latere solent, euulgauit in lucem, vt de eo retulit Gal. *lib. 2. de diffic. respir. cap. 7. in med.*

C Errhinis addere est cataputiam, fortissimum sanè medicamentũ, quod non solùm tritum, naribus impositum, vi sua acri, validè sternutamenta mouens, cerebrum à visci-do humore repurgat; sed intus assumptum, vomitu, & secessu valenter pituitam, serosósque humores educit. Est autem cataputia maior apud Diosc. *lib. 4. cap.* 158. arbor quædam paruæ ficus altitudine, folio platani, maiori, læuiori, ac nigriore, caudicibus constans in morem arundinis cauis, cortex eius exuctus, ricinum animal repræsentat, vnde arbor, ricinus ab huius animalis similitudine nomen accepit. Hæc varias ex se promit vtilitates, si Gal. adhibemus fidem, 7. *de simp. Med. fac. tit. de ricino.* Mesuẽ *tract. de simpl. eodem tit.* Plin. *lib. 15. cap. 7. & lib. 16. cap. 22. & lib. 23. cap. 4.* Rembert. Dodonæo *lib. 2. de natur. stirp. pempt. 3. cap. 11.* Monard. *part. 1. Aromat. eod. tit.*

D Sed quum malum hoc præ sui fæuitie, & capitis habituali debilitate continuò ad affectam partem noxios humores expellente, ex toto non succumberet, idcircò aliquid de tortura inueteratum remansit. Quòd si contingat, in vsu est partem roborantibus medicamentis tractare, vt sunt olea, vnguenta, lauacra: cerebrum firmare iis, quæ vel extrà adhibita eius frigidam intemperiem, à qua malum magis ac magis fouetur, tollere queant; vel intus assumpta crassos humores educant, & vna vigorem cerebro concilient. Ea sunt pituitam vacuantia, roborantia, vt salu. Rosmarin. ruta, stœchas, chamędrys, chamępitys, nux Myristic. zingib. acor. costum, cinnamom. & si quæ plura alia. Hoc opus complent balnea sulphurea, sudorifica auxilia ex Ebeno, Smilac. asper. Chinàque parata, Theriaca, Mithridatica antidotus, & alia innumera. Et si his affectio om-

E nino non conquieuerit, in altero brachio fontanellam aperiendam cura, vt humor suapte vi, ex debilitate cerebri necessariò gignendus, ad minùs momentaneas detrudatur corporis partes.

HISTORIA LI. AVICENNAE, De Conuulsione.

Conuulsio, gelidæ perfusione, sanata.

Ex his autem, quæ iuuant habentem spasmum communem, qui nominatur tetanus, & tensio, factus à materia frigida, est vt subitò in aqua demergatur frigida, secundum

quod dixit Hipp. nam corporis exteriora inspissantur, & interiora natus calor, in interioribus clauditur, quare confortatur, & resoluitur materia: Non est tamen omne corpus tolerans hoc, à timore tutum, sed corpus iuuenile, carnosum, quod vlcera non habet, & in æstate. Plures enim per hoc iam euaserunt,&c. Auicenna fen. 2. 3. tract. 1. cap. 7. in med.

QVÆSTIO XXVI.

Quòd in affusione gelidæ pro tetani curatione, Hipp. & Paulus sint cōcordes. Contra Cardanū, Costæum, & Lupeum, Medicos doctissimos.

COMMENTARIVM.

TEtanum frigidæ affusione curari, testis est Hipp. 5. aph. 21. dum sic ait. *Est autem vbi in tetano sine vlceratione, iuuene bene carnoso, æstate media, frigidæ aquæ multa perfusio calorem reuocat, calor autem hæc soluit.* Repetit *lib.* 3. *de morb. num.* 14. Explicat, & amplectitur Gal. *in com.* quem æmulatus est Auic. Quum enim iuuenes plurimo, eóque intenso polleāt natiuo calore, hic ob frigidæ aquæ perfusionem reuocatus, & occlusis poris cutísque meatibus, intrò veluti coërcitus & vnitus, conuulsionem sanat, crassos, frigidósque humores absumendo, à quibus ferè conuulsio ex repletione oriri consueuit, vt millies Gal. ostendit. Sed hoc negotium tentandum est, adhibitis priùs illis, quas Gal. & Auic. afferunt conditionibus, vt scilicet sit corpus iuuenile, carnosum, cōuulsio sit sine vlcere, & curatio æstiuo anni tempore, ac regione calida celebretur. Quas conditiones Gal. cæterique Medicinæ Principes, & iuniores ferè omnes amplectūtur, & explanant, qui aphorismorum ambages adamussim sunt interpretati, & duobus exēplis confirmat Iason, *cap.* 21. *de morb. cereb.* & Ioan. Liebaut. *in Schol. ad aph. Hipp.* inter omnes eruditè explicauit.

Nescio tamen quo fato, aut qua malè fauente fortuna ferè semper euenire animaduertamus, præstantissimos viros quò magis excellunt, quantóque cæteris viris satisfaciunt, tantò importuniùs à multis lacessiri calumniis, iniuriis concuti ac premi. Qua de causa summo nostræ artis Antesignato, & Coryphæo Hipp. nunquam sine honoris & laudis commendatione nominando dolendum censeo, cùm ipse quoque eruditissimus in lustranda ac perficienda Medicina, post tot cōnsumptos labores, hominum iuclementiam euadere non potuerit. At ex plurimis, quæ in eum iaciunt, spiculis, hoc est fortissimum, ex Pauli auctoritate desumptum; qui auctor licèt Hipp. Galenique doctrinam in omnibus tueatur, & defendat, in hoc dogmate aduersùs hos eximios viros, Hipp. præsertim, perfricta fronte debellare non erubescit: quum *lib.* 3. *cap.* 20. *tit. de curat. tetanor.* in hæc verba prorumpit. *Frigidæ affusionem (quemadmodum ait Hipp.) cùm maximè temeraria sit, & ob id à posteris prætermissa, & vituperata, & nos damnamus deuitamúsque, &c.* Hæc est tenebricosa Pauli sententia, quam plurimi ante nos doctissimi proponentes inexplicatam reliquerunt, de quorum numero fuere omnisciùs Cardanus *in com. cit. aph. Hipp.* acutissimus Costæus, *ad cit. cap. Auic.* Lupeus ingeniosissimus *in suis animaduersionibus medicis, tit. de iis auctoribus qui ab Hipp. tempore, vsque ad nostrum æuum Gal. contradixere.* Mercatus *lib.* 1. *de morb. intern.* 15. qui citra rationem nititur tantum auxilium contra Hipp. mentem peruertere.

Sed quum Principes inter se oporteat esse concordes, vt vnanimis scientia constet, necesséque sit, vt illorum dogmata inter se consentiant, ex Iustinian. *Instit. de testam.* §. *Sed cùm paulatim, ibi in vnam consonantiam, &c.* Rudi meo Marte hanc sic componere litē satius duxi. Maximè quum Cælius Aurelian. Paulo antiquior, Hipp. sentētiam reprobare visus sit. In corpore ergo carnoso (quadratum vocat Celsus *lib.* 2. *cap.* 1. *in init.*) aliísque suprà citatis conditionibus prædito, distentionéque neruorum occupato, tutissima est curatio hæc: Si verò Paul. eam vituperare videtur, id ex aliorum potiùs sententia factum puta, vt patet ex verbo [*ab id à posteris prætermissa*] Secundò. Dic, Hipp. loquutum de distentione ex repletione orta, quam gelidæ multa perfusio ex accidenti soluit. Paul. autem de ea, quæ ab Arabibus non proportionata ad materiam appellatur; quam dari Gal. 3. *de loc.* 7. & 5. *aph.* 1. & 11. *meth. vlt.* asseuerat, cui gelidæ perfusio est inutilis. Quum enim ex venenata qualitate, alteratis per continuum partibus, ad neruorum principium delata originem ducat. Si infusio frigidæ administretur, partem densando, & veluti solidando, venenum repellit ad interiora, quod est nociuum valde, quoniam non est aliquid magis iuuatiuum, quàm medicamen quod trahit venenum ad exteriora, & prohibet ipsum penetrare ad interiora, & partem dilatat, vt Auic. verbis vtar, 6. 4. *tract.* 3. *cap.* 1. & *tract.* 4. *cap.* 9. *de cura morsus animalium venenosorum.* Cur ergo, si pro hoc complendo opere, vtimur cucurbitulis, frictionibus, suctione, cauterio, & calidis auxiliis, vt venenosa qualitas altis in corpore fixa radicibus ad extrà possit euocari, vtemur gelidæ affusione, contrarium opus huic intentioni faciente? Solue Tertiò. Curationem hanc tetani, frigidæ perfusione celebratam, quoad Hipp. summè esse proficuam, maximísque præconiis commendandam; sed quoad nos videri temerariam, reprobam, & nullius vsus. Ille enim exacto iudicio, vsu, exercitatióne clarus, tempus accommodatum præsidiis inueniebat; nos verò ab eius vera methodo, ingeniíque sagacitate longè discedentes, tempus aptissimum remediis minimè reperire possumus. Quo factum est, vt plurima auxilia, nulla vnquam obliuione delenda, quæ tantopere laudauit prisca vetustas, vsu, experimentóque fidissimo comprobata, ab vsu medico penitus recesserint, habeantúrque contēmptui, & ob ignorantiam eorum qui ea exercent, despiciantur ab omnibus, quæ tempore Hipp. & Gal. administrata, quàm plurimis fuere saluti. Ea sunt sanguinis missio vsque ad animi deliquium, & frigidæ potus ad satietatem vsque, quibus, vt decet, & commodo tempore celebratis, febres magni feruoris, & incendij, penitus iugulasse, ipsi appositis exemplis conteftantur sæpe. Et Hipp. *lib.* 5. *epid. num.* 2. virum in Oeniadis tabescentem, & consumptum, ab aliis pharmacis non adiutum, secta vena in vtraque manu, vsquedum exanguis redderetur (mirum dictu) à morbo liberasse gloriatur. Quotus enim quisque Medicus non abstinuisset à venæ sectione nimia & copiosa, ob virium imbecillitatem summam, carnium extenuationem, ob penuriam alimenti, & reliqua symptomata? neque tamen temerè id huic ægroto, sed prudenter factum esse putes, vt doctè ingenuus Vallesius explicat *in com.* Nec instes antiquo tempore fuisse homines fortiores, quum hoc manifestè constet esse apertè falsum, vt eleganter probat Christ. à Vega *lib.* 2. *art. medic. in præfatione, post med.* Sic hodierno tempore crises peruertuntur, quoniam Medici quoties accedunt ad ægros, toties peccant, quod Medicis sui temporis obiicit Gal. 3. *de dieb. decret. cap.* 9. Gal. verò sæculo omnes morbi crisi ferè soluebantur. Quoniam ipse motum naturæ, certis veluti legibus operantis, expectabat, vt plurimis appositis Historiis *in lib. de præcognit. ad Posthum.* ipse confirmat. Vt est illa iuuenis febri correpti, hæmorrhagia sanati, & illa de triplici quartana, & altera Imperatoris attritione ventriculi laborantis: Quos omnes ægros, præpostera medicorum auxilia cruciauerant. Omitto alia fortissima præsidia, quorum nos nec nomen memoriter tenemus, tantum abest vt eis vtamur, aut exequenda permittamus: quoniam eorum exactam notitiam non habemus, quin ægri naturam & vires, morbi statum, & acutiem ignorantes, eorum occasionem, quæ præceps est; ex Hipp. 1. *aph.* 1. prætermittimus. Aquæ ergo affusio pro tetani curatione, quoad Hipp. & Galen. est saluberrima; quoad nos, valde reproba & noxia, immò temeraria censenda. Porrò de hac quæstione ambigua, & incerta satis, vtpote ardua, liberum sit cuique quod velit opinari, monente sic Magistro, *lib.* 1. *prorrhet. sect.* 2. *com.* 36. Quum nulla lex sit tranſcribentibus posita, ex Gal. 7. *aph.* 65.

HISTORIA

HISTORIA LII. GALENI, De Conuulsione.

Conuulsio ex æruginoso humore, in ore ventriculi sito, pronata, vomitu concitato, curata.

Veluti dudū illi contigit, qui paulo pòst æruginosū humorem euomuit. Satius verò fit non æruginosum ipsū dicere, sed exactam planè æruginem: talis namque erat, qualis ærugo pulcherrima. Verùm huic adolescenti cum conuulsione, & syncope, etiā guttæ quædā frigidæ, & pulsus in summo gradu parui erant. Ex quibus cùm coniicerē in ore ventriculi, quem publicè stomachum vocant, mordentem aliquem contineri humorē, dedi illi aquam tepidam bibere: post quam protinus tale quid euomuit, quale si ipse facere velles, * *floridissimam æruginē aquæ misceres, &c. Galenus* lib. 12. meth. cap. vlt. prop. fin.

PARAPHRASIS.

HAnc Historiam repetit Gal. *lib. 5. aph.* 1. addit solùm, iuuenem hunc febri fuisse correptum, & vomitu ex aqua tepida cōncitato statim conualuisse vacuata causa. Ab humoribus acribus, mordacibus, præsertim quum in ore ventriculi sunt inpacti, plura damna, crebras, vehementésque conuulsiones suboriri, pluribus locis manifestissimè confirmat Gal. dum enim nerui in hac parte existentes multi, ab humore hoc calidissimo affliguntur & molestantur, alij omnes corporis nerui trahuntur in consensum, sícque totius corporis conuulsio sequitur, & miri oriuntur ab hac parte, & immedicabiles affectus. Quoniā os ventriculi cum omnibus præcipuis nostri corporis partibus summū obtinet consensum, vt *lib. 1. de sympt. caus.* 7. *&* 2. *acut.* 47. 3. *de loc. cap.* 7. ait Gal. Sic ab hac origine cardiogmon, syncopen, pulsus paruitatem omnimodām, angorem, cordis saltum, extremorum frigiditatem, & mortem repentinam, humore hoc, veneni ritu, cor, aliáque præcipua viscera occupante, frequentissimè conspicimus. Non enim hic dirus humor solùm sua vi erodente has partes pungit, lancinat, & lacessit, sed deleteria qualitate cæteras partes vellicat, & prosternit, cùm sit ita à natura alienus, vt in venenorum numero eum reponat Auic. 1. *doct.* 4. *cap.* 1. *prop. fin.* §. *Hæc autem species quæ dicitur Ziņaria, omnibus choleræ speciebus calidior existit, & pèior, & magis perniciosa, & dicitur quod est de substantia venenorū, &c.* Æmulatus Gal. 3. *epid. sect.* 2. *com.* 1. *& lib.* 1. *eiusd. oper. sect.* 2. *com.* 54. qui hunc humorem veneno esse persimilem pronunciat manifestè: de cuius malitia inter plures disputarunt Vega *lib.* 2. *prog.* 39. & Ludouic. Lemos. *in com. cap.* 9. *lib.* 2. *de naturalib. facult. Galen.* Ludouic. Mercat. *tom.* 1. *lib.* 1. *part.* 3. *q.* 85. *in fin.*

Hunc ergo humorem vomitu citissimè vacuare oportet, ne ab eius acrimonia, & mala qualitate, partibus præcipuis concussis, retracto, ac quasi victo innato calore, tanquam à promptissimo veneno, cum extremorum frigiditate, sudore frigido, anxietate, ac aliis sæuis symptomatis æger resoluatur. Cùm autē leuia vomitoria sint, ptissanæ cremor, mulsa, syrupus acetosus simplex, & alia, aquam tepidam potiùs elegit: hæc enim ob præcipitē occasionem, paratu tum est facillima, & tanquā temperatissima, humoris huius effrænis, & acuti efficaciam retundit. Quare eius balneo acres, & erodentes humores ad oculum defluētes contemperat, 6. *aph.* 1. & calidos vapores, intemperiem capitis fouentes ipsius lauacro demulcet, 6. *de sanit.* 9. Dedit autem tepidam, quoniam tepida relaxando ventriculum, eius firmitudinem dissoluunt, & vomitum concitant, auctore Gal. *lib.* 8. *meth.* 5. sequitur Auic. 1. 4. *tract.* 1. *c.* 26. & ne fortè à frigiditate aquæ humor iste noxius in ventriculi tunicis retentus, præ mora læderet magis: quo euomito febris ex efferuescente bile, & conatu naturæ concitata, & conuulsio cessarunt. De cuius causa, generibus, & differentia à resolutione, plurimi scribentium suas fecere quæstiones. Lege Mercurial. *lib.* 1. *Praxis, cap.* 25.

Lib. I.

A

DVBIVM XXVIII.

Num humor veneno similis in corpore innascatur.

COMMENTARIVM.

FLoridissimam æruginem.] An humor veneno similis nascatur in corpore, dubitant Iuniores: Nos dubium commaticè explicabimus. Sunt qui negent; quoniam dum calore corpus regitur, humor benignus in corpore gignitur, corpus innoxiè alitur. Nec calor innatus deleterium humorem in corpore innasci permittit, cùm sit auctor vitæ, corpus tueatur, & ab iniuriis defendat. Neque B à præternaturali fieri est affirmandum: nam nihil agit vltra suam actiuitatem, vis autem veneni maior est quàm potentia præternaturalis caloris.

Sed contra est Gal. auctoritas. Is enim pluribus in locis venenosum humorem adnasci in corpore asseuerat. *lib.* enim 3. *de loc. affect. cap.* 7. Sententiam Pelopis confirmans, dicit possibile esse, vt in parte quadam genitus sit quispiam veneficus humor, & adeò deleterius, vt perniciosarum ferarum instar corpus immutet, & alteratis per continuum partibus, aut spiritali quapiā substantia transmissa, non accedente causa extranea, partes principes veneni prōptissimi modo oppugnet, & labefactet: hoc apertissimis exemplis confirmat, in iis qui aura frigida à tibia vsque ad cerebrum ascendente, epilepsia correpti sunt, quod apertè significauit. Auic. *loco cit.* Insuper id constat in hystericis fœminis sæpissimè, quæ ex retentis sanguine & C semine, in grauissima, eáque lethalia incidunt symptomata, auctore Magistro 6. *de loc. cap.* 5. ex semetipsis accepto suæ originis impetu; & adeò menstruum, & semen in malignam degenerant naturam, vt similia ex se prodant ægri signa, & accidentia, iis quæ ex epoto præsentaneo veneno oriri solent. Quo factum est, vt plurimi, sanorum munia obeuntes, repentè veluti siderati concidant, & emoriātur, quoniam veneno similis in corpore genitus humor, sua vi dira, cor ex improuiso premit, & extinguit. Sic ab origine plures emanant exitiales morbi, qui nullis deinceps auxiliis compesci possunt. Sic mortuus est Phreneticus 3. *lib. epid. sect.* 3. *com.* 75. quoniam humor vitiosus in corpore coaceruatus erat veneno lethali adsimilis, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens, quæ quando vitio iam aliquo pacto opportuna erant, humórque ipse euase-D rat malignissimus, lethale repentè apparuit symptoma, notante sic Magistro *in com.*

Humorem ergo veneno-finitimum oriri in corpore, non est dubitandum, qui paulatim tractu temporis principalium partium aliquam immutet, & deinde occupet vniuersum corpus, vnde mors subita, aut sæuissima damna contingunt. Patet in multis præter cætera euidenter; *ad sanguinis enim grumefacti præsentiam, pulsus fit paruus, frequens, & æger cum anxietate resoluitur*, monente Gal. 6. *de loc.* 4. *& lib. de bonit. & vit. succor. cap.* 4. ex lactis coagulati in stomacho noxa, venefica apparent symptomata & terroris plena, ex Dioscorid. *lib.* 6. *cap.* 26. & aliis. Cur ergo si ex probissimis alimentis, qualitas repullulat deleteria, non magis euadet ex corruptis excrementis? quod ipse *lib.* 1. *prorrhet. sect.* 2. *com.* 17. confirmat. §. *Non est igitur absurdum,* E *vt talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est rabientium canum, & medicamentorum tractu temporis longiore corrumpentium, &c.* Et *lib. de suc. bonit. & vit. cap.* 2. dementem vocat, qui nescit quàm malum sit humores corporis ad venenosam qualitatem conuerti. Eius doctrinam firmat Auic. 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 8. §. *Et fit causa illius, retentio sanguinis, aut humoris in transitu, cui iam accidit oppilatio, & abscinditur ab eo calor innatus & emoritur in ipso, & putrefit, & conuertitur ad malam qualitatem, & procedit ex eo secundùm reuolutionem, vel per indicationē materia vaporosa, aut qualitas venenosa, aut fit casus super ipsum quorundam venenorum, & imprimit in neruis, sicut imprimit punctura scorpionis, &c.* quod priùs notauit Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 11.

Quid plura? nonne bilis æruginea, de qua tot mala Gal. prædicat *lib.* 1. *prorrhet.* 10. veneni naturam sapit? maximè

si in ore ventriculi fit infixa: tunc enim sua erodente vi, vniuersum corpus conuellere, & in consensum ducere nata est. Calor autem innatus hæc fieri non permittit, quando robustus est;nam tunc sua vehementia, robore, ac temperantia humores regit, & ab omni labis, putredinisve vitio defendit; sed quum debilis est, & ad patibiles gubernandas qualitates ineptus, & sic ad propria munera obeunda insufficiens. Quo pacto putrescunt à regimine naturæ derelicti humores, & in malignam abeunt naturam, veneníque perniciosissimi ritu corpus ad interitum deducunt. De quo argumento si plura legere cupis, adi Gent.*in com.nup,cit.cap.Auic.* Thom. à Veiga 3. *de loc. in com,cap.7.verbo, In corpore.* Mercurial. *lib. de morb. venen.* 14. Cardan, *lib,1. de venen. cap.* 6. Carrerium *disp.* 66, *ad libros Gal,de loc.affect.*Petr. de Peramat.*lib.deplenit.cap.* 8. qui de hoc dubio eloquenter disputarunt.

HISTORIA LIII. RASIS, De Ophthalmia.

Sæua Ophthalmia, copiosa venæ sectione curata.

Vidam accidit ophthalmia,mādaui ipsum phlebotomare de cephalica, & noluit obedire; & sequenti die dolor augmentatus est ita,quòd nunquam vidi tam difficilem ophthalmiã, & periculosam, & dubitaui ne scinderentur tunicæ oculorum, & egrederetur aliquid de ipsorum substantia: & nihil quasi mansit de cornea,quod non esset coopertum,nisi in quantitate vnius lentis propter subleuationem apostematis coniunctiuæ; & cùm incœpit grauari à morbo, rediit ad me: & ego feci ipsum phlebotomari bis,& extraxi duabus vicibus quantitatẽ trium rotulorum sanguinis, & plus,& abstersi oculos suos à lippitudine, & puluerizaui desuper puluerem album,& dormiuit eo die, & cessauit dolor, & in sequenti die liberatus est omnino, &c, Rasis lib. de mirabilibus curis,

PARAPHRASIS.

Magna fuit inflammatio hæc, de qua dubitauit auctor ne præ copia, distenta vasa rumperentur. Narrat enim grauissimus auctor Cels.*lib.6.cap.6.sect.* 8. quòd tam ingens inflammatio aliquando oculos exercet, vt ipsos à sua sede propellat. Pro qua curanda, sanguinis copiosa extractio fuit è directo laborantis oculi celebrata: de cuius, in hoc affectu, vtilitate *infrà* latiùs agemus. Extraxit autem ita liberaliter, vt bis, trium rotulorum quantitatem sanguinis exhauriret. Est autem Rotulus apud Rasim *lib.* 2. *contin. cap.* 2. & Serap. 3. *breuiarij, cap.* 15. idem, ac libra. Nam ille 5.*contin.* 2. facit medicamentorum coctionem in rotulo vno. Et Serap.*cap.26. eiusd.* ait. quòd coquantur in libra. Et Rasis, 12. *contin. cap.* 1. Staphidis agriæ assignat quantitatem rotuli, ad parandum quoddam emplastrum coxendicis morbo proficuum. Et Auic.22.3.*tract.2.cap.* 10. *in fin.* idem emplastrum describens, ponit libram, vt rectè notat Dominic. Massaria Vicentin.*lib.2. de ponderib. & mensur.* Qua vacuata copia ad sedandum dolorem accessit; huius enim quandoque tanta est immanitas, vt vires prosternat, qua de causa ei soli insistere cogitur Medicus. In quem vsum, puluis albus, (ab Arabibus *sief* album, à nostris collyrium album, nuncupatur) intra oculum fuit immissus, cuius descriptionem affert ipse *lib. 9. ad Almans. cap.* 15.

Videtur autem quòd in hoc casu cum
Opio esset imponendus, nam maxima erat doloris sedandi
necessitas.

HISTORIA LIV. GALENI, De Ophthalmia.

OEconomus ab inflammatione oculorum, ac cæcitatis periculo, sanguinis missionis beneficio liberatus, contra Erasistratæos.

Itaque ego rogatus à diuite quopiam; vt rerum suarum œconomum inuiserem, cui cæcitatis periculũ imminebat,magno dolore diebus iam viginti vexatum, quem Medicus sectæ Erasistrateæ curabat, anxiè semper venæ sectionem refugiens: Vbi ergo laborante inspecto,eum iuuenem multi sanguinis cognouissem: ac oculos quidem nondũ vlceratos habere,cæterùm phlegmonem maximam, fluxionémque, tùm in ambabus palpebris densitatem,atque in altera quasdam etiaã asperitates,à quibus oborta caligine,ægrotus magis magisque dolebat,ac phlegmone, fluxionéque exacerbabatur. His inquã ,conspectis,cognitáque omni ratione curationis, qua Medicus ille vsus fuerat, prima protinus detractione tres sanguinis libras exhausi,deinde hora nona aliam: à quibus mirificè refectus, inunctus est postero die mollium collyriorum quopiam, cui admixtum erat quod vinum habet,illitu sub palpebris facto, specilli cuspide in summo medicamen impositum ferente. Id primùm quidem manè faciebam, deinde ad horam tertiam,postea ad nonam,post quas inunctiones,sub occasum Solis in balneum ductus est. Postero die palpebris extrà versis,inunctus est maiori copia collyrij illius quod vinum recipit, molli illi collyrio admixta, dein ad vesperam lotus est. Postridie manè oculos aperuit, qui ante biduum,illos ne aperire quidem præ fluxione,atque dolore potuerat. Quæ res incantationi similis visa est. Porrò ex palpebris restabant extergendæ laboranti, tum densitates illæ,tum asperitates: cæterùm id fieri non poterat citra medicamentum mordax. atqui ferre illud neutiquam potuisset, nisi priùs vacuatus foret,&c Galenus* lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 17.

PARAPHRASIS.

Memoranda est Historia hæc, & sæpissimè in consultationibus præ oculis habenda, in cuius enarratione summoperè gloriatur Gal. ostendens contra pseudomedicos, Erasistrati sectatores quàm necessaria sit ad leuandos oculorum morbos venæ sectio. Quare ne sis timidus, in his morbis sanguinem aperta vena emittere. Imitator Gal. qui veritatem medicam docuit ad vnguem, sine fuco, & fallaciis expositam. Fidem adhibe ipsi, qui in Vrbe Roma, hominum multitudine refertissima, longo nixus experimento, ductus ratione multa, vsu dexterrimus, ac felicissimus, scientiam nostram exercuit.

Hic ergo summus Auctor, quum iuuenem conspiceret oculorum dolorifica inflammatione, à plurima sanguinis copia suborta vexatum, oculos nondum vlceratos habentem, cui fluxio valida, palpebrarum asperitas, oculorum caligo adiungebantur: quæ omnia, à sanguinis sarcina nimia, in vniuerso corpore existente, vel in aliqua oculorum parte sita euenire, norunt omnes, copiosa vacuatione vsus est,vt enim rectè Senex aduertit 1. *Aph.* 23. & 2. *eiusd.*22. & alibi sæpè, nimiæ repletioni, similis vacuatio conuenit, & maximè si illa sit ex maxima inflammatione concitata. Hoc enim præsidio affecti oculi, in superiori corporis parte positi, & à venis maioribus, in quibus vberior sanguinis copia existit, valde distantes, subitò exinaniuntur; quòd si iteretur, (vt hîc fecisse Gal. constat) securissimam præstabit reuulsionem; *quantò enim maiorem in numerum particulares auxeris detractiones, tantò efficaciorem effeceris*, vt *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 12, *in fin.* notauit Gal.

Duo tamen hîc notanter aduerte. Primum Galen. horam in qua auxilium hoc exercuit, adnotasse, exemplo hoc demonstrans, quàm ridiculum sit,quod quidam factitant, à secunda diei hora, vsque ad quintam, aut sextam solùm sanguinem

sanguinem mittentes, vt *cit. mox loco* retulit Gal. *quum in quauis diei, noctísque hora hoc auxilium possit exerceri, modò respiciat in febrientibus particularium paroxysmorum declinationem: in quibus autem ob oculorum lippitudinem, aut aliud simile, citra febrem, hoc opus est auxilio, non declinationem omnino, cùm omnino febris non adsit, sed magnitudinem aut doloris, aut phlegmones, aut totius affectus, in quo secta opus est vena, inspicere oportet*, vt *cit. lib. cap.* 21. Gal. edocet. Nota secundum. Non esse mirum, ipsum post 20. dies, venam aperiendam imperasse. *Nam quocunque die mittẽdi sanguinis scopos inueneris, in eo auxilium hoc adhibeto, etiãsi vel vigesimus is ab initio extiterit*, monente sic Magistro, *lib. cit. cap.* 20. & *lib.* 9. *meth.* 5. §. *verùm illa nullo non tempore, modò vires sustineant, &c.* vt fusè probabimus contra Fernelium *lib.* 2. *in com. hist.* 19. Nam, *non ratione temporis, sed ratione viriũ, ipse sanguinẽ consulit emittendũ, lib. de opt. sect.* 38. Quo pacto in Anaxione octauo die venam secuit Hipp. 3. *epid. sect.* 3. *text.* 19. vt eleganter Valles. & Mercur. explicant *in com.* Si verò Cels. *lib.* 2. *cap.* 10. nunquam post quartum, sanguinem vtiliter mitti posse asseuerat, quoniam, vt Auic. ait 4. 1. *cap.* 20. *quum postponitur in principio, eius non est ampliùs intentio.* Dic. Nunquam ita vtiliter post quartum emitti, tum quia copiosior in initio fit vacuatio ob vires magis liberales, tum quoniam post quartum iam sanguis per putredinem abiit in bilem, aut melancholiam, & sic hoc tempore non ea adest intentio euacuandi ita copiosè. Si tamen vrgeat malum, licèt sit post 40. dies, vt Auic. *cit. nup. cap.* inquit, præstat venæ sectionem celebrare; qua cogente necessitate ita aceruatè sanguinem emisit, in prima sanguinis detractione copiosiùs, ob vires vegetiores, & ingentem plethoram; quibus præsentibus liberaliùs est educendus sanguis.

Obseruatio XLI.

Ophthalmia sæua, copiosissima venæ sectione, curata.

MOnachum vidi gracilem & excarnem. ætatis 45. annorum, & in victu, vt cæteri solent in communitatibus, sobrium & abstemium, qui singulis mensibus oculorum inflammatione adeò sæua cruciabatur, ingenti dolore oppressus, vt non expectato Medici aut Chirurgi aduentu, sibi ipsi venam in eodem die humerariam, aut nigram abscinderet, & imposito vulneri digito, iterum atque iterum fluere sineret, quousque dolor, rubedo, tumórque euanescerent: & ita immanis dolor hominem exercebat aliquando, ex feruentis prurientísque sanguinis copia in has partes delapsi, concitata, vt multoties (res mira) 24. horarum spatio 10. faceret phlebotomias, in animique deliquium sæpè incideret. Is licèt plurima præseruationis causa fuerit expertus auxilia, aperuerit fontanellas, balnea admiserit, purgantia clementer assumpserit sæpiùs, & hemorrhoidales venas hirudinibus exhauserit frequentiùs, tamen se nullo alio præsidio, quàm hac copiosa, iteratáque vacuatione iuuari confessus est. Nec miraris, nam, vt dicebat Philosophus Cordubensis, *Monstra accidunt in arte, quemadmodum in natura.*

Cæterùm hanc copiosam vacuationem præsertim exercendam intellige, quum oculi non sunt vlcerati: nam si vlcus adesset, sedata inflammatione, æger à Gal. propositus non euasisset; cùm vlceris sanatio exiccantibus perfici debeat, quæ inflammationem augere nata sunt, & palpebrarum densitatem, hoc est crassitiem ac duritiem, ab humore sicco ac condensante pronatam, simúlque asperitatem ipsarum, à sanguinolento humore profectam, ex Gal. *introduct.* 15 irritare valent. Ex quibus omnibus certior factus, ad hoc generosum præsidium accessit, & magis, oborta caligine, eáque non à frigidioribus succis, aut crassioribus originem ducente, à quibus vertigo, epilepsia, aut apoplexia oriuntur ferè, vt *lib. introd.* 13. notauit Gal. sed ab vberrima sanguinis copia in vniuerso corpore, aut in aliqua oculorum parte reperta, à qua multus, crassiusculúsque eleuatur vapor, meatus obserans, & caliginem efficiens, Gal. *lib.* 1. *prog.* 28. & sic caligo oculorum inter signa hæmorrhagiæ ab ipso reponitur, *lib.* 3.

A *crif. cap.* 10. & 2. *prog.* 33. Hic ergo pensatis, tam iis quæ à Medico Erasistratæo, qui ante Gal. curationi præfuerat, quique venæ sectionis loco, aliqua topica, inflammationi proficua instituerat; tũ considerato iuuenis tẽperamento calido humido, plurimæ sanguinis copiæ gignendæ aptissimo, ocyssimè sanguinem mittere non recusauit.

Qua facta vacuatione, simulque collyrio molli imposito, vnà cum illo quod vinum habet, sanatus est. Dicitur autem molle collyrium, siue humidum, medicamentum oblongum, rotundum, ex liquoribus, succis, seminibus, fructibus, & metallicis compositum, quo ad fistulas in quauis corporis parte existentes, ad narium affectus antiquitas vtebatur, si Galen. fidem adhibemus 2. *de compos. medic. sect. gen. cap.* 19. Cels. *lib.* 5. *cap.* 8. Oribas. 10. *collect.* 23. Quod medicamentum soliditatem, ac firmitatem B habet, quo diuersimodè vtebantur Medici, vel in eadem forma, vocabántque collyrium siccum; aut eius portione in puluerem redacta, vel eo in puluerem contrito, sed humore aliquo adiecto, dicebántque humidum, siue molle collyrium. De cuius multiplici differentia sat plura Gal. *in lib. de compos. med. sect. loc. & per gener.* Nam quædam refrigerant, humectant, excalfaciunt, exiccant, obstupefaciunt, fluxiones reprimunt, & sistunt. At in hoc casu verisimile est vsum fuisse Gal. collyrio, quod inflammationem extinguere, fluxos humores absumere, fluentes reprimere aptum erat. Huius fecit ipse peculiarem commemorationem, *lib.* 4. *de comp. medic. sec. loc. cap.* 7. quod recipit Spodium, Tragacanthum, Amylum, Cerusam, & Opium torrefactum. Vt autem palpebrarum asperitati consuleret, collyrij quod vinum continet, portionem illi C alteri immiscuit: nec vini caliditatem est veritus, quum iam maiori ex parte sedata inflammatio esset, & illud aliis refrigerantibus permisceret. Quare necessum fuit addere collyrium ex vino, quod humorem impactum resolueret, corpore præsertim; venæ sectionis beneficio vacuato. De cuius collyrij multiplici differentia, plura Gal. Paul. & Aëtius conscripserunt. Ea tamen medicamenta singulis sex horis oculis applicuit, vt sic assiduè adhibita proficere possent, alioquin minimè iuuarent, quum ob perpetuum eorum motum, & decliuem situm adhærere nequeant.

Sedatis ergo inflammatione & dolore, ac fluxione repressa, ad palpebrarum detergendas densitates, & asperitates accessit: quod opus est cùm sine mordaci medicamento fieri non possit, & ex acrimonia, dolor, noua fluxio, & D alia damna contingant, necesse fuit priùs vacuationem celebrare dato pharmaco, quod humorem illum residuum in oculis contentum, & in toto abundantem, adustum mordacémque vacuare posset. Tunc enim localia iuuant, aliàs non expurgato corpore reprobantur ab ipso, 13. *Meth.* 22. & 4. *de compos. med. cit.* maximè si non abluantur, & in magna quantitate applicentur. De quorum multiplici differentia, vide inter omnes Trincauel. *lib.* 4. *de compos. medic.* 11. ex antiquorum doctrina, & de varia collyriorum forma ex professo, doctéque disputantem Lege Saluum Sclanum *in com. Gal.*

DVBIVM XXIX.

E

Num in affectibus oculorum humeraria ferienda, & num visum debilitet.

COMMENTARIVM.

TRes *sanguinis libras exhausi.*] In affectibus supra iugulum humerariam esse tundendam, præter experimentum Rasij suprà in proxima Historia, summa vtilitate sanguinem ab ea extrahentis, docuit Gal. *in lib. de curand. rat. per sang. mis.* 16. & 17. in quo loco, quando superiores pectore partes laborant, eam, è directo laborantis partis, esse feriendam manifestè confirmat: repetit 2. *acut.* 19. & 4. *de sanit. tuend. cap.* 10. Adeóque ab hac vena celebratum istud auxilium citissimam opem attulit semper, vt harum partium vehementissimos affectus intra vnius horæ spatium persanauerit, vt refert Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 3.

*cap.*8.& Trallian. *lib.*2. *cap.* 1. confirmat. Attamen noſtri A temporis Medici in affectibus partium ſupra iugulum, ad huius venæ ſectionem accedere non ſolent,niſi vel quando neceſſitas vrget, vel totum corpus exquiſitiſſimè vacuatum eſt: Si enim hæc, priuſquam baſilica, aut communis ſecetur,timent, ne ſecta ſtatim cephalica, affectio forſan denuò inualeſcat,& quod plus eſt, viſum & caput debilitari,aut ſaltem periculum ſectionis arteriæ,aut puncturæ nerui pertimeſcunt.

Sed tutius eſt in affectibus partium ſupra iugulum, à ſectione venæ communis incipere, quando affectus ortum habet ex defluxione adiuncta plenitudini: Nam etſi humeraria maiorem habeat conſenſum cum capite, & ceruice, & minorem vena communis; quoniam tamen ordo curationis exigit, vt ante partis affectæ curationem, ſubueniamus fluxioni, cuius cauſa eſt totius plenitudo, præſtat priùs ſecta communi, aut baſilica, hanc deponere, quàm partem affectam inanire ſecta cephalica. Nam in affectu ex fluxione ſuborto, priùs fluxio ipſa, & fluxionis cauſa amolienda eſt, quàm pars affecta vacuetur. Et licèt partes ſupra iugulum ſecta cephalica non ſolùm poſſint exinaniri, ſed totum corpus, ſi larga vacuatio fiat, ex Gal. 2.*acut.* 10. quoniam tamen hæ copioſæ vacuationes vires deiiciunt, nec citra virium diſpendium tolerari poſſunt, parcè tamen ex dicta vena non deponunt plenitudinem ex totius corporis mole, ſecurius eſt à ſectione communis, aut baſilicæ incipere: quam doctrinam obſeruant Auic.1.3.*tract.*1.*cap.*29.& Meſuë *cap.de vertig.* Secus autem eſt faciendum, quando plenitudo eſt ſolùm in partibus ſupra iugulum, aut affectus vrget acutie ſua, & præ ſui vehementia, & periculo auxilij celeritatem exoptat. Velut in hoc exemplo à Rhaſio propoſito accidere obſeruamus:nam *quæ celeritatẽ deſiderant,celeriter peragere oportet*, ex Hipp. 1. *acut.*8. celer autem, & tuta curatio fit,ſi à parte laborante, & è propinquiori loco vacuatio celebretur,qua cauſa morbi elidi poſſit.Quod exequendum conſulo in ſuffocante angina, acutiſſima apoplexia, aut alio cerebri affectu periculoſiſſimo, ex inflammatione cerebri concitato.

Neque opinio vulgi timentis ex cephalicæ ſectione, viſum, capútque lædi,eſt contemnenda: Nam licèt ſecurior ſit, ſi ſpectetur periculum ſectionis arteriæ, aut puncturæ nerui, hoc enim frequentiùs cõtingit, quum ſecantur baſilica,aut communis, ex Auic.4. 1.*cap.* 20. & Raſio 13.*contin. cap.* 6. ſummoperè lædit intempeſtiuè ſecta. Nam cerebro, & oculis inſigne quandoque attulit detrimentum: quod in aliarum venarum ſectione euenire non conſpicimus. Cuius rei ea eſt ratio. Quum enim phlebotomia omnes noſtri corporis facultates imbecillitet, quæ inter has penuriâ ſanguinis extracti ampliùs perſentiſcit, cerebrum eſt, vtpote molle,friabile, exangue, & maximè quum ſpirituum animalium ope indigeat, quibus vt inſtrumento vtitur, ob quorum tenuitatem, & citiſſimam reſolutionem, ipſum illicò qualibet vacuatione facta fatiſcit, & labaſcit. In hunc ſenſum intelligendus eſt Gal. 2. *Aph.* 29. dicens, *morbo conſiſtente abſtinendum eſſe à vacuatione, tum propter alia, tum quia vis animalis magna ex parte eo tempore eſt debilitata, licèt duæ aliæ,vitalis,& naturalis, maximè fortes perſiſtant.* Quare prudenter Hipp.6.*epid. ſect.* 6.18. ad tolerantiam fluxus ſanguinis è naribus, firmum caput requirit. Explicat eleganter Valleſ. *in com.* Maxima ergo præmeditatione, cephalica eſt ferienda, nam pluries fuimus experti, ex huius intempeſtiua ſectione, ægros obcæcatos extitiſſe, præſertim debiles, in quibus ſanguinis copia non ita redundat; alioquin hæc ſectio viſum non debilitat, & hebetat, ſed viuaciorem reddit, ſic docente Gal. *lib. de curand.rat.per ſang. miſ. cap.* 7. De quo argumento videndus Ioan. Bacchanel.*lib.*1.*de conſenſ.medic.tract.de vacuat.per venæ ſect. in reſponſ. ad* 5. & Leonard. Botal.*lib.de curand.rar.per venæ ſect. cap.* 19.

* * *

QVÆSTIO XXVII.

Quòd ſaluatellæ ſectio in affectibus oculorum, Iecoris & lienis ſit exercenda. Contra Menam, Siluatic. Augen.& Columb.& quare tantopere proſit. Contra Valleſ. & Veigam, Med. inſignes.

HOranona aliam.] Oculorum dolores, & inflammationes à calidiuſculo humore ferè ſemper eſſe ſubortas, ſuadet experimentum, Illorum vitia difficilè conſaneſcere, tum quoniam in ſuprema corporis parte ſiti ſunt & inferiorum viſcerum fuligines abſorbent, tum quia è cerebro debili in ipſos aſſiduè emanat excremen-
B torum prouentus, ita certa res eſt vt probatione non indigeat. Neceſſarium eſſe auxilium pro dolore mitigando, quod fluxionem arceat, reuellat, & vacuet, heparque, vnde damni frequens ſcaturigo eſt, refrigeret,& contemperet, nullus ibit inficias, qui hanc hiſtoriam ad vnguem fuerit perſcrutatus.Sed quum tam multa ſint,quæ in hunc vſum ab auctoribus commendantur, nullum mihi fidiſſimo experimento, & aliis compertum eſt præſtantius, quàm è vena, eáque ſaluatella ſanguinem emittere. Sic Chriſtoph. à Vega*lib.* 3. *art.medic. ſect.*8. *cap.* 4. Holler. *lib.*1. *de morb. intern. cap.* 5. Ludouic. Mercat. *lib.*3.*de morb. intern.cap.*2.*in initio.* magna cum laborantium vtilitate in hepatis inflammatione,vel dolore, ſanguinem ex hac vena detrahere conſulunt in morbi principio: licèt ob vrgens ex procraſtinatione periculum, in hoc tempore celebratam, inutilem iudicet Duretus *in annotat. Holl.* & meritò ſanè, hæc enim vena longius abeſt à fonte ca-
C loris, & veluti per riuulos ſanguinem exhaurit. Sed illi intelligendi ſunt, ſi non tanta adſit plenitudo, & ſi vires ad maiorem ex ampliori vena ferendam vacuationem non ita conſtent.Sed quoniam in hoc auxilio exequendo Medicæ Scholæ Profeſſores eximij inter ſe non ſunt ita conformes,de eius vſu,vtilitate maxima,& cur tantopere iuuet,ex Veterum,& Iuniorum decretis contra horum mentem aliqua proferre oportet.

Secantur in ſumma manu inter digitum minimum & annularem, venæ quædam paruæ quæ ſaluatellæ appellantur, quoniam ægri ab aliis auxiliis non adiuti,ſanguine ab his venis extracto ab ægritudine ſaluantur; quarum quæ in manu ſiniſtra ſecatur, dicitur ſplenetica; quæ verò in manu dextra, dicitur iecoraria, quoniam in morbis ie-
D coris,& lienis conferunt cum vtilitate maxima.

Feriendas eſſe has venas affirmauere Galenus, poſteriores Græci, Arabes,& Iuniores ferè omnes. Galen. enim ex ſua,& aliorum ſententia, harum ſectionem eſſe vtilem manifeſtè pronunciat,*lib.de curand.rat.per ſang. miſ.c.* 16. *§.Sic affecto liene haud æquè iuuerit circa annularem digitum ſiniſtræ manus inciſa vena, atque ſi internam cubiti ſecueris, multùm enim iuuat afflictum lienem ſanguinis ex ſiniſtro brachio detractio; &c.* & *cap.*14. *antecedenti*,ita ait. *Sicut nec ſi quis ſumma in manu, aut pede venam ſecet, quemadmodum putant qui lienem curari aiunt,à venæ quæ ad ſecundum digitum eſt ſectione, &c.* Repetit 8. *de anatomic. adminiſt. cap.* 5.

Sequuntur Paul. *lib.* 3.*cap.*49. *de curat.lien. inflammat.* & *in eod.lib. cap.* 50. *de curat.morb. regij.* & *lib.*6. *cap.*40.
E Quibus locis non ſolùm in manu ſiniſtra,ſed dextra, inter minimum & annularem, has venas ſecat. Trall. firmat *lib.* 8. *cap.* 12.dicens,*omnem ab iſtis venis ſanguinis miſſionem iuuare.* Subſcribunt Aëtius*tetrab.* 1.*ſerm.*3.*cap.* 12. Oribaſ. 7. *collect.* 5. *& lib.* 1.*ſynopſ. cap.* 10.Actuar.*lib.*7. *meth.* 1.Raſis 9.*ad Almanſ. cap.* 70. Haliabbas *lib.*7.*pract.* 40. Serap. *tract.* 6.*cap.*15. Albuc. *part.* 2.*Chirurg.cap. de vtilitat.phlebotom.* Rabbi Moſes de Ægypto *particul.*12. *ſuor. aphor.* Auic.4.1.*cap.*20.*prop. fin.* docens *dextri lateris ſectionem in extrema manu, doloribus hepatis conferre, & in ſiniſtra factam doloribus ſplenis opitulari.*& 22. 3.*tract.*2. *cap.* 24. conferens venam quæ eſt in pede, inter digitum minimum & annularem, cum vena iſchiatica, docet illius venæ ſectionem eſſe vtiliorem, quàm ſit ſectio iſchiaticæ; ſicut ſaluatella magis iuuatiua eſt quàm baſilica, in

ſplenis,

splenis, & hepatis ægritudinibus. Huius sententiam approbant, qui in ipso interpretando primas tenent. Gentilis enim harum venarum sectionem vt incantamentum prodesse, esséque expertorum iuuamentorum *inibi.* inculcat.

Quo factum est, vt in productis venosi generis morbis, febre ardenti, tertiana, & erraticis, harum venarum sectio plurimùm profit. In oculorum morbis, qui à partium interiorum squalore, & viscerum calida intemperie ferè dimanant,& fouentur, proficuum sit auxilium, quo, ventilato iecore, plurimos quibus cæcitatis periculum imminebat, ad sanitatem restitutos felici experimento conspexi. Sic in grauidarum vomitu, à bilioso acrique humore pronato, sectio huius venæ non leue subsidium præstat; nam iecori, affectionis origini, plurimùm confert, ex Mercat. *lib. 3. de morb. mulier.cap. 12.in fin.*Sic in obstructione hepatis, cutaneis, & melancholicis affectibus, sordidis vlceribus, cutis fœditatibus,& præsertim in malignis febribus, & pestiferis præmissa tamen copiosiori ex aliis venis phlebotomia; non contemnendam attulit vtilitatem, vt latè docent Ludouic. Mercat. *lib. 1.Indicat. cap.4.num.*100.Lupeus 2.*enchirid.cap.*6.Ioan.Colle.*lib.6. de morb.malig.cap.5*.Demum ex Lupei sentent.in annotat. in omnia opera Gal. *in com.89.lib.4.de rat. vict.* in ascite & tympanite,quando ex hepatis æstu, & inflammatione oritur hoc malum, ex his venis, ad remittendum iecoris feruorem, sanguinis detractio vtilis est: firmat Petrus de Peramat. *lib.de vacuand. rat.cap.29.* Hæc enim sectio celebratis priùs vniuersalibus vacuationibus summè iuuat, quæ, vt ipse refert, non sinistrè succedere solet. Quod etiam confirmat Arnald. *in com. cap.* 103. *regiminis Salernitani.* Sequitur Amatus.7.*centur.*49. Cardan.*lib.art.paru. fol.*113.Montuus *lib.4.halos.feb.c.9.*& post hos Hieronymus Nunius Ramires *in com.cap.16. Gal. de curand. rat. per sang.mis.*eruditè explicuit.

Hanc doctrinam oppugnant, viri in palæstra literaria alioquin peritissimi,Ferdinand. Mena *in com.cap.* 4.*Gal.de curand.rat. per sang.mis.*Sequuntur Horat. Augen.*lib.9.de sang.mis.cap.6.& 8.epistol.epist.vlt.* Ioan.Baptist. Siluatic. *controuers.* 43.Qui pluribus opinionem suam stabilire nixi sunt.Primò.Quòd hæ venæ rami sint venæ cephalicæ, licèt augeantur ex ramo venæ basilicæ, qui ramus per partem interiorem fertur decliuis, & in carpo reuertitur ad partem externam, iuxta digitum minimum & annularem, vbi plerunque coit cum ramo venæ cephalicæ, vt notant Vesal. *lib. 3. de fabric. cap.5.*Valuerda *lib. 6.anatomiæ,c.8.* Quare asserunt in affectibus iecoris, & lienis, parum, vel nihil harum venarum sectionem prodesse posse, aut certè non esse secandas in manu, sed in carpo, vbi ramum cephalicæ non admittunt.Secundò.Quòd nullibi de eis venis mentionem faciat Gal. aut si facit, dubius ancépsve apparet, idque ex aliena mente pronunciat,& non æquam, ac sectionem basilicæ vtilitatem afferre docet. Tertiò Quòd ex iis venis nihil effluat mentione dignum, quum paruæ sint exiles, & à visceribus longè distantes: Et cùm maximè spectetur in secandis venis rectitudo à veteribus tantoperè celebrata,secta vena latiori, & ex qua plus sanguinis effluit, maiorem seruari rectitudinem asseuerant. Qua de causa tenues ramusculi per plures anfractus delati, non sunt quærendi.Quapropter satius putant basilicam tundere,quàm eas venas, quarum sectionem plurimis obfuisse ipsi asseuerant. His fortè conuictus Columbus *lib. 6.anatom.in med.*errasse Arabes affirmat,qui saluatellæ venas in affectibus lienis auxiliari putant.

Sed hæc virorum eruditissimorum opinio futilis procul dubio est, & ficulnea, vt cuilibet veritatem expendenti constabit facilè.Licèt enim basilica, & illius ramus maioré habeant cum hepate per vasorum communionem consensum,tamen maioré cum eo habent saluatellæ sympathiam, & cognationem, vt *infrà* ex Paul.doctrina latiùs explicabimus: quamuis enim videatur Gal. harum sectionem non magni fecisse, eam tamen nunquam reprobasse inuenimus. Locus autem Gal.citatus ex *c.16.lib.de sang.mis.*non videtur legendus negatiuè:sed affirmatiuè, & sic particula illa [*haud*] tollenda est, vt in margine emendatorum codicum rectè animaduertitur.Quòd si particulam hanc auferre displiceat, Dic.Gal.ibi velle sectionem saluatellarum non æque iuuare ac sectionem basilicæ; factam in initio morborum.Quo tēpore huius sectio vtilior est,quod nos concedimus. Et cùm hæ venæ exiles sint, videanturque non posse multum sanguinis euacuare,verum quidem id est, si ad Gal.morem attendamus,priores enim Græci secare venas extremarum partiū in balneo ignorarunt: quod argumētum *in lib.3.huius operis,Histor.1.*agitabimus, qui vsus apud Mauritanos frequentissimus,vt constat ex Auic.4. 1. *cap.* 20.Rasio *tract.7.ad Alm.c.21.prop.fin.*& nostro æuo est celebratissimus.Hæ enim cùm pro more in balneo secantur,copiosissimum sanguinem effundunt,& si sanguinē exire permittas,priùs vita deficiet, quàm sine ligatura sisti possit.Si autem harum sectionem plurimis obfuisse asseuerant, ex hoc capite auxilium condemnandum non est, videndum enim num experientia sit bona. Nam verum illud erit,si hæc sectio intempestiuè,& non præcedētibus priùs vniuersalibus auxiliis fuerit celebrata. Quare, vt receptui canam, hæc vena non est ramus cephalicæ, vt 3. *de fabric. cit.* Vesal. ait, sed basilicæ, vt 1. 1. *doct.*5.docuit Auic.*c.de ea vena, quæ distribuitur per manum.*

Nam hæc sectio est exercenda, quando iam remota fuerit plenitudo, in fine morbi; quoniam exiguo humori intus manenti,exigua vacuatio ad partem valdè distantem summopere prodest. Ex hac enim sectione facultas visceris excitatur ad expellendum, ventilatur iecur,& internæ partes refrigerantur: quare hæc sectio citra virium dispendium morbum leuat; ea enim secta non ita eneruantur vires. Celebranda etiam est, quando venæ aliæ natura sua sunt occultæ. Vel quia viriū aliqualis infirmitas adest: vel ex præcedentibus scissionibus cubitus ad vlteriorem ferendam vacuationem est ineptus: tunc enim tempestiuo tempore celebrata maximum emolumentum afferre solet.Et vel ipse Mena, veritate ipsa,qua nihil est fortius, coactus, *lib. de medend.febrib.cap.27.de curat.tertian.*hanc sectionem maximè prodesse existimat, quum non quidem vacuare conamur, sed feruentes in corpore humores, in partibus nostri corporis profundioribus, & prope membra principalia sitos,ad extremas corporis partes deriuare contendimus,sequutus forsan doctrinam Soran Ephes. *in introduct.c.* 1.

Qua tamen de causa tantam hæ venæ secū afferant vtilitatem,deinceps explicādum est. Insignis Thomas à Veigal. *art.med.in com.c.95.*idcircò has venas secare,in iecoris & lienis vitiis, ex Paul. & Trallian.dictis, quàm alias scindere,magis esse proficuum asseuerat,quia seruata rectitudine,extremus distantissimúsque locus magis ad euacuationes vtilis est:è longinquo enim reuulsio securior multò est, atque præstantior. Non placet solutio. Nam tunc esset exercenda in morbi initio, tunc enim maior fluxio irruit, & sic adest maior reuulsionis necessitas.Quare quū experimento omnium ratum sit, huius venæ sectionem non nisi in processu morbi esse celebrandam, & maiori humoris parte vacuata;huic opinioni standum non est.

Responderi posset,quæsiti causam esse,quod huius venæ sectionis beneficio tenuis sanguis extrahatur,quo fit vt multi spiritus non effundantur,quod in aliarum venarum scissione nōn contingit. Non satisfacit responsio. Nam ad vacuationem tenuis,vel crassi sanguinis,& ad dissolutionem paucorum spirituum, non ita confert tenuitas venæ, quàm tenuitas, vel amplitudo scissuræ.Quare facilius erit ex vena cubiti interna tenuem sanguinem educere, & paucos spiritus resoluere facta breui & angusta scissione; sicut etiam facile erit lato foramine aperto, iniecta in balneum manu, ex saluatella crassum sanguinem exhaurire.

Doctissimus Vallesius *l.7.cont.5.& 2.epid.sect.2.in com. sent.19.* in eam abiit sententiam vt dicat, huius rei causam esse,quoniam manus dextra est emunctorium iecoris, & sinistra lienis. Excrementa enim ab intimis partibus suapte natura confluūt in hæc loca. Hac ratione squallido qui sunt præditi hepate, in volis manuum crustosam scabiem, & scissuras patiuntur. Et quia quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, per loca conferentia ducenda sunt,

ſunt, ex Hipp. doctrina *lib.*1.*aph.*1.ideò hepate laborante dextram ſaluatellam tundere licèt, & liene malè affecto, ſiniſtram ferire oportet. Sic enim facillimè auocatur ad has partes humor, qui ſuapte natura ad eas confluere ſolebat, quod in proceſſu morbi, iam deonerata natura, felici euentu contingere, autumat ipſe.

Sed hæc opinio reproba eſt ob cauſas multas. Prima. Quoniam ſolùm partes principes emunctoria habent, ex quarum numero lien non eſt. Secunda, Emunctorium eſt pars ignobilis, manus autem eſt pars nobilis, & à Gal.*lib.*1. *de vſ.part.*4.organum organorum nuncupatur. Tertia. Emunctoria debent eſſe propinqua membris, quorum excrementa emungunt, qua ratione emunctorium cerebri eſt retrò aures, cordis ad axillas, iecoris ad inguina. Manus autem à quacunque parte principe valde diſtat. Quarta. Emunctoria debent habere compoſitionem recipiēdis fluxionibus idoneam, quare ſubſtantia conſtant laxa, & adenoſa: manus autem diſſimilem ab his naturam habent. Vltima. Emunctorium vtile eſt ad recipiendum humorem, & non ad ipſum vacuandum, qua ratione in illis non ſecātur venæ, rectè tamen cucurbitulæ applicantur, & medicamēta calida attrahentia imponuntur. Manus autem in harum venarum ſectione euacuationi inſeruiunt, ſed non ita tractioni humorum, vel recrementorum inſeruire poſſunt. Fortunatum autem eſt, quòd iecur, & lien in manus excrementa ſua deponant; nam quum hæ partes incēdio nimio exæſtuāt, potiùs in os, labia, & nares ea tranſmittunt, auctore Auic. 1.*cantic.text.*479.qui in tertiana febri, in qua ob igneum calorem accēſa bilis, inter omnes humores calidiſſima ebullit, & feruet, puſtulas in naribus, & labiis cum vtilitate ſumma euenire aſſeruit, cuius mentem ſubtiliter interpretatur Auer.*in com.*

Standum ergo Paul.dictis *in lib.*3.*cap.*49.Hic enim auctor videns inſufficientem eſſe allatam à ſe rationem maioris vtilitatis huius venæ, deſumptam ex præſtantiori reuulſione, quæ per eam ob maiorem diſtantiam perficitur, addit id contingere propter maiorem, quam habet, cum hepate naturalem cognationem. Nec mireris huc nos confugiſſe; nam multi in noſtri corporis partibus reperiuntur conſenſus, quorum cauſa non ſatis patet; qualis eſt labij inferioris ad diaphragma: nam illo attacto, aut titillatis blandè plantis pedum, ridemus, quod ad tenuitatem cutis referri non poteſt, quia cutis plantarum pedum non eſt tenuis. Sic cauterium in aurium extremitatibus, vel retrò ipſas factum, Iſchiadicis plurimùm prodeſſe ſolet, quum ab vna parte ad aliam magnus non videatur adeſſe conſenſus, vt notat Lupeus *ad cap.* 13. *Gal. lib.de curand.rat. per. ſang. miſ.* Conſenſus deprehenditur, quoniam quum viſcera illa malè habent, ſtatim manus afficiuntur, dextra quidem, malè habente iecore, ſiniſtra, malè affecto liene. Quare ex ſtructura manus, diſpoſitionem hepatis conatur arguere Auic. 4. 3. *tract.* 2. *cap.* 3. *&* 30. *&.* 2. 1.*doct.* 3. *ſum.*1. *tract.*1. *cap.*20. & Raſius 17. *cont.cap.*1.*&.* 2.Non eſt ergo denegandum, ſaluatellarum ſectionem, ob plurimum cum hepate, & liene conſenſum, & naturalem ſympathiam, in ómnibus morbis à iecoris caliditate, vel lienis intemperie calida ſubortis, ſummè prodeſſe poſſe. Sícque in oculorum affectibus mirabilem præſtare opem, & vtilitatem maximam, quam citati auctores tantis laudum encomiis celebrarunt.

Obſeruatio XLII.

Ophthalmia diuturna, dextræ ſaluatellæ ſectione curata.

OPhthalmia, plurium menſium ſpatio laborauerat iuuenis, qui omnium auxiliorum vim fuerat expertus: poſt quæ ad cauterium in nucha acceſſit; à quo vix leuatus, arterias in temporibus ter ſecare coactus eſt, ſed incaſſum. Nam ex temporum interuallis, calidiſſima ſuborta de nouo fluxione, doloris ſæuitie opprimebatur immaniter, adeò vt oculus è propria ſede exilire videretur. Dolor vniuerſalium, & particularium præſidiorum vires contempſerat. Secta deinde fuit vena frontis, hirudines temporibus bis applicitæ, apertæ mariſcæ, adminiſtratum balneum, & parti dolenti diuerſimoda lauacra, & anodyna impoſita, propinata pharmaca. Quibus cùm quieſceret malum, de nouo deinceps ferociùs exacerbabatur. Quæſita fuit ſcaturigo mali. Eam in hepate ſquallido ſitam eſſe inuenimus. Quúmque hæc pars, nec epithematum infrigidantium ope, nec aliis auxiliis roborari poſſet, quin calidum, acrem, bilioſúmque humorem gigneret, ad oculóſque tanquam ad partem debiliorem tranſmitteret, dextram ſaluatellam tundere præſtantiſſimum conſilium iudicauimus: qua bis ſecta, humore ad longinqua auocato ventilatóque hepate, æger ipſe nunquā ampliùs dolorē perſenſit.

Quid de diarrhœa, dyſenteriáve referam, quum ab hac cauſa originem ducunt? in quibus affectibus leuandis eximiam opē præbet, aliíſve cutaneis pertinacibus affectibus, vteri pruritu, labiorum ſciſſuris, vnguium ſcabritie, rubedine faciei, prauis vlceribus, gutta roſacea, igne ſacro, dolore hepatis, pilorum decidentia, ſudore ſuperfluo, ardore vrinę, aſſiduo abortu frequenti ſingultu, tuſſi ſicca, & aliis, quæ à iecoris excandeſcentia, phlogosíve interna originem ducunt. Quibus leuandis harum venarum ſectio tantopere iuuat.

Obſeruatio XLIII.

Immanis inguinum dolor ſaluatellæ ſectione curatus.

STudioſus quidam Belga cùm aſſiduis vigiliis, ſedulaque librorum lectione corpus maceraret, eſſétque calidiſſimi temperamenti, in febrem incidit ardentiſſimam: qua curata, ita de inguinis dextri dolore immaniter queſtus eſt, vt nullis vnquam auxiliis leuari poſſet. Applicita anodyna, imperati refrigerantes clyſteres, qui aduſtum calidúmque humorem ab hepate confluentem mitigare, & leniter vacuare poſſent. Venæ tam ſuperiores, quàm inferiores ſectæ ſunt. Impoſitæ in ano, & parte affecta hirudines. Tandem in balneum ex modicè diſcutientibus paratum ingreſſus, nihil adiumenti perſenſit, ſed dolore aucto duobus diebus inconniuis oculis ob doloris ſæuitiem perſeuerans, veluti amens de ſalute ſua deſperabat. De narcoticis in potum aſſumendis conſilium fuit inter curantes celebratum. Sed ſecta fuit primò ſaluatella dextra, poſt cuius ſectionem ita incantamenti modo à dolore leuatus eſt, vt iecinore epithematis roborato, poſt paucos dies omnino ſanus euaſerit. Mira ergo eſt in productis hepatis, & venoſi generis morbis ſaluatellarum vtilitas, aſſiduo experimento comprobata.

HISTORIA LV. GALENI,
De Ophthalmia.

Oculorum inflammatio, ſola purgatione ſanata.

NOn enim ratio ſolùm, verùm etiam vſus ipſe indicat, aliam alij parti vacuationem congruere: Siquidem ex iis, quibus oculi tentari phlegmone cœperant, nonnullos ſola purgatione per aluum, vno die ſanatos vidiſti, &c. Gal. 13. meth.cap.11.

DVBIVM XXX.

Num purgatio lippienti commoda.

PARAPHRASIS.

IN hoc capite eleganti, & verè aureo, longa & diſerta oratione confirmat Gal. quàm longiſſimè à parte tentata fluxione, hoc eſt à parte, quæ fluxione tentari inceperit, redundantem humorem reuellendū; ídque in omnibus noſtri corporis particulis manifeſtè demonſtrat. Nam in quibus oculi incipiunt phlegmone tentari, ad contrariā, & valde longinquam regionem, humorē attrahere conuenit,

iuxt

iuxta Senis edictum *6. aph. 17.* Quo, lippientem corripi alui profluuio optimum iudicauit, quoniam humorum abundantia simul vacuatur, & ad inferiora retrahitur. Meritò ergo Hipp. Galenus imitatus, incipientem oculorum inflammationem purgatione persanat, desumpto exemplo ab iis quæ vtiliter, & sponte à natura fiunt, vacuationibus. Firmat Cels. *lib. 6. cap. 6. tit. de mydriasi oculorum*, quo loco cæcitatem sine vlla manifesta causa euenientem, repentina alui profusione fuisse sanatam scribit. Quare necessum est medicamentis moliri deiectiones, quæ omnem noxiam materiam in inferiora depellant. Quam methodum obseruant Paul. *lib. 3. c. 22.* & cæteri Græci, Arabésque confirmant, qui in inflammatione oculorum, hoc est phlegmone coniunctiuæ, ex Gal. *4. de compos. med. sec. loc. 2.* à Latinis lippitudine dicta, vacuationem per aluum, vt salubrem commendant, ad sistendam fluxionem, retracta ad inferiores partes humorum copia; cuius ope, vel inflammatio cessat, vel remisso eius incremento, impeditur, ne in magnitudinem essatu dignam commigret affectus.

Sed plurima sunt quæ explanationem desiderant. Primùm. Cur expertissimus Galen. in hoc casu non admisérit venæ sectionem, inflammatis oculis valde vtilem, ex ipso *suprà in ipsa historia*, & alibi passim. Secundò. Si ad inferiores partes exoptat vt vacuetur humorum momentum, cur è talo ad impediendam omnimodam inflammationem, sanguinem non emittit? Nam si in interna, & maximè periculosa pleuræ inflammatione, è talo Arabum familia emittit, edocta à suo Magistro Auicen. *10. 3. tract. 5. cap. 1.* Cur in externa, & non ita acuta securissimè non administrabitur? Tertiò. Si impactus humor inflammationem committens, cùm sit extra venas, iterum ad eas remigrare non poteft, vt per secessum vacuetur, cur tam breuiter inflammatio ad humoris vacuationem cessare potuit?

Dic ad primum. Non esse semper necessariam in hoc affectu venæ sectionem, nisi solùm quum redundauerit sanguis, aut cum aliis humoribus fuerit exactè permixtus, ex Galen. *4. de sanit. 4.* Quum autem sunt à sanguinis natura valde alieni humores, biliosi, tenues, erodentes, & acres, tunc purgatione ij sunt expellendi. Neque enim admodum difficile est cacochymiam à plethora distinguere. Neque omnis lippitudo venæ sectione ob hanc rationem curari: poteft: quem modum explicat Galen. *in com. aph. 31. in fin. lib. 6. aph.* Auicen. autem ratio in hoc exemplo locum non habet, nam nos cum Galen. venæ sectionem non esse necessariam supponimus, quam purgatio supplet.

Ad vlt. dic. Galen. *13. meth. 9.* & *lib. art. Medic. 95.* & *4. de sanit. vltim. in fin.* admittere, humores qui sunt extra venas in corporis habitu, posse iterum ad venas remigrare. Res patet exemplis. Hipp. *5. aph. 65.* & *2. prog. 68.* reprobat tumores repente euanescentes. Galen. *3. de facult. nat. 13. in medio.* adducit locum Hipp. *lib. de alim.* comprobantem, humores ab extimis ad interiores sedes remeare posse, aut quoniam impelluntur à parte compressa: vt in variolis: & morbillis euenire quotidie experimur, quæ ob ambientis frigiditatem, cute densata, & represso humore ad partes internas retrocedunt. Aut quia attrahuntur à partibus internis indigentibus, sic in vulneribus, aut vlceribus tumores euanescere perniciosum; Cor enim molestia quadam, & angore vexatum, opes suas, sanguinem nempe & spiritum, ex vniuerso corporis habitu, & consequutione, noxios humores ad intimas partes recondit. Hoc pacto humor, vel tenacissimè in partibus exterioribus impactus, à quo talpa, nata, aliáque Gallicani tumores oriri solent, validissimi expurgantis vi, vt stybij, aut pulueris Ioannis Vigonis assumpti efficacia, aut applicito Mercuriali vnguento euanescunt; quoniam horum tuberculorum causa, ad interiores partes à medicamenti violentia attracta, sputo, vomitu, & secessu vacuatur. Quòd autem causa coniuncta actu committens inflammationem, vel etiam extra vasa posita possit purgatione vacuari, testis est Auicen. *10. 3. tract. 5. cap. 2. §. Et si dolor declinat ad partem hypochondriorum, tunc necessaria est solutio sola, aut cum phlebotomia, secundùm quod necessarium facit illud, quod testificatur; & illud ideò, quoniam phlebotomia sola ex basilica, non trahit de hoc loco aliquid, de quo sit curandum, &c.* Vides quomodo purgationis beneficio, meliùs humor extra vasa positus ad venas possit deduci, quàm venæ sectionis ope: de quo argumento in *2. lib. in com. hist. 22.* Deo dante affatim disputabimus, quum pleuritidis historias fuerimus interpretati. Interim lege Thom. à Veiga, *in com. cap. 95. art. Medic. Galen. in initio*, de hoc argumento graphicè disputantem.

Vnum solùm constet, purgationem non solùm humorem fluentem, aut paratum fluere, sed contentum in venis partis affectæ, ibique impactum, & extrauasatum posse euacuare: Quo expulso, natura partis potentior reddita, residuum concoquit, & resoluit, & magis si inflammatio sit recens, & humor non ita impactus. Si verò phlegmone diuturna sit, & humor crassiusculus valde sit inbibitus, quum non sit aptus, vt remeare possit ad venas, tunc per eandem partem vacuari debet. Quibus autem auxiliis id fieri possit, in suis præceptis ad oculorum dolores saluberrimis, eleganti carmine descriptis, Quintus Serenus Sammonicus explicuit diligenter, & post eum inter omnes eruditè explanarunt Mercatus *lib. 2. de morb. inter. mis. cap. 6.* Valleriol. *lib. 1. obs. 5.* & *lib. 6. obs. 2.*

HISTOR. LVI. GALENI,

De Ophthalmia.

Lippitudo, balnei vsu curata.

AC primùm quidem Adolescentem balneani, cui Medicus non absque ratione ab initio venam secuerat, & deinceps curauerat medicinis, quas experientia cognouerat, quum inflammatio sola obsideret oculos. Dolebat autem vehementissimè per quosdam insultus, in quibus aiebat se sentire acutos humores, qui vniuersim fluebant ad oculos, quibus excretis, licèt vehementia doloris sedaretur, non tamen dolor omnino cessabat. Et hoc illi, per totam quintam accidit diem, maius semper habens incrementum. Cùm igitur dolorem non posset tolerare, me, & quendam alterum ex ocularibus Medicis aduocauit, tunc in vrbe Roma probatissimum. Illi itaque videbatur, vtendum esse collyrio quodam ex iis quæ emplastica id est, meatus obducentia nominant, & anodyna, cuiusmodi sunt, quæ ex cerusa lota, & papaueris succo componuntur: Nam sic maximè sperabat posse reprimi per emplastica id quod influebat, & simul sensum per stupefacientia torpescere. Ego verò ab initio * suspecta habui talia medicamenta; neque enim vehementes reprimunt fluxiones, sed excerni prohibent: atque ideò si humores fluentes acres extiterint, corneam erodi contingit: si verò multi, extendi, ac vehementer irritari, ac si rumperetur: ex quibus nisi medicamentũ fuerit magnopere stupefaciens, vt ex eo oculi maximam inflammationem non sentiant, necessarium est vim visoriam adeò lædi, vt cessante inflammatione, vel debiliter, vel nihil omnino videat; simul autem quandam prædurам affectionem, & quæ difficulter sanari possit, in oculorum tunicis relinqui. Cùm igitur ista nouissem, atque animaduerterem humorem influentem non paucum, valdéque acrem, & calidum, primùm fomento vtendum censui, experientiæ gratia, tanquam ex ea certius cogniturus, qualisnam foret affectio. Solet enim in his fomentum parumper quidem dolorem lenire, sed alteram fluxionem aduocare: qua enim ratione potest id quod in oculis continetur discutere, eadem ratione alteram quoque ex vicinis locis attrahere valet. Verùm quamprimum * aquam calidam, & spongiam afferri iussi, æger ipse dixit se expertum esse sæpius tota die id remedium, ac primùm dolorem imminuere, sed paulo pòst maiorem adducere. Quæ ego cùm audiuissem Medicum ocularem dimisi, promittens me absque frigido medicamento ægrum dolore liberaturum. Cum autem solo balneo vsus essem, ita dolorem sedaui, vt tota nocte dormiret æger, nec semel aliquem eorum qui iuxta dormiebant, aduocaret. Atque hinc in reliquis, in quibus per signa cognoui influere quidem humores acres ad oculos, non tamen corpus esse plenum*

plenum, balnei vſu dolorem ſedaui, &c.Galenus lib. 6. aph. com. 31.

PARAPHRASIS.

IN oculorum dolentium medela, procraſtinandam non eſſe venæ ſectionem docet Gal. latiſſimè *in l.de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 17. Nam balneum, citra hoc auxilium,non tolerat plethorica diſpoſitio,ex Gal.*l.*7.*aph.* 46. Si enim hæc adſit, priùs inter lauandum diſrumpentur oculorum tunicæ. Quo pacto quum propter multitudinem dolor eſſet concitatus, non abſque ratione alius Medicus venam ſecandam conſuluit, maximè cùm dolor immanis ægrum excruciaret, quo caſu non eſſe differendum auxilium,partis affectæ præſtantia manifeſtè demonſtrat. Nam oculus pars eſt noſtri corporis pretioſiſſima, quæ lucis vſu mortem à vita diſtinguit, diuiniſſima,ætherea, vt cum Platone loquar. Gal.organum lucidum appellat, nunc ſolarem animalis particulam,& meritò ſanè;nam maxima vis eſt oculorum, cui etiam omnes aliorum ſenſuum functiones tribuuntur;omnes enim externi, internique affectus indicantur oculis, ex Hipp. 6.*epid. ſect.* 4. *text.* 28. Explicat Valleſius *in com.* & luculenter Cælius Rhodigin.*lib.*3. *lect.antiq.*28. *& lib.* 14.*cap.*19.quoniam oculi duo ſunt microcoſmi lumina, fulgentia ſidera,quæ dignitate, & vſu ipſi Soli non cedunt, de quorum excellentia, & ſtructura mirabili, Gal. *lib.*10. *de vſu part.* Andreas Laurent. *lib.* 9. *de hiſt. anatom. cap.* 3. *& lib.de viſu, cap.* 3. Montalt.*lib. optic. cap.* 3. Philo Iudæus *lib. de ſpecialib. leg.* Curſ. Conimb. *ſec.*1. *prob. de anim.* 13. Plempius *lib.*1.*de Ophthalmographia*,& alij diligenter diſputarunt.

Quapropter pulchrè dictum eſt ab Oribaſ. *lib.* 4. *ad Eunap.*Cùm inflammatio,& dolor oculos obſident,ſi Medicus adſit, fac vt ipſe medeatur: ſi non adſit, fac tu ea quæ poſſis, quouſque Medicus accedat, ne quid deterius contingat. Vnum tamen aduertas ex Gal. *hic*, quòd licèt digerentia medicamenta in corpore pleno inflammatis oculis applicita nocua ſint, quoniã implere potiùs, quàm vacuare poſſunt,13.*meth.vlt.& in art.med.*95.Tamen cùm per quoſdam inſultus vehementer dolor increſceret, huius ſolius habita ratione balneum imperauit; nam hoc acrem fluxionem demulcet, & contemperat, modicè impactum humorum digerit, attenuat, rarefacit, & æqualiter vertit in halitum, calorem partis innatum mirificè roborat ac refocillat, vires præ doloris acutie maceratas fouet ac reſtaurat, & dolorem lenit, vt veteres, & poſt eum omnes vnanimiter confirmant. Neque fidem adhibeas Lupeo Auicennam & Gentil.3.3.*tract.*1.*dub.*21. carpenti, quòd balneum non in biliofa ſolùm lippitudine, ſed in facta à materia craſſiori approbarint, quum ij nihil ampliùs faciant, quàm Galeno ſubſcribere, tum *hic* tum 7. *Aph.*46. nam balnei vſus craſſum ſanguinem tenuat, fundit, & eundem liquatum reuellit ad extra. Firmat Celſ.*lib.* 6. *cap.* 6. *rubric.* 7. pituitóſa ophthalmia id commendans, licèt magis conducibile ſit in bilioſa. Habes Galen. ſententiam euidentiſſimam contra Lupeum in Hiſtoria ſequenti, qui in craſſi, melancholicique ſanguinis præſentia, oculorum venas diſtendente,& inflammante, balneum ſummoperè approbat. In omni ergo lippitudine balneum eſt ſaluberrimum.

DVBIVM XXXI.

Num tentatiua curatio admittenda.

COMMENTARIVM.

B*Alneaui.*] De tentatiua curatione agit hoc loco Gal. Cùm enim inter eum, & alium Medicum, circa localium impoſitionem eſſe diſſenſio, illius conſilio balneum (fomentum, lauacrum, ſeu particulare balneum intellige) tentandi gratia fuit applicitum. Auxilium ſanè curatorium,& diagnoſticum. Nam ſi adhibito fomento, dolor augetur, ſignum maximum,quòd in corpore lateat humorum redundantia, inſigni vacuatione curanda;ſi tamen contrà contingit,fomenti vſus eſt accommodus valdè De qua re vide pulchra apud Gal.2. *acut. com.* 1. & Antonium Muſam *in com.*

Neque dicas Gal.vel deerraſſe, vel dubitaſſe, num in corpore adeſſet plenitudo.Nam ſi certus erat de ea, cur illicò ſanguinem non emiſit? nam *lateris, vel cuiuſuis partis dolorem, ſiue is per exordia fiat,ſiue poſtea,tentare calidis fomentis,primum diſſoluere,non abs re exiſtit,vt cit.nup.l.acut.* docuit Hipp.Multò rectiùs (mea quidem ſententia)ingenioſus quiſque carpere Mercurialem poterat, alioqui doctum, qui *in com. huius loci, verbo, lateris autem dolorem,* miratur,quomodo Hipp. oculatiſſimus omnium Medicorum velit curare lateris dolorem, hoc eſt pleuritidem, morbum ſcientificis ſignis cognitum,1 2.*meth.*7.tentatiuo modo, incerto. At Hipp. non obſeruat morbi naturam, ſed quantitatem plenitudinis explorat:maximè in inflammatione qualibet, quantò magis in pleuritide, cuius dignotio omnis coniecturalis eſt,& non ſcientifica, nec certa,compertàque;præſertim vbi in corporis imo ſita ſit,quæ dolore afficitur particula:tunc enim ab iis inchoare oportet,quæ magis auxilio eſſe tibi videbuntur:vt Gal. 2.*acut. com.* 2.*in fin.* affirmat. Num autem pleuritidis agnitio ſit certa, an coniecturalis, *in lib.*2.latiùs explicabimus,*in com. hiſt.*20.

Inſuper tentatiuam curationem eſſe celebrandam in plurimis morbis doctiſſimè inter omnes Trallian. edocuit, *lib.* 2. *cap.*3.& Gal. eam denuò confirmat,quando morbus indiget vacuatione,vires autem eam non patiuntur, vt in melancholia ſæpiſſimè accidit; pro cuius morbi medela, maxima debet eſſe de ſanguine mittendo prouidentia, quoniam corpus humectationem requirit.Si tamen ſuſpicioſit, quòd in vniuerſi corporis venis, ſanguinis melancholici adſit abundantia, tunc tentatiuè ſanguinem exhauriendum imperat 3. *de loc. cap.* 7. cùmque ita iubet emitti, vt ſi inciſa vena prauus;nigérque ſanguis extrahatur, exire permittatur; ſi verò purus, ſupprimatur: quod conſiliũ probant Haly 5.*pract.*23.Raſius 9.*ad Almanſ.*13. Manard. 9. *epiſtol.*2. Si verò Auic. 1. 3. *tract.*4. *cap.*20. *de cura melanchol.* aliter ſentire viſus eſt,hunc cum Gal.conſilia,ex Coſtæo *in com.cit.loc. Auic.num.*4.

Similem curationem exequendam imperat in quarta-na*lib.* 1. *ad Glauc.*11.qua correpti; calore ſanguinis indigent,quo inpoſterum craſſus, fæculentúſque humor, huius mali cauſa, coqui poſſi;& maximè, quum in morbo diuturno timor ſit, ne extracto ſanguine vires deficiant. Quare in his morbis à craſſo humore ſubortis, ſanguinis miſſio nihil mediocre facit,ſi quidem ſi conuenit, neceſſariave eſt, iuuat iuuamento maximo; ſi verò neceſſaria non eſt, tunc eis eſt nociua valde, vt 1.4. *tract.* 2. *cap.* 64. monuit Auic. in quantum debilitat,& in quantum educit contrarium melancholiæ.Quapropter ſi in hoc morbo, & in aliis, in quibus terreſtres, craſſi & lenti abundant humores ſanguinis benignitate coërcendi,hic autem paucus eſt,venæ ſectio non fiat,niſi cum præmeditatione ſumma, tentatiuéque celebretur;nam deiectis viribus, citra morbi leuamen æger poſtea remedium non habet. De quo argumento vide Alphonſ.Barochium *in com.cit. aph.*

DVBIVM XXXII.

Num vrgente neceſſitate ſtupefacientia intra oculum imponenda.

S*Vſpecta habui talia medicamenta.*]Stupefacientium collyriorum vſum in oculorum morbis cautè eſſe adminiſtrãdum Gal.auctor eſt in multis locis. Nam ſi inteſtinis dolentibus eorum vſum tantoperè formidat, 12.*meth.* 8. quoniam ab eorum aſſumptione noxæ fiunt inemendabiles, & mors contingit ſæpe, vt ex Veterum & Iuniorum mente, plurimis allatis in medium hiſtoriis firmat Marcel. Donat.*lib.* 4. *de medic. hiſt. mirabil.cap.*18.quoniam licèt ad tempus minùs dolentes ægri reddantur, affectus ſit maior deinceps, & immanior; nam & inteſtinorum tunicæ frigiditate medicamenti denſiores euadunt, minúſque tranſmi

tranſmittendo flatui aptiores, & ipſe humor tum craſſior, tum ineptior euadit: Cur nos ex Galen.mente intra oculum ſtupefacientia imponemus? Nam præterquam quod hæc pars ad vitam maximè eſt neceſſaria,non eſt patentibus cauitatibus prædita, per quas excrementa expellere poſſit; quo fit vt ſuſpecta ſint,& periculi plena; vis enim viſoria horũ vi,& frigiditate ſummè habetatur,ſpiritúſque infrigiditati, velut immobiles fiunt,operibúſque inepti & incõmodi,& cerebrum hoc modo cõpatitur valde. Quare prudenter ob hæc Auic. 4. 1. *cap*.30.ſatius duxit ea per os aſſumere, quàm oculo imponere. Quæ in omni partium vehementiſſimo dolore ſolùm,vel in intenſa vigilia, violenta ferináque tuſſi, in potum eſſe exhibenda aſſeuerat ipſe,*lib*.9.*de comp.med.ſec.loc.cap*.4.Rurſus. Si ab opio extrà appoſito plurima damna, & mors accidit frequenter, vt infrà *in hoc.lib.in com.Hiſt*.61.latiùs comprobamus cur, intra oculum ſtupefacientia imponentur?

Sed licèt hæc vera ſint, præſtat in deſperato caſu anceps auxilium experiri, quàm nullum; quum melior ſit, & magis optanda noxa ex ſtupefacientibus illata, quàm mors, ex Gal. *lib*.12. *meth.c*.1.

Hic ergo auctor extrema neceſſitate coactus, ſtupefacientium vſum intra oculos concedit, 12.*meth.cap.vlt*. per hæc verba.*Iam verò collyria,quæ ex opio fiunt, vehementiſſimos oculorum dolores remittere omnes norunt: vtendúmque (vt prædiximus) his eſt;quum maxima neceſſitas vrget,illud minimè ignorantibus,particulas ipſas nonnihil lædẽdas,imbecillioréſque in reliquam vitam ex refrigeratione futuras;cæterùm ſaluti hominis in præſens, ipſam futuram poſteà noxam poſthabentibus.Siquidem non paucos eorum,qui his ſunt vſi,eò infirmitatis veniſſe;vt alij ferè nihil viderent,alij propemodũ ſurdi forent, id omnibus iam notum eſt. Itaque nos, ſiquando cogimur his vti, poſtmodum in ſanitatis tempore particulas ipſas excalfacimus,nempe auribus oleũ id, quòd ſolùm caſtorium habet infundentes:oculis verò collyria,quæ tãtum excalfaciant:ad quod ſcilicet munus maximè id probamus quod ex Cinnamomo conficitur,&c.* Qua eleganti oratione dubium abſoluit. Cuius mentem explanat Paul.*lib*.3. *cap*. 22. §. *Si magna doloris neceſſitas eſt,etiam opij pauxillũ adiicitur; vbi dolor abeſt,ſtupefaciẽtia vitari debẽt,&c*.Firmat Auic. 3.3. *tract*.1.*c*.9.*prop.fin*.§.*Et quandoque doloris vehementia facit neceſſariam ſtupefacientium adhibitionem,ſicut ſucci pomorum mandragoræ, & lactucæ, & papaueris,& aliquid ex ſumach; & prætermittantur illa quantum eſt tibi poſſibile: quòd ſi aliquid eorum adminiſtras, propter neceſſitatem, adminiſtra ipſum ſecundùm cautelam, &c*. Reprobant ergo ſupra citati auctores, citra neceſſitatem ſtupefacientium vſum: quum tamen hæc adeſt, cautè,& cum modo admittunt. Quam diſtinctionem Iuniorum doctiſſimi confirmant, de quorum numero ſunt Euſtach.*lib*. 1.*prax.cap*.20. Holler. *lib*.1.*de morb.intern.cap*.19.Mercurial.*lib*.1.*prax.c*. 38. Iacchin.*in com.cap*.16.*lib*.9.*ad Almanſ*.&eruditiſſimè ante omnes Matthæus *ad cit. cap. Raſis,lib*. 9. *ad Almanſ*. patefecit.

DVBIVM XXXIII.

Num medicamenta actu frigida oculis imponenda. Contra Matthæum,& Paræum, Medicos eximios.

A *Quam calidam*.] Cur aquam calidam exoptat, ſi medicamenta oculis imponenda, actu frigida debent admoueri, ſicuti in auribus calida? vt ait Meſué, *cap*. 1. *de curis ægritudinum aurium*.§. *Poſt hanc autem non prætermittimus, quòd medicamenta quæ diſtillantur in oculos,ſẽper actualiter frigida immittenda ſunt;quæ autem in aurem,tepida,aut calida ſunt apponenda,&c*. Patet manifeſtè. Nam à frigidis oculi non læduntur ob pinguedinem multam; & conuerſationem cum aëre externo: at calida applicita mouent fluxionem in membro molliſſimo; & maximè cùm apud Ariſt. 31.*part. problem*.23.oculi in ſanitatem nunquam rigeant, quoniam opimi ſunt, & adipe copioſo circumfuſi; accedit ſpirituum animalium copia, & perpetuus eorum motus. Præterea ſpiritus viſorius ab

A oculo propter raritatem facilè exhalat; quare frigida conferunt retinendo ſpiritum: & eò ampliùs quum medicamenta actuali calore non indigeant ad penetrationem; ſunt enim oculi nudati. Ex quo patet grauiter deceptos fuiſſe Matth.*lib*.9.*ad Almanſ.in com.c*.15.&Paræum *lib*.9. *cap*. 24.medicamenta oculis apponenda ſemper debere eſſe calida, affirmantes. Si tamen Gal.10.*ſimpl.tit. de ſero lactis*, lac. ab vbere recens oculis imponit, cum Aëtio *tetrab*.2.*ſerm*.3. *cap*.7.& hic Gal.aquam tepidam, ſedandi doloris cauſa id efficiunt. Ipſe enim totam dirimit controuerſiam *lib*. 4.*comp.med.ſec.loc.cap*. 2. de Ophthalmia, ibi enim lac ab vbere recenter extractum oculo adhi- B bet, nonniſi in vehementi dolore, aut ab inflammationis magnitudine, vel influentium humorum acrimonia concitato.

HISTOR. LVII. GALENI,

De Ophthalmia.

Adoleſcens potu meraciori vſus, à lippitudine liberatur.

A *Doleſcens item alius fuit, qui quòd vicinus vrbi non erat,oculorum inflammationẽ pluribus iam diebus ruri paſſus fuerat. Hunc,quia in eodem ſtatu perſeuerabat, in vrbem profectum intuitus habere oculos ſquallidos quidem, ſed* C *valde tumidas, ac plenas ſanguine eas,quæ in ipſis venas erãt, iuſſi vt cũ ſe lauiſſet, potu vteretur meraciori, & ita ſe ſomno traderet, quod & factum eſt. Somnus enim profundus eum inuaſit, & manè ſine dolore ſurrexit, &c. Galenus* lib.6. aph. com. 31.

PARAPHRASIS.

Licèt Gal. non ſolùm in Hip.ſcriptis,ſed in aliis omnibus antiquorum libris obſeruet, vt non temerè, quæ quiſque ipſorum dixerit, approbet,ſed experientia & ratione, verúmne an falſum ſit, quod ſcripſerunt,examinet; Nam qui ſe vnius auctoris doctrinæ veluti ſeruos;aut libertinos addixerunt, ſimulátque ab eo ſcriptum aliquod D inuenerunt, inconſideratè ac temerè credunt, vt ipſe refert 6. *epid.ſect*.2.*com*.25.quum incredibile ſit, quod probatione caret, *epid.ſect*.4. *com*.19.quæ enim comprobantur, maiorem fidem accipiunt, ex ipſo, *lib*.1. *epid.ſect*.1. *in præfat*. Tamen hic auctor ita Hippocraticæ doctrinæ fuit addictus,vt rationem aliquam inuenire cogatur, qua quis ſibi perſuadere poſſit, dictionem Hipp.maximè eſſe veram:in cuius rei confirmationem, præſentem hiſtoriam adduxit, cuius fides,ratione, experimentóque ſtabilitur, aliàs in his quæ euidenter repugnant, in multis ab ipſo arguitur, cuius doctrinam ſugillat aliquando,vt doctè aduertit Valleriol.5.*enarrat*.2. Licèt plurima loca, quæ hic auctor ex Gal.ſerie contra Hipp.recenſet, commodam interpretationem patiantur, prout aduersùs hunc auctorem E *in noſtro libro,De Iuniorum Medicorum, in theoria & praxi erroribus*,latiùs,Deo auſpice,demonſtrabimus.

Mirum enim eſt, & difficile exiſtimare, merum aliquando in oculorum doloribus poſſe eſſe ex vſu, quum hoc à veritate alienum eſſe appareat; nam noxium eſt, & inflammatis oculis maximè infeſtum: caput enim tentat, oculos vaporibus implet, capitis grauitatem, palpitationémque venarum mouet, ex Gal.2. *acut*. 34. ſitim vehementem excitat,6.*epid.ſect*.4.*com*.23.& ſuo nimio feruore, innatum calorem exacuit, temporúmque facit pulſationem, *lib*.4.*de dif.pulſ. cap*.1. demum inflammationem ab acri, ſqualliđóque ſanguine concitatam irritat, & exacerbat. & alia damna parit, quæ ab eius potu,in capitis oculorúmque morbis calidis oriri auctores prodiderunt, & Auic.non ſiluit,22.3.*tract*.2.*cap*.7. promptè enim ſemicrudos humores ad caput,oculóſque defert,vt Gal. 5. *aph. com*.5.latè oſtendit.

Si tamen conditiones, quas Galen. ſuppoſuit *in com.*

animaduertas, rectum fuisse Hipp. consilium iudicabis. Quarum prima est,vt non adsit corporis plethorica dispositio.Corpus sit exquisitè vacuatum.Feruor magna ex parte sit extinctus; quæ omnia in declinatione contingunt. Tunc enim exhibendum esse merum, non ibo inficias cum Aëtio;qui *tetrab.2.serm.2. cap. 22.* hoc argumentum lucidiùs explanauit.Hoc enim tempore mero assumpto, sanguis crassus in oculorum venis impactus, distendens, & excitans dolorem, attenuatur, resoluitur, & spiraculis apertis, euanescentibúsque obstructionibus, dolor conquiescit. Insuper vinum concoquit, exiccat, emollit, & discutit, ex Gal.2. *de fract.*72. & sua qualitate, humorem absumendo, & exiccando, sanat eam affectionem, quam effecerat,ex Gal.5.*aph.* 5.Denique somnum conciliat,3.1. *doct.2.cap.*8. & sic calore adaucto,& viribus recreatis, natura noxium humorem, inflammationis causam vertit in halitus. Quare rectissimè à Gal. imperatum, vt post balneum,merìque potionem, æger capesseret somnum. Frigida autem si in hoc casu exhibeas, nocent, nam incrudant, humorem suapte natura crassiusculum arctant,impactúmque reddunt, obstructiones impingunt, dolorem augent. Ex quibus facillimè possunt solui obiecta.

Sed cur vtatur meraco, si magis exiccat, quàm dilutum,& vigilias parit,ex Gal. *supra*, explicat Coctæus 3. 3. *tract.* 1. *in Schol.cap.* 9. *Auic.* dum meracum copiosiùs haustum vigilias parere, moderatè verò sumptum,dicta ratione prodesse affirmat. Quid autem sit vinum meracum, vel dilutum,explicat Gal. *lib.5.de valet.tuend.vlt.* dū ad differentiam diluti, merum vocat:illud autem dicitur, cuius calor, & robur, multæ aquæ permixtione retunditur.Quare id pueris concedit Hip.*lib.de salub.diæt.text.*52. quum sit infirmum,debile, & ventrem superiorem humidiorem reddat, 2.*acut.*34. De quo argumento,sat plura dixere Alphons.Lupeus Cureleanus, & Vallesf. *in com.* Merum ergo huic contrarium,inter alia medicamenta oculis accommoda, præsuppositis conditionibus, est connumerandum. Vide Gentil.*in com.sup.cit.loc.Auic.*Holler.*in com. c.4.Gal.lib.4.de compos.med.sec.loc.*Ioan.Bacchanel.*lib.2.de consens.medic.cap.de ophthalmia.*

HISTORIA LVIII. TRALLIANI
De oculi densitate.

Oculi densitas,mulsæ beneficio,curata.

*Ego sanè quendam densitate oculi laborantem,mulsa curaui,quum nullum ex iis quæ mitigant, doloremque leniunt, sopire cruciatum posset,sed etiam maiorem,quàm antea fuerit, excitaret,&c.Trallian.*lib. 2.cap.4.

PARAPHRASIS.

INgentibus,variísque ægritudinibus patent oculi nostri (inquit Cels.*lib.6.cap.6.in init.*) qui cùm magnam partem ad vitæ simul & vsum, & dulcedinem conferant, summa cura tuendi sunt:quorum permagnum esse in nostro corpore vsum, 10.*de vsu part.* 6. Gal.edocuit.Omnia enim ad illos attinentia admirabilem quandam præ se ferunt prouidentiam: quare magni momenti esse illis euenientes morbos, negari haud potest. Vix enim reperies membrum, quod tot morborum genera patiatur, & in quorum agnitione plus Medici hallucinentur, quum sit inter instrumentalia membra quàm minimum. De quorum numero Bernard.Gordon.*partic.*1.*c.de hebetudine visus*.Ioan.Manard.7.*epist.*3.Ludou.Mercat.*lib.*1.*de morb.intern.cap.* 9.ex professo disputarunt.

Ex plurimis ergo affectibus,quibus obnoxij sunt oculi,quidam est,qui densitas oculorum nuncupatur,crassiori, densioréque facta tunica cornea; impedita námque naturali perspicuitate, ac trāsparentia, subiectus ipsi cæruleus color non ampliùs transflucet, & tenebrosa visio fit;cuius causa putat laborans se per nebulam,per vaporem, caliginem,aut fumum omnia intueri: quod vitium vel ex ophthalmia, epiphoráve renascitur;vel ex proprio fit humore crasso, concreto,ac lento;vel ex nebuloso spiritu, ac difficulter resolubili originem ducit, qui inter membranam corneam,& vueam tenaciter est impactus: de quo morbo Aëtius,Paul.Cels. & Arabes ferè omnes proprium caput descripserunt.

Pro quo affectu curando, plurima ab illis præter vniuersalia,topica etiam solent administrari præsidia.Illis autem priùs,vt par erat,vsum fuisse Trallianum,non ibo inficias,si verum est axioma medicum,primò curandum esse totum, deinde partem.Inter ea tamen, quæ pituitam crassam in quacunque oculorum parte innascentem suauiter, ac sine colore abstergunt, neque iterum sinunt eam procreari, mulsa est; quoniam excrementa intus impacta, ea proiecta manere intus nequeunt: mirificè enim ea repurgat,& abstergit, minimè adstringens,densans,exasperans, torporem, aut frigiditatem inducens,non acris, aut mordax, imò meatus aperit,flatus dissipat, humorem resoluit, ac à dolore liberat. Ea vtendum non solùm,vt specillo vsus eam instilles: sed melius est si vitreo angusti oris vase, mulsa repleto id efficias. Vtere meraca & crassa, ita vt exiguum obscurúmque dulcedinis sensum ex se præbeat. Loco eius mel, rhodomel, aut syrupus rosaceus substitui possunt. De mulsæ viribus, eius differentiis,parandi modo,sat plura Hipp.cum Gal.3.*acut.à text.*9. *vsque ad* 23.Paul.*lib.*1.*cap.*96. Dioscorid.*lib.*1.*c.*8. Auic. *lib.*5.*sum.*1.*tract.*6.*tit.de aq.mellis*, disputarunt. De cuius ad frigidos neruorum,& aliarum partium, pectoris, ventriculique morbos propulsandos, efficacia, lege Bernard. Dessenium *tract.de syrupis,tit.de melicrato*, qui huius eximias dotes, Laconicè exarauit.

HIST. LIX. AVENZOAR.
De inflammatione auris.

Aurium inflammatio cum acuto dolore, oleo ex vitellis ouorum in aurem iniecto,persanatur.

Etiam recordor,quòd misit pro me Haly,vt ad eum Cordubam irē,causa vnius apostematis,quod ei in aure accidérat, & inueni eum cum dolore fortissimo, & tremore apparente mortem, vel quod ab aliquo occideretur,propter dictum dolorem;& hoc erat quia ipsum apostema erat in radice nerui venientis à cerebro ad sensum auditus, & iam spasmari incipiebat: & tunc impleui statim aurem ex oleo vitellorum ouorum tepido;& cùm permansisset sic per magnam horam, incœpit dolor mitigari: & cū pertransissent tres horæ,tota sanies inde emanauit:& postea incepi abluere aurem cum aqua mellis;facta deinde decoctione corticum subtilium glandium, & caudæ equinæ;& postea præcepi ablutionem fieri cum aqua decoctionis limaturæ ferri colata, & ipsam ablutionē faciebam cum penna caudæ gallinæ,& voluendo eam circum vice vna post aliam,donec totum euacuabatur,& optimè mundificabatur,& sic consumpta sanie fuit curatus perfectè,&c.Auenzoar* lib.1.Theizir.tract.4.c.1.

PARAPHRASIS.

AVrium dolorem acutum,& maximè cum febri continua, ac vehementi, periculosum esse, memoranda quadam sententia edocuit Hipp.*lib.*3. *prog.* 13. præsertim cùm auditorius meatus internus inflammatione fuerit affectus; periculum enim delirij,mortisque imminet, nam ob sæuos aurium dolores, plurimi perductoin consensum cerebro,conuelluntur, delirant,& moriuntur, subitò, antequàm humor vel discutiatur,vel suppuret. Quoniam, vt inquit Auic.4.3.*c.*6.*Peruersior dolorum auris est ille,qui ex apostemate calido,profundo,inflammatiuo,& illud est cum febri inseparabile,& propriè cum perducit ad permixtionem intellectus.&c.*Quæ omnia Cels.*lib.*6.*cap.*7.Gal.3.*de compos. med.per loc.cap.*1.Paul.*lib.*3.*cap.*23. Tral.*lib.*3.*c.** doctissimè explanant.

Adfuisse

Adfuisse inflammationem auris internam in hoc ægro, ex contextus feriе dilucidè patet; non abfuisse febrem, ab illa fere inseparabilem, cuipiam erit manifestum, qui partis huius præstantiam, magnum cum cerebro neruisque consensum habentis, exactè agnoscit, in qua acer tenuissimúsque sanguis, ab internarum meningum, vel aliarum partium venis eò irruens, tandem computrescit: præsertim dum pus conficitur; extenta simul, ac concalfacta particula, ex naturæ conatu, vnionéque natiui caloris ad coquendum, ex humoris impacti feruore, & ebullitione, & ex nouo ob hanc causam, ad partem debilem humoris confluxu: ex his enim omnibus causis febrem, suppuratis particulis euenire, omnes norunt, & magis si sint internæ, cordíque proximæ, aut alicui parti principi vicinæ: altera-tione enim per continuum facta, & fuligine putrida cordi communicata, hoc præternaturaliter concalfaciunt, febrémque inducunt, cuius vt frequentissimæ in hoc morbo non meminit.

Dum ergo humor in parte affecta impactus, membranas sua acrimonia pungit, copia distendit, mordaci qualitate ferit, neruos vellicat & lancinat, tracto in consensum cerebro, sæpe fit conuulsio, meatu auditorio phlegmone obsesso qui breuissimo interuallo cerebro sociatur, qua in parte fuisse excitatam inflammationem, ex vehementissimo ægri dolore patere potest. Ab hac enim parte profundiori, & intimiori, humor calidus, mordax, & mobilis per patentes aditus conuolat in cerebrum, ipsum in sui consensum citissimè ducens, plurima deinde damna pariturus. Neruum enim auditorium à quinta coniugatione exoriri, Anatomici fatentur omnes, qui sonorum omnium imagines, ad sensum communem, tanquam iudicem, & censorem vehit. Contra Philosophum *lib.* 1. *de hist. animal.* 11. aditum cerebro in neruum auditorium denegantem. De quo argumento Andreas Laurent. *lib.* 11. *de sens. organ. cap.* 13. Iulius Casserius Placentin. *lib. de quinque sensuum anatomia, cap.* 5. *de sens. auditus.* Coiterus *lib. de instrum. audit.* ex Fallop. Vesal. & Eustach. sententia, *cap.* 17. eruditè disputarunt. Maxima ergo est huius partis cum cerebro sympathia. Nam exterior, aut nunquam vehementer dolet, aut quamuis doleat, non inde imminet mortis periculum. 5. *prog.* 14. Hæc enim pars præcipua non est, neque parti cuipiam primati continua.

Cúmque dolor immanis vires dissolueret, illi occurrere tanquam symptomati grauissimo satius iudicauit; quum vehemens esset (æger enim se ab aliquo interfici arbitrabatur) & diuturnus, qui non solùm animi deliquium, sed syncopen inducit, vt docent Gal. 12. *meth. cap.* 1. & Auic. 2. 1. *doct.* 2. *sum.* 2. *cap.* 22. Non quòd dolor formaliter id efficiat, sed quoniam quum fit tristis quædam sensatio, naturali partium substantiæ, & dispositioni valdè contraria, ad sui expulsionem, cùm sit res noxia & molesta, facultatem expultricem excitat; ex cuius irritatione non solùm in parte dolente, sed in reliquis ob condolentiam, fit agitatio multa; ex qua inordinata commotione, sanguis & spiritus concalfacti, attenuantur, & promptiùs resoluuntur. Et hæc est causa potissima, quare Auic. *loc. nup. cit.* affirmat, in principio dolorem partes concalfacere, quia nimiùm spiritus exagitat & mouet; in fine verò refrigerare, quoniam dissipatis spiritibus, & viribus exhaustis corpus frigescit. Deinde dolor distrahit naturam à coctione, & sanguinem auertit à fonte caloris; quo dato, nec spiritus commodè generantur, nec facultates perturbatæ omnia exercere possunt, & sic fatiscunt vires. Quapropter Auic. rectissimè dixit, 4. 1. *cap.* 1. *in fin.* vt dolorem coniunctum cum aliqua ægritudine, (acerbus si sit, & intensus) priùs curemus, quoniam vocat ad se curationem, & gerit vicem causæ, sine qua alter affectus curari non potest. Quando verò est mediocris, nec ita perturbat naturam, nec fluxionés mouere potest, tunc soli morbo opitulari licet, quo remoto, symptoma aufertur, vt Gal. præcipit, 11. *meth.* 12. & 12. *eius. cap.* 1. Hoc modo intellige Auic. 1. 4 *tract.* 2. *c.* 7. *ad fin.* §. *Et quando dolor capitis cōiungitur cum febre, dignior est curatio febris, & non doloris, &c.*

Meritò ergo oleum ex vitellis ouorum in aurem immisit, inter cætera anodyna præstantissimum, nam calidum

A est in primo ordine, tenuem, maximè iucundam, & mulcebrem habens substantiam, qua modicè calefacit, penetrat, rarefacit, digerit, concoquit, partem æquabiliter demulcet, & dolorem lenit, quæ omnia in anodynis medicamentis, quæ reuerà talia dicuntur à Gal. 5. *simpl.* 18. reperiri debent. Tepidum iniecit, ne fortè partem neruosam, & suapte natura frigidam, exactissimóque sensu præditam, cuius pathemata vehementia esse, solent, læderet. Quo pacto, licèt æger tanquam desperatus esset, morbúsque veluti conclamatus, narcotica censuit omittenda, vt valdè nocua, & repudiata ab Auic. 4. 3. *cap.* 8. quousque timeatur syncope, maximè quoniam aderant signa suppurationem præsagientia; nam tunc timor erat, ne his impositis, impensè adstrictus humor perfectam deinceps non
B admitteret suppurationem. Qua etiam de causa ipse Auctor à calumnia liberandus est, si phlebotomiam, aliaque reuellentia auxilia in hoc præcipiti casu necessaria celebranda non imperauerit, ne fortè congelaretur materia, quę erat habitura collectionem, iuxta præceptū Auic. 1. 10. 3. *tract.* 5. *c.* 2. præsertim quum soli mitigando dolori esset intentus, nixus Hipp. oraculo *lib.* 6. *epid. sect.* 5. *text.* 13. *dolori auris, lana oleo calente inuoluta.* blandissimè auxiliantis.

Satius tamen hoc priùs experiri auxilium iudicauit. Licèt non negandum sit, hoc non conferente, & vrgente violento dolore, ipsum, ea quæ leuiter sensum stupefaciunt, experturum: prout Gal. *lib.* 3. *de compos. med. per loc. cap.* 1. Paul. *lib.* 3. *cap.* 23. Alexand. *lib.* 3. *cap.* 1. asseuerant: nam non mediocre periculum est, ne cerebrum neruo per quem facultas audiendi erogatur vicinum, consortij
C lege afficiat. Magna autem ineft, in sedando dolore, vitello oui efficacia, quæ in mitigandis neruorum doloribus est præcipua, qua esse præditum oleum ab ipso extractum, firmat Auer. 5. *collig.* 48. Auic. 1. 5. *tract.* 10 *tit. de ol. ex vitel. ouor.* Mesuē *eod. tit.* Serap. *tract.* 7. *cap.* 25. Monachi *in Mesuem.* Franciscus Veles, Gratian. Bauderonus, Londinenses *eod. tit.* Cuius laudes eximias, & parādi modum descripserunt Montagnan. *antid. c.* 6. Petrus Coudebergus *in Cordū, tit. de ol. ex vitel. ouor.* Berturcius *tract.* 8. *c.* 4. Valer. Cord. & Conrad. Gesner. *lib.* 3. *de auib. tit. de Gallin. part.* 2. *de viol. ouor.* latissimè.

Quo factum est vt hoc præsidio recreata natura, & sopito dolore, viribus redintegratis alacrior facta, subiectū humorē coqueret, & in pus verteret. Tunc enim facto emissario saniē abluere oportet. Hisque celebratis ad sicca agglutinan-
D tiáque medicamenta descendere necesse est: (quod opus cōplere ab auctore narrata medicamenta, & maximè ferrum, fatentur omnes cum Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *c.* 251.) Summè autem siccantia medicamēta purulentis auribus esse adhibenda, allata celebri historia contra Thessalicos acriter contendit Gal. *lib.* 5. *meth. cap.* 10.

QVÆSTIO XXVIII.

Quòd vitellus oui ad caliditatem declinet, contra Mathiol. Acakiam, & Amatum Medicos præstantissimos.

COMMENTARIVM.

E *Vitellorum ouorum.*] Offert sese hoc loco non inelegans de vitelli oui temperamento disceptatio. De hac enim auctores raptim differentes inuenio. Frigidum esse ex Gal. probari potest *lib.* 11. *simpl.* 27. qui postquam albumen ad mitigandos dolores esse optimum asseruit, licèt frigidum sit, huic assimilem esse vitellum manifestè edocuit, §. *& ipse vitellus adsimilis est naturæ, &c.* Et *lib.* 1. *ad, Glauc. c.* 9. *tertiana exquisita correptis ipsum concedit.* Et 12. *meth. c.* 6. in febri syncopali orta ex crudis succis eum exhibere non dubitauit. Et *lib.* 2. *de com. med. sec. loc. c.* 5. Idē confirmat Auic. 1. 3. *tract.* 2. *cap.* 24. §. *Et pone cibum eorum qui infrigidet, & humectet, aut qui est ei subtilis, sicut est vitellus oui, &c.* Et 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 39. *de tertiana exquisita.* §. *Et vitellis ouorum, &c.* Et *in tract.* 3. *cap.* 7. *de cibatione habentium hecticā.* §. *Aut vitello oui sorbilis, &c.* Idem sentit Tral. *lib.* 10. *c.* 1. *tit. Curatio colici doloris ex calidis humoribus.*

His fortè conuicti Mathiol.*lib.*4. *epist.in epistol.Maran-thæ dicata*.Acak.*in com.cap*.9.*lib*.1.*ad Glauc*.Amat.*lib*.2.*in Dioscorid.in com.cap*.44. & *lib*.6.*centur*. 100.vitellum oui, frigidum & humidum esse sibi persuadent.Sed immeritò. Eos enim redarguit Auic.*sententia lata lib*.2.*tract*. 2. *cap*. 5 27.*de ouis*.§.*Sunt ad æqualitatem tendentia,sed eorū albumen ad frigiditatem,& vitellus ad caliditatem,& ambo sunt humida,&c*.Sequitur Isahac *lib.diætar. vniuer.c*.5 4.*de ouis*. §.*Vitella sunt calori viciniora,&c*.

Hoc ita esse plures demonstrant rationes. Prima. Vitellus oui citissimè in sanguinem conuertitur, ex Auic.2. 1. *doct*.2.*cap*.1 5.§.*Quemadmodum ipsorum nutrientium alia sunt, quorū natura est vicinior substantiæ sanguinis,vt sunt vitelli ouorum,&c*.Promptissima enim conuersio in sanguinē, caliditatis notam demonstrat,&c,

II. Vitellus oui pinguis est, hinc in illo elementum aëreum dominari, & caliditatem vigere negari haud potest,& Gal.3.*de temp*.5.apertè ostendit. Hac ratione pinguedinem calidam iudicat Gal.4.*de vsu part*.9.quia promptè in flammam conuertitur.Legendus Gal.2.*simpl*.20.Explanant Vallesius 1.*cont*.10. Carrerius *disput*.3.*in cap*.4.*de loc.affect*.Laurentius *lib*.6.*de anatom. quæst*.5.

III. Vitellus oui suppurat, & hoc non solùm lentore suo, & viscositate poros constringendo facit, quod suppurantium proprium est, 5. *simpl*.8.sed quoniam caliditate & humiditate calorem partis adauget & fouet,iuuátque innatum calidum ad coquendum, quas dotes suppurantibus tribui Gal.tum *loco nup.cit*.tum *lib.de remed.parat.facil.c.de parotid*.& 4.*meth.c*.5.

IV. Vitellus oui anodynum medicamentum est, ex Gal. 11. *simpl*. 27. & quum sit tenuium partium,calefacit, euacuat, digerit, rarefacit, extenuat, coquit, & æquabile reddit,quidquid in partibus,aut dolore vexatis,aut humorum acrium, lentorum & crassorum ineft; aut multorum tenuibus spiramētis infarctorum;aut etiam vaporosi, crassi, aut admodum frigidi spiritus exitum commodum non habentis,inhæsit atque inclusum est:itaque nihil adstrictionis habeat est necesse.Verè ergo ad hanc anodynorum classem, quæ sua temperie,& moderato calore tollere dolorem nata sunt,est redigendus.Cæterùm horum medicamentorum facultas,est eorum quæ primo ordine excalfaciunt, ex Gal. 5.*simpl*.18.

Neque Gal. *lib*.11. *simpl. cit*.absimilis esse naturæ pronunciauit in manifestis qualitatibus,sed in mitigando dolore,vitellum oui candido adsimilem esse statuit, vt legenti patebit: miscetur enim vitellus ceratis morsus experti-bus. vt Aëtius,*tetrab*.1. *serm*.1.*c*.13 1.Paul.*lib*.7.*tit.de ouo*. Serap.*cap*.419.Matthæus Syluatic.& alij prodiderunt.Vel si vitellum similem esse naturæ humanæ proferas, non renuam,quum omnium celerrimè partes solidas nutriat,sanguinem generet in omnibus qualitatibus moderatum, & naturæ humanæ vires exhaustas reficiat.

Tertiana verò correptis Galen.& Auic.ipsum, tanquam alimentum humectans cōcedunt,vt probat Conciliat. *diff*. 101.& Garzias Lopius *lib.de varia rei medicæ lectione,c*.20. edocti ab Auic.*cit.loc,c*.39.§.*& scias quòd intentio in eo quo cibantur,aut est humectatio,sicut datur eis in fine de extremitatibus althaingi,& de testiculis gallorum,& cerebellis hœdorum,quibus non est nausea,& vitellis ouorum,&c*. In syncopali verò propinat Gal. alendarum virium causa. Hecticis Auic.& Rasius exhibent 4.*aph.lib.tit.de ouis*.§.*humectant, & hecticis conferunt,&c*.Hi enim auctores ad siccitatis lapsum respiciunt,qui immedicabilis est.

Deinde si frigidum vitellum constituunt, id respectu testæ, aut albuminis intelligendum est, quæ ipso, multo excessu sunt frigidiosa.Auic. verò simpliciter esse frigidum asseuerat, quoniam in caliditate non multum excedit; quod enim remissum obtinet calorem, frigidum dici potest, & è contrà.Sic soluit Gal.6 *simpl.cap*. 67. vbi id quod parum frigidum est, calidum vocat. §. *Atriplex humida & frigida temperie est,humida quidem secundi ordinis, frigida verò primi,quam vtique tepidā caliditatē esse posuimus,&c*.Interim vide quid Laconicè proferat Coftæus, ex Auer.Arist. & Alexand. mente, *in com.cap*.527. *Auic. in lib*.2.*tract*.2.*de vitelli oui temperamento*. Hi enim auctores

A superioribus pugnant manifestè, dum luteum oui frigidum; candidum, calidum constituunt. Sed quàm falso nitantur fundamento,alibi contra Plin.*l*.10.*natural.hist*. 53. Aristot. 3.*de generat.animal*.1.& Auer.*eodem loco*.Alexand. *lib*.2.*probl*.84.pro Hip.*lib.de natur.puer*.ex luteo pullū produci,& ex albo alimentum concedi existimante, latissimè *in lib.de Iunior.errorib*. patefaciemus.

HISTORIA XL. RASIS, De dolore auris.

B Aurium dolor à frigiditate ortus,calidis auxiliis persanatur.

Dico quòd passus est quidam ventum borealē valdè frigidum in capite, & auribus, & conquestus est de aure;& ingrediendo balneum, & calefaciendo aurem exteriùs, postea impósito in eam guttatim oleo radicum, mitigata fuit passio eius.&c.Rasius lib. 3. continent.tract.2.cap.2.

PARAPHRASIS.

Vres vtpote cartilaginosas,& frigidas;à frigido facilè lædi, testis est Gal. 3.*sec. loc. cap*. 1. & maximè à vēto Borea,suapte natura frigido, ex Gal.*lib*.1.*de temp*.2. *in med*. Siue ergo à nuda intemperie concitaretur dolor,
C seu compressione à frigore facta humores ex capite exprimerentur in aures, balneum profuit (priùs, vt decet, purgatis corpore, & capite) ex calidis,& roborantibus medicamentis confectum, nempe ex lauro,absinth. puleg. menth.sampsuc.porro,origan.alliis,additis oleis huic vsui accommodis, amygdal. amar. dulc. rutac adipe vulpino; quem mille laudibus auctores commendant. Sicque hoc particulari balneo; circa & intus aurem celebrato, mitigata fuit affectio; quæ si sola sit, & non inueniat in corpore morbosum apparatum, permanentem morbum facere non potest.

Ad auris dolorem frigidum Gal.*cit.loco*,plurima auxilia connumerat. Rabbi Moses 22.*particul.aph.text*.52. oleum de semine cannabis proprietate quadam prodesse refert. Quorum auxiliorum syluam multipliecem passim inuenies
D apud auctores.Inter ea tamen quæ extrinsecus induntur in aures,ad surditatem,tinnitum,& dolorem à frigiditate cōtractum,efficacissimum esse,vaporem calentis amurcæ per meatum auditorium recipere,sibi persuasit Lupeus *lib. suo de art.curat.cap.de surditate*.Scribon.Larg.*compos*.29. picis florem laudat, quo,felici experimento, in seipso dolore vexato esse vsum, appositaHistoria confirmat quæ à superiori minimum distat, idcircò eam inexplicatam relinquimus.

HISTORIA XLI. TRALLIANI De aurium dolore.

E Auris dolore laborans, iniecto in aurem Opio,vocem & sensum amisit.

*Go enim noui quendam * solo vsum opio, & vocem & sensum ægro ademisse, vt ne opobalsamo quidem,aut aliis quibusdam calidis iniectis homo amplius restitui potuerit:quocircà si etiam quis ob multum dolorem,opio,aut alio quodam torporis faciundi vim habente vti coactus fuerit, semel ipsum aut iterum offerre conuenit: postea verò castoreum cum oleo tepido iniicere, & extrinsecus lanam oleo calido,aut nardino, quod adipem anserinum habeat,imbutam,omni ex parte circumdare,si torporem ex frigidis contractum curare moliaris,&c.Trallianus* lib. 3. cap. 2.

* * *

DVBIVM

DVBIVM XXXIV.

Num incorrecto opio extra appositionem sit vtendum.

PARAPHRASIS.

QVot damna afferat opij incorrecti vsus, quum id coacti necessitate parti cuipiam dolore afflictæ imponimus, docet hìc Trallian. Et Gal. adeò timidus est in eius vsu, vt *lib. 2. sec. loc. c. 1. tit. de capitis dolore ex plaga,* in hæc verba prorumpat. *Raro cogimur pharmacis ex opio vti, quum videlicet præ doloris vehementia homo de vita periclitatur: Sic ex opio collyria multis detrimento fuere, adeò vt debilem oculum reddiderint, & visus hebetudinem, auditus etiam grauitatem induxerint, &c.* Et *lib. 3. eiusd. oper. c. 1. tit. de auricularibus composit.* Sic ait. *Ego verò quemadmodù dixi, in vnaquaque affectione proprio vtor medicamento, sempérque papaueris succum fugio, neque nisi vrgente necessitate ad eius vsum peruenio, &c. lib. etiam* 8. *eiusdem, c. 3. opio iubet admisceri calefacientia, vt ipsum reddat innocentius, quum corpora viuentium mortificationi simile quidpiam perpetiatur, ab omnium ex opio, & hyoscyamo, & mandragora compositorum medicamentorum vsu.* Ideóque Medicis mos est, illis admiscere piper, castorium, & crocum.

Denique adeò vsus opij super affectas particulas est timendus, vt non nisi summa cum præmeditatione eo vtendum sit, quum ex eius impositione innumera damna euenisse confirment auctores. Refert Marcus Gattinar. *cap. de cura sodæ colericæ,* se vidisse mulierem nobilem, quæ cùm stetisset plures dies sine somno, imposito suppositorio opiato, supremo somno correpta est. Narrat Nicol. *serm. 2. c. 11.* se vidisse puerum, cui suppositum fuit opium propter tenasmonem, qui extinctus fuit illicò ab ipso imposito. Antonius Maria Betta *in suis com. in 4. fen. lib. 1. Auic.* scribit feminam quandam per multos dies vigilantem, assumpto opio, adeò profundè obdormiisse, vt non nisi plurimis auxiliis leuari potuerit, & tandem stupidam, & amétem remansisse tradit. Idem affirmat Auic. 16. 3. *tract. 1. c. 4. §. Vidimus qui supposuit sibi collyrium, & mortuus est, &c.*

Narrat quoque idem Nicol. *serm. 2. sum. 2. tract. 2. c. 15.* se vidisse puerum cui immissum fuit enema cum opio, doloris sedandi causa, & mortuum fuisse. Scriptum reliquit Alexand. Benedict. *lib. 3. cap. 6. suæ praxis.* Patauij accidisse, quòd Iustinianus in dentis cruciatu conuellere iussit molarem vnum, & quum dolor ingens perseueraret, suadentibus nonnullis, opio sæpius in cauum indito, supremo somno correptus fuit. Literis mandauit Cardan. *lib. de subtilit. 18.* equitem quendam victorem, deposita galea vt respiraret, ab inuidis copioso intus illito opio extinctum fuisse.

Obseruatio XLIV.

Quidam auris dolore laborans, imposito intra aurem opio, emortuus.

HIspanus quidam, auris vehementissimo oppressus dolore, plurimos dies insomnis egit, in quibus vniuersalia, & topica omnis generis auxilia sunt celebrata, sed incassum: quo cruciatu miserabiliter afflictus, pseudomedicorum opem implorat; hi vt sunt ignari, & audaces medicamenta ex opio ad prouocandum somnum, sedandúmque dolorem intra aurem imponenda consuluere: quo iniecto, post horam paulò quieuit, illicò tamen ingenti tremore concessus, stupidus veluti & amens remansit, & præcedente vertigine, potentiis omnibus deinde extinctis, veluti sideratus perpetuò obdormiuit.

Semper ergo cum opio miscere debemus, quæ illius efficaciam retundant, vt piper, pyrethrum, & castorium, quod Gal. & Tral. hoc loco summoperè commendant Medico curaturo; nam hæc crassitie sua in ventriculo morantur, sicque actionem opij retundunt: quæ magis probo, quàm supra ingestum vinum, quod tenuitate sua

Lib. I.

A opij vires promptè ad cor defert, vt eleganti historia probat Leuinus Lemnius *lib. 2. de occult. cap. 51.*

QVÆSTIO XXIX.

Quòd opium incorrectum possit aliquando in potum exhiberi. Contra communem Medicorum sententiam.

COMMENTARIVM.

SOlo *vsum opio.*] De damno ex opio extrà apposito satis multa. De noxis ex eo intus sine correctione assumpto, sic fatur Gal. *6. epid. sect. 6. com. 5. Quinetiam ad hæc modus alius indolentiæ effector est, scilicet qui sensū hebetat, ac stupefacit; in quo prudentiæ nō vulgaris est, stupefacto-* B *rio medicamento alia permiscere, neque opio solo vti, &c.* Et maximè quum medicamentum sit exitiale, auctore Gal. *lib. de theriac. ad Pison. c. 10. §. Papaueris succum per se ebibitum, qui letalem nesciat, est nemo, &c.* Nam valdè refrigerat, & vsque ad stuporem, & mortem perducens interimit, vt ait Gal. 7. *simpl. tit. de papauer.* Esse autem venenum substantia tale, iudicat Gal. *lib. 4. simpl. c. 18. §. Multa verò ipso statim odore aliena sunt, pleraque pugnantiam cum homine indicant, veluti & hæc ipsa quæ nūc dicta sunt, & cicutæ, & papaueris, & mandragoræ, & hyoscyami succus, &c.* Et *lib. 2. eiusd. cap. 12. §. Vt autem succi papaueris, atque aliorum huiusmodi multorum, quæ nobis, & viribus, & substantia corpus perimere nata sunt, &c.* Si ergo est venenum, cur sine præparatione, & correctione, per os exhibendum? C *Si raro cogimur pharmacis ex opio vti, quum videlicet præ doloris vehementia homo de vita periclitatur,* vt 2. *sec. loc. c. 1. tit. de capit. dolore ex plaga,* & 8. *eiusd. 2.* Gal. affirmat; quoniam interiores partes ex eorum vsu nimis læduntur: quantò magis opij solius incorrecti vsus timendus est? Quam sententiam Medicinæ proceres amplectuntur, & iuniores omnes confirmant.

At contraria sententia licèt omnibus Medicis, Galen. tamen doctrinam oscitanter scrutantibus, absurda videatur, ea tamen amplectenda est ob causas multas. Nam vrgente necessitate opium per se solum sine correctione propinari per os posse, Dioscorid. *lib. 4. sui operis, cap. 60.* sic confirmat. *§. Opium refrigerat, inspissat, siccátque summptum erui magnitudine, dolorem finit, somnum allicit, concoquit, tussi, atque cœliacorum valetudini auxiliatur, &c.* Sequitur Gal. *lib. 2. acut. com. 12. §. Vt autem succi papaueris, mā-* D *dragoræ, & hyoscyami, atque aliorum huiusmodi multorum, quæ nobis & viribus, & substantia aduersa, corpus perimere nata sunt, portionem exiguam assumentes, magnam percipimus commoditatem, &c.* Et *lib. 3. sec. loc. cap. 1. tit. auriculares compositiones Andromachi. §. Ego verò quemadmodum dixi, in vnaquaque affectione proprio pharmaco vtor, sempérque papaueris succum fugio, nec nisi vrgente necessitate ad eius vsum peruenio, &c.* Quorum sententiam Arabes amplectuntur. Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 526. §. Et potiùs ipsius sit quantitas lenticulæ magnæ, &c.* Serap. *c. 374. de opio.* Rasius *lib. 23. contin. tract. 3. cap. 1.* ad vlcus vesicæ dolorificum, cum semine hyoscyam. & lactuc. exhibuit in potu etiam opij, cerat. 1. quæ quantitas, vt notat Apuleius *lib. de mensuris,* idem est ac semiobolus. Obolus autem est pondus medij scrupuli, auctore Saladino *lib. 3. de ponderib. & mens.* E ex quibus constat Ras. sex grana in potu felici euentu propinasse.

Deinde si videmus quotidiano vsu semine papaueris vescentes plurimos ad saturitatē vsque immixto placentis, qui, vt *cit. loc. in Dioscor.* Mathiol. notat, nec diuturniore somno corripiuntur, nec veternosi fiunt; ex quo Medici edocti, intrepidè seminis papaueris cremorem, hordei decocto expressum in ardentibus febribus, ad extinguendam sitim, somnúmque conciliandū ægris exhibere non verentur, cur nos cogente necessitate opium incorrectū in potum nō exhibebimus in parua dosi? quod cordatè affirmat Gentil. ex mente Rasij 1. 3. *tract. 3. cap. 3. dub. 14.* dicens: *inuentū esse in theriaca Cæsaris, quod opiū per se datū in potu, habenti virtutem solutam, hoc est debilē ex vigiliis auxiliatur, &*

& liberat, quoniam inducit ſomnum, & facit redire virtutē, &c. Quare in ardentibus febribus opium per ſe ſolum exhibere ſalubrius multò iudico, quàm alias opiatas compoſitiones,in quibus calidiſſima medicamenta ingrediuntur, quæ feruorem febris acuere, & exaſperare poſſunt. Hæc autem ſtupefacientia licèt meritò à Gal.12.*meth.*1.7. *ſec.loc.*3.& 9.*eiuſd.*4.& alibi paſſim, in cauſa calida tutò poſſint adminiſtrari;vel cùm æger ex tenui diſtillatione,vigiliis,& vehementi tuſſi vrgetur,vel phrenitide,ex Gal.*lib. de theriac.ad Piſ.* 10.& 15.quoniam non ſolùm, vt ſenſui torporem inducentia ſalutaria ſunt,ſed etiam vt humorum tenuitatem cogentia, atque incraſſantia,& vehementem calorem refrigerantia,vt *cap.*8.*lib.nup.cit.meth.* docuit Galen.Tamen in bilioſis febribus opio ſolo vti tutius mihi ſemper viſum eſt. Quod *cit.loc.*Gentil.admonuit,in his febribus Philonis antidotum ob calidorum mixturam pertimeſcés:quum enim ex nimia caloris præternaturalis actione vis opij euaneſcat,neceſſarium eſt, vt medicamentorum calidorum intenſa caliditas, febrem exacuat, atque accendat. Securius ergo erit in acutis febribus opio incorrecto vti.

DVBIVM XXXV.

Num Opium ſit frigidum. Contra Matthiolum.

ADdiderim Opium non eſſe ita frigidum medicamentum,vt ibidem notat Matthiol.*in com. cit.cap. Dioſcor.* Nam non modò guſtu amarum, ſed & acre percipitur, adeò vt paullulum in lingua detentum, os,palatum, ipſámque exulceret, quare haud dubiè putandum eſt, calidiſſimas illi ineſſe qualitates. Nec poſſum non mirari Paulum *lib.7.tit. de papauer.* Auicen.*lib.2.cap.cit.*& omnes ferè de opio ſcribentes, qui ipſum in quarto gradu frigidum eſſe vnanimiter aſſeuerant; quod & Gal. 8. *ſec. loc.*3.& Auic.4. 1. *cap.*3.& *lib.2.cap.cit.*confirmant, id omnibus ſtupefacientibus fortius eſſe exiſtimantes;qua de cauſa mortificare corpora, & ad immedicabilem frigiditatem deducere affirmant, ſupremam ac excellentem frigiditatem illi concedentes. Sed quum opium amariſſimum ſit, vt fatentur omnes, & amara omnia, & exulcerantia calida ſint, vt pote à caloris exceſſu pronata, vt 4. *ſimpl.*17.21.&alibi docuit Gal. cur opium erit frigidum, & non calidum?

Vidit iſtam intricatiſſimam antinomiam Mathiol.*ad cit.lib.* 4. *Dioſcorid.* qui ſuperiori victus argumento, calidum eſſe opium confirmat. Luſtrarunt eam ingenioſiſſimus Coſtæus, & ſubtilis Mongius *in com. cit. loc. lib.2. tract.2.Auic.*Sed dubij difficultate perterriti, Auer.ſolùm de hac re ſententiam legendam monent. Hic ergo auctor *lib.* 5.*collig. cap.* 27. ſaporem amarum non perpetuò oriri ex caliditate, ſed ex frigiditate pronunciat, & poſito exemplo in opio id confirmat: quem deinde ſequutus fuit Valleriol. *lib.* 5. *enarrat.*4. Sed quàm falſum hoc ſit, nemo non videt. Nam Gal. *lib.5.ſimpl.* 26. amara,meatus repurgare, abſtergere, extenuare, incidere humorum craſſitiem affirmat. Inſuper ab infarctu expediunt, extra verò admota, ſordida vlcera repurgant, lichenas,impetigines, alphos, lentigines, & cætera quæ cutem inficiunt, delent,vt ait Auic. *l.2.tract.1.cap.*3.& Gal.4.*ſimp.*18. 19. prouocant menſtrua, conferunt excreationi ſaniei è pectore, & pulmone, phlegma craſſum, & induratum abſtergunt; quæ operationes quàm contrariæ ſint affectibus ortis ex frigiditate, patet: nam frigidum impingit, obturat, retinet,incraſſat,& cohibet.

Occurrit Vallef. *lib.9.controu.cap.* 5. dicens,nihil impedire rem aliquam poſſe exiſtere excellenter frigidam, quæ tamen nonnullas calidas ſortiatur partes, quarum occaſione amara fiat; vt cicuta,quæ frigidiſſima cùm ſit, amaritudinem non exiguam obtinet: eſt enim amarum quatenus amarum, calidum, licèt alia ratione poſſit eſſe valde frigidum. Non ſatisfacit reſponſio. Nam hoc intelligendum non eſt de iis quæ ſummè ſunt amara, ſed de aliis, quæ cum aliquali amaritudine, aliis etiam ſaporibus conſtant; nam cichorium, roſa, aliáque quàm plura inue-

A niuntur, quæ cum amaritudine frigiditatem obtinent exuperatiorem; hæc enim, velut dulcia, & acria quum ſint, mixta aliis ſaporibus refrigerantibus, actionem ſuam exercere non poſſunt, ab illis enim vincuntur, & obumbrantur. Hoc manifeſtè voluit Gal. *lib.4.ſimpl. cap.* 7. in hunc modum ſcribens. *Corpus omne adſtringens ab aliis (quod ſenſu animaduerti poſſet) qualitatibus ſyncerum,perpetuò comperi experiendo frigidum: quinetiam nonnulla ex iis quæ qualitatibus mixta erant, nempe quæ modicè dulcia,aut amara aut acria, apertè quoque refrigerantia reperi, ſcilicet cum in eis adſtringendi refrigerandique facultates ita vincerent,vt alas obſcurarent, &c.*

Dic ergo, & fortaſſe meliùs, Opium medicamentum licèt frigidiſſimum, habere tamen amaritudinem in parte externa, & ſuperficiali, ratione cuius vlcerat, & calefacit, B maximè quoniam amaritudo excellens cùm ſit qualitas, poterit vbicunque fuerit, eluceſcere, etiamſi pluribus contrariæ qualitatis partibus ſit admixta: Nam ſi in heminæ aquam, aloës momentum iniicias, totam ipſam amaram reddes. Sic vomitus pituitoſus amarus percipitur,ob exiguam bilis portionem illi permixtam. Sic pſyllium in internis partibus non mediocrem habet caliditatem, & in externis, & ſuperficiariis valenter infrigidat, ex Auic.*lib.2. tract.1.cap.1.*& Meſuē *tract.de ſimpl. medic. tit. de pſyl.* Sic plurima alia ob varias, quæ illis inſunt, contrarias qualitates in diuerſis partibus ſitas, contrariis; & valde inter ſe diſtantibus pollent facultatibus. Sic lentes in ſuperficie nitroſam habent, calidam, & expurgantem vim, quum medulla frigida ſit, & ſicca. Sic braſſica, ſquamma æris, Rhabarb. laxante, & adſtringente con- C ſtant facultate. Sic lacti triplex ineſt ſubſtantia, triplex temperamentum, & triplex actio, ex Gal. 3. *alim.*15.& ſæpe alibi; præter quas tres temperies particulares,vnam demum habet, cuius gratia lactis naturam ſeruat: id in rebus accidit quæ miſcentur omnibus. Sic de Opio dicendum, id cum ingenti amarore poſſe eſſe ſummè frigidum.De quo argumento vide doctiſſimum Mercurial. *lib. 2.de venen.cap.7.de opio.*

Sed ad penſum redeuntes dicimus, quod non debeamus ita vereri opij vſum,quum quotidiano auctorum experimento compertum ſit, plurimos magnam opij quantitatem ſine noxa deuoraſſe, prout ſcribunt Garzias ab Horto *in l.de hiſtor.aromat.à Carolo Cluſ.latinitate donato,* Geufræus *l.hiſt.cit.*Monard.*part.2.tract.de iis quæ ab India adſportantur.* Ludouic.Duret.*in Schol.c.5.lib.2. Holler. de* D *morb. intern.* Hi enim ſcribunt ſe vidiſſe multos, qui opium 20. ℥. quantitate, vſque ad 40. ℥. hord. & interdum drachmæ & ſemunciæ quantitate(mirum dictu) ſine vllo damno, aut læſione deuoraſſe: quod etiam affirmant Bellonius *lib.* 3. *obſeruat.*15. Ioan.Fragoſus *tract. de ſimpl. tit.de bangue.* Chriſtoph. à Coſta,*eod.tit.cap.vlt.*Et Heurnius *lib.3.cap.*20. *meth.ad praxim,*vidit ſeruos qui ingentem Meconij copiam deuorabant, quod Indis, Turcis, & Mauritanis frequenti eſt in vſu. Hi enim (Indi vocant amphyoniſtas)opium frequentant, quia huius cauſa, flatibus abundantes craſſis & frigidis, tentigine detenti, & ſatyriaſi commoti ad libidinem incitantur, & in actu venereo, flatu craſſo ex opio turgentes,diu perſeuerant,vt doctè notat Thomas à Veiga *in com.c.40.lib.art.med. Gal. in init.*

E Et licèt hi auctores ad conſuetudinem referant, & opium iſtud ſit minùs frigidum, vt pote in eminentioribus locis pronatum, & ex papaueris albi ſucco confectum, vt refert Scalig.*exercit.* 154.& 175.quod vt ſatiuum eſt, ſic cæteris papaueris ſpeciebus minùs refrigerat, (ex quo Franciſc. Alexand. *in ſuo Apolline, rad.1.cap.de papau.*ait: Neapoli fieri pulmentaria, quibus ad ſatietatem vſque plures veſcuntur) & minùs ſtupefacit, tamen intenſam habet refrigerandi, & ſtupefaciendi facultatem. Opio ergo, vel è papaueris nigri ſucco extracto,(hoc enim verum opium nuncupamus,ex Auic.*lib.2, cap.*5 26.) in exigua quantitate tutò vti poſſumus. Quod ego feliciſſimo euentu in pluribus ſum expertus, qui vigiliis, doloribúſque cum intenſa febri oppreſſi, ſolius incorrecti opij vſu immunes euaſere. Obiicies cum Gal. *lib.6. epid.ſect.* 6.

*com.*5.

com.5. in medi. §. *Stuporē verò, siue torporē papaueris succus, & alterci semē efficiunt. Hæc si sola perpauca exhibeātur, dolorem sedare non poterunt: quod tantum ex istis detur, quātum acceptū sedare dolorem possit, insigni noxa membrū dolens afficietur. Igitur ne ipsū magnopere offendatur, neque sensus obtorpeat, aliorum medicaminum permistio à Philone excogitata est, &c.* Ergo opium incorrectum neque in parua, aut magna quantitate exhibendum. Dic. Opium in valde exigua quantitate assumptum, dolorem sedare nō posse, ita ex improuiso, ac multa quantitate oblatū, & hoc est quod vult insinuare Gal. At melius est dolorem cum tutiori auxilio aliquantisper sedare, vt leuata deinceps natura residuum debellare possit, quàm multa opij ingesta copia ægrum citò perire, qua assumpta plurimos fuisse interemptos narrat Plin. *lib. 20. c. 18.* Medicaminibus autem opiatis & stupefacientibus licèt securè vti possimus, securiùs tamen multò ægris ardentissima febri oppressis ob dictam causam, opium incorrectum in parua quantitate exhibitum opitulabitur. In qua licèt sit assumptum vehementissimè operabitur; nam huius facultas est valentissimæ actiuitatis, & qualitas ab eo directa potentissima est, & diu in agendo persistit. Habet enim opium substantiam densam, vnitam, & difficulter resolubilem. Quare ne mireris, si tam parua opij quantitas, in Theriaca, Philonio, & aliis, cæterorum simplicium respectu, quæ calidissima sunt, ea vincere possit. Nam exhibita drachma vna Philonij, somnus, sopor, & indolentia sequuntur, & hæc accidere ob valentem opij vim expresè monuit Galen. *lib. 5. meth. 15.* & sic sensui fidē adhibere debemus, vt docet Gal. *lib. de cau s. procatarct. cap. vlt. 2. de motu muscul. 7. lib. de rigor. 18.* Fernel. *lib. 1. de abdit. 10.*

Obseruatio XLV.

Vmbilici dolor sæuissimus cum valida febri, opio epoto, curatur.

FOEmina biliosa, & fortis, in fœdum Gallicum incidit vteri profluuium, quo quum esset afflicta, ad putridi humoris exiccationem, mulierum consilio, imprudens, aqua aluminosa, muliebres partes, inguináque multoties abluit. Post lotionem, restricta fluxione, in tam dirum incurrit vmbilici dolorem, vt plures noctes insomnis ducens, in horas moritura speraretur. Illicò sectæ saphænæ, hirudines ano impositæ, cucurbitulæ scarificatæ sæpiùs femoribus applicitæ, in cruribus vificantia admota, clysteres omnis generis imperati, vnguenta, fotus, emplastra varia adhibita. Supra vmbilicum hirudines, vstiones, & scarificationes admotæ, purgatio diuersis medicamentis celebrata, tandem in semicupium ex medicamentis anodynis constructum ingressa, assumptóque ter per interualla Philonio, nullo modo leuata est. Demum quum in agone esset, & dolor ferociùs inualesceret, opium incorrectum quantitate 12. ℥. hord. in iure pulli potandum offero: assumpto eo in veternum mox incidit, & vnius diei spatio obdormiscens, expergefacta sine dolore salua remansit.

Quare licèt negotium hoc sit plenum ambiguitatis, & controuersiæ: nos huic firmiter adhæremus sententiæ, vt dicamus, opium incorrectum quandoque vtiliter posse esse ex vsu. Neque nos terrent contrariæ factionis argumenta. Neque quòd Gal. in opio solo exhibendo semper ferè fuerit meticulosus, quare calidissimis medicamentis illud immiscuit. Sed Gal. verba sunt diligenter perpendenda. Nam ipse non dicit, opium toto genere, tota substantia, & totis viribus esse naturæ nostræ contrarium, quod est de ratione veneni à tota substantia talis. Neque nos negamus, venenum esse, si in multa quantitate assumatur, qua corpus perimere natum est, vt scribit Gal. *5. simpl. 19.* §. *Veluti papaueris succus, & myrrha, & styrax, & crocus. Siquidem hæc si largiùs bibantur, quædam dementant, quædā mortem inferunt, &c.* Nam, vt ipse *3. simpl. 18.* & passim edocuit, eorum quæ frigore interimūt, nullum genere lethale est, sed quantitate solùm. Quo fit vt in ardentibus febribus, vrgente symptomate, cuius causa, noxa, & mors timeri possunt, tutò opium incorrectum possit exhiberi; nam præterquam quòd febris, aut biliosi, acris erodentísve humoris efficaciam retundit, dolores, symptomatáque summoperè demulcet, quibus lenitis, ægri leuati reuiuiscunt, & conualescunt.

DVBIVM XXXVI.

Nū Narcotica tutiùs in causa calida, quàm in frigida sint assumenda. Contra A-atum & Lemosium, Medicos eru.. issimos.

SEd quoniam in hunc de opio, stupefacientibúsque locum incidimus, non silenda est magna contradictio, quæ ex Gal. doctrina depromi solet. Is enim *in lib. 12. meth. cap. 8.* de narcoticis verba faciens, illa, in causa calida securiùs, in frigida non ita tutò posse propinari affirmat. §. *Nam quum mordens humor affligit, aduersissima sunt quæ extenuāt & calefaciunt; postulat namque huius generis affectus, si modò curandus est, vt ea quæ contristant, vacuentur: si id omnino fieri nequeat, vt per epicrasin sanetur: sin id quoque fieri non possit, vt quæ torporem inferant, medicamenta exhibeantur. Quæ quanquam sunt reliquorum communia, minùs tamen hos affectus, quàm alios lædunt: quippe tenuis consistentiæ, & calidarum virium, plurimi talium humorum sunt. Quæ autem ex papaueris succo, & alterco, & eo modo frigidis composita medicamenta sunt, simul omnino & refrigerant, & siccant: qua ratione non solùm, vt sensui torporem inducentia salutaria sūt, sed etiam vt humorum tenuitatem cogentia, atque crassantia, præterea vehementē calorem refrigerantia. Vbi verò crassi, glutinosique humores exuperant, alienissima sunt quæ torporē inducunt: cauendúsque magnopere in eiusmodi affectibus eorum vsus est, &c.* Hanc Gal. sententiam omnes deinceps plenis, vt aiunt, vlnis amplectuntur. Solùm tamen sibi Gal. ex directo repugnat, *cit. 12. meth. cap. 1.* qui narcotica, in frigida causa, cum maiori fiducia, & audacia, & securiùs exhibenda esse quàm in causa calida asseuerat. Dum sic ait: *Et talium quidem medicamentorum vsus, eorum qui aduersus symptoma pugnant, est proprius, potissimū vbi ex frigida causa dolor fuerit concitatus, obsunt enim talia plurimum toti affectui & curationi contumacem eum reddunt.*

Amatus Lusit. *4. centur. Schol. 94.* multis vltrò citróque rationibus ductis concludit, tutiùs in frigida, quàm calida causa narcotica esse propinanda. Cuius opinionem ex aduerso redarguit Gal. *12. meth. 8. cit.* Ludouic. Lemosius *in com. huius 8. cap. Gal.* loca pugnantia proponit, eaque conciliare intendit hoc modo. Gal. scilicet soli symptomati opitulari, videlicet dolori, non causæ morbi; quia inibi solùm curat demulcere symptoma relicto affectu, quando virium robur non adest; & hoc potissimum locum habet in eo dolore qui à causa frigida concitatur, quoniam tunc non solùm contemnitur affectus, sed augetur: in affectu tamen calido aliter se res habet. Quorum opinio falso nititur fundamento. Nam contradictio versatur in eo, quòd in vno loco Gal. narcotica in causa calida securiùs propinanda censeat, quàm in frigida; in alio loco tutiùs in hac, quàm in calida exhibenda asseueret. Quæ quàm manifestè inter se pugnent, ille solus non videbit, qui in vertice, non autem in fronte oculos habuerit. Nam aduertere debebant, auxilium narcoticum causæ morbi semper obesse, túncque auxilium non vocari, quia quantum minuit dolorem, tantùm auget causam, &, vt dicebat Gal. ad tempus leuantur ægri, prorsúsque indolentes redduntur, quoniam stupefacientia sua frigiditate meatuum spiracula, per quæ sentiendi vis distribuitur, densant, & occludunt: deinceps tamen aucta causa in peius ægri ruunt. Ergo narcoticorum vsus securior est, & magis proprius, vbi ex calida causa dolor fuerit concitatus, & non frigida, vt in contrario textu Gal. apertè demonstrat.

Si tamen veteres scripturæ intimiùs perspiciantur, quas obseruandas monet Gal. *6. epid. sect. 3. com. 31.* licèt difficilius explicentur, ego Galenica verba hoc modo adaptarem, quæ cum codice Græco veteri ampliùs consentiunt, faciúntque hunc sensum. *Et talium quidem medicamentorum vsus, eorum qui aduersus symptoma pugnant, est proprius,*

vbi ex frigida causa dolor fuerit concitatus; obsunt enim talia potissimum toti affectui, & eum curationi contumacē reddunt. Ex quibus, vt vides, nulla superesse potest difficultas.

HISTORIA LXII. GALENI, *De Parotidibus.*

Laborantium puerorum fistula ad parotidem subsequuta, emplastro ex argenti spuma, & aliis auxiliis persanata.

Nam quum quis in febre ex parotide suppurata iudicatus fuisset, parua relicta est fistula, quam post sex menses à principio in agro mihi ostenderunt: erat enim puer filius agricolæ, annos natus circiter quindecim. Huic cum ex emplastro illo, quanta tunc mihi copia aderat, imponendum dedissem, ipse in vrbem reuersus sum, ac pluribus negotiis medicis occupatus, oblitus sum eius, qui pharmacum acceperat: sed post duos certè menses in vrbem venit incolumis, quum ego euenturum non admodum sperassem; immittentibus enim nobis suillum pilum per fistulam, ad articuli commissuram vsque procedere videbatur. Non multos post dies quum alius puer fortè fortuna eiusdē cum priore ætatis, eodémque morbo laborans, mihi esset ostensus, emplastrum hoc imposui, quo ille pariter sanitati restitutus est. Ab eo tempore plurimos eodem vitio laborantes, huius medicamenti virtute liberaui, tum pueros, tum adolescentes, tum mulieres, &c. Hæc Galenus* lib. 1. de compos. medic. sec. gener. cap. 7.

PARAPHRASIS.

Ex tribus parotidum differentiis narratis à Gal. *lib. 3. sec. loc. cap. 2.* quandam esse dolorosam, ex copioso materiæ affluxu constantem, fatentur omnes; qua hunc ægrum laborasse, satis est manifestum; quoniam subsequuta est fistula, quæ non nisi ex inflammatione dolorosa, ex acri, erodentéque humore conflata oriri consueuit. Morbus ergo fuit fistula post aures, ex parotide suppuratā pronata, cuiūs multas constituunt species Aëtius *tetrab. 4. serm. 2. cap. 55.* Gal. *2. ad Glauc. 8.* Actuar. *4. meth. vlt.* Paul. *lib. 4. cap 49.* Cels. *lib. 5. cap. 28.* Quorum mentem explicat eruditè Hieronymus Fabricius ab Aqua pendente *lib. 3. de vlcerib. cap. 11.* quarum prima est fistula callosa, ex densa, dura, solida, sicca, indolentéque materia constans, cui plurima pituitæ reficcatæ, & humoris melancholici adusti copia est adiuncta, quæ omnia calli naturam constituunt, ex Gal. *lib. art. medic. 91. & lib. 1. de fract. 41.* Patet hoc esse verum, nam Gal. exiccantibus, carnem gignentibus, agglutinantibúsque medicamentis vsus est, quæ omnia callorum generationi maximè sunt aduersa. Si enim cum callo fuerit fistula, calli remotio primo loco requiritur, quod opus abstergentibus, attenuantibus, erodentibus, vel etiam ferro, & igne perficitur. Ex quo apertè constat, fistulam, de qua hîc Gal. callum durum non habuisse, & eo ampliùs quòd puer breui temporis spatio fuerit sanatus.

Morbus hic contumax, & rebellis est, & qui præ sui sæuitie auxiliis medicis non succumbit, de quo sanitatem haud polliceri voluit Gal. quoniam immisso in fistulam suillo pilo, (non ferreo, aut argenteo, ne dolorem excitaret) vt intimiùs fistulæ obliquitatem indagaret, ad articuli commissuram vsque accedere videbatur, ossísque corrosionem timens, de salute ægri erat incertus; præsertim quoniam in ea parte apertio maior exerceri non poterat, si os fuisset labefactatum: & sine hac, ferro, aut causticis medicamentis, nos non posse perfectam curationem exercere omnibus compertum esse reor, qui, quo pacto ossa corrupta sint tractanda, non ignorant.

Emplastrum autem parauit mediocriter exiccans, descriptum in *cap. hoc.* Si tamen olei & aceti duplo maior sit portio, quàm argenti spumæ, exiccabit valde: & adhuc valentiùs, si vetus sit oleum, & duplum, aut triplum vtriusque fuerit mensura, illóque bituminis instar nigro, & splendido effecto, maximam vim exiccantem suscipere, Gal. *inibi.* inculcat. Acetum acerrimum sit oportet, ex solo vino confectum, sine aqua, quæ illius acrimoniam, & efficaciam refringere possit, quod teste Gal. *lib. 1. simpl. 17.* magnam habet exiccantem vim ad tertium ordinem vsque. Et licèt omnium refrigerantium tenuissimum sit, 10. *meth. 9.* adstringit tamen *lib. 1. simpl. 18. 19. & 20.* & exciccat, quia repellendo, subiectum humorem euacuat, *lib. cit. simpl. 24.*

Oleum sit ex oliuis maturis expressum, 2. *sec. gener. 2.* salitum, vetustissimum; hoc enim & calidius est, & magis exiccat. Et vt facultatem adaugeret exiccantem, argenti miscuit spumam, quæ, si fidem præstamus Dioscorid. *lib. 5. cap. 62.* & Galen. *lib. 1. sec. gener. 5.* adstringit, emollit, explet B caua, excrescentias reprimit, refrigerat, occludit, ad cicatricem ducit, & citra manifestam qualitatem exiccat. Hac ratione vlcera difficilia sanat, fistulas, vulneráque cruenta glutinat. 9. *simpl. tit. de argent. spum.* Hoc ergo generoso medicamento, in his, cum Gal. vtere, & effectum miraberis. Cuius laudes celebrant omnes qui post illum primas tenuere.

DVBIVM XXXVII.

Num solutio febris per paroditas sit fida, & secura.

COMMENTARIVM.

Iudicatus esset.] Num febris per parotidas solui possit, & num hæc solutio sit fida, & secura, meritò dubitari potest. C Venerandus Senex *lib. 1. epid. sect. 1. text. 10.* In quadā tempestate multis eueniſſe affirmat post febrē tubercula iuxta alterutram aurem, sed citra incommodum omnibus extincta fuisse affeuerat. Et Gal. *in com.* Hipp. rationem confirmans, dicit, parotidas in febre fieri, quando humores crassi crudi, multi, ob febris vehementiam caput infestant, quos in adenibus aurium deponit natura: & *4. aph. 74.* breuem admodum solutionem fieri pronuntiat, immò breuiorem quàm per vrinas, si parotides, aut abscessus iuxta aures in febribus fiant, critico modo euenientes, quoniam à magnis morbis liberare solent, prout Paul. *lib. 3. cap. 28.* Trall *lib. 3. cap. 7.* confirmāt, cum Auic. 1. 3. *tract. 4. cap. 8. & 4. 3. tract. 1. cap. 24.* qui lethargo, ceterísque cerebri affectibus correptos, vt plurimum liberari transmissa materia retrò aures, non semel inculcat.

D Verùm hæc solutio firma non est, neque secura, neque certam salutem promittit; grauis enim affectio est, quæ febribus laboriosis superueniens, viribus iam debilibus, validum virtutis robur exoptat, si ad salutem debet finiri affectus: & licèt hi abscessus crisis ratione eueniant, non sunt minùs lethales, quàm febris ipsa cui superueniunt; nam sæpissimè apparent, & non accrescunt, sed retrocedunt, quòd est timoris & periculi plenum, vt 6. *epid. sect. 4. text. 1.* monuit Hipp. hoc enim si accidat, monente Gal. *in com.* recidiuam expectare oportet. Rursus. Si augeantur, remanet tamen ita tensa febris sicut antea, & æger tanta virium imbecillitate laborat, vt magnum aliquod auxilium tolerare, vel humorem suapte natura malignum, & cerebrum inficientem regulare, & ad suppurationem deducere nequeat. Accidit etiam quòd multoties eueniunt E morbo existente crudo, ob quam causam ægrum sæpissimè mori contingit. Sic parotidibus suppuratis mors subsequuta Cratistonactæ qui apud Heraclium decumbebat, & pictoris ancillæ *lib. 1. epid. sect. 2. text. 84.* Licèt enim humor intra venas sit concoctus, parotis non æquabiliter maturescit, quod 6. *epid. sect. 1. text. 13.* condemnat Hipp. Nam tubercula non æquabiliter suppurantia, aliis statim suppurantibus sunt diuturniora, & difficiliùs curantur; aliis enim auxiliis suppurantes partes egent, aliis non suppurantes: Adde quòd non infrequenter abeunt in scirrhum, in vlcera praua & fistulas, prout nostro ægrotanti contigit, aliquando neque subsistunt, neque suppurant, quum eueniant in inconstanti, & non absoluto iudicio, vt 1. *epid. sect. 3. text. 27.* Clazomenio accidit. Quare hanc morbi solutionem neque veram, neque securam, immò pericu

periculoſam, & plurimis ſymptomatis comitatam eſſe iudicabis.

HISTORIA LXIII. RASIS, De Parotidibus.

Solutio febris ardentis ob parotidem criticam ſuppuratam, ſed deinceps recidiuante morbo, mors ſubſequuta.

*Emurgai paratus erat ad ſirſem,& priuſquam fuiſſem vocatus ad eum,incidit in ſirſem;& fuit liberatus ab ea,quia materia fluxit ad aurẽ,& ortũ fuit apoſtema in radice auris, &*ductũ eſt ad ſaniem,& vltimò curaui eum,& ceſſauit : & remanſit aliquod reſiduum mali humoris primi morbi,quia non fuerat mũdificatus forti mũdificatione,niſi ſolum per deriuationem factam ad aurem. Et hic comedit poſt hunc morbũ capita,& laborauit multum,&*incidit in febrem continuã,nauſeam, murmurationem, & ventris ſtipticitatem, & ſumpſit aquam fructuum,& lenia,& eiecit ea per os : & acceſſi ad eũ die tertia,& inueni quod ſuperuenerat ei vehemẽs ſoda,& fugiebat aſpectum lucis, & habebat rubedinem in oculis, * & patiebatur ſurditatem, & plurimum lachrymabatur, & tunc phlebotomaui eum, * non extraxi multum ſanguinem, & intentionis meæ erat ſequenti die *laxare eius ventrem,ſed eodẽ die leuatus eſt maiori ex parte eius quod patiebatur, & tunc apparere cœperũt ſigna ſirſem,& ideò nolui exhibere ei medicinam violentam,ſed * exhibui ei medullã caſiæ ſiſtulæ,& non aſſellauit. Et deinceps eſt deterioratus, & morbus factus fuit fortificatus,& eius vrina tendebat ad croceitatẽ,& facies erat inflata, & intentionis meæ fuit educere ſanguinem de naribus, * & abſtinui occaſione vulgarium, & non fuit mihi viſum aliud tunc ſibi adminiſtrare niſi aquã hordei, ſperans laxare eius ventrem, & bibita nihil profuit,ſed morbus augmentatus eſt,& incœperunt ſigna mala apparere,vnus oculus diminutus eſt,& lingua vehementer denigrata, & ingroſſata, eſt,& mortuus eſt eo die, &c. Hæc Raſius* in librum de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

IN laborioſis, malignîſque febribus, ab acribus mordicibúſque ſuccis circa vaſa maxima ebullientibus, & vapore ſuo cerebrum lancinantibus fieri dolorem capitis, & vigiliam,doctrina eſt ab antiquorum peritiſſimis ſæpius promulgata,quam paſſim Hipp. *in Coacis* propoſuit. Qui ergo hæc ſigna in febribus fortibus habuerit, paratus eſt incidere in ſirſem calidum, hoc eſt (vt barbarorum more loquar) in cerebri,ac membranarum eius inflammationem internam,vt ex Auic.conſtat, 1.3.*tract*.2.*cap*.1. Nam ſirſem eſt nomen Perſicum, *ſir* enim eſt caput, & *ſen* eſt apoſtema. Ab his enim vehementibus ſymptomatis diu perſeuerantibus, cerebrum, reſolutis ſpiritibus animalibus, quum flacceſcat & debilitetur, ob calorem & dolorem, (cucurbitulæ inſtar) ex inferis partibus, in quibus præeſt morboſus apparatus, humores ad ſe attrahit, vel hi in caput viribus iam exhauſtum, & ab humorum acrimonia concuſſum, & imbecille irruunt, & fit phrenitis. Compatiente autem cerebro, ac humorum copia onerato, fit vt frequenter natura,tranſmiſſa quantitate humoris, in glandulas retro aures conſtitutas, tanquam in propria emunctoria,excrementa ſua detrudat. Illæ enim quum ſint ſatis inſignes & craſſæ, quibuſdam cerebri ſuperfluitatibus ſuſcipiendis deſeruiunt ; propterea cerebri emunctoria appellantur. Nam ſunt raræ, & laxæ, ſuperuacuóſque humores,ſpongiæ inſtar abſorbent,ebibúntque,vt *lib.de Glandul. n*. 1. & 2.Hipp.monuit,& *lib*.9.*de Glandul*.Columb.confirmat,fulcítque demonſtratione eleganti Laurent.*lib*.5.*de hiſt. anatomic. cap*. 3.

Quo factum eſt, vt hic ab hac ſæua ægritudine euaſerit, quoniam materia fluxit ad aurem,quippe caput ex propria natura validum erat, ac firmum. In quibus enim aceruati ſunt multi ſucci, craſſi & crudi, qui propter vehementiam acrimoniámque, & febrilis caloris abundantiam, ſurſum ad caput feruntur, eos in narium glandes deponit natura, & à grauiſſimis morbis ſeſe exonerat, vt *lib*.1. *epid. ſect*. 1. *com*.10. retulit Gal. qui concocti, ac in pus verſi, & facto vel ab arte, vel à natura emiſſario, magnum ægris præbere ſolent ſolatium, cauſa morbi extra propulſa, præſertim quum à principio vniuerſalia auxilia eſſent celebrata.

Graue enim,& periculo plenum exiſtit, ſi primis diebus præſidia prætermittantur. Vbi enim morbus vrget,ſuíque vehementia periculum minatur, à leuibus inchoare præſidiis eſt inutile, *lib*.1.*aph*.6.& 5.*meth*.15.Sunt autem magna auxilia,venæ ſectio,& purgatio.2. *aph*. 29. Poſtpoſita namque in initio morbi phlebotomia nequit corpus difflari, ſicque grauata natura futuris malis deinceps repugnare non poteſt. Quo dato deleteria qualitas per vniuerſam ſanguineam maſſam diſperſa, cordi, & ſolidis partibus adhæret;vnde difficillimum eſt, aut ferè impoſſibile deinceps morbo ferociter ſæuienti reſiſtere, quoniam tranſacta fuit occaſio, quæ præceps eſſe ſolet. 1. *aph*. 1. *quum enim poſtponitur à principio, non eſt ampliùs intentio*, vt 4.1.*cap*. 20. docuit Auic.

Sed quæres Si parotides ferè ex multo conſtant ſucco crudo,& craſſo,cui apud Hipp.*lib.nuper cit.epid*.& Gal. *ibi*, parotidum natura in quadam tempeſtate laxa fuit, ex aëreo,& frigido humore conſtans, quæ phlegmonen citra dolorem omnibus euaneſcentem, minimè inflammationis participem creauit ? Dic. Ex triplici parotidum genere, lato à Gal.*lib*.1.*ſec. loc*. 2. grauiſſimo vno, valde doloroſo, & cum copioſo materiæ affluxu ; leuiſſimo alio, hoc eſt, cum pauca, eáque benigna materia, & abſque dolore conſtante ; tertio ab his æqualiter diſtante: *in Epedemiis* de ſecundo genere loquutum fuiſſe Gal. conſtat. Nam in his parotidibus, aëreus adeſt humor, hoc eſt, ſubtilis,ſolutu facilis, non contumax, neque rebellis, qui licèt ſuapte natura craſſiuſculus ſit,aliarum parotidum collatione eſt ſpirituoſior ; eas námque ex bilioſiori ſanguine, & tenuiori oriri interdum, teſtis eſt Alexander. *lib*. 3. *cap*. 13.

Sed quum ſolùm excretione emiſſa ad aurium glandulas morbus finiretur, & reſiduum humoris relicti in corpore vacuatum non eſſet, neque hoc ab omni vitio humorum eſſet perfectè mundificatum, immò reliquiæ intus manerent coaceruatæ, ægérque debitum non obſeruaret regimen,ſed reprobo vteretur alimento,euenit, vt grauiùs recidiuaret:nam,vt meritò dicebat Hipp.7.*aph*.65. *alimentũ, vt ſano robur, ſic febrienti morbus*. Notum autem eſt in doctrina Gal. 1.*de dieb.decretor.cap*. 1. & Auic. 1. 4. *tract*. 4. *cap. vlt*. recidiuam, hoc eſt, lapſum in eumdem morbum, ſimilem præexiſtenti iam ſanato, deteriorem eſſe ſua radice. Nam licet in noſtro ægro à cauſa externa, hoc eſt, ex praua victus ratione duceret ortum, quæ omnia non ita fixam, & radicatam in corpore ſedem habent : Tamen ſemper eſt peior recidiua ſua radice, immò ſæuior, & periculoſior, quoniam virtus debilis ex præcedente morbo, denuò reuertenti ſuccumbet noua læſione labefactata ; & magis ſi prior morbus fuerit malignus, & lethalis ; tunc enim virtus ampliùs deiecta, victa profternitur, & maximè ſi recidiua diu perſeueret, & ab humore firmo & ſtabili originem ducat.

Quæ omnia quum hîc concurrerent, & malum ex toto non fuiſſet eradicatum;ſed adeſſet ſemper veſtigium prioris morbi, verſimile eſt recidiuam hanc, vnum fuiſſe morbum cum ſua radice. Ex apparatu ergo morboſo, ex copia humoris in genere venoſo relicti, ſuborto, accedente cauſa externa, ob reprobum victum recidiuauit,incidítque in febrem continuam ex bilioſo humore putrido concitatam, qui ad ventriculum corriuatus ſubuerſione quadam, & irritatione cogebat ad vomitum ; factóque feruore maiori,& incendio aucto, debilitato iam valdè calore innato, & occupato ab extraneo, murmur aderat ob copiam flatuum in ventre, & aluina excrementa ob aduſtionem, & exiccationem expelli non poterant;ebullientéque magis ac magis humore,& ſuperas partes quatiente, ſoda ingens ægrum inuaſit, ex vaporibus acribus, capútque intemperantibus concitata.

Sic

Sic debilitato capite à feriente aura, lachrymæ inuoluntariæ manabant, maximum facultatis retentricis cerebri languorem significantes, & extremum periculum portendentes, iuxta Senis oraculũ, *lib.4.aph.52.& 6.epid. sect. 1.text.21.& lib.1.prog.10.& lib.2.Coacar.36.* Explicat eleganter Desiderius Iacotius, Holler. & Ludouic. Duretus *in com.* Aderat oculorum rubedo, ob humorum calidorum ad cerebrum inflammandum raptum; & quoniam ob inflammationem, facta compressione, sanguis ab intimis cerebri sedibus ad oculos exprimitur, lucem etiam effugiebat, nequeunte natura propter imbecillitatem ferre splendorem. Sicut etiam non rectè audiebat, ob humoris ad cerebrum, meatúmque auditorium, confluxum.

In cuius morbi medela, ad diuertendum humorem, vacuandúmque per aluum, exhibuit aquam decoctionis fructuum, nempe prunorum, Sebesten, Tamarindorum, & aliorum, quæ prærerquam quòd humoris acrimoniam temperarent, lubricum ventrem efficerent. Sed quum æger nauseabundus medicamentum euomeret, necesse fuit ad complendas easdem indicationes, sanguinem aperta vena emittere: ne fortè hoc præsidio omisso, efferuescente sanguine, & maiore labe conspurcato, vehementior fieret ad cerebrum iam imbecille euaporatio, & excitato feruore, copia humorum in superas partes conuolante, inflammatio cerebri denuò ferociùs inualesceret.

Cúmque celebrata phlebotomia non posset impediri quominus humor in partem rueret affectam, ducere aluum necessarium fore putauit, quod auxilium huic vsui est præstantissimum, si medicamentis suauibus, clementibus, & non violentis fuerit administratum, quæ reuellant, vacuent, humoris mordacitatem retundant, & infrænent: alioqui si fortia propinentur, ob calidissimorum viscerum, hepatis & renum feruorem, ob agitationem ab istis medicamentis excitatam, excandescit bilis, humor natura calidissimus, & irritatur magis, & sic æger non purgatur: aut si purgatur, bilis furens, feruidáque, calore semel concepto, in cerebrum conuolat, & febris fit intensior, & inflammatio exacerbatur, ductóque sic ad imbecillitatem corpore, æger postea remedium non habet, vt *lib. acut. cit.* retulit Hipp.

Exhibuit ergo siliquæ Ægyptiæ liquorem interaneum, qui ex Actuarij, Arabum, Iuniorúmque sententia, retorridam bilem clementer educit, & humoris biliosi impetum coërcet, vt patet ex Actuario *lib. de compos. medicamentor.* Auic.*lib.2.cap.193.* Rhas.*9.ad Almãs.cap.15.* Haly *2.pract. cap.38.* Auer.*5.collect.35.* Serap.*lib.de simpl.tract.1.cap.12.* Ruellio *lib.1.cap. 24.* Humores enim sursum elatos, deorsum versùs purgatione retrahere oportet, sic monente Magistro, *6.epid. sect. 2. com. 9. in fin.* Sed cùm debile esset medicamentum, & ad humorem in cerebro contentum vacuandum, & à partibus remotis à viis ductuum attrahendum insufficiens, commotabile, & non vacuata, æger in peius ruere visus est. Morbum factum sæuiorem demonstrabant symptomata. Vrina crocea, ex iecore nimis excalfacto, & humoris biliosi, synceri calidissimi copia originem ducens. Inflata facies ex flatu, genito ex debilitate innati caloris ab extraneo depopulati, ac resoluti. Firmato autem iam in cerebro morbo, ad peculiare volebat accedere præsidium, vt morbi causa coniuncta eliderertur, quod opus vena secta in lepore nasi, hoc est, ipsius extrema parte perficitur, cuius vi humor biliosus in cerebro impactus promptissimè inducitur. In quem vsum Gal.*2. sec. loc. cap. 2.* in dolore capitis eam feriendam iubet, & Auic. *4.1.cap.20. in fin.* Eius sectionem in rubore, & pruritu faciei commendat Rasius *7.ad Almans. 21.* vbi qua parte secanda sit, expressit: nam hæc vena manifesta non est. Secatur autem, cùm locus qui palpatur inter duas cartilagines digito pressas, & separatas, lanceola punctim vulneratur ob profunditatem. Sed quoniam fortasse æger debilis erat, & cuilibet vacuationi annexus est casus virtutis, timens hac de causa, ne sanguine, vel ex his venis effuso, æger viribus deficeret, ab eo recedere satius iudicauit, ne si fortè mors cõtingeret, curantis errori adscribi posset. Quare eius loco ptissanam exhibuit, cuius beneficio, aluum prouocandam, sinţúlque t. mperandum humorem sperabat.

Deinceps symptomata apparuere periculosa, & timoris plena, nempe vehemens linguæ nigredo, ab assante calore suborta, quod signum in ardentibus est pessimum, iuxta Gal. sententiam *lib. 1.cris.12.in prog.* & alibi passim. Oculi diminutio, ob huius organi retractionem contracta; vel quoniam partes internæ, affectionem mortificationi similem patientes, proximæ erant extinctioni, & sic visorio spiritu, qui ampliationis oculi solet esse causa, ex toto veluti resoluto, oculi minutio facta est, sicque vitio in maius malum mutato, natiuo calore extincto, mortuus est.

Nec deterrere nos hæc exempla debent, quominus ita affectis manum admoueamus, sed excitare potiùs, vt ingenium exacuamus, quò optata consequamur: Siquidem tunc nostro officio functi sumus, cùm omnia effecimus, quæ ratio nobis suppeditat, & longus vsus, peritiáque commonstrant, vt non minùs scitè, quàm doctè docuit Gal.*lib.6.epid.sect.8.com.vlt.* nec enim potest Medicus omnes ægros, quos curandos suscipit, sanos facere, auctore, Hipp.*lib.1.prog.3. Solus Deus languores sanat*, vt in præfat. sua Mesué dicebat. Quare Rex & Propheta Dauid *Psalm.* 103. Dei spiritu afflatus, ita cecinit: *Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate; auertente autem te faciem, turbabuntur*, & Psalm.102. *Ipse sanat omnes infirmitates tuas, & redimit de interitu vitam tuam.* Quò alludit illud Salomonis, Sapient.16. *Neque herbã, neque malagma sanare, sed Domini sermonem, qui sanat omnia; tu,(* inquit idem *) es Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis, & reducis.*

DVBIVM XXXVIII.

Num parotidum curatio debeat fieri per resoluentia, repellentia, aut suppurantia.

COMMENTARIVM.

D*Vctum est ad saniem.*] In parotidum curatione, adiuuandum esse motum naturæ, & pharmaca attractoria adhibenda, vt humor infixus ex profundo ad cutem attrahatur, latissimè docuit Gal. *lib.3.sec.loc.c.2.* Quapropter euitanda repellentia sunt, cùm ij abscessus iuxta membrũ princeps, crisísque ratione contingant: nam si aliter fecerimus, vehemens dolor ægrotos infestat, oriuntur vigiliæ, febres intenduntur, ac labuntur vires, vt *tetrab. 2. serm.2.cap 89.* docuit Aëtius. Solis ergo mitigatoriis pugnandum est, quæ non solùm moderatam habeant caliditatem, verùm humorem coquere nata sint.

Sed quid respondebimus Celso, *lib.6.cap. 16.* reprimentia in isto casu apponenti? Illum, hæc cum discutientium copia permixta admisisse, non nego. Vel si Celsum intelligas de parotidibus, quæ à manifesta causa ortum ducunt, tutus incedes, quod ex ipsius contextu patet apertè, ex verbo [*cum sine morbo intumuit.*] Ita intelligendus est Gal. 3. *sec. loc. cit.* dum in parotidibus aquam frigidam, & oxycratum imponit. Hos ergo auctores si hoc modo non interpreteris, eos à manifesta contradictione tueri haud poteris.

Humorem itaque lenientibus ad suppurationem ducere oportet, quum enim ferè crassus sit, & impactus, resoluentibus auxiliis minimè cedit: in cuius humoris præsentia suppuratio magis optanda, auctore Hipp. *lib. 6. epid. sect.3.text.11.* quoniam est sine recidiua; ipsa enim est concoctio, iudicatio simul, & abscessus: *vlceri enim pus generãti nihil mali contingere potest*, si Gal. fides est adhibenda, *5.aph. com. 22.* In vlcere enim pus apparere, magnum est ad securitatem indicium, quoniam suppuratio minus est reuersiua, quàm resolutio. Huius enim vi, tenuis pars humoris discutitur, reliqua prorsus manente indurata. Et licèt resolutio sit præstantior, quoniam robustiorem præsupponit natiuum calorem, qui subiectum humorem vertere potuit in halitum, & cum minori molestia, læsionéque perficitur: est tamen curatio eius ope celebrata, fallax, nisi humorem tenuem, flatuosum, benignum, aëreúmque excipias, qui insensili resolutione euanescit; quas moderatas, & beni-

gnas

gnas parotidas, plurimis in quadam tempestate euenisse affirmat Hipp. *lib. 1. epid. cit.* quas citra febrem, incommodum, suppurationémve extinctas fuisse *ibidem.* inculcat.

DVBIVM XXXIX.

Num recidiua sit peior sua radice.

INcidit in febrem continuam.] Dubitari potest, num recidiua sit peior sua radice. Negatiua pars ex eo videtur esse vera, quoniam causa primaria, & vniuersalis plus imprimit, quàm secundaria, & particularis. 2. *phys.* 3. & quoniam in primo morbo materia iam erat vacuata, aliter enim morbus non quiesceret; vnde recidiua cùm minorem arguat causam, est leuior priori: & maximè quum ob assuetudinem prioris morbi, æger faciliùs ferat morbum, minúsque ab illo lædatur.

Pars tamen affirmatiua habetur apud Gal. 3. *cris.* 2. *in princ.* §. *Quicunque enim morbi aliter quieuerint, malignius retrocedunt, &c.* Et *lib. 1. de dieb. decretor. cap.* 1. dū dicit, recidiuam timendam esse in morbis, qui citra excretiones, vel insignes abscessus finiuntur: vbi verbum illud [*timere,*] maius aliquod periculum habere recidiuam, quàm morbum antea præexistentem, importat. Quod etiam disertè fatetur Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap. vlt.* §. *Recidiuatio est deterior radice, & consiliū quidē est vt in ea non fiat festinatio ad eradendū, donec manifestus sit modus ægritudinis, nam secundum plurimum est sæua, hoc est, terribilium, & periculosorū symptomatum, & de morte suspecta,* vt doctè interpretatur Iacobus *in com.* & ratio est, nam virtus ægri iam debilis ex priori morbo, nouo aduenienti velut prostrata succumbat est necesse.

Hæc pars pluribus eget limitationibus. Quarum prima est. Recidiua vera, (quæ reditus est similis morbo præexistenti iam curato) seu falsa, (lapsus in alium morbum dissimilem) siue causam habeat materiam intra corpus relictam, 2. *aph.* 12. siue ex errore aliunde commisso oriatur, tantò deterior est sua radice, quantò hæc in se maligniot fuit, & magis exitialis: virtus enim tam debilis, & deiecta remansit, vt nouum morbi accessum superare non possit. Recidiua autem, cuius radix etsi periculosa est, ab ea tamen plures euadunt, si debitum regimen obseruent, simile periculum importat, quàm sua radix, & paulo ampliùs, quoniam superuenit illi, cuius virtus antea fuerat prædebilitata. Denique recidiua quæ affert secum ægritudines prolixas, cachexiam, hydropem, febrem hecticam, ex se tuta non est.

II. Limitatio. Stante paritate in sæuitie symptomatum, recidiua quæ propinquior est suæ radici multo periculosior, & deterior est, quoniam accidit virtute existente debiliori, morbus namque debili virtute existente periculosior est, quàm forti, firmante Auic. 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 95. *de iudiciis recidiuationis.* Explicant eleganter Valles. 10. *controuers.* 3. Ludouic. Mercat. *tom.* 1. *clas.* 4. *quæst.* 202. *part.* 2. *art.* 9. *num.* 8.

III. Recidiua diu perseuerans deterior est sua radice, ab humore enim dependet magis fixo, sæuo, maligno, & qui in præexistente morbo ob inobedientiam, & rebellionem à natura inuictus, recidiuante morbo, debilibus iam existentibus viribus, plurimum calori coquenti facessit negotium.

IV. Data æqualitate symptomatum, recidiua ex indebito regimine orta, timenda minùs, quàm ea quæ ob aliquam causam latentem fieri consueuit. Hæc enim materiam intus magis radicatam, firmam, ac stabilem obtinet. Illa è contra. Hæc tamen ferè intelligas velim. Nam multoties contingit, recidiuam esse minùs sæuam sua radice. Nam sæpe post fortes & periculosas febres, contingunt aliæ vnius diei, quæ sponte sua facilè conquiescunt, quum sint ex infausta coctione subortæ. Accedit, quòd sæpe materia est valde minor, quàm radicis, & magis edomita, & error aliunde commissus non est ita insignis.

Cognoscitur autem recidiua futura, si morbus sine vacuatione notabili cessauit. Si crisis fuit imperfecta, aut in die non critico seruata, si virtus ægri debilis perseueret, si nausea adsit, languidus appetitus, diminuta concoctio, corruptio ciborum, inflatio hypochondriorum, abolitus somnus, vehemens sitis, tumor faciei, palpebrarum, & aliarum corporis partium; si æger ex accepto alimento non recuperet vires, si prauo colore sit affectus, vt hic alia omittam quæ reperit Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 96. cuius mentem Gentilis intimiùs exposuit.

Ad argumenta autem facilis est responsio. Nam causa vniuersalis plus imprimit, quàm particularis, id est, vniuersaliùs, non verò intensiùs. Nam sol, v. g. quamuis vniuersaliùs agat in generatione hominis, ac leonis, non tamen intensiùs ac homo, & leo. Et licèt necessarium sit concedere, materiam præexistentis morbi antea fuisse vacuatam, saltem secundùm maiorem sui partem, portio tamen illa humoris relicta fouetur, & conseruatur ab ingesto cibo. Quare virtute debili existente, maius ex recidiua periculum impendet. Assuetudo autem ferendi morbum, recidiuam minùs periculosam faceret, nisi virtutis obstaret debilitas, quæ symptomatum immanitatem ferre non potest.

DVBIVM XL.

Num surditas febribus superueniens ferè semper ad bonum iudicet.

ET patiebatur surditatem.] Comaticè dubium quoddam perstringere licet. Num in febribus malignis, & ardentibus, surditas superueniens ferè semper ad bonum iudicet. Contra facit Hipp. *lib. 1. prorrhet. text.* 32. surditatem in acutis febribus euenientem reprobans vehementer. Firmat in Coacis, cùm dicit, *In febre acuta aures obsurdescere, furiosum est:* & infra. *Valde surdi, in accipiendo tremuli, lingua resoluti, torpidi, malum.* Patet hoc euidenter. Nam surditas cerebrum esse affectum significat: ex Gal. *lib.* 1. *prorrhetic. com.* 31. §. *Surditas autem vnum est signum eorum, quæ cerebrū affectum indicant, &c.* Idcirco bonum, & fidum esse non potest, cùm sit maximè suspectum, ex Gal. 3. *de compos. med. sec. loc. cap.* 1. maximè cùm ad auris inflammationem sæpius sequatur, auctore Auic. 4. 3. *tract.* 1. *cap.* 3. Insuper surditate mortuus est Hermocrates apud Hipp. 3. *epid. sect.* 1. *text.* 5. etiam Philiscus obiit, *eodem lib. sect.* 2. *text.* 1. Demum cur ad bonum iudicabit surditas, si abscessus iuxta aures, delirij, aut maioris mali est occasio, asserente Hipp. *in Coacis.* §. *Ex cæcitate leniter abscessus iuxta aurem fiunt:* & infrà. *Accedente ægritudine surditas, & vrina subrubicunda, substantiam non habens, &c.*

Contra tenet commune, & multis abhinc sæculis quasi per manus latum experimentum, quo frequentissimè obseruamus surdastros, acuta & lethali febre laborantes, vbi in declinatione morbi, crassi & copiosi vapores, vna cum humorum lentorum copia, à cerebro in auditorios meatus, facultatis sensitricis receptionem impedientes, propelluntur, saluos superstitésque euasisse, quare in malignis, dolorosísque febribus, surditatem, ferè salutis esse prænunciam affirmamus, cum Hipp. *lib. 2. epid. sect. 3. text.* 3. Sic enim de puncticulari febre verba faciens, inquit: *Nulla autem mulier mortua est, cui hæc accidissent, auditu erat graui, & comatosa, &c.* Sic vixit Herophilus, *lib. 1. epid. sect. 3. text.* 20. Sic Epicratis vxor, *eodem lib. & sect. text.* 22. Sic Abderæ virgo igni correpta, *lib. 3. epid. sect. 3. text.* 80. Sic Abderæ Heropytus causone prehensus *lib. 3. epid. sect. 3. text.* 80. circa 100. diem superueniente surditate integrè est iudicatus. Quoniam surditas in declinatione eueniens, est signum bonum, vt inter omnes notauit Ludouic. Mercat. *lib. 7. de feb. pestil. & maligna, cap.* 2. elegâte, & docto, *titulo, de signis prognosticis,* & maximè si præcedant delirium, aut sopor; significat enim naturam deuincere morbum, quoniam humores noxios ab intimis cerebri sedibus, ad vicinas, minúsque præcipuas detrudit corporis partes, & sic caput à vitiosis humoribus crisi quadam repurgat, & mundificat.

Hanc litem post Hipp. diremit Auic. *loco suprà cit.* dum sic ait. *Nocumentum prætereaaudi, us quandoque accidit secundùm*

cundùm ſemitam criſium, & ſecundùm ſemitã permutationis materiæ in fine ægritudinum acutarum, &c. Idem affirmat 2.4.*tract*.1.*cap*. 14. de ſignis criſis, quæ fit cum permutatione materiæ ad ſuperiora. §. *Significant illud grauitas capitis, & ſenſuum, & propriè auditus, ita vt quandoque perducat ad ſurditatem, &c.*

Surditas ergo in febribus, quum criſis quædam ſit, in initio morbi apparere non debet, ſignorum decretoriorum ritu,quæ ſtatim adeſſe non debent, quoniam ſunt *iudicatoria,nõ indicãtia,quæ aut lethalia sũt,aut difficilis iudicationis,* apud Hipp. *lib*.2.*epid*.*ſect*.2. *Nihil enim in initio ad bonum vacuari poteſt:nam ſi quid tunc excernitur,nõ fit natura iudicantis ratione,ſed ſunt omnia caſus præter naturam earum quæ ſunt in corpore diſpoſitionum; priùs enim oportet præire concoctionem,ſubſequi diſcretionẽ,& vacuationẽ,vt bona fiat criſis, atque iudicium*,ita monente Magiſtro,*lib*.4.*aph*.22.Nam in principio nunquam fit criſis niſi pernicioſa, imbecillitatem retentricis ob humorum copiam oſtendens, & humorum malitiam expultricem irritantium ſignificans, ex Gal. 1.*aph*, 12. 3.*criſ*.5. Auic. 2. 4. *tract*. 1. *cap*.2.

Sic mortui ſunt Hermocrates, atque Philiſcus, & alij qui extincta iam, & emortua audiendi facultate obiere; quam ſurditatis cauſam mortiferam iudicat Hip.*lib*.1.*prorrhetic*.*text*. 31. Nam in turbulentis febribus,in quibus, vt rectè notat Mercurial.*ad hunc locum*,ægri vehementer turbantur, exiliunt, clamant, & quaſi furiis agitantur,& in quibus virtus iam extinguitur cerebri,ſurdi penitus fiunt; ob ſenſificæ facultatis omnimodam iacturam,& obeunt, de his loquitur Hip.4.*aph*.49. *Si ægro debili exiſtente ſurditas adſit,proximam eſſe mortem oſtendit*. Hac de cauſa ſurditatẽ euenientem in febribus reprobauere auctores. Sicut quando in initio morbi, vel ab aurium inflammatione contingit. Neque ex eo erit ſemper reprobanda, quoniam cerebrum affectum eſſe demonſtrat: Nam hoc modo hæmorrhagiam in febribus tantoperè laudatam,ſternutamentum, & alias,per os,palatum, & nares vacuationes condemnabimus, quarum vi ſuperflui, & excrementitij in capite humores impacti à natura, vtiliter expelluntur.

QVÆSTIO XXX.

Quòd ſanguinis miſsio ex Auicennæ mente cholericorum ebullitionem facere poſsit. Contra Fernel. Iacchin. & alios Medicos doctiſsimos.

E*T non extraxi multum ſanguinem.*] In billioſis ardentibúſque febribus non eſſe plurimam ſanguinis quantitatem, per venam ſectam extrahendam, ne cholericorum ebullitionem ſequi poſſit,hoc exẽplo Raſius edocuit,quod ita faciendum eſſe ob multas cauſas, auctores priſci vnanimiter affirmarunt.Auic.enim 4.1.*cap*. 20. ſummopere cauendum eſſe præcipit à venæ ſectione in febribus magni incendij, & feruoris, ne ſcilicet ægri extracto ſanguine ad cholericorum ebullitionem duci poſſint. Per quas febres intelligere exquiſitè bilioſas nullus dubitauit. Nam bilis cùm humor ſit calidiſſimus, & ſicciſſimus omnium qui in noſtro corpore continentur,ex Gal.10.*ſimpl*.*cap*.12.& 1.*ad Glauc*.*cap*.9. cùm immodicè calet, calorem concitat inſuauem, & acrem, ſicque feruet,furit, & ebullit. In qua ſanè efferueſcentia venæ ſectionem ſummoperè arcet, dicens. 4.1.*cap*.20.*Vrina ſubtili,& ignea*,hoc eſt,valde bilioſa,*exiſtente,cauendum eſſe à phlebotomia*. Nam ſi fiat,timetur victoria bilis,& illius efferueſcentia, quia extracto ſanguine, qui eſt bilioſi humoris frænum,& qui ſua benignitate ſuccorum acrimoniam temperabat, bilis gliſcit & excandeſcit. Quam rationem aſſignat 1.4. *tract*.2. *cap*. 7. per hæc verba: *Quòd ſi fuerit fortis virtus,& fuerit illud quod vincit ſanguis, tunc phlebotomia eſt magis conueniens, & propriè quum vrina eſt rubea, & groſſa, non citrina, ignea, ex qua timetur victoria bilis, & acuitas eius, &c.*

Hanc Auic. ſententiam acriter reprehendunt Fernel. *lib*.2.*meth*.*cap*.3.Iacchin.*prop*.*libel*.*de errorib*.*Auic*.eámque falſiſſimam, & inconſiderantiæ pleniſſimam appellant, multíſque argumentis victi coguntur aliter opinari, quibus ego alia non contemnenda in legentium gratiam, & A vtilitatem adiungam, quæ contra Auic. facere videntur. Primò. Secta vena exeunt omnes humores, in ea proportione qua in venis erant: Neque enim ſerum priùs quàm bilis;neque hæc priùs quàm pituita, vel melancholia; neque inutilis, & deprauatus humor ante quàm integer, & familiaris elabitur. Secundò.Febris ardens ſoluitur hæmorrhagia,ex Hip.4.*acut*.10.Ineptè ergo in illa prohibet Auic. venæ ſectionem, ſi Medicus naturam rectè operantem imitari tenetur. Tertiò. In omnibus febribus putridis & acutis,concedunt Hipp. & Gal. venæ ſectionem. Ergo ſine ratione Auic.eam in illis denegat: quam ſummoperè probant illi 4.*acut*.19.& 11.*meth*.15.Quartò. In ardentiſſimis febribus non ſolùm mittit ſanguinem Gal. ſed vſque ad animi deliquium.1.*aph*.23.& alibi paſſim. In bilioſis ergo

B hæc vacuatio eſt exercenda, quia nullæ iſtis ſunt ardentiores. Nec obſtat ſi dicas, per febres ardentiſſimas non intelligere bilioſas,ſed tantùm ſanguineas: Nam Gal. in iis ſanguinem, vt totius corporis habitus refrigeretur, & prohibeatur decubitus in partem principem, ex Gal. *lib*. *de curand*.*rat*.*per ſang*.*miſ*.12. quæ pericula cùm magis vigeant in bilioſis, quia in eis maior neceſſitas refrigerij, & maior adeſt timor decubitus in partem principem, ob bilis caliditatem & tenuitatem,videntur hæ potiùs, quàm ſanguineæ, ſub ardentium nomine intelligendæ. Patet. Nam 4. *aph*.59.Solam continentem bilioſam,ob intenſiſſimam caliditatem, ardentem vocat, non ſanguineam. Ergo multo magis illa quàm hæc, ardentis nomine eſt intelligenda. Quinto. Sanguinis miſſio ſemper eſt remedium valdè refrigerans, quamuis ex accidenti tale ſit, quatenus ſubſtantiam calidam è corpore educit, ſanguinem videlicet, cum qua etiam humor bilioſus exactè cum ſanguine permixtus,

C & reliqui etiam extrahuntur. Ex quibus mirari ſubit Auicennam, tantopere venæ ſectionem cauentem in febribus, in quibus vtilis, & neceſſaria eſt refrigeratio.

Sed neceſſe eſt, vt priùs Auic. ſententiam, mentémque intimiùs perpendamus, quam Gal. doctrinæ eſſe maximè cõformem inueniemus.Hic enim *lib*.6.*epid*.*ſect*.3.*text*.*vlt*. ſic inquit:*Impedimentum in cruenta ſputentibus,tempus anni, phlegmone lateris,bilis,&c*.in cuius *com*.Gal.per impedimẽtum, intelligit prohibitionem venæ ſectionis. Bilis ergo redundantia in affectu etiam ſanguinis miſſionem expoſtulante,venam ſecari prohibet. Gal.etiam *lib*. 4.*de ſanit*. 4. ſic inquit,quòd,*quando humores recedunt à natura ſanguinis parũ,audacter ſanguis mittendus eſt:ſi verò magis diſtent,conſideratiùs agendũ;ſi verò valdè diſtent,nullus omnino ſanguis*

D *mittendus eſt*. In febribus ergo bilioſis, in quibus ſuperat bilis, à natura ſanguinis longè aliena, meritò cauet Auic. venæ ſectionem:Præterea idem Gal.9.*meth*. *cap*. 5. recenſens indicationes,quæ venæ ſectionem dehortantur, abſtinet à venæ ſectione, in quibus os ventris amara bile redundat,iis verò ſimiles ſunt, qui febribus bilioſis laborant, in quibus, rectè ſanguinis miſſionem vetat Auic. Deinde 2. *ad Glauc*. 2.in eryſipelate,& herpete exquiſitis, interdicit venæ ſectionem, & ventrem tantummodo expurgare conſulit. Idem facit in tertiana exquiſita *lib*. 1. *ad Glauc*.*c*.9. licèt ſit morbus acutus. 1.*acut*.3.& 3.*aph*.29.& ardentem febrem,eam appellet 8.*de placit*.6.& *lib*.*de rigor*. *cap*. 7. Id exequendum imperat in omni alio affectu, qui eſt germen bilioſæ fluxionis, vt patet ex Paul. *lib*.2.*cap*.2.

E & Aëtio *tetrab*.2.*ſerm*.1.*c*.8. hoc faciendũ monet in omni alio affectu, in quo bilis plurimum à natura ſanguinis recedit, vt videlicet, ſi ſit nimis mordax, calida, aut tenuis; quæ talis maximè fit, quum omnia adſunt bilem coaceruantia: naturaſcilicet calida & ſicca, anni tempus, æſtas, regio, & conſuetudo, quæ bili gignendæ ſunt accommoda valde.

In his enim virium robur non adeſt, nam *abſurdè calidum ſiccúmque corpus cùm febricitat,oportet viribus eſſe valẽtibus*, ex Gal.*lib*.10. *meth*.*cap*.5. & iis maximè ob eandem cauſam inedia nocet, quia deficienti humido nutrimentali,exiccata ampliùs excandeſcunt, & ſic febris non ceſſat ante cibationem. Ita etiam in ſanguine per venæ ſectionem extracto,plus exiccantur & inflammantur, qua ebullitione facta humores gliſcunt, & efferueſcunt: quod fortè fuit in cauſa, vt 1. *ad Glauc*.14.dicat Galen, in locis ſupra

modum

modum calidis verendam esse sanguinis missionem, ita vt si regio, & temporis status consentiant, omnino sit à venæ sectione abstinendum. Quod etiam docet 11.*meth*.4.præsertim si sanguis sit in pauca quantitate, bilis verò plurimum abundet: tunc enim humores licèt vena secta promiscuè effluant, & sub eadem proportione reliqui maneant, sequitur euidens noxa citra manifestam vtilitatem, quoniam multa sanguinis quantitas, pauca autem bilis educitur, & dissoluitur virtus, quæ humorem biliosum regere debet, qui derelictus à regimine naturæ deinceps efferuescit, & putret. Ex quo patet intempestiuam sanguinis missionem cholericorum ebullitionem facere posse.

Auicennæ autem sententia intelligenda est, quando humor biliosus vel in prima corporis regione, vel in ambitu, seu habitu corporis consistit: Venæ enim sanguinis missionis beneficio exinanitæ loco sanguinis extracti rapiunt ex prima corporis regione, vel ex habitu corporis humorem biliosum, cuius mixtione massa sanguinea conspurcatur, acriórque fit? Quo casu venæ sectio non refrigerat, sed calefacit, cuius loco competit purgatio, vel saltem venæsectionem debet antecedere. Sic fieri febres ardentes, venis æstiuo tempore exiccatis, & acres humiditates ad se trahentibus, monet cum Hipp. Gal. 4.*acut*.1. & tertianas ex bile in genere carnoso congesta ortû ducere fatetur, *lib*.1.*epid*. *sect*.2.*com*.20. Tunc enim, cùm cacochymia in habitu corporis consistat, venæ præ calore inanitæ & exiccatæ ampliùs vena secta inaniuntur, & acribus attractis ichoribus effrænis fit calor, efferuescit bilis, & febris fit vehementior, timórque est ne in partem principem bilis furens, tenuis, & calida irrequieto motu decumbat; ex cuius etiam agitatione, delirium, cardialgia, syncope, & nausea concitentur.

Neque enim, si mens Gal. attentè introspiciatur, alio modo hi auctores inter se possunt conciliari. Nam in omnibus febribus, in quibus bilis syncera redundat, potiùs Gal. expurgat, quàm minuit. Sicque in exquisita tertiana, in qua bilis per membra sentientia defertur, 1.*feb*.3. & 2.*cris*. 3. hoc auxilium celebrandum non imperat. Bilem autem hanc simplicem esse, natura eius manifestat. Quòd si pura non sit, sed alterum humorem participet, tertiana ab eo excitata non ampliùs exquisita erit; sed tantum impuritatis, quantum cum humore alio mixtionis obtinebit, quam simplicem bilem, aut si mauis vocare biliosum humorem, è venis in habitum corporis propulsum, præstat purgatione potiùs, quàm venæsectione extrahere: sic enim facillimè biliosus humor educitur, ad cuius absentiam refrigerari corpus est necesse.

Hoc præcipuè intelligendum est, si sit tertiana exquisitissima, in qua omnia adsunt bilis exuperantis signa: tunc enim nullo modo sanguis mittendus est, iuxta præceptum Paul. & Aëtij *loc.cit*. Trallian.*lib*.2.*cap*.6. Haly 3.*pract*.12. Isahac.3.*pract*.31. Auer.7.*collig*.11. Rasij 17.*cōtin*.*c*.3. Serapion *tract*.3.*cap*.13. Qui omnes veram Gal. sequētes doctrinam, sic faciendum suadent, qui licèt *lib*.2.*ad Glauc*. in aliis intermittentibus sanguinem mittere imperauerit, in exquisita tamen tertiana de hoc auxilio nec verbum quidem attulisse visus est, censens causam huius febris coniunctam, nempe exedentem bilem, vomitu, sudore, antecedentem verò alui secessu vacuandam, vt probat Augustinus Vasquez *quæst*.7.

Hácque de causa in febribus biliosis tantoperè Auic. reformidat venæsectionem, cùm sint vehementis calefactionis, & inflammationis: sícque in cura causi ait, *& non phlebotomentur, fortasse enim inflammabit eos*. Insuper. Auic. in totum in his febribus venæ sectionem non reformidat, sed cautos reddit nos, ne sine maxima consideratione, ne intempestiuè, ne quantum plenitudo commonet, sanguinem emittamus; quum aliquid virium resolutioni, quæ in his biliosis, calidis, & siccis corporibus, maxima esse solet, sit condonandum.

Immeritò ergo, & petulanter nimis Auic. à Fernel. & Iacchino reprehenditur, quorum argumentis ex sequentibus pleníssimè satisfiet. Dic ad primum. Naturam in febribus ardentibus sæpè sum vtilitate maxima moliri vacuationem per sanguinis è naribus profluuium, quum scilicet febris ex sanguine ortum ducit. At verò in ardentibus è

A bile syncera suborta, soluere aluum præsentaneum præsidium est, præsertim cùm in prima corporis regione, aut ambitu corporis cacochymia consistit.

Ad secundum. Quòd licèt vena secta omnes simul effluant humores, & deinceps remaneant sub eadem proportione: quando tamen sanguis paucus est, bilisque multa, cùm semper maior quantitas illius, quàm huius extrahatur, in prima præsertim, & tertia corporis regione abundantis, fit vt hac de causa, virtute debilitata, & agitata commotaque bile, sequatur illius efferuescentia.

Ad tertium dic. Per febres ardentes intellexisse Galenum febres sanguineas præcipuè, & biliosas, si cum sanB guinis præsentia bilis redundet. Illæ namque ob feruorem & copiam, sunt ardentissimæ, & plurimam caliditatem habere dicuntur, ex Gal.2.*feb*.*c*.9.*post med*. In qua febre subitam, & aceruatam exoptat vacuationem. 9.*meth*.4.1.*aph*. 23.*lib.de curand.rat.per sang.mis.cap*.2. Ad primam instantiam sic responde, quod licet in febribus biliosis, in quibus prohibetur sanguinis missio, necessaria sit refrigeratio, & decubitus in aliquam partem principem timeri possit, non præstari hanc refrigerationem per sanguinis missionem, nec humoris decubitum impediri: Tunc enim bilis feruor auxiliis refrigerantibus, & humectantibus compescendus, accommodata, lenique purgatione mitescit. Ad secundam instantiam dic: febrem sanguineam posse dici ardentissimam, sumpto videlicet nomine adiectiuè, id est, feruens, vel multi feruoris, & sic Gal. 2.*cris*.6. eam de genere deurentium appellat. Potest ergo dici ardens adiectiuè, C quod Græcè dicitur *causodes*. non tamen substantiuè, quod nominatur *causos*. Gal. autem per ardentissimas, intelligit febres validas, & multi feruoris, in quibus sanguinis copia adest, siue sanguineæ sunt, siue biliosæ, in quibus, quum sint acutæ & putridæ, præsente sanguinis copia, sanguinem Gal. emittit.

Ad vltimum responde. Non semper sanguine extracto corpus refrigerari, sed in biliosis febribus sæpe inflammari, & calefieri, quum exhaustæ venæ biliosis repleantur humoribus: præsertim si corpus sit calidum siccum, facilè resolubile, & omnia adsint quæ gignendæ bili sunt accommoda. In his ergo celebrata *phlebotomia, multoties facit febrē, & multoties facit putrefactionē*, apud Auic. 4.1.*cap*.20. In febribus ergo biliosis, venæ sectio, extracto sanguine, qui sua benignitate ac temperie humoris biliosi acrimoD niam retundebat, cholericorum ebullitionem facere potest. Sed hæc Laconicè dicta sufficiant de argumento, in quo ita perplexè auctores, indistinctéque sunt spatiati. De quorum numero sunt Gentil. Iacob. de partib. Dinus, Vgo, & Thadæus, *in com.loci Auic.cit.in init*. Amat. 1.*cent*.*schol*. 91. Valler. 2.*enarrat*.7. Petrus de Peramato *lib.de vacuand. rat*.17. Augenius *lib*. 4.*de sang.mis*.12. & alij præstantes viri non siluere.

QVÆSTIO XXXI.

Quòd purgatio, ex Galeni mente, in febribus sit celebranda. Contra Thomam à Veiga Medicum insignem.

L*Axare eius ventrem*.] Conimbricensis Academiæ decus E Thomas à Veiga *in com.c*.89.*lib.art.medic*. illius fuit opinionis, vt crederet, Galenum discurrentem per omnium vacuationum differentias vniuersales, & particulares, intactam omisisse frequentem, celebrem, multíque vsus purgationem in febribus celebrandam: Nam in methodo cùm polliceretur tradere integram, & particularem febrium omnium curationem, ad minimáque auxilia descenderit, de purgatione nec semel meminit, solúmque eligit medicamenta, quæ sine calore vacuare nata sunt, recēsétque mulsam, ptissanam, & clysterem. Nec *in lib.ad Glauc*. continuarum curationem proponens, purgationis fecit mentionem, nec in aphorismis, nisi materia turgeat. Quo pacto autem coniectanti liberum sit arbitrari, scriptam esse à Gal. omissam tamen librarij vitio. Eius placitum in legentium gratiam sequentibus rationibus probare conabimur.

Primò. Medicamenta purgantia suapte natura calida sunt, & febrem accendunt, ex Gal. 4.*acut*.7. quare non

paruum periculum est eis vti in morbis acutis, quum febris refrigerantibus egeat, 1.*aph*.24. & 2. *acut*. 11. illorum administrationem, præsente validissima febre, summoperè vetat; quoniam facta à medicamentis agitatio magnas in morbis offensas parit, quæ non ita facilè, vt in his qui non febricitant, emendantur, vt scitè notabat Hip. *lib. de med. purg.n.4.§.Carnes enim ipsorū,& ventres cùm calidi sint,medicamentū assumunt,& nihil depurgantur,& febris maior fit, & color euertitur, & morbi regij speciem præ se ferunt: commota enim bile,& non vacuata,nō sorbere vult æger,neque bibere,sed omnia abominatur,& plerūque perit. Si verò detinet medicamentum ante meridiem, nihil purgatur,à meridie verò nihil purgatur, & perit:at si hac die superstes maneat, & vna cum purgatione dimittat febris, sanus fit. Quo pacto in febribus ardentibus medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris, &c.* Hæc Hipp. ex Cornarij,Mercur. Vegæ, & Heurnij versione. Idem docet 1.*aph*. 24.

Secundò. Hipp.4.*aph*.5. Sub cane & ante canem difficiles iudicat purgationes, ob continentis æstum. Ergo ob vehementiam febris multò difficiliores erunt in æstuante corpore. Nam exusta ex ardore febris natura,illarum calorem ferre non poterit, quin potiùs furentibus humoribus, & ebullientibus,& sic debilliori facto innato calore, ad redidui expulsionem minimè sufficiet. Sic Auic.4.1.*cap*.3.& Gal. 1.*ad Glauc*. 14. in ingenti febris calore purgantia renuunt; quoniam coniunctio duorum calorum intolerabilis, vires labefactat, & oppugnat.

Tertiò. Purgantium omnium natura, corporum quæ purgantur naturis contraria est, ac aduersa, ex Gal. 2.*acut*. 12. & alibi passim.

Quartò. Purgantia coctionem humorum perturbāt,hæc enim coctione perficitur. Quare *si ventrem moueris*,ait Hip. 4. *acut*. 44. *vrina non maturabitur, febrisque, tum citra sudorem, tum iudicationem, in longum protrahetur tempus*.

Quintò. Vel purgantibus vtendum est in initio morbi, aut in augmento, statu, vel fine. Non in principio, cruda enim passio non cedit, obsequiturve, monente Hip.4.*acut*. 22.quo tempore adhibita expurgantia colliquant carnem, & sanguinem: maximè cùm initio nihil ad bonum vacuari sit possibile.4.*aph*.22. Non in augmento, nam in hoc non adest perfecta coctio.1.*cris*.17. Nec in statu, in quo,si purgas, naturam à coctione perturbas; coctio enim perfecta fit in statu.3.*cris*.5.tunc enim melius est quietem habere.2.*aph*.29.Non in declinatione,nam in hac nullus æger emoritur.3.*cris*.5.& natura quæ auxiliis leuata potuit concoquere, poterit expellere. 11. *meth*. 15. In omni ergo tempore reprobanda purgatio est, ob calidissimorum viscerum, hepatis, & renum feruorem, ob calorem ex motu humorum contractum, ob deleteriam qualitatem expurgantium, qua præcipua membra inficiuntur,vt *lib*.12.*cap*. 3. protulit Trall.

Vltimò facit,quòd natura rarò febres ventris deiectione persanat:hæ enim sudoribus,vomitibus, vrinis, hæmorrhagia,& abscessibus iudicantur. 3.*cris*.3. In febribus ergo expurgantia secundùm Gal. mentem, & veram methodum reproba sunt, & nullius vsus. Veigæ sententiam sequuti sunt Ludouic.Lemosius *in com.cap*.9.*lib*. 11. Galen. *de methodo.meden.disp*.4.Fuchsius *lib*.1.*aph.com*.24.Iacchin.*lib. de acut.morb.curat.fol*.595.ex Donzellini versione. O pessimum sæculum! O miseram hominum conditionem! quando cogimur in his etiam, in quibus de salute hominum agitur, quasi mancipia obmutire, vel ad paucorum aliquot libidinē loqui: Vidisti namque hos,balantum more, Veigam, virum alioqui insignem, contra Senis, & Gal. edictum, sequutos, quos grauiter errasse quilibet vel mediocriter in arte versatus animaduertet, qui plurimū semper fuerit detestatus eos, qui Galenum falsitatis accusare non erubescunt. Quare liceat sic nobis contra hos Medicinæ proceres debacchari, & Galeni, priscorúmque partes defendere ac tueri.

Nam præterquam quod Rasis hoc loco huic detento febri ardente, medicamenta purgantia propinat, quod præceptum tota barbarorum schola amplectitur, Gal.in febri, & intermittentibus, expurgantibus sæpissime vsus est. Nam 1.*aph*.22.*Costa medicinari iubet*, hoc est, vti medica-

A mento purgante, ex Gal.4.*aph*.1.Ibi enim agit de febribus continuis, in quibus præsertim iudicationes fiunt. Et Gal. 1.*aph*.21.inter loca vacuationibus accommodata, primum locum defert deiectioni per intestina: & meritò sanè: humores enim innata grauitate descendunt ad intestina,præcipuè cùm ad hæc à porta, plures, latioréſque mesaraicæ venæ sint, & natura has vias excrementorum susceptioni pararit,vt ait Mesuè *in canonib.vniuers.intent*.1.*cap*.2.& refert perdoctè Auer.6.*collig.cap*.11.Vnde Fernel.*in meth.general. cap*. 8. inter crises febrium, primum locum illi concedit, quæ per alui deiectionem celebratur.

Insuper Gal. 11.*meth*. 10. continentium curationem ex professo proponens,§. *Vbi autē ea quæ obstruunt,&c.* humorem peccantem per aluum vacuare tentat: & in *cap*.8. an-

B tecedente,§.*Deiectiones verò, vomitus, & sudores moliemur, &c.*idem auxilium imperat exequendum. Nec est audiendus Lemosius, qui has deiectiones per clysteres fieri posse contendit; nam quæ sunt in venis, nec extra venas, non possunt ita commodè per enemata vacuari, quum electiuè vacuantia huic operi solùm sint destinata.

Deinde nihil est à Gal. tantopere celebratum, quàm humores qualitate peccantes purgatione esse vacuandos:peccare autem qualitate in continuis, & intermittentibus febribus, nullus ignorat.

Adde Gal.*lib*.1.*ad Glauc.cap* 9. Absinthium in tertiana exquisita propinare, vt bilis vacuetur. Patet,quia signa coctionis exoptat: hoc enim medicamentum bilem vacuare, certa res est illi,qui lustrauerit Dioscorid.*lib*.3.*cap*.24.Gal. 6.*simpl*.69.& 6.*de sanit*. 10.& 8.*sec.loc*.3. Auic.*l*.2. *tract*.2.

C *cap*.2.Paul.*lib*.2.*cap*.20.Aëtiū *tetrab*.2.*serm*.1.*cap*.80.qui in tertiana notha molliter ventrem subducentia exhibenda esse, sibi persuasit: & in quartana purgat iis, quæ vacuandi humores atros potestatem habent.

Et si eadem est ratio præcautionis,& curationis,Gal.tertianam tempore æstiuo futuram,purgatione circa veris initium adhibita præcauit *lib*.6.*aph.com*.4.mitibus,clementibúsque medicamentis assumptis, quæ ipsi notissima fuere, vt sunt,serum,mercurialis,pruna, epithymū, polypodium, manna,ab ipso vocata mel aëreum.3.*alim*,39.Agaricum 6. *sec.loc.cap*. 10. & Rhabarbarum à Paulo cognitum,vt constat *lib*.1.*cap*.43.& *lib*.7.*cap*. 11. Cassiæ fistularis interaneus liquor, cuius descriptionem exactissimè tradit Actuar. *lib. de compos.medic.ab init.tit.de potionibus medicamētariis,aduersùs affectus qui febres comitantur*. Vt videas priscos illos, medicamenta suauissima, & benignissima in vsu habuisse,

D quæ pro curandis febribus, cæterisque morbis sunt vtilia, & non solùm fortia & venenata,vt vulgus Medicorum opinatum est, de quorum numero sunt veratrum, turbith, colocynthis, scammonium,& huius generis multa.

Rursus non negandum est Galenum fuisse Hippocratis vigilantissimū sectatorem, quem, vt totius Medicinæ parentem summè laudat, & admiratur *lib*. 1. *meth*.2.*lib*.1. *de elem*.6.& alibi passim.Hipp.autem *lib*.2.*de morb.num*.8.sic ait. *Si tertiana febris tenuerit, siquidē non omissis tribus innuasionibus quarta corripiat, pharmacum deorsum purgans bibēdū dato,&c.*Idem refert *lib.de affect.num*.25.Si ergo is auctor in febribus purgationem imperat,cur Galen. eam non

E exercuisse asseremus? Rursus in tertiana purgat, cur in ardente febri,quæ ab illa, humorem faciente non differt 4. *aph. com*. 59. non expurgabit?

Demum Gal. expressè in *lib.quos,quib.& quand.in fin*.in febre non intensè acuta, Elleborum, & hieram propinat. §. *Cum ergo febris vehemens non sit,ægrique naturam noueris, medicamentum dabis,elleborum nigrum,aut aliud quid simile, quorum est diacolocynthidos appellata confectio, quam nunc vsitato nomine hieram, hoc est sacram appellant, &c*.

Vidisti quòd in febribus continuis, & intermittentibus, purgatio secundùm Gal. mentem sit exequenda. Neque enim omnia pharmaca,quibus antiquitas vtebatur, vt iam prædictis argumētis pateat responsio, sunt calida,febrémque accedunt; quidquid inter omnes aliter sentiat Peramatus *lib.de vacuand.rat.cap*.5.quē arguit Gal.3.*simpl*.24. plurimis pharmacis vim venenosam denegans. Nam plurima ibi numerat medicamenta, quæ præterquam quod nullam vim corpori inferunt, etiam alimentum homini præbent.

præbent. Et licèt medicamentum apud antiquos non quodlibet, ſed validum deſignet, notante Philotheo *lib.* 4. *aph.com.* 1. tamen id ſi in minori quantitate exhibeatur, & contemperatum eis quæ illius malitiam retundant, nocere non poterit. Sic Hipp. 2. *acut.* 11. & 12. fortia medicamenta, etiam in pleuritide, affectu ſanè calidiſſimo, permixta cum odoriferis exhibebat ſuperbibita ptiſſana, quæ medicamenti efficaciam infrænat. Et licèt omnia calida eſſent, eis vti conuenit ad maius periculum euitandum. Hanc litem diremit Gal. *lib.* 1. *aph.* 24. §. *Non igitur ob igneam febris caliditatem, purgationẽ exhibemus, (hanc enim ſcimus ſui ratione nocituram) ſed propter humores illam efficientes: Quare maiorẽ oportet ex noxiorum humorum vacuatione fieri vtilitatẽ, quàm id quod neceſſariò cõſequitur ex purgãtibus medicinis nocumẽtum: erit autẽ vtilitas maior, ſi humor abſque noxa, & moleſtia vacuetur, &c.* Ex hoc loco duo collige. Primum, Gal. in febribus ægros expurgaſſe. Secundum, id feciſſe ad maius periculum euitandum.

Falſum item eſt, medicamenta humorum coctionem perturbare: quoniam expulſo noxio humore, natura veluti deonerata, eo quo velut ſarcina, premebatur, meliùs deinceps coquit. A ratione autem alienum eſt, coctionem fieri quiete meliùs quàm motu; nam fruſtrà Gal. exercitationem laudaret, quòd coctionem maximè iuuet. Quies quidem prodeſt, vbi calor multus eſt, at verò vbi paucus, íſque ab extraneo obrutus, motus ventilando, melioris coctionis eſt cauſa: quare ſi ſanguis craſſus eſt, humoréſque multi, ij extenuari mouerique deſiderãt. Sic laudat mille in locis Gal. ad horum ſubtiliationem, frictionem, animi & corporis motum, & balnea. Sic vbi febrilis eſt calor, purgatio adhibenda eſt, & motus qui fit per purgationem, plurimum confert, quia fit cum vacuatione putridi humoris. Atqui ſi verentur illi turbare coctionem, ob motum quem in purgatione fieri contendunt, cur purgationem exercent in materia turgente, vt toties monuit Gal. quæ cùm ex ſe mobilis ſit, expurgationis motu ampliùs furibunda euadit?

Quo verò tempore purgatio in febribus ſit exequenda, (hoc enim alterum argumentum poſtulabat) iam dicam, vera Gal. doctrina munitus. Purgat Gal. in initio, antequam humores firmentur in parte. 4. *acut.* 76. *vel dolor partis augeatur, vel febris caliditas increſcat, vel ad aliquã partẽ principẽ decumbant ij, qui per corpus vagantur humores.* Purgat in augmento, & in ſtatu, quando materia eſt vrgens, ſæua, maligna, nam tunc euacuatur ſolùm pars humoris iam concocti. Nec dubites, quia in augmento fit criſis bona, licèt incompleta: qua de cauſa 4. *acut.* 44. purgatio ſolùm prohibetur præſente ſumma cruditate: & in *text.* 43. conceditur purgatio vrina nebuloſa, & craſſa exiſtente, quæ morbi augmentum notat. Neque obſtat quòd Gal. 1. *aph.* 22. ad purgationem expectat vltimam partem ſtatus: nam loquitur de morbis ſaluberrimis: in periculoſis tamen iuuat. Purgat in fine ſtatus, quum humores ad maturitatem peruenerint, edoctus ab Hipp. *lib. de med purg. num.* 4. §. *Quicũque à febribus fortibus corripiũtur, ijs medicamẽta purgatoria dare nõ oportet, donec remiſerit febris: ſin minùs, ſaltem intra quatuordecim dies id non facito, &c.* Scis autem 14. diem eſſe terminum acutorum. 2. *aph.* 23. Quare ſi febris vehemens non fuerit, ad medicamenti purgantis potum te conferes. 2. *acut.* 11. & hoc contingit in fine ſtatus, cùm iam febris incipit remitti. Habet enim ſtatus tres partes, & in fine, qui coincidit cum principio declinationis, ex Gal. *lib. de morb. temp.* 5. reſiduum humoris ſuauiſſimè expurgare oportet.

Quod verò addunt, raro febres acutas deiectione ſanari, falſum eſt; & contra Gal. mentem aſſertum, qui omnes febres ſolui alui fluxu 3. *lib. criſ.* aſſeuerat. Quare ſecundùm Gal. præcepta, in febribus celebranda purgatio eſt.

QVÆSTIO XXXII.

Quòd expurgantia in phrenitidis medela ſint ex vſu. Contra Gentilem, & Matthæum peritum, Medicos eximios.

E*Xhibui ei medullã caſiæ fiſtularis, &c.*] Maxima lis eſt, & controuerſia apud ſcriptores, num in biliosa phreniti-

de purgantia ſint exhibenda. Alij conſulunt lenientia ſolum, ex cathartici vehementia bilis agitationem timentes valde: alij ea reprobant; licèt enim hæc quadantenus ſubducant, humorem tamen bilioſum à toto ad cerebrum confluentem minimè reuellunt, quoniam eorum vis corporis molem vix pertingit. Alij adeò ſubductiua pharmaca pertimeſcunt ſcammonium recipientia, vt aſſerant haud eſſe porrigenda, niſi dumtaxat, quibus conſuetudo eſt non ſolui à lenientibus. Hanc opinionem habet Gentilis 1. 3. *tract.* 3. *c.* 3. *dub.* 26. Sequitur Matthæus *l.* 9. *ad Almanſ. cap. prop.* Accedit quòd Gal. 13. *meth.* 21. agẽs de curatione phrenitid. purgationem prætermiſit, medicamẽta calida, quibus ipſe ferè vtebatur 2. *acut.* 11. & 6. *epid. ſect.* 6. *com.* 6. renuens omnino, quæ in inflammationibus internis, ardentibúſque febribus, à calidiſſimo humore concitatis, tantopere reformidat. 1. *aph.* 24. Nam ſi hæc aſſumantur, intenditur febris, vires reſoluuntur, & morbus ſuperior euadit, & ideò in acutis morbis, omiſſa purgatione, venæ ſectio, vt tutior & mitior conſulitur ab ipſo, *cit. nuper de vict. rat. libro.*

Quare cordatè Arabes toto tempore principij in phrenitide imperant purgationem medicamentis benignis, aut clementer, electiuéque purgantibus celebratam, quæ non ſolùm humorem intra venas contentum minuant, ſed & fluentem, & fluxurum reuellant: nam ſicuti venæ ſectio reuellit, ſic etiã purgatio, vt 4. 1. *cap.* 25. retulit Auic. Humor autem ille qui eſt extra vaſa impactus, actu inflammationem committens, vtpote crudus, & purgationi ineptus, in initio educi non debet, ſed poſt peractam coctionem; quem ſi citra hanc vacuare tentes, quum hæc medicamento debeat fieri valido, vt ſic humor renitens, & longè à viis ductuum ſemotus expurgetur, noxam committes inemendabilem: forte enim, & in maiori quantitate ob hanc cauſam exhibitum pharmacum agitat, mouet, & febrem accendit, vt eleganter cecinit Hipp. 4. *acut.* 22.

Reuulſiua ergo purgatio in initio inflammationis cerebri debet celebrari; nam dempta maiore parte humoris, qui actu in venis conſiſtens inflammationem fouet, pars phlegmone obſeſſa difflatur, & leuata ſarcina partis corruptio impenditur. In hunc enim vſum partem externam inflammatam ſcarificamus, vt ſic corruptionem, aut mortificationem ventilatione euitemus, ex magnitudine inflammationis, aut eius malignitate neceſſariò ſecuturam. Expurgantia ſint mitiſſima, quæ audacter ſunt propinanda, nam & ardentibus offerebat 4. *aph.* 2. & 2. *acut.* 11. Hipp. violenta & calida, maiorem exſpectans noxio vacuato humore vtilitatem, quàm ſit quod ex calore ſequitur detrimentum. Illa ſunt electuarium de pſyllio, ſucco roſarum, præſtantiſſimum roſatum Meſuæ, in quibus ſcammonij acrimonia nimium eſt edomita, quæ Gentilis citra rationem condemnat. Sed & Rhab. calorem veretur Matthæus, quaſi in cauſode accommodatum medicamentum non ſit. Quare *vel ſtatim ab initio, priuſquam humores firmentur in parte, medicandum, vel poſtquam concocti ſint, & ad maturitatem peruenerint*, vt perdoctè ex Hip. notauit Gal. *lib.* 4. *acut.* 76. perinde ac ſi annueret Gal. in principio phrenitidis, & cuiuſuis inflammationis internæ, indicatione ſumpta ab abundantia affluentium humorum, purgatione reuellendum eſſe; quum verò humores firmati & impacti ſunt, tunc vacuationem eradicatiua purgatione eſſe adminiſtrandam.

D V B I V M XLI.

Num deſperatis ſit adhibenda manus, Contra Augenium.

E*T abſtinuit occaſione vulgarium.*] Medicum debere eſſe animoſum, generoſum, ſæuientibúſque malis minimè perterreri, *in lib. de dieb. decretor.* paſſim confirmat Gal. vt videas quod ſæpe ruſtico timore curantium, plurimi è vita diſcedant, prætermiſſis inſignibus auxiliis, quæ alioqui, ſi exequerentur, maximè eſſent profutura, à quorum adminiſtratione Medici ob vulgi calumniam ſuperſedent. aggredienda ergo curatio eſt in conclamatis morbis, ij licèt acutie ſua, efficacia & malefica vi, lethales ſint prorſus,

ac penè diri, vulgíque fama contemnenda. Nam *quibus salutis via est vnica, eáque dubia, necessũ arbitror his est aduersis periculis ire:* quoniã *quantò satius est aliquod nonnulla fiducia, vel cũ periculo facere, quàm spe adempta certò perire, tãto profectò satius est potẽtibus præsidiis pugnare, quàm nihil agere,* vt 10. *meth. c.* 10. monuit Gal. quum *melius sit anceps remedium experiri, quàm nullum,* monente sic Celso *lib. 2. cap.* 10. *Cum multi citra spem mirabiliter sanentur,* ex Auic. 4. 4. *tract.* 2. *c.* 10. *& sæpè accidant monstra in arte, quemadmodum in natura,* iuxta Auer. dictum, 7. *collig. cap.* 31.

Non ergo leuia auxilia in gratiam amicorum solùm sunt applicanda, ne infamemus præsidia quæ multis fuere saluti, vt ait Gal. 11. *meth.* 19. Neque *morituri solis præsagiis sunt relinquendi,* vt videtur insinuare Gal. 1. *aph.* 8. *&* 2. *aph.* 29. edoctus ab Hipp. *lib. de art. num.* 4. sic pronunciante: *Medicinam esse, morbos ab ægris in totum tollere, & morborum vehementes impetus obtundere, & eorum qui à morbis victi sunt curationem non aggredi, cùm id in cõfesso sit, quòd Medicina tales sanare non potest, &c.* Nam vt *loc. cit.* monuit Auic. *multoties egreditur pars hepatis, & aliquid de siphac, quod est supra ventrem, & zirbum & matrix tot a, & non accidit inde mors,* vt *lib. 6. cap.* 88. Paul. confirmat.

Quare decorum est Medico, relicta vulgi calumnia, & fama tantopere à Gal. neglecta, 7. *meth.* 1. præfato priùs mortis periculo, desperatis auxiliares adhibere manus. Sic enim *Medicus præsagiens culpa vacabit,* ex Hipp. 1. *prog.* 4. quod dilucida oratione edocuit Cels. *lib. 5. cap. 26. tit.* 1. dum sic ait. *Est enim prudentis hominis primùm eum qui seruari non potest non attingere, nec subire speciẽ eius, vt occisi, quẽ sors ipsius peremit. Deinde vbi grauis metus, sine certa tamẽ desperatione est, indicare necessariis periclitãtis in difficili spem esse, ne si victa ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fefellisse videatur, &c.* Quod consilium transtulit Auic. *loc. cit.* Deplorati ergo solis præsagiis non sunt relinquendi, quoniam, vt ait Cels. 2. *cap.* 6. *interdum deserti à Medicis conualescunt.* Et *plures sanantur, de quibus Medicus desperat,* ex Cels. *ibid.* quidquid cõtra ratiocinetur Augenius *tom.* 1. *epistol. lib.* 8. *epist.* 1. Cuius rationes ex dictis facile solui possunt.

HISTORIA LXIV. GALENI,
De Hæmorrhagia.

Criticæ Hæmorrhagiæ præsensio.

QVintum morbi diem iuuenis quidam agebat: ac licèt idoneum tempus sanguini detrahendo præteriisse videretur, quia tamen nec anni tempus, nec ægrotantis ætas, nec virtutis imbecillitas, nec denique victus, qui morbum antecesserat, aduersabatur, sed vno consensu sanguinis missionem significabãt, Medici venam incidere decreuerunt, idque tempestiuum fore cæteri arbitrabantur. Ego verò diligenter omnia contemplatus, quæcumque ab Hip. tradita sunt signa, illorũ quibus fluxurus est sanguis, bene quidem eos in opinionẽ mittendi sanguinis venisse dixi, * verùm naturam id quod se grauaret expellere festinantem breui admodũ etiamsi ipsi nihil egerint, idem vltrò facturam. Dum Medicis hæc admiranda videntur, æger è lecto se sustulit, tanquã prosilitururus, interrogatúsque cur exilire voluisset, cùm nihil adesset, ob quod id facere debuisset, rubri coloris serpentem per laquearia repentem à se visum expauisse, respõdit, ne si aliquo modo aberrasset, supra se ferretur, atque idcirco se è lectulo aufugere velle: reliquis nihil hoc ad sanguinis fluxum conferre visum est: mihi verò cùm alia signa perpendẽti, tum ruborem qui priùs in dextra nasi parte ad malam vsque obscurus visus fuerat, auctum valde intuenti, sanguinis paulo post è dextra nare fluxuri manifestum id attulit indicium; atque ideò cuidam ex ægrotantis familiaribus submissa voce præcepi, vt vas aptum sanguini excipiendo sub veste promptũ haberet; atque ita ad Medicos conuersus, alta voce dixi, si parumper expectaueritis, * sanguinem à dextra nare fluentẽ videbitis, riserunt illi, quòd antedictis, è dextra nare adiecissem: At, inquam, vtrumque eueniat oportet, aut alterutrum me decipiat, nam & quòd sanguis fluxurus sit, & quòd è dextra nare venturus, arte medica præsciri potest. His dictis, eum, qui vas sub veste occultum habebat, inter obseruandum admonui, mentem adhiberet, quid ægrotus ageret: vt cùm sanguinem erumpentem videret, accurrens vas supponeret. Vix hæc dixeram, cum ecce digitum è naso sanguinolentum iuuenis extraxit; tum familiaris accurrens vas subiecit: quod dum fieret, magno, vt scis, oborto clamore Medici quidem omnes delapsi sunt. Ego vero tibi mearũ rerum studioso quo pacto id præsciuissem, idque ex Hipp. præstantissimi Asclepiadæ scriptis, & monumentis exposui; atque insuper illud etiam addidi, vehementem sanguinis fluxum expectandum, eò quòd & naturæ impetus vehemens, * & morbus adhuc crudus esset. Consueuisse verò hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; ideò cùm parumper adhuc morari vtilius esse laboranti cognoscerem, puerum qui me sequebatur ad accipiendam magnam cucurbitulam misi, idque reliquis inscijs facere iussi. Celeriter itaque cùm multum sanguinis in vase collectũ vidissem, altero vase postulato, sanguinem qui fluxerat accipi, quem vt comperi librarum quatuor, & dimidiæ pondus æquare, ægrum capite in scapulas demisso collocaui, ac naribus frigidam poscam attraheret præcipi, fronti spongiam aqua mulsa madentem imposui, brachia & crura vinculis obstrinxi: quæ cùm minus conferre viderentur, postremò cucurbitulam in extremis præcordiorum ad dextrum latus adegi, statímque sanguinis fluxum cohibui, &c. Galen.* lib. de præcognit. ad Posthum. cap. 13.

PARAPHRASIS.

HAc memoranda historia, quam in *lib. de caus. procat. cap.* 1. *initio,* iterum Gal. retulit, Medicorum satis frequentem detegit errorem, qui contra Hipp. præcepta, nulla iudicantis diei præmeditatione facta, auxilia sæpissimè exercent cum ægri damno. Quo fit non raro, vt natura ob remediorum præposterum vsum facta debilior, morbi causam per varias regiones elidere nequeat. Cur igitur tot erroribus admissis iudicium eueniet vnquam, aut bona crisis? *Si quis enim introgressus ad ægrum, succingens se, vel cataplasma non imposuerit, vel perfuderit, vel clysteres indiderit, vel venã secuerit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel cõfricuerit, vel nutriuerit, aut eiusmodi aliquid factitauerit, nihil esse ab ipso gestum artificiosè arbitrantur: hi enim quoties accedunt ad ægros, toties peccant,* vt *lib. 1. de dieb. decretor. cap.* 11. protulit Gal.

Ex horum numero fuisse hos in præsenti historia numeratos, qui signa critica non obseruantes, sanguinem mittere tentarunt in critico die, res est manifesta, quos summopere obiurgat Gal. diligenter omnia contemplatus, quæcumque ab Hipp. tradita sunt signa illorum, quibus è naribus fluxurus est sanguis, monens naturam ipsam tunc vltrò facturam, quam illi celebrare instituerant, vacuationem, sequutáque hæmorrhagia ægrum à morbo immunem euasurum. Huius imminentis vacuationis signa sunt lata ab Hipp. *lib. 3. prog.* 3. Explicita plenè à Magistro 3. *cris. vlt.* Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 5. Christoph. à Vega, & Henric. à Cuelhar, doctissimè *in com.* Súntque in quatuor classes distincta. Primum est, si caput pulsante, distendentéque dolore vexetur, ab acribus, calidis vaporibus, & humoribus eleuatis suborto. Secundum. Si habetudo oculorum infestet ægrum, id est, obtusio visus, quoniam multus, & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat. Tertium. Oculi splendor, quia sanguis, humor splendidus est. Quartum. Si ilia distenta sint absque dolore, tunc enim cùm hepatis, aut lienis adsit inflammatio, ex qua sanguinis ebullitio, euaporatio, & feruor oriuntur, ipso ad caput ascendente, & meatus, per quos visoria facultas defertur, obserante, suprà citata signa oriri testantur auctores.

Quare factum est, vt in ægro è lecto assurgente, & rubri coloris serpentem conspiciente, in dextra nasi parte rubore conspecto, instare hæmorrhagiam prædiceret. Alij vident fila rubra, lucentia, splendentia, qui splendores ob flauitiem, & splendorem sanguinis ad caput, oculósque è vasis magnis elati contingunt. His ergo exactè consideratis, & perpẽsis aliis signis instantẽ hæmorrhagiã significantibus,

fine

fine dubio hanc vacuationem euenturam pronunciauit. Alia autem figna quæ ipfe reticuit, primus omnium edocuit Hipp. *lib.1.epid.fect.2.text.52.& 55*. Süntque refpirādi difficultas, ex tranfitu fanguinis per thoracem concitata, inuoluntarius lachrymarum fluxus, maxillarum rubor, narium pruritus, & maximè fi corpore exiftente fano fanguis per nares erumpere confueuerit. Hanc crifim paffus eft Meton. *lib.1. epid. fect. 3. text.* 14. Hac iudicata eft virgo Lariffæ, 3. *epid. fect. 3. text.* 83.

Si ergo hæc vera funt, & ex Hipp. fœcundiffimo promptuario decerpta, hæmorrhagiámque futuram pollicentur, vtpote à calidiffimo fanguine ad fuperas partes afcendente fuborta, cur illi ad confilium vocati Medicaftri non folùm non aduertebant, fed ridentes & illudentes, ex arte Hipp. hæc prædici non poffe contra Gal. votum contendebant? Commune pfeudomedicorum afylum, vt ex aliorum dedecore fuam velint augere fupellectilem, doctófque, & in operibus artis valde exercitatos conuiciis laceffere non ceffent, naturam ab opere fuis præpofteris auxiliis perturbantes.

Hæc eft caufa quare noftris temporibus non ita frequenter crifes contingant, quemadmodum tempore Hipp. & Gal. Quoniam plurima peccata ab iftis Medicis admirandis fæpiffimè committuntur, qui medicamentis purgantibus temerè, & intempeftiuè exhibitis, cibis etiam nimiis, & aliis rebus non naturalibus, peffimè, nec vt decet, adminiftratis, crifes impediunt, artis corruptores veriùs appellandi. Præftaret igitur aliquando folam relinquere naturam, quàm imprudenter eam adiuuare, ne dicam impedire, ac perturbare.

At contra hos intrepido, conftantíque animo Gal. pugnare eft aufus, cuius præfagium veriffimum, euentus poftea confirmauit. Quum enim æger digitum è nafo fanguinolentum extraxiffet, ij pudore ac verecundia fuffufi, magno clamore oborto, ftimulis veluti agitati, è domo difceffere, poftquam cum ægritudine laboriosè luctati funt.

Sed cur vehementem fanguinis fluxum expectauit, quoniam fanguinis impetus vehemens erat, & morbus crudus, inquifitione dignum videtur? Dicerem ego, impetum naturæ ad expellendum fanguinem, vehementem, ipfius robur oftendere manifeftè, ex quo (adftantibus aliis fignis ingentem repletionem indicantibus) Gal. fanguinis exituri quantitatem nimiam venari potuit. Adiectam verò cruditatem, fanguinei fluxus futuram vehementiam, ob id Galeno indicaffe dixerim, quia acrior, & calidior tunc effet fanguis, non coctus, aut edomitus, naturam ipfam ad excretionem ftimulans, maximè cùm impetus incepiffet vehemens, & fanguinis effet in corpore copia multa.

Sanguinis igitur quatuor libras cum dimidia effluxiffe cùm obferuaffet, & æger fortè ex nimia vacuatione debilis effet, à leuioribus incipere voluit priùs, non à venæ fectione, in hoc cafu valde proficua, ad fupprimendum fluxum, & aliis auxiliis anteponenda, ex *lib.de curand.rat. per fang. mif.* 11. nec à cucurbitula præcordiis affixa, fperans aliis fanguinem non vacuantibus fluxum cohibere poffe. Quaré adolefcentem capite in fcapulas dimiffo collocauit, vt faciliùs ea nare, à qua fanguis effluebat, frigidam pofcam attraheret. Cùm enim hæc, aceto & aqua fimul mixtis conftet, ex Aët. *tetrab.* 1. *ferm.1. cap.* 1. Illud cùm adftringat, *lib.* 1. *fimpl.* 18. ad fanguinis fluxiones optimum eft: aqua verò, quia frigida, repellit, & eo magis fi ambo actu fint frigida.

Spongiam autem aqua mulfa madentē fronti appofuit, vt adftringenti fpongiæ facultati, & aquæ refrigerationi vias pararet faciles; medicamenta enim adftringentia fibi-ipfis vias præcludunt. Brachia, & crura vinculis ligauit, vt fic dolore excitato, retracto ad diftantiffimas partes, eáfque contrarias fieret validiffima. Quibus omnibus maturo confilio celebratis, minimè tamen proficientibus, cucurbitulam præcordiis ad dextrum latus affixit, auxilium pro hoc complendo vfu, ab Hipp. *6.epid.fect.2.text.9.* fummoperè commendatum. Sic enim ad originem fluxionis, quæ ferè hepar effe cenfetur, retractio fit, ex Gal. 13. *meth.* 19. & 5. *meth.cap.4.* & *lib.1.ad Glauc.vlt* quo præfidio exequuto fanguinis fluxus illicò cohibitus eft.

COMMENTARIVM.

Venam incidere decreuerunt.] *Si quis mifer in Methodici tanquam in alterius belluæ manus incidat, proculdubio morietur, ex confequutione dogmatis ab eo interfectus, quoniā vt à fecta non recedat, inueftigare caufas omnino recufat. At bene fortunatus ille, qui ad rationalem Medicum acceſſerit, neque enim tam malis fymptomatis facilè capietur, neque ob artem rationalis Medici mortem incurret*, vt *lib.de theriac. ad Pifon. cap.* 4. Gal. affirmat. *Medicus ergo infcius ægrotanti altera fera, qui ita remedia ægris præfcribit, ac illi qui aleam iaciunt; quorum inutilia præcepta magnum ægrotis afferre folent detrimentum*, ex Gal. *lib.1.epid.fect.3.text.50. Morbus enim horum negligentia, maior fæpe efficitur*, vt inquit Hipp. *lib.de art. num.*1. Hos *lib.de veter. medicin.num.*2. nauium rectoribus comparat, fic dicens. *Quare plerique Medici, idem quod mali gubernatores faciunt. Etenim illi cùm in trāquilitate gubernantes delinquunt, non fiunt manifefti: cùm verò deprehenderit ipfos magnus ventus, palā iam confpicui fiunt omnibus hominibus, quòd ignorantia, & culpa erroris fui nauē perdiderint. Sic fanè plurimi Medici dum curant homines nihil graue patientes, in quos fi quis etiam maximè delinquat, nihil graue faciet, (funt autem plures tales morbi, & multo fæpius, quàm graues hominibus accidunt,) in talibus verò delinquentes, non fiunt manifefti idiotis hominibus. Vbi verò obtigerit magnus, & fortis, tunc ipforum delicta omnibus confpicua funt, &c.*

Ex quo conftat, quantopere profit, ad curationem optimos, & expertos Medicos conuocare, & quo in periculo verfentur hi, qui hos idiotas, pfeudomedicos, aut potiùs fycophantas de fui falute confulere audent, quum ifti audaciam habeant, & temeritatem vfu ipfo confirmatam, & *omnes eodem calceent calopodio*, vt *9.meth.cap.16.&* 11.*meth.*15. monuit Gal. Exhibentur ergo hi infcij Medicaftri, ftupidi, & malè feriati nebulones, qui nudis verborum formulis inftructi, & Medici titulo luxuriantes, & infolefcentes, fibi licere putant impunè homines occidere: qui licèt à limine vix Medicinæ initia falutauerint, incurabiles morbos ex facilè curabilibus reddere confueuerunt, vt *6. aph.* 45. retulit Gal.

Explodantur à confiliis hi garruli planè, & omnino fatui fenes, immò deliri, infulfi, iactabundi & gloriofi; ficut & loquaces iuuenes, impoftores, agyrtæ, cacozeli, folœcones, qui donum fummi Dei falutare, nugis, incantamentis, fuperftitionibus, & cauillationibus confpurcant. Sed hoc quis pio, æquóque feret animo? vt quifpiam ruftico ingenio, immò obtufa mente, hebetíque minerua, ad arandum magis, quàm ad curandum apta pollens, falcem fuam in fegetem alienam, hoc eft, in præclariffimæ Medicinæ amœniffimos campos, iucundiffima vireta, fplendidiffima prata immittat, & vilis pecuniæ victus cupidine, ambiguis refponfis, Apollinis Delphici oraculo longè obfcurioribus, de ægritudinis natura, ægri falute, ac interitu diuinare, & præter ingenui viri officium nugari non erubefcat. Sic enim infeftus humani generis hoftis, vt corpus, animámque vna perderet, pro veris cælitus datis morborum remediis, per quæ Deus, Sacrofanctus Archiater, glorificaretur, nefarias, per hos impoftores, incantationes adinuenit.

O execranda Magiftratuum auaritia, quid enim hos ardeliones, tantam fibi poteftatem medendi arrogantes, ciues veftros pharmacis, & infauftis auxiliis perdere permittitis? & tot, per ciuitates nobiliffimas, oppida, fora, agros, incantatrices, & pythoniffas medicam artem, ad cuius finem nec ipfe Hip. peruenit, exercere conceditis? Quare Plin. *lib.29. c.1.* auream de hac re protulit fententiam, fic dicens. *Nulla eft lex, qua puniat capitalem infcitiam Medicorum, nullum exemplum vindictæ: difcunt periculis noftris, & experimenta per mortes agunt, Medicóque tantùm hominem occidiffe fumma impunitas eft, quando in hac artium fola eueniat, vt vnicuique Medicum fe profitenti ftatim credatur.* Idcirco tot quotidie adfunt delufores, in populis, foris, tabernis, plateis, tot arioli, vatidici, falutatores, quoniam *nulla pœna*, vt inquit Hipp. in fua lege, *num.1.*) *in Rebufpublicis ftatuta eft, præterquam ignominiæ: Verùm hæc*

non afficit, nec contingit eos, qui ex cõposito personam Medici induerunt; simillimi enim sunt, hi personis quæ in tragœdijs introducuntur; quemadmodum enim illi figuram, habitum, & personam eorum quos referunt, habent, illi ipsi autem verè non sunt: sic Medici, fama quidẽ, & nomine multi, re verò, & opere valdè pauci. Refert & alia eleganter infrà, *num.* 5. §. *Imperitia verò malus thesaurus est.*

Hinc est quòd cùm Medicina, omnium artium præstantissima sit, eò iam deuenerit, vt omniũ vilissima censeatur tum ob ignorantiam eorum qui eam exercent, tum etiam ob vulgi ruditatem, quòd tales pro Medicis iudicet, & habeat. O vtinam Principes, & senatores, qui ciuium suorum sunt amantissimi, & non nisi ad salutem reipublicæ sunt procliues, & auidi, hos salutis humanæ acerrimos hostes suppliciis afficerent! sic enim effrenis eorum trucidandi humana corpora retunderetur licentia, neque ita dolosè & fraudulenter in hominum vitam, vt Parcæ, manus inijcerent, & docti Medici, quæ nocte diéque, ob ægrorum salutem, veterum monumenta assiduè, & sine vlla intermissione versant, & sui, suorúmque obliti certatim inter se disputare solent, & Hipp. Gal. summorúmque Medicorum doctrinam amant, colunt & amplectuntur, non cogerentur sortem iniquissimam sortiri.

Puniantur ergo hi cauillatores, qui miseram solùm, rudémque plebeculam imposturis, fallaciis, & mendaciis fallere intendunt. Sed quorsum in horum moribus depingendis sum multiloquus? Quum Gal. *lib. de præcog. ad Posth. ferè per totum, & lib.* 1. *meth.* multa pronunciet. Quorũ stupiditatem nec Appollo cum Musis sanabit vnquam. Nec Europa deteriorem experitur pestilentiam, nec sensit ipsa Cranon. De quibus illud, Gennadio Medico à Pallade inculcatum, festiuum carmen optimè dici potest.

Iudicium melius fuerit subijsse latronis,
Gennadij medicas quàm petijsse manus.
Ille etenim cædes sanctè execratur, & odit,
Hic pretium capit, & ducit ad Elysios.

Verùm naturam.]Medicum naturæ operum gnarum esse pluribus in locis firmauit Hipp. Cùm enim naturæ sint morborum medicatrices, ex ipso 6. *epid. sect.* 5. *text.* 1. Et harum ope concoctiones fiant, noxij humores expellantur, & curentur morbi; & Medicus huius naturæ sit minister: oportet vt summo studio huius actiones conuenientes scrutetur, vt suo tempore eas adiuuare, & sua opera probè administrare queat; qui si aliter se gerat, & intempestiuis auxiliis crisim morbi ignorãs, ipsam perturbet, vt 1. *de dieb. decret.* 1. & hîc cõtra Medicos Romanos, ad huius iuuenis curationem vocatos, acriter insurgit Gal. iudicium in septimo, ad quem paratum erat, fieri non poterit, tot interea erroribus admissis.

Si enim huius naturæ, quam Hipp. & Arist. vegetatiuam animam in plantis, & potentiam vegetatiuam in homine vocarunt, vestigia, ordinem, & vias, exacto iudicio, ex pulsu, vrina, actionibus principibus, & non principibus fueris contemplatus, rarum erit quod in præsagiendo erres, & ex consequenti nihil eorum, quæ in Aphorismis conscribuntur, falsum esse inuenies. At *naturalem oportet esse Medicum, & natura prudentem*, vt Gal. retulit *l.* 8. *meth.* 9. *in med.* & 2. *acut.* 36. & *in omnibus valdè exercitatũ* 2. *de dieb. decretor. cap.* 2. Nam *Medicus debet habere naturam*, ex Hipp. *lib. de lege, num.* 2. hoc est, naturalem quandam potẽtiam, habilitatem, genium, ac propensionem in artem medicam, vt *in comm. huius loci*, Rodericus à Fonseca notauit egregiè. Nam *quod ex libris acquiritur multum est, quod verò superadditum est, infinitum, & incomprehensibile est*, vt dicebat Auic. 1. 1 *cap.* 1.

Si ergo Medicus proprio genio, natiuáque ratiocinatione ductus, persuasum sibi habeat naturam prorsus sufficere, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere, & propriis motibus ordinatis vti, intelligeret ipsam crisium auctorem esse, & omnino ad eas celebrandas summo conatu, totis viribus, vnito calore, quo veluti instrumento vtitur, & refectis spiritibus se accingere, quousque causam morbificam è corpore excernat. Propterea dicit Hipp. 6. *epid.* 5. *in princ. Natura omnino sufficit*, hoc est, natura, præcipua, maximáque est morborũ medicatrix, dũ separata parte vtilis ab inutili, hanc variis vacuationibus pro humoris vergentia foras propellit, sícque morborum crises à natura fieri docet Gal. 2. *de vsu part.* 17. & 2. *aph.* 13. §. *Crisis fit natura separante à bonis mala, & ad excernendum properante, &c.*

Quapropter disertissimè Hipp. monet *l. de alim. num.* 8. *Naturas omnium nullo doctore vti*, quem locum Vallesius acutissimè explanauit; & primò Gal. 6. *de loc.* 6. exemplo hœdi lactentis appositissimè explicuit. *Et lib.* 1. *de natur. facult.* 13. idem repetens, in hunc modum scribit. *Atque Hipp. omnium quos nouimus, Medicorum, Philosophorúmque primus, vt qui primus naturæ opera norit, hanc semper tũ admiratur, tum prædicat, quam & iustam nominat, & solam animalibus ad omnia sufficere asseuerat, ipsámque per se sine doctore, quæ opus sunt agere, & non solùm iustam, sed iustissimam appellauit*, *lib.* 1. *de fract.* 1. propterea quòd de omnibus nostri corporis partibus prouidentiam habeat, & vnicuique alimentum præbeat, secundùm vniuscuiusque naturam. De quo argumento sat plura congessere Gal. 5. *de vsu part.* 4. & Auic. *lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 4.

Ad hæc. Natura, inquit Arist. 2. *de generat. animal.* 4. est paterfamilias prudens; ita enim dispensat in cura rei familiaris, vt cibus optimus detur liberis, deterior seruis, vilissimus animalibus: sic natura alimentum præstantius partibus præcipuis, & nobilioribus, peius mediocribus, pessimum aliis tribuit. Est insuper natura opulenta, ac diues, vt 15. *de vsu part.* 5. testatur Gal. & sic plures habet vias, ac modos, quorum ope, ac beneficio, varios vsus operatur, ac opera mirabilia præstat, & exequitur.

Hæc enim cùm potens, docta, prudens, diues, iusta, & semper sui similis in actionibus sit, quid mirum si hanc crisium esse auctorem pronunciemus? quæ cùm genere vna sit, specie verò multiplex, nulla alia nisi expultrix esse potest; sic statuit Gal. 2. *de natur. hum.* 21. dũ sic inquit. *Facultas igitur quæ aliena expellit, ea est, quæ indicationes in morbis facit: id quod facere consueuit, quum ipsa vel à Medico, vel ab ijs quæ in corpore continentur, irritatur, &c.* & *lib.* 7. *aph. com.* 21. sic ait. *Ostensum quidẽ est in commentariis de potentiis naturalibus, quod est quædam in ipsis vis aliena excernẽs, quæ & sudores criticos, id est, indicatorios facit, & profluuia sãguinis, & alui inferioris deiectiones, & quæcũque alia huiuscemodi. Secundùm hanc igitur vim nonnunquam vehementius natura operans, magnum, & violentum arteriarum efficit motũ appetens illa quæ molestant expellere, atque ita profluuium sanguinis facit, &c.* quod repetit 4. *aph.* 21. & 3. *de cris.* 13. & *l.* 3. *de dieb. decret.* 8. Hæc ergo vis expultrix est, quæ primò & per se indicationes in morbis facit, secundariò verò copia humorum, accessio, & morbus ipse: quæ indicationes secundùm maius, vel minus naturæ robur, diuersimodè contingere solent.

Quare ne mireris Galenum virum in facienda medicina dexterrimum naturæ motum ex certis signis sedulò explorantem, futuram hæmorrhagiam præsagiisse, quod non ex diuinandi scientia, vt alij proteruè augurabantur, sed ex ipsissimis medicæ facultatis abstrusis arcanis, & reconditis labyrinthis accidisse, euentus postea confirmauit.

QVÆSTIO XXXIII.

Quòd sãguinis è naribus fluxus morbos indicare possit: & quare hic rubidus semper appareat, Contra Fernel. Medicum insignem.

S*Anguinis fluxum expectaueritis.*]Nullum est priscorum tam firmum inuentum, quod reproba Classicorum non impugnet opinio: inter quos Fernel. acutissimi alioquin ingenij vir, & post Hip. Gal. Auic, primariósque Medicinæ Duces nulli secũdus, horum præclaros conatus obscurare intendens, plurima in ipsos, in multis directissima tela, acutissimáque spicula coniecit, ex quibus illud euulgauit *l.* 2. *de ven. sect. c.* 1. *Nullum, scilicet sanguinis è naribus profluuium licèt criticum, salubre esse; quoniã licèt deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen propriã morbi essentiam, atque radicem euellit, nisi immoderatior*

succedat

succedat profusio, summa virium dissolutione, quæ tamen nunquam videtur optanda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi quum vtilioris magna vis erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine, vena tamen cubiti secanda; quandoquidem deprehensus est è naribus, tum colore, tum substantia laudabilis, quum impurus ex cubito, sordidúsque detrahitur. Hæc Fernel. Cuius opinionis falsitatem plures ante me reprobauere, quam esse vsui frequenti, & auctorum decretis maximè aduersam nullus ignorat; & eam omnino subuertunt Christoph. à Vega, & Brau. Patrafit. *in com. sent.* 32. & vt temerariam, salutique humanæ infestam, damnat Augenius, *tom.* 2. *epistol. lib.* 2. *epistol.* 9. Nam monente Gal. *lib.* 4. *acut. com.* 10. *In acutis febribus, quod ex sanguine feruet, ad cap. fertur. Cùm igitur rescissis ruptisque venis, natura idipsum vnà cum aceruatis vaporibus effuderit, cæteris promptiùs dominatur, & imperat, soluitúrque morbus.* Repetit 3. *crif. vlt.* & alibi passim. Sequitur Auic. 1.4. *tract.* 1. *cap.* 73. quam sententiam cuncti vnanimiter postea confirmant.

Videant ergo omnes, quot habeatars nostra difficultates, si vna ratione malè intellecta, auctor iste grauissimus à præfata Hipp. mente, perfricta fronte recedere non erubescit. Ignorauit enim eruditissimus Fernel. causam, ob quam fere in omnibus morbis, licèt totus sanguis per venam sectam, & cucurbitulas extractus, vitiosus, putridúsque sit, solus è naribus profluens rubidus emanet; ob quam causam debilitari vires, laudabili sanguine eiecto, affirmat ipse.

Sanguinem rubidum è naribus emanare sensus indicat, firmátque assiduum experimentum; his enim positis litigantium rationes cessant, ex Gal. *lib. de rigor.* 18. Et licèt Gal. *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *com.* 18. in morbo exitiali raro visam fuisse stillã rubri sanguinis, sed atri semper asseueret, cum Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 74. hoc non de largo sanguinis profluuio, sed de stilla intelligendum puta. In qua vacuatione sanguis cùm lentè per vasa ad nares excurrat, per moram ob caloris abundantiam tostus & assatus, colorem mutare, liuet, & nigrescit.

Enimuerò non intelligo per putredinem, motum & propensionem ad putrendum; nam certum est sanguinem ita sumptum, adhuc putridum non esse; ac proinde mirum si in illius missione putridus, & non mirum si naribus effluens, purus, ac rubidus appareat: in quo cùm non detur mutatio secundùm formam, sed solùm secundùm alteratiuas qualitates, calorem videlicet, immutatus apparere poterit, quum suum adhuc obtineat colorem. Scis namque sanguinem dum putrescit, suam obtinere formam, in aliósque humores non degenerare. Sed intelligo terminum putredinis, corruptionem, quando sanguis in aliorum humorum formas degenerarit, suámque amiserit, (tunc namque illius pars transit in bilem, crassa verò in melancholiam, 2. *feb.* 9.) quo tempore si per nares exeat sanguis, licèt putridus sit, colorémque mutauerit, apparet semper rubidus, sine in amplo, angusto, fastigiato, aut lato vase excipiatur: sine, (vt ferè fit) super solum decidat.

Cur verò hoc ita accidat, explicatu difficile est. Responderi potest huius euentus causam esse, quoniam sanguis è naribus eiectus tenuis est, & exit veluti colatus, & per angustissimos anfractus defertur, crassiori parte intus manente, terrestri, & magis fæcali, quæ sursum eleuari nequit. Non placet solutio, nam si morbus soluitur ad solutionem causæ, & putridæ febres à crasso, multo, & lento humore originem ducentes hæmorrhagia soluuntur, ex Gal. *loc. cit. suprà*, terrenum succum huius vacuationis vi etiam educi, negandum non est.

Quare me in hoc argumento primum paulisper exaudi. In peluiculis cùm sanguis emittitur, fit manifesta partium eius separatio: nam quicquid lutosum, fæculentum, fibrosúmve est, subsidet; innatat quod summè leue, putrefactum, biliosum, aut ichorosum est; in medio residet pituitosum; & iuxta summum, sanguineum; hócque fieri ratione diuersarum partium sanguinis, & caloris post venam sectam perseuerantis beneficio, certum est. Nam calor cùm non sit ab influenti spiritu gubernatus, quà

A calor, diuersas partes separat & disiungit, licèt quà naturalis in venis vniat. Sanguis ergo qui effluit è naribus, putridus licèt sit, & maximè corruptus, vtpote manifestè putridam febrem soluens, laudabilis & rubidus apparet, quia guttatim exit, & in vasis ferè non colligitur, & ita eius calor paulatim ab ambiente licèt calidissimo (minùs enim calet quam sanguis, ex Gal. 8. *de vsu part.* 2.) refrigeratur, & obtunditur, vt eius vi, ac ope partes diuersæ segregari non possint, quare sanguis è naribus emanans ita concretus, ac confusus rubedinem seruat: è contrà accidit in eo qui ex phlebotomia extrahitur, qui cùm celeriter, & maiori impetu prorumpat, non ita refrigeratur, & sic in vase reseruatus, & vnitus, diu colorem conseruat, cuius vi partes dissimiles separari possunt. Argumento est sanguis extra peluim, aut in vase lato collectus, hic enim cùm expansus sit, promptiúsque ab aëre alteretur, B rubidus etiam perseuerat magis, quàm sit in pelui ipsa, aut vase fastigiato receptus. Quæ causa cùm latuerit Fernel. ingenium, idcircò in medicinæ proceres debacchari pro more suo non erubescit.

QVÆSTIO XXXIV.

Quòd ad crisim per sanguinis fluxum, necessaria sit concoctio.

ET *morbus adhuc crudus esset.*] Dubitari potest, num ad crisim per sanguinis fluxum necessaria sit concoctio, vt bona sit crisis, atque iudicium. Gal. enim huic dubitationi ansam dedit: nam de hac vacuatione sæpe cùm loquatur, concoctionem, ad illam non præsupposuit. Fauet C dubitationi similitudo quam ars, & natura interse habent. Sicuti enim ars redundandem sanguinem citra coctionem vacuare conatur: sic natura per sanguinis fluxum è naribus, aut quamlibet regionem, materiam peccantem extra corpus sine coctione vtiliter elicere tentabit; & maximè cùm *sanguis non sit de genere eius, in quo expectatur digestio*, apud Auic. 1. 4. *tract.* 2. *c.* 7.

Ad sanguinis fluxum, exquisitam coctionem esse necessariam, ad hoc vt iudicatorius fit, penitúsque malum finiat, Gal. explicuit. Tradidit enim *lib.* 3. *crif.* normas quasdam vniuersales, futuram bonam crisim significantes, easque tam ad alui fluxum, sudorem, vomitum, sputum, quàm hæmorrhagiam, & quamlibet aliam vacuationem adaptauit: & particulariùs ad minima quæque descendens, fluxum sanguinis è naribus approbat, si cocto morbo superuenerit, 4. *acut. com.* 10. quod etiam adue-D tit 2. *de humorib. com.* 14. dum inquit: *Sudores, vomitus, & sanguinis profluuia, si in principio appareant, non possunt morbum soluere, non ob aliud, nisi quia iudicantia in melius non statim apparent: & opus est concoctionẽ præcedere, &c.* Deinde si hæmorrhagia febres ardentes soluuntur, cur ad hanc vacuationem coctio necessaria non erit, & cæteræ aliæ conditiones, quas ad crisim exoptat Gal. passim? Nam si citra illam hæc contingat, reproba est, illisque signis adscribi debet, quæ decretoria sunt non decernentia, quæ partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis; quæ quàm pessima sint, docuere Hipp. *lib.* 1. *epid. sect.* 1. 2. & 3. & *lib.* 1. *prorrhet. sect.* 3. *text.* 48. & 56. & Gal. 4. *aph.* 12. & alibi sæpè.

Neque multùm operosum est, opposita argumenta dis-E soluere. Neque incuriæ, aut erroris accusandi sunt prisci, neque omnes Medici, qui illorum facundissimam doctrinam amant, & amplectuntur, quòd in morbi initio, absque vlla præcedente concoctione, sanguinem imperant emittendum; nam hoc exequendum iubent, quando sanguis feruidus est, benéque coctus, sola multitudine abundans, ebulliens, & venas distendens, cuius efferuescentem copiam ocyssimè vacuare conantur.

Quando tamen qualitate peccat, ita vt sit calidus, vel frigidus valdè, crassus, nimis tenuis, & serosus, attemperandus est, & attenuandus. Sic à parca sanguinis missione curationem in febre sanguinea auspicatur mox à principio, quando videlicet sanguis cum aliis simul humoribus peccat, qui cum eo permixti non sunt. Copiosiùs tamen

 extrahere

extrahere iubet notis coctionis euidenter apparentibus, A quidquid Fernel. 2. *meth.* 13. Iulius Cæsar Claudinus *lib. respons. medicinal.* 2. & Prosper Calanus *lib. de melanchol. flatuosa*, acriter accusent Auic. & eius interpretes, cuius rationes sunt suo loco persoluendæ.

Quare sanguis qui crassus est, attenuari desiderat, priusquàm venæ sectione exhauriatur, auctore Auic. 4. 1. *cap.* 20. & 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 45. necesséque est priùs, vt æger balneetur, fricetur, exerceatur, vt lentus sanguis liquari, fundíque possit. Sic docet faciendum Gal. *lib. de curand. rat. per sang. mis.* 12. quo loco sanguinem crassum, & crudum, extenuat, & coquit hyssopo, origano, nepita, pulegio, & aliis, & tandem ipsum minuit: & 4. *acut. com.* 28. edoctus ab Hipp. concretum sanguinem, difficultérque effluentem fomentis præparat: & 6. *epid. sect.* 5. *com.* 29. idem lotionibus opus exercet: & pluribus in locis quos graphicè proponunt Ferdinand. Mena, Hieronymus Nunius Ramires *in com. cit. cap. Gal. lib. de curãd. rat. per sang. mis.* Ioan. Brau. Petrasitanus *lib.* 2. *de purg. rat. cap.* 10. Sanguis ergo cùm purus, & integer est, & alicuius mixturæ expers, non est de genere in quo expectatur digestio, vt retulit Auic. Verùm interdum adest cacochymia, & vitium in sanguine, & ipse crudus est, quia maior copia pituitæ in eo est quàm par sit: hic coquendus est, non vt sanguis est, sed quatenus ingens crudi, pituitosíque humoris portio in eo adest, quæ sanguinem vitiosum reddit; de quo priscos loquutos fuisse existimo, qui sanguinis eruptiones non posse penitus morbum absoluere, nisi præcedente coctione, asseuerant. Neque ratio à similitudine sumpta multùm vrget, quum plurima non fiant à natura, quæ artis ope cum animantis ope perficiuntur. Videmus enim Hippocratem plurimos enarrasse *in Epid.* qui turbata aluo, & aberrante natura in initio morbi obiere, vtilibus potiùs (irritata ob sæuitiem morbi, natura) propulsis humoribus. At Hipp. ipse inchoantibus morbis, medicamenta humores noxios attrahentia propinare iubet, vt à maiori noxa corpus præseruet, morbúmque infestantem curet.

HISTORIA LXV. GALENI, *De Olfactus læsione.*

Odorandi sensus à diuturna tum grauedine tum distillatione læsus, & restitutus.

Cum hæc igitur olim nobiscum cogitaremus, fortè contigit, vt quidam, cui odorandi sensus, à diuturna tum grauedine, tum distillatione læsus esset, ad nigellam remedij causa cõfugeret. Quam, vt ratio medicamenti postulat, cùm contudisset diligenter, & in puluerem liquasset, veterique oleo irrorasset, iterum eandem cum eo humore minutissimè triuit, mox aquam ore excepit, & supino capite non minimã medicamẽti partem sibi naribus instillatam adducto spiritu vehementiùs attraxit; eodémque modo triduum medicamento vtens, magnum ex eo iuuenis ille adiumentum cepit. Quarto autem die cùm eodem medicamento sic vsus esset, vt spiritum violentiùs quàm antea attraheret, grauem in intimo capite morsum percepit, qui tamẽ cum sensim leniretur, postera die prorsus sedatus est. Qui euentus mihi argumento fuit, nigellæ paulum vsque ad cerebri ventriculos esse attractum, quod aut membranæ, quæ secundarum modo, quibus inuoluuntur fœtus, intertexta est, aut fortasse ipse cerebro inhærens, dolorem intulit. Atque hoc idem illius rei consensu approbatum apparet, quòd vaporis quodammodò simile proprium odoratus instrumentum esse oportet. Ex quibus rebus ego cõmotus, aliis quibusdam, aliisque alias, multisque deinceps famulis eodem medicamẽto in nares instillato; eos spiritum vehementer trahere iussi: quorum alij nullum, alij leuem, alij grauem morsum altè in capite senserunt, &c. Galenus, de instrument. odorat. cap. 4.

***

PARAPHRASIS.

Historiam hanc adducit Galen. vt probet odorandi sensum in anterioribus cerebri ventriculis fieri, hócque triplici probat argumento, quòd etiam facit 8. *de vsu part. cap.* 6. & 7. *de placit. cap.* 5. 8. *de loc. affect. vlt.* & 4. *simpl.* 22. Licèt enim odoratus instrumentum esse processus illos mammillares appellatos, iuxta cerebri ventriculos locatos (hos enim primus omnium inuenit Auic. 5. 3. *tract.* 1. *cap.* 4. quamuis 2. *cont.* 24. perperam tamen contradicat Vallesius) non concedat: sufficit quod intra caluariam fieri ódorandi sensum pluribus asseueret. Cùm enim *citatis locis* elegantem faciat demonstrationem ex B singularium partium nasi enumeratione, nec ossa, cartilagines, membranam, aut neruum per membranam expansum, verum odoratus organum esse, concludit: ergo sunt processus mammillares, quum nullæ partes ibi aliæ contineantur; vt colligas Gal. licèt de his processibus non meminerit, in hac parte fieri, ac collocari olfactum cum eo existimasse.

Enimuerò plures licèt de hoc argumento ad rauim vsque disceptauerint, de quorum numero sunt Andreas. Laurentius, *lib.* 11. *de re anatomic. cap.* 12. Fernel. *lib. physiolog.* 9. Versal. *lib.* 1. *fabric. cap.* 6. & 12. & *lib.* 4. *cap.* 3. Conciliat. *dif.* 45. Realdus Colũb. *lib.* 8. *cap.* 2. Iulius Casser. Placentin. *lib.* 3. *de organo odorat. cap.* 15. & 16. Bauhin. *lib.* 3. *theat. anatomic. cap.* 19. Emanuel Nunius Olysipon. *in lib. de instrum. tact. in med.* Gaspar Tagliacotius *lib.* 1. *de Curtorum* C *chirurgia, cap.* 6. Otho Casmannus *part.* 2. *psycolog. cap.* 24. *quæst.* 24. Constant. Varolius *in epistol. ad Mercurial.* Liceat tamen mihi succinctè inter tam varias Philosophorum, & Medicorum sententias, meam proferre in medium, & antiquorum mentem dilucidè, Laconicéque explanare. Primò, quod sit olfaciendi organum. Quæ illius natura. Ac vbi secundum Philosophi, & Galeni asserta collocetur instrumentum sensus, id est, per quod sentiens facultas propria sensibilia dignoscit. At cùm inspirantes tantùm olfaciamus, inuestigandum est, qua parte earum, per quas spiritus permeat, odores dignoscamus. Hanc verò non esse palati tunicam, certum est; quandoquidem obstructis naribus, aut digito sic compressis vt claudantur, spiritu ore adducto, nullus odoris sensus mouetur. Eandem ob causam, nec faucium, nec asperæ arteriæ tunicæ hoc munus concessum est. Plurimi Philosophorum opinan- D tur, Arist. putasse vim odorum sensitricem naribus inesse. Sed hi citra rationem interpretantur. Nam *lib.* 2. *de anim. cap.* 9. & *lib. de sens.* & *sensibil. cap.* 5. apertè docet, animalia respiratione vtentia, citra respirationem olfacere non posse, hominémque inspirando tantùm odorem sentire, non expirando, quod certè necessarium non foret, si sensus odorum in naribus exponeretur. Maximè quum asserat Gal. *lib. de instrum. odorat. cap.* 5. Arist. locum sensorij odoratus, & eiusdem sensorij foraminum non manifestasse.

Hoc sensorium non esse in naribus locatum, tum partis ipsius constitutione, tum propriis actionis accidentibus Gal. probat euidenter hoc modo: quia si naribus ex- E poneretur, id certè esset aut in illarum ossibus, aut in tunica ossa ipsa obducente; nec pars tertia in naribus relinquitur, cui illud adscribi possit (nam cartilago in eodem cum osse censu collocatur:) sed neutri illorum attributum est; quoniam ossi non modò non odorandi, sed nec tangendi quidem sensus datus est. Non esse autem in naris tunica odorum sensum positum patet, quum eadem sit cum illa, quæ linguam, palatum, & reliquas oris partes vestit: Quare si illa odoratus existeret instrumentum, necesse esset, omnes eodem sensu odoris esse præditas, eundémque affectum cunctas participare, cuius contrarium experimur.

Si verò rem à propriis actionis accidentibus inuestigare velimus, nullum odoris sensum, nisi spiritu naribus attracto moueri videbimus: reliquo autem tempore odoris sensu caremus, etiam si nares vapore odorifero repletæ sint. Ex quibus perspicuum est, instrumentum odoratus intra cranium esse locatum, prout superioribus locis confirmat

confirmat Gal. Insuper sensorium oportet esse sensibili simile: at sensibile est vaporosum. Vaporosum igitur olfactus sensorium esse necesse est: tale autem sunt ventriculi anteriores, non tunica narium, quæ frigida, sicca, ac terrea est, & à vaporis natura longè diuersa. Denique hic iuuenis, qui odorandi sensum à diuturna grauedine læsum habeat, à nigella in puluerem redacta, veterique oleo mixta, & per nares vehementiùs adducto spiritu attracta, adiutus est, quæ historia argumento est, odoris sensum in anterioribus cerebri ventriculis collocari. Nam si non tam intimè, sed in narium tunica existeret, lenis spiritus adductio sufficeret, nec vehementi opus esset attractione.

Sed in qua parte sensus odorum collocetur, adhuc quærendum est. Auic. *cit. loc.* Vesalius, cæterique periti Anatomici, instrumentum odoratus esse duo additamenta mammillaria in anteriore cerebro locata asseuerant. Sunt autem processus isti mammillares, auctoribus Gal. *lib. de instrũ. odorat. cap.* 2. & Aëtio *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 96. germina duo oblonga, & caua, principium quidem ex anterioribus ventriculis habentia, progredientia autem ad illam caluariæ partem, vnde nasus initium habet. Súntque ista vera odoratus instrumenta: nam omnia quæ ad illius naturam requiruntur, obtinent. Consistunt siquidem intra cranium; quare fit, vt citra respirationem olfacere non possimus. Sunt essentiæ vaporosæ, & cum odoribus similitudinem habent. Sentiunt exactiùs, quàm cerebrum; nam licèt de cerebri substantia sint, nerueam tamen speciem præ se ferunt.

Prætereà sunt ante cerebri ventriculos positi, maximum sanè indicium, naturam in ipsis sensum odorum constituisse, tanquam exploratoribus halituum cerebrum subeuntium, qui futuri sunt animalium spirituum materia. Et licèt odor sicci sit, teste Philosopho *lib.* 2. *de anim.* 9. *in fin.* & nimis humidum sensorium, ægrè, difficultérque odores percipiat; & processus mammillares, cùm de cerebri substantia sint, humiditatem non exiguam præ se ferant: (est enim cerebrum humidissimum, teste Arist. 1. *de hist. anim.* 16. & 5. *de gen. anim.* 3. & 2. *de part. anim.* 14.) idcircò remissè olfacit homo, & ob superfluam humiditatem, non nisi extremas odorum differentias percipere potest.

Munitur instrumentum odoratus à noxis extrinsecùs occurrentibus, osse cribroso, & dura meninge, hac in parte pluribus foraminibus traiecta. *Oportebat enim*, inquit Gal. 8. *de vsu part. cap.* 6. *huius sensus proprium sensibile cerebri portionem alterare: oportebat etiam ei operimentum quoddam eiusmodi esse circumiectum, quod tum conseruare ipsum posset, tum transitum vaporum ipsorum sensibilium non impediret.* Cur verò os cribrosum prædicta foramina recta non habeat, vt cribra, sed in eo quemadmodum in spongia, meatus sibiipsis è directo non respondeant, nec recti sint omnes, causam attulit Gal. 8. *de vsu part. cap.* 6. *in fin.* dicens. *At quoniam operimentum eius oportebat esse foraminulentum simul, & rarum, vt ad cerebrum quidem aërem respirationis causa celeriter deduceret, vaporem autem, digno-tionis odorum: tum autem vacuaret repentè ac semel, siquando necessitas inciderit, excrementorum copiam, magna autem ipsius operimenti facilitas ad patiendũ, constructionem ipsius necessariò sequebatur, magna prætereà visceris principalissimi, cerebri scilicet offensio: Natura os variè pertusum velut spongiam ipsi apposuit, simul ne aliud corpus durum quoddam extrinsecus incidat, simul ne viribus integris aër frigidus inspirantibus nobis rectà in cerebri ventriculos sese insinuet. Non enim semper eramus inspiraturi aërem moderatè frigidum, sed nonnunquam vel frigidissimum, qui si rectà in cerebrum incideret, ipsum profectò immodicè refrigeraret, omnémque vitam in periculum adduceret, &c.* hæc Galenus.

Aristot. *lib.* 2. *de anim. cit.* & *lib. de sens. & sensoriis, cap.* 5. probat instrumentum odoratus foramina quædam ad ipsum pertinentia habere, quæ non semper aperta sunt, sed operculis quibusdam membranæ similibus, tenuibúsque teguntur, quæ ab impetu attracti aëris referantur, vt ad eam partem, in qua vis odoris posita est, proprium eius sensibile perueniat. Hanc opinionem duplici

A medio condemnat Gal. *lib. de instrum. odorat. cap.* 5. Nam si talia essent opercula, aëris exterioris impulsu referarentur: sed non ita fit; quoniam etsi aër vehementi impulsu in nares mittatur, nisi inspiratus nullũ prorsus odoris sensũ mouebit. Rursus dici non debet, talia velamina nostra voluntate moueri: nam si ita esset, quoties vellemus ea referare, etiam nullo spiritu adducto aperiremus, & clauderemus. Quod non ita accidere experientia docet. De quo argumento legè Ludou. Mercat. *tom.* 1. *lib.* 1. *part.* 5. *clas.* 6. *q.* 158. Costæũ *in com. cap.* 1. Auic. 5. 3. *tract.* 1. Curs. Conimb. *in lib.* 2. *Aristot. de anim. cap.* 9. *quæst.* 4. Thom. de Garb. *in sum. quæst.* 69. Albert. Magn. 2. *part. in sum. de homi-*B *ne*, Algazellum, & Philoponum *in lib. cit. Arist. de anim.* & Hieronymum Cardan. *lib.* 2. *contradict. tract.* 6. *cõtradict.* 10. graphicè differentes.

Odoratus instrumentum lædi vt plurimùm à frigida & humida intemperie certum est, à qua crassi viscosique humores oriuntur, ex quibus grauedo, distillatio, & odoratus offensio, obturatis meatibus, ob detenta excrementa, sequi solent. Quibus autem indiciis olfaciendi læsio dignoscatur, plures explicarunt. Curabitur autem factis priùs vniuersalibus vacuationibus; post quas, ad ea quæ per nares crassum humorem expellunt, deuenire oportet: hæc enim hunc mucum attrahendo, sunt in causa, vt morbus sanetur omnino. Inter hæc (errhina dicuntur) numerantur primò maiorana, saluia, rosmarinum, carpesium, elleborus albus, & niger, castorium, & nigella, de qua Gal. *hic*, quæ cùm tertio ordine excalfaciat, ex Gal. 7. C *simpl. cap. prop. de melanthio*, assiduè olfacta, morbos ex distillatione subortos sanat, caput à superfluis humoribus repurgat, sensus viuificat, mucum per nares expellit, & facultatem cerebri irritando, facit, vt ipsa insurgens contra morbum, lentos humores grauantes detrudere possit per nares. De qua peculiari vacuatione, vide inter omnes Mercatum *lib.* 2. *indicat.* 1. eloquenter disputantem.

HISTORIA LXVI. AETII.

De dentium dolore.

Quidam dolore dentium correptus, niuis in ore detentæ vsu, persanatur.

D

Ego autem aliquando cuidã huiusmodi temperamenti existenti, & in hanc affectionem delapso, oleum rosaceum, & myrteũ in ore detinendum exhibui, & sanè vri sibi videbatur hic homo, tanquam à face accenderetur: niuem itaque cum melle rosaceo miscui, & moderatè tepefeci, quò frigoris vehementia frangeretur: & ore detinendam exhibui, & à dolore liberaui, &c. Aëtius tetrab. 2. serm. 4. cap. 27.

COMMENTARIVM.

Dentes fluxionibus, & dolori sunt parati valdè, habent enim venulas, & arteriolas, sícque ob attritionem necessariam indiguerunt alimẽto copioso, & assiduo: hoc enim facit ipsos suscipiendis excrementis opportunos; E iisdem enim viis recipiunt redundantes succos, quibus & nutriuntur. Itaque ob hæc solent dolere dentes, non tamen semper dolent ab eadem causa; sed nunc ab intemperie calida dolor incipiens conuocat fluxionem, à qua deinde fouetur, & augetur. Atqui fluxio ipsa, siue dolorem antecedat, siue sequatur, sæpè calida est, & acris, & dolor ab ea concitatus nonnunquam incipit à gingiuis, & coafficit dentes; nonnunquam à dentibus, & refunditur in gingiuas. Et tumor gingiuarum aliquando crescit cum ipso dolore, aliquando tumescentibus gingiuis dolor sedatur, quod fluxio conuertatur ad externa.

Insuper dolere dentes, vel ob substratum neruum, vel ob inflammatas gingiuas latissimè probant Thomas à Veiga, 2. *de loc. in com. cap.* 1. *verbo, quenquam.* Costæus *in com. cap.* 1. Auic. *fen.* 7. 3. *tract.* 1. Felix Platerus *quæst.* 50. *patholog.* A causa calida dentes dolorem pati, ex multis signis

signis venari licet, nempe ex intenso dolore, subrubra facie, temperamento calido, florente ætate, tempore anni, regione, aëris statu, & anteacta vita.

Enimuerò pro dolendi causa aliis, aut aliis medicamentis opus est. Horum triplex genus esse censeo. Quædam enim adstringentia sunt, ad arcendas fluxiones, & firmandos dentes: quædam resoluētia ad absumendā fluxionem flatus: quædam stupefacientia ad tollendum dolorem cum sensu. Quo pacto necessarium est, sopiendi doloris causa, dentibus nimis frigorifera adhibere; maximè si à prægressis auxiliis non iuuetur æger. Quare quum ob nimium partis calorem, applicitis, oleo myrtino, & rosaceo increscceret ardor, & dolor (promptè enim hæc ob pinguedinem inflammantur:) ad frigida deuenire coëgit necessitas. At cùm hæc, quædam sint quæ torporem inducunt, & non nisi summo vrgente dolore ipsis dentibus applicanda, meritò ad niuis vsum deuenit, relictis pluribus quæ similem effectum præstare nata sunt: de quorum numero sunt hyoscyamus, solani succus, capita papaueris, altercum, & ipsum Philonis antidotum denti circumlitum, auctore Paul.*lib.3.cap.26.*firmant Tral.*lib.3.cap.13.* & Celsus *lib.6.cap.9.* Quo factum est, vt cùm dentis dolor maximis tormentis annumeretur, plurima excogitāda sint auxilia, quæ affectum tantisper leuare queant, inter quæ, niuis, aut aquæ niualis vsus in ore detentæ summoperè prodest, mixtis etiam iis quæ huius medicamenti efficaciam retundere possunt, vt sunt vinum, acetum, rhodomel, aqua vitæ, quum commune sit omnibus quæ pro dentibus parantur, indigere aliquo quod in altum deducat, alioqui nihil præstiterit neruorum radicibus, quæ intra ipsa officula sunt, apponere. Nam Auic. *tract.2.lib.2. cap.5* 24. Aquam niuis sedare dolorem dentium calidum asseuerat, & 7.3.*tract.1.cap.8.* de medicinis-stupefactiuis sic ait: *& quandoque dantur in potu etiam narcotica, sicut Philonium, quoniam sanat eum qui de dente suo conqueritur, & accipit ex ipso in ore suo, & dormit, & maturatur ægritudo eius, & quiescit dolor eius, & ex eorum summa quæ stupefaciunt absque nocumento, est aqua infrigidata cum niue in vltimo, & ponitur in ore acceptio post acceptionē, donec stupefiat dens: quare quiescit dolor omnino, &c.* Tanta est niuis in calidis affectibus, tam intus, quàm extra applicitæ potestas, vt ad retundendam veneni inflammantis malitiam, sola niuali aqua consulat vtendum Auic. *6.4.tract.1.cap.4.*

Obseruatio XLVI.

Dentium dolor sæuissimus, niue circumposita ablatus.

Miles strenuus quum à multis annis dentium dolore, ex distillatione suborto per interualla quateretur, ita vno die, æstatis tempore, liquatis succis crudis, in tribus molaribus superioribus dextri lateris immani dolore est concessus, vt velut amens vociferans è domo exire vellet, rabie quadam, & furore percitus doloris. Huic reuellentia primò omnia facta sunt præsidia, mox anodyna, soporifera, immò ipsum opium dentium cauo applicitum. Sed incassum omnia tentata, nam vehementiùs ægrum dolor vexabat. Demum niue, qua aquam bibendam refrigerabat, fortuitò in ore detenta conquiescere cepit, eáque iterum, atque iterum accepta à dolore intra horam euasit immunis, & plures alij qui hoc præsidium sunt experti, doloris sæuitiem effugere.

DVBIVM XLII.

Num sit aliquis niuis in Medicina vsus.

COMMENTARIVM.

De niuis vsu paulisper agendum est, de cuius generatione varia pronunciant Philosophi. Medici aquam ea refrigerare solerter docuere. Licèt enim apud Gal. 6. *epid.sect.4.cō.*10. Mercurial.*lib.1.variar.*8. Ludouic. Mercat.*lib.1.indicat.*2. Ludouic. Lemos.*lib.9.meth. Gal. cap.5. disput.*8. diuersi sint refrigerandi modi: nam alij in puteum aquam demergunt; alij in subterraneis specubus recondunt; alij in altis domuum locis pernoctare sinunt, tamen niuem vasculo circumponere salubre est præceptum, & ab antiquorum petitissimis promulgatum. Nam præterquam quòd tempore Gal. ob Romanum luxum frequens fuit vsus, & Neroni Romanorum Principi valdè acceptus, auctore Plin. *lib. 31. cap. 3.* Hunc etiam mirum in modum commendat Gal. *6. epid. cit.* firmat. Auic.2.1. *tract.2.cap.19.§.erit melius, vt cùm ea infrigidetur aqua exterius, prohibendo ipsam à permixione eius, &c.* Sic enim aqua frigidior redditur, & sitim ampliùs compescit, quo-

B fit, vt frigida potio, ob oris ventris corrugationem, appetitum ad cibum excitet, calorem naturalem robustiorem efficiat, actiones omnes roboret, ciborum assationem impediat, præcipua viscera temperet, per totum corpus citissimè permeans illud humectet, humorem illum assidua vaporatione transpirantem, ac decidentem restauret, minori potus quātitate sitim extinguat. Demum frigido potu membra nostri corporis diutiùs in opere persistunt, & eius vsu facultates ad functiones suas vegetiùs obeundas excitantur, roborantur, perficiuntur: quas vires fortiri aquam niue refrigeratam, quum suauior sit, & bibentibus gratissima, Sacra pagina docet *lib. Prouerb. cap.25.* in hunc modum. *Sicut frigus niuis in die messis,* (hoc est, æstate) *ita legatus fidelis, ei qui misit eum, animam eius requiescere facit, &c.* Et paulo infrà. *§. Aqua frigida animæ sitienti, &c.* Per animam verò ipsa respiratio intelligitur, sine qua vita in corpore durare non potest, vt insignis Vallesius notauit ad hunc locum. Porrò. Tanta fuit con-

C suetudo apud Galenum aquam niue vasculo circumposita refrigerandi, vt non solùm illam, sed alimenta, & medicamenta hoc modo esse refrigeranda consuluerit, vt 2. *sec. loc.cap.1.& 7.meth.cap.4.*& *lib.de succor.bonit.& vit.13.*& alibi sæpè ipse affirmat. Quare aqua niue refrigerata non modò vtilis, immò ad salutem conseruandam salubris est censenda. De quo argumento plura referunt Plutarch. 3. *sympos.2.& 3.de placit.4.*& *lib.4.eiusd.cap.4.* Nicol. Monardus *tract.de niue,* eleganter Nicol. Massinius *lib.de gelida potus abusu,* Cardosus *cap. 4. de sex reb. non naturalib. quæst. 3.* Cætera verò damna quæ de niuis vsu Hipp. Galen. reliquíque haud postremæ notæ circumferunt auctores, de aquâ intempestiuè à niue refrigerata, & assumpta ieiuno ventriculo, hyberno tempore, à debilibus, inexercitatis, obstructis, ægrotis, praua corporis intemperie præditis, inassuetis, Veneri deditis, vel de niuis vsu, seu

D niuali aqua veniunt intelligenda, vt Aul. Gellius *lib. 19. noct. Atticar.cap.5.*scitè confirmat:& non siluit Gal.*cit.cap. lib.de bonit.& vit.succor.§. Nam tamet si ipsa statim nix, noxa sensibili non videatur inuenū corporibus officere, increscente tamen temporis processu occulto, paulatim noxa, vrgente nēpe ætate, articuli his, neruique, ac viscera morbis corripiuntur, vix aut nunquam sanandis, &c.* Explicant eloquenter Lang. *lib. 1. epistol.31.* Balthazar Pisanellus Bononiensis *lib.de esculentor.& potulentor.facult.cap.vlt.ab Arnoldo Freitagio Embricensi latinitate donato,* Lege Macrob. *7. Saturnal.12.quæst.13* de vario niuis vsu,& vtilitate, Thymon. *in com.cap.11.lib.1.meteor.quæst.16.*Isaac.*lib.2.diætar. partic. tit.de niue.*Plin.*lib.17.cap.2.*Curs. Conimbric. *in com. lib. meteor tract. 7. à cap. 5. vsque ad 8.* Ferdinand. Solam Hispalensem *tract. prop. de niuis vsu.*

E Vnus solùm de niuis facultate restat eximendus scrupulus, ob contrarias sententias, quas suprà citati auctores hactenus conciliare non intendunt. Quæ nempe sit causa, cur si nix infrigidat, apud Hipp. vrantur pedes à circumfusa niue,*lib.de veter. medic. num. 29.* & Galen. *lib. 9. simpl.cap.1. §. Nix visa est quandoque pedes diutius per eam ambulantium adussisse, &c.* Et cur vruntur à niue segetes, si niues fœcundant agros,apud Plin. *loc. cit.* Theophrast. *lib. 3. de caus. plantar. 28.* Huius quæsiti veritas ostenditur. Nam redacto ad intus calore, præ frigore niuis plantas circumdantis, hæ emoriuntur, & vruntur. Sic cadens pruina ad stirpium germina, exurit ea: vapor enim plantæ aceruatus, nec dissolutus, præ niuis siccitate & densitate externa, producit calorem intensum vrentem plantam, videlicet parte ignea in vapore contenta intensè calente,

calente, vt deurat. Idem efficit vapor mitis in pernione contentus. Idem leuis vapor in aceruo tritici, aut milij vrens fermentum non ventilatum. Insuper segetes depopulato, ac expresso à siccitate niuis humido, vel ob nimium ipsius frigus calorem plantæ enecantis, & extinguentis, vel algidissimo niuis humore relaxatæ plantarum radices marcescunt, & moriuntur, auctore Lemnio *lib.* 4. *de occultis, cap.* 4. Sic nix facit sitim, apud Rasium *lib.* 21. *contin. tract.* 5. *cap.* 179. quoniam detinet vapores in anterioribus partibus, & vrit, quia coadunat caliditatem, apud Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 524.

Contrarium, & omnino aduersum affectum niuis legimus apud Plin. *loc. cit.* his verbis, *Verùm quod liquorem semsim præbent purum, præterea leuissimùmque, quando nix aquarum cælestium spuma est, &c.* Sequitur Theoph. *loc. cit.* hoc modo. *Iuuat etiam nix, quando terram fermentet, & rarefaciat, & pabulum præbeat, & calore concluso radices augescere, corroborarique faciat, &c.* Et *lib.* 2. *de caus. plātar. cap.* 1. *mul-titudo niuis magnoperè prodest, vt paulatim colliquescens subeat solum, nec vniuersus humor influxu corruens vnito dilabatur, ita & terra fermentari optimè potest calore circumobcluso, atque coërcito, &c.* Et non hoc modo hoc accidit, vt rectè notat Scalig. *exercit.* 54. ob calorem hyeme repercussum, nam sic ab aëre frigido obsidente, atque intus calorem cohibente hoc eueniret, sed à pingui niuis humore terram fermentante, vt firmat Seneca *lib.* 4. *natural. quæst.* 3. *&* 13.

Hoc autem verum esse probat Plin. *lib.* 11. *natural. hist.* 35. qui ab humore vermes in niue generari confirmat, sic enim ait. *Quippe cùm & in niue candidi reperiantur, & vetustiore vermiculi, in media quidem altitudine rutili, (nam & ipsa nix vetustate rubescit) hirti pilis, gradiores, torpentésque.* Quod accepit ab Arist. 5. *de hist. animal.* 9. *vers. fin.* Sed hæc oriri non possunt, nisi multus humor adsit in niue. Sicuti enim in paludibus; locísque cœnosis, vel alicubi ex putrescente materia colubri, pulices, vermes, rubetæ, mures, & quæ plurima terræ monstra gerunt, passim oriuntur: nihil mirum si concurrentibus in niue consimilibus caufis vermium ortus contingat. Quòd autem multo humore vermes in niue orti scateant, probat Cælius Rhodig. *lib.* 18. *lect. antiq. lect.* 29. qui in iis multum humorem à niue acceptum contineri potulentum. gentibus illis, vbi oriuntur, gratiisimum asseuerat. Licèt contra sentiat Mercurial. 3. *variar. lect.* 14. explosus iam à Marcello Donat. *lib.* 4. *de hist. mirabil. cap.* 26. *in med.* cuius argumenta inibi soluit ingenuè. Nam in generatione niuis tenuissima aëris portio, & non aqueus humor exprimitur, quod Gellius, & Macrob. *loc. cit.* confirmant. §. *Causáq; ibi adscripta est huiuscemodi, quoniam cum aqua frigore aëris duratur, ac coit, necessum est fieri vaporationem, & quandam quasi auram tenuissimam exprimi ex ea, & emanare: id autem in ea leuissimum est quod euaporatur, manet autem quod est grauius, & sordidius, & insalubrius, atque id impulsu aëris verbaratū in modum, colorémque spumæ candidæ oritur, &c.* Nix ergo etsi temperamento sit frigidissima, in ea reperitur calidum naturale, quod in humido conseruatur, cùm ex vapore fiat, ab aqua, & aëre eleuato, quare habet nix calorē respectu aëris, & humiditatem respectu vtriusque. Quotiescunque itaque à calore externo ambientis, natiuus hic calor niuis extrahitur, nix ipsa ob frigiditatem propriam, hoc est, defectum caloris innati, & ob dominantē calorem extraneum facilè patietur, & putrebit (*Omnia enim putrescunt, excepto igne*, ex Arist. 4. *meteor.* 1. at niuem non dices ignem.) Neque obstat Arist. dictum *hoc in loco*, in frigoribus res minùs putrescere, quàm caliditatibus asseuerantis, hic enim non de frigiditate, aut caliditate rei putrescibilis, sed de calore, & frigore ambientis venit intelligendus. Minimè ergo impossibile est, vermes in niue generari, non verò è terra emanantes in illam sese inuoluere, vt ineptè censet Mercurialis: Nam nix eorum est propriùs locus; nam si à niue emoueantur, torpent, difficulter mouentur, & emoriuntur, vt *lib.* 2. *de generat. animal.* 2. retulit Arist. Quare copiosa nix redacto ad intus plantæ calore deurit. Pauca verò & in aquam soluta, ob humidum pingue fermentat, & terram fœcundat.

HISTORIA LXVII. GALENI, De dentium dolore.

Dentes sentiunt.

Etenim cùm ego aliquando dolerē, diligentē super meipso animaduersionem habui, vtpote qui iam audieram de hac dubitatione, percepique manifestè non dolentem modò, sed etiā pulsantem dentem, quemadmodum carnosæ partes inflamatione vexatæ consueuerunt. Quare mirum mihi videbatur, quòd & hæc affectio, quam phlegmonen, siue inflammationē appellamus, in dente oriri posset; qui lapideam, & duram substantiam habet. Atqui cum etiam alio tempore dente dolerem manifestè sensi, non ipsius dentis, sed gingiuarum dolorē eum esse, inflammatis videlicet ipsis, vt etiam citra coarctationem dolerent. Quin & ob vicinitatem dentium natura durorum, aucto dolore ob coarctationem. Quapropter vtriusque doloris sensum expertus, alium quidem in gingiuæ, alium in ipsius dentis substantia esse clarè scio, & id afferentibus testimonium præbeo, quod ipsi aliquando dentes dolent, &c. Galenus lib. 5. de composit. medic. sec. locos; cap. 8.

PARAPHRASIS.

Sentire dentes hac historia confirmat Gal. Sed an hoc accidat ratione membranæ internam, & cauam partem vestientis; aut nerui causa ad dentem delati, orti à tertia coniugatione, qui spiritum animalem in totum illius corpus, & cum eo sensum diffundit; an ipsi dentes corpora durissima, & crassissima, per se, & citra alterius interuentum, sicut ingenito calore viuunt, sic per eundem calorem sentire possint; diffusè admodum, & eruditè ante me agitarunt Iacobus Segarra, Vallesi. Liebautius, Veiga, & Vega, Capiuaccius, Argenterius, Conciliator, citati à Petro Garzia, *cap.* 2. *disput.* 33. *ad libros de loc. affect. Gal.* qui agens de ore, & partibus eius de hoc negocio ex professo disputauit. Vtrùm autem totum dentis corpus sentiat, an pars, explicat eleganter Laurentius *lib.* 2. *de re anatomic. cap.* 20. *quæst.* 12. Sentiunt ergo dentes, & animalis spiritus radiis meliùs illustrantur, quàm cætera ossa, quia & molles neruos in suas cauitates admittunt, & membranam tenuissimam, vt Realdus Columb. *lib.* 1. *de ossibus, cap.* 10. & Ioan. Valuerda *lib.* 1. *cap.* 7. subtiliter exposuere. De quo argumento ingeniosissimus Costæus, *in com. cap.* 1. *Auic. in fen.* 7. 8. *tract.* 1. appositissimè plura literis consignauit. Et nos *lib.* 5. *in com. Hist.* 10. pulchra descripsimus: & *lib.* 7. *Praxis Historiarum, cap. vlt. de dolore dentium,* addemus aliqua non indigna scitu.

HISTORIA LXVIII. RASIS, De dolore dentium.

Dentium dolor, applicitis remediis calidis, & sequuta mandibularum inflammatione sanatur.

Dico quòd quidam passus est dolorem vehementem dentiū, & curatus est, calefaciens, & epithemans mādibulas eius frequēter rebus calidis, donec rubeæ fuerunt; oleum calefactum supra dentem dolentem instillaui multoties, dando illi ad mordendum panem calidū egredientē statim ex fornace, & inde apostematizatæ sunt mandibulæ, & statim mitigatus fuit dolor, &c. Rasis lib. 5. continent. tract. 2. cap. 2.

PARAPHRASIS.

Inter varios dentium morbos, corrosionem nempe, commotionem, attritionem, denigrationem, perforationem, rupturam, vermiculationem, coloris alteratio-nem, stridorem, stuporem, vacillationem, & alios nume-

ratos

ratos ab Auic.*loc.cit.* Vigon.*lib.* 5. *de morbo Gallico,cap. vlt.* Manard. *lib.* 7. *epistol.* 3. dolorem inter maxima tormenta esse annumerandum, tenet Cels. *lib.6.cap.9.* qui ex humorum defluxu à capite ferè originem ducit. Quum autem humor affligens esset lentus, mucosus, & frigidus, oportuit calida, sedandi doloris causa super dentem imponere, eáque anodyna, quæ non modò mitigare dolorem, sed intemperiem frigidam corrigere, suáque tepida caliditate impactū resoluere queunt: de quorū numero sunt oleum, & panis calidus recenter è furno extractus; ex quorum appositione, conuocata fluxione ad mandibulas,& ab ipsa dentium substantia, pulso vi naturæ ad ipsas humore, & sequuto tumore, sedatus est dolor, nimirum, vt in aliis omnibus articulorum doloribus solet accidere: Qui enim sine tumore cœperunt, superueniente tumore, & inflammatione solent quiescere, quòd fluxio conuertatur ad externa. Mandibularum autem inflammatio si perseuerauerit, bono victu, aptis localibus, repetitis vacuationibus, missione sanguinis, expurgatione accommodata, curanda est. Nec curatio despicienda, præsertim in impuris corporibus,& maximè si iterum ingruit dolor: nam Metrodori filio ex dentis dolore, sphacelus genæ, & gingiuarum hyperfarcosis, mediocriter suppuratus est, exciderunt dentes molares, & ipsa maxilla, auctore Hip.*lib.* 5. *epidem. prope fin.*

HISTORIA LXIX. GALENI, *De linguæ tumore.*

Linguæ, morbi vitio, portentosæ magnitudinis, curatio.

*Anè linguam ita tumefactam cuidam vidimus, vt ore hominis contineri non posset. Huic nec vena vnquam incisa fuerat, & sexagenarius iam erat, horáque diei ferè decima erat, cùm ad eum primùm accessi, & vidi. Ac visus mihi est, vsitatis mihi pilulis, quæ ex aloë, scammonia, & colocinthide constant, vesperi datis purgandus. Ipsi tamen particulæ affectæ suasi refrigerantium aliquid imponere, saltem in initio. Post enim, inquam, applicabimus, prout suadebit euentus. Verùm id vni Medicorum non placebat, ac propterea pilulas quidē sumpsit, de locali tamen remedio deliberatio in diem posterum est dilata, quo tempore etiam efficacius aliquid præstiturum, quid-quid probatū fuisset, sperabatur, * & purgato scilicet toto corpore, & humoribus ad inferna reuulsis. Cæterùm euidentissimū per quietem insomnium, nostrum homini consilium approbauit, ac materiam ipsam medicamenti definiuit, lactucæ succo collui iubens, quo ille solo vsus, prorsus est sanatus, &c. Galenus* lib. 14. meth. cap. 8.

PARAPHRASIS.

Linguam, sicut reliquas nostri corporis partes tumefieri posse, auctorum testimoniis comprobatur. Omne enim quod nutritur, & augmentatur, sicut ob defectum nutrimenti marcescit, & extenuatur, sic ob illius copiam solet repleri, & præternaturaliter intumescere, ac proinde omne tumorum genus pati: quæ ratio desumitur ex Auic.1.3.*tract.3.cap.1.in initio.§. Dicimus quod omne quod nutritur,extenditur, & augmentatur cum nutrimento,& similiter est possibile quod extendatur, & augmentetur cum superfluitate, & illud est apostema, &c.* Deinde ad generationem tumoris requirit Gal.venas,& arterias,*in lib.de inæqual. intemp.* 3. quas linguam habere ex anatome constat: habet enim duas à iugulari externa exortas, quas Medicorum vulgus raninas appellat; eas,totidem arteriæ à carotidibus prodeuntes comitantur, & tandem musculi sese offerunt decem,quorum opera, sursum, deorsum, antrorsum, & in latera mouetur. Rectè autem nosti, quàm hæc ad tumoris generationem sint necessaria,ex Gal. *loc. cit.* Insuper linguæ ineft caro mollis, rara, laxa, glandulosa, inani substantia spongiam referens, & sic ad suscipiendos humores quàm aptissima, vt notat Gal.6.*epid.sect.*5. *com.* 14. explicante Valles. *in com.* Lingua ergo omne tumoris genus pati potest, ex Auic. 6. 3. *tract.* 1. *cap.* 14.

Hunc autem ægrum non fuisse passum inflammationem,constat ex Auic.*loc. cit.* Halyab. 9. *theor.* 16. Vallesco Tarentino *lib.*2. *cap.* 67. Forest. 1. *obs.* 2. nec enim habuit febrim ab oris inflammationibus inseparabilem, dolorem, pulsationem,clamorem,ruborem,& alia quæ perpetuò linguæ inflammationes, vel exiguas consequi solent, vt prisci, iunioréque vnanimiter confirmant, edocti à Gal. *lib.2.ad Glauc. cap.* 1. nec ætas calidis fluxionibus erat obnoxia. Fuit ergo morbus in numero adaucto, à crassis, viscidísque humoribus linguæ meatibus impactis, subortus, quem nec mollis tumor, neque durus,inflammatio, aut renitentia ingénsue dolor præter immodicam magnitudinem comitabantur, prout se vidisse testatur Gal. *lib. de dif. morb. cap.* 9.

Sed dubitari potest, cur oculatissimus Gal. pro hoc leuando affectu sanguinem non emiserit, vt à parte reuelleret, vnáque impactum humorem celerrimè vacuaret, monentibus Auic.6.4.*tract.*3.*cap.* 15. Serap. *tract.* 2. *cap.* 14. Rasio.7.*contin.tract.*1.*cap.* 1. Facilis est responsio. Nam licèt id verùm sit, tamen in hac ætate timorosum est sanguinē emittere, vt 1. *ad Glauc.* 14. Gal. consuluit. Inedia, frictiones solùm coquunt, absumúntque lentos succos, sed non, vt opus est, euacuant. Clysteres licèt acuti sint, & potenter reuellant, non tamen celeriter à parte longinqua, & à viis ductuum semota euacuant. De cucurbitulis humidis (nam siccæ spiritum solum extrahunt) maior poterat esse dubitatio, nam maximum leuamen in hoc affectu afferre solent, vt proprio experimento Ioan. Marquardus edocuit *lib.praxis, cap. de magnitudine linguæ.* At hæ, humores glutinosos, in linguæ porositatibus pertinaciter hærentes non exhauriunt; quæ est causa ob quam post sexagesimum annum, earum impediat impositionem Auic. 4. 1. *cap.* 20. quoniam ob debilitatem caloris innati, in hac ætate alij redundant humores, aliis auxiliis extrahendi, vt inter omnes *in com. huius loci* notauit Iulius Alexandrin.

In sene ergo incisioni venæ non assueto soluere aluum satius iudicauit; huius enim auxilij vi tenaces succi à viis ductuum valde remoti vacuantur, & eò ampliùs, quoniā peccans humor à sanguinis natura erat valde alienus; quo casu phlebotomia celebranda non est. 4. *de sanit.* 4. Deinde si inflammatis oculis sola vacuatio per aluum sufficit,ex Gal.13.*meth.* 11. & 6. *aph.* 17. quoniam ea humorum exuperantia vacuatur: cur in tumefacta lingua, cuius tunica communis est ventriculo, in quo medicamentum ad actum deducitur, securissimè non administrabitur? Exhibuit autem medicamentum pilulari forma, hæc enim per moram in stomacho diutius detenta, vehementiùs, importunéque à capite, partibúsque remotis peccantem materiam exhaurit. Elegit autem scammon, aloëm, & colocynt.quoniam hæc cùm valida sint, à distantibus locis potentissimè omnes humores expurgant, vt *lib.* 5. *meth.* 6. & *lib.* 1. *secund. loc. cap.*5. Galen. memoriæ commendauit.

Expurgans autem medicamentum, pasto, & non ieiuno ventriculo exhibuit, contra commune præceptum latum ab Auic. 4. 1. *cap.* 5. quoniam vrgebat necessitas. Nam si quidpiam sit quod impellat, & ad purgandum corpus vehementer cogat, quacunque hora sumi pharmacū potest. Impediunt in electa hora (de qua intelligendus Auic.) administrari medicamētum, plura. Quando accessiones manè, ac interdiu infestant, noctè intermittunt, ac remittuntur, vt in duplicibus tertianis euenire quotidie solet, quo casu noctis initio bibi medicamentum debet, & potest: quod præceptum in aliis morbis exequendum est, qui sui vehementia mortis periculum minantur, & sæuitie, acutiéque sua ex improuiso interficere nati sunt. Hunc curationis modum imitatur Tral. *lib.*4. *cap.* 1. qui in suffocante angina manè venam aperuit, & deinde linguæ venas subiectas secuit, vesperè verò ex cremore ptissanæ lachrymam scammonij exhibuit, ac his laqueum ex inflammatione subortum vix dissoluere potuit.

Adstringens tamen, & refrigerans in hoc affectu imponendum

mponendum esse, partis affectæ situs manifestè demonstrat; quum enim rarior sit, ac mollior superficies tunicæ oris, non paulò quàm est cutis, quæ totum corpus ambit, fit, vt quæcunque adstringendi natura prædita sunt, efficaciorem vim habeant influxum humorum citiùs repellendi, cùm cogant, ac densent partem corporis cui adhibētur, & vnà partes laxiores roborandi vim habeant, prout latissimè docuit Gal. 6. *simpl.* 1. Quare lactucæ succus cùm refrigeret, mollem linguæ carnem roborare modica astrictione potest. Huius medicamenti materiam per insomnium fuisse acceptam refert. An verò insomnia liceat obseruare, inter omnes agitant Leuin. 2. *de occult.* 31. Peucerus *lib. de diuinat. ex insomn. in fin.* Benedict. Pererius *lib. 2. de obseruatione somnior. quæst.* 1. & 7. Plurimos enim per insomnium sanitatem recuperasse narrat Fulgosius *cap.* 5. & 6. Sed quoniam medicamentum locale, maximè in initio, nō vacuata causa suspectum est, idcircò eius impositionem in sequentem diem distulerunt. Cætera de magnitudine linguæ, eiúsque curatione, vide apud Auic. 6. 3. *tract.* 1. *cap.* 10. Guidon. *tract.* 6. *doct.* 2. *part.* 4. *cap.* 2. *de excessu magnitudin. linguæ.* De reliquis verò linguæ affectibus, inter omnes lege Manard. 7. *epistol.* 2. Petrum Garziam Carrerium *cap.* 1. *ad libros Gal. de loc. affect. disput.* 32.

Obseruatio XLVII.

Linguæ portentosus tumor hirudinum suctu curatur.

CVratio mira. Illustri cuipiam Gallo post quam poculis more patrio cum pluribus decertasset, ex nimio meri potu adeò lingua in portentosam magnitudinem aucta est, vt vix deglutire, aut respirare posset, & sic toto corpore liuidus, nigricantéque facie, ac tumida, velut strangulatus, cùm in horas moriturus speraretur, & plura vacuantia, reuellentiáque non iuuarent auxilia, impero, vt quatuor magnæ hirudines linguæ (quam exertam habebat) affigantur. Sed quo euentu audi: ita enim adhærentes suxerunt, vt breuissimo tempore, copiosa sanguinis vacuatione sequuta, ipsam exilem, tenuémque relinquerent, & sic æger à periculo summo euasit immunis.

Obseruatio XLVIII.

Ingens linguæ tumor, ipsa scarificata, sanatur.

DEcem annorum puero ex catarrhosa fluxione, adeò lingua in ingentem magnitudinem accreuit, vt ipsius ore contineri non posset, cui cùm reuellentia per venam sectam, collo, dorsóque impositas scarificatas cucurbitas, & acres clysteres essent acta auxilia, & linguæ tumor mollis, laxúsque esset, scarificare linguam profundè, salubrius mihi visum est præsidium; quo celebrato, linguáque salita aqua abluta (ne glutinarētur scissuræ) tanta aquosi humoris vacuatio facta est, vt illicò sanitatē æger recuperauerit.

Hoc exemplum notauit priùs Ioachim. Camerarius *lib. obs. suarum:* narrat enim quendam tumente lingua suffocatum, ipsam sibi acuto cultello decussatim incidisse, multóque sanguine effluente fuisse persanatum. Adeò enim ingens est malum linguæ tumor, cum difficili respiratione, & stertore coniunctus, vt citò auxiliari oporteat: in quem vsum, si suffocationis periculū immineat, & materia collectim in linguam prorumpat, sub mento scarificationes profundas exercent Medicorum peritissimi, vt Paulus, Cornelius, Trallian. in locis dictis.

DVBIVM XLIII.

Num topica ante totius vacuationem applicanda.

COMMENTARIVM.

ET *purgato iam toto corpore.*] Offert sese in hoc loco vtilis disceptatio. Num Topica ante totius vacuationem sint ex vsu? & pro vtraque parte paria sunt momenta rationum, ex purissimo Gal. fonte deprompta. Nam si localia frigida sunt, intrò humores impellunt, quos plenū corpus non admittit. Si calida, fluxionem accersunt; quæ enim calefaciunt, suapte natura hoc habent, vt, quod in iis continetur partibus, digerant, sic & id quod redundat, ex propinquis trahant, vnde dolores maiores, fluxione noua increscere par est, vt elegantissima oratione Gal. explicuit *in artic. medic. c.* 95. explanante Planerio *in com.* Repetit. 12. *meth.* 3. §. *Sanè dictum a me etiam in superioribus est, qui cataplasmatis, & perfusionibus assiduè præcordia vexant, ipsos in eiusmodi affectibus phlegmonas accersere. Minimè igitur eis est vtendū, priusquàm superuacanea magna ex parte partim vacuata sint, partim concocta, &c.* Confirmat Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 55. §. *Et non oportet vt fiat inunctio cum vnguentis resolutiuis, nec embrochatio fiat cum embrochis subtiliatiuis, quum ægritudo est in principio, & humor est in corpore ambulans; ipsa enim mollificant viscera sua calefactione humida, &c.*

Pro altera parte est textus optimus apud Gal. 1. *ad Glauc.* 14. qui ante vacuationē ventriculo applicat auxilia. *Quicunque enim,* (ait ipse,) *ventriculi affectiones curare tentarunt, antequàm os ventriculi corroborarent, in grauiora pericula ægros duxerunt.* & *lib.* 1. *de diff. feb. cap.* 4. inungit iecur, & ventriculum in iis, qui cruditate laborant, ne in febrem incidant. & *lib.* 4. *acut. com.* 28. ex mente Hipp. in corpore pleno priùs adhibet fomenta, vt concretus sanguis liquatus promptiùs effluat ex secta vena. Idem consulit exequendum ante vniuersalia præsidia, lotionibus, & irrigationibus calidis, 6. *epid. sect.* 5. *com.* 29. & *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 12. & 7. *aph.* 46. Et *lib.* 1. *sec. loc.* 8. in alopecia ante totius vacuationem localia applicat: quod priùs dixerat 4. *acut.* 44. ibi enim inter initia febris, tenuibus vrinis existentibus, corpus vngendum præcipit. Et Auic. 4. 1. *cap.* 1. cùm ad vniuersum locum trahit humorem, dolorem priùs sedat. Et Trall. *lib.* 1. *cap.* 1. Medicorum errorem detegit, qui vniuersalibus vacuationibus corpori negotium facessunt, quæ & vacuant vtilem humorum copiam, & vires debilitant, & dum turbant, fluxionem concitant citra affectæ partis leuamen. Demum licet multoties præponere particularem vacuationem vniuersali, vt scitè Mesuë docet *cap.* 1. *de cura soda:* Aut quia materia non multùm in quantitate exuperat, quare sufficit à parte emunctoriorum illius membri abduci, in quo est ægritudo. Aut quia membrum dans non est forte in dando, nec membrum recipiens aptum in recipiendo. Aut quia membrum non recipit à membris communitatem eius. Aut quia corpus, & alia membra non sunt posita sub dominio materiei facientis ægritudinem in illo membro.

Singula tamen veniunt expendenda. Gal. enim in omnibus suæ doctrinæ locis, dum prohibet in affecta parte localium vsum, de omnibus loquutum fuisse non intelligas, sed de iis quæ nimis calefaciunt, relaxant, & fluxionem ad membra proritant; hæc enim, quoniam ex toto corpore humores ad viscera euocant, admoueri non debent, antequàm coctionis signa se ostendant, & maior redundantium humorum pars fuerit vacuata. Nam *calfacere præcordia,* (inquit ipse 11. *meth. cap.* 15. *in init.*) *cataplasmatis, aut perfusionibus non est perpetuò tutum, sed in iis tantùm ægris, quibus in toto corpore nullum erat superfluum: cæteris omnibus extrema est pernicies.*

Cæterùm quæ adstringendi, & roborandi vim participant, & lenire dolorem nata sunt, cuius causa fluxiones concitantur, & temperato prædita sunt calore, & coctioni suffragari queunt, in initio imponenda esse non negat. Meritò ergo citati auctores, ante totius vacuationem, ad maius periculum euitandum, topicis vtendum consulunt, nam si non adsit aliquid, quod curationem præuertere possit, nempe ingens dolor, partis affectæ debilitas, quorum causa de nouo fluxiones commouentur, ea ante vniuersalia auxilia imponenda non sunt.

Explicat luculenter Valles. *lib.* 6. *epid. in com. sent.* 6. *sect.* 2.

HISTORIA LXX. AVENZOAR, De lapide in lingua pronato.

Lapis in lingua pronatus sermonis vsum intercipiens.

ET ego vidi * lapidem generatum sub lingua cuiusdã viri, prohibentem ei loquutionẽ, & eo remoto lapide, habuit vir loquelam, &c. Auenzoar lib. 2. theizir. tract. 2. cap. 2.

PARAPHRASIS.

NVlla est pars quæ promptiùs vapores,ac fluxiones, ex capite, pulmone, atque adeò ex toto interno corpore suscipiat, quàm lingua,mollis cùm sit, rara, laxa, & spongiæ instar, in qua excrementa crassa ad inuicem inter se durata tandem concrescunt in lapidem, quem, non solùm in ipsamet lingua, sed circa ipsam, & sub ipsa generari,fidissimi auctores memoriæ prodiderunt. Extat Senis sententia *lib.2.epid.sect.3.text.19.* circa linguam, exiguos lapillos hac de causa oriri affirmantis, licèt *in com.huius loci,* non veros lapides, sed tumores quosdam lapideos, hoc est,duros, & tophaceos, congestis excrementis proprij alimenti ipsius linguæ, in ipsa renasci affirmet Vallesius, cuius opinionem, præter Iacobi Esteue *hunc locum* eruditissimè interpretantis sententiam,redarguit plurium, haud postremæ classis virorum auctoritas.

Gentilis enim, referente Nicol. *serm.4. tract.1.cap.6.* sub lingua lapidem ad quantitatem fabæ generatum se vidisse affirmat. Subscribunt Iacobus Foroliuiensis *lib.4. aph. com.79.* Montuus *lib.4.cap. 1.* Kentmannus *libel.de calcul. n.3.* Gemma *lib.1. Cosmocrit.cap.6.* Ioubert, *decad. 2. paradox 3.* Forest. *lib.14.obs. 16.*

Obseruatio XLIX.

Lapis supra mucronem linguæ enatus.

NObilis quidam catarrhosis fluxionibus valdè obnoxius, cùm in parte linguæ externa iuxta mucronem, tumore insigni,& dolorifico quateretur immaniter, aphonus quasi factus, Chirurgum vocat,hic lauacra lenientia, & emollientia consuluit, factàque incisione, lapillus sese prodidit citra speratum pus, durissimus, læuis, ad magnitudinem nucis auellanæ, quo, volsella vi summa, extracto, tumor euanuit, & vulnere integrè sanato,æger perfectam consequutus est sanitatem.

DVBIVM XLIV.

Num Lapides, & arenæ in qualibet nostri corporis parte gigni possint.

COMMENTARIVM.

LApidem generatum sub lingua.] Non in lingua solùm, sed in qualibet alia nostri corporis parte, lapides, & arenulas, gigni posse, post priscorum memoriam, locupletissimi testes confirmant. In capite natos calculos vidit Holler.*in schol.cap.45.lib.1.de morb.intern.* Cornel. Gem. *lib.Cosmogr.c.6.* Ludou.Morales *lib.3.de propriet.lapid. pretios.* Scalig. *exercit.* 108. *in Cardan.* In pulmonib. lapidosum corpus genitum fuisse,refert Gal.*lib.4.de loc. cap. vlt.* obseruarunt postea Fernel. *lib.5.pathol.10.* Scalig. *exercit.* 108. *num.*3. Beniuen. *de abdit.* 24. Rembert. Dodonæus *exempl. medic. cap.* 23. Veros calculos per tussim fuisse eiectos,referunt Trallian. *lib.5.cap.3.* Aret. *lib.1. chronior. cap.12.* Trincauel. *lib.10.de affect.part.cap.6.* In corde enatos vidit Abrahamus Murgelius *lib. suarum obser.* duros, nigricantes, rotundos pondo drachmarum aliquot: & Holl. *lib.1. de morb. cap.* 27.

In ventriculo generari, testis est Gentilis, referente Ni-

A colo *serm.5. tract.4. cap.53.* Quo in loco oriri lapidem Belzaar, in capris syluestribus affirmat Garzias ab Horto, & plures alij qui de eius generatione scripserunt: & refert Hol. *Coac. sect. 2. aph.52.* In hepatis tunica repertos lapillos,se vidisse testantur Beniu. *cap.3. de abdit.* Cælius Rhodig.*lib.4.antiq.lect.17.* In folliculo fellis vidit Duret. *schol.45.in Hol.*& Beniu.*cap.54.* In liene candidum,& durum inuenit Vesal.*lib.5.fabric.9.* In intestino colo gigni tradidit Auic. *16.3.tract.3.cap.3.* In intestinis reperiri firmant Fernel.*6.pathol.9.* Matthæus *2.part.in 9.ad Almans. cap.11.* Musa *lib.4. aph.79.* Duretus *schol. 52. in Hol.* Guainer.*tract.de calculosa passione.cap.1.* & quod plus est, ab intestinis sequutum fuisse fluxum lapidosum, testantur Sauonarol. *tract.6. cap.16. rubric.20.* Harcul. *9. ad*

B *Almans.tract.3.cap.3.* In duodeno plures nucis moschatæ magnitudine, plumbeo colore vidit Ioan. Frideric. Trafelmannus *lib. suar. obser.*

In vtero gigni auctor est Aët. *tetrab.4.serm.4.cap.98.* Marsil. de sancta Sophia *in suis ad Auic. com.* Thom. à Veiga *lib.1.de loc.affect.in com.cap.5.* V Vierus *lib.3.cap.11.* Georgius Garnerus *lib.obser.* Salius *ad cap. 113. Altimari.* Nicol.*serm.5.tract.9.cap.12.* Et primus omnium notauit Hipp.*5.epid.text.24.* firmat Vallel. *in com.* In parastatis inueniſſe refert Marcel. Donat. *lib.4. de medic. hist. mirabil. cap.30.* Denique ex materia seminali in castis viris, & mulieribus conglomerari posse lapides, asseruit Ioan. de Tornamir. *in 9.ad Alm. cap.73.*

Neque nos id contingere posse inficiamur: cùm enim materia lapidum in corpore nostro sit mucus, seu humor viscosus,& lentus,& crassus,vt passim Gal.edocuit, si adsit

C torridus calor,quis dubitat in quouis loco, vbi hæc reperiantur, gigni posse?Sic in podagricis tophi, gypseique lapilli inueniuntur. Quin & in abscessibus arenas, lapillósque generari testatur Marcel. *loc. cit.* qui à femoris notabili tumore dissecto extractum fuisse lapidem album, oui gallinacei magnitudini proximum asseuerat.

Quid plura? nonne in venis, & arteriis generantur lapides? prout notant Gemma, *vbi suprà.* Fernel. *5. pathol. vlt.* In vena porta oriri auctor est Columb. *lib.15. de iis quæ rarò in anatome fiunt.* In venis hepatis, in parte caua progigni affirmant Iacobus Camenicenus, & Mathiol. *lib.5. epist.2.*

Demum in omnibus venis oriri arenulas, docent Iacob. de part. *in com. cap.17. Auic.18.3.tract.3.* Matthæus Gradius ex Gal. sententia *lib.4. aph. com.7.* arenas ex vstione

D sanguinis in veuis, & in hepate gigni confirmat. *9. ad Alm.14.* Quam sententiam apud Gal. mihi nunquam videre licuit. Sic enim ait Matthæus. *Quoniam in vrinis emittitur interdũ materia arenosa subtilis,cum vrina substantia multùm permixta, & non est residens, immo sæpe adhærens superficiei vrinæ, & de hac non possumus prognosticare supra futurum lapidẽ, quoniam eius materia magis pendet ex adustione humorũ in toto, quàm ex adustione materiæ in determinatis membris, vt renibus, & vesica: & hæ arenulæ sæpe contingunt in multis cholericis,etiã in pueritia, vt contigit in me Ioan. Matthæo. Etiam apparent in declinatione febrium, & post longas febres, & distinguuntur etiam tales arenæ, ab eis quæ significant super lapidem, quoniam si fricentur, digitis comprimendo facilè dissoluuntur, &c.*

Hæc est docta, longáque huius viri sententia, ex qua

E causam, & differentiam arenularum in venis ortarum, ab eis quæ in renibus, & vesica generantur colligere licet. Nam vt ait Ludou. Mercat. *lib.4. de morb. intern. cap.10.* arenæ quæ generantur in venis subtiliores sunt, raróque aut nunquam subsident, sed cum vrina innatant sedimento immersæ.In renibus verò; aut vesica subortæ subsident. Cuius rei causam vterque auctor non expressit, sed ea est. Nam in determinatis locis mucosus humor retentus, in angustiori loco per moram ab assante calore diutiùs torretur,& ab humiditate spoliatus,in grauiores vertitur arenas, quæ subsident; in vasis verò è contra, ab vno enim loco ad alium cùm remeet humor, non ita aduri potest, & exiccari. Quare vasorum arenæ non absumpta ex toto humiditate innatant.

Denique arenas generari in venis propinquis matrici,& arenas

arenas nigras ex retentione sanguinis menstrui, & hæmorrhoïdalis in leprosis per viam adustionis, testatur vidisse Tornamir. 9. *ad Almans.* 75. firmat Carrerius *disp.* 62. *ad libros de loc. affect. cap.* 3. §. 14. & Scholiograph. *ad c.* 48. *lib.* 1. *Hol. de morb. internis.*

HISTORIA LXXI. GALENI, *De amputatione linguæ.*

Lingua abscissa sine valetudinis noxa.

NVper verò quidam in magna neruorum distentione, quæ totum corpus oppresserat, linguæ partem anteriorem mordicùs abscidit, qui demùm ex spasmo sanitati restitutus, minùs facilè sermonem potuit explicare, &c. Galenus lib. de diff. morb. cap. 8.

PARAPHRASIS.

IN vniuersali conuulsione, totum corpus opprimente, notabili dentium fragore, linguam dilacerari, & sæpè portionem eius abscindi non est denegandum. Nam si horribiles adsunt interdum spasmi, in quibus summa violentia maxillæ conuellũtur, ita vt immissum ori cochlear, ne respiratio intercipiatur, in frustula illicò ægri comminuant, quantò magis mollissimam linguam, prout in coniuge sua, conuulsione sæuissima vexata, expertum fuisse Schenckium *lib.* 1. *obs. de spasmo* legimus. Accedit etiam quod cùm in forti neruorum distentione, lingua conuulsiuo & vario motu moueatur, fit vt carnea eius substantia, stridore dentium ingenti possit comminui, & atteri.

Hac ergo historia Galen. nos commonefacere videtur, vt si fortè conuulsione vehementi quis corripiatur, (vt in epilepsia quotidie contingit) intra dentes durum aliquod corpus, vt lignum, aut frustulum argenteum immittamus, ad futurum periculum euitandum: quorum primum est, ne scilicet intercepta respiratione æger suffocatus pereat, aut lacerata lingua, vlcera deinceps succrescant, dolosa & maligna: néve ipsa dentium attritu abscindi possit.

De primo damno euitando plurimùm solliciti esse debemus, in atrocissimis enim conuulsionibus, quum videlicet oculi distortione omninò inuertuntur, os, nasus, labia in latera mirabili & irrequieto motu torquentur, & musculosæ omnes partes palpitantes tremunt, clauiculatis dentibus ægri respirationem commodè ad ventilandum cor inspirato aëre attrahere hac de causa nequeunt: quare pusillus ille calor ad cor, velut ad arcem confluens, sufficienter difflari nequit, sed fuliginum copia obrutus: denegato refrigerij vsu perit, & extinguitur.

De secundo. Quotidiano experimento compertum est, hac de causa vlcera oriri ferè immedicabilia: quum enim hæc pars continuò madescat, salivalisque humiditas vlcerum curationi fit maximè aduersa, & ob dolorem, à capite, ventriculóque multa suggeratur humoris copia, fit vt vlcera ampliùs sordescant, & in cacoëthicam naturam sæpe degenerent, quæ ad sui curationem multum deinde negotium facessunt.

De tertio. Curandum omni ingenio est, ne lingua amputari possit; nam hæc ad sermonem, vocémque articulatam summoperè confert, ex Gal. 4. *de loc.* 6. *Siquidem,* inquit ipse, *vox vocalium instrumentorum munus est, sermo verò eorum quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatum obtinet: Cui non parum conferunt & nares, & labra, & dentes. Sic etiam vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atque nerui, qui à cerebro ipsis vim deferunt, &c.*

Demum, licèt citra valetudinis noxam lingua præcidi possit, cùm hæc in numero naturalium membrorum non reponatur, sine quorum ope & præsidio, partes functionas suas obire non possunt, quod in equis, & hominibus fit manifestum, in quibus citra sanitatis dispendium sæpe prima linguæ præciditur pars: tamen si hoc accidat, in A multa damna incurrere animal est necesse. Est enim nobilissimus, ac penè diuinus linguæ vsus, & ad vocem promendam, & articulandam organum necessarium; quare à veteribus voluntatis nuncia dicta est: nam pusillum quidẽ est membrum, sed magna iactat, animi enim omnes conceptus exprimit. Propterea multis custodiis, dentibus, labiis, fræno, naturæ Auctor eam muniuit atque firmauit, & ob hoc mirabile loquendi ministerium, organum dialecticum nuncupatur. Insuper saporum differentias omnes agnoscit, eiúsque beneficio & motu esculenta traduntur in gulam, vt ait Gal. 16. *de vsu part.* 3. & firmat Arist. 1. *de Histor. anim.* 15. *&* 2. *de part. animal.* 17. Cæterùm leuia pos-sunt ista censeri, si cõsideret quis humanæ linguæ incomparabile prorsus donum, in quo bonitas Dei infinita in-B æstimabili munificentia, nos vt legitimos filios, est amplexata: nam vix explicari potest, quantam in humanis rebus lingua habuit excellentiam. Huius siquidem facultate post mentem, quæ nos ex æquo ferè cum cælitibus constituit, constat præcipuè illa Regina rerum eloquentia. Illius ope cohortamur, persuademus, perterritos timore abducimus, iram restinguimus: hæc nos iuris, legúmque societate deuinxit. Denique vsu linguæ possunt mortales omnia consequi, percipere, impertiri, addiscere, patefacere commoditate multa.

Sed cùm deperdita, & abscissa lingua non reparetur, quoniam pars omnis à corpore viuente, à quò vitam, spiritum, sanguinémque ducebat, distracta, & reuulsa, vitam statim amittit, & à priuatione ad habitum non fit regressus, & maximè in parte, quæ licèt laxa, carnea, & C spongiosa sit, neruis tamen, musculis, membranis, venis, & arteriis constat, quæ cùm partes spermaticæ sint, vix reparari possunt. Tamen fissa in longum, latum, atque transuersum, quomodo suo corpori adhuc viuenti adhærere possit, & sit restauranda, facillimóque negotio futura restituenda, explicat Ambros. Paræus *lib.* 2. *cap.* 27. diligentissimè.

HISTORIA LXXII. AVICENNAE, *De Linguæ paralysi.*

Ex scarificatione malè administrata, linguæ paralysis sequuta.

D *QVidam homo iam ventosatus fuit, & percussus est cum scalpello villus nerui in substantia panniculi coniuncti cum lingua, quare mollificata est lingua, &c. Auicenna,* 6. 3. tract. 1. cap. 11.

PARAPHRASIS.

LInguæ resolutio symptoma est motricis facultatis, quam oriri posse (cæterarum partium resolutarum modo) vel ab humorum copiosa inhibitione, vel ob obstructionem neruorum ad eam venientium, à multitudine, lentore, ac viscididate humorum spirituum transitum E prohibente subortam, dubitat nemo. Hoc tamen malum in historia citatum ab hac causa non duxisse ortum, ex relatione satis constare arbitror. Omnes has resolutionis causas notauit Auic. *loco nuper cit. cap.* 6. *de mollificatione linguæ,* §. *Et quandoque est propter causam primam in cerebro, aut quandoque est propter causam primam in neruo mouente eam, aut ramo veniente ab ipso ad eam, &c.*

Huius enim villus cùm fuerit percussus ob malè administratam scarificationem, profundéque celebratã, & sic incisus, in substantiá panniculi, (Barbari panniculum carnosum vocant, nos membranam quandam crassissimam, cuti & pinguedini subiectam, vniuersum corpus à capite ad pedes tegentem dicimus) qui est coniunctus cũ panniculo linguæ, qui cũ nerueus & mẽbranosus sit, si præcidatur ex toto, illustratio ob continui separationẽ euanescit, intercepto videlicet medio per quod vis motrix defertur ad linguã, vnde eius resolutio accidere solet. Sũt enim villi (alio nomine fibræ, lineæ, filamenta, striæ, segmẽta dicũtur) partes

partes similares,frigidæ,siccæ,genitæ ex semine,albæ,solidæ, oblongæ, exilium filamentorum instar,ad motum destinatæ, quarum ope voluntarius motus perficitur.

Non te lateat, linguæ motum & sensum apud omnes Anatomicæ artis magistros, à neruis è septima coniugatione prodeuntibus fieri, qui hàc ferè ab occipitio, & spinali medulla exortam, in linguæ musculos efferri, ipsamque mouere pronunciant, vt Fallop.*in suis obseru.* Laurent. *lib.* 4. *de hist. anatom.cap.*17. ingenuè annotarunt.Addunt alij prodire è cerebro, particulatim à cerebello, postica capitis parte, velut à radice,caudice,& trunco, per spinam dorsi (quam spinalem medullam, seu cerebellum oblongum nuncupamus) & per lateravertebrarum, neruorum myriades, & in numerum copiosissimum disseminari. At triginta neruorum paria præcipuè ab ipsis obseruantur. Septem ceruicis, 12. dorsi,quinque lumborum,sex ossis sacri. Sicut enim in cauda equina pili ferè omnes à superiori parte exorti,alij in supremam caudæ partem, alij in medium definunt; alij ad extremam vsque feruntur: ita prorsus neruorum omnium spinalis medullæ propagines, ab eodem puncto enatæ,aliæ in cerebrum, aliæ in thoracem, aliæ in lumbos definunt. Septimum tamen par ferè ab occipitio, & spinali medulla exortum in linguæ musculos efferri, & ipsam mouere, certa res est.

Hoc par in lumbis situm cum scalpello diuisum esset, paralysim dicta causa attulit immedicabilem; nam *quæ à nerui diuisione oritur resolutio,insanabilis est*,teste Paul.*lib.* 3. *cap.*18. nam,vt ait Rasius *lib.* 9. *ad Almansf.cap.*7.*hæc nunquam sanabitur.* signum enim est manifestum, nuchæ, & neruis qui ad linguam mittuntur, incisionem, aut contritionem accidisse, vt inter omnes notauit Halyabbas *lib.*5.*pract.cap.*26.*de eneruationis medela.*Cuius rei hæc est causa. Nam licèt non deesset medium per quod illustratio fiat, eámque neruus possit continere adhuc, sanitate restituta neruus post vulnus cicatrice dura, & maxima obductus, & obstructus, facultatem influentem recipere commodè non poteſt: quare sequitur paralysis à Cælio Aurel. *lib.* 2. *chronion, cap.* 1. ex conductione, vocata. Ab aliis causis linguæ resolutæ curationem, lege apud Cels. *lib.* 4.*cap.*2.Rondelet. *cap.prop.de paralysi linguæ.* Christ.à Vega *lib.*3.*de art.medend.cap.*20. Ludouic. Mercat. *lib.* 1. *de morb. intern. cap.* 14.

HISTORIA LXXIII. GALENI, De Morbo Gallico.

Menti, & capitis glabrities Gallica, Galeno, Hippocrati, priscísque aliis maximè nota.

HVmorum putredo, cuius est commune munus, vt illas partes in quas impingat, corrumpat, * *terribiliorem in capitis partibus speciem præbuit, propterea quòd licèt vel paulum de natura hic deflectant, maior fiat suggillatio, quàm cæteris partibus multùm à natura diuertentibus. Nam à femore,vel brachio, vel tibia, vel cubito si cutis recesserit, minorem præbet mali speciem: at si capitis vnà cum cute crines defluxerint, atque adeò menti cum illis, vitij fit facies magna, periculum verò minus, quàm si is pudenda affectus teneat, aut guttur, aut thoracem, aut aliam principem partem. Neque tamen quæ caput ita tentabant, formidabilia magis erant, quàm peiora: verùm etiam quæ cuilibet aliarum partium decidebant. Peiora enim erant, in quibus in profundum secessit humor, ignem sacrum efficiens, cùm in viscera se, & in principes partes conferens, præter alia symptomata,* * *febres etiam acutas generabat. Quibusdam tamen, quibus* * *in superficie erat eiuscemodi putredo, partes etiam citra febres marcescebant: quorum quidam hac de re præcipuè incolumes euaserunt, vitiosis humoribus simul cum ipsis partibus, quas ij putrefecerant, emissis, &c. Gal.* lib. 3. epidem. sect. 3. com. 25.

PARAPHRASIS.

TOtum hoc est de morbo Gallico memorabile exemplum, quo Galenus Hipp. hunc morbum exactè depingentis historiam exponit. Morbus sanè Herculeus, leoninus, insuperabilis, *Miserabile scortatorum flagellum* veriùs nominandus, endemicus, hoc est, collactaneus, regionalis,patrius,publicus,vernaculus à Latinis dictus, qui quouis tempore, in aliqua regione abundat, & inualescit. Ne ergo mireris in epidemica constitutione inualuisse: Monardus enim *in tract.de medicam. quæ ex Indiis adsportantur, tit. de smilace aspera*, affirmat hunc morbum, patrium, & familiarem esse Indis, veluti sunt variolæ apud nos: quod confirmat Rondelet. *tract. prop. in princip.* qui hac de causa vocari variolam magnam, seu Indicam edocuit. Subscribunt Hernandus de Ouuiedo *in generali Indiarum historia, cap.* 17. & Ferdinandus Cortesius *in* 3.*Indiar. relatione*, qui hanc luem ab occiduis fuisse adsportatam, illis regionibus antiquissimam scripserunt.

Est ergo morbus Gallicus, morbus endemialis, pustulis primùm partes obscœnas, deinde reliquum corpus cum magno plerumque dolore, atque ipsam plerumque faciem occupantibus, ex varia humorum corruptione genitis, propter nimiam aëris in calore, atque humiditate præsertim intemperiem. Hoc placitum defendit Leonicenus *in lib.de morb.Gallic.* Contrà insurgit Manard. *lib.*7.*epist.*2. nihil huic morbo cum aëris vel humore, vel qualitate alia esse commune asseuerans, præter cótagium. Falsum quidem hoc est, nihil enim obstat quominùs ex immutatione aëris præternaturali, valida ac diuturna morbus popularis possit originem ducere, & deinceps per contagium disseminari. Obseruatum enim est innumeros sine vlla contagione per se infectionem illam fuisse perpessos, vt notat Fracast. *lib.* 2. *de contag.* 12. *in med.*

Quæ autem his Gallicatis acciderunt, hæc sunt. Abscessus qui in suppurationem deueniebant, carnium, neruorum, & ossium elapsus magni, totius capitis, & menti glabrities, pudendi, gutturis, aut alterius partis principis vlcus malignum, brachij, aut totius cubiti effluxus, femoris, tibiæ, pedísque totius denudatio: erant hæc horrenda magis quàm mala, quæ in febribus, & sine febre euenerunt. Horum singulatim est reddenda ratio. Fiebant abscessus, & fluxio collecta in vomica, non erat bono puri similis, quale ex bono sanguine in parte conculcato, & concocto fieri consueuit, sed sanies ex putrescentibus, & in pus resolutis particulis; & sic carnium, neruorum, & ossium elapsus magni: ex qua fluxione glabrities etiam totius capitis, & menti facta est, putrescentibus radicibus pilorum; & ossium denudationes exesa cute & subiecta carne, à vitioso succo, à quo vlcera aliarum partium contigerunt. Externa verò mala, quæ exteriores partes opprimebant, horribilia magis erant quàm periculosa. Peiora autem erant, & maiorem perniciem importabant, quando internas partes, quæ suapte natura præstantes sunt, affligebant: neque mirum; nihil enim periculosius esse potest, quàm confluere intrò excrementa: omnia enim membra præcipua periclitantur; nam calor præternaturalis illicò accenditur in iis, & feruentibus humoribus timor est, ne in aliquam partem decumbant ij, qui per corpus oberrant, & veluti furenti motu mouentur humores. At si in habitu corporis oriatur computrescentia, quum partes hæc remotæ sint à fonte caloris, non ita febrem concitant initiante morbo, sed veterascente, vlceribúsque factis sordidioribus, à quibus vapor exhalat partes internas diu inficiens tabe dira. Hoc tempore externæ partes solidæ, humido quotidiana resolutione ob febrim lentam & tabidam absumpto, citra febrim marcescebant, & extenuabantur. Ij autem præcipuè seruabantur, quibus vitiosi humores ad extrà eruperunt.

Victoriam enim naturæ hoc opus significat, redundantes humores à nobilioribus partibus ad externas minúsque præcipuas expellentis.

***

QVÆSTIO

QVÆSTIO XXXV.

Quòd morbus Gallicus, vetustißimum sit morbi genus. Contra Manardum, Peredam, & communem ferè Medicorum sententiam.

COMMENTARIVM.

T*Erribiliorem.*]Diuinum Hippocratem, morbum Gallicum cognouisse ex hoc loco manifestè colligi potest; nam in multis ægris vidit carnium, neruorum, & ossium lapsus, denudationes, pudendorum exulcerationes, capitis & menti glabritiem cum marcore,& citra febrem. Cui ergo Medicorum narraretur alicui facta fuisse vlcera sordida, cum genitalium vlceribus, faucium corrosione, ac postremò nudata excidisse ossa, citra febrim, quis citra dubium non diceret morbum esse Gallicum cognominatum?Fuerunt verò in hac tempestate plurimi tales,ob quos,& multos alios affectus, qui in hoc, & aliis Hipp.operibus narrantur,conuincor asserere, nihil in hoc morbo esse nouum, quod prisca illa sæcula non viderint, & maximè cum hoc loco affirmet Hipp.hæc mala fuisse formidabiliora, quàm deteriora; quæ omnia huic morbo apprimè conueniunt. Quotidie enim Medici tractant plures,qui citra febrim,cum ossium corruptione, denudatione,faucium vlceribus dolosis, palato, gingiuisque corrosis,virulentis talpis,vlcerato pudendo, purulento scroto, gurgulione vlceribus fœdato & penè exeso,per multos annos producunt.

Insuper, *in eodem lib. 3. epid. sect. 3. text. 4.& lib.5. epid.in init.* vidit vlcera capitis depascentia. Et *lib. 2. de morb. num.2.* vidit capitis futuram excauatam. Et *lib. 7. eiusdem,* vidit ossium cariem, seu teredinem, quæ est pertusio ossis ex corruptione.ex Galen.*lib. finit.medic.* Et *loco nup.cit.*cognouit cerebrum corrosum. Curauit malignissima carcinomata,& vlcera dolosa valde, *lib. 7. epid. 98.* oris vlcera maligna, *lib.3. eiusd.sect.3. com. 25.* inibique symptomata alia dira recenset, & timoris plena, quæ in nullo alio frequentiùs, quàm in hoc morbo accidere solent,quod præter experimentum Campegius firmat *lib.2. praxis, cap.12.* adducens Gulielmum Salicetum, Gordonium, & Valescum Tarentinum,qui olim iam nonnullos abimpuris, sordidisque fœminis vitia contraxisse contestantur. De quo argumento vide Rembert. *in com. ad cap.1.Beniu.de abdit.* Fab.Paulin.*in com.lib. de Peste Thucydid.fol.39.& 426.vlt.editionis.*

Galenum autem morbum Gallicum cognouisse non dubitamus.Nam vidit, & curauit vlcera cacoëthica, dolosa,inueterata, diuturna, depascentia, difficilia ad curandum, quorum curationem plerique non absoluerunt, sed tanquam ab insanabilibus destiterunt, *in lib.4. meth. 5.& lib.1. sec. gener. cap. 23.* Sic cognouit ossis cariem difficulter curabilem *in lib. 3. meth. cap. 1.* Quibus rationibus conuictus Nicolaus Machellus Mutinensis,*in lib. de morb. Gal. in init.* vetustissimum fuisse hunc morbum asseuerat, quam positionem disertè defendunt Andreas Alcaçar. *lib. de morb.Gal.cap.1.*& eruditissimus Valles.*in com.prim.sent. lib.4.epid.*

Omitto Auic.*lib.2. canon.tract.2.cap.532.*Plin.*lib. 26. cap. 1.* qui de hoc morbo peculiariter scripserunt, quem antiquum fuisse, priscis illis maximè cognitum firmat Ioan. Vigonius *lib. de. morb. Gallic. cap. 1.* Quo etiam laborasse Cæsarem Augustum refert Sueton.Tranquil.*in vitis Imperat.*

Hugo Senensis saluti cuiusdam iuuenis per scripturam consulens in *consil.100.* huius morbi naturam exactè delineauit:passus enim est pustulas, tumores duros, vlcera capitis, diuersorùmque membrorum dolores, noctu magis quàm interdiu affligentes.Quare factum est,vt hunc morbum antiquum valdè, & apud priscos maximè notū, per aliquot annorum curricula latitantem, ac ferè extinctum, nunc de nouo repullulantem,recentem & nouum esse affirmauerint,variámque ortus ipsius originem indagantes, in ea inuestiganda mille monstra finxerint,ac mille nugas.

Percontaberis,& meritò sanè, quibus auxiliis prisci illi

A eruditissimi hunc morbum persanandum consuluerint; neque enim aut Græcos, aut Arabes inuenio, qui huic morbo auxilia parent: à quibus certè aliqua scripta sunt, partim à Græcis prætermissa,partim ab ipsis cum artis gloria adinuenta,& qui de scabie mala, huic morbo valdè affine scribentes, plurima præsidia posteritati commendarunt.At remediis aliis vtebantur, huic lui extirpandæ quā aptissimis, euacuantibus,sudorificis, exiccatoriis, quibus tantum malum debellare contendebant; & vel nostris alexipharmacis hanc hydram esse resecandam consulebant. Extat elegans Historia apud Fracast.*lib.2.de contag.cap.12. in med.*de quodam tonsore,qui cùm haberet libellum experimentorum antiquum satis, inter quæ vnum scriptum erat ad scabiem crassam, quæ cum doloribus iuncturarum accidit. Is ergo cum primum recentissimus esset morbus, medicaminis memor consulit Medicos, num in noua illa contagione, quam per scabiem crassam significari existi-

B mabat, vti eo medicamēto deberet.Medici autem inspecto medicamine acriter prohibuere, quòd ex argento viuo constaret, & sulphure. Felix nisi Medicos illos consuluisset,incredibili quæstu diues euasurus. Paruit autem, nec ausus est medicamen experiri, quod demum expertus, atque optimum cognoscens valde indoluit, quòd serò illo vsus esset.Aliis ergo ætatibus visum fuisse, & cognitum hunc morbum,& nostro superiorique sæculo repullulasse est affirmandum.

Narrat Lacuna *lib.5.in Dioscorid.cap.124.*homines hoc morbo prehensos, antequam pretiosa ex Ebeno, smilace aspera,& Chyna,antidota Medici inuenirēt,æstate media vigentissimo Solis calori sese exponentes,& arena calidissima totum corpus,diū & importunè macerantes, ab hac

C fœda lue immunes euasisse; nam iuncturarum doloribus, duris tumoribus,talpis,& aliis vlceribus conspurcati, superfluum humorem hoc arenæ balneo absumentes, tantis malis oppressi, horum sæuitiem effugere, quod esse pro frigidis morbis saluberrimum auxilium firmant Herodotus apud Oribas.*lib.10.collect. cap. 8.* Sauonarol. *tract. de balneis.* Ludouic. Mercat. *lib. 1. indicat. 13.* Immò Vigo *in tract.de morb.Gallic.* vnguentis solùm vtitur ex hydrargyrio paratis, quoniam cætera pro hoc domando malo antidota,nostro æuo notissima,non cognouerat.

Sic profectò Græcorū peritissimi, suis pro curando hoc vitio vsi sunt alexipharmacis, cùm clarissimū sit primos illos medicinæ parētes nihil intactum reliquisse, nec ignorasse,quod ad auxiliorum vsum,artisque perfectionem vel minimum facere possit. Quòd si aliter opinemur, plura nēpe Arabes arti addidisse à Græcis prætermissa,id in sum-

D ptuosissimas bibliothecas Græcas templorū Romanorum incendiis concrematas, reiiciendum puta. Nam si omnia Hipp.Gal.Dioclis, Antil. Archig. Asclepiadis, Herodot. aliorúmque principum Medicorū nunc extarent opera, nō dubito quin plura aromata cognosceremus, quàm illa ex Indiis modò ad nos adsportata, quæ nobis licèt noua sint, antiquis vetusta,& illis maximè nota fuisse nō negabimus.

Sed fortioribus machinis contra traditam doctrinam insurgentem Petrum Paul. Peredam doctissimum audiamus. Is enim in *Schol. cap. 2. lib.1. Michaël.Ioan.Paschal.* Vallesij, latámque positionem temnit, & damnat:Miratur enim non animaduertisse in morbo tam populari,rem aliquam nouam veteribus incognitam,quam poterat ex cōtagione,causis,& curatione colligere.Ex contagione,quoniam antiquorum vlcera alios non inficiebant; è contrà

E quæ nunc apparent contagiosa sunt,ex quibus defluuium capillorum sequi solet. Ex causa, quoniam apud priscos pilorum decidentia duas tantùm habuit causas, raritatem cutis, & nutrimenti defectum; at defluuium Gallicum vnam tantùm habet veteribus ignotam,nempe vitium excrementi.Ampliùs,dolores priscis noti noctè non exacerbabantur:è contra nostri noctu vehementiùs inualescunt, Ex curatione,nam omnia in hoc morbo contingentia vitia apud antiquos vacuatione vniuersali cessabant; apud nos,non nisi alexipharmacis leniuntur ac mitescunt.

Verùm hæc facilem habent explicationem. Nam vlcera Gallicana apud antiquos descripta alios etiā inficiebant,vt constat ex Hipp.*loc.cit.*qui plurimos ægros hac labe fuisse

infectos in ea tempeftate afferuerat. Num autem conta-gium ab vno in alium effet factum contactu, fomite,an ad diftans,(his enim modis poffe hunc morbum inficere non ibo inficias) ex textus ferie deduci non poteft. Deinde, falsò afferit, effluuium pilorum folùm duas nominatas habere caufas, quum tertiam, nempe vitium excrementi etiam addat Auic. 7. 4. *tract.* 1. *cap.* 5. dum materiam ma-lam manentem in cute, in originibus radicum pilorum, hófque corrodentem,effe huius mali caufam affeuerat.In antiquo ergo, & nunc in Gallico defluuio etiam adeft vi-tium excrementi. Denique fortuitum eft, Gallicos dolo-res noctu etiam increbrefcere, (licèt huiufmodi fignum mirabile fit, & peculiare in hoc morbo ex Manard. 2. *epift.* 1.)quoniam & reliqui dolores, recurrente ad intus calore etiam noctu exacerbantur. Quibus autem auxiliis morbum hunc curauerint antiqui,fuprà explicuimus.

Supereft folùm Manardi rationibus fatisfacere, qui 7. *epift.* 2. acerrimè in Leonicenum inuehitur, exiftimantem hunc morbum à veteribus fuiffe defcriptum. Primò,quòd morbi ab Hipp. numerati fint carbunculi, ventris pertur-batio, profundi fomni, lienteriæ, diarrhœa, dyfenteriæ, tenefmi,febres tertianæ, quartanæ, nocturnæ, continuæ, longæ, erraticæ, quum hi morbi raro in Gallico fint vifi. Addit deinde narratos ægros ab Hipp. quofdam citò, alios ferò interiiffe,cùm Gallicum patientes, mortem po-tiùs optent, quàm oppetant. Demum. Febris vehemen-tiffima in defcriptis ab Hipp. ægris, rariffimè in morbo Gallico vifa, arguit manifeftè, hunc morbum nouiffimè fuiffe fubortum.

Sed ridicula funt hæc. Nam frequenter illos fuperiùs citatos morbos cum Gallico poffe complicari, præter diu-tinum experimentum, firmant Ioan. Vigonius *tract. de morb. Gallic.* & poft eum Ludou. Mercat. *lib.* 2. *de morb. Gallic. cap.* 1. qui omne morborum, tam acutorum,quàm chronicorum genus cum Gallico poffe implicari elegan-tiffimè docuere. Ex quibus quidam citò,tardiffimè alij pro morbi fæuientis natura occubuere. Plures etiam vehe-mentiffimis febribus, & internis inflammationibus hac folùm de caufa contractis, & aliis acutiffimis affectibus ab hac radice, tanquam à prima origine fcaturientibus,vi-tam cum morte commutarunt.

QVÆSTIO XXXVI.

Quòd morbus Gallicus ab immodico Veneris vfu oriri poffit. Contra communem Medicorum fententiam.

VLtimò. Illud etiam facit pro noftra fententia fir-miffimum argumentum, quòd morbus Gallicus ab immodico Veneris vfu oriatur, quo abufu etiam prifcos fuiffe tentatos, Venerique nimium indulfiffe,adeò eft no-tum,vt fidiffimis auctorum teftimoniis probari nihil opus fit.Quare primum,qui hoc morbo ægrotare incœpit, fine contagio vllo, ab hac origine vitium contraxiffe ipfe af-firmo. Narrat Theuetus *com.* 1. *Cofmograph. lib.* 3. *cap.* 2. Morbum quendam ab incolis Berozail cognominatum, partes genitales potiffimùm infeftantem, quem euenire ex immodico coïtu affirmat,& decoctis multis,& præfer-tim herbæ Achenaca ab Indis Medicis curari refert.

Doctiffimus Vallefius *in fuis eruditiffimis ad lib. epid. com.*tum *lib.* 3. *fect.* 3. *com.* 22. *in fin.*tum *lib.* 4. *eiufd. in com. fent.* 103. inter omnes, in ea eft firmiffimus fententia, vt dicat, folum Veneris immoderatum vfum, citra vllam contagionem gignere illud vitium, quod morbum Galli-cum vulgò appellant, qui tantus vir licèt hoc placitum, quod ego quoque libenter amplector, non ftabiliuerit, id ego rationibus roborabo.

Ab immoderato Veneris vfu multa poffe, eáque non contemnenda oriri incommoda, auctores famigeratiffimi memoriæ commendarunt. Ex eius námque vfu hominis robur debilius redditur, adeo vt hac fola de caufa cere-brum exhauftum fuiffe narrent Albert. Magn. *l.* 22. *de animalib.* Arnald. *in fpecul. introdu. c.* 83. *& lib. de regimin. fanit. part.* 2. *cap.* 6. Infuper coctiones non integrè con-

A tingunt, alij pallidi fiunt, neque exactè vident, neque vt oportet, audiunt, neque alios fenfus integros poffident; quin & obliuiofi, & tremuli exiftunt,& articulis maximè dolent, & alij ex ipfis renum, & alij veficæ morbos in-currunt; quibufdam etiam oris graueolentia, & dentium dolores,& gingiuarum inflammationes oriuntur, & adeò mala hac de caufa augentur,& increfcunt, vt plurimi fan-guinem reiecerint, partim ob fpiritus violentam com-preffionem, ac intenfionem, partim ob venarum, & arte-riarum,quæ ex pulmone ad articulos deferuntur, commu-nionem. Ad hæc,corpus frigidius,ficciúfque redditur, ex Gal. 2. *de fanit. tuend.* 16. vires valde deficiunt,& labuntur, Gal. 3. *epid.* 3. *com.* 89.

Hócque accidere certum eft,non folùm quoniam cor-B pus motu, & labore agitatur & incalefcit, fed quia ali-menti puriffima parte orbatur, vt Hipp. ait *lib. de genit. num.* 3. conficitur enim femen ex magis defæcata,ac ela-borata fanguinis parte. Quare illud rectè dictum ab Auic. 3. *de anim. cap.* 3. quadragefies plus diffoluere femen va-cuatum fanguine.Et non folùm debilitat ob excretionem feminis, fed propter annexam voluptatem, quæ prout maior vel minor eft, magis vel minùs imbecillitate folet; à quibus caufis neruoforum corporum robur, firmitudi-némque diffolui,teftis eft locupletiffimus Aëtius *tetrab.* 3. *ferm.* 4. *cap.* 20. quare attonitos reddit,apud Macrob. *lib.* 1. *Saturnal.* 21. ob id paffim damnofam Venerem Poëtæ ca-nunt Horat. 1. *epift.* 14. *& lib.* 2. *epift.* 1. & *de Ponto* Oui-dius *eleg. poftrema:* idcircò verè dixit Clemens Alexand. *lib.* 2. *pæd.* 1. quòd Venus nimia hominem fpoliat vfu ra-C tionis, quia fpiritus refoluit, potentias labefactat, officinas coctionis profternit,demum omnia membra enerua, vt maximus Philofophorum Plato afferit *in Cratylo.*

Denique ab immoderata Venere exceffus ferè com-mittuntur inemendabiles; trahitur enim à fuperioribus partibus neceffariò non folùm fanguis, fed materia etiam fanguini fimilior,tertiam coctionem iam adepta, & parum diftans à membri forma. Ob quam caufam dicebat Arift. *lib. de longit. & breuit. vitæ,*animalia multo vtentia coïtu citiffimè fenefcere: quod poft eum affirmauere Auic. 20. 3. *tract.* 2. *cap.* 11. Iacob. Berengarius Carpenfis *in tract. de coitu.* Reperit. Ariftot. 4. *probl.* 26. cuius mentem Auguft. Niphus, & Nicol. Leonic. eleganter explicarunt. Nam coïtus nimius omnes virtutes profternit, & labefactat. In congreffu enim venereo plurimum fubftantiæ fpiritus euacuatur,propter delectationem, adeò vt diffolutis, & D exhauftis viribus, nonnullos in nimia voluptate affectos interiiffe, lata oratione proferat Galen. *lib.* 1. *de femin. cap.* 16. *in med.* §. *Hæ quidem venæ, &c.* quod etiam confir-mant Plin. *lib.* 7. *cap.* 53. Valer.Maxim. *lib.* 9. *cap.* 12. Ioan. Iouian.Pontan. *lib. de obedient. c.* 10. Alexand. Bened. 24. *lib. de curand. morb. cap.* 22. Fulgof. *lib.* 9. *cap.* 12. Ex qua caufa accidit, vt falaciores laxentur, breuioriíque fint vi-tæ, pafferum inftar, quibus vita breuiffima eft. Accedit etiam alia caufa:nam qui nimiùm Veneri indulgent, fen-tientes fefe debilitari, vinum appetunt, & plurima efcu-lenta ingurgitant.Requirit autem libido,fi quid aliud,ali-menti exuberantiam, eóque potiffimum valentis materiæ E vtile eft, ex Paul. *lib.* 1. *cap.* 35. Quo fit, vt Venere calo-rem naturalem minuente, & vino præternaturalem au-gente, auctis cruditatibus, innumerabilium morborum copia repullulet. Hinc febres ardentes, deliria, & mors. Habemus exemplum celeberrimum apud Hip. *lib.* 3. *epid. fect.* 3. *text.* 81. *&* 87. Nicodemi; & Adolefcentis in Me-libœa,qui ex potu, & Venere multa ægrotarunt, & ado-lefcens mortuus eft.

Demum, fi omnes morbos immodica Venus accerfere poteft, cur non Gallicum?Refert Hiftoria Plantarum Ge-neralis, *lib.* 18. *de plantis Indicis,* ex immodico coïtu, In-dos in pudendis, circúmque genitales partes, vlcera ma-ligna fæpiffime pati,quæ decoctis abftergentibus & exic-cantibus curari à Medicis, fin minùs in cacoëthicam na-turam citiffimè degenerare foleant. Nam ex nimio con-cubitu computrefcit cum femine proprium folidarum partium temperamentum, hinc illa penitiffimè latens ca-cochymia, raro nifi vehementiffimæ exudationi fuccum-bens.

bens. Hinc tabes dorsalis, qua correpti recentes sponsi,& Veneri dediti, sine febre marcescunt, & emoriuntur, ex Hipp. *lib. 2. de morb. num.* 56. Hinc ex debilitate caloris natiui ex nimia Venere suborta, putrefacto semine, maleficentissimæ oriuntur computrescentiæ, & corruptis partium roribus iecur vitiatur; ex cuius læsione exusti,putrefactique humores gignuntur, qui si in neruosas incidant partes, dolores faciunt intolerabiles; si in inguina,bubones; si in pudendum,exulcerationes;si in caput, pilorum defluuium, si in os,vuæ,palatique dolorosa vlcera contingunt. Denique in nullam partem humor malignus decumbit, qui morbos non committat insuperabiles.

Neque refert,quòd plurimi immodico vtentes coïtu,in hunc morbum non incidant,nam causa sine patiētis aptitudine agere non potest, vt eleganti oratione prosequitur Gal. *lib. 1. de dif.feb.* 4. Alij enim frigidi & sicci sunt,alij B viribus sunt valentibus, sicque noxas hac ipsa de causa contractas facilè ferunt,neque morbosum habent in corpore latentem apparatum. Plurimos ergo ex assiduo, nimióque Veneris vsu,in morbum Gallicum incidere, citra vllam contagionem non nego.

QVÆSTIO XXXVII.

Quòd ante sudorifica auxilia calor natiuus sit attemperandus.

F*Ebres acutas generabat.*] Licèt non contemnendi auctores,quos Iordanus Zilletus in duo volumina collegit, & post illos,alij etiam eminentissimi Medicinæ professores de morbi Gallici causis,signis,& curatione eloquentissimè disputarint; de quorum numero sunt Lucas Ghinus Capiuacius,Massaria,Ludouic. Mercat. Mercurial. Forestus,& plures alij: licitum tamen sit mihi inter hos Medicinæ proceres iudicium meum interponere, præsertim in iis, quæ ab illis omissa sunt, vel non ita diligenter pertractata.

In morbo Gallico oriri omnis generis febres, eásque tam acutas, quàm diuturnas, pro humoris præexistentis in corpore diuersa natura, & maximè si ætas, aut calida sicca & æstuosa temperies præsint, nulli est non manifestum. Si ergo hæc affectio virulenta corpori succrescit calidiori, sicco, hirsuto,calidis, & exustis humoribus pleno, supra modum siticuloso, æstuosis febribus obnoxio, si resoluentia, & guaiacina præsidia,& alia calida medicaméta exhibueris, impensè nocebis. Quo fit vt ex commodissimis huic malo auxiliis, non parùm lædantur qui sic affecti sunt.Quare cautè,& maxima cum præmeditatione eis est vtendum; & ad hæc, non nisi attemperato natiuo calore,& mitigato feruore,accedere oportet.

Num autem hæc curatio, ex Hipp. Galenique refertissima penu sit hausta, nunc inuestigandum. Est enim hoc consilium tutissimo experimento munitum, & in praxi summoperè obseruandum. Hipp.enim *lib. de méd. purg. prope fin.*ad medicamentorum, quæ suapte natura calida sunt, exhibitionem,febrilis caloris remissionem exoptat, aut ab arte,aut à natura,explicante sic Christoph. à Vega *in com. Si enim, antequam febris sæuities mitescat,calida auxilia propines,* inquit ille, *carnes ægrorum, & ventres,cùm calidi sint, medicamentum assumunt, & nihil depurgantur, & febris maior fit,& color euertitur,& in arquati morbi speciem transit;commota enim bile, & non purgata, non sorbere vult æger, neque bibere, sed omnia abominatur,& plerumque perit, &c.* Hæc ad nostrum institutum optimè faciunt. Quoniam si in hoc morbo, præsente valida febre, sudorifica, aut aliud calidissimum medicamentum, ex quo ferè vnguenta cum Mercurio parata, aut suffumigia fieri solent, exhibeas, in maximum discrimen ægrum adducis,ni priùs calorem extraneum, aut innatum, refrigerantibus, aliísque roborantibus auxiliis contemperes. Totum enim corpus, accenso natiuo calore, calidorum vi, pustulis, effleréque conspurcatur, fœda scatet scabie, sitis intenditur, vlcera sordescunt, fastidium superuenit, exacerbantur dolores, vigiliæ infestant: & licèt de purgantibus loquatur Hipp. de cæteris etiam auxiliis intelligendus est: solet enim ipse vno exemplo cætera comprehendere, ex Gal. 3.*acut.com.*42.

Rursus si Gal.*lib. quos, quib. & quando, &c. cap.* 10. non nisi in remissis febribus, elleborum, & cætera medicamenta calida propinare ausus est; firmat 2. *acut.*11.*&* 1. *aph.*24. & alibi passim: quantò magis nos in exhibendis medicamentis in præsentia febris Gallicæ erimus meticulosi?

Quid ampliùs? Nónne famigeratissimus Auic. procuranda mala scabie, quæ morbo Gallico valde consimilis est,ante hydrargyrij vnctiones, vtitur refrigerantibus, & roborantibus, ne iecur suapte natura feruens & igneum valida Mercurij vi & commotione labatur & flaccescat, aut maiori concepta acrimonia incalescens,grauiora damna committere possit. Audi Auic.7.4.*tract.* 3.*cap.*7.hæc verba proferentem. *Et bonum quidem est, vt bibat infusum in aqua endiuiæ;& cum ea sit parum aquæ fœniculi, si non fuerit ab aqua fœniculi aliquid prohibens,&c.*

Cùm ergo sudorifica auxilia omnia calida sint, ex Gal. mente. *lib. de medic. facilè parabilib. cap.* 82. Paul. *lib.* 1. *cap.* 82. Aëtio *tetrab.* 1. *serm.* 3. *cap.*157.& maximè hæc quibus ad extirpandum morbum Gallicum, vulgùs Medicorum vti consueuit, vt sunt Ebenum, smilax aspera. Chynarum radix, sasafras, (Indicum lignum morbo huic valdè proficuum) hydrargyrium, Arsenicum, sandaraca, præcipitatum, Cinabrium,Auripigmentum, & alia validissima medicamenta ex quibus suffumigia parari solent: tutissimum est ante horum administrationem, si corpus squallidum sit & exardescat,propinare quæ caloris natiui symmetriam procurent, simúlque febris exuperantiam C retundant. Qui modus curandi, præterquam quòd in hoc diuturno morbo sit per epicrasin factus,& hac de causa citra virium dispendium morbum leuet, securissimus etiam est, quoniam ardore internarum partium sedato, ægri meliùs sudant, & feliciùs succedit curatio. Lege de hoc argum.Ludou. Mercat. *lib.* 2. *cap.* 2. *de morb. Gall.* Christoph. Guarinon *consult.* 29. & nos plura rara in hanc rem addito exemplo proposuimus *lib.* 1. *de praxi medica admiranda, obs.*134.

Sic ad humectandum corpus, ardorémque leuandum, consultissimum mihi visum fuit, priùs balnea adhibere, serum lactis caprini, similibus medicamentis præparatum, vel ex eo,cum succo fumariæ syrupum factum,(*syrupum de sero lactis vocamus*) ægris porrigere, qui, vt refert Ludouic. Ifla *in tract. de morb. Gallic.* pro hoc com- D plendo vsu mirificam obtinet vim. Tunc etiam ex vsu sunt, quæ citra hoc quod alant, mali etiam antidota esse possunt, vt sic meliùs à natura amplexata vires suas demonstrent, vnáque refrigerent, & humectent. Sic in iis qui Gallica macie contabescunt, rationabile semper mihi visum fuit,has renutritorias exhibere potiones, vt hecticus calor compesci, & malum sensim, clámque deuinci possit. Sic sero lactis, ptisanæ, aut refrigeranti decocto alexipharmaca admiscere conuenit, vt sic potio vtrasque vires obtineat. Sic antidota huic morbo salutaria refrigerantibus aquis decoquere oportet, vt ferina huius morbi E natura, calórque immodicus refrænari possint. Quamobrem pultes è farina triticea, vel hordeacea, cum ligni indi, Chynæ, aut,smilacis asperæ farina, adiecto horum medicamentorum decocto, parare opus est; vel ex his, panem, vel nauticum, vel dulciarium construere est necesse, farina prius aqua decoctionis vel Chynæ, vel smilacis asperæ, benè subacta. Nec displicet carnes in decoctis prædictis elixare, & aues iisdem farinis cum iisdem decoctis permixtis saginare, ex quarum esu ægri maximam vtilitatem recipere solent; vis enim eorum medicamentorum intus spirat, ac in carnem ipsam sese insinuat,quæ alimentosa medicamenta præterquam quòd nutriunt, huius mali antidota esse possunt, & feruorem ebullitionémque à sudorificis, aliísque auxiliis validis ferè contrahendam, præcauere nata sunt.Consule Hieremiam Capitaurum *lib.*1.*de lue Venerea,cap.*5.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quòd Bubo Gallicus non solùm in inguinibus, sed retrò aures, aut sub alis apparere possit. Contra communem Medicorum sententiam.

IN *superficie erat huiusmodi putredo.*] Plurima sunt quæ in huius morbi primordiis euenire solent symptomata, quæ formidabilia sunt magis, quàm pessima, quoniam in externa parte fermè cõtingunt,ea sunt pustulæ, vlcera, scabies, pruritus, quæ in capite, fronte, vultu, & toto corpore apparentia erumpunt & exuberant, rotundo schemate sicca: quæ si negligantur, serpunt in ambitum, & in vlcus sordidum ac virulentum degenerant. Menti, & capitis glabrities, quum virus in tenui vapore consistit, qui in corporis summa ad illorum radices effunditur. Rubræ in vniuersa cute apparent maculæ, & multoties flauæ, quæ à tenuissimo sanguine, eóque virulento ortum ducunt. De quibus omnibus latissimè, & ad nauseam vsque disputarunt auctores.

Præter hæc in emũctoriis, in inguinibus præsertim, iecore, & naturalibus membris infectis, bubones, à Græcis phymata, à Latinis verò pani nuncupati, apparere solent; qui licèt ab omni humore gigni possint, potissimùm tamẽ ab atra bile, & pituita oriri consueuerunt. Nũ tamen hi in quouis emunctorio apparere possint, nullus Medicorum hactenus agitauit. Præstat ergo iucũdam rem speculari ad vnguem. Communi consensu à Medicis sancitum est, bubones Gallicos ex obscœno concubitu subortos, solùm in inguine oriri:cuius contrarium constat esse apertè verum. Nam si hi oriuntur expulsa noxia materia ad glandulosas partes, ex robore potentis naturæ,ex Gal. 13. *meth. cap.* 5. *ad init.* quoniam valentius est arteriarum, venarum, neruorum, & musculorum robur; imbecillius autem, ac fortè prorsus nullum corporum quæ glandularum sunt naturæ; quare ob hãc causam humores à nobilioribus membris expulsos promptissimè recipiunt:sit vt bubones Gallici, & retrò aures, & sub alis frequenter contingant,si verum est illustrium Medicorum dogma (vt certè est)existimantium, interdum cerebrum, aliquando cor, & non solùm iecur, in hoc morbo partes primariò esse affectas.

Deinde,quid obstat in alio emunctorio præter inguina, has inflammatorias oriri dispositiones, si hæ partes non ita sint suscipiendis excrementis aptæ, & aliæ sint molliores, rariores, & ad recipienda superflua magis spongiosæ, & accommodatæ?

Ad hæc, Quod inconueniens est, tantam venenati humoris copiam in corpore quandoque adesse, vt in aliis etiam glãdulosis carnibus, quæ in alis, & retrò aures sunt, humor exuberans regurgitet, & non tantùm in ipsamet glandulæ carne, & in ipsius corpore, glãdula ipsa in nimiã magnitudinem excrescente, aut propè carnem glandulæ, aut intra pelliculam vestientem ipsam, bubones oriantur?

Obseruatio L.

Panus Gallicus sub alis, & retrò aures prognatus.

VIdi plures, qui ex concubitu fœdo,in inguine, & sub alis simul, ex copia multa, bubones Gallicos passi sunt; alios curaui qui retrò alas eosdem sunt experti. Ij sanitatem consequuti non sunt, priusquam alexipharmaca experirentur auxilia.

Quid dubitandum? Si enim Vigo *lib. de morb. Gallic. cap.* 2. & Anton. Musa *in prognosticis de hoc morbo*, omne inflammationum genus in variis nostri corporis partibus natum, cum hoc morbo complicari posse asseuerant: & ophthalmiam Gallicam concedit *loco cit.* Vigo. Et Fallop. *tract. de morb. Gallic.* aurium tinnitum (affecti cerebri signum certissimum) præcipuum esse dicit huius morbi indicium, & Rondeletius dolorem ossis sterni primò in hoc morbo adesse profert; cur in superioribus etiam partibus, sicut & reliqua capitis vlcera, bubones non succrescent, hac ipsa de causa contracti?Si tamen cæteri auctores

A de iis, sicut de eo qui in inguine oritur, peculiarem non fecerunt commemorationem, ea est causa, quoniam frequenter in his partibus repullulare solent.

QVÆSTIO. XXXIX.

Quòd in initio bubonis Gallici non solùm è talo,cõtra Follopium, & Dacam: sed è brachio mittendus sit sanguis. Contra communem Medicorum sententiam.

SEd licèt in bubonis Venerei curatione, auctores inter se in omnibus sint maximè concordes, quòd humor huius inflammationis auctor ad extrà euocandus sit,ne re-
B tentus in corpore, partes internas inquinet, & labefactet labe dira, quod opus variis præsidiis exequendum consulunt: attamen ij in vniuersalibus auxiliis administrandis, Euripi modo,huc,illúcq;agitati in varias abière sententias.

Solúmque de venæ sectione tota stat lis & controuersia,(nam ab expugnante medicamento, humorum fluxus retrahitur) quam faciendam esse, nullus qui inflammationis huius causam, esse influxum humoris asseuerat, dubitabit, maximè cùm adest plenitudo, vires consentiunt, & morbosus in corpore præest apparatus. Licèt contrà sentiant Fallopius,*lib. de morb. Gal. cap.* 19. Hieronym. Fabricius ab Aqua pendente, *lib. de tumor. præter natur. cap.* 16. Dionys. Daca *lib.* 3. *de apostemat. cap.* 197. qui nullo modo, initiante bubone, sed postquam apertus est, aperiendam esse venam imperarunt, quoniam motum naturæ impe-
C dire solet. Quod dogma quàm falsum sit, videant omnes, qui apparentibus exanthematis, scabie, aliisque cutaneis abscessibus, hoc auxilium, ad iuuandum naturæ motum, vnanimiter celebrandum docuerunt. Tantùm enim abest, vt facta phlebotomia ad interiores sedes retrahatur humor in corpore pleno, vt potiùs detracta copia, ipse redundans ad extimas, minúsque præcipuas corporis partes naturæ potentis factæ auxilio emittatur: quod argumentum, (posito exemplo in variolis, & morbillis)quoniam assiduis Classicorum decretis, ex Gal. doctrina haustis, firmissimis rationibus, & validissimo, fidissimóque experimento est agitatum, in eo explicando tempus conterere non oportet. Quare subit vehemẽter mirari, quod illi eruditissimi viri, huic videantur accedere sententiæ, sola ratione dicta fusfulti, quæ,vt vides, ficulnea est,ac penè nul-
D la. At ij potiùs de venæ sectione in brachio celebrata sunt intelligendi, nam quæ è talo moliri consueuit, plurimum adiumẽtum afferre solet. Sic enim iuuatur motus naturæ, quæ à copia redundantis humoris leuata, longè faciliùs trudit postea residuum ad externa: veneficus humor ad longinquas, & ignobiles defertur corporis partes, vbi nec cor, nec alia viscera præcipua conspurcare potest: & demum humor omnis qui in parte affecta continetur, venæ sectionis beneficio exhauritur; quam vacuationem in hoc morbo, ex hoc loco celebratam multi faciendam consulunt Fernel. 2. *meth.* 7. Ludouic. Mercat. *lib.* 1. *indicat.* 4. Valles. *lib.* 5. *epid. in com. sent.* 7. Anton. Chalmet eus Vergesacus *lib.* 1. *enchir. cap.* 50. *de bubone venereo.*

Hac tamen seruata lege venæ sectionem exequaris, vt solius bubonis habito respectu, semper è talo sanguinem emittas: Secùs autem faciendum consulo, quando alius
E complicatur affectus, qui ex propinquiore loco euacuationem efflagitat. Si enim ex inguinum tumoribus febris putrida concitetur, quam concedit Hipp. 4. *aph.* 55. eaque continua sit, ac mali moris, nimium videlicet excalfacta, ac putrefacta massa sanguinea, ac in malignam qualitatem degenerante, ex qua inflammatio aliqua interna oriatur, tunc existente bubone in inguine, è gibbero mittendus est sanguis. Nam si auxilia deberet contendere cum morbo, in magnitudine, & celeritate, ea vena eligenda est, quæ ex propinquiori loco peccantem humorem educat.(in acutis enim tardare malum) priusquàm robur partis dissoluatur, vel febres caliditas inescat, vel aucto feruore & incendio in vasis magnis, & cordi propinquis, ad aliquam partem principem decumbant ij, qui per corpus vagantur humores.

Neque

Neque timendus est maligni humoris ad superas partes recursus, quoniam præsente plenitudine, deonerata natura ad inferiores partes noxium humorem detrudit. Si ergo constans sententia, & à me fidissimo experimento confirmata, è talo semper esse mittendum sanguinem, solius bubonis habita consideratione: eo tamé præsente, si adsit aliquis superiorum partium affectus, sui acutie celeritatem auxilij exoptans, è cubito esse hauriendum sanguinem. Quam positionem acriter defendit inter omnes, Petrus Toreus *tract. de morb. Gallic. cap.* 18.

QVÆSTIO XL.

Quòd vnguenta Mercurialia pro morbi Gallici curatione sint admittenda. Contra Fernel. Montan. Paracelſ. Ferrer. Brachelium, Langium, & alios doctissimos.

SEd maioris negotij est speculari: Num vnguenta ex mercurio parata pro huius morbi curatione sint ex vsu. Video enim plurimos, & non infimæ notæ Medicos, qui fortissimis nixi rationibus ea infamare non desistunt. Primò. Quòd Mercurius, ex Diosc. mente *lib.* 5. *cap.* 69. sit venenum à tota substantia tale: firmant Galen. 5. *simpl.* 18. & 6. *epid. sect.* 6. *com.* 5. Plin. *lib.* 33. *cap.* 6. Quare membra interficit tabe dira, sanguinem congelat, auctore Nicol. Massa *lib.* 4. *de morb. Neapolit. cap.* 1. calorem spiritúmque extinguit, corpus reddit debile, & ad expurgationem maximè ineptum, auctore Hierem. Brachel. *lib.* 2. *aph. com.* 17. Adde, sæpe hunc morbum terminari à natura per pustulas, vlcera & tumores; quare satius putant peccantem humorem sudoribus, & balneis ad cutem reuocare, quum ad eum locum ducendi sint humores, ad quem natura eos expellere inclinat. Deinde per screatum ea vacuantur solùm, quæ in capite redundant, quum necesse sit in hoc morbo, à trunco corporis, vniuersáque corporis mole peccantem humorem educere. Vnguentorum verò mercurialium, extremis membris admotorum tanta est, & tam pertinax vis atque malignitas, vt qui semel iis curati sunt, si in eundem morbum recidant, nullam aliam curationem admittant. Has hydrargyri noxas immedicabiles eleganti oratione prosequuntur Fernel. *lib.* 2. *de abdit. rer. cauſ.* 14. Manard. 14. *epist.* 4. Fallop. *lib de morb. Gallic. cap.* 76. Ferrerius *lib. de pudendagra.* Lang. *lib.* 1. *epistol.* 43. Theophrast. Paracelſ. *lib.* 8. *cap.* 1. Mundel. *in annotat. contra Musam, tit. de hydrarg.*

Insuper ex eius vsu multa sequuntur non contemnenda incommoda quæ difficilem postea habent correctionem. Quum enim mercurius frigidissimus sit, iecur, & partes principes omnes inquinat, qua de causa totius corporis fœdus sequitur color, fiunt cachexia, & hydrops; & cùm cerebrum nimiùm imbecillitet vapor eius, paralysim, conuulsionem, stuporem, & spasmum inducit, sensus omnes, & maximè auditum corrumpit, vt proprio experimento confirmat Montan. *lib.* 1. *consult.* 62. dentes vacillant, ossa putrescunt, cerebri, neruorum, ac hepatis vires vitiantur: viæ & canales obstruuntur, per quos animalis spiritus ad membra defertur; grauitatem insuper stomachi, validásque torsiones infert, intestina vulnerat, & rumpit, vrinam impedit, corpus reddit tumidum, plumbeóque colori perquam simile, artus contremiscunt. Hoc ita esse fabri argentarij confirmant, qui argentum deaurantes, ex eius vapore ita inualidi fiunt, vt postea toto corpore trementes, manibus, pedibúsque vacillent, & in paralysim incurrant.

Denique non potest approbari medicamentum, quod ducit humores à parte ignobili ab nobilem, à iuncturis videlicet ad pulmonem; ex quo spiritalium partium repentini accidunt morbi, subita pulmonis suffocatio con- tingit, & mors: & quod frequentius accidit, tabes est, vt proprio experimento firmat Cardanus *lib.* 5. *de subtil. ad fin.* Alia etiam de causa reprobant, quoniam eo assumpto eadem verenda symptomata oriuntur, quæ ex potu argenteæ spumæ subsequuntur, quæ quàm periculosa sint Dioscorid. *loc. cit.* confirmat: quapropter Serap. *cap.* 385. affirmat mercurium esse interficientem velociter.

Obseruatio LI.

Ex Mercurij vsu, mors subsequuta.

EGo, vt verum fatear, plures ex huius vsu perire vidi; hoc enim quum curarentur auxilio, ex concursu humoris maligni ad fauces, os, paristmia, & pulmonem, angina sæuissima, oris, gulæ, vuæ, linguæ malignis & dolosis vlceribus, orthopnœa acutissima, pulmoniáque correpti, suffocati sunt; & alij, qui hac de causa ex raptu humoris ad caput, epilepsia, & apoplexia correpti interierunt.

At nos qui solidam scientiam affectamus, has futiles, & apparentes ratiunculas, cum rei veritate, frequentíque ægrorum experimento nequaquã consentientes, & Medico inutiles, bona lectorũ venia tanquã nullius pretij reiicimus. Licèt enim supradicta ab eius vsu Medicũ auertere videantur, correcto tamen (extinctum vocant) vtendum est. Cùm enim hic morbus radices agit, & sudorificis aliisque auxiliis non succumbit, tunc eius vis pro hoc domando malo est maxima. Hoc esse verũ probat Ioan. Vigonius *lib. de morb. Gallic. cap.* 2. & plures alij confirmant, qui de hoc morbo accuratè scripserunt, quos numerare tædiosum esset, & indecorum. Legat qui velit Zilletum, qui omnes de morb. Gallic. scriptores in vnum volumen congessit.

Auic. Arabicæque familiæ præcipui antesignani, dum vlceribus malis curandis sedulam operam impendunt, eo vtendum esse imperarunt. Sicque ille *lib.* 2. *cap.* 47. vlceribus prauis plurimùm conferre affirmat. *Et* 7. 4. *tract.* 3. *c.* 7. ad scabiem malam vtitur vnguentis, in quæ ingreditur argentum viuum extinctum. Ob similitudinem ergo, quam scabies habet cum morbo Gallico, pustulis, & vlceribus totum corpus vexante, vnguenta ex Mercurio parare Medici consueuerunt, vt inter omnes notãt Andreas Alcaçar. *lib.* 1. *de morb. Gallic.* 12. Ioan. Paschal. *lib.* 1. *meth. medend. cap.* 2. Arnald. Villanou. *lib.* 2. *breuiarij, cap.* 43. & Mercurial. *lib.* 2. *de morb. cutaneis, cap.* 4. *in fin.*

Sic enim præparatus Mercurius, & correctus, licèt deleteriam qualitatem morbo Gallico insidentem non comminuat, tubercula tamen dissoluit, humorum crassitiem & tenacitatem incidit, horumque copiam per sputum frequentiùs, etiam per sudorem, & aliquãdo per aluum educit. Hydrargyrum itaque nõ solùm humorum incendium, atque ebullitionem refrænat, siccitatem attemperat, & malignitaté obtundit, sed etiam squallida siccáque viscera ita humectat atque refrigerat, vt eius vsu roboratum iecur, sanguinem non biliosum, aut acrem gignere possit. Quo fit vt cutaneos omnes affectus, scabiem, lichénas, lepram, & alia huiusce modi vitia radicitus euellat, si quis eo prudenter vtatur, & vt decet, administrato.

Mercurium autem non esse venenum à tota substantia tale, ex eo probari potest, quoniam nec in magna quantitate assumptus interimit, prout asserunt Alcaçar, *loc. cit.* Botallus *lib. de lue vener.* 17. Paræus *lib.* 20. *de venen. c.* 28. Saboralitan. *com. ad Auic. de cura casus & offension. pag.* 189. In cuius confirmationem extat Historia apud VVierum *lib.* 4. *cap.* 6. de quodam mendico, qui vt eleemosynam è populo eliceret vberiorem, matutino tempore magnam hydrargyrij copiam, priùs obice altiùs podici indito deglutiebat, quod suo pondere ex ventriculo per pylorum in intestina ferebatur, vbi ob pessulum ostio positum præcisa erat exitus via. Quare cùm vehementer id humidum sit, & tenuium partiũm, ac cognata mobilitate inquietissimũ, valida ventris perturbatione, iactura inæquali, perpetua inquietudine, insultu violento, saltu feroci, tragœdum iacentem ante fores templi diuexabat, quem ad latus vtrinque claudebant eius coniux, & scortum: quæ prosilienti renixæ ferramentis appositis eum coërcendũ mentiebantur. Stipe autem collecta, inquietum Dæmonem: (hunc enim gestare simulabat) captiuum quidem mercurium, semotis arbitris, extracto pessulo, largo sequuto alui profluuio citra vllam noxam liberabat. Qua dolosi machinamenti

menti suspicione commotus magistratus in vincula con- iecit, artémque confessus est, qua ventrem, vt pro nutu suo exundaret, coincideret, & eleuaretur, continuo vorti- ce coëgisset. Qui tandem Germanica punitione decimo post editum spectaculum die, rotæ est impositus, & eo- dem strangulatus. Hoc venefica apud Ausonium satis confirmauit, cuius historiam lecto poëmate ipse depinxit in hunc modum.

Toxica Zelotypo dedit vxor mœcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum.
Miscuit argenti lethalia pondera viui,
Cogeret vt celerem vis geminata necem.
Diuidat hæc si quis, faciunt discreta venenum,
Antidotum sumet qui sociata bibet.
Ergo inter sese dum noxia pocula certant,
Cessit letalis noxa salutiferæ.
Protinus & vacuos alui petiere recessus,
Lubrica deiectis, qua via nota cibis.
Quàm pia cura Deûm! prodest crudelior vxor,
Et cùm fata volunt, bina venena iuuant.

Neque Gal. mercurium esse venenum pronunciauit vn- quam: & in *loc.cit.* ex aliorum loquitur sententia. Patet, nam *lib.9.simpl.tit.de Hydrarg.* nullam de eo habere se notitiam asserit, an extrà applicitum, aut intus assumptū interimat. Et si 4. *lib.simpl.*18. ipsum causticam habere vim, vt fer- rum ignitum manifestè pronunciat, locus iste corruptus est, vt eruditissimè Fallopius animaduertit *l.de metal.c.*37. vel si admodum nitaris, de factitio hunc locum intelligas oportet, cum Rorario doctissimo *lib.contradict.* *Gal.*20. *contrad.* quum hoc ex minio sit conflatum, haud secus ac sory, atque arsenicum, quæ nos per erosionem interimunt: *in lib.verò 9.de naturali mercurio* Gal. si intelligas, ipsum cum seipso conciliabis.

Dioscorides verò, Plin. & Arabes de epoto loquuntur, nos de extrà admoto, correpto, & admixto aliis medica- mentis cardiacis, quæ nostri corporis vires tueri queant, si- múlque hydrargyrij malitiam refringant, provt VVandal. Hoë de Brachenau. *tract.de mentag.cap.*16.*in princip.* ma- nifestè asseruit. Vanum deinde est & commentitium, quòd sanguinem cogat, quum partes habeat subtiles & aëreas, quarum vi tum in perpetuo est motu, tum crassos humo- res secat & extenuat. Neque quòd virtutem debilitet, ex hoc reprobandum, quum hoc etiam omnibus medica- mentis commune sit; nam cuilibet vacuationi annexus est casus virtutis, cùm ex noxiorū humorum vacuatione vti- litas sit maior, quàm id quod sequitur ex purgantibus me- dicinis detrimentum, vt scitè docuit Gal.*lib* 1.*aph.*4.

Immò verum nō est quod obiiciunt, ex illata debilitate reddi corpus ineptum ad expurgationem: nam natura anti- doti vsu roborata, manénsque supra residuum, faciliùs pec- cantem humorem euincit, & expellit. Et licèt firmum sit, & in medica facultate verū axioma, Medicum rectè ope- rantem naturam imitari debere; hoc auxilium licèt cras- siorem humoris portionem per os emittat, tenuiorem etiā partem per sudorem expellere, confirmant omnes.

Falsum item est pati iecur, neruos, & cerebrum debili- tari; nam hæ partes ita firmantur, vt expulsis per omnes vias humoribus noxiis in posterum maneant robustiores. Quare si correctum applicetur, & aliis alexiteriis medica- mentis permixtum, ea non sequentur incommoda, quæ Montanus subsequi confirmat: & si accidant, ex accidenti ea euenire puta, ratione scilicet humoris euacuati, qui cùm corruptus sit, & maximè putridus, fœdaque labe in- quinatus, partes per quas fluit exedit, vlcerat, atque cor- rumpit. Et licèt fiat transitus per membrum princeps, non ex eo reprobanda vacuatio est; ibi enim non immorantur, sed per sputum illicò expellūtur huiusmodi excrementa.

Siverò tempestiuè exhibeatur, & corpore, vt decet, va- cuato, neque apoplexia, capitisve affectibus, aut superio- rum partium vlceribus tentabitur æger. Denique à ratio- ne aliénum est, asserere hoc auxilio semel vsos, & recidi- uantes, omnem curationem respuere, quum contrarium quotidiano experimento constet esse apertè verum. Nam illi si in eundem morbum incidant, Mercurio iterum at- que iterum applicito conualescunt.

A

QVÆSTIO XLI.

Quòd Hydrargyrium in potum sit assumendum. Contra Mundellam, & Lacunam Medicos doctissimos.

NVm autem hydrargyrium in potum, Gallicatis, aut pueris correptis epilepsia, aut alio sæuo morbo sit exhibendum, inter se debacchantur Iuniores. Mundella enim & Lacuna obnixè negantem partem defendere ausi sunt, tanquam rationi maximè conformem. Ille enim *in annotat.contra Musam, tit.de hydrarg.* Hîc *in l.*5.*in Dioscor. cap.*69. acriter in Medicos inuehuntur, qui ægros, & præ- sertim infantes simili auxilio excarnificant. Sed cùm Se- niores, præstātésque Medicos eo vsos fuisse sciam, illorum B opinionem summopere reprobo. Nam Paul.*lib.* 7. *tit. de hydrarg.* plurimos, ipsum concrematum, & in cinerem re- dactum, commixtumque aliis speciebus, colicis, & ileosis exhibuisse refert: firmat Auic.*lib.* 2.*c.*47. Sequuntur Ioan. de Vigo, *lib.*2.*tract.*2.*cap.*20.& *lib.*5.*de addit.c.*1. Paræus *lib.* 20.*c.* 28. qui ex Mariani Sancti, & multorum consilio suadet, vt in colico dolore, si perseueret obstructio, adeò vt fæces per os redundent, (iliacum dolorem vocant) in hoc conclamato casu haurire cum sola aqua imperent argenti viui libras tres: pondere enim hydrargyrij explicatur du- plicatum, ac vinctum intestinum, detruduntur ac depri- muntur fæces, & necantur vermes, qui huic morbo cau- sam etiam præbere solent. Vide Iordan.*tract.*3.*c.*8.*de peste.* Hoc modo Heurnius *de capitis affectibus, cap.*23. aquam ad vermes enecandos summè laudat, in quam argenti viui C infusa fuerit portio, si ab ægro colata bibatur: immò ob- stetrices vbi grauidæ in partu diu laborant, vltimo remedio argentum viuum scrupuli exhibent pondere.

Ampliùs Vigo *lib.*8.*antidot. cap.*13. id in peste propinat; nam, teste Plin.*lib.* 38.*cap.*6.& Auic.*loc.cit.* præter alias dotes proritat aluū, & tenaces humores vomitu, & secessū repurgat. Maximam ergo Medicinæ opem præstat mercu- rius, cùm sit ad contumaces rebellésque morbos vnicum leuamen, de cuius viribus sat plura Arabicæ sectæ secta- tores, & peritissimi iuniores disceptarunt. Matthiol.*lib.*5.*in Dioscorid.cap.*69. Horat. Augen.*tom.* 1.*epist.lib.*11.*epist.* 1. Musa *in examine simpl. tract. de mineralib. tit. de argen. viuo.* Vidus Vidius *de curat.generat. cap.*2. Fallop.*tract. de metal. cap.cit.* Hi enim omnes pueris hydrarg. in potum exhibere non pertimescunt, cùm sæuissima epilepsia D corripiuntur, aut ab illa præcauere conantur, Matthiol. *lib. de curand. morb. Gallic.* ex puluere Ioan. Vigonis (hîc enim ex argentariorum aqua forti, & Mercurio constat) pilulas conficit, quibus se plurimos hoc morbo vexatos persanasse refert: tametsi Ioan. Paschal. & eius Scholia- stes Pereda hoc medicamentum damnandum esse asseue- rent, quorum opinionem Paul. Auic. & alij proceres Me- dicinæ palàm refutant, qui mercurio per os assumpto vtendum esse censent, quum vomitu, & alui deiectione præsertim, tenacem pituitam, atrámque bilem citra in- commodum educat, vt proprio experimento docent E VVierus *lib.*4.*cap.*6. Agricola *lib.*8. *fossil.*

Obseruatio LII.

Mercurius in potum assumptus, Gallicatis præsentaneum auxilium.

NVllus est morbus, in quo ob sui rebellionem, & lon- gitudinem, Medici diuersa magis auxilia parēt, quàm in Gallico, qui cùm conclamatus est, præsidiis medicis vix succumbit. Fidissimo experimento compertum habeo, ro- bustos milites, aut aliosquosuis viribus constantes, qui nec via regia, vnguentis mercurialibus, aut suffitibus le- uari potuerunt, buccella assumpta ex præcipitati granis quinque, rhodosaccharo & cardiacis pulueribus conflata, sanitatem recuperasse. Nam mercurius hunc Herculeum morbum coërcet vehementer.

Huic enim soli præsidio hîc mobus cedit contumacissi- mus, quòd robustam, præualentem, & efficacissimā habeat faculta-

A facultatem crassum humorem incidendi, & veluti violentia quadam eundem secandi, & separandi à partibus solidis, à venis,& reliquis corporis cauitatibus, & per intestina pellendi. Et licet esset venenum,quod non concedimus, venenosis tamen medetur, & aliis morbis opitulatur, qui veneni sapiunt naturam,in quibus ipsum venenũ non est, vt in corporibus sanorum. Cuius aquam arte chymica extractam,mirabile esse pro Gallicatis auxilium,firmat Ioan. Baptist. Porta *lib.5.de metallor.transmutatione,cap.5.* & non siluit Georgius Dardanus,*lib.1.de curat.morb.Gallici c.4.*

QVAESTIO. XLII.

Quòd vnguenta mercurialia recenter confecta sint applicanda. Contra communem Medic. sententiam.

B Illud consequenter perscrutandum: Num vnguenta mercurialia, recenter confecta, an post perfectam fermentationem sint applicanda. Nicolaus Massa *lib.4. c.2.* Alcaçar. *lib. de morb. Gallic. c.19.* in ea sunt opinione,vt putent,non esse vtendum his vnguentis,nisi cùm duo aut tres menses fuerint transacti,quoniam si peracta fermentatione, mala argenti viui qualitas meliùs corrigitur, & emendatur, quorum votum communis medentium comprobauit vsus. Quum enim pinguedine suilla, temperiem symmetram habente, ex Gal. 7. *sec.gener.c.1.* effrænis mercurij vis debeat temperari,& necesse sit vt frigida calidis misceantur, & porcini adipis alexiteria facultas hydrargyrio communicetur, quam habere fatetur Auic.*lib.2.tract. 2. c.72. §. Adeps porcina confert punctura animalium venenosorum,&c.* & ipsius aptitudo ad motum compescatur, & C oporteat vt per moram, ipse mercurius in minutissimas partes secetur, à medicamentis calidis permixtis, vt sic dissectus in penitissimas partes promptissimè penetret, sit vt perfecta fermentatio sit expectanda,quæ in tam paruo tempore parari non potest.

Sed hæc opinio à recta medendi norma, vt verũ fatear, videtur aliena, cùm contraria ratione, experimentoque sit stabilita. Nam si præterquam quòd multoties saliua humana præparetur mercurius,oleosa ac pingui adipis substantia insuper corrigatur,ac fermentetur, ineptum redditur ad penetrationem, & sic calidorum medicamentorum cum quibus semper miscetur,mutua actione, partes aëreæ & subtiles quibus constat, resoluuntur, quibus dissipatis, nec ita crassum humorem secare, nec ad longinquas corporis partes peruadere, nec per aliam regionem peccantem succum vacuare potest. Habere autem argentum vi- D uum summam partium tenuitatem,& mobilitatem,quam ex sulphurea, & aërea materia participat, illi est manifestum,qui non ignorat, omnia metalla habere igneam naturam,ex Gal.9.*simpl.*cuius ratione aperiunt, deobstruunt, penetrant,incidunt,attenuant,& dilatant.

Obseruatio LIII.

Sæuus morbus Gallicus, vnguento mercuriali antiquo non succumbens, recenter facto, curatur.

Nuisebamus plures Medici fœminam ætatis 25. annorum, quadratam,& robustam,quæ ex ferina lue Gallica E sudorificis auxiliis sanari non potuit. Tandem palato corroso, gingiuis vlceratis, articulorum doloribus diu malè habens,Medicorum opem implorat. Mercuriali vnguento vsa est per 24.dies continuos, (non mireris, nam 37. dierũ spatio vnguenta applicuit Massa *lib.4.de morb.Gallic. cap. 20.*)bellè priùs purgato corpore. Sed incassum, nam nulla sequuta vacuatione, vrgentéque animi deliquio, ab vnguento curantium consilio abstinuit. Sed cùm dolores iterum ingrauescerent,de suffumigiis consultum fuit. At vincentibus Medicis reiteratæ vnctiones sunt: verùm recentes illæ quidem, & pridie confectæ. Sed quo euentu, audi. Vix tertiam acceperat vnctionem, quando tanta humoris copia per sudorem,& sputum fuit euacuata,vt symptomatis remissis, absteris vlceribus, sedato dolore, ægra sanitatem integram recuperauerit.

At nos non in rectè præparatum corpus, assidua hydrargyrij,aut vacuantium ope maceratum, sed in vnctiones recenter confectas, tam mirabilis operis effectum reiicimus. Nam præparatio quæ fit cum saliua humana est sufficiens; hanc enim, hydrargyrij vim maleficam retundere, & contra omne venenum antidotum esse præsentaneum,docuere Plin.*lib.28.c.4.* Lemnius *2.de natur.miracul. 44.* Lacuna *lib.6.in Dioscord. in præfat.* Quare cũ hoc modo præparatus mercurius valenter penetret, & minùs præponderet, ad æstiuum solem, & humana saliua sæpius in mortario agitatus, ad lõginquas corporis partes penetrare & per easdem,à sulphurea vi, aëreóque calore dilatatas, humorem crassum & tenacem vacuare potest.

QVÆSTIO XLIII.

Quòd morbus Gallicus sit contagiosus ad distans. Contra Mercurialem, & communem Medicorum sententiam.

O*Berrabat.*] Superest solùm discutienda de contagio huius morbi pulcherrima disceptatio. Num scilicet sit contagiosus ad distans. Conuenerunt vnanimiter Medici, hunc morbum esse contactu, & fomite contagiosum; de contagio verò ad distans, nec verbum quidem protulerunt. Excellentissimus Mercurialis nulli Classicorum secundus, & in cuiuslibet morbi problematis explicandis acerrimus indagator, *lib. de morb.Gallic. cap.4.edit.Venetæ*, inter omnes, quos viderim, dubium proponens, sic soluit, dicens, idcircò morbum hunc non esse contagiosum ad distans, quoniam quum illius subiectum, sint spiritus naturales, hi cùm crassiores sint, per aërem contagium in corpus inficiéndum deferre non possunt. Non placet solutio, quoniam licèt concedamus spiritus naturales esse huius morbi subiectum, tamen illi sunt suapte natura tenuissimi & leuissimi, quum spiritus sit corpus calidum, tenuissimæ ac leuissimæ substantiæ ex aëre, & tenuissima, leuissima ac syncerissima sanguinis seu seminis parte generatum, auctore Gal. 5 *simpl. 9.3.de facult.14.6.de vsu part.17.11.meth.13.12.meth.15. 14. de vsu part.9.& 10.lib. aduers.Lyc.cap.3.* exponit eleganter Fernel.4. *physiol.vlt.* Deinde si hoc verum esset, nullus cutaneus affectus esset contagiosus ad distans:cùm horum subiectum sit iecur, quod spirituum naturalium interuentu suas exercet operationes. Nam hi suapte natura cèm tenuissimi sint, per aërem contagium deferre possunt. Esse autem lepram vlceratam(affectum sanè inter cutaneos valde ferinum) contagiosam ad distans, probat Auic. 3. 4. *tract. 3.cap.1.* qui recensens varias causas lepræ, hanc ex contagione aëris putrefacti à vicinia leprosorum oriri affirmat,quod primò scripsit Auenzo.*lib.2. tract.7. cap.12.* Vnde hi à consortio cæterorum hominum segregandi; nam hic morbus contagiosus est non minùs, quam ipsissima pestis, vt doctè refert Paul. *lib.4.cap.1. in fin.§. Quoniam verò affectus hic, non minus ac pestilentia contagiosus est,quàm longissimè ab vrbibus remoti ægri,in locis mediterraneis,frigidis,& vbi sit hominum,si fieri possit,infrequentia,habitabunt:inde verò ad confinia migrabunt,tũ ipsorum causa,tum illorum potius,qui vt verosimile est,ipsis infrequentiùs incident,quippe & aëre fruentur commodiore,& alios hac lue non inficient, &c.* Probant eruditissimè Valler. *6. enar.5.* Marc. Don.*lib.1 de hist.mirab.4.*

Quare si ab vlcerata lepra, putrefacto,eóque virulento catarrho,ophthalmia lippientium oculorum, emanat vapor putridus vicinum corpus infecturus, cur ophthalmia Gallica (hanc concedit Vigo*lib. de morb. Gallic.cap. 2.*) non erit contagiosa ad distans, quum omnes habeat inficiendi conditiones?Cur vapor fœdissimus & virulentus; ab vlcere Gallico, sordido & cacoëthico eleuatus, sito in tonsillis,vua,palato,& aliis respirationis viis,vicinum corpus,citra fomitem,aut contactum,promptissimè non inficiet ad distans? quum sit putridus,lentus, venenatus,& eleuatus ab his partibus,è quibus magis integra,minúsque immutata

immutata afflat aura, aliud corpus infectura: quas conditiones ad contagium esse requisitas, ex Arist. 7. *probl.* 7. ostendit Fracastor. *lib.* 1. *de contag. vlt.*

Quo factum est, vt conuersatio cum Gallicatis non sit tuta, neque tutum sit vlcera in his partibus habentes, exeuntes à sudoribus mundare, & abstergere. Sæpe enim vidi fœminas Gallicatorum curationi assistentes, hac solùm de causa in sæuissimam hanc luem incidisse, quæ non nisi exhibitis antidotis sanitatem recuperarunt. Sed hæc commaticè perstringere placuit in his seriis explicandis controuersiis, in quarum explanatione Iuniorum doctissimi non ita indefelsè insudarunt. Cætera verò quæ de curatione huius morbi ab auctoribus fusè dicta sunt, ea omnia in compendium redacta inuenies, *lib.* 7. *praxis Historiarum*, *cap.* 1.

HISTORIA LXXIV. TRALLIANI, De Angina.

Angina, leonicis, & cephalica sectis, & dato forti medicamento eodem die: tamen ægrum intra paucas horas enecauit.

Ego sanè noui me, cùm vsus valde vrgeret, venam manè aperuisse: diluculo venas linguæ subiectas secuisse: & vesperi ex cremore ptissanæ lachrymam scammoniæ exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione subortum vix potui dissoluere, &c. Trallian. lib. 4. c. 1. tit. de sang. missione.

PARAPHRASIS.

IN morbo acuto, & præceps periculum minante, non esse procrastinanda auxilia, hoc exemplo Trall. confirmat. *Quando enim semel ægro moriendum est, à leuibus inchoare præsidiis est inutile*, vt *lib.* 5. *meth.* 15. retulit Gal. cùm *vehementi morbo non possit, nisi vehemens auxilium succurrere; auctore* Cels. *lib.* 2. *cap.* 11. Tanta enim est huius morbi acuties, vt vel auxiliis illicò, & vt decet administratis, ægri strangulati è vita discedant: visi enim sunt plurimi, qui intra decem horas suffocati perierunt, vt propriis exemplis notarunt Musa *ad lib.* 4. *de rat. vict. & lib.* 5. *aph. com.* 10. Fernel. 5. *patholog.* 9. Amat. 7. *centur.* 90. Scholiograph. *ad cap.* 23. *Holler. de morb. intern.* Meritò ergo Trall. fecisse arbitraberis, si sectis brachiorum venis exteplò ob vrgens periculum, venarum sub lingua sectionem imperauit, quæ est doctrina Hipp. *lib.* 4. *acut.* 30. Consultóque factum hoc esse in vrgenti morbo puta, licèt omnimoda non esset ex superioribus facta vacuatio. Nam humor solùm impactus negotium facessit. Quare illicò leonicæ secandæ, aliáque celebranda auxilia, quæ fixam materiam vacuare nata sunt.

Neque expectes, quod multi scioli putant, vt totum corpus exquisitissimè vacuatum sit, priusquàm ad affectæ partis auxilium deuenias: hoc enim consilium tanti fuit semper momenti, vt Vallesi. doctissimus exclamet, toto cœlo errare, qui non nisi corpore exquisitissimè vacuato ad locale auxilium deueniunt. Sicque summoperè laudat Hipp. *in lib.* 4. *epid. com.* 43. *& lib.* 2. *sect.* 6. *prope fin.* qui ad auris & coxæ dolorem, cucurbitula ad aurem, & supra coxam, nullo alio priùs exequuto auxilio, vsus est. Si enim procrastinetur ex affecto loco vacuatio, in manifestum discrimen æger deducitur. Insuper deduces grauiter errasse Lupeum 3. *enchirid. cap. de angina*, ex eo Trall. hoc loco sententiam taxantem, quòd leonicas secuerit contra Gal. normam latam. 2. *ad Glauc.* 2. qui has non esse secandas, nisi quando passio est diuturna, & corpus vacuatum, asseuerat. At Gal. de regulari curatione intelligendus est, non de coacta, qua præsente, eodem die, & medicamentum purgans, & venæ sectio commodè, & secundùm artis legem, administrari possunt, vt probat Petrus Vascus Castellus *tract.* 1. *de angin. cap.* 8. *difficult.* 1.

A

Obseruatio LIV.

Angina canina cucurbitula sub mento scarificata, curatur.

ACutissima affectio est angina, qua cùm fœmina quædam, nullo apparente tumore, grauiter corriperetur, clauiculatos dentes habens, & magna cum violentia respirans, ita vt in horas strangulari videretur; & neque venarum sub lingua, cephalicæ sectio repetita, in occipite scarificatæ cucurbitulæ, acria clysteria illi opem ferre possent. Tandem eodem die quo omnia acta sunt, sub mento profundè scarificata cucurbitula conualuit, & eiecta per sputum pituita crassa, & multa, altero die pancraticè habuit.

B

DVBIVM XLV.

Num in omni Angina vena sit secanda.

COMMENTARIVM.

VEnam manè aperuissem.] Explicanda sese offert celebris controuersia: Num in omni angina vena sit secanda. Auic. enim 9. 3. *tract.* 1. *c.* 11. in quadam specie anginæ, orta ex pituita à cerebro descendente supra amygdalas, & ad partes faucium, & colatorij euitandam docet venæ sectionem ante declinationem, quoniam (vt ipse inquit) plus de pituita influit, & hominem suffocat. Et licèt Gentilis, & Ioan. Costæus *ad hunc locum*. Auicennā explanare conentur, afferentes, ipsum intelligendum esse, quum non ex sanguine calido, aut tenui humore ortum ducit, vel cùm virtus inualida est, vel pituitosi, crassique sanguinis copia redundat; quo casu vena non est secanda, nisi postquam ægritudo principium, statúmque præterierit, & humor experitur coctionem; tamen non est bona solutio hæc. Nam in hac acuta inflāmatione, licèt sit suborta ab alio humore alieno à natura sanguinis, sanguinem mittendū esse illicò monuit Hip. *lib.* 4. *acut.* 30. quam vacuationem, virtute nō ita constāte, partiendam esse docuere prisci, quæ in hoc morbo magis est optanda. Coctio autem in sanguine expectanda, quando morbus venosum genus affligit, non tamen in acuta inflammatione, quæ celerem expostulat vacuationem. Nā, vt scitè docuit Haly 6. *pract. c.* 12. in hoc morbo illicò ad cephalicæ sectionē accedere oportet, licèt is à quacūque causa fuerit subortus; quoniā auctores incœperunt ab euacuatione, non expectantes digestionem, vt affirmat Nicol. *ser.* 4. *tract.* 1. *c.* 2. *de cura apostemat. gutturis.* Quam sententiam amplectuntur Valleriol. 2. *obs.* 14. Dionysius Daca, *lib.* 3. *de apostemat. cap.* 120. Massaria & Iacchin. *prop. c. de angina.* Si tamen in pituitosa, aut biliosa angina, eam Mesuë, & Rasius, Gattinariáque non exercent, quòd hi humores seligenti pharmaco sint educendi, de multa, & iterata venæ sectione sunt intelligendi.

C

D

In omni ergo angina mox est detrahendus sanguis, quum sit inflammatio vrgens, cui ni succurras, subitum suffocationis periculum imminet, neque morbi expectanda declinatio est. Auic. autem sententia suspecta est, & verè mendosa: sic notante inter omnes Nicolo, *serm.* 4. *tract.* 1. *cap.* 7. quem sequitur Ludou. Mercat. *lib.* 2. *de morb. intern. cap.* 2. Sic enim ait Auic. *Et decollationis quidem est species quædam existēs supra galsamach. Quum ergo fit phlebotomia ante declinationem ægritudinis, descendit ad locum præfocatum, &c.* Vnde litera textus est corrupta, & sic legendum [*ante decollationem*] hoc est in initio initiante, antequàm signa suffocationis ex maiori influxu humoris fiant manifesta.

E

DVBIVM XLVI.

Num in Angina vsque ad animi deliquium sit sanguis emittendus.

NVm verò ad animi vsque deliquiū sit sanguis emittendus, dubitāt auctores. Nam Paul *lib.* 3. *cap.* 27. & Aëtius

Aëtius *tetrab.2.serm.4.c.* 47. repetitam consulunt venæ-sectionem: quod præceptum obseruandum summopere monet Tral. *lib. 4. cap.* 1. Nam si aliter feceris, ob animi defectum, perfacilè ex faucibus concurrentibus humoribus ad pulmonem, ineuitabile suffocationis periculum sæpe contingit. Contra Auic. *loc supra cit.* cùm inquit. *Si autē debilitari natura non incipit, tunc oportet, vt sine cessatione extrahatur sanguis, quousque appareat syncope in forti, &c.* Quæ doctrina licèt sibiipsi contraria sit, qui eo loco à decē ad decem horas sanguinem mittendum esse consuluit. Ea tamen, si rectè interpretetur, vera est, quā Gentil. & Paul. Mongius cum Costæo defendunt *in com.* Nam in forti virtute vsque ad animi deliquium; in debili parcè, & iteratò sanguis est educendus. Sed quomodo sit euitandum, ne hac simultanea vacuatione humor ad pulmonem delabi possit, non explicant viri doctissimi. Nititur ergo Auic. (vt ad tantum dubium pateat solutio) viribus præsentibus, causam coniunctam, & antecedentem hac subita vacuatione extrahere. Quare cùm tota materia confestim educatur, metus non est, ne ad pulmonem fluxio decumbat. Posse autem causam inflammationis coniunctam, venæ-sectionis beneficio educi, probat eleganter Gal. *lib.2. acut. com.* 10. dum in pleuritide copiosè sanguinem fundit, ita vt pro rubro, liuidus & conculcatus in phlegmone sanguis, & ob nimium partis calorem adustus extrahatur. Quapropter in angina, acutissimus cùm sit morbus, si vires constent, nec debilitari incipiunt, vt Auic. inquit, audacter, & vsque ad animi deliquium est vena secanda. Alij verò auctores, qui parcam sectionem exercendam asseuerant, immò & Auic. ipse, intelligendi sunt, quum vires non ita ad largam ferendam vacuationem sufficere possūt. De qua re lege Iulium Guastauinium *lib. de loc. medic. select. cap.* 14. de hoc argumento doctè disputantem.

HISTORIA LXXV. TRALLIANI, De Angina.

Angina sæua, cephalicis sectis, & forti eodem die cathartico propinato, curatur.

Iam alium quendam noui, me, postquam duorum brachiorū venas secuissem, repurgasse, sequenti die nō expectato. Erat autem purgatio, liquor tithymali statim ex herba expressus, humidus adhuc, & nondum exiccatus: habebat autem trium siliquarum pondus. Hæc facere oportet in quibus vires robustæ sunt, æger ætate viget, & affectus vehementer dominatur, vt nullas admittat inducias, &c. Trallianus lib. 4. cap. 1. tit. de sang. missione.

QVÆSTIO XLIV.

Quòd in initio anginæ validà expurgantia sint ex vsu. Contra Mercurialem, & Massariam Medicos præstantissimos.

PARAPHRASIS.

IN acutissimo morbo, illicò auxilia esse exequenda, affectus sæuities manifestè ostendit, & Tral. *hic* exemplo confirmat. Et licèt Paul. *lib.* 3. *c.* 27. in hoc morbo præcipiti, vt pote deplorato, seu curationem non recipiente, manum non esse adhibendam suadeat: tamen vbi certa desperatio non est, melius est anceps remedium experiri, quàm nullum. Quare antiquiores Medici, facta priùs, pro vrgentiæ ratione, phlebotomia, hoc auxilium vehementer comprobarunt: De quorum numero sunt Gal. 4. *acut.* 30. *l. introduct.* 13. Cels. *lib.* 4. *c.* 4. Aët. *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 47. Auic. 9. 3. *cap.* 10. Sequuntur Valleriol. 2. *obs.* 10. Eustach. *lib.* 1. *c.* 42. Ludouic. Mercat. *lib.* 2. *de morb. intern.* 2. Capiuac. *lib.* 1. *praxis, c. vlt.* Ioubert. *tract. de affect. internis thorac. cap.* 1. *in med.* Ioan. Heurnius *in com. lib. 4. Hip. de rat. vict. text.* 20. *num.* 5. Quem librum, sicut & alia plurima ipsius opera, Otho Heurnius, eiusdem auctoris filius, in Academia Leydensi Medicinæ Professor meritissimus, & omni disciplinarum selectissimarum genere insignitus, pio in paternos cineres affectu in lucem dedit.

Plurimis tamen hoc auxilium videtur suspectum, ac valde noxium. Nā quî fieri potest, vt humor qui est morbi causa, purgatione initio adhibita extrahi, & eradicari possit? si crudus tunc est humor, & sic purgantibus minimè cedit, obsequitúrue. Quapropter *qui humorem inflāmata parte contentum, statim morborum inter initia, medicamento soluere conantur, ij non solùm ab inflammata parte nihil adimunt, verùm quoque, & quæ morbo resistentia, & sana sunt, absumunt, colliquántue,* vt oraculo prædixit Hip. *lib.* 4. *acut.* 22. Non sunt ergo in initio anginæ valida expurgantia ex vsu, quum coacta solùm sint medicanda, nisi de turgentia sit sermo, quam ab angina longe abesse puto; cùm eius causa, humor sit quietus, vt pote fixus in parte, & irrequieto motu minimè agitatus. Ergo vbi acutus morbus fuerit, cuiusmodi est angina, verùm etiam cum febre vehementissima, multò magis vitanda est purgātis medicamenti administratio, atque per sectionem venæ vacuandum magis; nam maius, & securius purgatione est auxilium. Insuper. Valida med camenta febrim accendunt caliditate sua, corpus inflammant, mouent humores, & parationes reddunt, vt liquari & attenuati promptiùs euaporent in partes supernas, quæ omnia & inflammationem augent, & magnas in acutis morbis pariunt offensas.

His fortè conuicti Marcurial. *lib.* 2. *prax. cap.* 8. Holler. *lib.* 1. *de morb. intern. cap.* 23. Massaria *lib.* 1. *praxis, cap. vlt.* Tral. dictum refutant: nam suspectum arbitrantur in morbo calidissimo, medicamento tam effræni, & efficaci corpus expugnare. Sed circa rationem antiquorum dictis repugnant, qui feliciſſimo euentu eius vsum approbant, & amplectuntur. Quare standum Tral. decreto, in anginæ fortissimæ initio, validissimum medicamentum propinantis, quod licet commoueat, alteret, perturbet, calefaciat, & noceat, non ob id in conclamato casu improbandum; nam *melior est noxa, quàm mors*, ex Gal. 12. *meth. vlt.* & *minus damnum maiori vtilitate est compensandum*, ex Gal. 1. *aph.* 24. præsertim si fluxio sit pituitosa, febrísque ignaua: dari autem anginam vel cum febre remissa, vel sine vlla febri, Gal. est auctor *lib.* 3. *introduct.* 13.

Ad purgandum autem corpus compellit vrgens necessitas; quoniam si sanguinis missio, cateráque auxilia non conferunt ex tempore facta, quid peragendum superest, nisi partem affectam per aluum, vnáque totum, dato cathartico exonerare; nam tardare reprobum est, quoniam vehemens est ad partem inflammatam humoris confluxus, ex quo læsa respiratione, strangulatio sæpissimè contingit. Quapropter rectissimè pronunciauit. Gal. *lib. 6. sec. loc. cap.* 3. in anginæ initio medicamenta esse exhibenda, quæ præterquàm vniuersum corpus vacuent, transferántque ad infrà humorum momentum, ab affecta parte vacuare nata sint; hæc electiuè vacuantia dicuntur. Et licèt humor sit crudus, quia vrget morbus, citra coctionem vacuandus est. Quo pacto acceleranda purgatio, post quam, ptissana protinus superbibatur: sic enim post effrænis medicamenti potum, prisci eam sorbendam propinabant, auctore Gal. 2. *acut.* 12. hæc enim tum qualitatem medicamenti permutare, tum contemperare valet. Cuius generis esse tithymalum, Dioscorid. & reliqui affirmarunt, qui bilem, pituitámque hoc medicamentum potentissimè vacuare asseuerant, præsertim si in magna quantitate offeratur, vt citiùs, & maiore vi, fixum impactúmque humorem eradicare possit. Ne ergo mireris Tral. si in agone tanto, tantam tithymali quantitatem deuorandam præcepetit, pondere nempe trium siliquarum: cùm assumeretur idcircò, citissimam ex tempore attulit vacuato humore vtilitatem. Nam siliqua est pondus quatuor granorum hordei, si Paulo fidem adhibemus, *lib. 7. cap.* 26. *de ponderib. & mensuris*: & Saladino *lib. 3. eiusdem, in init.*

* * *

HISTORIA LXXVI. TRALLIANI, De Angina.

Angina periculofa, iugularibus venis fectis, perfanata.

Nos etiam iugulares venas à me fectas effe, cùm linguæ fubiectas non inuenirem, ac plurimùm adiuuiffe, &c. Tral. lib. 4. cap. 1.

DVBIVM XLVII.

Num iugularium venarum fectio fit celebranda. Contra Vafcum Caftellum erudi-tiſsimum.

COMMENTARIVM.

IVgulares venas à Celfo *lib.5.cap.1.* phagitidas dictas, ab aliis apoplecticas, penfiles, fpermaticas, fomniferas, iuueniles, organicas, atque carotidas nuncupatas, in fuffocante angina effe fecandas, antiquorum peritiffimi docuerunt. Gal. enim *in lib. de anatom. viuor. tit. de anatome venarum manus*, in principio fortis anginæ fecandas effe fibi perfuafit: firmant Rafis, 9. *ad Alm.* 5. Auic. 41. *cap.* 20. At hoc data vrgentiffima neceffitate exequendum eft auxilium, quum ftrangulationis periculum imminet. Tantus enim ex his venis euenire folet fanguinis fluxus, vt vix fifti poffit. Quare Albuc. *lib.* 2. *cap.* 43. Laryngotomiam minimè effe periculofam ancillæ teftimonio oftendit, modò venis parcatur iugularibus, in quarum fectione adeò cauti, & timorofi Medici fuerunt, vt vix reperias vllum, qui ad earum fectionem nifi fumma neceffitate impulfus accedat.

Cur autem ex harum fectione irreparabilis fequatur fanguinis fluxus, ea eft caufa, quòd hæ venæ, auctore Gal. *lib.* 2. *de natur. hum.* 6. maximæ fint, & non ita poffint conglutinari labia inuicem à fe diftantia, & fic harum venarum vulnera difficilem coitionem admittunt. Quapropter Auic. 4. 1. *cap.* 20. omnes venas iubet phlebotomare tranfuersè, exceptis his, quarum fectio fecundùm rectitudinem fieri debet, fic enim meliùs confolidantur. Nam alias, vt aduertunt Dinus, & Antonius Maria Bettus *in com.* non coëunt; quoniam ob motum colli coitionem impedientis, difficulter confolidantur: & fic largus fequitur, qui vix compefci poteft, fanguinis fluxus, & maximè cùm vulnus apte ligari non poffit; & fi ligatur, fuffocationis periculum extempore imminet. Hæc funt quæ harum venarum fectionem impediūt. Addit Petrus Vafcus Caftellus *tract.* 1. *de affect. thor. cap.* 7. *de angin. difficult.* 9. plura alia, quæ huius auxilij vfum omnino renuere videntur. Primò; Quoniam Hipp. de hoc præfidio nec verbum quidem protulerit. Et quòd non inueniatur Chirurgus, qui has venas ob ignorantiam fcindere aufit, & maximè quum non celebretur nifi in cafu defperato, in quo nihil Medico moliri decet, cùm æger folis præfagiis fit relinquendus.

Verùm futilia funt hæc, & planè nulla, cùm fecandi has venas timorem arguant folùm, quo ducti veteres non nifi neceffitate extrema coacti, ad earum fectionem accedebant, quòd difficulter coire poffe arbitrarentur. Quare in grauiffimis ægritudinibus earum fciffionem fummoperè approbarunt: de quorum numero funt Auic. 4. 1. *cap.* 20. & 9. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. in lepra, acuta angina, anhelitus, coanguftatione vocis raucedine, pulmonia, dyfpnœa, ægritudinibus fplenis, & laterum, grauiffima apoplexia; huius vtilitatem vehementer commendans: explanant doctè Gentil. *in com.* & Iacob. Carp. *in Ifagog. anatomic.*

Hæ ergo venæ fi fecentur angufta plaga, neque multum altè penetrante, & defuper medicamentum, fluxum fanguinis reprimens imponatur, tutò fecari poffunt, vt fcitè aduertit Rondelet. *in meth. curand. morb. in obf. ad cap. de apoplexia.* Medicamentum autem quod debet imponi, conftare debet ex pilis leporis, aloë, thure, & albumine oui, quo Gal. 5. *meth.* 4. *versùs med.* venniarum iugularium vulneribus ad fiftendum, citra vinculum, fanguinis fluxum vtebatur. Quo tanto præfidio fretus Rondeletius, fecuriffimè in grauiffimis, fummèque vrgentibus malis fecabat has venas. Quem vtpote in artis operibus exercitatiffimum, primum omnium docuiffe modum fecandi eas, refert Ioubert. *in Ifagoge therapeutica, cap.* 3. cùm laus primò fit afcribenda Gal. *loc. fup. cit.* Hoc autem auxilium fupra venam fectam effe imponendum, firmant Iacchin. 9. *ad Alm. cap.* 9. Holler. *lib.* 1. *de morb. internis, cap.* 7. *in fchol.*

Licèt autem Hipp. huius auxilij auctor non fit, fufficit quòd antiquiores Græci, Arabes, & iuniores ferè omnes id confirment. Nam id experti funt Paul. *lib.* 6. *cap.* 33. Antyllus Afclepiad. & alij citati à Iouberto, *loc. cit.* Alzaharau. *lib. pract. tract.* 11. *cap.* 9. Haly. 3. *pract.* 38. Rafis, 3. *continent.* 7. Auenzoar, *lib.* 1. *tract.* 10. *cap.* 14. & alij quos affert Marcel. Donat. *lib.* 3. *de hift. mirabil. cap.* 6. & non filuit eruditiffimus Guaftauinius *lib. de loc. medic. felect. cap.* 16. Neque ad *hanc fectionem exercendam peritiffimi defunt Chirurgi. Nam vulnera iugularium curaffe gloriantur Paræus *lib.* 9. *c.* 29. & Gulielm. Plant. *lib.* 2. *chirur.* 7.

Obferuatio L V.

Hifpanus quidam fuffocante angina oppreffus, iugularibus venis fectis, curatur.

HIfpanus quidam cùm canina angina in horas ftrangulari videretur, & omnia vniuerfalia, & localia per venam fectam, fcarificatas in collo cucurbitulas, acria clyfteria, effent celebrata auxilia, & ipfe nigricante facie velut emortuus iaceret: peritiffimi Medici, iugulares fecandas imperarunt. Adfuit Chirurgus fecandi arte dexterrimus. Illas, fanguine ad caput ruente, vaporibúfque mul-tis impletas, turgentes, & confpicuas refecuit: irreparabili fequuto fanguinis fluxu, ægróque lapfo in omnimodam virium iacturam, fpes falutis abeft, nullúfque videtur remedio locus, quum de eo, ob violétum fanguinis fluxum, iam defperarent omnes. Neque pro hoc fiftendo inuétum fuit quod opitularetur auxilium. Vocatus emplaftrum Galenicum fuperimpono, collóque commodè ligato ægrum iamiam exhauftum refocillo, qui poft horas refpirare, & loqui cœpit aperto ore, & immunis ab angina deinceps faniffimè vixit, nec mireris. *Nam quando falutis vnica eft via, hæc, licèt cum periculo, tentanda: cùm fatius fit ægrum periclitari, quàm fpe adempta certò perire.*

Et ego in nimia aliarum partium hæmorrhagia hoc vfus emplaftro, fidiffimo experimento fanguinis fluxum compefcui; eo tamen feruato, vt leporis pili ficci quàm minutiffimè triturati, aliis fupradictis commixti applicentur, aliàs reftringendi virtute carent omnino, cùm corpulentia fua in partes penitiffimè fefe non infinuent.

Harum fectionem in fuffocante angina femel, non femel in apoplexia feliciffimè tentaffe Ioubertum, patet ex ipfo, *in tract. de affect. thorac. cap.* 1. *in med.* Vanum autem eft, & à pietate alienum deploratos non attingere, vt latiùs *in com. hift.* 63. *fupra* explicuimus. Meritò ergo feciffe Tral. iudicabis, qui non inuentis leonicis, ad iugularium fectionem acceffit: quarum fciffio fiue externæ fint, fiue internæ per latera ceruicis, & oris difperfæ, vt notat Vefal. 2. *fabric.* 7. & Andreas Laurent. *lib.* 4. *de re anatom. cap.* 6. non contemnendá vtilitatem in acutiffimis morbis affer-re folet. Ex quibus patet, quàm malo fundamento, quámue exiguis viribus Caftelli huius robur fuerit munitum.

HISTORIA LXXVII. TRALLIANI, De Angina.

Angina ex fuppreffis menfibus orta, fectione tali, perfanata.

IN muliere autem venas ad talum aperui, cùm ipfam menfibus non purgari cognofcerem, atque illinc potiùs ei morbi occafionem obuenire. Ac duplex ægrotanti commodum ex eo

fubfequutum

subsequutum est, nempe consuetarum vacuationum prouocatio, & affectus liberatio, &c. Tral. lib. 4. cap. 1. tit. de sang. mis.

PARAPHRASIS.

GAl. naturalium arcanorum acerrimus indagator, & medicæ scholæ fulgentissimum iubar, *lib. de ven. sect. aduers. Erasistr. cap.* 5. causam menstrui assignat, dum mulieres cunctas singulo mense sanguinem superfluum foràs effundere affirmat: quoniam muliebre genus, vtpote sedentarium, vt quod domi ageret, neque vehementibus laboribus exerceretur, aut sub claro sole viueret, ac ob vtraque hæc multitudinem humorum coaceruaret, quam præ caloris inopia non absumit, ipsam vacuationem plenitudinis, tanquam remedium naturale sortitum est, cuius vi, ac ope sanguis excrementitius paulatim, & indies mittitur ad vteri venas, in quibus collectus, & in eam molem excrescens, vt à natura sustineri non possit, eum natura irritata foras propellit. Et ideò potiùs menstrua purgatio, quàm vacuatio vocatur, à Gal. *lib. de atra bile*, 8. *in init.* Quam causam generationis menstruorum, Medici hactenus vnanimi consensu amplexi sunt. Quidquid Democritus, & Parmenides existiment, idcircò mulieres pati menstruam purgationem, quòd sint calidæ, & gignant sanguinem acrem & feruidum, qui cùm nimiùm excrescit, sua acrimonia irritat, & stimulat naturam ad sui expulsionem. Quam opinionem vt pote falsissimam abundè reprobarunt Arist. 4. *de generat. anim.* Macrob. 7. *Saturnal.* 7. eleganter Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 1. & post hos annotarunt Ludouic. Mercat. *tom.* 1. *quæst.* 53. & *tom.* 3. *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 1. Christoph. à Vega *lib.* 3. *prog. com.* 10. *in init.* Andreas Laurent. *lib.* 8. *de re anat. quæst.* 2. Peramatus *lib. de temper. cap.* 13. Roderic. à Castro, *part.* 1. *de vniuers. mulier. medic. lib.* 2. *cap.* 13. Clarissimum cùm sit fœminas viris esse frigidiores, vt probat Gal. 2. *de temp.* 2. 3. *de caus. puls.* 1. 14. *de vsu part.* 6. 6. *de loc. cap.* 5. 5. *aph. com.* 38. & 2. *de sem. cap.* 5. edoctus ab Hipp. 5. *aph.* 48. 6. *epid. sect.* 2. *text.* 44. 45. & 46. & *sect.* 4. *text.* 27. & *lib.* 1. *de diæt.* §. *Cæterùm femella ab aqua magis.* Decepit forsan Democritum, & alios tantos viros Hipp. auctoritas, *in lib.* 1. *de morb. mulier. n.* 3. §. *Habet enim mulier sanguinem calidiorē, & propterea calidior est quàm vir, &c.* Pro cuius loci expositione plurima contra Iuniorum discrepantes opiniones, fauente Deo, *lib.* 2. *in comment. Histor.* 144. latiùs exarabimus. Interim lege Mauric. Cordæum *in lib.* 1. *de morb. mulier. comment.* 1. *sect.* 4. *ad fin.* & Mercat. *quæst. cit.*

Is ergo sanguis pessimus suapte natura cùm sit, venenatus, inutilis, impurus, & fæculentus, de cuius malitia tot mala prædicant Plin. *lib.* 2. *cap.* 15. & *lib.* 28. *cap.* 7. si retineatur, fœminæ corripiuntur sæuissimis morbis, viscera afficiuntur, & conspurcantur labe dira: ab hoc enim sanguine suppresso eleuantur auræ, quæ ob vteri consensum cum præcipuis partibus, totum corpus sua virulentia labefactant, & inquinant. Adeò vitiosus est menstruus sanguis, vt de eo referant ingentia mala Columel. *lib.* 11. *rei rust. cap.* 11. Solinus *in Polyhistore, cap.* 4. Ælian. *lib. de histor. animal.* 8. Rabbi Moses *lib.* 3. *dubitat. cap.* 48. Ioan. Baptist. Siluatic. *controuers.* 91. Lacuna *lib.* 6. *cap.* 25. *in Dioscor.* Fernel, *lib.* 7. *Physiolog. cap.* 7. Renuant licèt Mercurial. Peramat. Otto Casmannus *part.* 2. *Psycholog. cap.* 8. *disputat.* 9. & alij, qui rationi, & experimento repugnantes, menstrui perniciem, & malignitatem omnino denegant: hoc enim modo non controuerto, excussum iam ab aliis, præsertim ab eruditissimo Stephan. Roderic. Castrense *lib.* 4. *de meteor. microcosmi, cap.* 6. qui horum argumenta confutauit ad vnguem. Legat qui velit Ludou. Bonaciol. *Ennead. mulieb. cap.* 2.

Sanguis enim hic impurus suppressus, dira, & plena timoris symptomata parit, lata à Gal. *lib. de ven. sect. aduers. Erasistrat. cap. cit.* & 6. *de loc.* 5. hæc sunt, epilepsia, paralysis, tabes, alui fluxus, vteri strangulatio, melancholia, hydrops, causus, internæ inflammationes, vrinæ difficultas, nausea, cibi fastidium, lumborum dolor, corporis grauitas, & alia innumera mala, quæ priùs prædixit Hipp. *lib. de morb. mulier. in Coacis prænot.* & 5. *aph.* 57. Arist. *sir*-

A mat 2. *de generat. anim.* 4. Explicant Marcel. Donat. *lib.* 4. *de hist. mirabil. cap.* 19. & citati auctores *in locis dictis.*

Rursus. Cùm hic sanguis retentus non infernas solùm partes, sed superiores infestet, prauis ex vtero ad has concurrentibus vaporibus, qui è vitioso sanguine eleuantur, & præsertim ad caput, cum quo maximum habet consensum, ex Gal. 6. *epid. sect.* 1. *com.* 2. fit vt huius partis exitiales, & funesti hac de causa morbi contingant, vt docuit Hipp. *lib. de virg. morb. num.* 2. & 3. Nam quum vteri partes hoc sanguine fuerint repletæ, horror cum febre ingruit, ab acuta quidem inflammatione insania, à putredine clamor, præ sanguinis caliginositate timor, ac formido, præ sanguinis copia comprimente cor, strangulatio, præ sanguinis malitia, anxietas, & mœror fœminas prehendunt.

Demum nulla est pars, quam menstrua purgatio reB tenta lædere non possit copia sua, verùm partes respirationi inseruientes promptissimè hac de causa vitiari fidissimo experimento compertum est: nec dissuadet ratio, nam vehementissima illa, ac velocissima thoracis dilatatione, & compressione, copiosiùs trahitur retentus sanguis ad thoracem ipsum, ex quo ob viciniam in vicinas regurgitat. Vnde angina frequenter oriri solet, graue admodum malum, summéque periculosum. Quod cùm acciderit, omni ingenio conandum est, per vterum, infernámque saltem regionem naturam euocare sanguine misso ex talo, ex suris, ex femoribus, Id faciendum docet Hipp. oraculo illo lato *lib. de virg. morb.* mala recitata sæua curaturus, dum inquit: *Cæterùm curatio vt hinc liberentur, est sanguinis detractio, si nihil fuerit quod impediat, &c.* à qua autem parte sit hauriendus sanguis, nunc fusè C disputabimus.

QVÆSTIO XLV.

Quòd in suppressis menstruis semper è talo sit hauriendus sanguis. Contra Sanctorium, Riolanum, Bottonum, Montuum, Vaëzium, Altimarum, Mercat. & alios Medicos præstantissimos.

COMMENTARIVM.

VEnas ad talum aperui.] Vetustissima quæstio est, & ab omnibus satis, supérque agitata: Num in supD pressis mensibus cum summa totius plenitudine, è talo sit emittendus sanguis. Sed quia Medicorum scinditur incertum studia in contraria vulgus, qui Euripi modo agitati inter sese debacchantes digladiantur, nec adhuc capit discordia finem, illorum dissonas opiniones, pro Gal. Aëtiique defensione commaticè perstringam, maximè quoniam in hoc argumento plura adhuc supersunt explicanda.

Qui in suppressis mensibus è cubito venam secat, is in Medicina suam fatetur inscitiam, & Galen. summique dictatoris edictis maximè repugnat. Nam si horum synceram doctrinam amplecti velimus, nullus qui intimiùs Galen. sensa perlustrauerit, ex inferioribus partibus celebrandam esse hæsitabit. Miserrimæ námque fœminæ si menses ex toto supprimantur, aut diminutè E procedant, infinita propemodum mala patiuntur, quæ *suprà* ex mente Hipp. retulimus, & latè tradidit Gal. 6. *de loc. cap.* 5. & alibi.

Quid ergo agendum in agone tanto? aut quomodo eas tantis malis obsitas liberabimus? Diuinus Hipp. cuius dictio est tanquam à Dei voce prolata, auctore Gal. *lib.* 1. *de vsu part. cap.* 9. *in princ. lib.* 5. *aph.* 31. in retentis menstruis cum totius plenitudine, sanguinis vomitum concitante, menstrui per vterum eruptionem summoperè laudat: in qua sententia, vt auctor est Galen. *in com.* non solùm vacuationes per vterum esse approbandas docet, sed consulit, vt menstruis retentis, praua periculosáque symptomata minantibus, eas moliamur vacuationes, quas natura certis legibus vtens celebrare intendit, si verum est, Medicum naturæ operantis rectè imitatorem esse.

Hanc medendi normam obferuauit *lib.2.epid.fect.4. in fin.* dum Stymargi famulam poft partum cum fumma totius plenitudine grauiter laborantem, vena fecta in malleolo leuauit, quem Gal. *lib. aduerf. Erafift. cit.* & *lib. de rigore, cap.* 8. fummis laudibus effert.

Quare hoc præceptum multi faciens Gal. exemplis approbat, ratione fulcit, experimento fidiffimo defendit, *in lib. ferè toto de ven. fect. aduerf. Erafiftrateos*, & *lib. de cur. rat. per fang. mif. cap.* 11. 18. quibus locis plenitudines omnes ex fuppreffis menfibus ortas, fectis venis in cruribus vacuare contendit. Nam fectæ in cubito, purgationes menftruas auferunt, fanguinem ad fuperiores partes auertentes: in infernis verò partibus fciffæ non folùm vacuant, fed etiam menfes prouocant.

DVBIVM XLVIII.

Num in antiqua menfium fuppreffione è talo fit vena fecanda. Contra Fonfecam eruditiffimum.

Obiicies, & meritò fanè, Gal. contrà fententiem *in lib.6. epid. fect.3. com.29.* qui fplendidam illam fœminam Romanam, iam octo menfibus purgationis menftruæ fuppreffione laborantem, vena fecta in cubito perfanauit, ex qua exiuit fanguis, liquidæ pici, & colore, & craffitudine fimilis. Maximum certè indicium ex gibbero venæ fectionem fuiffe celebratam, quòd ad libras fanguinem extraxerit; nam quantitas fanguinis cum aqua confufi, & permixti, non ita exactè poteft diiudicari, vt certò pronunciet Gal. primo die fanguinis fefquilibram, rurfum poftridie libram, tertio verò non multò plus felibra extraxiffe. Quare congruentius eft afferere in hoc loco, Gal. in antiqua fuppreffione è cubito mittendum fanguinem imperaffe. Nam fi in talo venam feces, conuocato fanguine ad partes infernas, & vterum, obftructiones facies primo affectu grauiores, vt notat Roderic. à Fonfeca, *tom.1. confult.6.* in diuturna menftrui retentione, è cubito hac folùm ratione fanguinem exhauriens.

Obiectionem facilè fic dilues. Licèt ex contextus ferie, deduci non poffit, ex quo loco fanguinem Gal. extraxerit, quoniam ipfe locum non affignat: rationabile videtur exiftimare, ex talo fuiffe celebratam, quum is auctor in hoc loco fecandam effe, fibi perfuafit femper. Et licèt in antiqua fuppreffione non ita de menftrui prouidentia debeamus effe folliciti: tamen cùm curatio aufpicanda fit ab eo auxilio, quod morbum, & eius caufam refpiciat, commodius femper mihi vifum fuit (nifi quid vrgeat, aut fuperioris partis affectio poftulauerit citiorem vacuationem) è talo fanguinem demere. Si autem Gal. locum non affignat, quod etiam exemplum, & modum curationis affert Beniuen. *de abdit. cap.* 44. venæfectionis locum prætermittens, id facit, quoniam clariffimum erat in eius doctrina, è talo femper effe fanguinem vacuandum. Et Lud. Lemofius *in com. cap.3. lib.5. meth. Gal.* hanc hiftoriam citans, hoc confirmat: & probat Mercat. *lib.* 1. *de morb. mulier.* 16. & omnes alij qui ab infernis partibus fanguinem mittentes in menftrua fuppreffione, Gal. hoc loco in fui fubfidium adducunt.

Deinde. Verum non eft, immò à Gal. doctrina maximè alienum, affirmare hunc auctorem venas extremarum partium in balneo fecuiffe. Nec ego apud illum id vnquam fcriptum reperi. Solùm conftat ipfum *lib.* 1. *de curand. rat. per fang mif.* 14. dixiffe, ex vena manus fummæ fecta nihil effluere mentione dignum, cuius contrarium eueniret, fi in balneo fecaretur hæc vena: tunc enim fanguis, ligatura dolorifica, frictione, balneo, calore fuo fanguinem fundente, & liquante attractus, ita vacuaretur, vt priùs vita deficeret, quàm fifti poffet. Iudicauit auté ipfum pondere, prout ipfe affirmat *in lib. de præcognit. ad Pofthum.* 13. iuuenis illius hiftoriam recenfens, qui crifi vehemente à febri liberatus eft, eiecto fanguine per nares, cuius quantitas librarum quatuor & dimidiæ pondus æquauit. Ad ftateram ergo Gal. fanguinem ponderabat. Hoc modo iudicium ferendum effe de quantitate fanguinis, confir-

A mat Mufa *lib.* 2 *aph.* 41. & *lib.* 5. *com.* 23. dum Dianam Eftenfem 18. ℔. fanguinis æqua lance ponderatas, è naribus eieciffe affirmat. Refert Amat. 2. *centur. vlt.* & Marcel. Donat. *lib. de variol. & morbil. cap.* 13. ℔. 20. fanguinis, vnica die & duabus noctibus, per nares effluxiffe, vafe collectas, & lance libratas vidiffe teftatur. Non me latet Iuniores Græcos, Oribaf. nempe, extremarum partium venas in balneo calido fecuiffe, *in lib.* 7. *collect. cap.* 9. §. *Si à manu detrahere fanguinē velis, priùs perfundenda eft aqua calida, atque ita cum conftrictione relaxanda. In malleolis verò conftrictio fupra genu in femore fiat: fanguifque, fi fieri poteft, in balneo detrahatur, &c.* Neque timeas attracto fanguine ad vterum huius partis geminari poffe obftructionem; nam fi attrahitur, venæfectionis ope, per grandiffimas,
B quibus vterus eft præditus, venas, ex Gal. *6. epid. fect.* 1. *com.* 2. citiffimè foras expellitur. Quare inferna facta fectione, & phletoræ obftructionis caufæ, & obftructioni, tum & fcopo naturæ intendentis colluuiem illam per vterum deponere occurrimus, moniti Gal. confilio, *lib.* 11. *fimpl. cap. de caftorio*, qui obftructionem ex retento menftruo perfanans, priùs obortam plenitudinem fecta vena in talo partim minuit, & partim reliquum affumptis vacuat medicamentis, caftorio, pulegio, & calamintha.

Horum veftigia fequuti funt Principes omnes, & Mauritanicæ familiæ proceres fcientiffimi, cum Auic. 21. 3. *tract.* 4. *cap.* 25. qui in retentione menftruorum primò ad faphænæ, deinde ad alterius cruris fectionem, accedere iubent, confirmant interpretes *in com.* Sic faciendum eft in omnibus affectibus, qui à retentis menfibus oriuntur, (nifi plurimùm vrgeant, aut præceps fua acutie peri-
C culum minentur) in quibus poplitis vena fecta fanguinem ad vterum trahit, menfes remoratos prouocat, naturam fui muneris oblitam excitat ad expulfionem, & vbertim minuit plenitudinem, prout venuftè Hipp. & Gal. *loc. cit.* confirmant.

Dyfenteriam excipiunt plurimi, quum à fuppreffis menfibus originem ducit: cùm timor fit ne conuocato ad inferas partes fanguinis impetu, fluxio ad inteftina ampliùs corruiet; quare falubrius iudicant è cubito fanguinem mittere: ex hac enim parte fecta vena, præftantior fit reuulfio, & citiùs demitur plenitudo, & non ita prouocatur fluxus. At fecurius multò iudico in talo incidere venā, & maximè cùm huius affertionis ftrenuum habeamus ducem Gal. qui ex fuppreffis menfibus ortam dyfenteriam, ficut & plura vitia ab eadem caufa pronata, & cum reten-
D to menftruo implicata, ipfa vacuatione menftrua fuperueniente ceffare, aut mitefcere affeuerat, *lib. de vena fect. aduerf. Erafiftrat. cap.* 5. Sin autem vacuata copia non adminiculetur natura, feriendas effe tali venas in omni affectu à menftruo fanguine retento originem ducente, conftātiffimè affirmat *lib. de curand. rat. per fang. mif. cap.* 19. per hæc verba. *At in iis quibus repreffi funt menfes, femper in cruribus, &c.* Quafi diceret, in omni plethora præfente, & affectu ab hac caufa fuborto, inferiores venas effe tundendas femper. Si igitur in cruribus femper, non excludit dyfenteriam ab hoc trunco fubortam? In hac ex talo mittendum effe fanguinem approbat Merc. *lib.* 3. *de morb. intern. cap.* 12. Neque in hoc exemplo fectio tali eft alui fluxus prouocatiua, quin potiùs à caua vena genereq; venofo fanguinem biliofum & acrē, huius mali caufam, cùm exhau-
E riat, facit vt ad inteftina, natura recreata, ebullientem humorem, vlcúfque exafperantem deinceps non tranfmittat.

Vides vt in affectibus è retentis menfibus ortis, in talo feriendam effe venam vnanimiter concedant Principes, & omnes qui puriorem illam medendi normam Galenicam amant, colunt & amplexantur. Inter reliquos extant fortiffimi milites magno armorum ftrepitu acriter Gal. partes tutantes. Hi funt præcipui, Mercurial. *lib.4. de morb. mulier. cap.* 1. *tit. de curat. defect. mēftruor. in princip.* Maffaria *lib. prælect. de morb. muliebr. cap.* 2. Ioann. Baptift. Syluat. *contr.* 26. Ferdin. Mena *in com. cap.* 19. *lib. Gal. de curand. rat. per fang. mif.* Fern. *lib.* 2. *meth.* 7. Iul. Cæfar Claudin. *lib.* 1. *refponf. medicinal.* 18. Iulius Guaftauinius *lib. de loc. felectis, cap.* 22. Fuchfius 5. *aph.* 33. *& in Gal. de fang. mif.* Lud. Lemofius *lib.* 5. *meth. c.* 3. Montuus *lib.4. anafceu. c.* 31. &

& Roder.à Caſtro *lib.1.de morb. mulier. in Schol.c.5*.qui in curandis fœminarum morbis cæteros antecelluit.

Verùm pro vno conciliando Aëtio, hi aduerſus alios acerrimè digladiantur:è contra cæteri Galenicam doctrinam temnunt,& damnant,& in varios ſenſus illius mentem detorquent. Alij tantorum auctorum repugnantibus ſententiis deterriti palinodiam cantant,de quorũ numero Mercũr.eſt,qui cùm *lib.4. de morb.mulier.cit.*Galen.ſententiam firmam eſſe conſtantiſſimè aſſeueraſſet,*in com.* tamen 14.*epidemicæ hiſtoriæ,in fin.*primò ſecat baſilicam, deinde ad ſectionem ſaphænæ accedit.

Certum tamen ſit Aëtium *tetrab. 4. ſerm.4. cap. 57.* in ſuppreſſis menſibus cum plenitudine,primò ſecare baſilicam,deinde ſaphænæ ſectionem exercendam imperare:timet enim,ne ſi ſanguis ex tali vena priùs dematur, humores præcipiti lapſu in vterum ruant, & obſtruentes ampliùs, faciant affectiones primario affectu grauiores. Alias pro Aëtij defenſione rationes paſſim videbis apud auctores,qui illius ſententiam anxiè tueri, mordicúſque ſtabilire conantur, quas latè citat, & refellit Raphaël Moxius *lib.4.de curand. rat. per ven.ſect. morb mulieb.acutos,c.18.* Huius opinionis fautores ſunt, Lupeus *lib.3.enchirid. cap. prop.de menſ.retent.*Matthæus Gradius *in 9. ad Alm. c. prop.*Mercatus *lib.1.de mul.affect.cap.9.*Amat. 1.*centur.15.* Petrus Vaëzius *in lib.Comment.medic.cap.20.* Sylu.*tract.de menſib.mulier.*Altimarus *lib.demed.hum.corp.hũ.mal.c.107.* Albert.Botton.*lib.1.de morb.mulier.cap.31.* Donat. Santorus *lib.4.epiſt.13.*Riolan.*lib.de partic.meth.ſect.4.c.1.* Sed ij omnes falſo nituntur fundamento;cùm è directo Gal. doctrinæ aduerſentur, qui prætermiſſa ſectione è brachio, primò è malleolo ſanguinẽ exhauriendum ſuadet ſemper.

Inſtant Aëtiani doctores, & qui ad rauim vſque huius auctoris edictum,velut latum ab ipſo Hipp.tuentur. Sícque eum cum Gal. conciliare conantur. Nam ille auctor plenitudinem ſummam, & vniuerſalem reſpexit ſolùm: Gal.verò particularem vteri conſiderauit. Sed erroris plena eſt conciliatio hæc,quam multo antè carpſerat Garzias Lopius *lib.de varia rei medicæ lect.cap. 17.* quoniam Gal. laudat Hip.quòd Stymargi famulam, tremore correptam cum plenitudine ſumma,ex retento menſtruo tali vena ſecta perſanauerit,quem non niſi ab ingenti plethora ortum fuiſſe,firmat Gal.*lib.de tremor.cap.8.*

Alij hanc pacem componere tentant, dicentes multo melius eſſe baſilicam priùs tundere,quoniam copioſiſſimæ illæ vacuationes,quibus Gal. vtebatur, iam non ſunt in vſu,per quas, ſectis venis crurum,aceruatè, & copiosè, poſſit non ſolùm vteri,ſed etiam totius corporis plenitudo ſummoueri.Sic ſoluunt Lupeus,& Petrus Vaëzius *loco cit.* Dupliciter peccat conciliatio. Primò. Quoniam ſicut copioſiſſimæ vacuationes apud priſcos erant conſuetæ,ſic etiam parcæ,nam Gal.*lib.de curand.rat.per.ſang. miſ.c. 13.* ad dimidium vſque cotylæ extrahit:cotyla autem, vt *ſuprà* diximus,nouem vncias continet. Noſtro autem æuo adhuc celebrari copioſas illas vacuationes, dubitat nemo. Nam in præcipiti morbo, cum virium robore magno, quis copioſam vacuationem retardare audebit, ſi auxilia debent contendere cum morbis in magnitudine, & celeritate? Et noſtro æuo homines reperiũtur ſatis firmi & robuſti,qui ſimiles vacuationes ferre poſsũt,immò ſunt antiquis,viribus æquales,vt probat Chriſtoph.à Vega *in præfat. lib.2.de art.medic.*quidquid contra ſentiat Dalechamp. *lib. 2.de peſt.in principio.*

Neque admittenda eſt illorum interpretatio, qui Aëtium intelligunt,de venæ ſectione facta in menſtruo ſuppreſſo cum alterius morbi complicatione:Tunc enim non mittitur ratione menſtrui à brachio ſanguis,ſed alterius morbi impliciti reſpectu.

Theodorus Collado *c.73.in errores Holler.*ſic putat hos inter ſe conciliaſſe.Quando ſuppreſſio eſt cauſa plenitudinis,è talo:cõtrà è gibbero,cùm ſuppreſſionis eſt plenitudo cauſa,imperat ſanguinem emittendum.Refellitur:nã in vtroque caſu vtiliùs ſemper è talo demitur ſanguis, quum hac ſectione,& ſanguis in vtero impactus, & in partibus ſuperioribus abundans educi poſſit. Renuat licet Albert. Botton.*lib.de morb.mulier.cap. 29.*

Obſeruatio LVI.

Morboſæ fœminæ ob menſtruum retentum, ſecta vena in cubito, ſubitò pereunt: ſecta in talo, conualeſcunt.

Vidi quater fœminas, vomitu ſanguinis ex ſuppreſſo menſtruo ortum ducente cum plenitudine totius, vehementer oppreſſas,facta ſectione in cubito, hac ſolùm de cauſa,illicò occubuiſſe.Memini verò alias,eodem morbo,& aliis correptas,facta ſciſſione in brachio, grauiſſimis ſymptomatis vexatas, quæ ex improuiſo ſecta ſaphæna, aut ſcarificatis cruribus, pro virium tenore, à tantis malis immunes euaſere.Nec dubites,nam vera fides. Tanti periculi eſt, ſanguinem ad inſueta loca contra naturæ ordinem violento motu attrahere!

Quoniam autem Medicinæ Principes in omnibus oportet eſſe vnanimes.Aetium ex mente Ruffi loquutum aſſeuera. Secundò. Si illum de præſeruatione interpreteris,non errabis: ſícque intelligo Paul. *lib. 3. cap. 61.* cùm ait. *Cùm igitur propter aliquod interaneorum vitium primarium, purgatio circumciditur, & ſtrangulatur,ex vſu maximo fuerit,id quod primò afficitur curare, deinde vteri habere rationem, &c.* Ac ſi dixiſſet: Fœminæ, quæ ex retento menſtruo grauiſſima ſymptomata patiuntur, ſi ab eis eas præſeruare velis, partes à quibus malum hoc oritur perſanabis, vt ſic ritè menſtrua fluant. Et ſi ſit pro hoc debellando vitio neceſſaria phlebotomia, tunc eam oportet celebrare è cubito, vt iecur, v. g. nimis excandeſcens & ſquallidum, ſanguinem exaſſans & incraſſans, dempto è propinquiori parte ſanguine, miteſcat ac temperetur, poſt quam, vterum roborare opus eſt, vt expellere poſſit, quod alienum & excrementitium à ſuperioribũs partibus natura extrudere conſueuit. Vt videas ineptè hunc locũ ab Amato in ſui ſubſidium citari, cùm Paul.nec verbum quidem de ſanguinis miſſione protulerit. Sed hæc obiter dicta ſint.

QVÆSTIO XLVI.

Quòd in ſæua angina,aliiſque inflammationibus internis,è ſuppreſsis menſibus ortis, è cubito aliquando ſit ſanguis emittendus.

Affectus liberatio.] Inter celeberrima præſidia quæ tuendæ ſalutis gratia hominum ſagacitas adinuenit, nullum eſt præſtantius, & quod illis maiorem vſum, ac fructum præbeat, quàm phlebotomia. Quippe quæ vrgentium, & acutorum morborum, præſentium, aut imminentium, promptum, ſalubre, ac accommodatum eſt auxilium: plenitudinem enim ad mediocritatem reducit, dolores extenſione ſedat, corpus graui pondere, ſarcináque quodammodo oppreſſum erigit, alacriúſque ad omnis generis obeundas functiones reddit. Eademmet inſitum calorem liberaliùs ventilans, reſeránſque arctiores vias, & corporis ſpiracula deobſtruens, morbos arcet; & ſi fortè hi morbi per incuriam inciderint, venæ ſectio immodicam plenitudinem ſubtrahens efficit, vt natura onere victa & ſuperata, detracta copia qua obruebatur, immunis victrixque euadat & hoc modo expedita, & leuata reliquis humorum vitiis, veluti dominatrix,imperare poſſit, & concoquat quod concoqui eſt habile, & excernat id quod poteſt excerni, & prorſus eſt inutile, & nunquam poſthac futurum eſt idoneum.

Huius præſidij neceſſitatem oſtendunt plurima, ex ſolertia ac ſagacitate naturæ deprompta. Adeſt imprimis fœmina, animal menſtruatum, in qua appoſitè canales quoſdam conſtruxit ita ſecundùm naturã reſeratos, vt typicè per eoſdem, maximo cum artificio, placidè ac tutò ſanguinis ſarcinam deponat illa: quo mediante opere, & ſalubre ſeruat corpus,& ſæpe à grauiſſimis morbis præſeruat.Porrò & in vtroq; ſexu,etiã præſente valetudine,idem præſtat natura, dum apertis narium, aut hæmorrhoïdum tubis, per eoſdem inutilem ſanguinem eliminat, maximo

cum hominum commodo. Tandem adest portĕtosum hac de re naturæ exemplum. Tradit Plinius obesum Hippopotamum (animal Niliacum) naturam docuisse, sanguinem sauciato acutissimis iuncis corpore sibi fundere, humorum copiam vtiliter deponere, ac plagam limo lutóque obducere : monstrans quanti sit momenti, sanguinem aperto vase exhaurire, dum corpus nimio sanguinis onere opprimitur, & obruitur.

Quapropter Diuinus Galen. solerter huius auxilij vim, & efficaciam in abigendis morbis, maturóque consilio deliberans, & expendens, contra Thessali sectatores strenuè se semper opposuit : ostendens manifestissimis exemplis, ipsum esse omnium optimum, præsentaneum, & multiplici rerum vsu fœcundissimum, quum sit cæteris præsidiis opportunius, citius, ac penè tutius. Est enim sanguis, quod oleum in lucerna, quod cibus in mensa, quibus si debitè, si prudenter quis vtatur, lumen, vitámque præstant, & spirituum exhaustorum inopiam resarciunt: sin perperam, tenebras inducunt, & suffocato, præ nimia copia, calore natiuo mortem afferunt. Ad præcauenda ergo tanta mala à multitudine sanguinis nimia suborta, tam præstans auxilium sagacissima inuenit natura, à primis sæculis vsque ad nostra tĕpora, à clarissimis viris, Græcis præsertim, Arabibus, nostris, continuata serie approbatum.

Cùm ergo Tral. hic anginam, affectum sanè grauissimum, persanare conaretur, nonnisi ad hoc auxilium deuenire coactus est, sciens nimirum solo hoc inflammationes internas esse debellandas. Cúmque sanguis menstruus recurreret ad partes superas, musculósque gutturis aut faucium, phlegmone afficeret, necessum fuit ipsum ad originem, & originis principium, vterum nempe, attrahere.

Acutissimus Ioubert *tract.de affectib.thorac.prop.cap.de angina*, quem sequitur Pereda, *in com.cap.24.lib.1.de morb. curand. in Paschal.* dubitat, quomodo tantus auctor venas tali aperuerit, quum in morbis acutis & subitam perniciem minantibus, harum venarum sectioni nunquam sit fidendum, relictis brachiorum venis; quibus sectis, tum plenitudinis causa promptissimè demitur, tum ab inflammata parte promptiùs noxius humor educitur. Sed meritò huius auctoris suggillant sententiam, quam cæteri medicinæ Duces approbant, & confirmant. Hipp. enim 5. *aph.* 57. menstruis suppressis, ab vtero morbos contingere affirmat, quæ ex mente Gal. citauimus *supra* : recurrente nimirum ad superas, & quaslibet alias partes, sanguine. Quare si sanguis ad suam originem ducendus est, & suppressæ vacuationis reuocatio, est illius medela, quis dubitabit in angina, eáque non multùm vrgente (qualem depingit Tral. *hîc*) in talo venam esse secandam. Rursus in vomitu sanguinis, affectu sanè periculoso, ex Hipp. *lib.4. aph.25.* & *lib.7.sent.37.* sanguinis eruptionem per vterum laudat ipse 5. *aph.* 31. quoniam, monente Gal. *in com.* fit sanguinis ad inferiores partes retractio, atque euacuatio: cur in angina ab hac parte securissimè non administrabitur? Quapropter Auic. 9.3. *tract.* 1. *cap.* 11. *in init.* in hæc verba prorumpit. *Et quandoque oportet, vt attendatur in re phlebotomiæ res alia, & est, quoniam quandoque est causa dominij apostematis in præfocatione, retentio sanguinis consueti, sicut sanguinis hæmorrhoidarum. Et in huiusmodi quidē oportet, vt sit phlebotomia in latere trahente materiam ad partem, à qua cadit retĕtio, sicut necessaria est hîc phlebotomia saphenæ, & ventosæ crurium. Quum enim egreditur sanguis plurimus, tunc quandoque sedantur accidentia statim. Et quandoq; necessaria est iteratio in mane, &c.* O sentĕtia dignissima cedro ! quam inter omnes Gentilis, & Iacobus de partibus, Arabicæ sectæ asseclæ ingenui, vbertim, graphicéque explanāt. Nam licèt hic affectus sit particularis & particularem exoptet vacuationem, & ex propinquiori loco celebratam : tamen si ille permanentiam adhuc non habeat, & plures habeat partes fientes quàm factas, tunc ex infernis mitti sanguis tutissimè potest, sic enim & à parte mandante fluxionem retrahimus, & naturæ motum vna iuuamus. Vide Vegam 3. *art. medic. sect.* 5. *cap.* 8. Ludou. Mercat. 2. *de morb. internis, cap.* 2.

Sin autem angina firmata sit, & plures partes habeat

A factas, vrgeátque, & vitæ periculum minetur, obseruata tunc morbi sæui natura, licèt vitium à suppressis menstruis oriatur, & vel actu fluentibus menstruis, fas est venas tundere superiores. Hoc videtur insinuare Auic. *loco, nuper citato.* §. *Et quandoque oportet vt attendatur, &c.* Vbi explanans Gentil. verbum [*quandóque*] sic ait. Dixit quandoque, *quia possibile est materiam quæ ascendit, iam impressisse : ex hoc ergo canone habes, de qua vena debes phlebotomare, quia si aliud membrum est in causa, euacua ad id, & ab illo si est possibile: & ideò si hepar hunc sanguinem aggregaret, phlebotoma de vena hepatica: si totum corpus videretur plenum sanguine, euacua de vena communi, & si expedit incipiamus à saphena. Si repletio est appropriata partibus capitis, de cephalica, &c.* Ex qua serie constat, in acutissima angina, etsi menses ritè procedant, quum ab ipsis minima, aut nulla

B conferentia expectetur, è brachio mittendum esse sanguinem : Affectus namque vrgentissimus, ob euidens, & citissimum mortis periculum, omnem ad se trahit curationem. Quare cogimur in hac hypothesi, quamprimùm, ac crebrò venas cubitorum externas scindere, vt quam breuissimè sanguinem & reuellamus, & euacuemus à loco phlegmone obsesso, licèt ritè menstrua procedant.

Hanc doctrinam firmant Mercurial. *in com. histor. epidemic.* 21. Ludou. Mercat. *l.4. de nutric. & puerp. affect. cap.* 11. Roderic. à Castro *lib.4. de morb. mulier. cap.* 16. Ioan. Raphaël Moxius *lib.1. de cur. morb. mulieb. acut. per ven. sect. cap.* 36. Ea tamen seruata lege hoc faciendum impera, vt

C alternatim fiat ex brachio, & crure phlebotomia. Sic enim & vtero mandanti, & parti inflammatæ opem præstamus : euocatis, etiam eo tempore mensibus, per frictiones, ligaturas, cucurbitulas infernis partibus adhibitas, quibus irruentis sanguinis impetus citiùs trahatur deorsum. Addiderim, cephalicæ sectionem in hoc affectu ad leuandam inflammationem valde commodam esse, nec ita sursum euocare posse menstrua quàm basilicam, quæ maiorem communionem habet cum partibus inferis ; ex illa enim furtim veluti, & insensibiliter sanguis extrahitur, auctore Aëtio *tetrab.3. serm.1. cap.45.* Quid plura ? nónne eruditissimus Valleriol. 5. *obs.* 10. in pleuritide post partum sæua, post tertium diem, ritè fluentibus menstruis, sanguinem è basilica, reluctantibus omnibus feliciissimè misit ? Nónne Fernel. 2. *meth.* 8. post partum, rectè procedente purgatione menstrua, è brachio ob solum febris ar-

D dorem è gibbero sanguinem exhausit ? quod consilium in acutissima angina commendant Mercat. summoperè Medico curaturo, tum *loc.cit.* tum *lib. quæst. quæst. vlt.* & Amat. 1. *cent.* 34. quum maior vtilitas minori noxa sit redimenda. Quæ doctrina de acutissimis morbis venæ sectionem expostulantibus venit intelligenda, vt in suffocante angina, sæuissima phrenitide, graui apoplexia, truculenta epilepsia, sæua pleuritide, periculosa peripneumonia quotidie experimur. Lege Ludouic. Mercat. de argumento hoc, *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 16. & *lib. vnico quæst. quæst.* 5. luculenter disputantem.

Sed hoc loco veniunt iure merito increpandi ignari

E quidam Medici, qui in suppresso menstruo post partum, ob rusticum timorem, vel fortè vulgi calumniis perterriti, saphænarum semper sectiones illicò imperant celebrandas, quum phrenitis sæua, funesta, angina, pleuritis acutissima, aliíque superiorum partium diri affectus in parte siti particulari fœminas opprimunt, qui neglecta indicatione menstrui, particularem vacuationem citissimam expostulant. Hi autem tali sectionem iterantes, cubiti verò, frontis, nasi, & aliarum partium scissionem paruifacientes, in irreparabilia damna, immò mortem, miserè sanè decepti, eas coniectant, & ad has secandas non accedunt, nisi postquàm totum corpus exquisitissimè vacuatum est : quo tempore quum inflammatio partium præstantium confirmata sit : & nullus videatur esse remedio locus, velut in moribundis præsidia exercent, quo tempore nihil aliud fit, quàm quòd quæ tempestiuè celebrata contulissent, susceptæ seriùs infamantur auxilia.

* * *

Obseruatio

Obseruatio LVII.

Suffocante angina post partum oppressa fœmina, superis venis scissis, & scarificata in occipite cucurbitula, reuixit.

Illustris quædam fœmina, post dies à partu, (ritè fluentibus lochiis) nullo apparente tumore externo, tātum pondus in imo gutturis persensit, vt vix respirare posset, sed febri acutissima correpta, in horas strangulari videretur. Huic opem ferens, neglecta indicatione menstrui, cephalicam vtriusque lateris scindere iubeo, & post duas horas leonicas. At cùm his vix leuaretur, cucurbitula tandem bis in occipitio scarificata reuixit.

HISTORIA LXXVIII. GALENI, De Angina.

Detegitur error Medici, acria, & caustica in oris affectibus imponentis.

INest autem & aliud quiddam particulis oris, atque id duplex, quod non adest ipsi cuti. Insuauitatē enim medicamētorum, quæ adhibentur, sentiunt, & duos meatus subiacentes habent, per quos in ventrem, & pulmonem defluere quidpiam ex stomaticis medicamentis potest, quale est & quod per atramentum sutorium constat. Et sanè Medicus, neque imprudens, neque inexpertus facultatis pharmacorum, vbi hoc miscuerit pharmaco ori destinato, multò quidem fortius ipsum reddiderit, verùm vehementer lædens, siquidem ad gulam, aut asperæ arteriæ extremum, quidpiam fortè fuerit præterlapsum, &c. Galenus lib.6.de compos.med.sec.loc.cap.1.

PARAPHRASIS.

ADmirari item licet Medicorum stupiditatem, qui ita temerè auxilia consulunt ægrotis, *ac ij qui aleam iaciunt, quorum affert offensio magnum ægrotis incommodum*, vt per iocum dicebat Gal. *lib.* 1. *epid. sect.* 2. *com.* 50. Quis namque sanæ mentis compos, atramentum sutorium cum medicamentis stomaticis miscere audebit? quum insigniter calefaciat, & medicamenti caustici vim habeat, vt Medici Florentini docēt, *tit. de chalcantho*, edocti à Dioscorid. *lib.* 5. *cap.* 13. illud esse acre, mordax, & corrodens medicamentum asseuerante. Insuper stomatica medicamenta, cum suauitate quadam non debent esse adstringentia multum; nam hoc modo meatus nimium comprimunt, súntque in causa, vt humor ad interiores labatur sedes, partésque spiritales labefactet. Si autem valde calida sunt, impensè nocent; nam liquant humorem intempestiuè, fluxionem accersunt, eámque acriorem reddunt. Quibus qualitatibus cùm polleat vitriolum (vehementer enim calefacit & adstringit) plurima damna efficere natum est. Nisi adsit vlcus dolosum in vua, & praua malignáque qualitate tonsillas infestet, de quo Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 46. sítque cum inflammatione complicatum, quod citissimè in gangrænam abit, & ocyssimè strangulat, mortémque minatur, tunc enim caustica, immò ignis sunt ex vsu. De cuius vlceris curatione, legat qui velit Ludouic. Mercat. *consult.* 14. Trincauel. *lib.* 4. *de comp. medic. cap.* 16.

In simplici ergo inflammatione, citra vlceris respectum, medicamenta stomatica modicè debere esse styptica, & frigida, & quæ citra vehementem adstrictionem repellere possint, concors est Medicorum sententia, vt notant Gentil. *in com. Auic.* 9. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. *dub.* 3. & Matthæus *in com. cap.* 48 *lib.* 9. *ad Almans.* qui satis longam de hac re quæstionem agitarunt. Num autem in initio anginæ, aut oris inflammatione, gargarismata actu an potentia frigida sint assumenda, apud Hip. & Galen. scriptum non reperio. Dicendum tamen actu, & potentia frigida esse debere, sic enim partes laxas roborant, vnáque repercutiunt. Neque timeas horum vi humoris ad interiores sedes retrocessum, nam hæc ea non debent pollere frigiditate, vt adstrictione, siccitatéque sua humorem intrò propellant. Hunc curationis modum exercent inter omnes Bartholomæus Montagnan. *consil.* 91. & 92. eum postea approbarunt Syluius, Mercurial. & Ioan. Puluerin. *prop. cap. de angin.*

Neque obstat, quòd *lib.* 4. *acut.* 30. Hip. calida exhibeat, & attractoria gargarismata. Neque quòd eo loci mulsam propinet, non frigidam. A quo desumpsit Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 25. in tonsillarum inflammationibus tepidis vtens. Nam, vt ille de consummata, & facta loquitur inflammatione, sic hic, vel ad sedandum dolorem, vel in statu, aut declinatione tepidis vsus est; his enim assumptis, excrementa, quæ ferè in hoc morbo assiduè in declinatione, ab inflammatione resudare solent, absterguntur, & à facultate meliùs expelli possunt.

HISTORIA LXXIX. GALENI, De vuæ inflammatione.

Diacaryon, celeberrimum ad affectus oris auxilium.

*EGo autem quando primùm ex Alexandria in patriam meam redij, agrum pertransiui, & inueni quendam hortulanum, ab vua, tonsillis, & glandibus ferè suffocatum. Vtebatur autē collutione aquæ mulsæ, rosis in ipsa decoctis. Cùm igitur vidissem fructū nucū in vigore esse, iussi detractū ab eis externū corticē, quo & tinctores viderā vtentes, statim in mortario contundi, & succum eius per linteum colari, * nondū sciens quomodo iuxta crassitiem aut tenuitatē haberet: quum verò reperissem aquosum, & compage tenuem, gargarizare eo iussi ipsum hortulanum. Postquam verò valdè tenuis apparebat, percoxi: & mel cōmensuratè, velut in eo quod ex moris fit, fieri sciebam, admiscui: atque vbi iam ad compagem mellis redactū esset, hortulano vtendum reliqui. Porrò cùm viderem celerrimam vtilitatē ipsi inde oboriri, præstabile ratus sum in multis experiri, atque ex hoc sufficiente experimento accepto de facultate eius pharmaci, semper ipso vtor, vt nostis, &c.* Galenus lib. 6. de compos. medic. sec. loc. cap. 1. rubric. 2. tit. de stomatico medicament. & nucibus.

PARAPHRASIS.

GArgarismata in initio anginæ, aut cuiuscùmque inflammationis oris esse ex vsu, omnis Medicorum cœtus vnanimiter confirmat: ex nulla tamen materia præstantiùs, quàm ex succo viridium nucum parari posse, plures post Galen. approbarunt: de quorum numero sunt Paul. *lib.* 7. *cap.* 14. Rasius 3. *contin. vlt.* Halyab. 10. *pract. c.* 20. *tit. de rob.* Serap. *tract.* 7. *cap.* 23. nec immeritò, cùm hoc medicamentum stypticitate sua, laxas, mollésque gutturis partes roboret, & influentem humorem suauiter repellat, vehementer partibus adhærens; argumento est, quòd huius succi tinctura è vestibus difficulter eluitur. Fit verò hoc medicamentum, quum succum corticis viridium nucum exprimitur, ita vt ad quintam partem succi, mellis vna adiiciatur, & coctione facta ad dimidias, seruatur totum: diacaryon simplex à Paulo appellatur.

Hoc enim est præstantius, & vtilius cæteris; quoniam in variis inflammationis temporibus, eo cum aliis admixto vti possumus. Nam in initio cum stypticis, in augmento cum discutientibus, in statu cum solis resoluentibus permiscendum est. Quo pacto Medici docti, rob ex succo viridium nucum parare solent: Latini dianucum, Græci diacaryon vocare consueuerunt. Quod licèt parem videatur habere cum alio medicamento dicto diamoron, facultatem, est tamen potentius ad oris affectiones propulsandas: Nam, vt ait Gal. 7. *simpl. tit. de caryo*, hoc est, nuce, plurima in nucis putamine recenti, pariter & sicco adstrictio reperitur; quo pacto ex eius expresso, & colato succo medicamentum efficitur huic vsui, si quod alterum, efficacissimum: De cuius vi & potentia, Lege Valerium Cord. Lumen Apothecarior, &c

M 4

& Bernard. Deſſenium, qui de eius efficacia plurima literis conſignarunt.

DVBIVM L.

Num vtile ſit in Medicina, Medicos proprios errores confiteri.

COMMENTARIVM.

NOndum ſciens.] Mirum eſt Gal. Medicorum coryphæum ita apertè confiteri ſe neſcire, quam conſiſtentiam pharmacum hoc poſt correctionem debeat acquirere. Sed ne te ampliùs ſuſpenſum teneam, lege quomodo ipſe *lib.2.de loc. cap.5*. in ſuo proprio morbo ſit deceptus, ſummus alioqui Medicus, & in curandis humani corporis malis multiplici vſu dexterrimus. Magnum certè Medicorum ſolatium, vt qui videant ipſum in proprio malo ita deluſum: putabat enim lapidem in altero vreterum eſſe impactum, adeò vt illi videretur doloris ipſius ſpecies perforanti ſimilis. At vacuato humore, doloréque ſedato manifeſtè conſtabat, neque lapidem fuiſſe cauſam, neque vreteres, aut renes fuiſſe affectos, ſed aliquod inteſtinorum, & fortè magis craſſorum paſſum fuiſſe. Sed quomodo poſſit à calumnia Galenus liberari, dicam *lib.2.in com.hiſt.94.*

Nec mirum doctiſſimos viros, experientiáque inſignes quandoque deerraſſe, ex ipſo Galen.*lib.1.ad Glauc.cap.1. & lib.de præcognit.ad Poſthum.c.14.* præſertim in vita breui, & arte longa, & ad cuius finem, nec ipſe Hip. peruenit, ex ipſo *in epiſtol.num.* 31. in qua *ſupra captum hominis eſſe nunquam errare, ſolius verò artificis quàm minimum*, ingenuè prædixit ipſe *lib.3.prog.* 41. quoniam *aliquandò, licèt raro, Medicus optimus deerrat.2.c.29.* Neque piget tantum auctorem hæc libentiſſimè confiteri, maximè in re quæ ſemel intellecta, multam diiudicandi, & curandi morbos, omnibus præbet vtilitatem, nequis decipiatur eadem ratione, qua quis antè deceptus eſt, hoc enim facere, magni viri, pij, ingenuíque eſſe putatur. Quare multis in locis ſe ignorare & neſcire libenter fatetur Gal. & ſe fuiſſe deceptum dicere non erubeſcit.

In pulſu enim dicroto, verbis Archigenis, qui geminis mallei ad incudem ictibus ipſum aſſimilat, deceptum fuiſſe memorat, *lib.2.de præſag.ex pulſ.cap.8.* Et *7.meth.8.* originé & cauſam mortis, ex calida ſiccaque ventriculi intemperie pronatæ, ſe cum præceptoribus non intellexiſſe aſſeuerat. Et *lib.6.de loc.cap.3*. longitudinis pilorum in vrina cauſam ſe ignoraſſe conteſtatur. Neque calloſos lapides ſe vidiſſe ex ano eiectos affirmat, *lib.6.de loc.c.2.* Et *lib.9.ſimpl.tit. de hydrargyrio*, nullum de eo periculũ feciſſe refert, an intus aſſumptum, an extrà applicitum interimat. Et *lib 5.ſimpl.8. & 6.epid.ſect.5. com.5*. de animæ ſubſtantia nunquam auſum fuiſſe palam confeſſa oratione promulgare manifeſtè pronuntiat. Et *lib.9.ſimpl.cap.8.* ſe ignoraſſe ait, num lapis hæmatites, tacto vulnere vnde ſanguis emanat, curſum eius reprimat. Et 2. *aliment.30*. ſe neſcire ait, num piſtacia ventrem roborent, aut lædant. Et *lib.7.de placit.4. & 1.de loc.7*. ſe ignoraſſe profert, influátne è cerebro in reliquos neruos cum facultate ſpiritus. Et *lib.6.aph.* 44. ſe ignorare ſenſum illius aphoriſmi dicit apertè. Denique ſe neſcire alta voce proclamat, *lib.quòd anim.mor.c.3.* per hæc verba, *Cur refrigeratum nimis, aut calore æſtuans corpus, penitus ab anima relinquatur, longa indagatione fatigatus nondũ reperi. Quemadmodũ neque cur flaua bile in cerebro nimia cõtracta, deſipimus; atra verò, melãcholia vexamur: neque cur pituita, & omnino refrigerantia lethargi cauſæ ſint, vnde & memoriæ, & intelligentiæ iacturã facimus: nec non & cur ſtultitiam ipſam cicuta potui data efficiat, &c.* & ſuprà ſic ait: *Horum profectò dubiorum nullum, quamuis magnoperè lõgo tempore inueſtigauerim, neque vel cogitatione veriſimili enodare, ac deprehẽdere potui.* Vltimò, bis ſe erraſſe in curatione vxoris Boëthi, vna cum curantibus in Medicis ipſam balneo ex arena nimium exiccantibus, apertiſſimè fatetur *lib.de præcog.ad Poſth.8. §.In aliud quoq; erroris genus, qui pleriſque in morbis occurrit tum nos etiam incidere collegi, &c.* & *7.aph.40.* linguam repente factam immobilem, aut alterius partis ſtuporem ſubitum, melancholiam ſignificare, provt Hipp. in contextu aſſeuerat, non intelligere ſe ingenue confitetur. Vides quot ſe ignoraſſe proferat Gal.

Nonne Hipp. artis medicæ ſplendor & gloria, in multis errauit, & de iis à Gal. arguitur, in locis pluribus citatis à Valleriol. multifariæ lectionis viro, *lib.4.enarrat.2.* A futuris nempe, *in lib.5.epid.text.27.* Et *in l.2.epid.ſect.4.in init.* venas ſub pectore emergentes in abdomen quò tendant, nondum nouiſſe refert. Et *lib.de oſſium nat.num.17.* venas per corpus diffuſas ab vna germinantes, à qua oriantur, & vbi deſinant ſe neſcire ait; circulo enim facto principium non inueniri. Et *lib. 6. epid.ſect. 8. text.41. & 42.* in duabus fœminis tentaſſe menſium profluuium, & nihil contuliſſe. Et in *text.62.68.69. & 80.* curantem ſe colicum dolorem cum calidis, iis non iuuantibus, ad frigida cum vtilitate tranſiiſſe pronuntiat.

Ex quibus non te latet, Hipp. aliquando ignoraſſe, & fuiſſe deceptum, quem omnis Medicorum chorus tanquam numen quoddam colit, obſeruat, & veneratur; cuius edicta veluti è Delphico tripode prædiuinante, ac prædicente prolata, ceu ab ipſamet natura loquente aſſerta, multi facit Galen. & amplectitur *lib.1.de ſem.9. & lib.an ani.ſit, quod in vter.cont.c.2. & lib.1.meth.2. & lib.2.eiuſd. 6. & 7. lib.c. 2. & lib.9.eiuſd.8. & lib.1.de elem.16. & 1.de facult. 13. & lib.de theriac.ad Piſon.28.* quibus locis diuinum, ac ſummum philoſophum prædicat, extollit, & reueretur. Quem nec fallere, nec falli poſſe, Macrobius firmat, *lib.1. in ſom.Scip.cap.2.*

At in hoc ſummus vir, Hip. laudandus eſt; nam in bonum vertit Quintil. *lib.3. inſt. orator.8.* ſic ſcribens. *Hip. clarus arte Medicinæ videtur honeſtiſſimè feciſſe, quòd quoſdã errores ſuos, ne poſteri errarent, confeſſus eſt, &c.* Cuius laudes cecinit eleganter Celſ. *lib. 8.c.4.* in hunc modum: *A ſuturis ſe eſſe deceptum Hipp. memoriæ commendauit, more ſcilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium, Nam leuia ingenia quia nihil habent, nihil ſibi detrahunt. Magno ingenio, multáque nihilominus habituro, conuenit etiã ſimplex erroris confeſſio, præcipuè verò in eo miniſterio, quod vtilitatis cauſa poſteris traditur.*

Hunc morem poſtea ſecuti ſunt viri ingenio præſtantes, experimentóque inſignes. Auenzoar enim Arabicæ ſectæ anteſignanus, in *lib.1.Theiz.tract.15.cap.13.* ſe cauſam cuiuſdam ægritudinis non potuiſſe cognoſcere, manifeſtè pronunciat. Et *lib.2.tract.5.cap.3.* in errorem cecidiſſe affirmat, dum corroſionem matricis ſanare intenderet. Et *tract.3.cap.1.* ſe erraſſe in curatione propriæ vxoris expreſsè aſſeuerat, cui, cùm eſſet grauida, medicamentum exhibuit adeò violentum, vt nullus poſſet æſtimare, quòd aliqua prægnans, ex eius vel modica quantitate aſſumpta, poſſet fœtum ſuſtinere: quod cùm ipſa reciperet abſque ſui, & fœtus læſione, & declarata fuiſſet imprægnatio eius, valde illum pœnituiſſe de errore quem fecerat, libenter fatetur, &c. Et *lib.1.eiuſd.tract.15.cap.3.* ſe non bene potuiſſe percipere cauſam cuiuſdam ægritudinis manifeſtè aſſeruit. Idem facit Aretæus, qui *lib. 4. Chronion, cap.1.* cauſam veſicularum aquoſarum in hydrope ortarum ignoraſſe affirmat. Alzaharau. *lib.31.pract.ſect.1.cap.15.* hæmorrhagiæ ex quacumque cauſa, vel parte corporis obortæ, originem ſe neſcire tradit. Auic. *6. 4.tract. 3. in cap.22.* an harmene ſit Baſiliſcus ſe ignorare fatetur. Nonne hi omnes, homines ſunt, & poſſunt errare? hoc enim Gal. obtrudit Archigeni, Medico ſummo *lib.2.ſec.loc. c. 1. Difficile eſt*, inquit ipſe, *vt qui homo eſt, in multis non peccet; quædam videlicet penitus ignorando, quædam verò malè iudicando, & quædam negligentiùs ſcriptis tradendo.* Quoniam *ſolius Dei eſt nec fallere, nec falli: hominum contra, falli ſæpe, & fallere.* De quo argumento vide, ſi placet, Tiraquel. *lib.de nobilit.cap.31. num. 500. & 502.* eruditiſſimè diſſerentem.

* * *

HISTOR.

HISTORIA LXXX. AVERROIS, De Angina.

Puer trimus ab angina oppressus, venæ sectionis ope, à morte liberatur.

ET dixit *Abomoron AuenZoar. Ego minui vnum meum filium trium annorum angina correptum, & euasit à morte &c. Auerroës* lib.7.collect.cap.3.

QVÆSTIO XLVII.

Quòd secundùm Galeni doctrinam in pueris ante 14. *annum, sanguinis missio sit celebranda. Contra communem Medicorum sententiam.*

COMMENTARIVM.

QVæstio est litigij, dissensionísque plenissima, num in pueris ante 14.annum, & infantibus secundùm Galeni mentem sit venæsectio exercenda. Auenzoar innuit hoc loco, aut saltem ex eius mente Auerroës, qui postquam hîc Galenum in pueris nunquam venam secuisse asseuerauit, vsque ad duas annorum septimanas, etsi natura ægritudinis hoc requirat manifestè: tamen filium suum in ætate trium annorum constitutum vena secta curauit. Licèt enim locum hunc in toto Theizir nunquam inuenire potuerim, quod etiam ante me notarunt Amat.1.*cent.*10. & Augen.*lib.*1.*de sang.mis.c.*10. fides tamen est adhibenda Auerroi, tanto viro, qui huius auctoris sententiam, historiámque fideliter enarrat.

At ego mecum cogitare cœpi, simúlque antiquas scripturas reuoluere, quas ampliùs æstimandas esse monet Gal. *lib.*6.*epid.sect.*3.*com.*31.an quæ mihi, si non erudito, saltem eruditionis àuido fitiētissimoque, plenissima, verissimaque videbatur sententia, iisdem verbis retineri possēt, quibus, in codicibus his qui communiter circumferuntur, scripta legitur: Sed multa fuit opus inquisitione, ad inuestigandum quo morbo laborauerit hic puer. Neque enim credere fas est, ipsum contra Gal. opinionem (vt ipse inquit) sanguinem citra manifestissimam necessitatem emisisse. Quare mihi codices Arabicos legenti, interpretis Arabici ope, qui hanc linguam callebat apprimè, & qui eos ex vetustissima bibliotheca attulerat manuscriptos, contigit vt puerum hunc angina fuisse correptum existimauerim; sic enim sonat verbum Arabicum [*Chelt*] quod idem est ac gutturis inflammatio. Quo factum est, vt hoc modo tota nobis fuerit sublata hæsitationis ansa.

Summa ergo ratione in puero angina oppresso, celebrandam esse phlebotomiam sibi persuasit: Gal. sententiam æmulatus, qui *in lib.de curand.rat.per sang.mis.*12.iubet, vt non annorum numero, sed vni virium robori attendamus; sunt enim plurimi, qui post 14.annum ob prostratum virium robur venæ sectionem non admittunt: sicut sunt plures, qui ante hoc tempus ita viribus pollent, vt hoc auxilium ferant libentissimè, quos graphicè depingit Auic. 4.1.*cap.*20.§.*Cauere debes à minutione in ætate, quæ est minor* 14.*annorū, quanto plus poteris, nisi in figura confisus fueris, & in soliditate musculorum, venarum amplitudine, & earū repletione, ac oculorum rubedine; hos nāque ex adolescentibus phlebotomare audebis, &c.* In cuius loci com. plura retulerunt Dinus, *quæst.*36.& Leonard.Botal.*l.de curand.rat.per sang.mis.cap.*2.

Nostra ætate ante 14.annum sanguinem esse in pueris emittendum vrgente morbo, res est apud omnes manifesta ratione, vsúque frequentissimo comprobata. Morbi enim puerorum ab efferuescente sanguine suborti, venæsectione, & non purgatione leuantur: nam *plethora venæsectione curatur, humorum autem vitium purgatione remouetur*, vt millies Magister edocuit. Galenum Medicorum phœnicem, & præceptorum medicinalium sedulum exploratorem, nunquam ante hanc ætatem sanguinem extraxisse,

A vnanimis Medicorum schola constantissimè iurat. Ego verò cùm multorum calumnias non metuam, in iis præsertim in quibus de vita hominum agitur, vulgatam, omnibúsque vsque ad nostrā sæcula persuasissimam opinionem, omnium primus veritate ipsa coactus, interturbare cogor, quum absurdum putem existimare, Galenum Medicum eximium, & venæsectionis amantissimum, hoc auxilium in pueris tantoperè recusasse. Hic enim vbique, & præsertim *in lib. de ven.sect.* contra Erasistrat. eiúsque sequaces hæmophobos, ceu quosdam venæ sectionis hostes strenuè se semper opposuit, pluribus allatis in medium historiis illorum, qui ob incuriam & ignauiam Medicorum spreta phlebotomia, vitam cum morte commutarunt.

B Parcè ergo & moderatè secundùm Gal. doctrinam, ante 14.annum pueros esse phlebotomandos, variis morborum generibus detentos, ex ipsius, immò Hipp. mente sic confirmo. Hipp.4.*acut.*25.ætatem, quantitatem auxilij definire, non remedij genus, ostendit per hæc verba. *Sanguinémque auferre oportet, inspecta secundùm habitum, ætatémque, pluris, minorísque ratione, &c.* quem sequutus Gal. *in com.* ætatem ad corporis habitum referre melius esse censuit, quàm ad virtutem. Cùm ergo habitus sit de scopis sanguinis quantitatem metientibus, ex Gal.*lib. de cur. rat.per sang.mis.*13.euidenter constat, ætatem non sanguinem ipsum emittendum, sed tantam, vel tantam sanguinis extrahendam quantitatem moderari. Quo pacto, monente ipso, neque ætas, neque aliud quidpiam quod suspectum virium robur reddit, debet omnino sanguinis missionem explodere.

C Insuper. Gal. *lib.de cur. rat.per sang.mis.cap.nuper cit.*in pueris non tantum sanguinis extrahit, quantum exigit dispositio (quum aliquid sit innatæ illorum difflationi condonandum. Si enim inquit: *proinde minus detrahimus quàm plenitudo commonet, quoad ætates quidem attinet in pueris, & in iis quibus mollis, teneráque caro est, quales Galli, &c.* Pro cuius textus expositione, lege Vallesf.7.*cont.*2. Dardan.*l.* 2. *contrad.tr.*3.*contr.*16.& 17.Iacch.*in meth.med. febr. c.*18. *in med.*Ioan.Brau.Petrafit.*lib.*2.*de purg.rat.c.*6.*post med.*

Rursus 9.*meth.cap.vlt.*postquam dixit ob carnem facilè transpirabilem in pueris, ante 14.annum non esse venam secandam, subiunxit: *Itaque etiā huius causa, ijs qui sanguinis egent detractione, aut prorsus venam non secabimus, aut parum detrahemus.*

Deinde.*lib.*1.*ad Glauc.*14. in valde crassis, & macilentis D parcè esse sanguinem emittendum monens, sic ait. *His & ætas annumeranda venit, veluti accidēs quoddam, quod prohibendi aceruatam, & integram vacuationem vim habet, neque enim pueri, neque seniores hanc sine noxa tolerant, &c.* Ergo parcam sine noxa tolerabunt. Vide Christoph.à Vega, 2. *art.medic.sect.*5.*cap.*2.Ludouic.Mercat.*tom.*1.*lib.*1.*clas.*3. *art.*1.*quæst.*169.

His accedit eximia, celebratissimaque Galeni sententia, *in lib.de sectis, ad eos qui introducuntur, cap.*5.qua pueris tātillis sanguinem esse mittendum sibi persuasit. Sic enim, inquit. *Nam si validior potentia sit, ætásque in consistendi vigore, ver tempus anni, locique natura temperata, non tibi errare continget, si vena scissa tantum sanguinis mittas, quantum causa iubet emitti. Sin imbecilla virtus est, ætásque aut* E *pueri natu admodum paruuli, aut senis in senium longe prouecti; regióque aut frigore algeat, qualis Scythia est, aut calore exæstuet, qualis est quam Æthiopes incolunt; annique tempus vel vehementer frigidum sit, vel incalescat, nemo est qui venam incidere audeat. &c.* Ex quo loco euidenter constat, solùm natu admodum paruulos à venæsectione esse excludendos, cæteros à morbis sæuis, huius auxilij ope, liberandos.

Sed quæres, & meritò sanè, qui dicantur admodum paruuli. Dic cum Peramato *lib.de vacuand.rat.cap.*8.*in fin.* Esse, qui tres menses ab ortu non exegerunt: quicquid perperam Iacob.Mantinus aliter sentiat, *in com.cap.*21.4.1. *Auic.* Paruulus autē, vt notat Ambros. Calepin.*in litera P. nomine Paruus*, est minimus, & admodum paruulus, est valde minimus. De quo argumento doctam fecit disputationem Gasp.Barthol.*lib.*4.*disput.c.*6.qua forsan sententia Gal.

Gal. permotus Rafius *lib.de peste,cap.4.* post quintum mé- fem posse cucurbitulas imponi, & sanguinem emitti manifestè testatus est,quem citat Merc.*l.b.2.de morb.puer.c.1.* Vides, vt Gal.non solùm in pueris ante 14.annum, sed in infantibus sanguinem emittat?

Neque timeo Recentiorum doctrinam,qui contra præfatam doctrinam acerrimè insurgunt, dum dicunt, Gal. & iuniores Græcos, parcè pueros phlebotomantes, intelligendos esse de pueris post 14.annum,quum pueritia vsque ad 18.annum extendatur. At hos manifestè redarguit Gal. auctoritas 11.*meth.*14.sic dicentis:*at si in puerum incidas, qui 14.annum non attingit.&c.*vt ita pateat pueros vocasse, qui ad 14.annum non accesserunt. Lege Balduin. Ronsseum,*in com.cap.*10.*lib.*2. *Cels.*

Cæterùm rectè Gal.mentē non interpretantur,nec intimiùs assequūtur Fern.2.*meth.*10.Valleriola 5.*enar.*3. *&* 5. *obs.*4.Horat.Augen.*lib.*1.*de sang. miss.*7.dicentes Gal.absolutè non impedire venæ sectionem, sed solùm intelligendum de plena & copiosa, quæ veteribus fuit consueta, & familiaris. Nam ipse sicut faciebat aceruatas vacuationes, sic parcissimas & moderatas, quoniam dimidium cotylæ interdum extrahebat. Est autem cotyla quædam mensura continens vncias nouem, auctore Lacuna *libel.de ponderib. & mensuris:*contra hos lege Petrum de Peramato,*lib.de va-cuand.rat.cap.cit.*

Sed quoniam in hunc incidimus locum, notare & mirari liceat Medicorum Septentrionalium oscitantiam, qui alioqui doctissimi, vsu,experientiaque dexterrimi, in mittendo sanguine in pueris ante 14.annum adeò sunt timidi vt spreta omnino phlebotomia, ægrorum plures acuto morbo correpti pereant miserè,cùm sanguinis missio tempestiuè, parcéque facta, maximam vtilitatem illis afferre consueuerit,vt ex veterum,& iuniorum mente suprà comprobauimus. Hamburgenses enim Medici sancita veluti lege cauent, ne phlebotomatores ante nonum ætatis annum sanguinem aperta vena effundant.Porrò, quid (precor) absurdius, aut à communi Medicorum cœtu magis alienum, quàm miserum corpusculum, sæua interna inflammatione, aut alio acutissimo morbo afflictum, tam generoso ac diuino auxilio destituere, præsertim si ægrotantis natura sanguinea sit, & ingens adsit plethora?Quo pacto ergo tutissimè pueros ab orci faucibus liberare possimus, nisi vena parcè secta auxiliemur,ignoro prorsus, vt inter omnes aduertunt Augenius *lib.*1.*de ven. sect.c.*7.Ludou.Lemosius *lib.*4.*method.*Gal.*in com.c.*6.Ferdinand.Mena *in com.c.*6.Gal.*lib.de curand.rat.per sang.miss.*

Quid mirum? Quando testis oculatus cum eisdem Medicis in Galeni doctrina versatissimis, pro ægrorum salute in variis morbis consilium iniens, sæpissimè animaduerterim, quòd ipsi vel præsente ingente plethora, febre maxima à feruentissimo sanguine concitata, sæuiente vehementissima inflammatione interna, etiam in cuiusuis ætatis maioribus id ipsum obseruent: vt scilicet sanguinem non emittant, quin cogente iam necessitate vnam tantùm,aut ad summum duas, exerceant phlebotomias, præceptum hoc quasi inuiolabile non transgredientes: quinimò etiamsi ætas sit florens, quadratum corpus, vires adsint valentes,complexio sanguinea;anni tempus educendo sanguini commodissimum, morbus vrgeat vehemens ex calidissimo sanguine subortus,timentes plura,eaque irreparabilia ex venæsectione pericula.

Et maximè si variolis,& morbillis pueri, aut grandiores natu sint correpti, in quorum morborum curatione, in sanguine mittendo ita sunt timidi, vt vix reperias Medicum,qui sanguinem aperta vena emittere ausit,humorum retrocessum ab extimis partibus ad intimas sedes subsequutum verentes; cùm tantùm absit vt hoc facta phlebotomia sequi possit, vt deonerata natura meliùs exanthemata extra erumpant; feruore sanguinis sedato, & leuata sarcina natura postea concoquat humorem,& in pus optimum conuertat. Hanc veram methodum docuere Auic. & iuniores docti, & Medici Itali qui in sanguine mittendo adhuc erant timidiusculi, nunc in variolis & aliis exanthematis venæsectionis vtilitatem,vsu ipso edocti, felicissimo euentu experiuntur.

A Quo factum est,vt plures medicamentorum expurgantium vi,tempore cruditatis in medio febris feruore excarnifica (in cuius præsentia ex Galeni mente passim, illico sæpius sanguinem oportet emittere) neglecta phlebotomia infaustè ac miserè periisse viderim, quos natura sarcina onerata, copia sanguinis obruta, ac grandi plethora suffocata à tanta pernicie subleuare non potuit,licèt per os, naresque sanguinem expelleret, docens nimirum magistra sagacissima Medicos,quanti sit momenti in simlibus perniciosis morbis,debito tempore aperta vena sanguinem detrahere.

Præsertim cùm constet, dictis Borealibus regionibus homines adesse robustissimos, rubicundos, sanguineos, quippe qui victu vtantur validissimo, carnibus vescantur obesis, ac valde nutrientibus, saturentur deinde lacte, & butyro,quorum ope & causa,hecticos,tabefactos, & emaciatos refici nullus ignorat; quæ quantum nutriant, impinguent, & sanguinem optimum generando crassefaciant, est manifestum. Rursus potu vtuntur nimis calefaciente, & inflammante, vino scilicet Hispano,nouo præsertim,Aquam vitæ, cinnamomi, & anisi frequenter ebibere solent: Ceruisiæ fortissimæ pocula affatim ac certatim continuò exhauriunt, quæ cùm constet lupulo, glycyrrhiza,absinthio & lauro,impensè viscera calefacit,vires reficit,valde nutrit & instaurat,si experimento fides adhibenda,& Amato *lib.*2.*in Dioscorid.c.*134. Et licèt Dioscorid.*loc.cit.cap.de Zytho,*Gal.*lib.6.simpl.* Auic.*lib.*2.*tract.*2. *cap.*279. Paul.*lib.*7.Brud.*lib.*2.*de regim.febric.ad Anglos, cap.*12. Lacun.*in cit.cap.*Dioscorid.& Vega *lib.*2.*art.med. sect.*3.*cap.*2.*in fin.*ceruisiam inflatiuam esse asseuerent, de ea intelligendi sunt, quæ cum hordeo solo, & lupulo parari solet. Illa autem quæ calidis aromatibus conditur,calefacit atque inflammat, & sanguinis facit ebullitionem: & sic vigente bruma tum ex naturæ lege,tum illa de causa, longè calidiora sunt viscera ob potus inflammantis vsum: quo tempore si morbi contingant, ad venæsectionem accedere oportet; quo auxilio interiora promptiùs leuantur,& transpirant. Quamuis autem sæuiente hyeme sanguis sit crassiusculus,aduentante tamen vere solet agitari & fundi,qui si concepto feruore febres concitet: (has enim malè morigeratas,ardente Sirio, cum ægrotantium clade summa,sæpe in his regionibus conspicimus.) quid dubitandum de venæsectione: qua & humorum agitationem compesci,è foco mineráque putredinis exhausto sanguine sæpiùs, fidissimo experimento in hoc terræ tractu, in omni sexu, ætate & tempore, summa cum vtilitate, felicique euentu adinueni semper.Hæc enim ventilat,vacuat,peccantes humores promiscuè & sine delectu promptissimè elicit. Purgatio autem exagitat,perturbat,mouet crudum incoctúmque humorem, inflammatum locum exacerbat, ex Gal.2.*acut.*11.*&* 1.*aph.*24.2.*eiusd.*29. *&* 2. *acut.*24.*&* 4.*eiusd.*11.

Neque huic veræ & firmissimæ doctrinæ obstat Galen. contextus *lib.*1.*ad Glauc.*14.& Auic.4.1.*cap.*20.qui in regionibus nimis frigidis à venæ sectione arcere videntur, quoniam in frigidis abundat sanguis aquosus, aliique crudi exuperant humores, purgatione, & non venæsectione extrahendi. Nam hi auctores non vetant phlebotomiam, sed cautos nos reddunt,ne in aquosi sanguinis præsentia, tantum sanguinis quantum plenitudo commonet,emittamus,cùm aliquid sit condonandum & tempori, & regioni, vt *cit.ad Glauc.* Gal. admonuit: maximè cùm hæc coindicent detractionis quantitatem,non ipsam sanguinis detractionem, vt perbellè *lib.de curand.rat.per sang.miss.cap.*9. Magister edocuit. Secus autem erit planè obseruandum, quando totum corpus nimia sanguinis efferuescentis sarburra oppletur,& suffocatur,tunc enim ocyssimè,& subitò sanguis mittendus est,iuxta suprà adducta.

Ex quibus constat in frigidis rationibus parcè, non ita tamen timidiusculè,diuinitus datum phlebotomiæ, remedium in acutis morbis omnino exercendum, permittentibus viribus postulante affectu. Hæc tamen obiter non prætereunda duxi:nunc ad institutum.

Quæ fuerit causa,cur Galen.ante 14.annum sanguinem emittat parcissimè, explicat ipse 11.*meth.*14. dum pueros nec

nec venæfectione, nec vacuantibus præfidiis egere fcribit: cùm enim calidi fint & humidi, mollem & teneram habeant fubftantiam,& facilè tranfpirabilem, quod ex arte moliendum erat, id ex curati corporis natura præftatur: idē repetit 4.*meth.* 6.4.*acut.*1 9. *lib.de curand.rat.per fang. mif.* 1 2. & alibi paffim. Tanta enim eft in pueris difflatio infenfilis,ex rara pororum contextura contracta,vt 2.*proreth.*2 9.& 3.*prog. com.* 1. dicat Galen. pueros à plurimis morbis liberari,licèt nulla præcedat copiofa critica vacuatio,aut adfit infignis abfceffus,per fomnum humore infenfibiliter vacuato,ac refoluto.Et *lib.*1.*acut.*45.afferit,in ętate puerili propter copiofum effluuium, virtutem celerrimè diffolui.

Hæc ergo eft caufa,quare tantopere cauet in hac ætate phlebotomiam,& vt ad eam non accedamus monet, nifi maxima cogente neceffitate, vt Paul. *lib.*6. *c.* 40. §. *Porrò in ætatibus vfque ad* 1 4.*annum fanguis mitti non debet, nifi neceffitas quædam ineuitabilis huc nos compellat, &c.* Quare Gal.4.*acut.*1 9.& 4.*meth.*6. & 1 3. *eiufd. c.* 2 1. cautos nos reddit, ne in eorum curatione tantum fanguinis emittamus, quantum plenitudo defiderat,quum aliquid fit condonandum innatæ difflationi,quæ eft fpecies vacuationis. Cùm enim in hac ætate ob copiofum effluuium virtus diffoluatur celerrimè, & ex morbo acuto,ex fymptomatibus, tenui victu,febrili calore,vires refolutæ,non poffint, exhaufto fanguine & fpiritu,vfque ad morbi vigorem fufficere,fit manifeftum, quòd pueri hac de caufa parcè fint phlebotomandi; at non tantùm fanguinis extrahendum, quantum morbus & caufa morbi exigere videantur.

Gal. fententiam firmiter fequuntur Aëtius *tetrab.*1.*fer.* 3.*cap.*1 1.Oribaf.7.*collect.c.*4.*in init.* Suffragatur Actuar.*l.* 3.*meth.c.*8. adftipulatur Rafius *lib.*7.*ad Almanf.cap.* 2 1. & cæteri Arabicæ factionis proceres id confirmant, qui neceffitate coacti, pueros acuto morbo oppreffos ante 1 4. annum,firmos,& robuftos,carnofos, eufarcos, boni habitus,fanguine plenos, curandos effe intrepidè per venæ fectionem conftantiffimè affeuerant, fequuti Celf. *lib.* 2. *cap.* 10. qui hos tutò vena fecta tractādos effe docuit: pro cuius loci expofitione pulchra lege apud doctiffimum Nicol.Rorar. *in contradict.Celf.*1 1.*contradict.* Hi enim, ni vena fciffa fuccurras, ab acutiffimis morbis fanguine per nares effufo liberātur, vt firmat Hip.6.*epid.fect.*1.*text.* 20. vt videas Medicum in pueris fanguinem emittentem, naturam rectè operantem imitari.

Inhumanum ergo eft, vt prædiximus, & piaculo plenum, immò temerarium iudico, pueros ante 1 4.annum, morbo grauiffimo prehenfos, hoc generofo auxilio deftituere,quum ad tantam vacuandam plenitudinem,ex multo fanguine fubortam, innata ipforum difflatio non fufficiat:quo cafu audacter fanguis mittendus eft aperta vena, fi auxilia debent contendere cum morbis in magnitudine, & celeritate; effluuium autem illorum innatum, lentè & morosè vacuare natum eft. *Quæ autem celeritatem defiderant, celeriter peragere oportet*, monente Hipp. *l.*1.*acut.* 8. Neque ita timeas in lactentibus,dummodo carnofi fint, fanguinei, & denfo habitu præditi, venæfectionem, & ex ea futuram refolutionem: & fi fortè timetur, præftantius eft per venæ fectionem, fanguine parciffimè extracto, à morbo interficiente infantem liberare, quàm plenitudine intus manente fuffocari. Nam nullus Medicus adeò iam inexpertus eft, inquit eruditiffimus Vallefius, 4.*meth.*2. *fol.* 344. vt ignoret,infantibus etiam vtiliffimè venam fecari. Licèt autem fcarificationibus, & apertis marifcis fanguis poffit cum minori difpendio exhauriri,quū qualibet vena fecta totum corpus poffit vacuari, 2.*acut.*1 1,tamen non ita æquè, ac fimiliter,& vt morbi,aut inflammationis internæ dira conditio expoftulant.Quidquid renuat in lactentibus omnino venæ fectionem Ludouic. Mercat. *lib.*2.*de puer.morb.& curat.cap.*1 5.& *vlt.*cuius rationes ex dictis foluuntur manifefte.

Clamet ad rauim vfque Fōfeca *lib.de febribus quas Iacchin.omifit,cap.de curat.variol.fol.*2 5 3. petulāter & inconfideratè Medicorum apud Lufitanos, & Hifpanos audaciam taxans,ipfos fanguinis fitibundos & auidos, ceu humani generis hoftes appellans, qui puerulis quatuor, aut fex menfium venam in brachio fecāt.Sed hic grauiter deceptus,præcipitanter alios reprehendit, ignorans prorfus *differre pro natura locorū genera medicinæ, & aliud effe Romæ,aliud in Ægypto,aliud in Gallia. Quod fi morbos eadem caufa faceret,remedia quoque vbique eadem effe debuiffent*;vt eloquenter Cornel. docet *in præfat.in med.* At morbi in Lufitania ferè à fanguinis copia oriuntur, quam alimenta vbertim nutrientia,ob foli cælíque temperiem gignere folent;quare ægri nonnifi fecta vena iuuantur,quam fæpiùs Medici longa experientia nixi ferire iubent cum vtilitate fumma. Qua de caufa in India Orientali, & Occidentali, Brafilienfi tractu, totóque regno Valentiæ largiffimè in omni fexu phlebotomiam Medici exercent: quibus locis fi in fanguine mittendo Erafiftrati more fis timidus, in grauiora damna ægros coniicies.

Ea tamen feruata lege hoc exequendum,vt in calidioribus, & frigidioribus regionibus minor fanguinis quantitas extrahatur,in his enim virium robur illicò fatifcit, & diffoluitur ob multas caufas: in temperatis liberaliùs agendum. Qua maiorum noftrorum ductus methodo,infra tres, aut duos annos, immò vnum, & vel in feptimo, fextóve menfe,innumeros(vera loquor)euafiffe vidi à fæuis morbis, qui per tibiarum fcarificationem, aut hirudinum vi apertis marifcis in peius ruebant, & nonnifi aperta vena conualuere; quoniam non ex riuulis, fed ab ipfo fonte, truncóve corporis,& minera mali fillo vafe exhauftus eft fanguis.

Vidifti quomodo Gal.ante 1 4.annum in pueris fanguinem emiferit.Quidquid elegantiffimi iuniores,in eius doctrina fatis verfati renuant omnino. Sed ij abeant in Zephyros. Hæc eft illa Galenica veritas, quam feliciffimum experimentum fummis laudibus ornat. Hanc nullum prorfus lenocinium,nulla affentatio, aut vlla vnquam inuidia,Neotericorúmve inferior auctoritas poterit conuellere,rumpantur licèt ilia Codro. Nec mihi vitio verti poterit, quòd in defenfionem veritatis huius totis viribus pugnem, vt poft me alij feliciùs laborent: nam pertæfus, in commodum ægrotantium, cùm veritate hac nil habeā antiquius, manum meo tenui calamo admouere decreui, quæ didici à fummo Magiftro experientia pandens. Non ignorans ftultum effe docere velle præftantiores, fed ego omnium minimus non doceo noua, quinimò ante tot fæcula à Gal.exarata; cuius vera dogmata quanti fint facienda,illius rectè norunt dulces alumni.

HISTORIA LXXXI. GALENI, De Angina.

Stercoris humani aduerfus anginam facultas admiranda.

Cæterùm humani ftercoris hoc habeo experimētum. Affiduè quidam à phlegmonis ad guttur exiftētibus vexabatur,adeò vehemēter,vt fuffocationis periculū fubiret:& fanè ob hoc periculum fanguinē mittere cogebatur. In hunc cū fortè quis incidiffet,pollicitus eft fe præbiturū medicamenti experimentum,& fe vocari, fi quādo rurfus aliqua in parte gutturis emicuiffet phlegmone,ante fanguinis miffionem præcepit. Itaque vocatus,medicamento illito ftatim hominē curauit. Vt autē iterum profecit,non in ipfo tantùm,fed & in aliis qui fimiliter erant affecti: rogabat is qui afsiduè fuffocari periclitabatur,data mercede,vt fefe medicamentū illud doceret. Porrò vbi cōuentum effet de pretio,is qui vēdebat: Hoc medicamentum, inquit,per antipathiā quandā,vtilitatem obtinet,vt qui curatur,nefciat vnde cōficiatur. Iuffit itaque alium daret, qui pro ipfo difceret,qui fibi fideliffimus effe videretur,quique iureiurādo reciperet,fefe nulli eius facturum copiam,priufquam ipfe qui dediffet,foret defunctus. Itaque à morte eius qui indicarat,nō tantum ille fuū hominē,fed & alios fanabat,& mihi ne petēti quidē,medicamenti exēplum, volens ac lubens obtulit. Erat autē ftercus pueri ficcū cū melle Attico ad lauorē tritū. Victitabat autē puer,cuius ftercus accepturus erat,lupinis,illis

videlicet

videlicet qui ex more edi solent, cum pane bene cocto in cliba- no, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum vinum vetus: atque hæc omnia in mediocri quantitate, vt perfectè ea puer posset concoquere. Itaque cùm primo die, eo victu esset vsus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eodem quoque die rursum eodem alebat victu, ac tertio demum sumebat, ac postea arefacto vtebatur, similiter vt stercore canino, &c. Galenus lib. 10. de simplic. medic. facult. tit. de stercore humano.

PARAPHRASIS.

Stercus humanum calidum esse, attrahens, digerens, exiccans, apud priscos Medicos sæpiùs fuit promulgatũ, ita vt nullum infrigidet, aut humectet, teste Auicen. *tract.2.lib.2.cap.613*. Sicque extrinsecus stercora imposita & illita, duritiem discutiunt, siccant, calefaciunt, panos & strumas resoluunt, flatus eleuant, & impactum humorem digerunt in halitus, magis aut minùs, pro animalis temperamento, vt Paul. affirmat *lib.7.tit.de stercore*. Humanum ergo ad anginam, tonsillarúmque inflammationes esse valde proficuum, non ex antipathia, vt ille qui dedit medicamentum, quò ipsum exaggeraret, falsò prædicabat, tenent Dioscorid. *lib.2.de mater.medic.cap.73*. Galen. *lib. de facil.parabil.c. de strangulat.* Aët. Tral. & cæteri qui de angina peculiare caput conscripserunt.

Nam præterquam quòd ob putrefactionem maximam, ex Gal. 5. *simpl.* 17. valida polleat attrahendi vi, etiã nimia siccitate illitum inflammationes, & tumores persanat, maximè si sit cum melle permixtũ, atque eo magis si vesceretur puer lupinis, pane bene fermentato, admixto sale, in clibano cocto, superbibito mero, quæ omnia stercus magis acre, excalfaciens, & siccans reddunt. Quo fit vt potentius stercus reddatur, & ad discutiendas oris, aut gutturis inflammationes aptissimum; non omnes tamen, sed quæ ex pituitosa fluxione originem ducunt, quales ex pluuiarum multitudine, aut humidioribus naturis, quibus catarrhi copia per palatum deorsum ad guttur descendit, euenire scribit Gal. 6. *aph.com.2.& lib.3.eiusd.com.16*. In cæteris ex calido siccóque humore pronatis, si hoc, aut aliud acre medicamentum imponas, lædes manifestè. Neque medicamenti cuiuspiam, calidi præsertim & attrahentis vsus, in angina, citra totius prouisionem, est tutus; quæ cæterorum localium ritu, facta priùs venæ sectione, aut purgatione (vt par est hìc fuisse Galenum) administrabis: quod summoperè commendat Gal. Medico anginam curaturo, *in lib. de cur.rat.per sang.miss.* 19. & 4. *acut. com.* 30. & alibi sæpe.

Cæterùm fit ex humano stercore, inquit eruditissimus Matthiol. *lib. 2. in com. cap. 73. Dioscorid.* vitreis organis aqua, præsertímque ex eo quod rufus homo excreuerit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus vlceribus mirificam opem præstat: delet & oculorum argemata, ac nubeculas: quin etiam carcinomata sanat extra adhibita: intus assumpta comitiales iuuat; lapidem in renibus aut vesica comminuit; aqua intercute laborantibus prodest; rabiosorum morsibus strenuè auxiliatur; & à venenosis animalibus ictis mirabiliter succurrit. Porrò oleum quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, eadem vitia valentiùs sanat, curat cancrum, & fistulam mortificat, auctore Euonymo *in thesauro suo*. Cætera de stercoris humani vi, ac facultate mira, vide apud Plin. *lib. 8. cap. 27. & lib. 28. cap.4*.

Obseruatio LVIII.

Stercus humanum celebre aduersus venena alexipharmacum.

Aduersus certum, & determinatum cuiusque animalis venenum, prouida natura certum & appropriatum fabricauit antidotum. Nobilissimus quidam Occidentalis plagæ Dux strenuus, quum esset naturæ arcanorum acerrimus indagator, mihi lubenter ostẽdit innumera antidota, quæ nullus aromatũ Indicorũ scriptor hactenus agnouerat, contra venenorum efficaciam admiranda. Præter quæ vnius alexipharmaci vires solùm mirabatur, cuius vi ab animali venenoso ictos omnes, superstites euasisse bona fide commemorabat. In Prouincia Occidentali *Squilaque* vocata prope ciuitatem appellatam *Burgos*, adest animal quodpam paruum, sicut lacerta, in agris frequentissimum, nomine dictum *Guarit*, quod ictu suo, æstate præsertim, adeò venenosum est, vt illicò post morsum, dira & terroris plena conciret symptomata; quorum sæuitiæ occubuere plures, eorum more qui ex præsentaneo veneno perire solent. Nec auxilio erant belzaartica epota, neque supra morsum locum ligaturæ arctissimæ, in ipsa parte affecta attrahentia antidota, cauterium, aut membri abscissio præsidio esse poterant, sed omnes nec tantillum adiuti, angore, animi deliquio, cum partis ictæ liuore & virium omnimoda iactura subitò interibant. Inuentum, summi Omnipotentis beneficio, alexipharmacum præstantissimum; & est, vt quis post venenosum ictum animalis, illico stercus, vel suum, vel alienum recenter eiectum, adhuc calidum, aquáque cardiaca, vel communi admixtum ebibat: & iam inuenti sunt laboratores multi qui ardente Sirio, cùm aqua non esset inuenta, stercus, mortis certæ metu perculsi, auidissimè comederunt. Ex improuiso enim omnibus cietur vomitus, & copiosè rumpitur aluus. Nec mireris, nam stercus humanum venenatis prodest, vt suprà ex Mathioli, & aliorum mente retulimus.

Perhibent námque Barbariæ venatores, Pantheras carnibus aconiti veneno, quod Pardalianches ob id vocant, delibutis inescare: quibus deguſtatis, nisi hominis oletum ederint, repentè strangulari, quod illis efficax alexipharmacum, vt tradit Cicer. *lib. 2. de nat. Deorum*. Tu verò de stercoris humani efficacia, & viribus pro curandis morbis, & domando veneno lege *lib.2.in com.hist.96.& 111*.

HISTORIA LXXXII. GALENI, De Angina.

Celebre ad Anginam auxilium.

*Cæterùm memini me admirandam canini stercoris expertum facultatem, quo vti assiduè consueuit præceptorum nostrorum quidam, sola ossa cani edenda exhibens duobus continuis diebus, ex quibus durum, candidum, ac minimè fætens stercus proueniebat. Hoc igitur acceptum desiccabat, vt cùm postea vsus esset, facilè ad læuorem posset redigi. Vtebatur eo ad aginam, ad dysenteriam, & summè inueterata vlcera. Ad anginam quidem iis admiscens, quæ alioqui huic affectui congruebant. Ad dysenteriam, lacti immiscens, cui decocto calculos ignitos iniici antè posuimus: aut, vt ego postea ob parabilitatem * ad ferrum confugi, id candens lacti probè decocto iniiciens. Cæterùm Medicus ille stercus caninum, aridum, tritum, lacti in quo extincti erant calculi marini, clam iniiciebat, & id solum generosissimos quosque discipulos docebat. In his ergo duobus certè expertus sum stercus caninum, ceu medicamentum mirabile, sicut & in vlceribus * extremè, malignis, &c. Gal.* 10, simpl. tit. de stercore canino.

PARAPHRASIS.

Stercus caninum plurimam in curatione anginæ (pituitosam intellige: nam biliosa acrium medicamentorum impositione exasperatur valde) habere facultatem, præter veterum sententiam ostendit Auic. *lib.2.cap.cit.de stercore*. Nam putuitosos humores coquit, & discutit, superfluámque exiccat humiditatem, neque vllam insuauitatem exhibet vtenti, auctore Magistro 6. *sec. loc. cap.* 2. *rubric.* 3. nullum enim hoc est præstantius pharmacum, neque in angina, neque in magna tonsillarum inflammatione, aut iis quibus ex glandularum affectionibus suffocationis periculum imminet. Accipe ergo stercus caninũ album reſicca, tritúmque modicè cribra, & in promptu habe. Cùm adfuerit occasio, melle dilue, eóque partem affectam

affectam illine. Quòd si hoc loco id repudiat, fortè ob horrorem id facit, dum non multum vrget affectus, quo cogente, illud experiri, & alia horribiliora, pro vna hominis vita salubre iudicauit.

Narrat Forest. 15 .obs. 10 .de vlceribus malignis tonsillarũ, se mulierem Sophiam nomine, stercore canino, & cinere centaurij minoris, cum melle ad crassitudinem permixto, & illito supra serpentia vlcera tonsillarum antiqua, ex acri salsáque fluxione suborta persanasse, quæ nullis vnquam auxiliis leuari potuerat. Nam stercus caninum impensè exiccat, mel autem abstergit, quæ pro vlcerum curatione summoperè expetuntur. Qua ratione curari eius vi intestinorum vlcera, res est manifesta, maximè si lacti misceatur chalybeato, quod summè exiccare, & veteres & iuniores docuerunt. Quoniam lac sic apparatum, ad adstringendum, & succorum acrimoniam temperandam est salutare; quæ præsidia in biliosa dysenteria, vt necessaria probat, & laudat Gal. 3. de alim. facult. cap. 14. dummodo chalybeetur, ita vt pleraque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos, inquit Gal. 10. simpl. 8. iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus, eandem, aut etiam meliorem facultatem effecimus; nam ferrum adstringentis quoque facultatis est particeps, &c. Probat Aëtius tetrab. 1. serm. 2. cap. 95. Amatus Lusit. 2. centur. 44. in omni biliosa dysenteria id interdicens; approbans in ea solùm quæ non à biliosis succis, sed ab aliis acribus non biliosis ortum ducit: contra quem strenuè certauit Petrus Vaëzius in com. medico, cap. 20. in med.

Stercus caninum fistula gutturi insufflatum anginam persanare, firmant Matthiol. lib. in Dioscorid. cap. 73. Vidus Vidius lib. 8. de curat. membrat. cap. 5. in fin. Michaël Ioan. Paschal. lib. 1. de curand. morb. cap. 24. & alij edocti à Paul. lib. 3. cap. 27. Aët. tetrab. 2. serm. 4. cap. 47. Auicen. 9. 3. cap. 11. De cuius facultate lege Dioscorid. lib. 2. cap. 12. Plin. lib. 30. cap. 8. Conrad. Gesner. lib. 1. de quadruped. cap. de cane in genere, liter. 6.

DVBIVM LI.

Num calybs præparatus ad curandos morbos sit ex vsu. Contra Christoph. à Vega, & Ludou. Lemosium Medicos doctissimos.

COMMENTARIVM.

AD ferrum confugi.] Mira est ferri facultas, & in domandis morbis admiranda potestas, de cuius generatione fat plura ex veterum mente congessit doctissimus Fallop. lib. de fossilib. & metal. cap. 25. quod medicamentum plures præstare vtilitates propter varium ipsius temperamentum, ibi. Fallop. & post eum Roderic. à Castro Hamburgensis lib. 2. de vniuers. mulier. medicin. schol. cap. 5. Ludouicus Mercat. 2. indicat. 7. & lib. 2. de morb. mulier. c. 6. & 18. Monardus in tract. de ferro, scitè annotarunt. Quare cùm sit metallum, igneam habet naturam, ratione sulphuris, & argenti viui, quæ sunt metallorum principia communia, ex Gal. 9. simpl. cap. 26. & probat Albert. Magn. lib. 3. de metal. tract. 2. cap. 4. Quò ergo metallum est purius, vt aurum, & argentum, minùs de ignea substantia participat. Impura verò metalla, vt ferrum & plumbum, magis, vt Plin. lib. 34. cap. 17. ostendit. Quo pacto aqua, quæ decurrit per canales plumbeos, mala est; nam hac ratione redditur ignea, acris, & exulcerans. Vide pulchra de hoc argumento, apud Iacob. de Forliu. in com. cap. 16. Auic. doct. 1. 2. 1. Addiderim ex Vitruuio lib. 9. cap. 11. hanc aquam esse vitiosam, quoniam in his mineris plumbi, plurima cerusæ copia nascitur, quæ quantum noceat, docet eruditè Pallad. lib. 9. rei rustic. tract. 11. Accedit quòd ex Dioscorid. mente, lib. 6. cap. 22. cerusa epota, dentibus ac gingiuis, quas suo colore inficit, impacta, linguam ac paristhmia aspredine exulcerat. Vnde aqua, quæ per mineras plumbeas decurrit, est pessima, quoniam ad diarrhœam, & dysenteriam sæpissimè parat ex Gal. lib. 7. sec. loc. cap. 2.

Quo factum est, vt ferrum magnam habeat penetrandi vim. Nam aperit, incidit, deobstruit, attenuat, ab infarctu liberat, menses prouocat, scirrhum vteri, hepatis, & lienis absumit; vnde in harum partium, sicut in omenti, mesenterij, & venarum obstructionibus resecandis mirum est auxilium: vt suprà citati auctores confirmarunt, qui ad febres, quas vocant albas, ex Lang. lib. 1. epist. 21. ex menstrui retentione, viscerúmque obstructione subortas extirpandas, ad hoc auxilium, tanquam ad sacram anchoram confugere solent. Sic in venosi generis morbis, aut aliis, quibus crassus, lutulentúsque humor occasionem præbuit, ferrum præparatum, aut aquam ferratam exhibere non verentur: nam sic auferuntur obstructiones, & roborantur viscera, cùm ferrum deobstruat, & adstringat, ex Auicen. lib. 2. tract. 2. cap. 211. §. Vinum, & aqua in quibus extinguitur ferrum, conferunt duritiei splenis. Et primò hoc adstruxerant Gal. lib. de theriac. ad Pison. 6. & in l. sec. loc. passim. Aëtius tetrab. 3. serm. 3. cap. 11. Paul. lib. 7. tit. de ferro. Rasius Auer. Alzahar. & alij Medicinæ Duces, citati à Nicol. Monard. in tract. de ferro, Hispano idiomate conscripto: quem postea elegantissimus Carolus Clusius ab Hispanico sermone in Latinum graphicè transtulit. Firmant Fallop. lib. de tum. præt. natur. cap. 2. de scirrho, Matthiol. & Lacun. in com. cap. 50. lib. 5. Dioscorid. & plures alij, qui ad viscerum obstructiones diuturnas, solùm ad hoc, tanquam ad præstantissimum auxilium accedunt. Sicque ex ferro præparato varia parant præsidia, vt pulueres, opiatas, tabellas, syrupos, tam simplices quàm compositos, ex herbis, radicibus, & aliis medicamentis referantibus factos, trochiscos, & alias ex eo pro morbi necessitate, & sumentis natura formas conficiunt, quas fusè citatas, sicut & modum assumendi chalybem, legat qui velit apud Ludouic. Mercat. Claudin. lib. de ingressu Medici ad infirmos, sect. 4. tit. de chalybeatis medicamentis, & Roderic. à Castro loco cit. qui de hoc argumento eruditè disputarunt.

Duo tamen aduertas rogo. Primùm. Grauiter deceptos fuisse Christoph. à Vega 3. art. med. sect. 8. cap. 7. de scirrho lienis, quem sequitur Ludouic. Lemosius lib. 4. meth. Gal. in com. cap. 7. qui chalybeata medicamenta damnant. Sed hi futili ratione ducuntur sola, quod nullum integrè sanatum viderint ex iis qui stomoma acceperunt, sed in grauiores deinceps incidisse morbos. At præter rationem improbant auxilium, quod in plurimum grauissimorum morborum obsequium, felicissimo, diuturnóque experimento nixi confirmant plures. Monet autem Gal. 2. de vsu part. cap. 3. vt quando plures consentiunt, vnúsque dissentit, rationabilius existimemus, vnum potius ignorare, quàm omnes alios. Licèt enim veritas non numero, sed sapientia sit iudicanda, ex Galen. lib. 1. de dignosc. puls. lib. cap. 1. tamen si pro pluribus ratio dictat, experimentúmque suadet, pro his stare victoriam ambigit nemo. Quòd si huius auxilij vi plurimi morbi radicitus non extirpantur, & sæpe accidit, vt in peius recidiuent, id ad fœminarum natiuam sortem, in quibus hoc præsidium ferè administratur, referendum puta. Cùm enim hæ iuuenculæ sint, maturæ viro, innuptæ, semine turgentes, & suapte natura ad Venerem procliues, fit vt retento semine, putrefacto, & in malignam naturam commigrante, hac de causa totum corpus ob vteri consensum fœdetur labe dira, & aliis symptomatibus prematur lethalibus, quæ 6. de loc. 5. diffusè recitat Gal. Deinde cùm ob multas variásque causas, morbos protendi, atque in longum tempus protrahi contingat, inter cæteras illa mihi, in his qui chalybem assumunt, visa est præcipua, quòd citra perfectam crassorum humorum, à quibus hi oriuntur morbi, præparationem, & vacuationem iteratam, ad tantum auxilium fastidibundæ iam, & remediorum pertæsæ accedant, in quibus non solùm non prodest, sed obstructionibus auctis, morbus insolentior fit, & exasperatur. Cæteris omnibus fidissimo experimento est salutare valde.

Secundò aduerte. Lapsos fuisse auctores pænè omnes, qui ad syrupi ex chalybe compositionem, scoriam ferri assumere iubent. Autè contra, titulum proponunt syrupi ex scoria ferri, & ad eius compositionem iubent extingui in

in decoctione, vel aqua aperiente chalybem; cùm ferrum, & chalybs longè differant: cùm hoc metallum purum ſit, & magis elaboratum, ferrum autem impurum, ac minùs defæcatum, quidquid Ludouic. Lemoſius *loco citat.* contrà ſentiat, Marcelli forſan Virgilij, & Braſauoli opinionem ſequens, cuius dogmatis falſitatem coarguit non obſcuris rationibus Mathiol. *lib.5. in Dioſcorid. cap. cit.*

Galenus ergo fluxus dyſentericos, lacte in quo ferrei orbiculi ſint extincti, perſanat; & maximè cùm hoc medicamentum adſtringat, & exiccet, ex omnium auctorum decreto: ſicque ſummoperè prodeſt (Dioſcorid. ſententia) mollificationi ani, inuoluntario fluxui vrinæ opitulatur, menſtruis immodicè fluentibus mirè ſuccurrit, ex aceto illitum ignis ſacri, & papularum eruptionem compeſcit, profluentes hæmorrhoides valenter reſiſtit, gingiuas flaccidas firmat, & caducis dentibus opem fert. Adeò denique eſt excellens in exiccando medicamen, vt ſi feruore & coctione præparetur, vehementer aluum comprimat. Quod ſanè dogma euidenti argumento probari poteſt, quòd Chymicæ artis profeſſores, vt ex ferro adſtringendis fluxibus idoneum medicamentum parent, quod crocum Martis vocant, illud igne ſæpius adhibito, ab omni ſulphureo recremento, & Mercurio repurgent. Quare acribus & igneis partibus, vi ignis abſumptis, ferrum impensè exiccat, & adſtringit. Quo fit vt cùm aquam fluxibus ſiſtendis, ex chalybe extincto parare ſtudemus, prima aqua abiicienda ſit, vt quæ vim aperientem non minimam ſortiatur, reliqua autem ſeruetur oportet, huic vſui aptiſſima valde.

Enim verò quum ferrum duplicem ſortiatur facultatem, aperientem nimirum, & adſtrictoriam, ex diuerſa eius natura ſubortam, nihil mirum ſi diuerſos ex ſe promat effectus, velut in braſſica, lentibus, rhabarb. aloë, & aliis huius generis experimur. Ne ergo mireris, ſi lac abſumpta, caloris ignei vi, parte ſeroſa, huius etiam medicamenti beneficio magis adſtringat, fluxus compeſcat, & incraſſet. Cætera de ferri temperamento, vario præparandi modo, vtendi forma, apud citatos legere ne pœniteat, qui fusè, doctéque de hoc argumento diſputarunt.

QVÆSTIO XLVIII.

Quòd Galenus veram malignitatem è iunioribus depictam agnouerit. Contra communem Medic. opinionem.

E*Xtremè malignis, &c.*] Digladiari ſolent Medici inter Neotericos peritiſſimi, & ex hoc loco, & aliis, inter ſe hoſtiliter contendunt & decertant, Galenum, ſummum Medicinæ Magiſtrum, nunquam malignitatem, quam ipſi in ſuis ſcriptis depingunt, agnouiſſe, nec docuiſſe quid eſſet morbus malignus. Sícque eum, vt inconſtantem accuſare non ceſſant, qui nihil firmum ac conſtans de hac tam ſeria quæſtione ſtabiliuerit, quæ ita ardua eſt, vt mirum in modum ipſorum torqueat ingenia. Sed hos ſpiritu Galenico deſtitutos eſſe arbitror, qui in re tanti momenti ita miſerè ſunt allucinati. Carpunt autem eum immeritò, hic ambitionis ſtimulo, ille cauillandi gratia, pauci veritatis ſtudio. Sed quemadmodum fluctus in ſcopulum impingentes quanto violentiùs ſeſe inferunt, tanto miſeriùs diſſipantur, ita inanes ſunt, & ridiculi eorum conatus, qui alieni nominis, maximè verò præceptorum ruina, gradum ſibi parant ad gloriam. Cauſa autem qua commoti, ita in eum debacchari ac ſæuire auſi ſunt, eúmque inſcitiæ arguere non ſunt veriti, ea eſt, quoniam plura facit maligna, quæ ſi rectè expendantur, eum omnes morbos feciſſe malignos iure optimo dicere poſſimus. Sic tamen pro Gal. tutela fari incipiamus.

Morbus malignus latè ſumptus, apud Gal. *lib.1.prorrhet. ſect.1.com.14.* eſt ille, *qui cùm periculum minetur, ſpem tamen ſalutis non adimit.* Sed cùm plurimi, iíque venoſi generis morbi acuti ſint, vt cauſos, phrenitis, pulmonia, pleuritis, lethargus, & alij ab Hipp. relati *lib. 1. acut.* 8. & periculum minentur, ſpémque ſalutis non adimant, & maligni non ſint, eum lato modo ſumpſiſſe malignitatem aſſerendum eſt, ſi Galenum conciliare velis, eiúſque tam repugnantia loca inter ſe, vt oportet, conſentientia facere tentes. Nam hoc loco doloſa vlcera facit extremè maligna, & ſputum è pulmone eiectum, malignum vocat, *7. aph.15.* & *6.aph.56.* humorem malancholicum ſupra modum exuſtum. Sic maligna vocat eryſipelata, ad quæ putredo aut ſuppuratio ſubſequuntur, *in eod. lib. com.* 20. Sic humorem acrem in inteſtinis retentum, malignum dicit, *lib. 7. de vſ. part.* 10. Sic puſtulas nigras vocat malignas, *lib.1. epid. ſect. 2. com.* 26. Sic carbunculum citra peſtilentem ſtatum, malignum appellat, *in lib. 3. epid. ſect. 3. com.26.* & *14.meth. cap.* 12. Sic dicit 4. *meth.* 4. vlcera ea maligna, quæcumque difficulter conſaneſcunt, ſiue ob prauorum humorum confluxum, ſiue ob malè diſpoſitam, affectámque patientis loci conditionem: repetit *lib.4.per gener.cap.1.* Sic vulnera, aut vlcera circumglabra, maligna ſunt apud ipſum, *6.aph.4.* & *6.epid.ſect.7.com.23.* *Et lib.1.eiuſd.ſect.1.com.21.* vocat vapores malignos, qui è ventre in caput pertinaciter exhalant. Sic vlcera cum putrilagine, vocat maligna, *2 ad Glauc.2.* quo titulo pudendorum vlcera inſignit, *10. ſimpl. tit. de ſero lactis.* Sic tremores in melancholicis euenientes, malignos dicit, *lib. 1. prorrhet. ſect. 1. com.* 14. Quo pacto diſtillationes ab acribus humoribus ortas, faucium dolorem inferentes, malignas vocat, *lib.1 epid. ſect.1. com.* 28. & tuſſes ab ſpirabilium partium vlcere concitatas, malignas nominat: repetit *ſect.3.eiuſd.com.18.* Sic ab eo pus erodens, malignum dicitur, *7. de vſu part. cap.* 1. Sic excrementa acria vocat maligna, *lib. 1. epid. ſect. 1. com.15.* Sic febres quæ ex ingenti phlegmone partis præſtantis originem ducunt, ſunt malignæ apud ipſum, *1.prorrhet.ſect.2.text.21.* & Galen. *2. criſ. cap.* 7. Quare febres ex maximis inflammationibus ſepti, ventriculi, iecoris, pulmonis, cordis, & cerebri concitatæ, malignas appellat, *3. epid. ſect. 1. in præfat.* Hoc modo febrem vocat malignam, quando ſanguis in atram bilem commigrat, *2. feb.* 9. Sic febres tertio quoque die, tertianarum more, ingraueſcentes, malignæ ſunt ab ipſo nominatæ, *lib.1.epid.ſect.2. com.* 11. Hoc pacto pulmoniam ex pleuritide concitatam vocat malignam, *7. aph.* 11. Hoc eſt latiſſimum, improprium, illegitimúmque, apud Gal. doctrinam, malignitatis ſignificatum, quod cùm in his locis tam amplè, latè, & manifeſtè palam fecerit anſam Medicis non minimam præbuit, vt in varias ſectas diuiſi, huc illúcque agitati, ac diſperſi, de malignitatis ſignificato ac eſſentia, noua dogmata condere non dubitauerint. Sed quomodo Gal. ſit de hac re intelligendus, iam exaudi.

Cacoëthes, id eſt, malignus morbus, ex Galen. *lib. 2. per gen. cap. 1. & lib. 1. prorrhet. ſect. 1. com.* 14. interdum ſumitur pro lethali, *lib. 1. criſ. cap.* 5. interdum cum lethali confunditur, vt *lib. de bon. & vit. ſuc. cap. 1. & 3. prog.* 2. Rurſus malignus morbus eſt lethalis magna parte; nam lethale apud Galen. 5. *aph.* 2. ſumitur pro morbo, qui admodum crebrò, non tamen ex neceſſitate mortem affert. Eſt ergo morbus malignus preſsè ſumptus, vehemens, lethalis in hoc ſenſu, & periculoſus.

Legitimè autem verè, propriè, & ſtrictè ſumitur malignitas, quando morbus ſæuit intensè, manifeſtè, atrociter, & ita incipit qualitas, ſubſtantia, & quantitas ſpirituum, humorum, & continentium labefactari, incipiunt vires diſſolui, grauiúſque ac preſſiùs angi, & difficiliùs remediis obſiſtere, vt parum reſiſtat corpus, & ſecundùm vniuerſum corporis habitum, faciem, pulſum, vrinam, reſpirationem, excrementa, actiones principes, & non principes euadat, & tandem velox periculum, ac maximum, frequentem, citiorémque interitum demonſtret. Hic ergo eſt verè malignus morbus, qui præter ſpirituum, humorum, aut ſolidorum vitium, deleteriam ac malam qualitatem ſecum ſemper importat, ſed non ita ſæuam ac intenſam, vt peſtis, quæ ferè omnes, hac maleficentiſſima qualitate interimit, *1. criſ. 9. & 3. epid. ſect. 3. com.* 20. vnde endemij, epidemici, ſporadicíque

dicíque

dicíque euadunt, qui morbi praui & mali moris, à Gal. *in lib. de crisib. & de dieb. decretor.* & passim appellantur.

Cuius maligni morbi licet nullum adsit signum pathognomonicum, extant tamen aliqua, que simul copulata malam qualitatem adesse palam ostendunt, quæ allatis in medium Galeni locis manifestiora euadent. *Malignus morbus,*(inquit ipse *lib. finit. medicar.*) *magnus, grauisque est potestate, specie verò imbecillis, nec certa tēpora habet iudicationis.* Veræ malignitatis signa sunt, quando videtur febris, quoad actum & pulsum moderata; cum hoc tamen internæ vstionis notæ apparent, ita vt ægri interiùs magno flagrent incendio, vt notat Gal. *6. epid. sect. 1. com. 29.* & ita profundas partes ignis sæpe vrit, cute refrigerata, vt neque valde subtilium vestimentorum, neque linteolorum velamenta, neque aliud quidpiam præter nuditatem, ægri ferre possint. Sic Crito in Thaso apud Hipp. & Galen. *1. epid. sect. 3. com. 26.* cum febri tenui mortuus est, pustulis nigris ad talum erumpentibus, quæ veram malignitatem præ se ferebant, vt videas quomodo in hoc ægro visa fuerit parua, pusillaque febris, latente tamen intus malignitate, & veneno interno. Et licèt morbus videretur ad sensum debilis, fuit tamen potestate magnus & grauis.

Sic debiles, & paruæ febres quandoque valde malignæ sunt, ex Gal. *3. crif. cap. 4.* Vnde cùm ex febris debilitate non possit nisi benignitas febris oriri, constat aliquam malam adesse intus qualitatem, cuius ratione maligna febris consurgit. Quare malignam febrem tunc in Gal. doctrina dicemus, quando sæuiora adsunt symptomata, quàm mitities febris ostendit.

Sic cum pulsu bono, bonáque vrina moriebantur ægri, referēte Gal. *3. de præsag. ex puls. cap. 3. & 4.* Sic vrinæ coctæ malæ in rubris epanthismatis, hoc est, purpurea, & pulicari febri, ex Hipp. *1. prorrhet. sect. 2. text. 24.* quasi diceret, quòd causa huius morbi non tam sit putrescentia illa frequens, quam concoctio domat; quàm quædam corruptionis malignioris species, per quam in venenosam naturam magis labitur. Vnde rectè Fernel. *4. pathol. 13.* febrim malignam definit, quæ non modo calore, sed venenata qualitate cor fatigat. Et Vallesius *4. meth. 2.* præter communem putrescentiam, venenosam in his adesse qualitatem ostendit. Sequuntur Aloysius Toreus *lib. de natur. feb. malig. ad fin.* Vidus Vidius *lib. 6. de curat. generat. c. 7.* Lud. Mercat. *lib. 7. de febrib. c. 2. de febri maligna*, eleganter Lupeus *de morb. pustulato, in init.* Amat. *3. centur. Sch. 74.* Fracastor. *lib. 2. de cōtagion. cap. 1. & 3.* Donat. Sātorus *lib. 1. epistol.* Roderic. à Fonsec. *tract. de febrib. quas Iacch. omisit, tit. de feb. pestil.* Et Argenter. *lib. de diff. morb. cap. 16.* morbum malignum esse definit, qui seueriora infert symptomata, quàm pro ratione propriæ essentiæ affectus conueniat quod latè probat Vallesius *cit. meth. loc. & 6. epid. sect. 2. com. 28.*

Ex quibus constat deerrasse iuniores, putantes Galenum nec per somnium malignitatem, quam ipsi in suis libris depingunt, agnouisse, quoniam opposita sententia, vt vidisti, ex Gal. scriptis satis apparet, eamque ampliùs probat ipse *lib. 9. simpl. tit. de terra Samia*, vbi ait febres pestilentes non esse calore vehementes: & ex *2. aph. com. 13.* quo loco, signa critica vera esse semper pronunciat, nisi pestilens constitutio sit. Adeò sunt incerta, fallaciaque malignitatis signa, vt cum signis salutis, fidis & salubribus ægros sæpe mori contingat. Quare quum ex paruitate febris non possit colligi periculum & malignitas, ex superuenientibus symptomatis non correspondentibus febris paruitati, est colligenda. Quæ autem sint superuenientia symptomata, (malus mos, seu modus à Gal. vocatur, *lib. 1. & 2. crif. cit.*) & quibus signis cognosci possint, & distingui morbus malignus à magno, *in citato loco de crisibus*, exactissimè Galenus explicuit.

Ex omnibus autem conuincitur, quid sit apud Gal. doctrinam, morbus latè, aut strictè malignus, & malignissimus, seu extremè malignus: quibus nominibus Galenus vsus est semper, cùm de malignitate sermonem instituit. At instabis parum referre, nos scire, an malignitatem cognouerit Galenus. Nam pulsum, eiúsque harmoniam scrutatur, quum tamen Hip. eum non cognouerit, ex Gal. *lib. 3. de cris. vlt. & lib. de præcognit. ad Posthum. cap. 12. & 3. epid. sect. 3. com. 80.* Sed vt fateamur verum, falsum est affirmare Hip. pulsum non agnouisse, vt tam multis allatis testimoniis Gal. palam facit Ludouic. Lemosius *lib. 3. de prædicend. rat. cap. 7.* & ampliùs, quoniam de respiratione pulsui simillima latissimè egit. Insuper, plurimum oportet speculari, an Gal. malignitatem exactè calluerit, eámque in suis libris descripserit: tunc enim malignos morbos rectè curabimus, quum antesignanum nostrum, cognoscentem malignitatem, hancque exactè curantem fuerimus imitati.

HISTORIA LXXXIII. GALENI, *De faucium inflammatione.*

Faucium inflammationis ex pulsu dignotio, & curatio. Contra Thessalicos.

Redierat Commodus à lucta, cùm ecce priusquam cœnaret, hora octaua febris eum vehemens adorta est. Vt pulsum verò attigi, membrum quodpiam inflammari visum est: quod simulatque Pitholaus audiuit, mirari se dixit, quomodo faucium inflammatio pueri pulsum immutare posset. Atque ita Commodi os aperiens inspicere me iubebat. Cùm igitur fauces asperas quidem, & rubras admodum esse, parum tamen intumuisse vidissem, quis illi os colluisset, postulaui, medicamento, plusquam puero conueniret, adstringente. Respondente autem Pitholao, se eum fuisse, qui pueri fauces abluendas censuisset, medicamento quod ex melle, & Rhu obsoniorum compositum fuerat: id vt omitteret, iussi, & aquam mulsam, in qua rosæ ferbuissent, admouere præcipi, eáque sola vsque ad tertiam diem vteretur. Manè sequenti quum inflammatio prorsus subsedisset, & penè sine febri puer esset, in balneas cubiculo vicinas vt duceretur, & aqua alueo contenta perfunderetur, corpore nimirum toto obruto, excepto capite quod solummodo mergeretur, iubeo, quibus peractis, & largè prandio exhibito, non expectato octauæ horæ excessu: quo tempore, ob febrem prioris diei, eadem hora succensam, videbatur illa suspecta. Immò vt vespere rursus lauaretur, ac cœnaret, tanquam sanus suo more, mando, &c. Galenus lib. de præcognit. ad Posth. cap. 12.

PARAPHRASIS.

Mores Medicorum Romæ degentium adamussim depingit Gal. *hoc in lib.* quorum omnimodam ignorantiam, cum superbia coniunctam (indelebile vitium vocatur à Gal. *13. meth. 15. in fin.*) conuellere multò operosum fuit: Nam hanc miserabili ægritudine, Deo & hominibus odibili, apud Ecclesiast. *cap. 10.* occæcati, Hip. doctrinam summo cum iudicio prolatam, qua munitus Gal. vera morborum præsagia palam faciebat, deridebant. Quid plura? nonne horum nebulonum peruicacium inconstantissima turba, atque ipso Protheo, ac Chamæleonte mutabilior, & quorum consilium in curando, Gordio nodo magis est implicitum, inflatis buccis Hipp. (quem omnis Philosophorum cœtus, tanquam nomen colit & veneratur) ignarum appellauit? *lib. 1. de articul. sect. 1. text. 3. §. Et à vulgo malè audiui, vnus enim habitus sum ignarus, cetærique omnes periti, &c.* Cuncta ergo Gal. vult scripta hominibus, quos scientia non inflat, sed elationem demit, non insolentibus, ceruicosis, Medicinæ, probatæque fidei auctores præuertentibus, sed humilibus, quibus multa bona in medica arte contingunt, vt *epist. 88.* Seneca memoriæ commendauit.

Luctam, vtpote vehementissimam exercitationem, (sanguine, & spiritu irrequieto motu agitatis (febrem posse inducere, probat Galen. *3. de dif. puls. 5. & 6. epid. sect. 1. com. 6.* cuius vi valida liquatis humoribus, & ad fauces affatim concurrentibus, inflammationem in eis accendi, &

& febrem concitari res est manifesta, & vsque adeò quandoque lædit lucta, vt suffocationis periculum afferat, monente sic Magistro *in lib.4.de rat.vict.com.*23. Quapropter Hipp.*lib.1.epid.sect.1.com.* 11. tubercula secundùm aures accidisse adolescentibus, iuuenibus, adultis, atque præter cæteros luctatoribus, prudenter in quadam tempestate euenisse narrat; in iis enim palæstritis, & exercitatorio in ludo versatis, ob vitæ institutum, humores in sublimiores corporis partes decumbunt, vt ibidem scitè Gal.notat, *in com.*. De quo exercitij genere mira protulit Mercurialis *in suo de arte gymnastica libro elegantissimo*. Quo commodum se exercuisse ex textu constat apertè. Nam Romani ad corporis robur conciliandum, & sanitatem conseruandam, eo frequenter vtebantur, auctore Gal.*lib.2.de sanit. cap.* 9. Licèt enim vehementer febricitantem inuenisset, cùm tamen hæc febris ex procatarctica causa duxerit ortum, à qua diariam frequenter, raro putridam progigni ipse passim affirmat, pulsu diligenter obseruato, de aliqua partium supernarum inflammatione fuit suspicatus, quam adesse statim prædixit.

Hoc autem ex pulsus duritie fuisse præsagitum, nullus qui intimiùs Galeni sensa perlustrauerit, it inficias, si vera sunt quæ ipse *lib.4.de caus.puls.7.& lib.de pulsib. ad tyron. cap.*11. conscripsit, duros pulsus, inflammationum omnium esse communes, confirmans. Cùm enim pars inflammata ex affluxu humoris repleta, necessarioque distenta induretur, & ob intemperiem calidam siccitas introducatur, & hæc exiccando induret, dubitandum non est hac de causa pulsum durum, & secundùm diuersas partes arteriæ inæqualem, in præsenti inflammatione reperiri. Tantò enim maior durities inuenitur, quantò maior adfuerit inflammatio: hæc ergo citra dubium pulsum indurat. Ni excipias mollium, & laxarum partium inflammationes, in quibus, maximè si pituitosa fluxio irruat, pulsus visitur mollis, qualem lethargicorum, & peripneumonicorum depingit Galen. *lib.4.caus.puls.* 12. *&* 13. de quo argumento plura satis doctè scripsere Vallesius *lib. 3. controuers.* 16. Ludouic. Mercat. *lib. 2. de caus. puls.tract.3. cap.*25.

Cognita ergo inflammatione, & inspecta rubedine, & asperitate faucium, (per has intellige internum oris locum, vbi simul gulæ, & gutturis partes extremæ conueniunt) à medicamento nimis ipsas corrugante, exasperante, humorúmque fluxionem nimis repellente, & adstringente, nempe Rhu obsoniorum concitata, ad acres sordes detegendas accessit: Hoc autem impensè adstringere, præter experimentum coriariorum, illo ad inspissandas pelles vtentium, firmat Dioscorid.*lib.* 1. *cap.* 24. Maximè cùm à Rhu, humores in parte inflammata essent impacti, suapte natura facili vt asperior fieret. Cui damno nullum præstantius est mulsa auxilium, præsertim si in ea ferueant rosæ: sic enim viscosius redditur, & magis spissum medicamentum; & sic faucium parietibus diutius adhæret, & rosæ vi, leni adstrictione humorum acrium impetum repellit, & calorem extraneum partis mulcebri frigiditate contemperat, roborat, & mellis ratione quadantenus abstergit, quæ omnia in faucium inflammatione recenti esse necessaria, vt tuta curatio fiat, testis est Gal.*suprà*, & Auic.9.3. *tract.1.cap.*12. latè confirmat.

Quibus sanè auxiliis exequutis, neque aliquo magno celebrato, quoniam leuis erat inflammatio, & à causa prægressa recentíque concitata, ægrum ad sanitatem perduxit, neglecta illa victitandi forma, à Thessalo, eiúsque discipulis celebrata, ægros triduana inedia cruciantibus, quam reprobam esse, & nullius vsus ipse perbellè ostendit, *lib.* 8. *meth.2.&* 10.*eiusd.c.*3. Nam *malum febriculosum inimicum fami*, ex Hip.*6.epid.sect.3.text.*31 quum calidis & siccis corporibus aduersissima res, inedia sit, ex Galen.10.*meth.* 5. Deficiente enim humido nutrimentali magis excandescunt; & sic febris non cessat ante cibationem, qua non exhibita, ægrum in hecticam incidere facilè est necesse. Puer verò cùm esset sine febri, subsedissétque prorsus inflammatio, eum ad balneas cubiculo vicinas misit. Hæ enim in febrium declinatione ad reliquias humoris absumendas sunt vtilissimæ. Vicinas laudauit, ne si forte ad longinquas duceretur, ab aëre lædi posset; Aquam aluo contentam elegit, quoniam calidior cùm sit, humoris residuum promptiùs discutere potest. Est enim alueus balnei ea pars quæ lauacrum dicitur, calidam aquam continens. Hac de causa totum corpus in ea obrui voluit, non tamen caput, ne caloris vi liquatis succis, fluxio ad debiles fauces recurreret, idque tantum attemperamenti causa mergi voluit. Balneo enim caput fouere, huius calidum temperamentum emendat; sic enim calidi vapores, qui in capite sunt, euocantur à dextra, & acrium humorum mordacitas obtunditur, & temperatur, auctore Galen. 6.*de sanit.tuend.cap.* 9. Quibus factis, commodus, contra Diatritariorum barbariem, & præposteram medendi normam, à morbo, Galeni ope, non citra artis gloriam euasit.

HISTORIA LXXXIV. CELSI.,

De Strumis.

Struma, anguis esu sanata.

*QVæ cùm Medici doceant, quorundam rusticorum experimento cognitum, quem * struma malè habet, eum, si anguem edit, liberari, &c. Cornel.Celsus* lib.5.cap.28.rubr.6.tit. de struma, & eius curatione.

PARAPHRASIS.

PLurima sunt, quæ, de hoc leonino, rebelli & insuperabili morbo, eius varia nomenclatura, causa, signis, prognosi & curatione, referunt tum priscorum, tum classicorum peritissimi Professores. Galen. 14. *meth.* 11. *&* 2. *ad Glauc.vlt.* Paul.*lib.4.cap.*3. Aëtius *tetrab.1.serm.2.cap.*95. Albucas.*lib.2.cap.*42. Haly.*9.pract.c.*11. Auic.3.4.*tract.* 2. *cap.*9. Guido *tract.2.doct.*4. Vigo *lib.1.cap.*7. Argelat.*lib.*1. *tract.2.cap.* 4. Paræus *lib.2.cap.*22. Tagautius *lib.1.c.* 13. Fallop. *tract. de tumorib.præt.nat. cap.* 18. Eustach.*lib.* 5. *de tumorib. pituitos. cap.*17. Dionys. Daca.*lib.* 2. *de apostemat. cap.* 67. Hieronym. Febric. ab Aqua pendente *lib.1.de tumorib.cap.*21. Nicol.*serm.7.tract.5.sum.1.cap.*37. Forest.*lib.3.obs.Chirurg.*10. Andreas Laurent. *lib.de strum. sanatione admiranda*, & alij quamplurimi, qui latè hoc argumentum docuere.

Omnes hi, huius peruicacis morbi causam statuunt humorem pituitosum, mucilaginosum, lentum, tenacem, & viscosum, cui multa melancholici portio est permixta. Pro cuius curatione infinita propemodum auxilia parant, ex quorum genere sunt vacuantia medicamenta, fomenta, emplastra, & tandem ad ferrum, & caustica deuenire necessitas cogit. Inter illud est etiam saluberrimum auxilium à Celso hoc loco enumeratum, nempe anguium esus, per angues intellige serpentes. Aristot. *lib.* 8. *de hist. anim.cap.* 17. viperas vocat. Quibus huic vitio nullum præstantius auxilium inueniri potest. Nam viperarum esus increscentes strumas reprimit, ex Dioscorid. *lib. 2. cap.*16. Siue enim carnes earum coctas edas, ius potes, aut eo strumosam partem laues, aut vinum assumas in quo ipsæ fuerint extinctæ, vel Martios panes, aut pastas regales adiectis pulli aut caponis pectore, saccharo, amygdalis, aut zingibere permixtis edendas præbeas, vltimum & efficacissimum pro strumis, aliisque cutaneis affectibus experieris auxilium, prout Fallop. *de tumoribus præter naturam*, *cap.* 9. affirmat.

Insuper viperino oleo crustæ, & tubercula mirum in modum delentur, & emolliuntur; & præsertim si seuo hircino, vel pinguedine vrsi admisceatur, quod pro scrophulis curantis vtilissimum est auxilium, quod parabis hoc modo. ℞. *Olei oliuar.*℔ x. *& duas viperas integras dissectas in oleũ impone, & ad solem in diebus canicularibus relinque, donec subrufum acquirat colorem.* Sic vinum viperinum pro strumosis

mosis præstans est præsidium, & pro Gallicatis esse vnicum A antidotum narrat Ludou. Mercat. *lib. 2. de morb. Gallic.* 8. quo Gallica vlcera facillimè consanescunt. Fit autem, si vinum, vel mustum, vipera priùs lota, adiecto sale bullierit, ex quo vino, manè, prandio, & cœna sufficiens quantitas assumi potest. Qua viperarum carne, Antonium Musam, Cæsaris Augusti Medicum, vlcera insanabilia persanasse, refert Plin. *lib. 30. nat. hist. cap. 13.*

Extant celebres historiæ, apud Galenum *lib. 11. simpl. cap. 1.* & Aretæum *lib. 2. de caus. & sign. diuturn. morbor. cap. vlt.* elephanticorum, qui tanto malo oppressi, odoratu iam graues, ac aspectu fœdi, ebibito vino, in quod fortuitò vipera erat mortua, ab hoc miserando morbo mirabiliter sanitati restituti sunt: quam postea curationem ipse Galen. imitatus, & alij post eum Medici exercitatissimi experti, verissimam esse inuenerunt. De quorum B numero sunt, Paul. *lib. 4. cap. 1.* Aëtius *tetrab. 4. serm. 1. cap. 123.* Cælius *lib. 4. passion. tardar. cap. 10.* quam diutinũ experimentum comprobauit. Gilbertum enim Medicum Romanum, plures elephantia laborantes persanasse refert Vidus Vidius *part. 2. de curat. membrat. sect. 2. lib. 5. cap. 8.* Et Porphyrius *lib. 4. de abstinent. ab animalib.* scribit, seruũ quendam Crateri Medicum, dum laboraret lepra immanissima, ita vt carnes ab ossibus abscederent, potato vino in quo extincta erat vipera, statim conualuisse. Num autem vipera sit elephanticorum optimum nutrimentum, & cæteris venenum; & cur nostro tempore non tantam ex earum carnibus vario modo apparatis percipiamus vtilitatem: (de quo Thom. Erast. *part. 4. disp. contra Paracels.* Massaria & Palmar. *lib. de morb. contagios. cap. de elephantiasi*, conqueruntur) *in lib. 6. huius operis, hist. 1. & 2.* fusè monstrabimus. C

Ad hæc vipera habet vim calefaciendi, exiccandi, & quod plus est, prauam humoris qualitatem corrigit, atque emendat. Et natiua quadam proprietate cutem mundificat, humorémque ad partes externas detrudit: argumento est, quòd ex eius esu nimius sudor, & pediculorum copia oriri solent, vt retulit Aëtius *tetrab. 3. serm. 4. cap. 47.* firmat Gattinaria *cap. de debilitate visus*, qui dum Gallo cuidam hoc morbo laboranti, carnem viperinam edendam imperaret, ipséque ob salutis auiditatem, in maxima copia comederet, in sæuissima & maxima sympto-mata lapsus, robore virtutis expultricis, detrusis per totam cutem bubonibus, & suppuratis, ad sanitatem reductus est. Sicuti enim serpentes singulis quibúsque annis pellem D exuere, & reuocare solent, quam senectam anguium vocant, ita vsus viperarum facit, vt excarnentur, & mundificentur corpora.

Denique anguium esum omnibus podagricis, arthriticis, anhelosis, & elephantiæ plurimum commoditatis afferre, firmat Aëtius *loc. cit.* ita vt, qui facie graui, fœdus aspectu, tuberoso vultu, humi morientis instar prostratus iacebat, musti viperini vsu, crines enutriuerit, carnem instaurauerit, vetus corium, seu senectam serpentum exuerit, & tanquam alter homo, veluti ex cera creatus, ad vitæ munia fuerit reuocatus, *vt cit. loc.* Aretæus confirmat. Magna ergo est viperarum procurandis diuturnis morbis efficacia, & vna omnium medicamentorum, quæ ex viperis parati solent, mira potestas. Ea sunt Theriaca magna Andromachi, Pastilli Theriaci, sales viperini, & siquæ alia. Quo factum est, vt plures, & non infimæ E notæ Medici, gallinas carne viperarum pro sananda elephantia nutriendas imperent: (exhorrescit enim ægrotus viperis in cibum vti) quomodo autem sint præparandæ viperæ ad gallinarum cibum, pro strumarum, seu elephantis curatione, lege Cardan. *in consil. pro patiente lepram*, Gordon. *tract. de lepra*, Zacariam Puteum *eod. tract.* Sebastian. Aquilanum *tract. de morb. Gallic. cap. 1. in fin.* Iosephum Quercetan. *in sua Pharmacopœa restituta*, qui hanc rem diligentissimè sunt perscrutati.

Quo autem tempore viperæ capi debeant, quo pacto lauandæ, præparandæ, & quæ eligendæ, explicat Galen. *lib. de Theriac. ad Pison.* ferè per totum, à quo omnes deinde desumpserunt.

Lib. I.

DVBIVM LII.

Num ad Theriacæ, cæterorúmque medicamentorum compositionem, cauda viperæ sit semper amputanda. Contra Lacunam, Vallesium, & Peletarium, Medicos eximios.

Sed ad anguium præparationem, primò Gal. in omnibus suæ doctrinæ locis, exoptat capitis, & caudæ abscissionem, quoniam hæ partes sunt venenosiores, *in lib.* tamen *11. simpl. tit. de viperis*, à ratione alienum esse sibi persuasit, abscindere caudam. Sic enim habet. *Porro quonia ex more, quum artifcos theriacos, quos vocant, præparamus, non tantum caput, sed caudam eorum abijcimus, subijt mihi frequenter in mentem, rationabilius fortasse fore, adimere & caput, ob venenũ quod ore continent: verùm à ratione alienũ esse, adimere & caudam, &c.* Hæc est obscura, & tenebricosa Gal. oratio, quam doctissimi viri, vt manifestè pugnantem, ante me explicare non potuerunt. De quorum numero fuere Lacuna *lib. de loc. manifestè pugnantibus, contradict. 11.* fecit etiam Peletarius *eod. lib.* & Vallesius *in lib. eiusd. tit. contrad. 20.* qui licèt Lacunæ contradictiones omnes posse solui affirmet, in hac Galenum lapsum fuisse, miniméque posse secum conciliari asseuerat.

Sed miror eruditissimos viros non animaduertisse, *ibi* Galenum non loquutum fuisse affirmatiuè, sed potiùs dubitanter: quod patet ex verbis [*subijt mihi frequenter in mentem*] quæ dubitantis potiùs, quàm affirmantis sunt indicia. Solùm ergo *lib. 11. simpl.* quæstionem proponit: inquit enim, quòd fortè rationi videatur consentaneum magis caudam omittere; non tamen ausus est affirmare, quum contrarium longo vsu constet esse apertè verum, & rectè euenire videamus, quum viperinas carnes ad Theriacæ compositionem præparamus, intelligés rationem sensibus non debere esse contrariam, vt ei fides adhibeatur, vt constat ex Arist. *2. de gener. 10. & lib. 1. Metaphys. 1.* à quo desumpsit *4. simpl. 18. & 6. aph. 31.* timens fortasse Platonis lege damnari, *lib. 5. de Republ. & 9. de legib.* Quibus in locis eos puniri iubet, qui veterum probatas leges euertunt. Adde quòd etiamsi ob rationem, Galeno ibi non videatur consentaneum abiicere caudam, videtur tamen propter eas causas, quas tradit *lib. 1. de antidot. 8. & lib. de Theriac. 9.* Ex qua solutione, huius loci manifestè pugnantis explanatio fit dilucida, & Galen. ab illorum calumnia vendicatur.

QVAESTIO XLIX.

Quòd strumæ sint contagiosæ.

COMMENTARIVM.

Strumæ malè habet.] Explicanda sese offert modò difficilis, & ardua disceptatio, num scilicèt strumæ sint contagiosæ. Nam quum de strumis superiores auctores nihil intactum reliquerint, de contagio earum nec verbum quidem protulerunt. Sicut nec ij qui de hoc negotio exactissimè disputarunt. De quorum numero sunt Fracast. Medicus, & Poëta celeberrimus, Cardan. *tract. de prouident. & lib. 1. de venen. 12.* Valleriol. *in appendice locor. com.* Lud. Mercat. *tom. 1. lib. 3. clas. 1. quæst. 176. num. 11.* Ioan. Hucherus *lib. 4. de feb. cap. 7.* Fabius Paulin. *in com. lib. Thucyd. de peste*, Palmarius *in lib. de morb. contagiosis*, & alij. Lubet ergo in argumento amplissimo, nouissimo, vtili, & arduo paululum spatiari.

Arnaldus Villanouanus, in iis, quæ pertinent ad medicam facultatem doctissimus, *in specul. introduct. medicinal. cap.* 88. *de rebus contra naturam*, sic inquit: *Vnde omnes illi morbi sunt contagiosi, qui corporibus imprimunt, ex approximatione ipsorum ad corpora patientia, morbos illos, & hi communiter sunt lepra, scabies, variola, febres pestilentiales, apostemata venenosa, maximè in locis angustis, epidemia, phthisis, baras, & scrophæ, &c.* Hunc citat & sequitur Ioann. Fragosus *in*

 glos.

glos.de apostemat. quæst. 63. approbat insignis Thomas à Veiga in com. cap. 4. lib. 1. de dif. feb. verbo, calidiores autem. §. Nam tertiana, quum habeat calorem multo acriorem, propter defectum tamen lentoris minus contagiosa est, quam struma, &c.

Neque obstat, quod quidam obiicere possunt, hos auctores de vlceratis esse intelligendos, nam præterquam quòd hi de omnibus absolutè loquantur, strumæ non vlceratæ fomite, & contactu sunt contagiosæ. Licèt concedamus, vlceratas magis esse contagiosas, quoniam à sordido vlcere fœtidissimus exhalat vapor infecturus, quod innuit Fracastor. l. 2. de morb. contagios. vlt. §. Et strumæ quædam vlceratæ, &c. Vides quomodo Auctores raptim, & aliud negotium agentes, de hac controuersia explicanda verba fecerint, quam ego in hunc modum dirimendam puto.

Vlceratæ, & non vlceratæ strumæ fomite, & contactu sunt contagiosæ. Patebit hoc euidenter, si conditiones ad contagium requisitas adamussim percurras. Quarum prima est putredo, quam habet humor in loco determinato conculcatus, & transpirari prohibitus, qui cùm sit lentus & humidus, putredini multò magis est obnoxius. Necessariam autem ad contagium esse putredinem, infrà latiùs patebit. Fomes enim non exurgit momentaneus, sufficiēs inducere affectum ab humore quieto, sed à moto; non potest moueri à calore innato, nam hic emendat malitiam fomitis; non ab extraneo comburente, quia absumit fomitem: necesse est ergo: vt sit extraneus putrefaciens.

Secunda conditio, est eleuati vaporis lentor, quo hæreat, permisceatur, & immoretur per tempus sufficiens ad agendum, inficiendúmque; nam si facilè transeat, dissipetur, aut exhalet, non potest esse contagionis seminarium in alio, sed tantùm perexiguum, aut debile. Humorem autem, ex quo velut à mediata causa oriuntur strumæ, esse lentum & viscosum, patet ex Gal. 3. aph. 26. Qui eas non à calida materia, sed frigidiore, & pituitosiore originem ducere asseuerat; quæ est constans omnium auctorum sententia, & interpretum ibi, Musæ, Argenterij, Fuchsij, & Thriueri; quod cum Auic. 3. 4. tract. 2. cap. 10. affirmant Guido tract. 2. doct. 1. c. 3. Nicol. serm. 7. tract. 5. sum. 1. cap. 37. qui mucosos, frigidósque humores strumarum causam esse prædixerunt; quorum mentem suprà citati confirmant, qui de strumarum causa diligentissimè conscripserunt.

Tertia, est eminens qualitas in eleuato vapore, quæ valde immutet humores alterius. Cùm enim hæc qualitas, contagij naturam, & actionem sequatur, neque hæc fiat, nisi à proportione maioris inæqualitatis, videtur magnitudo contagij ad eminentiam, seu maiorem efficaciam suæ qualitatis referenda: hanc verò quia habent strumæ, hac etiam de causa sunt contagiosæ. Habere autem strumas malam qualitatem constat ex Paul. lib. 6. cap. 35. §. Quæ igitur indolent attactu, & medicamentis impositis deteriores redduntur, malignæ sunt, &c. & Aëtio tetrab. 4. serm. 3. cap. 5. §. Malignæ verò strumæ inflammationes, & dolores pulsantes inducunt, & tumorem inæqualem præ se ferunt, &c. Firmat. Fernel. lib. 7. pathol. 2. Quod autem verum sit, experientia demonstrat, cùm sæpissimè hic morbus nonnisi alexipharmacis succumbat, & refrænetur, qualia sunt Ebenum, smilax aspera, radix chynæ, & mercurius; ex quibus varia parari solent præsidia & vnguenta; quæ non ob id prosunt, quoniam humorum crassitiem attenuant, & liquant, sed quia prauam eorum qualitatem retundunt.

Præter tres memoratas conditiones, additur & alia, ex situ humoris desumpta, ex quo inficiens vapor exurgit. Nam si locus cutaneus sit, & externus, quia magis integra, minúsque mutata efflat aura, faciliùs inficit vicinum corpus. Hinc strumæ, tinea, scabies, elephantia, Gallica lues, impetigo, & multi alij cutanei morbi promptiùs contagium inducunt, quoniam præter vaporem lentum, & prauum, partem occupant externam. Si cancrum vlceratum excipias, qui licèt idem sit morbus cum ele-

A phantia, apud Paul. lib. 4. cap. 1. & Auic. 3. 4. tract. 3. cap. 5. tamen inter contagiosos morbos non numerandus, vt experientia suadet, qua sola litigantium rationes cessant, ex Gal. lib. 1. de facult. natural. 13. & maximè si rationi coniūgantur, quam nos lib. 2. in com. hist. 28. explicabimus, quum mammarum morbos fuerimus interpretati; quo loco cancrum vlceratum, à quo teter, fœdúsque vapor exhalare solet, non esse contagiosum disseremus, contra aliquos qui de cancri contagio ingenuè sunt ratiocinati. Interim vide Cardan. lib. 1. de venen. cap. 12. quem immeritò carpunt plures, quorum singulas rationes eo loco adamussim expendemus.

B

QVÆSTIO L.

Quòd putredo sit de essentia contagij. Contra Valleriolam doctissimum.

INstabis pituitam gypseam putrefieri non posse, quum sit ab humore omnino exuta. Neque putredinem ad contagium esse necessariam, quum pestis, morborum omnium contagiosissima, sine putredine concitetur, vt elegantissimè lib. 2. de abditis rerum causis. c. 1. Fernel. firmat, & lib. 4. patholog. 17. pestilentem nulla affinitate cum putrida febre coniungi asseuerans. Quoniam verò nostræ quæstionis de contagio strumarum explicatio, ex huius dubij dependet explanatione, altius de hoc argumento priùs agendum est, quærendúmque, Num putredo sit de essentia contagij. Acutissimus Fracast. lib. 1. de morb. contag.
C cap. 9. contendit contagij essentiam in putrefactione consistere. Sequitur Cardan. lib. 1. de venen. cap. 11. asserens, non sat tamen consideratè, conuerti inter se pestilens, putridum, & contagiosum; neque vnum sine alio reperiri, licèt quem extollat, simul mordeat, tract. de prouidentia, petulanter carpens Fracastorium, suis tribus libris nec vmbram de contagio fuisse assequutum, quum tamen ei totum in hoc argumento debeatur.

Ingeniosissimus Valleriola in appendice locor. commun. cap. 2. etsi Fracastorium de causi, & natura contagij disserentem plurimum laudet, dissentit tamen ab eo quòd putredinem, perpetuam esse contagij causam fuerit arbitratus. Primò. Quòd febres putridæ, tertianæ, quartanæ, quum putridæ sint, contagiosæ non sunt. Secundò. Contagij vis remediis propriis putredini comminuere-
D tur, & penitus corrumperetur, quum tamen longè diuersis, & nonnisi alexipharmacis contagij seminaria oppugnemus, eo quod hæc magis analogia, & occulta proprietate prosunt. Tertiò. Videmus homines in pestilentia, vel etiam sanos, citra putredinem, aut obstructionem vllam corripi statim, mortémque obire. At fieri non potest contagium, si putrefactio tam subitò, atque in instanti non fit. Quartò. Omnis pestis maximè contagiosa est, interdum tamen sine putredine, ex Fernel. supra, aliquando sine febre, ex Gal. 3. epid. sect. 3. com. 55. & 9. simpl. cap. de bolo Armena, interdum adiunctam habet diariam, vt, patet in sudore Britannico; aliquando solam intermittentem: multoties cum pulsu bono, bonáque vrina ex Galen. lib. 3. de præsag. ex pulsib. cap. 4. Vltimò. Id in canis rabidi veneno manifestè apparet, & in aliis contagiosis morbis; nam catarrhus, elephas, ophthalmia, &
E Gallicus morbus valdè sunt contagiosi, idque sine febri, aut putredine vlla.

Sed pro contraria parte facit vnum, idque firmissimum argumentum, quod nullus morbus possit dici contagiosus, (hoc est, sibi similem affectum in alium inducturus) nisi communicet vaporem ita notabiliter infectum, vt sufficiat humores alterius vitiare, quod probat Arist. 7. probl. 4. Sed ea vaporis ita infecti copia à solo putrido calore moueri potest, vt ab vno corpore alteri communicetur: igitur petredo concurrit necessariò in omni contagioso affectu. Suadetur. Quod licèt aliquid è corpore effluat, benigna, aut praua infectum qualitate, vt tantus qualis requiritur, exurgat vapor, magna requiritur humorum agitatio, (non enim exurgere potest à quieto) quæ non

non niſi à putreſcente calore fieri poteſt. Nam innatus emendat malitiam fomitis, nec ita mouet, aut agitat, nec patitur ita infectum producere vaporem. Non exurens, qui etiam dicitur extraneus ab Ariſt. 4. *meteor.* 2. cùm validus ſit, nimiùmque intenſus; quare hic diſſipat, attenuat, & diſſoluit ſeminarium mali: qua ratione ſub feruidæ æſtatis calore plerumque ſedatur peſtis. Ergo ſolus calor putredinoſus neceſſarius eſt ad omne genus contagij, quod ſpectatur in morbis per viciniam, expirationem, tranſpirationem, decubitum, aut quemuis alium adhærentiæ contactum, aut fomitem ſeminarij relicti in veſte, ſtragulis, domo, aut quauis alia materia apta ad ſuſcipiendum, diúque ſeruandum. Eſt ergo putredo præcipua, & communis contagij cauſa, vt ſine illa contagium fieri non poſſit in morbis.

Nec aliter ſentire cogunt rationes in contrarium adductæ, quibus ſingulatim ſatisfaciendum eſt: nam ex earum ſolutione, ad maiora dubia explicanda arripiemus occaſionem. Dic ad primum. Quod quamuis Fernel. viro acutiſſimo arriſerit opinio, peſtem contagioſum affectum, ſine putredine conſiſtere poſſe, eius tamen placitum ſubuertit Galeni auctoritas lata *lib. 6. epid. ſect. 1. com. 29.* quo loco peſtilentem febrem ab aliis febribus putredinoſis differre, per excellentiam putredinis aſſeuerat. Quare ſi peſtis crudelior eſt affectus, & efficacior febre peſtilenti, (plures enim apprehendit, & interficit) & à mutatione aëris validiore, & magis diuturna ortum ducit, auctore Magiſtro 3. *aph.* 5. & 14. qua de cauſa dicitur epidemia perniciofa, 3. *epid. ſect.* 3. 20. & *lib. 1. de rat. vict.* 9. iure merito dicendum eſt, peſtis calorem putredinoſum ſemper eſſe ſordidum, profundum, interaneum, & contagioſum, vt latè inter omnes probat Ludou. Mercat. *lib. 7. de feb. cap. 1.* quidquid illegitimum & ſpurium contagium (hoc enim ad libitum diuidit Mercatus in nothum, & verum) citra putredinem poſſe fieri aſſeueret *tom. 1. quæſt. 176. n. 17.* putat enim modum ſubſtantiæ à cœlo, aut aliqua ſic diſponente cauſa æquè poſſe comparari vitioſum, ac ſi per putredinem talis fieret, pro exemplo afferens ophthalmiam, elephantiaſin, impetiginem, & morbum Gallicum. Quod falſum eſt, nam hi morbi ex putredine oriuntur, & citra vaporem putridum communicari alteri non poſſunt; cuius indicium manifeſtum eſt, fœtor ingens exhalantis vaporis ab vlcerata elephantiaſi; virulêta impetigine, Gallica, eáque vlcerata lue, & ophthalmia lippientium oculorum. Argumenta verò Fernel. eleganter ſoluit Alexād. Maſſaria *lib. 1. de peſte. fol. 13. edition. Venet.* Omnis ergo peſtilentiæ cauſa, quacunque tandem de cauſa illa oriatur, immediata & coniuncta, eſt vna excellens putredo, ex nimia ſolùm humiditate, tanquam ſubiecta materia, & extranea caliditate, vt ab efficiente cauſa concitata. Nam ex Gal. ſententia *lib. 1. de temperam. 4. & 3. epid. ſect. 3. in princip.* & alibi paſſim, in calida humida conſtitutione, ſimilibúſque naturis ſtatim ſuccreſcit peſtilentia. Denique nullum ex malis, quæ Hipp. *in Epidemiis*, in peſte accidiſſe narrat, inuenies, quod putredinis ſoboles non ſit, quòd neque à ſicco putrefieri quicquam ſit aptum, neque à frigido. Hoc ita eſſe intelliges, ſi carnes, & reliqua quæcunque condita aſſeruari ab hominibus ſolent, obſerues; hæc quidem ſale, hæc muria, hæc aceto, hæc alio quopiam ex iis quæ ſiccant, commodè præparari deprehendes: in Borea, qui ſiccus naturâ & frigidus eſt ventus, omnia quàm diutiſſimè imputria durare, contrà putreſcere facilè auſtrino flatu, eſt enim is ventus calidus, & humidus. Quòd ſi calida & humida conſtitutio generandæ putredini eſt maximè accommoda, vt paſſim *in meth.* & *lib. de dif. feb.* docuit Gal. quis dubitabit frigidam & ſiccam, illius generationem arcere, & impedire? Num verò præter putredinem in peſtilenti lue cœleſtis qualitas, atque occulta vis maleſica, & corruptrix neceſſariò ſit ſtatuenda *in lib. vlt. Praxis Hiſtoriarum, cap. de febre peſtilenti*, contra Fernel. & alios diffusè agitabimus. Interim vide Emman. Gomeſium Antuerpienſem, *lib. de peſte, cap.* 5. Maſſariam *eod. tit.* & alios qui de peſte doctè differuere.

A Ad ſecundum dic. Quòd quamuis contagio dicatur putredinoſa; non tamen è conuerſo omnis putredo, putridáue affectio aſſeritur contagioſa, quoniam plura alia neceſſaria ſunt ad contagium, quæ *ſupra* explicuimus, quæ cùm in putridis febribus non concurrant, idcircò hæ non ſunt contagioſæ.

Ad tertium. Ex his euenit, vt in curatione morbi contagioſi, non ſufficiant auxilia putredini oppoſita: licèt enim putredine ablata, vis contagij auferatur, vel minuatur ſaltem, pugnare tamen conuenit aduersùs ea, quæ producunt affectus contagioſos, præſertim ſi maligni ſint atque peſtiferi; ſic enim in putridæ febris curatione, præter putredinem intendimus febrem ipſam remouere. Adde, diſſonum non eſſe, ſuſpectas habere de contagio putridas febres, non æqualiter omnes, ſed magis vnas, magis alias, pro varietate aliarum cauſarum, quæ ad contagium cōcurrunt. Nā non eſt parua coniectura, quòd cùm quis in vna domo putridè febricitat, multi conſequenter ægrotent ſimul, ſerpente videlicet malo, & alios inficiente; qua de cauſa feneſtræ cubiculi, manè & veſperi debent aperiri, vt innouetur aër, & noxius è domo expiret, & quòd ægri è domo vna in aliam permutentur, & alloquentes illum intentè non aſpiciant, & fugiant ægri tetram & virulentam auram.

B

Ad quartum. Licèt plurimos peſte, ac contagioſis morbis corripi videamus, qui antea ſanitate fruebantur, non ideò dicendum citra putredinem hæc paſſos fuiſſe. Nam putredinis notæ non ſunt multoties in humanis corporibus manifeſtæ; quod in rabidi canis veneno ſatis patet, quod longo temporis ſpatio in corpore occultatur ſine damno, aut noxa vlla; & alia venena citra incommodum in corpore latent, 14. aut 20. annis, ex Gal. 2. *prorreth. ſect. 2. com.* 17. & vermes nullo perſentiente ſenſu, ex putrida materia generantur in nobis; & generatur maxima pediculorum copia, quin putredinis labem quis perſentiat. Et demum nullus eſt qui neget fieri putredinem in nobis citra febrem, quoniam non ſemper cordis ſubſtantiam labefactat.

C

Ad quintum. Hoc argumentum quatuor habet partes. Quibus vt vtilibus ſeriatim ſatisfacere oportet. Ad primam dic. Varias extitiſſe auctorum opiniones, *num peſtis detur ſine febri vlla*, quas modò non placet examinare, in commodiorem locum reſeruantes. Rixentur interim inter ſeſe ad rauim vſque, Card. *lib. 2. contrad. tract. 5. cō-trad. 4.* Andr. Gallus *faſcic. 4. de peſte.* Mercur. *lib. 5. de febr. cap. 17.* Alex. Maſſaria eleganter, *lib. 1. de peſt. in init.* Sine ergo repugnantes Gal. ſententiæ ſint explanandæ, ita vt in peſte, exigua febris adſit, vel nulla, vel hæc in initio tantùm non appareat, in proceſſu autem, etiam planè confirmato affectu ſuboriatur, & infigniter inſoleſcat, & exaſperetur, vel in omni tempore morbi, ægra peſte affecti omnino careant, vt ex Galen. mente contendit Maſſaria *lib. 9. ſimpl. cap. de bolo arm.* & 1. *acut.* 9. & 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 28. & 55. cuius partes nos tuemur quoque, parum refert. Nam ſi eſt peſtis abſque febri vlla, non tamen abſque putredine. Peſtilentes enim viſuntur catharri, & dyſenteriæ totius febris expertes, (de quibus ſit frequens mentio apud auctores) non tamen putredinis. Quomodo autem ſatisfaciendum ſit Galeni auctoritatibus in contrarium ab iſtis auctoribus adductis, alij citati luculentiſſimè explicarunt: Vtramque ergo viam ſi amplectaris, tutus incedes.

D

E

QVÆSTIO LI.

Quòd detur diaria febris putrida, peſtilens, & contagioſa. Contra Conciliatorem Peredam, & Braunm Petraſitanum, Medicos doctiſſimos.

AD 2. partem argumenti quarti. Reſponde. Peſtem maximè eſſe contagioſam, interdum tamen habere adiunctam diariam putridam, ac peſtilentem, quam nos libentiſſimè concedimus, cum Mercurial. *lib. 5. de feb.* 27.

Vallef. *lib.5.contr.*19.Lang.*lib.*1.*epift.*19. Petro Salio *lib. de feb peft.*1.Fracaft.*lib.*2.*de morb.cõtag.c.*5. Laur.Iouberto *lib.de peft.c.*6.Fern.2.*de abdit.*12.Augenio *l.de feb.* 12. Huchero *lib.de feb. peftil.c.* 9. Ioan. Caluo *lib.*1. *de apoft. c.* 5. *de fpirit.* quos fequuntur Profper Alpinus *de medic. meth.lib.*5.*c.*9.Andr.Gallus Tridét.*fafcicul.de pefte.*Steph. Roder. Caftrenfis *lib.*3.*de meteor. microcofm. cap.*11.

Suadet ratio. Nam omnia putrefcunt præter ignem,ex Philof.4.*meteor.*1. at fpiritus non dices ignem. Inftat Pereda contra Vallef. *in com. cap.* 1. *lib.*2. *Mich. Ioan. Pafchalij*,multa effe quæ non putrefiunt, quæ nempe fummè ficca funt, vt ferrum, lapides, & elementum terreum. Licèt enim hæc, quoniam habent bene permixtum humidum cum ficco, difficulter putrefcant, tamen putredinem effugere non poffe, concedimus cum Arift. qui hanc, communiffimum effe omnium interitum affeuerat. Metalla ergo putrefcunt,qnoniam aquea funt;quare Plato ea dicit effe aquarum genera,id eft,effe corpora ad aquam pertinentia, & frigore magis quàm igne durata : lapides etiam per putredinem, hoc eft, diffolutionem humidi à ficco, veniunt ad interitum,& cinis fiunt; proprio enim calore exolefcente, naturalis humor vnà cum eo per vaporem emittitur. Terra enim, & aqua, & aër putrefcunt, omnia enim hæc igni pro materia fubfternuntur, vt falsò contra Vallefium arguebat Pereda. Nam per elementum terreum,intelligit elementum purum,vel impurum : non illud, quoniam nullum elementum eft purum; nam fi effet, putrefcere non poffet, nam putredo mixtorum eft paffio. Si hoc, quum impurum fit, putrefcere poteft, quoniam à fua natura, hoc eft,puritate receffit. At quæres iterum, cur fi omnia elementa poffunt hanc partium diftractionem pati,& putrefcere, quoniam in fuis naturis impura funt,excepit ignem,qui etiam impurus eft ? Dic: quoniam ignis qualitates, minimè contrarias admittit; nam hic non poteft refrigerari, neque fieri humidus, fed omnium eft violentiffimus,reliqua omnia conficit, & habet vt materiam fubftratam, ipfe quàm minimum refractus. Accedit, quòd ea quæ putrefcunt, debent vinci à calore ambientis, & debent quidem calore naturali fieri debiliora,calore verò præter naturam calefcere,vt *cit. loc.* Philofophus ait. Ignis verò neutrum illorum poteft pati, neque ab alterius calore vincitur, quia nulli occurrit potentiori, neque aliquis gradus caloris poteft illi effe præter naturam,quum fecundum naturam fummum gradum caloris retineat,omnia ergo putrefcunt excepto igne, vt explicat Didacus Lopius *in lib. de elem. cap.* 4.

Deinde,fi contingat fpiritus humidiores effe,plufquàm illorum naturæ conueniat,& calidos, ex humidiori materia generatos,cur putredinis labem non concipient ? cur fi fit diaria fimplex, quum inflammatus infpiratur aër; fi putridus, & tabo infectus hauriatur, putrida & peftilens non gignetur?

Contrà fentiunt Conciliator *dif.*94.Pereda *loc.cit.*Ioan. Brau.Petrafitan, *in com.cap.*5.*lib.*1. *de dif.feb.* nixi his rationibus. Quòd fpiritus tenues fint, obftruere non poffint;facilè moueantur,tranfpirent,optiméque ventilentur, à natura nimis cuftodiantur, & gubernentur: quare fi febris in iis concitatur,falubris femper dicta fuit à Galeno, mitiffima ac prauis fymptomatis minimè coniuncta, ex Galen.2.*crif.* 13.*l.*1.*ad Glauc.*2.& *lib.*1.*de dif feb.cit.* Qua ratione intricatus Maffaria *lib.*7. *de feb. cap.* 6. leuitatem illorum, qui diariam inter morbos magnos acutos, & peftilentes connumerant, confutat, immò fudorulentam hanc peftilentem febrim, quæ eruditiffimorum virorum fuit inuentum,figmentum,& fomnium, aliis futilibus ratiunculis munitus, perfricta fronte appellare non erubefcit.

* * *

DVBIVM LIII.

Num fanguis arterialis putrefieri pofsit. Contra Crucium Olyfip. doctifsimum.

QVid dubitandum de fpirituum putredine, hauftis per infpirationem putridis halitibus, à quibus illi putrefieri corrumpíque poffunt ? nónne fanguis arterialis puriffimus, & tenuiffimus putredinem concipere poteft? at forte hoc negabis, quum fanguis hic fpirituum puritate,copiáque abundet,moderato calore fit præditus, quo putredini vehementer refiftit, & facilè moueatur, & fic duplici tunica vallatus, rectéque ventilatus, à naturáque optimè gubernatus, nec putredinem, nec acrimoniam concipere poteft. Quibus rationibus conuictus Antonius Crucius Olyfip.*lib.*2. *Chirurg. cap.* 10. aneurifma à caufa interna per corrofionem arteriæ fieri non poffe arbitratur, quoniam fanguis hic malam qualitatem non acquirit. Cuius opinionis falfitatem coarguit Auic. 4. 4. *tract.* 2. *cap.* 16. per hæc verba. *Et multoties arteriis de intus accidit pulfatio magna,& difrumpuntur,prǽterquam difrumpatur cutis,& cõgregatur fub cute emborifma, &c.* explicant Fallop.*tract.de tumorib.præternat.cap.*14.Fragofus *lib.* 2. *de apoftemat.*9. Sanguinem enim arterialem, fi calorem concipiat acrem & putridum, fua acrimonia corrodere poffe quis dubitat?quod firmat Nicol.*ferm.*7.*tract.*5.*c.*24. qui ab humore corrodente fubftantiam arteriæ, vel venæ, præterquàm corrumpat cutem, poffe fieri aneurifma affeuerat: & *infrà* fic ait. *Et quando prouenit à caufa intrinfeca,magis prouenit ex ruptura venæ,quàm arteriæ, quoniã vena eft facilioris corrofionis,quàm arteria; humor autem corrofiuus pluries reperitur in venis, quàm in arteriis, quamuis fanguis arteriæ calidior fit fanguine venæ,quoniã natura follicita eft,ne talis humor pro poffe in arteria generetur,aut tempore longo perfiftat,&c.* Ex quibus conftat,quòd licèt fanguis arterialis puriffimus fit,& optimè à natura cuftodiatur, ac gubernetur, & alias habeat fuprà citatas conditiones, quæ quodammodo aduerfantur putredini: tamen huic eft obnoxius; illæ enim difficultatem arguunt putrefcendi, non tamen impoffibilitatem. Sanguis ergo arterialis putredinem concipere poteft, vi cuius fuborta acrimonia, arteriam erodi contingit.

Nónne cor ipfum putrere poteft ? ex Gal. 3. *de præfag. ex pulfib.* 3. & 7. quo loco dari hecticam peftilentem ac putridam,cordis fubftantia putrefacta non femel inculcat. Quidquid,falsò tamen,contrà fentiant Conciliat. *dif.* 94. & Trincauel. qui dum peftilentem febrem fuo modo fingit,non hecticam peftilentem, fed hecticam ex peftilente febrem nobis proponit. Sed aduertere debet Trincauel. cor poffe pati putredinem, abfceffus, vulnera, vlcera,vermes, verrucas faniofas, omnis generis tumores, cum animalis vita, quæ omnia in diffectis corporibus,in membrana cor veftiente, in ipfius ventriculis,& fubftantia adinueniffe gloriantur Beniuen. Fernel.Holler. Maffa, Thom. à Veiga, Matthias Cornax, Realdus, Andreas Laurent. & alij quos referunt Marcel. Donat. & Schenckius *in fuis obferuationib.* & nos *lib.*2.*huius operis* diffusè proponemus, quum pericardij affectiones, pofito exemplo in fimia, & gallo patientibus tumores fcirrhodes, apud Gal. 5. *de loc.* 2. fuerimus interpretati. Lege *obferuationes* 139. *& tres feqq.lib.*1. *noftri de praxi medica admiranda*: quibus locis raras peregrinafque hiftorias de hoc argumento retulimus.

Cur ergo fi cor, fanguífque arterialis putrefieri poffunt, fpiritus etiam putrere poffe negabimus ? Dari ergo ephemeram putridam ac peftilentem, verum eft, quam inter peftilentes Gal. non conftituit, forte quoniam exiftimauit, fpiritus maligna putredine affici non poffe, quin ftatim inficerentur humores, vt fcitè notat Fonfeca *in meth. curand. feb. quas Iacchin. omifit, cap. de febri peftilente.*

Neque quòd tenues fint fpiritus, obftruere non poffunt. Hoc verum,fi de frequenti euentu fit fermo;fi tamen

contingat,

contingat, vt aliquando ex materia tenui non ita generentur, fed humidiori & craffiori, ad putredinem & obftructionem magis difpofita, cur non obftruent, & putrefaciendo calefacient?

Et licèt motus fpirituum, & puritas, ipfos à putredine defendant, tamen fi ob caufam vehementem, & fubiecti aptitudinem, putrida, peftilentique aura inquinentur, cur diaria perniciofa, ac interficiens non orietur? nam natura eos, quoad poteft, conferuat, verùm victa eos à labe tueri non poteft, vt Riolanus ait. Omnis ergo ephemera falubris eft, nifi fit peftilens. Nam omnis intermittens falutaris eft, 4. *aph.* 43. quæ fi fit peftilens, perniciofa erit. Hipp. enim, & Galen. intelligendi funt de frequenti euentu.

QVÆSTIO LIV.

Num febris maligna, aut peftilens, intermittens effe poßit. Contra Mercatum.

AD 3. partem argumenti quarti. Refponde, intermittentem febrem malignam & peftilentem effe poffe. Nam qui eam negat, Medicinæ decretis maximè repugnat. Quid enim obftat quominùs pars aliqua ita fit affecta, vt totum alimentum fibi commiffum in malam qualitatem conuertat? & acceffionis tempore mittat in focum, vel in aliam præcipuam partem, in qua deleterius humor conculcatus maiori labe inquinetur, è quo vapor fœdus eleuatus inficiat vifcera tabe dira? Nónne ex tibia 3. *de loc.* 7. aura eleuatur per interualla, acceffionis modo, comitialem morbum effectura? quem cafum vidit & curauit Tral. *lib.* 1. *cap.* 15. *tit. de iis qui ex alia parte morbum comitialem experiuntur*, & nos *fupra* ex Gal. *hift.* 18. *huius lib.* explicuimus. Viderunt præter alios Sauonarol. *tract.* 6. *de ægritud. capit. cap.* 20. *in fin.* Fernel. 5. *pathol.* 3. Nónne ex venenati feminis, & fpurciffimi menftrui malitia totius corporis ex interuallis accidit conuulfio? quam referunt Gal. 6. *de loc. cap.* 5. Beniuen. *c.* 97. *de abdit.* Quid commemorem humorem malignum, qui in quauis parte reconditus, per circuitus fua virulentia poteft naturam exagitare, de quo meminere Haly Rhodoam. *ad lib.* 3. *teg. Gal. in com. text.* 191. Valleriol. 4. *obf.* 6. Gattinar. *cap. de epilepf.* qui auctores vnanimiter confirmant, poffe humorem deleterium ad tempus coërcitum, & in parte quapiam conculcatum exhalare, & per circuitus paroxyfmales repetere.

Quòd fi hæc vera funt, & virorum haud poftremæ notæ monumentis confirmata, cur febris intermittens, maligna effe non poterit, humore maligno virulento per circuitus à natura exagitato? An quia nulla febris intermittens maligna effe poteft, vt 4. *aph.* 43. oraculo prædixit Hip. id equidem non puto. Nam Hip. de falutari, miniméque perniciofa intermittente febri, & frequenter euenienteVenit intelligendus. Quoniam aliàs quid inconueniens eft, humorem malignum præ paucitate, in quapiam parte coaceruatum, non ita continuò, fed ex interuallis naturam laceffere, & acceffionem concitare? quam nonnifi ex humorum maligna putredine oriri dicemus: hoc enim firmant Thom. à Veiga *lib.* 3. *de loc.* 7. *verbo, in corpore.* Illefonfus Lopius *in prognoftic. verbo, febres. n.* 23. Iacob. Othæus *de obf. propriis*, relatus ab Schenkio *lib.* 5. *obf. de febrib.* Holler. *lib.* 5. *obf.* 25. Ludou. Mercat. *tom.* 2. *de febrib. tit. de tertian. perniciofa* eleganter Vallefius 3. *epid. fect.* 3. *com.* 9. Hercul. Saxonia *lib.* 8. *de febrib. cap.* 37. qui omnes, intermittentes febres poffe effe malignas, conceptis verbis afleuerant.

Quòd autem febris intermittens, peftilens effe poffit, probat Fabius Paul. *lib.* 1. *enarration. in lib. Thucydidis de pefte*, edoctus à Tito Liuio *lib.* 1. *decad.* 5. qui in pefte fæua fui temporis, quartanos circuitus euenifle refert: quod facit etiam *lib.* 7. *decad.* 3. quam fententiam, probant Oddus de Oddis, *lib.* 1. *de peft. cap. vlt. in fin.* & Cornel. Gem. *tract. de peft.* hemitritæum peftilentem plures pefte affectos inuafiffe refert. Quare febres peftilentes interdum

A repetunt per circuitus, & acceffiones habent, vt probant Foreft. *lib.* 6. *de feb. peftil. obferuat.* 12. Thomas à Veiga *in com. c.* 4. *Gal. lib.* 1. *de dif. feb.* §. *De feptimo, &c,* præclariffima Gal. doctrina inftructi, *in lib.* 3. *epid. fect.* 3. *com.* 20. quo loco nomen, *vulgare*, vel *peftilens*, non effe morbi certi inquit, quafi cum omni morbo complicaretur peftis. Explicat infra, *in text.* 64. vbi in conftitutione peftilenti vagatas fuiffe tertianas, quartanas, & alias febres erraticas afleuerat, quas cum multa turbatione fuiffe coniunctas, prodit infra *in text.* 65. quæ fi peftiferæ non effent, fecuriffimæ effent, & minimè perturbantes, ex Gal. *lib.* 1. *epid. fect.* 3. *com.* 4. poffe autem humorem peftiferum in parte quapiam contentum delitefcere, & per circuitus acceffiones mouere, *fuprà* explicuimus.

B Ex quo patet erraffe Ludouic. Mercatum *lib.* 7. *de feb. peftil. & maligna, cap.* 2. *in princ.* febrem peftiferam & malignam, non effe de genere intermittentium affeuerantem, quòd eius materia fit in venis maioribus, & prope cor; ideò fi aliquando videatur intermittere, non verè, fed apparenter hoc contingere; ad tantam enim fæpe deuenit remiffionem, faltem in principiis, vt facilè incautos decipiat, putantes intermittentem effe, quum reuera periodum vllam non feruet, immò fua malignitate citra veram intermiffionem corpus fatiget. Sed cùm videamus aliquas intermittentes perniciofas, quas ipfe fuprà *in lib.* 6. conceffit, adeò vt tempore acceffionis longè fint grauiores continuis, in eius opinionem defcendere non poffum. Licet enim neceffarium fit, in maligna peftilentique febre, cor praua putredine, & maligna qualitate offendi, (in hoc enim à cæteris putridis diftinguitur, non

C tamen femper à corde putredinem incipere, illius humores aut fubftantiam occupantem, affirmandum eft: nam interdum extra venas ab aliqua corporis parte eleuari poteft vapor deleterius, cor feriens, lancinans, & eius robur profternens, vt apparet in temporaneis venenis. Nec in febri peftilente cor femper primò afficitur, quoniam dantur anginæ, pleuritides, catharri, dyfenteriæ, phrenitides, & colici dolores peftilentes, ex Paul. *lib.* 3. *cap.* 43. & Auic. 16. 3. *tract.* 3. *cap.* 6. & *tract.* 4. *c.* 30. Gentil. *in com. cap.* 6. *fen.* 16. 3. Leono Lunéfi *lib.* 1. *art. medic. fect.* 3. *cap.* 4. Diuerfa enim, & admiranda eft peftis analogia, vt aduertunt Mercur. *l. de peftil. c.* 14. Fracaftor. *lib.* 2. *de morb. contag. cap.* 4. Fab. Paul. *in com. lib. Thucyd. de pefte*, *fol.* 274.

D Sicut enim datur peftis, quæ folùm virgines afficiat, alia fenes, alia quæ crura corripiat, vt innumeri auctores cófirmant, prout varia & diuerfa dantur feminaria, quæ prout vel his, vel illis amica funt, vel inimica, ita modò hunc, vel illum afficiunt: fic etiam datur alia, quæ certa membra affligit tabe dira, vt pleuram, guttur, partes fpiritales, cerebrum & inteftina, prout *in lib.* 2. de colica peftilenti agentes, latiùs comprobabimus: de quorum affectuum curatione egit Cardan. *lib.* 3. *de venen.* & vt nuperrimè, fic omnium elegantiffimè Ioan. Colle, *in lib.* 3. *de morb. malignis* difputauit. At in iis peftilentibus affectibus, cor primaria fedes non eft, licèt ratione febris femper patiatur.

QVÆSTIO LII.

E *Quòd in pefte, pulfus & vrina videantur effe fecundùm naturam, cum ægri morte, & quæ fit huius euentus caufa. Contra Auic. interpretes, Gentilem, Nicol. Amat: Mercurialem, Altimarum, & alios Medicos præftantißimos.*

AD 4. partem argument. 4. ducto altiùs exordio refpódendum eft. Gal. *lib.* 3. *de præfag. ex pulfib. c.* 3. fic ait. *Quidam enim ab initio ad finem vfque, alij per totum morbum, probum pulfum habebãt, qui perparum deflexiffet à natura, &c.* Et *cap.* 4. fic ait. *Sanè videtur quibufdam perplexa & incognita via, fiquãdo nec differentia vlla pulfuum à naturali deficiat, & fe ipfe ægrotus febrem non dicat percipere, ac inæqualitatem, quæ molefta eft, balneis percurauerit, & vt rem*

rum difficiliorem reddam, nec ex vrina quidem petere in huiusmodi affectibus firmam notitiam semper licet, sed est ferè anceps colore, & compage similis naturali. Sexcentos tales in diuturna pestilentia conspeximus, vbi Medicos cerneres nihilo plebe praestantiores, imò vero imperitiores multo nonnullos experiente plebeio, &c.

Hanc sententiam firmat Auic. 1.4.*tract.* 4.*cap.* 2.*de sign. feb.pestil.*§. *Et quandoque est de febribus pestilentialibus, in qua non percipit aeger, nec tangens propinquus multitudinem caloris, & non alteratur pulsus, & aqua magna alteratione, & cum hoc ipsa est interficiens velociter, & haesitant Medici in esse eius, &c.* Repetit. 2.4.*tract.* 1.*cap.* 80.§. *Et quandoque est vrina in aegritudinibus pestilentialibus bona, naturalis in substantia sua, calore & sedimine, & ille cuius est, tendit ad mortem, &c.*

Sequuntur horum auctorum mentem, Auenzoar *lib.* 3. *Theiz.tract.* 3.*cap.* 1.§. *Ex his autem quae pluries, & pro maiori parte vidi accidere in epidemia, sunt febres putridae, quae letae in tantum esse videtur, quòd vix percipiantur nisi à Medico, & moriuntur subitò cum eis, &c.* Auer. 4.*collect.cap.* 14. *prop. fin.* idem confirmat. §. *Et non apparet in his febribus fortitudo, nec sentitur in eis magna laesio manifestè, &c.* Horum mentem explicat Rasius 10. *lib. ad Almansf.cap.* 2.*de peste.* §. *Febribus quae ex aëris corruptione generantur, non videtur in principio multa inesse caliditas, neque acuitas quum tangitur aeger: sunt tamen in occultis corporis partibus, & ipsius profundo magni nocumenti, & sunt deceptoriae, & vehementis operationis, & sunt febres lentae, tepidae, conclusae, &c.*

Sed relict s veterum sententiis, placet veritatem hanc examinare ad vnguem. Videtur enim longè à veritate alienum existimare, pulsum bonum, & vrinam bonam in peste interficiente apparere, quum venenũ lateat interiùs, lancinet cor, vitalis potentiae & naturalis facultatis tonum dissoluat; sícque necesse est, vt pulsus in aliqua differentia deficiat, si verum est, pulsum inquietudinis, damníque interni indicem esse certissimum, ac minimè fallacem. Insuper, si pestilens calor ab aliis per putredinis excellentiam differt, ex Gal. 6. *epid. sect.* 1. *com.* 29. cur in pulsu, aut vrina, aliqua putredinis nota non apparebit? quam ex his signis rimari posse probat Gal 9.*meth.*4. §. *Quia autem nec in hoc, nec in lotio, nec in ipsa caloris qualitate, indicium aliquod humorum putrescentium apparuit, &c.*

Enimuerò si Galeni verba, aliorúmque auctorum mentem penitiùs scrutemur, pulsum naturalem, & vrinam bonam in peste interficiente non posse apparere inuenienmus. Patet ex Gal. *suprà*, ex verbo [*perparùm deflexisset à natura,*] & ex altera [*alteratione magna,*] & ex alio [*simili naturali:*] ex quibus omnibus manifestè constat, in peste, aegro tendente ad mortem, minimè dari pulsum naturalem, sed huic valdè similem ob dictas causas, vt communiter Medici ex Gal. sententia falsò pronunciant.

Quare tamen pulsus & vrina, à natura perparum deficiant, plures explicarunt, sed an rectè, ipse iudicabis, si eorum opiniones priùs exaudias. Auic. interpretes in varias abiere sententias. Dicunt ergo primae opinionis fautores, quòd natura tanto malo oppressa non audet aggredi pugnam, & quasi deuicta non valet insurgere contra morbum, sed potiùs ad operationes naturales se conuertit, vnde pulsus apparet bonus, & vrina bona. Hunc soluendi modum excogitarunt Conciliat. *dif.* 94. Gordon. *lib.* 1. *de feb.cap.* 10. Pro illis est locus eximius *lib.* 3.*cris.* 9. sic enim ait Galen. *Hoc enim accidit, vbi plurimùm natura à morbo superatur, tunc enim neque certare aduersùs ipsum aggredi- tur, &c.* Lege quae pro huius opinionis defensione latè congessere, Iacob. de part. Thadaeus Florent. Vgo Senensis, *cit. Auic. cap.* explanantes.

Sed horum demiror ingenium, quòd in re clarissima ita à Galeni mente deflectant, cùm innatam naturae prouidentiam denegent in custodiendo animali; nam ea ex necessitate operatur, & aduersus corrumpentia decertat. Quì enim fieri potest, vt haec licèt multa pernicie oppressa, morbum non aggrediatur? Nónne haec est miles strenuus, qui aduersarium prouocat ad pugnam, etsi in

A conflictu ipso succumbat, & emoriatur? Nónne haec maiores semper acquirit ad pugnandum vires, vt corpus ab externis iniuriis, quoad potest, defendat, in qua cum morbo luctatione pulsum debilem, frequentem & inaequalem fieri certum est? Nónne animalium natura est morborum medicatrix, & in expellendis, & oppugnandis mirabilem efficaciam praestat? Cur ergo haec tanto malo afflicta, signa non dabit ruinae suae manifesta, quae nonnisi ex pulsu, & vrina desumi possunt firmissima. Nec est dicendum, ipsam morbi saeuitie deuictam ad opera naturalia se conuertere, sed pugnam inire, quae licèt tunc non sit eo robore facta, ac si superior esset, (quo pacto intelligendum Galenum puto) erit tamen ea vi qua poterit.

B Secundae verò sententiae defensores, quorum primus fuit Gentil. *in còm.cit.loc. Auic.* cum Nicol. *serm.* 2.*tract.* 2. *serm.* 4.*distinct.* 6.*cap.* 9.*in fin.* asserunt praedictos auctores hoc modo intelligendos. Corripiatur v. g. quidam febre salubri, in cuius corpore lateat materia venenosa, quae licèt, quoniam est in parte ignobili, & à corde remota, non noceat, tempore tamen crisis commota cor subitò ferit, oppugnat, & interficit: quare aeger moritur ex febre salubri cum pulsu bono, bonáque vrina. Sed non aduertunt viri doctissimi, quòd postquam humor venenosus se deocculta uit, tunc necessariò aeger febri pestifera laborat; quo tempore pulsum bonum, & vrinam bonam apparere non est dicendum, & maximè quum prae conatu naturae in crisi facto, & humore venenoso sua vi maligna cor feriente, omnia immutari contingat. Lege

C quae de hoc modo soluendi scripserunt Theodor. Angeluc. *lib.* 1.*de feb.malign.cap.* 6. Fräcisc. Vlmus *lib.* 4. *de vrin. cap.* 6. Scalig. *exercit.* 32. *de subtilit. in Cardan.* Valuerda Olyssip. *in epistola de peste, Lusitano idiomate conscripta.*

Alij alio modo respondent, de quorum numero est Fõseca, *in meth. curandar. feb. quas Iacchinus omisit, tit. de feb. pest. sign.* qui ex eo pulsum naturalem fieri in peste, corde pessimè affecto arbitratur, quoniam ita calor infitus à mala veneni qualitate debilitatur, vt non possit pulsum mutare, & extendere, ob spiritus & innati caloris inopiam. Corruit solutio, nam cùm natura frequentia magnitudinem compenset, si exactè examines pulsum, differentiam inuenies à naturali, sícque erit languidior, frequentior, & inaequalis.

D Clarissimus Mercurialis *lib.* 3.*de excrementis, cap.* 8. *in fin.* affirmat calorem exiguum, pulsúmque moderatum reperiri, quòd febris pestilens ipsum quoque cordis corpus occupauerit, planéque confirmata sit, & in habitu, (quam hecticam pestilentem concedit Gal. *de praesag. ex puls. cit.*) in qua pulsus calorem repraesentat aequalem, & similem sano. Sequuntur hanc opinionem, Altimar. 3.*de feb.* 8. Oddus de Oddis *lib. de pest. cap.* 12. Amat. 3. *cent.* 74. Sed quum Gal. peste correptos habere pulsum similem sano, dicat; hectica verò pestilenti correpti habeant pulsum debilem, paruum, crebrum, & modicè celerem, ab eorum opinione discedere cogor. Quum hecticae pestilentis pulsus non sit similis sano, nam veneni saeuitie oppressa facultas, & languens, paruitatem pulsus crebritate vult compensare, ita vt quòd vnica pulsatione non potest agere, pluribus efficiat.

E Vera ergo sit sententia, vsu, experientiáque confirmata: Pulsum similem sano, & vrinam similem naturali apparere, quando pestis venenosa qualitate ampliùs affligit, quàm putredine. Quare quum exigua putredo circa humores versatur, exigua erit mutatio in vrina. Pulsum enim similem sano apparere, saeuiente malo, venenóque interno, dicendum est, in hac peste quae sine feruore, & calore nimio cor fatigat, & extinctis resolutísque spiritibus vitalibus, corpus & potentias caeca quadam, & abdita venenosa qualitate labefactat, & veluti praesentaneo veneno homines ex improuiso, sideratorum more interficit, prostratione summa, & plerumque sine sensu doloris, anxietudine, & angore maximo vexat, & inopinatò cor premit. In hac neque calor ardore mordax, nec sitis vehemens est, aeger tamen animi deliquio, syncope, pulsu

pulſu paruo, debili ac puſillo, aſſidua vomitione, vigiliis, inquietudine, corporis iactatione, & virium imbecillitate, ſpirituum omnimoda iactura refrigeratus occumbit: in hac, quum ſit interficiens velociter, hæſitant Medici in eſſe eius. De quo argumento vide Fernel. *lib.2. de abdit.*12.& Petrum Salium *libr.de febr.peſtilent.*15.*&*.16. *ad fin.*

Non deſunt, qui ad repugnantiam temperamentorum confugiant, quam tantopere laudauit Gal.3.*de præſ.ex pulſib.*3. quum videlicet cor calidius eſt, humores autem in ſinibus contenti frigidiores, ex qua contraoperantia pulſus ſit moderatus. Vel interdum eſt inæqualitas temperamenti inter cor & arteriam, vt ſcilicet arteria quæ frigida eſt, à corde calefiat, ita vt euadat pulſus nec paruus, qui frigidæ intemperiei eſt, nec magnus qui calidæ, ſed inter vtrumque moderatus. Aliquando ad diſtantiam arteriarum à corde; quæ enim cordi ſunt propinquiores celeriùs recipiunt influxum à corde; quæ remotiores ſunt, tardiùs, vnde pulſus fieri ſimiles temperato, & naturali aſſeuerat. Sed quoniam hanc veriſſimam doctrinam, & miro ingenio adinuentam, iuniores in varios ſenſus diſtorquent, & oppugnant, imò inflatis buccis merum figmentum eſſe aſſeuerant, & locus iſte latiùs diuagandi tempus non concedit, hanc arduam pro Galeni defenſione aduersùs ipſius calumniatores litem diſcutiendam reſeruemus, ad *librum vlt. Praxis Hiſtoriarum*, in quo de peſtis curatione latè diſſeremus.

At 5. argumen. de canis rabidi veneno, dic: In rabie putrefactionem quandam exiſtere, latet enim nos: nam putrefactiones quæ in humano corpore fiunt, non admodum manifeſtæ ſunt. Veriſimile eſt autem ita ſe habere, quoniam canes quum rabiunt, febri quadam corripi ſolent. Ergo ſi omnium contagionum inductio fiat, eas in putrefactione conſiſtere deprehendes, ob quam pituita gypſea, (vt ad penſum redeamus) quæ eſt ſtrumarum cauſa materialis, & craſſi mucoſique humores putrefacti, ſunt in cauſa, vt ſtrumæ contagium inducant.

DVBIVM LV.

Num pituita vitrea putrere poſsit.

Pituitam enim gypſeam putrere poſſe, nulli eſt non manifeſtum. Nam ſi cor vitæ fons, & domicilium, viuente animali; ſpiritus vitalis (functionum inſtrumentum,) ſanguinis arterialis, in quo calor permanentiam habet; ſemen, ex puriſſima ſanguinis parte elaboratum; ſanguis venalis, lac, & alia plura putrere poſſunt, vt *ſuprà* retulimus, cur non gypſea pituita? Dices fortaſsè, illi maximam ineſſe ſiccitatem putredini nimiùm reſiſtentem, ſed hoc difficultatem putreſcendi arguit, non impoſſibilitatem. Nam ſi craſſus, melancholicúſque humor, atque terreſtris, ſextanæ, ſeptimanæ, octonanæque febris eſt cauſa, apud Auic. 1.4.*tract.* 2. *cap.* 68. *in fin.*& hoc per putredinem accidit, ex ipſo *ibi* §. *Etiam non prolongatur, quin ſit in quibuſdam corporibus melancholia groſſa, & pauca cui accidit putredo, &c.* Cur gypſea non putreſcet? Deinde ſi pituita vitrea ſuapte natura frigidiſſima, 2. *de loc.*5. & 2. *feb.*6. putreſcit, ex Auic. 1.8. *tract.* 2. *cap.*80. §. *Verum ipſi accidit iam putredo, &c.*& febrem concitat ob putredinem, ex Gal. *cit. de feb.* cur gypſea non putreſcet? fortè quoniam ab humore omnino exuta eſt? id equidem non puto. Audi Petrum de Peramato *lib. de humorib. cap.* 13. per hæc verba. *Eſt autem pituita gypſea, craſſior reddita per ſeroſi humoris abſumptionem, reperitúrque in artubus, pulmone, atque aliis meatibus corporis non rarò, taliſque appellatur ante integram exiccationem, & conuerſionem in tophum, & lapidem, &c.* Hanc modica quadam humiditate, & mollitie eſſe adhuc præditam Coſtæus confirmat, *in com. c.*1. *Auic. fen.*1. *doct.*4. *n.*6. licèt enim lapidis, aut gypſi duritiem præſentet, ab iis tamen diſtat ob humiditatem, qua non eſt omnino ſpoliata, quum adhuc in tophi, aut calculi duritiem non migrauerit, vt 6. *phyſiolog.* 9. Fernel. docet. Addiderim, ſtrumas non ex hac ſolùm pituita, ſed ex lentis mucoſiſque humoribus ortum ducere, vt inter omnes firmauit Manard. 7. *epiſt.*2. Ab humore ergo in ſtrumis reperto, lento & putrido, quum habeat omnes conditiones ad contagium requiſitas, eleuari vaporem, vicinum corpus contactu & fomite infecturum, affirmamus.

Neque dicas, non adeſſe putredinem in iſto humore, quia in ſtrumoſis non viſitur febris, à putredine inſeparabilis. Nam præterquam quod ſtrumæ febres mouent, teſte Celſo *lib.*5. *cap.*20. *rubric. cit.* ob humorem putridum (qui eſt illarum cauſa) febrem concitantem, vt proprio experimento firmauit Amat. 5. *centur.* 20. etiam peſtis datur ſine febri, non tamen ſine putredine; & plures peſtilentes viſuntur morbi omnis febris expertes, non tamen putredinis. Quamuis enim hæc ſic cauſa febris, non tamen omnis; ſed ea quæ per omnia vaſa vagatur, aut ita vrget vt corripiat, & ponat in calfacto eſſe: id quod non ſemper efficere poteſt putredo, vel etiam inſignis; quum ſit in externis partibus poſita, & à corde remotis; vt plures oſtendunt morbi, quorum putredinem ſat oſtendit fœtor ingens exhalantis vaporis à manantibus vlceribus, ſordidis fiſtulis, virulenta ſcabie, fœda elephantiaſi, Gallica lue, & aliis cutaneis affectibus.

Neque obſtat, quòd per duram cutis tunicam vapor exire non poſſit, vicinum corpus infecturus. Nam omnia ſunt tranſpirabilia, 6. *de loc.*5. & per cutem exilibus, crebris, & inſenſibilibus foraminibus conſtantem (poros vocant,) effluxus continuus extra corpus humoris noxij defertur. Celerem autem euaporationem iuuat partis affectæ internus calor continuò effumans; calor autem à putredine humoris in parte coërciti fouetur ſemper.

DVBIVM LVI.

Num putredo ſit cauſa caloris.

Obiicies hoc minimè eſſe verum, nam putredo non eſt calor, is autem non niſi à ſuo ſimili oritur: neque enim concipi poteſt, vnde putredo putrenti rei calorem addat. Deinde licèt putrentes humores reddantur calidiores quàm antea erant, quum minus caleant quàm cor, febrem excitare non poterunt. Iungit Ariſt. 4. *meteor. cap.*1. putrentia omnia reddi frigidiora, quum per putredinem exhalet innatus calor, & extraneus ceſſet poſt actionem.

Licèt pro huius dubij ſolutione, variæ ſunt Philoſophorum opiniones, ſeu potiùs rixæ: placet cum iuniorum doctiſſimis flammam vtcunque iam conſopitam excitare, quum ad huius obiectionis ſolutionem, quædam neceſſe ſit prælibare, ex tam multis quæ Gal. interpretes, ad *cap.*3. *lib.*1. *de diff. feb.* doctè literis commendarunt: de quorum numero ſunt Argenter. *in art. medic.*& Thom. à Veiga, *in com. cap.*5. *Galen. lib.*1. *de diff. feb.* Thomas Eraſtus. Archangel. Mercenar. *prop. tract. de putredine.* Euſtach. Rudius 3. *de feb.*11. Valleſius 4. *controu.* 3. *&* 4. *meteor.*1. Ludou. Mercat. *tom.*2. *lib.*3. *de feb. cauſ. in init.* Stephan. Roderic. Caſtrenſ. *lib.*3. *de meteor. microcoſm. c.* 4. inter quos non adhuc capit diſcordia finem, adeò dubium, anceps, ardúmque eſt: & nos plura de putredinis cauſis, eſſentia, & natura Laconicè proponemus, *lib.*4. *in com. hiſt.*4.

Neganda enim foret illa propoſitio Gal. lata tum *cit. de diff. feb. l.* tum *lib. de cauſ. morb.* 2. & 3. *de temper.* 2. niſi certiſſimo, manifeſtiſſimo, frequentiſſimóque experimento, ſui certitudinem euidentiámque exhiberet; quale eſt illud *cit. loc.* relatum, de ſtercore columbino, ex quo putrefacto, vaporémque edente, tota domus in Myſia, Aſiæ parte, conflagrauit. Hoc autem ita accidere confirmant euidentiſſima argumenta. Primùm, acrimonia ſenſati caloris in putrido, dum extrahitur, ſanguine. Exemplum aliorum ſtercorum, quæ putreſcentia multum ignem concipiunt, adeò vt ſi manibus tangantur, exurant. Ardor tritici in aceruis putrentis, lactucarum aceruus, quæ, ſi eas relinquas donec putreſcant, comburunt. Acceſſionum repetitio, duratio, & earum ceſſatio ſatis oſtendunt.

Indicat

Indicat euidenter humor in parte obsessa phlegmone contentus, vbi prohibitus difflari putrescit, & febrem concitat.

Quare tamen hoc accidat, ex Gal. doctrina, & Philosophi dictis satis constat; hi enim exemplis rationem addidere. Putrescentia ergo omnia calorem concipiunt, calidáque præternaturaliter redduntur, licèt putredo non sit formaliter calida vt ignis; neque eminenter, vt sol; neque potentia vt piper, quòd alienus calor vniuersum occupet corporis habitum: siquidem per putredinem naturalis calor corrumpitur, & ab extraneo calore subiectum occupatur, qui essentia sua acrior est & mordacior. Qua de causa pituita, reliquíque crassi & frigidi succi febrem accendunt, concepta priùs putredine, *lib. 2. de diff. feb. 5.* Quo fit vt in frigidis affectibus prope mortem aliquando febris consequatur, eo quòd retenta, & putrefacta excrementa calorem concipiant. Hæc est facilis secundùm Galen. & Philos. mentem responsio.

Licèt enim putredo non sit calor, calefacere tamen potest, ob extraneum, præternaturalémue calorem ambientis, qui si validior sit innato rei putrentis, cur putrefaciendo non calefaciet? Natiuus enim ad opposita patibilia gubernanda fit impotens, & ineptus; sícque effluere humidum permittit: in quod prosiliens extraneus, feruorem & incendium concitat. Quòd si putridus humor adeò non calet, vt cor, aut contenta eius, (hoc enim secundo loco obiiciebant plures) saltem transmissa fuligo calidissima est, & sufficiens ad febrem inducendam: quoniam concepto putredinis vitio languet innatus calor, & ab extraneo, vel remissiori facilè alteratur, æstuánsque sponte gliscit, & ad noui putridíque aëris accessum crescit & incenditur. Tantùm enim abest vt post actionem alienus cesset calor, vt ad absentiam innati magis efferuescat, sícque intensior putredo concitetur.

Humor ergo actu committens strumas, & qui earum causa coniuncta dici potest, & debet, transpirari prohibitus putrescit, effumat, & calorem concipit acriorem & mordacem; ex quo eleuatus vapor putridus, lentus, & praua qualitate affectus contagium inferre potest, maximè quoniam eleuatur ex loco cutaneo externo, è quo integra, minúsque mutata exit aura. Strumæ ergo tam vlceratæ, quàm non vlceratæ, sunt fomite, & contactu contagiosæ. Licèt illæ promptiùs inficiant, quoniam à sordido vlcere fœtidissimus exurgit vapor, vicinum corpus infecturus lue dira.

Hoc minimè concederet Hieronymus Perlinus, qui *in declamatione ad lib. 2. cap. 20.* aduersus morborum contagionem, eiúsque fautores, acerrimè contendit, nullum morbum dari contagiosum, nec strumas, imò nec ipsam pestem. Et quod plus est eò impudentiæ, imò dementiæ deuenit, vt asserat hodierna contagij, tum pericula, tum remedia irrita esse, inania ac planè nulla. Sed abeat cum suo commento Perlinus, qui humani generis hostis veriùs nuncupandus, sibi licere putat impunè homines occidere. Rationes verò quibus fulciat paradoxum, nondum exiere in lucem: Medicorum enim terrore percitus declamationem solùm excudit. Si fecerit, non deerunt docti qui earum vanitatem impugnent euidenter.

QVÆSTIO LIII.

Quòd verba non naturali vi, sed summi Omnipotentis potentia, aut accita Dæmonum ope, strumas aut alios morbos curare possint.

Q*Vorundam rusticorum exemplo, &c.*] Dirus morbus scorphula est, cum qua sæpissimè, incassum tamen, Medici laboriosè luctati sunt; pertæsi tamen vehementis laboris, rusticorum opem implorant. Nam hoc Herculeum malum opprobrium Medicorum dici potest. Siue ergo humorem hunc expurges, extrà & intrà emollias, (per internam enim partem exhibitis medicamentis, posse fieri emollitionem, tenent Fallop. *lib. de tumorib. præter na-* A *tur. cap. 2.* Iul. Cæsar Claudin. *consult. 112.*) caustica & ipsum ignem adhibeas, vix succumbit affectus. Coguntur ergo miseri ægri Rusticorum (Hispani alexicacos, seu saluatores vocant) auxilium exquirere tanto malo oppressi. Illi solo contactu, visu, afflatu, verbis, aut lintei sicci applicatione strumas, aliaque vulnera sanant immedicabilia. An tamen hoc verum sit, iam videndum. Vanum namque non est, quod de verbis prolatis, & incantationibus circumfertur, quum his quotidie grauissimos morbos extirpari contingat. A sacris ergo literis ducamus exordium. Incantationes probare videtur Regius vates *Psalm. 57.* dum sic cecinit: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantatoris, & venefici incantantis sapienter, &c.* Hierem. etiam *cap. 8.* idem scripsit, dum di- B cit: *Ego vobis immittam serpentes regulos, in quibus non est incantatio.* Hinc grauissimus auctor Iosephus *lib. 8. antiq. cap. 2.* affirmat, sapientissimum Salomonem præcantatione, & coniurationibus, vt Dæmones fugarentur, & morbi curarentur, vsum fuisse. Et Plato *lib. 4. de republic.* in vniuersum morbos incantationibus sanari asseuerat, vt affirmat Platonic. Princeps, Marsil. *lib. 3. de vit. cælit. comparand. 18.* Idque apud Lucianum Dinomachus Stoïcus, Ion Platonicus, Cleodemus, & alij opinantur. Imò Pythagoras, Empedocl. Apollon. Thyanæus, non tam verbis, quàm carminibus morbos sanari tradunt. Plinium *lib. 28. cap. 2.* eandem sententiam habuisse, eámque plurimis appositis exemplis confirmasse, probant insignis Tiraquel. *lib. 2. de nobilit. quæst. 7. num. 302.* Alexander ab Alexandro, *lib. 2. dier. genial. cap. 17.* eloquenter.

C Ex nostris Trallian. non contemnendæ auctoritatis Medicus *lib. 9. cap. 4.* ex sententia Galen. id confirmat, §. *Præterea etiam diuinissimus Galen. qui nec quidem incantationes putauit, longo tempore, multóque vsu plurimùm ipsas posse deprehendit. Audi igitur verba ipsius, quæ de medica Homeri tractatione scripta reliquit in hunc modum. Nonnulli igitur putant incantationes anicularum fabulis esse persimiles, quemadmodum ego quoque diu existimaui: temporis autem progressu ab eis quæ euidenter apparent, persuasus sum, vim ipsis inesse; nam in percussis ab scorpio adiumentum sum expertus, nihilo autem minùs in ossibus gutturi infixis, quæ incantatione statim expuebantur; ac multa præclara singulæ habent incantationes, quum institutum consequuntur, &c.* Quæ sententia Galen. licèt non extet, extitisse tamen, auctoritate huius viri potest comprobari.

D Deinde is Auctor *lib. 12. in fin.* characteribus vtitur ad coli dolores persanandos: quam opinionem confirmat Marcel. antiquissimus Auctor *lib. de re medic. cap. 8.* Et mirabile est quod scribit Aëtius ex Archig. *tetrab. 2. serm. 4. cap. 29.* per hæc verba: *Dentem igitur mortui canis, in nomine eius qui ægrè habet, acceptum super prunas pone, vaporémque inde prodeuntem æger aperto ore admittat, & firmabuntur ei dentes, &c.* Plurima his similia exempla legat qui velit, apud Fernel. *2. de abdit. 16.* Cardan. *lib. 2. tract. 2. contradict. 7.* Ad hæc Gal. *12. meth. 8.* flatuosi doloris curam per cucurbitulas super partem affectam positas docens, has esse auxilium incantamenti simile pronunciauit. Vide Beniuen. *lib. de abdit. sanat. caus. 26.* qui sagittam infixam, in saucio iam à Medicis desperato, carminibus auulsam E fuisse asseuerat. Lege etiam Conciliator. *diff. 157.* de hoc argumento ex professo disputantem, & Andream à Cruce *lib. 1. de vulnerib. tract. 2. cap. 17. de curandis vulneribus, orationibus & aquâ.*

Sed fabulosum, & commentitium est, quod de incantationibus circumfertur. Quamobrem magi, & incantatores rigidè in Diuinis oraculis reprehenduntur, vt patet *in lib.* Deuteron. 18. per hæc verba. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarũ gentium, neque inueniatur in te qui ariolos sciscitetur, atque obseruet auguria, neque sit maleficus, neque incantator, neque qui pythones consulat, atque diuinos, & quærat à mortuis veritatẽ; omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera deleuit eos in introitu suo, &c.* Idem legitur apud Esaiam, *cap. 2.* & *in lib. Paralip. 33.*

&

& *in Leuitic.19.& 30*.in quibus locis Iudæi grauiter plectuntur ob incantationes. Ob quas *lib. 1.Reg*. Saül Rex à Deo interficitur. Et *lib.4.cap.17*. Dominus Oseæ Regis tempore populum Israeliticum, quòd incantationibus inseruiret, in captiuitatem Assyriorum deduxit. Et *in cap. 23*. iussu Domini, Deuteron. lege promulgata, delentur incantatores & aruspices. Consule Vallesium, *in lib. de sacra Philosoph. in com.cap.2.Genes*. Quare incantamenta sunt vanitatis plenissima, mera figmenta, & meræ nugæ. Quo pacto Imperatores Constantin. & Julian. *in l. multi. & in l.nemo. Codice de maleficiatis, & Mathemat. nobiles,& ignobiles capite damnare iubet*. & amplius patet, *in lege 12.tabular. §. Qui fruges excantasset, & qui malum carmen excantasset*. Subscribunt Hipp. *lib.de morb.sacro, num.5*. Arist.8.*de hist.anim.24.in fin*. Gal. *6. simpl. in proœmio. §. Verùm is ad fabulas, versus aniles, simúlque ad præstigiaturas quasdam deliras Ægyptias, iunctis quibusdã incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant:& sanè vtitur ad ea quæ suspenduntur,& impostura non solum curiosas, sed etiam falsas vniuersas. At nos neque horũ quidpiam, neque nugaces istorũ narrabimus historias, neque enim vel paruis admodum pueris vtiles tales esse fabulas existimamus, nedum iis qui Medicinæ opera obire properant,&c*.Repetit *9.simpl.cap.26*. Sequitur hos Cels. *lib.5.cap.27*.de vlceribus venenatis. Qua de causa Imperator Caracalla lege quadam inuiolabili cautum fecit, ne pro quartana, aut febribus abigendis, incantationibus quispiam vteretur. Adi Valles. *lib. 4. controu. vlt*.

Ex quibus duas obseruare oportet verissimas conclusiones. Sit prima. Verba materialiter sumpta, incantationes, coniurationes, characteres, figuræ, annuli, scripta, ligata, appensa, aut alia similia superstitiosa & vana, vim aut efficaciam persanandi morbos non habent. Hanc conclusionem probant inter omnes; Picus Mirandula *libel.prop.de magia*. Bernard. Veronens. *lib. 7. cap. 25.de de veneficiis*. Amat. *6.centur*. 86. Symphorian. Campeg. *in annotament.contra Cõciliator*. Tarraga, *quæst.36.in lit.P*. Gentil.*quæst.55.extrauag*. Ioan.Brau. Petrasitan. *lib. de Marsis & Psyllis* eleganter. Ioan. Brau.Chamicus *lib. 2. de vuln.curat.cap.5*. Patet conclusio euidenter. Nam verba sunt naturales rerum imagines, & nihil aliud ipsa præter hominum placitum important. Deinde verba, aut scripta sunt, aut ore prolata; illa sunt quid mortuum, & omnis energiæ expers; hæc autem vim tantum habent contactum aërem feriendi, vt & animalium, reliquorúmque inanimorum soni: sed sonus tactum non magis valet immutare, quàm color auditum; quoniam non sunt sensuum istorum obiecta. Quare cùm ad sanationem necessarium sit tactum immutari, fateri oportet sanationi morborum, solam verborum prolationem nihil conferre. Horum enim omnium vanitas, à vanitatum auctoribus inuenta, ab Epicuræis, Cynicísque Philosophis antiquitus pariter vexata, atque derisa, non modò viris doctis, verùm etiam rudibus, ac plebeiis notissima existit. Lege Gasparum Peucerum *lib. de incantat.in princ*.

Quapropter si verbis simpliciter prolatis morbos incurabiles videris persanatos, Cacodæmonis ritu fieri hoc certum est. Et idcircò militatem illam vulnerum curationem hoc modo celebrari dicendum est. Nam hæc virtus tam multis non potest impartiri. Neque fidem adhibeas responsioni, quam aliqui ex supra citatis innuere videntur, quòd hi linteo vario modo imposito, vlcera sanant, quoniam abstergunt & exiccant, & sic saniei expurgatione, in euchymis præsertim corporibus, vlcus ad cicatricem perducunt. Nam hoc non nisi longo temporis spatio, fieri potest. At verò hi ex improuiso hoc machinantur, vt constat ex Ariolo citato à Beniu. 26. qui duobus digitis plagæ superpositis, & carminibus nescio quibus insusurratis, telum ex osse redire iussit, quod citra summum vitæ periculum, nec varia medicamentorum genera, nec operosa medentium manus extrahere vnquam potuerunt.

Meritò ergo hæc circulatorum impostura damnatur, & interdicitur diuinæ maiestatis cultoribus, quoniam Dæmonum pacto inito fieri certum est. Sic enim commentus est Diabolus, vt sanctissimis quibusdam verbis prolatis faciliùs & libentiùs homines fidem adhibeant. At licèt ab istis verba proferantur sancta, vel sunt in malum finem dicta, vel sensus eorum inuertitur, aut cum prophanis, & nihil significantibus rebus permiscentur. Sic isti mira perpetrant, quæ nonnisi spiritus iniqui commercio celebrari possunt. Contra hos impostores strenuè certarunt Gaspar Ciruelus Toletanus *lib.peculiari de superstitionibus*. Annæus Robert. Iurisperitus insignis *lib. 1. rerum iudicatar.cap.5*. Benedict. Perer. *lib. 1. de magia*. Thomas à Veiga *in com.85.art.Medic.Gal*. Ioan.Hucher. *lib.5.de malefic*.

Nec mireris: Nam sicut à maleficis & impiis hominibus, recitatis verbis, magicis quibusdam actionibus, & certis ceremoniis fiunt, vi Diaboli, fascina (philtra vocant:) & sicut agitatis, & transmissis noxiis succis ac nobiles partes, vel instrumentorum structura vitiata, innumeri hac de causa morbi contingunt, quos trans naturam.*loc.cit*. Fernel.vocat: idque faciunt præstigiatores immediatè per motum localem, vel illudendo sensibus, vel applicando actiua passiuis, vt latè referunt Lang. *lib. 1.epist. 38.& lib.2. cap. 34*. Marcel. Donat. *lib.4.de histor.mirab.cap.1.vers. fin*. Cornel. Gemma *lib. 2. de natur.diuin.characterisf.cap.4*.luculenter: Sic Dæmones, & illi horum vi, agitatis & expulsis prauis humoribus à partibus præcipuis ad ignobiles, plurimos morbos, vel etiam insanabiles sanare queunt. Sed hæc curatio, vt scitè Fallop. aduertit, *tract. de vulnerib. in gener. cap.14*. quantùm ad medendi vsum pertinet, nec certa, nec tuta, sed fallax & captiosa, imò recidiuatione est, & periculo plena.

Secunda conclusio. Diuinorum nominum vi, & potestate omnes morbi sanantur. Hanc conclusionem probat eruditissimus Martinus Del Rio *lib.2.magic. disquis. quæst*. 8. Eius veritatem examplificat Origenes, qui cùm *in lib.contra Celsum*, Diuinorum nominum potestatem consideraret, inquit, in Diuinis nominibus mirandam latere vim, ideóque non esse ex Hebraica lingua in aliam transferenda, sed suis ipsis characteribus conseruanda; quod quidem ab ipso Pythagora obseruatum fuisse legimus. Sic Plato *in Parmenide* Diuina nomina tantùm commendat. Et idem 11. *de legib*. eos qui Diuina nomina mendacio, aut periuriis inquinant, sacrilegos vocat, iubétque à quolibet impunè cædi. Sic Socrates *in Philebo* Deum nominare veretur. Hanc Diuinorum nominum mirificam vim ritè cognoscens Dionysius Areopagita, omnia Theologica mysteria in Diuinis nominibus exquisiuit, de quorum excellentia elegantissimum librum composuit. *Tanta est*, inquit ipse, *Diuinorum verborum maiestas, vt vel ipsi Dæmones, ipsorum potestate fugentur illicò, succenseant, & contremiscant, in quibus contemplandis tantopere Theologi insudant, & nudati à cogitatione terrena, totis viribus enituntur, vt sanctissimorum decem Dei nominum alta mentis acie sensum dignoscant*. In quibus analogia quadam, eiusdem decem nominibus sanctissimis, decem diuina oracula correspondent: decem orbes cælestes: decem Angelorum ordines: decem potissima membra hominis, ac rerum omnium ordines decem, vt eruditè *lib.4.agricult.cælest*. Risius disputat, & Iosephus Castiliensis *in Porta lucis*. Tu interim lege, quæ ex omnium auctorum decreto eloquentissimè scripsit Leuiu. Lemn.*in exhortat.ad vit.optim.instituendam, cap. 59*. de diuini Numinis maiestate, & potentia diuinorum nominum, quibus Deus gloriatur in sacris litteris, varietate, significatione, amplitudine, efficacia, qua vna magicis, & diabolicis superstitionibus obsistere licet.

Neque tibi difficile videatur concedere Salutatoribus, licèt rusticis, inesse hoc donum conferendæ sanitatis supernaturale, quòd hi sint pessimi homines, vt notat Christoph. à Vega *lib. 3.de dif. feb*. Nam præterquam quòd magni sunt auctores, quibus fidem abrogasse piaculum propè sit, de quorum numero sunt Alexandrin. *lib.2. salubr. cap. 12*. Plin.*lib.7.natural.hist.cap.2*.& *lib.28.c.3*.

Pomponat. *in suo de incantationib. lib.* Cardan. *loc. cit.* Ma- A thiol. *com. ad lib. 6. cap. 40. Dioscorid.* qui salutatores, occulta quadam vi, venenosos, & plures alios insanabiles morbos curare affirmant: id etiam confirmarunt Victoria *in relectione de magia.* Crucius *lib. 1. de anim. speculat. 2.* Nauarrus *in manuali, cap. 12.* dum sic ait. *Porrò illi qui vulgò salutatores dicuntur, & qui afflatu, aut verbis morbos curandi vim habent, (quantumcunque aliàs sint perditissimi homines) licitè possunt suo munere fungi, quoniam gratia illa gratis data huiusmodi hominibus à solo Deo, conceditur, &c.* Nam sicut non repugnat, vt in herbis, & lapidibus similes reperiantur vires: sic non contradicit, in tota humana specie similes vires inueniri.

Constet ergò, diuinorum nominum vi omnes morbos sanari posse. Et salutatores, rusticósve, per hanc gratiam à summo Deo illis impertitam, strumas curare. B Huc spectat eorum sententia, qui Reges Galliæ & Angliæ hac virtute curare strumas asseuerant, quod non annalium modò, verùm etiam aliorum testimoniis certum est, vt retulere Guido *tract. 2. doct. 2. cap. 5. Chirurg. magn.* Mercurial. *lib. 1. de morb. puer. 5.* Tagaultius *lib. 1. instit. Chirurg.* & nuper scripsit Andreas Laurent. *lib. prop. de strumar. sanat. admiranda ferè per totum.* Cur verò plus Regibus, quàm cæteris hoc donum communicetur, citati varias causas assignant. Reliqua verò sunt superstitiosa, & commentis malorum spirituum plena, ac planè vana, vt latè probat Cæsalpin. *lib. de dæmon. inuestigat. cap. 10.*

Quod verò de Salomone obiiciebatur, dicimus incantatione vsum non fuisse: quoniam tamen diuina sapientia instructus, (vt *ibidem* Iosephus notauit) callebat artes soluendi veneficia, quibus vti licitum erat, idcircò à multis, falsò tamen, incantatoris nota illi est imposita. Ad carmina Psalmographi, & similia Sacræ paginæ loca, dic. Regium vatem per parabolam loquutum fuisse, vt multi facere solent, non quòd realiter incantationes sint. Erat enim, vt notat Valles. *ad cit. loc. in lib. de sacra Philosoph.* philosophandi antiquus vsus, loqui per confictas quasdam fabellas allegoricè significatas. Cætera verò fabulosa sunt. De quo argumento, quæ desunt, lege, si placet, apud Marinum Mercenium, *in cap. 1. in Genesim, vers. 1. cap. 19.* & Vallesium *loc. cit.* Rodericum à Castro *lib. 4. de med. polit. cap. 3.* Santorellum *lib. 2. Antepraxis, c. 15.* Paulum Zacchiam omniscium, *lib. 2. quæst. Medico-legalium, tit. 2. quæst. vlt.* Sed de morbis capitis tam multa dixisse sit satis.

LIBRI PRIMI FINIS.

ZACVTI LVSITANI
DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA.

LIBER II.

De Vitalium, & Naturalium partium affectibus.

PROOEMIVM.

INTER principes nostri corporis partes, Cor, vitæ sedes, in medio thoracis locatum, ab auctore naturæ calidissimum creatum est membrum, tantò hepate calidius, quantò spiritus ad omnes obeundas functiones, excedebat sanguinem calore. Est ergo cor, focus & origo innati caloris: flamma quæ assiduè moueri non desinit, sed mutua reciprocatione semper distenditur, atque contrahitur: vitalis facultatis, irascibilísque animæ domicilium. Vitá calore, & spiritu per arterias in omnes corporis partes diffundit, & calorem influentem viuificum, cerebro, iecori, sanguini, & spiritui impertit. Membra omnia roborat, tuetur, defendit, & vinculo quodam veluti connectit. Nam quemadmodum summus ille maioris mundi motor, totam orbium machinam immotus ipse continenter rotat, ac vertit: ita huiusce minoris mundi, Cor ipsum, immotum sanè totam molem nusquam non voluit, ac impellit. Adeo viscus hoc est nobilissimum, & vitæ vsui præstantissimum, vt eius necessitatem admiratus Philosophus, illud venarum, neruorum, omnium facultatũ principium, imò primam sanguinis officinam esse acriter contenderit. Tanta huic particulæ caloris viuacitas inest, vt monẽte Galeno, *si quispiam viuente animali digitum in ipsius sinum immiserit, vratur prorsus sit necesse*. Hîc diuinus, & cœlestis ille calor, veluti in fonte, & laribus conclusus, à quo manante, natiuus singularum partium tonus conseruatur; & cuiusque partis symmetria recreatur. Huius ergo robore vigent omnia, languente languescunt, intereunte intereunt.

Vitalis itaque huius officinæ, œconomiæque commemoratorum instrumentorum Historias ex Medicorum Principum decretis, & monumentis deprõptas, secundo huius operis libro, Diuino nos adiuuante Numine proferre, & ad posteritatis memoriam, non sine artis, vt reor, gloria, enarrare operæpretium duxi; insupérque alias omnes exponere, quæ ad thoracis partes, tam contentas, quàm continentes pertinere videntur.

Enimuerò ne in tam multos libros opus partiretur nóstrum, placuit in hoc etiam eas in medium afferre, quæ ad partes naturales reducuntur. Et sicut in principio libri agimus de Corde, Gula, aspera Arteria, Pulmone, Arteriis, Pleura, Septo transuerso, Mediastino, Mammillis, Ventriculo, Intestinis, Abdomine, Renibus: sic etiam in fine, de Hepate pertractamus, facultatis naturalis sede, gratiosi humoris fonte. cuius vis, pro fabrica vniuersi corporis gubernanda, multa est, dignitas maxima, necessitas multò maior. Demum sermonem instituimus de Omento, Venis, Liene, & Vesica, quarum partium historias describimus, explanamus, quæstionibus, dubiis, & obseruationibus illustramus.

HISTORIA I. GALENI, DE GVLA.

Gulæ abſceſſus curatio.

ERGO *cùm aliquando huiuſmodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuiſſent, accedente nonnunquam* Ephemera febre, nonnunquam etiam horrore, & cõiecturam feciſſemus abſceſſum concoctu difficilem eſſe in gula: accidit procedente tempore, vt laborans ruptionis ſenſum perciperet, ac ſubinde pus euomeret, idque non ſolùm eodem, ſed poſtero quoque die, atque iterum tertio. Deinde ſuccedebant ei deinceps omnia vlceratæ gulæ indicia; quippe ſiue acida, ſiue ſalſa, ſiue acerba deuoraret, aut vellicationem, aut adſtrictionem ſentiebat, dolebátque hac in parte, vèl nihil deglutiendo, ſed moderatiùs. Vehementiorem verò dolorem excitabant ea, quibus mordendi, aut adſtringendi vis erat. Hic ergo longo temporis ſpatio vix ſeruatus eſt, ſcilicet ætatis beneficio: etenim natu maiores ferè omnes perierunt, &c. Galenus* lib. 5. de loc. affect. cap 5.

PARAPHRASIS.

GVla (ſtomachum, œſophagum, pharynga, vel meri vocant) eſt via potus, cibíque, ex Gal. *lib. 5. & 6. de vſu part. cap. 5. & lib. 2. aph.* 17. conſtans duabus tunicis, quarum alteram ad cibi, potúſque deglutitionem fabricauit natura; alteram, quæ interna eſt, ad ex- C pulſionem comparatam. Hæc neruoſa eſt, & fibris rectis conſtans; illa carnoſa, & tranſuerſis fibris contexta, ex Gal. *lib. 3. de facult. cap.* 8. cuius fabricam exactè deſcribunt Columbus *lib. 11. de viſceribus, c.* 4. Langius *lib. 2. epiſt.* 43. Hanc licèt ſit frigida, membranoſa, & exanguis, ex Gal. *lib. 4. aph. com.* 45. ſicut cæteras noſtri corporis partes, omne tumorum genus pati poſſe, nulli eſt non manifeſtum.

Et licèt abſceſſus nomine plura poſſint intelligi, tametſi huius plures ſint differentiæ, & cauſæ citatæ à Galeno paſſim, & relatæ ab Henrico à Cuelhar, Chriſtoph. à Vega, Mercuriali, *in com. ſent. 65. lib. 2. prognoſt.* D & Ludouic. Mercato, *tom. 1. lib. 3. claſ. 4. part. 2. quæſt.* 200. *à num. 26. vſque ad* 36. tamen eius duplex eſt ſignificatum: nam interdum ſumitur pro decubitu humorum ab vna parte in aliam, ex Galeno *lib. 6. epid. ſect. 4. com.* 39. aliquando frequentioríque ſignificato accipitur pro tumore, qui digeri non potuit, ſed in ſuppurationem conuertitur, ex Gal. *lib. 2. ad Glauc. cap.* 7. & Celſo *lib. 2. cap. 7.*

Tumoris ſigna ſunt, dolor, calor, deglutiendi difficultas, præſertim ſi ſolidum deuoretur, quæ omnia febris non ignaua comitari ſolet, maximè ſi fluxio biliosa ſit: ſi autem ex craſſiuſculo, magíſque lento humore oriatur abſceſſus, febris nulla, vel inter- E polata, exiguáve apparebit, quam inter diariarum numerum eſſe reponendam, certum eſt. Licèt enim ab internis inflammationibus ferè febris acuta ſit inſeparabilis; tamen cùm ab inflammata parte, putrida fuligo aliquando in propria ſubſtantia non communicetur cordi calor, ſed ſolùm præter naturam alteratione per continuum facta, fit vt multoties concitetur diaria. Hoc modo ex hypochondriorum inflammationibus, imò ex iecoris phlegmone febris orta, non ſemper acuta eſt, apud Galen. *lib. 2. prorrhet. com.* 21.

A niſi vehemens inflammatio ſit, ac eryſipelatis particeps, ex Galen. *lib. 4. de loc. affect. cap.* 8. Sic intelligendus eſt Trallianus *lib. 8. cap.* 1. dum dixit, *exiguam hepatis inflammationem non ſtatim febrem inducere,* ſcilicet, vehementem, & acutam. Quare ſi inflammato membro principe febris multoties non adeſt continua, cur gula inflammata diariam ſuboriri non aſſeremus cum Galeno hîc? præcipuè, ſi tumore duro, œdematoſo, concoctu difficili hæc pars afficiatur, vt de Pleuræ inflammatione à craſſo humore ſuborta aſſeruit Galenus *lib. de conſtit. art. Medic. cap.* 18. quem locum illuſtrat eruditiſſimus Valleriola luculenter. Demum calidum tumorem, quo gulæ meatus comprimitur, & de- B glutiendi munus impeditur, ſitis vehementia, ſenſati caloris acrimonia, dolor, febríſque oſtendunt manifeſtè.

Hic tumor iiſdem auxiliis curandus eſt, quibus Anginam priſcorum ſcientiſſimi pertractarunt; gargariſmatis, phlebotomia, reuellentibus præſidiis; ſicut in gutturis inflammationibus fieri conſueuit. Quòd ſi humor impactus ob craſſitiem, pororum conſtrictionem, & ipſius contumaciam diſcuti nequeat, imò reſolutioni vehementer renitatur & obſiſtat, vertatúrque in pus in parte conculcatus, & tranſpirari prohibitus, hoc ex adaucta febri, & horrore percipies, iuxta Senis edictum *lib. 2. progn.* 58. hæc enim in initio fiunt ſuppuratio- C num: febris, ob humoris fit ebullitionem, concalfacto principio, vt 2. *aph.* 47. retulit Galenus: rigor, ob puris acrimoniam, mordentis ac erodentis adiuncta corpora. Aperta vomica, pus vel ſcreatu, vel vomitione excernitur. Vlcus tandem his accedit, quod cæterorum ritu, dolorem acerbum concitat, qui vehementer exaſperatur, ſi acre, vel ſalſum, vel acidum, vel auſterum quidpiam deuoretur. Acria enim ex Theophraſto, *lib. 6. de cauſ. plantar. cap.* 1. Auer. *lib. 5. collect. cap.* 27. Auic. *lib. 2. tract. 1. cap.* 3. Ishac *lib. diætar. vniuerſal. cap.* 11. Serap. *lib. de ſimpl. cap.* 2. Gal. 3. *acut.* 2. *& lib. 4. de ſimpl. medicam. facult. cap.* 2. ſunt acuta, ignea, mordicantia valdè, ſicque D vellicant, & exaſperant vlceratas partes. Similem operationem efficiunt ſalſa, quæ cùm nitroſa ſint, ex Gal. *lib. 1. ſimpl. cap.* 36. & in eis dominetur pars ſicca aduſta, ex Ariſt. 23. *probl.* 30. & Gal. *lib. 5. ſimp.* 26. partem vlceratam irritant, & mordent. Eandem facultatem obtinent acida, ex Gal. *lib. 4. ſimp.* 17. & acerba, ab hoc enim ſapore manifeſtè linguam exaſperari contingit, ex Galen. *lib. 4. ſimpl.* 7.

Vlcera Gulæ ſtatim medicanda ſunt: ſi enim ſordeſcant, ægri tabida febri correpti intereunt, aut ſi ad bonum res contingat, longo temporis ſpatio conualeſcunt: maximè ſi vlcus in profundiori parte conſiſtat; commode enim abſtergi non poteſt. Ab hoc natu minores vix eua- E dunt, grandiores pereunt; in his enim pronata hæc vlcera (pars hæc enim dura eſt, & membranoſa) raro, aut nunquam conglutinari ſolent.

Medicamenta applicanda, craſſiora ſint, lenta, & quæ adhærere, non autem diffluere queant, vt aduertit Auic. 13. 3. *tract.* 1. *cap.* 14. quorum multiplicem ſyluam legat qui velit, apud Vidum Vidium. *lib. 9 de curat. membrat. cap. 6. de vlceribus gulæ.* Euſtach. *lib. 2. praxis, c. 1. de vitiis gulæ.* Quæ ſi non proſint, ad lactis potum deuenire neceſſitas cogit; quod auxilium, ad aſperæ arteriæ vlcera, & ad ea quæ in ſumma eius parte conſiſtunt, eſſe

esse præstantissimum, sequenti historia Galenus confirmat euidenter.

QVÆSTIO I.

Quòd Febris non à calore solùm præter naturam, sed ab vnione caloris innati; secundùm Galeni doctrinam oriatur. Contra communem Medicorum sententiam.

COMMENTARIVM.

DE *Ephemera febre.*] Dubitari potest, & meritò sanè, Num febris ex inflammationibus suborta, à calore extraneo, per alterationem continuam cordi communicato; an putrida fuligine eleuata ab inflammata parte, cor aut contenta eius afficiente; vel ab vnione innati caloris, conantis concoquere subiectum humorem, aut expellere properantis, eueniat. De primo, constans est Galeni vbique relata sententia. De secundo. *In libris de different. feb. de crisib. de dieb. decretoriis*, & alibi passim asseruit, ab humore in parte inflammata conculcato, & circumscripto, eleuari putridam in propria substantia fuliginem, quæ cordis contenta putredinosè afficere apta est. De tertio, quòd febris ex inflammationibus suborta, non solùm à calore præter naturam, sed ab vnione caloris natiui ad coquendum, & à naturæ conatu, secundùm Galeni doctrinam oriatur, à paucissimis fuit controuersum.

Hoc negotium, quanti sit ad curationem momenti, iam exaudi: Si enim secundo modo, imò & primo, febris ex inflammatis particulis eueniat, necesse est, tum diariam, tum putridam febrim ex tumoribus excitatam persanare, alteratione, venæ sectione, purgatione, & aliis vacuantibus auxiliis. Si tamen ex conatu naturæ, vnionéque natiui caloris ad coquendum contingat, cane & angue peiùs fugiendum præsidium est: si enim aliter feceris, debilitato calore innato, resolutis viribus, & distracta natura ab humorum coctione, ægros perire est necesse. Sic plures ob intempestiui auxilij vsum, in statu pleuritidis, quando natura humorem, inflammationis causam, coquere conabatur, debiles facti, vitam cum morte commutarunt; quum meliùs tunc sit, naturam congruentibus auxiliis roborare, quàm turpi virium dispendio virtutem exoluere, naturæque ordinem peruertere. Hoc perbellè explicuit Auic. 10. 3. *tract.* 5. *cap.* 2. §. *Quùmque phlebotomas, & euacuas, & non sedantur accidentia, tunc scias quòd prohibitio collectionis quam quæris, est necessaria. Non ergo iteres phlebotomiam, vt non congeletur materia, quæ est habitura collectionem, &c.* Quasi diceret, vt explicat Iacobus de partibus, *in com.* Si in inflammatione quauis interna, symptomata non cessent, adsitque maior febris ex vnione caloris natiui ad coquendum, fiat maior ebullitio & feruor ex conatu coquentis naturæ, appareant maiora symptomata ex maiori materiæ rarefactione, maiorique confluxu humorum ad putredinis focum: tunc ne te decipiat impressio accidentalis. Sanguinem non emittas, non purges, nec aliud magnum auxilium administres. Febris enim illa de nouo suborta vehementior, non à calore præter naturam, sed ex aggressu & pugna naturæ, vel ad coquendum, vel expellendum noxium humorem concitatur. Quibus autem signis febris ab hac causa suborta cognosci possit, & à cæteris distinguatur, Hippocrates & Gal. *lib. cir. prognost.* notarunt diligenter; & post eos, interpretes, Mercurialis, Vega, Brauus, & Heurnius luculenter explicarunt, *in com.*

Enimuerò licèt omnes causæ caloris & febris, quinario comprehendantur numero, à Gal. *lib. de caus. morbor. cap.* 2. & *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 3. sintque motus, putredo, prohibitum effluuium, vicinia rei calidæ, eiusdem rei calidæ permixtio; aliam tamen præter has reperiri non denegabis, si eam frequentissimis experimentis congruentem, validissimísque rationibus munitam, attenta mentis acie rimeris.

Conatum ergo naturæ, & motum validum caloris vniti in foco, & corde, impetum eius ad coquendum peccantem humorem, vel pellendum, esse causam frequentem febris, affirmamus: licèt enim adsint duæ aliæ causæ, calor nempe in corde, ex putredine, aut ex aliquo calido, siue naturali, siue adscititio, nunquam credetur febrem durantem inuadere hominem, nisi adsit in corde calidi vnio cum feruore, quod antiqui referebant ad calefactum alicuius contenti in corde. Vniri autem calorem, & moueri ab indita cordis doctrina, ad varias partes, pro varia rerum necessitate, est manifestum. Nam in plantis per hyemem redit calor naturalis ad radices, per æstatem ad ramos: in animalibus per hyemem, & somnum ad viscera; in vigilia, & æstate ad cutem: in patientibus inflammationes, ad partem suppurandam: in cogitatione, ad caput, in tristitia, ad cor; in verecundia, ad faciem: in gaudio, ad cutem: ad sensoria mandatur in sentiendo: ad musculos in motu. Denique difficile esset enarrare motus, quos pro varia vrgentia facit innatus calor validè commotus, & agitatus; maximè vbi validior fuerit moderato: nam solus concursus calidi innati non sufficit ad febrem inducendam, quod in coctione alimenti, & meditatione satis apparet, in quibus actionibus calor, licèt retractus & vnitus, febrem non generat.

Ostenditur frequentia huius euentus.

Quando tumor suppuratur, fit febris quæ non præerat, ex Gal. *hic.* & 2. *aph.* 47. Et quando coquitur humor vasorum in pleuritico, ex Gal. 1. *cris. cap.* 18. & quando non coquitur à natura, non febrit æger. Quare si in morbis febrilibus tale accidit, quale in iis quæ suppurantur, inflammationibus, ex Gal. *lib.* 1. *de diff. feb. cap.* 6. & in his febris oritur ex conatu naturæ, vnionéque natiui caloris ad coquendum, in vasis eodem modo aliquando hac solùm de causa excitabitur.

Secundò. Catarrhus febre succedente non recidiuat, ex Gal. *lib.* 1. *cris. cap.* 18. & *lib.* 6. *epid. sect.* 3. *text.* 10. ipsa enim febris, coctio est. Ergo.

Tertiò. Humor noxius latens in corpore inducit febrem, quæ antea non aderat, quam à natura mouente, & à calore natiuo vnito, & conante expellere noxam sensatam, euenire dubitat nemo.

Quartò. In statu, febris est multò maior, & tamen humor qui est causa morbi, in saluandis est meliùs dispositus, ex Gal. 2. *aph.* 29. magis coctus, minùs putridus, & magis edomitus. Ergo ea febris magnitudo non pendet ab aucta putredine, sed ab aucto innato calore coquente, & aggrediente pugnam.

Quintò. In multis morbis lethalibus, prope mortem, ægri sanissimè degunt, & omnia tunc apparent simillima sanis, ex Galen. *lib.* 1. *prorrhetic. sect.* 2. *com.* 17. & Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 92. Sic *lib.* 4. *epid. in Hippologi villa puer conuulsus, cessante conuulsione, obiit.* Sic *Hermocrates, l.* 3. *epid. sect.* 1. *text.* 2. *lethali morbo correptus, sine febre, cum somno & sana mente, mortuus est.* Vnde Auic. 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 4. *in fin.* sic inquit. *Et multoties quidem accidit apud mortem dispositio, quæ est sicut declinatio, &c.* Sed præter multas rationes, quas *ibi* Gentilis, & Dinus proponunt, & refert Vallesius *in com. ægrot.* 2. *sect.* 1. *lib.* 3. *epid.* ea est præcipua, quoniam natura fatigata, cessat à conatu, & pugna.

Sextò. Humor latens in corpore, in diebus criticis, & in vere, inducit febres quæ non præerant: harum causa non est maior humorum putredo, nam in statu, in quo fit crisis, ex Gal. 3. *cris.* 1. & alibi, humor est magis coctus; quoniam coctio facit cessare putredinem, ex Gal. *cap.* 88. *art. medic.* nec in vere, cùm sit saluberrimum: & tamen in his temporibus natura aggreditur humorem noxium, non aliàs. Ergo causa febris aliquando est aggressus naturæ ad expellendum peccantem humorem.

Septimò. Prope mortem animalia in omnibus morbis creberrimè, & velocissimè respirant; & in iis adest febris quæ antea non erat, vel fit intensior: sed hoc non contingit propter putredinem, vel causam intùs calefacientem, quæ non adest. Ergo ob conatum extremum vniti caloris.

Neque mireris, naturam hoc inuento vti in animalis commodum, cui solùm semper est intenta. Facultatibus enim naturalibus indita est à naturæ creatore, seu factore potente, vt more Auic. loquar. 16. 3. *tract.* 5. *cap.* 1. & Valleriolæ, 1. *obs.* 9. illa innata doctrina, non in sui gratiam tantùm; sed crebriùs in vsus, aut totius corporis, aut membrorum, animalis corpus iustè tuetur & gubernat.

An verò Galenus hanc causam, de conatu vniti caloris, tradiderit, responde affirmatiuè. Nam. *lib.* 1. *de crisibus*, *cap.* 18. oriri febrem, natiui caloris coquentis ratione, manifestè pronunciat. §. 1. *Sic igitur in Anaxione, quantum ex prima illa crisi defecta relictū erat, hoc rursus efferuescens in coctionis tempore, illam, quæ antecessit secundam crisim, febrem generauit; hoc verò à naturali calore, non à febrili prouenisse, dierum natura non minimùm indicabat, &c.* Licèt enim prisci de hac causa obscuriùs fuerint loquuti, quòd hæc magis sit occasio, vel causa sine qua non; tamen *in* 3. *lib. epid. sect.* 1. *com.* 10. Galenus iterum eam expresse proponit, dum sic inquit. *Quo die rationi consonum fuisset febrem exacerbari, siquidem natura omnino aggressa concoctionem humorum esset, qui incocti erant, vt ostendebant vrinæ quæ tenues permanebant, eodem die febris perfectè cessasset: neque enim septimo decimo accessit natiui caloris ratione, sed sola putredinis, succensis febriliter humoribus, &c.* Ex quibus locis apertè colligitur, conatum, & aggressum natiui caloris ad coquendum, vel expellendum reprobum succum, aliquando febris esse causam.

Neque ex hoc existimes, febrem esse quidpiam bonum, neque homines perire non posse ex febre, quum hæc oriatur à calore vnito, coquente, robusto, & forti. Nam febris indicat magnum conatum, & simul calorem humoris agitati: quare malum latere in corpore significat; quo præsente meliùs est febrire, sicut tussire in intemperie materiali pulmonis, licèt ad tussim sequantur quandoque hæmoptoisis, & mors. Homines autem moriuntur ex febri ex accidenti, sicut in crisi, in qua pugnante natura, & ebullientibus succis pereunt ægri; velut occumbunt pueri ex variolis, licèt hæ habeant pro causa validam expurgantem vim.

HISTORIA II. GALENI, De asperæ arteriæ vlcere.

Vlceris in aspera arteria post pestem relicti, commodis auxiliis, sanatio.

IN huius grauis pestilentiæ initio, iuueni cuidam, cùm nouem iam dies ægrotasset, totū corpus vlceribus scatebat, veluti omnibus ferè qui euaserant. Eo die etiam tussiebat paululùm. Postridie verò vbi se lauerat, illicò & vehementiùs tussiuit, & tussi expulit crustulā, quam Græci ephelcidem vocant. Erátque homini sensus manifestus vlceris in aspera quæ in collo est arteria, prope iugulum nati. Quin aperto quoque hominis ore, fauces eius inspeximus, nunquid in iis alicubi vlcus esset. Sed nec sic inspectātibus apparuit vitium: & planè laborāti sensus eius aliquis manifestus ex comestorū, bibitorúmque trāsitu fuisset, si illic vlcus fuisset. Quin etiam ex aceto, & sinapi, certioris notitiæ causa, quadam ei deuoranda dedimus. Sed nec horū quicquam eū momordit, & sensus doloris manifestè in collo erat: quo loco etiam adeò irritabatur, vt tussire impelleretur. Suasimus itaque reniti quātùm posset, nec tussire. Quod & fecit, eò certè faciliùs, quòd exiguū erat, quod proritabat: & nos omnibus modis operam dedimus, vt vlcus ad cicatricē perueniret, foris medicamentū aliquod, quod siccaret imponētes, tū cubanti supino humidū aliquod ex iis medicamentis, quæ ad eiusmodi vlcus facerent, exhibentes: ac iubentes id in ore continere, paulatimque permittere in asperam arteriam defluere. Sic igitur faciens, sentire se manifestè aiebat adstringentis medicamenti circa vlcus vim: siue ea vis hæc transmissa est, siue medicamentum ipsum roris specie in arteriam ad vlcus defluxit, & tanquam percolatum est. Ergo sentire se aiebat, tum medicamentum in arteriam defluere, tū tussim quoque aliquando mouere: obluctabatur tamē plurimū, ac tussim cohibuit. Igitur ipse quoque sua sponte Romæ quidē, vbi correptus fuerat, triduum etiamnū post nonum diem est moratus: post hoc conscenso nauigio, primum per fluuium ad mare nauigauit: quarto die post, naui peruenit ad Tabias, vsúsque est lacte, quod & mirificam planè vim habet, nec sine causa prædicatur, &c. Galenus. lib. 5. method. cap. 12.

PARAPHRASIS.

AB ægritudine sæua interficiente, qualis pestis est, plurima, eaque irreparabilia damna contingere, ex Auic. aliorúmque sententia, *in com. hist.* 44. *lib.* 1. tradidimus. Hæc miseranda mala potiùs affligere iuuenes, res est manifesta: hæc enim ætas calidissima cùm sit, illicò vel qualibet data occasione glisćit, & excandescit. Quare meritò 3. *aph.* 29. homines in hac ætate constitutos frequentiùs incidere in sanguinis expuitiones, febres acutas, tabem, & spiritualium partium vlcera, affirmat. Ampliúsque hoc accidere certum est, si præcesserit pestis, ob cuius vim diram, debilitato calore, spiritibus exhaustis, humoribus non regulatis, ad biliosam, melancholicamque naturam conuersis, & nimiùm inflammatis, vlcera praua in variis nostri corporis partibus, vel etiam internis suboriri, putridos humores, & mala qualitate affectos, agitante & pellente natura, non est dubitandum; probatque Galenus *lib. de bonit. & vit. succor. cap.* 1. *lib. de atra bile, cap.* 4. *& lib.* 9. *de simpl. medic. facult. cap. de terra Samia*, quibus locis statum pestilentem describens, plurimis ægrotantibus, quibus nigrorum excrementorum deiectio per inferiorem ventrem contigit, corpus totum pustulis nigris, exanthematis, & aliis similibus vlceribus conspurcatum fuisse refert, iis præsertim qui à tanto malo erant euasuri.

Animalium namque *natura nonnunquam ex principalibus membris humores malos euacuans; alios per vrinas, vel vomitus, vel aluum inferiorem excernit, quosdam verò pellit ad cutē, sed cùm non potest euacuare propter eorum crassitudinē, eos ibi reponit, atque hoc modo tubercula nascuntur in corpore: sæpius verò & fauces ex capite fluentes humores suscipiētes inflammātur*, dicebat Galenus *lib.* 2. *aph. com.* 15. Quapropter verisimile est, eorum humorum ad asperam arteriam defluxorum portionem multam à cerebro emanasse; cùm hoc in peste vehementer debilitetur; nam inter partes principes faciliùs noxam persentiscit, cùm laxum sit, exangue & vtatur spiritu animali, tanquam instrumento, qui cùm tenuissimus sit, facilè resoluitur, vt 2. *aph.* 29. monuit Galenus.

Plurima igitur humoris copia è capite in asperam arteriam defluxit, illiúsque partem internam acrimonia sua corrosit, vnde facta est crustula. Pauci etiam cùm essent humores, & paruum vlcus, lenem etiam tussim excitarunt. Excalfactis autem, ac liquatis à balneo, qui in capite erant, humoribus, aliquid ad tracheam defluxit, quod maiorem postea tussim excitauit, ex quo motu crustula decidit, *Ephelcis* Græcè vocata, ex Gal. *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 1. eius particulæ, à qua excernitur, vlcerationem ostendens.

Et licèt pus inseparabiliter vlcus comitetur, illius non fecit mentionem Galenus, quoniam aspera arteria tota est cartilaginosa, ferè exanguis, & carne quasi destituta, vt inter omnes ostendit Laurentius, diligentissimus anatomicus, *lib.* 3. *de hist. anatomic. cap.* 9. *& lib.* 9. *eiusd. cap.* 14. quæ quamuis membranis, venulis, arteriolis, ac cartilaginibus constet, in ea etsi vlcerata, sanies multa colligi non potest, & multò minus, si paruum sit vlcus.

Cùm autem ex signis ab eo positis, vlcus hac in parte adesse intelligeret, ad curationem accessit. Exiccauit ergo medicamentis externè admotis, & intus assumptis, relicta

relicta abstersione ob vlceris exiguitatem:nam in eis vlceribus, quæ magna sunt, & à quibus multa copia puris emanat, vt frequenter in pulmonis vlceribus accidere comperimus, vt notat Galenus *lib.4.de loc.cap.8.* priùs abstersio videtur optanda.

Quapropter purgato iam, ex præcedenti morbo, corpore, imperauit vt reniteretur, quantum posset ne tussiret, ne scilicet violento hoc motu, vlcerata pars dilaceraretur: in quem vsum *lib.5. meth. cap.* 8. suadet vt ægri silentium agant, magnóque non vtantur respiratu; contraria enim vlcus exasperant, & dilaniant. Cogit deinde ægrum,vt supinè cubans medicamentum assumat, ídque in ore contineat, paulatímque sinat in asperam arteriam defluere. Hoc præceptum summè obseruatur à Gal. *lib.4.meth.cap.vlt.5. Ad vlcus quod in aspera sit arteria, vt supinus quàm diutissimè in ore teneat,ac omnes,qui illic sunt musculos relaxet,remittátque,præcipiēdo:influit enim sic sensim,& paulatim de medicamēto aliquid sensibiliter, & manifestè in ipsam arteriam:& cùm naturaliter se habet, scire licet potionis nonnihil huc percolari,&c.*Galeni mentem explicat Amatus 1. *centur. schol.* 22. Humidum autem medicamentum Galenus exhibuit, vt posset faciliùs ad affectum locum peruenire,etsi potestate esset exiccans, & adstringens: cum hoc necessariò erat admiscendum mel, vlceri abstergendo quàm aptissimum, ex Gal.*cit.4. meth.& lib.7.de compos.medicam.sec.loc.cap.4.& lib.1.alim.cap.* 4. Nam si austera iis dūtaxat medicamēta exhibeas, sibiipsis vias præcludunt. Ad hæc, mel (sicut cætera dulcia) habet humidum pingue,& glutinosum, ex Gal. *lib. 6. epid. sect.5.com.*14. Sicque ob pinguedinem lenit arteriam, ob tenuitatem abstergit, ob glutinositatem incrassat.

Qualia verò fuerint medicamenta exiccantia, & adstringentia per os oblata, & extrà apposita, licèt hîc non explicet,exponit tamen *lib.5.meth.cap.vlt.* penis vlcerum exemplo adducto: quo loco laudauit medicamentum ex papyro combusta,anethum vstum, cucurbitam siccam & vstam, cadmiam siccam vino elotam, argenti spumam, pompholigem, pini corticem, lapidem hæmatitem. His etsi vlcus sanatum fuerit, ægrum tamen ad Tabias demisit,quoniam *in longis morbis, mutare solum conuenit*, ex præscripto Hippocratis,*lib. 6.epid. sect. 5. text.* 20. Cùm enim morbus hic humidus esset, & ab excrementitia humiditate pronatus, exiccationem desiderabat, sicut & vlcus:quare meritò ægrotum in aërem contrarium naturæ morbi emisit,vbi aër siccior erat:maximè quoniam Roma fluxionibus est valdè obnoxia, sic docente Magistro *lib. 5. meth. cap.* 8. Assumpsit ergo lac ob multas causas, tum vt febrilis calor, si quis adhuc aderat, euanesceret; tum vt corpus ex prægresso morbo debile, & nimis ex carne factum crassesieret, & ampliùs carne obduceretur vlcus. Quæ omnia lac posse præstare *lib. 7. meth. cap.6. & loco cit.* manifestè ostendit Galenus.

Lac enim licèt homogeneum videatur, diuersis tamen partibus constat, ex Gal. *lib.de bonit.& vit.succor. cap. 4. & lib.4.simpl.cap. 17. & lib.10.eiusd. tit. de lacte.* Habet enim partem tenuem serosam, crassam caseosam, pinguem butyrosam. Serosa abluit saniem, & vlcus modicè detergit; caseosa glutinat; butyrosa impinguat. Quare cum habeat omnes pro curandis vlceribus dotes, illis mirum affert subsidium; & ob hæc, corpus, ob vlcus & febrim, extenuatum tabidúmque valenter recreat, & nutrit; & cùm sit alimentum sapore dulcissimum, gustu,si quod alterum, suauissimum, promptè à partibus attrahitur,auidéque à natura amplexatur & retinetur, tussim asperam & siccam demulcet ac lenit, pectus dilatat, sicum corpus humectat, citò alteratur, optimum præbet succum, tenuitate sua remotissimas nostri corporis partes ocyssimè permeat, illásque mirum in modum graciles reficit, ac instaurat.

Sumi debet adiecto sacchari,aut mellis momento;hæc enim præterquam quòd lactis concretionem impediunt, ipsum per totum corpus celerrimè deferunt: quare cùm plurimas partes pertransire oporteat, id medicamen quod ad pulmonem est perueniturum, huic necessariò mel saccharúmque admiscere oportet: nam *primum quidem medicamentum pertransit os,fauces,stomachum,ventriculum, & quædam ex tenuioribus intestinis, deinde eas, quæ sunt in mesenterio venas: deinde eas, quæ in cauis partibus hepatis: ex quibus ad eas quæ in gibbis sunt, transsumptum, hinc ad concauam peruenit venam: post quam ad cor, & deinceps hoc modo ad pulmonem*, vt eleganter *lib. 2. ad Glauc. cap. 2. versus finem*, docuit Galenus.

Hoc præsidio vtendum est, antequam habitualis intemperies sit radicata valde. Sunt enim plures adeò in eo exequendo inertes,vt solū in extenuato corpore,& vlcere magis ac magis sordescente id propinent, quos coarguit Galenus *lib.5.meth.cap.15.*nam *vbi semel moriendum est, à leuibus inchoare præsidiis est inutile.* Hoc firmat Hippoc. *lib.1.de morb.n.*22. agens de suppuratione facta ex pleuritide,dum sic ait. *Hic si è vestigio assumatur,sanus plerúmque fit,si verò negligatur,perit, &c.* Quapropter si lac non exhibeatur, antequam viscera corripiantur putrilagine,& contabescat æger,hic postea remedium non habet. Sed de lactis præstantia,& præparatione necessaria, *in com.histor. 35. huius libri* latiùs disputabimus.

HISTORIA III. GALENI, De vlcere Tracheæ arteriæ.

Vlceris in Trachea arteria sanatio.

Alter verò adolescens, annos natus circiter decem & octo,cùm multis diebus ex distillatione laborasset, primùm quidē sanguinē floridū cum tussi expuit, non sanè multū. Postea verò etiam tunicæ ipsius partem,quæ tegens intrinsecus totam arteriam,in fauces & os, per ipsum arteriæ caput (larynga vocant) ascendit. Videbatur autem mihi, tum ex crassitudine eius coniectanti, tum ægri sensu, ipsius laryngis esse internæ. Quinetiam illi ex eo læsa est vox. Atque hic quoque longiore quidem tempore,sed tamen sanatus est. Cæterùm qui ex pestilentia hoc vitio laborarunt, propterea mihi facilè sanati videntur,quòd præsiccatum iis,præpurgatúmque totum corpus fuerit:quippe cùm vomuerint ex iis nonnulli,& omnibus venter profluxerit. Atque cùm ita iam vacuati essent, qui euasuri erāt,iis pustulæ (quas exāthemata vocant) nigræ toto corpore cōfertim multæ apparuerūt,vlcerosæ quidē plurimis,omnibus certè siccæ, &c. Galenus lib.5. meth.cap. 12.

PARAPHRASIS.

Plures in hoc capite, *lib.5.meth.8.& lib. 5.aph.com.* 13.describit historias Galenus,eorum,qui cùm vocem in clamorem intendissent, aut ab alto cecidissent, aut in palæstra essent percussi, statim graui suborta tussi sanguinem expuerunt: quas,vt pote citatis, & citandis historiis simillimas non interpretamur, quoniam ex harum explanatione,illarum explicatio patebit manifestè, & hanc facile erit ex proximè enarrata historia enucleare. Depingit ergo adolescentem è trachea arteria sanguinem expuentem,in cuius curatione eodem omnino modo vsum fuisse Galenum satis constare arbitror; quum nullam de aliis applicitis præsidiis faciat commemorationem. Hic enim antea cùm peste affectus esset,vitiosísque humoribus scateret, hac ipsa de causa contractis, ob nimiam humiditatem arteriæ tunica corrupta, sanguinem expuit,& deinde vlcus in trachea est excitatum. In pauca quidem quantitate excretus est sanguis, sed floridus: hæc enim arteria exanguis est ferè, ex cuius vlcere paucum pus emanare solet. Cùm enim hic ob prægressam pestem,debilitato capite, distillatione laborasset, & sic sanguinem expuisset, iisdem auxiliis curatus est, quibus in Adolescentis curatione in superiori historia citati vsus erat; quo pacto breuitatis causa illa reticuit: Quare cùm ex sanguinis sputo vlcus esset factum,abstergendum, & exiccandum curauit lactis potu, ne si fortè hoc dimitteretur auxilium, iugi, lentáque febri æger correptus indies tabesceret magis, ac periret. Vlceris magnitudo parua fuit, cùm Galenus eiectam arteriæ tunicæ partem, nulla magnitudinis, aut

 paruitatis

paruitatis nota circumſcripſerit. Idem de vocis læſione dicendum, quæ & magna, mediocris, & parua eſſe ſolet, iuxta læſionis magnitudinem, mediocritatem, aut paruitatem. Longiori autem tempore fuiſſe curatum, abſolutè non intelligas velim, ſed reſpectu Adoleſcentis antea ſcripti, qui breuiori tempore ſanitatem obtinuit.

Sed plurima ſunt quæ lectorem remorari poſſunt. Primum. Cur ij Adoleſcentes ad Tabiæ locum nauigarunt, imperante Galeno, & aërem Romanum euitarunt, vt pote diſtillationibus valdè obnoxium, ex Galeno *lib.* 5 .*meth. cap.*8. Si Romanum cœlum ad temperatum vergit, immò in omni tempore anni æqualitatem ſeruat, ex Vitruuio *lib.6.cap.*5. dum ſic ait: *Quemadmodum Iouis ſtella inter Martis feruentiſſimam, & Saturni frigidiſſimam, media currens temperatur, ita diuinam mentem, ciuitatem Romã, temperatam regionem collocaſſe, &c.* Deinde. Roma in medio loco eſt quinti climatis, quod temperatiſſimum vocauit Auerroës *lib.*2.*collig.cap.vlt*. Dic ex Manardo *lib*. 7. *epiſtol. prope fin.* Romam poſitam ſub quinto climate longè calere magis, quàm locis poſitis ſub quarto: quare quintum clima non eſt temperatum, vt Auerroës amore proprij climatis ſeductus affirmauit. Adde, Romanum aërem humidiorem eſſe, & vlcerum exiccationi ineptum: quantam autem præſtent vtilitatem vlceri curando exiccantia, oſtendit Galenus *hoc loco in fine*, dicens. *Ergo cùm experientia rationi atteſtetur, vlcerum curationem hunc vnum habere finem, vt ſiccentur, poterit quiſpiam ex iis, qui ſanguinem ex pulmone reiiciunt, ſeruare permultos, vt nos fecimus, &c.* Cúmque naturalium partium curentur morbi, potiſſimùm per ea quæ bibuntur & eduntur, vel augentur, vel minuuntur; ſic illi qui ſpiritalia membra infeſtant, per inſpirati aëris qualitates, non obſcurè ad felicem, vel infelicem exitum finiuntur. Aërem enim inſpiratum, vim ſuam omnem in cerebro, pulmone, & corde relinquere, omnibus compertum eſſe reor: nam anima eſt aër conceptus ore, deferuefactus in pulmone, tepefactus in corde, diffuſus in corpus. Quamobrem cùm aër Romanus humidus ſit, & tepidus, diſtillationibus eſt accommodus valde: tepidus enim calor eleuat, ſed non abſumit. Contra in Tabiæ colle, monente Galeno *hoc loco*, eſt aër ſiccus, & eſt locus ſatis editus, nec adeò magnus, vt ventorum furiis ſit expoſitus, nec adeò humilis, vt ſubiectorum camporum halitum promptè recipiat. Ad hæc, Hippocrates *lib.6.epid. ſect.*5. *text.* 20. ſic ait. *Solum vertere in morbis longis conuenit, &c.* nam vt Galenus ſcitè aduertit, *in com. Siue nauigans: ſiue terreſtre iter faciens quiſpiam in alteram regionem migrauerit, vel motus in itinere, aut nauigatione, vel aëris mutatio proderit, & maximè cùm in aërẽ contrariæ temperaturæ diſceſſerit: contrariam autem dico, non ſolùm aëris propriæ ægrotanti regionis temperamẽto, ſed etiam ipſius morbi: nam ſi humidus morbus ſit, in ſicciorem aërem migrandum erit, &c.* Accedit, quòd lac ob dictas cauſas, ſalubréque pecoribus paſcuum, longè maiorem apud eum habebat commendationem. Quare cùm magna in morbis longis curationis ſpes reponatur in aëris efficacia, Tabianus aër, aut huic ſimilis phthiſicis ſummopere confert. De quo argumento lege Vaſcum Caſtellum, *tract.* 8. *de thorac. affectibus, cap.* 6. *difficult.* 1.

Secundò. Si floridus, & ſpumoſus ſanguis ſolùm ex carnoſa pulmonis ſubſtantia affecta vlceribus emanat, iuxta Senis oraculum *lib.*5.*aph.text.* 13. dicentis: *Quicunque ſpumoſum ſanguinem expuunt, iis è pulmone eductio fit, &c.* cuius ſententiam Galenus probat *in com.* & *lib.* 4. *de loc.cap.*5.& *lib.*5.*meth.cap.* 8. adeò vt ex ſanguine florido & ſpumoſo, ſolius pulmonis vlcera iudicentur, cur hoc loco ex vlcere tracheæ arteriæ, ſanguinem floridum excretum fuiſſe refert? Dic cum Matthæo perito *in lib.* 9. *ad Almanſ.cap.de cruenta ſpuitione*, Hippocratem nempe, & Galenum *locis citatis*, per ſanguinem ſpumoſum & floridum, illum duntaxat intellexiſſe, qui ferè in vniuerſum ſpumoſus eſt, quíque ſemper talis manet, & qui totus videtur eſſe ſpuma: quare licèt ſpumoſus & floridus ſit ſanguis venarum pulmonis, aut pectoris, tamen minùs ſpumoſus eſt, & minùs ruber. Quippe ſpumæ duplex cauſa eſt materialis, & item duplex efficiens, ex Gal. *lib.* 2.

A *progn.*47.& *lib.*2.*aph.*43. Illa vel aër inſpiratus, vel humida ſubſtantia, quacum inuicem permiſcetur: efficientes ſunt, motus & agitatio vehemens, prædictam excitans miſcellam, & ingens calor ebullitionem producens. Quum igitur omnes hæ cauſæ non modò in pulmonis viſcere, ſed in cunctis partibus ſpiritualibus poſſint reperiri, quid mirum quòd ſicut è pulmone, ſic etiam ab aliis pectoris partibus propulſetur, ob aëris ex reſpiratione impetum, & aſſiduam tuſſis vehementiam? Sanguinem ſpumoſum ex multis partibus excerni certum eſt, è thorace, faucibus, ventriculo, hepate, liene, cerebro: ille verò qui ex vlcerata pulmonis ſubſtantia emanat, mera eſt ſpuma ſanguinea, vt *in com. ſententia* 13.*lib.*5.*aph.* notauit Heurnius, Hippocratis ſatis doctus interpres, & elegans. Nam, vt dicebat Galenus *lib.* 6. *de vſu part. cap.* 10.
B *Nullam aliam reperies particulam raram adeò, ac leuem, & ſpirituoſam, neque quæ ſanguine ita puro, & tenui, ac vaporoſo nutriatur, quàm pulmo. Quare pulmonis corpus leue eſt, ac rarum, & velut ex ſpuma quadam ſanguinea concreta conflatum, &c.* Demum ex Auicennæ mente 10. 3. *tract.* 3. *cap.*5.*pleuritici, & peripneumonici quandoque ſpumoſum excernunt, quum in pulmonibus eorum eſt caliditas ignea, & feruens, & quandoque eſt ſpumoſus ex canna pulmonis, &c.* Præterea Hippocrates *in Coacis* ſcribit hæc verba: *Quicunque ſpumoſum ſanguinẽ expuunt, & à dextro hypochondrio laborant, ab hepate expuunt, &c.* At ſanguis ab iis partibus excretus non ita eſt floridus, ac ſpumoſus totus, vt eſt è propria pulmonis ſubſtantia emanans, qui vniuerſus
C eſt ſpumoſus, quia ſpumoſior eſt viſceris caro, cuius ſanguis induit ſimilitudinem. Quibus autem ſignis ſanguis ſpumoſus à quacunque parte excretus, diſtinguatur ab eo, qui ex pulmonis carne educitur, conſule Heurnium *loc.cit.* & Mercatum *lib.*2.*de morbis internis*, *cap.*5. Guaſtauin. *lib. de locis medicin. ſelect. cap.* 17.

Tertiò. Cur ij Adoleſcentes ſanitatem recuperarunt, ſi vlcera harum partium difficillimè curantur. Dic ſolùm vlcera pulmonis ægerrimè, aut nunquam ſanitatem admittere, quoniam glutinari nequeunt, ob multas cauſas latas à Galeno *lib.*5.*meth.cap.*8.& 11 Deinde è pulmonis vlceribus multa copia puris emanat, quare ad ſui abſterſionem multo negotio opus eſt. Audi Galenum *lib.* 4. *de loc. cap.* 8. ſic alloquentem. *Orto verò in aſpera arteria vlcere, præter hoc quòd ſputum purulentum apparet, dolorẽ quoque in loco affecto laborans ſentire conſueuit:*
D *ipſum verò per ea quæ ſcreantur, quia exigua ſunt, ab vlcere quod in pulmone natum eſt, diſcerni poteſt; quippe ab vlceribus pulmonis plus ſputi reiicitur, &c.* Inſuper Galenus *cap.vltim.lib.*4.*meth.* aſperæ arteriæ vlcera ob id potiſſimùm ſanabilia eſſe aſſeruit, quia ad eam promptè medicamenta deueniunt. Sic enim ait. *At ad vlcus quod in aſpera ſit arteria, vt ſupinus quàm diutiſſimè in ore teneat, ac omnes, qui illic ſunt, muſculos relaxet, remittátque præcipiendum: influit enim ſic ſenſibus, & paulatim de medicamento aliquid ſenſibiliter, & manifeſtè in ipſam arteriam: nam, & cùm naturaliter ſe habet, ſcire licet potionis nonnihil huc percolari, &c.* Et *lib.*5.*meth.*12. ſic ait. *Sic igitur faciens ſentire ſe manifeſtè aiebat, adſtringentis medicamenti circa vlcus vim, ſiue ea huc tranſmiſſa eſt, ſiue medicamentum ipſum roris ſpecie ad vlcus defluxit, & tanquam percolatum eſt, &c.* Ex quibus manifeſtè colligitur, aſperæ ſeu tracheæ arteriæ vlcera, faciliorem admittere curatio-
E nem, quàm vlcera pulmonis, & pectoris, quoniam breuior eſt ad illa vlcera via, & aſſumendi modus ægrotantis ſupini cubantis. Hoc explicuit dilucidè Magiſter *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 2. ſub his verbis. *Conſidera itaque quot partes pertrãſire oporteat id medicamẽ, quod ad pulmonem eſt peruenturum: primùm quidem os, & fauces, & ſtomachum, deinde & ventriculum ipſum, & quædam ex tenuioribus inteſtinis: deinde eas, quæ ſunt in meſenterio, venas: deinde eas, quæ ſunt in cauis partibus hepatis: ex quibus ad eas, quæ in gibbis ſunt, tranſſumptum, hinc ad concauam peruenit venam: poſt quam ad cor, & deinceps hoc modo ad pulmonem, &c.* Pulmonis ergo vlceribus, aſperæ ſeu tracheæ arteriæ vlcera faciliùs ſanitatem admittunt. Vltimò dic, in his ægris corpora priùs fuiſſe perpurgata,

&

& à vitioſis humoribus ; munda ; tunc enim vlceratæ partes parum ſuperflui humoris ad ſe alliciunt ; nam corpus tunc purum eſt, & à prauis ſuccis immune. Quantam autem vtilitatem, & commodum præſentaneum in peſte afferat purgatio in initio celebrata, vel nulla expectata coctione, latè, & eruditè contendit Manardus, ex antiquorum mente, *lib.13. epiſtol.1.* quod expreſsè docuit Galenus *hoc loco, & lib. 1. feb. cap. 4. de febri peſtilenti*, qui in initio, omni via, corpora impura, à ſuperfluitatibus, data purgatione, mundare conabatur, quod monuit Auicenna, 1. 4. *tract.4. cap. 4. in initio.* Adſtipulantur Paulus *lib.2. cap.36.* Aëtius *lib.2. ſerm.1. cap. 95.* Auerroës *7. collect. 31.*

Ergo in principio peſtilentis luis, in initio, nulla ſpectata coctione, purgatio celebranda, quoniam hic humor veneficus, cùm ſit à tota ſubſtantia alienus à natura, gratiam ipſius recipere, nec coqui ab ea poteſt. Audi Magiſtri memorabile axioma, prolatum *in lib.4. de ſanit. tuend. cap.3. Quod igitur omnino alienum eſt, nulla fieri ratione poteſt, vt id naturæ ſuæ gratiam recipiat, ſed educere id quamprimùm eſt tentandum, æquè certè, vt quæ in ventre corrupta prorſus ſunt, ea vel vomitione, vel deiectione expelli profectò eſt optimum, &c.* Obtrudit argutulè, ſed ineptè Pereda, *ad com. cap.9. lib.2. in meth. medend. Paſchalij*, dicens humorem venenatum, & deleteria qualitate affectum, nunquam alterari à natura ob nutritionem, ſed ad excretionem; ſic atra bilis licèt non nutriat, apta redditur ad excretionem. At futilis reſponſio hæc, imò inanis trica: nam diſpar in ſimilitudine ratio, atra enim bilis licèt ferinam induat naturam, non tamen verè perniciosam & exitialem, & totis viribus naturæ noſtræ aduerſam. Quapropter expurgandus peſtifer humor in initio eſt: fremant licèt Mundella *epiſtol. 16.* Paræus *lib.21. de peſte, cap. 24.* & plures alij, quorum argumenta *lib. 4. in com. hiſtor.* 48. latè ſoluta inuenies, modò calamo contrahere habenas ſatius duxi. Interim lege pulchra de hoc inſtituto, apud Septalium *lib. 5. cautionum medicarum, num.47.*

QVÆSTIO II.

Quòd Hipp. Gal. cæterique Græci, variolas, & morbillos cognouerint. Contra Pererium, Fonſecam Valleriol. Mercurial. Hucher. Vidum Vidium, & alios Medicos illuſtriſsimos.

COMMENTARIVM.

Vlceroſæ quidem plurimis, omnibus certè ſiccæ, &c.] Digladiari ſolent Medici, & inter ſe hoſtiliter decertant, num Hippocrates, Galenus, priſcique artis proceres, variolas, & morbillos cognouerint. Iuniorum doctiſſimi negantem partem defendere conati ſunt. Hos redarguit veterum auctoritas multis in locis. Hippocrates enim *lib.3. epidem. ſect. 3. text. 51.* aduenìſſe ait inter alios morbos in conſtitutione peſtilenti, *magna ecthymata*, ſeu *papulas magnas*, quæ ſunt, auctore Galeno *in com. tumores in cute extuberantes à craſſis humoribus orti.* Id ipsū confirmat. *lib.1. epidem. ſect.3. com. 19.* quò loco refert, *Silenū octauo die habuiſſe exanthemata cum ſudore rubra, rotunda, parua, varorum inſtar permanentia, &c.* Quare his exanthematis, variolas ſignificari certum eſt, vt probant Ludouicus Lemoſius, *ſuis ad cap.12. lib.5. meth. Gal. commentariis*, Sebaſtianus Auſtrius *lib. de morb. pueror. cap.50.* Fracaſtorius *lib.2. de morb. contagioſ. c. 2.* Coſtæus *in com. cap.6. Auicennæ, in 1.4. tract.4. de variolis*, Foreſtus *lib.6. obſeruat. 42.* quicquid Mercurialis *in com. hiſtor. Hippocratis, & lib. 1. de puer. morb. cap. 2.* contrà ſentiat, Variolas recentiſſimum eſſe morbum confirmans, neque ex hiſtoria Sileni contrarium probari poſſe aſſeuerans; eo ſolùm ductus argumento, quòd Sileno octauo die papulæ eruperint: variolæ autem, tertia, aut ad ſummum quarta die apparere incipiant. Ratio eſt, meo voto, indigna tanto viro, qua irretitus Galeni dicta peierare auſus eſt: hic enim auctor *in hoc cap. methodi*, in quo ſcripta eſt hiſtoria hæc, exanthemata ex peſtilenti vitio ſuborta, iam progreſſo morbo apparuiſſe affirmat: patet ex textus ſeriе manifeſtè: *nam euaſuris apparebant nigra exanthemata, quæ erant reliquiæ ſanguinis, qui in febre putruerat, quas veluti cinerem natura ad cutem truſit.* Iam expurgationem corporis, vomitionibus, & alui deiectionibus factam, poſt coctionem ſequutam fuiſſe intelliges, ex eo quod vtilis fuit: quæ vacuatio, poſt coctionem, quæ fit in ſtatu, ex Gal. *3. criſ. 5.* & alibi, celebrata, non niſi nono, aut ſaltem octauo die contingere poteſt, vt probat Pereda *in fin. cap 9. in lib.2. meth. Paſchalij.* Hoc ita eſſe fidiſſimo experimento medentium compertum eſt: nam variolæ in die ſeptimo, 8. 11. 12. & quod plus eſt, 20. ſæpe apparere ſolent, quando natura præ humorum onere preſſa, cauſam morbificam citiùs expellere non potuit. Has autem Sileni papulas fuiſſe variolas noſtras, conſtat, quoniam erant varis ſimillimæ: ſunt autem vari, exigui & duri tumores in cute à materia craſſa ſuborti, auctore Paulo *lib.3. cap. 21.* vnde propter vocabulorum affinitatem, & ſimilitudinem, deriuatum nomen variolarum puto. Conſule Valetium apud Holler. *l.2. de morb. intern. tit. de exanthematibus*, Amatum *lib.3. centur. ſchol. curat. 18.*

Deinde Hippocrates *lib. 4. epidem. num.26.* ſic inquit. *Qui in tibia vlcus habebat, & Attico vſus eſt, huic puſtulæ eleuatæ, rubræ, magnæ: atque hoc pro tuſſi, quæ poſtea acceſſit: priùs enim non tuſſiit, &c.* per has autem puſtulas ſignificari variolas, aſſerit Valleſius *in com.* Inſuper *lib.7. eiuſdem operis, num. 52.* ſic ait: *Timonactis filio fermè bimeſtri, puſtulæ in cruribus, & in coxis, & lumbis, & imo ventre, & tumores valdè rubicundi. His autem ſedatis, conuulſiones, & comitiales fiebant ſine febribus, multis diebus, & mortuus eſt, &c.* Quid ergo frequentius, inquit peritus Valleſius *in com.* quàm puſillis oriri exanthemata, hùncque mortuum fuiſſe, quoniam non per totum corpus facta ſunt, ſed ſolùm in crure, & coxis? interiiſſe autem non dubito, quia praui & venenoſi ſucci, in intimas principéſque partes collecti, Epilepſiam & conuulſionem efficientes, naturam ſuffocarunt. Lege Euſtachium Rudium *lib. 3. cap.31. de variolis.*

Et ſi de Galeno quæras, num variolas cognouerit, firmum ſit tibi, huius quam interpretamur hiſtoriæ teſtimonium: nam iſta vlcera ſine vlla medicamentorum ope decidebant, magnum certè indicium hodierna die ad exanthematum eruptionem intelligendam. Hoc ex eius doctrina non incongruè probari poteſt, *in lib. 6. epidem. ſect.1. com. 29.* vbi *in febribus peſtilentibus eueniſſe puſtulas exiguas, & vlceroſas* apertè demonſtrat. Et *lib. de atra bile. cap.4.* in ea conſtitutione peſtilenti, puſtulas nigras, vlceroſas, & à quibus ſquamma decidebat, eueniſſe narrat, quas etiam viſas fuiſſe in vaſta illa peſtilentia, relata à Galeno *lib. de bonit. & vitio ſuccor. cap. 1.* nullus non videt. Eueniunt autem variolæ in peſtilenti ſtatu; nam earum materia maligna eſt, & peſtilenti proxima: quare Arabes inter futuræ peſtis præſagia eas reponunt. *Et quando accidunt variolæ, tunc expectantur febres peſtilentiæ*, dicebat Auicenna 1. 4. *tract. 4. cap. 5.* Variolæ enim, *& morbilli ſunt de ſumma ægritudinum contagioſarum*, dicebat idem auctor, *eodem loco, cap.6.* Ex quo mirari licèt Vidum Vidium, virum alioqui Galenicæ doctrinæ amantiſſimum, qui *lib.6. de curat. generat. in cap.6.* probabile iudicat hunc morbum eſſe nouum, quem primò Medici Arabes cognouerunt, & deinde noſtri: cùm Galenus expreſsè, & Hippocrates de eo meminerint, vt ex tam multis allatis teſtimoniis ſatis patet. Lege Zoroaſtrum Tinellum, *conſult. 15.*

Inſuper, Aëtius clariſſimè eas deſcribit, *tetrab.2. ſerm.1. cap. 129.* dicens: *Puſtulæ in malignis, peſtilentibúſque febribus oriuntur, quarum quædā vlcerantur, & ad carbunculi ſpeciem accedunt; bonæ ſuccedunt aluo ſuppreſſa, aut moderatas deiectiones faciente; malæ, fluente aluo, & vomitibus vexantibus, &c.* Celſus *lib.5. cap.28. tit. de puſtular. generib.* ſic inquit: *Nonnunquam puſtulæ plures ſimiles varis oriuntur, nonnunquam maiores puſtulæ liuidæ, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato, ſubéſtque humor, &c.*

Paulus

Paulus illorum sententiam confirmat *lib. 4. cap. 8.* dum exanthemata ex crassis in cute impactis humoribus, magis quàm in superiori pellicula, cùm densa est generari confirmat, & *in lib. 1. cap. 6. §. Pustulis, quæ quod puero per cutem veluti efflorescunt, Græci exanthemata vocant: primum sanè nullum facessere negotium oportet: vbi verò probè ad summa eruperint, tunc iam curare tentabimus, &c.* Hippocratem cognouisse morbillos constat ex *lib. prorrhet. sect. 2. text. 25.* quo loco vocat *Epanthismata.* Hæc sunt, auctore Celso *lib. 5. cap. 28. tit. de pustularum generib. pustulæ, quæ maximè vernis temporibus oriuntur: tunc enim circa totum corpus, partémve asperedo quædam fit, similis his pustulis, quæ ex vrtica, vel ex sudore nascuntur, Epanthismata Græci vocant; eáque modò rubent, modò colorem cutis non excedunt, &c.* Hippocrates deinde, nomine pustularum admodum prurientium, morbillos intellexit, *lib. 6. epidem. sect. 2. text. 29. & lib. 3. einsdem sect. 3. text. 51. & 6. aph. text. 9.* His enim locis duplex facit pustularum genus; vnum sublime pruritum excitans, à calidiori sanguine ortum; alterum humile, citra pruritum, à frigidiori sanguine natum, latúmque, cuius causa humor est non ita acris, quòd in latitudinem extentus sit, magis diffletur & transpiret. Galenus verò *hoc in loco*, nomine exanthematum siccorum morbillos intellexit, quoniam ab his pustulis paucus ichor, aut pus emanare solet: nam hæ efflorescentiæ siccæ sunt, auctore Auenzoar. *lib. 2. theisir, tract. 7. cap. 3.* Quòd si contrariæ partis defensores omnino renuant, adeant Plinium, qui varia pustularum genera describens, variolas & morbillos descripsisse visus est, *lib. 20. natural. histor. cap. 8. & lib. 22. cap. 25. & lib. 24. cap. 9. & lib. 26. cap. 11. & lib. 28. cap. 17. & lib. 35. cap. 15.* Legat qui velit Manardum *lib. 7. epist. 2.* Mundel. *epistol. 17. in princip.* Rembert. Dodonæum *in praxi, cap. 20.*

Gomezius Pererius Hispanus *lib. de medela febris pestilentis, cap. 19. de variolis, & morbillis*, hoc morbi genus nouum esse, & priscis incognitum sibi persuadet, sequutus Fernelium *lib. 4. de febrib. cap. 18.* Ioubertum *2. decade paradoxorum, 1.* Hos sequitur Fonseca *in. meth. febrium à Facchino omissarum, tit. de feb. cum variolis, & morbillis.* Hi ergo omnes ex Pauli dictis *loc. cit.* suam nituntur roborare opinionem: nam si hæc exanthemata rectè curanda sunt, curatio non balneis, myrtum, lenticulam, rosásque recipientibus, vt ait Paulus, celebranda est; neque vnguentis ex cerusa, argentique spuma paratis: sunt enim hæc præsidia huic morbo valde infensa; nam humor hic adstringentium vsu repelli non debet, sed omni conatu est ad partes externas attrahendus. At ij auctores non intimiùs perspexere Pauli verba. Hic enim iis auxiliis vtitur, quando variolæ sunt exulceratæ. Hoc Arabum maximus confirmat, *1. 4. tract. 4. cap. 1. in fin. §. Et quando accidunt ex variolis vlcera, confert vnguentum album; & propriè permixtum cum aliquantulo camphoræ, & quãdoque cōfert superaspergere cerusam, & lithargyrium; & vnguentum quidem rubeum bonum est ad vlcera variolarum, &c.* Hæc ergo adstringentia, & exiccantia in morbillorum exulceratione summoperè prosunt: quæ si neglexeris, serpente exulceratione cutem erodi contingit, vt proprio experimento *lib. 3. centur. 18.* firmauit Amatus. Lege Hermannum Follinum *in oratione, de febri puncticulari*, de hoc argumento ingenuè disputantem.

Sed fortioribus machinis sic insurgentem Valleriolam audiamus. Is enim *lib. 1. enarrat. 8.* ex hac Galeni historia, ipsum variolas cognouisse, nullo modo posse probari perfricta fronte contendit; cuius opinionem sequutus est Ioannes Hucherus *lib. 4. de feb. pestilent. c. 28.* Licèt enim pustulas has, exanthematum nomine vocitet Galenus, quòd à sanguinis veluti cinere, atque reliquiis eius, qui per febrem putruerat humoris, in extimam cutem pulsæ, naturæ ope: morbillos tamen esse non posse, aut id nominis conuenire ex eo constat, quoniam morbilli à nobis vocati, pustulæ dici non merentur, quum neque pustularum more cutem attollant, sed efflorescentiæ sint, ac maculæ rubeæ ex sanguine tenui, ac biliofo subortæ, in cutem vi naturæ populso, maximè cùm exanthemata narrata fuerint nigra, vlcerosa, & à quibus velut cortex deci-

A debat, quæ omnia morbillis non conuenire, cuilibet vel mediocriter in arte versato patere potest.

Sed hic eximius auctor non rectè perpendit contextum Galeni, imò vnam exanthematum differentiam cum alia confundit: neque enim nos negamus, per exanthemata vlcerosa intellexisse Galenum variolas, non morbillos, vt ille affirmat. Morbillos autem vocauit exanthemata sicca, quoniam hæ pustulæ siccæ sunt, & ab iis nullus humor emanat.

Perconraberis, cur auctores data opera inquirunt, num antiqui Medici hæc exanthemata cognouerint? Dic. Turpius esse relictis fontibus riuulos sectari; tunc enim nos hunc morbum, sicut & cæteros bene curabimus, si de illo priscos scientissimos loquentes audiamus; quorum fidissimo consilio ducti, horum affectuum causas rimari, &
B curationem callere ritè possimus.

QVÆSTIO III.

Quòd Græci, priscique alij febrem puncticularem venenatam cognouerint. Contra Peredam, Colle, Toreum. Carmonam, Mercurial. Septalium, & Zoroastrum Tinellum Medicos eximios.

AN per exanthemata sicca, puncticulas hoc loco Galenus etiam intellexerit, dubitandum. Hæc enim in peticulari febri, sæpissime in pestilenti statu conspicitur, adeóque hoc verum est, vt Mercatus *libello* illo aureo *de*
C *febre maligna* asseueret, lenticulas, seu maculas rubescétes in anxiosis, horrificísque febribus per cutem apparentes, pulicum morsibus maximè similes, certissimum, infallibile, ac pathognomonicum esse febris pestilentis signum: clament vsque ad rauim Petrus Paulus Pereda *lib. 2. in Pascbal. de curand. morb. in schol. c. 2.* Ioannes Colle *lib. 1. de morbis contagiosis, & malignis, c. 7. ad finem.* qui puncticularem febrem nec venenatam esse, nec contagiosam acriter defendunt; quos coarguit vnanimis Medicorum schola, edocta à Fracastorio *lib. 2. de morb. contagiosis, c. 6. de febre lenticulari, & c. 7. & l. 3. c. 6.* qui primus omnium in hoc eruditissimo puluere strenuè insudauit; quem sequitur Fernel. *4. pathol. 18. & 2. de abdit. 12.* Hanc lenticularem febrem apud priscos notissimam fuisse, ex eo conjectant recentiores, quòd Hippocrates illius variis in locis meminerit. Si enim huius febris ideam, mores, naturã ad
D vnguem contempleris, diffiteri non poteris harum peticularum energiam in epidemicis illis tempestatibus, quas Hippocrates depinxit, expressam sufficienter reperiri. Audi Hippoc. *lib. 2. epid. sect. 3. in init. Fiebant autem in febribus æstiuis, circa septimam, octauam, & nonã diē asperitudines in cute miliaceæ, culicū morsibus maximè similes nō valdè pruriginosæ. Hæ perseuerabāt vsque ad iudicationem, &c.* & *infrà* sic ait: *Auditu erant graui, & soporosæ. Prius autem non valdè soporosæ erant hæ, quibus illæ affuturæ essent, &c.* Eruditiss. Vallesius *in com.* sic ratiocinatur. *Sūt hæ maculæ, quæ Hispanis nouato nomine vocantur* tabardillo, *in febribus ardētibus symptomaticè ob feruorem, aut malignam succorū correptionē factæ, quas natura in malignis, & pestilētib⁹ febrib⁹ per cutim præsertim dorsū, pectus, scapulas expellere tētat. Frequēt sanè*
E *in Hispania malum, in cuius curatione obseruauimus sæpe, illis qui hoc modo affligūtur, fieri hæc quæ narrat Hippocrates symptomata: nimirū antequam maculæ erūpant, anguntur plurimùm, & vigilant ægroti, succo qui interiùs secernitur, & cuius natura parat expulsionem, lædente viscera: Postquā eruperūt, dum erumpunt, delirant, & comatosi fiunt, &c.* Hanc sententiam amplectuntur Lupeus Cureleanus, *lib. de morbo pustulato*, Zoroaster Tinellus *tom. 1. consult. vlt.* Ludouic. Lemosius *ad com. cap. 12. lib. 5. meth. Gal.* Sed parcant mihi Vallesij manes; nam ex Hipp. loco minimè probari potest. ipsum puncticularem febrem cognouisse: efflorescentiæ enim ibi descriptæ erant asperæ, miliaceæ, culicum morsibus maximè similes, & pruriginosæ: maculæ verò istæ nō sunt asperæ, nec cutim eleuant, neque culicum, sed pulicum morsibus sunt similes, neque pruritum inducunt.

Alij,

Alij, vt est Mercatus *loco cit*. Galenum eas descripsisse asseuerant,*lib.1.de dif.feb.3.& lib.de bonit.& vit. succor. cap.3.* dum inquit. *Nonnulli putridis, & pestiferis febribus perierunt:nonnulli pustulas instar scabiei,ac lepra in corpore contraxerunt, &c.* At manifestè falluntur, quoniam punčticulæ istæ pustularum more cutem non eleuant.

Deinde *papulæ paruæ, quæ non essent excernendis morbis, statímque euanescentes*,descriptæ ab Hipp. *lib.1.epid.sect.2. text.38.* non sunt lenticulæ nostræ; hæ enim non eleuant cutem. Ergo hæ papulæ, variolæ non fuere; hæ enim citò non euanescunt; fuerunt ergo morbilli; huius enim affectus materia cùm tenuior sit, & biliosior, facilè exhalat,& discutitur. Sileni papulæ cum sudore rubentes, erant varis similes, hi autem extuberant in cute;Petechiæ autem, tubercula non sunt. Demum Hippocrates *lib.3. epid.sect.3.text.51.* sic ait: *Carbunculi æstate multi, papulæ item magnæ,herpetes item magni, &c.* At hæ papulæ longè distant à puncticulis,quæ exiguæ sunt. Ineptè ergo ex his locis colligit Massaria *lib.5.de febrib. cap.25.* nostras petechias à priscis fuisse cognitas.

Fallitur igitur Fabius Paulinus *in annotationibus,ad librum Thucydidis, de peste*, dum per febres pemphigodes, aspectu terribiles,de quibus Hippocrates *lib.6.epid.sect.1. text.29.* intelligendas esse peticulas asseuerat: nam febris pemphigodes dicitur bullosa: hoc dicebat Galenus *in com.* qui in febre pemphigode tubercula admittit,dum ait: *Corpus subrubrum,liuidum tuberculis exiguis, & vlceribus efflorescens,&c.* In hodiernis verò peticulis nulla datur intumescentia, vt succinctè, & eleganter admodum animaduertit Castrensis Lusitanus *lib.3.opusculi,Quæ ex quibus, cap.19.*

His commoti Aloysius Toreus, *libello de natura febris punctularis, in init.* Ioan. Carmona *lib. de peste, & febre cũ puncticulis, c.7.* Mercurialis *lib. de maculis pestiferis*, asseuerant has maculas priscis incognitas fuisse. Sed cùm in ea sim sententia,vt putem,in hac historia etiam,per exanthemata sicca,intelligi posse peticulas,seu maculas has pestiferas, iccircò eas non solùm à *Galeno*,sed à priscis melioris notæ descriptas,reperiri in suis operibus, non nego.

Audi Actuarium *lib.1.meth.c.23.§. Maculæ circa cutem exoriuntur,nonnullis rubræ,aut purpureæ,nõnullis nigræ emergunt, quales quotidie ex pulicum, cimicúmque morsibus apparent, &c.* Idem fecit Aëtius *tetrab.2.serm.1.cap.9.*

Auicennam febrem hanc cognouisse, non est denegandum: nam *1.4.tract.4.cap.2.* inter signa febris pestilentis apponit bothor flauam, aut rubram. Sic enim ait: *Et quandoque accidunt cum ea bothor subalbida, aut subrubra;& quandoque est velocis apparitionis, & velocis occultationis, &c.* Illustris interpres Iacobus de partibus, *in com.* clarissimè has pestiferas maculas describit, quas similes nõ culicum, sed pulicum morsibus esse asseuerat, vt videas vetustissimum hunc auctorem, quíque vixit circiter trecentos ante annos,peticularum manifestè meminisse. Accedit quòd dicit Auicenna, fuisse velocis apparitionis, & occultationis; nam hæ maculæ sæpe subitò euanescunt, præsertim quæ à tenuiori humore ortum ducunt. Adde quòd Bothor ex ipsius mente *7.4.tract.3.cap.5.est macula in cute apparens,quasi punctum ipsam non eleuãs.* Quare subit vehementer mirari Ludouicum Septalium, Medicum eximium, qui *lib.3. de peste, cap.10.* de maculis pulicum morsibus similibus, ante centesimum annum nullũ reperiri auctorem, qui harum macularum vllam faciat mẽtionem,sibi persuadet. Quibus autem signis pulicares maculæ à pulicum morsibus distinguantur, agitat Sennertus doctissimus *lib.4.de febrib.cap.12.* & nos de hac re disceptauimus *lib.3.de praxi admiranda, obser.13.*

Demum par est, & rationi consentaneum, in vasta illa pestilentia descripta à Galeno, in hac quam interpretamur historia, ipsum has maculas, exanthemata sicca vocasse magis, quàm morbillos; nam ab illis nihil humoris emanare solet, & ideò dicuntur sicca, si verum est quod scribit Galenus *lib.1.acut.com.22.siccum esse morbum,quum nihil ab affectis partibus excernitur.*

Quapropter summa cum ratione Auicenna, has maculas inter signa febris pestilentis reposuit: nam in nullo alio febrium genere: præterquam in illa apparere solent,vt inter omnes notarunt Septalius *loco nuper citato*, & Vidus Vidius *lib.6.de febrib.cap.7.de febri lenticulari*, & meritò sanè: hæc enim maligna febris de natura pestilentium esse censetur, ob eam quam cum eis habet similitudinem: nam ob aërem oritur vitiatum, vt illa; & hac de causa,maligna euadit,& contagiosa,sicut ipsa: differtque solum à putridis, in modo & excellentia putredinis, signorum prauitate & deterrima conditione. Deinde in putridis aliquis ex quatuor humoribus putrefit,& sic circuitus, & accessiones singulis humoribus respondentes concitantur: At peticularis omnes humores praua inficit qualitate, inquinat, & conspurcat, & ideò pestilentium ideam maximè repræsentat, huiúsque mali diri est prænuncia. Quare, si fidem adhibemus scribentium experimento, ea non solùm vacuantibus præsidiis, sed bezoarticis, cardiacis, & à tota substantia operantibus est curanda, vt *2. de abdit. 12.* Fernelius, & Vallesius *4. meth. 2.* adnotarunt.

QVÆSTIO IV.

Quod Arabum dogma de exanthematum causa, vt verum sit admittendum. Contra Fernel. Holler. Ioubert. Loysium, & Mercurialem, Medicos præstantissimos.

Sed in hoc loco celebratissima quæstio de exanthematum causa est ventilanda, quam Mercatus *lib. 2. de morb. pueror. cap. vlt.* magni putat esse momenti, de qua adhuc nõn satis constat, quæ verior sit apud Iuniores, qui Euripi modo agitati, quotidie de hac re nouas condere leges non cessant. Ab Arabum schola in animos Medicorum concepta quædam irrepsit opinio, nullum hominem morbillos, aut variolas euadere posse: cùm enim fœtus in vtero sanguine menstruo alatur, vt eo inficiatur est necesse, qui postea nouo feruore ebulliens, gliscit & excandescit, & quadam veluti crisi à natura transmissus, si tenuis est, & qualitate peccat, morbillorum; si crassior, & non ita calidus, variolarum causa est atque origo: nam hic sanguis est aquosus, non bene coctus, & ebullitioni aptissimus, & qualibet occasione data promptè furit, & inceditur.

Hæc est omnium ferè barbarorum de exanthematum causa opinio constans, quam nouatores Medici censorio supercilio redarguentes, respuunt, temnunt, & damnant, Fernelij argumentis conuicti. Is enim licèt *lib. 7. physiolog. cap. 7*, menstruum sanguinem, venenosum ac perniciosum esse confirmet, *lib.* tamen *2. de abdit. rerum causis, cap. 12.* nouam horum affectuum causam indagauit, quam omnes huius sanguinis impuritati meritò attribuunt. Hanc sententiam defendunt inter omnes Ludouicus Lemosius *in com.cap.12.lib.5.meth.Gal.*Hollerius *lib. 2.de morb. internis,cap.proprio de variolis*, & alij.

Ex eo ergo hi auctores ita inducuntur opinari, quòd non omnes his morbis capiantur: & semel capti, iterum bis deinceps, aut ter laborent. Quòd sanguis, quo fœtus in vtero nutritur, benignissimus sit, ac suauissimus, auctore Galeno *lib.5.aph.37.& lib.3.epid. sect. 3.com.73. & lib.1.de sanit.tuend.2.& lib.2. de caus. sympt. 7.* & alibi. Probant eloquenter Andreas Laurentius *lib.8.de re Anatomic.quæst.8.* Riolanus *lib.physiolog.c. 8.* Mercatus *lib. 1. de morb.mulierum,cap.3.* Mercurialis *lib.4.de morb.mulier. cap. 1.* quoniam menstruus sanguis qualitate non nocet. Et quòd mulieres quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi morbis non fœdantur, vt grauidæ. Denique si ex natiuitate oriretur hoc malum,ab initio mundi fuisset, esséτque vetustissimum.

Sed non ob hæc, sententia Arabum est deferenda, qui à vitio menstrui sanguinis, oriri exanthemata confirmarunt. Eam tuentur Auicenna *1.4.tract. 4.c.6.* Haly *lib.8.theoric.14.* Rasius *30.continent.tract.13.cap.1.* Ishac, *lib.de febrib.particularib.cap. 5.* & alij Mauritanicæ familiæ proceres scientissimi. Eam amplectuntur Gentilis *ad citatum*

citatum caput Auicen. Nicolus *serm.* 2. *tract.* 2. *sum.*4.*di-stinct.* 6.*cap.* 13. Amatus *lib.*3. *centur.* 15. item Andreas Laurentius *lib.*8. *controuers. anatomic. quaest.* 9. Matthiol. *lib.*3.*epist.* 3. Cofteus,& Mongius, *in com.cit.cap.Auicen.* Hucherus *lib.*4.*de feb.pestilenti,cap.de variol.*Manard.*l.*7. *epist.*2.Forest.*lib.*6.*obser.* 43. Tobias Knoblochius *cap.* 3. *inst. anatomic*, Vidus, Vidius *loco cit.* Licèt enim ex impuritate principiorum,impossibile non sit quemquam in vitæ decursu ab hoc genere morbi immunem euadere, hoc est rarissimum; quod verò tale est, contemnunt Medici: *rara* enim *excluduntur ab arte.frequentia pro perpetuis habentur*,ex Gal.*lib.*4.*aph.*44.*&* *lib.* 6. *aph.*58. quoniã *ex iis quae semel,aut bis homo vidit, non debet pronunciata medica conficere*, ex Gal. *lib. de foetus format. cap.* 1. Et quia calor in feruoré adactus,nõpotuit semel reliquias sanguinis expurgare,iterum validior factus,& ex aliqua interna,vel externa causa concitatus, purum sanguinem ab impuro separare conatur,in quibusdam citiùs,in aliis tardiùs, prout dispositio corporis,naturæ,regionis,temporis adminicula-tur: nam in calidiori temperamento, natura simili, ætate calida, tempore æstiuo, regione æstuosa, citiùs,quàm in contrario statu variolæ erumpunt.

Nec mirum videri debet, variolas tanto tempore occultari; nam & plurima venena in corpore latent citra noxam, 14. aut 20.annis; & conceptus tempore menstruationis, elephanticus euadit, non modò post 12. aut 14. annum,sed post quadragesimum, vt testatur Alzaharauius *cap.de lepra.* Quod in rabiosis palàm fit,in quibus non illicò à morsu detegitur venenum, neque aliquam sui notam in corpore præbet, ex Galen. *lib.de theriac.ad Pison. cap.* 16. nam in quibusdam 2. 3. aut 4. mensè post morsum pullulat affectio, alios post annum inuadit, ex Galen. *lib.* 3. *prorrhet.com.* 17. Alij post septem annos veneno rabido tentantur,ex Dioscorid. *lib.*6.*cap.* 36. Actuario *lib.* 6. *meth. cap.* 11. Notarunt postea Albertus Magnus *lib.*7.*de histor. animal.* 2. Palmarius *lib.de morb.contagiosis. tract. de rabie, fol.* 270. Salius *de affect. particular. pagin.* 360. *&* 361. Amatus 7. *centur.* 41. & alij.In iis ergo omnibus multo tempore venenum latet sine damno; vel quia toto illo tempore non est inducta facta intempe-ries, quæ valde lædit,& immedicabilis est, sicut hectica auctore Magistro *lib.cit.prorrhetic.* vel ignobilitaté membri, cuius virtus non valde irritatur; vel quia pars continens paruo veneno assueta non læditur; vel in aliqua parte viciffim concoctrix, & retentrix roborantur, infirmata expultrice: nonnunquam hæc robustior fit, & noxium expellere potest.

Quamuis autem sanguis, quo foetus alitur in vtero, purissimus sit, labem tamen ex menstrui vitiosi permixtione contraxit, ex Galen. *lib.* 5. *aph.* 60. Mulieres verò quibus menstrua non respondent, tentari etiam hoc morbo, non est dubitandum. At muliebris natura vitiosum illum sanguinem, vtero, non cuti destinat. Licèt autem hoc verum sit, aliquando aliter accidit, vt illæ,& vel vtero gerentes hoc vitio corripiantur, quando videlicet tantam fœculenti sanguinis copiam foetus continere nequit, vt probat Schenckius *lib.*6.*de obseruat. de variolis,& morbillis.* & nos de hoc instituto miram proposuimus obseruationem, *lib.* 3. *de praxi medica admiranda, obseru.* 47.& hoc exemplo iterum fiet manifestum.

Obseruatio. I.

Grauidæ, variolis etiam corripiuntur.

GRauida trimestris, carnosa, cùm suapte natura sanguinea esset, vt pote in florente ætate constituta,ex copia nimia sanguinem per os cum tussi quandoque excernebat. Ecce vno die rigore corripitur, quem febris, tussis, sternutatio, totius corporis rubor subsequuntur cum anxietate summa: cùm verò lachrymæ inuoluntariæ, nasi pruritus, timor in somno, horripilatio,punctio in toto corpore sensata, palpitatio cordis, anhelitus difficultas, & capitis grauamen accederent, plurimique variolis vexarentur, has citò supernenturas, pa-

A lam adstantibus prædiximus. Quare ante eruptionem, ad deonerandam naturam, feruorem compescendum, sanguinem mittere visum est,vt monuit Auicenna 1. 4. *tract.* 4.*cap.*10.qui inter omnes rectiùs de variolarum curatione est ratiocinatus, dum dixit. *Et conuenientius quod administratur in hac ægritudine,est phlebotomia, &c.* quæ adeò necessaria est, vt vel post eruptionem, præsente plethora, eam imperet celebrandam, dum sic ait. *Sed quando procedunt variolæ, non oportet tunc,vt administretur phlebotomia,nisi inueniatur vehementia repletionis,& dominium materiei,tunc enim phlebotometur, quantitate quæ alleuiet, seu minoret, &c.* Hac doctrina instructi, per interualla ter è mediana cruorem exhausimus, nec impedimentò fuit grauidatio: in cuius præsentia sanguinem esse emittendum, veterum, & iuniorum frequentissimo experimen-

B to sancitum est. Post eruptionem variolarum, Cardiaca oblata, cucurbitulæ scapulis admotæ. At cùm humoris copia tanta esset, hæc ad oculos elata, crassissimam albuginem fecit, quæ soli puluери ossis sepiæ intra oculos indito succubuit. De cætero exanthemata emisso pure ad cicatricem perducta, quo tempore fœtus validus erat; & ipsa vires assumens,suo tempore obesam femellam in lucem edidit. Grauidas ergo exanthematis corripi nouum non est.

Ab initio mundi hoc malum mortales afflixisse, certum est, cùm sit antiquissimum, & priscis notissimum. Antiquiore autem æuo rariùs, nunc frequentiùs mortales illo tentari, ad diuersam corporum constitutionem, ob matrum, & puerorum maiorem incontinentiam reiiciendum puto.

C Eruditissimus Mercurialis, eleganter 1. *de morb. puer.lib.cap.*2.*iuxta init.* pluribus probare contendit, variolarum, & morbillorum materiam, non esse sanguinem menstruum, sed esse nouum morbum veteribus incognitum, qui cœli, & aëris vitio primùm cœpit grassari, & in homines ferè omnes sæuire, qui deinceps labem hanc, & veluti proprietatem paternam in filios hæredes transtulerunt. Hoc placitum validissimis argumentis stabilire conatur.

Primò. Hæc exanthemata eueniunt vitio morbidi cœli, vel aëris substantialiter corrupti. Secundò. Quod ante Arabum tempora, homines non corripe-rentur hoc vitio; cùm tamen sempiternum sit sanguinis menstrui inquinamentum: vnde cùm semper fue-

D rit materia, & agens, iure debuissent, homines omni tempore hoc morbo vexari, Tertiò. Sià sanguinis menstrui vitio, feruore, & ebullitione oriretur hoc malum, nullus in senectute tentaretur, nec post elapsum morbum; quia præcedens ebullitio, & expurgatio futuris variolis materiam absumeret, cuius contrarium demonstrat experimentum: nam plurimi in senectute, vel illicò post paucos à prægresso morbo dies, variolis tentantur. Quartò, equa, canis, asina non habent hunc morbum, quum menstruas habeant purgationes, ex Aristot. *lib.*6.*de hist.animal.cap.*18. Quintò. Non videtur rationi consonum naturam per variolas, & morbillos corpus expurgare posse, quum multis modis id antea expurgauerit: primò, quando fœtus in vtero continetur, reponendo excrementa impura sanguinis in duabus tunicis fœtum ambientibus. Secun-

E dò, quando fœtus in lucem emittitur, tunc enim pro-uida natura excrementa purgat per intestina. Tertiò,post aliquod tempus ab ortu, quando corpus vlceribus,achoribúsque scatet. Si ergo prouida natura tot modos depurandi sanguinem excogitauit, cur suspicari debemus in omnibus hominibus tanto tempore excrementa sanguinis latere?

Verùm hæc commodissimam habent solutionem. Non enim negamus hunc morbum ab aëre, tanquam à causa mediata suboriri, quum videlicet nimiùm calidus est,frigidus, aut inæqualis, qua de causa hæc labes, æstate, vel autumno ampliùs serpit, & inualescit: ardente enim Sirio liquatur hic sanguis, feruet & ebullit. Vigente bruma, constrictis externis spiraculis, ob impeditam innatam difflationem, efferatur interiùs putredo,

&

& sic ebulliens & incalescens sanguis, exanthematis præbet occasionem. At immediatam causam esse sanguinem menstruum affirmamus. Et licèt barbaris antiquiores Medici huius morbis peculiarem non fecerint curationem, eius tamen naturam exactè calluisse non est denegandum, vt ex Hip. Galeni, Pauli, & aliorum dictis constat satis apertè. Ad tertium, dictum est *suprà*, ob multas causas venenum diu in corpore latere: hoc autem suas vires in senectute, exerit quoniam priùs in isto sanguinem non fuit facta ebullitio, ob ipsius crassitiem, lentorem, meatuum angustiam, expultricis debilitatem, sicut ob contrarias causas in pueritia, aliisque ætatibus ante senectutem plerumque oriuntur. Si tamen quispiam è variolis conualescens, iterum illicò eodem morbo recidiuat, id euenire puta, quia non erat sufficienter sanguis expurgatus, quem nouo feruore facto iterum natura nundificare contendit. Ad 4. Reliquorum quadrupedum infantes hoc vitio non corripiuntur, quoniam impedimento est cutis ipsa, quæ cum dura sit, in ea excrementa ita impinguntur, vt illa ad extimam superficiem natura propellere non possit; vel si pellit, hæc vitiosa materia in pillos, vngues, cornuaque absumitur. Et licèt animalia menstruas habentia purgationes, ab Aristotele dicantur sanguinea, & habeant materialem variolarum causam, nec efficiente careant, calore videlicet naturali, robusto & forti, & sic deberent variolis tentari respondet Castrensis Lusitanus *lib. 4. de meteoris microcosmi, cap. 6. in fin.* arietum infinitum numerum variolis perire, visúmque esse à se equum variolis plenum: at hoc malum non est animalibus familiare ob dictas causas. Ad 5. argumentum dic, ita esse perniciosum menstruum sanguinem, vitiúmque ab eo relictum, vt multo negotio ad ipsius expurgationem opus sit; nec sufficere omnes illos modos, sed necessarium esse conatum illum, quo natura ebullitione facta noxium ad cutem expellere tentat; & cùm semel id perficere nequit, iterum alacrior & vegetior facta, residuum excernere conatur. Hæc est causa, cur bis & ter homines in vita variolis corripiantur, quando vestigium illud tam diræ labiis vnica ebullitione elui non potuit.

Concludamus igitur ex Arabum decretis, variolarum causam esse materni sanguinis, quo alitur fœtus, impuritatem, ob quam omnes in vita tentari hoc malo tenent Auenzoar *lib. 2. theizir, tract. 7. cap. 3.* Serapio *lib. 5. breuiarij, cap. 22.* hanc sententiam approbat Fracastorius *lib. 2. de morbis contagiosis, cap. 2.* Cætera verò quæ ab aliis aucto-ribus contrà obijci possunt, facilè ex dictis solui queunt. Interim de menstrui, quo fœtus in vtero inficitur, malitia, ac virulentia, lege Plin. *lib. 28. cap. 7.* & *lib. 2. cap. 5.* Columel. *lib. 11. rei rustic. cap. 11.* & *vlt.* Ælian. *lib. 6. histor. animal. cap. 36.* Rabbi Mossen *lib. 3. dubitat. cap. 47.* Lucanam *lib. 6. in dioscorid. cap. 25.* Mercurial. *lib. 1. de venen. cap. 14.* Conciliator *lib. de venenis, cap. de sanguine menstruo,* Solin. Polyhistor, 14. Gentilis. *extrauag.* De qua re lege Rodericum à Castro Medicum scientissimum, *lib. 2. de natur. mulier. cap. 10.* Quidquid sanguinem hunc minimè esse malignum, acriter contra Fernelium contendat Otto Casmannus *part. 2. psycholog. cap. vlt. disputat. 9.* cuius rationes si pensaueris æqua lance, nullius momenti eas repe-ries, soluit Castrensis *loco cit.* eleganter.

Pro coronide vnum adiiciam, ad Auicennæ doctrinam summè necessarium. Nam iste auctor *loc. cit.* ponens conuenientiam inter variolas, & morbillos, hos facit maligniores variolis, dum sic ait. *Et signa apparitionis eius, proxima sunt signis apparitionis variolarum; verùm subuersio stomachi in eo est plus, & angustia, & inflammatio vehementior, & dolor dorsi minor, quoniam causa eius in variolis, est repletio sanguinis extendens venam positam super dorsum: nã generatio variolarum est propter multitudinem sanguinis corrupti morbilli, propter vehementiam malitiæ sanguinis corrupti pauci, &c.* Dic. Variolas esse periculosiores morbillis, licèt enim conueniant, quòd vterque morbus sit epidemicus, cutaneus, contagiosus, pueris familiaris, & cum febre intensa inuadat; tamen in causa differunt, quoniam variolæ à crassiori, & copiosiori humore oriuntur; nam sunt corpulentiores, crassiores, & faciunt in cute eminentias; morbillus verò cùm sit, vt ibi notat Auicenna, variola cholerica, à tenuiori, feruidiori, & biliosiore sanguinem originem ducit, at pauciori; quare maculas facit variolis longè minores, sed rubicundiores: Comparat ergo inter se vtrumque affectum Auicenna, dicens variola oriri à maiori copia humoris, morbillos à pauciori, sed plus malitioso, & prauo, quod verum est: nam morbilli essent periculosiores, si in materia paritas adesset, quæ cum deficiat in morbillis, malitia illorum à maiori variolarum quantitate humoris superatur. Morbilli ob materiæ maiorem tenuitatem, maiorem concitant flammam, angustiam, febrem, & stomachi subuersionem; at hæc omnia sedantur faciliùs, quoniam humor tenuis, & paucus citò discutitur: Quare Auicennæ non est inurendus error, vt quidam rati sunt: Solùm enim variolas in quantitate humoris morbillos superare, & hos, illas qualitate vincere asseruit.

At licèt ex menstrui sanguinis vitio vterque affectus oriatur, variolas tamen esse maligniores, & periculosiores affirmamus: cùm enim fiant ex crassiori, viscidiori, & copiosiore humore, sit vt tantam humoris copiam natura cùm non possit expellere, ob lentorem eius, internis partibus, visceribúsque præcipuis adhæreat visciditate sua, & interna vlcera, dolosa, & cacoëthica gignit hic pernicio-sus humor suapte natura prauissimus, & vel malignas deiectiones, & dysenterias, vel in trunco corporis lethales facit abscessus; reconditis malignis excrementis in visceribus, & exeuntibus per intestina, quæ debebant in cutem emergere.

Quamuis autem à multis desperationibus, hoc est, à grauissimis, & periculosissimis morbis pueri crebriùs euadant, quoniam habent vires naturales, quibus vincuntur morbi, robustissimas, commutatricem nempe, & expultricem, vt scitè notauit Vallesius *lib. 2. epidem. com. 9.* ab hoc, cùm est sæuus atque malignior, pauci liberantur: multoties enim accidit, vt humore in cute concocto, tabe pereant, dysenteria occupati occumbant, & quod frequentiùs accidit, spasmo prehensi vitam cum morte commutent, ob materiam perniciosam coërcitam, quæ de nouo ebulliens partem principem suo tetro vapore lancinat, & ferit. Hoc docuit Auicenna. *2. 4. tract. 2. cap. 98.* dicens *inclinationibus variolarum ægros perire*, qui licèt videantur declinare, ob humorem impactum in cute exiccatis vlceribus, non verè declinant, quia humoris multa pars non potuit protrudi ad cutem, sed ob lentorem detenta deflectit ad viscera, & prauis vlceribus excitatis, maligniísque inflammationibus ægros iugulare solet. Sic Cratistonactes, & pictoris ancilla parotide suppurata mortui sũt, apud Hip. *lib. 1. epidem. sect. 2. text. 84.* quoniam materia cocta fuit in parte, in toto verò incocta remansit. Variolæ ergo horrenda magis ob dictas causas, & lethalia excitant morbillis symptomata: De quorum perniciosa vi plura lege apud Iacotium *com. ad lib. 2. sect. 2. Coac. Hip.* Paræum *lib. 19. cap. 1.* Marcellum Donatum *tract. de variolis, & morbilis, cap. 29.* & nos proprio exemplo firmauimus *lib. 3. de praxi admiranda, obs. 48.*

HIST. IV. AVENZOARIS,

De osse in dorso adnato.

Os in dorso pronatum, purgatione celebrata eximitur.

*ETiam audiui dici à patre meo, quod cuidam vidit nasci in dorso suo os ad similitudinem vnius cornu quod erat minoris duritiei ossis naturalis. Et ipse pater meus purgauit *humores grossos in ipso, & postea posuit medicinas exiccatiuas super os, ita quod cecidit dictum os. Et mihi etiam fuit ortum os vnum super dorsum, magnum mihi inferens dolorem, & pugnaui me ab humoribus grossis, & posui super ipsum resolutiua, ita quod resolutum fuit maiori ex parte, & illud modicum quod remansit, non impediuit me in aliquo in operationibus naturalibus exercendis, &c.*

Auenzoar *lib.2. theiſ,tract. 6. cap. 5. de ingroſſatione oſſis præter naturam.*

PARAPHRASIS.

DOrſi nomine, ſpinam ferè totam intelligo; quæ varios,& multiplices edit motus, anticos,poſticos,& ad latera,idque decem muſculorum opera, & quæ à baſi occipitis vſque ad extremum os coccyx dictum pertingit, quæ triginta quatuor vertebis perficitur. In his partibus cùm oſſeæ ſint, melancholicóque humore, terreſtri & craſſo nutriantur, excreſcentiæ duræ oriri ſæpe conſueuere. Nam ſicut in extima corporis ſuperficie, tubercula, verrucæ, & alia ex recrementitia materia conflata oriuntur, ſic oſſa ex denſiore humore, & valdè compacto progigni non eſt dubitandum. Hoc Alexander Benedictus *lib.6.hiſtor.corp.human.cap.vlt.*confirmat ſi ſcribens. *Vidimus in Creta,vulnerato genu ſagitta,cornu nigrum,rupicapræ capitis ſimillimum prodiiſſe,materiámque quæ in oſſis ſubſtantiam conuerti debuiſſet,in corneam naturam aëris afflatu facilè conuerſam,continuóque gummi modo adhæreſcentem.* Et Lanfrancus *tract.3.doct.2.cap.3.* vidit cranij manifeſtas eminentias ſicut cornua Refert. Ioan.Philip.Ingraſſias.*lib.de tumorib.tract.1.cap.1.*

Ariſtoteli quoque probatur,*lib.2. de hiſtor. animal. 4.* nonnullis ſeneſcentibus, præſertim mulieribus etiam octuageſimo anno non ſine dolore dentes exiiſſe. Narrat Alexander Benedictus *lib.3.cap. 2.*ſe vidiſſe Panormi nobilem virginem correptam plurimis verrucis acutis excremitentitiis cornuum vitulorum inſtar,in omnibus artubus, manuum, cubiti, genuum, & etiam in capite & fronte. Iulius Cæſar Scaliger *exercit.197.num.5.*vnum vidit in dorſo cuiuſdam remigis, & nos mirabile cornu vidimus in calcaneo enatum,*lib.2.de praxi medica admirandar,obſ.187.*

Firmat Plinius *lib.11.cap.17.*Cardanus *lib.8.de variet. cap.43.*ex Alberti Magni ſententia. Alexander Benedictus *lib.1.de curand.morb.cap.6.*Ioubertus *2.decad.paradox.2.* Cùm ergo hi inter oſſa ſint reponendi Galeni teſtimonia *lib.de oſſib.cap.5.*negandum non eſt, oſſa de nouo generari poſſe. Deinde Galenus *lib.de tumoribus præter naturam, cap.15.*Satyriaſes,aut Satyriaſmos vocat eminentias, exturberationeſque oſſium, quæ circa tempora fiunt:tubercula autem hæc ita appellantur à ſimilitudine Satyrorum, quibus vtrinque cornu circa tempora naſci ferunt, de quibus Plinius *lib. 7. natural. hiſtor. cap. 12.* Præterea dentes tota vita creſcunt, quemadmodum quotidiana ciborum maſticatione atteruntur, vt Galenus *lib. 5. ſec. loc.cap. 5.* & Auicenna *7. 3. tract. 3. cap. 1.* aperte fatentur.

Sed licèt hæc vera ſint, firmatam tamen doctrinam non euertuunt. Nam timor,quem paſſus fuit auctor, ſub oſſium genere comprehendi non debet, cùm fuerit excreſcentia dura, à terreſtri craſſóque humore ſuborta, quod ita eſſe ex curatione patet manifeſtè, vacuato enim humore fæcali, & melancholico ſanatus eſt. Sic faciendum monet Auicenna *7.4.tract.3.cap.13.de cura clauorum, cornuum:* quo loco minorare ſanguinem cum phlebotomia,& euacuare humorem melancholicum ſaluberrimum eſſe prædixit. Et licèt idem auctor, *in cap. 15. ſequenti,* verrucas duras, clauos, cornua, ſeu alias additiones curuas, ſpiſſas, naſcentes in extremitatibus iuncturarum, incidendas eſſe, & medicamentis acutis eradicandas conſuluerit, hoc maxima præmeditatione exequendum moneo, hæc enim curatio aliquando infeliciter contingit, & plura ex ea irreparabilia damna eueniunt. Puerum enim ex inciſione corniculi in capite nati, intra paucas horas expiraſſe narrat Amatus *lib.1.centur curat.51.*

Si tamen ad ferrum, & ignem accedere neceſſitas cogat,ſuauiter priùs timorem emollire, & deinde ferro incidere oportet. Hoc conſilium opere ipſo obſeruauit Cabrollius,*obſeru. 11. anatomic.*qui tutò cornu in fronte ferra reſecuit,ſanguinem cauterio repreſſit, cuius longitudo erat dimidiati pedis, craſſities pollicis, & tota eius A baſis oſſi in latere ſiniſtro adhærebat. Vidit etiam Beniuenus *lib.de abdit.morb.cur.c.14.*qui carneam excreſcentiam pondus ſexaginta librarum excedentem, coxæ adnatam, vinculis quotidie arctiſſimè deligando, tandem candenti ferramento quod ſupereat, reſecuit, & partem idoneis medicamentis ad ſanitatem perduxit. Similem excreſcentiam refert Langius *lib.1.epiſtol.3.*& *lib.3.epiſt.4.*Huic ſimilem ab inguinibus pendentem deſcripſit Amatus *lib.5. centur.88.*& nos illuſtre miræ excreſcentiæ carneæ exemplum deſcripſimus *lib.de praxi admiranda,obſeru77.* His tumoribus pituitoſis adnumeranda eſt *Natta*,ſeu *Napta*, apoſtema magnum, carnoſum,& molle, cuius curationem proponunt Nicolus *ſerm.7.tract.5.ſum.2. c.69.*Guido *tract.2.doct.4.c.4.*Tagaultius *lib.1.cap.2.& 14.*Theodoricus *lib.3.cap.31.*Brunus *lib.chirurgic.magnæ, cap. 8.* B quem affectum Rhaſis *lib.7.ad Almanſ. cap. 14.* & Haly *lib.8.theoric.cap.11.*ſub nomine glandularum magnarum complexi ſunt. Hoc modo ſcribit Cabrollius *obſeru. 30.* ſe *feliciter reſecaſſe panum immenſæ molis ad lb.v.cum ℥.iij. in occipitio natum.*

Multoties, quoniam hic pertinaciſſimus affectus medicamentis vix ſuccumbit, quum à contumaci humore ortum ducat,ad cauſtica deueniendum. In hunc modum his medicamentis plures fuiſſe vſos pro eradicãdis tumoribus duris, ſuprà citati auctores memoriæ prodiderunt. Hac ratione, nempe filo aqua Mercurij ſublimati infucato, iterúmque exiccato, ſe carneam excreſcentiam, rarum nempe affectum, Vmbilici fungum, nucis inglandis magnitudine, colore nigro, fuſco, carcinomatis inſtar, ligaſſe,& ſic induſtria ſumma exeſiſſe, gloriatur Hieronymus C Fabricus Hildanus *lib.5.centur.chirurgic. obſeru. 42.* De qua re lege Marcel.Donat.*lib.5.de medic.hiſtor.mirabili,c.3.De mirabilibus excreſcentiis carneis,*quæ in partibus interioribus ex exterioribus oriri ſolent. Si verò pulchras de oſſium miris affectionibus ſcire deſideras,raras hiſtorias hic auctor ponit in propatulum,*lib.eodem cap.1.* De quo argumento vidédus Langius eruditiſſimus,*lib.1.epiſt.46.* Horum anatomen propoſuit inter omnes,Ioannes Riolanus cum Syluio,*com.in lib.Galen.de oſſibus,*& *lib.de oſteologia,ad mentem Hippocratis deſcripta,*& de eorum paſſionibus plura conſcripſit Fallopius *tract. de partibus ſimilarib.cap.4.*& priùs prædixit Auicen. *5.4. tract. 1.a cap. 4. vſque ad 14.*

D

QVÆSTIO V.

Quòd oſſa non ſanguine melancholico, ſe immediatè nutriantur medulla. Contra Iacobum,Petrum Hiſpanum, & Spigelium, Medicos eruditiſſimos.

COMMENTARIVM.

HVmores groſſos, &c.] De oſſium nutrimento, inter Medicos & Philoſophos non inutilis controuerſia exiſtit. Peripateticæ Scholæ Anteſignanus,immò loquentis natnræ genius mirabilis *lib.33.probl.vlt.* oſſium excrementum medullam eſſe confirmat. Auenzoar innuit *hoc loco:*nam ſucco melancholico, atque terreno oſſa nutriri E concludere videtur, quòd vacuato ſimili humore,illorum ceſſauerit incrementum, ſequutus forſan Auerroëm qui *lib.2.collig.cap.8.*oſſa ex materia vacante, & excrementitia aliaſſeuerat.§. *Sed medulla quæ eſt in oſſibus, eſt ſuperfluitas cibi eorum, &c.* Igitur oſſa non nutriuntur medulla. Tantorum auctorum mentem rationes firmæ ſatis illuſtrant.

Prima. Oſſa pluriũa non habent medullam, ex Gal. *lib. de oſſibus in præfat.*Sed ſunt firma ſolida ex Gal.*lib.11. de vſu part.18.*& Ariſt.*3.de hiſtor,animal. 7.*Nam oleo in oſſibus nullam habet medullam,ex Ariſtot. *nuper cit.*& *2. de partib.animal.6.*Plin.*lib.11.cap.37.*Æliano *lib.2.de natur.animal.2.*& plurimi concretis oſſibus,ac ſine medullis vixerunt,teſte Plinio *lib.7.cap. 18.* Ergo medulla alendis oſſibus non eſt neceſſaria.

Secunda.

A Secunda. Inter nutriens, & nutritum debet intercedere similitudo, ex Arist. 8. *physic.* 7. & *lib. de generat. cap.* 5. & *lib.* 2. *de animal.* 4. & Gal. 2. *aph.* 50. & alibi passim: sed ossa terrestria sunt, ex Galen. *lib.* 1. *de clement.* 5. & *lib.* 9. *simpl. tit. de terræ differentiis*, & sunt frigida & sicca; ex Galen. *lib.* 1. *de elem. cap.* 6. *iuxta fin.* & *lib.* 1. *de temper. ult.* Ergo non nutriuntur medulla, quæ calida est & humida, ex Dioscorid. *lib.* 2. *cap.* 70. & Avicen. *lib.* 2. *tractat.* 2. *cap.* 492.

Tertia. Vnumquodque nutritur iis, ex quibus constat, ex Arist. 2. *de generat. animal. cap.* 8. Sed ossis generatio fit ex sanguine, ex Galen. *lib.* 1. *de facult. cap.* 10. & *lib.* 2. *eiusd.* 3. & Avicen. 1. *doct.* 3. *cap.* 2. Ergo non medulla, sed sanguine melancholico nutrientur. Patet euidenter, ex Galen. *lib.* 6. *method. cap.* 5. §. *Monstratum namque est omnem animalis particulam, proprium, ac sibi simile attrahere alimentum: id si verum est, ossium nutrimentum, & crassius, & magis terreum quàm aliud quoduis nutrimentum in toto animali fuerit, &c.* Eandem sententiam firmant Gal. *lib.* 11. *de usu part. cap.* 18. & *lib.* 2. *de element. cap.* 2. & 5. & *lib.* 1. *de semin.* 11. Avicen. 1. 1. *doct.* 4. *cap.* 1. *in med.* §. *Necessitas verò ut tantùm de ea cum sanguine misceatur, quantùm debetur pro nutrimento cuiusque membrorum, in quorum complexione bus magnam melancholiæ partem esse oportet: sicut sunt ossa, &c.* Firmat Haly *lib.* 1. *theoric.* 25. quibus locis auctores hi, partes siccas & osseas, ex sicco terrestrique alimento nutriri asseuerant.

His fortè conuictus, Iacobus de partibus, *in com. nuper. cit. cap. Avicen.* medullam non verè nutrire ossa, sed nutritione quadam refocillatoria & imperfecta, humectando, & prohibendo ea ab exiccatione, alere affirmauit. Eius opinioné sequitur Petrus Hispanus, *in com.* 47. *l. diæt. vniuers. Isahac, dub.* 3. & *lib. diætar. particul. tit. de medulla*, & nuper firmamus Spigelius *lib.* 1. *de fabric. corp. hum. cap.* 13.

Contrariam sententiam, omnis tum Veterum, tum Iuniorum schola vnanimiter confirmat, ab Hippocrate Magistro suo edocta. Is enim in memoranda quadam, & multis abhinc sæculis quasi per magnus translata sententia inculcat, *lib. de alimẽto, num.* 12. *Medullam esse ossium alimentum, &c.* Hanc autem sententiam esse Hippocratis genuinam, locupletissimi testes confirmarunt, & præsertim Theodorus Zuingerus *in suis ad hunc locum Hippocratis tabulis elegantissimis*, & Vallesius *in com. huius loci*, edocti ab ipso Galeno *lib.* 6. *de loc.* 6. *epid. sect.* 3. *com.* 1. & *lib.* 1. *secund. gener. cap.* 17. & *lib.* 5. *aph. com.* 39. & *lib.* 3. *de facult. natural. c.* 15. quo loco præfatam in aliis locis sententiam manifestè robotat, ac defendit, dum sic dicit: *Estque qualis carnibus sanguis, talis ossibus medulla, &c.* Et *lib.* 11. *de usu part.* 18. *in med.* §. *Iam verò si caua iure fuerunt, haudquaquam ea reliquum erat inania, cùm ipsa penum quandam alimenti familiaris in ipsis posset reponere: nam in commentariis de facultatibus naturalibus demonstrauimus, medullam ossibus proprium esse alimentum, & ossibus cauitate carentibus tale quiddam in eorum cauernulis contineri, &c.* Quem locum cùm exactè specularentur recentiores, aptissimum esse ad nostrum institutum rati sunt, licèt quæstionem hanc per transennam veluti controuertant, quum ea variis & repugnantibus locis vndique sit referta Capiuacium *in com. ad methodum anatomicam, c.* 12. Mercat. *lib.* 1. *tom.* 1. *part.* 4. *dubit.* 6. *quæst.* 129. *num.* 12. Andream Laurentium *lib.* 2. *controuers. anatom. quæst.* 4.

Insuper pro hoc fulciendo dogmate, habemus patronum Avicennam, multis in locis: nam *in* 1. 1 *sum* 1. *doct.* 5. *cap.* 1. *de ossibus*, sic cit. *Immò durum factum est eius corpus, & ipsius nutrimentum quod est medullæ, &c.* & infra: *Et iuuamentum medullæ, quæ est in eo, est ut nutriat ipsum, &c.* Et *lib.* 12. *de animal. cap.* 9. idem affirmat. Cuius auctoris sententiam verissimam esse, Gentilis *in com.* Iacobus de Foroliuio, & tota Arabum familia confirmat. Haly enim *lib.* 2. *theoric. c.* 2. sic ait. *Ossa quoniam magna sunt & multitudini motus dedita, ac alacritati, concauiora facta sunt, ut in concauitatibus medulla quibus pascantur, &c.* Idem confirmat Aristoteles *lib.* 2. *de part. anim.* 6. §. *Quoniam etiam in iis quæ ossa spissa, firmáque habent, non temerè partim nulla, partim exigua inest medulla: alimentum enim in ossa absumitur, &c.*

Explicant ingenuè Nicollus *serm.* 7. *tract.* 1. *sum.* 1. *cap.* 13. Conciliator *diff.* 42. Tarraga Burdigalensis, *libro Quæstionum, fol.* 79. *lib. O.*

Dicendum igitur, omnia ossa, tum vel ea quæ ad motum non sunt destinata; quæ nigriori imbuuntur medulla, ut ossa pectoris, & costarum, medulla immediatè nutriri: quare natura non solùm reposuit in ossibus medullam, ut hæc illa humectaret & molliret, ne nimiùm præ motu exiccarentur, quod voluit Avic. 1. 1. *doct.* 5. *sum.* 1. *cap.* 1. & 15. *de hist. animal. cap.* 6. & auctor *lib. de anatomia viuor. cap.* 1. sed ut ea, tanquam ex familiari, & magis propinqua materia nutrirentur. Hoc ita esse probat expressè Galenus *lib.* 2. *de usu part. cap. cap.* 16. *in fin.* §. *Cæterum si præterquam quòd magna sunt, solida, & cauitatis medullaque expertia, dura & densa omnino fuissent, membra ipsa onere sanè

B maximo grauarent: idcircò laxiora, & cauernosiora, & magis concaua sunt ossibus cunctis minoribus maiora. Abutitur & hîc probè, ipsa cauitate natura reponit enim in eam familiare ossibus nutrimentum, quod sanè medullã nominamus, &c.*

Quid autem clarius his Gal. verbis dici possit, ignoro prorsus. Auctoritas multiplici firmatur ratione. Prima desumitur ex Gal. 3. *de facult. natural. cit.* nam talis est habitudo ossis ad medullam, sicut carnis ad sanguinem sed ex sanguine nutritur caro; ergo ex medulla ossa nutrientur. 2. Medulla habet humidum bene concoctum, & nutritioni accommodum. 5. Medulla in recenter natis apparet sanguinea, ex Arist. *loc. cit.* at cùm dispositionem ossi vicinam recipit, dealbatur. 4. Partes carnosæ habent circum-

C fusum proprium alimentum, mucosum nempe humorem, & lentum, quibus refectis is apparet; & sicut refecta carne apparet sanguis, sic refecto esse apparebit hæc medullatis humiditas ossa nutritura. 5. Si ossa sanguine melancholico immediatè nutrirentur, non essent alba; nam quod nutritur, refert aliqualiter colorem alimenti; quare alba ossa ex nigro succo, vnica transmutatione ali nequeunt. 6. Si hoc verum esset, continerent ossa in poris suis melancholicum, nigrúmque succum, non medullam, siquidem suo alimento imbutas esse partes nutriendas est necesse. Ossa ergo ex medulla, tanquã ex materia propinqua nutriuntur.

Obiecta verò hac ratione solues. Ad primum respondet Fernelius *lib.* 2. *physiolog. cap.* dum medullam esse excrementum vtile asseuerat; vt semen est testium: illud enim in ossium cauernis existens, & liquidi humoris speciem ostendens, ossis est alimentum, quod à sanguine pri-

D mò deductum, sensim mutatum, ad illius naturam mox deficit. Nunquam ergo colligendum aduersus Galenum, medullam ita esse excrementum, vt non sit alimentum: hoc enim ex Aristot. *loc. cit.* manifestè colligi potest, dum dicit. *Idcircò animalibus quibus ossa solida, robusta sunt, ut leoni, nullam esse medullam, quoniam alimentum in ossa absumitur, &c.* Tunc sic. Si medulla esset excrementum, quum leonis ossa copioso egeant alimento, oportet vt copiosum sanguinem concoquant, & vbi copiosum est alimentum, tale debet esse excrementum; at in leonibus cùm nulla, vel paucissima adsit medulla, ea non est excrementum, sed alimentum.

Ad 2. respondet Galenus *cit. de usu part.* & *de facult. natural.* dicens, in omnibus ossibus, tam cauis, quàm solidis, tam paruis, quàm magnis reperiri succum medullosum quo alantur, quem communi vocabulo medullam si appelles, non errabis. Neque solùm in maioribus ossium si-

E nibus medulla reponitur; verùm etiam illæ, spongiæ modo extructæ cauernulæ, non minùs quàm insigniores illi sinus medulla infarciũtur, quod ita esse, præter Gal. auctoritatem firmat Vesalius *lib.* 1. *de fabric. corp. human. c.* 1. qui medullam proprium esse ossium alimentum sibi persuasit.

Ad 3. dic. Verum esse, simile suo simili nutriri; at os ex parte crassiori medullæ nutritur, quæ licèt primo accessu videatur ossi dissimilis, eam tamen paulatim sibi assimilat natura. Alia autem pars pinguis & humida, etiam in id comparata est vt nutriat, simúlque vt ossa arida, motui destinata humectet, & emolliat, ne in opere nimiùm exiccentur. Hæc ergo pars humidior cùm sit, faciliùs ossis substantiam peruadit, ibique per moram concocta, & assimilata, in naturam eius permutatur.

Ad 4.respondet Fallop.*in cap.*8.*lib.de ossib.Gal.*qui medullam esse proximum, & verissimum ossium alimentum arbitratur. Licèt enim omnes corporis partes ex sanguine nutriantur, non omnes tamen id eodem tempore præstant,quibus namque similis est substantia, iis mutari inter se fas est: quibus plurimùm inter ipsa est discrimen, ea fieri similia,citra omnes,quæ in medio sunt, mutationes non possunt,ex Gal. 3.*de facult.naturalib.vlt.*Hinc est quòd carnes tam viscerum, quàm musculorum exiguam alterationem requirant; facilè namque sanguis in carnem mutatur, quoniam priùs in medullam, (nam licèt exanguis sit,ex sanguine tamen facta)postea in ossa transmutatio fit. Qualis ergo carnibus sanguis, talis ossibus medulla:qua ossa immediatè,tanquam ex proprio alimento, sanguine verò melancholico,tanquam ex materia remota nutriri,res est manifesta, apud eos qui Galeni monumenta indefessè perlustrarunt.

HIST. V. TRALLIANI,
De sanguinis sputo.

Sanguinis sputum ab spiritalibus partibus ortum, lapidis Hæmatitis vsu, persanatum.

EGo sanè noui frequenter me sine theriaca, aliisque pretiosis Antidotis multos curasse,lenibus vsum medicamentis,& præsertim lapide hæmatite. Vsus autem eo sum in iis. qui largiùs sanguinem reiiciebant, cum succo mali punici,& granis, vel cum succo Polygonij,&c.Trallianus* lib.7.cap.1. rubric.17.in med.

PARAPHRASIS.

SIue sanguinis sputum,fluorem sanguinis,siue fluxum appelles, cruentámue per os reiectionem, parum refert, licèt auctores in hoc fuerint solliciti: dummodò constet hanc excretionem esse symptoma in genere excretorum immodicè, toto genere præter naturam. Morbus autem quis sit, à quo prodeat, plerique scribentium proprium caput de hoc argumento conscripserunt. Illud tamen inter Medicos conuenit,inquit Galen.*lib.*4.*de loc. affect.cap.*5.*sanguinem, aut è gula,& ventriculo;aut ex spiritalibus partibus,thorace videlicet,pulmone, aspera arteria; aut ex faucibus, gurgulione, ore, gingiuis expelli.*

Cruenta sputio periculosa affectio est, ex Hipp.*lib.* 4. *aph.*25.& *lib.* 7.*eiusd.* 37. & maximè si ex spiritus instrumentis emittatur sanguis; *periculum enim imminet,ne curari non possit,& si durauerit,omnino postea febres succedent,* Gal.teste *in com.* Insuper ad hoc sanguinis sputo, puris sputum non rarò sequi consueuit, iuxta Senis edictum, *lib.*7.*aph.*15. & si hæc sanguinis reiectio intra tres dies non curatur,phlegmone deinde adueniente, omnino incurabilis affectio erit potissimùm si ex erosione ortum ducat,ex Galen. *lib.*5.*meth.cap.*8.11.13.*&* 14.

Quapropter aggredienda illicò curatio est, & imperanda omnia, quæ sanguinem tum auertere ad loca distantia, tum incrassare nata sunt. Hæc censentur, quæ est lenta, glutinosáque substantia constant, adstringentia, obturantia,conglutinantia, ex Galen.*lib.*7. *de compos. medic.secund.loc.cap.*4.*&* 5.*meth.cap.* 3. quorum syluam latè, doctéque inter omnes proponuntur Trincauel.*lib.*3. *de composit.medic.cap.* 8.Ludouic. Mercat.*lib.* 1.*indicat. cap.*14.

Inter hæc lapis hæmatites præcipuam obtinet vim, cuius est in retinendo sanguine mira potestas. Eius efficaciam, & mirabiles dotes retulerunt Dioscorid. *libr.* 5. *cap.*101.Paul.*lib.*7.*tract.de lapidib.*Galen.*lib.*9.*de simplic. tit.de hæmatite.* Plin.36. *cap.*21.*&* 22.Serap.*lib.de simpl. cap.*421.Simon Genuens.*cap.*411.Auic.*lib.*2. & alij: nec immeritò: nam oculorum scabrities cum melle repurgat; cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & A oculis cruore suffusis opitulatur; bibitur contra difficultatem vrinæ,& fluxiones mulierum in vino: pus ab vlceribus repurgat,exiccat, & putrefactione defendit, siue substantia eius, siue infusum propinetur; & quod plus est, vnice prodest iis qui sanguinem reiecerunt.

Assumendus hic lapis, frigidis actu medicamentis commixtus,quæ inspissant,adstringunt, siccant, crassant cohibent sanguinem vndequaque manantem sistunt, & ad omnes immodicas excretiones valent eximiè. Si verò cum tepida sæpiùs pro compescendo sanguine ab spiritalibus partibus manante Galen.propinat, id in iis qui copiosè sanguinem non expuunt, facit, vt aquæ calore promptiùs medicamentum ad longinquas thoracis partes penetrare possit. Scis enim medicamenta pectori cönferentia semper aliquid vehiculi debere secum deferre, ex B sententia Galen.4.*de compos.medicam.sect.loc.cap.* 7.*Nam quod per multorum corporum media,membro patienti est occursurum,omnino exoluitur, & viribus deficit, si ab initio fuerit imbecille; tantùm igitur aduentitij roboris adiungere oportet,quantùm in transitu amittitur:ob id igitur in thoracis inflammationibus,quæ in parte summa consistunt,ea quæ laxare possunt sufficiunt.*

Probatur friabilis, saturato colore,niger,durus, suapte natura æqualis, nulla sorde admista,vtitur vt Phrygius. Vstus,in porphyrite modicè læuis fit,quò, cùm necessitas cogit,vti licet cum succo Polygonij,hoc est,sanguinariæ, quæ, vt suprà citati auctores affirmant, habet vim quandam adstringendi, fluxiones repellit, siccat, & leuiter C crassat, prodest cruentæ excreationi,& fœminarum profluuia sistit.Fœminâ mas efficacior est.

D V B I V M I.

Num mala punica cruentæ excretioni sint. accommoda.

COMMENTARIVM.

C*Vm succo mali punici.*] De punicorum differentia sat plura dixere veteres, & iuniores ferè omnes, de quorum numero sunt Diosc.*lib.*1.*c.*127.Auic.*lib.*2.*tract.* 2.*c.*319 Aëtius *tetr.*1.*serm.*1.*tit. de punico.* Auer.5. *collig.* D *cap.*40. Rasius *lib.* 3. *ad Almans.* 20. Diosc. interpretes, Christoph.à Vega *lib.*2.*de arte medend.sect.*3.*c.*6.*rubric.*2. Ludouic.Mercat.*tom.*1.*clas.*2.*quæst.* 164.*num.*74.Bruyerin.Anton.Gazius,&alij,qui hæc triplici distinguunt specie,alia enim sunt dulcia,alia acida,alia vinosa. Punica licèt boni succi sint,stomacho vtilia, exiguum alimentum præstant;dulcia tamen calidiora sunt,vnde in febribus abdicantur.Dixerat enim Hip.*lib.*1.*de diæt.num.* 29.Succum mali punici dulcis aluum mouere, haberéque quidpiam æstuosum, &c.*Nocet* enim *acutas habentibus febres*,vt *cit. loc.*Auicen.confirmat. Est enim corruptioni,inflammationíque paratissimus: sputum tamen prouocat,tenuem coquit humorem, & expulsioni aptissimum reddit: qua de causa Auicen.10 3.*tract.*5.*cap.*10.punica dulcia in pleuritide probat:*sunt* enim *pectori amica, & in caliditate temperiem seruant*,4.*simpl.cap.*9.& doctè natauit Ioan.Bauhin. *lib.* 1.*hist.Plant.cap.*27.

E Acida adstringunt,æstuanti stomacho auxiliantur, sanguinis,aut biliosi humoris sæuitiem compescunt, feruorem corrigunt, putredinem mirum in modum refrænant, corruptionem sedant, humorum vehementes motus retundunt, appetentiam mouent,os ventriculi firmant, vaporum ad caput exhalationem impediunt, aluum sistunt, & alias immodicas excretiones cohibent. Denique in pestilenti statu optimum, cardiacúmque alimentum præstant, & ad putredinem arcendam valde idoneum. De quorum vi eximia,lege Aloysium Mundellam *lib.epist.* 3. Hermol.Barb.*lib.*1.*corol.cap.*161.Marcel.Virgil. *lib.* 1. *in Diosc.cap.*131.

Demum tanta est huius succi præstantia, vt eo fuisse curatam Cardialgiam, à vitioso humore ad os ventriculi confluente subortam,affirmet Gal *lib.*2.*aliment.cap.*14. *de punicis*, referens Hip historiam latam *lib.* 2. *epidem.in init.*

init.quæ sic se habet. *Mulier, cor(hoc est,os ventriculi) dolebat, & nihil remittebat dolor. Huic polentæ pollen in mali punici succum inspersus,& semel in die acceptus in cibo satis fuit,& non reuomebat,veluti Charioni contigit, &c.* Roborato namque ore stomachi ad medicamenti vim, & leuata natura, retusis nempe ad id confluentibus excrementis,factum est, vt hæc in ipsius tunicis imbibita expellerentur grauissima damna deinceps, ad consensum quem hæc pars cum præcipuis obtinet, paratura. Nec Hip. in præsentem vsum aliud poterat vtilius excogitare medicamen; adstringens enim, & refrigeratorium cùm sit, bilis acrimoniam attemperando, laxatum,& concussum ventriculum adstrictione defendit, & est in causa, vt ea quæ adest bilis,dolorem non faciat,& quæ nondum fluit,fluere desinat; quare in syncope, aliisque affectibus, à bilioso humore subortis,mirabilem opem affert,vt *lib.1.adGlauc. vlt.*retulit Galen. nec immeritò: quouis enim modo eo vtaris, siue totis granis per se,aut cum pane manducatis, siue hausto succo solo, siue panis micis in eum iniectis, siue eius succum cum aliquo idoneo cibo admixto edas, vt cum ptissana, amylo, aut cum polenta, mirabilem præsertim æstatis tempore, & in picrocholis, senties vtilitatem.

Vinosa punica mediam sortiuntur naturam, sitim sedant, flatum generant, qui facile discutitur, cùm eorum succus tenuis sit ac minimè tenax.

Sed dubitabis,quî fieri possit,vt acida,de quibus Trallianum hoc loco loquentem intelligo, cruentæ excretioni profint, si ea aperiunt& incidunt? Nam Gal.*lib.2. de alim.facult.cap.21.*scribit,acida,cùm succum viscidum in ventre inuenerint,ipsum incidere,ac deorsum subducere, ob idque deiectiones humectare.Quoniam acida frigiditas subtilium est partium, sic docente Magistro *lib.4.de simpl.medicam.facult.cap.3.7. 8. & 17.*Qua de causa Mesuës *lib.1.theoremat. eodem*, sic ait. *Acidum penetrat, aperit,incidit,diuidit,tenuat,terget;citò agit hæc opera,sed in medio valentium,& imbecillium est, sua denique substantia tenui acre obtundit,dulci & insipido vigorem addit, &c.*

Acidam autem frigiditatem tenuium esse partium, *cit. lib.simpl.cap.7.*multiplici ratione Galenus confirmat.Prima, quòd illa tenuis essentiæ sit. Secunda,quòd velox est acidorum saporum transitus in sentientibus corporibus. Tertia, quòd acida omnia in alio magis agere apparent: Sed, quòd frigidum subtile acidam efficiat qualitatem, à priori probari etiam non obscurè potest. Nam ea generatur ex acerbitate, per aëreæ humiditatis ademptionem, frigiditate manente. Si namque non maneret frigiditas, sed loco eius calor succederet vnà cum humiditate, pinguis efficeretur sapor, vel dulcis; pinguis quidem, si humiditas esset aërea;dulcis verò, si aquea. Rursus *aciditas in saporibus*,teste Galen.4.*lib.de simpl.medic.facult.cap.15. nasci potissimùm videtur,dum à calido quidem mutatur, vt tamen non superet: id quod ex acidis ructibus vel maximè coniicias:nam hi haudquaquam, vbi nulla prorsum facta in ventre est ciborũ alteratio, prouenire solent: quemadmodum nec vbi optimè concocti,sed tantum vbi semicocti,vt ita dixerit quis,fuerint.* Vocat autem *semicoctos* ipse, *qui à ventriculi calore alterationem perpessi,non etiam perfectè ab eo superati fuerint. Sic lac,ptissanæ succus,& quæcunque eius sunt generis,tempore æstiuo citiùs acescunt,quàm hyeme:postulántque ædes frigidas,vt in his repositaplusculo perdurent tempore. Ex quibus omnibus patet, quòd à calore mutante quidem, non tamen prorsus vincente, aciditas generetur: atque ob id plerisque inest fructibus priusquam maturuerint.* Hæc Gal.& deinde subdit, *Simile quid acidis saporibus vsuuenire, quod borealibus ventis accidit,vt tenuis scilicet essentiæ sint,simúlque frigidi.* Ex quibus colligit,eos sine calore non nasci, sicut nec ipsum boream. Ab hoc calore quidem ebullitionem efficiente, nondum tamen alterationem perficiente, in lacte,vino,&succis omnibusqui acescunt,partes igneæ, &aëreæ,quæ priùs inerant,dissipátur,& resoluuntur promptè,vtpote ad digestionem,& resolutionem habiles,terrestriores verò, atque aquosæ, cùm discuti præ crassitie nequeant, funduntur atque attenuantur satis,vnde sapor oritur acidus,represso calore, & interna frigiditate simul cum

A essentiæ tenuitate vincente.Quare patet euidenter,acidam frigiditatem tenuium, & subtilium esse partium, quarum vi tenuare,aperire,& incidere potest. De hac re lege Bartholomæum Anglicum, *lib. 19.de proprietatibus rerum, cap.47.*

Licèt autem hæc vera sint,laborandum est, vt mentem Tralliani patefaciamus. Eum ergo de succo mali punici cum nucleo assumpti intelligas velim; hoc enim modo aluum sistit: si verò citra nucleum deglutiatur, secedit,& prouocat. Quæ solutio ex summi dictatoris doctrina depromitur manifestè, *in lib.de affectionibus, num.49.§.Malum punicum reficit,& pituitosum est, & cum nucleo quidem aluum sistit:citra nucleum verò secedit,&c.*nam,vt Paul.*lib. 7.tit.de punico* ait,*duriorem , & crassiorem substantiam nucleus habet,quare plus adstringit,siccat,& crassat.*

B Solue 2.& fortasse meliùs,si Trallianum de succo mali punici nimis acerbo intelligas; quum enim acerbus sapor,sit intensè austerus,ex Gal.*lib.4.de composit.medicam. per gener.cap.5.& lib.4.meth.cap.7.*& vehementer adstringat,ex Gal.*lib.7.meth.cap.7.*& *lib.4.de simpl. medicam.facult. cap.7.* & Auic.*lib.2. tract. 1. cap.3.*& ex substantia crassa, frigida, terrea atque sicca fiat,patet euidenter contrahere, constringere, densare, repellere, incrassare, refrigerare, & exiccare, ex Galen. *loc. cit.* Quare ab Hip. & Galen.*lib.7. aph. 37.* acerba dicuntur vomitum sanguinis sistere vehementer. Austera autem esse, & acerba mali punici genera,*in citatis locis* ostendit Gal.Vtraque eosdem affectus præstare firmant Auicen.*loc.cit.*Auerroës 5.*collect. cap.27.* Serap.*cap.prop.*quo titulo 13.*lib.meth.cap.* 14.in hepatis inflammatione ea denegat, quoniam bilis meatus C arctant,& bilem ipsam excerni prohibent. Lege de punicorum differentia, & viribus,Ludouic. Nonnium, Medicum præstantissimum, *lib.1.de re cibar. cap.31.* qui hæc omnia adamussim exarauit.

HISTORIA VI. TRALLIANI,

De sanguinis sputo.

Sanguinis sputum ex frigida distillatione ortum, candenti ferro in capite apposito,curatur.

EGo itaque noui,me cuidam talium,qui eiusmodi fluxionem D *in thoracem,etiam exfrigida intemperie sustinerent,candenti quoque ferro in capite vti præcepisse: ac cùm æger id promptè fecisset,mirum quomodo omnia simul cessauerint, & copia quæ influebat humida,& tussis; inposterum verò æger à fluxionibus in thoracem liber, ac immunis permansit, &c. Trallianus* lib.7.sui operis,cap.1.rubric.nup.cit.

PARAPHRASIS.

QVot mala secum afferat cerebri frigidi humidi intemperantia,ostendit Galen.*lib.6.de sanit.tuend.cap.9.*& *lib.2.de differ. febr. cap.11.*& 3. de *caus.symp.cap.* 4. Huius enim signa sunt apud ipsum, *in art.medic.cap.22.* excrementorum copia perpetua,quoniam huius abundan- E tiæ causa,est frigiditas impotens concoquere, & resoluere; qua propter caput hoc modo intemperatum, repletioni sit obnoxium,distillationibus,& grauedinibus facilè tentatur.Quare Auctor *lib.4.de morb. num 17.* caput esse partem plurimis morbis correptam dissertissimè pronunciauit.Et Hip.*in epist.ad Democrit.num.20.*caput omnium malorum originem esse,libenter cōtestatus est;quod etiam dixit Plato *in Timæo*, qui innumerabilium ex capite profluentium morborum aceruum oriri confirmat.

Ad hæc. Caput sicut recipit promptissimè, sic citissimè noxium à se depellit, vt ait Galen. *lib. de curand.curat. per sang.miss.cap.8.* habet enim ingentes ventriculos, qui decliuibus meatibus euacuantur. Cùm enim ab omni parte ad cerebrum possint humores deferri, ex Gal.*lib. 1. prorrhet.sect. 3. com. 6.* nihil mirum si ipsum, aceruatam

fuperfluitatem ad partes inferiores excernat, velut ocu-los, tempora, aures, labra, dentes, maxillas, palatum, gin-giuas, os, laryngem, pariftmia, afperam arteriam. De-mum nulla eft pars, in quam caput fua excrementa non detrudat, quoniam cum omnibus, præfertimque neruofis, mirum obtinet confenfum, ita vt affectionem digiti pe-dis illicò perfentiat, fic monente Magiftro *lib.1.prognoft. com.23.*

Hoc tamen intelligas, dummodo partes inferiores fint imbecilles, & ad recipiendum paratiffimæ, vt *lib.2.de dif. feb.cap.11.* ipfe admonuit: aliter enim coërcitus in cere-bro humor lethales morbos committit. Sic fi refrigeretur cerebrum, fatuitas contingit, ex Gal.*lib.4.de præfag.ex pul-fib.cap.8.*& *2.de loc.c.2.* Fiunt etiam Carus, & morbus co-mitialis, ex Gal.*lib. de inftrument.odorat.cap.8.* etiam infen-fibilitas, & immobilitas hominem premunt, ex Gal. *lib.13. meth. cap. 22.* Sic cerebri ventriculis compreffis fenfus amittitur, & motus, Gal.*lib.epid.fect.1.com.2.* Sic cerebri ventriculis collifis totum animal fopitum iacet, ex Gal.*lib.3.de placit.cap.5.in fin.* Sic præ nimia frigiditate affecto cerebro, fiunt refolutio, oris tortura, tres illæ ce-lebratiffimæ conuulfionis fpecies, cataphora, vel catale-pfis, amittitur memoria, oritur incubus, melancholia contingit, & vehementiffimæ oriuntur affectiones, quæ accedente nimia humiditate fiunt deteriores, vt *lib.6.aph. com.2.* fcitè Gal.edocuit.

Cerebrum ergo frigidum & humidum hæc mala parit, & longè grauiora, fi in partes vitales fluxio decum-bat; hanc enim illæ, thoracis dilatatione, & compreffione promptè recipiunt, quæ cum humida fit, vafa relaxat, mol-liora, flacciciáque reddit, & ruptioni quauis de caufa obnoxia.

Huius affectus curatio præcipua in roborando cere-bro confiftit, ne deinceps ipfum debile, habitualique in-temperie affectum, fuperuacaneum humorem in inferio-ra detrudat. Quo pacto autem id firmare oporteat, expli-cant auctores ferè omnes, qui in curanda diftillatione pri-mas tenent: de quorum numero funt Donat. Anton. ab Alto mari, *lib.de medend.humani corporis malis, c.43.* Lud. Mercat.*lib.2.de mor.intern.c.1.* Petrus Vaëzius *in com.me-dic.cap.11.* Vidus Vidius, Mercurialis, Maffaria, & omnes alij, qui de catarrho, raucedine, diftillatione, & aliis rheu-maticis defluxionibus peculiariter confcripferunt, & nos de febre rheumatica, feu catarrhali, obferuationem ele-gantem propofuimus, *lib.3.de praxi admiranda, obf.12.*

Si verò omnia fuerint actitata præfidia, roborantia, va-cuantia, & quæ frigidum humidum cerebri intempera-mentum corrigant, atque emendent, & præ fui contuma-cia non fuccumbat affectus; tunc ad ea deuenire opor-tet, quæ fluxurum humorem in pulmonem, & refpiratio-nis vias reuocare queant. In quem vfum paruas vftiones candenti ferro celebratas, in capitis circumferentia infi-gere, optimum cenfetur auxilium, præfertim fi ab exter-nis vafis capitis ad eius intima fluxio decumbat. Sic enim aduertitur humor excitatis vlceribus, diúque fluidis per-manentibus qui fuapte natura in thoracis partes, tanquam imbecilliores defluere folet, ex quo fæpe fanguinis fpu-tum, anginam fuffocatiuam, difficultatem refpirandi, ta-bem, & alia formidabilia mala oriri, fidiffimo experimen-to compertum eft.

Quapropter fi frigida humida intemperie cerebrum laboret, fuáque excrementa in fubiectas partes, præcipuè in thoracem detrudat, cauterium bregmati imponere eft ex vfu; nam ignem frigidis tum humoribus, tum intem-perantiis, vtpote contrarium fummopere opitulari, pri-fcorum doctiffimi confirmarunt, qui ad prohibendum rheumatis à capite ad pectus defluxum, in capite hac de caufa cauteria adhibent: quod auxilium inueterata fpiran-di difficultate, & medicina omni fruftrà adhibita, legimus feciffe Aëtium *tetrab.2.ferm.4.cap.57.* & in refolutione, pofito cauterio in vertice, *tetrab.eod.ferm.4.cap.28.* de quo inftituto plura de huius mirabilis præfidij efficacia dixi-mus, *in lib.1.in com.Hift.20.* Explicant eleganter Fuchfius *lib.2. de medend. morb. cap. 7.* Michaël Ioannes Pafchal. *lib.7. de medend.morb. cap. 25. Amat.2.centur 1.* & in fe-

A quenti hiftoria agemus. Reuellitur enim fic humor in fpiritales partes defluxurus, qui in cerebro debili non po-tuit concoqui, nec refolui, & affiduè magis ac magis, vel ex puriffimo alimento regignitur. Quare fi fontem ma-lorum exfcindere, roborare caput, vehementiámque na-turalis intemperiei habitualis corrigere non poffumus, humorem, qui neceffitate quadam ex cerebri imbecillita-te nimia generari folet quominùs præcipuas, magífque præftantes partes copia fua moleftet, vacuare neceffitas cogit. Hæc omnia cauterio in capite excitato compleri, res eft ab omnibus vnanimiter celebrata, fiue in bregma-te, nucha, aut in capitis circumferentia excitetur. Viden-dus in hanc rem Mercatus *lib.1.indicat.cap.vlt.*

B

HISTORIA VII. GALENI, *De fanguinis fputo.*

Curatio mulieris, quæ ex diftillatione fanguinem expuerat.

Quemadmodū verò, qui ex catarrho fanguinem reiiciunt commodiffimè tractentur, nunc dicemus, propofita, (cla-ritatis caufa) curatione, quam Romæ in fplendida muliere per-egimus. Hæc namque cùm eiufmodi fermones audiiffet, quales nunc de iis, qui fanguinem ex pulmone reiiciunt, habuimus, fi-ue ex catarrho id, fiue vehementi tuffi paululum quiddam per noctem expuerat, illicò ad me mifit, fe quidquid exigerem præ-bituram promittens. Audiuerat verò ante id tempus, nifi C *quis illicò præfidium ftrenuè afferret, priufquam vlcus phle-gmonem contraheret, eum operam amiffurum: atque hanc effe præcipuam eorum, qui fanguinem reiiciunt, interitus caufam. Igitur* incidere venam mulieri, quæ iam quatriduum propter catarrhum propemodum fine cibo egiffet, non placuit: fed iuffi, vt acri vteretur clyftere, tum crura manúfque calfacienti pharmaco plurimùm fricaret, & vinciret: mox caput raderet, cui deinde medicamen, quod * ex Palumbium ftercore con-ftat, impofui: interpofitifque tribus horis* in balneum duxi, ac laui, nullo caput contingens pingui. Dein caput idoneo pileo contexi, & pro eo, qui tum erat, temporis ftatu, nu-trini fola forbitione. Poftquam ftatim fructum aliquem au-tumnalium * aufterum dedi. Deinde cùm dormitura effet, quod ex viperis conficitur medicamentum dedi (theriaccu vo-cant) circiter quatuor menfes antè confectum: habet enim id* D *ætatis adhuc præualentem papaueris fuccum, qui in antiquatis ignauus redditur, ideóque & fomniferum eft, & fluxiones tum ficcat, tum leuiter craffat. Finito verò prorfus catarrho, liqui-dò conftabat; tum ex refpirandi fpecie, tum fonitu femel ex-citatæ tuffis pulmonem expurgatione egere. Ceterùm, exhi-bere hanc non placuit fecundo faltem die: fed in omni tacitur-nitate, & quiete muliere feruata, tum artubus eius perfrica-tis, vinctifque iuffi reliquas omnes partes perfricari, excepto capite, quod adhuc ex medicamento incalefcebat. Rurfus au-tem vefperi dedi theriaces, ceu faba noftratis magnitudinem; erat verò quod pridie acceperat hoc longè amplius. Poftea verò cùm hac quoque nocte probè dormiuiffet, tertio die manè mel coctum exhibui, ac in quiete feruaui. Procedente verò die totum corpus fimiliter perfricui, ac ptiffanæ cremorem cum pane exiguo pro cibo fumere iuffi. Mox quarto die manè qui-* E *dem dedi medicamentum, quod ex viperis fit, fed quod iam in ætate vigoris effet, idque cum copiofo melle. Capiti verò mu-lieris eodem pharmaco (quod vehementer tum ficcat, tum cale-facit) impofito, ac deinde ipfa lota, nutritáque modicè, valen-tiùs iam pulmonem expurgare in quinto fum aggreffus. Ac dehinc rurfum rursúmque ex interuallo, ad caput quidem con-fueto cerato quod thapfiam recipit, fum vfus. Totam verò corporis curam, in geftatione, frictione, ambulatione, lauan-díque abftinentia, ac victu, tum moderato, tùm boni fucci, ad reficiendum direxi. Hæc itaque rectè fe habuit, minimè lactis opem requirens, &c.*

Galenus lib. 5. meth. cap. 13.

PARAPHRASIS.

Memorabilis est historia hæc,in consultationibus præ oculis semper habenda; nam vtilia multa continet, & notatu digna: rectam enim tradit methodum curandi morbi grauissimi, & periculosissimi, omni sexui, ætati, regioni, anni tempori, & hominum sorti communis; in cuius descriptione ita peculiares notas,diem, & horam, in quibus administrata præsidia fuere, exponit, vt hoc exemplo vniuersalis præcepti vim videatur palam facere.

Nobilissima ergo fœmina Romana, cùm ex catarrho, cum vehementi tussi sanguinis paululum expueret, rémque periculo plenam,vel à Galeno publicè, vel in alicuius diuitis domo disputante quum audiret, eum ad curationem conuocauit, se in omnibus obtemperaturam pollicita. Nam Romani diuites,gulæ,luxuique maximè dediti, Medicis minimè erant obedientes; quibus minus benè, quàm pauperibus administratur medicina; & hi faciliùs quàm illi curantur, & à periculosis morbis euadunt, ob multas causas citatas à Galen.*lib.*11.*met.c.* 15.*& lib.*3.*de compos. medic. per gener.cap.*2.Hæc ergo Matrona, licèt splendida & diues,ob futuri periculi timorem, præceptis medicinalibus obedientior facta est,antequam vlcus phlegmonen contraheret;nam si inflammatio semel hominem inuaserit,vel admodum exiguam,vel potiùs nullam glutinandi vlceris spem relinqui,scripsit ipse,*lib.*5.*meth.cap.*8. phlegmones verò signum, febris est,ex ipso, *lib.* 7. *aph. com.*37. Curantur autem quæ sunt absque inflammatione vlcera difficilè:faciliùs tamen iis,quæ cum inflammatione, ac febri affligunt;hæc enim non solùm curari non possunt, sed nec in eadem magnitudine permanere; semper enim maiora fiunt,ac maligniora.

Pro sanguinei sputi curatione, sanguinis detractionem reuulsiuam maximo esse ex vsu, eleganter ostendit Galen. *lib.*5.*meth.cap.*8.*nuper citat.& lib.de curand.rat. per sang. mis.c.*11.atque alibi sæpe.At eam in præsenti non obseruauit,quoniam paululum tantummodò sanguinis illa expuerat,neque erat magnus affectus,magni auxilij celeritatem desiderans,cuius augmentum aliis auxiliis poterat impediri: aliis ergo reuellentibus vti maluit,nempe clystere acri, ligaturis, ac frictionibus vehementioribus, quibus reuulsus ex toto catarrhus est,& fluxio omnino impedita. Hæc enim præsidia humores in thoracem irruentes reuellere posse,firmant Galen.*lib.*1.*ad Glauc.*14.*& lib.*8.*de compos.medicam.secund.loc.cap.*4.Explicat luculenter Oribasius *lib.de reuulsione,cap.vlt.*

Magnus autem, hoc est, totum illud quod ab humero vsque ad summos digitos protenditur(brachium appellamus, ex Gal.13.*meth.cap.*5.*& in eodem lib.cap.*11.)fricare plurimum,ac vincire iussit,vt vehementior diuersio fieret; in quem vsum calfaciens pharmacum addi iussit,vt calore à calfaciente medicamento in carnibus brachiorum excitato,validior esset attractio:medicamentum autem,vel poterat esse oleum aliquod calfaciens,cum aceto, vel puluere sinapi,vel decocto aliquo calefaciente commixtum, quod suapte vi, tum attrahere,tum absumere attractum humorem posset.

His exequutis caput radendum imperauit, ne fortè pili medicamenti penetrationem impedirent; maximè, quum cranium osseum sit, crassum. Capiti raso medicamentum apposuit potens, vt celerrimè ob periculum reuelleret, exiccans & excalfaciens; huius enim præsidij ope, intemperies frigida & humida cerebri corrigitur, catarrhúsque frigidus humidus, ac tenuis à pulmonibus auertitur, suopte impetu, in spiritales partes debiles defluxurus.Fuit autem medicamentum huiusmodi,ceratum ex columbino stercore confectum, & quod ex thapsia componitur.

Columbinum stercus exiccare valenter, vnáque excalfacere euidenter,ex Gal.doctrina probari poteſt, quia illud ob innatam siccitatem, ex se vaporem emittit aptum ad vrendum, ex quo tota domus in Mysia,Asiæ parte conflagrauit 3. *de temp.* 4. nam præterquam quòd stercora omnia, ob nimiam putrefactionem, valida pollent attra-

A hendi vi ex Gal.5.*lib.de simpl.medic.facult.cap.*17.extrinsecus etiam imposita impensè attrahunt, siccant, & excalfaciunt, ex Paul. *lib.* 7. *tit.de stercor.* columbinum magis exiccat,quoniam sicciore temperamento constat hoc animal, & maximè si agreste sit,in turribus nimirum nidificans, vt ex antiquorum mente probat Conradus Gesnerus *lib.*3.*de histor.animal.cap.de columb.*

Huius medicamenti compositionem eandem esse cum Cerato de euphorbio, Galen.docet,*lib.*3.*de medic.compos. secund.gener.c.*6. qui antè in *cap.*4.ex vna euphorbij parte,ceræ tribus,olei duodecim,illud componi scripsit.Loco autem euphorbij, si columbinum stercus substitueris,emplastrum ex columbino stercore parabis: sit autem stercus non admodum vetus, cuius vis iam exoleta est; neque admodum recens,nam humidius;sed medium,circiter an-
B num, quum turres ab eo expurgari solent: læuigetur optimè, & in subtilissimum puluerem redigatur. Oleum sic ex calidioribus,quale Sabinum,aut Cicinum,purum,pellucidum,vetustissimum:quantò enim diutius fuerit reseruatum,tantò magis calefacit,& discutit,ex Paulo *lib.*7.*tit. de oleo.* sic enim vigorosius ceratum reddes. Ex thapsia ceratum efficies, ex oleo cera liquato, & duodecima thapsiæ parte admixta: cuius tam radix,quàm succus,calore nimio & feruido, ex alto insigniter trahunt,si Dioscoridi *lib.*4.*cap.*151.fides est adhibenda,& Theophrast.*lib.*9.*de plant.hist.cap.* 22.

Interpositis tribus horis in balneum duxit particulare, nempe capitis lauacrum solùm consuluit, quum capiti
C emplastrum calidum apponit.Eius mentem explicat Auic. 10.3.*tract.*3.*cap.*6.dum enim huius mulieris historiam ex Galeni loco recitat,sic ait:*& præcepit eam ingendi balneum propter medicamen,&c.* hoc est, ob medicamenti acrimoniam: nam *vnctus medicamēto calido mordacem calorem sentit*,ex Galen.*lib.* 1. *de præsag.ex pulsib.cap.*1.Feruor enim, & acuties medicaminis calidissimi,nullo meliùs præsidio, quàm lauacro corrigitur ac emendatur. Si enim est tepidum, eius acrimoniam mirifice hebetat,atque contemperat,intemperiem calidam à pharmaco inductam demulcet, & dolorem hac ipsa de causa contractum vehementer lenit, & ob calorem reuellit à pectore,vt notat Iacchin. *in comp.cap.*34. *in fin.lib.*9. *ad Almans.* Si frigidum est balneum,easdem parere vtilitates non est dubitandum, firmàtque Auicen.3.3.*tract.*1.*cap.*10. Neque mireris particularem lotionem,siue fomentum posse dici balneum;hoc
D enim expresè concedit Gal.oculorum dolorem curaturus *in com.sent.* 31.*lib.*6.*aph.§.Ac primùm quidem adolescentem balneaui,&c.*& infra §.*Solet enim in his fomentum parumper dolorem lenire,&c.*& infra §.*In quibus per signa cognoui influere quidem humores acres ad oculos,non tamen corpus esse plenum,balnei vsu dolorem sedaui,&c.*Hac ratione in particulare balneum,seu lauacrum,mulierem deduxit,hoc est, caput lauandum imperauit, vt scilicet nimia in cerebri excalfactionem, & cutis excoriationem ex rubificantibus medicamentis contractam mitigaret.

Nullo caput vnxit pingui;hæc enim sua humectatione maximè lædunt caput, quod exiccantia expostulabat præsidia.Monuit autem hæc Galenus:nam Romanæ fœminæ post balneum vnguentis odoratis caput vngebant. Post hæc idoneo pileo caput contexit, ne fortè ab aëre frigidiore læderetur,si nudo capite è balnei domo exiret, quæ calida semper esse solet. Cooperuit autem caput tempe-
E rato pileo, pro eo qui tum erat temporis statu, hoc est, leui,non graui,ne fortè ob anni tempus, vel cœli calidam constitutionem, imposito alio grauaretur. Datáque mox sorbitione sola, vt vires ex acuti clysteris exoluentis vehementia,debiles factæ, multa oblata alimonia non offenderentur,sed reficerentur.

Hac exhibita,fructum aliquem autumnalem austerum dedit, tanquam stypticum cibum medicamentosum venæ apertæ osculum occludentem, & qui sanguinem adstringentem gigneret, qui venæ obsignationi præsidio esset. Autumnalem autem voluit esse, ad differentiam eorum, qui à Græcis Horarij appellantur, quos Gal. 2. *de aliment. facult.cap.*2. in medio caniculæ nasci asseuerat, vt cucurbitæ, mora, penopes, persica, &c. autumnales autem,

autumni tantum tempore vigent,vt pyra duriora,cydonea, mespila,sorba. Eidem indicationi,vt ad plenum satisface-ret,recentem Theriacam exhibuit, quæ excellenti sua fri-giditate sanguinem cogit,erumpentis sanguinis impetum sistit,& ad motum inhabilem reddit. Cur autem hoc ve-rum sit, si maior copia calidorum medicamentorum, quàm frigidorum in eius compositionem ingreditur,quæ potiùs vigiliam,& sanguinis fluxum, quàm somnum, & adstrictionem facere nata sunt, ex medicinæ, & philo-sophiæ principiis,*in lib.1.in com.histor.27.in fin.*latiùs de-monstrauimus. Huius ergo medicamenti vi, & efficacia somnus est sequutus, quo nullum est excellentius in hæ-moptoïsi auxilium:nam præterquam quòd potentias ani-males demulcet, vigorat, & refocillat,sanguinem vnde-quaque manantem compescit; somnum enim omnes va-cuationes cohibere,excepto sudore,apud omnes certa res est,vt infrà *in com.hist.77.*differemus.

Finito verò catarrho,& cessante fluxione ob adhibitas reuulsiones,ceratum excalfaciens & fluxionem exiccans, victúmque tenuem, liquidò apparebat ex respirandi spe-cie,& sonitu excitatæ tussis, pulmonem expurgatione egere excrementorum, quæ à capite fluere solebant, & grumosi sanguinis in pulmonis anfractibus,viísque spiri-tus imbibiti.Pro complendo hoc opere.mel,si quod alte-rum,medicamen est præstantissimum,ad abstergenda quæ in thorace, & pulmone erant infarcta, & vt frigidorum medicamentorum, nempe theriacæ recentis, & fructus austeri vires ad pulmonem deferret.Cum enim medica-mentum, quod ad pulmonem est peruenturum, multas officinaspertranseat,nempe os,fauces,stomachum,ventri-culum ipsum, mesenterium, cauum, gibbúmque iecoris, concauam venam,cor,& hoc modo ad pulmonem perue-niat,vt eleganti oratione disserit Galen.*lib.2.adGlauc.c.2.* vt bechica,tussicularia,arteriacáve medicamenta,quo-um facultas maxima est, thoracem, ac pulmonem à vitiosis humoribus mundandi,&abstergendi exGal.*lib.5.de simpl. medic.facult.cap.1.& lib.7.de compos.medic.sec.loc. cap. 1.* semper secum vehiculum aliquod deferant,fit necesse, ex Gal.*lib.4.meth.cap.7.*quo titulo,mel,vt optimum,thoracis ac pulmonis vlceribus approbat.

Percontaberis, quare mel, cùm sit tenuium acutarúm-que partium, & hac de causa sanguinis fluxum de nouo proi tare possit, consuluit hoc loco Gal.Respondet Ma-gister *lib.7.citat.sec.loc.cap.4.*in hunc modum *Miscentur autem prædictis congruenti mensura, tum calida,tum tenuium partium existentia, quæ infestissima sunt tribus prædictis af-fectionibus,apertioni videlicet venarum,rupturæ, & corrosio-ni:cuius rei gratia itaque miscentur? Distributioni nimirum ipsorum in corpus; etenim adstringentia, viacosa, ac tenacia sibiipsis vias præcludunt;quare opus habent facultate sibiipsis struente, ac præparante,&c.*Hac de causa in tanta quanti-tate mel exhibuit, vt in ventriculum descendens, quin vires suas amitteret,ad pulmonem peruenire posset. Ob-tulit autem coctum, vt ipsius succus tenuis & acris, quo abundat,eximatur,ex Gal.*lib.1.de alimentor.facult.cap.*10. Sic enim coctum,& curiosè despumatum,demptis crudio-ribus excrementis,minùs flatuosum est,& magis nutrit,ex Galen.*lib.7.meth.cap.7.& lib.3.de alim.facult.cap.38.& lib.4.de sanit.tuend.cap.11.*

Porrò mellis vsum ad tertium vsque diem prohiben-dum censuit, ne excitata tussi venæ coïtio impediretur:ob quam causam, quietem, silentiúmque imperanti, ne fortè ob corporis motum, & sermones, ex quibus pectoris & pulmonis incendium sequi solet, conglutinata vena re-serari posset; in cuius rei gratiam iterum theriacam re-centem propinandam iussit. Cùm verò sanguinis expui-tio,& catarrhi fluxio cessasset,Theriacam vigentis ætatis offerendam voluit, vt nimirum exiccaret,& cerebri frigi-dam & humidam intemperiem corrigeret; qua de causa ceratum, ex thapsia, & stercore columbino toties capiti imposuit. Omnibus verò feliciter in hac curatione eue-nientibus, totum præseruationis cardinem posuit Galen. in gestatione, ambulatione, fictione,quorum mediocrem vsum consuluit, vt calor natiuus exercitio recreatus, ex-crementorum promoueret purgationem; validiorem pro-hibuit, ne scilicet vehementi motu, sanguis iterum ebul-liens de nouo recidiuam concitaret. A balneo tanquam emolliente,aperiente,ac corpus relaxante,ipsam abstinuit. Et vt sanguis deperditus restauraretur, boni succi victu alendam censuit, eúmque moderatum esse præcepit. Et-enim conualescentes,corpore malè habito,graciles,imbe-cilles, attenuati, exangues, ob dissolutum natiuum calo-rem, ob prostratas membrorum vires,& exhaustum spiri-tum vitalem, ob præsidia vacuantia, vigilias immodicas, & inedias, optimis cibis, euchymis, concoctu facillimis, congruo tempore,mensura,& debito ordine exhibitis re-ficiantur,est necesse, quoniam ipsi promptè ex quouis de-licto læduntur,ita docente Gal.*lib.2.de differ.febr.cap.vlt.* & cùm humido natiuo, ac benefico priuentur,& gracile-scere, extenuaríque eorum corpora contingat, omnino necesse est illa esurire, & plus appetere quàm ventriculi facultas debilis concoquere possit; quare cruditas oritur, quæ est omnium malorum seminarium atque origo, si fidem adhibemus Auic.13.3.*tract.3.cap.2.* Quare eorum, qui ex morbis conualescunt, alimentum sit coctu facile, nutriens,minimè excrementosum,gratissimi & suauissimi gustus, imbelles vires mirificè recreans, citissimè alens, ventriculum roborans,faciléque distribuatur,præsertim si sit cum moderamine sumptum, vt firmant Galen. *lib. 7. meth.cap.6.*&alibi passim,& Auic.2.4.*tract.1.cap.*101.nam non ex iis quæ bibuntur, & comeduntur, sed ex iis quæ probè in ventriculo concoquuntur,fit nutritio, vt per-bellè docuit Galen. *lib. 11.meth.cap.15.& lib. 4. de sanit. tuend.cap.vlt.*

DVBIVM II.

Num in cruento sputo sit hauriendus sanguis.

COMMENTARIVM.

Incidere mulieri venam.]In sanguinis sputo venam esse secandam,omnis Medicorum schola vnanimiter confir-mat,edocta à suo Magistro,qui pro compescēdo sanguine è pectore erumpente,nullum aliud præstantius auxilium venæsectione esse asseuerat,*in lib.5.meth.cap.3.& 8.* quo loco protinus in hoc affectu,audaci animo,bis térque eo-dem die esse feriendam venam felicissimo experimento sibi persuasit. Quare à sanguinis missione curatio inci-pienda illicò,quando est cruentum adhuc vulnus, & non est facta inflammatio,vnum enim ex iis est auxilium, in quibus magnoperè attentum Medicum esse oportet. Ad prohibendam ergo inflammationem,sanguinis missio vti-lis est valde,quum vnum sit ex reuellentibus auxiliis præ-cipuum:nam eo se validam sanguinis è naribus eruptio-nem repente sedasse gloriatur,*in lib.de curand.rat.per sang. mis.cap.*11.Et maximè quum mulier illa abundauerit san-guine, & vitam,cæterarum fœminarum nobilium more, egerit sedentariam, & in otio vixerit, morbus esset ma-gnus, ob vehemens periculum, celeritatem remedij ef-flagitans. Neque inedia prægressa,cùm longa non esset, poterat,vt oportebat,sanguinis copiam imminuere. Præ-stabat ergo,ob euidens ex sanguinis fluxione periculum, licèt vires debiles essent, modicè, partitam iteratámque vacuationem exercere,vt ipse suadet vbique,quàm spreto hoc generoso auxilio in certum damnum ægram deduce-re.Præsertim cùmPaul.*lib.3.cap.31.* Aëtius *tetrab.2.serm. 4.cap.60.*in iis qui ob distillationem sanguinem expuunt, statim esse venam secandam consuluerint.

Secundò, Cur loco venæ sectionis, cucurbitulas non imposuit,quarum vsu illicò sanguinis fluxum vndequaque manantem compesci,cum Hip.5.*aph.text.50.*ipse *loc.cita-tis* asseruit?hoc enim præsidium in debilium virium præ-sentia summoperè commendat Celsus *lib.2.cap.11.* nam vehementissima pollet attrahendi vi, ex Gal.*lib.4.meth.c. vlt.& lib.7.aph.com.1.* His persuasi Medici, & tantorum virorum edictis edicti, ad cohibendum nimium sangui-nis effluuium, venæsectionem semper esse instituendam asseruere.

Enimverò si Galeni iudicium, exactam medendi me-thodum,

thodum, vsum assiduum inquiramus, in hoc funesto morbo phlebotomiam summopere commendasse semper inueniemus, nî resolutus æger sit, & ex præcedenti morbo, debilis factus, vel malo constet corporis habitu.

Rarò enim accidit, vt protinus in primo, secundóve die vires imbecilles cernantur: accidit autem interdum vel propter senium. Nonnullis etiam vbi fatigatio, vstio, tristitia, vigiliæque præcesserunt, inedia per totum sequuta est diem, vt eleganter docet Galen. 10. *meth. cap.* 2. *in fin.* Quare si vnius diei inedia potest vires atterere, quantò magis quatriduana. Hanc autem resoluto humido, & minuto sanguine vires imbecillitate posse demonstratione non est opus; eam enim speciem esse vacuationis, asseruit vbique Galenus 2. *aph.* 17. *&* 13. *meth. cap.* 6. & alibi passim.

Audi Auicennam huius historiæ fidissimum interpretem; 10. *tract.* 3. *c.* 6. *prope med.* §. *Et Gal. quidem dixit, quod mulieri sputum sanguinis aduenit ex catarrho, quam clysterizaui clysteri acuto, & propriè quia non erat possibile phlebotomare eam, quia iam remanserat quatuor diebus, & fuerat debilitata, &c.* Vbi ergo adest fames, hoc est, alimēti defectus, laborandū non est, ex Hipp. *lib.* 2. *aph.* 16. *Sicut enim famis non sunt præcipienda exercitia vna cum inedia, sic neque ægris aliquis vehemens motus adhibendus vna cum cibi abstinentia; neque sanguis, mittendus est, neque citandus vomitus, neque purgatione, frictione multa, neque in vniuersum aliquo forti motu, vel corporis alteratione vti oportet: in ijs enim corporis motibus, vbi cibus defuturus est, vires resoluuntur, siue ægrotent, siue etiam sani sint homines*, vt doctè Galen. aduertit *in com.* Hæc est causa, ob quam Medici, qui cum Galeno nobilem illam Romanam curabant, sanguinis extractionem reformidabant, vt ipse refert *lib.* 6. *epid. sect.* 4. *com.* 29. In hunc sensum intelligendus est Auic. 4. 1. *cap.* 20. dum in valde famelicis tantopere venæsectionem reculat.

Venæ sectionis loco, meritò fortes consuluit frictiones, duras, & multas; hæ enim præterquam quòd debilitant, potenter reuellunt, ex Oribas. *lib.* 6. *collect. cap.* 16. *&* 17. Clysterem acutum imperauit, hic enim cùm e medicamentis purgantibus, aliisque calidis rebus, & validè attrahentibus constet, ex Oribas. *lib.* 8. *collect. c.* 24. non solùm vacuat, quæ in intestinis continentur, sed quæ ad caput feruntur, reuellit potentissimè, & ea quæ circa ventrem, & mesaræum, & hepatis sima sita sunt, vacuat, vt luculenter monuit Galen. *in lib.* 2. *de compos. medicam. secund. loc. cap.* 10. nam est validum auxilium, perducit ad febrem, & debilitat hepar, ex Auicen. 4. 1. *cap.* 17. & animi etiam deliquium inducit, ex Gal. *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 14. viresque fortes prærequirit, ex Hippocr. *lib.* 1. *de medicament. purgat. num.* 3. *& lib.* 1. *de rat. vict. in morb. acut. text.* 45. Validissimè ergo acris clyster cucurbitulæ instar attrahit, & reuellit, cùm ex colocynthide, centaurio, cnico, scammonio, aliisque fortissimis & calefacientibus medicamentis sit paratus.

At quæres, & meritò sanè, si acutus clyster vires deiicit, cur mulierem ex quatriduana inedia debilitatam, eo, sicut frictionibus, ligaturis fortibus, & vlteriori inedia, vsque ad quartum à curatione diem, ampliùs macerauit, immò à sanguinis missione abstinuit, quæ huic affectui vtilis est valdè, si sit parca, & pro tenore virium celebrata? Dic, quoniam *sanguinis missio plus debilitat quam purgatio*, vt expressè probat Galen. *lib.* 4. *de sanit. tuend. c.* 4. *in med.* quo loco largiùs aluum soluendam esse iis asseuerat, in quibus vel propter timorem, ætatem, aut virtutis imbecillitatem sanguinis missio exerceri non potest: maius ergo robur cùm requiratur ad sanguinis missionem, quàm ad purgationem, (renuat licèt Valles. *lib.* 7. *controuers.* 10. suo loco impugnandus) in ea enim spiritus & sanguis, in quibus virium essentia reponitur, vacuantur; in hac humores vitiosi, & inutiles seligente pharmaco extrahuntur: idcirco venæ sectione non est vsus. Adde quòd affectus, sui vehementia timorem multum non incutiebat, sanguinis enim paululum solùm expuebat; alio modo fœminam tractaturus, si sanguinis fluxio vehementer irrueret, quomodo Paul. Aetium, cæterósque auctores in hoc affectu sanguinem emittentes intelligendos puto. Pauca ergo sanguinis abundantia, in delicata & nobili fœmina, à quatriduana inedia absumi, & aliis congruis, venæque sectionem supplentibus auxiliis, poterat reuelli ac minui.

QVÆSTIO VI.

Quòd in imponendo caustico medicamēto in syncipite procuranda distillatione, Gal. Trallian. & Aetius sint concordes. Contra communem Medicorum sententiam.

Ex *Palumbium stercore constat.*] Galeni edicta oraculo Delphico veriora, multiplicibus telis oppugnant plures probatæ fidei viri, ingenui exercitati, & graues. Alij ea in varios sensus distorquent, omnes temnunt, auersantur, & damnant, non sine euidenti ratione, insequuti Alexandrum *lib.* 2. *cap.* 5. Aetium *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 53. & alios, qui Galeni opinionem rationi dissonam esse confirmant, quòd in calida acrique distillatione, sidat iis medicamētis, quæ vim habent exiccandi, attrahēdi, & reuellendi humorem ad exteriora; cui omne ferè recentiorum Medicorum opponitur, & aduersatur votum: quippe qui non contemnenda ratione suffulti, iudicant, non modo in principio calidæ distillationis, sed nec vllo alio eius tempore, isthæc caustica medicamenta capiti admota iuuamentum afferre posse. Nam hæc, vt Tralliani verbis vtar, *acrē qualitatem adaugent, rosionem intendunt, cerebrum inflammant, ita vt subinde cuncta symptomata non leuiter increscant, succorum abundantiam potenter ad caput trahant, & maximè in initio, in quo exuperat humorum copia: quare præstat in hoc casu tam internis, quàm externis epicerasticis præsidiis succorum acrimoniam quæ valde molestas, ferinásque tusses excitare solet, contemperare, infrigidare, & humectare.* Timenda ergo sunt ista vrentia medicamenta, ex quorum applicatione periculosissimi decubitus sæpe contingunt: qua de causa plurimi ab his non solùm in calida & acri, sed frigida distillatione abhorrent. Ex quorum numero est Matthæus Peritus *lib.* 9. *ad Almans. tit. de cura catarrhi*: vix enim posse reperiri existimat corpus ita purum, vt non ampliùs officiant trahendo peccantes succos ad caput, quàm iuuent calfaciendo & exiccando. Qua tamen in re proculdubio reprehendendus est, qui efficaciam huius tam celebrati præsidij, à cunctis classicis auctoribus in frigida distillatione citra controuersiam commendati, non probè expenderit. Ex iis admirari licèt, quo comate, aut graui cataphora prehendantur Septalius *lib.* 6. *caution. medic. num.* 107. Montanus *consil.* 36. 143. *&* 170. Fabius Pacius *in com. huius historiæ*, qui cauteria in syncipite, in distillatione curanda recipiunt omnino, futilibus argumentis irretiti; quum in hoc negligant, ac parui faciant insignem Galenum, qui sua Venere Attica, & acri ingenio hoc commendat cum multis priscis. Quare tu horum Medicorum quisquilias flocci pende.

Iuniorum doctissimi hanc pacem inter vos Medicinæ proceres sic componendam putant. Primò, vtilia esse, quando acris defluxus causa, est capitis refrigeratio. Secundò his vtendum esse, propter materiam morbificam, non ob intemperiem calidam. Cùm ergo materia salsa peccat copia, vacuanda est; quum peccat motu, quo ad pulmonem distillat, trahenda est sursum: vtrumque autem ex cerato consequitur. Quare melius est humorem ad superat partes reuellere, aucta intemperie (hanc enim deinde alterantibus possumus corrigere) quàm rupturam, aut exesionem venæ, pulmonísque exulcerationem immedicabilem subsequi; nam maius damnum minore noxa est redimendum. Sic soluunt Hieronymus Capiuacius *in cap. de cura catarrhi*, Amatus 2. *centur.* 2. *in Schol.* Iulius Guastauinius *lib. de locis medicinæ select. cap.* 20. Petrus Vaccius *in compendio Medico, c.* 11. Altimarus *lib. de medend. human. corpor. malis, cap.* 49. *in fin.* & alij, quorum numerum tædiosum esset recensere, qui hac distinctione sola suffulti, se Galenum à calumnia liberasse gloriantur.

Subit ergo vehementer mirari eos, viros alioqui excellentissimos, qui in re tam aperta ita suntallucinati, quum opposita sententia, Galeni edictis sit consona valde, neque contratium

contrarium ex historiæ contextu probari possit. Illi enim pro certo præsupponunt, huius Matronæ catarrhum, putridum, acrem salsum & erodentem fuisse, quod quàm à veritate alienum sit, historiæ series indicat manifeste: in qua neque acrem, neque salsum Galenus describit, neque aliquod humoris acrimoniæ præsidium adhibuit, neque in eo libro præsentem historiam proponit, cùm de acri fluxione sputum sanguineum è pulmonibus monente disseruit. Adde Aëtium, Paul. Auic. *locis cit.* eandem ad verbum huius affectus curationem, & historiam describentes, neque catarrhi salsi, acris, aut putridi quidquam memoriæ protulisse. Quapropter cùm nullum saporem haberet catarrhus, à frigida, & humida cerebri intemperie accidisse est affirmandum. Tutissimum sanè fuit hanc exiccantibus, & calefacientibus medicamentis corrigere, humorem frigidum humidum, tennem ad pulmonibus auertere, quod opus ob immnens ex fluxione periculum, non nisi potentioribus medicamentis perfici posse est manifestum.

Meritò enim Trallianus Græcorum scriptor primarius, caustica, & vrentia hæc medicamenta reprobat in calida defluxione, cum Galen. hic enim tantùm abest vt ea probet, vt potiùs vehementer detestetur eos, qui eacapiti imponunt. Audi ipsum *lib.13. meth. cap. 22. in med. Rariores sunt, quæ propter calorem acrem oculis fluxionem immittunt: in quibus haud expedit ijs, quæ est thapsia & sinapi fiunt, medicamentis vti: immò contrarijs omnino, oleo crudo, & Hispano, & rosaceo, tum frequenti ex aqua dulci in balneo lauatione, &c. Et lib.6. de sanit. cap. 9.* sic ait. *Nec committere, vt (quod nonnulli Medicorum faciunt, qui omni capiti medicamentum, quod ex thapsia, & sinapi componitur, applicant) id ipsi quoque faciant: quando si ex calida intemperie caput malè habet, talia medicamenta noceant. Expedit igitur hos frequenti balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite sunt, euocemus, & totum capitis temperamentum melius reddamus. Calidarum autem quæ sponte nascuntur, noxius his vsus est: siquidem, quæ ex his sulphurosæ, bituminosæve sunt, eæ propterea quòd calefaciunt, inimicissimæ calido naturaliter capiti sunt, &c.* Ex qua serie constat, quantopere auersetur Galenus eos, qui in calida distillatione, medicamenta calfacientia capiti imponunt. Huic ergo controuersiæ haud aliter quàm eiusdem Gal. testimonio seipsum interpretantis, in loco occurrendum erit: Nam si sulphurea balnea infestissima esse calido capiti pronunciat, quantò magis caustica? quæ nimio feruore humorem acrem exacuunt & intempestiuè attrahunt, vesicas ignea vi sua excitant, & inflammant cerebrum; quæ infestissima esse in acri defluxione contestatur: quem sequuntur Aëtius & Trallianus: explicant Montanus, cum Frisimelica, *consilio* 180. Solúmque hi monent, quòd quamuis Galenus videatur sentire, hæc medicamenta in d. fluxione prodesse posse, non intelligamus de calida, in qua reproba esse, & nullius vsus, ex ipsius mente latiùs comprobauimus; sicut in frigida & humida, maximo esse ex vsu, ipsi vnanimes contestatur.

QVÆSTIO VII.

Quòd balneum cruentæ excretioni possit esse ex vsu. Contra Fabium Pacium doctissimum.

IN *balneum duxi.*] Ad balneum cruentæ excretioni sit ex vsu, impendio vtrinque recentiores altercantur Medici, nec vtriusque partis argumenta prima fronte probabilitate vacant. Partis affirmatiuæ defensores, nullum aliud præter Galeni auctoritatem, *in hoc loco* in sui subsidium adducunt. Negantem partem qui sequuntur, Galeni clypeo muniti sic insurgunt. Balneum simpliciter, & absolutè prolatum significat dulcis aquæ lauacrum, ex Gal. *lib.11. meth. cap.9. & lib.7. de compos. medicam. secund. loc. cap.1. in med,* hoc cùm emolliat, vasa dilatet, fundat, liquétque sanguinem ex Galen. *lib.4. de simpl. medicam. facult. c.9. & lib.3. de offic in. medic. com.* 17. sãguinis fluxum atriter irritat, ex Galen. *lib.1. ad Clauc. c. 14. in med.* Quare prouocandam hæmorrhagiam, id vt strenuum præsidium consuluit, *lib.3. de rat. vict. in morb. acut. com.* 59. vt sanguis, qui in capite est, vehementer moueatur: quo titulo Hip. *lib. 1. epidem. sect. 3. sentent. 24.* in Metone ad prouocãdum sanguinis è naribus porfluuium, balneis supra caput vsus est. Ex quibus satis constante arbitror, balneum sanguinis fluxui incommodum valde, ex Galen. *lib. 5. aph. com.16. &* 10. Causa autem perspicua est, monente sic Magistro. *lib. de ven. sect. aduers. Erasistratum, cap. vlt. sanguis enim calido lauacro in vapores resoluitur, ac in spiritus redigitur, proptereáq; ad motum incitatur, & in tumorem attollitur.* Ad hæc, corpora calidis lotionibus mollia, debiliáque efficiuntur, & ruptioni paratissima.

Si ergo hæc vera sunt, & ex facundissima Galeni penu de prompta, cur balneum in spuentibus actu sanguinem consuluit? Dubium hoc ita arduum est, vt Galeni ope egere videatur, subítque mirari doctissimos nostræ ætatis professores, censentes, Galenum non duxisse mulierem in balneum, sed in locum balneo destinatum, vt scilicet caput raderet, & medicamento delibutum abstergeret. Vel sua sponte ingressam fuisse in balneum, Galeno non præcipiente. Hæc, & alia scribit Fabius Pacius doctissimus, *in com. huius historiæ,* qui *libros 7. Galeni de meth. med.* omnium eloquentissimè interpretatus est. Sed non aduertit vir eruditissimus, Gal. eam in balneum duxisse, ac lauisse, quod ex serie contextus patet manifestè, ex §. *In balneum duxi, ac laui.*

Balneum autem ad compescendum sanguinis fluxum, si sit frigidum, & largum, esse omnium potissimum, ac præstantissimum, veterum peritissimi docuere. Galenus ergo sequutus morem, & consuetudinem sui temporis, ipsam in balneum, at frigidum duxit. Romani enim, præsertim præpotentes & diuites, quotidie ferè balneum ingrediebantur, vt satis copiosè, & doctè Mercurialis, variæ lectionis vir, ex veterum, tam Græcorum, quàm Latinorum mente, *primo de arte gymnastica libro,* confirmat. In quem vsum sumptuosos habebant balneorum apparatus, magnifica construebant ædificia, in quibus reposita erant vnctuaria hypocausta, sudatoria, lauacra, aut frigidaria: de quorum vsu, cellis, instrumentis luxu, plura lege apud Natalem Comit. *lib.7. Mytholog. c.1.* Cassiod. *lib.2. varia. c.39.* Fœmina hæc, sic iubente Galeno, in balneum frigidum ingressa, magnum persensit adiumentum; hoc enim cutim cogit, contrahit, inspissat sanguinem, constringit, refrigerat, ac demum actuali frigiditate sanguinem crassiorem reddit, & ad motum inhabilem valde. Vt patet ex Auincen. 2.1. *doct.2. cap.19.* Consueuisse autem priscos ad plurimas leuandas ægritudines balneo frigido, vt manifestè constat ex ipso, *lib. 10. meth. cap.10.* quo loco hectica febri correptos, nihil iuuari nisi balneum frigidum sint experti, pluribus argumentis comprobare nixus est.

Consuluit tamen balneum frigidum, sed longum; cuius frigiditas præ mora penitissimè in corpus sese insinuat, & foras circumstans calorem debilitat, sufficientérque partes internas refrigerat. Quid ergo dubitandum, fluxiones vndequaque manentes sistere, fluxúmque sanguinis compescere posse? Si verò Hip. *lib.2. diæta, n.* 35. balnea frigida vacuo corpori præbere quandam caliditatem asseuerat: & *lib.5. aph.* 21. frigidæ perfusionem calorem adaugere pronunciat, de quo dubio satis multa *in lib.1. in com. hist.* 51. ad Galeni mentem protulimus, de breui intelligendum puta: ob aquæ enim frigiditatem calor attractus, per antiperistasim vegetior redditur, quoniam partibus irroratis, calorem, & alimentum exprimit ad viscera. Hanc solutionem omnium primus proposuit Auic. 2.1. *loc. nup. cit.* de his quæ proueniunt ex balneatione. §. *Sed eius quidem calefacere est, ideò quòd multum est calida, & cùm ipsius calor paruus est minor quàm tepida, infrigidat, & humectat: & cum coarctatione quum fuerit frigida, quia calorem constringit, qui eius aëre est habitus, & coniungit ipsum visceribus, quum obuiauerit corpori ipsa existente frigida. Eius verò infrigidare erit quum in ea aliqui multum se balneauerint, quoniam aqua naturaliter est frigida, quare infrigidat in vltimo rei, vel in fine rei, licèt calore accidentali calefaciat, qui non permanet, sed tollitur, & remanet operatio naturalis, propter illud quod ex aqua penetrauit in corpus*

&

& eſt infrigidatio. Ex cuius dictis totam litem euaneſcere putamus.

Hoc autem Galeni Medicorum ſine controuerſia facilè principis iudicium,ſi æquo animo claſſici trutinare, exactéque expendere voluiſſent, non vtique aduerſus eum ita hoſtiliter ſæuirent, ac debaccharentur. Fatemur quidem ingenuè ipſum nunquam ſatis laudatum, & in curandis humani corporis malis dexterrimum, frigidum balneum, ſanguinem ſcreantibus, vtpote ſalutare, ſummopere commendaſſe. Firmat tandem & hoc ſenſus ipſe; conſpicimus ſiquidem plurimas,ſanguinis fluxum ab vtero continuò patientes, nullo citiùs,quam balneo frigido perſanari:nam ſicut calidi proprium eſt rarefacere, & fluxilem reddere ſanguinem,ſic frigidi eſt cogere, inſpiſſare,& incraſſare, vt millies prædixit Galen.Lege quæ ex omnium mente elegantiſſimè de frigidæ lauacro pro ſiſtendis fluxibus,ſcripſit Antonius Fumanel.*lib. de aq.potabil.balneo,tit.de frigido balneo.*Vel ſi per balneum,capitis lauacrum intelligas,vt ſupra monuimus, facilè à calumnia Galenum vendicabis.

Auſterium dedi.]De auſteri ſaporis natura ac facultate, Laconicè modo differendum. Auſterum dupliciter enunciatur, metaphoricè nimirum, atque propriè. Hoc modo ſumptum ad guſtum tantummodò pertinet,*lib.1.de natur. human.com.6.& 2.de loc.affect.cap.8.*Metaphoricè verò de moribus dicitur, quemadmodum apud Ariſtotelem ſumitur,*lib.1.de hiſtor.animal.cap.9.*dicentem,ſupercilia ſub fronte ſunt, quæ ſi rectum protenduntur, ſenes mores ſignificant;ſi iuxta naſum incuruantur,auſteros.Hoc modo Galen.*lib.quòd mores animi corporis tẽperaturam ſequantur, cap.10.*vocat ætatem ſenilem auſteram,hoc eſt duram, ac tædij plenam. Quare minor Galenum, cur Archigenem reprehendat,*lib.2.de loc.c.9.* quod dolorem vocauerit auſterum, cùm hoc ſaporum ſit nomen, qui lingua, vt inſtrumento, & guſtandi ſenſu dignoſcuntur, ſi ipſe eadem voce ad diros dolores deſignandos vtitur. Sed excuſari poteſt à calumnia Galenus,nam videtur Archigenes has voces propriè vſurpaſſe,Galenus verò impropriè,& per metaphoram tantummodò.

Auſterum Galenus nominat, quod Arabes ſtypticum dicunt,vt ex Auicen.patet,*lib.2.canon.tract.1.c.3.*Auerroë *5.collect.cap.27.*Serap.*cap.prop.*dicentibus,ponticum,hoc eſt acerbum, & ſtypticum eſſe eiuſdem ſpeciei,illúmque fortiorem eſſe ſtyptico;& hunc non contrahere,niſi quod de lingua magnifeſtum eſt;ponticum verò contrahere, & exaſperare,quod manifeſtum eſt,& occultum. Deinde auſterum,id eſt, adſtringens,ex Gal.*lib.4.meth.cap.7.*in hoc differt ab acerbo, quod hic ſapor vehementer,ille mediocriter adſtringat,ex Galen.*lib.de compoſ.medic.per gener.4.cap.5.& lib.6.eiuſdem cap.3.*

Porrò auſtera contrahunt,conſtringunt, denſant,repellunt, incraſſant,refrigerant, exiccant, ex Galen.*lib.4. de compoſ.medic.per gener.cap.* Et cogunt, denſant,roborant, diuiſa glutinant,ſuáque ſubſtantia craſſa obtundunt, ex Meſuë.*in canonib.vniuerſitatib.theoremat.2.*Quare ſanguinem incraſſant, & ad motum ineptum reddunt: & ſic in hunc vſum pro ſiſtendo ſanguinis fluxu hic ſummopere commendantur.

HISTORIA VIII. GALENI, De ſanguinis ſputo.

Adoleſcens refrigeratis vitalibus organis tuſſim contraxit,quam ſanguinis ad heminam dimidiam ſpuitio inſequuta, & curata.

Alteri verò adoleſcenti, cui non ex diſtillatione, ſed ex refrigeratis ſpiritus inſtrumentis orta tuſſis fuerat,cùm ſanguinem & ipſe ad dimidiam heminam reieciſſet, ſtatim * venam incidi,& bis eodem die ſanguinem detraxi;deinde* A *rurſus poſtridie bis:ſed artuum frictione, & vinctura priore die vſus,ad veſperam dedi pharmacum noſtrum Diaſpermaton dictum. Secundo die poſt alteram detractionem, impoſui toti pectori ceratum,quod eſt thapſia conficitur;mox veſperi, ne ſupra modum,excalfaceret, id auferens. Tertio die ad tres horas impoſito,hominem laui. Cibaui autem ſimiliter tribus his diebus;prioribus quidem duobus,ſorbitiunculis;tertio verò ptiſſana.primùm cremore, deinde piſce ſtatim aliquo, qui & facilis concoctu eſſet,& ſimplici ratione præparatus,adiecto. Dedi quoque medicamentum Diaſpermaton, & ſecundo, & tertio die ſimiliter ad veſperam;quippe & ſomnum conciliat, & ſenſum doloris eleuat, & ſiccandi vim habet. Tum verò, cùm & ſpiritui delegatæ partes in naturali temperamento eſſent,& totum corpus vacuatum,ad nulla phlegmones ſuſpicio circa rupturã vas ſupereſſet expurgare capimus. Mox bibito.* B *medicamento quod viperas habet,ætati: iam vigentis, Ad Tabias dimiſi. Sic ego omnes qui primo die,ſe mihi curandos permiſerunt, ſanaui, Galenus* lib.7.meth.cap.13.in fin.

PARAPHRASIS.

OB refrigerata ſpiritus inſtrumenta ſanguinem expui, nouum non eſt:ſicut enim calore ſolent venæ dilatari, & ſequitur ſanguinis profluuium,au&tore Hippoc. *5.aph.ſentẽt.16.& 19.* Sic frigore nimium cõtractæ ſolent comprimi, & diſrumpi; refrigeratæ enim difficulter extendi poſſunt. Hanc doctrinam inſinuauit Hippoc.*5 aph. 24.& lib.6 epid.ſect.3.text.14.*frigidum valde venas frangere aſſeuerans. Licèt enim frigidi proprium ſi denſare, & ſiſtere, fluxionéſque cohibere; cum tamen nimium C eſt, in thoracíſque vaſa penitiſſimè irruit, eadem indurando, ac validis diſtentionibus renitentia reddendo, ex accidenti diſrumpi, plurimúmque ſanguinem reiicere cogit, quia diſtenta ſaguine vaſa,cùm dilatari non poſſint, rumpuntur, vt Laconicus paraphraſtes Heurnius exponit,*in com.*

Ruptum ergo fuit vas, non ſanè exile, cùm nimiam ſanguinis quantitatem, heminam nempe reiecerit; quæ menſura cùm ſit eadem cum Cotyla,& nouem vncias contineat, ex Galen. *lib.6.de compoſ.medic.ſect.gener.cap.8.*& Mecuriali *lib.5.de feb.cap.6.*erat de ſanguinis reuulſione, incraſſatione, & infrigidatione cogitandum. Refrigeratã ſunt ſpiritus (hoc eſt,reſpirationis) inſtrumenta,quorum beneficio ſpiritus,ſeu aër attrahitur, quæ eſſe quàm plura eſt manifeſtum. Nam alia ſunt deducentia materiam reſpirationis, larynx nempe, & aſpera arteria : alia excipientia, vt pulmones:alia mouentia, vt muſculi 56. quo- D rum alij liberæ,alij violentæ, & coactæ reſpirationi ſuam dicarunt operam. Vel ſi per inſtrumenta, ſpiritus vitalis ſedem, cor nempe, in quo tanquam in penu quodam ipſe reconditur, intelligas, rectè explanabis: Principaliſſima autem ſpirituum vitalium inſtrumenta, eſſe cor, pulmonem, & thoracem, ambigit nemo; hæc enim hoc loco intellexiſſe Galenum exiſtima, & quòd rupto in pulmonibus vaſe, ſanguinem illum expuiſſe affirmet & quòd thoracem refrigeratum, cerato calefaciente perſanet.

Qua de cauſa cùm periculoſus eſſet affectus, & cerebri auerſione indigeret, ſtatim venam incidere aulus eſt; eámque bis eodem die,& rurſus poſtridie iterum bis apperire non dubitauit,ſciens nimirum hac iterata vacuatione E ſanguinis curſum ad contraria eſſe reuellendum:ſic enim naturam ad diuerſum locum, vt inclinet, aſſuefacimus; quod fiet ſi non confertim,ſed paulatim ſanguis extrahatur: quem curationis modum ipſe explicuit,poſito exemplo in ſanguinis è naribus profluuio, *in lib.5.meth.cap.3. §.Vbi paulùlum detraxeris, mox vnam horam intermittens rurſus detrahes, poſt iterum atque iterum pro laborantis viribus,&c.*Repetit *lib.de curand.rat per ſang.miſ.c.12.* vnde Auicen. 4. 1. *cap.20.*nimium ſanguinis fluxum reuellere ſtudens,ait: *& oportet vt foramen phlebotomiæ ſit vehemẽter ſtrictum,& ſint vices multæ, quæ non ſint in vna die, niſi magna neceſſitatis cauſa fuerit,& in die poſt diem,&c.* Nam ſi reuellere vis,ſi vel diebus duobus deinceps fiat,melius fuerit,ex Gal.*lib.de curand.rat ſter.ſang.miſ.c.20.* Eſt ergo phleboto-

phlebotomia in multis morbis præstantior per vices A facta; sic enim natura toties irritata per particulares has detractiones, quæ ad partem affectam confluunt, maiori impetu in contrarium locum expellere satagit: in quem sensum protulit Auincen. 4. 1.*cap.* 20. *meliorem esse multiplicationem numeri, multiplicatione quantitatis.* Tu verò de hac paulatina, & iterata phlebotomia, lege Aëtium *tetrab.* 1. *serm.* 3. *cap.* 17. Trallian.*lib.7. cap.* 1. Oribas. *lib.7. collect. cap. 6. in fin.* Hoc diuertendi consilio artus perfricuit, ac ligauit: horum autem nomine, auctore Magistro, *lib.3. de anatom. admin.cap.* 1. significantur lacerti, hoc est musculi, præcipuè brachiorum, & manuum, quorum natura tota constat ossibus, neruis, ligamentiis, arteriis, & venis, quorum elegantem anatomen proposuit Columbus *lib.* 5. *de muscul. cap.* 32.

Porrò ad sanguinem incrassandum, minúsque fluxilem reddendum, necnon ad somnum conciliandum, medicamento vsus est, quod Diaspermaton dicitur, cæteris pro hac complenda operatione præstantiore, ac mitiore, ex Galen.*lib.*12.*meth.cap.*1. Nam ad vehementissimos dolores leuandos, violentas tusses leniendas, ac distillationes grauissimas sistendas, est celeberrimum apud ipsum *lib.7.de compos.medic.sec.loc.cap.*5. quo loco plurimas affert eius descriptiones, cum Paul.*lib.7.tit. de medicam. Diaspermaton dicto*, inter quas ea est præcipua, quæ recipit. *Sem. Apij* ℥. viij. *Opij* ℥.ij. *Ammij* ℥.viij. *Anisi.*℥.iiij. *Foenicul.totidem. Cassiæ nigræ* ℥. ij. *ex aqua fiant pastilli triobolares.*

Vt verò bene inanitum esset corpus, & pectus rectè ad futuri auxilij impositionem vacuatum, iterum sanguinem emisit; quo extracto, ceratum ex thapsia toti pectori, vt ipsum refrigeratum calefaceret, appofuit. Tribus autem horis emplastrum pectori solùm hærere permisit, ne partes suapte natura calidas plus iusto calefaceret, & sanguinis effluuium moueret. Lauit autem non quidem totum, sed pectus solùm; hoc enim lauacro, tum medicamenti calidi reliquiæ adhærentes absterguntur, tum illius acrimonia partibus communicata retunditur, ac emendatur.

Miraberis fortasse cur Galenus tribus diebus, tribus solùm sorbitiunculis ægrum cibauerit, si vires sanguine reiecto non satis poterant esse valentes. Dic, multis de causis in spuentibus sanguinem; inediam posse esse ex vsu. Primò, quoniam ea sanguis arefit, crassiórque redditur, & ad fluendum fit inhabilis valde, auctore Galen. *lib.de* D *ven.sect.aduers. Erasistrataeos, cap.3.in med.*§. *Sanguis enim ciborum inopia arefit, & densior seipso redditur, eamque ob rem ad fluendum ineptus euadit, &c.* Secundò, quoniam sit sic natura auara in retinendo sanguine pro sui alitione. Tertiò, quoniam parca exhibita alimonia, noua illius generatio impeditur. Ne tamè vires nimis euanescerent, ptisanam exhibuit; quæ si fit ex tritico, aut chondro parata, sanguinem incrassat. Sanguinéque nom ampliùs effluente, ad alendas vires, & ad frigidiusculum sanguinem gignendum, pisciculum concessit, minimè cum salsamentis, anetho, porro, pipere, vn solebant prisci, conditum, sed simplici apparatu, aqua scilicet, & oleo præparatum; illa enim apperiunt, & attenuant.

Tandem exhibito iterum medicamento Diaspermaton, cùm spiritales partes in symmetria naturali essent constitutæ, & totum corpus exquisitè vacuatum, nulláque inflammationis suspicio adesset, sanguinis grumos in pulmonis anfractibus imbibitos expurgare aggressus est; sícque propinata theriaca antiqua, vt exiccaret, vnitámque venam confirmaret; ad Tabiæque locum, aëre exiccante præditum, ex Galen.*lib.*5.*meth.cap.*12. dimissus æger, omnino à tanto morbo sanus euasit.

* * *

QVÆSTIO VIII.

Quòd in vulneribus thoracis primo statim die sit sanguis emittendus. Contra Alphonsum Ferreum, & Hidalgum de Aguero, chirurgos famigeratissimos.

COMMENTARIVM

STatim.] Sanguis missionem ad diuertendum præstantissimam, in sputo sanguinis statim esse celebrandam, antequam inflammatio concitetur, docuit *supra citatis locis*, Galen. & firmat *lib.*5.*meth.cap.*8. pulmonis vulnus, ex quo citra dolorem confertim sanguis feruens, floridus, B multúsque cum tussi expuitur, curaturus. Sic enim ait: *Aggredienda verò curatio est, prout nos sæpe sumus aggressi: quibus vtique non rarò successit. Igitur laboranti ipsi iniungendum est, vt nec magno vtatur respiratu, ac semper agat silentium: praterea vena cubiti interna protinus incidenda: à qua bis térque postea sanguis est detrahendus, vtique eius auertendi causa, &c.*

Hipp. Medicorum antesignanus, in illo aureo, ac verè legitimo *de vlceribus libro*, (auctore Galen.*lib.*3.*epid.sect.* 2.*in proœm.& lib.de prop.libris,cap.*6. grauissimam sanè, ac memorandam protulit sententiam: *Omni scilicet recenti vulneri conducere frequenter sanguinem defluere.* Senis editum summè laudat Galen. *lib.4.de meth.c.6.* & vt serium, & summa cum ratione prolatum amplectitur, & non semel inculcat dicens, Medicum oportere non modò naturæ imitatorem esse verùm symptomata perniciosissima C præcauere, quæ illi accidere possunt: explicant Ioannes Tagaultius *lib.2. instit.chirurg. tit. de detractione sanguinis in vulneribus*, Franciscus Dias *lib.* 3. *chirurg. colloquio* 6.

Hæc horrenda, sæuáque imminentia pericula; nullo alio promptiùs auxilio, quàm venæsectione præcaueri possunt; nam cruenta expuitio periculosa est, auctore Hippocr.*lib.4.aph.text.*25.& *lib.7.aph.*37. præsertim si ex pulmone cum tussi sanguis emittatur; ex hoc enim sanguinis sputo, puris sputum, & ex hoc tabes, & mors frequenter sequi solent, vt *lib.7.aph.text.*15. prædixit Hippocr. Namque *purulentum sputum non omne sputum sanguinis sequitur, sed quod malignum exiftit; tale autem est omnino ex pulmone, ex quo, proueniente sanguinis reiectatione, ea quæ intra tres dies non curatur, phlegmone deinde aduenien-* D *te, omnino incurabilis affectio erit, præcipuè si ex erosione ortum ducat*, teste Galen.*lib.*5.*meth.cap.*8.11.13.& 14. Exerce ergo sine mora præcautoriam sanguinis missionem, qua futuræ inflammationis periculum arcebis, à quacunque causa interna venarum vulnus fuerit concitatum; sic enim prohibetur apostemata, bothor, & febris, ex Auincen.4.4. *tract.*1.*cap.*3.*de cura vulnerum.* Sanguis enim qui ad debilem, & affectam partem confluit, huius præsidij vi ac potestate, ad contrariam diuertitur corporis partem, quod est salubre Celsi præceptum *lib.*5.*sui operis, cap.*26. maximè si corpus sit iuuenile, robustum, exercitatum, tempus vernum, regio temperata. Galeni, Auicennæque sententiam examplificant Guido *doct.*1.*tract.*3.*cap.*1.*de vulneribus membror.simpl. tit.de phlebotamia.* Rasius *lib.*9.*ad Almans.*3. Vigo *tract.*1.*lib.*3.*de vulneribus, cap.*1.*in med.* An- E dreas à Cruce *tract.*2.*de vulnerib.lib.*1.*cap.* 6. Vidus Vidius *in cit. Hippoc.sentent.* Eustach. Rudius *lib.*1.*de vulnerib.in gener.cap.*8.

Patet ampliùs euidenter. Nam si in vulneribus à causa externa pronatis, illicò ob periculum inflammationis, necesse est phlebotomiam exercere, quantò magis in illo qui à causa interna, maiúsque periculum minante, ortum ducit? Extat non inelegans historia apud Galen.*lib.6.meth. cap.*3. cuiusdam philosophiæ studiosi, cui, cùm in carpo vulnus esset inflictum, primo statim die sanguinem mittere consuluit. Quod cum summa ratione fuisse factum, Ludouicus Lemosius, vberrimus eius loci interpres in comment. explicuit.

Sed antequam ad alia gradum faciamus, paulisper hîc sistere pedem operæ pretium duxi, explicaréque, an in vulneri

vulneribus thoraci primo ſtatim die ſit emittendus ſanguis. Pro parte affirmatiua ſunt eæ rationes, quas nuper pro Galen.tutela adduximus. Alphonſus Ferreus *lib.2. de ſclopetor.vulnerib.c.12.* quandam conatur introducere nouam opinionem,cunctis,ni fallor, Medicis aduerſiſſimam, nimirum,omnibus in vulneribus phlebotomiam,ad quartum,quintúmve diem eſſe differendam. Eius paradoxum, firmare multis conatur argumentis Bartholomæus Hidalgo de Aguero,*in ſua vera,nouiſſimáque Chirurgia, Hiſpano idiomate conſcripta*, à Galeni, Principúmque placitis aliena.Ne tamen poſteris præbeant errandi occaſionem, eius argumenta poſita *in tract.2.de vacuationibus,cap.2.* in medium referamus.

Virtus eſt debilitata præ ſanguinis copia è vulnere manantis,nec in quantitate,aut qualitate peccantis; & in altero die ſanguis eſt agitatus,& motus,& afflictis vulneratis non eſt adiungenda afflictio;eóque magis ſi patiens venæ ſectioni ſit timidiuſculus.Si ergo fiat prima die venæſectio obeſſe poterit, cùm nec reuulſionis,deriuationis,aut vacuationis poſſit obtinere nomen. Denique timor eſt,ne vacuato ſanguine,bilis effrænetur, & excandeſcat; cholericorúmque ebullitio ſequi poſſit, quod tantopere timuit Auicen.4.1. *cap.* 20.Ergo in vulneratis primo ſtatim die non eſt ſecanda vena.

Sed demiror horum ingenium, qui in re tam ſeria ita miſeri ſunt decepti, & talia edere non erubeſcunt, quaſi pecudibus, aut truncis ſcribant,non hominibus, quorum in medendo inſcitiam redaguit Leornardus Botallus *lib.2. ſclopetor.vulnerib.c.9.* quare eorum futilia argumenta conuellere operoſum non eſt;tantùm enim abeſt, vt ſanguine extracto vires fatiſcant, vt potiùs deoneratæ ab humore per corpus impetuosè commoto, & exagitato,alacriores redditæ,recreentur,& fiant vegetiores,& licèt ſanguis tenuis vacuetur, quo exhauſto debilitari virtutem eſt neceſſe,tamen maior vtilitas minori noxa ex redimenda:nam *nihil eſt quod tam magnificè, quod aliqua ex parte non noceat,*auctore Galen.*lib.11.meth.cap.11.* idcircò maiorem oportet eſſe ex futuræ inflammationis præcautione vtilitatem,quàm ſi id quod ſequitur ex tenuis ſanguinis vacuationem detrimentum.

Ad hæc,Non oportet quòd ſanguis quantitate,vel qualitate peccet,quoniam non in ſola plethorica vocata ſyndrome ſanguis eſt emittendus; *cùm ea non exiſtente interdum ſit vena ſecunda, quum dolor vehemens hominem prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulſum ſit, vel alius quiſpiam articulus,contractus reductúſque ſit,* vt ſcitè docuit Galen.*lib.4.de rat.vict.in morb.acut.com.21.& lib.4.meth.cap.6.* de quo argumento lege Galen. *lib.de curand.rat per ſang.miſ.cap.8.in princip.*& doctiſſimum Menam *in com.*

Quod autem addit,in altero die eſſe ſanguinem agitatum & motum, falſiſſimum eſt:nam quando maior viget dolor,tunc adeſt maior humorum agitatio, maior ad partem confluxus,concurrentibus nimirum ad ruptam & ſauciatam partem dolorificam affatim ſanguine, & ſpiritu: quare ſi in alterum diem procraſtinetur auxilium, maior ſubinde concitabitur dolor, & vehementior multò ſuborietur inflammatio; dolor enim attrahit, fluxiones mouet,& phlegmonas accerſit, ob multas cauſas latas à Gal. *loc.nuper citato,& in lib.13.meth.cap.7.*& alibi paſſim:Explicant Valleſius *lib.7. contr.3.* Ioannes Brauus *lib.1. de purgandi ration.cap.10.*

Illud verò, quod de afflictione afflicti; ſuperaddenda affert argumentum, ridiculum eſt; nam hæc non ſolùm vulneratis,ſanguinem expuentibus,ſed quolibet alio morbo oppreſſis communis eſt, in quibus, ſi ob hanc cauſam differas auxilium,ægros in diſcrimen adduces:Audi Albucaſim *lib.2.chirurg.cap.84.* hæc verba proferentur:*Quando vulnus eſt magnum,& times ſuper infirmum,euentum apoſtematis calidi, tunc propterea & phlebotoma ex cephalica ſtatim,& non tardes illud,&c.*Lege Auicen.4.4.*tract.4.c.2.in fin.*& Dinum *in com.*Vide Nicol.*ſerm.7.tract.4.ſum.1.cap.53.de vulneribus capitis,*qui ex mente Haly,Raſis.&Pauli, eadem hora,qua percuſſus eſt quiſpiam, phlebotomiam eſſe exercendam ſibi perſuadet. Horum mentem dilucidè

A iterpretatur Andreas Alcacar *lib.1.de capit.vulnerib.c.14. iuxta fin.* Iaccobus Franciſcus Rota Bononienſis.*tract. de curand. vulneribus.*

Inconſiderantiæ verò pleniſſimum eſt: affirmare vacuato tenui ſanguine, bilem quoque futuram effrænem, ac ſi bilis cum ſanguine in veteri proportione in venis redundans, ac cum ipſo exactè permixta etiam non vacuaretur. Auicennam verò alio modo eſſe intelligendum, fusè *in com.hiſt.63.lib.1.* explicimus.Petulanti ergo licentia hi auctores communem priſcorum doctrinam temnunt,& damnant; parum enim attendunt rationem, aſſiduo vſu confirmatam. Quare in vulneribus, tam à cauſa externa, quàm interna ſubortis citiſſimè ſanguinis miſſio eſt celebrandá.

B

DVBVIVM III.

Num refrigeratis ſit vena ſecanda.

Venam incidi.] Aliud hoc loco occurrit ſilentio non inuoluendũ neotericorum diſſidium. An venæſectio refrigeratis præſidio eſſe poſſit. Nam ſi Gal.doctrinæ ſtandum eſt,*lib.de rig. trem.& palpit.c.5.* dicentis,*in affectu,qui califieri deſiderat,nullum ſanguinem emittere fuiſſe auſum*: quod etiam firmat *lib.4.de rat.vict.in morb.acut.com.* 113. Phlebotomiã illis eſſe interdicendam affirmabimus.Affectus enim frigidi ad humorũ coctionem caloris natiui conſernatione egent;*calor autem perſeuerantiã in ſanguine obtinet*, ex Gal.*lib. de curand.rat.per ſang.miſ.c.5.* Quapropter ſumma cum ratione in frigidis renuit venæſectionem, C *lib.5.meth.c.6.§.Si verò horum nihil ſit, cæterùm hyems fuerit,regióve natura frigida,tum natura quoque hominis frigidior,ijs per ſanguinis miſſionem,& totum corpus grauiter refrigeratur, & accidunt nonnulla quæ ad grauem perducunt refrigerationem ſymptomata, &c.* Deinde regionis frigus prohibet ſanguinis miſſionẽ auctore Galen.*lib.1.ad Glauc. c.14.* Igitur multò magis frigida laborantis intemperies, Auicen.4.1.*c.20.§.Tibi quoque cauere debes à munitione in complexione fortis frigiditatis,&c.* Hos enim ſanguinis miſſione vacuare non cõuenit,ſed frictionibus,& mediocriter calefacientibus præſidiis totã curationẽ peragere oportet.

Licèt autem hæc vera ſint, & à Galen. officina deprompta in hæmoptoïca paſſione,morbo alioqui ſæuo, & periculoſo,præſtat ſãguinis miſſionem reuulſionis gratia exercere.Hanc ſententiam aſſiduo experimento veterum peri- D tiſſimi confirmarunt, à quacunque cauſa oriatur hoc malum,de quorum numero ſunt Paul.*lib.3.c.31.* Aëtius *tetrab. 2.ſerm.4.c.62.* Trall.*lib.7.c.1.* Cælius *lib.2.tardar.paſſion. cap.12.* Raſius *lib.9.continent.tract.1.c.2.* Auic.103.*tract.3 cap.4.& 4.1.c.20.* per hæc verba:*Amplius vena quandoque phlebotomantur,propterea vt fluxus ſanguinis ex naribus, & matrice,& ano,& pectore prohibeantur,aut ex aliquibus exituris:ita vt ſanguis ad id quod à parte illa eſt diuerſum pertrahatur,& hæc quidem vacuatio eſt fortis,iuuatiua,&c.*

Cætera verò quæ in contrarium adducta ſunt, commodam habent explicationem; nam præterquam quòd de venæſectione vacuationis ſolùm cauſa celebrata ſunt intelligenda, cautos nos redunt, in ea pro curandis refrigeratis exercenda, ne frigidorum cruditas extracto ſanguine ſequi poſſit: quare non tantùm ſanguis extrahendus eſt, quantum affectus, & plenitudo deſiderant; ſunt namque hæc de ſcoporum contra indicantium numero, E quæ non ſimpliciter ſanguinem indicant emittendum, ſed detractionis moderantur quantitatem, vt perbellè docuit Gal.*lib.de cur.rat.per ſang.miſ.c.9.* Adde probatæ medicinæ parentes in morbo merè frigido phlebotomiam ſæpe exercuiſſe. Sic in hydrope conſulit faciendum *lib. 4. de rat.vict.in morb.acut. text.11.* Hippocr.quando à retentione vacuationis conſuetæ fuerit concitatus, vt explicat Gal.*in com. & lib. de ven.ſect.aduerſus Eraſiſtrat.5.* Nam quando calor à frigidiore ad copiam ſanguine ſuffocatur, tunc præſtantiſſimum auxilium eſt ſanguinis miſſio. Sic in diaria ex obſtructione, ſanguinem mittit Galen.*lib. 8. meth.cap.4.* ne in putridam tranſeat;promptiſſima verò obſtructionis in cute cauſa, eſt occurrens frigus. Sic ad reuellendum, in palpitatione, affectu ſanè frigido, ex

Galen.*lib.de rig.tremor.& palpit.c.5*.fanguinis miffionem profuiffe multis afferuerat,*lib.5.de loc.affect. cap. 1.* Sic in priapifmo *lib.14.meth.c.7.in fin.*fanguinem extrahit. Sic in fuffocationem facta ab aqua frigida fubitò ac cumulatim hauftam, eam exercent Diofcorid.*lib.6.cap.3.&* 4.Paul *lib. 5.c.66.* Auicen.*6.4.tract.1.fum.1.c.vlt.& fum.2.c.31.* De cætero lege Vafcum Caftellum doctiffimum, *tract. 4.de thorac.affect.c.7.difficult.1.*& donatum fanctorū *l.3.epift.3.*

HISTORIA IX. GALENI,

De fanguinis fputo.

Sanguinis fputum, ex haufta hirudine, contractum.

Etenim cùm viderem hominem integra valetudine huiuf- modi cruorem euomentem, interrogaui qua victus ratione antea fuiffet vfus; ille verò inter alia, quæ narrauit, illud quoque addidit, quod cùm nocte quadam fitiret, miffo puero qui aquam afferret, ex immundo fonte bibiffet: quibus auditis, fcifcitatus fum, apperuifséntne aliquando fanguifugæ in ipfo fonte; qui cùm id quoque fateretur, epoto fubinde idoneo pharmaco hirudinem vomitione reiecit, &c. Galenus lib. 4. de loc. affect. cap.6.

PARAPHRASIS.

Aliam in hoc capite recenfet hiftoriam Galenus, cuiufdam, qui cùm huiufmodi cruorem expueret, rure, ætatis tempore in ftagno quodam cum cæteris iuuenibus, iuuenili ludo, qualem adolefcentes in aqua ludere folent, exercitatus, nullo alio modo cognitus eft fanguinem expuere, nifi ductus ad fplendorem, & fic conuerfo directè ad Solis radios narium foramine, in eo loco, vbi nafus ad oris regionem perforatur, hirudinis in meatu latentis caudam habere vifus eft. Implorauítque auxilium, fuæ affectionis caufam ignorans. Facile enim eft in ftagno fanguifugis abundante, natanti alicui, dictorum animalium vnum in nares eius fubterfugere, neque ftatim, p imis fcilicet diebus, ob eius exiguitatem fentiri: auctam verò hirudinem, & fanguine plenam, tertio, & quarto die fui fenfum præbere. Adde, caufarum intrinfecarum, & extrinfecarum abfentiam, ad hirudinis fufpicionem Galenum duxiffe; eo maxime cùm hirudo latenter, clam, furtímque corpus noftrum ingrediatur, offibus, & duritie carens, forma corporis oblonga cùm fit, lubrica fubtilis, rotunda, & læuis, & cum aqua impetuosè deuorata. Forcipe igitur, vel volfella potuit vel facillimo negatio extrahi, & fic homo fanus euafit.

Simili modo ab ore ad ventriculum, vel ad medium œfophagi permeare poterit, ipfiúfque parietibus adhærere, venam aliquam exc edere, vomitúmque fanguinis conci- tare, præfertim fi natura fua grandis fit, aut ætate maior, tunc enim fanguinem copiofum fugere poteft; fæpe enim externis partibus admota, cucurbitulæ inftar, validam prouocat vacuationem, ita vt aliquando animi deliquium accerfat, & debilitatem afferat fummam, necefséque fit fanguinem, ex foraminibus ab ipfis inflictis emanantem, adftringentibus compefcere; pro quo complendo opere multoties, cæteris non cōferentibus cauterium eft ex vfu, vt firmat experimentum: tanta enim fanguinis quantitas, iis cuti applicitis emanare folet, vt patiens ad animi v que defectionem perueniat, quod fe obferuaffe fcribit Aloyfius Mundella *in calce epift.28.* Quapropter cùm aliæ caufæ non adeffent internæ, aut externæ, quæ fanguinis vomitum concitare natæ funt, meritò ad hirudinis fufpicionem acceffit.

Fuit ergo auxilium neceffarium, quod hirudinem vomitu eiiceret, fed quale effet, nō explicat, hoc loco doctiffimus Galenus. In hunc v um effe plurima præfidia, ipfe, pifcíque omnes docuere. Alia funt vomitoria quorum vi & efficaia ventriculus, faciliùs exoneratur, vt hydrelæum,

A oleum ipfum fimplex, aqua tepida, raphani fuccus, & fi quæ alia. Sed explica, quod fuerit idoneum pharmacum, hoc eft, hirudinis expulfioni plus accommodatum, ope cuius ipfa citiùs vomitu eiicitur? Dic, plurima effe ad pri- fcis, pluribus in locis promulgata, de quorum numero eft, Muria ebibita apud Diofcorid.*lib.6.cap.32.* Cuius beneficio hirudo extra vomitum excutitur: quod auxilium effe præftantiffimum, firmat Galen.*lib.2.antidot.cap.40.*

Plurima, variáque necandis hirudinibus præfidia narrat Galenus ipfe *lib.11.de fimpl.medic.facult.cap.40.& lib.2. de remed.paratu facilibus, c.20.& lib. 3.eiufdem; cap.147.* Et Arabes non pauca congerunt, quibus Medicorum plures fumma cum vtilitate vti confueuerunt, vt Aloë, Abfinthium, & amara, quæ fuo amarore hæc animalcula, ficut lumbricos necare nata funt. Alliorum fuccus laudatur à

B Diofcorid.*lib.2.fuis operis,c.141.* Cimices cum vino pluri- rimum præferuntur à Plinio *lib.32.cap.10.in medio.* Aliòs nix fuperbibita fanat. Alios iuuit Anagallidis fuccus, aut acetum acre cum vino exhibitum, thymíque puluere refperfum, ex Auicen.*9.3.tract.1.cap.7.* Rafio *lib.9.c.7.* Paul. *lib.5.cap.37.* Aëtio *tetrab.4.ferm.1.cap.56.* Scribon. Largo *lib.de compofit.medic.cap.199.* Hæc enim omnia, aut alia, per fe, aut cum pharmaco vomitorio permixta, exhibuiffe Galenum fi affirmes, tutus ince des.

Diofcorides naturæ interpretes mirabilis *lib.6.c.32.* inter cætera, hoc probatiffimum iudicat auxilium, fi æger in balneum aquæ calidæ vfque ad mentum defcendat, aqua tamen f igida in ore detenta: quod præfidium effe vlti-

C mum, & præftantiffimum, docuere poft eum Aëtius *loco cit.* Actuar.*lib.5.meth.cap.1 2.in med.* Matthæus *in com.c.7. cit.lib.9.ad Almanf.* Nam vt inquit Mathiol. vir in ftirpium materia defcribenda diligentiffimus *in com.cit cap.Diofcor.* Hirudo ab aquæ calore propulfata ad frigidam in ore retentam recurrens, facilè vnà cum ipfa aqua expuetur; quod remedium effe experientia confirmatum, teftatur Lacuna *in cit. c.enarratione.* Vnum folùm aduertas, vt non fpernas quæ venenofam huius animalis vim retundere queunt; plurimæ enim venenofæ funt, ex Auicen. *6. 1. cap.21.* Propinanda ergo funt quæ aduerfus ferarum venenatarum morfus exhibentur auxilia; his enim deleteria & mortifera, ob deuoratas hirudines orta leuari folent fymptomata, vt Mathiol.*in præfat.lib.6.*latè edocuit, & cum eo Albucafis *lib.2.c.39.* qui inftrumentum parat extrahendis

D hirudinibus in gutture infixis valde proficuum. Plurima enim animalia venenofa cum aqua ebibita, vel imprudenter per fomnum per os ingreffa, cōuolaffe in ftomachum, auctorum grauiffimi conteftatur. Narrat Sauonarola, *tract. 6.cap.9.rub.4.* hiftoriam ruftici, qui bibendo aquam foffæ, bibit vnum Cutubuch, fiue Capram aquæ, vel Araneam aquæ, & ftatim confuluit Medicum, & Medicus potauit eum lacte copiofo, & ftatim poft vomitum egreffum eft animal. Marcus Gattinaria *in fua praxi, cap.de cura præfocat.matric.*fcribit, fe cognouiffe hominem, in cuius corpus Papiæ vipera per os eft ingreffa, quæ nullo alio præfidio fugari valuit, nifi fumo calceamētorum coriaceorum confumptorum, ita enim exiuit per anum: Hoc etiam pariter confirmat Mathiol.*lib.2.in Diofcor.cap.42.* Habemus apud Matthæum de Grado *in prima parte practica, c.43.* ita fcriptum. *Mulier quædam habens ferpentem in matrice, pofita*

E *muliere ipfa ad radios folis, cum vafe pleno lacte, ftante ipfa muliere dilatatis cruribus fupra vas, in quo radiabat fol, exiuit ferpens.* Extat non inelegans hiftoria, apud Hip. *lib. 5. epid.* cuiufdam adolefcentis, qui epoto multo meraco, fupinus in habitaculo quodam dormiebat, *cui*(inquit)*ferpens Arges appellatus in os ingreffus eft, & fanè cùm fenfiffet & loqui non poffet, dentibus ftridit, & ferpentem deuorauit, & dolore magno tenebatur, & manus pratenfas adhibebat, velut qui ftrangularetur, & iactabat feipfum, & conuulfus mortuus eft.* Docent nos hæ mirabiles hiftoriæ, quantum referat homines, hianti ore, in folo reptilibus pleno dormientes, vt folent ruftici, præuidere, ne abreptis profundo fomno venenum animal per os ingrediatur; & quantum oportea, aquâ præfertim à riuulis, aliífque cœnofis locis exhauftam̄t fumma cum præmeditatione ebibere, ne forfan epota hirudine aut vomitus, aut fputum fanguinis fubfequantur; nam

nam ſæpe vnà cum potu aquæ paluſtris, & vermes, & alia minutula animalcula degluriuntur, quæ adaucta in ventre terribilia concitant poſtea ſymptomata: Scribit enim Martinus Rulandus *centur. 7.curat.* 28. hiſtoriam puellæ natæ annos octo, quæ præ æſtu ſolis, ſitibunda cum paluſtri aqua ranam deuorauit, quæ deinde ventris murmure, & inflatione fuit oppreſſa, cum coaxatione ranarum ſonora, intus in ventre percepta: in quem vſum excellens vir Gal. has protulit hiſtorias, tanquam Medicis vtiles valde, ac neceſſarias, ne morbi cauſa ignorata plurima citra leuamen tententur auxilia, quæ corpori perniciem afferre poſſint. Cùm enim ex multis cauſis ſanguis euomatur, ab epota hirudine, ſæpiſſimè hoc contingere, nulli eſt non manifeſtum: pertinaciſſimè enim vaſis adhæret, morſu ea aperiens, ſanguinem ſugens diu, & importunè. Accidit etiam, multas aquas habere hirudines adeò paruulas & occultas, vt ſine bibentium ſenſu tranſglutiri poſſint; pro quo curando morbo Medici cauſæ ignoratione decepti, plurima contra ſanguinis ſputum, incaſſum tamen machinantur auxilia. De quo argumento vide Alzarium à Cruce *lib. 3. centur. quæſito* 29.

HISTORIA X. RASII,
De vomitu ſanguinis.

Spleneticus, ſanguinis nigri vomitu, ſanatur.

Vidi quandam mulierem expuentem ſanguinem nigrum, & groſſum, in parte congelatum, & in parte non, ſed hora ſputi eius paſſa eſt punctionem, & inflammationem in epiglottovehementem, & durauit in eadem diſpoſitione mala per plures dies, & non fuit ei nocumentum, ſed alleuiata fuit ex ſplenetica ægritudine exiſtente in ea, &c. Raſius lib. 9. continent. tract. 2. cap. 2.

PARAPHRASIS.

Præ copia ſanguinem emanare per os, ſicut per quamlibet aliam corporis regionem, nulli eſt non manifeſtum: Cùm enim venæ turgent, ipſum natura onerata expellere ſatagit, & maximè ſi homo lauto vtatur victu, ex quo nimia ſuccreſcit ſanguinis copia, vt inquit Paul. *lib. 3. cap.* 31. Sic Voluſius ille apud Plin. *lib.* 11. *cap.* 38. vixit 94. annis, qui ſingulis annis ingentem ſanguinis copiam euomebat. Vidimus enim ſæpe, inquit Hieronymus Reuſuerus *in ſcholijs ad c.* 22. Iodoc. Villichij *de probat. vrinæ* iuuenes plethoricos, neque vlli manifeſto morbo obnoxios, quibus nec ſalerna vina, nec lautus cibus deſunt, reſeratis vaſis emingere cruentam vrinam, qui ſola phlebotomia ſanantur; adeóque ſagax eſt natura in deonerando corpore, vt interdum per vberum papillas ſanguinem ipſum expellat, vt Amat. 2. *centur.* 21. & Marcellus donatus *lib. 1. de medic. hiſtor. mirabil. cap* 2. obſeruauerunt.

Narrat Beniuenius *lib. 2. de abdit. morbor. & ſanation. cauſis, cap.* 4. ſe cognouiſſe hominem, qui ſingulis menſibus ſanguinis profluuium per infenſilem porum infra iecur, qui omnium viſus aciem effugiebat, patiebatur, curatum tamen fuiſſe refert, aperta dextri brachij baſilica. Fallopius *lib. de vulnerib. c.* 7; ſe vidiſſe ſcribit hominem, qui ſingulis annis menſe Maij, per iecoris regionem, integra exiſtente cute, circiter libram vnam ſanguinis effundebat.

Obſeruatio. II.

Hæmorrhagia mira.

Vir erat robuſtus, & quadratus, circiter triginta annos natus, qui vere aduentante, cùm ſanguinis mole, Athletæ inſtar, eſſet onuſtus, & rubidis tumentibúſque oculis, viuida facie, turgentibus ſanguine venis vix incedere poſſet, vehementiſſimóque per corporis ambitum pruritu quateretur immaniter, & interanea exuri ſibi viderentur, antequam ad phlebotomiæ antidotum meden-tium conſilio accederet, naturæ beneficio ac ope, à tanto malo euadebat immunis. Hæc enim ſanguinis ſaburram, placide, quindecim, & interdum viginti dierum ſpatio vacuabat, per minimum dextræ manus digitum, è cuius extremitate inter carnem, & vnguem riuuli ſanguinei vbertim emanabant: qua depoſita ſarcina leuabatur corpus, & ſolita munia deinceps obibat: quod ſi fortè minuta erat vacuatio hæc, eius defectum ſaluatellæ ſectio eiuſdem lateris, ad naturæ imitationem celebrata, ſummo erat ex vſu. Noui alium qui ſimilibus ſymptomatis vexatus, ardente Sirio, excitato ſanguinis fluxu, octiduo, ad trium librarum quantitatem, ex inferioris labij radice, ab his malis ſolùm fiebat immunis: & annus iam agebatur 14. quo typicè hanc patiebatur vacuationem cum commodo magno; nam poſt eam viuebat hilariter, alacriter edebat, euſarcus erat, robuſtus, & obeſus, neque vlli morbo obnoxius.

Quid plura? nonne per oculos interdum ſanguinem natura effundit? quas lacrymas erumpentes obſeruaſſe refert Dodonæus. *c.* 15. *obſeruat. medicinal.* & nos proprio exemplo confirmauimus *de praxi medica admiranda, obſeru.* 54. Nonne ſudor ſanguineus aliquando eſt animaduerſus per vniuerſum corporis habitum, ſuperfluum sãguinem detrudente natura? de quo Ariſtot. *lib. 3. de partib. animal. c.* 5. & *lib. 3. de hiſtor. animal. c.* 16 Rondelet. *lib. de curand. morb. c.* 11. Mercurialis *lib. 4. variar. lect. c.* 12. Marcell. Donatus *lib. 1. de medic. hiſtor. mirab. c.* 2. Ioãnes Baptiſta Syluaticus *controuerſ.* 5. doctiſſimè diſceptarunt. Quum enim ſanguis tenuis eſt, aquoſus, cutis rara, laxa, pori aperti, corpus fluxile, & facultas expultrix validiùs quàm par ſit expellit, retentríxque debiliter continet, facilè expulſus ad cutem, ſudorem mouet ad rubedinem vergentem. de quo meminit Alzaharauius *lib. pract ſect. 2. tract. 31. c.* 19. Aliquando natura in hominibus robuſtis peccantem ſanguinem per varias partes emittere ſatagit in animantis commodum, per aluum, vrinam, vterũ, mammillas, hæmorrhoides: ſi ergo natura per has regiones eum excernit, cur non per cutẽ, quæ eſt totius corporis emunctoriũ? in quibus exẽplis auctores hi, Raſij præcepto ſãguinem eſſe mittendũ ſibi perſuadent.

Poſſe autem ſanguinem à liene profluentem per ventriculum vacuari, teſtis eſt Galenus *lib. 5. de loc. cap.* 5. & *lib. 6. eiuſd. oper. cap.* 1. Hoc ita eſſe venaberis ex lienis tumore, dolore, & vomitu, ipséque ſanguis concretus erit, grumoſus, ac niger; qui ſi acrimoniæ fuerit particeps, inter vomendum Epiglotida pungit, inflammat, & ferit: Eſt autem Epiglottis laryngis operculum cartilagineum: huius cartilaginis vſus duo, alter, vt laryngem operiat, ne in epulando, cibi, & potus in arteriam & pulmones ferantur; alter, vt aërem à pulmonibus, vi & impetu pulſum, percutiat ad vocis modulationem.

Pro noſtri inſtituti confirmatione, eſt celebris hiſtoria Hipp. *lib. 5. epid. cuiuſdam ægri iuxta curiculum habitantis, qui ſanguinem noctu vomuit è liene profluentem:* quod confirmat Auicen. 10. 3, *tract. 3. c.* 4. non omne ſanguinis ſputum, timoroſum eſſe dicens, cùm aliquod ſit cauſa ſanitatis apoſtematis in ſplene, quum videlicet natura ſeſe deonerante expellitur. Refert Langius *lib. 1. epiſt.* 50. Caſum cuiuſdam Abbatiſſæ, quæ circa hypochondria quotannis dolore citra febrem cùm corriperetur, ſpontaneo copioſo ſanguinis vomitu à morbo liberabatur. Et pyrobolorum magiſter ferè ſeptuagenarius, cùm magnis circa præcordia tor minibus diuelleretur, repentè noctu ſanguinis pluſquam ſelibram euomuit, & conualuit, aput Holler. *in ſchol. cap.* 48. Sic Archembaut, apud ipſum Holler. *in ſchol. cap.* 52. per aluum, vomitum, & vrinam ex interuallis ſanguinem expellebat. Hoc ergo vacuato ſanguine ſæpius à diris lienis morbis leuantur: ſicut ægrotanti fœminæ, de qua in præſenti hiſtoria ſermo eſt, contigiſſe Raſius aſſeuerat, quæ à ſplenetica ægritudine conualuit. Spleneticos autem conſueuerunt veteres appellare, qui liene malè affecti erant, ſiue tumore diſtendente, obſtructione, ſcirrho, inflammationéve laborent, vt notat Ludouic. Mercat. *lib. 4. de morb. intern. cap.* 4. Sunt enim grauiores huius partis morbi, quorum cauſas, & ſigna Laconicè deſcribit Fernel. *lib. 4. Patholog. cap.* 6. Propriè tamen ſplenetici dicuntur, qui ſcirrho laborant, auctore Galen.

lib.6.aph.com.43. Seu qui diu durum habent lienem, seu induratam splenis affectionem patiuntur,ex Galen.*lib. 9. de compos.medicament.sec.loc.c.2.* Spleneticæ ergo ægritudines à sanguine crasso melancholico, lutoso, & fæculento originem ducunt: *Lien enim scirrhosis affectionibus facillimè corripitur,propter nutrimenti quo vtitur speciem;alitur enim sanguine melancholico,qui veluti limus purioris existit,* vt Galen. decernit *lib.13.meth.cap.16.* Ex quibus summa cum ratione statuendum est, ex membris naturalibus, atque etiam ex ipso liene per vomitum excerni aliquando sanguinem,in ægrotantis commodum.De quo negotio si doctam cupis legere obseruationem,adi Marcel.Donat.*lib. 4.de medic.hist.mirabili.cap.9.* contra Amatum: quo loco mira de sanguinis fluxu in lienosis,conscripsit eloquenter.

HISTORIA XI. GALENI,

De sanguinis vomitu.

Sanguinis vomitus, herbæ hæmagogæ lethalis vi,excitatus.

Illud tamen quod inThracibus Bithyniam incolentibus me adhuc puero contigit, sine periculo cuiusquam dici potest. Inuenit homo quidã herbam, quã si quis assumpsisset, sanguinem primò, tum vitam emittebat. Multis itaque hoc pacto morientibus, cùm facinus hoc diligenti inquisitione dignum arbitrarentur,herbarium comprehendunt,& ad gentis magistratum ducunt. Is cùm non solùm hominem necare studeret, sed si quis alius herbã,aut didicisset,aut docuisset; à nullo se quidem ipsam didicisse veneficus asseruit.Verùm in suburbanum cùm aliquando suillum iecur deferret,vrgente ventre super herba quadam iecur deposuisse,quod aliquanto post cùm sustulisset, vidisse ex vniuerso iecinore sanguineos riuulos ad herbam confluere. Ex hoc coniectura facta,corporis sanguinem ea detrahi posse periculo mox in obuiam quodam facto, vt verum comperit,quod fortè sperarat,ad malos vsus herbam trãstulisse. Se tamen alicui alij demonstrasse negauit. Hæc herbarius ille inter quæstiones habitus retulit. Populi verò magistratus, cùm plurimam illis in locis nasci hanc herbam ex rei dictis accepisset,vinctis oculis ad supplicium ipsum duci iussit, ne cui inter eũdum herbam indicaret, &c. Galenus* lib. de purgant.medicamentor.facult.cap. 4.

QVÆSTIO IX.

Quòd detur medicamentum electiuè sanguinem euacuans Contra Ioan Baptistam Syluaticum eruditissimum.

COMMENTARIVM.

Dari medicamentum sanguinem ex accidenti euacuans, hoc est,non vi propria, sed excoriatis venis, vel earum orificiis apertis, vel sua vi immoderatiore extremam vacuationem moliente,inter omnes tradidit Mesuë *lib.1.de re medic.theoremat 1.:* doctus a Actuario *lib.5. tit.de simpl.medic.purgant.in fin.* hac enim de causa postremò sanguis in superpurgationibus cum vita effunditur.Sicut enim plantæ attrahunt id quod sibi cognatum est;quo deficiente, etiam dissimile fugunt, vt docet Hippocr. *lib.1.de natur.human.text.29.& 31.* & sicut corporis partes deficiente probo nutrimento, ad sui nutritionem humores inutiles, & vitiosos trahunt, sic monente Magistro *lib.9.de vsu part.cap.1.* eodem modo inquit Hip. medicamenta purgantia intra corpus assumpta, primò attrahunt sibi simile,deinde reliquos humores tenuiores educere solent,& postremò sanguinem;hic enim humor naturæ nostræ familiarissimus, & vitæ thesaurus vehementer ab illa retinetur: hoc modo sanguis ex accidenti à medicamentis educitur. Sic Aloë mala ora venarum reserando, & cantharides vesicam excoriando, & lepus marinus pulmonem erodendo, sanguinem è corpore educunt, & alia his similia, vt Cucumis agrestis, Centaurium,Colocyn-

A this vnica in planta vna,Scammonium è regione Scenitarum,Euphorb.Thymelæa,& plura alia quæ sua vi im moderatiore extremam vacuationem moliuntur.

Quòd verò detur medicamentum electiuè sanguinem euacuans, Galen. hoc loco affirmat. Sic herbæ cuiusdam succus apud vrbem noui orbis *Posto* vocatam,artubus,vel cuilibet parti illitus,merum sanguinem sudoribus eliciebat, vt refert Petrus de Osma *in epistola sua ex Peru ad Monardum Medicum scripta, in lib. de rebus Occidentalibus,c. de hordeolo,in med.* Nonne sunt facultates occultæ, & admirandæ rerum proprietates, quibus plurima vario modo operantur? hinc tam multæ,tamque admirabiles in certis plantis,animantibus, ac cœli tractibus,rerum formæ,affectiones, discrimina. Nonne os cuiusdam animalis vocati *Cabal*,nati in regno *Iabua*,supra carnem ligatum, corpore

B toto vulneribus confosso,sanguinem ne exiret,mirabiliter retinuit,vt refert Ioan.Barrus *decade 2.histor.Oriental.lib. 6.c.2.fol. 82.* & citauit Hieronymus Osorius *lib.7.de rebus Africis & Indicis.* Nonne plura mirabilia sunt,quæ à proprietate sanguinem sistunt,vt notat Forestus *lib.13.obs.10.* Cur ergo, si huic ossi, & aliis,retinendi tanta vis ineft, herbæ huic denegandam esse vim trahendi sanguinem negabimus?Nonne aliquando ab hirudinum morsu, citata est hæmorrhagia ex ano ægrè compescibilis, pro qua sistenda,multa etiam præsidia sunt necessaria? Datur ergo medicamentum hæmagogum à proprietate & electione sanguinem vacuans.

Ioan. Baptista Syluaticus Medicus eruditissimus, qui

C proximis annis historias Gal.solum 82.non infeliciter interpretatus est,hanc historiam, fabulæ loco haberi putat. Immò in ea scripta esse prorsus inania, fabulosa,falsa,non credenda, tanto auctore indigna, operi inserta, & ab hoc libro expungenda contendit;multisque ita inducitur opinari,quibus & alia adiungam scitu non indigna. Primò. Quod Gal. ipse omnibus suis libris, in quibus de medicamentis sermonem instituit,eiusdem sanguinem educentis numquam meminerit; solúmque sanguinem chirurgicis auxiliis,secta nimirum vena,scarificationibus,hirudinibus extrahi posse docuerit:neque Hip. in illo *de med.purgantibus libello*,huius herbæ fecit commemorationem vllam;nec alius quispiam post Galeni tempora inuentus est, qui hanc agnosceret.

Secundò. Nefarij herbarij experimento confirmat, non potuisse ex suillo iecore super herbam posito sangui-

D nis riuulos ad herbam confluere: non enim fieri potest, vt mutato iam sanguine in crassiorem,frigidiorem,duriorémque substantiam, ipse iterum fluidus ac liquidus efficiatur.

Tertiò. Licèt vera essent omnia, quæ in historia continentur:vnde colligere quis poterit, eam herbam sanguinem, relictis aliis humoribus, è venis trahere,eum nimirum in modum,quo alia medicamenta purgantia alios humores,relicto sanguine ex iisdem educere nata sunt?

Quartò. Si herba illa medicamenti instar sanguinem attrahit,& euacuat,negandum non est,illius vsum, tutum esse potuisse, si tempore,quantitatéque,modica, vrgente necessitate exhibeatur. At Galen. ab ea herba sanguinem totum,educi, mortémque subsequi affirmauit. Non ergo hæc herba reperitur per se sanguinem euacuans: & si datur,venenorum more sanguinem educit,venarum & arteriarum osculaaperiendo.

E Quintò. Extat Mesuei auctoritas affirmantis, nullum medicamentum, facultatem habere primò & per se hæmagogam, neque electiuè,cæterorum medicamentorum purgantium modo, sanguinem educere posse contendentis.Qua propter etsi liber de medicamentis purgantibus sit genuinus ob phrasim,sententiarum pondus,& rectam eorum quæ tractantur determinationem;tamen in eo multa inserta sunt. Libros enim suos,adhuc ipso viuente, multifariam fuisse laceratos à plurimis, qui aut demendo, aut addendo, aut immutando eos coinquinarunt, *in proœmio libri, de libris proprÿs*,ipse admonuit.Cùm enim opera auctorum extra omnem ingenij aleam doctissimorum, in templo Deorum suorum reponerentur palam ea collocantes, vt omnibus esset perspicua editio: hæc (tum bello, tum

tum incendio solo æquatis delubris) peribant, vel lacera, aut maiori ex parte deturpata remanebant, vt ipse *lib.1.de compos. medicam. per gener.cap.1.* retulit manifestè. Consueuisse autem veteres ad templa, opera sua deferre tradit Sueton.*cap.29.*Poëtæ enim ad templum Apollinis,libros suos mittebant,vt constat ex Martiali *epig.38.lib.1.*

Inde sacro veneranda petes palatia cliuo,
Plurima qua summi fulget imago Ducis.

Et *epigr.3.lib.12.*

Iure tuo veneranda noui pete limina templi,
Reddita Pierio sunt tibi templa choro.

Et Persius *in præfatione* dixit:

—————————ipse semipaganus
Ad sacra vatum carmen affero nostrum.

Quæcumque igitur à Galeno scripta sunt, vt diuulgarentur, in templo erant posita,ideóque limata,ac perfecta: si verò mutila aliquando inueneris,vt ipse *in com.lib.7.& 8.epid.Hippoc.animaduertit*,hanc fuisse causam iure optimo arbitraberis.

Sextò. Probari non indecorè potest ex documento,seu historia, quam Galenus pro puero epileptico conscripsit: in quo libello(germanus licet sit, & à Paulo,Oribasióque receptus)plura Galenicæ doctrinæ aduersa, vtpote ab alio adiecta reperiuntur.Clarissimorum autem Medicorum libris multa fuisse inserta, vehementer deplorat Galenus *lib.1 prorrhet.com.4.& lib.6.epidem sect.2.com.41.& 3.sect. com.19.* Accedit quòd librarij, seu transcriptores, Galeni libros peruerterunt, vt de Hippocratis libris queritur Galenus *lib.1.epid.sect.2.com.83.& lib.3.de humorib.com.29.*Audi ipsum causas operum suorum corruptorum afferentem;*cap.1.de libris prop. Et quoniam libros meos multi multifariam læserunt,tanquam ipsorum proprios,alij in alijs gentibus legêtes;quædam tum demendo,tum addendo,tum immutando consultum mihi visum est,eam priùs causam, quam propter illi hactenus corrupti sunt, & deinceps qui mei reuera sint libri,& quæ cuiusque materia,exponere, &c.*Hoc palam confirmant,Allemantius Hæduus, & Iacobus Scutellarius, qui libros de septim. & octimest. part.& libros de natura hum.non infeliciter sunt interpretati.

Sed cùm ego fuerim semper detestatus eos, qui leui de causa cum Neotericis manifesto errore succumbentes, Galeni dicta peruertunt: idcircò affirmandum est, huius historiæ fidem esse multam; cuius veritatem Medicorum peritissimi confirmant, de quorum numero sunt Vallesius *lib.9.cont.9.* Ioan. Brauus *lib.1.de purg.rat.cap.12.*Marcell. Donat.*lib.1.de hist.mirabil.12.* Quid dubitandum?nonne sunt mutui rerum consensus in natura,quorum interuentu tractio celebratur? nonne magnes ferrum attrahit, & concatenatas acus è longinquo?nonne succinum paleas,& quisquilias omnes occulta quadam virtute ad se allicit? Dari autem specificas proprietates miras, ex veterum, & iuniorum mente probat Marcellus Donat. *lib. 6. de hist. mirabil.3.*& exemplificat eruditissimus Ruellius *lib. 1.de natur.stirp.c. 22.*Nam *omnia ad manifestas reducere qualitates, summa impudentia est,* dicebat Scaliger *de subtilit.in Cardan.exercit.218.num.8.*& ea quatuor illis primis qualitatibus non oriri,disertè probauit eruditissimus Santorus Sânctorius *lib.8.method.vitandor. error.cap.10.* Res patet exemplis.Acus nauigatoriæ extremi apiculi magnete tem-perati incredibili distantia ad septentrionem traductio,atque conuersio,miraculum sanè antiquis incognitum. Calthæ florum sub solis ortum pansio, sub meridiem integra expansio,móxque eorundem sensim in occasum vergente sole contractio. Demum concordiæ, & discordiæ naturales rerum adsunt, quarum causa manifesta reddi non potest. Harum exempla admirandæ legeapud Fernel. *lib.2. de abdit.17.*

Syluatici obiecta sic solues.Dic ad primum:Neque Hippocratem,aut Galenum medicamenti primò,ac per se sanguinem educentis mentionem fecisse,quoniam hoc,venenum est, cùm sanguinem extra corpus effundat.Nec ex eo afferas, phlebotomiam esse venenosam, aut aliud sanguinem educens auxilium:nam ex illa sanguinem manantem pro arbitrio nostro, imposito vulneri digito,aut ligatura supprimimus;medicamenti autem hæmagogi deuorati semel,operationem impedire non possumus. Adde indecorum fuisse Galeno, si huius medicamenti faceret commemorationem, cùm in certam hominis ruinam si inuentum;Magistri verò præcepta eò tendunt, vt sanguis in corpore conseruari queat,nequaquam minui,ac extingui. Huius herbæ refert Conciliator *dif.114.art.4.*habitam suisse notitiam Paduæ à quodam:herbam auctor iste agnoscit,sed occultat, ne forte aliqui ea vtantur, & conuertant in malos vsus:maximè quum eâ non optemus;nam super-fluus sãguis facilius venæ sectione,quã pharmaco educitur.

Ad secundum. Dubitari potest:& meritò sanè,quonam pacto herba illa sanguinem è suillo iecore attraheret, cùm nihil esset, quod facultatem tractricem de potentia ad actum deduceret.Sed si dicas,præfatam qualitatem in herba illa actu contineri, vera propones:tanta enim quantitas sanguinis è iecore,licèt recenter adhuc ab animali extracto,non poterat emanare, nisi innata, & actualis vis in ea adesset,qua sanguinis riuulos ex compacta,& densa iecoris substantia attrahere posset.

Ad tertium.Quid inconueniens est,hanc herbæm attrahere sanguinem,relictis aliis humoribus,cæterorum medicamentorum expurgantium instar? licèt enim huius euentus nullum habeamus experimentum,quoniam Medici, quicunque ratione aliqua præditi sunt illius non fecere commemorationem; hai emus tamen Actuarium *lib. de medicam,compofit.tit.10. de simpl.medic.purgantibus,in fin.*plurima extare hæmagoga medicamenta affirmantem, ex quibus nonnulla venenosam obtinent naturam,alia tantùm à venenis distant, vt ab alimentorum natura non multo interuallo recedant.

Ad quartum. Sicut medicamenta suapte natura deleteria,si modicè sumantur,redduntur vtilia:sic etiam ea quæ à proprietate sanguinem redundantem attrahunt non sunt venenosa; nec enim venæ sectio sanguinem superfluum euacuans, est venenosa. Vocauit autem Gal. hanc herbam venenosam,quoniam purum, integrúmque sanguinem eliciebat; hæmagogum autem medicamentum, putridum, vel alia qualitate fœdatum proprietate trahit. Quare si medicamenta hæmagoga primò,& per se sanguinem attrahentia, in modica quantitate assumantur, non nocebunt.Quæ autem hæc sint, siluere Medici, ne ea in malos vsus nefarij homines conuerterent.

Ad quintum. Nullum dari medicamentum hæmagogum,non bene concludit Mesuë,quod natura tantam sanguinis curam habuerit,illúmque retineat; nec nisi coacta vi medicamenti immoderatioris trahi permittat. Nam etiam natura miram hominis curam habuit, cuius causa cuncta hæc genuit: at ipsa, venena plura homini infesta & inimica valde assiduè profert.

Ad sextum. Citra rationem Galenum accusat, sumpto argumento ex libro de puero epileptico,in quo plura sunt adiecta, quæ Galeni phrasim, purámque docendi methodum minimè redolent. Sed quàm infirma ratione Galeni asserta impugnet, leges *in libro primo,in historia 28.de puero epileptico:* quo loco huius historiæ necessitatem esse, maximam,præstantiam multam,in eóque grauissima artis theoremata esse posita, non nisi ex fœcundissima Galeni mente deprompta sumuspræfati;solutis pluribus obiectionibus, quæ in contrarium facere videbantur.Haud igitur aduersantur Syluatici dicta, & obiecta Galeni sententiæ, dum appofita historia dari medicamentum hæmogogum manifestè fatetur:immò à paradigmatis Medicis desciscit ipse, qui citra euidentem rationem,probatæ fidei auctores acriter ita condemnat.

Sanguinem primò, tum vitam emittebat.] Altiùs de sanguine esset incipiendum exordium,nisi eminentissimi medicinæ professores tam latè doctéque de eius generatione, & temperamento,quantitate, & effectibus disputarent;de quorum numero præcipui sunt Valleriol.*lib.1.loc.commun. c.11.*Ioan.Lupus *ad tyron.lib.3. dialog.2.* Otto Casmanus *part.1.de psychologia hominis, cap. 12.quæst. 3.* Georgius è Saà *in suis quæstionibus de sanguine* Iacobus Segarra, Ludouicus Lemosius,Mercatus,Andreas Laurent. Veiga, & Vega, Antonius Poncius à Cruce, Peramatus Vallesius, & alij citati à Bauhino *lib. 1. theatri anatomici, cap. 44. in*

Lib. II. Q 3

*in fin.*quos, & alios refert Carrerius,*in com.cap.*2.Auicen. A *in* 1.1.*doct.* 3.

Liceat tamen inter tantos viros, paucula de sanguine Laconicè prælibare. Ex quatuor humoribus sanguis familiarissimus,ac mitissimus est,& ad naturæ opera accommodus valde, vt qui caloris nostri fomes sit,ac alimoniæ nostræ congruens,conueniénsque materia. Insuper mitissimas habet qualitates,quibus naturæ maximè fit gratus, calorem nempe temperatum,humiditatem mitem, dulcedinem insignem,& permeabilem in omnes vias,& ductus etiam angustissimos,substantiam naturæ nimis obsequentem obtinens;quare meritò ab Ishach *lib.feb.part.*4.*cap.*8. *& lib.*1.*de clement.post med.* naturæ amicus,filius,& dilectus vocatur,& àMesuè,*lib.*1.*de re medic.theoremat. cap.*2. vitæ thesaurus dicitur:nihil ergo mirum si ab ipsa ad extremum vitæ terminum retineatur vehementer, & nonnisi B vi coacta eum insuperpurgationibus exire permittat, ex Galen.*lib.*3.*simpl. cap.*21.Hoc est illud nectar viuificum, & primogenium, quo partium omnium robur recreatur, & in quo calor noster perseuerantiam obtinet, ex Gal. *lib.de curand.rat.per sang.mis.c.*5. hoc destituti moriuntur iugulati,& quibus in aliqua parte vulnera illata copiosum sanguinem fundunt. Sic animo linquuntur, & syncope corripiuntur,quibus ex venæ sectione,aut alia quauis parte, largasequuta est hæmorrhagia: nam ij decolores fiunt extenuati, pigri, & ad quælibet peragenda munia imbecilles, & inepti. Contrà qui plurimam sanguinis copiam aceruant, viuidi sunt, roseo colore persusi,carnosi,firmi, vegeti. robusti.

Demum. Cùm vita sit participatio calidi in humido, sanguinei sunt longæuissimi, quotquot accommodata, & C quantitate, & qualitate calidi, & humidi constant: cùm enim calor noster temperatus,est;nec amplior, vt exiccet, nec minor,vt suffocetur:&humidum crassum,lentum,non friabile, piscium instar, pabulum aptissimum obtinet dulce, & copiosum; tunc ille diutissimè alitur ex humido, non aliter quàm ignis ex lignis, & lucerna ex oleo. Quare sanguinea temperatura diutissimè viuit,& est minùs putredini obnoxia;quum scilicet & calor, & humiditas non valde excedunt, ita vt hæc illum copia sua non obruat ac minuat,quo debilitato & occupato ab extraneo fit putredo; neque calor innatus exorbitet, tunc enim fit ebullitio, resolutio, & putredo. Adde quòd licèt ratione temperamenti sanguis plus cæteris humoribus sit aptus putredini; ratione tamen substantiæ dilectæ ampliùs à natura tutatur, & à putredine defenditur. Sic inter plantas, oleoso, pingui, constante,permanentéque D humore abundantes, & viuaciores sunt,& minùs putredini obnoxiæ; innatus enim calor humido recreatur, in eo diu durat, fugità merè siccis, in his resoluitur & extinguitur.

De sanguinis origine & effectibus, sat plura conscripsit inter omnesFernel.*lib.*6 *Physiolog.cap.*3.*&* 2.*Patholog.* 12 IacobusFontanus *lib.*3. *Physiolog.part.* 1. *c.* 5. De eius conditionibus pulchra prædixit Galen. *lib. de atra bile, cap.*2. Generatur ergo sanguis in hepate, substantia mediocris, colore rubeus, sapore dulcis: quidquid à venis tam iecur abientibus, quàm remotis, sanguificandi officium proficisci arbitrentur quidam; licèt non vi propria,sed à iecore demandata alij id posse fieri contendant: de quo argumento plurimas videbis quæstiones, multis E dubiorum labyrinthis inuolutas,quas ad plenum citati retulere auctores, adeóque hoc humore reuiuiscit natura, vt cum in maxima copia progignat: nam in optimè sano corpore sanguis abundat quantitate 48. vnciarum, pituita 24. bilis 12.melancholia sex. Itaque huius benigni humoris tam sollicita est natura, vt in eius generatione sedulam operam impendat, ita vt pro nutrimento animalis singulis quibusque diebus libra vna sanguinis alitioni necessaria generetur, authore Botallo *lib. de curand.rat.per sang.mis. cap.* 28. *&* 33.

* *
*

QVÆSTIO X.

Quòd intemperata corporis constitutione maior copia bilis, quàm melancholiæ generetur. Contra Gentilem,Fernel. Brau. Riolanum, & Poncium,Medicos eximios.

De proportione qua sanguis cum cæteris humoribus in corpore abundat,apud iuniores litigium esse solet. Gentilis auctor sanè grauissimus, & in dubiis arduis explicandis acutus, & solers, censuram suam expendens, *in* 1.1.*doct.*4.*in comment.cap.*1.in benè temperato,& optimè sano corpore, purum sanguinem multum excedere, cæterisque præstare affirmat, ab hoc deinde pituitam, quoniam dulcis est, potéstque in sanguinem conuerti, & quàm pluribus partibus nutriendis est necessaria: post hos humores succus melancholicus quantitate superat flauam bilem, quæ omnium paucissima est. Huius opinionem sequuti sunt Fernel.*lib.*6.*Physiolog.cap.*8.Riolan. *cap.*12. *Physiolog.*Ioan. Brauus Petrafitan.*lib.*1.*de curand. rat.per medic purgant.exhibitionem, c.*1 Antonius Poncius *in lib.*1. *Auicen.opuscul.*6.*de humorib.cap.*4.*in fin.*De quantitate sanguinis, & pituitæ nulla potest esse hæsitatio ob dictas causas. Quòd succus melancholicus flauam bilem superet, euidentes monstrant rationes: & quòd plures partes nutriantur sanguine melancholico, quàm biliosó; & quod illius receptaculum, quàm bilis, plenius,& capacius deprehendatur in nobis; & quòd in sanguine emisso plus subsideat lutulenti,quàm per summum innatet biliosi.

Sed cùm Gentilis, Ferneliúsque nullius probationis idoneam auctoritatem,aut firmam rationem afferant, non est, quòd repudiato & spreto Galeno,illis subscribamus. Hanc vtriusque bilis metam *lib.* 5.*de vsu part.* 6. ab ipso fuisse receptam, legimus;Siquidem in commensurata corporis constitutione,biliosum recrementum quantitate excellere melancholicum, palam inibi profitetur. §. *Nam paucissimum quidem est melancholicum excrementum, copiosius autem ipso biliosum.&c.*Vt hinc plane intelligas,horum auctorum opinionem à veritate esse maximè alienam.Hoc ita esse, argumentum à sensu deductum apertè demóstrat. Conspicimus siquidem quotidie, maximam biliosi recrementi quantitatem,per intestina & vesicam excerni; exiguam autem melancholici: alioqui,cùm nullum excrementum purum sit aptum nutritioni, assignare oportet partem aliam,per quam melãcholici tanta quantitas foras trudatur;quæ cum nulla sit,necesse est concedere,ampliorem quantitatem excrementi biliosi in temperato corpore coaceruari,quàm melancholici. Nec afferas Galenum fateri hoc dumtaxat loco solùm de excremento,non tamen ob id sensisse,flauã bilem in eadem corporis constitutione excellere melancholicum succum: futilis namque & inanis est obiectio hæc,nam copiosum excrementum nonnisi à copioso humore decidi potest. Adde, fuisse necessarium, succum melancholicum in paucissima quantitate abundare, cùm suis qualitatibus natiuo nostro calori repugnet.Amplius patet. Nam quartana inuadit de quarto in quartum;tertiana de tertio in tertium; non alia sanè de causa, quàm quòd paucissimum sit recrementum melancholicum, biliosum autem copiosius.

Ad obiecta facilis est responsio. Si enim rei meditullium accuratiùs expenderis, nihil planè momenti eiusmodi argumenta contra Galenum concludere iudicabis. Nam(vt à primo exordiar)plures partes nutriuntur sanguine bilioso, quàm melancholico; quoniam multò plures sunt carnosæ & calidæ partes,quàm frigidæ & siccæ:& licèt hæ calidas excederent,opus erat vt harum partium alimentum,quantitate superaret alimentum partium frigidarum & siccarum;illæ enim ocyssimè resoluuntur; frigidæ verò ob innati calidi languorem,& substantiæ densitatem tardissimè. Constat autem sanguinem in temperato corpore bilis magis esse participem,quàm melancholiæ. Adde quòd magna pars terreni excrementi, ex quo melancholia constat, fuit in ventriculi confectione separata.

Lege

Lege Mercatum *tom.1. lib. 1. part. de humorib. class. 1. quæst.65.*

Secundum verò argumentum, ex ampliori capacitate receptaculi atræ bilis depromptum, verum minimè est, immò manifestissimum ex se præbet errorem; non enim melancholiæ receptaculum amplius fuit quòd amplior in corpore melancholiæ copia aceruetur, sed vt sanguinem ab hoc tetro & fæculento humore, suis qualitatibus vitæ maximè aduerso, & contrario, liberaliùs expurgaret natura, & detruderet ad vas amplum, in quo terrenus succus, ad lienis,& postea ventriculi vsum commodè elaborari posset.

Tertium de extracto post venæ sectionem sanguine argumentum, siculneum est, & sensuum iudicio aduersum. Quippe illa lutulenta pars,& atra quæ residet, licèt flauam superet, in cæteris tamen purioribus partibus sanguinis, potiùs flaua bilis atram vincit;non enim solùm illa pars quæ per summum innatat, est quæ ampliorem continet quantitatem flauæ, quàm atræ, sed cunctæ illæ quæ rubidæ, tenues,nec nigræ conspiciciuntur. Nostram positionem firmat Rabbi Mosses 2. *particul.aph.* 30. dum *humorem nigrum minorem esse omnibus, & citrinum esse maiorem nigro*,manifestè asseuerat: à quo desumpsit Petrus de Peramato,*lib.5.de humorib.cap.5.*

HISTORIA XII. GALENI, De læuium arteriarum pulmonis obstructione.

Antipater ex obstructione læuium arteriarum pulmonis, ob crudum tuberculum suborta, emoritur.

EA verò quæ Antipatro Medico acciderunt, nemo est qui nesciat,vtpote qui medicam artem publicè apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem,sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquando febre quadam Ephemera,idque ab euidenti causa, declinanti iam febre,vt quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est:cùm igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, imprimis D *quidem territus est:deinde verò cùm se non febrire planè sentiret, illicò balneum subiit,quippe laboribus,ac vigiliis corpus fatigauerat,atque tenui victu,donec tertium diem prӕteriisset, vsus est:quo cum nulla appareret febris,ad solita negotia pertractanda prodiit, atque arteriam * in extrema brachij sui parte tãgens,admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem:occurrens igitur mihi,extendit manum ridens, iussitque pulsum tangere. At ego subridens,quid,inquam,sibi vult hoc quod proponis ænigma? Ille iterum ridens, obnixè rogauit vt tangerem. Igitur inter tangendum omnimodam in pulsu inueni inæqualitatem,non solùm in multarũ pulsationum cumulo quã * systematicen(id est,congregatricem) vocant,verùm etiam in vna arteriæ distentione. Proinde miratus quomodo adhuc viueret,quum talem haberet pulsum,interrogaui, num difficilis esset aliqua ei respiratio; illo verò nullam se sentire respondente,obseruaui equidem an aliquãdo mutaretur,quippe sex mensium spatio assiduè arteriam tangebam. Quumque ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio,mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere,atque per quem modum, idque citra febrem:ad eam quæstionem respondi, in commentariis de pulsibus, iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem namque ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putaui,angustiæ verò causam esse visceris inflãmationem. At tibi hanc ob causam(dixi) id nunc accidisse impossibile est,quippe febri fuisses affectus. Relinquitur igitur vel obstructionem ex liquidis, & crassis & viscosis humoribus, vel* crudi cuiuspiam tuberculi ortum,in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, Oportuisset(inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia dixi ipsũ loqui, sed à veritate aberrare:quippe fieri nonnunquam huiusmodi orthopnœam ob eam quam diximus causam, id verò* A *cùm in asperis,non in leuibus arteriis crassus,& lentus humor cumulatur. Proinde ei omnem victus rationem,atque medicamenta quoque haud aliter quàm Asthmaticis adhibere iussimus:deinde sex,vt dixi,mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est,accedente simul cordis palpitatione: inprimis quidem semel,deinde bis,atque ter, postea quater,ac sæpius quoque aucta spirandi difficultate,ad quindecimum vsque diem: post quem difficillima oborta inspiratione, exolutus statim obiit, aliorum quorundam exemplo,qui cordis affectibus laborant,&c. Galenus* lib.4.de loc.affect.cap.vlt.

PARAPHRASIS.

CEleberrima est historia hæc, & à Medicis sæpissimè in memoriam reuocanda. Vidimus enim non paucos, B qui hac respirandi difficultate correpti, morte præuenti sunt; cuius causam plurimi in flatus crassos è naturalibus partibus eleuatos,& septum transuersum comprimentes reiecerunt,quum nullam, aut perexiguam tussim conspicerent, neque humoris viscosi per screatum cernerent copiam excretam.

Depingit ergo Antipatrum Medicum obstructione læuium arteriarum laborantem; eaque vel à crassis, & viscosis humoribus in ipsis læuibus arteriis infarctis; vel à phymate, seu duro tuberculo in eisdem genito pronata. Sed cùm obstructiones istæ solo pulsu dignoscantur, nec vllum aliud adsit iudicium, nec tensio, grauitas, dolor, percipiantur,necessariò organis, & instrumentis læsis C pulsum immutari est necesse: sicque non solùm in pulsu omnigena inæqualitas in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen, seu colllectiuam appellant,verùm in vnica pulsatione sentitur. Quare in huiusmodi obstructionibus, magnæ & paruæ,celeres & tardæ, raræ & frequentes, validæ & imbecilles pulsationes animaduertuntur;sed in eadem pulsatione sæpe inæqualitas quoad plures differentias,sentitur.

Ex tuberculo autem crudo, hoc vitium fuisse Antipatro ortum, firmat cum auctoritate ratio, (renuat licèt Carreriusdisput.42.cap.4.ad libros de affect.de loco affectus quem Antipater passus est)nam neque orthopnœa laborauit, neque magnam sensit grauitatem, neque stertorem inter respirandum passus est; nulla præcessit à capite distillatio, neque tussis humida, à lentis, crassis, multisque D succis,in bronchiis ipsis existentibus, aut iisdem ab aliis partibus, ad eadem delatis, ipsámque asperam arteriam obstruentibus concitata,eum afflixit;sine quibus difficilis respiratio ex viscosis humoribus suborta, & læuium arteriarum obstructionem efficiens, consistere non potest. Hoc pariter confirmat Aëtius *tetrab.2.serm.4.cap.57.*quorum, vt inquit Galen. *lib.4.de loc.affect.cap.7. Si quis per bonam valetudinem solitas actiones facere potest, si difficulter inspirare incœperit,augeaturque symptoma,neque inter respirandum stertere videatur;ad hæc nihil expuit,crudi tuberculi ortum suspicari oportet,quando iuxta læues pulmonis arterias ipsum oriri contingit,& demum temporis diuturnitate asperas arterias coarctans, spirandi parit difficultatem. Si verò stertendo strepitum fecerit respiratio, lentorum, crassorúmque humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est, &c.*

E Hæc tamen obseruata lege intelligas,vt respirandi difficultas à crassis humoribus orta, non sit semper vniformis: nam modò est intensior, modò remissior: contrà quando à tuberculo procedit, semper est æqualis: quoniam causa semper est fixa, & stabilis. Insuper in illa, pulsus erunt magis inter se diuersi, & varij, prout humor obstruens, in hanc, aut illam partem influit; in hac pulsus inæqualitas erit magis vniformis, quum eius causa sit magis permanens,ac constans. Hácque respirandi difficultate laborasse Antipatrum tenent Scholiograph. Holler.*ad cap.30.lib.1.de morb. internis*,& Donat. Anton. ab alto mari *lib.de meden.human.corp.malis,cap.48.* Tuuerò de læuium arteriarum obstructione, & eius curatione, lege quæ eruditissimus Petrus Salius, inter omnes eloquentissimè conscripsit, *libr. de affectib particularib. cap.21.*

Nec mireris Galenum causam non attulisse, cur cum tanto periculo adhuc viueret, nam facilis responsio erat. Cùm enim exactam victus rationem obseruaret, causæ morbificæ augmentum impediens; in tam longum tempus vitam produxit cum illo pulsu; huius enim causa non erat adeò fortis, vt citò occideret, cùm præcipuè adhuc respirationis læsionem aliquam non haberet, hócque maximè notauit Galen. vt perdurantis vitæ rationem aliquam tacitè innueret. Cùm verò adeò causa morbifica aucta fuit, vt asperis arteriis communicaretur malum; hac de causa post sex menses elapsos, ob id primùm exorta est leuis orthopnœa, deinde maior, ac postremò suspiriosa, ac difficillima effecta; quæ sibi sociam adiunxit cordis palpitationem, eleuatis nempe vaporibus prauis, ac in propria substantia cordis communicatis. Mortuus autem fuit, extincto, ac propè exoluto vitali spiritu ob vim ferientis auræ, negatóque ob impeditas, maximéque obstructas vias refrigerio. Proportione autem quadam palpitationem reuerti protulisse dicendum est, quoniam ex temporum proportionatis interuallis elati vapores, cor oppugnantes, hoc ad similem motum cogebant. Quamobrem eo mortis genere occubuisse Antipatrum dixit Galen. quo moriuntur, qui cordis affectibus premuntur, syncope nempe, qua correpti repentè sæpe vitam cum morte commutant, auctore Galeno *lib.5.de loc.cap.2.*

DVBIVM IV.

An Hippoc. pulsuum exactam notitiam habuerit.

COMMENTARIVM

Systematicem, id est, congregatricem vocant.] Tam ardua est pulsuum notitia, & variis difficultatibus plena, vt plurimi ex ignoratione eam temnentes, vnam, inutilem, longissimam, & incomprehensibilem arbitrati, simplicissimas pulsuum differentias solùm esse necessarias, imprudentia, & temeritate quadam fuerint arbitrati, eo maximè argumento decepti, quòd Hip. nostræ artis coryphæus, & medicarum rerum indagator peritissimus, sphygmicam artem nec excoluerit, nec perfecerit, *vel quia non nouit, vel quia parui momenti esse putauit*, vt 3.*crif.cap. vlt.* & *lib.de præcognit. ad Posthum cap.* 12. & *lib.* 3.*epid. sect.*3.*com.*80. retulit Galenus.

Sed cùm fieri non possit, vt idem simul incipiat opus, & perficiat, mónente Gal.*lib.*2.*de facult.naturalib.cap.vlt. in fin.* Hippocratem, summum Medicinæ magistrum, & primum conditorem, eam partem quæ ad pulsum pertinet, intactam non reliquisse, affirmamus, namincepit eam, & excoluit, non tamen ad vmbilicum perduxit. Hoc, ita vel ipse Gal. fatetur *lib.*1.*de dif.pulf.cap.*2.&*lib.*1. *de humorib.com.*2. & *lib.*2.*de loc.cap.*8.& *lib.de falub.diæt. com.*20. qui Hippocratem primum omnium, motum arteriarum, qualiscunque is esset, pulsum appellasse affirmat. Sed quorsum ad huius rei confirmationem, Galenum testem adduco? Nonne ipse Hipp. disertis verbis in pluribus locis, ad plurimos morbos curandos, atque præsagiendos, veluti cuiusdam magni signi meminit? Nam *in lib.de alimento. Venarum pulsationes, morbi & sanitatis esse signa*, affirmat. Primus ergo auctor nominis pulsus, Hip. fuit, & plurimas, notatúque dignas pulsuum differentias cognouit: Si verò non magni momenti signa ex pulsibus putauit, comparatione spiritus intelligas velim, cum Ludouic. Lemosio *lib.*3.*de optima prædicend.rat. cap.* 7. quasi diceret Galenus: cùm Hip. rationem spiritus magni facere, non magni momenti esse signa pulsus existimauit. Quanti autem Hip. ad præsagiendum fecerit spiritum, facile ex ipso colligi potest, *in lib. epid, in historia Philisci, Sileni, vxoris Dromeadæ*; ne quid interim commemorem, quæ de respiratione in prognosticis scripsit; & Gal. tribus libris de difficultate respirationis, ex sententia Hip. tradidit, vt refert Heurnius *lib.*1 o.*inftit.c.*1.

Insuper Hip. nomine spiritus, ipsum pulsum intellexit, quo factum est vt Gal. quamplures differentias pulsuum

A scribens eas à diuersitate spiritus, quam docuit acceperit. Audi Hip. *lib.*7.*de morb. vulgarib. in historia Filij Balis, num.* 12. sic alloquentem: *Spiritus ad manum malus, non densus, neque magnus, &c.* quo loco per spiritum ad manum malum, pullum intellexit. Ex iis igitur locis, & aliis eiusdem libri, nimirum *historia Eratolai, Filij Cidis, Polycratis, Victoris, Menonis, Polemarchi*, ex Hip. intelligi potest, ipsum, motum arteriarum frontis appellare pulsum; manuum verò, spiritum. Cæterumduabus in partibus Hippocratem tetigisse pulsum, in fonte videlicet, & in carpo, certa res est apud eos, qui Hip. monumenta in superioribus Historiis Hip. annotarunt. Cùm ergo spiritus, & pulsus eadem sit proportio in motu, causis, differentiis, à quibus immutatur, & in vsu, auctore Galen. *lib. art.medic.cap.*3.& *lib.*1.*de differ.respir.cap.*6.7.8.& Aui-

B cen.1.4.*tract.*1.*cap.*6. nihil mirum si nomine vnius, alterum intellexit. Hippocrates ergo exactam pulsuum notitiam habuit.

Post Hip. non defuere viri percelebres, & maximè exercitati, qui plura addentes, vsque ad nostra secula absoluerunt. Hi fuerunt Asclepiades, Athenæus alter, Agathinus, Heraclides Erythræus, Chrysermus, Bacchius, Alexander Philalethes, & alij, quorum Galenus *in libris suis de pulsibus*, maximam facit commemorationem, sed præcipuè Archigenis, & Erasistrati, in quorum libros de pulsibus, duo facit commentaria, vt ipse refert *lib.* 2.*de præsag.* 4.quæ omnia cum aliorum auctorum scriptis, in Romano incendio conflagrarunt.

C Licèt autem Herophilus admiranda scientia præditus, pulsum harmoniam descripserit, vt referunt Plinius *lib.*10 *cap.*37. & Strabo, *in fin.lib.* 12. alíique plurimi citati (vt ex Laërtio, Suido, Theodoreto, & aliis fide dignis auctoribus constat) id negotium agitasse dicantur, quorum monumenta tempestate nostra amissa, in Galeni, qui Imperatorum, & variarum regionum bibliothecas perscrutatus erat, manus forsan peruenisse, atque inde optima quæque in proprios libros congessisse, meritò credantur: tamen Galen. cæteros, dicendi copia, vbertate, ac facundia, mirabilisque ordine antecelluit ita, vt eius libros de pulsibus, omnis Medicorum chorus, tanquam numen quoddam hodie suscipiat, ac veneretur.

Hic ergo summus auctor in sphygmica arte præstantissimus, difficilli illa quidem, incomprehensibili, obscu-

D rissima, & multis labyrinthis plenissima, ad quam solùm edíscendam, totam hominis vitam esse necessariam, ipse *lib.*1. *de dignofcend. pulfib. cap.*1. edocuit; iudicio exacto præditus, internum, in profundo corporis delitescentem Antipatri affectum sola ratione, hoc est, oculis mentis, ex pulsus inæqualitate omnigena, non collectiua solùm, verùm etiam in vna arteriæ distinctione deprehendit.

Quare ad difficiliorem locum hunc enucleandum, succulentis Galeni dictis opus est. Nam vt scitè Ioan. Agricola Ammonius docet ad hunc locum, in pulsuum doctrina errant omnes Medici præter Galenum; illi enim nec genera partiti sunt, & profectas ex facultate, vel instrumentorum vitio alterationes pulsuũ, arbitrantur proprias ipsis febribus, ita vt inuadentis accessionis, & morbi, quidam crebros, & paruos; alij languidos; alij inæqua-

E les; alij celeres pulsus statuerint.

QVÆSTIO XI.

Quòd Galenus in explicandis, quidditate collectiuæ inæqualitatis, differentiis, & causis cæteros. antecellat.

Præstat ergo de inæqualitate collectiua, eius differentiis, & causis, ex Gal. mente aliqua præ ibare. Inæqualitas duplex est, collectiua vna: simplex (id est, in vno. ictu) altera. De prima agit Gal. *lib.de pulfib.ad tyron.cap.*5. De secunda verò *cap.*7. De vtraque *lib.*1.*de dif.pulf.cap.*10. & Auicen. 2.1.*doct.*3. *cap.*2.

Simplex inæqualitas, duplex est ex Galen.*lib.cit.ad tyron.cap.*7. & *lib.* 1.*de dif. pulf. cap.* 13. vna in vna parte arteriæ,

arteriæ, in pluribus altera, v. g. ictus arteriæ perceptus à quatuor digitis ordine dispositis, potest considerari prout percipitur ab vno solo digito, vel omnibus simul. Si primo modo consideretur, inæqualitas in vna parte arteriæ vocatur: si secundo modo, inæqualitas in pluribus partibus arteriæ dicitur.

Simplex inæqualitas secundum vnam arteriæ partem, tripliciter accidit ex Gal. *lib.1. de diff. pulſ. cap.13. ad fin.* & *lib. cui titulus est, synopsis de pulsib. c.18. in princ.* & *2. de cauſ. pulſ. cap.4. in princ.* Vel enim arteriæ motus recurrit, vel est interruptus quiete, vel continuus. Primus pulsus dicitur dicrotus. Secundus intermittens in vno ictu, de quibus sat plura Galen, *lib. de dif. pulſ. cap.17.*

In vtroque pulsu tam dicroto, quàm intermittente in vno ictu, multa accidit inæqualitas. Intermittens enim potest habere primam partem sui motus. quæ præcedit interruptionem, tardiorem postrema; quæ sequitur post interruptionem, celeriorem: & vocatur is pulsus, caprizans à Gal. *lib.1. de dif. pulſ. cap.29.* Eadem etiam inæqualitas in pulsu dicroto contingit.

Pulsus inæqualis in vno ictu secundùm vnam partem, & continuus, duplex est: aut enim est inæqualis æqualiter, aut inæqualis inæqualiter, ex Galen. *lib.1. de dif. pulſ. cap.15. in princ.* Inæquales æqualiter dicuntur, qui celeritatem, aut vehementiam, sensim & æqualiter amittunt, vel augent; veluti si arteriæ motus sit celer in principio, in medio moderatus, in fine tardus: Inæquales inæqualiter non seruant istum ordinem, sed v. g. arteriæ motus in principio moderatus, in medio celer, in fine tardus; vel ex velocissimo motu ad tardissimum subitò transit, quanquam hoc vltimum rarò accidere Galen. *cit. proximè loco* testatur.

Simplex inæqualitas secundùm diuersas arteriæ partes fit, quando quatuor. v. g. digiti applicantur arteriæ & motus partis arteriæ à digito indice tactæ est maior vel celerior, quàm motus illius partis arteriæ, quæ tangitur à digito medio, vel annulari, vel minimo, aut vice versa. Potest hæc inæqualitas esse quiete interrupta, vel continua. Si enim arteriæ motus ab omnibus digitis percipiatur, erit continua, de qua agit Galen. *lib.1. de differ. pulſ. c.18.* Si tamen sentiatur à primo, & tertio, non verò à secundo, interruptam vocat Galen. *cit. loco*, *cap.19.* vbi quatuor primas huius pulsus constituit differentias.

Inæqualitas tam continua, quàm interrupta, vel est æqualis, vel inæqualis, ex Galen. *loc. cit. cap.8.* Æqualem voco, quando motus arteriæ sub digito indice est magnus, indéque talis motus sensim minuitur vsque ad digitum minimum æqualiter, vel è contra, fit paruus motus sub indice, & inde paulatim augeatur vsque ad minimum. inæqualis est, quando arteria tacta à digito medio maiorem facit motum, quàm ea quæ respondet indici, annulari, & minimo. Hinc iam prodeunt duæ pulsuum differentiæ. Pulsus enim, qui à primo digito versus vltimum, sensim deponunt magnitudinem, vocamus decurtatos in eodem ictu; qui verò in medio digito sunt maiores, & versus primum, & vltimum minores fiunt, dicuntur decurtati vtrinque, de quibus Gal. *2. de cauſ. pulſ. cap.2. in fin.* & *3. in princ.* ex professo disputauit.

Collectiua igitur inæqualitas, ex aceruo plurimorum pulsuum constat, ex Gal. *lib.1. de dif. pulſ. cap.11. in princ.* estque paritatis pulsuum corruptela, in quamcunque cadat differentiam pulsus, ex Gal. *lib 1. de pulsib. ad tyron. cap.5.* Si enim paribus pulsibus intercurrit vnus impar, æqualitas corrumpitur. *cit. ad tyron. c.6.* vt v. g. Si aliquibus pulsibus magnitudine æqualibus succedat alius paruus, & in cæteris differentiis.

Collectiua inæqualitas potest esse æqualis, velinæqualis: illa dicitur, quum æqualiter, & paulatim perditur æqulitas, v. g. sit primo pulsu secundus paulò minor, & tertius tanto secundo, quartus tertio pari modo, idque ad plures vsque deinde perueniat; erit hæc inæqualitas æqualis; & vocabitur huiusmodi pulsus mutilus, & quasi decurtatus. Pulsus decurtati vel desinunt minui, vel perpetuò diminuuntur, nec minui desistunt, ad quietem denique prorsus recedunt, motúque deficiuntur, quos vocant deficientes decurtatos. At qui minuit desistunt, in duplici sunt differentia: quidam enim in qua primùm paruitate diminui cœperunt, hanc seruant constantissimè. Alij de integro augentur, quos appellant rec pro os decurtatos; quorum quidam ad pristinæ partem recurrtuntur magnitudinem; aliqui ad minorem, ac nonnulli quibus antea excessibus sunt imminuti, his augentur rursus. Tot inæqualium sunt æquales differentiæ.

Inæqualium inæqualitatum quædam nullam prorsus inæqualitatem retinent: quædam seruant ad tres vique, vel quatuor, vel quinque pulsus, sed postea amittunt affatim, & aceruatim, *lib. cit. cap.12.* vt si v. g. sit primo pulsu secundus multò maior, & tertio quartus eodem modo, & sic in cæteris: vel si quatuor, aut quinque pulsibus paruis succedat quintus multò maior.

Collectiua hæc inæqualitas in omnibus potest fieri pulsuum differentiis, præterquam in vehementia vera; non enim ita repentè facultas in imbecillitatem variat, & robur, auctore Gal. *lib.4. de cauſ. pulſ. c.2.* Licèt in vehementia, quæ ex conatu oritur, possit reperiri; nihil enim obstat quominùs facultas vitalis non aucta, apponendo maiores conatus, possit vehementiorem edere actionem. Excipe etiam duritiem, cui, si sit vera, hæc inæqualitas accidere non potest; nulla enim causa potest superuenire, quæ ita breuiter duritiem sensibiliter immutet.

Collectiuæ inæqualitatis causas indagandas aggredior. Tres sunt tantùm causæ continentes pulsuum, ex Galen. *lib.1. de cauſ. pulſ. cap.1. in princ.* & Auic. *2.1. doct.3. sum.1. cap.5.* Facultas nempe, instrumentum & vsus: itaque cùm ex his causis pulsus proficiscantur, omnes primæ, & generales pulsuum differentiæ ex variatione harum causarum oriuntur, *cit. de cauſ. pulſ. cap.4.*

Sed cui causæ ex prædictis continentibus collectiua inæqualitas tribuatur, sic accipe Primum. Vsus adauctus, imminutus, per se solùm non est causa collectiuæ inæqualitatis pulsus. Secundum corollarium. Nulla inæqualitas oritur absque instrumentorum vitio absoluto, aut ad aliquid. Primum dilucide confirmat Galen. *lib. 2. de cauſ. pulſ. cap.1. in princ.* Secundum probat Galen. *2. de cauſ. pulſ. cit.* & *2. de præsag. ex pulsib. cap.4.* sic enim inquit. *Igitur de inæqualibus pulsibus, hoc in communi omnibus sciendum est, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collatam, aut ex cordis inæquali intemperie constare, &c.* Quatuor itaque numerat Galen. instumentorum vitia, quæ inæqualem pulsum faciunt; quum enim pulsus instrumenta sint arteriæ, & cor, si in his datur inæqualis intemperies, vel oppillatio, vel compressio, vel humorum abundantia ad facultatem collata, instrumenta non bene se habent. Inæqualitas igitur collectiua sine vitio instrumenti oriri non potest.

Obiiciunt contra Galeni doctrinam quidam, vnum fortissimum telum, quòd scilicet intemperies non refertur ad vitium instrumenti, sed potiùs vsus; si enim aiunt, pars vna arteriæ calet, & altera friget, in vsu est inæqualitas. Aduertant tamen quòd inæqualis intemperies potest esse humida, & sicca, (& tunc erit solius instrumenti vitium; nam esse inæqualiter intemperatum est instrumentorum vitium) ex qua fiet inæqualitas collectiua; sicca enim facit instrumentum durum, & difficulter mobile; è contra, humida molle, & facilioris motus. Cùm ergo hæc intemperies sit instrumentorum vitium, quæcunque alia erit. Si verò intemperies sit calida, & frigida, faciet vt vitium sit instrumenti solius, sed commune cum vsu (quod nequaquam contradicit opinioni nostræ,) qui inæqualis etiam est secundùm diuersas instrumentorum partes; dupliciter enim fit inæqualitas pulsus ex inæquali intemperie instrumentorum: primo quia vsus in vna parte est adauctus, in alia minutus. Secundò, quia calida arteriæ pars faciliùs mouetur, frigida difficiliùs.

Sunt qui humorum abundantiam ad facultatem collatam, ad vitium facultatis referunt, non instrumenti, duplicique ratione hoc esse verum arbitrantur, & quòd Galenus passim vocet hoc vitium facultatis grauatæ, & quòd quantumuis instrumenta sint expedita, si virtus imbecilior

imbecillior eft quàm pro modo humoris, facit pulfum inæqualem. Dic hoc vitium commune effe facultati, & inftrumento, quod non negamus; quemadmodum inæqualis intemperies eft commune vitium vfui, & inftrumento:Licèt enim robufta fit facultas, fi grauetur à vafis plenioribus magis,quèm pro eius robore,gignet inæqualem pulfum,quod docet Galen.2.*de cauf.pulf.cap.*1. *ante fin*.& 3.*de cauf.pulf.cap.*16.*ante fin*.Cùm verò facultas eft debilis, & vafa expedita,oritur inæqualitas collectiua,non ex debilitate virtutis, fed ex qualicunque grauitate vaforum ad facultatem. Si verò inftrumenta adeò fint leuia, & expedita, vt virtutem etiam debilem non grauent, nequaquam fiet inæqualitas pulfus, ex Gal. 2. *de cauf.pulf. cap.*2.*in fin*. Omnis ergo inæqualitas ex inftrumentorum vitio abfoluto,aut ad aliquid oriri folet.Obftructio enim, & compreffio funt vitia inftrumentorum folum:inæqualis intemperies,eft vfus, & inftrumenti:humorum multitudo ad facultatem collata,eft inftrumenti & facultatis.

Quo pacto autem prædictæ caufæ inæqualitatem faciant,nunc eft difcendum.Compreffio arteriæ,quam diximus effe folius inftrumenti vitium, pulfum inæqualem efficiens, dupliciter fit: Vel vbi circa fpatia, quæ ad hoc creata funt, vt diftentam arteriam excipiant, aliud infederit corpus, veluti inflammatio,fcirrhus,aut abfceffus;tunc enim non poffunt per illa coarctatæ fatis diftendi.Itaque fingularum actionum defectio fummam interim magnam coaceruat,vt longè ab vfu officium abfit:Ibi iam violenter agere,& vehementer cogitur facultas reiicere, & illa propellere ftudet, quæ inftrumenta obfederunt, & motum prohibuerunt. Itaque fi parem impetum facultas in omnibus quæ confequuntur diftentionibus retineret, æquè magni femper fierent, & vehementes,& celeres.

Comprimitur etiam arteria, quando humores obfederunt fpatia per quæ ipfa mouetur, quos cùm natura vehementi motu propellere conatur, alium in locum defluere coguntur,dum in meatum impingant,qui educere ipfos poffit. Itaque opus eft,vt emanent ex corpore, vel etiam tempore tenuati, aut toti refoluti in habitum digerantur. Vbi diuerfa etiam, & continens inæqualitas neceffariò fit, quòd nec pari copia humores perpetuò deinceps maneant,nec eafdem coarctent arterias, fed ex partibus fæpè ignobilioribus in nobiliores, atque rurfus ex iifdem in illas commigrent.

Cognofces tamen ab vna,vel altera caufa ex prædictis, arteriæ compreffionem factam,fi inflammatio,aut abfceffus,aut fcirrhus arteriis circumfufa corpora afficiat,à quo comprimantur,& coarctentur:tunc enim longioribus interuallis fiunt pulfus inæquales, quòd lenta fit humorum mutatio, & varietas. Obftructio verò, quæ altera collectiuæ inæqualitatis caufa exiftit ex humoribus craffis, lentis oriri folet, arterias præcipuè obftruentibus, quæ vel prope cor ipfum, vel procul quidem, fed in nobilibus partibus conftituuntur; tunc enim quia nec allicere, fpiritum, nec reddere poffunt,ex pugna naturæ cum caufis inftrumenta vitiantibus, diuerfas, & difficilimas faciunt inæqualitates.

Ex fanguinis copia pulfuum inæqualitas accidere folet, qui aut in venas, aut arterias ipfas fit infufus; fed copia illa in venis, arterias non fecus ac tumor præter naturam,vt pote iis vicinas, premit ac coarctat, & ita refertur ad compreffionem. At verò fanguis qui in arteriis eft, occupat fpiritus riuos, & ex plenitudine illa non fubeft liber fpiritibus tranfitus, ficut in obftructione ad quam reducitur. Repletio ifta fanguinis in arteriis contenti,ab arteriæ obftructione, & compreffione quodammodo d ffert; ab hac, quoniam hæc prohibet arteriæ dilatationem, repletio verò contractionem: ab illa, quoniam non omne obftruens replet, licèt omne replens obftruat. Deinde quia licèt arteriæ repletio, & obftructio, fuliginofa excrementa liberè expurgari prohibeant, diuerfo quidem modo id accidit; in repletione namque propter defectum compreffionis: in obftructione verò, pororum & meatuum anguftia,& obftructione. Et hæc de quidditate, & caufis collectiuæ inæqualitatis,ex Galeni præclara doctrina commaticè dixiffe fit fatis. Nam fa-

A tius eft ex limpidiffimis huius auctoris fontibus, à quo omnes poftea funt mutuati, aquam fcaturientem exhaurire, quam ex turbidis iuniorum riuulis cœnofam extrahere: nam, vt rectè Seneca monet, *inertis ingenij eft relictis fontibus riuulos infectari*. Si pulchra de hoc negotio arduo fcire aues,lege elegantiffimum tractatum Roberti de fluctibus,cui *De pulfus myfterio* titulum dedit.

In extrema brachy parte.]Pulfuum ratio quàm mira eft! quàm verè diuina! qui in cacumine membrorum euidentes funt morborum indices, in modulos certos, legéfque metricas per ætates citati,aut ftabiles, aut tardi. In iis obferuatio crebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat. Quid ergo hoc figno præftantius? aut quid æquè B neceffarium? fed vnum habet difficillimum contemplatio hæc: nam tangens pulfum, plurimis opus eft vt fit inftructus conditionibus, quæ cùm in vno artifice ita abfolutæ reperiri nequeant, nec attento iudicio obferuari, iccircò Medicus fallatur fæpe eft neceffe.

Prima eft. Quòd peritus Medicus non protinus apprehendat carpum. Celfus ita fatur, *lib.*3.*cap.*6. *Ob quam caufam periti Medici eft,non protinus vt venit,apprehendere manu brachium, fed primùm refidere hilari vultu,percunctarique quemadmodum fe habeat, & fi quis eius metus eft,eum probabili fermone lenire,tum deinde eius corpori manum admouere. Quas venas autem confpectus Medici mouet, quàm facilè mille res turbant*.Nam ob verecundiam, & timorem quem ftatim confpecto Medico ægri concipiunt, pulfus in varias alteratur inæqualitates, quæ medicum diuerfi- C mode decipere folent.Ita Gal. *lib.de præcogn.ad Poft.*6.& 1.*prog.*8.pulfum multoties tangendo,fœminam amore laborare agnouit.

Secunda. In omni natura proprius cognofcendus eft, ex Gal.*lib.de dignofcend.pulfib.cap.*2.& huic adiungendus pulfus temporis, regionis,ætatis, fexus. Si verò pulfus naturalis ignoretur, eum colligere oportet ex calore, gracilitate,corpulentia,ætate, moribus,regione,figura.Si tamen pulfus naturalis agnofcatur, poterit Medicus ex eo dum ægrotat,quo in ftatu fit certò cognofcere:funt enim quidam,qui etiam fani pulfus inæqualitatem habent,quoniam ob vitium in formatione,partes arteriæ iuxta manum funt repletæ magis carne,& craffiore cute, & ita ibi apparet pulfus minor, inferiùs verò apparet maior, quoniam arteria eft minùs cooperta carne, ex Galen.*lib. de præfag. ex pulfib. cap.* 11. quam pulfus naturalis diuerfitatem in multis reperiri,tradit Auicen.2.4.*tract.*1.*cap.*12.

D Tertia Medicus animo concipiat in omnibus differentiis moderatum pulfum: nam abfolutè magnus non poteft dici,nifi refpectu moderati,quia fi refpectu temperati eft magnus, aut celer,indicat hominem effe callidiorem,aut graciliorem temperato,ex Galen.*lib.de præfag.ex pulfib.cap.*1.&*lib.de pulfib.ad tyrones,cap.*9.Eft tamen vtilior cognitio pulfus naturalis ad affectum cognofcendum,quantitatem affectus,& ad præfagiendum.

Quarta.Vt tactus promptè fentiat & mollis fit,ex Galen.*lib.*3.*de dignofcend.pulfib.cap.*6.fic enim vel minimos motus animaduertet. Quo pacto Medicus exquifitiffimo tactu debet effe præditus:vt enim Arift. docet *lib.*5.*de generat.animalium, cap.*2.*ad fin. Exacta rerum cognitio pendet ex molli carne,cutéque tenui,ex quibus tactus arguitur perfpi-* E *cuitas,vnde rectũ in rebus tangibilibus iudicium*.Vnde pulfus tangendus eft cum extremitatibus digitorum dempto pollice,quia fint temperatiores.

Quinta.Proponit Alzaharauius *tract.*7.*c.*1.quòd vtraque manus tangat pulfum, quia duo teftes certiores funt vno.Adde etiam,quòd in vtroque carpo. Si verò difcordes fint pulfus,cui magis fidendũ? Oribafius *lib.*3.*aph.*34. priùs tangit dextram,& ipfi magis credit. Dicendum, in ordine ad tangendum parum referre in certitudine: at maior fides danda eft pulfui meliori, minor minùs bono, aut malo. Secùs in vrina, nam plus fidendum vrinæ malæ, quàm bonæ, fi æger idem fimul vtraque excernat. Ratio:nam bonitas pulfus eft ex radice benè fe habente, malitia, ex caufa mala particulari permutante pulfum membri, quæ cùm non extendatur ad cor, indicat effe exiguam.Lege Mercat.*lib.de dignofc.pulf.tract.*1.*cap.*1.

Sexta,

Sex. Licèt Galenus non doceat numerum digitorum, tamen ipse quatuor admouebat, 1.*de diff.pulſ.*17.& 3. *de dignoſcend.pulſ.cap.*2.& 2.*de præſag.ex pulſ.*10. & Halyab. 7. *theoric.cap.* 2. Galeni ſententiam firmat:nam neceſſe eſt vt dignoſcamus pulſum breuem, inæqualem in fortitudine,& magnitudine.

Septima. Si iacet ſupra latus dextrum,tangatur, & credatur ſiniſtro: nam compreſſio impediens tranſitum facultatis, ſpirituum, ſanguinis, repræſentat pulſum languidiorem,minorem,minùs plenum.

Octaua.Quòd læua Medici ſuſtineat manum ægri, eſt autem ſitus commodiſſimus cubiti,figura media,ex Galen.2.*de motu muſculor.*4. *&* 9.nimia enim contractio arctat arterias in cubito, nimia extenſio extendit ipſas, & reddit pulſum longiorem proximum conuulſiuo. Eandem etiam figuram debet habere manus, ſi vt nec ſit aperta, nec clauſa. Quare malè aliqui præcipuunt, vt Mena *lib.*1.*de pulſib. ad tyrones, in comment.cap.* 1. Manum ſupra thoracem eſſe collocandam, anatomes forſan ignoratione decepti: nam hoc modo multò maiorem habet contractionem,quàm par ſit: quare multò meliùs eſt vt ſupra abdomen locetur, ea parte qua vmbilicus eſt;quoniam ſic mediam ſeruabit figuram. Eodem modo digiti ſe habeant.

Nona. Hoc modo figura cubiti nec ſit prona, nec ſupina,ex Galen.*lib.*2.*de dignoſcend. pulſib.cap.*8.*in medio.*§. *Nam longitudine,&c.* Sed cum Auicen. ſuper latus: nam prona auget longitudinem, magnitudinem & latitudinem.Neque figura cubiti ſit ſuper volam manus, nec ſuper ipſius coſtas.Quomodo autem defendi poſſit Auic.qui *in* 2.1 .*doct.*3.*cap.*1. contra Galenum *loco citato* arbitratus eſt,pronam manus figuram, pulſum latum breuem tamen humilem efficere: ſupinam verò, longum & latum, cùm id diuerſa ratione contingat. Lege Gentilem & Iacobum *in com.* qui in huius dubij ſolutione enixè inſudarunt.

Decima. Multi ſunt modi admouendi digitos,comprimendo,palpando, applicando. In omnibus eſt ſcrupulus. Nam ſi palpas,ſentis principium conſtrictionis, & finem dilatationis,quoniam cùm leuiter attingas arteriam, non inſequeris ipſam, vnde reliquum ſpatium fugit. Si comprimis,fugis primam partem conſtrictionis, & vltimam dilatationis ;quia compreſſa arteria, contractionis principium occultat,& finem dilatationis : ſic enim impeditur, quominùs principium ſui motus, & finem edere poſſit. Si applicas,extrema vtriuſque motus amittuntur, percipiuntur media. Gal.3.*de dignoſc.pulſ.c.*2. dicit, quòd leniter palpando adiunctaratione, cognoſcitur quantitas diſtentionis: nam ſi ſentis occurſum arteriæ in pluribus partibus pulpæ, indicat magnam diſtentionem, & magna diſtentio magnum interuallum per tranſitum, ſicut parua, paruum. Contractio verò meliùs percipitur applicatione,modo non infernè tangatur arteria, ex Gal. *lib.*1.*de dignoſcend.pulſib.cap.*7. Quapropter tutius Medico eſt,& vt plurimùm vtilius,tangere applicando.Si enim premis, intercipis motum arteriæ; ſi palpas, minimum percipis; ſi applicas, ignoras principium conſtrictionis, quod poſtea innoteſcit ex fine dilatationis,& ſic per hũc modum applicandi, extrema motus externa non fugiunt, nec media : interna autem extrema quòd fugiant, non obſtat: nam non cognoſcuntur per tactum. Si tamen pulſus eſt fortis, meliùs dignoſcitur gradus fortitudinis, & quantitas diſtentionis & contractionis,premendo;nam cùm longè arteria pellat tactum, nihil preſſio impedit ipſius motum; & per compreſſionem tactus, plus ingreditur cauitatem arteriæ,& ſic plus percipit de contractione. Contra languidus, palpari debet, quoniam quæuis preſſio facit arteriam ſubſiſtere. Halyab. hac diſtinctione vtitur,*lib.*7.*Theoric.cap.*2. In pulſu forti & vbi arteria multa carne tegitur, compreſſione eſt vtendum: ſicut è contrà,in pulſu languido,& arteria nuda carne, palpatione:in medio verò pulſu, & media arteria inter prædicta, medio modo, hoc eſt, applicatione vti debemus. Vide Fernel. *lib.*3.*patholog.cap.*2.

Vndecima. Quoniam pulſus ſæpius ſecundùm differentias mutatur, oportet vt plures ictus ſpectentur. Galenus *lib.*1.*de dignoſcend.pulſib.*1. indefinitum reliquit. Raſius 18.*cont.*limitat duodecim.Nicolus *ſerm.tract.*5.*cap.*3. expectat centum, & alij interpretes ſuper Auicen.*l.coeit.* Sed melius eſt,vt non ſint pauciores vigenti quinque;at quò propiùs acceditur ad centenſimum,tanto meliùs.

Duodecima. Quod non ſtatim à cibo contrectetur, nec ab euacuatione inſigni, nec laborante, aliquo ſymptomate occupato. Medicus ergo,& æger liberi debent eſſe ab omni animi pathemate, vt ira, triſtitia, ex Celſo *lib.*6.*cap.*3.Gal.*lib.* 2.*de dignoſcend.pulſ. cap.*2.& *lib.*1. *de præſag.ex pulſ. cap.*4.& *lib.*1.*de cauſ.pulſ.c.*2.3.4.*&* 5.

Decimatertia. Pulſus carpi pluribus de cauſis potiùs contrectandus,*lib.de pulſ.ad tyrones,cap.*1.& 4.*de diſ.pulſ. cap.*2.Ita enim dicit Galenus. *At ſemper arteriæ temporum, ac pedum ſecundum plantas, manuum in carporum, ſeu brachialium parte interna illuſtrem motum habent. His minùs, non illæ tamen obſcurè pulſant arteriæ capitis poſt aures, & quæ tenent brachij interiorem regionem:ſunt verò etiam nonnullæ aliæ,quæ non abſtruſæ ſub ita multa carne. Verumenimuerò nullam neque promptiùs,neque honeſtiùs,neque verò commodiùs,ſi caporum prætereas,tangas. Hæ enim,quod vacet locus carne,apertiſſimæ ſunt:nec quòd propter alias eſt neceſſarium,detegere harum gratia vllam corporis partem neceſſe habeas. Ad hæc in rectum ductæ ſunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert.* Firmat Paulus *lib.*2.*c.*22.Addunt Auicen.& Haly *loc.cit.* propinquitatem cum corde, quòd in proximis morti,aliarum pulſus partium aboleatur, hoc remanente. Quod ſi ob vulnus, infitam conformationem deprauatam, intemperiem factam, vel obſt uctionem, in carpo non appareat, tangenda eſt arteria Tarſi, hoc eſt, ſummi pedis arteria inter maximum, & ſecundum digitum,ex Galen.*lib.*3.*de anatomic.cap.vlt.*nam hæc poſt arteriam carpi, illuſtri motu prædita eſt, *lib.de diſſect.venarum,prop. fin.*Lege Amat.1.*cent.*96.Hæc omnia vt rectè aſſequatur,debet eſſe Medicus longo experimento munitus,ex Galen.1.*de dignoſ.pulſ.cap.*1.nam hæc ſcientia de pulſibus eſt ardua, ac difficilis.

DVBIVM V.

Num curatio obſtructionis læuium arteriarum, à tuberculo facta, ſit difficilis.

Crudi cuiuſpiam tuberculi.] Suſpirioſam orthopnœam à craſſis, lentíſque ſuccis ſubortam, læuiúmque arteriarum obſtructionem efficientem, iis auxiliis,eodémque curationis modo eſſe tractandam, ac aſthma curari ſolet,certa res eſt; & qui de medendis humani corporis malis ſcripſerunt, id confirmant ; inter quos palmam præripuit eruditiſſimus Petrus Salius Fauentinus, *lib. de affect.particul.loc.ſup.cit.* de obſtructionibus læuium arteriarum pulmonis,à quo deſumpſit Ludouic.Mercat.*lib.*2. *de morb.intern.c.* 7. De quo affectu multa priùs prædixit Hip.*lib.*2.*de morb.num.*62.

Obſtructio læuium arteriarum pulmonis à tuberculo orta,quantum negotium pro ſui curatione Medicis faceſſere poſſit,nemo eſt qui neſciat. Grauis enim eſt affectio hæc ob multas cauſas.Nam cruda, contumax, & rebellis eſt tuberculi materia, & aſſiduè à capite, à cuius origine ferè ortum habet, noua humoris lenti portio in partes ſpiritales defluit; & affectus in penetralibus internis magis ſitus eſt,quàm ſit in aſthemate, vbi efficacia,& vehementia auxilia applicari non poſſunt; quæ ſi exequaris, præterquam quòd ea non admittit partis præſtantia, reſoluta tenuiori tumoris portione,reliquum induratum, lapideúmque euadet, cuius vi, obſtructis viis, negato refrigeratio, & fuliginoſis recrementis retentis, cor ipſum gliſcit & exardeſcit, & tandem ſuffocato calore ſubita mors accidere ſolet, præcedentibus ſemper,cordis palpitatione, animi deliquio, & ſyncope. Et ſi diu perſeuerauerit malum, corde ſufficienter non ventilato, & calido innato languente valde,& imminuto, & hepate debiliori facto, tum hydrops pulmonis, tum aliqua hydropis ſpecies ſuperuenire conſueuere.

Inſuper.

Insuper. Si suppurare studeas medicamentis phyma, præterquam quòd incurabile vlcus relictum, ægros ad obitum deducit,pthisis instar, ob multas causas, pus in cor insiliens inopinatam,mortem inducit; & si pus post 40.dies educant,tabidi fiunt, vt ait Hip. *in Coacis*. Quapropter huius tumoris,vt impossibilis,desperanda curatio est, & maximè in senibus, in quibus ob calidi innati languorem & vitium iacturam ampliùs malum efferatur. Ij etiam præcipuè læduntur, qui malè formato sunt pectore,& angusto thorace,vel à natura, vel ex accidenti, aut ex gibbositate,quæ dorsum ad externa contorquere solet: Cùm enim sint his partibus infirmi,& ob thoracis angustiam à leuissima causa offendantur facilè lædi solent. Ob talem igitur figuram, tuberculis circa pulmones duris ac crudis; plerúmque tales affecti sunt; nam & gibbositatis occasio, & distentio plerisque propter tales collectiones fit, cum quibus vicini nerui communionem habent,vt perbellè docuit Hip.*lib.de artic.num*. 38.

Maximum item vertitur periculum, quando cum acuta febre affectus coniungitur, tum quia vel ob nimium calorem, suppurato tuberculo, & facto vlcere, phthisi occupatus moritur æger;tum quia indicationes curatiuæ inuicem repugnant, quum contrariis indigeat affectus: maximè quoniam cor ob febrim æstuans, multa solùm aëris inspiratione leuari potest, quæ ob spiritalium partium angustiam,& obstructionem fieri nequit.

Admirandus Senex.*lib.6.epid.sect.4.text.4*.Agasiæ filiæ ex suppurato tuberculo laborantis historiam depingens, iubet,*vt abstineat ab allio,suilla,ouina, bouina;in inspirationibus verò à clamore, & ira*. Illa siquidem ægrè coctilia sunt,crudúmque succum gignere consueuerunt; ira verò, & vociferatio non solùm rupta vasa dilacerant, sed tensionem,caliditatem, & inflammationem in instrumentis spiritualibus efficiunt.

De aëre,cibo,& potu sat plura Trallianus *lib.5.cap. 3. de phymate, quod in pulmone adnascitur*. Ad medicamenta antequam accedamus, ante ea necessarium est, cauteria, seu inustiones candentibus ferramentis efficere, vel in duobus spatiis intercostalibus supremis iuxta spinam; vel (quod magis laudo) in brachiis in parte externa, vt sic humor, in partes spiritales suopte impetu delapsurus, in alias minùs nobiles diuerti possit corporis partes: hoc enim facto emissario, non additur causa continuò tuberculi fouens augmentum; & sic æstuanti cordi subsidium paratur,ac refrigerium,quum pulmo non ita humoris copia grauetur.

Phlebotomia cauenda, corpora enim hæc ferè succis crudis scatere solent, in quorum præsentia vires haudquaquam possunt esse valentes; & ferè hi viscera habent languida & flaccida, imbecillúmque habent natiuum calorem, & ob morbi diuturnitatem insignium præsidiorum vsum ferre non possunt. Si tamen fortè fortuna hic affectus cum plenitudine pituitosa complicetur, vt ferè semper accidere solet, parcè & moderatè, habito tamen partis mandantis, aut recipientis respectu, secari potest interna.

Postquam sectionem, propinentur quæ crassos humores blandè, & suauiter vacuare nata sunt: ea tamen repetère oportet,nam lenti,viscidique succi vnica vacuatione educi non possunt: quòd si in partibus inferioribus obstructiones adsint, iis per propria medicamenta opitulari oportet.

Medicamenta exhibeantur, quæ sint attenuantia, & exiccātia,aromatica;& maximè si sint thoracicis medicamentis permixta, vt sunt galanga,cinnamomum, macis, costus, cardamomum,& si quæ alia arte Chymica extracta,ex Theriaca,Mithridatio,terebinthina, sulphure viuo præsidia,quæ paulò vehementiora, ob situs reconditam sedem semper sunt propinanda.

Quòd si his non succubuerit malum, ad sudationes ex similace,aspera,ligno sancto, radice chynæ, aut sassafras Indica,paratas, deueniendum est;quibus(vt decet) factis, tuberculum vel discutitur,vel minuitur; nam *salsa parilla est Regina in hoc,quoniam tumores duros emollit, discutit, abstergit, crassam ipsorum substantiam mirandum in modum resoluit*,vt elegantissimè docuit Fallop.*lib.de morbo Gallico, cap.63.& 68*. Et licèt horum sudorificorum medicamentorum varia sit assumendi forma, nam alij ex iis parant pulueres, tabellas, opiatas, martios panes,decocta,syrupos,pilulas, vt notat inter omnes Ioan. Fragosus, *libro de aromatib.discursu* 12. Tamen cum decocto sudores prouocare, vtile est auxilium huic vsui,& experimento diutino confirmatum: Calore enim ex sudore comparato, succi crassi liquantur, & medicamenti vi promptiùs discutiuntur, spiritales partes roborantur, & cerebrum,à quo ferè mali scaturigo, firmatur valde.

Si tamen hæc non profuerint, tuberculi supputatio medicamentis approprietatis est tentanda. Vitandáque acria,& crassa,vt Hip.*6.epidem.cit*.imperauit. *Agasij filia, quæ diu spiratione cerebra laborans,& circa thoracem tantùm dolorem sentiens, tuberculum nondum concoctum in pulmone habebat.Cúmque magnum leuasset pondus, aliquid crepuisse in pectore visum est,fracto nimirum iam,vt verisimile est,intus tuberculo*. Acria enim erodunt pulmonem, & breui phthisim afferunt,crassa excreationem impediunt. In inspirationibus, à clamore,& ira arcendi sunt ægri. Clamor enim non solùm vasa dilatat,sed rumpit, cùm fiat vehementi respiratione. Ira, feruore excitato sanguinem ad cor,pulmonémque attrahit,& vsu adaucto plus respirare cogit,ideóque difficulter spirantibus maximè fugienda. Vlcere facto,abstergentia primò,deinde exiccantia, sicut in phthisi, exhibenda. Ergo vlcus ex suppurato tuberculo factum, sanari posse desperandum est: & licèt vlcera pulmonis aliquando, raro tamen, curari posse locupletissimi testes testentur,quos infrà *in com. Histor*. 33. *huius libri*, legere ne pœniteat: tamen hoc est rarissimum, & ab arte,vt monstrosum,explodendum: quoniam *ex iis quæ semel,aut bis homo videt,non debet pronunciata medica conficere*,ex Gal. *lib.de fœtus format cap*.1.Nam *frequentia pro perpetuis habentur*, vt bellè dictabat Galenus *lib.6.aph.5* 8.

HISTORIA XIII. GALENI, De respiratione.

Seruus Barbarus cohibita sponte respiratione mortem sibi intulit.

*Quod autem totum opus respirationis:voluntate,& sponte ab anima fiat,declarauit seruus barbarus,qui cùm*vehementi ira concitatus mortem sibi cōsciscere decreuisset,prostratus humi,respirationéque cohibita, longo quidem tempore immobilis erat, postea verò paululùm volutatus,hoc pacto tuus est,&c.Galenus* lib.2.de motu musculor.cap.6.

PARAPHRASIS.

Licèt Valerius Maximus duo afferat exempla eorum, qui cohibita respiratione obierunt,& nos plures viderimus Æthiopes, qui vel ira perciti, vel timore perterriti,manu ori imposita,sponte, impedita respiratione interierunt: de quare, plura satis congessere Thaddæus Dunus *lib.de respirat.c*.1.Rauisius Textor,*in sua Officina, tit.de iis, qui variis modis sibi mortem intulerunt*:& ob hoc, respirationis opus voluntarium esse, & non naturale, cum Galeno concedere sit necesse; tamen: plura apud eum extant,quæ contradictionem maximam ingerere videntur, quæ recitare superfluum iudico,cùm in hoc argumento Neotericorum doctissimi insudauerint, qui cum Aristotele, Auerroë, & Peripateticis,respirationem, naturalem, & inuitam esse actionem fuerunt arbitrari. Licèt alij cum Galeno,& Auicenna, voluntariam esse efficaciter contendant:de quorum numero primus est Carrerius, *disput. 36. ad libros de loc.affect.cap*.1. Quidquid plures mixtam esse actionem, solutis vtriusque partis argumentis, doctè, latéque concludant: inter quos est Andreas Laurentius *lib.9. de histor.anatomic.quæst*. 20. Tu verò si pulchra de hoc dubio legere desideras, Vide Lacunam *in contradict*. 13.Galeni,Nicol.Rotarium *in contradict*. 13

Gal. eni,

Galeni, Vallesium *lib. 3. controuers. cap. 2. in med.* Ioan. Lu- A pum *ad tyrones, lib. 4. dialog. 11.* Costæum *in com. fen. l. 3. tract. 2. c. 7.* Quis autem sit respirationis vsus, quæ natura quot eius causæ; quæ organa explicat doctè Laurentius' *lib. 9. de re anatomic. quæst. 29.* De cuius præsagio ad Galeni mentem, Vide Ludouic. Lemosium *lib. 3. de optim. prædicendi ratione, cap. 12.*

DVBIVM VI.

Num ira repentè interimat.

COMMENTARIVM

V*Ehementi ira concitatus.*] Maximum animi pathema B ira est, ex qua non solùm omnis fortis febres, sed admiranda symptomata, & mortem quamdoque oriri, veterum peritissimi confirmarunt: de quorum numero sunt, Valerius Maximus *lib. 9. tract. 2. de morte non vulgari*, Aulus Gellius *l. 3. noct. Atticar. cap. 15.* Plin. *lib. 7. c. 32. & 57.* Valleriol. *lib. 5. de morb. & sympt. cap. 5. in med.* Dubrauius *lib. 2. histor. Bohemic.* Conrard. Lycosthen. *l. 14.* qui omnes, ira percitos vehementi plures obiisse, appositis exemplis contestantur. In ira enim cùm sanguis, & spiritus iuxta cor ab irascibili facultate commoti incópositè ebulliant, & efferuescant, ex Gal. *lib. 2. de caus. symp. cap. 2. & lib. 2. de sanit. tuend. cap. 9. & lib. 8. de placit. cap. 1.* ita vt cordis latera immodicè quatiantur, fit vt vnito in corde, velut in arce quadam, vniuerso calore, eóque præ congerie multa obruto, ac suffocato, internus ignis marcescat subitò, ac C extinguatur, si verum est, hunc non minùs à grauante copia, quàm à deficiente minui, ac resolui.

Quare non desunt, qui Galeni sententiam temnunt & damnant, latam *lib. 2. de caus. sympt. c. 5. in fin.* ab ira nemi- nem interiisse affirmantis, addúntque præter exempla ab historicis citata, rationes plures: nam Galenus *lib. 12. meth. cap. 5. iram, vigiliæ instar, vires resoluere* asseuerat, qua prehensos, & viribus deficere, & animo linqui confirmat.

Ad fidendum dictis Galeni, obiectisque occurrendum hoc modo. Non enim negamus, in ira sanguinem & spiritus in corde copiam cumulari: attamen hanc, cum caloris effusione ad extrà, esse coniunctam libenter admittimus; quo motu ad partes exteras subito calorem ventilari non est dubitandum. Neque adductæ ab auctoribus rationes aliter opinari cogunt: nam irati non ab hoc animi pathemate, sed ab aliis affectibus, iræ superuenientibus obiere; excandescentia enim nimia, feruoréque maximo, ebul- D liunt & liquefiunt humores; sicque cerebri excitantur lethales affectus, & aliarum partium internæ inflammationes in corporibus præsertim impuris suboriuntur, ex Galeni doctrina, *lib. 6. de sanit. tuend. cap. 3.* iratis enim cor salire, & bullare videtur, in quibus oculorum, & faciei ingens conspicitur rubor, horridus aspectus, & quasi ignem expirans furor, qua de causa Philosophus *lib. 8. prob. 20.* iram ex igne profectam appellat.

Ira ergo per se neminem interficit, cùm accidat cum appetitu vindictæ, calore neque perfrigerato, neque eius robore soluto: ex gaudio enim ingenti nonnulli pusillanimes periere, æquè ac ex timore; non enim cum robore, ac feruore, velut in ira mouetur extrorsum animalis facultas. Hoc satis confirmant iratorum signa, pulsus, respirationisque magnitudo, ex Galen. *lib. 6. epid. sect. 5. com. 9. & lib. 4. de caus. puls. cap. 2.* Neque instes facultatem in suo robore auctam post modum posse caderes; nam quod iratis robur acquiritur, naturæ est potiùs conatus, qui deinceps maiori cum dispendio concidit. Instantiam redarguit ex professo Galenus *lib. cit. de caus. puls.* qui vehementiam pulsuum in iratis non esse censendam præternaturalem, cùm fit ex causis secundùm naturam profecta, copia nimirum caloris denuò adaucti, constanter asseuerat: conatus enim ille, quem natura eo tempore apponit, non fit citra nouum facultatis robur illi superadditum. Deinde sangnis qui propè cor mouetur, & inflammatur, tantùm abest vt cor obruat, vt potiùs hoc illius accessu robustius euadat; non enim hic in corde conculcatur, sed extrorsum assiduè mouetur. Lege Valles. *lib. 5. com. 8.*

Insuper, non negamus iram frequentem eo modo lædere quo frequentes vigiliæ vires resoluunt, sæpe spiritu deperdito, aliàs alterato, aliquando ex parte resoluto, non raro hæc vtraque perpesso; quare frequens ira, diffipatis spiritibus, virium robur dissoluit, tandémque mortem accersit, à subita autem & repentina nemo interiit. Quoniam verò ira calidiorem, & concitatiorem generat sanguinem, quem suapte natura supernas partes tentare notum est, sic fusis succis, facilè caput repletur, spiritus animales confunduntur, conturbantur, & vertigo, Epilepsia, Apoplexiáque sæpissimè oriri solent, vt notauit Ioannes Philip. Lonerus *lib. de apoplexia, rubric. 3.* & postea firmauit Hildanus *lib. 5. Chirurg. 17.*

DVBIVM VII.

Num ira consistat in feruore sanguinis in corde. Cõtra Fracastor. Medicum celeberrimum.

SEd quoniam de ira ad historiæ explicationem facta est mentio, haud erit extrarium, rectam iræ definitionem hîc breuibus excutere. Galenus *lib. 1. de dif. feb. cap. 4.* sic definit, *est motus vehemens irascibilis facultatis, quæ in ipso cordis corpore sedem habet.* Fracastorius *lib. de sympathia, c. 21.* allatæ nimiùm finitioni aduersatur, dum sic definit. *Ira per se est appetitus nocẽdi causæ nos offendẽti, ex quo collectio fit circa cor.* In contrarium suadet ratio, quæ talis est. Ira passio, est cordis, nempe irascibilis facultatis in corde residentis: vltionis appetentia non est passio cordis, sed principis facultatis, quæ in cerebro sedem habet: appetitus ergo vindictæ non est per se ira, sed quoddam accessorium. Proinde satius quidẽ fuerat, vniuersa quæ in ira apparent, ex probatissimis philosophorum sic perstringere.

Primùm animalis facultas comprehendit irascibilia obiecta; protinus sequitur motus vehemens animæ irascibilis, quem per se iram esse diximus; deinde accessoria iræ accedunt, nempe efferuescentia sanguinis, aut caloris in corde, & vltionis appetentia in principe facultate. Ex his conclude definitionem latam ab Arist. *2. sect. probl. 26.* nempe, *ira est efferuescentia sanguinis circa cor.* non esse essentialem. Sic enim intelligadus est Gal. *lib. de caus. morb. cap. 2. & 2. lib. de sanit. tuend. cap. 9.* Nam ira passio animi est: efferuescentia verò sanguinis, aut caloris in corde non est passio animi: minimè igitur iræ essentia esse poterit. Quemadmodum enim irascibilia obiecta motum vehementem excitant facultatis irascibilis, qui per se est ira; ita motus ille præ se fert efferuescentiam caloris in corde, & libidinem vindictæ in principe facultate, quæ accessoria eius sunt.

Hic autem cordis feruor calidiori cordi iungitur à Gal. *in art. Medic. in cap. 29.* quoniam hoc vtpote faciliùs mobile, magis irritatur, & excandescit, quàm frigidum, & propter innatum robur dispositionem habet promptiorem ad sumendam de aduersario vindictam, in eóque maior concitatur ebullitio, maior appetitus vindictæ cum aggressione: in corde enim calido adest maior vigor, viget audacia; in frigido adest timor retrahens animum ab aggressione, vt Hieronymus Nonnius Ramires Olysiponẽs. E notat eleganter, *in com. cap. 5. lib. de ven. sect. Gal.*

DVBIVM VIII.

Num ira sit quædam furoris species.

BArbarus ergo seruus, hoc est, temerarius & furibundus, iráque forti percitus, & agitatus manus sibi violentas intulit. Ex quo subit vehementer mirari priscos sapientissimos, qui hoc tam detestabile vitium, & ex quo tot pericula pullulare solent, tot laudibus celebrant, & encomiis. In philosophorum Scholis iactatum scimus, iram cotem esse fortitudinis. Ex Rhetorũ pompa sunt, qui indignationum impetus, animæ genuinum esse scutum pronunciant. Annon absurdum, & à vero dissentaneum non posse fortem virum, nisi stomachabundũ virtutis suæ opera promere? Atqui literarum, & omnis antiquitatis

parens Homerus, vehementer, acriter, animoséque gesta, iracundè fieri pronunciat. Rursum Peripateticorum scientissimi, perturbationes, quas alij extirpandas putant, non modò esse naturales contendunt, sed & vtiliter à natura datas rationibus colligunt. Fortitudini enim nullam vim inesse aiunt, ni ira excanduerit, quòd sit ad res præclaras planè incitamentum. Oratorem denique non agentem modò, sed & patrocinantem, sine iracundiæ aculeis non satis vehementem arbitrantur. Adiiciunt quinimò, si non adsit, verbis tamen, ac concitatiore motu effingendum, vt ardens oratoris actio, ira inflammet auditores. Virum quoque esse negant qui irasci nesciat. Ad hæc verò quæ ex Peripatetica obiiciuntur schola, respondebit luculenter ipsa, sui Aristotelis innixa vestigiis: Iram considerari perpendíque posse, prout in excessu est, itémque vt est in mediocritate. Si hoc secundo modo sumamus, eam dicimus esse cum regula, & rationis gubernaculo, iungíque cum operatione forti posse pulcherrimè. Ideóque Philosophum dixisse, iræ motionem esse naturalissimam, & si congruum accipiat finem ac electionem, futuram fortitudinem veram, ac fortitudinis operationẽ. Hoc modo iram non habere, dixere veteres qui mentem non habeant. Ira legum præsidi necessaria, ciuitatis moderatori accõmoda.

Si accipiamus eam, vt in excessu est, quid insaniæ similius? Quare Cato Senior iratum ab insano, non alio distare adstruebat, quàm tempore. Annon id Plutarchi nouimus ex *sympofiacis*, canes vehementiore aduersum feras concepta ira quandoque occæcari? vt scias non esse sanos quos ira possidet. Ipsum intuere habitum: flagrant, emicántque oculi, multos ore toto rubor occupat, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, surgunt capilli, strídet spiritus, gemitus, mugitúsque, sermo præruptus, & complosæ sæpius manus & pedibus pulsata humus, fœda visu, & horrenda facies deprauantium se, atque intumescentium. Vnde Ouidius, *lib. 3. de art. amandi*, sic depingit.

Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,
Lumina Gorgoneo sæuius angue micant.

Nónne hæc insaniæ sunt indicia, auctore Seneca *epist.* 18. *& lib. de ira, cap. 3. 4. 5.* Sic Horatius *lib. 1. epist. 2.* iram vocat furorem. Cur autem irati ignitos oculos habere videantur, multiplicem assignat causam Ioan. Baptista Persona, *in Noctibus solitariis, colloq. 20.*

Ira furor breuis est, animum rege, qui nisi paret,
Imperat; hunc frænis, hunc tu compesce catena.

Apollonius *ad Macedon. serm. 20.* apud Ioan. Stob. celerem iram furorem vocat. Vnde Philemo sic inquit, *In furorem agimur omnes, cùm irascimur: nam sese in ira continere, ingens labor est.* Et apud eundem Stob. Catonis maioris dictum, iram à furore, temporis mora solùm differre. Cicero *lib. 4. Tusculan. Ira vero quandiu perturbat animum, dubitationem insaniæ non habet.* Seneca *lib. 2. de ira ad Nouatum, c. 16. Nulla celerior ad insaniam via est. Aiacem in mortem egit furor, in furorem ira.* Lege de argumento hoc nouam Polyantheam à Iosepho Lãgio nuper illlustratam, auctam & ordine suo dispositam. Qui harum perturbationum victor euadit, potest Deorum immortalium numero adsciſci *vt rerum natura lib. 5.* Lucretius est auctor.

Hic igitur qui cuncta subegerit, ex animóque
Expulerit dictis, non armis, nónne decebit
Hunc hominem diuum numero dignarier esse?

Quid plura? nonne ira cæca, doloris acumine, aut alio tormenti genere perciti plures sibi violentas manus intulere? nonne irati inimicos, amicos, liberos, parentes, bestiásque morte puniuere? quæ omnia exemplis ornauit, ex veterum scriptis Lælius Bisciola eruditissimus, *in tom. 2. horar. successiuar. lib. 10. cap. 17.* Nonne hi furore veluti indignabundo arrepti, mortis suæ vindices fuere acerbi, suique enormes homicidæ?

Scribit Langius acutissimus *lib. 1. epist. 38.* & ex eo refert. Marcellus *lib. 2. de Histor. medic. mirabil. c. 1.* historiam Agricolæ, qui cùm crudelibus dolorum tormentis, in altero hypochondriorum latere conficeretur, subitò clauum ferreum sub illæsa cute manu apprehendit, quem Chirurgus nouacula excidit, nec tamen dolores cessabant, sed indies magis recrudescebant: quare quum nec aliud

A fore doloris remedium suspicaretur miser, ira velut amens percitus, arrepto cultello, sibi guttur abscidit. Nec mirum: quando post dissectum cadauer, adstantibus multis, inuenta in eius ventriculo lignum teres, & oblongum, quatuor ex chalybe cultri partim acuti, partim instar serræ dentati, ac duo aspera ferramenta, quorum singula spithami longitudinem excedebant.

Obseruatio III.

Quidam ira percitus, manus sibi intulit.

SEruum noui iuuenem, at robustum satis, qui cùm à domino acriter citra rationem obiurgaretur, nec de
B eo posse sumere, in filiorum præsentia, vindictam, ira percitus suborto subitò genarum rubore, toruo aspectu, veluti amens, verba pessima in dominum obmurmurans, euaginato tenuissimo cultello, vmbilico confosso mortem sibi pro vindicta acciuit.

Denique pluribus gentibus visum laudabile, se aliquando occidere. Romani sui homicidæ pro fortibus celebrabantur, & sapientes habiti sunt, tum mares, tum fœminæ, qui vel inedia se confecerant, vel gladio, veneno, præcipitio, laqueo, aut igne; quorum amplam syluam longúmque catalogum lege apud Valer. Maxim. Rauisium Textor. *in officina*, quos eleganti, suauíque oratione enumerat Lactant. Firmian. *lib. 3. cap. 18.*

C Hos vt insanos, & dementes deridẽt Hierocles apud Stob. *serm. 73.* Aristot. *lib. 5. Ethic. cap. vlt.* Virgil. *lib. 6. Æneid*, qui hos in inferorum locis collocat,

——— —— ———qui sibi lethum
Insontes peperere manu lucémque perosi
Proiecere animas.———

Hos suggillat hoc disticho, Martialis in Fannium *lib. epigram. 80.*

Hostem cùm fugeret, se Fannius ipse peremit.
Hic (rogo) num furor est, ne moriare mori?

Nemo enim vitæ suæ est dominus, sed est res, & opus Dei, qui vitæ, & mortis auctor est, vt legitur *in Deuteron. cap. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam.* Egregia est Iosephi oratio *lib. 3. de bel. Iudaic. 14.* reprehendentis quadraginta viros, vt ignauos, non fortes, neque magnanimos, qui ne à Romanis in seruitutem raperentur, contra Dei,
D veri opificis legem, contra naturæ instinctum rationi congruentem, in specu latitantes mortem sibi gladio intulere. Quapropter sapientes Thebani habiti sunt, apud quos qui mortem sibi intulisset, nulla commendatione dignus habebatur, quod ea violentia, impatientiam, seu animi demissionem, imò insaniam coarguebat, cum sui immanis esset carnifex. Hæc ergo amentia, seu furibunda ira percitus seruus barbarus violentas manus sibi intulit. Si plura de ira morbo, eiúsque curatione medica, philosophica, ac theologica scire affectas, Lege Cælium Rhodiginum *lib. 23. cap. 21.* & VVierum *prop. trad. de ira.* De cuius effectibus mira protulit Petrus Lopesius *lib. 5. de sex. reb. non naturalibus*, elaborato carmine conscripta.

HISTORIA XIV. GALENI,
De vocis læsione.

E *APhonia, ad strumarum incisionem sequuta: Quum ergo ex ceruice quidam chœradas, id est strumas in profundo incumbentes excideret, ac deinceps inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul recurrentes neruos distraxit, atque hoc pacto puerulum liberauit à strumis, sed mutum reddidit, &c. Galenus* lib. 1. de loc. affect. cap. 6. in med.

PARAPHRASIS.

ALiam *in hoc. cap.* affert. Gal. historiam, *de quodam qui cũ sectionẽ faceret in alio puero, ipsũ similiter semimutũ reddidit,*

reddidit,lasso videlicet altero duntaxat neruo:mirabantur ve-ro omnes quo pacto neque aspera arteria,neque gutture quic-quam affecto vocem lædi contingeret, qui cum vocales neruos me ostendente conspicerent,admirari desierunt.

Similem historiam narrat Amat.2.*centur.*70. mulieris Illyricæ, cui strumam in loco habenti, Chirurgus indis-cretè,ad resecandas radices sublimatum indidit, à cuius acrimonia alter recurrentium neruorum corrosus est, & vox inde ex toto ferè amissa: Huic consimile affert exem-plum Beniuen.*lib.de abdit cap.*91.quod etiam proprio ex-perimento probat Franciscus Dias Chirurgus celeberri-mus *lib.*2.*Chirurg.colloquio* 15 *.de strumis.*

Inter plurima pericula, quæ ex strumarum excisione sequi solent,citata à Paul.*lib.*6.*cap.* 35. vnum est relatum hic à Galen.nempe recurrentium neruorum incisio, qui-bus dissectis,laceratis,aut distractis,vocem oblædi cōtin-git.Probat Auicen.3.4.*tract.*2.*cap.*10.§.*Homo enim quidam errauit quum perforaret quasdam scrophulas,& obuiauit ra-mo neruorum reuersiuorum,quare destructa est vox,&c.*

Nerui vocales,seu reuersiui à Galen.dicti, guttur per-reptantes ad larynga perueniunt, quos à præceptoribus suis fuisse ignotos, & à se primùm inuentos gloriatur ipse *lib.*7. *de vsu part.cap.* 4.& 13. & *lib.*4. *de loc. affect. cap.*7.Hos à sexta neruorum coniugatione, qui ad omnia thoracis, abdominisque viscera sensum deferunt, oriri, testatur Andreas Laurent. *lib.* 4.*de re anatomic.cap.*17. Si quis enim alterum ex his præscindat,semiuocale redditur animal. Si ambo prorsus obmutescere cogitur: quorum historiam graphicè depingit Realdus Columb.*lib.*8.*de re anatomic.cap.*3.

Hi ergo sunt nerui illi, quorum vi ac ope efformatur vox;cuius instrumenta sunt,guttur,larynx, musculi, & nerui recurrentes ex Galen. *lib.* 4.*de loc. cap.* 6. Est Vox apud Philosophum *lib.*2.*de anim.text.*90. *repercussio inspi-rati aëris ad vocis instrumenta*, Huius materia est exsuffla-tus aër,vt exsuffletur,expirari oportet cum strepitu; & sic vox editur,deinde articulatur, & fit sermo; cuius instru-menta sunt lingua,labra dentes, palatum, gurgulio, & nares; principatum tamen obtinet lingua, vti in voce Epiglottis,quod *lib.*7. *de vsu part.cap.*5. & *lib.*2.*de placi-tis,cap.*4. Gal.confirmat.

Vox,& sermo tripliciter lædi possunt, vt cæteræ actio-nes, aboleri, imminui, deprauari: hócque fieri non po-test nisi partibus vel principibus, vel quæ his famulan-tur,oblæsis,nempe larynge,musculis gutturis, recurren-tibus neruis,lingua,labris,palato,gurgulione,paristhmiis, & naribus quæ vocis,sermonisque efformandi instrumen-ta sunt; præterea thorace,ac pulmone,quæ materiam vo-cis suppeditant.

Porrò si vocis oblæsæ causam iniquiras, apud Galen. ipsum semper ferè ex læsione neruorum recurrentium eam non solùm lædi, sed penitus intercipi existimasse in-uenies. Mirabile enim dictu est, quàm horum neruorum sit virtus admiranda, & ab eo summis laudum præco-niis decantata *lib.*7. *de vsu.part.cap.*16. Maiorem tamen admirationem facit, hos neruos minutos, ac capillorum instar subtilissimos,quemadmodum Galen,ipse *lib.de præ-cogn.cap.*5. esse tradidit,recisos, ac interceptos, vocis de-perditæ causam esse;& firmat Vidus Vidius *tom.*2.*generat. lib.*9.*à cap.*1.*vsque ad cap.*5.

Vt tamen tantum scrupulum eximere possis, & ex-perimentum Galeni, in secandi arte peritissimi verissi-mum esse pronuncies,audi Columbum *lib.*14. *de sectione viua*,qui de re anatomica scripsit fidè, eleganter, & doctè. Sic enim ait: *Hi reuersiui, se recurrentes, seu vocales nerui, sursum reuertuntur asperæ arteriæ adhærentes,& in laryngem immittuntur.Recurrentem neruum facilè agnosces,tū quia al-bicat,tum quia instar fili videtur esse:hunc eleuato,nam si il-lum digitis compresseris, dictum, ac factum misero cani vox imminuitur: Si manū detrahas, ita vt animalibus spiritibus aditus pateat,vox denuò reuertetur:sin dextrū neruum abscin-das,prorsus amittitur.Nunc de sinistro reuersiuo neruo dica-mus. Administratio eodem modò fiat,quo in dextro dictum est. Si neruū vinculo excipias,& coarctes,statim,mutus efficietur:Si dissoluas,semilatrabit,ob dextri nerui abscissionē:sin transuer-sum dissecaueris,mutus in æternum fiet superuiuere tamen pos-set,se dimitteretur,cum tanto vulnere,nisi alia afflictio afflictis adderetur,Profectò pulchrum est spectare,consideratúque pul-cherrimum, quo pacto duo neruuli adeò paruuli tam bellam edant actionem qualis est vocis ipsius efformatio,nemóque est qui non obstupescat.* hæc Columbus.

Cùm enim hausta pulmonibus natura spirabilis (cui nomen est aër)munere, seu officio contemperandi calo-rem cordis perfuncta fuerit,nec in cassum exusta illa ca-lórique naturali nimium exitiosa remigret,admirabili pro-uidentia à natura in materiam vocis, & orationis, qua nihil est diuinius, conuertitur. Lingua enim crebris vi-brata motibus, aërem reductum à pulmonibus, & ex faucium renitentia stipatum, crebriore sui acuminis in palatum illisu,in vocalem spiritum velut animat,eúmque adiuta dentium offensione, & labiorum compressione in verba discernit, quæ sunt notæ,& picturæ rerum, & co-gitationum, absque quibus, cùm hominum coniunctio, & naturalis societas inter ipsos dissolueretur, tum certè hoc, quod sibi quisque habet præstantissimum,nemo vn-quam assequeretur. Nec enim docere de Deo omnium opifice & creatore summo posset alter alterū,neque san-ctissimum illius nomen compellare,ad cuius cognitionem & celebrationem sumus conditi: neque adeò multum in-ter homines, & animantes cæteras interesset,à quibus nō solùm ratio,sed etiam oratio, quæ interpres mentis existit, quàm lōgissimè seiunxit.Lege de vocis præstantia,& offi-ciis,ConstantiūValorlium *l.*1.*anat.c.*1.& Petrū Lopesium Lusitanum,*l.*1 *poësis philosoph.de sex rebus non naturalib in init.*qui vocis,& soni munera eximio poëmate descripsit.

Hanc ergo perfectissimam actionem complent vocales nerui duo,vt *cit.loc.* Magister edocuit. Si enim ambo sint distracti, officio suo priuantur, facultatémque animalem aëris percussionem facientem ad larynga non deferunt, quare aphonum redditur animal:Si vnus tantùm dissectus est, remanet semimutum. Neque intelligas quòd larynx ipsa partes inter se distinctas, & dimidiatas habeat,vt ea-rum quælibet emittendæ vocis mediam facultatem ha-beat,& hanc vnaquæque à suo neruo recipiat, vt videtur insinuare Auic. hunc Gal. locum ex professo explanans, 10.3.*tract.*1.*cap.*1 §.*Et fuit alius,qui cum curaretur à scro-phulis,incisus est ei vnus duorum neruorū reuersiuorum,qu re abscissa est medietas vocis,&c.* Nam ad vocem rectè effor-mandam,laryngis,linguæ,musculorum ipsam mouētium, narium,labrorum, & dētium munus requiritur potentis-simum, præsertimque horum neruorum,quos facultatem animalem deferre diximus;sed cùm multùm esset vox vi-tiata,ad id significandum,semimutum remansisse dixit.

Plurimas interceptæ,vel amissæ vocis causas,legat qui velit apud Auic. *loc.cit.* Nam repente quempiam obmu-tescere absque occasione,admirabile est,quòd faciunt ve-narū occlusiones,interceptionésque, iuxta Senis edictum, *lib.*4.*de rat.vict.in morb.acut.text.*23. Cùm igitur supra modum oppletæ fuerint venæ,grauetur virtus,&præ copia multa,extincto veluti natiuo calore,suffocetur, fit apho-nia, vt in apoplexia, epilepsia,& syncope cardiaca quoti-die experimur vt ferè accidere comperimus iis,qui vel ti-more, vel maximo animi mœrore sunt percussi. Ob ne-tum enim sanguine, & spiritu ad internas sedes, & cor, velut ad arcē collectis, copia sua innatum ignem obruen-tibus, & canales per quos facultas deferri debet, ob-struentibus,fit aphonia:de hac Lege Amat.6.*cent.*5.

Hæc fuit causa,ob quam Nausimenis Atheniensis vxor, cùm filij ac filiæ suæ stupro interuenisset,inopinati mon-stri perculsa conspectu,& in præsens tempus ad indignan-dum,& in posterum ad loquendum obmutuit, teste Vale-rio Maximo *lib.* 1. *cap.*8. ob quam rationem obmutesci-mus visis lupis;ob timorem enim,& metum vox faucibus hæret,& sæpe tremula,imbecilláque redditur, ex Aristot. 27. *sect.problem.*7.& Gal.2.*de caus.sympt.*2.

Sed cur fiamus aphoni,quando nos à lupo priùs inspici contigerit, ad occultam,& ignotam nobis lupi proprieta-tem referendū puta:sicut enim sunt plurima animalia,quæ visu,afflatu, & tactu interimunt; sic Lupi abdita quadam qualitate vocis raucedinem, & priuationem inducunt.

Plurimi enim reperiuntur dissensus, quorum causa non ita est manifesta, vt inter cæteros eleganter admodum protulere, Fracastorius *lib. de antipath. cap.* 1. & Ruellius *lib.* 1. *de nat. stirp.* 22. Sic visus est, cui leuiore ex causa biduum aut triduum loquela adimebatur, mòxque repentè, & inopinatò reddebatur, & qui sæpius ex interuallis integro sano corpore, modò loquebatur, modò obmutescebat, auctore Fernel. *lib.* 5. *de patholog. cap.* 9. De Aphoniæ generatione, causis, signis & curatione; Lege Vidium Vidium *lib.* 8. *de curat. membrat. cap.* 20. & Mercurial. *in com. cit. context. Hippoc. lib.* 4. *de rat. vict. in morb. acutis.* At si plura de sermonis, & vocis vsu, ac natura scire cupis, Vide Lælium Bisciolam Mutinensem *lib.* 10. *horar. succesiuar. tom.* 1. *cap.* 22. Velal. 7. *de fab. à cap.* 4. *ad* 8. Conimbric. *in comment. cap.* 8. *lib.* 2. *Arist. de anim. quæst.* 3. *art.* 1. Bartholom. Perdulcem *lib.* 3. *suæ medicin. c.* 19. Baptistam Condronch. *lib.* 1. & 2. *de vocis natura*: de qua re pulchra prædixit Fabricius ab aq. pendente, *tract. de larynge, vocis organo*: nec siluit Theodorus Dousa, *tract. de natura vocis.*

HISTORIA XV. GALENI,

De vocis læsione.

Vocis læsio, ex recurrentium neruorum infrigidatione, suborta.

Quidem vocem vitiatam fuisse memini, adeò vt penè perderetur, infrigidatis nimium neruis recurrentibus, cùm per hyemem in collo adhibita fuisset quædam chirurgia; quod cùm intelligerem, * *calorificis* * *remediis naturalem temperaturam neruis restituens, vocem recuperauit, &c.* Galenus lib. 1. de loc. affect. cap. 6. in med.

PARAPHRASIS.

NEruis vtpotè frigidis, nimium frigus obesse, res est manifesta; licèt enim illi sint tendone & ligamento calidiores, & animali spiritu; cùm tamen sint sensu, eximiò præditi, & suapte natura frigidi, facile ab aëre, hyemali præsertim obleduntur, cæterarum partium neruosorum ritu, quibus frigus valde est infensum: hoc enim neruos, seu molles, seu duros condensat, atque infarctæ illius materiæ exhalationem inhibet, vt latè ostendit Magister *lib.* 6. *meth. cap.* 3. Nam *neruus pars sensilis est, & principum partium primati continua, & temperamento suo frigida quorum omnium occasione, & ex facili à frigido offenditur, & suam offensam illico cerebro impertit.* Hæc est causa, ob quam medicamenta vulneribus neruorum applicanda, calida esse oportet, & præcipuè hyeme, vt 7. *collig. tract. de cura solutionis continuitatis neruorum*, dicebat Auerroës: & priùs firmarunt Galen. *lib.* 3. *de compos. medicam sec. gener. cap.* 3. & Auicen. 4. 4. *tract.* 4. *cap.* 2. *de vulnerib. neruorum.* §. *Et apostemantur nerui, & quæ sunt in iis similia, & chordæ, & extremitates lacertorum, & aduenit iis frigiditas, & spasmantur, &c.* & infrà §. *Et vulneratus à quibus est elongare aquam frigidam, est vulnus nerui, & similiter frigus aëris, vel cuiusque rei neruo approximandæ quamuis parum sit frigidum, &c.* *Explicant diligenter* Holler *lib.* 3. *institut.* Chirurg. *tit. de remediis neruorum*, & luculenter Dinus *in com.* Hanc doctrinam probant Rasius *lib.* 7. *contineut. cap.* 15. & 16. Brunus *in chirurgia magna, cap.* 5. Hoc ita esse patet manifestè: nam si aër æstiuus frigidior est cerebro, * neruis, ex Galen. *lib.* 8. *de vsu part. cap.* 2. quantò magis hyemalis, hic enim quoquo versum penitissimè irruens neruos offendit, sicque infrigidatis neruis recurrentibus qui ad vocem formandam sunt præcipui, ex Galen. *lib.* 4. *de loc. affect. cap.* 6. vocem fuisse vitiatam asseremus. Hanc historiam confirmat Auicen. 10. 3. *tract.* 2. *cap.* 1. dum sic inquit: *Locutio namque quandoque completur cum anhelitu æquali, sicut faciebat homo cuius neruo reuersiuo accidit frigus, quum esset necessarium, vt discooperiretur cum*

A *ferro quare destructa est vox eius, &c.* Gentilis *in com.* affirmat, aliquod apostema in ea parte fuisse, quod debuit secari, & expurgari: adhibita igitur Chirurgia, hoc est secto apostemate, & nudato neruo recurrente, cùm præcipuè ob hyemem valde frigidus esset aër, id frigida intemperies in eo est introducta, ideòque vocis vitium euenit.

Cùm ergo præ nimio frigore valde intemperati essent, calorificis auxiliis ad naturalem temperiem eos reducere sibi persuasit. Quæ autem sint hæc, & an essent intus assumpta, an extrà apposita, ipse non explicat. Calida verò actu, & potestate ea cur præcipiantur, multæ sunt causæ. Prima. Quemadmodum vulnerata caro natura licèt humida, medicamenta exoptat, non quæ humectando consferuent, sed quæ exsiccando à lapsu prohibeant: sic neruorum frigida temperies, calida ad præcautionem me-

B dicamenta, magis quàm ad conseruationem frigida expostulat. Secunda. Contentus spiritus calidus, neruo præstantior, & in opere vincens, frigida renuit omnino. Tertia. Neruus in sanitate assuetus est calori vicinæ, circumdantisque carnis; cùm ergo laborat, nisi infundatur quod parem carni pristinæ calorem habeat, euertetur illius temperamentum est necesse. Quibus autem præfidiis Aphonia hac de causa suborta, sit curanda, proprio exemplo notaui *lib.* 1. *de praxi admiranda, obseruat.* 106.

Calorifica neruo applicanda, sicca sint oportet, nam ipsa nerui conseruandi natura vim siccantium adaugeri postulat. Sint autem substantia tenuia, quoniam curanda affectio in profundo latet. Horum medicamentorum

C latissimam syluam exaratam vide apud Gal. *lib.* 6. *meth. cap.* 2. & 3. & *lib.* 3. *sec. gener. cap.* 2. quibus locis de curandis neruis vulneratis aut punctis agit eximiè. Interim lege Dionysium Dacam *part.* 2. *Chirurg. cap.* 57.

DVBIVM IX.

Num oleum, neruorum vulneribus applicandum.

COMMENTARIVM.

R *Emediis.*] Inter calorifica auxilia à Gal. citata, quæ neruis discoopertis vtilia sunt, de quorum numero censentur, euphorbium, sagapenum, opoponacum, sulphur, terebinthina, & alia multa, oleum Sabinum præsertim bimum trimúmve tenue cùm sit calidū, & profundam, cras-

D sámve nerui substantiam penetrans, punctis vulneratisque neruis esse saluberrimum, *cit. lib. meth.* Gal. confirmat. Sed quoniam hic auctor, de olei applicatione in vulneratis neruis diuersimodè loqui visus est, de hoc negotio paucula differere statui, in quo magna est contentio apud interpretes.

Gal. enim *in lib.* 6. *meth.* 3. id reprobat. §. *Sanè oleo perfundere tale vlcus non oportet, quia sordidū vlcus reddit, &c.* & *lib.* 3. *meth. cap.* 2. oleum dicit, *cauo vulneri impositum, aduersissimum omnium medicamentorum esse; nam si ita medeti velis, vsu ipso intelliges, sordidū, ac malè olens vlcus fieri. Quod si anni tempus calidius sit, ac homo vitio mali succi laboret, aut fluxionibus obnoxius natura sit, aut etiam in victus tione delinquat, timor est ne illi pars ea computrescat, in qua vlcus est factum.* Quam sententiam confirmat Auic 4. 4. *tract.* 4. *cap.* 2. §. *Et oportet vt abluatur vulnus, neque cū aqua,*

E *neque cum oleo, &c.* Auctoritas firmatur ratione; nam oleum humidum cùm sit, ad caliditatémque inclinans neruos putrefacere potest.

Contra tenet omnis Medicorum Schola à suo magistro edocta. Is enim *in lib.* 6. *meth. cap.* 3. *partem vulneratam calente oleo madefacere iubet*, & *lib.* 3. *de compos. Medic sec. gener. cap.* 2. agens de vulneribus neruorum, idem affirmat per hæc verba: *Quando igitur vulneratum aliquem suscipio, interim per liquida pharmaca curationem molior, interim emplastris, lanā quàm mollissimam oleo calente imbutam applicans: quòd si medicamentum ex aceto vsurpem, aceti parum oleo admisceo, ac bis tèrve quotidie soluo, & oleo calete foueo, &c.* & *in fin.* §. *Porrò ab aqua vsu in tota curatione ita tempero, vt ne attingat quidem vlcus, proinde cùm sanguis in initio à parte vulnerata eluendus est, ex oleo id facere expedit, &c.* Sequitur Paul. *lib.* 4. *cap.* 54. §. *Itaque aqua calida,*

quanquam

quanquam reliquis inflammationibus ſit accommodatiſſima, vulneratis tamen neruis eſt inimica; ac præſtiterit oleo dulci, quod adſtrictionis ſit expers, irrorare, &c. Subſcribit Aëtius *tetrab.4.ſerm.2.cap.27.* §. *Præſtat igitur neruis ſauciatis oleo moderatè calido, tenuique, ac nihil adſtringente rigare, &c.* Sequuntur Rhaſius *lib.7.ad Almanſiorem,cap.3.* Guido *doctrin.1.tract.3.de vulneribus neruorum ſupplicium.* Neque immeritò vulneratos neruos oleo calente fouere conſulunt auctores; hoc enim, ſuo actuali calore, & partium tenuitate denſam neruorum ſubſtantiam perforare poteſt, ac ſic ſaniem abſtergere, & expurgare valet.

Nicolus *ſerm.7.tract. 4. ſum. 1.cap. 31. de vulneribus neruorum, & chordarum in generali*, auctores inter ſe diſſidentes conciliare intendit hoc modo, quòd priſci admittunt oleum gratia ſedandi doloris, cæteri hoc ſymptoma non reſpicientes, illud reſpuendum cenſent. Hunc modum ſoluendi omnium primus adinuenit Vigo *lib.3.tract.1.cap.15.* qui non imponit oleum, niſi propter neceſſitatem ſedandi dolorem: explicat diligenter Fallopius *lib. de vulneribus particularibus, c.25.in med.* Solutio hæc deducta eſt ex mente Galen. *in lib. 6. meth. cit.* nam hoc loco vulnerata pars, euphorbij vſu antea malè habens, olei fotu Sabini, ſine dolore, & phlegmone remanſit, & *lib.2. ſect. loc.cap. 2.* eo vtebatur, quando dolor vehemens, & inflammatio ægrum torquere ſolent: firmant eam Auic. *loc. cit.* Lanfrancus *doct.3.tract.1.cap.3.de cura vunleris neruorum.* Quare oleum non vulneris remedium, ſed aduersùs imminentia pericula præſeruatiuum auxilium cenſendum, lege Hironymum Fabritium ab aqua pendente *lib.2.de vulnerib.cap.11.*

Alij aliter ſoluunt antimoniam: quòd Galen. & reliqui oleum apponant in neruo cooperto (hoc enim ferè accidit in punctura:) cæteri verò in neruo nudo, & diſcooperto id condemnent; cùm enim ſic actu tangat ſubſtantiam nerui, poteſt eam diſſoluere, & putrefacere: quapropter Auerroës *lib.7. collig.cap. cit.* oleum eligit in neruo diſcooperto: multũ enim refert nudo neruo, an per interpoſitam cutem oleum admouere, vt *cit. meth.* retulit Gal.

Sed omnium facillima conciliatio eſt: quòd in vulneribus oleum omphacinum, in curatione vulneris neruorum ſit apponendum, ob rationes plures relatas ab Auic. *cap.cit.* §. *Et inſuper dico, quòd oleum roſaceum, & maximè quod fieri debet ex oliuis immaturis, non eſt vnctuoſum, ſed ſiccum, & vocatur oleum omphacinum, & maximè quum roſæ cum illo oleo commiſcentur, acquirit oleum illud aromaticitatem confortantum ſpiritum animalem, & ſiccitatem, & expreſſiuam virtutem, vt vult Gal. in lib. de ſimplici Medicina, per quod confortatur cerebrum, dolores ſedantur, ſanguis ingroſſatur, & ſi quis eſt, ſubtiliatur, &c.* Nam, vt ait Dinus *in com.* hoc oleum mellis roſacei, & aliorum digerentium caliditatem temperat. Hanc ſolutionem innuunt Albucaſis *lib. 3. cap. 3.* Carpus Berengarius *lib. de fractura craniy, tit. de exteriorum læſionum capitis cura, fol.41.* Fabritius ab aqua pendente, *lib.2.de curand. vulneribus, cap.18.* Ioan. Fragoſus *gloſſa de vulneribus, quæſt. 84.* Andrea Alcacar *lib.2.de vulneribus neruor.c.25.* Leonard. de Bertapalia *c.5. de fractur. craniy.* De quo negotio, ex omnium auctorum mente plura agitauit Ioan. Brauus Chamicus *lib.4.de medendis corporis malis per manualem operationem, c.13.in med.*

QVÆSTIO XII.

Quòd contrariorum contraria ſint remedia Contra Valleſium.

C*Alorificis.*] Licèt eminentiſſimi Medicinæ profeſſores, de contrarietate in curatione morborum obſeruanda diligentiſſimè diſputarint, inter quos palmam præripuere, Cõciliator. *differ.153.* Inſignis Veiga, *in com.c.88. art. Medic. Gal.* Valleſius *l.8. contr.4.* Valleriol. *lib. 3. locor. commun.cap.14.* Ludou. Lemoſius *in com.cap.12.lib. 11.de method. medend. Galen. diſp. 6.* Mercat. *tom. 1. lib. 3. part. 1. claſ 1. quæſt. 206.* Chriſtop. à Vega *lib. 3. de art. Medic, part. 2. cap. 2.* & alij; placet tamen inter hos Medicinæ proceres, noſtram palam facere ſententiam, & aliqua de nouo addere, maximè quum contrariæ partis argumenta prima facie probabilitate vacare non videantur.

Sicut vniuerſale pronunciatum eſt, non à Medicis tantùm, ſed à Philoſophis maximè receptum, conſeruationem fieri ab his, quæ non ſolùm qualitate, & forma ſed etiam gradu, & quantitate paria ſunt; ſic perpetuum, & irrefragabile, curationem perfici contrariis, quum contrariorum contraria ſint remedia, quod *lib. 2. de nat. hum. text. 1.* Hippoc. primus omnium literis conſignauit, dum ſic inquit. *Oportet præterea & hoc nouiſſe, quòd morbos, quicũque ex repletione ortum habẽt, euacuatio ſanat: quos verò parit vacuatio, repletio curat: quos gignunt labores, illis quies remedio eſt: quos nimium inducit otium, labor tollit, &c.* Idem firmat *2. aph. 22. & 5. aph. 59.* & mille in locis Galenus inculcat. Confirmarunt cæteri, qui hoc concluſum artis noſtræ principium, axioma inuiolabile nuncuparunt, niſi doctrina Galen. *5. meth. cap. 15. in art. Medic. c.88. 3. ſimpl. 12. lib. 3. de Medic. officio com. 31. & 6. epidem. ſect. 2. comment 9.* & Auic. *4. 1. cap. 1.* ſequuntur Plato *in Timæo ad fin.* Ariſt. *lib. 1. probl. 2. & 3.*

Hoc aſſumptum non demonſtratione, ſed ſola inductione probari poſſe, apud omnes in confeſſo eſt. Ea enim quæ in vnaquaque ſcientia ſunt maxima, fieri non poteſt, vt eſſe demonſtretur, ſi fides eſt adhibenda Ariſtot. *lib. 1. poſter. cap. 8.* hæcque ſunt indemonſtrabilia, quæ peculiari nomine ab ipſo vocantur ſuppoſitiones, licèt etiam poſſint vocari dignitates, cùm ſunt propoſitiones per ſe notæ, ad quarum cognitionem, non diſcurſu vero & cauſali, ſed improprio & ſecundum ſucceſſionem indigemus: quare Hipp. *lib. de flatibus, num 2.* hoc axioma non demonſtrat, ſed ſola probat inductione, hoc modo. *Quod ergo eſt famis remedium? hoc ſcilicet quod famem ſedat; id autem facit cibus; eo ergo malum illud medicandum. Amplius autem vbi ſitis vrgeat, bibere conuenit: & rurſus, repletioni euacuatio, euacuationi repletio, labori quies ſuccurrit, & quietis medelam ex labore reperies, atque vt breuiter dicam, contraria contrariorum ſunt medicamina, &c.* quem locum illuſtris explanator, Theodorus Zuingerus explanat *in com.* diligenter.

Galenus *lib. 11. meth. cap. 12.* hoc pronunciatum breue eſſe oratione, ſed poteſtate maximum aſſeuerat. Quare hanc propoſitionem temnere, nihil eſt aliud, quàm omnem medendi methodum peruertere, quod non ſolùm in morbis, & ſymptomatis, ſed in cauſis morborum veritatem habere inuenio. Galenus *in lib. de conſtit. art. med. cap. 12.* non medicè, ſed philoſophicè agens, ſic demonſtrat Id quod ſanum eſt, moderatum eſt; id qnod ægrum immoderatum: Si ergo dum corpus curatur, redit à ſtatu præter naturam ad naturalem, meritò iſta mutatio nonniſi per conttaria eſt peragenda: vnumquodque enim perit à contrario, & per contrarium. Lege eruditiſſimum Valleriolam *in com.* Patiuntur tamen ſuprà dicta inſtantias multas. Nam Auic. *4. 1. c. 1. in vltimis verbis* ſic ait. *Amplius ſcire debes, quòd non omnis repletio, neque omnis complexionis malitia ſuo medicatur contrario ex euacuatione, & oppoſitione, imò multoties ſufficit multa regiminis bonitas in repletione, & malitia cõplexionis, &c.* Deinde, plurima ſunt quæ ſimilibus curantur, & non contrariis: Hipp. enim *lib. 6. epidem. ſect. 2. text. 9.* dolorem dicit curari dolore, fluxum fluxu, vomitum vomitu, & tuſſim tuſſi: & *lib. 5. aph. text. 25.* conuulſionem aqua frigida perſanat, quæ auxilia contraria non ſunt, ſed ſimilia. Inſuper, vigilia curatur vigilia, & cibi faſtidium inedia, apud Hipp. *6. epidem. ſec. 4. com. 17.* Ampliùs, Si hoc axioma verum eſt, ophthalmiam, & febrem curari non poſſe aſſeremus, cùm his nihil ſit contrarium, vt *lib. 5. topicor. in fin.* Ariſt. ait. Ad hæc, Febris ardens curatur calidiſſimis catharticis, quæ non ſunt contraria febri. Febrem ardentem, rigor ſuperueniens ſoluit: rigor autem non eſt febri ardenti contrarius. Vltimò Hipp. *5. aph. 19.* refrigeratis excalfacientia denegat.

Sed hæc nullo negotio aduerſa diluemus, priùs tamen præfati contrarietatem hîc non eſſe preſsè ſumendam, & ſtrictè, quemadmodum Ariſt. *in poſtprædicamentis definiuit. c. de contrariè oppoſitis*, per ea quæ ſub eodem genere maximè diſtant, ſed largè, prout comprehendit quadam modo oppoſita, ſeu id ſit mediatè, potentia, vel ex accidenti.

Sic non omnis repletio, seu complexionis malitia suo medicatur contrario externo:nam mutatories sufficit internum, hoc autem natura est, quæ omni morbo contraria est, ipsumque medicatur,vt Hippocrates *lib. 6. epid. sect.5.text.31.* Galenus *lib.art.Medic.cap.87. & lib.3. de dieb.decret.cap.1. & lib.de optim.sect.ad Thrasibul.cap.4. & lib.de rer.dignot.atque medel.cap.4.* Auicen.1.4.*tract.2. cap.* 8. retulerunt. Cum enim virtus consistat in temperamento, & hoc dicat mediocritatem, quid mirum, vt sicuti medium opponitur extremo, sic virtus opponatur omni morbo? Quare morbi à natura curantur, quæ sola sibi sufficit, vias excernendis superfluitatibus parat, omnia facit in animantis commodum, & nisi medicamenta eius gratiam, & adminiculum recipiant, sanare nequeunt, cùm eius actione perficiantur. A natura ergo morbi curantur præcipue; ab arte quatenus est naturæ ministra; à Medico, vt artis ministro. A remediis, vt à Medico artis beneficio, conuenienti qualitate, commoda mensura, & tempore oportuno exhibentur. Sic dicebat Auicen. 1.4.*tract.2.cap.*8 *curans enim,vt sciuisti,est virtus, non Medicus, quoniam Medicus est minister faciens peruenire instrumenta ad virtutem.* Quapropter natura est principale agens, auxilia verò instrumentalis agentis vicem gerunt.Ex quibus ad primum argumentum responsio patet: de cuius solutione Iuniorum peritissimi nec verbum quidem protulerunt.

Nunc ad alia explananda gradum faciamus. Dolor curatur dolore,hoc est,medicina faciente dolorem. Fluxus fluxum curat, vel quatenus remouet causam fluxus, vel fluxus sanguinis extracti per phlebotomiam, fluxum sanguinis vndequaque manantis perfanat. Sic vomitus vomitum curat, & tussis tussim,vacuando causam. Sic frigidæ aspersio, remedium est conuulsionis, non per se, sed ex accidenti, reuocando ad intus calorem, calor autem hæc sanat. Sic vigilia corrigit vigiliam ex accidenti: nam ob immodicam vigiliam virtus quæ admodum excitabatur dissoluta appetit quiescere; vnde magnus strepitus, modo subitò cesset, somnum inducit apud Paul. *lib.2 cap. 42.* Auicen. 1. 4. *tract. 2.cap.* 1. Sic fastidium curatur inedia, quia cùm sit species vacuationis, absumit causam fastidij. Febris verò,& Ophthalmia licèt per se contrarium non habeant, illo tamen ex accidenti non curent. Sic cathartica calidissima causam febris remouendo, febrim sanant. Sic rigor, febris ardentis est remedium, quoniam per sudorem humoris noxij, qui est causa febris, sequitur vacuatio, ex Galen. *lib. 4.aph.* 58. Sic Hippocrates negans calefacientia refrigeratis, timens hæmorrhagiam, non conuellit perpetuum pronunciatum,*contrariorum contraria sunt remedia*: sed docet in complicato affectu, non semper incipiendum ab intemperamenti curatione, præsente aut imminente, vrgentiore hæmorrhagiæ malo. De qua controuersia, lege doctissimum Heurnium *in com,cit.aph.*Cardan.*lib. 2.contrad.tract.5.contrad.8.*

DVBIVM. X.

Num curatio fiat per contraria æqualia.

Verum hic quispiam in Galenica doctrina exercitatus mox inquiret, Num hæc contraria debeant esse intensa, æqualia, an remissa. Non ita facilis est responsio,cùm plures diuersa literis cõsignarint, quæ repugnantiam præ se ferre videntur. Et licèt contraria debere esse æqualia omnes vnanimiter confirment, hoc tamen mihi semper suspectum fuit, cùm inter paria agentia actio exerceri minimè possit,hæc enim sequitur proportionem maioris inæqualitatis; fierique potest, nisi actiuitas agentis vincat resistentiam passi.

Et si autem hoc verum sit communi medicorum consensu ratum est, morborum curationem non solùm per æqualia, sed per remissa, aut intensiora esse celebrandam: licèt eligenda sit, quæ per æqualia præsidia exercetur. Patet apertè. Nam remissa auxilia sæpius adhibita morbum curant: quamuis enim in agendo pigra A sint temporis tamen diuturnitate immoderatum ad mediocritatem reducunt; quòd enim validissimum agens breui tempore efficit, id longo debile peragere potest, vt *lib. 4. simpl.* 27. Galen. aduertit:quod præcipuè est faciendum, quando virtutis debilitas adest, aliter enim virtus succumbet. Secus autem sunt applicanda intensiora, quum periculi ratio vrget: nam ij morbi celerem, eamque extremam curationem exoptant, vt *lib. 1. aph. text.* 6.dicebat Hipp. & *lib. 5.meth. cap. 5.* Gal. confirmat. At cùm vtraque curatio valde sit ambigua, eligenda est quæ per æqualia perficitur. Si enim curatio fit per intensiora, est celer nimis, & periculo plena. Si per remissiora, languet virtus, & in curatione aliquod symptoma superuenit; quod vires deiicere potest. Curatio autem tria efflagitat, vt sit breuis, iucunda, & tuta, vt B 14.*meth.cap.* 13. dicebat Galen. & cum eo Celsus *lib. 3. cap. 4.* Insuper vt sit secura, tribus perficitur, vt operis absolutionem consequatur; vt euertatur morbus: & vt non lædat, fiatque cum modo, auctore Hipp. *lib.1. epid.sect.2.text.50.*lege Horat.Augen. *disp.aduersus Mercenar.cap.5.*

Si tamen imbecilles vires sint, & consuetudo obstet, tunc morbus non per æqualia, sed remissiora auxilia curari debet. Nam in præsidiorum applicatione, siue sint alterantia,siue vacuantia, non solùm morbi magnitudinem,quæ remedium expostulat, sed virtutem tolerantem attendere oportet; quare in præsentia virium debilium, remissis solum auxiliis pugnandum est. Simili quoque C ratione consuetudinis ratio est habenda; nam hæc non est mutanda,sed conseruanda,auctore Magistro *lib.8.method.cap.vlt.* Nam si homo assuetus calidis incidat in febrem, tunc quum indicatio febris sit cæteris indicationibus potentior, & præstantior semper est præferenda; quo pacto refrigerantia & humectantia, remissiora tamen quàm febris desiderat, sunt offerenda: sic enim & morbus curatur, & seruatur consuetudo, cui aliquid esse condonandum monuit Hipp. *lib. 1. aph.* 17.nam vt scitè Heurnius dicebat *in eum.*quorum ventriculus semel, aut bis humescere, intumescere,concoquere consueuit; si defraudetur, mutata consuetudine, temperamentum, habitum, actionem immutat, vt inter omnes notauit Planerus *lib.1.meth.cap.5.de contrarietate.*

Et licèt à proportione maioris inæqualitatis actio proficiscatur, de ea intelligendum est axioma, in qua con- D trarium omnino corrumpitur; non verò de ea quæ à Philosophis dicitur refractoria, in qua contraria, licèt æqualia quando coniunguntur, necessario se transmutant; & quamuis vnum non vincat aliud,in pugna tamen remittit illud, & sic ambo ducuntur ad medium, in quo sanitas consistit. Et licèt essent æqualia, auxilio tamen naturæ redduntur potentiora; tunc enim duo in vnum efficaciùs conspirant,natura,vt præcipuum agens,auxilium,vt agens secundarium, quod alioquin nihil omnino efficeret, nisi naturam haberet adminiculantem.

Cæterùm postea quàm de contrarietate per æqualia auxilia obseruanda, quantum sat esse iudicauimus, præscriptum nobis est, non absonum fuerit, hic potissimùm potiora argumenta afferre, quæ superiorem doctrinam redarguere videntur. Et primò sic. Si curatio per æqualia contraria esset celebranda, sequeretur omnes morbos æquali securitate curari. Patet sequela, quia veloci- E tas motus attenditur penes actiuitatem agentis ad resistentiam passi, & quantò est maior actiuitas, & minor resistentia, tantò velocior est actio auctore Philosopho 7. *physic. vlt.* Ergo si in omnibus morbis reperitur æqualis proportio actiuitatis ad resistentiam passi, omnium morborum curatio æquali tempore perficietur, quod est absurdum.

Secundò.Reductio fit per æqualia contraria, ergo curatio debet fieri per intensiora. Antecedens est Galeni, *in art.Medic. cap.86.* Probatur consequentia, quoniam in reductione mutatur naturale temperamentum, quod sensim & paulatim est mutandum: nam natura non patitur repentinas mutationes,ex Hipp.*lib.6. epidem.sect.3. text.* 27.quod enim paulatim fit, tutius est, ex ipso. *aphor.5 1.* in

In curatione corrumpitur morbus, qui res est violenta, & præter naturam, & quæ celeriter est remouenda: ergo intensiora auxilia expostulat, & maxime si sit grauis, & periculosus: tunc enim subitò, & per intensiora præsidia celebrari debet, ex Tralliano *lib.12. cap.2. quæ enim celeritatem desiderant, celeriter peragere oportet*, ex Hipp. *lib.1. acut. text.8.* Et Aretæus *lib.2. acut. cap.5.* de curatione voluuli, dicit in hoc morbo debiliora non esse exequenda, & *lib.2. eiusdem, cap.1.* de curatione pulmoniæ iubet, vt subsidia inæqualia sint: & *lib.1. chronicon. c.5.* de curatione melancholiæ, imperat vt intensiora remedia propinentur; exiguis enim medicamentis non obsequitur affectus. In hunc sensum intelligendus est Celsus *lib.2. cap.11.* dum inquit: *non potest vehementi malo, nisi vehemens auxilium succurrere.* Et prisci in vehementi plethora, sæuiente dolore, ingenti inflammatione interna, vsque ad animi deliquium, cruorem exhauriunt, intensáque præsidia exercenda rentur.

Tertiò. Sequeretur, quòd nunquam morbus perueniret ad summum vigorem, quum in principio remittatur: siquidem contraria æqualia, etiam si non tollant morbum, ipsum tamen remittunt.

Quartò. Curatio debet fieri per remissiora contraria: ergo non per æqualia: nam remissum remittit intensum, ex Galen. *lib.3. simpl. cap.8.*

Quintò. Hipp. *lib.6. epidem. sect.2. text.26.* sic ait, *per adiectionem contraria adhibere, & interquiescere.* Quo præcepto tradit nobis curatiuum consilium cum docet, contraria sensim & paulatim esse adhibenda, vt Galenus monuit *in com.* sed si contraria æqualia sint, non sensim, sed affatim adhibentur. Galenus firmat *lib.2. sec. loc. cap.2.* dum in affectuum curatione, à debilioribus inchoandum esse, & sic paulatim ad fortiora accedendum, asseruit.

Sextò Paulus *lib.4. cap.1.* confirmans Aretæi sententiam, dicentis auxiliorum vim morbis fortiorem, id palàm ostendit, quoniam Elephantiasis nunquam curatur, nam nulla medicina potentior reperitur. Idem docet Hipp. *lib. de arte, num.13. §. Quum igitur homo morbo afficitur qui vehementior est quàm medicinæ instrumenta, ne sperare quidem oportet, vt à medicina extirpetur, &c.* Ergo si morbus curari debet, per potentiora auxilia erit remouendus.

Septimò. Galenus *lib.7. meth. cap.5.* affirmat in infrigidando plus periculi esse, quàm in excalfaciendo igitur si morbi frigidi curantur per æqualia contraria, morbi calidi propter periculum refrigerationis, non per æqualia frigida sed remissiora curari debent.

Octauò. In humectando, & exiccando nullum est periculum, quia humiditas, & siccitas sunt qualitates ignauæ, ex Galen. *loco nuper cit. meth.* Ergo morbi sicci, & humidi non solùm per æqualia, sed per intensiora curari debent.

Vltimò. Si natura calida incidat in morbum calidum, non per æqualia, sed intensiora curari debet: tunc enim non solùm morbus curatur, sed excessu illius intemperamenti naturalis est corrigendus. At intensiora contraria vtrumque præstant; soluunt enim morbum, & intemperamentum emendant.

Sed hæc ita sunt soluenda. Ad primum. Plures respondent non omnes morbos æquali celeritate curari nam interdum sunt in habitu, sæpe in dispositione: hi parum resistunt mutationi suæ, illi valdè repugnant, & ideo tardiùs curantur. Non satisfacit solutio, quia licèt nòn solùm fiat comparatio gradus ad gradum, sed actionis ad patientis resistentiam, videtur quod æquali celeritate debeant curari morbi, in quibus ista proportio reperitur, quod est absurdum: si enim accipiamus duas intemperantias fientes, videlicet febrem acutam & exiguam, in his æqualis proportio seruatur; non tamen æquali celeritate curari debent, cùm ex ea magnum immineat periculum, & febris lenta solùm longo tempore curatur. Dic ergo, & fortasse meliùs, quòd in quibus magnum imminet periculum, curatio non solùm per æqualia præsidia, sed intensiora celebrari debet. Neque timeas repentinam mutationem: nam ad euitandum maius periculum, sæpè subita vacuatio exercenda. Sic sanguinem mittit subitò Galenus, & ad animi deliquium in vrgentibus morbis, in locis multis. Sic aquam frigidam præbuere prisci ad satietatem vsque, vt subitò corpus refrigeretur. Sic consuluit Gal. frigidum balneum in hectico debili, in quibus morbis non seruatur eadem proportio. Neque redarguas iterum hoc modo. Si solùm proportio agentis ad patientis resistentiam debet considerari, chronici morbi, & acuti æquali celeritate curationem recipient: quum enim chronici morbi multum resistant, dummodò auxiliorum vis intendatur, pro ratione resistentiæ, æquali tempore curarentur, quod non est dicendum. Vallesius *l.8. cont.1.* postquàm alios contumeliosè obiurgauit, multis rationibus, vltrò citróque discursans, hunc assignat respondendi modum ex Platone *in Timæo*, morbos habere fatalem constitutionem, ac proinde eorum tempora non esse remediis præscindenda, quoniam ex paruo fit magnus, & ex vno multiplex; & ideò morbi chronici longiori tempore curantur, quoniam ipsorum tempora longiora sunt. Sed labitur vir hic argutissimus: solùm enim in morbis materialibus chronicis, in quibus concoctio spectatur, Platonis sententia veritatem habet; in morbis tamen immaterialibus, qui non habent tempora secundum materiam; non est vera; febris enim hectica, & similes morbi nullum habent tempus terminatum, in quo remediis vtendum sit, vel ab illis sit abstinendum; quoniam quocunque tempore præsidia adhiberi possunt, ac proinde celeriter curari queunt, ni virtus resistat: ex hoc accidit vt chronici morbi longo tempore curentur, quia multùm resistunt; nam renitens affectus leuia auxilia contemnit, fortia & intensiora sunt periculosa. Ergo æqualia sunt magis accommoda.

Ad secundum quod acutissimus Vallesius difficile putat, Dic verum esse, reductionem esse temperamenti naturalis, curationem morbi; & ideò esse velociorem mutationem, non quia reductio per æqualia contraria, curatio verò per intensiora fiat, sed quoniam reducitur temperamentum quod est in habitu, curatur verò morbus qui in dispositione est: nam quàndo in habitu est sicut hectica, ita difficulter curatur sicut naturale temperamentum: quinimò morbi qui sunt in dispositione, prout magis vel minùs facti sunt, sic faciliùs vel difficiliùs curantur.

Ad tertium. Dic, quòd remedia in principio morbi adhibita non prohibent morbi augmentum, quoniam causa interna adest, quæ ipsum auget: sunt tamen in causa, ne in ingentem magnitudinem morbus accrescat.

Ex his patet solutio ad quartum, & quintum argumentum, dummodò intelligas Hippoc. *in lib.6. epid.* intelligendum esse de mutatione consuetudinis, vt Gal. explicat *in com.* remissum verò remittit intensum, si illud est directum ab agente fortiori; tunc enim plus potest, quàm maius ab imbecilliori adiutum: hoc pacto frigidum secundi ordinis, à valida vi animæ directum, operatur in affectum calidum in tertio. Hac de causa in morborum principiis, quoniam virtus valida est, à debilioribus auxiliis exordimur. Deinde remissum remittit intensum, quando contrarium remissiùs operatur, vel quando illius quantitas augetur; siquidem quantitatis augmentum intendit gradum, ex Galen. *3. simpl. 33.* vel quando agentia, licèt remissa, multiplicantur, vt explicat eleganter Vallesius *lib.9. com.11. post. med.* Aduerte tamen, quòd verba illa Pauli, & Aretæi sic debent interpretari, quòd etiam si auxilia sint morbis æqualia, auxilio tamen naturæ fiunt intensiora, quæ semper aduersatur morbis. Ex quo soluitur argumentum sextum. Quòd si adhuc instes dicendo, si remedia æqualia remittunt morbum, nunquam nisi semel poterunt adhiberi, quoniam si secundò, aut tertiò adhiberentur, essent morbis multò potentiora: Resp. Medicus solùm contemplatur mutationem sensibilem, quia est artifex sensualis ex Galen. *in art. Medic. c.8.* quare cùm primò videt morbum leniorem, statim vires medicamentorum remittit, vt æqualis proportio remaneat.

Ad septimum. Dic, morbos calidos per remissiora contraria esse curandos, propter periculum quod imminet in infrigidando: nam, vt dictum est, in morborum curatione habenda est ratio periculi.

Ad octauum. Dic, morbos humidos, & siccos non solùm per æqualia, sed per intensiora remedia posse curari, quoniam sunt qualitates parum efficaces, & ideò in humectando & exiccando nullum est periculum.

Ad vltimum. Dic, naturas calidas in morbum calidum lapsas, modico, æquali, & remisso contrariorum vsu esse curandas; nam quod moderatum est, & sensim adhibetur, propter diuturnitatem in agendo, solet fieri in æquale, vt suprà docuimus. Quo pacto cuté intemperatæ naturæ sint gubernadæ, lege apud Thomam à Veiga *in com. cap.* 86. *art. med. Gal.* Valleriol. *lib.* 4. *enarrat.* 4. Vallef. *lib.* 6. *cont. cap.* 2. Christoph. à Vega, *lib.* 2. *de art. medendi, sect.* 1. *in fin.* Conciliat. *differ.* 116. & nos *lib* 7. *in introitu ad Prax. præcept.* § 8. pulchre agitabimus.

HISTORIA XVI. GALENI, De Aphonia.

Ex casu quidam dorsi initium terræ allidens, aphonus factus, crurum resolutionem incurrit, qui dorso applicitis auxiliis conualuit.

Cecidit quidā ab alto, ita vt dorsi initium terra allideret. Is tertio die exiguam admodum vocem emisit: quarto die omnino obmutuit; resolutáque simul fuerunt crura, manibus omnino illæsis; sed neque spirationem amittebat, neque difficulter spirabat. Cùm enim tota sub ceruice spina esset resoluta, accidit thoraci, vt per septum transuersum, & musculos superiores, numero quidem sex, moueretur; quippe nerui ex spinali medulla quæ in ceruice est, ipsis aduenitunt. At intercostalium musculorum nerui, per quos efflatum fieri diximus, omnes affecti erant. Cùm itaque frustra Medici negotium subirent, circa crura quidem vtpote resoluta; circa guttur verò, propter vocis affectum, equidem id interdixi, atque affecto duntaxat loco curationē adhibui. Proinde finita tandem spinæ inflammatione, à septimo die vox restituta est inueni, & crura motionis facultatē recuperarunt, &c. Galenus lib. 1. de loc. affect. c. 6.

PARAPHRASIS.

Hoc loco Medicorum ignauiā carpit Galenus quòd parti tantùm affectæ, & non illi quæ primariò laborat, & à qua actio aliarum proficiscitur, applicent auxilia; adductaque in medium historia hac confirmat læsi nonnunquam actionem alicuius membri nulla in eo noxa existente. Ex eandem verò etiam manifestat, quantum faciat ad curatoriam methodum cognitio speciei affectus per consensum: Cùm enim quidam ab alto caderet, casúque eo dorsi initium in terram illideret, paulatim vocem exiguam reddens, crescentéque deinde tumore in ictu, percussóque loco ob humorum confluxum tandem quarto die vocem omnino amisit, sensúmque & motum in cruribus, (id est, crura fuerunt resoluta) quoniam præ tumoris magnitudine obstructi peniṫus sunt nerui, facultatem à cerebro deferentes ad crura, & ad intercostales musculos thoracem contrahentes; à quibus vocis materia præstatur efflatione, hoc est, vehementi, & confertim facta expiratione: qui quidem cùm animali facultate priuarentur, nec thoracem amplius contrahere, nec multam aëris copiam ad guttur impetuosè emittere, non quidem illius instrumento læso, sed tantum ob non demandatam ad illud sufficientem materiam, potuerunt.

Crura verò resoluta sunt, ob defectum facultatis; quorum affectuum differētias per consensum, Galenus quamprimùm agnouit; reliqui vero huius rei conscij parùm, A resolutis cruribus, gutturíque remedia frustra admouebat: Galeni verò consilio applicitis auxiliis percusso loco, hoc est, spinali medullæ, restitutæ fuerunt prædictarum partium actiones. Vnde fatetur Galenus, magis tolerabile esse affirmare, in prædictis sympatiæ speciebus non pati membra, licèt suis actionibus priuentur, quam vbi noxia causa iam parti est communicata, vt cùm caput dolet ab humoribus in ventriculo contentis, quod Archigenes contendebat.

Cur autem non manus, sed crura tantummodò fuerunt resoluta? Dic, licèt ex vno atque eodem contuso loco in dorsi initio existente, nerui omnes ducantur, qui ad crura, & manus perueniunt: illos tantùm læsos esse, qui ad crura diuaricantur; illæsos remansisse qui ad manus: In Pausania verò Syrò sophista, relato à Gal. B *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 8. qui è curru deciderat, eos tantùm neruos affectos fuisse qui ad manus perueniunt. Si enim ab vno solùm caudice processisset ad brachium ramus, originis damnum totum brachium sensisset: quoniam tamen multi sunt nerui illi, quorum vnusquisque suis, propriisque membranis ab aliis distinguitur, licèt omnes in vnum cumulum colligantur, potuit vnus solum affici. Illud in præsentiarum notandum, sex affectuum differentias referri à Galeno, ad curationem necessarias. Prima, in qua ab vno membro in alterum materia alterans emittitur, quomodo caput à bilioso humore ventriculi dolet, quia inde eleuatus fertur sursum, calefacit, distendit, atque ideò dolorem concitat. Secunda, similis huic ferè est, in ea enim materia communicatur, sed transiens tantùm, non alterans, aut distendens; cuius generis est C corrupta oculi visio ex bilioso vapore ab ore ventriculi eleuato, qui per oculos transiens, imagines apparitionésve inducit. Tertia, in qua priuatur membrum ea facultate, quæ ad ipsum simul cum defluente spiritu dolet demandari; vt quando non videt oculus, quia obstructus est opticus meatus à cerebro descendens, per quem defluit facultas cum spiritu visorio. Quarta, cùm deficit facultas quæ sine spiritu demandatur; vt si pars aliqua sensu, aut motu, aut vtroque priuetur, ob obstructionem nerui differentis vim animalem. Quinta denique, & sexta affectus per consensum differentia, est cùm materia ad actionem necessaria prohibetur omnino ad partem accedere, vt quando confosso pectore nullus ad guttur aër peruenit, & voce priuatur animal: vel saltem sufficiens copia non accedit, & cum requisito impetu; vt resolutis intercostalibus musculis contingit, quo casu vox ex toto D deperditur, licèt liberè fiat respiratio, & aër ad guttur expirando perueniat.

Ex dictis sex consensuum differentiis illa elicitur methodus curatiua, vt quemadmodum in propriis affectibus, curatio instituenda est circa solam laborantem particulam, ita in consensu primæ speciei, prouidentiam oportet habere vtriusque partis, & mandatis, & recipientis. In secundò verò genere consensus, vbi materia non alterat, sed transiens tantùm actionem vitiat solius primarij ratio habenda est inter curandum, nulla autem consentientis, id quod in reliquis consensuum speciebus obseruandum est.

Subsequenter addit Galenus, quòd quemadmodum accidit crurum resolutio, nullo in ipsis vitio existente, sed tantùm ob spinalis medullæ læsionem, quoniam scilicet prohibetur animalis facultas, ne ad crura descen- E dat; ita etiam ob obstructis neruis vocalibus, hoc est, ad vocis instrumenta pertinentibus, quorum quidam apoplectici, alij recurrentes dicuntur, de quibus *lib.* 7. *de vsu part. cap.* 14. agit. Simili consensus differentia, priuatæ nempe facultatis, potest etiam larynx resolui, & animal penitus mutum euadet. Licèt etiam sectis ipsius laryngis musculis, possit etiam vox deperdi, hæc tamen vocis amissio, non est (inquit) omnino similis ei, quæ fit vocalibus neruis incisis, quantumuis noxa in vtroque casu gutturis ad eandem consensus speciem pertineat, nempe ad priuationem facultatis, quæ sine spiritu demandatur. Cùm enim qui mutus fit ex secto, vel resoluto, vel refrigerato neruo, contingit vocem deperdi, quia ad illius

illius instrumenta nequaquam accedit facultas, & prohibetur operari; me diante enim musculo cartilaginem mouebat, vocémque efformabat.

Non est silentio prætereundum, quòd Galenus ad vltimas, & minimas affectus differentias descendat, & quam diligenter etiam intra eandem consensus speciem deficientis facultatis discrimen aliquod agnouerit. Simile autem huic licet etiam considerare, in altera specie propter deficientem materiam. Potest enim materia non accedere ad partem, vt cùm perforato pectore, efflatio aëris ad guttur non peruenit. Potest etiam accedere, sed vetari ne exeat ad vocem edendam, vt si laqueo indito ad collum comprimatur, vt in suspensis, strangulatis, anginosis quotidie contingit. Pro huius historiæ explicatione perscrutandum erat, *num facultas animalis per neruos influat, & an cum facultate spiritus*, sed quoniam de ea, in commodiori loco nempe *lib. 5. in com. Histor. 4.* agendum est, modò ab eius explicatione supersedeo. Interim lege insignem Thomam Veiga, *in com. huius historiæ*, Andream Laurentium *lib. 4. de re Anatomica, quæst. 12.* Vallesium *2. controu. 15.* Petrum de Peramato, *lib. de facult. cap. 2.* Aëtium *tetrab. 2. serm. 2. cap. 32.* Halyabat. *lib. 5. pract. 26.* Amat. *2. cent. 191.* Rondelet. *cap. 28. de morb. internis*. Forestum *lib. 20. obseruat. 90. & 91.* qui omnes Galeni curationem in hac historia celebratam, miris celebrarunt laudibus, & encomiis.

HISTORIA XVII. GALENI, De Axillarum fœtore.

Axillarum fœtor, in Medico præsertim execrandus.

Alter fuit Medicus in nostra Asia, cui axillæ adeò fœdum odorem expirabant, vt nullus elegantior eius accessum ægrotans ferre posset: oportebat igitur eum prius suo ipsius symptomati mederi, atque ita ad alios curandos se accingere, &c. Galenus* lib. 9. epid. sect. 4. com. 9. in fin.

PARAPHRASIS.

Aliam de oris fœtore hoc loco historiam enarrat Gal. quam quoniam huic valde similis est, huic loco inferendam curauimus. *Erat enim quidam os naturaliter putidum habens, eius putorem & purgatione, & medicamentorum ad id facientium potu mitigabat: atque quotidie, aut amomi, aut folij malabathri, aut aliorum id genus odoratorum in ipsam pauxillum quiddam coniiciens, ita ex adibus prosiciscebatur*. Multæ sunt animi, & corporis dotes, quibus Medicus apprimè debet esse instructus, atque ornatus: debet enim esse timens Deum, fidus, verbis honestus, non loquax, verbosus, superbus, iactabundus, aut gloriosus; imò probus, amans, studiosus, verecundus, habitu submisso, modestus, minimè auarus, pacatus, amicus, sani cordis, rectæ mentis, indolis probæ, eruditus, & mundus. Demum nulla est scientia, quæ expostulet artificem ità perfectum, vt Medicina. De quo argumento latè differtat Gal. *cit. loc. epidem.* & prius edocuit Hipp. *lib. de decenti ornatu, & de medico, num. 1.* Explicant eleganter eruditissimus Heurnius & Theodorus Zuingerus, horum librorum diligentissimi interpretes. Georgius Henricus *lib. de perfecto Medico*, Rodericus à Castro, Medicinæ Antistes, *lib. 3. de Medic. politic. cap. 4.* Ludouicus Septalius *lib. 1. caution. Medicar. ferè per totum.*

Oris ergo, seu axillarum fœtore, sicut alliis fœdis morbis carere debet; nam laborantibus nihil iniucundius. Licèt enim ex multis corporis partibus oriri possit fœtor, nempe à toto corporis habitu præsertim fœtido manante sudore, ex pedibus, pudendo, auribus, naribus, vt fuit Virgo illa annorum 17. quæ in monasterium ingressa, fœtorem cæteris monialibus, licèt sola esset in suo cubiculo, cadaueralem emittebat, referente Gregorio Horstio *lib. 1. epist. sect. 10.* cuius rei causam fuisse, labem ex

A contaminato semine, & sanguine materno contractam firmat *ibi* Libauius: modò tamen de oris, & axillarum fœtore, quod est nostrum institutum, solùm facimus commemorationem: hunc enim Auic. *6. 3. tract. 1. cap. 29.* à multis causis oriri asseuerat, à gingiuis, à radicibus dentium putrefactis, ab oris, palatique vlceribus, à stomacho, ob humorem putridum in eo retentum, à pulmone, aut spiritalibus partibus; ab harum enim partium vlceribus vapor eleuatur omni moda putrilagine infectus, ex se fœtorem insignem exhalans; vt in phthisicis quotidie experimur: sic sputa tabidorum carbonibus iniecta grauiter olent, ex Hipp. *lib. 5. aph. 11.* ob putredinem, & corruptionem summam. Ex vitalibus partibus oris fœtor, expirante præsertim ægro, suboriri solet; spiritus enim putrefacti, & inquinati labe dira, fœtidam eructant respi-

B rationem, quam in pestilentibus febribus accidere testantur Gal. *lib. 3. de præsag. ex pulsib. cap. 4.* & inter signa pestiferæ febris iam firmatæ in corde afferunt Auic. *4. tract. 4. c. 2. §. Et plurimi qui ruin anhelitus fœtet ex illis, & imprimis moriuntur, &c.* vt notant Fernel. *lib. 4. pathol. 17.* & Holler. *lib. 2. de febrib. cap. de peste.* Vidus Vidius *lib. 8. curat. membr. at. 19. in fin.*

A putrido ergo humore cùm oriatur fœtor, illum vacuare oportet, præsente plenitudine cum phlebotomia, & deinceps purgatione diligenter corpus mundare; quibus celebratis auxilia localia sunt adaptanda. Quæ autem sit illorum materia, latè dilucidauit Hieronymus Montanus *part. 2. Medecinæ c. de causis fœtoris*. Quo loco sulcitat quæstionem, cur pueri, & puellæ virgines non fœteant ante coitum, ac statim cùm coierint, fœtere inci-

C piant: quod accidere refert, quoniam præcipua membra ex coitu debilia facta, excrementa in maiori copia ad emunctoria transmittunt, quæ non difflata, & retenta putrent, & fœtorem concitant. Lege Ioan. Hucher. *lib. 1. de sterilit. viror. tit. de fœtore alarum.*

Si à pulmone fœtor emanet, per suffumigia vapor odoratus attrahatur, hæc ex Aromatis parantur, vt cinnamomo, Nuce myristica, Gallia moschata, aqua rosf. ex quibus bullitis per fistulam in os attrahatur fumus. Si à stomacho, post vacuantia, hic odoratis cardiacis roborandus, de quorum numero sunt Electuaria plura quæ præterquàm quod à mucosis humoribus ventriculum abstergunt, ipsum roborare nata sunt, vt Diamoschum, Aromaticum rosatum, & siquæ alia. Si à gingiuis, mundentur hæ partes odoratis, quorum ampla est sylua apud

D auctores, Lege apud Varignanam *tract. 6. de dispositionibus vuæ cap 7. de fœtore oris*. Christoph. à Vega *lib. 3. de art. medendi, sect. 5. cap. 6.* Mercurialem *lib. de decoratione, cap. vlt.* Benedict. Victorium Fauentinum *lib. 1. empiric. c. 11.* Si fœtor è narribus emanet, videndum num fiant vlceris ratione an propter humores in naribus retentos, induratos, & putrefactos. Si primo modo, mundetur, & exiccetur vlcus. Si secundo, materia indurata emolliatur, & euacuetur. Medicamentorum materiam describit Vigo *lib. 9. de additionibus, cap. 26.*

Quod autem addit Galenus, fuisse quendam Medicum, qui, cùm os malè oleret, ore detinebat folium Malabathri, aut Amomum, id, vt verum accipiendum est: narrant enim aromatum Indiæ scriptores, vt Garzias ab horto, Monardus, & reliqui, hæc medicamenta in ore detenta, oris suauitatè miram conciliare, inter vestéique recondita

E suauem odorem illis communicare, cuius fragrantia veluti delibutæ miram odoris conciliant suauitatem. An tamen Amomum sit acorum, aut Galanga maior; & num verum Malabathrum cognoscatur, dubitant Manardus *lib. 6. epist. 4.* & VVeckerus *in antidotario speciali, tit. de foliis calidis in gradu primo*. Hæc autem medicamenta ori subdita, dentes gingiuásque, vnde hoc vitium oriri consueuit, mundificant & abstergunt, præsertim si aquis aut decoctis appropriatis commisceantur. Celebratissimum est præsidium, & huic vsui valde proficuum, medicamentum vocatum *Cachundè*, si id in ore retineatur, eiúsque succum paulatim quis deglutiat: de cuius vi, ac potestate, eiúsque parandi modo plura diximus, *lib. 2. de praxi admiranda, obs. 6.*

Axillarum

Axillarum fœtor, à latinis dicitur hircismus, quia hic fœtor æmulatur fœtorem hircorum,ortus à putridis tum vaporibus, tum humoribus in eo loco detentis, quum enim hi in parte hac immota, conclusa, imperspirabili coërceantur,& non ventilentur,facilè putrescunt, Aucto-re Arist.*l.*1 3.*probl.* 8.Oportet ergo humorem putrefactum in corpore existentem vacuantibus præsidiis extra corpus elidere; deinde ad peculiaria balnea, seu vnguenta ex odoramentis conflata deuenire, quæ præterquam quòd suauiter oleant,à supetflua humiditate præseruent, partem roborent, humorem superfluum, & excrementitium absumant, & exiccent: quorum copiam latè referunt Aëtius *tetrabibl.* 2.*ser.*4.*cap.*7.Oribasius *lib.*5.*synopf.c.* 21. Auicen.7. 4.*tract.*3. *cap.*23. Vallescus Tarantinus *lib.* 3. *cap.*19.Petrus Foreftus *lib.*7.*obs.*29.Sennertus *lib.*5.*pract. part.*3.*sect.* 1. *cap.* 9. *de malo odore.* Denique ex Ambaro, Moscho, Zibeto, Agallocho, Styrace, Balsamo, oleo de liquidambar, plura construuntur medicamenta, quæ subter alas g. stata, putredinem omnem alarum absumere valent. Ex Spica nardi, Amomo, Calamo aromatico, Ladano, Bdellio & aliis fiunt, quæ Galenus *lib.*7. *de simp.tit. de calamo aromatico,& in art.meden.c.* 95. vocat Aromatica medicamenta, quæ tenui, subtilique substantia prædita sunt. In eundem vsum faciunt vnguenta foliata, & spicata, ab antiquis pro hoc debellando morbo tantopere celebrata. Iuuant lauacra ex Agallocho saluia, rosis, maiorana, styrace calamita, Acoro, Cardamomo,baccis lauri, betonica, angelica, pæonia,nepita, pulegio, flore Aneth. radice ebulorum, & aliis parata, quorum sylnam refert Benedictus Victorius Fauentinus *lib.*1 *empirica.cap.*11.

In curando ergo fœdo odore Medicus sit sollicitus; nam fœtidi odores spiritus omnes labefactant, vires comminuunt,tristitiam inducunt, febres excitant pestilentes, & præsertim putridas generant, recidiuam faciunt, ventriculum subuertunt, nutritionem vitiant,non solùm inspirati, verùm etiam attetiatum motu per cutem intus attracti. Quo pacto Galenus *l.* 1.*de sanit tuenda,c.*11. optimum aërem in pulmones attrahere, omnibus iuxtà salubre esse scriptum reliquit, talémque fore,si nec halitu sit prauo perturbatus paludis,stagni, cloacæ,specus, aut alicuius rei putredine iniquinatæ, vt cadaueris insepulti,barathri: nam cui hanc graueolentem, aut pestilentem auram inspirare conducet? Fœtor ergo curandus: nam nemini frugifer, immò omnibus infestus.

QVÆSTIO XIII.

Quòd putredo sit immediata causa fœtoris.

COMMENTARIVM.

FOEdum odorem.] De fœdo odore altiùs hoc loco texenda oratio est:Licèt enim de odore plures discepta-uerint, de fœtore tamen paucula addidere.fortè quoniam de odoris natura, fœtori ex directo opposita longissimas fecere quæstiones, in quibus de odoris essentia graphicè disputarunt;contrariorum enim vnam, atque eandem esse disciplinam, docuit Aristotel. *lib.*3.*metaph.cap.* 2. *lib.*1. *topicor. cap.* 8. *& lib.*3.*problemat.*3.*&* 11.Quoniam verò definitio ordine doctrinæ, & dignitate,reliquas omnium rerum tractandarum partes præcedit, quod sine dubio Ciceronem ad hoc quasi Iouis suffragium deduxit, vt *in l.*1.*Offic.*, dicetet:*Omnis quæ à ratione suscipitur de re aliqua institutio, debet à definitione proficisci,vt intelligatur quid sit id de quo disputatur:*iccirco ab ea incipere oportet.

Fœtor igitur nihil aliud est,quàm *vapor quidam ex putrefactis corporibus subleuatus, aërem inficiens,& odorandi sensum contristans:*Plato *in Timæo*, fœtorem *molestam sensationem ex putredine vt plurimùm subortam, & naturalem sensus symmetriam inimico,contrarióque ingressu euertentem* esse pronunciat. Fœtoris porrò putredinem esse immediatam causam,& putorem non dari absque putredine,pluribus in locis Galen.confirmat, *Lib.*enim 1.*progn.com.vlt.*dicebat *superantem graueolentiam putredinis esse,non concoctionis notam;atque ob id(inquit)ab Hippocrate dictum fuisse,pus optimum,& quam minimè fœtidum esse debere,*& *l.*2. *eiusd. oper com.*22.*graueolentiam putredinis indicium esse* asseuerat; nullo enim certiori argumento in exterioribus probari potest,nisi fœtore. Et *lib.*1.*de cris.c.*11.*excrementum alui vehementer fœtēs,putrefactionem vehementem significare* conceptis verbis affirmat. Et rursus.*c.* 12. *sequentis odorem grauem vrinæ,putredinis esse affectum,*scriptum reliquit.Atque ob id *lib.de dif.symp.cap.Corruptelam, putredinémve excrementorum, fœtorem necessariò sequi* affirmat.

Quoniam vero de fœtore nobis indago est proposita, non ineptè (opinor)hic illud inseruerimus; quo exploratiùs prænoscantur, quæ dicenda sunt. Fœtidum semper à putredine oriri res est manifesta, occupatum namque est ab eo calore qui præter naturam est; cùm *putrefactio* B nihil aliud sit quàm *mutatio totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam,à calido extraneo,*ex Gal.*lib.*11.*cap.* 8.Et Arist.*lib.*4.*meteor.cap.*4.*putrefactionem, proprij naturalisque caloris in vnoquoque humido existentis, ab extranea caliditate corruptionē* esse,scriptum reliquit. Corrumpitur autem calor à calore,quoniam eum à mixtione educit, ac exteriùs euocat: exhalante enim humido, vnà calidum exhalat, & humidum à sicco separatur: quo fit vt inna-tum rei quæ putrescit,in debita mistione elementa contiNere non queat, vnde mistum per putredinem dissolui necesse quidem est; calidum enim celeriùs quàm frigidum deperditur, quæ causa est:vt illud patibiles qualitates regere, & gubernare non possit, vnde oritur putredo,& mistio dissoluitur per putredinem,quæ simplici generationi mixti contraria est,vt scitè notauit Iacchæus *lib.* C *institut.Physicar.cap.*16.*&* 17.

Deinde calidum in omni mixto cætera elementa retinet ac conseruat: quòd si potentius sit, cætera absumit, ac dissipat; si languidius, iis continendis non sufficit neque humidum rectè gubernare potest. Humidum autem si immodicum est,tum innatum ignem copia sua suffocat, debilitat,& veluti extinguit, tum à calore languido & debili regi non potest; quare non rectè permiscetur humidum cum sicco, ex qua humidi à sicco dissolutione fœtor concitatur.

Porrò cùm in omni putredine humidum à sicco separetur,& foras euaporet, fit vt molesto sensu odoratum afficiat. In coctione verò, cùm bene reguletur humidum à sicco, gratus odor progignitur, vt fructibus ferè omnibus passim conspicimus,qui dum muturescunt,suauiores & odoratiores redduntur in his enim fit odor gratus, D quoniam humidum benè cum sicco permiscetur. Cum enim in coctione natiuus calor superior sit,humidum superat,moderatur ac regit, & sicco vnit atque permiscet, vnde consurgit odor iucundus & gratus.In putredine humidum à calore non superatur, sed eidem prædominans ab ipso gubernari non potest, vnde emanat odor molestus,ac iniucundus. Causa ergo immediata fœtoris vnica est putredo,vt Keckermannus *lib.*3.*systematis philosophicis, cap.*6. solerter proposuit.

Cogitaui diu mecum, quænam fuisset causa, ob quam fœtor semper à putredine oriatur, cùm Aristot. *lib.* 23. *probl.*4.affirmet:*malis odoris causam, cruditatem esse quandam excrementi:*crudum autem,nec putre,nec coctum dici debet.Secundo ligna putrida sæpe bene olent.Fructus ficus Indicæ,vt testatur Theoph.*lib.de odore,*dulcis est,& ob hoc E rectè concoctus,attamen fœtet,sic etiam Iuniperus. Tertiò. Fæces alui sunt chyli partes inutiles, & quæ assimilari non potuerunt, extrusæ ad crassiora intestina, ibique à natiuo desertæ calore & extranei naturam induentes putrescunt, & quia etiam non transpirant,fœtore participant: Atqui fæces non semper fœtent in ægris, & in sanis,ob idque maximè reprobantur ab Hipp.& Gal. *multis in locis.* Ergo. Deinde Damarum stercora bene olent, teste Alexandro *lib.*1.*probl.*29.

Sed hæc ita soluenda videntur.Nam crudum & si putre non sit, est tamen ad putredinem paratum: cùm enim à naturali calore minimè euictum sit, reliquam habet ad putredinem mutationem; occupatum est enim ab eo calore, qui præter naturam est. Ligna autem putrida non bene

bene olent ſecundùm partes putrefactas, ſed concoctas; nihil enim obſtat, quominùs corpora variis & diuerſis partibus conſtructa diuerſos fœtoris, & odoris effectus ex ſe promere poſſint. De fæcibus alui, quòd non fœteant multoties, alia ratio aſſignanda eſt, id enim ob ingentem cruditatem accidere certum eſt, vt in lienteria, viù quotidiano experimur, quando ſcilicet cibi nihil mutantur in inteſtinis, ſed inalterati illico exeunt; vel immodicè in inteſtinis ab adurente calore torrentur, & diutina mora reſiccantur, & ſic minùs fœtent, quoniam putredini ſubtrahitur fomentum, ex Philoſoph. *lib. 13. probl. 1.* Damarum autem ſtercora omnino fœtore non carent, ſed pauliſper fœtent, licèt aroma redoleant, vt Aphrodiſæus inquit. Hoc etiam intelligendum eſt, ſi cum fæcibus cæterorum animalium vrbanorum, aut hominis collatio fiat: Damæ enim cibo ſicciori ſimpliciorique illis veſcuntur; quo fit vt hominum ſtercora, omnium maximè animantium fœteant, quòd vario humidiſſimóque cibo magis cæteris vtantur: atque plus quàm ſit ſatis, importunè priuſquam egeant, gulæ ingerant, minúſque laborent. Cùm igitur cibus, vel plenè concoqui, vel ſatis difflari ob copiam nequeat, putreſcit aliquantulum, & grauiùs fœtet. Ex quibus ad argumenta promptum eſt reſpondere. Fœtor ergo ſemper putredinis ſoboles eſt, & nulla putrefactio eſt abſque fœtore. Lege eruditiſſimum Trincauel. *lib. 2. epiſt. 11. ſtercoris fœtore* fusè diſputantem.

HISTORIA XVIII. AVENZOARIS, De Pleuritide.

Pleuritis notha, tumore extrinſecùs excitato, & ſuppurato, inciſione curatur.

E*Tiam vidi ſenem patrem meum, qui curauit vnam mulierē ex hac ægritudine, & ingeniatus fuit extrahere humorem ad partes exteriores, ita quod manifeſtum fuit apoſtema exterius cum tumore, & apertum fuit exteriùs, & inde curata fuit cura perfecta, &c.* Auenzoar lib. 1. Theizir tract. 16. cap. 4. de apoſtemate lateris.

PARAPHRASIS.

IN hac perficienda curatione, Auenzoar patrem ſuum ſummis laudibus ornat, & encomiis, dicitque ſe nunquam ad hoc opus, tam perfectum & miraculoſum perueniſſe. Si enim pleuriticus factis tempeſtiuè auxiliis, vt par eſt feciſſe auctorem, leuamen non ſentiat, neque affectus ſuccumbere videtur, tunc omni ingenio ad extrà euocandus eſt humor: quod cùm nonniſi Medici induſtria præſtari poſſit, idcircò plurimùm pater in curatione profecit. Mirum enim eſt, quomodo humore ad exteriores partes attracto, internæ, quæ ante erant illius copia obrutæ, & ſuffocatæ, ventilentur, & tranſpirent. Hoc conſilium ſummoperè commendat Gal. Medico curaturo, *in lib. 5. de loc. cap. 3.* dum in hæc verba prorumpit: *Sunt enim nonnulli, qui preſſo à nobis extrinſecùs inflammato loco dolere ſeſe fatentur, atque hi per ſputum non purgantur, quia ab initio nihil eius ſucci qui inflammationem excitauit, ad thoracis ſpatium peruenire ſolet; atque concocta inflammatione niſi pus priùs diſcutiatur, ad cutem vſque attollitur, atque inciditur, &c.* Hanc doctrinam approbat Halyab. *6. pract. c. 13. iuxta fin.* Auic. *10. 3. tract. 5. c. 3.* Meſuē *tract. de ægritudinib. pect. & pulmon. cap 9. in fin.* Recentiorum peritiſſimi confirmant de quorum numero fuere Rondelet. *in meth. c. 5.* Guaineriuſ *tract. de pleurit. c. 6. in fin.* Foreſt. *lib. 16. obſeruat in ſchol. 43.* Marcel. Donat. *lib 3. de hiſtor. Medic. mirabil. cap. 9.* & opere proprio obſeruauit Amat. *lib. 3. centur. 67.* qui emplaſtris, fomentis, & aliis attrahentibus auxiliis, humorem ad partes extimas attrahendum eſſe, vnanimiter contendunt.

Hoc potiſſimùm contingere animaduertes in notha, & ſpuria pleuritide, quando muſculi externi, aut qui ſupra coſtas tenduntur, ſunt inflammati; quam pleuritidem

A hanc fœminam fuiſſe perpeſſam, liquet apertè; nec enim ſigna numerat, quæ veram pleuritidis eſſentiam conſtituere ſolent, *vt lib. de conſt. art. Medic. 15. poſt med. & lib. 5. de loc. affect. cap. 3.* prodidit Galen. Nam nec febris ita vrget, quoniam in extrema ſuperficie ſitus eſt humor, à qua parte non ita integra immutataque putrida fuligo eleuari poteſt, quæ putredine vehementi cor fatiget. Nec tuſſis ita moleſtat; malum enim non ita vias ſpiritus lædit. Dolor cùm à fluxione ferè pituitoſa originem ducat non ita eſt intenſus, nec punctorius. Pulſus non ita durus; muſculi enim thoracis externi, cùm molles, & carnoſi ſint, non ita ſolent tendere, & indurare arterias, ex Gal. *lib. ... de cauſ. pulſ. cap. 9. in med.* Difficultas reſpi-
B rationis mitior eſt, quoniam inflammatio non ita eſt cordi vicina. Quare hæc inflammatio non ita periculoſa eſt, vt pleuritis vera, in qua ſymptomata ſæua, & plena timoris plerumque exiſtunt: pleura enim quæ coſtas intus ſuccingit, eſt tunica tenuiſſima, & acutiſſimo ſenſu prædita, & ideò grauiùs dolet, ex Gal. *lib. 7. de vſu part. cap. 21. & lib. 5. de anatomic. adminiſt. cap. 8.*

Et non ſolùm membrana hæc cingit coſtas, ſed reliquas etiam partes, quæ cauitatem thoracis attingunt, & propugnaculi vicem pulmoni præſtat, ne ſcilicet dum animal reſpirat, & extenditur, mendis coſtis occurrat. Ea verò quæ externa eſt minori ſenſu prædita, minùs dolet, & minorem conſenſum cum partibus ſeruat interioribus, in cuius inflammatione licèt eadem tam vniuerſalia, quàm particularia auxilia, ac in vera pleuritide ſint neceſſaria (cùm
C ea ratione ſitus dicatur notha, licèt exquiſita dici poſſit ratione humoris) mitiora tamen eſſe debent, quoniam affectus partem externam occupat; & maximè in mendoſa pleuritide, in qua cautè præſidia adminiſtranda, & venæ ſectio imperanda: quum enim ferè à flatulento humore excitetur, & veram pleuritidem ſæpe repræſentet, ſi ſanguinem mittas, ægros præcipites dabis in mortem, vt notat Amatus *lib. 1. centur. ſchol. 13.*

Obſeruatio IV.

Lateris dolore correptus, vena ſecta illicò occubuit.

AEtius ſcientiſſimus auctor *tetrab. 2. ſerm. 4. c. vlt.* dum agit de inflammatione quæ pleuritis eſſe putatur, cùm tamen non ſit, in hac verba prorumpit. *Multitudine itaque ſua ſuccingentē latera membranam intrinſecùs diſten-*
D *dentes, inferunt dolores: vt imaginatio facta inflammationis, inexpertis exhibeatur; quinetiam vias ſpiritus intercipientes, ſpirandi difficultatē vehementem inducunt. Vnde quidam Medici errore ſeducti, vena cubiti inciſa, multóque ſanguine vacuato mortis cauſam ægris præbuerunt, &c.* Hæc aurea verba non animaduertens, aut prorſus ignorās quidam incautus Medicus, in mendoſa pleuritide ex flatulento humore concitata, quum acta præſidia non conferrent, venæ ſectionem copioſam ſoli vrgenti dolori intentus celebrandam imperauit; poſt quam, magis exaſperato dolore, & ſæuiente murmure in thorace percepto, ob abſentiam ſanguinis, æger eſt preſſus angore, & ſine pulſu, poſt quinque horas exanimis occubuit; nam venæſectio plus nocet detrahendo calorem natiuum, quam profit extinguen-
E do febrilem: ſunt enim maiora vitæ incommoda ex paupertate caloris natiui, quàm à febrili calore: Lege Dodonæum, *obſ. 22.*

HISTORIA XIX. RASIS, de Pleuritide.

Pleuritis ſæuiſſima cum febre valida, intra quartum diem interficiens.

D*Ico, quòd vidi quendam * pleuriticum habentem leue ſputum nimis, ſed * vrina eius erat vehementer rubra & pulſus velox, & lingua groſſa, & dum durabiliter fuerant huiuſmodi,*

*huiusmodi, & caliditas vehemens * absque sputo, non potuit allcuiari passio, & inde mortuus est in quarto die; vnde mors ipsius, fuit ex febre adusta, non ex pleuresi: quia conuenerunt in eo febres cum * pleuresi, & * corruptio potens in venis; vnde cùm fuerit in defectu virtutis omnino, & non potuerit expuere omnino, licèt emissio sputi fuerit leuis ex * minutione facta sibi * in principio, male fuit ei ex vehementia febris adustæ, eo quòd fuerat macilentus, & cholericus, sed licèt inuabilis fuerit cura pleuresis, eo quod non fuit ad extinguendum perfectè, & leue faciendum sputum, mortuus est, & c. Rasis* lib. 10. continent, tract. 2. cap. 2.

PARAPHRASIS.

Febrem vehementem, magnique femoris cum pleuritide miti complicari posse, illamque non à partis inflammatione, sed ab apparatu morboso, ab humore in genere venoso efferuescente concitatam, nullus dubitauit vnquam, qui facundissimam Galeni doctrinam perlustrauerit. Nam fieri potest, vt paucus humor in partem ruat inflammatam; vel quia suapte natura crassiusculus est; vel quia expellens vasorum vis debilis: vel pars laborans non ita est reddita imbecillis, & noxium à se expellere tentat: cum hoc tamen multa humoris biliosi, & putridi in genere venoso potest esse copia congesta; ex quibus causis febrem ardentem vocatam, oriri, & cum thoracis interna inflammatione leui consistere posse, vsu, diuturnóque experimento ratum est.

Hanc febrim acutam, non solùm ex interna inflammatione, sed ex morboso apparatu concitatam, passum fuisse hunc ægrum, ardentem illam quidem, ex nimio feruore & incendio subortam, ex signis concomitantibus patet apertè. Vrina enim vehementer rubra, iecoris exuperantem calorem, & efferuescentis sanguinis copiam euidenter ostendit, ex Gal. *lib. 1. prorrhet. com* 31. *& lib.* 2. *com.* 25. *& lib.* 6. *epid. sect.* 5. *com.* 14. & Fernel. *lib.* 3. *patholog.* 13. quod signum, ad dignotionem eorum quæ in vasis continentur, esse præstantissimum, docuit *lib.* 2. *progn.* 26. *&* 2. *prorrhet. com.* 2. *&* 6. *epid. sect.* 1. *com.* 10. *&* 2. *feb.* 7. *&* 1. *cris.* 12. soli enim vrinæ in vasorum morbis est fidendum. A nimia caliditate pulsum velocem etiam oriri, quam efferuescentis sanguinis copia concitauit, res est manifesta.

Humoris autem adusti contenti in vasis adfuisse copiam multam, lingua grossa satis indicabat: lingua enim lotium significat, ex Hip. 6. *epid. nuper. cit.* Hæc ergo lingua in febre præsertim adusta & incendiosa apparet, fitque valde sicca à perurenti febre, quæ ignis instar sanguinem inflammans, fuligini potiùs, quam vapori, similem exhalationem efficit, ex Gal. *lib.* 1. *de loc. cap.* 5. *& lib.* 4. *acut.* 4. *&* 13. in quibus etiam apparent fauces asperæ & siccæ, ita vt ob excedentem siccitatem ægri loqui non possint, ni priùs fauces humectentur, sic monente Magistro *lib.* 7. *de vsu part. cap.* 14. *in fin.* quorum vox clangosa est, vt scitè *lib.* 7. *de vsu part. cap.* 7. notauit Gal. priùs prædixit Hipp. *lib.* 1. *prorrhet. text.* 17. *& lib.* 2. *in fin. text.* 12. firmauit Gal. *in com.* Hæc intelligas velim, ni adsit exigua tussis, leuiter irritans: tunc enim mediante motu in tussi reperto, deiicédunt aliquæ à capite & partibus vicinis, vel spiritalibus humiditates, quæ linguam laxat, & mollem reddunt, iuxta Hipp. edictũ *lib.* 4. *aph.* 54. *& lib.* 6. *epid. sect.* 2. *text.* 25.

Duplicem ergo febris hæc habuit suæ originis focum, in venis vnum, in thorace alterum; ille sanè fuit præcipuus ob dictas causas, ob quas febris fuit morbus, & non symptoma, ex putredine & vitio succorum in venis, originem ducens, quæ inuicem posse consistere eleganter *lib.* 1. *cris. cap.* 18. Gal. confirmat, Anaxionis historiam recensens, qui sputo, & sudore iudicatus est, quas excretiones redundantis humoris in thorace, & venis copiam demonstrare, nullus ignorat. Tritum autem est apud doctrinam Gal. 4. *aph.* 37. *&* 7. *aph.* 42. febrē interdum esse morbum, aliquando symptoma, quæ diuisio ad curationem summopere est necessaria, prout Vallesius explicat. *lib.* 5. *cont. cap* 23 Hac igitur doctrina instructus auctor, cum febris adusta vehementer vrgeret ex efferuescenti sanguine

A in vasis prognata, instarétque membranæ costas intus succingentis inflammatio, affectus sane acutus, ex Hipp. *lib.* 1. *acut.* 8. ad sanguinis missionem accedere ausus fuit, iuxta Hipp. sententiam 4. *acut.* 19. *&* 2. *eiusd. com.* 10. *&* 11. *meth.* 15. & alibi passim. Hæc enim vacuatio tum peccantem humorem exhaurit, tum à parte inflammata reuellit, leuatque naturam, vt deinceps coquat, quod concoqui est habile, & expellat id quod potest expelli.

Sed cùm ad tantam febrem mitigandam, copiosa, eáque iterata sanguinis missio esset necessaria, vires autem deficerent, ob quarum penuriam reiterari auxilium non poterat, idcircò debilitata vi, cohibitóque sputo mortuus est. Adfuisse debilitatem, ex textus serie satis constare arbitror; erat enim macilentus, & biliosi temperamenti, in cuius præsentia, maxima cum præmedita-
B tione feriendam esse venam, docet Auicen. 4. 1. *cap.* 20. Nam macies, & extenuatio non solùm significant carnis defectum, sed etiam sanguinis, spirituum inopiam ostendunt; quare impediunt venæ sectionem, & abiectionem potiùs, quàm vacuationem desiderant, auctore Galen. *lib.* 1. *aph. com.* 17.

Neque solùm hoc de macie à causis præter naturam contingente, sed de naturali venit intellgendum, quæ temperaturam calidam, & siccam commutatur plerumque; cuius signum est carentia pinguedinis, & gracilitas, auctore Galen. *lib. art. Medic. cap.* 56. *& lib.* 2. *de temp. cap.* 4. *& lib.* 8. *meth. cap.* 2. *in med. & lib.* 9. *cap.* 15. §. *Si namque natura gracilis, temperatura autem calida, & sicca, maximè euacuationibus offenditur, &c.* Hanc doctrinam tradit Gal.
C *liber. ad Glauc. cap.* 14. Sanguis ergo in his copiosè non est extrahendus, si modicè calidi & sicci sint; & nullo modo si lapsi sint valde, quoniam ob pororum amplitudinem, & caloris excessum, spirituum sanguinísque tenuitatem, vena secta promptissimè resoluuntur, ita vt animo deficiant, & vix refici possint. Quapropter prudentissimè monebat Gal. *lib.* 10. *meth. cap.* 5. *Istis corporibus aduersissimam inediam esse*: hæc enim corpora nimis extenuata & biliosa, deficiente humido nutrimentali excandescunt; & biliosi humores in his corporibus suapte natura exuperantes, extracto sanguine, quo antea refrænabantur, efferuescunt, & alia damna eueniunt, quæ ex vacuatione facta in corporibus impensè biliosis, subsequi, fusè ex veterum, & iuniorum mente explicuimus, *in lib.* 1. *in com. histor.* 64. *num.* 4.

Sed ex qua parte Auctor sanguinem emiserit, ex litera
D textus satis non constat; licèt ratum sit apud Arabes, ex parte contraria mittendum esse sanguinem, vt constat ex *lib* 1. *Theizir, tract.* 16. *cap.* 3. & ex aliorum doctrina liquet apertè, prout *infra* proponemus latè.

QVÆSTIO XIV.

Quòd pleuritis ascendens sit deterior descendente. Contra Vascum Castellum, Medicũ doctiss. mum.

COMMENTARIVM.

Pleuriticum.] Interalia memoranda, quæ circa humani corporis morbos curandos, à scriptorum clarissimis enarrantur, non in postremis audit celebrari argumentum de pleuritide. Quare cùm à studiis nostratibus,
E pro huius historiæ interpretatione, in hunc affectum enucleandum nuper diuertissem, inter multiplices de hoc instituto difficultates non defuit quædam illustris, & in cuius explicatione ieiuna est lectio auctorum, quæ doctis communicanda omnibus sese ingereret, Vtrùm scil. pleuritis ascendens sit periculosior descendente.

Pleuritis est affectus frequentissimus: ob assidua distillationes, ob motum thoracis prouocantem fluxiones, & quia pleura redundat multo sanguine, & sita est in loco calido. Deinde est periculosus morbus, & acutus, & in alios morbos finitur deteriores, vt Peripneumoniam, Empyema, Phtisim, & demum cum vehementia, & periculo symptomatum interficit.

Iccircò summus Dictator Hippocrates, natus ferè in miraculum

miraculum, libros de ratione victus in morbis acutis, huic affectui dicauit:nam *libro primo* vniuersam rationem victus in morbis acutis, sub exemplo pleuritidis describit : & in *secundo tertio*, & *quarto* curationem huius affectus affabrè proponit. Ab Hippocratis ergo oraculis, tanquam àDei voce(sic enim de eo loquitur Galen,*lib.1. de vsu part.cap.9.*) incipiamus exordium nostrum : qui tam memorabiles sententias miro artificio proposuit huius atrocis morbi curationi vtiles valde. Nam *lib.2. acut.* 10. & 11.pleuritidem diuidit in ascendentem,& descendentem ; dicítque illius signum esse, *Si dolor ad claniculam pertigerit,aut molesta sit, vel brachio , vel mammæ,vel partibus septo transuerso superioribus , grauitas. Si verò eas quæ sub septo transuerso sunt partes dolor infestat , nullúmque ad clauiculam signum fecerit,tunc descendens pleuritis,appellatur.* Quæ distinctio magni est in arte momenti,quoniam pleuritis ascendens venæ sectione potissimùm curatur , descendens verò purgatione. Vtra autem sit periculosior, nunc agitandum.

Quòd ascendens sit deterior,arguitur primò.Partes superiores sunt calidiores,& sanguinem habent vberiorem, & calidiorem. Ergo inflammatio in illis progenita acutior erit, & deteriora inferet symptomata. Hoc manifestè probauit Galen. *lib.6.epidem.sect.2.com.* 14. dum enim superiorum,& inferiorum partium dignitatem venatur, sic ait. *Ideò namque vt plurimùm abscessus in superioribus excitati difficiliores sunt, quòd membra illa maius,quàm infera discrimen efferunt,cùm vtraque eodē affectu vexata sūt.*

Secundò. Quantò pars inflammata est vicinior membris præcipuis,tantò est deterior eius inflammatio , & periculosior : sed pleura ascendens, cerebro, gutturi, gulæ, pulmoni, pectori, & cordi est vicinior ; & hæc membra citissimè in sui consortium trahit, quarum partium inflammationes, mortiferæ esse solent, ex Galeno *loc.nuper. citato*,& *lib.10.meth. cap.* 5. Ergo pleuritis ascendens est periculosior.cùm ex mente Galeni *lib.4.de præsag.ex pulsibus,cap.* 5. in hac parte sita succingens costas membrana, adhæret septo transuerso , membranísque thoracem interseprientibus, per quas ad cor continuatur : septi autem inflammationem esse exitialem,& funestam, omnes confirmant.

Tertiò.Partes superæ sunt robustiores inferis , quia calidiores ; ergo inflammatio in illis generata erit deterior, quoniam maiorem causam argu:t,iuxta Senis proloquium *lib.2.aph.34.*

Vidit istam controuersiam inter omnes,Petrus Vascus Castelius vir apprimè doctus,*tract.5.de thoracis affectibus, cap.7.difficult.vlt.* & contrariam nititur tueri opinionem, multísque ita inducitur opinari. Primò inflammatio quæ exercet pleuram descendentem,oritur ab humore crassiore . & difficulter resolubili, vnde est longior , & diutius affligit : nam thoracis partes superiores, sunt calidiores, & faciliùs humorem impactum resoluunt præ calore , & cùm sint robustiores ipsum citiùs concoquunt. Deinde partes superiores inflammatione sibi proportionali minus offenduntur,iuxta Senis edictum *2.aph.34.*dicētis.*In morbis minus periclitantur,quorum naturæ,aut ætati,aut consuetudini,aut anni tempori magis congruit morbus, quàm vbi nulli istorum congruit.* Insuper cùm pleura communicet , consentiátque partibus pectoris supernis vel parùm inflammata,facilè eas in consensum,seu condolentiā trahit.

Sed Castellus in hoc difficili Euripo fluctuat valde: nam durum videtur, quòd descendens pleuritis sit ascendente periculosior, quare contrariis rationibus satisfaciendum.Non viget multùm prima:nam ea solùm probat descendentem esse longiorem ; at ascendentem esse acutiorem ratio dictat : nam partes superæ,tenuiori & calidiori vtuntur alimento ,& sic febribus,& inflammationibus tentantur acutioribus , & quæ vehementioribus symptomatis celeriùs properant ad statum. Et licèt hæ partes præ robore, & calore contentum humorem citiùs resoluant ; tamen cum maiori feruore, & periculo id perficiunt : quare etsi diuturnitate temporis vires non premant ; intensione acutie, & sæuitie symptomtum , cor, cæteráque viscera conspurcant, & fatigant. Nec obstat, quòd superis partibus, vtpote calidioribus inflammationes sint proportionales magis:nam morbus improportionalis materialis plus periculi habet, seruata paritate in magnitudine causæ : hæc cùm sit semper maior in ascendente pleuritide, quum ob ampliores canales,latioréfque meatus, ob copiosiorem calorem magis dilatatos, maior quantitas humoris irruat in partes supernas, fit vt sit sæuior,& deterior:præsertim cùm inflammata,illicò cor , & cerebrum in consensum ducat. Quare seruata paritate in robore virtutis,magnitudine , & malignitate , pleuritis ascendens est periculosior descendente.

QVÆSTIO XV.

Quòd exquisitæ pleuritidis febris,aliquādo sit diaria intermittens,aut nulla contra communem Medicorum sententiam.

Febres cum pleuresi.] Vetustissima sententia est,à priscorum scientissimis , aliísque celeberrimis Medicinæ Professoribus,literis commendata,febrem,ad pleuræ,aliarúmque thoracis partium internarum inflammationes,sequutam putridam esse, continuam,ac acutam.Cùm enim pars affecta insignis sit,& cordi vicina , si inflammetur,illi hæc duo necessariò eueniunt, & calor immodicus,& tensio ob repletionem,exHip.*lib.3.epidem.sect.3.text.79*.Gal. *lib.de const.art.med.*15 .*lib.4.de caus.puls.cap.7.& 8.*& *lib. 5. de loc. c.3. ad fin.* Putrida ergo , & acuta febri tenentur pleuritici,non diaria;hæc enim auctore Galen.*3.de dieb.decretor.vlt.*acuta non est,quia non solum caret periculo, sed magnitudine, ex Galen.*2.aph.*18.Præterea febres diariæ , neque ex humorum putredine,neque ex inflammatione partium internarum ortum habent, ex Galen. *2. cris.* 13. sed solùm ex inflammationibus externis gigni solent;ex Galen. *lib. 1. de dif. feb. cap.* 5. firmat Auicen. *1. 4.tract. 4. cap.* 13. dum *febres quæ sequuntur apostemata interna,non esse de genere diariarum* asseuerat.Nam non solùm communicatur caliditas cordi , alteratione per continuum facta , sed putrida etiam fuligo in propria substantia eleuatur , quæ cor ponere in calefacto esse potens est.

Ex his euidenter constat , quàm grauiter sit deceptus Vallesius *lib.5.contr.c.23.* dū leuissimis quibusdam argumentis probare contendit , febres inflammationum partium internarum semper esse diarias : in cuius rationibus soluendis non est cur tempus conteramus , cùm plures iamdudum id negotium persoluerint ingenuè. Quare pleuriticorum febris est putrida,acuta, & continua, quoniàm ob viciniam cum corde , continuò pars inflammata fuligines ipsi putridas transmittit.

Hæc est communis omnium Doctorum sententia,frequenti experimento , ratienéque validissima confirmata, quam ego quoque libenter amplector, si dē frequenti euentu sermo sit. Nam exquisitam pleuritidem posse secum sociam habere aliquando diariam , interdum intermittentem , aliquando sine vlla febri posse consistere, grauissimis auctorum testimoniis palam faciam. Et primò ad diariam accedamus. Cùm enim ad proportionem , & magnitudinem inflammationis febris augmentum sequatur , ita vt si inflammatio sit vehemens , febris caliditas increscat sit necesse,fieri potest , vt sit mitissima pleuritis ex bilioso tenui , & minimè putrefacto sanguine ortum ducens,ex quo diariam concitari Galenus etiam concedit. Adde omnes inflammationes internas non semper acutam febrem habere. Hæc est expressa sententia Galen. *lib. 2. prorrhet.in com.* 17. quo loco *ex hepatis inflammatione non semper oriri febrem acutam* asseuerat,licèt iecur sit pars princeps,&cum corde maximum consensum habeat. In hunc sensum intelligendus est Auic.*1.4.tract. 4.cap.*13.dicens *febres panniculorum pectoris esse debiles*, & *in cap. sequenti* 14. dum *ex inflammatione renum febrem vehementem non concitari* confirmat , *immò sæpe intermittentem oriri* pronunciat.

Rursus. Si ab externis inflammationibus febres putridæ oriuntur,ex Hip.*4. aph.*55. Cur ab internis diaria

non orietur? probat Thomas à Veiga *in com.cap.5.lib.1. Galen.de dif.feb.*cùm ob cutis densitatem, crassitiem humoris, viarum angustiam, per angustos meatus putrida fuligo ad cor peruenire non possit, sed ibidem remaneat in loco inflammationis circumscripta sola alteratione per continuum facta, vsque ad cor communicata. Licèt enim putridus contineatur humor in parte internà inflammata, ob dictas causas putrida fuligo ad cor peruenire non poterit, saltem quæ sufficiat ipsius humores inficere, & putridam generare. Lege Valcum Castellum *tract.de thorac. affect.cap.5.diffic.5.*

Quòd autem pleuritis exquisita interdum detur sine febri, est textus eximius apud Galen.*lib.de constit. art.medic.cap.15.*dum sic loquitur, suamque sub exemplo pleuritidis expendit sententiam. *Dolet quidem homo, quoniam affectus phlegmone est; species autem doloris pungens, quod substantia affectæ partis est membranea: costis præterea est affixus, id enim quod affectum est costis adhæret; sed ob id latè permeat, quoniam ea ipsa membrana latè diffunditur: febrim quoque tum ex ipso affectu, tum ex situ affectæ partis sequi necessarium est: quorum si vel alterum defit, iam non ex necessitate febris aderit. Nam si digitus inflammatione laborauerit, non continuò febris adorietur, quum procul à corde sedem habeat. Nec si ea quidem membrana quæ costas contegit, humore tamen duro, œdematéue, &c.*Ex quibus verbis liquidò constrare arbitror, in pleuritide ab humore præsertim pituitoso, & melancholico pronata, nullam aliquando adesse febrim. Patet ex verbo *non continuò*, & vt alij codices legunt, *nec enim si phlegmone digitus doleat, omnino febricitant.* In pituitosa enim, & melancholica pleuritide (quæ ratione situs exquisita vocatur) veritatem habere deprehendo, cùm ob succi naturam, & viarum obstructionem, putrientes vapores eleuari non possint, qui cor putredinosè afficere queant.

Hoc euidenter confirmat Trallianus *lib.6.cap.1.* dum pleuritidem exquisitam posse dari sine febri magnifestè, notaui. Extat elegãs historia Hip.*lib.3.epid.sect.3.text.79.* toties à Medicis repetita, Anaxionis, cui pleuritico, durante interna, tam in genere venoso, quàm in vomica putredine, vigesimo abfuit febris. Instat Mercurialis *in com. huius historiæ,* verbo *vigesima septima,* dicens: Anaxionem passum fuisse recidiuam; nam cùm sudore iudicatus esset vigesimo, vigesimo septimo in febrim iterum incidit, ob humorem relictum in venis & pectore, qui nouam concipiens putredinem, febri amplam præbuit occasionem. Quæ expositio quàm sit Hippocraticæ veritati aduersa, nemo non videt. Nam iudicatio vigesimi diei meritò fuit infida, quia intempestiua, facta enim est ante perfectam coctionem, in incremento medio; argumento est, quòd post iudicium vigesimi, fiticulosus remansit, & à pulmone prodibant non bonæ purgationes, hoc est, excreabat cocta, aut pauca, quæ ad minuendm morbum non conferebant manifestè, & idcircò erant inutilia. Neque dicas cum Petro Vaëzio *lib.1.com. medic.c. 12.* Anaxionem laborasse exquisita pleuritide ex situ, quæ ex melancholico aut pituitoso humore ortum ducit; nam illa fuit biliosa, vt ex symptomatis cuilibet legenti contextũ patere potest.

Quid plura? nónne Auic, 1.3. *tract.* 4.c.3. inflammatione mediastini, hoc est, in pleuritide quæ ad mediastinum fit, multo sanè, inflammatione pleuræ, periculosiori, (prout *infra* ex ipsius Auicen.mente probabimus,) & ob colligantiam cum basi cordis, nulla interdum adest febris. Audi ipsum *loco cit.*sic præfantem. *Et non est pleuresis, quum non sint illic dolor pungitiuus, & pulsus serrinus, & reliqua, & in non vera existit subtus pectinem spatulæ dolor. Et in pura, quæ est in velamine distinguente, est dolor declinans ad ossa pectoris,* & *est permixtio rationis in ipsa, & fiunt vehementiora accidentia, & dolor, & difficultas anhelitus, & non est velocitas vehementiæ febris, sicut in aliis, immò quandoque postponitur, vsqueque putrefiat superfluitas, & fit fortis valdè.&c.* Vides, vt Auic.in pleuritide mediastini febrem quandoque postponi arbitretur? Scio quàm multa, vt suum Auicennam tueantur, ratiocinentur interpretes. Non me latet, quid in huius loci expositione eruditissimi proferant Costæus, & Mongius, dum mediastinum cartilaginea substantia, carne experte, & suapte naturâ frigidiori, constare putant; quare minùs facilè putrescere quod in ipsum influit, quàm ad latera, vbi pleura sita est, quæ, quia internis costarum musculis inhærent, calidior est. Quæ solutio quam reproba sit, symptomata mediastini inflammationem comitantia planè demonstrant; nam in hac fiunt vehementiora accidentia, vt Auic.*cit. loco* asseruit, hæcque euenire ob maiorem viciniam cum corde, obseruarunt peritiores Anatomici. Quare mediastino maiorem inesse feruorem ob cordis basim est necesse, qui ob continuam frigidi inspirationem remitti non potest, vt rentur illi; hæc enim ratio in omnibus ardentibus fe-

B bribus etiam locum haberet, in quibus aër licèt inspiretur frigus, ardor tamen, ignísque internus haud mitigari possunt. Dicendum ergo est, verissima Auicennam pronunciasse, quem ipsi incassum explicare conantur. Nam pleuritis exquisita interdum potest dari sine febri vlla. Auctores verò omnes arbitrantes pluritidem non posse constare sine febri, de frequenti euentũ intelligendos puta. Interim lege Alphonsum Lupeum Cureleanum *lib. 3. enchiridij, cap.de pleuritide,* qui Alexandri Tralliani mentem miratur valde, cuius dicta citra rationem impugnat.

DVBIVM XI.

Num sputum in pleuritide, coctionis, & cruditatis signum sit.

C ABsque sputo.] Licèt ampla sit de sputo apud Medicinæ proceres doctrina, quam inter omnes Mercurialis, Medicus citra omnem aleam doctissimus, ex professo inculcat *lib.3.de excrementis.c.3.*Nos, quæ auctores præsertim Hip.interpretes, *in l.2.prog.à textu 43.vsque ad 48.* fusè de sputo in pleuritide agitarunt, in Gal. florentissima vireta diuertentes, inquiramus, non vt transfugæ, verùm inspectores, exploraturi ecquid inde vtilitatis percipi possit. Excrementum ab ore proiectum, vel est saliua, vel sputum: de illa primo loco agendum est. Hanc Grammatici notatione vocabuli, dictam volunt, quia ferè salis est sapore; vel à saliendo, quòd in ore saliat, & crescat. Sed nisi ego fallor, falluntur ipsi: sani enim, & valentis hominis saliua, non salsa immò salsa ægri stomachi, non temperatæ complexionis iudicium est. Qui vim ipsius nouit, potestémque in ore, à saliendo, id est condiendo, & saporem impertiendo nominatam veriùs dicet: cuius enim

D rei ab ore percipitur sapor, cuius cibi sensum habebit gustans lingua, saliuæ ope destituta? Itaque eadem corrupta nullus gustus, vel deprauatus: argumento sit os eorum, qui causone vexantur, incensum, aridissimum.

Vtcunque sit, saliua ex pituitæ genere est, quæ per os citra tussim educitur, ex Gal.*lib.3.de loc.c.7.* dicitúrque *excrementum glandularum quæ sub lingua reperiuntur,* vt Gal. inquit, *lib.2.de sem.c.6.*quã lingua sibi assimilat *lib.5.aph. 39.*cuius duplex vsus, vnus ad discernendos sapores, cùm ipsa sit gustus medium; alter ad humectandum os, quum fuerit ab ipsa voce, & clamore exiccatum: hac enim de causa glandulas in multis corporis partibus, lingua faucibus, oculis, vtero, & aliis commodè natura constituit. Ad-

E dit alium saliuæ vsũ Auic.1.1.*doct.4.c.2.in init.*vt coctionem alimentorum in ore adiuuet, cùm ipsa coquendi vim habeat, ex Galen.*lib.5.secund.loc.cap.1.*

Hanc expuere, licèt Persis esset indecorum, & ignominiosum vt refert Xenophon *lib.4.de exped. Cyri*, quoniam crapulæ, & repletionis certum erat indicium; quam felicitatem habuisse Antoniam Drusi vxorem, quæ nunquam expuit, prodidit Plin.*lib.7.cap.19.* nam excrementa emanantia ab ore, quò pauciora sunt, eò videntur maiorem sanitatem indicare: tamen cùm saliua naturalis sit, & in homine verè sano reperiatur, si quantitate non excedat, aut extraneum habeat saporem, reproba non est, vt *cit.lib.de loc.* retulit Galen. & firmat Auic. 6.3. *tract.* 1.*cap.25.* nam si saliua immodicè excernatur, dicitur *ptyalismus*, vt explicat Mercat.*lib.1. indicat.cap.14. in med.*huius affectus causas ingeniosè proponens; idcircò inculpata valetudine fruentes, debent interdum ab

ab ore ducere ſaluam, quum ea lingua nutriatur, ex Gal. *lib.5.aph.com.39.§. In oſſibus quidē id quod in horum cauernis continentur, in hepate verò ſanguis. Ex hoc genere eſt & ſpumeus humor qui in carne pulmonis continetur, & in articulorum compagibus glutinoſus humor, & in teſtibus, & aſſiſtentibus anfractibus ſemen, & in lingua ſaliua, &c.* Quapropter glandularum, quæ in faucibus ſitæ ſunt, vſum tot encomiis celebrauit Gal. *lib.14.meth.c.11.*& *l.2.de ſem.c.vlt.* De quarum vſu, vide Columb. *lib.9.de glandulis, in initio.*

Sputum eſt, quod excernitur ex pulmone per tuſſim: hoc duplex eſt, vnum in ſanis, in ægris alterum; quod nihil eſt aliud, quàm *pars humoris peccantis morbum efficientis* veluti *in c.vlt.lib.2.de differ.feb.* protulit Gal. Quamobrem ſputorum vſus, ad cognoſcendas morborum cauſas, aut demonſtrandas indicationes, vtiliſſimus eſt, ex Gal. doctrina, *lib.1.aph.12.* & *lib.4.aph.com.71.*& *lib.6.eiuſd. com.33.* Hinc ex coloribus ſputi humorem ſuperabundantem agnoſcit Gal. *lib.6.epid.ſect.3.com.42.lib.6.aph.com.33.*& *lib.5.de loc.affect.cap.2.* nam ſpumans, pituitoſus eſt; pallidus, bilioſus: niger, melancholicus; ruber, ſanguinem defluentem ſignificat.

Sputum ægrotantium duplex eſt, vnum bonum, alterum non bonum. Illud tale eſt, quale hominum integra valetudine fruentium, ſanitatem inſtrumentorum, quibus vis ſpirandi eſt demandata, planè oſtendens, ex Gal. *lib.1. criſ.cap.7.* hoc perfectæ coctionis index eſt certiſſimus, ſi album fuerit, læue, æquale, & conſiſtentia neque nimis humidum, neque nimis craſſum. Mediocriter craſſum, eſt probè coctum; coctio enim cogit, incraſſatque ex Gal. *lib.4. acut.com.4.* & *l.7.meth.cap.6* & *lib.2.prog.com.33.* Ariſt. *lib.4. meteor.cap.1.* non ſolùm vrinam, ſed etiam deiectionem, quoties bene in ventre concoquatur, & item ſcreationem in pulmonia, & coſtali, atque etiam pituitam per diſtillationes, & grauedines, nec non per lippitudinem, & pus in vlceribus. Album ſit neceſſe eſt, quoniam natura à putrefacientibus cauſis prohibita, non potuit aſſimilationem, quam moliebatur, vt in cibo perfectam, aſſequi: aſſecuta eſt tamen qualemcunque, vt coloris fiat ſimilitudo, quando ſubſtantia aſſimilari non potuit: hinc eſt quod calorem album, qualis eſt ſolidarum partium accipit pus, ſedimentum vrinæ, & ſputum, quod illis reſpondet, *lib.1.criſ.cap.18.*& *lib.4. de rat.vict.68.& 78. lib.2.aph.47.*& *lib.5.de ſimplic.medic.facult.cap.9.* Debet eſſe æquale, id eſt ſibi ſimile, vt *l.1.de differ.feb.6.* exponit Galen. quoniam omnes eius partes eundem colorem, odorem, & conſiſtentiam obſeruant. Læuitatem adiungit Hip. *lib.2.prog.21.* hoc eſt, vt quo ad tactum, læuorem repreſentet.

Sputum ergo ægrotantium, quod ſpiritalium partium affectiones mirum in modum demonſtrat, ex Galen. *lib.1. criſ.cap.18.* conſiderandum eſt, quando iam aliquid excernitur, verùm id ſanies eſt tenuis, & liquida non qualis ſaliua, aut naturale ſputum, quæ non ſputum, ſed ſpuitio au ſputamen dicitur à Græcis: ſignum debilis, & obſcuræ coctionis, principium non excludens. Si verò ſanies illa incipit iam craſſeſcere, & permiſceri cum ſputo naturali, promptiùs, faciliùs, & minori vi expellitur, & in copia maiori, manifeſtæ coctionis ſignum eſt, morbi augmentum ſignificans. Illud verò optimum album, læue, æquale, quod facilè, & in magna quantitate educitur, perfectæ coctionis ſignum minimè eſt fallax, & morbi ſtatum adeſſe demonſtrat. Si verò in maiori copia, cum febris, & ſymptomātum remiſſione, faciliorique reſpiratione, morbum ex ratione leuat, declinantis pleuritidis certiſſimum eſt indicium.

Sputum hoc ſi circa initia; hoc eſt, primis tribus diebus appareat copioſum, morbum breuiat. ex Hip. *lib.1. aph.12.lib.1.criſ.cap.7.lib.1. de rat. vict.32.* & *lib.1.epid. ſect.3.com.10.* Nam auctore Hip. *lib.2.prog.43. ſecretio in omni dolore, qui affligat circa pulmonem, & coſtas, citò, promptéque ſcreetur, neceſſe eſt.* Cùm enim tunica, qua partes thoracis interiores cooperiuntur, non ſit ita craſſa & dura, vt corium externum, ſed qualis eſt tunica oculi, & palati, ex quibus ob tenuitatem, & raritatem aliquid ſemper reſudat, ex Gal. *l.1.aph.com.12.*& *l.de conſt.art.medic.15.ad fin.*

A idcircò ex pleura inflammata aliquid ſemper reſudare ſolet, momentaneum, ſit cauſas eſt tenuis, virtus expellens fortis, fluxio pauca, tunicáque minimè denſa, & hæc cocta pleuritis appellatur. Si verò ob doloris vehementiam, inobedientiam materiæ, imbecillitatem facultatis æger, nihil mentione dignum expuit, ex Galen. *lib.2.prog.67* tunc ſicca vocatur pleuritis, & cruda; non quòd ab humore, intemperiéue ſicca, aut in parte ſicca fiat, vel ex inanitione concitetur, ſed quia in ea nihil excernitur auctore Magiſtro, *lib 1.de rat.vict. in morb.acut.com.22.* Aduerte tamen ex Auic. 1o.3.*tract.4.cap.4.* ſæpe reperiri pleuritidem, in qua nihil exſpuitur, non quia eſt fraudulenta, vt ipſius verbis vtar, ſed cùm mitis ſit, & benigna, ex tenui humore ſuborta, materia inſenſibiliter reſoluta facilè euaneſcit.

In ſputo cocto, vt ſit ſalutis ſignum, plura ſunt obſer-B uanda. Morbi cauſa non debet deliteſcere, quæ in aliquam partem ſubitò irruens, repentè mortem adducat, ex Galen. *lib.de conſt.art.medic.cap.18.* Non debet complicari aliquis morbus malignus, cuius ratione inopinatò mors contingat: Sic intelligendus Auic. *loco nuper cit.§. Inquit Hippocr. multoties eſt ſputum bonum, facile, & ſimiliter anhelitus, & ſunt illic alia ſigna mala mortalia, ſicut ſpecies in qua eſt dolor ad poſteriora, & eſt quaſi dorſum patientis eam, dorſum verberati, & vrina eius ſanguinea, ſanioſa, & raro fit beatus, immò moritur intra quartum, & ſeptimū, &c.* Huius rei duplicem cauſam aſſignant interpretes, & quòd pleuritidis cauſa, non multitudine, aut acrimonia, ſed mala qualitate cor fatiget: vel ſit maior humoris deleterij in C vaſis quàm inflammatâ pleurâ portio; & quòd reſpiratione parum immutata, ſputóque apparente bono, à capite, vel alia parte defluit ad pulmonem excrementum, quod coctum excernitur: quare accidit, vt ſputum ex diuerſa materia fiat, quàm ex qua fit pleuritis. Deinde vt ſputum coctum ſalutem portendat, morbi cauſa debet eſſe homogena, & poſt coctionem ſubſequi debet excretio, ex Galen. *2.prog.67.*& *com.22.lib.1.aphor.*

Sputum non bonum multiplex eſt: ſpumoſum, flauum, rufum, rubrum, pallidum, nigrum; quæ genera ſputorum, non ſputa propriè, ſed ſputamina, & expuitiones appellantur à Galen. *lib.1.de criſ. cap.5.* Hæc ergo ſputa, periculum, morbi incrementum, & mortem præſagiunt: de horum genere ſunt ſputa glutinoſa, æruginoſa, viridia, liuida, rotunda; quæ omnia, vel excedentem calorem, D vel, immodicam frigiditatem oſtendunt, & ſigna corruptionis, vel incoctionis dicuntur à Galen. *lib. 1. epidem. ſect.2.com.46.*

Sputa periculoſiſſima ſunt nigra, ex Gal. *lib.2. criſ.* 10. & valde ſpumantia (ſpumans enim ſimpliciter ſolam pituitæ copiam ſignificat, ex Galen. *2.criſ.10.*& *lib. de conſt. art medic.cap.17.*) quum in gutture ebulliunt, quo moribundi, conſtante adhuc mente raucum murmur, ac ſonitum reciprocantem edunt, (inſtantis mortis ſignum:) cùm enim arteriam vocalem occludi contingat, ſpiritus qui confertim erumpere geſtit, nactus meatum auguſtum, collapſámque fiſtulam, gargariſmo quodam prodit, ac raucum per læuia murmur efficit; ſcatebríſque arentes deſerit artus. Conglomeratus itaque ſpiritus, ſpumáque turgida commixtus, ſonitum excitat, (*oremon* Barbari vocant reciprocanti maris æſtui aſſimilem. Alias verò cauſas ob quas periculum maximum præſagiant. Lege *in lib.* E *2.pro loc.cit.* Galenum, & poſt hunc, vide Chriſtop. à Vega, qui interpretando Hip. cæteros antecelluit. Cætera de ſputo in pleuritide, legat qui velit apud Iacchin. *in lib. 9. ad Almanſ.cap.39.* Guianerium *tract.de pleuritide, tit. de ſputo.* Ludouic. Mercat. *lib.2.de morb.intern.cap. 6* Altimarum, Mercurial. Maſſariam, Nicol. Piſonem, & alios qui de pleuritide proprium caput conſcripſerunt.

QVÆSTIO XVI.

Quò ex ſanguine corrupto ſumatur indicatio ad ſanguinom mittendum. Contra Fernel. & Augen. Medicos eximios.

C*Orruptio potens in venis.*] Pertritum, exculcatúmque eſt vel omnibus, qui primis labris Medecinam

degustarunt, in præsenti sanguinis corrupti in venis, sanguinem vel largissime esse emittendum. Hoc enim placitum, præter diutinum experimentum, Galen.*lib.9. meth. cap.4*. eleganti quadam historia confirmat,quo loco *in febre ex putredine sanguinis concitata,vsque ad animi deliquium sanguinem emittit*:de qua quæstione plura diximus *lib. 1.in com.hist.9*.& *in com.histor.9.l.4*.Deo duce,fusè disceptabimus. Hac ratione *in omnibus febribus quas putrescens concitauit humor*, *sanguinem* imperat *emittendum,lib. 11. meth.cap.15* Et *lib.9.meth.11.tunc venam secat quãdo sanguis redditur inutilis naturæ:fit autem talis,vel quando propriam qualitatem ad vnguem non seruat,nec ampliùs nutrire potest,sicut priùs cùm vtilis esset*.Quare ex praua sanguinis qualitate,& corruptela, (peccatum sanguinis qualitatiuum vocant)indicatio sumitur ad sanguinem mittẽdum. Sequitur Auic. 4.1.*cap.20.§. Ampliùs in corporibus, quæ prolixas perpessa sunt ægritudines,caue tibi à phlebotomia,nisi sanguinis adfuerit corruptio,quæ te ad hoc perducat:quoniam tunc phlebotomabis ea,&c.*

Contra hanc veritatem plura obiici possunt, quæ per incuriam transire fas non est. Primo loco offert sese illa eiusdem Galen.sententia, lata *in illo aureo cap. 4. lib.4. de sanit.tuend.iuxta med*.ibi enim docet,quòd *quando humores valde à natura sanguinis recedunt,venæ sectio non conuenit quoniam plenitudo iam transit per putredinem in cacochymiam*. Deinde, si putredo immediatè à debilitate caloris oritur innati,vt omnis Philosophorum,&Medicorum chorus vnà confirmat,cur *in potenti*,(Rasij verbo vtor,hoc in loco)hoc est,veheměti corruptione sanguinis in venis, sanguinem emittemus, si in illius præsentia vires haud possunt esse valentes,& maximè in pleuritide, in qua interdum licèt coctus sit humor, non expellitur tamen multoties,ob debilitatem, thoracem mouentis facultatis, vt 2.*prog.67*.& alibi Galen.dicebat. Quare putredo sanguinis missione non curatur, ex Galen. 11.*meth*.14. In tanta ergo corruptione sanguinem mittere non conuenit,ex Senis præscripto,*in lib.6.epidem.sect.3.text.43*.quoniam in his vires non constant,ex Gal.*in com*. dum sic ait. *Expedit*(inquit)*horum aliquibus sanguinem detrahi,quibus scilicet is copiosus est,& nondum insigniter ad alterum humorem conuersus.Non detrahendus est autem,in quibus iam mutatus est, proposito à viribus sumpto antecedente.*

A sanguine ergo corrupto non potest sumi indicatio sanguinem mittendi, cùm phlebotomia tunc citra morbi leuamen vires deiiciat: indifferenter enim omnes humores euacuat,nec putridum magis,quàm integrum, quo fit vt in vitiosorum, corruptorúmque humorum in venis existentium constitutione, venæsectio nil planè immutet, sed eadem persistat humorum proportio,quæ ante sectionem fuerat;quare licèt copiæ nonnihil adimat, cacochymiam tamen,quæ viribus incommodat, non aufert.

Ioannes Fernel. Medicus apprimè doctus, & elegans, *consil.45*. & Horat. Augen. haud dilutæ auctoritatis vir, *tom 1.epist.lib.11.epist. vlt*.accusare Galenũ non desistunt, quòd nihil constans, ac firmum de hac quæstione stabiliuerit, quæ ita ardua est, vt multorum torqueat ingenia. Siquidem dum sanguis effluit impurus, crassus, ac niger, aut aliquo alio vitio infectus, largissimè sanguinem detrahit; quum verò purus, ac floridus, è contra. Quare Medicorum tanta est varietas, ac discordia,vt vix quisquã illius de hac re sententiam firmam hactenus sit assecutus.

Immeritò tamen Galenum reprehendere ausi sunt. Nam à sanguine vitioso sumitur indicatio ad sanguinem mittendum.Hoc,præter citata ipsius testimonia,palàm facit,latum *in lib.5.meth.15*.quo loco in phthisi,affectu sanè, in quo vires haud possunt esse valentes, sanguinem mittit, potissimùm quibus veluti limus quidam vitiosus, & crassus totus est sanguis,& *in lib.6.epid.sect.3.com.29*. in muliere Romana valdè extenuata sanguinem mittere non recusauit,ea præsertim ratione ductus,quòd vitiosus sanguis exiuit, colore liuidus,liquidæ pici, & colore, & crassamento simillimus.Sanguis igitur leui putredine, & reducibili ad benignum infectus, quocum adhuc natura consistat,nuncupabitur sanguis vitiosus.à quo sumi indicationem ad sanguinem mittendum,colligi potest ex Gal. *lib.2.aph.17.iuxta fin*. & *in art.medic.cap.89.§. Esto enim si ita contigerit, ex humoribus putrescentibus accendi febrẽ, &c*.Tunc enim venæsectio magnum præbet vsum,& ventilatione semiputridi,& vacuatione integrè putridi: nisi imaginemur putredinem ita creuisse, & esse consummatam, vt eius causa sanguis propriam formam amiserit, & in alienam naturam degenerauerit, nam tunc inutilis est phlebotomia.

Opposita verò hac ratione solues.Dic ad primum. Galen.dictum locum habere in corporibus sanis, & neutris, cùm ibi Galenus versetur in parte de sanitate tuenda, nos verò loquimur de iis qui actu iam ægrotant. Vel dicendum magnam illam distantiam à natura sanguinis, non aliunde quàm à virium imbecillitate desumi: hoc colligitur ex Gal.*lib. de curand rat.per sang.mis.cap.9* dicente, in plenitudine crudorum succorum inutilem esse phlebotomiam,quoniam iis virium robur non adest:Si verò vires cum sanguinis putredine constent,existimandum non est humores à natura sanguinis valde esse distantes; præsertim quando sanguis vitiatur manente ipsius forma; nam sanguis putrescens etiam plenitudinem constituit, immò sæpe cacochymia intra vasa constituta venæsectione commodè minuitur: explicat eruditè Augenius *lib.4. de sang.mis.cap.4*. Quare putredo sola sanguinis missione non curatur, sed remediis etiam concoquentibus, quæ post sanguinis missionem celebrari debent; tunc enim parcius sanguinem extrahere oportet sumpta indicatione non à putredine, sed à viribus, vt scilicet possit æger ad putrescentium humorum coctionem sufficere, qui post phlebotomiam in vasis relinquuntur.

Sanguis igitur vitiosus, omnino corruptus,& putris si abundet, ita vt vires langueant, ipséque insigni conuersione in alios humores sit mutatus,tunc nullo modo emittendus sanguis, sed purgatio celebranda. Ex quo patet, corrigendam esse literam Auic.4.1.*cap.20.iuxta med*.cum ait. *Et similiter oportet,vt ex minutione febricitantis, cuius febris non est ex putredine minoratio fiat*:nã magis quadrat, vt legatur,*cuius febris est ex putredine*.Ex quibus ad argumenta patet responsio. Legi Spicilegium Moxij in quo pulchre agit de curandis febribus per venæ sectionem, quas putrescens humor accendit.

QVÆSTIO XVII.

Quòd in pleuritide, à parte affecta sit hauriendus sanguis.Contra plurium Iuniorum decreta.

M*Inutione facta*.]Historias de pleuritide,morbo notissimo, ac frequentissimo exponentes, quò feliciùs rerum difficultates emensi, demum exoptatam contingamus metam,hanc difficilem quæstionem de venæ sectione, ex omnium pene auctorum decreto Laconicè perlustremus.Cæterùm quoniam vniuersa Medicorum schola, magistros suos multiplicibus telis oppugnat, eorúmque mentem in varios sensus distorquet; non erit molestum, in illorum hortulos, multis sæpe doctrinæ floribus peramœnos paululum diuertisse.

Medicorum scientissimus *lib.2.acut* 10. & 11.& *lib.4. eiusd.text.72.&73.in pleuritide ab affecto latere sanguinem hauriendum iubet*. Eius sententiam amplectitur Galenus, *in com*.& *lib.de curand.rat.per sang.mis.cap.16* & alibi sæpe. Attende quàm fuerint solertes,acuti,&graues;& quanti fecerint rectitudinem in omnibus vacuationibus ab ipsa natura tantopere obseruatam,cuius vi facilior & felicior multò vacuatio contingit. Illa enim quando crisim molitur,& per abscessum sanguinis fluxum,aut aliam quamlibet vacuationem, noxium humorem expellere tentat, operatur semper recto tramite. Quare si Medicus ipsam rectè operantem imiari tenetur, secundum rectitudinem operari debet. Hæc est causa à Gal. variis in locis decantata,ob quam inter perfectæ crisis conditiones, eam reponendam statuerit,quòd fiat recto tramite: nam *hoc modo celebrata euidentem attulit vtilitatem,ita vt & qui patiuntur&familiaresipsorũ sæpe numerò obstupescant*,vt 3.*cris.c.3. lib.1.aph.com.20*.&*lib.de curãd.rat.per sang.mis.14.15.16*.

protulit Galenus:cuius doctrinam eleganti poëmate confirmat Franciſcus Bouſſuetus *lib.7.de arte medendi,tit. de pleurit ide.*

Venerandus Senex *lib.6.epid.ſect.2.text.12.* ſic pronunciat. *Secundùm rectum,& coſtarum dolores, & præcordiorum contentiones,& lienis elationes,& ex naribus eruptiones,&c.* quam lectionem vt dilucidam, & medicinalem Gal. approbat,*in com.* nec immeritò; nam, vt notat Fuchſius *ibi,* monet Hippoc. quòd naturæ in expellendis excrementis motus diligenter à Medico ſit aduertendus, qui ſi in rectum ſit,robur naturæ ſignificat: neque enim vacuationi locus alius commodior eſt,quàm qui vicinus exiſtit, & ſecundùm rectum procedit. Iure ergo optimo in omni vacuatione,recta partium poſitio eſt conſideranda,exGal. *lib.5.meth.cap.3.*& *lib.de curand.rat per ſang.miſ.cap.11.* Auic.4. 1.*cap.3.* Hoc intelligendum eſt dummodò rectitudo agnoſci poſſit; nam difficile eſt eam in omnibus agnoſcere: veluti quum varices, haut hæmorrhoïdes inſaniam ſanant; ſanguis vacuatur per vterum; humor noxius per aluum,aut vrinam expellitur. Ex his conſtat, partes è directo poſitas magis inter ſe conſentire, & frui. Hoc probat euidenter Gal.*lib.14. de vſu part.7.* quoniam, inquit, dextra vteri pars tantò eſt ſiniſtra calidior, vt ratione caloris adaucti mares effingat; eſt autem exuperantis caloris cauſa, hepatis rectitudo. Licèt autem omnia omnibus conſentiant,ex Hip.*lib de aliment.num.4.* tamen præter generalem conſenſum, particularis inter partes, per communes,& affines venas obſeruari debet; nam vena quædam alteri parti magisquàm aliæ conſentit. Si enim incideris in eas quæ non conſentiunt, neque affectæ parti medeberis,& ſemper lædes, vt *libro.de opt.ſect. cap.5.*Gal.docuit. In quo tamen conſiſtat rectitudo, diſputant Fernel.*lib.2.meth.c.5.*Valleſius *lib.7.cont.c.4.*Mena *in com.cap.15.Gal.in lib. de ſang.miſ.* Saluus Sclanus 1. *aph.21.*Vega *lib.2. art.medic.ſect.5.cap.5.*& nuperſcripſitCaſtrenſis eruditiſſimè,*lib.2.opuſcul.quæ ex quibus,cap.14.*Cur autem vacuatio ſecundùm rectitudinem celebrata tantopere iuuet,explicat inter citatos exemplis appoſitiſſimis, & manifeſtiſſimis Veiga *in com. cap.95.lib. art. medic.Galeni,in principio.*

Deinde,ſi ex Galeni doctrina *lib.de curand.rat.per ſang. miſ.16.* rectitudinem obſeruandam præmonentis, *Sanguinis miſſio in pleuritide facta è latere affecto, manifeſtam ſæpe attulit vtilitatem;ex parte verò oppoſita, aut nullam,aut poſt longum temporis interuallum,*vt eruditè admodũ Hieronym.Nónius Olyſip.explicat *in com.*cur à parte dolore tentata venæſectio non celebrabitur ſemper, vt prædixit Hippocrates? Si enim auxilia debent contendere cum morbis in magnitudine, & celeritate, alienumà ratione eſt in morbis acutis, & citam vacuationem expoſtulantibus auxilia differre, quæ vtilitatem celerem ſunt allatura. Igitur ſi ſectio lateris oppoſiti non iuuat,niſi poſt longum temporis interuallum, ea ex hac parte celebranda non eſt,quoniam non ita citò ſuccurrit,vt acuties morbi efflagitat:*Quæ enim celeritatem deſiderant, celeriter adimplere oportet,*vt *lib 1.acut.text.8.*docuit Hippocrates.Clamitent ad rauim vſque Manardus *12.epiſt.5.*Altimarus *prop. cap. de pleuritide,*Trincauellius *proprio tract.de ſecanda vena in pleuritide,* qui hunc Gal. contextum in varios ſenſus diſtorquent; quum in eius doctrina omnia ſint ita plana, vt cæcus ſit qui veritatem hanc luce clarioré non agnoſcat.

Fatemur quidem ſimpliciſſimam reuulſionem, & in morbo non ita acuto factam, ex diſtantiſſimis partibus eſſe celebrandam;vel quando pauciſſimus humor in pleura continentur, maior tamen copia adeſt humoris fluentis, & fluxuri: tunc ſi minima humoris portio in parte affecta ſit impacta, & febris non ab inflammatione, ſed à copia peccantis humoris in genere venoſo fixi ortum ducat, tunc in initio initiante morbi, dogma Arabum defendi poteſt. Vel ſi de præſeruatione intelligas, veriſſima dices: nam in annua pleuritide, è contrario latere exercenda eſt, antequàm inuadat, vt aduertunt Montanus *in com.cap.88.art.medic.Galen.*Ludou.Mercat.*lib.indicat.4.*Capiuac.*lib.2.prax.cap.13.*

Quapropter in pleuritide, aliiſque inflammationibus

A internis, ab affecto latere ſecandam eſſe venam perpetuò, cum Galeno concedimus; à quo docemur, ſeruata etiam ſufficiente contrarietate, quæ eſt à brachio ad pleuram, feriendam eſſe venam, quæ maximum cum affecta parte obtineat conſenſum,& tum reuellere,tum vacuare queat quod opus vna eadémque phlebotomia perfici poſſe, teſtis eſt Galenus *lib.2.acut.10.& 13.method.cap.11.* hoc enim quoniam putarunt aduerſarij eſſe falſum, in grauiſſimos errores inciderunt. Galeni partes tuentur Oribaſ.*7.collect.5.*& *lib.ſynopſ.cap.10.*Aëtius,ex propria ſententia,*tetrab.1.ſerm.3.cap.12.*licèt ex Archigenis mente, ex latere oppoſito detrahendum ſanguinem aſſeueret, *tetrab.2.ſerm.2.cap.68.*

Quis ergò ſummi Dictatoris edictum peierare audebit,aut pertinaciter noua condere dogmata,aut nouas le-
B ges? cùm primi Medicinæ parentes nullis ambagibus fulti,euidentiſſimam doctrinam promulgarint, ſine fuco & fallaciis expoſitam, immò validiſſimis rationibus, mira induſtria, aſſiduo experimento confirmatam, poſteritati commendatam reliquerint

Videbis Arabum præcipuos in hoc negotio diſcordes valde:nam Auicenna *10.3.tract.5.cap.1.* Rhaſius.*cap.57. in lib.9. ad Almanſ.* Serapio *tract.2. cap. 21.* Iſaac *lib.6. pract.11.* è ſaphræna partis oppoſitæ ſanguinem eſſe exhauriendum ſuadent, & ſit corpus ſit plethoricum,ab oppoſito latere: timent enim ne ſecta vena, præſente copia multa, tota humoris machina in affectam partem ruere poſſit,faciatque pleuritidem grauiorem. Auenzoar *lib.1*
C *Theizir,tract.16.cap.13.*ſecat baſilicam lateris oppoſiti, *quamuis quibuſdam nouis Medicis* (inquit ipſe) *noſtri temporis videatur,quòd ſit minuendus ex eadem parte ægritudinis inducẽdo ſuper hoc verba logicalia,& ſophiſtica,quod mihi nullatenus videtur rationale,neque verum,immò credo certiſſimè, quod facere illud,omnino eſt mores infirmi,&c.*vt aliter quàm Auicenna,ea de re exiſtimaſſe viſus ſit Meſuë *tract.de ægritudinib.pect.& pulm.c.7.*ſecat.baſilicam lateris oppoſiti; vt ſaphænam dextram,ſi ſiniſtrum latus laboret: quam opinionem veriſſimam eſſe contendit Ceſar Optatus *peculiari tract.de pleuritide:*& maximè ſi peſtilens, aut maligna inflammatio ſit, vt probat Manardus *14. epiſt. 1.* quoniam à corde cæteriſque præcipuis partibus peccantem humorem longiſſimè diuertit.

Sunt qui è latere contrario ſemper tundendam ve-
D nam conſtantiſſimè aſſeuerant; de quorum numero,præter plurimos de pleuritide proprium caput conſcripſerunt, extant Gentilis, Iacobus de partibus, Matthæus peritus *in com.cap.1.Auic.in fen.10.lib.3.tract.5.* Nicol. Florent. Thurinus Piſcienſis, Thriuerus, Benedict.Victorius, Iacchin.Arnaldus, Guainerius, Gattinaria,Valleſcus Tarantinus, Piſo, Harculanus: immò Coſtæus, & Paulus Mongius,doctiſſimi Auicennæ interpretes id confirmant.

Veſalius ſummi ingenij vir,*lib.3.de fabric.cap.1.& 7.* & *in epiſtola huic operi dicata* & *lib.de radice Chynæ. ferè per totum,*quem ſequitur Thaddæus Dunus *lib.4. de ven. ſect.c.5.* ſemper è latere dextro faciendam eſſe phlebotomiam ſibi perſuaſit, quòd Azigos vena,ſeu coniugis expers,à dextro latere oriatur,quæ tam dextras, quàm ſiniſtras coſtas alit; quare in pleuritide, dextri brachij axillarem ſemper eſſe ſecãdam monet,ſiue pleuritis partem dex-
E tram,ſiue ſiniſtram occupet.Hanc opinionem redarguunt Valleſ. *7. cont.4.*Amat.*lib.1. cent.52.* Ludouic Duretus *lib.2.in Coacas Hip.cap.13.in com.ſent.2.*Gueuara *lib.de re anatomic.c.3.*AndreasLaurent.*lib.4.de re anatom.quæſt.5.* Sanctor.Sanctorius *lib. 3.de euitand.errorib.medic.cap.17.*

Peritiſſimus Luſitanus *in com.cap.95.art.med. Gal.propoſit.2.*experimento confirmat, frequentes pleuriticorum dolores nil per affectam partem leuatos,repentè aduerſæ ſectioni ſuccubuiſſe, quoniam fluxionis origo ab aduerſo accedebat: quare fit, vt ſeruata rectitudine extremus diſtantiſſimúſque locus magis profit.Quem auctorem ſi de præſeruatione intelligas,illum à calumina liberabis.Sæpe enim accidit, vt à liene vel hepate, in pleuram dextram vel ſiniſtrã,humor tenuis,& bilioſus confluat,qui laterum ex interuallis pariat dolores, qui miſſo ex axillari vena

sanguine leuantur;sic enim ad originem fluxionis reuul-fio fit. Si verò de curatione interpreteris,illius opinio amplectenda non est: nam licèt fluxio ex aduersa parte accedat, interdum oportet spernere vnam indicationem, propter aliam vrgentiorem, ex Galen.*lib.*10. *meth cap.*1. præstantior autem indicatio est quæ sumitur à parte affecta,& dolore tentata: cùm enim hæc sit præcipuis membris vicina,sui auxilium citissimè expostulat, vt probant Cardozus *lib. de sex rebus non naturalib. cap.* 11. *quæst.*5. Bartholomæus Perdulcis *lib.* 3.*vniuers.medic.cap.*5.

Nuper Galenus *proprio tractatu, de secanda vena in pleuritide*, varium mittendi sanguinis locum assignat, pro varietate partis mandantis fluxionem, sequutus forsan Alzaharauium *lib.pract. tract.* 11. *cap.vlt.* nam si è capite oriatur fluxio, è cephalica; si à vena caua, & musculis thoracis, ab interna; si è partibus infra renes,è talo extrahendum sanguinem consuluit. Sed hæc opinio non omni ex parte vera est, & ex supra dictis facilè redargui potest. Attende,quomodo in secanda vena in pleuritide, huc illúcque Euripi modo agitati, ab Hippocratica, immò Galenica via rectà recesserint, quorum diffidentes inter se sententias ad plenum referunt Argenterius *lib. de consult. rat.cap.vlt.*Franciscus Vallarinus *lib.*2.*canon.medecinal.canon* 13.Victor Trincauellius *tract.de vena secanda in pleuritide*, Iulius Guastauinius *lib.de loc. medic.select.cap.*23. Renatus Morellus *in appendice Brissoti,in lib.de sang.mis.* Sennertus *lib.*2.*praxis,part.*2.*cap.*16.*quæst.*4.

Relictis ergo aliorum opinionibus, ne in iis refutandis sim multiloquus, firmiter assero, semper in pleuritide ab affecta parte sanguinem esse emittendum: nam præterquam quòd iam omnibus ventum est, secare more Græcorum venas, à parte vbi dolor est, vt *lib.*4.*acut.* 10. *&* 72. Vallesius firmat: hoc placitum esse verissimum euidentissimis rationibus confirmant Argenterius *lib.* 1. *aph.*21.Christoph.àVega *lib.*2.*art meth.sect.cap.*1.Cardanus *l.*1.*cont.tract.*2.*cont.*8.Saluus Solanus *in com.sent.* 21. *lib.*1.*aph.*Fernelius *lib.*2.*meth.cap.*5.Petrus Brissotus *contra Dionysium*,Georgius Gomez,Monardus,& alij *proprio tract. de secanda vena in pleuritide.*

Sed ex his omnibus placuit potiores rationes decerpere,ne illarum varietate lectores interturbentur. Sic ergo argumentis, & auctoritatibus Græcorum placitum munire oportet quarum prima est. Illa reuulsio commodissima est, quæ humorem à termino defluxionis ad originem reuocat: atqui fermè semper defluxiones à locis rectis & communibus fiunt: sed sectio ex vena recta, & communi commodè succurrit necessitati, reuellendi humores fluentes, & simul auxiliatur alteri necessitati, vacuandi humores contentos in parte affecta. Ergo sanguinis missio ex eodem latere eligenda, potissimùm in principio internarum inflammationum. Maior patet ex Galeno *supra.*Minor, sensifica demonstratione probatur: videmus namque in iecoris inflammatione optimam crisim fieri, si sanguis è nare dextra,exGalen.*lib.*3.*cris.cap.*3. malam verò existere, si contrà fiat: nam *lib.de curand.rat. per sanguinis mis. cap.* 16. concludit Galenus, reuulsionem,quibus in directum adhibetur,euidentem vtilitatem celeriter ostendere; quibus contrà, non ita. Neque enim humorum tantùm fluxus fit secundùm rectitudinem, sed etiam communicatio vaporum. Ita læsa parte dextra vteri, dolet pars dextra capitis; & læsa parte sinistra, dolet capitis pars sinistra. Et si caput ex ventriculo dolet, dolet frons;si ex vtero, dolet occiput; quia secundum rectitudinem supraponitur vtero. Præterea dicta rectitudo non solùm facit ad fluxum humorum, & communicationem vaporum, sed etiam ad communicationem simplicis qualitatis: sic refrigerato rene dextro, crus dextrum refrigeratur; & si iecur incaluit, dextra manus, & pes exulcerantur, & ardent: si lien, sinistra propter rectitudinem tantùm: similiter ex eadem causa dextra sunt calidiora sinistris,ex Galen. *lib.*14 *de vsu part.cap.*7.propter rectitudinem,quam habent ad iecur.

Secunda. Quando interna adest inflamatio, conuenit simul vacuare gratia humoris defluxi, & reuellere gratia humoris fluentis: sed hæc omnia perficiuntur vacuatio-

A ne facta seruando dictam rectitudinem,& communitatem. Ergo è latere partis affectæ sanguis hauriri debet. Quòd autem ita etiam fiat reuulsio (in quo tota vis controuersiæ consistit,) vltra auctoritatem Galeni *lib.de sang. mis.cap.*15.16 & 5. *meth.*3. Ostenditur, quia ex Hip.& Galen.*lib.*5.*aph.*68. à parte posteriori capitis ad anteriorem fit reuulsio: atqui distantia quæ est à latere affecto ad venam quæ in brachio secatur,est multò maior. Igitur & per illam fiet reuulsio. Præterea ex Auicenna 4. 1.*cap.* 3. ad reuulsionem sufficit distantia, quæ est ab humero

B ad humerum: sed ea quæ est à latere ad cubitum maior est, vt patet. Igitur illa sufficit ad reuellendum.

Tertia. In principio inflammationis, intentio est cohibere fluxum humorum ad partem affectam, & hoc ex methodo curatoria prærequirit ablationem causæ defluxionis,quæ causa ex Gal. 13. *meth.*5. *&* 6.potissimùm est dolor partis, & calor eiusdem, propter inflammationem, & calefactionem humoris contenti in parte affecta. incipienda igitur curatio ab huius humoris vacuatione, quæ commodissimè fit seruata rectitudine, & communitate, à parte verò distantissima,non item.

Quarta. Si phlebotomia fiat extra rectitudinem, & communitatem,oportet illam ampliùs frequentare, vt faciunt barbari, quousque fiat vacuatio humoris contenti in parte affecta; quod in huiusmodi phlebotomia tardiùs fit, quàm in ea quæ seruat rectitudinem,& communitatem.

Quinta. Si celebretur venæsectio extra rectitudinem,

C & communitatem, extrahitur bonus sanguis,& relinquitur malus in corpore, vt frequenti constat experimento, &probat Galenus *lib.de tremore,& palpit.cap.*5.*in fin.*dum sic inquit: *Alia enim alij corporis parti vena communicat, oportetque vacuationes semper ex omnibus moliri: nam si venas quæ nihil parti affectæ communicant, incideris, neque affectæ medeberis,& sanam semper offendes.Necessarium igitur nunquamnon videtur,vt is qui rectè medebitur,causam ex qua affectus oritur, agnoscat, &c.* Cùm igitur non seruata rectitudine & communitate ob causas dictas multò magis debilitetur virtus, quam religiosissimè in pleuritide seruandam docuit Galenus *lib.*10.*meth.cap.*5. videtur ex parte distante celebranda venæsectio, seruante tamen rectitudinem, & communitatem cum parte affecta; sic enim vnico auxilio occurrimus duplici necessitati reuellendi scilicet, & euacuandi: posse enim remissionem simul, & euacuationem vnà venæsectione præstari, testis

D est locupletissimus Galenus *locis supra citatis*, nam in principio inflammationis adest necessitas reuellendi humorem fluentem, & fluxurum, & euacuandi impactum, & fluxum.

Et vt videas, quantum momentum in exequendis vacuationibus habeat rectitudo, vide Galenum *lib.*13. *method.*11.& *lib.de sang.mis.*16. *&* 2.*acut.*11.qui licèt multi fecerit communitatem, tamen huic prætulit rectitudinem: nam in inflammatione iecoris non apparente basilica, quæ cum iecore communitatem habet, secat mediam, & rursus hac non apparente secat humerariam; nec accedit ad sectionem basilicæ brachij oppositi, quæ maiorem communitatem habet cum iecore, quàm vena humeraria partis affectæ; quoniam huius sectio propter

E rectitudinem plus potest,quàm sectio illius ob communitatem: quæ solutio certior est alia, quam, tradit Manardus 12.*epist.*5. *post.med.* Lege Castrensem *lib.* 2.*opusculi, quæ ex quibus cap.*17.

Sed offensacula potissima sunt euertenda, quibus Arabicæ familiæ strenui duces,Barbari omnes, & Iuniorum peritissimi eos sequuti, Græcorum sanissimam doctrinam conuellunt. Primò sic. Tunc temporis conuenit reuulsio, quando humor confluit ad partem affectam, sed in principio pleuritidis humor fluit: Ergo hoc tempore reuulsio à parte distante, & oppositá quadra celebrari debet,ex Galen.*lib.*4.*meth.cap.*6.& *lib.*5.*eiusd.cap.*3. vacuatio autem ex parte affecta magis auget, & concitat defluxum humorum ad illam. Hoc modo *lib.*2. *ad Glauc.* 2. *prope initium*, in affectibus partium supernatum sanguinem per inferiora emittit,& in inflammationibus partium infernarum,

infernatum, è contra; quia(vt inquit,) fluxionis motum ad contraria retrahere expedit. Dic, in pleuritide non adesse solam necessitatem reuulsionis, sed euacuationis: quoniam in initio portio humoris in parte est impacta, & facta phlebotomia à latere affecto, sufficiens seruatur distantia requisita ad reuulsionem. Locus verò ex *lib. 2. ad Glauc.* intelligendus est de externa inflammatione, vtpote cubiti, aut humeri: nam inter partem affectam, & venam rectam communem secandam, adest notabilis distantia sufficiens ad reuellendum; alias enim magis augebitur fluxio ad partem affectam. Ob eam causam Galenus *lib. 13. meth. vno crure malè affecto, scarificat reliquum*, non seruans rectitudinem; & *manu laborante scarificat crura*, non seruans rectitudinem. Sed cur affecto vno crure, secat reliquum, & non similiter affecto vno brachio, secat alterum? Dic, hoc etiam commodè fieri posse, quando inflammatio partes externas occupat, non verò in pleuritide, sæuo sanè affectu, in quo illicò reuellere, & euacuare licet. Hoc modo Celsus *lib. 2. cap.* 10. vno humero malè affecto, ab opposito brachio sanguinem mittit; nec id negat Galenus *loc. cit.* sed solùm insinuat, nos in huiusmodi exemplis, rectè posse venæsectionem exercere, prætermittendo rectitudinem, aut communitatem.

Secundò. Galenus *lib. 5. aph.* 68. docet reuulsionem fieri ad contraria, idque tripliciter, secundùm longitudinem, id est, secundùm partem supernam, & infernam: secundùm latitudinem, hoc est, secundùm dextrum, & sinistrum: secundùm altitudinem, seu secundùm partem anteriorem, & posteriorem. Atqui si in pleuritide lateris dextri, verbi gratia, fiat phlebotomia ex brachio eiusdem lateris, vt secundùm sententiam Græcorum fit, nulla ex his tribus contrarietatibus seruatur. Igitur in principio, in quo reuellere conuenit, ex eodem latere celebranda non est. Dic, prætermittere Galenum *loc. cit.* quartam contrarietatem ad reuellendum, quæ est à centro ad circumferentiam, siue ab interioribus ad exteriora, de qua meminit Galenus *lib. de reuulsione, & lib. 5. meth. c. 3.* dum sic dicit: *Reuulsio verò in ijs quæ suprà sunt omnibus, deorsum agitur: sursù, in ijs, quæ sunt infrà. Præterea à dextris ad sinistra, sicut ab his rursus ad illa: similiter ex ijs, quæ intus habentur, ad ea, quæ foris sunt: contráque ab his ad illa.*

Tertiò. Eadem ratio præseruationis, & curationis: sed in vacuatione præseruatiua, Galenus *lib. de sang. mis.* 19. è parte distantissima, nempe ex crure euacuat, in illis qui Comitiali morbo, vertiginique sunt obnoxij, edoctus ab Hip. *lib. 2. de natur. human. text.* 9. Ergo incipiente inflammatione similiter faciendum. Dic primò, quòd licèt secta qualibet vena totum corpus exhauriatur, vt monuit Gal. *lib. 2. acut.* 10. tamen non ita æquè, atque similiter vacuationem offerre studemus: ineunte vere, gratia præseruandi, non adest affectus particularis, qui pro sui curatione celerem opem, & ex propinquiori, certóque loco expostularet; tunc enim non conuenit venæsectio ex quauis parte celebrata, quæ omnia contrario modo eueniunt in præseruatione.

Quartò. Paulus *lib. 6. cap.* 40 in particulis recenter inflammmatione tentatis, ex opposito sectionem moliri docet. Dic, Paulum velle in inueteratis inflammationibus, in quibus iam cessauit defluxus, & intentio est solùm euacuare, venæ sectionem esse celebrandam per partem affectam, vel per particulam ei vicinam; at in inflammationibus incipientibus sectionem faciendam esse ex opposito, hoc est, ex parte distante, quæ opposita sit parti affectæ, aliquo modo contrarietatis ex illis quatuor superiùs explicatis, scilicet, supra, infrà, intrò, antè, retrò, dextrorsum, sinistrorsum. In hoc itaque opinionum portento, tu mediam Græcorum viam tene, quippe hanc tenuere beati.

* *
*

QVÆSTIO XVIII.

Quòd vigente coctione, tam in pleuritide, quàm in morbis vasorum possit sanguis tutissimè mitti.

Contra Fernelium, & Augenium, Medicos doctissimos.

IN *principio.*] Posteaquam satis supérque de pleuritidis medela per venæsectionem disseruimus, aptissimum, (opinor) fuerit, inseruisse huic potissimum loco, quæ Hippocrates circa tempus, in quo hoc præsidium celebrari debet, literis prodenda censuerit. Quæsitum enim sæpeinter classicos, ac primæ notæ conditores, sitne exequenda solùm in principio morborum venæsectio, an in statu aliquando possit imperari. Rectè illud à summo Dictatore in suis Aphoristicis oraculis *lib. 2. aph.* 29. inculcatum, inchoantibus morbis tentandas esse vacuationes: nam in statu melius est quietem habere; tunc enim natura concoquit, ac vtile ab inutili discernit. Hanc ergo debilitare, factáque eo tempore phlebotomia distrahere, piaculum est, vt expresè *in com.* protulit Galenus. In hunc sensum intelligendus est ipse, *lib. 4. aph. text.* 10. in acutis eadem vacuandum humorem noxium præcipientis, hoc est, in initio initiante, antequam robur corporis dissoluatur, vel febris caliditas increscat, vel ad aliquam partem præcipuam decumbant ij, qui per corpus vagantur humores. Huc spectat Hippocratis dictum *in epistola ad Crateuam, num.* 18. *ab omni quidē arte aliena res dilatio est, verùm maximè in medicina, in qua dilatio animæ periculum parit. Quare auxiliari ne differas: nam semel pereunti nulla postea suffragia prosunt*, vt Mesuë inculcat *in præfatione sua.* Nam, vt rectè inquit Auicenna 1. 4. *tract. 2. cap. 7. Sanguinis missio cùm postponitur à principio, non est amplius intentio.* Hoc primus omnium Celsus elegantissimus confirmat *lib. 2. c.* 10. dumsic ait. *Sed vt aliquando etiam primo die sanguine mittere est necesse, sic nunquam vtile post diem quartum est; quum iam spatio ipso materia & exhausta est, & corpus corrumpit, vt detractio imbecillum id facere possit, non possit integrũ, &c.* Deinde in statu omnia fortiora, & natura maximè à symptomatis est afflicta & oppressa: non est ergo eo tempore remediis exagitanda. Nam febris maior quæ in statu apparet, ex maiori conatu naturæ, feruore, ebullitione, & pugna ortum ducit, quibus cessantibus, illa solet mitescere: quare si tunc sanguinem mittas, citra morbi leuamen, vires deiicis. Hac lege ducti Medici ante Hippocratem, vltra quartum diem venam non secabant, vt notanter aduertit Galenus *lib. 3. epid. sect. 3. commēt.* 79. in principio enim vires magis sunt liberales, & copia multa; & maximè in pleuritide, ad cuius curationem in statu, viribus opus est: nam sæpe humor est concoctus, & non expellitur ob mouentis thoracem facultatis debilitatem, vt *lib. 2. prog.* 67. admonuit Galenus, præcipuè in statu, in quo virtus animalis, ad expectorandum tam necessaria, magna ex parte est defatigata, ex Gal. *lib. 2. aph.* 29. Quamobrem cùm vna salus sit virium robur in pleuriticis, & in omnibus morbis ex Galen. *lib. 1. prorrhet. com. 8. & lib.* 10. *meth. cap.* 5. ipsas reficere iam exhaustas est necesse.

Ad hæc. In statu facta phlebotomia, cùm sit intempestiuè celebrata periculum inducit, & debilitatem summam, cùm maximè moueat, ex Tralliano *lib. 9. cap. 2. sect.* 3. immò mortem affert, ex Gal. *lib. 9. meth. c.* 10. nam si fortes tum potuum, tum ciborum facultates tempestiuè quidem, assumptæ maximam vtilitatem, intempestiuè, verò maximam afferunt offensam, quantò magis phlebotomia, quæ ex anxiliorum magnorum cœtu censetur, ex Gal. *lib. 2. aph.* 29. quam morbo consistente adhibere non oportet; tunc enim coctiones morborum maximè accidunt: nam Medici officium est afferre commodum, & euitare noxam ex Hipp. *lib. 1. epid. sect. 2. text.* 50. Medicus enim arte Hippocratica dignus, tam debet laborare in curando, quàm in quiescēdo, ex Hipp. 6. *epid. sect. 2. text. 26. ibi: Contraria adhibere, & interquiescere.* In hunc modum interpretandus Auicenna 10. 3. *tract. 5. cap.* 2. 5. *Quumque phlebotomas, & euacuas, & non sedantur accidentia, tunc scias quòd prohibitio collectionis, quam quæris, est difficilis; non ergo iteres phlebotomiam,*

tomiam,vt non congeletur materia,quæ est habitura collectionem,&c. Sic enim operante , & coquente natura,venæsectionem exerceas,non digeritur humor cum diminutione virtutis,& priuatione digestionis, vt idem Auicenna mox confirmat.

Nullo igitur modo in statu,in quo coctio viget , exercenda venæsectio est : si enim in accessionibus , vigoribúsque morborum tenuissimo victu vtendum est,ne à coctione distrahatur natura,vt *lib.* 1.*aph.*& alibi passim Hip. inculcat , cur ob eam causam non erit prohibenda sanguinis missio?

His forsan conuictus Fernelius *lib.*2.*meth.c.*13.nunquã vigente coctione secandam esse venam constantissimè tenet,tunc sic ait:*Natura concoctione impuros,noxiósque humore è purioribus secernit,hos vt conseruet,illos vt tandem foras exturbet,aut sola per se,medicamenti ope.Atqui venæ sectio nullo delectu, omnes,qui in venis sũt,promiscuè,& indiscriminatim prolectat.Vt in phlegmone pus iam factũ non ampliùs secta vena,sed alia ratione per vias breuiores deriuamus:ita in febribus,quarum materia in venis coërcetur, cõcoctus,ac iam secretus humor, medicamento deriuandus,deturbandúsque est. Qua in re naturã tunc temporis habebimus adminiculantem,quæ secretos humores foras excludere contendit. At si quis hoc tempore venam ausit incidere, non eos solùm, sed pariter vtiles eliciet : quandóque grauius est , eos qui vi naturæ secreti sunt,puro sanguini permiscebit,hunc inquinabit,omnia confundet, naturæque optimam molitionem interpellabit.Cùm igitur manifestæ concoctionis notæ comparebunt, non ampliùs venæ sectione, sed aut purgatione,aut alijs deriuantibus præsidijs reliqua curatio transigenda,nisi cruditatis signa denuò se prodant.*Hactenus Fernelius,cuius sententiam vallare nixus est Horatius Augenius *lib.* 8.*de sang. mis.cap.*11.qui repetitionem venæsectionis,neque in augmẽto,neque in statu posse esse ex vsu,pugnaciter contẽdit.

Sed in hoc condendo dogmate,licèt Fernelius, non inferioris subsellij Medicus, supercilio consortio detestetur eos,qui etiam in augmento,& statu sanguinem emittunt: hunc tamen ego magnopere admiror,quòd Galenum vbique non legerit : Fernelij ergo Minerua licèt acuta sit, à mente Galeni,immò veritate ipsa maximè distat,pro qua pugnare artificis est : nam hæc cuius est proponenda, ex Tralliano *lib.* 12.*c.*1.*sect.*7.cùm nobis de veritate,non de fabulis cura sit imposita , vt cum Galeno loquar *lib.*3.*de vsu part.cap.*1.hic enim monente patre,illam nudam proferre, protelaréque semper coactus est , ex Galen. *lib. de cognoscend.curandísque anim.morb.cap.*8.præsertim quum de salute hominum agitur, vt in Hippocratis laudem adstruxit Celsus *lib.*8.*cap.*4.firmat Cardanus *ad init.com.*18. *lib.*5.*aph.Hipp.*

Euoluentibus igitur nuper Galenica opera , vt instructior fieret contra Fernelium supellex nostra , obtulit sese Galeni *cap.*5.neque illepidum,neque inuenustum, ex *lib.* 9.*meth.metendi*, in quo præter alia haudquaquam extrita, subnotauimus,in omni tempore venæ sectionem posse esse ex vsu. Sic enim habet facundiæ medicæ haud aspernandus auctor. *Maxima verò continentium febrium remedia, hæc duo sunt, detractio sanguinis, & potio frigida. Verùm illa nullo non tempore,modò vires sustineant;hæc,cùm & in pulsu, & vrinis concoctionis euidentes seruuntur notæ ,febris autem est maxima*,&c.Quid quæso euidentius dici potest ? cùm nullo non tempore, hoc est in omni tempore venæsectionem celebrandam imperet.

Extat locus eximius apud Galenum *lib. de curand.rat. per sang.mis.c.*20.§.*Quocumque enim die mittendi sanguinis scopos in laborante inueneris , in eo auxilium adhibeto, etiamsi vel vigesimus ab initio extiterit , &c.* Atqui scopi venæsectionis in augmento & statu inueniri possunt Ergo.

Deinde. Similis est putredo tumorum , & vasorum: sicut enim in suppuratis particulis , superante natura, pus gignitur;sic in humoribus qui in venis, atque arteriis continentur, quiddam quod puri proportione respondet, subsidet in vrina, ex Galen.*lib.*1.*de dif. feb.cap.*6. Sed in augmento,& statu inflammationum sæpè conueniens est phlebotomia, ob metum magnitudinis exituræ, & A timorem noui defluxus est partem inflammatam , vt explicat eleganter Henricus à Cuelhar *in senten.*52.*l.* 2.*prog.Hip.* Ergo in morbis vasorum , ne calor suffocetur præ copia multa,(maximè si phlebotomia à principio fuerit prætermissa)erit aliquando celebranda.Nec in contrariam abeas sententiam, quòd videris Galenum *lib.*4.*acut. com.* 21. impedire venæsectionem in iis,quibus pus collectum est; hos enim *puris vacuatione egere constat* : nam hoc loco de inflammationum curatione loquitur , quæ pure vacuato sanantur , non de præseruatione: si enim inflammatio sit propinqua membris præcipuis,timórque sit,ne præ conatu naturæ, vnionéque innati caloris ad coquendum , & conficiendum pus, ad partem inflammatam , noua facta ebullitione , & concepto feruore concurrant , ij qui per B corpus vagantur humores:tunc in statu inflammationum, vigente coctione , sanguinis missio differenda non est. Exemplo tibi sit , iuuenis ille , oculorum inflammatione laborans , cuius fecit commemorationem Galen. *lib. de curand.rat.per sang.mis.*17.in cuius curatione tam copiosam per venæsectionem exequutus est post vigenti dies vacuationem.

Ampliùs. Si Galenus *in lib. de optima secta,cap.*38. non ratione temporis , sed virium habita ratione , in statu quiescendum imperat : cur si vires adsint, nec immineat proximè crisis,tunc temporis sanguinis missio,vt salutaris non est iudicanda ? & maximè in augmento (hoc enim Augenius negat,) in quo licèt coctionis signa euidentia appareant,ex Galen. *lib.*1.*cris.cap.* 17.in eo tamen sanguinem emittit *lib.de opt.sect. cap.* 37.Quamuis enim coctio intendatur hoc tempore à natura , & illa iudicij celerita- C tem portendat, ex Hipp.*lib.*1.*epidem.sect.*2.*text.*45.tamen sangninis missionem tunc exercere præstat,vt breuior reddatur affectus, néve in aliud deterius malum commigeret: vt enim scitè docuit Vallesius *lib.*4.*meth.cap.*2. *sanguinis missio in quouis morbi tempore, est vtilis.*

Insuper si sanguinis è naribus profluuium in statu, cocto morbo superueniens, soluit ægritudines, ex Galen. & Hippoc.*lib.*4.*acut.text.*10. & alibi:cur Medicus tunc naturam non imitabitur misso sanguine ? Obiicies, omnem artem imitari naturam nunquam tamen eandem esse posse,ex Arist.*lib.*2.*Physicor.cap.*2.&ob id naturam,factorem potentem dici ab Auic.16.3.*tract.*5.*c.*1. Cum igitur ipsius opera ab artis operibus multum distent,&ex Galen. *lib.*1.*de feb.cap.*1.§.*In quo sanè plurimum differunt naturæ* D *opera,ab his quæ humana arte sunt fabricata,&c.*eadémque sapientior in operibus sit, ex Galen.*lib.*7. *de vsu part. cap.* 13.quid mirum,eandẽ in statu morborum,in quo coctiones fieri prodidit Galen. *lib.*3. *cris.cap.*5.*&* 4. *aph.*22.*& lib.*1.*aph.*12.cum Auicen.2.4.*tract.*1.*cap.* 2.per fluxum sanguinis sanare posse febrem ? quam si nos vena secta eodem tempore curare intendamus,naturam debilitando, omnia confundemus : illa enim fecerint vtile ab inutili, ars verò cum malo bonum aufert,ex Gal. *lib.de optim.sect. cap.*40.*in fin.*

Vera quidem hæc sunt , & è fœcundissima priscorum penu hausta : ita sanè Hippocrates, & Galenus obseruandum præcipiunt , vbi naturam in vigore,perfectè & absolutè ad expulsionem moueri contingit, quippe ex eodem E Hippocrate *lib.*1. *aph.* 20. *Quæ iudicantur, aut iudicata sunt integrè,nec mouere nec nouare aliquid oportet, sed sinere,* ita vt si in vigore infra modum,languidiúsque agat natura, quod deficit , imitando eam , venæsectione supplendum sit. Cur igitur si natura in statu nec coquit , nec secernit, sed pigrè in vtroque opere se gerit , Medicus eius minister , & æmulator , venæsectionem (si vires ferunt)celebrandam non imperabit,antequam morbus denuò recrudescat ? Quid plura ? nonne ipse Galenus,à cuius decretis opinionem illam se mutuatum Fernelius refert,*locis citatis* palam facit , coctionem humorum neutiquam sanguinis detractionem prohibere ? Nonne cum satis idonea coctione ægri in pleuritide,aliísque spiritalium partium affectibus materialibus mortem oppetunt ? nam necesse est coctum esse humorem, & excerni per vias à natura destinatas;quod non semper contingere potest cum ægri commodo;multoties enim est humor coctus,& præ debilitate

facultatis,

facultatis, aut humoris craſſitie, lentoréve non excernitur, ex Gal. *lib.2.prog.67*. Secundò. Coctio ſalutem portendit, ſi perfecta ſit, & vniuerſalis; quoniam in parte quapiam poteſt humos coqui, toto morbo adhuc remanente crudo. Sic *Cratiſtonactes, & Scymni pictòris ancilla ſuppuratis paroticibus obiere*, ex Hipp. *l.1.epid.ſect.2.text.84*. Si verò parte hac ſtudioſiùs quærat aliquis, ecquid de venæſectione in pleuritidis ſtatu, vigente coctione, prodendum ſe ingerat ex veterum monimentis, reſpondere hoc modo breuiter, aptéque ambiguitati propoſitæ ſic propemodum poſſe videor, dummodo conſtet. Fernelianam doctrinam perpetuò haud poſſe eſſe veram.

Illud etiam teſtatum volumus, edictumHippocraticum ferè eſſe intelligendum, dum in ſtatu quieſcendum eſſe aſſeuerat; dicta enim antiquorum, præterquam quòd cum multo ſale ſunt intelligéda, vt cum Matthæo loquar *lib.9. de Almanſ.part.4.com.31*. etiam includuntin ſe theoremata, & præcepta, quæ in vniuerſum ab artificibus pronuntiantur; rarò vt prolata ſunt, abſolutè ſunt accipienda, immò ſemper ferè ſunt certis quibuſdam limitationibus definienda, & terminanda; alioquin in eorum vſu errare frequenter contingit, vt notat doctiſſimus Trincauellius *lib.1.ad Glauc.cap.14.ſect.84*. id enim Galenus admonuit *lib.6.aph.58*. & alibi ſæpe, nam *quæ magna ex parte eueniunt, ea pro perpetuis habentur*. Ex Galen. *lib.2.aph.43*. In ſtatu ergo ferè meliùs eſt quietem habere, licèt interdum, vt vidiſti, ſanguinem mittere non ſit ab arte alienum.

Quamuis enim hoc auxilium, in morbi initio celebratum præſtantius ſit ob rationes dictas; tamen in proceſſu morbi eſſe aliquando exercendum, etſi non ita copiosè, ob imminutum virium robur, haudquaquam inficior. Sic non ita vtiliter, vt monebat Celſus, poſt quartam ſanguis, emittitur, ac in principio. *Optimum igitur factu eſt (quod nos ſemper in re quaque facere vidiſti) ſtatim nō numero dierum, ſed vni viriū robori in febribus eius generis attentum eſſe: quippe quod ſit ſeruatum eſt, non ſolum ſexto, ſeptimóve, ſed etiam ſequentibus diebus ſanguis eſt emittendus*, vt perbellè docuit Galenus *lib.9.meth.c.5.poſt princip*. Conſtat autem in ſeptimo, qui plurium non exactè peracutorum morborum eſt terminus, ex Galen. *lib.2.criſ.cap.12*. & ante ipſum coctiones fieri: quo tempore facta phlebotomia, tempeſtiua eſt; quæ ſi ſit cum virium tolerantia celebrata, maximā vtilitatem afferre ſolet: tunc enim tantùm abeſt, vt damna propoſita in argumentis ſubſequantur, vt potiùs deonerata natura humor in pleuritide, meliùs &coquatur, & expellatur. Neque verum eſt, in acceſſionibus ſemper tenuiſſimè eſſe cibandum; hoc enim placitum non perpetuò eſt amplectendum, vt proprio experimento contra diatritarios fusè confirmat Galenus *lib.8.meth.c.2. & lib.10.eiuſdem cap.3*. Sic in morbi vigore pleniùs ſæpe cibamus, quum vires exhauſtæ ſunt, vt ſcitè *in com.8.ſent. lib.1.aph. Hip* docuit Heurnius. Ex quibus liquet in pleuritide, aliiſque continentibus febribus, ſi vires conſtent, adſitque morbi acuties, & feruor denuò ingraueſcat, vigente coctione, etiam in ſtatu, hauriri ſanguinem rectè poſſe, vbi præſertim criſis non immineat, & in die decretorio non celebretur: quod vſu multiplicique experimentoindies magis ac magis confirmo, cum ægrorum vtilitate ſumma.

HISTORIA XX. RHASIS, de Pleuritide.

Sæua pleuritis, cum maxima debilitate, lethalis.

A*Lcaſem patiebatur morbum, de quo* * *dubitabatur in principio quod eſſet pleureſis, & erat lateris ſiniſtri, ſed poſtea fuit certum: & non fuit phlebomatus; & vrina eius erat vehementer rubicunda; & ſcreatus ſpumoſus, & albus;* * *& extremitates eius frigidæ, vt nix, & nunquam calefiebant; & ante iſtud non videbatur quod pateretur febrem, ſed corpus apparebat ſemper frigidum; & oculi eius erant immobiles Et nihil ego ſcitueram de eo vſque ad nonum diem, & quare bat phlebotomari illa die; & cum tetigi ſuum pulſum, inueni illum debilem & ſubmerſum, & prohibui phlebotomiam; & eius ſcreatus erat viſcoſus; & prognoſticatus ſum quod viuet per aliquot dies, & mortuus eſt illa die poſt octo horas, &c. Rhaſis* in cōtinent.lib.de mirabilibus curis, quas expertus fuit.

PARAPHRASIS.

MAleficentiſſimam fuiſſe hanc pleuræ inflammationem, ex textus ſerie dilucidè conſtat. Extremorum enim frigiditas, pulſuum obſcuritas & debilitas, oculorum immobilitas, non ſolùm inflammationis magnitudinem, ſed malitiam, ex venenoſo humore ſubortam oſtendunt manifeſtè, ex Hip. *lib.4.aph.48. & lib.7.aph.1. & 26*. quæ ſpiritus animales, & vitales, potentiáſque omnino extinxit. Mitities enim & lenitas febris, prauiſſimis iſtis ſymptomatis comitata, febrem non putredine tantùm, ſed mala qualitate cor fatigare euidenter demonſtrat. In hunc ſenſum intelligendus eſt Galenus *lib.3. criſ.cap.4*. dicens. *de biles febres & paruas, quādoque valde malignas eſſe*. Ita in peſte pulſus apparet ſimilis ſano, ex Gal. 3. *de præſag.ex pulſib. cap.3. & 4*. firmant Auic. 1. 4. *tract.4.cap.2. & 2.4.tract.1. cap.80*. Auenzoar *1.theizir.tract.3.cap.1*. Raſius *lib.10.ad Almanſ.cap.2.de peſte*. Explicāt Mercurialis *lib.3.de excrement.8*. Potentiæ enim cùm eſſent à venenoſa aura impensè reſolutæ, & affectionem mortificationi ſimilem paterentur, proximæque eſſent extinctioni; viſorio ſpiritu, ſimúlque vitali, qui tum oculi motus, tum pulſus robuſti ſolent eſſe cauſa, ex toto velúti abſumptis, hæc exitialia ſigna accidiſſe, non eſt cur miremur.

Inſuper ſpumoſum ſputum, licèt à Galen. *l. de conſt. art. medic.c.17. & lib.2. criſ.cap.10*. non reprobetur, ſicut nec candidum, aut glutinoſum, quum interdum hoc ſputum poſſit eſſe coctum, ex Gal. *lib.1. com. 33*. pleuritidémque pituitoſam ſignificet, quæ poſt ſanguineam mitior eſt: Hîc de valde ſpumoſo, aut glutinoſo loquutum fuiſſe auctorem, intelligas velim; hoc enim valde reprobum eſt, & exitiale, apud Hip. *lib.2.prog. 47*. quia ob exuperantem caliditatem apparere ſolet. Licèt enim ſpumæ generatio duas habeat efficientes cauſas, ex Gal. *2.aph.com.43. & lib. 7.aph.com.30*. nempe vehementiam motus, & intenſam caliditatem: in animalis tamen corpore ſpumans deiectio, aut ſcreatio, aut vrina, extranei caloris exuperantiam ſignificent, vt *in com.prog*. protulit Gal.

In tanta caloris innati penuaria ſanguinem mittere, à ratione putauit alienum, ſequutus Galen. *lib. 9.meth.13. §. Quippe ſi quem curare ſtudes affectum, is autem vacuationem requirit, vires autem extrema imbecillitate laborant: toto illo tempore quo vires reficimus, eorum quæ affect ſanentū, nihil planè ægrotanti exhibebimus. Vbi verò eo oboris peruenitſe coniycimus, vt nihil, aut parum ex vacuando ſunt lædendæ, tūc eſt ad affectus curationem accedendum, &c*. & maximè in pleuritide, in cuius curatione tantopere vires neceſſariæ ſunt. Quapropter ſumma cum ratione dicebat Gal. *melius eſſe virtutem non exoluere, quàm ſanguinem vacuare redundantem, lib.2.acut.com.10*. Cùm ergo æger in agone eſſet, cum debilitate ſumma, eum tanquam deploratum ſine auxilio reliquit, ſolo mortis præſagio vſus: nam *quando ſummum vigorem excipit mors, in his, parte artis, vtendum eſt ſola, quæ prognoſtica nominatur: id quod futurum ſit prænuntiantes, ne euentus rerum noſtro adſcribatur errori*, vt Galen. admonuit *in com.8.lib.1.aph*. quo autem pacto hoc ſit intelligendum, diximus *in lib.1 .in com.hiſt.63.num.7*.

Mortem ergo præſagiens ab ægro diſceſſit: Nam Medicus cognoſcere debet, quis ſit morbus lethalis, ex Hip. *lib.3.epidem.ſect.3.in fin*. & ex eorum malitia, ac poteſtate periculum rimari opus eſt: neque enim omnium ſignorum æqua eſt dignitas, ex Gal. *lib.3.criſ.cap.2.lib.2 prog.55. & lib.4.de rat. vict. com. 60*. Sic iis inter ſe collatis mortis dies à Medico præcognoſcitur, ex Gal. *lib.3.de criſ.cap.10*.

Sed non paruæ dubitationis illud cenſeri debet, cur præſagierit ægrum per aliquot dies victurum, & mortuus fuerit illa die? Dic, plurimos mori, non ex vi morbi (ita citiùs,

citiùs, ac Medicus fperabat)fed ex aliquo humore venenofo in parte aliqua delitefcente, & partes principes fubitò occupante, vnde mors inopinata contingit: hoc pacto *plures occumbunt fubitò, de quibus Medicus erat fecurus*, ex Celfo *lib.2.cap.6.*& Galen.*lib.de conftitut.art.medic.cap.*18.

Enim verò licèt pleuritis hæc, effet biliofa, & acuta, ab humore biliofo,eóque calidiffimo ortum ducens,cæterarum acutarum inftar,quæ à bile frequenter proficifcuntur,ex Ariftot.*lib.1.quæft.*6.Galen.*lib.2.prog.46.lib.2.aph.19.lib.3.aph.24.&lib.7.aph.*32.Tamen morbus non folùm ob partis inflammationem fæuam,fed ob venenatam humoris naturam, ægrum ab interitum deduxit.

DVBIVM XII.

Num pleuritidis cognitio fit fcientifica, an naturalis.

COMMENTARIVM.

D*Vbitabatur.*]Cõfentaneum fortè ftudiofi cenfuerint, vt hîc vellicatim attingamus, fi pleuritidis cognitio certa eft,& fcientifica,& habet certas notas, & definitas, quibus comprehenditur,vt exprefsè protulit Galenus 12. *meth.cap.*7. nempe figna illa toties à Medicis repetita, & quæ foli pleuritidi,& omni conueniunt, ex Galen. *lib.1. aph.*12.*& lib. de conftit.art.medic.cap.*15. *poft.princip. & lib.* 3. *epidem.fect.* 3. *com.* 34. à pleuritide infeparabilia, quæ funt dolor punctorius, febris acuta, tuffis, pulfus ferrinus, & difficultas refpirationis, cur hoc loco auctor referat, in principio dubitatum fuiffe à Medicis, an effet C pleurefis.

Morbi externi qui in fuperficie fiti funt, facilè tactu, visúque deprehenduntur, illi autem qui in imo corporis latent,& occulti funt,& non fenfibus,fed ratione inueftigantur,difficilè agnofci pofsũt,vt *lib.de art.num.*21. Hipp. inquit,quimorborum clandeftinorum curam,quàm defperatorum magis effe admirandam profitetur: nam abditi morbi virum defiderant in arte peritum, & in anatome valde exercitatum,vt tradit Galenus *lib.de loc.affect.cap.*1. Hi enim fola conie&ctura artificiofa, & veritati proxima, mediáque inter fcientiam & ignorantiam cognofcuntur. Pleuritis enim fi quinque illa figna vulgatiffima,manifefta habuerit,certis notis,his nempe pathognomonicis fignis, vel minimo negotio,agnofcetur,quibus à cæteris thoracis inflammationibus clariffimè differt;de quarum claffe cenfentur effe inflammatio membranæ extrà coftas fuccingentis, pericardij, cordis, fepti, pulmonis.'Si verò hæc figna non ita fint confpicua, & ob multas caufas occultari contingat, tunc cognitio pleuritidis, rarò tamen, coniecturalis eft,ex Galen.*lib.2. de rat.vict.com.2.§. Et fi pleuritidem,vel peripneumoniam curaueris,ex ijs quæ fpuendo excernuntur. Verùm cum præfata omnis dignotio coniectura. lis fit,& non fcientifica,non certa,compertáque,præfertim vbi in corporis imo fita fit, quæ dolore affligitur particula, &c.* (quam fententiam effe fuperiori ex diametro contrariam, rati funt plures.)Nam ob humorum malitiam,ita extingui- tur partis affectæ calor,vt in corruptioné,&in principium mortificationis abeat affectus,ex Galen.*lib.7.aph.*50.Rurfus febris eft aliquando ita pufilla, vt in pleuritide peftilenti euenire fæpe animaduertimus, & probant VVierus *lib.obf.rararum*, & Cardanus *lib.de venenis,cap.penult.* vt à Medico vix agnofci poffit. Hoc modo mortuus eft hic æger cum fubmerfo pulfu,& quem,vt extremè frigidum, Medici ante Rafim minimè putabant effe febri correptum.Quare fæpe figna funt fallacia,præfertim in maligna pleuritide,vt partem affectã, vix certò cognofcere queas, fed coniectura artificiofa opus fit. Ne ergo mireris Medicos qui ante Rafim hunc ægrum tractauere, in principio dubitaffe,an effet pleuritis,cuius agnitio ferè ex fe fcientifica eft,vt ait Galen.*in methodo*,licèt aliquando, ob plura fuperuenientia fymptomata, fit coniecturalis, vt affirmat *in lib.de rat.victus.* Ex quibus loca diffentientia concilia. Pro quorum expofitione lege Vafcum Caftellum *lib. de thoracis affectibus, tract.*5 *,de pleuritide,difficult.*1 .qui licèt

A loca repugnantia non viderit, dubium tamen alio modo exponit. Cuius folutionem propofuit etiam doctiffimus Rorarius *in contradict. Gal.contradict.* 121.

Obferuatio V.

Pleuritis fraudulenta intra duos dies interficiens.

ANtiquiffimus Medicus *lib.2.aph.* 27.nos monuit,*ne ijs fidamus,quæ fine ratione leuant.*Ob hàc caufam,refpugnantibus cæteris, & bonam fpem concipientibus, mortem certò præfagiui in quodam robuftiffimo milite, qui pleuritide laborans, intra duos dies inopinatò occubuit.Cùm enim leuis effet,& tenuis febricula, dolórque B citra rationem, hoc eft, vacuationem ceffaret, & praua cum fputo fpumofo vrgerent fymptomata,vt fitis ingens, faftidium fummum,vigilia,inquietudo, vomitus,cardiogmos, periculum futurum timui, & partis inflammatæ corruptionem: nam fæuiente maligna pleuritide ægri dolorem non fentiunt; facultas enim ab interno veneno extincta, nec fenfibilia valde immutantia percipit, ex Galen.3.*epidem fect.*2. *com.* 3. Hoc modo *fitis non ex ratione foluta in acutis morbis,mala eft*, apud Hippoc.*lib.* 2. *prorrhetic.text.*22.

QVÆSTIO XIX.

Quòd pleuritis finiftra fit dextra perculofior. Cõtra Vallefium, Peredam, Mercurialem, & Maffariam, doctiffimos.

L*Ateris finiftri.*]Quæftio eft ab antiquis Auicennæ interpretibus agitata, num pleuritis lateris finiftri fit deterior, quàm lateris dextri: & licèt hi in ea explicanda induftriam maximam, operámque impenderint,multa tamen fuperfunt enucleanda, quæ puriorem limam exigere videntur.

Complutenfis Academiæ decus, Vallefius, Medicus, & Philofophus infignis, cuius raris monumentis Hippocratica tribus fœcundatur, *lib.7. epid. in com.text.*13.hoc negotium putat parui effe momenti; nam Medici qui pleuritidis curationem aggrediuntur non multum curant vtrum latus doleat. Sed fallitur meo quidem iudicio, vir hic licet cyclicè doctus: multum enim refert ad morbi D maiorem magnitudinem, & malignitatem indagandam, fcire,an pars præftantior,& nobilior laboret; cùm ex Galeni doctrina,lata *in lib.4.meth.*6.ex partis præftantia morbi magnitudo arguatur; & fi præfidia debent contendere cum morbo in magnitudine,& celeritate, parti nobiliori acuto morbo vexatæ auxiliares manus citiùs adhibere oportet.Deinde. Valde intereft fcire, an morbi geniti in parte dextra, fint periculofiores pronatis in parte finiftra; nam Hemicrania, Ophthalmia, Angina, Colicus dolor, Nephriticus,Podagra,Coxendicis dolor,tremor,Paralyfis, tam in dextra parte, quàm finiftra contingere folent: de quibus morbis fi auctores grauiffimi, fuper eodem argumento doctiffimas fecere quæftiones: cur in pleuritide, affectu fanè acutiffimo, & in regione nobiliffima excitaE to, ad cognofcendam maiorem vehementiam caufæ, res ad viuum non experdetur? id appertiffimè appunxit Hippocr.*lib.2.epidem.fect.6.in med.*dum fic ait.*Circa naturam plurimam vim habet mamma dextra,&c.* hoc eft,vt *in com. text.*21. interpretatur Vallefius, velut palinodiam recantans,*magnum momentum habet,dextra pars,an finiftra laboret.*Sic *lib.7.cit.epid. num.*11. *Filio Amphiphradis,æftate, lateris finiftri dolor, &c.* Hippocrates ergo non dixiffet pleuritidem huius ægri,qui ex pleuritide obiit, fuiffe lateris finiftri, nifi hoc haberet maximum momentum ad morbi vehemẽtiam,& malignitatem cognofcendam:nam nihil fcripfit temerè,vt Galenus inculcat *lib.*8 *de vfu part. cap.*6.cuius fyllabas, nedum dictiones,effe à Medico perito notandas,tradidit *lib.de comate,cap.*3.

Auicenna 10.3.*tract.*4.*cap.*4.de pleuritide agens,quæftionem primus omnium propofuit,dicens: *multos exiftimaffe,pleuritidẽ lateris dextri deteriorem effe,& alios contrariam*

riam sententiam habuisse. Concludit tamen ex sententia sua, *pleuritidem partis sinistræ deteriorem esse, quoniam hac pars principalior est, & magis vicina cordi; esse tamen paratiorem resolutioni, & maturationi, dextri verò lateris pleuritidem minùs, esse periculosam, attamen diuturnam* apertè asseuerat.

Conciliator, in discutiendis controuersiis auctor non incelebris, *dif. 99.* proponit quæstionem disputandam, eámque omni ferè ex parte cum Auicenna soluit, affirmans lateris sinistri pleuritidem prauiorem esse materia, loco, symptomatibus, & curatione: nam quum ex humore calidiori, & acriori oriatur, deterior est. Deinde pars sinistra calidior est dextra, & nobilior, ob maiorem viciniam cum cordis sinistro ventriculo, qui dextro præstantior est: hac de causa sæuiora symptomata infert, acutiorem febrem, anxietatem, animi deliquium, syncopen, pulsum deficientem, & intermittentem; & quoniam partis natura symptomatum vehementia pressa causam inflammationis non ita nititur expellere, ideò neque humor hac de causa concoquitur, discutitur, aut excernitur. In hunc sensum dicebat Auicen. 2.3 *tract. 1. cap. 11.* de tremore agens, *illum esse magis perniciosum, qui incipit à latere sinistro.*

Vallesius *in com cit. loc. epidem.* contrariam sententiam statuens, lateris dextri pleuritidem, maiorem esse, & acutiorem asseuerat, quoniam pars dextra calidior est, & sanguinolentior, cuius opinionem licèt redarguat Pereda, Paschalij Scholiastes egregius *in schol. cap. 27. lib. 1. de curand. morb.* vtramque tamen pleuritidem æquè periculosam esse retur, quum æqualis dignitatis partes occupat inflammatio. At si cætera sint paria, solúmque de situ contentio sit dextram pleuritidem sinistra esse periculosiorem, plurima sunt quæ euidēter probant argumenta, quibus forsan deducti auctores ita coguntur opinari.

Primò, Partes dextræ sunt præstantiores, & robustiores sinistris, ex Aristot. 31. *sect. probl.* 13. ergo morbi geniti in parte dextra erunt deteriores, quum maiorem causæ magnitudinem præsupponant: quantò enim robur partis maius est, tantò morbus illi est magis improportionalis; cùm enim magis resistat; vehementiorem causam significat.

Secundò. Partes dextræ sunt calidiores sinistris, ex Hip. *lib. 5. aph. 48. & lib. 6. epidem sect. 2. 44.* & ex Galen. *in com.* ergo in parte dextra maiores sunt inflammationes, & periculosiores. Maior patet, nam in dextra parte iecur locatur, membrum sanè calidissimum, & fons caloris nuncupatum; in latere verò sinistro est lien. Et licèt cor monente Magistro *lib. de vsu part. c. 2.* in medio thoracis secundùm omnem dimensionem constitutum sit, inclinétque ad læuam partem ob ventriculum sinistrum, & arteriam magnam, vergit tamen ad partem dextram ob ventriculum dextrum, & venam cauam; & arteria magna et si oriatur in parte sinistra, statim ad spinam dorsi reflectitur, partibúsque dextris, & sinistris pares ramos transmittit, in magnitudine tamen inæquali, nam ad dextram partem mittit maiores, ad sinistram minores: hæc est causa, quare pulsus in brachio dextro maior est, quàm in sinistro. Quare si partes dextræ ob rectitudinem hepatis, spiritu & sanguine magis abundant, & sunt calidiores, inflammatio in iis suborta erit acutior, & deterior. Sic sentiunt Massaria, 2. *practic.* 3. Mercurial. 3. *de morb intern. cap. 6.*

Tertiò. Illa pars est nobilior, præstantior, & vitæ magis necessaria, quæ postremò deficiente iam vita, & animali quasi extincto, remanet: sed prope mortem, deficiente pulsu in parte sinistra, remanet in dextra. Ergo. Hac ratione cor dicitur fons caloris, principium vitæ, & pulsus, quod tamen vltimò emoritur: ideò dicebat Galenus *lib. 5. de loc. c. 1. in princip. animal nō mori, nisi ob immodicas cordis intemperantias.* Addiderim, mortuo animali, præsertímque ob multitudinem sanguinis suffocato, in ventriculo dextro, & vena caua copiam sanguinis reperiri, qui in sinistro, & arteria magna non inuenitur, quæ omnia sanguinem, & spiritum ad ventriculum dextrum, tanquam ad radicem, & partem præstantiorem confluere manifestè ost ndunt.

Quartò. Partes dextræ magis mouentur, quàm sinistræ, igitur in dextris maiores, & acutiores erunt inflammationes, si verum est motum augere fluxiones, & inflammationes, ex Galen. 13. *meth. 16. & 1. de dif. feb. cap. 9.* docente partes inflammatas in quiete esse reponendas. Maior est vera, si fidem adhibemus Aristoteli dicenti *lib. 2. de cœlo, cap. 2.* dextrum illud nuncupari vnde incipit motus: & cùm omnis motus debeat inniti alicui quiescenti; in omni animali quod mouetur, debuit esse aliqua pars quæ quiesceret temperamenti ratione, qualis est sinistra, quia frigidior; & debuit esse aliqua pars vnde inciperet motus, qualis dextra, quæ calidior existit; nam caliditas iuuat ad motum, frigiditas impedit; quod in homine maximè erat necessarium, qui varias artes exercet texendi, scribendi, suendi, ædificandi.

Quintò. Partes dextræ acutiùs sentiunt, quum sint magis attemperatæ, magis dolent, qua de causa promptiùs irritantur, & fluxiones recipiunt maiores, ratione quarum deterior inflammatio concitari solet. In hunc sensum Hip. 3. *epid. sect. 3. text. 19.* In historia Anaxionis, qui laborauit grauissima pleuritide, retulit, fuisse lateris dextri, quod & 3. *continentis*, Rhasius affirmat.

Sextò. Hippocrates *lib. 2. de morb. num. 51.* cùm agit de suppuratione, hanc optat fieri *in latere sinistro*; nam cùm, minori noxa ea pars secatur, & vritur, sicque meliùs pus in cauitate thoracis contentum extrahitur.

Sed si hæc ad Cleanthis lucernam expendantur, nullius esse momenti reperiemus. Quacumque enim ratione finiatur pleuritis, corruptione, suppuratione, aut resolutione, (nam induratio, qua cæteræ inflammationes finiri sæpe solent, in loco calido, & in materia calida resolutioni parata, est rarissima) pleuritis lateris sinistri deterior est, & à fortiori causa pronata, & breuioris terminationis: quæ sententia ex argumentorum solutione patebit apertè.

Dic ad primum, & secundum. Licèt verum sit, partes dextras esse robustiores, calidiores & nobiliores partibus sinistris qua ratione earum affectus grauiores, & acutiores esse debent: in thorace res se aliter habet, cuius pars sinistra, & nobilior, & robustior, & calidior est dextra, quoniam magis accedit ad cordis sinistrum ventriculum, qui nobilior, & calidior est dextro. Hoc videtur insinuare Galenus *lib. 5. de loc. affect. c. 2.* docens *inflammationem cordis, & solutionē continui in latere lethalem esse, & maximè quando vulnus, sinistrumventriculum penetrauit: tunc enim subitò animalia occumbunt.* Et *lib. 6. de loc. c. 9.* agens de numero ventriculorum cordis, dextrum non esse absolutè necessarium, sed in gratiam pulmonis, vt ei alimentum suppeditaret, arbitratur; argumento sunt pisces, voce & pulmone carentes, qui in corde non habent ventriculum dextrum. Ampliùs. Spiritus vitalis est perfectior, & calidior sanguine: ergo ventriculus sinister est nobilior, & calidior dextro. Patet sequela, ex Galen. *lib. 3. de facult. natural. cap. 15.* nam spiritus vitalis generatur in sinistro ventriculo ex sanguine suppeditato à dextro; & vt valde extenuaretur, & elaboraretur, vt natura spiritus desiderabat inter ventriculum dextrum, & sinistrum reperitur septum transuersum, crassissimum, foueis & meatibus plenum, in quo sanguis retentus, putior redditur, & perfectior. Adde, ventriculum dextrum sanguineum esse, sinistrum spirituosum: & quamuis in venis, & in ventriculo dextro aliquis spiritus reperiatur, is tamen impurus est, nebulosus & crassus; in sinistro purus, elaboratus, tenuis & flauus. Hæc est causa, quare *lib. 6. de vsu part. 16.* Galenus affirmat, ventriculum sinistrum habere carnem compactam, & duram, ne spiritus tenuissimus & syncerissimus, ob tenuitatem resolueretur, & euanesceret. Habet ergo sese ventriculus sinister respectu dextri, sicut arteria respectu venæ: & licèt hic extensiuè sit calidissimus, sinister tamen intensiuè calidior est; tantáque huius caliditas, vt si digitus in eum intromittatur, viuente animali, vratur prorsus sit necesse, monente Galeno *lib. de inæqual. intemp. 5. & lib. 2. de temp. c. 3. in fin.* Denique cor in medio thoracis licèt sit locatum, vt vitalem spiritum, & viuificum nectar in omnia extrema diffundat, hoc de sola basi intelligendum est; nam reliquum cordis corpus turbinato mucrone sensim in sinistrum

finiſtrum latus infra læuam papillam declinat,vt 2.*de pla- cit*. Plat & Hip.*cap.4.in init*. dicebat Galenus,explicat Pe- trus Laurembergius *cap.39.anatomia,in princip*.Ibi enim conſpicua pulſatio tangentibus nobis deprehenditur.Hoc enim quia aduerſarij putarunt eſſe falſum,idcirco contra- riam ſententiam probabiliorem eſſe adſtruxerunt.quorum mentem commune anatomicorum redarguit experimen- tum,Laurentij,Pinæi,Plateri.Vaſæi, Columbi,Valuerdæ, Veſalij.Bauhini Spigelij.qui edocti ab ipſo Galeno *loc.cit*. cor quodammodo in medio thorace locatum eſſe,in ſini- ſtrum tamen latus declinare perſuaſere. Quapropter ſi ventriculus cordis ſiniſter dextro eſt calidior, nobilior, ac robuſtior,pleuritis in ſiniſtra parte concitata , erit de- terior & acutior, quoniam occupat partem ſiniſtram , in qua ſiniſter cordis ventriculus nobiliſſimus ſedem habet ; nam partes principes diu noxas graues nequeunt to- lerale & humor in parte calidiſſima impactus,feruet,furit, & ebullit

Ad tertium licèt Galenus *lib.7.de anatomic.adminiſtrat. cap.15*.cauſam pet otium diſquirendam cenſeat,ob quam facta diſſectione in animali viuo prope mortem, priùs ceſſet motus in ventriculo ſiniſtro, quàm in dextro, quo- niam in eo loco eius inſtitutum non erat cauſas rimari,ea ratio reddi poteſt commodiſſima ; cùm enim facultas vi- talis extremè languida eſt , ſubſtantiam ventriculi ſiniſtri craſſam , compactam , & grauem non poteſt mouere. Non igitur hac ratione concludendum eſt, radicem vitæ in ventriculo dextro ſitam eſſe. Adde prope mortem vni- uerſum ſanguinem, & ſpiritum ex toto confluere ad cor, velut ad vitæ focum,in quo ſpiritus cum ſint tenuiſſimi, reſoluuntur; & cùm neque in ventriculo ſiniſtro , neque in arteriis alij de nouo regenerentur , ob horum abſen- tiam ceſſat motus in ventriculo læuo ; in dextro apparet, ob ſanguinis multitudinem , quæ præ craſſitie abſumi non potuit.

Ad quartum. Verum quidem eſſe partes dextras tem- pore ſanitatis magis moueri ſiniſtris,ſed ex hoc argu- mento apertè infertur , dextram pleuritidem eſſe minùs periculoſam , poſita in omnibus paritate ; nec enim mi- rum eſt , dextram partem præ motu maiorem inflamma- tionem pati poſſe , ex maiori humorum confluxu ſubor- tam:mirum tamen læuam æqualem pati inflammationem minùs motam,quod ſine dubio maiorem cauſam præſup- ponit.Deinde tempore morbi,ægri quieſcere debent, nec debent mouere partes dextras,aut ſiniſtras, vt docet Hip- pocrates *lib.2.aph.48*. Sed ſolùm facultatis animalis ope indigent pro reſpiratione, auctore Galeno *lib.7.meth.vlt*. & in reſpiratione non minùs partes dextræ , quàm ſini- ſtræ mouentur.

DVBIVM XIII.

Num oculus dexter ſiniſtro ſit obtuſior. Contra Ama- tum, & Plempium doctiſſimos.

AD quintum. Dic partes ſiniſtras vincere dextras in ſentiendo , quum ſint debiliores,& magis patiantur ſenſus autem paſſione fit,vt *ſect.31.probl.13.& 19*.Ariſto- teles Docet. Adde partes dextras,& ſiniſt as non differre ſenſu,quia vtraque æqualiter neruos,eiuſdem conditionis recipiunt pro ſenſu.Si verò inter has litigium ſit,quænam exactiùs iudicet ſenſibile, ego parti ſiniſtræ præſtantiam tribuerem. Sic oculus ſiniſter meliùs videt dextro, vt ex multorum ſententia retulit Galenus *lib.6. epid.ſect.2.com. 44*.& probat Ariſtot.*cit.loc.probl.19*.SequunturMercuria- lis *in com.10.hiſtor.epidemic.in verbo quadrageſima die*.Lu- douic.Lemoſius *in com.cap.3.lib.6.meth*.Gal.*diſſ.2*.Leui- nus Lemnius.*lib.4. de occultis natur.miraculis, cap.4*.dum ſic inquit.*Cæterùm quod dexter oculus ſiniſtro ſit obtuſior, in ſe quiſque experiri poteſt, id efficit in adulta ætate,craſſior , denſiórque ſpiritus. & quòd ferè ex dextri lateris incubitu va- pores nocturni eò deriuentur, ac confluant : in ſenectute verò magis ſiccéſſit oculus dexter,ac calor hepatis humores qui vi- ſioni adminiculantur, depopulatur;ſiniſter autē humidior eſt, nec in eo facilè vel ſpiritus extenuantur,aut humores,areſcūt,*

A *&c*.Quæ poſitio de natiua,non morboſa affectione intelli- genda eſt;cùm ab hepate,membro calidiſſimo . & in quo perennis adeſt coctio , & humorum ebullitio , vapores aſcendant viſionem interturbantes. Horum ſententiam amplectitur Manardus doctiſſimus *l.14.epiſt.4.poſt princ*. dicens.*Quod verò oculus dexter magis quàm ſiniſter lachry- mas emittat,ex maiore eius imbecillitate puto contingere.Fe- rè enim cunctis hominibus dexter oculus ſiniſtro ſolet eſſe de- bilior, cuius cauſam in problematis ſcripſit Ariſtoteles , nec operæ pretium eſt hoc loco referre &c*.Eā tamē ego eſſe exiſti- mo.quòd cum omnia omnibus conſentiant præſertímque dextra cum dextris , & ſiniſtra cum ſiniſtris ſympathiam veluti quandam inter ſe habeant ſecundum rectum ex ſiniſtro cordis ventriculo, qui ad læuam thoracis partem declinat, in quo ſpiritus vitales affabrè elaborantur , ani-

B mali ſpiritui viſuali materia ſuppeditetur abundans , quæ ad ſiniſtrum opticum neruum delata oculi ſiniſtri viſio- nem perfectiorem reddit;ex vitali enim ſpiritu animalem generari multis in locis fatetur Galenus hunc autem in opticis contineri , manifeſtè edocuit ipſe , *lib.1. de cauſ. ſympt.c.2.in princip*.nam clauſo alteruto oculo, momento dilatatur pupilla , quòd à ſpiritu ſit,non ab humore : quia ab vna in alteram pupillam non tam ſubitò flueret,ac re- flueret humor. Hoc etiam apparet in ſuffuſionibus : ſi enim clauſo oculo alter dilatatur , ſignum eſt videndi actionem non omnino interceptam , & quendam adhuc ſpiritui patere aditum.Oculus ergo ſiniſter ſpiritum viui- diorem , & magis purum à parte ſiniſtra cerebri haurit, qui è læuo cordis ventriculo ebulliens , in illam partem ſecundùm rectitudinem inſpirat. Si verò Hippocrates

C *lib.2.epid.ſect.6.in med*. aliter videtur ſentire, dicens,*circa naturam plurimam vim habet mamma dextra,& oculus dex- ter,&c*. ad venandum totius temperamentum intelligen- dus eſt;licèt enim multum præſtent naturali calore partes dextræ,quia in dextra parte hepar ſitum eſt , principium omnis nutritionis, & dextræ partes hac de cauſa ſiniſtris ſint firmiores, vt *in com*.Valleſius edocuit, tamen hoc ad caliditatem , & firmitudinem vniuerſalem indagandam, recipiendum:Nam , vt Ariſtoteles *loco cit. problemat*. di- cebat : *nullus ſenſus dexter ſiniſtro eſt præſtantior , & auris ſiniſtra meliùs audit dextra , & oculus ſiniſter meliùs videt dextro*.Ex his patet erraſſe Amatum *lib.4.centur.vlt*. con- trariam ſententiam amplectentem.Cum Fortunato Plem- pio,qui vltrò citróque diſcurſans *lib. 4*. elegantiſſimo , & ingenioſiſſimo *de ophthalmographia,probl. 47*. æquè ocu- lum dextrum,ac ſiniſtrum videndo præſtare arbitratus eſt,

D cuius argumenta ex dictis ſolui poſſunt Tu verò de argu- mento hoc, Vide ingenioſum, & perdoctum Lupeum *lib. 3.enchirid.cap.de lippitudine*.

Ad vltimum dic.diuerſum eſſe iudicium de pleuritide, & ſuppuratione : & licèt eadem ratio eſſet , optat Hip- pocrates , vt fiat ſuppuratio in ſiniſtris ;quoniam hæ par- tes robuſtiores ſunt , & maiori pollent vigore ad coquen- dum , & excernendum pus. Præterquam liber ille Hipp. non cenſetur , vt probant Ludouicus Lemoſius *in indicio operum magni Hip.cap.7*.& Mercurialis *in cenſura libror. Hip*.cum Galen.6.*epidem.ſect.1. 29*. Ergo ſi pars ſiniſtra thoracis,præſtantior,calidior, & robuſtior eſt dextra,mor- bus partis ſiniſtræ,quàm dextræ maior erit ac deterior, ac proinde ſiniſtra pleuritis dextra periculoſior eſt cenſenda.

E Lege Vaſcum Caſtellum *lib.de thoracis affectibus,tract.5. cap.7.difficult.10*.

QVÆSTIO XX.

Quòd lipyria Arabū valdè diſtet à lipyria Græcorū, Contra Iacob.Vgon.Mercat.Coſtæum, & Fonſecam doctiſſimos.

ET *extremitates eius frigidæ*.]Quæſtio eſt litigij,diſſen- ſioníſque pleniſſima, num lipyria febris ſit morbus , vt voluereArabes,an ex partiū internarum inflammatione oriatur, vt Græci docuere. Et inprimis audiamus Græcos huius factionis acerrimos defenſores, In internis , præci- puíſque

puisque partibus inflammatio quandóque oritur, quam, *ignem sacrum circa viscera,& partes internas*, Aetius,vocat *tetrab.2.serm.1.c.89.de lipyria*,quæ inflammatio à Galeno *lib.finit.medic.c.18.erysipelas* dicitur,& est tumor rubens, dolorificus, à bilioso sanguine originem ducens, de quo præter Græcos,& Barbaros,disserunt Manardus *lib.7.& 8.epist.2.*Dionysius Daca *lib.2.de apostemat.cap.41*.Dicitur autem sacer.quasi sit execrandus,quoniam comburit partes:licèt Celsus *lib.5.cap.28.rub.3.* illum faciat morbum ab erysipelate distinctum;quod fecit etiam Plinus *lib.28.nat.histor.cap.11*. Quamuis autem hic affectus ferè cutim & corium inuadat, internarum tamen partium multoties superficiem occupat.Galen. enim hepar *lib.4.de loc.affect. cap.8.& lib.5. eiusd.c.7.*pulmonem *lib.2. de loc.9.*ventriculum *lib.4.acut.1.& lib.1.epid.sect.2.com.73.& 2. cris. cap.7.*vterum, vesicam, & alias nostri corpori partes interiores,erysipelate tentari manifestè,concedit,& deinde lipyriam febrem subsequi non estdubitandum:tunc namque cum extremorum frigiditate, interiora vruntur, ac sitim habent,ex Hippocr.& Galen.*lib.4.aph.48.Cùm enim fortis inflammationis calor vehemens fuerit, vt ad se trahat modo cucurbitulæ ex toto corpore sanguinem, ijs qui ita se habent, viscera peruruntur,extremæ autem partes frigescunt,propter defectam sanguinis ad viscera se recipientis: & eorum plerique ne tegumenta quidem tolerant, propter incendium quod in viscere sentiunt*,vt *lib.7 aph.1 & 26.* Galenus edocuit: *qui casus solis accidit febribus ardentibus,perniciosis, malignis,veluti lipyrijs,nulla verò febris alia profundiora perurit, cute refrigerata*, vt *cit.lib.4.aph.& lib.4.acut.com.16.* ipse asseuerat. *Hæc verò internas,easque vehementes viscerum sequitur inflammationes,& maligna est*, ex Gal.*lib.2.cris.c.7.§. Febris verò ardens maligna,vel pulmonis,vel hepatis,vel ventriculi erysipelatibus aduenit,&c.*Ex quibus euidenter constat, Græcorum lipyriam ab inflammatione partium internarum oriri,& in ea huius febris causam cōsistere, cuius vi, euocato calore,cucurbitæ ritu ad interiores sedes, hæ vrantur,& frigeant externæ, vt sibi persuasit Gal. tum *loc.cit.*tum *lib.de inæqual.intemp.c.8.& lib.2.prog.4.*Quibus locis Galeni cōmoti Christoph.à Vega, Ioan. Brauus *in com.c.6.lib.2.*Gal.*de dif.feb.*Ioan. Agricola Ammonius *in com.c.8.lib.de inæqual.intemp.* Hollerius *lib.2. de morb. intern.tit.de lipyria*,Ioubertus *lib.2.de febrib.c.15.* Fernelius *lib.4.patholog.c.7.*Fuchsius *in com.sentent.48.l.4.aph.* & alij, lipyriam in internarum partium inflammatione consistere sibi persuasere.Siverò *lib.7.aph.com.42.*lipyriam esse sine partis inflammatione affirmauit, ex aliorum loquutus est sententia,in qua contradictione enucleanda lege Vallesium,*lib. 5 controuers. 23.*

His prælibatis ad Arabes descendamus.Auicenna 1. 4. *tract.2.c.51.Lipyriam ex pituita,& bile crassa circa viscera incensa oriri refert.in qua interiora calent,& vruntur:hac de causa exteriora refrigerantur,vel ob caloris ad intima recursum,aut vaporum effluxum ad partes extimas,qui licèt mediocriter calidi sint, à fonte tamen caloris, & putredinis à qua incaluere,recedentes ,ad propriam redeunt naturam;interna verò partes, non dissipatis his , neque dufflatis magis incalescunt:& maximè quoniam pituita,& bilis crassa putrescentes,vbi incendium conceperint, diu & importunè id conseruant:qua de causa totus calor rapitur ad viscera,& ad locum putredinis confugit,vnde interna ardēt,extrema frigent.* Quo pacto lipyria est verè morbus inter continuas febres numeranda.Hanc Auicennæ sententiam approbat Rhasius *hoc in loco*,referens *hunc ægrum cum vrina vehementer rubicunda*, quæ biliosum humorem nimis excandescentem & igneum in venoso genere redundare indicabat,*habuisse extremitates frigidas*:quod facit etiam *lib.10.ad Almans c.11.*& Halyabbas *lib.3. pract.18.*Serapio *tract.6.cap. 17.* Mesuē *de feb. putrid. c.1.*Isthac.*lib.8.theoric.cap.6.in fin.* Nicolus *serm.2.tract.2.cap.3.*Explanant luculentèr Iacobus de partibus, Ioannes Costæus *in com.*

Diuersa ergo est lipyria Arabum, à lipyria Græcorum. Illa enim licèt bilis crassæ naturam sapiat, est tamen à prædominio pituitosa,&verè morbus;hæc ardens,vt *citatis locis* Galeni constat, & quæ potiùs similitudine quadam lipyria dici potest, quum sit biliosa, incendiosa, & non ab humore pituitoso putrescente,vt alia originem ducat, sed ab exusto, sicco calidissimo, in inflammata parte coërcito,furenti,& pernicioso, & principum partium inflammationibus grauissimis superueniat, vt *4.aph. & 2. cris.cit.* docuit Galenus.

Incassum ergo laborant Mercatus *lib.6. de febrib. cap. de lipyria.*Fonseca *in methodo curandarum febrium quas Iacchinus omisit,cap.de lipyria*, Ioannes Costæus *in com.cit.c. Auicen.* volentes inter Arabes, & Græcos hanc componere litem : distinguunt enim lipyriam, in legitimam & propriam, & in illegitimam & impropriam ; hanc fuisse Græcorum,illam Arabum lipyriam esse asseuerant : nam hæ inter se maximè distant, in humore, putredinis modo,pernicie maiori:Græcorum enim lipyriam humor concitat calidissimus, valde perniciosus, non ita ventilatus, sed in inflammatione veluti conculcatus, ac difflari prohibitus,acris, malignus, febrem signis prauissimis comitatam constituens. Contrà, in Arabum lipyria omnia mitiora sunt. Hanc distinctionem fecere priùs Vgo Senensis, & Iacobus de Forliuio *in com.cit.sent.* 48 *lib. 4. aph.* Sed cùm nullibi apud antiquos scriptores hæc distinctio sit prolata, ei assentiri minimè possum : Sic enim hac solutione omnes medicæ artis difficultates ad libitum solui possent. Lege Vegam *in com. sent. 4. lib. 2. prog. Hippocr.*

DVBIVM XIV.

Num possint internæ partes,extimis calentibus, frigefieri.

NVm tamen contrà possint internæ partes, extimis calentibus, frigefieri,dubium est scitu dignissimum. Henricus Cuelhar *in suis doctis com.ad text.4.lib. 2.prog.* Hoc contingere posse non dubitat. Firmat Auicen. 2. 4. *tract.1.c.43.§. Exitus vaporis calidi ex cute cum anhelitu frigido est significatio perniciosa, & non fit nisi quia calidi-tas cordis finita est,&c.& cap.48.§. Et adustio extremitatum,& cutis cum frigiditate ventris,est signum mortis iterū, &c.*Hanc priùs edocuit Hippocrates doctrinam,*l.6. epid. sect.4.com.30.* dum sic inquit. *Signa mortifera per cutem, calidus vapor,priùs nares frigidum spiritum reddunt , &c.* Illustris explanator *in com.* causam reddens,cur in ardentissima febre , sudore calido emanante , frigidum respirent ægrotantes , sic inquit. *Nam interituri corpore valdè calente frigidum expirant,quod ab inopia spiritus,calorisque innati ab igneo calore resoluti,euenire est dicendum*,vt aduertit Vega *lib.5.de loc.cap.1.verbo,iecinoris.Licèt enim ardentissima præcesserit febris,quum tamen hæc calorem naturalem depopuletur& absumat,tunc exsufflatio frigida,hoc est,parum calida sentitur:nam accenso corde absurdum videtur existimare interiora alia membra posse frigere , & magis cùm viuente animali frigus non ita detur intensum,vt viscera interna frigefaciat*, vt *6.epid.sect.5.com.27.*asseuerat Galenus: alioquin frigens homo interiret.Audi Galenum *loc. suprà citat.epidemion. Illis enim solis id euenire comperies,quorum mortem calidissima febris antecessit, quæ corpus ipsum cordis torrnit,atque ideò ipsum postremò refrigerauit;vitali ergo tenore,moriēte iam corde,euanescente,in alijs quidē sudores syncopen inferentes proueniunt,multorum scilicet humorum pleno corpore:illis autem qui ex feruida febri antè exaruerunt, pro sudoribus calidus vapor tangenti tibi difflari videbitur, &c.* Ex quo loco apertissimè constat, cum frigida respiratione calidum ex cute vaporem posse emanare. Neque hoc tibi videatur mirum;nam præ incendio interno vitalis viscerum spiritus exhalat à calore igneo exhaustus, cutis verò calido vapore elato sentitur calida. Num verò detur genus febris,in quo intima frigeant,externa caleant,ob causam diuersi humoris putrescentis in parte diuersa,quam Auic.1.4.*tract.2.c.50.*Epialam vocat,quam lipyriæ facit cōtrariam,latissimè explanant Gentilis, Dinus, & Iacobus vterque *in com.cit.loc.Auic.*Et nisi Auicēnæ mens acutiùs interpretetur, non video quomodo cum Galeni doctrina constare possit, cùm nomen febris contrarium demonstret manifestè, nam febris à feruore interno dicta est. Interim

Interim lege Vallesium *lib.5,controuers.cap.24.*Galeni interpretes,*ad cap.6.Galeni lib.2.de dif.feb.*Vegam,Veigam, Trincauallium,Brauum, & Montanum,qui de hoc argumento eloquentissimè disceptarunt.

HISTORIA XXI. GALENI, de Pleuritide.

Pleuriticus in declinatione positus,lentium esu, emortuus.

*QVare qui * lenticulam cum aceto comfectam pleuritico, morbo iam declinato,vt nihil aliud quàm coctorum expuitionem desideraret,exhibuit,is non immeritò languenti ipsi, qui sequenti nocte suffocatus est,mortis causa fuisse est visus. Verùm lenticulam nemo, qui mentis compos fuerit, dederit. Gal.*lib.1.de rat.vict.in morb.acut.com.27.

QVÆSTIO XXI.

Quòd lentes in biliosa pleuritide concedi possint, vt voluit Auicen. Contra Matthæum, Costæum Fuchsium, Amatum & communem ferè Medicorum sententiam,

COMMENTARIVM.

LEnticulam.]Cornelius Celsus, syncerioris Medicinæ auctor longè clarissimus *lib.4.sui operis,c.6.*scriptum reliquit,*in pleuritide calidis potionibus vtendum esse.* Nam actu frigida nocent pectori,humorem incrassant,ac ipsum excerni prohibent. Quapropter summa cum ratione, in hac historia,errorem Medicorum detegit Galen.qui nulla de partis situ cõsideratione habita, in hoc affectu frigida, & styptica propinare ausi sunt;inter quæ primo loco lentes proposuit. In cuius rei confirmationem, historiam hanc in medium profert,& meritò sanè, nam *frigidissimus cibus,est lens,*ex Hip.*in l. 6.epid.sect.5.text.32.*incrassans, & obstruens, ex Gal. *lib.8. simpl.lib.de alim.facult.cap.1.* quamobrem frigiditate & siccitate, spiritalia membra refrigerat,humorem crassiorem reddit,& ad expectorandum maximè ineptum, præsertim si cum aceto condiatur; hoc enim, auctore Gal.*lib.3.acut com.39.*suapte natura neruos offendit: quum enim sit tenuium partium, in eorum mergitur profundum, sicque thoracis partibus est inimicissimum ex Hip.& Gal.*lib.5.aph.24.* Vnde vel membranas,ligamenta,tendones, & exangues partes omnes lædit frigus, vel sensu eximio præditas, vt vterum, vesicam, intestina,penem,thoracem, vt scitè *in com.18.sent.lib.5. aph.*annotauit Heurnius. Ab aceti enim frigiditate facilè thoracis partes refrigeratæ non expellunt purgaméta,quæ retenta dolorem acutiorem afferunt. Iure ergo Trallian. *lib.6.cap.1.* calidis potionibus affectus thoracis ad expectorandum esse tractandos asseuerat.

Insuper, quis hoc cibarium ægris concedere audebit? quod æstuosum est,& valde corpus turbat,ex Hip.*lib.2. diæta,num.14.& lib.4.acut.55.*& Gal.*lib.1.de alim.facult. 25.*vsum integrum inculpatúmque hebetare affirmat. Et *lib.2.de loc.cap.7.* inter cibaria melancholica primo loco connumerat. Nam stomachum, & intestina inflant, lædunt neruos, caput,& pulmonem debilitant, ex Dioscorid.*lib.2.cap 98.*Auic.*lib.2.tract.445.* succum tetrum, & nebulosum generant; quare harum vsui assueti, ex Gal. mente *lib.de bonit.& vit.succor.c.3.in fin.facilè in cancrum, & elephantiasim incurrunt,*ex Oribas.*lib.1.collect.17.*Auer. *lib.5.collig.cap.39.* Adeò enim hoc edulium melancholicum est,vt *lib.2.ad Glauc.c.11.* in Alexandria potissimum gigni cancros asseueret Gal. quòd huius cibarij frequens fit in hac regione vsus. Crassæ enim sunt, terrestres, insomniorum terribilium generatrices, scabiem, lepram, cutaneos affectus, aliásque melancholicas ægritudines gignunt. Et vel Arabes ipsi, huius escæ auctores, hanc summopere condemnant, vt Auicen.1.3.*tract.4.cap.20.* Rhasius *lib.3. ad Almans.2.& lib.9.cap.13.*Serap.*lib.1.c.2.*De quorum malitia,videndi Amat.*lib.3.cent.18.*Lacun. *in com.Dioscorid.loco cit.*Bruyerin.*l.7.de re cibar.c.3.*Christoph.àVega *lib.2.art.medic.sect.3.c.5.*Georg. Valla Placentin.*lib.1.œconom.c.79.* Ioan. Roderic *lib. in historiales campos Dioscorid.philog.47.*Quare apud Romanos,lentem fuisse annumeratam inter funebres cibos, auctor est Appianus *lib. de bello Parthico*, & Plutarchus *in vita Crassi* obseruauit,vt refert clarissimus,&expertissimus Ludouicus Nonnius Antuerpiensis Medicus *lib.1.de re cibaria.6.*

Viguerat ante Gal.communis omnium fermè veterum, fortasse ab ipso Hip. accepta sententia, lentes bonis cibis non esse annumerandas. Arabes tamen, & qui in horum schola sunt nutriti,hoc cibarium accommodarunt in multos vsus,à quibus omnes propemodum Medici edocti,eas in ardentibus febribus,& synochis,ad compescendum bilis & sanguinis feruorem, tanquam salutares, & maximè commodas summopere commendant, & in variolis, ac morbillis miris laudibus extollunt;quæ fluenti aluo,miro sunt auxilio,quidquid Septalius *l.5.caution.medicar.n.59.* præter rationem,earum decoctum in variolis impugnet.

Missis tamen veterum opinionibus, hanc sic componere litem satius duxi. Apud eos satis compertum esse reor,lentes duplici constare facultate, aperiente vna, adstringente alia;idipsum testanturDioscorid & Auic.*loc.cit.* Galen. *lib.1.de aliment.facult.c.1.in fin.*Paulus *lib.7.tit.de lentib.*Aëtius *tetrab.1.serm.1.eod.tit.*Cùm enim hæ partes aperientes, & vitiosæ in superficie sitæ sint, in intimo adstringentes, fit vt corticis extima pars abluat, aperiat, proritet aluum; & sputum prouocet,pectúsque mundificet; caro verò interior contrarios sortiatur effectus,& sic incrassat,obstruit,adstringit,sputum cohibet. Cùm extergere opus est, humorémque ad cutem propellere est in animo,primum ius earum exhibemus: cum incrassare,secundum aut tertium propinamus.

Enim verò si lentes vt alimentum contemplemur, in pleuritide haudquaquam possunt esse ex vsu,*vt citata historia* monuit Galen. Si autem per lentes, primum earum ius intelligamus, quod ab initio solùm morbi exhibitum, abstergere,mũdificaréque pectus potest,eæ in pleuritide, maximè biliosa concedi possunt. Audi Auic.1.3.*tract.5. cap.3.in initio.Et cibi eorum sint sicut lentes cum acetositate, & similibus,&c.*Nam præterquam quòd ad temperandum bilis incendium eas cum aceto præparatas, febrientibus concedit, hoc titulo etiam in pleuritide biliosa propinari possunt in qua febris reperitur magni feruoris, & acetosa sputum prouocant: nam sapor acetosus ex acido, & acri est permixtus,vt latè probat Galen.*lib.1.simpl.24.& lib.4. eiusdem,cap.12.*Vnde Serapio *tit.de sapore acetoso.Acetositati,* inquit;*aceti miscetur acuitas, & punctio.* Lege Ioan. Brauum doctissimum *lib.aureo de sapor. & odor. different. cap.3.*

Matthæus Peritus quum hanc apud Galen. & Auicen. antimoniam persentisceret, mendosam Auic. literam suspicatur:sicque legit contextum. *Et cibi eorum non sint sicut lentes cũ acetositate,&c.*Costæus ita vertit.*Et maximi quidem erroris est in potu tribuere infrigidantia vehementia,nisi in factis ex cholera,& dare in potu infrigidãtia styptica,aut dare eis in cibo lentes cum acetosis,& similia, &c.* Sed cùm *textus non sit inuertendi citra necessitatem,& veteres Scripturæ, etsi difficiliùs explanentur,semper sint eligendæ,*ex Gal. *lib.6.epidem.sect.3.com.31.* antiquam Auicen. lectionem ego ampliùs amo præsertim cùm acetũ per se non adstringat,sed incidat,& sit tenuium partium, vt tam *multis locis* Galen.probat ingenuè Syluaticus *contrõu.51.*quo pacto ad sanguinis grumos incidendos poscam summè laudat *lib.5. meth.cap.9.* Si ergo Galen.de carne lentium intelligas, & Auic. de primo earum iure explanes, hos auctores concordes reddes;nam ius primum habet nitrosam, calidam, & solutiuam vim,& maximè si cùm porro, anetho, modico oleo, & sale sit paratum: hoc enim modo præparatos pisces saxatiles, sputo educendo maximè ineptos, in pleuritide, loco ptissanæ concedit in *lib.1.acut.com.27.* quoniam hoc pacto conditi abstergũt,& crassitiem humorum incidunt, vt notauit Nicol. Rorar.*in 111.contradict.*

Abeant

Abeant igitur Fusch.*lib.2.paradox.*12.Amat.*l.* 12.*in Dioscorid.enarrat.* 101. qui Auicennam, capitalem errorem commisisse inflatis buccis effutire non verentur, ignorantes dictum sapientis Galeni *lib.* 3. *epidem. sect.* 1. *com.* 4. *prope fin.* quòd *qui reprehendit sedulo seipsum afficit contumelia;*nam *melius est tacere,quàm temerè pronunciantem falli,*vt *lib.*1.*de dieb. decretor. cap.* 12. protulit Magister. Lege Cardan.*lib.*1.*contradict.tract.*8.*contradict.*10.Nicol. Monard.*in fin.tract.de secand. vena in pleuritide,*qui contra illos acriter disceptarunt.Hic ergo locus Auicennæ falsò versus,plures, eósque doctissimos decepit interpretes Vide Iacob.& Gentilem *in com.* qui hunc locum elegantissimè exposuerunt.Maximè cum in biliosa pleuritide lentes cum acetosis manifestè Auicéna concedat.Licèt autem hoc edulium concedi posset, multò satius est ab acetosis, & adstringentibus abstinere:arctant enim humores,&eos excerni prohibent;maximè si à crasso humore,&pituitoso pleuritis oriatur: cuius sortis cùm esset inflammatio, de qua presens est historia hæc, idcirco lentis eius mortem attulit.Consule Amatum *lib.*1.*centur* 61.

Obseruatio VI.

Pleuritica adstringentium esu emortua.

VEtus sententia est à Galeno, Arabibúsque recepta, humores in thorace contentos, vt excreationi fiant paratiores,ad mediocrem substantiam esse reducendos. Hoc axiomate freti duo non incelebres Medici,postquam cum pleuritide biliosa laboriosè luctati sunt, & sputum, factis vacuationibus vniuersalibus,topicísque variis, non satis procederet, ad incrassantia accessere, farinam oryzæ, & amyli in auis iure, ptissanæ loco concedentes. At ægra cùm triduo hoc edulio vsa esset, sequenti nocte, cohibito sputo omnino,superueniente difficili respiratione, veluti strangulata in decimo sexto morbi die extincta est.Tanti periculi est in pleuritide adstrigentia offerre!

HISTORIA XXII. GALENI, *De Pleuritide.*

Pleuritis mitissima,citra venæ sectionem persanata

*ID verò mihi ampliùs animaduertere contigit,cùm librum de humoribus explanarem.Inter explanandum enim,quendam ægrotũ intuitus sum,qui me,vt * sanguineo sputo vexatus,accersiuit,sed cruenta ob lateris affectum expuebat. Sputum igitur ego conspicatus,ipsum interrogaui,num aliquem dolorem in costa sentiret:ipse vero dolorem exiguum se percipere fassus est. Talis autem erat eius habitus,ac vires, vt si sanguinem expuisset,quoniam necessarium esset vena secunda auxilium,ad ipsum accedere ausus essem;sed cùm morbus lateris * mitis admodum foret,necesse non erat. Ideò neque id genus remedij adhibuimus, atque euidenter hominem hunc lateris morbo laborare cognouimus,qui & aliis huic morbo* congruentibus auxiliis,citra venæsectionem leuatus est,&c.Galenus* lib.6.epidemion,sect.3.com.vlt.

QVÆSTIO XXII.

Quòd pleuritis aliquando impediat venæ sectionem. Contra Fuchsium,& Rorarium doctissimos.

PARAPHRASIS.

M*Itis admodum foret.*] Hippocraté omnium qui fuere in medicina maximum,ita eruditi omnes laudare consueuerunt, vt dicerent,aliorum quidem monumenta semel in vita perlegisse,abundè pulchrum, ac fortunatum videri oportere;illum verò tanquam vnicum, ac singulare naturæ opus,non semel quidem legendum,sed eatenus inhærendum,vt quantum humani ingenij ratio patitur,illius

A colorem exprimamus. Hic enim tantus auctor(cuius obscura edicta,bis,terque esse mente lustranda,vt intelligantur, monuit Gal.4.*acut.*30. *in fin.& in prœmio lib.de fracturis,*)sententiam proposuit difficilem *in loco cit.epid.*in cuius commento est scripta historia hæc,pro cuius expositione,vix vlla de re,tanta opinionum varietate certatum est apud Neotericos,quàm de quæstione proposita.Verùm in hac rerum caligine,media nos incedemus via.Sic ergo habet auctor incomparabilis:*Impedimentum in cruenta sputis,anni tempus,pleuritis,bilis.*

B In huius enarratione,Galenus per impedimentum, intelligit,quod missioné prohibet.Cæterum quoniam pleuritis morbus acutus est,ex Hip.*l.*1.*acut.*8.& in acutis sanguinem mittere præstat,ex ipso,4.*acut.*19.idcirco,vt sententiam Hip.interpretetur,de mitissima pleuritide,in qua cruentum sputur, intelligendam putant;in cuius rei confirmationem,historiam hanc attulit in medium.

Cuius sensum verum vt percipias,Fuchsium primò,deinde alios doctissimos huius loci interpretes exaudi. Ille enim(licèt *sapientissimus, & in reparanda schola medicinæ, quæ à barbaris,& ineruditis Medicis in tyrannide tenebatur, ac partim tenetur,auctor eminẽtissimus,*vt de eo scribit Christoph.à Vega *lib.*3.*prog.in com. Galen.* 15.) nostram sententiam perlustrans,esse de illarum numero asseuerat,quæ ab ipso tantùm Hip. intelligi possunt:sícque parum referre ait ipse, si eam inexplicatam reliquerimus, præsertim cum Gal.de eius intellectu certum quid cõstituere noluerit. Sed hæc tam absurda,& à communi Hippocratica do-
C ctrina abhorrens opinio,ex eo conuinci potest:quòd dictio hæc medicinalis,sit,& ad vsum præstantissima,sícque eam Gal.*in com.*non solũm interpretatur, sed roborat ac defendit vt hoc exemplo addisceres,aliquando pleuritidem sine, phlebotomiæ alexiterio posse sanari.Lege Amatum *lib.* 7. *centur.*28.& Valleriol.*lib.*6.*obseru.*6.

Franciscus Vallesius *in suis ad libros epidemion doctissimis commentariis,*ingenuam(vt solet) proposuit interpretationem,sic dicens:*Pleuritis est impedimentum venæsectionis,nõ per se,sed quando cum cruenta sputione cõplicatur.*Hos enim affectus inuicem posse cõiungi,admittit Gal.*lib.*1.*aph.*16. intelligítque impedimẽtum ab Hip.propositum,non esse venæsectionis,sed modi curationis:(vterque enim morbus venæ sectionem efflagitat)nam in pleuritide, aceruata & copiosa debet fieri anguinis missio; in cruenta sputione partita & iterata. Deinde bilis pleuritidem ferè committens, expurgantia, aperientia, & abstergentia desiderat: cruenta sputio incrassantia, obstruentia,& quietem tho-
D racis expostulat. Si igitur sputum sanguinis,& pleuritis, contraria petunt auxilia, necesse est mutuo sibi impedimento sint. Acuta quidem responsio hæc,verùm Hip. & Galen.mentem dilucidè non exponit,vt aduertit Mercurial.*lib.*2.*de morb.intern.cap.*9.

Nicolus Rorarius *in contradict.Gal.*112.lateralem morbum cum sputo cruento non comparasse Galenum asseuerat,sed lateralem morbum cum venæsectione coniunxisse, noluisséque in hoc laterali morbo sanguinis missionem conuenire, quoniam si cum sputo sanguinis comparetur, mitis adeò est, vt curationem ad se non trahat. Quod si mittendus sit sanguis:propter cruentam sputionem, non pleuritidis causa,est mittendus.Non placet solutio.Pleu-
E ritidem enim cum sputo sanguineo comparasse Galenum, ex eo constat,quòd mitissimos eos laterales morbos affirmauit, in quibus cruenta sputa expelluntur.

Sed ne in confutandis auctorum erroribus multi simus, ex Hip.& Galen. expositionem afferamus, horum dictis valde conformem. Pleuritis in qua cruentum expuitur, cum mitis sit,sanguinis missioni impedimento est,hoc est, eam non expostulat; natura enim vacuato sanguine per sputum,eam supplet:quare mitioribus auxiliis citra venæsectionem est curanda, propriis lateralis morbi regulis, ac conditionibus tùnc medicari oportet, quibus ducti vel sanguinem mittemus, vel non.Si enim vrgeat magnitudo,ad secandam venam accedere opus est : si tamen aliter cõtingat, quòd paucus sit vt humor in parte affecta retentus, subtilis, & vacuationi obediens, adsit cruentum sputum, morbíque appareat leuamen, aliis morbo

congruentibus auxiliis ægrum citra phlebotomiam sub-leuare oportet, vt *lib.de humorib. com.* 33.ipse confirmat, De quo argumento sat multa doctissimè conscripsit Altimarus *lib.de curand.human.corpor.malis,cap.* 50.

Quod autem non perpetuò in pleuritide insignis vacuatio necessaria sit,Hip.docuit*l.*2.*de rat.vict.text.*1.cùm dixit. *Lateris dolorem siue per initia, siue postea exortus fuerit,calidis fomentis tentare dissoluere non abs re existit. Fomenta enim non solùm leniunt dolorem,sed cùm modicè calida sint & tenuium partium*,ex Galen.*lib.*5.*simp.cap.*9.*cutem ipsam rariorem efficiunt,& phlegmones sanguinem tum tenuare,tum digerere possunt.* Sic Hip. *lib.* 6 *aphor.*33. & *lib.* 7. *eiusdem text.*46& Gal.*in com.*& *lib.*3.*meth.c.*3.& *lib.* 13. *eiusd.c.*22.Aëtius *tetrat.*2.*serm.*3.*à cap.*5.*vsque ad* 10 dulcis aquæ lauacro oculorum dolores persanat,quum solum malum in oculo est,morbosúsque in corpore non adest apparatus.Hanc sententiam firmat Cel.*lib.*4.*cap.* qui superuacaneum esse auxilium testatur,si leuior fuerit pleuritis. E tTrallian.*lib.*6.*cap.*1. temerè non esse sanguinem mittendu asseuerat,vt vulgò faciunt,nisi humor inflammationem committens copiosus sit,& in toto corpore superare videatur:alioquin fomentis,& expectorantibus(hæc enim sunt congruentia auxilia)curatio peragenda est.Vide Ludouicum Duretum *in fin.*2.*lib.Coac.prænot. in cautione de phlebotomia.Verbo phlebotomia offendit*,qui pro more solerter admodum hunc modum extricat.

Licèt enim Pal.*lib.* 3.*cap.*33.& Aëtius *tetrab.*2.*serm.*4. *cap.*68.in omni pleuritide sanguinem emittant,vel ex aliorum mente loquuntur,vt ex Pauli contextu dilucide patet; vel de ea in qua cruentum non eiicitur: hæc enim externo indiget auxilio sanguinem vacuante; illa autem mitissima,cùm sit,lenissimáque habeat symptomata,morbi acuti nomen non meretur. Si pulchra de hoc negotio scire aues,Lege Simonem Ramos Hispalensem *in apologia de pleuritide*,qui hoc argumentum adamussim exarauit,& post eum Castrensis *tract. de complexu morbor. cap.* 22. explicuit acutè satis, eleganter,& doctè.

DVBIVM XV.

Num sputum cruentum,pleuritidis mitissimæ signum sit. Contra Ronsseum eruditissimum.

COMMENTARIVM.

S*Anguineo sputo.*]Dubium de cruento sputo, aliquid & ipsum contemplationis habet: Num pleuritidis mitissimæ signum sit. Sunt enim ex Medicis non ignobiles, qui cruentas excreationes reprobarunt.Extat primus Hip. *lib.*4.*aph.*47.qui *cruenta sputa mala esse* confirmat. Sequutisunt Cellus *lib.*4 *cap* 6.*pleuritidem grauissimam* vocans, *in qua sanguis spuitur.* Auicen.10. 3. *tract.*4.*cap.* 4. de signis malis,& bonis pleuritidis, *purè rubrum sputum* valde condemnat:nam *sanguis si supra exeat,malum* , apud Hip. *lib.*4.*aph.* 25.& *lib.*7.*aph.*15.*à sanguinis sputo , puris sputum,& phthisin* fieri , manifestè asseruit. Quare meritò *lib.*2.*pronost.com.*51.*rubrum sputum , periculum portendere* affirmat.

Ex altera parte adest Galen.*lib.*2. *prog.com.* 47.qui *aliorum humorum excreationes synceras,excepto sanguine, prauam affectionem indicare*,prædixit;nam in iis vitium quoddam subesse testatur,quippe quæ ab inflammato sanguine originem ducunt.Huc respiciens Auic.*loco nuper cit c.* 8.conditiones optimi sputi explanans, subiungit *sputum rubrum ad bonitatem proximè accedere:*& ratio pro his stare videtur:Nam rubrum sputum , siue color ruber à sanguine est,ex Hip. & Galen.*lib.*3. *epidem sect.*3. 73. & *lib.* 6.*eiusd.sect.*5.*text.*14. Sanguis autem cùm sit mitissimus, coctu facilis,& omnium humorum benignissimus,si exuper.,salutarem morbum facere est aptus,ex Hip.&Galen.*l.* 2 *prog.*17.Quare cùm hic humor non possit prauitate sua magna pericula adducere, idcircò sputum cruentum mitissimæ pleuritidis signum est,ex Gal.*lib.*2.*cris.cap.*10.

Sputum ergo cruentum in pleuritide apparens reprobari non debet, cùm benignæ pleuritidis signum sit;hóc-

A que absolutè, & non collatione facta cum nigro, viridi, flauo,&aliis quæ ex se malitiam pollicentur; nam diuturniorem morbum,salubrem tamen semper promittit. Sputum cruentum bonum est, veluti sanies cruenta, quæ deinceps ob coctionem crassior facta, mutato colore, vincentis caloris est manifestum signum. Si verò id reprobant suprà citati auctores, de cruento sputo meraco, qui rupta, exesa, vel aperta vena exprimitur, sunt intelligendi,vt notat Heurnius *lib.* 4. *aphor.comment.* 47.quod sæpe sine pleuritide contingit, vel de excreatione quæ malè exit, hoc est sine coctione, & tolerantia, vt *lib.* 4. *aph.com.nuper citato*, interpretatur Galen. Ex quo patet *lib.*1.*aph.*2.23.25.& *lib.*4.*aph.*3.& alibi sæpe, hoc modo esse explanandum, quum dicit sequi conferentiam ex euacuatione, in qua talia purgantur, qualia esse oportet;

B tunc enim non solùm naturam, & speciem humoris peccantis significat,sed coctionem indicare videtur,ex Galen. *lib.*1.*acut.*23.Qua propter sputum cruentum si malè exeat, pleuritidem grauem demonstrat, vel si hæc cum hæmoptoica passione complicetur. Ex his patet grauiter errasse Balduinum Ronsseum *in com.citati loci Cels*,dum per verbum *sanguinis*,bilem vel humorem melancholicum, citra vllam necessitatem legendum putat, locorum forte contrarietate perterritus.

QVÆSTIO XXIII.

C ***Quòd in initio descendentis veræ pleuritidis, nō ratione causæ coniunctæ,sed antecedentis,sit purgatio celebranda. Contra Augenium , Vallesium. Mercurial.Heurniū,& Duretū,Medicos eximios.***

C*Ongruentibus auxiliis.*]Quoniam pro virili , ex antiquorum decretis prælibauimus circa pleuritidē nonnulla , quæ legentibus profutura,&voluptati rebamur, & emolumento;nunc in malè feriatorum torporem ignauum ac turpiter desidentem perducti sumus,ita vt necesse sit in re tam graui feramus opem Hip.viro doctissimo, & prudentissimo,à Sorano latè,& vel à Gal. tacitè, ab omnibus ferè oppugnato.Cùm enim inter cætera, quæ scienter admodum ille,nec citra summam scientiam protulit axiomata,sit illud reponendum,ex *lib.*2. *de rat vict. in morb. acut. text.* 11.quo monet,in pleuritide descendente,esse Peplio, vel Veratro purgandos ægros, hoc est,quando partes sub

D septo transuerso dolor infestat, nullúmque ad clauiculam signum fecerit. Tamen illius sententiam multiplicibus telis ferè omnes impugnant. Alij enim in pleuritide expurgantia renuunt semper. Quidam in fine tantum probant dicentes hoc esse congruum pleuritidis auxilium , quo,hunc ægrum persanasse gloriatur hoc loco Galenus: hócque modo eius dicta in varios sensus distorquentes illum inscitiæ arguere non erubescunt, ob causas multas.

Prima.Extat non inelegans historia , apud Hip.*in lib.* 5.*epidem num.*1. qua euidenter probari potest, purgationem in pleuritide reprobam sèper esse,& nullius vsus.Sed audiamus summi dictatoris edicta , è tribunali sapientiæ ac veritatis medicæ sic loquentem. *Scomphus in O Eniadis pleuritide correptus,mortuus est septima delirus;Pharmacum*

E *autem bibit infrà purgans : priore ante potionem die mentis compos erat,& purgatus est non multum:quum autem purgaretur,delirauit,&c.*Ex quo loco rectè concludi potest in initio pleuritidis inutilem esse purgationem, cùm multis periculis reddat ægrum obnoxium;nam impetum humorum promptiùs detrahit sanguinis missio,pharmacum autem maiorem turbationem affert:crudos enim succos mouet,exagitat, irrequietos & citatiores facit,vt citiùs confluant in partem affectam;auget febrem, & inflammationem,&cùm non euacuet quod oportet, neque vnde oporter, debilitat virtutem citra morbi leuamen. Quapropter Scomphus,nisi accepisset pharmacum,vt suspicatur Vallesius *in com.*aut non obiisset,aut non tam citò,sed vndecima,aut decima quarta,túncque fortasse sine delirio, aut hoc multo posteriùs accidisset.

Secunda.Facit huc auctoritas Hipp.*lib.*4.*auct.text.*22.

quæ

quæ in hunc modum se habet. *Quicunque autem ea,quæ inflammatur,statim morborum inter initia medicamento soluere conantur,ij non solùm ab intensa, inflammatáque parte nihil adimunt,cùm non cedat obsequatúrque,quæ adhuc cruda est affectio:verùm quoque & quæ morbo resistentia,& sana sunt,absumunt, colliquántve: vbi autem corpus imbecille sit, morbus prævalet: vbi autem morbus corpori prævaluerit, remedium non habet, &c.* O sententia dignissima cedro! quam Galen. *in commment.* verissimam esse denunciat, *quando enim vitiosi aliqui humores in partem aliquam confluunt,& in ea aceruantur,rectè ad sanguinis missionem prius deueniendum est. Quapropter vbi non solùm acutus morbus fuerit,cuiusmodi est pleuritis,verùm & cum febre vehementissima,multò magis vitanda est purgantis medicamenti administratio, atque per sectionem venæ vacuandum magis,etiamsi ad hypochondrium dolor finiatur,*vt *in com* 11.*cit. lib.*2.*de rat.vict.*asseri Galen.Et Paul.*lib.*3.*cap.*33.& Rhasius *lib.*9. *ad Almansf.cap.de pleuritide*,in descendente, & ascendente pleuritide amant magis phlebotomiam ob dictas causas. Deinde si ex mente Fernelij *lib.*2. *de venæsectione,cap.*4.*In omni impura plenitudine à secta vena auspicanda vacuatio est, sine qua vix tutò purgatio decernitur; & purgatio vitanda,quæ plethoricum corpus in grauius discrimen adducit*,,quantò magis in pleuritide, cui illico secta vena auxiliandum, vrgentis inflammationis habita ratione.

Tanto horum auctorum oraculo perterriti, Vallesius *in comment.text.*11.*lib.*2.*acut.*& Mercurial.*eodem loco*,Horat.Augen.*tom.*2.*epist.lib.*2.*cap.*4.Hippocratem arbitrantur non locutum fuisse de pleuritide, sed de dolore hypochondrij à materia crassa,pituitosa, viscida, & flatuosa suborto qui si fomentis siccis, à quibus flatus dissoluitur, materiáque tenax & pituitosa attenuatur, non fuerit sedatus,tunc instituenda purgatio est; sicque redundante flatu, Peplium,crassis verò humoribus excedentibus. Veratrum propinandum: nam locus supra septum transuersum est costarum verarum, & totius pectoris, in quo ob ampliorem calorem, calidi tenuésque redundant humores:subtus septum transuersum sunt costæ spuriæ, quo loco, praui, pituitosíque colliguntur humores. Quare vbi dolor supra septum transuersum est,sanguinis mittendus,vbi verò infrà, purgatio celebranda. Sed hæc solutio Galeni menti minimè consonat, hic enim expressè Hipp. loquentem de pleuritide interpretatur *in com.* & firmat inter omnes Ludouicus Duretus *cap.* 16. *in lib. Coacar.prænot. Hipp.in com.text.*19. *verbo, nec pharmacia.* Patet apertè ex Galeni verbis,de vera pleuritide esse intelligendum;nam pleuritis cum febre vehementissima licèt ad hypochondrium dolor pertingat,spuria esse non potest, sed vera,ex humore calidissimo,febrem faciente acutam, concitata.Quidquid aliter arbitretur Bartholomæus Perdulcis *lib.*13.*sect.*6.*cap*4.

Hipp.ergo cùm purgationem concedit in descendente, primò tentandam esse phlebotomiam non negauit, vt scilicet à parte affecta reuellat, & euacuet, & præparet vias per quas humor expurgari debet.Vnde fit,vt purgatio administretur semper phlebotomia præuia:nam medicamentum, præsertímque si validius sit,calore nimio, fortique attractione humores exagitans,perturbánsque, plethoricum corpus in grauissima damna deducit: nam quando adest necessitas vtriusque auxilij, venæsectio præferri debet,ex Galen.*lib.*6.*epid.sect.*1.*text.*6.& *lib.* 4. *de sanit. tuend.c.*4 Hæc enim duo auxilia in initio facta phlegmones prohibent generationem: sanguinis missio, vt deonerret naturam humorum pondere grauatam, & à partibus inflammationi proximis peccantem humorem exhauriat; purgatio, vt à primis viis fluxuros ad pleuram humores auertat. Sic Galen. 12.*meth.*1.*lateris dolorem in pleuritide purgatione persanat.*

Enim verò si Hipp.mentem bilance ponderemus, ipsum clarissimè fuisse loquutum inueniemus, *lib.*enim 4.*acut. text.*21 purgationem vetat sine sanguinis missione præuia, post quam si opus fuerit, purgatio securè & mediocriter porrigenda:&deinceps addidit *in sequenti textu* errare maximè eos,qui in initio inflámationis internæ,humores in

A parte affecta contentos medicamentis educere conabantur,cùm cruda affectio summopere renitatur, & medicamenta à parte affecta nihil adimant, verùm quæ morbo resistentia sunt, & sana colliquent absumántque.

Itaque mensHip.est,vt in pleuritide descendente semper sit phlebotomia instituenda, qua celebrata, purgatio exhibenda in forma ab eo proposita,suaui, & leni, cuius ope fluens,& fluxurus humor auerti possit à parte inflammata,ad quam debilem,calore,& dolore attrahentem,excrementa semper confluunt.ex Galen.*lib.*2.*de dif.feb. cap. vlt.*Illi enim qui in initio inflammationis internæ,sine sanguinis missione corpus expurgarunt,aut violenta catharticà ad vacuandum humorem in parte impactum propinarunt,quum non obsequatur quæ cruda est affectio,partes sanas contabefaciunt; & sic ducto ad imbecillitatem

B corpore, morbus superior euadit, qui vbi corpus vicerit, remedium non habet.

Et licèt Peplium,& Veratrum sint fortia medicamenta, quæ fluxibiliorem humorem reddere, corpus exagitare, & inflammare queunt;mitiora tamen redduntur, si contemperata ptissana superbibita protinus à medicamenti assumptione assumantur,vt *l.* 2. *acut.text.*12.sequenti imperauit Hipp.tum ad abstergēdas reliquias medicamenti, quæ faucibus, gulæque adhærere solent, tum ad temperandam ipsius malitiam, quæ alimenti benignitate mitescit. vt *in com.*prodidit Galen.& sic remanet medicamentum alimentosum, quod securè, blandéque expurgare potest,vt *lib.*1.*de alim.facult.c.*1.affirmat Galenus, posito exemplo in Scammonio cum ptissana permixto.Hunc expurgandi modum vehementer laudat Hipp.*lib.de aliment.*

C *com* 3.*text.*20.dicens,*medicamētum in cibo optimum*, quem locum explicat Vallesius ingenuè *in com.* In cuius loci interpretatione etiam Galen. ipsum Scammonij permixti cum ptissana exemplum apposuit,& 13.*meth.cap.* 15. in curatione hepatis inflammationis id obseruat: quem modum curationis,variis in medium allatis testimoniis confirmat Donatus Sanctorus *lib.*3.*epist.* 4.

Ex his dilucidè patet,tam *lib.*4.*acut.*quàm *secundo*,purgationem exequendam imperasse Hippocratem, verùm facta priùs phlebotomia.In *lib.*2. approbasse in initio reuulsiuam;*in lib.*4.reprobasse vacuatiuam, ex iis quæ diximus fit manifestum. Dirimit disertè controuersiam Galenus *lib.*4.*acut.com.*76.de pleuritide verba faciens in hunc

D modum:*Nam vel statim ab initio, priusquam in parte aliqua firmentur humores,medicandum,vel postquam ad maturitatem perducti fuerint: quam ob causam, & prima interdum die,& secunda,& quarta,& interdū quinta medicamenta dedimus,& non quarta solùm,quomodo is dixit*,vt demonstret nunquam in initio ante coctionem humores quietos esse expurgandos,vt oraculo quodam(sic enim vocat.4. *de sanit.c.*5.)*lib.*1.*aph.*22.docuit Hip.Audi verba illius *in com. dicti aphorismi. Tales igitur humores vacuare conuenit, hoc est,qui sunt in motu,latione,& fluxu:eos verò qui iam sunt in aliqua corporis parte firmati, neque alio vllo auxilio mouere oportet neque medicari ante coctionem, &c.* hoc idem confirmat,*lib.*4.*aph.*1.& *lib.*2.*cris.c.*9. In descendente ergo pleuritide exquisita,facta priùs phlebotomia, purgatio est exercenda,adeò mediocris, & permixtis aliis boni odoris

E medicamentis,& attemperantibus,vt suauiter noxium humorem fluentem,& fluxurum auertere possint. Vt videas quàm malo fundamento nixa sit eorum sententia, qui ita sunt maligni,obliquæ opinionis,& mente languidi,vt temeria sua ignorantia,Hippocratem in hac re inscitiæ accusare non desistant.Lege Septalium *lib.*3. *caution.medic. num.*48.de hoc negotio fusè disceptantem.

Cæterùm non incuriosus aliquis studiorum affectator haud absurdè requiret, cur, si purgatio in initio ab Hip. præscribitur vt reuellat,ea per vomitum non celebratur, iuxta regulam reuulsionis latam *lib.* 4. *meth.cap.*6.& 13. *eiusdem,c.*11.nam hæc est reuulsionis lex,vt si affectus sit in parte inferiori, per superiora facienda vacuatio sit,& è contra.Dic cum Iaccino *in lib.*9. *Almansf.c.*19.& Card.*in com.sent.*18.*l.*4.*aph.*vomitum in pleuritide,auxilium esse absonum, & incommodum;vehementer enim agitat pectus,& commouet humores ad partem affectam.

Vt enim hæc promptiùs intelligas, aduerte reuulſionem duabus conditionibus conſtare: Prima, vt procul trahatur ſuccus ab ea parte quæ laborare cœpit: quare ab Hip. & Gal. antiſpaſis, hoc eſt, tractio in contrariam partem nuncupatur, *in lib. de humorib. num.* 1. 5. *meth.* 3. 2. *ad Glauc.* 2. *& lib* 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 7. *&* 9. & alibi ſæpe. Secunda. Vt ſit facta ad originem fluxionis, hanc enim eſſe meliorem reuulſionem & contrarietatem, & ſic ad retrahendum ſummopere commendátam, & ſemper obſeruandam, monet Hipp. *in lib. de loc. in homin. num.* 2. 3. *&* 43. *& l.* 2. *epid. ſect.* 1. operéque obſeruat, *in eodem lib. ſect.* 4. *in fin. &* 5. *aph.* 50. Idem præceptum laudat Galen. *lib.* 7. *meth.* 11. *& lib.* 1. *ad Glauc.* 14. *&* 5. *meth.* 3. 13. apponens emplaſtrum capiti ex ſtercore columbino, & *lib.* 3. *de loc. cap.* 7. in Epilepſia per conſenſum à tibia, cui ſinapiſmum imponens, & vacuato humore morbum comitialem efficiente, ab eo præſeruat. Sic in ſupprès menſtruis, & hæmorrhoïdibus, è talo venæſectionem excercet.

Quapropter cùm primæ viæ ſint eæ, à quibus tanquam à fonte, praui vitioſique humores cum ſanguine mixti fluunt ad pleuram, facta priùs phlebotomia, neceſſaria eſt purgatio reuulſoria, quæ fluentes & fluxuros humores, ad inflammatam partem ſuopte impetu concurrentes reuellere & retrahere poſſit, ad illas vnde manare cœperunt: in his enim gigni, & colligi ſolent; vt doctè, & latè ſub exemplo pleuritidis probat Donatus Sanctorus *lib.* 5. *epiſt.* 1. Quare meritò Fernel. *lib.* 4. *pathol.* 10. & Thom. à Veiga *lib.* 2. *de dif. feb. in com. c. vlt. totius corporis ſentinam appellarunt.* Huc alludens Gal. *lib.* 1. *ad Glauc. c.* 5. febres intermittentes rarò fieri ſine vitio primarum viarum, hepatis, lienis, & ventriculi aſſeuerauit. Purgatio ergo, quæ humores noxios ab illis expurgat, & procul ad aluum expellit, reuulſionis nomen meretur. In hunc ſenſum dixit Holler. *lib.* 1. *de morb. intern. c.* 26. *in ſchol. Quod autem Hipp. cùm dolor ad hipochondriū extenditur, laxantia præſcribit, Gal. concedit ſed tantùm ad materiæ antecedentis eductionem, ſiue ab ſplene, ſiue à cauis hepatis, &c.* Cuius ſententiam firmat Mercatus *lib.* 2. *de morb. internis, cap.* 6. Ex his infertur, vomitum ex hoc capite eſſe etiam noxium valde, quum à primis viis ſurſum in affectam partem humorum impetum conuertat. In huius rei confirmationem extat celeberrima ſententia Hippoc. *lib.* 2. *aphor.* 18. *dolores infra ſeptum tranſuerſum, per infernam purgationem medicandos eſſe*, cum Galen. aſſeuerantis. Sunt autem hi dolores, vt notat Heurnius *in com.* vmbilici, genuum, lumborum, pleuritis inferna. Quare vt doctè aduertit Coſtæus *in com. cap.* 2. Auicen. *in fin.* 10. *l.* 3. *tract.* 5. ob hanc cauſam, commodior fluentis humoris deorſum ad aluum ipſam retractio eſt, quàm ſurſum ad brachia, licèt ſanguis redundet. In hoc ſenſu intelligendus eſt Galenus 6. *epidem. ſect.* 6. *text.* 15. dicens: *dolor lateris interdum ſoluitur aluo turbata, & interdum ſudore.* Vnde Auicenna rectè dixit 2. 1. *doct.* 1. *cap.* 8. *Lienteria ſanat apoſtema lateris.* Et ſignificauit Meſuës, *cap. de pleuritide*, dicens, in hoc affectu diarrhœam eſſe bonam in initio, ſi conſtet virtus quia reuellit, & euacuat, & *lib.* 6. *aphor. com.* 16. Galen. confirmat. In hanc rem videndus Valleriola *lib.* 1. *obſeru.* 4. Igitur Hipp. *lib.* 2. *acut.* peplium, & veratrum propinans, approbat purgationem reuulſiuam: *in lib. verò* 4. reprobat vacuatiuam, hoc eſt, eam quæ à parte inflammata cauſam coniunctam expellit.

Sed cùm non deſint plura argumenta, quibus ſubuerte re noſtra plures nitantur omnino, ea vltimo loco diluenda ſunt, quorum primum eſt. In principio inflammationi humor non eſt impactus in parte, ex Galen. 13. *meth. c.* 6 *& lib. de morbor. temp. cap.* 1. argumento eſt, quòd repercutientibus retrocedit: ſi ergo iis cedit, multò meliùs à medicamento ſeligente vacuabitur.

Secundò. Eadem intentione exhibet Hip. purgationem in deſcendente pleuritide, atque concedit ſanguinis miſſionem in aſcendente: ſed hanc concedit vt reuellat, & euacuet, ex Gal. *in com.* ergo purgationem propinat vt reuellat, & euacuet; quod *lib.* 3. *cap.* 33. Paul confirmat.

Tertiò Gal. *lib.* 1. *aphor.* 23. nullum maius remedium inuenit in vehementiſſimis doloribus, quàm vſque ad animi

A deliquium ſanguinem emittere, habita diſtinctione an venam ſecare, an purgare conueniat. At in iſta phlebotomia non ſolum cauſa antecedens, ſed coniuncta vacuatur Ergo in iſto caſu, vbi dolor vehemens, auxilium validum fieri compellit.

Quartò Galen. *lib.* 9. *de placit. c.* 9. diſtinctionem tradit eorum qui vel ſanguinis miſſione, vel purgatione indigent, quaſi contrarium membrum opponens venæſectionem purgationi. Ergo ſicut illa vacuat cauſam coniunctam, ſic etiam purgatio vacuabit.

Quintò. Confirmatur ex Auicen. *loc. ſuprà. cit. c.* 2. *in princip.* vbi in pleuritico dolore declinante verſus hypochondria, approbat magis purgationem, quàm ſanguinis miſſionem, quia illa ampliùs de loco inflammato humores

B attrahere poteſt. Sic enim ait, *Et ſi dolor declinet ad partem hypochondriorum, tunc neceſſaria eſt ſolutio ſola, aut cū phlebotomia, ſecundùm quod neceſſarium facit illud teſtificatur, & illud ideò, quoniam phlebotomia ſola ex baſilica, non trahit de hoc loco aliquid, de quo ſit curandum, &c.*

Licèt autem anceps & obſcura quæſtio, à doctis ſemper hæc habita fuerit, placet tamen cum Galeno ſuprà, eam ſic dirimere; neque argumenta quidquam concludunt. Dic ad primum humorem facientem actu inflammationem, firmatum eſſe, & radicitus in parte impactum; aliud circa inflammationem circumiacentem, non ita tenaciter in loco inflammato circumſcribi: repercutientia verò iubet in initio inflammationis apponere, tum vt is qui circa inflammationem eſt humor, ad alias partes veluti manu preſ-

C ſus retrocedat; tum vt roborent partem, ne ampliùs recipere poſſit: quem humorem circa inflammationem circumiacentem, & alium fluxurum reuulſiua purgatione educere tentabis, reliquum verò minimè quem ad coctionem natura reſeruat. Nam qui in parte affecta firmiter impactus eſt, neque repercutientibus, neque euacuantibus in initio adhibitis ſuccumbit: contrà ſi tentes purgantia, hæc carnes colliquant, & ſanguinem.

Ad ſecundum. Diuerſa intentione purgationem concedit in deſcendente, qua concedit in aſcendente phlebotomiam; illam enim exhibet ſolùm in principio, vt reuellat, in fine verò, vt euacuet. Et licèt ibi, *lib.* 2. *acut.* videatur, quòd Gal. vacuauerit purgatione cauſam coniunctā, cùm pro humorum, qui inflammationem faciunt, vergentia, inclinationéque, vacuationes faciat, adducatque Hipp. *lib.* 1. *aph.* 21. id alia ratione exercet, vt ſcilicet naturæ motum

D ſequatur; ſic enim faciliùs, feliciúſque ſuccedit, quæ per reuulſionem purgatio fieri debet. Si enim humores iuxta inflammatam particulam collectos, qui deinceps cauſa morbi coniuncta ſunt futuri, purgatione non reuellamus, magnas deinceps expectabimus inflammationes. Qua tamen ratione purgatio, facta ad partem ad quam natura inclinat, dici poſſit reuulſiua, ſuprà eſt demonſtratum.

Ad tertium. Non concludit argumentum: ſupponit ſolum, quòd ſicuti phlebotomia vſque ad animi deliquium, euacuat cauſam antecedentem, & coniunctam: ſic etiam purgatio vſque ad animi deliquium, eam vacuabit, de qua in textu non loquitur Hip.

Ad quartum. Cùm Galen. oppoſitam facit venæſectioni purgationem, de iis loquitur prout euacuant: nos verò ſupponimus ſolùm purgationem in deſcendente pleuritide reuellere, non verò cauſam coniunctam vacuare: quidquid Hippocratem præſcripſiſſe purgationem ad euacuan-

E dam coniunctam cauſam, aſſerat Heurnius *in comment lib.* 2. *acut. com.* 11. quæ opinio, vt vidiſti antiquorum edictis maximè repugnat.

Ad quintum. Auicennæ textus ſi rectè interpretetur, cum Hip. doctrina, tradita *l.* 4. *acut.* 21. verè conſentit, Nam ſi dolor in pleuritide declinat ad hypochondria, tunc neceſſaria eſt ratione cauſæ antecedentis expurgatio, ad reuellendum humores qui inflammatam, debilémque partem decumbere ſunt parati, vel vnà cum phlebotomia; præſertim cùm hæc ex vena baſilica celebrata, non ita attrahat ab inflammata parte, ac euacuat facta in aſcendente. Quamobrem ſumma, cum ratione Hipp. priùs in deſcendente venam ſecat, deinde medicamentum expurgans propinat, vt vtriuſque auxilij efficacia, ob cauſas traditas, promptiùs

promptiùs auertatur humor in affectam partem defluxurus. De quo argumento lege Petrum Vaezium *lib. com. medic.cap.2.* Valleriol.*lib.1.enarrat.3.* Fallop.*tract. de medic.purgantib.simpl.cap.2.in med.*qui ex sua,&aliorum sententia,alios soluendi modos, pro Hip.tutela, ibi recitant. Sed hic Galeni menti cæteris magis consentit, quo omnem antinomiam euanescere putamus.

Superest modò,vt subuertamus ea,quæ in pleuritide ex toto releganda esse expurgantia, comprobabant. Ad historiam Scomphi,dic, illum ex purgatione, nec delirasse, nec obiisse; hæc enim omnia ex succi malitia, per consensum partes principes, & maximè cerebrum impetente,contigisse, veriùs dicendum est: neque enim affirmat Hip. purgationem attulisse delirium, verùm narrat quod actum est, vt ex qua causa id acciderit nos coniectemus. Nam antequam fluxi fit firmata in parte, ad præseruandam hanc,tutissimum est reuulsoria vti purgatione,parata ex iis quæ suauia sunt, nullámque noxam,& vim naturæ inferre possunt. Quod verò medicamenta purgantia in pleuritide, in qua ferè adest febris reprobentur, quoniam inflammant corpus, mouent, perturbant & exagitant, non est omnino verum;nam non omnia calida sunt, febrémque accedunt:& licèt essent,eis est vtendum, ad maius periculum euitandum. De quo dubio lege, quæ fusè diximus *in l.1.in com.histor.63.num 5.quæst.31.*Quare purgatio in pleuritide est celebranda ratione causæ antecedentis, & non coniunctæ, vt Iuniorum doctissimi, satis confirmant:de qua re legendus Vidus Vidius *lib. 8. de curation.membrat.cap.17.*

HISTORIA XXIII. AVENZOAR.

De inflammatione mediastini.

Inflammatio mediastini, copiosa venæ sectione, curata.

Sic accidit mihi cùm essem iuuenis:quum enim passus fuissem laborem maximū,& possuissem me ad decubitum,percepi dolorem in panniculo prædicto,& tunc tussis,& dolor inceperunt inualescere valde & iuueni pulsum meum valde durum,& febrem patiebar acutam. Quare misi sanguinem in quarta nocte per phlebotomatorē,& feci extrahere de quantitate libræ vnius,& permansi sic cum febre valida,& tussi forti,& dolore per totam noctem;& in somno dissoluta fuit ligatura phlebotomiæ, & inde sanguis multus emanauit: & cum excitatus fui à sōno,remansi maxima debilitate virtutis;at ligato brachio permansi taliter per totam noctem cum illis accidentibus,sed non fuerunt augmentata.Sequenti verò die eieci sanguinem cum sputo cruento, quod erat boni coloris,& substantiæ. Deinde audiui nouā,quæ multiplicauerunt super me tristitias,& dolores,& inde amisi sensum,& intellectum, ita quod nihil potui intelligere, & non comedebam aliquid nisi quod mihi propinabatur de aqua prædicta& habebam magnā sitim,& transactis diebus septē incepi re sentire,& cognoscere, & multa imaginabar.Sed illud quod passus fui,fuit apostema generatum in panniculo diuidente pectus& pulmonem in duo media;& ex illo apostemate ascenderunt vapores acuti ad cerebrum,propter quos dictos acutos,& malignos,qui ferebantur circa cerebrum ortum fuit mihi in vno panniculorum cerebri apostema calidum. Et demum incepi spuere saniem,& non solum ex apostemat ex pectoris,verùm etiā ex illa quæ descēdebat à capite ad pectus. Et postea cognoui causam meorum accidentium,& redij in sensum meum perfectè, & cùm ex toto fui alleuiatus à sanie,incepi * assuescere aquam hordei,& postea redij ad pultes furfuris; & sic paulatim conuersus fui ad meam consuetudinem naturalem, & quod hic scripsi de ista mea ægritudine, feci solummodò,vt sit exemplum in omnibus aliis similibus, &c. Auenzoar* lib.1. Theizir, tract. 16. cap.6.

PARAPHRASIS.

Atè auctor morbum quo correptus fuit, depinxit, vt scilicet esset exemplum Medicis similem ægritudinem curaturis. Siquidem *non curatur homo in communi,sed vnusquisque nostrum,alius videlicet aliud temperamentum, naturamque obtinens:nam existimare communem quandam esse omnium hominum curationē, sicut stupidissimi methodici putant, extrema est dementia. Hi enim firma,rataque putant omnia medicæ artis theoremata, ipsorúmque notitiam,artem quadam esse communitatum,non proprietatum, tanquam communem, & generalem hominem,non periculares curarent*, vt non minùs latè,quàm disertè Galen. affirmat, *lib.3.meth. cap.7.In exemplis* enim *exercitari quiduis dicentes maximè expedit,neque enim satisfaciunt ad exactā cognitionem vniuersales methodi*,monebat Galen.*lib.9.meth cap.4.cuiusque enim proprietas ineffabilis est,nec exactissima scietia comprehensibilis.Sunt autem exemplorum ea propotioribus habenda, quæ ipsi oculis vsurpauimus:quando si omnes,qui docere, scribereue aliquid sunt aggressi,ea priùs operibus ostēdissent,profus paucula falsò dicerentur. Compertum enim est, non solùm sufficere scire vniuersalia artis theoremata,nisi in particularibus te exerceneris. Cùm neque fieri possit ,vt sine multiplici in ægris singulatim exercitatione,quod ex vsu sit,facias : nec fine vniuersalium cognitione probè exercitatio procedat, quippe cùm in vniuersalibus methodus,in particularibus exercitatio consistat*, vt *lib.9.meth.cap.6.*firmauit Gal. doctissimus.

Hac ergo Auenzoar ductus ratione sola, hoc morbi sui exemplum in propatulum ponere non erubuit: Quemadmodum enim in transitu fluuiorum, qui primi vadum tentant,aleam fortunæ periculosam subeunt: qui à tergo sequuntur,possunt periculum declinare, si velint. Sic Medici aliorum peccata intimiùs perspicientes, illorum periculo sibi sumptus faciunt,&ægros à tantis malis, in quæ alij cum damno inciderunt,vigilanter præcauent.

De inflammatione mediastini tota est historia hæc: hanc enim factam fuisse in panniculo pectus diuidente ipse affirmat. Partem hanc peritiores anatomici membranas vocant interseptientes,Galen.auctore *lib.6.de vsu part. cap.3.& 5.de anatomic.administrat.cap.8.*& *lib.7.eiusdem, c.2.*probant Vesal.*lib.6.de fabric.3.*& Bauhin.*lib.2.theat. anatomic.cap.13.*Hæ membranæ dextram thoracis partem à sinistra diuidunt, quarum longitudo à iugulis ad diaphragma vsque extenditur, & altitudo à pectoris osse ad vertebrarum corpora porrigitur, vt eleganter docuit Adrianus Spigelius *lib.9.de fabric.corp.human.cap.2.*

Mediastinum cauitatem maximè insignem membraneis fibris obsitam habet, quam voci efformandæ conferre putant. Huius interfepti vsus,alius est primarius, alius secundarius. Primus, tum ad viscerum suspensionem, ne in latera,& posteriorem partem collabantur, tum ad vasa firmanda,fulciendáque. Secundus,ne vnâ parte læsa,altera in illius contahatur contagionem.

Cùm ergo biliosi præsertim humores, & tenuissimus sanguis in partem hanc confluunt, inflammationem faciunt; hæc enim pars dura crassiores humores non suscipit,neque ij crassam eius substantiam penetrare possunt,ex Gal. *lib.6.aph.com.33.*&*lib.de constit.art.med.c.16.*Iisdem morbus hic signis cognoscitur, atque pleuritis, sed terribilior, maior atque periculosior est pleuritide, vt ait Auicen.*10.3.tract.4.cap.vlt.§.Verùm est pleuresis apostema calidum in partibus pectoris,aut lacertis intrinsecis & in velamine cooperiente pectus,aut in velamine distinguente; & maius istis, & terribilius est illud quod est in ipso velamine distinguente,& est prauius eis,&c.*Causa autem, ob quam hic affectus sit grauissimus,est quoniam mediastinum ad cordis basim incumbit,quæ ipsius cuspide mobilior est,ex Gal.*6.de vsu part.cap.7.* cùm sit fons,& sedes innati caloris. Quare hoc affectu prehensi,syncope, & cordis palpitatione,anxietudinéque corripiuntur.

In mediastino vera pleuritis etiam generatur,quidquid perperam arbitrentur Holler.*lib.1.de morb.intern.in Schol. cap.24.*& post eum Ludouic Mercat.*lib.2.de morb. intern. cap.6.*Licèt in membrana succingente costas, aut perioftio,aut saltem in musculis intercostalibus, veram excitari pleuritidem suis symptomatis insignitam, constans sit celebrium Medicorum sententia.

Hunc affectum à causa exteriori habuisse ortum, nempe ab exercitio non assueto palam fecit auctor, hoc enim

suapte natura corpus excalfacere solet: & licèt à causa externa curatiua indicatio non desumatur, auctore Galen. *lib.4.meth.c.3.* tamen ea ad curationem affectus plurimùm potest, ex ipso *l.de compos. secund.loc.c.1* & maximè si corpus inueniat ad febrem præparatum: vt ait Gal. *l.2.de natur human. c.2. non solùm ex iis quæ comedendo, aut bibendo gerimus, verum ex balneis quoque, exercitationibus, otio, vigiliis, mœrore, ira, refrigeratione, æstu morbi ortum habent.*

Itaque cùm passi dispositio adesset, commoto, agitatóque humore, factum est, vt ob cerebri validam intemperiem, & magnam in spiritibus agitationem à spiritalibus partibus vapores in cerebrum elati delirium efficerent, quod est error, seu *motus deprauatus principium facultatum*, ex Gal. *lib. de dif. sympt. cap. 3. ad fin.* Ex pleuritide autem sæpe concitari delirium, tenet Galen. *lib.4. de præsag. ex pulsib. cap.8.*

Ex his omnibus, simúlque ex concomitantibus symptomatis, huius inflammationis naturam exactè constituentibus, opitulari illicò satiùs duxit sexta vena, qua leuata natura residuum humoris postea concoxit, & sputum boni coloris, & substantiæ apparere cœpit: copiosè autem extraxit vt maximæ inflammationi ferret opem; nam Hip. 4. *acut.74.* ad animi deliquium euacuat in pleuritide: De quo argumento lege quæ diximus, *lib.3. de praxi medica admiranda obseru.* 113. Et licèt multa copia humoris ex affecta parte, generéque venenoso rueret in cerebrum, acriquevapore ipsum irritaret, concuteret, & mentis faceret alienationem, tamen detracta copia venæsectionis ope, natura humorem in spiritalibus partibus impactum, tussi; descendentem verò à capite, simplici excreatione reiecit. Et vt partes ex nimia efferuescentia excalfactæ attemperarentur, & abstergerentur rectè, ptissanam assumendam proposuit, & ad maiorem repurgationem, ad pultes furfuris accessit quod has intentiones complere, ita est notum, vt probatione non indigeat. In cæteris omnibus, curari mediastini inflammationem, pleuritidis instar, firmat petrus Salius *lib. de curat. morbor. ab ordinariis practicis non exhibitorum, cap.6.* quorum materiam latè, doctéque describit hic auctor inter omnes, à quo postea dedumpsere Mercatus *loco cit.* & Roderic. à Fonseca *lib.2. consult.84.*

QVÆSTIO XXIV.

Quòd inflammatio sit de essentia phrenitidis. Contra Iacchin. Vallesium, Pererium & Carrerium doctissimos.

COMMENTARIVM.

Cerebri *apostema calidum.*] Inflammari cerebrum notius est, quàm vt explicari debeat, probántque inter omnes, ex Galen. mente pluribus in locis Alexander Massaria *lib.1. de morb. intern. cap.11.* Costæus *in 1. tract. 3. com cap.1.* Ludou. Mercat. *lib.1. de morb. intern. cap.11* Montaltus *tract.3. de cereb. affect. cap.3.* & alij. An tamen inflammatio sit de essentia phrenitidis, serium dubium est, & ex iis quæ asterisco signanda videntur. Pars negans suadetur, primò auctoritate Gal. Is enim *lib. 1. prorrhetic. com.1.* phrenitidem fieri dicit, quando flaua bilis occupat locum, in quo residet princeps animi pars; lethargum verò quando pituita diluit cerebrum, ipsúmque humectat. Igitur cùm lethargus sit vitium phrenitidi contrarium, auctore Gal. *lib.1 3. meth. cap.21.* & contrariorum eadem sit ratio, sequitur quòd ad generationem lethargi sola intemperantia opus est, ad generationem phrenitidis sola intemperantia sufficiat.

Secundò. Febris continua, & delirium perpetuum sunt signa pathognomonica phrenitidis, ex Gal. *lib.3. epid. sect. 3. com.46.* & *lib. 1. prorrhet. com.1. ante med.* Sed huiusmodi signa possunt reperiri citra inflāmationem. Ergo. Minor patet apertè. Si enim in causo flaua bilis ascendat ad cerebrum, quin concitet inflammationem, & intemperando, perturbandóque delirij perpetui sit causa, quis dubitat dari phrenitidem sine inflammatione, sicut sine hac

A febris ardens; & delirium continuum generantur?

Tertiò. Sicut frigidus humor insensibilitatem, & immobilitatem inducit, sic humor calidus in cerebro existens continuum motum parit, & si vitiatur, dementiam gignit, ex Galen. *1 3. meth. cap. 21. §. Ex humoris verò vitio dementia, &c.* At flaua bilis potest putrefieri in cerebri venis quin concitet inflammationem, sicut quando est in meatibus inflāmationem efficiet. Ergo si hoc secundo modo, febrem, & perpetuum delirium concitat, poterit id etiam primo modo efficere, & ex consequenti, poterit phrenitis sine inflammatione consistere.

Vltimò. Galen. 3. *de loc. affect. cap.7. ad fin.* ad naturam phrenitidis solùm requirit intemperantiam: & *lib.7. aph. com.12.* vapores calidos intemperando, & minimè inflammationem committendo, phrenitidem concitare affir-

B mat. Ergo phrenitis iuxta Galen. doctrinam sine inflammatione reperitur. Hæc sunt quibus intricati Iacchinus *in lib.9. ad Almans. cap.7. de phrenitide.* & Vallesius *lib. 5. contr. c.12.* Gomez Pererius *in sua noua medicina, cap. 49.* Carrerius *disput.7. super libros de loc. affect. c.1.* inflammationem non esse essentiam phrenitidis acriter contendunt. Sed exorbitant hi non exiguum, sicut à veritate, ita à verissima Galeni, & Principium mente: breuibúsque perstringemus, longè aliud profiteri Galenum *locis citatis*, quàm quod ipsi sibi persuadent. Si enim huius auctoris edicta perlustremus, phrenitidem non aliter quàm per inflammationem definiri inueniemus. *Lib.* enim 2. *de caus. sympt. cap. vlt* phrenitidem, non solùm ex succis ca-

C lidis in cerebro impactis originem ducere, sed supra id, phlegmonem in cerebro, ciúsque inuolucris esse constanter affirmat: quàm sententiam omnes tam Græci, quàm Arabes sequuti sunt, quorum numerum, operosum esset recensere. Per inflammationem autem, non phlogosim, hoc est, inflammationem siccam, sed humidam, & ex affluxu humorum constantem intelligas velim, cum Galen. *lib.1 3. meth. 1.* hanc enim, veram inflammationem nuncupamus. Neque obstat, quòd inflammatio sit tumor, quem cerebrum non tolerat; nam præterquam quòd tumor non est de essentia inflammationis, vt apparet in herpete, & erysipelate, quæ sunt cutis inflammationes citra tumorem, vt inter omnes probat Andreas à Cruce *lib. 1. chirurg. tract.1. cap. 1.* etiam cerebrum extendi, & tumefieri potest, cùm sit molle, viscidum, & so-

D lum scirrhum inter omnes tumores non patitur, quia scirrus familiaris est partibus duris, auctore Magistro *lib.4. de præsag. ex pulsib. cap.9.* Cerebrum ergò inflammari potest, ex Auic. 3. 1. *tract. 3. cap. 1.* sicut enim pars ex defectu nutrimenti marcescit, sic ex copia intumescit, & inflammatur, & cùm suas habeat porositates, & meatus, fluxionem recipit. Vide Paulum *lib.3. cap.7. de inflammatione cerebri.*

Insuper. Si phrenitis in Galen. doctrina, non esset inflammatio cerebri, aut membranarum eius, non esset vera Hip. & Gal. sententia lata *lib.2. prog.19.* asserentium omne genus phrenitidis esse exitiale, quoniam pars princeps est affecta: nam intemperantia sine inflammatione non est lethalis affectus. Occurrit Vallesius hos auctores de phrenitide facta, & confirmata esse intelligendos, non tamen de ea phrenitide quæ in generatione est; quoniam hæc

E (inquit ipse) nondum est inflammatio, nec lethalis, & facilè auxiliorum applicatione corrigitur. Solutio nullo modo potest admitti, eámque planè redarguit Gal. *lib.1. epid. sed. 2. com. 73.* asserens flauam bilem tunc phrenitidem inducere, quando in cerebro, & eius membranis est impacta; quando verò profluit per venas, & antequam hæreat in cerebro non phrenitidem, sed delirium concitare asseuerat. Deinde phrenitis in generatione, & iam facta, non constat ex diuersa essentia; cùm enim morbus sit res facta, & permanens, non habet suam essentiam in generatione posteriori; nam cùm primùm incipit esse, habet totum esse simul Auctore Gal. *lib.1. de loc. cap. 2. ad fin.* & *lib. de morb. temp. cap.1.* & *lib. de tot. morb. temporib. cap.2.* Igitur si essentia phrenitidis factæ, & firmatæ consistit in inflammatione, in hac, incipientis phrenitidis essentia etiam est constituenda. Vt verò quæstionis huius assequaris

assequaris explanationē, aduerte cum Gal.*l.5.de loc.affect. cap.4.* phrenitidem non subitò, & affatim fieri: nam quædam est phrenitis futura fieri; quædam in generatione; alia est facta, firmata & absoluta: illa dicitur futura fieri, quando adest febris biliosa, maligna, sicca, in qua nihil excernitur, præest capitis dolor; hæc enim, ex Auic. *1.3. tract.3.c.2.* sunt ex signis fortibus, quæ futuram phrenitidem ostendunt. In generatione appellatur phrenitis, quando flaua bilis ad caput non solùm ascendit, sed iam incipit effundi extra venas, nondum tamen manifestas inflammationis notas præstat: hæc cum immodica vigilia, occipitis dolore, ingenti obliuione, delirio, respiratione magna, & rara, affligit & premit. Denique illa est phrenitis facta atque constructa, quando flaua bilis effusa extra venas impingitur, inflammationem efficiens. In hac nihil apparet, quod ad prudentiam spectat, delirium est ferox & ferinum, oculi squallidi apparent, venæ oculorum rubent, lachrymæ inuoluntariæ effunduntur, floccos, festucas, muscas venantur ægri; hæc enim factam, & absolutam inflammationem significant. Hæc distinctio magni solet esse ad vsum momenti; nam in illius curatione plus perficimus, præcauendo futuram, imminentémue phrenitidem, quàm curando iam factam, atque firmatam; hæc enim vt plurimùm interficit, ex Hip.*6.aph.53.* Galen. *lib.1.epidem sect.3.com.1.post.princ.* Auic.*1.3. tract.3.cap. 2. ante fin.* His positis sit vnica conclusio.

Inflammatio semper est de essentia phrenitidis, tam illius quæ in generatione est, quàm illius quæ est facta, firmata atque constructa. De facta, quòd sit inflammatio nullus dubitauit. De ea quæ in generatione est, sic confirmo. Quilibet morbus, statim ac incipit, totam suam essentiam completam habet, cùm sit de genere permanentium. Sed essentia phrenitidis factæ consistit in inflammatione. Ergo incipiens, cùm habeat eandem naturam, & essentiam cum facta, etiam in inflammatione consistet.

DVBIVM XVI.

Num detur morbus insensilis.

Disceptatum est inter eruditos, qui Galenum te unt lectione assidua, num morbus incipiens, cùm sit insensilis, & manifestè, insignitérque non lædat operationes, verè morbus dicendus sit, Galen.*lib.1.de dieb.decretor. cap. 6. in fin.* affirmat Asclepiadis familiam non curasse, neque contemplatam fuisse leues febres, quoniam sensibile nocumentum non inferunt, ex veterum, & Gal. sententia, *l.3.de temp.c.4.post med.* qua ratione *lib.6.de loc. c. 2.* dysentariam non vocat, quousque aliquid cruoris appareat, & vlcus sit inductum: neque enim sanitas est absoluta. perfectáque symmetria, qua perfectissimè operationes perficiuntur, alioqui nullus homo esset sanus, cùm intra sanitatis limites, dolores exigui, & febres leues reperiantur, quæ homines à publicis, & priuatis negotiis non impediunt, vt ait Galen.*lib.5.de sanit.tuend.c.5.ante med.* Sic phrenitis cùm est in generatione, non est inflammatio, nec phrenitis est vocanda. Quamuis autem hæc vera sint, si formaliter, & medicè loquendum sit, qua ratione dicebat Gal.*lib.de totius morb.temporib.cap.9.* omnem morbum ex sua natura in principio propter paruitatem latere, ita vt nec à Medicis, ægrotiſue sentiatur: tamen morbus insensilis, & incipiens, morbus verè est. si physice, & secundum rei naturam loquendum sit: nam sanitas exacta symmetria est, & quilibet recessus ab illa morbus est. Hinc *lib.1.de loc.affect.cap.2.ante fin.* morbum esse rem similarem affirmat, qui cùm primùm limites naturæ egreditur totam suam essentiam habet. Quare dysenteria pro materiali, & secundùm rei naturam, vlcus est, & siue sit magnum, siue paruum, semper est vlcus. Sic inflammatio cerebri, siue sit incipiens, siue adulta, parua, vel magna, semper est inflammatio, quoniam habet partes factas, permanentes, impressas, & productas, quarum ratione dicitur morbus, cùm per se actiones lædat.

Argumentis verò in initio adductis sic satisfaciēdum. Ad primum. Non negamus ad phrenitidis generationem,

A necessariam esse bilem in cerebro, & intemperiem ab ipsa productam, verùm oportere etiam extra vasa eam duci, & inflammationem concitare.

Ad secundum. Respondet Gal.*lib.1.prorrhetic.com.25.* non quodlibet delirium cum febre continua esse signum pathognomonicum phrenitidis, sed illud tantum quod ex ferox & ferinum, quod solùm ad inflammationem sequitur: illud verò quod ex sola bile agitata & mota, citra inflammationem ortum ducit non est ferinum.

Ex hac solutione, ad tertium explicatio patet: humor enim vitiosus in venis cerebri impactus, etsi delirium concitet, non tamen tale, & tam ferinum, quale ad phrenitidem necessarium est, nisi extra vasa putrescat, & in illius substantia, aut membranis inflammationem concitet.

B Ad vlt. Dic, *ibi* Galen. de phrenitide vera, & propria non esse intelligendum, sed de paraphrenitide, hoc est de illa quæ con nsus ratione, vel à pulmone, ventriculo, septo trauerso, vel ab alia aliqua parte inferna originem ducit: licet enim intemperies calida, & vapores calidi phrenitidem concitent, quatenus intemperant, dolorem inferunt, fluxionem accersunt, contrelcunt in cerebro, & in inflammationem degenerant, & sic concitant phrenitidem; hoc non per se, primò, sed ex accidenti efficere, affirmamus.

DVBIVM XVII.

Num aqua hordei vel ptissana in pleuritide propinanda.

C Assuescere aquam hordei.] Per aquam hordei, quandoque aquam in qua hordeum incoxerit, nonnunquam cremorem hordei intelligendum, qui cum Auic.*1. 4.tract.2.cap.9.est substantia quædam tenuissima, ex toto hordei corpore, prius bene concocto, & linteo deinde percolato expressa.* Aqua verò hordei fit, quando triginta aquæ partes, & vnam hordei assumimus, atque hordeum tamdiu elixari lento igne permittimus, donec grana valde intumescant. Vtrùm autem hordeum electum, hoc est solidum, purum, non multùm recens, nec vetustum, & omnis malæ qualitatis expers, debeat esse integrum, ac confractum, dubium est. Hoc probat Isaac.*lib.diætar.part.cap.prop.* Alzaharau.*lib.16.cap.1.* Haly, *c. de ptissana.* Renuunt Auenzoar *lib.2.tract.16.cap.6.* Auer. *5.collig. cap. 30.* Nicolus
D *serm.2.tract. 1. sum. 1. cap. 16.* Tu verò controuersiolam solue cum Gentil.*1. 4. tract.2.cap.7.* Hic potus ferè nihil alimentitium habet, quem in morbis calidis ventriculi, iecoris, febribus biliosis, & sanguineis, spiritaliúmque partium inflammationibus ad calidissimi humoris feruorem retundendum, summa cum vtilitate propinamus. Cremore autem ptissanæ vtitur, quando tenuem victus rationem instituere est in animo. An tamen ex hordeo excorticato paranda sit, dic quòd cùm hordeum frigidum sit & siccum, ex Hip.*lib.2.de diæt. num. 8.* & Gal.*lib. ptissan.cap.3.* & *lib.7.simpl. tit.de hord.* de quo argumento sat plura congessere, Iulius Alexandrin.*lib.1.epist.2.* & *3.* & Valleriol.*lib.1.enarrat.6.* & cortici quiddam absterfiuum insit, & purgatiuum: quando maiori absterfione opus est,
E tunc cum cortice coquendum est. Cùm verò maiori refrigerio indigemus, tunc absque cortice erit deligendum, vt eruditè notauit Costæus *in com.cap.8. fen. 14. tract. 2. Auic.* & firmant Mercurialis *lib.4.variar.vlt.*

Ptissana autem tota vtemur, quum multum nutrire intendimus, tunc enim hordei grana optimè ad ignem cocta, & tumefacta, ac velut in chylum redacta ægrotis exhibemus. Quoniam verò nomen ptissanæ ad ea Cerealia etiam extenditur, quæ cortice possunt purgari, frequentissimè tamē inuenies, apud Plin.*l.18.c.7.* Arist.*l.3.probl.37.* Hip.*l.1.acut.text.17.* Ruel.*lib.2.de natur.stirp.16.* ptissanæ vocabulum ad hordeaceam, triticeam, orizaceam, atque ex chondro factam extendi: inualuit tamen consuetudo nomine ptissanæ audiri tantùm hordeaceam, quæ quibus conditionibus debeat parari, ostendit Hip.*lib.1.acut.28.* & Gal.*lib.toto de ptissana.* & *lib.1.de aliment.facult.cap.9.*

Hæc ergo frumentaceis gustamentis rectè præfertur, nam

nam viscositas eius est læuis,continua,iucunda,lubrica, & mediocriter humens,sitim minimè infert, abluit, abstergit,non adstringit, non malè turbat,neque in ventre tumescit refrigerat,humectat,nutrit, sitim compescit, coctionem procurat,excreationes mouet,boni est succi, facile coquitur & distribuitur. Quapropter prisci hunc mirabilem cibum tantopere laudarunt, præsertim in acutis morbis,& pleuritide, maximè cocto humore, procedente sputo,&vacuationibus celebratis:aliàs siquis eam dederit, ægrū præcipitem ageret in morté, quoniam abstergit intempestiuè in corpore pleno, & multum nutrit naturámque à coctione disturbat,vt firmat Hip.*lib.1.de rat.vict.in morb. acut.text.33.*explicat eleganter Mercurialis *in com.*Quare in omnibus internarum partium inflammationibus, præstantissimum,si quod alterum, est auxilium:sic in putridis febribus, interiorum viscerum phlogosi mirificam opem præstat,præcipuè si cum guttulis aceti præparetur ad humorum putredinem corrigendam,vt *lib.1.de alimen.facult. cap.19.*Hal.præcepit,& notauit Septalius *l.2.caution. medicar.num.42.*de qua re lege Claudinum,*in appendice libri de ingres.ad infirmos,sect.4.*

Ex quibus mirari subit doctissimum Manardum, tanquam calumniam veteribus prætexentem,qui *lib.5.epist.2.* futilibus ratiunculis persuasus,probare contendit, ptissanæ, vel aquæ hordei in acutis morbis vsum, reprobum esse,& valde noxium:cuius opinionem sequitur Ludou. Mercat.*lib.1.indicat.cap.2.in fin.* quorum rationes infringerem libenter, ni hunclaborem subissent iam Cardan. *lib.2. contrad.tract.3.6.contradict.*& Horat.Augen.*tom.1. epistol.l.1.epist.1.*Vascus Castellus *tract.5.de thorac.affectib.cap. 8.difficult. 8.* qui acriter in eum debacchantes, ipsius paradoxum mirantur,& irrident cùm ptissanæ laudes,ac aquæ hordeo decoctæ decantent,Hip.*lib. 1. de rat. vict.in morb.acut.*Galen.*ibi*,& vbique passim.Paul.*lib. 1.c. 78.*Oribas.*lib.1.collect.11.*Aëtius *tetrab.1. serm.1. cap. de hordeo.*Rasius 30.*contin.tract.6.cap.2.*Auer.*lib.5.collig.31.* Haly *5.theoric.15.*Serap.*tract.de simpl.ex plant.c.131.*Mesuë *cap.de pleurit.tit.de aqua hord.*De cuius vsu,& efficacia eximia,inter iuniores omnes lege Massariam *lib. 7.de febribus cap.16.de hordeo.*An tamen ptissana triticea præferatur hordeaceæ,dic cum Aristot.*lib.1.probl.37.*in sanis illam optimam esse,quia triticum magis nutrit,faciliùs coquitur;in acutis verò, de quibus Hip.agit,hordeaceam anteponendam,quoniam accommodatior est,melior, & frigidior.Cætera de ptissanæ facultate, vario perandi modo vide apud Galen,*lib.de ptissana, cap.4.*& *lib.aliment. cap. cit.*Christoph.à Vega *lib.2.de art.medic.sect.3.cap.4.tit.de hord.*Mercurial.*in com.cit.loci,lib.1.de rat.vict.in morb. acutis.*Iacobus Fontan. *lib.6.de aliment.c. 2.de hordeo.*Hermol.Barbar.*lib.2.corol.cap.310.* & elegantissimum Ludouic.Nonnium *lib.4.de re cibar.cap.vlt.*

HISTORIA XXIV. GALENI, De septi transuersi inflammatione.

Quidam ex periculosa septi transuersi inflammatione, tutus euasit.

IDem spirationis genus in quodam notaui,quem cùm aliquādo equus in præcordiorum regione calcitrasset, adeo atrociter,vt oborta in septo transuerso inflammatione, mortis periculum immineret:is licèt euaserit à periculo tutus,ab imbecillitate tamen liberari nequiuit,&c.Galenus* lib.4.de loc. affect cap.5.

PARAPHRASIS.

SEptum transuersum, quod alij diaphragma vocant, velut interiectus paries, ventrem medium ab inferiori,& vitalia organa à naturalibus dirimit:princeps est, ac primarium respirationis instrumentum. Transuersum verò dicitur, nam ab anteriore thoracis parte ad posteriorem vsque protenditur, & ideò Hip. *in Coacis*, respiratorium ventris nuncupauit. Hoc veteres phrenes nominarunt, quasi prudentiæ sit particeps, non quòd quicquam ad sapientiam conferat,sed quòd maximam sortiatur cum cerebro sympathiam, & connexionem, vt facilè ab eius inflammatione compatiatur.

Quidam, ob cordis viciniam, quòd ei prætendatur, præcordia dixere,cum Arist.*l.1.de hist.anim.c.17.§.Sub pulmone septum transuersum est,qua præcordia, & cinctum appellant,&c.*Plin.licèt *l.11.c.37.*hac de causa præcordia vocet,tamen *l.30.c.5.*vno nomine exta appellat,& Cels.*l.2. c.3.*hyponchondria impropriè nuncupat.Huius septi vsus primus est, vt liberæ respirationi inseruiat inspirando, expirandóque.Secundus,vt hypochondria ventilet, maximè verò hepar quod superiore, & conuexa sui parte arterias nullas habet.Tertius,vt iuuet fæcum per inferiora excretionem; nisi enim hic musculus superiore parte, tanquam manibus intestina premeret, æque per superiora per inferiora deturbarentur fæces.

Cùm ergo ab equo calcitrone ictus in præcordiorum regione vehemēter esset hic æger,quid mirum si ad hanc partem præditā venis, à trunco ascendentis cauæ exortis, phrenicis dictis, quas totidem arteriæ comitantur, & membris præcipuis valde vicinam; concurrentibus ob ingentem dolorem humoribus, oriatur inflammatio? & magis motu ipsius septi attrahente (esse autem in perpetuo motu, *6.de loc.c.4.*Gal. confirmat,) adiuuantibus etiam calore, & partis imbecillitate;quæ omnia quantum ad phlegmones faciant generationem,omnibus patere arbitror, & vbique patefecit Gal.

Licèt autem hæc pars ab humore frigido tenui, qui temporis diuturnitate in loco affecto crassescit, occupari possit: tamen cùm inflammatio recenter à causa externa fuerit concitata, illam à calido humore, bilioso & tenui, ad debilem,& dolorificam partem affluente,fuisse cōcitatam non eo inficias:nam sanguis crassior,& pituita lenta, ob diaphragmatis densitatem in ipso recipi non possunt.

Hanc incipientem inflammationem necessariò sequitur febris acuta, tum ratione affectionis,tum ratione loci affecti. Pars enim hæc ob viciniam, cum corde per arteriam magnam, cum cerebro per neruos,cum iecore per venam cauā illicò has partes præstantes in sui consensum trahit. Quare septo transuerso inflammato spiratio adest parua & frequens: parua quidem,ob inflammationem, & affectum organi respiratorij;vnde fit,vt in omnem dimensionem dilatari non possit thorax:frequens verò, vrgente necessitate, & incendio; quo fit vt paruitas frequentia compensetur,vt *5.de loc.affect.c.3.*docuit Gal.Deinde præcordia intenduntur absque vllo tumore in hypochōdriis, ex Gal.*lib.1.epid.sect.3.com.18. Adest pulsus,seu palpitatio in præcordiis,*vt *l.1.prog.text.31.*affirmat Hip.cum Gal.*Increscente autem inflammatione delirium necessariò sequitur, spiratio est inæqualis,modò parua,modò magna, frequens,aut rara,*ex Gal.*5.de loc.cit.*& *lib.4.de præsag.ex puls. c.de septo transuerso,*pulsus apparet paruus,durus,& creber.Affectus hic acutissimus est, & exitialis ob dictas causas, quoniam hæc pars maximam connexionem, & consensum habet cum mēbris præcipuis;& cùm sit in perpetuo motu vapores ab inflammata parte calidissimos in alias promptissimè emittit & eructat, qui facultatem animalem præcipuè vellicando, & validam in humoribus,& spiritibus agitationem efficiendo,deliria,conuulsionésque,concitare nati sunt.

Sed quibus auxiliis hic æger tutus euaserit, Gal. non explicat.An forte quoniam inflammatio ab humore calido exorta, sicut communes inflammationes partium principum curantur, tractanda est?id equidem puto:quoniam humor inflammationem faciens primò vacuandus est secta vena,scarificatis cucurbitulis,hirudinibus sedi admotis. Reuellenda materia extremarum partium ligaturis, frictionibus,balneis, & refrigerantibus lotionibus. Euacuatur etiam homor impactus repellentibus primò,deinde discutientibus. Sed quoniam ob vigilias immodicas,& delirium continuum vires fatiscunt,nec æger iā ad opportunè oblata præsidia rectè se habent, delirio, & vigiliis obuiandum est, oxyrrhodinis, & somniferis auxiliis, quæ apud auctores agentes de phrenitide passim inuenies.

Quibus

Quibus factis etsi tutus euaserit, ob debilitatem, spirandi munus perficere non valuit. Cæterà peculiaria huic morbo auxilia, adamussim exarauit Petrus Salius, vir in facienda medicina dexterrimus, felicissimus inter omnes, *de curat morbor. ab ordinariis practicis non exhibitorũ c.8.* & post eum retulit Vidus Vidius *lib.8. de cur. membrat. cap. 15.*

QVÆSTIO XXV.

Quòd ex inflammatione septi transuersi delirium oriatur perpetuum. Contra Carrerium, & Vallesf. Medicos insignes.

COMMENTARIVM.

O*Borta in septo transuerso inflammatione.*] Consurgit hoc loco difficultas nobilis, agitata Medicis illis præsertim, qui sibi vel sagacissimè odorari videntur. Hi enim argutulè inquirunt: Cur Galen. *hoc loco* periculosam inflammationem in septo transuerso subortam describens, delirij continui non meminerit, quod ab huius partis inflammatione est inseparabile. Aristoteles enim totius naturæ genus mirabilis, *lib.3. de partib. animal. c.10.* sic scribit. *Vbi enim propter vicinitatem attraxerint humorẽ calidum, atque excrementitium, continuò mentem, sensúmque planè perturbant; quamobrem phrenes appellantur, quasi principes prudentiæ sunt, &c.* Hanc doctrinam approbauit Gal. & postea ab eo tota Medicorum schola edocta vnanimiter confirmat. Is enim *lib. 5. de loc. affect. cap. 3.* in hæc verba protumpit. *Atque delirare solent nonnulli, ob vitium quod in ore ventriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia: sed quæ ob septi trãsuersi affectum accidunt deliria, non multùm à phrenitide distant, &c.* Infrà *eodem c.* sic ait. *Ergo hoc modo per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarum verò partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso, adeò vt veteres putauerint hac parte inflãmatione affecta homines phreniticos euadere, atque ob eandem suspicionem phrenas (id est, mentẽ) appellauerunt, &c.* Idem confirmat *l. 4. de præsag. ex pulsib. cap. 4. §. Ac si ex solis excrementis in ipso existentibus citra febrim intendatur, dolor & dyspnœa primò consequitur: postea putrescentibus excrementis febricitant. Si ex fluxione, quæ incumbit in ipsum, omnino hæc fit, vel flauæ bilis, vel calidi sanguinis, & tenuis oportet; nam crassum sanguinem, pituitam lentam ob densitatem nunquam recipit. Hi delirabunt necessariò, &c.* Et *l. 10. method. cap. 8.* postquam hecticam à pluribus partibus præcipuis suboriri dixit, à septo transuerso se vidisse subortam affirmat, sed citiùs ob delirium superueniens, interimentem, quàm hectica esset prorsus confirmata, quia huic parti perpetuum coniungitur delirium ac necessarium. Et *lib. 1. prog. com. 28.* septum transuersum, inflammatum, delirium afferre promptissimum memoriæ commendauit. Galeni sentẽtiam affirmat Auenzoar *lib. 1. Theizir, tract. 16. cap. 7. §. Eò quod in hoc apostemate fit continuò perturbatio mentis, ac si esset in panniculo cerebri, &c.* Adest ergo in diaphragmatis inflammatione perpetuum delirium.

Contra hos grauissimos testes, quorum sententiam tam priscorum, quam iuniorum comprobauit opinio, insurgit Trallianus, haud dilutæ auctoritatis Medicus *lib. 1. sui operis, c. 13. tit. de notis futuræ phrenitidis*, dum eos tanquam falsa loquentes coarguit, qui in inflammatione septi transuersi delirium adesse continuum asseuerant, sic enim ait. *Quemadmodum nonnulli phreneticos ob septi transuersi inflãmmationem fieri existimant, quod verum non est, &c.* Vides Tralliani, viri alioquin præstãtissimi ingenium, & mores. Quid ergo ad tantam machinam dicendum sit, attende rogo. Arguit enim Trallianus illos, qui ex septo transuerso fieri delirantes, feroces, & ferinos existimarunt, quod verum non est; nam hæc delirij vehementia soli phrenitidi veræ & absolutæ, suámque essentiam in confirmata cerebri inflammatione habenti conuenit. Deinde si Trallianum, de septi transuersi inflammatione intelligas, ex crassa materia suborta, in qua non ita frequenter accidit delirium, ex Galen. *lib. 4. de præsag. ex pulsib. cap. 4.* saltem in principio, ex Petro Salio, *vbi suprà*, rectè dissolues: Narrat enim Fernel. *lib. 5. patholog. cap. 11.* Se tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehendisse, qui sensim tabe laborantes consumpserunt, citra vllam delirij speciem.

Quare tamen ex inflammatione septi transuersi delirium sequatur perpetuum; classicorum peritissimi inquirunt. Mihi illorum varias opiniones de hac re contemplanti, obtulit sese locus Vallesij dignus obseruatione, ex *lib. 4. controu. cap. vlt. in com. cap. 3. lib. 5. de loc. affect.* cuius viri sententiam non erit abs re, si huic potissimùm loco agglutinemus. Putat enim consensus huius rationem non esse positam in vicinia, nec in rectitudine, nec in consensu generis, aut operis, sed in occulta quadam analogia, quæ exprimi nequit. Plurimi enim inter nostri corporis partes reperiuntur consensus, quorum causa non ita est manifesta. Reproba est solutio, ob causas plures. Prima, quando enim ratio potest dari manifesta, ad occultas confugere qualitates, vanum est: ait enim Gal. *lib. 3. de præsagit. ex pulsib. cap. 5.* quòd *eorum qui nihil docent proprium est, ad proprietates quæ exprimi nequeunt confugere*, nam ignorantiæ est asylum. Secunda. Si spinalis medulla est magis (vt ita dicam) analoga cerebro, cur hac inflammatione obsessa, non semper oritur delirium perpetuum & continuum? Tertia. Varia, & dist ncta est natura cerebri, à septi natura; illud enim totum est spermaticum, at septum multa parte carnosum. Vltima. Si solam neruorum sympathiam admittit, cur inflammato ore ventriculi, quod insignes accipit neruos stomachicos, & summam cum cerebro obtinet analogiam, perpetuum delirium non continget? Lege Castrensem *lib. 2. opuscul. quæ ex quibus cap 21.*

Petrus Garzia Carrerius, Complutensis Academiæ primarius Professor insignis, & qui nuper Galeni *libros de locis affectis* arduis difficultatibus, acutè, ingenuéque illustrauit, *cap. 7. disput. 7.* delirium septi transuersi non esse perpetuum asseuerat verbis sanè commotus Gal. *in lib. 5. de loc. affect. c. 3.* qui deliria ex septo transuerso non multùm à phrenitide distare affirmat, & *parum infrà*, à continuo distare ait. Si ergo à continuo distat, non est continuum. Deinde Auicen. *1. 3. tract. 3. c. 2. §. Alienatio superfluit quandoque, & abscinditur alia vice, &c.* in phrenitide non esse perpetuum delirium confirmat. Denique Galen. *lib. 3. epidem. sect. 3. com 85. vxorem Dealcis multùm delirasse, & deinde persistentibus aliis pessimis signis, ad mentem rediisse* asseuerat. In phrenitide ergo vera si perpetuum delirium non adest, cur in ea quæ à septo oritur, continuum delirium apparebit?

Sed vir acutissimus non expendit seriò verba Galeni, Nam præterquam quòd Præceptor *in eodem cap.* à nulla parte delirium continuum oriri dicit, dempto septo transuerso; ab hac parte subortum delirium non est ita ferox, & ferinum, ac vilitur in idiopathica phrenitide, vt *cit. de loc.* monuit Galen. Deinde differt septi phrenitis, ab illa quæ primò in cerebro fit, quòd in hac statim apparet delirium: in illa verò quæ ex septo originem ducit, primò febris ex inflammatione, mox delirium concitatur. Non ergo Galen. negat esse continuum, cùm ibidem continuum faciat, sed parùm à continuo distare inquit, quòd illud cum febre incipiat, alterum parum post febrem, quo tempore apparens, continuitatem, sicut & primum seruat.

Ad 2. dic. In phrenitide vera, & septi transuersi, delirium esse continuum: sed sicuti intenditur per exacerbationes febris, sic remittitur, dum febris remittitur, vt videantur quodammodò ad se redire, at nunquam integrè resipiscant, ob causas dictas. Sic intelligendus est *loco cit.* Auic. in vera phrenitide quandoque alienationem abscindi pronuncians, hoc est, imminui, non tamen omnino cessare, quod est impossibile. Hac de causa Dealcis vxor ad meliorem mentem rediit, cùm tamen deliraret semper: nam, vt rectè notat hic Vallesius, rediit ad mentem, *tacita* & vt Mercurialis *in com. huius historiæ* legit, *silens*, delirando semper; nam taciturnas, & silentium significant delirium, non simpliciter, sed ex mœrore & ploratu rursum

ridere,

ridere,maiorem arguit infaniam. Hoc autem delirium in hac ægra concitatum, exarcerbatum fuisse ad excremen- A tum febris,ex textus ferie conftat manifeftè; nam poft fi- lentium,iterum vigefimo die multa loquebatur,& deinde quiefcebat muta.Ex quibus ad argum.3. refponfio patet.

Sed his relictis,adiiciamus Præceptoris,*ex lib. 4. de dignofcend.pulfib.cap.3.in fin.*fententiam præclaram,quâ nos commonefacit,*vt in folnendis dubiis vnumquemque fcriptorem ex feipfo declaremus,nec inanibus fufpicionibus,aut affirmationibus demonStratione vacuis deliremus,quid aliquis dicat.*Caufa ob quam,ex Gal doctrina in inflammatione fepti tranfuerfi adeft perpetuum delirium, eft perpetuus ipfius motus,& vnà eius cum cerebro maior, quam aliarum partium connexio, & focietas. Patet ex Galen. nam feptum tranfuerfum in perpetuo motu eft,ex Gal.*lib.6.de vfu part.cap.4.* ex quo continuo motu continua vaporum B copia infilit in cerebrum, ex qua,continua agitatio humorum, & fpirituum ebullitio confurgit, in qua ratio continui delirij confiftit; quæ omnia in illarum partium præftantium inflammationibus deficiunt. Et licèt in pulmonis,pleuræ,oris ventriculi,iecoris, internifque aliarum partium inflammationibus maximus adfit feruor, & humorum motus ingens, qui ad cerebrum delati delirium concitare poffunt,ex Galen.*lib.4.de cauf.pulf.c.*8.deeft tamen maior connexio & focietas, quæ inter cerebrum & feptum confpicitur, ratione magnorum neruorum,qui in ipfum inferuntur: Formatur vnus ex quarta coniugatione,alius ex quinta memorabilis, ex fexta alius, hoc quidem minor, fed maior primo ad diaphragma deducitur, C ex Gal.13.*de vfu part cap.5.& 9.*&poftea Rufus Ephefius *lib.de hman.part.corpor.nomenclatura,* Vefal.*l.4. fabric. c.* 12.confirma unt.

Maior ergo adeft connexio cerebri cum fepto, quàm cum aliis partibus,ratione magni nerui formati à propaginibus quarti, quinti, & fexti paris neruorum vertebrarum ceruicis.Firmat noftram pofitionem Gal.*lib.4.de præfag.ex pulfib.cap.5.Pleuriticus cum tali pulfu nemo eft feruatus vllus. Hi minùs, quàm quibus inflammatum eft feptum tranfuerfum,delirant; propiùs enim principium emittuntur nerui fepti tranfuerfi. &c.* Vidifti,quo pacto Gal.hos neruos à fepto in cerebrum infertos, propiùs,& intimiùs attingere cerebri fubftantiam affeueret.

Quid plura? nonne idem Galen.*lib.de pufib.ad tyrones, cap.11.* hanc focietatem inter cerebrum, & feptum agno- D fcens,ex pulmonis inflammatione, fuffocationem;ex oris ventriculi inflammatione, fyncopen: ex iecore inflammato, atrophiam; ex ventriculo inflammato, cruditatem: ex renum inflammatione, vrinæ fuppreffionem; ex fepti inflammatione conuulfiones oriri affirmat?quafi hæc pars maiorem cognationem cum cerebro habens, & neruorum origini ampliùs confentiens, conuulfiones & cerebri affectus facere, ducto in confenfum cerebro nata fit. Ex his compertum effe reor, cur dementiæ omne genus focum poffit habere in diaphragmate, ficut in cerebro. Quibus autem fignis delirium fepti tranfuerfi diftinguatur ab eo quod in inflammatione cerebri concitatur, latè doctéque explicant Andreas Laurentius *lib.9.de re anatomic.quæft 4.cap.4.* Ludouic.Mercat.*lib.1.de morb.intern.c.1.*Ludouic.Duretus.*lib.1.in Coacas Hip.prænotiones,in com.fent.55.*& *lib. 2.cap.11. in com.text.*30.Iacotius *lib. 4. in Coac.in com.fent.7.*

HISTORIA XXV. AVICENNÆ, De Empyemate.

Empyematis hiftoria mira.

ET quandoque habens empyema expuit rem plurimam.Et ego iam vidi qui expuit in vna hora circiter duas hemimas paruas,aut heminam magnam vnam,& plus dimidietate hemina, &c. Auic. 10. 3. tract. 4. cap. 15. *& Gal.* libro 5. de loc. affect. capite. 2.

* *
*

PARAPHRASIS.

HÆc hiftoria defumpta eft ex Gal.*lib. 5. de loc.affect. cap.2. §. Vt non paucos fuppuratos perire, ita & alios quàm plures feruari vidimus,quorum, fi quis per fingulos dies reiecti puris quantitatem colligerit,interdum fex,aut octo heminas interdū decem,atque interdum plures, totam fummam æquare inueniet,&c.* Quid fit empyema,feu fuppuratio variis in locis ab auctoribus traditum eft, qui proprium caput de Empyemate, feu fuppuratione confcripferunt:nam cùm tribus modis dicatur fuppuratio,ex Hip.& Gal.*lib.1, prog.40.*&*lib.2.eiufdem,com.*60.primò,pro omni tranfmutatione quæ fit ad pus, in quacunque parte fiat, vt patet ex *lib.5.aph.com.* 8. & *lib.7.eiufd.*44.Secundò, pro iis qui in thorace ac pulmone vniuerfum pus contentum habent, B priùs tamen prædictis partibus inflammatione affectis, vt liquet ex 5.*aph.comment.*8.Tertiò,præcipuè fuppuratio dicitur, non quidem conuerfio inflammationis lateris, feu pulmonis ad pus, fed collectio, feu effufio puris in fpatio thoracis atque pulmonis intermedio, poft prædictæ fuppurationis difruptionem, ita vt propriè Empyematici dicantur à Galen. quibus inter thoracem, & pulmonem aceruatum pus eft.

Quibus autem modis vtraque fuppuratio inter fe differat, inter omnes exponunt Chriftophor. à Vega, & Heurnius *in com.cit.log.prog.*&non filuit acutiffimus Duretus *lib.2.in Coac.cap.14.in com text.*68. De cuius caufis lege Altimarum *lib.2. de medendis,& curand.human.cor- C por.malis, cap.52.*Fernel. *lib.5.patholog.c.11.* Mercat.*lib.2.de morb.intern.cap.*8.De cuius fignis iidem auctores,ex Hip.mente,luculentiffimè differuere.

Quum ergo abfceffus rumpitur, fuppuratúfque non fecatur,aut vritur,natura per fputum, fœtidam cœnofamque illuuiem expellere tentat, & quandoque cum tanto impetu ingentes collectiones puris in thorace, breui expurgat per tuffim, vt incredibilis puris quantitas coaceruata, quotidie per os eiiciatur. Narrat Nicolus *ferm.4.tract.2.cap.26.* hiftoriam cuiufdam puellæ empyematicæ, ætatis annorum quatuordecim, quæ per fex continuos dies,quotidie puris libras octo tuffi excreuit, & fanitati reftituta eft. Hócque in thoracem penetrantibus vulneribus præfertim deprehenditur,quod notatu digna hiftoria confirmat Ioan.de Vigo *lib.2.apoftem.tract.5.cap.1.*& D poft eum comprobarunt Alexand.Benedict.*lib. 9. de med.morb.cap.*2.Iacot. *com 1.ad aph.5.fect.2.l.6.Coacar. Hip.*Valleriol.*lib.4.obferu 7.*vt etiam apparet in iis qui ex pleuritide in fuppurationem incidunt.Neque obftat quòd pleura dura fit,neruofa, valida, ac diuidi contumax, & fic ab ea impediatur puris tranffumptio in cauitatem pulmonis,& in pulmonem ipfum per membranam eum tegentem,durant & confimilis naturæ cum pleura:nam per cutem membranis craffiorem & duriorem,fanguis in fracturis offium,quæ callo obductæ funt, copiosè tranfmittitur.

Mirum autem eft,cum tanta puris eiecta copia, vt ait Galen.*loco cit.* fuppuratos fuiffe feruatos,quum quotidie centum vncias puris, hoc eft, heminas decem & plures, per tuffim excernerent: nam hemina eft eadem cum cotyla,apud Manardum *lib.12.epift.1.in princip.*& cotyla,ex E Lacuna *lib.de ponderib.& menfuris*, continet vncias nouem.Sic etiam Paulus *lib.7. eodem.tit.* confirmat. Ex qua tanta vacuatione, diffipatis viribus, partium affectarum imbecillitas fumma,corporífque totius colliquatio arguitur. Sed huic dubiæ, & incertæ fanitati non fidendum; nam in thorace, tum frequentiùs in pulmone arefcens fanies, & calore in cruftam verfa, cicatricis falsò creditæ imaginem nobis imponit, donec ob thoracis motum, & partis mollitiem, leuiffima occafione excuffa crufta,vlcus recrudefcat maiore quàm antea periculo. Quo pacto aurem pectore fuppurati rupta vomica liberentur, oftendit Balduinus Ronfeus, *epift.* 1.eleganter. Qua autem parte fint fcandi,aut vrendi,lege Marcel.Donat.*lib.3. de hiftor. mirab.cap.9.*Amat,*lib.1 centur.60.*Vefal.*in confil.pro Duce terræ nouæ,cum Ingraffiæ opufculis edito* Pafchal.*lib.1 c. 29. de curand.morb.*Liebaut.*in fchol.aph.44.lib.7.aph.Hip.*

HIST.

HISTORIA XXVI. GALENI, de Suppuratione.

Pulmonis vomica, aliquando per vrinam purgatur.

*Vidimus etiam nos pulmonis vomicam * expurgari simili ter per vrinã reiecto videlicet pure à pulmone quidem per læuem arteriam in sinistrum cordis ventriculum: à corde autem per arteriam magnam ad renes: atque illinc tandem per vreteras ad vesicam. Etenim vt à caua vena, ita ex magna quoque arteria rami ad renes descendunt, &c.* Galen. lib. 6. de loc. affect. cap. 4. in fin.

QVÆSTIO XXVI.

Quòd pus in cauitate thoracis contentum, per vrinã, & aluum commodè possit purgari. Contra Fernel. Mathiolum, & Matthæum Herbornensem, Medicos eximios.

COMMENTARIVM

E*xpurgari.*]Expurgari empyicorum pus quatuor modis, per os, vrinam, alui fluxum, & per abscessus, constans est Gal. sententia *lib. 6. de loc. affect. cap. 4.* Paul. *lib. 3. cap. 32.* Aëtij *tetrab. 2. serm. 4. cap. 65.* Auicen. 10. 3. *tract. 4. cap. 1.* quam confirmat Beniuen. *de abdit. cap. 43.* & eius scholiastes Dodonæus, Alexand. Benedict. *lib. 3. anatom. cap. 9.* Amatus. *lib. 7. cent. 42.* Holler. *com. ad aph. 66. sect. 3. lib. 3. Coacar. Hipp.* Iulius Alexandrin *in com. cap. 4. l. 5. Gal. de loc. affect.* Hieronym Fabric. *lib. 2. Chirurg. cap. 22.* Bartholom. Eustach. *de renum structura, c. 16. 39. & 41.* Frãcisc. Michin. *in obs. anatomic.* Has vias euidentissimè demonstrat. Laurentius. *lib. 9. anatom. quæst. 12.* anatomica ratione fussultus. Puris expurgatio per os naturæ familiaris est, & omnium maximè expetenda: nam facultatum omnium validam vim, ac firmitudinem ostendit. Si autem per hanc viam, puris expulsionem, vel ob eius crassitiem, vel musculorum imbecillitatem, tentare non possit, sagax natura aliud sibi parat iter per vrinam, per aluum, & per abscessus. Itaque sæpe per vrinam cum ægrotantis commodo, rarò per alui profluuium, & sæpe in perniciem expurgat; nam hoc tramite facta expurgatio, ventriculi, & intestinorum facultatem labefactat, & dysenteriam parit ferè insanabilem: nonnunquam per abscessus, purulentam illuuiem cum vtilitate expurgat.

Hanc puris expurgationem per vrinas, & aluum licèt suprà citati iuniores, referente Marcello Donato *loco cit.* per varias vias constituerint, præter cum Gal. *lib. 6. de loc. cap. 4.* è pulmonibus syncerum pus in renes quandoque deriuari affirmante, sic philosophari. E pulmone pus eructatur per læues arterias in sinistrum cordis ventriculum, hinc in aortam arteriam, ex hac per emulgentes pellitur & excidit in renes, & vesicam. Potest etiam, hinc per minores arterias quæ per mesenterium feruntur, in intestina transfundi. Auicenna autem (præter arteriarum viam, quam etiam probat) alias constituit, nimirum per venam magnam ad vesicam, aut ventrem, è pectoris spatio pus interdum transferri; è pulmone fortè in dextrum cordis sinum per venam arteriosam nonnunquam deriuari, iudicat; hinc in venam cauam, à qua in iecur, & mesenterij venas. Et licèt suprà citati auctores huius euentus causam variam assignent, contra præfatam Galeni doctrinam plurima obiicere conati sunt.

Fernelius non infimi subsellij vir, sed in Galenum nimis mordax, luius, imò Auicennæ sententiam temnit, & damnat, *lib. 6. patholog. cap. 10.* inquiens *in his figmentis fieri non posse, vt tam longo viæ tractu, pus quod sanguinis permixtione tinctum fuerat, album tandem redeat, secernatúrque syncerum.* Hæc præcipua contra Magistrum Fernelij ratio, quã ficulneam esse, & nullius momenti, sic exaudi: Licèt enim necesse sit, in via illa pus cum sanguine com-

A misceri, non tamen adeò, vt minimum vnius, (vt aiunt) alterius minimum contingat. Sic potest sagax natura retento innoxio sanguine, affatim nocuum pus purum, atque syncerum, à sanguine prorsus secretum propulsare. Quo tempore enim expultrix excernit noxium, simul retentrix innoxium retinet. Sic ipsa frequenter noxios succos à purioribus secernit. Nonne quotidiano experimento ratum est, purissimam bilem, paulo antè cum sanguine confusam in venis, à natura, è venis iecoris, in mesenteriam, & venas amandari? nonne in Ictero, ardentibus febribus superueniente, flauissima bilis decretoriè è vasis omnino secreta à sanguine, per vniuersam corporis molem transfunditur? Quid ergo dubitandum de syncero pure, quòd licèt antea in vasis cum sanguine fuisset, commixtum, à natura purissimum in partem aliquam B poteft deturbari.

Hac etiam tenuissima nixus ratione, Galeni, cæterorúmque illustrium Medicorum mentem interturbare conatur *lib. 4. de feb. cap. 9.* dum intermittentium febrium proximam causam non per habitum corporis, & carnes depelli, quo tempore rigores emergere vbique fatetur Galen. nec antecedentem intermittentium materiam in venis contineri, sed extra venas, in regione abdominis, mensenterio, atque pancreate. Haud enim ingenio suo capere potuit, quo pacto tam repentè possit noxius succus sanguine in venis permixtus, è puriore sanguine prorsus secerni, & quasi momento in extimas corporis partes extrudi: de quo negotio plura contra eum pro Galeni tutela, Deo duce, proferemus in lucem, *in lib. 4. in com. Histor. 33.* Poterit igitu purulenta materia pe- C ctoris cauitate contenta, tam per ventrem superiorem, quàm inferiorem, & vesicam, pura & nullo prorsus alio succo infecta detrudi; idque aut per ramum illum arteriosæ venæ, qui interdum in stelechiæam inferitur, aut vt Gal. annuit, per læues arterias ad sinistrum cordis sinum, & inde in arteriam aortam; aut demum per venas cordis, vt Auicenna tradit.

Sed Math olum Senen em hîc contra Galeni edicta insurgentem audiamus. Is enim *lib. 1. suarum epist. 3.* sic ait: *Fieri non potest, vt purulenta materia cordis viscus, & arteriarum capacites ingrediatur, quin valetudinarius syncope, aliísque grauissimis symptomatis, aut morte intercipiatur. Nã si malignus quidam vapor, aut venenata aura per os, arterias, venas, aut alios cæcos ductus expirêt ad cor, statim syncope, aut lipothymia corripimur: cur fœtidum pus inquinatus purissimis* D *vitalibus spiritibus eadem nõ præstabit?* Ad hæc, arguit istam vacuationem tanquam inutilem, & periculosam, cùm fit facta per loca minimè conferentia, quod tantope e condemnat Hipp. *lib. 1. aph. 21.* & alibi passim.

At isthæc parui sunt facienda. Sanè non necessariò in via illa, syncope, cæteráque lethifera inuadent hominem symptomata, quum valente corde, non multùm apud illud purulenta materies immoretur, sed affatim, & subitò in vasorum capacitates trudatur. Hinc fit vt cordis facultas eius accessu non necessariò hoc casu succumbat, præsertim si pus optimum sit, in quo putredo non admodum viget, sed calor superat naturalis. Deinde obsideri sæpe cor corruptissimis nidoribus conspicimus, succorúmque putridorum mole ipsum opprimi in ardenti febre, nec tamen syncope, aut morte necessariò æger pre- E henditur, sed simplici sola acuta febri, eáque salubri laborat: neque halitus ex pure eleuatus, quum non participet qualitatem venenosam, lethalia, & maleficentissima parere potest symptomata. Fit ergo sine incommodo hæc per sinistrum sinum puris transfusio, si sit critica, & vires constent; retinet enim natura spiritus, noxiáque tantum excludit. Nam cor ipsum per tranfennam pus amittit quod si rectè valeat, citissimè propellit: at si vires sint debiles, moritur in ipsa expurgatione æger. Neque negamus naturam sagacem excretiones suas moliri per loca conferentia; fatemur quoque cor, & arterias loca conferentia non dici, nam Gal. non laudat istam puris vacuationem per vrinam, aut aluum, sed solùm possibilem esse affirmat, eámque loco vacuationis per os factæ deinde elegit. Mathioli opinionem sequutus est

Ioannes Matthæus Herbornensis *in sua centuria diffi-cultat.* 11. Cuius auctoris, ficut & Mathioli tela repulit acutè satis,&disertè Iulius Alexandrinus *epistola sequenti*, quæ hîc onerosum est iterum refricare. Quo pacto autem pus in cauitate thoracis, transmittatur à pulmone in renes & ventrem, si tunica pulmoni est dura, neruosa, & crassa, & magis si crassum sit pus, quærit Galen.*lib.* 5. *meth.cap.* 8. *post princip.* & soluit *lib.* 5. *de loc.cap.3.post. med.* Natura enim meatus plerísque Medicis ignotos,sibi verò optimè notos, ex pulmone per arteriam, & venam cauam,hepar,& venas emulgentes, ad renes,vretheras, & vesicam patefecit,per quos sese à sanie exonerat. *Hæc enim semper materiebus vias inuenit;quando valida est, etsi illæ sint crassiores,& per angusta foramina debeant penetrare. Sic per ossa fiunt abscessus. Sic quibus inter ventriculum, & septum transuersum pituita reposita est,non habens viam ad alterum ventrem,iis per venas in vesicam pituita versa, soluitur morbus*,vt *lib.7.aph.*54.Hipp.& Galen. bellè confirmant, & repetunt *lib.6.epidem sect.*5. *text.*2. De quo instituto lege pulchra apud Ioan.Lang.*lib.2.epist.*40.Hercul.Saxoniam *lib.7.prax.cap.*7.Duret. *lib.* 2. *in Coac.cap.*16.*in com. text.* 67.& *in com.cap.*26.*Holler.lib.*1.*de morb.inter.*

HISTORIA XXVII. AETII, De Empyemate.

Suppuratio, citra febrim possibilis.

NOuimus autem quosdam citra febrem suppuratos,ex seroso,aut pituitoso humore ex reliquo corpore in vacuum thoracis delapso, isticque putrefacto,&c. Aëtius tetrab. 2. serm.4.cap. 65.de pectore suppuratis.

PARAPHRASIS

HIppocrates inter coryphæos Medicorum primarius *lib.*1. *de mob. num.* 18. sic ait. *Fit autem suppuratio, si pituita ex capite ac pulmonem distillet,& primùm quidem vt plurimùm latenter defluit, tussímque tenuem exhibet, & sputum paulò amarius solito,& aliquando tenuis adest calor, &c.*Hanc non veram suppurationem vocat Fernel.*lib.*5 *patholog.cap.*11.dum sic inquit.*Suppurationi interdum affine malum est,in quo magna thoracis capacitas, seroso, pituitoso, eóque tenui humore scatet,qui aut è cerebro per asperā arteriam,& pulmones tenuitate sua affatim irruens,aut è reliquo corpore,aut etiam ex abdominis capacitate,cæcis ductibus redundans, eò penetrauit, &c.*

Cùm ergo caput frigida præsertim intemperie laborat, partésque naturales eadem afficiuntur, magna suggeritur crudi, aquosíque humoris copia, qui ab his partibus in thoracis cauitatem expirat, affectionem suppurationi finitimam efficiens. Hæc plurimis signis deprehenditur. Quum enim materia hæc ichorosa,& tenuis copia abundat, difficultatem anhelitus obstructione, & copia tussim concitat; sed quoniam tenuis est, &ab spiritu facilè disrumpitur, & ad partes superas nequaquam attolli potest, idcirco parum, vel nihil excernunt ægrotantes.De hoc affectu loquens Galen. *lib.*4. *de loc. affect. cap.*7.in hæc verba prorumpit. *Si verò serosus,aut pituitosus humor subitò in thoracis spatium defluens,excitauerit spirandi difficultatem, æger tunc tenue sputum, atque id ab initio quidem exiguum,sed cum vehementi tussi:siquidem tenuis humor cùm subleuatus est, inter tussiendum à spiritu diuisus restituit.&c.* Quare ex hac causa accidit, vt vehementer tussiendo pauca quis expuat.

Insuper.His viscera frigida intemperie laborantia, obstructa, scirrhosáve sunt, qualia in hydropicis apparent. Corporis partes extremæ, oculi papebra inferior, pedes, manus,& scrotum, imò facies, & venter intumescunt; difficultas adest respirationis, spiritus enim viæ à multa materia occupantur, & ob diaphragmatis compressionem ægri suffocari videntur.

Sed cur asserit ex seroso humore fieri suppurationem,
A si suppuratio est concoctio ex natiuo pariter, & extraneo calore conflata, ex Gal.*lib.5.simpl.cap.*15.& 2. *aph. com.* 47.& serosi,tenues, aquosíque humores non coquuntur, ex Gal.*lib.quos,quibus,& quando.cap.*1. aquosos humores inter initia vacuandos præcipiente quia ij non crassescunt? Dic, hos verè & propriè non coqui, sed impropriè, loquentibus nobis in lato coctionis significato,cum Galen. 2.*acut.com.*44.& Arist.4.*lib. meteor. cap.*1.Sic biliosa,cocta vocat;& excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire non possunt.Sic excrementa huiusmodi,quæ à natura ipsa euicta sunt, cocta vocare Hippocrates consueuit: cruda verò quæ non sunt euicta. Serosus ergo humor licèt tenuis sit, concoqui hoc modo potest,dum frigiditas eius retunditur, & excretioni aptior
B fit,& gratiam sic naturæ recipere potest.

Deinde.Cur ex pituitoso humore suppurationem fieri contendit hic auctor, si pus ex sanguine ortum habet, ex Galen. 2.*aphor.*47.Dic, pituitam actione coloris præter naturam in pus migrare, (nec enim necesse est in sanguinem priùs verti) nunquam tamen pus hoc est perfectum,sed quidpiam puri proportione respondens: id expresse constat ex Hip.*lib.7. aph.text.*38. distillationes in ventrem superiorem suppurari affirmante.Suppuratio ergo propriè dicitur de sanguineo, aut mixto humore collecto, qui in verum pus vertitur:potest etiam dici de pituita,quæ est affinis sanguini;nam colorem & odorem recipit puris, reliqui autem succi suppurationem non recipiunt: sed vel immoti, incorruptique manent; aut euanescunt erodúntque particulam; aut corrumpuntur, & noxam illi pariunt exitialem. Quare pituita, & maximè
C in superiore ventre ob caloris abundantiam, in pus conuerti potest, non verum,sed puri adsimile, vt monuit Galen.3.*alim.cap.*2.

Illud etiam dubitationem facit maximam: posse dari suppurationem citra febrem. Nam si ob ebullitionem, conatúmque naturæ ad coquendum, imò vnionem caloris natiui,febris accidit, dum pus in qualibet parte conficitur,iuxta Senis oraculum 2.*aph.*47.quantò magis si humor putrefiat,vt auctor affirmat, in loco calidissimo, & cordi valde propinquo,è quo minùs immutata, magísque integra putrida fuligo cordi communicatur,quæ cor ponit in calefacto esse, vel id putredinosè apta est afficere? Dic, in suppuratione vera thoracis rarum esse, abesse febrem: hanc verò à frigido humore pronatam,(quam im-
D propriam vocamus)citra febrem inuadere posse, non est negandum,vt Aëtius inquit.In illa enim, cùm maior feruor adsit,maior vnio caloris in foco ad coquendum, maior materiæ rarefactio, maior calor,& ex hoc, maior ad affectam partem humoris attractio, illicò febris succrescit. In hac,cùm materia sit frigida,& minimè putrescat,febris non adest, saltem in principio: nam diu retenta, salsa & acris euadit,febrémque inducit.

Cæterùm priusquàm abeamus longiùs, & huius affectus curationem aggrediamur, id minimè dissimulandum,cur in non vera suppuratione, si humor collectus in cauitate thoracis putrescit, vt Aëtius ait, non adest à principio febris? Sed ad huius dubij solutionem legendus est Galeni *commentarius primus, lib.7.aph.*quo lo-
E co veteres appellasse refert imputrida, quæ nos incocta nominamus; quare suppuratio hæc, de qua agimus, fit ab humore in vacuum thoracis delapso, isthicque putrefacto, hoc est, concocto, & suppurato: Sic *in lib. de alim.*cocta vocat putrefacta Hipp. & Empedoloces referente Arist.*lib.4. topic.*5. vocabat vinum,aquam in ligno putrefactam, hoc est, coctam. Vocari autem suppurationem à Galeno nunc coctionem, nunc putrefactionem, adeò notum est, vt probatione non indigeat. Patet hoc ex ipsius doctrina euidenter.*Lib.*enim.1. *progn. com. vlt.* putrefactionem vocat, & sedimenti generationi, valde similem esse affirmat, *lib.*1.*de dif.feb.* 5. quod è putrentis humoris portione constare, quæ per insensiles poros præ crassiori modo substantiæ à natura excerni nō potuit,ibidem confirmat Galenus, maximè cùm ipse *lib.4.meth.c.*5. Hip.sententiam *l.de vulneribus,n.*15.confirmās asseuerét, carnem cæsam,ac telo contusā,quamprimū suppurātibus esse

esse putrefaciendam, vt in pus versa liquetur, & [alia de A nouo generetur; apertè significans suppurationem esse putrefactionem.

Locis verò *suprà citatis* hanc actionem coctionem vocari posse ostendit, dum humor in parte impactus, perfectionem acquirit, & meliorem formam, vtpote à calore deuictus natiuo. Puris ergo generatio coctio est, vt ex Galeni monumentis latè Christoph. à Vega *lib.* 1. *pronost. com.vlt.* & Vallesius *lib.5 .controu.cap.*4. confirmarunt. Neque si cumGaleno concedas, suppurationem esse actionem mixtam ex calore natiuo, & præter naturam, vrget argumentum, vt doctè probat Ioannes Butinus *in com.sent.vlt. lib.*1. *progn. Hip.* quòd eadem materia à calore innato, & à præternaturali non possit alterari, quum quidpiam motibus contrariis moueri non possit. Cæterùm cùm ambo agentia in eadem materia non operentur, sed in diuersa, nihil mirum si vterque calor agat: & licèt in eadem ma- B teria operarentur, diuerso tamen tempore agunt; qua de causa ob horum agentium varietatem, interdum putrefactionis signa ostendit. Num autem coctio putrefactio simul & eodem tempore intendantur, disputat vt solet, acutissimè Thomas à Veiga, *in com.c.6.l.*1.*de diff.febr.Gal.*

Moribus hic periculosus est; nam ex eo in tabem, phthisimque facilè incidunt ægri: quum enim crudis, incoctisque succis, cauitas thoracis sit repleta, timor est ne spiritualium partium calor debiletur, & hydrops fiat pulmonis, grauissimus sanè affectus, & ex quo paucissimi euadere solent. De cuius essentia, & curatione primus omnium egit Hippocrates *lib,2.de morb.num.* 66. & non siluere Aëtius, Auicenna, locis à me citatis *lib.* 1. *de praxi Medica admiranda, obseru.* 111. quo loco huius affectus ideam opposito exemplo Laconicè descripsi: de C cuius morbi curatione, satis multa Petrus Salius, vir omnisciius appositissimè exarauit *lib. de affect.particularib.c.* 5.*de hydrope pulmonis.*

Peruicax insuper est hæc impropria thoracis supuratio dicta: nam corpora hoc affectu vexata calorem natiuum satis languidum habent, virtutésque naturales immensè debiles, & viscera obstructa, scirrhosáque fortiùtur; quorum omnium ratione vix curari; aut præseruari possunt, nam in deteriorem incidant statum, est necesse.

In hoc affectu corpus expurgandum hydragogis; inter quæ præcipuum locum tenent radix Ireos, & Sambuci, ex cuius succo cum rhodomelite paratur medicamentum, quod natura quadam proprietate humorem serosum educit. In hunc vsum iuuant pillulæ de nitro Alexandri, elaterium, trochisci Alhandal. Viæ communes expurgantur priùs Mechoaca, terebinthina, iure galli veteris, cum phlegmagogis medicamentis parato. Roborandæ partes principes: cerebrum cucuphis, electuariis, lecur, & nutritionis officinæ firmandæ theriaca, Mithridatio, tabellis conflatis ex speciebus aromatici, diarrhod. diagalang diacinnam. diacurcum. Victus exiccnas imperandus, offerendus meri motus. Veneris vsus cauendus, & vt humor qui ex habituali partium intemperie frigida regignitur, absumatur, & vacuetur, vtendum sudorificis; ex ebeno, radice Chynarum, smilace aspera; vnáque cauteria brachiis, & cruribus affigenda.

HISTORIA XXVIII. GALENI, De mammillarum cancro.

Mulier cancrum in mammilla habens, annua purgatione leuata.

*Sic & mulierem quandam singulis annis vere inchoante similiter euacuans, cùm aliquando * tumore cancroso in mammilla pateretur, forti atque frequenti medicamento, purgante atram bilem, adhibita vacuatione ad sanitatem perduxi: & si quãdo purgatio omitteretur, dolorem profundum sentiebat, & me aduocato statim volebat euacuari, & c. Galenus* lib.6.aph.com.47.*&* lib.quos,quib. & quando, cap. 4. *&* lib.2.ad Glauc.cap.10.

Lib. II.

PARAPHRASIS

Cancrum in omnibus nostri corporis partibus gigni posse, auctor est Galenus *lib.* 2. *de Glauc. cap.* 10. *& lib. introduct.* 16. In fœminarum autem mammis frequenter oriri Paulus confirmat. *lib* 4.*cap.*26.*& lib.* 4. *c.* 45. Cùm enim sint laxæ, fungosæ, & inanes, materiam elatam ab vtero, cum quo obtinent societatem miram, ex Galen. 14. *de vsu part.* 4. promptè suceptant, præsertim in iis quæ non ritè purgantur. In viris aliquando in mammis hic affectus enascitur, maximè si hæmorrhoida-lis vacuatio si suppressa: nam præterquam quòd ibi est multa caro glandulosa, emergunt etiam in eam partem ab interuo corpore grandiores venæ; & arteriæ, quam in vllam aliam extenarum, vt *in com text.*100.*lib.5.epid.* notauit Vallesius.

Malum sanæ sæuum, à contumacissimo, & pertinacissimo humore, nempe atra bile pronatum; à qua hunc affectum oriri, *lib.de tumorib.præter nat.cap.*7. *& lib* 2.*de cris. cap.*12. asseuerat Gal. Timoris enim plenum est, periculosum, imò præ sui rebellione auxiliis medicis non succumbit, vt notat Celsus *lib.* 5. *cap.* 28. non enim solùm ob sui crassitiem minimè consanescit, vtpote quod nec repelli nec discuti queat, nec totius corporis purgationi cedat, sed etiam mitiora negligit auxilia, à vehementioribus irritatur, & excandescit, *vt l.6.aph.*38. protulit Gal. *& lib.*2. *cap.* 12. *in med.* Actuarius probat. Ratio est in promptu apud Galen. *lib.2.prog.*46. nam atræ bilis proprium est, vt solutu difficilem committat affectionem; humor enim crassus, terrenúsque adeò infarcit membra, quibus impactus est, vt ægerrimè excernatur; solúmque indiget curatione, quam Chirurgi palliatiuam, edocti à Guidone, *tract.* 4. *doct.* 1. *cap.*4. vocare consueuerunt, vt explicat Vidus Vidius *lib.5.de curat.membrat.cap.*7. Licèt aliquando cancrum vlceratum mammam depascentem excisione se perfectè curasse glorietur Cabrolius *obser.* 2. *anatom.* & non vlceratum abcissione tractandum, proprio exemplo firmet Arcæus *lib.*2.*cap.*5.*de curand.vulnerib.* & priùs prædixit Galenus *lib.* 6.*aph.* 38.

Meritóque fecisse hic Galenum iudicabis, qui pro huius mulieris præseruatione hic via tutus incedens ipsi à tanto malo præcauit: exhibito nempe medicamento forti, atque frequenti; illo, vt crassus terrestrísque humor eradicari possit; hoc quoniam rebellis, renitensque humor vnica vice educi nequit, qui paulatim debet coqui, & vacuari. Neque mireris cancrosum tumorem ab hoc peruicaci humore subortum, purgationi succubuisse, qui nullis vnquam auxiliis, vel vehementissimis refrænatur, D iuxta Senis edictum, 6.*aph.*38. nam Galen. hîc non loquitur de cancro, in quo venæ atrabilario sanguine plenæ, & extentæ, instar pedum animalis cancri sunt, & pertinaciter hærent loco quem apprehendunt, vt cancer animal; nec de cancro vlcerato, cui atra bilis efferuescens, & acris originem dedit: sed de tumore cancroso, qui licèt cancris naturam sapiat, ab illo tamen valde distat, vt inter omnes eleganter refert Ludou.Mercat.*lib.*1.*de communib.mulier. affect.cap.vlt.* Vel dic, & fortasse meliùs, mulierem quondam habuisse tumorem cancrosum in mammilla, postea annua purgatione præseruatam, ne tumor excresceret, atque profundus excruciaret dolor; non ergo tumor reincidebat, sed dolor, recurrente humore melancholico ad eum locum, tanquam ad partem debilem factam, & tumorem antea perpessam: fidem expositioni facit ipse E Gal. *in lib.quos, quibus & quando purgare conueniat, cap.* 4. referens historiam hanc quandam mulierem, cancrosum tumorem quondam in mammilla habuisse, & sanitati fuisse restitutam medicamento atram bilam validùs vacuante, scribit. Sanauerat igitur Galenus tumorem apparentem conuenientibus auxiliis, pòst, annua purgatione præcauebat, ne iterum ille excresceret.

Quare tumor cancrosus purgatione curari potest, quũ valde differat ab ipso cancro, ex Galen. *lib.5.simpl. cap.* 8. Hic enim perfectus est tumor atrabilarius, qui exquisitus cancer dici potest; ille huiusmodi non est, sed illius naturam participans, rectè via ad illum dici potest.

V 2 Imò

Imò non est affirmandum, ferè cancros occultos non esse curandos; nam hoc non est vniuersale, & absolutum, vt Gal. prædicit, *in com. Hipp. loco cit.* eius sententiam tacitè suggillans, quum alioquin qui in summa corporis parte consistunt, admittant curationem, hoc est sectionem, vel vstionem, quos vnà cum suis radicibus ex toto excindere, & extirpare licet, vt monuit Magister *in com.* quem curationis modum sibiipsi attribuit Franciscus, Arcæus, vir sanè doctissimus *loco citato*. cùm Galeno, vt inuentori primo hæc laus sit tribuenda: De quo modo curationis, lege eruditissimum Sennertum *lib. 1. de tumorib. cap. 20.*

Inter ea quæ pro leuando hoc affectu, expurgandoque humore summopere ab auctoribus commendantur, est serum lactis caprini, auctore Galeno *lib. 2. ad Glauc. 12.* quo se (iniecto in ipsum scammonio) illustrem fœminam herperte in inguine laborantem persanasse gloriatur 14. *meth.* 17. nam nitrosa, qua pollet vi, atram bilem ab exustis humoribus genitam expurgat; quare melancholicis affectibus remedio est, & maniacis, lepræ, & Cancro summè opitulatur, vt probant Galen. 14. *meth. cap. 9.* Dioscorid. *lib. 2. cap. 66.* vnáque Matthiolus, Lacuna, Marcel. Virgil. & Otho Brunfelsius *in com.* latissimè disseruerunt. Firmant Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 442.* Aëtius *tetrab. 1. serm. 1. cap. 96.* Hoc enim auxilium præterquam quòd in præsentia exusti humoris est præsentaneum auxilium, etiam refrigerat, humectat, roborat, & expurgat, ex Gal. *lib. 4. simpl.* 14. de cuius temperamento plures disseruere, quorum loca lege infrà *in com. Hist.* 109.

In sero igitur, quum sit materia in qua omnia medicamenta infundi possunt vt rectè notauit Vallesius, *in lib. 2. epid, sect. 6. in com. text.* 33. medicamina valenter purgantia atram bilem misceri possunt, vt Elleborum, Turpetum, & siquæ alia sunt, ex iis multiplici lege confecta, quorum amplam syluam recitauit in suo Elleborismo, maxima cum ægrotantium vtilitate, Mathiol. *lib. 3. epist.* 12. & alij illustres viri non siluere; de quorum numero sunt Amat. *lib. 3. centur.* 32. Ludou. Mercat. *lib. 1. de morb. mulier cap. cit.* Hieronymus Fabricius ab aqua pendente *lib. 1. de tumorib. cap.* 22. & alij, qui de Cancri curatione conscripsere.

Per anatonomasiam pro purgando humore nigro laudatur lapis, quem Græci cyaneum, Latini cæruleum, vulgus Medicorum lapidem lazuli, & Arabes stellatum appellant: de cuius vi, & efficacia Mesuë *tract. de simplicib. cap. de lapide stellat.* Costæus *in com.* Heurn. *lib. 2. meth. ad praxim. cap. 24. rubric.* 3. Manard. *lib. 3. epistol.* 3. disputarunt quidquid (perperam tamen,) non sine periculo vitæ dari pilulas ex lapide lazuli, contendat Ioan. Bapt. Theodos. *epist.* 55. Leonicenum sequutus: cuius opinionem acriter conuellit Manard. *lib. 15. epistol.* 3. Licèt enim Auicen. *lib. 2. can. tract. 2. cap.* 57. putrefacientem, vstoriamque dicat habere facultatem, cum Dioscorid. *lib. 5. cap.* 56. si tamen, vt decet, abluatur, vt imperant Manard. *loco cit.* & *in annotat. in Mes.* & Mathiol. *in Dioscorid.* edocti à Trallian. *lib. 1. cap.* 17. & Syluio *in Mesu.* eius vsus tutus est, miniméque perniciosus. Lege Ioan. Brauum Petrasit. *lib. 3. de purg. rat. cap. 10. de lapide cyaneo.* & Costæum *in com. cap. 14. de simpl.* Alphonsum Morescottum *in fabric. recept. lit. c.*

Ne verò Medicæ contemplationis studiosus, Galenum inconstantiæ arguere possit, illa etiam est soluenda dubitatio, cur abundante atra bile, medicamentum forte exhibuit, quod suapte natura calidum est humorémque istum ferinum irritat, & accendit. Quapropter cordatè Gentilis 1. 3. *cap. aureo dicto, dub.* 23. in affectibus quos bilis atra adusta excitat, præsidia semper debere esse mixta suadet, sed magis frigida, quàm calida, nam exustus hic humor calidis exasperatur, & excandescit Dic cum Auicen. . 4. *tract. 2. cap.* 7. in morbis melancholicis curationem instituendam esse per medicamentum forte, debile. Illo vtendum, quoniam humor pertinax & crassus, non cedit medicamento benigno ex natura; debili, quia frequenti purgatione humor paulatim, & in parua quantitate est expurgandus. Solue secundò. Atram bilem, in viis præsertim sitam à communibus du-

A ctibus valde semotis, vtpote crassam & terrestrem, solùm validis medicamentis esse deturbandam, & maximè cùm frigida sit à prædominio: licèt enim caloris sit particeps, veluti acetum, & cinis, frigida tamen est, eo quòd terrea, *vt lib. 3. de causis sympt.* Galenus affirmat, hoc est, priuata calore natiuo; calor verò illius oritur ex putredine, & quæ putrescunt, & incinerantur, refrigerari est necesse, *vt lib. 4. methor. cap.* 1. retulit Aristoteles. Retinet itaque calorem præter naturam, veluti empyreuma, quod fit à calore immodico: de quo argumento doctè scripsit Petrus Vaezius *in comment. Medic. cap.* 7. & licèt calida esset, fortibus medicamentis est vacuanda, cùm multò maior sit ex peccantis humoris expurgatione vtilitas, quàm ex calidis medicamentis detrimentum, vt bellè dictauit Magister *lib. 1. aphor.*
B 24.

Cætera verò quæ de Cancri natura, causis, differentiis, curatione dici possunt, legat qui velit apud Vigonem *l. 2. de apostemat. tract. 2. cap. 10. & 12. tract. 4. cap.* 3. Trincauel. *lib. 3. de composit. medicamentor. cap.* 26. Paræum *l. 6. cap.* 29. Dionysium Dacam. *lib. 2. de apostemat. cap.* 95. Caluum *lib. 2. eiusdem operis, cap.* 25. Montagnan. *consil.* 24. & 26. Andream à Cruce *lib. 1. tract. 6. cap.* 12. Fallop. *lib. de tumorib. præter naturam, cap. 4. & 5.* Franciscum Peccettum *Cœlestinum, lib. 1. Chirur. cap.* 30. Fonsecam *lib. 1. consult.* 43. Forest. *lib. 17. obseru. 26. & lib. 4. Chirurg. cap.* 6. Hieronymum Montanum, & Frisimelicam, *consilio* 188. Zoroastrum Tinellum. *consult.* 17. & alios qui de simili
C instituto disceptarunt.

QVÆSTIO XXVII.

Quòd Cancer vlceratus, non sit affectus contagiosus ad distans, Contra Cardanum.

COMMENTARIVM.

T*Vmorem cancrosum.*] Quoniam verò paulo antè medicas perstrinximus amœnitates, in quibus multiplex, interiórque delitescit scientia, quam sæpe ingenium acre, lectio varia, iudicium excussum, emunctúmque promit in literas, quò studiosissimus quisque accuratiùs exerceatur, ne concepta semel facilitate in vtramque aurem dormiat, hic illud arduum adnotabimus, in quo paucissimi adhuc
D nostræ professionis viri docti suam industriam exercuere, ex iis qui cancri naturam intimiùs sunt speculati: Num ad distans, cancer vlceratus sit contagiosus affectus.

Pro parte affirmatiua hæ sunt rationes potissimæ. I. Cancer idem est morbus cum elephantia, ex Paulo *lib. 4. cap.* 1. & est lepra vnius membri, apud Auicen. 4. 3. *tract. 3. c. 1. in fin.* At Elephantiasis morbus est contagiosissimus ad distans, ex omnium auctorum decreto: probant Valleriola *lib. 6. enarrat.* 5. eloquenter, Palmarius *lib. de Elephantiasi, cap.* 1. Marcellus Donatus *lib. 1. de hist. mirabili, cap.* 4. Ergo cancer affectus est contagiosus ad distans.

II. Contagium fieri non potest sine putredine, ex Aristot. 7. *probl.* 4. & nos fusè probauimus *lib. 1. de medic. Princip. Histor. in com. histor. vlt.* At seminarium seu vapor putridus, è cancro, præsertim vlcerato, eleuatur vicinum corpus infecturus. Ergo est contagiosus. Maior con-
E stat. Minorem probat Fernel. *lib. 7. patholog.* 2. qui è parte cancro affecta fœtorem, veluti cadaueralem cum sordida illuuie, & sanie virulenta emanare testatur, ex qua halitus eructatur grauis, & sordidus, qui putredine sua vicinum corpus inquinat.

III. Præter vaporis putredinem summam, & profundam, in contagio requiritur ipsius vaporis lentor, crassities, copia, vt diu maneat, & possit operari similiter afficiens: nam quando celeriter dissoluitur, & exhalat, non solet lædere, ob quam causam febres biliosæ parum sunt contagiosæ; contra pituitosæ, & sanguineæ magis, vt probant Aristot. *lib. 7. probl.* 4. Fracastor. *lib. 1. de contagion. cap.* 10. Sed à parte cancro affecta exhalat vapor lentus, à sordido lentóque pure eleuatus,

præcipuè

præcipuè ſi cancer mammis,palato,aut ori adhæreat.Ergo A cancer affectus eſt contagioſus ad diſtans.

IV. Si ſcabies, cutanei morbi, Ophthalmia, Variolæ,Morbilli, Apoſtemata venenoſa, ſtrumæ, & ſiquæ alia mala, quæ ſunt in corporis ſuperficie, ad diſtans contagioſa ſunt, cùm ab iis eleuetur vapor vicinum corpus infecturus, habens omnes inficiendi modos: cur cancer hac de cauſa contagioſus non erit?

Omniſcius Cardanus vidit primus inter omnes hoc dubium,*lib.1.de venen.cap.12. in med.*tantæque antinomiæ ambiguitate perterritus, Pauli, & Auicennæ *loc.cit.* B in primo argumento edicta, perfricta fronte contemnere mauult,quàm cùm illis fateri Elephantiaſim eſſe carcinoma vuiuerſale,& hoc eſſe lepram vnius membri,irretitus vna ratione ſola quoniam carcinoma contagioſum non eſt, Elephantiaſis autem maximè: *nil igitur*,inquit ipſe *Elephantiaſi cum carcinomate.*

Nos qui in aſperioribus artis cliuis diluendis inſudantes, Medicarum rerum ſecreta rimamur, eandem cum Cardano ſententiam amplectimur: rationem, tamen vímque primi argumenti, quam ipſe ſoluere non potuit patefacimus.Licet enim Cancer ab eodem humore originem ducat, à quo Elephas, morbus contagioſiſſimus oriri ſolet, ex Galen.*lib.2.criſ.12.in med.* & Paul. *loco cit.* qui vtrumque affectum à nigra bile proficiſci aſſeuerant, quorum mentem communis Medicorum approbauit opinio:& Cancer ſit lepra particularis, tamen ille, licèt vlceratus ſit, à quo teter, ſordidiſſimúſque vapor exhalare ſolet, malignam habeat naturam, (quo nomine carbunculus ex ſuperaſſato ſanguine ortus, natura C ſua malignus eſt, apud Galen.3. *epidem. ſect.3.com.12.*) & eminentem qualitatem, putredinémque profundam; contagioſus non eſt ad diſtans,prout experientia demonſtrat, qua poſita litigantium rationes ceſſant, ex Galen. *lib.1.de facult.natura lib.15.in fin.*

Cauſa autem, cur Cancro affecti ſimiliter alios ad diſtans non inficiunt, ea eſt.Nam atra bilis eſt terreſtris & ſicca, & ſeminarium eleuatum ſiccum, & à nimia partis caliditate, lentoris & humiditatis expers, licèt aduolet, adhærere non poteſt,Eſſe autem minùs lentum, quèm vt hærere corpori infecturo tenaciter poſſit, patet, cùm humor valida aduſtione, & incineratione penè abſumatur: nam in vlcerato loco conculcatus magis aduritur, quàm putreſcit.Huius conditionis defectu bilioſæ,& ardentes febres,licèt ex putrido, eóque bilioſo humore pronatæ, contagioſæ non ſunt, etſi in eis viD geat putredo exurgátque vapor plurimus efficax ad agédum. Hac etiam de cauſa calida venena contagium non inducunt, quoniam in ſicco conſtituta ſunt, & ſeminarium ab eis eleuatum, ad adurendum magis, quàm ad putrefaciendum eſt accommodum. Aliter ſe res habet in Elephantiaſi, quæ licèt ab eodem humore habeat ortum, tamen partes externas infeſtat, & corporis occupat habitum, quo loco humor & magis tranſpirat, & minùs præaſſatur,cùm non ſit in vno loco ſolum circumſcriptus, ſed ſparſus per vniuerſam corporis molem; à quo minùs immutata,magiſque integra efflat aura,prompte vicinum corpus infectura.

Quare licèt in Cancro fœtor adſit, exhalet vapor ſordidiſſimus, & virulentus, cùm lentorem non habeat E quo hæreat,immoretúrque per tempus ſufficiens ad agendum,inficiendúmque: is affectus hac de cauſa non eſt contagioſus ad diſtans;nam contactu eſſe contagioſum, proprio exemplo firmaui *lib.1.de praxi admiranda,obſeru.124.*Cur autem Cancer contactu inficiat, & ad diſtans non ſit contagioſus,ea eſt cauſa: quòd in longiori via, vaporis ſicci efficacia euaneſcit.

Ex quibus,ad argumenta patens eſt reſponſio. Lege doctiſſimum Caſtrenſem *lib. 3. de Meteor. Microcoſm. cap.5.*

HIST. XXIX. ORIBASII

De Cancro.

Vlcus Cancroſum, Elleboro aſſumpto curatur.

VAlet etiam ad vlcera carcinode occulta:quãuis minimè conuenire vlceribus videantur.Verumtamen ego mulierẽ quandam vidi ab huiuſmodi vlcere liberatam,cùm Medicus quidam in Co inſula hoc ei remedium adhibuiſſet:cùm tamẽ alioqui non eſſet clarus & probatus,ſed in Ellebori potione diligenter eſſet exercitatus,&c.Oribaſius lib.7.collectan.cap. vlt.prope finem.

PARAPHRASIS.

INter varia medicamenta,quæ pro expurgando humore melancholico adinuenit priſca vetuſtas, nullum ſublimius,præſtantius, celebriúſve Elleboro eſt; ita vt de eius vtilitate mira proprium librum veterum ſcientiſſimi conſcripſerint.Sic Hipp.*in epiſt.*fecit *de veratri vſu* libellum. Sic proceres Medici de modis, quibus veratrum dandum eſt, proprios libros aſſignarunt. Elleborus ergo, vt inquit Meſuẽ *tract.de ſimpl.c.*30.duplex eſt, albus,& niger; hícque ſalubrior albo, qui ſymptomata terribilia minatur. Niger corpus incolume,& veluti iuuenile tuetur: licèt Syluius *in com.Meſuẽ*,albi operationem nõ eſſe difficilem pronunciet, cum Paulo *lib.7.c.10.* Elleboriſmi modum ſimpliciorem eſſe affirmat,ſi fiat cum Elleboro albo; & cùm Elleborum nuncupamus albus venit intelligendus, ex Manard. *in Meſuẽm*,& priùs prædixit Galen.*lib.5.aph. com.1.*Sed perniciei cauſa, quæ in albo reperitur; non in eius naturam, ſed in ſitum,vbi naſcitur,vel malam præparationem referenda eſt. Nam ſi eius incorrecti periculum quis fecerit, ſymptomata ſpectabit terroris plena, animi deliquia,morſus ventriculi,virium lapſus; caſtigatum tamen,& quàm diligentiſſimè paratum,ac opportunè oblatum adeò mite eſt, vt inter ſoluentia debeat numerari. Quomodo autem præparetur, & quibus modis exhibeatur, *loco citato* Paulus edocuit. An verò in puluerem redactum exhibere liceat, vt fecit Paulus? Dic eius vſum non interdixiſſe Meſuẽm,ſed de periculo monet, ac non ſatis tutum eſſe aduertit, quod verum reperiet, qui eius acrimoniam & ſepticam virtutem expenderit;vt Coſtæus aduertit *in com.*Num verò ſeſamoïdes ſit idem quod veratrum nigrum,latè diſputat Langius *lib. epiſt.*74.

Habere autem Elleborum,vim vrentem & cauſticam, his verbis oſtendit idem Langius.*lib.2. epiſtol. 20. Vidi enim certè non ſemel artis veterinariæ Medicos,equos orthopnœa,aut quouis alio pulmonis vitio laborantes,quũ alia medicamenta non ſufficerent,traiecta cũ ænea fibula aut ſubula in pectore pelle,& inſertis ex Elleboro nigro radicibus feliciter curare.Id quod milites in bello,peſtifera contagionis lue infecti,ac Medicorum cõſilio,& opera deſtituti,facere,& imitari audẽt:infra quippe apoſtema,aut Anthracẽ,cute ad manus tranſuerſæ latitudinẽ forcipe apprehenſa,candenti ſubula per cannã laminæ complicatam,cutem traiiciunt,& adurunt; qua repentè extracta,vulnus radicibus Ellebori nigri butyro delibutis adimplent,infixáſque perferunt,donec per ſuppurationem exciderint:omne virus ad vulnus allici perſuaſum habent,nec ſpe fruſtrantur.*Tanta attrahendi, & calefaciendi præditus eſt virtute Elleborus,de cuius ſpeciebus latè ibi Langius conſcripſit, & non ſiluit eruditiſſimus Maſſaria *lib.de Medic.purg.cap.29.*

Si tamen eo,vt dictum eſt,correcto, & præparato vtamur,à plurimis morbis reddit corpus immune;nam venena caſtigata ægritudines ſanant immedicabiles. Aconitum enim ſcorpionum morſibus medetur;hydrargyrium, ſcabiem,lepram,& morbum Gallicũ extirpat. Arſenicum peſtiferã luem refrænat.Paſtilli Andronis,& Paſionis aduerſus ſputũ ſanguinis ſũmo ſunt auxilio,ex Gal.5.*meth. c.6* qui parãtur ex Arſenico,& Chalcanto. Viperæ aduerſus venenũ,iiſque gallinæ ſaginatę Elephãtiaſi medẽtur.

Incorrectum autem Elleborum plurima affumentibus A affert incommoda; nam fi tela Ellebora delibuta, venenata funt,apud Plin..*lib*.25.*cap*.5. Aulum Gellium *l*. 17. *cap*.15.Gal.*lib.de theriac.ad Pifon.cap*.10. quibus ictæ & exanimatæ feræ illicò concidunt:de quo argumento acutiffimè Langius *lib*.1.*epiftol*. 68.difputauit:quantò magis Elleborum ip um in potum affumptum?

Quæri tamen poteft à naturalium ambiguitatum ftudiofis, quidnam fit quòd obferuatum eft coturnices ad faturitatem vfque vefci veratro citra noxam,quod non illepidè Lucretius firmat his carminibus:

Præterea nobis veratrum eft acre venenum,
At capris adipes,& coturnicibus auget.

Dic,ob confuetudinem plurima animalia nutriri poffe veneno fine noxa, quod *in com.lib*.5.*ad hiftor*. 24. & 26. latiùs difputabimus. Coturnices verò accepta à veratro mala qualitate,& feriente neruos; etiam conuulfionibus corripi, verum eft: nam & huius carnis vfu diftentiones B fieri, appofita hiftoria confirmat Galen.*lib*.6.*epid*. *fect*.5. *com*.35.probant Mundel.*epift*.6.Bruyerin.*lib*.15.*de re cibaria,cap*.35.Cardan.*lib*.3.*de fanit.tuend*. *cap*. 21. Seidelius *lib.de morb.incurabil.pag*.102.hoc enim alimentum, malam & putredinofam intemperiem fortitur, & ad febres prauas corpus difponentem, & alia damna efficit, hac folum de caufa contracta. Neque arbitreris cum Langio *loco cit*.feras, ac volucres veneno nutritas edendo effe innoxias, quoniam ignis feruore in veru toftæ, aut in lebete elixæ omne virus, venenúmque deponunt, nam mala qualitas ab Elleboro acquifita non ita facilè deponi poteft, qua iftæ carnes irreparabilia damna efficere funt natæ, quæ ex profeffo *in com*. *Hiftor*. 89. *infrà* pro e emus.

Ad penfum igitur redeuntes dicimus, non ita timendum effe Ellebori correcti vfum. Nam exhibitum, plu- C rimis morbis, qui aliis auxiliis non fuccubuere, opem præftat. Quoniam præterquam quòd atram bilem purgat per inferna, trahitque pituitam, vitiis à craffis humoribus originem ducentibus præfidio eft. Quare febribus circuitu repetentibus, & diuturnis conuenit, cerebri affectibus opitulatur ab eadem caufa pronatis, prodeft comitialibus, articulariifque, & paralyticis, ex Diofcorid. mente *lib*. 4. *cap*. 151. firmant interpretes *in com*. Confert veterno, & denique omnibus chronicis morbis vnicè fuccurrit. Eft præftantiffimum ad infaniam alexipharmacum, quare in mentis furore refænando fummoperè præftat; nam atram bilem, huius mali caufam, per vtramque aluum potentiffimè expurgat; quod bene fignificauit Democrit.apud Hipp.*in epiftol.num*.28. §.*Acceffifti ad nos velut infanos,ò Hippocrates!veratrum nobis daturus,&c*.Quare fyrupus de elleboro pro pertinaci- D bus his affectibus eft vtiliffimus,cuius defcriptionem inter omnes tradidit Montanus,*confilio* 368. repetit *in appendice confil*.31.

Licèt autem in curandis his morbis maxima fit huius medicamenti vis, & efficacia, eft tamen ficut theriaca, vt ait Mefuè, & Medicina antonomafticè ad lepram, & cancrum; quo medicamento hunc Medicum vfum fuiffe narrat hìc Oribafius: cùm enim effet occultus, hoc eft, abfconditus, & in profunda corporis parte locatus, euacuata caufa Ellebori vi,potuit confanefcere. In pluribus autem internis noftri corporis partibus, cancrofa vlcera poffe innafci, fuprà citati auctores vnanimiter conteftantur. Caue tamen ne Ellebero vtaris in pueris, E fenibus, fœminis, vel debilibus, aut corpore non probè præmunito. Nam fi aliter experiaris, non fine periculo facies: vt probat Dodonæus *obferu*. 51. & 52. etfi enim correctum fit, vires validas prærequirit. Num autem veratro abfque medulla contufo fit vtendum,lege Paul.*l*.3. *cap*.13.Oribaf.8.*fynopf.cap*.2. De Ellebori efficacia & vi, Vide Gell.*lib*.17.*cap*.15.Theophraft.*lib*.9.*de hiftor. plantar. cap*.18. & Baptiftam Codronchium *lib.de Elleboro*, qui de argumento hoc omnium elegantiffimè differuit.

HIST. XXX. ALZAHARAVII, *De pilo mammarum.*

Pilus ebibitus, mammarum facit inflammationes.

* *Pilus hominis bibitus à muliere cum aqua,vel fumptus cũ cibo,cuius fignum eft in mãmilla rubedo,fortis dolor,febris,& dolor capitis,quoufque egrediatur pilus; & quando egreffus fuerit,ftatim definunt omnia accidentia. Et mihi quidem iam vifum fuit hoc, & non fuit apud me dubium, fuiffe pilum hominis, & hoc eft notum apud mulieres, &c. Alzaharauius tract*.14.*cap*.2.*practicæ*.

DVBIVM XVIII.

Num morbus pilaris à pilo hausto originem ducat. Contra Plin. Cardan.Veigam & Manard Medicos excellentiffimos.

PARAPHRASIS.

Pilus hominis ebibitus.] Indoctum vulgus,falfa quadam mulierum imaginatione feductum putat,mammas vtpote laxas,ac fungofas, epotum pilum ad fe trahere: ex qua caufa,vberum dolor, inflammatio, & febris oriantur; non ceffaréque hoc malum fibi perfuadet, quoufque vel fponte exat pilus, vel cum lacte fugatur.Corruit fuperftitiofa opinio hoc argumento folùm, quòd affectus hic fit lactantium, aut prægnantium iuxta partum mulierum C inflammatio,ex corruptione,concretione,multitudinéque lactis in mammillis eueniens.

Errandi anfam præbuit Ariftot.*lib*.7. *de hiftor. animal. cap*.11.dum de morbo pilari verba faciens, in hæc verba prorumpit.*Vbera enim fungofa tota ita funt, vt fi in poculo pilum haufertit mulier, dolor moueatur in mammis,quod malum pilare appellant: non fedatur,donec pilus exeat fponte. vel cum lacte fugatur, &c*. Hæc Ariftoteles ex Gazæ doctiffimi conuerfione,Quibus verbis decepti plurimi, non falfum aut fuperftitiofum arbitrantur, affumptum pilum ob fanguinis ad vbera confluxum, & earum raritatem eò fluere.Firmat hìc Alzaharauius: fuffragantur Plin.*lib*.31. *hiftor.natural. cap*.10 Card.*lib*.8.*de varietat.cap*. 44. Manard.*lib.epiftol*.2.*tit.de mammar.morb*. Thom. à Veiga *in com.lib*.6.*de loc.affect.Gal.cap*.3.Alexand. Benedict.*lib*.3. *c*.4.*anatom*.Franc.Pedemontan. *tract. de ægritud.mammil*, D *cap*.2.*de exuberatione lactis*.

Vanam tamen, & multis erroribus plenam effe hanc opinionem,proclamant Rondeletius *lib*.18.*aquatil.c*.23. Chriftoph à Vega *lib*.3.*art.Medic.fect*.6.*cap*. 10.Mercurial.*lib*.5.*variar. lect.cap*.4.& *lib*.3.*de morb.mulier.cap*. 5. Nam quî fieri poteft, vt per tot angiportus, tenuéfque anfractus ab ore ad mammillas pilus hauftas perueniat, quin priùs per canales amplos in ventriculum, ac inteftina defcendat, ac labatur, & cum excrementis egeratur? Rurfus, cur fieri poterit, vt pilus ebibitus per venas mefaraïcas, ex his per tot hepatis exiguos ductus & tot mæandros in cauam venam, & ab hac in axillares,ab his ad vbera penetrare poffit.

Sic ergo cum doctiffimo Vefalio *lib*.5.*fabric.cap*. 18. E liceat opinari, nec pilum hauftum ad mammas poffe confluere, nec verum pilum in mammis generari affirmante. Primum infana vulgi credulitas putauit effe verum. Secundum, conftat effe apertè falfum.Licèt enim in inueteratis abfceffibus, ob varias humorum qualitates,materia contenta, in calculum,arenam, ligna,carbones,amurcam, feuum, fæcem, fetas, in aliáfque iftiufmodi formas,imò & pilos conuerti poffit, tamen hi pili non funt veri,fed veris pilis fimillimi.Sicuti enim in renibus, vrinariifque meatibus filamenta gignuntur, ex pituitofioris, crudique fanguinis copia orta, ex Galen.*lib*.4.*aphor. com*.76.fic in mammis, ex tenaci, vifcofo putrefcentique fanguine,

sanguine, adusto & tosto, pilis similes substantiæ conspiciuntur: qua similitudine decepti sunt, qui se vidisse, & curasse hoc malum asseuerant. Sed vt verum fatear, Vesalius accepit hæc ab Auicen. 12. 3. *tract.* 1. *cap.* 2. §. *Et quandoque lac egreditur filosum propter grossitudinem suam, & siccitatem suam, &c.* Cuius mentem dilucidè explicauit *Nicol. *serm.* 7. *tract.* 5. *sum.* 2. *cap.* 58. qui de hoc negotio eximiè disseruit. Videndus Dionysius Daca *lib.* 3. *de apostemat. cap.* 39.

Est ergo morbus pilaris (malum pili vocant) mammillarum inflammatio, à lactis copia, eiúsque putredine concitata, quam febris, dolor, tumor papillarum, & circumiacentium partium feruor comitantur. Quare morbus pilaris, sicut inflammatio mammarum curari debet, vt scitè notat Mercat. *lib.* 4. *de morb. mulier. cap. vlt. in fin.* De quarum inflammatione curanda, lege Auicen. *cit. loco, cap.* 6. Altimar. *lib. de curand. human. corpor. malis, cap.* 59. Christoph. à Vega, *loco cit.* Massariam, Saxoniam, Eustachium Rudium, & alios *prop. cap. de mammillarum inflammatione.*

HISTORIA XXXI. GALENI, De lacte pro educandis infantibus eligendo.

Reprobum lac, infantes vlceribus conspurcat.

*NOn enim simpliciter dicimus lac omne optimi esse succi, sed præterea optimum adiunximus. Nam lac quidem quod vitiosi est succi, tantùm abest, vt ad succum probum gignendum conferat, vt qui eo vtuntur, cacochymos reddat. Cui rei argumento fuit is infans, qui cùm * priore nutrice emortua, alterius praui succi lac suxisset, totum corpus multis vlceribus habuit refertum. Vtebatur autem secunda hæc nutrix in agro syluestribus oleribus, propter annonæ caritatem, quæ veris tempore acciderat, &c. Galenus* lib. 3. de aliment. facult. cap. 15.

PARAPHRASIS.

QVanta debeat esse nutricis pro educando infante electio ostendit Galen. *lib.* 1. *de sanit. tuend. cap.* 9. Hanc enim debere esse iuuenculam à vigesimo anno vsque ad trigesimum quintum, suadet ratio: nam annosa, lac generat aliquo vitio fœdatum; Iunior, crudius, & alendo infanti ineptum. Sit sana, nullísque morbo obnoxia, pectore amplo, magnis mammillis, papillísque neque conniuentibus, neque auulsis, corpore nec admodum obeso, nec nimiùm gracili, quæ masculum pepererit, & quatuor, aut quinque mensibus à partu distet, vt Auicenna inquit 3. 1. *doctr.* 1. *cap.* 2. Huic infans, si quem lactat, auferatur, monente Magistro *lib.* 7. *meth. cap.* 6. Non sit primipara, sed quæ ter, aut bis ad minus pepererit, filios habeat viuos, sanos, vegetos. Eius sit conditionis in lactando, vt citra menstruam purgationem lac suppeditet vltra biennium, nec ex menstrui labe lac fœdetur, néve ob defectum & inopiam lactis, parentes ante ablactationis tempus idoneum, nutricem mutare cogantur, quod noxium valde est, Præferenda ruralis vrbanæ. A venere abstineat, ex concubitu enim lac acquirit virus, & perniciem. Vterum non ferat, cùm *nutrice prægnante nihil sit deterius, lib.* 1. *de sanit. cap.* 9. Colorem habeat, ex rubro, & albo permixtum, qui optimæ temperaturæ signum existit, ex Galeno *in cap.* 51. *art. Medic.* quoniam vbi cutis exactè concocta cum sanguinis accedentis puritate iungitur, color euadit modicè ex albo rubróque permixtus; nam cutis, seminale membrum, ex probè concocto semine prodit exactè alba; quantum autem à perfecta coctione deficit, tantùm ab albedinis integritate. Sanguis verò exactè percoctus, nulla vitiatus cacochymia, ruborem floridum ex hepatis commercio re-

A præsentat, qui ad cutem accedens alimenti gratia, pulchro rubore faciem suffundit: tantùm ergo intelligitur esse in sanguine praui succi, quantum ab exacto rubore relinquitur, vt eruditissimè Thomas à Veiga illustrat *in comment.* Cur verò Aristoteles *lib.* 3. *de histor. animal. vlt.* laudet in nutricibus colorem fuscum, vt aduertit Mercurial. *lib.* 1. *de morb. puer. cap.* 3. *in med.* ea est causa, quoniam hic color robur naturæ ostendit: subnigræ enim multo innato calido participant. Subalbidæ, sanguinis & lactis inopes sunt, vnde parciùs phlebotomandæ, ex Galen. *lib. de sang. mis.* 14.

Insuper sit modesta, mitis, sobria, hilaris, munda, non iracunda, ingluuiei dedita, nec procax, aut tristis, bonis sit moribus imbuta, quoniam lac non solùm in nutriendo, sed in mutandis moribus maximam vim habet. Licet
B enim neque animam, neque virtutem formatricem obtineat, sæpe tamen ob qualitatum cognationem infantibus affectiones, propensionésque nutricum imprimit. Refert Iustinus *lib.* 44. *suæ histor. in Hispania Habidem infantem feris expositum, & ceruæ vberibus educatum, tanta fuisse pernicitate pedum, vt montium iuga saltúsque, inter ceruorum greges, non inferior velocitate peragraret:* Quare non immeritò Phauorinus apud Gellium *lib.* 12. *noct. Atticar. c.* 1. inuehitur in mares, quæ infantes fœminis, barbaro agrestíque ingenio præditis nutriendos committunt. Quò alludens Mithridates apud Iustinum *lib.* 38. de Romanis loquens, sic ait: *vt ipsi ferunt, conditores suos lupæ vberibus altos, sic omnem illum populum, luporum animos habere inexplebiles sanguinis, &c.* Vnde Virgilius *l.* 4. *Æneid.* sic fatur.

C *Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus auctor*
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanæque admorunt vbera tigres.

Hoc ita esse, veterum & iuniorum scientissimi docuere: nam in moribus inolescendis magnam ferè partem nutricis ingenium, & natura lactis tenent, quæ infusa tenero, & mixta parentum semini adhuc recenti, ex hac gemina concretione vnam indolem configurat, Lege Sennertum eruditissimum *lib. de morb. infant. cap.* 1.

Hinc est quòd prouidentia naturæ similitudinem nutritorum, atque gignentium ex ipso quoque nutricatu præparans, fecit cum ipso partu alimoniæ copiam nasci. Nam postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis corpus effinxit, atque aluit, aduentante iam partus tempore, idem ad corporis materni superna conscendens,
D in naturam lactis transmutatur, & albescit, vt recens natis idem sit altor, qui fuerat fabricator. Quamobrem non frustra creditum est, sicut valeat ad fingendas corporis, atque animi similitudines, vis & natura seminis: non secus ad eandem rem, lactis quoque ingenia, & proprietates valare. Neque in hominibus id solùm, sed in pecudibus quoque animaduersum; quia si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni forsitan alantur, constat fermè in his lanam duriorem, in illis pilum gigni teneriorem. Plura ad hoc institutum affert Macrobius *lib.* 5. *Saturnal. cap.* 11. hæc enim adeò vera sunt, vt non immeritò Chrysippus nutrices optarit, si fieri possit, prudentes.

Nutricem exercitio vti debere, res est manifesta. Hæc viuat in aëre temperato. Prolixè dormiat; somnus enim ad lactis generationem summopere conducit. Euitet animi curas, hæ enim lac impensè corrumpunt. Illi ante cibum mammillæ fricentur, & pectus, sic enim calor, & sanguis ad vbera confluunt frictionis ope. Abstineat à vino, quod si concedatur, sit pauciferum, & caput minimè tentans; nam præterquam quòd nutrices facit procliues in Venerem, sanguinem & lac inflammat, etiam dum lac copiosum volumus facere, infans Epilepsia, aut conuulsionibus tentatur. Cibi sint euchymi, optimi succi, alimenti plurimi. Auersetur siccantia, salsa, acria, acerba, acida, amara, & calida. Quod si praui succi vescatur eduliis, multa mala ipsam prehendere est necesse. Lac enim horum commercio illicò conspurcatur, velut & sanguis, ex quo illud originem habet: plurimam enim reprobum, aut probum alimentum, ad lactis præstantiam aut malitiam, vim habere, hac historia

Galenus confirmat, & latè *lib.7.meth.cap 6.* ipse edocuit. Ex vitiato enim alimento non solùm lac corrumpi, sed alios quoque morbos enasci, appositis exemplis probauit *lib.de bonis.& vit.succor.cap.1.* explicat Ioan.Ceckius *lib. de puerorum tuend.valetud.rub.3.* Num autem vere credatur à multis, lac eius quæ peperit fœminam, mari commodius esse, & è contra? Dic. Simili sexu fit conseruatio, alieno præseruatio. Ergo vbi intemperatura magna est, præstat lac contrarij sexus: vbi moderata, præstat simili alere.

Quapropter ex optimo alimento, probatissimum lac generari, certum est. Eligitur hoc visu, gustu, olfactu, ex Paulo *lib.1.cap.3.* Oribasio *lib.1.Euporiston, cap.1.* Nam & videntibus apparebit albissimum, ac æquale, quidquid Philosophus 3. *de histor.animal.cap. 21.* liuidum lac albo esse præstantius asseueret, contra Galeni mentem *lib. 1. de sanit.tuend.cap.9.* Probatur id, quod inter crassitudinem, & liquiditatem est medium. Reprobatur crassum, caseosum, serosum, spumosum, graueolens, fœtidum, cito acescens, amaritudinis, aut alterius peregrinæ qualitatis particeps. Laudatur quod in pollice instillatum neque subitò, neque tardè videtur defluere. Cætera de lactis electione signa lege apud Peramatum *lib. de regimine infantis, cap.2.3.* Mercat.*lib.4.de morb.mulier.cap.15.* Christoph. à Vega *lib.2.ar.Medic.sect. 7. cap. 1. rubric.1.* qui nutricem reprobo lacte præditam esse ablegandam, & aliam saniorem eligendam sibi persuasere.

DVBIVM XIX.

Num licitum sit nutricem menstruantem eligere. Contra Vegam doctissimum.

COMMENTARIVM.

PRiore *nutrice.*] Quoniam de nutricis, & lactis pro alendis infantibus electione, satis multa non citra delectum congessimus, duo dubia non reticenda opinamur, quòd & ipsa in eundem scopum diriguntur, eò maxime cùm sint à Medicorum paucissimis agitata. Quoniam primum est: Num liceat nutricem menstruantem eligere. Inter præcipuas nutricis dotes eam esse primo loco numerandam, quòd menstruis careat, rationes euidentissimæ confirmant. Summopere enim est perniciosum, si nutrix menstrua patiatur: nam sic sanguinis motus libidinem prouocat, turbat corpus, humores calefacit, exagitat, purum sanguinem in lac conuertendum vitiat & conspurcat. Hac de causa, fœdi colores, fastidia, vomitus, alui fluxus, febriculæ, per cutem pustulæ, & vlcera repullulare solent: cùm ex fœdissimi sanguinis ad menstrua asseruati vitio, reliquus pro nutrimento infantis præexistens tantam labem contrahat, vt potius veneni quàm medicamenti vires induat. Hinc Epilepsiæ, paraplexiæ, difficilis respiratio, macies, diarrhœa, & alia grauissima damna infantibus contingunt: cùm ab vtero ad mammas maximus adsit consensus, quem latè explicuit Galenus *lib. 14. de vsu part.4. & 8.* Insuper infans commodo priuatur alimento, cùm lac in tanta copia non generetur: nam lac ex sanguine fit menstruo, *lib.nuper cit.de vsu part.cap.8.& lib.de ven.sect.aduers.Erasistr. cap.5.* Vna siquidem & lactis, & menstruorum substantia est, amborúmque, vt quis dixerit, riuorum fontes communes, venæ sunt. Quamobrem, quibuscunque per ætatem menses fluere cessarunt, his neque in mammillis lac ampliùs colligitur: quæcunque etiam purgandi tempora adhuc habent, ac interea lactant, hæ non purgantur. Præterea cùm mulieri lactanti sanguis per locos eruperit, illicò lac huic euanescit. Ex his manifestè apparet, lactis & menstruorum substantiam esse eandem. Quare si nutrici menstrua contingant, minui lac est necesse. Perniciosum ergo est nutricem menstruantem eligere: probat Galen.1. *de sanit.9.* firmat Omnibonus *lib. 1. de art. Med.infant.cap.6.*

Christophorus à Vega *lib.2.art.Medic sect.7.cap.1. rubric.2.* contrariam videtur amplecti sententiam, dum sic

A inquit. *At verò si eis alimentum non deficiat, vti in quibusdam sanguine abundantibus fieri vidimus, non parum commodi sequitur ex purgatione mēstrua; puriore facto sanguine: quamuis purgationis tempore turbationē patiantur, &c.* Censet ergo lac purius euadere, si fæculentus sanguis vacuatur, cuius mixtione præexistens in corpore inquinatur. Exemplo sint lactantes, quibus cùm rarò fluant menstrua, mali succi copia succrescit in corpore. Hoc euidenter comprobauit Hippocrates *lib.2.epidem. sect. 2. post princip.* dicens: *Lactans quædam papulas per totum corpus habebat, cùm autem cessauit lactare, sedatæ sunt æstate, &c.* Vt hinc discas lactare cessantes, profluentibus menstruis, à morbis, quibus antea corripiebantur, liberari. At non bene ratiocinatur vir hic eximius: nam suppressio menstruorum in lactantibus non est causa

B sa cacochymiæ, quoniam nutrices quæ non menstruant, ex prouidæ præscripto naturæ, non generant plus sanguinis, quàm sibi, & fœtui conueniat, & ob id carent periculis ex abundantia, & turbatione in excretione menstrua. Ratio verò, cui velut præcipuo innititur fundamento, sicuInea est; nam lac maius vitium suscepit ex vacuato mentruo, & corpus maiorem turbationem, quàm sit quæ sequitur ex eius purgatione vtilitas. Quapropter nutricem menstruantem protinus ablegare oportet, vt securiùs fœtus alimentum susceptet: si enim aliter feceris, in grauiora pericula infantem deduces. De hoc argumento, Lege Vallesium *in com. Hipp.in lib. de aliment.fol.mihi 289.* Peramatum, *tract.de regimine infantis, cap.2.*

C DVBIVM XX.

Num nutrix pro infantium curatione expurganda. Contra Brauum, & Donat. Santorum, Medicos eximios.

HOc loco non est ab instituto alienum, secundum dubium Laconicè pestringere, quo quæri solet, num nutrix pro infantium curatione sit expurganda. In hoc enim explicando inuenio Medicos fuisse discordes. Ioannes Brauus Petrafitanus, Salmanticensis Scholæ professor celeberrimus *lib.2.de curandi ratione per medicamētum purgans, cap. 6.* Ioannes Donatus Santorus *lib. 4. epistol. 2.* firmiter tenent, nunquam esse purgandas nutrices pro curatione morborum; qui infantibus accide-
D re solent. Vel enim infans ægrotat, nutrix sana est; vel è conuerso: vel nutrix, & infans vnà ægrotant: vel ambo rectè valent. Si vltimum, neuter purgari debet. Si simul ægrotant, optimum est nutricem expurgare; ita enim vtriusque saluti consuletur. Si tamen infans sanus est, & illa laborat, ne in morbum incidat infans, Aëtij consilio, *tetrab.4. serm.4. cap.6.* alij lactandus committi debet; nam vbi imminuitur lac, corrumpitur, omnino exanguitur, inspissatur, aut attenuatur, præstat alterius nutricis lac infanti præbere. Si tamen licitum non sit, optimo victus regimine tractanda, ne lacte fœdato deterrimis infans morbis occupetur, vt eleganter ostendit Hipp.*lib.4.de morb.num.46.*

At si infans laborat, nutrix verò inculpata salubritate degit, infans solus purgari debet; ipsi verò nutrici
E nullum tale pharmacum porrigendum: nam qui sano sunt corpore, difficulter ferunt purgationes, ex præscripto Hipp.*lib.2.aph.36.37.& l.4. aph. 16.* Vitiatur enim medicamentorum permixtione sanguis, & reliqui succi boni, qui in corpore sunt, inquinantur, caro liquatur, & solidæ animalis partes euertuntur. Licèt enim hoc de violentis, & malignis pharmacis, quæ tempore Hipp. in vsu erant, ex quibus noxæ oriuntur inemendabiles, intelligas etiam clementia & benigna, corpora demoliuntur, ac resoluunt, vt sunt Manna, Cassiæ fistularis interaneus liquor, syrupus ex 9.infus.rosf. Violæ conditæ, serum pruna, senna, & siquæ alia: hæc enim cùm vites admodum languidas habeant, eorum facultas, antequā ad mammas perueniat, depe ditur, aut ita obtunditur, vt exigua admodum, aut prorsus nulla in lacte superfit. Si ergo exoluenti

exoluentia pharmaca naturæ nostræ aduersantur, & cùm minime nutriant, in sanguinem, verti nequeunt; & clementia, debilia cùm sint, sanguinem & alios succos ad tertiam vsque coctionem non alterant, quorsum nutrici porrigenda? Rursus. Licèt scammonio, colocynthide, succo cucumeris, syluestres capræ pro alimento vtentes, lac reddant pueris suis purgatorium, in muliere videtur impossibile, quum hæc vt pote venenata, nec, in sanguinē, aut lac verti possint; nam si mediocria medicamenta humorem noxium non attrahunt, si ab operatione frustrantur, sed in purgandum humorem conuertuntur, quid de deleteriis dicendum, quæ auctore Magistro *6. epid. sect. 6. com. 5.* vel per sedem infusa vehementer nocent, & febrem malignam accendunt? Quapropter si puerile corpus, & lactans, oppletum sit vitiosis humoribus, medicamentum nutrici exhiberi non debet, nisi pro sui corporis purgatione, si fortè prauis scateat humoribus; tunc enim exhibito medicamento purgante, sanguis purior redditur, & excretis recrementis vitium deponit, lácque hoc modo redditur laudabile. Hæc est horum virorum circa hoc argumentum opinio constans.

At nos qui Diuini Hippocratis sensa penitiùs abstrusa rimamur, & eius edicta colimus, complectimur, veneramur. Contrariam omnino, & huic aduersam sententiam fidissimo nixi experimento approbandam censemus. Ille enim *in lib. 6. epid. sect. 5. text. 35.* sic inquit. *Mulier, capra, elaterium, aut cucumerem syluestrem comedentes, pueris purgatio, &c.* Continent hæc verba optimam quandam rationem expurgandi lactantes infantes, qua Medici frequenter vtuntur, dato scilicet pharmaco ipsi nutrici, quia lac induit expurgatoriam medicamenti facultatem, vt eruditissimè Vallesius, & Fuchsius explanant *in com.* Cùm enim infantes ob patiendi facilitatem, labores & symptomata quæ vteri ratione patiuntur, humiditatum copiam ab vtero contractam (quæ quidem caloris natiui potestatem obruit & obtundit) & cruditatem, infantilium morborum potissimam causam, generent, & plurimis morbis sint expositi, in nutritione, suctione, dentitione, & loquela; & ob teneram ætatem, medicamenta purgatoria nec assumere, nec ad actum deducere queant; morbúsque vrgeat; cæteráque ex victus regimine, clysmatis, sanguinis extractione, attemperantibus serapiis, apozematis, aquis stillatitiis, potibus iurulentis petita, non prosint auxilia, quid restat exequendum, nisi nutricem leuiter expurgare, vt medicamenti facultate in sanguinem, & lac spirante, hoc reddatur purgatorium; quo sucto, infantum morbi mitescant, & noxio leniter vacuato succo radicitus extirpentur?

Hanc auream Hippocratis sententiam Galenus *in com.* approbat, exemplis roborat, & confirmat, dum sic inquit. *Non Elaterio duntaxat, quod cucumeris syluatici succus est, quemadmodum neque ipso cucumere solum vescentes, hic puerorum lactentium purgatorium redditur, verùm etiam si quod aliud medicamentum subductorium, quod vocant, assumpserit. Siue autē à muliere elaterio, à capra ipso cucumere, siue vtroque ab vtraque comeso, infantes earū lacte purgari dicat, nihil interest. Cōducit autem hæc oratio ad Medicorum vsum: Infantulos enim purgare volentes, aut matri infantulū lactanti, aut capræ, eiusmodi aliquid esui dātes, sic eos purgabimus, &c.* Cùm enim infans lactens febricitat, est necesse lac mulieris rectificare, exhibito medicamento quod vacuando noxios humores, sanguinem ab horum spurcitie immunem reddat, & ex consequenti purum lac, vt Auicen inquit *1. 4. tract. 2. cap. 7.* Hoc etiam consilium repetit Galenus *lib. 3. de alim. facult. 15. In discutiēdis ergo puerorum morbis, quoniam ea ætas medicamenta respuit, ac auersatur, eo vtor stratagemate,* inquit Lemnius doctissimus *lib. 4. de occult. nat. miracul. cap. 25. vt nutricibus ea præscribam; statim enim diffusa per sanguinem (ex quo lac inficitur) medicamenti vis vbera subit, ac lac illius qualitate imbuit, ita vt quasi purgatrix fit medicina puero aluū soluat.* Non ergo errant, sed Hippocratis, Galeníque doctrinam imitantur, qui pro curatione infantium, nutricibus medicamenta propinanda esse consuluere, vt contendit Mercurialis *in epistola 5. ad Petrum Monauium missa, & à Ioanne Cratone publicata.*

Neque negandum est hæc medicamenta nutrici offerenda, non debere esse fortia, ne fortè lac inquinent, corpus calefaciant, ac perturbent; sed mitia & benigna, quæ vaporosa sua substantia per insensiles meatus, à ventriculo ad mammas, & ob consensum, ratione viciniæ, possunt lac inficere, & purgatrice facultate id imbuere. Quòd si hanc facultatem purgatricem, communicatam per venas sanguini, hunc inficere etiam, & remanere in eo tanto tempore, quousque ad lac conuertatur, asseueres, tutus incedes. Licèt enim violenta pharmaca, quibus ferè prisci vtebantur, non nutriant, neque in sanguinem, aut lac conuertantur, expurgare tamen queunt: cùm enim morentur in ventriculo, facultatem suam sanguini, & lacti communicant. Num verò sanguis & alij succi feruent facultatem eorum quæ ingesta sunt, vsque ad tertiam coctionem, (hoc enim aduersarij putabant esse falsum) Respondet Galenus *loco cit. epid. In alimentis post coctionem, & in sanguinem conuersionem, validas vires ramanere* asseuerans, *adeo vt & sudores ipsos redoleant: nam in istis comesorum qualitas seruata reperitur. Sic capræ verno tempore Scammoniæ germina depastæ lac purgatorium generant.* Sic apud Indos animalium carnes, pulpam Cassiæ continuò edentium, purgandi facultatem non exiguā obtinent. Necnon in Doride, & Bœotia, multi ex coturnicum esu conuulsionibus capti sunt, nam ob veratri pastum, quo illæ maximè delectantur, malitiam hanc illis inesse, prisci docuere, latiùs *lib. 5. in com. histor. 26.* referendi. Purganda ergo nutrix est, affecto infante: quod consilium opere ipso obseruauit Iacchinus *lib. 9. ad Almans. in com. cap. 24. prope finem*, qui in transmutatione substantiali non omnia priora accidentia deperdi, sed multa reseruari arbitratur. Lege Ioan, Ceckium *lib. de pueror. valetudin. tuend. rubric. 10. & 20.*

HIST. XXXII. AVENZOARIS, De Phthisi.

Phthisis, panis benè fermentati cum oleo, & saccharo rosaceo, vsu persanata.

Etiā recordatus sum, quòd pater meus dicebat mihi, quòd pater suus habuit quendam Hispanum in cura, qui patiebatur hanc ægritudinem, & extenuatus fuit in tantum quòd tota caro eius consumpta fuerit: & auus meus ipsum taliter curauit, scilicet quia cibabat eum pane bene fermentato cum saccharo rosaceo, & pane similiter bene fermentato cum oleo oliuarum; & taliter resumptus fuit, & suam recuperauit humiditatem, nec ei superuenit aliquod accidens malum, & vixit postea tam longum tempus, quòd Medicus qui curabat eum, obiit ante ipsum: & postea diu remansit in manibus patris mei, & obiit ad vltimum ex alia ægritudine, & non ex ista. Et mihi similiter quando incepi practicare, superuenit ad manus meas quidam, qui patiebatur talem ægritudinem, & iniui regimē dictum: & recessit tussis ab eo, & impinguatus fuit, & rediit ad operandam artem suam, & ad exercendum omnes operationes suas, & sic vixit postea longo tempore, &c. Auenzoar. lib. 1. Theizir, tract. 11. cap. 2. post med.

PARAPHRASIS.

Licèt plures sint tabis species propositæ à Celso *lib. 3. cap. 22.* quarum prima Atrophia est, secunda Cachexia, tertia Phthisis; & ab Hipp. *lib. 2. de intern. affection. num. 11. 12. & 13. & lib. 2. de morb. num. 54. & 56.* Ex quibus oritur prima, aliæ describantur. quum pituita à capite in pulmonem confluit; secunda, à labore; tertia à spinali medulla, quæ maximè corripit recentes (ponsos, & Veneri deditos. Nos per tabem intelligi volumus, Phthisim, hoc est, vlcerosam in pulmone dispositionem, quam Galenus *l. 7. aph. com. 16. totius corporis extenuationē*

esse

effe dicit,tum febre teuui,& exigua,confequetem ad infana-bilia pulmonis vlcera,vel fi pulmonis vlcerofam voces dif-pofitiònem,vera dices:ita enim eam vocauit Gal. *l.5.aph. com.*11.*& lib.*3.*eiufd.com.*10. cuius fententiam Paul.*lib.*3. *cap.*32. Actius, cæterique Medicinæ duces funt amplexi. Eft ergo exquifitaTabes,*corporis confumptio cum febre lenta,ex pulmonis vlcere fuborta*:de cuius caufa,fpeciebus, fignis,& curatione, Auctores proprium caput confcripfe-runt,inter quos præcipui extant Fernel.*lib.*5.*patholog.cap.*10. Iacchin.*in lib.*9.*Rafis ad Almanf.cap.*37.Altim.*lib.de cur.human.corp. malis,cap.*53.Holler.*lib.*1.*de morb.intern. cap.*26.Ludouic.Mercat.*l.*2.*de morb.intern.*9.Mercurial. *lib.*2.*praxis, cap.*4. qui omnes humectandum effe corpus humiditate naturali, per inftaurationem naturalis humo-ris; ac etiam externa, humilitate, iis exhibitis auxiliis, quæ ficcitatem extraneam remouere queant, affeuerant: quæ autem fit humectantium præfidiorum fylua, retulere Trincauel.*lib.*1.*confil.*16.Valleriol.2.*obf.*3.*& lib.*3.*obf.*6. *& lib.*5.*obf.*5. Mercurial.*lib.de morb.puer.cap.*3.*de macie.* Ludouic. Mercat.*lib.*2.*de puer.morb. cap.*17. *de contabef-centia.*Syluatic.*controu.*7. Sabaftian.Auftrius *lib. de morb. puer. cap. vlt.*

DVBIVM XXI.

Num panis azimus fit melior fermentato, vt voluit Celfus, Contra Bruyerinum, & Syluaticum, Medicos eximios.

AVctor tria pro huius macie curanda propofuit,Saccharum rofaceum, panem benè fermentatum cum eo,& oleo oliuarum.De primo auxilio in fequenti hifto-ria agemus. De pane quòd plurimùm nutriat,eft expreffa fententia Galen. *lib.*1. *de alimentorum facult.cap.* 2. Nam moderatum alimentum præftat, & omni ætati, omnique tempore conuenientiffimum, cùm fit omnium ciborum veluti materies. Is licèt ex variis cerealibus fieri poffit, inoleuit tamen vfus eum appellare panem, qui ex tritico fit, hoc autem debet effe durum,graue,denfum,plenum, mundum,cribratum, à cortice purgatum, nec fufpectum, tenuiffimè molitum, aqua puriffima collectum, ac fub-actum, nec damnatis lignis concoctum, ex quo fit panis, qui moderatam falis,& fermenti antea fufceperit quanti-tatem. In clibano fit coctus, nam modicè, intrà & extrà affatur, qua ratione eft efui aptior, cùm fuauior fit ac dul-cior, & fic faluti conferuandæ vtiliffimus. In furno verò coctus non ita probum præftat alimentum; ignis enim ardentior primo ftatim occurfu fuperficiem externam circumurens, in teftæ modum indurat, internam autem relinquit crudam,& illaboratam.

Sed cùm multùm differant clibanus, & furnus, expli-candum hoc eft, fimúlque quæ fuerit olim panis conco-quendi ratio. De primo. clibanum, fiue cribanum, di-ftinguunt quidam, idem tamen fignificare,& effe, ple-raque veterum teftimonia ab Athen. *lib.*3.*dipnof.cap.*15. prolata demonftrant:Sic &Euftach.*lib.*1.*Iliad.& 4.Odyff.* §.*Non enim dico furnum, quoniam clibanus furnus non eft, quum panis clibanaceus,& furnaceus inter fe differant, &c.* id probatur ex Plin.*lib.*18.*c.*11 & Iul.Polluc. *lib.*6. *c.* 11. qui furnum,& clibanum feparantes,furnaceum panem in furno coctum non facilè confici, clibanitem autem facil-limè concoqui, effeque probatiffimum, illoque laudabi-liorem confirmarunt.

Grammatici Græci ita definiunt.Clibanus mobilis eft, & quafi paruus furnus,teftaque aliquando tegitur,& ferè è metallo fit:interdum tamen ex lapide conftat, non tam pane,quàm aliis dapidibus conficiedis idoneus. Sed hæc definitio ex more eft noftro, non antiquorum, apud quos vfitata panis fub clibano coquendi ratio. Alij meliùs, & ad veterum confuetudinem aptiùs, fic definiunt. Clibanus eft coquendis panibus ænei vafculi deducta rotundi-tas, quæ fub vrentibus flammis ardet intrinfecus: à Ca-tone *lib. de ruftic.cap.* 74.75.76. teftus vocatur, à tefta, qua cooperiebatur,opinor. Furnus quid fit,non eft neceffe explicare: quid enim fit, quis nòn nouit?

De fecundo. Triplex fuit olim panis coquendi ratio: Prima clibani, in quo deinceps cœptum eft pifces, & carnes,quæ xeniorum loco folita erant amicis mitti, co-qui. Altera fuit coquendi ratio panis in furno,quæ penè fola apud nos modò retinetur: Camirites, & ipnites panis hic dictus. Forni autem olim dicti, vt fornaces, à forno. Alij à furuo, id eft obfcuro, & nigro dictum vo-lunt ob fuliginem, fiue obfcuritatem loci. Varro *lib. de vita populi Romani*, Cocula, quæ coquebat panem, pri-mùm fub cinere, poftea in forno. Tertia erat coquendi panis ratio in Artopta; vas erat in quo torrebatur panis vt oftendit Pollux *loc. cit.* & verfus eft Plaut. *in Aulul.* à Plin. citatus *lib.*18.*cap.*21.

Athen.*lib.*3. *cap.*16. à clibanaceo, & furnaceo diftin-guit: apud quem genera panum diuerfa in gente Græ-corum præfertim inuenies,*cap.* 15. *&* 16. & apud Plin. *lib.& cap.cit.* varietatem coquendi panis in furno: quo in argumento nonnulla Brodæus notauit, longè ante in Græcis lexicis obferuata,& præclarè Mercurialis, *cap.*12. *lib.*1. *variar. lect.* expofuit.

Panis ergo hic clibanita, ob dictam caufam omnium probiffimus eft,eumque extollit Gal. *lib.*1.*de alim.facult. cap.*2. *cit.* §. *Priuato autem, & feni,qui belliffimè quidem in clibano eft affatus, &c.* & *lib. de bonit.& vit.fuccor.cap.*2. §. *Igitur inter frumentacea, cibum exhibent fucci boni panes puri,ritè confecti,quorum & in clibano coctura fit,& aut id fubactio, tum fermento conftent modico, falifque mixtura: fecundas ab his obtinent furnacei,&c.* & *lib. de attenuante vict. rat. cap.*6.§. *Sola autem præparatio eft probanda, quæ fermento conftat, fale, & clibano, &c.* idem alibi fæpe afferuit.

Hic cùm extrahitur è furno, pannis cooperiendus eft; ne fortè ab aëre ambiente præclufis poris, vaporis impediatur exhalatio. Non edatur calidus: nam nimis inflammat. Nec fit eiufdem diei, quoniam ponderofior, ægriúfque coquitur,ex Gal. 2. *acut.*36.*&* 3.*alim.* 15. & Hipp. *lib. de intern. affection. num.* 46. Sicut nec vetu-ftior, quia in coctione fua plurimum ventriculo nego-tium faceffit. Recentis folum odorem, ad collapfas ta-bidorum vires refocillandas, & ad citiffimam fpirituum alimoniam reparandam,effe præftantiffimum præfidium, probat Marfil. Ficin. *lib.* 2. *de ftudiofor. fanit. tuend. cap.* 18. §. *Odorem verò omnem, quia pars corporis fubtiliffima eft, fcitote nonnihil habere caloris, atque ex rebus quæ ipfa nutriunt, odores fperate potius nutrituros, vt ex aroma-tico pyro, pomóque perfico, fimilique pomo: magis autem recente pane calente, &c.* Nam vt fapor, qui mirificè pla-cet,plurimi velocifque nutrimenti caufa eft, fic odorem ad fpiritum fe habere dicendum eft: valente enim, ac fuauiter olenter vino, odoriferáque rofacea imbutus pa-nis recenter è furno extractus, & naribus admotus, na-tura fua fpiritus iamiam exhauftos recreat, & inftaurat per odorem. Vbi igitur fpiritus exiguus eft, vel fuga-ciffimus effe deprehenditur, vt in tabidis, fyncopticif-que parua de caufa contingit, panis odore extrinfecùs obiecto, neceffe eft fpiritum refolutum retinere, ac re-ficere. Huius olfactu Democritum, triduo vitam pro-rogaffe, fatetur Diogenes Laërtius *in eius vita*: Cùm enim iam ex fenio deficeret, & propinquus videretur morti, mœrentem fororem, quòd ille in celebritate Ce-reris moriturus, & ipfa Deæ vota exoluere nequiret, bono animo effe iuffit, panéfque calidos fibi quotidie afferre: eos igitur naribus quum admouiffet, viuum fe, dum ea celebritas tranfiret, feruauit. Vbi verò dies illi tranfierunt (erant autem tres) quietiffimè, ac mini-mo dolore conclufit vitam, 109. ætatis anno. Extat fu-per hac re Græcum eiufdem Laërtij epigramma, fic La-tinè conuerfum:

Quifnam tam patiens vifus,qui tale patrarit
Vnquam,quale fciens omnia Democritus?
Qui per tres tenuit præfentia fata dies, &
Illa recens cocti panis odore aluit.

Sunt & qui dicant, id mellis odore feciffe. Neque hoc citra rationem fibi confuluit, nam mel vino lique-factum calenti pani infufum, odore fuo cor mirandum

in modum roborat,& spirituum substantiam deperditam resarcit; flos namque florum mel existit, nec parum nutrit dulcedine sua,ac diu res integras à putrefactione tuetur. Num verò panis recens,salubrior sit pridiano, agitat acutissimè Ludou. Nonnius *lib.1.de re cibar.cap.2.*

Sed vt ad panem nostra redeat oratio, huius crusta reproba est, & mali succi, bilem enim adustam, atque succos melancholicos generat; nam ambusta tum ad succi bonitatem, tum ad concoctionem inepta, auctore Gal.4.*acut. text.* 102. censentur esse,nimisque exiccant, & humorum acrimoniam pariunt. Quapropter panis sit optimè fermentatus, nam leuis est, apud Hipp.*lib. 2.de diæta, num.*10.ex quo fieri sanguinem laudatissimum, triticum purum sit,& electum,testis est Gal.*lib.3.de alim. facult.cap.*26.Per panem autem fermentatum,eum intelligimus,qui fermenti quod sat est habuerit;sic enim pani meliùs nutrit,cùm calidior fit,leuior,& sic citiùs à natura amplexus,promptiùs coquatur, & distribuatur.ex Paul. *lib.7.tit.de fermento.*

Porrò si fermenti naturam intimiùs fueris perscrutatus, hoc verum esse inuenies. Fermentum enim est massa illa cruda in acorem conuersa, imò verò est ipsa corruptio, vt scribit Plutarch. *in fin. probl.* quo loco priscos non fuisse vsos fermento, quoniam fermentatio est quædam veluti corruptio,asseuerat.Est igitur fermentatio, vt dicebat Plato *in Timeo*,partis terrenæ motio, & in aërem conuersio: cùm enim fermentum sit corpus acidum, illius acoris vi ac efficacia, ipsam farinam quodammodo calefacit, atque attenuat, sicque massa attollitur & amplificatur; quare ab aceto humorem melancholicum fermentari, feruere, & ebullire veteres affirmarunt. Cùm enim fermentum aciditatis cuiusdam frigidæ, & caliditatis ex putredine particeps sit, auctore Magistro *lib.6. simpl. tit.de fermento, & lib. 1. de. alim.facult. cap.* 2. sitque tenuium partium, mediocriter calidum, sine molestia ac mordacitate, quæ in profundo sunt, extrahit, coquit, digerit; & panis fermenti causa rarus fit, & spongiæ instar attollitur in ventriculo, & in eo ex omnibus sui partibus calorem admittit. Qui autem sine fermento est ita cogitur, ac residet, vt vix coquatur, succumque adeò crassum gignit, vt nec in corporibus sanis per angustiores venas attrahi possit: vnde qui fermento omnino caret, nemini prorsus est accommodus, & vt Auicen. inquit.*lib.2.cap.*573. nisi multo labore fatigetur, qui eo vtitur, promptissimè læditur; iecoris enim meatus, per quos fertur alimentum, obstruit, lienis imbecillitatem auget, calculum gignit, stomachum grauat,vt *lib.5.colliget, cap.*26. Auer. docet, & non filuit Rasius *lib.3.ad Almansf.cap.* 3. Quare si nō sit nimium fermentatus,probè alit, ex Auer. *lib.3.collig.*31.de cuius vario parandi modo, lege Cardan. *lib.1.contrad.tract.5.cont.*7.& maximè,si fit subactum cū oleo Oliuarum,quod cùm sit lentū,crassum, & viscidum, humidum nostrum primigeniū,quod aëreum est,& oleosum,nutrit,instaurat, & tabidos crassefacit,& impinguat.

Sed quid respondebimus Celso,*lib.2.c.*28. qui panem fermentatum corruptioni esse facillimum, non fermētatū verò minùs intra corpus vitiari, putredinique minimè esse obnoxium asseuerat? Dic Celsum,panem nimis fermentatum reprobasse,quia parum nutrit, & non roborat vires,vt firmant Ishaac *lib.Diætar.particular. tit. de Pane* Auer.5.*collig.*31. Ex his apparet, citra rationem Celsum dānari à Bruyerino,*l.6.de re cibaria,c.6.de fermento*,Ronss. *in com.Cels.*Baptista Syluatico,*contr.6.in med.*cùm hac solutione cum Galeni sententia ipse sit conformis.

HIST. XXXIII. AVICENNÆ, De Phthisi.

Phthisica,folius sacchari rosacei vsu, omnino persanata.

ET si non timerem dici mendax, narrarem in hac intentione mirabilia,& referrem summam qua vsa est mulier Phthisica. Peruenit res ad hoc, vt ægritudo prolongaretur adeò, donec perueniret ad mortem; & vocaretur ad ipsam qui præpararet ea quæ morti erant necessaria; tunc quidem frater eius surrexit ad eam,& curauit eam hac cura tempore longo,& reuixit,& sanata est,& impinguata,& non est mihi possibile, vt dicam summam eius quod comedit de sacchare *rosaceo,&c. Auicenna* fen.10.3.tract.5.cap.vlt.& cap.18. iuxta fin.

DVBIVM XXII.

Num Phthisis aliquando curabilis.

PARAPHRASIS.

PHthisicos nonnullos; vitam in multos annos produxisse; auctorum testimoniis constat manifestè. Auic. fic 10.3. *tract.* 5. *cap.* 18. inquit. *Et quandoque accidit phthisico, vt protendatur cum eo phthisis,producens cum spatio temporis,& similiter extenditur à iuuentute vsque ad senectutem: & ego iam vidi mulierem vixisse in phthisi,circiter viginti & tres annos, aut plus parùm,&c.* quam historiam vtpote huic consimilem, inexplicatam reliquimus. Eam experimentis suis firmarunt, Matthæus de Gradi,*in lib.9.ad Almansf.*Rasis,*in com.cap.* 54.vbi furnariam phthisi correptam,plus viginti octo annis vixisse affirmat,cum Iulio Alexandrin.*in com.c.*14.*lib.5.meth.Gal.* Nec dissuadent experimenta Desiderij Iacotij *in com. ad aph.*12.*sect.2.lib.6.Coacar.Hipp.*Petri Foresti *lib.*16.*obser.* 55.Gentil.*ad cit.loc.Auic.*

Phthisicos, vel etiam quibus dimidia pulmonum pars erat amissa, deploratos, restitutos fuisse, & vere sanatos hîc asseuerat Auicenna. Eius dicta verissima esse, locupletissimi, & haud infimæ notæ viri literarum monumentis consignarunt. Rasis *lib. 4.continent.* puerum phthisicum ætatis quinque annorum, lactis primo caprini, deinde asinini vsu persanatum fuisse refert. Forestus *lib.obs.cit.obs.* 58.vitellis ouorum cum sulphure viuo, superbibitis cyathis aquæ roris solis, & aliquando distillatitia limacum, quendam deploratum cui ossa crepitabant, vixisse conteſtatur. Et plurimos conclamatos, aqua sulphuris spagyrica enchirisi extracta, tanquam præstantissimo cardiaco auxilio conualuisse à phthisi, probat Hieron. Rubeus *lib. de distillat. sect. 2. cap.* 24. Monardus *lib. 3. de medicament.ex nouo orbe delatis, circa fin.* Pxthisicum, cancris, qui solùm ouis columbinis, & earum recens exclusis pullis vescuntur, Medicorum consilio nutritum, optimè conualuisse. Lactis vsu sanatos fuisse plurimos referunt Valleriol. *lib.* 2. *obser.3.& .lib.3.obser.6.& lib.6. obser.* 9. Michaël. Ioan. Paschal. *lib.1.de curand.morb.cap.*29.Valescus Tarantin. *lib. 3. cap.* 2. veros phthisicos puluere Haly persanasse gloriatur.Hos, vsu decoctionis ligni sancti curasse contestantur, Philippus Ingrassia,*in consilio Ducis à terra noua,* Franciscus Arcæus *lib. 2. de curand. vulnerib. cap.*2. Hieronymus Fracastor. *lib. 3.de contag. cap.*8. Aloysius Mundel. *epist.*3. Thomas Erast.*lib.3. consilior. publicatorum è Laurentio Scholtzio, consilio* 8.

Obseruatio VII.

Phthisis,Ebeni decocto curatur.

QVotidie mirabilia contingunt in arte nostra, quibus Medici peritissimi reluctantur sagacitate mira, nouissimis auxiliis strenuè muniti. Dum hæc contemplor, accessi ad curationem Iuuenis, qui ex salsa distillatione, præcedente sanguinis sputo ex carnis pulmone educto, huius visceris vlcere sordidissimo diu immaniter vexatus, in phthisim incidit, ad extremam maciem redactus, qnem pusilla comitabatur febricula. Pro huius curatione generosa præsidia celebrata: electuaria resumptiua, lactis asinini, & caprini potus diu imperatus,ptisana, amylum. Abstergentia varia, & vlcus repugantia assumpta. Conseruæ, tabellæ,vnguenta, pulueres

&

& emplaſtra adminiſtrata, quæ robur corpori præbent, & humiditatem primigeniam deperditam reſarciunt, & vlcus à ſorditie mundant. Omnia fruſtra. Tunc in conclamato caſu, decoctum ligni ſancti, cum medicamentis pectus mundificantibus attemperatum, ſenſim ac ſine ſenſu exhibeo, cuius potu ſuauiter mouebatur ſudor. Hic præter ſpem in minori copia pus excernens, primò febricitare deſiit, & obducto cicatrice vlcere, reſtaurantibus renutritus, pinguiuſculus factus, duorum menſium ſpatio curatus, nullam poſtea paſſus eſt recidiuam. Ex hoc felici euentu audacior factus, quinque in vita mea vlcere pulmonis laborantes, hoc præſidio, reliquis non conferentibus, Deo auſpice, ad ſanitatem perduxi.

Hoc auxilium in doloſis vlceribus, vel citra Gallicæ luis ſuſpicionem, in qua tantopere prodeſt, ſæpius ſum expertus cum vtilitate ſumma; quo ignorato, vel non celebrato ab Hipp, *lib.5.epid. num.3*.mortuus eſt ex ſuppurata coxa Eupolemus: quem locum Valleſius interpretatur *in com.* de qua re lege Iacotium *ad Coacas Hipp. pag.228. in com.text.39. lib.4. com.1.* Nonne vlcus verum pulmonis, vſu radicis Chynæ, & Smilacis aſperæ curandum docet eruditiſſimus Heurnius *in com. text. 9. lib.5.aph.* cuius auxilij vi ſe iuuenem tabidum perſanaſſe ibidem inculcat? Nónne Thomas à Veiga, *in com.cap. 5.lib.2. Galen. de dif. febr.* febrem hecticam ex vlceribus internis ſubortam, decocto ligni ſancti eſſe curandam docuit? ſi ergo phthiſici, hoc,& aliis præſidiis ſanari queunt, non ſunt ab intrinſeco incurabiles,vt docuit Cardanus *in com.ſententiæ 11.lib.5.aph.* Neque Galenus *lib. 5. meth.8. & 12.* cauſas ſanationis vlcerum pulmonis ex profeſſo recitans, illa impoſſibilia eſſe ad curandum, ſed difficilia exiſtimauit. Sic enim ait. *Quod verò huiuſmodi vlcera,vel difficulter,vel planè nunquam ſanari poſſunt, hoc in cauſa eſt, &c.* & paulò *infra.§. Et quæ hæſerunt in pulmone vlcera,difficiliora ſunt ad ſanandũ,&c.* Hanc eſſe Galeni mentem probant Oribaſius *lib.9.ſynopſ. cap.1.* Aëtius *tetrab.2.ſerm.4 cap.67.* Celſus *lib.6.cap.26.* Vlcera ergo pulmonis, non vt inſanabilia ſunt iudicanda. De qua re vide Mercurialem *lib.2. praxis,cap. 7.* Ludouic.Mercat.*lib.2. de morb. intern. cap. 9.* Craton. *in conſil.152. Montani.* Valleriolam *lib. 5. obſ.5.* Marcel.Donat. *lib. 2. de hiſt. mirabili,cap.10.* cum Iacobo Auberto *quæſt. 15.in Fernel.lib.1.de abdit,*& omnium elegantiſſimè,Syluaticum *controu.59.*

Sed quod huic miſerandò morbo auxilium ſupereſt, ſaccharum roſaceum exiſtit; cuius laudes miris celebrant encomiis auctores omnes: nam Conciliator *dif.* 194. refert, ſe phthiſicum adoleſcentem ſolius ſacchari roſacei vſu perſanaſſe: cuius vim, & efficaciam miram multis laudum præconiis, pro hoc curando affectu, decantant, Harculanus *lib. 9. ad Almanſ. cap. de Phthiſi,*& non ſiluit expertiſſimus Meſuës,*cap.de phthiſi* dum ſic ait. *Et ex rebus mirabilis iuuamenti ad conſolidationes, & ſanationes vlcerum pulmonis, eſt ſaccharum roſaceum recens,ſuper quod nõ præteriit annus; aggregatur enim in eo virtus abſterſionis ex ſucco roſarum, & virtus conſolidationis ex parte ſubſtantiæ roſarum; & noſti quòd virtus abſterſionis ex roſis propter antiquitatem abſcinditur,quæ adhuc poſſidetur in recentibus. Et Galenus quidem præcipit dari ſaccharum roſatum ſingulis diebus in quantitate plurima, etiam cum rebus medicinalibus cibalibus,& potabilibus, ſecundùm omnem modum adminiſtrationis eius, ita quod cum pane etiam. Et vſi ſunt eo poſt ipſum plurimi, & non eſt comprehenſibilis eorum numerus, qui ſanati ſunt ex vſu eius, tamen priùs mundificationibus præcedẽtibus. Falluntur enim eo vtentes à principio, dum mundificatio non præceſſerit; coarctat enim in pulmone materias. Nos autem dedimus cum lacte calido non febricitantibus: febricitantibus verò cũ aqua hordei decoctionis cancrorum fluuiatilium,& aliis multis modis adminiſtrationum, & inuenimus eſſe medicamentum vltimum, &c.*

Nec deeſt experimento ratio: quoniam ſi febrim, & emaciationem ſpectes, refrigerante & humectante victu opus eſt; ſi verò pulmonis vlcus attendas, ſicca victus ratio conueniet. Verùm cùm vlcus, febris & extenuationis cauſa ſit; & emaciatio ac febris in affectu iſto, pulmonis vlcus, velut ſymptoma morbum ſequantur: indicatio quæ ab vlcere ſumitur,indicationem ſumptam à febre obumbrabit; licet quæ à febre ſumitur indicatio,negligenda non ſit. Quare eligendum eſt medicamentum, quod modice refrigeret, ob febrim; ob vlceris ſaniem, detergat, & ob ſolutionem continui,glutinet. Has omnes dotes habere hoc alimentum, nulli eſt non manifeſtum: nam ratione roſæ,infrigidat,humectat, glutinat: abſtergit, & repurgat ratione ſacchari, & roſæ. Has enim vires ineſſe roſis firmant Dioſcorides *lib.1. cap.130.* Galenus *lib.de Medic. facilè parabilib. cap.165.* Auic.*lib. de virib.cord.tract.2.c.de roſa.* Meſuë *diſtinct.4. de conditis, tit. de ſaccharo roſato*, explanant diligenter Dioſcoridis interpretes,& inter omnes Monard.& Bald. Ronſſeus *libello proprio de roſis.*

Siue ergo ſaccharum quàm albiſſimum inſtar farinæ tenuiſſimæ teratur, atque ſuperinfuſo tanto roſarum ſucco,quantum ſat ſit, vt placentulæ; aut panes varia forma conficiantur,qui in ſole quoad ſicceſcant, operti linteolo dimittantur,reponantur,& toto anno conſeruentur: vel roſæ recentes exungulatæ cum ſufficienti ſacchari quantitate,tritæ in mortario,reponẽtur in vaſe vitreo cooperto, menſibúſque tribus inſolentur: vel roſæ calida aqua ablutæ cum ſaccharo permixtæ, ad ignem lentum coquantur, quod non probo,(tenuis enim roſarum vis, & in ſuperficie conſiſtens, ablutione, & coctione facilè euaneſcit) quocunque modo pares, ventriculum, cor, viſceráque reliqua firmat, bilem furentem mirificè compeſcit,ardentibus febribus remedio eſt,cardiaca vi membra interna tuetur,& phthiſicis eſt tutiſſimum, præſentaneúmque auxilium.

Hoc celebrandum eſt ſeruatis conditionibus tribus, quarum prima eſt, vt vlcus ſit priùs exactè abſterſum. Secunda, vt primis diebus recentior conſerua offeratur, quia plus detergit: nam roſarum ſuccus à Galeno numeratur inter ea, quæ internis vlceribus opitulantur abſterſione ſua, *lib. 4. meth. cap.7.* Tertia, vt proceſſu temporis vetuſtior propinetur,quoniam exciccat, & glutinat: ſi enim tempeſtiuè illa in hoc affectu vtaris, ſalutiferum ſemper inuenies auxilium,vt probant Alexander. Maſſaria *lib.2.praxis,cap.7.* Petrus Poterius *lib.obſeru.22.* Fernelius *conſil.19.*

DVBIVM XXIII.

Num ſaccharum frigidum ſit.

COMMENTARIVM.

SAccharo.] De ſacchari artificio,inuentione, vtilitate, & vſu nihil à me modò in medium proferendum, cùm de hoc negotio plura literis commendarint Dioſcoridis interpretes: Bernardus Deſſenius *lib. 3. de compoſit. medicamentorum,in appendice oxyſacchara compoſita Nicolai.* Langius *lib.1.epiſt.63.* Hermolaus Barbarus *lib. 2.corollarior.in Dioſcorid.cap.306.* Ioan.Brauus *lib.2.de ſimpl. Medic. delectu, cap.18.* & alij. Solùm de eius temperamento, quod dulciſſimum, candiſſimum, atque præſtantiſſimum eſt, paucula quædam proferemus in lucem Nam Galenus *lib.8. meth. cap.4.* ipſum febricitantibus exhibet, tanquam medicamentum citra calorem detergens, & ab obſtructionibus quàm maximè liberans: & Auic. *lib.2.tract.2. cap.755.* Saccharum tabarzet natura frigidius eſſe affirmat. & 6. *3. tract. 1.cap.19. de aduſtione linguæ*, ad ſedandam ſitim ſaccharum proponit,tanquam medicamen infrigidans, humectans, & humoris calidi acrimoniam contemperans: nam ſi ſaccharum frigidum non eſſet, materia medicamentorum eſſe non poſſet.

Contrà,plura ſunt, quæ pro contraria parte proponi poſſunt. Nam Saccharum calidum eſt in principio ſecundi; quoniam exactè dulce: hoc autem calidum eſſe fatemur, cum Galen. *lib. 4. de ſimpl. Medic. facult.*

facult.cap.9. ob id enim natura dulce, calidum moderatè A eſſe, probat Galenus, quòd fructus initio acerbi cùm eſſent, tempore matureſcentes dulceſcunt: ex quo ſequi ait, dulcedinem ipſis à calore prouenire. Nam ſi dulcedo maturatione acquiritur, & maturatio, coctio quædam eſt, ex Ariſt. *lib.4.meteor.cap.3.* ſequitur dulcedinem calore etiam acquiri; ſi verum eſt, coctionem à calore proficiſci, vt *cap.2.cit.lib.* Ariſt. & Galenus paſſim aſſeruere, Quòd autem fructus omnes à calido matureſcant, coquantúrue, cunctis tum Philoſophis, tum Medicis perſuaſum eſt: tum quod idipſum duplex ſit, alterum proprium & cuique ingenitum, alterum externum, à ſole videlicet, vel ab igne comparatum, ſed tamen naturæ ipſorum conueniens, ac familiare. Quare minimè mirandum eſt, quoſdam eſſe, qui non in arboribus, ſed poſtea cùm decerpti, conditique aliquandiu fuerint, co- B ctionis complementum nanciſcantur, & dulcedinem aſſumant; dulceſcunt enim adſcititio calore, omnia quæ ab igne præparantur, vt Galen. ait *lib.4.ſimpl.* 11. Ex quibus omnibus patet manifeſtè, ſaporem dulcem calidum eſſe moderatè; nam ſi corporis noſtri naturæ dulce maximè ſimile exiſtat, ita vt omnium quæ nutriunt, communis dulcedo ſit docente ſic Galen. *lib. cit. ſimpl.* 14 & natura noſtra temperatè tum calida, tum humida ſit, dulce ſimiliter moderatè calidum, humidúmque eſſe debere neceſſe eſt. Quod non illepidè *in ſuo herbario, litera Z. cap. de Zuccarro*, confirmauit Caſtor Durantes his carminibus.

Calfacit, humectat, aperitque, & diſcutit, aluo
Vtile, veſicæ prodeſt, & renibus affert
Præſidium, ſtomacho pergratum ſacchar.....

Quare dulcia ex Galeno *lib.5. de ſimpl. medic fac.* calida C ſunt, ſed non vrentia, immò teſte Rhaſe *lib.3. ad Almanſ. cap.1. coquunt, laxant, rarefaciunt, thoraci, pulmonique conferunt, corpus impinguant, ſemen augent, linguæ appoſita moderatè aperiunt, calefaciunt, humectant:* cùm citra violentiam apertos meatus linguæ ſubintrantia diu ibi maneant, quo fit vt natura in tali temperie gaudeat, plurimúmque oblectetur. Cur autem in dulcibus neceſſaria fuerit hæc oblectatio, vt à ventriculo appeterentur, explicat Galen. *loc. cit.* & eius mentem explanat intimiùs Bartholomæus Anglicus *lib.19. de proprietat. rerum, cap.41.* Saccharum ergo, quia natura dulce, calidum eſt, ex Serap *cap.* 50. & Haly *lib.5. de theoric. cap.27. in med.* Lege Ruel. *lib.3. de natur. ſtirp. cap.22.* Fuchſium *lib.1. paradox. 36.*

Secundò, ſaccharum noſtrum à ſaccharo antiquorum D non differt, prout conſtat ex Dioſcorid. *lib.2. cap.74.* Plin. *lib.12. cap.8.* Galen. *lib.7. ſimpl. cap. de melle,* Strabon. *lib.2. geograph.* Solin. *lib. Polyhiſt. cap. 66.* cum ex eadem ambo prouenianr planta: hoc ſolùm diſcrimine, quòd noſtrum ab ipſis plantis arte exprimatur, & ignis calore concreſcat; antiquorum verò tenuior eſſet, ac præſtantior medullæ arundinum ſacchariferarum pars, quæ per internodiorum fiſſuras Solis calore concreuerat, gummi, aut ſalis modò candida, dentibus friabilis, arundinibus nucis auellanæ magnitudine accreſcens, quare ſal Indum, aut mel cannæ vocatur, vt ait Auic. 1.4. *tract.2. cap.8. §. Nunc autem mel cannæ, quod eſt ſaccarum, &c.* & refert Nicol. *ſerm.4. tract.3. cap.* 15. Clament ad rauim vſque Manard. *lib.2. epiſtol.2.* & *lib.9. epiſtol.5.* & *lib.15. epiſtol. vlt. prop. fin.* Mercurial. *lib.3. de rat. vict. in com. text.* H p. *verbo bilioſa quoque, &c.* Saccharum noſtrum ab antiquorum ſaccharo longo interuallo differre arbitrati, quorum rationes Ioann Brauus *loco cit.* ex toto refutat. Immò credere par eſt, non Arabum tantùm, ſed etiam Græcorum Medicos, & ipſum Galenum, teſtante Scaligero *exerc.* 101. *de ſubtil. ad Cardanum, diſtinctione 5. & exercitat.* 164. vulgari ſaccharo vſos, quod olim quoque è ſacchariferis cannis extrahebatur, vt nunc in Syria, ac Indiæ inſulis, ex cannarum medulla, molli & ſucci plena, in ſubiectam peluim expreſſa, in æneis caldariis donec concreſcat, aut inſtar cryſtalli coaleſcat, decoquitur. Hanc ſacchari decoctionem, M. Varro Narbonenſis, Iulio Cæſare imperante, fuiſſe conſuetam his carminibus cecinit.

Lib. II.

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella.

Sed præter Strabonem & Solinum, Statius Papinius qui ſub Nerua Imperatore vixit, Arabes, & Syrios in Eboſia ex cannis coxiſſe ſaccharum, hoc teſtatur hendecaſyllabo.

Et quas præcoquit Eboſita cannas.

Quo loco Hypaſita, non Eboſita legendum; ita enim populi vocantur Indiæ à fluuio Hypaſi, vt eſt apud Strabonem, Pliniúmque. Saccharum ergo antiquorum à noſtro non eſt diuerſum. Sed antiquorum ſaccharum calidum eſt, vt ex veterum mente ſatis conſtat. Ergo & noſtrum calidum erit. Lege Franciſcum Ioëlium *lib.2. vniuerſ. medic. ſect.2. de aliment. tit. de ſacchar.* & Ludouicum de Auila, *lib. de regimin. ſanit. cap.39. de ſaccharo.*

Tertiò, ſaccharum conuertitur in bilem, ex Auic. *lib.2. cap. cit.* bilioſum enim à dulci progignitur, ex Galen. *6. epid. ſect. 5. com.14. §. Ex melle quoque, omninóque ex dulcibus, cùm vehementiùs incaluerint, amaræ bilis contrahi humorem, in quarto de ſimpl. medic. viribus, commentario, declaratum eſt, &c.* Deinde. Saccharum ſitim facit, apud Auic. *loc. cit.* hæc autem, nonniſi ab humoris inopia, & caloris copia proficiſcitur, ex Galen. *lib.1. ſimpl. cap.30.*

Nunc ad rationes Gal. *in methodo* ſaccharum propinat, non in febribus omnibus, ſed in illis, quæ ſunt ortæ ex obſtructione; nam nec febres accendit, ſed detergit, aperit, glutinoſa, craſſaque citra manifeſtam caliditatem diſſoluit. Auic. autem ſaccharum tabarzet frigidius eſſe pronunciat, quia in caliditate non valde excedit; nam quod parùm calidum eſt, frigidum dici poteſt, ex Galen. *lib.6. ſimpl. cap.67. §. Atriplex frigida humida temperie eſt, humida quidem ſecūdi ordinis, frigida verò primi, quam vtique tepidam caliditatem eſſe poſuimus, &c.* 2. frigidū vocat Auic. ſi cum aqua dilutum oriatur, quo pacto ad ſedandam ſitim eo vſus eſt. Neque enim quòd ſit calidum, materia aliorum medicamentorum eſſe non poterit; cùm enim temperatum ſit, facilè ad calidum, aut frigidum declinat, olei inſtar, quod cùm tepidam ſortiatur caliditatem, ex Galen. 3. *ſimpl. cap.* 9. mediúmque ſit inter humectantia, & ſiccantia, ex Galen. *lib.2. ſimpl. cap.* 25. omnium medicamentorum materia exiſtit, ex Galen. *ibid.* Nam vt optimè aduertit Gal. *lib. 2. ſimpl. cap. vlt.* mediam debet obtinere temperaturam, quod vtriſque extremis tanquam materia inſeruit. Inſuper ſaccharum vires medicamentorum maximè conſeruat, quare ea illo ſeruantur incolumia, & minimè putrent; lentore enim ſuo eorum exhalationem impedit, & ab aëris iniuriis valde defendit. De ſacchari viribus, lege eruditiſſimum Nonnium *lib.1. de re cibaria cap.* 41.

DVBIVM XXIV.

Num phthiſi, febribúſque curandis, ſaccharum roſaceum ſit ex vſu. Contra Septalium eruditiſſimum.

ROſaceo.] Multa quidem, & copioſè ſatis, ni fallimur, de ſacchari roſacei excellentia conſcripſimus, pro cūrandis phthificis; poterant & plura, ſed nobis in vaſtiſſi- E ma rerum congerie ſeruare temperamentum quoddam, viſum præſtabilius eſt: poſt quæ quum paulo autè curioſiùs Raſis volumina inſpectarem, ſcrutabar ſollicitè admodum, contra Septalium doctiſſimum, qua cauſa Arabicæ familiæ auctor primarius, ſaccharum roſaceum, phthiſi, febribúſque curandis ſalutare valde, ita condemnet, temnat, & auerſetur: cùm *lib.3. ad Alm. cap.27.* in hæc verba prorumpit. *Et Deus confundat eos, qui ſaccharum roſaceum febricitantibus propinant: nam qui ardorem, & calorem patiuntur, nullo modo comedere debent, & maximè ſi æſtas fuerit; calefacit enim, & ſitim inducit &c.* Deinde, in febrium initio, ex eo propinandum non eſt, quoniam adſtringit, humorémque impactum reddit, craſſatque; quare tunc adſtringentia nocua ſunt, ex Galeni mente,

X lib.1.

*lib.*1.*acutor.com.*18.§. *Nemo siquidem adstringent ibus vti- tur cibis,nisi vel propter symptomã quod animi deliquium in- ducat,vel propter immoderatum alui profluuium, cogunt si- quidem constringũntque corpora, viásque tum distributionis, tum alimoniæ,tum eius,quæ foràs fit perspirationis commiuere faciunt,quas reclusas,apertásque esse cõducit,&c.* Adde,rho- dosaccharum phthisicis est inutile:quoniã vetustum, cùm adstringat humores per sputum excerni prohibet: si verò recens,aluum prouocat, quod in hoc affectu valdè timo- rosum est,iuxta Senis edictum *lib.* 5.*aph.*11. 12.& 14. vt numquam in iis, vel saltem cum maxima præmeditatio- ne aluus sit mouenda,vt eruditè notauit Ludouicus Dure- tus,*in com.cap.*28.*Holleriȷ,lib.*1.*de morb.internis*. Rosis au- tem inesse vim expurgantem,Mesuës affirmat, *tract.*1. *de simpl.cap.de rosis*.

At hæc facilem habent explicationem. Rasis enim,cu- ius doctrinam eximiam Medicorum chorus amplecti de- bet; rabiat licèt Fallopius *lib. de medicament. simplicib. cap.*14.*in fin.*) etsi prima facie sacchari rosacei vires im- pugnare videatur:eius tamen edictum, medendi scientia imbutus, aliquid in hac facultate posteris elaboratius procudendum anhelans,multipliciter explano, ita vt tex- tus sit mendosus, & legendum sit, *Mel rosaceum*, vt Si- mon Ianuensis exponit *in com.*Vel si Rasium de conser- ua rosarum facta ex rosis Persicis intelligas, quæ calida est,& æstuosa, non errabis. Si succus ex rosarum Persi- carum floribus extractus, cum saccharata aqua epotus pondere duarum vnciarum, aluum mouet, bilémque edu- cit,ex Andernaci sententia: maximè cùm Arabicæ fami- liæ principes omnes in decantandis rhodosacchari laudi- bus multi sint, vt docet Mesuë *tract. de Antidotis*, *tit. de saccharro rosato*, & inter omnes eius interpretes, explicat Iacobus Syluius *in com.* Nec reprobandum est recens, quia aluum proritat; nam rosis vis parua solutiua ineft, quæ ex artificio longioris coctionis euanescit. Neque ad- strictionis earum adeò summa est,vt succos crasser,vacua- tionique ineptos reddat; nam eæ caliditate & tenuitate, non omnino spoliantur,vt ex Gal. Dioscoridisque mente constat apertè. Quare conditum rosarum roborat, car- diacum est,abstergit,mundificat pectus, phthisi, tabique mirificè auxiliatur, bilem furentem refrænat, sanguinem purificat,somnum procurat, leniter mouet aluum, refri- gerat, humectat,nutrit,æstuosis febribus remedio est, & viscerum internorum cauma compescit. Ex quibus col- liges, quàm malo fundamento nixa fuerit Septalij sen- tentia, *lib.*5. *caution.num.* 12.qui hoc auxilium tantopere infamat,Rhasij solùm auctoritate munitus.

HIST. XXXIV. RHASII, De Phthisi.

Quidam vlcere pulmonis laborans, lacte, & pane similæ victitans, conualuit.

E*T ego cognosco quendam patientem huius passionis,qui per vnum annum comedit solum de lacte cum pane simila, & de lacte loco vini accepit in potum:& conualuit perfectè cum eiusmodi cura de vlcere pulmonis, &c. Rhasis* lib. 9.conti- nent. cap.2.

PARAPHRASIS.

PHthisicos lacte esse alendos, infrà ex veterum mente comprobabimus.Modò de pane similaceo agendum. Cùm enim quadruplex sit panis differentia, siligineus, similaceus, autopyrus, furfuraceus vt auctor est Galen. *lib* 1.*de alimen. facul.cap.*2. similaceo solùm vtitur, quia magis nutrit; estque præstantior, si factus sit extriti- co, optimis quas suprà depinximus, conditionibus præ- dito. Similagineus ergo dicitur panis ex similagine fa- ctus, farina tritici non ita perfectè pura, quàm est siligo, quæ ex puriori tritici parte conflatur, vt *cit loco* retulit Gal.& explicant Marcel.Virgil. *lib.*2.*in Dioscorid.cap.* 67.

A Hermol.Barbar.*lib.* 2. *corollar.cap.*369. edocti à Plin.*l.*8. *c.*8.10.& 11.Cels.*lib.*12.*cap.*17.Columel.*lib.* 1. *de re ru- stic.cap.*6.& 9. qui omnes, de panis speciebus agentes, siliginem veterum, puriorem tritici esse farinam docue- re:de qua re lege Lang. *lib.*1. *epistol.*56.cur autem simi- la nuncupetur, explicat Rhodiginus. *lib.* 9.*lect. antiq. cap.*16.

Sed cur hic æger ita conualuit pane similæ altus, qui difficilis est coctionis, & obstructiones gignit ex Galen. *lib.*5.*de sanit.cap.*7. Dic, quod cùm quatuor farinæ sint partes,pollen, simila, secundarium, & furfures; simila dicitur medulla farinæ triticeæ, seu pars quæ inter polli- nem est, & secundarium, potissimam nutriendi vim ha- B bens,ex Galen. *lib.de attenuante victus rat.cap.*6. Et licèt dicatur crassi succi, non ob id ex hac farinæ parte factus panis talis est dicendus, sed respectu alimentorum quæ succum generant tenuiorem: neque crassum nutrimen- tum præstat, nisi ex ea fiant placentæ, & bellaria butyro permixta,vt *lib.*5.*de sanit.cap.cit.* voluit Galen. Nil er- go mirum si æger hic, pane hoc nutritus, qui firmissi- num præbet alimentum, minimè dilabile, & detergit plurimùm vlcus ratione furfuris, ita fuerit obesior factus. Et si Galen.similaceum panem *loc.cit.* nihil,vel,parùm de- tergere affirmat,comparatione ad furfuraceum, intelligas velim. Tu interim prætercitatos, de panis differentiis, Lege Ioan.Baptist.Theodos.*epistol.*7.& de simila, Non- nium *lib.*1. *de re cibar.*2.

Hanc tamen curationem, non panis sed lactis benefi- C cio, à Rhasio fuisse celebratam affirmamus. Nam si Alza- harauius *lib.*26.*suæ medic.*& Oribas. *lib.*4.*collect.vltim.*pa- nem in aqua maceratum, iis qui acutè febricitant esse concedendum affirmant;& Galen.2.*ad Glauc.* 13. panem ex aqua febricitantibus esse victum congruum asseuerat, immò hecticis vtilissimum iudicat *lib.* 10. *meth. cap.* 11. cum Auicen.12.3.*tract.*1. *cap.* 7. Cur is in lacte, alimen- to hecticis, & tabidis tam salutari, maceratus, præstan- tioris non sortietur vires, & facultates? De cuius vi ad- miranda pro nutriendis tabidis, *in sequenti historia* dili- genter peragemus.

HIST. XXXV. TRALLIANI, De Phthisi.

D Quidam à phthisi, lactis vsu præseruatus.

E*T qui per initia solo ipso* (lacte scil.)*constanter longiore tempore vsi sunt,omnes in totum conseruere.Noui autem quendam,qui cùm toto anno,ipsum(loco vini) & bibisset,& comedisset interim cum frumentaceo aliquo, aut similagine, aut alica,aut panico incoquens, quúmque ita agendo à vino abstinuisset,liberatus fuit ex puris sputo,& ne postea in phthi- sim inciderit,&c.Trallianus* lib.7. cap. 1. in fin.

PARAPHRASIS.

E NOn est instituti nostri in huius historiæ explanatio- ne,de lactis,quo curatus fuit hic æger natura, gene- rationis modo,loco,temperamento quicquam disceptare, cùm ante nos hoc argumentum graphicè inter omnes,ad Gal.mentem explicuerit Mercur. vir in veterum lectio- ne versatissimus,*lib.*3.*de morb.mulier.cap.*1.à quo deinceps omnes sunt mutuati,qui de fœminarum morbis conscri- pserunt. Sed de eius alimento paucula quædam appun- genda duximus,ex tam multis, quæ de huius facultate mira prisca vetustas pro tabidorum curatione, memoriæ consignauit.

Cùm primigenia humiditas in carnosis partibus con- sumpta,actione caloris hectici incipit iam in solidoribus partibus absumi, remanétque adhuc pusillus innatus ca- lor qui pauxillo humido radicali permixtus,vitam tuetur ac souet, tunc nisi substantificis reparetur, velut lucerna oleo absumpto, ac ellychnio valde reficcato, ad humidi absentiam, innatus ignis marcescit & perit.

Lac ergo cùm sit omnium quæ mandimus, optimi succi, ex Galen. *lib.3.simpl.cap.15* has vires mirificè complet: nam ex tribus dissimilibus inter se substantiis constat, quarum vna serosa est, tenuísque; crassa altera, ac caseosa; tertia verò pinguis, atque oleosa, ex Galen. *lib. de bonit. & vit. cibor. cap.4.* Serosa abluit vlceris saniem, caseosa glutinat, butyrosa impinguat corpus excarne, & tabefactum, humidúmque primigenium reparat & resarcit. Est insuper alimentum suauissimum, dulcissimum, potu facillimum, visui cùm sit colore delectabile, & qualibet alia esca benignius, & familiarius: lenit pectus, & ad deiiciendam pituitam, facilem spiritum reddendum, accommodatum: siccas insuper, & marcescentes ex siccitate partes humectat: est facilis coctionis, & tabidis, calorémque imbecillum habentibus idoneum: & cùm per omnes corporis partes ocyssimè distribuatur, & penetret, eas præ calore contractas, & conniuentes, & ob humidi roridi inopiam pænè exhaustas nutrit, & instaurat. De cuius alimenti efficacia, & vi eximia, sat plura Hip. & Galen. passim *in lib. de morb. affectionibus, de ratione victus in morb. acut. in method.* decantarunt: quos sequuti sunt Paul. *lib.2. cap.33.* Aëtus *tetrab. serm.1. cap.93.* Rufus Ephesius *lib. de vesica, renúmque affectibus,* Dioscorid. *lib. 2. cap.66.* cuius doctrinam examplificant Mathiol. Marcel. & Lacun. *in com.* Christop. à Vega *lib.2. art. medic. sect.3. cap.9. tit. de lacte.* Ioan. Brauus *lib.2. de purgant. medic. delect. cap.19.* & plures alij.

Eligendum primò pro curatione vlceris pulmonis, muliebre, ex Galen. *lib.7. method. cap.6.* tanquam naturæ nostræ familiarissimum, quod ab aliis Medicis, præcipuéque ab Herodoto, & Euryphonte, ad tabem summoperè celebratur, quoniā est subtilius, frigidius, humidius, alio quouis: sicque citiùs concoquitur, penetrat, promptiùs nutrit: optimi succi, præsertim proprio fœtui; ob assuetudinem enim meliùs eo infantes reficiuntur. Num autem etiam intemperatarum matrum, iure inquires: Si intemperies parua est, præstat maternum lac, quia maior est vtilitas consuetudinis, quàm noxa paruæ intemperiei: sin magna, præstat vt alieno, & contrario lacte alatur. Num autem hoc sit præstantius asinino, disputat inter omnes Alphonsus Lupeus *in annotat. in cap.6. lib.7. meth. Galen. fol.160.* elegantissimè.

Asininum præfertur post muliebre, ex Galen. *lib.5. de sanit. tuend. cap.7.* Trallian. *lib.12. cap.4.* Auic. 1.4. *tract.3. cap.6. non est,* inquit, *lac, post muliebre, quod hecticis aequè conferat, ac asininum; hecticam enim, siquidem curabilis fuerit, ad plenum curat.* Cùm enim tenuissimum sit, ex Galen. *lib.6. de sanit. tuend. cap.11.* partes omnes quoquouersum ocyssimè penetrans, eas mirificè, promptissiméque reficit ac refocillat, vt Iacob. Vueckerus *lib.1. part.3.* de eo scripsit.

Hoc, camelinum tenuius est, serosique humoris magis particeps, quo fit vt minùs tum nutriat, tum emaciatis conferat, ex Auic. *lib.2. tract.2. cap.442.* Hydropicis tamen, & quibus hepar malè affectum est, non parùm commoditatis affert, præsertim si fuerit camelæ nuper enixæ; eo namque hepar, si Auicennæ credimus, 14.3. *tract.45. cap.15.* reficitur, atque instauratur. Num autem asinino camelinum sit tenuius, respondet Galen. 4. *acut.* 109. illud esse tenuius, licèt 3. *de aliment. facult.15.* camelinum liquidissimum affirmet. Pro cuius antinomiæ solutione, vide Manardum 16. *epistol.5.* Brauum *cit. loc.* Rorarium *in contradict. Galen.* 89. Stephan. Roderic. Castrensem *lib.4. de meor. microcosm. cap. vlt.*

Caprinum phthisicis vtilissimum, ceu boni succi, nutriens, & à noxis remotum; nam præterquam quòd in omni qualitate symmetriam seruat, ex Galen. *lib. de bonit. & vit. succor. cap.4.* & nec admodum pingue, crassúmue nutrimentum præstat, emaciatis est salutare valde, ex Auic. *lib.2. cap. cit. & 2.4. tract. 3. cap.6.*

***

A

DVBIVM XXV.

Num lac animalis nigri sit suauius, & vtilius. Contra Amatum doctissimum.

NVm lac eligendum, quod à capra nigra extrahitur, respondet affirmatiuè Mesuë, *tract.2. de simplicib. titul. de aqua lactis,* cum Rasio *vlt. continent. tract.2. c.172.* Sicut enim caro animalis nigri est suauior, & leuior, ex Auic. *lib.2. tract.2. cap.145. in init.* & Albert. Magno *lib.9. de animalib. cap.10.* Sic lac animalis nigri est suauius, & præstantius: nam nigriora sunt calidiora; ex Galen. *lib.6. epid. sect.2. com.44.§. Et nigri idcircò, & viriliores viri, & hirsuti magis, &c.* quod probat Aëtius *tetrab.1. ser.2. c.88.*
B Quare lac animalis nigri suauius est, magis elaboratum, & perfectè coctum, nec nimis serosum, aut crassum, sed consistentia medium, vt pote à valido innato coquente calore exactè defæcatum; coctione enim fieri suauiora, Philosophus docuit, *lib.4. meteor. cap.2.* Ob hanc causam Hip. *lib. de nat. mulieb. num.52.* post partum lac vaccæ nigræ 40. dierum spatio potandum consulit, & ad hydropem ex causa calida lac nigrarum caprarum laudant Card. *in cons. de diff. spirandi, in med.*

Amatus *lib.3. cent.1.* colorem animalis nihil facere ad præstantiam lactis asseuerat: At huius opinionem multò antea redarguerat Galen. *loc. cit. epid. §. Calidior autem est masculus, vt ipsius venarū magnitudo, & color indicat: nigriores enim plerūque viri mulieribus sunt, &c.* Ex colore enim
C pilorum, totius venari nos posse temperamentum, docet Galenus *in arte med. cap.13.* cùm niger cutis, pilorúmque color, calorem vegetiorem in corpore vigere manifestè ostendat. Si ergo animal habeat pilum nigrum, nigram etiam cutem habeat est necesse: nam pili brutorum habent colorem cutis, iuxta mentem Philosophi *lib.5. de generat. animal. c.4.§. Colorum autem causa cateris animalibus cutis natura est, vt vnicolora sint, & varia. Sed hominibus nihil causæ cutis affert, &c.* Quare animal habens cutem & pilum nigrum, calidius est; quoniam fuligo est magis adusta, sic magis nigricat, & calor eleuans intensior est.

Sed obiici potest dupliciter contra causas dictas. Primò. Si lac in tabidis, phthisíque, humectationis, nutritionis, & refrigerij causa offertur, cur lac animalis nigri tantopere expetitur, si calidius est? Dic, lac ab animali nigro emulctum, temperatum esse: cùm enim lactis na-
D tura ad frigidum magis inclinet, ex Galen. *l.4. simpl. c.17.* cùm crassa eius pars, & serosa frigida sit; pinguis & butyrosa, temperata: si aliqualis caliditas ex animalis temperatura ampliùs accedat, lac temperatum fieri est necesse; cuius causa suauius redditur, & ob meliorem coctionem ex abundantiore calore contractam, plus penetrat, & magis nutrit: parua enim caliditas in lacte facit, vt minùs flatuosum sit, meliùs coquatur in ventriculo, faciliùs penetret, difficiliùs acescat, & in præstantissimum vertatur alimentum.

Secundò. Si tanta cura habenda est animalis, à quo debet hauriri lac, tantopere à Galeno commendatum, *lib.7. meth. cap.6.* & lac mulieris candidæ valde præfertur, vt *in com. hist.31. sup.* docuimus, cur lac animalis nigri ad impinguandos phthisicos expetitur? Dic, disparem esse ra-
E tionem: nam lac nutricis candidæ approbatur, quoniam est temperatum, quod hominem in statu sano, exacta, symmetráque temperie præditum, erat nutriturum; in statu verò morboso, lac ab animali nigro extractum est præferendum, ob multas causas. Hoc enim cùm non sit ita flatuosum, & crassum, in debili febrientium ventriculo coqui, faciléque distribui potest; si enim lac à quouis animali emulctum exhibeas, præ innati caloris coquentis debilitate acessit, corrumpitur, & alui profluuium concitat, quod in omni morbo, nedum in tabe valde timorosum est, iuxta Senis edictum, *lib.5. aph.* 14. Aliam huius obiectionis solutionem, Lege apud Rodericum à Castro Medicum eximium, & Iuniorum facilè principem, *lib.4. de vniuersa mulier. medecin. part.1. cap.13.* in ea quæstione, num nutrix liuidum, an album debeat habere colorem. Tu verò de præsenti dubio, lege

Ludouicum Lemosium *in com.cap.6. lib. 7. meth. Galen. verbo,id enim.*

Vaccinum, & ouinum, licèt apud Auicennam *loc. cit.* & Rhasium *lib.3.ad Almanſ.cap.15.*corporis molem augeant, & obesitatem adipisci volentibus sint accommodatissima, tamen crassius alimentum præstant, & à pusillo tabidorum calore vix coqui possunt, & citissimè concrescunt in ventriculo. Insuper obstructiones gignunt, flatus pariunt, & cruditates. Sed si de lactis diuersitate plura scire cupis,Lege præter veteres, Conciliat. *dif.194.* Cardan. *lib. 2. contradict. tract.4. contradict.1.* Bruyerin. *lib.14.de re cibaria*, Ludouicum Nonnium doctissimum *lib. 2. diætetic.cap.15.*qui copiosè satis,& eleganter admodum, de lactis natura, & temperamento disceptarunt.

Lac vtilissimum est, cùm ex ipsis mammillis quis exhauserit: expedit enim, ne vel minimo tempore in aere ambiente lac moretur; nam celerrimè mutari est aptum, & genitalis feminis ritu extra propria vasa illicò corrumpitur, vt doctè monebat Galenus *lib.7. meth. cap.6.* Cur autem inter omnia alimenta citissimè corrumpatur, respondet Petrus Hispanus *in com.cap.57.lib.diætar.vniuerſal. Isbaac*,non esse paucitatem innati caloris; nam & semen, & sanguis æquè velociter corrumpuntur: sed magis videtur illi, quòd sit naturalis humiditas, quæ extra locum natiuum facillimè à continente corrumpitur. Quòd si æger sugere recuset, interponatur breuissima mora, & emulctum in vas vitreum, quod immersum sit aquæ modicè calenti ne concrescat, adiecto saccharo, statim assumatur. Hauriri debet tribus,aut quatuor horis ante prandium. Prima vice exhibendum non plus quàm cyathus, hoc est, binarum vnciarum quantitate,ex Galen. *lib.10.meth.cap.11.* & sensim, si id æger probè coxerit, ad mediocrem quantitatem accedere oportet. Perfectam eius coctionem ex pulsu, & ructu venandam esse docuit Galenus *lib.7.meth.cit.* & *lib.5.aph.64.* nam lacte corrupto,aut non bene concocto,pulsus aderunt parui,& inæquales,ex Galen.*lib.1. de dif.feb.cap.9.* ructus fiunt nidorulenti, vel acidi. Facilè enim lac alteratur:nam si in calido ventriculo coquatur, in nidorem abit; si in frigido, citò acescit.

Lacte hausto, saltem per duas horas comedendum non est, ne lac alterius alimenti permixtione corrumpatur, néue natura ab eius coctione distrahatur. Nec item bibendum, ne coctionis officinis refrigeratis, & debilitatis, lac acescat. Post eius potum duabus horis interdicendus somnus, ex Aëtij præscripto, *tetrab.1. ſerm.2. cap. 93.* Si enim somnum ante has horas procures, corrumpitur lac. Licèt enim in hecticis alimenta oblata, redacto ad internas sedes calore, coquantur promptiùs & feliciùs, quàm tempore vigiliæ: lac tamen cum suapte natura facilè alteretur,& dum concoquitur, attollat hypochondria,& caput feriat, quoniam coquentis caloris vi magis caput tentat, idcircò post eius potum prohibendus somnus. In summa tamen languidis exiguus somnus potest concedi ad iuuandam coctionem, vt scitè notauit Claudinus *in appendice lib. de ingreſſu ad infirmos, ſect.8. de lactis vſu, & natura.*

Post lactis potum, validum exercitium imperandum non est, ne lac crudum intempestiuè rapiatur ad venas. Nam si motus post cibum fortis tempore sanitatis reprobus est,auctore Galeno *lib. de bonit. & vit.ſuccor.cap.3.* & Auic. *lib.de remouendis nocumentis,quæ accidunt in regimine ſanitatis,cap. 3.tract.4. cap.25.* quòd à ventre alimentum ante coctionem distribuatur,crudorúmque humorum vis colligatur in venis,vnde morborum genus omne progigni solet: quantò magis in morbosis, febrientibúsque corporibus,in quibus exercitium,præterquam quòd calefacit,humores exagitat,corpus inflammat,& impensè debilitat,lac corrumpit, cùm hoc corruptioni paratissimum existat; quare si conditionibus seruatis vtaris, citissimam senties vtilitatem. De cuius vsu, lege quæ suprà *in comment. Histor.2.in fin.* prædiximus.

Lac ergo per se solùm,cum alica, aut frumentaceo aliquo permixtum valde nutrit: & licèt alica sit crassi, tena-

A cisque succi, ex Gal.*lib.de attenuant.vict. rat.c.6.*& in debili ventriculo difficulter coquatur: tamen cùm multùm nutriat,lactis benignitate adiuta,& temperata, à partibus vnà cum lacte vehementer amplectitur. Lac enim loco vini cùm toto anno hic æger ebibisset, à purulento sputo liberatus est, & ne in phthisim incideret, præseruatus. Quàm autem sit reprobum vinum, quia corpus inflammat, squalidum corporis habitum ampliùs exiccat, & spiritales partes vapore suo concutit, omnibus est manifestum. Vinosum intellige,& caput tentans;album enim, aquosum, subdulce,nutrit, sitim sedat, abstergit,calorem natiuum auget,spiritus refocillat;& cùm sit potus, & medicamentum,phthisicis est saluberrimum, vt notat Nicolaus Abrahamus Frambesarius, ex Montui sententia,*l.4. conſult. diſtinct.3. canon.6.* Cùm enim hoc sit colore, &
B substantia simile aquæ, non valde calefacit. Si verò ad Galeni mentem, de aquosi vini vi, & facultate plura scire cupis,adi Christoph. à Vega *lib.2.art.med.ſect.3.cap.2.*& Amatum *lib.1.centur.28.*

HIST. XXXVI. GALENI, De tabe.

Exemplum eorum,qui tabe consumpti interierunt.

Quidam humorem repentè expuit, liquidæ bili in colore perquàm similem, mediũ videlicet inter flauũ & palli-
C *dũ,at nulla acredine infectũ:atque ita quotidie maiorem eius quantitatẽ expuit:deinde leui suborta febricula tabescere incepit,adeò vt purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet menſiũ,exiguum cum pure cruorem reiecit, atque sic aucta febre magis conſumebatur,ac iterũ atque iterũ plus expuebat,adeo vt magnam ſputi quantitatem redderet: quocirca magis increſcente febre,ac reſolutis viribus,eorũ,qui tabe marceſcunt,exẽplo obiit. Deinde alium vidi,eodem,ferè modo ſex menſibus:ac alium quoque diutiùs laborantẽ. Igitur qui primus nobis occurit,initio quidem nihil mali habere ſed tandem peſſimè affici viſus eſt. Alterũ verò cùm conſpiceremus,ei ſtatim ab initio cognito malo,præsẽti medicamẽto ſuccurrere tentauimus:ac multò magis etiam tertio. At quamuis multo negotio vtrũque liberare conaremur,nihilominus neque horum vllus, neque alius poſt eos ſeruari potuit: quum enim*
D *morti iam proximi eſſent,pulmonis ipſius putres quaſdã partes expuebãt. Proinde facilè cognoui,haud abſimili eos affectu laborare,qualem in externis partibus videre ſolemus,quum à putrefaciente quopiã humore inficiuntur:verum has abſcindere,& vrere poſſumus,pulmoni verò horum auxiliorum neutrũ adhibere licet;quapropter omnes perire neceſſe eſt. At verò poſtremum cùm viderem,ad viſceris fortem exiccationem ſollicito me animo cõuerti,& quidẽ odoribus,atque potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentum quod hedychroum vocant,interdiu naribus ipſius iugiter adhibere iuſſi:ad ſommum verò ſeſe conuertenti præſcripſi,vt narium foramina ex aliquo pretioſorum vnguẽtorum illinirentur,qualia videlicet Romæ præparari ſolent:vocant verò ea & foliata, & ſpicata. Atque dedi in potu medicamenta, Mithridaticam vocatam compoſitionem, Ambroſiam, Athanaſiam,Theriacam. Itaque*
E *perpetuo anno ſic educatus,tãdem ſimiliter vt reliqui tabidi, vitam finiuit, quam fortaſſe ob iam dictã educationem longiori tempore protraxerat. Præterea alium huiuſmodi affectum in pulmone notaui. Quidam diuturna tuſſi vexatus,& exiguum lentúmque pus expuens, fruſtum quoddam paruo grãdinis grano haud abſimile exceauit,ac deferens illud mihi oſtendit, atque rurſus non ita multo poſt aliud quoque attulit:vnde conieci lentum illum humorem,quem antea expuere ſolebat, ſiccatum, induratúmque ad huiuſmodi ſubſtantiam perueniſſe. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi,quod aſthmaticis auxiliatur,atque ita factum eſt,vt minorem expueret grandinem, atque longiori quàm antea interuallo: neque pluribus deinceps annis adeò mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur, &c. Galenus* lib.4. de locis affectis, cap. vlt. *At duos vidi citra febrem,*

qu;

qui talia ſputa colore pallida extuſſirent.Sed alterum paulatim febriculæ paruæ exceperunt:quo factum eſt,vt in longum tempus durans affectio permanentibus febribus tabidum hominem redderet. Alterum abſque febre,cum talia expueret continuis diebus paucis, nihil eſt mali conſecutum,&c.Galenus lib.3.epidemion,ſed.1.com.4.in initio.

Et in quibuſdam febre vacantibus id fieri vidimus,qui per valde longum temporis interuallum nihil muli pati videbantur:attamen iſti omnes phthiſi poſtea contabuerunt, &c.Galenus lib.6.epid.ſect.3.com.36.

PARAPHRASIS.

ADductis in medium ægris, recenſet quoſdam pulmonis affectus rarò contingentes: rariſſimum namque eſt,vt phthiſicus euadat homo, nulla ſanguinis reiectatione præcedente,ſuppuratione, aut acri catarrho, quæ ſunt cauſæ phthiſis frequentiſſimæ, quod acciditin propoſitis exemplis,& ſic valde fuit miratus Galenus,vt conſtat ex contextu, dum ait,*quamuis nihil cruoris excrearent:* & fatetur à ſe quàm rarò fuiſſe viſos. In primo affectu, inquit, ægri humorem expuebant, cum liquida quadam flauedine, hoc eſt, ſimilitudinem flauæ bilis referentem. In ſecundo,non liquida,ſed craſſa,glutinoſa, & dura, immò & grandini, vel capillis ſimilia ſputa fuerunt excreta. Omnes autem ſic affecti perierunt, excepto aliquo, qui interim dum tabeſcebat, alio morbi genere fortè fuit interceptus.

Sed ſi negotium hoc ad viuum expendatur, mente concipi non poteſt, quo pacto ſyncera ſcreatio reprobetur, eo ſolùm nomine, quòd calorem nimis excedentem indicet: nam laudatur in morbis, ſi humiditate permixta expuatur, & quò humidior fuerit,minus malum portendit ex Hip.& Galen.*lib.2.prog.*38.45.& alibi. Atqui ægri, de quibus Galenus in primo exemplo, non ſyncera,bilioſa, nec ſimpliciter flaua, ſed liquida ſimul, & admodum crocea expuerunt; immò ſine vlla acredine, vt ipſe fatetur. Ergo non poterant omnes ita facilè inde tabeſcere, & tabidi omnes perire; maximè quod *lib.3.epid. citato*,duos refert, qui cùm ſine febri excrearent pallida, quæ maius incendium, quàm flaua ſignificant, non tamen contabuerunt ambo, ſed alter tantùm; aliùs verò nihil mali perpeſſus, incolumis euaſit. Quòd ſi mali cauſam referas ad humiditatem putrefactioni valde obnoxiam, & ad permixtæ bilis putrefacientem calorem,vnde molliſſimus pulmo potuit putrefieri, & vlcerari, obſtat maior bilis pallidæ acredo, ratione cuius magis potens eſt vlcerare erodendo, quam liquida flaua putrefaciendo: alioqui pueri,in quibus redundat humiditas putredini minùs reſiſtens,cum ſufficiente calore ad putrefaciendum, ad tabem erunt magis proni, quàm iuuenes, contra Senis oraculum *lib.3.aph.*29.

Deinde.Si craſſa,glutinoſa,& dura ſputa, frigidi,craſſi, glutinoſi,tenacíſque humoris,ad pulmonis fibras collecti ſunt ſoboles,ex Gal.*6.epid.ſect.3.com.* 36.ſic tenuia, calida,tenuis & aquei? vnde contabuerunt illi qui talia excrearunt.

Inſuper.Si ex immenſo,adurentéque calore, à quo tenax ille,pituitosúſque humor aſſatur,atque lapidis inſtar induratur, atque concreſcit: cur febris non adfuit, ſi à glutinoſiſſima pituita pulmonis bronchia infarciuntur, vnde non parato bono refrigerio cordi, fuliginibúſque aduſtis retentis, cor gliſcit,& calorem concipit præter naturam?maximè cùm hic lentus humor, retentus in calido loco putreſcat,ex quo eleuata aura cor afficit putredinosè,vndè febris.

Sed hæc ita expendenda ſunt. Ad primum,concedimus damnaſſe Hippocratem ſynceram vomitionem; at eam potiùs voluiſſe, quæ quodammodò permixta eſt, ob cauſam à Galeno aſſignatam. Rurſus fatemur merè quidem flauam, ſuæ acrimoniæ vehementia magis corroſiuam eſſe quàm liquidam; hebetatur ſiquidem caloris mordacitas permixta humiditate: Verùm quia hac ratione putredinis, cui obnoxia eſt, maiori periculo red dit copus obnoxium, vel membrum in quo redundat, maximè

A ſi aliquantulus calor adſit, qui putrefacere ſufficiat, vt accidit in exemplo primo, ideò omnes contabuerunt liquida flaua excreantes, de quibus hîc; non ſic memorati *lib.3. epidem.* qui flaua tantum expuerunt. Itaque ratione acredinis magis apta eſt flaua pura, & ſycera ad erodendum, & vlcerandum, quam permixta liquori; ſed ex hac,quæ maiori ex parte abundat in ſpongioſo hoc membro,& humiditatibus pleno, plures contabeſcunt, putrente humiditate, & putrefaciente molliſſimum viſcus; materia autem putrefacta non minùs acris, corroſiuáque fit, quàm quæuis alia, quantumuis calidiſſima ſit. Nec proinde inferas, pueros magis ſubiacere tabi, quàm iuuenes: licèt enim illorum natura magis putre-

B dinoſa videatur, ob multam illius ætatis humiditatem: cùm tamen ea à calore natiuo, ſiue proportionato reguletur, nec valde excedat, à putredine, quoad fieri poteſt, prohibetur;calidam autem humidam temperaturam valde excedentem, vel in qua maior eſt humiditatis exceſſus, ſolùm Galenus putredinoſas appellat, & ſimpliciter illas, in quibus ſanguis redundat, quod accidit in iuuentute, 8. *method.7.& 2.art.medic.*34.& 56. Adde quòd magna reſolutio, quæ in puerili ætate ſit, non patitur ſuperabundare humidum, nec corporis laxitas, fieri obſtructiones, à quibus potiſſimùm oritur putredo.

Ad ſecundum & tertium. Materialis cauſa craſſorum ſputorum,inquit Galenus *cit.epidem.*eſt craſſitudo, atque tenacitas humoris ad pulmonem collecti;efficiens autem

C eſt calor excedens,tum illius, tum vicini cordis, qui plerumque poteſt pituitam adurere & indurare,ſine eo quod febrim excitet. Hoc modo aduritur humor in pyloro in hypochondriacis citra febrem,ex Galen.*lib.3.de loc.cap.7.* & in mania humor aduritur abſque febri, ex Galen.*lib.2. in ſymptom.cauſ.cap.vltim.*

Denique non inuras notam Galeno,quòd in his exemplis nullam de ætate fecerit commemorationem: cùm vtile ſi agnoſcere, quæ ætas ſit magis obnoxia ad incidendum in phthiſim, vt ſcilicet morbum vſque adeò frequentem, & periculoſum euitemus, & ad eum propenſos debito regimine, quoad fieri poteſt, præſeruemus,& maximè in Luſitania, in qua phthiſis, ob terræ inæqualitatem cum craſſo, nebulosóque aëre, eſt morbus endemius & patrius, nam collibus, & vallibus abundat. Quoniam Hip. *lib.3.aph.* 29. ſcripſit, iuuentutem eſſe huic affectui obnoxiam, & *lib.5. aph.9.* cum illa

D iungit ſimul adoleſcentiam, dicens: *Tabes fiunt præcipuè ætatibus à decimo octauo vſque ad trigeſimum quintum.* Planum eſt autem adoleſcentiam vſque ad 25. annum extendi,ex Galen.5 *.aph.7.* (ſiue velis vnam,& eandem eſſe cum pubertate,incipiente 12.aut 14.ex Galen.3.*aph.*27. ſiue ab ea diſtinctam, & incipere anno 18.) & à 25. vſque ad 35. menſurari iuuentutem, ex Galen. 3. *aph.*30. Quia ergo dicto annorum numero vna tantùm ætas non comprehenditur, ſed tota inuentus, & pars pubertatis; ſeu tota adoleſcentia, ſi illam in hanc, & exquiſitam pubertatem diuidas: ideò Hipp. plurali numero nuncupauit ætates phthiſis obnoxias, impropriè verò Auic. 13. 3. *tract.4.cap.*20.18.& 30. quaſi anni illi vnà tantum coërceantur.

E Cur verò inter reliquas,eæ ætates magis phthiſi ſubiiciantur,illíſque frequentior, magíque familiaris dicatur, arbitratur Galen.3. *aph.*29. non ex virtutis imbecillitate, quæ fortior tum temporis eſt; aut ratione membrorum, quia magis completa & exacta; atque actiones (ſaltem animales)fiunt exactiores, 6.*de ſanit.tuend.4.*& 1.*aph.* 14. & *lib.3.eiuſd.*18. ſed ex accidenti,& vt loquitur Galenus, ſecundùm aliquid,hoc eſt, propter inordinatum vitæ regimen, quo per eas ætates peccatur, tam in cibo, quàm in potu,& in aliis non naturalibus motibus, præcipuè intempeſtiuis exercitiis,curſus, luctæ, armorum, inſolationis,&c.ex quibus facilè vaſa rumpuntur, & hinc euenit ſanguinis eruptio & phthiſis,iuxta oraculum Senis *lib.7. aph.15.&16. A ſanguinis ſputo puris ſputum,phthiſis,fluxus, mors.*

Addit prædictæ Galeni cauſæ eruditiſſimus Heurnius

in com.sentent. 29.*lib.*3.*aph.*quoniam in ea ætate *ardet sanguis biliosus,qui è venis pectoris:aut pulmonum exudat : vel iisdem ruptis,apertis,vel exesis erumpit:ab ictu,saltu,vociferatione,vel sub sole,& humi quòd cubarint;vel acri diæta,inde ferina distillatio.*

Iungi potest & alia causa ex falso,actique catarrho,cui mediæ illæ ætates obnoxiæ sũt, vtpote calidiores,præsertim iuuenilis, quũ calida & sicca sit,atque adeò multa bile vexetur;vnde nihil mirum , si à capite in pulmonem influens exulceret, & tabem frequentius inducat , quàm puerorum, & senum catharri ; licèt enim frequentiores sint, 3.*aph.*26.& 31. in senibus tamen humor defluens,ex frigore torpet:in pueris multo humido hebetatur , atque exulcerare prohibetur:non sic mediis illis temporibus, in quibus præ acrimonia exulcerat, sic monente Philotheo *in com.cit.aph.*

Vltimò Oribasius *in com.* multipliciter contra Galenum insurgit, negans ob indebitum vitæ regimen, iuuenes esse phthisi magis obnoxios:nam ij validè exercentur, ob vires plusquàm in alio tempore robustiores,& alimenta reproba conterere valent. Deinde Galenus *in com.*39. *lib.*2.*aph.* iuuenes,ob inordinatum vitæ regimen , & intempestiuos motus omni morborum generi dicit esse obnoxios, & non soli phthisi: non ergo causa à Galeno proposita est frequens & peculiaris,atque in ipsum ex mente Auicennæ inclinat Vgo 5. *aph.cit.* immò plures in hac ætate constituti sanissimè, in otio,& sine vllis in victu, & potu erratis viuentes , creberrimè incurrunt phthisim, Quinimò continentes viri , & fœminæ,ab omni excessu, motúque inordinato abstinentes , hoc morbo corripiuntur.

Non negamus , causam huius euentus,esse , quoniam per eas ætates maior sanguinis copia redundat , qui vasa rumpit,vnde sanguinis sputum,& pulmonis vlcus,vt docet Galen.3.*aph.* 27. cùm cesset iam in corpore augmentum;cùm enim minùs iam fiat, immò & minor nutritio , minùs de eo absumitur,nec tantum , quantum cõficitur, vnde necesse est redundare. Præterea fusio, ebullitióque sanguinis , vna , vel maxima est plenitudinis occasio, 1. *aphoris.*15.& *lib.de plenitud.*& alibi passim:atqui à calore per illa tempora plusquàm in aliis ætatibus vigente, sanguis magis funditur, præcipuè ad arterias venosas,ex vicini cordis & illarum incendio. Igitur in illis prope viscera,& pulmonem sanguis maximè redundabit. Quare cùm redundantia,frequentissima sit causa ruptionis, vnde hæmoptoïsis ac phthisis consequuntur, fit vt in temporibus illis morbus hic frequentiùs occurrat, quàm in aliis ætatibus antecedentibus. In his etsi generetur multus sanguis, hic ob hebetatum calorem ab humido quo abundant,minùs ebullit.& totus in nutrimentum, & corporis augmentum transit : in subsequentibus calor iam minuitur,decrescit sanguis,similiter & feruor, à quo solebat augeri.

Ex his elicies rationem,ob quam continentes hic morbus magis infestet: cum enim castè viuant , vt plurimùm menstruus sanguis non rectè purgatur, & retentus , ad thoracis partes restagnans, hæmoptoïsim parit, & tabem, ex Galen.6.*aphorism.*12.præsertim cùm maximus sit vteri cum partibus spiritalibus consensus. Otiosi , & inexercitati,copiam sanguinis non absumunt, & fortè vini potu, victúque multo vti solent ; vnde multiplicatur sanguis , prope viscera , vasa distendit, & rumpit ; & sic vtilissimè consulitur his,vt parco victui assuescant, sanguinem nonnunquam mittant,præsertim in vere , & ex crure ; assuefit enim sic sanguis ad partes distantissimas trahi, non ad supernas, cum euidentissimo phthisis discrimine. Hoc enim modo Galenus vertiginosos præseruat , & comitiali morbo obnoxios , *lib. de sang. miss.cap.* 19. & sub vno exemplo morborum, qui partes supernas infestant , cæteri comprehenduntur,ex Galen.*lib.*3.*acut.*41.

Nec leuem nobis præbuit dubitandi ansam solertissimus Galenus,qui tot ægros connumerans phthisi emortuos , nullam fecerit mentionem de illorum natura , aut corporis constitutione ; in qua re describenda primus omnium insudauit Senex Cous, qui considerata corporis

A forma, naturam alatam pronunciauit maximè dispositam ad phthisim,*lib.*6.*epidem.sect.*3.*text.*18.dicens.*Quæcunque alatæ naturæ laterum, propter impotentiam occasionis, & in distillationibus malignis,& si excretio fit,& si non fit,malum,* & *lib.*1.*epidem.sect.*1.*text.*18. postquam dixerat in constitutione quadam plurimos fuisse marcidos factos,maximè eos , *quorum natura vergebat ad tabem.* Hi enim præcipuè in hunc morbum frequentiùs incidunt, explicante Galeno *lib.*3.*aphoris.*13.& 4. *acut.*8.& *in comment.cit loci epidem.*in quibus thorax adeò angustus est , & restrictus, vt spatulæ in morem alarum promineant. Addit Auicenna si collum oblongum sit, gracile, mollis cutis, albus color. In his cor, cerebrum , pulmo sunt imbecilla , & exiguo admodum innato calore prædita : nam debile cerebrum facilè repletur , & frequentium defluxionum est

B origo , quibus ad thoracem descendentibus , malignæ fiunt distillationes , acres & mordentes infirmum pulmonem, qui hac de causa facilè vlceratur ; ad cuius vlcus febris consequitur, correpto corde ab extraneo calore, & sic excitata ferina tussi, vlcera magis sordescunt , & dilaniantur;vnde iugi , continuáque febri corpus occupatum , putrescente deinde pulmonum substantia , vt inquit Fernelius *lib.* 4. *patholog. cap.* 8. & si mat Galenus *hoc in loco* , contabescit , & absumpto humido rorido, & primigenio , glutinéque dissoluto , cuius vi & ope partium continuitas seruatur, tandem perit & extinguitur.

Ad hæc,ex defectu & debilitate caloris, multiplicantur excrementa,à quibus distillationes, vasorum rupturæ

C & tabes.Quod verò pectoris strictura cum longo , gracilique collo,cordis , cerebri,& pulmonis arguat imbecillitatem, exiguúmque calorem in vitæ principiis , colliges ex eo,quoniam thoracis costarúmque amplitudo , cordis ac cerebri magnitudini respondet, 2.*art.medic. cap.*11.& 29.& 6.*epidem.sect.*3. *com.* 18.& cerebro non solùm pectoris ossa,sed & vniuersa totius corporis attestantur; non quasi ab eo oriantur , sed quia omnia tandem cohærent, & respondent dorsali , quæ & cerebro. Vnde Galenus *lib.*6.*epid.sect.*6. *ad fin* scribit, *ossium naturam à capite esse æstimandam.* Iam verò cordi pectus respondet ; quia si calidum est cor , thoracem amplificat, tum quia calor vniuersim distendit , tum quia informatrix post calidi cordis formationem, instrumentum parat,& domicilium sufficienti aëri trahendo, recipiendóque in calidi cordis

D subsidium , vnde & pectus , & pulmonem magnificat. E contrà verò minuit,angustat, coarctat , in defectu caloris natiui. Cùm igitur paruus angustúsque thorax , cordis ac cerebri indicet paruitatem , simul & pulmonis in cordis vsum creati ; membrorum autem paruitas ex informatricis imbecillitate ob inopiam caloris natiui oriatur , vt pulchrè docet Galen. *6.epid. cit.* fit vt ex stricto , angustóque pectore in alata natura , principiorum debilitatem , & aptitudinem ad phthisim coniiciamus.

Iungitur alatæ naturæ plerumque collum gracile , & oblongum, quia cùm vertebræ ipsius colli parùm amplæ euaserint , immò strictæ angustæ , extendit eas natura; nam longitudine & proceritate , tentat quamprimùm latitudinis defectum compensare. Cur verò ex proce-

E ro collo maior aptitudo ad phthisim oriatur , inquit Aurelianus *cap. de phthisi* , quia per longum collum difficiliùs expurgatur materia , ex pectoris & pulmonis cauitate ; cúmque sæpe tentetur purgatio , hæc non perficitur , immò frustratur ; vnde retinentur intra pectus humiditates , & putrescunt ; à quibus putrefactis putrefiunt partes quas tangunt , eroduntur , exulcerantur,

Denique ex eodem caloris defectu , albi , molléfque sunt,qui pectus habent strictum , & spatulas in effigiem alarum prominentes ; albedo enim frigiditatis est soboles, *in arte medic.*58. 59.ex ea canities , vitiligo, &c. & ad eam sequitur mollities , ob copiam humiditatis aceruatæ , quæ ob defectum caloris resolui non potuit. Neque obiicias , in frigidis naturis non multiplicari sanguinem , à quo rumpuntur vasa, neque bilem augeri,

à

à qua acris diſtillatio emanat. Quomodo ergo cohærebit, calidam ætatem,& frigidam temperiem eſſe paratiores ad tabem? Dic, ex abundante crudo pituitoſoque ſanguine, cuius frigidum tempus,frigidáque natura eſt ferax, etiam vaſa diſtenduntur, rumpuntúrque: nam pituita detenta putreſcit, ſalſa acriſque fit, vnde pungit, rodit, vlcerat: ob hanc cauſam frigidi ſenes vigilant valde, 3. *aph. vlt.* Quare rectè poteſt diſpoſitio vna diuerſis eſſe familiaris, & conuenire cum tali temperamento natiuo, ſimul & cum ætatiuo, non ſimili,aut proportionali, ſed oppoſito. Quod ſi adhuc inſtes, pueros & ſenes, quibus debilior vis eſt, & in illis magis tenera, molliorâque membra, à tabe frequentiùs moleſtari, ſi hac de cauſa dicitur frigidæ naturæ magis familiaris:Reſponde huic obiectioni commodè, quia licèt etiam in pueris,& ſenibus phthiſis accidat, quemadmodum morbi omnes in omnibus temporibus 3. *aph.* 19. ita tamen eam frigidæ naturæ addicimus, tanquam familiarem, vt aliquam bilis redundantiam exigamus, quæ in illis ætatibus maiori ex parte non datur, ſed præ aliis in iuuenili, atque ideò hanc potiſſimum dicamus huic morbo. Tu verò per otium lege Valleſium,& Fuchſium *in com.citatæ ſent.lib.6.epidem.*& inter aphoriſmorum interpretes, Cardanum *in com.ſent.* 29.*lib.3.aph.*

QVÆSTIO XXVIII.

Quòd in curatione tabidorũ non errauerit Galenus, & cum Tralliano ſit confirmus. Contra peritiſsimum Luſitanum, & communem Medicorum ſententiam.

COMMENTARIVM.

Mirum eſt quod multi volunt, & ferè apud primæ notę viros eſt compertum ratúmque,Galenum vſu, omnigenóque experimento dexterrimum,immò Medicæ ſcholæ vigilantiſſimum ſpeculatorem, & commodiſſimum myſtagogum,in horum affectuum curatione cæcutiuiſſe. Hæc eſt concors,& vnanimis Medicorum ſententia. Sic ſentiunt ferè omnes, qui de tabe peculiare caput conſcripſerunt: quorum voto coactus Thomas à Veiga, vir omnium calculis doctiſſimus, *in com.huius loci*, non dubitat ſummos viros,ſicut Galenum deerraſſe.Sed quoniam lis, & controuerſia, in cauſa horum affectuum explicanda, eſt repoſita, ne Andabatarum more clauſis oculis hiſtoriæ explanationem aggrediamur, liceat exactiori trutina eam ſpeculari, à primo ægro exordium ſumentes.

D Humorem liquidæ bili ſimillimum, medium inter flauum, & pallidum, nulla acredine infectum, ex iecore, venis, aliáve corporis parte poſſe in pulmones confluere, illud facit manifeſtum, quòd in his partibus, non in pulmonibus illa generetur; quæ maiori impetu ad ſpiritales partes confluens, cùm calida ſit, & in loco calido detenta, febriculam lentam, putrida fuligine cordi communicata, excitauit: qua de cauſa, ob viciniam, calore extraneo in cordis corpore firmato, & humore de nouo velut in orbem confluente,tabes incepit; computreſcente autem,purulentum ſputum æger excreauit, ſumpto videlicet lato puris ſignificato, quo humor ſimilis puri intelligitur,prout ſuprà *in com.Hiſtor.*26.*de Empyemate* latè retulimus. Ex putredine autem humor retentus cùm acquireret acrimoniam;vaſis parui hac de cauſa exeſio facta eſt, & ſanguinis paucum quiddam in ſputis apparuit. Ob purulentum ergo ſputum, ingémque febrem, cor gliſcit & exardeſcit, & communicato omnibus deinceps partibus ſquallido calore, harum genuinus innatúſque vigor, exhauſto pabulo, tabeſcente magis ac magis corpore, reſoluitur & perit. Hoc in tribus expertum ſe fuiſſe commemorat,quos morti proximos,pulmonis particulas quaſdam putridas, ex putreſcente pulmonum ſubſtantia perſputum eiectas excreuiſſe narrat. De horum cœtu ſunt illi, quos *in epidemiis* citat auctor iſte,qui in initio,

A pauca adhuc humoris quantitate fluente, licèt nulla, aut non ita vehementi febre tenerentur,tamen illorum exemplo tabeſcere cœperunt,& obiere.

Hi ſunt qui ob ſpiritalium inſtrumentorum affectum mortui ſunt, licèt nihil cruentum excrearent. Poſſe autem plurimos citra cruentam ſpuitionem tabe reſolui, præter Galeni hoc loco auctoritatem,*lib.5.patholog.c.*10. Fernel.firmat.edoctus ab Hip.*lib.de intern.affect.num.*12. & 13. quando videlicet ſputum craſſum, & multum à capite deſcendit in pulmones, ipſóſque infarcit; qui obſtructi, & mucilaginoſi humoris copia obruti, non bonum poſſunt parare cordi refrigerium. Qua de cauſa ſi diu durat defluxio hæc, cor calidius redditum, & non bene ventilatum, calorem concipit præter naturam; totúmque corpus,partéſque internæ inflammantur nimis,& excandeſcunt,& humido depopulato tabes oritur,& euenit mors.

B Miraberis fortaſſe, & meritò ſanè, cur tuſſis non meminerit Gal.ſi verum eſt,hanc naturale eſſe ſymptoma,ad expurgandas ſpiritus vias à natura ipſa comparatum, ex Galen.*lib.2.de cauſ.ſympt.c.*4. Nam ſi noxa pleuræ,& ſepti tranſuerſi, non poteſt eſſe cauſa tuſſis, citra hoc quod communicetur pulmoni,ex Galen.*lib.2.de criſ.cap.*10.& *lib.5.de loc.cap.*3 & Auicen.10.3.*tract.*4.*c.*1.quid de pulmonibus ipſis, non per viciniam aut conſenſum, ſed per eſſentiam & proprietatem laborantibus proferemus, quibus affectis illicò tuſſim excitari eſt neceſſe? Hanc enim vt manifeſtam & ex neceſſitate euenientem,tanquam notam præteriit; nam quæ omnibus patent, ea prætermittenda ſunt, ex Galen.*lib.4.de rat.vict.com.*72. & *lib.2.de difficult.reſp.cap.*7 & *lib.6.epidem ſect.2.com.*30. Obſcura

C enim repetere non grauatur,*lib.*10.*meth.c.*5.*in med.* Nemo enim ſibi perſuadere poterit, pulmonum partes ſine tuſſi excerni potuiſſe, cùm Galenus de frequentioribus pulmonum affectibus ſermonem inſtituens,tuſſis perpetuò faciat mentionem.

At de illo, qui fruſtrum paruo grandinis grano ſimile excreabat, tantiſper peragamus. Galenus enim hîc cauſam ſuæ generationis habuiſſe affirmat, quòd lentus ille humor, qui antea expuebatur, ſiccatus, induratúſque, ad huiuſmodi ſubſtantiam perueneri; quæ autem fuerit intemperies exiccans & indurans, proferemus modo.

Hæc eſt ſuccincta affectuum horum explanatio. Putant ergo plures,medicamenta à Galen.allata,inutilia eſſe, & nullius vſus; cùm enim calida ſint, febrim magis intendunt & exacunt, humorem craſſum & lentum, abſumpta tenuiori parte,craſſiorem reddunt,cor,cæteráque viſcera, immò totum corporis habitum ſiccum & ſqualidum inflammant. Quare humorem craſſum præ calore, frigidis aperientibus eſſe debellandum cenſent, maximè cùm afferat Galen. *l.6.epidem. ſect.3.com.*36. horum ſputorum rotundorum,lentorúmque, & temporis diuturnitate tabem committentium, cauſam eſſe loci caliditatem: quare mirantur valde Galenum, tabidos, ſicut anhelosos perſanantem.

His commotus Alexander Trallianus in Galenum, vt iniurius inſurrexit,*lib.5.cap.*4.in hunc modum præfatus, *Meminit autem,*inquit, *diuiniſſimus Galenus cuiuſdam,qui non calculum,ſed grandinibus ſimilia expuerat: Item aliorũ quorundã,qui ſimilia bili colore ſputa reiecerãt. Atque miror quomodo ipſe nullo refrigerantium vti voluerit; nam & Mithridatiũ ipſis offerebat,pariter & Athanaſiã,& quæ adhuc*

E *magis excalfacere poteſt,theriacã,aliáque omnia antidota ad ſuſpirioſos inſcripta,quæ acribus quibuſdã,& extenuantibus medicamentis conſtãt. Atque ea ſe non ſolùm in vno viro,ſed etiam in cõpluribus vidiſſe dicit. Nullus autem eorum,quibus eiuſmodi acciderunt, mortem effugere potuit, ſed omnes cùm paulo longiore tempore, aut breuiore perduraſſent,interierũt. At reuera verũ eſt hoc,quod de Archigene ille prodidit:difficile enim eſt,homo cùm ſit,in multis nõ peccare,quia nõnulla prorſus ignorauerit: nonnulla etiã negligentiùs conſcripſerit. Atque hæc dicere de tam ſapiente viro auſus non fuiſſem,niſi veritas confidenti me eſſe animo incitaſſet, atque ego rurſus impiũ eſſe cenſuiſſem ſilere. Nam Medicus cùm id quod ſibi*

videtur,arripit,& non explicat, valde alios offendit, & impietatem exercet, magnoque errori imprudens seipsum sponte implicat. Verùm illud agendum est, quod Aristoteles dixit, amicus quidem Plato,amica verò etiã est veritas: duobus autem propositis,veritas præferri debet,& c. Hactenus Trallianus. Quamquam Simon Genuensis, & Iacobus de partibus fidissimi eius interpretes,historiã solùm enarrent, sed calumniã in Galenum(tanti forsan viri pace)pertranseant. Historia autem Tralliani,est huiusmodi. *Vir quidam calculum exquisitè figuratum expuit, non crassum humorem & viscosum,sed reuera calculum:non asperum,sed læuem valde, durum atque renitentem, vt in terram quoque proiectus sonũ ederet. Hic vir longo tempore vexatus tussi,non potuit ne valde tussiret, liberari,quousque calculum expuisset. Victebar autem victu temperato, humectante, & potius refrigerante mediocriter:erat enim & curis deditus, & habitu tenuis, vt hoc etiam tabidis ipse responderet. Et nisi his vsus fuissem, puto illum similiter iis qui tabe laborarunt,interiturum fuisse*,&c.

Vides, vt Trallianus ratione,& experimento munitus, Galeni sententiam respuat, & condemnet. Necesse ergo est ostendere,in curandis his ægris minimè errasse. Galenum:deinceps,cum hoc illum esse concordem. Nam, nec bonum argumentum, Trallianum contra Galenum construxisse puto,quia sic affecti mortui sunt;*nõ* enim*oportet, vt quos Medicus præ manibus habet,omnes sanos faciat*,monente sic Hipp.*lib.*1.*prog.text.*2.*cùm sufficiat solùm facere, quæ ratio suppeditat,& longus vsus peritiáque cõmonstrat*,ex Galen.*lib.*6.*epid.sect.*8.*comment.vlt.*& maximè cùm Galenus necessariæ illorum mortis causam adduxerit manifestam. Galenus namque non omnibus & singulis exhibuit Mithridaticam, Athanasiámque confectionem,& theriacam,aliáque foliata,& spicata medicamenta,quæ insigniter calefaciunt, attenuant, & exiccant, vtpotè composita ex Opobalsamo, Casia odorata, Spica, Pipere,Costo,Styrace, Glycyrrhiza, Eupatorio, melle, & aliis, quorum descriptionem ex professo referunt Cornel.*lib.*5.*c.*23.*&* 24. Paul.*lib.*7.*c.*11.Aëtius *tetrab.*3.*serm.*4.*c.*121.*& tetrab.*4.*serm.*1.*c.*89.Trallian.*lib.*3.*cap.*17.quæ confectiones Romanis Medicis maximo erant in vsu: hæc rectè cùm sciret Gal.multis de causis nocitura; sed in tertio ægro,qui pulmonum putres quasdam portiunculas expuebat, est expertus. Hæc enim cùm exiccantia sint, putredinem in carnem pulmonum serpentem arcent, & supprimunt, & qua odora,spiritus vitales à vaporibus sordidis ferè extinctos reficiunt, & refocillant. Cum enim caro pulmonis putrida sit,& exulcerata;neque vstione,aut sectione liceat vti,veluti in partibus externis omnino corruptis quotidie fit:ideò ad vlceris absterfionem, putrediniśque inhibitionem odoratis exiccantibus curatio est celebranda. Denique primum,& secundum,vltimósque ægros frigidis humidis, vt par est, Galenus persanare intendit, præsertim cùm febricula adesset, quæ deinceps ex nouo confluxu humoris est adaucta; quod Trallianus firmat, & annuit Galenus. Verùm cùm pulmonis carnem exulceratio apprehendit,& ex vlcere,tabes & febris oriuntur,exiccantia ob dictam causam præferenda sunt.

Sed quid respondebimus contradicentibus Galeno,curanti expuentes grandinem calidissimis medicamentis,& quæ asthmaticis auxiliari solent? Dic non perpetuum esse,rotunda sputa, & dura grandinum instar,ab adurenti calore,velut à causa effectrice generari,cùm etiam à frigiditate fieri posse exiccationem, Philosophus concedat *lib.*4.*meteor.c.*5. Nam frigus cogendo calidum internum, atque illud fortius reddendo, deficcat: cum hoc deinde humorem absumit. Siccantur ergo omnia non solùm calefacta,sed refrigerata;cùm constet frigus natura sua constringere,& repellere:constringentia verò & reprimentia, humidum exprimendo deficcant: quo titulo Gal. *lib.* 7. *meth. cap.*6. extenuatos & aridos, ab adstringentium vsu summopere arcet.

Quid ergo mirum, si ab exiccante frigiditate sputum lentum in grandinis formam fuerit redactum?id perbellè ostendit Gal.*lib.*3.*aphorism.com.*31. dum à cerebro excrementa confluentia in pulmones, crassa, lenta & viscida, persæpe dura à frigiditate effici affirmat.Ob quam causam

A medicamentum asthmaticis conueniens,attenuans nimirum, & valenter calfaciens exhibuit, cuius ope non ita facilè grando generabatur,erátque propterea minor,& infrequentior. Medicamenti autem vtilis ad asthma, & dyspnoïcos, exempla lege apud Gal. *lib.*7. *de compos. medicam.sec.loc.cap.vlt.* Ex quo patere arbitror, omnes ferè obiurgandos esse Medicos, qui citra distinctionem vllam Galenum sedulò calumniari ausi sunt: *qui* enim *alios extempore reprehendit,seipsum afficit contumelia*,ex Gal.*lib.*3. *epid.sec.*1.*comm.*4.*in fin.*& Rhasio *lib.*6.*aphorism.text.*40. nam *melius est tacere,quàm temerè pronunciantem falli*, ex Galen.*lib.*1.*de dieb.decretor.c.*11. quoniam Galen. non in omnibus, sed in quibusdam tantùm calida medicamenta propinat, vt vel pulmonum putrilaginem, vel grandinis
B generationem, & ob huius causam, repentinam futuram suffocationem impediret, cùm valde refrigerantia sint vitanda; nam omnia cogunt,incrassant,crassúmque impingunt humorem,eúmque excerni prohibent. Si verò Trallianus, ægrum qui expuit calculum, frigidis & humidis curauit, Galeno minimè aduersatur, cùm potuerit calculus, à calida & sicca pulmonum intemperie concreuisse: præcipuè cùm æger esset squallido habitu, & tenui præditus,curisque vehementer oppressus, cui refrigeratio & humectatio vtilis est. De quo dubio, vide Christoph. à Vega *lib.*3.*art.medic.sect.*6.*c.*2.*in fin.*Deinde si febris non sit ita valida;humorúmque viscosorum in bronchiis pulmonis adsit copia multa,quis dubitat calida medicamenta posse esse ex vsu? Sic Absinthium in tertiana vera, & in non vera Piper,Hyssopum,aut Origanum,Galen.*in lib.ad Glauc.*propinat.Sic in lethargo, seu qualibet alia pituito-
C sa inflammatione interna, medicamenta calida exhibere non veretur,13.*meth.c.*21.Sic in hydrope,præsente febri, victum non humidum, sed siccum imperamus; cum Gal. *lib.*1.*aph.*16.Sic in frigidis vteri,naturaliúmque partium obstructionibus cum febri, victum calidum, exercitium, & alia medicamenta calida deobstruentia consulimus cum vtilitate summa,edocti ab Auic.4.1.*cap.*24.Sic etiã Medici,valido renum calore præsente, calidissimis potionibus ad frangendum lapidem vtuntur, vt hic medicamentorum tenuitate diuisus promptiùs egredi possit. Sic Gal.*hoc loco*, calida, & attenuantia vtilia esse pronuntiat, qui causam materialem grandinis hac ratione expellere satagit. Lege Carrerium *disput.* 38. *ad libros Galeni, de*
D *loc. affect. cap.* 4. qui de hoc negotio diligenter plura exarauit.

HISTOR. XXXVII. PAVLI, De pectoris calculo.

Calculus, tussi proiectus.

NOtus certè quidam mihi est,ex iis qui sanguinem è pulmone reiiciunt,qui temporis processu,maxima cum tussi & sanguinis copia, * *calculos quatuor aut quinque expuit, asperos tribulorum modo,ad magnitudinem siliquarum trium*
E *aut quatuor,ac deinde dolore leuatus est, Paulus* lib.3.c.31. *Trallianus* lib.5. cap.4.

PARAPHRASIS.

HAnc historiam affert etiam Trallianus *lib.* 5. *cap.* 4. dum virum quendam calculum exquisitè figuratum, læuem,durum,& renitentem expuisse refert,qui in terram proiectus sonum edebat. Similes vidit è pulmonibus expulsos Aretæus *lib.*1. *chronion*, *cap.*12. & Galenus *suprà*, *cap.*8.*lib.*4.*de loc.affect.*historiam describit cuiusdam diuturna tussi vexati,qui frustulum quoddã grandini simillimum excreuit. Tradit Beniuenius *cap.*24.*de abditis*,Henricum Alemanum lateris dolore cum tussicula sicca per triennium vexatum, tandem calculum ad Auellanæ magnitudinem expulisse,ac sanitati fuisse restitutum. Refert Iulius Cæsar Scaliger *ad Cardan. exercit.*108. *n.*3. se vidisse in pulmonibus Alberici quæstoris aliquot calculos, æquabili

æquabili superficie,durissimos,colore argillaceo.Meminit Rembertus Dodonæus *c.23.exemplor.memorabilium*, calculi ex pulmonum arteriis excreti.Fernel.firmat *lib.5.pathol.cap.10*.dicit enim se vidisse, virum quendam,quoties exercitatione incalescebat, concitata tussi calculos è pulmonibus edidisse præduros, eósque modo hordei,modo pisi magnitudine,quin in nonnullis ex orthopnœa extinctis,& dissectis, in pulmonibus veros calculos deprehendisse,refert Victor Trincauellius *l.10.de curand.part.affectibus,cap.6*.confirmat, vidit, & manibus propriis extraxit Columbus *l. 15. de his quæ raro in anatome fiunt*.Eosdem reperit Ioannes Kentmannus *lib. proprio de lapidibus in humano corpore repertis*.Castrensis Lusitanus *lib.de meteor. microcosmi,c.15*.se vidisse scribit in matrona quadam,quæ dissecta fuit,pulmones vniuersos quasi grandine respersos & monialem se curasse refert, quæ granulosa quædam, grandinis instar excernebat.

Obseruatio VIII.

Globus crystalliformis tussi proiectus.

Laborauerat multo antea tempore Senex quidam importuna tussi, quæ à catarrhosa defluxione originem ducebat.Is licèt plurima diu tentasset auxilia,adhuc vehementiori tussi indies magis ac magis premebatur. Tandé vno die cum suffocationis discrimine globulum crystalliformem auellanæ paruæ magnitudine molestissima tussi excreuit, durum & compactum,quo eiecto côualuit.Ne verò ex partium habituali intemperie iterum malum recrudesceret, mucosis humoribus priùs vacuatis, fonticulum in læuo brachio affigendum curo, cerebrum roboro, thoracem à lenta pituita repurgo ; terebinthina vario modo exhibita , sudorifica ex ebeno celebranda impero: quibus exequutis ad pristinam reuersus est valetudinem.

Nec mireris: nam ossa vidit Columbus in pnlmonibus *l.15.de iis quæ raro in anatome fiunt*.Quare si hæc in iis reperiuntur,quantò magis lapides,quos natos in pulmone, & ab amico transmissos vidit Gesnerus *part. 1. cap.12.de fossilibus*.Inuenerunt Cardan.*lib.4.aphoris.com.79*.Fernandus Senior *lib.de nephritide*.Cornel.Gem.*lib.1.c.6.cosmocrit.& l.2.Cyclognom. pag.76*. Gordon.*partic.5.c.18*.Gilbert.Anglic.*l.6.compend.c.de lapide renum*. Ioan. Harcul. *in commentar.ad cap.de lapide vesicæ Rhasis*. Musa *com.ad aph.79.l.4.aph*.Scholiog.Holler.*ad c.48.l.1.de morb.inter*. Iacot *ad aph.67.sect.2.l.5.Coacar.Hip*. Gerard. Bergens.*l.de calcul.& arthritide*.Sebastiã.Roth.*in disp.medic*.Foreft. *lib.14.obseru.26.in Schol*.Felix Plater.*l.de obs.prop*.V Vier. *lib. 3.cap.2.de præstig.dæmon & lib.4.cap.16*.

Quid plura?nonne in pulmonibus,aspera arteria , vitalium instrumentorum capacitate,animalcula muscis,strobylis nucleis , cimicibus , vermiculis similia generantur, quæ tussi tandem reiiciuntur ? Hæc omnia per tussim excerni è pectore testes sunt fidissimi, Auenzoar *l.1.tract.11. cap.3*. Alzaharauius *tract. 13.pract.cap.1*.Thom à Veiga *comment.ad c.5.lib.1*.Galen.*de loc.affect*.Brasauol.*l.4. aph. comm.97*.Beniu.*c.77.de abdit*.Fernel.*lib.6 patholog.c.10*. Mundel.*dialog.4.num. 42*.

Quid dubitandum ? nonne humor viscosus, lentus, & tenax,è cerebro in spiritales partas delapsus,cum totus ob multas causas non expuitur, & in pulmonum bronchiis, cauisque adhærescit ita firmiter, vt euelli non possit,temporis diuturnitate crassescens,vi caloris ignei ac retorridi in vitream , gypseámque pituitam, ac tandem in lapillos verti potest;quos expuisse hunc ægrum,tribulorum modo asperos,& ad magnitudinem siliquarum trium aut quatuor, hoc loco Paulus refert. Sunt autem tribuli,aut aquatici , aut terrestres, ex Dioscorid. *lib.4. cap.16*.hi vel in domorum areis , vel septis villarum nascuntur , secundùm folium,spinas & aculeos habentes,quas cuspides priuatim contemplatur Theophrastus in hac planta *lib.6. de histor,plantar.c.6*.nam vt notat Ruel.*lib.3.de natur. stirp. cap. 84*. ea spinarum aculeis insigniter armatur, & munitur. Erat ergo lapis proiectus , spinosus& asper , tribulorum modo , pondere siliquarum trium aut quatuor, hoc est,grauorum 12.aut sexdecim,nam siliqua apud Saladinum,& Lacunam *in lib. de ponderibus & mensuris*,habet grana quatuor.

QVÆSTIO XXIX.

Quòd efficiens calculi causa,frigiditas esse non possit,Contra Vallesium,Cardanum, Mercurialem , & Costæum doctissimos.

COMMENTARIVM.

Calculos.] De calculi causa materiali, communis recepta Medicorũ opinio est,quòd sit humor crassus, viscidus , tenax & lentus, quicunque is sit , qui ratione viscìditatis vnitur , & concrescit. De efficiente sæpe , & anxiè quæsitum inter Doctores scio , num sicut calor est humorem exassans,exiccans,& indurans,sic etiam frigiditas exiccans esse possit: nam quæcunque indurantur, id patiuntur vel à calido exciccante humidum , vel à frigido illud exprimente iuxta Philosophum *lib.4.meteor. cap. 2. & 3*. A calore igneo calculos generari , constans est sententia Galeni *lib.6.epidem.sect. 1.com.6*. dum enim huius vi tenuiores partes resoluuntur,& crassiores terrestriores que remanent,hæ ob viscìditaté vnitæ,& cõpactæ, formã lapidis acquirunt.Eandem sententiam habuit, *in eodem l. sect. 3.com.15.§. Huiusmodi verò crassitudo multa collecta,& in vnum coiens,cùm semel aliquando non opportunè excreta intus diutius remanserit,coagmentandi,concrescendique initiũ capit.Eo verò principio facto,facilè postea quidquid iterum reliqui crassi in vesicam delabitur:priori agglutinatur, maiórque inde thophosus calculus redditur:quẽadmodũ extra & in calidis aquis sponte nascentibus, & in vasis vbi calefit aqua quotidie lapis concrescere cernitur.Igitur vrinarũ crassitudo,creandorum calculorum prima, potissimáque causa est. Caliditas verò etiã mediocris ad huiusmodi materiã spissandam satis est,nempe & in calidis aquis scaturientibus , etsi moderatis tepidiores sint,tophi cõcrescentes apparent,&c*. In quẽ sensum intelligendus est Auicen.*18.3.tract. 2. c.16*. dũ causam lapidis efficientem , esse caliditatem egressam ab æqualitate manifestè pronũciat.Explicat Serap. *tract.4. c.40*.caliditatem hanc interdum esse igneam : aliquando temperatam asseuerans;hæc enim per moram,diu,imporéque agens, vt in senibus , viscosum humorem , resoluendo humidum,cogit in lapidem.Demum veros lapides in renibus , & alia quauis parte generatos , à calido fieri ipse asseruit *lib.1.de aliment.facult.cap.5.& lib.3.eiusdem c. 1. & 6.& lib.3.aph.com.26*. Firmant Aristot. *part. 10, problem.42*.& Fernel.*lib.6.patholog.c. 12*. Ludouicus Lobera *lib.2.de quatuor ægritudinibus aulicis, c. 53. de causa lapidis renum*.Qui ex omnium sententia,efficientem causam esse immoderatum renum calorem,qui humores perurens,siccans , & obdurans , mutat in lapidem, constantissimè asseuerant.

Non defuere tamen plures, iique emunctæ naris viri, qui tantorum virorum sententiam improbent , & redarguere moliantur , vno solo argumento muniti, quod videant Galenum *cit.com.15.lib.6.epid*.asserentem, vesicam neruosam,& pauci sanguinis existentem,crassitudinem in ipsam transmissam cogere , & inspissare : quod ipse etiam fatetur *lib.de ren.affect.dignot. atque medic.c.2.§.In vesica autẽ existente frigida(membranosa est enim,paucique sanguinis,& ampla intus capacitate)rursus consistit,densaturque ad eandem crassitudinem , quã paulo antè monstrauimus:consistentiæque principium sumit,si diutius in vesica commoretur,&c*.Ex quibus locis ansam arripuit Mercur. *lib. 2. variar. lect.c.11*.reprehendendi Galenum,cuius sententiam amplectuntur Vallesius *in com.text.6.sect.1.l.6.epid.in initio*, & Cardanus *in com. aph. 79.lib. 4. aph*.quam opinionem primus omnium habuit Marianus Sanctus *in suo libel. de lapid. ren.& vesicæ*.

Multipliciter peccare hos auctores nemo non videt. Primò. Nam cùm lapides in humano corpore reperti, calore non liquentur, calore concretos omnes esse constat. Secundò,

Secundò,quoniam Alexand.*lib.* 1.*problem.* 110. lapides nec in pueris, nec in fenibus à frigore poffe oriri confirmat, edoctus à Galen.*lib.*2.*de temp. cap.* 3.§.*Neque enim tanta effe in eo frigiditas poteft,vt aliquid in ipfo concrefcere in duritiem queat,&c.*repetit 6.*epidem.fect.*5.*comment.*27. dum explicans fententiam,*refrigeratio, qua in ventre funt durat*, in hæc verba prorumpit.*Hoc enim de refrigeratis partibus,qua interius abftrufa non funt,rectè dici poteft:partes enim ventris adeò rigere nequeunt, vt cibi, potufque congelati indurentur,ficut alia extra corpus noftrum hyeme frigore concreta durefcunt:prius enim, quàm ita frigeret,homo interiret,&c.* Et vel ipfe Galen.*loc.cit.de ren.dignot.*quem ipfi in contrarium fenfum diftorquent, hanc fententiam apertiffimè confirmat, dum fic fatur. *Verum in nobis frigus non gignit,neque enim fieri poteft,vt viuo corpori tantum frigus accidat,quo concrefcere valeat in homine lapis, quemadmodum fieri in externis videmus.*Quo fit,vt à calore fapis in homine genetur, eóque vol vehementi, vel tepido. De quo argumento, lege Euftach.Rudium *lib.*2.*de morb.intern.cap.*36. & eruditiffimum Santorellum *lib.* 8. *antepr ax.*18.

Si verò.*in Epid.*& infrà,*in cit.lib.de ren.dignot.*veficam frigido fuo temperamento fuccos craffos cōdenfare poffe profeffus fuit; per frigiditatem, non abfolutam frigiditatem, fed calorem imbecilliorem intelligas, oportet.Sic enim Galen. paffim, cerebrum, veficam, ad alias partes calidiores collatione facta,frigidas vocat.Alioquin fi pofitiuam frigiditatem intelligamus, Galenum in eadem ferè linea abfurda protuliffe dicemus, cùm *ibidem* lapides femper ex calido fieri affeueret. Immò Cardanus fui immemor, *lib.*7.*de fubtilit.* in quibufdam animalibus,putabufone, limace, & cancro, lapides generari poffe à frigiditate,in homine verò à calore immodico dumtaxat arbitratur.

Occurrit Coftæus *in comment.cap.*16.*loci cit.Auicen.*de lapide renum, viuente animali fieri non poffe, cum Gal. affeuerans, vt tantum frigus accedat, quo quidpiam in corpore concrefcere poffit: tamen hoc in renibus & vefica, partibus, vel fubftantia,vel folùm aliorum vifcerum calidorum vicinia calidis, intelligendum effe confirmat;nam alias viuo corpore ex frigore lapilli concrefcunt: indicio funt tophi in articulis quotidie geniti. Quo argumento, Medicorum à calore in animali lapides generari arbitrantium opinionem, minimè effe conftantem, firmámque fibi perfuadet. Verumtamen obiectionem iftam vanam prorfus effe, nec Galeno confonam,ipfemet Galenus nos cogit afferere, quippe qui *lib.* 14. *method, cap.*4. poros, feu tophos in articulari morbo, ex craffo, glutinofoque humore progenitos, ob nimium digerentium, violentorúmque medicamentorum excalfacientiū, & ficcantium vim fuboriri confirmat: nam tenui parte digefta, ac refoluta, quod reliquum eft veluti lapidofa concretio linquitur.Subditque:*ad eundem modum & calculi generantur in renibus,affo fcilicet in his craffo glutinofoque fucco,& c.*Quid in noftrum inftitutum à Galen.clariùs dici poteft, quàm tophos, non ex frigore, vt rebatur Coftæus, fed ex calore, tofto videlicet lento humore generari! Deinde tophus non eft lapis: ille enim frangitur attritu, fed eft tumor durus præter naturam ex craffo, terreftrique humore pronatus; hic autem ex gypfea pituita, vel naturali melancholia ortum ducens, fit ob diaphoretici, valdéque ficcantis medicamenti vfum;quo pacto ob calorem concretione facta ita durefcit humor, vt à lapidis, vel gypfi duritie non procul abfit,vt Fernel. inquit *lib.*6 *phyfiolog.c.*9.*in fin.*A calore ergo omnis lapis cogitur in corpore. Si tamen de lapidibus Microcofmi pulchra fcire affectas, lege inter omnes Stephan. Roderic.à Caftro *lib.*4.*de meteor microcofmi, cap.* 16. qui de hac re inter omnes appofitiffimè differuit.

* * *

HISTORIA XXXVIII. GALENI, De corde.

Duplex cor.

Nam gallum quifpiam dijs facrificans,cor inuenit duobus faftigiatum verticibus,&c.Galenus lib.7.de anatomic. adminiftrationibus.cap.11.

PARAPHRASIS.

De corde,eiufque ventriculis,nominibus,figura,fitu, vfu, motu, dignitate, ac neceffitate, fat plura dixere veteres, & iuniores anatomici ferè omnes, nos carptim de eius præftantia mira aliquid proferamus. Eft ergo cor omnium vifcerum, & membrorum radix prima, caloris innati conceptaculum, vitæ fons, ac principium,fpiritus vitalis fedes: ita fe in humano corpore habet, ficut in orbe intelligentia prima; eftque quidam microcofmi veluti rex nobilior.Proinde eft illius fubftantia folidior,duriórque, tum vt affectionibus, nocumentifque minùs foret obnoxium, tum ne fpiritus, calórque vitalis omnino euanefcerent, nullo cohibiti folidamento, fed raritate, mollitiéque efflati.Sicut enim hominum, cæterarúmque animantium corpora diffluerent, nifi vis aliqua foret excellentior, quæ affiftens, membrorum aleret, cuftodiretque compagem: fic nifi effet cor, caloris natiui focus vberrimus, à quo per arterias, tanquam riuulos,fpiritus viuificus in omne corpus diffunditur ad deriuatur,cætera membra eius influxu deftituta extinguerētur,& perirent. Vt enim in cœlefti illa regione præeft Sol,cuius motu,radiis, & lumine illuftantur omnia fublunaria, perficiuntur,& viuunt:ita Cor,cuius tanta eft cum Sole analogia, calore falutari animal fouet ac tuetur, vt ipfum, folem hominis, antiqui appellare non dubitarint. Hoc enim vifcus igneam veluti vim in fe continere videtur, cuius calor quantus fit, explicat Galen.*lib.de inæqual.imtemper. c.*5.§.*In finiftrum cordis ventriculū fi viuo etiam animante nec adhuc febre tentato,immittere digitū velis,vehementiffimum deprehendes calorem;&c.*repetit *l.*2.*de temp.* 3. immò inquit Galen. *lib.de vfu pulf.cap.*2.*Si corde refrigerato, ac propterea animali iam mortuo, in alterutrum ventriculorum eius,præcipuè in finiftrum inferas digitum;magnum inibi calorem deprehendes,longéque maiorem quàm in aliis partibus, dummodo pro natura modo fe habeant.*Sed de huius vifceris excellentia hæc funto fatis. De cuius motu, & vi,mira confcripfit eruditiffimus Gulielmus Herueius,*libello proprio de eius motu,*& explicuit Conftantius Varolius *lib.* 2. *de re anatomica,cap.*1.

Galenus licèt hanc hiftoriam citet vt veriffimam, arbitrari tamen videtur in hoc gallo,duo corda non fuiffe, fed dextri verticem,circumfcriptionem peculiarem habuiffe. Duplex autem cor in homine fuiffe inuentum, noftro, & prifcorum æuo eft compertum.Plin.enim *lib.*11.*natural.hiftor.cap.*37.in Paphlagonia,bina in perdicibus corda reperiri affirmat. Et Auicen.1 1.3.*tract.* 1. *cap.*1.cor cum duobus capitibus inuentum fuiffe refert. Sic. *lib.*4.*de generat.animal.c.*4.duplicem lienem Ariftot. vidit. Duplex iecur, ficut & duplicem lienem notauit Cælius Rodigin. *lib.* 24.*lect.antiquar.cap.*3.Duplices renes, immò tres,aut quatuor vifi à Gemma *lib.*2.*artis Cyclognom.pag.*72. & *in lib.*1.*c.*6.*comofcrit.*& ab Euftachio *lib.de ren.ftructur.c.*10. à Botallo *l.de monftrof.rene,pag.*137.Fallop.*in obferuat.ad Petrum Mannam Medicum.*Vifæ funt in eodem latere binæ venæ iugulares à Colūb.*l.*15.*de iis quæ rarò in anatome fiunt.* Binæ, tres, aut quatuor emulgentes venæ in eodem latere animaduerfæ,ac eodem *loc.cit.*Et geminas infignes emulgentes venas, & binas arterias ad vnamquamque ferri vidit Fallop.*lib.*4.*de vifcerib.cap.*9.Immò feptem notauit emulgentes in calculofo,Paræus *lib.*2.*anatom.c.* 25. Triplices tefticulos viderunt Cælius Rhodigin, *lib.* 24. *antiq.lect.cap.* 4.& *lib.*17.*cap.*12. Montuus *c.*37. *com.* 4. *Anafccu.*

*Anefceu.morb.*Fernel.*l.*1.*patholog.c.*8.Iodoc. VVillichius *l.*1.*anatom.c.*19. Scoliograph.*ad c.*62.*l.*1.*de morb.intern.* *Holler.* Vefalius *lib.*5.*fabric.c.*13. Duplicem papillam in mamma lac reddentem,notauit Holler. *inter rara,num.*6. vifa mulier à Cabrolio *obferuat.*7.*anotomic.* quæ quatuor geftabat vbera,vtrimque gemina, quæ omnia lac fundebant. Quare fi hæc vera funt, & plura videntur in corde monftrofa, quorum hiftorias non paucas reperies, apud Marcel. Donat.*lib.*6.*de medic.hiftor.mirab.c.*2.& Schenckium *lib.*2.*obferuat.de corde,*ex fide dignis,probatiffimifque auctoribus decerptas, quid de duplicis cordis ortu dubitandum? Quemadmodum enim fine partibus principibus cadauera funt inuenta,vt de eo qui fine liene, & hepate vixit,fic referente Bauhino *in lib. de partu cæfareo* fic cum duplicibus viuere poffe,cur denegabimus? Si verò plura monftrofa, vtpote binas veficas vrinarias,& alia inuenta, legere concupifcis, adi Coïterum *in lib. obferuat. medicar.& chirurgicar.ferè per totum.*

HISTORIA XXXIX. GALENI, *De cordis palpitatione.*

Quidam palpitatione cordis quotannis vexatus, venæfectionis vi, præferuatus.

C*Æterùm noui quendã quotannis verno tempore huiufmodi palpitationis accidente vexatum,qui cùm per tres annos à fanguinis detractione fe adiutum intelligeret, anno quarto antequam accidens ipfum inuaderet, fanguinem mifit,idque pluribus deinceps annis faciendo,idonea etiam poft fanguinis detractionem medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoque ante fenectutem morte præuentus eft.ficut & reliqui omnes, quorum alij quidem per acutas febres, alij verò cum fani degerent, affatim fyncope intercepti periere: quamuis vnus, vel duo citra fyncopen, alia quadam mortis fpecie interierint,&c.Galenus* lib.5.de loc.affect.cap.2.

PARAPHRASIS.

EX omnibus auxiliis, quæ ad palpitationem cordis prifci celebrarunt, fanguinis miffio primum locum vendicare videtur,præfertim quãdo ab humoribus craffis in pericardio contentis, aliquando in finibus cordis conclufis oritur hoc malum; qui aut in ipfo corde generantur, aut aliunde tranfmittuntur: & quibus lien bilis atræ copia turgefcit;in his enim perfpicua,& molefta percipitur arteriæ palpitatio, quæ circa lienem, & pancreas fita eft,ex qua teter,& nebulofus vapor in cor fubiens, palpitationem facit. Huius enim auxilij ope, fæculentus humor,huius mali caufa,educitur: quo extracto, cor,quod antè illius copia obruebatur, ventilatur, & tranfpirat. Quod præfidium in craffioris fanguinis præfentia, faluberrimum iudicauit Holler.*lib.*1.*de morb.intern.c.*27. firmarunt poftea Mercat.*lib.*2.*eiufd. cap.*11. Altimarus *lib. de curand.corp.malis,cap.*54.Chriftoph. à Vega *lib.*3.*art. medic.fect.*1.*cap.*8. Leonard. Iacchin.*in comment.lib.*9.*ad ad Almanf.cap.*40.& alij.

Sed ex qua parte fanguinem eduxerit Galen. ex hiftoria minime patet. Rhafius *lib.* 9. *ad Almanf.cit.* Haly 6. *pract.* 17. internam fecant. Alij aut à finiftro, aut dextro cubito fanguinem exhauriunt. Quidam in curatione hac etiam phlebotomandam imperant; in præferuatione tamen in partibus inferioribus feriendam confulunt, moniti,vt reor,Galeni præfcripto *lib. de curand. rat.per fang. mif.cap.*19.qui ad præcauendos cerebri morbos ex cruribus fanguinem ducendum imperat, quod confilium in fanguinis craffi præfentia vehementer laudo;fæculentus enim fanguis fuopte impetu ad infernas deducitur corporis partes, à quibus prompta integraque eleuatur aura palpitationem effectura.

Hac ergo celebrata, & adhibitis deinceps commodis auxiliis, iis videlicet quæ craffos fuccos attenuare,flatulentos refoluere,robur cordi addere nata funt,eft præferuatus. Quæ autem fint ea medicamenta,quæ poft fanguinis miffionem adhibuit, non explicat. Hæc erant calefacientia medicamenta, vnà cum tenuante victu imperata, quorum ope poft venæfectionem palpitantes fuiffe perfanatos,narrat *lib.*5.*de locis affect.cap.*1.Deinde poffunt effe expurgantia, quæ humores nebulofos vacuare nata funt. Sunt etiam cardiaca, quæ tum flatus abfumunt, tum cor flaccidum roborant; quorum ampliffimam fyluam veterum,& iuniorum doctiffimi confcripferunt. Quibus, licèt ritè celebraris præferuari non potuit, quin ante fenectutem periret:nam vt Aëtius monuit *tetrab.*2.*ferm.*1. *c.*99. Cordis omnes morbi, mortem,ante annos quinquaginta feftinant, maxima enim intemperie affectum cor, longo admodum tempore perfiftere poffe eft impoffibile. Alij enim per acutas febres depopulato, & refoluto, ab igneo calore, innato igne, flatibúfque hac de caufa progenitis obeunt. Alij verò dum fani degerent, in fyncopen collapfi, mortui funt. Alij verò alia mortis fpecie,hoc eft,ftupore attonito correpti, vt ait Aëtius *tetrab.*2. *ferm.*4.*cap.* 58.vitam cum morte commutarunt.

Obferuatio IX.

Palpitatio fæua, hirudinibus fupra cor affixis, curatur.

DIrus,& truculentus affectus,palpitatio eft, cum quo quotidie Medici laboriosè luctantes,ab eo tanquam incurabili defiftunt.Hoc premebatur iuuenis quidam natiua forte melancholicus,qui per interualla præeunte metu,& triftitia, angore fummo, extremorum frigiditate ita vexabatur, vt in horas moriturus fperaretur. Huic intus tam validus motus fentiebatur cum violento fonitu coniunctus, vt timor effet ne vicinæ coftæ thoracis frangerentur,quod obferuauit Fernelius 5.*patholog.vlt.*Pro eius curatione peritiffimi Medici adhibiti. Hi vltrò citróque difcurfantes, huius caufam, copiofiorem effe fanguinem melancholicum pericardio infixum rati funt: nam hic fubtriftis erat, & illi lien atri fanguinis copia turgebat,& manifefta circa lienem cõfpiciebatur molefta arteriæ palpitatio. Hac de caufa accommodum victum præfcribunt, humorem præparant melancholicum, eum iterum atque iterum expurgant, naturales partes & cor roborant fomentis,vnguentis, facculis, emplaftris. Serum lactis propinant multiplici medicamentorum expurgantium fuccum melancholicum lege paratum. Marifcis fæpius hirudines affigendas curant. Fonticulos in cruribus aperiũt. Balnea naturalia confulunt. Cardiaca offerunt. Demum nihil intentatum relinquunt. Cùm verò æger melius habere vifus effet, iterum de nouo acceffione ita quatitur immani, vt fine pulfu & refpiratione,ad pedes lectuli iacens in horas animam efflare videretur. Tunc crurum frictiones fortes imperantur, ligaturæ,ac cucurbitulæ in ea parte;& fcapulis fcarificatæ admouentur. Clyfteres acerrimi adminiftrantur.Quibus cùm non leuaretur,cucurbitulam magnam fuper læuam mamillam, ficcam imponi iubeo, & deinde octo hirudines circumcirca affigi curo: Hæ ita auidè, importunéque fuxerunt, vt exhaufto fanguine craffo, & multo, æger ab acceffione fuerit omnino leuatus,neque vnquam malum perfenferit ampliùs.

Cætera palpitationis auxilia accuratè proponit Valleriola *lib.*1.*obferu.*7. & appofuit Hollerius,cum interprete Dureto *lib.*1.*de morb.intern.cap.*27.

HISTORIA XL. RASII, *De cordis palpitatione.*

Cordis palpitatio, calidis medicamentis curata.

V*Idi quendã conquerentem * de cordis tremore, & pofui manum fuper mamillã finiftram, & fenfi magnam eius arteriam*

arteriam valde pulsantem, & velocem, & quæsivi demonstrari mihi brachium nudum, ad videndum venam basilicam, quam patiens dicebat esse phlebotomatam, & non contulit ei, & arteriā sitam iuxta ipsam venam in plica brachij inueni pulsantem, & multum manifestam sensui, & caro illius partis vehemēter eleuabatur, & deponebatur, & satis apparēter, & cum comedebat res calidas, iuuabatur ab eis: & super hoc ei cōsuli, quod acciperet de diamoscho, &c. Rasis* lib. de mirabilib. curis.

PARAPHRASIS.

PAlpitatio cordis (tremorem vocant Arabes) deprauatus, atque intempestiuus est motus, quo cor extra corpus prosilire ægrotantes queruntur; conatur enim natura hoc motu noxium expellere: nam in syncope vincitur facultas, at in palpitatione, adhuc cum causis morbificis decertat. Quippe cùm nocui succi in corde hinc inde assiduè moueantur, & prosiliant vehementiùs ad propulsanda quæ molesta sunt, cor ipsum irritant, vnde cordis palpitatio facili negotio emergit. Hæc cùm à frigido flatu, crasso, & nebuloso originem ducat, & à iuuantibus & nocentibus magna sumatur indicatio ad curandum, ex Galen. *lib.* 10. *secund. loc. cap.* 2. & æger rebus calidis iuuaretur, meritò auctor consuluit, priusquom mors præoccuparet, vt acciperet cardiaca medicamenta, quæ flatus dissoluere, córque roborare queunt. Cùm *multò melius sit, imminentem morbum præcauere, quàm factum curare*, sic monente Magistro *lib. 2. de natural. facult. c.* 8. Et cùm inter præcipua antidota, cor inhata proprietate corroborantia & nebulosum spiritum dissoluentia, electuarium vocatum diamoschum pro hoc complendo vsu primas teneat, idcirco id cæteris præposuit. Siue enim sit dulce, siue amarum, maximā in vigorando corde, discutiendísque flatibus obtinet efficaciam. Nam præterquam quòd frigidos cerebri, ventriculi, neruosarúmque partium affectus curat mirificè, cordis palpitationi summo est auxilio. Insuper putredini internæ vehementiùs resistit, & difficulter spirantes potentissimè iuuat. Hoc ergo in palpitatione cordis vtaris, vel intus assumpto, vel extrà, epithematū modo supra læuam mammillam in sæculo gestato, vel per se solo, vel cum aliis cardiacis permixto, cuius & aliorum similium medicamentorum vsu, sanatam fuisse cordis palpitationem adeò validam, vt à præsentibus talis sonus audiretur, ac si lapillus in vas aquæ semiplenum proiiceretur, narrat Christoph. à Vega *lib. 3. art. medic. sect. 6. cap.* 8. Ex quibus autem medicamentis sacculi, & epithemata pro roborando corde debeant parari, passim inuenies apud auctores, qui de cordis palpitatione, animi deliquio aut syncope proprium capu conscripserunt, & priùs prædixit Auicen. *tract. 2. de virib. cord.* luculenter.

QVÆSTIO XXX.

Quòd cor, vera & legitima palpitatione laboret. Cōtra Eustachium Rudium, & Petrum Vaezium Lusitanum, Medicos celeberrimos.

COMMENTARIVM.

DE *cordis tremore.*] Scribit *in commētarijs super Hippoc. Aphorismos, & lib. de placitis*, variisque in locis, omnium calculis scientissimus Galenus, cor palpitatione per primariam affectionem tentari (nulla aliunde noxa communicata) legitima, vera, & exquisita quando videlicet nebulosus flatus in pericardio prope cor, aut in eius ventriculis est congestus, qui præter naturæ modum commotus, cor ipsum varie etiam moueri cogit. Eius sententiam amplectuntur Græci, Arabes, & iuniores omnes. Contra hos tam strenuos duces oratoria quadam eloquentia, perfricta fronte dimicans, hostiliter sese oppofuit Eustachius Rudius Medicus non incelebris, *lib. 2. de virtutibus & vitijs cordis, qui est de palpitatione, cap.* 3. multis contendens argumētis, cor palpitatione vera laborare non posse, sed palpitationem cordis apud Galenum, cæteròsque Classicos, tum Græcos, tum Arabes, veram palpitationem, quæ toto

A genere præter naturam motus est non designare, sed motum quendam cordis validum, palpitationi similem. Et primò sic.

Si palpitatio definitur eleuatio quædam præter naturam, atque compressio partium, etiam quæ non mouentur, atque adeò omnibus ferè communis, quæ naturaliter molles sunt, ex Galen. *lib. de trem. & palpit. cap. 5. & 2. de caus. symptom. c.* 2. quomodo dici potest cordis affectio.

Secundò. Palpitatio, motus est solius morbi, totúsque præter naturam, ex Galen. *cit. loc.* & si daretur in corde, oportet ipsum, interim dum palpitat à sola causa præternaturali moueri: sed hoc fieri non potest, nisi motus cordis naturali penitus abolito, quia pars quæ à natura, & sine intermissione dilatatur, & constringitur non potest absque propria destructione, à sola re præter naturam dilatari, atB que constringi. Igitur, &c.

Tertiò, Palpitationis causa perpetua & immediata, assèritur crassus, flatuosúsque spiritus: sed flatus præsertim crassi nec generari, nec aggregari in corde possunt. Ergo. Maior ex se est manifesta, vt *sequente quæstione* exponemus. Minorem esse veram, fortissima ratio conuincit: nam ad flatuum generationem, tum etiam conseruationem, exiguus, debilísque calor requiritur, non æstuans & valde excedens, à quo potiùs dissoluuntur. Cor autem immenso calore abundat, simul & ventriculi eius, præsertim sinister, qui calidior, nobilior, & præstantior est dextro, ex Galen. *lib. 6. de vsu part. cap. 7. & lib. 7. eiusdem, cap.* 2.

Quartò. Si hæc affectio in corde generari debet, aliunde oportet transmitti vapores. Vel ergo in substantia recipērentur, vel in ventribus: non in illa, quoniam cùm den-C sissima sit, separationem à flatu admittit. Si dicas in dextro ventriculo, atque ibidem fieri palpitationem, sequeretur, quòd duplex simul cordis pulsatio persentitur: illa nempe præter naturam in dextro, & altera secundùm naturam in sinistro, contra experientiam; cùm semper vna percipiatur pulsatio, & tantummodò in parte sinistra, quamtumuis cor ipsum in medio thoracis sit locatum. Iam verò in sinistrum ventriculum transmitti non videtur possibile, quoniam cùm triplex tātùm via reperiatur, per dextrum nempe, per arteriam venalem, aut per arteriam magnam; in nulla sufficientem commoditatem inuenies, ex qua tanta vaporum copia possit in sinistrum ventrem deriuari. Non per dextrum, quia cùm distet à sinistro, in notabili transitu per loca adeò calida, vel penitus dissoluerentur, vel saltem attenuarentur. Non per venalem arteriam, D quia si in pulmone tanta flatuum multitudo inueniretur, vt tanta ad cor mitteretur, necessariò orthopnœa & suffocatio in palpitatione iungerentur, quod omnino falsum est: Denique multò minùs per arteriam magnam propter ostiola quæ in eius principio sunt, quæque solùm in cordis systole, & ad expellendum aperiuntur. Quòd si dicas, in cordis diastole copiam flatuum ingredi, cur subinde in systole per eandem arteriam satis patentem, interim dum contrahitur cor, non expellentur, vel saltem aliqua ex parte, vnà cum fuliginosis excrementis per arteriam venalem? Igitur, &c.

Quintò. Rationabile non est, vt pars robustissima, ac omnium nobilissima, de cuius conseruatione, & tutela vsque adeò sollicita est natura, vt perpetuò in morbis qui finiuntur ad mortem, vltimo loco succumbat, tanta flaE tuum copia repleatur, vt adinstar vtrium palpitando distendatur.

Vltimò. Galenus huic sententiæ non aduersatur: nam *lib. 2. de symp. caus. cit. & lib. 6. de placit.* 1. *& l. 4. Aphor.* 65. licèt videatur asserere, huiusmodi affectionem etiam cordi accidere, non de vera & exquisita palpitatione est intelligendus, sed de quodam cordis motu deprauato, valido, concussiuo, vehementer, sensibilitérque patienti molesto, celeri, crebro, palpitationis similitudinem referente in eo, quoniam sicut palpitatio compositus motus est ex dilatatione & constrictione, siue eleuatione & compressione: sic prauus ille motus in corde, ex iisdem constituitur; & ratione prædictæ similitudinis, appellatus fuit palpitatio; cùm tamen reuera illi potiùs similis sit, & *in citatis locis* de vera palpitatione verba faciens, & de partibus quibus conuenit

conuenit, cor, & arterias vltimo loco proponens, dicit *in illis etiam fieri videtur*, scilicet ratione cauitatis intrà quam flatus recipiuntur: sed non absolutè pronunciat fieri in illis, quia ob rationes allatas repugnat cor, & arterias legitimam palpitationem posse pati. Denique deprauatum hunc cordis motum veræ palpitationi ita similem, non à sola re præter naturam fieri arbitratur, sed à facultate simul, & à morbo. In cuius confirmationem adducunt Galenum 6. *de placit. cit.* vbi ita habet. *Ex corde quidem est etiam quæ ex palpitatione fit motio, non tamen secundùm naturam, &c.* Paulò infrà, multò euidentius de pulsu quocumque præternaturali loquens, ait. *Nam quamuis in huiusmodi pulsibus cor ex seipso moueatur, secundùm naturam tamen non mouetur, scilicet quia simul à morbo.* Vnde inferunt, perperam Auicennam, & Arabes damnari ab aliquibus, quòd palpitationem cordis, tremorem appellauerint, cùm motus sint inter se simillimi, pariterque à natura & morbosa causa suborti: atque ita prauus ille cordis motus, inquantum motus, à natura quæ cor mouet, fit; quatenus verò prauus, violentus, & inordinatus, à re præternaturali, quæ naturam stimulat & cogit, ita deprauatè moueri concitatur. His munitus Petrus Vaëzius Lusitanus, Medicus eruditissimus, tum *in compendio Medico, cap.* 17. *de cordis affectibus*, tum *in annotationibus quas scripsit contra Donatum ab Altomari, cap. de palpitat. cordis*, palpitationem cordis apud Galenum, non designare veram palpitationem, sed motum quendam celerem, palpitationi similem, pugnaciter contendit.

At hæc licèt validissima, non conuincunt. Dic ad primum. Et si palpitatio ferè cōmunis sit partibus quæ molles sunt, stat etiam hunc affectum propriam esse cordis affectionem, & illi primariò euenientem. Insuper vera, legitima & exquisita palpitatio, quæ in corde à sola re præter naturam fit, non dissimilis est ei, quæ in reliquis palpitantibus membris concitatur. Nec verò illius naturalis motio pulsus videlicet aboletur penitus, quin durat adhuc, & longè diuersa sentitur à palpitatione; & hoc quidem motus genere (qui totus præternaturalis est, & affectio, hoc est passio potiùs, quàm operatio nuncupatur, 6. *de placit. cap.* 8.) dicitur cor à sola causa morbosa dilatari, & constringi, non quasi eo solùm moueatur, quia adhuc suum motum factum à natura obseruat, licèt non omnino integrum & sanum, nec omnino secundùm naturam. Nec enim membra, propterea quòd palpitando à solo morbo mouentur, operationes, quæ à natura fiunt, statim amittunt, atque ideò ex corde etiam est palpitationis motus, quamuis non ex seipso factus. Ex quibus ad secundum argumentum patet responsio.

Ad tertium. Palpitatio cordi ipsi per se nonnunquam aduenit, aliquando per consensum; at semper necessum est flatuosum spiritum à quo perpetuò oritur, (quod generationis, & solutionis celeritas ostendit) aliquando ibidem generari, ex multitudine humoris, in corde, vel pericardio collecti, & vel ab excedente calore illius, tum quia calidum omne in humidum agens flatus eleuat, saltem in initio suæ actionis, sicut ignis ex aqua, &c. tum quia materias omnino dissoluere non potest, sed tantum attenuare, & in vaporis formam conuertere, sic ex inspirato aëre fuligines in corde aceruantur, non omnino resoluuntur, atque ideò ad illarum expulsionem necessaria fuit contractio. Generantur verò flatus, minimè discutiūtur etiam in calido viscere, sed ibidem detinentur quousque palpitationem excitent, quia multi, & crassi; nec enim paucus, & subtilis sufficit ad huius symptomatis generationem, ex Gal. 2. *de sympt. caus. cit.*

Ad quartum. Cor aliquando per consensum hac affectione laborat, ob consortium vteri ventriculi, lienis, intestinorum, iecoris, & aliarum partium, ex quibus ascendit vapor, & in ventres ipsos recipitur, atque in quolibet detentus eleuationem illam, & compressionem facit præter naturam. Hunc flatum, cordis, substantia, etsi durissima (cum aliarum partium carne comparatione facta) admittit: nam densissima simpliciter non est, quia poros habet suos, licèt non ita facilè permeabiles; nam

A & Galenus *lib. 6. de vsu part. cap.* 8. etsi cordis carnem, duram & ægrè alterabilem esse affirmet, ex fibris duris ac robustis conflatam, tamen patibilem esse non negat. Patet hoc euidenter: nam cordis caro ad sui nutritionem sanguinem admittit in spatia sua: at sanguis quamuis tenuissimus, crassior est aërea quauis substantia crassiore. Deinde cordis corpus dupliciter alteratur, ex Galen. *lib. de curand. rat. per sang. miss. cap.* 5. vel per solam intéperiem, vel per humores: at facta in eo per humores alteratio, eorum in eo consistentiam supponit manifestè: qua via igitur permeant humores, eadem & aërea substantia crassiuscula permeabit.

Palpitatio etsi in dextro oriatur simul, apparet tamen B euidentiùs in sinistro. Possunt autem flatus ad eum transmitti per dextrum, sine eo quod dissoluantur ob illorum crassitiem, multitudinem, celerem transitum, breuitatem viæ. Insuper & per aortam, ac venosam arteriam, prædicto ventri insertas, immò & per omnium arteriarum ora ad cor ipsum hiantia: per venalem quidem arteriam, interim dum distenditur cor, & aërem à pulmone trahit: ab aorta, & reliquis, dum contrahuntur; non enim fieri potest, quin contractis arteriis fiat contentorum expulsio, & ea quidem parte qua ad cor terminantur, nonnihil etiam ad ipsum mandetur, ex Galen. *lib. de vsu pulsib. cap.* 5. nam præter id quod *totum corpus intrò & extra con spirabile est, atque confluxile*, vt inquit Hippocrat. *lib. de alimento, num.* 4. *& lib.* 6. *epidem. sect.* 6. *text.* 1. *citat. à Galeno cap.* 2. *&* 5. *lib. de vsu puls.* aortæ C ostiola minimè clauduntur; & licèt clauderentur, non ita solida sunt, vt flatuosa substantia, ea permeare nequeat maximè pellentibus arteriis neque iungetur necessariò Orthopnœa, aut in arteriis transmittentibus flatus, caloris aut pulsus suffocatio, quia vt plurimum, tanta copia non datur, quæ sufficiat ad noxam ita vehementem inferendam: quæ si adsit, non palpitatio tantùm, sed suffocatio aliquando deliquium, & syncope, nonnunquam mors inducetur.

Ad quintum. Prouidentia, ac sollicitudo naturæ de nobilissimo membro, resistere semper non potest aduersantibus causis, aut earum effectum impedire, quia plerūque superiores: inde enim morbi consequuntur, & mors, cui humanæ vitæ conditio, & fragilitas ineuitabili necessitate est subiecta. Hoc modo à vehementissima causa hoc vis-D cus grauioribus morbis occupatur, vt tabe, vermibus, calculo, tumoribus duris, abscessibus, vlcere, vt multorum experimento *in sequenti historia* comprobamus. Tuetur natura cor ipsum tanquam vitæ principium, quoad potest, sed perpetuò potentissimis causis resistere nequit, vt aliquando moriatur animal. Nam Galenus *lib.* 5. *de loc. cap.* 2. apertè scribit, cor pati posse inflammationem, sed incipientem tantùm, quia antequam augeatur, illicò animal corrumpitur. Et hoc modo intelligendi sunt auctores, negantes cum Arist. 3. *de partib. animal. cap.* 4. cor, nullum vitium graue pati, quia est principium vitæ, quo corrupto nihil est, quod cæteris quæ ex illo dependent, præbere auxilium possit. Ita sentiunt Auicen. 1 1. 3. *tract.* 1. *cap.* 2. Auer. 3. *collig.* 25. Haly 9. *theoric. cap.* 23. Serapio 2. *breuiar. cap.* 27. *&* 28. Auenzoar *lib.* 1. *theizir, tract.* 12. *cap.* 1. nam nec diu grauissimas noxas tolerare potest, vt probat Lau-E rentius *lib.* 9. *de re anatom. quæst.* 18. nec confirmatum inflammationem pati potest, quoniam in hac, plurima, eaque grauissima nocumenta simul coniunguntur, febris nempe acutissima, tensio, & continui solutio, dolor ingens, saltem in panniculo, & circumiacentibus partibus; demum & grauitas, atque obstructio ex collectione materiæ, à qua impediuntur cor, & arteriæ dilatari, debitéque ventilari. Denique de multis elaboratissimis, & principalissimis substantiis, & in quibus nostræ vitæ duratio consistit, est sollicita natura, quas tamen à vehementissima causa alterari, & corrumpi, certum est, vt *in com. hist. vlt. lib.* 1. *dub.* 53. satis superque ex priscorum, & iuniorum mente comprobauimus. Sic putrent sanguis, tum venalis, tum arterialis, spiritus, immò cor ipsum putrere potest, apud Gal. 3. *de præsag. puls.* 3 *&* 7. & cordis substantia putrefacta, hectica insurgit putrida, ac pestilens.

Ad vltimum. Negari non poteſt in corde generari veram, exquiſitam,& legitimam palpitationem , & de hac locutum Galen. vbi eam cordi addixit neque enim quicquam repugnat:nec 2.*de cauſ.ſympt.*oppoſitum probatur, quin conſtanter aſſeritur in corde, & arteriis oriri : cum enim dixit,*fieri videtur*,oculari teſtimonio , fidéque exſéſu deſumpta , confirmat præditis partibus accidere , quia ſcilicet videtur,hoc eſt,ad oculum ſentitur,cor &arterias palpitare,alio in ipſis præter pulſum deprehenſo motu,vt conſequenter habet Gal. *ibid.* in antiqua verſione:quòd ſi iuxta nouam legas:*ita vt tũ cordi ipſi,tum arterijs videatur accidere,aliúſque in his præter pulſum motus eſſe*.nec inde colligas,quidquam dubitaſſe,aut ſententiã mutaſſe pleriſque locis explicatam. Iam 4.*aph.*65. non negat cor verè palpitare,ſed tantùm ponderans verbum,Cardiogmon,ab Hip.*in aph.*poſitum,inquit,vt nõnullis placuit,ſignificare etiam motum quendam palpitationi ſimilem,ex immodico cordis incendio euenientem, qui licèt palpitationi ſimilis videatur,longè tamen eſt diuerſus:fit enim à facultate irritata,non omnino à cauſa præternaturali, vt cordis palpitatio.Hoc ipſum potiùs quàm oppoſitum colliges,ex 6.*de placit.*1.vbi verbis expreſſis,palpitationem,huius viſceris appellat affectionem,quam definit, motum ex alio in aliud, hoc eſt paſſionem aliunde inductam:ac proinde ex corde quidem eſt palpitatio , ſed ab ipſo facta, vt pulſus etiam non ſecundum naturam;in his enim cor ex ſeipſo mouetur:cor enim in omni pulſu etiam præternaturali ab inſita facultate mouetur. Inſuper , non dilatatur quia ſpiritu impletur,ſed impletur potiùs qui adilatatur;in palpitatione, è contrà:vnde conſtat hos motus longo interuallo diſtare, quamuis ambo deprauati , & in eleuatione & compreſſione conueniant, immò nonnunquam in appellatione , quia etiam palpitatio ab antiquis vocabatur pulſus,vt colliges ex Gal.*lib.*1.*prog.*28.ſed impropria denominatione,qua etiam ab Arabibus tremor nuncupatur. Ex quibus ratum fit, in plurimis plurimum aberraſſe hos viros doctiſſimos,dum è directo Galeni menti ſeſe oppoſuerunt , contra quos quiſque pro ſua induſtria proterit ampliùs illorum argumenta, feliciori ,,magíſque compto dicendi ſtilo redarguere.

QVÆSTIO XXXI.

Quòd vera cordis palpitatio à craſſo , flatuosóque ſpiritu,vt voluit Galenus , & non à calida intemperie ortum ducat.Contra cõmunem Medicorum ſententiam.

C*Omedebat res calidas, iuuabatur ab eis.*] Quoniam à pueritia Galenum , ſecretioris doctrinæ principem, mirificè ſum amplexatus,ne incertè erraret animus,quòd eius viri facundia diuinius quidquam innotuiſſe videretur,vix mihi quandoque valeo temperare,quin,ſpretis noſtræ claſſis auctoribus,myſteria Galenica, tametſi conniuentibus oculis,à limine ſi non datur vltrà, pergam ſalutare. Et in primis incideram olim in iuniorum commentaria,quæ illi de palpitationis cauſis haud inſcitè condiderunt:inter cætera autem quæ ſe primo loco ingeſſerunt, illud fuit non illepidum dubium , num à flatuoſo frigidóque ſpiritu vt voluit Gal.an à ſanguine palpitatio oriatur,vt omnis contra tenet Medicorum ſchola. Nolo hîc longiſſimo verborum circuitu diſſentientes illorum de hac re ſententias in medium afferre,dum quidam à calida intemperie,alij à venenata abditáque qualitate , quidam ab aliis cauſis fieri contendunt,ſed dilucidè Gal.mentem explanare, illorúmque contra verum Magiſtrum rationibus ſatisfacere,ex ſolutione quarum, Galeni doctrina firmior euadet.

Palpitationem cordis à flatuoſo craſsóve ſpiritu,& frigido generari,teſtis eſt locupletiſſimus Galenus *lib. de rigor.& palpit.cap.*5.dum ſic inquit. *Quoniam verò ſpiritus craſſus,nebuloſus,aut caliginoſus,aut flatulentus, aut quomodocunque nominare velis,palpitationis cauſa efficitur , ideò ætates frigidiores palpitationi obnoxiæ ſunt,natura corporis frigidior,regiones frigidæ,anni tempus hybernum,vita otioſa, repletioni & ebrietati dedita,cibi frigidi,& flatulenti,& vt ſemel dicam,omnia quæ corpus refrigerant.Quæ verò his contraria ſunt,palpitationes ſtatim tollunt.Nam calefacientia, ſpiritus attenuant,& corpora reddunt rara, molliáque:refrigerantia autem dẽſant quidem,contrahunt,& corporum meatus cogunt conuiuere:incraſſant autẽ coarctánt,que & turbidum ſpiritum reddant:facilè igitur retinetur à perſpiratu impeditus, tum ſua ipſius craſſitie, tum corporum , quæ ipſum continent, denſitate.Calida rurſus contrario refrigerantibus modo fundunt, laxant,corporum meatus aperiunt,ipſum ſpiritum attenuant,ad motúmque facilè incitant,faciléſque ita trãſitus ipſi efficiunt.Quapropter etiam veteres Medicis palpitationum remedia adinuenere,quæ extenuare,& calefacere poſſunt : cuiuſmodi ſunt quæ conſtant euphorbio , pirethro lemneſia, ſulphure , & pipere, aliáque id genus compoſita, item inter aquas,quæ è terra proſiliũt calidæ,atque ex his potiſſimum nitroſæ,ſulphureæ,bituminoſæ, eáſque commendant. Iam potui exhibent medicamenta calida,præſertim calidæ ex Caſtorio confecta.Palpitationis ſanè cuiuſlibet ex frigido generatio eſt,&c.de cauſ.ſympt.* 2. *palpitationem duas habere cauſas ſcribit , vnam poſſe eſſe ſuccum quendam , alteram aëream ſubſtantiam:at quominùs ſuccus ſit,repugnat palpitationis tum motus,tum celeritas ſolutionis,vt quæ illicò fiat, & confeſtim deſinat. Succus autem nullus aut ita celeriter influit,aut refluit;neceſſarium ergo eſt, palpitationis cauſam, aëream eſſe ſubſtantiam : at verò ſi hæc tum exigua , tum ſubtilium eſſet partium , facilè per corpus transflueret. Non alienum igitur à ratione eſt, ſubſtantiam quandam craſſarum partium , halituosámque eſſe. Rationabiliter autem ijs quibus perfrigerata eſt aliqua particula , palpitationes accidunt, &c.* Et *lib.* 1. *prorrhet. commentar.* 29. ſolum ob congeſtum ſpirituum ex frigore , cordis palpitationem oriri aſſeuerat. Palpitatio ergo omnis à frigido eſt.

Contra præfatam Galeni veriſſimam doctrinam ; inſurgunt iuniores ferè omnes , multiplicibus telis inſtructi, atque muniti , quorum rationes hæ ſunt præcipuè. Primò, quòd ſæpe non à flatuoſo ſpiritu , ſed à nimia ſeri copia pericardij capacitate contenta oriatur, ex Galeno *lib.* 5. *de loc.cap.* 1. vnde cor afficitur , atque mouetur , proinde ac ſi fluctuaret in aqua. Non vrget obiectio. Nam viuente animali,aquam , ſero , aut vrinæ perſimilem in cordis inuolucro contineri concedimus ; licèt hoc negent Matthæus *in 9. ad Almanſ. cap. de tremore cordis*,Curtius, *in Mundini anatomia*, Lupeus *lib.*3. *enchirid. cap.* 3. & Veiga *in comment.cap.*1.*lib.* 5. *de loc. affect.* pútantes in cadauere ſolùm reperiri, quia vapores iuxta cor infrigidati, poſt interitum vertuntur in aquam : quos omnes palam redarguit cum experientia auctoritas ; nam ſi animal viuum , vel recenter interfectum , & adhuc calens reſecueris , ſemper inibi ſerum comperies: humor ergo hic ſeroſus pericardij naturalis eſt , vt *ſanum in cuſtodia cor floreſcat;habet enim humiditatem tantam , quanta ſatis eſt æſtuanti in medelam* , vt Hippocr.firmat *lib.de corde, num.*1. Num autem è vaporibus denſatis , vaſorum ſero exudante , an à potus portiuncula in thoracem illabente generetur , lege Andr. Laurentium *lib.* 9. *quæſt.* 5. dummodo conſtet, palpitationem ab hoc ſeroſo humore , tanquam à cauſa mediata proficiſci ; hic enim ob cordis motum, quando nimium abundat , agitatus , flatum ex ſe emittit nebuloſum, craſſum , & frigidum , qui palpitationis cauſa eſt immediata ; hancque cauſam nos docuit venari Auicen.11.3. *tract.*2.*cap.*2. ex pulſus mollitie , ſeu lenitate ; nam tunc cor ipſum , motus ſenſum exhibet ac ſi reuolueretur in aqua. Quam non ſolùm in mortuis, ſed viuentibus deprehendi , in viui canis ſectionibus apertè confirmat Columb. *lib.*7. *anatom.* à qua opinione non diſtat Veſal. *lib.* 6. *de fabric. corp. human. cap.* 8. & poſt eos eruditè confirmant, Vaſcus Caſtellus *tractat.* 9. *de thorac.affectibus, tit. de palpitat. cap.* 3. *difficult.* 3. Adrianus Spigelius *lib.* 9. *de hum. corp. fabric. cap.* 5. Ioan. Poſthius *in ſuis obſeruationibus anatomicis, tit.de pericardio.*

Secundò. Paulus *lib.*3.*cap.* 34. Actuar.*lib.*4.*meth.c.*3.

Auicenna

Auicenna *loc. cit.cap.*1.Haly 9.*theoric.*22,valentes cordis palpitationes ex sanguinis concepti copia, aut illius feruore excitari affirmant. Hoc nos concedimus libenter, oririque ex sanguinis pituitosi, aut melancholici copia nimia non repugnamus; hi enim humores, cùm ab ore ventriculi,vel à liene in cor irruunt, suapte natura frigidi cùm sint, ex se crassos halitus fundunt, cor vehementer molestantes,ad quorum pulsationem,crebra dilatatione ex compressione ipsorum insurgit,& accidit palpitatio, à crasso nebulosóque vapore ab his humoribus eleuato,generata.

Tertiò. Galenus *lib.*5.*de loc.cit* à causa calidi oriri hoc vitium confirmat, quia omnes palpitantes iuuit venæsectio. Ex hoc non infertur, à sanguinis copia grauante, aut obstruente ortum ducere:cùm enim palpitatio morbus magnus sit,ratione partis affectæ, reuulsionis causa, sanguis mittendus est, ne scilicet ad partem affectam, ob perpetuum motum excrementa ad se trahentem, humores confluere possint, ex quorum affluxu, syncope, & mors subita sæpe contingunt.Deinde, iuuit venæ sectio, quia frigidos humores vnà cum sanguine in venis permixtos, & palpitationis causam immediatam fouentes vacuauit: licèt enim ex sanguine frigidiore nascatur hoc malum, & frigiditatis ratione, sanguinis missione affectus non indigeat; tamen quoniam copiæ detractio naturam leuat, vt hæc minorem illam effectam facilè superet, non alienum à ratione erit venæsectionem exercere. Sic in Anasarca sanguinem mittit Hippocrat. cum Galen.*lib.*4. *acut.*111.& *lib. de ven.sect.aduers. Erasistrat. cap.*5.nam,*vt ignis propè extinguitur immissis lignis,tum humidis, tum multis,nisi quis multitudinem sustulerit:sic & in frigidiori ob copiam sanguine,vbi calor natiuus penè extinguitur,præsentissimum est remedium sanguinis missio.*Sic in priapismo, affectu sanè frigido, & ex crasso nebulosóque spiritu ortum ducente, sanguinem mittit 14. *meth.* 17. Sic in suffocatione ab haustuaquæ frigidissimæ contracta sanguinem illicò hauriendum suadent, Dioscorid.*lib.*6. *cap.*34.& Paul.*lib.*5.*cap.* 66.Demum non omnibus contulit venæsectio,vt Rasius *hoc loco* notauit,sed illis,qui post hoc auxilium tenuante victu, & calefacientibus medicamentis vsi sunt, vt monuit Galenus. Lege Ioan. Hieronym. Puluerin.*lib.praxis cap.*44.

Quartò. Hic affectus in febribus sæpe contingit, vt narrat Gal.*lib.*3.*epidem.sect.* 3. *com.antepenult.*in historia adolescétis Mœlibœæ,qui phreneticus toto morbi decursu perpetua cordis palpitatione laborauit. Quare verisimile est,à cacochymia,succorúmque feruore potiùs,quàm à flatuoso spiritu habuisse ortum. Nam si veritas altiùs est inuestiganda, à debilitate natiui caloris ab igneo depopulati, flatus originem habere est affirmandum; nam apud Galen.*lib.*6.*epidem sect.*4.*com.penult.*in morientibus ex febre, frigida respiratio sæpissimè hac de causa conspicitur.

Quintò.Hip. in febribus,ex maximo incendio vitalis facultatis,quæ in corde consistit,palpitationem oriri confirmat,*lib.* 4.*aph.*65.dicens. *in febribus circa ventriculum fortis æstus,& cordis morsus,malum.*Nam ibi, ex Galen. *in com.*per palpitationem,Cardiogmon intelligit, qui est solius ventriculi passio, vt ex veterum mente inter omnes probat Langius *lib.*1.*epist.*22. Si quis ergo per Cardiogmon, crebrum & velocem cordis motum, (inquit Gal.) & præcipuè similem palpitationi intellexerit, non errabit. In hoc sensu, pulsus præternaturaliter factus dicitur palpitatio, *lib.*4.*de dif. puls.*11. & *lib.*2.*prog.com.* 26. & palpitationis secundùm præcordia meminit,*lib.*1.*epid. sect.*3.*com.*19.&*lib.*4.*de caus.puls.c.*3.*pulsum palpitantem* dicit.Vel de cerebro, veloci, ac inordinato cordis motu, palpitationi simili intelligendus est, qui ex calida cordis intemperie potest excitari, & in febribus acutis non sine periculo euenire; nam vera & legitima palpitatio, à sanguinis multitudine, aut feruore cordis gigni nequaquam potest.

Sextò. Ex virium imbecillitate palpitatio cum animi deliquio sæpe contingit, & probat Galen. historia quadam *in lib.*2.*aph.com.*41.quod præcipuè experimur in ve-

Lib. II.

A nefica, pestiferáque lue, in qua tabidus inspiratus aer cordis corpus maligna qualitate lancinat,& premit. Ergo nuda cordis intemperies palpitationis causa est, & non flatuosus spiritus.Ficulneum est argumentum,& prorsus nullum.Nam à deleteria qualitate vitali facultate oppressa,& spiritibus hac de causa resolutis,& imbecillitato innato calore,quis dubitat flatus generari terros, & atros, quorum vi & malignitate cor irritatum, vehementiori pulsatione nititur quod noxium est excutere, haud secus atque cerebrum in Epilepsia? Reliqua verò argumenta, ab illis contra Galeni facundissimam doctrinam adducta, vt quæ minùs vrgeant, ex dictísque facilè solui possint, prætermittimus.Quare vera palpitatio non ab omni mala B cordis intemperie, sed solùm à flatuoso, crassóque spiritu originem ducit.

HISTORIA XLI. GALENI, *De abscessu pericardij.*

In pericardio simiæ, & galli, tumores scirrhodes visi, qui analogia quadam etiam ad homines transferri possunt.

Etenim simia quædam cùm emaciari indies videretur C eam tamen necessarijs nostris negotijs impediti,* secare *in tempore non potuimus:post mortem verò,reliquis corporis partibus omnibus illæsis,inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturam,humorem in se continens qualem pustulæ(Græce hydatidas vocant)emittere solent. Atque in gallo quoque vidimus aliquando,cordistunicam huiusmodi scirrhoso tumore affectam,perinde ac si plures crassæ membranæ inuolutæ altera alteri fuissent: verùm in eo nihil humoris continebatur.Vnde verisimilis coniectura elicitur,homines etiam posse similibus affectibus infestari,&c.Galenus* lib. 5.de locis affect.c.2.

DVBIVM XXVI.

Num tabes ex pericardio sit periculosus,& ferè incurabilis affectus.

PARAPHRASIS.

D Petrus Salius Diuersus Fauétinus,Medicus vsu dexterrimus, & qui rariores affectus ab aliis nec visos, nec propositos,summa cum sui,& artis gloria enarrauit, *lib. de curat.morbor.ab ordinarys practicis non exhibitorum.c.*7. non ita vulgarem, immò frequentem affectum proponit, quem tabem pericardij, hoc est, totius corporis extenuationem,ex affectu membranæ cor inuoluentis suborttam patefacit, quem ex Galeni doctrina hoc in loco se deprompsisse affirmat. Licèt enim extenuationem ab hoc E affectu proficisci Galen.hîc animaduertat;tamen hoc videtur valde dubium:nam inuolucrum cordis inter partes ignobiles reponitur ab ipso,*lib.*5.*de loc.affect.cap.*2.ipsóque solo affecto nullum periculum sequi posse, exemplo fit manifestú. Hoc proponit Gal.*lib.*7.*de anatom adminis. cap.*13.in puero Marulli mimographi,cui os pectoris excisum & inuolucrum cordis computruerat, qui tamen superuixit

Attamen hac membrana, tumore, seu inflammatione quauis affecta,plurima pericula subsequi non est dubitandum.Hoc ipsum monuit Gal.*lib. cit.de loc.affect.* qui licèt eam, quomodocunque affectam, nullum afferre incommodum asseueret, adiecit, nisi quando ea inflammatione infestata,cor consortij lege afficiatur. Pericardij autem inflammationem funestá esse,ac lethalem, & sæua inferre symptomata,nempe acutam febrim, sitim ingentem, inquietudinem, celerrimam respirationem & frequentem, thoracis incendium,ac phlogosim,certum est:quæ omnia ex pulsus indicibili inæqualitate, angustia maxima,

ac fyncope venari docent Petrus Salius *lib.cit.cap.6.* & ex eo retulit Mercat. *lib. 2. de morb. intern. cap.6. in initio.* Quamuis autem hæc de inflammatione acutiffima, à feruida bile, fanguinéque tenuiffimo originem ducente,& ferè fubitò, inopinatóque interimente fint intelligenda:tamen ex hac inflammatione àGal. hic propofita;ob cordis viciniam, & difficiliorem curandi aditum, plurima fubfequi irreparabilia mala, eft certiffimum. Si autem vulneratum, fectum, & excifum in puero Marulli, mortem non induxit, fed citò fanatum fuit, hoc contigit, qui eo folo affecto, illa affectio cordi non fuit communicata, quam fi perfeueraffet,diuturnitate temporis cor in confenfum ducere, ac mortem inferre potuiffe, nullus dubitabit, qui præftantiam huius partis, cum corde,ratione viciniæ, maximum confenfum habentis, penfauerit ad vnguem.

Deinde inflammatio hæc quæ in fimia vifa eft, fuit tumor præter naturam, ex craffo, pituitofóque humore in hac tunica impacto, emittens ex fe humorem qualem puftulæ hydatides àGræcis vocatæ emittere folent.Eft enim Hydatis,vt refert Menard *lib.7.epift.2.tit.de oculor.affecti-bus,* fubftantia quædam fubpinguis, fub cute palpebræ præter naturam collecta; quæ in quibufdam præcipuè pueris,vtpote humidioribus, adeò augetur, vt multorum accidentium caufa euadat.Aggrauat enim oculum, atque ob id fluxionibus exercet auctore Paulo *lib. 6.c.*14. hanc Celfus *lib.7.*veficam, Auic.3.3.*tract.3.c.* 17. Alfarnac appellarunt Hoc affectu prehenfi fub diluculum maximè pituita infeftantur, neque ad folis lucem valent nifi lachrymantes intuitum conuertere, in continuáfque lippitudines incidunt.

Quid enim mirum, fi ab humore ifto pingui, in hac membrana impacto, tumorémque committente,retento, & putri, febris ob viciniam cum corde, ingis, lentáque excitetur, & ex hac noxa,putrídáque fuligine cordi communicata,diuturnitate temporis,hectica febris confurgat, cæterarum internarum inflammationum ritu, quæ fpirítales partes exercere folent? præfertim cùm maximus fit huius tunicæ vfus, nam eft quafi domicilium quoddam, aut fecurum vallum cordi circumiectum, vt *lib. 6.de vfu part. cap.* 16. Magifter edocuit, quæ tunica ex capite ipfius ampliffima exoriens, poftea fecundùm figuram eius paulatim in mucronem contrahitur: licèt autem pericardios, cordis corpori connexa non fit, cùm haud parua quædam regio inter cor, & tunicam, media fit, motui cordis accommodata; tamen ad bafim ipfius, quæ orbiculata eft, prodeuntibus ab illo vafis, à quibus trahit ortum, connectitur, vt eleganter *lib. 7. de anatomic. adminift. cap.* 3. docuit Galenus. Ad hæc, cur cor fanum permanere poterit, fi tunica qua inuoluitur, ídque ab extremis iniuriis defendit, inflammatione laborat? Cor autem continuò à putridorum vaporum halitu concuffum, vitalem calorem partibus omnibus fummè neceffarium perenni influxu non ita températ, ac conferuat; immò partes, actionefebrilis caloris diutina labefactatæ, aut vehementi membri folidi temperie euerfa eneruantur; & ipfemet calor adeò fefe infinuat, vt radicatus, habitualifque fiat: vnde diffipata à calore febrili humiditate natiua, ita ficcitatem crefcere eft neceffe, vt abfumpto hac de caufa humido, & colliquatis membris macies fequatur immedicabilis. Quam etiam fequutam fuiffe ex fcirrhode tumore in hac tunica in gallo pronato, ob dictam caufam eft veriffimùm: cùm enim humor hic lentus in pericardio fixus, ab adurenti cordis calore effet craffior factus, & induratus, non dubito quin confumpta parte tenuiori, reliqua humoris portio in tumorem fcirrhodem commigrarit.

Poffe autem in hac tunica hos tumores, immò in arteriofa vena,&vel in fubftantia cordis,abfceffus duros innafci, probant Beniuenius *cap.35.de abdit.*Holler. *lib.* 1. *de morb.intern.cap.* 29.*in Schol.* Columb.*lib.15.de ijs quæ rarò in anatome fiunt.* Et mirabilius eft,quod tradit Thomas àVeiga *lib.5. de loc.cap.*1.*verbo,nec enim mirum,&c.* Sagittam cerui cordi infixam,callo iam obductam,& fup-

A puratam in corde inflammationem abfque vllo fymptomate à fe fuiffe inuentam. Infuper obduratum callum in finiftro cordis ventriculo vidit Beniuen.*cap.*81.*& cap.*89. *de abdit.* in eodem ventriculo abfceffum pituita redundantem obferuauit. Nicolaus Maffa in corde cuiufdam hominis mortui ex vulnere capitis inuenit apoftema notabile,& auriculam ipfius finiftram vlceratam exteriùs cum fanie manifefta, qui æger, dum erat fanus, nunquam de aliquo dolore, aut tuffi conqueftus eft. Poffe autem cor, abfceffus, calculum, vermes,vlcera, apoftemata,& alios grauiores affectus pati,probant ex veterum, & iuniorum mente, Marcel.Donat. *lib.5.de biftor.medic. mirabil.cap.4.in med.*Schenkius *lib.3. obferuat. de corde.* Andreas Laurent. *lib. 9. de re anatomic. quæft.* 18. & nos
B exempla aliquot propofuimus *lib. 1. de praxi admiranda, obferu.*139.140.*&* 141.

Quid plura? nonne cor ipfum tabefcere poteft, ex Thoma Iordano *lib.1.cap.*16. *de peft. phænom.*& Bernard. Telefio *lib.5.rer.natural.cap.*28.Hi enim humore,qui inuolucro cordis continetur, exhaufto & exiccato, cor, vel nullum, vel tabidum, & ab igneo febris calore torrefactum, pyri tofti faciem repræfentans,fe inueniffe gloriantur.

Enim verò licèt inflammatio pericardij ab humore calidiffimo pronata, immania & funefta importet fymptomata: tamen hæc quæ ab humore tenui, fed frigido in prædictam,tunicam irruente originem ducit, periculofis fignis eft infignita: nam eam fequuntur animi deliquium, cordis palpitatio, fyncope, pulfus durus, paruus, & putrefcentibus excrementis, ratione loci affecti
C fequitur febris, quæ hecticarum more contabefaciendo interficit.

Periculofus eft ergo hic morbus,& immedicabilis ferè ob multas caufas. Prima, quoniam humor vbi denfam huius tunicæ fubftantiam ob tenuitaté penetrauit, difficulter elui poteft, cùm tunica hæc, ex Galeno *cit. de vfu part.* & Vefal. *lib. 6. de fabric.cap.* 8. fubftantia conftet craffa,& admodum dura. Secunda, quia licèt tenuis primo acceffu fit materia, in loco tamen retenta,& à calore cordis craffefcens,coctioni,& expulfioni rebellis fit valde. Tertia. Affectio eft in loco, vbi valida auxilia exerceri non poffunt: & fi inueterafcente tumore, fuppuratio à natura tentetur, præterquam quòd fuppuratus humor effufus fupra cor fubitum mortis periculum infert, fi
D res bene fuccedat, vlcus fit, quod cùm fit in hac parte valde recondita, pulmonis vlcerum immedicabilium inftar, carnes colliquando, ægros ad interitum deducit.

Difficilis admodum curationis eft affectus hic: quo pacto autem fit curandus, Doctiffimus Salius fe ignorare ingenuè *loco cit.*confitetur; etfi in hoc raro defcribendo, & curando morbo primas teneat. Licèt enim hos omni ingenio præferuare tentauerit; nunquam tamen proficere potuit, immò omnes leui febricula adiuncta, fyncope frequenter prehenfos, tabéque confumptos confpexiffe refert. At fi huius morbi intricatiffimi curationem fcire cupis, ea ad curationem tuberculi pulmonis eft referenda, quam *in com.hift.* 12.*huius libri*, exactè de-
E lineauimus.

DVBIVM XXVII.

Num fimias in partibus inteftinis homini fimillimas, & non humana cadauera fecuerit Galenus. Cõtra Vefalium,anatomicum infignem.

COMMENTARIVS.

E*Am fecare non potuimus.*] Scitu dignum, immò arduũ quæfitum eft,Num Galenus,Hominis,an folùm brutorum anatomen defcripferit.Recentiores nefcio quo cauillandi ftudio perciti,in fummum hunc Medicinæ Magiftrum furiunt, & debacchantur,quòd obmiffa humani corporis fectione,à qua fortè abhorrebat natura fuapte,in fimiarum diffectione conquiefcens harũ,&non hominum

cadauera

cadauera secuerit. Ipsum ergo *in libris* illis *de vsu part.* diuinis, in quibus recondita, & abstrusa mysteria explicantur, hominis structuram delineasse ex multis eius locis patere potest: nam *lib.1.de anatomic.administ.cap.2. prop. fin.* vnamquamque particulam in omnibus primò esse inspiciendam: sin minùs certè in animantibus homini similibus asseuerat. Et *lib.2.eiusd.c.8.* simiæ pedem ab humano differre, quòd structura digitorum huic animali sit dissimilis. Et *lib.2.de rat.vict.com.10.* à quibusdam animantibus in exortu venæ azugon hominem distingui profert. Et *lib.13.de vsu part.* humanum vterum ab aliis animantibus differre scribit. Si ergo, vt rectè notat Andreas Laurent. *lib.1.anatom.c.11.* quid habeant simile, quid dissimile, hominum, & simiarum corpora agnouit Gal. verisimile est eum humana corpora secuisse. Lege Riolanum *in præfat. tituli, lib.de ossibus Galeni.*

Nonne Alcmæus Crotoniata humani corporis anatomen exercuit; nonne ipse Galen. Numesiani in Alexandria quinti discipuli, qui plura secuit cadauera, fuit auditor, vt *lib.1. de anatom.administ.cap. 1.* ipse edocuit? Nonne Cels. qui multo tempore Galen. præcessit, *in præfat. in fin.* licèt viuorum corporum sectionem crudelem affirmet, mortuorum tamen esse necessariam asseruit? nam *cadauera meliùs, quàm viuus, & vulneratus homo repræsentant. Necesse ergo esse*, inquit Cels. (*eodem loco, in med.*) *incidere corpora mortuorum, eorúmque viscera, atque intestina scrutari: longéque optimè fecisse Herophilum, & Erasistratum, qui nocētes homines à regibus ex carcere acceptos, viuos inciderint, considerarintque etiam spiritu remanente, ea quæ natura antè clausisset, eorúmque posituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinē, duritiem, mollitiem, læuorem, contactum, processus deinde singulorum, & recessus. Neque esse crudele (sicut plerique proponunt) hominum nocentium, & horum quoque paucorum suppliciis, remedia populis innocentibus sæculorum omnium quæri.* Nonne docuit publicè anatomen Pelops, & Galeni fuit præceptor, qui cadauerum sectionem sæpissimè exercuit? Quare Plinius *lib. 19. cap. 5. compertum fuisse* ait, *in Ægypto, reges, corpora mortuorum ad scrutandos morbos resecasse, vt sic causas valetudinum, oculata fide recognoscerent.*

Si verò plurima, quæ ad humani corporis structuram attinent, omisit, vel ignorauit, ex eo sectionis imperitum eum non arguas; nam Vesalius syncerioris anatomes, quam non ex chartaceo, sed ex ipso corpore humano, tanquam naturæ libro descripsit, parens; quem diuinum sæpe *in anatomicis obseruationibus* Fallopius vocat, multa ignorauit, quæ postea à Valuerda, Syluio, Fallopio, Columbo, Gueuara, Spigelio, Bauhino, Laurentio, & aliis sunt animaduersa.

Deinde in sceleti, seu humani corporis compage, hoc est, exiccatis ossibus cadauerum perscrutandis, fuit vigilantissimus; hácque de causa in Alexandriam nauigauit, quo loco hæc doctrina vtilis à pluribus suo tempore celeberrimis viris explicabatur, ibique duos sceletos vidit, vt ipse testis est, *lib.1.de anatom.administ.cap.2.* Nam sceleti cognitio miram præbet vtilitatem; ex ossium enim figura, & magnitudine reliquarum partium figura æstimatur, & maximè cùm ossis particulis ignoratis, nec musculorum exortus, insertiones, venarum ductus, arteriarum diuortia, neruorum diremptus agnoscere possimus, vt videas quàm malo fundamento nixa sit eorum sententia, qui ossa tantùm simiarum descripsisse Galenum, petulanter asseruere. Quare hunc auctorem, celebrium Medicorum discipulum, quotidie corpora humana secantium, in humanis corporibus anatomen exercuisse, ipse non dubito, cum doctissimo Petro Iacobo Esteue *lib.2.epidem.sect.4.* stultum iudicante, qui contrariam sententiam defendere ausit: quidquid effutierit multa Sanctorus Sanctorius *lib.3.de euitand.errorib. Medicor.cap.15.* nam, si rectè attendas, nil à Vesalio, aliisque dictum, quod priùs non pronunciauerit Galenus; nam illi discursus suos anatomicos ex vberrimis Galeni fontibus sunt expiscati.

Enimverò simia inter vniuersa animātium genera, tum

A visceribus, tum musculis, tum arteriis, tum neruis homini simillima est, ex Gal. *loc. cit. de anatom. administ.* item manibus, pedibúsque, ex ipso *lib.6.eiusd.operis.cap.1.* ita vt si currentem figura erecta ex longinquo conspexeris, eam similem homini deprehendas. Huc spectat notissimus ex Cicer. *lib.1.de natur. Deor.* Ennij versiculus.

Simia quàm similis turpissima bestia nobis.

Nullum formosius animal homine: nullum ei quàm turpissima bestia similius; nam binis cruribus incedit, prioribúsque artubus, vt manibus vtitur; & pectoris os, omnium quadrupedum habet latissimum, clauiculas humanis similes, faciem rotundam, collum breue, quæ cùm hominis similitudinem referant, qui fieri posset, vt secus haberent musculi? hi enim ossibus foris adhærent, B protensique sunt; quare etiam tum magnitudinem ipsorum, tum figuram imitantur: hos rursus arteriæ, venæ & nerui sequuntur. Ex quo fundamento *cit. de anatomic. administ.* sceleti parandi rationem docet, nisi copia humani cadaueris inspiciendi habeatur, in simia ossa esse diligenter consideranda: & de eo genere loquitur simiæ quod ad hominis figuram proximè accedit, quæ scilicet longas non habeat maxillas, nec longos dentes caninos, qui etiam solent aliis partibus hominis esse positura similes. Eodem *loc. cit. de anatomic. & lib. 4. eiusd. cap. 2.* sex omnino statuit formas, siue genera mutarum animantium, quæ non multum ab hominis natura discedunt, simiæ, lynces, satyri, cynocephali, vrsi, sues. At simia omnium proximè ad hominum naturam accedit. C Et 11. *de vsu part.2.* debiles, exilésque musculos temporales habent simiæ, & homo. Et *lib. 13.cap. 6.* homini, & simiæ, & iis animantibus, quæ non longè ab horum natura distant, collum constat ex 7.spondylis. Et *cap.11.* simia, vt in cæteris ridicula hominis imitatio in plerisque, ita in artubus, quoad scapulas, & claues attinet, homini maximè est similis: quanquam ea parte homini similis esse non debebat: hancque esse causam suspicor, quòd licèt recta possit incedere, ferè tamen non incedit, vel non ita frequenter. Et *lib.6.de antom.9.* intestinorum eædem in homine, & simia differentiæ. Et *cap.5.* omentum, (id est, epiploon) maximum habent inter animantia homo, & simia: ex quo deducit præter hominem, animal nullum hernia laborare, excepta simia. Si ergo quid homo à simia differat in partibus intestinis, docuit tam exactè Galenus, cur eum humana corpora non se- D cuisse dicemus?

Valeat ergo Vesalius, diligentissimus æui nostri anatomes indagator, qui *in lib.1. de fabric. corpor. human. cap.18.* lasciuia fortè redarguendi Magistrum percitus à cuius penu facunda, suam ornauit suppellectilem, in simiarum dissectione positam passim à Galeno operam tradit, magis quàm in hominum asseuerat. Et *cap.7.* Et *ad fin.18.* queritur suas vbique simias Galenum obtrudere. *lib.2.cap.5.* eum in dissecandis simiis anatomen docuisse, Et *cap.56.& 58.* & *illo cap.18.* Galeni *de ossibus librum*, quem præ cæteris anatomicis libris valdè commendat, simiis exactiùs, quàm hominibus respondere affirmat. Quæ omnia, quàm falsò Galeno, qui *libros de vsu partium*, diuinos ad hominis structuram accommodauit, sint imposita, nemo non videt, qui superiora huius auctoris E loca adamussim examinauerit. In quibus autem simia tam in partibus internis, quàm externis ab homine differat, consule per otium Galen. *lib.1.de anatomic.administ. cap. 2. & lib.2.cap.8.& lib.4.cap.1.& lib. 1. de vsu part. cap. 22. & lib.3.cap.8.& lib.15.cap.8.* Vesalium *lib. 2. cap.5.58.59.& lib.4.cap.16.17.56.58.* Cōradum Gesnerum ex horum sententia *lib.1.quadrupedibus, cap.de simia, lit.6.* Vlyssem Aldrouand. *lib.6.quadrupedib.cap.de simia.* De quo argumento, contra iniquos Galeni calumniatores, doctè, & copiosè disseruit Riolanus filius *in lib. de simiæ, ostelogia siue de ossium simiæ, & hominis comparatione, ferè per totum.*

* *
*

HISTORIA XLII. GALENI, De Arteriis.

Arteria vulnerata,& medicamentis conglutinata.

*Simile quiddam aliquando,& agresti contigit iuueni,dum sanguinem mittendum veris tempore curaret,quod nostratibus maximè est ex vsu.Cum enim Medicus qui venam inciſurus erat, brachium homini deligasset,cont igit attolli velut in gibbum arteriam: itaque hanc pro vena Medicus diuisit. Exigua sanè incisio erat, sanguis autem flauus,& tenuis,& feruidus statim eiaculabatur, idque cum quodam veluti saltu. Ac Medicus quidem,vt erat admodum iuuenis,& operum artis parum peritus venam se incidisse putabat.Ego verò cum quodam alio ex ijs qui aderant Medicis, vtique seniore,vbi quod accidit,aduertit præparato ex emplastrorũ genere quod * sanguinem supprimit medicamento, tum incisionem curiosè coniunxi, tum super medicamen illico impofui, ac spongiam mollissimam extrinsecus super hoc deligaui. Mirante verò qui arteriam inciderat,insolitam nostram in hoc casu prouidentiam,indicauimus homini rem factam, sed postea quam incisi hominis diuersorium exiissemus,iussimũsque ne vel solueret nobis absentibus,vel ante quartum diem id aggrederetur,sed ita,vt erat,deligatũ haberet, spongiam desuper dumtaxat madefaciens. Postea verò quàm in quarto soluentes, planè conglutinatam incisuram inuenimus,rursus idem medicamen imponere iussimus, tum simili modo deligare, nec multis postea diebus soluere. Atque ita percurata est huius hominis incisa arteria, sola omnium quas in cubito incisas vidi.Galenus* lib.5.meth.cap.7.

DVBIVM XXVIII.

Num imminentes morbi præcauendi.

PARAPHRASIS.

INuenio priſcos illos, primósque Medicinæ parentes maximam habuiſſe curam,vt præcautione,hácque maximè verno tempore per sanguinis missionem celebrata, morbos anteuerterent,exemplo deſumpto à natura in his quæ vtiliter agit. Cum enim hoc tempore corpora sint temperata,calor sit vegetus, augeatur sanguis, ex Galen. *lib.1.epid.in præfat.& in eod.lib.sect.1.com.* 1. & homines tunc dysenteriis capiantur, sanguis fluat è naribus, calidissimíque,& rubicundissimi sint, ex Gal. *lib.* 1. *de natur. human.com* 41. ni venæ sectione vtamur præſeruatiua, in plura, eáque sæpe irreparabilia damna incurrere est necesse; adeóque de more hoc erat ratum apud antiquos, vt non solùm in hominibus, sed & iumentis præcautionis causa phlebotomiam exequendam consuluerint, auctore Magistro *lib.* 1. *aph.com.*15.dum sic ait.*Habent homines satis ipsi experientia compertum,non in seipsis tantum, sed etiam in iumentis. Nam ante ætatis initium circa vltimam veris partẽ,& sibi, & illis sanguinem detrahunt: quoniam ad memoriam reuocant,quibus capiantur morbis,quando repente calor æstiuus superuenerit. Hic enim ampliùs sanguinem extendit,atque diffundit,& quodãmodo efferuere facit,adeò vt quod hactenus modicum fuerat,non possit ampliùs in venis contineri, sed vel disrumpat ipsas, vel exedat; & quando immoderatiùs impetum fecerit ad aliam corporis partem illis debiliorem, in ipsa vel inflãmationem,vel erysipelas vel aliquod aliud morbi genus operetur, &c.* Hoc consilio, ductus Hippocrat.*lib.6.aph.*47. ad præcauendas ægritudines,sanguinem hoc tempore emittere consulit,sententiámque eius non solùm Galenus probat, confirmat,sed exemplis fulcit,roborat,& defendit *in com.*quem sequuntur Oribas.*lib.7.collect.cap.2. iuxta med.* Aëtius *tetrab.*1. *serm.*3.*c.*10.quorum mentẽ amplificant Fuchs. Mena, & Hieronym. Nunnius *in comment. cap.*7.Galen. *lib. de curand.rat.per sang. mis.* Licèt enim nullum in corpore

A symptoma sit, præstat veris initio sanguinem emittere, iis qui alicui morborum generi sunt obnoxij, in quibus omittendum non est, nec expectandum. vt euidens aliquod plenitudinis symptoma appareat, præsertim cum hoc tempore ægritudines immineant,quæ reuerti solent, ex Galen.*lib.de puer.epileptic.cap.*3. Hos enim priusquam in morbum incurrant, præseruare est opus; sunt autem qui latentem in corpore causam habent, quæ sensibilem læsionem nondum intulit, modica tamen accepta occasione promptè in morbos ipsos labi facit.Quare *salubrius est morbos imminentes præcauere,quam factos curare,*ex Gal. *lib.2.de facult.naturalib.c.8.& lib.de curand.rat.per sang. mis.c.9.*ver autem præcautioni esse tempus commodius ob multas causas,diximus *l.*1.*in com.hist.*39.Quæ tamen veris pars in hunc vsum sit eligenda,ad mentem Galeni
B pulchre exponemus *lib.3.in com.hist. vltimæ.*

Hac ratione forsan nixus agrestis hic iuuenis, hoc est, ruri degens, sibi hoc tempore venam secandam maluit, qua secta mirari subit insolitam Galeni in hoc casu prouidentiam, aduertens enim sanguinis exeuntis colorem, calorem,& exeundi modum, sauciatam fuisse arteriam sibi persuasit: sanguis enim arterialis ob spirituum copiam flauescit, & tenuissimus est, vnáque calidissimus, quia in sinistro cordis ventriculo percoctus ac elaboratus, tantò excessit venalem tenuitate, quantò spirituosior, purior, ac syncerior existit,ex Galen.*lib.6.de placit. Hippocrat.& Platon.cap.*8.Hunc sanguinem, cuius principium est cordis calor per arterias vniuerso corpori communicatus esse ipsorum spirituum fomentum tradit Galen. *lib.6.de vsu part.* 17. quem vaporosum esse dicebat
C *lib.4.eius.*15.cùm sit plurima aëris portione permixtus, *lib.1.de dif.febr. cap.* 1.quapropter cum feruore, & saltu emanare solet, idcircò sagacissima natura tunica duplici vallauit, ex Galen. *lib. 6. de vsu part.*11.& *lib.* 3. *de facult. naturalib.*11. ne scilicet præ tenuitate, frequentique motu agitatus, resudans exhalaret. Adde saltus huius causam (obsignandæ arteriæ impedimentum potissimum) in arteriam ipsam esse reiiciendam; nam hæc sanguinem eiaculatura semper distenditur, atque contrahitur, & hoc vulneratæ arteriæ firmissimum signum Paul. iudicauit, *lib.6. cap.* 4. quæ omnia in erumpente è vena sanguine, contraria obseruantur: licèt enim tenuis, feruidus, & flauus etiam sit venalis, eius impetus neque insignis est, neque admodum violentus, neque perpetuus, sed interceptus flauitiésque, tenuitas, & caliditas non tanta, ex Galen.*lib.* 1. *de*
D *sem.cap.*8.

Quamuis autem sanguinis arterialis erumpentis impetus,ex Galen.5.*meth.*3. reuulsionibus, ac vniuersali corporis curatione perficiatur, hoc præceptum præcipuè intelligendum est,quando à causa interna,abundantia nempe aut sanguinis vitio ortum ducit;tũc enim aliò auertere, atque transferre impetum sanguinis oportet: aliter verò se res habet, si ex vulnere, clamore, casu, contusione præruptum vas est. Abundantia autem, si quæ erat, per sanguinis detractionem,secta arteria breuissimo temporis spatio factam copiosissimam,erat imminuta; quare sanguinem supprimentibus, agglutinantibus, & obturantibus opus erat, vt *tom.2.lib.*17.*cap.*3.Vidus Vidius notat ingenuè.

E Deinde, cùm arteria siccior,& durior vena sit, siccioribus medicamentis eget,quàm vena:quo pacto in hunc vsum inter emplastica,nullum poterat adaptari præstantius medicamen illo, quod describit *lib.* 5.*meth. cap.* 4. nam *id est optimum medicamentum, quo etiam ad cerebri membranarum hæmorrhagiam tutissimè vti possumus;habẽ quethuris vnciam vnam, Aloës vnciam,quibus tritis,& cum albumine oui optimè subactis, addītisque pilis leporis exactè siccis,& quàm minutissimè trituratis,*(aliàs enim appliciti, restringendi virtute carent omninò, quum corpulentia sua in partes penitissimè sese non insinuent) fit emplastrum, ad supprimendum sanguinem efficacissimum: quo etiam vius est ipse Galenus *lib. de curand.rat. per sang. mis. cap. vltimo*, pro conglutinanda arteria, inter indicem & pollicem secta, ob dolorem lateris diuturnum

diuturnum,ministrum Dei Pergami cruciantem : sícque Medicis omnibus debet esse quam commendatissimum, illúdque summoperè laudant Auicenna, 4.1. *cap.20. in fin.*Aëtius *tetrab.1.ferm.3.cap.19.* qui pro nimio sanguinis fluxu compescendo,nullum aliud præsidium excellentius reperiri posse sunt arbitrati.Tu verò de hoc negotio, lege quæ diximus, *lib.1. in com.Histor.76.*

Licèt enim plurima sint, quæ citra dolorem emplasticam vim obtineant: nullum tamen hoc ita carne implere inuenies. Id deprehendes, si naturam componentium timeris. Manna enim thuris, cùm sit pars eius tenuissima, Galen.*lib.13.meth. cap.* 8.Paulo *lib.7. cap.72.* Dioscorid.*lib.1.cap.38.*Aëtio *tetrab. 2. ferm. 3. cap. 38.* easdem cum thure sortitur facultates; thus autem, viscosum, & siccum est, sicque substantia sua venarum orificia obturat, moderata siccitate carnem generat.

Aloë verò cùm sit tertio ordine exsiccans, ex Gal. *lib. 6.simpl.22.* partes duras, quales venæ & arteriæ sunt, incarnat,inspissat,astringit, & sanguinem retinet, ex Dioscórid *lib.3. cap. 22.* & *in com.* firmat Ioannes Leonicerus diligenter, Neque fidas plurimorum dictis, qui mesuë auctoritate freti,*lib.2.de medic.purgant.cap.1.de Aloë* hoc medicamentum venarum ora aperire pertinaciter contendunt; licèt iis Auicennæ faueat auctoritas,*lib.2. tract.1.cap. 15.* nam hos de maligna aloë intelligendos arbitror,ex ipso Mesuë,*in canonibus vniuersalibus, intent. 1.c.2. qualia sunt aloë mala, &c.*Est autem aloë maligna, nigra, odore tetro, adulterium passa. Vel si accidat, ex accidenti euenire putandum est, cum Manardo 12. *epistol. 3. & in annot. in Mesuëm.* Expurgat enim aloë acres, biliosósque humores, qui ora venarum acutie sua aperire possunt; hoc enim omnibus cholagogis commune est, vt *scilicet ex acredine illorum quæ excernuntur, parumper aperiatur os venæ,quàm hæmorrhoida vocant*, ex Galen.*lib.6.aph.47.*Nam aloë tam foris imposita, quàm intus assumpta sanguinem supprimit: neque enim aloë ignea constat facultate, vt cyclaminus, allia, cæpæ, fel taurinum;nam venas aperientia sunt nimis acria, & terrestria, ex Galen.*lib.5.simpl.14.* & aloë ex Galen. *lib. 6. simpl.tit.de aloë*, primo ordine calefacit: & Plin. *lib. 27. cap. 4.* sanguinem vndequaque manantem arcere dicit, & Galen.5.*meth.* 4. Aloë cum albumine oui, arteriam vulneratam conglutinauit. Matthias Lobellius inquit, aloëm foris admotam venas claudere; intus assumptam attenuare, aperire,& sanguinem vacuare affirmat : subscribit Costæus *in Mesuem.* Verùm hoc dogma priùs à Iacobo de partibus assertum, refutat Manardus *loc. cit.* nam Auicenna contrarium docet,qui 10.3.*tract.3.cap.6.* inter medicamenta quæ ad apertas venas bibuntur, aloëm connumerat. De quo argumento plura discepta- runt Vallesius*lib.9. cont.* 3. Fuchsius *lib. 1.paradoxor.1.* Ioan Brauus *lib.2.de purgand.rat.7.*& alij Hoc si aduertisset Scaliger *in Cardan.exercit.160.num.3.*non ita petulanter, Mesuë clypeo munitus sæuiret in Medicos, qui aloëm venarum ora occludere sibi persuadent; cuius argumenta, ex Manardi doctrina facillimè solui possunt.

Pili leporis frigidissimi, & siccissimi sunt, ex Galen. *lib.9.simp.cap.9.& 10.* sicque conglutinant, & siccitate sua mirabiliter obturant, & carne implent. Sunt qui vrant priùs, sed sine ratione;nam acrius redditur pharmacum : vsta enim acriora fiunt; sic Galen.11.*simpl. 15.* pilos, & lanam succidam vrit, vt acria sicca, tenuiúmque partium reddantur. Nec mireris : nam quidquid à lepore proficiscitur, exiccantis facultatis est participes, tegmen detractum,sanguis,coagulum, caro, pili, vt latè doctéque Leuinus Lemnius *lib.2.de complexionib.cap.vlt. in med.*

Oui albumen, medicamenta partibus adhærere facit viscositate sua, frigiditate inflammationem arcet, partes diuisas agglutinat. Spongiam autem imposuit,nam hæc per se, recens sit, & adhuc mare oleat, siccans admodum est;quare vlcera sanat,ex Galen *lib.11.simpl.cap.56.* In hunc sensum Hip.*lib.2.epid.sect.6. iuxta fin.*ad turbationem alui, ea cum flore æris vsto vtendum consulit.

Hanc autem, & non lintea linea super medicamentum imposuit, quoniam hæc humidorum medicamentorum partem exiccare solent, quod non facit spongia mollissima, tota poris scatens, & multis amplis vacuis plena, quæ etiam ob mollitiem sese commodiùs sub ligatura, sine partis subiacentis incommodo adaptat, & facultate sua diu persistens exiccat. Ad quartum diem detectionem distulit, vt ampliùs firmaretur glutinatio, quæ in re momenti tanti semper est ob oculos ponenda; qua de causa nec ligaturam multis post diebus solui permisit.

Hoc artificiosissimo,& celebratissimo auxilio,& in sistendo sanguine primas tenente, vt latè refert Fallop. *tract.de vulnerib.cap.10.* curata est citra eneurysma arteria hæc:Fit autem aneurysma, auctore Galen.*lib.de tumorib. præter natur.cap.11.* & *lib. de curand.rat.per sang.misf.* 12. *cùm vulnerata arteria,ad cicatricē deuenerit ea quæ adiacet cutis,manet autem arteriæ vlcus, ea neque conglutinata,neque ad cicatricem perducta, neque à carne obstructa.* Huius duæ sunt differentiæ,alia à causa interna, alia ab externa originem ducit : illam proponit Paul.*lib.6.cap.37.* quum videlicet sine cutis diuisione cutis aperitur, quod sæpe contingit in alis, inguinibus, & ceruice, ex Auic 44. *tract.2.cap.* 16. Dinus causam huius euentus explicat,*in com.* huius tumoris causam, esse sanguinem tenuem,feruorosum, multóque spiritu refertum. Firmant Galen. *loc.cit.*Pareus *lib.de tumorib. cap.prop.* Fallop. *lib. de tumorib.præternat.14.& 15.* Ionn. Andreas à Cruce, *lib. 1. de tumorib. sanguin. tract. 2. cap. 11.* & 12. Dionysius Daca *lib.2.de apostemat.cap.39.*Petrus Pigræus *lib.9.chirurg.cap.4.*

Ne ergo hoc periculosum tumoris genus, diuisa arteria superueniat, ex Galeni descriptione, huius medicamenti compositionem paratam semper habere oportet. Hoc, opere ipso confirmauit Petrus de Peramato, *lib.de vacuand.rat.cap.30.* quo loco illustrem quendam virum, præsente se,passum fuisse arteriæ sectionem refert,quod ex vehementi sanguinis eiaculatione, colore, saltu, & pulsu cognouisse affirmat : quare extempore sanguinem cohiberi, vulnus curiosè coniungi puluerem hunc oui albumini mixtum admoueri,strictim ligari,& quietissimè accumbentem contineri cùm imperasset, hoc modo tractatus æger sine aneurysmate sanus euasit. Huic medicamento plures plurima addunt. Almansor *in diuisionibus* addit sarcocolam. Auic. turundam facit ex tela araneorum, pilis leporis, subtili cotto,aut panno lini veteris adiecto Vigo *lib.3.tract.1.cap.2.de fluxu sanguinis*,addit gypsum,aut terram sigillatam. Alij lanuginem adhærentem cortici interiori castanearum. Nonnulli gummi arabicum. At Galeni simplicia satis sunt, & aliis summopere præstant. De cuius medicamenti laudibus, consule eruditissimum Trincauel.*lib.3. de composit.medicament.cap.18. de sistendo sanguinis fluxu.*

DVBIVM XXIX.

Num ad sistendum sanguinem arterialem, præter obturantia,aliáque præsidia,arteriarum sutura sit ex vsu.

COMMENTARIVM.

Sanguinem supprimit.] Plurima esse ad sanguinem arterialem sistendum præsidia, quæ vel à tota substantia, vel manifestis qualitatibus sanguinem supprimere queunt latissimè Galen. pluribus in locis confirmat : explicat Tagaultius *lib.2.instit.chirurg.cap.12.* Galenum in hoc præcipiti casu, hoc tutissimo, & facillimo vsum fuisse,res est manifesta; vsurum vel etiam fortioribus, ni morbus huic cederet auxilio : sunt enim multa quæ à proprietate sanguinem sistunt medicamenta, vt lapis heraclitus, hæmatites,& Indicus; hi enim lapides, collo, vel vulneri impositi sanguinem vndequaque fluentem, compescunt,vt *lib.9.simpl.cap.9.& 26.*retulit Galen.viua apis linteo obuoluta, membróque à quo fluit sanguis

 ligata,

ligata, id etiam præſtat, referente Nicolo *ſerm.7.ſum.* 1. *tract.4. cap.* 33. Alia cruſtam inducendo id efficiunt, quippe hanc quoque ceu ſeptum quoddam huiuſmodi vulneribus veteres excogitarunt: efficiunt autem hanc tum ignis ipſe,tum quædam medicamenta quibus ignea vis ineſt,auctore Magiſtro 5. *meth. cap.*3.ſunt enim hæc cauſtica,ceu ignita ferramenta, quæ eſcharam efficiendo ſanguinem compeſcunt.Iis ergò vtendum eſt cogente neceſſitate ſumma,& vbi aliis medicamentis immodicus ſanguinis fluxus ſupprimi non poſſit, & maximè *vbi ex eroſione profluuium concitetur*, vt *ibi cap.*4.notat Galen. nam emplaſtica,,& agglutinantia cauticis ſunt ſecuriora: quoniam hæc carnem, & vaſa exurunt dum cruſtam generant, qua decidente, pars magis nuda, & cum maiori ſubſtantiæ iactura relinquitur, quæ omnia contrario modo accidunt in agglutinantibus. Huius auxilij vſu,inciſam in facie arteriam,cæteris non conferentibus auxiliis, & ægro(venis ob immodicum ſanguinis fluorem, exhauſtis)prorſus deficiente,fuiſſe vnitam gloriatur Beniu. *lib. de abdit. cap.*49. *Hac ratione tum in pudendis,tum ſede ad talem neceſſitatem ſæpe deuenimus*,inquit Gal. *loc.cit.meth. & 13.eiuſd.cap.*6.*quod videlicet hæ partes,tum propter naturalem humiditatem,tum quòd excrementorum ſint canales, ex leui cauſa putreſcant.*Nam exuſtio, ſiue medicamentis fiat,ſiue igne, aut ignitis ferramentis præter id quod inducta cruſta intercipit ſanguinis profluuium,conſumpto & reſiccato vitioſo humore, qui eroſionis & putrefactionis erat cauſa,eroſionem, vel putrefactionem etiam ſiſtit, ſicque faciliùs deinde vlcus curari poteſt, vt luculenter Hollerius notat 3. *inſtit.chirurg.cap.* 4. Gal.*cit.*5.*meth.*in omni ſanguinis fluxu illico digitum ſuper os vulneris imponit, blandè innitens, ac ſine dolore comprimens. Latam compeſcendi ſanguinis fluxus hiſtoriam, vide apud Paul.*lib.4.cap.*53.Is enim auctor *lib.6.cap.*37.mirabilem tradit modum ſiſtendi ſanguinis fluxum ab arteriis, has enim priùs nudat, deinde acu traiecta duobus funiculis deligat, de quo ſiſtendi ſanguinis fluxus modo, agere Aëtius *tetrab.2.ſerm.4.cap.*63.*tit.de iis quæ ſanguinem ſiſtunt*, Celſus *lib.*5.*cap.*26.*rubric.* 18. Raſius *lib.* 7. *ad Almanſ.c.*10. Fragoſus *de vulnerib. quæſt.* 76. Dionyſius Daca *lib.2.de apoſtemat.cap.*41.Anton Crucius *lib.2. chirurg.cap.*10.

Num autem pro hoc complendo opere, arteriarum futura,ſit vtilis,magna eſt contentio apud auctores.Quæſtioni reſpondet Nicol.*loc.cit.*negatiuè,quia arteria cartilaginoſa eſt & dura, quo fit vt quamuis diuiſa labia iungantur,non coaleſcant, hócque expreſsè ſenſiſſe Galenum, affirmat,*in lib.* 5.*meth.cap.*3.§.*Neque enim ſuere fas eſt arteriæ,venæuè vulnus: veluti dixerunt, qui nullam à vulneratæ partis ſubſtantia, naturáque ſumi indicationem aiunt,&c.*Sed obſtat Guidonis auctoritas, *loc.citat.* in venis, & arteriis ſuturam concedentis: quod veritatem obtinet, ſi ſola arteria ſuatur, non autem coniunctim cum carne ipſa, ſicut ſuimus peritonæum cum ipſo abdomine;qua ratione, ſi non per primam, ſaltem per ſecundam intentionem agglutinabitur; ex quo patet ſolutio ad Nicol. argumentum. Adi, ſi placet,Tagaultium, *lib.2.de vlnerib.cap.cit.* & Ioan.Brauum Chamicum Luſitanum,*lib.2.eiuſd.tit.c.*13.qui de hac re diligenter conſcripſerunt.

HISTORIA XLIII. GALENI, De arteriotomia.

Arteriotomia,plurimis morbis proficua.

Monitus per quædam inſomnia, quorum duo perſpicuè mihi viſa ſunt,acceſſi ad dextræ manus arteriam,inter indicem, & pollicem ſitam:ſiuique fluere,donec ſponte ſanguis reſiſteret:nam ita ſomnium præceperat: **effluxit autem non tota libra. Subitò itaque diuturnus extinctus dolor eſt, in ea maximè parte fixus, qua iecur ſepto traſuerſo committitur. Mihi quidem hoc ætate iuuenilis euenit.* *At miniſter Dei Pergami, diutino lateris cruciatu laborans, liberatus eſt arteria in ſumma manu inciſa,aggreſſus & ipſe illud inſomnij monitu.*

Porrò alteri,cui ex vulnere in malleolo inflicto diſſecta arteria fuerat ſanguinis quidem curſus haud quieuit, donec ego vocatus totam diſſecui:ac medicamento, ex aloë, manna & ouorum albumine,pilis leporis molliuſculis,impoſitis,vſus fuit vtráque aneuryſma curatum eſt vulnus, obducta videlicet arteriæ oſculo carne,&c.Galenus lib,de curand.rat.per ſang. miſ. cap. vlt.

DVBIVM XXX.

Num arteriotomia celebranda. Contra Hollerium doctiſſimum.

PARAPHRASIS.

Feriendas eſſe in plurimis morbis arterias, tribus his exemplis confirmat Galenus. Conglutinatas autem medicamenti ſuperiùs citati ope, illius exemplo confirmat,qui citra aneuryſma curatus eſt. Has ſecandas eſſe in ſummis artubus, temporibus, in omnibus doloribus, quià calida, ſpirituoſáque ſubſtantia originem ducunt, & maximè in membranis, quarum dolor punctioni ſimilis eſt,ac ſenſim expanditur,docet *hoc.cap.*Gal.& *lib.*3.*de loc.affect.cap.*8.In vertiginoſis,& quibus vaporoſus,calidúſque ſanguis, & multo ſpiritu plenus per arterias aſcendit profundam arteriæ retrò aures ſectionem, faciendam eſſe docent Paul.*lib.*3.*cap.*1.& *lib.6.cap.*4.Auic. 4.1.*cap.*10.Quare Galen.1 3.*meth.cap.vlt.* eas ſecare iubet,quæ callidiores apparent, & maiorem pulſum ex ſe præbent. Cauſa autem cur frequenter in temporibus ſecantur arteriæ, eſt quoniam in capitis callidis affectibus, qui ab inferioribus fiunt, aut fouentur, aſcenſus humorum, aut vaporum per arterias fit, in quibus ſanguis magis ebullit, & feruet, vt *lib. de curand. rat. per ſang.miſ.c.*22.Galen. affirmat numerans ex profeſſo affectus,qui arteriis in capite diſſectis iuuantur. Videndum tamen, num per maiores, & internas arterias vapor efferatur;ſic enim nihil conferret auxilium,vt *ex cit.lib.*3. *de loc. affect.* perſpicuum eſt: & notauit Franciſcus Peccettus Cæleſtinus *lib.4.de ven.ſect.cap.*14.*de arteriar.ſectione*: & eleganter probat Ferdinandus Mena doctiſſimus, *in com. cap. cit. Galen. lib. de curand. rat. per ſang. miſ.*

Hollerius, ſummi iudicij vir, & Medicus præſtanti mentis acumine præditus, *lib.*1.*de morb.internis, in ſchol. cap.* 1. licèt arteriæ ſectionem in omni dolore pulſatili, ſingulare remedium eſſe affirmet, periculoſum tamen, vtpote Chirurgis minùs viſitatum eſſe contendit; veterum forſan conſilio ductus, qui vt affirmat Galen. *in cap.*22.*lib.de ſang. miſ.* in earum ſectione valde timidi erant, quòd difficulter ſanguinis profluuium compeſci poſſit; & ſi res optimè eueniat, maneat tamen aneuryſma quod malum ex vulnerata arteria originem ducit, vt ait Auic. 44. *tract.* 2. *cap.*6.Deinde Galen.5.*meth.c.*7. affirmat plurimos Medicos exiſtimaſſe arterias vulneratas coire non poſſe,quia duræ ſunt, & cartilagineæ; nam & in externis rebus corpora mollia nullius rei interuentu facile iunguntur, at quæ dura,nunquam; neque enim teſta cum teſta, lapis cum lapide ſine glutino coniungi poſſunt. Ad hæc: refert Galen. *cap.* 22. *de ſang. miſ.* ex vulnerata arteria nonnullos mortuos fuiſſe, alios in gangrænas incidiſſe:quo pacto extollens Auic. huius ſectionis periculum,in hæc verba prorumpit: *Et ſuarum quidem diſpoſitionum minor eſt,quod ex ea prouenit aneuryſma,&c.*

Ab arteriis enim ſanguis extractus ob aſſiduum pulſũ, & tunicarum craſſitiem vix compeſci poteſt, quum vulnus facilè nequeat ad cicatricem perduci. Vltimò. Quòd melius ſi putridam materiam ab arteriis ad venas ignobiliores facta phlebotomia, quam ab his ad illas tranſmittere; nam putridus humor plus in venis, quàm arteriis abundat:quare ateriotomia euitanda, nam ob maiorem calidiſſimi ſanguinis, & ſpiritus reſolutionem, ſectis arteriis,

arterijs, vires fatifcunt. Hæc funt quæ pro Hollerij opinione poffunt adduci.

Verùm non ob hæc repudiandum hoc auxilium eft, quia inufitatum,vt contra Holl.rectè Theod.Collado infurgit,*lib.de errorib.Hollerij,cap.7.de dolore capitis,num.5.* & *6.* Sic enim plura præfidia damnabimus quæ multis fuere faluti,ea funt balneum frigidum in hectico debili, fanguinis miffio,& purgatio vfque ad animi deliquium, gelidæ potus ad fatietatem vfque & alia,quæ licèt noftro æuo fint inufitata, ea tamen fummè commendat prifca vetuftas. Harum ergo fectio nonnifi in difficilimis,diuturnifque morbis,qui aliis non cedunt auxiliis, eft exequenda : licèt enim duræ fint, & fubftantia fua durioris tunicæ conglutinandæ difficultatem indicent ; non tamen quæ euinci omnino nequeat , nam etiam maiores, quas nunquam ex induftria fecare licet, confolidari poffunt, vt hoc loco oftendit Galen.neque enim hæ ita ficcæ funt, & duræ, vt offa, & cartilago ; immò his longè molliores;quare Auic.4.4.*tract.* 1.*cap.*1. non effe defperandum ait, quominùs in mollioribus natura , & habitu corporibus ; præfertim fi paruæ fint glutinari poffint. Pericula autem quæ ex harum incifione fequi folent, cautos nos reddunt , ne nifi vrgente neceffitate , & vniuerfalibus priùs tentatis auxiliis,ad earum fectionem accedamus : quod auxilium in debilibus celebrandum non eft ; hos enim præftat aliis auxiliis curare , quàm partibus fanguine , & fpiritu priuatis, in certum periculum deducere. Denique facta arteriotomia, non intendit Galen.materiam putridam, quæ rarò (ob maiorem ficcitatem & puritatem fanguinis arterialis , maius innatum cordis calidum)in arteriis reperitur , exhaurire , fed folùm tenuem , ac pituitofum fanguinem , qui plurimis morbis præftat occafionem, vacuare ; qui cùm in arteriis paruis , & particularibus fit reconditus, facta venæ fectione ad venas commeare non poteft. In pluribus ergo morbis eft exercenda arteriotomia:de cuius vtilitate fumma,lege Fernel. *lib.2.meth.cap.*18, Menam, *in com. Gal. lib.de fanguin.mif.*Altimar.*lib.de medend.hum.corpor.mal. cap.*17.Iacchin.*9.ad Almanf.c.6.* Chriftoph. à Vega *lib. 2.art.medic.fect.5.cap. 2.in fin.*Mercat.*lib.*1. *indicat. cap. 4. in fin.*Peramat *lib.de vacuand.rat.*21. Bartholom. Perdulc.*lib. 5.vniuerfæ medicin. c.* 4. cuius opera nuperrimè Renatus Charterius doctiffimus in lucem emifit, & Septal.non filuit *lib.6.caution.med.num* 171.Firmat omnium voto doctiffimus Montaltus,*tract.*15*.de cerebri affectibus, cap.*10.& probat eruditiffimus Heurnius *lib. 3. meth. ad praxim,cap. 9.in fin.*

Aduerte tamen , quod in tertio exemplo , Galeno hic euenit, fanguine valde manante , arteriam totam effe fecandam,vt *lib.5.meth.*3.Galenus admonuit.§.*Sane vinculum magnis quoque venis iniicere interdum cogimur:atque etiam interdum totas præcidere, vtique tranfuerfas. Quippe ita retrahitur ex vtraque parte pars vtraque, celaturque ac integitur à fuperiacentibus corporibus vulnus.Tutius tamè eft vtrunque facere, & vinculum vafis radici iniicere, & quod deinceps habetur,præcidere,&c.* De hoc modo fupprimendi fanguinem, vide Albucaf.*lib.*1.*chirurg.cap.* 23.

Poteram iis effe contentus, ni me ad finem iam properantem,trium dubiorum explanatio ad pugnam denuò inuitaffet , quorum primum eft. Cur iecoris , & fepti tranfuerfi doloribus , harum potiùs, quàm aliarum arteriarum , fectio vtilis eft ? Dic¹, quòd ficut vena interna dextra vtiliter fecatur in affectibus iecoris, & fepti tranfuerfi;ita arteria ipfi fubiecta , vbi per arterias fit humorum ad eas partes confluxus. Sed quoniam ex arteriæ magnæ incifione aneuryfma , gangræna , & mors ferè fequi folent, hæc pericula euitabimus , fi eius ramos ad fummam manum perreptantes incidamus : licèt enim Galen.13.*meth.*5.& 11. per venas manus , brachij venas intelligat ; tamen hoc loco per fummam manum, intelligit illam totius brachij partem , quæ extrema dicitur, quæ in brachiale , poftbrachiale , & digitos diuiditur.

Secundum. Si morbi dicti , diutini funt, quomodo ex calido , tenui , ac fpirituofo fanguine originem ducunt? Dic,quòd ex hoc fanguine diutinus dolor gigni poteft, ob diutinam fluxionem,quæ reuulfionem ex arteriis commodè facta mitefcit , & ceffat , ipfis arteriis prorfus in itinere refciffis , ne fluxioni deinceps pateat aditus. Gal. *lib.3.de loc.cit.*vertiginofis,quibus vaporofus,calidúfque fpiritus per externas arterias afcendit,medetur, totus arteriæ ponè aures adeò profunda fectione , vt medius inter duas partes locus cicatrice obducatur ; cuius fectionis adminiftrandæ rationem docuit Paul. *lib.6.cap.cit.* Sic in hemicrania,& ophthalmia difficili, arterias quæ in temporibus funt,turgidiores,aut fecamus, aut prorfus præcidimus; cuius præcifionis adminiftrationem propofuit Paul. *lib.cit.cap.*5.

Tertium.Cur infomniis credit,fi iis nullam fidem adhibet *lib.3.meth.cap.2.in princip.*quo loco infomnia, manifeftas effe nugas affeuerat?Dic , Galenum foli infomnio non credidiffe,nam rationem vltra infomnium addidit, ex confluxu fanguinis fpiritalis per arterias,qui commodiùs arteriotomia, quàm venæfectione auertitur. Num autem infomniis fit adhibenda fides,difputant Macrob.*lib.2.in fomn.Scipion.*13.Leuin.Lemn.*lib.2.de occult. cap.*31. Cælius Rhodig.*lib.2.lect.antiq.c.*9.Iulius Cæfar Scalig.*in l.Hip.de infomniis.* Alex. ab Alexand.*lib.3.dier. genial,cap.*26.Santorellus *lib.7.antepraxis,cap.*8.Pererius *lib.*1.*in Daniel.cap.4.quæft.2.&* 4.Martin Del Rio *lib.*14. *difquifit.magicar.cap.*3. Picus Mirandula *lib. de prænotionib.6. cap.* 7.& alij quos referunt Lælius Biciola *tom.* 1. *horar.fubfeciuar.lib.9.cap.*20.& Hieronym.Nonnius Ramires Olyfipon.elegantiffimus, *in com. cap.* 5. *Gal.lib. de fang. mif.*

QVÆSTIO XXXII.

Quòd arteriotomia vfque ad animi deliquiũ pofsit celebrari, vt Aëtius voluit.Contra communem Medicorum fententiam

COMMENTARIVM.

Effluxit autem non tota libra.] Silentio non eft inuoluenda egregia , immò albo lapillo fignanda dubitatio,quam ego inter omnes noftra ætate longè doctiffimos nouiffimus propono : num arteriotomia vfque ad animi deliquium celebrari poffit. Partis affirmatiuæ habemus ftrenuum ducem Aëtium,*tetrab.2.ferm.3.cap. 9. de arteriarum fectione.* §. *Conuenit autem fecare non obliquè , fed tranfuerfim vfque ad os, & membranam caluariam ambientem exactiffimè radere,& fanguinis miffionem vfque ad animi deliquium expectare, in quibus videlicet & vires robuftæ funt , & dolor vehemens, fic enim fopies accidens fymptoma, &c.* Hæc funt Aëtij verba, quæ licèt ex Seueri doctrina fint deprompta , vera tamen funt , cùm ea approbauerit Aëtius,& in fuos canones tranfpofuerit. Fauet Gal. in contextu,nam ex fectione arteriæ inter indicem & pollicem , fanguis ita euixit abundè , vt quafi æquaret libram , qua quantitate vacuata vel ex venæfectione fæpe animi deliquium fit, fic enim fe infomnio monitum, harum fectionem tentaffe refert : huius autem auxilij inuentio, fuit admonitio per fomnia. Nec dubites : nam, vt refert Augenius *lib.9.de rat.curand.per fang.mif.cap.*12. *in omnibus temporibus,omnibúfque gentibus aliquando Deus plura voluit reuelare,quæ ad falutem humani corporis faciũt.*

Deinde ficut in plurimis venofi generis morbis,fanguis emittitur vfque ad animi deliquium cum vtilitate fumma, vt Gal.paffim confirmat ; fic in copia fanguinis arterialis calidiffimi, tenuis,& vaporofi,dolorem fæuiffimum facientis, fanguinis miffio ex arteriis vfque ad animi defectum,eft exercenda.

Contrà funt plura quæ obiici poffunt. Licèt enim ex phlebotomia vfque ad animi deliquium , ea fequantur commoda quæ pluries recenfuit Galen.ex arteriotomia hæc fequi non eft dicendum ; extracto enim in magna copia fanguine arteriali , qui valde fpirituofus eft , & in quo calor nofter perfeuerantiam obtinet, vires fi n mè imbecillitari,& fatifcere non eft dubitandum.Adde quod priùs,

priùs anima & vita deficient, hoc modo arteriotomia facta, quam contingat, quæ ex hac vacuatione fperatur vtilitas. Quapropter multò fatius eft,facta phlebotomia vfque ad animi deliquium, feruentem, ebullientémque fanguinem in arteriis impactum ad venas reuocare, quam corpus celebrata arteriotomia puriffimo fanguine orbatum relinquere; & maximè cum nullus inueniatur auctor, qui eam faciendam imperauerit: nam Oribafius lib.7.collect.cap.14.iubet,ne multa fectio fiat arteriarum, hoc eft,ne multum fãguinis,fed quod fatis fit extrahatur; quoniam auctore Gal.*l.6.aph.com.27.fubita,& multa vacuatio periculum aliquando affert ineuitabile,cùm eueftigio deficiat anima, viréfque concidant, nec poftea debilitas ita facilè remedium habeat*, vt frequenter accidit in fuppuratis,aut hydropicis,in quibus fi fectio aut vftio celebratur, & aqua aut pus copiosè vacuantur, exhauftis fpiritibus, mors certa contingit.

Admittenda tamen eft Aëtij, tanti auctoris fententia, quæ vfque ad animi deliquium fanguinem mittendum perfuadet, præcipuè fi vires adfint,& dolor fit vehemens; is enim mitigatur, extracto feruentiffimo fanguine, qui doloris & plurium morborum folet effe caufa: nam doloris immanitas multa cogit aliquando moliri temerè. Neque Gal. in vehementiffimis doloribus fanguinem mittendum confulens, facit diftinctionem, an venam ferire, vel arteriam fecare conueniat. Et licèt reperiantur in Aëtij oraculis pleraque ita occlufa prorfum, & in eorundem abdita maieftate recondita, vt nulla ingeniorum folertia explicari poffint: tamen ego veritati confonam fententiam hanc amplector,& probo.

Etfi enim obiici nobis multa finuofiùs, folertiúfque poffe videam, dum pro arteriis legendas effe venas facilè quifpiam coniectare poffit: tamen hac folutione hoc tantum dubium non extricari ex eo fit manifeftum,quoniam quum prifci his venarum & arteriarum vocabulis promifcuè vfi funt, aliud negotium agentes de eis funt locuti; Aëtius autem poftquàm de venæfectione latè peregit, ex propofito de arteriarum fectione difceptat, ex quibus vacuandum effe ad animi vfque deliquium affeuerat. Antiquos autem arterias vocaffe venas, patet ex Hip.*l.2.epid.fect.5.prop.fin.§. Cui vena in cubito pulfat, infanus,& iracundus eft,&c.*& 6.*epid.fect.6.text.*12. referente Galeno *in com.* quòd verò vena non folùm ab Hip. fed ab aliis veteribus arteria fuerit appellata, affirmat *lib.6.de placit.Hip.& Platon.c.*14. & *lib.de fœtus format. cap.9.*& *lib.de curand. rat. per fang. miſ. cap.* 22. probat Augenius *lib 9 de fang.miſ.cap.* 1.

Inftabis fecundò,hanc fententiam non effe Aëtij, fed Seueri cuius edictum tãti æftimandum non eft.Refponde cum Platone in Charmide, dum fic inquit:*Quid refert ô Socrates, ex quo audiuerim? nil profectò, nec enim confiderandum quis dixerit, fed vtrum verè dicatur.* Nam hoc modo plures philuras, *in lib. de compofit.medicam. fecundùm locos, & genera*, à Galeno ex Archigene, Afclep. Diocle, Mantia, Rufo,& aliis; immò plura capita *in libris de pulfuum doctrina*, à famigeratiffimis Medicis confcripta, & ab ipfo Aëtio in fuos libros conuerfa damnabimus: quorum auctorum doctrinam tantopere extollit Galenus, & eam vt veriffimam prædicat, & confirmat.

Placet tamen in huius arduæ cotrouerfiæ folutione, Aëtij mentem explicare hoc modo:non enim ad arteriotomiam facientem animi deliquium, neceffe eft quòd multus fanguis vacuetur, cùm enim arterialis fit, fpirituofus calidiffimus,& tenuiffimus, fi exeat vel in parua quantitate, animi deliquium inducit, quod pro termino huius vacuationis præfupponit. Non ergo vita deficiet priufquàm hæc vacuatio contingat.

Obiecta ita diluenda funt.Neque enim negamus hanc nimiam euacuationem diffoluere naturam: at fectis paruis arteriis, in quibus non ita elaboratus, ac fpirituofus fanguis continetur, non ita debilitari vires certum eft: & licèt ita effet, auxilium condemnandum non eft,*nihil enim eft quod tam magnificè profit,quod aliqua ex parte non noceat*, fic monente Magiftro *lib.11. meth. cap. 11.in fin.*

A Deinde, non licet facta phlebotomia fanguinem fpirituofum,ac tenuem ad venas reuocare, nam præterquam quòd hic fanguis magis in arteriis colligitur,ex Galen. *de fœt.format. cap.9.* quæ cum membranis multis conftent, folum à calido humore vt plurimùm tentantur, ex Gal. *lib.6.aph.*33. ad venas fectas remeare non poteft; quoniam,vt ait Gal.*lib.de ven.fect.aduerf.Erafiftrataos,cap.5. fanguis arteriarum tractu temporis calore redditur craffiufculus,atque ita venas inanitas non ita facilè recurrit.* Arteriis autem fectis aneuryfma timendum non eft, nam paruæ funt quæ fecantur arteriæ. Oribafius autem iubet, ne multa fectio fiat arteriarum, hoc eft, ne exeat fanguis in quantitate multa, ne confertim exhauftis fpiritibus concidant vires. Galenus deinde hydropicos,& fuppuratos,

B vt debiles,à magnis vacuationibus arcet, nos autem vires robuftas fupponimus. At hæc pro tanti auctoris tutela fint fatis.Nam fi antiquorum iudicia, præfertim fi illi fint confummati, veluti Aëtius, & alij ab ipfo citati, fubterfugiamus, errabimus, monente Galeno, *lib.2.de nat. hum.com.* 6. *in init.* maximè cùm in quæftionibus arduis, liberum fit cuique quod velit opinari, vt docuit Gal.*lib.1 prorrheticor.fect.2.com.36.*

HISTORIA XLIV. GALENI,

De pulfu intermittente

C Pulfus intermittentis,fed naturalis cognitio.

QVidam domus magifter,qui quòd omnia rectè guberna- ret,à domino honorabatur,aliis Medicis accedentibus feptimo die* fudando iudicatus eft.Sequenti die cùm pulfum deficere inueniffent,malignam aliquam in corpore affectionẽ latitare,quãquam magnopere deciperentur,putabãt.Exeuntes igitur cum domino ægroti iuuenis, ac mihi cafu obuiam facti,poftquam & quæ contigerant, & quæ aderant fymptomata narrarunt,quidnam fignificaret id,quod in pulfu præter rationem euenerat, fcire affectabant. Tum ipfe propinquam effe domum, in qua ægrotus decumberet,audiens,deducẽtibus illis, acceffi, atque iuuenis pulfum attigi, dixi pulfum nihil aliud præter naturam aliquando continere, quàm vt folùm deficiat, & à prima ortus origine talem effe,idque fcitu dif-

D ficillimum effe,immò potius fieri poffe,vt quifquã illud internofcat, nifi omnes omnium pulfuum differentias exactè perceperit.Vt ergo iuuenem, de quo fermonem inftitueramus, eiufmodi pulfum habere fenfi, Medicos hortatus fum, fecuriffimè prorfus à morbo liberatum hominem reficerent;ac poftea cùm exiret,& confueta negotia tractaret,eum tangerent, ipfos enim tunc eius pulfum talem reperturos,qualem nunc inueniffent,eo quod is ita fit à natura procreatus, non ab aliqua morbofa caufa oppreffus:hócque ab eis obferuato, rem fic fe habere inuenerunt,&c.Galenus* lib.de præcognit.ad Pofthum cap.14.

PARAPHRASIS.

E DE inæqualitate in vno pulfu, eiúfque differentiis fatis multa diximus fuprà, *in com. hift.* 12. Neceffe deinde effe ad pulfum intermittentem naturalem cognofcendum,omnes pulfuum differentias exactè cognofcere, hoc exemplo retulit Gal. quo docemur, pulfuum rectam cognitionem, ac vtilitatem effe maximam; nam iuuenem illum tanquam maligna aliqua interna affectione laborantem generofis auxiliis, quæ miferè perdidiffent, cruciabant, ni Gal. illius cognita fanitate, eum à tanto periculo liberaffet. Et quoniam vel ratione facultatis mouentis,vel viarum; vel ratione ipfius inftrumenti inæqualis,vel cordis intéperiei,inæquales huiufmodi differentias, pulfus acquirere tradit Galen. 3. *de cauf.pulf.*1 .& *lib.2. de prafag.ex pulf.c.*4. ab arteriæ vitio, à prima ortus origine,fieri eft dicendum: quod non euenit ex facultate læfa; cùm enim hæc vel ob imbecillitatem, aut multitudinem grauantem contingat, cum abfoluta fanitate effe

esse non potest. Neque ex vitio in via, intermittens A pulsus originem ducit;nam tunc esset in arteriis obstructio,cuius occasione morbus aliquis periculosus ex necessitate excitaretur neque ex cordis intemperie inæquali,cum qua vita persistere non potest. Relinquitur igitur, vt instrumenti ratione hoc vitium eueniat, cum quo etiam sanitatem stare posse,res est manifesta.Plures enim ob arteriæ in brachij carpo existentis stricturam in prima ortus origine susceptam,vel etiam ob cicatricem à vulnere pulsu illius brachij omnino carentes, sani viuunt & incolumes ; pulsus necessitatem respiratio supplet, cuius, & transpirationis vi cor ventilari, vbique prædixit Gal.Quapropter cæteræ causæ à primo ortu pulsum intermittentem facere non possunt, excepto solo vitio instrumenti, cum quo sanitas & vita persistere possunt.

Enimuerò si pulsu intermittentis causas rimeris cum Galeno *lib.2.de præsag.ex pulsib.cap.*4. eas omnes lethales inuenies. In ipso enim oriatur facultas, & ab actione cessat, adeò vt cum pulsu intermittente neminem fuisse superstitem affirmet, quando videlicet intermissio diuturna est, trium nempe pulsationum : nam sicuti mors repentina comitatur apoplexiam ; sic pulsus intermittens mortem prænunciat, extincto calore natiuo ob ventilationis defectum.

Intermittens pulsus, vel à valida instrumenti obstructione, vel à debili facultate originem ducit. Ab illa causa si oriatur, magnitudinem non amittit, nec vehementiam, nisi obstructionis causa in corde, vel circa ipsum sita sit, tunc enim syncope frequenter laborantem prehendit. Si à debilitate, pulsus intermissio contingat, languidi omnes apparebunt: inter quos hi sunt minus periculosi, qui vnius ictus spatium non transgrediuntur; illi verò periculosiores, qui plus temporis consumpserunt, & quantò tempus fuerit maius, tantò periculum grauius, quos quidem tertiæ pulsationis spatium viuo animali transire, non concedit Galenus.

In iuuenibus hic pulsus adeò est lethalis, vt rarum sit vnum vidisse eo pulsu superstitem:quæ intermissio si sit ordinata, inordinata est deterior; illa enim stabilem,firmam, atque eradicatu difficilem causam præsupponit; hæc verò mobilem, & vagam, quæ à natura quandoque superari potest,vt aduertit Saxonia *lib.3.de pulsib.c.* 103. in senibus, & pueris frequenter contingit citra noxam. Ratio dictat:nam pueri, & senes imbelles habent facultates ; quare mirum non est, si facili de causa in pulsus intermissionem prolabantur.

Distingues pulsum intermittentem à natura,vel à morbo progenitum,ex aliis signis,quæ vel morbi vehementiam, vel naturam præostendunt. Nam bono habitu si quispiam sit, valeat,& functiones suas obeat, habeatque pulsum intermittentem, cum ex natura euenire iudicabis:malum autem portendit,si à morbo oriatur, sed non certò mortem. Ex his manifestissimè apparet, hanc prædicendi cautionem à Medicis esse obseruandam, ne animo penitus perculso, & veluti commoto, de valetudinis recuperatione illicò diffidant, siquando huiusmodi pulsus sensui occurrat, cùm causæ quidem morbificæ magnitudinem, & ancipitem oppugnantis naturæ luctam denotet,non tamen mortem appropinquantem, nisi plurium lethalium signorum accedat concursus. Hic pulsus in febre pestilenti, morbis melancholicis,cordis palpitatione, & cardiaca sæpissimè vsitur citra mortis periculum,& aliquando secundùm naturam,in senibus præsertim,ita referente Amato 3.*cent*.44.& *lib.6.eiusd.*72.quod post eum obseruarunt Othæus *lib.de obseruat.prop.*Argenter.*in com.art'medic.Gal.c.vlt.*Et si Gal. pulsum intermittentem necessariò mortem significare scribit (quod obiicit Argenterius,)id ferè intelligendum est ; nam maiori ex parte hic pulsus lethalis est. Cætera de pulsus intermittentis causis, & præsagio. Vide apud Iosephum Struthium *lib.2.art. Sphygmicæ,c.*4.Gregor.Horstium *lib.7.de medic.histor.mirabil.apud Marcel.Donat.cap.*8.Saxoniam *lib.3.de pulsib.cap.*99.Syluatic.*cont.*23.

DVBIVM XXXI.

Num sudoris abstersio prouocet sudorem.Contra Lemosium, & Cardozum, Medicos. doctissimos.

COMMENTARIVM.

SVdando indicatus est.]Iuniorum clarissimi,de quorum numero sunt Mercurialis,Fonseca *lib.3.de excrement. cap.*1.Ludouicus Lemosius *lib.2. de optim.prædicend.rat. cap.*17. Hip. interpretes *ad text.* 26. *Hip. 2. prognostic.* Vallesius, Vega,Cardanus,& alij, ita de sudoris nomine, B generatione, causis, differentiis, & præsagio luculenter scripserunt, vt nihil de hoc negotio intactum reliquerint. Superest tamen discutienda quædam illustris antinomia, de sudore in febribus detergendo, quam inter alia, ingenio singulari,doctrina nequaquam extrita, vel plebeia, deprompsit in literas Galenus. Is enim summus auctor *lib.8.meth.cap.*2.diariam ex meatuum constipatione curaturus, ad sudoris prouocationem, abstersionem commendat. §.*Iussis igitur propinquis, si quæ guttulæ illi manarent,diligenter abstergerent, ne frigore afficeretur, &c.* Et *lib.5.meth.* 4. in hunc vsum madores abstergit.§. *Cùm verò & ministri adeò illi altum somnum fuisse dicerent, vt nec cùm madores eius abstergerent, expergisceretur; suasi ita faceret,&c.*

Huius auctoris mentem confirmat Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.*13.dum sic ait.*Et non oportet,vt occupetur in exiccãdo* C *illud quod rorando egreditur,faciendo exsiccationem post exsiccationem:nam illud est occasio ad aliud prouocandum, & multiplicandum,& fortasse attrahit syncopen.Nam eius abstersio addit in ipsum, & eius dimissio restringit ipsum,&c.* & 2. 4.*tract.*1.*cap.*66.*de cura mutitudinis sudoris*,eandem profert sententiam. §. *Et sudor quidem quando tergitur, exuberat, & quando dimittitur, abscinditur, &c.* Causam huius euentus assignat Arist. *lib.* 2. *probl.* 13. quoniam sudor remanens, non abstersus infrigidat, & similiter oppilat poros, & prohibet sudorem. In hunc sensum protulit Mesuë *tract.de febrib.tit.de febre putrida*,cùm sic ait.*Et balneentur in frigida, sit tolerat virtus:oportet vt alia minorëtur quàmdiu expediat,donec auferatur absque abstersione; abstersio enim rarefacit,& prouocat.*

D Hoc autem placitum esse verum,ex eo fit manifestum, quoniam si sudor abstergatur, mole sua cutis spiracula non obstruendo,noui sudoris prouocat aduentum.Deinde ab abstersio fit cum frictione euocando calorem,aperiendos poros, & humores à centro ad circunferentiam trahendo,quare frictio ad prouocandum sudorẽ summopere laudatur ab Auic.17.4.*tract.2.c...*§.*Deinde fac ipsũ sudare, & aperi meatus cum illis, in quibus calor non sit fortis, sicut cum vnctione ex oleo chamælino & fricatione, &c.* Qua in re illud scrutinio dignissimum accedit, quo plurimi interturbantur, quo pacto Paulus medicæ artis scientissimus, celebratissimúsque ita aperta fronte Galeni doctrinam respuat,& condemnet dum *lib.* 2. *cap.* 47. *sudores in* E *crisi erũpentes excipiendos esse affirmat,quamdiu satis vacuatum fuerit,adiuuare enim oportet calore mediocri,& quiete, adeò vt neque abstergantur,quoniam alius quoque alium elicit,&c.*Et infra.§. *Cùm verò sudores largius eruperint,tunc abstergendo, leuandóque operimenta, leuare conuenit:etenim lassant supra modum excidentes, vt in syncopen frequenter ægros perduxerint, &c.* Si igitur detergendus est, vt non prouocetur,vt prouocetur detergendus non est : nam sudor calore suo cutis spiracula retinet aperta, & ad habitum corporis humorem extrahit.

Videre istam contradictionem inter omnes, eximij medicinæ professores,Ludouic. Lemosius *in com. cap.*2. *lib.8.de meth.medend.*Ferdinand.RodericusCardozus,*lib. de sex.reb.non naturalib.c.* 11.*quæst.*17. qui Paulum, contrariam Auicennæ promulgasse sententiam, vel hunc ex toto deerrasse asserere non dubitarunt : nam in sudore quamdiu calet, abstersionem vetant, nisi cùm timemus refrigerari ; quæ opinio à Gal. refutatur, qui abstersione allici

allici sudorem arbitratur,sic enim ampliùs referantur pori,& sudori sudor locum præbet.

Grauiter deinde decepti sunt,quoniam citra rationem, Galeni dicta impugnant. Etne ad libitum eos expugnemus liceat sic exactiori calculo dubium dissoluere. Absterfio ad sudoris prouocationem est necessaria. Si verò Paulum cum Galeno conciliare velis, dic, Paulum multam & duram frictionem inhibere, quæ ex ipsius sententia, corporis molem deprimit, resoluit, & corpus præ sudoris copia debile ampliùs imbecillitat; quare multam frictionem summopere vetat, ne in syncopen æger incurrere possit. Insuper dura frictio reddit corpora duriora, densiora, & sudori proliciendo valde inepta, ex Galen.*lib.3.de sanit.cap.4.* Galenus autem, & Auicen.lenem & mollem, blandéque humiditates ad cutem attrahentem admittunt; hæc enim efficit corpus rarum, & prouocando sudori aptissimum,ex Galen.*lib.6.de sanit. tuend.cap.7.*

HISTORIA XLV. RHASII, De syncope

Syncope, ex nimia vacuatione suborta, alimentis vires recreantibus curata.

*REx Albomet, Haly filius, extraxit sanguinem in quantitate nimia, & erat tempore autumni, & bibit vinum, & post somnum sanguis exiuit ad quantitatem trium librarum, ad quem de nocte fui vocatus, & eum syncopisantem inueni: & præcepi mihi afferre quinque * pullos columbarum, quos præcepi optimè præparari, & membra per se separare feci, & in quatuor libris vini odoriferi eos coxi, quousque carnes ab ossibus segregatæ fuerunt, & multum in decoctione posui de caryophyllis, & cinnamomo, quam decoctionem colaui post modum, & Regi ad bibendum ministraui, & ante solis ortum loqui cœpit, quam decoctionem triginta diebus sumpsit, & virtus eius ad eum reuersa est, & sanguis in eo fuit optimè restauratus, &c. Rasis* in lib 3. suorum aphorismorum.

PARAPHRASIS.

SYncope à Gal.definitur 12. *meth.c.5.* quod sit *præceps virium lapsus*. Dicitur autem omnium virium lapsus, licèt propriè cordis, & facultatis vitalis passio existat, quoniam cùm cor afficitur, & perit actio vitalis, cæteræ eius influxu & actione destitutæ labuntur, ac fatiscunt, ex Galen. *lib.5.de loc.affect.c.1.* facultas siquidem vitalis habet se vt forma, & perfectio reliquarum. Est igitur pars affecta in syncope cor ipsum: illius essentia consistit in eo, quòd sit symptoma in genere omnium actionum læsarum, præcipuè tamen vitalium: hoc immediatè ad magnam cordis intemperiem sequi solet.

Syncopes causæ latissimè traduntur à Galen. 12. *meth. cap.5.& 6.1.ad Glauc.cap.14.* Auic. 1.3. *tract. 2. cap.6.* in vniuersum autem constituuntur quæ cordis temperamentum corrumpunt, sanguinem,& spiritum, partiúmque substantiam resoluunt, earúmque temperiem vitiant; facultatum namque essentia in singularum partium temperamento reposita est,ex Gal. *lib.1.de præsag.ex pulsib cap.4.*

Præterea syncopes frequens solet esse causa, omnis immodica sanguinis vacuatio, siue ex vulnere, venæsectione, naribus, vtero, ventre, hæmorrhoïdibus, aut ex quacunque alia parte, aut alia ratione contingat. Et non solùm sanguinis excretio nimia syncopen facit,sed quando alij reprobi licèt humores, subitò & vehementer vacuantur præsertim quando excretiones magnæ sunt, & diu durant; nam *qualibet immodica vacuatio deiicit actum virtutis*, ex Auic. 1. 1.*doctrin.4.cap.2.* exemplo sit,aquæ, aut puris in hydropico, & empyematico vacuatio copiosa, apud Galen. 6.*aph.27.* & 1.*ad Glauc.14.* in his enim omnibus vacuationibus plurimi spiritus confertim, repentéque vacuantur neque enim fieri potest, vt praui succi adeò segregentur ab vtilibus, quin maxima humorum,& spirituum copia euanescat,& resoluatur. De cuius caufis, lege inter tantos, doctissimum Barthol. Eustachium, *prop.cap.de syncope.*

Syncopes futuræ signa sunt pulsus paruus,rarus,debilis,& aliquando omnino deficiens,ex Galen. *lib.10.meth. cap.3.* respiratio pulsui est similis, viuidus color mutatur in pallidum, antecedunt animi angor,inquietudo, corporis iactatio, extremorum frigiditas. Præsentem ostendunt frigidi sudores, tenaces, & viscidi, per vniuersum corpus,præcipuè tamen circa frontem, tempora, ceruicem erumpentes, quos syncopticos Medici vocare consueuerunt,de quorum causa *infrà* latiùs agemus Mortifera illa facies celeriter apparet,picta ab Hip.*lib.1.prognost. text.8.*mens, omnísque sensus deficit,& ægri mortis imaginem referunt.

Si syncope valida fuerit nullus est remedio locus, sic monente Paulo *lib.3.cap.34.* Ea periculosior est, quæ corde affecto contingere solet; minùs quæ à cerebro; multo minùs, quæ ab hepate læso originem ducit. Pestifera, quæ ab extenuato spiritu, ac sanguine resoluto ortum ducit: exitiosa est sic, quæ ab immodicis euacuationibus proficiscitur.

In præcipiti hoc affectu auxiliares manus adhibere oportet; præ oculis tamen memoranda sententia Galen. est habenda 12.*meth.6.*& Auic.11.*tract.2.cap.8.in principio.* qua aduertunt,núm æger actu syncope laboret, an tantùm sit paratus incidere in syncopen: in primo casu, solius symptomatis est habenda ratio, quod causæ morbificæ rationem gerit; quum enim vires sunt dissolutæ, eas solùm tueri debemus, vt Galen. docet 12. *meth. cap.1.* cùm præcipua indicatio à virtute sumatur, ex magistro 10. *meth.cap.1.*& 9.*meth.cap.13.* Auic. 4.1. *cap.1. §. Et semper sis solicitus de eo quod est magis suspectum, vt est virtus si est valde debilis, &c.* Nam *si quem curare studes affectum,is vacuatione requirit, vires autem extrema imbecillitate laborat, toto illo tempore quo vires reficimus,eorum quæ affectum sanent,nihil planè ægrotanti exhibebimus: vbi verò eò roboris peruenisse eas coniicimus,vt nihil aut parum ex vacuatione sint lædendæ, tunc est ad affectus quoque curationem accedendum,*vt Galenus firmat *lib.9.meth.c.13.* Si tamen vires dissoluuntur, & virtus constat, à morbo & morbi causa agendorum ratio est sumenda. Si verò mediocriter vires constant,à morbo & à virtute sumenda indicatio.

Præsente iam syncope, & resolutis viribus, tria sunt Medico peragenda. Primum sanguinis & spiritus resolutionem prohibere. Secundum, vires regeneratione sanguinis & spiritus reficere. Tertium, facultatem vitalem, & animalem excitare, sanguinem & spiritum, ad partes externas attrahendo. Horum primum perficitur aspersione frigidæ, rosaceæ, aut vini adstringentis super faciem; his enim condensatur cutis, & sic effluuium caloris naturalis,& spiritus prohibentur, vt docet Galen.1.*ad Glauc.cap.14.*& Auic.confirmat 11. 3. *tract. 2.cap. 8. in princip.* tres solùm casus excipiens, in quibus aspersione frigidæ vti non licet; videlicet quando ex succorum cruditate, vel alui profluuio, aut vomitu, vel ex frigiditate ambientis ortum ducit. Si verò *lib. 1. ad Glauc.cit.* Galen. gelida præcipit irrorare in syncope ex alui profluuio suborta: Dic, dupliciter gelidam inspergi posse, vel sensim, assiduè, & paulatim; vel subitò, & affatim: primo modo reprobandam esse certum est, quoniam cutim densat, ad interiora humorem detrudit, & sic refrigerat. Subitò verò inspersam, & ad facultatem vitalem,& animalem excitandam,vtilem esse: licèt enim refrigeret, & humores ad interna reuocet,maior est vtilitas noxa; nam præterquam quòd excitat, ad faciem & partes externas,sanguinem & spiritum attrahit. Tertium, completur etiam gelidæ aspersione, extremorum frictionibus,ligaturis, auulsione pilorum, cucurbitulis,& aliis quæ irritandi, & facultates consopitas excitandi vires habeant.

Secundum

Secundum de reficiendis viribus inſtitutum auctor noſter exequendum putauit; nam vires erant ex immodica ſanguinis vacuatione collapſæ. Cùm enim priùs ex phlebotomia ſanguinem extraxiſſet in quantitate nimia,& ex hac ſubita ſanguinis ebullitione,meríque potu calefaciente, & ſanguinem extenuante, caloréque per ſomnum ad interna retracto, & adaucto, ſanguis his de cauſis ad partem ſectam repentè flueret, vel forte ex inepta ſciſſuræ ligatura, vt ſæpe contingit, vel ex inordinato brachij motu, ſubitum & copioſum ex ſciſſa vena concitaretur ſanguinis profluuium; & ex hac cauſa, præcedente etiam venæſectione copioſa, nimis debilitatus & exhauſtus,in ſyncopen incideret,ob valdè lapſum virium robur, ad ſanguinis & ſpiritus regenerationem, vires ſolùm reſtaurandas exiſtimauit.

At cùm multa ſint, quæ huic vſui ſint valde opportuna, nullum vino odorifero eſt præſidium excellentius ac præſtantius: tunc enim temporis potiùs potu, quàm cibo pugnandum eſt, ægri enim deglutire nequeunt:) nam *facilius impleri potu quam cibo*, ex Hipp. 2. *aph*.11. & *humidum*, *aptiſſimum nutrimentum eſt iis,qui celeri indigent adiectione*, ex ipſo, *in lib.de aliment.num.6*.per humidum autem nutrimentum, Gal. *cit. aph.* vinum intelligit, quod celerrmè & vniuerſum nutrire fatetur, in 2. *lib.aph.com.* 18.*&* *lib.* 3. *de temperam. cap.* 2. & alibi ſæpe: quum citiſſimè & coquatur, & diſtribuatur, minima enim alteratione eget. In hunc ſenſum dicebat Auic. 3.1.*doct*.2. *cap.* 8. vinum eſſe maximum penetratorem. Et Auer. 7. *collig. cap.* 16. tanti laudat in ſyncope vini potum, vt Sarracenis, licèt lege prohibitum, concedere non vereatur, maximè ſi ſit odorum; quoniam odores ſpiritus nutriunt & refocillant, vt *in com.hiſtor.9.lib.* 1. fusè retulimus. Licèt in hoc tamen affectu à vino abſtinendum cenſeat Gal. *lib.* 1. *ad Glauc. cit. & lib.*8. *de compoſ.medic.ſecund.loc.cap.*7. *Si interna adſit inflammatio, aut paſſio aliqua quæ delirare cogat, affuerit: aut caput vehementiùs doluerit: aut febris adſit ardens in morbo crudo; magna enim, & quaſi inſanabilia damna ex potu vini in huiuſmodi affectibus eueniunt.*

An verò vinum gelida ſit diluendum, poteſt videri quæſtione non indignum. Galenus enim *lib.*1. *ad Glauc. cit.* in hoc affectu frigida diluit, curans eas, quæ fiunt ex magnis vacuationibus, diſſolutiones. E diametro pugnat Galen. *lib.* 2.*acut.*28.*&* 34. dilutum frigida vinum tonum ventriculi diſſoluere affirmans; quare *lib.* 10. *meth. cap.* 3. in bilioſiſſimo iuuene modicè calida temperare iubet. In hac dubitatione ancipiti, Galeni doctrinam ſequere, nam gelida temperatum vinum ſpiritus incraſſat,ne reſoluantur, cogit humores,& eorum prohibet reſolutionem, ventriculum roborat; & diu in ventriculo moratum, arctat repellitque ſuccos,ne in eum irruere poſſint. Si verò infirmare ventriculum 2. *acut.* aſſeuerat,non abſolutè intelligendum eſt,nam *in text.*28. loquitur de vacuis vaſis, in quibus ipſum incoctum remanet, cùm ad ſingulas partes rapiatur illicò. Et *in textu.*34. de iis loquitur, qui à meraco præter conſuetudinem ad dilutum tranſierunt:in iuuene verò bilioſo modicè calida diluit, vt aqua caliditate citiùs penetrans,exhauſtum bilioſum corpus,& inedia maceratum, quale ibi deſcribit,nutitie queat.

Vini loco,in extrema virium debilitate, poſſumus vti aqua carnis, vel ſimplici,vel cum cardiacis permixta,quæ multiplici forma parari ſolet,vt latè oſtendunt Holler.& Mercatus *propriis capitibus de ſyncope*:& probat luculenter Syluaticus *controuerſ.* 7. qua auctor hic vſus eſt, ponens priùs in decoctione vini, caryophylla, & cinnamomum; his enim conditum, & decoctum vinum, fragrantius eſt, & odore ſuauiſſimo cor recreat, ſpiritus refocillat, corroborat ſtomachum, iuuat coctionem, & flaccidis viribus mirum in modum auxiliatur, ſi veraſunt quæ de caryophyllorum; & cinnamomi vi eximia veteres, & aromatum diligentiſſimi ſcriptores, vt Paul.Plinius, Matthiolus, Garzias ab Horto, Cluſius, Chriſtoph. à Coſta, Monardus, Ruellius, & alij plures

A memoriæ commendarunt. Simili modo pro curanda ſyncope parari poſſunt epithemata, ſacculi, vnguenta, olea, aquæ,& alia cardiaca pro roborando corde auxilia, quæ paſſim leges apud auctores, qui curationi ſyncopes proprium caput conſignarunt.

DVBIVM XXXII.

Num pulli columbini bonis cibis ſint adnumerandi.

COMMENTARIVM.

B PVllos columbarum.] Legebam nuper Galeni *lib.* 2. *de compoſ.medicament.ſecund.loc.cap.*1.*tit.quæ Apollonius ad capitis dolorem ex ebrietate,vel plaga ſcripſerit*,qui pullos columbinos tanquam boni chymi, & concoctu facilis, ad capitis dolorem commendauit, & eò magis cùm multi velint, has aues, cæteras ſucci probitate antecellere; quare earum carnem, eſſe ægris, & conualeſcentibus ſummopere neceſſariam arbitrantur, quoniam exhauſtos ſpiritus citiſſima ſanguinis regeneratione inſtaurant, ſanguinem purificant, & vires genitales adaugent: cùm eorum caro facillimè concoquatur, ex Paul. *lib.*1.*cap.*82. Quapropter Raſis 23. *continent. cap.* 730. ſic inquit:*Pulli columbarum in cibo illius,cuius corpus vacuatum fuerit de ſanguine aut infrigidatum ex longo morbo ſunt boni, &c.*& infrà.§. *Caro eorum eſt bona renibus, auget ſperma, & ſanguinem, &c.* firmat Arnoldus *in re-*
C *gimine, cap.* 29. & Gal. *lib.* 1. *de rat. vict. in morb. acut. com.*27. eas languentibus propinandas eſſe imperauit; nam earum caro ad coquendum eſt facilior, ex ipſo *lib.*3. *de aliment. facult. cap.*18. & attenuat, idcirco eam inexercitatis commendat, *lib. de attenuant. vict. rat. cap.*7.

Contrariam ſententiam tenent, qui omne columbaceum genus, craſſum, melancholicum, excrementitiúmque præbere alimentum ſibi perſuadent; inſuper febres afferre putridas, & capitis dolorem, confirmant, & maximè ſi æſtiuo tempore edantur, & ſint domeſticæ; nam agreſtes illis ſunt præſtantiores, ex Oribaſio *lib.*4. *ad Euſtathium, cap.* 1. Hanc opinionem habuerunt Arabicæ familiæ proceres ſcientiſſimi, vt patet ex Auic.
D *lib.*2.*tract.* 2. *cap.* 145.*iuxta fin.* qui columbarum carnem excitare præfocationem vteri, & febres generare aſſeuerat. Firmat Auer. *lib.*5.*collig. cap.* 32. qui eam habere ſuperfluam humiditatem prædicit. Quapropter caro hæc, apud Iſhac, *cap.*16. *diætar. vniuerſal.* groſſi, duríque nutrimenti exiſtit. Et *in diætis particularibus, tit.de carne columbarum*, cum Raſio 20.*continent.cap.*127. *& lib.*3. *ad Almanſ.* 10. ac Meſuæ auctoritate, carnem hanc ſtomacho grauem, & tardæ digeſtionis eſſe, ſibi perſuaſit, cum Auenzoare *lib.* 2. *tract.*7. *cap.* 18. *&* 23. ſequuntur Chriſtoph. à Vega *lib.* 2. *art. medic. ſect.* 3. *cap.*10.Ludouic. Mercat.*lib.* 2.*de ſanit.tom.*1.*quæſt.*164. *num.*37. Quare pulli columbini ſánginem corruptum generant.

E Pugnantia loca conciliabis cum Coſtæo, *in com.c.*24. *Auic.fen.*1.*tract.*2. dicente, pullos columbarum recenter natos, præ ſuperflua humiditate craſſum & humidum, febribúſque paratiſſimum præbere alimentum: nam pulli columbarum tam agreſtium, quàm domeſticarum caro excrementis redundat: praua enim eſt, & craſſior Gal. teſtimonio 3. *de aliment. facult. cap.* 19. Hoc expreſsè *loc.cit.* confirmat Iſhac. §. *Pulli columbini calidi ſunt,& complexione humidi;quamobrem groſſum dat alimentum,quod teſtatur grauitas ad volandum: ſed volare inchoantes amittunt illam grauitatem,ſitque illorum caro lenior, & ad digerendum acceptibilior, &c.* & Auic.*loc. cit.* idem refert dicens: *in pullis columbarum, qui volare incipiunt, eſt caliditas & humiditas ſuperflua, & ideò volantes ſunt leuioris digeſtionis, & melioris humoris, &c.* Hi ergo, in florente videlicet ætate conſtituti, bonis cibis ſunt annumerandi. Adde, Raſium *hoc loco* non carnem, ſed

pullorum ius, & decoctum, priùs tamen colatum exhibuisse; hoc enim exhaustum corpus nutrit, nec obstruit aut incrassat. Cætera quæ de huius carnis viribus dici possunt, lege per otium apud Gesnerum, *lib. 3. de histor. animal. tit. de columba*, & Ludouic. Nonnium *lib. 2. de re cibaria, cap. 20.* qui præclara eruditione, ex veterum scriptis, alimentorum facultates graphicè delineat.

HISTORIA XLVI. GALENI, De Syncope.

Syncope ex longa mora in balneo contracta.

Nam mulier quædam lõgum in balneo tempus commorata, frequenter exoluebatur, ob temporis diuturnitatem, & quoniam magna ex parte ligna succendebantur vitiata: verùm non erat hoc mortis signum, cùm causam haberet manifestam, &c. Galenus lib 2. aph. com. 41.

PARAPHRASIS.

Hac historia confirmat Galen. non omnes qui exoluuntur de repentè mori, quoniam vitium hoc à causa manifesta originem ducit, nempe balneo; quod cùm fuisset diuturno tempore celebratum, nil mirum si sanguinem, & spiritum dissoluendo syncopen accersat. Balneum enim summè imbecillibus, & resolutis exhibendum non est, ex Hipp. *lib. 3. acut. 59.* hos enim auctore Gal. *in com.* ampliùs euertit: quare viribus fortibus præditi solùm lauandi, ex ipso *lib. 1. ad Glauc.* 14. Sic in partium imbecillitate balneum negat *lib. 11. meth. cap. 20.* Nam balneum per patentes poros, miniméque adstrictos, ob suum calorem, innatum resoluit ignem, spiritus absumit, & sic eneruat vires, & debilitat, ex Galen. *lib. 3. de sanit. tuend. cap.* 5. Deinde. Ex balneis aliud est largum, aut breue, aut moderatum: hæc enim consideratio qualitati balneorum adiuncta, longè diuersam à dictis parit actionem. Calidum ergo & largum, siccas quidem partes humectat, humidas reficcat, resoluit, & debilitat. Hoc profectò profert Gal. *in lib. 3. Hipp. de officin. medic. com. 16. & 17. §. Et siccæ quidem humectatæ debilitatem, & animi deliquium exhibent, quia humiditas viscerum exhausta, ad externas partes per balneum attracta interiora humiditate destituit, ac proinde spiritibus simul cum ea vacuatis, fit vt animi deliquium accedat, &c.* Quocirca aquæ calidæ ob diuturniorem, & breuiorem vsum contrarij esse effectus videntur; nam longior mora in balneo multùm digerit, præsertim si corpus sit rarum, molle, quale est feminarum, maximè debilium, de quarum classe fuisse hanc ægram est verisimile. Quare balneum largum resoluit, exiccat, & tandem humidum dissipando diutius, ob calidi exhalationem refrigerat: nam balnei vsu pars primùm attollitur, deinde extenuatur, quoniam digerens aquæ facultas humidum euacuat, ex Gal. *lib. 6. epid. sect. 6. com. 5.* Et si calida accedat ægrotantis temperatura, diuturna in balneo mora impensè absumit: sic enim calidiora, & squalida corpora plurimùm resoluuntur.

Cum ergo fœmina esset debilis, & ex longa mora in balneo summè debilitata, non est mirandum sic hac de causa incideret in syncopen, quoniam ex longo balneo, ob aëris caliditatem, non paratur bonum refrigerium cordi; quare ipsum sponte sua glifcit, & exardescit, & accedente spiritus ex toto corpore vacuatione, cor exoluitur, monente sic Gal. *lib. de vtilitate respirat. cap. 4.* Insuper sicut in graueolentibus specubus, & recens calce oblitis domibus, & ab extinctarum prunarum fœtore suffocamur, ex Gal. *loc. nuper citato, & lib. 7. de vsu part. c. 8.* & syncopen patimur, quum ex his, caliginosi crassique vapores exhalent, aërem tenebrosum reddentes; quo aëre puro non inspirato cor exoluitur: sic ex lignis nimis

A humidis vapor eleuatur, ex quo aër caliginosus, & opacus redditus, spiritus nebulosos, opacos facit, qui innatum cordis ignem suffocant, & extinguunt.

Denique si per ligna vitiata, ea qualitate venenosa infecta intellexeris, vera propones: sic enim explicat Galenum Conciliator, *tract. de venen. cap. 3. in med.* afferens exemplum illius qui in balneum ingressus, calefactum cum lignis excisis de cauernis serpentum, mortuus fuit ex vapore lignorum veneno infectorum. Hoc etiam modo obiisse quendam narrat Conradus Gesnerus *lib. 5. de serpentibus part. 2.* ex Ponzetri sententia. Ex his enim halitus eleuatur alterans, resoluens, & corrumpens spiritus labe dira. Hos curare celerrimè oportet, tum alimentis ocyssimè instaurantibus, tum cardiacis, & alexiteriis præsidiis, eorum instar qui ob venenum syncope B corripiuntur.

HISTORIA L. GALENI, De Syncope.

Syncope ex vteri affectu suborta.

Altera verò, quàm vteri affectus infestabant, syncopen patiebatur, &c. Galenus* lib. 2. aph. com. 41.

PARAPHRASIS.

C Antonius Musa Brasauolus, qui Aphorismorũ ambages luculenter, vnáque commentum Galeni interpretatus est, per vteri affectus intelligit vteri dolores ex menstruo sanguine concitatos. Alij vterinos legunt affectus; de quorum genere esse censentur, quæ longissima & disertissima oratione prosequitur Hipp. *lib. de virgin. morb. ferè per totum*, intolerabilia symptomata, ex insolita, ac præternaturali sanguinis, & seminis retentione, & vbertate suborta recensens. Hac de causa suppresso fœD di menstrui profluuio; & spermatis occlusi, & prohibiti difflari, sicque in venenosam abeuntis substantiam suppressione, eleuatur aura, flatúsue deleterius ex vteri ergastulo ascendens, quæ numerosam morborum struem concitare solet. Cùm enim virgines iam maturæ viro, & nubiles sunt, natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos, & venas ab hepate refluit, qui cùm ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, aut in fœminis quæ viro orbantur, & ob sanguinis crassitiẽ erumpere non possit, per venæ cauæ, maioríſque arteriæ propagines, ad cor, hepar, diaphragma, & præcordiorum venas regurgitat, caput & ventriculum concutit; vnde torpedo, fatuitas, mille deliramentorum sortes, difficilis respiratio, cordis pulsus, ventriculi subuersio, nausea, prostratus appetitus, vomitus, ingens fames, cardialgia, cephallagia, timor, mœstitia, formido, desperatio, putredo viscerum, internę inflammationes, horribiles imaginationes, vteri retractiones, cordis compressio, animi deliquium, epilepsia, delirium, & lancinato corde, syncope oriri frequentissimè consueE uerunt.

Mirabilis enim est vteri cum omnibus nostri corporis partibus sympathia; nam *vteri omnium muliebrium morborum causa sunt*, vt diuino quodam oraculo prædixit Hipp. *lib. de loc. in hom. num.* 59. Hunc mirum consensum explicant Gal. *lib. 6. de loc. affect. cap. 5.* Andreas Laurentius *lib. 7. de re anatomic. quæst.* 11. Cur autem innumerabilium symptomatum aceruus ex vtero originẽ ducat, si vnica est materialis causa, vnica formalis, seu efficiens, putredo nempe, vnica particula affecta nempe vterus, eloquenter agitat, & soluit Mercat. *lib. 2. de virg. & viduar. affectionibus, cap. 2.* & inter omnes Thadæus Dunus *lib. miscellaneor. de re medic. cap. 9.* appositis exemplis confirmat.

Cùm enim sanguis menstruus retentus, & semẽ abundans retinentur, cùm sint excrementa, copia lædunt, & à natiuo calore non gubernata ab extraneo facilè corripiuntur, & maximè in vtero, qui est totius corporis cloaca, excrementorum sentina, ac receptaculum.

Accedit

Accedit in nati caloris in fœmineo sexu imbecillitas, putredinis causis non repugnans: ab hac enim parte eleuato spurcissimo, crassissimo, & humido vapore cor feriente, dira, terribiliáque suboriri symptomata, non est denegandum, quæ rabiosi carnis præsentaneo veneno, sputo suo lethali viscera, officinásque præcipuas prementi similia esse, *lib.6.de loc.cit.* Magister edocuit.

Ex hac ergo substantia, calidissimóque sanguine in vtero retento, ad cuius præsentiam genitale semen, præsertim in feminis temperatura calidis, ætate vigentibus, virginibus, otiosis, salacibus, ac castitatem seruantibus, copiosum excrescit, ac variæ symptomatum myriades repullulant, quæ ex professo citat Aëtius *tetrab. 4. serm.4.cap.76.* Cùm enim semine turgentes sint, vteri-B no furore, cerebro in consensum ducto, concutiuntur, qui ipsas reddit garrullas, iracundas inquietas, & ad Venerem maximè procliues, nihilque vel imaginantur, vel loquuntur, quàm de concubitu, & sic frequenter loca pudoris, quorum attactu mirum in modum gaudent, scalpunt. Hinc giluus ille, ac mustelinus virguncularum color, vbi vri, ac prurire incipiunt, & virorum amplexu exardescunt; hinc animi iactatio, febris alba, crebra suspiria, febres erroneæ, mœstitia, anxietudo, syncope, expultrice videlicet facultate ad excretionem turgentis humoris incitata. At hæc omnia cor præcipuè fatigant, quocum, vteri maximus est per insignes arterias tum spermaticas, tum hypogastrigas consensus. Hinc sæpe lipothymia, respirationis & pulsus priuatio; aufertur enim vtriusque vsus à venenata aura natiuum cordis calorem exoluente.

C Sed quæsitum ab eruditissimis, quidnam causæ sit, cur viri casti, pudici, & continentes, in quibus diu retinetur semen, his diris symptomatis non tententur? Respondet insignis Lusitanus, *in com.cap.5. lib.6.de loc.affect. verbo, mulieribus*, quandoque in viris conspici ob retentum semen, aliquid hystericis simile: patiuntur enim anxietudines, vomitus, mœstitiam. deprauatas coctiones, totius corporis algorem, quæ omnia cessant sponte, si ad pristinam consuetudinem reuertantur. Hoc enim pluribus, Diogenis, & aliorum exemplis *loc.cit.* confirmat Galenus. At rariùs his vitiis tentantur, quàm fœminæ: nam hæc vitia improportionalia magis sunt calido viri-lique semini; hoc enim plus coctum est, & elaboratum, D putredinis causis valde resistens: de quo argumento plura *lib.3.in com.histor.9.* prædicemus.

His tantis, tamque sæuis symptomatis auxiliatur Hipp. Saphænarum sectione, si sanguis menstruus copia lædens, maleficentissima hæc concitet symptomata. Si tamen semen exupe et, cum viris cohabitationem, vt strenuum præsidium consuluit, *lib.de virgin.morb. num. vlt.* nam vteri deliramenta viri consortio conquiescunt, vt nos proprio exemplo notauimus, *lib.2.de praxi medica admiranda obs. 93.* & notabili historia firmauit. Gal. *lib.6.de loc. affect. cap. 5.* viduæ illius, quæ ob retentum semen vteri strangulatu vexabatur: hæc enim, cùm inter curandum manibus partes muliebres tractarentur, oborta titillatione, cum labore, & voluptate, veluti per coïtum euenire solet, excreuit crassum plurimúmque E semen, atque ita à labore, & molestia liberata est mulier. Habere autem fœminas semen, & generare prolificum, contra Peripateticos validissimis machinis patefaciemus, *lib.3. in com.histor. 9.* interim lege Clementem Timplerum *lib.2.Empsychologiæ, cap.6.probl.6.*

Num autem frictionibus, & titillationibus liceat, cogente summa necessitate retentum semen extra vteri claustra elidere, Theologis tractandum relinquo, excussum ab eruditissimo Catrerio *com. ad libros Galeni de loc.affect.* Thomas Sanches, *tom.3.lib.9.de matrimon. disput.17.num.19.* quem sequitur Simon Petræus *consil. 2.* respondet, ad redimendam vitam, fœmina quasi animam agente, seu in maximo periculo constituta, licere semen corruptum extra vteri claustra directè elidere: si enim licèt inanimem, in potentia proxima hominem, vt redimatur mater, ab vteri claustro expellere, cur non licebit semen illud veneficum, omnino generationi iam inutile, sopitis cunctis fœminæ sensibus, & alioqui respiratione foras ab vtero directè abstrahere? Sed hæc opinio absurda est: nam extractio hæc seminis citra titillationem, ac venercam delectationem fieri nequit: & hoc modo leges mulctare iubent eas, quæ sola frictione se ineunt, vt probant inter omnes Antonius Gomez *in lib.80.Tauri num.34.* Iulius Clarus *lib. 5. receptar.sent.§. Fornicatio num. 21.* maximè cùm plura sint pharmaca semen absumentia, quorum amplam syluam Dioscorides, Auincena *20.3.tract.1. cap. 28.& 29.* & alij proponunt. Hac ratione masturbatores, qui manu pudendis admota, cum frictione semen proiiciunt, rigidè in diuinis oraculis damnantur, *in cap. 38. Genesis.* §.*Nam introiens ad vxorem fratris sui semen effundebat in terram, & idcirco percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret, &c.* Explanant eloquenter ex nostris, à Castro *lib.1.de morb.mulier.15.* ex alienis Burcardus *l.17. cap.57.* Angelus de Geruasiis, & Pererius *in com.cit.cap. Genesis*, & nos *lib. 3.in com. histor. 9.* plura proferemus. Neque argumentum Petræi quicquam concludit, cùm nefas sit, & homicidio proxima culpa, fœtum nondum animam habentem medicamentis deperdere. Sic Hippocratem probum virum periurij nomine infamant, *in lib.de natur. pueri, num. 4.* quoniam psaltriæ consilium dedit, vt saltu septies repetito sex dierum conceptum in terram proiiceret. De qua re plura Syluaticus, *cont.82.* & post eum scitè retulit Castrensis *lib. 4. opuscul. quæ ex quibus, cap.6.*

DVBIVM XXXIII.

Num vterus odoribus delectetur.

Galenus in curanda syncope ex vteri affectu suborta, iubet naribus apponere fœtidissima, vtero verò iubet indere odorata, & quæ laxare, ac calefacere queant, sic monet. Gal. *lib. 1. ad Glauc. cit.* Auic. *21.3. tract. 4. cap. 19.* odoramenti enim adeò amans est vulua, vt hoc cauernulæ vmbilici, seu pri matricis admoto, hæc in alterutram partem conuersa in suum locum retrahatur, & placida mansuetáque reddatur; è contrà fœtida fugit & respuit. Idem, sed vice versa, in vteri procidentia Medici consulunt, nempe odorata naribus, fœtida verò & tetra muliebribus locis adhibere; quæ sanè cuncta argumento sunt vterum odorandi sensu præditum esse, odoribúsque bonis delectatione affici sicut fœdis dolore premi.

Cur verò vterus repentè sursum, vel deorsum ad odores sese præcipitet, velociter eorum esca pellectus, ambiguitatem parit non exiguam. Eam hoc modo dissolues. Vterus est pars viuens, sicque malum & disconueniens fugit & repudiat; bonum tamen, & conueniens prosequitur & amplectitur, si verum est, vnicuique rei naturali, esse à natura insitum, gratis & voluptuosis delectari, ingratis autem & dolorosis angi, & constritari: appetitus enim iste suauissimorum odorum, quo flagrat vterus, animalis non est, sed naturalis. Vt enim iecur, & viscera reliqua, dulcia edullia ad se auidissimè alliciunt, iisdémque summoperè oblectantur, & impinguantur, & nullo sensu gustus respuunt amara, eáque affecta tantùm naturali abominantur: sic vterus ad odores mouetur, graueolentia verò fugit, & auersatur: Adde quod cùm perpetua spirituum in nobis sit concursatio, exploréntque hi, veluti animæ satellites, interna, externáque omnia ad iucunda sese effundunt, & tristia refugiunt. Oblatis ergo iucundis ad nares odoribus, si syncope ex vteri fit præfocatione, augetur præfocatio, vtero, ob neruosam qua constat substantiam, exactissimo sensu pollente, ad iucundos, & quibus delectatur, odores accurrente, & augetur syncope: contra verò ex fœtenti odore, contrahitur, & animi deliquium soluitur. Aliam rationem quære apud Laurentium *lib.7.cont. anatomic. quæst. 10.* & Mercurial. *lib.4.de morb. mulier. cap. 22.*

Lib. II. Z 2 QVÆSTIO

QVÆSTIO XXXIII.

Quòd vterus propria fubftantia ad fuperas partes afcēdere non pofsit. Contra Fernel. Euftachium, Laurentium, & Augenium, Medicos præftantifsimos.

COMMENTARIVM.

VTeri affectus infeftabant.] Quum recentiorum doctrina pertæfus, in Gal. prata iucundiffima diuertiffem, inueni ipfum *lib.6. de loc. cap. 5.* fummoperè carpere eos qui putabant idcirco mulierem refpiratione priuari in fyncope, & vteri ftrangulatu, quoniam vterus, animal veluti errabundum, furfum afcendens feptum tranfuerfum (refpirationis potiffimum inftrumentum) corpore fuo comprimit. Nam non folùm illuc, fed nec ad ventriculum afcendere poffe, anatomica demonftratione fulfultus inibi inculcat, quum obfidentibus partibus multis, variifque ligamentis alligetur.

Fernel. *lib.6. de part. morb. cap.* 16. Galenicam fententiam temnit, & damnat: quippe, ægrotarum mulierum modò querimoniis, modò etiam precibus adductus, hunc fæpè tactu deprehendit, inftar globi cuiufdam in ventriculum efferri, eúmque grauiter opprimere. Quo argumento conuicti Euftachius *lib.2. praxis c.5* 1. Andr. Laurent. *lib.7. contr. anatomic.9.* Horat. Augenius *tom.1. epiftol. lib.1* 2. *epift. vlt.* vterum non folùm ad ventriculum, fed ad diaphragma moueri poffe, tenaciter contra Præceptorem contendunt. Nituntur Hipp. teftimonio, qui paffim *in lib. de morb. mulier.* modò ad præcordia, modò ad hepar, fōtem gratiofi humoris, modò ad cor, ad latera, ad coxas vterum moueri teftatus eft. Sicut enim vterus feminis appetens, tanto interdum mouetur impetetu, vt deorfum labatur; ita nimiùm reficcatus & fitiens, cur non ad originem iucundi vaporis, hepar nempe, recurret.

Qui vterum motu locali ad fuperas partes moueri poffe exiftimat, is in anatome fuam fatetur infcitiā, & Galeni edictis maximè repugnat. Non enim fequor Ariftot. *lib.1. de generat. anmal. c.11.* §. *Inanes etiam vteri, ac vuluæ furfum adiuncta ftrangulant, &c.* qui pauca de re anatomica, eáque valde abfurda cōfcripfit; quare multis demonftrationibus, paffim *in libris de vfu part. de anatomic. adminiftrat. & de placitis*, à Galeno confuincitur. Sed hos periciffimos Iuniores miror, in humanorum corporum fectione dexterrimos, qui in hac manifeftiffima controuerfia cæcutientes, à Galeni, veráque, tot fæculis probata fententia, leuiffimis rationibus muniti, difcedere coguntur. Etenim fi diffecta muliere vterum violenter manu, imò ferreis vinculis furfum ad ventriculum trahas, ad os ventriculi eum ducere, quin ligamenta difrumpantur, vix poteris, tantum abeft, vt fuopte impetu ad feptum tranfuerfum ferri poffe, fit credendum.

Fernelij verò rationes ficulneæ funt, & prorfus nullæ: nam fi plurimùm defcendit, & totus laxatis ligamentis prolabitur, id quidem fit, quia grauis fuo pondere excidit: nec exinde inferas, fimili modo ad os ventriculi, aut feptum afcendere poffe. Subinde facilè expendes, magis addictum muliercularum fententiis, quàm rationibus, aut veris experimentis à Galeni monitionibus Fernelium defciuiffe: quod enim feminæ deprehendunt in hoc affectu, inftar globi cuiufdam, in ventriculum efferri, ex Galeni dictis liquet abundè, vteri fubftantiam non effe, fed potiùs interiacentes partes furfum ab ipfo vtero vehementer compulfas, vel fi globum perfentias, non vterum, fed tumorem à craffo, flatuosóque fpiritu, aut deterrimis nidoribus ab vtero afcendentibus fubortum, effe exiftima, aut diftentionem ventriculi inflationi fimilem, ab eadem caufa pronatam: in vteriniis enim affectionibus, quum ferè frigidæ fint, multa in vtero, partibúfque fuperioribus flatuum copia redundat. Ex hac caufa globum, fphæræ inftar, in ventre aliquando deprehendi, in renum inflammatione aut calculo, affirmant Auic interpretes *in com. cap.* 11.18.3. *tract.* 2. *prope fin. Quúmque apoftema fit Aldubellati, magnificatur grauitas valdè, &*

A *fentitur grauitas, quafi inflatio in locis vacuis. &c.* Nec refert, quòd dicat Hipp. vteros ad hepar afcendere, ad præcordia, ad feptum, quippe non vteri fubftantiam, fed vapores ab ipfo elatos per vniuerfa vifcera oberrantes intelligas; hos enim ad has, & alias remotiores partes afcendere, cum quibus vterus maximum habet confenfum, non ibo inficias. Fatemur quidem vterum naturaliter moueri ad femen, vt id excipiat, retineat, & conferuet ad fœtum procreandum; datum enim à natura eft, vt gratum retineat, noxium expellat: non tamen moueri vterum ad fuperas partes, vt cæteri rati funt, arbitramur. Neque quòd mulieres ex triftitia in vterinas incidant affectiones, vterum ab aliquo principio moueri com-

B probatur; nam vertiginofi, epileptici, & quauis animi ægritudine detenti, ob mœrorem fubitum, confeftim fymptomate corripiuntur: recurrente enim ad cor, vifceráque innato calore, ob motum, fit humorum, vapo-rúmque ingens ebullitio, ex qua facilis fit ad partes fuperas concurfus. De cætero lege Iacobum Fontanum *lib.5. phifiolog. part.1. cap.49.* & eruditiffimum Rodericum à Caftro *lib.1. de nat. mulier. cap.6.*

HISTORIA XLVIII. GALENI, De Syncope.

Syncope, ex diutina ante balneum inedia concitata.

C *QVidam verò poft longum ieiunium in balneo, deficiebat animo. Alteri autem, fi vel per horam lauabatur, idem accidebat, nifi priùs aliquid panis fumpfiffet, &c. Galenus* lib.2. aph.41.

PARAPHRASIS.

INter plurimas, eáfque præcipuas noftri corporis partes, ventriculum etiam fyncopen inferre poffe, hoc exemplo oftendit Galen. vt facilè colligi poteft ex ipfo *lib.1. de cauf. fympt. cap.* 7. afferente nullam partem ita exactum habere fenfum nec ita cum partibus præcipuis mutuum habere confenfum, ficut ventriculus, præfertim ipfius os, quod cor vocant, tum ob alia fymptomata, tum ob deliquia, quæ ad ipfius affectiones fequi folent.

D Hanc fententiam firmat 12. *meth. cap.* 5. dicens: *Mox verò reliquarum partium, quæcunque in confortium affectus, principia fecum ex facili trahunt: cuiufmodi eft ventriculi os, quod ob exquifitum fenfum, tum alia fymptomata nō pauca, tum verò fyncopas accerfit:* & *l.2. acut. com* 47. idem repetit. §. *Os ventris cùm vitalem facultatem ad fympathiam agit, fyncopas infert, &c.* & *lib.1. ad Glauc.* 13.§. *animo(inquit) deficiunt, quibus os ventriculi malè habet, aut humorum vitio mordicatur, aut craffis feulentis, feu humidis, feu frigidis humoribus aggrauatur, &c.* & *lib.5. de loc. affect. cap.5.* hoc modo accidere ftomachiam fyncopen affeuerat.

E Cùm ergo balneum plurimam fpiritus fubftantiam digerat, atque refoluat, vt *fuprà, in com. hiftor.* 44. latè probauimus: ob inediam, bilis ad os ventriculi confluens pungat & irritet ipfum, vehementer dolet ab acri, biliosóque humore vellicatum; quare præ dolore diffipantur fpiritus, adeò vt in fyncopen acerbiffimam, ac non rarò in mortem ocyffimè ægri labantur, quam fanè fyncopes fpeciem, vel oboriri citra cordis primarium affectum, vel corde præcipuè læfo non eft inconueniens. Ob diutinum enim ieiunium, & maximè famefcente ventriculo, in hoc tum gigni, tum ad eum, acrem humorem confluere, probat Gal. *lib.2. ad Glauc. cap.1.* fub his verbis. *Quidam etiam fi pauxillus quidam humor in ventre, & præfertim circa os ipfius congregetur, ftatim caput dolent; ob id fi diutius famen tolerent, offenduntur: augetur enim in ipfis inediam patientibus huiufmodi humorum malitia, &c.* Inanito enim ventriculo, & veluti arefcente, humido præ balnei efficacia refoluto, & exhauftis fpiritibus, deficiunt vires, & fyncope generatur.

Hanc

Hanc facilè cognoſces, ſi oris ventriculi morſus præceſſerit, ſubſequantur vomitus, nauſea, ſubuerſio, gurgulationes, & alia eiuſdem naturæ. Quare ex conſenſu huius membri, ſyncopen oriri non eſt dubitandum. Factæ iam ſyncopæ occurres iis, quæ flaccidum ventriculum, firmare, & roborare nata ſunt, quorum amplam ſyluam paſſim inuenies apud auctores, qui *de ſyncope ſtomachica* diſputarunt. Futuram oblato priùs alimento anteuertes, vt pane exhibito ante balneum, ſyncopen imminentem ob inediam præcauebat Galen. cuius nutrimenti ope roborata natura, ſpiritus & caloris reſolutionem ex balnei calore profectam, citra virium diſpendium tolerabat. Vel ſi loco panis aliud offeratur edulium, ſeu quod ſtomachum roboret, & ipſius os ſigillet, maximo erit ex vſu: nam ſub vno exemplo cætera comprehenduntur, auctore Galeno *lib. acut.* 33. *& lib.* 3. *eiuſd.* 61. *&* 5. *aph.* 33.

HISTORIA XLIX. GALENI, De Syncope.

Quidam ob vitalis facultatis atoniam, & cordis palpitationem, ſyncope cardiaca correptus ſubitò emortuus.

Qvicunque verò ex nulla tali cauſa, ſæpius, ac fortiter delinquuntur animo, ij ob virtutis vitalis imbecillitatem hoc patiuntur: ſicuti & ille, cui dum exolueretur, cor fortiter palpitabat, derepente mortuus eſt: non aliter quàm illi qui acutiſſimis cordis affectibus, quos ſyncopas vocant, arrepti, ſubitò intereunt, & c. Galenus lib. 2 aph. com. 41.

PARAPHRASIS.

Ex virium imbecillitate, ſyncopen cum animi deliquio, & cordis palpitatione oriri poſſe, hoc exemplo confirmat Galenus: ſi enim ex aliqua corporis parte vapor conſurgat noxius in cor, ſpiritus vitalis firmitudo labefactatur, & reſolutis ſpiritibus, ſyncope animal corripitur. Vt hinc diſcas nudam cordis intemperiem, ſicut palpitationem, ſic ſyncopen inferre poſſe: id profectò nobis peſtifera lues indicat, in qua tabidus inſpiratus aër, non humores, ſed ipſum cordis viſcus depaſcitur, ex qua tandem contagione protinus vitalis vis flacceſcit. Quare vſus oſtendit perpetuum non eſſe quod Fernelius profitetur, *lib.* 5. *de part. morb. cap.* 12. omnes videlicet affectus cordis, ſyncopen inferre poſſe præter ſimplicem intemperiem; cuius placitum cùm refutauerit Carretius, *cap.* 4. *de cauſis ſyncopes, diſp.* 48. *ad libros de loc. affect.* non eſt cur in Fernelij opinione infringenda ampliùs immoremur.

Deinde qui ſæpe, & vehementer exanimantur à cauſa interna, & palpitatione (conante videlicet natura expellere noxam ſenſatam) corripiuntur, in iis valde debilis eſt vitalis vis, ob cauſas multas; & ob copiam grauantis humoris obruta ſuffocatur, & extinguitur ex quibus præcipua eſt concretus in venis ſanguis, cuius quantitate nimia ſpiritus vitalis reſoluitur & perit, vnde inopinata mors. A venarum enim interceptione & occluſione, ſyncopen cardiacam, ſubitò internecantem emanare, teſtis eſt locupletiſſimus Gal. *lib.* 4. *de rat. vict. in morb. acutis, com.* 23. *§. Venarum interceptiones, appellat oppletiones, quæ à copia oriuntur. Cum igitur ſuprà modum oppletæ fuerint venæ, grauari virtutem eſt neceſſe, atque in extinctionis agi periculum natiuam caliditatem, quæ ob copiam ſuffocationi quippiam ſimile patitur. Oriuntur ſiquidem epilepſiæ, & apoplexiæ, & ſyncope cardiacæ. Nempe vno cõmuni Aphoniæ, id eſt, vocis carentiæ ſymptomate, ſymptomata huiuſmodi ſignificauit, & c.* Contingit enim aliquando, vt ſanguinis copia, non ad cerebrum, ſuperioresve partes, ſed ad venam cauam, arteriámque magnam affatim irruat, & mole ſua ſanguis in his partibus fixus & firmatus, impedito tranſitu ſpirituum ad membra, coaleſcat, & ſic calor non ventilatus ſuffocatur, & extinguitur, vt notabili exemplo firmat Laurentius *lib.* 9. *de re anatomica, quæſt.* 18. Quemadmodum enim ex multa lignorum ſtrue ignis obruitur, ſic innatus ignis ſanguinis nimia copia oppreſſus & conculcatus, marceſcit & perit, niſi detracta copia, Hipp. edicto, *infrà in text.* 24. tacta phlebotomia præſtò ſuccurras.

Imminentem hanc ſyncopen, ex cordis, quadam veluti compreſſione, animi deliquio, colore viuido in pallidum mutato, pulſus intermiſſione diligenter cognoſces, quæ omnia à ſanguinis coaleſcentis copia, & grauantis, obſtruentiſque interna viſcera, oriri, Hipp & Gal. prædixerunt. Quemadmodum enim è vena extractus ſanguis, ſpiritibus euolantibus, ac parte ichoroſa ſeparata, ob refrigerationem concreſcit; maximè ſi frigidiores, craſſiique humores, ſicuti pituita, & melancholicus humor miſceantur, quorum miſcella promptiùs ob intemperiem frigidiorem coaleſcit: Sic oppletis internis venis, & prohibito commeatu ſanguinis, & ſpiritus, calor extinguitur & perit.

Huic malo præſentanea eſt ſanguinis miſſio: ſi nimis ſit refrigeratum corpus, frictiones prius molles fiant, vt concretus ſanguis liquetur; ſimiliter potui exhibenda, quæ concretum ſanguinem liquare nata ſunt, vt coaguli genera, quæ grumos diſſoluere queant, inter quæ præfertur leporinum; denique attenuantia, incidentia, vrinam, aluúmque prouocantia ſunt ex vſu. Si verò iam ſyncope ſit præſens, ea ſunt præſcribenda, quæ *ſuprà* retulimus medicamenta. Lege eruditiſſimum Salium c. 4. *de affect. particularib. fol.* 273.

HISTORIA L. GALENI, De Syncope.

Adoleſcens, ob ſyncopen ſudans, à Medico in balneum ductus, protinus emoritur.

Igitur Adoleſcentem Medicus quidam nuper incipientem, ſudare ſyncopticè, demiſit in balneum, tum autem ſudoris copia affluente Medicus gauiſus eſt, tanquam exquiſitè opportunum tempus coniectaſſet. Paulò poſt mortuo ægro Medicus à familiaribus, tanquam ægrum interfeciſſet, accuſabatur & c. Galenus lib. 1. prognoſt. com. 3.

PARAPHRASIS.

Medicum vti prouidentia, optimum eſſe, Hipp. *in initio prognoſticorum* euulgauit: *nam præſentiens, & prædicens coram ægris, præſentia, præterita, & futura, creditur cognoſcere ampliùs morborum cauſas.* Hæc ſanè ſi obſeruaſſet Medicus hic, culpam interfectionis apud adſtantes non meruiſſet. Similis, eáque elegans extat hiſtoria apud Beniuen. *lib. de abdit c.* 53. de Medico quodam, qui in ægro ſudore reſoluto deficientibus viribus, omni conatu ciendum eſſe ſudorem plurimis medicamentis, data opera tenaciter contendebat, cuius ſuppreſſione, corpore euentato, & frigidioribus potionibus exhibitis, æger ad priſtinam ſanitatem eſt reuerſus.

Sudor alius eſt diaphoreticus, alius ſyncopticus; nam alter ab altero eſt diſtinctus. Ille enim plerúmque calidus erumpit, referens naturam cauſæ corpus deuaſtantis; eſt enim hæc calida, erodens, & mordax, ex qua ſudores erumpunt, non quidem facultatis retentricis, aut caloris innati vitio ſuborti, ſed ob efficaciam, & vim cauſæ corpus in ſudorem colliquantis. Synopticus verò, frigidus; ex debilitate enim ſemper prodit caloris innati, quo deficiente, frigus emanat. Ij verò ſunt tenaces, & viſcidi, qui per vniuerſum corpus maximè circa frontem, tempora, & ceruicem erumpunt: cùm enim calor naturalis ſuffocetur, & extinguatur, ille qui in partibus exterioribus reperitur, refugit ad cor; ſicque hæ innato deſtitutæ, languent, & ſubſtantificam partium humiditatem nequeunt

retinere: manant verò frigidi, quoniam natura, solida A membra gubernans, quæ ab Hipp. calor naturalis dicitur, vel extinguitur, vel proxima est extinctioni, ex Gal. *lib.4.aph.37.*qua propter resoluto corporis habitu euenire protulit, *lib.3.de caus. sympt.cap.2.*frigidorum ergo sudorum causa, caloris est extinctio, earum partium à quibus sudor emanat, ex Gal.*cit.aph.* & Auic.2.4.*tract.*1.*cap.*71. Sic inflammationibus internis & febribus ardentissimis, depopulato, & ferè extincto natiuo calore, ab igneo, frigidi erumpunt, ex Auic. 11.3. *tract.*2. *cap.* 7.& propter materiam quæ resoluitur, crassus & lentus apparet, ex Gal. *cit. aph.* quo in loco vbi vehementissimum febrilem calorem in acuta febre, hunc euenire docuit: licèt aliquando propter prauos,& tenues succos in ventriculi tunicis, vel cauitate contentos, eundem exitari dicat, *in lib.7.meth. cap.*12. pro cuius explicatione lege Mercat B *lib.vnico, quæst.*3.

Hæc itaque non aduertens Medicus ille,qui ad prouocandum sudorem, balneum, vtpote humores euocans ad cutem, huic vsui valde proficuum consuluit, resolutionem addens resolutioni, ægrum in mortem præcipitauit, ignorans, hunc sudorem, vt signum, & vt causam esse perniciosissimum: vt causam, quando suapte natura potest resoluere corpora: vt signum, quoniam humorum multitudinem ostendit,quæ frigidissima est, cùm ne à febrili quidem calore mutetur,eritque tantò deterior, quo calor febrilis fuerit maior. Cur autem febre existente acuta, frigidus sudor è corpore exeat, explicat Gal. *lib.4. aph.cit.* Explanarunt postea Ludouic. Lemosius *lib. 2. de optim.prædicend.rat.cap.*17.Christoph.à Veiga,*in com.*22. *lib,*11.*prognost.* & eruditissimè inter omnes Steph.Roder. C Castrensis *lib.4.de meteor.microcosmi, cap.*13.

Omnia hæc si vera sunt, & ex facundissima Hipp. & Galeni penu exhausta, valde deceptum fuisse hunc Medicum res est manifesta, quem de fæce Medicorum Romæ degentium fuisse, ipse non dubito. Hi enim erant illi, quorum stupiditatem, & in curandis morbis ignorantiam tantopere in suis operibus detestatus est Gal. & Plinius vbique passim condemnat: nam *lib.de præcognit ad Posthumum*, eorum fraudes detegit: & *lib.* 1. *meth.*1.*&* 2. malignitatem patefacit, eósque ignorantes, superbos,audaces, & contumeliosos appellat,quos manè saltationibus præpeditos, vesperi temulentos, & ventre distentos ad curandum accedere asseuerat: *& lib.* 1. *de dieb.decretor.*4. ipsos tantam habere scientiæ cognitionem, quantam asinum lyræ confirmat, & *in locis suprà citatis* latrones in vrbibus commorantes,facinorosos, mancipiorum ritu adulantes, iocis & facetiis tempus absumentes nuncupat.Adeò enim hi èrant contumeliosi, vt Galenum relicta Roma Pergamum reuerti compulerint. Desinant ergo Pliniani, ea quæ in Medicos Romanos torsit conuitia Plinius, in Hippocraticos Medicos eiaculari; cùm de illis, & Plinij, & Galeni, concors sit sententia; nam inter illum,& hunc, tantùm interiecti sunt 67,anni: quum Plinius obierit anno 81. Galenus floruerit 143. Quare quos ille vituperat,hic maximè condemnat.Si tamen de inscitia Medicorum, pulchra legere concupiscis, adi Petrum Talpam in suo libello, *de indocto Medico,ferè per totum*, & Ioan Aubrium *lib. de restituenda & iudicanda medecinæ dignitate.*

Quapropter hi sudores ex habitu corporis resoluto,& ex debili retentrice promanantes cohibendi sunt, & minimè prouocandi; nam si hoc feceris, ægros præcipites ages in mortem. Num autem Medicus, vt hic refert Galenus, ob malè administrata auxilia, in ius vocari possit, & pœna affici,disputat elegantissimè ingeniosissimus Rodericus à Castro, inter omnes, *lib.3. de Medic. politico, c.* 23. Quorum pseudomedicorum mores adamussim describit acutissimus Benedictus à Castro, illius filius, *in suo flagello calumniantium, ferè per totum*

* *
*

HISTORIA LI. GALENI, *De animi deliquio.*

Ex vacuatione vsque ad animi deliquium, quidam interiere.

SIquidem in sanguinis missione (quam vsque ad animi deliquium faciendam esse,paulo antè diximus, quo flamma in continentibus exmeatuū clausura febribus extingueretur) non paruum meritò subsequeretur incommodum,nisi opportuno tempore,aut debita mensura fiat. Duos namque in ipsis Medicorum manibus perire vidi, qui postquam animo linquerentur, nunquam reuixerunt. Multi verò, etsi non protinus,at postea propter virtus infirmitatem perierunt: quos si quis citra eius resolutionem vacuasset,minimè periissent,&c.Gal. lib. 9. meth. cap. 10. & lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 12.

PARAPHRASIS.

HAnc historiam repetit Galenus *lib.de curand.rat.per sang.mis.cap.* 12. dum sic inquit. *Noui enim ex iis quosdam necessariò ex animi deliquio refrigeratos,ac toto corpore effluentibus madoribus,& aluo rupta,celerrimè morbo liberatos.Vtile est autē pulsuum diminutionibus animū aduertere, tangendo eos,sanguine etiamum fluente, sicut in aliis omnibus, dum sanguis mittitur,facere consueui, ne videlicèt nobis nec opiuantibus,pro animi deliquio mors occupet:quod sanè tribus euenisse Medicis noui.Venam secabat eorum vnus mulieri febricitanti,aliorum vtérque viro,sed ad tantum animi duxere deliquium,vt vires recuperari non possent.* Hæc Galenus.

Licèt enim ex tempestiuæ huius sectionis vsu nō contemnendæ vtilitates subsequantur,tamen si intempestiuè fiat,& citra requisitas conditiones administretur, noxas inemédabiles facit,quas graphice describunt.Iosterius de Iosteriis,*admiratione* 3.*de venæ sectionis omissione.*Fernelius *lib.*2.*de ven. sect.* 17. Valleriol. *lib.* 2. *enarrat.*7. Mena *in com. cap.*12. *lib.de sang. mis. Gal.* & nos *in lib.* 1. *in com. histor.*5. ex Gal. mente annotauimus.

QVÆSTIO XXXIV.

D *Quòd syncope, propria cordis affectio,non ex imminutione spirituum,sed ex eorū repentina aggregatione in corde,tāquam à causa perpetua & immediata oriatur.Contra plurium iuniorum opiniones.*

COMMENTARIVM.

AD *animi deliquium.*] Postquam verò de animi deliquio,& Syncope in superioribus historiis plura delibauimus, non grauabimur hoc loco, pulchra, quæ hinc inde ex priscorum mente aucupati sumus, huic potissimum loco impingere; ex quibus horum effectuum causæ, signa, consensus, & dissensus inter se ad vnguem explorantur.Et primò de Syncope dubitatur,quomodo eam E inter proprios cordis affectus numerauerit Gal. cùm potiùs ad cerebrum referenda videatur. Affectio enim ad illud membrum principaliter attinet,cuius actionem potissimùm vitiat & immutat: in Syncope verò, lipothymia,deliquio,seu animi defectu,sensus & motus, qui cerebri proprij sunt,potissimùm læduntur, seu potiùs aufseruntur; inde enim animæ defectio,1. *aph.*23.*&* 7.*aph.*8. exolutio,*& lib.*2.41. virium,seu virtutis casus nuncupatur 12.*meth.cap.*5. Auic. 11. 3. *tract.*2. *cap.* 6. quod de vitali eius actione intelligi nequaquam potest, quum ea cadente, cessantéque mors potiùs, quàm ægritudo sequatur.

Rursus Si vitalis facultatis resolutionem, siue defectum syncope importaret, nunquam liceret vacuando vsque ad syncopen deuenire:in damnum siquidem virium irreparabile

irreparabile,atque inevidentissimũ mortis periculum du- cereturæger,9.*meth.*10.2.*aph.cit.*quod cauendum omnino Medico est, 1. *aph.* 3. cùm tamen Hipp. & Galenus, vno excepto Auerroë, eam vacuationem, vt proficuam & vtilem nonunquam commendent.

Præterea. Si quandoque syncope accidit permanente adhuc virtute vitali forti,ex Auic.1 1. 3.*cit.*quomodo huius virtutis lapsus defectus, aut casus poterit appellari. Audi Auicennam hoc modo præfantem. *Et quandoque accidit syncope ab euacuatione humorũ, virtute vitali adhuc forti,non est adhuc timendum,&c.*

Denique. In syncope corpus cadit, impoténsque redditur ad sensum & motum,ob deficientes in membris spiritus animales, illarum functionum auctores,corporísque molem rectam,& firmam sustinentes:cùm igitur hi deficiant in membris, ob sui proprij læsionem, & illud proculdubio cerebrum sit,hoc patietur in syncope,& ex consequenti,hæc non erit propria cordis affectio.

Adde.Si lapsus virium, hoc est facultatum, à Galeno definitur, neque eæ in corde omnes simul continentur, sed vnaquæque ex principibus in suo principali membro,cur saltem cordis solius proprium huiusmodi symptoma dicetur?

Deinde. Contra causas à Galeno assignatas, multa,eáque non inualida cogunt aliter asserere fundamenta:nam in causis assignandis huius affectus ambiguitatem,& difficultatem inesse putat doctissimus Costæus, *in com. cit. cap. Auic.*quoniam cum hoc auctore,Galenus eas tumultuariè appunxisse visus est. Nam si de immediatis, vt iuniorum peritissimi loquuntur, sermo fit,vna tantùm est, subita nempe spirituum retractio. Si de mediis,innumeræ ferè aliæ sunt,neque indigniores, tam internæ, quàm externæ. Ergo vel vna tantùm erat tradenda, vel non omittendæ reliquæ.

Ad hæc. Ab intenso calore funduntur & dissipantur spiritus; à nimia frigiditate densantur, & extinguuntur; ab ingenti frigiditate suffocantur, à siccitate immodica absumuntur. Igitur excedens intemperies potiùs impedit spirituum recursum ad intima, & in eisdem aggregationem omnino requisitam ad syncopen, quàm iuuet, aut efficiat.

Vrget etiam argumentum hoc. Si illius causa potest esse valida intemperies, cur non promouetur ab ingentium ardentium febrium calore, nec ab intensa hecticarum siccitate? Cur in colico dolore ex vitrea pituita omnium frigidissima, in extrema ambientis frigiditate, vt plurimùm non cietur.

Facit & illud. Cùm vires innato calore consistant, operentur, & potissimùm quidem in spiritibus fundentur, quos aut animam esse dixit, *lib. de vtilitate respirat. cap.*5. aut organum, cur ad spirituum vitium non deficient,labentur vires ipsæ, & syncope concitabitur, alterato videlicet spiritu ipso,deperdito,vel digesto.1 2.*meth.* 5.demum oppresso,aut suffocato,vt in virulentorum animalium morsibus, pestifera aura,venenosis affectibus accidere referunt auctores omnes: iam venenosæ materiæ nihil illorum efficere possunt. Igitur nec syncopen promouere, quum non suffocent, nec alterent: nec enim quantitate agant, nec possint destruere sine præuia alteratione, quum semper corruptionem præcedat alteratio, vt Aristoteles prædixit *lib. 2. de ortu & interitu, cap.*1.

Vltimò.Malum hoc induci non potest, nisi adsit in corde spirituum defectus: sed in phlegmone, erysipelate, & aliis tumoribus internis spiritus non deficiunt nec dissipantur, quin potiùs vniuntur & conculcantur interiùs, tum quia validè aliquando trahuntur, vt in lipyriis accidit, magna iecoris, & ventriculi inflammatione, 1. *ad Glauc.* 14. vnde frigent extrema 4. *aph.*48. *& lib.*7.*com.* 1. tum quia ab obstructione tumorum ad circumferentiam fundi prohibentur. Igitur Maioris veritas ex eo patet:nam spirituum defectus perpetuò concurrere debet, vt syncope excitetur; quoniam si internus spiritus dissipatus non sit, ita vt in quantitate debita pro cordis functionibus non subsistat, quorsum ille qui

A in partibus extimis, & corporis ambitu consistit, ad intimas statim confluet,& in corde subitò aggregabitur.

Tam anceps, & arduum est argumentum hoc, vt ad eius explicationem plurima animaduersione opus sit. Supposito, quòd animi deliquium in communi, virium lapsum, seu imbecillitatem importet: cùm varij sint imbecillitatis gradus siue differentiæ, secundùm magis aut minùs differentes, pro illarum varietate tradiderunt auctores aliqui,& non infimæ notæ viri, in suis *libris,de curandis morbis cap.de Syncope,*varias deliquij species, quibus nomina imposuerunt, quæ apud Hip. & Galenum frequenter reperiuntur, vt animi defectio, lipothymia, exolutio, subitus,seu præceps virtutis casus, & syncope, quibus, vt aiunt, diuersæ huius mali species significantur, de quorum classe sunt Altimarus, Massaria, Hollerius Duretus, Mercatus, & si qui alij *qui aphorismorum oracula*interpretantur.Sed insufficienter quidem nominibus illis distinguunt deliquij differentias, & tam multas constituunt, cùm idem prorsus sint animi defectio, lipothymia,atque exolutio: idémque omnino subitus virtutis casus, & syncope, quidquid clarissimi Auic. interpretes, Gentilis, Iacobus de partibus, & Vgo, duo hæc videantur separare,dum imitantes Auic.faciunt caput priuatum, *de subito virtutis casu*; nec enim inter hæc duo, discrimen aliquod apud Gal. inuenitur, vt constat ex locis, vbi de hoc symptomate agit. Lipothymia verò seu animi defectus à syncope manifestè distinguitur, 2. *aph.* 41.12.*meth.cit.& 1.ad Glauc.*14.nam licèt huiusmodi affectus, eiusdem essentiæ & naturæ esse videantur, ambóque sub animi defectu,deliquio, siue exolutione in com-

C muni comprehendantur, lipothymia in specie mitior est, syncope acutior,grauior,& longè periculosior,ex Gal.*vbi supra.* Addit Aëtius *tetrab.*2.*serm.* 1.*cap.*101. in eo etiam differre, quia deliquium vigilantes tantùm inuadit,& citra sudorem; syncope verò dormientes, & omnino cùm sudoribus præter naturam, quos syncopticos appellant, quíque non aliunde eueniunt,quàm ex symptomatis magnitudine,ratione cuius deficit retentrix membrorum, & sudor ille prouocatur.Auer.autem hoc discrimé non aduertens, syncopen cum lipothymia confudit, & sic 7. *collig.*8. detestatur vacuationem ad animi deliquium, arbitratus Gal. ita euacuando, ægros ad syncopen ducere, quod nusquam ipse, aut Hipp. affirmauit.

D His iactis,illud etiã præsupponere debes, quod quamuis syncope 12.*meth.* 5. definiatur à Gal.præceps, hoc est subitus,siue repentinus virium lapsus, & vires quidem ipsæ, ex eodem *ibidem,& cap.* 1.*lib.*11.tum in spiritibus sint positæ,tum in partium solidarum,carnosarúmque natura,hoc est,debito temperamento omnium partium totius, & potissimum trium principalium à quibus gubernatur corpus: ad vnum tamen cor tanquam propria passio dicitur pertinere; in corde enim cùm præcipuè vita, & vires collocentur,vtpote quod innatum calidum, vitæ nostræ fundamentum in se continet, & in toto conseruat, illius vi,quæ radix est cæterarum, ad id syncope referenda: cuius vi potissimùm labente, reliquas omnes subitò, ac repentè collabi est necesse, non è conuerso: quod ad syncopen requiritur, ad differentiam aliorum affectuum,

E tam cordis, quàm totius,in quibus vires etiam,sed paulatim deficiunt, quia à corde (vt inquit Gal. *lib. de vsu pulf. cap.*2.*&* 3.) non ab aliis,cæteris membris, vitalis caloris, virtutísque influxus accedit, quo durante, actiones suas perficiunt,temperiem seruant,roborantur,&reuiuiscunt: cùm vitalis facultas sit velut actus, & perfectio cæterarum, *vt lib.*5.*de loc.cap.*1. *&* 7.*meth. vlt.&* 2. *acut.*47. dictabat Galenus; & licèt eæ in solo corde non contineantur, sicut nec omnes principes facultates, dicitur tamen vitium hoc,lapsus virium in plurali numero,quia in eo,non vna,sed omnes virtutes labuntur. Primùm tamen & maximè illa cordis, & eius consensu cæteræ, quas regit & conseruat: vnde ad membra alia nonnisi consensu quodam censetur pertinere; ad cor ipsum, radicaliter. Porrò quia ex operationibus, robur & debilitas facultatum deprehenditur,& labefactata vitali in omnibus læsio sequitur,nó solùm in pulsu,sensu,atque motu voluntario,

ſed & in naturalibus functionibus defectus, ac imminutio ſentitur in deliquio,magis & minus proportionabiliter ad pulſus læſionem. Quoniam verò in ſyncope, vtpote quæ fit à validiſſima cauſa, vehemens datur illius deſtructio,præter exiguum,languidum,tardum,rarum,& inſenſilem pulſum, nihil prorſus ſentit ac mouetur patiens; denique omnino ferè virtutes cadunt, inde enim ſyncope, hoc eſt concidio, ab auctoribus nuncupatur. In lipothymia verò,ſiue animi defectu,quamuis cadat etiam homo, & pulſus aliquantulum deficiat, non vſque adeò tamen ad extremum illum diminutionis gradum peruenitur;loquitur enim adhuc æger, præſentes agnoſcit, & ſentit vires deficere, ſe tamen ſuſtinere nequit; vtrobique ob animalium ſpirituum defectum, quos in ſe retrahit cerebrum conſentiens ad cordis læſionem: deficiente namque facultate, & ſpiritu vitali in corde, neceſſe eſt etiam deficere animalem in cerebro, & in ipſum continenter ſecundariò affici; primariò namque cor læditur & principaliter, quanquam ex ſenſus,& motus defectu, quia actiones ſunt nobis magis manifeſtæ,hominem animo linqui coniiciamus;quoniam facultas animalis, cùm imbecillior ſit, *2.aph.29.* & vtatur ſpiritu tenuiſſimo,facilè,promptéque reſoluitur.

Memoria itaque tenere debes, ab innumeris ferè cauſis, (de quibus Gal.*à cap. 3.12. meth.vſque ad 8. & 1. ad Glauc. 14.*) ſyncopen concitari, quas in compendium veluti redegit Auic. *vbi ſuprà*, tam internis quam externis occultis,& manifeſtis. Ab immodica enim excretione promouetur, ſeu benigni ſit, ſeu noxij etiam humoris, *6. aph. 27.* per ſudores, alui profluuia; ex vehementi dolore; excedentibus animi affectibus; praui ſucci alimentis; vteri ſtrangulatione, eleuata aura venenoſa ad cor, eius natiuum ignem exoluente; ex humorum obſtruentium multitudine, maximè ſi cum impetu ad cor, & thoracis partes ferantur, vt nonnunquam ante epilepſiam, & apoplexiam contingit; & doloribus internis.

Fit etiam à valida intemperie; continui ſolutione;tumoribus præter naturam calidis,& frigidis; ab æſtu, frigore ingenti, aut quauis alia inſigni alteratione, facta ab euidenti, aut occulta qualitate, qualis eſt venenoſa:ſiue ab externis adueniat, vt fœtido aëre, corrupto, & peſtilenti, terris,cauernis, ferarum morſu, aut propinato veneno: ſiue interiùs ſit genita, vt ex corrupto ſemine, retento menſtruo. Accidit etiam ex balneo, nimia corporis raritate, bilis agitatione ad ventriculum, plerúmque in acceſſionum initiis, nonnunquam in ſtatu, quibuſdam inclinante febre; quandoque in acutis malignísque febribus; denique ab omnibus concitatur, quæ partium ſubſtantiam diſſipant, ſpiritum aut temperamentum euertunt, ſiue à tota ſubſtantia, ſiue manifeſto temperamento, ſeu quouis alio modo id efficiant.

Sed cùm tam multæ cauſæ huius ſymptomatis aſſignentur, nec omnes primò, & ſine medio in eius productione agant, dubitant auctores,num in aliquo genere, vel pluribus comprehendi poſſint, quibus conueniat primò,& immediatè vires ipſas ſubitò profternere, & ſyncopen inducere. Sed quoniam tractatio de ſyncope eſt valde implicata,vt ait Mercurialis *lib.2.praxis*, *cap. 10.* ideò varij variè reſpondent. Vidus Vidius *lib.7. de curat. membrat.cap.4.* Mercatus *lib.2. de morb. internis,cap.10.* & alij, putant ex triplici capite vires concidere, & vniuerſas ſyncopes cauſas ad tria genera reuocari: vel quia grauatur nimiùm, opprimitur, aut ſuffocatur calor innatus:vel quia abſumitur, perit, & diſſoluitur ſpiritus: denique vel quia præternaturaliter alteratur occulta, aut manifeſta aliqua qualitate, & ineptus fit ad ſuſtinendas vires, actionéſque obeundas. Priori genere cauſæ, nempe ſuffocantis, comprehendunt ſyncopas, quæ paroxyſmi initiis eueniunt, vteri præfocatione, comitiali,apoplexia, in multitudine crudorum humorum ventriculum grauantium, in doloribus, & inflammationibus, vel aliis magnis tumoribus internis, in magno timore, vehementi triſtitia; in omnibus enim innatus ca-

A lor cum ſpiritibus præ multitudine materiæ obruitur, & ob ventilationem prohibitam,veluti flamma ex ſuperimpoſitis multis lignis ſuffocatur.

Ad ſecundum genus reducunt ſyncopas ex ira, vehementi gaudio, immodicis vacuationibus, tam ab arte, quàm natura factis: externarum partium doloribus, colliquantibus febribus, diuturnis vigiliis, immodicis exercitiis, balneo, vehementi æſtu; demum & quæ ob nimiam corporis raritatem, & ſpirituum tenuitatem contingit.

Ad tertium pertinere aiunt, quæ ex veneno accidunt, fœdis odoribus, praui ſucci alimentis, humorum corruptela, nimia frigiditate ventriculi, aut ambientis, vel B calore etiam non multùm diſſoluente, in quibus alterantur præternaturaliter ſpiritus, & qualitatem acquirunt, naturæ & eius actionibus aduerſam, ſiue interim dum generantur, ſiue poſtquam geniti ſunt, vnde neceſſe eſt labi & deficere vires, quæ in ſpiritibus ipſis, & partium temperamentis conſiſtunt.

Alij prædictas quidem cauſas admittunt, ſuffocantes, alterantes, & corrumpentes calidum ipſum innatum, & ſpiritum: at vnam inquiunt, corrumpentem nempe, ſine medio agere, & perpetuò concurrere ad ſyncopes generationem. Primò, quia ſi in eadem quantitate ſpiritus in corde ſeruentur, non verò corrumpantur, euaneſcant, & deficiant,quæ ſubſequitur neceſſitas, vt ad cor repentè ex toto confluant, ſubitóque fiat in ipſo ſpirituum aggregatio, quæ perpetua eſt,& immediata huius ſympto- C matis cauſa?

Secundò. Spiritus præterquam quòd ſubſtantia eſt tenuiſſima,vaporoſa, leuiſſima,& mollis, *6. de vſu part. 10. & lib. de vtilitate reſpirat.cap.5* .atque adeò facilè reſolubilis,& quolibet momento quantitate euarians, *11. meth.*)vt ſeruetur,& duret, refrigerio indiget,ac ventilatione: cùm verò præſente cauſa ſuffocante, dictis commoditatibus priuetur, nec inueniat ſpiraculum, neceſſe eſt minui, perire,extingui.

Tertiò. Impoſſibile videtur,ſpiritus propter ſui tenuitatem, calidam, & puriſſimam ſubſtantiam à vehementi cauſa citra propriam corruptionem alterari: ſed ſyncope excitari non poteſt,niſi ab alterante cauſa magna, & vehemente. Ergo etiam cum hac coucurrit inaniens, & corrumpens.Hoc putant ſignificare Galenum, dum inter alterantes cauſas, materias quoque venenorum enumerat, quæ cùm à tota ſubſtantia agant, & vires habeant, D humanas ſuperantes, præter alterationem, deſtruent & corrumpent ſpiritus ſecundùm ſubſtantiam ipſam; ac proinde ſiue à ſuffocante, ſeu alterante cauſa præceps virium lapſus oriatur, ad vnam corrumpentem, tanquam magis immediatam referenda eſt. Ob id enim Galenus *12.meth.4.* in qualibet ſyncope vinum exhibet pro reparandis ſpiritibus;& nos contuſis,diſtillatitiis, & odoriferis vtimur. Quod ſi aliquando prohibet, non vtique fit ratione affectus,ſed ob ſuffocationem ex ingenti plenitudine,aut inſigni inflammatione, à qua plerúmque oritur; vnde ſyncopé definiunt,præcipitem virium lapſum pro- E pter ſpirituum imminutionem, & eorundem repentinam aggregationem in corde.

Si verò obiicias Galenum, 12. *meth. cap. 5.* quæ loco illa tria cauſarum genera tanquam diſtincta adducit, & alterantem veluti diuerſam à corrumpente manifeſtè proponit ſcribens diſiunctiuè, *ægrotantes tum animo linqui,tum etiam mori,aliàs ſpiritu ipſo deperdito,aliàs alterato,aliquando ex parte digeſto,non rarò hæc vtraque perpeſſo, &c.*ac ſi ſpiritibus ſolùm præternaturaliter alteratis, ac proinde & conculcatis, ſiue ſuffocatis, abſque corruptela & defectu ſyncope inducatur.

Huic obiectioni firmum præbe reſponſum, quòd quamuis alterans cauſa ſeparetur aliquando à corrumpente, & poſſit quidem ſpiritus citra ſui corruptionem alterari,à leui remiſſáque cauſa, nequaquam tamen à valida, qualis ad ſyncopen excitandam requiritur, ac proinde dicendum, in eius generatione perpetuo coincidere cum alterante deſtruentem; nec Galenum diſiunctiuè loquentem ſignificare oppoſitum, quia per alterationem ibi

ibi non intelligit simplicem,& à corruptione separatam, A quasi alterentur spiritus, sine eo quod corrumpantur, sed per alterantem causam innuit etiam corrumpentem, quæ per mediam, & præuiam alterationem corrumpit,ad differentiam aliarum,quæ sine alteratione,de qua sit curandum, inaniunt & destruunt spiritus, cuius generis sunt suffocantes, & alterantes causæ. Nam licèt secundùm Philosophum, *in lib.de ortu & interitu*,semper corruptionum præcedat alteratio, atque ita non possint spiritus suffocatione, aut euacuatione corrumpi, sine præuia aliqua alteratione: ea tamen ex vsu non est,aut principalis, & ad quam sit opus dirigere remedia;non enim suffocantur spiritus, quia alterantur, sed è contra alterantur, & subinde corrumpuntur,quia suffocantur, vel euacuantur. B Vbi verò fit mentio de præuia alteratione, qua corrumpuntur spiritus,tunc alterans causa ex vsu est,& principalis, cui reluctari oportet.

Cæterùm opposita sententia est vera, quam Galenus *dictis locis* expressit, syncopen in genere tripliciter fieri, nempe vel à multitudine suffocante, vel ab inaniente causa, vel denique ab insigniter alterante. Et posse quidem à singulis induci,nec omnino requiri spirituum defectum, suadetur.

Sicuti vires constant, & seruantur robustæ, cùm spiritus potissimùm inculpati reperiuntur, ita vbi vitium aliquod contraxerint,necessarium est vires ipsas detrimentum suscipere,deiici,ac labefactari, proportionabiliter ad vitium: atqui spiritus possunt ab aliis causis insigniter deprauari, ineptique fieri ad naturæ functiones, & vires C robustas seruandas, sine eo quod corrumpantur,minuantúrue. Ergo deiici, ac prosterni potuerunt vires, absque spirituum corruptione, & per consequens, &c. Minor ostenditur,quia oppressus & suffocatus spiritus, nec cordis functionibus debitè inseruire potest, nec præ multitudine obstruente per arterias diffundi, & vim,calorémque excedentem per membra deferre, quo totius corporis temperamentum, & vires seruantur; vnde vitiosum fit, & improportionatum instrumentum, nec minùs si præternaturaliter alteretur:*nec* enim *quicunque calor*,dicebat Galenus *lib.aduersum Iulianum,ad fin. est operantis naturæ instrumentum,sed qui maximè commensuratus.*

Quod verò suffocentur spiritus, & deiiciantur vires, citra illorum defectum ac imminutionem, ex eo constat,quia aliquando eadem prorsus censenda esset imbe- D cillitas per aggrauationem, atque ea quæ per inanitionem fit, cùm tamen sint longè diuersæ, & diuersimodè curandæ, hæc adiectione, illa vacuatione, *2. acut.* 48. *& 12.meth.2.* tum quia in magno & repentino timore, in vehementi subitáque lætitia, nulla præcedente inaniente causa, subitò spiritus ex toto confluunt ad cor,atque ex sola eorum & sanguinis aggregatione, suffocatio inducitur,& syncope.

Quòd autem etiam sine destructione sui,nonnunquam alterentur,comprobatur, sanguinis & aliorum humorum exemplo, qui sæpe non peccante quantitate, peccant in quali, & vitio insigni proprias formas sine sui corruptione sustinent. Nec obstat, spiritus quia tenuiores, faciliùs destrui & corrumpi, quia etiam in humorum alteratione arguitur vehementior causa, & multò E maius vitium.

Insuper negari non potest, spiritus, sicut reliqua omnia præter ignem,posse putrefieri,4. *metheor c.* 1 .*ad med.* cùm enim ex sanguinis vapore,& inspirato aëre generentur, nutriantúrque 6. *de vsu part.* 17. *& 7.de placit.*3. & alibi passim, nihil mirum, si quocunque illorum putrefacto,putrefiant & spiritus:inde consurgit diaria putrida, quam nos admisimus secundùm probabiliorem sententiam,*in lib.*1 .*in com. Histor. vltimæ*,Sed in tali febri,quantumuis diaria pestilenti,& syncopali, non iungitur necessariò spirituum defectus,&corruptio. Igitur. Probatur assumptum, quia nec aër ipse cùm tenuior sit spiritibus, praua illa,aut fortè maligniori qualitate affectus necessariò inanitur, vel deficit in quantitate, quin ipse pestilens ac vitiosus inspiratur, & ab eo intra corpus inficiuntur spiritus,& humores. Quare.&c.

Nec verò fundamenta in contrarium adducta prorsus euincunt admittendum esse in omni syncope spirituum defectum,& concursum destruentis causæ.Non primum, quia sicut natura ex innata doctrina, spiritu & sanguine ad affectam, dolentémque partem solet accurrere, ex Gal. 5. *aph.*53.scilicet vt ei opem ferat,& mali causam expellat, ita id multò celeriùs,& vehementiori conatu exequitur, in malis cordis, omnium membrorum nobilissimi; atque adeò vbi illud insignitur afficitur, subitò ex toto spiritus emittit, repentéque aggregat in corde ipso, vt principalissimum hoc membrum, spiritus & calorem innatum simul cum vita tueatur,& seruet, licèt non raro ex tali subsidio,& aggregatione,destructio potiùs, & maius malum, imò & nonnunquam interitus, vt in nostro symptomate accidit,epilepsia dolente parte,&c. sequantur:non tam ex intentione naturæ, quæ bonum perpetuò exoptat,& nunquam suo scopo fallitur,quàm ex operis errore, quia plerumque inter operandum labitur, & artis correctionem expostulat.

Ad secundum, non negamus spiritus diu suffocatos & oppressos, diminui tandem, extingui, & perire: sed quia vbi primùm suffocatio fit, materia impetuosè fluente, vt in syncopali humorosa,& similibus quam primùm spiritus attrahuntur, & syncope adducitur; absque illorum diminutione aliquando fieri putamus, etiam quando suffocatio antecedit aggregationem: nam vbi subsequitur, (quod contingit in syncope ex timore, atque mœstitia)ostensum est; quia causa corrumpens non præfuit, nequaquam spirituum defectum præcedere, nec iungi necessariò in omni alteratione etiam insigni:quamuis non inficiemur à maligna, deleteriáque qualitate, qualis est venenorum, spiritus vt plurimùm lancinari, breuiter in halitus dissolui, & extingui,& per dissolutionem syncopen fieri, vt in pestilentibus, malignísque febribus sæpe contingit.

Verùm si fieri posset, vt non dissoluerentur spiritus & præternaturali illa, & maligna febri, adhuc tamen virium lapsus induceretur; videlicet quia ipsi spiritus ita præternaturaliter, & insigniter alterati, fiunt inepti ad naturæ functiones, & sustinendas vires, vt diximus.Si verò in syncope, etiam à multitudine humorum, quicquam vini aliquando dare cogimur, fit vbi iam spiritus deficiunt,& omnimoda eorum prostratio timetur, (nec enim negamus à grauante copia,spiritus tandem corrumpi,& deficere, sed non necessariò statim vbi suffocantur) atque ita non quò curemus affectum, qui à multitudine est,& potiùs euacuationem quàm adiectionem expostulat, sed vt periculum præsens arceamus, omnimodam nempe virium & spirituum resolutionem, quicquam permittitur, à quo sustineantur, & viuificentur 12. *meth.* 2. *&* 11.3.*tract*.2.*cap*.8.

Ex quibus colliges, non esse definiendam syncopen per spirituum imminutionem, sed præcipitem virium lapsum, ob cordis imbecillitatem, & repentinam spirituum aggregationem. Quæ quidem aggregatio perpetua est, & immediata syncopes causa: quia enim retrahuntur spiritus à toto, & in corde, tanquam in arce, & foco aggregantur,labuntur membrorum vires, & veluti semimortua concidunt corpora syncope correpta: nam licèt in ira, vehementi gaudio, & similibus oppositum fieri videatur, & expandi potiùs spiritus ad corporis circumferentiam, quàm aggregari calorem: expansio illa immediata causa non est, quamuis principalis, ratione cuius, spiritus euanescunt à corde,& subsequitur aggregatio subitò & repentè facta.

Colliges solutionem argumentorum quæ in principio quæstionis adduximus, & sic ad plurimum, quòd licèt in syncope functionum cerebri defectum sentiamus, & ex motu sensúque ablatis malum iudicemus, non proinde censendum proprium cerebri,sed potiùs cordis,cuius virtus in hoc affectu radicaliter, & principaliter læditur, cæteræ per consensum, vt dicimus. Verùm quia cerebri actiones magis nobis manifestæ sunt, earum defectu cordis affectiones colligimus, certius tamen,& firmatum iudicium sumêtes ex imminutione,& casu pulsus,

qui

qui in proposito symptomate paruus admodum, tardus, A & rarus euadit, ob debilitatem,& casum pulsatilis facultatis insigniter læsæ & prostratæ,non omnino tamen deficientis,quia syncope non dicitur virtutis casus,quasi in ea vis cordis penitùs cadat & deficiat,sic enim iam mors foret,non ægritudo: sed dicitur casus,hoceft, prolapsus, concisio,& insignis virium prostratio, in qua præter sensus,& motus ablationem,pulsus ad vltimam paruitatem, tarditatem,raritatémque perducitur. Nec verò ad huiusmodi casum Hipp. & Galenus vacuare vnquam permisere runt sed vsque ad illum qui lipothymia dicitur, & defectus animi simpliciter, in quo vsque adeò non deiiciuntur vires, nec ipsa cordis ad tantum peruenit debilitatis gradum.

Ad ea verò argumenta, quæ *in principio*,contra causas Galeno traditas proposuimus, Respondetur omnium ge- B nerum meminisse: alterantis,dum asseruit ab intemperie induci;corrumpentis, cùm à venenoso humore: nam venenosa qualitas quamuis de genere alterantium dicatur, corruptiua etiam est; denique & suffocantis mentionem fecit,dum dixit ab inflammatione, erysipelate;vel quouis alio tumore oriri: nempe quia in huiusmodi affectibus conculcatus humor, multudine sua opprimit & suffocat spiritus;vnde vel quia corrumpuntur suffocati, vel quia inepti redduntur ad cordis functiones, & vires sustinendas, sequitur ipsarum casus.

Aduerte porrò, quòd vt intemperies, vel quæcunque alia causa alterans syncopen promouere possit, præterquam, quòd insigni aliqua qualitate debet excedere, qua subitò spiritus corrumpat, vel saltem insigniter alteret: necesse est, vt primùm spiritus ipsos internos, cordique vicinos, denique & internum calorem aggrediatur, & destruat;nam si paulatim alteret, sensimque corrumpat paulatim etiam vires deiicientur, non subitò,& repente, quod omnino ad syncopen requiritur,vt aduertit Paulus *lib*.3.*cap*.34.

Ex eo, in ardente febre non promouetur, nisi simul adsit transmissio biliosorum humorum ad os ventriculi:non in hectica,*lib*.1.*ad Glauc*. 14. nisi simul associetur tabes, hoc est pulmonis vlcus, vel distillatio ad pulmones, vel demum putrida febris, à quibus obstructio, & putrefactio inducatur. Inde plerique à colico cruciati, C in animi deliquium non incidunt, quantumus à vitrea pituita omnium frigidissima orto, nisi aliquando vehementissimo dolore correpti, ratione cuius dissipantur spiritus à corde,& subitò deiiciuntur vires:id quod multo minùs accidere videmus in extrema ambientis frigiditate, ratione cuius multi non cum syncope, sed paulatim & sensim fuerunt extincti. Cum enim frigiditas sit agens per contactum, primò agit in partes proximas, deinde in remotas, & propterea paulatim incipiendo ab extremis partibus, spiritus & calorem illarum extinguit, quousque ad intimas, & cor ipsum perueniat. Vbi verò frigiditas,licet vehemens,extimas partes alterat,& earum calorem extinguit,non expanduntur spiritus à corde, nec calor ad eas confluit,quoniam in corde ipso est retractus, fugiens suum contrarium ambiens, videlicet actu aut potentia intense frigidum: postquam autem peruenit ad cor, cùm extimæ partes refrigeratæ iam sint, & earum calor extinctus; insuper & viæ ac meatus spirituum, ratione frigiditatis condensantis, & obstruentis subsideant & anguftentur, fieri non potest subita illa retractio in cor, quæ ad syncopen requiritur; quemadmodum vbi causa valida refrigerans, spiritus & calorem internum primò destruit. Quòd si nonnulli ob nimiam extremorum frigidatem, in deliquium inciderunt, hoc ratione doloris potuit euenire, præsertim quia passio neruosis partibus & ventriculi nonnumquam solet communicari, quo casu valde dolorifica fit;tum quia interna frigiditas constringendo,&densando, continuum soluit,& neruosas partes ac ventriculum conuellit, tum quoniam hæ partes exacto & acuto sensu præditæ sunt.

Ad tertium,& quartum patet ex dictis solutio: explicatum namque est,venenorum materias,& alterando tantùm,& simul etiam corrumpendo spiritus,posse syncopen excitare, nec dissimiliter suffocantes causas cuius generis sunt tumores. Ex quibus ad argumenta facilis resp. Hæc de syncope sint satis, in quibus pauciffimi iuniorum industriam suam exercuerunt; & cum hoc arduum, & necessarium argumentum sit, plura post tot, tamque celebres viros, de eo literis conscribere placuit, præclusa rimans, secretiora proponens, & antiquitatis reliquias anxiè conquirens: Video enim huius sæculi Medicos, Apitios,delicatioris palati, qui diaria fastidiunt, & quidquid quotidiani ac publici est iuris contemnunt, icircò cupediæ quærendæ, & conchylia Eois intonata fluctibus inuestiganda.

HISTORIA LII. ORIBASII,
De manu inflammata

Manus ex pondere inflammata,altero pondere in altera manu gestato,persanatur.

Timocrates *igitur Heracleotes, cùm iuuenis quidam ex agro non mediocre pondus in vrbem dextra manu tulisset, ob eamque causam inflammata,& impleta manus fuisset, iussit, vt pari pondere sinistræ imposito tantundem itineris* D *conficeret, ita fore vt manus tumor euanesceret. Qua re confecta statim tumor cessauit,&c. Oribasius* lib.8.collectan. cap.19.

PARAPHRASIS.

De nulla alia corporis particula deberent esse Medici æquè solliciti, quam de curandis manibus;harum cùm sit præstantia multa: mira enim est artium numerositas, quam membri huius adiumento condiscimus, & exercemus. Harum enim ope homines agriculturam ministrant,viscera terræ,ac metallorum inde vim summè pretiosam eruentes, penetrant; pingunt, findunt icalpunt,scribunt,ex qua scribendi maiestate,tantarum rerum scientia nobis comparatur, vt quæ temporis, aut mortis auida rapacitate sunt interitura, ea hac arte fiant veluti immortaliora.Harum vi admittuntur maria, repelluntur, certis quoque limitibus, veluti extra præscriptum pro ferre pedem vetantur, obiectis molibus: penetramus aquarum ima: montium verrucas quantumuis senticosas nobis obnoxias reddimus:quidquid ferè mundi vastitas complectitur, manuum solertia nostri fit iuris; nam illæ aptæ, & ad omnem motum nullo labore faciles. Ausim dicere, seiunctis manibus, fuisse inermes nos futuros, sed vel brutis imbecilliores: nam rationis, ac sapientiæ sunt ministræ, nam iis poscimus, pollicemur, vocamus dimittimus, minamur, supplicamus, abominamur,timemus, interrogamus,rogamus:gaudium, tristitiam,dubitationem,confessionem,pœnitentiam, modum, copiam,tempus ostendimus. Quid? quòd inter agendum non vt cæteræ partes loquentem adiuuant, sed ipsæ quoque quodammodo loqui videntur.

Galenus non Medicinæ solùm peritissimus,sed in philosophia,cæterisque bonis omnibus disciplinis excellens, *lib*.3.*de vsu part.cap*.1. ait solum hominem philosophari E inter pedestria animalia, & recta esse figura, & sedere; eamque ob causam accepisse manus à natura, quòd his duobus corporis statibus fit manuum opera necessaria. Cùm enim, inquit Gal. *lib.de vsu part*.3.& 4. sapientissimum animalium sit homo: ita manus sapienti animali organa sunt conuenientia;imò eas, si organum organorum appellaueris, vera propones. Manibus ergo affectis auxiliares manus citò adhibere oportet.

Cùm ergo in summa manu dextra non mediocre pondus in vrbem portasset iuuenis, & ob pondus, dolorem, calorem, & debilitatem, è toto corpore in eam irruet humorum confluxus, tumorem, & inflammationem passus est. Maximè quum pondus in palma gestasset, quæ pars cùm carnosior sit, si plures neruos recipiat, quàm pars externa, & instrumentum sit rerum

quæ

quæ tangi possunt, exquisitiùs qualitates quæ tactum feriunt, primarias & secundarias sentit; ideóque polita est, & depilis ea parte cutis: quapropter cùm exactò sensu prædita sit, à causis externis promptiùs offenditur; & sic facta ob graue pondus læsione,& dolore excitato, confluentibus ad debilem partem affatim succis, inflammatio facta est.

Cui quum multiplici posset opitulari auxilio, nullo alio, quàm pari pondere sinistræ imposito curandam esse sibi persuasit, spretis sanguinis missione, frictionibus, ligaturis in parte contraria celebratis, quæ tum impactum vacuare nata essent. Sed videtur hæc curatio fallax, & à priscorum mente aliena: Galenus enim *lib.* 4. *acut.com.*19. cùm vehemens dolor hominem prehendit, vel pars aliqua fracta est, vel os ex loco pulsum, vel alius articulus contractus, reductúsque, sanguinem illicò emittit præseruationis causa, ne scilicet pars inflammatione tentetur, licèt homo paulo antè sanus fuerit, prorsúsque redundantiæ sanguinis expers, vt ipse edocuit *lib.4.meth.cap.6.* Rursus. Si Gal. 13.*meth. cap.* 5. manu laborante scarificat crus, cur illa inflammata,pondus non imposuit cruri, sed manui?

Dic ad primam obiectionem. Auctorem hoc præsidium tentasse cum vtilitate summa, quod primo inflammationis occursu tutius videbatur cæteris, quæ euacuando sanguinem & spiritum, cum virium dispendio morbum leuant, tentaturus & hæc, nì morbus priori cederet auxilio. Ad secundam. Illum de simplici reuulsione loquutum intellige, quare pondus non cruri, sed manui sanæ imposuit:monet enim Præceptor.*lib.*13.*meth.cap.6.* & 11.& *in art. medic.cap.*99. edoctus ab Hipp.*lib.* 2. *de natur. human. text.*9. humorem longissimè à parte inflammata reuellendum esse, nequaquam ad eam trahendum;sic altero crure malè habente, reliquum crus scarificat. Si verò manu laborante sacrificat crus, de reuulsione mixta cum vacuatione eum intellige, quam vna eadémque venæsectione posse celebrari, fatetur ipse *lib.* 2.*acut. com.* 11. & 13.*meth.cap.*16.& *lib.de curand.rat.per sang. miss.cap.*16.Quare rectè fecisse auctorem arbitreris: pondus enim imponendum est procul à locis,in quibus sanguis colligi,& dolor concitari consueuit; assuescit enim natura sanguinem suapte natura in partem dolorosam,inflammatam, & debilem confluxurum, ad alias partes transmittere:quare reuulsio ex loco maximè distanti debet celebrari, iuxta Hipp.edictum *lib.de ossibus,num.*13.

HISTORIA LIII. PAVLI,
De ventriculi debilitate.

Ventriculi debilitas,ob pituitæ copiam,vomitu ex radicula parato, curatur.

EGo quādoque ita affectum,vomui,qui raphanis ex oxymelite sumptis, incredibili crassioris pituitæ copia vomitu egesta, integræ sanitati fuit restitutus, &c. Paulus lib.1. cap.41.

PARAPHRASIS.

VEntriculi morbos difficillimè curari, eséque multi faciendos arguunt plurima. Primùm. Quoniam alimenti est prima officina, & quum cibos recipiat nullo modo concoctos, ab illorum variis qualitatibus diuersimodè alteratur.Secundò. Eius coctio deficiés,aut vitiata, ab aliis membris coquentibus non ita emendari potest. Tertiò.Quòd constet substantia frigida,qua de causa imbecillis factus, crassos, viscidos, tenacésque succos gignere consueuit, quorum occasione morbi diuturni excitantur, & rebelles. Quartò. Quia cum partibus præcipuis plurimum obtinet consensum, cuius causa illis suas citò communicat affectiones. Quinto. Quoniam ob exquisitum sensum quo pollet ex Gal.12.*meth.*5.& *lib.*1.*de caus.symp.*7. illicò noxam persentit. Sextò. In hac parte varij humores pituitosi coaceruantur,& ex veluti lacuna pituitæ, auctore Auic. 13. 3. *tract.*2. *cap.*16. generatur etiam in ventriculo bilis porracea, & confluit ad ipsum humor melancholicus ex liene.Septimò. Alimétum corruptum in eo, generat substantiam, quæ retinet indicibiles qualitates, ex Gal. 3. *de caus. sympt.* 1. Quare non immeritò Auic. *loc. cit. cap.* 4. *debilitatem ventriculi esse causam omnium ægritudinum corporis* pronunciauit.

Cùm plurima pituitæ quantitas innatat in ventriculo, in eiúsque cauitate, tunicísque tenaciter est impacta, fastidium,inflammationem,nauseam,acorem,deprauatam coctionem ægri patiuntur; ob dictam causam, hos esse primò curandos, pituita à ventriculo absterfa, Paulus *hoc loco* admonuit. Quantum enim oporteat pituitam sic innatantem à ventriculo abstergere, & subinde vitiatos humores in eius cauitate infixos repurgare, docent Galenus *lib.*8.*meth.* 5.& *lib.8.de compos.medic. sec.loc.* 3. Auic.*loc.nuper cit.cap.*6.& 1. 4. *tract.*1.*cap.* 35. Aëtius *tetrab.*3.*sermon.*2.*cap.*9.& 10. Ea enim coërcita, plurima damna, ob ventriculi cum præstantibus partibus consensum, suboriri, quotidiano experimento compertum est.Ob eam enim insitus ventriculi calor flaccescit,& debilitatur, quo imbecilliori facto.cruditas increscit, à qua omnis morborum farrago repullulare solet, cùm sit malorum omnium seminarium, atque origo.ex Auic. 16.3. *tract.*3.*cap.* 21. Ab hac enim oriuntur mali habitus, podagræ,articulorum morbi, diuturnæ febres, apoplexiæ, paralyses, conuulsiones, peripneumoniæ, Ophthalmiæ, & vniuersa propemodum ægritudinum strues, ceu à fonte vberrimo originem ducit.Insuper cruditas obstructionis est promptissima causa, à qua irreparabiles morbos emanare lata oratione prosequitur Gal.*lib.de cib. boni, & mali succi. cap.*2.& 3.

Quare pituitam in superiori ventriculi parte contentam vomitu vacuare oportet, *vt lib.*2.*aliment.facult.* 20. ex professo *lib.*6. *de sanit. tuend. cap.* 10. Galenus edocuit. Hæc enim vacuatio facilis est, & sine noxa, minimúmque negotium facessit, *vt lib.* 5. *de vsu part. cap.*4. retulit Galenus,Sic Celsus *lib.* 2.*cap.*3. vomitum prouocare iubet, quibus ventriculi ratione multa succrescit in corpore pituita: vacuatio enim per hanc regionem celebrata saluberrima est, & omnium præstantissima: noxios quippe humores ex ipsis fontibus synceros elicit ,& euacuat omnem, quæ in ventriculi cauitate hæret, illuuiem, & ex cauis iecoris superuacuos humores; & caput, reliquúmque corpus consequutione quadam expurgat, vt docuit Præceptor. *lib.*4. *aph. com.* 2. & probat post eum Fernel.2.*de purgand.rat. c.*2. eloquenter.

Cùm autem plurima sint vomitoria, leuia, fortia, & mediocria, ex variis medicamentorum generibus parata; à leuibus inchoare, fortibúsque abstinere oportet Aëtij consilio, *tetrab.*1.*serm.* 3.*cap.* 119.Inter illa primum locum tenent raphani semen, cortex, radix, imò & totus oxymelite paratus; ille enim vomitum sine molestia mouet, ob multas causas. Prima. Quoniam acrimonia sua irritat expultricem ventriculi. Secunda. Flatulentia sua distendit, & detergit, cùm acris sit. Tertia. Tetro suo odore ventriculum subuertit. Quarta. Non digeritur, quare tanquam onerosus expellitur cum iis, quæ in ventriculo retinentur, ex Gal. 2. *alim.* 70. Auic.*lib.*2.*tract.*2.*cap.*580.& *lib.*1.*tract.* 1.*cap.*1. Rasio *lib.*4. *aph.* Ishac. *lib.*4. *diætar. cap. de radice.* Dioscorid. *lib.*2.*cap.* 103. Quare Arabum axioma de Raphano, *raphanus digerit, & non digeritur*, est explicandum; nam ex eo genere est ciborum, qui diu in stomacho durant, & magna cum difficultate coquuntur: digerit autem, hoc est, suo acumine distribuit, vel grauitate sua reliquos cibos ad inferiora propellit. De quo negotio Amatus diligentissimè *lib.* 2. *centur.in schol.* 32. ratiocinatus est. Quinta. Fœtentes, putréfque ex se eleuat ructus, ad nauseam, vomitúmque facilè prouocantes, ex Galen. *lib.*1. *de loc. affect.cap.*4.quidquid causam tetri halitus in iumentis natura, non in radicula sitam esse, opinetur Aphrodisæus *lib.*1.*probl.*42. nam extra maceratus parem fœtorem aquæ conciliat.Quoniā,vt inquit Simeon Sethi,

radiculæ

radiculæ funt facilis corruptionis,atque ideò ructus oli-dos efficiunt: par eft igitur iis abftinere, qui poft eorum vfum ructant, quando hæ, & reliqua cibaria fecum corrumpunt. Ergo radiculæ, quia ructus efficiunt,ventriculum perturbant, ructus enim eft ventriculi affectio, vt docuit Arift.*lib.*33.*probl.*1. 5.9. 17. fit enim ructus, cùm ventriculi humor recalefcens inflatur, atque concoquitur:ex quo reddit caufam, cur nec iumenta, nec cornigera, nec aues, nec ruminantia ructent, fcilicet ex ventris ficcitate; quia plures habent ventres, in quibus humor confumitur, qui cùm in flatum vertitur, efficit ructum. Declarant hoc luculentiffima oratione Gal. 3.*de cauf. fympt. cap.* 2. *poft. med.* Fernel. breuiter & polite *lib.6.de part.morb. cap.* 3. Altimarus *de medend. human. corp.malis, cap.* 69. & auctor eius voluminis quod *Philonium* dicitur, barbarus quidem, fed elegans, *lib.*2. *cap.* 70. *de oris & anhelitus fœtore, & lib.*4.*cap.* 11. *de eructatione.* His de caufis raphanum concitare vomitum patet apertè. Confule Oribafium *lib.* 8. *collect. cap.* 1. *rubric.*2.*de vomitu raphanis prouocando*,& Mundellam *epift.* 11.De quo argumento nuper fcripfit Petrus Morellus *in meth. præfcribendi medicamenta, fect.* 2. *cap.* 5. *de Vomitoriis.*

Oxymel autem vomitum concitat, fi fit copiosè fumptum, partim abluendo, partim detergendo; quare acetofi fyrupi, ex dulci & acri conftantes naufeam mouent, Auic.2. *canon.tract.*1. *cap.* 3. Cætera quæ de vomitoriorum forma, genere, agendi modo, aptitudine corporis ad vomitum, eius præparatione, tempore accommodato, ac denique de conditionibus ad vomendum requifitis, confultò prætereo, legenda apud Auic. 4.1.*cap.*11.& eius interpretes, Arnaldum *in tract.de regimin.fanit.cap.*43. Nicolum *ferm.*2.*tract.*1.*fum.*2. *cap.*9. Mercat. *lib.*1.*indicat.cap.* 9. Lupeum Cureleanum *lib.* 2. *enchirid.cap.*4. Bartholom. Perdulcem *lib.* 3.*vniuerf.medicin.cap.*27.*& lib.*5.*fect.vlt. cap.* 9. Santorellum *lib.* 22. *antepraxi.à cap.*1.*vfque ad* 5.&nos *lib.*3.*in com.Hiftor.*26. fcitu non indigna proponemus.

HISTORIA XLIV. GALENI,

De ventriculi debilitate.

Ex ventriculi debilitate, & gulæ refrigeratione, mors fubfequuta.

*HOmo erat quadraginta annos natus:medio dum valebat,craffitudinis & gracilitatis habitu. Is fiti vehementer affligebatur,ac calidam auerfari fe dicebat, cùm illi frigidam nemo daret,tametfi hanc impensè flagitabat:febricitare tamen Medicis non videbatur;& ventriculus quæ fumpferat, tribus aut quatuor horis poft euomebat fimul cum potione. Itaque gracilis iam effectus erat,& periculo propinquus,minimè videl.adiutus ab aufteris, acerbifque tum cibis, tum medicamentis. Sumebat verò & poft cibum, aufterum vinum is bomo, cùm nec vltrà fitim toleraret, ac (vt aiebat) mori mallet, quàm in cruciatu viuere, aquam frigidam * fimul multam fuper cibum hauriens protinus fitire deftitit: paulo verò poft plurimum eius euomuit. Abhinc horrorem in toto corpore fenfit,pluráque operimenta popofcit, quum priùs omnia abiiceret. Tunc igitur reliquum totum diem, quo id fecit, noctémque totam in quiete egit, cooperimentis fe fouens. Venter verò circa mediam noctem femel excreuit, quæ mediocriter erant cocta: itaque nec fiticulofus præterea erat. Poftero autem die tum * coloratior multò, tum firmior eft effectus. Ac deliberabant iam Medici, an hominem lauare expediret, alij quidem fuadentes, alij diffuadentes. Vicit autem fententia illorum qui lauare fuaferunt. Itaque etiam lauatus citra offenfam eft, ac modicè cibatus, tum melius ei quàm pridie venter concoxit. Queftus autem eft quòd difficulter tranfglutiret, visúmque omnibus eft propter vomitum, qui præter confuetudinem inciderat, vellicatam illi fuiffe gulam, ac proinde malè habere. Cæterùm vt etiam fecutis diebus fymptoma permanfit, conftabat nobis omni-*

A *bus ventriculi imbecillitatem effe fanatam,gulam autem effe perfrigeratam. Nec fanè mirandum erat, ficuti potione illa quod immodicè calfactum erat, ad mdiocritatem eft reuerfum: fic quod mediocriter calebat, fuiffe refrigeratum. Cæterùm gulam eius nemo potuit fanare: fed vitio in vitium mutato, tandem mortuus eft, &c. Galenus* lib. 7. meth.cap.8.

PARAPHRASIS.

VTile exemplum placuit Galeno recenfere ad vnguem, olim, dum Medicinæ operam daret, à fe vifum, & à præceptoribus fuis malè curatum, quum nec ipfe, nec Medicorum quifquam affectum intelligeret. Proponit ergo hominem quadragenarium calida ficcáque ventriculi intemperie laborantem;quam periculo-B fiorem,& fanatu difficiliorem effe conftat,quia ex duabus qualitatibus,& difficilioris ablationis, & longioris temporis, fit compofita. Hac fuiffe correptum, multiplicia probant argumenta, primùm fitis vehemens, quâ vehementer cruciabatur,calidæ auerfatio,nimium frigidæ defiderium: hæc enim partes internas æftuantes, mefenterium,hepar,ieiunum,pulmonem, ventriculum,& præfertim ipfius os, flagrare incendiò fignificant, fi Galeno fidem adhibemus, *lib.*6.*de loc.affect.*3.*& in art.med.c.*64.

Quo pacto mirari fubit Præceptorum Gal. ingenium, qui in re tam manifefta ita cæcutientes, à vera affectus cognitione aberrarunt:& eò magis quòd æger tribus, aut quatuor horis poft affumptum cibum vomeret; nam vomitus patientis ventriculi eft euidentiffimum fignum.

C Liberabis ergo à calumnia Galenum, vt qui nihil certi de fe affirmare aufus fit, fola tunc vfus contemplatione: ille enim iuuenis erat, & nondum in arte fatis verfatus. Patet, quoniam procedente ætate audacior factus, quia magis expertus, fimilem cafum,quum iam omnem ventriculi intemperiem difcernere poffet, perbellè curauit. Audi ipfum, dum *in fequenti hiftoria* fic præfatur. *Poftea verò quum iam medendi methodum inueniffem, venit mihi in mentem, hunc, vtique illum effe affectum,quem olim fueram contemplatus.*

In hoc ergo agone cùm effet pofitus laborans, fitientiffimus, & ob denegatum potum, exarefcente ventriculo, ficque vi quadam à partibus tracto humore, corpore extenuato & gracili, in maximum periculum eft redactus: (immodica enim fiti cruciatos quan-D doque vitam hac de caufa cum morte commutaffe, plurimis exemplis comprobauit Galenus *lib.*1.*de cauf.fympt. cap.* 7.) & maximè quum ob intemperiem calidam & ficcam, vis retentrix adeò effet debilis, vt exhibitum alimentum retinere non poffet; & fic cùm corpus continenti cibo orbatum contabefceret, factum eft vt clamofa vrgente fiti vexatus, citra confilium Medicorum, qui frigidam illi non concedebant, vtpote debili, vomenti, gracili & excarni, mori quidem mallens, quàm in cruciatu viuere, aquam frigidam fimul multam, fuper cibum hauriret, qua epota protinus fitire deftitit, & meliùs habere vifus eft.

Hunc fuiffe præpotentem & diuitem, patet apertè, nam præterquam quòd infciis Medicis, vtpote inobediens, & minimè obtemperans, (cæterorum diuitum E inftar, ex Gal. 11. *meth.cap.*13.*&* 16.) gelidam affumpfit, plurimos Medicos ad fui falutem conuocauit. Effe autem confultationem Medicorum optimam, & in proprium ægrotantis commodum fæpe finiri, tradit eleganter Hipp. *lib.præcept.num.* 7. dum fic ait. *Nec verò indecorè fe ille geret Medicus,qui in rei præfentis anguftia circa ægrum aliquem,& imperitia tenebras offundente, alios quoque accerfi iufferit, quò ex communi confideratione res circa ægrum inquirantur,ac cognofcantur,& illi cooperatores fiant ad auxilij ferendi facultatem: nam in afflictionis affiduitate,augefcente affectione,ob confilij inopiam, plurima ad rem præfentem effugiunt, &c.* Quem locum polita oratione exponit eruditiffimus Heurnius. Nam confultatio ægros obedientes reddit: quantum autem in curandis morbis profit obedientia,oftendit Gal.*lib.*1. *prog. com.* 2. &

& lib.3.epid.sect.3.com.58.&lib.6.eiusd.sect.2.com.43.qui plures non obtemperantes, in peste sæua obiisse; contrà obedientes, assumentésque cibum, superstites euasisse affirmat. Quapropter lætetur semper Medicus, secum habere colloquutorem; miti enim, & diserta concertatione hauritur veritas, sicut ex ferro, & silice elicitur ignis; qui enim consilium renuit, is vult solus esse in præsepi equus, qui à cœtu Medicorum exsibilandus est. Non ergo frustra iuniorum doctissimi, de collegiandi seu consultandi ratione, elegantissimos libellos conscripserunt, nam vt scitè Theodorus Zuingerus interpretatur, *in Hippocratis com. Medicus eruditione, & experientia licèt sit pulchrè instructus, cùm homo sit, decipi, errare, labi potest, ob singularium circa quæ versatur incomprehensibilem varietatem.*

Ex gelidæ ergo potione intempestiuè, affatimque sumpta refrigerata gula, in deglutiendi difficultatem, & mortem incidisse, vnanimiter ipsi confirmarunt. Nam ab acerbis, tum cibis, tum medicamentis læsum fuisse, extra rem est, quum hæc roborent, sitimque leuent. Dulcis aquæ lauacrum obfuisse, non est affirmandum: nam *balneum sitientibus sitim aufert*, ex Galen.*lib.de marcore, cap.7.* Quare iis qui ob caliditatem, & siccitatem premuntur siti, balneum strenuum est auxilium, ex Aëtio *tetrab. 1. serm.3. cap. 106.* Causam ergo mortis totam in frigidæ potionem referendã esse patet, ex qua gulæ vellicatio, & ex hac deglutitionis impedimentum sequutum est manifestum; vbi namque pluribus diebus cibum quis deglutire non potest, mori hunc, necessarium est prorsus. Sed qua de causa frigidæ potio gulam refrigerando, deglutitionis impedimentum fecerit, & cur hæc refrigerata calefieri non potuerit, quum non sit in parte adeò longinqua vt ventriculus, qui refrigeratione leuatus est, sic accipe.

Quam partem, gulam Latini appellant, eam Græci œsophagum vocant, licèt qui post Aristotelem scripsere, stomachum vocarint, auctore Galeno *lib. 5. de loc. cap.5.* falsò tamen, cùm stomachus significet eam corporis cauitatem, ex Plin. Celso, Græcisque, quorum Galenus sæpe meminit, in qua cibus recipitur, & prima fit concoctio, id est, ventriculum, vt Ioan. Manard.*lib.2.epist.3.* doctissimè probat: de qua re consule Mercurial.*lib.1.variar. 1.*& Marsil. Magnatum *lib. 1. variar. obseruat. cap.15.* Est ergo gula meatus ille, qui inter fauces & os ventriculi interiacet, per quem cibus & potus ad illam cauitatem, cui committitur, deglutiendo deducitur, quem œsophagum Græci, Latini gulam nuncuparunt, Arabes meri: sic gula est via cibi & potus, guttur, spiritus via, Nam *lib.1.de histor.animal.16.* gulam reddit Gaza pro œsophago, sed magis vniuersè sumenda videtur apud Arist. nam & gula pro ea parte tota sumitur, quæ à mento pertinet vsque ad stomachum. Ita Plinius dixit *lib.11.cap.37. summum gulæ fauces vocantur.* Probat Hieronym. Magius *lib. 1. miscellan. cap. 18.* œsophagum poculentis, esculentísque destinari, quem gulam Latini appellant.

Vtcunque tamen sit, *gula est via cibi, potúsque*, ex Galen. *lib.6.de vsu part.cap.5.& 2.aph. 17.* Hæc pars duabus tunicis constat; alteram natura ad cibi, potúsque deglutitionem fabricauit; alteram ad eam, quæ vomendo fit expulsionem. Interna crassior, durior, neruosior, rectis fibris contexta: externa carnosior, transuersis fibris prædita; tota denique eius compositio constat ex his membranis, venis, arteriis, & neruis, cuius fabricam delineauit Andreas Laurent.*lib.9.de re anatom.cap.17.*

Insuper hanc partem vnà cum suis musculis habere quandam societatem per neruos, & ligamenta cum spinali medulla, membranis adiacentibus, & ossibus vertebrarum tradit Galen.*lib.4.aph.35.* Ex his facilè colliges, gulam à frigidæ potu multo fuisse valde læsam; nam frigidum inimicum neruis, ex Hip. 5. *aph.* 18. quoniam frigidæ, exanguésque partes, ab intempestiuo, immodicóque frigidæ vsu impensè læduntur. A cuius potu, huius partis constrictæ, corrugatæque sunt tunicæ, villi, & musculi, potissimùm interni, qui deglutitionis muneri sunt destinati; frigidum enim auctore Galeno 5.*simpl.26.* incrassat,

A contrahit, adstringit, condensat, stupefacit, atque extinguit, ex ipso 6.*epid.sect. 6. com.* 4. Qua propter à frigidæ potu nimio, gulæ extinctum fuisse calorem dicendum est, maximè quum debilis esset, & excarnis æger, & ob sitim diturnam valde afflictus; nam in his calor natiuus ob humidi inopiam est exiguus. His verò hunc potum concedere, temerarium est, & à Galeno summopere reprobatum, qui solùm iis qui valido constant calore, esse propinandum sibi persuasit; denegandum verò iis qui imbellem calorem habent: celeriter namque ad solidas animalis peruenit partes, nulli quod eius vim frangat, occurrens. Hoc exprefsè docuit Auic.1.3.3.*tract.2.* de sitis medela dum sic ait. *Et non bibat sitiens aliquid plurimum subitò, neque aquam frigidam valde, & mortificet caliditatem, quam debilitauit siccitas, &c.* Haustus ergo frigidæ, intemperiem extinxit; at gulam insanabiliter extincto eius calore mortificauit, & deglutitionis impedimentum fecit. Demum gulæ refrigeratio, vitium primum fuit; B hoc in deglutitionis impedimentum mutatum: quare vitio in vitium mutato, extenuato corpore, absumpto humido, & ob priuationem alimenti, extincto calore, mortuus est.

DVBIVM XXXIV.

Num frigidæ potus ad satietatem ante coctionem concedendus.

COMMENTARIVM.

Frigidam simul multam hauriens.] Quibus & quo tempore morbi, gelida sit ad satietatem vsque concedenda, explicat pluribus in locis Galenus: hic enim potus C febribus ardentibus extirpandis, quæ intensissima siti, & calore ardentissimo corpus fatigant, est accommodatissimus; quando enim insatiabilis sitis ex vehementissima caliditate, & siccitate, hoc est, humoris inopia suborta, in corpore præsertim squalido, & gracili, aliis auxiliis mitigari non potest, gelidæ vsu ad satietatem vsque leuatur, ex Galen.*lib.9.meth.cap.5.*& *lib.11.eiusd.cap.9.* immò *lib.10.meth.5.* & *lib.4. acut.* 12. plurimos hoc auxilio tempestiuè adhibito, igne correptos se persanasse gloriatur, & de hac re plura proferèmus *lib. 4. in com.hist.11.* Hanc positis nonnullis obseruationibus esse assumendam monet, quæ licèt ab ipso statuantur sex, *lib.4.acut. citato*, ad tres tamen reduci possunt, ex mente Galen. *lib.cit.* 11. *meth.§. Ergo si vires valentes fuerint, febris ardentissima, & D concoctionis notæ planè euidentes, frigidã dare andacter debebis, &c.* Huius potus commoditates sunt multæ: licèt enim aquæ, quæ in acutis bibitur morbis, nullam vtilitatem concedat Hip. *lib.3.acut.40. nam tussim non sedat, sputum non mouet, sitim non placat, aluum non mouet, vrinam non ciet: facilè deinde bilescit, hypocondriis aduersatur, lienem, & iecur maximè lædit, supernatat etiam, & stercoris ducendi suapte natura expers est*, ob multas causas traditas à Gal. *in com.* & explanatas à Mercuriali, Antonio Musa, Vallesio, & Heurnio *in com.* luculenter: tamen hæc de aqua in parua quantitate exhibita sunt intelligenda, non de ea quæ affatim, & ad satiatatem vsque conceditur: illius enim potus parcus, si à stomacho bilioso amplectatur, à copia bilis corrumpitur, & eius naturam induit: ciborum puro- E rum instar, qui si trudantur in stomachum cacochymum, in prauos succos corrupti conuertuntur; & maximè si in pleuritide propinetur aqua, in hac ergo affectione, cæterisque thoracis inflammationibus oblata, plura & maiora damna facit: sub quorum morborum exemplo, de aquæ potu loquutus fuit, *in lib.de rat.victus* Hip. vt notat Gal. *lib.1.acut.33.& 6.*& *lib.4.com.42.*

Affatim verò ebibita vires recreat, naturam siti inextinguibili oppressam leuat, quæ alacrior facta, humores optimos, vtilésque retinens, inutiles per vrinam, aluum, & sudorem, aut quamlibet regionem potenter extrudit, vt referunt Paul.*lib.2.cap.* 18. Aëtius *tetrab.2.serm. 1.c.72.* Amatus *lib.1. centur.schol.3.* Sumendus hic potus quousque æger fiat viridis, mutetur color, & tremat, ex

Auic.1.4.*tract*.2.*cap*.7. Cornel. *lib*.3.*cap*.7. Exhibendus in febre biliofa,in qua vires valeant, coctionis figna adfint, quæ ferè ftatus tempore in vrina apparent, nullum vifcus internum debile fit; neque inflammatione quapiam occupatum,aut obftructione magna tenetur: nam in his noxas inemendabiles facit, quoniam obturat,incrudat, debilitat, fluxionem arctat, humorémque excerni prohibet. Eius loco, maioris attemperamenti caufa, aqua medicata fubftitui poteft, vt bugloffæ, cichorij, hordei, &c. Et fi internæ malignitatis veftigia adfint, confulunt Ferdinand Mena *lib. de feb.cap*. 38. Trincauel. *lib.de feb.peftilenti cap*. 201. propinari aquam pulpa tamarindorum benè decoctam, nec immeritò. Nam modicè refrigerat, humorum acrimoniam reprimit,fanguinis furorem, feruorémque compefcit, hepatis odorem extinguit, bilem purgat,acutis febribus remedio eft, veneno & putrefactioni refiftit, & malam qualitatem mirandum in modum compefcit, vt refert Mizaldus *de compofit medicament.cap.vlt*. maximè fi temperetur guttulis iulep. violacei, vel limonis, aut mali punici fucco mifceatur.

Vnum folùm aduertere debes, febris vehementiam effe aliquando tantam,vt periculofa figna fe prodant,quæ hecticam febrim, aut innati caloris extinctionem manifeftè minari cōfueuerunt. Et funt lingua nigra, & afpera, arida,fuliginofa, ex Galen.*lib*.1.*de loc.cap*.5. *&* 4. *acut*. 4. *&* 13. calor enim immodicus in ardentiffima febre inflammat fanguinem, & bilem, & horum humorum exhalationes fuligini fimiles reddit, ex Galen.6.*epid fect*. 5. *com*. 14. In his faucium nimia ficcitas adeft, ita vt ob ficcitatem ægri loqui non poffint, ex Galen. *lib*.7. *de vfu part.cap*.14.*in fin*. Ob hanc caufam ex gutture valdè reficcato vox fit clangofa, vt *cit*. *de vfu part*. *c*.7. perbellè notauit Galenus. Hæc omnia in vehementiffimis, & maximis partium internarum inflammationibus reperiuntur fæpe, in quibus internæ partes extimis frigidis incendio flagrant,ex Hipp. & Gal.4.*aph*.48. *&* *lib*. 7. *eiufd. text*.1. in his enim ob magnitudinem inflammationis,eximiúmque dolorem, fanguis à circumferentia conuocatur ad centrum, ibíque vnitus& conculcatus fitim intolerabilem parit, vel animi defectum, aut caloris innati extinctionem fecum accerfit. Hæc omnia demonftrant præter cætera, vrina nigra, & pauca, duriffima aluus; nigredo enim ingentem humoris biliofi aduftionem fignificat; paucitas totius ferè humoris aquofi,ob retorridum ignem internum, confumptionem præoftendit; quibus de caufis aluum duriffimam reddi, ftercori caprarum perquàm fimilem tradit Gal.*lib*.4.*acut.com*.17.& poft eum firmauit Auic 16.3.*tract*.3.*cap*.16.

Si ergo hæc exitialia figna appareant, ex Galen. *lib*.1. *crif*. 12. & alibi paffim, fitifque incompefcibilis, & deurens caliditas hominem torqueant, citiffimum interitum prænunciant,apud Gal *lib*.3.*epid.fect*.3.*com*.34.quid ergo faciendum, nifi oblata frigida ante coctionem, vfque ad fatietatem ægrum leuare? ni ergo hoc feceris, fpretis cæteris indicationibus, illum præcipitem dabis in necem. Quod poteft timeri, diuturnitas eft affectus: at neglecta, quæ fumitur ex caufa febris, indicatione, foli febri prouidere oportet; multò enim melius eft, vt crudiori facto humore, fiat febris phlegmatica& diuturna, quàm hectica. Nam, vt optimè dicebat Auic. 1. 4. *tract*. 2. *cap*.3. *febris quandoque eft tanta vehementia,& acutatis,vt non liceat vti regimine caufæ,immò neceffe eft vti infrigidatione multa*; & Galen. *lib*.10. *meth.cap*. 6. quandoque adftante inflammatione interna, exhibet frigidæ potum ad fatietatem vfque, negligens vnam indicationem ob aliam vrgentiorem: Sic enim ait. *Tutius effe ratus phlegmonas in præfens augere, quàm finere hominem in hecticam febrim incurrere,&c*.Gal.mentem probat Alzarius à Cruce *lib*.4. *centur*. 91. & eloquentiffimè firmat Donatus Sanctorus *lib*.4.*epiftol*.4.

His commotus Auerroës, fummi iudicij Medicus, *lib*.7. *collig.cap*.8. quinque rationibus contendit,ante coctionem, frigidam vfque ad fatietatem effe concedendam. Prima. Quoniam febris ardens ita depopulatur

A corpora noftra, vt fi expectanda fit concoctio,periculum immineat,ne extinguantur ægri antequam materia concoquatur. Secunda. Quoniam experientia comprobauit, frigidæ exhibitionem etiam in materia cruda fæpe profuiffe. Tertia. Bilem non propterea dici crudam, quia craffa fit, fed quia feruida nimium eft, & valde acris; frigidæ ergo potus potiùs coquere bilem eft dicendus; quàm è contra.Quinta. Expendendum effe ait, an in exhibenda frigida, maius fiat detrimentum iuuamento; quando enim adminiftratur in materia cruda,id folùm detrimentum fit, ne morbus longior fiat, licèt mirum in modum incendium extinguatur: quare maius eft nocumento iuuamentum. Poftrema. Dicit Rhafium (locus eft

B *lib*.1. *diuifion. cap*. 148. 149. 150.) teftatum reliquiffe, aliquando dominum, & feruum ægrotaffe, atque illum exhibita frigida perfanatum, feruum ea negata emortuum. Quare de cura coacta, in ardentiffimæ febris præfentia, ætate feruida, fæuiente calore interno, non cunctandum vel citra coctionem, ob imminens ex procraftinatione periculum, gelidam ad fatietatem vfque exhibere. De quo argumento, confule Abrahamum Neemiam *tract.de frigida potu*,qui de hoc negotio egit eleganter.

Confule Vindicianum,*in præfatione ad Valentinianum Imperatorem*, de quodam, qui retentis excrementis febri ardenti laborans,liberatus fuit contra omnium vota copiofiffimo fudore, copiofo frigidæ potu cum fale exhibitæ. Num autem gelida, fubitò & affatim, an fenfim & paulatim in febribus ebibenda, lege Septal.*lib*. 2.*caution*.

C *num*.60.

QVÆSTIO XXXV.

Quòd aqua minimè nutrire pofsit.CōtraRondeletiū, Cardanum,Marcel.Augenium, Guaftauin.Conciliator. Rorarium,Baccium, & Mercatum, Medicos doctiſsimos.

COloratior multò, tum firmior eft affectus.] Mirum eft, quod multi volunt, & plurium iuniorum peritiffimorum auctoritate fancitum eft, aquam noftram vfualem corpora nutrire. Firmat hoc Galenus *hic* huius ægri hiftoriam enarrans, qui gracilis, & periculo propinquus, nullo alio oblato alimento, quàm potu gelidæ,& colora-

D tior multò poftero die,& firmior eft effectus.Idem firmat. Hip.*lib.de diat num*.2.§.*Aqua omnia nutrit,& c*.Probat *lib. de affectionib.n*. 53. vbi proponens,quæ robur noftris corporibus addunt, numerat & aquam: & 3.*acut*. 19.mulfam aquam potentiorem effe affirmat. Subfcribit Arift.*fect*.1. *probl*.13.quærens enim caufam,quare corpora noftra magis alterentur ab aqua, quàm ab aëre, illam inter alias connumerat, quòd aqua nutrimur, non ab aëre.Subfcribunt Guaftauin.*in com*.Conciliator *dif*.155.Cellus *lib*.2. *cap*.18. inter ea quæ funt pauci nutrimenti, recenfet & aquam,& *lib*.4.*cap* 2.& *lib*.6.*cap*.6.idem affirmat:fequitur Auic.2.1. *doct*.2.*cap*.19.*in princip*. §.*Et neque attendenda funt verba illius qui dicit,quod aqua non humectat membra radicalia cùm bibitur, &c*. Albertus Magnus *in lib.de animalib*.vt refert Cælius Rodrigin.*lib*.13.*antiquar.lect.c*.24.

E narrat fe vidiffe melancholicum, qui multis annis vitam fola aqua peregit.Plutar. 6.*lib. probl*.3.famem aquæ potu fedari affeuerat. Pifces aqua nutriuntur, & viuunt, ex Arift.8 *de hiftor. animal. cap*. 2. quam opinionem multis argumentis vallare conatus eft Rondeletius *lib*. 1. *de pifcib.c*.12. quin pifciculi multi aqua nitidiffima nutriuntur,ex Ficino *lib*.2.*de fanit.ftudiofor.tuend.cap*.18.vt cicadæ, quæ aluntur aqua,ex Athenæo,*lib*.2.*cap*.2. Sic Plutarch.*lib. de Ifide, & Ofiride*, aquam Nili epotam corpus reddere pinguius, carniúmque incrementum efficere affirmat. Præterea, fi aër nutrit 2. *aphor*. 18. cur aqua aëre corpulentior non alet? Ad hæc, quod appetitum naturalem fedat, vi nutriendi carere non poteft. Sic plantæ aqua plurimùm nutriuntur; femina na folo aquæ beneficio creantur, & fouentur; fic olera, & maximè herbaceum genus aquæ irrigatione adolefcunt, ex Theophrafto 7. *de hiftor. plantar. cap*. 5.

Itaque

Itaque Ægyptios legimus aquæ diuinum adhibuisse cultum, vti rei admodum necessariæ atque vtili, vt refert Senec. *lib. 4. natural. quæst. cap. 2.*

Hoc pacto hectici, balnei beneficio substantificam deperditam humiditatem reparant: qua de causa aquam, aliquam nutriendi vim habere non denegauit, & *lib. de pulsib. ad tyrones, cap. 24.* eam exiguum alimentum præbere arbitratur. Sic aquæ potatores sunt longæuiores, & pinguiores. Denique si dulcedo nutritionis est causa, ex Gal. *lib. 2. simpl. 4. 19.* & 3. *cap. 11.* cur aqua dulcissima non nutriet? Vltimò. Si ex aliis elementis nutriuntur animalia, cur non ex aqua? Nam chamæleontem hianti semper ore, solum animalium, nec cibo, nec potu ali, nec alio quàm aëris alimento, testantur totius naturæ indagatores summi, Arist. *lib. 2. de hist. animal. cap. 11.* Plin. *lib. 8. cap. 33.* Talpam nutriri terra, consentit auctor *libri* qui inscribitur, *Summa de exemplis. & similitudinibus, c. 43. lib. 1.* Salamandram igne pasci, ac nutriri, scripsere Aristot. *lib. 5. de histor. animal. cap. 19.* Plin. *lib. 10. cap. 67. lib. 11. cap. 35.* Pyraustam, pennatum quadrupes in ærariis Cypri fornacibus volare per medium ignem, tradit. Viuere enim in igne animalcula quædam, magnarum muscarum instar, tradunt Aristot. *lib. 9. de hist. anim. c. 1.* Ælian. *lib. 2. de animal. cap. 31.* Paul. Iouius *lib. 32. hist. sui temp.* Petrus Pomponat. *in com. lib. 4. meteoror. dub. 62.*

Sed iam tempus est vt Galenicam veritatem proponamus, quam omnis Medicorum chorus amplecti summoperè tenetur. Is enim *lib. 4. de vsu part. cap. 5.* deferendi humidum illud pingue, crassúmque per angusta vasa, & exiles meatus ad omnia membra, vsum aquæ concessit: *Neque* enim *ex ventriculo in venas cõmodè transsumi poterat chymus iã ex cibis factus, neque facilè pertransire venas, quæ sunt in hepate & multæ, & angustæ, cùm sua crassitie immoretur, lentore verò meatibus hæreat, nisi tenuis quædam, & aquosa humiditas, tãquam vehiculũ fuisset ei admixta. Hunc itaque vsum præstat mortalibus aqua, siquidem ex ea nutriri nulla particula potest: distribui verò ex ventre, quod nutriturum erat, non poterat, nisi deductum fuisset à quopiam ita liquido.* Hactenus Gal. Hoc etiam probat *lib. 4. aph. 13.* *aquam neque interiùs epotam, neque extrinsecùs applicitam posse animalis corpus humectare,* asseuerans; quod substantificè intelligendum est: nam aliquo modo, extrinsecè scilicet, id efficere posse, non est denegandum. Idem etiam asserit 3. *acut.* 17. *aqua* siquidem *non vt alimentum vires recreat, sed bene vt medicamentum, ad temperamenti symmetriam corpus deducens.*

Hunc sequitur Auic. 2. 1. *doct. 2. c. 16. in princip.* & 10. 3. *tract. 1. c. 1. §. Sed aqua est ad nutrimentum corporis, hoc est, facit nutrimẽtum ad diuersa loca distribui, &c.* Eius sententiam approbant interpretes, *in com.* Gentilis, Vgo, Iacobus vterque Costæus, Ishac *lib. diætar. particul. tit. de aqua,* & eius interpres Petrus Hispanus, Haly 8. *theoric. 29.* Tral. *lib. 6. c. de pleuritide, tit. de victu.* Auer. *lib. 7. collig. cap. 2.* Anton. Gazius *cap. 250.* Vallesius *lib. 6. cont. 6.* Mercurial. *tract. de vino & aqua, cap. 6.* Cardozus *in lib. de sex reb. non natural. cap. 4.* Hierem. Brachel. *lib. 3. acut. in com. 17.* & Theod. Zuuinger. *in com. Hip. in lib. de aliment. num. vlt. §. humiditas alimenti vehiculum est, &c.* Explicant eruditè Anutius Foësius *in com.* Lege Santorellum doctissimum, qui *lib. 16. antepraxis, cap. 4.* nostras partes acriter inter omnes tueri conatus est.

Scio quid ratiocinentur contrariæ partis defensores, nempe Cardan. *ad lib. Hip. de aëre, & aquis.* Marcel Donatus *lib. 4. de med. histor. mirabil. cap. 20. in fin.* Andreas Baccius *lib. 3. de vinor, histor. c. 4.* Mercat. *lib. 2. de sanit. n. 90.* Horatius Augen. *tom. 2. epistol. lib. 2. epistol. 3.* Galenum scilicet loquutum de aqua simplici, & elementali, non verò de ea, qua quotidie vtimur pro potu, quæ cùm mixta sit, nutrire potest. Sic enim ait *lib. de ptissana, cap. 1. §. Siquidem eiusmodi aqua vsui accõmoda est, natura verò haudquaquam syncera existit, perinde ac nec vllum quidpiã sensilium elementorum, &c.* & *lib. 1. de element. c. 10. §. Quare si quæris in animalibus terram, talem potes reperire, qualẽ terram in mundo; impermixtam autẽ, & integram, & solam, neque in illo facilè inueneris, sicuti neque aquã synceram, omnis mixtionis expertem, neque ignem, neque aërem, &c.* Non cõcludit argumentum: vt enim rectè asseruit Albertus Magnus, *opusculo de nutrimento*, non celebratur nutritio, nisi retineatur inter continens, siue quod alitur, & id quod valet ad alendum, proportio, sic vt possit continens formam induere; ea verò proportio in eo maximè est sita, vt vel alimentum sit mixtum, quemadmodum & viuens, & vt ad viuentis temperationem maximè accedat, aqua verò vsualis nostra, simplex est corpus, aut si non ita simplex, vt vetur Galenus, tenuissimum tamen, fluidúmque est, & in solidam nostri corporis substantiam verti non potest, quum huius respectu simplicissima sit, & ab eius natura maximè recedat: nam fluida est, nihil habens lenti, quo affigi aut adhærere membris possit, auctore Magistro *lib. 10. simp tit. de sudore.* Affixionem autem summopere esse necessariam nutritioni, tradidit Galenus *lib. 2. de alimentor. facult. 64.* & fusiùs ostendit *l. 1. de naturalib, facult. c. 11.* posito exemplo in hydrope: *in hoc enim affectu nutritio non fit, non quod affluentis alimẽti desit appositio, sed cùm aquosius sit, & ad siccum non sufficienter redactum, nec lentorẽ, glutinísque consistentiam, quæ natiui caloris ope prouenit, adeptum, cohærentiam consequi non valet, diffluente nimirum ac dilabente, ob tenuis crudíque humoris abundantiam, à solidis partibus, alimento.*

Aqua ergo non nutrit, sed nutrimenti solùm est vehiculum. Licèt enim plurimus in hominum vita sit aquæ vsus, & ea optimi ac nobilissimi muneris loco mortalium generi sit concessa, quam diuinam appellauit Plut. *lib. 5. sympos. cap. 10.* quum nutrix & altrix omnium rerum sit, ab eáque tanquam à primo elemento sint reliqua tria; tamen ob dictas causas nutrire nequit. Deinde aqua reliquarum rerum principium est, Arist. *lib. 1. sapientiæ cap. 3.* Cicer. *lib. 1. de natur. Deor. & in Lucullo,* Plutarch. *lib. 1. de placit. philosoph.* Vitruuio, *lib. 2. cap. 2. & in proœm. lib. 8.* Nemesio *lib. 2. de phil. cap. 1.* Horum igitur omnium sensu, nobilitatem & vtilitatem aquæ celebrantium, hæc rerum omnium origo est, atque principium: Nec refert quod à Propertio *lib. 3. eleg. 14.* vilis nominetur:

Vilem ieiunæ sæpe negauit aquam.

Cur? ob copiam, & quia inuentu facilis. Sic & Horat. *lib. 2. serm. Satyr. 5.*

Vanit vilissima rerum Hîc aqua.

Et quia vilissimo pretio emitur, cùm res natura sua sit pretiosissima, vnde Lactantius *lib. 1. cap. 5.* ita vocat, velut à qua sint omnia.

Huius ergo necessariissimi elementi multiplex apud Medicos est vsus: nam ebibita aqua æstuantem calorem demulcet & contemperat, & ob oris ventris corrugationem, appetitum ad cibum excitat, calorem naturalem robustiorem efficit, actiones omnes roborat, ciborum assationem impedit, elixationi denique ciborum ita prodest, vt sine ipsa solida alimenta elixari minimè possint, nisi vinum, aut liquor alter eiusdem vices impleat. Licèt enim has habeat excellentes dotes, nutrire tamen non potest, vt tenuissimis rationibus falsò sibi persuasit Rorarius *in contradict. 1. Cornel. Celsi.*

Quæ verò his aduersari videntur, sic sunt excutienda. Nam æger hic aquæ potu, & coloratior multò, & firmior est effectus, quoniam alimentum præ nimio ventriculi, & aliarum partium calore, siccum & solidum redditum, aquæ humiditate liquatum & distributum, penitissimas, & præ siccitate conniuentes penetrans corporis particulas, ipsas refecit, atque nutriuit. Sic apud Plutarch. fames, potu aquæ extinguitur. Locus deinde Hip *ex lib. de diæta*, adulterinus est, ex Galen. *lib. 1. de alimentor. facult. cap. 13.* & *lib. 6. aph. com. 1.* & *lib. 1. acut.* 18. Vel si Hip. sicút & Celsum intelligas de aqua composita, nempe aqua mellis, hordei, sacchari, quæ alit; vel de aqua odorifera, vt naphæ, rosarum, quæ spiritus nutrit, rectè dissolues: Hæ enim odoratissimæ, quum dulcedinem, caliditatem, lentorémque participent, substantiam spirituosam alere sunt aptæ. Aqua ergo carnosum genus nutrire non potest, sed connutrit, quoniam per totũ corpus alimentũ distribuit: hoc modo interpretãtur Arist.

Conciliator *in probl.*& Auic.Exponit Vega *lib.2.art.med. sect.3.cap.1.*

Quid verò sit dicendum ad Magnum Albertum, sic accipite. Fabulosum est hominem multis annis sola aqua vitam prorogasse. Deinde pisces non nutriuntur aqua,sed aliis piscibus,esca,carne,vermibus, herbis,radicibus ster-core,terræ excrementis,& aliis.

Cicadæ autem, & alij pisciculi, vt censebat scriptor minimè vulgaris Athenæus,non nutriuntur aqua, sed ro-re: nam ex humoribus cibum trahere scribunt Arist. *lib.de partib. animal. cap.3.* & Plin. *lib.11.cap.26.* firmat Virgilius *eclog.8.*

Dúmque thymo pascentur apes,dum rore cicadæ.

Nili verò aqua corpus reddit pinguius,sua enim tenuita-te alimentum promptiùs distribuit,& cùm frigidissima sit, nutritionem iuuat; permixtione enim sua remoratur ve-locem alentis humidi ex calido inflammationem, quem vsu præstat cordi, ceu vehementer calido, vltra potum, aër; & oleo lucernæ admixtum sal, dum enim liquatur tenuis humiditas facit,vt multo magis duret oleum.Tan-ta fuit olim excellentia, & eam veteres inter regia mu-nera adeò in deliciis habuerunt, vt Philadelphus eam ex Ægypto Berenicæ filiæ, quæ Antiocho nupserat, in Sy-riam dono miserit,sic referente Langio *lib.1.epist.31.* iure fanè;siquidem tanta illius fluminis dulcedo, vt accolæ vi-na non quærant, dummodo quiescens in domo, & subsi-dens ebibatur. Tu verò de aquæ Nili præstantia, & fœ-cunditate, Consule Pomponium Melam *lib.1.cap.5.* Dio-dorum Siculum *lib.1. rerum antiquar.cap.1.* Senec. *lib.4. natural.quæst.*& *lib.6.c.2.* Strabon. *lib.17.cap. 9.* Andream Libauium,*lib.3.de iudic.aquar.mineral.*

Præterea Optima non infertur illatio, aër nutrit, ergo aqua aëre corpulentior nutrit. Nam ea cocta,hoc est,de-uicta calore nostro,quidpiam nutriendis partibus simili-mum præstare non posset; aër verò, ob substantiæ tenui-tatem, & puritatem spiritus solùm alit. Pro cuius argu-menti solutione, lege Theophrast. *lib.2.de caus.Plantar. cap. 8.* & Auer.*lib.7.cap.12.*

Aqua appetitum naturalem sedat,quia æstuantem ca-lorem compescit, & humectat. Omnia autem aquæ vsu pinguefiunt,quoniam sine ipsius ope alimentum, quo vi-uimus & nutrimur,ad distantissimas partes penetrare ne-quit.Sic olera,& herbacea omnia huius vi adolescunt, & reuiuiscunt; alimentum enim à terra acceptum, in foco-que reseruatum,per minimos ramos, ac tenuissimas fron-des,sine humoris vehiculo distribui nequit.

Hac ratione hectici, marcidi & extenuati, balnei vsu reficiuntur & pinguescunt, eiúsque vi connutriti ad pri-stinum nitorem ducuntur: hócque euenire puta, quòd aridus calor,iamiam marcescens, ac penè extinctus, sub-stantificámque humiditatem diu, importunéque depa-scens humectatur; & sic per amplos meatus, qui antea præ siccitate conniuebant, patentésque poros,nutrimen-tum ad corporis extremas particulas deduci potest, quo attracto, ipsæ commodo fruuntur alimento, & nutriun-tur. De cuius vi eximia pro impinguandis corporibus, lege Gal.*11.meth.9.*& *10.*& alibi, & ex eius mente Mer-catum *lib.1.indicat.13.* Fernel.*lib.2.meth.cap.20.* Bartho-lomæum Perdulcem *lib.4.sect.2.cap.16.*

Aquæ verò potatores sunt salubriores,& longæuiores, quòd infitus à natura calor, exorbitans, aquæ frigiditate mitescit,temperatur, vnitur & coërcetur, ne exhalet aut euanescat; maximè quia in vini vsu excessus commit-tuntur inemendabiles. Pinguescunt autem aquæ pota-tores, non, vt dicebat Alexand.Petronius *lib. de vict. Ro-manor. cap. 9.* quia aqua coctioni & nutritioni, vino sit commodior; hoc enim Arist.*4.meteor.cap.2.* putat apertè falsum, quum ea frigiditate sua, & humiditate obsit co-ctioni,quæ calore peragitur: sed quoniam citiùs alimen-tum distribuitur per membra aquæ vi; quare aqua dici-tur edax,ab Hippoc.*lib.6.epid.sect.4.text.20.*cuius accessu innatus calor roboratur.

Quid plura? aqua minimè dulcis est quum omnis qualitatis sit expers, & insipida,ex Theop. *lib. 6. de hist. plantar.3.*Gal.*lib.1.de simpl.medic.facult.5.*& *l.1.de sanit.*

A *tuend.11.*&*lib.4.eiusd.3.*& *lib.7.sec.loc.c.2.*Dicitur autem dulcis,quoniam huius saporis aliquid, aliorum verò mi-nimum admittit: & licèt dulcissima esset non aleret;nam nec actu,nec potentia viscida est,crassa aut lenta, sicut est pars quæ nutriri debet. De aquæ dulcedine hoc est sua-uitate lege Marcel.Virgil *lib.5.in Dioscorid.in com.cap.10.*

Acre deinde Chamæleontem nutriri,falsum deprehen-dit Ioan.Brod.*lib.6.miscellan.cap.21.*nam vel rore, ac va-poribus pasci,aut animalculis quæ per aërea volitat, mihi persuadeo, vt eleganter ex mente Cardani retulit Ioan. Ionstonus,*in sua Thaumatographia.tit.de admirandis qua-drupedum,cap.13.de Chamæleonte.* Neque terra qua alitur talpa pura est,sed inquinata, sordida,& prorsus mixta, &

B vermibus quibus nutritur,valde referta.

De igne maior est hæsitatio, num ex eo viuant anima-lia,discussa iam à doctissimis, Mercurial.*lib.3.variar. 14.* IulioCæsar. Scalig.*in lib. exercit. aduers. Cardan. exercit. 194.* qui hoc argumétum ad vnguem explicarunt.Ego au-tem ex igne nutriri animalia nugas puto, (quidquid con-tra Marcel. Donat. *lib.4.de medic.histor.mirabili, cap. 26.* scripserit)& putauit Arist. *loc. cit.* quibus,& aliis retulit non suum, sed aliorum, & communem sensum vulgi; qui licèt *lib.3. de generat. anim.cap. 11.* dicat sedem esse animalium, elementum in quo viuant,de igne tamen du-bius apparet; qui *2.de generat.& corrupt.text.21* ex igne neque quidpiam viuere concludit, cùm ignis si exarsio caloris & siccitatis, quibus in symbolis consistere vita nequit. Nam materia eius quod alitur, alimentum est;

C at ignis ad naturam accedit formæ: sibi igitur quasi ma-teriam reliqua applicabit. Iam verò de igne, præcipua quædam ratio nos cogit, vt existimemus ipsum alendo ineptissimum: nam suapte natura omni penitus humore caret, qui ex communi Philosophorum, & Medicorum consensu necessariò est tribuendus alimento. Receptui igitur canentes, vnum proponamus, verùm, aquam per se & ex natura sua, propriè veréque nutrire non posse. Et si fortè de aquæ vsu aliqua desint, supple ex Iacobo Fontano *lib. 1.de rebus non naturalib. cap.11.* & pulcra vi-de apud omniscium Tiraquellum *lib. de nobilitat.cap. 31. num.545.* & ingeniosissimum Ludou. Nonnium *lib.4. de re cibaria c.4.* Quæ autem sit salubrior poculorum mate-ria ad epotandam aquam,discepttant Artemidorus *lib.1.de somnior.interpretatione,cap.42.* Langius *lib.1.epist.29.* San-

D ctorellus *lib.16.antepræx.cap.15.*

HISTORIA LV. GALENI,

De ventriculi debilitate.

Ventriculi debilitas, ex calida siccáque intemperie suborta, frigidis medi-camentis persanatur.

Alium verò huic simillem non paucis annis post vidi, cùm omnem ventriculi intemperię discernere iam pos-sem.Visum igitur est mihi statim maiore conatu refrigerãdum

E *esse,priusquam magis extenuatus, simile quidpiam priori ex refrigeratione pateretur.Tutius igitur visum est,primùm, re-frigerantione medicaméta, quæ præcordiis imponũtur,experi-ri.Quo facto æstus sanè ventriculi est remissus:cæterùm homo suspiranti similiter respirabat,tanquam ægrè totum thoracem moueret. Quin ipse quoque interrogatus,talem quampiam sentire se offensam fatebatur.Aduerti itaque illi transuersum septum refrigeratum esse:proindéque abiectis refrigeratoriis, foui locum oleo calido. Cùm autem respiratio statim natura-lem sui motus ordinem recepisset, à fouendo destiti. Statui autem longiori temporis spatio moderatè refrigerare, Ergo & quæ extrinsecus refrigeratoria applicui,infrà magis imposui, à septo vmbilicum versus recedens:& cibum,potionémque om-nę(excepto lacte) sub fontanæ aqua frigiditate exhibui. At-que ita longiore spatio sanatus est, nusquam alibi offensus, &c.Galenus* lib.7. meth.cap.8,

PARA

PARAPHRASIS.

HVnc ægrum perbellè curauit Galenus, anteacti periculi memor, non enim subitò, sed paulatim, antequam extenuatus esset, refrigerauit. Ex quo exemplo patet apertè, quàm sit necessaria ad morborum curationem experientia, rerum omnium magistra. Hac enim Hip. auctore Galen. *lib.6.aph.com.* 31. omnia artis theoremata lustrare incipit, cùm illa præsidiorum instrumentum sit, *lib.1.aph. com.* 1. Huius namque ope variæ remediorum formulæ sunt inuentæ, cùm ipsa, omnia agenda manifestet, *lib.4.aph.com* 29. Et licèt ipsa ad morborum curationem non sufficiat, nec ad temporum varietates, aut ægritudinum mutationes distinguendas satis sit, ex Galen. *lib. 3.aph.in præfat.* si tamen cum ratione sit coniuncta, plurima cõmoda secum afferre solet, ex Gal. *lib.2.aph.* 17.

Hac ergo suffultus, curationem à Præceptoribus suis malè actam corrigit, atque emendat: maximè quum omnem intemperiem discernere iam posset. Itaque causæ morbi non ignarus, maiori vi esse refrigerandum censuit, antequam homo ob calidam siccámque intemperiem extenuatus, simile quidpiam priori ex refrigeratione pateretur. Quapropter præcordijs refrigerantia medicamenta imposuit, quibus caliditatem ventriculi remisit. Nec mireris à leuioribus incepisse, & externis tantùm medicamentis vsum fuisse, quum hæc internè oblatis, & præsertim frigidæ potu, subitam mutationem faciente, & repentè innatum ignem extinguente, tuta sint magis: quapropter sensim, ac longiori tempore, securiùs tamen refrigerare, satius iudicauit.

Quamuis autem ex frigiditate à medicamentis contracta, æger totum thoracem difficulter moueri, & septum transuersum fuerit paululum refrigeratum; hæc tamen respirandi difficultas, cum gulæ refrigeratione in alio homine collata, longè minoris periculi fuit. Sed cur ad mitigandum ventriculi æstum, refrigerantia infrà magis imposuerit, à septo transuerso vmbilicum versùs, quæ regio à ventriculi situ valde distat; ea est ratio, quoniam ad præcordia pertingit ventriculus, & à septo transuerso vmbilicum versùs procedit, ex Gal. *lib.4.de vsu part.cap.*7.

Curauit autem ægrum, cibum, potúmque omnem sub fontanæ aquæ frigiditate exhibens, hoc est, propinauit ea similem frigiditatem habentia, quàm habet fontana aqua in æstate, hoc est, tepida: nam si essent calida æstum ventriculi augerent nimis; frigida verò, debilem ventriculum præterquam quòd læderent, frigiditate sua, incocta remaneret. Lac autem excepit: nam hoc neque frigidum, neque calidum, sed recens mulctum, hoc est, tepidum assumendum est, aliàs in ventriculo calido & sicco statim corrumpitur, ex Gal. *lib.* 5. *meth.cap.*12.& *lib. de bonit.& vitio succor.cap.*4. Quibus sic sensim, ac paulatim, securè tamen factis, æger sanus est factus. Disce ex hoc exemplo, quantum profit ad morborum curationem, ipsius morbi cognitio: nam vt rectè dicebat Hip. *in lib.de art.num* 20. *Medicus qui sufficerit ad cognoscendum, sufficerit ad curandum.* Quapropter rectissimè illud à Gal. promulgatum *lib.3.aph.com.*1 .& *lib.1.ad Glauc.cap.*1. vt morborum causam Medicus priùs agnoscat, cùm à morbo prima ad curandum sumatur indicatio. Repetunt Auic. 4.1. *cap.*1. & 1.4. *tract.2.cap.*7. Rasius *lib.* 30. *continent. cap.*1. Num autem possit curari morbus, eius causa non cognita, disputat latè Carrerius *cap.6.ad libros, de loc. affect. disput.*62.

HISTORIA LVI. GALENI, De debilitate ventriculi.

Ventriculi imbecillitas, ex inæquali intemperie orta quomodo sit curanda. Contra Empiricorum amentiam.

VIdisti igitur & tu quosdam vno die, * *vel potiùs hora, frigidæ potione leuatos, quibus non aquam modò dedi*

Lib. II.

A *fontanam recentem, sed niue refrigeratam: Cibos præterea ad eundem modum refrigeratos: & fructus similiter refrigerans, & ptissanam probè coctã ipsis dedi. In quibus vnam rem mihi propofui, ipsam scilicet refrigerationem. Veluti alios à refrigerantibus abstinui, calefaciens omni ratione, & exhibens vinum vetus valde calfaciens (Falernum, & Surrentinum) tum nutrimentum, quod calfaciendi vim haberet, cum lõgo pipere. In nonnullis omne consilium curationis ad siccandum direxi: dabámque tum cibos, qui natura essent sicci, ac probè assati, tum prorsus exiguam potionem. Aliùm verò non pridem, qui iam adeò siccatus fuerat, vt simillimum habitum præferret iis qui marasmo marcescunt, sanaui, contrariis omnino exhibitis, cui egregij isti Medici absinthium, amaros asparagos, & bulbos edendos dabant; quæ cùm venter non contineret, mala cotonea, cestiana, punica dabant, immò & rhois succum bibere cogebant, quibus eum omnis madoris expertem reddiderunt. Hunc nos sanauimus omni ratione humectantes, &c. Galenus* lib.7.meth.cap.4.

B

PARAPHRASIS.

QVid rationalis curatio intemperiei quæ est in ventriculo, differat ab empiricorum curatione, *hoc in loco* proponit Galenus, debilitatẽ m ex quatuor intemperantiis suborta enarrans, eámque auxiliis contrariis persanare docens: nam in quibus ob calidam intemperiem natiuus ventriculi calor debilitatur, iis frigida potio remedium est; quæ si sit niue refrigerata, æstuantem ventriculi calorem ampliùs contemperat; cui intemperiei si alimenta frigida, niuéque refrigerata exhibeas, ex arte facies. Licèt enim apud priscos varij sunt refrigerandi modi, vt refert Mercurial. *lib.1.variar.lect.cap.*8. tamen niue, alimenta aquámque refrigerare, salubrius multò iudicauit Gal *lib.2. sec.loc. cap.*1. explicuit Langius *lib.* 1.
C *epistol.*31. De quo modo refrigerandi aquam, plura diximus *lib.1.in com.histor.*66.

Qui verò ob frigidam intemperiem ventriculi debilitatem patiuntur, hoc est, non appetunt, attrahunt retinent, conficiunt, concoquúntue alimentum, quum hæc opera, caloris innati robusti & fortis ope peragantur, ex Galen. 2.*lib.acut.com.*22. quare Arist.4. *meteor.* 1. hanc coctionem elixationi similem esse dixit, quæ non solum ab innato, & proprio calore, sed à iecore, reliquísque membris circumuicinis mutuato perficitur: iis calida medicamenta maximo sunt ex vsu, vt vinum odorum, vetus, aromaticum, flauum, quod impensè calefacere vbique prodidit Galenus; nam odorum, ex Galen. 3.
D *acut* 20. calidum: & vetus etiam, est calidus, ex Galen. *lib.7.meth.* 6. quoniam vina antiquitate fiunt calidiora, & potentiora, quia partes aqueæ indies coquuntur, & fiunt aëreæ, & igneæ, ex Gal.4. *simpl.*11.& 12. *meth.*4. & *lib. de cibis boni, & mali succi, cap.*11. vnde Galen.8. *simpl. cap. de vino*, dicit vinum nouum esse in primo ordine calidum, & vetus in tertio caliditatem obtinere. Quod si sit cum piperis puluere respersum, iuuabit ampliùs; hoc enim medicamentum calefacit valenter, ex Galeno 8. *de simpl. medic.facult.cap.de pipere*, & *lib.1.eiusd.operis, cap.*9. quare ad cruditatem, imbecillitatémque ventriculi est accommodum valde, ex ipso *lib.* 4. *de sanit tuend.cap.*4. maximè si sit nigrum: hoc enim suauius, acrius, & magis aromaticum, ex Dioscorid. *lib.* 2. *cap.* 189. nam plurimùm coctionem iuuat, flatus discutit, ventriculum
E roborat, crassos humores ex debili coctione generatos incidit, aquosos ab eadem causa pronatos coquit, & frigidam intemperiem mirandum in modum corrigit, atque emendat. Hinc factum est, vt in hos vsus propinetur illud celebratissimum electuarium diatrion pipereon appellatum à Galeno, ex triplici piperis, nigri, albi, & longi genere compositum, cuius calor vltra primas venas non transcendit. De cuius vi lege Dioscorid. interpretes *cit. loco*, & alios qui de aromatum natura diligentissimè scripsere, & lecto poëmate describit Castor Durantes *in suo herbario, lib.P.* & de frigida intemperie ventriculi curanda, Galenum *lib.7.meth.cap.*7. cui persanandæ vinum cum pipere

epotum summopere conducit;nam illud non inflat præcordia,immo si inflata sunt,subsidere facit; inibi moram non trahit, ob caloris mediocritatem; digestionis vias aperit, alimentum in corpus celeriter deducit, est boni succi, & ad concoquenda, quæ in ventriculo, & venis sunt,idoneum;vires ventriculi adauget,vrinas mouet, & expellendis excrementis viam facit.

Ob nimiam ergo humiditatem si relaxetur ventriculus, & retinere non possit; vel ob humoris copiam, diminuto ac suffocato calore, alimentum concoquere nequeat, tunc siccantia iuuantiis enim roboratur ventriculus, superfluaque humiditas, exprimitur; quibus alimenta sicca, & probè assata commoda sunt: licèt enim assa sint substantificè humidiora elixis,ex Arist. *lib.4. meteor.cap.3.*Galen.*lib.2.de aliment.facult.cap.* 44. & *lib.* 3. *simpl.*14.& 15. quoniam in assatione, externa solùm humiditas;in elixatione, etiam interna, & substantifica extrahitur: tamen si alimenta fint probè assata, exhausta vtraque humiditate, & ab omni humore exucca,& priuata,exiccant, vt Ludouic. Lemosius *in com. huius loci*, & Vallesius *in com.cit.loci Aristotel.*doctè explicarunt. Hæc enim,pauco exhibito potu,qui suapte natura exiccat, humidam intemperiem eximiè curant.

Si tamen ob nimiam siccitatem, ventriculi vigor flaccescat,absumpta & expressa humiditate, ad cuius absentiam, calor noster marcescere incipit, & in cuius præsentia omnium partium calor, immò ventriculi viuacitas consistit,tunc substantificè humectare opus est, exhibitis iis, quæ primigeniam, insitámque humiditatem reficere queant, qualia sunt lac, dulcis aquæ lauacrum, & alia, quorum amplissimam syluam latè proposuit Gal. *in lib.7. meth.cap.6.*dum de curanda corporum siccitate, & de alimentis, quæ siccatis corporibus conueniunt, eligendis, agit eximiè. Euitare etiam oportet absinthium, & alia amata; nam hæc impensè calefaciunt 4. *simpl.* 7. & sicciora sunt,*cap.* 19. *eiusd lib.4. cap.* 22.quæ cùm empirici siccatis corporibus exhiberent, & ægri reiicerent vomitu,tanquam nutrimento aduersa,quum hæc potiùs medicinalia quàm cibalia sint,ex Auer.*lib.5.collect.cap.*27. & Auic.*lib.2.canon.tract.*1.*c.*7.in grauiora pericula ægrosdeduxerunt.rhois succum bibendum cogentes,qui cùm impensè exiccet, apud Dioscorid. *lib.* 1. *cap.* 147. & Paul. *lib.* 7. *cap. de Rhu.*& expressione facta humiditatem resoluat,eos omnis humoris expertes,immò extremè siccatos reliquerunt,qui contrariis omnino adhibitis, Galeni ope reuixerunt.

DVBIVM XXXV.

Num intemperantiæ calidæ & frigidæ, citiùs & faciliùs humidis & siccis,& æquali tempore curentur.

COMMENTARIVM.

Vel *potius hora.*] Galenus non Medicus modo præclarus,sed eorum quoque quæ ad medendi rationem spectant,non incuriosus obseruator,*lib. hoc. septimo meth. cap.5.*promulgauit in lucem plurima,quæ ad huius historiæ explicationem valde conducunt: ex quibus primum est, *Intemperantias calidas & frigidas,humidis,& siccis faciliùs curari*,redditque causam, quòd alterationes,quæex calido & frigido consistunt, qualitatibus maximè actiuis corriguntur.Secundum. *Ægriùs curari alterationes,quæ in humido & sicco consistunt*, propterea quod maximè ignauis, & materialibus seu passiuis qualitatibus eorum curatio perficitur. Quæ doctrina non de humectatione, & exiccatione priuatiua, quæ est effectus caloris & frigoris, sed humectatione, & exiccatione positiua, quæ fit ab humiditate, & siccitate venit intelligenda; hæc enim est quæ longo tempore fit, illa verò breui, veluti est calefactio,& refrigeratio.

Deinde.*Intemperantiæ calidæ & frigidæ, æquali tempore corriguntur,inæquali,tamen securitate.*Reddit Galenus causam quoniam calefactionis, & refrigerationis tempus est

A æquale, securitas tamen impar; nam intemperantia calida cùm corrigatur refrigerantibus, cum maiori periculo curatur; nam sicuti caliditas, naturæ est vtilis, & amica, sic contrà frigiditas illi aduersa,ex Hip.*lib.5.aph.*18.Hæc tamen propositio secundùm vtramque partem falsa apparet; videtur enim quòd tempus calefactionis debeat esse multò breuius, quam refrigerationis, quum caliditas frigiditate magis sit efficax,auctore Gal. *lib.de constit.art. med.cap.9.*& *lib.3.de caus. simpl.cap. 3.post.princip.*& *lib.* 1.*de temp.c.*2.quare minori tempore effectum suum producet. Secundò, corpus humanum maiorem propensionem habet ad clausas calefacientes, quàm refrigerantes: ergo minùs calefacientibus, quàm refrigerantibus resistet. B Probatur antecedens, nam corpus humanum recedit à medio in tota substantia versus caliditatem. Præterea, causis refrigerantibus repugnat calor natiuus, non solùm vt naturalis, sed vt calor est; calefacientibus tamen, solùm vt naturalis est,resistit. Igitur si minùs repugnat, faciliùs à causis calfacientibus alterabitur:erit erit ergo tempus calefactionis breuius.

Vt verò huius dubij pateat solutio, aduerte primò: Alterationes quæ in calido,& frigido consistunt,aut considerari respectu cuiúsque corporis absolutè,aut respectu corporis humani. Si primo modo, tunc calefactionis & refrigerationis tempus, vnum est & æquale, dummodò seruetur paritas in quantitate agentis, in gradu illius, in densitate materiæ, in approximatione passi, in mora, & in omnibus aliis quæ ad actiones requiri, esséque necesC saria Philosophi vnanimiter concedunt. Sicut enim caliditas vincit frigiditatem in actiuitate, sic superatur à frigiditate in resistentia. Si ergo velocitas actionis,nascitur ex proportione actiuitatis agentis ad resistentiam passi: & in calefactione & refrigeratione, reperitur æqualis proportio actiuitatis ad resistentiam, æquale tempus erit in vtroque; nam sicut in caliditate est maior actiuitas, sic reperitur minor resistentia; & sicut in frigiditate adest minor actiuitas, reperitur resistentia maior.

Instabis, & meritò sanè: nam videtur quòd resistentia debeat esse æqualis actiuitatis; resistere enim nil aliud est, quàm ab actione contrarij corrumpentis se defendere,illius actionem impediendo, & remittendo illius virtutem: hoc autem agere est. Igitur pro modo actiuitatis D erit resistentia. Dic,resistentiam triplicem esse: quædam est negatiua, quæ vocatur ineptitudo subiecti ad recipiendam formam Alia, quæ dicitur positiua,seu passiua, quæ non est virtus actiua,sed naturalis quædam potentia, qua passum impedit actionem contrarij agentis, non remittendo illius virtutem contraria aliqua qualitate, sed tantùm difficulter cedendo. Vltima est, quæ dicitur contrarietas, quæ virtus actiua est, qua passum impedit actionem contrarij; per qualitatem contrariam illius virtutem remittendo. Hæc resistentia æqualis est actiuitati; resistentia tamen passiua, inæqualis est actiuitatis,nam interdum est maior, interdum minor; quare sicuti hic ordo constituitur in actiuitate, quod caliditas primum locum teneat, secundum frigiditas, tertium humiditas, postremum siccitas; sic in resistentia E iste ordo obseruatur, vt primum retineat siccitas, secundum humiditas, tertium frigiditas, vltimum caliditas. Ex qua doctrina ad plenum primi argumenti solutio patet.

Quum tamen calefactio, & refrigeratio considerantur in corpore humano, vt sunt remedia ad recuperandam sanitatem, tunc tempus calefactionis breuius est, ob rationes dictas. Hoc inspiciens Galenus calefactionis, & refrigerationis tempus, non vnum & æquale, sed quodammodo æquale pronunciauit. At intemperantia frigida aliquantulum calida meliùs corrigitur,si de leui & recenti, non de antiqua & confirmata sermo sit; hæc enim ob defectum caloris & virtutis, difficiliùs & tardiùs emendatur, quum non solùm auxiliis calefacientibus, sed his quæ suscitant & viuificant calorem innatum, & virtuté regeneratione sanguinis & spiritus roborant, perficiatur;quod non tàtùm difficile,sed impossibile apparet: multò

multò ... nim difficilius est, senectutem frigidam, quàm hecticam calidam corrigere.

Nunc secunda pars propositionis Galenicæ examinandã venit. Nam videtur, quòd non sit maius periculum in refrigerando, quàm in calefaciendo; sicut enim immodica refrigeratio est periculosa, sic immodica calefactio, ex Hipp. *lib. 2. aph.* 51. vtraque enim si modica sit, est remedium ad sanitatem recuperandam. Deinde, quemadmodum homines pereunt ex morbis frigidis, sic ex calidis solent interfici, & citiùs; quoniam velociores sunt, & actiuiores. Igitur non est maius periculum in refrigerando, quàm in calefaciendo.

Nota, calefactionem & refrigerationem, sensim prudentérque à Medico docto, & per medicamenta mixta administratam carere periculo; contrario modo celebratam, periculosam esse nemo negat: vt quando in ardentissima febre propinatur gelidæ potus, imperatur frigidæ balneum; in doloris vehementia vtimur narcoticis; in frigidis affectibus, medicamenta nimis calefacientia exhibemus, quæ febrem concitare nata sunt; vtimur cauteriis; tunc maius in refrigerando, quàm in calefaciendo periculum est, frigiditas enim omnium partium actiones lædit, tollit, imminuit; illæ enim ad suas actiones obeundas indigent calore. Ea tamen quæ calefaciunt, solent excitare calorem, & fouere, & calor adauctus non lædit actiones, immò multoties iuuat, nisi quando ad eum gradum peruenit, vt colliquet, ex Galen. *lib. 3. de caus. sympt. 3. in fin.* in quem sensum dicebat Auicen. *1. 1. doct. 3. c. 1. sanitatem & æqualitatem magis pertinere ad caliditatem, quàm ad frigiditatem*, quum latitudo sanitatis angustiorem habeat terminum versus frigiditatem, quàm caliditatem: sic intelligendus est Hipp. *5. aph.* 18. caliditatem esse vtilem, frigiditatem verò inimicam asseuerans. Ex his manet soluta difficultas.

Vltimam deinceps proponit Galenus propositionem, quæ est huiusmodi. *Intemperantiæ humidæ & siccæ, æquali securitate, inæquali tamen tempore curantur.* Causam reddit Galenus, nã humiditas & siccitas qualitates remissæ sunt, cùm citra calidi & frigidi contactum violenter operari non possint, vt Galen. ait *lib. 1. de sympt. caus. cap. 6. in princ.* quapropter nec in exiccando, aut humectando aliquod periculum vertitur, auctore Galeno *lib. 6. de sanit tuend. c. 3. post med.* Inæquali tamen tempore curantur, quoniam quum humiditas sit maximè ignaua, & parum actiua, & siccitas resistat valde, intemperantia sicca multò difficiliùs, tardiúsque curatur.

Hæc tamen propositio pariter secundùm vtramque partem plurimas patitur difficultates; nam in exiccando maius est periculum, quàm in humectando, quia humiditas magis amica est naturæ, cùm sit vitæ principium, sicut & caliditas. Secundò morbi sicci multò sunt deteriores humidis, quia conuulsio sicca humida est periculosior, ex Hip. *2. aph. 26. & 4. aph. 57. & 5. eiusd. 70.*

Responde, humiditatem, & siccitatem bifariam posse considerari: vel secundùm modum operandi, & quia remissè agunt, nullum in exiccando & humectando periculum adest: Si tamen considerentur quatenus sunt introductæ, & modum excedunt, quum sint qualitates actiuæ, immutant substantiam in aliam speciem, & corrumpunt; & tunc licet in vtrisque qualitatibus periculum vertatur, maius est in exiccando, quàm humectando; humiditas enim plus est amica naturæ.

Altera pars proposionis has habet instantias. Nam videtur, quòd tempus humectandi, & exiccandi sit æquale; nam sicuti siccitas vincit humiditatem in resistendo, sic humiditas vincit siccitatem in actiuitate. Secundò, Galenus *lib. 3. de loc. cap. 7. in fin.* dum de Epilepsia agit, probat non fieri ex siccitate, sed ex humiditate replente, quoniam subitò fit: ergo tempus humectandi breuius est. Solue hoc modo. Siccitas non vincit humiditatem in resistentia sola, sed etiam in actiuitate, ex accidenti ob densitatem materiæ; siccitas enim ferè cum materia sicca & crassa coniungitur, humiditas verò cum materia fluida & aquea. Deinde, Humectatio altera est qualitatiua, alia substantifica, accidentalis altera, quæ ex aliqua substantia humida præter naturam coaceruata originem ducit: illæ longo tempore indigent; hæc breuior est, nam fit ob caloris defectum: licèt enim substantia illa excrementitia paulatim coaceruetur, subitò tamen mouere potest, & morbum inferre, vt sub exemplo Epilepsiæ Galenus passim confirmat. Ex quibus patere arbitror quo tempore, & qua securitate omnes intemperies curari possint. Lege quæ de hoc dubio scripserunt, acutissimus Gentilis, & Iacobus de partibus *in com. cap. 2. 4. 1. Auic. §. Et debes scire, quòd infrigidationis, & calefactionis tempus est vnum, &c.* Et non siluit Ludouic. Lemosius *in com. cit. cap. Galeni.*

HISTORIA LVII. GALENI, De attritione ventriculi.

Ventriculi laborantis, ab inuasione febris dignotio, eiúsque curatio.

ID verò quod nuper in ipso contigit Imperatore, procul dubio mirandum est: ipse enim, & Medici omnes arbitrantur febris initium extitisse, quum decyperentur vniuersi. Ille enim priore die, hora prima ex eo medicamento, quod amarum, & sacrum appellant, quipiam acceperat: deinde quemadmodum ipsi mos erat singulis diebus, eo quoque die theriacã assumpserat hora sexta ferè: postea lotus, circa Solis occasum, eibi parũ ceperat. Cũ itaque tota nocte torminibus, & ventris profluuio vexatus, ideò febricitaret; à Medicis inspectus quiescere iussus est; atque nona hora ab eisdem sorbitione sustentatus. His peractis accersitum nos venit Imperatoris nomine, nescio quis, vt ipse in palatio cubarẽ. Quamobrem ante solis ortũ, cùm tres essemus, qui Imperatorem inuiserent, & eius pulsum attingerent, cæteris febrilis cuiusdã annotationis principium adesse visũ est, mihi verò silentiũ seruare: atque ideò côuersus ad me Imperator, quidnam esset, postulauit, quod cùm reliqui pulsum attigissent, solus ego non attigissem: cui respõdi, eos cùm bis iam tetigerint, ac forsitã ac aliàs sæpe, dũ cum eo in exercitu essent, expertique sint pulsus illius naturalem habitum, me meliùs affectum cognituros sperò. His dictis, iubente illo vt pulsum tangerẽ, accessi, & perpenso ad ætatis, & naturæ mensurã pulsu, plurimum ab eo differre, qui febrilem annotationem significet, respondi: febris quidem insultum eum mihi non videri, sed eius stomachũ atteri ab assumpto cibo, antequam excernatur, æstuante. Tum ille dignotionẽ nostram laudans, ter hæc verba subiunxit: hoc est, hoc ipsum est quod dicis, sentio enim me frigido cibo grauari: quæ cum dixisset, quid opus esset facto, postulauit: cui ego respondi in hũc modum. Si quispiã alius esset, qui hoc morbo laboraret, bibendum ipsi dedissẽ, quemadmodum solitus sum, vinum pipere inspersum. Vobis autẽ regibus, quibus tutissima remedia Medici admouere consueuerunt, lanæ purpureæ manipulum nardino pigmento calido intinctũ, ostio ventriculi imponere sufficiet. Tum ille, aliàs quoque, subiunxit, solitus sum purpuream lanã, & nardinum pigmentum stomacho superimponere, quoties mihi molestus esse cœpisset. His dictis, Pitholaum facere imperauit, quæ præceperam, & simul nos dimisit. Postquam verò, & vnguentum ventriculo impositum est, & pedes calidis manibus attrectati incaluere, vinum Sabinum poposcit, atque pipere inspersò bibit &c. Galenus lib. de præcogn. ad Posth. cap. 11.

PARAPHRASIS.

IMperatorem Romanorum Antoninum, cuius præsentem historiam Galenus scribit, frigida ventriculi intemperie laborasse, ex eo fit manifestum, quòd Medici qui primò illum inuiserunt, ab ea hora qua malè habere cœpit, amarum medicamentum, quod hiera dicitur, exhibuerint, calefaciens sanè & exiccans, ad frigidos flatulentósque humores in ventriculo impactos educendos quàm aptissimum: quo die theriacam pro more assumpserat, & post solis occasum, cibum parcum. Post quæ, tota nocte torminibus, & ventris profluuio vexatus, ideò febricitauit, quoniam iniempestiuè hæc omnia ab ipsis Medicis acta sunt. Quis enim vel mediocriter in arte versatus, medi-

camenta fibi inuicem aduerfantia, hieram per aluum vacuantem, & theriacam fuapte natura vacuantis medicamenti actionem, retardantem,& naturæ excretionem impedientem, tam breui tempore propinare aufus fuiffet? Theriacam autem aluum ex medicamento citatam cohibere,teftis eft locupletiffimas Gal.*lib.de theriac. ad Pifon. cap.4.* dum exhibito medicamento aluum fubducente, fi qui abfumpfit non purgetur, data theriaca, iudicat hanc effe optimam,quoniam purgationem prohibuit illius,qui purgantem medicinam fumpfit.

Ex hoc ergo motu,pugna,&inæqualitate,feu vi naturæ illata, medicamenti videlicet expellentis,& theriacæ retinentis, tormina, & alui fluxum eueniffe non eft dubitandum;ex quibus diariam,accenfis & inflammatis fpiritibus oriri, centies prædixit Galenus. Quam rem cùm non animaduertiffent,feu potiùs ignorarent Medici illi, ex pituitofis humoribus, tam in ventriculo, quàm in genere venofo impactis, fufcitatam fuiffe humoralem, & fic hac de caufa in pulfibus mutationem, & febrilis annotationis principium fomniarunt.

At Galenus bene penfata re, febrem illam fuiffe diariam aduertens,propriífque fignis cognofcens,quæ ipfe *in lib.1.de dif.feb.c.7.& lib.2.de crif.cap.vlt.*promulgauit,*de* curando ventriculo folùm fuit follicitus:qui licèt naturalem Imperatoris pulfum ad vnguem non agnofceret, quem per fanitatem effe tangendum, illiúfque fymmetriam & proportionem obferuandam, docuit Galen.*lib.*de *pulfib.ad tyron.cap.9.*coactus tamen,perpenfo ad ætatis& naturæ menfuram pulfu,eius pulfum ab eo differre,qui febrilem annotationem fignificaret,inuenit.

Quamuis pulfus naturalis duobus modis poffit confiderari,vno modo abfolutè & fimpliciter,quia eft caufa & norma reliquorum,qui folùm in natura temperata, bono habitu, ætate, regione, & tempore temperatis reperitur: fecundo modo refpectu illius naturæ quæ biliofa, vel pituitofa eft. Et licèt pulfus abfolutè naturalis in omnibus differentiis mediocritatem debeat obferuare, quia quod naturale eft,moderatum eft,ex Gal.*lib.de dif.morbor.cap.2. & lib.2.de difficult.refpirat.cap.1.& 2. aph. 51.* sítque æqualis & boni ponderis, medius inter parum & magnum, velocem & tardum,rarum & frequentem, durum & mollem;tamen his omnibus inter fe collatis,habitóque refpectu ad ætatem,& naturam, eum febrilis annotationis initium non habuiffe fignificauit.

Celebratiffimum enim apud Medicos eft, duplicem effe febrilis annotationis differentiam, compreffam vnam, alteram incompreffam:in hac non ita contrahitur, pulfus, neque calor ita ab humoris copia obruitur, nec arteria ab illius copia,lentore, craffitiéve occupatur,quæ præfertim in humoribus biliofis,faciléque inflammabilibus apparere folet, qui ob fui tenuitatem facilè exhalant, & refoluuntur;in hac,monente Magiftro *l.1.de dif.feb.9.*neque adeft extremarum partium refrigeratio,dormitatio,aut pigritia, aut aliqua in caliditate, aut pulfu inæqualitas, neque paruitas neque debilitas, vt *3.de præfag.ex pulfib.cap.7.* Galen. admonuit. De hac non fuiffe locutum Galen. patet,nam Medicos illos reprobauit, qui ex pulfus contractione, aut etiam omnimoda quiete eam cognofcere affeuerabant.

Atteri ergo ab affumpto cibo Imperatoris ventriculum affirmauit, hoc eft,eius calorem grauari à copia, & fic diftendi; nam debilis ventriculus alimentum, licèt non fit quantitate multa exhibitum, coquere non poteft. Hæc imbecillitas cùm à frigido (tanquam calori, cuius ope coctio perficitur, contrario) faciliùs oriatur, dicendum hanc debilitatem,vel à frigida caufa,vel à debilitate innati caloris ventriculi,vel ab vtrifque fuiffe profectam.

Neque te ab hac expofitione dimoueat Galeni contextus,afferentis Imperatoris ventriculum æftuaffe, per quod verbum non intelligas calidum ventriculum, aut inflammatum, biliofo igneóque humore refertum,nam hac ratione calida medicamenta non exhiberet;fed fluctuantem; cùm enim debilis ventriculus, ingeftum cibum quo grauabatur,coquere præ copia non poffet,fluctuabat,torquebatur, & ad excernendum vehementer coactus æftuabat, Metaphoricè enim multoties à Cicerone fic verbum hoc vfurpatur 4. *Ver.*& Virgil. *lib.6. Æneidos.*

Turbidus hic cœno,vaftáque voragine gurges
Æftuat,atque omnem Cocyto eructat arenam.

Et Plinius *lib.18.c.1.§.Quorum æftimatione, & gaudio nos quoque relictis æftuationi fuæ (hoc eft,exagitationi)iftis hominum tubis,pergamus exoluere vitam,&c.*

Cui malo auxiliaturus, non vinum infperfum pipere, (auxilium frigido ventriculo fummè profixuum) non interna medicamenta offerre aufus eft, quia Imperatorem curauerat nunquam,neque de eius temperatura erat certior factus; idcirco tutius vifum eft illi externa præfidia apponere, in his enim perfonis cautè Medicus femper incedere debet. Securius ergo medicamentum excogitauit, ex nardo, medicamento pro roborando ventriculo primas tenente,ex Diofcorid. *lib.1.cap.6.* & pro hoc complendo opere valdè præftanti,ex Galen.*lib.7.meth.cap.4.& lib. 8. eiufd.cap.7.* pigmentum componere.Eft autem pigmentum, genus quoddam vnguenti, ex Plin. *lib.16.cap. 43.* Nardinum autem vnguentum, ex Gal. *lib.7.de comp.med. fec.gen.cap.1 2.in fin.* coctionem ventriculi maximè iuuat, vtpote ex Nardo,Calamo aromatico,Cafia lignea,Cypero, Opobalfamo, & aliis roborantibus præfidiis conflatum: hoc autem vnguentum lana quàm molliffima excepit, quum hæc tum(veluti fpongia humores)vnguenta in fe imbibat,& excipiat,ex Galen.*lib. 11.fimpl. cap. de fpongia,* tum mollitie fua partem,cui adaptatur lædere non poffit, ex Galen.*lib.5.eiufdem operis,*& vires medicamenti retineat,& conferuet.

Purpuream autem elegit,nam hæc flaccido, languentique ventriculo auxilium eft potentiffimum. Purpurea enim lana,à Græcis Tyria,à Latinis Oftrum, ab Arabibus Chermes vocatur: dicitur enim illa, quæ fucco purpuræ tincta eft,ex Galen. *lib.8.meth.cap. 5.* Eft autem purpura, teftibus Plinio *lib.9.c.36.& 38.*Vitruuio *lib.7.de architect. cap.13.* pifcis quidam ex genere concharum, qui florem illum pro tingendis veftibus,olim maximo in pretio habitum, inter papauer dictum, & collum continet in vena quadam membranæ inftar candicantis.reliquum verò corpus fterile eft,cuius hiftoriam Diofcorid.*lib 2.cap.3.*Arift. *lib.5.de hift.animal.c.15.*& poft eum Rondeletius,Bellon. *lib.de pifcib.tit.de purpura,* & eruditiffimus Montaltus *lib. de vifu, c.17.de purpureo colore,*exactiffimè defcripferunt. De cuius diuerfis generibus, nominibus,præftantia mira, lege apud Cælium, Rhodigin.*lib. 3. lect.antiquar.cap. 2.* Ludouic.Lemofium *in com.c.5.lib.8.meth.Galeni,*Cardan. *lib.4.de fubtilit.fol.319.edition.Bafil.*&Matthiolum *ad cit. cap. Diofcoridis.*

Filum lanæ purpura marina infectum,vocatur Oftrum, quod,auctore Galeno *lib.7.meth. cap.7.*ad imbecillitatem ventriculi valdè eft proficuum, & ftomachum roborat, fi quod alterum, vt *in com.*Fabius Paccius doctè explicuit. Quoniam verò cocco infectorio, noftris temporibus, in variis mundi regionibus lana inficitur, & eo tincta purpuream ex fe emittit colorem,idcirco purpuræ loco, illo commodiffimè vti poffumus: nam eafdem vires habet & fortè præftantiores, vt probant Diofcorides *lib.4. cap.43.* Galenus *lib.7.fimpl.tit.de grano tinctorio,* & Arabes ferè omnes, qui de eo fub nomine Chermes mira protulere. Ifti enim præter roborantem, & adftrictoriam vim, illi plurimas alias attrabuunt dotes; nam cardiaca vi pollere tradunt quia venenis refiftere, & malignam humorum retundere qualitatem natum eft. Quapropter Chermes, vt apud Græcos purpura in pretiofiffima venit antidota; à qua celebratiffimum illud electuarium è granis tinctorum,feu Chermes nuncupatur,quod officinæ Alchermes appellare confueuere:hoc enim ad cordis palpitationem, fyncopen, mentis alienationem, venenum fummopere prodeft: nec immeritò, quum grana tinctorum cardiaca fint; noftri enim corporis facultates collapfas recreant, cor roborant,fpiritus viuificant,fenfus,mentémque exhilarant, triftitiam abigunt diuturnam, peftilentiam vnicè fugant,fiue ea in potu cum vino, aut aqua Meliffæ, Naphæue, fiue cum cardiacis, & belzaarticis medicamentis permixta, epithematis modo fupra læuum cordis finum applicentur,

applicentur, provt refert Lacuna *in com.c.cit. Dioscoridis*, & eloquentissimè ex antiquòrum, & iuniorum mente agitat ConradusGesnerus *lib.4.de aquatilibus.cap.prop.de purpura*: quidquid, perperam tamen, contrà sentiat Manardus *in annotationibus in cōposita Mesuè,tit.de confectione Alchermes.*

Hoc ergo vnguento virescollapsas mirificè restituente, pedum calefactione, & vino assumpto cum pipere, restitutus est: calefecit autem pedes, vt sic pusillus ventriculi calor,extrementorum calefactione reuiuisceret,ex Aristot. 6.*probl.6*. Partes enim frigidas, neruosas,excarnes, & remotas à fonte caloris, velin febribus calefaciendas, tegendas, & fasciis inuoluendas, vt reliquo corpore frigidiores non sint,summa cum ratione docet Hippocr.*lib.4. acut.text.40.Vbi enim pedes frigidi sunt, vix fieri potest, vt dormiant ægri.* Quare ad conciliandum somnum non parum conferet pedes habere calidos;somnus autem coctionem iuuat,& excretiones promouet, naturam & calorem innatum roborando. In hunc sensum dicebat Aristot. *lib.2.probl.26.* Medicos consuetos esse in aduersa valetudine pedes diligenter cooperire, ne frigeant;non enim ea pars solùm refrigeratur, verum etiam est in causa,vt rigores toti corpori superueniant. Si verò de hoc raro affectu obseruationem legere concupiscis, vide Petrum Bayrum *lib. 11.pract.cap.9.de attritione stomachi ex conuersione cibi in phlegma*, & ex eius sententia transtulit Marcel. Donat. *lib.4.de medic.hist.mirabil.cap.4.*

HISTORIA LVIII. GALENI, *De ventriculi debilitate.*

Ventriculi languor,vini Absinthitis potu, sanatus.

Amicam verò mihi præ cæteris Arriam,eximiè commendatam & ipsam ab Imperatoribus, quòd philosophiæ diligenter operam daret, & præcipuè Platonis lectione delectaretur,non leuiter olim ægrotantem sanarunt. Laborabat enim ventriculi lāguore,atque ideò ita supinè decumbebat,vt ne cibum quidem accipere valeret:vnde periculum ipsi imminebat,ne defectu nutrimenti periret.Tunc itaque,sicut experiissimi solent Medici, mulierem curarunt, vinum Absinthio medicatum,me commonstrante, propinantes: mox enim vt tale vinum bibit, & stomachum roborauit,& cibi appetentiam recepit, &c. Galenus lib.de theriac. ad Pison. cap. 2.

PARAPHRASIS.

QVod liber hic *de theriaca ad Pisonem*,genuinus sit, duæ confirmāt rationes.Prima,quoniam in eo nullum dogma Galenicæ doctrinæ contrarium continetur:& hanc regulam dicebat Galenus multis in locis, esse veram ad libros Hippocratis explorandos.Secūdò quòd Serapio, Auicen.Rhasis,Rabbi Moses quorum auctoritas contemnenda non est, hunc librum, tanquam Galeni indubitatum sæpissimè citant provt firmissimis rationibus, & auctoritatibus Mercurialis *in præfatione ad hunc librū* manifestè exposuit;quidquid Mathiolus *lib.2. epist.2.* contrarium omnino asseueret,Iulij Alexandrini rationibus succumbens.

Mulier ergo hæc ventriculi languore, hoc est, defectione,& nimia imbecillitate, cum deperdito appetitu laborabat cuius debilitatis frigidam & humidam intemperiem ventriculi fuisse causam, ex curationis modo facilè cuique patere potest.Nec dubites ex frigiditate posse oriri hoc malum:licèt enim illa corrugando os ventriculi, & comprimendo,appetentiam augere videatur, ex Galen. *lib.1.de caus.symp.cap.7.& lib.6.epid.sect.4.com.19.*quum per frigidas anni constitutiones, appetitus vel etiam nimius excitetur,vt *cit.loc.*Gal & Arist.*lib.8.probl.4.*asseuerant tamen hoc de frigida & sicca intemperantia, non de humida, intelligendum est.Nam sicut frigidus modicum roborato ventriculi ore concoquit, & digerit alimenta, A sicque appetentiam suscitat; sic immodicum solidas ventriculi partes dissoluit,relaxat,ad attrahendum reddit imbecilliores, & appetitum destruit,ex Gal.2.*aph.com.20* quum vires corporis emortuas reddat, & sic fastidij causa efficitur,ex Trall.*lib.7.cap.7*.Paul.*lib.3.cap.37* quod perbellè explicuit Auic.15.3.*tract.* 2.*cap.7.§. Et causa in hoc loco est, quòd caliditas est mollificatiua,faciens currere materias,& replens locum eis,& frigiditas est è cōtrario,quāuis quandoque sit causa magis nocens appetitui malitia complexionis frigidæ singularis,quando mollificat duas virtutes, scilicet sensiuam,& attractiuam,quare debilitatur appetitus,&c.*Ex quibus patet, errasse Petrum Paulum Peredam, virum alioqui doctum,*in comment.cap.34.lib.1.meth. curand.morbos*,Michaëlem Ioannem Paschalium, taxantem, B quòd à frigida intemperie oriri aliquando inappetentiam asseuerat.

Cum ergo appetentia ad vitam sit maximè necessaria, ex Galen.*lib.6.aph.3* (nam non assumpto alimento perire animal, tabefacto corpore est necesse) summa cum ratione eniti debemus, vt ventriculus roboretur, & æger alimentum appetat,retineat & coquat. Huic vsui potentissimum est vinum testibus Tralliano, & Paulo *loc. cit.* Hoc enim ex Dioscor.*lib.5.cap.40.* vtile est stomacho,coctionem accelerat,fastidia discutit,hepar roborat,frigidam emendat internarum partium intemperiem, præcordiorum distentioni mirè succurrit, ventriculi inflationi opitulatur, & denique medicamentum stomachicum, si quod alterum,est præstantissimum. Hac ratione auctores, C qui de medela ventriculi frigidi conscripsere, inter quos est Heurnius, vir omnium calculo doctissimus *lib.2.meth. ad praxim,tit.de remedijs ventriculi frigidi*,inter cætera vina medicata,illud summis laudibus efferre solent.

Hæc si vera sunt,illud verissimum, vinum cum Absinthio paratum, mirabiles ex se pro roborando ventriculo prodere vires: cùm enim Absinthium per excellentiam ventriculum vigoret, eiúsque collapsam valetudinem restituat,ex Galen.*lib.6.simpl.cap.de abrotano.& lib.7.meth. cap.4.& lib.1.ad Glaucon.14.& lib.de optima secta,cap.17.* fit vt eius languores persanet:tenui enim,& calida virtute sua,modicè adstringenti(hæc enim summè iuuat ad penetrationem)sese in ventriculi penitissimas partes insinuat, offendénsque in illis humores impactos & lentos,eos minutatim dissecat, sectósque, & sic expulsioni faciles excutit,&tenuitate sua crassos extenuat succos,quoquouersum ventriculi meatus facilè subintrans. Hac ratione humores D in eo tenaciter infixos, abstergit, & aducrsus dolores stomachi est aptissimum, ex Dioscoride *lib. 3.c.26.* Insuper fastidium arcet, suscitat emortuam appetentiam, & singultum sanat ex frigida causa contractum, vermes necat. Estque res adeò apud scriptores omnes receptissima, vt ad ipsos etiam vulgares deducta sit notitia, hoc auxilium languenti, flaccidóque stomacho, summo esse ex vsu:cuius conficiendi modum, pete ex Dioscor. & eius interprete Matthiolo *locis citatis*, quibus mirabiles huius vini vires describit.

E

Obseruatio X.

Importunus ventriculi dolor, vini absinthitis potu curatus.

LAborauerat trigenaria fœmina diu tertiana notha, & ob obstructiones viscerum interiorum, & vteri, restricta biennio omnino sunt menstrua, quæ ope conseruæ chalybis ritè postea fluxere, sed in vmbilico per annum ita sæuo pressa fuit dolore,noctu præsertim, vt omnium remediorum vim prorsus contempserit. Sæuiente dolore vmbilici regio eleuabatur, vt sphærula in eo ad tactum sentiretur. Adhibitum consilium. Alij vermem esse causam rati sunt. Alij lentos & frigidos succos,facientes obstructionem viscerum huic malo ansam præstare confirmarunt. Quidam flatum esse nebulosum & crassum, qui à calore lectuli, & quod verius est ob somnum adaucto, fusus & dissolutus, vna cum internarum partium frigida intemperie, dolorem hunc pertinacem excitabat, sibi persuasere.

perſuaſere. In hunc vſum vacuantia ſæpius propinant. Affectæ particulæ adhibent topica innumera. Sudorifica ex Ebeno propinant, balnea naturalia conſulunt. Demum ſex menſium ſpatio nihil intentatum relinquunt. Tandem exhibito vino Abſinthite pro continuo potu, à dolore immunis euaſit, & recurrentibus menſtruis, cùm antea eſſet ſterilis, concepit, peperit.

HISTORIA LIX. GALENI,
De ventriculi debilitate.

Ventriculi debilitas, ex abſciſſione omenti ſuborta, quomodo curetur.

QVod omentum calefaciendi gratia factum ſit, euidenter diſcas licet, in illis qui vulnus in epigaſtrio, (id eſt abdomine) *acceperunt, in quibus per vulnus excidit omentum, deinde liuidum factum cogit Medicos partem læſam adimere: omnes enim frigidiorē ſentiunt ventriculum,* minúſque concoquunt, ac pluribus operimentis extrinſecus egent, & maximè quando inſigni fuerit magnitudine quod exciſū eſt. Quemadmodum certè, & nos aliquando ferè totum ipſum abſcidimus cuidam gladiatori ita vulnerato. Homo enim ſanatus quidem confeſtim eſt, ſed tamen adeò facilè, & patiebatur, & lædebatur à frigiditate externa, vt non ſuſtineret nudum habere ventrem, ſed lanis aſſiduè eſſet obuolutus. Gracilior autem à principio fuerat hic gladiator cùm alijs partibus, tum ventre; ob ídque celeriter, opinor, refrigerabatur, &c. Galen.* lib.4. de vſu part.cap.9.

PARAPHRASIS.

OMentum, cùm vocetur viſcus, auctore Galeno *lib.3. de facult.natural.c.7.* & calidum ſit, eo ad meliorem coctionem natura abutitur; eius enim vſu faciliùs, celeriúſque cibus concoquitur, ex Ariſtot. *lib. 1. de hiſtor animal.16.& lib.3.eiuſdem, 14.& lib.4.part.animal.cap.3.* Cùm enim ventriculus ab adiacentibus membris foueatur, ab omento non minimam ad cibi coctionem accipit vtilitatem; quare hæc particula longiſſimè protenſa eſt in inteſtina omnia, vt ipſorum coctionem iuuaret imbecillimam; nam ſolùm denſitate ſua, ventriculum, inteſtináque ab externis iniuriis defendit, & factam ab ambiente prohibet diſſipationem, ſed caliditate ſua (calidum enim eſt, cùm nihil pingue, & promptè inflammabile, frigidum ſit, ex Galen.*hic*) partes has fouet, tuetur. Eſt ergo omentum, fulcimentum quoddam, aut, vt rectiùs loquar, operimentum, quod inſtrumentis cibum conficientibus, veluti operculum congenitum à natura eſt datum, ex Galen.*lib. 4. de vſu part.cap.* 11. Ex his manet aperta ſolutio ad quæſitum commune, cur ſcilicet frigeſcat ventriculus à calido hepate, quod 3.*alim.*16. probauit Galen. quoniam incoris incumbentis caliditas nimia liquefacit pinguedinem omenti: quare ventriculus exanguis, hac veſte quaſi ſpoliatus deficit. Lege Rulandum *lib.probl.medico phyſicor.*73. alias huius problematis rationes varias lege apud Caſtrenſem Luſitanum *lib.de complexu morbor.cap.*23.

Et cùm rarò accidat, vt omentum ex vulnere egreſſum non patiatur, videndum eſt, num refrigeretur, aut incipiat corrumpi, aut denigretur, & iam corruptum ſit. Si incipit putreſcere, ex ipſius pallore cognoſcitur; tunc ergo ſpongiis vino dulci, potenti, nigro, vel albo, cum chamomillæ decocto fouere oportet, quod decoctionem factam, explorandum, num colorem proprium, naturalem, ac viuum recipiat, ita vt incaleſcat; ſi enim ita ſit, intromittendum eſt. Si contrà accidat, ipſum amputare debemus. Plurimi hoc modo abſcindunt, vt accipiatur pars corrupta, & filo circa partem ſanam deligetur, poſtea in regione vinculi ſecetur, & deinde exurunt: intromittunt ſanum omentum relictum. Non placet hæc methodus, nam de parte ſana aliquid etiam ligari debet, & amputari; quoniam ſi aliquid corrupti omenti relinquātur, id poſtea cōrruptionis reliqui omenti eſt in cauſa. Melius ergo eſt totam illam partem denigratam accipere, & cum aliqua portiuncula partis ſanæ ligare, & ipſam reſecare ad viuum, omiſſa vſtione, ne ſtatim liqueſcat, vt doctè retulit Andreas Alcaçar, non infimæ notæ chirurgus *lib.4. de vulnerib.ventris inferior.cap.*8. lege Galen.*lib.6.aph.*58. & Hieronym. Fabric. ab aqua pendente *lib.1.chirurg.cap.*25. Ob dictas cauſas ij quibus è vulneribus excidit omentum, frigidiorem ſentiunt ventriculum, ineptè concoquunt, ab extrema frigiditate facilè læduntur, & externis operimentis extrinſecus egent, maximè quando totum reſectum eſt. Quare Philoſophus omentum meliorem facere coctionem pronunciauit. De qua vtilitate videndus Cōſtantius Varolius *tabula 1. anatomica, de omento.* Eius ampliores vſus lege apud Galen, *lib.6.de anatom.adminiſt.c.*5. quo loco epiploï multiplicem vſum agnoſcit; nam præterquam quòd tegumenti inſtar inſitum calorem fouet, ac coctionem iuuat, venæ portæ ramos, in lienem, ventriculum, duodenum, & collum diſtribuendos ſuffulcit; arterias, & neruos ſuſtentat; inſuper vagantes per imum ventrem vapores retinet, & in adipem cogit; colo inteſtino à liene ad ventriculum, & iecoris cauum aſcendenti meſenterij vicem gerit; & humorem copioſum ab inteſtinis influentem, quum à glandulis excipi, & abſumi ſemel nequeat, in ſe, velut in æſtuario aſſeruat, vt latè explicuit Laurent.*lib.6.de re anatomic.cap.*12. Quidquid Columb.*lib.*11.*cap.6.* priorem, de quo *hoc loco* Galen. egit, ſolum vſum agnoſcat; cum Fernel. *lib.1.de part.corp.hum.deſcript.cap.*7. & Auic.13. 3. *tract. cap.* 1. De cuius multiplici vſu, lege Adrian. Spigelium *lib. 8.de fabric.cop.hum.cap.6.*

QVÆSTIO XXXVI.

Quòd ex decidētia mucronatæ cartilaginis, homines non ſolùm debilitatē ventriculi, & alios morbos pati, ſed contabeſcere poſsint. Cōtra Sanctorium, Laurentium, Columbum, & communem Medicorum ſententiam.

COMMENTARIVM.

M*Inúſque concoquunt.*] Quoniam de ventriculi debilitate diu commentamur, age illuſtremus in parte hac, aliam debilitatis ventriculi cauſam ignoratam à veteribus, & idcircò indictam. Mirum enim eſt, quod fidiſſimo experimento adinueni ſæpe ventriculi debilitatem, nauſeam, vomitum, ructus, deprauatam concoctionem, faſtidium, alios inſuper aliorum patium morbos, immò, tabem ſequi poſſe, ex procidentia illius cartilaginis, quæ à Medicis Xiphoïdes, Scutiformis, Enſiculata, Mucronata dici ſolet, & ab Arabibus malum granatum nuncupatur. De cuius morbi cauſa, ſignis, prognoſi, & curatione, tam vtilis & neceſſaria eſt cognitio, vt in eius inueſtigatione, rationis gubernaculo non perſiſtas, facilè, & cum aperto diſcrimine in ſcopulos, immò mortem miſerrimos ægrotantes frequenter præcipites. Sic ergo in re tam ſeria me dicentem audire ne graueris.

In his, qui frigido, humidóque vtuntur alimento, ingluuiei, & comeſſationibus multis, crapulæque ſunt dediti: & hac de cauſa, vel natiua ſorte, frigida ventriculi intemperie, & imbecillitate laborant; vel ex morbo ſæuo acuto, aut chronico conualuere, ob coctionis defectum, mucoſus, lentus, viſcidúſque ſuccus in ventriculo, oréque præſertim ipſius gignitur, qui copia ſua ita grauat, qualitate frigida debilitat, humiditate relaxat, vt ventriculum, coctionis primum organū, mirum in modum debilitet, & ſæpè ſit in cauſa, quòd immedicabiles oriantur in eo, vel aliis partibus morbi, ab iſta intemperie pronati.

Cúmque ventriculi os plures circumdent partes, penes quarum læſionem varij morbi propullulant, ille frequentiſſimo experimento compertus eſt, qui ex decidentia illius cartilaginis oritur, Enſiformis à Galeno appellatur: hæc enim imo pectori ita connata eſt, vt os

ventriculi

ventriculi tegat, & tanquam ſcutum & propugnaculum muniat, ac defendat. Luſitani hanc cartilaginem vocant *Spinhela*, hæc enim manu compreſſa, vel eleuata, ſpinæ oblongæ,ſeu gladioli parui figuram refert. Belgæ dicunt *Borſt been*. Huius vſus primarius eſt, vt ventriculi os tueatur. Illum ridet Columb.*lib.2.de oſſib.cap.10.* quia diſtare longo interuallo ab ore ventriculi, quod dorſo applicatur, ratus eſt. At præterquam quòd falſum eſt in viuentibus ita diſtare, eius placitum multò anteà redarguerat Galen. *lib.7.de vſu part.cap.21.* dum in hæc verba prorumpit: *Ob eam igitur cauſam,& ad partem oſſis pectoris vltimã,(quam ob enſis ſimilitudinem Xiphoidem appellãt) adhereſcit:quam certum eſt propugnaculum eſſe oris ventriculi, & partis ſepti tranſuerſi,quæ illic eſt, iam autem & cordis, &c.* Auicenna probat 1.1.*doct.3.c.1.5.§. Cum inferiore præterea parte thoracis os cartilaginoſum latum contineatur, cuius inferior extremitas rotunditati attinens vocatur epiglottalis, eo quòd epiglottidi ſit ſimilis, & ipſum eſt tutamentum oris ſtomachi, &c.* Accepit à Galeno 6. *de vſu part.* 3. firmant Veſal. 1. *fab.* 19. Bauhin. 3. *anatom.* 49. Paræus *lib.* 1. *cap.*41.

Hæc ergo cartilago,cùm nimio mucore, humiditateque excrementicia,ob infauſtam ventriculi coctionem ex ipſius debilitate contractam, eſt infracta, emollito glutine, quo pectori hæret, decidit, & laxatur. Valde. Neque putes abſurdum,cum Laurentio.*lib.3.de re anatomic.c.11.* hanc cartilaginem decidere,quum ita imo pectori firmiter adhæreat, vt non niſi ſumma vi diuelli poſſit, vt *cit.loc.* obtrudit Columbus:nam hoc de ſtatu naturali intelligendum eſt,quoniam vterus neruoſus,& obſidentibus partibus,multis,variiſque ligamentis obſitus,ita aliquando humoris copia laxatus procidit totus, elabitur, & flacceſcit, vt virilem priapum mentiatur.

C Et ne quis putet noſtra hæc, figmenta eſſe anilia, aut meras nugas,vt citati firmauere recentiores, legat inſignem Veigam(hic enim peritiſſimus Luſitanus omnium eruditiſſimorum Medicorum voto doctiſſimus, ſit mihi mille inſtar)qui *in com.ad cap.4.lib.1.de loc.affect.num.21.* noſtras partes lata oratione tuetur, *à verbo nonnunquam, vſque ad verbum,iccircò indicta.* Tãti viri ſententiam Carterius iiſdem fermè verbis confirmat *diſp.52.ad libros Galeni,de locis affectis*: dum enim plurimas tabis cauſas recenſet, potiſſimam accidere putat, quando cartilago hæc, emollito glutine quo pectori tenaciter adhæret, laxatur & decidit. Habere autem quidpiam mucoſum, quo pectori alligatur,docet Galenus *lib.11.de vſu part.18.& lib.3.de facult. naturalib.cap.vlt.*

D Hunc affectum comitantur in ventriculo flatus, gurgulationes, ructus,ſingultus, oſcitationes ab ſpiritu flatuoſo pronatæ,quæ omnia à debili coctione,ventriculique imbecillitate originem ducunt: cùm enim cartilago hæc ventriculum ab externis iniuriis tueatur & defendat, ſi flaccida eſt,& muco oblita copioſo, relaxatur, & flectitur introrſum; ventriculi os premit & debilitat;vnde reproba concoctio, nauſea, & vomitus. Ægri difficilè reſpirant: nam ad diaphragmatis,quod eo loco neruеũ eſt,tutelam, conſtructam fuiſſe hanc cartilaginem.*lib.7.de vſu part.cit.* Galenus edocuit. Diaphragma autem eſſe princeps, ac primarium liberæ reſpirationis inſtrumentum, Galenus paſſim confirmat: nam tenditur in expiratione, laxatur in inſpiratione. Inſuper languet appetitus.Os continuò madeſcit, ſputo craſſo, viſcidóque reſperſum. Adeſt Cephalalgia ob maximum ventriculi cum capite conſenſum. In partium extremitatibus, totiúſque corporis habitu, nodi duri, indolentéſque apparent, à frigido humore ſuborti, quem natura ex infauſta coctione, velut excrementitium, ad partes extremas, tanquam ignobiles detrudit.

E Affectus hic contumax eſt,& rebellis, & qui ſæpiſſime ſpreta cauſa ob Medicorum incuriam, putantium huius cartilaginis decidentiam anicularum eſſe fabulas ac præſtigias,contemptis præſidiis,diuturnus fit,& deinde auxiliis Medicis vix miteſcit. Immò ſenſim ac ſine ſenſu, futúmque habitualis ventriculi intemperies ſuccreſcit; ex qua tabeſcunt ægri, & pereunt: non enim ineptè coctò alimento nutritur corpus commodè, qui extenuatur, & areſcit:Ex praua enim coctione non fit laudabilis hæmatoſis, impurum ſanguinem carnes non trahunt, ita ſuo genio,&nectare viuifico defraudatæ contabeſiunt: quoniam tantum habemus caloris quantum ſanguinis. Quare ægri marcidi facti,ſæpe hectica ventriculi correpti, vitam cum morte, commutant.

Curatio ſimilis eſt in omnibus, illi quam Medici, pro ventriculi debilitate ab intemperie frigida pronata, inſtituere conſueuerunt.Vnum ſolùm habet huiuſmodi affectus peculiare, quòd hæc cartilago manus opera ad ſuum locum delapſa reducatur. Quòd opus licèt pluribus modis celebrari poſſit, nullo meliùs picatione perfici poſſe B exiſtimo. Os ergo ventriculi modicè concutiatur ferula illita pice,ita vt leniter ſuauitérque caro attollatur,pariſque incaleſcens rubefiat. Imponatur deinceps cucurbitula cum magna flamma, (hæc enim incantamenti modo flatus diſcutit, 12.*meth.vlt.&* 2.*ad Glauc.*6 & potentiſſimè calorem ad ventriculum debilem attrahit, 7.*aph.* 1.) ſtrenuum enim auxilium eſt,vt quæ ſunt in alto,foras euocentur, ex Gal.*lib.*13. *meth.c.*19.Qua ablata ſtomachica emplaſtra ex calidis, roborantibus tamen medicamentis parata,ori ventriculi adaptare oportet, addita ſemper terebinthina, cuius vi tenaciùs adhærent, & opus ſuum per moram complere queunt.

Et ne me ſanè rudem, & de morbo hoc ſomniantem exiſtimes, anicularum inſtar, quibus ferè hæc curatio, à vulgari Medicorum plebe,ſuperſtitioſa dicta,demandatur, de picatoribus, ex Galeni mente hæc paucula accipias rogo. Si quæpiam particula,ventriculus nempe, ex nutrimento ob debilitatem fructum non ſentit inquit Galen. *lib.7.meth.cap.7.* optimum medicamentum eſt, quo picatores quotidie vtuntur.Accipiebant enim ferulas paruas, ac leues,modicè illitas pice,& flaccidis,gracilibúſque partibus incutiebant,donec modicè attollerentur,vt Magiſter edocuit *lib.14.meth.16.* ex qua iterata concuſſione,attracto ad partem ſanguine & ſpiritu, ventriculus incaleſcit & roboratur, meliùs appetit,retinet,& concoquit. Nam hoc ad præſtandum membro cuilibet vigorem,egregium medicamentum eſt,adeò vt ſiquod ſingulare membrum hoc vitio laboret, id hoc præſidio reſtituatur; nam calefacit, humectátque, ac vigorat ſanguinis multitudine accita. Picationis autem terminum *lib.6.de ſanit.tuend.c.*8.cutis ruborem ſtatuit. De cuius vtilitate mira,pro roborandis, impinguandíſque partibus, lege Hippocr. *lib.3.de officin. Medici,text.*32.Auicen.2.1.*tract.*2.14.& *tract.*3.*doct.* 4. *cap.*4.& 7.4.*cap.*2.& 10.3.*tract.*1. *cap.*30.& 2.3.*tract.*1. *c.*46.Aëtium *tetrab.*1.*ſerm.*3.*cap.*180.Paul.*lib.*1.*cap.* 59. quorum mentem explicant Raſius *lib.3.ad Almanſ.c.*60.& 61.Guido *tract.6.doct.1.c.*4.Nico.*ſerm.*7. *tract.6.ſum.1.c.* 1.Bartholomæus Euſtach.*lib.3.praxis,cap.*35.*de tabe* Ludou.Lemoſius *in com.c.*7.Gal.*ad l.* 7.*meth.*Mercurial. *lib. de decorat.cap.*7.Hercul.Saxonia *ſect.*1.*de phœnigmis,c.*11. qui de recto picationis vſu egere luculenter.

Picatores ergo erant,qui ferulis illitis pice partem debilem concutiebant,& ſic motu & calore, ſanguinem & nutrimentum ad partem attrahebant,& hac ratione membrum extenuatum impinguabant, vel hanc cartilaginem ad ſuum locum reducebant, ventriculúmque hac ratione firmabant.Sic docet Auic. 7.4.*c.cit.§.Et de impinguatiuis ſunt linimenta,quæ adminiſtrãtur poſt motionem membrorum, & ipſorum rubrificationem, ſicut eſt pix ſola,ita vt ſi vehementer liquida,aut ſoluta cum oleo in quantitate qua faciat eam currere linimentum;& quandoque adminiſtratur ſola ſuper cutem approximata igni,donec liqueſiat, deinde inuiſcatur,& eleuatur:Quandoque congelatur ipſa, attrahit nutrimentum ad membrum,& retinet ipſum in eo,& remouet friguſ eius,ſi fuerit cauſa eius debilitas virtutis, &c.*Non ergo vanum putes,cartilaginem hãc decidere,& picatione, cæteríſque attrahétibus præſidiis in ſuum locũ reſtitui,quidquid contrarium Medici vnanimi ferè cõſenſu,falsò tamẽ, hucuſque fuerint opinati, vt refert Anguſtinus Vaſquius *q.2.de ventriculi paſſionibus*, & non ſiluit eruditiſſimus SanctorusSãctorius *lib.3.de vitandis errorib.Medicor.c.*14. putantes nullo modo hanc cartilaginem decidere poſſe, quorum

quorum argumenta ficulnea effe,fuprà fatis prædiximus, & ex dictis facile folui poffunt.

HISTORIA LX. PRASII, De ventriculi dolore.

Dolor ventriculi ex bile, & melancholia ortum ducens,congruis auxiliis fanatur.

Dico,quòd conqueftus eft mihi quidam de dolore ventriculi ex bile & melancholia, cum humiditate & caliditate fuperueniente velociter ad caput,quæ humiditas erat intenfa,quem curaui recipiendo Rofarum tritarum ℨ.x.*fpicæ* ℨ.ij *maftichis,thuris,caryophyllorum optimorum,cymini, an.*ℨ.j. *Terantur quæ terenda funt , & inde fiant trochifci cum fucco Abfinthij , & cortic. citriorum : appofitóque oleo nardino,confecto ex cypero , chœnantho, & cofto fupra ftomachum, conualuit , &c. Rhafius* lib. 11. continent tract. 1. cap. 2.

PARAPHRASIS.

A Multis caufis oriri ventriculi dolorem, teftatur multis in locis Galenus ; quum enim eius fubftantia ampliffimis neruis fit contexta , qui à fexto cerebri coniugio,fuperiori eius orificio mutuo complexu implicantur, & in reliquum ventriculi corpus multiplici ferie diftribuuntur,idcircò maximè fenfile eft, ex Galen.*lib.*2.*de rat.vict. com.* 11. & alibi paffim. Doloris ventriculi aliquando caufa eft intemperies fimplex,&fine materia,quãdoque cum materia:vtraque,vel calida,vel frigida.Harum figna fatis fupérque diftincta inuenies apud eos , qui peculiare caput de dolore ventriculi confcripferunt , inter quos præcipui funt , Alexander Maffaria *lib.* 3. *de morb. intern. cap.*3.Mercurial, *lib.* 3. *praxis cap.* 2. Leotnardus Iacchin.*in* 9.*ad Almanf.cap.*45.Bartholomæus Perdulcis *lib.*13.*medicin.cap.*2. Ludouic,Mercat,*lib.*3. *de morb. intern.cap.*1.

Vnus folùm fcrupulus eximendus , cur humiditas fecit dolorem,fi ea apudGal.*lib* 1.*de cauf.fympt.c.*6. non poteft violenter corpus contingere , & alterare ? Dic verum quidem effe , intemperantiam calidam aut frigidam per fe & folam,poffe dolorem efficere , quia cùm fint maximè efficaces, confertim & violenter corpus immutant ; humiditatem autem & ficcitatem , ex accidenti concitare dolorem , quoniam funt qualitates materiales,ignauæ,& languidæ , auctore Magiftro 7.*meth.*5.*& lib.* 6. *de fanit. tuend.cap.*3 nam humiditas agit & corrumpit , licèt paulatim& fenfim,maximè fi cum affluxu humoris copuletur. Galeni verò locus, licèt prima facie videatur contrarius,de intemperie nuda intelligendus eft,fiue hæc fit fimplex,fiue compofita.

Quúmque humiditas nimia caliditati copulata dolorem faceret ; & ob vaporum ad caput copiam , cum quo maximè confentit ventriculus,3.*de loc.*5.timor effet,ne in cerebro,aliífque partibus,aliquod fymptoma fuccrefceret, timoris & periculi plenum,excrementitiam abfumere humiditatem,ófque ventriculi roborare faluberrimum duxit: cùm nulla fit pars , quæ ita exactum habeat fenfum, vel, principum partium vtramque , pro fuarum affectionum modo perinde afficiat,atque vẽtriculi orificium;fiquidem fyncope, cardialgia,dyfpnœa, apnœa,epilepfia, delirium, infania,huius partis occafione euenire confueuerunt.Mirandum enim non eft , fi ob oris ventriculi affectus, animalia maximis,iifdémque vehemẽtiffimis affectibus affligantur,cùm nimirum pars illa,per neruos quidem cerebro, per arterias autem cordi vicino fibi,fuas offenfas communicet,vt non minùs latè,quàm doctè Galenus pronunciat *lib.*1.*de cauf.fympt.cap.*7.

Maxima ergo eft ventriculi dignitas , & ad omnium partium actiones fummè neceffaria.Maxima illius in totius corporis alteratione , & immutatione facultas : eam oraculo quodã patefecit Hippoc.*lib.*6.*epid.fect.*4.*text.*25. *Ventriculo calidi,frigidi carne,& graciles. Ifti venofi , & iracundiores :* in eius expofitione mira protulit Vallefius *in comment.* Demum ex eo ventriculi neceffitatem poteris arguere , quoniam vel fi minimum afficiatur, aut diuturna officij vacuitate reddatur ignauior, tota corruit ftatim animalis machina,atque illius naturalis œconomia labafcit.

Flaccidum itaque, & dolore afflictum ventriculum roborare oportet , ne præ doloris fæuitie , ad eum confortij lege, totius corporis concurrant excrementa , ex quorum prouentu, & confluxu diri poffint fuboriri affectus.Cùm autem pars citra totius prouidẽtiam fanari non poffit,culpam auctori non imponas,qui citra expurgãtium vfum localia confuluit applicanda;nam vacuantia filuit, quoniam circa principium erat affectus , à quibus abftinere docuit Gal.*lib.*13.*meth.c.*11.quando dolor,aut phlegmone ventriculum exercent,*fiquidem longiffimè à tentata fluxione parte, quod redundat reuellere,nequaquam ad eam tahere conuenit:* nam purgantia plus trahunt in ipfum à toto corporis ambitu, quàm ab eo pellant , ex quo confluxu ita redditur venter languidus , ac dolor intenditur,vt vel ex noua fluxione noui emanent morbi , vel ita reddatur languidus, vt deinceps munus fuum perficere nequeat. Quare purgantia in ventriculi affectibus fumma funt cum præmeditatione porrigenda ; quæ fi offerantur , maximè fi caput condoleat,tunc fummopere hieram laudauit,*lib.* 7. *meth.* 11.*&* 8.*fec. loc.*2.*&* 2.*eiufd. cap.* 1. quod medicamentum citra moleftiam ventriculum ab excrementitiis humoribus repurgat.

Dolorem itaque mitigare falutare confilium fuit , ex quo fymptomate ægri in grauiffima pericula labuntur, vt Galenus *lib.*12.*meth.cap.* 1.*&* 8. luculenter edocuit : cui etfi vt fymptoma eft,non debeatur curatio,fed foli morbo, vt *loc.cit.meth.&* 11.*eiufdem,cap.*12.Galen.edocuit;tamen fi acerbus fit, & vehemens,ad fe curationem vocat, & habet rationem caufæ, fine qua alter affectus curari non poteft,quoniam diftrahit naturam,diffoluit vires, fluxiones mouet.Quare cordatè dixit Auic.4.1. *doct.*5.*c.*1.*quúmque ad diuerfum trahere volueris,membri à quo protrahis,dolorem priùs feda,&c.* & infrà.§.*Quúmque ægritudo dolori coniuncta fuerit,aut caufa ipfius eft dolor, aut ægritudo eft caufa doloris , ficut eft percuffio, aut cafus,incipies fedare dorem,&c.* Si verò fit mitis,& lenis,aut mediocris,non vocat ad fe curationem , nam remoto morbo fymptoma remouetur : fic intelligendus eft Auic. 1.4.*tract.*2.*c.*7 §. *Et quando dolor capitis coniungitur cum febre, dignior eft curatio febris , & non doloris,&c.*

Quapropter quum dolor vrgeret valde , & ventriculi debilitas adeffet, ipfum roborare opus fuit iis , quæ tum dolorem,ex recrementitia humiditate ventriculum diftendente pronatum mitigare , tum roborare nata effent:inter quæ primo loco numerauit rofas, quæ , auctore Galeno *lib.*8.*de fimpl.medic.facult.tit.de rofa*,adftringunt, & exiccant, maximè fi fint ficcæ , hæ enim ampliùs roborant, & fuperfluam humiditatem exprimunt , & abfumunt , vt ait Diofcorid,*lib.*1. *cap.*130. & aromaticitate fua fubftantiam fpiritus recreant & refocillant , quare fyncopæ & cardialgiæ fummopere opitulantur , ex Auicen. *lib. de virib.cord.tract.*2. *cap. de rofa* , & fic vires , tum vitales, tum animales roborant, ex Matthiol, *in cit.cap.Diofcorid.* Eliguntur, quæ puniceo colore rubent ; præftantes etiam funt quæ in rufum candicant ; viliffimæ albicantes. De quarum vi eximia , lege Auicen.*lib.*2.*tract.*2.*cap.*575.& Ruel.*lib.*1. *natur.ftirp.cap.*127.Monard. *libel.de rofis, ferè per totum.*

Secundum medicamen eft fpica nardi. Nardum autem frutex eft , graui & craffa radice , fed breui , nigra, fragilique,quamuis pinguis , afpero fapore , folio paruo, densóque. Aliud eft Indicum , Syriacum alterum ; hoc melius , quò recentius atque leuius,item comofum , colore rufo , odore vehementer iucundo , cyperum imitante , breui fpica , fapore amaro. Illud viribus languidum , quòd vliginofo proueniat folo , proinde illam

odoris

odoris gratiam exuit, calefacit & exiccat, nauſeabundos iuuat inflationibus ſtomachi auxiliatur, prodeſt contra venena, & ventriculo robur conciliat. De cuius vtilitate mira, lege Dioſcorid. *lib. 1. c. 6.* & alios qui de aromatibus Indicis diligentiſſimè diſputarunt. Cætera verò corroborare ventriculum, & illius abſumere madorem, adeò notum eſt, vt probatione non indigeat. Has enim vires obtinere maſtichem, thus, caryophylla, cyminum, abſinthium, cyperum, ſchœnanthum, & coſtum, rei herbariæ peritiſſimi paſſim confirmant.

Vnum ſolùm aduerte, vt hæc ſtomachica medicamenta non minùs parti anteriori, vt innuit hic auctor, quàm poſteriori ventriculi apponas: vt Galenus docet *lib. 7. ſec. gener. cap. 12. ad fin. &* 13. *meth.* 17. quoniam os ventriculi vertebris dorſi adhæret; licèt enim pars anterior ſit carnoſior, & minùs oſſea, quàm ſpina, tamen poſticæ parti impoſita medicamenta ſummè iuuant vt explicant Matthæus Gradius *lib. 9. ad Almanſ. cap. de dolore ventriculi.* Amatus 1. *centur.* 98. Ergo ſtomachica medicamina debent eſſe modicè calida: quæ enim nimis calefaciunt, exiccant, & exprimendo humiditatem, debilitant. Hæc cum cera miſcemus, vt diutius vires ſuas retineant. Actu calida imponi debent, non frigida: nam hæc ventriculi robur diſſoluunt, vt ait Galenus 8. *meth.* 5. Auic. 1. 4. *tract.* 1. *c.* 26. tepida enim dilatant, liquant, emolliunt, reſoluunt: calida, quantum æger tolerare poſſit, contrahunt, corrugant, adſtringunt, roborant, & magis ſi in duplici vaſe priùs calefiant: tunc enim actione ignis vis medicamenti non euaneſcit. Quare ſi cum his conditionibus applicentur, præſertim ventriculo vacuo, ita vt ante aſſumptionem ciborum tempus notabile intercedat, multum prodeſſe poterunt. Emplaſtra in panno purpureo impoſita, non ſint admodum ſcuti, ſed falcatæ lunæ, quia hæc eſt effigies ventriculi.

HISTORIA LXI. RASII, *De dolore ventriculi.*

Dolor ſtomachi diuturnus ex frigore originem ducens, vini generoſi potu, curatus.

Venit cuidam dolor chronicus in ſtomacho, & conſului ei vt biberet vinum forte, purum, & iam in continenti dolor declinauit verſus vmbilicum, & retenta eſt vrina eius, & ſentiebat veſicam inflatam, & repletam, & medicamentis prouocata eſt vrina, & exiuit cum ea phlegma album, viſcoſum, & meditatus ſum, quòd illud phlegma erat cauſa doloris, & retentionis vrinæ, &c. Raſius in lib. de mirabilib. curis.

DVBIVM XXXVI.

Num frigidis ventriculi doloribus, meri potus, ſalubris ſit.

PARAPHRASIS.

ORiri ventriculi dolorem ex flatu, & pituita diſtendente, adeò notum eſt, vt probari non debeat: qui cùm euenerit, calidis roborantibus, intus & extrà applicitis debellandus eſt. Et cùm inter plurima medicamenta fusè ab auctoribus, capite de dolore ventriculi ex flatu propoſita, primo loco vinum reponatur, meritò auctor illud aſſumendum conſuluit; nam hoc refrigeratos mirificè calefacit, craſſos humores diſſoluit, ventoſos diſcutit, vrinam mouet, emortuas præ frigore facultates reuiuiſcere facit, eſt denique refrigeratorum vnicum leuamen

Huius vi roborata natura viſcidum humorem multo flatu permixtum ad vias vrinæ expulit, quo ſubitò confluente vrinæ ſuppreſſio contigit: pro cuius prouocatione plurima ſolent proponi auxilia; inter quæ præci-

A puum locum obtinent, quæ craſſum, tenacémque ſuccum extenuare, & modicè liquare apta ſunt, de quorum genere ſunt fomenta, & vnguenta varia, quæ paſſim reperies apud auctores.

Vnum ſolùm conſtat, vinum huius curationis fuiſſe baſim ac fomentum: de cuius vi, ac facultate Laconicè quæpiam conſcribere placet, ex tam multis quæ de huius potus admirandis commoditatibus retulerunt auctores Græci, & vnà proponunt recentiores. Vinum (vox ad ſuccum, ſeu liquorem vitis, ſiue vuarum ſignificationem iuuenta) tradit Varro *lib. 4.* à vi deductum eſſe, quòd eius potus citò venas repleat ſanguine, inde Ouidij verſus.

Vt ſolet infuſo vena redire mero

Et Nemeſ. *Eccl. 3. de Sileno.*

B *Ex illo venas inflatus nectare dulci,*

Heſternóque grauis ſemper ridetur Iaccho.

Vel quòd vim afferat rationi; eam ſanè corrumpit; & è ſuæ naturæ ſtatu deturbat.

Vtcumque ſit, vinum maximas vires corpori præbet, nam citiſſimè nutrit, vertitur in ſanguinem, & carnoſas partes promptiſſimè alit, ex Galen. 3. *acut. comment. penult.* & 3. *de temp.* 3. & 5. & 6. *epidem. ſect.* 4. *comment.* 19. Ego enim aſſumpto, in pulſibus quidem fortitudo, ac magnitudo, in motibus voluntariis robur adiicitur, quod eſt nutritionis ſignum, apud Galen. *lib. 2. aph. comment.* 18. Quidquid vinum non nutrire carnoſum genus, efficaciter contendat doctiſſimus Mercurial. *tractat. de vino & aqua, à cap.* 1. *vſque ad* 5. explosus iam ab Horatio Augenio *tom. 3. epiſt. l. 9. epiſt.* 21. cuius rationes funditus etiam

D diſſoluit clariſſimus Ludouic. Nonnius *lib. 4. de re cibaria, cap.* 8.

Plutarchus *lib. 3. Sympoſ. cap.* 5. & Macrobius *lib. 7. Saturnal. cap.* 6. pluribus nituntur oſtendere, vinum eſſe frigidum, eo potiſſimum ducti argumento, quòd videant à potu vini, frigidos affectus oriri. His breuiter reſpondet Galen. *lib. 3. de temp. cap.* 2. dum ſic loquitur. *Sic igitur & vinum, vbi plus bibitur quàm vt vinci poſſit, tantum abeſt, vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat, quippe apoplexiæ, & paraplexiæ, & quæ Græcè caros, & comata vocamus & neruorum reſolutio, & comitiales morbi, & conuulſiones, & tetani immodicum vini potum comitantur: quorũ vnumquoque frigidum eſt vitium, &c.* Ex quibus patet vinum modicè ſumptum, calorem natiuum roborare; ſi verò immodicè bibatur, ſuffocato natiuo calore, & ab

C igneo, abſumpto & debilitato, frigidos parit affectus: nec enim oleum flammam accendit, tametſi eſt aptiſſimum ignis nutrimentum; immò ſi imbecillæ, & exiguæ flammæ confertim multum oleum infundas, ſuffocabis eam, potiúſque extingues quàm augebis: ſi calor noſter à nimia vini copia grauatus & debilis, excrementa gignit multa, ex quibus tot morborum frigidorum prouentus. Vinum ergo in actiuis calidum eſt potentia: num autem reductum ad actum à calore noſtro, per ſe exiccet, lege Manard. *lib.* 14. *epiſt.* 3. Chriſtophor. à Vega *lib. 2. art. medic. ſect. 3. cap.* 2. Valleſium *lib. 9. cont. cap.* 6. Cardozum *lib. 2. de ſex reb. non naturalib. quæſt. 2. cap.* 5.

Vino inſunt multæ proprietates bonæ: nam puros reddit humores, facilè coquitur, ſanguinem ſplendidũm generat, viuificat innatum ignem, coloris præſtantiam conciliat. Hoc, teſte Platone *lib. 1. & 2. de le-*

E *gibus*, eſt timoris pharmacum, ſenectutis ſolatium, mœroris & inopiæ obliuio, ſomni illecebra, ſpiritus ex puriori ſanguine geniti fomes, fortitudinis calcar, ingenij incitabulum, ſenum labores temperans, & aduerſus illorum morbos vnicum leuamen, quibus ſi occupentur illis ſummum eſt præſidium; ſicut enim in igne ferrum, ita vino ſenum corpora molliuntur, ac temperantur; vnde ab Auicen. 2. 1. *cap.* 8. lac ſenum dicitur: quare illis exhibet, quantum tolerare poſſunt. Somnum procurat, mentem exhilarat, quare ſubtriſtibus, melancholicis, & hominum conſortia fugientibus, miro eſt auxilio; quod legitur *in lib. Iudic. cap. 9. §. Nunquid poſſum deſerere vinum meum, quod lætificat Deum, & homines? & in Pſalmo* 103.

§.*Vt educas panem de terra,& vinum, quod latificat cor ho-minum,&c.* Sed quoad Deum atrinet;inquit eruditiſſimus Valleſ.*in l.de ſacra philoſophia,in com.loc.ſupra citati*,Theologis diſputandum proponitur: quoad homines, ea inter alias potiſſima cauſa: Cùm enim noſtræ naturæ ſimillimum ſit, citiſſimè ſplendidos regenerat ſpiritus, quorum penuria qui laborant, triſtes,& melancholici eſſe conſueuerunt. Quantum autem afferat commodum melancholicis,vinum,luculenter oſtendit Alzarius à Cruce *lib.1.cent. cap.2.quæſt.vlt.* Demum ſi de vini differentiis,ætate,efficacia,plura ſcribere aggrediar,in his referendis ero multiloquus. Vide per otium Manard. Mercurial.& Augenium *loc. cit.* Fumanel.*l.1.de natur.& facult.vini.* Andream Baccium *lib.* 1.*de hiſtor. vinor.* Valleriol.*lib.2.loc.com cap.7.* Ruel. *lib.1.de natur.ſtirp.cap.*143. Mathiol.& Lacun.*in com. cap.*1. *lib.5.Dioſcorid.* Amat.*lib.1.cent. in ſchol.curat.*28. Mercat. *tom.*1.9.164.*num.*96.

Inſuper. Non ſolùm in frigidis, verùm in calidis morbis maxima eſt vini poteſtas, & efficacia, vt ex Galen. mente colligunt Amat.*loc.cit.*& Fuchſius *in com.ſent.* 11. *lib.2.aph.Hip.* Quum enim in vehementiſſimis, malignîſque febribus horrenda ſymptomata contingunt, quæ innatum ignem impensè diminuunt, & totam curationem ad ſe vocant, niſi priùs reficientibus auxiliis, ægros præcipites ages in mortem; ea ſunt dolor, animi exolutio, ſyncope, & virium debilitas: iis ergo correptis dato vinum, quia natiuum calorem à febris vehementia, & malitia iamiam exhauſtum refocillat, ſpiritus puriſſimos, quibus corpus ad ſui alitionem opus habet, generat,ac emortuas facultates reuiuiſcere facit, & præſertim illud quod cum modica, non tamen obſcura dulcedine fragrantiſſimum ex ſe ſpirat odorem: hoc enim præterquam quòd febrientibus concedit Galenus, eſt amuletum, & venenorum tutiſſimum alexipharmachum, quibus omnibus vini ſpiritus ſummopere prodeſt; cuius extrahendi formam tradit Andreas Libauius *lib.2.alchym. tract.2. tit.de quint. eſſent.vini.*

Hoc venenis non tantùm frigidis aduerſari, ſed iis quæ à caliditate, aut occulta vi interimunt, teſtis eſt locupletiſſimus Galenus *lib.* 1. *de antidot. cap.* 8. & 14. dum inter alia alex teria, id hoc nomine parandæ theriacæ probatiſſimum recenſet. Quare ad omnia venena quæ exulcerando interimunt, ſummum eſſe auxilium tradit Dioſcorid.*lib.* 5. *cap.*6.per hæc verba: *faciunt aduerſus venena,quæ exulcerando interimunt*; quod poſt eum firmauere Galen *lib.6.epidem ſect.6. com.* 5. Auicen. 2. 1. *doct.3.ſum.1.cap.*11. Manard.*lib.5.epiſt.3.* Mercat.*lib.7.de febrib.peſtil.& malign.tit.de præcautione*, & ideò theriacæ aſſimilarunt antiqui, vt notant Fallop.*lib.de tumorib.præt. natur.cap.*14. Ludouic.Septalius *lib.* 5*.de peſt.& feb.peſtifer.cap.*7.

Aduertas tamen, ne in vino pueris propinando audax ſis, his enim infeſtiſſimum eſt. Celebris eſt hiſtoria apud Galen. *lib.2.de loc.affect cap.vlt.* de puero,qui vehementer ſitiens, vinum antiquum bibens, febri correptus, & deinde vigiliis, obortóque delirio occubuit. His ergo vinum porrigere nihil eſt aliud, quàm ignem igni addere; quoniam non ſolùm calefacit corpus ſuapte natura calidiſſimum, ſed mentem, animúmque deprauat. Quocirca *lib.*1. *de ſanit.tuend.* 11. & *lib.5.eiuſd.cap.5.*& 12.& Plato *in Timæo,& lib.2.de legib.*pueris vinum vſque ad annum vigeſimum ſecundum interdicunt. De quo argumento pulchra dicemus, in huius hiſtoriæ *com.lib.* 4. *hiſt.*18. & pro explicatione ſententiæ Platonis, vide Gal. *lib. quòd animi mores, cap.* 10.& Lupeum *in annotationibus ſupra hunc locum*, Cælium Rhodig.*lib.* 15.*ſect.antiq.cap.* 28.& 29.Lang.*lib.2.epiſt.*57.

Deinde tanta eſt huius dulciſſimi liquoris præſtantia, vt vel pretioſiſſimis liquoribus ſit æquiparandum, ſi cum modo, & tempeſtiuè eo quis vtatur. Ob quæ plura animalia ſuopte impetu in eius gratiſſimum potum feruntur: admirabilis enim vini vis in quaſdam animantes eſt obſeruata. Nullum enim eſt ferè animal, quod quatuor ingreditur pedibus,quod vino non vehementer delectetur, iuuetur, & in ſumma laſſitudine non reficiatur: Ipſi quo-

A que ſerpentes,quum datur occaſio,vinum præcipuè appetunt, vt monet Plin.*lib.*10.*cap.*72. Sic ſues, ſimiæ,corui, vrſi, elephantes. Videmus & nos aurigas ad continentius, & longius iter conficiendum, equis ſuis offam ex pane,& vino obiicere, aut ſaltem vinum in os, & nares eorum iactare:ſic enim & firmiores redduntur,& alcriores.

Cùm neceſſitas vrget, vinum purum, nulla admixta potione àquæ exhibere ſalubre eſt; maximè ſi dolor,flaccidum langidúmque occupet ventriculum, cuius tonum potus ipſius aqua diluti ſummè diſſoluit,auctore Magiſtro *lib.2.acut.com.*28.Et *com.*34.in ventre ſuperiore humiditatem,infirmitatémque facere,& flatum in inferiore aſſeruit. Meritò ergo feciſſe Raſium hîc, qui ægro ventriculi
B dolore correpto,a frigida cauſa concitato,purum, hoc eſt, merum potandum conſuluit; vehementiore enim calore craſſos ſuccos in ore ventriculi impactos diſſoluit, flatus diſcutit, & ipſum roborat: præſertim ſi ſit forte hoc eſt, generoſum,& ex eorum genere quæ potenter calefaciunt, (polyphora Græci vocant)ex Galeno 3. *acut.* 20. vt ſunt vina fulua, flaua, rubra, dulcia, vinoſa, odora,quæ omnia ſunt fortia,& nimis calefaciunt,ex Galen. 3.*eiuſdem* 2. 6. & 7.*meth.*6. & 12.*eiuſdem,cap.*4. De quo argumento præter cæteros,lege Amatum *loco citato.*

Sanitatis tempore vinum aqua diluere docuit Hippoc. *lib.7.aph.*56.& à veterum ſcientiſſimis eſt ſatis promulgatum, vt ſic nimius vini ardor,caliditas, & vis, aquæ permixtione temperetur & obtundatur. Marina vinum diluere, vtile ſaluti humanæ iudicarunt Dioſcorid. *lib.* 5.
C *cap.*20.Cato *c.*24.& 106.*de re ruſtica*, quòd infuſa maris aqua permixtum,ſuauius ſit, faciliùs ac diutiùs conſeruetur, crapulam impediat, ventrem ſoluat, nec inflet, & conferat ad nutritionem. Potus vini res eſt vtiliſſima, pharmacum ſuauiſſimum; ſed ſi aqua temperetur, longè præſtantius euadit; quidquid enim eſt vino noxæ, aufert aqua, non aufert quod eſt vtile. Hinc vulgatus verſiliculus.

Compedibus Venerem,vinculis conſtringe Lyæum.

Vinum aqua temperare primus omnium docuit Staphylus,vt refert Plin.*lib.7.cap.*57.qui iſtius miſtionis varietatem tradit *lib.*24. & 23. De vino miſcendo, ex veteribus ſæpe Athen,*lib.1.cap.29.lib.2.cap.2.lib.* 10.*c.*6.7. Si de modo quo ſanitatis tempore,vinum aqua temperari debet,vario apud veteres miſcendi modo, tum à na-
D tura vini, tum à natura bibentium, tum à tempore quo potabatur,ſcire cupis,lege Mercurial.*lib.1.variar.cap.*18. Quòd ſi quæras, num vinum penetrare aquam faciat, an aqua vinum? Reſpondeo, alterum in alterum operari: vinum in aquam ſua caliditate, aquam in vinum ſua ſubtilitate: nam aqua ſecundùm totum vino eſt ſubtilior, vinum verò ſecundùm aliquas partes ſubtilius aqua. Vide pulchra apud Santorellum doctiſſimum,*l.* 16. *antepraæ.cap.*7.

HISTORIA LXII. GALENI, *De dolore ventriculi.*

E Dolor ventriculi ob pituitæ copiam, medicamentis ipſam incidentibus curatus. Idem ab acribus ſuccis ſubortus, iiſdem aſſumptis exacerbatus.

NOui autem & ipſe quendam,qui de ore ventriculi querebatur,quod cùm ab acceruata in eo pituita pronenire,ex ipſius ſermone coniectaſſem, conſuluiſſémque, vt cum ſinapi betam, & porrum ſumeret, eorum ope inciſam pituitam largiter per aluum excreuit, omnibúſque ſymptomatibus eſt liberatus. Idem poſteà cùm poſt eſum ciborum acrium non concoxiſſet, mordicationémque in ventriculo ſentiret, ſumpto rurſus cum beta ſinapi, non modo à mordicatione non fuit leuatus, verùm etiam longè deterius habuit. Tum protinus admiratus, quid eſſet, quod ab iis quæ antea ſummopere iuuiſſent, nunc grauiter læderetur, cauſam ſciſcitaturus

ſciſcitaturus ad me acceſſit:cui reſpondi, neceſſarium eſſe hominum pariter,ac ciborum tēperamenta conſiderare:nam ſunt plurimi quibus ſaxatiles piſces concoctu ſunt faciles, alij qui bubulam faciliùs conficiunt:quemadmodum de melle non ſimpliciter pronunciare conuenit,quibus ætatibus,naturis,anni temporibus, regionibus, ac vitæ rationibus vtile ſit, aut noxium;nam calidis & ſiccis eſt aduerſiſſimum, frigidis verò ac humidis vtiliſſimum, &c. Galenus lib. 1. de alimentor. facult.cap.1.

PARAPHRASIS.

HAc hiſtoria oſtendit Galenus, quantum oporteat hominum, ac alimentorum temperamenta contemplari; cùm enim hic de ore ventriculi,hoc eſt eius dolore quereretur, cuius cauſa, tenax mucocosáque pituita eſſe B ſolet,in ore ventriculi congeſta,ipſum diſtendens & grauans, aſſumptis medicamentis incidentibus, ipſam per aluum excreuit:eam enim in minimas partes attenuatam, & ſectam natura deorſum in duodenum detruſit:nam orificium inferius, à Græcis pylorus, à Latinis ianitor dictus, ciborum promptuarium, alimentorum vaſculum nuncupatum, pituitam incidentium ope concoxit, & diuiſam in inteſtina expulit.

Inter incidentia numerat ſinapi, betam, & porrum. Illud valde acre eſſe, probat experimentum; nam calefacit,& exiccat ordine quarto,ex Galen,*lib.8.de ſimpl.medic. facult.cap.4.*Paul. *lib.7.tit.de ſinapi*, éſtque ita calidum & feruens mendicamentum, vt parti impoſitum puſtulas excitet, & ſua cautica vi noxios ſuccos ex alto, profundóque corpore attrahat. Quare omnibus diuturnis affe- D ctibus, comitiali, vertigini, cephalææ, hemicraniæ, arthritidi, coxendicis dolori, & aliis quæ è frigidiori materia originem ducunt, vitiis, remedio eſt. Quo factum eſt vt in hos vſus, ſinapiſmos, hoc eſt emplaſtra, aut cataplaſmata ex ſinapi confecta veterum ſcientiſſimi adinuenerint, vt conſtat ex Dioſcorid.*lib.2.cap.*183. cuius vires, & conficiendi modum graphicè inter omnes proponit Ruel.*lib.2.c.*86.Quare præter innumeras dotes, quibus eſſe præditum antiqui prædixerunt, calore ſuo coctionem iuuat, & diſtributionem ciborum craſſorum mirificè parat.

Betam numerat Gal.*lib.2.de aliment.facult.c.*43. inter ea quæ modicè ventrem ad excernendum proritant; nam, vt ait Dioſcorid. *lib.2.cap.*149. nitroſum in ſe continet humorem: quare eius ſuccus tenuium eſt partium, & abſtergit, præſertim candidæ, quæ magis ſoluit, quo- C niam maiori acrimonia pollet, & licèt ſit praui ſucci, in parua quantitate, & cùm porro & ſinapi exhibita, redditur innoxia, & magis medicamentoſa, vt imbellem flaccidúmque ob pituitæ copiam, lædere non poſſit ventriculum.

Porrum, apud Dioſcoridem *lib.2.cap.*189.craſſos, lentóſque humores potentiùs incidit,calidum & ſiccum eſt ordine ſecundo:quod licèt Gal.*lib.6.ſimpl.*&Simeon Sethi ſtomacho aduerſari affirment,de crudo ſunt intelligendi: coctione enim acris illa vis, qua neruos lædit deponitur, ſuccíque improbitas miteſcit & remittitur. Nil ergo mirum, his tam proficuis aſſumptis medicamentis,tenacem, lentámque pituitam fuiſſe inciſam.

Is acribus priùs ſumptis cibis, non concoctis, eadem medicamenta aſſumens, peius habuit: argumentum ſanè firmiſſimum, quòd humor calidus à cibis calidis & mor- E dicantibus genitus, ab illis irritabatur valde: non enim oportet in eodem dolore, quum ſit à diuerſa cauſa concitatus, eadem auxilia adhibere, ſed exactè ſpeculari, quæ ſit mali cauſa: quare plerumque contingit, vt calida aſſumpta noceant vehementer, contrà, frigida proſint. Rurſus conſtat eadem cibaria diuerſo tempore oblata, interdum lædere, & aliquando prodeſſe: nam homines non ſemper idem habere poſſunt temperamentum, quum ſæpiſſimè ob ætatem,regionem, & pleraque multa variari contingat. In confirmationem veritatis huius, exemplum de melle proponit, quod in ſenibus in bonum ſanguinem, in iuuenibus in bilem conuertitur, eodem Lib. II.

A auctore *lib.3.de aliment. facult.cap.38.& lib.4. ſimpl.* 16. quoniam in temperaméto frigidiori nimium non excalfit, aut alteratur, ſed modicè coctum ſuam dulcedinem ſeruat; in calido verò corpore dulcedinem exuit, & à caliditate vehementi amaritudinem contrahit, & ſecundùm partes tenuiores in bilem abit.

HISTORIA LXIII. RASII, *De ſuppurata ventriculi inflammatione.*

Quidam, ex ſuppurata ventriculi inflammatione, conualuit.

QVidā patiebatur in ſtomacho apoſtema magnum, quod curabat Medici cum in frigiditatiuis ſub diæta ſubtili, & deinde macilentus factus eſt nimis, & cum eo erat febris, quem tranſmutaui ad contrariam curam,poſtquam mitigata fuit febris,& cognoui quòd in ſtomacho erat exitura,quæ maturata eſt,& recollegit ſaniem,& per vomitum crepuit, &c. Raſius lib.12.cont.tract.3.cap.2.

PARAPHRASIS.

MIrum exemplum enarrat hic auctor,quod ex ſuppurata ventriculi inflammatione æger hic conualuerit: nam *qui erumpit ſaniem ex ſtomacho ſuo, ad deſperationem propinquior eſt,quàm ad ſpem,*monente Auic.1 3.3.*tract.4. cap.*11.quoniam, vt ait Hip.*lib. 7.aph.* 8. *à tuberculi introrſum ruptione,*hoc eſt,ſuppuratione ad ventriculum,*virium deiectio,vomitio,aut animi defectio fit.*Ad ſuppurationem immedicabile vlcus conſequitur, quod eſſe malum grauius priori morbo, res eſt manifeſta: nam ſpiritus vitalis multus externitur, vt Gal.ait *in com.*

Ventriculi inflammationem, affectionem eſſe periculoſam, & maximam neceſſitatem corpori inferre firmant Trallianus *lib.7.c.*14. Gal.*lib.*10.*meth.cap.*5.Hanc ad eſſe venaberis ex tumore,& dolore circa partem affectam, & ſi eryſipelatis naturam referat,aderit multi caloris ſenſus, febris ardentiſſima concitabitur,ſitis immoderata, ingens ardor,vt notat Auic.*cap.2.cit.loci*

Hæc cùm nullis nec vacuantibus, reuellentibúſve præſidiis ſuccumbit, aut miteſcit, ad ſuppurationem vergit. Hæc ex ſignis ab Hip.2.*prog.* 58.propoſitis (ſicut in aliis inflammatis particulis contingit)cognoſci debet, ea ſunt febris maior quàm antea erat rigor, pondus pro dolore: quornm omnium exactam cauſam ſcire ſi deſideras, lege Chriſtophor. à Vega, & eruditiſſimum Cardanum *in com.*Cùm ergo ob febrim, & maciem, quæ ad hunc affectum neceſſitate quadam conſequitur, non rectè cocto alimento, frigida medicamenta alij Medici præciperent: neglecta indicatione quæ à febri deſumitur,quoniam deſumpta ex puris generatione, præſtantia ſua illam obſcurabat, frigida abiiciendam conſuluit; hæc enim præterquam quòd ventriculi ſuapte natura neruoſi, & frigidi calorem inſigni refrigeratione extingunt, arctant humorem, & concoctioni contumacem reddunt. Quare tunc modicè calida, tam interna, quàm externa applicari debent, quæ innatum calorem ad ſuppurationem robuſtum efficiant, ea ſunt balnea, vnctiones, fomenta,emplaſtra, & ſiquæ multa in potum in hunc vſum exhibita, à Medicis proponuntur, quorum ſyluam vide apud Mercatum *lib.2.indicat.cap.*11.

Et licèt incipiente pure, maior dolor febríſque increſcerent, ex vnione natiui caloris ad coquendum, ex conatu naturæ, ex nouo ad partem affectam confluxu concitata,magna auxilia, nempe venæ ſectionem dimiſit, quæ à parte tentata fluxione potentiſſimè reuellit; timor enim erat ne debilitato calore innato, vires ad tolerandum tantum morbum, ac expellendam materiam purulentam fierent inualidæ,& exhauſto ſpiritu, & ſanguine humor ſuppurantibus recrudeſceret: nam *vna ſalus eſt* Bb 2 *virium*

virium robur, quando ventriculum phlegmone obsidet: dicebat Galenus *lib.* 10. *meth.cap.* 5. Huc alludit celeberrimum Auic.dictum, latum 10.3.*tract.*5. *cap.* 2. dum sic inquit. *Quùmque phlebotomas,& euacuas,& nō sedantur accidentia; tunc scias, quòd prohibitio collectionis, quam quæris, est difficilis. Non ergo iteres phlebotomiam, vt non congeletur materia, quæ habitura est collectionem,&c.*

Enim verò quamuis ventriculi inflammatio funesta sit, quam febris lipyria, omnium maligniſſima, ac peſſima comitatur, ex Aëtio *tetrab.*2.*serm.* 1. *cap.* 89. & ſymptomata ſint valde formidoloſa, ob maximum quem habet ventriculus cum cerebro, & corde conſenſum, & ad eam conſequantur illicò delirium, ſyncope, epilepſia *lib.* 1. *de cauſ.ſympt. cap.* 7. Tamen ex ea, & vel ad ſuppurationem ducta ægros quandoque, rarò tamen, liberari contingit: quoniam *natura potenti nihil eſt impoſſibile*, ex Galen.*lib.*7.*aph.com.*54. *Ipſa enim cùm valida eſt, materijs etiamſi craſſiſſimæ ſint, & per anguſta foramina debeant permeare, viam ſemper inuenit, ſic & per oſſa fiunt abſceſſus. Sic pus inter thoracem, atque pulmonem contentum, in ſuppuratis expellitur per aluum aliquando, per vrinam interdum*, teſtantibus ſic Gal. 6.*de loc.*4.Paul.*lib.*3.*cap.*32. Aëtio *tetrab.*2.*serm.*4.*cap.*65. Auic.10.3.*tract.*4.*c.*1. Natura enim ſi per varias, modò per vrinam, cutem, inſenſilem tranſpirationem, ſudores, mariſcas, menſtrua, ventrem, & occultas partes vitioſos humores deturbat, vt *lib.* 1. *aph.*15. *& lib.*3. *com.* 20.*& lib.*7.*com.*5.*& lib.*6.*epid.ſect.*6.*com.*1. & millies Galenus prædixit, quid mirandum, ſi ipſa per amplas vias, & canales conſpicuos, pus in capacitate ventriculi contentum per vomitum ſumma cum vtilitate euacuet, & eliminet?

Nec dubites deſertos à Medicis conualeſcere, vt Celſus *lib.*2.*c.*6. doctiſſimè promulgauit, quòd arcani naturæ motus, quibus ipſa in ſeruando corpore vtitur, & à mortis iniuria vendicat ac defendit, non ſatis nobis perſpecti ſint. Ex quo accidit aliquando, vt quod ſignorum indicio futurum ſperes, non eueniat. Cur? quòd coniecturalis ſit ars medica, rationémque coniecturæ talem eſſe, vt cùm ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat nos. Sic Matthæus Gradius *in lib.*9.*ad Almanſ.prop. cap.de ventriculi abſceſſu*, bis térve toto tempore vitæ ſuæ, curatos vidit hoc affectu correptos: Probat Foreſt. *lib.*18. *obſ.*32.

Vlcus ex abſceſſu derelictum febris lenta comitatur, adeſt pulſus creber & frequens, concoctio, omníſque ventriculi functio languet, ſenſim corpus marceſcit, tandem iugi, tenuíque febri, deficiente humido, animal perit. Si aliter contigerit, id naturæ operantis beneficio tribuendum, quæ ſola abſtergere vlceratam partem, ipſámque conglutinare potens eſt, licèt non ſit negandum, auctorem iiſdem mundificantibus vſum: (horum materiam latè docuit Hollerius *lib.* 2. *inſtitut. chirurgic. ferè per totum.*) ſed non propoſuit: *quæ* enim *vulgò patent, prætermittenda ſunt*, ex Galen. *lib.*2. *de dif.reſpirat.*7. ſolùm enim obſcura memoriæ commendanda, ex Galen.4. *acut.*72.

HISTORIA LXV. AVENZOARIS, De ficu ventriculi.

Tumor in ventriculo natus, mali punici magnitudine, ægrum cum ſæuiſſimis ſymptomatibus interficiens.

Et procreatur aliquando in ſtomacho quædam ſpecies apoſtematis, quæ Arabicè dicitur Dubellati. *Et ego iam vidi tempore meo quendam qui patiebatur hanc ægritudinem, qui erat iuuenis in fine ætatis illius, & communiter erat bonæ virtutis, cuius complexio erat calida, & erat multæ comeſtionis abſque cuſtodia aliqua: cui ſuperuenit debilitas magna in ſuo corpore toto, cum multa macie, & extenuatione, & erat abſque febre, & bene cibum ſuum digerebat; & cùm non potuiſſet ambulare, decubuit: & cùm tandiu ſic perſeueraret, tandem ad ſpeciem hecticæ deuenit cum magno calore, & vltimò febris illa conuerſa fuit ad paroxyſmos manifeſtos licèt inordinatos: & quando comedebat, non morabatur diu, quòd pulſus eius ad duritiem conuertebatur, & exinde cœpit apparere in fundo ſtomachi corpus apoſtematis, & ex ſua inordinatione cibi in breui apparuit apoſtema in groſſitudine pomi granati magni manifeſtè, & cœpit habere fluxum ventris, & ſuperuenit ſpaſmus, & mortuus fuit ille cum prauis & fortibus accidentibus, ſcilicet cum diſſolutione virtutis, & ſyncope frequenti & ſucceſſiua, & nunquam illud apoſtema apertum fuit. Et miratus fui non modicum, quòd infirmus ille potuit tantum durare, donec apoſtema dictum ad tantam magnitudinem peruenit, &c. Auenzoar* lib.1.theizir,tractat.15. cap.4.

PARAPHRASIS.

De ficu ventriculi, Arabicè Dicto *Dubellati*, agit hoc loco Auenzoar. Alij *dubellat*, ſeu *dubellet*, hoc eſt apoſtema magnum vocare conſueuerunt. Aliqui *Aldubellati* nuncuparunt, hoc eſt, exituram, ſeu apoſtema quod colligit ſaniem, vt notat Andreas Alpagus Bellunenſis, de Arabicorum nominum tranſlatione, & firmat Auic. 13.3. *tract.*4.*cap.*9.*&* 11. nam in curanda inflammatione ventriculi ſtatim phlebotomat, vt prohibeatur fieri *Dubellati*, & incipiat eſſe in via maturationis, & 14.3.*tract.*3.*cap.*14.*de cura Dubellati.* Auctor ficum vocat, prout comprehendit eruptionem vlceroſam, ſubduram, rubentem, & doloris expertem, vt notat Paul.*lib.*3.*cap.*3.

Oriri quandoque in ventriculo tumores ſcirrhoſos, & alias inflammationes ex pituita mucoſa pronatas, probant Auicen.13.3.*tract.*4.*c.*7. Coïterus *lib. obſeruat.anatomic. & chirurg.*Iacchin.*cap.de inflammatione ſtomachi*, 46. Hæc enim, & ſimilia in hac parte promptiùs generantur, quoniam ventriculus debilis ex improſpera coctione plurima gignit excrementa, ex quibus in ventriculo obſtructiones miræ fiunt; nam, vt dicebat Hippocr.6.*epid ſect.* 3. *text.*1.*ventris torpor, omnium confuſio.* A debili ventriculo omne propemodum morbi genus oriri ſolet, manant cruditates, è quibus malorum omnium ſeminarium, atque origo ſcaturit, ex Galen. *lib. de ſuccor.bonit.& vit.c.*3. & Auic.16.3.*tract.*3.*cap.*21. Et hac de cauſa, vnita & concreta viſcida pituita, cuidam occalluiſſe meſaraſcas, & ſtomachum, ita vt iunctis ex callo oris, ad imam ventriculi partem, nihil ad inferiores partes tranſmitti potuerit, & ſic mortem fuiſſe ſequutam, narrat Beniu. *lib.de abdit. cap.*36.*&*37. & Ioachim.Camerarius *lib.de obſeruat.quendam ex abſceſſu duro circa fundum ventriculi refert emortuum, quo paulatim exitus omnis ad inteſtinum duodenum fuit prohibitus.* Lege de ſtomachi carunculis, Foreſt, *lib.*18.*obſ.* 18.*&* 30.

Hæc præſertim vitia, in iis qui gulæ ſunt dediti, & comeſſationibus valde obnoxij, ſuccíſque frigidis ſcatent, apparere ſolent. Cùm ergo tantam alimenti copiam æger hic ingereret, & à puſillo ventriculi calore ſuperari non poſſe, neque concoqui, generatæ ſunt obſtructiones multæ, quæ alimenti tranſitum ad membra nutrienda impediebant; & ſic totus extenuatus, præ debilitate decubuit, hecticóque ſimilis remanſit: non quòd ex inflammatione interna (cuius cauſam in pus vertere conabatur natura) ac diuturna, febris hectica fieri non poſſit ſolidorum temperie euerſa, ac continua putridarum fuliginum eleuatione ſuborta, & humiditate primigenia, à marcido retorridóque calore, iugi & aſſiduo, abſumpta: ſed ad ſpeciem hecticæ deuenit, non nutrito corpore, & omnium partium coctione deteriore reddita, tractu temporis magis ac magis contabeſcebat. Sic Arabes hecticam quandoque nominant, non febrem hecticam, ſed extenuationem, & atrophiam quæ affectum ſimilem hecticæ ſenectutis repræſentat. Sic Auicen. 13. 3. *tract.* 1. *cap.* 29. hecticam vocat ventriculi, quæ ex nimia ſiccitate ortum ducit: de qua Galen. *lib.*7.*meth.cap.*6. luculenter agit. Sic.3. 1. *doct.*2.*cap.* 1. ad

ad fin. hecticam ex dimisso exercitio originem ducere affirmat.

Sed cùm plura sint signa incipientis suppurationis, ab Hip. proposita 2.*lib.prog.* 58. nempe febris & rigor; habuit hæc ambo hic æger, & febrim, quæ non præfuit, ob puris generationem, iuxta oraculum Hipp. 2.*aph.*47. & rigorem, quem paroxysmum inordinatum ipse vocat. Vel si mauis, cum febri hectica coniunctam fuisse putridam, per circuitus inordinatos repetentem, non erit absonum iudicium tuum; qua posse applicari, *in com. hist.* 43. *lib.* 4. ex mente Galeni *lib.* 10. *meth. cap.* 5. & *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 10. dilucidabimus. Non enim obstat, quòd mordax halitus è parte inflammata eleuatus, & per sensibilia corpora delatus, accessiones commitat inordinatas & citraticas, conante natura in vno tempore magis quàm in alio, coctionem humoris in parte affecta contenti aggredi, & in pus vertere; ex quo motu exacerbationes, & augmentum febris magnifestum sentiri, testatur. Auic. 3.4. *tract.* 1. *cap.* 24. *de significatione exituræ extrinsecæ*, dum sic ait: *Quando accidit apostema calidum in visceribus, accidunt horripilationes, & febres, & non est in eis ordo, &c.*

Patet id ampliùs ex pulsu: nam duritiem cum modica velocitate habuisse affirmat quod verum est, si fides est habenda Auicennæ *loco nuper citato*, §. *Et scias quòd durities pulsus est testimonium magnum, & quando apparet signum exituræ aldubellati in visceribus, & non induratur pulsus, non indices penitus quòd sit exitura interior, &c.* quoniam suppurationem pulsus durities comitatur; sicque Galen. *lib.* 4. *de caus. puls. cap.* 9. pulsum huiusmodi vocat hecticum, hoc est durum: Cùm enim ob humorum ebullitionem, vapores sursum eleuentur, & partes cordis magis comprimant, grauata facultate, & obstructis repletísque vasis, maior hac de causa tensio fit, ex qua fieri in pulsu duritiem *lib.* 1. *de dif. feb.* 7. & *lib.* 5. *simpl. cap.* 8. tradit Galenus non nego quod à siccitate etiam oriatur, extenuato corpore, absumptáque humiditate: nam licèt extenuatio in principio laxet, deinde indurat apud Hippocr. 6.*epid. sect.* 1. *text.* 29.

Confluente tamen, ob partis calorem & efferuescentiam, noua humorum copia, iisdémque, ob eandem causam, liquatis & fusis, tumor in maiorem accreuit molem, cœpítque in fundo stomachi apparere: debilitatóque sic ventriculo, & tractis cerebro, & iecore in consensum, superuenere alui fluxus, conuulsio, & singultus. Cordéque à prauis vaporibus lancinato, syncope, & animi deliquium contigere, quæ omnia resoluto, & extincto innato calore, accidere tenet Auic. 3.4. *tract. cap.* 26. Hic autem tumor nunquam potuit aperiri, hoc est, concoqui, ac in pus verti, quoniam ex terreo, melancholicóque humore habuit ortum, qui cùm ad scirrhi naturam proximè accedat, ad suppurationem vix deduci potest. Hæc fuit etiam causa, cur tamdiu durauerit, quin ægrum ad interitum perduxerit; non enim est hic humor ita acris & mordax, nec ita ventriculum vellicat, lacessit & pungit, vt celeriter ad perniciem deducat, quam inferre solent tumores à calidis, biliosísque humoribus orti; qui tunicas ventriculi distendentes, & ferientes, citissimam necem afferre consueuerunt.

HISTORIA LXV. AVENZOARIS, De Verruca ventriculi.

Verruca ventriculi cum virium debilitate, & diuturna sanguinis profusione, ægrum ad obitum perducens.

Et generatur quandoque in stomacho verruca, sicut in alijs membris, & ego quidem vidi hanc passionem in vno de familia Haly, & ipse non digerebat cibum, & febricitabat febre inordinata, quæ aliquando fortiter inualescebat, A *& interdum debilitabatur, & habebat solutionem non magnam, & illæ egestiones erant varij coloris: & cùm tetigissem pulsum eius, inueni ipsum inordinatum, & non magnum: cognoui ergo, quòd apostema erat in membro multorum neruorū, & specialiter * qui erat ferrinus. Quare ista manifestabant verrucam esse in ipso stomacho: & quia non erat multæ velocitatis pulsus, signum erat, quòd non erat de genere calidorum apostematum: & paulatim eius caro diminuebatur quotidie. Et cùm posuissem manum meam super fundum stomachi, inueni duritiem ibidem, ad quātitatem vnius pomi absque sensu doloris, & cùm fortiter compressissem manum, tunc sensit modicum doloris, & quoties iterabam compressionem, fortiùs dolebat: cognoui ergo certissimè, quòd erat moriturus. Et quadam die cùm assellasset, assellauit quoddam rotundum, quod habebat formam pomi cum radice vna, & erat solidum, & quoties postea assellabat, egerebat sanguinem in magna quantitate; & sic perseuerauit pluribus diebus, quousque cecidit virtus eius manifestè, & mortuus est, &c. Auenz* lib. 1. B theïzir, tract. 15. cap. 3.

PARAPHRASIS.

Plurimis morbis esse ventriculum obnoxium, iis præsertim, qui à crassis, lentis, & mucilaginosis humoribus oriuntur, supra explicuimus, in quorum numero esse verrucam numerandam res est manifesta. Hanc licèt à pituita crassa ortum habere affirmat Auenzoar *lib.* 2. *tract.* 7. *cap.* 9. eam tamen ex humore melancholico fieri plerumque docent cum Oribasio Philothæus, & Thadæus *in com. sent.* 26. *lib.* 3. *aph.* Auicen. 7.4. *tract.* 3. *cap.* 12. Alzaharauius *tract.* 29. *cap.* 24. Rasis 36. *com. tract.* 2. *cap.* 2. Manard. *lib.* 7. *epist.* 2. Vidus Vidius *tom.* 2. *de curat. generat. lib.* 6. *cap.* 4.

Has in interna corporis parte generari posse firmat C Auer. *lib.* 7. *collig. cap.* 31. Sic carnosum tumorem gigni in ventriculo, ciborum viam impedientem, docet Galen. *lib.* 3. *de caus. sympt. cap.* 2. Sic Beniuenius *cap.* 88. *de abdit.* narrat *mulierem præfocatam, & pro mortua habitam, molestissima tussi carnis frustulum eieciße,* quam fuisse pensilem verrucam meritò quispiam suspicari poterit. Ipsas in membranis propinquis pulmoni oriri, tenet Auenzoar *lib.* 1. *tract.* 11. *cap.* 3. vt interim omittamus carunculas in vrinæ viis, vel citra Gallici morbi complicationem, quotidie euenientes, quæ vrinæ fluxum impediunt. Quid plura? nonne in meatu vesicæ felleæ carnea excrescentia oritur? ex Albulcasi *lib.* 1. *tract.* 13. *cap.* 9. Scribit Vesalius *lib.* 1. *fabric. cap.* 5. in cordis ventriculo sinistro, glandulosæ & subnigricantis carnis libras duas reD perisse. Esaias Meïchsnerus *lib.* 3. *de obseruat. prop.* & Gabuc. *lib. de lumbric. cap.* 13. ouiformem globulum ex pituita cocreta densatum, per vomitum, reiectum vidisse asseuerant. Vidit Coiter. *lib. obs. chir. & anat.* in fœmina octennio laborante, scirrhum ad ventriculi orificium adnatum. Aduertit Fernel. *lib.* 6. *pathol. cap.* 1. se in grauida, in ore ventriculi, tuberculum ita durum ingénsque vidisse, vt cibum, potúmque omnino impediret, quæ febri, desipientiáque confecta discessit.

Verrucam, ægrum hunc in imo ventriculi habuisse, ex duritie, imposita manu, cognosci poterat. Ipsum non concoxisse cibum, organo coctionis primario vitiato, res erat certissima. Febri corripi aliquando vehementi, interE dum lenta conante natura humorem illum superare, & in pus vertere, ex præcedenti historia satis liquet. Ex pulsus duritie, inflammationem hanc esse sitam in parte neruosa, infrà patebit. Ipsam non esse ortam ex tenui, biliosóque humore, pulsus qui non erat multum velox, ostendebat satis: Cùm enim flammá ingens, phlogosísque adest interna, pulsus velocitatem, ad parandum maius refrigerium, acquirit.

Periculosus est affectus, in quo egestiones visuntur variegatæ, ex Hip. 2.*prog.* 23. & *lib.* 1. *cris.* 11. hæ enim varios affectus, ex diuersis causis concitatos significant, vt 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 77. docuit Auicen. Ex quibus inconstantibus signis, affectus difficulter cognosci potuit, quousque ad

ad tactum in fundo ventriculi durities fuit percepta. qua animaduersa, certissimè mortem prædixit: nam in longis morbis extenuatio pessima: carnem enim,& sanguinem colliquari significat; præsertim si in periculosa ægritudine appareat.Cùmque natura vltimo conatu noxium expellere tentaret, corpus quoddam rotundum, (verrucam diceres)cum suo pediculo, quo ventriculo tenaciter alligabatur,eiecit; sequuta postea sanguinis effusione ex vlcere relicto, emanante:& sic vacuato sanguine, in quo calor, & vita perseuerantiam obtinent,&corpore ex diuturno morbo debilitato,viribúsque exhaustis,è vita discessit. Tu verò si plura de verrucarum nomine, differentiis,& causis scire affectas, adi Paul. *lib.7.cap.* 87.Cels. *lib.5.c.*14.Mercurial.*lib.de decorat.cap.*18.Marcel.Donat. *lib.3.de histor.mirabil.cap.5.*

DVBIVM XXXVII.

Num pulsus serrinus perceptibilis.

COMMENTARIVM.

Qvia erat serrinus]Scrutinio dignissimum dubium est, quo plurimi interturbantur, cur, si pulsus serrini causa assignatur, quando partes arteriæ inæqualiter tenduntur,& indurantur,ita vt partes quædam sint molliores, quædam duriores, serrinitas, vt dicam, pulsus inuenitur,inflammatis internis particulis,si inflammatio æqualiter indurat arteriam? Respondebis dubio, pauculis animaduersis. Pulsus serrinus velox est, frequens, durus, paruus & inæqualis in vnica pulsatione,in pluribus partibus arteriæ,ita vt serræ imaginem repræsentet cum aliqua vibratione: in serra videmus quasdam partes depressas, alias eleuatas;inter has, quædam minùs eminent.Quando igitur arteria secundùm varias partes eleuatas &depressas,digitos instar serræ, ferit serratus, serrans, & serrinus pulsus nuncupatur.

Hic tres habet causas,apud Galenum *lib.4.de caus.puls. cap.7.& lib.de pulsib ad tyrones,cap.*11. Altera est inflammatio principis partis,quæ suapte natura tensa est, qualis est membranosa, aut neruosa. Alia est intemperantia cordis & arteriarum, in calore, frigore, humiditate, aut siccitate: tunc enim ob inæqualitatem vsus, & inobedientiam instrumenti, quædam partes arteriæ citiùs & magis eleuantur, quæ feriunt digitos, aliis non ferientibus, veluti serræ contingit. Cùm enim inflammatio necessariò habeat coniunctam, vnà cum tensione, intemperiem calidam; & quando magna est, ambo hæc vniuersa corpori,& cordi communicet, & febrem concitet, maximè si in parte principe sita sit, augetur vsus, sitque pulsus maior,velocior, & frequentior:& cùm arteriæ præ duritie,& tensione nequeant dilatari, vt vsus expostulat, fit pulsus paruus,velox, & frequens, quum velocitate,& frequentia natura suppleat defectum magnitudinis, In inflammationibus partium quæ molles sunt,pulsus vndosus apparet,ex Galen.*lib.4.de caus.puls.*12.& 13.Quando verò partes membranosas, quæ suapte natura tensæ sunt, occupat inflammatio, pulsus non solùm fit durus,sed serratus,quem in pleuritide exquisita apparere auctores vnanimiter confirmarunt. Postrema causa, est varietas illius substantiæ, quæ intra arterias continetur; nam aliquando secundùm aliam partem putrescit, & secundùm alias vel cruda, vel cocta est: tunc inæqualitatem parere solent vsus, & dispositio arteriæ in diuersis partibus, quæ ad generationem pulsus serrantis sufficiens est, vt 2. 1. *doct.*3. *cap.6.* docuit Auic.

His præhabitis, quæ huius pulsus naturam exactè demonstrant, responde, ob has causas in inflammationibus partium neruosarum fieri hunc pulsum, præsertim in pleuritide graui & difficili, ratione situs,& humoris exquisita in augmento & statu, ex Galen.4. *de caus.puls. cap.*8. in miri multo meliùs, in qua pulsus magnus est. Ex quo solues repugnantiam inter Galen, dicta: nam 2. *cris.* 10.in pleuritide apparere pulsum magnum, *& lib.* 5. *de loc.*3. *id fin.* paruum asseuerat; ipse enim dirimit controuersiam 4. *de caus.puls.*7.hoc modo. *Quia vero ad eum modum febricitant,ideo habent pulsum celerem: Quod neruosa etiam pars sit, hinc insigniter durus est. Iam quia ita habet,ideo minor est quoque quam febri conueniat. Quare vt & creber fiat par est, quod magnos pulsus calor postulet, refragetur durities, &c.* Perinde atque velit exponere, pulsum pleureticorum respectiue paruum esse, si nempe attendamus euentandi necessitatem: alioqui, si cum pulsu naturalis status conferatur, magnus haud dubiè dici potest. Hactenus itaque fuit hæc peregisse impendiò ardua.

Modò, num hic pulsus perceptibilis, altiori indagine; scrutandum. Serrinum pulsum necessariò in inflammationibus reperiri,Medici vt Philosophi concedunt: non posse tamen sensu cognosci, præter experimentum,plures suadent, eæque irrefragabiles rationes. Prima. Quia semper iis pulsibus accedit magna celeritas, quæ vitiat, & obscurat serræ effigiem. Secunda. Quoniam accedente alterius humoris à sanguine aliqua portione remittitur durities:nam si pituitæ aliquid commisceatur, ferè omnino delitescit serrantis imago. Tertia. Partis inflammatæ tatura & conditio, serrantis conditionis plurimum detrahere potest. Primò ob partium laxitatem & mollitiem, cuius naturæ sunt, cerebrum, & pulmo; quæ partes nunquam viuo animali adeò tenduntur, vt pulsum manifestè efficiant serrantem: quibus addas lienem, quod cùm valde distet à corde, & nulla parte membranosa, aut neruosa constituatur, in eius inflammationibus etiam scirrhosis nunquam prædictam figuram reperies. Secundò, quando pars inflammata arteriis caret, aut cùm paruissima inflammatio est, vel licèt magna sit & in parte neruosa,ob animi deliquium, motum arteriarum conuulsiuum,& cætera superuenientia symptomata, non exactè perpendi potest durities,aut serræ figura, quod in ventriculi,pleuræque inflammationibus malignis sæpe contingit.

Nec dubitandum plurima in doctrina de pulsibus omnium præstantissima, dignissima, ac summè necessaria recondita,Medicos,vel peritissimos latere,quæ ipsi exacto iudicio, longæuóque fulti experimento percipere nequeunt, licèt acuto tactu, validáque cogitatione polleant:nam necesse est, vt præsentes pulsationes cum præteritis comparentur; hæ retineantur in absentia, quod munus solùm phantasiæ, & cogitatiuæ validæ opera exequi possunt; ex quarum fontibus exactam pulsuum notitiam originem ducere, testatur Auic. 1. 3.*tract.*1. *cap.6. in med.*quæ omnia,longo tempore,assiduo,vsu summáque diligentia tantùm comparari possunt,vt notauit Gal. *lib. de præcognit.ad Posthum.cap.vlt.& lib.de dignoscend.pulsib. cap.*1.*post med.*

Nonne maxima contentione certatum est apud veteres, vt refert Galenus *lib.* 6.*de de dignosc. pulsib.per totum,* an pulsus contractio possit tactu deprehendi? Et reuera arduum, & difficile est eam cognoscere, quam solùm in pulsu vehementi,magno,& duro percipi posse ostendit:& *in fine libri*, initium dilatationis arteriæ, & contractionis finem, quietísque internæ tempus, sensum nostrum effugere asseuerat. Explicat luculenter Auicen. 2. 1.*doct.* 3.*cap.*1.dum sic inquit. *Depressionis verò motus apud plurimos Medicorum nullo modo sentitur, sed apud aliquos, est quum aut in forti pulsu sua fortitudine sentitur, aut in pulsu magno propter eleuationem sui, aut in duro propter multam sui resistentiam, aut in tardo propter longinquitatem temporis sui motus. Galenus quoque dixit, longo tempore non fui sollicitus de depressione,postea verò non quieui tangendo, donec ex eo aliquid percepi,& postea illud compleui:nā postea portæ pulsus mihi apertæ fuerunt. Qui verò studerint, vt ego, percipient illud,quod consequutus fui. Et licèt ita sit,vt dicit, in plurimis tamen dispositionibus depressio non est sensu percepta, &c.* Quapropter si contractio sensu percipi non potest,quantò minùs pulsus serrinus, qui inæqualis est in vna pulsatione in pluribus partibus arteriæ? Si verò Auctor hic ex pulsu serrino inflammationem esse sitam in parte neruosa prædixisse gloriatur, communi Medicorum more loquutus est, qui in partibus neruosis, &

& membranosis inflammatis similem pulsum reperiri conteſtantur, qui inæqualis eſt ob inæqualem tensionem partis inflammatæ, quæ arteriarum partes alias magis quàm alias tendi,& indurat: quo fit vt instrumenta quæ ad tensionem inflammatarum partium tenduntur, inæqualiter tendantur, ad similitudinem partium inflammatione obsessarum, Ex quibus dubitationis initio propositæ solutio patet.

HISTORIA LXVI. ORIBASII, *De debili coctione ventriculi*

Ventriculus vulturis, ad debilem coctionem iuuandam, strenuum auxilium.

*Nouimus autem nihil æquè iuuare coctionem, quam ventriculum vulturis, ad corpus humanum, ipsum contingens. Quamobrem nonnulli puellos noctu in sinu tenent, & summum inde commodum sentiunt: propiùs enim ad * naturalem calorem accedit, estque magis proprius & cognatus hic, quam qui fomentis adhibetur. Quidam verò catulos paruos huius rei causa alunt, qui dum quiescunt, eosdem ventriculo admotos tenent, &c. Oribasius* lib. 14. collectorum, cap. 37.

DVBIVM XXXVIII.

Num coctio putredini contraria.

PARAPHRASIS.

De coctionis natura altiùs texenda oratio esset, ni tot præstantes viri ante me hoc negotium diligentissimè agitassent, inter quos palmam præripuere Thomas à Veiga, *in com. cap. 5. lib. 1. Gal. de dif. feb.* Argenterius *in com. c. 89. art. medic. Gal.* Vallesius *in com. c. 2. lib. 4. meteor. Arist.* Thomas Eraſtus *lib. de coctione, & putredine.* Carrerius *in 1. 1. Auic. cap. 13.* & alij Arist. interpretes *ad cit. cap. meteor.* Sed quoniam in illorum monumentis, plura sunt quæ ventilationem desiderant, iccircò noſtram de hac re sententiam, *in com. histor. 15. lib. 4.* commodissimè patefaciemus. At cùm non possimus commoditates coctionis explorare, nisi putredinis illi contrariæ naturam exactè calleamus, iccircò disceptandum, num coctio sit putredini contraria. Eſt ergo coctio duplex, quædam quæ circa alimenta & proficuos humores versatur; altera quæ circa inutiles & alendo corpori ineptos. De illa in præsentia sermo. *Concoctio*, inquit Arist. *loc. cit. est perfectio à calore tum naturali, tum proprio, ex oppositis patibilibus; hæc autem sunt propria vnicuique materiæ.* Hæc comprehendit generationem substantialem, & viam ad generationem mixti: eſtque putredini contraria, quæ eſt via ad mixti corruptionem, & interitum. Nam illa roborat calorem innatum, cuius vigor putrefactionis causam tollit: illa oritur à robusto, & vegeto; hæc à debili & diminuto calore originem ducit. Agnoscitur pugnantia ex eo, quòd putredo sit communissimus omnium interitus; nisi enim mixta violenter corrumpantur, ad interitum veniunt per putredinem. Perire autem genita eſt omnino inuitabile; immò verò maximè compertum, quòd vbi primùm in lucem eduntur, mox incipiunt marcescere, diminui, desinere, senescere ac demum mori. Coctio eſt perfectio, ducens ad esse perfectum, siue à perfectione caloris, quem, quæ coquuntur omnia, etiam ipso coctionis motu recipiunt; qui quò eſt frigore præstantior, eo reddit id, quod coquitur, toto ipso coctionis tempore perfectius: nam coctionis causa eſt robur innati caloris (siue adsit, siue absit extraneus) vtiles, & necessarias alimenti portiones retinentis, & aptè præparantis; inutiles verò separantis, & expellentis.

Rursus coctio procedit à diuisis ad coniuncta, nempe ab humido & sicco separatis, quæ inter se vnit, exactè permiscet, tuetur, & gubernat. Putredo à coniunctis, ad diuisa: nam patibiles qualitates vnitas disgregat, & separat; quoniam robur caloris extranei, putredinis causa, innatum debilitat, qui sic affectus, ad passiuas regendas redditur ineptus, insufficiens & ita vt extracto, ob extraneum calorem, innato igne, frigida & sicca ad extremam putrescentiam deducantur, & in cineres conuersa, fimus, ac terra fiant, auctore Arist. *loc. cit.* Deinde, Putrefactio importat prohibitam ventilationem, sine qua ferè nunquam fit interna putredo: Coctio liberam difflationem præsupponit, cuius vi naturalis calor in symmetria sua conseruatur. Coctione omnia fiunt odora, & suauiora, ex Philosopho *ibi*, cùm in hac, caloris moderati beneficio, humidum aqueum, aëreúmque semper cum sicco terreo permiscantur, & vniantur: Putredine humidum à sicco separatur. Ex hac itaque agitatione humidi, quæ in vtraque alteratione fit, in coctione dum humidum sicco permiscetur, manat odor gratus ac iucundus, vt in fructibus omnibus palàm conspicitur, qui dum maturescunt, fiunt odoratiores: in putredine verò, dum ab ipso separatur, odor consurgit virosus & molestus, immò grauis, qui putredinis indicium eſt, ex Gal. *lib. 1. prog. vlt.* & *lib. 2. eiusd. com. 22.* & *lib. 1. cris. 11.* & *lib. de dif. sympt. cap. 4.* Explicat Zabarella *lib. 2. de ort. & interit. cap. 9.* eloquenter.

Licèt enim coctio ex natura sua, essentiáue putrefactioni non opponatur contrariè cruditati tamen aduersari, in eóque oppositorum genere contineri, quæ priuatiuè dicuntur, compertum eſt: eſt enim cruditas coctionis priuatio atque defectus, vt *c. 2. loc. cit.* Arist. firmat. Coctio ergo de qua sermonem instituimus, eſt alteratio ciborum in propriam, ac conuenientem eius quod nutritur qualitatem, à calore natiuo celebrata, auctore Magiſtro *lib. 2. de nat. facult. cap. 4. & 3. eiusd. cap. 4. & 7.* & *lib. de sympt. dif. cap. 4.* & *lib. 3. de sympt. caus. c. 3.* vt in ventriculi coctione, & sanguificatione, priores alimenti qualitates vt odor, color, & sapor, à calore naturali partium mutantur in alias. Per mutationem autem qualitatum alimenti in aliti qualitatem, intelligendum eſt, ad iſtam mutationem vna etiam eiusdem alimenti substantialem formam mutari, quod his verbis significauit Gal. *lib. 1. epid sect. 2. com. 44.* dum coctionem vocat, deductionem eius quod concoquitur, in concoquentis substantiam.

Per deductionem verò, Gal. & Arist. perfectionis motum quendam, per quem id quod mouetur, perficitur, non terminum ac rem perfectam accepere, vt contra Auerrois sectatores, probauit differtissimè Manardus *lib. 13. epist. 1.* Sic Arist. *lib. 12. probl. 6.* per alterationem, coctionem manifestis verbis definiuit, dicens, *coctio est rei concoquendæ commutatio, sine alteratiô.*

DVBIVM XXXIX.

Num alimentum suo, an ventriculi calore coquatur. Contra Vallesium.

Insuper. Coctionem à calore insito rei coquentis perfici, non à proprio alimentorum calore, cum Medicis Philosophi certant: nam hæc à suo ipsorum calore coqui nequeunt, à ventriculi calore queunt: alioqui cibi frigidi, vt lactuca, portulaca, lac, & alia non coquerentur, quoniam calorem non habent à quo coqui possint. Deinde sequeretur, quòd alimenta æquè benè concoquerentur in febricitantibus, ac in sanis, & extrinsecùs ipsa per se sine alterius adminiculo, in vasis in quibus continentur, coqui etiam possent; quod falsum eſt, & contra Arist. mentem *lib. cit meteor. cap. 3.* dicente: *ciborum coctionem à corporis calore fieri.* Maximè *cùm cibi in corpore concoctio elixationi similis sit, quòd à corporis calore partim in humore, partim in calore præstetur:* cùm enim cibus per eam concoctionem corrumpatur, improbabile videtur à seipso id pati. Præterea. Falsò Galenus, ac ab eo Medicorum schola edocta assereret, ventriculo esse facultatem concoctricem, si coctio non fit ab illo, sed à cibis ipsis. Adde, cibum non mutari semper in eandem substantiam, vbicunque coquatur sed aliter atque aliter pro ratione membri in quo coquitur, mutatur semper ad substantiam similem ipsi membro, atque adeò in vltima

concoctione membri ipsius pars fit; quòd non contingeret, si cibus ipse seipsum concoqueret, ac non potiùs membrum mutaret in sibi simile; vt ignis lignum commutat, quod nullus dicet à seipso vri. Neque obstat, quòd fructus immutari, lecti & repositi maturentur, aut succus ex oliuis nuper expressus & seruatus, fiat oleum, aut mustum in doliis seruatum, fiat vinum: nam hæc non suo sed calore arboris, de qua præcisa sunt, coquuntur & maturantur, licèt ab ambiente iuuentur. Non ergo negandum, stomachum suo naturali calore, non ciborum cocoquere. Nec afferas pomi calore in ventre factum esse chylum; neque enim ex flore fructus, ex ramulo nos, ex nucleo ramus proprio calore nuclei factus est: nam sicuti ventriculi calore ex pomo chylus, sic fructus proprio arboris calore factus est. Ex quo patet errasse Vallesium, *in com.cap.2.lib.4.meteor. Arist.* arbitrantem coctionem ventriculi à calore rei coquendæ præstari: cuius rationes ex dictis fiunt manifestæ.

Ventriculi ergo proprio, ingenitóque calore cibus concoquitur; huius ope olimentum ingestum cogitur in vnum, humidum cum sicco permiscetur, frangitur, exteritur, comminuitur, & deposita omni qualitatum exuperantia, speciem quandam cremoris consequitur. Hoc primum est concoquentis facultatis opus, quod solo ventriculi calore præstari est manifestum, licèt etiam insita, & recondita proprietate perfici sit verissimum: nam struthiocamelus ferrum conçoquit, quod leo calidissimus non conficit, sic pusillæ aues semina durissima coquunt, quæ ab hominis calore superari nequeunt. Sic coturnices veratrum coquunt inuictum, quod humani corporis conatus temnit, & respuit. De quo argumento lege Salustium Saluianum *lib. de concoctione*, & doctè disputat Carrerius, *in 1.4. Auic.cap.7. de coctionis natura*, sed adeò fu è more suo spatiatur, vt quam partem amplectatur penitus ignores.

Ventriculi calor, à circumiacentium & vicinarum partium calore iuuatur; nam quemadmodum lebeti magno circumiectus ignis, sic proximæ partes, nempe iecur, lien, cor, diaphragma, vena caua, illi calorem inferunt, & omentum quod temperie & humiditate sua calorem illius mitigat atque contemperat. Cùm ad chylificationem, ventriculi calor magis operetur, non vt calor solùm, sed vt est ventriculi instrumentum. Quod verò ad præparationem attinet, quæ attritionee fit, eò magis referenda est ad circumstantia, quò calor illorum est validior, quæ illum ambiunt, fouent, & calefaciunt, vt doctè Tobias Knoblochius *cap 1. instit. anatomic. disput. 4. cap. 4. quæst. 2.* annotauit.

Et licèt à circumstantibus visceribus plus caloris, accedat, quàm insit ventriculo, huic tamen, eiúsque formæ, ac vi chylificanti, immò & minori ipsius calori conuersio alimenti in succum, quin & attritio principaliter attribuenda: lege Fernel *lib.5. physiol.cap. 1.* quoniam fortiùs concurrit calor ventriculi, licèt sit remissior, quàm calor membrorum ipsum ambientium: nam calor ventriculi aliter applicatur obiecto, quàm membrorum calor. Num autem alteratio in ventriculo, sit maior reliquis alterationibus: Dic cum Galen. *lib.6. de anatomic. administ. cap.4.* Halyabbat *4. theoric, cap. 3.* alterationem in iecore factam, esse maiorem alteratione facta in ventriculo: nam caliditas iecoris intensior est omni calore in ventriculo reperto, & ita coctio ventriculi ob debiliorem calorem longiori tempore durat. Si autem adhuc inquiras, vtrùm propria operatio ventriculi, sit coctio, an chylificatio. Dic esse chylificationem, cum Gal. *lib. 3. de natural. facult. 4.* Si verò *5. de vsu part. 4.* dicit esse coctionem, & sic ventriculum, coctionis organum appellat, ea est causa, quia coctio tendit in chylificationem. Vltimò si interroges, an in ventriculo sit duplex concoctio, altera communis præparans ad generationem chyli, altera partialis, disponens ad transitum chyli ad partes ventriculi. Respondet Vesalius *5. fabric. ad fin.* in ventriculo esse duplicem coctionem: sed vnam tantum esse opinor, seu vnum motum alteratiuum continuum, qui tandem solus respicit nutritionem corporis ventriculi. Nec obstat, quòd in isto motu acquirantur duæ formæ, altera chyli versi in parte ventriculi: nam distinctio formarum non arguit diuersitatem plurium coctionum, quemadmodum alteratio iecoris vna est, per quam generatur pituita, & sanguis: & tunc non est dicendum, quòd in hepate sit duplex concoctio, in generatione horum humorum, altera per quam generatur sanguis, altera per quam generatur ex pituita sanguis.

Ventriculi calorem languidum plurimis auxiliis iuuandum esse, docuit Galenus *lib. de art. med. const. cap. 21.* inter quæ numerat hic auctor plurima quæ natiuum calorem fouent, & hæc nou per se, aut primariò, sed secundariò, & natiui caloris interuentu coctionem moliuntur; natiuus namque calor in coctione molienda principij vicem obtinet, ex Arist. *cit. meteor. cap. 2.* & Gal. *1. aph. 3. & 15. & 6. epid. sect. 4. com. 13. & 25. & sect. 5. com. 5.*

Sed quo pacto vnumquoque auxilium ab auctore numeratum, hoc valeat efficere, enarrare aggredior. Nam si coctio à calore fit temperato, rationi consonum est, vt à temperatè calidis iuuetur. Quare mirum in modum conducit puluinus ex tenui, volatilique pluma, aut ex lana quæ ex panno coccineo tondetur infarctus. Pellis leporina ventriculo admota valde prodest, quoniam Auenzoaris sententia *lib. 1. theizir, in proœmio, pelles leporum induere, confortat corpora senum, ac iuuenum.* Et cùm multa sint quæ foris admota flaccido ventriculo robur addunt, nullum est magis præsentaneum auxilium quàm vulturis tegmen, vel detracta pellis. Vel enim hæc est cæterarum pellium modo subacta, ac concussione complanata, vel plumosa pilorum serie ornata: vtroque modo, mira quadam ac natiua veluti proprietate, & calorifica vi, ventriculum humanum roborat & fulcit, ac fastidiosi nauseantísque stomachi vires firmat, vt inter omnes Leuin. *lib. 4. de occult. cap. vlt.* discernere edocuit. Est enim vultur, auis pacissima, vt miluus, quæ mirum in modum cadaueribus delectatur: cuius naturam, & mores luculenter exaratos lege apud Conradum *lib. 3. de auibus, cap. vlt.* in cuius *litera F.* ipse ex variorum auctorum sententia scribit, non solùm huius animalis pellem, axungiam, & stercus, ventriculum debilem firmare, sed etiam resolutis corporibus, & frigidis morbis detentis miro esse ex vsu.

Deinde nil æquè ventriculi coctionem iuuat, quàm corpus humanum, si ventriculum contingat: hoc probat Gal. *lib. 7. meth. cap. 7.* de curanda frigida sicca intemperie ventriculi, dum sic ait. *Ex iis verò quæ ventri extrinsecùs applicantur, boni habitus puellus vnà sic accubans, vt semper abdomen eius cõtingat. Sunt qui catellos pingues in hunc vsum habeant, neque id in aduersa modò valetudine, verùm etiam in prospera. Tales itaque iis, qui propter siccitatem quoque solam imbecillum ventriculum habẽt, sunt idonei, &c.* nullus enim calor, naturali nostro magis est conformis. Quæ verba ad vnguem transtulit Auic. *13. 3. tract. 3. cap. 5.* solùm addito, quòd cattum masculum nigrum ad debilitatem digestionis amplexari iubet, sed ex aliorum loquitur sententia: nam vt scitè docet Auenzoar *in proœmio lib. 1.* & refert ex eo Rabbi Moses *partic. 22. n. 39. scitum, & probatum est, quò odorari anhelitum cattorum, habet consumere humiditatem radicalem pulmonis, & totius corporis.* Firmant Conciliat, & Eustach. *in suis libris de venenis, cap. de cerebro catti.* Nam respiratio felium malefica, venenosa; ex ea enim exurgit veneficus vapor, qui inspiratus, meatus cerebri obstruit, & spiritus animales tabifica vi congelat, vt aduertit Ponzettus *lib. 2. tract. 6. cap. 3.* ex cuius haustu, fatuitas, & phthisis; sic notante Matthiolo *ad lib. 6. cap. 25. Dioscorid.*

Insuper, vt ad pẽsum redeamus, omnia hæc ab auctore relata auxilia, coctionem iuuant, quoniam naturales actiones, quæ ab innato calore proueniunt, à simili iuuantur extrinsecùs. Nam quid æquè concoctioni ventris conferre nouimus, quàm illi humanum corpus admotum? inquit Galen. *lib. 5. de simpl. medic. facult. cap. 5.* vnde nonnulli tum puellos, tum catellos per quietem ventri imponunt. De quo argumento sat plura docuit Petrus de Peramato, *lib. de facult. cap. 8.* Hócque auxilium est magis proprium, cùm temperatum sit, (calor enim temperato

peráto calore fouetur) naturæ humanæ simillimum cùm sit:ob id non negandum fomenta huic vsui esse inepta; ea enim Gal.*lib. 1.de dif.feb.cap.4.* summopere laudat in is, qui cruditate laborant, dummodò modica adstringendi vi polleant, temperato sint prædita calore,quæque naturam roborare; & coctioni suffragari queant: cætera laxantia fomenta, & cataplasmata nimiùm condemnat, *lib.11.meth.15.& 12.eiusd.cap.3.*

Plura *in cit.cap.de const.art.medic.*refert Galen.quæ coctioni summè opitulantur. Ea sunt quies, calefactio moderata, boni succi ciborum mediocris vsus, vini modicè calidi potio, frictio moderata, moderatus aquarum calidarum vsus. Quies iccircò coctionem iuuat, quòd diffla- ri corpora non sinat, spiritúsque ac naturalem calorem seruet atque contineat, quos motus immoderatior dissipat & resoluit: est enim quies, teste Gal.4. *aph.com.13.* otium & ab exercitatione vacatio,seu feriatio quædam ab omni tum animi, tum corporis motu. A cibo enim ob id hæc interdicuntur, ne vel præcipiti mótur,crudus & fluctuans cibus in viscera rapiatur, obstructiones, & cruditates in iecore & venis facturus, vel reuocato, curis, studiis,mentis intensione,ad caput natiuo calore, à ventriculo, iecore, officinísque, coctionis munus feliciter minùs procedat.Quòd probè cognoscens Celsus *lib.1.cap. 2.* literarum studiosos monet,si lucubrandum eis sit, ne post cibum, sed post coctionem literis incumbant; quos esse debilis ventriculi, ob hanc, & alias multas causas, firmat eleganter Marsilius Ficinus *lib. 1. de studios. sanit. tuend. cap.4.*

Porrò quemadmodum moderata quies coctioni prodest, sic exercitatio mediocris eidem non leue adiumentum præstat,quæ,Gal.testimonio *lib.2.de sanit.tuend.cap.2.*naturalem calorem suscitat, deducit in corpus alimentum, eius immutationem magis expeditam procurat, faciliorem coctionem,& meliorem nutritionem efficit,exiguos meatus repurgat, excrementa expellit, Boni succi ciborum moderatus esus iccircò coctioni confert, quòd euchymi cibi facili negotio à natura superentur, minimé que excrementosi sint,ac præterea cocti, nostri corporis substantiam adaugeant, & foueant. Ob eandem causam vini modici vsus coctionem promouet, quoniam probè celeriterque spiritus instaurat, sanguinem generat,vires omnes roborat, atque confirmat, & siquæ fortè ex frigiditate,& humiditate nata sit intemperies, eam securissimè,& citra molestiam persanat,ex Gal.8.*de compos.medic. sec.loc.cap.7.* dummodò non sit valde potens; hoc enim calorem nimis accendit, spiritus dissipat, fluxiones excitat,& coctionem peruertit. Frictio lenis & suauis, auctore Galeno 2.*de sanit.cap.4.*vitale robur adauget, natiuum calorem excitat, spiritum & sanguinem in partes trahit, & alimentum in corpus promptissimè distribuit. Dulcis aquæ lauacrum modicè calefactæ, calorem nostrum sympathia quadam fouet, & auget, cutem laxat, & fuliginosa excrementa expurgat,æqualem per totum corpus calorem diffundit, siccitatem attemperat; ventilat corpus, dummodò ab assumpto cibo non administretur; nam crudum alimentum intempestiuè in omne corpus distribuit, & obstructiones facit. Quomodo autem calore corporis humani nostri corporis calor foueri possit, pro maiori historiæ explanatione,lege Vallesium *in lib.de de sacra philosophia,cap.29.*

QVÆSTIO XXXVII.

Quòd calor naturalis non sit elementaris, sed cœlestis, æthereus,atque diuinus. Cõtra Peramat. Argenter. Scaliger. Conimbricenses, Poncium, & communem Philosophorum, & Medicorum sententiam.

COMMENTARIVM.

C*Alorem naturalem.*] Illa verò concinnè admodum huic parti appingetur, ex Aristotelis,inter Philosophos haudquaquam postremi,de calore naturali coquente disceptatio, num scilicet is elementaris sit & igneus, A an altioris originis, æthereus celestis, atque diuinus. Calorem nostrum naturalem, qui coctionum, & aliorum operum, quæ non sine magna admiratione in viuentibus fieri cernimus, auctor est, longè esse diuersum ab igneo & elementari multa demonstrant, eáque irrefragabilia argumẽta.Nam ille est membris salutaris,mitis, benignus, animæ promptissimum instrumentum, originis valde præstantioris, viuificans demum, & supra elementorum naturam existens. Nisi enim ita concedamus,vnde viuet, nutrietur decrepitus, sentiet, ac mouebitur? vnde viuent serpentes? vnde increscet papauer, mandragora, ac vniuersum stirpium frigidarum genus? Quomodo, si calor opifex omnium functionum viuentis, vincente in illis B frigiditate, vitales operationes referri possent calori, nisi demus natiuum nostrum primigenium, esse cælestem, & nimiùm elementaris caloris vires superantem,qui concoquat, humectet, roboret,vniat, & generet? lege Riolanum *in lib.Physiolog.*Fernelij mentem graphicè explanantem, quem cum Fernelio aberrasse, ad rauim vsque contendit,Poncius,*in com.text.1.lib.Hip.de diæta*,cuius argumenta,& alia illis similia infrà soluuntur.

Secundò. *Sol & homo generant hominem*, ex Philosoph. *lib.2.physic.cap.2.text.26.* quod intelligi debet, propter caliditatem, quam ei tribuit:non enim aliud præstare potest. Huc alludit & illud *lib.2.de generat. anim.cap.3.*quo apertè nostram sententiam confirmat §. *Calor quo animantium vita continetur,quo pereunte omnis eorum actio intermoritur,neque ignis est, neque ab igne ortum ducit,sed in* C *spiritu cælitus delapso insidet,&c.*

Huc spectat illud Ouidij.

Est Deus in nobis,sunt & commercia cœli,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Et Virgilius inquit.

—Cælestis origo
Seminibus.—

Instabis.Aristotel. illuc dixisse,si considerentur admirandi effectus quos efficit, quia non agit secundùm vim elementi,sed secundùm vim animæ;& sumit vim, & vigorem cælestium causarum, à quibus dirigitur. Non placet solutio: ea enim opinionem nostram roborat: aliquando enim per effectum ad causarum cognitionem peruenimus, & quoniam Aristoteles effectus intellexit admirandos caloris,ideò inficiatus est hunc calorem esse igneum, sed cælestem ac perfectiorem.

Tertiò. *Calor in animalibus repertus,nec ignis est,nec ab* D *igne originem ducit*,ex Arist.*lib.2. de generat.animal.cap.3. sed est proportione respondens elemento stellarum.* Ergo non igneus,sed cælestis. Si enim in recitandis, Solis & stellarum facultatibus paulisper immoreris, hæc ignem generare, & ad mixta generanda sufficere inuenies. Patet id manifestè,in speculo concauo à Solis radiis affecto, qui ignem in sibi proximo ligno, vel stupa generat, & accendit. Sed quod potest producere maius, poterit etiam producere minus. Ergo cùm Sol possit producere ignem, poterit etiam functiones ignis obire, calorémque generare, quem ignis in generatione mixti præstare dicitur: quare superfluè ponitur ignis, vt *infrà* latiùs agemus.

Hanc Solis caliditatem admirati prisci, eam flammis E comparabant, & acerrimam esse dicebant, vt constat ex Virgil.*lib. 4.Æneid.*

Sol,qui terrarum flammis opera omnia lustras.

Et *lib.Georgicor.*

—Rapidiue potentia Solis.
Acrior.—

Quòd si dicas,aduersum esse calorem,quem præstat ignis, ab eo quem præstat Sol, falsa pronunciabis: quoniam calores hi sub eadem specie infima continentur; & omnes calores sunt eiusdem speciei, & eandem proprietatem sortiuntur essentialem; nam proprium caloris est congregare homogenea, & disgregare heterogenea, auctore Philosopho *lib.2.de gen.& corrup.cap.2.3.& 4.* quare si hæ proprietates insunt calori ignis, Solis etiam calori conuenient.

Adeò enim hæc vera sunt,vt ignem ad mixtionem non concurrere

concurrere affirment veterum peritissimi, quos refert Dominicus Mannus Mirabellus *in sua polyanthea, fol.* 207. Sol enim accessu suo vberiorem calorem præbens, florescere plantas facit, fructúsque liberaliter producit, quare mundi oculus, seu cor appellari solet, vt notat Cælius Rhodigin. *lib.* 2. *antiq.* 18. & *lib.* 7. *cap.* 29. quòd omnibus mixtis vice cordis calorem impertiatur. Exemplo tibi sint animalia, quæ hyeme in terræ latibulis semimortua degunt, & remisso feréque extincto eorum calore præ ambientis frigiditate, velut inanima apparent, quæ vere & æstate reuiuiscunt, & excitato eorum calore à Sole vires suas recuperant: & non solùm hæc, immò corpora humana tabida, & natiuo calore ferè destituta, in hyeme accedente vernali calore, pinguescunt, & multò fiunt robustiora, vt notabili exemplo firmaui *lib.* 3. *de praxi admiranda, obs.* 115. Hoc Confirmant conciliat. *dif.* 48. & 59. Marcel. *in lib.* 2. *de anim.* 143. & 144. Mirandulanus *lib.* 3. *aduers. Astrologos, c.* 3. Bartholom. Anglic. *lib.* 3. *de rer. propriet. cap.* 1. Niphus *lib.* 1. *meteor. com.* 35. *quæst.* 2. Fernel. *lib.* 4. *physiol. cap.* 1. & luculenter multò antea confirmauerat Auer. *lib. de substant. orbis,* 2. & *lib.* 12. *metaph. com.* 18. *ad fin.*

Magna enim est Solis potestas in hæc inferiora, de cuius præstantia Cicero *lib. de somn. Scip.* sic ait. *Deinde subter mediam ferè regionem Sol obtinet, dux, & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi, & temperatio, tanta magnitudine, vt cuncta sua luce illustret, & compleat, &c.* Et *lib. de natur. deorum,* sæpe Solē esse calidum, & igneum confirmat, & non solùm magnam posse gignere caliditatem, sed etiam ipsum ignem contestatur. Neque est negandum, corpora cælestia maximam vim habere in hæc inferiora; nam non solùm per motum, sed per lucem, immò per fortissimas alias qualitates, & vires occultas, quas influentias vocant, mundum hunc inferiorem immutant. Nam ineunte vere dum Sol ad nos redit, arbores incipiunt fronde virere noua: Infecta, muscæ, scarrabæi ex sterquilinio, Solis tepore suscitantur, animalia omnia œstro veneris percita, ad prolem incitantur. Eodem verò recedente, defrondescunt arbores, marcescunt herbæ, infecta moriuntur, languet Venus, vt ex multorum retulit mente auctorum Ioannes Ionstonus, vir in auctorum lectione versatissimus, *lib. Thaumatograph. c.* 1. *de admirandis cœli, artic.* 7. *de Solis in hæc inferiora influxu.* Hæc fuit Platonis opinio, vt testatur Damascenus *in lib. de consolat. medicin.* estque Mathematicorum communis. Eam defendunt magnus Albert. *in* 2. *distinct.* 14. Abulensis *lib.* 3. *Regum, cap.* 17. *quæst.* 9. Ioan. Maior. *in* 2. *dist.* 14. *quæst.* 5. Ferrariens. 3. *contra gentes, cap.* 84. Venetus 2. *meteor. cap.* 1. Saxonia 2. *lib. de cœlo, quæst.* 12. Scias ergo, vt eruditissimè Stephanus Rodericus Castrensis notauit, *lib.* 2. *de meteor. microcosm. cap.* 14. & *lib.* 3. *cap.* 1. quòd à Sole omnis est vita: hic nos genuit, illuminat, calefacit, totius denique ignis fons atque origo; & cùm cœlesti virtute omnia consistant, ac fiant omnia, Solis virtute consistere, ac fieri dicenda sunt. Quòd autem sole medio sufficiens caliditas ad mixtionem gigni possit, insinuant Manardus 15. *epistol.* 5. & quòd Sole cuncta viuant, producantur, & conseruentur, firmat Vallesius *com. in lib.* 4. *epid. text.* 8. immò & ipse Galenus *lib.* 3. *de vsu part cap.* 10. & 3. *de temp.* 5. asserit Solem & ignem actu esse calida: & *lib. de compagin. membror.* Solem calidum esse & siccum, animámque, cor, hepar, & cerebrum creare affirmat: & *lib.* 3. *de dieb decret.* 2. ipsum esse auctorem quatuor anni temporum scripsit; quò alludere videtur illud Virgilij *lib.* 1. *Georg.*

——— Vos ò clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum.

Quanta autem sit ad naturas variandas Solis vis, ac potestas, ex veterum doctrina satis accuratè explicuere, eloquentissimus Lælius Piscicola *tom.* 2. *horar. success. lib.* 12. *cap.* 7. Vallesius *lib. de sacra philosop. c.* 26. & notauit. Ioan. Guaniuetus *lib.* 3. *de influxu planet. cap.* 3.

Quid plura? nónne Solis radij per aquam, & aërem intus mare penetrant caliditate sua, vt virtus transit per neruos, apud Galen. *lib.* 1. *de de sympt. caus. c.* 5. Nónne Ga-

A len. *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 3. 4. tandem esse Solis caliditatem affirmat, vt eius calore febres generentur? Nonne *lib.* 4. *de compos. medic. per gener. cap.* 3. Solem pro medicamentis concinnandis, & emolliendis, vel ignem, cùm Sol abest, conuenientem esse asseruit? immò in sole meliùs, quàm in igne præparari metella profitetur? Ex quibus patet, Solem maiorem calefaciendi vim igne ipso habere. Explicat eleganter Iustus Lipsius *l.* 2. *physiolog. dissertat.* 13.

Quartò. Calor ad generationem mixtorum moderatus debet esse, non absumens: atqui caliditas ignis immoderata est, & principiis vitæ valde aduersa. Ergo. Ob hanc causam Herodotus, ignem, beluam auidissimam, inexplebilémque vocat, quæ ad vitam, generationémque prodesse non potest, cùm omnia calore, & siccitate absumat, ex Arist. *lib.* 2. *de ortu & interit. cap.* 3. & referunt Conimbricenses, *com. in lib.* 1. *Arist. de cœlo, cap.* 2. *quæst.* 5. *art.* 2. *ad fin.* luculenter. Tanta enim est ignis immoderantia, vt impossibile quasi videatur, rem adeò voracem, ad actio-
B nem adeò modulatam, qualis est vitalis, per se concurrere: ignis enim omnia depascit, & corruptioni magis quàm vitæ inseruit; furibundus enim, & edax illius calor est.

Scilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Voluitur: exuperant flammæ, furit æstus ad auras.

Contrà, solis calor tepidus, moderatus, benignus: tanta est eius in hæc inferiora potestas! Ob quam causam Platoipsius boni filium conspicuum nuncupauit, vt refert Cælius 13. *suar. antiquit.* 14. Demum plurima silentio inuoluo, quæ de solis præstantia, ex veterum & iuniorum decretis proferunt Cassaneus 12. *part. catalog. gloriæ mundi, consideracat.* 8. Tiraquel. *lib. de nobilit. cap.* 31. *num.* 366. nam ille tanquam elementalium virtutum dominus, caloris radios effundit, quibus vitam, sensum, motum sublunaribus abundantissimè elargitur sua salubri, viuificáque vi,
C ex Cælio 24. *antiq. cap.* 14. Denique cœlestium vires in Sole, & à Sole sunt omnes, & Solis lumen est ipsi Deo simile, ob multas rationes euidentes, quas eloquentissimè propofuit Marsillius Ficinus *libello proprio de Sole.*

Argenterius *com.* 2. *in art. medic. Galen. mihi fol.* 109. respondet, verum esse, Solem posse sufficientem calorem generare: attamen Solis caliditatem se habere, vt causam efficientem, ignis verò caliditatem, vt materiam. Hoc fictitium est: nam calor, elementalis qualitas est, & omnis qualitas expers est materiæ; quare neque materiæ rationem gerere debet. Præterea ex ipsius sententia sequeretur, idem respectu eiusdem esse causam efficientem, & materialem.

D Solis ergo caliditas, miti sua, salutiferáque vi, vt ait Plin. *lib.* 2. *cap.* 6. omnia bona in sublunari regione contemperat, ac modificat. Hic tanquam principale naturæ regimen, ac numen, vices temporum, annúmque semper renascentem ex vsu naturæ gubernat. Hic cæli tristitiam mitigat, atque nubila humani animi discutit. Hic lumen suum cæteris sideribus communicat. Demum ex Platonis sententia, vt notat Rhodig. 13. *antiq. lect.* 12. ipse cælestis est ignis, animal sempiternum, astrum animatum, diuturnum, maximum, & *in lib.* 1. *Genesis, cap.* 1. luminare maius appellatur. Quapropter Assyrij, & Chaldæi Solem summo cultu venerabantur, vt tam multis auctorum testimoniis probat eruditissimus Ottho Heurnius *lib. de philosophiæ primordiis, tract.* 2. *cap.* 5.

E Quintò. Si elementum ignis ad nostram generationem cōcurreret, ex sua regione purum, vt perfectissimum effectum efficiat, debet aduenire: sed hoc implicat, quoniam violenter ignis deorsum descendit; nam animal non est, vt versùs omnem positionem moueatur. Deinde, Si vnumquodque priùs suam, quàm vniuersi conseruationem intēdit, quomodo à reliquo segregatur igne, & gratia mixtorum suum deserit locum, inferiùs autem è contrà corrumpitur. Respondet Argenterius *loc. cit.* descendere portionem ignis à sua regione in hæc inferiora ad mixtorum generationem, crassiorem ab aëre sibi vicino redditam, & motu cæli depulsam. Sed hæc responsio meras sapit nugas. Nam quòd spectat ad illum impulsum, falsum est. Deinde motus cælestis est circularis,

motus verò quo ignis tendit deorsum, est rectus. Præterea. Sequeretur ex eo ignem perpetuò in hæc inferiora desilire sine intermissione vlla, nam cæleſtia corpora circulari illo motu continuò mouentur; atque proinde aër nunquam videretur sine flammis. Illud verò de particula ignis crassiori reddita à sibi proximo aëre, veritatem obtinere non potest: nam vel aër ignem allicit, & à sua regione præcipitat, vel ipse ignis grauis redditus, ratione grauitatis tendit in centrum. Si primum, erroneum est: nam aër contactu ignis rarior euadit, ac proinde & eadem, & maior ratio daretur, quod aër contactu ignis, qui maioris est quantitatis, ac actiuitatis sursum efferatur, quàm quòd ignis deorsum ab aëre minùs actiuo detrudatur; maximè cùm aër non sit ita actiuus, vt possit illam particulam in suo loco positam, & tantæ efficaciæ, à tam magna mole seiungere. Si secundum, inde te falsum protulisse deprehendes; nam hic ignis quem nos habemus, ponderosior multò cùm sit, non solùm aëri, & terræ, sed etiam aquæ, vel ipsius substantiæ quam depascitur, vaporibus commixtus, sursum, & non deorsum tendit, ob multas causas inferiùs assignandas.

Conimbricenses acutiùs ratiocinantur, *in com. lib. 3. Arist. de cœlo cap. 5. quæst. 1.* dicúntque ignem ideò suam regionem deserere, & in hæc inferiora violenter descendere, quia à quadam vi compellente detruditur. Corruit solutio. Nam quæ est hæc vis compellens, & vim faciens igni? Estne aliqua qualitas occulta, ad quam, dum non datur locus fugæ, etsi doctissimi promptissimè confugistis? Vel ergo hæc semper, vel per interualla exercet operationem suam. Si primum, sequeretur continuum esse prouentum ignis in hæc inferiora, ac proinde sine intermissione ignis vbique, vt ita loquar, plueret. Secundum dum stare non potest, cùm generationes rerum in hoc orbe continuò dentur, ad quas debeat ignis concurrere continuò.

Sextò. Maturatio coctio est, & à calore naturali perficitur, ex Arist. *lib. 4. de meteor. cap. 3. in init.* Sed fructus maturantur interuentu caloris cæleſtis. Ergo cùm non alia ratione fieri hoc possit, nisi quatenus auget, & perficit calorem innatum, sequitur hunc eundem esse cum Solis calore, & ab eo genitum. Quod verò de nostro calore in medium protulimus, id non de Solari solùm, sed de cæleſti, Lunari scilicet, & stellarum intelligas, æthereo illo, atque diuino. Nam Lunæ in hæc inferiora maxima est potestas, cùm ea sit minor Sol, auctore Arist. *lib. 4. de generat. animal. cap. vlt.* & cùm sit inferiori mundo vicinior, magnam & assiduam effectuum varietatem ostendit. Hoc nobis, ipsa sine ratione animalia, luce clarissima ostendunt, quorum exempla affert ex professo Plin. *lib. 2. cap. 41.* Lunæ motus causa est omnium permutationum, quæ in corporibus accidunt, vt *lib. 3. de dieb. decretor. ferè per totum* Galen. ostendit: illa enim æstus maris causa est, ex Ptolomæo, *lib. 1. cap. 12.* Cicer. *lib. 2. de natur. deor.* Plin. *lib. 2. cap. 97.* Strabon *lib. 3. de situ orb.* Magno Albert. *lib. 2. tract. 3. cap. 6.* Albumasar. *lib. 2. maioris introductorij ad Astronomiam,* Ficin *cap. 6. ad Plotin. librum.* Licèt enim Lunæ opera, Solis operibus sint inferiora, auctore Galen. *cit. loc.* tamen his duobus luminibus vitam nostram moderari, & illorum beneficio constare testatur Macrob. *in somn. Scip. cap. 19. in fin.* nam mortalium corporum auctor est, & conditrix, eodem auctore *loc. cit. cap. 11.* Sed ne de re manifesta fastidium prolixa oratione generetur, ad ea, quæ de planetarum, & stellarum vi in hæc inferiora, veteres prodidere, breuiter transeamus: harum enim cursu res humanas disponi, firmat Macrob. *1. Saturnal. 17. in init.* hæ enim sunt cæleſtes ignes, apud ipsum, *in somn. Scip. cap. 14.* quarum plurimæ calidissimæ sunt, & siccæ; nam Mars, Aries, Sirius, & Canis vterque, ingentem caliditatem, & siccitatem in nobis producunt, immò & Scorpius, de quo Virgil. *lib. 1. Georgic.* & *lib. 10. Æneid. parum ante med.*

Ipse tibi iam brachia contrahit ardens.
Scorpius. ———

De quarum vi & efficacia sat plura dixere prisci, & poëtæ omnium vetustissimi auctores; de quorum numero sunt Iul. Firmic. *lib. 9. cpa. 9.* Plin. *lib. 18. cap. 28.* & alibi passim. Ioan. Pontan. *lib. 3. de stel.* Pierius Val. *lib. Hier. 44.* Galeot. Martius *l. 36. de promiscua doctrina,* Cælius *lib. 17. antiq. lect. 27.* quorum siderum, & præsertim canis effectus Plin. describit *lib. 2. cap. 42.* & *lib. 14. cap. 18.* nam feruent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna, canes maximè aguntur in rabiem: eo enim tempore exuritur naturà, quia Sol & vertici nostro magis propinquat, & in nostro hemisphærio longiorem moram trahit, vt scitè docuit Manardus *15. epist. 5. in initio.* Si ergo Sol, dux, & moderator est reliquorum luminum, & stellis præstat necesse est vt solem, qui moderatur nostra, omnium quæ circa nos geruntur, fateamur auctorem: nec mirandum, nam terra respectu corporum superiorum est instar puncti, vt *lib. 1. meteor. cap. 14.* Philosophus firmat, & probant Ptolomæus *cap. 6. dist. 1.* & Macrob. *lib. 1. in somn. Scip. cap. 20.*

Vltimò Gal. *lib. de marasmo, cap. 3.* reprehendit omnes asserentes calorem naturalem similem esse igni: quoniam ignis corrumpit materiam in qua accenditur, at verò animalia non sic sortita sunt calorem naturalem, sed alio modo ab ipso sunt conseruanda, & gubernanda. Igitur caliditas naturalis non redolet conditionem elementi ignis, sed altioris originis est censenda, vt Lælius Bisciola *tom. 1. hor. succeßiu. lib. 16. cap. 19.* diserte contendit.

Sed soluenda sunt plura, quæ contendunt ignem concurrere ad mixtionem nostram. Quorum primum est Argéter. *lib. 2. in art. med. loc. cit.* Columb. *lib. 3. Arist. de cælo cap. 5. quæst. 1.* Scalig. *exercit. 9. in Cardan.* Vnum est corpus circulare quod mouetur. Ego necesse est, vt habeat centrum, & circumferentiam; & vnum elementum sit quod ad centrum, alterum quod ad circunferentiam moueatur. Ignis ergo & terra necessaria fuerunt, quæ vniri debebant, vt vnum mundum efficerent: hæc, duo postularunt vincula; vnum enim non potest sufficere, nam illud tenderet ad medium, & simul ab eo recederet: duo ergo, aër & aqua quorum vtrunque & graue, & leue est, & à medio, & ad medium mouetur. Hæc est præcipua eorum machina, quæ solùm probat dari ignem in rerum natura. Dic, falsum esse, vnum esse corpus circulare mobile, nam plura sunt. Deinde in suprema regione non est ignis, vt latiùs *infra,* qui circumferentia sit; quo posito aqua esset medium: nam neque adeò grauis est, vt terra, neque adeò leuis vt aër, sed satis est vt copulet aërem & terram, quòd continua sit centro, & circunferentiæ; nam aqua contigua est aëri, qui respondet superficiei, & contigua est terræ, quæ respondet centro.

Secundum. Calor naturalis est compositus ex calore, & frigiditate, ex Galen. *lib. de trem. cap. 6.* & *lib. 8. de placit. 7.* Ergo sicut frigiditas elementaris est, sic & caliditas. Dic nullum esse inconueniens, frigiditatem esse elementarem, & caliditatem esse Solis, quum hæc, eadem sit specie cum caliditate ignis; differant solùm inter se, quoniam hæc immoderantiam, altera mediocritatem importat.

Tertium. Sicut caliditas ignis calefacit, resistit refrigerantibus, extenuat, resoluit, sic calor naturalis. Ergo est ab igne. Dic, non rectè inferri consequentiam; maximè quum calor Solaris eosdem efficiat effectus, quos ipsi tribuunt igni, quum eius caliditas, & ignis sint eiusdem speciei.

Quartum. Calor naturalis conseruatur sanguine & spiritu, auctore Gal. *lib. de curand. rat. per sang. misſ. cap. 5.* Sanguis tamen, & spiritus constant ex quatuor elementis: igitur & calor naturalis est elementaris. Dic sanguinem, & spiritum non solùm ex tribus elementis, sed ex calore Solari constare, quem præstantiores effectus producere igne, *suprà* explicuimus.

Quintum. Calor naturalis augetur, roboratur, & quum est languidus, admotis medicamentis calidis, quæ pollent ignea caliditate, redit ad pristinam naturam: igitur elementalis est: nam si gradus aliquis introducitur, & facit ipsum redire ad pristinum statum, est, quoniam iste est idem natura cum præexistente. Dic, illa medicamenta

non

non pollere ignea caliditate, sed Solari. Neque enim nos negamus ignis caliditatem à Solari differre; nam sub eadem specie infima continentur, sed ignem ad generationem mixti non concurrere, libenter asserimus.

Sextum. Ex duorum corporum collisione elicitur ignis, quod nulla alia ratione fieri posset, nisi ignis mixtorum generationes ingrederetur. Sic arguit Petrus de Peramato, *lib. de element. cap. 5. lib. 4.* Responde hoc ita fieri quoniam aër inter illa duo corpora contentus, illo veloci motu rarefit, calefacit, inflammatur, ac tandem districtis eius partibus in ignem migrat, atque hæc est potior solutio Scaligeri *contra Cardanum exercit. 16.* exemplum sit de sagitta plumbea, violenter & magno impetu per aërem emissa, quam igniri, & liquefieri firmat Arist. *lib. 5. probl. 13. & 14. & lib. 2. de cælo, cap. 1. text. 42. lib. 1. meteor. cap. 3.* motus ergo calefacit, quoniam sic extenuat & rarefacit aërem, vt sub propria forma cótineri non possit; quare corrupto aëre generari ignem est necesse: licèt enim raritas, & tenuitas non sint qualitates actiuæ, quæ calorem producere possint, vt ignis ignem; attamen ex dispositione materiæ, sine causa vniuoca, & particulari, generantur animalia ex putredine, quoniam disposita materia, causa particularis vicem subit vniuersalis, dicitúrque generatio ex accidenti. Hoc modo motus licèt non sit calidus, calorem generat. Ita Virgilius *lib. 5. Æneid.* introducit Acestem ad æthera sagittam contorquentem.

> *Namque volans liquidis in nubibus arsit arundo,*
> *Signauitque viam flammis, tenuésque recessit*
> *Consumpta in ventos.*———

Sic soluunt Albert. Magn. *lib. 1. meteor. tract. 1. cap. 11.* Garbius *lib. 2. suæ summæ, tract. 2. quæst. 6.* Zimara *in suis theoremat. prop. 45.* Aphrodis. *lib. 1. probl. quæst. 59.* Soncinas 12. *metaph. quæst. 12.* Thom. à Veiga *lib. 1. de dif. feb. in com. 5. Gal.* Zarabel. *lib. de calore cælest. cap. 3.*

Septimum. Sicut dantur quatuor qualitates primæ, & quatuor humores, sic debent assignari quatuor elementa, quæ illis ex æquo respondeant: hoc est præter alia superiùs posita, firmissimum Conimbricensium argumentum, *in lib. 3. Arist. de cœlo, cap. 5. quæst. 1.* At nil concludit similitudo: potest enim calor superiorum corporum extenuare materiam, ex qua fit bilis calida & sicca, nec ob id ad eius, sicut nec ad generationem mixtorum, ignem concurrere asserendum est. Quare si non concurrit calor elementaris noster, æthereus est, cæleſtis, atque diuinus. Hæc habui quæ de calore nostro concoquente, commentatione iusta promerem in literas: ea labore non paruo ex veterum scientissimis congesta, si quis paulò humanior vocauerit in lancem, fatebitur ad Philosophi Medicorúmque mentem esse prolata. Superest solùm explodere eorum opinionem, qui arbitrantes nostrum calorem igneum esse, ac elementarem, eum ab elemento ignis ad concauum Lunæ suam sphæram habétis, originem ducere, falsò sibi persuadent.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quòd non detur ignis ad Lunæ concauum. Contra Peramat. Mercat. Conimbricenses, Scaligerum, Magirum, & communem Medicorum & Philosophorum sententiam.

ALtiùs hoc loco, generosiúsque excitandus animus, quærendúmque, Num detur ignis ad Lunæ concauum. Eum ergo, sicut nec ad mixtorum generationem concurrere, sic in suprema regione non collocari, res est manifesta. Nam si illic esset, splenderet saltem nocturno tempore, videretúrque à nobis; sicuti & nostratem ignem longissimè collucere intuemur, quum in sua regione in maiori quantitate sit, & magis perfectus. Hoc argumentum temnit & ridet Scaliger *exercit. 9. ad Cardanum,* dicens, ignem ibi esse rarissimum, multúmque materiæ expertem, quare rarefactus ignis non lucet. Sed hæ nugæ sunt, nam expertiores materiæ sunt Solis radij, & ni-

A hilominùs lucent: nam aër qui est radiis materialior, & densior præ sua raritate non videtur: quare ignis licèt non videtur, cur non lucet? & quamuis illud libenter concederem, obstat tamen eius magnitudo, quo raritatem superat; ignis enim sphæra vniuersum ambit, vt rentur ipsi.

Secundò. Ignis noster idem est specie cum illo, quem in vltima sphæra aduersarij fingunt: sed ille nutritur. Ergo hic eo loco non datur: nam ibi quis dixerit habere pabulum? Respondent Conimbricenses *lib. 3. Arist. de cælo, cap. 5. quæst. 1.* quòd hic noster cùm sit à contrariis obsessus, qui eum extinguere nitantur, ideò nutriatur. O Conimbricensium subtile inuentum! responsio inaudita! nam ad nutritionem nihil facit contrarietas, sed alimenti penuria, partiúmque indigentia: præsertim cùm in sphæra sua, qualitatibus contrariis, astrorum plurium frigiditate, & aëris humiditate, eiúsque vaporibus oppugnetur, vt falsò sibi persuasit Ioannes Magirus *lib. 3. cap. 2. physio-*
B *log.* Scaligeri sequutus opinionem.

Deinde simili modo cætera elementa nutrirentur, nam aër, terræ, aquæ, & ignis incursu semper alteratur, ab eorúmque contrariis qualitatibus obsidetur, ita etiam terra ab aëre, & aqua ab igne alteratur. Ergo falsum est dicere, ignem propter contrariorum occursum nutriri: cùm enim adeò fortis & actiuus sit, promptiùs aëre contrariis resistet; hic enim ita leuiter alteratur, & tam debilis est naturæ, vt maiori de causa ei nutritio esset tribuenda.

Petrus de Peramato, *in lib. suo eleganti, de element. quæst. de loco ignis,* hac solutione totam litem euanescere, arbitratur, quòd ignis elementaris, calidissimus & siccissimus sit, noster verò indigeat pabulo, quoniam subiectum eius est humidum. Conuellitur multipliciter solutio. Primò, quoniam ex hac ratione sequeretur ignem no-
C strum, cùm humidissimum habeat fundamentum, non indigere pabulo, siquidem in se habet nutrimentum (nam humidum, ignis est alimentum.) At verò supremus ignis siccissimus cùm sit, humiditatem desiderat, vt conseruetur; nam color animalium si ita siccescit, vt humiditate destituatur, statim extinguitur. Secundò. Ipse Peramatus palinodiam recantat: dictorum enim immemor, probans ignem esse simplicissimum, asserit, hunc ob excellentiam qualitatum, omnia vastare, exurere, ac absumere; quare si vocarissimus est, pabulo indiget. Ita quidem respondens: sed quàm inaniter, iam exaudi nam si omnia qualitatum exuperantia exurit, cur hoc in loco neque vrere, neque calefacere affirmas? Deinde ignis, vt
D tu dicis, propter caliditatem & siccitatem minùs nutritur: ergo ob frigiditatem & humiditatem nutrietur magis; & quantò frigidior, magis depascet ac nutrietur, nam contrariorum eadem est ratio. Sed hoc nullus confirmat, qui à limine philosophiam deguſtauerit: ergo nec illud.

Tertiò. Vniuersus mundus, immò omnia propter homines creata sunt; nam vt ex multis locis Genesis colligitur, Deus rerum sublunarium dominum, hominem constituit. Sed ibi hominibus ignis nullam præstat commoditatem. Ergo. Respondet Peramatus. conferre ad ornatum, sed si non conspicitur, neque lucet, quem confert ornatum? Dicunt alij calorem præstare, hoc falsum est: nam à media aëris regione vndequaque frigidissima im-
E pedietur, vt huc non deueniat, corrumpetur insuper ille calor, & alterabitur. Si iterum non impediri infistas, ipsúmque calefacturum mediam regionem asseueres; hæc calefacta non semper erit frigida, contra communem philosophantium edictum. Vnum enim ex his est summè necessarium, vel quòd ignis priùs regionem illam calefacit, vel quòd huc non perueniat, & à frigiditate aëris medij corrumpatur, quum transitus de extremo ad extremum debeat fieri per medium: si enim eius caliditas ab aëris frigidissima regione non impediretur, partes terræ quæ ad eum proximiùs accederent, calidiores euaderent, (omne enim agens fortiùs agit in propinquum, quàm in remotum) cuius contrarium patet experientia; magis igni appropinquant non hyemali, sed æstiuo tempore, frigidiores

frigidiores sunt,& albicant niue; quæ tamen, si caliditas ignis infra mediam aëris regionem permearet, vel ignis suprà esset, incalescere deberent. Si ergo ignis actiones in hæc inferiora non penetrant, neque aliqua sublunaribus ex eo paratur commoditas, cur ibi esse locatum affirmabimus?

Quartò. Natura nil in hoc modo patitur otiosum, ex Arist. *lib.* 1. *de part. anim. vlt.* Gal. *lib.* 3. *de vsu part.* 10. Cicer. *lib.* 2. *de nat. Deor.* Cum ergo ibi ignis nihil agat, nec vllam commoditatem præstet, neque ex aduersantium opinione, ibi luceat, neque calefaciat, videtur esse otiosus, & in suprema regione non locatur: natura enim sicut non negat necessaria, sic superflua abhorret.

Quintò, Ignis, si ibi esset, in maxima quantitate aërem exuperaret; nam elemento ignis tribuunt mathematici miliaria 120578. aëris verò profunditatem dicunt solùm esse 52. milliarium, vt probant Clauius *ad caput primum sphæræ Sacri Bosc.* Barotius *lib.* 1. *comosgraph. cap.* 2. Plin. *lib.* 2. *cap.* 13. & non solùm quoad profunditatem multoties maior ignis, sed quoad extensionem; nam capit in concauo suæ intimæ superficiei aërem. Insuper cùm sit vigorosior, & fortior, aër verò sibi coniunctus sit obsistentiæ debilis, & faciliùs alteretur à quocunque è terra eleuato vapore, & à caliditate Solis promptiùs immutetur, facillimè & multo magis poterit ab igne sibi proximo alterari. Patet, nam tenuissimus terræ, & aquæ vapor potest duas eius regiones immutare, nempe hanc infimam, & mediam. Ergo multò magis ignis eas immutare poterit; efficacior enim est, & maioris actiuitatis elementis cæteris: præsertim cùm ab eo scintillæ in infimum aërem descendant auctore Philosopho *lib.* 1. *meteor. cap.* 1. & cometæ innumeri, qui igniti aërem etiam calfacere queunt. At si ignis has regiones calefacit, vnde grandinis, & pluuiarum copia? Conimbricenses nugantur, ex eo enim *loco cit. de cœlo*, ignem non corrumpere aërem rati sunt, quia ab astrorum occulta qualitate impeditur, (nisi enim astra occulta vi obstarent, libenter concedunt, ignem totas aëris regiones calfacturum, & ad nos vsque alteraturum.) His responsum præbeo, vt eam occultam qualitatem, seu proprietatem astra præstare probent, sed in arduis ad occultas confugere qualitates, est ignorantium asylum, ex Gal. *lib.* 3. *de præsag. ex pulsib. cap.* 5.

Sextò. Multi, ac ingentes sunt subterranei ignes, vt communis fert Philosophorum opinio, & probat Reinerus Solenander *lib.* 2. *de calore fontium, cap.* 17. & alij, qui de medicatis aquis libellos conscripserunt. Cur hi ad suam regionem supra aërem, tanquam ad suum locum conseruatiuum non transuolant? quibus vinculis hic ignis ligatus detinetur? Respondent Conimbricenses, ignem violenter in hac inferiori parte propter densitatem, & pondus materiæ detineri. Inepta responsio, nam cur remota causa illam violentiam faciente, hoc est remoto pabulo non euolat sursum, sed corrumpitur, & emoritur? Deinde multò ponderosior est aër, & sursum fertur; nam si fortè sub aqua detineatur, statim scaturiendo emergit, quum ibi ab aquarum pondere, ponderosior quàm ignis; à suo nutrimento reddatur.

Septimò. Hipp. *in lib. de flatibus, num.* 5. (aureo, ac legitimo libello, ex Castrensie ruditissimo *lib.* 1. *de meteor. microcosmi cap.* 10. & Iacobo Alemano, qui hunc librum eleganti stylo, & facili fuit interpretatus, contra Vallerio-lam *lib.* 3. *enarrat. cap.* 4.) affirmat totum spatium, quod inter cælum & terram effunditur, aëre plenum esse. Peramatus ad libitum soluit obiectionem, dicens Hipp. verba etiam de igne esse intelligenda, quia tenuis etiam spiritus est. At contradicit Aristoteles *lib.* 1. *meteor.* 4. dum ait: *supra aquam esse aërem, & id, quod quamuis ignem consueuimus appellare, ignis tamen haudquaquam est.*

Octauò. Fulmen nil aliud quàm ignis est 3. *meteor. cap.* 1. seu exhalatio calida, in medio aëris interstitio, motu vel antiperistasi inflammata, & in ignem conuersa. At c r fulmen inferiùs reperit, & sursum, cùm sit ignis, in suum locum non tendit? non ergo is in suprema sede, seu concauo Lunæ suum locum habet.

A Vltimò. Si illic esset, cur diuina historia de eo, sicut de cæteris elementis, non facit commemorationem? nam Moyses, vir cælesti numine afflatus, Medicus non doctrina solùm præclara instructus, verùm sacro spiritu dimanante adornatus, nullibi de hoc elemento est loquutus. Soluunt Conimbricenses: Diuinum vatem solùm duorum elementorum fecisse mentionem, quoniam hæc tantùm aspectu percipiuntur, & notiora erant: quasi incomparabilis Philosophus alia non potuisset obscuriora, vt aërem, qui externis sensibus non ita peruius est, ac patens.

Fortissima verò aduersantium tela sic sunt soluenda. ignis hic noster in modum pyramidis semper sursum fertur. Secundò, semper pabulo destitutus sursum repit. Tertiò, conueniens fuit ea sede locari, vt ab eo aër suam caliditatem mutuari posset. Horum facilis est solutio: nam

B primum accidit quoniam aëre frui desiderat, vt eius fuligines ac excrementa ventilatione purgentur, nam aër ei in pabulum cedit, iuxta illud Ouidij.

Mollis alit flammas, grandior aura necat.

In modum autem pyramidis fertur quia pars eius crassior pabulo detéta detinetur inferiùs, subtilior verò ad pabulum accedere cùm non possit, ob tenuitatem & raritatem, effertur sursum vt aëre fruatur, & ventiletur. Ex quo ad secundum solutio patet. nam aër non mutuatur ab igne caliditatem; quia in actiuis, & passiuis qualitatibus symmetrus, & temperatus est: maximè cùm elementa à reliquis suas non mutuentur qualitates, sed eas habeant infimare videntur, quæ ex professo afferunt Christoph. à Vega *lib.* 1. *de art. medend. c.* 1. Ludouic. Mercat. *tom.* 1. *clas.* 4. *art.*

D 9. *quæst.* 25. quæ solerter Castrensis *lib.* 1. *de meteoris microcosmi, cap.* 6. Non ergo datur elementum ign. s ad Lunæ concauum, nec ad mixtorum generationem concurrit: quapropter calor noster, nec igneus nec elementaris est, sed cæleftis, æthereus, atque diuinus. Hic est viuificus ille calor, qui cæleftia cum terrenis ineffabili sympathia, & cognatione connectit, admirationéque dignos effectus producit, quos cælesti siderum calori, qui diuinum Solis, & stellarum fertile est vehiculum, acceptos referre oportet, vt non minùs eleganter quàm doctè Cicero *lib.* 2. *de natur. Deorum*, ex Cleanthis sententia confirmat, & graphicè, luculentérque illustrant Ioan. Langius *lib.* 1. *epistol.* 13. Picus Mirandula *lib.* 5 *prænotion. cap.* 5. Fernel. *lib.* 1. *de abdit.* 8. 9. & 10.

C

DVBIVM XL.

Num sanitas hominis sani communicetur corpori ægro. Contra Arist & Montanum

AC *corpus humanum ipsum contingens, &c.* [De coctione, caloréque coquente plura *suprà* recensuimus, nunc illud discutiendum, num sanitas hominis sani communicetur corpori ægro. Aristoteles *lib.* 7. *probl.* 1. quærit causam: *cur à morbis nonnulli ægrotant, qui appropinquarint à sanitate nemo sanari potest?* Respondet, quoniam morbus motio est, sanitas autem quies. Ergo ille mouere potest, hæc non potest. Deinde *sect.* 29. *probl.* 10. quærit *quare ex conuersatione cum iusto & bono, iustus & bonus homo efficiatur, & cum homine sano, homo non reddatur sanus, neque deformis cum pulchro, pulcher, neque cum valido imbecillis, robustus efficiatur?* Respondet, quòd virtus

E est bonum animi, & sanitas est bonum corporis: illud gaudendo & lætando imitari possumus, hoc verò nequaquam.

Contrariam sequuti sunt sententiam Oribasius *hoc in loc.* Galen. *loc citatis* in paraphrasi, qui valetudinarios, senes, & ventriculi imbecillitate ob frigiditatem correptos, ex amplexu pueri boni habitus, & ex calore catulorum ventriculo admotorum, iuuari, calefieri, & sanitatem recuperare asseuerant. Nullus enim calor naturali nostro magis est conformis, aut excogitari potest, quàm qui feruet in puerili, aut adolescentulæ corpore; & hæc est causa quare leprosi, & tabidi conuersationem cum sanis summopere appetant:

nam horum respirationem sibi esse valde commodam experiuntur. Demum si morbus ab vno corpore in aliud communicatur, cur non sanitas, si contrariorum eadem est ratio?

Ob hæc dicendum, sanitatem quæ consistit in temperamento, posse communicari: nam sicut morbus contagiosus ille est, cuius qualitates mediante seminario corporibus sanis communicantur; sic sanitas temperamenti, mediante calore natiuo, & per halitus è corporibus sanis emanantes potest communicari. Est tamen inter sanitatem, & ægritudinem discrimen, quoniam hæc ob seminarij efficaciam promptiùs communicatur; illa verò difficilè, & post longum temporis interuallum: sanitas verò in conformatione, & vnitate, non est actiua, & ideò non communicatur.

Sed quid respondebimus Aristoteli afferenti contrarium? Clarissimus Montanus *part. 2. medic. fol.* 373. vt tantum auctorem à calumnia vendicaret, hunc innuit soluendi modum, dicens, sanitatem sensibiliter sumptam esse quietem, si verò insensibiliter consideretur, esse alterationem. Sed si veritas bilance ponderanda est, neque Aristoteles, neque ipse eius interpres problematis solutionem exactè pensitarunt; nam materia morbi, & sanitatis, cùm sint affectus, non in passione, sed in motione consistit. Et sicuti morbus, qui causam habet à qua dependet in conseruatione, assiduè mouet, sic sanitas pendet ex commensuratione primarum qualitatum, & humorum, quæ causæ semper agunt, & mouent contrà operando, ergò sicut morbus communicatur, sic etiam sanitas, cùm in motu consistat.

Rursus reddit causam Aristoteles, dum quærit, *quare virtus est communicabilis, & non sanitas?* Respondet, quia bona corporis imitari non possumus, animi verò maximè. Non quadrat responsio, nam gaudium & tristitia, sicuti intempestiuè adhibita morbum inducunt sic tempestiuè sanitatem efficiunt. Præterea. Non solùm bona animi, sed corporis possumus imitari, & consequi: nam quemadmodum homo virtuosè operando efficitur virtuosus, sic etiam æger ex approximatione corporis sani efficitur sanus; ex complexu enim pueri boni habitus, illi qui habent ventriculum debilem, aut paralysim, tremorémque patiuntur, sanari solent, quam vtilitatem alia vel calidissima medicamenta non præstant: nam si frigidum senem multis vestibus obruas, onerabis multùm, calefacies nihil, quia eæ nonnisi cohibito interno calore calefaciunt: si linteis calidis inuoluas, is calor citò euanescit: si frices, corpus exoluis. Solus humanus calor, cùm diu duret, mitis & suauis, alterum corpus calefacere potest.

HISTORIA LXVII. GALENI, *De inappetentia.*

Miua cydoniorum, ad deiectam appetentiam, mirabilis.

NOs autem & medicamentum, quod ex succo struthiomelorum conficitur, quódque iis, qui deiectam habent appetentiam, est accommodatissimum, quum fortè in loco conspicuo non esset positum, tandem post annos septem inuenimus, nihil in qualitate mutatum: crustam enim in ore vasculi densam fecerat, cuiusmodi in melle sæpenumerò, & aliis quibusdam accrescit. Componitur non ex melle solo, & malorum succo, sed piperis albi habet quidpiam, & zingiberis, & aceti, &c. Galenus lib. 2. de aliment. facult. cap. 23.

PARAPHRASIS.

MAlorum cotoneorum multiplex esse genus, Plin. *lib.* 15. *cap.* 11. confirmat, quorum omnium succum deiectæ appetentiæ esse ex vsu, nullus Medicorum it infitias: austera enim cùm sint, adstringunt, *vt lib.* 4. *meth. c.* 7. *& lib.* 4. *de comp. medic. sec. loc. cap.* 5. comprobauit: quod enim Galenus, veteresque Græci austerum vocauere, id

A stypticum Arabes appellarunt, ex Auic. *lib.* 2. *canon. tract.* 1. *cap.* 3. Auer. *lib.* 5. *collig. cap.* 27. vt cotonea, mali punici genera, & reliqua esui apta, gustuique gratissima, dummodò cum austeritate dulcedinem, aut iucundam aliam qualitatem habeant coniunctam: si namque amaritudinem obtinerent, vt aloë, & absinthium, ingratiora existerent, quàm si solùm amara forent: nam dulcia austera moram trahunt, & in parte cunctantur, compressionéque quadam in linguæ intimiora pelluntur: & hæc est causa, quare alimenta melancholica tantopere ad edendū nos inuitent, vt oliuæ, ceruina caro, caro ossibus adhærens, & ex visceribus lien.

Austera ergo contrahunt, constringunt, densant, repellunt, incrassant, refrigerant, exiccant, ex Gal. *lib.* 4. *sec. gener.*

B *cap. cit.* & Mesuë *in canonib. vniuersal. theor.* 1 Sic melancholicus succus à liene ad ventriculi fundum delatus, frigidus, siccus, terrestris, & austerus cùm sit, ex Galen. *lib.* 1 *de natur. human. com.* 39. excitat appetentiam, quia ventriculum constringit, contrahítque, & ipsius os corrugat, ex Gal. *lib.* 5. *de vsu part. cap.* 5. *in fin.* & Auic. 1. 1. *doct.* 4. *cap.* 1. Quæ enim hac prædita sunt facultate, ad appetentiam conferunt, ex Gal. *lib.* 1. *de caus. sympt. cap.* 7. Explicant Vallesius *lib.* 1. *cont. cap.* 20. Laurentius *lib.* 6. *de re anatomic. quæst.* 16.

Cotonea enim cùm sint austera, ex Plin. *lib.* 23. *cap.* 6. superiores affectus præstare non est dubitandum. Quare ex Dioscorid. *lib.* 1. *cap.* 136. stomacho sunt vtilia, cuius firmitudinem conciliant: cœliacis, dysentericis, cholericis, sanguinem excreantibus sunt ex vsu. Exprimitur ex

C iis succus, qui difficulter vetustatem sentit: cùm enim omnes succi frigido & excrementitio humore abundantes, acescant facilè, ab hac malorum conditione cotonea & struthea descíscunt, quæ nec fugacia sunt, nec facilè degenerant in acorem. Sic vinum quod ex iis tusis, expresísque fit, tandiu durat incorruptum, sicut & oleum, quod communi vocabulo melinum vocatur.

Cotoneorum caro per cribum translata, & saccharo condita, ad ignémque artificiosè præparata, easdem præbet vtilitates. Alij ex succo cotoneorum, & saccharo conditum efficiunt, ventri suaue, quod eius vires placidè roborat, & appetitum exiccat: in quos vsus aromata miscent; sic enim iucundius euadit, & ad vigorandum ventriculum magis aptum. Neque timendum quòd medicamentum ex permixtis aromatis caput tentet, quoniam à

D succo malorum in ventre detenta, non ita effumant in caput, quod obtrudit Vega *lib.* 2. *art. medic. sect.* 3. *cap.* 6. nam quum parum sit quod additur, & à succi partibus crassis vis calida aromatum retundatur, hoc incommodum timeri non potest.

Eligantur mala rotunda, parua, & odora, quæ struthea dicuntur. Si verò Dioscorides magna eligenda consulit ad edendum intelligas: nam cùm ante maturitatem maxima austeritate polleant, potentissimè adstringunt. Nihil æquè imbecillem ventriculum à causa calida firmat, ac vsus miuæ vocatæ cydoniorum, vt è Galeno colliges *lib.* 6. *de sanit. tuend. cap. vlt.* Sed ipsum de simplici intelligito, quam parat Galenus ex succo cydoniorum, aceto, ac melle decoctis; nos verò è saccharo eadem paramus. Alia dicitur cum aromate, quæ cum melle, zin-

E gibere, vino, & aliis aromatis parari solet; vtraque ventriculum roborat; hepar, & cætera viscera firmat; suscitat appetentiam; coctionem iuuat; vomitum, & alui profluuium cohibet: præcipuè verò si zingibere condiatur, quod ad flatus discutiendos mirum est auxilum; flaccido deinde ventriculo, & cruditati ex humoribus pituitosis contractæ summopere opitulatur. Quocirca oculorum caligines ex densis, crassisque humoribus ab stomacho sursum elatis natas depellit; vliginosum vdúmque ventriculum emendat; quem vehementi dolore ob pituitæ copiam oppressum, crebrísque ructibus infestatum leuat, & refocillat. Additur acetum ad penetrationem, cuius loco substituitur vinum. Quæ autem quantitas debeat esse mellis, facchari, aceti, aut vini ad succum, ostendit Haly *lib.* 10. *praxis, cap.* 20. & exemplificant Ludouicus Veles, & Bernardus Dessenius *tract. de syrupis,* & non siluit elegantissimus Nicolaus Fontanus *lib. instit. pharmaceuticar.*

pharmaceuticar.tit.de Syrupis. Tu verò de cydoniorum vi, ac facultate, lege quæ graphicè conſcripſerunt eruditiſſimus Ludouic. Nonnius *lib.1.de re cibaria,cap.30.* Petrus Lopius *lib.de ſex rebus non naturalib.* qui lectiſſimo poëmate eorum admirandam præſtantiam patefacit. De horum alexiteria vi aduerſus venena, miram protulit hiſtoriam Philarcus *lib.6.Hiſtor.* eam refert Athenæus *Deipnoſoph.3.lib.*

HISTORIA. LXVIII. TRALLIANI, De fame canina.

Fames canina, ob lumbricum 12. cubitorum concitata, hieræ beneficio perſanata.

NOui mulierem quandam, quæ cum multa & immodica aſſumeret,omniáque concoqueret,& nunquam ſatiari ſe diceret, roſionem verò in ſtomacho experiretur,& capite doleret puluerem purgatorium accepit : erat autem is, * hiera. Facta autem vacuatione vermem proiecit,qui longitudine 12. cubitos, & plures habere putaretur, atque tunc immoderata, & furioſa appetentia conquieuit.Innotuit igitur non bulimon, ſed beſtiam fuiſſe,quæ ad cibum ſumendum compelleret, omniáque conſumeret, &c. Alexander Trallianus lib. 7. ſuæ Medicinæ, cap.4.

DVBIVM XLI.

An canina fames à vermibus aliquando ortum ducat.

PARAPHRASIS.

CAninam famem à vermibus, præſertim maximis latiſque oriri,auctor eſt Galenus *lib. de theriac.ad Piſ. cap.15.* hi enim ſuſceptum alimentum deuorando, inſatiabile comeſtionis faciunt deſiderium, & niſi corpus cibum aſſumpſerit,inteſtina rodantur eſt neceſſe, auctore Paulo *lib. 4. cap. 57.* quod enim viuificatum eſt inteſtinis, vbi recens exhibitum cibum conſumpſit, poſtea ipſa ſolida corpora arrodit, vt refert Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 1. cap.40.* ſummè igitur vires comminuunt hæc animacula, ex Gal.*lib.3. acut. com. 54.* corpúſque extenuant & labefactant, quoniam alimentum, ſubſtantiam corporis noſtri aliturum depopulantur. Auic.*13.3.tract.2. cap.12.*aſſeruit,famem caninam ſæpe fieri ob vermes, & ſerpentes longos, quum ſubitò incipiunt venire ad comeſta, & appropinquant eis, & dimittunt corpus, & ſtomachum famelica. Scribit Nicol.*ſerm.5.tract.4.de diſpoſitionibus ſtomachi, cap.32.de appetitu canino.*ſe vidiſſe Florentiæ mulierem quandam, quæ propter vermes plurimos, quos habebat in ventre congregatos, non ſtabat vna hora inter comeſtionem,& comeſtionem,& ſi propter aliquam cauſam dimittebat cibum vna hora, vehementer cruciabatur, vnde pluribus vicibus de nocte ſurgebat, & comedebat, & finaliter ſumptis pilulis,ex Colocynthide, emiſit phlegmata multa groſſa, & vermes in pluribus diebus vltra centum longos ſatis,& ceſſauit ab ea apetitus ille.

Mirabile eſt,quod hoc loco enarrat hic auctor, nempe fœminam hanc, vermem 12. cubitorum expuliſſe. Qua nouitate adductus Matth. *lib. 9. ad Almanſ.cap. prop. de vermibus*,legit(duos cubitos:)quanquam ſuperiori lectioni potiùs ſit adhibenda fides, prout Gentilis, & Simon Genuenſis fidentiſſimi eius interpretes conteſtantur,& fide digni auctores confirmarunt. Narrat Ioannes Michaël Paſchal. *lib.1. meth. curand. morbos, cap.33.* puellam fame canina laborantem ſanitati fuiſſe reſtitutam,verme 12.cubitorum,medicamenti purgantis ope,eiecto,Scribit Geſnerus *lib.3. epiſtol.ad Fabricium, pag. 90.* ſe vidiſſe non ſemel lumbricos, 13. cubitorum expulſos. Refert Rondel. *lib. de dignoſcend.morb.cap.17.* vxorem cuiuſdam mi-

A litis ex eſu alliorum reieciſſe vermem duorum cubitorum.

Quare non dubites de Tralliani dicto, nam in multis ludit aliquando natura,occulto quodam operandi modo, mira & prorſus incredibilia efficiens. Membranam enim tenuem,& valde longam,palmorum viginti,&'paulo póſt alteram longitudinis palmorum octo,eiectam teſtatur vidiſſe Valleriola *lib.1.obſ.9.*quod antea ſignificauerat Plin. *lib.11.c.33.*Legimus apud Gabucinum *lib.de lumbric.c.13.* Recinæ Picentum, puellum, annum ſecundum, ac menſes quatuor ſuæ ætatis agentem, egeſſiſſe latam tæniam, integram, miræ planè longitudinis, roſtro acuto, acus piſcis more præditam, quæ moucbatur,ac ſeſe contrahebat,lumbricorum terreſtrium more. Cornarius *lib.2. Gal. de compoſ.medicam.ſec.loc.* vnum ſe vidiſſe firmat lumbricum, longitudinis cubitorum decem. Et Alex. Benedict. *in proœmio lib.21.pract.*ſe vidiſſe,longitudinis 15.pedum: Et quatuor cubitorum conſpexiſſe referunt Beniuen. *de abdit.cap.87.* Manard.*lib.3.& 4.epiſtol.1.*Gabucin.*cap.3.*

B *de lumbric.*Amat.6. *centur.curat.74.* Nicol. Monardus 3. *ſimp.cap.de verbena*,Felix Platerus *lib.de obſer.prop.*& alij, qui de lata tænia diligentiſſimè conſcripſerunt

Quapropter ſumma cum ratione aſſerendum eſt, lumbricum hunc in ventriculo non fuiſſe pronatum : ſed fuiſſe latum lumbricum,qui teſte Paulo *lib.3.cap.57.*mutatio eſt adnatæ interiori inteſtino membranæ, in materiam animalis modo mobilem, quæ ſæpe tota'redditur longitudine incredibili. Hic vermis, tænia à multis vocatur,continuos ſtomachi dolores infert, & ad cibos incorrigibilem appetitum : conſequitur affectus corporis gracilitas, & imbecillitas cum tarditate, aſſiduúſque famis ſenſus, vt *citato loco* retulit Aëtius. Hæc ergo tænia in ventriculo ſuæ generationis non habuit principium, cùm tantæ eſſet longitudinis, & à natura ac capacitate ventriculi aliena valde, ab inteſtiniſque eò aſcendiſſe ad

C capiendam eſcam veriſimile eſt. Num autem verum ſit Pauli, Aëtij & aliorum dictum, putantium latum lumbricum eſſe inteſtinorum interiorem tunicam, conuerſam in figuram animalis; an potiùs ſit animal ex humiditate oblita ipſis inteſtinis, hoc eſt, ex crudo, mucilaginoſóque humore ad tuenda ipſa inteſtina ab aſperitate ſteicoris à natura ipſis donata, generatum, diſputant contra Paulum Amatus *lib.1.centur.6.* Mercurialis *lib. 3. de morb.puer. cap.7.* Auicen. 16.3.*tract. 5. cap.2.* illi ſuffragatur ſententiæ, vt dicat, *latum progigni ex ipſis viſceſitatibus, fixis in ſuperficie inteſtinorum,quas comprehendit panniculus mucoſus velans eas,quaſi ipſi generentur ex eo,& in ipſo putreſiant*, quod veritati conſentaneum eſt : nam

D natus lumbricus etſi rariſſimus ſit, ex eadem materia, ex qua cæteri fiunt, originem ducit, & in inteſtinis, in quibus datur locus capax, & ſpatium idoneum, generatur ſolùm.

Obſeruatio XI.

Tænia admiranda.

PVer quidam in 13.ætatis anno conſtitutus,quum vermibus eſſet obnoxius,vno die immani ventriculi dolore concutitur, qui ad duas horas ita increuit, vt ob dolorem ipſe moriturus ſperaretur, præcedentibus ſyncope, animi deliquio, & anxietate ſumma. Colicum

E dolorem ſuſpicati Medici, clyſteria parant, vomitum procurant, ventriculo admouent cataplaſmata, & alia anodyna, quæ flatus diſcuterent, lenirent dolorem, pituitoſúmque humorem per ſedem vacuarent. Omnia fruſtra.Superueniens ego, qui eundem puerum ſæuiſſimis doloribus conflictatum antea curaueram, omnem curam direxi ad enecandos vermes, quorum excretione dolor antea ſemper conquieuerat. Sed cùm multa biduo offero auxilia, nihil profeci. Æger viribus iam exhauſtus, vigil, & inappetens ad oblata præſidia erat immorigerus. At cùm ſitibundus eſſet,vinum album obtuli, lympathum cum aqua priùs ligno colubrino decocta, & cum ſuccò allij ſicci, & ℈. 1. theriacæ antiquæ medicatum. Poſt horam ab hauſtu aliquantiſper quieuit.

Post quatuor horas excrenit per ſedem præuiis torminibus diris, membranam latam (tæniam diceres) longam palmos viginti quinque,craſſiuſculam, quatuor digitorum latitudine, rubro & nigro colore infectam.Hæc iniecta in phialam aqua plenam ſeſe contrahebat. Hac ergo expulſa puer conualuit:in poſterum à tanto malo Abſynthitis vini beneficio præſeruatus.

Non nego etiam in ventriculo vermes gigni poſſe, quidquid contra ſentiant Gabucinus *lib.de lumbric.* 8. *in med.* Valleſius *in com. Ariſt.* Mercurialis *loc.cit cap.*3.fulti Ariſt auctoritate *lib.4.meteor.cap.*3.qui eos in ventriculo gigni non poſſe, conceptis verbis affirmat quorum ſententiam Amatus *loc.cit.*Altimarus *cap.*81.*de lumbricis*.Donatus *lib.4.de hiſtor.mirabili,c.26.prope fin.*amplectuntur: nam Philoſophus eſt intelligendus de ventriculo ſano, in quo non ineſt putredinoſus calor, agens in materiam putredini obnoxiá,& ex qua poſſunt procreari vermes, quæ cùm tenax ſit,mucoſa,& lenta , ventriculi tunicis hærere poteſt, quod negabat Gabucinus, exploſus antea à Conciliatore *dif.*101.Sauonarola *tract.6.cap.6.* & aliis.

Nam ſi calor extraneus, in materias aptas generationi lumbricorum, quocunque loco ſint poſitæ, ita agere poteſt, vt putreſcant; non video , cur in qualibet corporis parte huiuſmodi animalia procreari non poſſint , quidquid partes vitales excipiat Conciliator *loco nuper citato*, quem coarguit illuſtrium Medicorum experimentum : nam in pulmone genitos, & per tuſſim excretos videre Mundella *dialogo* 4.Beniuen.*cap.* 77. *de adhibitis*; Fernel. *lib. 6.patholog.cap.*10.

Deinde ſi in variis corporis partibus ij innaſcuntur, cur ipſos in ventriculo p ogigni dubitabimus? Auic. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 3.ex ſua,& aliorum ſententia, eos in anteriore capitis parte oriri affirmat. Conſentiunt Raſius *lib.*1. *continent.* 9.Nicolus *ſerm.* 5. *tract.* 7.*cap.* 53. Ariſt. *lib.* 2.*de hiſtor. animal. cap.* 15. In cerebro ex frequenti odoratu baſilici herbæ vermem natum vidit Hollerius, *lib.*1.*de morb. cap.* 1. Beniuen. *de abdit. cap.* 100. Cornel.Gemma 2. *comoſcrit.* 4. Trincauel. *lib.* 9. *de curand, affect.*11. Duretus *in cap. Holler.cit.*Fernel.5. *patholog.* 7. In dentibus ex humore ibi putreſcente generari, auctor eſt Alzaharauius *tract.* 7.*pract.cap.* 4. In auribus , vidit Valleſcus in ſuo *Philonio, cap. de lumbricis*. Curationem verminationis in auribus, proponunt Celſus *lib.6.cap.*7. Paul.*lib.3.cap.*23.Tral.*lib.3.cap.6.*Auic.4.3.*tract.1.c.*23. *de aurium vermibus.*

Per vrinam expulſos vidiſſe, teſtantur Mercurialis, *lib.*1.*Gymnaſticæ,c.*7.Rondeletius *lib.de dignoſcend.morb. cap.*17. Dodonæus *in ſchol.cap.*77.*Beniuen.* In Hepate vidit Gemma *lib.2.comoſcrit.cit.* In vtero gigni fatetur Hip. *lib.7.epid. in hiſtoria filij Dini* : quorum copiam per vteri collum excretam vidiſſe, refert Garzias Lopius, *de varia lectione cap.*13. In corde enaſci , mirabili quodam exemplo oſtendit Ioan. Hebenſtreit. *in ſuo libello de peſte* : & Stockerus , Petrúſque Sphærerius, citati ab Schenckio filio *lib.2.obſeruat.de corde*,id confirmant,& nos exemplo quodam admirando notauimus *lib.1.de praxi Medica admiranda,obſ.*139.*de verme cardiaco.*

Denique ſi in omnibus corporis partibus vermes gigni poſſunt,cur non in ventriculo,qui omnis impuritatis ſeminarium eſt, atque origo, materiæque pituitoſæ receptaculum exiſtit ? Si tamen hiſtorias mirabiles, & monſtroſas vermium legere concupiſcis, adi doctiſſimum Beniuen. *lib. de abdit.cap.*2.85. 87. 92. Gabuc.*loc. cit.* Amat. *6. cent.* 3.Paræum *lib.* 19. *de infant. variol. cap.*3.& 4. *lib.noſt.2.de praxi admiranda, ab. obſer.*38.*vſque ad obſer.* 44. Foreſt. *lib.*21. *obſeruat.* 26. Num autem aliquod ſignum certum ſit lumbricorum, qui in hominis ventre generantur, diſputant Syluaticus *cont.*32.Trincauel *lib.1.conſ.*24.

Plurima ſunt , & propemodum infinita , quæ ab auctoribus ad vermes enecandos proponuntur auxilia , inter quæ primum locum obtinere amara , ab iiſdem rata quadam lege ſancitum eſt , quod longa diſertáque oratione proponit Galenus *lib.4.ſimpl. cap.* 20. in hunc modum: *nam amara minimè omnium putreſcunt, miniméque vermes, aliáque nonnulla animalcula; qualia in radicibus, herbiſque ac fructibus putreſcentibus prouenire ſolent, procreant: maximè neque videmus in humidis naſci corporibus vermes ac putrilaginem. At quæ exactè amara ſunt (voco autem ſic ea, quæ nulla ſenſu notabili alia participãt qualitate) omnibus propè animantibus, nedum hominibus, eſui inepta ſunt: quippe cùm animal omne plus minúſque ſit humidum; amara autẽ ſicca, haud aliter quàm cinis & puluis. Itaque nec cinerem, nec puluerem, nec fauillam, nec calcem animal vllum eſitat, nec eorum quæ planè amara ſunt, quidpiam* Quòd deinceps lacus aſphaltitis, ſeu bituminoſi exemplo oſtendit, *in quo* ob amaritudinis nimietatem, *nullum nec animal, nec planta ineſſe conſpicitur: imò cum duo in eum fluuij confluant longè maximi, piſciúmque copia ſcatentes, præcipuè qui prope Ierichontem fluit, quem Iordanẽ nominant, nullus omnino piſcium fluuiorum oſtia excedit: ac ſi captos quis in lacum iniiciat, celeriter mori conſpicit, &c.*

Hoc ipſum *infrà* manifeſtè confirmat , dum ſic inquit: *Adeò eſt omnibus tum hominibus , tum plantis inimicum quod exactè amarum eſt , & quod ſqualidum pariter , ac ſiccum eſt, atque natura velut fuliginem ab aſſatione referens.* Quare Auic. *lib.* 2. *canon. tract.*1. *cap.*3. *amarum* ait, *eſt grauis ſubſtantiæ ſiccæ, & propterea ipſius purum non recipit putrefactionem , ex qua animal generetur, nec purum ipſius nutrit animal , &c.* Cui ſententiæ ſubſcribit Auer. *lib.* 5. *collect. cap.*27.dicens : *In aqua maris, quæ eſt multum amara, non poteſt viuere aliquod animal , propterea quia amaritudo eſt in extremo, nutrimento animalium aduerſa, & eſt dulcedini contraria propter ſiccitatem ſolùm, ob idque interficit infantes, quando multùm ea vtuntur, eò quòd ſunt in vltimo humiditatis; & vniuerſaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, quia illa non eſt niſi medicinalis, & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas , &c.*

Cùm ergo ex genere eorum quæ tota ſubſtantia præter naturam ſunt, vermes exiſtant , ſiue aſcarides, & helminthes, ſiue teretes , ſiue etiam lati ; diráque ac horrenda, imò miſeranda mala ſecum afferant eos prorſus è corpore expellere opus eſt. Expelles autem , ſi priùs enecaueris, ait Gal. 14.*meth.cap.vlt.*Necabis autem amaris medicamentis, tum quoniam hæc vermibus ſunt infeſta, tum quòd ea eſculenta non ſint, ex Galeno *lib.4. ſimp.cap.9.* ac ideò iis aſſumptis moriuntur vermes.

Inter amara principatum obtinet hiera, quam obtulit Trallianus ratione ſumma , vt ventriculi roſionem, capitíſque dolorem compeſceret, vnáque humores in tunicis ventriculi immerſos expurgaret, quòd medicamentum eſſe huic vſui præſtantiſſimum, tenet Galenus *lib.8.de compoſ.medicamentor.ſec.loc.cap.*11.& *lib.6.de ſanit.tuend. cap.* 2. quod ſacrum & amarum veteres appellarunt , vt refert Galen. *lib.de præcognit.ad Poſthum.cap.* 11. *in init.* quibus locis varias refert hieræ deſcriptiones, quas Aloë, medicamentum amariſſimum , & necandis lumbricis aptiſſimum adornat.Inſuper vi etiam purgatrice vna cùm ſtercore pituitoſam materiam euacuat, & generationi vermium fomitem ſubtrahit, vt notauit perdoctus Thomas Moufetus *lib.2. inſectorum, cap.* 33.*de curatione lumbricorum.*

Vnum aduertas quæſo , quod monuit erudititiſſimus Septalius *lib.caution.num.*109.& 120.vt poſtquam medicamenta ad enecandos vermes per os fuerint exhibita, illicò propinentur, quæ è corpore eos propellant : nam retenti vermes putrefactione ſua , tetróque vapore partes ſuperas inficiunt , & grauiſſima ſymptomata concitant: quibus, hoc eſt, virtute enecante, & expurgante, cùm Aloë prædita ſit, non eſt mirandum, beſtiam hanc huius medicamenti ope interfectam. Hoc auxilio fuiſſe per aluum aliam feram excretam , narrat Montuus *lib.* 4. *anaſceues morbor. cap.* 19 Loco Aloës, proximum eſt Abſinthium, Ponticum præſertim : non enim ſolùm amarore vermes interficit , ſed ventriculum , & inteſtina à copia mucoſi humoris exonerat.

Obſeruatio XII.

Vermis admirabilis Abſynthij ope interfectus.

INtolerabili ventris dolore premebatur quadragenarius alternis diebus, à quo factis variis præſidiis vix leuari potuit. Ecce vno die, ita truculento premitur circaos ſacrum cruciatu, vt ob doloris ſæuitiem, ſine pulſu exanimis redderetur. Eo die multa parantur medicamina, fomenta, inſeſſus, emplaſtra, clyſteria, quæ flatus diſcuterent, & pituitoſum humorem exhaurirent, ſed incaſſum omnia celebrata: nam dirus dolor auxilia temnens, pubémque occupans,præuia lipothymia hominem ad mortis fauces penè deduxerat. Iterum inter Medicos conſilium adhibitum. Hi cùm vermes adeſſe ſuſpicarentur(nam æger in pueritia iiſdem doloribus afflictus eos excreuerat) ad hos enecandos præſidia triduo præſcribuntur. At multis tentatis, peruicax malum ſolùm Abſinthij efficaciæ ſuccubuit: nam ex puluere eius tenuiſſimo cum Syrupo eiuſdem Abſinthij paratæ decem pilulæ ciceris magnitudine, & deuoratæ ieiuno ventre feram enecarunt. Hæc poſt duodecim à pharmaco aſſumpto horas expulſa eſt per ſedem mortua, palmi longitudine, pollicis craſſitie,alba, & toto corpore lanugine obſita, in cuius fronte aderant cornicula duo tenuia cochlearum inſtar, qua excreta æger reuixit.

DVBIVM XXXVII.

Quòd dulcia,tam ad præſeruationem, quàm ad curationem lumbricorum reproba ſint. Contra Gabucinum doctiſsimum.

COMMENTARIVM.

HIera.] Legebam nuper ingenti ſtudio aurea Hipp. ſcientiſſimi opera: indidem quum alia præclara præſcripſi, quæ mihi egregiè ſuffragata ſunt, illud fuit percelebre,quod *l.4.de morb. num.* 43. manifeſtè aſſeruit, *ex lactis vſu propter dulcedinem vermes generari.* Ratio firmat:nam ſi amara eos interficiunt, dulcia eos progignent; nam eorum generationi materiam ſubminiſtrant, eóſque genitos ſua dulcedine fouent, & alunt. Vnicuique enim animali conceſſum eſt,dulcibus & iucundis delectari;nam ſuccus dulcis gratiſſimus eſt, & nutriendis corporibus ſummè familiaris, ex Gal.*lib.* 1.*de cauſ. ſympt.cap.*6.quoniam dulcis ſapor ex caliditate mediocri,&ſubſtantia non admodum craſſa ortum ducit; quare linguæ appoſitus moderatè aperit, modicè calefacit ac humectat, & citra violentiam apertos linguæ meatus ſubintrans, diu ibi manet; quo fit,vt natura hæc temperie gaudeat, plurimúmque oblectetur. Quapropter omnium quæ nutriunt,communis dulcedo eſt,ex Gal.*lib.4.ſimpl.*14.*&* 5. *eiuſd.cap.*5. *& lib. de alimentor.facult. cap.*64.nam nutriens, aut plus aut minùs eſt dulce, cùm hoc ſit maximè naturæ delectabile,ex Auic. *lib.de virib.cord. tract.* 1. *cap.*9. idque appetitus ſanus promptiſſimè eligat, ex ipſo 13. 3. *tract.* 1. *cap.*17.

Cur verò hoc ita accidat in eodem,*de facult.natural.lib. cap.*10. cauſam attulit Galenus, dicens nutritionem eſſe vacuati repletionem: atqui quod vacuatum eſt, familiare erat: quamobrem quod nutrit familiare ſit neceſſe eſt. Hac ergo dulcedine allecti lumbrici, huc illúcque per corpus inſilientes oberrant, vt ea frui poſſint,in qua curſitatione vellicant inteſtina, & ad ventriculum capiendæ eſcæ cauſa aſcendentes, pungunt ægros, lacerant, atque excruciant.

Quod verò dulcia ad generandos vermes ſint aptiſſima, patet; nam ea ſuccos crudos gignunt, quos eſſe materiam, ex qua promptiſſimè horum animalium generatio conſiſtit,docuere Gal. 3. *aph. com.* 26. Paul. *lib.* 4. *cap.*57.Aëtius *tetrab.*3.*ſermon.*1.*cap.*39. Auic.16. 3.*tract.* 5.*cap.*2. Auenzoar. *lib.*2.*tract.*7.*cap.*22. Columel. *lib.*6. *cap.*26.Serap. *tract.*3.*cap.*3. Haly 9.*theoric.cap.*28. Ariſt. *lib.*5.*de natur.animal.cap.* 19. qui omnes ex cruda, craſſáque materia, putredini accommoda generari vermes libentiſſimè concedunt: quorum ſententiam vnanimis Medicorum confirmauit opinio, vno excepto Montano *part.* 2.*Medicin.lib.*1. *de facibus, in med.* quem ſequutus fuit Marcel. Donat.*lib.*4.*de hiſt. mirab.cap.*26. *in med.*qui ab omni humore animalia hæc poſſe gigni aſſerere cum illo auſus eſt, quorum argumenta ad plenum ſoluit Mercurialis *lib.*3.*de morb.pueror.cap.*4.&non ſiluit Gabucinus *lib.cit.cap.*7. quidquid contrà ſentiat Sanctor. Sanctorius *lib.*5.*de errorib.med.*11.

Dulcia autem craſſi ſucci eſſe, & ad crudorum ſuccorum generationem aptiſſima, ex Galeno conſtare arbitror, qui *lib.de ſuccor.bonit. & vitio,cap.*4. *in fin. Illud de dulcibus,* inquit, *ac craſſi ſucci eduliis ſciendum,ac memoria ſeruandum,horum ſcilicet ſucco, iecoris ac lienis vias impediri: quod ſi viſcera phlegmone præterea laborare cuperint, hanc ipſum valde augent.*Ratio eſt,quoniam dulcia vt plurimùm craſſæ ſunt ſubſtantiæ, eo quòd per decoctionem dulcedinem acquiſiuerunt, quæ teſte Philoſopho *lib.* 4. *meteor.cap.*4. omnia incraſſat, cogitque, & viæ per quas debent permeare ſunt anguſtiſſimæ, & quæ in hepate, ex amplis portæ ad iecoris gibbas procedunt, per quas eorum omnium, quæ in corpus vniuerſum diſtribuuntur, tranſſumptio ſit: quapropter in iis maximè impingunbur, quoniam ſubſtantia craſſa in itinere anguſto facilè hæret.

His accedit alia potiſſima cauſa, quoniam vt amara, acerba,& acida non ſolùm ori, & palato,verùm aliis pleriſque viſceribus ſunt iniucunda: ita dulcia, iucunda ac grata illis exiſtunt, vt ab ipſis ſæpe intempeſtiuè attrahantur. Hæc omnia adamuſſim, diligentérque complexus eſt Auic. 3. 1.*doct.*2.*cap.*7. dicens: *Res præterea dulces ad obſtructiones faciendas ſunt veloces, quoniam eas natura attrahit, antequam cencoquantur.* Et 14. 3. *tract.* 1. *cap.* 20. ſic ait. *Dulcia conueniunt hepati, quare impinguatur, & magnificatur, & confortatur: verum velocia ſunt vt faciant euenire obſtructiones, propterea quòd hepar attrahit ea impetuosè,aſſocians ea humoribus aliis; & propter hoc oportet, vt vitet dulcia ille, qui habet apoſtema in hepate ſuo, &c.* ex quo ſit magnifeſtum, vitiū omnibus dulcibus,tam craſſis, quàm tenuioribus ineſſe, quòd viſcera obſtruant, quemadmodum docuit Gal.*lib.*2.*de alim. facult. cap.* 8. *&* 26. In hunc ſenſum intelligendus eſt Galenus 13.*meth.c.*14. dicens, *dulcibus omnibus tum iecur,tum lienem maximè intumeſcere:*quum enim illis viſcera delectentur,plurimúmque celeriter attrahant ex Gal.*lib.*3.*acut.com.*11.incocta à ventriculo rapiuntur ad venas, & ſic præ craſſitie obſtruunt:ſunt enim cruda adhuc, & inconfecta, atque ob id promptè obſtruere poſſunt.

Deinde. Sub pingui ſapore dulcis continetur, ex Gal. *lib.*6.*epid. ſect.*5. *com.*14. Pingue autem, oleoſum, ſeu vnctuoſum, Gal.teſte *lib.*5.*ſimpl.*16.& Meſuë *lib.*1.*de re Medic. theoremat.eodem,* laxat, mollit, abominabile eſt & nauſeabundum,flatúſque gignit, obſtruit, & vt ſcribit Raſius *lib.*3.*ad Almanſ. cap.* 1. ventriculo incommodum eſt,quoniam ſtomachum emollit, & ventrem fluere facit, ac ſatietatem affert, antea quàm homo cibi quantitatem ſibi neceſſariam aſſumat. Quod multò antea docuit Galenus *lib.*1.*de aliment. facult cap.* 30. dum ſic inquit. *Seſami ſemen pingue eſt,ideóque repoſitum celerrimè fit oleoſum, quamobrem eos qui ipſo veſcũtur,celeriter implet,ſtomachúmque ſubuertit,ac tardè concoquitur, pinguéque corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventriculi partibus vigorem,ac robur addere nequit quemadmodum neque aliud quoduis pingue,&c.*Addit Rhaſes, vnctuoſa & pinguia pituitam augere,& Auic.13.3.*tract.*2.*cap.*9.obſtruere poſſe affirmat:quæ cauſa eſt,cur illa plerúmque à ventriculo dilabantur inconfecta,vt notauit Iſhac *lib.diæt.vniuerſ.ſect.* 18.*& lib.partic.cap.de pinguedine.*Quapropter cùm dulcia pinguia ſint,& pituitam gignant,crudorúmque ſuccorum copiam coaceruent, lumbricorum generationi ſunt aptiſſima.

Gabucinus *lib.cit. cap.* 7.*in fin.* dulcia quà dulcia ſunt, lumbricos non poſſe procreare affirmat, eo ſolùm ductus

argumento, quòd constet eo temperamento, vt facilè in quouis corpore in bilem conuertantur, quæ generationi vermium est inepta, Quum enim à calore temperato dulcis fiat sapor, eòque vel insito, vel adscititio; proprio quidem veluti mel; adscititio verò, veluti sunt omnia, quæ ab igne præparantur; ac proinde dum calida sunt iis suauiora, quibus nutritione opus est, apparent: si dulce quidquid sit, venter commutate & concoquere debet, sui calore idipsum alterare necesse est; quod tunc vlteriori decoctione saporem adipiscitur amarum: hic verò bili rufæ similis cùm sit, facillimè in ipsam commutatur. Quum igitur ex bile nullum nec intus, nec extrà procreari animal possit: reliquitur, ex dulcibus rebus lumbricos procreari non posse.

Secundò. Dulcis sapor positus est in quadam partium, & succorum temperie, quum calore modico exactè permiscente, & concoquente oriatur, ex Galen. *lib. 4. simpl. cap. 7.* vbi temperies adest, putrefactio esse non potest: ergo dulcia hac mediante lumbricos procreare nequeunt.

Sed reiicienda est opinio hæc, ab Hipp. mente, communique Medicorum experimento aliena. Ille enim *in lib. 4. cit. de morb. ad fin.* de tertia specie lumbricorum faciens mentionem, latos, & rotundos, in inteftinis infantium in vtero matris ex humore dulci putridóque ibi retento gigni affeuerat; quæ caufa non solùm in his, sed adultioribus materia poterit esse generationis vermium: hoc methodus curatiua exprefsè confirmat, quæ per amara, acida, ac detergentia exercetur.

Neque eius argumenta quidquam concludunt: Licèt enim dulcia in bilem conuertantur, quæ lumbricorum generationi est aduerfa, illa non in omnibus corporibus, sed in calidis & picrocholis naturis, hoc est, amaram bilem coaceruantibus, propriè in bilem conuertit; est asserendum, cum Gal. *1. de crif cap. 12. §. In commentariis de potentiis naturalibus ostendebatur, quidquid alimenti supra modum calefit, præfertim si pingue, ac dulce fuerit, verti in amaram bilem, &c.* idem prædixit *2. de facult. natur. cap. 8. & lib. 6. epid. sect. 5. com. 14.* Imò, si fides est habenda Gal. *lib. 3. acut. com. 11.* & Auic. *1. 3. 3. tract. 1. cap. 20.* dulcia, præfertim in morbofo ftatu, & iecore phlegmone obfeffo, in bilem conuerti afferemus: sic enim Galenus: *sensio verò manifesta continuò efficitur, & in ventris ore, quod dulcibus assumptis delectatur, modo animans secundùm naturam habuerit. Viscera igitur hoc pacto dulci gaudere succo, plurimúmque ipsius celeriter attrahentia, cùm valent frui, alique: cùm verò febriunt, & phlegmone obfidentur, in id quod biliosum est, dulcem succum conuertere par est, &c.*

Infantium autem, & puero um corpora, in quibus ob multas caufas vermes generantur, non funt de illorum natura, quæ amaram bilem aceruare confueuerunt, cùm humidiffima fint; in his enim cruda, craffa, pituitofaque materia, & putredini accommoda colligitur, *vt cit. loc.* Paul. confirmat. Addiderim, dulcia fecundùm partem pinguiorem, & magis aëream in bilem degenerare in calidis naturis: (qua ratione sitim excitant) hoc enim modo aër fit ignis propter mutuum naturarum fymbolum: Sed dulcibus multò magis acria, flammam veluti referentia, & amara atque falfa carboni fimilia, in bilem vertuntur, propterea quòd dulcibus multò sunt calidiora, & maiorem cum bile obtinent confenfum. Craffa autem dulcium pars, tum lentore fuo, tum, à partibus intempeftiuè attracta, & crudior remanens, vermium generationi in omnibus naturis est aptiffima. Vide Ioan. Matth. Herbornenf. *in centur. difficult. 35*

Quod verò addit dulcia esse modicè calida humida, & temperata, veriffimum est, attamen corrumpi fæpe non est denegandum. Ea enim quæ calida humida sunt, facilimè corrumpuntur, ex Gal. *lib. 11. meth. cap. 4.* & alibi paffim: quum enim cruda ob rationes dictas permaneant, à naturæ regimine derelicta, & non gubernata, putrefcunt, & materiam vermium idoneam fubministrant. Patet in fanguine, qui licèt temperatus, modicéque calidus & humidus exiftat, tamen putrefcit & corrumpitur; imò quando dulcia temperata corrumpuntur,

A in maiorem abeunt labem ac putrefactionem, ex Galen. *lib. 6. de loc. cap. 5.* Sic dulce nutriens corrumpit fanguinem aliquando, ex Auic. *3. 1. doct. 2. cap. 7. §. Scire præterea debes, quod dulce nutriens capit natura, antequam marefcat, & digeratur, & corrumpit fanguinem, &c.* Ratum ergo & firmum sit, dulcia ad vermium generationem esse promptiffima, ipsófque genitos alere, & nutrire. Lege, si placet Ioubertum, *in com. cap. 8. Gal. de naturalib. facult. lib. 2.* Ioan. Brauum *in com. 18. text. Hipp. lib. 2. prognost.* Et Mercurial. *lib. 3. de morb. puer. cap. 4. de causa materiali lumbricor.* qui de argumento hoc, licèt non ita distinctè, & vbertim non inutilia literis configuarunt.

B

HISTORIA LXIX. GALENI, *De fame canina*

Fames canina, copiofo vini generofi potu, curata.

Equidem multos ipse sanaui, qui indefinenter famefcebãt, vinum ipsis abundanter exhibens, ex eorum genere quæ sufficienter calefaciunt, &c. Galenus lib. 2. aph. com. 21.

DVBIVM XXXIX.

C *Num solus ventriculus, an membra etiam famefcant.*

PARAPHRASIS.

Galenum Pergamenum, quem vnicè mirantur omnes, & alieni, noftrique auctores celeberrimi laudibus efferunt vbertim, *in lib. 1. de fymptom. cauf. cap. 7. post princip.* eleganter de fame naturali difceptaffe, illuftris explanator Valleriola *in com.* confcripfit. Ad famem enim naturalem excitandam quinque neceffariò concurrunt fymptomata. Primum est naturalis partium inanitio ex auctione innati caloris in humidum. Secundum est partium naturalis appetentia ad refarciendũ in quo inanitum est; nam membra vegetabili potentia attrahunt à propinD quioribus partibus, donec ad ventriculum peruentum fit. Tertium est fuctus ventriculi, ab eadem vegetabili potentia exortus. Quartum fenfus illius fuctionis. Quintum est animalis appetentia ad cibaria externa. Ex his omnibus folum quartum, fenfum fcilicet fuctionis, vocat Galenus famem.

Hæc tamen fententia à multis non recipitur: Opinantur enim famem, esse vltimum fymptoma, animalem videlicet appetentiam ad cibum externum: nam Arift. *lib. 2. de anima, cap. 3.* affirmat famem esse appetitum calidi & ficci, fitim verò frigidi & humidi. At Galeni fententia magis placet: quoniam fames est res moleftiffima, & multi fame perierunt, quæ omnia de animali appetentia nequeunt enuntiari. Ariftot. verò definiuit famem per caufam finalem, & à pofteriori: Galenus verò per efficienE tem, & formalem. Differt enim animalis appetentia à priori naturali appetentia, vt docet Gal. *lib. 1. de fympt. cauf. cit.* quòd illa fit opus facultatis animalis, hæc naturalis. Differt etiam à fenfu fuctionis, vt deducitur ex Arift. *lib. 2. de anima, cap. 3.* vbi distinguit appetitum à fenfitiuo, demonftrans diuerfa esse appetere, & fentire: ex qua doctrina patet folutio ad illam difficultatem, qua quæri folet, *vtrum fames sit affectus naturalis, vel animalis?* Refpondet Gal. *loc. cit. de cauf. fympt. post. princip. §. Cum enim opus hoc vniuerfum, &c.* dicens, affectum esse naturalem, ficut in plantis; differunt tamen, quia in animalibus fit cum fenfatione, in plantis verò fine ea: nam plantæ funt terræ affixæ, & fic perpetuò habent paratum alimentum, in animalibus contrà fe habet: quoniam fuit neceffarium quod haberent hanc indigentiam, vt ad percipienda alimenta mouerentur.

Rimatur Thomas à Veiga, *in com. cap. 61. lib. art. medic. Galeni,*

A *Galeni*, cur non sentitur fames in membris, sed in solo ventriculo, siquidem in illis sunt causæ famis, defectus alimenti sentiendus, & facultas sensura? Respondet Turisanus *in com.cit.loc.Gal.* dicens in ventriculo suctum, & sensum suctionis, ab vna fieri facultate mixta, qua reliqua membra carent, & cùm non posset explicare hanc virtutis mixtionem, dixit, *hunc mixtionis modum solus cognouit Deus sublimis,& excelsus.* Veiga *loc.cit.*dicit causam esse, quia non adest in membris solutio, quæ cum dolore sentiatur: vasa enim facilè cedunt membris trahentibus, & sic non soluitur vnitas. Rursus iecur cedit vasis, & iecori ventriculus, in quo tanquam in postremo tantùm persentitur solutio,&sensus suctionis,quoniam ibi non est aliud membrum quod in suctione cedat.

B Sed si hæc omnia adamussim contempleris, Gal. amplissimus Medicinæ Oceanus dubium perstrinxit.*lib.9.de vsu part.cap.11.§.Postremò etenim quod ventriculo, &c.*quo loco, in ventriculo reperiri prædictum sensum deficientis alimenti arbitratur, propter exactissimum & acutissimum sensum,quo præditus est, & præsertim eius os. Secundùm hanc rationem *lib.4. simpl. cap.* 1. ipse asseuerat, linguam ob sensus acutiem, omnes saporum differentias percipere. Ad hanc sentiendi acutiem refert Gal. quamplurima symptomata, (syncopen præsertim) quæ vitio ventriculi accidere solent,12.*meth.cap.* 5. probat *lib.3. de loc.affect.cap.* 5. Lege quæ perdoctus conscripsit Baptista Persona, *in com.Odyssea Homeri colloquio 30.*

C Obiicies ita. Cur lingua non habet istum sensum suctionis,si ob sensus acumen omnes percipit saporum differentias? Dic. Acuties sentiendi denominatur ad obiectum,siue sensibile,ex organo in quo residet; nam facultas animalis sentiens vna cùm sit, variat pro diuersitate organorum quibus communicatur. Quare prædictus sensus suctionis soli ventriculo fuit concessus, vt docet Gal. *lib. 4.de vsu part.cap.4. in princip.* quoniam non erat alia particula, ex qua ventriculus alimentum sugere posset, quapropter ventriculus est quoddam promptuarium ciborum, ne animalia cogerentur semper sumere alimentum, quod intelligebat Hipp. *de humorib. text.* 3. dicens, quemadmodum terra arboribus, sic animalibus ventriculus.

Causa famis præternaturalis, à Gal.præscribitur *lib.* 2. *aph.*21. in hunc modum; *quum enim canini appetitus, vel propter solam intemperaturam frigidiorem,vel propter humores acidos fieri consueuerint, quos exorbuit os ventriculi, &c.* licèt enim plures causæ famem præternaturalem concitare

D natæ sint,corpus exinaniendo, vt balneorum vsus, parsimonia diutina famis tolerantia, febres colliquantes, vacuationes immodicæ, immoderatum exercitium, & demum plurima quæ innatum ignem dissipare nata sunt: canina fames iure optimo dici non debet, quousque ventris os afficiatur, & frigido intemperamento vitiatum, alimentum ingestum retinere non possit; quo fit vt genuina caninæ appetentiæ ratio, in acidorum frigidorum, crudorúmque succorum copia sit reposita,qui os ventris, eiúsque substantiam permeantes & vitiantes,accidens inferunt suctioni simile,simúlque illius vires premunt, & imbecillitant, licèt pituitosi sint, ex Gal. 6.*epid. sect.* 3. *com.*37.*& lib.6.de loc.affect. cap.*1.

E Percontaberis, num melancholicus succus naturalis, confluens à liene ad ventriculum,sicut in parua copia delatus, constringendo,& comprimendo ventriculum, infert aciditate sua sensum similem suctui, & naturalem famem excitat,sic in multa copia in os ventriculi confluens, famem caninam facere queat? Gal.*lib.* 2.*aph. cit.*respondet affirmatiuè: explicat eleganter Vallesius *lib.1.controu. cap.*20. subscribit Auic. 1. 1. *doct.4.cap.1. ante finem, &* 13.3.*tract.2. cap.7.&* 15.3.*tract.* 1. *cap.* 2. *de anatomia lienis.* Hoc modo dicit Hipp.6.*epid.sect.4.text.*19 aquam edacem esse, quoniam frigiditate sua corrugat os ventriculi, & appetentiam excitat. Sed argutè insurges hoc modo. Cur humor melancholicus à liene ad ventriculum delatus iuuat coctionem, & est in causa vt retineantur cibi, perfectiúsque coquantur, ex Gal. *lib.* 5. *de vsu part.cap.* 4. & aciditate sua appetentiam mouet in parca copia: quum verò liberaliùs influit, caninam excitat appetentiam, si humor melancholicus nulla acida qualitate præditus est? est enim textus eximius, apud Galen, *lib.3.de loc.affect.cap.5.longè à principio.§.Sed ea,&c.*quo loco hoc apertè confirmat. Multi textum mendosum esse rentur. Solue tu hoc modo. Melancholia naturalis nullam acidam qualiditatem participat; hoc est, non eam habet aciditatem, quæ solùm conuenit atræ bili,qua fermentat terram. Hanc solutionem docuit primus omnium Galenus *lib.4. aph. 21.in init. §. De deiectionibus nunc ipsi est sermo, quæ à priscis quidem nigræ vocantur,bilis verò nigra exquisitè non sunt. Nam acrimoniam,mordacitatem, & aciditatem non habent: imò verò in terram effusæ, ipsam non fermentant, &c.* quare succus melancholicus, syncera, & exacta aciditate non constat, quæ soli atræ bili propria est, ex Gal.*lib.4.meth.9.& lib.3.acut.*38.cuius vi abigit muscas, & abradit terram, vt notat Gal. *lib.de atra bile,cap.*3.

Multi confundunt caninam famem cum bulimo quum distinguantur natura, & causa.Natura quia canina fit ab oris ventriculi punctione, & aliquando ab acidis & frigidis succis:bulimus, à frigiditate vires nimiùm deiicientе. Deinde bulimus ab extremo frigore originem ducit: canina appetentia à causa interna oriri solet. Hæc degenerat in maciem: bulimus incipit à frigore, penuria & macie. Caninam appetentiam ingens, & insatiabilis consequitur appetitus,& mox à saturitate euomitur cibus, & superstite eadem appetentia denuò ingeritur, quia causa quæ ventriculo infixa est, reddit vires imbecilliores, vt copiam alimenti nequeant sustinere, & sic necessariò consequitur vomitus; & perseuerante affectu, nihil ampliùs retinet ventriculus, sed superuenientibus alui profluuio, cœliaca, & hydrope, nullo accedente animi deliquio,vt in bulimo accidere solet, ægri in peius ruunt, & moriuntur, vt aduertit Montanus *part.* 2. *Medic. cap. de fame.* Galenum non esse intelligendum de bulimo,patet: nam hæc passio est labefactatio facultatis a frigore externo,quæ à fame quidem inchoauit,sed non habet eam ampliùs adiunctam vt notat Alphonsus à Fonseca, *luminari* 2. *cap.de canina appetentia.*

Hanc caninam appetentiam ex frigidiori ventriculi intemperatura, vel succi acidi copia pronatam, vellicato, refrigerato, atque compresso ventriculo,ex Gal. *lib.*1. *de caus. sympt.* 7. non sine ratione facit cessare vinum: nam fames sedatur nutritione, & repletione; hæc duo præstare posse vinum,dubitat nemo: quoniam corpus citissimè reficit, roborat ventriculum,frigiditatem corrigit, humorem melancholicum lenit. Debet esse flauum, rubeum,aëreum, odorum,non adstringeus; hoc enim superiores dotes habere *in com. histor.*61.*supra* est prolatum:& *in lib.3. in com.histor.*47.fusè demonstrabimus

QVÆSTIO XL.

QuòdGalenus vinũ Creticum, Maluaticum, & moschatellinum agnouerit.Contra Vegam, & Mercatum, doctissimos.

COMMENTARIVM.

Sufficienter calefaciunt.]Varia enim vinorum genera palam fatetur Dioscor.*lib.5.sui operis,à c.*1.*vsque ad* 34. diuersorum faciens mentionem amplam: nam quædam à frigidis herbis determinationem suscipiunt,ex cydoniis, rosis,myrto, & punicis: nullum ex maluis appellauit vinum;nam cùm ars præparet vina ad tuendas corporis facultates,apud omnes nullum medicamentum ex illis parari posse, est in confesso, cùm malua roborandi vim non habeat, sed lentore quem possidet,ex Gal. *lib.* 2.*de alim. facult cap.*42. relaxet, & virium firmitudinem dissoluat; ob quam causam apud Dioscor. *lib.* 2.*cap.*49. stomacho est infesta.

Quo etiam nomine à maluis dicendum non est hoc vinum, licèt hoc modo frigidius reddatur, & febribus curandis valde proficuum, quum malua frigiditatem ha-

beat, & humiditatem, ex Gal. *lib.6. fimpl. cap.67.* nam fic maiori iure veteres eligerent rofatum, quia frigiditatem, vnaque robur vifceribus conciliat, ex Diofcorid. *loc.cit.*

Neque optimum argumentum te confeciffe putes quòd in multorum fcriptis videas, maluaticum effe propinandum iis, qui febribus malignis funt correpti, vt maluæ frigiditate harum febrium ardor mitefcat, ac temperetur: nam alia de caufa id propinant, & nonnifi virium reficiendarum caufa,& fymptomatis vrgentis ratione, id concedunt, cui ni auxiliares manus adhibeas, in grauiora pericula ægros coniicies. Si enim in fumma virium penuria, vinum, vel etiam præfente febre, non propines natiuus ignis à febris vi, & vehementia depopulatur,& veluti extinguitur. Non ergo à maluis, maluaticum vinum nuncupatur.

Eft ergo vinum maluaticũ, Lufitano idiomate dictum *Maluafia*, Latinis *Paffum Creticum* feu *Cretenfe* dictum, vt rentur Andreas Baccius *lib. 1. de natur. vinor.* & Manard.*lib.14.epiftol.2.* Eft fuaue,odore gratum,flauum, inter craffitiem & tenuitatem mediocre,ad dulcedinem declinans. Hoc præter cæteras vinorum dotes, quibus præditum eft, præftantiffimum, & pretiofiffimum cùm fit ad morbos ex frigiditate fubortos eft celeberrimum; nam eminentiori quodam modo virtutem vigorat, innatum calorem refocillat,&flatus difcutit,vt Iacobus de partibus de eo affeuerat *in fin. 15. 3. tract.2. cap.12. de cura ventofitatis fplenis.*

Huius triplicem apud veteres inuenio differentiam. Primam fortitur illud vinum, quod ex vuis paffis conficitur. Secundam, quod ex valde maturis vuis ac fponte ftillantibus paratur. Tertiam, quod ab vuis odoris, ac dulcibus exprimitur,quæ vuę,quia fuauiter inftar mofchi, fuauiffimi aromatis, fpirant, mofchatulæ funt dictæ,vt notat Manardus *lib. 8.epift. 1. & 2.* Primam differentiam agnouiffe Galenum conftat, quam vocauit paffum Creticum,quod eft verum maluaticum: ifto namque pro conficiendis medicamentis fuiffe vfum, conftat apertè, ex eo *in lib.1.de compof.medic.fect.loc. cap. 6. §. Paffi Cretici fextarium vinum,&c.& lib.3.eiufd. oper.cap.29.§. Expedit & modicum paffum affundere,ne pharmacum exarefcat, &c. & lib.7.cap.2. in init.§.Paffi Cretici fextarium,&c. & lib. eodem cap.3. §. Vuæ paffæ in vino paffo, &c.* Paffum autem vocari Creticum tradit Diofcorid.*lib.5. cap. cit.* per hæc verba. *Paffum,quod vuis fole ficcatis in area,aut in farmento adustis exprimitur,Creticum cognomine,&c. dicitur paffum, hoc eft,fuccus expreffus ab vua paffa:vel à patiendo,nam percutitur vua ficcior, & decoquitur, & inde fit paffum*, vt lib. 20. explicat Ifidorus.

Veri paffi plurimi funt conficiendi modi, quos ex mente Columellæ, & Palladij refert Marcellus Virgilius *lib.5.in Diofcorid.cap. 3.* & non filuit eruditiffimus Ruel. *lib.1. de natur.ftirp.cap.143.* nam quidam paffas vuas in area, vel farmento ficcatas exprimunt. Alij vuas præcoquunt ac ficcant in fole, donec paulò ampliùs dimidium pondus fuperfit, tufáfque leuiter vuas exprimunt; deinde quantum expreffere, adiiciunt aquæ puteanæ, vt fecundarium paffum faciant. Diligentiores autem ficcatis acinos eximunt,ac madefactos vino excellenti donec intumefcat, exprimunt, hócque genus inter cætera laudant. De cuius vario conficiendi modo lege Valleriol. *2.loc.com.cap.7.*Manard.*14.epiftol.3.* Horat.Augen. *lib.1. epiftol.lib.12.epiftol.13.* Andream Baccium *lib.1. de natur. vinor.*Ludouic. Nonnium *lib.4.de re cibaria,cap.13.*

Hoc vinum fi fit ex vua bene matura,fuccofa,& exemptis acinis compofitum, faluti humanæ, morborúmque curationi effe conuenientiffimum,fibi perfuafere antiqui, qui id omni fexui, & temperaturæ non denegabant, vt ex fententia Varronis, & Auli Gellij probat Mercurial. *lib.1.variar. lect. cap.17.* dummodò non bibatur recens, hoc enim dyfenteriam generat, ex Auic. mente *14. 3. tract.4.cap. 1. in fin.* Modicè coctum, & à parte flatuofa repurgatum, calefacit, fanguinem temperatum generat, ficcos humectat, impinguat tabidos, optimum colorem conciliat,puros gignit,fpiritus,appetitum fufcitat,roborat

A ventriculum,auget vires, prouocat aluum, fanat caninam famem,& valenter nutrit,ex Celfo *lib.2.cap.18.* Demum eft vitæ humanæ firmiffimum fulcrum, & eas facultates fortitur, quas vuæ paffæ prifcorum fcientiffimi attribuerunt,vt conftat ex Gal.*1.de aliment. facult.10.*Auic.*lib.2. tract.2.cap.735.* Ishac *lib.diatar.particul.tract.de vuis.* Hæ enim facilè coquuntur, & diftribuuntur,optimum alimentum præftant, prouocant appetentiam, ftomachum vigorant, fuccos concoquunt crudos, tuffi, catarrhóque, ex communi Medicorum decreto, auxiliantur mirificè: adeóque hoc verum eft, vt in earum laudes prorumpens Gal.*lib.8.de compofit.medic.fec.loc.cap.7.*fic loquatur.*Vua, paffa licèt contemptibilis videatur, ob vfum familiarem;tamen roborat hepar,quantũ requirit affectum vifcus,habétque vim aliquam concoquendi crudos humores,& coërcendi mali-*

B *gna,exiftensetiam fecundùm fubftantiã iecori familiaris,&c.* De cuius laudibus tam multa dixit Mundella,*epift.2.* Quare fi paffa ad acidos humores coquendos eft præftantiffima,multò magis erit paffulatum vinum, quod fuapte natura frigidas vifcerum intemperantias corrigere eft natum;nam nutrit,& roborat,concoquit,& putrefactioni aduerfatur, & fi intemperies ab humiditate & frigiditate proficifcatur, eam citra omnem moleftiam, & fecurè perfanat,*vt loc.cit.fec.loc.*retulit Galenus.

Audi Diofcorid.*lib.5. cap.7.Paffum autem,quod vuis in cratibus fole ficcatis, aut ipfo farmento torrefactis exprimitur,Creticum cognomine,aut protropum,aut Pramnium,itémque fapa,quæ fit musto igni decocto,omnia aftringunt,langui-*

D *dos pulfus excitant, & faciunt aduerfus venena,quæ exulcerando necant,ex oleo pota,vomitionibus reddita:itémque contra meconium,pharicum,toxicum,cicutam,necnon contra renum, ac veficæ rofiones, & exulcerationes, &c.* Arnaldus *in tract. de vinis, tit. de vino paffulato,*fic ait. *Vinum paffulatum,factum ex paffis fine acino,in infufione, eft vinum optimũ fenibus,decrepitis,melãcholicis, phlegmaticis,impinguat, lenit pectus,roborat ftomachum,hepar, clarificat fanguinem, putrefactioni refiftit;eft vtile ad tuffim,& afthma; prouocat ventrem;corroborat digeftiuam,expulfiuam,retentiuam;abfumit phlegma;eft bonum illis qui frequenter in animi deliquia incidunt; & qui vfus fuerit eius potu,in ægritudinem phlegmaticam non incidet, &c.*

Secunda differentia maluatici,vocatur vinum protropum, quod ab vuis valde maturis fponte ftillat, à Latinis dicitur lixiuium, à lixiuij fimilitudine per colum diftillantis,madente cinere, vt notat Rhodig.*lib.28. antiq. lect.cap.34.* Ab Italis, & noftris dicitur *lagrima*. Hoc vi-

C num agnouiffe Gal.conftat. *ex lib.6.fec.loc.cap.vlt.§.Cum vino protropo illine,&c.& lib.7.eiufd.operis,cap.2.§.Palmulas in vino mulfo,aut protropo coquito,&c.& lib.8.eiufd.cap.2.de catapotiis hepaticis.§.Paffi protropi fextarios tres, &c. & in lib.9.cap.4.in init.§.Vini dulcis, aut fcibelitæ aut protropi fextarios tres,&c.*

De tertia differentia maior eft controuerfia. Chriftoph. à Vega *lib.2.art.medic.fect.3.cap.2.* Galenum mofchatellina vina non agnouiffe conteftatur: fequitur Mercat. *lib.1.indicat. 2.* At hunc tantum virum, qui de omni vini differentia fusè difputauit, hæc non latuit, pofuitque fub genere dulcis aromatici, quod fieri certum eft ex vua, quam vocant Latini Apianam, quòd apes eam populari gaudeant, hanc vulgò mofchatulam interpretantur. Numeraffe autem Galenum plurima aromatica, ex multis ipfius locis patere poteft, & præ-

E fertim *in lib. 1. de antidot. cap. 8. 9.& 10.* vbi hæc antidotis, & præfertim theriacæ parandæ aptiora effe fibi perfuafit.Cuius conficiendi modum docet Plin *lib.14. cap.9.*

Habes ergo, de quo vini genere fit in hac hiftoria intelligendus Galenus, quod fatis prolixè Auic. *13. 3. tract.2.cap.14.* Tral.*lib.7.cap.5.* Paul. *lib.2.cap.52.* tractauere, fingulis huius affectus caufis, feorfim curationem opponentes,

* * *

HISTORIA

HISTORIA LXX. GALENI,

De homine pituitoso vomente bilem.

Casus pituitosi quotidie vomentis bilem.

Alterum autem vidi, cuius totus habitus pituitosus erat, quotidie tamen bilem pallidam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat: quare coniectura quadam comprehendi, eum meatum qui biliosum egurgitat humorem, non paruam eiusdem partem ad imum ventriculi locum, quem Graci pyloron (id est, ostiarium) vocant, effundere, vt in quibusdam apparet animalibus, &c. Galenus in lib. art. medicinal. cap. 74. & lib. 2. acut. com. 29.

DVBIVM XL.

Num vas cholidochum aliquando ad ventriculi fundum implantetur. Contra acutissimum Argenterium.

PARAPHRASIS.

Subtilissimus Argenterius, Neotericorum præcipuus antesignanus, plurima Dædaleis labyrinthis obscuriora in huius capitis commento explicuit, sed dum suam contra Galenum opinionem proponit, nouam profitetur Medicinam, Magistri limpidissimos fontes perturbat, & fundamenta firmissima funditus euertere conatur. Accusat ergo eum, quòd vas cholidochum aliquando ad ventriculi fundum implanari asseueret, duplici ratione errasse existimans: primò, quoniam non sunt imputandi naturæ errores citra necessitatem. Secundò, quoniam huius euentus causa attribuenda est, quòd totum corpus à bile per vomitum expurgetur, vel bilis porracea ex pituitosis succis orta quotidie in ventriculo regenita euomatur.

Sed cum Galenum erroris insimulat, miserè fallitur: nam exemplum Galeni summa industria est inuentum, admirabilique coniectura comparatum: videns enim hominem cuius habitus pituitam præ se ferebat, bilem pallidam quotidie euomentem, in cuius egestione minimum bilis apparebat (magnum certè bilis in alium locum recurgitantis indicium) in eam deuenit sententiam, vt crederet meatum regurgitantem in inteftina bilem etiam ex natura ad imum ventriculi locum, quem pyloron Græci vocant, implantari, quod præterquam quod in animalibus dissectis experimento comprobauerat, superiores coniecturæ in veritatem deduxerunt.

Apud ipsum consimilis extat historia, *l. 2. acut. com.* 29. de Paulo Rhetore, *qui licèt toto temperamento pituitosus esset crebris tamē vomitionibus torquebatur, cui erat adstrictior aluus*; nam biliosi humoris portio, quam transmittit natura ad inteſtinum ieiunum, vt excretiones promoueat, ad ventriculum confluebat.

Hanc Historiam *artis parua* doctissimi interpretes, Iacobus Foroliuiensis, Turisanus, Akakia, & alij, vt verissimam recipiunt; & vel Vesalius, qui prurigine laborauit mordendi Galenum, semel se obseruasse affirmat *lib. 5. fabric. cap.* 8. non negarunt Bauhinus *lib. 1. theat. anatomic. cap.* 45. Ludouic. Mercat. *tom. 1. lib. 1. part. 4. quæst.* 116. *num.* 2. Andreas Laurent. *lib. 6. anatom. quæst.* 24. Sic Arist. *lib. 4. de generat. animal. cap.* 4. tres aut quatuor renes vidit. Et vtrumque renem, vel alterum saltem duas habere cauitates, & binos meatus vrinarios prope vesicam coëuntes viderunt Carolus Stephan. *lib. 2. de dissect. corpor. human. cap.* 15. Alexander Achillin. *in annotat. anatom.* Realdus Columb. *lib.* 15. *anatom.* Cor sine pericardio inuentum, ex Columb. *loc. cit.* cordis situm mutatum obseruauit Platerus *lib. de obseruat. prop.* & visum hepar in finistra, sicut lien in dextra, à Petro Sphærerio *lib. de obseruat. prop.* Ceruo, & damæ fel deesse notatum, ab Arist. 2. *de histor. animal. cap.* 15. Visæ sunt in

A eodem latere binæ iugulares, à Columbo. Si ergo hæc vera sunt, & tantorum virorum firmata testimoniis, cur meatum aliquem, per quem bilis in duodenum exoneratur, diuidi in geminum canalem ante insertionem, & ad fundum ventriculi implantari posse negabimus? Lege Fuchsium *lib. 3. paradox. cap.* 3.

Cur autem variè inferatur hic meatus in pedestribus, volatilibus, piscibus, tradit rationem Thomas à Veiga, illustris huius loci interpres, *in com. In volucribus venter spiritalis, propter alarum exortum pluriuium descendit, quare non est locus multis intestinorum inuolucris: sicut nec in piscibus, ob corporis longitudinem, & nationis velocitatem. Ne ergo alimentum ante integram succi distributionem per-*

B *reptaret pauca intestina, nouis excogitauit rationibus: vide- licet auibus præstitit duo oblonga, & caca intestina; piscibus verò ventriculum ipsum oblongum, & in mucronem cessantem: nec bilis meatum initio intestinorum inferuit (festinaret enim excrementi deiectio) sed prope rectum. In pedestribus verò, in quibus vacabat locus multis anfractibus intestinorum, meritò ibi inferitur, vbi primum intestina voluuntur; ne scopita natura faces morentur, & cum periculo obstruant.* Hactenus Veiga. Huic alia ratio iugenda. Nam quemadmodum aqua minùs sustinet grauitatem rei motæ, quàm terra, & aër minùs quàm aqua, ideò velocissimè voluit natura moueri aues, inde pisces, tardè pedestria; sic abstulit ab auibus, & piscibus, fœtus viuos, vbera lactantia, vesicam, inuolucra multa intestinorum.

Hæc fuit admirandi Galeni coniectura, qui hac ana-

C tomica consideratione ductus, in pituitoso homine euomente bilem opinatur meatum illum felleum, ventriculum conscendere, vel totum, vel maiore sui parte. At vbi tantus est sapientium virorum consensus, facilè moueor vt dicam, quòd Argenterius ingenij lasciuia dissentire videatur. Neque negandum est, naturæ esse imputandos errores; ipsa enim quandoque ludit in opere errans. Imò huius euentus causa minimè attribuenda est, quòd totum corpus per vomitum à bilioso recremento expurgetur, cùm ex præscripto, & lege naturæ, bilis ad ventriculum non confluat, vt efficacissimis rationibus *lib. 5. de vsu part. cap.* 4. contendit Galenus. Adde, in ea copia porraceam in ventriculo gigni non posse, vt per vomitum expelli queat.

D Admittenda ergo est Galeni doctrina quam 2. *de temper. cap.* 6. exposuit, superioribus obiectionibus tacitè respondens, dum quosdam se conspexisse refert vomentes bilem, qui alioqui erant toto corpore molles, candidi, glabri, adiposi, venis, ac musculis parum conspicuis præditi, exangues, nec tangentibus admodum calidi; cuius excrementi per vomitum reiecti copiam, orin ex meatu cholidocho ad ventriculi fundum implanato pronunciat; quem aliquando ad hunc locum bifurcari, *in com. huius loci*, Iacobus Segarra doctissimus confirmat.

Hos infelices à natura, ob generationem choleræ rubeæ, vocat Auic. 4. 1. *cap.* 20. §. *Et tibi etiam caue, ne subtilitatem sensus oris stomachi habentem, aut ipsius debilitatem phlebotomes, & infelicem ex generatione cholera rubea in ipso, &c.* Hi enim sunt, qui assiduè bilem euomunt, nauseam, & oris amaritudinem patiuntur & in perpetua

E sunt afflictione, quoniam meatum cholidochum ad ventriculi fundum habent implantatum, vel maiorem quàm sit ille, qui à iecore ad duodenum terminatur pro expurganda bile, vt doctissimè *in com. Auic.* Gentilis, Iacobus de partibus, Dinus, & Antonius Maria Bettus interpretantur.

In his ergo arcet Auic. phlebotomiam, quòd extracto sanguine bilis ad venas remeans feruear ampliùs, & ebulliat. Et maximè cùm in his virium robur non adsit; hi enim picrocholi bile in ventriculo redundant amara, huius partis morsus ingentes patiuntur, prehenduntur cardiogmo, linquuntur animo, cruciantur siti, conuelluntur, rigent, sunt inappetentes, ad nauseam, & vomitum paratissimi, & demum frequenter ventriculi inflammatione corripiuntur.

HISTORIA

HISTORIA LXXI. AVICENNÆ. De satietate.

Saturitas, post transactam famem nocentissima.

ET scias quòd nihil est deterius saturitate, quando fames præcessit. Vidimus enim multos, quibus in tempore sterilitatis cibus defecit; postea cùm in tempore sterilitatis abundauit, repletos fuisse, & mortuos, &c. Auic.3.1.doct.2. cap.7. in princip.

PARAPHRASIS.

REctè illud à Celso proditum *lib. 1. cap. 3. mox in init. ex multa fame nocentissimam saturitatem esse*; licèt enim nimia satietas suffocando innatum ignem, subitæ morti obnoxios reddat; tamen si post famem, & nimiam abstinentiam sequatur, ingentia damna secum afferre solet; *Cùm vniuersam penè Italiam, tam ingens ac valida fames afflictaret*, inquit Beniuenius doctissimus *cap. 57. de abditis, vt passim multi publicis in viis, ac plateis deficerent; multi etiam ex malis ac noxiis nutrimentis, in varias inciderent ægritudines: vidimus ex iis quàm plurimos, qui ex diutina fame, escam abundantiorem nacti fuerant, dum pleniore victu vtuntur, paucis diebus vitam finiuisse: adeò noxia, ac perniciosa nimia satietas, quam multa præcessit inedia.*

Huius problematis facilis est solutio. Cùm enim ventriculus, ob prægressam inediam, absumpta rorida, substantificáque humiditate impensè sit debilitatus, & onerosum alimentum concoquere nequeat, semicoctum remanet, & crudum. Omnium autem morborum cruditatem primam esse radicem, testatur Auic. 1. 3. 3. *tract. 3. cap. 2. non enim ex iis quæ bibuntur, & comeduntur, sed ex iis quæ probè in vētriculo concoquuntur, fit nutritio* auctore Gal. *lib. 11. meth. cap. 15.* & cùm mutuò coctiones se excipiant *lib. de bonit. & vitio succor. cap. 5.* ita vt animantis omnibus partibus alimentum præparet iecur; huic ventriculus; ventriculo os; ori assatio, elixatio, maceratio: fit vt cùm homines largiter cibis se impleuerint, eáque exactè confici ob copiam nequeant, crudi succi & incocti plurimum in corpus animalis rapiatur. Hócque multis de causis factum puta: & quòd deteriùs in ventre veniśque concoquitur; & quòd multum in corporis molem ideò subit, qui multum superest; & quòd citius quàm par est, infectum venter à venis, hæ à reliquis animalis partibus inanitis rapiunt. Quod enim in ventre malè elaboratum est, in secunda coctione non ita emendari potest; sicut nec carnes, quæ ex venis attraxerunt, vbi rectè non sunt concocta, probè conficere queunt. Si ergo partes famelicæ crudum attraxerint alimentum, non paruam inde excrementorum copiam succrescere est necesse: ex qua causa obstructiones à crudo: crassóque succo oriri solent; ex quibus innatū ignem denegato partium inter se refrigerio, ac consensu, impeditóque transitu spiritus, & sanguinis ad membra, paulatim marcescere, diminui, & tandem à copia multa suffocatum extingui non est dubitandum. Et cùm prædictus malè concoctus succus ineptus fit nutritioni, relictus à regimine naturæ putrescit, & febres malignas accendit, aliásque partium internarum inflammationes accersit, vt *in com. cap. 1. Gal. lib. de suc. bonit. & vit.* notauit Sebastian. Scropha diligenter.

Sic inanitis venis post sanguinis missionem, multam alimoniam interdicit Galenus *lib. 4. de sanit. tuend. cap. vlt.* ob rationes dictas. In quem sensum Galenus *lib. 9. meth. cap. 4.* in iuuene synocho laborante, cui sanguis ad animi deliquium fuit extractus, post duas à sanguinis missione horas pauculum nutrimenti exhibet. Hoc exercendum est præceptum in iis qui quamlibet effatu dignam vacuationem sunt perpessi. Siue igitur spatiosum iter quis confecerit, siue illi sanguis largiter missus est, siue peperit mulier, siue ex vulnere copiosam quis patiatur

A hæmorrhagiam, his paucissima alimonia offerenda; quoniam multam debilis ventriculi calor concoquere nequit, & venæ inanitæ attrahunt, ex ventriculo crudum succum, loco eius qui fuit vacuatus.

Sic conualescentes, & qui contractam ex morbo gracilitatem cum virtutis imbecillitate coniunctam habent, & dissolutum natiuum calorem, ob prostratas membrorum vires, & exhaustum spiritum vitalem, ob morbi vehementiam minutum, ob præsidia vacuantia, vigilias immodicas, & inedias contraxerunt, parcissimè regendi sunt, neque oneroso cibo saturandi, ne à vasis exhaustis crudum alimentum intempestiuè sugatur è ventre, & sic fiant morbi noui curatis multò periculosiores, maximè cùm ij, ex Galeno 2. *de dif. feb. vlt.* promptè ex quouis delicto labantur: cùm enim famelica corpora humi-

B dò natiuo priuata plus esuriant, quàm ventriculi facultas coquere possit, fit vt si pro appetentiæ ratione alimentum exhibeatur, morbi deinceps accidant inemendabiles. Sic Hippocrat. *lib. 2. acut. text. 13.* post purgationem, alimenti minus administrare iubet, taxans Medicos, qui postquàm vacuauerunt ægros, copiosè nutriunt: *nam corporum, quæ purgata sunt, natura, purgatione agitata, labefactatáque, tolerare alimoniam non potest, neque probè eam conficere, nisi omnino pauca fuerit: purgatis igitur tantum alimenti exhibendum, quantum domare possint: deinde paulatim sensimque adaugere oportet.* Quapropter prudenter Mesuē. *lib. 1. de re medica, thoremat. 4. cap. 1.* iubet, *vt enacuatus non ieiunet ad multos cibos capiendos, ne natura eos incoctos trahat.* His ergo omnibus exhaustis, in principio paucissima danda sunt, quæ ven-

D triculum non grauent, gradatímque augenda, donec ad consuetam ventriculo quantitatem peruentum sit. Deinde alimentum coctu sit facile, nutriens, minimè glutinosum, non excrementosum, gratissimi & suauissimi gustus, citissimè alens, imbecilles vires mirificè reficiens, facilis distributionis, ventriculum roborans. Hoc modosunt gubernanda corpora, quæ famem, vacuationémque perpessa sunt. Hæc documenta non obseruantes Romani, post famem ingentem, quæ multis deinceps fæuiit annis, auctore Galeno *lib. de succor. bonit. & vit. cap. 1.* praui succi eduliis, abundè ad saturitatem vsquè vescentes, eáque citra delectum ingurgitantes grauissimis & periculosissimis morbis plures eorum correpti, aut, cum manifesta viscerís alicuius inflammatione, aut cum vehementi aut maligna febri suborta, interiere. *Vasorum enim obstructiones ab hoc crudo, crassóque succo*

C *malè confecto subortas comitatur distributionis impedimentum, ac putredinis collectio in meseraicis, simarúmque visceris partium venis; quo casu periculum rursus est, ne aut phlegmone insequatur partium, in quibus facta collectio fuerit, aut redundantium humorum ipsorum putredo: quandoquidem alterutrum sequi necesse sit crudos crassósque humores, vt aut in sanguinem conuertantur concocti, aut putrescant, sicuti reliquis quoque omnibus accidit, quæcunque locis calentibus diutius moram trahunt, vt cit. lib. cap. 2.* docuit Galenus. Quare famelici parcissimè regendi. Num autem repletio post famem, an hæc post repletionem fit deterior: Dic, longè deteriorem esse repletionem post inanitionem: nam hæc paulatim vires extinguit; repletio verò subitò suffocat. De quo argumento lege Montanum *part. 2. medicin. cap. de fame.*

E

HISTORIA LXXII. GALENI, De Siti.

Siti enectorum Historiæ.

*INexplebili verò nouimus cruciari siti, ex qua etiam perire, tum eum qui viperam comederat (erat autem fortasse dipsas:) tum messores, qui vinum, in quo talis serpens fuerat mersa, biberant: tum eum qui vetus vinum * vsque ad ebrietatem hauserat: non minus eum qui pertinaciter sustinere*

sitim

sitim sibi imperauerat: ad hac alios in nauigo, cui deficeret aqua dulcis, quorum qui ausi sunt marinam bibere, cùm immodicè suprà cæteros sitirent, quidam etiam eorum & fluxa essent aluo, nec id sine morsu vehementi, celerius quàm alij perierunt. Vidi autem & ex iis qui ardenti febri laborarant, quendam cùm morbus inualesceret, & frigidam impudenter bibere nec vnquam, quoad moreretur, expletum, &c. Gal. lib. 1. de caus. sympt. cap. 7.

DVBIVM XLI.

Num sitis immediata causa, sit siccitas in ore ventriculi percepta. Contra Thomam à Veiga, Medicum insignem.

PARAPHRASIS.

Corpus nostrum, ob substantiæ continuum effluxum, continuò perit, & dissoluitur; quare ad reparationem eguit humido pingui, inflammabilíque: nam frigidum est inutile, quoniam calidum perimit: siccum verò calorem sustinere non potest; solùm igitur superest humidum lentum, calidi pabulum, quod fame expetitur, & humidum aqueum, potabile, cuius gratia sitis concessa est: nam sitis est appetitus frigidi humidi, cuius vsum multiplicem *suprà* ostendimus *in com. histor.* 54. Oportet ergo sentiri in siti, vel siccitatem magnam in ore ventriculi, vel suctionem, quam natura dignoscit, separátque à suctione qua appetitur substantificum pingue: nam in siti humidum roridum deperditur, molestat autem rarò, quum os ventriculi humore dulci, frigido, multóque perfunditur.

Quapropter sitis causam indagaturi, notamus cum Gal. *lib. de symptomat. caus. cap. 7.* vbi postquam docuit omnia quæ ad famem concurrunt, subdit, *in potionis verò appetentia totidem altera his similia, &c.* quæ verba variè solent ab auctoribus interpretari: nam plures arbitrantur sensum tactus in ore ventriculi reperiri, qui humidum roridum præsens, & illius defectum percipiat; sicut in visu reperitur sensus lucis, & tenebrarum; & in auditu, soni, & silentij: quare sitim immediatè fieri, ex defectu humidi roridi à ventriculo percepto, sibi persuadent. Hæc opinio duplici ratione coarguitur, & quòd priuationes à sensibus per se non percipiuntur, cùm non sint obiecta imprimentia; percipiuntur tamen ex accidenti, quatenus ad eliciendum actum superior potentia concurrit: nam hoc modo in auribus percipitur silentium, quoniam sensorium rectè se habet, aliquidque externum non sentit: cuius contrarium apparet in siti; quoniam siticulosi, velint nolint, sentiunt sitim, etiamsi superior potentia non aduertat. Et quòd in siti adest dolorifica sensatio, producta ab aliquo obiecto materialiter imprimente, vel solutione continui, vel intemperie. Quapropter affectus positiui, vtpote doloris, positiua causa esse debet, & non priuatiua, in cuius numero defectus humidi roridi esse censetur.

Thomas à Veiga, Clarissimus Galeni interpres, *in com. cap. 61. lib. artis medicinalis*, causam sitis immediatam, esse siccitatem magnam in ore ventriculi perceptam, vel suctionem sui generis, apertè contendit, quam natura dignoscit, separátque ab ea, qua appetitur humidum substantificum. Addit prædictam suctionem percipi à facultate oris ventriculi, vtriusque humidi defectum percipiente. Doctrina hæc muniri potest clypeo Galeni *lib 1. de sympt. cit. §. Quæ quidem veluti priuatio est, &c.* Vbi docet deficientis sitis duplicem esse causam, vel frigiditatis, vel humiditatis excessum, vel deficientem in ore ventriculi sensationem. Sed hoc placitum omnino admittendum non est, quia duplicem constituit sitis immediatam causam, siccitatem scilicet, & suctionem. Deinde non explicat suctionem, quam ipse sui generis vocat. Dic ergo immediatam sitis causam, esse siccitatem in ore ventriculi sensatam, mediatam verò humidi roridi defectum: Qua posita doctrina intelligendus erit difficilis Galeni locus *lib. 1. simpl. cap. 32. in init.* dum inquit: *Quippe cùm & sitis duplici ratione eueniat, altera caloris copia, altera humoris inopia, &c.* quare caloris exiccantis copia, sitis est immediata causa; humoris verò inopia, mediata.

Sed cur sitis non semper famem præcedit, si defectus humidi roridi sitim concitat, defectus verò humidi solidi famem facit, si roridum faciliùs absumitur, quàm solidum? Respónderi aptè huic quæsito posse video, quia natura semper fugit id quod magis molestat; sitis autem, sensus licèt sit tristis, tristior tamen est quàm sensus famis, 28. *probl.* 5. & 6. & ratio est, quia sitis res magis anxia est, & sic siti ampliùs contristamur, quàm fame: calor enim quo viuimus, humidum magis, quàm siccum desiderat. Addunt plures causam aliam, quoniam humidum roridum est in maiori quantitate, quàm solidum; quare hoc, cùm sit paucum, illo citiùs absumitur. Hunc respondendi modum reprobat Thomas à Veiga *cit. loc. proposit.* 2. dicens, quòd humidum solidum licèt in minori quantitate abundet, tamen ob sui lentorem magis resistit, & tardiùs dissipatur: nam si vnam tantum libram sacchari, aut mellis, cum quatuor aquæ igni exponas, priùs vniuersa aqua absumetur, quàm saccharum ad sensum minuatur. Deinde non semper præcedit sitis, ob peculiarem facultatis oris ventriculi (quæ non appetit, nisi propter defectus) varietatem, non aliter quàm facultas pulsifica cordis, quæ solùm pro vsus indigentia arterias mouet.

Hæc solutio difficultatem non eradicat, nam sitis actionem facultatum naturalium consequitur, quæ præsente obiecto ad vltimum potentiæ operantur, & in hoc distinguuntur à facultate vitali, quæ solùm pro vsus necessitate operatur: ergo præsente humido rorido, cùm faciliùs dissipetur à facultate naturali, ad vltimum potentiæ operante, semper sitis famem præcedet. Dic ergo, quòd sitis non sequitur ad siccitatem, quæ accidit à suctione ad famem faciente: nam ex eadem ventriculi suctione sequitur siccitas ad appetentiam alimenti, & siccitas ad appetentiam potus. Quare fames naturaliter præcedit sitim, quia prior est suctio ventriculi, quàm illius exiccatio, quum præsertim potus sit in subsidium alimenti, vt sit eius vehiculum. Fames ergo, & sitis ab eadem suctione, diuersis tamen rationibus dependent: quoniam fames sit per se, sitis verò ex accidenti, concurrente siccitate ad suctionem.

Illa verò sitis, quam morbosam & præternaturalem vocamus, à calore incipit, & in siccitatem commigrat; hinc fit vt calida, & sicca dispositio promptè labatur in sitim, ex Gal. *loc. cit. art. medic.* repetit 6. *de loc. affect. cap. 2.* firmant Paulus *lib. 2. cap. 52.* Trallian. *lib. 7. cap. 8.* idcirco pueri non sunt perinde ac iuuenes, sitículosi, nec vinosi, ob humidi copiam, 3. *probl.* 7. Aliquando sitis præter naturam absque humidi defectu oriri potest, ob caliditatem solam, vt patet in temulentis, & omni vini calidi repletione. 5. *aph.* 27. Interdum accidit ob frigiditatem oris ventriculi, non potentis concoquere humorem, 1. 4. *tract. 2. cap. de siti, quæ in febribus contingit.* Aliqua fit à caliditate sola, aliqua à siccitate sola, 4. *aph.* 19. imò aliqua ex tabifica fit affectione, aliqua ex vrinæ profluuio, 6. *de loc.* 3. quin ex sola pulmonis, & cordis naturali caliditate oboritur, *art. med.* 64. Fit etiam à caliditate & humiditate, tanquam à causa distincta ab alis, 1. *simpl.* 30. & contingit excalfacto ventriculo, quo fit vt aues habentes pulmonem spongiosum, & natura calidum, ratione cuius multam attrahunt aëris portionem, per quam ventriculus refrigeratur propter pulmonis propinquitatem, non sitiant, inter quas aduncæ nullo modo sitiunt, 8. *de histor. animar.* 18. & 3. *de partib. animal.* 6.

Quæcunque ergo humidum roridum absumere possunt, ea sitim immoderatam inducunt, siue primariò os ventriculi afficiatur; siue per consensum alicuius membri vicini, quod connexionem cum ipso obtineat, cuius naturæ sunt pulmo, gula, iecur, & renes; siue ab externa causa

vtpote,

vtpote ab alimentis calidiſſimis,ſi humida hæc ſubſtantia e iiccetur. Quorum omnium meminit Galenus hoc in loco,& nos ſingulorum faciemus commemorationem.

DVBIVM XLII.

Num vipera calida ſit. Contra Mercurialem doctiſſimum.

VIperarum eſum ſitim afferre inextinguibilem,auctor eſt Galenus *lib.* 11. *ſimpl. tit. de vipera*; adeò enim ingentem obtinet deſiccandi facultatem, vt ea veſcentes vehementiſſima ſiti crucientur, & magis ſi ſit dipſas, qua commorſos ardor intolerabilis vrget, & ſitis tanta excruciat, vt nec extingui, nec intermitti poſſit: nam copiosè potum ægri hauriunt, eadem tamen ſiti conficiuntur tanquam nihil planè hauſiſſent, ſimiléſque toto habitu ſunt iis, qui antea potus nihil hauſerint; vnde propter continuam potus aſſumptionem, dipſas à ſitiendo ſerpens appellatur, vt eleganter *lib.* 5. *cap.* 16. Paul. admonuit: & non ſolùm ab earum eſu hoc contingit, ſed à morſu, quo percuſſi ſatiari non poſſunt, ſed priùs diſrumpuntur, quàm ſiti liberentur. Nam vt Paulus prædixit *lib.* 7. *tit. de vipera*, caro viperina, calidam & ſiccam ſortitur temperaturam, & præſertim ſi in locis aridis tempore æſtiuo degat; nam hæc ad ſitim inferendam multò eſt efficacior, auctore Aëtio, *tetrab.* 1. *ſerm.* 2. *cap.* 170. & impensè calefacit & exiccat. Hanc opinionem habuit Auic. 6.4. *tract.* 3. *cap.* 21. *&* 2.1. *doct.* 2. *c.* 15. & Raſius 20. *continent.* 2. *&* 21. *eiuſd. cap. de tyro.* Conſtantinus 8. *theoric. cap. de morſu tyri*, confirmant. Quare viperæ ipſæ calidiſſimæ ſunt: nam earum oleum vehementer reſoluit. Quin & viuiditas, agilitas, & ferocitas illarum,& nomen, hoc ipſum indicant: ideò namque appellantur viperæ, ſecundùm probatiſſimos auctores, quoniam viuidæ,& viuidiſſimum animal pariunt, excedentis caloris indicium manifeſtum.

Contrà ſunt plurima quæ obiici poſſunt, nam Galen. *lib. de loc. affect. cap. vlt.* viperas frigidas eſſe firmat, dum ſic inquit. *Caterùm animalia,quæ frigidiore ſunt natura, per hyemem ob frigoris vim,ac ſi mortua eſſent, latitare ſolent; atque tunc viperas quoque videres,ſi manibus tractentur,deferanturque, haudquaquam mordere,&c.* Idem tenet *lib.* 1. *aph.* 15. *& lib. de ven. ſect. aduerſ. Eraſiſtrat.* 9. *& lib. quòd animi mores,cap.* 3. nec deeſt huic opinioni ratio: nam venenum viperinum frigidum eſt, & interficit cum ſopore profundo, apud Auic. 6.4. *tract.* 1. *cap.* 3. congelat ſanguinem cordis, calorem naturalem mortificat, ſudorem frigidum inducit: argumento eſt, quod à viperis ictos nonniſi calefacientibus curandos imperat Galenus, & Ariſt. aſſeuerat *lib.* 1. *de generat. animal.* 11. *& lib.* 8. *eiuſd. cap.* 17.

Mercurialis *lib.* 2. *de venenis*, *cap.* 3. viperas,& earum venenum frigidum eſſe conſtantiſſimè tenet, Arabéſque in hac re longè latéque eſſe hallucinatos ſibi perſuaſit. Primò, quoniam ſi æſtate manibus tractentur, gelidiſſimæ apparent. Secundò, Galenum intelligendum putat cum parantur cum Sale, Anetho & porro. Corruit ſolutio, nam Galenus *lib.* 2. *de loc. cit.* viperas æſtate calidiſſimas eſſe, & furere aſſeuerat. Affirmatiuè autem Galenum, & auctores omnes de viperæ temperamento fuiſſe loquutos,& non reſpectiuè ad præparationem, adeò eſt notum, vt probari non debeat.

Sic tamen cum doctiſſimo Veiga liceat opinari. Is enim *in com. cit. de loc. affect.* miratur Galenum viperas inter frigida numerantem, *quarum vis homini collata adeò eſt calorifica, ſiue caro edatur, ſiue oleum conficiatur:* nam *aliud eſt*, inquit ipſe, *acrimonia,& intenſione caloris pollere aliud innati calidi copia abundare: quæcunque ergo vel vtroque deficiunt,vt plantæ,& exanguia, vel altero tantùm calidi genere vt viperæ, hyeme aut pereunt, aut torpent; eadem hæc acceſſu caloris florent, & roborantur.* Ex quibus conſtat, quomodo viperas frigidas vocauerit Galenus. Lege Alphonſum de Fonſeca, *in ſpeculo medicinæ Chriſtian. luminari* 2. *tit. de corde venenato.*

Obiecta verò ita ſunt ſoluenda. Viperæ venenum cicutæ modo interimit, quoniam vel deficiente, vel ad intus reuocato calore ob veneni vim, partes extimæ algent; vnde ſomnus profundus, & depopulato calido innato ſanguis concreſcit,& frigida ſymptomata oriuntur. Curant autem morſos à viperis Medici calfacientibus præſidiis, vt allio, ruta, vino, quoniam hæc vel à proprietate viperinum venenum extinguunt, vel calorem innatum iamiam exhauſtum refocillant. Si plura de viperæ, eiúſque veneni temperamento legere concupiſcis, adi Leonicenum *libel. de Tyria*,& Pandulphum Collinutium contra eundem acutiſſimè diſputantem, Ludouic. Lemoſium *in com. cap.* 3. *lib.* 4. *meth. Gal.* Ioan. Camaram Buſthemantin. *lib.* 3. *de reptilib. ſacræ Scripturæ.* Conrad. Geſner. *lib.* 5. *de reptilib. cap. de viper. liter. G.* Vlyſſem Aldrouand. *lib.* 5. *de ſerpentib. cap.* 17. 18. *&* 20. Marcel. *lib.* 2. *in Dioſcorid. cap.* 16. & plura nos *lib.* 5. *in com. Hiſtor.* proferemus.

DVBIVM XLIII.

Num vinum viperinum ſit venenoſum.

PEriere etiam, qui vinum in quo talis ſerpens fuerat merſa, biberant: nam hoc vinum nocentiſſimum eſt, & inficit corpora humana tabe dira, nam vipera animal eſt pernicioſiſſimum, & venenoſum, & morſu ſuo lethalia inferens ſymptomata, quod proprio experimento comprobauit Gal. *lib.* 3. *de loc. cap.* 8. *in med.* proponens plurium hiſtorias, qui morſi à vipera, ſolùm commorſa parte illicò abſciſſa, aut medicamento epoto ex viperis ſalui euaſerunt,& refert Amat. *lib.* 1. *centur.* 1. firmant cum Dioſcoride *lib.* 6. *cap.* 47. eius interpretes, *in com.* De qua re lege non inuenuſta apud Rhodiginum *lib.* 6. *antiquar. lect. cap.* 6.

Inſtabis, & meritò ſanè, cur ſi viperinum vinum eſt venenoſum, elephanticis eſt ſaluberimum auxilium? Hoc ita eſſe celebratiſſimis hiſtoriis confirmant Gal. 11. *ſimpl. cap.* 1. cum Aret. *lib.* 2. *chronion. cap. vlt.* eorum qui facie graui, fœdo aſpectu, tuberoſo vultu, humi morientium inſtar proſtrati vini viperini vſu conualuere; & refert *lib.* 2. *ad Glauc.* 10. Galenus, & nos diximus *lib.* 1 *in com. hiſtor. vlt.* & proferemus in lucem, *lib.* 6. *in com. Hiſtor.* 1. *&* 2. Reſpondet Mercurialis *lib.* 1. *de venen. cap.* 20. vinum viperinum caſu paratum eſſe venenoſum; extinguuntur enim in ipſo totæ viperæ,& cauda,& caput miſcentur, neque fit fermentatio: artificiale verò, amputatis amputandis, vtile eſſe, & venenatis proficuum: Quare hoc vinum magnopere prodeſt aduerſus venena, veluti & carnes viperæ huic vſui vtiles ſunt. Hoc dato, vinum viperinum caſu paratum veneficum cùm ſit, hos ægros perimit, elephanticos verò iuuat, quoniam hic morbus venenoſus eſt, venena autem aliorum venenorum ſunt antidota. Sic vipera trita, & loco icto appoſita, certa quadam proprietate, & latente vi venenum extinguit, *vt lib. de theriac, ad Piſon. cap.* 12. *&* 13. admonuit Galenus. Quare vinum viperinum caſu paratum cæteris lethale venenum, elephanticis verò ſaluberrimum, ob antipathiam quam vipera ad debellandum hunc morbum ſecum habet, prout *cit. loc.* Magiſter edocuit.

Similiter etiam ſitiere, & periere, qui vinum vetus vſque ad ebrietatem hauſere, nam feruore adaucto interno, febri correpti, mortui ſunt: cùm negato humido potabili viſcera gliſcant, & excandeſcant, & vel à nimia vini copia ſuffocato, & obruto calore, ac ferè extincto occubuere, eo modo quo externus ignis multa lignorum ſtrue conculcatus perit,& extinguitur. Sed cur 2. *de loc. vlt.* in puero vini liberalis potus fecit vigilias,& delirium, & hîc ſitim, ſi liberaliter ſumptum frigidos morbos parit, ex Gal. 3. *de temp.* 5. *lib. de cauſ. morb.* 3. *&* 2 *prorrhetic. com.* 29. *&* 1. *de cauſ. ſympt.* 8. Dic vinum antiquum, nimis calefaciens, & exiccans apud Gal. 4. *acut. com.* 106. *& lib. de præcognit. ad Poſthum. cap.* 2. facere ſitim, & vigiliam concitare; nouum verò ſemicrudos humores gignens, earum, ſomnum, & frigidos morbos accreſcerat: nam

nam hoc humectat, cerebrum emollit, meatus, per quos animalis vis communicari debet obturat; vetus verò calefaciens, & exiccans, reficcato cerebri, & ventriculi humore, sitis, & peruigilij est causa. Tu verò de noxis vini nimiùm epoti, vide Hip. & Gal. *lib.7. aph.7.* & eius interpretes, p ӕcipuè Cardanum *in com.*

Sic etiam mortuus est, qui pertinaciter sitim sustinere sibi imperauit; nam denegato humidi potabilis refrigerio, quo nostri caloris viuacitas temperatur, & absumpto illius pabulo, viscera humidum roridum depopulantur, & deinceps sicca & squalida primigenium absumunt, & depascuntur, ad cuius absentiam perire internum ignem, & extingui animal est necesse.

Deinde miserè vitam cum morte commutarunt, qui dulcis aquæ deficientis loco salsam epotarunt: hi enim posteà immodicè præ cæteris sitiere, & aluo rupta obiere celeriùs; nam aqua marina desiccat *lib. 5. simpl. cap. 2.* & sitim concitat: quemadmodum enim marina aqua ignem externum minùs extinguere potest, cùm pinguior sit, calidior, & promptiùs inflammabilis, ex Aristotel. 2 3. *sect. probl.* 7. & sic hac de causa lucernas magis ardere facit, ex Plutarcho *lib.1. sympos.9.* & Macrob. 7. *Saturnal. cap.* 13. Sic ebibita inflammat, & sitim vehementiorem concitat, & nitrosa qua pollet vi, nimis aluum proritat, & ad diarrhœam corpora facillimè parat. Sic salsa aluum deiiciunt, ex Gal. *lib. de attenuant. vict. rat. cap.* 3. in hunc sensum *lib.* 3. *simpl.* 15. dixit cōchularum maris, cæterorúmque ostreorum succum planè tum salsum esse, tum ventrem soluendi vim habere, qua sanè ratione morsum, & acrimoniam inferunt.

Non minùs occubuit, qui imprudenter, hoc est intempestiuè, non iubente Medico, citra coctionem humoris cùm esset causode febre correptus, gelidam ebibit, cuius potu in bilem conuersæ, vsque ad mortem nec tantillum leuata siti recreatus est, adeò inextinguibili occupantur siti hac febri correpti; cuius signa pathognomonica sunt ardentissimus calor, & insatiabilis sitis, auctore Galeno *lib.4. de rat. vict. com.1.* quæ cum à vehementissima caliditate & siccitate febris oriatur, ab humore bilioso calidissimo & siccissi no, in venis putrescente suborta, neque potu, aliisue auxiliis mitigari potest, ex Galen. *lib.3. epid. sect. 3. com.* 34.

Ex his disces, quàm periculosa sit sitis morbosa: qua detenti nimiam potus copiam ingurgitantes, in hydropem, & alios grauissimos affectus, minuto refrigerato, & suffocato interno igne, ob copiam multam, ocyssimè prolabuntur. Quibus autem auxiliis immodica sitis sit curanda, latè auctores proprio capite de morbosa sitis retulerunt, & tradunt Vidus Vidius *lib.9. de curat. membrat. cap.10.* Mercat. *lib.3. cap.4. de morb. intern.* Huic ergo citò succure, nam ea plus vexat, quàm fames, apud Rhodig. *lib.28. antiq. cap.*33.

QVÆSTIO XLI.

Quòd ebrietas nulli curando morbo sit ex vsu. Cōtra Philonem Hebræum, Platonicorum facile principem.

COMMENTARIVM.

VSque ad ebrietatem.] Ebrietatem voluntariam sanè insaniam ac manifestum furorem, non defuere è celeberrimis actoribus qui approbarint; immò si mense bis, aut semel admittatur, maximum ex ea sentiri emolumentum sibi persuadent. Nam Dioscorid. *lib.5. cap.6.* postquam dixit noxiam esse ebrietatem, quoniam cedunt nerui quotidiana obsidione laborantes, ingenerárque copiosus quotidie vini potus, acutorum morborum principia: vtilem tamen esse pronunciauit, præsertímque à potu aquæ vinositatem: in summum enim euocat, meatus laxat, laxatísque his, sensuum cæca excrementa expurgat. Paul. *lib.1. cap.95.* immodicam vini potionem diligenter vitandam consulens, longiore tamen temporis spatio interposito liberaliter bibendum prædixir; sic enim

A & vrina, & sudores largiùs promouentur. Rahsis *lib. 4. cap.5. ad Almans.* duplicem in mense probat ebrietatem, cum Auic. 3.1. *doct.2. cap.8. §. Quibusdam autem visum est, quòd semel in mense, aut bis inebriari confert, propterea quod virtutes alleuiat animales, & requiescere facit, & vrinā prouocat, & sudorem, & superfluitates resoluit, &c.* Sic enim vomitus prouocatur, & ventriculus à vitiosis humoribus grauatus exoneratur, & in hunc vsum ebrietatem consuluit vt salubrem, 4.1. *cap.*11. §. *Qui autem vinum biberit inebrians, ad hoc vt euomat, &c.* nam excitat appetitum deperditum, apud ipsum 13.3. *tract.2. c.7. in fin.* Quapropter semel in mense ebrietatem commendauit, *in canticis, 2. part. num.*34. Disputant Syluaticus *cont.*14. Cardozus *lib. de sex reb. non natur. cap.5. quæst.*3.

Hoc canunt Græci, Latiníque dum inquiunt, mœstitiam vino dissolui, quare in vita fruendum esse, genióque liberaliter indulgendum monent. Nescio stultiúsne, an lepidiùs ebriosus Senex Anacreo, Latinè conuersus ita

B cecinerit:

Teneris supérque myrtis,	*Tumulum quid est, quòd vngas*
Super & virente loto	*Vel humo quod ebibenda*
Recubans, bibam lubēter:	*Peritura dona fundas?*
Religatus at papyro	*Potiùs manente vita,*
Tunicam Cupido collo,	*Roseas meo corollas*
Mihi poculum ministret.	*Capiti, ferásque odores:*
Rota nam velut curulis,	*Mihi & euoces amicam.*
Properat volucris ætas:	*Etenim priusquàm ad Orci*
Tenuis iacebimúsque	*Rapiar nigri choreas,*
Cinis, ossibus solutis.	*Volo dissipare curas.*

Vinolentia namque multa bona facit. Primùm canunt Græci, Latinique Poëtæ, curas, mœstitiam, & animi molestias vino dissolui. Anacreo in hoc multus fuit, & famigeratissimus Poëta Horatius huc alludit, *od.7. lib.1.* inducens

C Teucrum socios hortantem:

Nunc vino pellite curas.

Et *lib.1. od.14.*

----- Sic tu sapiens finire memento
Tristitiam, vitæque labores,
Molli, Plance mero-------

Et alibi passim. Sed quid Poëtas laudo testes, cùm Socratem auctorem grauissimum habeam, sic apud Xenoph. *sympos.* alloquentem? *Sed & mihi planè videtur bibendum: verè enim rigans animos vinum, mœrores quidem sedat, vt mādragora somnum conciliat homini, iucunditatem, vt oleum flamma, excitat.* Vinum item spiritus mouet, & in spem erigit, quod & Poëtæ cecinerunt, & Philosophi docuerunt. Horat. *od.21. lib.3.* de vino.

Tu spem reducis mentibus anxiis.

D Et *epist.2. lib.3. ad Torquatum.*

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Spes iubet esse ratas. -----

Plato *lib.1. de legibus*, ex tranflatione Lambini: *hominem qui biberit primùm efficit placidiorem, quam erat antea, & quò plus de eo gustarit, tantò illi plures bonas spes præbet, tātò plus virium ad gloriam, & existimationem suppeditat ad extremum igitur omni orationis licentia, ac libertate, quasi sapiens sit, omníque confidentia atque audacia completur, ita vt quiduis strenuè, atque impigrè, & dicat pariter, & agat,* & Arist. *sect.30. probl.* probat latè & doctè, quando omnes animi spes bona vini copia afficit *lib.3. eth. cap.* 8. & implentur eloquentia ebrij, quod testatur Horatius illo versu:

E *Fœcundi calices quem non fecere disertum!*

Hoc multis probare possem, sed habenas calamo. Seneca hanc omnino probat opinionem, *epist.95.* dicens: *Habebitur aliquando ebrietati honor, & pluimum meri cepisse virtus erit.* Et *lib. de tranquil. cap. postremo, liberaliori potione* ait *dari vigorem: non nunquam & vsque ad ebrietatem veniendum, nonvt mergat nos, sed vt deprimat, eluit enim curas, & ab imo animum mouet, & vt morbis quibusdam, ita tristitiæ medetur.*

Philo Hebræus doctè hanc quæstionem *lib. de plantat. Noë* pertractat, non tamen vt Hebræum decebat interdum, sed vt gentilem & profanum; & ex multorum sensu Philosophorum, duplicem constituit ebrietatem: quarum altera vino madeant homines, altera delirent & insaniant:

vtramque alienam esse à sapientis & boni viri officio, cùm vna si peccatum,& vitium, altera causa sit etiam vitij & peccati, non solùm peccatum: tertiam comminiscitur opinionem, nunquam videlicet sapientem modum in bibendo excessurum,nisi certa spe magni alicuius in patriam, aut parentes, aut liberos, aut valde necessarios, fructus & commodi: adiungit, vinum non adferre quidem interitum corpori, animi tamen esse perniciem, per insaniam & furorem. Addit, quòd cui vnum è contrariis conuenit, alterum etiam conueniet: at sobrietas tam malo,quàm bono viro inest: bono igitur, ac malo ebrietas conueniet.

Ante Philonem Platonizantem, Plato *lib. 2.de leg non longè à fin.* ita ebrietatem sapienti concedit viro, atque omnibus, vt ea tamen ad vim, & furorem non impellat. Consentit Mars. Ficin. cum eo, *in argumento ad hunc secundum librum lib.3.* imperans iuuenibus,vt cum quadragesimum attingent annum, in conuiuiis epotent licentiùs, ac largiùs.

Detestandam tamen esse ebrietatem, tum veterum, tum iuniorum peritissimi monuerunt.

Galenus palam fatetur hoc in loco, dum eam sitis intensissimæ, & mortis fuisse causam inculcat: à nimio enim calore vini veteris,noster calor resoluitur: hoc modo maior flamma minorem absumit. Dioscorides *loc. cit.* noxiam esse omnem retur ebrietatem,præsertímque continuatam: Hip.*lib.5.aph.5.* ex ebrietate quandoque oriri aphoniam, & conuulsionem asseuerat idem affirmat *lib.2. de morb.num.* 28. imò ex ea, præcedente vocis interceptione, mortem renasci affirmat, *in lib. 3. de morb. num.* 8. Galenus licèt pluribus locis vini modicè sumpti vsum commendet, ab eius nimio potu arcet tanquam ab ipsa peste;nam *3.de temper.2.vinum vbi plus bibitur,quàm euinci possit,tantum abest vt animal calefaciat,vt etiam frigidiora vitia gignat quippe apoplexiæ,& paraplexiæ, & quæ Græcè caros,& comata vocamus,& neruorum resolutio,& comitiales morbi,& conuulsiones, & tetani immodicum vini potum comitantur,quorum vnumquodque frigidum est vitium, &c.* Cætera de ebrietatis noxis, lege apud ipsum,ex mente Platonis, *lib.quòd animi mores,cap.*10.quem locum elegantissimè Ioannes Baptista Persona fuit interpretatus. Nam vinum imperat animæ facultatibus, velut tyrannus quidam: Explicant eloquentissimè Macrob. *lib.7. Saturnal.6. &.7.* Cælius Rhodig. *lib. 8. antiq.30. & 31.* Plin. *lib.14.cap.22.*

Auicenna *loc.cit. de regimine aquæ, & vini*, sic ait. *Frequens quoque ebrietas est mala,quæ hepatis,& cerebri complexionem corrumpit,& neruos debilitat, & ad neruorum ægritudinem perducit,& apoplexiã,& mortem subitaneam, &c.* Hæc omnia vitia sigillatim recenset Arnaldus, *in com. cap.15.regiminis Salernitani*, & examplificat inter omnes Leuin,Lemn.*lib.2.de occultis,cap.17.& 18.* Nam vini intemperantia,quàm cibi nocentior,exCelso *lib.1.c.2.in fin.* §. *Sæpe siquæ intemperantia subest, durior est in potione, quàm in esca, &c.* quidquid per verbum (*durior,*) legant aliqui interpretes (*tutior*:) sed citra rationem, quoniam immodica vini potio plus damni, detrimentíque affert corpori, quàm cibi ingluuies. Potus siquidem tenuitate sua meatus omnes confestim penetrat, atque incoctus venas subit, neruósque ac cerebrum tentat: cibus verò in ventriculo hæret dum concoctus est, qui si oneri est nimio, minimo negotio vomitu excutitur: argumento est, quòd canes, feles, glires si veneno medicatas offas deuorent, irritata ad expulsionem facultate, nulla molestia euomunt, quod in liquidis est difficillimum: hinc fit vt venena potu exhibita, plus quàm in esculentis noxia sint; rapitur enim citissimè in penitissimas corporis partes virus,& viscera interna corrumpit labe dira.

Deinde nemo probauit ebrietatem, vinolentiam non damnauit.Patet apertè, nam si vini modicè sumpti laudes sunt innumeræ, vt *suprà* citauimus, vt refert Paul *lib. 1. cap.95.*cum Oribas.*lib.5.collect. c.7.* immoderatè hausti erunt damna plura. Hinc Seneca ebrietatem remouet à sapiente, *epist.84. & 85.* in eámque inuehitur acerbissimè; ea enim videtur semper reprehendenda, neque ea

A commemoratur ab historicis, vt laude digna, sed vt non digna sapiente. Ad hanc euitandam narrant Plut,*in quæst. Rom.q.45.* Polyb.apud Athenen.*lib. 13. cap. 13.* interdictum fuisse à Romanis, fœminis, & ingenuis adolescentibus potum vini. Sic Massilienses, & Lacedæmonij ab ebrietate sic abhorruerunt, vt seruos suos plurimo vino cogerent impleri, quò liberi eorum tam fœdo ebriorum aspectu ebrietatem aduersari docerentur, vt scribunt Valer.Max.*lib.2. cap.1.* Ælian.*lib.2.var.histor.c.38.* Clemens Alexandrin.*lib.3.pædag.cap.8.*

Ad hæc, ebrietas petulantissimos reddit, & in Venerem maximè pronos; nam voluptatis comes est, iuxta Silium Italicum *lib.15.bel.Punic.*

B *Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris*
Circa te semper volitans infamia pennis.

Et Petrus Lopesius *lib. 6. de sex reb.non natural.* sic cecinit:

Est blandus dæmon,peccatum dulce, venenum
Suaue,bonum morem non habet ebrietas

Quare homines ad Venerem procliues reddit, auctore Ouidio *lib.2.de remed.amoris.*

Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris?
Vina parant animos Veneri———

Et alibi. Vnde illud Aristophan.apud Ath.*lib.10.cap.15.* *Vinum lac Veneris* Hinc versus ille Græcorum vetus: *Mortua res, non modò frigida Venus, Absque Cerere & Baccho.* Cur? exponit apud Ath.*lib.10.cit.* Aristophan.quia dulce vinum, ac suaue lac Veneris: & Apul. *in asino aur.* pro-
C pterea Veneri cœnam affingit ebriam. Huc alludit Ouid. *lib.12.metam.*

Nam tibi sæuorum sæuissime Centaurorum
Euryte, quàm vino pectus, tam Virgine visa
Ardet,& ebrietas geminata libidine regna.

Tametsi verò concitentur vino mortales in Venerem, vis tamen in eis procreandi, seminísque facultas hebetatur, quoniam vino diluitur, auctore Theophrasto apud Athen.*lib.10.cap.11.* qui Alexandrum Magnum in actu venereo, minimùm valuisse affirmat, quòd vinosus esset. Hoc docuit expresse Arist.*sect.3.probl.l.4.11.32.*qui inutiles esse ad coïtum ebriosos affirmat, quòd eorum semen infœcundum sit, & liquescat in aquam: de qua re Tiraquel. infinitæ lectionis vir,eloquenter agitauit, *in lib. 9. legum connub.gl.1.p.9.num* 128.

D Insuper ebrietas parua est insania, ex Chrysippo apud Stob.*lib.1.de sentent. cap.* 18. nam vinum temetum apellatur quòd mentem tentet,& à statu suo dimoueat, & labefactet. Sic Fulgosius *lib.2.mythol.1.in Dionysio*,quatuor genera constituit ebrietatis:nam prima est violentia, secunda,rerum obliuio, tertia,libido, quarta insania: vt ex Catonis mente notat Marius Grapaldus *lib. 2. de partib. ædium, tit.de vino.* Ebrij enim nec mentis, nec corporis compotes sunt.Ebriis omnia geminata videntur, ex Arist. *3.probl.* 29.explicant Trallianus *lib.1.probl. num.* 121. & Rhodig.*lib.28.antiq. cap.* 34. Hinc Virgilius Poëta eximius, *cum lib.2.Georg.* genera vuarum recenset, de vna, aut altera tentare pedes canit,& linguam vincere.

Et Passo Psythia vtilior,tenuísque Lageos
Tentatura pedes olim, vincturáque linguam.

E Immò & mentem, vt est apud Propert.*lib.3. eleg. 3. in descriptione triumphi.*

Me iuuat & multo mentem vincire Lyæo.

Sic Theognides apud Stob. *loc.cit.* habet *Quisquis bibendo modum superauerit,non ampliùs suæ linguæ compos est, neque mentis, verba effatur balba, quæ sobriis dedecus fiunt. Nullo enim quolibet agendi pudore ducitur, quamdiu fuerit ebrius: qui priùs sapiebat, tum stultus efficitur. Hæc tu animaduertens,vinum ne supra modum ingurgitaueris, sed priùs surge quà inebrieris, ne te sibi subiiciat venter,tanquam mediastinum improbum, quotidianis laboribus inseruientem, &c.*

Denique Euplius apud Ath. *lib. 4. cap. 3.* sic alloquitur.

Gaudia quanta suis Bacchus dedit, atque laborem!
Si quis multa bibit, fiunt insania vina,
Illa mentes, mentémque ligant linguámque, manúsque,

Ebrietatem

Ebrietatem execratur vehementer Sacra Pagina pluribus in locis, quæ citant Dom. Nanus *in Polyanthæa*, Amantius, Langius, & And. Eboren. qui multis in ebrietatem inuehuntur argumentis. Primò, quòd seruitutis origo sit, tum parit egestatem. In idololatriam impellit; Hominem exuit, hoc est, vsu spoliat rationis, & pudoris ludibrio exponit; libidinem prouocat; bellicosos, ac strenuos viros effœminat; fatuos efficit, & mendicos; perniciem corpori adfert extremam; quare venenum appellatur. Dehonestat, & contaminat omnium mores, & actiones. Viros mulieribus subiugat: Secretorum fidem prodit: & aliorum vitiorum altrix est, & origo.

Ac ne abeam longiùs, quæ vino attribuuntur laudes, ad vinum pertinent moderatè sumptum; quæ ei assignantur reprehensiones, eæ vini sunt nimij. Aptissimè probat id ab Alex. Clemente *lib. 3. strom.* sic à Gentiano Latinè factus versus.

Potatur nimium si vinum, est res mala: sed si
Vtatur benè quis, res bona, non mala res.

B Pro vnius Dioscoridis interpretatione Marcel. Virgilius *in com.* insudat valde, vt dicat ipsum vinositatem quæ ex se mala non est, approbasse, ebrietatem damnasse: etenim nihil est aliud quàm relaxatio animi vino facta, qua calentes, & à torpore excitati toto corpore spiritus, ad agenda omnia vegetiores redduntur. Sed fallitur aperte, nam hæc, vt vidisti, non est recipienda. Dic ergo eam post aquæ potum, auctorem commendasse: cùm enim aqua frigida, subitò ac cumulatim epota, præsertim à balneo, cursu, validísque exercitiis, strangulatus & dolores concitans, veneni promptissimi instar, innatum extinguat ignem, apud Dioscorid. *lib. 6. cap. 34.* & Paul. *lib. 5. cap. 66.* nullo alio præsentaneo auxilio, quàm multo meraco epoto, citiùs succurritur, quoniam calefacit corpus, & aquæ frigiditas sic vinositate, hoc est, copioso potu vini retunditur.

C Arabicæ verò familiæ sectatores, hoc modo sunt intelligendi; nam post nimium aquæ potum, nimia quantitate hausto vino, grauato ventriculo, vomitus cietur, & aquæ inducta malitia infrænatur. Vel si ex aliorum mente loquutos fuisse hos auctores, vt ibidem refert Auic. asseueres, explicabis rectè. Quidquid, falsò tamen, errasse ipsos contendant Gulielm. Placentin. *lib. 1. cap. 8.* Gordon. *particul. 2. lilij, cap. 21.* Valesc. Tarent. *lib. 1. philon. cap. 8.* Sic in maiori copia epotum vinum, appetitum à valida frigida ventriculi intemperie deperditum excitat.

Vinum deinde omnes ex pectore molestias dissipat, epotum ad mensuram: sin minùs, noxium est. Poëtas nimio effici potu vini, an concedam, sum anceps. Libentiùs D negabo, cùm summos poëtas videam non ebriosos fuisse, sed sobrios. Homerum, ac Virgilium fortè vinosos dices, iuxta illud Horatianum, *lib. 1. epist. 3.*

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.

Sed non alia de causa vinosi habiti sunt, nisi quòd vinum laudarunt, idémque Horatius isto versu indicauit. Ad Venerem impellit immodicus vini vsus: id cecinit Propertius *lib. 3. eleg. 16.*

Illic sæpe animos iuuenum rapuere puellæ,
Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.

Senecam verò, & Platonem eximios sanè Philosophos, & modestissimos, quis ebrietatem commendasse asseuerabit? cùm eam abhorreant summopere; solùm monent aliquando ad eum vini potum accedendum esse, non E vt mergat nos, (sic enim loquuntur) sed vt curas deprimat. Vinum ergo semper sobriè bibendum, vt notat Vallesius *lib. de sacra Philosoph. cap. 27.*

De Philone Hebræo maior est disceptatio, in qua quis non videt eius euerti sententiam? Concludit enim non repugnare sapienti, si cùm tempus & occasio fert, largiùs vino vtatur. Fulcit suam sententiam illorum testimoniis, qui de ebrietate scripserunt libros, & confutat eorum, qui dicebant, non licere viro bono ebrium fieri. Egregium tamen Philosophum, & sacrosanctæ Paginæ interpretem grauissimum atque præclarum valde miror, qui patrocinium suscipit ebrietatis, seu vinolentiæ, dum futili argumentatione nixus, bono viro, ac malo sobrietatem

A conuenire affirmans, eius contrariam ebrietatem etiam debere inesse contendit: nam hoc modo, cui conuenit castitas, etiam impudicitia conueniet. Ampliùs peccat ipse, in quo excusare conatur sanctum virum Noë, qui licèt ob incuriam, & ignorantiam naturæ, & efficacitatis vini, factus fuit ebrius, tamen peccauit. Sic Lothi ebrietas præcedens concubitum cum filiabus, reproba fuit, & damnata nimis, vt ex multorum mente Doctorum probauit Perrerius *in com. c. 19. Genes. disput. 7.* Ebrietas ergo semper detestanda, & nulli morbo curando est ex vsu. De quo argumento pulchra lege apud Petrum Andream Canonherium *lib. 2. de admirandis vini facult. ferè per totum*, qui copiosissimè simul, & ingeniosissimè de eodem inter omnes disceptauit.

HISTORIA LXXIII. RHASIS, De Siti.

Sitis orta ex phlegmate salso, salsis cibis curata.

Curaui quoque patientem sitim* de phlegmate salso, dans ei cibaria, in quibus condominabatur salsedo; vt capparis cum sale, curatis omnibus cum suo contrario, &c. *Rhasis* lib. 11. continent tract. 1. cap. 2

PARAPHRASIS.

Galenus *lib. 4. acut. com. 1.* refert sitim ex potu aquæ marinæ vehementem concitari, & ex phlegmate salso insatiabilem fieri; dicant ascitici, qui clamosa cruciantur siti vt *infrà* latiùs dicemus: nam salsa licèt amaris C sint humentiora, & minorem obtineant calorem, magis tamen siticulosa sunt, quoniam liquefacta, & in ventriculo, eiúsque ore imbibita & impacta, partem ipsam vndequaque alterant, cùm tamen amara in extimam tantùm superficiem agant, nec intimiùs peruadere queant.

Sed cùm sitis oriatur ex humoris inopia, & caloris copia, & sapor salsus dulci sit calidior, ex Arist. *32. probl. 30.* & Auecr. *lib. 5. collig. 27.* sit manifestum à salsis concitari sitim, quæ licèt humida sint actu, potentia tamen impensè exiccant, supra quorum complexionem dominatur pars sicca, adusta, in qua mixta est humiditas pauca, ex Gal. *lib. 5. simpl. 26.* dicente, salsum terrestre esse, calidum, nondum tamen igneum. Caloris ordinem expressit Isthac. *lib. diæt. vniuers. cap. 12.* inquiens, in fine gradus secundi calefacere, & exiccare. Habet etiam salsus sapor aquei humoris non exiguam portionem, ita vt neque prorsus terrenus, nec tantùm aquosus existat, sed ex amborum permixtione materiæ quandam mediocritatem sortitur. Hoc ita esse, generatio eius apertè demonstrat: nam partes terrenas aqueæ materiæ permixtas calor externus præassans, & adurens, siccánsque, salsum saporem producit; sitque à tetreno sicco, quod in aqueo humido caloris vi præassatum, attenuatum existit. Hanc salsi saporis causam tradere visus est Arist. *lib. 2. meteor c. 3.* de maris salsedine verba faciens: nam ait ob id mare ipsum salsum reddi, quia Sol tenuiores aquæ partes extrahens, & in vapores effundens, crassiores veluti torret atque adurit, quæ vnà cum crudioribus ipsius aquæ partibus permixtæ, salsedinem faciunt: de qua re, lege Scaligerum luculenter disputantem, *exercit. 51. aduersus Cardanum.*

Exigitur hic aqueus humor ad salsi saporis generationem: nam sine eo consistere, aut permanere non potest; quandoquidem eo absumpto non ampliùs salsus remanet, sed protinus amarus redditur, terrestri portione vnà cum calore tātùm remanente. Idipsum sal manifestat, qui dum igni applicatur, mouere crepitum solet, quod nulla alia occasione euenire, Philosophus putat, *lib. 11. probl. 26.* nisi quia sal parum humoris in se continet, qui calore ignis cōuersus in spiritum, violento prosiliens impetu erumpit. Obiicies, cur salsa odora non sunt, si odorabilium vaporosa existit substantia, quæ ab humore semper eleuatur?

Respondet Galen. *lib.4.simpl.22.*id euenire,quoniam humidum quod habent, aqueum est, & nullum ex se vaporem emittit: nam aquea corpora hac de causa inodora sunt. Num autem pituita salsa,frigida sit, an calida, inter omnes agitant Mercat.*tom.1. class.3. quæst. 78. num.4.* & Ioan.Brauus Petrafitan.*in com.cap.6.lib.2.Gal.de dif.feb.* Peramat.*lib.de humorib.cap.15.*

Sed iure inquires, cur salsis sitim à pituita salsa subortam persanauerit, si illa sicca sunt terrestria, calefaciunt & exiccant, & hic humor humectationem desiderat? Dic, Auctorem exhibuisse salsa ad humorem salsum abstergendum, & abluendum; has enim proprietates habere salsa, ostendit Auic.*lib. 2. tract.1. cap. 3.* Dic secundò, exhibuisse non quælibet salsa,sed cappares conditas sale; hæ enim solutione euacuant humorem melancholicum, salsuginosum, crudum, & grossum,qui est causa sitis,ex Auic.*lib.2. tract.2.c.141.*Nam Dioscorid.*lib. 2.cap. 164.* cum Paul.*lib.1.cap.74. in fin.*eas iecur,lienémque laxare, & pituitam per aluum deiicere affirmant, sic referente Marcel.Virgil. *in com.* Hæ ergo vacuant mucosum succum, quem priùs extenuant,aperiunt, abstergunt, incidunt,& mundificant,apud Paul.*lib.7.tit.de cappar.*& Plin. *lib. 20.cap.15.*

Neque auctoris verba te suspensum teneant, dicentis sitim ortam à pituita salsa, salsis esse medicandam, tanquam contrariis; cùm intelligendus sit, loquentibus nobis latissimo contrarietatis significato prout Medici loqui consueuerunt,appellantes contraria, quæ quodammodo opponuntur, siue id fit mediatè potentia, vel ex accidenti:Sic Hip.*6.epid. sect.2. text.9.dolorem,*inquit,*cu-rari dolore, fluxum fluxu, vomitum vomitu, tussim tussi.* Sic salsa, sitim curant factam ab humore salso,vacuando causam, vt *suprà in com. Histor.15.*annotauimus.

QVÆSTIO XLII.

Quòd pituita salsa fieri possit, permixta cum dulci pituita,exusta bile.Contra Gentilem, Amatum, & Manardum, Medicos doctissimos.

COMMENTARIVS.

De *phlegmate salso.*]De pituitæ salsæ generatione,etsi abundè plurima sint à iunioribus agitata,nihilominùs varia discutientibus,versantibúsque ostentant se pleraque, citra dispendium studiosæ iuuentutis, quæ præteriri nequeant. Conflatur itaque salsa pituita.Galeno auctore *lib.2.de dif.feb. cap. 6.*bifariam: altero modo ex putrefactione pituitæ; altero verò ob permixtionem salsæ serosæ humiditatis cum pituita dulci,aut insipida. Putrefactione quidem, nam ob ebullitionem,& præternaturalis caloris validam actionem, partes nonnullæ terrestriores redduntur, & quadamtenus torrentur, quæ licèt modicæ amaritudinis participes esse possint, vt aliqui cineres, si tamen commisceantur cum humore dulci, aut insipido, ex hac miscella salsus emerget succus; in hunc sanè modum, marinæ, & puteales aquæ nonnullæ saporem salsum præ se ferunt.

Concinnatur præterea salsa pituita ex salsa serosa humiditate,mixta cum pituita dulci. Hunc Galeni modum Auicenna 1. 1.*doct.4. cap.* 1. non admittit, sed nulla alia ratione, vt scitè *ibidem* notauit Gentilis, nisi quia Gal eni contextum deprauatum legerat(*propter permixtionem serosæ humiditatis cum pituita dulci.*) debebat autem legere (*propter permixtionem salsæ serosæ humiditatis,*) vt in correctis codicibus modò animaduertitur. Colliges deinde incautè, immò imprudenter se gessisse Gentilem, qui *cit. locum* Auic.enarrans,Galenum rudem appellare non erubescit, propriam in hoc ruditatem apertè manifestans, qua adeò laborauit, vt sibi persuaderet Galenum per salsam serosam humiditatem, salsam pituitam accepisse; cùm serosa salsa humiditas apud Galenum, nedum pituitæ nomen, sed nec propriè humoris retineat appellationem, nec sanguis sit, bilis, aut melancholia, velut serum in lacte, quod neque butyrum est, neque caseus, vt erudite

A ditè admodum docuit Valleriola *lib. 1. enarrat.c.7.*qui de sapore salso, illius generatione, & natura affabrè conscripsit.

Auicenna allatis salsæ pituitæ causis,non veretur *citato loco* aliam subnectere: nempe eam fieri etiam ob certam commixtionem portionis bilis exustæ cum humore pituitoso dulci, aut insipido. Hanc Auicennæ sententiam palàm redarguere conatur Manardus *lib.18. epist. 5.* vno sanè munitus argumento, quòd experimento compertum sit vomentium pituitam, paucissima bile permixtam, in quibus etiamsi bilis sui paucitate sensum lateat, amaror, & non salsedo deprehenditur. Tam efficax est amarus sapor, vt vel minima quantitate, quæ sibi commi-

B scentur omnia amara faciat: aloës exemplo, quæ exigua quantitate, copiosiori aquæ permixta, amaram prorsus, non salsam eam reddit. Quis ergo credat, ex admixtione bilis amarissimæ cum pituita salsum saporem resultare?

Ego verò huius auctoris experimentum ficulneum, commentitiúmque esse puto, quo nixus petulanter rei veritatem occultare ausus est: nam commixtis particulis terreis exustis cùm dulcibus, aut insipidis, certa quadam commixtione, sapor conflatur salsus, auctore Arist. *24. sect.probl.17.*quod in lixiuio interdum accidere idem meminit: sed in omni exusta bile assignantur partes hæ terreæ: ex certa igitur,& determinata mixtione bilis exustæ cum pituita dulci, concinnari potest salsa pituita. Licèt enim terreum illud exustæ bilis vtcunque amarescat, non

C inde tamen sequitur amarum relinqui saporem, & non salsum; salsus namque sapor amaro finitimus est, eiusque generationis modus, penes maiorem exustionem; aut minorem, ab amaro dissidet, ex Galen.*lib.4. simpl.20.* Vis experimento perspicuo, & certo hanc rem intelligere? consule secretorum naturæ operum diligentissimos scrutatores, hi enim ex rebus combustis omnibus sal elici asseuerant, quantumuis duris, aridis, mollibus,humidis, nempe combusta re quauis, si eius cineres humore aliquo, vel ipsa insipida & dulci aqua diluas; atque hunc rursum humorem inclinato vase in alterum vas si collegeris, re ipsa disces, amarum quidem, sed salsum etiam humorem eum effluxisse; immò si ipsum deinceps igni tantisper admoueas, donec humidum omne calore absumatur, ipsum manifestissimè concretum salem

D subsidere deprehendes. Quare cùm hæc ita se habeant, doctissimè videtur, salsæ pituitæ causam in adustæ bilis, & aquosi humoris mixtionem retulisse, quod Auer. 3. *collig.cap.6.* eximiè explicuit. Quo pacto autem cognoscamus, quando salsedo in pituita fit per mixturam intus factam,& quando per mixturam humoris aliunde venientis,explicat acutè Sanctorus Sanctorius *lib.7.meth.vitandorum errorum cap.2.*

Quo igitur modo dilui potest Manardi argumentum contra Auicennam? Respondet Amatus 1.*cent. 92.* cum Augustino Nipho, non ex qualibet mixtione bilis flauæ cum pituita dulci produci pituitam salsam, sed ex certa & determinata, eáque à calore facta. Hæc dum scribit, eadem qua Manardus, imbuitur labe, censens profiteri & tradidisse Auicennam, ex flaua bile amarissi-

E ma cum pituita dulci permixta, salsam pituitam oriri, cùm Auicenna de bile exusta, quæ minùs amara est, mentionem faciat; non de flaua, cui intensa ineft amaritudo. Dic tu, quòd bilis flaua, & aloë adeò vehementem obtinent amaritudinem, vt pituitæ dulcedinem, aut aquæ insipiditatem ad amarum potiùs, quàm ad salsum saporem mutare queant: opus autem est, vt terreum quod permisceetur ad salsi saporis generationem, exigui remissíque sit saporis, minimè verò intensæ amaritudinis, vt doctè Conciliator aduertit, *in com. lib. 2. probl.4.*Ad istum profectò modum marina aqua salsa efficitur. Patet ampliùs euidenter, in marina aqua, quæ per ceram transcolata, dulcis efficitur, quoniam tenues & dulces partes permeant duntaxat, relictis crassioribus terreis exustis, quæ erant salsuginis causa. Præterea, vt Anicenna protulit *loc. cit.*decoctus in dulci aqua cinis alkali,calx,& alia,quæ exiguam amaritudinè præ se ferunt, salsum

falsum producunt saporem: secus proculdubio accidit, vbi quæ commiscentur, amaro sapore intenso prædita sunt. Solue secundò, & fortasse meliùs, non ex quauis permitione amari cum aqueo fieri saporem salsum: nam requiritur permixto amari adusti, vt in sputo ieiunantium, in quo ob inediam bilis torretur, & saliua salsa redditur. Sic sudor, & vrina salsa sunt, ob mixtionem paucæ bilis adustæ cum humore ebibito, ex Gal. *lib.* 10. *simpl.* 15. De quo instituto pulchrè & argutè satis docuit Antonius Poncius,*in sen.* 1. 1. *opuscul.* 6.*de humorib. cap.*20.

His prælibatis quæres. Primò. Quomodo, si salsum putredini aduersatur, & ab hac corpora omnia præseruat, possit quod putridum fit, salsum euadere? Secundò. Cur salsedo magis afficit pituitam, quàm reliquos humores? Tertiò. Cur ex aliis humoribus vstis aqueo mixtis, non fit in nostro corpore salsedo, sed ex sola bile amara? Dic ad primum. Acetum genitum per putredinem ex vino, putredini maximè resistit, quoniam dum putrebat, omnes partes putredini opportunæ, calidæ nempe & humidæ, fuerunt separatæ & absumptæ, relictis frigidis siccis putredini inimicis, quæ non modò non putrent, verùm à putredine præseruant, frigore, siccitate, & adstrictione. Sic salsa pituita putredine generatur, atque aliis pituitæ differentiis difficiliùs putret. Dic ad secundum. Serum salsum, pituitam omnis saporis expertem salsedine afficere, reliquos verò succos sic afficere non posse: reluctantur enim in sanguine dulcis sapor, in bile flaua amarus, in atra acidus; accedit, quòd de sanguine salso meminit Gal.*lib.de atra bile cap.* 2. sed hæc non est syncera salsedo, qualis in pituita salsa animaduertitur. Ad tertium. Dic. Frigidos humores non ita vri, vt eum saporem induant; sanguis verò eius est naturæ, vt priùs ferè vertatur in bilem. Quare sola bilis est, quæ salsedinem vlteriori vstione efficere potest.

HISTORIA LXXIV GALENI, De Siti.

Meri potus, sitim auget, non placat.

Scio equidem, me aliquando ex æstiuo itinere siticulosum redditum, bibisse vini veteris paulò synceriores calicem vnum, atque ex eo magis sitim auxisse, non placasse, &c. Galenus lib.4.acut.com.1.

PARAPHRASIS.

Ingentem sitim, aut ob humoris inopiam, aut ob caloris copiam, aut propter vtramque excitari constanter affirmauere auctores omnes, edocti à Galen. *lib.* 4. *aph.* 19.& 6.*de loc. affect.cap.* 2. & 1. *de caus. symp.* 7. Aëtio *tetrab.* 2. *serm.*4.*cap.*119. Paul. *lib.* 2. *cap.* 52. Alexandro *lib.*7. quare sitis est appetitus frigidi, & humidi actu. Certum enim est sitim ex defectu liquidioris & humidioris substantiæ concitari: vnde sitiens frigidum & humidum expostulat præsidium, quod non solùm deperditam substantiam reficiat, verùm & calorem (quem ad humidi defectum, acriorem & maiorem fieri est necesse) refrigeret & contemperet. Sitim adaugent, æstiuum tempus, calidissimi aëris inspiratio, nimium exercitium; quæ tum roridam substantiam absumunt, tum viscera, pulmonem, ventriculum, iecur, sanguinem, & spiritum calefaciendo inflammant: sic labor, ira, vigilia sitim concitant hac de caufa.

Sitis hæc ab externa causa producta, vel potu, vel liquidiori frigidóque alimento mitescere solet. Sed cùm sitientes semper expetant actu humidum, & appetitus ventriculi cùm ratione careat, feratur in humidum quoduis obuium, non potens discernere insitas eius qualitates: iccircò Galenus exercitio, æstúque maceratus, & siticulosus, vinum vetus paulo syncerius ebibere coactus est, ex cuius potu sitis plus aucta est, quàm mitigata. Cùm enim ex itineris labore corpus esset exiccatum nimis, caloréque confectum, assumpto mero exardescere cœpit; nam vinum vetus est calidum in tertio, & siccitas ex proportione respondet. Addiderim vina vetustate fieri calidiora, ex Galen. 12.*meth.*4. & *lib.* 5. *de sanit. tuend.cap.* 5. & ficciora; nam vinum potentia exiccat, ex Galen. *lib.* 5. *aph.com.* 5. & *lib.* 3. *meth.cap.*4. cum Hip. *lib. de vlceribus* affirmante, vlcera vino esse exiccanda: vinum enim dummodò non sit aquosum, sicut potentia calidum est, sic potentia exiccat; & reductum ad actum, per se calefacit & exiccat; biliosos morbos inducit, sitim concitat; & magis si sit merum, hoc est syncerum, nulla, vel minima lympha permixtum; citiùs enim tunc inflammat sanguinem, bilem adurit, humores acuit, humiditatem siccitate sua exprimit & resoluit, & promptiùs sitim inducit, quæ aquæ potu commodiùs leuari solet; nam vt dicebat Hip. *lib.* 6. *epid.sect.*4.*text.*15. *calidis naturis aquæ potus, refrigeratio, frigidi aëris inspiratio valde conducunt.* Sed de vini differentiis dicemus plura, *lib.* 3. *in com. Histor. penultim.* Quibus autem præsidiis, & quo ingenio, siti ab æstiuo tempore, & exercitio profectæ, immò à variis causis subortæ auxiliari possimus, doctissimi scribentes explanarunt, & latè retulit Mercatus *lib.* 1. *indicat. cap.* 2. Interim lege Mercurial. *lib.* 3 *præxis, cap.* 9.

HISTORIA LXXV. TRALLIANI, De singultu.

Singultus ex caliditate ortus, frigidis curatus.

Noui autem quendam ex iis, qui ob hanc intemperiem singultiunt, frigida sorbitione conseruatum, &c. Trallianus lib.7.cap.13.

PARAPHRASIS.

De singultu, eiúsque causis iuniorum doctissimi suas fecere quæstiones. Eum esse ventriculi motum conuulsiuum, & ab eisdem causis proficisci à quibus oritur conuulsio, firmant cum Hip. & Gal. *lib.*6. *aph.*39. cæteri Medicinæ principes, quorum mentem intimiùs explicarunt Marcel. Donat. *lib.* 2. *de medic. histor. mirabili, cap.* 5. Vallesius *lib.* 5 .*contrau.*16. Christoph. à Veiga *lib.* 3.*art.medic.sect.*1.*cap.*21.& alij, qui aphorismum citatum Hip. sunt interpretati. Num autem in singultu vehementiùs, quàm in vomitu natura moueatur, vt propulset noxam sensatam, inter omnes agitant Mercat. *lib.* 3. *præxis, cap.* 5. Altimarus *lib. de curand. hum. corpor. malis, cap.*66. Vidus Vidius *lib.*9.*de curat.membrat.cap.*14. Gentilis *in com.cap.*20.*tract.*5.13.3. Holler. *lib.de morb.intern.* 1.*in schol.cap.*31.

DVBIVM XLIV.

Num singultus sit pulmonis passio, vt voluit Arist. Contra Lupeum, Medicum eximium.

Porrò, an Aristotelis sententiam tueri possimus, quià Medicis assertionibus recedens, arbitratur singultum pulmonum affectum esse, hoc loco videtur discutiendum. *Sect.*enim 30.*probl.quæst.*1. singultum esse infrigidationem loci, qui est circa pulmonem, affirmauit: & *quæst.*5. singultum fieri refert, quoties spiritus vacans ab humore, in loco spiritus detinetur. Respondet Lupeus *lib.*3. *enchiridij, cap.de singultu*, fortè hoc in loco Arist. succinere Platoni voluisse, qui *lib. de natura* scripsit, arteriam asperam viam esse potus. Ego verò pro Platonis, atque Aristotelis tutela, reor potiùs, nec Platonem inibi, quod Lupeus forsan opinatus est, profiteri, nec Aristotelem *in problematis* tam turpiter deceptum, vt iudicet, verum singultum ventriculi passionem non esse.

Quod verò attinet ad Platonem, fatius quidem fuerit affirmare, apud eum afperam arteriam viam effe potus, non maioris eius partis, quæ dum bibimus, in ventriculum detruditur, fed duntaxat portiunculæ eius, quæ non obftante epiglottidis operculo in afperam illabitur arteriam. Hoc, non aliud profiteri Platonem multis teftimoniis probat Galenus *lib.8.de placit. Hip. & Platon. cap. vlt.* Id fane Hip. ante Platonem profeffus eft, *lib. de corde, num.1.& 2.* & Gal. poft eum *lib.cit. cap.8.* quorum mentem intimiùs explicuit Andreas Laurent. *lib. 9.de re anatom. quæft. 25.* Verùm ad Arift. dicere meritò poffumus, cum Conciliatore, *in com.* per fingultum eo loco non intelligere verum fingultum, qui ventriculi paffio eft, fed motum quendam partium fpiritalium, qui fit dum irritatur tuffis, fed non completur. Hunc motum, feu improprium fingultum, affimilari alicui modorum motus tuffis, quæ eft in pulmone, & velamine ad expellendum humorem noxium; tenet Auic.2 3.3.*tract.5.cap.19.in princip.* Quare per confenfum, non per fe, à pulmonibus oriri poffe fingultum affirmabimus, quemadmodum Gal.*lib.2. de cauf.fympt.* 2. aliquos fcripfiffe tradit, fingultum aliquando ex conuulfione mufculorum, qui infpiratum faciunt, oriri poffe. Sic fingultum ex hepate inflammato fuperuenire propter neruorum communionem docuit Hip. *lib.5.aph.58.*& *lib.7.aph.17.* Sic ex gulæ affectu, originem aliquando ducere, docet Gal. *lib.2.de cauf.fympt. cap.6.* Et nifi hoc modo Arift. interpretetur, quo pacto defendi poffit, haudquaquam intueor.

C Vtcunque fit, Trallianus hoc loco loquitur de fingultu orto in febribus ex mordaci, acri, calidóque humore, quem humectantibus, & infrigidantibus obtundere conatur. Sic enim eius acrimonia hebetatur, mordacitas infrænatur, & vis pungens, ventriculúmque laceffens mitefcit, & temperatur. Si enim hunc humorem non attemperes, ducto in confortium cerebro, neruorum principio, fufcitabitur conuulfio, prout proprio experimento obferuauit Gal. *lib.12. meth. vlt.* & *lib.5. aph. com.* 1. Loquutum autem fuiffe de fingultu ex plenitudine orto, conftat: nam qui ob inanitionem, fit, incurabilis eft, ex Gal. *lib.5.aph. 3. & 4.* cùm enim fingultus fit ftomachi conuulfio, ex Gal. *nuper cit. loc. & lib.7.aph. 3.* & hæc, ex ficcitate, & inanitione oriatur, curationem non admittat, ex Gal. *lib.2. aph.26.* Paul.*lib.3. cap. 19.* & alibi paffim: manifeftum fit, hunc ægrum, depofita iam humoris acris, & biliofi maiori parte per medicamentum purgans, (vt par erat feciffe Trallianum) fingultum ex repletione fuiffe paffum, & frigida forbitione leuatum.

Grauis fanè affectus eft fingultus, qui in febribus, ab acribus venenosífque halitibus, & ventriculum nimis fenfilem mordentibus cùm ortum ducat, maximum periculum portendit: nam fæpe vapor malignus in os ventris effufus, deteriorem, quàm quiuis humor acer & mordax, fingultum inflixit, qualem fæpiffimè comperimus, malignis & peftilentibus febribus, atque etiam iecoris inflammationi fuperuenire, & maximè cùm fpes in angufto eft, & cor morbi malignitate opprimitur, vt ait Fernel. *lib. 6.pathol. cap.3.* Eum fæpiffime contingere videmus in febribus laboriofis valde, inflammatione ilei, mefaræi, ventriculi, hepatis, ac cerebri in tertiana perniciofa, ardente, & quacunque continua, & fingultuofa nominata, cuius meminit Hip. *lib.4.acut.69.* quæ ab humore rodente, acerrimóque originem ducit, ex Galen. *in com.* quo euomito fuerunt febrientium plures ab hoc fymptomate liberati. Quare cùm fingultus multas peffimáfque fignificationes docuerint auctores, & cum eo obierit mulier, quæ decumbebat in mendacium foro igni correpta, apud Hip. *lib.3.epid.fect.2.text. vlt.* & in febribus adurentibus reprobus fit, apud Auic.1 3.3.*tract.5.c.19.* illicò illi, tanquã fymptomati perniciofo, manus auxiliates adhibere debemus. At cùm multa fint, quæ paffim citati referunt auctores, & citat Mercat.*lib.3.de morb.intern.c.5.* & *lib.7.de feb. cap.2. de feb.maligna, de fymptomatum correctione,* quæ humorem iftum mordentem, malignúmque reprimunt, ac emendant, ptiffana omnibus his præfidiis antecellit; nam contemperat, & fimul id quod rodit, abfter-

A gere poteft: hanc effe frigidam forbitionem tantopere à Tralliano commendatam, ipfe *infrà* expofuit, & *loc. cit. acut.* Hip. firmat, qui in hunc vfum ptiffanæ cremorem forbendum exhibet. Frigidam autem confulit forbendam potionem, vt biliofus, acrífque humor, fuapte natura calidus mitefcat ac temperetur, & febrilis, ardor, vnáque internarum partium phlogofis, ac incendium infrænetur. Contrarium legimus apud Gal. *12.meth. cap. vlt.* quo loco ad expellendum humorem deterrimum per vomitum, tepidam confulit ex aqua forbitionem: nam timor erat ne cohibita frigida, humoréque præ mora lædente magis, ventriculi pufillus calor fubitò poffet extingui. Quare cùm à fucco tetro tunicis ventriculi infixo, oritur

B in malignis febribus fingultus, de falute ægri debemus effe folliciti, adeò vt dicat Mercurialis *ad citatam Hip. Hiftoriam lib.3. epid.* fe neminem vidiffe cum hoc fymptomate feruatum; quod licèt fit paruum, non tamen, ex neceffitate mortem affert, ex Gal. *lib.5.aph. com.3.* plures enim vidi fingultu pertinaci, ac continuo in febribus malignis correptos, qui celebratis pluribus auxiliis cùm non curarentur, cucurbitula fcarificata fuper ventriculi os impofita leuati funt; de cuius vi eximia, pro curanda febri fingultuofa, lege *obferu.20.lib.3.de praxi Medica admiranda.*

Obferuatio. XIII.

Ad fingultum ex calore fubortum, eximium auxilium.

Biliofus iuuenis vigente cane incidit in ignem. Febri hac retorrida oppreffus, quam ingens oris amaritudo, fitis inexhaufta, linguæ fcabrities comitabantur, infuper fingultu corripitur, cum biliofo vomitu concitato. Horum pathematum caufa, erat acris & erodens humor, qui tunicis ventriculi impactus fingultum concitabat. Medici varia præfidia parant: nam totum negotium leuibus clyfteriis committunt; vtuntur julapiis mordacem humorem infrænantibus; leuiter vomitum concitant; biliofum humorem diftrahunt ad partes ignobiles, crurum vinculis, frictionibus, cucurbitulis; eum contemperant ptiffana, fyrupo de ribes, de acido citri, aqua decocta tamarindis, fyrupo papauerino, & aliis. Extrà, ventriculo apponunt refrigerantia emplaftra, fucco arantij, agreftæ,

D cotoneorum irrorata. At cùm omnia hæc opem vix ferrent vllam ad narcotica accedunt. Imperata requies Nicolai, Philonium perficum, quantitate drachmæ vnius cum aqua lactucæ diffolutum. At malum ferox folùm potu niuis eft edomitum: hæc enim narcotici medicamenti inftar, acerrimum humorem, & correxit, & infrænauit.

HIST. LXXXVI. AVENZOARIS, De alui fluxu.

Alui fluxus ex debilitate vnius brachij fubortus, auxilio corroborante perfanatur.

E *Ego eandem rem fimilem feci in quodam fluxum patiente, qui medicatus à multis Medicis, & à me multo tempore, nihil profecit. Tandem percepi vnum ex fuis brachiis alio frigidius, & macrius, & autumaui quibus fluxus ab alio brachio ortum habuit, eò quòd virtutes vnius membri, attractiua, & digeftiua deperdita effent, propter malam complexionem frigidam non materialem fuper ipfam dominantem. Et ego intentionem meam ad illud membrum calefaciendum appofui, & cum fricationibus, balneis, & fimilibus localibus reducere bonam, & naturalem temperaturam conatus fui; & poftea mentem appofui, vt calorem naturalem, & humiditatem hanc cum rebus conuenientibus conferuarem, donec ipfum ad omnes fuas virtutes naturales reduxi, nec medicinam propriam aliquam fluxui curaui, & propter hanc rem breui tempore curatus eft, &c. Auerrhois* lib.4.collig.cap.45.

PARA

PARAPHRASIS.

Ngeniosam curationem describit hoc loco Auerrhoë, cuiusdam alui fluxum patientis, qui curatus à multis, deinceps conualuit ab hoc diuturno fluxu, seu desperato morbo; nam dicebat Celsus *lib.4. cap. 19. vno die fluere aluum sæpe pro valetudine est, atque etiā pluribus dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat; purgatur enim corpus, & quod intus læsurum erat, vtiliter effunditur. Verùm spatium est periculosum: interdum enim tormina, ac febriculas excitat, viresque consumit.* Si enim longo tempore perseueret, euacuato spiritu multo fatiscunt facultates, languet innatus calor, & contabefacto corpore moritur animal.

Cui malo occurrens auctor, & artificiosa coniectura morbi causam inquirens, in eam venit suspicionem, vt crederet brachij illius extenuati & frigidi facultatem esse læsam, adeò vt nec attrahere alimentum, nec id retinere, aut concoquere posset; quo dato natura illud, licèt futurum ipsius brachij alimentum, tanquam onerosum remittebat in aluum: ex quo continuo fluxu cùm timor esset, ne depauperato calore natiuo vires indies resoluerentur magis, curationem tandem incepit ab ea parte, quæ erat primariò læsa.

Intemperie ergo frigida diuturna brachium affectum, commodè alimentum ad sui nutritionem attrahere non poterat. Ergo brachium calefieri debebat, & roborari? Hoc opus cùm multiplici possit celebrari auxilio, nullo promptiùs quàm frictione, & balneo, perfici potest: frictio enim ex Gal.*lib.5.de sanit.tuend.cap.3.*&alibi passim, parim calefaciendo, conuocat sanguinem & spiritum ad ipsam, vnde vigoratur, & rectè munia sua obire potest; quare tanta est frictionis pro nutriendis partibus vis, atque potestas, vt *cit. loc.* referat Galenus multos, quorum corpori nihil longo tempore ex alimento accesserat, eiusmodi frictione adhibita facilè paucis diebus carne impleuisse:& Galenus *lib.7. meth.cap.7.* frictionem mollem approbat, pro curanda totius corporis gracilitate, & macie summa; nam apud Galen.*lib.2.de sanit tuend.cap.3.& 4.* mediocris frictio carnem adauget, robur parti conciliat, eam robustiorem accito alimento efficit. Qualis autem debeat esse frictio, quis eius terminus, *nuper cit. loc.* explicuit Galen.edoctus abHippocr.*lib.3.de officina,com.32.* Tu de commodis frictionis pro impinguando corpore, & viuificando calore innato, plura vide apud Celsum *lib.2.cap.14.*Oribas.*lib.6.collect.cap.20.*Auicen. 3.1. *doct. 2.cap.4.*

Similes vires præstare balneum, est manifestum, vtrumque enim auxilium à centro trahit ad circumferentiam. Licèt enim per balneum, apud Galenum *lib. 11. meth. cap.9.&lib.7.de composit.medicam.secund.loc.cap.1.in med.* simpliciter prolatum, dulcis aquæ lauacrum intelligendum sit, non bituminosum, sulphureum, aluminosum, chalcantodes, salsum, aut ex marina aqua paratum; illud non esse cuius meminit auctor hoc loco paret apertè: nam balneum ad hoc ab ipso consulitur, vt partes roboret, ac calefaciat; dulcis autem aquæ balneum imbecillitat, & refrigerat, ex Gal.*lib.11.meth.cap.20.& lib.3.acut.59.* quoniam emollit, & relaxat.

Consuluit ergo balnea naturalia, quorum quædam sunt nitrosa, alia ferri, alia æris qualitatem possident, quædam ex iis composita sunt. Horum autem omnium vis roborat, exiccat: alia cum hoc quòd siccant, etiam strenuè calefaciunt, sanguinem & spiritum ad partes deducunt; quædam verò siccando, etiam adstringunt, vt aluminosa; ex parte verò etiam salsa, & quæ æris qualitatem obtinent: omnia tamen frigidis & humidis dispositionibus sunt accommoda valde, vt Auicen.2.*1.doct.2.cap. 29.& 22.3. tract.2. cap. 7.* cæterique Principes firmauerunt; quorum mentem dilucidaruntCardan.*lib.2.contrad.tract.4.cont.3.* Sauonarol.*tract.de balneis,*Fallop.*tract.de aquis thermalib.* Andreas Baccius *eod.tit.*Mercat. *lib.1. indicat. 13.*qui de balneorum vsu, ac differentiis eximiè disputarunt.

Si defint hæc, artificialia parentur, quæ similia posse fieri naturalibus probat Galen.14. *meth.c.15.§.Sin minus,* A *ipsi similem aliquam moliemur,&c.&lib.1.de simplic.medic. facult.c.4.&lib.3.de alim.facult.cap.32.§.Intellis medicamētis,quæ similes vires obtineant.* Sed, cur balnea artificialia non ita prosint ac naturalia, sciscitaberis? Dic. Illa non ita durantem, aut efficacem obtinere calorem: hæc fouentem, actualem, & permanentem, & non aliunde emendicatum. In quem sensum dicebat clarissimus Montanus *lib.1. consultat. 51.* quòd confectiones artis, ac mixturæ non sunt ita perfectæ, ac eæ quæ à natura parantur: quare licèt balnea artificialia similia possint fieri naturalibus, illa tamen multò sunt imbecilliora, quoniam calorem ex suæmet generationis principio insitum non habent, vt scitè notat Rondeletius *in method.curandi morbos,cap.23. de paralysi.*

B Hoc negotium perfici etiam potest emplastris, vnguentis, fomentis, & aliis etiam parti affectæ applicitis medicamentis, quæ præterquam quòd insitum, natiuúmque partis calorem conseruant, flatus discutiunt, frigidam intemperiem corrigunt, atque emendant. Hæc omnia cùm exequeretur auctor, brachium ad omnes suas virtutes naturales reductum est, attraxit alimentum, retinuit, coxit, & superflua expulit. Gloriatur in fine, & meritò, nullam se fluxui medicinam adhibuisse; aliter enim si faceret, adstringentiáque medicamina propinaret, alimentum crudum, & semicoctum coërcitum, ac diu retentum, putreret, & hac de causa fieret affectus primario periculosior, & ex simplici diarrhœa, dysenteria afficeretur æger, restrictis excrementis, quæ præ mora acriora redduntur, & C ad excorianda intestina, promptissima fiunt: quare in longum protraheretur curationis tempus, superueniente alio grauiore symptomate, quod ad intempestiuè coërcitum fluxum alui sequi consueuit: Nam si onerosum nutrimentum, quod brachij debilis facultas non attraxerat, nec aliis partibus iam saturis idoneum, reprimere, & medicamentorum adstringentium ope inhibere conetis: retentum & acre, in alias partes conuersum, prauos alios generabit affectus. Ad causam ergo, & causæ principium deuenire multo fuit consultius, impositis medicamentis, quæ partem affectam, à qua mali origo emanabat, roborarent, & calorem natiuum redderent vegetiorem: quorum materiam lege per otium, apud Rondeletium *loc.cit.* Mercat.*lib.1. de morb.intern. cap. 14.* Iacob. Horstium *in obseruationibus suis.*

D
HISTORIA LXXVII. RHASII, *De alui fluxu.*

Alui fluxus cerebralis, sinapismo in capite adhibito, curatur.

*Amicus meus à fluxu longo vexatus, multa remedia incassum expertus est, vnde vt curam ægritudinis certificarem, per vnam noctem secum mansi, & quia cognoui, quòd * post somnum fortiùs vexabatur à fluxu, perpendi causam ægritudinis esse humorem calidum, acutum à cerebro descendentem, & cùm ad stomachum veniebat, fluere cogebat. Cùm* E *verò patiens excitabatur, fluxu carebat, & spiritum assiduum habebat. Præcepi ergo ei, vt caput raderet, & vt ipsum cum sinapi, & moscho fricaret, & sanitati fuit postmodum restitutus,&c. Rhasis* lib. 3.suor.aphorism.

PARAPHRASIS.

Rectissimè à Celso, altero sanè post Hip. & Galen. Medicinæ magistro dictum est, *in præfationis fine, vtiliorem esse Medicum amicum, quam extraneum:* siquidem amicus amoris impulsu ductus, (res est solliciti plena timoris amor) attentè, accuratè solertérque omnia agit, futuris euentis prouidet, & magna cura præsentia profligat mala, & anteuertit futura. Ne ergo beneuolentis hominis & amici Medici munus, atque officium prætermisisse videretur Rhasius, non lucri, sed pietatis causa commotus, amico,

amico malè habenti præſtò fuit,apud eum pernoctans,laboribus minimè parcens, immò & intempeſta nocte, & antelucano etiam tempore eum inuiſens: nam amicus fidelis amico operam dare nunquam occupatus eſt, vt Plautus inquit *in Mercatore*; quoniam vt ait Salomon *Prouerb.* 17. *omni tempore diligit,qui amicus eſt*:& in malis amici ſunt boni,vt ex veterum & iuniorum penu protulit Ioannes Stobæus *lib.* 4. *ſent. cap.* 11. nam mortalium ſapientiſſimus *Prouer.*17. eos fratribus præfert: *Vir amicabilis ad ſocietatem magis amicus erit, quàm frater*; vt iure, *Eccleſ.*24 ſcripſerit:*Beatus qui inuenit amicū verum.*Quare deſerere amicum,præſertim in morbo,& aduerſitate poſitum, turpe eſt, iuxta Ouid.*lib.*2.*de Ponto*,6.

Turpe erit in miſeris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tuliſſe tuum.
Turpe referre pedem,nec paſſu ſtare tenaci:
Turpe laborantem deſeruiſſe ratem.
Turpe ſequi caſum,& fortunæ accedere amicum,
Et, niſi ſit felix eſſe negare ſuum.

Hinc factum eſt, vt hac amicitiæ ſollicitudine adductus, cauſam mali inquireret, certiórque de hora fluxus factus, hunc à cerebro manare iudicaret.Inter multiplices alui fluxus differentias ab auctoribus celebratas, & præſertim ab Auicen.16.3.*tract.*1 *cap.* 2.qui de fluxu cæteris meliùs diſceptauit quandam eſſe, quando à cerebro humor tenuis ſalſus,putris, in ventriculum,& deinde in inteſtina prolabitur, alui profluuium effecturus, auctor confirmat hoc exemplo.Et licèt hoc vitium aliquando ex frigida dimanet cerebri diſtemperie, qui eſt in cauſa, vt cùm natura non poſſit rectè conficere alimentum, crudos relinquat humores: hanc autem ex continua defluxione per nares, aut cerebri emunctoria, ſomno profundiori, ſitis abſentia venaberis: tamen hunc ægrum diſtillatione ab humore acuto originem ducente fuiſſe correptum, ſeries contextus manifeſtat. Calidam eſſe intemperiem, humoréſque eſſe ſalſos & mordaces, demonſtrant acris, tenuiſque humoris diſtillatio per os,nares;facies rubeſcit, & naſus exulceratur; febris adeſt magna ex parte; frons & tempora immodicè calent, vt Celſus *lib.*4. *cap.*2.Paul. *lib.*3.28.& cæteri confirmant, quorum mentem explicant Fernel.*lib.*5.*pathol.*4. Altimarus *c.*43.*de medend.hum.corp. malis.*Vidus Vidius *lib.*2.*de curat.membrat.cap.*20.& latè priùs edocuit Galenus *lib.*3.*de cauſ.ſympt.*4.*& lib.*5.*de ſanit.tuend.cap.*9.*& lib.*3.*de dif.feb.c.*11.quibus locis, cerebrum in diſtillatione oblæſū eſſe primariò oſtendit ipſúmque excrementa ſua in ſubiectas partes detrudere probat nempe in aures, oculos, nares, dentes, tempora,maxillas, pariſthmia,laryngem, aſperam arteriam pulmonem, ventriculum, & inteſtina.

Cognoſces autem à cerebro fluxum proficiſci,quoniam potiùs fit noctu quàm interdiu; & fit poſt ſomnum longum; & eſt conſeruans paroxyſmos,& cum eo ſunt ſigna catharrhorum, ex Auicen. *cit.loc. cap.* 3. inſuper deiectio eſt ſpumoſa,iuxta Hippoc.edictum *lib.*7.*aphoriſm.*30.dicentis:*Quibus in alui profluuijs excrementa ſpumoſa ſunt, ijs ex capite pituita defluit.*Tranſmittit enim natura in ſomno à cerebro per vētriculum ad inteſtina pituitoſum ſuccum, & defert pariter ſecum alimenta,& excrementa:& eo maximè quum ab iſto mucoſo humore deſcendente, facultas ventris, & inteſtinorum contentrix debilitetur. Hunc etiam fluxum indicant catarrhus,capitis grauedo, victus intemperatus, cerebri intemperies frigida, vt optimè notauit Sylulus *in lib. de medend. morb. cap. de fluore alui à catarrho.*

Quo in malo duplex curandi ratio inſurgit;altera quæ caput reſpicit, præcauendo quominùs hæc generet excrementa: altera quæ ventriculum roboret, & euacuet quiquid in eo receptum. Primam complent roborantia capiti admota, quæ non ſolùm vigorare cerebrum nata ſint, ſed ſuperfluum humorem diſcutere queant, quorum ſyluam ſacculis, fomentis, emplaſtris, lotionibus paratam, iuniorum doctiſſimi *cap.de diſtillatione* perſtrinxerunt.

Quoniam verò habitualis cerebri intemperies, quæcunque eaſit, difficiliùs curari conſueuit; idcirco hanc compleuit auctor curandi rationem: & meritò ſanè, cùm enim humor neceſſariò ex cerebri debilitate debeat regigni, melius eſt eum iam genitum facto ſinapiſmo in capite extra euocare, vlceribus excitatis quorum vi putris, acriſque humor vacuetur, in inteſtina confluxurus, quàm hoc non celebrato ægrum grauioribus periculis exponere; nam ex acri defluente humore inteſtinorum exulceratio timeri poteſt. Hanc curandi rationem confirmauit Auicen. *loc.cit.tract.*2.*c.*9. *de cura fluxus cerebralis.§.Et quando excitatur à ſomno, oportet vt adminiſtretur illud quod diximus in capitulo catarrhi,de ratione capitis,& fricatione eius cum rebus aſperis, & ex vaporationibus capitis,& adminiſtratione rubificantium,& cauterizantium ſupra ipſum, &c.*

Admiraberis, cur oculatiſſimus Rhaſius in fluxu diuturno cerebrali, acuto & calido, à capite ad inteſtina deſcendente,, conſulat medicamentorum applicationem, quæ calida ſunt, irritant facultatem, humores acriores reddunt, attenuant, fluxui aptiores parant,inflammant, & caput ſuapte natura calidum exaſperant, de quorum genere eſſe ea, quæ ex ſinapi componuntur, nulli eſt non manifeſtum. Dic. Iſtum auctorem hæc ſummoperè commendaſſe, quia acris huius defluxus cauſa, erat capitis debilitas, & refrigeratio, cui, ceu primariæ cauſæ, non niſi calidis applicitis potuit occurrere, euocato humore ad externas partes, ne in inteſtina deflueret, ex quo aſſiduo fluxu corpus reſolutum contabeſceret. De quo argumento *ſuprà* ad Galen. mentem diximus plura *in comment.hiſt.*7.

DVBIVM XLV.

Num ſomnus vacuationes omnes cohibeat.

COMMENTARIVM.

P*Oſt ſomnum.*] Auicennæ Medicorum Principis interpretes fidiſſimi quæſtionem excitare ſolent,num ſomnus vacuationes omnes cohibeat. Firmat Rhaſius *hoc loco* dum fluxum poſt ſomnum huic ægro eueniſſe refert, & non in ſomno. Contrarium docet Auic. ipſe 19.3.*tract.*2. *cap.*15. cauſam mictus in lecto eſſe profundum ſomnum aſſeuerans: cùm enim ſomnus humectet, retentricem facultatem imbecillitat, quæ ſiccitate perficitur, & hæc eſt cauſa, cur pueri frequenter ob humiditatis exceſſum, vomitum,& alui fluxum patiantur,auctore Magiſtro *lib.* 3.*de cauſ.ſympt.c.*3. Quare ſi imbecillitas retentricis expultricem adauget,12.*meth.cap.*6.*in med.* in ſomno hanc eſſe fortiorem, & robuſtiorem eſt neceſſe.Tertiò.Somnus omnes operationes naturales fortiores facit, ex Auicen. 2.1.*doct.*2.*c.*13.Igitur cùm vacuatio ſit operatio facultatis expultricis naturalis, per ſomnum debet reddi fortior, & minimè impediri. Quartò. Somnus reuocat humores, à partibus externis ad internas, vigilia contrà: ergo cùm hæc humores vnà cum calore diuertat à partibus, ad quas natura vergit & inclinat, vacuationes impediet, contrà promouebit. Quintò. Ex eo in ſomno prouocatur ſudor, & non retinetur, quoniam illius materia augetur: ergo eadem ratione ſi in ſomno augetur ſanguis,& diſtribuitur, fluxus ſanguinis concitabitur.

Sed præſtat Auicennæ *loc. cit.* fidem adhibere,aſſerenti contrariam: nam ſi fluxus, & excretiones fiunt operante expultrice, & hæc non pellit niſi irritata; non irritatur, niſi ſentiat: efficitur, vt torpeſcente per ſomnum ſenſu, deficiat minuatúrque vacuatio. Quare cùm ſomnus ſimilis ſit quieti,ex Hip.4. *aph.* 15.& vigilia motui, hæc mouet,agitat,& promouet vacuationes, ſomnus verò humorum remouet agitationem;qui minùs agitati minùs irritant,& ſic ſomnus & quies retinent.Et cùm quam plurimæ vacuationes, veluti eſt vomitus, alui fluxus, excretióque per vrinam, motu & actione facultatis indigeant (perſici enim nequeunt, niſi abdominis muſculi à facultate animali comprimantur:) conſtat impediri prædictas vacuationes, ſi tempore ſomni tollitur voluntarius motus.

Neque

Neque argumenta adducta quidquam obstant. Dic ad primum. Somnum per se mictum impedire, quando musculus vesicæ ceruicem claudens fortis est: at verò quando languet, & à copia multa vrinæ ob somnum profundum collectæ, irritatur natura ad expellendum, tunc tunc fit mictus in lecto; quoniam musculus a suo opere & à constrictione cessat, ob imbecillitatem. Deinde somnus humectat substantificè, facta regeneratione sanguinis, & spiritus; vnde sicut partes meliùs dispositæ nutriuntur, & roborantur, sic & retentrix: illa verò humectatio quæ qualitatiua dicitur; est quæ relaxat, & vires retentricis eneruat. Hac ratione omnes potentiæ naturales, & earum operationes fortiores redduntur, vt tempore vigiliæ, promptiùs & meliùs munia sua exequantur, vnde ad tertium argumentum responsio patet. Ad quartum respōdeo; Verum quidem esse in somni principio simul cum calore retrocedere humores ad partes internas; sed hi non manent agitati & moti, sed quieti & fixi: in vigilia verò humores ex corporis profundo ad partes externas mouentur, & agitati & moti à natura irritata expelluntur. Vltimum verò solues, dicendo in somno sanguinem augeri, & distribui; verùm mouetur lentè, & sensim: in vigilia verò expanso calore ad extra, vehementiùs, & impetuosiùs moueri; quare hæc causa est, cur hæc sanguinis fluxum concitet, somnus cohibeat.

Cur autem somnus sudorem plus prouocet, multæ sunt causæ. Prima. Quoniam recrementa halituosa, quæ sunt materia sudoris, augentur in somno, quàm in vigilia magis, ob feliciorem coctionem & nutritionem, quæ exhalantia tempore vigiliæ apertis poris perspirant & insensibiliter exhalāt; in somno verò densata cute, in ea detenta & condensata, in modū sudoris erumpūnt. Secunda. Somnus recrementorum excretiones coërcet ac retinet, à quibus actione caloris vapores eleuantur, qui sicut ad partes superas eleuantur, (vnde apud Auicen. 2.4.*tract.*1. *cap.* 68. in somno redditur deterior respiratio) sic ad extimas eos natura detrudit, aliarum vacuationum defectum supplés, & compensans sudoris abundantia. Vltima. Humor serosus non solùm in venis maioribus, sed minoribus abundat, sic facta retractione caloris ad corporis profundum, partes externæ cutis comprimuntur, ad quarum compressionem venæ graciles comprimuntur, & sic expresso, ob substantiæ tenuitatem, sero, sensibiliter sudor erumpit. In hunc sensū intelligendus Galen. 1.*aph.* 14. superfluitates per somnum expurgari asseuerans, eleuatas à recrementis retentis, halituosas, & ad cutem tempore somni per sudorem erumpentes.

HISTORIA LXXVIII. ACTVARII,
De alui fluxu.

Deiectio nigra ab assato sanguine ortum ducens, non semper pessima.

*Ego quinimò in quodā iuuene idipsum memini me vidisse. Namque ipse, amicique complures, sub canis ortum ab vrbe profecti, venimus ad nundinas quasdā: iámque meridies aderat, quum redire cogitauimus; & sole adusti, ad crepusculum domum perueniemus, maximo per eam diem labore: tolerato: partim quia nemo nostrûm consueuerat fatigari longa via, & æstu, partim etiam quòd vnusquisque erat molli corpore, vehemens æstus nos corripuit. Vnus verò ex iis qui nobiscum venerant, qui etiā mollioricōstabat corpore, quódque ex facili afficiebatur, nocumentum ob viā, & æstum suscepit; nam postera diès demonstrauit, vt ipse ab itinere eo esset offensus: venter enim eum stimulauit. Quare subnigrum humorem excreuit: quem vbi aspexit, iussit abssportari, ac veniens ad me, passionem enarrauit: rogauitque quidnam sibi vellet, eiusmodi excrementorum mutatio. Igitur ipsum cùm nouissem * consuetum esse secare venam, atque multo iam exacto tempore non vsum esse eo more: item esse calidum hominem atque ad patiendum habilem, addens quoque hesternum iter: tum certò cognoui eum* A *sudauisse, atque sanguine per superficies internas venarum assato, ac deinde attracto ad ventrem, ac tandem excreto per sedem, apparuisse eiusmodi excrementorum genus, &c. Actuarius* lib. 1. de caus. vrinar cap. 10. *Galenus* lib. de atra bile, cap. 3. & lib. 4. aph. 21.

PARAPHRASIS.

Nigram deiectionem pessimam esse multis de causis, docet Hip. *lib.* 2. *prog.* 22. & 4. *aph.* 21. cum Galen. *lib.* 2. *cris.* 11. nam vel sanguinis & bilis adustionem significat, vel nigri humoris commixtionem portendit; quem vel sursum, vel deorsum excerni in morbi initio, ad bonum B nōn posse, Hippocr. *cit. loc.* explicuit; cuius dicta ingenuè interpretatur Christoph. à Veiga *in cit. sent. com.* Si tamen bene exeat, & apparentibus signis coctionis excernantur, interdum ad bonum iudicat, vel ipso monente Galen. *c.* 3. *lib. de atra bile.* §. *Nigrorum autem vacuationem non infrequenter bonis auspicijs fieri conspexi, &c.* nam si prosperè vacuetur deiectio nigra, bona est: indicia autem quòd bene excernatur, maxima sunt concoctio, & bona tolerantia, vt Galen. retulit *in com.* Hæc enim in omni vacuatione obseruanda refert, *lib.* 1. *aph.* 2. 22 & 25. & 4. *aph.* 3. & *lib.* 1. *de rat. vict.* 23. Hinc *aph.* 21. *lib.* 4. dicit Gal. *plurimas verò huiuscemodi deiectiones in pestilenti longo hoc morbo fieri conspeximus, quæ non magis in iis qui exitio proximi erant, quàm in saluandis apparebant; non tamē vel in principio, vel incremento morborum conspiciebantur.* Quas historias sepa- C ratim non explanamus, quoniam cum Actuarij historia relata coincidunt. Assumpto tamen medicamento, quod vim habeat purgandi nigra, talia deiici nihil mirum, vt Galen. *aph.* 21. *lib.* 4. aduertit.

Ab internis causis aduri sanguinem *locis citatis* Hipp. monet; ab his in hoc ægro, simúlque ab æstu, & labore, ipsum fuisse adustum, & subnigrum redditum, ex contextus serie facilè probari potest; nam præ æstu, exercitio nimio, solis incendio, non solùm spiritus accensi, sunt, sed etiam vehemens in sanguine facta est ebullitio, & adustio, cuius fæcem natura subnigram, vtpote tostam per aluum expulit. Accedit alia potissima causa: nam ob æstum summum, & calorem ex labore contractum, conniuentibus poris, retétísque fuliginibus adustis, sanguis adustionem & inflammationem perpessus, veluti tostus est, & in nigrum colorem versus: maximè cùm esset assuetus secare venam, & diu hanc vacuationem intermisisset. Hac ergo D de causa, sanguine in vniuerso genere venoso redundante, accedente causa externa nimis calefaciente, & inflammante, iecur excanduit, & sāguis per superficies venarum est adustus: præsertim cùm subiectum esset ad suscipiendum calorem extraneum nimis aptum, nempe impensè calidum, *nec* enim *agens sine patientis aptitudine agere potest,* vt *lib. de feb. c.* 4. Gal. manifestè edocuit, alioquin omnes qui in Sole commorantur, febrirent, cùm contrarium quotidianum firmet experimétum. Ob quam intermissam phlebotomiam, in præsentia sanguinis melancholici & adusti, ad leuandam naturam, & præseruanda viscera summè necessariam, humoris melancholici copia accreuit; quod auxilium, sicut alia refrigerantia non memorauit auctor, quoniam eius institutum non erat, nisi solùm cau- E sas deiectionis nigræ in propatulum afferre.

DVBIVM XLVI.

Num prohibitum effluuium, seu vicinia rei calidæ sit causa caloris.

Ex longa statione ad Solem, præsertim inconsueta; ex adhæsu, vicinia, seu applicatione eorum, quæ vel arte, vel potestate calida sunt, spiritus inflammari, & calorem natiuum accendi, probat Gal. *lib. de caus. morb. cap.* 2. & *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 3. At hoc mihi de veritate semper suspectum fuit; non enim mente cōcipere possum, quo pacto solaris caliditas mediante aëre febrem inducere possit, cum is quantumuis æstuosus, & calidissimus, corpori collatus, perpetuò refrigeret, auctore Galen. *lib.* 8. *de vsu part. cap.* 2.

Si

Si tamen supponas, aërem validissimè corpora nostra immutare,facilè à prædicta obiectione te extricabis. Aër enim ineuitabiliter, & efficacissimè alterat; est enim omnibus communis, nec per interualla, sed continuò afficiens animalia, extrorsum,introrsum,dum quiescunt,mouentur,pulsant,inspirántve;quo pacto citissimè rapitur in viscera, & cor non solùm qualitate sua, sed & substantia facillimè peruertit,cùm spiritus nutriat. Deinde alimenta, potúsque alterat,ea sibi attemperando;& sic horum interuentu corpora animalium in contrarium statum transmutat: quare vitæ, mortísque auctor appellatur ab Hippocr. *lib.de flatib.& 2.de natur.hum.text.*3.Gal.1.*de sanit.tuëd.*7. Auicen.1.1.*cap.de complexionib.*imò morborum,& salutis vel ab arte, vel medicamentis desperatæ, apud Hippocr. 6.*epid.sect.*5.*text.*2. Hac ergo ratione corpus nostrum dupliciter ab aëre concalefacit;vel quoniam ipse calidissimus cum sit, inspiratus calefacit, hócque modo ad permixtionem calidæ substantiæ intra corpus susceptæ referri potest; vel quoniam sæuiente calore æstuans, spirituosæque substantiæ permixtus calorem generat præter naturam,sícque ad viciniam,seu contactum pertinet;& licèt non ita caleat vt cor, illius tamen præsentia, cum satis non ventiletur, innatus sponte gliscit,&efferuescit,& vel à remissiori redditur calidior.

Præterea à magno æstu conniuent meatus,& porositates cutis, constrictæ præ siccitate, ac densatæ,vt Gal.affirmat *lib.7.meth.7.&* 11.*eiusd.cap.*20.& alibi:ad quam causam non tantùm intenditur calor internus, sed cuiusuis generis febres consequuntur. Cum enim ad refrigerantis aëris ingressum,& fuliginum , exhalationem, liberas esse oporteat, & patentes vias,si ipsæ occludatur, duplici de causa innatum ignem inflammari, & febres excitari est manifestum.Prima , quoniam excremētum vbi in corpore retinetur, calorem reddit acriorem & mordaciorem, & putrescentium excrementorum, fuliginúmque aduftarum prohibet effluuium. Secunda, quòd constipata cute frigidus aër per ipsam attrahi nequit, quare calor naturalis excandescit,& magis ac magis intenditur.

Hæc est de hac causa caloris Galenica sententia , sed plura sunt quæ cogere videntur aliter opinari. Primò. Si refrigerij & difflationis inopia,ignis,flamma,& calor omnis marcescit, cur ex cutis constipatione calor augebitur, & præsertim ex immodico frigore facta? Hoc esse verum confirmant multa,faces accensæ,& ardentes prunæ ad radios solis emortuæ, flamma in Medicis cucurbitulis marcescens,& vniuersus in fornace ignis obturatus,qui illicò extinguitur. Secundò. Si cutis densitas febrium est causa, cur in hyeme, in qua tanta effluij prohibitio adest, calor non intenditur?Tertiò. Si id quod effluit, adustus est vapor,& terrea fuligo,& in hac calor noster seruari non potest , imò tanquam inutilis ineptáque materia, cordis & arteriarum contractione,& subsidentia extrà pellitur,cur ex prohibito effluuio intendetur calor? Quartò. Si vapor mordax est qui retinetur . vnde phlethora? cùm hæc non vaporum solùm , sed vel solius sanguinis , vel omnium simul humorum exuperantiam importet 13. *meth.6.&* 2. *sec. loc. cap.*2.Auic.4.1.*cap.*20.

At hæc minimè nos deterrent argumenta, neque cogunt Galenicam deserere veritatem; tantum enim abest, vt calor ex cutis densitate marcescat suffocatus, vt potiùs totus iunctus , & vnitus æstuet, ebulliat, & increscat; sicuti enim ignis prohibitus difflari, augetur, sic calor noster, qui veluti ignis est *lib. de vsu pulf.*2. Nec in similibus exemplis est admittenda paritas:nam in cucurbitulis perit ignis ab omnimodo difflationis defectu;in cutis verò densitate non ita adest prohibita difflatio, quin aliquid semper transpiret. Simili modo hyemali tempore accidere certum est:adde, tunc dari paulatinum frigoris accessum: & licèt in visceribus per antiperistasim sequatur caloris augmentum,non tamen intensio, quoniam frigidissimus aër non solùm quæ contingit, refrigerat, sed penitissimè irruens per omnes diffunditur corporis meatus, ex Galen. *lib.*1.*de natur.hum.com.*36.Deinde.Dic, verū esse vapores extrà pulsos acriores esse remanentibus ; attamen ob cohibitum effluuium vniri, crassescere, & per moram ad

A priſtinam redire naturam , & ſanguinis copiam augere, vnde plenitudo. Minimè ergo dubitandum , est , quo pacto fuligines adustæ retentæ possint esse materia apta, in qua calor noster conseruetur,& sic cohibitæ plethoram inducere possint.

QVÆSTIO XLIII.

Quod pleniùs in melancholica, quàm pituitosa plenitudine sanguis sit emittendus.

COMMENTARIVM.

Consuetum secare venam.] Consuetudinem vacuandi necessitatem vacuationis inducere,vbique est à Ga-
B leno promulgatum. Cùm enim æger hic esset assuetus secare venam & multo iam tempore hunc vacuandi morem intermisisset, nulli dubium erat quòd in copia humoris adusti & melancholici, ventilationis & vacuationis causa esset aperienda.Innuit hoc præsidium *hoc loco* auctor noster,si eius verba exactè rimentur.Et Galenus non prætermisit *lib.6.epid sect.3.com.*29.quo loco illustris matronæ ex suppressis menstruis laborantis historiam celebrem censens, audacissimè sanguinem emisit , quoniam venæ sanguine melancholico , & liuido plenæ erant; & multò ampliùs vacuare ausus fuit , quoniam resciſſo vasculo,liquidæ pici, & colore , & crassitudine similis sanguis emanaba : ad cuius imitationem, extenuatam fœminam, remorantibus menstruis, & in qua ob nimiam plenitudi-
D nem melancholicam, venæ nigriores factæ,admodúmque extentæ , liuido sanguine turgentes eminebant , copiosa phlebotomia se curasse gloriatur Beniuenius , vir in facienda medicina celeberrimus *lib.de abdit.cap.*44.& priùs edocuit Magister *lib.*5.*meth.*14.qui in phthisi sanguinem emittit,*præsertim quibus veluti limus, vitiosus,& crassus totus est sanguis.*

Sic in melancholica plenitudine pleniùs , audaciúsque sanguinem extraxit; nam in lienosis , sanguinémque tetrum & fæculentum habentibus, liberalius venam secuit, vt patet ex *cap.*11.*lib.*1.*ad Glaucon.&* 3.*de loc.affect.cap.*7.&2.*ad Glauc.*10.in quibus locis,in cancro,carbunculo, quartana, melancholia, illicò curationem à venæ sectione auspicari iubet.Quare 14.*meth.cap.*4.*& lib.de curand.rat. per sang.miss.cap.*10.præsentaneum auxilium affirmauit,frictionibus,exercitio, aliísque motionibus celeriter plenitudinem sanguinis detrahere , qua præsente sanguinem
C mittere multò satius iudicauit : quod & ipse fatetur *lib.de melancholia.*Explanant ingenuè Leonardus Fuchsius,Mena,& Hieronymus Nonnius Olysip.*in com.*

Hanc medendi normam omnis Principum chorus amplectitur , obseruat, veneratur; de quorum numero sunt Paul. *lib.*3.*cap.*14.Aëtius *tetrab.*2.*serm.*2.*cap.*10. Oribas. *lib.*7. *collect.*2.*prop.fin.*Tral.*lib.*1.*cap.*16.Auicen. 4.1.*cap.* 20. & 31. *tract.* 4.*cap.*20.& 15.3. *tract.*2.*cap.*7.Haly 5. *pract.*23.Rasius *lib.*9.*ad Almans.*13.*& lib.*1.*cont.tract.*2. *cap.*3.Hi enim in plenitudine melancholica copiosiùs sanguinem emittere imperarunt , ob multas causas , & alij, quos refert Alphonsus à Cruce *opusculo de melancholia, dialogo* 5.

Prima.Quoniam melancholici sanguinem multum calidum habent,ex Galen.*lib.*3.*epid.sect.*3.*com.*70. ad cuius ventilationem , & vacuationem saluberrima censetur ve-
E næsectio. Secunda. Humor melancholicus licèt sit crassus, non est lentus , quem lentorem cùm habeat pituita, & vasis plus adhæreat , non ita promptè cum sanguine facta phlebotomia extrahitur. Tertia, Ad vacuationem sanguinis humor etiam melancholicus vacuatur , quia est fæx sanguinis, non autem pituita,aut alius crudus humor. Quarta. Melancholia naturalis magis est conuenius naturæ sanguinis,quàm pituita,cùm à calore temperato generetur, ex Auic.1.1. *doct.*4.*c.* 2.non autem pituita, cùm à diminuto calore oriatur.Quinta.Sanguis melācholicus crassus est, & neque inedia, neque balneo absumi potest, consequens ergo est,vt minutione vacuetur,vt scitè notat Iacchinus *lib.*9.*ad Almanf.* 15.Sexta,& potissima,qua fit manifestum,

manifestum, pleniùs in plenitudine melancholica sangui- nem esse mittendum,quam in pituitosa,est, quoniam pituita, si diutius maneat in corpore, corrigi potest,& per vlteriorem coctionem in sanguinem vertitur, ex Galen. 2. *acut*.30. nam sicut natura nutritur ex succis crudis, 12. *meth*.3.*&* *lib*.1.*de præsag.ex puls*.8.sic ex pituita,quæ maiorem affinitatem cum sanguine obtinet.Melācholia verò in sanguinem transire non potest,ex Galen.2.*acut.cit*.quæ deinceps in corpore manens, per adustionem fiet atra bilis,cum ferat,um etiam maligna,iuxta Gal. doctrinam *lib*. 3.*prog.com*.27.*&* *lib*.4.*aph*. 21.*&* 2.*feb.cap*.5.*&* 14.*meth*. *cap*.9. Hac ratione natura receptaculum proprium pituitæ non destinauit, vt sit delata per venas, ex ea aleretur corpus,ex Galen.2.*de natural. facult.cap*.9.*&* *lib.de atra bile*, *c*. 8. Adde melancholiam humorem esse suis qualitatibus valde vitæ aduersum,quibus caloré innatum debilitat, & oppugnat;hunc ergo ad vitæ prorogationē vacuare oportet, quo extra corpus expulso lætitia tristibus aduenit, vt doctè appunxit Mesuē *sect*. 2.*de simpl.c. de sena* : præsertim cùm is nec corrigi possit, nec facilè absumi præ crassitie,vt aduertit Iacchin.*c*.43. *prop.fin*. Hoc consilio ducti Hip.&Gal.*lib*.4.*acut*.82.in redundantia sanguinis melancholici in venis, spirituum interceptiones, cum pulsuum priuatione facientis,nullo alio quàm venæsectionis vtuntur præsidio,quod antea prædixerant *text*.27. *&* 28.eiúsque copiosæ, ex Auic. 3. 1. *tract*.4.*cap*.23. *de cutubut* : & vsque ad animi deliquium celebratæ, ex Paul.*lib*.3. *c*. 16. Alzaharau.*cap.de cutubut*.Rhasio1.*contin.penult.in fin*.explicat Gerardus de Solo *in com.cap*.13.*lib*.9.Rhasis *ad Almans*.per hæc verba.*Sed quare plus competit phlebotomia in melancholica passione? quia melancholia naturalis conuenientiam habet cum sanguine, immò magis competit : & propter hoc omnes melancholici debent phlebotomari multis vicibus, & maximè in autumno quia tunc melancholia dominatur, &c.*

Contrà in plenitudine pituitosa, ex præscripto Galen. sanguinem emittere valde timorosum est. Quare *lib*.12. *meth.cap*. 3. in febre syncopali orta ex succis crudis,nullo modo sanguinem euacuat. §. *Nulli talium sanguis mitti sine maximo dispendio solet , cùm tamen vacuationem desiderent, &c*.Quo pacto crudis succis abundātibus cautè vacuabis ex Gal. *lib.de curand rat.per sang.mis.cap*. 10. nam in copia succorum crudórum vires adesse non possunt,ex Galen. *cit. lib. cap*.9. Hæc est causa, quare *lib*. 4. *de sanit. cap*.4.si sanguis paucus est,&bonus,humores autem valde recedunt à natura sanguinis, non esse sanguinem mittendum sibi persuasit Hac commotus ratione *lib*.1. *ad Glauc*. 12.in quotidiana sanguinem non exhaurit,cùm in omnibus melancholicis affectibus,& in quartana hoc auxilium esse celebrandum sibi persuaserit.Tradit rationem Fernel. *lib*.2.*de ven.sect.cap*. 4. dum sic inquit *Melancholica plenitudo parciùs id auxilij genus tolerat:non enim eousque calida existit,vt refrigerationē postulet. Pituitosa omnium certè minimè quum enim impense frigida sit, sanguinis missionem auersatur,quæ magis cruditatem refrigerans,ita conduplicat, vix vt vnquam concoqui,emendarique possit. Sed & huic ferè comes virium imbecillitas largam vacuationē minimè tolerat.*

Sed quæres,cur in pituitosa plenitudine tantopere sanguinem mittere recusamus,qui aucta pituita plus cæteris humoribus adauctis debilitat, si per vlteriorem elaborationem in sanguinem versa,roborat vires,& sanguinis extracti penuriam resarcit? Respondet insignis Thomas à Veiga *lib*.1.*de dif.feb.in com.c*.3.hoc variis de causis accidere. Prima. Quoniam cùm receptaculum pituitæ sit os stomachi sæpe illius iungitur læsio,ob quam, ob cordis viciniam sequitur syncope ; euadit enim pituitosa febris syncopalis : sic dicta, quòd in paroxysmo vel exacerbatione,lipothymia,vel syncope superueniant;nam à pituita putrescente halitus eleuantur, qui innatum cordis ignem impensè exoluunt. Secunda. Frigiditas pituitæ est valde naturæ aduersa.Tertia.Cum melancholiam pituita vincat copia sua. innatum calorem obtundit, extinguit, & suffocat : cùm enim pituita si humor crudus, & in vasis copiosiùs abundet prohibet accessum sanguinis ad membra nutrienda. Vltima Cùm pituita habeat tres causas obstruendi,relatas à Gal.11. *meth*.13.nempe multitudinem, crassitiem,& lentorem , ob has causas orta obstructione, prohibetur sufficiens transpiratio aëris ad spiritus nutriendos, ex quorum defectu vires nostræ imbecillitantur valde.

In plenitudine ergo pituitosa adaucta parciùs est mittendus sanguis : nam in copia crudorum succorum vires adesse non possunt ; ij enim eas opprimunt, calorem natiuum extinguunt frigiditate sua, onerant quantitate, obstruunt crassitie, & os ventriculi,córque consortij lege afficiunt quo pacto in syncopali febre nullo modo sanguis est emittendus ob dictas causas vt Gal.præcepit ; sed tota curatio perficienda est inedia,frictionibus, & exercitio,quidquid repugnare videatur Trallianus 12.*meth.cap*. 3.cum Auer.7. *collect*.2. quos auctores cum Galeno esse concordes contra communem Medicorum sententiam, *in com.hist*. 39.*lib*. 4. latiùs exarabimus : interim constet in plenitudine molācholica liberaliùs,quàm in pituitosa esse exhauriendum sanguinem.De quo dubio lege fidissimum Auic.interpretemGentilem 4.1. *cap*.20.*dub*.20.*in cōment*. §. *Ampliùs in corporibus,&c*.& post,*dub*.34. qui inter omnes hanc quæstioné subtiliùs agitauit:nam auctoribus iustum suum præmium reddendum est , vt perbellè docuit Gal. *lib*.2.*de dif.respirat.cap*.1.*in fin*. quoniam vt ait Cels. *lib*.2.*cap*.14.*ea reddenda sunt domino suo,quæ bene ab eodem dicta fuere* : alioqui(vt Plin.ait *in præfat*.) *obnoxij profectò animi , infelicísque ingenij est,deprehendi in furto malle , quàm mutuum reddere*:cùm sit *tam vastus optimæ existimationis campus,vt inde vnusquisque maxima ornamenta, sine alienæ gloriæ detrimento,sibi colligere possit*,vt optimè dicebat Fallopius *lib.de obseruat.anatomic.prop.fin*.Quibus autem notis,exuberans melancholia , aut pituita cognosci possint,vide apud Fernel.*lib*.2.*patholog.cap*.16.*&* 19. Vidum Vid.*lib*.7.*de curat.generat. cap*.5. *&* 6.Barthol. Perdulcem *lib*.3.*medicin.c*.10. 11.Tu verò huius quæstionis solutionem ad Galeni mentemLaconicè prolatam perpende,& euitabis tot verborum ambages , quibus more suo, Gentilis in argumento hoc,licèt vtili fusè spatiatur

HISTORIA LXXIX. GALENI. De alui fluxu.

Alui fluxum Galeni prædicentis Historia.

AT paucis diebus apud ægrotum quendam cum multis alijs magni nominis Medicis, cùm de symptomatibus quæ tenerent ægrotum , omnes attoniti essent, ventris fluxum prædiximus. Mox illi,vnde id prædiceremus,requirebant:quibus respondimus,multum abesse ipsos,vt hoc intelligerent,qui ne leuissima quidem scirent. Paucis pòst diebus de sinistra nare præsagiuimus sanguinis profluuium,deinde etiā parotidas : postea alia,atque alia tum prædiximus,tum curauimus, quorum illi erant imperiti. Vbi cùm illi instarent,vt ex qua re eas commentationes prænunciatis , & obitis aperirem : perpetuò silui,nec quicquam illis respōnsi dedi:sed vobis ipsis dixi Comici illud.

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas,
Virides nec arbor vetus,aliò si transferas,
Produxerit stolones

Galenus lib.3.de different.pulsuum, cap.3.

PARAPHRASIS.

GAlenus, Medicorum in præsagiendo felicissimus, sæpe taxat eos, qui aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum gestare consueuerunt;de quorum numero fuisse Medicos Romanos , ex *lib. de præcognit. ad Posthum.* satis patere arbitror. Hi enim scienticuli cum essent fullones, medicinæ hypocritæ,omnis disciplinæ ac literaturæ exortes , tamen nomine quidem & fama erant celebres,re verò & opere insipientes , vt profert Hippocr. *lib.de lege,num*. 1.cùm signa critica perspicerent,eáque esse grauia & timoris plena,attoniti & perterriti arbitrarentur. lata ab Hip.2.*aph*.13.& *in l.prognost.Coacar.& prorrhetic.* explicita

explicita,& interpretata à Gal.*in lib.de crisib.& diebus decretorijs*, eaque rudes illi, & ignari minimè callerent,sciscitabantur obnixè, qua arte, quo modo, & qua doctrina instructus Gal. hæc posset præsagire. At horum proteruiam,& genuinam superbiam cùm luce clariorem, manifestamque explorasset iamdiu Galenus, qui eorum peruicaciam, tricas, contumelias, & in Medicina ignorantiam cognoscebat,tacuit,nec responsum dedit: sciens illos esse vafros,inuidos,& qui palàm eum præstigiatorem, & fœdum librorum Hippocratis interpretem, conniuentibus oculis, submisso superciliovbique passim, per vicos, plateas,fora,in concionibus prædicare solebant,vt *cit. de præcognit.lib.*latè ipse confirmat. Horum enim stupiditatem nullus sanare cùm posset, cùm eò arrogantiæ & inscitiæ perueniissent, vt se Hippocratem superasse gloriarentur, ex Gal. *lib.*1. *meth.cap.*2.respondere illis adeò erat superfluum, ac si quis asino fabulam narret,auctore Magistro *lib.*3.*de naturalib.facult.cap.*10.Quare sequutus Hipp.*lib.* 3.*de articul.text.* 27.nullum his calumniatoribus responsum præbuit, qui turpe esse retur,sine vllo profectu multa verba facere, & maximè apud stultum Medicorum vulgus, apud quod doctus Medicus, & vel ipse Hip.ignarus fuit habitus, vt *lib.*1.*de articul. text.*3. sibi accidisse,fateri non erubescit. De quo argumento plura diximus *lib.*1. *in com. Histor.*64.

DVBIVM XLVIII.

Num futuri alui fluxus apud Hippocr. aliquod sit signum.

SEd cùm prædictio in Medicina,ardua sit,ex Hip.*lib.*3. *de articul.text.*103.&ipsi nullum viderent signum alui fluxus ab Hip. propositum, idcirco inflatis buccis,perfrictàque fronte,huius vacuationis notas à Galeno petebant. Quare aliquam videntur habere ignorantiæ suæ excusationem. Nam Hippocrat. & Galenus licèt fusissimè omnium futurarum vacuationum signa præscribant, nullum imminentis diarrhœæ indiciunt proponunt. Accedit quòd Galenus *lib.* 3. *cris. vlt.* asserat, huius vacuationis nec manifestum, nec proprium signum esse, ex eóque solùm esse præsagiendum, si signa coctionis & crisis adsint, desint alia signa, quæ alias vacuationes futuras ostendunt: tunc enim colligendum, crisim forte per ventris perturbationem, & deiectionem subsequuturam. Quare si nullum est certum, atque proprium deiectionis futuræ indicium,cur gloriatur hic contra alios diatrhœam futuram præsagiisse? Dic Galenum maximum fuisse Hippocraticæ doctrinæ imitatorem, quemvt diuinum quoddam numen coluit, & eius scripta, velut ab oraculo Delphico prolata, prædicente ac diuinante,obseruauit,vt patet 7.*meth.*2.*&* 2.*eiusd.*6.*& lib.*9.*c.*8.*&* 1.*de facult.naturalib.*16.*& lib.de theriac.ad Pison.*28. *& lib.de comat cap.* 4. *& lib.quòd animi mores, cap.*9. (clamitet ad rauim vsque Valleriol.*lib.*5.*enarrat.cap.*2.)Cùm ergo Hipp.multis in locis huius vacuationis signa nobis ante oculos proponat,quid mirandum si eius doctrina.quam callebat ad vnguem,instructus,hanc excretionem prædixerit?

Est textus eximius apud Hippocrat. *lib.*4.*aph.*73. qui huius crisis futuræ signa tradens,sic inquit. *Quibus hypochondria suspensa murmurant,lumborum dolore superuenientе ijs alui humectantur, nisi flatus erumpant, aut vrinæ multitudo proueniat.*Et antè *aphorismo* 20. *eiusdē libri* dixerat, *si tormina acciderint, & genuum grauitas, & lumborum dolor,purgari per inferiora oportere significatur.*Ex quibus cōstat,genuum grauitatem, tormina,& lumborum dolorem esse signum inclinantis naturæ ad aluum.Et *in Coacis* sic scribit.*Quibus ructus,flatus crepitus ventris, eiusdémque inflatio,his rapidè fertur aluus*: arguunt enim hæc omnia transflatum humorem à maioribus vasis,& à toto corpore in mesenterij venas,& ab his in intestina,vnde rugitus, & vetris inflatio.Et *in lib.*4.*aph.vlt.*addit vrinæ suppressionē: nam sicuti mixtio noctu plurima facta, paruam deiectionem denotat;ita si profusior futura sit aluus,aut supprimetur vrina,aut exigua erit illius quātitas; maximè si alterius

A futuræ vacuationis signa non adsint:quomodo *lib.de præcognit.ad Posthum.*3.*in fin.*in Eudemo triplici quartana laborante,alui fluxū contra plurimos se prædixisse gloriatur. Addunt Arabes notas ex vrina,& pulsu desumptas;pulsum paruum & frequentem esse volunt, vrinas verò tenues & albas apparere, transposita ad aluum & intestina copiosissima bile,vt patet ex Auic.1.3.*tract.*2.*cap.*30.*&* 1.4.*tract.* 2.*cap.*7.*&* 2.4.*tract.*1.*cap.*9.*&* 1.*part canticor.num.*47.De qua re vide Paul.*lib.*2.*c.*10.&Barthol.Perdulcē *lib.*3.*cap.* 5.*sect.* 3. Argenter.*lib.*4.*de signis pronost. cap.* 22. *in fin.* Gilbert.Iacchæum *lib.*4.*instit.med.cap.*9.

B

HISTORIA LXXX. GALENI,

De alui fluxu.

Adstringentia in prima mensam sumpta, aluum sistunt; in vltima, aluum prouocant.

CVm Protas Rhetor quidam ciuis noster narraret,ventrem sibi post esum pomorum,ac pyrorum austerorum deiyci,re intellecta,atque in ipso per experientiam comprobata,audacius postea in alijs sum expertus.Rogaui enim hominem, vt mecum vel vnum diem viueret,vt scirem quo tempore,& quàm multis vesceretur adstringentibus.Ac primum hominem statimsum hortatus,vt more suo viueret,néve vlla in re consuetam sibi victus rationem immutaret:ipse autem cùm post balneum C *paucula aqua præbibita, fœnū græcum, radiculā, & id genus alia (quæ ante alios cibos, omnes ferè sumere consueuerunt) similiter & ipse sumpsisset, vinúmque dulce quantitate mediocri adbibisset,comedit deinceps* maluas cum oleo,& garo;& pauco vini;& post illa, piscis quidpiam,suillæ,& auis:deinde cùm secundò bibisset,pauco tempore intermisso, sumpsit pyra austera:postea deambulatum progressi,non multū deambulauimus,cùm venter illi maiorē in modum est solutus. Quæ cùm essem conspicatus,pactus sum cum amico,vt postridie quæ ad suam victus rationem pertinerent,mihi committeret.Qui cùm mihi promptè esset assensus, prima omniū post balneum, pyra exhibui:deinde alia deinceps,vt consueuerat:quibus peractis, non modò non vehementer, sed ne mediocriter quidem aluum deiecit. Mirabatur sanè(vt par est)rei euentum,causámque eius à me sciscitabatur.Cui ego hæc quæ nūc referam, exposui:nam cum garum(inquam)vnà cum ijs, quæ cum eo sumpseras,aluum suapte natura subducat, adstringentia postremo* D *loco sumpta,ijs potissimum,qui stomachum habent imbecillum, deiectionis sunt causa,ventriculum roborantia,& ad expellendum deorsum, quæ in sese continet,incitantia:quod magis(inquam)fatebere,si cras prima omnium adstringentia sumpseris:secunda autem post illa, carnosa: omnium postrema, quæ cū garo & oleo māduntur,&c.Gal.*l.2.de alimēt.facult.c.22.

PARAPHRASIS.

HAc historia latè Galen.confirmat, iis qui ventriculum habent imbecillum,ventrem deiici,cùm postremis epulis adstringentium quidpiam fuerit assumptum; si verò prima mensa, aluum sisti. Garum enim, oleum, malua,piscis, cùm suapte natura ventriculum subuertant; adstringentia verò roborent ac firment, stipticitate sua & E compressione, exprimunt deorsum tenues cibos, cósque ante tempus per aluum propellunt. Hoc ita esse, eleganti quadam historia *infrà,in hoc capite* comprobauit, iuuenis cuiusdam', qui accepto scammonio, cùm horis quinque post id acceptum præterlapsis,nihil deiiceret, immò stomacho pressus, tumidus, ac grauatus, pallidus, attonitus, atque animi incertus affligeretur, assumpto malo adstringente, punico,aut pyro,copiosissima ex ipsius ventre facta excretione, à tantis malis fuit liberatus; quam historiam vtpote huic similem idcircò non appunximus.

His edocti Medici,ad prouocandum alui fluxum,emollientia primo loco, ad sistendum verò adstringētia edenda suadent:illa enim ventrem lubricant,fluidúmque reddunt:

hæc roborant, & corrugant fundum ventriculi,arctántque sua ficcitate, vt alimentum descendere nequeat.

Maluam ventrem emollire, testis est Gal.*lib.2. de alim. facult.cap.42.* hæc enim facilè subducitur non modò propter humiditatem,verùm etiam propter lentorem,ex Paul. *lib.1. cap.74.* qua de causa veteres ad molliendam aluum vtebantur ea,vnde Martialis *lib.10.*

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit,& varias quas habet hortus opes.

Maximè si cum oleo suapte natura ventrem molliente, ex Galen.*lib.3.simpl.18.*& garo edatur. Garum autem est liquor piscium salsus, qui olim conficiebatur ex pisce, quem græci garon vocabant: & quamuis nunc ex infinito genere piscium fiat, nomen tamen pristinum retinet, à quo initium sumpsit; qui liquor salis vi, ventrem proritat. De cuius affectu,vi, & varia parandi forma, ad priscorum mentem disceptarunt ingenuè Hermolaus Barbarus *lib.1.corollar. cap. 234.* & eruditissimus Ludou.Nonnius *lib.3.de re cibaria,c.41.*&non siluit omnigenæ lectionis vir, Lælius Bisciola *tom.2.horar.success. in appendice lib.vltimi* Alimenta autem austera, adstrictoriam habere facultatem, nulli est non manifestum, & probat Galen. *lib.4.meth.7.& lib.4.de comp.medic.sec.gener.cap.5.& lib. 6.eiusd.cap.3.* His factis,& ordine sic viuendi immutato, Rhetor iste euentum admiratus, nunquam ampliùs alui fluxum est perpessus.

QVÆSTIO XLIV

Quòd alimenta tenuia debeant præcedere crassa. Contra Conciliatorem,& Gentilem,Medicos acutissimos.

COMMENTARIVM

Maluas cum oleo,& garo.]Qui sanitatis conseruandæ præcepta saluberrima literis tradidere,illud in quæstionem vertere solent:num alimenta tenuia debeant præcedere crassa. Videtur non esse obseruandum vllum ordinem in assumendis cibis,nam si auctoreGal.*lib.2.de sympt. cap. 3.* ventriculus non aperit orificium infernum, antequam cibus comminuatur, &ad perfectam coctionem sit redactus, parum refert hæc vel illa, primo, vel secundo loco absumere,si superiora cum inferioribus, & hæc cum illis exactè permiscentur,coquuntur, & ad vnicam cremorosam formam rediguntur.

Conciliator *diff.119.*arbitratur,alimenta,qua alimenta sunt,& non aliquem lapsum castigent,accepta, quæ crassiora sunt,ac concoctu difficiliora præassumenda esse,quoniam ventriculi fundum calidius est, carnosius, sicque maiorem sortitur concoquendi vim,organúmque concoctionis nũcupatur;pars verò superior, frigidior,neruosior, calidisque visceribus minùs vicina,organúmque appetentiæ dici solet. Quare si debet seruari proportio inter calorem coquentem, & obiectum quod patitur, consentaneum videtur rationi, vt in parte ventriculi calidiore alimentum difficulter alterabile consistat, & in parte minùs calida,quod faciliùs coquitur immoretur:quo dato omnia in eodem tempore coquentur, & simul ab ipso post coctionem expellentur: aliter si coctu facilia ingeras prius, ob excessum caloris, ea in imo ventriculi corrumpentur diutius retenta.

Gentilis Fulginas, licèt subtilissimus, in eodem luto hærere videtur,*in com.c.3,* Auic.*fen.13.3.tract.4.* ampliùs referens, quosdam esse cibos crassos difficilis coctionis, qui tamen è ventriculo citò descendunt, vt carnes ceruorum,& olera;quosdam facilis coctionis, qui minimè lubricant. Tunc infert, si comparemus cibos labiles è ventriculo,non labescentibus,labiles esse præ assumendos;interposito tamen spatio temporis, ne vnà cibi labantur, & hoc ciborum dumtaxat ratione,&medelæ causa obseruandum censet. Si verò cibum facilis coctioni non facili comparemus,tunc si diuersitas vtriusque(quod ad coctionem spectat)modica sit,qui paulò difficilior concoctu est, permitti debet. Si verò multa diuersitas intercedit, vt in-

A ter pullinam,& vaccinam carnem, tunc qui facilè concoquitur,præmitti debet;nam si postponatur, cùm citò concoquatur, vlteriùs concocta corrumpetur, viam non habens: quare præassumi debet, vt postquam cocta fuerit, è ventriculo explodatur,remanente alio cibo,qui difficilis coctionis est. In sui confirmationem,asserit pylorum reserari toties, quoties cibi portio plenissimè concocta est. Quapropter etsi cibus vniformis sit,quia tamen faciliùs ac citiùs,qui in fundo est concoquitur,idcircò oportet pylorum aperiri,vt explodatur.Hæc est Gentilis opinio, quam nouam,ac suam esse gloriatur.

Galenus cibos tenues præassumendos esse non semel inculcat, seu soluere ventrem seu edere propositum sit, nisi ventrem cohibere, adstringeréve velimus,prout in hac historia ipse confirmat.Nam *lib.3.acut.com.22.& lib.3.de*
B *sympt.caus.c.10.* id confirmat,& apertissimè *lib.2. de alim. facult.cap.11.* §.*Satius enim fuerit scire,ex cibis qui subducuntur,posteriores quidem sumendos esse qui tardè permeant; omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen si in ventriculo morētur diutius,&c.*& *loc. cit.de sympt.causis,*inter causas propter quas corrumpitur coctio ventriculi, reponit ordinem præposterum ciborum, vt si v. g. primo loco assumantur mala cotonea, deinde verò olera cum garo & oleo. Et cùm alimenta tardi citiue transitus esse comperiantur, aliàs ob naturalem nostram ab initio constitutionem, aliàs ob ventris dispositionem adscititiam, nonnunquam ob peculiarem aliquam esculentorum ac potulentorum substantiam, hinc fit, vt non vno ciborum genere venter soluatur,
C tum omnibus, tum eidem homini perpetuò; nam quibusdam venter subducitur lentis, ac præhumidis, vt atriplice, blito, maluis, ac cucurbita; quibusdam acribus, inciforiis, ac abstergentibus, vt qui cùm sinapim, betam, ac porrum sumpsit, eorum ope incisam pituitam largiter excreuit. In his omnibus secundùm cuiusque indigentiam, qui citare ventrem possunt, priùs sunt offerendi.

Hoc placitum defendunt Auicen. 4. 1.*cap.1.& 3. 1. doct.2.cap.7.post princip.* dum inquit, *quòd sanitatis conseruator in ciborum assumptione ordinem seruare debet,ita vt id quod facilè digeritur, præcedat ; sequatur verò deinde,id quod difficile digeritur.* Rhasis *25. contin. cap. 1.*retulit cibum, qui concoctu facilis est, præsumendum esse, per hæc verba. *Vnde si appetis in vno cibo,vti duobus cibarys, vno velocis digestionis,& alio tardæ ;illud velocis digestionis præcedat aliud tardæ digestionis,vt tendat ad fundum stoma-*
D *chi,&c.* Et *in eodem capite* refert, *quoties sumis in vno cibo duo cibaria, quorum vnum velocioris alterationis est altero, vnum corrumpet aliud,impedito cibario velocis alterationis, per cibarium tardioris alterationis ; & inde corrumpetur in totum nutrimentum ciborum , & hoc appellatur malitia ordinis, &c.* Hæc ille.Sequitur Isshac *lib.6.de diæt.vniuersalib.cap.4.& 20.* Approbant Vallesius *lib.2.controuers.4.* Christophor. à Veiga *lib.2. art.med. sect.3.iuxta fin.*Horat.Augenius *tom.1.epistol. lib.1. epist.1.*Ludouic.Mercat. *tom.1.quæst.164. num.18.* Santorellus *lib.15. antepraxis, cap.14.*

Cæterùm, licèt in vniuersum cibi qui aluum mouent, sint præassumendi, illi tamen potissimum id exposcunt, qui suapte lentitie, & humiditate ventrem soluunt ; hi enim si post alios cibos edantur, facillimè corrumpuntur ; imum enim ventrem petentes, atque à reliquis co-
E hibiti, in superficie natantes corrumpuntur, quoniam præhumidi sunt, ac praui succi: quare vltra generale præceptum hoc habent peculiare, quòd sua humiditate ventrem moueant, & praua qualitate ventriculum cibos amplecti prohibeant, qua de causa prauè concoquuntur. Hæc omnia perbellè expressit Galenus *lib.2. de aliment. facult. 19.* de persicis sermonem habens, dicens. *Nunc autem discas, quò scilicet ipsorum succus, & caro facilè corrumpitur, prauáque omnino est;quocirca(quod quidam facere solent)non sunt post alios cibos mandenda:corrūpuntur enim in superficie natantia.Sed in omnibus,quæ prauí quidē sunt succi,verùm humida sunt,& quæ subduci facilè queant,id cōmuniter tenendū,ea ob id ipsū ante alios cibos esse*

*sumenda; ita enim fiet, vt & citiùs subducantur, & alijs cibis viam muniant, quæ si postremò sumpta fuerit, vnà secum alia quoque corrumpent, &c.*Idem *cit.lib. cap.*31.*de prunis* comprobauit.

Aliorum verò argumenta contendentium nullum esse spectandum ordinem in absumendis cibis, nihil concludunt; nam etsi verum sit coctionem fieri permixtione, non intelligendum est quòd superiora cum inferioribus misceantur; quilibet enim cibus in ea parte, in qua consistit alius tardiùs aliùs citiùs concoquitur.

Et licèt verum sit, quod obiiciebat Conciliator, adesse aliquod inter partes ventriculi descrimen, cùm pars inferior sit carnosior & calidior, tamen ferè nunquam hæc proportio inter cibos, & has partes reperitur, hoc est, non in æquali proportione vna pars excedit aliam, qua excedit crassum tenuis cibus in facilitate corruptionis. Et licèt inueniatur, alienum à ratione est concedere, quòd cibus difficilis coctionis debeat præcedere, cùm reuera periculum corruptionis ciborum immineat.

Pylorum autem reserari toties, quoties cibi portio concocta est, opinio est ad libitum inuenta, nec eam, quantum legere licuit, apud Galenum pro Gentilis defensione potui inuenire: illud solùm constat, eundem Auctorem *lib.*3.*de facult.natural.c.*4. contrariam Gẽtili habuisse sententiam de pylori apertione; quo loco propria experientia, eáque anatomica edoctus, *ventriculum non aperire inferius os, quousque cibi exactè sint concocti*, manifestè pronunciat: *peracta verò coctione ventriculum abundè saturum, reliquum vt onerosum à se depellere, tunc enim aperto fundo excidunt facilè cibi, etiamsi lapides, ossa, acinos, aliáve, quæ verti in cremorem nõ possunt, plurima secum habeant. Nam viuente animali, ventriculum non perpetuò* inquit ipse, *sed post assumptos cibos, supernè eos, infernéque, & vndique arctè complexum, ac immotum adeò vidi, vt cibis vniri, & ijs vndique adhærere videretur. Quo tempore etiam pylorum conniuentem, clausúmque ad vnguem inueni, non secus ac prægnantibus os vteri; at post concoctionem consummatam, reclusum pylorum inueni, &c.* Hæc si vera sunt, vt profectò sunt verissima, luce meridiana clariùs liquet, Gentilem virum cyclicè doctum, à Galeni mente prorsus aberrasse.

DVBIVM XLVIII.

Num varietas ciborum pro sanitatis tutella, vtilis sit.

M*Aluas cum oleo, & garo, pauco vini, suillæ, piscis, auis.*] Varietatem ciborum reprobam esse, vtpote ex qua numerosa oriatur morborum strues, veterum scientissimi conscripsere. Galenus enim *lib.*1.*de rat.vict.in morb. acut. com.*18. ob duas causas ciborum varietatem maximè condemnat; & quòd ingesta ipsa probè concoqui prohibeat; cùm enim iucunda sit & delectabilis, appetentiam maximè excitat, & sic plus absumitur, quàm ventriculus retinere aut concoquere possit: & quòd diuersi cibi cùm repugnantes habeant facultates, ventriculum impensè perturbent. Quare idem Gal.*lib.de vict.priuat.com.*22. affirmat, *vnicum vinum bibere, & vnicum cibum edere, esse conseruationi sanitatis salutare valde*; quoniam ventriculus magis retinet, & meliùs concoquit. Argumento sunt rurales homines, & laboribus dediti, qui simplici vtentes victu, robusti sunt: contrà variis epullis assueti, imbecilles, & morbis valde obnoxij. Confirmat hanc sententiam Horat. *lib.* 2.*Satyr.*2.

———— ————*Variæ res*
Vt noceant homini credas, memor illius escæ
Quæ simplex olim tibi sederit, ac simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachóque tumultum
Lenta feret pituita. ------

Idem asserit Auicen. 3. 1. *doct.*2.*cap.*7.*in med. Et nihil quidem deterius est, quàm diuersa nutrientia simul adiungere, &c.*& *in fin.§.Cibaria quoque diuersa à duabus impediuntur partibus; vna earum est, propter diuersitatem eorum in digerẽdo: & quoniam quod ex eis est digestum, ei admiscetur, quod non est digestum. Et secunda, quoniam aliquis plus potest comedere ex vno cibario, &c.* In eadem sententia est Plin. *lib.*2.*cap.*5. *Hominis cibus vtilissimus simplex, aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosa.* Nam, vt ait Plato *lib.*3.*de republic.* ex ciborum varietate varij nascũtur morbi, ob dictas causas, quas multo antea recitauerat Hip.*lib. de flati.num.*9. quoniam varij cibi seditionem, hoc est, perturbationem in ventriculo mouent; alia enim citiùs, alia difficiliùs concoquuntur; cibi enim varij licèt faciliùs edantur, coctioni tamen summopere resistunt, teste Celso *lib.*3.*cap.*6.*iuxta fin.* sicque assumendi non sunt ex Paul.*lib.*1.*cap.*72. quoniam morbosi sunt, ex Philosopho 1.*sect.probl.*15.

Simplicem cibum, multiplici & vario esse præferendum, lata oratione contendit Disarius Medicus clarissimus, apud Macrobium *lib.*7.*saturnalior.cap.*4. cuius rationes in vnam redigemus summam. *Nam pecudes, quæ simplici, & vniformi cibo contentæ sunt saniùs degunt contrà altiles, quæ offis compositis, & varijs condimentis aluntur magis implicãtur morbis; sicut & illæ quæ saginam composita varietate patiuntur, adeò facilior digestu est alimonia simplex. Qui simplicem cibum sumit facilè quo succo eius corpus vel iuuetur, vel grauetur, vsu docente, cognoscit. Qui multiplici cibo alitur, diuersas patitur qualitates, ex diuersitate succorum pronatas: nec concordant humores ex materiæ diuersitate nascentes, nec efficiunt liquidum purúmve sanguinem, in quem iecoris ministerio vertuntur, & in venas cum tumultu suo transeunt: diuersorum enim ciborum, diuersa natura est; simplex autem cibus non habet coctionis controuersam moram, dum in simplicem simul succum vertitur. Deinde alimentorum varietas varia recipit condimenta, quibus gula vltra quàm necesse est, lacessitur, & fit inde congeries, dum pruritu desiderij amplius vel certè de singulis parua libantur, quare alimentorum varietas repudietur, vel propter hoc quia voluptatis plena est*: de qua quæstione Plutarch.*lib.*4.*Sympos.quæst.*1. egit satis eleganter, & doctè.

Hæc est veterum sententia, ratione, experimentóque firmata: contra quam plura obiici possunt. Primò. Corpora contrariis & dissimilibus qualitatibus sunt composita, ex calido enim, & frigido, & sicco, & humido constamus. Cibus verò simplex, succum de se vnius qualitatis emittit: multiplex ergo assumendus est, vt quælibet pars simili, & proprio gaudeat temperamento.

Secundò. Varietas alimentorum iucunda est & delectabilis, & ob id maximè commendatur ab Hippoc. 2.*aph.*38. quare si ventriculus varia, & iucunda meliùs retinet & concoquit, ciborum varietas reprobanda non est.

Tertiò. Sicut alimenta intemperata, coctione fiunt temperata, ex Gal.4.*simpl.*26. sic alimenta varia & dissimilia, coctione & permixione in ventriculo solent attemperari, ita vt chylus temperatus, & sanguis nutritioni idoneus generari queat.

Vltimò. Gal.*lib.*5. *de sanit.tuend.c.*4. refert Antiochum Medicum, & Telephum grammaticum diu vixisse illæsis sensibus, & integris membris ad postremum vitæ curriculum peruenisse, quoniam ij artis Medicæ præcepta obseruabant: At hi, vt inquit Galen. variis cibis vtebantur, & in cœna oleribus, obsoniis, piscibus, & carnibus vescebantur. Ergo varietas ciborum tantum abest vt nocua sit, vt potiùs longæuos faciat. Exemplo sint frugales & sobrij, qui varia alimenta in prandio, & cœna edentes, optima valetudine fruuntur.

Aduerte varietatem ciborum aliquando esse paruam, & contemnendam, quia noxa illius facilè iucunditate corrigitur: interdum esse magnam, non solùm in facilitate aut difficultate coctionis, sed in temperatura, & aliis facultatibus; tunc si plures cibi æquè sumantur, nocere solent, nam in ventriculo perturbationem mouent. Hæc varietas vitanda est, tanquam saluti noxia, & aduersa. Si verò vnus, aut alter cibus sumatur potissimum ad nutriendum, & reliqui sumantur vt coadiuuantes, veluti salsamenta pro excitanda appetentia, & condimenta pro excessu intemperamenti alterius cibi corrigendo, & alia ad roborandum ventriculum, & absumendos flatus; tunc hæc varietas non euitari, sed commendari debet.

His

His positis, primum argumentum diluos,si dicas, semper ex vnico, & simplici cibo generari chylum in ventriculo, & sanguinem in iecore sano, in quo ea reperitur varietas, quæ necessaria est pro nutriendis partibus. Ad secundum dic. Ciborum varietatem iucundam esse, appetitúmque excitare, fastidiosis maximè necessariam; sanis & bene appetentibus periculosam, ob rationes dictas. Tertium dissolues hoc modo. Intemperata, coctione attemperantur: in ventriculo autem hoc perfectè fieri posse inficiamur; nam eorum, quæ dissimilibus facultatibus constant, occursu, ita ventriculus perturbatur, & illius actio adeò læditur: vt deinceps neque permiscere, nec coquere queat. Vltimum solùm probare contendit, varietatem ciborum esse vitandam, quando omnes æquè principaliter sumuntur ad nutriendum: eam verò esse approbandam, quando cum vno alimento, reliqua pro salsamentis, condimentis, aut medicamentis eduntur, quod non negamus. Sic *duo cibi prodesse possunt, si alter, alterius vitium emendet*, teste Auicen. 3.1.*doct.2. cap.7.* Ex quibus patet solutio argumentorum, quæ Macrob. *loc.cit.cap.* 5. pro contraria parte adstruere conatur, quæ per otium legere ne graueris, & Antonium Pansam *lib.de proroganda vita cap.*32. qui argutulè de hoc negotio disceptauit. Cætera verò de ratione victus in sanis obseruanda, accuratiùs trademus *lib.3.histor.24.*

HISTORIA LXXXI. GALENI, De alui fluxu.

Celer à mordicatione excretio, inferiorum intestinorum dispositionem significat.

ITa in alio quoque, vbi celeriter à mordicatione sequebatur excretio, dispositionem ad inferiora retuli intestina: hunc igitur iniecto medicamento sanaui, quippè certò sciebam, quòd proxima ventriculo partes exhibitis supernè tum cibis, tum potibus; quæ verò non multum à sede distant, infernè iniectis medicamentis promptiùs adiuuarentur, &c. Galenus* lib.1.de loc.affect.cap.4.

PARAPHRASIS.

QVantum referat ad morbi curationem, situm partis affectæ internoscere hoc exemplo ostendit Galen. nam inter intestinorum mala, tormina esse consueuerunt, à mordaci humore, acri, & abradente ferè suborta ex Celso *lib.4.cap.*15. qui interdum diarrhœam, aliquando dysenteriam concitare solet. Licèt enim prouida natura, ne in perpetua passione versaretur animal, intestinorum sensum, qui ratione membranarum, & obiecti continuò irritantis, nempe sensatæ bilis acrimoniæ erat exquisitissimus, hebetiorem aliquantulum reddiderit; nam interiorem tunicam, pingui concretóque humore obliniuit, qui & læuitate obtundere, & crassitie prohiberet acrimoniam, eiúsque descensum lubricitate promoueret, tamen cùm interiùs neruulis sint contexta, vt bilis ad ea ex lege naturæ delabentis feritatem, ac mordacitatem persentirent, eámque à se depellerent, idcircò sensu prædita sunt acerrimo. At cùm bilis interdum acris in corpore in copia multa redundet, ad intestináque confluens, ea acrimonia sua abradat, vellicet & pungat, multoties inferiora, aliquando superiora vexat & premit.

Num verò malum in superioribus ac tenuioribus intestinis, vel inferioribus ac crassioribus consistat, hoc signo docet agnoscere Galenus: nam si multo post mordicationem tempore deiectio fit, in superioribus affectio est; at verò si mox à dolore deiectio sequitur, inferiora sunt affecta. Hoc enim signum magnum ad curationem afferre solet momentum: nam qui superiora intestina affecta habent, medicamentis epotis; infusis verò per clysterem sanantur, qui inferiora intestina læsa habent: & hoc est quod dixi in contextu, *iniecto medicamento*, hoc est infuso ipse sanaui.

His alia signa adiungit Galenus *lib. 6. de loc. affect. cap.2.* ostendens, num pingue quidpiam vnà cum stercore deiiciatur; quoniam si ita euenerit; in crassis affectionem consistere credendum est. Si verò cruor excernatur, intueri oportet, vtrùm is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet. Etenim si admixtus est, in superioribus; si verò supernatet, in humilioribus vlcus esse portendit. Verùm vbi neque deiectiones, iis quæ ab vlcere emanant admodum permixtæ, neque omnino discretæ apparent, coniiciendum est in mediis potiùs intestinis affectum existere, Tralliano auctore *lib. 8. cap.7.* Nam cùm excrementa cruore multo confusa sunt, quia diu simul iter agunt, gracilia esse affecta coniectandum est; sicut crassa & infima, cùm seorsim, aut parum permixta cum sanguine apparent. Similis quoque ratio de crustulis habenda est. Nam si ramenta crassa & copiosa cum excrementis exeant, crassa intestina abradi dices; sicut tenuia, si pauca & gracilia. Ampliùs ex loco doloris supra vmbilicum, gracilia; sicut dum infrà vrget, crassa esse affecta coniicies. Item grauiores existunt tenuium, quàm crassorum dolores. Hæc & alia ex Aëtio, Paulo, Auicen. & cæteris, signa poteris mutuari, qui de diarrhœa, dysenteriáque proprium caput conscripserunt.

QVÆSTIO XLV.

Quòd in alui profluuio sanguinis missio sit ex vsu, vt voluit Gal. Contra Peredam & com. medic. sententiam.

COMMENTARIVM.

A *Mordicatione.* Inter plura, præstantissimáque præsidia, tum infernè iniecta, tum in potum exhibita, à Medicis vnanimi consensu, pro alui fluxu à mordaci humore concitato curando comprobata, nullum venæ sectione salubrius exist it, de cuius administratione cùm ipsi inter sese digladientur, placuit de hac re censuram nostram imponere. Galen. *lib. 4. acut. text.*116. in hæc verba prorumpit. *Fluente aluo sanguinem non detrahes. Nam si post detractionem perseueret fluor, virtutem prosternit, &c.* Similem sententiam protulit *lib.* 1. *ad Glaucon. cap.*14.§. *Sed neque si fuerit febris cum profluuio ventris, alia est opus vacuatione: verùm hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione: quicunque enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentauerunt, in grauiora pericula duxerunt, &c.* Huc alludit Auicen. 10. 3. *tract.*5. *cap.*2. *in fin.* qui præsente alui fluxu phlebotomiam condemnat. Deinde si sanguinis missio prouocat alui fluxum, apud Galen. *lib.*9.*meth.*4. *lib.*1.*aph.* 23. nam ea celebrata aluus rumpitur, cur in diarrhœa celebranda imperabitur? His testimoniis adducti plurimi prorsus à sanguinis missione in diarrhœa abhorrent, eámque vel etiam præsente febri, vehementer execrantur: nam & vires ex fluxu debiles ampliùs deiicit, neque bilem trahit, neque mordicationem curat.

Pro parte contraria plures sunt, eæque non contemnendæ rationes. Qui enim in symptomatica diarrhœa in initio febrium eueniente, venæ sectionem condemnat, is rectæ medendi normæ contradicit, & experimentum fidissimum impugnat. Si enim hæc vacuatio in initio morbi accidens, (cæterarum vacuationum instar) est symptoma præter naturam, earum quæ sunt in corpore dispositionum, ostendens naturam à causis morbum facientibus grauari, cur causa huius symptomatis amolienda non est? Deinde si in febrium initio sudores, & rigores à copia grauante suborti eueniant, quid faciendum, nisi extracto sanguine ægrum & à febri, & ab humorum sarcina naturam leuare? sic si humor mordax, igneus, & calidus ad ventrem corruet à toto, saluberrimum est sangui

fanguinem aperto vafe haurire. Hac facta ventilatur corpus, tranfpirant vafa, inteftina acri humore occupata, ceu incendio oppreffa leuantur, & ab vlcere præferuantur, retrahitur humor abradens & fqualidus, qui dolore & calore continuò ad fefe materias attrahens à toto, de nouo irritatis inteftinis fluxionem accerfit, refrigeratur iecur, à qua parte totius mali ferè fcaturigo eft, & fic cohibetur fluxus. In hunc fenfum intelligendus Auicenna 4.1.c.20. dicēs: *Amplius phlebotomia, propterea quòd ad diuerfum trahit, naturam fecundùm plurimum retinēt, &c.* & vt legit Iacobus Mantinus, *aluum valde adftringit.*

Quamobrem cùm magna febri torquentur ægri, quum acerrimus humor, à venis & iecore confluit in inteftina, vlcera & inflammationes paraturus, conftantibus viribus, confultiffimum eft fanguinem in biliofa diarrhœa detrahere. Nam fi in dyfenteria, tum ex veterum, tum iuniorum fententia, fanguis eft emittendus: cur in diarrhœa biliofa, quum initio morbi vires adfunt liberales, nec robur facultatum imminutum, fecuriffimè nòn administrabitur? Sic Hippocrat. 6. *epid. fect.* 2. *text.* 17. reuellenda effe monuit, quæ, quò non expedit, repunt. Sic Gal. *lib. de reuulfione cap.* 2. in fluxione ad ventrem, ad manus reuellere docet: ex reuellentibus autem præfidiis præcipua eft venæ fectio; nam materiam fouentem fluxum extirpat, malam membrorum qualitatem deponit, & humorum acredinem emendat.

Hæc fi fit facta cum fciffura tenuiffima, minùs vires deiicit, nam fic minor fpirituum copia exhauritur: & fanguis morosè, lentéque extractus, quafi riuulos aliò auertitur; & per vices fectio fi partiatur, præftantior reuulfio fit: *quantò* enim *maiorem numerum particulares auxeris detractiones, tanto efficaciorem efficies*, inquit Galenus *lib. de curand. rat. per fang. mif. cap.* 11. *in fin.* & *lib.* 5. *meth. cap.* 3. Quare fic facta potentiùs reuellit, & calidam iecoris, & venarum intemperiem corrigit atque refrænat: nam extrahendo calidam fubftantiam refrigerat, ex Galen. *lib.* 10. *meth. cap.* 10. & *lib. quòd animi mores, cap.* 3. Auicen. 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 17. Medicum autem quantum oporteat follicitum effe in fluxibus de refrigerando iecore, hoc exemplo fit manifeftum.

Obferuatio XIV.

Diarrhœa biliofa, fola faluatellæ fectione curata.

Laborauerat iuuenis quidam biliofus fatis, vigente cane, biliofa diarrhœa, ex qua (omnibus celebratis præfidiis, iifque non conferentibus) in tabitudinem fummam, & mortis fauces erat delapfus. Tandem lacte chalybeato vfus, nullum leuamen fenfit. Cur ita? quoniam Medici de cohibendo fluxu folùm erant folliciti, nulla de hepatis intemperie calida, commemoratione facta, quod monuit Galenus *lib.* 4. *de articul. comment.* 40. dum fi cait. *Plerique Medici neglecto iecinore, vlce ri dumtaxat inteftinorum medentur, atque iccirco ægrotantes præcipitant, &c.* Quare cùm diarrhœa biliofa fit finitima dyfenteriæ, & à iecoris caliditate intenfa oriatur, non dubitaui iecur roborare, & refrigerare vnguentis extra applicitis, & faluatella fecta dextræ manus, à qua vena fanguis parcè extractus ita contulit vt poft tres dies cohibito fluxu, paulatim vires æger refumeret: hæc vena fecta furtim fanguinem exhaurit, parum debilitat, potenter reuellit, & incantamenti modo iecur roborat, & temperat. Nec mireris in ægro extenuato fanguinem emififfe: nam Galen. *lib.* 6. *epidem fect.* 3. *com.* 29. in extenuatiffima Romana copiosè fanguinem emifit, & *lib.* 5. *meth.* 14. in phthifi fanguinem extrahit, edoctus ab Hippocr. qui *lib.* 5. *epid. num.* 2. tabefcentem, fecta in vtraque manu vena, quoufque exanguis redderetur, à macie liberauit.

Proinde vbi dolor vehementiffimus fuerit, ob acrium humorum copiam concitatus, ad præferuanda inteftina ab vlcere, & inflammatione, phlebotomia præftantiffima eft. Hæc fi expendiffet Pereda *in com. cap.* ;6. *lib.* 1. *Pafchalij*, non ita redargueret eos, qui in initio diarrhœæ fanguinem emittunt; maximè cùm hæc doctrina à Galen. methodo non fit aliena, vt medici hactenus perperam funt opinati. Audit ipfum *lib.* 1. *prorrhet. fect.* 3. *com.* 49. *Diftinctio autem eft, quibufdam morbis in principio, fi vires valentes, vel fanguinis redundantiā habeant, vel pituitæ, vel alterutrius biles: nam fi valenter excernantur, fanguinifque abundātiam habeant, quid fectione venæ, non vomitu, aut ventris purgatione indigeant, neminē latet, &c.* Ex quo loco liquet, valenter fluente aluo fanguinis detractionem effe ex vfu. Probat eruditiffimus Petr. Vactius *in com. med. cap.* 20.

Nam Hip. vt ad primum argumentum patet refponfio; fluente aluo criticè, fanguinem non detrahit: vel fluente fymptomaticè, fanguinem non emittit copiosè. Mens ergo Hip. ficut Gal. *lib.* 1. *ad Glauc.* quòd ex fluxu alui magna fumatur indicatio, ad fanguinis miffionem vel prohibēdam, vel moderandam: non quòd in febre cum profluuio alui, ob copiam concitato, femper fit abftinendum à venæ fectione, cùm fæpiffimè contrarium feliciter contingat, fed cautos reddit Medicos, ne præfente alui fluxu, cuius caufa vires fatifcunt, tantum fanguinis emittant, quantum exigit difpofitio, ne geminata vacuatione vires profternantur; quum aliquid fit relinquendum fymptomati, cuius caufa fæpe fudores eueniunt, & vires debilitantur. Itaque (inquit ipfe *cit. ad Glauc. loc.*) *fi vehementiffima vigiliæ, aut dolor intenfus hominem infeftent, cauenda eft fubita ac multa vacuatio. Sic in fluxu vētris, copiofa, & ad animi deliquium facta vacuatio eft prohibenda, cuius ope rumpitur aluus.* Ergo ob dictas caufas, amplectenda parca & moderata, cuius vi & beneficio alui profluuium compefcitur. Demum *lib.* 1. *cit prorrhet.* approbat venæ fectionem in fluore alui, fi vires fint valentes: *cit. lib. ad Glauc.* & *de ratione vict.* reprobat, cùm alui fluxus ex partium debilitate oritur. Ex his patere arbitror, quàm meticulofi fuerint auctores omnes, in venæfectione in diarrhœa celebranda, qui eam ficco pede pertranfeunt; de quorum numero funt Iacchinus, Hollerius, Vidus Vidius, & alij, textu Galeni perterriti, qui perperam intellectus, multorum hominum millia ingulauit. Si tamen pulcra, de alui fluxu cum febre complicato, fcire defideras, lege Caftrenfem *lib. de complexu morbor. cap.* 5. Noftras partes acerrimè defendunt Altimarus *cap.* 73. *de medend. morb.* Nicolaus Abrahamus Frambefarius *lib.* 5. *confult. diftinct.* 3. *canon.* 4. Sanctorus Sanctorius *lib.* 15. *de euitand. erroríb. med. cap.* 12. Nicolaus Pifo *lib.* 3. *de curandis de morbis, c.* 14. Carrerius 1. 1. 4. *Auicen. tract.* 2. *c.* 14. *de fuperfluo alui fluxu in febribus*, qui nuperrimè fusè, at eleganter Auicennæ mentem expofuit. At nullus, hoc tantum auxilium, pro hoc fæuo domando morbo, ex Galeni mente prolatum effe hactenus afferuit.

HISTORIA LXXXII. GALENI, *De alui fluxu.*

Alui fluxus, nec alia vacuatio in febribus tentanda, priufquam ventriculi læfionem, ac debilitatem auferamus.

Age enim, fiquis febricitet, & adfit plethorica difpofitio, verùm ex recentibus cruditatibus fit, ac morfum fentiat, affluctúmque os ventriculi: vel fi etiam humorem aliquem malum euomuerit, & in huiustranfitu non parum fuerit offenfus, adeò vt grauiter fe habeat, atque anxiè: nunquid hic ad febrem refpicientes, folam multitudinem vacuare tentabimus? (quod alioquin fine moleftia faceremus.) An priùs ori ventriculi prouidebimus, ac deinde poftquam circa hoc bene fe habuerit, quam licuerit, totius corporis vacuationem faciemus? Mihi quidem ita agendum videtur. Multos itaque fæpius vidi, qui ita affecti erant, quofdam interiiffe, alios ad extremum periculum fuiffe perductos, cùm Medici eos vacuare tentaffent, antequam os ventriculi corroboraffent, &c. Galenus lib. 1. ad Glaucon. cap. 13. in principio.

PARAPHRASIS.

VEntriculi os in putridis febribus, (de iis enim agit Galen. *hoc in loco*) cruditatibus repleri, diuturna continuata experientia. Cùm enim præternaturalis calor non fit naturæ operantis instrumentum, cùm non sit commensuratus ac proportionatus, (alioquin febrientes melius conquerent) fit vt ventriculus prauè affectus alimentum concoquere rectè haud possit, sed ex eo crudum succum gignat, flatúque plenum. Deinde sæpissime in febribus contingit, humorem acrem & mordacem in ventriculi os defluere è iecore, venosóque genere, vt ex transitu, vellicationéque ipsum grauiter stimulet, ad vomitúmque compellat. In hoc statu, si adsit plethorica dispositio, (hoc enim modo veriùs legendum contextum, cum Leoniceno, & Stephano Atheniensi puto, quàm negatiuè, hoc est, *non adsit plethorica dispositio*) neque medicamentum purgans exhibendum, neque venæ sectio imperanda, antequam ventriculi os roboremus. Non illud; nam præterquam quòd crudi humores in ventriculo tenaciter impacti, citra maximum damnum in initio expurgari nequeunt, ex concursu humorum, qui attractione medicamenti ad os ventirculi conuocantur, aucto nouo feruore & morsu, syncope, anxietas, lipothymia imminere solent.

Deinde. Crudis humoribus in ventriculo regurgitantibus nocua est venæ sectio. Primò, quoniam innatum ventriculi calorem debilitat, & ad crudi præexistentis coctionem, & biliosi mordentis impetum frænandum, & attemperandum, ineptum reddit; vnde crudi humores, extracto sanguine crudiores redduntur: hic enim eos præsentia sua, calore, & benignitate fouebat, ac tuebatur; in quem sensum intelligendus Auic. 4. 1. *cap. 20. & caue ne ægrum ad frigidorum succorum frigiditatem perducas, &c.* Hæc est causa, ob quam 12. *meth.* 3. in febre syncopali sanguinem non emittit, nec vtitur medicamento expurgante *lib. 4. de sanit tuend. cap. 5* dum sic ait. *Cæterùm cùm sanguis bonus exiguus est, crudi humores plurimi, huic nec sanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum: quippe incisa vena bonum sanguinem emittit; malum, qui in primis maximè venis circa iecur, & quod mesenterium vocant, colligitur, in totum attrahit corpus: deiectio verò in talibus tormina, & rosiones creat, animíque deliquia, cum eo quod nec notatu quidpiam dignum educit, quando omnes succi pigri, atque ad motum inepti, propter crassitudinem, frigiditatémque sunt, &c.*

Secundò, quoniam venæ inanitæ sectionis vi, crudum humorem rapiunt ex ventriculo, febrémque conduplicant. Audi auream sententiam Fernelij *lib. 3. meth. cap. 8. §. Sed graui sanè dispendio naturæ ordinem peruertit, qui impuritate relicta, purum syncerúmque sanguinem profundit è venis, quique venas sectione exinanitas implet fœda illuuie, rapta è primis sedibus, quæ quasi sentina est omnis impuritatis, &c.*

Quapropter crudis succis abundantibus, cautè per venæ sectionem vacuabis, quoniam iis virium robur non adest, ex Gal. *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 8* nam crudi succi vires maximè opprimunt, natiuúmque ignem sua frigiditate extinguunt, & si in præsentia crudorum succorum superueniat febris, nullo modo aperienda vena, ex Gal. *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 10.* Licèt enim febris de nouo adueniens, intemperiem frigidam, crudorum humorum causa contractam, emendare queat; tamen cùm febrilis intemperantia alteri iungatur, vires adesse non possunt, quoniam vires debiles ampliùs debilitantur, vt Mena doctè notauit, *in com.*

At quæres: Cur, si in præsentia crudorum succorum sanguis non est emittendus, ille *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 11.* in iis quibus crudorum copia inerat, sanguinem non semel, sed bis, & ter exhausit? Sic enim ait. *Vbi verò multa vacuatione est opus, verùm vires sunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit, vti nimirum & me fecisse vidistis, in iis quibus humorum crudorum copia inerat. Nam pauculo sanguine detracto, protinus melicratum exhibeo probè coctum cum incidentium medicaminum*

A *quopiam, velut hyssopo, origano, & interim etiam nepita aut pulegio; aut certe cum melicrato oxymel, aut oxyglycy, ac sic rursum sanguinem minuo, vel ipso eodem nonnunquam die: interdum die postero, in quo rursum exhibito propositorum medicaminum quopiam, iterum de sanguine quid aufero, ac rursum tertio die similiter his, &c.* Respondę, redundantibus succis crudis sanguinem emisisse, quia ij non erant alieni valde à natura sanguinis, in cuius absentia nullo modo est vena secanda, immò purgatio exhibenda, ex illius præscripto, *lib. 4. de sanit. tuend. cap. 3. §. Quod si vitiosi tantum succi, itque citra sanguinis copiam sibsint, purgatio petenda est, quæ vnicuique humori sit accommoda, &c.* Et *in cap. 4. §. Vbi quidem paululum vel citra sanguinem restituum, vel vltra processum est, audacter sanguis mittendus est; vbi autem plus, considerátius agendum;*

B *vbi autem plurimum; omnino nullus mittendus sanguis est, &c.*

Aduerte, Galenum hìc inhibere solùm purgationem fortem, violentam, & quæ ab ambitu corporis ad ventriculum humores conuocare nata sit, non eam quæ à solo ventriculo leniter, superiùs aut infernè eos educere queat. Hæc ergo vacuatio præterquam quòd rationi est consentanea, quando crudioribus, biliosísque humoribus ventriculus repletur, eam in febre syncopali, orta ex succis crudis 12. *meth. cit.* exercet; tunc enim maximè si aluus commodè non deiiciat, audacter per inferius aliquid infundere iubet, & in porum, mulsam crudam, & ptissanæ cremorem assumere imperat, vt quæ in primis venis, circa iecur & mesenterium, sint collecta excrementa vacuentur. Hoc confirmat *lib. 1. ad Glauc. cit.* dum

C sic ait. *Qui verò ex vitiosis humoribus os ventriculi mordicantibus dissoluuntur, hos post aquæ calidæ, aut hydrelei potū, fac euomere. Quòd si difficulter euomant, priùs concalfacere oportet, quæ os ventriculi circundant loca, & manus, pedes. Quòd si neque hoc modo possint enomere, digitos, aut pennas immittendo irritare oportet. Quòd si neque sic euomant, rursus his oleum calidum quàm optimum exhibendum. Solet autem sæpius oleum non solum ad vomitum irritare, sed etiam ventrem meliorem facere. Est autem hoc non parum vtile: quare nisi sponte accidat, arte procurandum est, præcipuè vero glandibus suppositis hoc tentandum est, facere. Quod si ex istis faciliùs fiat, etiam absinthij comā in melicrato decoquens ad potandum exhibeas, atque deinceps vinum, deinde omnibus modis membra roborare oportet, partim ab iis quæ extrinsecùs apponuntur, partim absinthij potionibus, &c.* Vide quo pacto

D ventriculi ore, crudis & vitiosis humoribus scatente, non tantùm roborantia consultat Gal. quin blandè expurgantia, de quorum genere est absinthium, roborans sanè medicamentum, quod crudorum, mordaciúmque humorum eductiuum esse fatentur Dioscorid. *lib. 3. cap. 24.* Gal *lib. 6. simpl. 69. & 6. de sanit 10. & lib. 8. de comp. medic. sec. loc. cap. 3.*

Sed soluenda sunt plura, ex quorum explicatione historiæ interpretatio fiet manifesta. Primum. Quæ est causa, ob quam medicamentis roborantibus, ventriculum primo curare intendit, quæ sua vi adstringente humores arctant, & resolutioni ineptos reddunt? Dic, Gal. roborantia interna consuluisse, & externa, quæ si applicentur flaccido, debilíque ventriculo, & crudorum mordaciúmque succorum copia grauato, & lancinato, tantum abest vt noceant, vt

E potiùs ventriculo roborato, & horum ope vegetiori facto, meliùs præexistentes humores coquantur, attenuentur, domentur, expulsioni reddantur paratiores, & fluxuri à toto impediantur.

Secundum. Quare recentes cruditates ventriculi morsum facere queunt, si acrimonia carent? Dic, Recentes crudos humores morsum facere posse, cùm biliosi sunt, acres, & mordacitatis participes; hos autem vocari crudos, patet ex Gal. 2. *acut. com. 44. §. Biliosa cruda ita appellauit, nam quod à natura deuictum, ac superatum non est, crudum est, siue frigidus, siue calidus humor, siue etiam excrementum sit, &c.* & ex Aristot. *lib. 4. meteor. cap. 1. §. Quod crudum est, id à natura deuictum non est, &c.*

Tertium. Cur præsente plethorica dispositione, & vigente febre, arcet phlebotomiam, sic hanc *in meth. lib. de curand.*

curand.vat per sang.mis. lib.de sanit.tuend.& præsertim in lib.de venæsectione aduersus Erasistrat. ad euitanda maiora damna illicò celebrandam suadet? Dic Dispositionis plethoricæ duplicem esse differentiam;vna,quæ est succorum omnium æqualis redundantia ad proportionem; altera est, syncerioris sanguinis summa vbertas, & affluentia: in illa aliquando vincit pituita, interdum bilis flaua, nonnumquam atra; non quòd sanguinem quantitate excedant, sed omnibus simul auctis pituita (gratia exempli) propriam mensuram ad proportionem aliorum magis excedit; hæc vocatur plenitudo secundùm quid, aut pituitosa,aut impura,nec exquisita dicitur à Fernel.2.pathol.13. Et Galen. 2. sec. loc.cap.1.tit.de capit.dolore ex frigore, non plenitudinem simpliciter,sed cum appositione pituitæ,aut bilis flauæ, aut nigræ appellat: repetit lib.de plenitud. 11. Aliam verò plenitudinem, talem absolutè dictam appellabis, quando purus ilie sanguis, reliquos permixtione succos magnopere vincit, adeóque exuberat; vt venas quoquouersum inflet atque distendat, & facultatem grauet, in qua subitò & confertim expedit ducere, ex ipso passim. Nam hac plenitudine detenti periculo sunt obnoxij; quoniam à grauante copia interdum subitò occumbunt, vt ait Galenus lib.9.meth.5.& 2.de natur. hum. com.1.& 4.acut. 23.& 1.de dif.feb.1.Celsus firmat lib. 2. cap.2.§. Ergo si plenior aliquis,& speciosior, ac coloratior factus est,suspecta habere bona sua debet,&c.De hac non fuisse loquutum hoc in loco, ita clarum est, vt probatione non indigeat: loquitur ergo de impura plenitudine, quæ potiùs cacochymia dicenda est,quum ex vitiosis humoribus ortum ducat,& citra sanguinis argumentum concitetur. Meritò ergo in ea sanguinem emisit;nam cacochymia purgatione,quæ cuique superanti succo sit accommoda,corrigitur, vt 13.meth.6.eleganter docuit Galen. Nec obstat febris: cùm enim hæc sit ex vitiosis succis concitata, iis suo tempore, post roboratum ventriculum, vacuatis, cessat statim. Sic diuturnos affectus, immò acutos cum febri, quando hæc non multùm vrget, nec sui vehementia, & acutie periculum præceps minatur, medicamur: tunc enim postposita indicatione, quæ à febri desumitur, causam à qua ipsa dependet, priùs submouemus, prout prudenter faciendum monet Auicen.4. 1.cap.24. posito exemplo in febri à viscetis internis obstructionibus suborta: nam obstructionum præsidium est, multitudinis vacuatio, crassitudinis attenuatio, & lentoris abstersio, vt in cap.94.art.med.Magister edocuit. Hanc symptomaticam Fernel.vocat lib.4.patholog.cap.8.quæ latenter internatum partium obstructiones plerumque consequitur. Ex his patere arbitror,quantopere noceat in febribus,non roborato ventriculo, cuius actio est toti communis, ex Galen.7.meth.vlt.vniuersalia auxilia adhibere. Lege Castrensem Lusitanum lib.de complexu morbor.cap.27.qui de hac re egit eleganter.

HISTORIA LXXXIII. AETII, De cœliaca.

Cœliaca,commoda purgatione,curata.

Ego verò ad cœliacos, priusquàm vires extremè deficiant, purgatione humoris contenti vtor. Aliquando autem acres quidam, aut serosi humores tunicules ventris, aut magis intestinorum infarcti aut imbibiti, rodunt & irritant, atque ex omni corpore humores, ad locos circa ventrem & intestina adnocant, diuturnarúmque fluxionum causa fiunt, &c. Aëtius tetrab. 3. serm. 1. cap.37.

PARAPHRASIS.

De cœliaca, eius causis, signis, differentiisque à lienteria, sat plura agitauere auctores omnes. Inter hos subit vehementer mirari acutissimum Fernelium lib. 6.patholog. cap.10. Is enim præter communem, & veram opinionem latam à Galeno lib.6.aphor.comment. 1. Paul. lib.3.cap. 40. asserentibus in cœliaca, languente ventriculi facultate, & imbecilla reddita, nec concoqui, nec digeri alimenta, sed imperfecta reddi; tamen huius affectionis causam esse asserit, non cruditatem, non imbecillam ventriculi coctionem, sed chyli imperfectam, malámque distributionem,quam mesenterij, lienis,aut iecoris obstructio, vel trahentis facultatis imbecillitas parit. Hæc quàm sint superiorum auctorum dictis aduersa, nemo non videt; & quàm falsa, palam facit Galenus lib.6. de loc. affect.cap.2. quo loco tam lienteriam, quàm cœliacam, ab affectione ventriculi & intestinorum prodire asseuerat. Est verò hic affectus tum ventriculi, tum intestinorum communis, ex Galen. 4. aph.12. Est ergo cœliacæ causa, non solùm impedita cremorosæ substantiæ digestio, verùm etiam (quod frequentiùs euenit) imminuta, & non absoluta ventriculi concoctio. Ex his docti perpendant, cautè huius viri, alioqui docti & eloquentis opinionibus esse fidendum.

DVBIVM XLIX.

Num in alui fluxu expurgantia torrefacta sint ex vsu. Contra Hollerium, Amat. Rondeletium & Sclanum eruditissimos.

Licèt autem in vniuersum, prima & immediata cœliacæ causa sit ventris ferè totius frigidum cum excrementitia humiditate intemperamentum, & cum innati calidi, & humidi proprij immutatione: ex quo non leuis facultatis ventriculi impotentia sequitur, tum retentricis, itémque concoctricis, ac distributiuæ; tamen sæpissimè in natura calidis,biliosísque corporibus, bilis acris & mordax, à genere venoso & hepate, ad ventriculum confluere solet, quæ rodens irritat ad excretionem; quare ventriculus, & intestina non expectata concoctione,vt lib.4.aph.com.20.monuit Gal.chylosam substantiam expellunt. Ad hæc acris humor cùm pungat, lacessat, concitétque dolorem, est in causa vt ad has partes de nouo confluant excrementa.

Totus ergo curationis cardo in bilioso excremento vacuando, vnáque in roborando ventriculo, ne deinceps nouam fluxionem suscepter, consistere solet. Huius humoris vacuatio multiplici licèt perficiatur medicamento, nullo tamen meliùs rhabarbaro tosto comparatur. Hoc enim,is humor promptissimè educitur, internæ partes roborantur, & facultates munia sua alacriter obire solent vigorosiores factæ. Similes vires ex omnium auctorum decreto dicuntur habere Myrobalani, & præsertim quæ citrinæ à Barbaris dici solent. Nihil enim est, quod magis mirabili quadam efficacia sigillet intestina, fluxui frænum imponat, & compressione quadam, causam facientem fluxum euacuet, quàm supra recitata medicamenta. Audi Auicen.16.3. tract. 2. cap. 7. §. *Et si fuerit necessaria vacuatio propter malitiam humoris, fac eam cum timore & cautela, & stude vt sit solutiuum non vehementer nociuum vlceri, immò sit sicut myrobalanus, &c.* Et infrà. *Et rheubarbaro quidem inest proprietas mirabilis in vlceribus intestinorum, & in fluxu algaras, &c.* Quamobrem in iis affectibus summè necessaria purgatio est, transacto initio, (contrarium licèt sentiat Fuchsius 2. paradoxor.13.) cum præmeditatione tamen, & cautione celebrata. Licèt autem *soluere ventrem supra ventris solutionem, valde timorosum sit*, Apud Auicen.4.1.cap.3. *in init.* quoniam plus iusto naturam irritare solet, & modum aliquando excedit, & resoluitur virtus, & præsente febre cùm alui profluuio, alia non sit opus euacuatione, apud Galen.lib.1. ad Glaucon. 14. Tamen ex præscripto Hipp.6.epid.sect.2.text.9.*fluxus curandus est fluxu,& alui deiectio clystere est persananda:*sic enim iuuantur ægri,vacuata causa quæ fluxum concitare solebat.Sic soluere ventrem super ventris fluxum criticum, absonum est, & ab arte alienum:nam *quæ iudicantur,aut indicata sunt integrè,*

neque

neque mouere, neque nouare, sed sinere oportet, & totum negotium naturæ committere fas est, ex Hip. *lib. 1. aph. 20.* Sc fluente aluo, vacuatione simpliciter ventrem deiicienti vti, extra normam Galenicam est; quoniam ex hoc concitato motu, & confluxu ad inteſtina, præcipitatur natura, & ſuperpurgatione facta, ægri in animi deliquia incurrunt, exanimes, fiunt & moriuntur. Quapropter in febri cum alui profluuio, commoda ſunt expurgantia, quæ patuam, morboſámque materiam tum facultate purgatrice tum compreſſione & expreſſione, educant, clementia ſint, ſedatóque iam fluxionis impetu exhibita; quo tempore, in dyſenteria, cacochymiam, valente medicamento affatim expurgat Gal. 4. *acut* 110. nam ſi eis initio vtaris, maximè lædes, ex Gal. 13. *meth. cap.* 11. cùm longiſſimè à parte quæ fluxione tentatur, quod redundat reuellere, nequaquam ad eam trahere conueniat. Quare initiante vlcere reproba ſunt expurgantia, poſtea verò vtilia, & multi vſus; renuat licet Maſſaria *lib. 3. de morb. internis, cap. 22.* inſolenter purgantium vſum in hoc affectu condemnans: cuius rationes, ſicut & Fuchſij, dicta ſolutione fiunt manifeſtæ, & ad plenum diſſoluit Donatus Santorius *lib. 5. epiſtol. 4.*

Num verò hæc medicamenta torrefieri debeant, vt ſcilicet eorum acris vis, & expurgans torrefactione mitteſcat dubitant auctores. Hollerius, Rondeletius *cap. de alui fluxu*, & Amat. *lib. 2. centur.* 44. cane & angue pejus torrefactum rhabarbarum reprobant, & repudiant, ob multas cauſas. Prima. Quoniam ambuſta bilem pariunt, & ſui acrimonia ventrem mordent, vt propterea fluxionum à toto corpore cauſæ fiant, vt *lib. 4. acut. com.* 102. protulit Hip. cuius ſententiam confirmat eruditiſſimè Gal. *in com.* nam vſta ignis vi redduntur acriora, ex Gal. 11. *ſimpl. cap.* 56. quo loco *ſalem vſtum digerere quidem magis, quàm non vſtum affirmat, quantò ſcilicet ſubtilius ipſum corpus accepta ab igne facultate redditur, velut & in aliis quæ combuſta ſunt, frequenter accidit.* Quare partes terreſtres rhabarbari, immò terreſtriores corticum myrobalanorum torrefactæ, vel vſtæ, ex igne acrimoniam acquirunt inteſtinorum vlceribus inimicam, quam mordere ipſa natæ ſunt; & partes ſubtiliores, multò redduntur acriores. Secunda. Quoniam rhabarbarum torrefactum primas tantùm venas permeat: cùm enim tenuiores partes torrefactione ſint abſumptæ, quarum vi tum humor in foco putredinis ſitus, tum extra venas repoſitus, educitur, fit vt eo, hoc modo exhibito, humor acris & bilioſus, vlcus continuò fouens extrahi nequeat, cùm eius vis vſtione euaneſcat. Tertia. Humor vitioſus nimis adſtringentibus retinetur, quapropter ſalubrius céſent, rheum bis aut ter in aqua macerare, & vltimam infuſionem factam in decocto adſtringente exhibere: ſic enim partes exaſperantes, & vlceribus aduerſæ amittuntur, & medicamentum minùs acre, immò mitius ac ſecurius multò redditur. His fortè conuictus Saluus Sclanus *in com lib. 3. art. med. Gal. in cap.* 40. *fol. mihi* 670. in dyſenteria torrefactum rhabarbarum condemnat.

Hos redarguit Hippocratis veneranda auctoritas, *in lib. 3. de diæta, num.* 24. & 25. quo loco ad alui profluuium cohibendum, aſſata & toſta, optima eſſe aſſeuerat, nam ventrem retinent. Sic Auic. 16. *lib. 3. tract. 2. cap. 7.* piſces aſſatos, & oryzam torrefactam in alui profluuio propinat. Et quò magis ſeneſco, eò audacior fio in exhibendo rhabarbaro torrefacto, ex cuius tempeſtiuo vſu millies ægros alui fluxum patientes, ſanari ex tempore vidi, qui infinitis propemodum auxiliis excarnificati conſaneſcere non potuerant. Lege Valleriolam *lib. 3. obſ.* 4. & Augerium Ferrerium, *in ſuis caſtigationibus medicis, lib. 2.* qui in dyſenteria rheum torrefactum ſummopere laudant. Neque timeas empyreuma, & vt ità loquar, igneitatem à calore per torrefactionem contractam; hæc enim ſi leuis ſit & modica, illam non relinquit. Et licèt rhabarbarum præter innatam acrimoniam, maiorem etiam acredinem ex igne ſuſciperet, euadit tamen ſiccius, vlceri curando aptius, & ad roboranda inteſtina efficaciſſimum: nam acrimonia inducta poſtea facta lotione in aqua roſacea, aut plantaginis miteſcit, ità vt iuuet, neque obſit. Modica autem torrefactio in totum tenuiores partes, quarum ope intimiùs penetrat non abſumit; qua de cauſa nimis adſtringens vſtione non fit. Adde duplici infuſione, quam ipſi inſtituendam docent, non ita poſſe tenuiores partes ſecedere. Quapropter cùm adſtringere, & expurgare opus eſt, his medicamentis torrefactis eſt vtendum, quæ in alui profluuiis eſſe exhibenda magna cum ægrorum vtilitate, vniuerſa Medicorum ſchola approbat, & confirmat. Quo autem tempore, & qua occaſione dyſenterici ſint expurgandi, tradit Valleſius *lib* 4. *in com. text.* 96. quo loco apertè contradicit iis, quæ *libro 2. einſd. operis, ſect. 6. in com. ſent.* 27. prædixerat: nam expurgationem ſolùm in maligna concedit dyſenteria; cuius opinionem acriter impugnat Petrus Paul. Pereda *in ſchol. cap.* 38. *meth. Michael. Ioann. Paſchal.* & Galenus *lib. 4. acut. com.* 110. multò antea reprobauerat, qui in alui fluxu bilioſo cum torminibus, & mordicatione, vtitur medicamentis aſſatim, & valenter expurgantibus: quorum vi cacochymia educi poteſt: nam ſic fluxus fluxum curat, vacuando cauſam, ex Hip. *lib. 6. epid. cit.* Lege eruditiſſimum Trincauel. *lib. 2. epiſt. ad Philippum Theodoſ.*

HISTORIA LXXXIV. AETII, & Galeni, De dyſenteria.

Dyſenteria ab intermiſſa vacuatione, aut ab aſperitate annuli deuorati concitata.

Tales etiā ſanguineas dyſenterias Hippocrates in iis accidere dixit, quibus artuum aliquis eſſet præciſus. Nos autē vidimus, non iis modò, ſed etiam aliis quibuſdā certo circuitu repetētes: omnes autē quos ità vacuatos vidi, ab exercitata prius vita ad omnino deſidioſam ſe tranſtulerant, &c. Galenus lib. 3. de ſympt. cauſ. c. 2. & lib. 4. de articul com. 40.

Ego verò, inquit Antyllus, quum quidam per iocum, aureum annulum deuoraſſet, & ramentoſa, ac cruenta infernè egereret ob ſculpturæ videlicet aſperitatem: in ipſe enim auro capitellum inerat aſperè cōcinnatum. Non ſum immoratus iis, quæ vias lubricas reddunt, ſed confidenti animo ad ea quæ fortiter purgāt pharmaca ſum progreſſus: quare contigit vnà cum excrementis annulum excidere. Quo facto, homo ex ptiſſanæ ſucco, ac ſorbilibus ouis nutritus, tertia die ſanus euaſit, &c. Aëtius tetrab. 3. ſerm. 1. cap. 46. *Galenus* lib. 3. de facult. natur. 4.

PARAPHRASIS.

Quomodo ſint curandi qui ex membri amputatione, intermiſſo conſueto exercitio, cruenta deiiciunt, perbellè oſtendit Gal. *lib. cit. de articul.* nàm iis ex interualis debet ſanguis emitti: imperanda purgatio: tenuis præſcribendus victus, & reliqua offerenda, quæ ſanguinem minuere poſſint; nam ſanguis generatus præciſum membrum non nutrit, neque exercitio abſumitur. Inexercitatis, exercendi, fricandi, ante cibum lauandi: In his enim omnibus cruentæ huius deiectionis curatio conſiſtit.

De ea verò quæ ab annulo acuto, & aſpero deuorato accidit, recepto in ventriculo, ad inteſtina expulſo, ibíque dilaceratione cruentam deiectionem concitante, vt Aëtius firmat, non miteris: nam præterquam quòd Galenus *lib. cit. de facult. natural.* probat propria hiſtoria, plurimos oſſa fructuum valde magna, annullum aureum, nummum, & alia dura deuoraſſe, & nullo ſuperueniente ſymptomate facilè excreuiſſe, multa accidunt monſtra in arte, ex Auerrhoë *lib. 7. collig. cap.* 31. & naturæ potenti nihil eſt impoſſibile, ex Gal. *lib. 7. aph.* 54.

Nec deſunt peritiſſimorum auctorum teſtimonia, quibus lubet veritatem hanc planam facere. Narrat Benedictus Veronenſis *lib. 2. anatom. c. 2.* mulierem Venetam, acum crinalem deglutiuiſſe, qua cirri capillorum intorquentur, quatuor digitorum longitudine, & decimo tandem menſe eminxiſſe. Scribit Beniuenius *lib. de abdit. morbor. & ſanat. cauſ. cap.* 20. mulierem æneam acum deuoraſſe,

rasse,& post decem annos perforato stomacho detrusisse Refert Amatus *lib. 2. cent 69.* puerum octo annorum, æneum quoddam numisma deuorasse, & post elapsum annum, nulla percepta noxa cum excrementis expulisse. Affirmat Rodericus à Castro *lib. 4. de morb. mulier. part. 2. in scol. cap. 26.* puerum sex annorum aciculam imprudenter deuorasse,& post 18. annum rubigine obsitam, nulla sequuta noxa per crus(mirum dictu)erupisse.Memorat Iulius Cæsar Claudinus *lib. 1. respons. medicinal. cap. 40.* à quodam acum fuisse deglutitam,& quinque annis in corpore retentam, & tandem per vrinam excretam. Langius *lib. 2. epid.* 40.literis prodidit,quod in gynecæo Ducis Iuliacensis, virgo dum se adornaret,perterrita, ingemiscens, acus quinque quas in ore mordicus tenebat, deglutiuit, & postea per vrinam illæsa reddidit. Idem referunt Mizaldus *lib. 1. centur.* 53. Forestus *lib. 15. de obseru. de ægritudinib. gulæ, obseru.* 28.

In simili euentu, magna diligentia,quod per incuriam deuoratum est, ad inferiores partes propellere oportet, enematis,pharmacis,quæ violenter purgant, & ad excretionis vias, quidquid in ventriculo onerosum est, detrudere queant. Conueniunt etiam quæ lubricas vias parant,vt sunt alica,ptissana cum melle, cibi sorbiles. Hoc cùm fecisset Antyllus, ægrum, excreto annulo à morbi pernicie liberauit. Siquæ verò abrasionis noxa in intestinis,ob asperitatem annuli concitata remansit, eam facilè natura deinceps sanauit; nam quando corpora pinguia duntaxat excernuntur, & abrasa intestinorum superficie interiori ramenta deiiciuntur,primus gradus, & principium secundi adest dysenteriæ ex Gal. *lib. 4. aph.* 24. & 26. & *lib. 6. de loc. affect. cap. 2.* hunc affectum natura ipsa persanat absque externo auxilio,ex Gal. *lib. 1. de loc. affect. cap. 2.* maximè autem cito æger sanitatem recipiet, si alatur ptissana, abstergente exiguum vlcus; ouis sorbilibus, quæ tum lenire dolorem, tum obalimenn, cicatrice vlcus obducere queunt, simúlque quidquid in intestinis hæret detergere possunt. Insuper alia sunt consulenda præsidia, quæ vlcus abstergant,& consolident, vt in dysenteria facere consueuimus.

HISTORIA LXXXVI. RHASII, De dysenteria

Dysenteria, ex sordido vlcere concitata, clystere ex causticis medicamentis parato persanatur.

Denunciauit mihi quidam *Notarius, quòd quidam nomine Ginazir* clysterizauit eundem cum puluere citrino, in quantitate aur. pond.* 1. *admixto in* ℥. 1. *ol. rosi crudi: vnde præcepi,vt clysterizaret eum cum sublimato: Dixit quòd reuersus est fluxus de centum sellis ad decem, & conualuit per* 15. *dies. Deinde rediit passio, & per eandem curam iterum conualuit, &c. Rhasis* 13. continent. tract. 3. cap. 2. *Galenus* lib. 4. de vsu part. cap. 17. in fin.

DVBIVM L.

Num in conclamata dysenteria, caustica per sedem infundenda. Contra Rondeletium doctissimum.

PARAPHRASIS.

Quatuor sunt sanguinolentæ excretionis differentiæ, allatæ à Gal. *3. de caus. sympt. cap. 2.* quarum prima est solius sanguinis,quæ per circuitus repetere solet; hæc solet illis accidere,quibus aliquis artuum est abscissus,vel qui exercitationem dimiserunt vel menstruam purgationem suppressam patiuntur,vt *lib. 5. de loc. affect. cap. 7.* Gal. affirmat. Secunda. Cùm ex imbecillitate iecinoris aquosus sanguis deiicitur, quem vtique loturæ carnis similem dicunt. Tertia. Cùm melancholici, splendentísque sanguinis deiectio fit. Quarta. Cùm & minutim, & exiguo

A tempore expulsio fit, aliàs quidem veri sanguinis, aliàs concreti: in hac & puris non rarò exiguum aliquid cernitur, etiam vlcerum crustulæ eiiciuntur, & membranosa quædam corpora,quæ intestinorum sunt particulæ; sed & stercus super his collectum sæpenumerò excernitur, sanguinis in se guttas habens.

De hac in præsenti agit Auctor noster, per quam intestinorum vlcus significamus cum Gal. *6. de loc. 2.* & *2. de loc. 5.* cuius causam esse humorem acutum, acrem,erodentem, bilem videlicet flauam,atram, aut salsam pituitam,Medicorum schola asseuerat. Cùm ergo morbus hic chronicus sit, ex Hip. *6. aph. 3.* primò à mordaci humore abrasis intestinis, quædam corpora pinguia duntaxat excernuntur: deinde ramenta quædam intestinorum, abrasa horum superficie interiori, quæ densa & membranosa est, eiiciuntur: vltimò & ipsa abraditur intestinorum substantia, Ex quibus tres gradus dysenteriæ veræ, ac propriè dictæ colligit Gal. *4. aph.* 26. Primus gradus facilè B curari potest, ablata causa ipsam faciente,natura videlicet persanante absque auxilio externo, ex Gal. *lib. 1. de loc. 2.* Secundus nonnisi magno negotio curari potest. Tertius, vbi iam facta est, atque constructa dysenteria, & partes adeò magis intestinorum excernuntur, vt veriùs eas, carnes appellare possimus, tunc est lethalis dysenteria, cùm neque caro concrescere, neque cicatrice obduci possit vlcus.

De hoc tertio gradu loquutum fuisse auctorem, res est manifesta: cùm enim certo & determinato morbo, certum & determinatum auxilium conueniat, fit vt vlceribus prauis intestinorum sola abstergentia sint ex vsu, magis depascentibus præsidia efficaciora conueniant. Quando tamen malum inueterauerit, ita vt ægrum è medio tollere possit,vt Celsus ait, *lib. 4. cap. 15.* tunc cacoëthici vlceris, & putrilaginosi malignitatem, & sorditiem, solùm C vehementissimis præsidiis,velut in desperato casu, emendare conabimur: præsertim quando contumax is affectus auxiliis Medicis non succumbit: tunc enim valentissimis exiccantibus vti oportet.

Deinde si partis corruptio timetur, tunc cogente necessitate, summam putrilaginem absumentia, & vel caustica per sedem esse infundenda docet Gal *lib. 9. de compos. medic. sect. loc. cap. 2.* & *lib. 9. de simpl. medic. facult. cap. 5.* Auic. firmat. *16. 3. tract. 2. cap. 7.* Ea fiunt ex arrhenico, calce viua,auripigmento rubro, cadmia,ære vsto, alumine scissili, sandaracha, sulphure viuo, trochiscis de minio, puluere Ioannis Vigonis; hæc enim exiccant impensè, arctant, glutinant, à putredine arcere solent: maximè si D in lacte diluantur priùs, & singulis drachmis illorum, opij g. j addatur: vt notarunt Hollerius *lib. 1. de morb. intern. cap. 40.* Mercat. *lib. 3. praxis cap. 12.* quiquid aliter contendat Rondeletius *in meth. curand. morbos, cap. 20. de dysenteria,* increpans veteres, qui hæc per clysteria infundere imperant, quum in reliquas intestinorum partes omnes æquè agant,ac in ea quæ vlcerata est. At cùm ex acerrimo humore maligno viscera erodantur, & aliæ partes exulcerentur, vt proprio experimento obseruarunt Beniu. *lib. de abdit. cap. 96.* & scholiog. *ad cap. cit. Hol. de morb. intern.* præstat in conclamato morbo caustica adinducendam crustam, infundere,correcta tamen & maceratans,quæ eorum malitiam retundere queant, & in parua quantitate,vt notauit Fallopius *lib. de morb. Gallico, cap. 88.* E *in fin.* Quare maior est eorum vtilitas, quàm noxa; quæ ipsa melior est quàm mors, quæ ex vlcere cacoëthico,serpente magis ac magis,imminet ac impendet.

Maxima ergo cum ratione factum est, vt puluis citrinus per sedem iniiciendus consuleretur. Est autem hic puluis arsenicum citrinum,quod vocatur auripigmentum ab Auic. *lib. 2. tract. 2. c. 49.* Permiscuit autem ipsum oleo crudo,hoc est,incompleto,hoc enim lentore suo, adstrictione, & frigiditate medicamenti effrænem vim retundere potest. Quid plura? nónne Auic. *loc. nuper cit.* in potum id exhibet medicamentum, in habentibus saniem in pectore cum hydromelite, & commisceri cum pilulis, quæ sunt ad asthma, imperauit. Ex quo fit manifestum, nimis verbosè Ludouicum Lemosium reprehendere

Auicennam

Auicennam, *in com.cap 7.lib.4.meth. Gal.* qui arſenicum propinandum ſuaſit. Si enim in pauciſſima quantitate,& ſaccharo roſaceo permixtum exhibeas, prout faciendum ſuadet Auic.hunc à calumnia vendicabis, qui 10.3.*tract.* 1.*cap.*40.ad aſthma cum gummi pini propinat.

Miſcuit autem ad vnciam vnam olei, aureum vnum, hoc eſt,drachmam vnam cum dimidia,ex Saladino *lib.ſuo de ponderibus,particula* 3.Quid mirum?nónne Auic.10.3. *tract.* 5.*cap.*6. pro curando vlcere ſordidiſſimo pulmonis, vtitur ſuffumigio ex arſenico?quò dlicèt vrentis facultatis dicatur à Gal.*lib.*9.*ſimpl.* cùm erodat,vlceráque caliditate ſua irritet,humores inflammet,partes ſpiritales calefaciat, liquet,attenuet; cùm ſit præſentaneum venenum,& toto genere præter naturam, vt ne halitus quidem, qui ex eo trito ſpirat, nobis innoxius eſſe poſſit; tamen ſuffumigium eius, maximè mixti cum cardiacis pulueribus exiccantibus,nocere non poterit. Quapropter vbi vlcera ſerpendo depaſcunt,& circa craſſa inteſtina conſiſtunt, iuxta Paul. *lib.*3.*cap.*42. Aëtium,& Trallianum, hæc medicamenta cruſtam inducentia probanda ſunt; nam vel ipſe Auic.4.4.*tract.*2.*cap.*5. ea in caſu, & offenſione exhibet in potum.§. *Et arſenico eſt virtus mirabilis,in omnibus quæ ſunt neceſſaria de incarnatione, & reſolutione ſanguinis,& prohibitione nocumenti,&c.* Nec mireris hunc ægrum,carne obducto vlcere, horum præſidiorum vi fuiſſe perſanatum; nam difficultate inteſtinorum miſerabiliter afflicti, etiam putreſcentibus inteſtinis, beneficio exterioris eorundem tunicæ regeneratæ ſanati ſunt,apud Gal. *lib.*4.*de vſu part.cap.*17.§.*Multos ſanè ac ſæpè vidimus, quibus cùm morbis grauibus, atque diuturnis eſſent conflictati, maxima inteſtinorum pars putredine erat tentata adeò, vt compluribus locis tunica omnis interior eſſet exeſa: attamen vixerunt ij, & ſuperſtites fuerunt: quod non feciſſent, niſi ſecunda quædam alia tunica extrinſecùs corruptæ tunicæ acceſſiſſet, &c.* quod poſt eum notauit Braſauolus *ad aph.* 16.*lib.*4.*Hip.* Inteſtinorum enim corpus membraneum, ſimplex non eſt,vt *loc.cit.* monuit Gal. ſed duplici tunica, eáque propria circumtextum, tum vt facultas expultrix validior eſſet: tum vt ipſa inſtrumenta ab iniuriis omnibus eſſent tutiora; poſtremò, vt ſi aliquando bilis orgaſmo,& feritate interior putreſceret, aut roderetur, exterior ſaltem tunica illacera,& incolumis permaneret, vt aduertit Laurentius *lib.*6.*de re anatomic.cap.*12. Tu verò curationem eorum, quibus tunica prima erat exeſa, apud Gal. *cit.*4. *de vſu part.* ex huius hiſtoriæ explanatione venari poteris; quare eam inexplicatam relinquimus.

QVÆSTIO XLVI.

Quòd lac, in diarrhæa aut dyſenteria biliosa, præſente remiſſa febri, ſalubre ſit. Contra Amatum Medicum præſtantiſſimum.

COMMENTARIVM.

C*Lyſterizauit.*]Inueterata opinio,& plurimorum ore, libríſque contrita ſententia eſt lactis vſum pro inteſtinorum vlceribus ſanandis, inter præſtantiſſima auxilia primatum obtinere. Hæc mihi opinio refricat Gal. loci memoriam *lib.*3.*de alimentor.facult.cap.*15.quo,inter epicerastica, id eſt, temperantia ſuccorum acrimoniam medicamenta, & ad adſtringendum aptiſſima, lac counumerat; quod præſidium non modò vt ſerium, ſed vt neceſſarium approbauit ipſe, *lib. de theriac. ad Piſon. cap.* 12. Auic.non obliterat 16.3.*tract.*2.*cap.*7. & omnis Medicorum ſchola amplectitur, & firmat, edocta ab ipſo Magiſtro,qui *lib.*10.*ſimpl.tit,de ſtercore canino*,lac chalybeatum dyſentericis ſummè eſſe proficuum, canino ſtercori commixtum, appoſita hiſtoria confirmat, quam quoniam adduximus *lib.*1.*huius operis*,82.idcirco eam modò non ampliùs illuſtramus.

Hos omnes deterret Senis edictum *lib.*5. *aph.* 64. *lac malum eſſe* prædicentis,*quibus bilioſæ ſunt deiectiones*.Facilè quidam putat dilui controuerſiam poſſe, dicentes, in diarrhœa, & dyſenteria bilioſis cum febre, meritò reprobari lactis vſum; at in ea, quam febris non comitatur, laudari. Hi in ſui ſubſidium afferunt Hip. *lib.*4.*acut.*115. lactis aſinini potionem in dyſenteria porrigentem, ſi febris non fuerit. Contra hos pugnat è diametro Gal. auctoiitas *lib.*5.*aph com.cit.* iudicantis,tam cum febre,quàm ſine febre deiectionibus bilioſis lac eſſe nocuum.

Amatus hac nixus ſententia, habentibus bilioſas deiectiones prorſus lac eſſe interdicendum ratus eſt, 2.*centur.*44. ſiue eæ cum febre,ſiue citra febrem conſiſtant. Si verò Gal. *loc cit.*id probauit, verum eſſe fatetur in ea dyſenteria, quæ non à bilioſis ſuccis, ſed aliis acribus non bilioſis nata eſt; nam in bilioſa ſe aſſiduo experimento didiciſſe refert, plura damna, vel etiam non præſente febri, inferre, cùm facilè corrumpatur, cacochymiámque alat. Corruit reſponſio hæc, nam dyſenteria, cui lac eſt vtile ferè oritur è bilioſo, rarò ab aliis acribus non bilioſis. Deinde ſicut bilis parata eſt lac corrumpere, ita & alij acres non bilioſi ſucci. Sed quid multis moror in re omnium lucidiſſima? nónne Galen.10.*ſimpl.cap.de lacte*, non quibuſdam,ſed omnibus acribus ventris fluxionibus optimum eſſe remedium affirmat?

Hippocrates ergò in bilioſis deiectionibus abhorret lac crudum, quia facilè vertitur in bilem, & cacochymiam auget, ventrémque ſoluit. Gal. verò probat apparatum, excoctum, & chalybeatum. Lege Hip. *lib.*7.*epid. num.*3.dum ſic loquitur. *Erātolai filius circa æquinoctium autumnale dyſentericus fiebat,& febris tenebat.Egeſtiones alui erant bilioſæ,tenues, multæ,& moderatè ſubcruentæ. Dolor autem ventris vehemens. Vbi ſerum, & lac bibiſſet ſilice candefacta immiſſa, dolores & ſubcruentæ deiectiones modarationes fiebant, & ſæpe ad exonerandā aluum ſurgebat, ſed minore dolore,&c.*Ex hoc loco fortaſſe Galenus lactis hanc præparationem decerpſiſſe viſus eſt,dum *lib.*10. *ſimpl.tit. de ſero lactis*,in hæc verba prorumpit. *Porrò vbi aliam deſiccātem facultatem lac habuerit adiunctam,optimum eſt remedium dyſenteriæ,& omniū ventris acrium fluxionum.Eam accipit à lapidibus,qui decocto ipſi iniiciuntur igni.Porrò eos eſſe oportet,quos vocant cochlacas,& lac eò vſque decoqui debet,dū pleráque ſeroſi in eo humoris pars abſumpta fuerit.At nos iniectis ferreis in ipſum cylindris candentibus, eandē,aut etiam meliorem facultatem effecimus;nam ferrum adſtrigentis quoque(vt dictum eſt)facultatis eſt particeps.* Hæc Galenus. Hoc modo præparatum lac, cùm tota ſeroſa pars non ſit abſumpta, depurgat, & vlcus abſtergit, ſuccorum mordacitatem temperat, lenit dolores, adſtringit, & incraſſat, cùm ſit craſius ignis efficacia factum. Lege Septal.*lib.*7.*caution.medic.num.*96.nam lac ſeroſa ſubſtantia abſtergit vlcus, caſeoſa exiccat & adſtringit, butyroſa contemperat, nutrit, lenit dolores. Vide Valleriol.*lib.*3. *obſeru.*4 eloquenter diſputantem.

Solue ſecundò, & fortaſſe meliùs, ſi dicas, lac eſſe interdicendum in his ventris fluxionibus bilioſis, non vacuata bilioſi humoris copia;poſt vacuationem autem maioris partis cacochymiæ, eſſe propinandum cum vtilitate ſumma.Hanc ſolutionem innuit Gal.*lib.*2.*de ſimpl.medic. facult.*12.& 13.*in princip.* Sic enim ait Gal. cuius monitis totam controuerſiam euaneſcere putamus. *Vnumquodque temperantium medicamentorum, vbi valētius euaſerit humoribus mordicantibus,morſum eorū retundit. Verùm ſi aut valentioribus facultatibus,aut multis paucū mixtum fuerit,vnà & ipſum corrumpitur,alitque cacochymiam, ſiue ſucci malignitatem.Quamobrē protinus euacuandi ſunt, qui ab iis quæ temperandi naturā habent irritantur atque aſperantur: vtpote qui multa, nec facilè mobili corruptione ſint repleti. Sic ſanè lac frequēter,ſimulátque ſumptū fuerit aliis aceſcit,aliis in nidorem vertitur,priuſquam probè cōcoctum corruptionem temperet.In quibus vtique primùm maxima cacochymiæ pars vacuari debet,atque inde ſumendus chondrus,ptiſſana,lac,& alia.* Hæc Gal. quibus ſolutio Amati, eiúſque experimentum redarguuntur. Ille enim expertus eſt excoctum lac in bilioſa dyſenteria citra febrem ſummè nocere, fortè quoniam intempeſtiuè ante maiorem partem cacochymiæ expurgatam fuit oblatum. Nocet ergo lac, ante idoneam vitioſi ſucci expurgationem; iuuat poſt illam,

attemperando, vires reficiendo, & adstringendo.

Quætes, an præsente remissa febri, lactis sic apparati vsus salubris sit: annuit Hip. *cit. loc.* dũ longis, remissisque febribus eius potum tantopere commendat: sic Hip. in Eratolai filio, biliosa dysenteria cum febri laborante, salubriter lacte chalybeato vius est, post idoneam cacochymiæ vacuationem. Primò enim serum exhibuit, ad humectandum corpus, ne ex febre lenta & iugi laberetur in extenuationem summam. Amatus *cit. loc.* citra rationem, perfricta fronte Hip. temnit & damnat, quum multa ab Hip. *in lib. 6. epid.* sint dicta, à quibus vt falsis se retraxit. Firmat positionem suam, Gal. dictis *in lib. 4. acut. cit.* quo loco, in torminibus, si febris non fuerit, lac asinæ bibendum præbet. Tu verò intellige, Gal. dixisse, si febris non fuerit magna, qua præsente lactis vsus reprobus est; nam vehemens febris calor, lac nidorosum reddit, & corrumpit. Librum autem septimum epidem. esse genuinum, & magno Hippocrate dignum, licèt non ausim dicere, cum Galeno *lib. 3. de difficult. respirat. cap. 1.* & *lib. 6. epid, sect. 2. com. 13. & 6. eiusd. in proœm.* & *sect. 1. com. 2. & sect. 2. com.* 44. tamen in eo plura sunt, quæ Hip. phrasim redolere videntur, & eximiam continent doctrinam, quam habere historiam Eratolai, firmauit eruditissimus Vallesius, qui ex professo singulas eius particulas explicuit, cum Anutio Foësio *in com.* Num verò lac in febribus exhibendum, lege Cardanum *lib. 2. contradict. medicar. tract. 4. cont. 2.* qui hanc quæstionem satis diffusè, doctéque pertractat.

HISTORIA LXXXVI. GALENI
De dysenteria.

Quidam cæpæ esu, & muria per clysterem iniecta, plurimos à dysenteria liberauit, alios interfecit.

Quidam (vt sibi est visus) generosè dysentericos vehementissimo medicamento curans, multos vno sanauit die, quosdam verò iugulauit. Erat namque eius medicandi ratio eiusmodi. Cæpas id genus, quod Græci carton vocant, vno die comedendas cum pane dabat, tum potum parcum. Postridie manè muriam acerrimam per inferiora infundebat. Secundum hanc etiam pharmacum validum. His igitur tolerandis quicunque sufficere potuerunt, prorsus sunt sanati: aliqui verò conuulsione, aut syncope ex dolore, vna cum madore cutis oborto interiore, &c. Galenus lib. 12. meth. cap. 1.

PARAPHRASIS.

Licèt hæc historia non sit ex iis, in quibus Gal. suam industriam exercuit, quoniam tamen ab alio Medico refert curationem esse celebratam, & plura in se hic curandi modus continet scitu digna, idcircò eam placuit interpretari. Veterum nonnulli, & vel ipse Gal. *lib. 4. de ar-tic.* 40. omnem cruentam deiectionem, dysenteriam appellant: tamen vt ex 2. *lib.* & 6. *de loc. cit.* constat, dysenteria vera, vlcus intestinorum designat. Pro qua curanda, quando contumax est & rebellis, & aliis præsidiis non mitescit, vlcúsque nimis est sordidum, & putrilaginosum, ad vehementiora accedere auxilia necessitas cogit; nam *vehementi malo non potest nisi vehemens auxilium succurrere*, ex Celso *lib. 2. cap. 11.*

Primò videndum, quam vtilitatem possint præstare cæpæ, si sunt omnes auctore Dioscorid. *lib. 1. c. 145.* acres, & caliditate sua vlcus inflammare, & dilaniare possunt, immò mordaces succos incendere queunt, ex Paul. *lib. 6. cap. 76.* ex quarum morsu dolores vlcerum intensiores fieri dubitat nemo: & si in quarto gradu calidæ sunt, auctore Gal. 7. *simpl. cap. prop.* qua ratione hæmorrhoïdes prouocat succus earum ano appositus, & maximè si sint acres, longæ, flauæ, crudæ, sale conditæ; hæ enim vehementiorem obtinent vim, quàm rotundæ, candidæ, virides, coctæ, & insalitæ, si fides est habenda Diosco-

A ridi *loc. cit.* & Oribas. *lib. 2. collect. cap. 27.*

Rursus, Cur muria in sedem infundenda, maximè acerrima, si partem exasperat, fluxionem concitat, inflammationem auget, & siccitate caliditatéque sua, humores biliosos, acriores reddit, ratione salis ex quo componitur, ex Gal. *lib. 1. simpl. 4.* quare valde incendit, attenuat, mordaces succos, fluxibilioresque reddit: præsertim asperrima, quam duram, seu maturam vocant Cels. *lib. 2. cap. 24.* Scribon. Larg. *cap.* 10. Columel. *lib. 12. cap. 6.* De cuius conficiendi modo inter omnes scripsere Marcel. Virgil. *in com. Dioscorid. lib. 5. c. 82.* Ludouic. Nonnius elegantissimè *lib. 3. de re cibaria, cap. 4. 2.* Hæc ergo dura muria, quam salsissimam auctores vocant, ita est calida & vrens,
B vt si eam parti cuipiam inspergas, ipsam adusseris, ex Gal. *lib. 3. de tem. cap. 3.* Hac ergo infusa, vlcera potentiùs dilacerari, non erit dubitandum.

Sed si res bilance ponderetur, à Galenica methodo non est aliena curatio hæc. Nam in graui, desperatáque dysenteria, acria medicamenta, leuissimis non iuuantibus, esse tentanda ipse edocuit, *lib. 2. simpl. 12.* quo loco muria vtebatur per sedem infusa: educit enim hæc nonnunquam mordentem succum, & mordacitatis redditur medela, perinde vt cætera omnia quæ abluunt, & abstergunt. Et licèt operatio hæc fit ex accidenti, quandoque prodesse solet, quoniam muria siccat, & incorruptum quidpiam seruat, ex Gal. 2. *de facult. natur. cap. 9.* Quare cùm vlcera valenter abstergat, & depascentia à putredine tueatur, siccitate sua nimiam humiditatem absumen-
C do, ex Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 493.* ad mundificandum est optima. Sic docuit Dioscorid. *loc. cit.* qui eam interaneorum exulcerationes ad cicatricem perducere affirmat: vnde Plin. *lib. 3. c. 8.* inquit, *sine illa salsugo spissat, mordet, attenuat, siccat, dysentericis vtilis, &c.* Cui affectui summopere auxiliari, testantur Gal. *lib 9. de comp. medic. sec. loc. c. 5.* Aëtius *tetrab. 4. serm. 2. cap. 29.* Cels. *lib. 4.* firmant Amatus *lib. 2. centur. 53.* Mercurialis *lib. 3. praxis, cap. 28.* & alij.

Muriam has dotes habere ratione salis, res est manifesta; nam sal adstringit, exiccat, expurgat, dissipat, reprimit, à putredine defendit, roborat, sorditiem, & putrilaginem abstergit, superfluam absumit humiditatem, cuius vitio indies magis ac magis vitiantur vlcera, fiúntque sordidiora, ex Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 623.* nam salsedinis effectus, ex Gal. *lib 5. simpl. 26.* & Auic. *lib. 2. tract. 1. cap. 3.* sunt abstersio, ablutio, exiccatio, & putrefactionis prohibitio; cùm sal conditura sua corpora siccet, & à putre-
D dine defendat: quoniam docente Gal. 11 *simpl, tit. de sale,* quidquid in corporibus humidum inest, quodammodo absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit. Quare muria per clysterem iniicienda; licèt enim ea attrahat mordacitate sua, humorem tamen attractum deinceps exiccat, & vnà vlcera persanat. De cuius parandæ modo; lege Mercurial. 2. *variar. lib.* Lælium Bisciolam, *in appendice lib. vlt. tom. 2. horar. subseciuar.*

Hac ratione cæpas, has intentiones procurandis vlceribus obtinere, in dubium verti haud potest; nam docète Auicen. *lib. 2. tract. 2. cap. 122.* ipsæ, & earum aqua, vlcera sordida abstergunt: quarum acriores dysentericis offerebat edendas Medicus ille, & fortasse crudas, tanquam magis acres, quoniam coctione, assatione, aut maceratio-
E ne acrimoniam deponunt, Galen. *lib. 2. de aliment. facult. cap. 18.* cum eis verò panem adiiciebat; nam præterquam quòd hic nutrit, medicamentum cum alimento acceptum, sensim, furtimque sese in corporis partes insinuat, & intestinis vim suam hac de causa citiùs communicat. Potum paucum adiecit, vt efficaciùs exiccaret.

Quod verò attinet ad medicamentum illud, quod post muriam infundendum imperabat, erat eiusdem, aut saltem maioris quàm muria facultatis, de illorum sanè genere quæ crustam inducunt: vt arsenicum, calx viua, alumen, æs vstum, & alia caustica, de quibus *suprà, in hist. præcedenti* meminimus. Priùs enim infundebat muriam, deinde validum medicamen, à leuioribus ad validiora procedens, & crustam hac ratione inducere sperans; & sic in maxima abstersione, exiccatione, & crustæ inductione totum curationis cardinem reponebat, satius esse existimans,

maps, hæc omnia augere, & periculosissimum morbum citò leuare, quàm finere ægrum in obitum incurrere, vtilitate maiori minus damnum compensans: nam *melior est noxa, quam mors*, ex Gal. 12. *meth. cap.* 1.

Eos verò sanatos ait, qui doloribus tolerandis sufficere potuerunt, hoc est, qui ita viribus præditi erant valentibus, vt ingentes dolores virum firmitudine pertulerint: contrà mortuos esse refert, qui ob virium impotentiam doloribus ex curatione pronatis resistere non potuerunt. Difficultatem verò habet maximam, quòd vno die sanatos fuisse pronunciet, cùm ipsum tribus diebus integris absoluisse curationem asseueret; nam in primo cæpas præbebat, in secundo muriam acerrimam infundebat, in tertio validum pharmacum. At desines mirari, si possibile fuisse exiftimes, vt diei vnius spatio vlcera intestinorum fuerint persanata infusis crustam inducentibus, post muriam inditam in secundo, & cæpas in primo die oblatas. Sed licèt hæc curatio probetur à Galeno, in desperato morbo, tutius est ab illa tanquam violenta abstinere, & ad mitia medicamenta curationem totam conuertere, quæ præterquam quòd siccant, peccantem etiam humorem sine molestia educunt.

HISTORIA LXXXVII. GALENI, De dysenteria.

Quidam dolorem animosè ferentes, nullis applicitis lenientibus dolorem auxiliis, viriliter emortui.

Equidem noui quosdã, tum Medicos, tum ægros, qui dum animosi videri volebant, ob id ipsum perierunt, quod fortiter ac viriliter cõtra dolorem semper sunt renixi, nec quod eum leniret, quicquam ceperunt, sed in asperis, & (vt ipsi interpretabantur) affectum destruentibus auxiliis perseuerarunt. Quos sanè spatio longiore curatos esse satius fuisset, quam breui viriliter mori, &c. Galenus lib. 12. meth. cap. 1.

PARAPHRASIS.

Dolorem esse symptoma, in quod maximè curantis consilium dirigi debet, testatur Auic. 4. 1. c. 1. §. *Et cum ad diuersum trahere volueris, dolorẽ prius seda, &c.* nam *ob dolorem, ægri sine pulsu redduntur, exanimésque fiunt*, dicebat Gal. 2. *de rat. vict. in morb. acut. com.* 48. & Auic. *loc. cit.* idem refert. §. *Quámque ægritudo dolori cõiuncta fuerit, aut igitur causa ipsius est dolor, aut ægritudo est causa doloris, sicut est percussio, aut casus, incipies sedare dolorem, &c.* Dolor enim curationem ad se vocat, distrahit naturam, dissoluit vires, & attrahit, fluxionésque concitat, ex Gal. *lib. de curand. rat. per sang. miss.* 8. & *lib.* 2. *de dif. feb. c.* 15. non quòd dolor per se vim habeat attrahẽdi, aut inter tractionis differentias, numeratas à Gal. 6. *de vsu part.* 15. & 3. *de facult. natur. lib.* 15. Auic. 1. 1. *doct.* 6. *c.* 3. reponatur, à facultate, à vacuo, à calore; sed solùm fluxiones irritat, naturam concitat, vires exoluit, quoniam spiritus omnes ad partem dolentem facultates transmittunt, vnde cor spiritu priuatum relinquunt, & potentiæ dolori intentæ ab actione cessant, ex ipso *lib.* 5. *aph.* 27. & *in art. medic.* 95. Et *lib.* 5. *meth. cap.* 4 sic ait. *Vitandum ne dolor incidat, ac rursus profluuium cõcitet, cùm nihil sit, quod magis sanguinis profluuiũ quàm dolor cõcitet, & phlegmonas augeat, &c.* Dolori ergo quàm celerrimè occurrendum, neque committendum, vt diutius crucientur ægri; in quo sedando, quum dirus est, & sui acerbitate, vehementiaque vires labefactat, magna celeritas, mora est. Neglectus dolor deiicit vires, & conuocata fluxione inflammationes incenduntur, conuulsiones rapiunt ægros, quæ ex nimio dolore oriri consueuerunt; aut certè madescunt, quæ sicca esse, seruata naturali ratione & vacua excrementis, necesse est.

Quapropter verius est dicere, humores in partem dolentem decumbere, quàm ab ipsis trahi. Cur autem ad partem dolentem confluant succi, explicat Galen. *lib.* 13. *meth. cap.* 3. natura enim triste aliquid sentiens, id expellere properans, magno conatu aliquid sanguinis & spiritus, in dolentem partem ex circumuicinis exprimit, atque eo confluente, partem in tumorem attolli est necesse. Accedit, quòd pars, quæ doloris sæuitie debilis facta est, ad suscipiendos humores aptior redditur.

Enimuerò si vires ex dolore resoluuntur, atque ex eo periculum impendet, mitigari dolor, & roborari vires debebunt, quò & morbo resistere, & curationis spatio sufficere queant. Qui enim animosè, & viriliter auxilia contra dolorem, eiúsque sæuitiem mitigantia contempserunt; sed solum in causa doloris amolienda perseuerarunt, ij doloris sæuitie victi occubuere. Quo pacto maximè reprehendit Gal. ægros, & Medicos, qui nulla facta, de doloris lenitione commemoratione, solum præsidia contra affectum consuluerunt, quo pacto spiritu resoluto ob doloris sæuitiem mortui sunt. Quibus autem præsidiis sedandus sit dolor, & in quibus morbis anodyna, seu sedantia dolorem, propria vel impropria sint applicanda, explicat, latè, doctéque Galenus *in hoc* 12. *meth. cap.* 1. & 11. *eiusd.* 12. & *lib.* 2. *de compos. medic. sec. loc. cap.* 1. *sect.* 5. *in fin.* & *lib.* 9. *eiusd. cap.* 4. *in princip.* Lege Trincauel. *lib.* 2. *de compo sit. medicam. cap.* 9. Mercat. *lib.* 2. *indicat. cap.* 16. Valleriol. *lib.* 3. *obs.* 4.

HISTORIA LXXXVIII. TRALL, De dysenteria.

Dysenteria, cum tabe, balneis, & refrigerantibus auxiliis, curata.

Ego sanè quendam conspicatus, ex iis qui contabuerant, à pastillis ei oblatis magis irritari, iussi hac quidem abiicere, balneis autem potius vti, & cibis refrigerantibus, vt pepone sine medulla, intybis, & bulbo: atque hoc victu refrigerante citra medicamentum, ægrum à morte ipsi expectata liberaui, &c. Trallianus lib. 8. cap. 9. in fin.

DVBIVM LI.

Num balneum in dysenteria aliquando posit esse ex vsu.

PARAPHRASIS.

Plura damna ex hepatis calida intemperie suboriri, res est manifesta: hanc pluribus signis venari licet, ex habitu gracili, oris amarore, siccitate, siti, oris ventriculi morsu, torminibus, vomitibus biliosis, ex calore sensato in plantis pedum, & manuum volis, capitis dolore, vigilia, iracundia, audacia, viuiditate, & aliis indiciis, quæ ex professo referunt Gal. *in art. medic. cap.* 41. Auic. 14. 3. *tract.* 1. *cap.* 14. Si tamen nimis squalidum hepar fit, & intemperamentum plurimum increuerit, colliquationes sequuntur biliosæ, fœtidæ, vstæ, & sanguinolentæ, donec caro hepatis colliquatione per cruentam deiectionem contabescat, & excernatur, vt firmant Galen. *lib.* 8. *sec. loc. cap.* 6. Amatus *lib.* 2. *centur.* 50. Quare excrementa apparebunt graueolentia, splendida, nimis calida, cum animi deliquio, angore, febricula, totius corporis macie & extenuatione.

Rursus ex transitu huius calidissimi humoris, mordacis, acris & erodentis, ab hepate generéque venoso ad intestina demandati, quis dubitat vlcera in ipsis concitari posse? quæ adstringentibns pastillis, seu trochiscis siccari, & curari debent; nam cruenta deiectio ab vlceribus concitata, adstringentia exposcit. Verùm cùm ex horum vsu acria excrementa retenta fiant acriora, ampliúsque erodant & irritent, vlcera exasperent, & fluxionem concitent, fit vt ex eorum administratione maior fit noxa vtilitate; & tantum abest vt abstergantur, siccescántque vlceratæ partes, vt potiùs maiori irritatione facta, & vehementiori

vehementiori concitato dolore, attractáque de nouo maiori humoris copia, ampliùs fordefcant.

Ex ford diſſimo ergo vlcere, nónne cordi communicatur in propria ſubſtantia putrida fuligo, ita vt id ſuapte natura igneum, & excandeſcens ponat in calfacto eſſe? Sícque ex diutina actione & alteratione, poteſt concitari calor hecticus, fixus, & durans. Quippe ſi ex virulento externo, & antiquo vlcere, aut ex eo quod plurimum puris excernit, velut ſunt, quæ prope magnos articulos exiſtunt, prodit in cordis ſubſtantiam & caloris conditio adeò fixa, & ob putrilaginoſam naturam adeò adhærefcens, & interanea, vt facili negotio, ob cauſam diſſipati humidi ac euacuatione, calore, vel vtroque; & rurſus innati coloris deuicta reſiſtentia, extraneus ille, vlceroſus, & præter naturam in cordis ſubſtantiam ſeſe inſinuet, firmetur, & radicetur: cur ab interno vlcere, hecticum calorem, fixum, permanentem, & habitualem oriri non dicemus? maximè ſi vlcus ſit ſiccum, ſqualidum, quod moliri poſſe per continuitatem, calorem, & ſiccitatem in ſolidis membris hecticum calorem non eſt denegandum.

Si ergo oriatur à ſordido vlcere contabeſcentia, cur balneum ad maciem ſummoperè neceſſarium, conſulere verebimur? præſertim cùm habitualis calor ſit iam independens, licèt ab vlcere foueatur, febri intenſiori facta, tunc habita ſolùm indicatione, quæ à marcido calore deſumitur, balneum ſummam præſtabit vtilitatem. Nec te deterreat Hip. dictio *lib.3.acut.text.59.* prohibentis balneum, quibus aluus plus iuſto fluxibilior eſt: nam ibi ſolùm reſpicit ad fluxum, cuius ratione balneum non conC uenit, quia emollit, laxat, & ventrem prouocat: non negans præſtare poſſe hoc auxilium magnam commoditatem, ſi aliquis alius affectus complicetur, in quem curantis conſilium dirigi debet. Docet enim ipſe *lib.10.meth. cap.1.interdum licere ſpernere vnam indicationem, ob aliam vrgentiorem.* Sic potum frigidæ ad ſatietatem probat, in phlegmone partium interiorum, ob hecticæ timorem. Sic balneum frigidum in hectico debili, *lib.10.meth.cap.10.* concedit. De quo ſi Trallianum intelligas, non errabis: Conſule Maſſariam *lib.3.de morb.intern.cap.22.* conſtipat enim meatus, cohibet fluxum, bilioſum frigiditate ſua temperat humorem, & ſic incraſſat: quem etiam vſum, balneum ex ſtypicis medicamentis paratum præſtare, vt roſis, cypero, myrto, balauſtiis, & aliis omnibus comperrum eſſe reor.

Deinde. Balneum tepidum præſente alui fluxu, vrgen- D tioris indicationis habita ratione prodeſſe poteſt; nam partes extimas calefaciendo, dilatando meatus, & attrahendo fluxionem à partibus internis ad externas, ſolet cohibere humoris fluxum, & inſuper humiditatem reficit & inſtaurat, tabidiſque remedio eſt. Sic *lib.1 ad Glauc. cap 14. in med.* dicit balneas in fluxionibus ad ventrem aptiſſimas eſſe, quia auocant humorem à ventre ad cutem, & ſic fluxum ſiſtunt. Sic Auic.4.1.*doct.5.cap.8.* cum Paul. *lib.7.cap.7.* in ſuperpurgatione balneum conſuluit; eius enim vi reuellitur materia fluens ad inteſtina, in vniuerſum corpus. Quamobrem ſi tabeſcente corpore, humor vtilis, & vitæ neceſſarius ad vlcerata confluit inteſtina, balneum, ad cohibendum eſt vtile; hanc enim ſubſtantiam contineri, non excerni oportere, (ea enim vacuata corpus priuatur alimento, & contabeſcit) res eſt manifeſta.

Hac ratione cùm tabe corpus afficitur, ob pulmonis vlcus, balneum mirificum eſt, ex Ludouic. Mercat. *lib.2.de morb.intern.cap.9.* nam ſiccas partes natiua quadam humiditate recreat, febrilem, marcidúmque calorem contemperat, natiuum ignem connutrit & refocillat, & pus ab igneo calore craſſefactum liquat, expulſioníque paratum reddit; retentum enim opprimit partes ſpiritales, eaſque inficit labe dira. In hunc vſum Trallianus in dyſenteria, frigida præſidia exhibuit, peponem ſine medulla, hæc enim maiori humiditate ſubuertit ventriculum, internas partes relaxat & emollit, & fluxum concitat, de cuius viribus lege quæ diximus *lib.1.in com.hiſtor.28.* Quare cùm ex vlcere inteſtinorum æger tabe eſſet affectus, & ex paſtillis calidis ſiccis oblatis magis ſiccatus extenuaretur,

A commodiſſimè balneum, & alia refrigerantia ſunt imperata, quæ iecur calidum roborare nata ſunt.

HISTORIA LXXXIX. GALENI, De colico dolore.

Colicus dolor peſtilens, ac contagioſus, frigidis curatus.

PVto autem colicam affectionem, quæ etiam nunc regnat, ex huiuſmodi prouenïſſe humoribus, quæ ab Italiæ quidem regionibus incepit, in aliis autem multis Romanorū Reipublicæ B *locis* peſtifera cuiuſdam luis modo eſt graſſata: ex qua pleriq́ue in morbum comitialem, alij in artuum reſolutionē ſenſu incolumi, nonnulli in vtraque ſunt prolapſi. Ac eorum qui in comitialem morbū inciderunt, plures interierunt. Ex illis verò qui in reſolutionem, plures euaſerunt, tanquam in criſi, cauſa aliorſum ex loco quem infeſtauerat, conuerſa. Sic igitur laborantes, Medicus quidam in Italia curauit victus quadam ratione infideli, refrigerante, & maximè temeraria. Lactucas enim non coctas, refrigeratáſque ipſi porrigebat, intybúmque ſimiliter ſupra ſatietatem comedendū, item vuas, mala, piſces dura carne præditos, omniáque cruſtacea, pedes bubulos, bulbos, & ſimilia, nō ſolùm facultate, ſed & tactū frigida. Vinum raro præbebat: cùm autem dabat, frigida miſcebat; ipſámque frigidam, vel etiam poſcam frigidam exhibebat, ab omni alio calido, & medio cibo abſtinens. Atque plurimos ſic præter* C *omnium opinionem* perſanauit. Immò nonnullos qui iam in morbum comitialem, vel reſolutionem prolapſi erant propemodum, ſanitati reſtituit, &c. Paulus* lib.3.cap.43.

QVÆSTIO XLVII.

Quòd colicus color, peſtilens ac contagioſus, ſit morbus nouus.

PARAPHRASIS.

DE colico dolore, veterum & recentiorum peritiſſimi, ſatis ſupérque diſputarunt. Num eius fecerit mentionem Hip. vel ilei nomine deſcripſerit, graphicè proponit Mercurial. *lib.5.variar.lect.cap.11.* quo morbo primò Tiberium Imperatorem fuiſſe tentatum narrat D Plinius *lib.26.cap.1.* Marcel.*cap.29.* colicum vocat dolorem, & Celſus *lib.4.cap.13.* craſſioris inteſtini dolorem, colicum appellat. At hunc morbum non agnouiſſe dicendum eſt Hippocratem? minimè quidem. Hoc modo ipſum, nec rabiem, ſicut nec curationem animalium virus vibrantium deſcripſiſſe, aſſeremus, quos tamen affectus conſtat non ignoraſſe: nam Homerum Hippocrate vetuſtiorem, rabiem memoraſſe legimus, dum *Iliados* 8. Teucrum occiſis octo, Hectorem non potuiſſe percutere ſcribit. Sic enim ait: *Hunc autem non poſſum percutere canem rabidum.* Quòd ſi dicas, præſtantis huius Medicorum coryphæi multa volumina iniuria temporum periiſſe, vera pronunciabis.

Deinde, poſſe morbum aliquem denuò nunquam antea conſpectum oboriri, neminem eſſe arbitror qui ambi- E gat, præſertim cùm antiquorum præcipui ita fieri poſſe conteſtentur. Celſus *lib.1.in præfat.* nulla cauſa magis dicit, rationales Medicos empericis præſtare, quàm quòd nouis morborum generibus queunt etiam auxilium ferre. Nam Plin. *lib.26.cap.1.* Lichenem ſeu mentagram Tiberij Claudij Cæſaris principatu primùm in Italiam irrepſiſſe memoriæ commendauit. Firmant Plutarchus *lib.8. ſympoſ.cap.9.* PetrusCrinitus *lib.20.cap.10.* Et Lucio Paulo, & Quinto Marcio Conſulibus primùm in Italiam carbunculum veniſſe, recenſet ex annalium ſcriptis Plinius *loc.cit.*

Rigorem ſine febre hac tempeſtate frequentiſſimum, temporibus Hippocratis, ob illius ſæculi ſobrietatem non apparuiſſe, multis in locis Galenus eſt auctor. Omitto Gallicam luem, puncticularem febrim, quas nouiſſimas eſſe

esse ægritudines contendunt plures, quorum sententiam late refutamus *lib. 1. in eom.histor. 73.& in hoc libro, in com.histor.3.*

Quid commemorem duos illos rarissimos affectus à Plinio relatos *lib 25.cap.3.* quorum alter erat putridū oris malè olentis vitium, quod stomacaciam appellabant, cuius vi dira intra biennium omnibus dentes decidebant. Nostri *Scorbutum* vocant, seu *scelortyrben.* In hoc vlcerantur gingiuæ, dentes decidunt, scrotum inflatur, crura liuent, fœtet respiratio, tibiæ vlcerātur, tumet lien, corpus ictero nigro premitur, febricula infestat, adest neruorum, tendonum, & ligamentorum rigor cum impotentia ad motum: cuius morbi notas legat qui velit, apud Balduin.Rōsseum *prop.libel.de scorbuto.* Dodonæum *c.33.obs.medic.* Gulielm. Lem.& Reusn.*prop.tract.* Olaum Magnū *lib.16. de gentib. septentrionalib.cap.52.& lib.9.cap.38.* Mithob.*lib.de peste,* Lang.*lib.1.epist.41.* Forest.*lib.20.obs.*& alios, qui de hoc morbo graphicè disceptarunt. Alter erat, qui neruos crurum adeò lædebat, vt compagines in genubus cum crurum vacillatione dissoluerentur.

Sic *Gemursa* apud Plin.*loc.cit.* inter digitos pedum nascebatur, qui morbus celeriter extinctus est. Sic inusitatum morbi genus fuit illud, quo Arrium occubuisse testatur Ado.Viennensis *in Breuiario chronicorum, ætate sexta.* Hic namque cùm ad secessum accessisset, viscera prope mortem excreuit: quanquam Pomponius Lætus *in compendio Romanæ Historiæ,* dolore colico obiisse referat.

Adest *Sudor Britannicus*, circa æstatem post humidissimam cœli cōstitutionem, dira mortalium clade, paucis abhinc annis inualescens; quo correpti, maxima sudoris diluuie, intra viginti quatuor horas, febri incendiosa oppressi expirabant. Hæc sudorulenta febris multa millia mortaliū iugulauit. De cuius causis & præsidiis luculenter egere, Cornel. Gemma *lib.1. cosmocrit.8.* Langius *lib.1.epist.19.* Brauus *lib.2.de diff.feb.in com. cap.5.Gal.* Ioan Hucherus *lib.2.feb.6.* Fernel.*2.de abdit.12.* Laurentius Surius *in com. rerum in orbe gestarū.* Polydor. Virgil.*lib.20.Histor. Anglic.* Sennertus *lib.4.de feb.15.* Nam dari diariam pestilentem, & putridam, acriter probauimus, contra multorum mentem, *lib.1.de com.Histor.84.*

Nónne *Dracunculus* tibiarum, nouus est morbus? nam Galenus *lib.6.de loc.affect.c.3* de eo obscurissimā fecit mētionem, eiúsque essentiam per vmbram quasi depinxit, *in introduct.*& *lib.finit.medicar.* narrauit, & vidit Aëtius *tetr. 4.ser.2.c.85* cum Paulo *lib.4. c.vlt.* Curationē propofuere Auic.*3.4.tract.3.c.21.* Auenzoar *lib.2.tract.7. c. 20* Alzaharauius *tr.10.c.2. Haly lib. 9. pract.c.67.* Rhas.*lib. 9. ad Alm.tract.7.cap.24.* Iullius Pollux *lib.4.* Amat.*7.cent. 64.* Monard.*lib.7.epist.2.* Thom. à Veiga *in c.3.Gal.lib.6. de loc.affec.* Morbus in Arabia frequens, ab aliis dictus *vena medena, ciuilis, vel saniosa,* à sāguine, atra bile, vel ab exusta, & valde sicca pituita pronatus: de cuius motu, & essentia controuertunt auctores, vbi generetur, & num vena sit, neruus, vermis, an animal viuum, in brachio, femore, tibia, & partibus musculosis enatum, imò (quod mirabile videtur, & notat Gentilis *3.4.cit.*) si frāgitur, inquit Auenzoar, subitò emoritur æger; integer enim hic neruus est paulatim extrahendus. Lege de alio morbo, Dracunculo vocato, Mercurialem *lib.2.variar.cap.20.*

Sic superioribus annis visus est morbus nouus, quo pili recorti, conuulsionis modo inter se implicabantur, ita vt cum aliis sæuissimis signis plures perirent, qui morbus appellatus est *plica Polaca,* quòd in Polonia vigeat solùm, & exacerbetur. Nouum sanè, veteribúsque indictum, horridi & intricati capillitij cum barbæ, tum capitis, morbi genus, difficilium quorundam capitis morborum argumentum. De cuius morbi natura, & curatione, sat multa congessit Saxonia *proprio libello de plica Polonica,* & post eum Laconicè exarauit Fonseca *lib. 1.consult.1.* Sennertus *lib.5.pract.part.3.sect.2.cap.9.* Forestus, & alij.

Noua *Lues Morauiæ*, ab aliis vocata *Brunus Gallicus,* quia Brunam ciuitatem, intra duorum triūmue mensium spatium depopulari plurimis horrendis symptomatis visa est. De hac egere Thomas Iordanus *lib.de lue noua Morauiæ.* Crato *lib.2.epist.per Laurentium Scoltzium publicata-rum,pag.228.* Henricus à Bra Campensis *epist.1.* Ioan.Sporichius *tract.de Bruno Gallico.* Huic morbus addendus etiā est Brunus Vagaticus, cuius naturam exactè explicuere Iordanus *lib. 19. de peste,* Balthazar Conradius, & Iacob. Suterus *prop.tract.* Sennertus *lib.4.de feb.cap.14.*

Scribit Albertus Krantzius *lib. 5. Histor. Saxonicæ,* circa Nineruam, mirabile morbi genus innotuisse, tacti namque homines igni inuisibili ardebant, qui facilè penetrabat præcordia. Alij pedes, alij manus ea occasione præciderant.

Tradit Pomponius Latus *in compendio Historiæ Romanæ,* Heraclitum imperatorem nouo cladis genere perremptum testium nempe folliculo sursum verso, simul cum virili membro semper tenso, adeò vt quoties meieret, nisi tabula vmbilicō admota prohibente, vultum lotio sparsisset. Nouum etiam Deliorum morbum, vide descriptum apud Mercurialem *lib.3.variar.cap.18.*

Visæ sunt præteritis annis pleuritides, peripneumoniæ, dysenteriæ, catharri pestilentes, de quibus conscripsere Rembert. Dodonæus, *c. 21.obseruat.medicinal.* Cornel. Gemma *lib.2.cosmocritic.c. 1.* Sic anno 1566. visa est *febris Vngarica,* quæ licèt eisdem ac Brunus Vngaricus, esset insignita symptomatis, vehementioribus tamen iugulabat. De qua Matthias Cornax *lib. 2. consult. medicar. cap. 9.* Apparuit etiam vitiligo pestilens, in qua pili albescebat de cuius natura Mercurialis *loc.nuper cit.*

Mirabilis est etiam morbus, quem primus omnium vidit Albucasis *lib. 2.cap.93.* ab eo *Flatus furiosus* nuncupatus, qui à materia flatulenta turgente intra venas, huc illúcque impetuosè mota, & ad ambitū corporis transmissa, irrequietóque motu agitata scaturit. De quo flatuoso dolore, seu flatu vago disceptarunt eleganter Marcellus Donatus *lib.1.de medica histor.mirabili, cap.6.* Cardanus *consil.5.de dolore vago,* Nicolus *serm.7.tract.3.sum. 2. cap.45.* Beniuenius *cap.40.& 81.de abdit.sanat.& curat.causis.*

Extat rarum quoddam morbi noui exemplum apud Celsum, *in præfatione sui operis,* dum ætate sua quandam, ex naturalibus carne prolapsa, & arente, intra paucas horas expirasse commemorat, sic vt Medici nobilissimi neque genus mali, neque remedium inuenerint. Quid dicā de Elephantiasi quæ ante Pompeij Magni ætatem in Italia accidit? Quid referam de tabe Romæ grassāte, anno.1222. quæ omnes ferè depopulata est, auctore Blondo *lib.7.decad.2.* Dari ergo morbos nouos, nouum non est, prout *epistola vnica de morbis nouis,* eruditissimus Heurnius doctè confirmat, & nos *lib.3.de praxi Medica admiranda, in fin.* aliqua morborum nouorum exempla proposuimus.

Huius census est morbus hic colicus, à Paulo solùm animaduersus, pestilens ac contagiosus, ex quo alij in epilepsiam, alij in resolutionem, nonnulli in vtraque mala sunt prolapsi; cuius euentus causam latè diximus *lib.1.in com.histor.45.* Posse autem dari colicum dolorem pestilentem probat Auic.*16.3. tract.3. cap. 6. in med. & tract.4. cap. 30. §. Et ipse quidem vadit de quibusdam ad quosdam, permutatione quæ fit in aëre pestilentioso, & de terra ad terrā, permutatione ægritudinum venientium, &c.* Firmant Gentilis *super cit. loc. Auic.* Ratio dictat, nam quid obstat, quominùs praua qualitas recepta in aëre, plurimas nostri corporis partes corigere possit, & primò colon intestinum labefactare lue dira? quoniam alia pestis ad cerebrum, alia ad pleuram, alia ad alia intestina, alia ad colon analogiam habet, ex qua diuersimoda & admiranda vi, phrenitis, hemitritæus cum cataphora coniunctus, pleuritis, dysenteria, & colica pestifera consurgunt: hæc autem colon exercens & fatigans, pestiferarum febrium more sæpe celeriter interficit, vt scitè notauit Leonus Lunensis *lib. 4. art. medic. sect. 3. cap.7.*

Hunc autem morbum fuisse contagiosum, præterquam quòd ex Pauli dictis constat manifestè, dicentis ipsum à multis Italiæ regionibus ad Romanorum diuersos locos fuisse grassatum, annuunt prisci, qui omnes differentias contagij cognouerunt; nam Galenus *lib.1. de dif. feb. cap. 2.* fecit commemorationem contagij ex conuersatione, & aëre inducti, §. *Et quòd pestilenti morbo laborātium*

conuerſatio periculoſa,ne inde cōtagium contrahetur,quemad-modum ex ſcabie, & lippitudi.e, nemo ſanæ mentis dubita-uit,&c. & *in cap.*4.de ſeminario in aëre relicto, §. *Magna autem ex parte ex inſpiratione incipit aeris circumſtantis à putreſcibili euaporatione infecti, &c.* Et *lib. de theriac. ad Piſo. cap.*16.de peſte illa, quæ ab Æthiopia in Græciam tranſlata,multa hominum millia iugulauit,ciuitates depa-ſcendo,vaſtando, & depopulando. Deinde Ariſt. conta-gium agnouiſſe patet,*ex ſect.*1.*probl.*7. quærens enim,cur peſtis ſola ex omnibus morbis eos afficiat,maximè,qui ad laborantes propè acceſſerint ? reſpondet, an quòd is ſo-lus omnium morborum communis , omnibus hominibus eſt ? Et *lib.*7.*probl.*4.de contagio agit eximiè. Vt ſanè Ti-reſia cæciores iudices Montanum *part.*2. *ſuæ medicinæ*,de contagij eſſentia optimè differentem, & Cardanum *lib.* 1. *de venen.cap.*14. Fabium Paulin.*in tom.lib.Thucydidis, de peste*, afferentes , Græcos contagium nec per vmbram agnouiſſe. Nam,vt eruditè notauit Steph. Caſtrenſis *lib.*3. *de meteor.microcoſmi,cap.*5 .Galenus de contagio ſcripſit in lib.Thucydidis de peſte,qui non extat.

DVBIVM LII.

Num poſsit dari peſtis citra perniciem.

SEd quæres hoc modo. Si colicus hic affectus fuit pe-ſtilens , & contagioſus , & peſtis dicitur epidemia pernicioſa plurimos interficiens, à Gal.*lib.* 3.*epid.ſect.* 3. *com.*20.& *lib.*1. *acut.com.* 9. cur ex hoc affectu peſtilenti plures euaſerunt, præſertim qui in reſolutionem incide-runt ? Dic. De eſſentia peſtis non eſſe, quòd ſit morbus epidemicus , quantumuis ita communiter explicetur : plures ſiquidem inuadere, potiùs eſt effectus quàm ratio formalis morbi : ſat enim eſt , vt morbus dicatur lethalis ac pernicioſus, vt ſua magnitudine poſſit inficere, magis enim & minùs non variant ſpeciem : quoniam tamen magna ex parte, à communi cauſa ortum ducit,& plures corripit,epidemia nuncupatur,& deſcribitur à veteribus. Quare vt peſtilens dicatur affectus, cuiuſcunque generis ille ſit, non oportet per multos graſſari, nec plurimos ex iis perdere , ſed ſufficit poſſe. Licèt enim peſtis deleteria ſit affectio,& ab efficaciſſima cauſa proficiſcatur , parum interdum, aut nihil agit , ſi paſſum valde reſiſtat ; ita vt pro varia corporis diſpoſitione non ſemel accidat, vt non patiatur vnum, ægrotet aliud, & moriatur illud : nec enim oportet peſtilentem , aut venenoſam affectionem, vt talis dicatur , omnes quos corripit, vel multos perde-re, ſed ex ſe exitium minari : de quo argumento inter om-nes lege Antonium Poncium *lib.de peſte, in initio*, de hac re eruditiſſimè differentem.

Neque miréris colicum dolorem frigidis fuiſſe perſa-natum, & calidorum medicamentorum abſtinentia cura-tum;nam ipſum à bilioſis ſuccis originem aliquando du-cere, teſtes ſunt locupletiſſimi Gal. *lib.* 12.*meth.c.*7.Auic. 16.3.*tract.*3.*cap.*1.& 6.Iacob.Oetheus *lib.obſer. propriar.* Amat.*lib.*1.*centur.* 2. quo in morbo,à mordaci humore, calido & pungente, ſuborto,frigida præſidia ſunt ex vſu; ſi enim eius acrimonia obtunditur, & hebetatur , tempe-ratur mordacitas , & caliditatis vehementia infrænatur. Quòd ſi epilepſia, & paralyſis à bilioſo , calidóque ſucco ortum ducant , frigida auxilia omnibus iſtis affectibus re-medio ſunt;quos affectus à bile aliquando oriri poſſe dixi-mus *lib.*1.*in com.hiſt.*28.& 46.à quo humore colicū dolo-rem,cæteróſque hoc loco relatos affectus fuiſſe pronatos, ex ſerie contextus,eorúmque curatione ſatis patere arbi-tror,& firmat Gal.*lib.*1.*de loc.c.*2.&*infra* proponemus latè.

COMMENTARIVM.

PEſtifera cuiuſdam luis.] De peſte hoc loco agendum, morbo diro,funeſto,exitiali, ob cuius labem diram,af-fecto inquinatóque corde,vires omnes,præcipuéque vita-les infringuntur.Inſuper eſt affectio deleteria, non vt cæ-teræ quæ communiter lethales dicuntur, ob ſui magnitu-dinem,intenſionem,partis nobilitatem, aut curandi diffi-

A cultatem, ſed & inſuper mirabili quodam, inſigni, & ex-traordinario perdendi modo. Hoc repentinæ indicant cæ-des,ac miri alij effectus manifeſtè demonſtrant , quos re-fert eloquenter Fernel.4 *patholog.*17.& 2.*lib.de abdit.c.*2. Petrus Salius *lib. de feb. peſtil.* 15. & 16. *ad fin.* & Ioan. Georg.Schenckius,omnigenæ lectionis vir,qui ex Medi-corum ſcriptis,*lib.*6. *obſeruationum* compendium colligit, & deſcribit Palmarius *lib.*6.*de morb.contagioſ.cap.*5.

Nam veneni promptiſſimi inſtar , horrida inimicitia, animantium genus inuadit & oppugnat , & præcipua membra,imprimis cor vitæ ſedem ac domicilium,ſpiritus eius deiicit & labefactat, vires proſternit,omnino ſuperat naturam, & citra cauſam manifeſtam corrumpit & pre-mit,quod eſt de ratione veneni à tota ſubſtantia talis. De-nique tanta eſt corruptio intùs concepti peſtilentis aëris halitus , vt non rarò ægros ſideratorum more concidere

B videamus cum alioquin in eis nec pulſus exitialis , nec vrina à naturali ſtatu mutata, nec vix vlla aduerſæ valetu-dinis ſigna appareant,ſaníque videantur,ac ſtatim, & lo-quentes & incedentes , tanquam fulmine icti pereant. Nec minora ſunt, quæ in lethalibus carbonibus , ac aliis venenoſiſſimis,ac fraudulentis huius mali ſignis accidere conſpicimus ; ſic namque affectos, pleróſque ſublatos vi-dimus, toruo aſpectu,liuenti facie, ſoporatos, delirantes, ſyncope correptos;tandem verò cum terribiliſſimis ſym-ptomatibus , pulſu paruo,debili,puſillo, aſſidua vomitio-ne,inquietudine, corporis iactatione, virium imbecillita-te,ſpirituum omnimoda iactura refrigerati,animam agen-tes,vt videas quàm ſit huius veneni latentis mira vis , & cæca poteſtas.

Notauit Rhaſis *lib.*30.*contin.tract.*13.*cap.* 1. ſudorem ſanguineum in maleficentiſſimis variolis. Vidit Georg.

C Agricola *lib.*2.*de peſte*,formidabilem peſtis ſpeciem , qua correpti triduum circa caput,& pectus ſanguineum ſudo-rem excluſerunt. Cùm enim facultas retentrix , extincto ſpiritu, quo munia ſua exercet,à præſentaneo veneno, le-thalíque peſtifera aura ſit laceſſita,& victa, ſanguinem re-tinere non poteſt,ſed defluere permittit per poros cutis.

Quàm ſint exanthemata nigra in peſte apparentia,per-nicioſa, docuit Galenus *in hiſtoria Critonis* , apud Hippo-cratem *lib.*1.*epid.ſect.*3.*text.*26.qui puſtulis nigris ad pol-licem erumpentibus mortuus eſt. Sic Silenus *lib.*1.*epid. ſect.*3.*text.*19. variolis oppreſſus cum extremorum nigri-tie obiit : quod mortis inſtantis eſſe certum ſignum fir-mat Gal.*lib.*3. *epid.ſect.*2. *text.* 5. agens de adoleſcentulo, qui in mendacium foro decumbebat : quæ in peſte appa-rere,omnes norunt.

Demum huius tyrannici morbi eſt præſeruatio diffi-

D cilis, curatio difficillima. Pro præcautione , veterum & iuniorum ſcientiſſimi ſatis inſudarunt , quibus eſt ma-nifeſtum, illam ſolùm conſiſtere in roborando paſſo, & debilitando agente. Firmabitur illud , ſi partes princi-pes cuſtodias, tuearis, ac firmes , quo minùs venenum queant perſentiſcere. In hunc vſum auxiliorum ſylua in-uenta eſt , quæ tum viſcera interna roborare , tum peſti-lentem auram , occultis , manifeſtíſque qualitatibus op-pugnare poſſint. Ea ſunt vacuantia diuerſa multiplici-que forma confecta , quæ corpus à ſuperfluo mundent humore, cardiaca ſint, alexiteriáque vi veneno miran-dum in modum reſiſtant.Domus ab omni inquinamento, ſeu fœtore ſit immunis, aëri puriſſimo aquilonari expo-ſita. Hic igni purificetur , conflato ex odoriferis lignis, olentibus coronis,ac ſuauiſſimis floribus, vt lauro , pinu, iunipero,oliua , lentiſco , cupreſſo , rore marino , ligno

E aloës,myrto,roſis,aceto, cinnamomo,ſpica,& aliis iucun-dum fundentibus odorem ; ſic enim animalia aërem pu-rum ſpirantia,ab imminenti lue redduntur immunia.Le-ge doctiſſimum Danielem Sennertum *lib.*4.*de febrib.cap.* 5.*de præſeruatione à peſtilentia.*

Victus quantitate, qualitate, tempore , & ordine mo-dum non excedat. Arcendi hominum conuentus. Ro-borandum cor alexipharmacis intus aſſumptis. In hunc vſum inuenta antidota ex auro, margaritis , lapidibúſque pretioſis confecta. Aquæ theriacales mira diſtillationis arte extractæ, tabellæ ex cardiacis medicamentis , opiatæ, puluerес,

pulueres, facculi, epithemata, vnguenta, conferuæ, pilulæ, poma, quæ manibus tractata, suaui inspiratione in cerebrum delata, animalem facultatem, & vitalem recreante, vires reficiunt, putredinem arcent, & putris humoris, pestiferæque auræ qualitatem venenosam, ac corruptricem, mirabiliter corrigunt, domant, atque infrænant. Horum omnium formas legat qui velit, apud eos qui doctissimè de peste conscripserunt, Ioubertum, Paræum, Mercurial. Angelucium, Salium, Simonium, & Forestum. Inter cætera præstat antidotus probatissima contra venena Matthioli. Præstantissimum etiam est oleum de scorpionibus, eiusdem, seu Gregorij Garauitæ, fidissimo experimento aduersus pestiferas febres adinuentum, cuius vires tantis laudum præconiis ad cælum euehit Andr. à Lacuna *in præfat. lib. 6. in Dioscor.* cuius eximias facultates sæpissimè in febri lenticulari, summa cum ægrotantium vtilitate sum expertus, cùm ex eius supra cor appositione, variis symptomatis oppressos viderim restitutos. Vnde verò hæc omnia alexipharmaca habeant facultatem suam, pauci explicarunt, excepto Stephano Roderico Castrensi, qui in huius causæ ratione reddenda *lib. 4. de meteor. microcosm. cap. 2.* cæteros antecelluit.

QVÆSTIO XLVIII.

Quò ad præcautionem, curationémue pestis, venena supra cor gestare non conueniat. Contra Baptist. Theodos. Mercat. Fallop. Paræum, Merindolum, & comm. Medicorum sententiam.

Mirum est quod multi volunt, & ferè in vsu receptissimum est, hydrargyrum, aut arsenicum sublimatum super sinistram cordis papillam, aut alam sinistram gestata, venena cuncta fugare, & genuino latentique odio, à veneno, venenosóque affectu præseruare. Tantum enim fidunt huic auxilio, vt solo hoc, à pestilēti lue homines præseruari posse constantissimè asseuerent Paræus *lib. 21. de pest. c. 12.* Ludouic. Mercat. *tract. de feb. malig.* Ioan. Thom. Porcelle *lib. 3. contra pestem, c. 16.* Ioan. PistoriusNiddanus *lib. de peste, cap. 34.* & deinceps Anton. Merindol. *lib. de feb. cap. 12.* Simon Simonius, Fallop. Iordanus, & plures alij. Tantíque faciunt hi, hoc illustre à Deo mortalibus concessum auxilium, quod diuinū inuentum appellare solent, vt Lacuna *lib. 6. in Dioscor. in præf.* affirmet quendam Medicum Lusitanū, in Romanno Xenodochio pestiferas febres curantem, solo sublimato iuxta sinistrum cordis ventriculum gestato à periculo 24. annis euasisse immunem. Sequuntur Ioan. Rhenanus, Petrus Droetus *in tract. de pest.*

Ioan. Baptista Theodosius *epist. 2.* asseuerat, corpus veneno assuetum minùs lædi à venenoso pestiferóque aëre: Sicut enim multo tempore assueta, licèt fuerint deteriora insuetis minùs molestare consueuerunt *2. aph. 50.* sic venena assueta gestari non nocent, imò muniendo cor cætera venena fugant. Sed cùm Arsenicum sit venenum per erosionem interimens, auctore Dioscoride, cur antequam cor consuetudinem contrahat, ipsum non interficiet? cum aëre per insensilem transpirationem attracto, venenum necessariò hauriamus. Hinc deduces, non esse standum opinioni dicentium, ex eo in constitutione pestilenti venena gestare optimum esse, quòd ipsa cùm fœtida sint, alia fugant venena; nam licèt aliquem in arcendo contagioso, pestiferóque aëre habere possint principatum, maius tamē ex illorum communicatione damnum subsequitur, maiórque pernicies. Lege Hermannum Follinum *lib. 2. cap. 7. de peste.*

Petrus Salius *lib. de feb. pestil. cap. 20* & Antonius Porta *lib. 2. de pest. cap. 49.* totam causam in similitudine, quam habet vnum venenum ad aliud, inuicem se trahendo, esse sitam acerrimè contendunt. Asserunt enim, venenum externum interuētu similitudinis attrahere internum; quare in præseruatione, & curatione pestis, mirum auxilium esse censent, vt sic maligna & venenosa qualitas altis in corde fixa radicibus, foras extrahatur ac venefici spiritus promptissimè extrà alliciantur: in præseruatione autem mirabiliter conferre arbitrantur: nam præterquam quòd vene-

A nosam qualitatem reddunt, & infrænant, sunt etiam summè sicca; & inquinamenta pestis absumendo, excrementitiam humiditatem discutere queunt.

Quòd autem hæc responsio sit extra rationem, patet. Nam vel de præseruatione est sermo, vel de curatione: Si de illa, reproba sunt hæc venena, & nullius vsus, imò inutilia, nocua, & incommoda: in hydrargyrio enim, & sublimato extant tum manifestæ tum occultæ qualitates; non illæ, quoniam hydrargyrium frigidum cùm sit, condensando poros, fuliginum putridarum prohibet exhalationem, quibus cor obrutum cùm suffocetur, feruet suapte natura, glíscit, & excandescit, & sic minùs resistit futuro, imminentíque veneno. Deinde sublimatum calidum

B dum cùm sit, nimis calefacit, cordis temperamentum peruertit, spiritus acriores reddit, ipsúmque inflammat. Lege Castr. *lib. 4. de meteor. cap. 4.*

Simon Simonius doctissimus *2. lib. meth. curand. pestem, fol. 122.* ad qualitates occultas confugere est coactus, dicens arsenicum suaptè natura hoc habere, vt extrà appositum cor firmet, & venenum atterat. Sed quoniam confugere ad occultas qualitates, est asylum eorum qui nihil dicunt, monente sic Magistro *lib. 3. de præsag. ex pulsib. cap. 5.* huius opinionem cofirmare non possum: maximè cùm arsenicum venenum sit à tota substantia tale, cordi & spiritibus valde infensum, & aduersum. Quæ ergo qualitas benigna in eo aderit occulta, confirmans cor, vt in præseruatione conferre possit? Ad hæc. Si virtus horum intus penetrat, cùm labes in

C corde non adsit venenosa, nisi familiaritate, & similitudine substantiæ inuenietattrahendum. Estne (quæso) in his aliqua admiranda vis, vt illæsis substantiis internis sine aliquo damno, istorum facultas foras attrahatur? Cur si solus pestilens aër maiori ex parte per inspirationem attractus pestilentiam facit, continuo naribus non apponitur, ne scilicet aër ingressurus viam inueniat?

De curatione maior est dubitatio. Cùm enim duo adsint venena, internum, & externum; cur illud cùm pestilens sit, & in agendo efficacius non attrahet externum, si verum est inter attrahentia familiaritate, illa potiùs attrahere, in quibus maior est actiuitas, & efficacia, ex Gal. *lib. 3. simpl. 24. & 25.* pestilens autem venenum aliis venenis multò esse excellentius, deduci po-

D test ex Gal. *lib. 6. epid. sect. 1. com. 29.* qui calorem pestilentem, ab aliis per putredinis excellentiam differre affirmat. At si tantoperè horum auxiliorum fidis tractioni, salubrius tibi sit multò, cucurbitulam regioni cordis admouere, vt liquid ibi veneficum latet, extrahatur. Et si Arsenici siccitatem tantoperè laudas, cur cordi causticа non imponis, quorum vi, & ope ichores virulenti absumantur?

Excellentissimus Fallopius *lib. de bubone pestifero, c. 15.* experientia edoctus, Arsenicum impositum cordi in sacculo tenuissimo, esse medicamentum factum à Deo contestatur. Sed videndum, num experientia sit bona; quum enim multa sint, quæ in pestis præcautione applicantur auxilia, videndum ad quæ referenda sit salus. Ego tunc credam, cùm videro hominem ad pestem incipien-

E dam aptum, cum pestilentibus conuersantem, reprobo vtentem regimine, horum solùm antidotorum vi fuisse præseruatum. Bona tamen fide testari possum, me anno 1600. in vasta illa pestilentia, quæ Lusitanos, Cantabros, Gallæcos, Flandros, Afros, Hispanos citeriores, & non paucas, vt audiui, Orientales prouincias miserrimè afflixit, plurimos vidisse peste correptos, imò alios repentè, velut fulmine ictos emortuos, non sine liuore in regione cordis, in quorum parte læua iuxta cor, sacculus plenus arsenico diu fuit gestatus.

Securius ergo multo sit, belzarticis medicamentis, cardiacis vnguentis, & aliis probatis alexipharmacis, intus assumptis, & extrà appositis cor munire, quàm hoc ambiguum auxilium experiri. Lege eruditissimum Alexandrum Massariam, qui *lib. 2. de peste, cap. 4.* nostram sententiam approbat, & confirmat, simul cum Septalio *lib. 5.*

*caution.medicar.num.*58.Saxonia *lib.de plica cap.*53.Gemma,Gerardo Columba,& Augenio.

QVÆSTIO XLIX.

Quòd cadauera peste enecta valde sint contagiosa. Contra Fracastorium, & Rondeletium eruditissimos.

DE præferuatione in peste,illa soluenda dubitatio est, quam ieiunè ventilarunt recentiores : num cadauera peste enecta, sint contagiosa. Claudius Galenus, inter Medicos & Philosophos acutissimus, & in cuius libris legendis nullum finem facio, tam mihi videntur docti, grauiter, ingeniosè, prudenter conscripti ! *lib.1.de dif. feb.cap.2.* pestilenti morbo laborantium conuersationem periculosam esse, ne inde contagium contrahatur, asserebat. De hoc argumento cùm diebus elapsis apud Doctorem quendam Medicum celeberrimum & virum non minùs illustrem, quàm doctum fortè in corona eruditissimorum colloqueremur plures,quidam non infimæ notæ Medicus, hanc veritatem luce ipsa meridiana clariorem summoperè approbans, & confirmans,de viuis corporibus hoc esse intelligendum clamitans, cadauera peste emortua, nullo modo contagiosa esse prædicauit.

Ego,vt verum fatear,cùm opinionem hanc generis humani saluti conseruandæ aduersam maximè esse, fuerim arbitratus, imò à ratione, experimento, illustriúmque Medicorum decretis longè alienam, summa admiratione affectus sum, præsertim in re,quæ maximum pondus semper habere visa est. Quapropter eum enixè etiam atque etiam rogaui, vt pro sua in nos beneuolentia, opinionem suam confirmaret,& seriis rationibus muniret. Ille cùm esset ingenuis moribus præditus, & in studiosos valde propensus,sic est profatus.

Tanta est, inquit ipse, inter symbola sympathia , concedentibus omnibus cùm Philosopho, vt solus viuus homo cum viuo eam obtinere possit, maximè cùm maior actiuitas sit in viuente, quàm emortuo. Nec enim mente concipere possum,quo pacto cadauer possit inficere hominem,quum in illo nulla sit actiuitas, nulla putrentis vaporis exhalatio,nullus innati caloris conatus;meatus prætereà sint adstricti,& ob frigiditatem occlusi & constipati, per quos fuligo infectura transire debet.

Huius conditionis defectu, vulnera cætera venenosa, licèt lethalia sint,non ita sæua pariunt symptomata,quàm quæ ex animalium venenosorum morsu accidere refert Gal.posito exemplo in scorpione, 3. *de loc.cap.* 7. nam vt inquit Celsus *lib.5.cap.27.sect.3. venena non in gustu,sed in vulnere nocent*,ob quandam vim mortiferam,quam nobis contrariam habent, ex Gal. *lib.de inæqual. intemp.* 6. Dioscorid. *lib.6. cap.* 35. Fernel. *lib.* 2. *de abdit.rer. caus. cap.*11.Paræo *lib.*20.*c.*9.§.*Cæterùm ex commemoratis , &c.* Explicat eleganter Ioan.Andreas à Cruce,*lib.3.de morsib. venenosis,tract.5.tit.de curat.morsf.venenosi*,dum sic inquit. *Nonnulli opinantur,quòd vulnera illata ab animalis venenosi viuentis morsu,sunt multò grauiora ac periculosiora illis, quæ à venenato telo causãtur:nam venenum quod ab animali prouenit,valde acutum, ac penetrabile est , cùm auctore Celso , quilibet morsus, virulentia quadam lædere soleat,quæ propria malignitate,membri cõplexionem turbat ac corrumpit,& intrinseca qualitate cordi nocumentum afferre quærit.* Hæc ille. Hócque ita fieri dicendum est, quoniam in partem demorsu apertam, vel salinam, vel humorem caloris interuentu eructat, cum quo virus in arterias, in omne denique corpus obrepit,primùm spiritus, deinde humores, postremò ipsam partium substantiam inquinat, & labefactat. Vt ergo cadauer noxium sit, & contagiosum, in proximíque corporis ruinam & damnum, sui furoris proferat incommoda, debet habere adminiculantem calorem, vt vapore emisso vicinum corpus breui admodum tempore afficeret, quo cùm careat, & contagionis seminaria sint finita, contagiosum esse non potest.

Fracastorius Medicus, & Poëta celeberrimus,nostram positionem omnino confirmat *lib.1. de contagion. cap.*12. cùm sic inquit. *Mortuum autem animal contagem eam non seruat, qua tenebatur viuens,quoniam seminaria contagionis vnà cum dolore innato extincta sunt,& c.*& *in initio cap.*postquam dixerat, contagiones non vno modo se habere,nam aliæ promptissimè inhærent,& afficiunt,aliæ seriùs , aliæ statim se manifestant , subdit.*Omnes autem in viuo corpore natæ infectionem dissemnare,in mortuo non,&c.*Hæc est huius viri qui omnibus de contagio rectiùs fuit ratiocinatus,clarissima sententia.

Eius forsan consilio , & auctoritate ductus Rondeletius , manifesto experimento quæstionis solutionem patefecit *lib.de febrib.cap.de feb. pestilentiali*, dum hæc verba profatur.*Quare corpora illa mortuorum quæ ampliùs non expirant,nullum venenum eiaculantur : quòd si aliquid contrahatur,id potiùs ab eorum pannis contrahitur,quàm vlla re alia:siquidem dissecuimus aliquando corpora mortuorum ex peste, multis spectantibus studiosis, sine aliquo damno , &c.* Concludens ait, *propterea quod mortuo animali perit omne venenum.*Hæc ille.Quòd autem venenum pereat extincto animali probant Langius *lib.1.epist.69.* Paræus *lib.2. cap.* 4.qui *animalia veneno alta innocuè post mortem edi posse* asseuerant.Quamobrem si hæc vera sunt, & tot eruditissimorum expressis probata testimonis , cur cadauera peste emortua contagium posse importare,asseremus?

Placuit audiri docti viri responsum? nam si acutus Auerrhoës *lib.4. collig.9.*lepidè imperat , cribrandum esse fabuli modium, in quo fortè fortuna possit inueniri aliqua margarita, & nihil sit contemnendum , ex Hipp. 6. *epist.sect.2. text.25.* Et præstantes Medici vel imperitorum aliqua præsidia protulerunt in lucem, vt Cels. *lib.4. cap.4.sect.1.*Paul. *lib.* 14. *cap.* 3. qui fœminarum remedia in propatulum posuere, & non sit cunctandum aliqua ab idiotis inquirere , siquid ad curationis occasionem visum fuerit , auctore Hipp. *in præcept. num.* 2. *in fin.*& Gal. idem affirmat *lib.* 1. *acut. com.* 1. quantò magis istius viri sententiam, tanta doctrina , auctorúmque probatorum voto permunitam,quæ omnem de hac re dubitationem, & veluti caliginem dilucida interpretatione discussit,& animum meum à grauioribus curis,hilaritate,quietéque laxauit.

Sed reuersus altera die, & ad frugiferam fructuosámque disputationem accedens,re bene pensata, & redintegratis viribus sic sum exorsus. Notissimum est, vel etiam iis qui prima medicinæ limina salutarunt,ex cadaueribus mortuis in bello , pestem oriri posse ; nam vnanimi consensu Medici illa illicò esse cremanda imperarunt. In illis enim licèt cesset innatus calor, refrigeratum sit corpus, deficiátque expiratio arteriarum , & minor sit exhalatio ; ratione tamen putrescentis materiæ in corde, in venis, arteriis, per transpirationem sit sufficiens euaporatio ad inficiendum aërem. Huius rei manifestum signum est fœtor ingens,nonnisi ab effumante calore,plurimáque vaporum copia exurgens , ex sordida circa viscera putredine natus,quæ ad absentiam natiui caloris , à quo anteà coërcebatur,sese insolenter eructat. Quare si fœtentes vapores à cadauere eleuati aërem putredinosè inficiũt, quid mirum si ipsi à cadauere peste emortuo elati corpora vicina inficiant peste dira?

Perniciosius ergo multò, ex pestilenti lue emortuum corpus, quàm ipsum ægrotantem attingere ; illud enim cùm vehemẽtiorem arguat causam, eminentiori quodam perdendi modo, inficiendi vim habet. Exemplum sit tibi pestis illa Athenienfium , celebrata tantoperè à Gal. *lib. quòd animi mores , cap.*5. & *lib.1.feb.* 4. & *lib.* 2. *de caus. sympt.vlt.*& *lib.2.de dif.respirat.7.*& *6.epid.sect.4.com.*12. & *lib.4.de articul.com.*40.in qua,vt referunt Thucydides, & Lucretius,aues & bruta, cadauera degnstare non audebant, quasi pestiferam illam tabem mortuorum corporum perhorrescerent. Horum ergo plurima est inficiendi vis;nam quod in viuis calor effumans per patentes , minimeque occlusas vias,respirationem videlicet,& transpirationem efficere potest , id calor putredinosus per hanc partem peragere valet efficaciùs.

Deinde. Si corpora inanima contagium à cadaueribus peste

peste enectis suscipiunt, quantò magis animata, quæ veneficum vaporem vnà cum aëre quem inspiramus, continuò attrahunt? Extat celebris ad huius rei confirmationem historia Trincauelij *lib. 3. consilior.* 17. qua confirmat chordas, quibus peste mortua cadauera sepulchris inferebantur, supra 30. annos delitescentes, tandem pestis contagium intulisse: vnde decem millia hominum absumpta sunt. Sic enim ait. *Iustinopoli, in maxima pestilentia, chordas quibus deferebant agros, aut certè mortuos ad sepulchrum, postquam illa cessasset, quidem post capsulam quandam proiecit: latuere ibi ferè per 20. aut 30. annos. Tandem cùm sacris quidam esset initiandus, & omnia purgarentur, simul & locus in quo scrinium quoddam erat, hoc remoto, seruus inuenit funes, eósque campanis aptos asseruare volens, incidit in pestilentialem febrem, contagióque illius, reliqui infecti, adeò sunt vt decem millia hominum, ex hac occasione, mortua sint, &c.* cuius verba etiam citat; & firmat Schinckius *lib. 6. obser. de peste.*

Insuper. Si canis rabidus emortuus inficit alios rabie dira, licèt extincta animali emortuo contagionis seminaria videantur, cur homo peste emortuus alios etiam non inficiet? Primum probant illustria eruditissimorum virorum testimonia. Nam Cælius Aurelianus *lib. 3. acut. cap. 9.* narrat sartricem quandam, quum chlamydem scissam rabidis morsibus farciendam sumeret, atque ore stamina componeret, & lingua pannorum futuras lamberet assuendo, quò transitum acus faceret faciliorem, tertia die in rabiem venisse. Palmarius *lib. de morb. contagios. pag.* 266. & 267. animalia, stramentum in quo rabie perciti sues decubuerant, degustantia, contracta primò rabie, periisse vidit. Tanta est vis veneni, cuius efficacia dira per dies, nec annos exolescere potest. Quare contagionis seminaria extincto calore natiuo deleta non sunt, vt perperam dicebat Fracastorius, Lege Sennertum *lib. 4. de febrib. cap. 2.*

Quid verò sit respondendum ad Rondeletij experimentum, sic accipe. Nam licèt sit verissimum, attamen non concludit: nam vt bellè dicebat Gal. *lib. 1. de dif. feb. cap. 4. nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest, alioquin omnes qui cum pestilentibus conuersantur, morerentur*: quoniam *non quanis demorsa à rabidis, aguntur in rabiem, sed dispofita tantum,* ex Nicol. *serm. 4. tract. 4. §. Ego enim vidi canem rabiosum mordere quendam anserem, & dilaniauit de cute eius multum cum sanguinis effusione, & tamen nullum malum accidens inde anser ille passus est, & tamen erat canis ille valde rabiosus, quia post valde paruam moram momordit quendam iuuenem, qui inde factus rabiosus mortuus est, &c.* Multoties enim cum pestilentibus in eodem lecto decumbentes, securi euadunt; è contra alij, solo halitu & vapore inficiuntur. Exemplo sit infans, qui duabus nutricibus peste infectis lactatus, superstes remansit, vt obseruauit Ioachimus Camerarius relatus ab Schenckio *lib. 6. de obs. peste.* Quapropter ne mireris, si adstantes coram cadauere peste emortuo, lue pestifera non fuerint infecti, cùm ad recipendum venenum pestiferum non essent dispositi.

DVBIVM LIII.

Num veneno enecta, aut nutrita, esui esse possint. Contra Langium, & Paræum, doctissimos.

QVod autem falsum sit, extincto animali omne venenum perire, & animalia veneno alta, edendo esse vsui, contra Langium euidentissimis testimoniis palàm faciam. Galenus enim ex coturnicum veratro nutritarum esui oriri neruorum distentiones, & veneno similia symptomata asseuerat, *lib. 6. epist. sect. 5. com. 35.* quod post eum obseruarunt Mundel. *epist. 6.* Bruyerin. *lib. 5. de re cibaria, cap. 35.* Cardan. *lib. 3. de sanit. tuend. 21.* Seidelius *lib. de morb. incurabil.* Lacuna *lib. 4. in Dioscorid. cap. 152.* Refert Surius *in com. rerum in orbe gestarum*, in Ducatu VVittembergensi quosdam esitantes carnes porcorum rabidi canis morsu infectorum, versos in rabiem, mutuis se morsibus dilacerasse; & Fernel. *lib. 2. de abdit.* 14. hoc ipsum approbat hoc exemplo. *Hac æstate venatores quidam in lupum sæuiorem irruerunt, trucidatum in varia obsoniorum genera appararunt & coxerunt; omnes quicúque esitarunt, non multo post tempore rabie correpti, alij perierunt, alij sociorum morte prudentes sibi prospexerunt. &c.* Non ergo mortuo animali perit omne venenum, neque veneno alta innoxia esui esse possunt: nam vis lethifera, & venenata remanet semper, quæ ignis vi omnino deuinci non potest, vt Salius *cap. 19. de affectibus particularibus* edocuit, cùm sit à tota substantia perniciosissima, imò cor, spiritus, viscerúmque firmitudinem fœda colluuie inquinat, venenosa qualitate conspurcat, & labe dira premit, ac ferit.

Neque bonum argumentum confecisse Langium existimes, de gallinis, quæ viperis ad curandos elephanticos saginari solent: nam his illæ ob certam antipathiam, & naturalem contrarietatem, antidoti, & alexipharmaci instar, auxilio sunt; homini verò; sano multam perniciem, si edantur, afferre queunt. Veneno ergo altæ feræ, aut toxico interempetæ, edendæ non sunt; nam in veru tostæ, aut in lebete elixæ, feruore ignis malitiam non deponunt; quare suspectæ sunt, & perniciosæ. Imò earum virus ignis calore non dissipatur, difflatur, aut euanescit: expertum namque est, referente Lacuna *lib. 4. in Dioscorid. cap.* 152. carnem cerui hasta succo veratri delibuta interfecti, extremè esse hac de causa laxatiuam. Malam enim qualitatem à veneno acquisitam, non ita facilè elui posse, Hippocrates: *lib. 6. epid. sect. 5. text.* 35. confirmat, dum lac purgatorium reddi asseuerat, si capra cucumerem syluestrem comederit: licèt enim lac sit sanguis coctus, qui innati caloris coquentis vi multas sit passus permutationes, nunquam tamen harum beneficio purgantem vim exuere potuit. Quare si hanc lac amittere non potest, quantò magis caro? Huius rei habemus exemplum in boue Indico, qui cùm Cassia vescatur, carnem habet ventrem soluentem. Caro ergo animalis, telo venenato, aut veneno interempti, tuta non est, vt probat Cardanus *lib. 2. de venen. cap.* 8. Narrat Amatus *2. cent. 65. filiam Aruba tabefactam fuisse, ac emortuam, quod carnem gustasset gallinæ arsenico enectæ.* Nec Celsi te moueat auctoritas *lib. 5. cap.* 27. dum venatoria venena, quibus Galli præcipuè vtuntur, non gustu, sed vulnere nocere refert: nam intelligendus est quasi dicat, non ita in gustu, ac in vulnere nocere: consueuisse autem Gallos vt ferarum carnes teneriores redderent, tingere sagittas Ellebori succo, testis est Plin. *lib. 25. cap.* 5. Quapropter veneno alta, vel interempeta esui sunt noxia, vt probat Mathiolus *in præfat. ad lib. 6. Dioscoridis in med.* Nam si caro animalis, quæ fulmine percussa interierit, perniciosa est, apud Conciliat. *lib. de venen. cap.* 69. maiori iure ea erit, quæ alitur veneno, aut interficitur. Vnde errant qui Elleboro sagittas illinere consueuerunt; nam venenum exanimatæ feræ viscera altiùs penetrat, ex Aulo Gellio *lib. 16. noct. Atticar. cap.* 15. Licèt autem carnes hæ deuoratæ nihil ferè incommodi afferant, quod mirantur Mattiolus *ad lib. 4. cap.* 141. *Dioscorid.* Iulius Alexandrinus *lib. 10. salubrium, cap.* 5. Cyriacus Lucius *lib. de ligni coto-nei natura, & viribus,* Antonius Ludouic. Olyssip. *lib. 3. de occult. propriet. cap.* 3. Ioan. Crato *lib. 2. pag.* 227. *ad Thom. Iordan.* Tamen tractu temporis, noxas edentibus inemendabiles faciunt. Hac de causa venatores experti vulneratam carnem latè circumcidunt, ne veneni virus citiùs penetralia feriat. Lege per otium pulchra apud Marcel. Donatum *lib. 6. de hist. mirabil. cap. 1. in med.*

Sed non longius abeam, accedo ad negotium, conclu-dóque homines tractantes cadauera peste enecta, aut eorum horribilem fœtorem, ex sordida interanea putrilagine contractum inspirantes, vel peste affici, vel ea sola deuictos corruere, & occumbere. Inquirenda ergo est causa congruens dictis euentibus: quæ cùm alia non sit quàm quæ à cadaueribus originem habet, iccircò dicendum, hæc maximè esse contagiosa, & summa cautela, custodiáque esse sepelienda. Hæc est causa, ob quam apud Septentrionales pestis tamdiu durat, & sæuit; hi enim cadauerum peste enectorum nullam prouidentiam gerunt, ab his nullum incommodum sequi posse pertinaciter contendentes;

quòd quàm sit à vera, medicáque præcautionis norma alienum, suprà explicui. Vos, quæ tumultuariè, imò obscurè, & confusè dicta sunt à me, eadem demonstrationis vi persequimini, qua arduis medicæ scientiæ dubiis dissoluendis sedulò incumbitis. Lege Ioubertum *lib. de peste, cap. 3.*

COMMENTARIVM.

P*Ersanauit.*] Ex omnibus, quæ ad curandam pestilentem luem à Medicis proponi solent, auxiliis, tria sunt potissima: antidota, venæsectio, & purgatio. De hac, num in peste sit celebranda, ex professo *lib. 4. in com. histor.* 47. disceptabimus: nam in hunc commodiorem locum huius quæstionis decisionem reseruare satius duxi. Antidota, ab aliis dicuntur alexiteria, alexipharmaca, seu Belzaartica, hoc est, omnia quæ peculiari quadam antipathia veneno aduersantur. Duplicia sunt apud Galenum *lib. 5. de simpl. medicamentor. facult. c.* 18. nam *alia alterant, quadam euacuant ex corpore patiente, seu venenum corrumpens, seu deleterium medicamen. Alterant igitur aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique tota substãtia, &c.* Hæc omnia occulta quadam vi qualitatem venenosam repellunt, & refrænant, viscera omnia, cor præsertim roborant, & defendunt, spiritus purissimos reddunt, sanguinem purificant, mentem exhilarant, putredini resistunt, venenosam contagionem eliminant, & factam, ne ampliùs serpat, domant ac retundunt. Inter hæc primatum obtinent Lapis Belzaar, de cuius temperamento, & vi tam multa diximus *in com. histor. 36. lib. 1.* & Gaspar Bauhinus, ex Arabum & iuniorum mente, eius facultates admirandas explicuit *lib. de lapide Belzaar, ferè per totum.* Vnicornu verum, Armenia terra, lapides pretiosi, aurum, margaritæ, os de corde cerui, dictamnum, tormentilla, carlina, ebur, semen citri, Angelica, & alia; ex quibus antidota, conseruæ, tabellæ, & aliæ formulæ parari solent: vt sunt Theriaca, electuarium de gemmis, Alchermes, confectio hyacinthorum, oleum de scorpionibus Mathioli, electuarium de sanguinibus ab eodem auctore conscriptum, electuarium de ouo, & siquæ alia præstantissima auxilia tum simplicia, tum composita, quorum formas inter omnes tradit Andreas Alcacar *lib. 6. de bubone pestilenti, cap. 10.* Belzaar ex ceruorum lachryma, cuius historiam Langius *lib. 2. epistol.* 24. exactissimè describit. Cornu asini Indici, de quo Ælianus *lib. 5. variæ histor. cap. 22.* Cornu Camphurch, cuius vires Theuetus proposuit *tom. 5. lib. 2. cap. 5.* Fera Pyrassouppi dicta, cuius cornu, mirabile esse contra venenosos ictus, narrat ipse Theuetus *lib. 1. cosmograph. cap. 5.* Cornu ceruinùm, de cuius laudibus mira vide apud Cratonem, *ad Thom. Iordanum consil. & epistol. lib. 4. pag.* 426. Andream Baccium *lib. de prolegomenis venenorum, & antidotorum, pag.* 61. Ruta, cuius vires pro veneno propulsando repetit Atheneus, *Deinopsoph. lib.* 3. Galega, de cuius admiranda vi contra venenum, lege Forestum *lib. 2. de incerto vrinarum iudicio,* & Petrum Sphærerium *obs. 99. pag.* 217. Scorzonera, de cuius efficacia contra venena, pestem, & febres malignas, graphicè differuit Monardus *proprio tract. de radice Scorzoneræ.* Carduus benedictus, malum citrium, cotoneum malum, Anthora Mathioli, Contrayerua Monardi, Moringa Christophori à Costa, Drakena Clusij, Lignum Colubrinum Garziæ ab horto, Molucense Christoph. à Costa. Coccus Maldiuensis pro domando veneno, febribúsque curandis malignis, Antidotum pretiosum, cuius mirificas vires politè, ornatè, & doctè descripsit nupertimè Augerius Clutius, Medicus, & Botanicus Amstelodamensis eximius, *proprio de nuce medica Maldiuensi opusculo.* Et siquæ alia cõtra venena probatissima præsidia, quorum vires esse diuersas sæpè, ostendit Peucertus *lib. de præsag. medic. fol.* 548. & notauit Anutius Foësius Mediomatricus *in pharmacop. sect. 1. de antidot.*

Hæc prosunt supra cor apposita, ore contenta, nonnullis gestata, vel si sugantur; & quod magis probo, cibis admixta, priùs tamen in tenuissimum puluerem redacta, cum quibus liquores coqui possunt. Hæc enim venenum

A extinguunt, spiritúsque venenosos ad extimas depellunt corporis partes, ad quas propulsi viscera præcipua non ita inficere valent.

De venæsectione in peste celebranda hæsitant iuniores: quam esse reprobam, & valde nocuam acriter contendunt Cardanus *lib. 2. contradict. tract. 4. contrad. 4.* Petrus Salius *lib. de febre pestilenti, cap. 21.* quorum rationes ex professo enucleauit Massaria *lib. 2. de peste, in med.* & alij luculenter dissoluerunt, qui tibiarum scarificationes, ad imitationem Galeni, miris celebrarunt laudibus & encomiis: *Hic* enim, vt refert Oribasius *lib. 7. collect. cap. 20. cùm vehemens pestis Asiam prehendisset, ipsúmque attigisset, secunda morbi die, remissione febris facta, crus scaB rificauit, duásque ferè sãguinis libras detraxit, hácque de causa periculum vitauit:* quam historiam lege apud ipsum *lib. de cucurbit. & scarificat. cap.* 21. Adeò enim est præstans auxilium hoc, vt plerique peste affecti, eo vsi, superstites euaserint, vt notauit Claudinus *lib. 2. de ingressu ad infirmos, cap. 6. de scarificatione malleolorum,* & firmant Ludouic. Septalius *lib. 5. de post. & feb. pestifer. cap. 19.* Donatus Sanctorius *lib. 1. epist. 2.*

Hoc pacto iuniorum doctissimi in truculenta lue, tali sectionem tantoperè amant; nam sic noxius & venefi- cus sanguis, ad inferas minúsque præcipuas auertitur corporis partes; qua facta vacuatione, superna viscera, in quibus focus consistit, & minera putredinis, ventilantur & transpirant. Hac tamen distinctione facta, partium inferiorum moliaris sanguinis missionem est ne- C cesse, vt si vires sint liberales, ex talo feriendam venam præcipias, háncque eò ampliùs aperiendam cures, si malum sit in principio, morbosus in corpore præsit apparatus, ex sanguinis, aut aliorum humorum copia congestus, tumores adsint dolorosi, pustulæ grandiores, tunc parcè, aut per vices celebranda, vt vires donec morbus consistat, sufficere queant; si tamen aliqua consueta vacuatio fuerit suppressa tunc audaciùs sanguinem emittes.

Si tamen vires non ita constent, meo, & doctissimorum Medicorum consilio, firmum ac ratum est præceptum, vel cucurbitulas cum scarificatione dorso, spatulisque apponere, quum hæ citra virium dispendium, morbum leuent, succum, aut spiritum venenosum à corde distrahant malámque qualitatem ab internis partibus præcipuis, ad D externas ignobiles distrahant: vel hirudines venis hæmorrhoïdalibus apponimus, quarum suctu, euacuato adusto præ febrili calore, sanguine, interna viscera promptiùs leuantur, & virus ad minùs præcipuas, distantissimásque allicitur corporis partes, vt doctè admodum probant Ianus Antonius Saracenus *lib. de peste,* & Ioan. Guinterius Andernacus, *dialogo 3. de pestilentia:* vel harum loco, tibiarum scarificationes celebramus, quas in febre pestifera vtilissimas esse, multiplici vsu, experimentóque eruditissimi viri contestantur ob causas dictas latè, à Ioanne Carmona *lib. de peste, & febre cum puncticulis, cap. 1.* Fracastor. *lib. 3. de curat. feb. punticul. cap. 5. prope fin.* Mercat. *tract. de febr. maligna, tit. de sang. mis. per cucurbitulas,* Mercurial. *in com. hist.* 22. Ioan. Iacob. Manno *lib. de malleolor. scarificat.* Claudin. *de ingressu ad infirmos, lib. 2.* E *cap. 6.* Aloysio Toreo *proprio lib. de febre cum puncticulis,* Michaël. Guauasset, *in epistol.* Ioan. Colle *lib. de morb. malig. cap. 6.* præsertim si post partum, aut aborsum ingruerit affectus, adsitque menstrui sanguinis retentio; quo casu in hac parte scarificationes exerceri debere, maximè in albidioribus fœminis, testis est locuplentissimus Galenus *lib. de curand. rat. per sang. missionem, cap.* 11. Ex hac enim parte sanguis extractus phlebotomiæ vicem gerit, apud Gal. 2. *aph.* 17. Profundam autem, medio- crem, aut superficiariam sanguinis extractionem, iuxta virium tenorem posse fieri, scarificationis vi, ex Gal. patet. 2. *ad Glauc. cap.* 7. sic docente. *Tentaui autem multas sæpius, & in superficie, valdéque tenues scarificationes: contrario autẽ modo alias profundiores magnas, & tertias, quæ medium tenebant in longitudine, ac profunditate. Quæ igitur in superficie fiebant, debile auxilium afferebãt. Quæ verò longæ erant, atque profundæ, plurimũ quidem sanguinis exhauriebant, adeò* vt

vt ferè animi defectum afferrent: rurſus verò ipſæ propriam curationem, veluti vulnera, exigebant. Quæ autem earum ambarum medium tenebant, ſemper inueni ab inconuenientibus dictis eſſe remotas: atque eas in vſu ideo cenſui eſſe præferendas, &c. Ex quo loco ſcarificationis differentias manifeſtè colligere licet, & quando illarum quælibet ſit exercenda. Demum magnam eſſe huius auxilij poteſtatem, ex ſuperiorum auctorum mente patere arbitror, & probat Donatus Santorus *lib. 1. epiſt. 2.*

DVBIVM LIV.

Num in inflammationibus peſtilentibus internis è cubito mittendus ſit ſanguis. Contra Manardum doctiſſimum.

DOctiſſimus Manardus adeò in peſte, peſtiferáque febri inferiorum partium euacuationi fidit, vt vel in internis inflammationibus peſtilentibus, phrenitide, pleuritide; & aliis, è talo moliendam eſſe ſemper venæſectionem, conſtanter aſſeueret, *lib. 12. epiſtol. 5. in reſponſione ad primam dubitationem.* Cùm enim peſtilentialis, inquit ipſe, fuerit pleuritis, hoc eſt pernicioſa, & vaga, quanto fieri poteſt longiſſimè à principalibus membris ſanguis eſt detrahendus; quod opus meliùs per malleoli, ſeu tali, quàm per alterius venæſectioné perfici, nullus ignorat: hoc enim à Gal. mente non abhorret; *in lib.* ſiquidem *de curand. rat. per ſang. miſ. cap. 7.* crurum venas ſecat in comitiali, vertiginoſoque morbo laborantibus, in quibus minùs timendum ex humoribus ſurſum latis eſt, quàm in peſtilentiali pleuritide: nec hæc curandi ratio à Galeni dogmate recedit qui 13. *meth. cap. 5. manu patiente, ex cruribus ſanguinem euacuat.*

Admiror tamen tanti viri iudicium, qui in re momenti tanti ita cæcutit. Nam ſi auxilia debent contendere cum morbo in magnitudine, & celeritate, cur in internis peſtilentibus affectionibus, quæ acutie ſua & ſumma pernicie præceps periculum minantur, eæ venæ non eligentur, quæ prauum ſanguinem à foco, profundóque corporis citiſſimè & reuellere, & vacuare queunt? Hoc autem opus præſtare poſſe baſilicæ ſectionem ambigit nemo, qui Galeni ſenſa intimiùs perluſtrauerit, *in com. 10. lib. 2. de rat. vict. in morb. acut. & lib 13. methæ. 11. & lib. 4. acut. com. 73. & lib. de curand. rat. per ſang. miſ. c. 16.* Licèt enim vacuationes ab vniuerſo animalium corpore fieri noueris, tamen non ita celeriter, atque ſimiliter ex omni vena fiunt. Cur ergo remotiſſimæ quærendæ venæ, vbi pars eſt particularis affecta, quæ pro ſui medela ex propinquiori loco auxilium efflagitat? Si enim in his locis, Galenus nullam aliam tundendam venam præter ſuperiores conſuluit, quando vehemens interna inflammatio ægrum exercet, iure optimo in peſtilenti interna inflammatione, in qua maior adeſt pernicies, maior feruor, & maxima ebullitio, eam oportet venam eligere, quæ cum parte affecta maiorem conſenſum habeat. Rurſus ſi in peſte cum inflammatione externa partes ſuperiores occupante, vacuatio è ſuperioribus venis eſt celebranda, cur eam faciendam ex hac parte dubitat Manardus, quum internas, præſtantéſque partes, ſæua, acutáque inflammatio vrget, cui ſi ex propinquiori parte ſecta gibberi vena non medearis, in grauiora mala ruet affectus, vt proprio exemplo Franciſcus Frizimelica apud Montanum *conſil. 173.* expertus eſt.

Fatemur quidem, præcautionis gratia, in cerebri, thoracis, aliiſque ſuperiorum partium affectibus ſectionem venæ, vt monebat Galenus, à diſtantiſſimis celebrari poſſe, vel quando affectus ſimplex eſt, vel venoſum genus ſolùm occupat, vt ex adductis Manardi argumentis diluſidè patet: verùm quando non ſolùm reuulſionis, ſed vacuationis cauſa, in præcipiti lethalique morbo, vena eſt ferienda, eam eligere debemus, quæ citiſſimè à parte affecta noxium humorem vacuare queat.

Neque ex hac vacuatione timeas humorum ad ſuperas partes recurſum, quo titulo Auicenna 4. 1. *cap. 1.* tranſitum praui humoris per membra principalia ſummoperè cauit: nam licèt is humor per ea tranſeat, non immoratur, ſed velociter ſine damno, venæſectionis beneficio extrà educitur: teſtimonio ſunt quæ de fracta pulmonis vomica ſcripſit Galenus *lib. 6. de loc. cap. 4.* cuius pus per leues arterias, & ſiniſtrum cordis ventriculum ſine noxa tranſit, deinde in renes, & veſicam, & tandem per vrinam expurgatur. Si autem veram curationem venenatæ internæ inflammationis peſtilentis & contagioſæ per venæ ſectionem ſcire cupis, adi VVierum *libel. rarar. obſ.* & Andream Gallum *lib. 4. faſciculi de peſte.*

HISTORIA XC. GALENI, *De colico dolore.*

Colicus dolor, ex vitioſis humoribus curatur.

*VNus enim, vt ſcis, quadragenarius erat qui cùm colo laborare putaretur, non modò nihil eſt à fomentis tam humidis, tum ſiccis leuatus, ſed nec cataplaſmatis, nec clyſteribus, quibus ſcilicet publicè vti in huiuſmodi affectibus ſolent, verùm etiam à plurimis eorum exacerbatus. Nam à rutaceo oleo per ſedē infuſo deteriùs habuit: itémque à caſtoreo: quinetiam vbi mel coctum cum pipere aſſumpſit, extremis doloribus eſt afflictus: iam cùm cremorem cocti fœnigræci vnà cum melle accepiſſet, vehementer eſt irritatus. Ipſe igitur vbi mordentes ſuccos in tunicis inteſtinorum immerſos conieci, qui ſcilicet ſecum vnà corrumperent, tum ea quæ per inferiora eſſent infuſa, tum ea quæ per os ſumebat, exhibui homini alimētum quod non facilè corrumperetur. Deinde cùm minùs eum cruciatum intellexi * vitioſos humores purgandos indicaui. Cùm verò aptiſſimum ad eiuſmodi vitioſos humores eſſet medicamentum, quod ex Aloë componitur, quódque picram appellant, vtique ſemel hominē iuſtè purgare non ſum auſus, quòd doloribus & inedia duobus menſibus confectus eſſet. Verùm ex quibuſdam interuallis moderatè id faciens, quindecim circiter diebus hominem (vt ſcis) prorſus ſanaui, idque nullo præterea adhibito præſidio, & c. Gal.* lib. 12. meth, cap. 7.

PARAPHRASIS.

PRoponit Gal. exemplum illius, qui colico dolore ex mordentibus ſuccis enato eſt correptus, qui cùm valida experiretur auxilia, ab iis vel nihilo leuatus, ad alia tentanda acceſſit, qualia ſunt fœnugræcum, mel, caſtoreum, & piper, quibus vtpotè calidiſſimis exacerbatus, in peius, vehementiori dolore afflictus declinauit; hóeque duplici de cauſa factum puta, & quòd calida applicita, mordentes & acres humores exaſperarunt; & quòd citra purgationem vniuerſalem aſſumpta attenuatis ſuccis, & concitata de nouo fluxione, immanem dolorem, in corpore præſertim impuro concitarunt: nam *calfacere præcordia cataplaſmatis, & perfuſionibus, non eſt perpetuò tutum, niſi in iis quibus corpus purum eſt, cæteris omnibus extrema eſt pernicies,* ex Gal. *lib. 11. meth. cap. 15.* Cùm enim calida ſint, ſuapte natura hoc habent, vt quod in iis continetur partibus digerant, ſic & quod redundat ex propinquis trahant, vnde dolores ex ipſorum applicatione increſcere par eſt, prout elegantiſſimè protulit Gal. *art. med. cap. 95.* explanante Argenterio *in com.* Repetit Gal. 12. *meth. c. 3. §. Sanè dictum à me etiam in ſuperioribus eſt, qui cataplaſmatis, & perfuſionibus aſſiduè præcordia vexant, ipſos in eiuſmodi affectibus phlegmonas accerſere: minimè igitur eis eſt vtendum, priuſquam ſuperuacanea magna ex parte partim vacuata ſint, partim concocta, &c.* Id confirmat Auic. 4. 1. *tract. 2. cap. 55. prope medium. §. Et non oportet vt fiat inunctio cum vnguentis reſolutiuis, & nec embrochatio fiat cùm embrochis ſubtiliatiuis, cùm ægritudo eſt in principio, & humor eſt in corpore ambulans; ipſa enim mollificant ſua calefactione humida, &c.*

Non eſt ergo mirandum, ſi fomenta tum humida, tum ſicca intempeſtiuè appoſita, & citra totius vacuationem

non profuerint, maiori de nouo ad partem affectam conuocata fluxione, quam cùm persentiret Gal. neglectis topicis ad nocuos humores expurgandos accessit. Hoc opere obseruauit *6.aph.com.31. & lib.4.acut.com.1.* quibus locis à fomentorum cessat applicatione, crescente dolore,& ad euacuationem se conuertit. Sic ergo exhibito nutrimento, quod non facilè corrumperetur, (nam *impura corpora quantò magis nutris, tantò magis lædis*, ex Hippocrat.*lib.2.aph.10.*(quoniam *alimentum, vt sano robur, sic laboranti morbus 7.aph.67.* ad superflui humoris expulsionem accelerauit.

Cúmque inter plurima medicamenta, quæ in hunc vsum circumferri solent, sit picra, hoc est amara, meritò id medicamen exhibuit: licèt enim modicè calidum ac siccum sit,vim tamen habet maximam, excrementa biliosa,& pituitosa à ventriculo, intestinis, & partibus naturalibus vacuandi, in quorum affectibus maximum leuamen afferre solet; sicque ipsum præ cæteris eligendum esse suasit *lib.1.de loc.cap.4.*in ægro,in cuius ventriculo mordentium humorum copia inerat; cuius compositionem pete ex ipso Gal.*lib.7.meth. & lib.2.sec.loc. cap.1.tit.de iis quibus caput ab stomacho dolet.* Hæc est hiera illa Galeni toties repetita, & nunquam satis pro meritis laudata: quamobrem Auic.*cap.de debilitate ventriculi*, ait: *Et cùm fuerit ambiguitas de superfluitate ventriculi, non transcēdas tale medicamentum, quale hiera est.* Hanc tamen commiscere oportet cum aliis medicamentis,quæ ipsius amarorem tegere nata sunt, quare sola propinanda non est, & frequenter pilularum forma assumi debet, quæ apud omnes ad roborandum caput,& ventriculum sunt celebratissimæ. Huius medicamenti aliam affert compositionem, quæ maiorem habet calefaciendi vim. Quomodo autem illa sit paranda,inter omnes tradit Ludouicus Veles *tract. de electuar.tit.de hier.simpl.Gal.*

Quamobrem cùm quadragenarius esset debilis, doloribus inediàque confectus, moderatè, & per interualla purgandus visus est, ne fortè ex aceruata vacuatione,humores præcipiti lapsu ad intestina ruerent; quare paulatim, & sic securè, at longiori tempore curatus, sanitatem recuperauit.

DVBIVM LV.

Num in colico dolore purgatio celebranda. Contra Lemosium, Massariam, & Septalium doctissimos.

COMMENTARIVM.

Vitiosos humores purgandos indicaui.]An in colico dolore vtendum expurgante medicamento, lis est maxima apud auctores: nam excrementa ad partem affectam trahenda non sunt,iuxta normam reuulsionis,latam *lib.4. meth.cap.6.* ita vt si pars inferior patiatur, per superiora instituenda vacuatio sit, quoniam longissimè à parte tentata fluxione reuellere oportet, vt eleganter docuit Gal. *lib.13.meth.cap.11.* Quare Gal.*lib.1.de loc.cap.2.*doctissimè monuit,vt medicamenta coli dolore vexatis solùm adhibeantur,quæ humores ex intestinis tantùm vacuare nata sint; quod etiam consulit faciendum *12.meth.cap.vlt.* acria enim, & exoluentia pharmaca dum in ventriculo morantur, vi sua & efficacia, è venis & corporis habitu attrahere possunt,quod timet Auic.*16.3.tract.4.cap.1.de canonibus vniuersalibus colicæ*, dum in hæc verba prorum pit.*Quādoque non oportet dare medicinam desuper in potupropter necessitatem; & sit contentus clysteri, & illud, quoniam secundū plurimū causa colicæ est humor grossus,viscosus adhærens adhærentia quæ non egreditur integrè per vacuantia:cùmque bibitur medicina desuper,euacuat nō ab vnoquoque duorū,videlicet stomacho,& intestinis tātùm:imò ex aliis locis,à quibus vacuatio omnino nō est necessaria;& illud facit acquirere debilitatē procul dubio,&c.* Et *infrà* ait:*Tunc melius est,vt sis contentus quantū possibile est clysteribus, & iis quæ currunt cursu eorū,ipsa enim dum inuenient in intestinis humorem,non attrahunt ex locis aliis,& non euacuant ex re-*

A *liquis membris plurimum, &c.* Hac de causa apud Gal.*13. meth.cap.cit.intestinis laborantibus,aluum ciere non conuenit.*Et Paul.*lib.3.cap.43.*tunc purgationem probat,quum pituita fuerit attenuata & concocta. Non ergo subductiua medicamenta per os sunt assumenda, antequam venter inferior sufficienter lenientium clysterum vsu sit factus obediens.

Ludouicus Lemosius in suis *ad hunc locum Gal.commentariis*, sic nodum soluit:dicit enim in coli doloribus vtendum esse clysmatis fortissimis, & exoluentibus, qualia sunt Diaphænicum,& alia etiam ex scammonio,& Colocynthide parata: per os verò solùm censet assumenda, quæ ex longinquo attrahere nequeunt. Reproba solutio hæc. Nam ex immissis per sedem fortibus medicamentis,
B eadem sequi incommoda res est manifesta, quæ ex exhibitis per os oriri consueuerunt; nam acria enemata potentissimè euacuant, & ad intestina vel ex remotissimis partibus attrahere queunt, vt expresse constat ex Gal.*2. de compos.medic. sec.loc.c.10.* ita vt ea naturam exoluant, ex Hipp.*lib.de med.purgantib.n.vlt.& lib.4.acut.76.*& vicem gerant sanguinis missionis,ex Gal.*lib.5.meth.cap.13.* Qua etiam ratione accusandus est Septalius *lib.7.caution. medicinal.num.71.* qui præcipitium humoris, ad affectam partem ex vsu pharmacorum fortium concitatum, non pertimescens, deridet illos qui sola hiera viscidam pituitam expurgant,in colici doloris initio.

Et his palàm fit, quo veterno teneatur Massaria, vir alioquin dexterrimus,qui *lib.3. de morb.intern.cap.18.* nimio furore in Auicennam excandescens, hunc contra Hipp.Gal. imò & seipsum loquutum fuisse asseuerat, dum
C *loco cit.* validissima medicamenta propinat. Sed falsò notam inurit auctori tanto, qui in initio solùm leuia approbat, & quæ tantùm ex affecto loco, ventriculo, intestinis, minimè verò ex distantissimis partibus attrahere nata sunt.

Solue tu quæstionem hoc modo. Dolore valde vrgente mitissimis solùm vacuandus humor; cessante,aut mitiori facta fluxione, valida sunt imperanda, vt rebellis crassúsque humor,vi attenuantium medicamentorum,quæ communiter in colici doloris curatione adhiberi solent, incisus & coctus educi possit, *vt lib.2.paradox.14.* Fuchsius monet. Sic Gal.picram exhibuit, medicamen sanè suaue, & ex intestinis vacuandi solùm vim habens, idque moderatè assumendum consuluit, ne tota machina humoris
D rueret ad partem. Hoc modo læsis intestinis, negat purgationem aceruatam, aut in initio morbi celebratam; quam sæpe concedit, quando maior humoris pars est vacuata, & eam in inflammationibus partium internarum exequendam suasit *13.meth.15.* Mitis ergo purgatio,præcedentibus clysteribus lenientibus, in colico dolore maximo est ex vsu. Sæpe enim accidit febris, vt doctè animaduertit Costæus *in cit.cap.Auic.* concalfacto iecore,ex potionibus, fomentis, & clysteribus, quæ deinde negotium facessit, expectantibus Medicis coctionem, & verentibus purgationem; qua celebrata post lenes clysteres, & vomitionem leuem, ægri sanitatem statim recuperarunt. Hoc modo mitiori facto dolore exhibita picra in modica quantitate hunc sanauit.

E

HISTORIA XCI. GALENI, *De colico dolore.*

Colicus dolor à mordacibus succis pronatus,Hiera assumpta, curatur.

Sic equidem quosdam colicos vocatos sanaui,dato in potu medicamento ex Aloë:quippe coniiciens mordacem humorem ad affecti intestini tunicas defluxisse,dato medicamento speraui omnino huiusmodi affectionem fore quietiorem.Quod vbi contigit,intelligens rectà me ductū coniectura,rursus plus ipsius exhibui.Sed quid me ad hanc coniecturam promouerit, operæpretium fuerit enarrare. Vidi hominem à calidis tum cibis,

cibis, tum medicamētis, atque ab omni calorifica victus ratio-ne irritari, rursus iuuari ab alimentis boni succi, temperantibus nominatis. Insuper inediam ei noxam inferre; doloris verò speciem percontanti mihi, mordacem esse respondit. Quare multò magis sperans ad veram me peruenisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamentum exhibere. Postremò conspiciens hominem mirificè adiutum, quæ fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putaui, &c. Galenus* lib.1. de loc. affect cap. 4. prope finem.

PARAPHRASIS.

Licet hoc loco summis laudibus efferre Galenum, virum industrium, qui coniectura quadam artificiosa, ad morbi huius curationem accessit. Qui enim à calidis, vt inedia exicante, quæ bilem genitam acriorem reddit, læditur, à temperatis autem iuuatur, is procul dubio calidis, & acribus scatet humoribus; à iuuantibus autem, & nocentibus, magnam sumi indicationem ad remediorum applicationem, fatetur Gal. *lib.10. de compos. medic. sec. loc. cap.2.* præsertim cùm morbus occultus est, & manifestissima pro sui cognitione non præbet indicia: hoc ita esse ex doloris specie mordaci poterat coniectari, qui mordicans dolor, ab humoris acritudine, & acutie oriri solet, ex Gal. *2. de loc. cap. 2. & lib. 1. ad Glauc. 15.* & Auic. *2.1. doct. 2. cap. 2.*

His perspectis, & attentè celebratis auxiliis citra vtilitatem vllam, ad purganda excrementa in inteftinorum tunicis immersa accessit. Quantùm verò Aloë in ventriculo, & intestinis affectis conferat, vacuando simul, & roborando, dilucidè docuit Gal. *in lib. simpl.* firmant Dioscorid. *lib. 3. cap. 23.* Plin. *lib. 21. cap. 4.* Mesuë *cap. 1. simpl.* Varianda enim sunt aromata iuxta varias ventriculi affectiones. Nam aliquando ventriculus ipse flaccescit, & laxatur, præsertim nō abundante humoris copia in ipsius ore, sed tenui quadam humiditate; in quo quidem casu conuenientissimus absinthij vsus, & aptissima auxilia adstringentia, intus, extràque apposita. Nonnunquam verò redundat tenuissimus humor, & ventriculi tunicis imbibitus, immersúsque adhæret; cui malo vtiliter auxiliatur Aloë; quæ quidem non lota valentiùs purgat, lota verò minùs, sed roborat ventriculum magis, vt Gal. *cit. loc.* affirmat, & aromatibus præparata tenuitatem, & penetrationem assumit: qua autem quantitate componatur, & quomodo sit assumenda, citati docuere auctores.

Aduerte tamen pro maiori historiæ expositione. Si adhibita coniectura de morbo Medicus auxilia adhibeat, & ab illis experiatur iuuamentum, non solùm exactè assequetur affectus dignotionem, sed & curandi methodum inueniet, quæ quidem perseuerans ægrum ad integram perducet sanitatem: tantam enim inter sese connexionem habent affectuum dignotio, & curatio, vt ostendit Gal. *12. meth. cap. vlt.* vt promptissima fiat curatio ab eo, qui probè ægritudinem agnouerit; exactàque comparetur morbi notitia, si conuenienter fuerit adhibitum auxilium: affectus verò ipse exactè cognitus promptiùs & faciliùs curatur. Vtrumque confirmat Gal. historia hac. Illud ex præsenti serie colliges, quòd licèt ex malis non rectè cognitis, & in quibus ad infimam vsque speciem descendere non datur, quemadmodum necesse est, liceat Medico aggredi curam tentatiuam, vt expresè *lib. 2. acut. 1. & 6. aph. 31.* monuit Gal. non sunt tamen inconsideratè præsidia applicanda, iuxta coniectatam de morbo opinionem; quemadmodum non est quicquam à Medico temerè agendum, iuxta Hipp. decretum *lib. 6. epid. sect. 2. text. 25.* nec operabitur quis, incerto inconstantique iudicio ductus, quale est illud quod ex coniectura elicitur; contingit enim vt magnum inferat nocumentum, quum tamen illud inter operandum debeat obseruare, vt si non profit, non noceat, vt prædixit Hipp. *lib. 1. epid. sect. 2. text. 50* & quod maior vtilitas nocumento, ex suo opere consequatur, ex Gal. *lib. 1. aph. com. 24.* Constat autem sæpissimè nocere illa, quæ ex opinione suspicionéve emanant, ob sui incertitudinem, *lib. 1. aph. com. 1.* quamuis aliquando iuuent. Cautè tamen procedere debet, si fortè in opinione

A de morbo habita decipi contingat: quare tutius est à leuioribus incipere, quomodo fecisse Galenum hoc loco, in proposito ægri curatione colligimus. Cùm enim ex prænarratis signis cognosceret affectum locum, ea moderatione processit, vt iuxta indicationes, ab exploratis illis, cognitísque generibus, parte scilicet affecta & calido intemperamento desumptas, curationem tutò aggrederetur. Quoniam verò certus non erat de calidi differentiis, num nuda esset intemperies, an cum materia coniuncta, sed indicia solùm apparebant, quæ coniecturam præbebant imbibitæ, immersæque bilis, non illicò operatus est iuxta opinionis dictamen, sed cautè à leuioribus incipiens, & diminuta quantitate ex euentu certitudinem

B sperans. *Sic sanè,* inquit, *dolores quosdam sanaui, qui tanquā colici à Medicis remediis calidis tractabātur,* de quibus *12. meth. 7.* Quare coniiciens ab acri, mordacíque humore ortum habuisse, contemperante cibo vsus est, & qui emplasticam vim habet humorum acrimoniam obtundendi; à quibus cùm hominem iuuari vidisset, cruciatúmque diminui, & à calidis cibis, medicamentísque augeri, certò cognouit immersos esse in intestini tunicis mordaces humores, quemadmodum antea coniiciebat. Quare certior factus, prædictis cibis & medicamentis insistens exhibita hiera hominem sanitati restituit.

DVBIVM LVI.

Num per frequentem ciborum adiectionem possit fieri curatio per epicrasin.

C

COMMENTARIVM

Iuari ab alimentis boni succi.] Galenus *in com. 17. lib. 1. aphoris.* sententiam profert; quam lemnisco adornandam esse, vnanimi consensu Medici hucúsque confirmarunt. Dum enim humorum corruptionem, præsente virium debilitate, persanare intendit, in hæc verba prorumpit. *Si enim vires laborantis debiles fuerint, & ea quæ in corpore est dispositio, sit ex corruptione humorum vel defectu: parum alimenti, & sæpius talibus offeremus. Parum quidem, quia virium imbecillitas non potest totam simul multitudinē alimenti sustinere: sæpius autem, quoniam multis indiget dispositio: defectus siquidem exigit adiectionem, corruptio verò contemperamentum, &c.* His verbis asserit Gal. humorum corruptionem multis cibis indigere, & iisdem

D posse corrigi, ac sanari. Hoc etiam insinuauit Auic. *3.1. doct. 2. cap. 7. de regimine eius quod comeditur, & bibitur. §. Et quandoque conceditur ei, in cuius corpore mali sunt humores, vt rem bonam largiter bibat, &c.* & *in eodem cap. versus finem. §. Et quando corpus fuerit plenum malis humoribus, &c.*

Hæc doctina videtur aduersari Hipp. *2. aph. 10.* dum sic ait: *Impura corpora quantò magis nutris, tantò magis lædis,* & *lib. 7. aphor. 67. Si quis cibum febricitanti dederit, sano quidem robur, laboranti verò morbus,* & Galen. *9. meth. 10. ad fin.* vbi docet, *id quod affectus remedium est, cum virtutis custodia pugnare, quoniam is affectus vacuandum esse præcipit.* Ergo humorum corruptio non indiget contemperamento, seu frequenti ciborum adiectione. Nam *cibus morbosam affectionem iuuare non potest,* auctore Ma-

E gistro *lib. 1. acut. com. 44.* & Auicen. *1. 4. tract. 2. cap. 7. post princip.* dicente: *quòd sicuti cibus est amicus virtuti ex parte sui, est illi inimicus, quia est amicus inimico eius, nempe morbo, & causæ morbificæ.* Deinde corruptio non indiget contemperamento, sed euacuatione. Sicuti enim in exterioribus quæ non viuunt, id quod putre est, corruptúmque abscinditur, reliquum verò quod initium putredinis concepit, refrigeratione, exiccatione, & ventilatione corrigitur: sic in animalis corpore, quod putruit & corruptum est, id vacuandum est; semiputre verò, concoquendum & emendandum, auctore Gal. *11. meth. cap. 8.* quemadmodum enim illud, ad pristinam naturam redire non potest, sic hoc naturæ actione ad benignum reducitur, ex Gal. *2. ap. 17. & 9. meth. cap. 10.*

In

In hac controuersia,quæ parua non est,dupliciter respon-deri potest. Nempe primò,corruptionem & putredinem duplicem esse, alteram quæ est in fieri, & quæ nec inten-siue, nec extensiuè adeò magna est, vt ampliùs non possit ad benignum reduci: aliam verò esse factam,& ita exten-sam,vel intensam, vt non possit ampliùs emendari. Hanc dici potest,sui ablationem extra corpus indicare,vt *cit.loc.* docuit Galenus, neque posse contemperamento emenda-ri, imò id respuere; quoniam quando putredo non est copiosa,nec intensa, solis bonis alimentis sæpe exhibitis pot est emendari.

Verùm hæc responsio non satisfacit, quoniam si pu-tredo aliqua humorum, siue corruptio exigit ciborum adiectionem, ea est ex qua pestilens febris ortum ducit: nam ob eam causam Gal. *lib.3.epid.sect.3.com.*18. docet illos,qui in febribus pestilentibus sibi vim inferentes, ci-bos comederunt, omnes fuisse seruatos: & Auic. 1.4. *tract.4 cap.4.de curat.feb.pestilentis*, ait illos qui viriliter comedunt, & bibunt, euadere. Sed pestilens febris non est parua & leuis, sed ex magna & excellenti putredine humorum originem habet, cùm ab aliis febribus per pu-tredinis excellentiam differat, vt docet Galen. *lib.6. epid. sect.1.com.29.post.med.* Non est ergo perpetuò verum, solam leuem & paruam putredinem exigere ciborum adiectionem. Præterea putrescentium humorum reme-dia duo sunt, ex Gal. *in art.medic. cap.*88.euacuatio, & alteratio: illa quæ totam substantiam ex corpore educit, & debetur humoribus ex toto putridis; hæc, quæ putre-dinem finit, manente adhuc substantia, & debetur hu-moribus semiputridis, qui possunt ad benignum reduci. Hæc alteratio fieri non potest per frequentem ciborum adiectionem, quia alimentum, vt alimentum est, corpus non alterat, sed ipsum tale conseruat quale accepit, in illius substantiam mutatum, auctore Gal.*lib.de alimentor. facult.cap.1.post med.*at medicamentum est id quod cor-pus alterat, ex Gal. *lib.1.simpl.cap.1.* Quare alimentum humores leuiter putrentes non alterabit, imò naturam à coctione distrahet,ex Gal.1.*aph.com.*8. Non ergo humo-rum corruptela siue leuis,siue intensa sit, frequenti cibo-rum adiectione emendari potest.

Neque dici potest, corruptionem indigere contempe-ramento; hoc est cibis temperatis, & boni succi, quia ex illis virtus reficitur, & corroborata humores corruptos poterit concoquere,& ad benignum reducere. Nam vir-tus roborari non potest, nisi facta regeneratione sangui-nis, & spiritus laudabilis; hoc autem in corporibus im-puris fieri non potest, quoniam corrumpitur adueniens alimentum ab humorum prauitate corpus iam obtinente, ita quòd ipsorum quantitas augetur, qualitas verò serua-tur, *vt* 2.*aph.*10.admonuit Galenus. Deinde Galenus in-quit,*quod sicuti defectus indiget adiectione,ita corruptio in-diget contemperamento*:sed adiectio contrariatur per se de-fectui, ita etiam contemperamentum debet repugnare corruptioni; & sic non gratia virtutis, sed per se inten-ditur temperamentum.

Verùm alio modo soluenda est antinomia hæc, nempe virtute languente dupliciter cibationem proponi posse, vel cum euacuatione, vel citra ipsam: hoc modo non conceditur, iuxta *aphorismum* 10. *sect.* 2. At verò cum ipsa, tanquam vtilis, & necessaria instituitur frequens ci-batio,nam corruptio multis indiget, id est,ciborum adie-ctione, quoniam loco vitiosi, quod paulatim debet va-cuari, frequenter debet vtile reponi per oblatum alimen-tum,quam vitiosi succi curationem Medici epicrasim vo-cant,*vt cit.9.meth.*docuit Galenus.

Solui etiam potest hæc difficultas cum Gal. *hoc loco*,& *in superiori historia* dicente,curationem per epicrasin posse etiam fieri per alimenta, & medicamenta refrigerantia & humectantia, quæ acrium mordaciúmque humorum vim hebetare queunt; quæ cùm temperata sint, (Græcè di-cuntur epiceraſtita) succorum acrimoniam retundunt, putredinem arcent, rectè concoquuntur, vires reficiunt, & minimè corrumpuntur; maximè si eorum copia fuerit imminuta, aliàs eam augent: docet enim Gal. *lib.*2.*simpl. cap.*12.13.*&* 14.quòd quando humores acres abundant, alimenta temperata nō mitigant eorum morsum, sed po-tiùs corrumpuntur: contrà tamen si eorum abundatia fuerit vacuata,contemperant,quoniam tunc non corrum-puntur ab illis, cùm sint valentiora. Quare frequenti ci-borum temperatorum adiectione, humorum correptio, hoc est acrimonia contemperatur. Ex quibus patet solu-tio ad argumenta.

HISTORIA XCII. GALENI, De colico dolore.

Colico dolore quidam sæpe tentatus, ac-cepto scammonio vehementissimè ab eodem dolore postea vexatus, adstrin-gentibus auxiliis,theriaca, & aliis præsi-diis curatur.

A Talius iuuenis huic quidē ætate propè par, sed qui sæpe antè colicis cruciatibus fuerat affectus,accepto scammo-niæ succo fuit purgatus. Cùm autē benè largiter fuisset vacua-tus,primo quidem die vesperè in balneo lotus, mox ptissanæ cremorē sumens,pòst piscem quoque comedens,noctè ea quæ ce-perat euomuit. Secundo die itidem lauatus, comedit primùm lactucam,mox auium carnis aliquid in albo iure elixæ:ab hac alicam ex aqua sumpsit, vino austero iniecto. Vbi verò ab iis mediocriter se habere est visus, etiā die tertio nutritus simili-ter est.Reddidit tamē per aluū plura, quàm pro ciborum por-tione,eáque cum morsu. Deinde quarto die etiā magis dolere sibi ventrem sensit:& cùm se in balneo alicubi frigus accepisse imprudentem putasset, rutaceum sibi oleum per sedem infun-dens,non solùm vehentissimè est vexatus, sed etiam liquidam deiectionem copiosissimā excreuit:quod facilè declarauit ali-quid à toto corpore ad loca vētris deferri. Post deinde per cir-cuitus similis redibat cruciatus. Audientes autē eius sympto-mata, intelleximus noxā ex scāmmonio in illis maximè inte-stinis procubuisse,quæ priùs etiā fuerant imbecilla,sic vt quasi fluxionis quidam exortus esset affectus. Ergo quemadmodum hūc quoque sanauerim,scis. Abiicere enim iussi præsidia coli-ca:alicāque calēte,quæ cocta in aqua esset,nutriri, immissis ei mali punici granis. Cùm autē tota noctè citra dolorem dormi-uisset,miratus profectò est remedij nouitatem,rogauitque quid esset bibendum. Dedimus itaque bibendum dilutum rhois cre-morem:quò videlicet,siue aliqua esset in summo intestino facta vlcerosa affectio,eam adstringeret;siue etiam ex consuetudi-ne aliquid ex superioribus locis in partem afflictam cōflueret, id reprimeret:prandióque eodem vti iussimus. Deinde ad ve-speram cœnare pane puro madefacto in vino aliquo, natura-liter quidem austero,sed veteri. Concessimus præterea,vt au-sterum quemcunque vellet fructum sumeret, siue malum, siue pyrum, siue punicum.Simili ratione etiam die tertio, cibatus, in quarto theriacen bibit, sanúsque omnino est redditus:ac de cætero ad consueta reuersus.nullum sensit incommodum Gale-nus* lib.12.meth.cap.7.in fin.

PARAPHRASIS.

IVuenem proponit, qui sæpe colicis doloribus fuerat oppressus, ac ad præseruationem,ne iterum in eundem cruciatum incideret,scammonium assumpsit,quod medi-camentum ad mordentes, biliosósque humores (quorum causa frequenter colicum dolorem fuerat expertus) va-cuandos,est potentissimum. Cùm autem iuuenis esset,ca-lidi temperamenti, & nimiùm medicamenti vi esset va-cuatus, ex motu & agitatione vacuationis,cùm humores nouum feruorem conciperent, & præsertim bilis à medi-camento commota ebullitionem contraheret, ad partem natura sua debilem confluxit.Post vacuationem,balneum pro more ingressus, ptissanam assumpsit, quæ post medi-camentum à veteribus præcipiebatur assumenda, vt illius vim effrænem corrigeret, reliquias ablueret, ex Hipp.2. *acut.*11.& ne ventriculum humoris copia grauatum cras-siore alimento defatigaret, eúmque pleniore victu à co-ctione distraheret.

His

His factis, piſcem (fortè ſaxatilem) attemperamenti cauſa eſitans, conquieſcere non potuit, quin ob copiam bilioſi humoris ventriculum pungentis, & irritantis, omnia euomeret; hic enim regurgitans ad os ventriculi, vellicatione facta, ipſum ad excernendum alimentum neceſſariò compellit. At ſedata efferueſcentia, aſſumptóque iure albo, alica, & auſtero vino adiecto, triduo meliuſculè habuit. Sed cùm iecur à medicamento calidiſſimo eſſet incenſum nimis, alimentum in bilioſam naturam conuertit, ex qua excrementum mordax & acre, in inteſtina confluens, morſum excitauit; quem cùm à flatu originem ducere arbitraretur, oleum rutaceum per clyſterem immiſit; poſt cuius infuſionem vehementer increbuit dolor: ſignum manifeſtum, mordentes humores ab oleo calido fuiſſe exarcebatos, ſimúlque ipſos tenuiores factos, à genere venoſo ad inteſtina confluxiſſe: quibus omnibus medicamenti violenti & calidiſſimi potus, occaſionem dedit. Quapropter medicamenta colica, hoc eſt, frequenter ad colicam flatuoſam in vſu habita, cogente neceſſitate abiicere iuſſit: timor enim erat, ne, ſi iterum exhiberentur, adaucto maiori feruore, & humore bilioſo, tenuiore & acriore facto, in dyſenteriam, aliámue inflammationem internam commigraret affectus.

Ad retundendos ergo mordaces & acres humores, Alicam calentem aſſumpſit, quæ cocta in aqua eſſet, immiſſis in eam mali punici granis; quo auxilio ita leuatus eſt, vt tota nocte citra dolorem obdormiſceret. Eſt autem Alica, ſi Galeno fidem adhibemus puls frumentacea facta ex tritico, ptiſſanæ hordeaceæ perquàm ſimilis, ex Gal. *lib. 1. de aliment. facult. cap. 6.* Hæc præbet victum craſſum, lentum & viſcoſum, & Gal. *lib. de attenuant. vict. rat. cap. 6. & lib. 3. de aliment. facult. 15. & lib. de puero epilept. cap. 2. & 2. aph. 18.* Inſuper eſt boni ſucci, ex Gal. *loc. cit.* quam ob cauſam eam offert in diaria 8. *metaph. c. 5.* & in tertiana exquiſita *lib. ad Glauc. 9.* & in febre continua, *in eodem lib. cap. 13.* vt & in iis qui arterias habent inflammatas, *lib. 7. de comp. med. ſec. loc. cap. 1.* quoniam bonum corpori præbet nutrimentum, vt ptiſſana, & in actiuis temperatum vt triticum: quare his qualitatibus infrigidat & humectat, furentem bilem coërcet, eius vehementes motus infrænat, lentore ſuo, craſſitie, & viſcoſitate cùm adhæreat vaſis, obſtruit, & bilem in inteſtinum deſcendere prohibet, *vt loc. cit. & 13. meth. 14.* Magiſter edocuit. Squalidum corpus demulcet, & adſtringit. Calẽtem autem dedit, vt illicò calore ſuo longinquas corporis partes penetraret. Coctam exhibet in aqua, non permixtam vino, ne bilioſum corpus incaleſceret ampliùs. Hæc licèt cum multis aliis condimentis paretur, aduerſus varios morbos, à Gal. cum pipere nempe, anetho, porro, pulegio, calamintha, vino, bera, iuſculis accõmodatis, ſale, & aliis, quæ perpetuò cum ea miſcenda eſſe præſupponit *loc. cit.* in noſtro tamen, ægro, vt ſimiles compleret intentiones refrigerandi, humectandi, bilioſum humorem attemperandi, fluxum compeſcendi, inter coquendum mali punici grana cõmiſcuit, acida nempe, nam dulcia bileſcunt, & corrũpuntur.

Ex his intelliges, quomodo ſit conciliandus Gal. qui *locis citatis* varia de alica pronuntiauit: nam modò ad abſtergendum, attenuandum, incraſſandum ea eſt vſus, pro varia conficiendi ratione, ad varios morbos curandos neceſſaria; quare pro varietate compoſitionis, varias ſortitur operandi facultates. Num autem alica, & chondrus diuerſa inter ſe ſint; & an ſemina, vel fruges, vel ſint id quod nos Farrum vocamus, præter Marcel. Virgil. *in com. cap. 87. lib. 2. in Dioſcorid.* Lege Ioan Guinter. Andernac. *in com. Pauli, lib. 1. cap. 78.* Vidiſti, quo pacto Galenus de alicæ vtilitate eximia ſit multiloquus. Quid ergo in mentem venerit Manardo *lib. 12. epiſt. 3. in fin.* & Ioan Agricolæ Ammonio *in com. cap. 6. lib. 7. meth. Gal.* vt dicerent tempore Galeni, rem obſcuram fuiſſe, ignoro prorſus; de cuius multiplici parandi modo, vſúque vario ſat plura congeſſit Plin. *lib 18. cap. 11. & lib. 22. cap. 25.* Sequuntur Hermol. Barbar. *lib. 2. corollario. cap. 319. in Dioſcorid.* Ruel. *lib. 2. de natur ſtirp. cap. 26.* & alij.

Tranſacta verò tanta nocte citra dolorem, neceſſarium erat propinare medicamentum, vt vlcerationem, ſiquæ facta eſſet, conſolidaret. In hunc vſum rhois cremorem exhibuit: quod medicamentum, rhus voce Græca, ſumach ab Arabibus nuncupatur; ſiccat in gradu tertio, & infrigidat in ſecundo: quare adſtringit, incraſſat, conſolidat, ſiſtit, fluxiones reprimit; quo cùm in prandio, hoc eſt prima menſa, ante alios cibos aſſumpto vteretur, meliùs habuit. Veteres enim, vt Theophraſtus, Plinius, & Dioſcorides, licèt eo, loco ſalis vſi ſint, eius tamen dilutum in potum exhibuit, vt ſic tenuitate ſua citiùs penetraret, quod ad ſimiles affectus complendos quàm ſit neceſſarium, præter citatos docuit Paulus *lib. 7. cap. de rhu.* Veſperi verò ſolo pane puro in vino auſtero madefacto, at veteri ægrum nutriendum iuſſit: pane, vt vires ex præcedentibus cruciatibus labefactatas reficeret: vino auſtero, vt adſtrictionem conciliaret: veteri, vt citiùs partes adſtringentes, ipſius vini calore quoquouerſum impulſæ, in omne corpus diffunderentur. Sícque exhibitis fructibus adſtringentibus, vt cotoneo, pyro, punico, theriacam aſſumendam imperauit; quæ ſi recens ſit, tum ſiſtit, tum leuiter craſſat, ex Gal. *lib. 5 meth. cap. 13.* quibus exequutis perfectam conſequutus eſt ſanitatem.

Sed antequam vltrà progrediamur, illud meritò dubitari poteſt, cur tantus auctor in copia acrium humorum, in temperamento calido ſicco, tam violento, eóque calidiſſimo medicamento vſus eſt? Hoc ſi noſtro æuo fieret, adſcriberetur errori, cùm diuino beneficio factum ſit, vt homines lenium medicamentorum vires experiantur. Quis enim cogitauit Galenum, ſummum Medicum, & in medendis humani corporis malis exercitatiſſimum, ad mordentes & bilioſos ſuccos in ventriculo impactos expurgandos, ſcammoniæ ſucco vſum fuiſſe, ſi alia lenia, apud ipſum, veteréſque omnes, medicamina expurgantia erant in vſu? At huius medicamenti maxima eſt in attrahendo vis, & in nocendo efficacia fraudulenta; nam nocet ſtomacho, & hepati, quas partes ſpiritu flatulento, mordacíque nimiùm conturbat, prouocat ad nauſeam, caliditate & ſiccitate corpus inflammat, febres excitat, acuitate ſua venarum ora immodicè dilatat, hácque de cauſa vehementes concitat fluxiones, & acredine abradit inteſtina, & ſic tenaſmum & dyſenteriam mouet, partes principes laceſſit vi deleteria, viſcera lancinat, parit ſitim, & alia innumera damna efficiendo, velociter interficit, ſi fidem adhibemus Meſuæ *tract. de ſimpl. cap. prop. de ſcammonio*, Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 636.* Cur ergo hæc non potuerunt Gal. ab eius vſu auertere? Quare factum eſt, vt eo oblato concitaretur in inteſtino vlcus, & ex eius effræni vi, confluentibus affatim ad imbecillem partem acribus ſuccis dolor exacerbaretur.

Deinde. Cur in colico dolore, inteſtinorúmque debilitate, medicamentum propinat, quod ad partem debilem tam violenter noxios humores præcipitat? Hoc autem ita vehementer corpus euacuat, vt ſolùm antonomaſticè dicatur purgatorium, quod aduertit Meſuë *loco cit.* & ab Hipp. multis in locis eſt dictatum, vt notauit Mercurialis *lib. 2. de compoſ. medic. cap. 8.* ex cuius ſucco innumera mala oriri refert Gal. *lib. 2. de alimen. fac. cap. 22* Præterea, cum ſuccum ſcammonij impermixtum exhibuit, & incorrectum, contra edictum Hipp. *2. acut. 11.* violenter purgãtia permiſcentis cum iis, quæ ipſorum malitiam infrænare poſſint? Hæc enim affligunt inteſtina, viſcera conturbant, opprimunt facultates: quod in hoc medicamento notauit Paul. *lib. 7. cap. 4.* qui ad eius vim retũdendam, piper, & ſal permiſcet, cum Aëtio *tetrab. 1. ſerm. 3. c. 25.* Quare Actuar. *lib. 5. cap. 8.* aliquid odoratũ miſcendum meritò imperauit, vt notarunt Ioan. Brauus *lib. 3. de purgand. rat. cap. 16.* Fallopius *tract. de medic. purgantib. ſimpl. cap. 48.*

Galenum à calumnia liberabis hoc modo. Licèt medicamenta purgantia calida ſint & ſicca, & ſuapte natura ſymptomata concitare queant, iis tamen eſt vtendum ad maius periculum euitandum, præſertim cùm *nihil ſit quod tam magnificè proſit, quod aliqua ex parte non noceat*, ex Galen. *lib. 11. meth. cap. 14.* *Non* enim *ob febrim purgamus ægrum, ſed ob humores facientes febrim; vnde multò maiorem oportet fieri ex purgantibus medicamẽtis vtilitatẽ,*

quàm

quàm ſi quod ex caliditate ipſorum ſequitur detrimentum, vt eleganter aduertit Gal *lib. 1. aphor.* 24. Quapropter etſi ad partem debilem medicamenti vi confluant humores, maior eſt vtilitas ex euacuatione comparata, quàm noxa.

Solue ſecundò, licèt Scammonium, purgatorium vehemens ſit, potentiſſiméque euacuet, eo tamen correcto neceſſitate cogente eſt vtendum, prout par eſt feciſſe Galenum, qui tantopere ſemper inſudauit horum effrænium medicamentorum acrimoniam corrigere iis, quæ eorum efficaciam infrænare poſſent. Res patet exemplo in ipſo ſcammonio, quo ſemper præparato vſus eſt, & cocto priùs in Cydonio malo excauato, clibano, aut prunis inaſſato, paſta vndique circumlita, præſertim adiecto fœniculi, dauci, Apij ſemine, & galanga: quem parandi modum docuit *lib. 1. meth. cap. 7. & in præfat. ad lib. de alim. facult.* edocuit: quod nãque hoc modo præparatum eſt, abſque ſtomachi ſubuerſione aluum ſubducit, auctore Serapione, *cap.* 303. Alij macerant inter coquendum plura, quæ feruorem medicamenti extinguunt, vt pſyllium, roſas, violas, tragacanthum, cotonea, myrobalanos: vt ex veterum mente inter omnes notauit Ludouicus Veles, *tract. de pilulis, tit. de pilul. aggregat in medio*, & vt nuperrimè, ſic eloquentiſſimè edocuit Nicolaus Fontan. Ioan. Filius *in ſuis inſtitutionibus pharmaceuticis, ſect. 6. cap. 2.* Si verò vlcus aſſumpto ſcammonio fuit excitatum, id non per ſe, ſed ex accidenti factum puta: nam bilioſos humores expurgat, qui acrimonia inteſtina abradunt, & vlcus concitant; hac enim de cauſa à medicamentis venas reſerari, teſtis eſt Gal. *lib. 6. aph. com.* 47.

Sed ſi totam vix eximere litem, Dic Galenum non propinaſſe ſcammonium; nam hominem purgatum inuenit, hiſtoriámque tantum narrat, & factum: hoc ex multis fit manifeſtum. Primò ex ſuperiori hiſtoria, in qua ad eundem affectum curandum maximè hieram commendat. Secundò, quoniam ſi videret ſcammonium nocuiſſe oleum rutaceum infundendum non imperaret. Ergo curationem ab alio priùs factam fuiſſe intellige ex verbis: *Ergo quomodo hunc quoque ſanauerim, ſcis; abiicere enim iuſſi præſidia colica, &c.*

QVÆSTIO L.

Qòd in morbis, victus ratio procedat attenuando. Contra Gentilem, Iacob. Vgon. Dinum, Brachelium doctiſsimos.

COMMENTARIVM

MOx *ptiſſanæ cremorem.*] Si te noſtræ artis exploratorem ſedulum, in illos Euripeos, & vadoſos alimenti præſcribendi reciprocantes vortices deduxero, nónne te hæc difficultas terrebit? & à medicina exercenda, niſi Medico præuio, auocabit? nonne tanti rerum apices te inſcium, & per rei magnitudinem attonitum ab inceptis reuocabunt? dum indigitata Medicinæ difficultate, dubium de victus ratione moderanda, anceps inextricabile fatearis ſit neceſſe, ob implicatos cauſarum, ſymptomatum, & indicationum nexus ſine fine diſtentos, in quibus alia nonnunquam momenta, atque aliæ appendices temporariæ occurrunt, quæ curationem moderantur, & gubernant, & nunc ratam faciunt, nunc irritam. Iaceat in æternum cum Adriano Imperatore probroſa illa de Medicis querela, quorum turba diſcordante, præſertim circa victum inſtituendum querebatur ſe periiſſe.

Impudentiſſimus Theſſalus tridui inedia ægros macerabat, ſic referente Galeno vbique paſſim: fortè edoctus ab eo hoc in loco, qui in principio morbi ptiſſanæ cremorem exhibuit, hoc tenui victu breuiorem futurum morbum ſperans: ſi verò virtus, proceſſu morbi, magis ac magis (vt ferè ſemper accidit) redditur imbecillis, tunc auium carnis aliquid in albo iure elixæ, eſitandum imperat; hoc conſilio docens, in morborum principio, tenuiori victu

A vtendum eſſe. Ob quam cauſam, quæſtionem illã arduam ac difficilem, olim à Barbaris, præſertim Medicis agitatam incudi reddere ſatius duxi: Num victus ratio debeat procedere incraſſando, an extenuando; nam in ea explicanda plures hactenus naufragium fecerunt.

Galenus hoc loco incraſſando procedere, manifeſtè affirmat. Ratio dictat, nam quò magis morbus recurrit, tanto pleniori victu vtendum eſt, quoniam virtus, ex morbo, & auxiliorum applicatione reddita imbecillior, magis videtur reficienda. Secundo. In initio morbi maior adeſt copia, & maior repletio humoris crudi & rebellis: ergo ne impediatur natura à cauſæ morbificæ valde reſiſtentis, & indomitæ coctione, tenuiori victu tunc vtendum eſt. Tertiò Hipp. *lib. 1. aph.* 11. in acceſſionis principio à cibo ægros abſtinere iubet: ergo ſi temporum vni-
B uerſalium, & particularium morbi eadem eſt proportio, minùs in principio, quàm in reliquis morbi temporibus eſt cibandum. Quartò. Quando morbus non cognoſcitur, regimen ſubtiliare oportet, ex Auic. 1. 4. *tract. 2. cap. 7. in med.* Sed morbus in principio minùs cognoſcitur, quia non ita ſæuit, nec premit, vt in ſtatu, ex Hipp. *lib. 2. aph.* 30. & non ita manifeſta promit indicia. Ergo multò tenuiùs in principio eſt cibandum. Quintò. Hipp. *lib. 1. de rat. vict. text.* 21. de pleuritide agens, & morbis acutis, affirmat in principio nec multam, nec craſſam eſſe offerendam ſorbitionem; at *in ſententia* 23. *ſi os madeſcit, & euidens, ac perfecta coctio in ſputis apparet, ſorbitionis quantitatem adaugendam* imperauit. Sequitur Auic. 1. 3. *tract. 3. cap. 3.* de calido capitis apoſtemate loquens, quo loco primò oxymel, dein aquam
C hordei ſubtilem, poſtea tranſactis duobus diebus ipſam groſſam, hoc eſt, cremorem ipſius propinat. Idem docet 2. 3 *tract. 1. cap. 4. in cura paralyſis*: & 1. 4. *tract. 2. cap.* 56. *de curatione phlegmatica, & c. de curat. quartanæ*, in prima, & ſecunda ſeptimana maximè ſubtiliat regimen, deinde incraſſat. Præterea Gal. *lib. 6. meth. cap. 5. in med.* cùm agit de fractura oſſis, in principio tenuiſſimè, poſtea plenius cibandum præcipit. Et *lib. 12. meth. cap. 6.* in febri ſyncopali orta ex tenuitate ſuccorum, exhibet primis diebus Chondrum; coctione autem apparente, quæ ſolet accidere in augmento, & ſtatu carnes offert, ex quarum alimonia victus plenior ſolet comparari. Nam vt Celſus dicebat *lib. 2. cap. 16. initia morborum, famem, ſitímque deſiderant.*

Pro altera parte validiſſima ſunt momenta rationum, ex facundiſſima Hipp. & Galen. penu deſumpta.
D Ille enim *lib. 1. aphor.* 7. 8. & 10. præcipit in principio pleniùs eſſe cibandum, vt virtus poſſit ſufficere vſque ad ſtatum; in ſtatu tamen, & ante ſtatum multò tenuiorem eſſe victum offerendum affirmat. Hæc dictio duabus firmatur rationibus validis. Morbus natura ſua, & ob ſymptomata prohibet cibum ergo quantò morbus eſt vehementior, & ſymptomata grauiora, tantò magis cibi vſus eſt interdicendus. Sed morbus eſt maior in augmento quàm in principio, & multò maior in ſtatu, & ſymptomata ſunt fortiora, ex Hippocr. 2. *aphor.* 30. Ergò morbus minùs prohibet cibum in principio, & magis in augmento, & adhuc multò magis in ſtatu. Deinde. Tunc minus cibi eſt propinandum, quando natura citra cauſam morbificam eſt occupata, ne videlicet ab eius coctione diſtrahatur: ſed natura magis aggreditur coctionem in augmento, quàm in principio, & multò magis in ſtatu coquendo, ſeparando,
E expellendo. Ergo quantò magis morbus procedit, tenuiùs eſt cibandum. Hoc expreſsè *in com. Hippocr.* affirmat Galen. amplectitur Auic. 1. 4. *tract. 2. cap.* 8. dum inquit: *Tempus magis conueniens ad incraſſandum eſt principium, & tempus magis conueniens ad ſubtiliandum eſt ſtatus*: & *infrà* dicebat. *Verùm eſt tibi neceſſarium cùm in hoc, tum in omnibus ſpeciebus, vt ſit principium tui regiminis groſſius, & poſtremum tui regiminis perueniens ad ſtatum, ſubtilius.*

Tantis difficulratibus perterriti veteres Auicennæ interpretes, Gentilis, Iacobus, Dinus, Vgo, & alij *in com.*

citati

citati nuper capitis Auic. imò Conciliator *dif.* 134. varios excogitarunt respondendi modos,quibus auctores longè inter se distantes in veram reducere possent amicitiam. Dicunt enim victum in morbis debet procedere extenuando, adhibitis conditionibus septem. Harum prima est; vt sit morbus materialis; nam immaterialis cùm careat causa, & fit ex inanitione, non prohibet cibum, sed potiùs ipsum indicat; & propriè si in ipso non notentur tempora morbi, cùm nulla causæ alteratio reperiatur. Secunda. Vt morbus non sit pestilens, atque malignus; si enim in hoc summè vires atterente morbo tenuissimè cibes, ægri exhaustis viribus ob malitiam morbi pereunt citò: pleniori ergo victu vtendum est, quo vtentes frequenter liberantur,ex Gal. 3. *epid.sect.* 3. *com.*58.& Auic. 1.4.*tract.*4.*cap.*4. Tertia. Vt morbus sit simplex, & non complicatus; nam tunc vnius ratione tenuissimè, & ratione alterius crassè cibandum est quum morbus vergit versus statum. Sic in fractura ossis, in paralysi,phrenitide, reliquis inflammationibus, vt prohibeatur fluxio & phlegmones generatio, victus tenuis in principio est ex vsu. Quarta. Vt virtus constet in statu: nam quando tunc, vel in augmento ob superuenientia symptomata dissoluitur, pleniori victu reficienda est, quàm antea: in hunc sensum Auic.4.1.*cap.*1. in statu maximè esse subtiliandum asseruit, nisi aliquid acciderit quod nos ab hoc prohibeat:& Gal.*lib.*1.*aph.com.*9.inquit: *quando casus interuenerit robur naturæ dissoluens, in ipso statu nutrire cogimur.* Quinta.Vt morbus sit cognitus; nam si non cognoscitur, subtiliandum regimen, ex Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. Si enim inordinatus est, & inconstans, cum nec idonea curatione, nec conuenienti victu quousque constet, curari possit, ex Hip.4. *de rat.vict.* 52. tunc tenui victu æger in principio gubernadus; nam si crassior exhibeatur, aucta causa morbi, non leuia deinceps symptomata eueniunt. Sexta. Si non adhibeatur regimen tentatiuum; sæpe enim chronicos morbos victu tenuissimo curare tentamus, quoniam illorum causa, præsertim si non sit multa, illius beneficio dissolui solet,ac concoqui. Sic Auic.*loc.cit.*in curatione quartanæ, & quotidianæ subtiliat regimen. Septima. Vt morbus seruet materiam ad vnam criticam expulsionem: Sunt enim morbi materiales in duplici differentia; quidam enim sunt, in quibus tota materia simul coquitur, & tota ad vnum iudicium reseruatur, in quibus morbis omnia tempora coincidunt: nam quando morbus est in principio quad ad alterationem, est etiam quoad essentiam & quoad symptomata: & quando est in statu quoad alterationem,est etiam quoad essentiam,& quoad symptomata. Alij sunt in quibus non tota simul concoquitur,nec seruatur ad vnum iudicium, sed paulatim coquitur, & paulatim repurgatur, in quibus omnia tempora non coincidunt, quia quando sunt in principio quoad alterationem materiæ, sunt in statu quoad essentiam & symptomata; & quando sunt in statu quoad alterationem materiæ, sunt in declinatione quoad essentiam & quoad symptomata.

His ita constitutis, arbitrantur Hip. *in aphorismis* intelligendum,de morbis seruantibus materiam ad vnam criticam iudicationem,quales sunt morbi venosi generis In *primo* tamen *lib. de rat. vict.* intelligendum, de morbis non seruantibus materiam ad vnum criticum iudicium, quales sunt pleuritis, peripneumonia,& alij thoracis affectus. At hæc doctrina licèt ab Auic. interpretibus, Iunioribúsque omnibus sit recepta, si adamussim pensetur, non videtur carere errore. Nam asserere morbos venosi generis seruare materiam ad vnam criticam iudicationem, sicut morbos thoracis eam non seruare, absolutè est falsum. Quoniam in pleuritide, quæ inflammatio est thoracis, materia non semper paulatim concoquitur, & expurgatur; sed sæpe tota concoquitur, & ad vnum iudicium reseruatur: solet enim finiri crisi per sanguinis fluxum, sudorem, alui profluuium. Deinde eius materia interdum tota concoquitur,& tota seruatur, veluti quando inflammatio in suppurationem commigrat. Præterea febres, quæ sunt morbi venosi generis non semper ad vnum criticum iudicium materiam seruant, quinimò rarissimè. In eis enim paulatim materia expurgatur, vt constat in febribus intermittentibus,& continuis, in quibus exacerbationis tempore, vel insensibiliter per singulas accessiones materia paulatim resoluitur, vel sensibiliter expurgatur per sudorem,vomitum,alui fluxum.

Adhæc. Simpliciter pronuntiare in morbis thoracis victus rationem debere procedere incrassando, falsum etiam est, & euidenter constat ex Hip.*lib.*2. *acut. text.*15. dum sic inquit. *Melius siquidem esse dico,vt protinus à morbi initio sorbere incipias, quàm inanitis vacuatisque venis, vel die tertio, vel quarto, vel quinto, vel sexto, vel septimo, si ante hoc tempus morbus haudquaquam iudicatus fuerit,sorbitionem inchoare, &c.* In qua sententia docet, quod *in aphorismis* scripsit, in omnium morborum vigore, tenuissimo vtendum victu præcipiens,vt Galenus expressè notauit *in com.*Demum Hip.*in lib.de rat.victus*,de omnibus morbis agit, posito exemplo in pleuritide, auctore Galeno *lib.*1.*acut.com.*33.&*lib.*3.*eiusd.com.*24.& 61.Ergo in omnibus morbis tam venosi generis, quàm thoracis, in principio pleniore victu, deinde tenuiore, & postea tenuissimo vtendum est, iuxta edictum Hip.*lib.*1.*aph.*8.dicentis. *Quando morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vtendum est.*

Brachelius *lib.*1. *aph.com.sentet.*10.rei difficultatem,& manifestam contradictionem persentiscens nouum conciliandi excogitauit modum. Dicit enim victus rationem nec extenuando,nec incrassando rectè procedere in morbis, sed in principio parum esse cibandum, in augmento pleniùs, in statu tenuissimè: nam in principio cruditas maximè affligit, quæ cibi oblationem interdicit. In statu etiam;cùm sit summa morbi & symptomatum vehementia,parcissimè offerendus cibus.In augmento neque cruditas viget, neque symptomata vrgent, ideo in hoc tempore pleniore cibo vtendum est, vt tempore status natura morbi vehementiam tolerare queat; explicatque Hip. *lib.*1.*aph.*10. quòd in particula illa(*priùs*)non intelligat principium, sed augmentum.

Hæc solutio est erroris plena, Galeno, Auicennæque maximè aduersa. Hic enim auctor 4.1. *cap.* 1. asseuerat, quòd quantò ægritudo principio fuerit propinquior, & symptomata magis remissa, cibus liberaliùs offeratur; & qnantò symptomata ampliùs increuerint, & ægritudo vergat versus statum,alimentũ minuatur, Ille 1.*ad Glauc.* 13.*in princip.*postquam dixerat, quòd quando vigor intra septimã diem futurus est,tunc victus sit tenuis, & exquisitus:& quãdo vltra septimã extendi debet,aut vires sunt inualidæ, tunc in principio solidior cibus sit offerendus,in augmento tenuior,in statu tenuissimus.Et *lib.*1.*aph.* enarrans vltimam particulam *sententiæ septimæ*,in vigore morbi tenuissimè cibandum confirmauit,ita vt quò morbus ampliùs distat à vigore,tantò pleniore victu vtendum sit.

Deinde falsitas opinionis huius conuicitur, primò ex Gal.*lib.*1.*aph.*7.& 8. hoc enim loco non alia ratione probat in vigore morbi tenuissimo victu vtendum, nisi propter magnitudinem symptomatum, & maiorem coctionem, ne oblato alimento copiosiore distrahatur natura. Ergo cùm in augmento morbus sit maior, & symptomata fortiora quàm in principio,minùs in augmento, quàm in principio,alimenti offerendum.

Non desunt, qui aliter loca Hip. conciliare intendant, vt notat Mercurialis *in com.sentent.*23.*lib.*2.*de rat.vict.*dicendo Hip.hoc loco, in augmento & statu augere sorbitionis quantitatem, non tanquam alimentum,sed vt medicamentum: nam *in textu* 8. prædixerat, ex pulmone expurganda,humectatione indigere, præsertim si crassa sint, tenacia,& viscida,auctore Galen.*lib.*7.*simpl. cap.* 6. & 3..*de rat.vict.* 2. *in med.* Hãncque esse causam rentur ipsi, ob quam Galen. *lib.*5.*simpl.cap.* 2. *in fin.* præcipiat, omnia illa medicamenta, quæ expurgando thoraci conueniunt, permiscere cum melicrato, vino dulci, aut ptissana, quæ abstergendi, & humectandi vim habent. Hæc doctrina licèt sit vera, non tamen soluit difficultatem;nam Hip. *loc.cit.de rat.vict.*augendã monet sorbitionis quantitatẽ, vt roboretur virtus, & magis expurgationi suffi cit

sufficiat eorum, quæ exeunt è pulmone: igitur Hip. sorbitionis quantitatem, non solùm vt medicamentum, sed vt alimentum.

His reiectis, veram sententiam proponere licet, quæ duabus conclusionibus fiet manifesta, quarum prima est. *Quando morbus cognitus est, simplex, & virtus constat, sumpta indicatione à morbo, si seruat materiam ad vnam criticam expulsionem, victus ratio debet procedere extenuando.* Patet apertè conclusionis veritas. Tunc enim omnia tempora coincidunt, nam morbus quando est in principio, statu, augmento, quoad alterationem materiæ, est in principio quoad essentiam, & quoad symptomata: cùm ergo morbus, & symptomata sint in principio minora, & maiora in augmento, & adhuc vehementiora in statu, sumpta indicatione ab ipso morbo in principio pleniùs, in augmento tenuiùs, in statu tenuissimè est cibandum. Neque mireris tenuissimam cibationem esse præscribendam increscente morbo, & magis debilitata natura: triplici enim de causa ægri magis, & diu inediæ resistunt. Primò licèt ægri calor sit auctior, tamen plus resoluit sanorum calor, cùm sit multus, & resolutioni humidi magis accommodatus. Secundò, quia humores ægri multò magis renituntur consumptioni, ob sui lentorem, cruditatem, & viscositatem. Tertiò, quia æger non famescit sicut sanus, qui ob probitatem humorum facilè resoluitur, & proinde citiùs famescit, & ad famem sequitur resolutio, quæ ex molestia in ventriculo sensata oriri solet.

Secunda conclusio. *Quando morbus non seruat materiam à principio, sed paulatim incipit repurgari, victus ratio non debet procedere extenuando, sed ingrassando.* Ratio est, nam quando morbus est in augmento, vel in statu secundùm alterationem materiæ, iam periculum euasit æger, & iudicatus est, quoniam est in declinatione quoad essentiam & quoad symptomata: inde tunc pleniùs, quàm antea cibandum est.

Quæres, & meritò sanè, quo pacto possibile sit, vt morbus sit in augmento, vel statu secundùm alterationem materiæ, & non sit in his temporibus secundùm essentiam & symptomata; maximè cùm coctio quæ fit in venis, putredinis sit particeps, & similis illi quæ in inflammationibus contingit, ex Galen. *lib. 1. de dif. feb. cap. 5.* & sicut in illa alteratione, cùm sit media, ex Gal. 2. *aph* 47. *& lib. 5. simpl. cap. 6.* intenditur coctio, sic etiam intenditur putrefactio: ergo si augetur putredo, augebitur morbus cum symptomatibus. Dic. In causa interna, quæ morbum excitat, fouet & auget, considerari duo, illius qualitatem, & quantitatem; illa est acrimonia, caliditas, aut mala qualitas ex putredine, & corruptione nata: hæc aut est eadem & æqualis, aut est maior, aut minor. Sola qualitas non potest determinatum affectum inducere, sine quantitate certa; & quantò maior est hæc, maior est affectus illius, quoniam nullum agens tam valens est, quod effectum suum possit imprimere sine quantitate certa; ignis enim, licèt maximè actiui scintilla, non solùm non vrit, quinimò nec calefacit, vt 3. *sympt. cap. 23.* asseruit Gal. Hæc ergo est causa, quare etiamsi in augmento & statu secundùm alterationem materiæ, intendatur qualitas causæ, cùm quantitas sit imminuta, non possit efficere morbum maiorem quàm antea, ob quantitatis defectum.

Neque partis aduersæ plurimum vrgent argumenta. Dic ad primum. In processu morbi verum esse virtutem imbecillitari, si tamen victus ratio, vt decet præscribatur, tunc in morbo salutari virtus semper est in statu potentior morbo: permittimus enim, ne accrescat morbus cum magnitudine symptomatum, vt aliquantulum vires dissoluantur, tunc enim non soli virtuti, sed morbo confulendum est. Ad secundum. In augmento & statu virtus magis est impedita, quàm in principio: nam caliditas, & acrimonia humoris ebullientis & rarefacti, magis irritant, lacessunt, & premunt; & ob hæc natura commota, maiorem absumit conatum ad agendum, quàm in principio: quapropter cùm adsit maior feruor, maior ebullitio, maior concoctio, magis est occupata, & ad expellendam causam morbificam distracta. Ad tertium. Magna est disparitas inter tempora particularia, & vniuersalia: nam in principio vniuersali semper morbus, & illius symptomata sunt minora; in particulari verò maiora, quoniam est tempus deterius totius accessionis, & maximè si compressa annotatio adest, qua propter magis inutile ad cibationem tempus censeri debet. Ad quartum. Conclusio intelligenda est de morbo cognito; nam si non cognoscitur, proba victus ratio institui non potest: quamobrem necesse est primis diebus victum tenuem instituere, vt agnoscatur. Si tamen cognoscitur, in principio pleniùs, deinde tenuiùs cibandum est.

Quod verò ad maiorem machinam attinet, nempe Hip. *in lib. de rat. vict.* augentem in statu pleuritidis sorbitionis quantitatem, sic accipe. Hip. agit *hoc loco* de pleuritide

B humida, in qua materia paulatim repurgatur, tunc victus ratio non extenuando, sed incrassando procedit. Si verò obiicias, non omnem pleuritidem paulatim finiri vacuatione, cùm crisi sæpius iudicetur, qualis fuit pleuritis Anaxionis, apud Hip. 3. *epid. sect.* 3. *text.* 79. qui bis crisi facta per sudorem perfectè fuit iudicatus. Respondet, conuenientem pleuritidis iudicationem fieri paulatim per sputum, vt millies Magister edocuit: Si verò crisi iudicatur, non est ratione sui, sed alterius morbi, qui cum ipsa complicari solet. Sic Anaxion duplici laborauit morbo, ex Gal. *lib. 1. cris.* 18. & humore cótento in venis, & humore impacto in pleura: cùm enim ob morbosum corporis apparatum complicetur febris, quam Medici morbum vocant, hæc crisi finiri solet. Solue secundò in pleuritide, & omnibus inflammationibus internis, in principio conuenit victus tenuissimus, ad prohibendam fluxionem, quæ inflammationem adaugere solet: partes enim ina-

C nitæ inedia, cùm indigeant, retinent succos, & non permittunt ad partem affectam defluere. Sic Gal. 6. *meth.* 5. in fractura ossis tenuissimè cibat, & in vlceribus & vulneribus, præsertim quando recentia sunt, præcipit Hip. *lib. de vlceribus*, modico cibo vti. Hoc pacto in pleuritide, nec multam, nec crassam sorbitionem dare expedit. Cùm verò incipit fieri expurgatio, pleniùs cibandum; nam ad expectorationem, facultatis animalis opere indigemus, quæ maximè in acutis dissolui consueuit, ex Gal. 2. *aph.* 29. Tenuissimè ergo instituendus victus in statu, vbi vires materiæ & copia, & agitatione premuntur; non autem vbi ab exhausto, & expectorato humore resoluuntur. Quò plus ergo expectoratur, eò plus cibus augendus est, ne vires cadant, vt scitè docuit Laconicus Paraphrastes

D Heurnius *in com. sent.* 8. *lib.* 1. *aph. Hip.* Solue tertiò. Principium interdú sumitur pro primo morbi insultu; sæpe pro primis tribus diebus; aliquando pro tempore cruditatis; multoties pro tempore opportuno, in quo primum auxilium celebrari incepit. Hip. neque panem, neque sorbitionem, neque aliud solet concedere ante tempus præfinitum, vt Gal. *lib. 1. de rat. vict.* 25. Si ergo in pleuritide pro victu conueniat ptissana aut potio, non debent mutari in sorbitionem crassam, quousque morbus sit in declinatione; & tunc ne subita fiat mutatio in repletione, danda est sorbitio, neque multa, neque crassa, sed paulatim est adaugenda, vt *cit. loc.* eleganter docuit Gal. Lege pro huius argumenti solutione Valles. *lib. 7. controu. c. 2.* & Ludouic. Mercat. *lib. 1. indicat. c.* 1. Si verò Cels. in initio famem exoptat, intelligendus est in iis, qui crudis scatent humoribus, in quibus tenuiori victu sæpe, quàm in statu vti licet, vt aduertit Septalius *lib. 2. caution medic. n.* 16.

Ad locum Gal. *ex lib.* 12. *meth.* Dic, Galenum *ibi* de fe-

E bri syncopali verba facere, quæ ob succorum tenuitatem, pororum amplitudinem, inanitionem, oriri solet, in qua non constant vires, quas semper pleniore victu adaugere oportet nutrientibus succis. Hoc modo Galen. primo morbi insultu cibum non valde nutrientem non loco exhibuit: cùm verò ob doloris sæuitiem vires labefacerentur, coactus fuit pleniorem offerre. Perpetuum ergo & irrefragabile sit, indicatione sumpta à morbi temporibus, in summo vigore tenuissimè esse cibandum, maximè crassè in principio; ni accedat aliquod symptoma, quod hanc methodú peruertere possit, & in quo curantis consilium

consilium dirigi debeat. Num verò in omnibus morbis plus periculi habeat peccatum plenitudinis, an tenuitatis, lege apud Hieremiam Brachelium *in com.cit.aph.* Valesium 8.*controuers.cap.* 1. In cuius dubij solutione cæteros antecelluit Manardus doctissimus *lib.*4. *epid.*2.& non siluit Septalius *lib.* 2. *cautionum medicar.num.* 21. & 22. cum Santorello eruditissimo *lib.*15.*antepraxis*, *cap.*6.& Iacchino,*libello de morbor.acutor.curat.rubric.*2. Vtrùm verò morbus,an virtus indicet cibum,ex Galeni penu expromemus luculenter *lib.*3.*in com.histor.*11.

HISTORIA XCIII. GALENI, *De colico dolore.*

Colicus dolor à bile pronatus,frigida potione curatur.

Simili genere & alteri cuidam in æstate affecto, quum sitibundus admodum esset, supra alia quæ memoraui,etiam frigida potione vti permisi,&c.Galenus lib.12.meth.cap.7. in fin.

PARAPHRASIS.

Eundem colicum dolorem à biliosis,acribus,mordacibúsque succis pronatum,gloriatur se hoc loco curasse Galenus; cui persanando cùm cætera infrigidantia non prodessent præsidia, ad frigidam potionem exhibendam accessisse conteſtatur, aduertens quàm sit ingenuo artifice dignum,causas morborum rimari,præsertim illas, quæ non ita sciëtifica agnitione percipi possunt,vt in dysenteria, & pluritide contingit; quorum morborum signa coniectura non assequuntur,sed certis, manifestísque notis sunt comprehensa.

Hunc affectum ex bilioso humore originem duxisse,ex siti vehementi euidenter patet; hæc enim ex ventriculi caliditate & siccitate, & amara bile in ipso congesta solet accidere,ex Gal.*lib.*4.*aph.com.*19.& 2.*simpl.cap.* 30.& *lib.*6.*de loc.med.affect.cap.*3.& *lib.*1. *de caus.sympt.c.*7. *in* Insuper anni tempus erat æstiuum, quod gignendo huic humori est accommodum valde, quum siccissimum simul,& calidissimum sit,ex Galen.*lib.*2.*cris.cap.*1.Deinde hoc cognosces ex vigilia, vomitu bilioso, vrinæ ardore, rubore, intenso dolore, oris amaritudine, & aliis quæ acrem biliosúmque humorem intus latere significant.

His præsentibus, cùm alia factitata essent, quæ suprà recitauit auxilia,quæ calorem refrigerant, bilis acrimoniam incrassant,& eius efficaciam obtundunt, aduersissima enim,si humor rodens affligit,sunt,quæ extenuant,& calefaciunt,ex Gal.*lib.*12.*meth.cap.*8.)& sic theriacam recentem offerret,quæ si sit recens, furiosos huius humoris impetus coercet;lenit dolorem, quoniam stupefacit; somnum conciliat. Quare cùm alia essent celebrata auxilia, vt constat ex verbo, (*suprà memoraui*)meritò ad frigidam potionem accedere consultius iudicauit; huius enim potus vis omnes implet indicationes, quas pro domando hoc humore exoptamus: nam dolorem mitigat, torporem inducendo; humoris tenuitatem cogit; vehementem caloré refrigerat. Ob hanc necessitatem narcotica propinat, præsente huius humoris copia, immanem dolorem inteſtinorum concitante, 12.*meth.*1.& 8.At vbi humores crassi exuperant, torporem inducentia alienissima sunt. Licèt enim inteſtinorum tunicæ vehementi frigiditate fiant densiores, humoríque excernendo minùs aptæ reddantur: tamen melior est noxa quàm mors, quæ ob ingentem dolorem fieri consueuit, cuius causa ægri sæpe exanimes fiunt, in syncopénque incurrunt, vt disertè monebat Magister *lib.*2.*acut. com.* 48. Insuper impeditur inteſtini inflammatio, cuius hic morbus præludium est, quæ cùm sit sæua ac lethalis, vt docent Paulus *lib.*3.*cap.* 43. Trallianus *lib.* 10. *cap. de colica ex inflammatione*, in ileum transire solet. His rationibus coactus fortè Amatus *lib.*1. *centur.*2. contra quosdam magni no- *Lib. II.*

A minis Medicos, colico dolore affectam ægram calidis medicamentis excarnificantes, grauiter insurgere ausus est,frigorifica auxilia propinans,qui dolor cùm à bile inteſtina rodente ortum duceret, solùm frigida oblata, siti valde premente conquieuit.

Quid igitur per frigidam potionem Galenus hîc intelligat, non satis constat. Nam plures sunt refrigeratoriæ potiones, vt aqua cocta simplex,vel cum succo limonum, granatorum, hordeo, & aliis refrigerantibus medicamentis parata. Immò Hip. *lib.*3. *de morb. à num* 3. *vsque ad* 31. Plures frigidas parat potiones ex aqua cœlesti, albuminibus ouorum in aqua concussis, & agitatis, hordeo, eius farina. At Galenum per frigidam potionem, solum aquæ frigidæ potum intelligere, res est manifesta ei, qui eius doctrinam intimiùs perlustrauerit: nam *lib.*9.*meth.cap*, 5. quum aquæ potum vsque ad satietatem in continentibus exhibet, illum vocat frigidam potionem §. *Maxima verò continentium febrium remedia, hæc duo sunt: detractio sanguinis, & potio frigida,&c.* B & *lib.*10. *cap.*6. *eius*d. *operis.* §. *Oportet autem quamprimum ptissanæ cremore, & sorbitione ex alica nutritum, panéque pòst oblato, aquæ frigidæ potione, &c.* Idem facit *in lib. de rat. vict.* Quem potum dolores leuare à bilioso humore concitatos, præsertim cùm intensa siti vexantur ægri,quæ viscerum internum ardorem euidenter demonstrat, omnibus compertum esse reor: quod eleganter comprobauit Amatus *libro* 2. *cent.*46. exemplo iuuenis, qui cum biliosis deiectionibus, sæuiente æstate, siti vrgente oppressus, citra Medicorum consilium gelidæ copiosiore potu vsus, à fluxu dysenterico, & dolore euasit immunis. De cuius potu ad satietatem exhibito, plura diximus *suprà dub.* 34. & exempla rara proponit Septalius *lib.* 7. *caution. medicar. num.* C 81.

HISTORIA XCIV. GALENI, *De colico dolore.*

Colici doloris species rara, ex vitrea pituita suborta, perforantis doloris sensum inferens: & quomodo Galenus in eo cognoscendo fuerit deceptus.

D *Porrò memini, mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi viderer in intimo ventre terebro perforari, in eo potissimùm spatio, per quod à renibus ad vesicam vreteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo, quum id paulo post excernere tentarem, excreui simul grauissimo cum dolore, humorem vitreum à Praxagora appellatum. Quippe vitro fuso tum colore,tum substantia, haud absimilis erat. Atque id aliis quoque accidere conspexi.* Equidem putabam lapidem in altero vreterum impactum, adeò mihi doloris ipsius species perforanti similis videbatur. Atque excreto humore, doloréque sedato manifestè constabat,neque lapidem fuisse causam, neque vreteres, aut renes fuisse affectos,sed aliquod inteſtinorum,& fortè magis crassiorum. Neque enim veluti per tenue corpus, exitus eius breuis temporis* E *fuit: sed tanquam à profundo quodam, & per crassius aliquod, quàm per tenuium inteſtinorum tunicam, ferebatur. Huiusmodi dolores,omnes propemodum Medici colicos,nominare mihi videntur, quanquam quod ad locum,in quo dolor sentitur, pertinet,nullum adsit indicium, colon potiùs,quàm tenuium inteſtinorum aliquod dolore affici,&c.Galenus* lib.2. de loc.affect.cap. 5.

PARAPHRASIS.

Galenum Medicum,& Philosophum eximium, cuius scientissima plurima extant ingenij monumenta, quæ genuinam sapiunt eruditionem,ad senectutem vsque nullam passum in curando, & præsagiendo calumniam,

ex ore Pythij Apollinis (vt Romani dicebant) alloquentem, experientia insignem, veridicum, vsu dexterrimum, felicissimum, in hoc morbo proprio ita deceptum, licet admirari, nec mirum præstantissimos viros quandoque deerrare. Nec piguit tantum virum errorem suum libentissimè confiteri, præsertim in re, quæ semel intellecta, multam diiudicandi, & curandis morbos posteris præbet vtilitatem, ne quis ipsorum decipiatur eadem ratione, qua quis antea deceptus est. Quare decorum est Medico proprios errores confiteri, & in laudem vertit Cornel. Cels. *lib.8.cap.* 4.& nos pulchra diximus *lib.1.historia* 79.

Suo ergo ipsius exemplo monstrat, fieri quandam doloris speciem ab intemperie pronatam, vsque adeò validam, vehementémque, vt per eam videantur ægri quasi terebro quodam perforari, vnde perforantis nomen accepit; de cuius causa, sicut de aliis dolorum generibus, quæ & species, & differentias appellant sat plura dixere Gal. 2.*de loc.*2.3 *&* 4.& *lib.*2. *de compos.medic.secund.loc.cap.*2.&*lib.6.aph.com.*5.& *lib.*1.*ad Glauc.cap.*15. Paul.*lib.*2.*cap.*40. Auic. 2.1.*doct.*2.*cap.*20. Hunc itaque perforantem dolorem cùm experiretur Galenus, in eo potissimùm spatio, per quod à renibus ad vesicam vrinarij meatus, vreteres appellati extenduntur, in profundo ventris se terebro perforari sentiebat: clysmate autem iniecto ex rutaceo, paulo pòst grauissimo cum dolore excreuisse ait humorem frigidissimum, & colore, & consistentia fuso vitro persimilem, atque adeò vitreum ab antiquis Medicis appellatum, ex Gal.*lib.*2.*de dif.feb.cap.*1. à quo intolerabilis ille concitabatur dolor, qui illicò euanuit, vbi primùm gelidissimus humor, illius causa fuit excretus ab iniectione rutaceí; in hoc genere mali, à Gal. 12.*meth.vlt.* summopere commendari, vtpote quod tenuium sit partium, flatus dissoluat, strenuè calefaciat.

Neque culpam inuras Galeno, qui in semetipso laborante, colicum dolorem à nephritico non potuit distinguere: nam hos inter se desiungere admodum est difficile, & valdè laboriosum; maximè cùm Galenus esset ægrotus, & sui Medicus, qui immani cruciatu oppressus, colicum dolorem, quo acerbissimè premebatur, à renali distinguere non potuit; præsertim cùm ipse vtriusque notas proponat exactè, tum *hoc.loco*, tum 6.*de loc.cap.*2.& *lib.*6.*epid.sect.*1.*com.*6.

QVÆSTIO LI.

Quòd Hip & Galenus, colicum dolorem à nephritico rectè distinxerint. Contra Gentilem, Matthæum, & Vallesium, Medicos celeberrimos

COMMENTARIVM.

Quidem putabam.] Verumenimuerò, quia in priscorum scita de distinctione colici doloris à renali incidimus, placet parumper sepositis aliis, quæ plurima sese ingerunt, in easdem excurrere amœnitates; nec id tamen frustra, sed vt Magistrorum nostrorum profundissimam scientiã, Cimmeriis adobrutam tenebris promamus in lucem, sicuti ex limpidissimis eorum fontibus accepimus: nam recentiorum peritissimi hoc negotium arduum tentarunt, inter vtrùmque affectum distinctionem, sicut à Galeno acceperant, ingeniosè proponentes, sed argumenta quæ contrà obiici possunt, ad amussim non explicarunt, quorum tela irrita esse iam exaudi.

Inter symptomata renibus cum intestinis communia, numerabant aliqui lapidis generationẽ; atque ex intestinali quidem & colicum dolorem concitari existimabant, & fluxum nonnunquam lapidosum, de quo Auic 16. 3. *tract.*1.*cap.*2.*&* *tract.*3.*cap.*6. Ishaac 4.*feb.* 16. *ad fin.* Sed quoniam vel in solis renibus, & vesica lapis generatur, vel saltem alibi rarissimè, vt tam multis auctorum exemplis patuit fecimus, *in lib.*1.*in com. histor.* 70. & de particularibus scientia non habetur, idcircò Gal.*lib.*6.*de loc.affect.cap.*2. quo loco, de hoc negotio ex professo petractat, sermonem ad frequentia conuertit.

Colicam ergo à nephritide, id est, renum dolore discernit, eo quòd propter symptomatum similitudinem, & A situs communitatem, non ita facilè internoscuntur, immò plerumque Medici non inferioris notæ in hoc decipiuntur. Porrò quanquam parum intersit, si protinus ab initio non dignoscantur hæc mala, eo quod vrgente vtrobique dolore similia ferè requiruntur auxilia, extrinsecùs & intrinsecùs adhibita, quibus leniantur dolores; quia tamen subsequente tempore diuersis indigent præsidiis; nephritis, quò lapis à renibus excutiatur; colicus, quò frigidus vacuetur humor: necessaria omnino internotio est, ex traditis ab Hip.& Gal. indiciis petenda.

Primum est vomitus: licèt enim hic vtrique dolori communis sit, ob magnam sympathiã intestinorum cum B renibus, & renum cum intestinis, atque vtrorumque cum ventriculo; maior tamen sequitur, atque assiduus in colica, ob maiorem viciniam, & communitatem, quam cum ventriculo habet colon intestinum. Cùm enim lapis ex materia crassa, & viscida generetur, & pituita præternaturalis generationem habeat in ventriculo, 1.*de natur. hum.* 39. idcircò huius vomitum patiuntur ægroti, quia in ventriculo redundat: procedente verò tempore, bilis æruginosæ vomitus subsequitur, cùm ex dolore, vigilia, inedia, sanguis & bilis præassantur, ex qua origine hanc bilem proficisci tenet Galenus *lib.*1.*simpl.cap.*12.

Secundum. Ventris constrictio, quæ tanta aliquando adest in colico, propter obstructionem à crassis humoribus ortam, vt nec flatus quidem, aut ructus possint emitti.

C Tertium. Nephriticus dolor eodem loco firmus, & stabilis permanet, pro ratione exigui spatij, quod occupat renum corpus: Colicus è contra; sæpe enim diffunditur per amplum sui intestini spatium (à dextra enim ilium regione procedens per iecoris cauum, & ventriculi fundum vsque ad sinistram, cincturæ modo protenditur) vt loquitur Paulus *lib.*3.*cap.*43. sæpéque locum mutat, & ad pectinem nonnumquam secundùm vreteras descendit, prout de se memorauit Galen. quin & ex dextro in sinistrum vergit, vbi etiam aliquando infestat, quidquid negauerint aliqui ex antiquis; nam licèt frequentiùs eueniat in dextro latere, quod coli origo est, & pars magis distans à sede per quam excernuntur fæces? dubitari tamen non potest, in sinistro etiam accidere, iuxta multorum, & Auic. experimentum 16.3.*tract.*3.*cap.*10.

D Quartum. Ex situ discrimen sumitur manifestum: nam si supra renum sedem dolor vrget, certum est intestinalem esse.

Quintum. In nephritide vrina primò alba redditur, & aquosa, propter renes obstructos; deinceps sabulosa, asperam quandam præ se ferens subsidentiam, renibus iam aliquantulum deobstructis, ac tandem arenosa, quæ certissimum lapidis indicium putatur. 4.*aph.*49.& *lib. de ren. affect.cap.*3.

Sextum. In nephritide vrina apparet cruenta, ex Hip. 6.*epist.sect.*1.*text.*6. quando sinuosus, & angularis lapis in descensu diuidit vias, & sanguinis fluxum excitat: & si sinuosus non est, sed æqualis, ob magnitudinem dilatat vias, & cruorem mouet.

Septimum. In nephritide crus è directo patientis late-E ris stupet, & sæpissimè testiculus eiusdem lateris retrahitur, ob rectitudinem, & communitatem valorum cum renibus, & cruribus, de quo *infrà*.

Octauum. Nephritici exacerbantur post ciborum repletionem, vt Hip.*cit.loco* conscripsit, quoniam multitudine alimentorum grauantur renes; nam colon intestinum super renes est situm. Quorum signorum latè *infrà* proponemus causas.

Nunc contra prædicta, non pauca machinantur, & contra Hip.& Gal. mentem aduersarij. Et primò sic. Colicus dolor acutus, & vehemens est, vtpote excitatus in parte sensu acri prædita, ex Gal.5.*de vsu part.*10. Nephriticus non ita, sed grauis tantùm, ex Hip. *loc. cit.* quum enim in sola viscerís carne calor generetur, prout colligitur ex *lib.*2.*de natur.hum.text.*18. & scribit Auenzoar.*lib.*2.*tract.*2.*c.*2.& caro illa, sicut & aliorum viscerum, sensum non habeat acutum 5. *de vsu part. cit.* quia non habet dispersum

difperfum per fuam fubftantiam neruum; non poterit etiam à magno lapide vehemens dolor in renibus concitari, fed quidam tantùm grauitatis fenfus. Ergo rectè poteft ex modo,& qualitate doloris, protinus à principio difcerni, num fit colicus, an renalis; ob hoc ipfum enim qualitatem, & magnitudinem doloris confiderandas monuit *prædictis in locis*.

Secundò. Leuior cenfetur vomitus, quo durante fola eiicitur pituita, quàm vbi confequenter etiam bilis euomitur 2.*probl.*54.& colligitur ex Hip. 6.*epid. cit.*nec immeritò: pituita fiquidem cum in ventriculo etiam naturaliter contineatur, nec infixa, facili agitatione mouetur; bilis nonnifi maiori agitatione, & conamine attrahitur à iecore. At licèt calculofis (ab initio fiquidem) vomitus perinde accidat pituitofus, fit tamen proceffu biliofus, quin,& æruginofus, exufta doloribus,& vigiliis bile, *cit. epid.* Ergo grauior erit, & laboriofior nephritidis, quàm colicæ morbus.

Tertiò. Amplum ac craffum inteftinum, quale eft colon, non poteft ab humoribus, quantumuis tenacibus & craffis, ita obftrui feu anguftari, vt nihil prorfus ad inferiora tranfmittatur, prout manifeftè ex ipfo Galeno colligitur,6.*aph*.44.vbi ex communi fententia hoc tantùm in tenuiffimo ileo admittit. Igitur perperam 6.*de loc.* 2. ex omnimoda ventris conftrictione, colicum dolorem à renali diftinguit.

Quartò. Cùm fint duo renes locis fatis diftincti,dexter, & finifter,& duo vreteres in fuo latere finguli; nec vnus lapis quantumuis magnus, poffit in vtroque fimul contineri:vnde lapide exiftente in vno rene, tenuis fiet & aquofa vrina; maximè fi altero obftructo rectè poteft tota in fanum deriuari, liberéque altero expedito tranfire: non alia fiquidem de caufa, iuxta fententiam Galeni partes fuerunt geminatæ, quàm vt amiffa, vel impedita vna, vfui altera foret; alioqui quorfum duos renes natura feciffet, fi alterutro impedito vtriufque actio vitiaretur?

Quintò. Non poteft effe indicium lapidis, id quo excreto,& lapidis ipfius materia minuitur,& pauca,vel inepta ad illius generationem indicatur, quin & renum expultrix robufta, cuius imbecillitas non exiguam præftat calculi occafionem: fed hæc omnia fignificat crebra arenarum excretio: ergo potiùs nos tutos reddet à lapidis generatione, quod fcripfit Auic. 18.3.*tract*.2.*cap*.16.Probatur minor, quia præterquam quòd arenæ dicuntur etiam lapidis materia,fi multus effet craffus,& lentus humor,à quo magna ex parte generatur, quia aptus eft indurari,& in lapidem conuerti,6.*epid.in com.& de ren.affectionib.cap*.3. in lapidem,non in arenas abiret. Infuper & debilis renum expultrix, intra eos contineretur, & per moram lapidefceret.

Vltimò. Licèt renes propter fui diftantiam à ventriculo,eo pleno non tantùm comprimantur, quantùm tenue, & colo inteftinum; à primis tamen fæcibus, quæ confeftim fumpto alimento defcendunt in inteftina, grauantur & premuntur;quin & protinus à compreffis inteftinis ex repleto ventriculo. Ergo quemadmodum colicus exacerbatur poft cibum, ita & nephriticus: id quod exprefsè dixit Galenus cum Hip.*lib.nuper cit.epid.*

Hæc ferè obiici poffunt, quæ quantum ponderis habeant, deinceps figillatim expendemus. Dic ad primum. Non in fola renis carne, immò nec ita frequenter ac in eius cauitate,lapis generatur,iuxta probabiliorem fententiam, quam multi cum Gal. fequuntur; quidquid contrà fentiat, perperam tamen Fernel. *lib.* 6. *pathol. cap.* 16. de quo *infrà in com.hift*.128.nec enim 2.*de natur.human.*oppofitum legitur,nec liber Hip.habetur, vt multùm mouere debeat illius auctoritas. Porrò vbicunque oriatur, dolorem procul dubio concitat, & nonnunquam acerbiffimum, fed grauem tantùm, hoc eft grauitatem quandam moleftam, & veluti ponderis fenfum infert, cùm in finu gignitur, vel iam intra eum,vel carnem omnino genitus eft,acutè autem,& vehemētiffimè cruciat, & dum per anguftas vreterum vias permeat,fiue in finu ortus, fiue in media carne;& interim dum in hac concrefcit, vel ab ea

A tranfit in finum, vt pulchrè Gal. 6. *epid. cit.* Cùm enim in ortu,& tranfitu,denfa vifceris caro à duriffimo,inæquali,feu angulofo lapide profcindatur, cur non acutiffimè à caufa vfque adeò vehementi dolebit, licèt in fe exiguo fit prædita fenfu, & neruis deftituta?ab externis enim fuæ membranæ infertis, vim fufcipit ad fentiendum, quia hæc etiam citra neruos per fpatium exiguum poteft accedere, vt *lib.* 5.*&* 6.*de vfu part.*affirmat Gal.augetur autem fimul & doloris vehementia, à membrana ex tumente rene diftenta, eáque valde fenfibili. Nec verò par ratio eft in phlegmone,à qua non acerbum, fed grauem tantùm dolorem renibus induci dixit,6.*epid.&* 6.*aph.cit.*nam à molli,leuíque humore nafcitur; nephritis à duriffimo lapide. Cùm igitur nephritis non minùs acerbè, quàm colica difcruciet, nihil mirum fi dolente rene in parte coniuncta colo, non liceat dignofcere ex magnitudine doloris, B colicus fit, an renalis.

Ad fecundum. In vtroque contingit vomitus, naufea, faftidium,&c. propter confentientem renibus & inteftinis ventriculum, non tam ob imbecillitatem,(quod nonnulli putant)ex defectu fanguinis,& fpiritus ad partē dolentem attracti,quia protinus ab initio,à quo vomitus accidit,tanta effe nequit;quàm ob agitationem à dolore factam,(commouet enim,& exagitat dolor)& cōcurfu humiditatum ad ventriculum:quia cùm expeditum non habeant deorfum exitum, præfertim in colica,confcendunt, & vomitum ac naufeam concitant, ftimulāte fcilicet bile furfum vergente, ex prohibito defcenfu. Inducitur verò pariter faftidium,& fubuerfa ex iifdem caufis appetentia, & quia natura vbi in expellendi opere conftituta eft, trahere obliuifcitur.Iunguntur etiam ructus,ex multa flatuū copia,tam naturalium,quibus exitus negatur, quàm præ- C ternaturalium, qui ex retentis humidis excrementis aceruantur.Porrò maiora fiunt dicta fymptomata in colica,ob maiorem communitatem,quam fuum inteftinum obtinet cum ventriculo, vt diximus,& fimiliter vomitus pituitofi magis affidui, & copiofiores, tum ex contenta in ventriculo pituita, tum ex ea quæ à dolente colo(cuius affectus magna ex parte frigidus eft)copiofiùs,& faciliùs, quàm à renibus,furfum vergit:in nephritide autem,licèt etiam ab initio vomitus adfit pituitofus, expellente primùm ventriculo id quod abundat; deinceps tamen alienus eft, pro ratione materiæ, quæ à renibus, vel aliunde recurrit, & fæpe æruginofus ex adufta bile maiori velocitate auulfa, quia magis fixa,& in remotioribus partibus impacta. In hoc quidem fenfu laboriofior eft nephriticorum vomitus, fed non proinde maior & frequentior quam colicorum,nec adeò pituitofus.

D Ad tertium. In folo ileo,feu voluulo,dicit Gal. *in aph. &* 6.*epid.fect*.2.*com*. 6. interclufa exitus via nihil prorfus per aluum deiici:cùm verò hoc ipfum 6.*de loc*.2. etiā colicæ adfcribat,nec flatum in ea aliquādo emitti, putant aliqui ilei nomine colicam fimul comprehendiffe illic,atque nihil repugnās ibi tradidiffe;quia ficut nomen habet commune,ita & fymptoma hoc fuppreffæ vacuationis eorum, quæ per aluum excernuntur. Sed licèt ilei appellatione colica etiam aliquando veniat, & è conuerfo, vt colligitur ex Gal. 6.*aph.&* 3.*epid.citatis*, ileum tamen propriè fumptum,per omnimodam ventris conftrictionem diftinguit *ibidem* à dolore coli.Quare dicēdum,in hoc non ita retineri excrementa, fed tantùm cum difficultate egredi:& fi nonnunquam accidat nihil prorfus reiici,rarius erit quàm in ileo; non tam propter anguftationem viarum, quod tantùm Gal. videbatur contendere, quàm propter reten- E tionem à vehementiffimo dolore factam: præterquam quòd in præfenti comparatiuè ad nephritidem fuit locutus;certum eft autem in colico magis retineri fuperfluitates vtpote propriis ipfarum inftrumentis affectis.

Ad quartum. Vallef.refpōdet *lib.*7.*epid.in com.text*.59. in cuius interpretatione ad hos libros,meo,& doctiffimorum voto, veræ, & fecretioris praxis totū cardinē femper repofui,tam mihi videtur apta,compendiofa,& tanto viro digniffima expofitio, quæ fi poft Galenum non extaret, quo pacto Hippocratici fermonis præftantia,multa, eáque pulcherrima breuiffimis dictiunculis fignificātis,omnibus foret

foret conſpicua, haudquaquam intueor: Is ergo fortiſſimus Medicinæ Atlas, hunc calculum mouens,ſic ratiocinatur: Ideo lapide in vno rene contento ſæpe vrinam ſupprimi,aut dilutam excerni,quia cùm emulgentes è caua vena ſimul oriantur,rarò accidit vnum renem lapidem congerere, quin alter à craſſis ſuccis, aut arenis pariter obſtruatur;vnde per ambos colata,aut purior, aut aquoſa excernitur, aut omnino ſupprimitur. Sed non ſatisfacit vir doctiſſimus: nam ſi natura duos renes fabricauit, vt vno affecto ſeruaretur alter,qui impeditam alterius actionem ſuppleret, quod ipſe Valleſius *ibi* experimento confirmat in cane, ab eo fortè diſſecto, cuius alter ren erat corruptus omnino, ita vt multo tempore rene vnico agnoſceretur eſſe vſus, quod indies experimur,tam in renibus,quàm oculis,& geminis aliis partibus; fieri ſaltem non poteſt,vt maiori ex parte ambo pariter afficiantur, & pereant vel minuatur vſus vtriuſque. Improbabile etiam videtur quod addit: ſcilicet illud tantùm locum habere in affectibus dolorificis, vt cùm in vreterem lapis deſcendit, ac ſi intra carnem dolorem non concitet: *quia enim*, inquit,*ad vrinam reddendam neceſſarius eſt muſculorum abdominis nixus, & is natura refugiente dolorem tum pereat, ſuppreſſio ſequitur,obſtructo vno tantùm vretere*.Nam præter alia eſt, quòd eadem ratione in colica nixus ille ceſſaret, & ſupprimeretur vrina, cuius excretio merè naturalis eſt, ab expultrice veſicæ abſque muſculorum ope dependens. Rectiùs ergo dices impoſſibile eſſe, quòd ſupprimatur à lapide vnius tantum renis, niſi veſicæ collo ſimul obſtructo à craſſis excrementis delapſis, & vrinæ tranſitum impedientibus. Sicut verò frequens non eſt veſicam obſtrui,calculo in vno tantùm rene exiſtente, ita nec cohiberi in totum vrinam. Vnde ergo ab initio tenuis, & colata (quod Galenus docuit) apparet? Videtur ex permixtione illius, quæ tranſit per obſtructum renem; ſicut paulo pòſt, fit tota turbida & ſabuloſa.

Ad quintum. Si eadem ferè eſt arenarum, ac lapidis materia, & efficiens cauſa, & in creatione lapidis ſimul arenæ creantur, quin & ipſæ paruo momento in lapidem concreſcunt: quid mirum ſi ex arenis cum vrina excretis lapidis ſuſpicio habeatur? & certiſſimum ſignum, ſi tenuis vrina, dolor, & alia calculi ſigna præceſſerint,vel adſint, etiam ex Auic. 18. 3. *tract.2.cap.* 17. quòd ſi nec adſint, nec præceſſerunt, & crebra fit arenarum expulſio, iungitúrque bonus habitus corporis, ſignificatur non aceruari lapidem, ex rationibus adductis,idque voluit Auic.*cap.*16.*& cit.*Porrò licèt frequentes arenæ ita cum vrina exeuntes, calculi timorem auferant,tutiores tamen nos reddit vrina pura, indicans nihil alienum in renibus contineri: quanquam fieri etiam poſſit, vt multa, lenta, & craſſa obtineant,quæ tamen præ imbecillitate nequeant excernere; quo in ſtatu magis timendum, quàm in arenoſo. Hic enim abſque aliis ſignis, ſolùm indicat in membro vnde excernuntur arenæ, adeſſe paruam quandam lapidis aptitudinem, plerumque ſine ſucceſſu; ille maximam,& quæ ſæpe in lapidem commigrat.

Ad vltimum. Hippocrates *lib.* 1. *epid. ſect.* 1. *text.* 6. apertè docuit, nephriticis cùm cibo implentur dolorem vehementer increſcere, minui per vomitum; idque ipſum affirmat Auicenna 18. 3. *loc. cit.* Contrà Auicenna 16.3. *tract.*3. *cap.* 10. hoc vnum connumerat, quòd *renalis dolor fit fortis hora vacuitatis, & colicus remittitur in ea, & fit fortis cùm ſumitur aliquid.* Quæ tamen ſententia monitionibus Hip. *lib. cit. epid.* perſpicuè opponi videtur, vbi renum dolores grauiores excitari, & intenſiores, dum cibo ægri replentur, palàm cum Galeno profitetur. Gentilis explicat, Auicennam loqui de vacuitate ventriculi, non inteſtinorum; ventriculo enim pleno, renes propter ſui diſtantiam nec grauantur, nec comprimuntur, ſaltem antequam repleantur inteſtina; quin imò accedente alimenti humiditate leniente, & laxante, tenſos illorum meatus leuari: grauari verò ac premi inteſtina diſtento ventriculo, ſatis manifeſtum eſt, priuſquam ad ea deſcendat alimentum. Ac proinde A nihil mirum, ſi protinus aſſumpto cibo colicus dolor exacerbetur: ſicut & renalis repletis iam inteſtinis plena enim neceſſariò grauant comprimúntque renes, qui per peritonæum craſſo inteſtino compulantur: & de inteſtinorum quidem repletione, intelligendum Hip. putat, cùm dixit, *acerbiùs dolere nephriticos, cùm implentur.* Sed quàm ſit à Galeno aliena interpretatio hæc, conſtat ex illius verbis *in com.* apertè enim ſcribit, veridicam eſſe Hip. ſententiam in vtroque ſignificato cibi, ventriculi ſcilicet,& inteſtinorum, licèt à multitudine, & pondere excrementorum, hoc eſt cibi, & inteſtinorum magis ingraueſcat dolor, remittatur vacuatione; quod nec ſiluit Auic. 18. *cit.* Ergo ſicut vterque affectus, copia ac B repletione increſcit, ſed colicus magis; ita euacuatione & ſurſum & deorſum, vterque minuitur,inæqualiter tamen. Nam colicus integrè aliquando ſoluitur, fæcibus omnino vacuatis; quia cauſa penitus aufertur: renalis autem quanquam etiam aliquantulum leuari videatur, quatenus vomitu, aut deiectione minuitur compreſſio; nihilominùs tamen etiam tempore inanitionis viget, quia per eam non excernitur lapis, qui eſt ſui doloris cauſa, id quod expreſſit Galen.6. *epid cit.* & *lib.6.de loc. cit.* dicens: *clyſteribus non ſedari, ſed lapide excreto.* Atque ita hos auctores in amicitiam reduces, ſcilicet vt tantùm velit colicam repletione deteriùs acerbari; nephritidem verò etiam inanitione, quia adhuc fortis manet quando illa alleuiatur. Hoc modo coarguendus eſt Matthæus Gradius *lib.9.ad Almanſorem,cap.de colica,tit de ſignis de-* C *monſtratiuis*; qui gloriatus de expoſitione ſua, Gentilis modo reſpondet;quæ ſolutio,& veritati, & Galenicæ (vt vidiſti) opponitur ſententiæ.

Iungit verò Hip. *loc. cit. epid.* aliud ſignum, nempe ſtuporem cruris è directo affecti renis, ſcilicet propter rectitudinem, & communitatem vaſorum cum renibus, & cruribus. Cùm enim vena & arteria, à caua, & magna arteria deſcendentes, ad renes accedant, ab his rurſus per femora ad crura progrediantur, rene aliquo lapidem habente,crus è regione poſitum (quin & dorſum, & lumbi; quibus priuſquàm vaſa illa deſcendant,inferuntur) neceſſariò ob conſenſum afficietur; & torpore quidem, ſeu ſentiendi & mouendi difficultate, quia quando in rene generatur lapis, trunci illi à caua, & arteria deſcendentes, ſingulis renibus, teſtibus, & cruribus D communes replentur, ſimul & germina quæ ad crus deferuntur; plenis verò & tumentibus vaſis, iuxta poſiti compimuntur nerui, quibus compreſſis, vis & ſpiritus animales ſaltem liberè ad crura non tranſmittuntur, & inducitur illa ſenſuum & motuum impotentia,quam ſtuporem appellamus.

Addunt, quòd è directo affecti renis retrahitur teſtis. Ratio eſt in promptu; nam renum vaſa cum teſtibus etiam communicant: quoniam vena ad inferiora delata tripliciter diuiditur:vnus enim ramus tēdit ad renes, alius ad teſtes,& vaſa ſeminalia, tertius ad crus; quare ſicut ad plenitudinem venæ cruris ſequitur ſtupor; ita etiam & contractio teſtis, ad repletionem rami, qui ad teſtem deſcendit; nimirum quia vena repleta tumet, tumens autem cùm ad latera extendatur, penes longitudinem E abbreuiatur, & contrahitur, ſimúlque contrahit & abbreuiat membrum cui inſeritur, perinde ac contractus neruus. Si verò pro horum ſignorum diſtinctione, plura inter tantos legere concupiſcis,lege Carrerium *cap.* 3. *ad libros de locis affect. diſput.*62.Caſtrenſem *lib.* 2. *de meteor. microcoſmi,cap.vlt.*

Obſeruatio XV.

Dolori nephritico, fonticulus in crure vtiliſsimus.

DVm hunc conſenſum inter renes,& crura contēplor, non poſſum non mirari excellentiſſimos Medicos, qui pro præſeruatione à lapide renum, cauteria cruribus affigenda non curāt,vt ſpirent renes,igneo calore affecti, ſuáq; excrementa per venas in crura deponant:quo auxilio multos à ſæuo cruciatu nephritico leuaui ,qui innumeris

præ

præsidiis conualescere haud poterant. Cuius auxilij ope, plures in longius tẽpus,non tam diris doloribus concussi, vitam produxerunt. Alij,quum recens esset malũ, ex toto curati. Quidam, cùm miserrimè immani dolore passim essent excarnificati, & illis diu esset vrina suppressa, hoc salutari auxilio,ab hoc tyranno morbo aliqualiter immunes sunt facti: nam in posterum per longiora interualla, minores lapides,& cum maiori facilitate excernebant. De cauteriorum vtilitate mira, consule Thomam Fienum *prop.lib.de cauteriis*, quem Hermannus Follinus,Medicus doctus in compendium redegit.

DVBIVM LVII.

Num pituita vitrea in corpore gigni possit.

Sed meretur admirationem, quo pacto ex alimento, in ventriculo, & in calidissima iecoris officina concocto, tam frigidus humor generari potuerit; & vnde tantam frigiditatem acquisiuerit,vt neque intra corpus ad tactum notabiliter calidum aliquantulum calefieret; nec auxiliis calidis intrò, extráque applicitis; nec motu, ex violentia caliditatem reciperet. Nam si frigidissima aqua in cacabum immissa,ignis calore protinus calefit, cur longissimo tempore humoris frigiditas, à calore continentis loci aliqua ex parte non fuerit diminuta,ita vt calidus prodierit, dignum est speculatione.

Deinde,si asserente Galeno *6.epid: sect.5.com.27.* cibi, potúsque viuente animali à frigore gelari non possunt, vt alia frigore concreta repræsentent, cur vitream pituitam in corpore,vigente calore interno oriri affirmabimus?Sed præstat fidem adhibere Galen. eam in corpore gigni asserenti: *in lib.*enim *2.de feb.dif.6*.epialam febrim ab ea generari asseuerat. Cùm enim frigidissima sit omnium, quæ in corpore reperiuntur, ex Galen. *lib.1. prorrhetic. sect.1. com.35*.& crassissima,tenacissiméque ob viscíditatem partibus impacta difficulter putrescat & accendatur; qua de causa,epiala correpti vnà rigent & febriunt; & adeò contumacissima est, vt per sentientes partes delata, sine febri rigores progignat, sic vt vel ex vehementi motu calorem non contrahat.

Hoc ita esse, proprio experimento comprobauit Gal. *lib.de rigore,cap.7*.illius iuuenis,qui rigore sine febri ab ea suborto correptus,calidis auxiliis sanitatem recepit. Posse autem dari rigorem sine febri,cõstat ex Hip. *lib.1.epidem, sect.3.text.22.in historia vxoris Epicratis*,& *lib.1.prorrhet. sect.2.text.31*.& Gal.*lib.de inæqual.intemp.cap.8.& lib.de dif.morb.c.5*. Auic.1.4. *tract.2.c.6.in med.* Rasio 30.*contiment.tract.1.c.1*.Iacobo de Partib. *in com.cit.cap. Auic.*Simone Simonio *lib.de humoral.feb.natur.c.6.* Vallesio lib. 5.*controu.17.in fin.*quem à crasso succo, vel vitreo humore generari,citati auctores contestantur.

De hac intelligendus est Gal.*lib.4.de sanit.tuend.cap.4.* cùm sic ait.*Neque verò huic lentor inest:nam is si adsit,Praxagoras eiusmodi succum vitreum appellat.egregiè quidẽ frigidum:* & *lib.de atrabile,cap.2.* viscidissimum esse apertè refert. Hæc pituita potiùs albuminea dici debet,quia cui albuminis consistentiam,colorem,& facultatem repræsentat; quam in corpore generari testis est locupletissimus Auic. 1.1.*doct.4. cap.2.§. Et est species phlegmatis vitrei, grossi, vitro liquefacto similis,in sui viscositate, & ponderositate,&c.*explicat Gentil.luculenter *in com.*Sequuntur Halyabbas *lib.1.thoric.25.* Thom.à Viega *in comp.cap.6.*Gal. *lib.2.de dif.feb.*Fernel.*lib.6 physiolog.cap 9.* Christoph. à Vega *lib.1.art.medic.sect.1.c.2.*Mercat.*tom.1.clas.3.quæst. 75.art.4.* Valles.1. *cont.21.* Peramat. Segarra, Carrerius, Antonius Poncius,qui nuperrimè *sen.1.lib.1.* elegantissimis quæstionibus illustrarunt.

Hæc ergo pituitæ species cæteris frigidior est, & crassioris substantiæ esse censetur. Si verò pituitam acidam, quòd à validissimo frigore fiat,inter omnes pituitæ nõ naturalis species frigidissimam facit *lib.4.aph.12.& 3.eiusd. com.2.* cum *cit. lib.de feb.dif.* pituitam vitream longè frigidiorem esse acida asseueret:Respondet Montan.*part.1. sua medicin.cap.de generat. pituitæ,tit: de visione phlegma-*

A *tis*, vitream ibi cæteris facere frigidorem, si ista vitrea sit acida:nam si talis sit, cassior reddita, certum est,quòd frigidior etiam sit,quàm pituita acida absolutè.

Adde tu, cum Ioan. Brauo *lib.1.de purg.rat. cap.13*.vitream omnium frigidissimam,& crassissimam esse,& mora longa in nobis crassiorem, & viscidiorem euadere; nam hæc nota nulli alteri,quàm vitreæ conuenit, ex Gal.*lib.4. de sanit.cap.4.* & hæc est causa (inquit ipse) quare licèt humores in superpurgationibus tenuitatis ratione educantur,ita vt post bilem,pituita,& postea atra bellis exeat, ex Gal.*lib.1.de natur.hum.com.9*. tamen hæc ex Hip.*lib.1. eiusd.oper.text.2*.in superpurgationibus post melancholicum humorem in deiectionibus apparet: cùm enim hæc ob sui crassitiem, & viscíditatem nimiam, vehementer

B meatibus,quibus firmiter adhæret, sit impacta, in superpurgationibus post atram bilem excernitur.

Porrò in statu naturali non potest tanta adesse frigiditas, quæ sit huius generationis auctor: potest tamen in statu præternaturali reperiri remissus calor, à quo valde refracto & debili originem ducat; præsertim in partibus natura sua frigidis, in quibus pituitosa excrementa & viscida collecta, quantò magis immorantur in corpore, tantò plus,absumptis à calore nostro tenuibus eorum partibus, fiunt frigidiora, quæ in p rtibus, in quas decidunt, grauissimos concitant dolores.Neque mireris:nam sudor, & humor in corpore acutè febriente manant actu frigida, *4.aph.37.* sentiens enim natura hæc vt incoctilia, ab eorũ coctione se diuertit:cúmque non agitentur à natura,resoluta parte ignea,indies redduntur frigidiora. Lege de ar-

C gumento hoc, Holler. interpretem *lib.1.de morb.internis, cap.de colico dolore*,& Mercat.*lib.consult.17.in med.*

HISTORIA XCV. GALENI, *De colico dolore.*

Rusticus colico dolore correptus, allij esu sanatur.

Vidimus namque ex agrestibus operis quempiam,qui vbi coli dolorẽ sensit,protinus se cinxit,cùm cingi antea non soleret.Comedit autem cum pane allium,nullum dimittens cõsuetum opus:nec toto die quicquam bibit, sed vesperi mera-

D *cius:ab his, & tota nocte dormiuit, & manè ab omni dolore planè liber surrexit,&c.Galenus* lib.12.meth.cap.vltmo.

PARAPHRASIS.

Ad colicum dolorem propulsandum; ex frigidis humoribus, flatúque subortum, præfert inter cætera allium, quo assumpto rusticum ab eo immunem euasisse refert. Cùm ergo hic dolore premeretur immani,ventriculum cinxit, hoc est, operimentis muniuit, ne fortè ab ambiente læderetur. Cùm enim agrestes homines laboribus dediti, frigori citra ordinem exponantur, immò defessi laboribus, madentésque aërem frigidissimum tum inspiratione, tum transpiratione attrahant; facillimè viscera refrigerantur illis, & subortis flatibus dolore sæpis-

E sime tentantur. Hoc explicat ipse,per verbum [*cùm cingi antea non soleret.*]

Post hæc comedit cum pane allium; hoc enim cum illo assumptum à natura meliùs amplexatur, & maiori temporis spatio cum ipso commixtum, in ventriculo retinetur: & vt humores attenuarentur crudi,flatúsque dissoluerentur, laborauit, hoc est, nullum dimisit consuetum opus;sic enim motu,caloréque adaucto, exercitij ope incalescit corpus,succi coquuntur frigidiores,ventriculus robustior fit,& pituita viscida, tenáxque in probum sanguinem conuertitur: nec quicquam bibit, vt potus abstinentia, qui suapte natura incrudat, siccarentur humores, & absumerentur magis.

Accepit tamen merum,hoc est,vini syncerioris potum, & sine aqua permixtum: hoc ita fecit, an quia antiquissimis

fimis sæculis in vsu fuit meracum bibere, vt refert Athenæus *lib.* 10. ex Herodoto? minimè quidem, sed vt hoc antiquo,& impermixto vino promptius flatus dissolueret, humiditatem absumeret, excalfaceret, exiccaret, crudos succos coqueret, & lentos humores, intestinorum inuolucris hærentes incideret, naturámque ad excernendos flatus roboraret, quæ pituitosum humorem in sui alimoniam postea conuertit, & maximè accedente somno, quem semicrudos concoquere humores à Gal. millies est decantatum. Nam allium calorificum succum generat: quoniam Aristoph. *in veteri comœdia*, cùm vehementiore hominem ingenio ac ferociore, & ad pugnandum promptissimum describit, appellat alliatum, seu alliis pastum. Allij enim esus ferociam excitat, iras acuit, incendit, inflammat.

Aduerte hîc Galenum de allio crudo intelligendum: si namque elixum fuerit parum, adeò vt acrimoniam deponat,ex Galen.*lib.*2.*de alim.facult.*71.vires imbecilliores ex se ostendit. Licèt enim hoc, quà alimentum, succi sit praui,inflammet,& caput tentet,tamen quà medicamentum,mirum in modum crassos humores attenuat, & cùm sit calidum & siccum versus quartú,ex Auic.*lib.*2.*tract.*2. *cap.*77.lentos incidit,digerit, obstructiones aperit, flatus discutit.Si verò Hip.*lib.*4.*acut.*90.flatum parere affirmat, de viridi interpretandus; præterquam quòd contra auctoris huius libri mentem Galen.*in com.* non flatuosum esse affimat, cùm exiccet & calefaciat vehementer: nam si eleuat flatus, ipsos deinde absumit. Hoc apertè docuit Gal.*c.vlt.lib.*12.*meth.*§.*Idem omnium planè eduliorum maximè flatum discutit,&c.* cuius vires lecto poëmate ad viuum expressit Petrus Lopius *in lib.de sex rebus nõ naturalibus, cap.de allio.* Quapropter *ad colicum dolorem curandum,& in sedando dolores à flatu subortos,allio inest proprietas bona*,vt docuit Auic.16.3.*tract.*4 *c.*14.Agricolis enim, nautis,immò Thracibus,Gallis, frigidásque regiones colentibus,vt Galenus ait,accommodatissimum, cuius vires inter tantos decantat Christoph. à Vega *lib.*2.*artis medic. sect.*3.*cap.*8. Balthazar Pisanellus *lib. de esculent. & poculentor facult.tit.de allio*, & non siluit ingeniosissimus Lodouic.Nonnius *lib.*1.*de re cibar.cap.*19.quas eleganti carmine descripsit Castor Durantes doctissimus *in suo herbarro,fol.*10.*lit. A.*dum sic ait.

Allia calfaciunt, siccántque, venenáque vincunt,
Visum hebetant, eadémque solent tum lædere cruda
Ventriculum,lotiúmque trahunt,menséſque,secundáſque,
Humores crassos tenuant, lentósque: vetustæ
Sunt tussi auxilio, præseruant peste, dolores
Persanant dentum, si stent intra ora retenta.
Allium alopecias replet: colique dolores,
Hydropicósque iuuat, coctus, & vota ministrat.
Vermiculos, lendésque necat, vocem expedit, ipsi
Splendorem reddens, serpentum deinde medetur
Ictibus impositum, liuentibus atque colorem
Restituit, delet tum sugillata, leuátque
Id renum vitia, tineas & ventris id aufert,
Concoquit, obsonium plebique videtur honestum,
Dicitur idcirco theriaca id rustica: acutus
Est cibus, atque malum succum gerit, atque ministrat.
Gustantémque ferunt illud serpentis ab ictu
Nil noxæ attrahere, nil ex haustúque veneni.

Allij mirabilem facultatem aduersus vermes non inuenusta historia confirmauit Ioan. Hebenstreit *libel. de peste*, & refert Sebastian.Meyerus *sect.*2.*secretor.medicinal.c.*12.dum vermem post dissectum cadauer cordi adhærescentem, viuum, in circulum ex allij succo in mensa figuratum,coniectum,ex allij nidore emortuum asseuerat. Aduersus viperam, & hæmorrhoï serpentis morsus in potu vtile est, ex Dioscorid.*lib.*2.*cap.*141.vel cibo vel illitu, vt proprio experimento firmat Amat. *lib.*1.*centur.*1. Demum venenis ita est aduersum, vt eius succus epotus, à venenatis morbis præseruare possit, vt auctor est Æmilius Macer.

Hæc ideò miscere cibis messoribus est mos,
Vt si fortè sopor fessos depresserit artus,
Anguibus à nocuis tuti requiescere possint.

Dicitur autem theriaca rusticorum, quoniam sicut illa à veneno assumentes præseruat, sic hos allium à frigidis morbis immunes reddit, vt inquit Cælius Rhodig.*lib.*4. *cap.*14.*lect.antiq.in fin.* De cuius viribus admirandis, & medicamẽtariis facultatibus,lege Ruellium *lib.*2.*cap.*85.

HISTORIA XCVI GALENI, De colico dolore.

Stercus lupinum,ad colici doloris præseruationem,& curationem,vtilissimum.

AT lupinum stercus quidam colicis potandum dabat,non tantum in ipsis paroxysmis,sed etiam interuallis, siquidem phlegmone vacarent.Quorum ego quosdam vidi nõ amplius inuadi:& qui erãt inuasi,nõ ampliùs id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albidius stercus,quale vbi ossa ederint, solent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar,quòd vel suspensum euidenter aliquoties iuuisset.Itaque hic stercus capiebat quod non decidisset in terram,id quod nõ erat inuentu difficile:ea enim est luporum natura, quæ canum, vt suspensõ altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiã ex terra.Itaque in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur,& fruticibus, vepribus, herbísque procerioribus.Inuenitur porrò in stercore illorum,& nonnihil ossium deuorati animalis,quod vt effugit commãsionem,ita & concoctionem:quod & ipsum cõtundens,ac conterens,bibendum præbuit colicis: miscebátque & salis quidpiã, aut piperis, aut quidpiam eiusmodi. Vt plurimum autem ex vino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat:interim verò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris quod patientis ilibus appli- candum dicebat,nos in ollula ad magnitudinem maximæ fabæ repositum quibusdam suspendimus,nec potuimus non mirari, quum plurimos ipsorum videremus adiutos, & Galenus lib. 10.de simpl.medicament.facult.tit.stercus lupinum.

PARAPHRASIS.

STercora omnia excalfacere & exiccare, auctor est Gal. *lib.*10.*simpl.* non est ergo mirum,si affectui frigido & humido eximiè conueniant. Sed cur potiùs luporum, quàm cæterorum animalium, pro hoc affectu præseruando vel curando, potissimum celebretur, respondent plurimi hoc medicamentum ab occulta proprietate colico dolori auxiliari; de quorum numero sunt Fernel.*lib.*2. *de abdit.*17. Fracast.*lib.*1.*de morb. contag.cap.*8. & alibi. Marcel.Donat.*lib.*6.*de histor.medic.mirabil.cap.*3.quorum sententiam ego quoque libenter amplector, nam & Gal. librum conscribere pollicetur, de iis quæ ab occulta proprietate iuuare solent,& *lib.*11.*simpl.cap.de cancris fluuiatilibus*,hos rabiei,ab occulta & specifica facultate prodesse asseuerat.Sic hepar lupi à tota specie humanum iecur roborat,ex Auenzoar.*lib.*2.*theiz.tract.*1.*cap.*2.

Hac ergo de causa stercus lupinum, siue epotum, siue super locum affectum alligatum, validum esse contra colicum dolorem auxilium,firmant Paulus *lib.*7. *tit.de stercore*,& Auic.16.3.*tract.*4.*c.*14.per hæc verba. *Stercus autẽ adib,quod sit ex ossibus quæ comedit,(& eius signum est vt sit albũ,in quo color alius non permiscetur,& propriè illud quod eiicit super spinas)est res magis iuuatiua, & datur in potu in vino,aut in aqua mellis, aut lambitur in melle lambitionibus; postquam cum eo conficitur secundùm descriptionem: aut fit aromaticum cum sale,& pipere,aut cum aliqua specierum,& si inuenitur in stercore eius os sicut est,est mirabile etiam. Et dicitur quod eius suspensio est iuuatiua, & dictum est quòd corpus intestini adib, quum exiccatur, & teritur, est magis vltimum in iuuamento,quàm stercus eius,&c.*

Hoc auxilium à proprietate colicis auxiliari testantur Gentilis, & Iacob. de partibus *in com.*quod intelligas velim, dummodò phlegmone absit, qua præsente, cane & angue peius fugiendum est; nam calefacit, & inflammat.

In

In colico verò dolore est ex vsu,qui à flatu humoribúsque frigidis originem ducit, maximè si eius rei gratia misceas piper, salem, & mel: nam præterquam quòd redditur sic gustui gratius, citiùs ad affectam partem vires suas communicat, & eò ampliùs, si in vino, aut aqua mellis diluatur. Hoc præsidio sæpissimè vsum Amatum, pro colico dolore cum vtilitate summa, legimus apud ipsum *lib.3.centur.1 c.& lib.2.in Dioscorid.cap.75.* approbāt omnes qui de colico dolore scripserunt. Hollerius *lib.1.de morb.intern.cap 39.* Mercat. *lib.3.de morb internis,c.15.in fin.* Michaël Ioan. Paschal.*lib.1.meth.curād morbos, cap.40.* Christoph. à Vega *lib.3.art.medic.sect.7.c.16.* Vidus Vidius *lib.9.de curat.membrat.cap.26.* & alij: qui omnes hoc remedio vtuntur, tam epoto, suspenso, super partem affectam ligato, & emplastri modo cum aliis medicamentis admoto, quàm per clysteres iniecto: De cuius exhibendi multiplici forma, lege per otium Conradum Gesnerum *tom.3.de quadrupedibus,tit.de lupo,num.48.lit.O.*

HIST. XCVII. SCRIB. LARGI, De dolore iliaco.

Iliacus dolor clysteri ex oleo, priùs ruta & aphronitro decocto, parato sanatur.

Item in oleo domestico incoquere rutam quàm plurimam, & hinc admiscere aphronitri triti sescunciam, & ita per clysteria immittere. Hoc ego iam stercus per os deiicientē (quod si non mortiferum est) sanaui vnguentarij cuiusdam seruum. Est autem vitium ileos periculosissimum, & ideò inter præcipua refertur, &c. Scribonius Largus lib.de compos.medicamentor.composit.118.

PARAPHRASIS.

Plurimum debemus Petro Salio Diuerso, Medico in artis operibus exercitatissimo, quem ætas nostra, & venerari, & admirari debet, qui peculiari *libello, de affectibus particularibus, ab aliis ordinariis practicis non exhibitis, cap. 11.* hnic affectui, quem ileon Medicorum schola vocare consueuit, dicauit; quo loco de eius causa, signis, & curatione, eleganti methodo ex veterum penu, inter omnes mira descripsit, in quibus explicandis ieiuna veluti erat lectio auctorum. Est enim ileos superfluitatū cibi, quæ per inferiorem aluum excernuntur, retentio, ex Gal.3.*aph.22.* alij nuncupant iliacam passionem, Chordapsum, & voluulum. Huius affectus rationem consistere in obstructione intestinorum, ita vt nihil deorsum expelli possit, 7.*aph.10.* & 3.*de facult.naturalib.* monuit Gal.

Obstructionis multiplicem causam agnoscunt omnes, tumores præter naturam, stercus induratum, flatum, mucosam, viscidámque pituitam, veneni potum, & demum omnia quæ attenuando, exiccando, coarctando, opplendo obstruunt. Est affectio grauissimos dolores inferens, ex Paulo *lib.3.cap.44.* Aetio, & aliis. Num autem hic, colico dolore vehementior sit, agitat Altimarus *lib. de medend. morb.cap.80.* In voluulo nihil exit inferiùs, nec si accerrimo vtaris clysteri, ex Gal *lib.6.aph.44.& lib.7.com.10.& 3.de caus.sympt.2.in med.* In eo vomitus non adest semper, & si exitialis fuerit ileos, stercus quoque vomitur, vt *loc.cit* docebat Galenus.

Pars affecta, licèt à Gal. constituatur, quòd sint tenuia graciliáve intestina, non autem crassa, vt ex superioribus locis satis patere arbitror; in crassis posse hanc affectionem consistere, defendunt Petrus Salius *loc.cit.* Mercat. *lib.3.de morb.intern.c.16.* Carterius *disp 56.ad libros de locis affectis,* Mercurial.*in com.histor.23.ad libros epid.* Hoc ita esse cōfirmat historia Fernel.*lib 6.patholog.c.9* nam intestina ex copia pituitæ obstructa, ileon, & omnimodam fæcum retentionem induxerunt: dissecto enim corpore inuentum est colon ipsum, non intestina tenuia, hac materia oppletum, & obstructum: non est ergo negandum in ileo posse, & tenuia, & crassa affici intestina, præcipuéque colon. Hoc ipsum asseruit Gal.*lib.3.epid.sect.2. com.9.* in historia mulieris, quæ apud Tisamenum decumbebat, cui voluulus cum molestia excitatus est. Sic enim ait Gal. *Et cùm sit periculosus omnis voluulus; qui in sublimibus intestinis consistunt, iis qui in crassis, sunt deteriores, vt qui contagio iecur afficiant, & lienem, &c.* Licèt Scholiastes Paschalij hunc locum interpretetur, ita vt Galen. de crassiore parte intestini tenuis, quæ crasso intestino adhæret, sit intelligendus. Si verò hunc auctorem cum aliis concordem facere intendas, dic Gal. intelligendum esse de frequenti euentu, cùm rarò accidat vt in crassis ileos consistat, nam rara non tollunt veritatem problematum Medicorum.

Ileos accidit ex omnibus causis, ex quibus accidit colica, sícque oportet, *vt reditio fiat cum causis suis, & accidentibus, & cura, curatione ad illud, quod dictum est in capitulo colicæ,* vt scitè monebat Auicen. 16.3.*tract 4. cap. 29.in initio.* Cùm verò hic affectus à flatuosa substantia contorquente intestinum, anfractus, & sinus vehementer distendente habuerit ortum, meritò calidis persanandum esse indicauit. Inter quæ potissimum enumerat enema, emolliens fæces i duratas, flatus discutiens, & intestina calefaciens, paratum ex oleo oliuarum (sic enim *domesticum* intelligo) in quo ruta, & aphronitrum priùs ferbuerint.

Oleum mollificare humiditate sua pinguosa, stercora dura, ambigit nemo, quapropter Hipp.*lib.3.de morb.n.15.* emollientia pro hoc affectu curando parat ex malua, capite castrati, ptissana, & iuribus pinguibus. Deinde lenit dolores sua miti substantia, & facultate anodyna. Illicò enim in hoc affectu mitigare dolorem est opus, tantò citiùs, quantò colico est grauior & periculosior, nam intestina gracilia & tenuia acrioris sunt sensus, & propinqua partibus præcipuis, hepati, lieni, fundo ventriculi, & septo transuerso.

Cum ergo à crudo, crassóue flatu ortum duxerit morbus, in oleo decoxit rutam, & aphonitrum quæ sunt medicamenta discutiendis flatibus potentissima, vt sic ex clystere facto, tunc flatus resoluerentur, fæcésque retentæ expellerentur. Ruta enim, & præsertim si sit sylu. stris, ex Dioscorid.*lib.3.cap 48* vrit, exulcerat, vrinas pellit, flatus discutit, ex Gal.*lib.7.simpl.tit.de ruta, & lib 8.eiusd.eodem tit.* Auic.*lib. 2.tract.2.c.598* Nam agrestis quarto ordine excalfacit, domestica verò in tertio: quare crassos digerit succos, lentos humores attenuat, & cùm sit tenuium partium, flatus absumit, cùm digerat, & strenuè exiccet. Cùm igitur intruso spiritu flatus mouentur, & cruciatus excitantur, tunc rutam præassumere, aut medicamentum ex ea paratum, saluberrimum est consilium: nam suapte vi excalfactoria, vasa relaxat, & sic inclusus spiritus facilè per patentiores angustias euadit. De rutæ ad alios vsus, præcipuéque ad pestem, aut lethalia venena vi mirabili, lege Ruellium *lib.3.de natur.stirp.cap.28* & Dioscorid.interpretes *loc.cit.* In eandem vtilitatem iniecit aphronitrum, quum ad nitri facultatem accedat, ex Gal.*lib 9. de simpl. medic.facult.cap.de nitro.* Nam crassos. & lentos succos secat, & extenuat: at nunquam deuorandum, nisi grauis vrgeat necessitas, cùm sit stomacho noxium, & nitro potentiùs incidat, & valenter detergeat, ex Gal *in eodem lib.tit.de aphronitro.* Huius ergo enematis efficacia, æger fæces per consueta loca, absumptis flatibus distendentibus, & intestina contorquentibus, expellens, à periculoso morbo curatus est: quem esse lethalem, dubitari haud potest; quoniam ab eo pauci euadunt: nam miserabiliter stercus per os reddentes, citò occumbunt, vt Auicen. 16. 3. *tract.4.cap.30.* præsertim si sudor emanet fœtidus, respiratio adsit fœtida, & ructus, crepitúsque fœtidissimi excernantur.

Sed mirari licet, Auctorem in morbo tam sæuo non consuluisse vehementiora auxilia, cùm *vehementi malo non possit nisi vehemens auxilium succurrere,* monente Celso *lib.2.c.11.* At cùm huic succu'uisset aff. ctus, potentiora tentare opus non fuit: nam si per initia morbi etiam in præsentia

præfentia doloris diri, violentiora auxillia, corpore exi-ftente impuro adminiftres, confluentibus humoribus ad locum dolentem pofitum in parte decliui, geminatur do-lor,& ampliùs inualefcit.

Obferuatio. X V I.

Ad defperatum volulum, optimum enema.

EX omnibus præfidiis ad hunc mortiferum morbum neceffariis, nullum hoc eft præftantius. Cùm enim quidam ex pyrorum crudorum ingurgitatione multa, in voluulofum affectum incidiffet, & obturatis inteftinis fæces diu excernere non poffet, immò fœdis vomitibus cruciaretur, & contumax morbus pluribus celebratis præ-fidiis non fuccumberet, ad hoc enema acceffi cum vtili-tate fumma. Cùm enim flatus nebulofus, & craffus in inteftinis pertinaciter effet impactus, exitúmque ob fter-cora indurata non haberet, neceffe priùs fuit hæc emol-lire iniecto clyftere, cuius vi excrementa ficca, & retor-rida excreuit. Deinde alterum curaui iniiciendum, ad ab-fumendos flatus potentiffimum. Paratur ex aqua vitæ, vrina pueri impubis, generofo vino, vncia Balfami; in quibus priùs decoquantur anifum, ftercus capræ, femen fœniculi, dauci, cumini, & feſeleos, cùm vnciis duabus olei rutacei, & drachma vna Caftorei. Huius vi crepitus in magna copia excreuit, & à periculofo morbo immunis euafit.

Hippocrates iubet *lib. 3. de morb.num. 15. de curatione voluli*, vt folle fabrili quo ignem accendimus, per imum ventrem inteftina exufflentur, vt impetu aëris inteftina redeant ad priftinam naturam, & ipfa ftercore obftructa aperiantur, vt fic fubfit locus emollientibus clyfmis. Hoc auxilium feliciter expertus eft Amatus *lib. 1. cent. vlt.* cui non multum fidit Petrus Salius *loco cit.* Attamen Trallianus admittit *lib. 10. cap. de curatione colici doloris, ex duri ftercoris obftructione*: quod auxilium fœliciffimo ex-perimento in defperato voluulo effe primarium, appofito exemplo firmaui *lib. 2. de praxi medic. admiranda, obf. 35.* Si à flatu craffo obturentur inteftina, & fæces retineantur, vacuetur flatus enematis ingreffum impediens; quare in-ftrumentum clyfteris habeat fiftulam duplicem, vt vna via penetret liquor, altera flatus foras erumpat, vt monuit Pafchalius *lib. 1. de curand. morb. cap. 40.*

Narrat Marianus Sanctus *cap. de colico dolore*, multos fe vidiffe, qui in ileo defperato, imminente morte, liberati funt hauftis argenti viui in aqua calida libris tribus, pon-dere enim fuo inteftinum expedit, & euoluit, & obftruen-tes fæces deorfum trudit: quod auxilium fe etiam in co-lico dolore expertum fuiffe refert, à quo defumpfit Pa-ræus *lib. 20. cap. 38.*

In eundem vfum cōfulit Mercatus *lib. 3. de morb. intern. cap. 16. in fin.* limaturam chalybis deuorare in opiatæ for-mam redactam; nam difficile iudicat flatuofam fubftan-tiam grauitati chalybis poffe refiftere: quare hoc præftan-tiffimum eft præfidium, maximè fi aliquod laborans poffit efficere poft chalybis potum, exercitium.

HIST. XCVIII. AVENZOARIS, De iliaco dolore.

Dolor iliacus à gelidæ potione fubortus calidis medicamentis curatur.

*ET recordor cùm effem iuuenis, quòd hæc ægritudo accidit cuidam ruftico, qui poft multum laborem in tempore ca-lido biberat * aquam frigidam in magna quantitate: quare deuenit ad hoc quòd non poterat fæces eiicere ab inteftinis, & habebat dolorem tam fortem, quòd vix poterat fuftinere. Quare laboraui circa curam ipfius, & fupplicaui à patre meo, vt mihi apertè dicere vellet curam iftam; & ipfe tūc aperuit librū, & oftendit verba Galeni, quæ iam fuperiùs memoraui-*

A *mus, & legi in illo libro tamdiu, donec cognoui illud quod fu-prà dixi, & laboraui in cura illius, donec fuit liberatus, &c.* *Auenzoar.* Lib. 2. Theizir, tract. 1. cap. 2.

PARAPHRASIS.

INteftina à pituita craffa & lenta, craffo flatu, fæcibus duris, inflammatione, & aliis obturari, ita vt animal ftercus expellere non poffit, veterum, & iuniorum fcien-tiffimi obferuarunt. Rafius *lib. 9. continent.* fe vidiffe enar-rat mulierem paralyticam, cuius venter conftipatus eft per menfem vnum, quam hiftoriam vtpote huic fimilli-mam non appunximus. Scribit Nicolus *ferm. 5. cap. 37. tract. 8.* fe vidiffe grauidam, quæ in primis menfibus, qua-dragefimi quinti diei fpatio, nullum habuit beneficium

B ventris. Hollerius *in fchol. cap. 40. lib. 1. de morb. internis*, fe in duobus obferuaffe refert, fæces retineri, quoniam colon, qua parte vicinum eft reni finiftro, collecta veluti cartilagine dura, in fcirrum obduruerat, ita vt cauitate eo tumore intercepta, nihil tranfcurreret. Simile exem-plum vidit Beniuen. *de abdit. 34.* in religiofa, quæ ob inte-ftinum callo obductum, non nifi cum doloribus, & ægrè ftercus reddebat. Immò ex craffo humore, pituita lenta, caloris vi magis ac magis craffefcente, & obftruente in-terdum obturari inteftina, vt nihil omnino fæcis in aluum delabi poffit, appofitis hiftoriis Fernelius docuit *lib. 6. pa-tholog. cap. 8.*

Debilitari interdum virtutem expultricem inteftino-rum à frigida intemperie, & hanc à frigidæ copiofo potu intempeftiuo concitari, hac hiftoria firmat Auenzoar. &

C Galen. priùs afferuit *lib. 3. de cauf. fympt. cap. 2.* (hūc enim librum huius auctoris pater patefecit, qui Medicus fuit, vt conftat ex ipfo *lib. 1. Theizir, tract. 11. c. 1.*) maximè fi ab exudantibus accipiatur, vt inquit Auic. *1. 6. 3. tract. 4. cap. 29.* qui *plurimum iliaci doloris, effe ex cōpletione frigida* inculcat, & *propriè cùm accidit, vt ftomachus fitcalidus val-de, tunc enim obtorquet inteftinū, & oppilat ventofitatem, & phlegma, & quandoque* (inquit ipfe) *eft potus aquæ frigidæ nō fecundùm neceffitatem eius, &c.* nam, vt Gal. dicebat *lib. 6. epid. fect. 5. com. 27. excretiones calore prouocantur.* Si enim à frigidiffimo ambiente, partibus quæ in fede funt, fri-gefcentibus, atque ideò contractis, indurantur fæces & fequitur conftrictoria inteftinorum actio ab inferiori-bus partibus incipiens, qua furfum verfus contenta ex-

D pelluntur, vt *cit. loc.* fcitè Magifter edocuit: cur à frigi-diffimæ aquæ potu poft validum exercitium, penetralia corporis calore natiuo deferente, & ad extremas partes adacto, ob validam frigiditatem, emortua veluti, & refo-luta expellente inteftinorum facultate, idem fymptoma non continget? fi verum eft inter iliaci doloris caufas, fenfum inteftinorum obtufum effe numerandum, vt paf-fim auctores affirmant: obtundi autem à frigiditate, teftis locupletiffimus Aëtius *tetrab. 3. ferm. 1. cap. 28.* nam à ge-lidæ potu intempeftiuo, natiuo igne valde debilitato, & ad externas fedes expanfo, flatus plurimi, nebulofi, & craffi excitantur, qui interna obturare queunt. Sic ex frigido potu, in calido poft exercitia corpore, ileon fuiffe fequu-tum vidit Iacchinus in quodam, qui diei fpatio occubuit, *lib. 9. ad Almanfor. cap. 56.*

Cùm enim à frigida caufa ileus effet concitatus, per

E calida auxilia effe debellandum, res eft manifefta. Quamobrem laborauit circa ipfius curam, calorifica ap-plicando, quæ in eodem capite ipfe propofuit; de quorum genere funt cinnamomum, maftiche, eupatorium, gly-cyrrhiza, blafamum, ambarum, & cætera, ex quibus cum oleo antiquo nucum, & melle parari poffunt auxilia mul-tiplici lege confecta, quæ inteftina, hepárque à quo vis partium expultrix foueri folet, roborare, & flatus diffol-uere nata funt: quibus fecundùm rationem celebratis æger fuperftes euafit.

At quæres, cur ab ileo hic fanus remanfit, fi hic affectus exitialis eft, à quo vix quifpiam liberari vnquam potuit, præfertim qui ftercus euomere confpicitur, auctore Ga-leno *lib. 6. de loc. affect. cap. 2. & lib. 6. aphorifm. 44.* Dic, hoc quidem verum effe de lethalibus ileis, in quibus fæces

per

per vomitum reiiciuntur, & adeſt abſoluta inteſtinorum obſtructio, quam cùm hic æger non pateretur, nil mirum ſi ex hoc periculoſo morbo ſaluus remanſerit; & maximè cùm ille à cauſa externa ortum duxerit, quæ cùm non inueniat apparatum morboſum in corpore, non ita lædit, ac ſi à cauſa interna ſcaturiat: nam tunc vehementiorem cauſam præſupponit. Dic ſecundò, lethale apud Galenum *lib.5.aph.com.2.* ſumi aliquando pro morbo, qui admodum crebrò, non tamen ex neceſſitate mortem inducit: quare ileos exitialis eſt morbus, licèt interdum, raro tamen, ex eo homines ſaluari contingat.

Quæres ſecundò. Si iliacus morbus acutiſſimus eſt, ex Gal. *lib.3.epid. ſect.2.com.6.* & Theodoro Priſciano *lib.2. ad Timoth.c.9.* quomodo tamdiu durauit hic affectus, ita vt moram dederit inquirendi cōſilium à patre ſuo, vt medicamenta præſcriberet huic morbo accommoda? Dic. Duplicem eſſe voluulum, alterum legitimum & exquiſitum, in quo adeſt omnimoda inteſtini obturatio, & ſic totale impedimentum adeſt deſcenſus excrementorum; & hic vel à ſtercoris indurati copia, vel tumore præter naturam oriri ſolet. Alterum ſpurium & nothum, in quo neque omnino via eſt intercluſa, neque excrementorum deſcenſus planè prohibetur; cuius cauſa eſt pituitoſus ſuccus, vel nebuloſus flatus. Hic per ſimilitudinem ileos appellandus, & diu perdurare poteſt, & ad plures dies protrahitur, vt *loc.cit.* Salius annotauit. Alius verò acutiſſimus eſt, ex inflammatione ſubortus, de quo intelligendus Gal. Et Celſus *lib.4.cap.13.* non ſiluit, cum Paulo *lib.3.cap.44.*

Quæres tertiò. Si iliacus dolor à gelidæ intempeſtiuo potu, debilitata, & veluti mortificata virtute expulſiua ortum ducit & calidis præſidiis curandus eſt, vt hoc loco firmat Auenzoar: cur ſtrangulatus, & dolores ab eadem cauſa pronatos frigidis auxiliis curandos eſſe aſſeuerant Dioſcorides, & Paulus? Eſt textus celebris apud Paulum *lib.5.cap.vlt.* qui in hunc modū ſonat. *Aqua frigida ſubitò ac cumulatim pota, vinúmque meracius copioſum, dulce, præſertim à balneo, aut curſu, validiſque exercitiis, ſtrangulatus, & dolores concitat, in quibus ſanguinis miſſio protinus adhibita, & inanitio imminens periculum diſſoluit, &c.* Hanc ſententiam confirmant Dioſcorides *lib.6.c.33.ex verſione Ruellij.* Quare ſi ſubitus dolor à copioſa gelida ſubortus, calidis medicamentis tanquam contrariis curandus eſt, ineptè à Dioſcoride ſanguinis miſſio, quæ calidam ſubſtantiam, ſpiritum nempe & ſanguinem exhauriens, refrigerat ex Galen. 10.*meth.cap.*10. à Paulóque conſulitur. Pro quo dolore curando Auic. 6.4.*tract.*1. *ſum.*1.*cap.vlt.* medicamen conſulit Diacurcuma, & de moſcho, quum à potu aquæ frigidæ in ieiunio, aut poſt balneum, aut coïtum fuerit concitatus. Reſponde. Dolorem ex potu aquæ, aut vini copioſè hauſti pòſt exercitium, & labores, nullo alio promptiùs præſidio, quàm venæ ſectione curari, vt diſertè idem protulit Auic. *cit.loc.ſum.2. cap.31.* Sic enim inflammatio ab illo concitata ſedatur, & interna viſcera ex illius potu flagrantia, & excandeſcentia, vacuato ſanguine nimis excalfacto attemperantur. Subitum verò dolorem, & incipientem, phlebotomia curandum eſſe docuere citati auctores, vt citiſſimè & ſine cunctatione, ob præceps periculum ſuffocationis, caloris natiui ruina & extinctio impediantur, vel imminentis inflammationis ex nimio dolore contrahendæ noxa auertatur, & ſimul cum ſanguine, qui in venis eſt, diuertatur aquoſitas, & reuocetur flatus, ne incidat in principes partes, doloríque augendo occaſionem præſtet. Quo tempore, hoc eſt, in initio doloris iliaci, ſi vocaretur auctor, non dubito quòd veſtigia Dioſcoridis ſequutus, ob vrgentem neceſſitatem reuulſionis cauſa venæ ſectionem exequeretur: quam excernendam non conſuluit, quoniam iam intemperies frigida erat facta, ratione cuius præſidia calefacientia erant ex vſu. Sic in initio palpitationis venæſectionem tantopere commendat Gal. *lib.5.de loc. affect.cap.1.* & vel in ea quæ fit ex aqua in pericardio contenta: quod præſidium in priapiſmo eſſe optimum, tanquam reuellens & euacuans, firmat ipſe *lib.14.meth. cap.7.* quem affectum à flatu, & debilitate caloris natiui generari, ibidem Gal. inculcat. Et licèt ſanguinis miſſio imbecilliter calorem, & ſic videatur nocere, maior vtilitas minore noxa eſt redimenda; hæc enim potiùs eligenda eſt, quàm mors, ex Galeno 12.*meth.cap.*1.

Cùm ergo auctor noſter in principio vocatus non eſſet, quoniam æger erat ruſticus, qui homines diutius citra auxilium dolores perferre ſolent, idcircò calida remedia applicuit, maximè cùm facultas inteſtinorum expulſiua ex frigida intemperie nimis iam eſſet labefactata; quo tempore omni ingenio calefacere, roborare inteſtina, fæcúmque retentarum excretionem promouere oportet: his enim præ mora coërcitis, & caloris vi indureſcentibus, corpus graueſcit, coctio ventriculi læditur, cerebrum tetro vapore concutitur, & ſic immedicabiles contingunt huius partis, ventriculique affectus. Et cùm inteſtina, nec pondus, nec acrimoniam (vt inquit Galen. *lib.3.de facult.naturalib.cap.*13.) tolerent excremētorum, hæc expellere quàm longiſſimè conantur: cúmque inferior via obſtructa ſit, ad ſuprà poſita inteſtina, & ad ventriculum extrudunt, hincque ſtercoris vomitus, ſingultus, frigidus ſudor, conuulſio, extremorum frigiditas, ſummus virium languor, mórſque contingere ſolent, vt Auicenna 16.3.*tract.*4. *cap.*30. *de retentione fæcum* aſſeuerat.

Quamobrem auxiliares manus mox adhibere oportet. Proſunt calefacientia tam extrà, quàm intus aſſumpta, inunctiones, balnea, emplaſtra, clyſteres, fomenta quæ flatus carminandi, calefaciendi, roborandi inteſtina, vnáque mucoſam pituitam vacuandi facultate prædita ſint; quæ licèt non tam citam vtilitatem afferre poſſint, quoniam inteſtina paralyſi veluti ſunt affecta, tentanda tamen ſunt, & vel in deſperata ſalute omnia exequēda, præſertim præſagito mortis periculo, vt monebat Magiſter *lib.*12.*meth. cap.*3. Vnde extrà olea apponenda ſunt calidiſſima, ſimiliaque, immò fortiora emplaſtra, quæ frequenter à Medicis pro curando colico dolore exerceri ſolent. Intus per os exhibentur vina generoſa, aqua vitæ, decoctiones, conſeruæ, antidota, theriaca, mitridatium, aquæ minerales, quæ ad tentandam excrementorum euacuationem non ſolùm per os propinantur, ſed per ſedem infunduntur. Clyſteres parantur ex vino, aqua vitæ, medicamentis carminantibus, quorum ſyluam multiplicem, *capite de iliaco dolore* auctores paſſim tradidere.

DVBIVM LVIII.

Num intempeſtiuus frigidæ potus nocere poſsit.

COMMENTARIVM

A *Quam frigidam.*] Num intempeſtiuus frigidæ potus nocere poſſit, meritò in dubium vertendum. Nam vita ſtat per calorem, & calidis naturis aquæ potus ſalubrior eſt, apud Hipp. *lib.6.epidem.ſect.4.text.15.* eiúſque frigidiſſimæ, ex Auic. 2.1.*doct.2.c.16.§.* *Aqua præterea temperatæ quantitatis frigida, ſanis melior eſt aquis omnibus, quoniam appetitum excitat, & ſtomachum fortem facit, &c.* Aquæ pòtum frigidum tempore ſanitatis eſſe commodiorem, res eſt manifeſta, & probat Ludou. Mercat. *lib.1.indicat.cap.2.*

At nos hanc ſententiam libenter amplectimur, ſed intempeſtiuum frigidæ potum vehementer damnamus, à quo immedicabiles, repentinóſque morbos, immò & mortem fuiſſe ſubortam, auctores vnanimiter conteſtantur. Extat in primis elegans hiſtoria apud Hip. *lib.6.epid. ſect.8.text.39.* dum ſic inquit. *Abderis palæſtræ cuſtos, qui Stheneus vocabatur, multùm luctatus cum alio fortiore, in caput cecidit, inde abiens aquam frigidā copioſè bibit, & tertio die mortuus eſt, &c.* Cùm enim caput fuiſſet colliſum, & ad ſuperas partes ob dolorem, & ad exteras ob validam luctam, ſanguis & ſpiritus confluerent, internáſque partes calore orbatas deſererent, factum eſt, vt copioſa frigida ingeſta, extincto veluti & mortuo natiuo igne, mortem afferret ineuitabilem; quidquid non læſum fuiſſe hunc hominem à potu aquæ frigidæ *in com.* aſſeueret Valleſius;

ea

ea enim non malè bibitur à recenti casu, quippe quæ tardat motum sanguinis,prohibétque fluxiones fieri. Sed sinistra est interpretatio hæc, quam Gal. coarguit *in com.* §.*Probabile est cùm ex ictu concussum esset cerebrum, magnā ei noxam esse ex aqua potu allatam:vnde vigiliæ,& molestiæ sunt consecutæ, & extremæ partes frigore correptæ sunt, &c.* Nam vt Fuchsius notauit *in com.* etsi antea, ob casum in caput, cerebrum, aut saltem nerui læsi essent,tamen substantia ista aquæ frigidæ potione, multò maiorem, quàm fuerat antea, noxam effecit: cùm enim calidis fouendum esset caput,hic potiùs frigidam adhibuit, & eam copiosè ingessit, quæ quantam cerebro, aut neruis afferat noxam, ostendit Hip.5.*aph.*18 Quæ verò post casum commodissimè bibitur, in parua quantitate propinari debet, ob dictam causam: si enim in magna ebibatur,distracto ad partem dolentem calore, superstitem in internis partibus ignem mortificat.

In huncsensum dicebat Auicen.3.1.*doct.*2.*cap.*8.valde nocere copiosæ aquæ frigidæ potum, præsertim iciuno tempore, post exercitium,& balneum:adde coïtum, iram, aut aliquod validum animi pathema,& corporis motum, cuius causa internus calor intima corporis penetralia deserat; quo tempore affatim gelida epota ipsum pusillum extinguit, & aliquando minuit, vnde hydrops, vel alius frigidus morbus oriri solet,vt Gal.*lib.*5.*de loc.affect.cap.*1. inculcat:& *lib.de salubri diæta,com.*12.frigidam potionem post exercitationes valde nocere refert, nî calida illicò superbibatur. Auicen.*part.*2.*canticor.num.*31. non esse assumendam frigidam post fortem exercitationem asseruit;& retulit *lib. de remouendis nocumentis in regimine sanitatis,tract.*3 *c.*9.*de nocumento aquæ frigidæ in balneo*: & *cap.*15.sic ait. *Potare in balneo rem aliquam frigidam, sicut aqua frigida,& ceruisia, est timorosium valde. Quoniam res frigida quando peruenit ad stomachum in balneo,in quo iam porositates sunt apertæ, & meatus sunt rectificati, & aperti, subitò attrahitur ad hepar, & ad cor, quare infrigidantur ambo infrigidatione vehementi; aut debilitatur caliditas naturalis, & debilitantur omnia viscera, & disponuntur ad hydropisim, &c.* & *tract.eodem, cap.*27. potum aquæ supra coïtum facere tremorem cordis, & debilitatem eius asseuerat.

Quid plura? nonne plurimis, iisque lethalibus affectionibus tentantur homines, quum potum frigidissimum intempestiuè hauriunt? immò plurimos mortem subiisse apud fidissimos auctores scriptū inuenio. Narrat Lacuna *in com.cap.*34.*lib.*6.*in Dioscorid.*magnatem quēdam in medio pilæ ludo, hausto frigidissimæ poculo, subitò extinctum fuisse. Refert Scaliger *exercit.*32.*n.*2. *in Cardan.* messorem è meridiana tritura sitibundum primo gelidæ haustu repente occubuisse. Scribit Beniuenius *lib.de abdit.cap.*16. Antonium Parmensem iuuenem admodum robustum, cùm sub sole feruentissimo pluribus diebus versaretur, ardentissima febre correptum, vrgente siti, frigidissima aqua ebibita intra paucas horas obiisse: quam historiam commemorant etiam Nicol. *serm.* 7. *tract.*4.*cap.*35. Amat.2.*centur.*62. Mundel. *dialog.*7. Ob quam causam affirmat Cels.*lib.*1.*cap.*3.*gelidæ potionem ex itinere fatigatis esse inutilem, & ex labore sudantibus perniciosissimam.*

Cùm ergo ex gelida intempestiuè sumpta, lethalia symptomata, extincto veluti calore natiuo contigerint, quid faciendum in agone tanto,perbellè docuit Auic.*lib. cit.de iis quæ accidunt in regimine sanitatis, tract.*3.*cap.*15. dum iis, antequam emoriatur internus ignis, vinum purum bibendum consulit,cum Diamoscho,Mithridatio,aut Diacurcuma permixtum, aut aromatis conditum; & cor, hepárque pannis calidis fouendum imperat:in quem vsum commodissimè super cor, & ventriculum cucurbitulæ imponendæ, vt ex toto corporis habitu sanguis, & spiritus ad has partes confluere queant: postea eas cardiacis medicamentis actu calidis roborare oportet,ne vis vitalis flaccescat, aut pereat.

***

HISTORIA XCIX. ORIBASII, De Lumbricis.

Auriculæ muris succus, aduersus ascarides celebre auxilium.

AD lumbricos,qui ascarides dicuntur,faciunt muria,vel centaurij decoctum, vel Absinthij, vel Lupinorum, vel Aloës, vel Cedria cum alicuius decocto. Mihi vero vsu compertum est, Auriculæ muris succum triduo potui datum sæpenumero quod opus erat,confecisse,datur sextarij quarta pars, &c.Oribasius lib.1.Synopseos,cap.19.

PARAPHRASIS.

TRes esse lumbricorum differentias, latos, teretes, atque ascarides,firmat Aristot. *lib.*5.*de natur.animal. cap.*19.approbarunt deinde Gal. 3.*aph.com.*16. & *lib.*4.*c.* 17.Paul.*lib.*4.*c.*57.& cæteri Medicinæ Principes Græci id confirmant. Quomodo verò Hip.& Celsus *lib.*4.*cap.*17. duas solùm,& Auic.16.3.*tract.*5.*cap.*2.quatuor constituerint, explicant diligenter Manard. *lib.*4.*epist.*2. Gabucin. *lib.de lumbric.cap.*2.Mercurial.*lib.*3.*de morb.pueror.cap.*7. quo loco isteauctor, pulchra docet ex antiquorum mente, & cur ascarides, de quorum vermium curatione hîc disputamus, frequentiùs in iumentis, quàm in hominibus generentur.

Sunt ascarides bestiolæ quædam, tipulas Latini vocant, quæ in pueris fere, & vbicumque aqua se colligit terrena, subsidente concretione oriuntur: fit enim vt principio fæx ipsa putrescens colorem candicantem trahat, mox nigricantem, postremò cruentum: talis quum fuerit, minutissima quædam, & rubra, specie algulæ prodeunt, quæ ad tempus hærentia suæ origini mouentur,deinde absoluuntur:itaque feruntur peraquam tipulæ nuncupatæ, quarum *loc.nuper cit.* meminit Aristoteles. His similes in ima sede, hoc est, in extremo longanone procreatos vsitato nomine ascarides nuncupamus, qui vehementem harum partium pruritum excitant, afficiduam pariunt egerendi difficultatem, & intestina vellicant, non absimiles iis qui in caseo, putridísque carnibus minutuli conspiciuntur, & quales iumenta quum malè cibum concoquunt, excernunt: quarum prauam concoctionem fœtor indicat excrementorum,Galeno auctore *in com.cit.aph.* Quapropter & eorundem indicia ex graueolentia excrementorum potissimum sumuntur: indicant enim hæc prauos assumptos cibos, ac eorundem corruptionem & frigiditatem, ex quibus species hæc lumbricorum generatur.

Licèt autem ex præcitatis auctoribus constet,inter omnes lumbricorum species minùs periculosos esse ascarides, tum quia tenues & exigui sunt; tum quoniam generantur in loco à partibus principibus remotissimo,intestino inquam recto,crasso,minimè omnium sensus participe & noxam sentiente; & cum alui egestionibus facilè excernuntur;& medicamenta statim ipsos attingunt: tamen horum non negligenda curatio est, nam vehementem pruritum inferentes, ad animæ quandoque defectionem ducunt, vt Paulus & Aëtius confirmarunt: assiduè enim commoti, animal continuò stimulant & exercent; quare ab his vexati, præcordiorum ac dorsi cruciatum persentiscunt. Qui si sint viui,mortuis sunt deteriores; quicquid hos esse illis periculosiores contendant Arabes: quam litem diremit doctissimus Mercurialis *loc.cit. de morb.puer. cap.*9.& postea explicuit Ioan.Brau. *in com. sext.*18.*lib* 2. *prognost.* & de hac re nos *lib.*2. *de praxi medica admiranda,obseru.*40.plura Laconicè perstrinximus.

In ascaridum curatione, vnum solùm aduertas quæso, vt quoad potueris, medicamentis per sedem iniectis eos interficias; quare acri muria infusa, aut absinthij decocto admixto necandi sunt, vel centaurij decocto cum nitro, & melle. Infantes verò glandibus ex melle cum salis

momento vacuari debent: & post excrementorum vacuationem, locus, id est, longanon illinendus simplicibus medicamentis amaris, adstringentibus, acacia, rhoïs succo alumineliquido; coacta enim ab adstringentibus affecta pars roboratur, aptitudinémque ad animalculorum generationem amittit, atque ascarides ipsos excludit. Demum hæc omnia ab auctore proposita amara sunt, quæ per clysteres iniecta ipsos interficiunt. Amara autem lumbricos enecare testatur Gal. 14. *meth. vlt. cap.* Cur autem amara vermes interficiant, diximus suprà *in comment. Historiæ 66.*

Ascaridum curationem validioribus egere medicamentis, quàm vllum aliud lumbricorum genus, *loc. suprà cit.* testatur Gal. & firmat Auic. 16. 3. *tract.* 5. *cap.* 4. §. *Et medicinæ quæ interficiunt ascarides, fortiores sunt eis, quæ interficiunt longos; & illæ quæ interficiunt ascarides, & rotundos, interficiunt etiam longos: & causa in hoc est, quòd ascarides sunt remotiores ab eis, quæ bibuntur, & sunt magis submersi in humiditatibus continentibus in eo, & quandóque sunt in cyfti. Et quoniam ipsi sunt generati à materia grossa, & grossiore, & spissiore, & propinquiore ad complexionem calidam magis simili ei quod est venenum: quare non patitur à suo simili dum non superfluat, &c.* Ex qua serie patere arbitror, cur ascarides potentioribus egeant medicamentis: nam fiunt ex deteriori materia, fæculenta, & crassa, ac veneno proxima; & longè absunt ab ore, vel ventriculo, per quæ loca medicamenta ad lumbricos, vel necandos, vel educendos transferuntur; & non nisi imbecillia ad eorum sedem perueniunt. Vt igitur commodè interimantur, validissimis medicamentis vtendum est.

Inter plurima, quæ ab omnibus auctoribus, præsertimque à Gabucino *lib. de lumbric. cap.* 23. Mercurial. *lib. cit. cap.* 10. Mercat *lib.* 2. *de puer. morb. c.* 13. Altimaro *lib. de curand. human. corp. malis, cap.* 81. Iacchino, Mesaria, Rondelet. Paræo, & aliis proponuntur auxilia, tam per os assumpta, quàm per aluum indita, alia censentur calida, alia frigida; quorum medicamentorum innumerosam syluam Principes in suis libris descripsere. Oribasius *hoc loco*, auriculæ muris succum triduo potui datum sæpenumerò vermes enecasse tradit. Huius succum esse frigidum, lumbricósque interficere, firmat Gabucinus *lib. cit. cap.* 22. Auricula muris duplex est, vtraque *myosotis* vocatur; quædam *Alsine* nuncupatur, & à muribus nomen inuenit, quòd eorum auribus similia habet folia, humilior est, & breuioribus foliis constat; refrigerandi vim habet, ex Dioscoridis *lib.* 2. *cap.* 175. Alia verò muris auricula vocata, & quæ ab vna radice caules mittit rubentes, & concauos, de qua sequenti capite Dioscorides egit, & scolopendrio similis est; hanc ordine tertio reficcare prodidit Galenus *lib.* 4. *de simpl. medicament. facult.*

De prima specie loquutum fuisse auctorem, res est manifesta; quam etiam à tota substantia vermes interficere, mihi persuadeo: sunt enim plurima quæ à proprietate lumbricos interimunt, vt affirmat Ioan. Michaël Paschal. *lib.* 1. *de curand. morb. cap.* 51. nam cùm lumbricus sit pars in corpore addita, toto genere præter naturam, & sit auferenda; à medicamentis, quæ toto temperamento operantur, curari debet. Lumbrici enim cùm sint animalia, habent sua venena, corallum, cornu ceruinum, lumbricos terrestres, & similia, solo experimento cognita, vt doctè aduertit Pereda *in com.*

HISTORIA C. PAVLI, De lumbricis.

A lumbricis quidam exesi, conuulsi interierunt.

MVlti siquidem nulla lumbricorum cura habita, exesi ab ipsis sunt, & conuulsi interierunt, &c. *Paulus* lib. 4. cap. 53.

Lib. II.

PARAPHRASIS.

HAnc historiam Auic. recensét, fortè ex Pauli mente, *fen.* 16. 3. *tract.* 5. *cap.* 2. dum sic ait: *Et iam retulerunt quidam, quòd viderunt eos perforasse ventrem, & exiuisse ex eo, & illud apud me maximum est, &c.* Nec desunt qui Pauli dictum verissimum esse, manifestis exemplis confirment. Narrat. Hippocr. *lib.* 7. *epid. num.* 56. *Diny puerulo circa vmbilicum sauciato, exigua fistula relicta, per hanc exiisse aliquando lumbricum magnum.* Scribit Tral. *in epist. ad Theod. de lumb.* sæpe obseruatum esse, lumbricos ob alimenti inopiam ita intestina lacerasse, vt per cutim ipsam egredi visi sint. Hoc experimentis approbant Paræus *lib.* 19. *cap.* 3. Forest. *lib.* 7. *in schol. obseru.* 35. Omnibon. *lib.* 4. *cap.* 15. *art. med. infant.* Conciliat. *dif.* 101. Nicol. *serm.* 5. *tract.* 8. *cap.* 54. Thom. à Veiga *in comment. cap.* 5. Galen. *lib.* 1. *de loc. affect.* Solenand. *lib.* 5. *consil.* 15. Balduin. Ronsseus *epist.* 10 *pag.* 31. & nos, vermes, inguina & vmbilicum perforasse, appositis exemplis firmauimus *lib.* 2. *de praxi admiranda, obs.* 39. & 40.

Mira sunt, quæ ab auctoribus de lumbricis proponuntur, indicia. Mirabilia quæ quotidie in hoc morbo visuntur symptomata, inaudita, & terroris plena. Vermes enim comitantur singultus, cordis morsus, vomitus, nausea, Iliacus dolor, intestinorum tormina, inappetentia, fames canina, cephalalgia, sopor, conuulsio, epilepsia, apoplexia, angina, febres incerto ordine repetentes, vigilia, inquietudo, tussis exigua cum siccitate irritans; insolitus clamor, ingens mœstitia, pulsuum inæqualitas, extremorum frigiditas, stridor dentium, impedimentum deglutiendi, carnium extenuatio, syncope, animi defectus, oris fœtor, ventris tumor, & alia demum horrenda symptomata apparent, quæ ægros miserrimè torquent, & Medicos expertos sæpe fallere solent.

Obseruatio. XVII.

Epilepsia ex vermibus orta, theriaca curata.

VOcatus vt inuiserem septennem puerum, qui ab anno Epilepsia sæua corripiebatur ex interuallis. Cessante accessione, immani vlulatu ac gemitu vexabatur, cum maxillarum rubedine summa, vt non solùm parentes, immò adstantes omnes ad commiserationem perduceret. Medici pro remouenda accessione remedia parant, & alia præscribunt extra paroxysmum, quæ ad morbum comitialem à sanguine melancholico ortum prodesse solent. De horum genere sunt venæ sectio, cucurbitulæ scarificatæ scapulis admotæ, hæmorrhoïdû apertio hirudinum vi, purgatio frequens, cauterium in crure, quo occluso in nucha inustum, cucuphæ robonantes, tabellæ, & conseruæ, sicut & cardiaca, intus & extra applicita. His factis secundùm artem, insultus tamen epilepticus inualuit, & fortiùs est exacerbatus. Cùm autem omnia iam tentata essent, Theriacam, ad vermes necandos à veteribus laudatissimam propino; quæ licèt in pueris cautè sit concedenda, quoniam illorum debiles vires superat, calorémque insitum exhaurit: tamen in moderata, scrupuli videlicet, quantitate exhibita, in eorum morbis mirè prodest. Hoc antidoto quinquies assumpto deprehensus est totius mali auctor, qui toties irrita pharmaca contemnens, ac Medicorum operam illudens, anteactam tragœdiam excitauerat: nam semel post horam ab assumpta theriaca, cum aqua cardui benedicti dissoluta, præuiis torminibus diris, excreuit per sedem lumbricum rotundum, palmi longitudine, digiti indicis crassitie, ruberrimum, emortuum; quo expulso, qui suo tetro vapore cerebrum concutiens, sacrum morbum concitabat, æger nunquam ampliùs malum persensit.

Summè ergo attendere oportet, inquit Paulus, vt vermes, antequam ferina symptomata accersant, interficiamus. Si verò febris ex putrida in ventriculo collecta humiditate complicetur, amborum similiter conuenit

habere rationem, erúntque auxilia simpliciora, maximè si inflammationem viscera patiantur. Vbi verò febres non sint vehementes, calida frigidis miscenda sunt. Cùm ad integritatem ventum est, efficaciora quoque vsurpanda, vt *lib.4.c.50.* Paulus edocuit. Si verò symptomata admiranda vermis per nares excreti audire cupis, lege quæ ex doctissimorum voto scripsit Alzarius à Cruce *l.3.cent.quæsit.31.*

HISTORIA CI. GALENI, De hepatis inflammatione.

Medicus Siculus pleuritide se affectum falsò credens, iecoris vitio laborare à Galeno conuictus est.

EQuidem cùm primùm Romam venissem, magnificè admiratus est me Glauco Philosophus, ob huiusmodi quandam dignotionem. Etenim per viam mihi occurrens, opportunè (inquit) aduenisti; iungénsque dextera dexteram, proximi sumus (inquit) laboranti, quem nuper vidi: itaque oro, vt vnà mecum ad ipsum veniaas: est autem Siculus Medicus, quem non ita pridem mecum ambulantem vidisti. Itaque in primo statim aditu obuiam nobis venit quidam peluim è cubiculo efferens, continentē tenuem cruoris saniem, carnium nuper mactatarum ablutioni haud absimilem, euidentissimum affecti iecinoris indicium: qua vix dum inspecta, vnà cū Glaucone ad Medicum ingressus sum. Apprehendi itaque manum in carpo (id est, brachiali) quò intelligerem, vtrùm inflāmatio, an sola imbecillitas esset in viscere. Quia verò (vt diximus) Medicus erat: nuper (inquit) à deiectione decubui: itaque perpende arterias, ob id quod surrexeram, crebriùs pulsare. Hæc quidem ille dixit: ego autem deprehendi inflāmationis indicium. Prospiciénsque ad fenestram, hyssopum ex aqua mulsa decoctum in olla considerauiproindéque cogitaui Medicum se pleuriticum esse putare, dolore videlicet nothas costas infestante, qualis iecinoris quoque inflammationibus aliquando accidere cōsueuit. Hunc itaque cum ipse se sentiret, eśsétque spiratio, & parua, & crebra, atque exigua tussi infestaretur, pleuriticum se esse existimabat: quamobrē hyssopum cum aqua mulsa præparauerat. Intelligēs itaque ego, quod fortuna mihi viam præberet, qua apud Glauconem, clarum nomen adipisci possem, manū eius ad nothas in dextro laborantis latere costas detuli, indicatóque loco, dixi eum ibi dolere: quod cùm ipse fateretur, Glauco ex solo arteriarum pulsu existimans me sedem affectā inuenisse, planè admirari me cœpit. Verùm, vt vehementiùs stuperet, hæc quoque addidi: quemadmodum hoc in loco dolere te confessus es, ita velim fatearis etiam tussiendi cupiditate vexari te, & ex longis interuallis tussim exiguam, aridam, & ex qua nihil expuis, te molestare: atque ita me dicente, incœpit forte fortuna, huiusmodi quadam tussis specie, qualem iam diximus, tussire. Qua de re, tanta admiratione Glauco cōmotus est, vt continere sese non valens, magna voce exclamando, in laudes meas prorumperet. Tum ego: ne putetis, inquam, sola hæc ex arte medica circa ægrotos præsagiri: sunt enim alia quoque quæ nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimonium feret. Itaque rursus incipiens dixi: Quum magnam trahis inspirationem, dolor ea parte quam notaui, vehementiùs te cruciat, sentisque in dextra præcordiorum parte grauitatem. His auditis, ne infirmus quidem sese potuit cōtinere, quominùs præ vehementi admiratione vnà cum Glaucone exclamaret. Itaque sentiens equidē arridentem mihi fortunam, de iugulo quoque, quòd videlicet ad inferiora trahi videretur, aliquid efferre volebam. At quia magnas inflammationes, quemadmodum & scirrhum id comitari solet, dicere non sum ausus, ne laudem quam antea de me excitaueram, sauciarem. Quúmque animum induxissem, tutò me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantem, haud ita multo pòst, inquā, iugulum ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse, id iam antea tibi euenerit. At cùm hoc quoque fateretur, conuersis equidem oculis ad ægrotantem mirificè attonitum, vna est addenda, inquam, prædictis diuinatio: etenim dicam, quam de morbo suo laborans ipse habuerit suspicio- A *nem. Tum Glauco nec de hac quidem diuinatione desperare se aiebat: laborans autem incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me intuens, quid essem dicturus, attenta mente expectabat. Igitur, dicente me, quòd infestantem morbum, pleuritidem esse putasset, ille ingenti cum admiratione huius quoque rei se testem exhibuit: id quod etiam affirmabat ex adstantibus vnus, qui paulo antè latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glauco, tum de me, tum de vniuersa arte, quamoptimam concepit opinionem, quum antea nihil magni ab arte expectaret, vtpote qui nunquam cum consummatis in arte viris versari consueuisset, &c.* Galenus lib.5. de loc.affect.cap.7.

PARAPHRASIS.

B CEleberrima est historia hæc, & Medici frequenter eam in praxi obseruant, qua docentur pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere. Cùm enim dolor in dextro latere nothas costas, cum tussi exigua, arida, & ex longis interuallis exercet, alia signa sunt quærenda, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere possimus. Vt verò affectum in primo statim intuitu cognosceret, obtulit quidam ex ministris videndam peluim, tenuem humoris saniem continentem, carnium nuper mactatarum ablutioni non absimilem, euidentissimum affecti iecinoris indicium.

Per hanc verò non intelligas saniem ab vlcere, vel phlegmone putrescente effluentem, quo nomine ipsam, pus vocant, quod à carne liquescente, & saniem degenerante emanat vel à thoracis spatio tussiendo excernitur in C suppuratis, vt ipse fatetur *lib.4.de compos.medic.per gener. cap.2. & lib. 5. de loc. affect. cap. 3.* sed intellige serosam substantiam, iecorem, aut aquosam humiditatem, quæ in serum versa est, & colorem album aquæ similem retinet; quia verò aliqualiter concocta est, sanguinis colorem aliqua ex parte habet; hæc ergo (sanguinem crudum, seu semicoctum veriùs dicas) ex albo, & rubro mixtum colorem habet. Huncretinet aqua, qua nuper mactatas abluimus carnes: eas enim sanguine adhuc afpersas si ablueris, euadet color rubeus ab album inclinans, quem sanguineum ichorem, non saniem appellare licet.

Hoc signum infirmatæ coctricis hepatis est certissimum, & tanquam infallibile signum, vocant Medici affectionem hepaticam, frigidiorem eius intemperiem arguens manifestè, sanguinem perfectè generare non poD tentis; ex qua imbecillitate sanguis crudus, tenuis, & semicoctus fit, aquosus, dilutus, & fluidus, vt nihil aliud repræsentet quàm aquam, cui parum sanguinis addideris. Hos hepaticos nuncupamus, quibus iecur in proprio sanguificationis munere aberrat, & quibus hepatis sanguifica vis imbecillior facta, licèt chylum trahat, & rudiorem illum sanguinem, quem à venis mesaræi accepit, conficiat, minimè tamen ad sanguinis perfectionem ducit, sed simile quid loturæ carnium efficit: quod vitium ab intemperamento solùm frigido hepatis oriri, vnanimis scriptorum confirmauit opinio. Licèt enim huius partis imbecillitas, à frigiditate, & à caliditate eundem innatum calorem dissipante proficisci possit, frigidam tamen intemperantiam per se, & immediatè esse causam impotentiæ sanguificæ facultatis est asserendum. E Ex his manifestè constat, veram & legitimam hepaticam affectionem, nil aliud esse, quàm imbecillitatem actionis propriæ eiusdem iecinoris, citra aliquod manifestum in viscere malum; cuius signum manifestissimum est, si aquosus sanguis excernatur, vt 3. *de caus. sympt. 2. & 8. de compos.medic.sec.loc. cap.7.* Galenus affirmat.

Hoc ergo signo fretus Gal. statim ad ægrotantem ingressus, nulla præuia interrogatione, manum carpo admouit, vt artis dignitatem stabiliret. Cùm enim ipse non semel admoneat Medicos, vt diligenter ab ægris præterita, & præsentia inquirant, & necessariis interrogationibus non parcant, vt constat ex *lib.6.epid.sect.2.text. & com.43.& sect.4.com.9.& lib.de consti.art.medic. c.17.* in hoc Siculi Medici morbo, vt quam conceperat Glauco de

de Galeno opinionem,magis confirmaret,& multam medicæ artis esse vim patefaceret,de singulis non interrogauit. Glauco enim vera artis prognostica ad diuinationem potiùs pertinere opinabatur: patet ex Galeni contextu. *Quoniam heri & Gorgias,& Appellas mihi nuntiauerunt,notiones, præsagiáque edidisse te, quæ ad diuinationem potiùs, quàm ad medicinam pertinere videantur, cupio equidè periculum facere,non adeò vt tuam experiar doctrinam,quàm vt sciam,num tanta sit in arte medica,tum cognoscendi,tum præsagiendi facultas.*

Imbecillitatem adesse in viscere, ex nuper recitato signo Galenus cognoscens,pulsum attigit, vt certò sciret, num inflammatio etiam adesset; quem non ita durum & rigidum, qualis in pleuritide deprehenditur, cùm inuenisset, non hunc affectum, sed hepatis inflammationem esse, qua Siculus vexabatur, verè cognouit. Neque difficile tibi sit, potuisse viscus idem, vno atque eodem tempore, calido simul & frigido affectu laborare, inflammatione ex calida intemperie pronata, & frigiditate quam intemperies inferat: nam hepar refrigeratum, confluentibus calidis humoribus, inflammatione tentari potest; neque intemperies calida addita, præexistentem frigidam emendabit, immò de nouo adueniens, præternaturalis cùm sit, hepar iam ob frigidam intemperiem imbecille, ampliùs debilitabit. Deinde si in Siculo Medico simarum partium adfuisse inflammationem, & in gibba imbecillitatem dicas, pronunciabis vera; cum illarum partium inflammatio per alia potiùs accidentia, quàm per tactum inuestiganda sit, ex Galeno *in eiusdem capitis initio*, in quo historiam hanc descripsit; sed cùm sine tactus medio Galenus inflammationem cognoscere tentaret, verè dicendum est, in simis inflammationem, & in gibba imbecillitatem adfuisse.

Neque negandum est, allata à Galeno inflammationis hepatis signa, cum pleuritidis incipientis & crudæ signis posse conuenire. At Galenum ex sanguineis alui excrementis primùm cognouisse non adesse pleuritidem;deinde ex pulsu,qui non erat ferrinus,certiorem esse factum,verè affirmandum est: nihil enim apud eius doctrinam magis est decantatum, quàm in pleuritide adesse pulsum ferrinum,& valde durum. De cuius causis *supra in tom.hist.63*. plura ex Galeni mente prædiximus.

Si verò quæras, cur Galenus huius morbi proposuerit curationem? Dic ipsum à Glaucone solius cognoscendi causa fuisse accersitum: maximè quum locorum patientium libros non curationi, sed cognitioni destinauerit: sufficiebat enim solùm rectam dignotionem patefacere, vt facilè quisque morbo cognito auxilia adaptet: quæ ex ipsius penu facundissima deprompserunt postea Aëtius *tetrab.3.serm.1.cap.3*.Trallian.*lib.8.c.1*.Paul.*lib.3. cap.46*.Galenum summis laudibus extollentes, quòd hos affectus inter se, acri iudicio præditus, manifestissimis signis distinxerit.

Si verò secundò scisciteris, cur Galenus fortunæ aliquid tribuens,hanc sibi arrisisse pronunciauerit, si huius nulla in arte medica est vis, vt probat peritissimus Rodericus à Castro *lib.2.de medic. politico,cap.14*. Respondeo. Galenum flocci, paruíque facere fortunam, cuius opera sine artificio sunt, & rarò finem suum consequuntur, ex Galen.*lib 9. de placit.cap. 8*. vtpote minimè tuta, ex ipso *lib. de ven. sect.aduersus Erasistrum, cap.7*. Quare fortunam sequentes Empiricos condemnat, *in lib.de theriac. ad Pison. cap.11*. nam illa temerè, & sine ordine operatur, ex Philosopho,*lib. 2. magnor. moral.cap.9*. quoniam est obscura, & instabilis, 3. *topic. cap. 2*. Idcirco turpe homini esse affirmat, *in orat. ad artes suasoriâ, cap. 2*. in arte nobilissima, & circa subiectum noblissimum versante, se manibus improbæ fortunæ committere; cùm hæc sit cæca, vaga, inconstans, incerta, varia, volubilis. Quo pacto summa cum ratione in mortales inuehitur Plin.*lib. 2. natural. histor*. qui huic quicquam attribuunt, cùm ea rarò quicquam rectè operetur ex Galen. *lib. 17. de vsu part. cap. 1. in med*. Nonne verissima sunt hæc,& Galeno maximè digna? Omitto plura, quæ

A de hoc argumento à Philosophis, Oratoribus, Poëtis, Historicis latissimè recitantur, quæ expendit latè, & doctè, variæ lectionis vir Lælius Bisciola *tom. 2. horar. subsecinar.lib.4.cap.5*. Si ergo hæc vera sunt,cur fortunæ, in his quæ ad artem pertinent, ex mente Galeni est adhibenda fides? Neque Galenus hoc vnquam consuluit, sed tantùm monuit Medicos, vt oblatas ab ea sibi opportunas, & laudabiles occasiones prudenter arripiant, quod se aliquãdo fecisse gloriatur. Id fassus est *lib.de subfigurat. empiryc. cap.2*. cùm dixit. *Obtulisse fortunam, vt non incommoda tantùm,sed commoda quoque, ex quibus ars confici potest, conspicaremur.* Sibiipsi in hac historia huius Medici, oblatam à fortuna laudis consequendæ occasionem, prædictione & cognitione morbi media, prudenter Galenus est amplexus. Nactus itaque opportunam occasionem, magni, admirabilísque nominis acquirendi, nihil B prætermisit,quod ad eam facere posset, omniáque sine ægrotantis interrogatione palam enuntiare conatus est, quibus clarum nomen sibi compararet apud Glauconem, qui Philosophus Platonicus fuit doctissimus, & Medicorum admirator summus:ob quam causam ipsius precibus adductus, præclaros illos de arte curatiua ad Glauconem libros duos Galenus edidit in lucem. Tu verò de hepatis inflammatione,pro pleuritide falsò curata, lege Beniuen. *cap.75.de abdit*.&Forest.*lib.19.obs.3*.Sanctor.Sanctorium *lib.1.de euitandis errorib. Medicor.cap.24*.qui plura in hoc vtili argumento eleganter disceptarunt.

HISTORIA CII. GALENI,

De hepatis inflammatione.

C TheagenesCynicus inflammatione hepatis laborans,ab Attalo Medico relaxantibus medicamentis interfectus.

PLacet autem nunc in memoriam reuocare tibi egregiam eorum curationem,quam Theageni Philosopho Cynico adhibuerint. Siquidem hanc norunt plurimi,propterviri famam, vt qui publicè disputare in Traiani circo quotidie sit solitus. Erat qui hominem curabat,vnus ex Sorani discipulis,nomine Attalus. Is imposuit quotidie iecinori cataplasma ex pane & melle, haud intelligens viscus hoc mediocriter adstringi debere, propterea quod animalibus altricis facultatis principiũ D *sit, & venosum ab hoc oriatur genus. Ita igitur viscus curauit, sicut bubonas, meris scilicet & solis relaxantibus vtens, cataplasma ex pane & melle imponens: ac priùs oleo calente perfundens: tum sorbitione ex alica cibans. Visum autem est mihi seorsum Attalum monere,vt adstringens aliquid admisceret, nec nudis vteretur relaxantibus. Ac de visceris quidem natura nihil eram homini dicturus(id enim fuisset planè asino fabulam narrare:)sed quod me persuasurum homini arbitrabar, & cui omnes homines facillimè assentiri video, id tantum exposui;nempe longam experientiam Medicos docuisse,vt iecur mixta medicamentorum materia curarent. Si ergo, inquam,tibi videtur,misce aliquid de absinthij coma diligenter tunsa cataplasmati: oleo verò,totius herbæ aliquid;modicè id, quemadmodum alios cernis in illo incoquentes. Cataplasmati verò myrobalani piesma, & irim, & iunci florem, aut narditidos herbæ radicem, aut cyperi miscebis. Non inutile sit, & ex vino ea aliquando præparare, ac miscere interim etiam de fæce ipsa: quinetiam aliquid adstringentium* E *incoquere malorum, cuiusmodi cotonea sunt, & quæ vocantur struthia. Præterea quæ Romæ abundant vocata cestiana. Oleum verò(nam id quoque video miscere te) non quodlibet esto: sed vel Hispanum, vel Histricum, vel crudum, vel lentiscinum, vel myrteum, vel melinum, vel nardinum vnguentum. Porrò aliam materiam plurimam esse dixi eorum, quæ incoquere liceret: nam & lentisci tenera germina & myrti, & rubi, & vitis, præsertim syluestris, à qua œnanthen vocatam decerpimus. Non alienum etiam sit, & Atticum hyssopum, tum cataplasmati, tum etiam ceratis miscere. Nam & cerata quæpiam illi ex eiusmodi*

materia imponere post cataplasma suasi: & apponere illi ten-tabam vniuersam deinceps curationem, quò scilicet etiam, quæ à Medicis epithemata vocantur, ex mixta materia compo-neret. Nam melius, inquam, est sublato cataplasmate ali-quid super viscus esse. Attalus verò sermonem meum inter-pellans: Nisi multum, inquit, tibi retribuerem, nihil horum tolerassem: nam in quibus superiores Medici passi naufragia sunt, priusquam vera medicina inuenta à nostris esset, ea mihi veluti ignaro suades. Cæterum tres (inquit) aut quatuor dies sine me Theageni ex mea sententia prospicere, & sa-num eum penitus conspicies. Sed quid, inquam, si cùm subitò pauci, & hi lenti apparuerint sudores moriatur, recor-daberisne quæ promiseris, ac de cætero sententiam muta-bis? Atque Attalus post hæc abyt irridens, nec quidquam præterea respondens, sic vt neque de alica quicquam me con-sulere permitteret: sed nec quòd ex ijs, quæ vrinas cient, miscere aquæ paulo pòst oporteret, quòd scilicet iecinoris gib-ba essent afflicta. Nam sicut iecinoris cauum per aluum purgatur, ceu paulò suprà diximus, sic gibba eius per ea quæ modicè vrinas mouent, cuius generis est apium. Proce-dente autem tempore, vbi phlegmone iam concoquitur, etiam valentioribus vti licet, assaro, & Celtica nardo, & phu quod vocant, & petroselino, & smyrnio, & Meo. Sicut etiam per ventrem vacuare, si cauum afficitur, cnico cibis admixto, & vrtica, & mercuriali, & epithymo, & polypodio; omnibus præterea quæ modicè aluum deijciunt: magisque in remissionibus, tum his ipsis audaciùs quàm antè vten-dum, tum verò quæ his sunt valentiora, partim in ptissana incoctis, partim tunsis, ac in mollissimum puluerem reda-ctis. Exhibenda verò & hæc sunt, vel ex ptissana, vel ex aqua: Ego namque etiam filiculæ aliquid in ptissana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Etiam clyste-re vacuare eos conueniet, inter initia, vel sale, vel nitro, vel aphronitro aqua mulsæ admixto, contentis: in remissio-ne verò, potissimùmque si quid scirrhosum relictum è phleg-mone est, etiam valentiora medicamenta miscentibus: quip-pe hyssopum eo casu aquæ incoquimus, & origanum, & colocynthida, & minus centaurium. Opportunissima namque ad schirrum sunt iecur, & lien, siquis ipsa neglexerit, vel glutinoso cibo vsus fuerit, sicut Attalus, qui Thea-geni quotidie alicam exhibebat, ac nihil offerebat, quod tum obstructiones eximat, tum detergeat. Verum quod con-tigit Theageni, vel potiùs Attalo, dici est tempus. Vt enim promiserat post tres dies daturum se hominem à ie-cinoris phlegmone liberatum, tum magis quam priùs ca-lente oleo viscus plurimum perfudit, tum cataplasmate fre-quentiùs est vsus: hac diligentia feliciùs sibi curationem cessuram sperans: respondit que percontantibus de Theagene gloriabundus, meliora. Cæterum contigit prout ipse prædi-xeram, subitò hominem mori. Et quod omnium maximè risu dignum fuit, ducebat Attalus secum ex ijs, qui de ho-minis statu rogassent quosdam, quibus ostenderet adeò rectè eum se habere, vt iam esset lauandus, lætisque cum multis ingressus est domum, in qua iacebat: cùm Theagenem mor-tuum quidam ex amicis, qui & Cynici erant, & alioqui philosophi, lauare ex more pararent. Itaque etiam visque ad mortuum accedere, idque vnà cum spectatorum cœtu Attalo contigit; vtpote cùm nemo intus lugeret. Nam Theageni nec seruus erat, nec puer, nec mulier, sed cum eo soli amici philosophantes versabantur: qui iusta quidem mor-tuorum, citra tamen omnem luctum obibant. Atque hanc laudem Thessalius asinus inter multos spectatores est consecu-tus, ostendens explicatum à phlegmone hominem, intra quatuor, (vt pollicitus est) dies, &c. Galenus lib. 13. meth. cap. 15.

PARAPHRASIS.

Iucunda profectò, & vtilis est historia hæc, nam præ-terquam quòd inflammati hepatis continet curationem rectam, docet etiam Medicos doctos, quomodo cum indo-ctis se gerere debeant. Deinde philosophorum Cynico-rum Romæ tum viuentium vitæ institutum, mores, & in eorum morte officia obseruata ostendit. Proponit etiam in propatulum veri amici dotes, & quo pacto is alium

A amicum errantem admonere debeat. De his vltimis pauca quædam erant expurganda, ni illorum philosophorum vitam priùs exactè delineassent Diogenes Laertius *lib. 1. de vita philosoph. cap. 1.* Atheneus *lib. 3. cap. 34.* Gal. *in lib. cuiusque animi peccator. notit. atque medela, cap. 3.* quibus philosophis mos erat, in circis, in hora qua ludi, aut spe-ctacula non fiebant, publicè disputare. Romanos enim Imperatores, circos ædificasse ingentes, sumptuosos, & admirandos, vt populus ludos commodè prospicere pos-set, testantur Athen. *lib. 13. dipnosoph.* Cicer. *lib. 3. Philip.* Cornel. Tacitus *lib. 14. annalium.* Quomodo autem prisci corpora mortuorum lauarent, & lugerent, (hoc enim Galenus proponit in historiæ fine) tradit Cælius Rhodi-gin. *lib. 17. leg. antiq. cap. 21.* De veri verò amici dotibus, amicitiæ lege, partibus, vi, natura, pulchra scripserunt Langius, Dom. Mânus *in Polyanthæa, tit. de amicitia:* colle-git etiam Stobæus ex multorum mente. Et vt nouissimè, si eloquentissimè omnium de argumento hoc disseruit

B Stephanus Rodericus Castrensis, vis excellenti ingenio & doctrina, Medicus, & Philosophus celeberrimus *libris tribus de Philomelia* elegantissimis.

Sed hi relictis, ad historiæ explicationem accedamus. Galenus in hac vtili historia, venæ sectionis pro hepatis inflammatione tam necessariæ, ex Gal. 13. *meth.* 11. nullam fecit commemorationem, quoniam transactum erat in-flammationis principium, quo tempore reuulsionis, & va-cuationis causa conuenientissimum præsidium est. Cæte-rùm hoc loco Galenus agit de topicis, ad contentos hu-mores absumendos necessariis.

Enarrat deinde historiam, dicens iecur ipsum adstrin-gentia medicamenta ob id expostulare, quoniam animali-bus altricis facultatis principium est, & venoium ab eo oritur genus. Licèt enim hoc inter Galenum, & Aristo-telem sit controuersum, illius tamen partes esse tuendas &

C amplectendas, ab omnibus Medicis est receptum, qui con-tra Philosophum, iecur, primam esse sanguificationis offi-cinam, venarúmque principium acriter contendunt. Porrò propria hepatis substantia mollis est, ideóque ab his quæ laxant, prorsus dissoluitur: iis si adstringentia misceantur, laxans vis retunditur, pars vnita conferuatur, conniuen-tibus poris calor naturalis retinetur; nec exhalat, aut eua-nescit totus. Vt ergo hepatis calor conseruetur, eius substantia roboretur, spiritus non dissipentur, & sangui-fica vis à propria ipsius hepatis substantia, & carne (est enim hæc sanguis velut coagulatus, ex Macrobio 7. *Sa-turnal. cap. 4.*) celebrata, non flaccescat; omnibus medica-mentis hepati imponendis adstringentia permiscere opor-

D tet, odora, & modicè calida; frigida enim viscerum ca-lori natiuo sunt infesta, hepatis substantiam scirrhosam reddunt, & sanguinem spiritúsque frigiditate & siccitate sua ab ea repellunt, & sic innatus hepatis calor imbecil-litatur nimis. Modicè ergo adstringentia sint ex Gal. 11. *meth.* 16. & odorata, ex ipso *lib. 6. epid. sect. 6. com. 5.* odo-rem enim à siccitate originem habere, res est prorsus ma-nifesta & *in lib. 2. de anim. cap. 9.* tradita ab Aristotele, quo loco odorem sicci esse, sicuti saporem humidi, ingenuè professus est: immò odoris effectricem causam semper existere calidam, scribit Gal. *lib. 4. simpl. 22.* nam quæcum-que odorata, eadem & calida sunt, cùm vaporum copia à calore emanet.

In hunc sensum intelligendus est Galenus *lib. cit. meth.*

E 11. dum pro inflammato iecore requirit medicamenta te-nuium partium: tum verò etiam amara sint, & adstringant: nam odoratum, quin amarum fit, reperire difficile arbi-trantur Theoph. *lib. 6. de caus. plantar. cap. 13.* Plin. *lib. 21. cap. 7.* dicentes, odorato sapor rarò vlli non amarus: è contrario dulcia, rarò odora. Hoc ipsum experientia con-firmat, nam rosa, agallochum, moschus, ambarum, zibetum, & alia huiusmodi odoratissima, amaritudinem non exiguam præ se ferunt: quicquid amarum, nun-quam odoratum esse, scribat Gal. *lib. 4. simpl. 22.* quem tex-tum mendosum esse, Alphonsus Lupeius confirmat *in an-notatione huius loci.* Amara ergo, adstringentia, odora te-nuibus partibus medicamina, hepati inflammato, rela-xantibus mixta sunt ex vsu.

Cur ergo, si hæc ex veris medicinæ præceptis curatiuis A sunt deprompta, impudentissimus Attalus sola relaxantia imponebat? ignoro prorsus. Nam oleum relaxare pinguosa substantia sua, *lib.1.de simpl.medic.facult.* latè edocuit. Panem verò ipsum, ex triticea conflatum farina, similes habere facultates, firmat ipse *lib.2.ad Glauc.cap.6.* & alibi. Ab horum autem natura non distare mel, probat *lib.7.de comp.medic.sec loc.cap.2.*

Nunc de medicamentis iecori opportunis, ab ipso Galeno in hoc loco descriptis, singulatim paucula quædam proferamus. Absinthium primo loco proposuit: cuius comam cataplasmati miscet; herbæ verò totius aliquid in oleo modicè incoctum commendat. Non quodlibet absinthium præfert, sed Ponticum, odorem spirans suauem & aromaticum, si cum cæteris conferas, quibus omnibus odor est fœdus. Si obiicias, hoc calidum medicamen esse, B ex Dioscorid.*lib.3.cap.23.*Gal.*6.simpl.c.prop.* & sic in hepatis inflammatione, affectu sanè valde valdo, esse inutile. Dic, illius vsum à Galeno commendari, quum concoquitur phlegmone, caliditate iam valde remissa, quæ si sit intensa, tunc refrigerantia profunt, ex Gal. 11.*meth.* 16. de quorum genere sunt rosaceum vnguentum, melinum, & lentiscinum: si verò febris fuerit exigua, calfacientibus vtitur, qualia sunt nardinum, & mastichinum.

Quare, ne mireris calida, & frigida secundùm hanc considerationem proposuisse Gal. medicamenta, ad componenda hepatica cataplasmata, epithemata, cerata, vnctiones. Nam myrobalani piesma, iunci flos, narditidis herbæ, & cyperi radix, vinum, eiúsque fæx, nardinum vnguentum, hyssopúmque Atticum, calida sunt medicamenta. Mala verò cotonea, & mala vocata Cestiana, C oleum lentiscinum, melinum, myrteum, lentisci tenera germina, myrti rubi, & viti sylueftris refrigerare, cuilibet est notum. Ex his duo sunt, quæ explanatione indigere videntur, Myrobalani piesma, & OEnante. Per illos, non esse intelligendos, quibus purgatrix facultas ineft, res est manifesta. Est ergo myrobalanus, fructus arboris magnitudine auellanæ nucis, exterforiam facultatem habens cum adstrictione aliqua, auctore Aëtio *tetrab.* 1. *serm.* 1. *cap. proprio.* Huius cortex odoris gratia premebatur, vt inquit Theoph.*lib.4.de histor.plantar.cap.prop.* Glande ipsa mollita, extrahi succum, (balannium oleum dicunt Græci) Dioscorides *lib.1.cap.35.* confirmauit. Oleo expresso, quod remanet terreum & crassum, amarum est, & vim habet incidentem, abstergentem, adstringentémque. Cætera de glande vnguentaria, ex veterum mente lege si placet apud Marcel. Virgil. *in comment.c.*154. *lib.* 4. *Dioscorid.* D Hanc Græci myrobalanum, siue balanum myrepsicam appellant. Huius oleum vocat *de Ben.* Auicen. *lib.* 2. *tract.2.cap.* 322. quod adstringit, abstergit, & incidit. Hoc ex tusso, assatóque fructu isto affusa rosacea parari docet Mesuë *tract.de oleis, tit.de oleo balanino.* De cuius vi, & electione, vide Ruel. *lib.1.de histor.plant.cap.56.* At OEnanthen à vite sylueftri productam, refrigerare & adstringere, docet manifestè Dioscorid.*lib.3.cap.*118. cuius gratia in hepatis inflammatione tantopere hocmedicamentum commendauit. Huius duplicem facit speciem Dioscorid.*lib.cit.cap.2.* vna, quarum est vua maturescens, paruis constans acinis, nigra, & adstringens: altera est vua pariter maturescens, flore tenus œnanthe nominata. De hac loquutum fuisse Galenum patet, quoniam germina iussit accipienda.

Prosequamur cætera. Cur Gal. hepatis partem gibbam E per vrinam, cauam per aluum expurgandam esse docuerit; quod etiam consuluit faciendum Paul. *lib.3.cap.46.* cæterique Principes conteſtantur, ea est ratio. Cùm enim. gibba pars, venis plurimis, iísque paruis abundet, ex Gal. 4.*de vsu part.*13. & in his sanguis in hepatis substantia genitus retineatur, & elaboretur, euenit, vt impacti in hac parte excrementitij humores per vrinas vacuentur. Cùm verò in visceris caua parte, vel prope ipsam constituta sit vesica fellea, hinc fit, vt hepatis pars hæc per aluum expurgetur: argumento est, quod obstructis his poris bilem flauam attrahentibus, regurgitet illa ad corporis superficiem, & non possit ad intestina permeare.

Cauum autem inflammatum euacuari per aluum iussit, cnico cibis admixto; purgantia enim cum alimento permiscere docuit Gal.*lib.6.epid.sect.5.com.29.* edoctus ab Hip.*in lib.de alimento, num.4.* dicens. *In alimento medicamentum optimum*, explicat Vallesius eruditè *in com.* Nam, vt doctè in huius loci interpretatione aduertit Theodorus Zvvingerus, pharmachum alimentosum, vel alimentum quod pharmaci vim habet, iunctam, vel id habet, à natura sua, vt brassica, lens, serum lactis; vel ab arte, vt quando lacti Ellebori radices incoxit Melampus, & nos quotidie in ptissana, vt hic fecit Gal. vel iure auis expurgantia infundimus. Quomodocumque ergo sit, in nutrimento medicina optima: sic enim eam suauiùs & auidiùs amplexatur natura, & sic attracta, & in remotissimas partes penitissimè sese insinuans eius vis, peccantem humorem fœliciùs & faciliùs attrahere potest. Si verò Hip.*in eodem libro* dicit, *In alimento medicina malum*, intellige, præsente cacochymia: nam eam auget, ex Hip.2.*aph.*10.& *lib.7.aph.67.* de qua te lege Donatum Sanctorum *lib.3.epist.4.*

Enim verò licèt Galenus hoc in loco plurima numeret medicamenta, quæ pituitosum, vel melancholicum humorem vacuare nata sunt, vt vrticam, mercurialem, epithymum, filiculam, & veratrum; & hepatis inflammatio à bilioso sanguine, nequaquam à pituita, aut humore atro ortum ducat, vt millies pronunciauit Galenus; tamen ipse docuit verissima, & rectæ medendi methodo consona valde. Nam sanguis biliosus duas habet partes, subtiliorem vnam, crassiorem alteram: illa facilè absumitur à natura, & insensibiliter localium medicamentorum vi in ichores conuersa, resudat & exhalat: hæc à retorrido hepatis calore terrestrior facta, ad atri humoris naturam vergens, fortibus medicamentis est expurganda. Hæc in mollissimum puluerem redacta voluit ptissanæ, vel aquæ admisceri, vt faciliùs & celeriùs à calore naturali ad actum deduci possent.

Ad partem sanguinis tenuiorem absumendam, & vacuandam, laudat clysteres ex aqua mulsa, sale, nitro, &c. In remissionibus verò, potissimùmque siquid scirrhosum relictum à phlegmone est, valentiora imponit medicamenta, qualia sunt hyssopum aquæ incoctum, origanum, colocynthis, & centaurium minus: cum iam inflammatio est remissa.

Relinqui aliquid ex phlegmogne scirrhosũ, & durum, quoniam igneus hepatis inflãmati calor subtiliores partes absumens, reliquas exiccat, & duriores facit, Gal. *hoc in lib.cap.* 16. auctor est, maximè cùm iecur lutosum quidpiam contineat, natura sua fit molle, & cuius pars gibba, multis & angustissimis venis sit referta, & obstructionibus multis obnoxia. Et hæc est potissima causa, cur ad scirrhum hæc duo naturalia membra sint paratissima: nam lien terrestri, & fæculento nutritur humore; hæc pars cùm rara sit, lento, crasso, limosóque succo facile infarciri solet.

Minùs aduertit monita, & documenta Galeni Attalus, contumax, & ceruicosus ex illius reprehensione factus, qui cùm promitteret post tres dies, daturum se hominem à phlegmone liberum, tum magis calente oleo quàm priùs, viscus perfundebat, magísque alicam exhibebat: cùm illo plus relaxando partem, imbecillitaret; & hac ampliores obstructiones faceret, cùm hæc glutinosum, crassum, lentúmque præbeat succum, ex Galen. *lib.* 1. *de alim.facult.6.& lib.3.eiusd.cap.15.& 2.aph.18.& lib.de attenuant.vict.rat.16.* & alibi sæpe: & contraria sit morbo, qui attenuantia, abstergentia, & laxantia præsidia desiderat. Quid autem sit ipsa, *in histor.* 92. *huius libri* explicuimus.

Vltimò dicamus, qua nixus ratione Gal. terminum illum statuerit Theageni, cum paucis & lentis sudoribus moriendi, quem Attalus sanitati eiusdem præfixerat certum: maximè cùm esset acuto morbo detentus, cuius prænuntiationes esse incertas prædixit Hippocr. *lib.1.aph.19.* Facilè verò intelliges Galenum potuisse præsagire vera. Nam si hepatis inflammationem sequitur animi defectus, 1. *ad Glauc.* 14. hic verò, huiusmodi sudores facit, vt cuilibet patet, sit vt suborto animi defectu ob nimiam

facultatum debilitatem,pauci emanarent ſudores,quia inſenſibilis reſolutio maior fuit;lenti,quoniam hæc eſt hepatis ſubſtantia. Hos ergo eſſe mortis prænuntios, Galenus confirmat *lib.7.meth.cap.12.& lib.3.cauſ.ſympt.cap.2.*

HISTORIA CIII. GALENI, *De hepatis inflammatione.*

Topica in vitiis iecoris imponenda, roborantia eſſe oportet.

*ERat enim is qui ægrotabat, Medicus:quem iam lucernis accenſis inuiſimus.Ergò cùm inclinatam notabiliter febrem inueniſſem,vtendum occaſione quamprimùm cenſui, eò certè magis,quòd ſuſpectam horam quæ gallicinio futura erat, alterius acceſſionis initium allaturã verebamur.Incoxi in oleo quidem abſinthium:in aqua verò malum cotoneum.Dum autem hæc coquebãtur,myrobalani pieſma,& ireos radicem,quæ intus inueneram,contudi,cribrauique:dein olei,& aquæ quæ ſuperauerant,portionẽ in lebetem immiſi:ac vbi modicè coxeram, myrobalanum,& irim vnà cum exigua cera inieci.Coquimus autem cotoneum non in aqua modò,verumetiã perſæpe in auſtero vino. Ac omnibus eiuſmodi cataplaſmatis,de ipſa quoque cotonei carne interdũ admiſcemus,&c.Gal.*lib.11.meth.c.16

PARAPHRASIS.

DE topicis inflammato iecori apponendis, agit hoc in loco Galenus,quæ vel ſolam obtineant adſtringendi facultatem, vel amaritudinem, eſt neceſſe: & ſi ambas ſortiantur qualitates, hæc maximè deligenda ſunt: ſi hæc non adſint, amara adſtringentibus mixta ſummopere proſunt. His ergo ex Galeni præſcripto hic in hunc modum vteris, nimirum ſi phlegmone in initio ſit, & fluxio copioſior, vim adſtringentem adaugere oportet: vbi verò totum corpus purum eſt, nec membrum ipſum imbecillum, & parum fluit, tunc minimum adſtringentium, copioſis relaxantibus permiſcendum, mixtis cum amaris & acribus medicamentis. Humorem enim in initio inflammationis ad partem inflammatam confluentem, repellere debemus: hoc opus adſtringentia commode perficiunt; horum namque ope pars roboratur, & humor ad interiores ſedes fluens,fluxus, & fluxurus exprimitur. Cùm enim horum vi pars vegetior fiat, humorem non recipit; nam ad debilem partem ſolùm fluunt, qui per corpus vagantur humores. Deinde pars ignea, & inflammata, frigiditate adſtringentium recreata,cùm magis attemperetur, non ita fluxum attrahit humorem; quæ enim morboſum continent calorem,potentiùs attrahunt, cùm calor vna ſit ex præcipuis cauſis attractionis, ex Gal. *lib.5.de ſimpl.medic.facult.16. & lib.2. de dif.feb.cap.vlt. & lib.13.meth.cap.3.& 3.de facult.15.& lib.6.de vſu part. cap.15.*& alibi.

Frigiditate denique & ſiccitate adſtringentium fluxus vacuatur humor:quoniam *vacuatur quod impletum eſt,non ſolùm medicamentis iis quæ digerunt;ſed iis quæ adſtringunt, & refrigerant*, vt perbellè monebat Magiſter *lib. 13.meth. cap. 6.* magiſque profectò ad incipientes phlegmonas, frigidis adſtringentibúſque, quàm iis quæ digerunt, eſt vtendum: ſicut enim manus ſpongiam aqua plenam, compreſſione quadam exprimit aquam; ſic adſtringentia ſiccitate, & frigiditate comprimunt, & humorem ad interiores partes compellunt, dummodò corpus plenum non ſit,ex Gal.*in art.medic. c.95*.Explicant luculentiſſimè Valleriol.*lib.1.enarrat.cap.5*.Ludouic.Mercat.*lib.2. indicat.cap.4.*

In iecore ergo inflammato ſi relaxantia adhibeas, partem debilitas, fluxionem accerſis, præſertim ſi corpus eſt impurum,iuxta Galen. normam latam *lib.11.meth.cap.16.* quoniam *calfacere præcordia cataplaſmatis,& perfuſionibus, non eſt perpetuò tutum,niſi vbi corpus purum eſt:cæteris omnibus extrema eſt pernicies.* Quo pacto cùm ad inflamma-

A tas particulas, caloris & doloris ratione attrahentes, ex vniuerſo corpore confluant ſucci; hæ roborandæ ſunt adſtringentium vi, ne recipiant. Quare *cit.cap. art. medic. prius à parte repellendum, mox diſpergendum eſſe*,monuit Galen. quem locum interpretantur Thom. à Veiga, & Argenterius eloquenter: *nam ſi calefacientibus reſoluere tentemus, plus vi caloris ad partem attrahemus,quàm digeremus.*

Hepate ergo affecto adſtringentia imponenda; nam hæc præterquam quòd humores reddunt quietos & minùs mobiles, quia frigiditate & ſiccitate eos cogunt & incraſſant, & ſic reſolutioni parant aptiores, quo titulo Galen.*lib.2.de compoſ. medic. per gener. cap.9.* cephalicis medicamentis ea immiſcet: etiam (vt in ſuperioris hiſtoriæ explicatione prædiximus roborant facultatem. B Num autem expultricem, an retentricem vigorent: Reſpondet Thom.à Veiga *in comment. cit. cap. Galen. verbo, etiamſi*, à quo deſumpſit Mercat. *loc.cit. Quòd adſtringentia,quia contrahunt meatus, non ſecus quam vis expultrix facit, intrò pellunt,& fluxum à membro proritant:cæterùm id eſt pro varia partis,& medicamenti appliciti ratione. Nam ſi inanito membro accedant, roboratur retentrix, & fluxiones ceſſant: ſi verò pleno,ob vaſorum, aut cauitatum contractum, expultrix operatur; quæ de cauſa adſtringentia vltimo ingeſta aluum mouent. Sic ſi toti æquo membro medicamenti vis accedit, ſequitur retentio: ſi parte extima, non interna,expulſio promouetur. Cùmque in inflammatione accedat parti plenæ, eidémque non vniuerſæ, ſed multo potentiùs in extimam, quàm in intimam imprimat,fit vt inflammatum locum adhibita adſtringentia non coërceant,* C *ſed exprimant*:præſertim cùm hæc ſiccis, & craſſis partibus conſtent, viſcoſa ſint ac tenacia, ex Galen.*lib.7. de compoſ.med.ſec.loc.c.4*.ſicque denſent meatus,adſtringant, contrahant, vinciant ac contineant partium ſibi inuicem cohærentium ſubſtantiam, ex Gal.*lib.4.eiuſd. cap 5.* qua facultate cùm ſint prædita, noxios humores à ſe depellunt.In hunc ſenſum dicebat Meſuè *in canonib. vniuerſalib.theoremat.1.*adſtringentia cogere, denſare,repellere,diuiſa glutinare,ac roborare.

Hoc Galenus hiſtoria hac, aduersùs plurimos ſui temporis Medicos probare contendit, qui nulla de facultatibus partium habita ratione, ipſis medicamenta adhibere ſolent: plurimum enim intereſt huic, vel illi membro adſtringentia imponere: nam *nec colo laborante, nec* D *reliquorum inteſtinorum quouis,nec muſculis qui in præcordijs habentur,aut ipſo peritonæo, miſcenda adſtringentia ſunt:ſed nec cùm veſica malè habet, vterúſve. Porrò renes,& pectus in media prædictorum conditione ſunt: quantum ſcilicet à ventriculi, iecinoriſque ſollicitudine abſunt, tantum reliquorum ſupergreſſa:ſiquidem in vẽtriculo,ac iecinore exolui robur eſt perniciosiſſimum:in illis minimè eſt periculoſum*,vt in cap. in quo proponitur hæc hiſtoria, diſertiſſimè admonuit Galenus.

Ob hanc cauſam ſi ſuperuacua fuerint vacuata, iecinore affecto, relaxantibus ſemper mediocriter adſtringentia miſcere oportet: nam ex hac præcipua particula, accedit animalis partibus maximum incommodum, ſiue non probè concoctum alimentum ſit, ſiue non rite in ſanguinem conuerſum.Sic in flammatione hepatis Medicum detentum cùm inuiſeret, in cuius medela vniuer- E ſale auxilium, vt par eſt,eſſet celebratum: de imponendis topicis ſolùm fuit ſollicitus;quippe hæc roborant, fluentes & fluxuros ad partem humores repellunt, & fluxum impactúmque digerunt. Ea ſunt abſinthium, quod miram habet adſtringendi vim,& amaritudinis ratione manifeſtam habet calefaciendi poteſtatem; natiuáque ſorte affecto iecori opitulatur ex Gal. *lib.13.meth.cap. 16*. Hoc ſit Ponticum, nam reliquis eſt præſtantius, nec ita calidum, & ampliùs roborat: cuius loco Romanum eligendum, quod bis coquendum, vt amaritudinem deponat; aut cum ipſis permiſcenda, quæ dimidium eius pondus adæquent.Nam aliud quod à multis vocatur Seriphium, ab aliis marinum, vel Santonicum, quia in Santonia natum,non eſt in vſu,quoniam ſtomacho inimicum, ex Gal. *lib.6.ſimpl.cap.1.*& Dioſcorid.*lib.3.cap.25.*

Ponticum

Ponticum verò eſt cardiacum, ex Auer.*lib.5. collect.* *cap.40.* & gratum, ſiquod alterum medicamen, & in corroborandis noſtri corporis partibus excellens valde, non propter amarorem (nam amara viſceribus ſunt infeſta, ex Auic.*lib.2.tract.1.cap.3.*)ſed propter adſtrictionem.Patet apertè,nam ſuccus,à quo terreæ partes, in quibus adſtrictoria vis ſita eſt, ſeparatæ ſunt, hac facultate deſtituitur, amaritudinem quaſi ſolam obtinens ventriculo aduerſam, vt eleganter protulit Manard. *lib.19. epiſt.2.* Porrò non aliam ob cauſam Galenus *hoc in loco*, tantopere in iecinoris, & ventriculi phlegmone hoc medicamentum, inter cætera vulgaria laudat, niſi quia in Pontico adſtringendi facultas non parua eſt: in reliquis verò omnibus amara quidem qualitas eſt vehementiſſima, adſtrictio verò aut planè obſcura,aut prorſus nulla ſentitur. Ergo non propter amaritudinem, ſed ob adſtrictionem, abſinthium ventriculo viſceribúſque gratum, beneuolúmque exiſtit. Si verò Meſuë *in canonib.vniuerſal.theoremat.2.*amara ſtomachum firmare aſſeuerat, eum non abſolutè intelligas, ſed tunc ſolùm, quando vnà cum amaritudine adſtringendi vim coniunctam ſortiantur.

Quapropter cùm inclinatam febrem inueniſſet Gal. & medicamenta, ob noctis incommoditatem, ab officina fortè deferri non poſſent, ne occaſio (quæ præceps eſſe ſolet,ex Hip.*lib.1.aph.1.*) præteriret,hæc ad manum intra domum inuenta appoſuit; maximè cùm ſuſpecta hora acceſſionis in gallicinio ſperaretur, hoc eſt, ea parte noctis in qua galli cantant,quæ eſt quarta caſtrenſis vigilia, apud Apul. *lib.8. de aſino aureo.§. Noctis gallicinio venit quidam iuuenis proxima ciuitate;&c.*

Frixum autem appoſuit in oleo, non ſimplici, ſed aut Hiſpano, aut ex frondibus oleæ parato, aut crudo, ſeu omphacino dicto,quod roborandi vires habet,12.*meth.3.* incoxítque cotoneum in aqua; ex qua, & oleo, facta decoctione, iniectiſque pulueribus retrimenti myrobalani, & radicis ireos, quæ adſtringentem vim habent, adiecta cera parauit vnguentum,ad dictos vſus admirabile. Non diſſimilis facultatis eſt in roborando hepate cotoneum,& quæcunque ex eo parari ſolent auxilia, & maximè in vino auſtero immerſum: cùm enim cydonium adſtringat, & roboret,ex Dioſcor.*lib.1.c.136.* & Gal.*lib.2.alim.cap.23.* ſi in vino ſtyptico (auſterum vocant Arabes, vt patet ex Auic.2.*canon tract.1.cap.3.* Auer. 5.*collect.27.* Serap.*cap. prop.*) coquatur, præſtantius erit. Hoc autem eſt natura ſua auſterum & adſtringens, quod ventriculo robur addit, ex Gal.*lib.12.meth.cap.4.* & *lib.de bonit. & vit.ſuccor. cap.11.* quo pacto hoc vinum omnibus excretionibus opitulatur valde,ex Galen. *c.nuper cit.*& *lib.3.acut.com.7.* explicat Chriſtoph. à Vega *lib.2.art. medic. ſect.3. cap.2.* Hoc non niſi ad ſiſtendum aluum vti licèt; neque enim alimento deducendo confert,nec gignendo ſanguini, nec ſucci bonitati, nec ſudoribus promouendis, nec ſubducendæ aluo eſt ex vſu, ſed ſolùm vt medicamentum partes firmat,ac fluxiones ſiſtit, vt *cit.loc.* docuit Gal. Aliud fit auſterum ex arte, iniectis, & coctis in vino medicamentis auſteris, vt roſis, cotoneis, fructibus arbuti, ilicis, fagi; corni, ſylueſtris pruni, balauſtiis, &c. quæ omnia aſtringunt,& roborandi vires obtinent.

Quòd ſi expoſtules, cur amara & calida medicamenta præſente inflammatione imponat? Dic, quòd hæc humorem impactum, fixúmque, declinante præſertim inflammatione reſoluunt,vnáque viſceri robur,ac firmitudinem inducunt. Quod ſi ſecundò perconteris, quam acceſſionem in hepatis inflammatione, à qua febris continua, ac minimè per exacerbationes repetens, ſed inſeparabilis oritur, expectabat? Reſponde, hoc verum eſſe in principio, non verò in declinatione morbi, quando ſanguis per putredinem iam abiit in cacochymiam, & pars ſanguinis putreſcentis tenuis conuerſa eſt in bilem, craſſa verò in melancholiam; quo tempore febris aſſumit formam circuitus tertianarij, & quodammodo biliosa eſt, ex Gal.2 *feb.9.*& *lib.2.criſ.cap.12.* & ob hanc cauſam phrenitis,& peluritis per circuitus aliquando repetere ſolent, ex Gal.*lib.1.aphor.com.12. verſus med.* Quare abs re non eſt, poſſe præſente inflammatione hepatis acceſſionem concitari, quæ licèt ab humore actu faciente inflammationem ortum non ducat, ab illo tamen qui in genere venoſo conſiſtit, oriri conſueuit. Tu verò de roborantibus applicandis in hepatis inflammatione, lege Plancrum *lib.2.meth.in com.cap.39.art.medic.Gal.*

HISTORIA CIV. RHASIS, De hepatis inflammatione.

Hepatis inflammatio pro colico dolore habita,copioſa phlebotomia,& refrigerantibus exhibitis curata.

Ehaleb Tabri paſſus eſt morbũ calidum hepatis ex labore,& dedi ei in potu ptiſſanã, & ſimilia,vſque quo facta fuit extinctio;& ſuperuenit nunc ei dolor hypochondriorũ,& inguinum,ex quo ſuſtinuit magnum laborem,& nocumẽtum: & plures Medici opinati ſunt, quòd eſſet colica, & præceperunt ei exhibere electuaria calida,quia putauerunt ptiſſanam ei nocuiſſe. Et tunc tetigi loca dolentia,& inueni ipſa calida, & dura: & quaſiui ab eo ſi ſentiret aliquam repercuſſionem, & dixit ſatis magnam: & certificatus ſum illa hora, quod in latere erat apoſtema calidum, & phlebotomani ipſum de baſilica ſub aſſelari, & ſubtraxi ferè ducentas drachmas vna vice, & dedi ei in potu aquam vuæ vulpinæ, & endiuiæ cum pulpa caſiæ fiſtulæ per aliquot dies, & liberatus eſt, &c. *Rhaſis* libro de mirabilibus curis, in medicinalibus libris repertis.

PARAPHRASIS.

Licèt laboris multiplex ſit apud Gal. ſignificatum, vt ex eius facundiſſima doctrina firmat Valleriol. *lib.2. enarrat.10.* tamen hoc loco laborem pro exercitatione eſſe intelligendum,res eſt manifeſta, apud Gal *lib.6.epid. ſect.5.com.10.* & interpretantur Vaſſeſius & Fuchſius *in com. verborum Hip.* dum dicit, *labor articulis,&c.* confirmátque Auic.1.*part.cantic.tract.1.text.143.§.Exercitium immoderatum dicitur labor,&c.* certum enim eſt, corpus præ vehementi exercitatione laborare. Ex hoc enim motu valido, calidos, inflammatorióſque viſcerum affectus oboriri concedunt omnes: nam ille non ſolùm ſanguinem commouet ac ſpiritum, háſque ſubſtantias ſuapte natura calidiſſimas tenuat, acuit, incendit, ſed in partes internas penitiſſimè diſtribuit, quarum præſentia & totum corpus inflammatur, & colliſione, confrictionéque muſculorum & articulorum, accenſo in corporis latebris calore nimio,iecur gliſcit,& excandeſcit.

Quo factum eſt, vt hac de cauſa iecur intemperiem pateretur calidam, ad quam auferendam, nullum aliud promptius poterat inueniri auxilium, quàm ptiſſana, quæ in feruore compeſcendo interno ſummopere prodeſt, omnibúſque præſidiis anteferenda venit, ex Hipp. *lib.1. acut.text.8.* bilioſum enim humorem, ex motu & labore feruidum, & excandeſcentem, mulcebri humiditate contemperat, eius furioſum motum lentore compeſcit, ſqualidum iecur refrigerat, & demum cauma extinguit. Quo auxilio, citra ſanguinis miſſionem ad refrigerandum hepar tantopere neceſſariam, vſus eſt ſolùm, quoniam à cauſa externa, extra morboſum corporis apparatum, affectus ortum habuit; & euentus poſtea comprobauit, quem explicat per verbum (*facta fuit extinctio:*) quæ phraſis, ſeu modus loquendi eſt apud Arabes peculiaris; quum enim volunt ſignificare præſidia frigida, hæc vocant extinctoria. Patet hoc ex Auic.4.1.*cap.3.§.Cum paralyſis, & febris coniunguntur, oportet priùs curare febrem extinguendo,& phlebotomando,&c.*

Sed cùm iecur eſſet impensè calidum, & continuò, vel ex probo alimento bilioſa regigneret excrementa, efferueſcente humore bilioſo, vnde dolor hypocondriorum, iterum recruduit malum. Scis enim apud doctrinam Galeni, vnam cauſam prorogationis morborum eſſe partem

curatu difficilem, nempe hepar, au aliud interaneum membrum intemperie affectum,vnde fouetur indies magis, ac magis morbus: Quæ autem fit hæc pars curatu d fficilis,interpretantur Henricus Cuelhar, & Chriftoph. à Vega *in com.*2 3.*lib.* 3.*prognoft.* Hæc ergo de nouo genita recrementa, ad inguina, tanquam ad emunctoria conabatur natura detrudere; ex qua caufa factum eft, vt harum partium ingente fequuto dolore, & moleftia, nocumentum perciperet æger, nempe debilitatem, & incendium maius; nam dolor vires atterit & minuit,& alterando fpiritus, fanguinémque mouendo, maiorem feruorem concitat.

At cùm feratur inteftinum colon ad iecoris cauum, & in hac parte nocumentum fortè fentiretur,non eft mirandum,fi alij Medici ad confilium huius curationis conuocati, opinarentur aliter, effeque dolorem colicum profiterentur palàm, cuius medelæ rarò ptiffana, & fimilia prodeffe folent. Horum opinionē effe falfam, manifeftiffima figna arguebant; nam hypochondriorum durities, & ad tactum caliditas, ac pulfatio, quam repercuffionem vocat, in parte dextra inflammationem adeffe euidenter fignificabant. Aduerte tamen, nihil de febre ab inflammationibus internis infeparabili loquutum; quoniam de iis quæ manifefta funt, & vel idiotis patent, fæpe non recordantur auctores; hæc enim prætermittenda funt, ex Gal.*lib.*4.*acut.com.*7 2.& *lib.*2.*de dif.refpirat.*7.& 8.& *lib.* 6.*epid.fect.*2.*com.*1 0.

Sed cùm ad inflammationem hepatis, eiúfque augmentum prohibendum, nullum aliud fit præftantius phlebotomia auxilium, ex Gal.*lib.*1 3.*meth. cap.*1 1. quoniam in maximis inflammationibus faluberrimum eft, ex Gal.1.*aph.*2 3. idcircò copiosè, fubitò, & confeftim fanguinem extraxit; quoniam vifcera ex calidis exhibitis electuariis erant incenfa valde: fic enim factum eft,vt alij Medici hanc inflammationem pro colico dolore curantes, & medicamina propinantes calida, veluti aromaticum rofatum, diapipereon, diacyminum, & alia,concurrente ex calidorum applicatione maiori humorum copia ad partem affectam, tenuatis fuccis, & acrioribus factis, in grauiora pericula, inflammationem ampliùs exacerbantes,ægrum duxerint. Elegit autem bafilicam præ cæteris venis, nam hæc promptiffimè è vena caua copiam exhaurit, maiorem cum ea focietatem habens, ex Gal.2.*acut.comm.*1 1.& *lib.*4.*de fanit.cap.*4.Licèt enim ab omni vena fieri vacuatio poffit, non tamen ita æquè celeriter, ac fimiliter.

DVBIVM LIX.

Num in phlegmone hepatis, aliquando è talo ferienda vena.

Dubitabis, cur dolentibus hypocondriis, & inguinilijs,è brachio, non ex talo fanguinem extraxerit, fi inferioribus partibus affectis,vt vtero, vefica,pudendo,& renibus, per inferiora mittendus eft fanguis, ex Gal.1 3. *meth.*1 1.& *lib.de curand.rat.per fang.mif. cap.*18. Auget dubitationem locus Gal.6.*epid.fect.*1.*com.*6. vocantis partes fuperiores, quæ fupra iecur funt, inferiores verò quæ funt infra: neque folùm hoc diftinguit, ad partium dignitatem explorandam, vt pro earum præftantia, magnitudinem aut periculum affectus diiudicet; fed fitum partium in ordine ad euacuationem requirit. Sic enim ait, *eodem lib.*6.*epid.fect.*2.*com.*14. *Aliàs autem didiciſti,mēbra fupra iecur cubiti venæ fectionem poftulare, infra verò crurum: in poplitibus nobis venas cædentibus, aut faltem iuxta malleolos,&c.* Hanc doctrinam cōfirmat *lib.*6.*aph.com.*36. §.*Videmus fiquidem*(inquit)*in omnibus libris fuis,in partibus quæ fupra iecur funt,è manibus fanguinem emittere;in inferioribus autem,venas quæ in popilite,vel talo funt,fecari iubet:*quod etiam Aëtius obferuauit *tetrab.*4.*ferm.*3.*cap.*12. & Gal.*lib de curand.rat.per. fang.mif.*1 8. diuidit partes in fuperiores,inferiores,& medias: illæ dicuntur,quæ fupra renes funt, caput, facies, guttur, gula, os, pulmo,iecur, & lien: quæ verò infra renes, vocat inferiores, vt funt

A vterus, coxendix, vefica, pudendum: medias vocat, quæ ambigunt, vt renes. Quæ partium diuifio licèt particularis,& exquifita fit,parum diftat à fuperiori: nam,vt optimè dicebat Vallefius *lib.*7.*cont.*4.*partium fuperiorum vltimum eft hepar, primum inferiorum renes funt:* hi enim ex altera parte ab hepate non multùm diftant, funt namque fiti prope venam cauam paululum fub iecinore, adeò vt ren dexter iecur ipfum fæpe attingat. Hoc pacto in hepatis inflammatione vena videtur in talo fecanda, quoniam hepar ambigit, & tam fuperioribus, quàm inferioribus vacuationibus fuccumbit. Refponde, hoc effe intelligendum, quando inueterata paffio eft, & particularis infeftat membri affecti plenitudo: nam quando recens phlegmone hepatis eft, copiáque fanguinis adfuerit, &
B plenitudo ingens, neceffe eft ipfam, & ipfius caufam, priùs facta in fuperioribus partibus vacuatione, deponere. Sic inueterata renum paffione, quam nephritim vocant,è talo: *Itaque etiam miffo ex cubito fanguini interdum aufcultant,vbi videlicet recens fuerit phlegmone, fanguinifque adfuerit multitudo,* vt perbellè monebat Gal. *cit.de curand.rat.per fang.mif.loco.*Explicat Mena ingenuè *in com.* Sic in genu inflammatione,corpore pleno exiftente,ex fuperioribus partibus mittere fanguinem confulit *lib.*2.*ad Glauc.*2.cùm fluxionis motum ad contraria retrahere expediat; cum vero inueterafcit malum, è talo detrahere confultiffimum eft. Sic in ictero ex iecoris obftrictione fuborto, è talo fanguis emittendus: fic in vteri inflammatione recenti, licèt inferior pars fit, Fernel. 2.*meth. cap.*7.cum Paul.Aët.*prop.capitibus*, & Auic. 11.3.*tract.*4.
C *cap.*12. è cubito fanguinem exhauriunt, & firmant Mercurial.*lib.*4.*de morb.mulier.cap.*16. Altimar.*lib.de curand. hum.corpor.malis,c.*116.Mercat.*lib.*4.*de morb.mulier.c.*12. & alij. Cùm verò depofita eft plenitudo, in his morbis è talo fanguis eft demendus.

Audacter ergo cubiti interna vena dextera, in affectu inflammatorio hepatis recenti eft fecanda, propterea quod è regione, & ampla via,cum vena quæ caua dicitur, focietatem habet, & fluentem citiùs à vena tali, quàm ad iecur fanguinem reuellit, paritérque fluxum euacuat, vt Galen.*lib.*13. *meth.*11. non femel confcripfit: præfertim cùm huius partis phlegmonas vehementiffima comitetur febris, non folùm ex humore actu committente inflammationem, fed ab eo, qui intra venas continetur, pronata,vt *lib.*2.*de loc.*8.& 2.*prorrhetic.*21. & 5.*de loc.*7. prædixit Galenus.

D Extraxit autem ita copiosè fanguinem, vt non folùm caufa antecedens fouens inflammationem,fed etiam coniuncta vacuaretur: poffe autem hanc, venæ fectionis beneficio educi, exprefsè confirmat Gal.2.*acut.*11. Hoc ita effe exequendum pluribus in locis Gal. affeuerat, nam in vehementiffimis inflammationibus ardentibus febribus, fubitò ac femel expedit ducere, priufquam dolor partis augeatur,qui hac de caufa, & nimio calore continuò fluxionem accerfit, vel febris caliditas increfcat, commotis & ebullientibus fuccis, & in maiorem feruorem adactis; vel ad alias principes partes decumbant ij, qui nimiùm excalfacti furiunt humores. Hanc copiofam vacuationem, fi adfint conditiones requifitæ, non modò in externis, verùm in internis inflammationibus effe celebrandam, inter omnes probat Ambrofius Nonnius elegantifE mè *in com.*23.*fent.lib.*1.*aph.* funt autem eæ, auctore Gal. 4.*acut.com.*74.*fi virtus robufta fuerit,viguerit ætas, fanguis abundauerit, & laborantis natura, tum denfior, tum durior, atque ægrè magis perfpirabilis, & fanguinis copiofi fuerit: anni etiam tempus,& conftitutio bene temperata,fic fanè & regio. Nempe quòd ad animi vfque defectionem fanguinem auferre vereamur,nobis ex his accidit.*

Quantitas autem extracta fuit 200. drachmarum, quæ faciunt numerum vnciarum 26. cum dimidia, fi fides eft adhibenda Galeno, qui quamlibet vnciam octo conftare drachmis affeuerat,*lib.*6.*de compof.medicam.fec.loc.cap.*1. *tit.ftomaticum ex malis punicis Andromachi.* §. *Octo enim drachmæ vnciam efficiunt, &c.*quod confirmat *lib.*8.*eiufd. operis,cap.*3.*parum ante fin.*& *lib.*1. *per gener.cap.*8.*in fin.* Ex his conftat vnica vice extraxiffe duas libras cum vncia vna

vna & dimidia. Libra enim tam menfuralis, quàm pon- A deralis in vncias duodecim diuiditur apud Romanos, Galeno tefte *lib.3.de compof.medic.fec.gener.c.5.in med.* dum fic ait, *Porro menfura quidem apud ipfos eft, qua oleũ metiũtur, in fecta, difcretáque lineis, totam in duodecim partes diuidentibus, atque integra menfura ab eis libra nominatur, &c.* Hac de caufa Gregorius Agricola *lib.1. de ponderibus & menf.* illos medicamentarios damnat, qui libram fexdecim vnciarum pondere conftituunt, cùm Arabum & Græcorum medicamenta conficiunt. Hic ergo tam aceruatam vacuationem exercere aufus eft, quam vrgente neceffitate celebrandam effe docuit. Gal. dum *lib.6. epid. fect.3. com. 29.* in muliere illa nobili Romana, primò libram, deinde femilibram extraxit, & *lib.de curand.rat.per fang.miſ.17.* pro pulfando dolore oculorum, Oeconomum Romanum infeftante, quinque horarum fpatio quatuor libras fanguinis extraxit. B

Sic in inflammatione partis præftantis, qualis iecur eft, ad inferendum ardorem internum, mitigandum vifcerum feruorem, & extinguendum cauma, præftantiffimum eft auxilium hoc, præcipuè fi inflammatio in parte iecoris gibba fita fit, nam præterquam quòd caua per aluum expurgatur, gibbæ inflammatio eft periculofior, cui citiùs auxiliares manus adhibere oportet; certiffimam enim opem efflagitat, quoniam maius periculum importat, vt firmant Gal. *lib.6.epid.fect.2.com.14.* & Auic. *14.3.tract.3. cap.1.§. Et apostema quidẽ quod eft in gibbofitate, deterius eft apostemate quod eft apud concauitatem, &c.* Quamuis enim partes iecoris inter fefe continentur, & vna non poffit affici, quin alia illicò compatiatur; tamen fi inter diuerfas partes fiat comparatio, pars ipfius conuexa affecta, concaua eft periculofior, quidquid *lib.5.de loc.affect.7.* C contrarium Galenus afferere videatur, quem cum Auic. & femetipfo concordem facere conantur Thom. à Veiga *ad cit.cap.Gal.* Maffaria *lib.3.praxis, cap.14. in med.* Mercurial. *cap.de inflam.hepatis,* Coftæus *in com.cit.cap.Auic.* Carterius *difput.59.ad lib.2.de loc.affect.Gal.*

Cùm verò caufa effet vacuata, ad corrigendam intemperiem acceffit, oblatis in potum aqua endiuiæ, & vuæ vulpinæ, quæ ab aliis fpina nuncupatur, quæ cùm frigida fit & aftringens, ex Mathiolo *lib.1.cap.105.* qui eius hiftoriam exactè depingit, & Lobellio *in ftirp. obf.aduerfar.445.* calorem hepatis retundit, & vifceri robur conciliat. Quamuis autem præceptum fit vniuerfale, latum à Gal. *13.meth.11.* vt cùm iecur phlegmone laborare cœperit, vitãda fint expurgantia; nam ex horum exhibitione vehementior excitatur inflammatio, humore euocato D per eam partem, & magis commoto: quare Paul. & reliqui (prædicta damna verentes, fcientéfque nil poffe ab inflammata parte purgantibus detrahi, neque à reliquis, quin ea magis lædatur, & febris caliditas increfcat) vacuationem per aluum interdixerunt: tamen fi febris remiffa fit, inflammatio in coctionem vergat & refolutionem, purgationem confulere oportet, cum Galen. *lib.7. meth.vlt.* & *lib.8.de compof.fec.loc.c.de his, quæ Archigenes ad hepatis inflammationem cõfcripfit,* leuiffimam illam quidem, & medicamentis mitiffimis celebratam; de quorum genere funt manna, fyrupus ex pluribus infufionibus rofarum, aut violarum, lactis caprini ferum, aut filiquæ Ægyptiæ interaneus liquor, qui ex Arabum mente biliofum humorem contemperat, & refringit, eúmque fuauiffimè per feceffum educit, & bilem retorridam, & incan- E defcentem citra moleftiam euacuat, ex Auic. *lib.2.c.193.* Mefuẽ *cap. proprio,* Rafio *3. ad Almanf. 15.* Halyab. *2. pract.38.* Auer. *5.collectan.5.* Serap. *lib.de fimpl.tract.1.c. 12.* Actuario *lib.de compof. medicam. aduersùs effectus qui febres comitantur.* Dedit autem diffolutum cum prædictis aquis per aliquot dies; nam retorridus ifte humor cùm craffiufculus fit, vnica vice expurgari à medicamento clementi fufficienter nequit; & cùm ficcus fit, & per humiditatem caffiæ debeat corrigi, hæc cùm pigra fit, & inertis actiuitatis, pluribus vicibus, vt opus fuum compleat, propinanda eft; nam quod agens forte velociffimo temporis fpatio perficit, pigrum in agendo, nonnifi longiffimo peragere valet.

QVÆSTIO LII.

Quòd plures ab affecto hepate, quàm à cerebro oriantur ægritudines. Contra Fernel. acutiffimum.

COMMENTARIVM

Superuenit ei dolor hypochondriorum, & inguinum.] Quoniam de hepatis inflammatione fatis multa non citra delectum congeffimus, illud reticendum non eft, quod & ipfum in eundem dirigitur fcopum, num plures ab hepate, quàm à cerebro oriantur ægritudines: nam inter has partes folùm poteft effe diffidium, à nullo Medicorum hactenus fedatum; pro qua dirimenda lite omnium nouiffimus in palæftram literariam defcendo. Plures ab affecto hepate, quàm ab alia principe parte oriri morbos, & tanquam ab vberrimo fonte emanare probari poteft hoc modo. Iecur fanguificationis eft primum inftrumentum, auctore Gal. *lib.4.de vfu part.12. & lib.6.aph.12. & lib.5. de loc.c.7.* éftque ipfius facultas principaliffima, & Galen. *lib.8.fec.loc.cap.7.* cùm vnum fit ex præcipuis noftri corporis vifceribus, vt *lib 2.ad Glauc.cap.6.* admonuit Galen. fitque veluti fons ardens facultatis facientis humores, ex Gal. *lib.2.prog.com.37. & lib.de multitud.c.3.in med.* Quis ergo à iecore affecto plura, eáque innumerabilia mala, quam ab alia parte fcatere negabit?

Hæc enim pars fi immodicè calet, & veluti ignefcit, maiorem quàm par eft bilis gignendo copiam, ipfamque exaffando, biliofos primùm, deinde melancholicos morbos progignit. Iecore enim calida intemperie laborante colliquationes accedunt, vt *cit.lib. & cap.fec.loc.* notauit Galen. Sic ipfo affecto, & in igneam naturam degenerante, fuperuenit fitis inexhaufta, calor immodicus & deurens, ingens faftidium, vomitus tum fynceræ bilis, tum eius quæ ouorum vitellis fimilatur, quæ poftea vel porri, vel æruginis colorem referre aliquando confpicitur, alnus adftringitur, fupprimitur vrina, accidit naufea, & totius corporis dolor contingit, vt *lib.5. de loc.cap.7.* monuit Gal.

Deinde à iecore calidam intemperiem patiente, omnes repullulant cutanei affectus, & tanquam à fua primaria origine fcaturiunt; quorum adeò ampla eft fylua, vt fi eos numerare intendas, priùs in ipfo lumine obruaris, quàm optatum finem attingere poffis. Potiffimi funt ophiafis, alopecia, caluitium, porrigo, achores, tinea, cerion, ficus, pfydracia, phagedænæ, exanthemata fubrubra, & afpera, fummæ cutis exulceratio, hydrocephalon, talpæ, aurium tumores, polypus, & ozæna; in lingua ancylogloffos, & ranula; in gingiuis parulis, & epulis: illud enim abfceffum circa gingiuas factum fignificat, qui ni folutus fuerit, fuppuratur; hoc fuperfluam ex inflammatione carnem in extremo molari dente, cui dolor quandoque, & febris iunguntur; In ore aphthæ, feu vuam, feu columelam, feu amygdalas, feu gargareonem occupent; In facie funt fugillatio, varus, lenticulæ, ficus, fauus, ephelides, Stigma; In collo boœcium, In obfcœnis partibus vtraque gonorrhæa, vlcera quæ à calido iecore originem ducunt: in horum morborum genere etiam cenfentur thymi, feu eminentiæ in oftio veteri adnatæ, modò albæ, modò rubræ, & condylomata, tubercula dicta, per ambitum vteri fanguinem fundentia.

In extremis membris, pedibus videlicet, ac manibus fiunt paronychia, pterygion, fcabri vngues, perniones. Sunt deinde plurimi morbi à calida hepatis intemperie pronati, qui fedem fibi certam non determinant, fed in quaqunque parte gigni poffunt: ex his quidam ad tumorum genus, quidam ad vlcera fpectant: ij ab humoribus fiunt, qui quandoque fub cute, quandoque fub circumoffalibus membranis, quandoque in ventre, interdum in inteftinis, aliquando in medio horum & peritonæi, multoties in quolibet alio loco colliguntur. fúntque eryfipelas, ignis facer, phlegmone, phygethlon, panus, phyma, & furunculus. Phlegmonem fequuntur carbunculus, & gangræna;

gangræna; prope illum eſt anthrax, hunc ſequitur aneuryſma. Ad eryſipelatis genus poſſunt referri herpes tam miliaris quam eſtiomenus, & phlyctæna, & alia, ſi quæ bilioſi humoris germina eſſe cenſentur, cuius naturæ eſt flamma volans, morbus ſanè nouus ac mirabilis, ex iecoris igneo calore emanans, cuius deſcriptionem propoſui *in lib.3.de praxi admiranda, obſ.*101.

Si tamen iecur nimia caliditate humores exaraſſe contingat, & eos ad melancholicam naturam tranſmutet, ferinos morbos oriri non eſt dubitandum, de quorum numero eſſe cenſentur mania, lycanthropia, eſſere, pſora, ſcabies, pruritus, vitiligo, lichen, morphæa, lepra, verruca, claui, myrmecia, & thymi.

Accidunt præter magnos hos, quos numerauimus, morbos, tumores in corporis ſuperficie non infrequentes, paruas quaſdam eminentias, vel maculas repræſentantes; illas, puſtulas vel bothor; has, cutis vocant defœdationes. His accedunt variolæ, & morbilli, ſudamina, epinyctis, puſtulæ lacteæ, & glandoſæ, mentagra & papulæ. Huc ſpectant cicatrices albæ, & nigræ, vibices, & regius morbus.

De vlcerum caterua ſunt, chironia, telephia, maligna, rheumatica, ſphacelos, pladara, id eſt mollia, dyſoda, id eſt fœtida, ſinuoſa, fiſtuloſa, ſciſſa, attrita deſquammata, intertrigines, rhiema, caries, gutta rubra, lactamen, zerma, ſangis mortuus, malum mortuum, cancer, lupus, natta, napta, folium, id eſt, caruncula in capite aſperæ arteriæ nata, ignis ſacer, & ſiquæ ſunt his vicina alia innumera mala.

Ab hepate emanat truculentus ille affectus, morbus Gallicus appellatus, totius ſubſtantiæ morbus occultus, contagioſus, tuberculis, maculis, doloribus, vlceribus, miſeros ægros exercens, ſolo concubitu, aut alio impuro contactu contrahendus, cuius multiplicem fecerunt auctores differentiam. Hic ſæuiſſima ſecum afferre ſolet ſymptomata, & adeò fera, & deteſtanda ſibi mala adſciſcit, vt infeſtiſſimus humani generis hoſtis dici poſſit, immò ſcortatorum miſerabile flagellum veriùs nominandus, ex Fernel. *lib. 6. pathol.* 20. & Valleriol.*lib.5. obſer.7.*

Omitto varios, eóſque grauiſſimos oculorum, palpebrarúmque morbos exteriores, & internos, quos ad plenum recenſent Bernard.Gordon. *lib.1.breuiarij, cap.de hebetudine.* Mercat.*lib.1.de morb.intern.cap.*20. Hos ab eodem fonte emanare nemo non videt, quum iecur ſit fons, ſedes, & origo mali huius, vt latè probat Ioan. Saporta *tract.de lue vener.cap.5.*

Sileo inflammationes internas, præcipuas noſtri corporis partes occupãtes, quæ quàm numeroſæ ſint, nulli eſt non manifeſtum, de quorum numero ſunt inflammatio pleuræ, cordis, pericardij, cerebri, pulmonis, ventriculi, gutturis, lienis, renum, vteri, veſicæ, & mediaſtini, quæ quàm mortiferæ ſint ac exitiales, diſerta oratione comprobauit Galen.*lib.10.meth.cap.5.* quas à calido, feruentíque ſanguine, aut humoribus nimiùm excalfactis à iecore genitis oriri, non eſt operoſum demonſtrare.

Quid proferam de febribus à calidis humoribus originem ducentibus, quæ ferè gigni non poſſunt, niſi hepar ad earum generationem, materiam ſubminiſtret? de quarum claſſe ſunt, cauſus, vtraque tertiana, quatarna, quintana, ſextana, ſeptana, nonana. His accedunt ſynochos, diaria, hectica, peſtifera, epiala, lipyria, ſyncopalis, ſingultuoſa, anxioſa, erratica, horrifica, ſudorifica, laſſitudinaria, pemphigodes, de quibus peculiarem fecerunt priſci, Barbaríque præſertim, commemorationem, & Iuniores ferè omnes: quarum febrium elegantiſſima propoſuimus exempla *lib.3. de praxi medica admiranda, in initio,* quæ quidem febres licèt maiorem ſecuritatem importent, quàm continuæ, ex Hip. 4.*aph.*43. in illis tamen adſunt morbi acutiſſimi, maximi, grauiſſimi, & præ cæteris valde lethales.

Hi venoſi generis morbi, etſi ad calidam cordis intemperiem formaliter reducantur, vt Gal. latè concedit *lib.1. de dif.feb.cap.3* & *lib.de cauſ.morb.3.* materialiter tamẽ ad iecoris calidam dyſcraſiam ſunt referendi; illud enim intemperatum humores generando calidiſſimos, ad febrium, arſiuarúmque inflammationum generationem, materiam præſtat. Deinde radicantur magis in hepate morbi, quoniam corde eſt imbecillius, auctore Magiſtro *lib.3.de facult.natural.c.*13. in corde autem nonniſi longo temporis interuallo; quoniam viſcus eſt facultatibus robuſtiſſimum, & noxium à ſe depellere poteſt; nec natura patitur tantum membrum citra vitæ diſpendium, grauiſſima damna occupare.

At cùm nulla ſimplex intẽperies diu duret, ex Gal.*lib.6. de ſanit.tuend.cap.2.* ſed calida adſciſcat ſibi ſociam ſiccitatem: hinc calidum ſiccum hepar vitia ferè immedicabilia ſecum importat; generat enim feruidam bilem, ſanguinem adurit, alios humores exaſſat. Quare cùm lapſus per ſiccitatem incurabilis veluti ſit, quia hæc maximè reſiſtiua eſt, & corrigitur per humiditatem, quæ natura ſua pigra eſt, & in agendo iners, idcircò ad futuram ſiccitatem præcauendam, flaccidum ex nimio & adaucto calore iecur, frigidis & roborantibus medicamentis, intus, extráque applicitis, tuendum, viuificandúmque eſſe conſulunt; nam plures noxas ſicca intemperies afferre ſolet, ex Gal.*lib.5. de loc.cap.7.* hæc enim ſi valde excedat, dupliciter lædit iecur; vel enim calorem auget & acuit, vel humidum, caloris pabulum abſumendo, ipſum debilitat, vt 3.1.*doct.3.cap.1.* Auic. edocuit. Ex hac debilitate plura incommoda oriri non eſt dubitandum: fit enim hydrops, cùm iecur calida ſiccáque intemperie laborat, vt cibum in probum ſanguinem tranſmutare nequeat; ſic enim ſanguis minuitur, ſpiritus diſſipantur, innatus calor diſſoluitur; quare ad hanc priuatiuam frigiditatem, hoc eſt, caloris naturalis inopiam iecur redactum, hydropem committit, vt ſcitè retulit Auic. 14. 3.*tract.* 4. *cap.*4.

A poſitiua frigiditate non contemnenda vitia ſubſequuntur: accidit enim hydrops, peculiaris hepatis affectio, ſine cuius vitio fieri non poteſt, auctoribus Hipp.2. *epid.ſect.1.text.*20. & Gal. *lib.2.prog.com.1. & 6.aph.*43. *& 5.de loc.affect.cap.7.* Iecore frigida intemperie affecto, tres illi famoſiſſimi affectus ſuboriũtur, variis ſymptomatis inſigniti, quos Hip.*lib.de intern.affect.num.*32. hepaticos vocat, fiúntque cùm iecur alterare ſanguinem nequit, ſed ſemicoctum gignit. Fit etiam dyſenteria, quam Medici vſitato vocabulo hepaticam vocare conſueuerunt; oritúrque quum iecur perfectè coquere non valet ſanguinem, ſed crudum gignit, carnium recenter mactatarum loturæ perſimilem. Fiunt etiam alij frigidi affectus, quos breuitatis cauſa prætereo, de quorum numero ſunt œdema, glandulæ, ſcrophulæ, & nodi, & alij, qui pituitoſi humoris naturam ſapere videntur, vt omnes chronici morbi, ex lentis humoribus, & flatu progeniti, à iecoris frigido intemperamento ſuborti, quorum numerum recenſere ſuperfluum puto.

Et cùm humiditatem illicò frigiditas ſibi comparet, vt 2.*aph.com.*20. monuit. Gal. plurimis partibus communicato malo, varios ſuccreſcere morbos eſt neceſſe: ſicque ob humiditatem, relaxato ventriculi ore, appetentia proſternitur; & læſa ipſius capacitate, concoctio deiicitur, acciditque cruditas, ex qua ſola, omnis propemodum morborum farrago ortum ducit; quæ cùm ab imbecillitate ventriculi oriatur, & ſit coniuncta cum ea, omnium vitiorum cauſa eſt, vt bellè notauit Gal. *lib.6. epid.ſect.3.com.1.* & *lib.de bonit. & vitio ſuccor.cap.3.* nam à cruditate obſtructiones, mali habitus, podagræ, articulorum morbi, diuturnæ febres, paralyſes, peripneumoniæ, conuulſiones, ophthalmiæ, & vnierſi propemodum morbi, ceu à fonte perenni ſcaturiunt. Hac enim præſente illicò hominem adoriuntur ſupinitas ſtomachi, ſubuerſio, nauſea, vomitus, inflatio, & colicus dolor, & ſi damnum inteſtinis communicetur, eueniunt alui profluuia. Si lieni, fiunt ipſius durities, inflatio, obſtructio. Demum innumera ſunt damna, quæ ad frigiditatem, & humiditatem iecoris ſequi ſolent, quæ *lib 5.de loc.7.* & *lib. 8. de compoſ. medic. ſec. loc. cap. 8. iuxta fin.* recenſet Gal.

Quid multa? nónne variis morborum generibus quati neceſſarium

necessarium est illud membrum, quod in medio corporis situm est, & tam inferiorum, quàm superiorum noxis est expositum, ex Gal. *lib.6 aph.36. & 6.epid.sect.1.com.6.in fin.* Nónne viscus hoc naturalium spirituum auctor est, ex Gal. *lib.12.meth. cap.5.* quorum ope noxium toti corpori transmittit? Nónne est pars necessaria ad viuendum, 14.*de vsu part.vlt.* ex qua emanat virtus secundùm quam nutrimur, augemur, cibum appetimus, assumptum elaboramus concoctione, sanguificatione, & appositione? His ergo persuasus asserere cogor, plures ab affecto iecore, quàm ab alia nostri corporis parte oriri morbos, siquidem in tantarum functionum numero, quas hæc pars perficere debet, multoties labatur ipsius facultas, est necesse.

Fernel. *lib.5. pathol. cap.4.* de hoc negotio suam pandens sententiam, sic ratiocinatur. Cerebrum omnium morborum radix est, atque origo: Cùm enim cerebri ampla, copiosáque medulla, multo egeat alimento, & ex hoc plurimum gignatur excrementum, fit vt eo in inferiores partes delapso innumeri oriantur affectus. Quoties enim illud impensè frigidum est, imbecille, aut multo humore turget, hunc velut superuacuum in inferas sedes propellit, in oculos, maxillas, dentes, ceruicem, scapulas, brachia, latera, dorsum, lumbos, artus, crura, neruorum origines, nares, sensuum organa, fauces, asperam arteriam, pulmonem, & ventriculum: cùm enim sit laxum, molle, friabile, exangue, ex spiritibus vitalibus animalium refectionem habens, & assidua operationum præstantium actione, exhaustis animalibus spiritibus, ob tenuitatem resolutioni promptissimis flaccescat, & debilitetur, frigidum succum, lentum, ac viscosum gignere consueuit; quapropter ipsum frigidi & viscidi esse domicilium, atque metropolim disertissimè pronuntiauit Hip. *lib.de principiis, num.4.* cuius sententiam succinctè, & doctè explanarunt Zuingerus *in tabulis*, & eleganter Heurnius *in com.* Ex hac scaturigine propullulant lethales morbi, apoplexia, epilepsia, paralysis, vertigo, carus, catalepsis, cataphora, incubus, fatuitas, amentia, externorum sensuum affectus, & alij diri morbi emanant.

Deinde cùm cerebrum sit in altissima parte locatum, & sit velut tectum domus calidæ, sic monente Magistro *lib.9.de vsu part.cap.2.* cucurbitulæ instar trahit, absorbétque partium inferiorum expirationes, quas ab illius frigiditate concrescentes priùs, cùm præ debilitate discutere non possit, copia grauatum, in subiectas sedes detrudit. Huc alludit Hip.*lib.4.de morb.num.17.§.Caput antem, & splen maximè sunt mobis obnoxia, &c.* & *lib. epistol. in epist.ad Demetrium, num.38. caput omnium malorum esse fontem* asseuerat: explicat Gal.*lib.6.de sanit. cap.9. & 2.de dif.feb. cap.11.* Oritur ergo ex capite innumerabilium morborum aceruus.

Rectè sanè isthæc prolata sunt, quæ nos non negamus: caput enim sicut recipit promptissimè, sic citissimè noxium à se depellit, vt notauit Galen. *lib.de curand.rat.per sang.mis.cap.8.* At cerebrum omnium morborum frigidorum causa est, cùm sit sedes frigidi, & glutinosi: ob dictas enim causas, lentum, crassúmque succum generare frequenter præ debilitate consueuit, qui capitis morbis periculosissimis materiam subministrat. Facta tamen inter vtramque partem collatione, plures ab affecto hepate, quàm à cerebo læso oriri ægritudines, non est dubitandum; & has paucas per primariam affectionem à cerebro; maiorem autem partem per consensum à iecore emanare, vsu experimentóque assiduo, citati priscorum doctissimi confirmarunt. At de hoc argumento tam multa dixisse sit satis.

HISTORIA CV. GALENI, *De hepatis scyrrho.*

Hepatis scyrrhus exquisitus, lethalis.

Scirrhum autem hepatis ab initio quidem sanauimus sæpius: vbi verò ad plures dies fortè foret extensus, neque ipse potui sanare, nec alium vidi qui posset. Omnibus verò qui sic affecti sunt, ex necessitate sequitur aqua intercus. Pereunt autem plurimi in tempore longo. Quosdam vero noui etiam breui pereuntes, quibus aluus multa deiiciebat, &c. Galenus lib.2.ad Glauc.cap.5.

PARAPHRASIS.

Duris tumoribus iecur esse opportunissimum latè ostendit Gal.*13.meth.cap.16.* nam limoso alitur sanguine, cuius pars, præcipuè gibba, multis, exilibúsque venis referta, obstructionibus idcircò fit obuia. Cum enim iecur sit viscus carnosum, & illius caro sit veluti sanguis concretus ex Gal. *lib.4.de vsu part.c.12. ad fin.& lib.6.de placit.cap.8.ante med.lib.de fœt.format.cap.2.ad fin.* Auic. *1.1.doct.3.cap.2.& 14.3. tract.1. cap.1.* à vi formatrice, spirituum & calidi innati beneficio, ex purissimo sanguine, illuc summo naturæ artificio, effuso, & in substantiam iecori similem transmutato; de cuius mira præstantia & viribus, sicut de eius situ, figura, magnitudine, compositione, vasis, tunicis, neruis, temperamento, vsu, actione, ligamentis, tam multa dixerunt celebriores Anatomici; fit vt, cùm mollem habeat carnem, facilè tenues eius venæ, & deinde omnis visceris substantia, à crasso, viscidóque humore infarciantur, & obturentur, qui in dies magis ac magis induratus, tenuiori parte, vi caloris, resoluta, absolutam perfectámque duritiem acquirit.

Hæc à veterum doctissimis dicta fuit scyrrhus, de cuius natura omnes Medici peculiarem fecerunt commemorationem; duplicem eius constituentes differentiam, quarum vnam, exquisitum scirrhum appellant, aliam, non exquisitum. Ille, tumor est præter naturam, durus, & indolens, ab humore glutinoso, crasso, viscido, frigido, vt est atra bilis, & superexiccata pituita, pronatus; omnes enim tumores scirrhosi, aut ex atra bile, aut pituita, aut vtrisque mixtis originem ducunt, vt ex Gal. mente latè, doctéque inter omnes firmauit Fallop. *in duobus tract.de tumorib.cap.1.& 30.* Alter est non exquisitus, qui licèt sit durus, non est omnino insensilis: nam hepar exquisito sensu licèt non indigeat, cùm vndequaque inutilibus & noxiis excrementis, bile, melancholico succo, & sero, à vesica, liene, & renibus expurgetur, vt notauit Galen. *lib.4.de vsu part.13.* totam tamen eius carnem membrana quadam tenuissima à peritonæo exorta natura circumuestiuit, in quam exiles duo inferuntur nerui, vnus à sextæ coniugationis ramis, ventriculi orificio & mesenterio implantatis; alter ab eo exortus, qui per costas excurrit: tenues ambo fuere, quoniam hepatis actio naturalis omnino erat, non animalis, neque ad motum, neque ad sensum animali sanguinem præparabat. Ab his ergò neruis in proximas iecoris particulas quoquo modo vires distribuuntur, ac communicantur, qui satis sunt ad deferendum illum obscurum, & debilem sensum, quem illi fuisse necessarium, vt haberet sensum inflammationis, aut alterius morbi, (alioquin non differret à plantis) & noxam à se depellere posset, vt annotabat Gal.*loco de vsu part.cit.* & *lib.5.de loc.cap.3.& 4.* non ergo ratione membranæ huius ipsum vestientis solummodo sentit.

Vtriusque autem scirrhi causa est humor crassus, partibus tenaciter impactus, qui interdum iecoris molem obstruendo indurat; vel ab igneo inflammati iecoris calore, tenuibus humoris partibus dissipatis, crassescit; vel talis redditur Medicorum imperitia, quando videlicet aut importuna auxilia, aut nimiùm refrigerantia, aut valenter discutientia inflammationibus adhibent, vt sic humor, vel frigore induratus, vel à calore exiccatus, lapidescat. Hunc à cæteris tumoribus distingues: ab inflammatione, quia dolet; ab erysipelate, quod non est durum; ab œdemate, quod tactui non resistit, sed cedit; à flatuosis, & aquosis tumoribus, quòd hi reddunt sonum, vt tympanum: quæ in scirrho non reperiuntur.

Tumorem autem hunc, lapidosum esse, durum, indolentem,

indolentem, immobilem, ac si esset clauo fixus, (in hoc enim à nodo, glandula, struma, glandio distinguitur) docuère Gal. 14.*meth.9.& 2.ad Glau.4.* & *lib.5.de simpl.medic.facult.cap.9.* & *lib.6.epidem sect.1.com.2.& 4.acut.21.* & *4.aph.com.34.* Auic.3.4.*tract.2.cap.11.* Oribas.*lib.3.de morb.curat.cap.50.* Actuar.*lib.2. meth.cap.12.* Paul.*lib.4. cap.32.* Vigo *lib.2.de apostemat.8.* & Iuniores vno ore pronuntiarunt: quod enim Græci scirrhum vocant, id Latini durum dicunt.

Causam, ob quam in initio scirrhus curationem admittat; antiquus verò & exquisitus nequaquam, sic exaudi. Inter initia humor non ita tenax, crassúsque est, neque insolubiliter visceri infarctus, neque iecur ita debile; tunc ergo appositis extrà medicamentis, aut intus assumptis sæpe curationem admittit: cùm autem est exquisitus, diuturnus, iecur imbecille est, & induratum valde, parum spei est, auctore Paulo *loc.suprà cit. & 14.meth.6.* nec humor ob summam duritiem, admittit resolutionem. Actuarius *cit.loc.* cum Gal.*lib.7.de compos.medic.per gener.cap.9.* huius insanabilitatis aliam attulit rationem, dum sic inquit. *Qui sensu caret, iam sanari non potest: siquidem qui imposita medicamenta non persentit, ecquænam spes inde auxilij expectari potest? cùm qui sentiunt, eatenus spem faciant, quatenus etiam sensus sunt participes, &c.*

Quapropter si scirrhus insensibilis omnino sit, iecore debilitato valde, ipsius pusillus calor, nec medicamenta regulare imposita, nec ad actum deducere valet. Insuper nec ex chylo sanguinem, sed pituitosum humorem, flatúque refertum progignit: tunc enim à copia humoris frigidi, crassi, & lenti hepar obrutum, diminuto natiuo calore, & denegato refrigerio, impeditóque, obstructiones multas, transitu sanguinis & spiritus, sanguificandíque facultate vitiata, hydrops oritur, vt non minùs doctè, quàm fusè ad Gal mentem explicat Valleriola *lib.1.obs.2. de hydrope ad hepatis scirrhum sequuto.*

At cùm hydrops scirrho necessariò superueniens, morbus chronicus sit, monente Celso *lib.3.cap.21.* alia secum ducit symptomata, quæ licèt lethalia, diuturno tamen tempore corpus extinguere solent. Pereunt namque hydrope detenti, sitibundi, difficulter respirantes, inappetentes, lenta oppressi febricula; quibus, & aliis concurrentibus causis, commeatu proprij alimenti destituti, longo temporis spatio contabescunt, quòd neque cibus, læsa & iam summè prostrata naturali facultate, rectè confici, nec distribui, ob internas, easque scirrhosas affectiones commodè possit; quare priuatæ partes alimento extenuantur, marcescunt, & depopulato, vi caloris febrilis, humido primigenio, animal perire est necesse. Alios verò breui occubuisse refert, quibus alui fluxus superuenit, quo accedente, vires iam exhaustas, magis imbecillitari, & in deterius ruere certum est: fluxus enim hic ob naturales potentias, officinásque multipliciter vitiatas cùm accidat, breuissimè naturam deiicit, fatigat, & premit: euenit enim ob corrupta alimenta, quæ ante corruptionem imbecilles venæ attrahere non possunt, cùm sint habituali intemperie affectæ, & sic accidit fluxus lientericus, priuatúrque corpus alimento, cùm hoc per vasa obstructa, nec distribui, nec ab hepate imbecilli attrahi possit. Accedit alia huius fluxus vrgentissima causa, perennis biliosi excrementi coaceruatio, tam à putredine, tum ab inflammatione, & vehementi calore ieiuni, ex quibus mordeti intestina, & irritari ad excretionem oportet: ex quo fluxu nec sedantur dolores, nec internus calor mitigatur, quum semper eadem hectica intemperies generet excrementa, sed labefactatis partibus, resolutísque viribus, citra morbi leuamen citissimè vires deiicit. Quapropter rectè notauit Auic. 14.3.*tract.4. cap.4.in fin.* fluxum ventris in hydropisi mortalem esse ob dictas causas, & maximè in hydrope euenientem, ob duritiem hepatis; qui deterior est illo, qui ob duritiem splenis accidere solet, vt *suprà, in eodem cap.* proposuit Auic. nam hepar pars est liene nobilior, & cuius actio toti est summè necessaria, qua pereunte, hominem mori est necesse.

Sed dices, cur ad hepatis scirrhum hydrops necessariò, A & non alter affectus consequitur? prout Galen. *lib.5. de loc.cap.6.& 2.ad Glauc.5.* edocuit, & Paul.*lib.3.cap.46.* asseuerat. §.*At si tumor in scirrhosam affectionem deciderit; dolores quidem remittunt, sed tumor cum duritie est conspicuus; quæ ambiunt partes extenuantur, & tempore procedente difficulter poterunt discerni: quippe aqua inter cutem protinus comitatur, &c.* Ea est causa; nam per validas intemperies, & tumorem in parte obortum, natiuo calore veluti suffocato, propria hepatis facultas deiicitur, quæ sanguificationis, alentísque materiæ est organum, & ad frigidam præternaturalem intemperiem lapsa, minimè potest suo munere fungi: quare necessariò aquosum sanguinem, crudum, & alendo corpori minime necessarium generat, qui tandem in ventris caua spatia detrusus ascitem gignit. B Et hæc pro historiæ enarratione sint satis; ex tam multis quæ de scirrhi natura, signis, prognosi, & curatione referunt auctores omnes. Et nos de hoc negotio non inutilia proferemus in lucem *lib.3.in com.hist.42.*

DVBIVM LX.

Num hepatis scirrhus ab eius inflammatione oriri possit. Contra Fernelium doctissimum.

Ntequam tamen hinc discedam, breuibus enitar Fernelij nouam quandam opinionem palàm facere, priscorum traditionibus aduersam valdè. Is enim scirrhum hepatis, ab inueterata sæpe & contumaci obstructione, raro aut nunquam ab inflammatione oriri posse asseuerat C *lib.6 pathol.cap.4.* Propterea quòd, inquit, in viscere natura calido & humido, omnis inflammatio in perniciosum potiùs desinat abscessum, quàm in scirrhum. Hoc est potissimum huius viri alioquin disertissimi fundamentum.

Hunc tamen ego vehementer admiror, qui inepta ratione, medicorum arcanorum scrutatores eximios, nimia peregrinatur opinionum petulantia nixus, temnit, & damnat. Quapropter cum Tral. *lib.12.cap.1.sect.7.* priùs veritas est præferenda, cùm nobis cura imposita sit de veritate, non de fabulis, monente Magistro *lib.3.de vsu part. cap.1.* hic enim nudam ex patris præscripto semper habebat veritatem, ex ipso *lib.de curand.cognoscendísque anim. morb.cap.8.* quare eam ingenuè proferre debemus, quando maximè de hominum vita res agitur, vt in Hipp.laudem affirmat Cels.*lib.8.cap.4.*

Sed quoniam qui reprehendit, debet errores detegere, D ex Gal.*lib.3.epid.sect.1.com.4.* miserè labitur Fernelius, irretitus ratione dicta. Quippè licèt iecur sit viscus calidum & humidum, alitur tamen crassiori sanguine, vt *cit. suprà locis* Gal. edocuit: ex quo cùm necesse sit, eius inflammationem foueri, patet manifestè, non modò ex aliis causis opportunissimum scirrhosis tumoribus esse, sed etiam ex inflammatione: caloris videlicet vi, tenuioribus crassioris sanguinis partibus facilè exolutis, crassioribus terreis relictis, ex quibus scirrhus conflatur sæpe, antequam abeant in pus. Hoc Galenus probè expendens 13. *meth.15.* meritò scripsit, sæpissimè, faciléque iecoris inflammationem in scirrhum mutari, si ea detentus cibis vtatur crassos succos gignentibus, cuius sententiam principum, cæterorúmque classicorum vnanimis comprobauit opinio.

E

HISTORIA CVI. GALENI,
De hepatis debilitate.

Debilitatis hepatis, ex tenui & alba vrina præcognitio.

ADolescens præterea quidam excernebat cum febre imbecilla rubidam proluuiem non paucam: sæpiúsque die vno, noctéque cũ tepida febre: qui hinc mediocriùs habere visus est, ita vt tertio die immunis à febre esse videretur. Ego itaq; vrinas ipsius, quæ tum tennes, tum albæ instar aquæ essent, cõspiciens, iecinoris infirmitatem permanere conieci, præcepíque vt occurrerent

occurrerent huic idoneis tum epithematis,tum esculētis,& ratione viuendi vniuersa. Deridens verò me Medicus quidam à Thessalo edoctus,qui non solùm ipse nunquā vrinas contemplatus erat,sed & contemplantes, fullones appellabat,prohibuit ne homini præsidium ferretur, sola post inanitionem refectione vtendum esse inquiēs. Sed morbus septimo à principio die superueniens patuit omnibus esse hepaticus, &c. Galenus* lib.1.prorrhetic,sect.2.com. 17.

PARAPHRASIS.

De hepatica affectione est in hoc loco sermo,qua fuisse correptum adolescentem hunc, res est manifesta; duóque confirmant firmissima signa:quorum primum est, cruenta saniei deiectio;secundum,vrinæ aquosæ excretio, quæ insignem hepatis debilitatem apertè demonstrant. Adolescens ergo hic,febre debili,miti,& tepida laborans, multis scatens corruptis humoribus in venis, exonerante sese natura in aluum,& deponente aquosum illum,cruentúmque ichorem, ob hepatis imbecillitatem generatum, meliùs habere visus est. Licèt enim in initio morborum nihil ad bonum euacuari sit possibile, quoniam oportet præire coctionem, deinde discretionem,& tandē euacuationem vt bona sit crisis,atque iudicium :'& si quid tunc euacuetur, symptomaticum sit,à natura irritata, vel à copia,vel à mala humoris qualitate lacessita, vt bellè 4.*aph. comm.*22. & alibi passim monuit Gal. tamen hæ in initio morbi factæ vacuationes,vt causa,multoties leuant, quoniam maiori humoris parte vacuata, & diminuta, natura deinceps fortior euadit supra residuū,quamuis vt signum semper reprobæ sint,vt tam multis allatis priscorum sententiis eruditissimus cōprobauit Syluaticus *cōtr.*25.*&* 26.

Ex his patere arbitror, quæ fuerit causa, cur tenuibus his humiditatibus rubidis vacuatis, hic meliusculè à febri habuerit, licèt nunquam remansisset immunis ab ea, quod explicat Gal. per verbum*(à febre immunis esse videretur :)* sed cùm semper affectus ab initio esset hepaticus, ob hepatis imbecillitatem eueniens, septimo à morbi die clariùs patuit omnibus ægrum fuisse hepaticum. Vocantur autem hepatici, iecorarij, seu iecinorosi, *quando citra aliquod manifestum in viscere malum, iecur in propriis affectionibus debilitatur*,auctore Gal.6.*de loc.*7.*&* 8. *de comp. sec.loc.cap.*6.*&* 3.*de caus.symp.*2.*in med.* & licet quatuor facultates lædi possint,attractrix,retentrix,expultrix,& alteratrix,quum hæ singulis corporis partibus communes sint, non de omnibus, sed de postrema, quæ alteratrix, seu sanguifica dicta est, propriæ facultatis imbecillitatem intelligimus : appellatur autem propria, quoniam nulli alteri corporis parti est communis, vt cæteræ dictæ : licèt autem contineatur sub alteratrice facultate, speciatim tamen sanguifica vocatur, ex propria iecoris essentia, & substantia,ac peculiari quadam eiusdē temperie emanans.

Hanc cruenti ichoris vacuationem ex frigida hepatis intemperie,præsente miti etiam febre,ortum duxisse, exoluto videlicet hepatis calore, Gal.ostendit *locis suprà citatis*.Vel enim alui sedimina, aquæ in qua nuper mactata caro abluta est, similia esse videntur, vel fæci sanguinis similia deiiciuntur: hoc superassantis sanguinem hepatis indicium est ; illud, illius non potentis præ imbecillitate sanguificare.Nihil enim inconuenit quominùs frigida intemperie hepar laboret, & ex aquoso sanguine corrupto, tenuibúsque humiditatibus putrefactis cor ponatur in calefacto esse,vt in febri syncopali orta ex succis crudis, hydrope,diuturnis obstructionibus,'morbo Gallico quotidie experimur; per quos morbos febris concitatur lenta, ex visceru interni obstructionibus suborta, maior aut minor,pro obstructionis magnitudine,vt disertè monuit Gal. *lib.*8.*meth.cap.*4. *in med.* & inter omnes agitat eleganter Fernel. *lib.*4.*pathol.cap.*8.

Rubentes has proluuies,aquoso simul & cruento ichore permixtas,debilis hepatis esse certissimum signum,suprà ex Gal.mente *in com.hist.*101.prædiximus,easque malas esse in omnibus morbis, in hoc loco monebat Hipp. vtpote quæ huius principis membri summam debilitatem demonstrant;& in hoc adolescente etiam veritatē habet, qui licèt à febri meliùs haberet, hepaticus remansit,vrinas tenues & albas instar aquæ excernens, quæ hepar refrigeratum manifestè ostendunt:quæ omnia futurum euentum periculosum significant; nam temporis spatio colliquationes fiunt, primò humorum,deinde carnis ipsius hepatis,quinimò totum corpus absumitur, & corrupto in viscere sanguine febris intensior superuenit,quæ tractu temporis vel in tabitudinem immedicabilem, aut hydropem commigrat,vel interficit.

Hoc ita euenturum præsagiebant rivnæ tenues & albæ, quæ vehementem iecoris intemperiem frigidam arguunt,& extremam cruditatem significant, ex Gal. *lib.* 4. *aph.* 72. extinctionémque natiui caloris denunciant, ex Gal.*lib.*1.*cris.*12.de cuius causa,& præsagiis *in com.histor.* 133.*infrà* dicemus plura.At Thessalicus ille Medicus vrinarum contemplationem despiciens, homini auxilium ferri interdixit; inspicientes vrinas, fullones appellans: sunt autem hi, qui curanda, poliendáue vestimenta cum vrina curant,ex Plauto *in aulul.*Plin lib.28.cap.6.

Huius morbi sanandi scopum vnum esse Galenus prædicit *loc.suprà cit.*nempe vt intemperies eum faciens corrigeretur, quæ cùm frigida esset, calefactionem desiderabat.Epithemata ergo,esculenta,& viuendi rationem vniuersam calefaciendi vires habere debuisse,constabat apertè. Qualia sint epithemata iecori imponenda, adstringentia,& roborantia, & è qua materia parari debeant, *suprà in com.hist.*103. ex mente Gal. pronuntiauimus. Sub esculentis etiam comprehendisse Galenum non solùm quæ in cibum assumuntur, sed esculenta medicamentosa, negare non possum, vt vuam passam,crocum, mel,vinum, quæ omnia cibi, & medicamenti conditionem subire, *cit.loc. sec.lec.*monuit Gal.nam hæc,& præsertim vua passa, adstringunt, & affectum viscus roborant, intemperiem sanant, succos crudos concoquunt, hepati sunt valde familiaria. Rationem viuendi vniuersam à Galeno pete *loc.cit.* cuius doctrinam examplificant ex priscorum mente Altimarus *lib.de curand.malis cap.*82.Ludouic.Mercat. *lib.* 4. *de morb.internis,c.*3.Vidus Vidius *lib.* 10.*de curat. membr. cap.*7. Christoph. à Vega *lib.* 3.*art. medic. sect.* 8.*cap.* 1. Holler.*lib.*1.*de morb.intern.cap.* 34. De causis verò huius affectus,lege apud eruditissimum Carrerium *cap.*1. *ad libros de loc.affect.disp.*68.

QVÆSTIO LIII.

Quòd vrina præstantius signum sit, quàm pulsus. Contra Mercatum doctissimum.

COMMENTARIVM.

Fullones *appellabat.*] Signum ab vrina desumptum magnificiēdum esse,vbique prædixit Galenus:*tanta enim est vis vrinæ in febribus,vt soli ipsi credendum sit*,ex Gal.*lib.* 6.*epid.sect.*1.*com.*10.Quum enim auctore Gal.*lib.*2.*progn.* 26.in morbis iecoris,vasorum renum,vesicæ, atque vasorum vrinariorum nullum planè neque manifestū, neque euidens haberi signum possit, præter solam vrinam, sit vt hæc harum partium affectiones indicet, vasorúmque sanguinem continentium;& virtutis succos generantis, tùm robur,tum imbecillitatem ostendat.Quapropter ad iudiciorum dignotionem, prædictionem, concoctionem, aut cruditatem eorum quæ in vasis continentur, summè conferre solet. Ex his patet summoperè reprehendendos esse, quotquot in vniuersum vrinarum inspectionem, atque cognitionem,tanquam incertam, & inutilem damnarunt: hac enim ratione Hippocratem & Galenum, qui frequenter harum mentionem faciunt irrident ; & rationi experimentóque vehementer aduersantur.

Vrina est serum sanguinis, & aliorum humorum, quod à renibus per venas emulgentes attrahitur, & in vesica coacervatur, & deinde per penem excernitur, vt docuit Galen. *lib.*3.*epid. sect.*1. *com.* 6. Quare si hoc verum est, quidquid in ea præter naturam apparuerit, aut venas, aut vesicam malè se habere indicabit. Vrina ergo in venosi generis affectibus est signum cæteris præferendum,

vt 1.crif.7.& 12.& 3.eiusd.5. & alibi passim Gal. edocuit: omne enim quod deciditur, refert naturam eius à quo decidit. Hæc est causa, ob quam *3.epid.sect. 2. com. 6.* ex mente Hippocratis præcipiat Gal. non solùm in affectibus venosi & arteriosi generis, sed thoracis, cerebri, neruorum, ventris, & intestinorum, vrinam esse contemplandam: nam quãdo bona est, non paruũ ad salutem momentum habere solet; si tamen praua est, amplificat ægri periculum: si enim nõ rectè se habent iecur & venæ, pluraque principia laborant, morbus malignior existit, vt rectè explicuit Duretus *in Coacas, lib. 3. tr. 4. de vrinis, in com. text. 1.*

Hæc puto fore satis, ad refrænandam illorum contumaciã, qui signum ab vrina desumptum nullius esse momenti obnixè contendunt, pulsui soli tanquam signo minimè omnium fallaci animum adhibentes, signum ab hoc desumptum, tam ad prædicendam mortem, quàm salutem, illi præferendum quod ab vrina desumitur, arbitrantes. Pulsus enim cùm sit actio facultatis vitalis, illius dispositionem significat; vrina verò solùm facultatis naturalis statum indicare solet: quare cùm vitalis magis sit naturali vitæ necessaria, cuius actione cessante extempore animal extinguitur, & naturali cessante vita durare solet, ex Gal. *lib. 5. de loc. cap. 1. & lib. 2. de rat. vict. in morb. acut. com. 47.* fit vt signum pulsus vrinæ præferendum sit ex horum mente.

Ludou. Mercat. *in præfat. ad libros de puls. arte, & harmonia*, quæstionem hanc sic dirimendam putat, vt pulsus morti prædicendæ certius signum præstare possit; vitæ autem vrina: nam pulsus quantumuis bonus sit, solùm virtutem constare significat, neque hoc satis ad salutis præsagium est; fieri enim potest, vt morbus qui in præsenti mitis est, deinceps ingrauescat, & vehementior virtute euadat: vrina verò optima non solùm virtutem rectè valere demonstrat, sed morbum, & illius causam esse deuictam, in quo salus consistit. Deinde. Vrina exitialis non tantam vim habet, ac pulsus pessimus ad prædicendam mortem, quoniam cum pulsu abolito, aut deficiente, aut intermittente per tempus duarum pulsationum, nullum vidit euasisse Gal. *lib. 2. de præsag. ex puls. cap. 4.* cùm vrina tamen nigra multi liberantur, ex Hip. *1. epid. sect. 3. text. 20.* & Epicratis vxor reddens vrinam subnigram vsque ad vndecimum, euasit, *in text. 2.* & mulier morosa in Thaso *lib. 3. epid. sect. 3. text. 84.* cum vrina nigra, & tenui seruata est. Sed cùm hi hanc vrinam redderent alia ex causa, quòd melancholicus humor esset suppressus, qui per menstrua, aut hæmorrhoïdes vacuari solebat, idcirco ij euasere, vt latiùs infrà *in com. hist. 132.* explicabimus. Vnum tamen aduertas quæso, Gal. huic opinioni contradicere *lib. 1. crif. cap. 12.* vbi affirmat neminem se vidisse cum vrina nigra liberatum. Igitur tantam vim habet vrina pessima, quantam pulsus pessimus ad prædicendam mortem.

Dicendum ergo est signum ab vrina desumptum, absolutè præstantius esse illo, quod à pulsu elicitur. Vrina enim vtilis est ad prædicẽdam crisim, ipsius perfectionem, aut malitiam, ad cognoscenda tempora, indicandam morbi causam, & speciem illius distinguendam. Deinde in pulsu necessariæ differentiæ considerantur, quæ vix percipi possunt, & maximè si eas in vna pulsatione animaduertas: hæc enim omnia diuturnam exercitationem requirunt tactus, iudicij & memoriæ perfectionem præsupponunt, quæ vix in Medico queunt inueniri. Differentiæ tamẽ vrinarum facilè vsu comprehenduntur, & minus in earum cognitione Medicum aberrare contingit.

Neque signum quod sumitur ex pulsu præferri debet, quia sit signum actionis facultatis vitalis, quæ videtur esse magis necessaria vitæ, quàm naturalis; nam omnes virtutes ad tutelam vitæ sunt necessariæ, & quacunque earum pereunte reliquas perire est necesse, *vt lib. 7. meth. vlt.* docuit Gal. Hoc tamen discrimen est, quòd facultate vitali cessante ab actione, protinus cessat vita: cessante facultate animali, reliquæ virtutes breui temporè cessant: oriante tamen naturali longo temporis spatio reliquæ virtutes permanent, *vt cit. loc.* docuit Gal. *§. Magna est cordis officij dignitas, &c.* Licèt autem ad vitæ conseruationẽ omnes virtutes necessariæ sint in morbis, non tamen omnium æquale robur desideratur; nam in febribus putridis, firmitudinem vitalis, & maximè naturalis requirimus: illæ enim coctione, & expulsione humoris debent persanari, vt insinuauit Gal. *lib. 11. meth. cap. 9. §. Neque pulsu, &c.* In thoracis morbis, non vitalis, & naturalis, sed animalis robore indigemus, quoniam non coctione, sed expurgatione soluuntur, quæ huius opere perficitur. In affectibus capitis, & neruorum, vigorem facultatis animalis exoptamus. Quare in morbis, prout hæc vel illa facultas, magis aut minùs necessaria est, sic signum sumptum ab actione illius est certius: veluti in apoplexia, & epilepsia, maior fides habenda est sensui, motui, & respirationi, quàm pulsui, & vrinæ; & in morbis thoracis, potissimam respirationi, & sputo adhibemus fidem; veluti in febribus putridis, pulsui, & vrinæ, vt scitè notauit Iacchæus *lib. 4. instit. medic. cap. 4.*

Quòd autem huic maiorem prærogatiuam adhibere oporteat, ex Hipp. auctoritate satis patere arbitror. Is enim licèt in præsagiendo peritissimus fuerit, & de hoc instituto plurima conscripserit sempiternæ memoriæ commendanda, tamen nec pulsus, nec facultatis vitalis, aut respirationis pulsui simillimæ reminiscitur, nisi rarissimè; et si pulsuum notitiam exactè calluerit, prout *suprà in com. hist. 12.* latiùs enucleauimus; quum varios morbos proponens, vrinæ frequentissimam faciat commemorationem, manifestè docens, signum ab vrina desumptum præstantius esse, illo quod à pulsu depromitur. De quo argumentis lege Vallesium *lib. 3. cont. cap. 1.* & priùs prædixit Gentilis *2.1. doct. 3. dub. 2.*

HISTOR. CVII. AVENZOARIS
De dolore hepatis.

Hepatis dolor, vnguento ex oleo nucum, & de vitellis ouorum facto, persanatur.

Toritur aliquando in panniculo hepatis extensio, sicut in aliis membris consueuit euenire, vnde sequitur dolor fortissimus, quasi intolerabilis, & apparet patienti quòd hepar sit quod doleat, & est sensus huius panniculi acutissimus, propter multitudinem paruorum neruorum in ipso contextorum. Ego autem passus fui hunc dolorem, & curaui me inungendo locum cum oleo de vitellis ouorum, & nucum æqualiter mixtis, & liberatus fui in ipsa die, &c. Auenzoar. lib. 1. theizir, tract. 13. cap. 4.

PARAPHRASIS.

Iecur obtusè sentire, quoniam illi minimum neruum dedit natura, lata oratione confirmat Gal. *lib. 4. de vsu part. cap. 13.* nam neque ad motum, neque ad sensum futurum erat animali ex vsu: sentit tamen quàm plurimos morbos, non affatim, vt aliæ corporis particulæ, quòd neruus cùm sit paruus, qui in tunicãm ambientem distribuitur, aut non omnino in viscus, aut non in totum sese insinuat, explicat Petrus Paulus Pernumia *lib. 2. de curation. arte in med.*

Ab auctoribus variæ causæ solent assignari, ob quas iecur dolere possit, quas summatim recenset Auic. 14. 3. *tract. 2. cap. 9.* eæ sunt flatus inclusus diftendens, crassus, contumax, & difficulter resolubilis. Intemperamentum calidum, aut frigidum, humorum copia grauans, acrimonia mordens, visceris obstructio, inflammatio, aut solutio continui.

In diuersis eius partibus dolorem excitari, nullus Medicorum it inficias. Quippe si doloris causa in profundo carnis ipsius hepatis vigeat, ratione sui, nullus aut paruus excitabatur dolor; nam iecur vi sentiendi hebeti præditum est. Verùm si in vasis ipsius visceris, doloris sit causa, pungens & tensiuus aderit dolor. Sicut dũ pãniculus, seu membrana tenuissima totũ iecoris corpus circumuestiens, dolitabit, acutus erit, & intolerabilis, ex Gal. *lib. 6. aph. com. 5.* ob

ob nerui portionem, quæ ex sexto ferè neruorum cerebri coniugio ad eius tunicam disseminatur.

Hunc autem doloré, quo vexatus fuit auctor hic,à flatu habuisse ortum,retento & inspissato sub panniculo patet,quoniam,vt *cit. loc.*docuit Auic.*quum non est febris,& dolor est vehemens,tunc causa doloris hepatis est ventositas:*& maximè quia applicitis anodynis cessauit subitò, quod est flatus proprium, maximè si non sit nebulosus,& crassus: tunc enim medicamētorū calidorum ope facilè discutitur.

Dolor hepatis illicò mitigandus,nam timor est,ne confluentibus humoribus, in inflammationem commigret affectio. Quare flatuosa substantia, qua frequenter fœminæ,ob vteri consortium, iuxta iecoris regionem premuntur, & viri potui nimio indulgentes, otiosi,& qui crudis succis scatere solent,absumenda anodynis, quæ resoluendi,& discutiendi vires habent.

Nec mireris localia,citra totius vacuationem,ipsum imperasse;nam acutus dolor est symptoma ad se trahens curationem totam,præsertim si corpus purum sit.Hac ratione Hipp. *lib. 2. acut. 1. lateris dolorem siue is per initia, siue postea obortus fuerit,calidis fomentis resoluendum esse praedixit:*nam si materia est pauca,fotus ipsam resoluit,& minuitur aut cessat dolor;si multa,& plethoricum corpus,intenditur dolor, & signum est quòd corpus vacuatione indiget.Sicque fomentum fit signum curatorium,& diagnosticum. Hoc Hippocratis consilio ducti medici, fomenta tam humida, quàm sicca citra totius corporis vacuationem, in corporibus putis sæpissimè imponunt ad dissoluendos flatus,de quorum numero esse fotum ex aqua calida,furfure, sale, milio,ibi Hippocrates inculcat.

Inter tanta præsidia pro flatu resoluendo idonea,oleum ex vitellis ouorum, & nucum præcipuè elegit, quoniam mulcebri qualitate,& temperata vi, modicè resoluunt,tenuium cùm sint partium,& sic dolorem leniunt,materiam flatulentam digerendo per cutis spiracula in halitus: quæ licèt relaxent, adstringentiáque viscus desideret; tamen non ob id reprobanda, nam intensio solùm fuit sedare symptoma, styptica autem arctant,flatúsque excerni prohibent. His ergo auxiliis non sedaretur dolor, non dubito quin phlebotomiam, reuulsionis & præseruationis causa,exequendam imperasset.

De olei ex vitellis ouorum facultate, pro leuando dolore,plura diximus *in com.hist.59.lib.1.*quo loco,quomodo immani dolori, subitò omnibus neglectis sit occurrendum,ex veterū mente pronunciamus;de cuius olei vi mira, lege Ioannem de Boys Parisiensem pharmacopolam doctissimum *in tract.de oleis*,& Hieronym.àTouar Hispalensem *tract.de gradib.medicin.*qui eius dotes exactè delineat.

Oleum verò nucum dolores sedare, auctor est Mesuë *tract.de oleis,tit.proprio*,quod ad exemplum olei amygdalini parare docuit Dioscor.*lib.1.c.34.*Hoc ergo modicè calefacit,penetrat,rarefacit,digerit concoquit,partem æquabiliter demulcet, & sic dolorem lenit;quæ omnia conueniunt etiam oleo de vitellis ouorum, & in anodynis medicamentis exoptat Gal.*l.5.de simpl.medic.facult.c.18.* Insuper flatus crassos dissipat, neruis attritis, vel punctis, præsertim cum calce lota cōfert eximiè, & scabiem sanat.

Ex his colliges manifestè errasse Mathiolum, eiúsque simiam Lacunam *in com.cit.cap.Dioscorid.* qui hoc oleum nullius esse in medicina vsus tenaciter contendunt. Nam oleum è nucibus iuglandibus expressum,eandem vim habere cum Balanino, quod est ad multa vtile, ipse Dioscorides apertissimis verbis confirmat. Et præter Mesuæ auctoritatem, Auic. *lib.2.tract.2.cap.501.* hoc oleum herpeti esthiomeno,& erysipelæ,fistulísque in partibus oculi conferre, testatur. Plinius *lib.23.cap.4.*alopeciis, surditati auxiliari affirmat. Galenus *lib.7.simpl.tit.de nuce*, hoc oleo Gangrænas, carbunculos,& ægilopas à pluribus sanari asseuerat. Doctè igitur scribunt Doctores omnes, id calore & tenuitate essentiæ flatus discutere: cuius vires in dolore colico pluries se obseruasse cum vtilitate, ait Syluius doctissimus *in com. cit. Mesuæ contextus.* Præstat ergo illud in officinis paratum habere; de cuius potestate lege V Veckerum,& Bernardum Dessenium *tract.de oleis, tit.de oleo nucum.*

Lib. I I.

A

HISTORIA CVIII. GALENI, *De abscessu hypochondrij.*

Abscessus musculorum hypochondrij cognitio.

Etenim Stefianus cùm Medicorum iudicium subiisset nescio quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderunt. Sed cùm postea longo temporis spatio nihil se in melius proficere sentiret,me quoque vocauit.Igitur simulatque domum vbi iacebat,fuissem ingressus,aspiciēs eum, hoc inquam scias velim,nullum tibi esse in viscere vitium:sed

B *quid aliud te molestet,nudatis præcordiis declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum,contractio iā pure, in medio spatio eorum musculorum,qui per transuersum incedunt,atque eorum qui obliquè ab infernis sursum tendunt,qui medij sunt inter eos,qui transuersi,peritonæo incumbunt,atque eos qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur,&c. Galenus* lib. 5. de loc. affect.cap.7.

PARAPHRASIS.

In methodica morborum curatione, ab affectis partibus magnam sumi indicationem, atque pro harum varietate auxilia excogitari, Galenus pluribus locis confessus est, & in hac historia confirmat manifestè: nam iecoris temperie mutata,humores quoque huiusmodi vitio af-

C ficiuntur,quoniam sanguinis officina est iecur; qua vitiata,sanguinem vitiosum per vniuersas corporis partes delatum, & distributum, cutis quoque inficere colorem est necesse. Sicque interdum herbis pallore candentibus totum corpus manifestè assimilatur; aliquando plumbi colorem induit, ita vt colores varij sint pro natura patientis loci: nam nigriores fiunt malè affecto splene; hoc enim viscere ad attrahendum ex hepate atræ bilis humorem, & ad repurgandum sanguinem debilitato, teter hic humor vna cum sanguine in ambitum corporis delapsus totius colorem nigredine conspurcat.

Coloris ergo cùm nullum vitium in Stefiano conspiceret Galenus,damnum ex eo nullum in viscere, hoc est, hepate,& liene adesse affirmauit Sed cùm Stefianus in vētris inferioris regione dolorem,atque alia symptomata pateretur, & auxilia illi parti fuisse adhibita ab aliis Medi-

D cis,Galenus accepisset, præcordia, & ventrem ipsum tangendum admonuit. Eóque inspecto abscessum in spatio inter musculos,cum pure protinus agnouit;nam,*vt lib.2. ad Glauc.cap.7.* monebat Magister, abscessus cùm suppurantur,cedunt, digitis prementibus non resistentes, qui cùm in summa cute consistunt,facilè dignosci possunt.

Et licèt abscessus dupliciter sumatur apud Medicos,ex Gal.*6.epid.sect.4.com.39.& lib.2.ad Glauc.cap.7.* vel pro decubitu humorum in aliquam partem, vel pro humore collecto in suppurationē conuerso, vel conuertendo.Hoc secundo modo accepisse Galenum hoc loco, est verisimile. Huius curationem non apposuisse ex eo constat, vel quoniam in libris de patientibus locis de sola partium nostri corporis affectarum cognitione, sermonem instituit vel quia huius curatio omnibus manifesta est, & ab ipso *lib.cit. ad Glauc.* satis exposita. Nam primò oportet sola

E abscessus ruptione, & apertione, pus contētum extrahere; & si partes, quæ circa sectionem sunt, liberæ sunt ab inflammatione (dicebat ille *loc.cit.*)emplasticis vtere medicamentis,suauibus, & minimè mordentibus, & quæ citra doloris sensum resoluant. Si verò pars aliqua sectioni circumstans, inflammata fuerit, medicamentum quod ex Chalcitide constat,oleo liquefaciens,fit tibi ex vsu. Quomodo verò Epigastrij musculi, quatuor contenti coniugationibus,secundùm latitudinem,& longitudinem, per medium totius ventris extendantur, docent Gal. *lib. 5. de vsu part.& lib.de muscul.dissect.cap.26.* Columb.*lib.5. de muscul.cap.22.*quibus autem notis inflammatio musculorum ventris deprehendatur,exponit Trall. *lib. 3. cap.25.*

Ii 2 De

De nomine verò abſceſſus, differentiis, cauſis, ſi pulchra ex Hipp.& Gal. mente ſcire aues, lege Ludouic. Mercat. *tom.1.ſuor.operum, claſ.4.de ſignis criticis, quæſt.200.n.27.* & Vidum Vidium *lib.5.de curat.memb.cap.11.& 12.* qui inter omnes librorum prognoſticon Hippocratis interpretes,de hoc argumento elegantiùs diſſeruerunt.

HISTORIA CIX. GALENI,
De hypocondrij murmure.

Murmur hypocondriorum ſero lactis miteſcit.

Serum tamen lactis,ſale,& melle condientes,quibus hypochondria murmurant exhibuimus:& iuuantur citata ipſis aluo, &c.Galenus lib.5.aph.com.64.

DVBIVM LXI.

Num ſerum lactis hypochondriis murmurantibus ſit ex vſu.

PARAPHRASIS.

Hypochondrium ſignificat ventris ſuperiorem partem à latere in latus ſub coſtis, non tantùm ipſa latera, ſed & mediam partem quæ ventriculo reſpondet; vt enim *lib.1.progn.com.26.* docuit Galen. intima hypochondriorum ſunt, iecur, lien, ventriculus, & peritoneum, quod refert *lib.3.epid.ſect.1.com.1.* Hoc debet eſſe in naturali ſtatu ſine dolore,molle, æquale dextra,ac ſiniſtra parte exiſtens, *vt lib.1.prog.text.23.& 3.Coacar.text.1.* firmauit Hippocrates.

Si verò hypochondria,pluſquàm naturæ conueniat,ex flatu diſtendantur, & murmurent, quod colliges ex ventris ſtrepitu,& motu; tunc ſerum lactis medicatum ſummoperè prodeſt. Hoc expreſsè docuit Hipp. *lib.2. epid. ſect.6.in init.*dum ſic ait.*Si hypochondrium diſtentum fuerit,comprimere manu,& leuare: aquæ recedentis à lacte,octo cotylas bibendas dare: ſi autem vomat, & non bibat,alij intritum acutum,&c.* Cùm enim hypochondriorum diſtentiones fiant à flatu, aut aqua, aut crudis ſuccis eo loco redundantibus,ſerum lactis,quod aquam recedentem ex lacte vocat,mirum eſt præſidium.

Licèt enim medicamen hoc frigidum ſit & humidum, auctore Galeno *lib.4.ſimpl.17.* cùm tamen nitroſa, acrique vi præditus ſit,iccircò Galen.*3.de aliment.facult.15.* & Meſuë *tract.de ſimpl.tit.de ſero lactis.*id calidum conſtituunt; quæ loca doctè conciliant Manardus *16.epiſt.5.* Amat.*lib.2.in Dioſcorid.in com.cap.64.* Ioan.Brau.*lib.12. de ſimpl.cap.20.* Quare etſi frigidum ſit à prædominio, tamen acutis partibus modicè flatulentum humorem,ſalſum, & melancholicum expurgat, viſcera roborat, & deobſtruit. Quamuis autem frigidum calidum poteſt dici: ſic violam, & maluam interdum Galenus frigidam, aliquando calidam, ſicut alia plura medicamenta appellat. Conſule acutiſſimum Ioubertum *lib.1.paradox. 6.*de hac quæſtione argutiſſimè diſſerentem.

Vt tamen expurgatio ſero lactis celebrata optatum finem conſequatur, tria efflagitat: Primum, vt ſerum debeat eſſe lactis caprini; nam hoc cæteris temperatius eſt,ex Meſuë *loc.cit.* Sub dio exponatur; ſic enim accepto rore àcœlo demiſſo,qui ſuapte natura purgare poteſt,redditur magis refrigerans,& expurgās. Nec ſerenus,nocturnúſque aër acrimoniam, quæ purgandi vim habet, abſumere poteſt: tantum enim abeſt,vt hoc contingat, vt potiùs noctis, & aëris frigidi repercuſſu vis ipſa vniatur: vt videas quo in errore verſetur Garzias Lopius *lib. de varia rei medicæ lectione, cap.18.* qui hac ductus ratione ſerum ſub dio non eſſe exponendum pugnaciter contendit.

Secundum. Vt ſumatur medicatum, & præparatum iis, quæ ipſius frigiditatem aliqualiter retundant, vnáque internas partes roborent, vel deobſtruant, vel expurgent

A humorem, qui morbi cauſa eſſe ſolet. Cùm enim ſerum ſit materia, in qua omnia medicamenta infundi poſſunt, tum quoniam facilè ob tenuitatem ſubſtantiæ vires medicamentorum in ſe imbibit, tum quia eſt temperatum, vel parum ab eo recedit per frigiditatem, tam morbis calidis, quàm frigidis, & ex craſſo humore ſubortis, ſummo eſt vſui. Sic Gal.illuſtrem illam Romanam herpete in malleolo laborantem ſanauit, ſero exhibito, in quo clanculum ſcammonij minimum erat immiſſum *in lib.14.meth. cap.17.* Sic Meſuë ad biliofas febres rhabarbarum, ſummum eſſe auxilium aſſeuerat, *tract. de medic. ſimplicib. tit.de ſero lactis*, ſi in aqua caſei infundatur. Cùm enim bilioſus, tenuiſque humor, faciliùs quàm craſſus, glutinoſus, terreſtis, & niger vacuetur, ex Galen. *lib. 14. meth.cap.nuper cit.* Serum illum facillimè expurgat, &

B maximè ſi in eo per noctem madeſcant cholagoga, vt violæ, roſæ, tamarindi, ſiliqua Ægyptia, rheum, myrobalani citrini, & plura alia, vt notauit Ioan. VVitti-chius *conſil.33.*

Hoc modo pro melancholico humore expurgando, in Cancro, eo vtitur Gal. *lib.14.meth.c.9.& lib.2.ad Glauc. cap.10.* permixto cum epithymo, vel aliis quæ atram bilem vacuare nata ſunt. Ad pituitoſos humores educendos, infundimus quæ pituitam expurgare queunt,vt ſunt agaricum cucumis ſylueſtris,ebuli radix,hermodactylus, ſambuci radix,turbith,& mechoaca.

Galenus verò hic ſerum exhibuiſſe refert, cui ſal & mel admixta erant. Cùm enim hypochondriorum murmur pro cauſa habeat ſpiritum flatuoſum, ex Gal. *lib.4. cap.73.*hic autem non niſi à pituitoſa, frigida, craſsáque

C materia eleuetur, fit vt hanc ſerum expurget per aluum, præſertim ſi in eius ſocietatem accedant ſal, & mel; hæc enim non ſolùm ſeri frigiditatem infrænant, ſed eius operationem efficaciorem reddunt. In hunc ſenſum intelligendus Auic.*lib.2.tract.2.cap.441.§. Et ſal quidem iuuat ad ſolutionem aquæ lactis,&c.* Sal enim flatus reſoluit, calefacit, adſtringit, ſiccat ſuperfluam humiditatem, abſtergit, & aperit, ex Galen. *lib. 9. ſimpl. tit. de ſale.* & Dioſcorid. *lib.5.cap.80. de ſale.* & facilem efficit ſuperfluitatis egeſtionem, ex Auicen. *lib.2. tract.2. cap.62.* & iuuat medicinas ſolutiuas, ad eradicandam melancholiam & phlegma, ex ipſo Auic. *loc. cit.* quoniam irritat; & ſic in enematibus frequenter apponitur: nam expultricem excitat ad vacuationem. Hinc ſalſa aluum deiiciunt, vt Galen. ait, *lib. de attenuante victus rat. cap.3. & lib.3.de ſimpl. medic. facult.cap.15.* affirmat, conchularum

D maris, cæterorúmque oſtreorum ſuccum planè tum ſalſum eſſe, tum ventrem ſoluendi vim obtinere. Mel autem plurimùm iuuare ad abſtergendam ab hypochondriis pituitam, patet: nam detergit, ex Galen. *lib.7. ſimpl. tit.de melle.* Quare crudum, frigidis & humidis temperaturis optimum eſt, & ſubducit aluum, ex Paulo *lib.1. cap.96.* Dioſcorid. *lib. 2. cap.74.* Auicen.*lib.2. tract.2. cap.496.*In ſumma abſtergit, aperit, reſoluit, humiditatem ex profundo corporis expellit, meatus liberat ab infarctu & vrinam mouet, ex Auic.*ibi*, & Galen.*lib.8.de compoſ. medicamentor. cap. 7.* quæ omnia acrimonia ſua præſtare, teſtis eſt locupletiſſimus Gal. *lib. 3. de aliment. facult.39.*dum ſic inquit.*Mel promptè in calidis corporibus in bilem vertitur: frigidis verò ſiue per ætatem,ſiue per mor-*

E *bum, ſiue natura talia fuerint,eſt accommodatiſſimum: ob id in ſanguinem mutatū,nutrire ipſa poteſt:in calidis verò prius in bilem, quàm in ſanguinem mutatur. Cum autem tenuium ſit partium,acrimoniæ quiddam habeat eſt neceſſe, qua aluum ad excretionē proritet:quam certè adimentes,ipſum efficimus ad diſtributionem, & coctionem accommodatius:commodiſſimè autem ipſam adimemus, ſi primùm multum illi aquæ admiſcuerimus: ac deinde tantiſper coxerimus, quoad ſpumare deſinat:oportet autem ſpumam ſtatim vt emerſerit, continenter ab ipſo tollere:cùm enim hac parandi ratione acrimoniam depoſuerit,neque ampliùs aluum ad excretionem irritet,haud cunctanter in corpus diſtribuetur, &c.* Vnde Meſuë *tract. de ſimpl.tit.de aqua lactis*, mel vigorare operationem eius admonuit.

Quapropter murmurantibus hypochondriis ſerum hoc modo

modo præparatum, optimum, si quod alterum, est auxilium. Quo pacto in flatuosa melancholia, quam hypochondriacam vocant, hac lege condîtum exhibere magni semper fuit momenti; cùm enim hunc morbum pariant flatus hypochondria distendentes, ab inflammatorio naturalium partium affectu non raró pronati, vt latè Galenus edocuit *lib.3.de loc.affectis,cap.7.* fit vt serum sic paratum, partim contemperet, partim humorem retorridum euacuet.

Insuper fidissimo experimento compertum est, maximi esse commodi hoc auxilium, quando à nebuloso, crassóue flatu, in hypochondriis subsultus, & pulsationes adsunt, quas maniam, & mentis perturbationem significare, non semel cecinit antiquus vates *in prorrhetic.lib.1.* & *in Coacis*, dum sic ait. *Pulsus in hypochondrio cū perturbatione dementia est: magisque si oculi crebrò mouētur, &c.* nam vt graphicè explicat Ludouicus Duretus *in com.lib.2.c.11.n.12. cùm hypochondria, id est, ea partes epigastrij qua adiacent nothis costis quaque viscera iecoris, lienis, diaphragma quoque ipsum, & stomachum circumplectuntur, dolore vexantur, ab oppressione flatuum crassorum, vel ingenti harum partium squalore, & phlogosi, tunc ob mirabilem earum cum cerebro sympathiam, tum generis similitudine, tum operiis societate, tum etiam vasorum cōmunione, ipsum in consensum trahunt.*

Enimverò si prædicta vrgeant symptomata ab eisdem caufis pronata, tunc serum præsentaneum auxilium est, præsertim in iis fœminis, quæ vehementi pulsatione in arteriis dorsi vexantur; in quo vitio cùm in hypochondriis adsit fæculentus, adustus, nebulosus sanguis, flatúque refertus, vt Aretæus *lib.2. de caus. & signis acutor.cap.8.* manifestè edocuit, & post eum doctè explicuit Mercat. *lib.2.de virgin.& viduar.affect.cap.7.* serum ad ventilanda viscera, auferendum cauma, deobstruendum, humorem nigrum suauiter expurgandum, abstergendum mesaraei venas, quæ flatu turgent, calidáque intemperie laborant, summoperè præstat.

Hoc enim medicamen attenuat, abluit, abstergit, *vt lib. 2.distinct.1.c.9 de medic.simpl.purg.* Mesuē inquit, & nitrosa quæ præditum est, facultate, aluum absque mordacitate vlla leniter subducit, ac bilem tum flauam, tum atram ab adustis humoribus genitam deiicit, quo fit vt mirificè conferat maniacis, melancholicis, lienosis, & iis qui terrestri succo scatent, vt *cit.loco* prædicti auctores asseuerant, & non siluit Rhasius *lib.3.ad Almans.cap.15.*

Tertium præceptum in exhibendo sero est, vt sumatur in magna quantitate, *vt lib.2.epid.sect.6.* docuit Hipp. qui octo cotylas assumendas imperat in hypochondrij distentione: accipit verò cotyla vncias nouem, hoc est, octoginta circiter vncias. Veteres enim lacte vtebantur ad expurgandum, ex Hipp.4.*acut.7.* præsertim asinino, hoc enim cæteris est serosius, ex Hipp.*lib.2.de diæta,num.9.* seu camelino, & equino, quæ sunt maximè serosa, ex Arist.*lib.3. de hist.animal.cap.20.* Lac enim expurgat ratione seri, maximè si illi misceatur sal, & in magna quantitate assumatur. Super hanc iubet Hipp. ad præcauendum vomitum in ventre flatibus distento, vti intrito, quod ex allio paratur; hoc enim flatus discutit: & obstructiones aufert.

Percontaberis, cur murmure hypochondriorum vexatos, sero exhibito gloriatur hîc se adiuuisse Galenus, si tormina, & circa vmbilicum dolores à flatuoso spiritu suborti, medicamentis non cedunt, iuxta Senis oraculum *lib.4. aph.11.* Dic flatuosam substantiam duplicem esse in hypochondriis impactam, altera quæ à causa facta, habituali, & diurna ortum ducit, *vt cit. loc. in com. aph.* Galenus admonuit; hæc autem fit sine murmure, quoniam causam habet permanentem ac fixam. Alia quæ recens est, & murmure facto in hypochondriis mitescit, ac soluitur, de qua in præsenti loco sermonē instituit Galenus. Hoc ita esse *in Coacis* prædixit Hipp. dum sic dixit. *Qui verò tumor recens excitatus in hypochondriis, siquidem sine inflāmatione est, soluitur murmure facto in hypochondrio, &c.* Flatus ergo nebulosi & crassi in his partibus regurgitantes, cum strepitu & motu, facilè vacuata causa, nempe humore pituitoso ac lento, per infernam aluum soluuntur sero exhibito, præsertim si sal, & mel cum illo sint permixta. Si tamen

plura de natura, & vsu seri scire aues, lege Claudinum *in appendice ad lib.de ingressu ad infirmos, sect.9.*

Vnum solùm pro colophone addam, vt in dolore hypochondriorum curando, ex quo melancholia hypochondriaca scaturit, sis sollicitus; nam ex hac ferini, & exitiales morbi propullulant, quos auctores latè descripserunt, citati à Marcello Donato *lib.4. de histor. mirabil. cap.8.* hunc enim morbum sæua symptomata comitantur: quorum omnium causas exactè proposuit acutissimus Castrensis Lusitanus *tract.de complexu morbor.cap.24.*

Obseruatio XVIII.

Dolor hypochondriorum sæpe lethalis.

DVm hæc interpretarer, accessit ad nos epistola eruditissimi Domini, D. Ludouici Nonnij Antuerpiensis, in qua referebat exempla duo non incelebria, quæ sunt huiusmodi. Susanna 11. annos nata à septennio, ventris & hypochondriorum assiduis doloribus est vexata. Tandem acuta superueniente febre, ventris diris torminibus correpta, quinto die obiit. Dissecto cadauere inuenta est tota ventris cauitas, fœtidissimo, & seroso pure referta. Omentum totum erat corruptum, & penè absumptum. Hinc acerbi illi cruciatus.

Obseruatio XIX.

Ex mirachiali affectu mira symptomata sequuta, Ebeno curata.

NObilissima Domina, hypochondriaca melancholia laborans, mirandis symptomatis premebatur. Post rigores enim inæquales, coxæ præsertim palpitatione corripiebatur, ita vt manifestè videretur moueri, & palpitare: quo sedato videbatur inferior venter vehementissimè attolli, & deprimi. Deinde in caput, & cerebrum raptus ille vapor, aliquando conuulsiones, sæpe deliria concitabat. Durauit hoc malum septimanis aliquot, maximè matutino tempore, adeò, vt veneficij suspicionem plerisque incuteret. Tandem Ebeni decocto ad 40. dies exhibito conualuit.

HISTORIA CX. GALENI, De hypochondrij dolore.

Dextri hypochondrij dolor, cùm paruitatem quamdam iecoris, tum meatuum angustiam ostendit.

VIdi enim aliquos, & quidem quàm plures, quibus vena erant angusta, & totum corpus colore priuatum. Quòd si pulsculum cibi assumpsissent, qui præsertim flatibus excitādis aptus esset, & crassus, & tenax; nonnulli quidem veluti pōdus quoddā insidens, atque suspensum in profundo dextra hypochondij partis sentiebant, nonnulli verò quandā cum dolore intentionem. In his quidē verisimile est iecur esse paruum, atque angustos meatus habere, &c. Gal. lib. artis medicinalis, c.70.

PARAPHRASIS.

GAlenus, vtpote artis anatomicæ professor peritissimus, coniectura habita de partibus, quæ internæ sunt, earúmque compositione, in pluribus hepar indicauit paruum, quòd vltra venarum exiguitatem, & decolorē habitum, ex assumpto quouis alimento, vel lento, vel crasso grauabantur, dolebátque dextrum hypochondrium. Hanc Historiam affert 14.3. *tract.1. cap.30.* dum sic ait. *Et minoratur hepar in quibusdam hominibus, & est quandoque sicut ren paruus, &c.* Hoc ita esse demonstrat frequentia obstructionum, quibus tale iecur paruum ob angustiam aptissimum est. Accidit corporis debilitas, quoniam

corpus indiget cibo plurimo. Totum corpus colore priuatur; ob obstructiones enim impeditur transitus sufficiens sanguinis ad membra, cuius commercio & vi, insitus cuiusque partis calor suas perficit operationes: quare nec hic pellucidos generat spiritus, pusillus cùm sit; nec floridum sanguinem alimenti gratia accipiens, ab hepate, faciem, totúmque animalis habitum pulchro rubore minimè suffundit: vbi enim sanguinis ad cutem temperatam accedit puritas, color euadit modicè ex albo, rubróque permixtus, quem moderatæ temperaturæ esse certissimum signum, ostendit Gal. *lib. art. medicinal. cap.* 51. tritum enim est apud doctrinam Galen. colorem liuidum intermorientis caloris esse indicium, vt constat *ex lib.* 1. *crif.* 12. *& lib.* 2. *prog. com.* 8. *& lib.* 7. *aph. com.* 2. & alibi. Si ergo totum corpus colore priuetur, & liuescat, roséoque colore, qui optimæ temperaturæ proprius est, non decoretur, obstructum, & paruum hepar esse suspicandum est.

Rursus. Si alimentum flatuosum, crassum, & tenax hi assumant, ob venarum angustiam, non potest in se recipere hepar, sed retentum & conculcatum obstruit, & ob flatuum copiam grauat, & distendit, sicque tanto onere oppressum iecur læditur in operationibus suis, & cùm non possit chylum ob imbecillitatem attrahere, alui profluuium chylosum sequi est necesse. Hæc sunt quæ coniecturæ Galenicæ addidit Auicenna.

Subtilissimus Auerroës, licèt *lib.* 5. *collect. cap.* 31. magni faciat Galenum, propterea, quia fuit (vt ipse inquit) legalis, & verax experimentator, & nullus sit qui possit ei comparari, nisi is qui cùm clamat, non intelligit id quod clamat, tamen *lib.* 4. *cap.* 4. gloriatur se compleuisse signa à Galeno prætermissa, de iecoris compositione agnoscenda, dicens hepati paruo molles fæces inesse; quum enim exiguum sit, chylum ab stomacho attrahere non potest, sicque est necesse vt exeat deiectio mollis. Num verò ex breuitate manuum iecoris paruitas deprehendatur, vt addidere Arabes, Rasius 7. *contin. tract.* 1. *cap.* 2. Auic. 2. 1. *doct.* 3. *cap.* 1. §. *Quemadmodum curtitas digitorum, &c.* 14. 3. *tract.* 1. *cap.* 30. quorum doctrinam superiori loco impugnauit Auerroë, Vide apud Costæum *super Auicennam loc. cit.*

Galenus licèt de hac natiua hominum sorte nihil, quoad curationem attinet, meminerit, quoniam iecur paruum nullo modo arte maius reddi potest; tamen, vt in naturali hoc corporis vitio sanitas etiam conseruetur, ne frequenter obstructiones experiatur hepar, minùs inflatione, doloréque tentetur, optimum est consilium Auicen. *loc. cit.* dicentis, his cibum esse aptum paruæ quantitatis, & plurimi nutrimenti, velocis penetrationis, lætpiúsque esse exhibendum. Parum cibi propinandum, quoniam multum nec attrahi, nec retineri potest. Sæpe, quoniam multo indiget cibo nutriendum corpus, illóque velociter permeante; nam si incapacitate parua moretur ampliùs, distendit, obstruit, & grauat. In hunc vsum, salubre commendat præceptum, vt administrentur medicamenta diuretica, hepar mundificantia, subtiliatiua, aperitiua, & solutiua; hæc enim abstergunt, vacuántque humorem crassum, lentum, & multum, à quo obstructiones fieri, testis est Gal. *lib.* 8. *meth. cap.* 4. *& in art. med. cap.* 89.

Ex his obiter, & veluti raptim notandum duxi, Auicennam, cæteróstque Mauritanicæ familiæ proceres scientissimos, plurima arti addidisse, quæ à Græcis partim prætermissa sunt, vel ignorata. Abeant ergo huius famigeratissimi interpretis Galeni calumniatores. Abeant Fuchsius, Manardus, & Leonicenus, qui in hunc eminentissimum Medicinæ Magistrum similia effutire inflatis buccis, imò perfricta fronte, tela directissima, irrita tamen & inania proiicere non erubescunt. Dicunt enim quòd fuerit errotibus caliginosus, artem nostram variis mendis fœdauerit, suum librum ab aliis transcripserit, de elephantiasi, carbone, anthrace, pruna, eupatorio, hedera prauè senserit. At hæc ridicula sunt. Nam Auicennam, alióſque Arabes scatere erroribus non nego, sed hoc in Arabicam linguam, quæ difficilè in Latinam transfertur, & in interpretum culpam est reiiciendum, quod horum auctorum æuo ob explanantium penuriam cùm contigerit, Auicennæ auctori grauissimo, & Galenicæ doctrinæ studiosissimo adscribendum non est, qui nostra ætate Andreæ Alpagi Bellunensis, Costæi, & Pauli Mongij virorum eruditissimorum castigatione, à mendis, quibus scatebat, est expurgatus. Quòd autem ab aliis plurima in suos canones fuerit mutuatus, hac ratione culpandus non est: hoc enim pacto vel Galenum ipsum damnabimus, qui ab Hippocrate, Archigene, Diocle, Asclepiade, plurima in suos libros transposuerit. Sic Paulum, Aëtium tantoperè in Scholis commendatos repudiabimus, qui ex Galeno, Herodoto, Philagrio, Rufo, omnia in doctrinam suam commutarunt. Hoc ita esse hæc historia testatissimam fidem facit, in qua quantùm Galeni mentem in præseruatione corporum, quibus paruum est iecur, superauerit, ex dictis sit manifestum. Simile iudicium proferri poterit de Rasio, auctore tanto, quem empiricissimum Fallopius *lib. de medic. purg. cap.* 14. nuncupare ausus est, eius libros ab scholis Medicorum esse ablegandos pertinaciter contendens. Hæc ègo exaudiens (lacrymabile dictu) intimis angor sensibus, animi dolore dirumpor, cùm huius doctrina multo in pretio sit habenda, prout latè *lib.* 1. diximus, *in prolegomenis*, & eruditi omnes, plenissimis, vt aiunt, tibiis, eius laudes prædicant, & buccinantur.

HISTOR. CXI. AVICENNÆ, *De spleneticis.*

Spleneticus, vrina sua epota, sanatus.

Quidam homo spleneticus somniauit, quòd præcipiebatur ei in somno, vt vrinam suam biberet omni die tres pugillos, quantum in palma manus incuruata continetur, & inuenit mirabile, &c. Auic. lib. 2. tract. 2. c. 725. de vrina.

PARAPHRASIS.

Splenetici vocantur apud Galenum *lib.* 6. *aph.* 43. qui diu durum habent lienem, seu induratam splenis affectionem patiuntur, *vt lib.* 9. *de compos. medicam. sec. loc. cap.* 2. ipse admonuit. Hic affectus à crassis, lutosis, fæculentísque humoribus originem ducit, *quoniam lien scirrhosis affectionibus facillimè corripitur, propter nutrimenti quo vtitur speciem; alitur enim sanguine melancholico, qui veluti limus prioris existit*, vt *lib.* 13. *meth. cap.* 16. Galenus edocuit.

DVBIVM LXII.

Num vrinæ potus morborum curationi prodesse possit.

Inter plurima, eáque præstantissima, vsu assiduo, multiplicique experimento confirmata præsidia, quæ ad scirrhosam lienis dispositionem, tum veterum, tum iuniorum doctissimi literis commendarunt, nullum est vrinæ potu sublimius, aut excellentius. Galenus enim quamuis de eius vsu non ita rectè sentire videatur, *lib.* 10. *simpl. cap.* 15. cùm abominabilis, & execrandus sit ipsius potus, & multa sint ad manum auxilia quæ nobis conducere possint: attamen cogente necessitate potandam consulit caprinam, *lib.* 9. *de comp. medic. secund. loc. cap.* 3. & humanam in achoribus propinat, *lib.* 1. *eiusd. operis, cap.* 8. *tit. de iis, quæ Soranus ad achoras scripsit.*

Neque hoc extra rationem est, cùm huius etiam auxilij habeamus Hippocratem testem locupletissimum; hic enim *lib.* 2. *de morb. mulier. num.* 29. vrina veteri calida vterum fouet, quum hic in coxam incumbit. Et *lib.* 1. *eiusd. operis, num.* 96. vrinam veterem cum ferri recrementis ad imprægnationem bibendam offert; & *num.* 123: vrinam

vrinam bubulam bibendam præbet ad purgandum steriliium vterum. Nec mireris, nam vrina vehementer abstergit, & maximè humana, quæ licèt omnibus infirmior sit, cæterùm potenter repurgat, *vt cit.loc. simpl.* monuit Galenus, id quod satis fullones indicant qui vsu illius sordidas vestes expurgant, atque abstergunt. Hoc ita esse, ipse ex aliorum mente confirmat *lib.cit.simpl.* Galen. qui cùm pestiferè ægrotarent in Syria, humanæ vrinæ potione sese liberatos profitebantur. Nec deest experimento ratio: nam, auctore Dioscor. *lib.2.cap.73.* vrina humana antidotum est contra venenum præsentaneum, & viperarum morsibus mirè auxiliatur, & confert omnibus lethalibus venenis, caniſque rabiosi morsum, virulentorúmque animalium puncturas coërcet & retundit, *vt cit.cap.in fine* Auicenna affirmat, & refert Crollius *lib.alchym.pag.214.*

Magna ergo est vrinæ epotæ vtilitas; & ad sanandos morbos efficacia vehemens, vt Dioscorides *cit.loco* confirmat; explicat luculenter Mathiolus *in com.* Hoc modo probat aquam ex vrina per distillationem extractam, ad omnes obstructiones hepatis, inflammationes, Gangrænas, Quercetanus *in pharmacopœa dogmatica restit. pag. 119.* in Paralysi dicit esse vtilem Forestus *lib.8.obs.5.* vrinam pueri laudat Mullerus *in miracul. chymic.* ad visus conseruationem, eámque cæteris anteponit. Insuper eius potus lienosis saluberrimus est, quum enim calida sit & sicca, humorem lentum incidit, tenacem secat, crassum abstergit: sicque contra incipientem aquam inter cutem plurimùm prodest; quod de caprina, camelináque potiùs affirmat Paulus *lib.7.tit.de vrina*, & magis si cum Nardo assumatur, vt docuit Auic. *loc.cit.* redditur enim sic magis odorifera, & minùs horribilis ab bibendum.

Deinde plurimis morbis vrinæ potum auxilio esse citati auctores pronuntiarūt, quos sequutus Plinius *lib.28. cap.6.* variis allatis experimentis confirmat. Frigidos morbos curat, clysteris modo indita colicum cruciatum persanat, & hydropicis miro est auxilio, vt proprio experimento obseruauit Valleriola *lib.2.obs.cap.5.* & eius vsum pro curanda cachexia laudat Salomon Albertus *consil.89.* nam valenter aquas detrahit, & magis si sit pueri impubis, venerem adhuc non experti: sorditiem, scabiem, pruritúmque abstergit, nitrosa, qua pollet, facultate, *vt cit. loc.simpl.* inquit Gal. & latè explicuit Aëtius *tetrab.2.serm. 1.cap.108.* & non siluit Georgius Valla Placentinus *lib.2. suæ medicinæ, cap.23. de vrina humana.* Sic nobilissimum medicamentum est pro pellendis arenulis, vt firmat Vntzerus *in simpl.antinephritic.p.202.*

Ad hæc morsui venenoso, illita eximiè succurrit, trahit enim cum fortitudine venenum, *vt 6.4.tract.4.cap.9.* de curatione canis rabiosi protulit Auic. & post eum dixit Rhasis *35.continent. tract.2.cap.3.* vt refert Mercurialis *lib.5.de febrib.cap.28.de pestis preseruatione.* Insuper. Apri vrina ad vesicæ, & calculi cruciatus est potentissima, apud Plin. *lib.28.cap.15.* & splenеticos iuuat, apud Auic. *15. 3.tract.2.cap.4.* & maximè spiritus vrinæ per distillationem extractus, cuius vsus est maximus in peste, cordis, & cerebri morbis, vt Libauius *in syntag.arcan.chym.lib.1.c. 25.* & Philippus Vlstadius *in suo cœlo Philosoph.cap.21.* ex professo retulerunt. Ægrotantis enim vrina in hunc vsum est præstantior; cùm enim præ obstructione, & impedita transpiratione acrior sit reddita, lienis duritiem promptiùs mollire est apta, & crassos humores attenuat, eósque per secessum, vrinámque expellit. Hinc puto consueuisse Iberos vrina in cloacis inueterata se lauare, sibique ipsis, ac mulieribus eadem dentes abstergere: qua re permori Barbari, teste Plinio *lib.28.cap.8.* vrina quinque annis inueterata ad ciendas aluos vtebantur: quod etiam Strabo *lib.3.* & Catullus *in Egnatium.* Volaterran. *lib.16. comm. vrb.* Alex. *lib.1.dier.genial.cap.9.* confirmarunt.

Mirabilem hunc vsum perspicientes Imperatores, ex vrina vectigalia faciebant, quod tanquam pudendum Suetonius non reticuit, *cap.23. de vita Vespasiani Cæsaris.* Sordida planè augendi ratio ærarij; Sicque cogebantur omnes habere in publico dolia, siue amphoras vrinæ in angiportis, ad eam excipiendam, quæ ad vsum purgandarum vestium à fullonibus vsurpatur, quò Mar-

A tialis allusit *93.epigram. lib.6. in Thaidem.*

Tam malè Thais olet, quàm non fullonis auari
Testa vetus, media sed modò fracta via.

Vt sciтè probat Iustus Lipsius *lib.2.de magnitudin. Roman. cap.6. de vrinario vectigali.* Sed quàm hæc acerbitas, & sordidorum vectigalium inhumanitas principem dedeceat, ex antiquorum dictis doctè ac prudenter collegit idem Lipsius *lib.4.ciuilis doctrin.cap.11.* tyrānorum enim hæc sunt, non principum, qui occasionem dederūt adagio, *Vel à mortuo Vectigal auferre.* Licèt autem Gal. *cit. simpl.* referat, Apollonium *lib. 1. parab.* consuluisse Asini lotium ad inflammatam columellam: *miror*, ait, *huiusmodi auxilium tradentes, certò enim scio omnes homines, paucis omnino exceptis, citius mori velle, quàm vrinam asini bibere.* Quamuis enim Aëtius *tetrab. 1. serm. 2. cap.84.* carpat Xenocratem, & alios qui de medicamentis vrinarum scripserunt; *qui namque hæc scribunt, non minori, sed maiori digni sunt odio, quam qui perpetrant:* attamen cùm vel me-
B dicamentorum copia non suppetit, aut in itinere, venatione, rusticatione: aut homo rusticus fuerit, aut seruus, hæc, & alia similia propinare non est cunctandum, maximè cùm salute nihil charius sit, teste Cicerone *lib. 2. rhetor.cap.21.* nam, vt legitur in Ecclesiast. *cap.30. melior est pauper sanus, quam diues imbecillis.* Sic Galen. *10. simpl. tit.de stercore humano*, ipso, gutturi illito anginam persanat, & caninum exhibet in potum ad vlcera intestinorum summè inueterata. De quo argumento lege Tiraquell. *lib.de nobilit. cap.31. à num.359. vsque ad num.367.* ex Medicorum celebrium decretis eloquentissimè disputantem.

Quid mirandum? quando alia sordidiora pro vita seruanda mortales assumere non recusant; & idcircò ex stercore humano plura parantur medicamina, quæ hominis saluti mirificè conferre queunt. Sic aqua ex stercore hu-
C mano per distillationem extracta, intus assumpta, auxiliatur comitialibus, hydropicis, calculum minuit, & expellit, contra rabidi canis, & virulentorum animalium morsus est præstantissima, auctore Libauio *lib.2. Alchym. p.142.* Hoc modo secundinæ torrefactæ puluis, mulieris primiparæ, filiū enixæ, aduersus epilepsiam, strenuum est auxilium, vt firmat Finckius *in enchiridio Dogmat. Hermetic.p.41.* cur ergo si hæc vera sunt, & pro recuperanda sanitate censentur saluberrima, vrinam plurimis morbis esse proficuam non fatebimur? Ex hac contra insultus febriles fieri enema optimum, probat Hubertus, referente Duncano *tract. de feb. pag.806.* Tu verò de vario vrinæ vsu consule Daniëlem Beckherum Medicum eminentissi-
D mum, & apud Borussos Regiomonti Professorem celebrem, *lib.1.Spagyrica Microsmi cap.9.*

HISTORIA CXII. TRALLIANI, De lienis scirrho.

Lienis scirrhus, purgatione, & aliis auxiliis curatur.

NOuisti curatum à me fuisse militem, qui dum ad me veniret, totam * lienis regionem barbaricis ferramentis
E candentibus inustam habebat, quem duobus, tribúsue diebus, medicamentis per os datis purgabam, & deinde diligentem ei curam in singulis conuenientibus remediis adhibebam, &c. *Trallianus* lib.8.cap.13.in initio.

PARAPHRASIS.

ELegans sanè, & multi vsus est historia hæc, quæ morbi contumacissimi, nempe Scirrhi lienis exactam curationem breuiter proponit. Scirrhum lienis vocat Gal. tumorem durum, & indolentem. Huius causa est humor glutinosus, crassus, viscidus, vt est humor melancholicus naturalis, aut superexiccata pituita, vt Gal. edocuit *lib.14. meth.cap.5.& 6.lib.de tumorib.præter.nat.cap.9.& lib.2.ad* Glauc.

Glauc.cap.5.& alibi passim. Communes itaque habet cum hepatis Scirrho causas; nam vel à principio paulatim congregatur,& augetur, ac in magnum tumorem attolli-tur,vel Medicorum imperitia paratur,vbi vehementer in-flammationes, & erysipelata adstringunt, refrigerant, & tumorem hoc modo lapidosum efficiunt.

Cùm enim lienis munus sit fæculentum sanguinem attrahere, quem mira quadam, & insita vi ad se allicit,vt Gal.*lib.6.de loc.affect.lib.2.de facult.naturalib. & in lib.de vsu part. cap.4.* non semel prodidit, & idcircò hunc ex aduerso hepatis locauit natura,vt limosa ac lutulenta suc-corum illuuie hausta purior redderetur sanguis, fit vt promptissimè scirrho tentetur.Quoniam, *vt cit.de facult. natur.cap.vlt.*Gal. edocuit, in sanguine generando quic-quid abundè crassum, ac terreum ex ciborum natura in nutrimento fertur,nec commodè à calore naturali altera-tur,id lien ad se attrahit. In hunc vsum, eum rarum fun-gosum, & solutum, solidioris spongiæ, aut leuioris pu-micis instar,hauriendo, excipiendóque huic terreno suc-co opportunum fabricauit natura. Quapropter hoc vis-cus ex iis est, quæ sanguinem purgant, vt Fernel. *lib.1. meth.cap.9.*doctè conscripsit. Hac de causa lien ob nutri-menti quo vtitur speciem,facilè scirrho corripitur, *vt 13. meth.cap.16.*aduertit Galenus.

At ego non video, quomodo hoc verum esse possit, si contrarium legimus apud Gal.*lib.4.de vsu part.cap.15. §. Splenis verò corpus, cum tantò rarius hepate sit, quan-tò est crassius pulmone, meritò ex tenuiore sanguine nutri-tur, &c.* nisi intelligamus parte puriore sanguinis me-lancholici nutriri, & subtiliore quàm iecur, vt longa verborum serie explicat Amat. *lib.3.centur.schol.*48. & non siluit acutissimus Fernel. *6.physiolog. cap.3.* Nam haustum hunc limosum sanguinem per splenicum ra-mum, copia atteriarum attenuat, coquit, & sibi si-milem reddit, tandémque puriore eius portione nu-tritur, reliquam verò impuriorem, vtpote onerosam, nunc in ventriculi fundum, nunc in venas hæmorroi-dales detrudit.

Huius visceris corpus à flatuoso, nebulosóque spiritu indurari quodammodo videtur: at à vero scirrho tactu manifestè distinguest:ille enim tactui pertinaciter non re-sistit, imò imposita manu cedit. Verus autem scirrhus à terrestri humore tenaciter infixo ortum ducens, durus est, renitens valde, & indolens, in sinistro latere perce-ptus, cum angustia, molestia, ac distentione; accedit ten-sio in abdomine difficultas in potu, prauus in facie, & vniuerso copore color, qui liuidus, & nigricans esse so-let, crebrior adest anhelitus, inflantur crura, temporis progressu cachexia accedit, pedes intumescunt, vlceran-tur gingiuæ ob plurimum quem cum liene obtinent con-sensum,vlcera in cruribus excitantur,fœtet os, quæ omnia indicia collegit Auic.15.3.*tract.2.cap.5.*

Ex lienis scirrho, plurima, eáque irreparabilia damna oriri solent, hydrops, fluxus colliquans, ad tabitudinem extenuationémque maximam, imò & mortem ægros de-ducens. Quapropter omnes Medici tum prisci, tum iu-niores, in eo curando strenuam operam imposuere. Si enim à flatu tumor sit, præter diætam idoneam, & hu-morum crassorum iteratam purgationem, flatus discu-tientia,tam interna, quàm externa sunt vsui,quorum am-plam apud eos syluam inuenies.Si tamen ex humore ter-restri & crasso oriatur, ob dictas causas sedula opera in eius curatione est impendenda.

Licet autem lien inter ea viscera non numeretur, quo-rum tanta dignitas est,vt iis vel leuiter affectis statim im-mineat mortis periculum, eius tamen conditionis est,vt facilè suas affectiones communicet ventriculo, iecori, & corpori vniuerso, hinc cachexia, melancholia,ictérus ni-ger,aliæque grauissimæ affectiones repullulant, quæ ma-iori ex parte in interitum finiuntur: de quarum sorte esse aquam inter cutem; firmat Galen. *lib.1.epid.sect.3. comm.4.*

Morbus hic contumax est, ac rebellis, & præsidiis vix succumbit, quoniam à crasso, glutinoso, terrestríque suc-co, visceri pertinaciter impacto, ac lapidoso facto origi-

A nem ducit. Quamobrem ne mireris Medicos, qui ante Trallianum, militem hunc curauerant, diù in eius cu-ratione insudasse: nam, vt par erat, sanguine priùs mis-so, & celebrata purgatione, ad ferrum accesserunt (vo-cat ipse *barbarica ferramenta.*) Nam perseuerante malo Archigenes, priscique alij finistri hypocondrij cutem multis locis scarificabant, cucurbitulis deinde impositis sanguinem crassum extrahebant,& vel hoc auxilio etiam sunt vsi, vt medicamenta extra applicita penitissimas pos-sent lienis partes permeare. Ferramenta autem hæc po-terant illo fæculo appellari barbarica, quum essent à Bar-baro inuenta, vt Paulus *lib.7.* & alij. Barbarica empla-stra nuncuparunt.

B

DVBIVM LXIII.

Num lien aliquando vrendus.

COMMENTARIVM

Regionem lienis inustam.] Offert sese modò non ince-lebre dubium:num ferramentis candentibus lien sit vrendus.Nam veterum scientissimi inustiones faciebant, vt humor tenax, & firmiter impactus liquaretur, & ad extrà attraheretur. Sic Hipp. candenti ferramento pro morbis capitis,vstiones celebrat in capite, circa aures,na-sum, ceruicem *lib. 2. de morb.num.*15. & *in lib.de intern. affect.num.*3.in hunc vsum plurimas facit vstiones ad ace-tabulum coxæ, scapulam, nates, medium femur, genu, & malleolum: & *in num.*14. in eo morbo, in quo spinalis C medulla præ Venere reficcatur, plures vstiones facit ad lumbos, dorsum, ceruicem: & *in num.*20. in coxendicis dolore hoc præsidij genus exequitur. §. *Vrere autem qui-dem oportet,carnosa quidem ferro, &c.* & priùs prædixerat *lib.6.aph.text.*60. vbi in diutino coxendicis dolore vstio-ne prohibuit claudicationem.Ab hoc mutuatus fuit Cel-sus *lib.3.cap.*23. vbi morbi comitialis curationem insti-tuens,sic ait.*Quod ad Medicum verò pertinet,vltimum est, iuxta talum ex vtroque crure paulũ sanguinis mittere,occipi-tiũ incidere,& cucurbitulas admouere,ferro candente in occi-pitio quoque,& infrà,quà summa vertebra cum capite cõmit-titur, adurere duobus locis,vt per ea perniciosus humor eua-dat,&c.*Idem exequitur auxilium *lib.4.cap.2.§.Illa in om-ni vetusto capitis dolore cõmunia sunt,sternutaměta excitare, inferiores partes vehemẽter perfricare,gargarizare iis quæ sa-liuam mouent,cucurbitulas temporibus,& occipitio admouere,* D *sanguinẽ ex naribus detrahere,resina subinde tempora peruel-lere,& imposito sinapi exulcerare ea quæ malè habẽt,antè lin-teolo subiecto,ne vehementer arrodat,candentibus ferramẽtis, vbi dolor est,vlcera excitare, &c.* Et *c.22. de coxarum mor-bis*,sic ait.*Vltimum est, & in veteribus quoque morbis effica-cissimum,tribus aut quatuor locis super coxam,cutem canden-tibus ferramentis exulcerare, &c.* Hunc modum loquendi, omnes mutuati sunt ab Hipp.*lib.de art.com.1.text.*42.43. & 44. qui ferramentis vtitur candentibus, pro curandis illis,quibus humeri caput elabitur.

Sic in desperatis morbis, partes nostri corporis inurere candenti ferro priscorum sagacitas adinuenit. Quando enim cum dolore & grauitate, iecur vomica laborat, & carnea ipsa substantia vitiata ostenditur, puriſque adest in E tunica collectio, tunc adurere oportet, ex Paulo *lib.6. cap.*47. ita antiqui purulentum iecur adurebant, vt con-stat ex Hipp.7.*aph.*45. Si vstionem contempseris, magna copia puris hepate concepta effunditur in ventriculum, ac tetro suo vapore suffocat.Vtrum verò hoc opus actuali an potentiali cauterio sit peragendum,explicatHollerius *in com.cit.aph.* Sic in longis stomachi defluxionibus, fer-ramentis candentibus mucronatis crustas moliri oportet, ex ipso *cap.*49.*eiusdem libri.*Et *in cap.*48.simili ferramen-to hepar pluribus crustis inurit, vt humor in intimo pertinaciter impactus liquetur, & per vlcera diu fluen-tia emanet. Accepit Paulus ab Hipp. *lib. de intern. affect. num.*26.

Hoc modo Andromachus, & Archigenes apud Aëtiũ *tetrab.3.serm.4.cap.*11. emplastra ex arsenico, & alumine

scissili

fciffili, calce viua cum emollientibus fpleni adaptabant, vt cruftis excitatis virofus humor in profundo delitef-cens extraheretur foras. Securè verò fuper hanc partem vftiones celebrare poteris, nam lien non eft pars prin-ceps, nec principium alicuius facultatis exiftit: quare lienis vulnera non femper lethalia funt, quoniam ipfum totum aliquando refectum vidit Francifcus Rouffetus *fect.4.de partu cafareo,cap.5*. Et quafdam ipfius particu-las excretas fatetur fe vidiffe Aretæus *lib. 3. de cauf. & fignis acut.morb.cap.14*. & curforibus ne obfit, vel inuri, vel excindi fæpe, teftatum reliquit Plinius *lib.11.cap.37*. & non filuit Plautus *in Mercat*. Probat eruditus Gor-gius Bertinus Campanus *lib.18. fua medicin.cap.1*. Quid plura? nónne fine liene homines viuere poffunt, vt pofi-tis exemplis explicat Laurentius *lib. 6. de re anatomic. quaft.25*. Exemplo funt pecudes in Creta, quæ fine liene viuunt, quòd fcolopendrio vefcantur, vt narrat Vitruuius *lib.1.cap.4*. quæ an fit afplenium, eruditè explicat Guliel-mus Rouil. *lib.11.hift.plantar.c.4.& 5*. Nec hoc mirum videri debet, cùm lien fit per accidens neceffarium, ficuti retrimenta tum alui, tum veficæ, vnde fit vt nonnullis magnitudine deficiat, auctore Arift. *lib.3.de part.animal. cap.7*. fic referēte Cælio Rhodigino *lib.4.lect.antiq.c.18*. quod etiam obferuauit Celfus *lib.3.cap.9*. & notauit Be-niuen. *lib.de abdit.105*. dum lienofos ferratæ aquæ vfu iuuari affirmat: vnde fit, inquit ipfe, vt animalia apud fabros ferrarios educata, exiguos lienes habeant; ex quo facilè inferri poteft, fine liene, aut eo exiguo, animalia viuere poffe. Num verò abfque vitæ periculo excin-di poffit, ob eius cum partibus præcipuis connexionem, negatiuè refpondet Tobias Knoblochius *lib. inftit.ana-tomicar.difp.7.de liene*: nam id fine vitæ iactura perfici ne-quit, vt refert Leuinus Lemnius *lib.2. de complex.cap.vlt. in princip*.

Scifcitaberis, fi incaffum ab aliis Medicis, præter ge-nerales vacuationes, ferramenta candentia fpleni fcir-rhofo erant inufta, cur hic contumaciffimus morbus purgationibus, & aliis auxiliis fuccubuit? Dic. Dupli-cia funt vacuantia per os, nam aut euacuant per vrinam, aut per aluum. Illis poffe lutulentam materiam in liene firmatam expurgari, Galenus auctor eft *2.ad Glauc.cap.2. prop. finem*: quo loco inteftina per inferiores deiectio-nes expurgari vult, vt fplenem, & renes per vrinas. Si verò *lib.13. meth.cap.17*. affirmat nullam patere viam à liene ad veficam: Refpondet Mercurialis *in com. Hiftor. prima epidemica, in com.verbi Hipp.(nigram minxit)* à lie-ne nullam effe viam manifeftam, occultam tamen dari negandum non effe: hanc indicauit eruditiffimus Lau-rentius *lib.4.de re anatomic.quaft.27*. qui prifcorum, fuif-que experimentis lienem per vrinam pôffe expurgari contendit, cui adftipulantur qui tranftulerunt Galeni locum ad Glauconem, Martinus Acakia, & Andreas Lacuna *in fuo breuiloquio*. Leoniceni quoque conuerfio eft ambigua, licèt ab Auguftino Guadaldino recogni-ta. Ita enim habet vera lectio ex Græco contextu fi-dè deprompta. *Inteftina autem per inferiores excretiones; quemadmodum & fplenem, & renes per vrinam*. Sed hi-ftoria ab Hippocrate recitata *lib.2. epid*. de Bione lie-nofo, qui mictu copiofo, & craffo iudicatus eft, fple-nem vacuari poffe per vrinam, recurrentibus fuccis à mefenterio per cauam in vias vrinæ, manifeftè de-monftrat. Cui iungenda & alia Valetij, *exercit. 40. ad Holler. de morbis intcrnis*, cuiufdam ægri, qui à lienis tumore, annis continuis quindecim, annuatim bis aut ter, per vrinæ profluuium attramento fimile fanus euafit.

Tanta eft vis diureticorum in molliendo liene; nam deriuata craffiore parte fanguinis, quæ fplenis duritiem fouebat, ad vrinæ vias, ille mollefcit: nam propriè diu-retica primò fanguinem attenuant, fecundò fundunt, & feorfim cogunt partem craffam, & ita remanet ferum fecretum; funt enim hæc valde calida, & tenuiffima fubftantia pollent. Si verò à fortioribus, & feligen-tibus pharmacis, melancholicúmque humorem va-

A cuantibus per fe materia propria morbi vacuetur, fæpe his emollitur lien, quin localia imponere fit neceffe: nam vt in plerifque *cit.locis* dicebat Galenus, lien for-tiores vacuationes fuftinet citra incommodum. At cùm humor impactus terreus fit, & tractu difficilis, & viæ arctiores, & longiores cæteris omnibus, craffiffimi hu-moris vberem copiam vix fufpicientes, fi vehementia pharmaca propines, exafperatur affectus, moto, & non vacuato humore: leuia autem medicamenta pertinacem hunc humorem non expurgant, & pufilla eorum vis partem affectam non attingit. Quid ergo faciendum? Docuit belliffimè Hipp. *lib.1. de morb. mum. 30*. dicens, *fi verò fpleniticus fuerit, neque purges lacte, neque fuo fero, fed eo quod modicum ingeftum, multum purget, &c.* Hoc dice-bat Auic.*1.4.tract.2.cap.7*. *vtendum* fcilicet effe *medica-mento forti, debili*, illo ex natura fua; debili, quoniam in parua quantitate valde purgat.

B His factis vniuerfalibus auxiliis, diligentem curam huic ægro Trallianus in fingulis conuenientibus auxi-liis adhibuiffe refert. Quæ autem fint, non explicat. Dic tu fuiffe deobftruentia, ab infarctu liberantia: cùm enim hoc vifcus fit eius naturæ, vt craffo humore abundet, ferè femper adfunt obftructiones curatu dif-ficiles, quas auferre chalybis vfum affiduum, compro-bauit experimentum, & nos *in com. Hiftor. 82. lib.1*. ex veterum, & iuniorum mente prædiximus: & firmat Claudinus *lib. de ingreffu ad infirmos, in appendice fect.2*. Infuper hoc opus alia etiam poffe præftare medicamen-ta, Galen. *cit.loc*. affeuerat, quorum latam fyluam repe-ries apud eos, qui doctè de lienis fcirrho confcripfe-runt.

Denique conuenientia auxilia indurato lieni, non alia poffunt effe nifi malactica, feu emollientia, quo-C rum naturam exactè defcribit Galen.8. *lib.de medic.comp. fec.loc cap. 8. §. Qua verò ob frigidos, & vifcofos humores in folidis corporibus imbutos indurantur, ex neceffitate frigi-dam habent affectionem. Quare & calfacientibus, fimúlque tenuium partium opus habent, hac enim fufficientia funt, & ad vifcofitatem humorum induratis partibus infarctorum ex-tergendam, & ad fecundam craffitudinem, & difcutiendos humores ita extenuatos, &c.*

Hæc ergo, quæ congelatum humorem fundunt, & fenfim per halitum digerunt, qua cautela fint appli-canda, *in lib.meth.cit*. oftendit Galen. ne videlicet fint ve-hementia, ita vt ab eorum vfu abfumpta tenuiori par-te humoris, reliqua exiccetur, & lapidofa concretio, immedicabilífque durities gignatur. Explicat egregiè D Hollerius *lib. 1. inftit. chirurg. cap.4*. de mollientibus; quorum medicamentorum quot fint gradus, ex Galeni mente expofuit Mercatus *lib.2. indicat.cap.6*. Si tamen præfidiorum emollientium fplenem refrigeratum, ob-ftructum, & induratum, fimúlque aliorum aperientium, & calefacientium numerum, & formulas fcire defideras, ex omnibus auctoribus in fynopfim redactas, lege Mer-catum *tom.1.quaft.216*.

HISTORIA CXIII. GALENI, De morbo regio.

E **Morbus regius, citra naturalium vifcé-rum affectum, fæpe generatur.**

QVidam enim acuta, biliosáque febri laborans, die fe-ptimo multa flaua bile ad cutem tranfmiffa, à morbo li-beratus eft, mansitque fequētibus diebus* auriginofus. Itaque & excrementa, & vrinas confiderauimus. Virifque verò fecū-dùm naturam habentibus, atque ob eam caufam nullum vi-fceris affectum declarantibus, venit in mentem fieri poffe, quòd trāflata in cutem bilis craffior effet. Qua ratione permo-tus, difcere volui qualifnam effet fudor. Illo autem apparente aquofo,*

*aquoso, conieci esse bilem dissipari contumacem. Præcepi itaque laboranti, vt aqua suapte natura calida,& cui discutiendi vis esset, vteretur, ac præterea victum adhiberet humidiorem, qui humorum crassitudinem paulatim posset extenuare. Hic autem bonam valetudinem consequutus est,&c. Gal.*lib. 5. de loc.affect.cap.vlt.

PARAPHRASIS.

Cterum citra aliquam visceris affectionē euenire posse, hac historia explicat Galen. Cùm enim in die decretorio, præcedente coctione, ab internis sedibus ad corporis habitum, natura biliosum humorem transmittit, soluitur febris. Internas partes liberas, & sanas remansisse, communia alui & vesicæ excrementa ostendunt manifestè. Nam,vt dicebat Gal. *lib.2.aph.com.15.animalium natura nonnunquam ex pricipalibus membris humores malos euacuans, alios per vrinas, vel vomitus,vel aluum inferiorem excernit, quosdam verò pellit ad cutem, sed cùm non potest euacuare propter eorum crassitudinem,ibi reponit. Tunc igitur considerandum ac distinguendum,numquid natura totam deponat in patientibus partibus superfluitatem, an adhuc etiam corpus vniuersum vitiosis humoribus superabundet: quod excrementa indicabunt; nam si sint similia sanis,totum corpus bonos habere humores indicium est,&c.*

Nullo enim signo certiùs interiorum partium dispositionem coniectari possumus, quàm ab excrementis. Bilis ergo ad cutem translata, num esset tenuior, an crassior, ex sudore iudicauit Galenus; nam si subtilior bilis est, quæ auriginosum morbum committit, facilè sponte sua transpirat, & exhalat; si autem apparet sudor, isque aquosus, aut serosus resudat, bilem non tenuem, sed contumacem, difficilisque resolutionis ostendit euidenter. Neque inde arguas ex aquoso sudore, aquosum humorem in corpore redundasse, fuisséque ad cutem transmissum: non enim hoc signum indicauit Galenus, nisi vt bilis naturam inuestigaret: bilis enim si crassior sit, in cute condensata, in formam roris, aut sudoris erumpit.

Hunc autem crassiusculum humorem per eandem partem, nempe cutem, in halitum digerere satius iudicauit. Cùm autem plura sint, quæ hoc opus præstare possunt, vt discutientia lauacra, ablutiones, innatationes, suffumigationes, quæ cutem densam laxando, & humorem crassum, impactúmque digerendo, ipsum dissipant, ad naturalia balnea (vocant aquas sponte nascentes) eum misit, quæ suapte vi cutem aperiunt, ipsius spiracula patentiora reddunt, & sic humorem crassum in cute impactum resoluunt; quas dotes mineralia balnea obtinere, ex antiquorum mente inter omnes latè, doctéque probat Cardanus *lib. 2. cont.tract.4. cont.3.* Sed has aquas non iubet assumere in potum; nam præterquam quòd partes internæ sanæ erant, internóque non indigebant auxilio, post transactam acutam, biliosámque febrim erant suspectæ valde. Sic Aëtius *tetrab. 3. serm. 2. cap. 18.* icterum crisis ratione euenientem, aquarum potabilium lauacro aptè persanat.

Deinde absumendus humor erat biliosus, & crassus, quapropter victum humidum, attenuantémque consuluit, vtrique indicationi satisfaciens. Sed cùm in ambitu corporis, crassioris bilis copia esset impacta, quàm ex aquoso sudore prodeunte cognouit, fortius auxilium ex balneo aquarum sponte nascentium vtilius esse iudicauit: ita monuit ipse *lib.9.sec. loc. cap.1.* dum icterum criticum persanare intendit.

§. *Et facilè hi curantur balneis, &c.*& Medici postea vnanimiter confirmarunt.

***

QVÆSTIO LIV.

Quod Auriginosus morbus, citra Iecoris vitium, in omni iudicatorio die eueniens, salubris sit, Contra Plinium.

COMMENTARIVM.

Die septimo.] Incidimus nuper in summos, Galeni *in libros de locis affectis* interpretes:apud quos scitu digna pleraque de ictero ingesserunt se nobis. Ergo & inde spicilegium fecimus,ne nobis tantùm,& Musis(quod dicitur) incineremus, atque hisce commentationibus consperimus,vt quisque exigit locus. Nunc illud enotamus, biliosi recrementi per totum corpus refusionem, definiri eam affectionem, quam regium morbum, Auriginosum, arquatum,atque icteritium nuncupant: sic Gal. *lib.de dif. sympt.cap.4.& lib.3.de caus.sympt.cap.vlt.* Paulus, Aëtius Cornelius, & cæteri omnes, sumpta appellatione ab his quæ in morbó, ac eius curatione accidunt. Ex eo enim quòd corpus palleat instar auri, auriginosus dicitur: & regius, quoniam, vt notat Celsus *lib 3.cap.24.*luxu, lasciuia,& ludis,denique & regio apparatu tractandus. Ictericia verò secundùm Aëtium, ab animalculo, quod ictis, seu mustela syluestris nominatur,oculos habente auricolores. Aliis ab ictero aue, Latinis Galbula nuncupatur. Hic vitiosus color magis apparet, vt inquit Aurelianus *lib.3.chronion,* in albidis oculorum partibus, ob summam coniunctiuæ albedinem, & quia ibi cessat vasorum ductus;& venis quæ sub lingua sunt, propter illarum amplitudinem,& carneam linguæ laxitatem.

Non esse perpetuò in morbo regio affectum iecur, sed citra illius vitium nonnunquam accidere,demonstrat Galenus,hac historia in medium allata: nam sæpenumerò in morbis, vt tertiana exquisita, & aliis id genus à bile procreatis, nequaquam laborante hepate, bilis ipsa, iudicatione ad cutim effunditur, & efficitur aurigo, ex ipso *lib.4.aph.62.2.feb.cap.1.* ea ratione,qua interdum etiam pellente natura in crisibus peccantem humorem ad cutem, solent euenire sudores, & per defluxum humoris in partem abscessus,iuxta illud Hipp.*31.& 32.cit.lib.* & alibi. Secundò, quia aliquando etiam citra iudicationem, nempe deprauata sanguinis massa, & venenosa quadam alteratione in biliosam qualitatem conuersa; siue corruptio à veneno oriatur externo, epoto,aut ex ictu ferarum, siue ab interno,hoc est,intra corpus genito,quod generari posse monstratum est *lib.1.in com.hist.52.* Deinde ex eo, quòd prouenit etiam non raró ratione viarum, per quas expurgatur bilis, aut vitio fellis præ imbecillitate non attrahentis, vel obstructione sui meatus ad intestina non pellentis.

Demum. De icteritia illa quæ ad felleam vesicam spectat, non agit hoc capite Galenus, in quo proposita est historia hæc, quia eo loco solius iecoris rationem habet; imò verò quia tantùm intendebat ostendere, non semper in huiusmodi morbo hepar ipsum laborare: & iccircò singulas differentias, quæ illius causa eueniunt, non prosequitur,sed frequentissimam tantùm proponit,eam videlicet quæ oritur ex calido, & adurente huius visceris intemperamento, ratione cuius tantam aliquando procreat bilem, quæ nequeat à felle expurgari; atque adeò cum sanguine delata per membra, ea ad pallidum colorat, & icteritiam concitat, idque nonnunquam citra inflammationem,scirrhum, aut obstructionem, à quibus etiam plerumque nascitur hic morbus;quanquam duæ priores causæ, etiam obstruendo concurrant, & obstructio quodammodo etiam inflammando: nam præterquam quòd prohibita per obstructionem bilis in felleam vesicam secedere,facilè in cutem deflectit,impeditus etiam in transitu sanguis,per moram bilescit.

Quòd tamen aurigo per morbi iudicationem, aut sanguine in bilem verso ab extranea corruptione euenire nequeat citra hepatis læsionem, quod Galenus in præsenti contendit, ostenditur. Primò. Non sufficit ad tertianam,vel quamuis aliam biliosam febrem, bilis copiam

in

in corpore redundare; nec requiritur insuper quod putreat; nec qualibet,sed insigni putredine, ex Gal. 2. *feb.* 1. & Auic. 15.3. *tract.* 1. *cap.* 3. Atqui icteritia licèt à bile exuberante fiat,non tamen citra illius putredinem,ex Gal. *ibidem*,alioquin febricitarent intensè icterici omnes. Igitur fieri non potest in biliosis morbis per viam crisis,citra peculiare aliquod iecoris vitium.

Secundò. Si hoc ita esset, cum rigore necessariò accideret; is siquidem non aliter efficitur, quàm bile velociter mota per membra sentientia, ex Galen. 4. *aphor.* 58. & alibi. Non potest autem bilis ad cutem diffundi ad huius morbi generationem, nisi transeat per sentientes musculos; nec criticè,nisi motu velocissimo. Cùm verò sine rigore fiat,&c.

Tertiò. Si in aliis morbis etiam per viam crisis accideret, esset in iecoris inflammatione. Sed quamuis ab hac sæpe oriatur,criticè tamen nunquam,vt colligitur ex Gal. *lib.* 4. *aph.* 62. & probant ibi scribentes Hollerius, Heurnius,Fuchsius,& alij.Igitur.

Vltimò. Si ab externo veneno sanguinis massa aliquando bilesceret, ad huius morbi generationem, esset, vel quia instar cholagogi medicamenti intra corpus remanentis in bilem conuertitur, vel sua deleteria qualitate humores ipsos pallefacit.Non primum,nam aduersatur veneno,pati atque immutari.Minùs secundùm,quia mortificans calidum innatum, & spiritus dissoluens, potiùs denigrat,quo colore infectos,veneno interemptos perpetuò ferè experimur.Igitur.

Sed hæc nihil concludunt. Dic ad primum. Quamuis putridæ febres bilis expulsione ad cutem, atque adeò icteritia aliquando finiantur, bilis tamen ipsa ad cutem delata absolutè putrida non est,sed putredinis tantùm initium habet; vnde auriginem, non tertianam facit: ad hanc enim putredo notabilis, & cordi communicata requiritur, prout rectè obiiciebatur. Quòd si infistas, non posse febrem putridam terminari,nisi materia à qua pendet omnino transmissa, quúmque hæc sit insigniter putrida, talem fore illam icteritiæ. Responde; coniunctam in ipso paroxysmo resolui: antecedentem autem nondum putrefactam, circa cutem remanere, & icterum gignere. Sed nec placet solutio Gentili *in com. cap.* 3. *in* 9.3. *Auic.* Soluit ergo, etiam coniunctam materiam ad extimam cutem effundi in critica icteritia; ob loci verò distantiam febrem non efficere: de qua re lege Mercat. *lib.* 4. *de morb. internis, cap.* 5. *in initio.* Cæterùm Auic. loquitur indistinctè,& simpliciter pronuntiat, sine putredine à bile gigni,saltem momentanea.

Ad secundum. Licet aurigo ex bile transmissa ad cutem oriatur;tamen cùm in huiusmodi morbo bilis per vasa ferè ad corporis superficiem mandetur, illáque hebeti sint,vel exiguo sensu prædita,nihil mirum si rigor non sequatur, non aliter quàm in continuarum febrium accessionibus;requirit enim rigor materiæ delationem per membra exactè sensibilia. Quòd si aliquando in regio morbo apparet, vt habetur 4. *acut.* 81. & testatur se vidisse Thadæus *lib.* 4. *aph.* 62. fit,quia per musculos bilis ipsa nonnunquam defertur:tam ad icteritiam, quàm ad sudorem; atque absonum non est, licèt rarum, iungi vtrobique rigorem. Consule Carrerium,qui *disp.* 34. *ad libros de loc. affect.* hoc argumentum ex professo agitauit.

Ad tertium. Quamuis hepatis inflammatio frequentiorem habeat sui terminationem per hæmorrhagiam narium,præsertim ea quæ gibbum obsidet,sudorem,vrinam, vomitum,& ventris fluxum, 14.3. *de apostemate calido,* & 2.4. *cap.* 2. vnáque ex frequentibus causis icteritiæ assera-tur, 4. *aph. cit.* 5. *de loc.* 7. impossibile tamen non est, posse hepatis inflammationem per regium morbum etiam iudicari. Si enim per sudorem, exactè & completè iudicetur expulsa materia subtili extra corpus per cutem: cur non etiam via permutationis per icteritiam, in materia crassiori, ea ipsa ad cutem transmissa,& salubriter; prout docuit Hipp. 4. *ap.* 64.

Sed num in omni iudicatorio die,controuersum est,ob repugnantes veterum sententias, quas quia iuniorum peritissimi non ita ad plenum conciliarunt, nobis curæ erit

A hos auctores tantos in veram amicitiā reducere. Nam plures, antiquorum dicta hostiliter impugnant, contra quos acriter decertarūt Conciliator *dif.* 78. Vallescus 10. *cont.* 9. Mercurialis *lib.* 3. *prax.* 23. & *in com. hist. epid.* 16. Marcel. Donat. *lib.* 1. *de hist. mirabil. c.* 9. Musa *in com. cit. loc. de rat. vict.* & alij,qui aphorismorū ænigmata doctè extricarunt.

Hipp. ergo 4. *aph.* 62. icteritiam ante septimū reprobat. 4. tamen *acut.* 81. eam cum rigore ante septimum euenientem laudat: nec defuerunt qui aphorismi sententiæ contradicere tentarūt. Plinius *lib.* 26. *cap.* 12. scribit *vixisse multos à desperatione illa Hipp. ex icteritia ante septimū euemiente.* Quare sententiam Hipp. suo,& Persarum omnium experimento reprobatam testatur Auerrhoës *lib.* 4. *collect. cap.* 43. quia nihil inconuenit, vt bilis cocta vtiliter ante septimum excernatur; quod etiam significauit Auic. 2.4.

B *cap.* 59. & 80. maximè si alia simul iungatur vacuatio, ex eodem,& colligitur *ex cit. aph. in com.*

Nec verò rationes desunt, quibus possit hæc sententia roborari. Si enim ante septimum dies iudicatorij numerantur, in quibus exactæ, & laudabiles crises contingunt; insuper,& ante septimum concocta potest esse biliosa materia, cur salubriter tunc temporis ad cutem transmitti non poterit,& cum vtilitate accidere icteritia,non minùs quàm sudor fit, *cit. aph.* 35.

Rursus. Magis tenuis huius morbi, quàm abscessus materia est (hi enim ex sanguine, quin & ex alio succo crassiori non rarò fiunt, aurigo ex tenuissima bile.) Sed abscessus in morbis concocta iam materia,& criticè quarto die fiunt, *cit. aph.* 74. Igitur & icteritia.

C Denique. Quo pacto icteritia ante septimum iudicabitur symptomatica,non critica,neque laudabilis,si in morbis exactè peracutis efficit plerumque iudiciales vacuationes in quinta die,& ante,ex Hipp. 4. *aph.* 36. Nec dicas, septimum esse breuissimum terminum morborum, qui possunt aurigine terminari, propterea quòd oportet huius morbi materiam crassiusculam esse; tenuior enim si foret, latenter expiraret, aut per sudorem pelleretur: nam materia bilis est, vt constat, nec ea quidem crassa, alioquin (quod demirabatur Plinius)non posset in densissimas, ac subtilissimas oculorum tunicas subire: Insuper & fieri potest, quòd licèt tenuissima, non expiret, ob cutis densitatem,sed ibi impacta icterum gignat.

D Cæterùm cùm bilis icterum faciens non exactè tenuis asseratur, imò verò prædita sit crassitie quadam, ratione cuius ad cutem terminatur, prohibetúrque in formam sudoris excerni: nec ita crassa materia infra dies septem possit à natura superari; si priùs ad cutem pellatur, non criticè, sed symptomaticè excernitur, à turbata potiùs, quàm vincente natura expulsa; vnde perinde ac quæuis alia vacuatio ante signa coctionis facta, reproba censetur, & suspecta icteritia ante septimum. Si nihilominùs ea cum aliqua euacuatione iungatur, sudoris,sanguinis, ventris,aut vrinæ, idque iudicatorio die; possibile erit,quòd salubris vtilisque sit,& ad eam sanitas sequatur, quantumuis per expulsionem fiat materiæ adhuc incoctæ: accidit enim,vt crudam humoris portionem simul cum cocta, ad salutem natura excernat, & sanetur morbus, quod docuit Auic. *vbi supra,* insinuauit Hipp. 4. *aph. cit.* & colligitur *ex* 4. *acut.* vbi ante septimum cum rigore eueniens, laudabilis pronuntiatur, fortè quia

E iunctus rigor vacuationem aliquam significat. Hoc probat Hipp. 1. *epid. sect.* 2. *text.* 65. quo loco Heraclidem apud Aristoclidem decumbentem, sexto die, morbo regio superueniente fuisse liberatum affirmat, maximè quia per nares sanguis effluxit, & per aluum,& vesicam excrementa sunt vacuata.

Quamuis autem Auerrhoës,suo,& Persarum Orientalium Medicorum testimonio scripserit salubrē esse hunc morbū quinto die apparentem,nō ideò Hip. carpit,sed interpretatur,ac verè dixisse ait de his, quæ in Græcia contingunt,licèt aliter Arabia propter climatis calorem: nihil enim mirū,si in calidis regionibus citiùs quàm in frigidis, & temperatis,morbi terminētur, atque adeò ex cocta iam bile, vtiliter & iudicatoriè ante septimum icteritia eueniat: non sic in Hipp. patria,aut nostra frigidiori.

Licèt

Licèt autem quibufdam non placeat Auerrhoïs interpretatio,eo quòd Hipp.(aiunt)folis Græcis nõ fcripfit,fed figna ab eo propofita, vera funt & in Delo, & Scythia, & Lybia,ex ipfo *3.prog.*40.nec perpetuum eft in frigidis tractibus,regium morbum ante feptimum effe fymptomaticum , ficut nec in calidioribus criticum : obliuifcuntur tamen artis præcepta, pro tempore, ætate, & regione variari,nullófque in medicina effe terminos omnino certos, aut perpetuos,eo quòd valde natura à natura,ætas ab ætate diftat,iuxta illud Hipp.1.*de f. actur.*41.atque ita ad eum modum recipiendum eft,quod Plinius ait fuo orbe vidiffe:quãquam nec fi lethale foret fignum, neceffe erat omnes ex illo interire,aut mirum eo præcedente aliquos vixiffe,vt notat Cardanus *in com.*62.*fent.lib.*4.*aph.*Vtcũque tamen excufari non poteft, quòd parum perpendens vim & energiam verborum Hipp. quod ille dixit malum, ille defperationem appellauit: nec enim fimpliciter defperata eft icteritia antè feptimum, aut omnino mortis prænuncia,prout defcribit Halyabbas 10.*theoric.*10.fed mala quędam, imperfecta, & fymptomatica crifis, quam aut mors, aut difficile iudicium fequitur iuxta prædictionem decretorij non decernentis, pofitam ab Hip.*lib.*2.*epid.fect.*1.*in princip.* dicente, decretoria non decernentia, aut lethalia funt,aut difficilis iudicationis : explicat axioma hoc Gal. *lib.*7.*aph.*4.*&* 3.*crif.*4.*&* 1.*epid.fect.*3.*com.*18.Quare modo explicato vera eft fententia Hipp.habita fcilicet diftinctione climatis,temporis,& temperaturæ loci.

Nec enim adductæ rationes euincunt, laudabilem vtplurimùm habendam,licèt dies quarta & quinta inter iudicatorias habeãtur,& feliciter iudicent;non fufficit enim numerus dierũ, fed requiritur infuper & materiæ præparatio,vt facta in ea crifis, falubris pronuntietur, iuxta edictum Hipp.2.*aph.*27.explicat Gal.4.*aph.com.*22.Poffibile autem non eft,vt diximus, quòd concocta ante feptimum fit materia morbi, qui per icteritiam finiri debet, eo quòd craffior,quàm quæ in formam fudoris excernitur.Iam verò abfceffus criticos , non effe ante vigefimum vtplurimùm expectandos,conftat ex Hipp.3.*prog.*25.

Denique fymptomatica habetur per icteritiam crifis, quia fit per expulfionem materiæ incoctæ, præ craffitie enim ita celeriter fuperari non poteft: nec tenuitatem fufficientem arguit , quòd furfum afcendens , oculorum tunicas penetret, cùm eò etiam fanguis multò craffior confcendat & permeet,vnde Ophthalmia. Non negamus autem etiam tenuiffimam bilem ex cutis denfitate aliquãdo prohiberi per fudorem excerni,fed vtplurimùm in naturis,temporibus, ac calidis morbis,cutis raritas datur, & meatuum apertio,qua liberè poffit tenuis fuccus expirare. Hoc fignificauit Auenzoar *lib.*1. *theiz.ir, tract.*13. *cap.*6. dum fic ait. *Et iam fciuifti, quod antiqui Medici dixerunt, quòd icteritia quæ fit in principio ægritudinis eft mala valde,eo quòd fit ante digeftionẽ materiei.Sed ego dico, quod eo quòd icteritia fit ex humore acuto, effe debet velocis motus in omnibus fuis actionibus, & paffionibus;vnde non videtur effe longinquum, nec extraneum , fi recipit digeftionem in fecunda die, & magis in quarta, & maximè in iuuentute,& in regione calida ; & in tempore calido , & quando flant venti orientales,& meridiani,&c.*

Ad quartum argumentum refponde, purgantia medicamenta , ni foluant, humorem purgandum alere, prout fenfit Galenus 3.*fimpl.*24. Vnde fortè Aurelianus inter auriginis caufas , retulit chologoga à corpore non exclufa; quo cafu etiam citra hapatis vitium,ex aucta nimiùm in vafis bile, hic morbus eueniet: fed non perinde poteft ab externo veneno fieri, quia aduerfante fua , & præpotente qualitate, cùm valde repugnet calori noftro , nec fuperari à natura, nec conuerfionem pati poteft, quin fuperat potiùs,immutat,& deftruit , ex Arift. 1.*probl.*47. id quod ex Gal. manifeftè deducitur *cit. fimpl.* vbi venenofa pharmaca ftatim excipit, eo quòd non digeruntur, neque in humorem, cuius generatio naturæ dominium arguit, fed in corruptionem potiùs conuertuntur : nam licèt audiamus concoqui aliquando venenum, præfertim in virtute robufta,& nutrire, vt conftat ex Gal.hiftoria 3.*fimpl.* 18. Ab Auic. relata 6.4. *tract.*1.*cap.*2. *ad fin.* de quo latè

A Conciliator *dif.*142. *in refponfione ad primum argumẽtum,* à toto genere venenum non eft , id fiquidem etiam exiguum, nullam coctionem admittit, fed fuperat,& interimit *cit.probl.* imò nec ea quantitate, qua digerit & nutrire dicitur, rationem fubit veneni, etiam fecundùm qualitatem. Vbi verò ab externo, vel intra corpus genito veneno Icteritia accidit , ex alterata fit fanguinis maffa, & in biliofam qualitatem conuerfa , à vi & natura veneni in colorem illum humores immutantis,prout Galenus *in lib.*5. *de loc.affect.cap.*7. appofita hiftoria confirmat ferui Imperialis,qui à vipera commorfus in Icterum incidit,in cuius interpretatione induftriam noftram adhibemus *in lib.*5. *in com.hift.*29. Verùm hoc non tollit,corpora veneno in- B fecta,plerumque liuido,viridi,atro,aut quouis alio colore fuffufa,iuxta proprietatem,colorem,aut temperamentum veneni apparere.

DVBIVM LXIV.

Num vitiofus oculi color, morbus fit,an fymptoma. Contra Argenterium, Fernel. & alios Neotericos præftantiffimos.

Vriginofus.] Refidua de Ictero fupereft explicanda dubitatio , in cuius explanatione Medicos video effe difcordes : num vitiofus oculi color , morbus fit an fymptoma. Nam quidam putant non effe morbum , fed fymptoma , & lædere vifionem , non ratione alicuius C morbi ; fed per feipfum , quoniam fymptoma fymptomati folet fuperuenire immediatè, veluti Galen.oftendit *lib.de dif.fympt.cap.*4.*&* 5. & quamuis vnum fymptoma à morbo oriatur immediatè , quia remoto morbo omnia remouentur , fic deprauata vifio à vitiofo colore oculi emanat , & hic ab obftructione pori fellei , aut intemperantia calida iecoris & venarum fcaturit , quibus remotis , ftatim vitiofus color , & vifionis læfio ceffare folent : hæc opinio Galen.fententiam euertit: nam vitiofus oculi color cùm fit qualitas permanens, affectus eft; & cùm non fit fecundùm naturam,& actiones lædat,morbus eft , & non fymptoma. Huic refpondebis , dicendo cum Galen.*lib.de dif.morb.cap.*1.*in fin* morbo neceffariò ineffe duo , quòd fit affectus præter naturam , & quòd actiones lædat: fymptomati verò, neutrum ineffe neceffariò , quia licèt interdum fit affectus præter naturam , non lædit actiones, vt vitiofus totius corporis color: fæpe lædit D actiones, & non eft affectus, veluti eft actio læfa, & vitium recrementi : aliquando vtrumque habet, vt vitiofus oculi color. Cæterùm quia hæc non infunt neceffariò colori præter naturam, iccircò non datur morbus in colore. Sed non videtur recipienda ratiocinatio hæc ; quia fequeretur ex illa, definitionem morbi effe vitiofam, traditam à Gal.*lib.de dif.morbor.cap.*1.vbi ex communi Medicorum decreto, dicit *morbum affectum effe præter naturã, à quo primò actiones læduntur:* quidquid contra eam plura obiiciat Argentarius *lib.de generib.morb.cap.*1.*&* 2. cuius tela irrita effe & prorfus nulla,fatis fupérque demonftrarunt Montanus , Vallefius , Valleriola, & alij viri in artę præluftres. Deinde remota obftructione & intemperan- E tia , folet remanere in oculo vitiofus color vifionem lædens. Igitur fi de natura fymptomatis eft,quòd remoueatur ad remotionem morbi , non erit vitiofus oculi color prædictarum ægritudinum fymptoma.

Alij fententiam fuam fic expendunt , vitiofum oculi colorem morbum effe fecundæ qualitatis , & reduci ad morbum in temperamento , quia fecundæ qualitates oriuntur ex primis. Verùm cùm in fecundis qualitatibus conftituatur morbus diftinctus à morbo in temperamento, vt conftat in afperitate, & læuitate , quæ nafcuntur ex fecundis , & conftituunt morbum organicum in fuperficie , qui non reducitur ad morbum in temperamento : fimiliter de colore, & aliis fecundis qualitatibus poffumus refpondere , quòd licèt nafcantur ex primis , poterunt diuerfum morbi genus à morbo in temperamento conftituere. Accedit,quòd non poteft explicari,qualis fit intemperantia ifta , ad quam debeat reduci : illa enim ex colore agnofci

agnosci non potest; quilibet enim color in qualibet intemperantia reperiri solet: ideò ex colore facultates medicamentorum non esse agnoscdas, asseuerat Gal. *lib.4. simpl. cap. vltimo.*

Subtilissimus Argenterius *lib. de generib. morbor. cap. 1. in med.* acutiùs ratiocinatur, dicens, vitiosum oculi colorem non esse morbum, sed symptoma in genere mutatæ qualitatis sensibilis: nam Galenus hoc affirmat. *lib. de dif. sympt. cap. 5. & 2. de loc. affect. cap. 9. in med.* asseuerans vitiosum colorem, siue sit in toto corpore, siue in lingua, siue in oculo symptoma esse mutatæ qualitatis. Præterea Gal. *1. de sanit. tuend. cap. 5. in medio,* sanitatem in colore reponendam non esse asseruit, etsi interdum sit affectus secundùm naturam, quia non est actionum causa: igitur neque in colore morbus est constituendus; nam cuius symmetria est sanitas, eiusdem ametria est ægritudo; nam colorem, qui visionem vitiat, nullus morbum esse fatebitur: quare si vitiat, est interuentu morbi; vt dolor capitis, & vigilia lædunt actiones ventriculi, quia in ipso intemperantiam frigidam concitant. Hanc doctrinam etiam proponit Fernelius *lib. 1. patholog. cap. 9.* sed quoniam non explicat morbum cuius interuentu vitiosus oculi calor lædat visionem, non videtur recipiendus, sicut nec Vallesius qui *lib. 4. cont. 1. post. medium,* in eodem luto hærere videtur. Ergo si quispiam pro illis insurgat, affirmetque morbum cuius ratione lædit color, esse obstructionem corneæ ab humore pronatam, non extricabit dubium: nam si vitiosus oculi color ratione obstructionis visionem læderet, semper visio eodem modo læderetur, siue oculi color esset flauus, vel rubens, vel fuscus, quia idem est modus obstructionis, quod falsum est. Præterea vitiosum oculi colorem per se lædere visionem *lib. 1. de caus. sympt. cap. 2.* Galenus asseuerat.

Sed meo voto vitiosus oculi color, est proprius oculi morbus, & non aliarum partium: nam sicuti oculus optimam temperiem desiderat, conformationem optimam, & vnitatem, sic in humoribus & in cornea substantiam diaphanam desiderat, vt species penetrent, & humori crystallino repræsententur. Deinde oculus requirit, quòd in prædictis affectibus sit colore priuatus; nam si non esset ita constructus, visus iudicium corrumperetur. Quare quando in oculo est vitiosus color, illius ratione læditur visio, & sic verè illius partis, & non aliarum morbus est. Lege Costæum *in com. cap. 3. 9. 3. Auic.*

HISTORIA CXIV. ACTVARII,
De morbo regio

Vrina passea, auriginosi morbi est indicium.

IPse verò in quodam familiari aliquando similia accidentia vidi, quæ nunc opportunè referam. Erat hyems quum visus est à me familiaris meus, qui cùm magna iniuria affectus esset à quodam, surrexerat diluculo, atque circa regiam frequentabat, quærens solutionem iniuriarum inuenire. Atque hoc pacto agens multos dies inedia pressus est: & siquando eum oporteret coactum sumere cibum, comedebat frequentiùs acria, & sale macerata. Sed eiusmodi ciborum oblationes sustinens, anxius ne magno damno afficeretur, cœpit malè dormire, & quia pauper erat, prauis vtebatur alimentis. Quia verò euenit, vt vrinam spectaret exeuntē cum colore non naturali, prauam affectionem sentiens, rem omnem mihi narrauit, petitque facti causam. Ego verò videns eum sanum, & hanc vrinam in ægritudinibus pessimis apparere, iussi vt post mictum iterum eam mihi ostenderet. Et ego discessi. At ipse toto die sine cibo versatus, postero die detulit mihi matulam cum vrina passea, qualis est aquatorum. Ipse putabat etiam febre carere. Prædixi nisi caueret, casurum esse in auriginem. Ipse primo die cauens quietus mansit, pedetentim increscente passione. Postera eum vidi, neque quicquam mali patientem; neque enim sitis ei aderat, neque febris sensibilis, neque aliquod signum apparebat ex iis quæ in ægrotantibus videntur. Atqui nos reliquit, dicens nihil nos scire: atque cibum crassiorem sumpsit, & vinum infirmum bibit: & nondū nox erat, quum humor ille commotus est, atque conturbatio non parua hominem corripuit, nósque tum intelligens rectè iudicasse, accersiuit, atque salutem nobis credidit. Ego verò verbis, vt visum est, castigaui vt Medicis iubentibus fidem haberet. Atque cum intelligerem humorem huiusmodi biliosum non adeò inflammatum esse, iussi vt caueret à cibis crassioribus, atque vino, vteretúrque victu tenuiore. Iam cutis corporis, atque oculorum album arquatum spectabatur. Et homine à morbo liberato, victúque non admodum tenui vso, prædixi humorē vacuatū iri sine dolore, &c. Actuarius lib. 1. de præuidentiis ex vrinis, cap. 8. de præuidentia ex vrinis passeis.

PARAPHRASIS.

TÆdiosus essem ac prolixus, si de arquati, seu arcuati morbi variis causis, signis, & prognosi quidquam modò memoriæ commendarem, quum Hip. & Galenus, auctores tanti, & in morbis describendis non incelebres, & iuniores ferè omnes, de hoc negotio passim disputarint. Quidquid Iacobus Douinetus *lib. 3. apolog. cap. 1.* tempore Hippocratis non fuisse auriginosos pneumatodes asseueret, quod eius affectus origo sit ab imbecillitate ventriculi, quæ cruditates parit, à quibus obstructio, & icterus; nam humor multus, crassus, lentus, procumbens è cerebro in ventriculum, iecoris venas sensim obstruit; aut ab alimentis multis, & crassis, aut balneis, aut motu violento, mox à cibo ac si sapientissimus doctor *in epidemiis, Coacis prænotionibus, Aphorismis, libris de ratione victus,* icteri, ab obstructione, & partium naturalium scirrho orti, in quo hæ cruditates accidunt, non meminerit, auriginosíque morbi causas graphicè non descripserit. Sed his relictis, ad historiæ explanationem accedamus, quæ ex huius Dubij expositione patebit manifestè.

DVBIVM LXV.

Num mæror, febrem, tabem, & mortem concitare possit.

QVot damna tristitia afferre consueuerit, vel ex hac historia satis patere arbitror. Cùm enim hic ob iniuriam illatam mœstus esset, & vigilans, inediáque maceratus, extra domum perpetuò esset, & sic quærens vindictam, anxius & cogitabundus versaretur, acria & salita cibaria esitans continuò, factum est, vt hepate valde exiccato, & calidiori reddito, humidi nutrimentalis copia denegata, biliosi humoris quantitas nimia in ipso generaretur, quæ auriginoso morbo præbuit occasionem.

Quantum incommodum curæ, continuæ cogitationes, maximè ex tristitia pronatæ corpori afferant, ex eo fit manifestum, quoniam iis vis inest nimia absumendi spiritus; nam assiduæ curæ natiuum calorem, humidúmque primigenium absumunt, & sic exiccant corpus; at sanguine adusto humores acriores redduntur, iecur incalescit, & & inflammatur, & febribus acutis homo corripitur, vt docuit Hip. *6. epid. sect. 1. text. 6.* quoniam diutinæ meditationes exhaustis spiritibus vigiliam superfluam inducunt, quam *suprà* citata mala inferre, docet Hip. 7. *aph.* 18. & *lib. 2. acut. text. vlt.*

Quòd si accedat tristitia, quæ oritur ex opinione mali præsentis, quando succumbit & deprimitur animus, & veluti onere premitur, tunc irreparabilia mala succrescere non est dubitādum. In mœrore enim anima fugiens à malo quo affligitur, sensim & paulatim sanguinem, & spiritum retrahit ad cor; partes exteriores ob defectum caloris refrigerantur, in actionibus hac de causa pigriores euadunt, & non bene concocto alimento neque attracto, liquatis & dissolutis; recenter concretis carne & adipe, corpus extenuatur & marcescit, (qua ratione tristitia dicitur edax, vt notauit Gal. *lib. 1. de artic. com. 30.*) immò exiccatur & resoluitur; nam tristitia omnes naturæ actiones impedit, sicut gaudium perficit & auget, vt *lib. 10. ethic. c. 2.* protulit Arist. Sic retracto calore ad sedes intimas, facultates languent, & ad actiones edendas insurgere

non possunt, vt eleganter docuit Vallesius *in cap.* 72. *lib.* A *de sacra Philosophia*, quare accidit pulsus tardus, paruus, rarus, & languidus. Qua propter ex tristitia corpora siccantur, & contabescunt. Huc alludit Salomon Prouer. 17. *animus gaudens ætatem reddit floridã: at spiritus tristis exiccat ossa.* Et *cap.* 23. *Sicut tinea vesti, & vermis ligno, sic tristitia nocet cordi viri*, & in Ecclesiast. *cap.* 38. *à tristitia festinat mors.* Huius varios effectus elegãti carmine leges descriptos apud Petrum Lopesium *in lib.* 5. *de sex reb. non natur. tit. de tristitia.*

Illa enim inter omnes animi passiones, plus vitæ affert incommodi; nam non solùm vehementia, & duratione, cæterarum passionum instar, sed natura sua vitæ est summopere aduersa; cùm caloris vitalis, influxúmque sanguinis & spiritus ad reliquas corporis partes, reuocato calore impediat: cùm hæ cordis influxu indigeant, operentur, B & viuant; & pereunte actione cordis, reliquarum munia perire necesse sit, ex Gal. *lib.* 5. *de loc. affect. cap.* 1. Deinde aliæ animi passiones, quæ in appetitu prosequutionis consistunt, veluti est amor, desiderium, gaudium, ira non ita nocent: in his enim expansio, & influxus sanguinis & spiritus ad vniuersum corpus non impeditur: at verò passiones illæ, quæ consistunt in fuga, mali, ob contrariam causam impensè nocent, velut est odium, timor, tristitia, quæ præ reliquis sæuissima mala accersere solet; quum enim sit de malo præsenti, magis affligit & premit, ex Gal. 2. *de sympt. caus.* 5. *in fin.*

Hac de causa non immeritò dicit Auic. 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 13. ex tristitia febrem concitari licet enim mœror ebullitionem secum non afferat, ex Galen. *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 3. cùm sit symptoma timori proximum, ex Gal. *lib. cit. de caus. sympt.* & in hoc motus minùs velox ac impetuosus conspiciatur, ac in timore, in quo affatim, & confertim spiritus ad interiora recurrunt: ex illo tamen febrem concitari duo confirmãt. spirituum videlicet vitalium vnio in corde, & propter annexam cogitationem, animalium in cerebro. Hinc fit, vt spiritus conculcati, difflarique prohibiti, nimis incalescant, & præternaturalem concitent calorem. Exemplo tibi sit fœmina illa, cuius historiam recenset Gal. 10 *meth. cap.* 5. uæ autumno ex tristitia febricitare cœpit, & deinceps in hecticam incidit febrem, cum alia, quam humores excitauerant, coniunctam, vt etiam *lib.* 1. *de dif. feb. cap. penult.* affirmat Galen. & non solùm hæc vitia gignit, sed mẽtem obnubilat, animales facultates perturbat, sensibus ruinam minatur, coctionem vitiat, cerebrum debilitat, aciem mentis obtundit. Denique vt stomachus nauseabundus in probum chylum cibos ingestos D minùs potest transmutare; sic confecti mœstitia, facultatum nullam probè norunt exercere functionem, nullum ministerium, ita vt qui præstabat habitu corporis validissimo, tabescat sensim, atque liquescat.

Nec contra hanc doctrinã bonum argumentum opponunt quidam, quòd tristitia, & mœror inter frigidos affectus pariter numerentur, ex Gal. *lib. de caus. morb. cap.* 3. & *lib.* 2. *de caus. puls. c.* 4. cùm reuocato calore innato ad intrà, hic potiùs suffocari videatur: vnde hi affectus quietem important, quod paruus, tardúsque pulsus demonstrant, ex Gal. 2. *de sanit. tuend. cap.* 9. quæ omnia potiùs deficientis, quàm aucti caloris sunt indicia: ad quorum pathematum extirpationem, iram, tanquam auxilium contrarium, quo omnes morbi curantur, excitare consulit Gal. 6. *epid. sect.* 5. *com.* 9. & postea docuit Auic. 1. *part. cantic. text.* 155.

At hæc licèt vera sint, prædictam tamen sententiam non euertunt; solùm enim probant, non ita frequenter ex mœrore, & tristitia febrem accendi, ac in iis animi pathematis, in quibus sanguis & spiritus incõpositè, ebullitione maxima feruent & mouentur. Nam si mœstitia longo tempore perseueret, licèt sit frigidus affectus, febrem concitare potest modo dicto, & sæpe mortem, auctoribus Valer. Maximo *lib.* 9. *tract.* 12. *de morte non vulgari*, Aulo Gellio *lib.* 3. *noct. Attic. cap.* 15. Plin. *lib.* 7. *cap.* 32. & 57. Valleriol. *lib.* 4. *de morb. & sympt. cap.* 5. Num autem hoc animi pathema aliquando ægris prodesse queat, disputat ingenuè Vascus Castellus *tract.* 10. *ad thoracis affectus, cap.* 2. *difficult.* 6.

Etsi enim tristitia sit frigidus affectus, tamen febris ex ea concitata; passio calida est, in qua humor ad intra coërcitus & conculcatus, vnitus, ampliùs quàm antea incalescit, & calorem concitat præter naturam. Paruitatem & tarditatem pulsuum, tristitiam comitari, de statu naturali intelligendum est: cùm enim facultas non excitetur ad opus, sed veluti extinguatur; fit facilè vt multi rigeant, & toto corpore frigidiores appareant. Cùm verò hoc pathema diu durat, & sanguis conculcatus inflammatur, tunc fiunt parui, tardi, rari, demissi, depressi; sed cum eleuatione aliqua, seu diuersitate in dilatatione & constrictione, vt *cit. loc. & c.* 14. *infrà de febre ephemera ex cogitatione*, monuit Auic. vel si in tristitia dicas adesse hos pulsus tardos, non absolutè, sed comparatione ad pulsus, quos lætitia, gaudium, & aliæ febres magni feruoris, efficiũt, Galenũ à calumnia liberabis. Quod verò addunt, tristitiam ita curari, nihil concludunt; nam & hydropici febrientes victu calido curantur, ex Gal. 1. *aph.* 16. & quartanarij pipere, & aliis calidis medicamentis iuuantur, ex Gal. *lib.* 1. *ad Glauc. c.* 11. sic mœstibundi, & anxij, vt humor frigidus, ex improspera eorum coctione progenitus, incidatur, ira, calidísque curari desiderant.

Hic ergo tristis & mœstus, multáque vigilia confectus, diu inediam hac de causa sustinuit. Quam esse in sicco corpore perniciosam nimis, *lib.* 10. *meth. cap.* 5. prædixit Gal. *nã calidis & siccis corporibus, aduersissima res inedia est, & febrium paratissima causa*, maximè si ex vigiliis, labore immodico, aut comprehensis animi motibus sit contracta; quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus nisi C priùs mors occupet, in hecticas migrant, atque ab his in marasmum; vel protinus ab initio, ardentibus præteritis, in hecticam. Denegato enim humido alimentoso, corpora vigiliis & curis exiccata, siccantur ampliùs, & contabescunt. Nam exacta inedia impensè exiccat, ex Galen. *lib.* 7. *aph. com.* 22. *in med.* præsertim si salsorum, & actium alimentorum subsequatur vsus. Hæc enim exiccãt, ex Auic. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 3. cùm sal conditura sua quidquid in corporibus humidum ineft, id quodãmodo absumat, & quod reliquum est substantiæ solidæ adstrictione contrahat, ex Gal, *lib.* 11. *simpl. tit. de sale*, & Arist. 21. *probl.* 5. Acria omnium sunt calidissima vt allium, cæpæ, à quorum assiduo vsu tantoperè abstinendum iubet Gal. *lib.* 2. *de alim. facult. cap. vlt.* & potissimùm, cùm is qui ipsis vescitur, natura fuerit biliosus: solis enim, qui vel succum pituitosum, vel crudũ, vel crassum, ac lentum aceruauerint, cibi eiusmodi sunt accommodati: nam acris sapor, Galeni testimonio *lib.* 5. *de simpl. medic. facult. c.* 27. extenuat, siccat, digerit, & escharam, siue crustam efficit. Hæc omnia complexus est Mesuë *in canon. vniuersalibus, theorem.* 1. & 2. dum inquit. *Acre medicamentum facilè inflammatur, mordet, penetrat, incidit, separat, resoluit, è longinquo attrahit, siccat, emaciat, sitim facit, & hæc omnia citò & valenter agit.*

Sed quid boni expectare poterat in homine his angustiis presso, oppresso vigiliis, iniuriis affecto, acribus, & sale maceratis, iisque reprobi succi cibis nutrito, paupere, & sollicito, cursique vehementer confecto; Dicerem certè omnia hæc simul copulata nonnisi perniciem summam minari, maximámque ruinam portendere. Quare iecore concalfacto nimis, sanguinéque biliosiore reddito, & cum sero commixto, auriginosus solùm apparuit affectus, hepaticus ille quidem, ex iecoris calida distemperie, aut venarum, totiúsque corporis exurente caliditate pronatus: E quare cùm plus tunc bilis generaretur, vel præ obstructionibus (has enim in hoc ægro adfuisse, ob vigilias, infaustam coctionem, prauorum ciborum esum, debilem calorem, non est dubium) ea in aluum non confcenderet, fit vt in vniuersum corpus, & præsertim oculorum album irruens flauo calore has partes infecerit.

Ex nimia hepatis caliditate, & biliosi humoris prouentu arquatum morbum in hoc fuisse generatum, vel ex hoc signo tibi fiet manifestum, quòd vrinam passeam eminxerit regij morbi certissimum signum. Licèt enim in ictero vrina sit vehemẽter flaua, adeò vt flauescant omnia quæ contingit alba: tamen si insigniter tingatur immersum linteum, color adest pallens, qui validam permixtionem bilis

bilis valde flauæ,eiúsque maximam generationem often-dit ex Auic.*lib.2.1.doct.3.cap.2.de coloribus vrinarum*.Nec mirum : cùm enim hic diutinam paſſus eſſet inediam, ob vigilias ſiccato corpore, biliosi humoris copiam aceruauit;quare vrina tincta eſt:fames enim eſt ex iis, quæ vrinam vehementer tingunt, & ipſam valde acuunt, vt *cit. cap.*dicebat Auic. Hæc vrina cognoſcitur, quoniam in colore aſſimilatur vuis paſſis, vt Actuarius *hoc loco* oſtendit vel ceraſis nigreſcentibus, vel vino decocto dicto ſapa, oſtendens bilis aſſationem, & in paſſeum colorem conuerſæ. Quare cùm non expurgetur bilis per viam à natura deſtinatam, tendens ſimul cum ſanguine per venas, ſuo calore ipſum adurit, & tum hac ratione, tum ex permixta bile cum ſanguine, hic reſultat color in vrina, qui in icteritia præſente, vel imminente eſt frequentiſſimus,cognoſcitúrque,quoniam agitato vaſe, vrina & ſpuma,flaua apparent.

Hæc paſſea vrina, tendente nigredine ad citrinum colorem, in febribus malignis, acutis, & turbulentis eueniens, aduſtionem ſanguinis, aut flauæ bilis oſtendens, quàm reproba ſit & pernicioſa,magnum arguens à naturali ſtatu receſſum probant Actuarius *lib. 1. de iudic. vrinar.cap.17*.Fernel.3.*pathol.cap.13*.qui vrinam vineam,& paſſeam, vuæ nigræ perſimiles, deterrimas eſſe aſſeuerant, quæ vel ſanguinem,vel bilem præaſſari, & in atram deuergere indicant. In noſtro verò ægro,hanc vrinam ſalubriter fuiſſe excretam, ex ipſo contextu patet euidenter, ex verbis(*homine à morbo liberato:*)& ex aliis(*prædixi humorem vacuatum iri:*)ſed quibus auxiliis,non explicuit.Vt humor ergo bilioſus, non valde inflammatus, craſſus & vſtus vacuaretur, néue ab eius excretione onerata natura diſtraheretur,victum tenuem conſuluit,craſſa cibaria, vinúmque interdixit,ſciens humorem hunc antea commotum, ſecundùm rationem euacuari : quem criticè poſſe excerni cum laborantis commodo, vel in hæmorrhoïdibus, menſtruíſque retentis, velin calculo renes obterente,quando craſſus ſanguis, paratus ad lapidis generationem cum vrina expellitur,cæterarum vrinarum nigrarum modo *lib.2.de cauſ.vrinar.* Actuarius probat, & nos *infrà, in com.hiſtor.132*.explanabimus,vrinas nigras criticè poſſe excerni ex priſcorum mente comprobantes.

HISTORIA CXV. GALENI, De morbo regio.

Morbus Regius, ſola purgatione ſæpè ſanatur.

*NOs enim non paucos poſt curatum,qui in iecinore erat, affectum,vnica purgatione à morbo vindicauimus, cùm ſiquis medicamento * quod pituitam ducit purgauerit, nihil profecerit,&c.Gal.*lib.1.de facult. naturalib. cap.13. prope fin.*&* lib.de purgant.medic.facult:cap.5.

PARAPHRASIS.

IN hoc capite reprehendit Aſclepiadem Galenus, quòd ſibi perſuaſerit omnia medicamenta purgantia,omnem humorem quem attigerint,in ſui naturam conuertere, & deinde ipſum vacuare. Hanc opinionem diſſonam refutat etiam *lib.2.de element.cap.3.*& *lib.de theriac.ad Piſon c.3.* quia tunc æqualiter, & indifferenter omnes humores vacuarentur à medicamento quolibet, quia hoc etiam illos in ſui naturam tranſmutat; quare etiam ſanguinem vacuabit, quia etiam occurrit maſſæ ſanguineæ, & ipſam corrumpit,quod falſum eſt.Nam ſi,vt *hoc loco* Gal. admonuit,experientiæ,non rationi fides eſt adhibenda,monente etiam Magiſtro *lib.5.ſimpl.18*. illa, cui potiſſimùm Hippocrates confidit, contrarium apertiſſimè demonſtrat : nam ſi bilioſo homini medicamentum,quod pituitam purgandi facultatem habeat, exhibere tentaueris, ſane non dubito, quin ſis hoc illius decretum non ſine damno experturus. Et ſi laboranti arquato morbo medi-

A camentum dederis,quod pituitam ducat, ne quatuor quidem id cyathos eductum iri :& ſi medicamentum quod bilem trahat exhibueris, plurimum quidem vacuabitur bilis,totum verò corpus purum ſic purgatis efficitur.

Purgans medicamentum appellatur, quoniam à vitioſis humoribus ſanguinem purum reddit,ex Gal.*lib de purgand.medic.facult.c.4*.illud vel lato & communi,vel preſſo & magis proprio vſurpatur ſignificato. Latiſſimè dicitur purgans, quòd ex corpore ſuperfluum pellit, ſiue per naſum,os,ſputum, vrinam,vel aliam corporis regionem, & promiſcuè ac ſine delectu recrementa,ſiue ſint huius, ſiue illius naturæ euacuat. Solum autem purgans, vera & ſtricta ſignificatione ſumitur pro eo,quod per aluum, & vomitum euacuat:ſi bilioſo homini medicamentum quod facultatem habeat purgandi pituitam, exhibere tentaueris,nil ſanè proficies.Deinde ſi hoc non eſſet verum, cur

B non omnibus venas ſecamus hominibus, qualeſcunque illi ſint,graciles aut craſſi ſiue regio morbo teneantur, ſiue atra bile vexentur? Atqui ex his plurimi, qui graciles erant,ex purgatione humoris àquo infeſtabantur,non parum præſidij reportatunt,quibus ſi ſanguinem detrahere auderes, interitum protinus inferres. Medicamenta ergo purgantia ex natura ſua certum & determinatum humorem expurgant. Hanc ſententiam primus omnium adinuenit Hip.*lib.1.de nat.human.text.31*.firmauit poſtea.Gal. *loc.cit.*& *lib. de medicament. purgant. facul. per totum*, & *lib.3.de ſimpl.medic.facul.24.& 25* & *lib.5.eiuſd operis.c.17*.& in hoc loco appoſita hac hiſtoria confirmat, & *lib. de purg.med.facult.c.7*. refert Gal.exemplum hominis non ſtulti, *qui cum puſtulæ illi toto corpore erupiſſent vlceroſæ,& malè coloratæ, Medicum adiuit,exiſtimans,ſe quam primùm ab illo purgatum iri:Ac eo ſanguinis miſſionem protinus iuben-*

C *te:ne deſipias,inquit,veriſimile ſiquidem eſt vnà cum prauis bona quoque effluxura.*

Exhibito ergo medicamento cholagogo, ſe morbum regium perſanaſſe vnica purgatione gloriatur,vacuata bile, quæ huius morbi cauſa eſt. Hanc autem expurgant, aloë,manna,ſcammonium,centaurium, abſinthium, thymelæa,thlaſpi ſemen, quibus antiquitas ſumma cum vtilitate ad expurgandam bilem redundantem vtebatur.Nos ex ſiliquæ Ægyptiæ liquore interaneo, myrobalanis citrinis,prunis,arbuſti fructibus,(ſebeſten vocant)tamarindis, & præſertim rhabarbaro, ſæpe, immò ſecuriùs (bilioſus enim humor aſſumptis valde calidis excandeſcit, & exacerbatur) fructum maximum capere ſolemus.Aliqui ad-

D dunt rhaponticum,de quo Dioſcorid.*lib.3.cap.2*.& cæteri Græci,putantes hanc radicem ab alia, nulla ratione, niſi loco differre.Num verò hoc verum ſit, certatim debacchantur Ruel.*lib.3.de natur ſtirp.c.2.* Monard.*lib.5.epiſt.5*. & Medici Florentini, qui rhaponticum Græcorum, & rhabarbarum Arabum,natura,viribus,natalíque ſolo non differre ſibi perſuadent, quod modò, vt à noſtro inſtituto alienum, non diſcutimus. Legat qui velit doctiſſimos Dioſcorid.interpretes,& Syluium *lib.1.meth.* qui in ſimplicium purgantium medicamentorum natura inueſtiganda cæteros antecellunt.

At quæres.Si icterus,morbus ſanè rebellis eſt ac contumax,à diuerſis cauſis originem ducens,& cuius materia in habitu corporis ſita eſt,oculis præſertim, in quibus, vt tenerioribus & nitidioribus præſertim apparet, quæ ſunt partes à viis ductuum, ventriculo, & inteſtinis valde ſemotæ,cur vnica purgatione ſuccubuit?Maximè cùm Gal. *lib.6.epid.ſect.2.com.30*.affirmet, *ſuccos ad cutem vergentes per eam eſſe euacuandos : nam iterum adintima corporis re-*

E *uulſio ipſis valde longinqua eſt:vt per aluum,& vomitum vacuentur.*Dic.Ex triplici icteri ſpecie in vniuerſum, fellei, hepatici, & critici, qui ſanè omnes, iuxta diuerſitatem cauſæ, in plures ſpecies ſubſecari poſſunt, omnes difficiles ad curandum ſunt : quum felleus, ab immodica plenitudine veſicæ fellis, paruitate eius, aut imbecillitate facultatis attractricis eiuſdem, aut à meatuum obſtructione oriatur,ſiue eorum per quos allicitur bilis, ſiue eorum per quos pellitur ad inteſtina, quare regurgitat ad venas bilis, & icterus concitatur. Hepaticus ab hepatis obſtructione,ſcirrho,inflammatione,aut phlogoſi ortum ducit,

ad quam venarum & totius corporis exurens caliditas est reducenda. Criticus, vel est verè iudicatorius, præcedentibus signis coctionis,cum conferentia & tolerantia post septimum diem eueniens, natura humorem biliosum ad habitum corporis expellente. Vel iudicatorius non iudicans,ob irritationem naturæ, ob copiam oppressæ;& ante septimum diem,à motu maligni morbi concitatus, vt in pestiferis febribus, veneno, eóque vel epoto, vel à fera eiaculato accidere,auctores exararunt.Refert Gal.*lib.5.de loc.cap.6.*historiam serui Imperialis,qui à vipera ictus, & ictericus factus theriaca conualuit. Idem firmat Auenzoar *lib.1.theizir.tract.13.c.6.*nam vt Paulus *lib.3.cap.50.* inquit, ab extraneâ veneni corruptione sanguis in bilem vertitur. Sed aliquando aliter contingit vt icti ab animali venenoso, ictero nigro capiantur;si enim corpus bile nigra redundat, eam venenatæ rei occasione ad cutim natura affatim transmittit: quam rationem pluribus exemplis Marcellus confirmat *lib.1. de hist.medic.mirabili,cap. 9.*& hoc exemplo fiet etiam manifestum.

Obseruatio XX.

Icterus à veneno non semper flauus

Messores duo ardente Sirio post meridianam trituram sitibundi,ad fontem accurrunt gelida plenum. Hi nudatis pedibus ob æstus feruorem, fatigati profundissimo somno sunt oppressi. Ambo ab vna vipera subitò iuxta pollicem pedis icti,in syncopen labuntur. Post horam epilepticis motibus, immò variis conuulsionibus concutiuntur. Horum alter in flauissimum icterum,post decem horas:Alter in nigerrimum, post. 14. horas lapsus est,ita vt Æthiopis formam repræsẽtaret.Vtrisque cardiaca administrata. Ligaturæ fortissimæ in tibia, & vincula admota. Ictero nigro affectus post diem emortuus; secto cadauere inuentum est hepar liuidum,nigerrimis maculis respersum, putridum, id quod sectũ, sanie erat respersum. Alter ope theriacæ sæpius repetitæ cum labore euasit.

Omnes hæ species, excepta verè critica, difficilis sunt eradicationis, cùm à variis diuersísque causis excitentur, & multoties in iis accidant, quibus viscera scirrhosa exesáque sunt,& latent obstructiones, ita præcipuis partibus contumaciter adhærescentes, & impactæ, vt ipsa membrorum substantia interdum labefactetur: Quo pacto *in Coacis, & Aphorismis* Hippocrates icterũ periculosum iudicauit, maximè si dextrum hypochondrium obduruerit. Cur ergo si Gal.*in com.*id prædixit,& alibi passim,hoc loco vnica purgatione sanasse fatetur? Sed attendenda sunt verba Gal.nam hoc accidit *post curatum,*vt ipse inquit, *qui in iecore erat affectum.* Tunc enim bilis,quæ per habitum corporis est disseminata, & in venis cum sanguine commixta,sublata obstructione, & iecoris intemperamento priùs per propria auxilia correcto,purgatione educi potest facillimè.Instituturn enim Gal. erat, vt probaret biliosum humorem à medicamento cholagogo solùm educi,& non à phlegmagogo: & in eius rei confirmationem, in medium attulit historiam,non curans,an deinceps reuertatur affectio,bile de nouo ob partium debilitatem generata.

Si verò tibi parit admirationem, quo pacto humor in cute existens per aluum possit vacuari, audi Galenum *lib.6.epid.sect.2.com.3o.*dum sic profatur.*Sed forsan me dicere putabitis,nũquam purgatione per aluum in talibus vtendum esse? Ego verò non id dico:nam in libris de arte curandi, in quibus corporibus permulta humorum copia inest, iis vtiles esse purgationes didicisti.Priusquã enim ita redundãtem materiam,aut venæ sectione,aut purgatione quis eduxerit, si fouens, hoc est calidis vtens, ipsam discutere conetur, plus attrahet, quam per cutim vacuabit.* Ex quibus manifestè patet humorem in cute impactum per aluum etiam esse vacuandum. Quare si latæ pustulæ, quales Simon habuit, de quo loquitur eo loco Galenus,à crassiore succo suboртæ, eæque non admodum pruriginosæ, vacuatione per imum ventrem facta sunt curandæ;quantò magis bilis in ambitu corporis impacta, suapte natura tenaci humore tenuior, purgatione educetur, præsertim,cùm bilis flauæ

A vacuatio fit facilior,vt 14. *meth.*17. monuit Galen. Quo pacto autem humor qui est extra vasa, purgationis beneficio iterum ad ea possit remeare,*lib.1.in com.hist.55*: explicuimus; quo loco, sola purgatione oculorum inflammationes se persanasse Galenus gloriatur. Quibus autem præsidiis,humore iam vacuato aut vi naturæ discusso, impediri possit,ne iterum de nouo generetur icterus, accrescátque denuo biliosi humoris copia, explicat inter omnes de regio morbo latè scribentes, omnium calculis eruditissimus Manardus *lib.6. epist. 2.* sex rerum naturalium materiam graphicè describens.

QVÆSTIO LV.

B ### *Quòd medicamenta purgãtia,certos & deteminatos humores attrahant.Contra Erasistratum, Aristotel.& Cardanum.*

COMMENTARIVS.

Qvod *pituitam ducit.*] Prudentissimus Senex,*lib.1. de natur.human.text.31.* medicamenta purgantia, certos & determinatos humores vacuare accommodato stirpium & seminum exemplo illustrauit.Nam sicuti hæc attrahunt certum,& determinatum ex terra alimentum, vtpore sibi magis conueniens & familiare, sic medicamenta humores attrahunt sibi familiares. In terra enim reperitur dulce, acidum,salsum,nitrosum,& insipidum:quare vitis, & arundo dulcis attrahunt in ea quod dulce est;cucurbi-
C ta insipidum; colocynthis, & cucumis agrestis amarum & adustum; lupini, & brassica marina, salsum & nitrosum; oxalis acidum. Si exhibito rhabarbaro in quantitate mediocri; sola flaua bilis attrahitur & expurgatur; exhibito agarico pituita; & absumpta senna, melancholia sola solet euacuar,vt *citatis locis,& in præsenti loco* Galén. confirmat.Nam si hæc sententia non esset vera,frustra Medici laborarent, vt cognoscerent quibus medicamentis quilibet humor esset vacuandus.

Hæc est firma; veráque Hip. & communis omnium Medicorum sententia concors, cuius auctoris tanti eloquium mihi semper arrisit plurimum. Clamitet ad rauim vsque Ioubertus *lib.2.paradox. 9.*qui *medicamenta non attrahere,sed fugare humores,*pertinaciter contendit.Sed cùm plures eum mordeant dente omnium mordacissimo & rabidissimo,placuit pro magistri tutela,illorum argumen-
D ta yellicatim appungere,& refellere,ne illius discipuli horum mentem postea amplectantur,eorum tricis & cauillationibus irretiti.

Summus ille Philosophus Aristoteles, & naturæ interpres mirabilis *sect.1.probl.41.47.&48.*rem sic determinat. Medicamenta purgantia euacuant, quia non vincuntur, sed solùm extenuantur, funduntur, & corpus penetrant: sicque retrocedentia humores secum deferunt. Quare si ea quæ superari debent, quando non vincuntur, sed cruda manent,ob quantitatis excessum aluum subducunt, vt constat in melle, musto,&oleo; maiori cum ratione sentiendum est de iis, quæ qualitatis suæ ratione à corporibus superari nequeunt, qualia esse medicamenta purgantia, nulli est non manifestum. Hæc ergo(inquit ipse)cum amara sint & fœtida,humores exagitant & perturbant,&
E hac ratione eos purgant.

Verùm hæc Aristotelis, & Peripateticorum de hac re opinio, à Medicorum scholis debet explodi, siquidẽ falso innititur fundamento.Licèt enim medicaméta purgantia, si operari debent,nec vinci,nec transmutari à corpore debeant,nam tunc frustrantur purgatione; sed egeant reductione de potentia ad actum, quæ extenuatione & motu adscititio præstari solet, & distributione ad partes in quibus humores continentur; tamen delabi per easdem vias, per quas penetrauerant, & secum deferre humores, à ratione alienum est. Nam medicamenta non sponte relabuntur, sed partes irritæ & à medicamentis, & ab humoribus, solùm hos cum illis affatim expellunt. Deinde medicamenta non euacuant quia incoctilia, sed quoniam humores attrahendi potestate prædita sunt, neque mel, oleum,

oleum,& mustum, quia remanent cruda aluum subducunt, sed quia facultatem habent emolliendi, & abstergendi; & ob quantitatis excessum ventriculi & intestinorum vim expultricem ex accidenti irritant. Denique si ob amarorem, & fœtorem medicamenta aluum soluerent, cur hac ratione absinthium Romanum, opium, cicuta,& alia, purgatricem vim non sortiuntur, cùm sint amara & fœtida, maxime cùm hæc non perturbent humores,sed sensus.

Erasistratus Hippocraticæ, immò Galenicæ doctrinæ accerrinus hostis *lib.1.de facult.natural.c.13.* medicamenta purgantia, humores æqualiter & indifferenter vacuare, pertinaciter asseruit, & in hoc conuenire cum venæ sectione: differre tamen, quoniam medicamentum purgans euacuat cum immutatione, & corruptela, primò tenuem,& serosum, deinde crassissimum; illum vacuari à medicamento solùm debili, à forti omnes humores promiscuè expurgari contendit.

Eius paradoxum aliqua sunt quæ confirment. Primò. Quoniam in curatione vnius morbi modò purgatione vtimur, modò venæ sectione, veluti *lib.2.acut.10.& 11.* in pleuritide faciendum edocuit. Igitur vtrumque auxilium idem præstare potest. Secundò. Si necessaria est venæsectio, & ob ætatem,imbecillitatem, vel timiditatem impeditur,ad purgationem confugit Gal.4.*de sanit tuend. cap.* 4. & vice versa neglecta aut impedita purgatione, phlebotomiam exercemus. Igitur vtrumque præsidium idem præstat, aliàs frustra vnum aliud suppleret. Tertiò. Hip. in pleuritide descendente, quæ magna ex parte ex sanguine tenui & bilioso oritur,auctore Galen.6.*aph.* 53. vtitur elleboro,& peplio *in lib.2.acut.* 11. quæ humorem melancholicum euacuant. Igitur hæc medicamenta omnes humores indifferenter euacuant. Quartò. Hip.*lib.* 4. *aph.*21. commendat purgationem factam à medicamento purgante, in qua plures colores apparent, à diuersis humoribus expurgatis pronati, Igitur medicamentum omnes humores vacuare potest.

Sed absurda, & plena erroris est opinio hæc, quippe quæ sensuum & experientiæ probabilitatem, auctoritati anteponit Erasistrati, & Asclepiadis, qui solùm in condendis sectis contra Hippocratem, ambitiosam gloriam ostentabant,vt *lib.de venæ sectione*,contra eum,eiúsque sequaces palam fit, quibus Galenus illorum vanitatem infregit luculenter. Huius ergo opinionis falsitas colligitur euidenter:nam,vt hoc loco asseruit Gal.Si hydropico hydragogum propinetur medicamentum, leuari solet vacuata aqua: contrà,si exhibeatur cholagogum, oblæditur valde, & sic de cæteris. Igitur medicamentum purgans non indifferenter omnes humores euacuat. Secundò. Si, succus tenuis, deinde crassus, postremò crassissimus euacuatur semper,melancholicus humor nonnisi, per immodicas vacuationes poterit vacuari, cùm sit tenacissimus, & terrestris valde, quod confiteri summum est absurdum. Tertiò. Sequeretur medicamenta vacuantia humorem melancholicum, necessariò debere esse validissima,& vacuantia humorem aquosum, esse debilia, quod est apertè falsum: nam senna, & epithymum euacuant humorem melancholicum, & sunt debilia, & clementia; & elaterium, & euphorbium euacuant humorem aquosum, & sunt fortissima.

Aduersæ verò rationes futiles sunt. Dic ad primam. Nam in curatione eiusdem morbi vtroque auxilio opus est, diuersa tamen ratione illo vtimur, sanguine quidem redundante, phlebotomiam: cæteris verò humoribus peccantibus,purgationé exercemus.Ergo idem non præstat venæ sectio,& purgatio. Ad secundam dic. Purgationem phlebotomiæ loco celebrari, & è conuerso, in his affectibus qui ex plenitudine, & cacochymia originem ducunt; quando sanguis ob putredinem,aut fetuorem in alium humorem degenerat, tunc non ratione sanguinis, sed aliorum humorum,imperari purgatio debet;nam horum multitudine deposita purgationis vi, natura leuata præexistentem sanguinem corrigere, eúmque vel insensibiliter resoluere, vel in partium substantiam valet commutare.Ad tertiam.Licèt pleuritis à tenui humore ortum

A ducat, ex omni tamen, vel etiam crasso concitari potest, vt *cit.loc.* docuit Gal.Si tamen ex hoc generetur,qualis solet esse descendens, quæ ob grauitatem humoris ab illo ferè oriri consueuit, tunc prædicta medicamenta rectè conceduntur, vt ibi monuit Hip.Ad quartum.Responde, Hippocratem intelligendum esse de purgatione, non à simplici, sed composito medicamento, plures humores facultatem trahendi habente, celebrata, cuius vi diuersi humores vacuari queunt. Consule Tobiam Dorncrelium *tract.de purgation.cap.*1.

B Verùm *cum indelebile malum sit, eluique non potens,ista circa sectas ambitio,ac scabie quauis ad sanandum rebellius*, monente magistro *hoc in cap.de facult.natural.* in quo est scripta historia hæc: iccircò inanis gloriæ aucupio allectus,insurgit contra Gal.subtilissimus Cardan.*lib.de subtilitate*, existimans à medicamentis purgantibus non posse fieri attractionem; nam hæc in re viuente reperitur solùm; illa autem non viuunt. Partes ergo viuentes, inquit ipse,qualitate purgatoria infectæ & imbutæ, humores ad se allicunt, & ipsos deinceps è corpore expellunt: cùm enim medicamenta purgantia in ventriculo,hepate, intestinis, & aliis partibus qualitates suas impressas relinquant,vt constat ex siti,anxietate,& æstuatione post purgationem,nulli dubiũ erit,viuentes solùm partes medicamentorũ qualitate delibutas, peccãtes humores attrahere:

Proferam eius rationes tres. Prima. Nam medicamenta,in forma solida præcipuè assumpta, deinceps tota euomuntur sæpe, & tamen feliciter, deinde contingit purgatio: euidens argumentũ,purgantia medicamentum,vim
C expurgatricem in ventriculo, & intestinis impressisse. Secunda.Medicamenta vmbilico,& ventri admota, in modum emplastri adhibita,valentissimè expurgant,& odorata purgantia strenuè euacuant, vt veteres vnanimiter confirmant. Hæc verò non possunt efficere, nisi alteratione per continuum facta,cùm suam virtutem ventriculo, & intestinis communicant, quæ partes, mediante illa qualitate,humores attrahunt. Tertia.Si fricatur acus cum magnete,illa acus ob virtutem à magnete impressam in illa, attrahit aliam acum,& hæc alias acus è longinquo. Ergo ventriculus,intestina,& aliæ partes simili purgatrice qualitate imbutæ, humores attrahent.

Sed à Lycæo Medico explodéda est inepta opinio hæc. Nam attractio,quã familiaritate,& similitudine substãtiæ fieri,cum Hip.&Gal.cõcessimus *lib.1.in com.histor.*25.quo loco ardua plura de hoc negotio ad Cleanthis lncernam elucubrauimus, est communis viuentibus, & non viuen-
D tibus;nam magnes trahit ferrum, & succinum paleas, & alias quisquilias ad se allicit,hæc tamen non viuunt. Verum quidem est medicamenta purgantia, siue extrà applicita, siue intus assumpta, aut odorata, partem tenuem & vaporosam, in qua vis purgatrix præcipuè residet,partibus interioribus communicare. Quare euomito medicaméto, eo modo quo fuit assumptum, purgatio frustratur;si verò aliter eueniat,& portio aliqua medicamenti fuit intus relicta,purgatio celebratur.Quando verò fricatur acus cum magnete,ibi non est solùm vis magnetis,sed substantia relicta.Sic quando medicamentum assumitur propria substantia eius relinquitur in ventriculo expressa, quæ operari potest.Quare attractio humorum non in naturã ventriculi, & intestinorum, sed in substantiam medicamenti ibi impressam & relictam, est deferendò. Lege Valleriol, *lib.* 3. *locor.com.cap.*16.

E An tamen medicamenta purgantia maneant in ventriculo & intestinis, an potiùs sic distribuantur,vt penetrent ad partes distantes,in quibus humores continentur, altioris indaginis quæstio est,de qua licèt Aristot. *loco cit.* existimet,totum medicamẽtum purgans distribui, & peruenire ad humorem, & iterum per easdem vias relabi, secúmque deferre humorem;& quamuis Conciliator arbitretur *dif.*141.medicamenta vsque ad certam distantiam distribui, vt promptiùs vis medicamenti communicetur humori distanti, & per partes intermedias communicata virtute non solùm realiter, sed intentionaliter, in modum odoris, & caloris qui per species solent communicari, humores attrahere: & licèt alij varia proferant, quorum

discrepantes opiniones refert, & refellit eruditissimus A
Fallopius *lib. de medic. purgantibus, cap. 2.* Tamen probabilior est Fernelij sententia *lib. 3. de purgand. rat. cap. 6.* medicamentum secundùm partem maiorem, fortiorem, & crassiorem manere in ventriculo & intestinis, & secundùm partem magis vaporosam, & tenuiorem per totum corpus distribui: quando enim de potentia ad actum reducitur, actione caloris liquatur, & minuitur; ex qua actione subtiliores medicamenti partes ad omnes corporis meatus eleuatæ, & per venas & arterias delatæ, ad humorem expurgandum accedunt. Quo pacto autem interpretentur Auic. 4. 1. *cap. 4.* Mesuë *intent. 1. p. 2.* Serap. *lib. 7. breuiarij cap. 10.* existimantes medicamenta purgantia manere in ventriculo quieta, & in intestinis, & solùm transmittendo virtutem humores attrahere, sicut magnes attrahit ferrum, explicant elegantissimè Costæus *in com.* B
Ioan Brauus Petrafitanus *lib. 1. de purgand. rat cap. 9.* Amatus *lib. 1. centur. curat. 72.*

Deinde medicamenta cum multis partibus habent plurimum consensum, & ad eas vapores emittunt, & sic ex determinatis locis proprietate quadam, & specifica vi humores attrahunt. Sic alpleninm lienem respicit; absinthium ventriculum; adiantnm thoracem; saluia, & stœchas, caput; eupatorium iecur; pilulæ lucis euacuant ex oculi; Cochiæ ex capite; agaricum ex thorace, vtero, & neruis: argentum viuum ducit humores ad fauces, & os. Sic deiectoria mouent humores ad aluum; vomitoria eos ad partem superiorem conuocant, vt probat Vallesius *lib. 9. cont. cap. 10.* magna tamen ex parte purgantia, per partem inferiorem expurgare nata sunt, tum quoniam medicamenta ad fundum ventriculi descendunt, & C
orificio inferiori proxima sunt, quo ex naturæ ordine vtitur ventriculus ad expellendum, sicuti superiori ad attrahendum, autore Magistro 3. *de sympt. caus. cap. 2. ante med.* tum quia venæ, quibus attrahuntur humores, magis ad intestina, quàm ad ventriculum pertinent, & sunt multò maiores, quibus solet natura vitiosos humores expurgare; & intestina sunt ignobiliora ventriculo, & excernendis excrementis ampliora, & propinquiora, & ampliùs recipiendis sordibus consueta, vt aduertit Auic. 4. 1. *cap. 4.* & Mesuë *in canon vniuers. theorem. 1. cap. 2.* & humores ob insitam grauitatem, ad inferna ruunt.

Si verò quæras, quomodo medicamenta retenta in ventriculo, & in intestinis, attrahant humores, & magnes attrahat ferrum, quin moueantur: si (monente Arist. *lib. 7. physic. cap. 2.* dum de motu locali, qui fit à principio extrinseco agit) id quod trahit, & trahitur, debet locali- D
ter moueri. Dic cum Auerrhoë *lib. 7. physic. com. 11.* duplicem esse tractionem; alteram veram, in qua trahens, & tractum mouentur, vt Aristoteles ait: non veram alteram, sed potiùs æquiuocè dictam: sic partes attrahunt alimentum, magnes ferrum, medicamenta humores: in hac, id quod trahit, non est necesse, vt moueatur. Quod tamen inter has tractiones sit discrimen, ibi Auerrhoës accuratissimè explicuit. Interim lege de hoc argumento Cardanum *lib. 2. contradict. tract. 1. cont. 2.* Vallesium *lib. 9. controu. cap. 1.* Fabium Pacium *in com. cap. 6. lib. 1. meth. Gal.*

QVÆSTIO LVI.

Quòd medicamenta purgantia integros humores quātitate peccantes euacuēt: natura verò putridos excernat. Contra communem Medicorū sententiā. E

PVrgauerit.] Immotū atque perpetuæ veritatis axioma est, & à priscorum scientissimis, neotericisque vnanimiter receptum: medicamenta purgantia putridos attrahere humores; quod licèt ipsi nulla ratione probent (illud tanquam principium inconcussum obseruantes) in lectorum gratiam aliquibus rationibus comprobabo. Prima sit. Gal. *lib. 1. aph. 22.* asseuerat purgationē fieri medicamento attrahente, & natura expellente. Sed ferè semper purgatio adhibetur, quando humores, putridi aut corrupti sunt. Ergo medicamentum attrahit hos humores, & natura iuuat eorum attractionem.

Secunda. Galenus *lib. 11. meth. cap. 8. §. Tanquam igitur in his corporibus, &c.* vtens exemplo carnis putrescentis, docet, quòd sic nos gerere debeamus in euacuatione humorum putridorum, ipsos euacuantes, reliquos verò perflantes, & ventilantes, vt si in iis aliqua labes est, deperdatur. Sed hæc vacuatio per alui deiectionem, à medicamentis purgantibus celebratur. Ergo hæc putridos humores euacuant.

Tertia. Galenus *l. 3. prorrhetic. com. 13. §. Nempe cùm excerni contingit, &c.* purgationem, corruptorum humorum excretionem vocat. Sed hæc purgatio à medicamento fit. Ergo.

Quarta Galenus *lib. 1. aph. com. 2.* purgationem vocat, quando Medicus aliquam molitur vacuationem humorum, qui corpora nostra molestant. Sed humores putridi naturæ molestiam inferunt. Ergo hi à medicamento purgante attrahuntur.

Quinta. Si medicamentum attraheret humores integros, putridi verò exploderentur ab ipsa natura, sequeretur quòd etiam in principiis morborum expellerentur, cùm eadem sit ratio. Sed nunquam, nisi oblato medicamento purgante educuntur. Ergo.

Vltima. Mesuës hoc cōfirmat *tract. de simplicib. medicament. purgantib. cap. de agarico. §. Pituitam autem crassam, lentam, putrem purgat, &c.* integræ, & eius quæ secundùm naturam se habet, nulla prorsus mentione facta, & *in cap. de Bryonia,* sic ait. *Vtriusque radix, ac præcipuè succus, pituita etiam putri, cerebrum, neruos, partes respiratorias purgat, &c.* Et *cap. de senna,* sic inquit. *Senna bilem vstam à cerebro, sensoriis, pulmone, corde, hepate, liene expurgat.* Deinde *de electuarium Hamech vocatum pituitam salsam expurgat.* Insuper *in tract. de pilulis, tit. de stomachicis,* sic fatur, *Catapotia stomachica alia cerebrum, & ventriculum corruptis humoribus purgant.* Idem repetit *tit. de pilulis ex rhabarbaro,* quas vacuare humores crassos, lentos, multùm putres asseuerat. Denique Actuarius *lib. de compos. medicament. tit. de potionibus medicamētariis, aduersus affectus qui febres comitantur,* siliquæ Ægyptiæ concretum liquorem, torridam bilem citra molestiam expurgare, centauriúmque minus, pariter & colocynthim, mucosum humorem deiicere scriptum reliquit. Quare si salsa pituita, putris, mucilaginosa, humores corrupti, bilis retorrida, vsta, præter naturam sunt humores, cur putridos humores à medicamentis purgantibus euacuari negabimus?

Licèt enim hæc sint ex abditis veterum decretis exhausta, tamen contra vniuersam Medicorum scholam constantissimè teneo, purgantia medicamenta humores integros attrahere, putridos verò à natura expelli, & expurgari. Arduum est rem nouam, & à nullo comprobatam, ad communem hominum sensum accommodare: confido tamen me hanc conclusionem ex mediis medicinæ principiis ita demonstraturum, vt ei qui syncero, candidóque animo, totam præceptionem diligenter audiet, nulla irrepat calumniandi occasio. Vt verò hæc intimiùs intelligantur, aliqua priùs notare oportet, ad huius quæstionis expositionem valde necessaria.

Primū est. Humor corruptus est diuersæ speciei, & ab eodem integro existente maximè distat. Patet, nam hic est secundùm naturam, & corruptus est præter naturam. Sed secundùm naturam, & præter naturam differunt specie. Ergo & humores distabunt inter se. Hoc probat Galen. 2. *feb. cap. 6. §. Siquidem totum id, &c.* vbi docet pituitam corruptam, & integram, esse diuersæ qualitatis, id est substantiæ; siquidem Galen. multoties per qualitatem, intelligit substantiam, vt constat ex 5. *simpl. 17.* quo loco Gal. affirmat medicamenta attrahere qualitatis, id est, substantiæ familiaritate, & *lib. 10. meth. cap. 8.* ibi enim vocat putrefactionem, totius substantiæ corruptionem, & probat Arist. 4. *meteor. 1.* in febre sanguinis putrefacti patet euidenter, in qua sanguis integer à sanguine corrupto differt: *cùm enim sanguis putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed illius pars tenuis conuertitur in flauam bilem, crassa verò in melancholiam,* ex Galen. 2. *cris. 12. & 2. feb. 9.*

Secundò. Animaduertere licèt, quod natura excernere

poteſt humores putridos, à medicamento purgante non adiuta. Conſtat hoc,quoniam ſi humores partibus noſtri corporis moleſtiam inferunt, in quibus eſt facultas excer- nendi ipſos,ſicuti retinendi id quod conueniens eſt, illos natura excernit, vt docet Gal.3.*de natur.facult.cap.6*. Sic in criſi putridi humores citra medicamenti opem à natura expelluntur; hæc enim eſt præcipua morborum medica- trix,vt ait Hip.6.*epid.ſect.5.text.1*.Sola ſibi ſufficit,ſeparat vtile ab inutili,excrementitium, putridúmque humorem per varias regiones propellens, & hoc modo criſes à na- tura fiunt.2.*de vſu part.c.17. & 2.Aph.13.§.Criſis fit na- tura ſeparante à bonis mala,& ad excernendum properante, &c*.quod innumeris ſententiis *lib.de criſibus,de diebus de- cretor*.& alibi confirmat.

Tertiò. Præmittendum, medicamenta purgantia hu- mores integros attrahere, & hoc ſolùm longa experientia poteſt confirmari,& manifeſtè Galen. in hac hiſtoria ſatis concludit, dum medicamento exhibito quod bilem fla- uam,vel nigram purgat, ſe Ictèrum citra iecoris affectum perſanaſſe gloriatur: in Ictero autem flauo,vel nigro hu- mor non eſt corruptus, quoniam non eſt mutata illius natura. Deinde præſeruationis gratia ſæpe celebrantur euacuationes,& tunc humor non eſt corruptus, quia cor- pus nullo modo laborat. Ergo medicamenta purgantia attrahunt humores integros, & non corruptos. Præterea Hipp.*lib.2.aph.37*.noſtram poſitionem confirmat,dicens, *qui corpore valent,difficulter ferunt medicationes*:quam ſen- tentiam explicans Galen.*in com*. in hæc verba prorumpit. *In hoc autem, generaliori dictione de iiſdem pronunciat, in- quiens,hos difficulter ferre medicationem;nam & vertigines, & tormina patiuntur, & difficulter his purgatio ſuccedit, & præterea celeriter exoluuntur. Fiunt autem hæc omnia, pur- gante medicamento proprium quidem attrahere humorem appetente,vel flauam bilem videlicet, aut atram, aut pitui- tam, aut aquoſam ſuperfluitatem: quia verò ille non adeſt, ſanguinem colliquat, ac carnes, vt ex ipſis proprium attrahat humorem*. Quid autem de hac re verè & ſyncerè Galeno ſit viſum,relictis àmbagibus,hæc vna ſententia common- ſtrat, in qua per proprium humorem intelligit integrum & illæſum,quoniam corpus ſanum eſt.

His iactis ad confirmandam concluſionem noſtram accedamus; nam fidem maiorem accipiunt quæ compro- bantur,ex Gal. 6.*epid.ſect.4*.ideò *lib.1.de facult.& 6.epid. ſect.2.com.25.& ſect.4.19*. nulli temerè credendum citra rationem aſſeuerat.Primò.Si natura non attraheret humo- res integros,& corrupti ab ipſa natura euacuarentur,illud eſſet,quia nec medicamentum integros attrahere,nec na- tura corruptos excernere poſſet. Sed hoc eſt falſum, vt diximus in ſecundo,& tertio præmiſſo.Ergo liquidò con- ſtat,quòd medicamentum attrahit humores integros,cor- rupti verò excernuntur à natura.

Secundò. Rhabarbarum attrahit bilem, ſed cùm bilis iam abeat in vitellinam, atram, vel Iſatodem, & in alias ſpecies,interrogo:Vel hæ omnes bilis ſpecies attrahuntur à Rhab. vnica ſimilitudine ſubſtantiæ,vel pluribus. Non dices pluribus, quoniam ſic in vno, & eodem medica- mento erunt plures ſimilitudines. Ergo vnica ſimilitudi- ne id efficere debent. Sed hoc dicendum non eſt, quo- niam longo interuallo diſtant inter ſe huiuſmodi ſpecies bilis;nam differunt ſpecie ſecundùm primùm præmiſſum: ergo neceſſariò dicendum eſt,medicamentum purgans in- tegram bilem attrahere, reliquas verò bilis ſpecies ab ipſa natura excerni.

Tertiò. Atra bilis ita fit ex bile aſſata,vt etiam ex me- lancholia generari poſſit, docente Galeno *lib.6.aph.53.& in lib.de atra,bile,cap.3*.Tunc inquiro, quo medicamento vtendum ſit ad illius vacuationem, cùm à diuerſis cauſis generetur? Dices expelli à natura,exhibito medicamento vacuante humorem illum, qui tranſit in atram bilem; ac proinde Medicus conſiderare debet, ex quo humore bilis atra originem ducat, vt exhibendo medicamentum quod ipſum euacuet, natura atram bilem excernat: nam ſi, quando ex humore bilioſo generatur, propinetur medi- camentum quod euacuat melancholiam, maxima inde ægro noxa inferetur.

Quartò. Si medicamentum attraheret humores putri- dos,rogabo,quod ſit medicamentum, quod humores pe- ſtilentes educit:nullum ſanè. Ergo. Patet:nam ſunt ſolùm quatuor medicamentorum purgantium claſſes, ſcilicet pro bile,pro melancholia,pro pituita,pro ſeroſo humore. Quare cùm ignoremus, quo medicamento vtendum ſit, fit vt ægrotis ſæpius mortis cauſam afferamus. Quapro- pter contemplari oportet, qualis ſit humor ille qui cor- rumpitur, & peſtilens fit,vt oblato medicamento, quod talem humorem euacuat, peſtilens & corruptus à natura excernatur. Si enim ignoretur hoc, caſu & fortuna, bene vel malè purgatio contingit.

Vltimò. Galenus *lib.2.de humorib.com.8.§. Hippocrates verò non hic tantùm,ſed in aliis ſuis commentariis,quàdo in- uicem proportione ſeruata humores omnes augentur, miſſione ſanguinis auxiliatur.Vbi verò vnus aliquis ſuperabundat, illi purgatorium dat medicamen*. Sed humor auctus non eſt corruptus. Ergo medicamenta attrahunt humores inte- gros.Eſt etiam ſententia eximia,quæ noſtras partes tuetur apprimè:nam *lib.de renunt.dignotiont,cap.4.in princ*.ſic in- quit.*Ex Medico quidem purgans medicamentum;ex natura verò totum negotium pendet:hac etenim à purgante medica- mento excitata, facultatem ſegregatricem aduocat, qua ſe- greget inutilia ab vtilibus, ac vtilia quidem facultas reten- trix detinet:inutilia verò facultas expultrix expellit,&c*.Sed humores corrupti inutiles ſunt, integri verò vtiles, niſi quantitate peccent.Ergo.

Obtrudet forſan argutulus quidam, hunc librum non eſſe Galeni,ſed Philagrij,vt *infra,in vltima hiſtoria* demō- ſtramus.Hic forſan non negabit,Philagrium fuiſſe doctiſ- ſimum, ex cuius ſcriptis plurima in ſuos canones, eáque ſelecta præſidia Aëtius tranſpoſuit; maximè cùm fides ſit adhibenda Galen.*lib.1.epid.ſect.3.com.1*.conſulenti,vt *iudicium Medici clari ſemper magnifaciendum ſit, cùm ſit dignum conſideratione*, à quo ſumitur probabile argumen- tum ad curandum: explicat Valleſius *lib.5. epid. in com. text.85*.& *lib.7.eiuſd.in com.text.26*.Philagrij ergo Medi- ci illuſtris ſententia recipienda, dicentis naturam proui- dam & ſollicitam de animantis commodo,inutiles humo- res expellere;nam integros quantitate redundantes medi- camenta purgantia attrahunt;neque enim hi à natura re- tinentur,cùm nutritioni ſint inutiles valde.

Sed aduerſantium argumenta ſunt diſcutienda. Dic ad primum. Auctoritas Galeni vera eſt: verumtamen ex ea medicamentum attrahere non poſſe humores integros, & naturam euacuare corruptos,non concludunt;quoniam medicamentum ſolùm cum integris,non autem cum cor- ruptis familiaritatem ſubſtantiæ habet. Siquidem bilis, verbi gratia, quæ putrida eſt, tantùm diſtat à bile integra, quantum differunt bilis,& pituita inter ſe.

Eadem prorſus ratione reſpondendum eſt ad reliquas obiectiones à Galeno acceptas: hic enim putridos humo- res ſolùm vacuandos eſſe commonuit; non tamen prædi- xit eos à medicamento purgante vacuari, cùm hoc inte- gros ſolùm attrahat, qui cùm quantitate abundet, etiam naturam moleſtant.

Ad quartum dic. Putridos humores in morborum ini- tio non expelli, quoniam ſunt commixti cum aliis, quo- rum ratione putridorum malitia obſcuratur, ac proinde non multùm naturam vexant. In ſtatu verò, præcedente coctione, ab vtilibus ſunt ſeparati, & ideò naturam fati- gant & premunt,quare tunc viui excernuntur.

Vltimum hoc modo reſolues,ſi dicas, verè quidem au- ctores firmaſſe, medicamenta purgantia vacuare humores putridos & corruptos; nam hoc modo ſunt intelligendi: nec enim pituita mucoſa putrida eſt,neque bilis retorrida, aut vſta. Longè ſiquidem vſtionem à putredine differre, res eſt manifeſta; quia fit à calore ſicco, putredo oritur à calore humido: vnde in aduſtis non poſſunt generari vermes, in putrefactis maximè; de qua re lege Valleſium *lib.4.meteor.in com.c.8.in fin*.Putridi autem humores,non quando ſunt in via,trahuntur à medicamento,quia adhuc formam ſuam retinent, quia putredo non eſt corruptio, ſed via ad corruptionem; ſed quando poſt corruptionem in alios humores degenerarunt, vt bilis corrupta, quæ

degenerat in atram, medicamento est vacuanda, quod melancholicum humorem euacuet. Sic sanguis cum conuersus est per corruptionem in flauam, vel atram bilem, medicamento est educendus, quod flauam, vel atram educere potest. At biles has ex corruptione subortas vocabis putridas? minime quidem, neque enim ex re putri semper gignitur putre. Sic febris diaria ex putredine orta, putrida non est; neque acetum ex vino putrescenti genitum, putridum est; neque vermes ex putredine terræ, & putridis recrementis orti, putridi sunt: sic bilis, vel flaua, vel atra, in quam sanguis per corruptionem degenerauit, integra est, & à medicamento expurgante attrahitur. Et de hac quæstione satis, ad quam veritatis allectus amore explicandam accessi: num scopum attigerim, sub doctiorum censura maneat inuolutum, qui si apponant meliora, victus euadam; non enim sum de illorum numero, qui sibi placendo malunt errare, quàm alterius cedendo ingenio resipiscere. Ansam enim præbui doctioribus, vt post me in hoc argumento fœliciùs insudent.

HISTORIA CXVI. GALENI,
De hydrope.

Hydrops, ex consueta menstrua, vel hæmorrhoïdali vacuatione suppressa, vel nimiùm excurrente, sæpe subortus.

Siquidem ex diuturnis hæmorroïdibus, vel suppressis, vel immodica profusione hominem ad extremam frigiditatẽ ducentibus, non semel aut bis, sed sæpe iam **aquam intercutèm collectam vidi; sicut mulieribus quoque tum mẽstruæ purgationis omnismoda cessatio, tum immodica vacuatio, cùm scilicet vteri nimio sanguinis profluuio laboratunt, sæpe hydropem accersiuerunt, &c. Galenus* lib. 2. de facult. natural. c. 8. *Porrò ego quoque vidi non paucos, ob huiusmodi vacuationes, quæ Medicorum imperitia cohibitæ fuerant, aut atra bile, aut insania vexatos. Ipsorum quoque aliqui tum intercostali inflammatione, tum renali morbo correpti sunt: nonnulli verò ex ventriculo sanguinem vomebant, atque eundem tussiendo ex thorace spuebant; aut paraplegiis, aquáve intercute interibant, &c. Galenus* lib. de ven. sect. aduers. Erasistratum, cap. 6. in fin. & lib. 6. epid. sect. 5. com. 29.

DVBIVM LXVI.

Num solennium vacuationum suppreßio, vel vacuatio nimia, hydropem, & alia vitia concitare queat.

PARAPHRASIS.

A*Quam intercutem.*] Quantam vtilitatem sanguinis modica excretio per hæmorroïdales venas corpori afferre consueuerit, oraculo quodam prædixit Hippocrat. *lib. 6. epid. sect. 3. text. 37.* dum sic ait. *Mariscis laborantes neque morbo laterali, neque pulmonario, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis, fortasse verò neque lepris, furtasse neque aliis, &c.* repetit *lib. 3. de humorib. com. 26. in init.* dum sic inquit. *Hæmorroïdes, quãuis omnes homines, omnémque ætatem, & omni in tẽpore anni vexare queant, reuera sunt affectus ætatis declinantis proprij, non secus quàm melãcholiæ. Fiunt enim ab atrabile, quæ ad venas sedis vberiùs, cumulatiúsque decumbit. Quocirca cùm melancholicis, & vitio renum laborantibus superueniunt curare eos solent, quod non solùm ratione euacuationis, sed etiam humoris qui euacuatur, qualitate faciunt. Effundere enim crassum sanguinem humoris melancholici plenum solent: qualem nos fæcem in vino appellamus. Itaque cùm hæmorroïdes veluti fæcem sanguinis euacuent, meritò fit, vt melancholiam curent.*

Denique conferre hæmorroïdas ei, quem atra bilis occupat, iam omnes norunt: quum hoc Hipp. apertè doceat. Hæc enim vacuatio per circuitus repetens, non solùm à morbis melancholicis, sed ab aliis etiam periculosissimis præseruat, quum omnis humorum abundantia eius vi repurgetur: quare *melancholia, & nephritidide laborantibus, hæmorrhoides superuenientes, bonum,* ex Hipp. præscripto *lib. 6. aph. 11. & 21.* nam pellente natura ad partes ignobiliores, eos qui insaniam efficiunt humores, & præsertim cùm melancholici fuerint ac crassi, hæmorrhoïdum sequitur generatio, & insaniæ solutio, cuius est maximum remedium sanguinis ex his venis effusio, quam etiam si futura sit, prohibet, vt *lib. 4. aph. com. 25.* docuit Galenus, & proprio exemplo confirmat *lib. 6. epid. sect. 5. com. 29.* illorum qui clausis hæmorrhoïdibus in insaniam inciderunt sæpe, quos reseratis his venis ab ea euasisse refert; quam historiam vtpote huic similem idcircò inexplicatam reliquimus. Lege *hist. 39. lib. 1. huius operis*, & Moxium *lib. 1. de morb. mulier. cap. 45. & seqq.*

Rursus menstrua purgatio, quum tempestiuè fit, & singulis mensibus ordinato motu recurrit, fœminæ valetudine fruuntur. Cùm enim hæ frigidæ sint, miniméque exerceantur, & crudorum succorum copiam præ debilitate natiui caloris quotidie accumulent, sanguinis menstrui vacuationem, tanquam remedium naturale ipsis indidit natura, vt sanguis ille excrementitius, inutilis & crudus purgaretur, easque à plurimis, eísque periculosissimis morbis præseruaret, quos ex professo citat Galenus *lib. de venæ sectione aduersus Erasistratum, cap. 5.* in hunc modum pronuncians. *Velim itaque audias iam veritatem ipsam, me præcone, tibi denunciantem, quòd mulier, si probè expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumoniis capiatur: sed neque epilepsiæ, neque apoplexiæ obnoxia sit; aut spirationis aut vocis ablatione ritè purgata vllo tempore infestetur, &c.* Et *lib. 6. de loc. c. 5.* plures addit morbos, qui ad menstrui retentionem sequi consueuerunt: & priùs firmauit Hip. *lib. 1. de morb. n. 6. & 7. & lib. de virgin. morb. n. 1. 2. & 3.* ij sunt *fatuitas, torpedo, delirium, horror, erroneæ febres, acutæ inflammationes, caligo, timor, tristitia, anxietas, spectra, ac phantasmata varia, ventris durities, dentium stridor, tabes, lumborum dolor, vteri suffocatio, vigilia, fastidium, cordis morsus, animi deliquium, paralysis, alui fluxus, vrinæ difficultas,* & alia innumera damna, ex suppressis mẽstruis contingentia, quæ latè auctores describunt *cap. de menstrui suppressione,* vt acutè satis, & eloquenter proponit insignis Duretus *in Coac. Hip. prænotiones, tract. 3. de morbis mulierum, in com. text. 7.*

Suadet ratio. Cùm enim *vteri, omnium muliebrium morborum causa sint,* auctore Hippoc. *lib. de loc. in hom. num. 59.* iique venas grandissimas habeant, & plurimas. Cúmque eos, aut menses, aut à partu purgamenta suppressa, aut phlegmone aliqua vtcumque orta, malè accipiunt, ipsos sanguine compleri necessum est, ex Gal. *lib. 6. epid. sect. 1. com. 2.* cuius rei causa multiplex eo loco citatur à Galen. Quid mirum, si vapore tetro, fœdo, & nebuloso, malignáque qualitate affecto, & ad superas partes ab vtero elato, duri superiorum partium affectus contingãt immedicabiles? Ab hac origine, perniciosus, corruptúsque sanguinis vapor, seu aura quædam toto genere præter naturam, insurgit & emanat, quæ veneni promptissimi instar, horrida inimicitia totum corpus inquinat, & conspurcat, & varios morbos, periculáque affert, pro varia natura partium, in quibus sanguis ille colligitur, vt monuit Galen. *lib. 2. prorrhet. com. 48.* Explicant inter omnes Mercat. *lib. 2. de morb. mulieb. cap. 5. 8. & 9.* Didacus Moranus *Apologia 3. de epilepsia hysterica* elegantissimè.

Deinde peregrina, admirandáque symptomata menstrui suppressio inducit, cuius causa Phaëtusæ, & Namysiæ, corpus virile, sátque omni ex parte hirsutum factum est, barba emissa, & vox facta est aspera, auctore Hip. *lib. 6. epid. sect. 8. text. 41. & 42.* Posse autem fœminas in virum conuerti, nostra, & patrum memoria obseruatum est: quidquid nympham interdum ad tantam magnitudinem excrescere Mercatus affirmet *lib. 2. cap. 10.* vt virile pudendum mentiatur, quod accepit ab Albucasi *lib. 2. cap. 71.* quam affectionem ipsi putant esse eam, in qua Medici

fœminas

fœminas in viros migrare existimant; de qua re plura di-cemus *lib. 3. in com. histor. 8.*

Demum ob mirabilem, quam habet vterus cum omnibus partibus, sympathiam, & maximè cum hepate, recurrente crasso illo sanguine, & fæcali ad illius vasa, fieri hydropem, nulli est non manifestum, qui Galeni monumenta perlustrauerit, qui *in lib. 4. de rat. vict. in morb. acut. com. 111. §. Nempe hic solus cùm incipit, sanguinis eget detractione, cùm scilicet ex retentione, vel hæmorrhoïdum, vel muliebrium inceperit, propè accedente ad extinctionem naturali caliditate, vt igni contingit. Nempe, vt ignis propè extinguitur, immissis lignis, tum humidis, tum multis, nisi quis multitudinem sustulerit: sic & in frigidiore ob copiam sanguine, vbi calor natiuus propè extinguitur, præsentissimum est remedium sanguinis, &c.*

Vidisti quo pacto ex menstrui, & hæmorrhoïdalis sanguinis retentione oriatur hydrops. Licèt enim hæc solennis per mariscas vacuatio, si tempestiuè fiat, à diris morbis præcauere queat; & plures viri per menstruas periodos, (mulierum instar) sanguinem fæculentum per has venas expurgent cum vtilitate summa, vt propriis exemplis proponunt Antonius Zimara *in com. cap. 10. lib. de somn. Arist.* Amat. *lib. 5. cent. 3.* Vesal. *lib. 5. fabric. c. 15.* tamen consueta, si ex toto cohibeatur, hydropem accersit, iuxta Hip. oraculum *lib. 6. aph. 12. à diuturnis sanato hæmorrhoïdibus, si vna non seruatur, periculum est aquam intercutem, vel tabem aduenire.* Reddit causam Galenus *in com. & lib. cit. de humoribus,* quoniam *venæ illæ propter plenitudinē in sede aperiuntur, & ad ipsas sanguis fæculentus, & melancholicus à iecore reiicitur. Si quis igitur hanc viam illi præcluserit, tum scirrhum iecur contrahet, tum multitudine, ac crassitudine grauatum reddetur: vnde eius calor paulatim minuetur, & quasi extinguetur: atque ita bonum generare sanguinem ampliùs non poterit. Perspicuum autem est & aquam intercutem frustrata sanguinis generatione effici, &c.*

Hinc fit vt summa cum ratione in curatione hæmorrhoïdum, vna semper sit relinquenda, vt per eam effluuium fæcalis sanguinis possit expurgari, monente sic Paul. *lib. 6. cap. 79.* & annuente Celso *lib. 3. cap. 7.* Si verò Aëtius *tetrab. 4. serm. 1. c. 5.* videtur Hippocrati, & Galeno contrarius, hæmorrhoïdes omnes nulla seruata occludere consulens, eum ex aliorum mente loquutum arbitraberis, de qua re lege Vallesium *lib. 8. controu. c. 6.* Altimar. *lib. de curand. human. corp. malis, cap. 76.* Sic Arcippus apud Hip. *lib. 4. epid. n. vlt. cùm haberet hæmorroïdas, à curatione prohibebatur, curatus insaniit.* Summa ergo cum cautela cohibendæ sunt, aliàs vel grauissimi morbi contingent, vel natura tanta nigri sanguinis copia grauata per alium locum minùs commodum; eum expellere conabitur. Scribit enim Amatus *loc. cit. & cent. 2. curat. 13. Ioannem Baptistam propolam, & Angelum de Prato, sanguinem copiosum per hæmorrhoïdas emittere consueuisse, quibus cùm multa peracta essent auxilia, ex toto cohibitus fuit, ita vt ineunte vere per os sanguinem absque tussi & febre, subflauum, & nigrum multum coaceruatim emitterent, qui deinceps adapertis hæmorrhoïdibus sanati sunt.*

Si verò menstrua supprimantur, aut hæmorrhoïdes, quarum vacuationum beneficio mortales vitam morbis minimè impeditam agunt, illicò hæ vacuationes reuocandæ: nam vt optimè notabat Auic. 4. 1. *c. 3. in fin. Cùm suppressio alicuius vacuationis fuerit causa morbi, reuersio illius secundùm plurimum illi medicabitur.* Quapropter si menstrua cohibeantur, & morbi fiant, iuxta dictum Hipp. *5. aph. 57.* & Aristot. *lib. 2. de generat. animal. cap. 4.* maxima cura adhibenda est, vt menstrua prouocentur: hanc enim fuisse spem illarum mulierum, inquit Hippocrates *lib. 6. epid. sect. 8. com. 42.* quæ ob menstrui retentionem in viros conuersæ sunt, vt effœminarentur, menstruæque purgationes naturaliter redirent: sed cùm Medici variis auxiliis tentatis, ob magnum à naturali statu recessum, nihil proficerent, breui tempore perierunt: non enim menstruus sanguis recurrens solùm à morbis præsentibus liberat, sed eos anteuertit; nam *decubitus, in quibus facta tollit, hæc antè facta prohibet,* sic monente Hippocrate *lib. 6. epid. sect. 3. text. 40.*

A Communissimus ergo scopus in prouocandis menstruis est, vt sanguis reddatur fluxilis, & cursus eius reuocetur: at quoniam hoc commodè perfici nequit, nisi causæ auferantur, idcirco omni ope eas submouere enitendum est. Deinde ad viscera referanda accedere oportet. Quibus autem præsidiis id præstare possimus; satis doctè explanarunt, qui in curanda retentione menstruorum primas tenent; nam præter Gynæciorum auctores, Mercatus *lib. 1. indicat. 15.* Massaria, Rodericus à Castro, Heurnius, Varandæus, & Sennertus antecellunt, cum Moxio, qui in curandis fœminarum morbis strenuam operam nauarunt.

Accidit tamen multoties, vt menstruo sanguini excernendo ita pertinacissimè assuescat natura, vt si præsidia adhibita non prosint, illa corpus ab imminentibus malis

B tueatur, sanguinémque regurgitantem per alia loca eliminet, maximo cum hominum commodo. Quare sanguinem excernit mensibus singulis per angulos oculorum, aures, nares, os, dentium foramina, sputum, vomitum, vesicam, hæmorrhoïdes, sedem, mammillarum vbera, vmbilicum, minimum, & annularem manus digitum, inflictum vulnus, è quibus locis naturam vtiliter menstrua excreuisse, fidissimi auctores memoriæ prodiderunt, quos citant Marcellus Donatus *lib. 4. de histor. mirabili, cap. 19.* & Ioannes Schenkius *lib. 4. obseruat. tit. de menstruis.* & nos per vmbilicum, gingiuas, & inguina, menstrua binis fœminis erupisse vidimus, *lib. 2. de praxi medica admiranda, obseruat.* 100. 101. 102.

Quid de suppressis proferam hemorrhoïdibus; quas esse illicò prouocandas, vacuato sanguine melancholico,

C Saphænæ sectione, atram bilem expurgantibus, recta victus ratione, harum venarum apertione, fontanellis in cruribus affixis, & aliis præsidiis, auctores non contemnendi suasere, qui de prouocandis suppressis hœmorrhoïdibus curationem instituunt. Idcircò humorem hunc melancholicum vacuare oportet audacter secta saphæna, quum melancholici pleniùs sint vacuandi, ex Gal. *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 10.* melancholici enim sanguinem multum calidum habent, ex Galeno *sect. 3. lib. 3. epid. com. 70.* de quo argumento fusè *supra* sumus loquuti *in com. histor. 78.* Loco venæsectionis vtiliter aperiuntur harum venarum ora hirudinum ope, mordentibus & acribus medicamentis, vt succo cæpæ, foliis viridibus perdicij herbæ, mercuriali trita, felle bubulo, foliis ficus,

D panno aspero, succo centaureæ minoris, brassicæ marinæ, felle porci, & aliis, præmisso tamen aliquo leniente decocto. Victus sit calidus & humidus. Fontanella etiam huius vacuationis defectum mirè supplet, & maximè si fœmina sit, cui suppressa sint menstrua. Prouocant etiam suppressas hæmorrhoïdes clysteria acria, suppositoria ex hiera superasperso puluere aloës. Lege Hieronym. Fabric. Hildanum *lib. de valetudine tuenda, in fin.* & Alphonsum à Cruce *opusculo de melanchol. obs. 6.*

Sicut autem vacuationes suppressæ hydropem accersunt; sic etiam nimium excurrentes, exhausta nimia sanguinis copia, hunc affectum concitare queunt: cùm enim calor noster in sanguine perseuerantiam habeat, quid mirum si ex hac superflua nectaris viuifici, cuius præsentia recreantur partes, vacuatione, minuatur natiuus ignis, frigefiat iecur, & destitutum sanguificationis mu-

E nere hydropem creet? quippe ex hac immodica vacuatione corpus frigidius, siccius, & mille aliis morbis implicitum euadit: nam eneruantur vires, vitiatur concoctio, inappetentia contingit, oritur syncope, fœdus totius corporis habitus accidit, color cutis cum virore albicat, mollescit caro, crura vacillant, oculi tument, laxatur facies, & alia signa accidunt relata ab Auic. 21. 3. *tract. 3. cap. 2.* Galen. *6. de loc. cap. 5.* quæ omnia ex natiui caloris imbecillitate euenire non est dubitandum. Curautem immodica mensium, aut hæmorrhoïdum suppressio, aut nimia vacuatio tot damna afferat, eleganter ostendit Alzarius à Cruce *lib. 1. centur. cap. 3.*

Hæc, & alia grauissima mala ex hæmorrhoïdum nimio profluuio oriri non incertum est: nam & deformitatem, & miseram vitam hæmorrhoïdes inducunt: illam quidem propter

propter coloris totius corporis vitium ex euacuatione succedens: miseram verò vitam propter corporis debilitatem. Quandoque etiam periclitantur sic affecti, quum ob excedentem vacuationem, perfrigeratum hepar, aquam intercutem operatur, Aëtio teste, *tetrab.4.serm.4. cap.64.* Quibus verò auxiliis exuperans ex vtero, aut hæmorrhoïdibus fluor sit compescendus, & hydrops ab hac causa subortus curandus, veterum, & iuniorum doctissimi passim tradiderunt. Lege Mercatum *lib.1. indicat.cap.14.*

HISTORIA CXVII. RHASIS, De hydrope.

Hydrops, victu attenuante, & aliis auxiliis, curatus.

Dico quòd hoc regimine curaui hydropicum in ætate perfecta consistentem, dando ei in potu semel in quatriduo, de aqua cucullæ recentis rotulum vnum, cum drachmis x. *sacchari albesar, etiam dando ei interim de trochiscis de berberis, lacca, & ari, & emplastrando hepar cum glutinatiuis, & faciendo eum vti exercitio, & pauco potu vini, &c. Rhasis* lib.1.continent.tract.19.cap.1.

PARAPHRASIS.

Hydropem affectum esse notissimum, & ab omnibus auctoribus vbique descriptum, frigidum, vtpote ex frigida hepatis intemperie ferè subortum, norunt vel ij, qui prima medicinæ rudimenta primis labris degustarunt. In eo adesse huius visceris debilitatem insignem, obstructionibus multis comitatam, à qua huius sæui mali origo deducitur, nullus ignorat. Adesse flatuum, succorúmque crudorum copiam plurimam à debili calore pronatam, concedunt omnes. Cúmque innatus ignis nimia humorum frigidorum copia sit obrutus, subitam auxiliorum, cámque confertim factam administrationem ferre nequit; si enim hæc simul exequi intendat, flaccescit ipse in opere languidior, assiduo medicamentorum vsu imbecillis factus.

Quare per epicrasin curationem instituit hic auctor: factique priùs, vt par erat, vacuationibus vniuersalibus, ad cæteras complendas indicationes accessit. Nam postquam victu attenuante vsus est, qui in hac ægritudine propulsanda primas tenet, sine quo nullus alius morbus frigidus & humidus, nec hydrops rectè curari possunt, vt docuit Galen.*lib.de attenuante victus ratione.cap.1.* ad reliquos curationis scopos sermonem direxit. Sunt autē hi, totius corporis nimio humore madentis exiccatio, paulatina aquæ per ventrem solutio, vrinæ, & sudoris prouocatio, obstructionum per ea quæ infarctu liberant curatio: hepatis, per ea quæ viscus roborare solent, & intemperiem remouere, reductio. His scopis curationem huius, atrocis morbi perfici, prisci vnanimiter docuerunt.

Hos omnes compleuit Auctor *hoc in loco.* Et quod ad regimen attinet, iubet vti victu sicco & calfaciente quod intelligi debet, plus aut minùs, pro ratione febris: ita enim & humor nimius præter naturam collectus absumitur, & intemperies corrigitur: omnibus enim hydropicis commune est, frigidis succis, & crudis abundare, seu pituita, seu aqua, seu flatu, seu omnibus, ob innati caloris in hepate debilitatem. Quapropter à iurulentis, humidis abstinendum. Nauticus panis pro vsu sit, cui inter pinsendum semina marathri, & anisi sint iniecta, quæ ad flatus discutiendos sunt aptissima: nam in ascite, perinde atque in tympania, tum aquosus humor, tum flatus abundant. Carnes sint auiculæ paruæ, & in dumetis agentes, assæ potiùs quàm elixæ, turdi, turtures, columborum pulli, merulæ, perdices, quarum iuscula aliquando in parua quantitate propinanda, alterata priùs radice apij graminis, fœniculi, ciceribus rubris, lauere seu sio, quod vrinæ prouocandæ

A est eximium, auctore Dioscoride, *lib.2.cap.120.* Demum victus sit excalfaciens, & exiccans.

Quo factum est, vt potus aquæ interdicatur omnino, si fieri potest; sin minùs, quàm minimum vini sumendum est, eiúsque meracissimi; neque enim optimum consilium est aqua vinum diluere, quod non solùm ab illius potu, verùm ab aspectu interdicendi sint ægri, vt scitè docuit Auic.14.3.*tract.4.cap.13.* Nam præterquam quòd aqua sitim potiùs auget, quàm extinguit, nitrosa, salsáque redditur, sitímque intensiorem facit. Quapropter rectissimè ab Hipp.dictum 4.*acut.111.* *vt hydropici quam minimè bibant:* quoniam, vt Gal.aduertit *in com.* hic viuendi modus calefacit, & exiccat, cuius vi aquosi humores ab-

B sumuntur: quare Celsus *lib.1.cap.21.* largiorem potum illis interdicit, quàm qui vitam sustineat.

Post diætam, hydragoga secundum locum obtinent, quæ aquam, serosámque superfluitatem expurgant; quæ cum ventriculo, hepatíque sit propinqua, tenuis, & ad educendum prompta, coquenda non est: nam *serosos, & tenues humores inter initia vacuabis*, monente Galeno *lib. quos, quib. & quando, cap.4.* Sunt enim aquæ in modo substantiæ omnino similes, & idcircò incoctiles vacuandi. Sed cùm multa sint huic vsui vtilia, vt gratiola herba, succus radicis bryoniæ, sambuci, ebuli, cucumeris asinini, oleum vitrioli, radix Mechoacana, stibium præparatum, soldanella, & alia passim ab auctoribus celebrata, quæ inter omnes referunt Alphonsus Morescottus *tract. de simpl.medicam.tit.de hydrope*, Claudinus *lib.2. de ingressu*

C *ad infirmos, c.14.* VViertus *lib.obseru de hydrope*, ex quibus electuaria, potiones, vnguenta, cataplasmata, pulueres, tabellæ, apozematáque parari possunt: tamen aqua cucullæ recentis, ad educendam aquam est præstantissima; sed loco (*cucullæ*) legendum est (*cuscuthæ.*) Hæc enim planta est capillaris, sine foliis, reliquias plantas inuoluens & enecans, flores edit albos quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit. *Cassutha*, siue *cascutha* ab aliis appellatur. Excalfacit ordine primo, siccátque secundo, abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis vitia expedit, venas pituitosis ac biliosis exonerat humoribus, vrinam pellit, & regio morbo opitulatur, si Auic. fides est adhibenda, *lib.2.tract.2.cap.138.* Ruel.*lib.2.de natur.stirp.cap.131.* Sed diuturno vsu ventriculum grauat; quæ tamen noxa tollitur, si anisi momentum adiiciatur. Exhibetur absinthio permixta, in quem vsum decoquitur, & bibitur eius decocti libra, cum

D sacchari sesquuncia.

Huius aquam ab herba recenti extractam propinare consultius visum fuit, permixtam cum drachmis decem Sacchari Albezar, quod alij vocant *Alhuzar*, siue *Albazar*, vt Bellunensis castigat. Verumenimverò quòd Alhazar apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius saccharum, quamuis ab Auicenna, manna dicatur, quod fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haudquaquam fiat, sed gummi modo ab arbore distillet, manifestè ostendit Serapio *cap.50.* sub his verbis. *Alhazar habet lata folia, & habet saccharum quod egreditur ab oculis ramorum suorū, & à locis foliorū eius, & colligunt de eo homines rem conuenien-*

E *tem, & in saccharo eius est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta, mala quædā, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidā emanat adurens, septicæque facultatis, ad cauteria peridoneus: & lignum quidem Alhazar est leue, crassum rectum, pulchrúmque.* Hæc Serapio. Sed cùm hoc sit fortissimum, calidissimúmque medicamentum, ad huius effrænem vim temperandam, lac camelæ permiscere, salubre est, vt Auic. *lib.2.tract.2.c.756.* de Succharo Alhuzar manifestè edocuit. §. *Confert hydropisi cum lacte camelæ nouiter factæ, &c.* Hoc enim lac huius medicamenti malitiam corrigit, & attemperat, humorem aquosum etiam expurgat, & abstergit, & hydropi opitulatur cum proprietate sua, vt latè ostendit Auic.14.3.*tract.4.cap.13.in med.*

Quum tamen auxilia non profunt, & summa necessitas cogit plures ad extrahendam hydropicorum aquam variis ingeniis vti solent. Alij crura, coxásque scarificant tenuiter, sola cute leuiter perforata, vt materia illa aquosa, quæ in

in ventre inferiori, & in ambitu totius corporis sita est, sensim vacuetur, quo præsidio hydropicum iam iam moribundum se persanasse gloriatur Nicolaus Massa 21. *epist. voluminis primi*. Cùmque natura per inferiores partes sæpe aquosam materiam detrudat, auctoribus Scholiographo Holler. *lib.1. ad cap.39. de morb. intern.* Vido Vidio *lib.10. cap.5. de curat. membrat.* Alexand. Benedicto *lib.15. de curand. morb. c.40.* qui effusa aqua ex præcisis vnguibus, per pedes, & ipsorum digitos, plures hydropicos immunes euasisse contestantur. Iccircò veterum, & iuniorum præstantissimi, excitanda esse in cruribus vesicatoria, phœnigmos, vstiones, scarificationes, & fontanellas sibi persuadent; & non immeritò, nam præterquam quòd serosum humorem clementer exhauriunt, naturam irritant, & prouocant, vt humorem aquosum deorsum detrudat.

Si natura non satagit aqueum hunc humorem extra corpus depellere per aliquam viam, quam ipsa cum valens est excernendis superfluis succis sæpe destinat, & parat, tunc hydragoga superiùs relata vsurpanda, quibus addendus cortex radicis frangulæ, quæ incidit, detergit, & coagulatam, obstruentémque substantiam resoluere, solutámque per vrinam, sudorémque propellere potest. Hæc enim medicamenta non solùm internos, sed externos corporis meatus aperiunt per aluum, & sudorem mouent.

In hunc sensum dixit Auic. *loco suprà citato, de curatione hydropicorum. In ascite purga renes.* Hoc opus clementer complent squinanthum, cinnamomum, asarum, mastiche, absinthium, anisum, fœniculum, spica nardi, aristolochia longa, petroselinum, caryophylla, crocus, rhabarbarum, calamus aromaticus, quæ omnia in aqua graminis decocta, addito melle, & puluere diacurcumæ, potenter hepar roborant, & mouent vrinam. Idem etiam efficiunt semen viticis, cicera rubra, semen hyperici, calamintha, pulegium, quæ omnia si in vino, vel decocto rubeæ coquantur, addito anagallidis cæruleæ succo, plurimam afferunt commoditatem.

Aqua terebinthinæ Chymica arte extracta, vtilissima est, sicut eius oleum, vel pilulæ ex ipsius puluere cum rhabarbaro, aut puluere diarrhodonis paratæ, quod medicamentum in abstergendis partibus interioribus, vacuandóque humore per aluum mucoso & lento præcipuum locum tenet. Vel si ea in bolum cum speciebus diarrhodonis redacta vtaris, plurimum commodum ægrotanti afferes.

Trochisci dialacca, diacurcuma, syrupo aliquo permixti summè prosunt, sicut vocari de absinthio, de rhabarbaro, & de eupatorio; ex quibus cum conserua zingiberis, anthos, citri, eringij, additis diacymino, dianiso, diagalanga, diacinnamomo, parari potest electuarium huic vsui maximè proficuum, quibus si addas theriacam, & mithridatium, euadet præstantissimum: vt notarunt eleganter Curtius Marinellus *in sua Pharmacopœa, in fin.* & Caspa-rius Pilleterius *in suis synonymis plantarum, litera E. tit. de Eryngio*.

Quare ex arte faciunt Hippocratica, qui ad euacuandam aquam peracentesi vtuntur in hoc morbo. Extat oraculum Hippocratis *lib.6. epid. sect.7. text.11.* in hunc modum: *Tabescentes statim vrere, hydropicos citius secare oportet.* De hac magna fuit inter veteres contentio, apud Cælium Aurelianum *lib.3. tardar. passion. cap. de sectione hydropicorum*, aliis vituperantibus, aliis laudantibus id genus curationis. Qui contemnebant, plurimis rationibus nitebantur. Prima, quòd peritonæum neruosum cùm sit, non ferat citra periculum punctionem, aut sectionem vllam; maximè cùm non tam facilè fiat, quin secetur vllum intestinum. Accedit, quòd aquæ eductio non videatur tollere affectionem, sed symptoma, cùm non tollat hepatis intemperiem. Vltimò, quòd periculum maximum sit, ne effusa tota aqua, vacuato etiam spiritu, moriatur homo.

Horū rationes dissoluunt ex professo Holler. *lib.6. aph. com.27. & lib.1. de morb. intern. c.37.* & Aurelianus se vidisse quosdam, qui sectione euaserant, testatur. Quare approbanda est curatio hæc, qua etiam Hippocratem vsum fuisse constat, & plures seruatos refert Holler. *loc. cit.* edoctus à Gal. *lib.6. aph.27.* qui hoc auxilium vehementer probat, seruatis præcipuè conditionibus, quas tradit Paul. *lib.6. cap.50.* imperans apertionem fieri ad latera vmbilici, qua parte ilia vacua, & inania sunt, & musculi ferè excarnes. Dummodò hydropicus in tabem non inciderit, vires sint languidiores, febris adiuncta, viscera habitualiter affecta, interna putredo ingens, ex aqua nimiùm putrefacta contracta. Hoc tempore interaneis corruptis si sectionem tentes, nihil aliud facies, quàm exhaustis spiritibus cum effusa aqua, corpus moribundum citiùs interficere. Quapropter temeraria est tunc curatio hæc, quo tempore nihil aliud fit, quàm quòd quæ tempestiuè suscepta contulissent, celebrata seriùs infamantur auxilia. Ne ergo mireris, ferè hoc celebrato præsidio plures occubuisse, quum seriùs tentetur semper, quando iam hectica naturalium partium intemperies adest, & morbus temporis diuturnitate factus incurabilis, & desperatus, omnino vicit naturam: nam si tempestiuè fieret sectio, & statim in initio morbi, antequam aquæ colligeretur plurimum, & hepar valde intemperatum esset, nullum periculum eorum quæ alij timebant, erat accessurum. Quo verò loco celebrari debeat paracentesis, certatum est apud Iuniores. Albucasis, Rhasius, Mesuë *cap. de hydrope*, Paul. & omnis propemodum Medicorum schola, hydropicos, paulò infra vmbilicum secant, & ad latera, alij ex aduersa parte visceris affecti. Laurentius *lib.1. de re anatomic. quæst.16.* rationibus validis, firmissimóque experimento munitus, commodiùs per medium vmbilicum celebrandam esse contendit; cuius placitum, illustrium Medicorum comprobant obseruationes, hydropicorum, qui per apertum vmbilicum, excreta aqua, sunt liberati; quas legat qui velit apud Beniuen. *de abdit. cap.12.* Valleriol. *lib.4. obseruat.3.* Antonium Saportam *lib.3. de tumorib. præter natur. c.22.* Marcel. Donat. *lib.4. de histor. mirabil. cap.21.* Tu verò antiquam compunctionem, à priscorum scientissimis traditam sequere, quam decies in vita mea ad salutem celebratam vidi, qua, cæteris non conferentibus, ægros tanto malo superstites euasisse sum expertus.

Caue tamen, ne vel hoc auxilio, vel exhibito medicamento hydragogo vacuationem moliaris, quin hepar internis, & externis firmes auxiliis. Cuius causa factum est, vt plures educta aqua, vel sponte, vel ab artifice, occumbant, quoniam hepatis debilitas reparari non potuit, vt firmarunt proprio experimento Amat. *lib.1. centur. in schol. curat.30.* Forest *lib.2. de incerto vrinar. iudicio*, Capiuaccius *lib.3. praxis, c.19.* Baldin. Ronsseus *epist.2. ad D. Petreium Tyara.* In hunc vsum trochiscos de berberis, & lacca auctor consuluit. Hi enim præterquam quòd hepatis obstructiones, & inde ortas febres diuturnas persanant, visceribúsque robur conciliant, asciticos vacuant purgando per vrinas: in quem vsum oleum è iuniperi baccis inter cætera commendatur, sicut cætera medicamenta, quæ huic operi esse proficua probat Holler. *in com. sent.4. lib.6. sect.2. in Coacas.*

Puluis Bufonis vsti potenter prouocat vrinam. Celebris est historia apud VVierum *lib.3. de præstig. dæmonum, cap.3.* cuiusdam hydropici, cui cùm puluis bufonis in olla vsti ab vxore mala offerretur, copioso reddito lotio, & ventre ab aqua exonerato per vesicam, conualuit: vt etiam retulit Solenander *sect.5. consil.15.*

DVBIVM LXVII.

Num cantharides hydropi sint ex vsu, & num toto corpore sint venenosæ. Contra Lacunam, Amatum, Fuchsium, Langium, & Mercurial. doctissimos.

Cantharides ad prouocandam vrinam miro sunt auxilio; nam proprietate quadam vrinam mouent & hydropi opitulantur: in quem vsum conceduntur ab Hippocrate *lib.4. acut. text.122.* Habent tamen tantam vim erodendi, vt etiam viscera exulcerent, & partes per quas

pertranseunt, ita vt sanguinem fundant; exit autem cum deiectione sanguis, sed semper cum vrina: nam cantharides vesicam solùm præcipuè lædunt, & canales illi inservientes, simúlque renes, quos non mediocriter malignitate sua, veneficáque & acri vi exulcerant, vt auctor est Galenus *lib.4.simpl.c.17.& lib.10.cap.de sero.* Deinde ardorem vrinæ, pruritum in pudendo, intolerabilem mingendi cupiditatem, & veneris stimulos cum pudendi arrectione, & coeundi valido desiderio excitant, vt *lib.6. cap.1.* edocuit Dioscorides. Denique tanta est huius animalis contra vesicam contrarietas, & ad prouocandam vrinam, sanguinísque mictum excitandum efficacia, ac potestas, vt non solùm potui datæ, sed exteriùs in cataplasmate mixtæ, impositæque pubi, coxis, genu, & aliis corporis partibus, hoc opus promptissimè complere natæ sint, vt referunt Montagnana *consil.182.cap.10.* Andreas Baccius *in prolegomenis venenor. & antidotor. pag.22.* & quod omnem fidem excedit, est, quod narrat Brasauola *com.ad aph.17 lib.2.* quendam Vincentium Gremam, tharbarum in mortario trituratum, in quo cantharides contusæ fuerant, deuorantem, sanguinis mictum cum vesicæ exulceratione passum fuisse. Immò narrant Ioan. Paschal. *in methodo curand.morb.c.44.* & Claudius Adolphus Occo *in suis obseruat.* quosdam cantharides in bursa, seu pera portantes, aut cauterium ex ipsis paratum, in sanguinis mictum incidisse.

Miscentur ergo commodè cantharides medicamentis diureticis, vt Galenus docet *lib.3.simpl.cap.22.* Immò modicè sumptæ, quibúsque oportet admixtæ, non modò nihil offendunt vesicam, sed renes etiam expurgant, vt ipse docet *lib.4.simpl.18.* Valascus de Taranta, sic referente Paschalio *loc.cit.* medicamento ex cantharidibus multos laborantes, & anasarca, & ascite sanitati restituit. Hoc ex veterum mente priscorum scientissimi tradiderunt, apud Dioscorid.*lib.2.cap.54.de cantharidibus*, qui has subeuntibus cutem aquis auxiliari, antidotis ad ciendam vrinam factis additas, iure optimo arbitrantur. Immò plures, eas incorrectas propinant, exemptis solùm alis & capitibus, vt ex mente Petri de Argelata refert Sebastianus Cortilio *lib.3. de apostematib. cap.11.* sed satius est eas præparatas offerre, & admixtas cardiacis, quæ illarum virus infrænare, & partes roborare queant. Præparantur autem hoc modo, iuxta Valasci Tarantini mentem. *Accipe vnam cantharidem absque capite & pedibus, quatuor seminum frigidorum mundatorum, ana vnciam semissem, sacchari candi violati, vncias duas, gummi crassi, vel Dragaganti, ℥.vj. misce, & fiat ad modum pulueris.* Dosis est vncia vna, summo manè. Sed defende vesicam, admouendo ei lac caprinum, vel oleum rosatum tepidum.

Sed pro cantharidum præparatione, varia discurrentibus, versantibúsque auctorum monumenta, ostentant se plura, quæ non citra dispendium studiosorum præteriri queant. Igitur non contemnendi auctores, caput & pedes, alij alas abscindendas esse constanter asseuerant: quoniam venenum in illa, aut hac parte esse arbitrantur.

Hippocrates *lib.4.acut.text.122.* sic prædixit. *Poculum hydropico: Cantharides tres, abiectis singularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathis aquæ tribus terantur, atque cùm bibens laborauerit, calida perfundatur, &c.* Hoc etiam asseruit *lib.de internis affectionib.n.41.* & *lib.de morb.mulierib.n.94.* quod etiam facit Rasis *lib.9.ad Almans.73.* Gal.*in com.* apposita historia cótrarium affirmat, dum Medicum inscium & ignarum appellat, quoniam facit quod Hippocrates iussit, nempe vt auferantur caput, pedes, & alæ: cùm prædictæ partes non sint abiiciendæ, cum Dioscoride sentiens *loc.cit.* dicente solum ventrem esse venenosum, & partes extremas esse alexiterias, pro iis qui corpora cantharidum sumpserunt; quod etiam firmat Plinius *lib.11.cap.35.* nec Galen.*lib.11.de simpl.medic.facult.tit.de cantharidibus*, ab hac sententia est alienus; eo enim loco scribit, licèt cæteri Medici abiicerent pro componendis medicamentis extrema cantharidum, se integras apponere consueuisse: nam in cantharidibus, vt ait Capiuaccius *lib.de venen.cap.11.* quædam sunt partes alexipharmacæ,

A & sunt caput, pedes, & alæ. Hac ratione Paulus *lib.7.tit. de cantharidib.* has nonnullos Medicos medicamentis vrinam prouocantibus admiscuisse affirmat. Ex quibus patere arbitror vt monet Scaliger *exercit.184.num.2.* in hoc animali sicciffimo, certis in partibus venenum esse, & in aliis aduersus id remedium, vt in alis. Huic sententiæ firmiter adhæret Costæus *suprà Mesuem dist.11.tract.de vng. tit.de vnguento ex cantharid.* Qua ergo parte venenū illud vesicæ tantopere aduersum lateat, nondum constat apud auctores: Lege Andream Cæsalpin.*lib.3.de ven.c.11.*

Viderunt controuersiam istam eximij medicinæ professores. Lacuna *in cit.cap.Dioscorid.* Amatus *eodem loco.* Langius *lib.1.epist.47.* Fuchsius *lib.1.paradox.3.* Mercurialis *lib.1.de morb.venenos.cap.14.* Primi antinomiæ difficultate perterriti, eam insolutam reliquere. Tertius, & quartus diuersas Galeni, & reliquorum sententias proponunt, sed hanc pacem componere non tentarunt. Mercurialis asserit venenum horum animalium esse in toto corpore,
B sed in capite, pedibus, & aliis plus esse exitiale, ac deleterium. Roborari potest sententia hæc: nam Rasis *citato loco* alas abiecit, & Nicolus *serm.4.tract.4. cap.27.* asserit iccircò Medicos, alas, pedes, & caput cantharidum reiecisse, quia sunt magis venenosæ; quo pacto non debemus mirari Hippocratem præcepisse, vt abiicerentur.

Sed sum ego alterius sententiæ, cùm sæpissimè viderim plures, eas cum alis, capite, & pedibus deuorasse ad coïtus illecebras, pharmacis permixtas, quæ illarum virus obtendere possent. Quare solum illarum ventrem esse venenosum, cum Galeno existimo. Hic enim *loco citato de rat.vict.* taxauit Medicum abiicientem alas, vocauítque audacem, quoniam auctoritate textus persuasus, id exequutus est; cùm apertè constet ex Galeno *in proœm. lib.4.acut.& 2 acut.38.& lib.4.com 5.* in quarto hoc libro
C à multis plurimas esse interiectas sententias, & Galenus suggillat manifeste auctoris dictum *in com.* & hac ratione Mercurialis ipse, hanc sententiam inexplicatam reliquit. Libri verò *de internis affectionibus, & morbis muliebribus*, spurij sunt, ftilóque Hippocr. indigni, ex Galen.*2.acut.38. & lib.3.de artic.com.18.* Rasis verò alas abiecit, quoniam hæc extrema, magis sunt excrementosa, & acria. Ne ergo miremur Nicolum, qui sequutus auctorem *lib.4.de rat. vict.* contrarium asserere ausus fuit. De hac contradictione lege eruditissimum Nicolaum Rorarium *in contradict. 30.Galeni*, & Seuerinum Eugalenum *lib.de scorbuto, tit.de hydrope scorbutico.*

Inter hydragoga medicamenta primas tenet Therma-
D lium aquarum potus, vt refert Vidus Vidius *lib.10.de curat.membrat.cap.5.* qualis est Tetucciana ex Valle Nebulensi, & Porrectanea ex agro Bononiensi: sed omnium præstantissima est in hoc casu Spacensis, seu Spadana, quæ multis morbis, hydropicis tamen vel confirmatis certam salutem pollicetur. Hæc enim redundantem aquam in abdomine per vrinæ vias deducit, & ventriculo, iecori, ac cæteris partibus naturalibus amissum robur mirificè restituit, ac restitutum adeò confirmat, vt homo post eiusmodi aquæ vsum pluries quotidie repetitum, deperditam prorsus recuperet sanitatem. *De cuius præstantia pro hydrope sanando*, lege Vidum Vidium *lib.10.de curat.membratim, cap.5.* Illius mirificam vim explicuit Henricus ab Heer Tungrus, *libello proprio, de admirandis Spadanarum*
E *aquarum facultatibus.* Cætera lege apud auctores, qui proprium caput *de hydrope* conscripserunt. Hadrianus à Mynsicht *in suo thesauro Medico chymico, sect.3.* Specificū hydropicum describit, de quo pro ascite, & melancholicis morbis, cæterorum Chymicorum ritu, montes aureos pollicetur; sed hoc cùm iam sit recitatum à Paracelso, Crollio, Libauio, Vlstadio, & aliis, & Chymici apud Galenicos Medicos sint ridiculi, qui vno spreto Hippocrate, medicinam ex spiritibus vitæ construunt, idcircò horum nugas flocci facio, parui pendo, qui omnes ægros suis magisteriis, hoc est vno calopodio persanare conantur. Quo pacto demiror Sennertum, virum alioquin artis Galenicæ amantissimum, qui forsan in gratiam suorum Germanorum, pacem inter Chymicos,

&

& Galenicos conciliare tentauit, cùm ij nullam inter se admittant.

Summè etiam necesse est sudores excitare, iis quæ serosam substantiam resoluunt, solutámque per habitum corporis propellere queunt. Hoc beneficium præstant balnea naturalia, præsertim sulphurea, licèt salsa, & aluminosa sint etiam ex vsu. Si desint hæc, confugiendùm ad euaporationes factas ex aqua, vino, in quibus priùs medicamenta discutientia coquantur. Vel fiat balneum artificiale ex arena, sale, milio, tritico. Commodissimè exhibetur triaca maluatico dissoluta, cuius potu, ægro benè cooperto prouocetur sudor. Decoctum ligni sancti, similacis asperæ, radicis Chynarum, & ligni vocati sassafras, est præstantissimum, ex omnium decreto, & aduertit Amatus *lib. 1. centur. 90.* quo præsidio sanatum fuisse asciticum desperatum narrat Valleriola *lib. 2. obseruat. 5.*

Clementer iecur roborant, & humorem per sudorem, & vrinam mouent Trochisci de Rhabarbaro quorum ope Ducem Mediolanensem curasse gloriatur Matthæus *in comment. cap. 9. lib. 9. Rhas. ad Almansor.* Sed cùm viscera in hydropicis scirrhosa sint, crudis humoribus referta, flatu distenta, & flaccida, oportet exhibere quæ viscera deobstruant. In hunc vsum Trochiscos de Aro assumendos imperauit Auctor, *hoc in loco.* Ari autem radix habet facultatem deobstruendi, & incidendi, auctore Auicenna *lib. 2. tract. 2. cap. 439.* Nostri syrupos deobstruentes, euacuantes, aperientes parant, qui aquosos humores expellere vnáque viscera roborare nati sunt, quorum formam descripsimus *lib. 2. de praxi medica admiranda, obseruat. 62.* Hæc medicamenta alternis diebus exhibentur: cùm enim vires debiles sint, frequentem vacuationem ferre non possunt: neque humores crassi impetuosè sunt mouendi, sed paulatim coquendi, & paulatim euacuandi.

His omnibus completis, necesse est de robore hepatis nos esse sollicitos, emplastrando (vt loquitur Auctor) ipsum cum glutinatiuis, hoc est, adstringentibus, & quæ robur visceri indere possint. De horum classe censentur vnguentum rosaceum, santalinum cum puluere spicæ nardi, schœnanthi, absinth. Styrace calamit. permixtum: non enim oportet humorem peccantem solùm respicere, sed omni ope, naturæ viscerúmque robori attendere opus est. Taxat enim Galenus sui temporis Medicos *lib. 1. de humor. sect. 1. com. 12. in med.* quod solùm de vacuando humore erant solliciti, nulla de particulis roborandis consideratione facta: sic enim ait. *Quo pacto cernere est commune Medicorum erratum, quod in plerisque affectionibus plerumque committitur: nam quod superuacuum est, euacuant illi quidem, sed tamen ne ei quod vacuatum sit, persimile gignatur, nullo modo sibi curandum proponunt, &c.*

Sed vt partes in vigore persisterent, exercitium summopere commendauit, sequutus Hippocratem *lib. 5. epidem. num. 27.* dicentem, *Hydropicum oportet defatigari:* hoc est, necesse est hydropicos plurimum exerceri, & laborare; exercitium enim natiuum calorem auget, crudos succos absumit. Attamen cum modo quodam exercendum corpus, vt ne magis, quàm ferre possit, debilitetur; magna enim est exercitij vis atque potestas, cuius ope dilatantur viæ, reserantur meatus, vacuantur excrementa, auferuntur obstructiones, resoluuntur flatus. Firmantur rursus facultates vini potu, quod præterquam quòd nutrit, hydropicis summo est auxilio: nam crassos succos attenuat, frigidam intemperiem sanat, prouocat vrinam, & sudorem. Potum eius paucum offert: nam cuiuscumque liquoris potus nimius humectat, & in hydrope exiccantia iuuat. Album tenue imperauit Hippocr. *loco cit.* vt faciliùs secederet per vrinam. Huius tanta est facultas & præstantia, vt hydropicum desperatum eius potu fuisse sanatum, afferat, ex mente Alberti, Nicolus *serm. 5. tract. 5. cap. 25.* De victus materia lege Celsum *lib. 3. cap. 21.*

A

HISTOR. CXVIII. GALENI, De hydrope.

Hydrops, venæ sectione sæpe curatur.

Ego autem non hæc solùm, sed & spasmum, hydropémque sanguinis missione sæpius sum medicatus. In hunc enim modum erudiuit me tum longa experientia, tum ratio ipsa, quæ mihi suggessit vt occasionem ipsam, eiúsque momentum sic inuestigarem, &c. Galenus lib. de venæ sectione aduersus Erasistratum, cap. 5. in fin.

B

PARAPHRASIS.

Galenus ex professo empiricos hæmophobos vt meritò redargueret *in hoc capite,* primò ab ipsius naturæ opere, desumpto testimonio mulieres cunctas sanguine superfluo foras effuso singulis mensibus euacuantis, vsus est. Deinde rationalium Medicorum exemplo, & experimento, suum placitum roborare conatur, qui non solùm in allatis calidis, inflammatoriísque morbis, vt angina, pleuritide, & aliis internis inflammationibus sanguinem emittunt; sed in frigidis, aliísque affectibus ex multitudine subortis, eum summa cum vtilitate exhauriunt frequenter, & vt sententiam suam fulciret ampliùs, duos frigidos affectus ponit in propatulum, in quibus videtur eliminandum auxilium hoc. In hoc ergo si conuenit, cur in aliis à tenuissimo, feruentissimóque humore pronatis interdicetur? C quod negabat aduersarij, accerrimi venæ sectionis hostes, clàm Galenum lacerantes, & aculeis pungentes, dira rabie perciti, & inuidia. Affectus autem frigidi sunt spasmus & hydrops.

In spasmo celebrandam esse venæ sectionem, non ita tamen vniuersum, vt exigit affectus, testis est locupletissimus Galenus *lib. 1. ad Glauc. c. 14. in initio. Sed neque siquis simul, & distentione neruorum laborauerit, & sanguinis egeat missione, huic tantùm semel mittere oportet, quantum exigit morbus; sed aliquid etiam accidenti est relinquendum, cuius causa sæpe sudores eueniunt, & vigiliæ molestant, & vires ægri debilitantur, &c.* Hanc sententiam omnes postea confirmarunt, veterum, & iuniorum eruditissimi, præsertim qui in medendis humani corporis malis primas tenent, asserúntque eam esse veram, ob causas multas quas latè expendunt Iacchinus *in lib. 9. ad Almans. cap. 13.* Altimar. D *lib. de morb. curand. cap. 13.* Christophor. à Vega *lib. 3. art. medic. sect. 1. cap. 21.* Vidus Vidius *de curat. membrat. cap. 4.* Mercat. *lib. 1. de morb. intern. cap. 15.* & alij. Hoc tamen intelligas, velim, dummodò à plenitudine conuulsio oriatur; nam quæ ab inanitione originem ducit, adiectione, & non vacuatione curatur.

QVÆSTIO LVII.

Quòd in omni hydropis specie interdum sanguis possit emitti. Contra communem Medicorum sententiam.

De hydrope maior est cōtrouersia. Hippoc. *lib. 4. acut.* E *text. 111.* in hoc affectu commendat venæ sectionem, *si difficulter spirauerit æger, fuerítque anni tempus vernum, & viguerit ætas, viribúsque fuerit valentibus.* Galenus eius dictionē approbat *in com.* dum sic ait. *Quod solus anasarca est, quem vt insanabilem prætermisit. Nempe hic solus, cùm incipit, eget interdum sāguinis detractione, cùm scilicet ex retentione vel hæmorhoidum, vel muliebrium, vel ex quapiam, quæ ita plethorica sit causa, inceperit. Tympaniam verò, & ascitem nullus per sanguinis missionem sanare est ausus: nam licèt anasarca ex sanguine frigidiore oriatur, & frigiditatis ratione illa non indigeat: tamen quoniam copiæ detractio naturam leuat, vt hæc minorem illam effectam facilè superet, non alienū immò rationi consentaneum est, venæsectione vti: cùm enim innatus ignis extinctioni proximus sit: nisi copia exhauriatur, ipse onere pressus peribit: quemadmodū enim ignis propè extinguitur*

extinguitur immissis lignis tum humidis, cum multis, nisi quis multitudinem sustulerit, sic & in frigidiore ob copiam sanguine, vbi calor natiuus suffocatur, præsentissimum est remedium sanguinis missio.

Hæc est Galeni sententia, quam Principes sunt amplexi, & iuniores omnes vnanimiter confirmant, qui in hydropis speciebus sanguinis missionem summopere renuunt, & in anasarca libentissimè cum Galeno concedunt, præsertim si ex sanguinis vbertate, suppressis hæmorrhoïdibus, vel menstruis, vel quauis alia vacuatione suppressa oriatur: nam, vt *6. aph. 12.* Galenus aduertit, ob has causas sanguis retentus, prauus frigidiórque efficitur. Si ergo signa plenitudinis adsint, æger sit sanguineus, iuuenis laborantis natura densior, durior, & ægrè perspirabilis, anni tempus vernum, regio temperata, sanguis pituitæ sit permixtus, ad hanc exhauriendam quæ cùm sanguine in venis redundat, saluberrimum est celebrare phlebotomiam: nam natura ab humorum crudorum pondere subleuata, poterit reliquos qui supersunt concoquere, & in sui alimoniam conuertere. Maximè cùm in anasarca, tanta ac in aliis speciebus, non adsit virium debilitas, & humor sit in venis, vel circa ipsas; quo pacto faciliùs venæ sectionis vi educi potest.

Galenus longa experientia, rationéque nixus, in anasarca sanguinem esse mittendum sibi persuasit. Ego illius vestigia sequutus, ratione, longóque artis vsu munitus, quibus solùm confidit tantopere ille in arte nostra, *6. epid. sect. 8. cum vlt.* in ascite, & tympanite, aliquando sanguinem mitti posse, constanter affirmo. Adest Hipp. *cit. lib. 4 de rat. vict.* qui in tympanite sanguinem emittit. At cùm auctor iste dicat (*si ætas vigeat, & robur adsit:*) & Galenus hæc duo cum morbo magno, statuat sanguinis mittendi scopos, non possum non subscribere huic sententiæ Hippocraticæ, in hydrope ex flatibus, hoc est, tympanite, sanguinem mittendum imperanti: nisi obiiciatur hydropem morbum magnum non esse, quod falsum est; nam hydrops morbus est vehemens & periculosus, quoniam partem principem affligit & labefactat: quidquid de magnitudine requisita ad venæ sectionem contentiosè digladientur inter se Argenterius *lib. de morb. dif. c. 7.* Augenius *lib. 3. de ven. sect. c. 2. 3. & 4.* Christoph. à Vega *lib. 2. art. medic. sect. 5. c. 2. in init.* Massaria, Moxius, & alij.

Auicenna deinde in ascite venam secandam præcipit. 14. 3. *tract. 4. c. 13* dum sic inquit. *Phlebotomiam verò oportet vt deuitet omnis hydropisim habens quantum potest, nisi illi qui patiuntur hydropisim ex retentione sanguis, &c.* Ex quibus verbis vnum conficio argumentum. In anasarca orta ex vacuatione suppressa Galenus, & Auic. *in cit. loc. cap. 12.* sanguinem imperant emittendum, ne præ copia retenti sanguinis calor suffocetur. Sed omnis hydrops à retenta vacuatione oriri potest, vt tenet Auicen. Ergo in omnis hydropis specie interdum potest sanguis emitti. Hanc vacuationem, vel etiam in tympanite concedit Auicen. *loc. cit. cap. 15. de cura hydropisis tympanitis.* §. *Et phlebotomia quidè non ingreditur in hoc capite, nisi rarò, &c.* Ergo aliquando celebrari potest. Licèt enim nutrientium viscerum robur exhauriat, & sanguine, nectare partium viuifico, vacuato impensè debilitet, tamen maius damnum minori noxa est redimendum; nam hoc aliis omnibus frigidis affectibus commune est, in iis tamen ob multas causas sanguis emittitur. Sic Auicen. 4. 1. *cap. 20. in fin. in hydropisi secat venam in parte dextra suprà hepar.*

Deinde. Hydrops tympanias ex flatu multo in abdominis capacitate concluso ortum ducit, qui ex imbecilla coctione, cruditate, & minuto natiuo calore genitus, in abdominis membranas magnis torminibus sese infert. Sed in multis morbis qui à flatulento spiritu oriuntur, venæsectio commodissimè exercetur. Ergo etiam in tympanite aliquando celebranda. Notum autem est apud Galenum *lib. 14. meth. cap. 7.* in priapismo, quando cauernosus neruus, qui propriam colis substantiam constituit, halituoso spiritu impletur, humore subfrigido, glutinoso, ab igneo & aucto calore in halitus crassos dissoluto, vtilem & necessariam esse phlebotomiam, ad exuperantem, calorem attemperandum, quam cæteri deinceps commendarunt. Dices, in hydrope læsam esse partem præstantem, nempe hepar. At cùm in palpitatione, quæ omnis à flatu originem ducit, ex Gal. *5. de sympt. caus. cap. 2.* sanguinem emittat, *lib. 5. de loc. cap. 5.* in qua cor patitur, huic responsioni acquiescere non possum. Nonne in flatuosa vocata melancholia, in qua inclusus flatus in ventriculo, venis mesaraïcis, pyloro negotium facessit, sanguinem emittit libentissimè Gal. *lib. 3. de loc. cap. 7.* vt igneus aduréns que calor, & à sua mediocritate, & naturali temperie deflectens mitescat, & temperetur? Cur ergo si hæc vera sunt, in cæteris hydropis speciebus, anasarca excepta, tantopere à venæ sectione abstinebimus? maximè cùm tympanites, & ascites post ardentes, acutásque sequantur febres, vt Gal. est auctor *lib. 6. de loc. cap. 1.* Cùm enim non quicunque calor, sit naturæ operantis instrumentum, sed qui proportionatus est, & commensuratus, si calor noster præ febrili calore efferuescat & ebulliat, tum minuitur, quia à natiua temperie exorbitat, tùm flatus generat, & fit tympanites: quo casu venæ sectio vtilis esse potest ad ventilandum.

Insuper. Quis negabit, in ascite adesse obstructiones, quarum occasione non transpirat iecur. Sed denegato, ob impeditum transitum sanguinis & spiritus ad membra, refrigerio, gliscit & exardescit, & hectica intemperie laborat. Sic iecore grauiter affecto, & nimio calore æstuante, sanguis aduritur, & caloris natiui substantia dissipatur ac resoluitur, quibus omnibus innati calori vires infirmantur. Et multoties renes calidæ intemperie affecti causa sunt, vt vel oriatur, vel semel ortus increscat denuò, & exacerbetur hic affectus: quum enim sunt imbecilles, & sanguinis aquositatem, vt decet, non attrahunt, fit vt per genus venosum vagetur adeò copiosa aquæ vbertas, vt vel calor suffocetur, vel si natura potens sit, per dicta loca ad ventrem aquam protrudat. Quod ergo præsidium præstantius venæ sectione excogitari potest, quum viscera interna exardescunt? Sic Lupeus grauissimus auctor, qui omnia opera Galeni succinctis annotationibus exornauit, *in com. 89. lib. 4. de rat. vict.* in ascite, & tympanite, quando ex hepatis æstu & inflammatione, hoc est phlogosi, & ardore interno oritur hoc malum, ex saluatellis sanguinem emittere, ad remittendum iecoris feruorem, consultissimum auxilium iudicauit. Firmat Petrus de Peramato *lib. de vacuand. rat. cap. 29.* & non siluit expertissimus Mercatus *lib. de morb. intern. c. 6. de ascitis curatione.* §. *Posthabita sanguinis detractione, quæ in ascite nulla lege exercenda venit, nisi iecore euidenter inflammato, idque parcè, & cautè, &c.* nam vt eruditè notauit Iacotius *lib. 6. in Coac. Hip. sect. 2. in com. sent.* 18. *inchoata caloris extinctione, venæ sectione iuuatur per initia morbi quando per suffocationẽ accidit, vt in initio hydropis à suppressione hæmorrhoïdum, mensium, aut solemnis vacuationis.* Probat in hoc affectu phlebotomiam Ioannes Marquardus *lib. 3 praxis, cap. 11.*

Denique. Si Galenus *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 12.* in crudorum succorum copia sanguinem mittit, venæque sectionem iterandam, vel etiam bis eodem die consuluit, adhibitis priùs incidentibus, subtiliantibus, & calefacientibus auxiliis, vt crassus, glutinosúsque sanguis extenuatus faciliùs possit vacuari: cur in ascite, in quo pituitosus humor exuperat, sanguis non emittetur? Maximè si pituitosa plenitudo non est valde remota à sanguinis natura, sed exactè, aut medicriter cum eo permixta, quo casu phlebotomia admittitur ab ipso *lib. 4. de sanit. tuend. cap. 4.*

Obiicies, & meritò sanè, non posse fieri, vt hoc morbo laborantibus virium robur adesse possit, cùm in tanta crudorum succorum copia vires constare nequeant ex Gal. *lib. de curand, rat. per sang. mis. cap. 9.* quare illud videtur frustra ab Hippocrate præscriptum. Hoc equidem puto, morbo quidem valde progresso, sed in incipiente non puto defuturas vires saltem pro exigua aut mediocri venæsectione: præsertim cùm malũ non ingruerit paulatim intemperatis partibus, sed affatim, suffocari incipiente calore à suppressis mensibus, retentis hæmorrhoïdibus,

euacua

euacuatione aliqua consueta, aut intermissa exercitatione; quo sanè casu missio sanguinis necessariò expetitur. Licèt enim frigidus sit affectus, & in hoc nullus sanguinem mittere ausus sit, quoniam calefacientia desiderat, ex Galen. *lib. de rigore cap.* 5. tamen quoniam copiæ detractio naturam leuat, vt hæc minorem illam effectam facilè superet, consentaneum est parcam sanguinis missionem tempestiuè exercere.

Neque Galeni loca contrarium suadent: Anasarca enim cùm incipit, solùm indiget venæsectione, subintelligens, in hac hydropis specie, audaciùs & copiosiùs quàm in aliis esse venam secandam. Nullum verò ascitem, & tympanitem, sanare ausum fuisse per venæ sectionem, intellige, per solam venæ sectionem; nam hydrops solo hoc auxilio non curatur, quoniam expurgantia desiderat, & deobstruentia. Phrasis est hæc visitata Galeno. Sic enim loquitur, *in lib.* 11. *meth. cap.* 14. neque putredo, neque obstructio sanguinis missione curatur, hoc est, non sola, quoniam vacuantia, & abstergentia expostulant: aliàs enim euidens esset contradictio, cùm *lib.* 8. *meth. cap.* 4. & *lib.* 11. *eiusdem, cap.* 4. libentissimè in febre orta ex obstructione putredine, sanguinem emittat. At si dicas Galenum ex aliorum mente loquutum, totam auferes controuersiam; quod patet per verbum (*nullus*) Neque obstat, quòd ascites superueniat vt plurimùm morbis longis, & humor in hoc affectu redundans non ita sit aptus vacuationi, quoniam extra vasa consistit: Si tamen in initio accidat, vbi facultates non adeò languent ex Gal. 12. *meth. cap.* 2. non dubito, quin hoc tempore celebrata valde sit profutura: humor enim extra vasa receptus, iterum vacuationis vi ad ea remeare potest: retrocessum enim humoris esse possibilem, in variolis, & morbillis palam fit, in quibus repente acris accursu humor occultatur, & retrocedit, sæpe febres malignas accendés. Probat Gal. *lib.* 4. *de sanit. tuend. cap.* 1. §. *Dum aliquid earum qui sunt in corpore humorum, remigret ad venas, &c.* Aliquando ergo in omni hydropis specie sanguinis missio celebrari debet.

HISTORIA CXIX. RHASIS, De hydrope.

Hydrops ex frigidæ potu subortus, medicamento diacurcuma dicto, persanatur.

Vidi quēdam cum exercitio in æstate vsque ad meridiem cum abundanti sudore, & nocebat ei. Deinde surgendo sumpsit in potu de aqua frigida subitò superabundanter pluries. Sed hoc vtendo per triduum, passus est hydropem carnosum, & curatus est cum diacurcuma maiore, & conualuit, &c. Rhasis, lib. 1. continent. tract. 19. cap. 1.

PARAPHRASIS.

EX intempestiuo frigidæ potu, præsertim post laborem, aut validum exercitium, non solùm grauissimos morbos, verùm etiam mortem contingere, *supra in com. histor.* 98. ex auctorum mente prædiximus. Cùm enim nimis excalfacto corpore sanguis fluxilis fiat, hic impetuosè agitatus, frigidam qualitatem sibi aduersantem fugit, & remeans ad cor, tanquam ad arcem, calorem ipsius suffocat & extinguit: qui si apertis ob laboris vim poris, ad externas expandatur corporis partes, & pusillus in visceribus remaneat, occurrentíque frigiditati minimè resistere queat, ab illa superatur, & perit; aut saltem frigore viscera interna penetrante, calorisque motum vi sua impediente ad membra, hæc mortificat, & sic in periculosissimos morbos ex refrigeratione contractos incidunt mortales; præsertim si gelida ab exudantibus hauriatur, vt aduertit Celsus *lib.* 1. *cap.* 3. & notauit Dioscorides *lib* 6. *cap.* 33. qui frigidam abundè epotam, aut merum liberaliùs sumptum, post balneum, cursum, aut vehementem exercitationem, dolores & stragulatus inferre

A affirmat. Et Galenus *in comment. de salubri diæta num.* 12. gelidam post exercitium sumptam, nisi calida superbibita, noxa non vacare ait: firmat Auic. *lib. de remouend. nocument. in regimine sanitatis, tract.* 3. *cap.* 99. & 15. & 2. *part. canticor. num.* 31.

Ratio est in promptu: nam frigidum nimium lædit corpora nostra, ex Hippocr. *lib.* 5. *aph.* 24. quoniam calorem vehementer debilitat, quum illi sit aduersum, ex Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 8. & 1. 1. *doct.* 6. *cap.* 3. & nulli functioni sit ex vsu, 3. *de symp. caus.* 2. immò facultates eneruat, coctionem vitiat, cruditatem generat, ex Auerrhoë 3. *collig.* 22. Qua de causa frigidæ potus frigidos morbos generat, ex Galen. 2. *de dif. morbor. c.* 3. & 3. *de temperament. cap.* 3.

Hinc factum est, vt ex frigido potus vsu, hepate refri-
B gerato, æger hic in hydropem inciderit; ex qua causa hunc affectum interdum originem ducere, à Galen. proditum est *lib.* 5. *de loc. cap.* 3. & *lib.* 6. *de loc. cap.* 1. Auic. 14. 3. *tract.* 4. *cap.* 8. Hunc ergo post exercitium factum in æstate, sæuiente Solis feruore, copiosè sudantem, valde ex gelidæ potu læsum fuisse, non est dubitandum; sicque officinis coctionis vehementer refrigeratis, viribúsque prostratis, alimentum sumptum neque concoquitur, neque digeritur, neque in sanguinem permutatur, sed crudum remanet; & sic ab humore pituitoso per carnem subeunte, & iuxta carnem sparso & collecto, fit hydrops, quem Medici communi appellatione carnosum, anasarcam, hyposarcam, aut hyposarcidium appellare consueuerunt; quas omnes species leucophlegmatiæ nomine complexus est Hippocrates *lib.* 7. *aph.* 29. dicens. *Si leucophlegmatia detento fortis*
C *diarrhœa superueniat, morbum soluit.* Hoc enim hydropis genus à pituitoso humore, in vasis, & in ambitu corporis collecto, illúcque à iecore refrigerato, genito & transmisso oriri, testantur omnes.

Cùm ergo hac de causa, vel eisdem partibus corporis, & totius carnis vehementer infrigidatis, & in hanc substantiam ob habitualem intemperiem alimentum commutantibus, oriatur hoc malum, iccircò calefacientia, & roborantia consuluit, inter quæ primum locum obtinet Diacurcuma magna. Hoc enim electuarium, ventriculi, iecoris, lienis, morbos frigidos contumaces sanat, hydropem, & cachexiam curat, fœdum corporis colorem emendat, & prouocat vrinam, si Mesuæo huius conf-fectionis auctori fides est adhibenda. Alia vocatur minor, ad eosdem affectus imbecilliùs agēs, cuius descriptionem proponunt Serapio *tract.* 7. *c.* 8. Nicolaus Alexand. *c.* 221.
D Cordus, Myrepsus, & alij.

Sed miraberis, cur hic conualuerit, si hydrops anasarca cùm aggreditur, hominem interficit, ex Hippoc. *lib.* 4 *acut. text.* 11. Anasarca à principiis internis orta, vt hepatis inflammatione, scirrho, alióve lienis, aut viscerum affectu interno, grauis est affectus, ferè lethalis. Aliter accidit, si à causa externa concitetur, neque confirmata sit: nã in hac, cùm non sit facta, viscera sana sunt, hecticáque intemperie non laborant. In recenti verò à frigido potu suborta, corrigenda est intemperies frigida, hepar roborandum, calefaciendum. Hæc est causa cur in tam graui morbo expurgantia non consuluerit, quia apparatus morbosus in corpore nō præerat. Adde quòd Diacurcuma aliqualiter prouocat aluum, Rhab. Eupatorij, & mellis vi; & vrinam mo-
E uet, quæ vacuationes in hoc morbo tantopere expetūtur.

Optimum ergo est semper, partes internas roborare; nam hepar est infrigidatum valde, & cùm non præparet bene sanguinem, neque separet aquositatem, hæc retenta in mesaraïcis, hydropem carnosum gignit, vt Auicen. firmat, 14. 3. *tract.* 3. *cap.* 1. §. *Et omne apostema accidens in hepate, calidum, vel frigidum, per hoc quod oppilat, & non relinquit in corpore nisi sanguinem aquosum, & cum hoc debilitatur hepar in separando aquositatem, & cum hoc retinetur plurimum aquositatis in mesaraicis, & istæ sunt causæ hydropisis carnosæ, &c.*

Hanc speciem hydropis, plurimi cæteris speciebus deteriorem, & periculosiorem censent, cum Hip. *lib.* 4. *acut. text.* 111. quoniam si fieri aggreditur, vitari non potest, ab ipso enim pauci liberantur; idque Dei potiùs, quàm artis

auxilio : nam vifcera mutata funt,vt tentent Amat. *lib.* 1. *centur.*30. Chriftophor.à Vega *lib.3.art.medic.fect.*8.*cap.* 10.Vidus Vidius.*lib.*10.*de curat.membrat.c.*5.& alij.Quidam tympanitem maligniorem effe fibi perfuadent vt Altimarus *lib.de curand.human.corporis malis,cap.*91.Valefius *lib.*8.*cont.cap.*10.Mercat.*lib.*4.*de morb.intern.cap.*6. Pereda *in com.cap.*44.*lib.*1.*Pafchal.*At fi res accuratiùs expendatur, afcitem cæteris effe priculofiorem inueniemus, vt rati funt Coftæus *in com.cap.*4.*Auic.in fin.*14.3. *tract.*3.Petrus Vaëzius *in com. Medic.cap.*19.& Alij.Nam præterquam quòd Auic.14.3.*tract.*4.*cap.*4.& Rhafius *lib. diuifionum cap.* 65. afcitem,& periculofiorem, & curatu difficiliorem effe opinantur;in afcite adfunt inflammationes, malignæ febres, magis fcirrhofæ obftructiones, fitis inexhaufta,ingentes dolores,quæ omnia innatum calorem diffipant,fpiritus refoluunt,iecur ad fummum languorem, & debilitatem perducunt. Accedit quòd afcites à vehe- B mentiori frigiditate oriatur,ex mente Gal.4.*aph.*11. cum maior intenfiórque iecoris illa intemperies cenfenda fit, quæ ex chylo aquam,quàm quæ aquofum fanguinem,aut flatum generat. Anafarcam facilioris effe curationis, & minùs periculofam acriter contendit Iacchinus *in Almanf.cap.*52.& proprio experimento hoc ita effe confirmat;nam caufa minùs eft rebellis, nam proximè hi ad fanguificationem accedunt, & adhuc minor debilitas eft, quæ vertit nutrimentum in pituitam crudam, quod in hac hydropis fpecie contingit.Hic verò, cuius auctoritate valde nititur Amatus, noftræ non opponitur fententiæ ; nam ex Galeno *in com.* deprauatè legitur, *Anafarca cùm aggreditur protinus interficit*, cùm legi potiùs debeat,non *cùm aggreditur*. fed *cùm omnino facta eft*, vt etiam *in comment.* Heurnius, neruofus fanè Hippocrat. interpres annotauit : quo quidem modo quælibet hydro- C pis fpecies, protinus lethalis eft cenfenda. Negandum verò flatibus difcutiendis nulla præfidia inueniri;ea funt carminantia, & refoluentia, quæ curata priùs habituali intemperie à qua generantur, multo poffunt effe ex vfu. Neque flatum difcutientia, cum quibus curatur hydrops,calida cùm fint,de nouo flatum generant, fed potiùs abfumunt, vt rebantur qui tympanitem effe periculofiorem arbitrantur : nam fi hoc accidat, id ad partis hecticam debilitatem de nouo flatus generantem, reiiciendum puto.

Porrò quo pacto hydropicorum aqua inter peritonæum & omentum colligatur, plurimi hæfitant, quum nulla fenfibilis pateat via, per quam tanta feri quantitas eò ferri poffit. Fernelius *lib.6.pathol.cap.*8. turpiter illos D hallucinari putat qui iudicant, per anguftos, cæcófque poros ferofum humorem à iecore transferri in capacitatem abdominis,cùm ipfe *lib.5.cap.*11.fateatur,in hydrope afcite ex abdominis cauitate fcorfum humorem per cæcos ductus, ad thoracis cauitatem penetrare, hydropémque pulmonis efficere.Qui auctor quàm fœdè lapfus fit,oftendunt Mercurialis *lib.3.praxis cap.*24. Marcellus Donatus *lib.*4.*de hift.mirabili.*Caftrenfis *lib.4.de meteor.microcofmi, cap.* 12. qui eius argumenta eruditiffimè confutarunt. Num autem detur hydrops, iecore faluo, difputarunt Salius *de affectib.particularib.cap.*9.Mercat.*loc.cit.*Gregorius Horftius *lib.7.de hiftor.mirabil.cap.*7. & alij præftantes viri non filuere.

HISTORIA CXX. RHASII, De Hydrope.

Hydrops, laureolæ vi,perfanatur.

Ego quoque curaui quendam fenem hydropicum, de quo nunquam cogitaui, quòd conualefceret,in quo non erat caliditas,& dando ei de laureola in potu,ceffauit inde per dies. Deinde reuertendo, dedi fibi de laureola fecunda vice,& conualuit. Sed loculus tefticulorum repletus erat aqua, vltra quàm exiftimari poterat, &c. Rhafius lib. 1. continent. tract.19.cap.1.

PARAPHRASIS.

Inter præftantiffima medicamenta hydropicis valde confentanea, primum locum obtinere laureolam, à Medicis eft exaratum. Hanc menfes, & vrinam potenter ciere,firmat Diofcorides *lib.4.cap.*144. quæ ab illo Daphnoïdes vocatur;& de ea fub eodem titulo agit *lib.* 6. *de fimpl.medic.facult.*Galenus,& Paul.*lib.7.tit.de daphne herba*,fic ait.*Laureola,quæ daphnoïdes Græcè nuncupatur, eiufdem facultatis eft cum daphne herba, nam calida,acris, & fubamara eft;idcircò menfes,& vrinas mouet.* Huius hiftoriam explicuit Ruellius *lib.3.de natur.ftirp.cap.*137.Cuius folia,linguam ac fauces feruido quoniam fapore erodunt,vrúntve. Quapropter cautè propinandum medicamentum hoc,cuius folum decoctum, aut puluis in iure auis exhiberi poffunt.Si enim omnibus affumendum confulas timor eft ne nimiùm inflammes. Imperandum ergo eft,fi æger fit fenex,frigidi temperamenti, nulla omnino adfitfebris,& in cafu veluti defperato,quoniam validiffimum medicamen eft,& pituitofum humorem potentiffimè expurgat, vt ex mente Theophrafti *in com.Diofcoridis*, Marcellus Virgilius fatis confirmat.

Quantum oporteat Medicos de virium robore effe follicitos, ne vacuato femel humore,intemperie adhuc permanente, iterum regenerato eo, denuò malum exafperetur, hoc exemplo fatis patere arbitror : cùm enim hic laureolæ vi nimis effet ab aquofis humoribus expurgatus, ob hanc caufam iterum, relicta intemperie, lapfus eft in morbum : pro cuius extirpatione neceffe fuit iterum ad laureolæ vfum accedere. Conftabat autem hepar effe debile,ex tumore fcroti aquofo humore referti;eft enim fcrotum, facculus, burfa, feu teftium vafculum, cuius cutis rugofa eft admodum,& tenuis,ex cuticula & cute conflatacuius hiftoriam eleganter defcribit Vefal.*lib.5.fab.*13.

Hæc ergo pars fi aquofo humore infarciatur,propullulat tumor ille,quem medici communi vocabulo ramicem, feu herniam aquofam vocare confueuerunt;quod vitium ex frigido iecoris intemperamento originem ducere,nulli eft non manifeftum : ab hac enim caufa,aquofus crudúfque fanguis progenitus, promptiùs quam ad alia loca decumbit,quoniam locus hic fufcipiendis excrementis amplam habet capacitatem. Deinde quoniam eft pofitus inter anum,& virgam,hoc eft in ipfo fordium confluxu.Eft in decliui parte pofitus,ad quam fuopte pondere & impetu aquofus humor vergere folet. Eft infuper pars longè diftans à fonte caloris.

Tumor hic facilè cognofcitur.Nam preffis digitis caro flaccida mollefcit,& remanet fouea,venæ in fcroto inflantur, fplendet tumor cum luciditate, ac fi vitrum, aut cornu infpiciatur,candela ex oppofita parte admota,abeft dolor,non fubitò,fed fucceffiuè excitatur. Huius caufa occulta eft,è repletis vafis aquofa humiditate.Sed vniuerfalis caufa eft vitium hepatis,vel lienis,cuius ratione colligitur liquor in hypochondriis, qui facilè defcendit ob caufas dictas,vt afferunt Auicenna 22.3.*tract.*1.*cap.*2. & Celfus *lib.6.cap.*18.Paul.*lib.3.cap.*53.diligiter annotarunt.

Curatio huius tumoris à fuperioribus partibus debilibus dependet:hæ roborandæ,vitium hepatis,& lienis corrigendum;fudorifica exhibenda, quæ aquofum humorem abfumant,& vnà imbecilles partes robuftiores efficiant:in quem vfum plura à medicis parantur auxilia ; at funt falubérrima,balnea naturalia,& ligni fancti, feu fmilacis decoctum eft præftantiffimum.Topica fint,quę impactam in teftibus aquam euacuent. Plures repellentia,vt retrocedat E humor confulunt apponenda. Alij per patientem partem eum educunt digerentibus, quæ cum fint calida & ficca humorem aquofum abfumunt.In hunc vfum parātur vnguenta,emplaftra,& fotus.Quidā poft refoluentia,vtuntur fcarificatione,aut vftione.Inuritur locus vbi aqua eft.Prohibetur rurfus,ne deinde colligatur,impofito medicamētо ficcante vehemēter,ex pice,ammoniaco, alumine liquido cū cera.Celfus in pueris apertionē in inguine exoptat,*loc. nuper.cit.*ac furſū pellit aquā:in adultis in imo fcroto,& fic educit aquā,facta priùs lotione ex aqua falita,aut nitrofa, Gal.*lib.*14.*meth.c.*13.diutius retinet apertā partē affectam, immiffa

immissa cannula, seu Siphone argenteo, aut plumbeo. A Guido *cit. loco* sectione emittit, & diu detinet. Sed quomodo debeat curari hernia carnosa, allatis in medium veterum sententiis diximus *lib. 2. de praxi medica admiranda, obseruat.* 84.

Quoniam verò ex iecoris proprio vitio, diminutè sanguinem conficiente, & eum ad scrotum emittente, oriebatur hoc vitium, in hoc ægro satis fuit crudum sanguinem laureolæ vi vacuare; quo excreto cùm pars non reciperet ampliùs, infixus in ea humor cùm causam fouentem non haberet, sponte sua facile est discussus aut completa coctione, aut coadiuuante calore lecti: quod in conualescentibus quotidie obseruamus, in quibus natiuus calor ex prægresso morbo in ventriculo, & hepate languet valde, & tantum conficere nequit, quantum ægri appetunt; quo fit, vt cùm alimentum coquere non possint, cruda, crassáque excrementa congerantur, quæ B pusillum calorem opprimendo, ipsum adeò debilitant, vt pro inculpato sanguine aquosus gignatur, qui in scrotum confluens, id in tumorem eleuat, hydropémque antecedit, aut subsequitur; quoniam sanguis hic crudior cùm non possit partibus assimilari, tanquam onerosus ad eam partem detruditur: qui si euanescit, iterum à partibus intemperatis progenitus, ad eandem debilem delabitur. Tantus est huius partis cum superioribus consensus!

Si his præsidiis contumax, & importunum malum non cedat, habitualisque adsit partium superiorum frigida intemperies, quæ corrigi nequeat, tunc in cruribus fontanellas aperire oportet, vt expirent viscera interna, & humores per eas vacuentur, qui ad scrotum suapte vi confluere solebant. Huius præsidij pro curatione, & præseruatione hydropis vis est mirabilis. Eam describit C Hipp. *lib. de internis affectionibus, num.* 28. quo loco infligit vulnera scroto, tibiis, femoribus, quibus factis ægrum sanandum citò sperat, edoctus ab ipsa natura, quæ vtitur hoc auxilio, excitatis vlceribus in cruribus. At præsertim habet locum hoc auxilium in Anasarca, qui affectus ex tertiæ regionis vitio concitatur, quo fit vt affixis vtrique cruri fontanellis, facilè ad crura confluat, quod in partibus carnosis, totóque corporis ambitu continetur. Idem etiam beneficium præstant *in* ascite; nam quod intra omentum, & peritonæum recipitur, & ex partium imbecillitate regeneratur per occultas vias ad crura vlcerata delabitur. Caue tamen ne eas candenti ferramento aperias, quoniam ignis siccat, laxam partem roborat, ne vltrà D permeat. Ruptoria præter incertitudinem quantitatis ruptionis, summè partem debilitant. Qua de causa plurima, eáque irreparabilia damna, partis nempe mortificatio, & gangræna subsequuntur.

Obseruatio XXI.

Pro hydrope curando, fontanellæ mirabiles.

Inuisebamus plures Medici illustrem matronam, quæ ex retenta menstrua purgatione in ascitem inciderat. Huic biennio laboranti infinita propemodum auxilia fuere, quæ frigidam hepatis intemperiem corrigerent, obstructiones auferrent, menstrua prouocarent, vrinam & sudorem mouerent. At cùm ex habituali partium debilitate humor aquosus de nouo accresceret magis, post sudorifica ex ebeno auxilia, chalybeata medicamenta, & balnea naturalia, ad fontanellas in cruribus apertas E accessit cum vtilitate summa: cùm enim per hos fontes trium mensium spatio serosus humor in magna copia emanaret, detumuit venter, sitis quæ antea vexabat clamosa, est minuta, & tandem parco chalybeati vini potu vsa, lymphati cum aqua decocta eupatorio, & rhabarbaro, à morbo euasit.

Obseruatio. XXII.

Ambuena medicamentum exoticum, curando hydropi valde salutare.

Accessi ad curandum Tympaniticum, in quo varia tentans auxilia, operam & oleum perdidi. Ille miserrimè morbo oppressus, spreta Medicorum ope à vulgaribus præsidia quærit. Ecce eum inuisit amicus, qui in India Orientali militans per multos annos stipendium fecerat, allatóque remedio salutem integram illi pollceitur, cuius beneficio plurimos hoc morbo detentos, nullis proficientibus, ad plenum fuisse restitutos fide inculcat. Nascitur in India orientali, in Molucensi regno, in asperis montium iugis, in Insula quadam nuncupata *Buena*, quæ fortissimo castello munita est, quod vocatur *Am* patria lingua, radix quædam, ob id appellata *Ambuena* quæ eundem habet generationis modum ac Zingiber, & huic, colore, sapore, & odore similis est: nam colore est alba, odore acuta, sed sapore ita est acris ac feruida, vt dentibus comminuta gingiuas inflammet caustici instar, & si fortè in puluerem redacta deglutiatur, fauces & paristhmia, aspredine, acrimonia, aut vrente vi exulceret. Hoc est prope diuinum ad morbos omnium partium frigidos præsidium, sed præsertim hydropi tympaniti, asciti, & anasarcæ etiam medetur sed ita potenter, & cum fœlicitate tanta, vt eius ope obseruato regimine, omnes propemodum conualescant. Hoc medicamentum roborat hepar, flatus dissoluit, (est enim calidissimum) appetitum emortuum suscitat, coctionem ventriculi iuuat, & sic ad tympanitem est præstantissimum, & intemperamento frigido iecoris, & venarum mirè auxiliatur: mouet vrinam, valenter deobstruit, fœdum vultus colorem corrigit atque emendat. Incolæ eo in puluerem redacto vtuntur, cum saccharo, & mero permixto. Exhibetur à granis decem vsque ad scrupulum. Assumitur viginti diebus continuis ieiuno ventriculo, per se, vel quod incolæ ignorant, cum aliis aromatis permixtum. Etiam radix hæc viridis, & succosa melle potest condiri; flaccido enim ventriculo mirificè auxiliatur. Hunc ordinem cùm obseruaret æger noster, sensim ac sine sensu, vacuato flatu crasso per vtramque regionem, detumuit venter, & omnibus symptomatibus lenitis ad pristinam sanitatem est redactus. Hoc prospero euentu audacior factus, ex puluere electuarium parans cum medicamentis huic curando morbo proficuis constructum, miscui Theriacam, species diacinnamomi, dialaccæ, diacurcumæ, aromatici, trochisc. de eupator. de Rab. & sic cum conserua anthos, radicis enulæ, cum syrupo de eupatorio exceptis, parata est conserua: sed cum hoc obseruato, vt ad ℥. ij. reliquorum medicamentorum, adiiciantur Ambuenæ ℈. x. & ita possunt cum saccharo tabellæ efformari. Hoc auxilio plures ad sanitatem redacti, alij mirandum in modum adiuti. Sed caremus hoc pretioso antidoto, quod in parcissima copia ad nos adsportatur, adeò vt diligentissimi aromatum scrutatores, illius notitiam hactenus non habeant manifestam. Si Olysippone, Londini, Amstelodami, aut Venetiis inueneris, ad quos terrarum tractus naues onerariæ quotannis conueniunt: Vtere; nam magnum ægris solatium, & tibi non incelebrem gloriam comparabis. Ex cuius puluere cum saccharo possunt fieri tabellæ, pilulæ, boli. Et emplastris pulueres hi, & enematis flatus carminantibus possunt permisceri: nam roborant naturales partes, & vrinam mouent.

HISTORIA CXXI. AETII, De hydrope.

Ex Ortopnœa, * hydrops.

Nouimus etiam quosdam, qui ex recta spiratione, quam orthopnœam vocant, in aquam intercutem sunt deducti, &c. *Aetius* tetrab. 3. serm. 2. cap. 20.

PARAPHRASIS.

TRiplicem esse spirandi difficultatis differentiam, dyspnœam, asthma, & orthopnœam, affirmant veterum peritissimi, & iuniores omnes, qui in harum causis, signisque præscribendis latissimè sunt spatiati. Ex illis grauissimam esse orthopnœam, ex nominis etymologia constare potest; nam recta spiratio à Latinis dicitur, ab hoc symptoma nomen assumens; in hac enim spirandi difficultate iacentes suffocantur, & vix recto thorace sufficiunt, nihil dilatato dorso, vt *com.45. lib.2.prorrhet.* Galen. & Celsus *lib.4.cap.4.* Paul.*lib.3.cap.29.* cæterique medicinæ duces confirmarunt. Quare cùm ægri iacent, suffocari videntur; tunc namque totus thorax supra spinam ipsam concidit; quo fit vt arctior reddatur via spiritus: cùm verò se erigunt extenso thorace, ac collo, rectè arteriam ipsam asperam dilatari contingit, vt *lib. 4.de loc.c.6.& lib.7.de comp. medicam.sec.loc.cap.6.* Galenus edocuit.

Morbus hic sæuus est, contumax, diu premens & importunè; ægrum vehementissimis accessionibus, vigiliis partium spiritalium oppressione, angustia nimia, & virium prostratione summa conficit, atque fatigat: cùm enim thoracis musculi, lento mucilaginosóque humore, à cerebro præsertim, partibúsque vicinis defluente infarciantur, spiritúsque viæ eo sint oppletæ, ob angustiam hanc, denegato necessario refrigerio, vehemens accidit in corde, & pulmone æstus. Horum omnium causa frequens, licét sit humorum copia, lentor, crassities, sæpe tamen est grando, lapis, tuberculum crudum, quæ obstruendo spirandi difficultatem faciunt grauiorem.

Quando enim hic affectus, ex viscido humore in musculis thoracis impacto, & imbibito originem ducit, & diu durat, (multoties enim comitatur ad mortem, *2. aph. com.40.*) præque sui sæuitie vires conterit, alios etiam grauissimos morbos accersit: cùm enim ex præscripto naturæ noctu dormiendum sit, interdiu vigilandum, *lib.2. prog.text.11.* vt sic roboretur calor noster, & hi vehementissimis accessionibus prehensi, magnáque angustia oppressi, in horas suffocari videantur, tunc vigilare coguntur; & sic consumptis, & dissipatis spiritibus, absumptóque humido natiuo, refrigerantur viscera interna, & coctionis officinæ debilitantur. Quare ventriculi calore diminuto, & ob improsperam deinde factam coctionem, hepate refrigerato, vis sanguificationis intercidit, quum natura ob crebras accessiones labefactata sanguinem probum non generet, sed aquosum, serosum, & fluidum. Ipsa enim excernendis tenacibus humoribus prorsus intenta, hepar, sanguificationis fontem, deserit; vnde hydrops quem ab orthopnœa originem posse ducere hoc modo, non ibo inficias. Impedietur autem hydropis generatio, si morbus prior curetur. Quibus autem præsidiis id perfici possit, explicarunt plures. Cùm verò hydrops genitus est, tunc ipse curetur, difficultate spirandi non neglecta; maximè cùm vterque affectus auxilia expostulet abstergentia, secantia, attenuantia, & incidentia.

Secundo modo explicari potest Aëtij sententia, (*Ab orthopnœa, hydrops oriri potest.*) Cùm enim affectio illa ab imbecillitate capitis ortum ducat, quæ crassos, glutinosósque humores in musculos thoracis, tanquam in debiliorem partem detrudens, orthopnœam generat: si indies magis ac magis intemperies inualescat, pituitosi humoris loco, aquosus, serosus, & ichorosus gignetur, qui in abdominis capacitatem detrusus à natura, per transmutationem hydropem committit. Neque dubitamus, ex humore actu faciente orthopnœam, transmutationis ratione, posse fieri hydropem: nam à superioribus partibus noxij humores translati, hydropem committunt, vt ex furore posse fieri aquam intercutem, concedit Hip. *lib.7.aph.5.*

Galenus *lib.6.epid. sect.6.com.8.* enarrans Hippocratis sententiam: *pro quibus, qui morbi*, summopere necessarium esse docet, inquirere morbos qui aliis superuenire solent, an salubriter, vel perniciosè, hoc contingat; nam partem prognosticam & curatoriam valde conducit. Aui-

A cenna 2.1.*doct.2.cap.8.* docet morbos interdum in alios mutari, vt prior non maneat, cùm vna ægritudo alterius est medicamentum. Sic quartana est remedium conuulsionis, paralysis, Epilepsiæ, Varicum, ex Hippocrat. *5.aph.70.& lib.1.epidem.sect.3.text.4.& lib.6. eiusd. sect. 6.text.6.* Sic febris remedium est conuulsionis, & paralysis, ex Hippocrat, *lib.2.aph.26.* sic febris curat raucedinem, & grauedinem, & suspirium, ex Galen. *comment. in 6.epidem.sect.6.text.8.* sic hæmorrhoïdes sanant melancholiam, nephritidem, ex Hippocrat. *6.aph.11.* & leuant dolores sciæ, renum, & vteri, ex Auicenna *loc. cit.* Sic diarrhœa lippitudinem sanat, *6. aph. 17.* sic dysenteria sanat apostema lateris, ex Auic.*cit.* & Galen.*lib. 6. aph.16.* sic diarrhœam spontaneus vomitus soluit, ex Hippocr.*lib. 6.*

B *aph.15.* sic singultum sternutatio superueniens liberat, ex Hippocr *lib.2.aph.13.*

Aliæ sunt ægritudines, quæ in alias mutantur ad peius: sic pleuritis mutatur in peripneumoniam, & phrenitis in lethargum, ex Gal.*lib.6.epid.sect.6.com.8.* Sic Orthopnœa in hydropem transmutari solet: quæ transmutatio reproba est, nam vires ex præcedente morbo valde sunt deiectæ, quo tempore si periculosus & grauis morbus adueniat, vires validas expostulans, eas iam prostratas labefactat & extinguit. Quo tempore cùm soli hydropis curationi intentos nos esse oporteat, pro cuius medela vires valentes exoptamus ob multas causas, eæque langueant valde; cur hic morbus orthopnœæ superueniens, non erit ampliùs exitialis, quam si ex sua natura eueniret? difficulter enim potest tunc æger lassatus, vacuantia præsidia, & po-

C tus nimiam abstinentiam tolerare, quæ quàm necessaria sint in hydropis curatione, omnibus compertum esse reor. Sed quoniam de transmutatione morborum in alios, conscripsit Castrensis Lusitanus aureum opusculum, vocatum, *Quæ ex quibus*, ad eius lectionem te remitto.

QVÆSTIO LVIII.

Quod in hydrope pulmonis, thoracis sectio celebranda. Contra Petrum Salium, & Mercatum Medicos eximios.

COMMENTARIVM.

HYdrops.] Aëtij, celebris auctoris sententia, tertio modo venit interpretanda (*Ab orthopnœa, hydrops pulmo-*

D *nis ortum ducit.*) Cùm enim affectio illa ex capitis imbecillitate oriatur, quæ crassos, & glutinosos humores generans, eos in musculos thoracis, tanquam in debiliorem partem detrudit, & orthopnœam concitat: si indies, magis ac magis intemperie aucta, affectio inualescat, pituitosi humoris loco, serosum, aquosum, & ichorosum generari certum est, qui è cerebro per asperam arteriam, & pulmones, tenuitate sua affatim irruens, in thoracis capacitatem sese insinuans, hydropem pulmonis committit. Nam sicut in imo ventre materia aquosa collecta hydropem concitat; sic intra thoracis cauitatem fluctuans facit affectum, quem pulmonis hydropem, seu hyderon primus omnium vocauit Hip.*lib.2. de morb.num. 66.& lib. de intern.affect.num.26.* Sequuti sunt Auic.10.3.*tract.4.cap.15. de aggregatione aquæ in pulmone*, Fernel.*lib.5.patholog.c.11.*

E Franciscus Michinus *obs.7. ad appendicem*, Fallop.*in com. lib.Gal.de ossib.* Coiter.*in obs.anatom. & chirurg.* Salius *in com.Hip.lib.cit.de morb.* Iacotius *com.ad aph.4.sect.2.lib.6. Coacar.Hippocr.& com.1.ad aph.79. sect.2.lib. 3. Coacar. Hippocr.* Marcel.Donat.*lib.3.de histor.mirabil.cap.9.* OEthæus *lib.de obseruat.prop.* Qui in dissectis corporibus, intra cauitatem thoracis, aquam in magna quantitate inuenisse gloriantur.

Hæc affectio præsertim apprehendit eos, quibus partes naturales frigida intemperie sunt affectæ, obstructionibus scatent, & ichorosis humoribus redundât, qui si in pulmonem transmittâtur, hunc morbum generant, quum thorax ob perpetuum motum facillimè fluxionem suscepter.

Signa huius affectus lætè proponit Hipp.*loc.cit.* Ea sunt, difficilis respiratio, pedum tumor, vnguium omnium

contractio. Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto, ac facie. Oculi palpebra inferior inflatur. Grauatur thorax ob materiæ copiam. Sonitus in thorace percipitur ebullienti materiæ persimilis. Extrinsecùs latus acetum olet. Tussis sicca continuò affligit: humor enim ad excretionem proritat, sed quoniam tenuis est, & ab spiritu facilè diruptus facultatis expellentis vim subterfugit, tussi foràs extrudi non potest, vt *lib.4.de loc.cap.vlt.* & alibi Galenus admonuit.

Periculosus est hic morbus, nam corpora in quibus prædicti gignuntur humores, languidum habent calorem innatum, facultates debilissimas, viscera habituali intemperie affecta, scirrhosa, & exesa, caput imbecillimum, & fluxionibus valde obnoxium. Et cùm patiantur cordis tremorem, animi deliquium, & respirationis facultatem, in perpetua sunt angustia. Hi licèt præsidiorum ope, à tanto malo videantur immunes, iterum progressu temporis (vt Hippocrates inquit) in eadem, deterioráque mala relabuntur. Quapropter vix curari, aut præseruari possunt, quin in hydropem vniuersalem, & tandem in mortem incurrant.

Curatio perficitur lentè, & paulatim; nam in tanta succorum crudorum copia, innatique caloris penuria, per epicrasin est vacuandus humor. Viæ communes priùs expurgandæ. Fluidum faciendum corpus. Roborandæ internæ partes, vt alimentum sibi commissum vertant in bonum succum: néve præ debilitate onerosum humorem in spiritales partes debiles transmittant, morbúmque hac ratione foueant. Caput cucuphis, & lotionibus roborandum, ne à partibus infernis, cum quibus maximum consortium habet, fluxionem recipiat. Ventriculus firmandus vnguentis, emplastris, fotibus, sacculis, multiplici forma paratis. Iecur tutandum epithematis, & vigorantibus vnguentis. Demum corpus præparandum est tabellis, electuariis, pulueribus, apozematis, quæ flatus discutiant, deobstruant, vigorent, intemperiem frigidam corrigant atque emendent.

His celebratis, propinanda hydragoga, eáque sensim, & ex interuallis exhibenda, ne partium vires flaccescant. Inter hæc primum locum obtinent succus radicis cucumeris agrestis, sambuci, aut ireos, correcta tamen, & permixta iis, quæ horum effrænem vim temperent ac demulceant, vt est rhodomel. Longè tamen securior est aquarum expurgatio, quæ radice mechoacana perficitur, quippe quæ nec ventriculum, nec iecur lædit, sed exigua adstrictione firmat. Cauenda fortiora, vt tithymallus, & alia quæ cùm tenui, ignea, acri, & incidente vi constent, validam vim naturæ inferunt.

Cauteria in brachiis, & cruribus, tam ad curationem, quàm ad præseruationem optima sunt, quibus humor continuò ex hectica partium intemperie regenitus vacuetur, vnáque à thorace reuellatur. In eundem vsum decoctum ligni sancti vtilissimum est, quo, ægro stragulis bene cooperto, prouocare sudorem summè præstat. Semel aut bis in die, pro virium tenore sudor proliciendus. Hoc enim auxilium partes firmat, serosos humores mirum in modum absumit, per ambitum corporis liquatos detrudit, & corpus à flatuoso spiritu repurgat: maximè si in decoctum soldanella, aut ebulli radices iniiciantur. Potus parcissimus imperandus, paratus ex aqua, cinnamomo, aniso, & ligno sancto decocta. Merum bibant. Victu vtantur exsiccante, qualis in hydrope commendari solet.

Hippocrates *loc.cit.de morbis, & de internis affectionibus,* postquam hunc morbum exactè descripsit, eiúsque signa accuratè exposuit, nullum aliud præsidiũ præcipit, quàm sectionem facere inter costas. Sic enim inquit. *Et quidam ab inferna aluo id esse putant, quum videant ventrem magnum, & pedes tumentes: intumescunt enim hæc, si sectionis tempus transgrediaris. Hunc siquidem si extra intumuerit, intra costas sectum curare oportet. Si verò non intumuerit, multa calida lotum, velut suppuratos collocato, & qua parte strepitum perceperis, ea secato quàm potes infimo loco, quò effluxio facilis contingat, &c.*

Sicuti enim suppurati, aut hydropici, non alio quàm sectionis auxilio, educto pure, aut aqua sanari solent, prout vbique ipse prædixit: Sic hydrope pulmonis laborantes, non alio quàm eodem præsidio, vacuata aqua consanescunt. Hos iubet secare inter costas, velut in suppuratis exercendum monet *lib.2. de morb. num.50.* sic enim inquit. *Secato autem inter costas per nouaculam primum cutem, deinde scalpello acuto, quod panniculo sit alligatũ, ita vt summa ipsius pars ad vnguis magni digiti mensura expeditã restet, quam intromittas. Postea emisso pure, quantum visum fuerit, vulnus linamento ex lino crudo, alligato foràs propendente filo, concludito: & quotidie semel pus educito, &c.* Ex quibus mens Hippocratis facilè percipitur, in pulmonis hydrope sectionem inter costas esse celebrandam, eo modo quo ipse in suppuratis exercendam docet.

Petrus Salius Medicus insignis, *libro de curatione morborum ab aliis practicis nõ exhibitorũ, cap.5. de hydrope pulmonis,* sectionem thoracis ab Hippocrate commendatam, non esse faciendam asseuerat, duabúsque rationibus ita inducitur opinari. Prima. Quoniam sectio hæc euacuat solùm aquam, non verò roborat partes, ne in posterum illam iterum regenerent. Secunda. Quia securiùs & tutiore via, serosi in cauitate thoracis fluctuantes humores hydragogis educi possunt. Adde citatos auctores, qui de hydrope pulmonis historiam pertexunt, hoc auxilium, vt infrugiferum tacuisse.

Ego autem sum alterius sententiæ, quam ratione, & experimento comprobabo. Si enim hi serosi humores in cauitate thoracis impacti, neque diæta exsiccante absumi, neque hydragogis vacuari queant: cur ad ferrum & ignem non accedemus, prout Hippocrates monuit? Secundò, hic affectus finitimus est suppurationi, ex Fernel. *loco citato.* At in suppuratione, sectionem, seu vstionem commendat ipse *loc.cit. & lib.6.aph.text.26.* cum Galeno. Cur ergo in hydrope pulmonis securissimè non administrabitur? Experimentum illustrium Medicorum nostram firmat positionem. Hollerius *com. ad aph.14.lib.6. aph.* in duobus hydropem pulmonis se vidisse refert, quorum vnus sectus fuit, licèt obierit. Mors autem auxilium non condemnat: nam celebratis præsidiis opportunis ægri sæpè occumbunt, quoniam *morbus vicit naturam: vbi autem hoc accidit, æger remedium non habet,* ex Hip. *lib.4.acut.text.22. Non* enim *oportet, vt omnes quos Medicus præ manibus habet, sanos faciat,* ex Hipp. *lib.1.prog.text.2.* sed *sufficit facere quod ratio, & experientia suadent,* ex Gal. *lib.6.sect.8.com.vlt.*

Salij verò rationes non multùm vrgent. Verum quidem est, sectione solùm vacuari aquam, non roborari viscera: At satius est illam exhaurire, quàm ea relicta ægrum suffocari, & omni spe adempta certò perire: nam facto hoc emissario, de roborandis partibus possumus esse solliciti. Sic sectio hydropicorum ab Hipp. Gal. cæterísque veteribus, & Iunioribus celebratur in hydrope; cuius ope solùm vacuari aquam, non roborari hepar certum est; quum deinde cæteris præsidiis locus superfit, quæ partes firmare nata sunt. Quod verò addit, tutiùs serosos humores hydragogis vacuari, licèt verum sit, tamen cùm hæc non prosunt, alia etsi cum periculo tentanda, quum *melius sit anceps remedium experiri, quam nullum,* ex Celso *lib.2.cap.10.* Addiderim, vacuantia sæpius exhibita vires labefactare, & spiritalium partium robur dissoluere; nam animi deliquium, & omnimodam pariunt virium iacturam, quæ etsi sint correcta, ea ab omni labe, effrænique vi exui in totum nequeunt. Si verò Mercatus *lib.2.de morb.intern. cap.4. in fin.* iisdem ferè rationibus, quas à Salio mutuatus est, eam reprobat, sufficit quòd Hipp. tantus auctor eam exercendam consuluerit, quem fuisse Hippocratem Coum citati fatentur auctores, & ipse Salius, qui hunc librum ingenuè, & eloquenter interpretatur. Audi Philippum Menxelium *in obseruationibus suis, tit. de hydrope pulmonis,* qui historiam hanc describens, sic alloquitur. *A medicamentis purgantibus plus visus est lædi, quam iuuari. Sectionem thoracis, in qua spes collocanda erat, magis ferè quam mortem reformidabat, &c.*

Si verò cæteri auctores eam non appunxerunt, causat multiplex reddi potest: nam curantes non cognouerunt,

morbum, sed solùm postea in cadauere dissecto aquam inuenientes in cauitate thoracis, hydropem pulmonis fuisse, quem antea ignorarunt, fassi sunt. Deinde quamuis hoc auxilium à rei natura deductum videatur, cùm tamen plenum sit difficultatis ac timoris, idcircò ferè semper anxiè expendendum, priùs quàm aggrediendum, nisi eò redacta res sit, vt cæteris non conferentibus æger periculo extremo sit expositus. Hoc ergo præsidium cum Hipp. aliquando exercendum: nam is auctor *nihil frustra conscripsit*, vt de eo refert Galenus *lib.8.de vsu part.cap.7.* Cùm verò hos, velut suppuratos secandos esse affirmet, quos inter tertiam, & quartam costam aperiendos iubet; hoc loco sectionem celebrabis versus sinistram partem: quidquid alij inter quartam, & quintam; quidam inter hanc, & sextam celebrandam affirment. De quo argumento plures videbis auctorum sententias variis labyrinthis inuolutas, apud Marcel. Donat. *lib.3. de histor. mirabili, cap.9.* Liebautium *in com. Hip. lib.7. aph.44* Si vltrà, exemplum petas de sectione thoracis facienda in pulmonis hydrope, id lege *lib.1. nostro de praxi medica admiranda, obs.* 111. quo præsidio ægrotum quendam hoc funesto morbo detentum persanasse, sequutus Hippocratem, testor atque profiteor. Consule Zoroastrum Tinellum *tom.1. consultat.23.*

HISTORIA CXXII. AVICENNÆ, De Hydrope.

Hydrops, frigidis auxiliis sæpe curatur.

ET non oportet vt attendatur illud quod dicitur, quòd hydropisis non sanatur, nisi cum medicinis calidis: multoties significat illud quod testificamur, & experti sumus, vt curemus nos, & qui fuerunt ante nos, apostema cum curatione sua, & complexionem calidam cum infrigidatione. Et ego quidem vidi mulierem, quam hydropisis attriuit, & magnificata est super eam. Et ipsa mulier comedit quantitatem malorum granatorum tam maximam, quòd eius relatio est incredibilis, & sanata est, &c. Auicenna 14.3.tract.4.cap.13.iuxta fin.

DVBIVM LXVIII.

Num ex causa calida per se hydrops oriri possit. Contra Cardan. Marcel. & Iacchin. doctissimos.

PARAPHRASIS.

AVicenna, auctor sanè non ignobilis, aliam huic similem proponit historiam cuiusdam senis, qui cùm pateretur hydropisim calidam (sic enim loquitur) frigidis extrà applicitis, & intus assumptis curatus est. In his ergo exemplis comprobare nititur, non esse attendendam mentem dicentium, hydropem solùm calidis præsidiis esse curandum: cùm contrarium sæpissimè contingat esse verum; nam ex acutis febribus hydropem gigni nouum non est. Hoc ipsum firmat Galenus *lib.2. prog. com.*1. & *lib. 6. de loc. affect. cap.* 1. §. *Haud secus hallucinari consueuerunt in ea quoque aquæ inter cutem specie, quæ ad acutos morbos sequitur: quippe ab his, iecur calida & sicca intemperie grauiter afficitur, vt cibum in sanguinem transmutare nequeat, &c.* Cùm enim omnis hydrops frigida sit passio, ex Gal. *lib.2. de facult. natural. cap.*8. & alibi passim: hoc de proxima causa est intelligendum, quam vtique esse frigidam semper oportet. Res perinde se habere videtur in hydrope, ac in aciditatis generatione, cuius causa continens, frigiditas est; æstiuus tamen calor acorem inducit, quod ostendit vinum in acetum transmutatum: tractis videlicet à calore æstiuo tenuioribus vini partibus, quibus exhalantibus fit acetum: nam veterum, & iuniorum opinio tenet, aciditatem & à calore, & à frigore concitari, & testatur Gal. 4. *simpl. cap.* 12. Eadem planè ratione res se habet in hydrope: nam febrilis æstus calorem naturalem A absumendi vim habet, qui cùm in spiritibus, sanguinéque tenuiore consistat, nil mirum si iis dissipatis, eius temperamentum corrumpatur; quare infrigidari iecur est necesse.

Ex hoc apparet fieri hydropem à frigiditate, hoc est, naturalis caloris defectu: aucto enim extraneo, innatus minuitur, & in opere deficit. Sic Aristoteles lachrymam vocauit frigidam, *sect.31. probl.25.* quæ ita calida est, vt exulcerandi vim habeat. Hanc rationem indicauit Auic. 14.3. *tract.4. cap.4.* dum sic ait. *Causæ verò antecedentes sunt omnes ægritudines hepatis, aut complexionales, aut instrumentales, sicut paruitas, & oppilationes, & apostemata calida, &c.* & *infrà* ait. *Et inter causas quæ faciunt hydropisim, connumerantur complexionales inflammantes, mediante siccitate, cum gradatione resolutionis innati caloris, aut extractionis eius* B *subitò, &c.* Quapropter Medici alterutri tribuunt, aquæ inter cutem generationem: ita vt fiat à calore, per accidens, & mediatè, per se, & immediatè à frigore, siue illud positiuum, seu priuatiuum, hoc est, caloris natiui inopia. Ita Iuniores interpretantur Galenum, in locis multis, & priùs notauit Gentilis *ad cit. cap. Auic.*

Verùm licèt facilis responsio hæc sit, nec probabilitate carens; tamen illa sententia mihi semper ampliùs arrisit, quæ affirmat, per se, & immediatè aliquando, ad hepatis calorem esse referendum hydropem, quanquam frequens illius occasio, frigus vniuersaliter asseratur: id quod ex Gal. colligi videtur 4. *aph.* 11. & *loc. suprà citatis*, in quibus reprehendit antiquos, fortè quia eius originem in proposito casu à frigiditate arbitrabantur.

Auerrhoës acutissimus *lib.3. sui collector. cap.*21. in eo- C dem puluere acriter dimicans, illud ipsum expressè testatur: quamuis enim frequentem hydropis occasionem, iecoris frigiditatem fateatur, non negat tamen per se à calore aliquando oriri, ex eo quia prima huius morbi radix est deprauata sanguificatio: sed hæc non minùs à frigore, quàm calore potest immediatè vitiari: igitur & hydrops gigni. Probatur minor, quia iecoris temperatura, siue innatus calor sanguificationis auctor, in humorum productione non agit absolutè vt calor, sed in ratione naturalis (*neque enim quicunque calor est naturæ operantis instrumentum, sed maximè commensuratus*, quem innatum dicimus ex Gal. *lib. aduers. Lycum, ad fin.* Auic. 1.1. *doct.6. cap.3.* & 2.1. *doct.3. cap.3.* neque ignis multò calidior humores generat.) Atqui moderantia illa sanguificantis caloris, tam frigoris quàm caloris excessu pariter amitti D potest. Igitur & infirmari vis iecoris, deprauaríque sanguificatio. Quæcunque siquidem valida intemperies, prout receptissimum est, & docet Galen. 3. *de sympt. caus. cap.*1. vires potest deiicere, & earum actionem tollere, non secus quàm mors ad quamcunque cordis intemperiem sequi, ex Galen. *lib. de marcore, cap.*1. & *lib.5. de loc. cap.*1.

Quod si obiicias Auerrhoi, iecore per calorem intemperato ita vitiari sanguificationem, vt non probi (sicut antea) generentur succi, sed biliosi ac calidi, non tamen frigidi ad hydropem requisiti. Tacitè respondet: si parum quidem hepatis temperatura à præternaturali calore corrumpatur, veluti quia fiens est, prauos quidem gignet, & biliosos humores: hi enim cùm per vlteriorem coctionem gignantur; & concoquens calor iuncto extraneo intensior reddatur, fit vt biliosa euadat sanguificatio. E Si verò plurimùm iecur vitietur, humidum in flatum vertet, non aliter quàm ignis aquam; atque pro sanguine & humore flatum creabit, & ex eo tympaniam, quam solam existimat Auerrhoës à calore posse immediatè prodire, quod & innuit Galenus *loco citato.* Nam tympanitici, ac proinde ascitici sæpe febriculam patiuntur, quam *laticam* Arabes vocant, Græci *typhodem*, & multi hydropici plurima bile redundant, non ob aliud, quàm ab obstructione, vnde putredo, & calor igneus augetur.

Quapropter non inscitè Auerrhoës monet Medicos, vt de ea sint valde solliciti, eo quòd à calido, & frigido pariter oriatur; & quanquam morbus ipse frigidus sit, non esse admodum calidis vtendum in illius curatione, consulit Trallianus *lib.9. cap.3.* quia ab illis nullum potest

poteſt ſperari iuuamen, quin potiùs cauſæ morbi,& ſymptomatum incrementum: quare modicè refrigerandum, ratione cauſæ, vt attemperetur excedens calor, & iecur factum ab illo imbecille, ad bonam temperiem reducatur. Quòd ſi vehemens ſit ardor,licèt aliqui,vt Montanus *lib.1.centur.7.& 8.* frigidiſſima exhibere non vereantur, tamen ſatius eſt modicè frigida offerre, ſumpta indicatione ab effectu,in quo Gal.1.*aph.16.* calida exhibet. Iccircò ſecuriora ſunt, quæ refrigerant, & aperiunt, vt endiuia, eius ſtillatitia aqua, lac aſininum, aut camelinum, & ſerum lactis. Eſt ergo hydropis cauſa non perpetua, ſed frequentiſſima, intemperies hepatis frigida, licèt à calida multoties per ſe oriri poſſit: ita explicuit Trallianus *loc. cit.* dicens, *cauſam hydropis magna ex parte oriri ex hepate valde refrigerato.* Vtrùm autem intemperies generans hydropem debeat eſſe facta? Gal.5.*de loc.7.* fatetur eſſe habitualem,id eſt fixam,& ſolutionis difficilis; id enim per habitualem intelligit, non quòd omnino hectica ſit, id eſt,æqualis in membro affecto.

Quapropter frigida aperientia ſunt ex vſu, ob cauſas dictas: & ſic granatorum ſuccus(acidorum intellige:nam dulcia vertuntur in bilem, & febrem augent,ex Galen.3. *acut.11.& 2. de facult.cap.8.*) vel in maxima quantitate aſſumptus valde iuuat: nam ſapor acidus roborat,incidit, & cùm ſit tenuium partium, deobſtruit, attenuat, penetrat, diuidit,& abſtergit,ex Gal.in multis locis,quos *ſuprà in com.hiſt.5.*recitauimus.Neque obtrudas cum Iacchino *lib.9.ad Almanſ.c.52.*& Marcello Donato *lib.4.de medic. hiſtor. mirabil. cap.21.* quos ſequitur Cardanus *in com. ſent.1.lib.2.prog.* mulieri huic, de qua fit mentio in hiſtoria noſtra, mala granata potiùs ex vſu fuiſſe,partes roborando adſtrictione ſua, quàm illius caliditatem remittendo. Et licèt hi à calida cauſa hydropem oriri non poſſe arbitrentur, quorum opinionem ſuperiores rationes impugnant manifeſtè; tamen hanc ad Auicennæ hiſtoriam expoſitionem, ipſemet auctor redarguit euidenter, qui hiſtoriam affert ad confirmandum, hydropem à calida intemperie emanare, quia frigidis curatur; inter quæ ſuccum malorum granatorum appoſuit. Lege Chriſtoph. à Vega *lib.3.art.medic. ſect.8.c.11*: Bricium Bauderonum *lib.2.prax.c.63.*Gregor. Horſtium *decad.7.probl.medic.7.*

Dubitandum tamen eſt: num præter tympaniam, aliæ etiam ſpecies poſſint à calore fieri. Et quanquam durius videatur, ab igne aquam progigni,cùm eam potiùs conſumere,tur deſtruere, atque adeò diſſipet, & attenuet in flatus,vt aut perimat, aut in ſui naturam conuertat, nec patiatur ſub aquæ forma permanere; aſcitem à cauſa calida nonnunquam admitto,hypoſarcam minimè,ſed ſemper frigidam reor. Ratio eſt in promptu: nam cùm flatus ferè aquei ſint, à ventris frigore concreti, in aquam & aſcitem tranſeunt, non aliter quàm vapores à frigido aëre, frigidóque cerebro, vnde pluuiæ, & catarrhi; atque ita febre detinente poſſe accidere,dixit Gal.4.*de cauſ.pulſ.24.* Licèt autem anaſarca perinde etiam ad febres aliquando ſequatur, nunquam tamen poterit eſſe caloris ſoboles; videlicet quia ſi extraneus talis ſit, qui natiuum iecoris plurimum euertat, aget vt igneus, non vt innatus, atque adeò non humor, ſed flatus gignetur: ſi verò parum opprimatur,parúmque vitietur, & tanquam innatus adhuc queat operari, ſanguificabit quidem licèt vitioſè, ſed vitio ſapiente cauſam, hoc eſt, calidiores & bilioſiores humores producet,non pituitoſos,qui coctionis defectum,non exceſſum arguunt; exceſſus autem à calore nimiùm actiuo, defectus à frigoris ignauia,& ad coquendum ineptitudine occaſionem habent.Quod ſi nonnunquam etiam durante febre, pedum, & totius corporis tumor ſequitur, atque adeò carnoſus hydrops,ſarcitis,leucophlegmatia,ſiue hypoſarca dictus, à frigido oritur diſſoluto extraneo,& præternaturali calore ſimul cum innato (id quod ſæpe accidit poſt longas febres;)tamen is ad ſummam debilitatem non peruenit, alioqui pro humore flatus, aut aqua generabitur,& ex iis tympania,vel aſcites,non anaſarca. Vtrùm autem hydrops febribus ſuperueniẽs ſit lethalis, vt *cit.prog.* prædixit Hippoc.ſi frigidus affectus calido ſuperueniens, huius malitiã corrigit, diſceptabimus *lib.4.in com.hiſt.37.*

HISTORIA CXXIII. RHASII, De hydrope.

Hydropica pluribus auxiliis non leuata, expulſa per vuluam copioſa aqua,conualuit.

V*Xor ablutoris pannorum habebat ſigna hydropiſis, & impoſſibile erat mihi ſcire cauſas euentus eius,quia mulier à me non videbatur:& præcepi quòd aliquo tempore vteretur diatrionpipereon, & aliquo tempore diacureuma. Et quadam die abluebat pannos extra clam viro ſuo,& cùm inclinaret ſe ſuper vas plenum aqua ad abluendum, defecit pes ſuus, & cecidit, & emiſit per vuluam quantitatem viginti rotulorum aquæ croceæ, & alleuiata eſt, & vltimò conualuit, &c.Rhaſius* in lib.de mirabilibus curis,in med.

PARAPHRASIS.

REctiſſimè illud axioma ab Hippocrate prolatum eſt *lib.6.epid.ſect.5.text.1.naturam eſſe morborũ medicatricem:*nam cùm ſit *docta ſine doctore*, ex Hip.*in lib.de alimento,n.21.*inuenit ſibi vias,ex Hip.*in contextu epid.ſequẽti:* quæ loca vberrimè explanauit Valleſ.ſcientiſſimus,auctor ſanè incomparabilis, immò bonarum artium vetus, nouáque bibliotheca, quoniam vt inquit Auicen. *16.3. tract.5.c.1.natura eſt factor potens,& omnium opifex*,apud Hip.*lib.6.epid. ſect.5.text.2.* expellit enim noxia,& ſeruat vtilia,ex Gal.*lib.1.de diſ.feb.c.5.*Hæc cùm malũ ſentit,quālibet data occaſione mederi ſummopere geſtit,primùm lāguoribus ſuccurrit, & inueniendo vias nobis incognitas, ægros à plurimis intricatiſſimis morbis facit immunes.

Cùm enim huic plura non prodeſſent auxilia, quæ craſſos humores,flatus,aquoſam materiam reſoluunt, hepárque roborare nata ſunt, natura per vterum,arrepta occaſione,copioſo humore excreto, ægram à tantò malo liberauit: quæ cùm electuariis diacurcuma, & diatrionpipereon antea diu vſa eſſet, quæ flatus diſcutiunt,& viſcera firmant, hanc copioſam vacuationem potuit tolerare; quam fuiſſe excretam pondere viginti rotulorum,hoc eſt, librarum, id ille nouit, qui rotulum, ac libram idem eſſe ſibi perſuaſerit, cum Rhaſio *lib.12.continent.cap.1.* Serapion.*lib.3.Breuiarij,cap.15.*Explicauit elegãter Nicolaus Fontanus, Medicus eximius, *in proœmio inſtitut. pharmaceuticarum,tit.de ponderibus,& menſuris.*

Huius exempli veritatem confirmauit Beniuenius *cap. 109.lib. de abditis curat. & ſanat.cauſis*, recenſens hiſtoriam illius, quæ cum aqua inter cutem laboraret, vt nulla de ſalute eius ſpes eſſet, neſcio quo ſpiritu impulſa de eminenti quodam loco in terram deuoluitur, & vtero ad lapidem eliſo,ita prorſus omnis effuſus eſt humor, vt quæ puerum octimenſem geſtare videbatur, enixam crederes.

Obſeruatio XXIII.

Hydropica, foramine in pollice dextri pedis aperto, excreta copioſa aqua,conualuit.

RVſticam vidi hydropicam, quæ plurimis auxiliis vſa nihil proficiebat.Hæc veluti deſperata,exſiccante victu, & continuo exercitio macerandum eſſe corpus ſibi perſuaſit,hoc præſidio abſumendam in ventre aquam ſperans. At cùm in agro veloci curſu obambulat, ad acutum lapidem dextri pedis pollicem impegit. Ecce ex externa digiti læſi parte extrema, cutis tenuiſſima detracta eſt,exqua cum vehementi dolore, octiduo, aquæ limpidæ, ſenſim ac paulatim tanta copia effluxit, vt riuulorum inſtar emanans, eſſet in cauſa, vt totus detumeſceret venter. A tanto malo immunis, ne in idem labatur vitium, præſidiũ quærit.Parciſſimus imperatus potus. Merum exhibitum, lymphatũ cum aqua aſplenio, & eupatorio decocta. Congruum ſeruauit victum.Mechoaca ſemel in menſe expurgatum

gatum corpus. Fontanella cruri dextro affixa. His per annum celebratis, nullum deinceps malum persensit.

Alij quibus in vastam molem venter intumuit, per vmbilicum sponte sua disruptum; alij per suras, pedes sponte apertos, vel in iisdem partibus excitatis vlceribus, vel vesiculis, ingentem aquæ copiam effuderunt vt referunt Valleriola *lib.*4.*obs.*3. Beniuen. *de abdit.c.*12. Amat. 5.*cent.*37. Forestus 19.*obs.*33. Andreas Laurentius *lib.*1. *anatom.quæst.*16. Vidus Vidius *lib.*10.*cap.*5.*de curat.membr.* Gaspar Hoffmannus *lib.*3.*consil.*30. Alexand. Benedict. *lib.*15.*de curand.morb.cap.*40. Ne ergo mireris, hanc viam fortuitò inuenisse naturam, vt tanti mali noxam à se detruderet.

Obseruatio XXIV.

Ascite laborans, perforato naturæ vi vmbilico, integrè curatur.

Annus agitur vigesimus secundus, si rectè recordor, quo tractaui quadragenariam, ascite mirabili oppressam. Hæc infinitis propemodum præsidiis vsa in peius semper ruebat, adeóque tumidum, & in portentosam, vastámque molem extensum ventrem habebat, & vmbilicus extrà protuberabat cucurbitæ satiuæ instar, vt necesse esset ob ingens pondus, fasciam collo, & humero appendere, vt has partes adusque genua prolabentes subleuaret. In hac miseria posita, malle mori, quàm tam miseram vitam agere affirmabat. Hoc tempore vmbilicus prominens ita attenuari cœpit, vt membranæ instar tenuis, splendens transluceret, & rupturam minari videretur. Ecce vna nocte ex perforato naturæ vi vmbilico, triginta dierum spatio, sensim egressa est aqua in copia multa, & ventre subsidente vmbilicus sponte sua coaluit. Hæc assumptis roborantibus hepar, impósterum sana euasit, superuixitque annos totos viginti duos, munera sua domestica exercens; sterilis tamen, & decolor remansit.

HISTORIA CXXIV. ARETÆI, De hydrope.

Hydropis species rara, à Græcis, aliisque omnium ætatum Medicis, Aretæo excepto, incognita.

Alia quædã hydropici morbi species talis cognoscitur. In ea vesiculæ quædã pusillæ, crebræ, humoris plenæ, in loco vbi ascites fieri solet, excitantur. Cæterum quòd humore multo refertæ sint, illud indicio est, si abdomine perforato parum admodũ humoris effundes; ab interiori namque parte vesica occlusit: at si altiùs instrumentum impuleris, iterum succus emanabit. Hæc vtique aquæ inter cutẽ species haud leuis est. Vnde enim id genus vesiculæ eruperint, via haud facilè reperitur, &c. Aretæus lib.2. de signis & causis diuturn. morbor. c.1.

PARAPHRASIS.

Infrequens est hæc hydropis species, recentiorum quorundam obseruationibus illustrata, in qua vesiculæ plures aqua refertæ in corporibus genitæ, symptomata, & tumorem hydropi similem, sine aqua, aut flatibus concitarunt, & mortem obruto innato igne, & suffocato intulerunt. Hanc hydropis speciem testantur vidisse Mauritius Cordæus *com.*5.*ad priorẽ Hip.lib.de morb.muliebrib.* Ioan. Aicholztius *in obseruationib. suis*, & nos eandem vidimus bis. Cuius exẽplũ proposuimus *lib.*2.*de praxi medica admiranda, obs.*49. Alterum hîc describere non grauabimur.

Obseruatio. XXV.

Hydrops mirabilis.

Laborauerat Illustrissimi cuiusdam Baronis coniunx quinquagenaria hydrope ascite, septennio, qui ex suppressis hæmorroïdibus ortum duxerat. Imperata diæta. Expurgatum sæpius corpus à melancholico succo. Secta saphæna bis: & ad maiorem terri humoris expurgationem, & reuocandam ad originem suam, fluxionem, quater hirudines mariscis affixæ. Cauteria cruribus inusta. Omnia frustra. Nam malum adeò increuit cum siti clamosa, nimiáque ventris mole coniunctum, vt tabefacto corpore, & innato calore suffocato à copia multa, plura deinceps celebrata præsidia temnens, eam ad mortem deduceret. Secto cadauere, iecur putridum inuentum, ita vt solùm digitis impositis difflueret. Aperto ventre inter peritonæum, & intestina inuenimus numerosam vesicarum struem, quæ bullæ aquatilis instar, molles, & lucidæ, erant inter se coniunctæ. Et his curiosè separatis (quæ 52. numero erant, & oui magnitudinem non excedebant) & disruptis emanauit limpidæ aquæ, at salsissimæ copia tanta, vt duodecim libras adimpleret; ex huius humoris onere calor internus est obrutus.

Dubitat hoc loco Aretæus, à quo loco tanta aquæ copia in capacitatem abdominis emanauerit, cùm nulla sit conspicua via, per quam tanta seri quantitas eò ferri possit. Huic quæsito facilè responderet Fernelius *lib.*6.*patholog.cap.*8 qui turpiter illos hallucinari putat, arbitrantes, per angustos cæcósque poros serosum humorem in abdomen è iecore transferri. Immò victus, & implicatus absurdam commentus est huius transitus rationem, ita adiiciens. *In ascite ergo, quoniam excesum, apertum, ruptum, fissúmue aliquid est, serosus humor, vtpote tenuis, à sanguine separatus, excidit in abdominis capacitatẽ, haud secus atque pleuritis suppurans, excesa, aut discissa succingente costas membrana, affatim in thoracis capacitatem irruit.* Quam opinionem, aliis argumentis mea quidem sententia futilibus, vallare nixus est, quæ funditus euertunt Mercurial. *lib.*3. *praxis, c.*24. Marcellus *lib.*4.*de hist.mirabili, c.*21. & alij.

Dic tu cum Galeno, refluxionem illam seri in abdominis capacitatem, per cæcos meatus esse possibilem, & inde iterum per eosdem in venas resumi, resorberíque posse, demúmque excerni per vrinas, & ventrem, ex Gal. *lib.*7. *aph.*54. Quinimò mirabilius est, quandoque naturam per exiles, & inconspicuos meatus, materiæ crassissimæ ad illum inanem locum viam moliri, & inuenire. At si trassumptionem hanc admiratur Fernelius, cur non magis mirabitur crassissimum illud pus, quod in empyemate à thoracis capacitate ad pulmones, per cæcos ductus, & ambientem membranam traducitur? Potest itaque per exiles meatus, satis ampla seri quantitas è iecore, in spatium abdominis vacuum transferri; quod non inficiatur Auicenna 14.3.*tract.*4.*cap.*5. Conspicimus namque hydragogo hausto medicamento, ex cauitate abdominis idem serum ad venas, & ventrem affatim retrocedere, & absorberi, quod aliter fieri non posset, quàm per eandem latentem viam substantia tenuissima transsumpta.

Et vt videas, quàm vana somniauerit Fernelius, hæc exaudi. Nisi enim hepar afficiatur, hydrops non fit, vt millies veteres protulere. Ergo non est ascitis potissima causa, ruptio illa vasorum, quam rimarum plena Fernelij fert opinio. Præterea. Si opus est, iecoris vas aliquod, atque eius simul membranam in ascite rumpi atque findi; fixum sanè dolorem, ac stabilem, vt sic affecti in soluto loco sentirent, erat necesse, immò acutum, quum hepatis membrana acutiori sensu natura prædita sit. Deinde. Si fissuram illam temporis progressu amplificari contingeret; simul & sanguis ab hepate in vacuum illud spatium laberetur, quod nusquam visu obseruatum est: nam si in vasis necessariò serum cum sanguine mixtum est, si vel tenuissima sectione hydropici venam seces, vix solus serosus humor sine sanguine effluet. Quo pacto igitur fissum iecoris vas in rimas, simul cum tam ampla seri quantitate, sanguinem non profundet? Quin Fernelius ipse palodiam recantans *lib.*5.*patholog.*11. fatetur in hydrope ascite, ex abdominis cauitate serosum humorem per cæcos ductus ad thoracis cauitatem penetrare, hydropémque pulmonis efficere. Exploranda ergo est isthæc Fernelij doctrina, ne in re medica lituram vnquam lapsu temporis producere queat, etsi phaleratis verbis eam nobis scriptam tradiderit:

rit: quam ingenuè aliis rationibus munitus euertit, non incelebris auctor, Castrensis Lusitanus *lib.de meteor. microcosmi, cap.12.*

HISTORIA CXXV. CELSI, De hydrope.

Hydropicus sibi, indulgens, vrina sua epota, interiit.

SEd ne ij quidem qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur. Ideòque non ignobilis Medicus, Chrysippi discipulus, apud Antigonū Regem, amicum quendam eius notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum, negauit posse sanari. Cùmque alter Medicus Epirothes Philippus se sanaturum polliceretur, respondit, illum ad morbum ægri respicere, se ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim cum summa diligentia non Medici tantummodo, sed etiam Regis custodiretur, tamen malagmata sua deuorando, bibendóque suam vrinam, in exitium se præcipitauit, &c. Celsus lib.3.cap.21.

PARAPHRASIS.

QVanti sit æstimanda Cornelij celsid octina, in præfatione libri primi satis explicuimus, luculentérque exposuit Petrus Pauuius qui librum octauum huius Auctoris non infeliciter interpretatus est. Is ergo sūmus Auctor, vt probaret sitim in hydrope, meliùs & cum maiore patientia, à seruis quam à liberis tolerari, & ob id illos, quàm hos faciliùs & promptiùs sanari, hanc historiam in medium adduxit. Hydrope enim detenti, licèt aquam in se contineant, sitiunt intensissimè, quoniam illa est salsa atque nitrosa, & præ mora retenta, tum calidior, tum nitrosior redditur, vt firmat Aëtius *tetrab. 3. serm.2. cap.* 20. cuius locum illustrat Mercurialis *lib. 3. praxis cap.* 24. Deinde. Humiditas alimentaris absumitur, quia irrigantur partes. Accidit etiam, vt compressis partibus spiritalibus à nimio calore in ventre contento, cor non rectè refrigeretur, & eò magis, quoniam ob obstructiones, impeditur transitus humidi potabilis, & hac de causa denegato refrigerio, partes exiccatæ glīscunt, & excandescunt, ex quibus causis sitis inextinguibilis oriri consueuit. Quare meritò Auicenna pronunciauit 14.3.*tract.*3.*cap.*8. non euacuari hydropicos à siti clamosa, hoc est, inexplebili, vt cui succurrere ægri ingenti potu quò plus in animum inducant, hac augustiola siti vexati, vt Nicolus inquit *serm.5. tract.5. cap.*24. eò plus sitiant.

Aduerte tamen ex Auicenna *ibi*, sitim clamosam & inextinguibilem, in confirmato hydrope solùm deprehendi, quando accidit constrictio anhelitus, vt Auicenna inquit. Si verò hydrops accidat ex frigido potu intempestiuo, tunc sitis incompescibilis non adest: quæ cùm vrget, tolerari non potest. Rectiùs fecisse arbitror Iulium equitem Romanum, apud Plinium *lib.7. cap.*18. qui interdicto, toto vitæ genere potu ab hydrope curatus est. Et Rusticum apud Beniuenium *lib.de abdit.cap.*13. qui cùm ab hoc postulasset, quo pacto ab hydrope posset liberari, dixit, *abstine à potu*, quo facto per totum annum, curatus est. Hoc si vidisset. Gal. admiraretur, cùm *lib.6.epid. sect.* 4. *com.*8. asserat, quosdam sanatos fuisse, quum per quindecim dies, iubente Deo, à potu abstinuissent.

Ex his clarissimè patet, quantum oporteat hydropicos à potu abstinere: & Auic. *loc.cit.* à visione aquæ eos arcere iubet. Quod præceptum si hic obseruasset, in mortem non sese præcipitasset, qui malagmata sua, hoc est, vnguenta deuorando, mortem sibi acciuit.

Sed inquires, si vrina pro curandis hydropicis, salubre censetur auxilium, ex Dioscorid. *lib.2. cap.7.* Auicenna *lib.2. tract.2. cap.*727. cùm acritudine sua aquas detrahat cur ægri vrina epota ipsum tantopere læsit? Dic, propriam vrinam præ obstructione, febri, & prohibita ventilatione acriorem redditam, sitim augere, & affectum exasperare posse. Consule pro hydropis medela, quæ secundùm Galeni mentem scripsit Henricus Paschasius, *in prima decade, tit. de hydrope.*

HISTORIA CXXVI. RHASIS, De lumborum dolore.

Lumborum dolor, cum febri nocturna, à melancholico humore suppresso pronata, excreta vrina nigra cessauit.

*VEnit coram me mulier quædam vrinans vrinam nigram, & * conquerebatur de dolore lumborum: & cùm incipiebat vrinare talem vrinam, cessabat dolor: & pòst incidit in febrim nocturnam cum rigore, & erat complexionis melancholicæ: & curaui ipsam cum rebus prouocantibus vrinam, & liberata est, &c. Rhasius* in lib. de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

NAturam sæpissimè expurgare per vrinam vtiliter melancholicum succum, hac historia Rhasius satis confirmat: nam excreta vrina, cessabat dolor; & retenta, febris nocturna rigorifera increscebat. Hoc modo summoperè laudo auctoris consilium, qui iterum prouocare vrinam, & per regionem consuetam vacuare melancholicum succum, consultum iudicauit. Sic monuit Auicenna 4.1.*cap.*3. *vt quando suppressio fuerit causa morbi, reuersio illius secūdùm plurimum ei medicetur.* Quod axioma in omnibus suppressis vacuationibus, morbúmque actu committentibus obtinet veritatem, vt in hæmorrhoïdali, menstruáque vacuatione, in iis quæ fiunt per nasum, palatum, aures, oculos palàm fit, quæ corpus à plurimis morbis præseruant. Si verò hæ vacuationes cessent, lethales noxas, ac ferinos morbos excitare consueuerunt. Idem sentiendum de aliis vacuationibus factis per vomitum, aluum, hæmorragiam, fistulas, fontanellas, varices, sudorem, in quibus ob diuturnam assuetudinem natura habitum iam contraxit.

Hanc doctrinam intellige de vacuatione virtuali: non enim est necesse, quòd quando ex suppressa vacuatione concitatur morbus, eademmet vacuatio redeat nam qualiscunque vacuatio modò illam adæquet virtute, poterit morbum soluere, illius causam remouendo, siue à natura, siue ab arte celebretur. Tu verò de recto vsu purgationis quæ fit per vrinam, lege Mercat. *lib.1. indicat. cap.*10.

QVÆSTIO LIX.

Quòd in lumborum morbis, venæ sectio ex talo externo sit celebranda.

COMMENTARIVM.

COnquerebatur de dolore lumborum.] Occurrit hoc loco controuersia haudquaquam ex triuio: An in lumborum dolore, venæ sectio ex talo externo sit ex vsu. Nam si medicamenta vrinam mouentia concessit summa cum ratione Rhasius, vt vrinam nigram retentam, ex qua lumborum dolor, & febris ortum ducebant, prouocaret, & retenti humores melancholici hac via vacuarentur, & fortè iis malum nō cederet; quid supererat faciendum nisi per infernam partem, apertis mariscis, aut secta saphæna sanguinem detrahere? Horum enim auxiliorum ope, humor terrestris deorsum suo pondere vergens, promptè vacuatur. Quare saphænæ sectio in lumborum dolore vtilissima, vt *infrà* probabo. Num verò è parte interna, an externa sit ferienda vena, diffidium est à paucis discussum.

Sed priusquàm ad dubij explanationem accedamus, de lumborum etymologia, dolore, causis, signis, prognosi, & curatione, Laconicè quædam proferemus.

Lumborum

Lumborum nomine, intelligere oportet fpinæ lumbares mufculos,tenes, inteftina ipfis alligata, & membranas quæ his omnibus partibus connectuntur, arteriam, & venam lumbarem, fpinæ vertebras; licèt illius partem tertiam lumbi conftituant, qui quinque tantùm vertebris conftant, fi peritioribus Anatomicis eft adhibenda fides. Demum ea fubaudire oportet, quæ lumbus haud exiguus mufculus complectitur.Hic dicitur *pfoa* Græcè,& ab vndecima thoracis cofta, cum anteriori eius portione, per validum ligamentum interiori coxendicis parti inferitur; eo præcipuè loco vbi os pubis vocatum incipit, os verò illud definit;exterior autem in principium offis ilium;reliquum verò ipfius pfoæ vniuerfum, iuxta internas offis ilium partes progrediens, denfum quendam ex illo etiam offe exortum carnofum fufcipit;poftea vnicus euadit, auctore Gal.*lib.de diffect.mufculor.c.*35. Vnde fit, vt lumbus fit pars pfoæ,ex Galen.12.*de vfu part.*2.& in eo vertebræ quinque fint, ex Gal.*lib.*3.*de articul.com.*45. explicat Columbus *lib.*1.*de re anatomica, cap.*17. quæ funt omnium maximæ atque craffiffimæ, ex Gal.*lib. de offib.cap.*10. qui numerus vertebrarum lumbarium, nufquam alibi, quam in homine reperitur,ne in fimia quidem,vt notat Duretus *lib.*1.*in Coacas,in com.fentent.*114.

Cùm ad lumbum fit arteria magna ex Gal.*lib.*15.*de vfu part.cap.*4.& fuperiaceat partibus,quæ plurimo,eóque calidiffimo fanguine turgefcunt, eo referta, iccircò pluri mis,iífque grauiffimis morbis eft obnoxia.

Quare ex defluxu calidiffimi humoris acris, & mordacis,in hac parte vehementiffimæ inflammationes,& acerbiffimi dolores concitari folent: ficut enim ex alimenti defectu pars quæpiam marcefcit, & extenuatur, fic ex copia illius folet repleri,intumefcere, & inflammari,ex Gal. *lib.*5.*de compof.medic.fec.loc.cap.*8.& Auic.1.3.*tract.*3.*c.*3. *&* 7.3.*cap.*1. Porrò vno è tribus modis partem hanc inflammari eft certiffimum. Primò. Cùm excalfacto fanguine plena, arteriæ quæ iuxta dorfum eft, vitium communicat.Secundò. Cùm ex calidiffimi humoris affluxu incalefcit,quod non rarò in gracilibus,& melächolicis corporibus,ex fanguinis,alterius humoris, aut excrementi aduftione oriri confpicimus: quippe cùm in his omnibus, in vifcerum & mefaræi præfertim venis,fanguis fæculentus, vel humor, aut excrementum quoduis,ab interna, aut externa caufa aduratur, non eft dubium quin hæc pars inflammetur,& excalfiat.Tertiò.Ex vifceris alicuius,aut venarum quæ huic proximæ funt, obftructione regignitur, quam in fœminis,quibus lochia retinentur,aut diminutè procedunt;fieri confpicimus: nam ex tumore humorum obftruentium pars hæc compreffa dolet, & ex retentione & putredine incalefcit,& inflammatur.

Huius doloris notiffima funt figna. Adeft dolor circa lumbos,in initio grauatiuus, & fi adeft inflammatio, pulfatorius. Æger afcendere,aut defcendere non poteft. Calor circa totam fpinam fentitur. Aluus reddit excrementa acria exigua, & biliofa. Lotium eft acre, & mordax. Anxietas fuperueniente fiti increfcit: & aucto malo, cor per arteriam; & iecur, ventriculúfque per venas, & vafa mefaraica compatiuntur. Febriunt ægrotantes,& eò magis fi ex magna inflammatione concitetur affectus: licèt fæpius aut non adfit febris,aut fit exigua: hæc enim pars non eft præcipua,fed aliquantulum diftat à corde, nec ita cum eo confentit: quare renibus inflammatis multoties iugiter febris interpolata, interdum parua, iuxta præceptum Auic.1.4.*cap.*14.5.*Et membra quidem occulta diuerfificantur in faciẽdo febres,& fortitudine earum,& cõtinuatione earum,& ipfarũ temporibus, fecundum magnitudinem eorum in fe ipfis,& magnitudinem venarum eorum,& fecundum membra fua:nam in membris intrinfecùs funt, quæ funt propinqua cordi,& vehementis cõmunitatis,ficut velamen,& pulmo;& de iis funt quæ funt longinqua à corde, & debilis cõmunitatis,ficut renes, ipfi enim non femper faciunt propter apoftemata fua febres fortes,neque continuas, immò multoties quidem funt interpolatæ,& funt de genere febrium cõmixtarum,& febrium tertianarũ,& quartanæ, & fextanæ,& fiunt cum eis rigor,& horripilatio, & ambiguum fit effe earũ,&c.* Nam fi Galenus *lib.*2.*prorrhet.com.*21.in hepatis inflam-

A matione non femper oriri acutam febrem afleuerat; & Trallianus *lib.*8.*cap.*7.exiguam iecoris inflammationem, non ftatim febrem inducere arbitratur, quid fentiendum fit de lumborum inflammatione,patere poteft,cùm fit pars longè diffita à vifceribus, & à corde remota, in qua ob diftantiam, aliquando intermittentem febrem, interdum nullam concitari,non eft dubitandum.

Cùm vehemens dolor lumbares mufculos prehenderit, auxiliares manus ilicò adhibere oportet; hæc enim pars, cùm ratione confenfus præcipuis fit communis, non contemnenda mala portendere folet: ex lumborum enim vertebris plurimæ prodeunt neruorum coniugationes, ex Gal.*lib.de neruor.diffect.cap.*16.quæ cum infignibus partibus communionem habent;quare hic dolor, capitis concitat affectiones,ex Gal.*lib.*1.*prorrhet.fect.*1.*com.*12. Hip-
B pocrates enim *in Coacis, n.*14.*iactationem, & inquietudinem ex lumborum dolore periculofam effe affirmat,maximè fi tremores,& alia praua figna accefferint.*Et *lib.*2.*prorrhet.*7. ait:*quibus lumborum dolor perfeuerat, cum æftu faftidiofo,& fudore,malum*: timor enim eft,ne materiæ peccantis tranflatio ab ea parte incipiens, cerebrum, & alias partes confortij lege coinquinet; quod ipfe præfagit *in Coacis, n.*3. *Qui*,inquit, *ex lumborum doloribus recurfus fit in caput, & manus torpidæ funt, dolétque ventriculi os, & aures fonant, fanguis lagiter erumpit,& aluus fluit,his turbulenta mens eft magna ex parte,&c.*Ad hæc,lumborum dolores cum fymptomatis aliarum partium adiuncti, periculofiffima mala fignificant; nam ex iis ceruix, & caput afficiuntur, & fæpiffimè delirium,& conuulfio oriuntur.Lumborum ergo dolor periculo plenus exiftit, nam præcipuas partes in confortium ducit.

C Sicque cunctandum non eft, mox ei opitulari, iuxta triplicem caufam in initio adductam. Prima, & fecunda, quæ ex lumborum inflammatione, ac phlogofi oritur, fpecies, vt quæ grauiffima fit affectio, fedulam operam prærequirit, in quo affectu, præter tenuiffimam, ac refrigerantem victus rationem, totam curationem in fanguine detrahendo pofitam effe exiftimo. Hac ratione Aretæus, qui primus fcripfit de venæ concauæ acuto morbo, *lib.*2.*de fig ri. & cauf.acut.cap.*8 & *lib.*2.*de curat.acut.c.*7. venas in cubito protinus fcindendas confulit, quod confilium partitè & per vices exequendum monet. Quamobrem cùm ob huius venæ,& arteriæ iuxta dorfum viciniam,inflammantur lumbi, vel ex feipfis accepto incendij initio, vel aliunde confluente humore, tutiffimum eft è
D gibbero fanguinem priùs detrahere,præfertim fi in genere venofo febris adfit continua, ex ingenti plethora concitata: quoniam lumbi miffo fanguine ex cubito aufcultant,vbi febris viget, morbúfque adeft in corpore apparatus,copiáque fanguinis adfuerit, ex Gal.*lib.de curand.rat. per fang.mif.cap.*18. Nam hoc modo etiam in veteri inflammatione, licèt vterus fit pars infra iecur, & renes, ad deponendam totius plenitudinem, fanguinem è brachio emittunt Paulus *lib.*3.*cap.*64.& Auic.16.3.*tract.*4.*c.*12. Et Galenus *lib.*2.*ad Glauc.cap.*2. in genu inflammatione, è cubito venam fecat:& *lib.*10 *de compofit.medic.fec.loc.c.* 2.bafilicam tundit in coxendicis dolore. Nam hoc modo cohibetur fluxio,reuellitur humor, pars inflammata à fluxione præferuatur, & corpus plethoricum,in initio morbi farcina refertum, exoneratur.

Cùm verò totum corpus venæ fectione fufficienter
E exhauftum eft, tunc vt corrigatur malum quod factum eft, humórque impactus eximatur, tutiffimum eft venas fecare inferiores. Hoc modo intelligendus eft Galenus *lib. de curand. rat. per fang. mif.* 18. quo loco, vbi recens eft inflammatio, plenitudine magna concitata, priùs venas in cubito, deinde in talo eas ferire iubet: quod etiam exercendum monet in coxendicis affectu, & in vteri inflammatione,*loco nuper citato,& lib.*13. *meth.*11. Quapropter in malis infra renes, fumma cum ratione veteres femper confueuere fecare venas in poplite,vt retulit Galenus *lib.*6.*epid fect.*1.*com.*6. De qua re lege Altimarum *lib. de curand. hum. corp. malis, cap.*94. Mercurialem *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 18. Mercat, *lib.*2.*de morb.mulier.cap.*7. Explicant Auic. 22.3.*tract.*2, *cap.*3.

cap.3.de cura doloris dorfi,Rotarius lib.contrad. Galen.con-tradict.96.

DVBIVM LXIX.

Num venæ fectio ex talo plus debilitet, quàm fectio bafilicæ,vt voluit Autcenna.Contra Lazarum à Soto Medicum doctiffimum.

AB eruditiffimis Auicennæ interpretibus quæfitum, quidnam caufæ fit, cur ille 4.1.*cap.20.prope finem* affeueret,*phlebotomiam venarum pedis magis debilitare virtutem, quàm phlebotomiam venarum manus*. Ex qua fententia liquet manifeftè, in morbis renum, & lumborum, (funt enim hæ partes mediæ inter infernas, & fupernas) qui tam fectioni ex talo, quàm ex bafilica fuccumbunt, fi vires debiles fint, ex brachio fanguinem effe mittendum; fi verò valentes exiftant, ex faphæna effe exhauriendum. Quapropter harum partium curationem defcribentes per venæfectionem, hoc dubium Laconicè exponemus. At cùm Auicenna Galeni fe vbique fateatur interpretem,in hoc dogmate ab huius doctrina minimè difcedit,qui *lib.de ren.dignot.atque medel.cap.4.*fic ait. *Quapropter cùm firma virtus eft,conuenit ex vena quæ in poplite eft, fanguinem emittere:quum debilis ea eft,reuellere ad fuperiora, &c.* Ex his difces, Galenum firmiores vires ad fectionem venarum inferiorum, quàm fuperiorum expoftulaffe.

Primò. Quoniam fectio venarum inferiorum diuertit fanguinem à fonte caloris.Secundò.Partes inferiores funt frigidæ, offeæ, neruofæ, exangues, & minus fanguinis in fe continent, vt notat Hollerius *lib.1.de morb.intern.c.43.* & fic penuriam extracti fanguinis ampliùs perfentifcunt, vt aduertunt Gentilis, & Dinus Florentinus *in com.Auic.* & poft eos retulit Nicolus *ferm.2. tract.1. fum.2. cap.10.* Tertiò Venæ fectio in partibus inferioribus facta in balneo calentis aquæ celebratur, vt antiquiffimi Græci, ac poft hos, Arabes faciendum imperarunt, Oribafius *lib.7. collect.cap.9.*Auic.4.*cap.20.*& alibi: quo lauacro,patentibus venis, liquidiore fanguine facto, & maiori dolore, in neruofis& ficcis partibus,à venæfectione, ligatura, & frictione forti contracto, tum amplior quantitas extrahitur fanguinis, tum fpiritus viréfque magis refoluuntur. Lege Rhafium *lib.7.de venæfectione,cap.21.* Quartò.Sciffa vena in talo, ex ambitu fanguis totus ob grauitatem præceps deorfum ruit.

Si verò Galenus *lib.2.acut.com.10.* venas brachij velociffimè euacuare affeuerat,in caufa fuit,quoniam extremarum partium venas in balneo non fecabat. Patet apertè. Nam *lib.de curand.rat.per fang.mif.cap.14.*affirmat *ex venæ fecta manus fumma nihil effluere mentione dignum:*cuius contrarium accideret, fi in balneo fecaretur hæc vena, vt quotidiano experimento fit compertum; nam fi permittatur effluere, priùs anima deficiet, quàm fifti poffit. Deinde venæ inferiorum partium etiam funt maximæ, ex mente Galeni *lib.6.epid.fect.1.com.2.§. Vteri venas grandiffimas habent, &c.* quare ex harum vacuatione refolutis fpiritibus citiffimè vires fatifcunt Quapropter venæfectio tali plus debilitat,quàm fectio bafilicæ. Ex his fit manifeftum Lazarum à Soto Hifpanum,virum alioqui de re medica bene meritum, laude dignum non effe, qui *in initio animaduerfionum medicarum*, ad libitum, imò petulanter Auicennæ dictum condemnat,qui hoc placitum maxima cum ratione inculcat: nec refert quòd fuperiores venæ magis elaboratum,magífque fpirituofum fanguinem contineant,ex cuius vacuatione exhauftis fpiritibus citiùs vires fatifcunt:nam in fectione tali plures debilitantes caufæ concurrunt, quæ ampliùs debilitant. Vel fi alleueres, fectionem factam ex talo plus debilitare partes infernas, hos auctores diffidentes,inter fe concordes reddes. Nunc ad inftitutum.

Nam in lumborum doloribus faphænæ fectio ex talo interno an externo fit celebanda, nunc explicandum. Cuius dubij folutionem hoc ducto exordio enucleabimus. Ex celeberrima illa venæ cauæ defcendentis diuifione

A conftat, venam hanc per vtrumque crus vfque ad pollicem, & minimum digitum, in numerofam ramorum & propaginum fobolem diffeminari, prout Galenus *lib. de arteriar.& venar.diffect.c.1.& lib.3.de anatomic.adminiſt. cap.12.*promulgauit: & non filuit Vefalius *lib.3.de hum. corpor.fabric.c.10.*Nam diuiditur cruralis ramus in fex cōfpicuos furculos:funt autem hi,*Saphæna,ifchias minor,mufcula, poplitea, furalis,& ifchias maior*, quas omnes ad varios vfus prifcorum eruditiffimi fecabant. Verùm noftris temporibus, vel propter difficultatem, aut ignoratiam fecari non confueuerunt, vel quia fœminæ ea parte fectionem non patiuntur;poplitea enim in morbis veficæ, vteri, & teftium à veteribus tantopere commendata fecari non poteft; fed illius vice fecatur vena, faphæna dicta in talo interno,qua non apparente ramus illius ad radicem pollicis fecari folet. In talo verò externo, & propè folet fecari B vena,quæ ifchiatica dicitur,qua non apparente, ramus illius prope digitum minimum tundi folet.

Si ergo dolor lumbos occupet, tunc ad fectionem ifchiaticæ accedere oportet, fi verum eft,vacuationes fecundùm rectitudinem celebratas, citiffimam afferre vtilitatem, ita vt fectis fecundùm rectum venis, & patientes, & familiares ipforum fæpenumerò obftupefcant, fic monente Magiftro *lib.de curand.rat.per fang.mif.cap.16.*nam fi fecundùm rectitudinem non vacuaueris, neque affectæ parti medeberis, & fanam femper lædes, *vt lib.de tremor. cap.5.* notauit Galenus. Cur ergo fi ifchiatica per partem externam porrecta,maiorem rectitudinem, & confenfum habet cum lumbis, quemadmodum faphæna cum vefica, vtero, & teftibus, illa in lumborum morbis, ficut & ifchij C affectibus fecuriffimè non fecabitur? Probat Manardus *12.epift.5.in med.*

Deinde. Si in coxendico dolore, qui ifchium,partem externam folummodò infeftat, auctores in talo externo fecandam effe venam monuerunt, de quorum numero funt Auic.22.3.*tract.2.c.24.* Rhafius *lib.de ægritud.iunctur.c.19.& lib.9.ad Almanf.cap.32.* Serapio *tract.4.de ægritud.iunctur.c.2.*Mefue *eodem tract.c.5* Guainerius *eod. tract.c 21.*Mercat.*lib.4. de morb.intern.cap.vlt. in fin.* Fuchfius *in com.c.18.Gal.in lib.de curand.rat.per fang.mif.*& alij. Cur etiam in dolore lumborum, venæfectio in talo externo tutiffimè non adminiftrabitur?

Neque putes hos auctores ad libitum fuiffe loquutos, cùm extima cum extimis, intima cum intimis maiorem D habeant confenfum. Hunc afpiciens Dictator fummus *lib.de offium natura,num.12.*fic inquit.*Oportet igitur venæfectiones in doloribus in dorfo,ac in coxendicibus,à poplitibus facere,& à malleolis forinfecus,&c.* Sentētiam eius amplectitur Gal.*lib.2.de natur.human. in com.8.§.Venam itaque ad coxarū,& dorfi dolores,in poplitibus fecabis, & exterioribus malleolis,&c.* Hi ergo non ob aliam caufam,nifi maiorem rectitudinem, hanc ex hac parte faciendam imperant vacuationem.Quantum autem operetur rectitudo in vacuationibus, quæ fiunt vel ab arte, vel natura, explicat luculenter Thom.à Veiga,*in com.c.95.lib.art.med.Gal.*

Obiicies Galenum contrà fententem *lib.6.aph.com.36.* dum fic inquit. *Secare autem interiores: hoc dictum paruam vim habet. Ab vna enim ambæ nafcuntur.in poplite trifariā diuifæ quoniam & vna vena ad hoc peruenit membrum, non ficuti ad manum duæ,&c.*Hanc dicendi phrafim æmulatur E Auic.4.1.*cap.20.*cùm faphænam, & ifchiaticam,adfimilis effe iuuamenti confirmauit. Sed hi auctores originem venarum attendunt, non rectitudinem, cuius caufa, externa cum extimis facilè confentiunt.Quapropter depofita grauante plenitudine,venæ bafilicæ ope, è talo externo fanguis eft emittendus.

Quòd fi ad celebrandam hanc vacuationem, vel defint vires,vel fufficienter fanguis fit extractus, tunc increbidili efficacia,hirudinibus,hæmorrhoïdabilibus venis applicitis fanguinē oportet exhaurire. Lumbares enim venæ cum venis dorfi, & mefaraïcis, à quibus oriuntur hæmorrhoïdales, communes quodammodo exiftunt: Vnde fit, vt lumbaris hæc affectio, mira celeritate, extracta ex his venis fanguine leniatur,ac mitefcat:maximè fi fæcalis fanguis per has vanas purgari confuetus, aut vterum, ritè

non fluat,aut ex toto fit suppressus. In hunc sensum Hip. *lib.1.prorrhet. sect.3.com.13.lumborum dolorem, sanguinem per hæmorrhoides fluxurum, præsagire affirmat:* nullo enim auxilio sanguis iste retortidus promptiùs vacuatur. Lege Hollerium *lib.6. aph.com.11.* cuiusdam nephritici historiam proponentem, qui omnibus celebratis auxiliis,non nisi hæmorroide aperta potuit subleuari, & Hipp. priùs prædixit *in textu dicto.*

Post hirudinum impositionem, secundum locum tenent scarificatæ cucurbitæ,quarum ope interna viscera excandescentia eximiè leuantur. Eundem vsum complent epithemata parata ex succo agrestæ, pampinorum vitis, nymphææ, cucurbitæ, lacte muliebri, caprino, aut alio, aqua rosacea,oleo violacco, nymphææ. Optima sunt clysmata refrigerantia, & quæ calidam lumborum intemperiem mitigare nata sunt. Purgatio cautè, declinante affectu,& maxima cum præmeditatione celebranda, iis quæ refrigerant,humorémque adustum vacuare queunt, quoniam lumborum dolor purgationem per inferiora faciendam significat,docente sic Hipp.*lib.4.aph.20.*Nec displicet leuissimis diureticis humorem ad vrinæ vias diuertere;vt fecit *hoc loco* Rhasius, quoniam quæ in lumbis sunt, per vrinæ vias expurgantur,ex Gal.*lib.11.meth.cap.9.*

Si verò ex alicuius partis vicinæ obstructione, vel ex humore in ipsis lumbis infarcto & obstruente,oriatur dolor, verendum ne in hydropem commigret affectus, iuxta Senis edictum *lib.4.aph.11.* túncque ab auxiliis sanguinem exhaurientibus abstinendum,vel parcissimè eis vtendum: aduertendo nullum auxilij genus quicquam frugis allaturum, ni obstructionem priùs persanes. Quamobrem cuius visceris obstructio sit, expendes, & ablata obstructione partem roborabis. Sed quoniam ex veterum mente in curanda obstructione inter omnes palmam præripuit Mercatus,eum lege *lib.2.de virgin. & viduar.affect. cap.6.& lib.4.de morb.intern.cap.5.*

HISTORIA CXXVII. ACTVARII, *De renum dolore.*

Renum dolor,cum vrina nigra,à frigiditate subortus,calidis curatus.

*EGo nimirum memini me vidisse vrinam nigram. Venit quidam matulam deferens,in qua vrina nigra spectabatur.Verumtamen vbi vrinam fecisset, nequiuit venire erectus, sed venit valde incuruatus:nam senserat circa renes,vehementes dolores. Retulit quoque priusquam incisa fuisset vena,mediocriter doluisse ex renibus,atque satis sanguinis fluxisse: postea verò dolores vehementer exauctos, ita vt prauè affecerint hominem. Erat autem tum hybernum tempus,atque plusquam decebat frigidum. Igitur hæc videns, & audiens, consideraui * immodicam quandam frigiditatem in causa esse,dixique opus esse,vt calidioribus vteretur,&c. Actuarius* lib.1.de caus.vrinar.cap.13.

PARAPHRASIS.

REnes dolere ob calidam, frigidámve intemperiem, ita notum est, vt longiori indagine non sit opus. Ex flatu frigido, crasso, nebuloso dolorem concitari ostendit tensio in parte, quam magnam persentiunt ægrotantes, ita vt neque moueri, neque erecto corpore incedere possint.In hoc ægro dolorem à frigida causa habuisse ortum argumento erat, quòd à venæ sectione malè habuerat, cùm hoc auxilium pro renum dolore mitigando sit præstantissimum, quando à calida intemperie proficiscitur. Cùm enim flatus doloris causa essent, phlebotomia nimiùm obfuit, cuius vi calor innatus languescit valde, & sic extracto sanguine, cuius penuria vires fatiscunt, & cuius præsentia absumuntur flatus, & ignis internus perseuerantiam habet,sæuior dolor ægrum excruciauit. Hoc modo flatu abundante, & exuperantibus succis crudis, tantopere abstinet à venæ sectione Galenus *lib.de curand. rat.per sang.miss. cap.10.* Nam sequitur frigidorum cruditas, apud Auic.4.1.*cap.20.§. Et summopere tibi caue, ne ægrum ad vnam duarum rerum perducas,scilicet frigidorum cruditatem,&c.* Quoniam secta vena in copia frigidorum succorum, hos crudiores ad sanguinis absentiam remanere est certum. Sic apud Auic.4.1.*cap.20. colica, & phlebotomia rarò eueniunt:*ostendens nimirum in colico dolore, qui ferè à flatu, pituitosóque humore oritur, rarò esse sanguinis missionem exercendam,sicut nec in alio frigido affectu, quem sub colico dolore comprehendit: nam sub vno exemplo cætera intelliguntur, vt monuit Galenus *lib.1.acut.com.33.& 3.eiusd.com.42.& 61.* De qua re lege Dodonæum *lib.obs.cap.22.*

Cùm enim à iuuantibus & nocentibus, magna ad cognitionem morbi sumatur indicatio,ex Gal.*lib.10.de comp.medic.sec.loc.cap.2.*& facta venæ sectione dolor exacerbaretur magis,essétque hyems rigidissima,in eam deuenit opinionem, vt putaret à frigiditate natum esse dolorem, & calidioribus auxiliis fore oppugnandum.

Deterrebat ab hoc iudicio vrina nigra,quæ ferè caliditatis exassantis est soboles. Non obstat hæsitatio,nam huius vrinæ duplicem statuit in hoc capite causam; quoniam ob frigiditatem nigrescit vrina, vel ob caliditatem, materia contenta in venis assata. Vt ergo hanc litem dirimeret,ostenderétque aliquando à frigiditate hanc vrinam originem habere, hanc historiam in propatulum proposuit, censens hunc dolorem renalem calidis præsidiis fore debellandum. Quæ autem sint hæc,passim inuenies apud auctores,qui de doloris renū curatione accuratè scripserūt.

QVÆSTIO LX.

Quòd vrina nigra à frigiditate oriri possit, vt voluit Galenus.Contra Mercurialem,& Brauum Petrasitanum,Medicos eximios.

COMMENTARIVM

IMmodicam quandam frigiditatem.] Dum nuper recentiorum exemplaria, circa vrinæ nigræ efficientem causam sitienter versarem, defloraturus quæ Principum historias polirent opulentiùs, in margine *libri 3. de excrementis* clarissimi Mercurialis, quædam adnotata comperi, quæ & transposuisse operæpretium censui, vt nulla non in re medicæ facultatis studiosos iuuare possem. Is enim illustris auctor *in cap.3.*licèt sit Galenicæ doctrinæ amantissimus,ab ea,argumento neruoso coactus,discedere cogitur.

Magister *lib.1.cris.cap.12. & lib.2.progn.com.29.vrinæ nigræ generationem,aut ob vehementem frigiditatem,aut propter exuperantem calorem fieri* asseuerat. *Siquidem igitur priùs micta fuerit liuida vrina,deinde sic nigra fiat, frigiditatem causam habet.Si verò flaua præcesserit,& postea nigra inuenta fuerit, ab ampliore nimirum caliditate superassata, nigra facta est,*vt Gal.*c.23.lib.de vrinis,*& Aëtius *tetrab.2.serm.1.cap.44.*approbarunt. Nam sicuti videmus sanguinem congelatum nigrescere, atque etiam particulas corporis extremas mortificatas nigrere:sic contingit vrinam frigore interno euadere atram. Et quemadmodum experimur, sanguinem, aut aliam materiam morbificam combustam, nigredinem acquirere, & corpora diutius soli æstiuo exposita, nigra reddi: sic vrina nigra, vel excedentem calorem, aut vehementem frigiditatem præsupponit. Id significauit Auic. 2.1.*doct.3.cap.2. & part.1. canticor, tract.2. num.297.* Hanc doctrinam medicinæ proceres vnanimi consensu confirmarunt.

Illam tamen perobscuram esse, difficilem, non indignámque vt docti in eius explicatione vires suas exerceant,*loc.cit.*iudicat Mercurialis, *& lib.2.variar.lect.c.11. & in com.sent.29.lib.2.progn.* quoniam à frigiditate vrinā nigram generari, putat impossibile. Non enim potest fieri vrina nigra, nisi à frigore summo & intensissimo, vt in externis accidit nigrescentibus. Sed viuente animali hoc frigus in internis partibus reperiri non potest, alioquin interiret homo, priusquam ad eum statū perueniret.

Ergo

Ergo vrina nigra non poteſt fieri à frigiditate. Maior eſt Galeni, *citatis locis*. Minorem probat ipſe *lib.6.epid.ſect.5. com.26*. dicens. *Neque enim quod hanc partem interpretan-tes dicunt, verum eſt, frigidum ſcilicet, quæ attingat corpora, conſtrin atque congelans, ita duriora efficere. Hoc enim de re-frigeratis partibus, quæ interiùs abſtruſæ non ſunt, rectè dici poteſt. Partes autem ventris adeo rigere nequeunt, vt eibi, po-tuſque congelati indurentur, ſicut alia extra corpus noſtrum hyeme frigore concreta dureſcunt: priùs enim quàm ita frige-ret, homo interiret, &c. Quum enim duæ cauſæ ſint, quibus cor-pora congelantur & obdureſcunt, altera refrigerans, altera exiccans, cauſa quidem refrigerans, ad ea quæ in ventre con-tinentur, viuis nobis peruenire non poteſt*, vt *loco nuper cita-to* commonefacit Galenus. *Non enim tanta in humano cor-pore frigiditas eſſe poteſt, vt aliquid in ipſo concreſcere in du-ritiem queat*, vt *lib.2. de temperam.c.3. in init.* monebat Ga-lenus. Hoc eſt argumentum vnicum, quo munitus à Gale-nica doctrina diſcedere cogitur.

Secundò. Inſurgit Ioannes Brauus Scholæ Salmanti-cenſis Profeſſor celeberrimus, contra Galenum hoc mo-do, *in com. ſent.22. lib.3. progноſt.* Nam frigiditas imbecil-litat vires, & ſtupefaciendo, actiones naturæ impedit, quoniam nulli functioni ex vſu eſt, ex Auic. 1. 1. *doct.6. cap.3.* & Galeno paſſim. Ergo media frigiditate, vrina ni-gra generari non poteſt.

Tertiò. Vel vrina nigra oritur à frigiditate, quoniam ſubſtantia ſeroſa alteratur à partibus; aut quoniam ob frigiditatem generatur aliquis humor à iecore frigido, qui permixtus cum ſubſtantia vrinæ ſignificat intenſam ieco-ris frigiditatem. Sed neutrum horum dici poteſt, Ergo. Non primum. Cùm enim ſubſtantia potulenta, & pars aquoſa alimentorum ſit natura frigida, & elemento aquæ correſpondens, ab extrema frigiditate inalterata remane-ret neceſſariò: quare vrina fieret aquoſa, alba, non nigra. Non ſecundum. Nam media frigiditate generatur magna copia pituitæ, & ſi illa intenſa eſt, fit vitrea, quæ cum vrina permixta, faceret vrinam lacteam, aut charopam.

Sed antequam his duriſſimis nodis faciles imponamus cuneos: Aduerte primò. Calorem noſtrum naturalem, potiſſimum animæ inſtrumentum, & quo mediante ipſius perficiuntur operationes, diuerſorum vrinæ colorum eſſe cauſam, hos vel illos humores generando, qui ob ſuâ cum ſubſtantia ſeroſa (hæc enim natura ſua coloris eſt ex-pers) permixtionem, ipſam diuerſimodè tingunt. Quapro-pter cùm in naturali ſtatu eſt conſtitutus calor, bilem na-turalem generat, quæ cùm latitudinem habeat in colo-re, intra limites naturalis ſtatus, aliquando reddit vrinam pallidam, interdum rufam ſubrufam, flauam, ſubflauam, quoniam pro diuerſitate temporis, & ætatis, totam hanc latitudinem patitur. Si verò prædictus calor à ſua ſymme-tria, temperiéque recedat, ob qualitatis excedentis diuer-ſitatem, varij humores præternaturales in iecore, & maſ-ſa ſanguinea exuperant, qui cum vrina permixti, ſuo co-lore intemperiem excedentem exactè demonſtrant. Qua-re ſi excedat caliditas, limites naturæ egreſſa, humoris ca-lidi & biliofi adeſt prouentus, vnde conſurgit vrina cro-cea, flammea, aurea, rubea, &c. Quando excedit frigiditas, frigidi gignuntur humores, vt pituita, aut melancholia. Hæc ergo, quæ ob caloris natiui remiſſionem, & exceſ-ſum frigidæ intemperiei gigni ſolet, eſt cauſa, vt liuida, aut nigra fiat vrina. Nam liuida non ſignificat humores liuidos, ſed nigros parum permixtos; & pro maiori vel minori permixtione ipſius humoris melancholici, cum ſubſtantia ſeroſa, nigra, vel liuida vrina conſurgit.

Aduerte ſecundò. Humorem nigrum, ex cuius per-mixtione fit vrina nigra, generari vel propter vehemen-tem caliditatem, à qua exuritur & nigreſcit ſanguis, hu-mor bilioſus, aut melancholicus, & tunc mediatè, hoc eſt, mediante prædicta aduſtione, & permixtione humo-ris aduſti generari certum eſt. Hoc modo in frebribus ar-dentiſſimis, malignis, ſæpiſſime eam excernit natura, in-ternum incendium manifeſtè oſtendens: in his enim in-natus calor debilitatur, reſoluitur, & veluti extinguitur. Tunc partes depopulato, & abſumpto ſpiritu frigeſcunt, (etiamſi in illis excedat calor præter naturam) calore na-

A turali veluti orbatæ: Hæc frigiditas dicitur priuatiua, & non poſitiua; nam partes ſunt quaſi exuſtæ, & ob immo-deratum calorem proximæ ſunt extinctioni. Quemadmo-dum enim exigua flamma, à magna extinguitur; ita in-ternus ignis exiguus, ab immoderato calore reſoluitur & abſumitur. Hoc modo ſi intelligas Galenum, tutus ince-des, qui ob frigiditatem priuatiuam, ſeu mortificationem, vrinam nigram oriri aſſeuerat.

Deinde. Si humor melancholicus generatur ob vehe-mentem frigiditatem poſitiuam, ratione cuius magna co-pia humoris melancholici propullulat, qui permixtus cum vrina in magna quantitate, cùm fit ater, ipſam red-dit nigram, cur color niger à frigiditate non orietur? Tan-ti eſt momenti hæc ratio, *vt in com. Auic. cit. loc.* acutiſſi-

B mus Gentilis, vnà cum Iacobo de partibus, & cæteris ex-poſitoribus aſſerat, hanc frigiditatem ad vrinæ nigræ ge-nerationem requiſitam, coniungi cum ſiccitate debere, vt humor melancholicus generetur: aliàs ſi cum humidi-tate coniungatur, potiùs humor generabitur pituitoſus. Quare ſi in corpore, & præſertim in iecore reperitur ex-cedens frigiditas quam ſub nomine mortificationis *lib.1. criſ.12.* Galenus intellexit,) mediante generatione humo-ris melancholici, vrina nigra conſurget. Lege eruditiſſimũ Montanum *part.2. medicinæ vniuerſæ, c.2. de colore vrinæ, poſt med.* & Ioan. Zecchiũ *tract. de vrinis, tit. de vrina nigra.*

Vltimò. Humor melancholicus, etiam in ſtatu naturali, generatur in iecore per ſubſidentiam, quia ſcilicet in ma-teria, ex qua generatur, calor remiſsè recipitur. Ergo in ſtatu præternaturali, quando calor eſt imbecillior, maior

C copia humoris melancholici generabitur. Illud conce-des cum Auic. 1. 1. *doct.4. cap.1.* Nam ſi calor eſt remiſſus excedit frigiditas: tunc ſubſtantia craſſa, & terrea alimen-torum, ex qua humor melancholicus generatur, minus ca-loris naturalis recipiet, & illius magna copia generabitur. Ergo cùm color niger, ob maiorem prædicti humoris per-mixtionem generetur, ab intenſa frigiditate eum oriri, ſicut Galenus prædixit, non imus inficias.

Ad argumenta facilis eſt reſponſio. Dic ad primum. Verum quidem eſſe, colorem nigrum in partibus exter-nis ob frigiditatem excedentem, extinguentem calorem naturalem, oriri, hoc tamen in partibus internis non contingere in generatione coloris nigri in vrina: cùm enim hic color ob permixtionem humoris melancholici fiat, debet generari à frigiditate, cum qua compatiatur vi-ta; & ſic non dicit omnimodam extinctionem caloris in-

D nati, ſed maximam remiſſionem, ſufficientem tamen ad vitam; & hoc modo *lib.1. criſ. cit.* intelligendus Galenus. Ex ſolutione huius, ſecundi argumenti expoſitio patere poteſt: nam frigiditas maximè intenſa & morboſa illos effectus producit, cum qua humor melancholicus mini-mè generari poteſt, quum nulla detur actio in iecore. At verò illa frigiditas, quæ ita excedit, vt non omnino extin-guat calorem innatum, neque planè actionem naturæ im-pediat, eſt in cauſa, vt magna copia humoris melancho-lici cumuletur, ex cuius permixtione nigreſcit vrina. Ne-que verum eſt (vt ad tertium pateat ſolutio) nigrum co-lorem per ſimplicem alterationem oriri, ſed propter per-mixtionem humoris frigidi, & ſicci. Ex quibus ratum fit ac manifeſtum, Galeni doctrinam ſummo cum iudicio eſſe prolatam, vanámque illorum, qui his argumentis fulti, huius mentem obſcurare pugnaciter contendunt:

E quo homine, Hippocratis, ſeu, vt veriùs loquar, naturæ lo-quentis præceptis inſtituto, nihil ſtatuo in medicina fieri potuiſſe diuinius.

HISTOR. CXXVIII. AVENZOAR.
De lapide renum.

Renum calculus, Balſami ope excretus.

Etiã recordor cùm eſſem in carceribus Haly, quòd ipſe mi-hi ſcriptorẽ vnum ſuum, qui erat in cõditione mortis à la-pide, & præcepi ei vt biberet tertiam partem vnciæ de optimo

Balsamo,& eiecit lapidem cum vrina in ipso die,&c. Auen-zoar lib.2.theizir,tract.2.cap.7.

PARAPHRASIS.

INter morbos quibus renes quati solent, frequentior, & qui plus molestat, est ipsorum lapis, qui affectus etiam nephritis à Medicis nuncupatur, vt docet Galenus *lib.de ren.dignot.cap.2* dicens,quod licèt omnis affectus,quo renes laborant,nephritis dicatur, præcipuè tamen calculus, hoc nomen peculiare sibi vendicat. Est ergo calculus renum, corpusculum quoddam durum, toto genere præter naturam, instar lapidis, seu tophi in renibus productum.

Num hic affectus sit morbus, an causa morbi,certatim agitant iuniores : sed quæstio est dialectica,& ad curationem impertinens, auctore Galeno *lib. 5. de loc. cap.1. in med.* siue enim calculum dicas morbum, aut causam morbi, pronunciabis vera ; nam quatenus replet & obstruit, morbi causa est ; & quà lædit,& impedit actiones vesicæ per se morbus est. Tu verò quæ contra obiici possunt,solue ex Turisano *lib.3.techni,com.37.* Quidquid Argenterius *lib.de generib.morbor.cap.9.*aliter sentiat.

An verò sabulum in interiori cauo, vel in propria renum substantia generetur,contendunt multi.Fernel.*lib.6. pathol.cap.*12.arenulas in substantia produci adstruit. At illi planè aduersatur Galenus 6.*epid.sect.*1.*com.*5.tum calculos, tum illas in renum cauitate gigni asseuerans: non enim quòd rubræ sint, & duræ, renisque substantiam,colorémque retineant, in propria substantia produci dicendum est ; hoc enim accidit, quoniam ferè contingit, cum sanguine illic pituitam permisceri : in vesica verò albi potius nascuntur calculi,quum pituita sæpè in eius cauitatem pura prolabatur, in renibus verò transcolata priùs, & subinde à sanguine prorsus secreta.

Nullus est morbus adeò carnifex quàm lithiasis ; quare in eius curatione & præseruatione Medicorum peritissimi indefessè insudarunt ; & præter alios, qui de huius affectus curatione scripserunt, legendi Gerardus Bergensis *lib.de articulor.& renum morbis*,Kentmannus *lib.de calculis*,Fonseca *lib.de calculosis*,Eustachius *lib.de renibus*,celeberrimus Ioannes Beuerouicius *proprio tract.de calculo renum*, qui ex sua & magnorum virorum doctrina, de eodē argumento disceptat politè,eleganter,& doctè. Num verò lithotomia renum & vesicæ à veteribus celebrata, sit aliquando exercenda, reperies apud Schenckium historias miras, ex probatissimis auctoribus decerptas, quibus hoc auxilium non esse impossibile comprobatur. De hoc instituto lege Septalium *lib.7.caution.medicin.n.*126.

Inter plurima variaque præsidia,quæ pro lapidis curatione à Medicis proponi solent, Balsamum est celebratissimum,securissimúmque auxilium.Hoc ab arbore quadam pretiosissima per incisionem extrahitur, de cuius ortu, ac magnitudine, tanta est inter auctores sententiarum varietas, vt si illos numerare intendas, priùs in ipso limine obruaris, quàm optatam metam attingere possis. Iustinus Historicus *lib.*36.& Hegesippus *lib.4.de excidio vrbis Hierosolymitanæ,cap.*17. Augustani Medici *in pharmacopœa, in prolegomenis, tit.de balsamo*, balsamum verum in Iudæa nasci affirmant.Theophrastus *lib.9.de plantar.hist. cap.*6.& Plin.*lib.*12.*cap.*25.in Syria oriri arbitrantur. De quo argumento Sebastianus Munsterus *in descriptione Ierricho,& lib.6.cap.prop.& lib.1.cap.*31. Strabo *lib.16.Geograph.*Ruellius *lib.1.de natur.stirp.cap.*35.& alij diligentissimi aromatum scriptores, plura literis consignarunt. Dioscorides *lib.1. cap.*18. inter arborescentes plantas locum obtinere affirmat, & perpetuis caudicibus, ramis foliisque constare tradit.

Quidquid ergo sit de eius ortu, magnitudine, descriptione, verum balsamum probamus, si laneæ vesti instillatum, maculam nullam relinquat, si lacti, aut aquæ infusum coagulet. Sed non miror hoc modo hodierno tempore non posse probari, quum pretiosissimus hic liquor ad nos adulterinus afferatur, qua ratione Galenus, vt verum à falso dignosceret, in Iudæam nauigauit,vt constat ex ipso,*lib.*1.*de antidot.cap.*1.& 13.

A Generosum hoc medicamentum, calidum cùm sit & siccum excessu secundo, ex Galen. *lib.6.simpl. tit. de balsamo*, est tenuium partium, menstrua prouocat, sudorem prolicit, secundinas extrahit, tenebras oculorum abstergit, horrores discutit, vlcerum sorditiem expurgat, cruda concoquit,vrinam mouet,ægrè spirantibus prodest, serpentum, & bestiarum ictibus virulentis medetur, pulmonum vitiis, tussique antiquæ auxiliatur, comitialibus, & vertiginosis remedio est, squammas ossium extrahit, obstructiones aperit, neruorum affectionibus succurrit, cerebrum roborat, emplastri modo applicitum easdem sortitur vires,arenosam substantiam epotum extergit, renum & vesicæ vias mundificat, harum partium lapidem comminuit, quum crassos & concretos humores per vrinæ vias expurget, & tenuitate sua, densas compacti lapi-
B dis partes penetrans, ipsum in minutissimas portiones diuidat.De huius præsidij viribus eximiis fusè egere,Auic. *lib.2.tract.2.c.*84.Serapio *tract.de plant.cap.*140. Dioscoridis interpretes *loc.cit.* Hermolaus *lib.1.corol.*18.Monardus, Fragosus, Prosper Alpinus *in suis dialog. de Balsamo*, Castor Durantes *in suo Herbario,lib.6.cap.de Balsam.* Saladinus *cap.penult.in Nicol.*

DVBIVM LXX.

Num solus homo inter cætera animalia calculo laboret.

MVlta siquidem *suprà in com.histor.*37. non citra delectum congessimus, cùm de efficiente causa generationis lapidis sumus loquuti : nunc de materiali causa
C agendum est. Nam cùm renes serò expurgent sanguinem, & quidquid tenue ac serosum, cum sanguine ipso permixtum existit in iecoris vasis, ad seipsos attrahant per vasa emulgentia, his latiùs patefactis nonnihil etiam ex crassioribus succis simul illabitur: si ergo id per vreteres facilè non descendat cum lotio, sed detineatur ; vel propter expultricis imbecillitatem, renum densitatem, vel meatuum angustiam, diúque impactum hæreat cauitati, ab immodico viscerís calore ita exuritur & arescit, vt partim humiditate serosa consumpta, partim ad vesicam descendente, residuum, densum, terreum & crassum euadat, ac lapidis instar durum ac concretum, quod pro ratione materiæ, & agentis intemperantiæ, aliquan-do in insignem magnitudinem, & duritiem accrescit.
D Atque is est calculi in renibus generandi modus, quem aptè assimilauit Trallianus *cap.de lapide renum*,Halyab.9. *theoric.*34. & alij, fictilium vasorum efformationi ex terræ luto, & solari vel igneo æstu. Quemadmodum enim figulina, vel vitrea vasa, ex idonea materia confecta, ad solem, aut ignem adeò exiccantur, vt tanquam in lapidem indurata, nec ab aqua emolliri vnquam, aut dilui possint : ita ab igneo renum calore, quem possunt concipere, ex viscidis, crassísque humoribus, lapilli. Quare causa lapidis, est crassus lentúsque humor.

Hoc modo lac, præsertim vaccinum, calculis gignendis est aptissimum,ex Galen.5.*de sanit.tuend.cap.7. & lib. 3.de aliment.facult.cap.de lacte.*neque enim quia biliosum est, & ob hoc febrientibus interdicitur, 5. *aph.*64. sed quia plurimum caseum habet, & sic secundùm partes ca-
E seosas, in stomacho vel iecore æstuante, in crassum abit succum, à quibus intra calentes renes adustis lapis generatur. Neque ex hoc inferas, fœminas, quia redundant crassis succis, frequentiùs calculo tentari, cùm contrarium asserant Auic. 18.3.*tract.*2.*cap.*17. Serapio *tract.*4. *cap.*19.Halyab.9.*theoric.vlt.*nam licèt fœminæ sint pituitosæ, & multas aceruent cruditates coagulationi aptas, quia tamen non retinentur,immò facilè excernuntur cum vrina, propter amplum breuéque vesicæ collum quod habent, non ita frequenter calculis præsertim vesicæ sunt obnoxiæ.

Sed pro maiori explicatione, expediendum est dubium quoddam, quod superiorem doctrinam vehementer impugnat. Nam si crassitudo materiæ calculis occasionem præstaret,

præstaret, cætera animalia, excepto homine, calculis esse obnoxia: nam hæc crassis succis redundant, ex crudis cibariis,quæ citra delectum ingerunt,& turbidis quas potant aquis. At contrarium asseuerat Arist.10.probl.42.solum hominem calculo laborare asseuerans.

Vidit inter omnes dubium hoc Mercurialis *lib. 2. de morb.pueror.cap.21.* dicitque cum Conciliatore *in comm. probl. Arist.*qui eum vidit extractum è vesica suis,aliquando cætera animalia,licèt rarò,calculo laborare. Nec mirū, nam Garzias ab horto,*in lib.de hist.aromat simpl.apud Indos nascentium,c.5.*asserit,lapidem Belzaar generari in vētriculo cuiusdam animalis, quod persica lingua vocatur *Pazam*. Et Nicolaus Monardus *tract. de lapide belzaar*, (quem clarissimus Carolus Clusius ex Hispanica lingua in Latiam transtulit) non solùm in ventriculo, sed in variis corporis illius partibus internis, & renibus enasci. Immò Plin.*lib.11.c.9.*in iuuencarum ventre lapidē scribit inuentū:& Scaliger *exercit.125.*reperiri in vesica fellis tauri affirmat:& in cācris,& testudinibus,& eiusmodi aliis generātur,sed potissimū in homine, atque in renibus,& vesica.

Cur vero solus homo inter alia calculosus sit, Aristoteles refert ad canalis vesicæ angustiam,ratione cuius non ita facilè prodire queunt terreæ & crassæ humoris portiones,quæ simul cum tenui, & serosa humiditate labuntur; retentæ enim à calore loci ampliùs crassescunt,& in se reuersæ cohærent,concrescūntque in lapidem.In aliis verò, quæ mingunt animalibus, ob patentiores vesicæ meatus protinus excernuntur,non retinentur,quod ad calculi generationem summè est necessarium.

Licèt autem de solo vesicæ lapide loquatur Aristoteles,ad renalem etiam potest extendi ratio. Latiores enim habent iumenta, & pecora vias omnes vrinarias, quàm homo,quod eorū crassæ, perturbatæque vrinæ 4.aph.70. C manifestè demonstrant: sic fortè prouidente natura (quæ cunctorum saluti, & incolumitati prospicit) imminentibus morbis, ex crudis & crassis cibariis, quæ bruta ipsa ingerere solent. Alij frequentem calculi occasionem in homine putant, detentionem materiæ, sed non tam ob natiuam meatuum angustiam, quàm propter obstructionem ex lento, & crasso humore in renibus, quæ non solùm calculi,sed & plurium morborum origo est:quoniam enim homo ex alimenti copia,exercitij inopia,obstructionibus frequenter corripitur, & ex naturalium facultatum debilitate,propter distractum calorem,quo pollet ad diuiniores alias functiones obeundas: ideò quanquam pro portione sui corporis, insito calore superet aliqua animalia, & temperamenti perfectione vltimum mixtorum sit, & finis miscibilium, creberrimè ægrotat, & calculo frequentiùs affligitur.

DVBIVM LXXI.

Num pueri,vesicæ calculis; senes, renum lapillis magis sint obnoxij.

CAlculos in puerorum vesica frequentiùs; in adultis verò, ac senibus in renibus generari omnium Medicorum consensu pro confesso habetur. Nam pueri lapides aceruant, quoniam edaces sunt, intempestiuè mouentur post cibum, vnde crudus succus gignitur, & incoctus in venas distribuitur.Lactentibus verò,& materia ipsa occasionem præbet; lac enim natura crassum est, & ad calculos creandos aptissimum, ex Gal.*6.epid.sect.3.com.15.* Accedit alia causa,ex Gal.*lib.1.crisf.12.* nam cùm vna ventriculi operatio non possit duobus similiter sufficere; augendo scilicet,& alendo,propterea antequam alimentum in ipso sit coctum,ipsum ad se corpus attrahit,atque hinc fit,vt plurimùm humoris coaceruet.

Sed cur in pueris in vesica calculi magis generentur, quàm in senibus,quod *cit.epid.*docuit Hipp.explicat Gal. *in com.* Ex hoc ergo deducere poteris non inualidum argumentum contra Fernelium *lib.6.path.13.* qui noua, falsa tamen, & fabulosa opinione, aliam occœpit causam calculi vesicæ inuestigare,ac comperiisse monet, omnem calculum in vesica conclusum, rudimentum quoddam è

A renibus traxisse,è quibus per nephriticum dolorem exiēs, si grandiusculus est, in vesica aliquandiu hæret, ac plerumque persistit, illicque allatarum sordium adhæsu coagmentatur, quousque verus, ac confirmatus lapis fiat. Nam præter multa, quæ contra eum obiicit acutissimus Duretus *in com.sent.6.cap.22.Coacar.Hipp.*& alij qui eius argumenta dissoluunt,oblitus fortè fuit vir iste, pueros ferè omnes,calculo vesicæ laborare,quorum tamen vix vllus vnquam renum calculo antea est oppressus,vt probant Cardanus *lib.3.aph.com.26.*Brasauolus *lib 4.aph.79.*

Galenus ergo *loc.cit.epid.* causam huius euēntus sic inquirit. Cùm enim renes,calore ampliùs quàm vesica abūdent, crassique succi & pituitosi in pueris, ob caloris innati inopiam fusi sint, & veluti liquati, in eorum renibus transcolantur, neque inibi immorantur, quia non crassescunt; in vesicam autem decumbentes, ita ob loci innati B calidi languorem ipsos crassescere contingit,vt diutissimè parietibus vesicæ adhærentes, possint illic remorari, caloréque loci sensim lapidescere. Contrà in senibus accidit potiùs, lentos crassósque succos in renibus hærere per moram,ita vt ad vesicam vix pertransire queant:quoniam ob innati caloris remissionem, tenaces succi fusi, vt in pueris,esse non possunt.

Sed cur frequenter in pueris non generantur in renibus calculi,quum calor renum in omni ætate, & sexu,validior & intensior sit,quàm vesicæ;maiórque in illis,quàm in senibus,qui crassum,glutinosúmque humorem congestum,diu retentum exassare,& lapidis instar cōgelare potest?Dic.quia senibus maior copia crudorum succorum ad renes colligitur, qui præ sui crassitie, meatuum angustia, & debilitate expultricis colari nequeunt,aut deorsum ferri cum vrina, vnde renibus ipsis infixi remanent, & tandem vel ab exiguo renum calore torrentur,& lapidescunt.

Sed cur strictùræ viarum,durities partium,& debilitas expultricis non reddunt etiam senes vesicæ calculis obnoxios? Dic,quia renes non expurgantur, fæx crassa lapidis materia in ipsis relinquitur,non descendit ad vesicam, sed tantùm pars serosa tenuis, quæ percolari potuit. At verò in pueris,cùm validæ sint actiones naturales,non ita aceruantur, detinentúrque in renibus viscosa & crassa; tum quia humorū crassitudo ex voracitate in pueris genita,à multitudine humoris funditur ac dissoluitur,& liquida,iam resoluta,& attenuata fertur in renes atque ideò facilè per eos meat in vesicam (promptè enim etiam per angusta transfunduntur crassa,si priùs à calore liquentur;) tum licèt crassa materia, & ad lapidis generationem accommoda ad renes perueniat, in illis non permanet, sed à forti calore fusa, liquatáque velociter deorsum pellitur D ab expultrice robusta, iuuante simul descensum mollitie; & viarum laxitate. Postquam autem ventum est ad vesicam quæ frigida est, neruosa,& exanguis, amplæque capacitatis,in ea rursus crassities illa gelatur,& in lapidem cōcrescit, si diu immoretur, nec simul cum sero egrediatur; per moram enim fæx crassa descendit, & subsidet in cauitate. At verò puerorum vesica habet sufficientem capacitatem ad crassum terreum subsidendū, non renes, propter eorum paruitatem in exiguo corpore; nec grossum illud ita facilè cum vrina excernitur, quin ad interualla mingendi necessariò moratur & subsidet, tandem lapidescit pueris in vesica, senibus autem in renibus quoniam sua amplitudine locum præbet subsidentiæ,& concretioni,ita Gal.*cit.epid.*& inter alios Aphrodis.*probl.107.*

Cur verò expultrix robusta à vesicæ calculis,perinde ac renum,pueros non liberat,vtrobique pariter effundens cū E vrina fæcem, non permittens in vesica congeri, ac morari ad concretionem lapidis? causa non est viarum angustia, (cùm secūndùm Gal. *loc.cit.* multò angustiores in renibus puerorum transitus, vesicæ autem ceruix vsque adeò lata, vt cuiusque materiæ crassitudo per eam facilè transmitti possit,) sed vel maior tenacitas materiæ ex lentore per maiorem coctionem acquisito, ratione cuius magis in vnum coit,consistit atque adhæret,propter quam causam crassæ reddūtur puerorū vrinæ *2.prog.33.*vel languida expulsio vesicæ puerorum:quamuis enim illa merè naturalis dicatur,& omnium naturalium robur pueris inesse; quia

tamen ad omnimodam vrinæ excretionem non parum etiam iuuant abdominis musculi, qui interuentu facultatis animalis motiuæ operantur, cuius est omnium musculorū operatio, & cùm hæc ipsa facultas pueris debilissima sit, quin & sensitiua ad expulsionem vesicæ omnino requisita: fit vt nunquam vesica mingendo pueris satis expurgetur, sed remanent sordes lentæ & crassæ in vesica ipsa, quæ deinde concrescunt calore loci: non aliter atque concrescere solent arenæ in matulis, ac multò magis in vasis angusti oris, quum non effunditur liquor magno impetu, sed paulatim, aut languidè.

Notabis ex Auic. 18.3. *tract*.3. *cap*.16. pueros obesos vesicæ calculis esse cæteris magis obnoxios, graciles verò & extenuatos, è contra: nam obesi, ex Hipp. 2.*aph*.44.*&* *lib.de sang.miss.cap*.11. angustas habent venas, & hoc modo viscidæ, tenaces, lentæque materiæ, nisi admodum attenuatæ, percolari non possunt, sed ibidem concrescunt in calculum, retentæ, & tostæ.

Aduertes deinde, calculosos excarnes & graciles, maiori periculo esse expositos; nam ob vigilias, dolores, febrim, frequentem attenuantium medicamentorum vsum facillimo negotio tabescunt, & maximè si diu hac premantur affectione: nam intemperies illa fit habitualis, à qua de nouo, indies magis ac magis regenerata lenta materia fouetur morbus. Et dispositio ista non solùm fit habitualis, verùm aliquando est contracta à primordiis generationis, ex seminisque vitio acquisita, quare tunc reparari non potest. Calculosam enim affectionem, esse hæreditariam, primus omnium prædixit Hipp. *lib. de nat. puer. & lib. de loc.* Explicuit deinde Fernel. *lib.6. pathol. cap.*12. firmauit Marcellus Donatus *lib.4. de hist. mirabil. cap.*30. Quo pacto autem sit curanda, proposuit Mercat. *lib.de morb.hæreditar.in princip.* diligenter, & sub exemplo Phthisis, confirmat grauissimus auctor, Valleriola, *lib.3.obseru.6.*

HISTORIA CXXIX. AETII, De calculo renum.

Ad lapidem renum, passerculus troglodytes, remedium laudatissimum.

Naturalem autem vim omnino admiratione dignam habet passerculus troglodytes aduersus calculosos. Itaque sale conditus, & crudus in cibo acceptus morbum perfectè sanat. Et noui quosdam, ob eius vsum, nunquam amplius ab affectione vexatos, &c. Aëtius tetrab.3.serm.3.cap.11. *Et Trallianus* lib.9.cap.3.

PARAPHRASIS.

Plurimùm laborare Medicos in nephritico dolore cognoscendo, quando videlicet colicum dolorem mentitur, *supra in com.hist.*94. ex Galeni mente ostendimus: maximè cùm nullum sit certum lapidis renum indicium, vt Syluaticus *controu.*32.& Carterius *disp.*53.*ad libros de locis affectis Galeni*, comprobarunt eleganter. Cùm verò cognoscitur affectus, vix auxiliis succumbit; nam renes calculosos arduum est præseruare à gignendis calculis, cùm hæc affectio homines comitetur vsque ad mortem, ex Gal.*lib.*2.*aph com.*40.

Veterum doctissimi, calculis renum, & vesicæ, inter præsidia omnium longè præstantissima, & efficacissima, hoc ex aue troglodytica paratum miris laudum præconiis, tam ad præseruationem, quàm curationem celebrarunt, quod à proprietate, seu tota substantia prodesse testantur Galenus *lib. de rex. dignot. atque curat. cap.*7. Marcellus Empyricus *lib. de medicament.c.*26.quicquid nullùm dari medicamentum à tota substantia lapidem frangens, somniet Pereda *in com.cap.*47.*lib.de curand. morb. Paschalij*, quē Aëtius coarguit hoc in loco, & post eum cōprobauit Emmanuel Stupanus Basileensis *in theorica, c.de lap. ren.*

Auis troglodytes nomen habet à subeundis troglis, id est, cauernis, vt & Troglodytæ populi. Pyrgites verò vulgò apud recentiores. Græcos passer communis domesticus est. Recentiores quidam Medici, & Arabes, pro troglodyte passere, caudam tremulam interpretantur, & ab aliquibus dicitur motacilla, & nomine corrupto, tanquam Arabico Auic. 18.3.*tract*.1.*cap*.19. *tragulirdico* vocatur. Hæc auis iuxta sepes & muros victum quæritat, omnium auicularum minima, ea excepta, quæ Regulus appellatur: similis est autem regulo in multis, præterquam quòd in fronte auricolores pennas non habet. Est etiam troglodytes passer paulò maior regulo, & nigrior, caudaque semper subrecta, & albo colore, magisque garrulus quàm regulus est, & sanè iuxta summum alæ, lineamentum cinerei ampliùs coloris; breues item volatus facit. Huius descriptionem, & effigiem pete à Gesnero *lib.3. de auibus, proprio capite de passerculo troglodytico.*

Hic itaque & sale conditus, & crudus in cibo acceptus morbum perfectè sanat: nam calculos iam concretos per vrinam expellit, inposterúmque generari prohibet; cuius combusti cinerem, adiecto piperis momento, cum mero epotum, celeberrimum esse auxilium pro curandis, & præseruandis calculosis, memoriæ commendarunt plures, de quorum numero sunt præcipuè Auic. *loc.cit.* Serap.*tract.* 4.*de ægritudinibus renum,c.*21. Paul.*lib*.3.*c*.45. Matthæus Gradius *in com. cap*.14.*lib*.9. *ad Almans.* Nicolus *serm*.5. *tract*.9. *cap*.19. Baptista Theodosius *epist*. 19. Nicolaus Myrepsus *antidoto* 60. Horat. Augenius *tom*. 3. *epist*.4. Christoph. à Vega, Altimarus, & cæteri, qui de calculi renum curatione doctè conscripserunt.

Conditur optimè pennis euulsis, atque inde largo sale obrutus, & postea arefactus, editur. Melius autem est, si plures inueniantur, coctos eos edere. Exhibentur etiam alio modo. Passerculus non deplumis in ollulam coniicitur, ac deinde operculo addito vritur, animaduersione assidua habita, ne fallaris, cùm in cinerem sit redactus, & in aërem exhalans, vstione absumatur totus: confueuit enim hoc contingere, tum ipsi tum aliis quæ vruntur: quapropter præstat olla operculum non oblinire, vt per interualla, operculo dempto, vstionis modum intueamur. Exhibendus est autem semel omnis vnius passerculi vsti cinis per se, aut modico pipere admixto, vt saporis iucunditate ori commendetur. Vstus itaque passerculus peregrè proficiscentibus commodus est, licétque melle cocto exceptum in promptu habere. Melior autem mihi videtur condiendi modus, atque adhuc dictis præstantior, si quis euulsis pennis viuum sale obruat, quod & ego facio, inquit Philagrius. Arbitror enim & sanguinis naturam quiddam in se complecti, quod minimè vulgariter profit: cui ampliùs stercoris efficacia accedit, quam ex vstione debiliorem reddi planè credo. Proderit etiam eis qui abundant, assatos edere integros, ita vt nihil ex iis prater pennas abiiciant. Atque hac quidem sunt quæ secundum proprietatem totius substantiæ efficacia existunt. Hactenus Aëtius *tetrab*.3.*serm*.3.*cap*.11. Lege Rodericum à Fonseca *lib. de calculorum remediis*, & Petrum Vaezium *in compendio medicament. cap*.15. qui inter selecta huic vsui medicamenta, hunc passerem reponunt.

HISTORIA CXXX. RHASIS, De vlcere vesicæ.

Vlceris vesicæ dolor, opiatis lenitus.

*Et erat in filio Dauid, vlcus in meatibus vrinæ, ex quo patiebatur dolorem vehementem, similem dolori parturientis, cui dedi in potu de semine hyoscyami, quar.*1. *opij, cerat.*1.*sem.citrullor.*ʒ.ij. *sem.lactucæ* ʒ.1.*sem.portulac.*ʒ.ß. *& mitigatus fuit dolor illius: & hoc factum est, dum frequens fuit ipsorum bibitio per dies, & ipsa bibitione dimissa excitatus est dolor ipsius, & reuersa ipsa cura exinde mitigatus est dolor ipse, &c. Rhasius* lib.23.continent.tract.3. cap.1.

PARAPHRASIS.

Multis de causis contingit exulcerari vesicam,aut ob præcedentem abscessum,aut tuberculum quod præcessit, aut rupturam, seu ob fluxionis rosionem, ex materia acri,mordaci & abradente, à capite, aut à toto in vesicam confluente: quod vno è duobus modis fieri dicendum est, vno per venam cauam, trahentibus emulgentibus humorem prauum & vitiosum;alio fluentibus humoribus per venas, quibus vesica alimentum suſceptat. Plerumque etiam vlcus in vesica concitari solet, ex aſpero, duro,& magno vesicæ calculo.

Huius affectus signa latè proponuntur ab Auic. 19.3. *tract.* 1.*c.* 16. Aëtio & Paul.*lib.*3.*cap.*45.*tit. de abscessu, & exulceratione partium per quas vrina descendit.* Has autem partes præcipuè vocamus vreteras, seu vrinaria vasa, aut vrinarios meatus: hi enim à sima renum parte oriuntur duo, concaui, albi, craſſique, arteriarum instar neruei, ad vesicam progredientes. Hi simplici constant tunica, sed densa,villis tantum obliquis texta: ita namque meatus illi distendi,ac contrahi facilè poſſunt, & iniuriis faciliùs obsistunt. Adhærent vasa hæc peritonæo,ab eóque communem accipiunt tunicam: hinc super lumborum muſculos supertensa,deorsum ad vesicam prorepunt,eiúsque lateribus reflexu sinuoso,& in anfractus côuoluto mirificè implantantur, ne in vesicam illapsa vrina remigret. Sed distinguenda est,vt Paulus inquit, renum exulceratio,ab ea quæ vesicam, vel meatus vrinarios exercet: nam renibus exulceratis,dolor in lumbis cum grauitate excitatur,& sine impedimento vrina redditur, cui pus mixtum reperitur,carnosis particulis innatátibus. Vesica exulcerationem experta,tormentum vehemens in pectine,imóque ventre mouet,vrinæ difficultas vrget, pus, vbi reddita est vrina, subsidet, squammulæ adsunt cum odore fœdo, ex Hipp. *lib.*4.*aph.*81. Si verò meatus vrinarij sint exulcerati, etiam putris mixtura medio quodam modo habet,& pilis similia potiùs in lotio feruntur,dolórque mediam,inter renem & vesicam, regionem occupat. Si autem pus, aut sanguis excernatur, idque citra vrinam, nullius particulæ ex prædictis,sed pudendorum exulceratio significatur.

Ex fœtore autem,seu graui odore puris, vesicæ vlcera cognoſces, nam cùm pars quæ putreſcit in vesica, sit interna tunica, hæcque sit carnea, tardiùs putreſcit: si autem hoc contingat, vel violentiorem & grauiorem causam significat, & sic vehementior concitatur fœtor. Secundò hoc euenit ob mixtionem partium aquearum vrinæ,quæ retentæ vehementiùs putreſcunt: & vesicam corrumpunt & inquinant. Si autem vlcus serpat, & altiùs erodat, excernuntur mucosa, saniosa, cruenta, & graueolentia,nam, *vt in com.cit.aphor.* rectè notat Heurnius, ex vesica vlcerata excretum pus graue olet, quoniam excrementa retenta cum vrina, à calore ipsius debili non gubernantur, sed facilè per putredinem, tetrum odorem concipiunt: quæ ramentis intestinorum in dysenteriis simillima,cum dolore, & ardore expelluntur: & si ex collo,seu ceruice excrementa prorumpant, ea sunt craſſiora, quoniam huius particulæ substantia carnosior est, vt Galenus *lib.*6.*aph.com.*18.&Realdus Columbus*lib.*11.*anat. cap.*10.cæterique docti Anatomici prædixerunt.

Vesicæ vlcus à quauis causa subortum, vel nunquam, vel raro,& maxima cum difficultate sanescit, sed illo prehensi, indefinente dolore, febribus, vigiliis, & colliquatione,alij citiùs, alij tardiùs occumbunt: multis enim de causis huius partis vlcera fiant insanabilia, eum neceſſe. Prima. Ob aſſiduam susceptionem excrementi, & eiusdem excretionem: quæ autem sanari debent, quieſcant oportet,vt Galenus *lib.*5.*meth.cap.*8.propoſuit. Secunda Excrementi natura acris est & mordax, & ob eius retentionem naturalem, acrius, & mordacius efficitur. Tertia, Quoniam medicamenta ob anguſtas vias vim auxiliorum non suſceptant. Quare vesicæ morbi difficilis sunt curationis, quoniam ob longinquas vias medicamenta vires suas amittunt, & si per pudendum hæc iniicias, hoc ob debilem calorem illa ad actum deducere nequit: quare certum erit periculum in eius vlceribus; nam Hippocra-

A tes vesicam diſciſſam non coaleſcere affirmat, quod non solùm de vulneribus, sed vlceribus intelligendum eſſe, tenet Cardanus *in com.cit.aphorism.* Licet enim vulnera sint lethaliora, sic tamen maiorem sanitatis spem habent, quoniam violenter inciderunt: vlcera autem vt sunt curatu difficiliora,ita lentiùs mortem inducunt.

Sed si omni sanationis spe carent, vt auctores testantur,& Cardanus *ibi* affirmat,cur opiatis, & stupefacientibus gloriatur hic Rhasius hunc vesicæ vlcere detentum persanaſſe? Dic. Medicamentis citatis non fuiſſe curatum vlcus,sed dolorem mitigatum. In hac enim historia, immani dolori opitulari intendit, neglecta ipsius causa: sic cogit sæpe neceſſitas;nam vrgens dolor cùm virtutem valde prosternat, gerit vicem morbi, totámque curationem ad se vocat,ex Galen. *lib.*4.*de compos.medicam.sec.loc.cap.*
B 14.*& lib.*12.*meth.cap.*1.7.*&* 8. Quare mitigandus est, quum calorem naturalem maximè deiiciat, ex Galen.2. *aphor.*6.*& lib.*4.*de loc.cap.*7.*&* 2.*acut. comm.*48. Insuper fluxiones exacerbando,& proritando, reddit partem debiliorem, & ad suſcipienda excrementa aptiſſimam, & sic sordeſcit ampliùs vlcus.

At cùm plura sint huic operi vtilia auxilia, narcotica, opiata, seu stupefacientia sunt reliquis præstantiora, quæ indolentia à Galenò nuncupantur,quæ præterquam quòd auferendo sensum, partem expertem doloris reddunt, acres etiam & biliosos humores,vlcus fouentes attempe- rant & incraſſant. Inter hæc primum locum tenet opium, ex Galen.*lib.*7. *secund.loc.cap.*1.*& lib.*9.*eiusd.cap.*4.quod cæteris stupefacientibus permixtum promptiùs operabi-
C tur. Quomodo autem hæc medicamenta sint permiſcenda, oſtendit inter omnes doctiſſimè Trincauellius *lib.*2. *de compos. medicamentor. cap.*9. *de narcoticis medicament. & lib.* 1.*consil.*32. *de vlcere in collo vesicæ, ac meatu vrinario.*

Miraberis, cur Rhasius opium, cæteráque vt hyoſcyamum,semen lactucæ,per se sola incorrecta propinet,contra Galeni edictum *lib.*8.*secund.loc.cap.*3.*& lib.*3.*eiusd.c.*1. dicentis, opij, narcoticorúmque vehementem frigiditatem,eſſe castorio, pipere, & aliis calidiſſimis medicamentis,facultate contrariis corrigendam. Dic. Quod licet ex Galeni mente aliquando opium incorrectum poſſit propinari,vt latè *lib.*1.*in com.histor.*61.diſceptauimus. tamen cùm partes longinquas hæc medicamenta debent penetrare, calida permiſcenda sunt,ne in itinere exoluantur, & vribus deficiant;imò si sint diuretica & tenuium partium, promptius illa deferunt ad partem affectam, vt no-
D tauit Auicen.18.3. *tract.*2. *cap.*12. Hoc modo, si calida simul cum narcoticis miſceas,vel post hæc exhibita,deinceps correctorium propines, ex arte facies, sequutus Aëtium *tetrab.*4.*serm.*4.*cap.*31.qui post opiata,castorium exhibet, vt feciſſe Rhasium, ambigit nemo; nam nec oportet hoc, vtpote clarum, literis exarare; *quæ enim patent, sunt prætermittenda,* apud Galenum *lib.*2.*de difficult. respirat.cap.*7.nam & *Hippocrates reliquit dicere nota,pronuncians solum obscuriora,* vt Galenus in eius laudem adstruxit *lib.*4.*acut.com* .72.*& lib.*6.*epid.sect.*2.*com.*30.quæ repetere non grauatur ipse *lib.*10.*meth.cap.*5.*in med.*Adde non fuiſſe magnam opij exhibiti quantitatem, & maximè per plures dies, & non semel aſſumptam; nam certa est semiobolus, obulus autem est pondus medij scru-
E puli, ex Saladino *in lib.de ponderib.& mensuris*: ita vt tota quantitas opij sex constaret granis, si verum est, scrupulum ex 24. granis constare. Cætera verò non ita intensa pollent, ac opium, frigiditate. Quæ autem pro vlcere vesicæ proponuntur auxilia, inter omnes citant Vidus Vidius *lib.*10.*de curat. membrat.cap.* 16.17. 18.19. Nicolaus Piso *lib.*2. *de cognoſcendis, & curandis humań. corpor. morb. cap.*44. & cæteri confirmarunt, qui de vlceris vesicæ curatione peculiare caput conſcripſere.

***

HISTORIA CXXXI. TRALLIANI, De vlcere vesicæ.

Dolor ex vlcere vesicæ exortus, ouis crudis recentibus mitigatus.

*Ego sanè noui quendam, qui oua quamprimùm essent posita, sorbebat citra coctionem : dicebátque se plurimum adiuuari,& rosiones, ac dolores qui circa vesicam oriebantur, mitiores fieri affirmabat,&c.Trallianus,*lib.9.cap.5.

PARAPHRASIS.

PArs vlcerata, quia debilis, & ex confluxu homorum intemperata,ob calorem,& debilitatem,ingentem humorum acrium copiam recipit, quorum plures in vlcerata parte retenti,acriores redduntur,& ampliùs exulcerant, fodidiúsque vlcus efficiunt. Deinde, patientes hunc morbum,febribus, vigiliis, doloréque summo premuntur,in dies magis ac magis fiunt imbecilles,& contabescunt.His omnibus totum ouum mirè succurrit. Nam si dolorem spectes,ratione albuminis,& vitelli,illud medicamentum anodynum est : si maciem, reficit exhaustas vires mirificè, viscositate sua diuisas partes incarnat,fluxionem cohibet, lenit,& sorditiem vlceris abstergit. Hæc probè respiciens Manardus *lib.*10.*epist.*5.in tumore vteri,cum assidua mingendi difficultate, ingenti doloris molestia, renum dolore,stranguria, & dysuria, dolore pectinis; oua nuperrimè nata adhuc calida si sorbeantur, mirè conferre asseuerat; nec despiciendum remedium, quia vulgatum,cuius vtilitatem refert Ioannes Agricola Ammonius *in com. cap.*4. *lib.*6.*Gal.de loc.affect.*

Sed de medicamentariis ouorum crudorum viribus agendum,cùm videlicet integra (id est, cum albumine,& vitello,)citra coctionem sorbentur.Hoc enim modo si sumatur ouum,vlceri renum,& vesicæ, ac sanguinis mictui prodesse, testis est locupletissimus Dioscorides *lib.*2.*cap.* 44.& non siluit Galenus 11.*simpl.tit.de ouis.* firmat Auicenna *lib.*2.*tract.*2.*cap.*527.Deinde totum ouum crudum recenter assumptum,fluxum muliebrem sistit,hæmorrhagiam cohibet,ex superiori præsertim parte manantem,lenit arteriam, prodest ad inflammationem ani ; rupturas,& omnem dolorem perfectè sanat , sitim prohibet, raucedinem emendat,ita vt si raucus oua incocta recentia per triduum ieiunus hauserit , statim sanetur, auctore Marcello *lib de medicament.cap.*16. auxiliatur purulentis,humores in thorace contentos secat, pectus mundificat, & illis, quorum guttur clamore exasperatum est, vel acrimonia humoris concussum, summopere opitulatur ; tenacitate enim sua partibus affectis inhærens, cataplasmatis instar, & substantiæ suæ pariter lenitate morsus mitigat , atque curat : qua ratione biliosos humores , vlcus fouentes , & dilaniantes infrænat , ac contemperat , excoriationibus internis remedio est, asperitates viscerum ab acri humore pronatas mitigat. Denique tussientibus , pleuritidi, phthisi , vocis raucedini, strictura anhelitus, vigiliis, dysenteriæ,& diarrhœæ biliosæ mirabiliter confert.Demum, nullus est alius cibus qui in ægritudine alat, neque oneret , simúlque vim potus ac cibi habeat , quam ouum; vt de eius facultatibus , & præsertim de crudis erudi-tissimè promulgauit Plinius *lib.*29.*cap.*3. Quorum vsu, licèt (vt dictum est) vlcera vesicæ non curentur , leuatur tamen ex eorum vsu æger , doloribus ampliùs mitigatis , & refectis viribus in longum tempus vitam producit. Num verò totum ouum frigidum sit , Galenus agitat *loc cit.* Vitellum autem modicè calidum esse, latè contra Mathiolum, Acakiam , & Amatum probauimus *lib.*1.*in com.histor.*59. De ouorum verò facultatibus ad plures vsus, plura dixere Conradus Gesnerus *lib.*3. *de auibus tit.de gallin.* Christoph à Vega *lib.*2.*art.medic.sect.* 3 *cap.*10.*tit.de ouis*, Ioann. Curio *in Arnaldum cap.*8. & 9.*regiminis Salernitan.*Ludouic.Nonnius *lib.*2.*de re cibaria,cap.*37. qui in eorum virtutibus describendis cæteros antecelluit.

HISTORIA CXXXII. ACTVARII, & Galeni, De vrina nigra.

Vrinæ nigræ interdum mortiferæ,aliquando salubriter & criticè excretæ.

VErumtamen quem aliquando casum vidi in seruo meo, non pigebit ipsum enarrare : qui fortasse quoque aliquo pacto conferet disputationi prahabitæ , atque res auditu non ingrata est. Accessi ad quendam ægrum, sequutúsque me est seruus meus,ea pharmaca deferens , quæ collatura existimaueram ægroto. Atque inibi manu capiens pharmacum (erat enim trochiscus amarus) miscui cum eo tantum oxymelitis, quantum satis esse putaui , atque infudi de feruente aqua, vt liquidius & facilius esset ad bibendum pharmacum , idque ægroto præbui. Ille vero calicem labris admouens , postquam sensit medicamenti insuauitatem,atque adeò amarus ipse factus;& cætera superbus, & morosus, quique ad medicamenta capienda non facilè Medico obsequeretur : volui etiam ipse ludere,atque redarguere abominationem medicinæ,quæ ingenita ei erat ab animæ mollitie. Itaque vbi dixissem , molesti nihil debere tolerare virum quenquàm nisi ad vtilitatem comparandam, dedi seruo pharmacum ad bibendum, dixique id non mediocriter collaturum esse corpori. Seruus acceptum calicem, manúque labris appositum , euacuatum ostendit : quo facto illinc discessimus. Ipse profectus sum quò decreueram: seruum verò misi ad amicum quendam ob rem aliquam necessariam,iussique vt celerrimè reuerteretur.Erat iter breue; obedientè reperi,atque celeriter reuersum. Sed vbi ad meiendum coactus esset,ei visum est nigrum meiere:mihique retulit idipsum malum,atque causam nesciens,summoperè contristatus est. Iussi itaque vt postera die in matula ostenderet vrinam:sic itaque egit,euentum discere expectans, verebatúrque ne fortè ignorata causa,repentè moreretur.Ego quoque vrina nigra inspecta primò miratus sum , oblitus pharmaci quod nuper dederam , neque quartanam in eo fuisse considerans, neque melancholiam : solummodò tamen videbam temperaturam eius vergentem ad quendam purum humorem nigrum. Sed hanc solam non credidi fuisse causam facti , nulla altera reddita causa. Postquam verò recordatus sui medicinæ quam exhibueram,intellexi rem,atque risi : iussique puerum confidere , ita vt ei nihil mali expectandum esset. Vrina autem plurimùm erat tincta nigrore : quoniam (vt puto) non sæpius vsus fuerat ea medicina.Postera verò die vrina apparuit veneta;& die quæ hanc sequuta est, mutata est ita vrina, vt ad eam quæ secundùm naturam est , concessisse spectaretur. Fortasse à principio non fuisset tincta vrina tam facilè ab ebibito pharmaco, nisi ètiam labor magnopere adiuuisset , quòd ita facilè medicamentum distributum fuisset , & vigentem materiam,atque abundantem attraxisset,&c. Actuarius lib. 1.de iudiciis vrinarum, cap.20.*Galenus* lib.3. epid.sect.3. com.73.§. Equidem quandam noui, quæ talibus vrinis magna copia vacuatis,auxilium percepit,&c.

DVBIVM LXXI.

Num vrina nigra aliquando ad bonum iudicet.

PARAPHRASIS.

GAlenus *lib.*1. *de crisib. cap.*12. pessimam iudicat *vrinam nigram,& neminem seruatum vidisse scribit,ex iis qui hanc vrinam minxerunt:*nam *vel maximum incendium denotat,vel partium mortificationem ostendit*,vt priùs prædixit Hippocr.*lib.*2.*aph.text.*31.& 33.& post eum asseuerant Paulus *lib.*12. *cap.*14. Aëtius,*tetrab.* 2. *serm.*1. *cap.* 44. Hac ratione inter signa lethalia febris ardentis Hippocrates vrinas nigras collocat : *lib.*1.*epid. sect.*2.*text.*75. Cum hac vrina periit mulier , quæ apud frigid.m aquam ægrotabat

ægrotabat in Thaſo, *in lib.3.epid. ſect.3.text.73*.Eraſinus quoque obiit 1. *epid. ſect. 3. text. 25. & text.84.lib.3. ſect.3.* alius obiit. Ob hanc cauſam Auicenna *1.part. cantic.tract.2.text.306.* hanc vrinam omnium deterrimam iudicat.

Non eſt tamen ita temerè recipienda, Galeni de vrinæ nigro colore condemnatio,dicebat peritiſſimus Luſitanus *lib.1.de dif.feb.Gal.in com.cap.5.* nam & ipſe vidit Hippocratem contrà pronunciantem *in epidemiis*.Herophon. enim *lib.1.epid. ſect.3.text.20.* igni correptus, cum vrina nigra, & tenui fuit liberatus: cùm enim curſus humoris aduſti, inquit doctè Valleſius *in com.* in liene feciſſet abſceſſum; licèt vrinæ nigræ tamdiu durauerint, ſeruatus fuit æger,quoniam craſſus, melancholicúſque humor vacuatus, ſine maligna corruptione, poteſt tales vrinas parere; atque idcircò cum hac vrina, facta ob mixtionem ſucci atri,& melancholici, hic æger euaſit, vt notat Mercurialis *in ſuis ad hunc locum commentariis*,& priùs dixerat Galenus *in com.* Sic Epicratis vxor,*in eodem libro, text.22.* cum eadem vrina ſuperſtes euaſit,licèt morbus(vt ait Galenus *in com.*)fuiſſet periculoſus. Sic Méto cauſo prehenſus cum eadem vrina euaſit,*in text.24.eiuſd.loc.*

Quamuis autem vnum ex ſignis lethalibus febris ardentis indicium, ſit vrina nigra, apud Hippocratem *lib.1. epid.ſect.2.text.72.* quoniam ab humore bilioſo præ febris incendio toſto originem ducit:tamen cum hac liberatus eſt Heropytus febre grauiſſima laborans *lib.3. epid. ſect.3.80.* & Nicodemus *text. ſequent.81.* Quapropter prudentiſſimè dixit Auicenna *2.4.tract.2.cap.85.quòd non ſemper verificatur iudicium de morte, ob nigredinem coloris in vrina, in ægritudinibus acutis; licèt in ſeipſo ſit ſignum malum,quamuis aſſocientur ei aliqua ſigna mala: nam multoties natura fortis,ac potens facit euacuationes diuerſas.*Hoc notauit Senertus *lib.3.pract. ſect.2.part.3.cap.3.* maximè ſi excretione nigræ confertim excernantur, ex Hippocr. *lib.4.aph.47.*

Inſuper in febribus longis, in copia humoris melancholici,in ſcabie rebelli, in lienoſis, quartana, ſuppreſſis menſtruis,vrinam nigram ſalubrem eſſe,teſtis eſt Galenus *lib.de atra bile.c.8.§.Quod igitur nigra,non facta purgatione menſtrua,ſæpe mingantur,quódque mulieres ſic ægrotantes leuari ab his magis,quàm exacerbari contingat,&c.*Sic mulier in Thaſo apud Hippoc.*lib.3.epid.ſect.3.text.82.* cum hac vrina euaſit,quoniam (vt Galenus rectè notat *in comment.*) *color vrinæ licèt eſſet niger, nihil attulit periculi, quòd retenti menſes eſſent magis melancholici.*

Hoc modo poteſt cum vtilitate, vrina hæc apparere, Vel nigro ſumpto edulio, aut potione diuretica nigrum humorem per vrinam vacuante, vt contigit *hoc loco* Actuario. In quartana prodeſt, vt Auicenna refert *2.1. doct.3.cap.2.*quod Valleriola *lib. de conſtit.art.medica.fol. 355.*pluries obſeruauit.In vlceroſa ſcabie hanc vrinam ad bonum iudicaſſe vidit Amatus *5.cent.54.*In tumore lienis expertus eſt Antonius Valletius *exercit.ad cap.40.Holler. de morb.intern.* In lienoſis obſeruauit Laurentius *lib.1.de re anatonic.quæſt.38.*In icteritia nigra cum ſalute ægri notauit Crato *lib.2.epiſtol.* Auriginoſum morbum ſanguinis aterrimi ſubitaneo mictu curatum refert Marcellus Donatus *lib.4.de hiſtor.medica mirabili,cap.29.*

Auic.*1.part.canticor.tract.2.text.307.* optimè pronunciauit, *apparentem vrinam nigram poſt eius ſuſcedinem, in morbis ex melancholia, eſſe bonam.* Hoc notarunt poſtea Fernel.*lib.3.patholog.13.* Mercatus *tom.1. lib.3.part.2.q. 190.num.49.* Chriſtophor.à Vega.& Ioan.Brauus *in com. ſentent.29.lib.2.prog.Hipp.* Non eſt ergo omnis vrina denigrata, in omnibus morbis adeò peſſima, vt ea exeunte de ægrorum ſalute deſperemus; cum ea micta plurimos ſaluari contingat: maximè cum pro varietate aſſumptorum multifariam tingatur, vt probat latè Adolphus Scribonius *lib.de inſpectione vrinarum.pag.51.* Ex quibus hiſtoriæ explicatio eſt facilis. Cùm enim medicamentum ab Actuario oblatum, expurgandi humorem melãcholicum, & nigrum vim haberet, non dubito quin ex tranſitu humoris atri per vrinam, hæc nigro inficeretur colore. Sed quod eſſet medicamentum hoc, ipſe non explicat, dicens ſolùm eſſe trochiſcum amarum, per quem ſi trochiſcum factum è pulpa Colocynthidis correcta priùs intelligas, non errabis:nam hoc medicamentũ licèt bilem, pituitamque expurget, ex Actuario *lib.5.de compoſ.med.* cuius doctrinam Arabum ſententia confirmat;tamen ex Aëtio *tetrab.2.ſerm.1.cap.84.*nigros humores euacuat.Hoc autem ita eſt amarum, vt fel terræ ob immenſam amaritudinem vocetur. Neque dicat quis,eſſe trochiſcum ex Aloë amara factum: nam hoc medicamentum ſolùm bilem, & pituitam purgat,ex omnium auctorum decreto.

HISTORIA CXXXIII. GALENI, De vrina alba.

Vrina alba, in delirantibus lethalis.

Vrinæ tales, extremam cruditatem ſignificant, quare & morbos longos ſignificant. Quædam verò ex ipſis, cùm anticipauerint morbi vires diſſoluere, ſunt pernicioſæ, veluti in deliriis. Nullum enim vidi delirantem, in quo talis vrina apparuiſſet, ſaluatum,&c.Galenus lib.4.aphoriſm. in com. ſententiæ 72.

PARAPHRASIS.

De albo colore vrinæ hoc loco Laconicè agendum: cùm enim quatuor in vrinarum inſpectione ſint contemplanda, color, conſiſtentia,quantitas, & contenta, color primum occupat locum. Præcipuorum autem in vrina colorum octo ſunt differentiæ: albus, pallidus, ruſus,flauus, ruber,viridis, liuidus, niger. Dicitur ergo res alba propriè, quoniam eſt diſgregatiua viſus,& ipſam viſus non peruadit,ſed cùm ſit ſummæ albedinis,in ipſa terminatur, veluti lac, & nix. Dicitur ſecundo modo, impropriè tamen, res alba, quia tenuis & tranſlucens, & quæ non terminat viſum, ſic aqua dicitur alba, Cryſtallum, Vitrum. Sic vrina dicitur alba, quando tenuis eſt, pellucet, & aquæ ſimilis exiſtit, ſubſtantia, & candore, hoc eſt perſpicuitate, vt notat Galenus *lib.1.prorrhet. ſect. 2.com.32.*

Hæc vrina cùm non dimanat ex multitudine humoris ebibiti, & celeriter mingitur, vel ſignificat maximam iecoris, & renum obſtructionem, quoniam non permittit, niſi id quod tenuiſſimum eſt tranſire,ac percolari; vel extremam iecoris, & ventriculi notat imbecillitatem, ex intemperie partium frigida ſubortam.

Quum vrina verè ac propriè eſt alba, craſſa tamen, ac perſpicua, vocatur Glauca, copiam pituitæ mucilaginoſæ tendentis ad vitream ſignificans.Quando tamen craſſa eſt, & non relucens, lactea dicitur, ſuccorum crudorum multitudinem oſtendens, quæ vrina ſi perſeueret, frigidas ægritudines minatur, de quorum numero ſunt paralyſis, conuulſio, appoplexia, epilepſia, vertigo, lethargus, carus, aſthma, & colicus dolor. Si tamen in chronicis febribus vrina tenuis longo tempore perſeueret, quartanam præſagit, humorum enim craſſorum cruditatem præcidit.

Interdum vrina alba & craſſa,pinguis eſt,quoniam pinguedo concreta alba eſt, veluti antiqua palleſcere ſolet; quæ cùm à colliquatione oriatur, facta ab immodico calore,hecticam futuram præoſtendit.

Sæpiſſimè vrina alba & craſſa, purulenta eſt,quæ quoniam fungis ſimilatur, fungalis dicitur. Hæc ob renum, veſicæ,& meatuum vrinariorum vlcus euenire ſolet, ſicut multoties ob vomicam pulmonis, thoracis, aut alterius viſceris diſruptam,monente Galeno *lib.6.de loc.affect.cap. 4.*cuius mentem *ſuprà in com.hiſt.26.* explicuimus,& expoſuit Laurentius *lib.9.quæſt.anatomic.quæſt.12.*

Nonnunquam vrina alba & craſſa, ſpermati ſimilis eſt, *vt 2.1.doct.3.cap.2.*docuit Auicenna. Hæc criſis ratione plerumque contingit, *vt 4.aph.74.*docuit Hipp. & ſi hoc modo non eueniat,frigidas ægritudines prænunciat.

Eſt & alia vrina aquoſa, quæ verè aquea eſt, & in tenuitate

tenuitate substantiæ, & perspicuitate, aquæ est omnino A
similis, hæc non solùm cruda, sed incocta est ad summum, quæ coctionem, & spem coctionis omnino denegat, ob facultatis alteratricis imbecillitatem; maximam enim extinctionem caloris præostendit, vt lib. 1. crif. 12. docuit Galenus. Nam sicuti ex mifcella croci tingitur & coloratur aqua, & prout maior vel minor est, magis aut minùs coloratur: eodem modo ex mifcella humoris biliosi cum humore serofo tingitur vrina, & secundùm maiorem aut minorem mifcellam, intensiorem, & remissiorem colorem acquirit: nam humor serofus cùm ad aquæ naturam accedat, expers est coloris: mixtio enim illa fit à calore per coctionem, cuius munus est miscere. Quādo igitur extremè languet calor, & facultas alteratrix est imbellis valdè, nec generatur humor biliosus, nec permiscetur cū vrina, alba, & aquea apparet. Lege de albo vrinæ colore, Christoph. à B Vega *lib. 2. prolog. in com. text. 3* 2. Fernel. *lib. 3. patholog. 13.* Mercat. *tom. 1. lib. 3. part. 2. clas. 2. quæst. 109. num. 40.*

Hieronymus Cardanus *in com. huius aphorismi*, plures causas affert, ob quas aquosa vrina mingatur. Prima. Potus aquæ copiosus, quum enim non possit euinci, prodit qualis bibitur, Secunda. Obstructio in renibus, & vicinis locis. Tertia. Intemperies hectica renum, & extenuatio locorum huiusmodi, vbi solet concoqui vrina. Quarta. Caliditas renum, ac iecoris, trahentium potum, & non concoquētium, vt in hectica. Quinta. Frigida sicca iecoris intemperies, præsertim habitualis. Sexta. Lapis in vesica vel renibus. Septima, quæ maximè huius historiæ explicationi conuenit, quum bilis aliò fertur, præsertim ad caput, vt in phreneticis, sicut monet Galenus *in com.* Atque eò magis deterior est, si permutetur ex mala, & ad contrarium, C velut ex vrina, fusca, nigra, cærulea, viridi, crassis, tunc enim ingens periculum citò portendit. In turbulentis febribus vrinæ tenues, crudæ, aquosæ, vigilias significant, & delirium, dicebat Hippocrates *in Coacis* sæpissimè; nam raptum biliosi humoris, qui solebat tingere vrinam, in caput, vel aliam partem significat.

Hac de causa non insciтè monuit Auicenna *loco citato* quòd existente dispositione calida & biliosa, vrina ob causam traditam alba apparet. Neque arguas, non posse sumi ex vrinis albis præsagium phrenitidis futuræ, quòd Galenus *lib. 2. prorrhet. com. 2.* asseueret, nullum esse in vrinis signum, quod delirium portendat: nam per se ex vrinis albis non potest quispiam de phrenitide pronunciare: si verò sequantur ad vrinas rufas, aut rubeas, in febribus maximè ardentibus, consonum erit ratio- D ni, humorem ad caput vergere, vnde prædictio non erit incongrua.

In phreniticis hæc vrina lethalis esse solet; nam malignam cerebri, eámque vehementissimam ostendit inflammationem, quæ bilem, tingentem vrinam, ad se ritu cucurbitulæ, attrahit, vt loquitur Galenus *lib. 7. aph. 1.* ex qua affectione pauci euadunt, cùm suapte vi sit mortifera, & exitialis, ex Galen. *lib. 1. epid. sect. 3. comm. 1.* præsertim si debilibus accedat, vt ipse docet *lib. 1. prorrhet. comm. 8.* *Siquis verò aliquando viderit ab exitiali phrenitide cum vrina alba ægros superstites euasisse, perpetuáque non esse Hippocratis pronunciata asseueret, illud tamen seruabit, quod magna ex parte solet accidere; nam commune est huic aphorismo cum aliis ab Hippocrate prolatis: quòd perpetuitatem quandam dicendi figura indicat, quamuis res ipsa non* E *semper eodem modo eueniant, sed rarò aliquando aliter accidant*, vt disertè monebat Galenus *lib. 2. aph. 43. & lib. 6. com. 58.* Sic vtero gerentem corripi acuto morbo, lethale, apud Hipp. *lib. 5. aph. 30.* cùm plurimas acutissimis morbis prehensas saluari contingat. *Non enim ex iis quæ semel, aut bis homo vidit, debet pronunciata mouere confice- re*, vt monebat Galenus *lib. de fœt. format. cap. 2.*

rarò enim contingentia non tollunt veritatem problematum Medicorum.

***

HISTOR. CXXXIV. GALENI, De pilis vrinæ.

Pilorum in vrina generationis descriptio, causa, curatio.

Nuper quidam talia corpora tam longa mingebat, vt incredibilis longitudo videretur: nam quidam ex ipsis ad dimidium cubitum extendebantur. Hic autem toto ferè anno qui antecesserat, orobum, & fabam comederat, sæpissiméque caseum, & tenerum, & siccum: omnibúsque aliis talia mingere contigit, qui cibis crassioribus vtebantur. Tali igitur humore in renibus aliquo modo vsto, capillis similes substantiæ generantur. Sanéque modus ipse curandi, rationi, qua de causa habetur, attestatur: nam ab extenuantibus, atque incidentibus medicinis, adhibito etiam alio victu humectante, tales ægri curantur, &c. Galenus lib. 4. aphor. comm. 76.

PARAPHRASIS.

Excernuntur interdum cum vrina substantiæ, quæ capillos repræsentant, qui aliquando ita longi sunt, vt cubitum, aut pedem adæquent, & interdum ita breues, & angusti, vt in modum pilorum expellantur. vocant capillarem morbum, aut capillitium. Hi ex humore tenaci & viscido, ab adurente igneóque calore, exusto originem ducunt: nam præter Galeni auctoritatem *in com.* firmat etiam Rabbi Moyses, de capillitio in vrina, *in comm. 8. sent. lib 24. aph.* Qui enim pilos mingere solent, crassiori vsi sunt victu, de cuius cœtu sunt, faba, orobos, à Latinis Eruum dictum: illud enim edulij genus ita crassum est, & ad coquendum contumax, vt si triduo id coquas, haud flatuosum minimè efficias, sic monente Galeno *lib. 1. acut. 13.* quare ad crassos, tenacésque humores gignendos est aptissimum: de cuius cibarij noxis, lege Hugonem Frideuallem *lib. 2. de sanitat. tuend. sect. 2. cap. 4.* Orobum autem similem facultatem habere tradit Galenus *lib. 6. epid sect. 4. 13.* dum in magna fame homines ad hoc alimenti genus necessitate coactos confugisse asseuerat, ex cuius esu, renum dolores orti sunt. Et ex leguminum vsu morbosam constitutionem ortam fuisse enarrat *lib. 2. epid. sect. 4.* In horum albo reponendum censeo caseum, tam tenerum quàm siccum, quoniam crassum facit succum, & melancholicum, ex Gal. *lib. 3. de loc. affect. cap. 7.* & maximè si sit vaccinus, nam crassissimus cùm sit, ad lapidum generationem est aptissimus, ex Gal. *lib. 3. epid. sect. 3. com. 15.* & probat Durantes Scacchus *lib. 2. de affectib. vesic. cap. 12.*

De loco verò generationis pilorum, licèt Galenus *lib. 6. de loc. affect. cap. 3.* in vasis eos generari asseueret, & *hoc loco* in renibus oriri affirmet, de vasis renum intelligendus est. Et si dicas, in vasis renum materiam pilorum præparari, & in renibus consistentiam accipere, respondebis rectè. Demum vbi est materia, & efficiens causa, ibi ob angustiam, & longitudinem loci gigni queunt, vt doctè firmat Vega *in comm. cit. cap.* Gal. nam dum humor crassus prædicta loca pertransit, assiduè adhærens, à caloréque exustus, pilorum figuram acquirit. Sic Fuchsius, & Cardanus, *in comment. cit. sent.* multoties se vidisse affirmant capillos, per vrinam ad palmi maioris longitudinem excretos, variis coloribus, pro humoris à quo generantur varietate, infectos: nam ex pituitosa materia albi; ex sanguinis miscella, rubri; ex bilis copia flaui, ex succi melancholici affluentia, fusci oriuntur. Hæc etiam varietas ex caloris assantis intentione dimanat; nam si est multùm exurens, pili nigri apparent; si parum, ad albedinem tendunt, vt notauit Ioan. Zacchius *tract. de vrinis tit. de vrina cōtentis.*

Hoc affectu vexantur, qui fœda gonorrhœa sunt correpti, vt aduertit Fernelius *lib. 3. de vrinis, cap. 16.* & iis mulieribus contingit, quibus albicantes menses emanant, aut vterus fœda proluuie laborat. Sæpe ex iis vasis

vafis deriuantur, quæ paraftatæ dicuntur, in quibus longam fortiuntur figuram, ex feminis materia conflati,quæ vi morbi fenfim defluens calore craffefcit.Craffa verò hæc materia in lapidem,aut arenas non concrefcit, quia in renum finu parum magna ex parte immoratur, & cum vrina defluit; neque ita craffa eft, vt lapidefcere poffit; nec ita tenuis,vt refolui queat. Sic ex vlcere renum,materia purulenta adufta, pili emergunt,vt Auicenna retulit 18. *3.tract.2.cap.11.* Deinde ita aliquando craffefcit humor, vt interdum palearum in modum excernantur, & aliquando in rotundam figuram excrefcant. Plutarchus enim *lib.8.fympof.probl.9.* refert quendam, qui in vrinis paleas hordeaceis fimiles excernebat, & Cardanus *cit.loc.* narrat, fe pluribus annis grumos atramento fimillimos in magna copia, lentis maioris magnitudine per vrinam expulifle. Immò filamenta per hanc viam excreta notarunt Chriftoph. à Vega *cap.4.comm.de vrinis.* Ioubertus *cap.20.de vrinis*, Scholiographus *ad cap.50.lib.1.Holler. de morb.internis.* quæ excreta ab humore in venis renum adufto oriri, citati auctores vnà cum Galeno affeuerant. Schenckius *lib.3. obf. de vrina*, ex propria fententia, nouam & inauditam trichiafim, non in renibus, fed vefica obortam, in quadam fœmina obferuauit, quæ per vrinam ex interuallis integros pilorum fafciculos, cum diris cruciatibus,quibus tandem immortua eft,excreuit. Alia mira exeuntia per vrinam, lege apud Marcel. Donat. *lib.4.de hift.mirabil.cap.29.* Si verò de morbi pilaris exacta curatione pulcherrima fcire affectas, vide quæ Guilhelmus Fabric.Hildanus,ex fua,& Gregorij Horftij fententia, *lib. 5.centur.50.* difceptauit. Num autem pili cum vrina excreti,fint veri, an apparentes, agitat Laconicè & ingenuè Santorellus *lib.8.antepraxis,cap.vlt.*

HISTOR. CXXXV. ACTVARII, *De trichiafi renum.*

Trichiafis renum, qua cum vrina pili excernuntur.

Qvæ verò fimilia funt capillis, in iis vafis quæ à renibus ad veficam defcendunt generantur. Atque quanta eft longitudo vaforum internorum,tanta generatur humoris fpiffitudo,& affatio, atque illa veluti capilli fimiliter extenduntur. Proinde cùm fæpius hæc fpectauerim in aliquorum vrinis, nec quicquam aberraui à iudicio & prœuidentia, dicens illos malè habere ex renibus. Et illi velnti conuicti,confeffi funt paffionem, atque confidentes, curationem mibi crediderunt, &c. Actuarius lib.1.de cauf.vrinar.cap.21.

PARAPHRASIS.

Diximus de loco generationis pilorum in vrina, eorum efficiente caufa, & materiali. Sed de longitudinis caufa aliqua fuperfunt enucleanda. Nam Galenus *lib.6. de loc. affect. cap.3.* fe vidiffe refert aliquando pilos, qui femipedis longitudinem æquarent, interdum longiores, quos ex craffa lentáque materia, à calore exiccata & vfta oriri, *ibi* confirmat; verùm ipforum longitudinis caufam fe ignorare,fatetur libenter. Occurrit hoc loco ingeniosè,Actuarius,inter Græcos fcriptores grauiffimùs: Cùm enim mirum effet, in cauitate ipfa renum, quæ rotunda potiùs eft, tam longa corpufcula efformari, fubdit dicens, illa in iis vafis quæ à renibus ad veficam defcendunt, generari. Affatur ergo humor in renibus ipfis, vel in venis, & longam formam in vreteribus affumit: tranfmiffa enim illa materia lenta & craffa, in venis, vel renibus exufta, vt ad veficam per vreteras expellatur, glutinofa cùm fit, illis adhærens, longam, teretémque formam affumit, in pilique effigiem confurgit; pendet enim per meatus vreterum, & ad horum fpatium protrahitur, vt docet Gentilis 2.1.*doct.3.fum.2. cap.6.* longi enim, & teretes funt vreteres ipfi; in quem

A fenfum Actuarij verba hîc funt accipienda. Tu verò pro maiori explicatione huius loci, lege Mufam *in com. fent. 76.lib.4.aph.*

Si verò quifpiam roget, cur fubtiliffimum illud corpufculum non difrumpatur, fed adeò longum perfiftat, tenacitatem & lentorem humoris, ex quo illud efficitur, effe caufam, arbitretur. Cùm enim glutinofa fit materia, non ita facilè difiungitur, fed continuò per meatus vrinarios ad veficam defcendit. Quæ autem ab auctore curatio fuerit tradita, non fatis conftat. Eam abfoluit Galenus *in hift.fuprà citata*: nam extenuantia, & incidentia medicamenta, vnà cum victu humectante, proficua effe determinauit. Sed cur attenuantem victum approbat, fi craffam pituitam, huius mali caufam, arctat & impingit, quatenus refoluta parte tenuiore attenuantium vi, reli-

B qua remanet indurata? Dic. Gal. attenuante, & humido victu vtrique indicationi auxiliari: illum enim craffos fuccos & vifcidos fecare, incidere, vacuare certum eft. Caliditatem verò & ficcitatem renum, huius mali efficientem caufam, humido corrigi nullus dubitauit. Cùm itaque capillata materia excernitur, tenuans medicamentum eft neceffarium cum humectante victu. Sic enim tenax difcutitur, & vacuatur humor, & flamma, hepate, venis,renibúfque concepta confopitur. Hoc modo diuerfas caufas refpiciens Galenus *lib.de ren.dignot.* & alibi fæpe,contrarias curationes inftituit, quando homo in calculofæ coagmentationis periculo eft. Sic Galenus *lib.6. de fanit.tuend.cap.5.* curans renum tophos præfente corporis macie,afininum lac confuluit,hoc enim cum tenui-

C tate,refrigerat,& humectat.

Sed apud eruditiffimum quempiam fingularis erit admirationis, cur Galenus pro curanda exurente caliditate renum, victum folùm humidum, non frigidum confuluerit? Hippocrates ille omnifcius, de quo perfuafiffimum eft, indoctos effe, quibus ille non fapit, quum de victu febrientium ageret,ita prodendũ putauit *lib.1.aph. text.16. Victus humidus febricitantibus omnibus conuenit.* Adde tu,fqualidis,exuftis, & quibus vifcera incendio interno exardefcunt.Et licèt eruditiffimus Heurniùs *in com.* Hippocratem de ptifana loquentem intelligat, tamen de omni victu humido, ad compefcendam febrem accommodato,agere nullus ignorat,etfi de ptiffana veriùs poffit interpretari textus,cùm illa admirandas fortiatur pro igne interno coërcendo facultates,vt ipfe inquit *lib.1.acut.18.* & alibi paffim Galenus inculcat.

Dictatoris fummi fententia (cuius aphorifticam do-

D ctrinam Mercurij quadratura ftabiliorem, licèt Claffici impugnent conatu omni,quum frigiditas affanti, febrilique calori magis fit contraria, quàm humiditas) ab omni fæculo, ceu diuinum oraculum exculta, & feriò accepta, femper amplectenda eft. Tantus enim Auctor febrientibus frigiditatem effe vtilem exiftimauit: non eam autem appofuit, fed vt rem claram prætermifit;quæ enim vulgo nota funt, non effe fcriptis mandanda, monuit Magifter *lib.4.acut.com.72.* Deinde,victu humido præcauit lapfum ex ficcitate,qui curatu difficilis eft,& fummè periculofus; & maximè in trichiafi: in quo affectu ad compefcendum igneum renum calorem, humiditas confert. Dic tertiò. Curat per qualitatem minùs violentam, & alterantem, qualis eft humiditas, à qua noxa non abfoluitur frigidi-

E tas, quæ cùm intenfa debeat effe, & curandæ intemperiei contraria, obftruit canales, craffos humores ampliùs incraffat, febris caufam contumaciorem reddit, & calorem innatum debilem extinguit. Solue quartò. Pofito calore maximo, ficcitas ex neceffitate adeft focia. Pofita humiditate fubauditur frigiditas: nam humidum in partium internarum fqualore exhibendum,non debet effe pingue; id enim bilefcit,ex Hip.*6.epid.fect.5.text.14.*fed aqueum, quòd frigidum eft.Quare fub humido victu Hippocrates frigidum intellexit. De quo argumento lege Alzarium à Cruce *lib.4.centuriar.3.* Et de trichiafis renum præferuatione, Gregorium Horftium *lib.5.epift.in medio*, qui de huius morbi caufa eximiè difceptauit.

HIST.

HISTORIA CXXXVI. GALENI, De vrina oleosa.

Vrina oleosa, interdum crisis ratione excernitur.

NAm pinguem vrinam quidam ita censuit ab eo dictam esse, quæ liquescente pinguedine per morbum feruidum, & adurentem fit. Nonnulli colore, & crassamento olei similem. Equidem talem sæpe vrinam nullo ægri detrimento redditam conspexi: immò verò interim planè è contrario in morbi concoctione, &c. Galenus lib.3.epid.sect.3.com.74.

PARAPHRASIS.

VRrina oleosa, & pinguis est illa, quæ colore, & crassamento, vel vtroque oleum repræsentat, vt notat Galenus *hoc in loco, & in com.76. in historia Pythionis*, qui tertio die minxit oleosum: qui color, vt Auic. ait 2.1.*doct.3. cap.2.* ex citrino, & liuido est compositus. Galenus *loco cit.* dicit, quòd sicut color olei varius est, (nam licèt sit pallidus, interdum vergit magis ad candorem, aliquando ad flauitiem) eodem modo vrinæ color variat in colore: nam quando pallida est vergens ad albedinem, humorum crudorum copiam, & morbi longitudinem significat, qualis fuit vrina oleosa Parij, cuius morbus in longum tempus fuit productus. Quando vergit ad flauitiem, colliquationem pinguedinis ab igneo calore factam ostendit; quare hæc vrina in febribus ardentibus apparet, & periculum portendit, iuxta Gal. mentem *lib.7.aph.35.§. Siue alui excrementum, siue vrina pinguis fuerit, ex colliquatione adipis fit, non magis in renibus, quàm in toto corpore existentis: quare non propriè morbi renalis est signum, sed commune adipis ab igneo calore colliquati, &c.* Sic vxor Dromeadæ *lib.1.epid. sect.3.text.28.* hac vrina micta occubuit. Huc respiciens Hipp.2.*progn.* 35. dixit. *Si pingue desuper natans telæ araneorum speciem referat, damnandum est, indicat enim consumptionem:* quam sententiam Galeni, pluribus auctoritatibus firmat Christoph. à Vega *in comm.*

Potest etiam causa varietatis coloris, ad pinguedinis colliquationem referri: nam quando recens est, candida apparet; si est antiqua, flauescit. Aliquando oleum solùm imitatur, quando exigua pinguedinis quantitas est colliquata; quando tamen minima, in superficie vrinæ apparent portiones quædam, quæ oleum repræsentant. Quando verò multa, tunc vrina oleo, colore, & crassamento similis est.

Galenus *loco cit.* vrinam oleosam à pingui distinguit. Hanc vocari affirmat, in qua supernatat pingue telis araneorum, aut pinguioribus iusculis refrigescentibus persimile: cùm enim colliquata pinguedo naturam aëream retineat, necessariò ob leuitatem supernatat. Hæc est causa, ob quam Hippocrates *in libris prognosticon*, in quibus exactè & diligenter, acutorum morborum curationem est prosequutus, de pingui subsidentia non egerit: nam, inquit ipse *loc.epid.cit. Pinguitudines fluitantes vidimus frequenter, verùm nunquam in medio pinguia pendere, quominùs subsidere obseruauimus. Nam ita est comparatum natura omne pingue, vt reliquis humoribus innehatur.*

Num autem pingue perpetuò innatet in vrina, an possit cùm vrina ita permisceri, vt vrina tota pinguis sit, affirmatiuè respondent Aëtius *tetrab.2.serm.1.c.37.* & Auic. *loco cit.* Nec eorum sententia est à ratione aliena: nam quando pinguedo leuiter colliquatur, supernatat; quando verò vehementer ebullit & agitatur, solet maximè cum liquore permisceri, & tunc tota vrina apparet pinguis; veluti quando non solùm colliquatur, sed exuritur; tunc enim quum naturam terream acquirat, grauitat, & subsidet, veluti quando pinguedo colliquata permiscetur cum humoribus crassis, & lentis, tunc cum illis mixta subsidere solet. Si verò pingue perpetuò innatare perse-

A ueret, de pinguedine leuiter colliquata intelligendum est: quidquid contrariam habeant opinionem Vallesius *lib.3. contron.27.* & Vega *in comm.loc.cit.prognost.* Lege Actuarium *lib.de iudiciis vrinarum, cap.19.* nam mihi dictæ rationes magis placent.

At dices, si vrina pinguis fit à colliquatione, & ab adurente retorridóque calore, vel in toto, vel in renibus ortum ducit, *vt citatis locis* prisci docuere, & idcircò hæc vrina damnatur ab his; cur crisis ratione, & in salutem animantis aliquando excernitur, vt in hac historia affirmat Galenus? Dic reprobam esse vrinam pinguem, quæ ex colliquatione emanat; nam quando ex crudi humoris concoctione proficiscitur, sine ægri detrimento, eunte morbo in iudicationem excernitur. Extat celeberrimus contextus apud Galenum *lib.4.de sanit.tuend.c.4. in med.*
B §. *Ergo vbi crudus planè succus est, vtique tenuis, aquosáque vrina cernitur, nihil nec quod sidat, nec quod pēdeat, in se habens. At vbi is concoctus est, hæc in vrina apparēt, atque etiā nubeculæ desuper tenues superstant, veluti quod in summo lacte colligitur* (Græcè graus dicitur) *& quod in summo refrigerati iusculi concreuit, &c.* Quum enim crudi succi coquuntur, & in sanguinem transeunt, quum hic natura suā partem habeat oleosam & pinguem, tunc nubecula quædam pinguis in vrina apparet, victoriam & coctionem perfectam, præsertim in biliosis manifestè ostendens. Quare vrina pinguis non semper mala est, nisi alia praua signa adsint, & maximè si nigræ succedat, vt Auicenna edocuit 2.4.*tract.1.c.89. de significationibus ex vrinis oleosis.* Lege Actuarium *lib.de iudiciis vrinarum, cap.19.*

C

HISTORIA CXXXVII. GALENI, De diabete.

Diabetes, rarus affectus, bis à Galeno visus.

AD Renes pertinere is affectus videtur, quem alij hydropem matellæ, alij vrinæ profluuium, alij diabeten, alij dipsacon appellant. Equidem eum hactenus bis duntaxat videre potui, supra modum sitientibus infirmis, atque subinde bibentibus. Quare exuberanter quoque reddunt, id quod biberunt, eo à sua qualitate non mutato. Atque hic renum, vesicæque affectus similis est ventriculi, intestinorúmque læuitati, &c. Galenus* lib.6.de loc.affect.cap.3.

D

PARAPHRASIS.

QVemadmodum infirmata ventriculi retentrice, contingit per aluum velociter excerni quæcunque sumuntur, absque aliqua sui transmutatione, quem affectum lienteriam, siue intestinorum læuitatem appellamus: ita ob imbecillitatem renum, sequitur aliquando tam velox, continuáque vrinæ excretio, vt quidquid bibitur, simul vt potatum est, nihil à sua qualitate mutatum, exuberanter & plus iusto mingatur; & passio oritur, quæ vrinæ, seu veriùs liquoris, potionísve non mutatæ profluuium nominatur, & Diabetes, hoc est transitus, læuitas, & decursus; eo quòd nihil prorsus immorantur in renibus ea quæ bibuntur, sed velocissimè, & tumultuatim transcurrunt. Dicitur & hydrops ad matellam, quoniam sicut in hydrope naturalis venter aqua im-
E pletur, ita in huiusmodi affectu matella. Denique & Dipsacus nominatur, ob sitim inexplebilem, qua pertinaciter, & supra modum vrgentur laborantes, ex Gal. *lib.de dif.sympt.cap.vlt.& lib.1.crif.12.& 6.de loc.*3 Vnde Paulus, Aëtius, Trallian. Auicen. & omnes sua hausere. Quia enim quàm citissimè per lotium transmittitur potus, nihilque humectat vel reficit corpus, indies arescunt, nunquam satiantur, sed assiduè potare coguntur, sine fine sitientes, adeò vt ob immodicam, & insatiabilem sitim exhauriatur, attrahatúrque in renes, quod instar miraculi putat Aretæus, & definit affectionem hanc, carnium, ac membrorum in vrinam colliquationem.

At

At ſi hæc attentè perpendantur, non carent dubitatio-ne maxima: nam licet colliquatio plerumque ſequatur, mali tamen eſſentia in liquatione non conſiſtit, ſed in ve-lociſſimo illo per vrinam exitu potus non mutati. Paſſio verò eueniens lienteriæ ſimilis, ex defectu & mortifica-tione retentricis pariter, & alteratricis virtutis eueniens, 1.*criſ.* 12.ſequitur ad aliud ſymptoma, vehementiſſimam nempe, & deprauatam bibendi appetentiam, qua humi-dum affatim, & immodicè attrahitur, non aliter quàm ci-bus in canina fame.

Morbus ad quem ſequitur,vt plurimùm eſt ingens,im-moderatúſque calor, vehementer attrahens, & exhau-riens. Porrò licèt in diabete vehemens ſitis iungatur; quod tamen ad ventriculum, cui fames immodica tribui-tur,proinde referenda non ſit, ſed ad renes potiùs, contra priſcos confirmat Gal. 6.*de loc. cit.* quia quamuis ex ven-triculi, aut inteſtinorum imbecillitate potus etiam reti-neri non poſſit, non per vrinam tamen, ſed per ſedem de-mittunt, quæcunque retinere nequeunt: cùm igitur in propoſito malo ad veſicam potus feratur, feſtinanter, & confertim mictu excernendus, ventriculo, aut inteſtinis attribui non poteſt.

Rurſus & quòd nulli ex aliis vrinæ membris, præter-quàm renibus,oſtenditur:nam iecore, & meſaraicis infir-matis nihil ad iecur ipſum tranſmittitur, nec ab hoc ad renes, emulgentibus imbecillitatis (ita enim iecur à ven-triculo per meſenterij venas attrahit, & renes per emul-gentes, ſerum, veluti arbor per radicis fibras.) Igitur ve-hementiſſima tractio, ſeu humidi appetentia quæ iungi-tur in diabete, à iecore,meſaraïcis aut emulgentibus non oritur.

Cùm verò nec à veſica oriatur, quam conſtat vim non habere trahendi ſerum, ſicut nec inteſtina chylum,ſed re-cipiendi, tranſmittentibus per vreteras renibus;manifeſta inductione colligitur,ad hos ipſos eſſe referendum diſpa-con,id eſt, ſitim vehementem, ſimul & diabetem, ſiue ce-lerem vrinæ tranſitum,ſcilicet dum præ tractricis robore, ſeu potiùs immodico ardore, ſeroſitates & liquores ad ſe vehementiſſimè trahunt, & præ retentricis debilitate re-tinere nequeunt, ſed quàm celerrimè, & abſque mora vl-la aceruatim in veſicam propellunt.

Adde, ſi propter iecoris, aut meſaraïcarum inflamma-tionem potus ita feſtinanter exiret, diſtribueretur ſimul cum cibo: inſuper nec ad ſolos renes, ſed in totum cor-pus manaret. Igitur renibus ipſis,quibus vis ineſt trahen-di ſeroſitates, immodicè ſitientibus tranſmittitur, & pro-pter debilitatem retinendi, confeſtim elabitur, alioquin cur tam celeriter permearet?

Nec mireris validam tractionem,(quæ partis robur vi-detur arguere) ſimul cum retentionis defectu, ſummáque imbecillitate in renibus dari;nam etiam in lienteria, quæ pariter fluor eſt velox,& confertim factus,ob imbecillem ventriculum, vehementiſſima excitatur appetentia cibo-rum,quos tamen protinus excernunt laborantes. Idem & in fame canina paſſim experimur. Quinimò in ſtatu ſano ſimile quidpiam contingere,confirmat exemplum auium, quæ à multis Seleucides vocantur,quæ locuſtis inſatiabi-liter veſcuntur eáſque celerrimè excernunt, ac rurſus vo-ragine edunt inexplebili, quo pacto firmiſſimo præſidio ſunt contra plagam illam fructus deuaſtantem, precibus ſæpe ab incolis Caſiæ montis impetrato, prout ſcribit Plinius *lib.*10.*cap.*27 De qua re pulchra propoſuit,vt ſo-let Valleriola *lib.*2.*obſ.*1.

Cæterùm, quamuis lienteriæ perſimilis ſit diabetes, quatenus celerem vrinæ tranſitum importat; & caninæ appetentiæ, prout eſt affectus renum immodicè ſitientiū: differunt tamen præterquàm locis; quoniam diabetes ſit ſubitò, hoc eſt,facta iam, & veluti in vigore conſtituta af-fectio, non antea ſit manifeſta, duæ aliæ affectiones pau-latim. Nam cùm renum tractio,ſiue appetitus ſit omnino naturalis, nulla præcedente ſenſatione, renes ſitientes à venis & iecore ſeroſitates attrahunt, quibus vaſa & iecur prorſus ferè ſpoliata, ab inteſtinis & vētriculi venis, quin & ab ipſomet ſugunt vehementiſſimè: ſuctionis autem ac exuccationis vehementiam ſentiens ventriculus, ſit ſiti-

A bundus, & potum externum deſiderat; oblatus autem per eaſdem venas in iecur, & ab hoc per emulgentes confer-tim rapitur in renes;à quibus rurſus velociſſimè propelli-tur in veſicam,& agnoſcitur malum quaſi ſubitò, & tunc eueniens, ſed ingens iam & penè confirmatū, quanquam antea inceperit,& paulatim increuerit. Ventriculi autem appetentia,cùm ſit animale opus,nec citra ſenſum, in cibū potúmque feratur, vbi immodicè excitatur, ſentitur pro-tinus, & agnoſcitur à principio canina, atque adeò ſubitò accidere non videtur; ſicut nec etiam inteſtinorum læui-tas,licèt in ea cibus aſſumptus, ventriculum & inteſtina celeriter pertranſeat,non ſecus quàm in diabete potus.

Adiungit deinde Galenus *loco cit.de locis affect.* conue-nire quidem diabetem cum lienteria, non ſolùm in celeri tranſitu,ſed etiam in diſpoſitione ipſa,& in cauſa;vtraque

B namque paſſio oritur ex imbecillitate retentricis;vel par-tim cum lienteria modo explicato conuenire, partim cum canina; nam vtrobique eadem eſt diſpoſitio, appetentia nempe inſatiabilis,& tractio immodica.

Quòd ſi obiicias,non poſſe diabetem propriam renuſſi dici, ſolùm ſiquidem ad ſe trahentes, quidquid attrahunt in caua exiſtit, quod ſuo tempore trahent, & debitè reti-nebunt; quo pacto fieri nequaquam poteſt velox potionis tranſitus,nec diabetes.Reſpondet Galenus,ad vrinæ fluo-rem propriè pertinere tractionem partium, iecoris,meſa-raïcarum, ventriculi, qui ante renes ſunt; his ſiquidem immodicè trahentibus, exiccatæ iecoris & meſenterij ve-næ, vehementer ſugunt à ventriculo, cogúntque vltra modum ſitire, nec patiuntur in eo remorari potum ob aſſiduam renum tractionem, ſed confeſtim rapiunt, indé-

C que quàm celerrimè ad renes, & ab his in veſicam per-meat. Longè verò aliter ſit,vbi ex ventriculi vitio,calore ſcilicet aut ſiccitate ſitis oritur; in hac enim ingeſtus vel euomitur, vel per aluum deiicitur, vel in ventriculo ipſo moratur: ſi autem præſente ſiti huiuſmodi ſymptomata adſunt, nos tutos reddunt à dipſaco renum: aut vt in-terpretantur alij, ſi ex ventriculi vitio ſitis accidat, li-cèt etiam poſſit hauſta potio confeſtim per veſicam ex-cerni, & vrinæ fluor concitari, non tamen ea celerita-te qua permeat in diabete, ebibita aqua ad renes, & ve-ſicam.

Vltimò *in cap.cit.de loc.affect.*adducit Galenus affectio-nem quandam ſimillimam diabeti,quæ ſpecies vna eſt ap-petentiæ caninæ,verùm à priori diſtincta,quoniam in hac

D ſurſum,aut deorſum, quemadmodum in illa, citra diſtin-ctionem ingeſta deiiciuntur, ſed per corpus quidem di-ſtribuuntur, nec tamen nutriunt, quia velociſſimè diſſi-pantur, vnde meritò ciborum diſſipatio nominatur: quia verò in ea corpus non probè alitur, perpetuò ad eſum ferè inſatiabiliter animal irritatur. Cauſam habet apud Galen.*lib.*1.*de cauſ. ſymptomat.cap.*7. vel infirmam reten-tricem, vel membrorum attractricem robuſtam, quæ ad membra ex diſſipante calore inanita vehementer attra-hens, ventriculi appetentiam alioquin incolumem exci-tat, ad immodicè fameſcendum. Eſt autem canina hæc magis ſimilis diabeti, quàm prior, quoniam vtrobique cum valida attractione iungitur velociſſima diſtributio, diſcuſſio, & diſſipatio, in vna per corporis partes, in alia per vrinam.

Denique ob ſymptomatum communitatem, ingentis

E ſitis quæ citra diabetem accidit, cauſam eſſe docet, cali-dam, aut ſiccam, vel vtramque ſimul ventriculi intempe-riem, de quo 1.*ſimpl.*30. præſertim cùm os ipſius ſupra modum æſtuat,atque exiccatur,idque ſiue primigenia af-fectione,ſiue à iecore, vel pulmone inflammato commu-niceturincendium ieiuno inteſtino,meſenterio,ac ſtoma-cho ipſi: his enim partibus ſic nimiùm æſtuantibus non modò vehemens,& intolerabilis ſitis oritur, ſed & plerū-que marcor,hoc eſt,tabes,& totius corporis exiccatio.

Porrò licèt ſitis abſque vrinæ fluore ad ventriculum referenda ſit, vt *ſuprà*, *dub.*41. palam fecimus,non ſic ta-men vbi alia iunguntur,tunc enim diabetica paſſio ſit re-num propria, ortáque ex valida eorum appetentia, & de-bili retentrice, vt diximus; niſi enim illa immodicè ap-peteret, & robuſta attractrix vehementer attraheret,

quid effatu dignum ad renes perueniret? vnde tota potio cruda quàm celerrime ad ipsos permearet? nisi etiam imbecilla foret retentrix, cur diutius in renibus ipsis non contineretur, cúrve tam confestim eiiceretur? Ex quibus patet, quomodo diabetes ad solos renes pertineat: nam licèt æstuans iecur inexplebiliter sitire faciat,& ex nimio ardore, roborata,auctave tractrix, vehementer attrahat, & ventriculum celeriter exhauriat, non fugit tamen potum syncerum, perinde ac renes, quibus est innata proprietas proliciendi liquorem.

Lethalis propemodum est hic affectus: nam colliquatur corpus, viscera vri videntur, & corpus humida substantia orbatum contabescit, & tandem ægri miserabili siti oppressi supra modum, & sine cunctatione ebibentes, & illicò epotum liquorem excernentes,pereunt,& extinguuntur. Rarus tamen est affectus, quem in Occidente nunquam se vidisse narrat Rabbi Moyses *part.* 8. *aph.* Baptista Theodos. bis se obseruasse docet *epist.*48. Sæpe vidit Hollerij interpres *lib.*1. *de morb.internis,c.*58. notauerunt Trincauellius *lib.*10.*c.*11.*de curand.morb.* Amat. 2.*cent.*94. Vidus Vidius *lib.*10. *de curat.membrat.cap.*26. Dodonæus *obs.*32.

DVBIVM LXXII.

Num in diabete intensior concitetur sitis, quàm in hydrope, aut causo.

COMMENTARIVM

Supra modum sitientibus infirmis.] Antequam hinc discedamus, legentibus proponendum est dubium iucundum,num inter sitiferos affectus, causum, hydropem, & diabetem, hic sitis vehementia, & intensione cæteros antecellat. In hoc enim morbo ægros inexplebili siti misere torqueri probat Galenus *lib.* 6. *de loc. affect. cap.* 3. Sicut enim in canina appetentia insatiabilis ciborum cupiditas, ex vitioso humore, qui stomacho imbibitus est, contingit; sic inextinguibilis in diabete accidit sitis:nam & sicca renum, calidáque intemperies adest, vnà cum salsi acrísque humoris præsentia, qui renibus impactus assiduè irritat ad tractitionem, auctore Auicenna 16. 3. *tract.*2.*cap.*17.tanta enim corpus siti vexari conspicimus, vt non solùm sero, vel aquoso humore attracto, sed solidarum partium absumpto humido,viscera exardescant,& vniuersum corpus, diu & importunè exuratur, vt notat Aretæus *lib.*2.*de diuturnor.morbor.curatione,cap.*2. Quapropter pertinax sitis super sitim ægros inexplebiliter exercet, vt licèt potum assiduè assumere conentur, nunquam satientur,propterea quod epotum citissimè expellitur, vt retulit Aëtius *tetrab.*3. *serm.*3.*cap.*1. & non siluit Paulus *lib.*3.*cap.*45.*rubric.*6.

De hydropicorum siti, fat plura diximus *suprà in com. histor.*125. nam hoc affectu vexati, clamosa siti premuntur, & viscera interna, salsa nitrosáque aqua turgentia, gliscunt, exuruntur, excandescunt, & sic anguſtiosa siti cruciantur ægri.

Quid proferam de ardente febri, in qua accensa flaua bilis,natura sua acris & mordax,sitim excitat incompescibilem,ex Galeno *lib.*4.*acut.*1.4.*&* 13.& *lib.*3,*epid. sect.*3. *com.*3.*com.*34 Cùm enim causus vocetur ignis ab Hippocrate,*in libris epidemion, per multos ægros*: hic autem efficacia sua vrat, siccet, inflammet, & viscera reddat ignea, squalida,arida,fit ratum igne interno cruciatos vri, ac intensissimè sitire. Hac de causa in causo fit lingua nigra,ex Gal.*lib.*1.*de loc.cap.*5.& *lib.*6.*epid.sect.*5.*com.*15.nam vehemens, retorridúsque calor inflammat sanguinem & bilem,adeò vt exiccatis faucibus, æger præ siccitate loqui non possit,ex Gal.*lib.*7. *de vsu part. c.*14.*in fin.* & ex gutture valde resiccato vox accidat clangosa, ex Gal. *lib.*7.*de vsu part.cap.*7. sitis ergo inextinguibilis signum est pathognomonicum ardentis febris,ita vt asserat ipse *lib.*1.*de sympt.caus.cap.*7. causo correptum,nunquam potuisse satiari. donec moreretur.

Vidisti, quantam sitim salsa pituita in hydrope, bilis flaua in ardente febre, calida renum intemperies in diabete concitare queant; vt cunctis pateat, manifestúmque exstat, cui affectui citiùs opitulandum sit: & licèt Ioannes Brauus per transennam de sapore salso agens *lib.de saporib.& odorib.cap.*6. non ausus sit determinare,num salsa pituita in hydrope, an bilis flaua in causo maiorem sitim concitet,vidétur ob dictas causas in hydrope intensiorem fieri; & in diabete vehementiorem concitari quam in hydrope, & causo. Nam diabetes,cùm à calida renum intemperie originem ducat, maiorem excitat sitim quàm hydrops, qui à frigida hepatis intemperie emanat & maiorem quàm causus; nam in hoc morbo non deficit potus, in diabete maximè, quoniam tanta siti torquentur ægri, ac à dipsade commorsi, quos sitis vsque adeò pertinax premit, vt satiari non possint, ex Dioscorid. *lib.*6. *cap.*10. Insuper in causo licèt humor biliosissimus, & mordacissimus redundet; & in hydrope ventriculi membranæ, aut venæ humore salso imbutæ sint; tamen potus ingestus, & retentus aliquantisper mitigat sitim: in diabete verò assumpta humiditas non retinetur, sed ea illicò expulsa, pertinaciter trahentibus renibus, caro liquatur, corpus contabescit, & sensim ac sine sensu extenuatur; vnde dipsacon à siti veteres appellarunt, ob inexplebilem sitim: assiduè enim coguntur ægri potum assumere, neque tamen satiantur, propterea quod citissimè per lotium expellitur potatum, ex Tralliano *lib.* 3.*cap.*41. quia vt scitè *lib.*6.*de loc.cap.cit.* retulit Galenus,renes trahunt sanguinis serum ex venis, quæ cùm totum attraxerint, videatúrque sanguis in venis huiusmodi humiditate spoliatus, exiccata tum vasa humorem trahunt ex hepate, deinde hoc ex intestinis & ventriculo. Cùm verò exiccatæ fuerint venæ quæ in ore ventriculi sunt, potum desiderant: venæ deinde ex hepate ad ventriculum venientes,vtpote aridæ, totam humiditatem rapiunt; atque ex his aliæ deinceps, donec ad venas perueniat transumptio per eorundem attractionem facta; & sic corpus, humiditate priuatum,renibus ob imbecillitatem nimiùm eam trahentibus, neque retinentibus, siti premitur, cruciatur, & tandem perit, vt Thomas Erastus *consil.*5.lucu-lenter edocuit.

Obiicies, non posse tantam sitim in diabete adesse, cùm affectus frigidus sit,ex Aretæo *lib.*2.*de diuturn.morb. curat.cap.*2. Sitis autem ex caloris copia, & humoris inopia ortum ducit. At Aretæum intellige de priuatiua frigiditate, quæ caloris natiui debilitatem designat. Sic Galenus *lib.*11. *meth.cap.*8. putredinem à nimia caliditate gigni asseuerat, quam à peregrina frigiditate, hoc est, natiui caloris inopia patibiles qualitates non regulante, proficisci, Philosophus firmat *lib.*4.*meteor. cap.*1. sic generatur diabetes ex frigiditate, pro causa frequentissima immodicam habens renum caliditatem. Lege pro Aretæi cum Galeno concordia, Carrerium *cap.*2.*ad libros de loc.affect.disput.*63.contra Augenium, qui *lib.*3. *epistol. tom.* 2.*epistol.* 21. reprehendit Aretæum, quòd diabetem à frigida & humida intemperie oriri affirmauerit. De quo argumento pulchra scripsere Sylvaticus *controuer.*31.Trincauellius *lib.*6.*de ren.affectibus, sect.*14. *cap.*12.& *lib.*2. *epist.ad Theophilum Varinonium Brixiensem in init.*Andreas Christianus Ripensis, & Ioan. Fridericus Vverdenbergius,qui Trincauellij opera in Euchiridium redegere.

HISTORIA CXXXVIII. RHASII, De diabete.

Diabetes infrigidantibus super dorsum adhibitis mitigatur.

Recepi cuidã laboranti diabete, quòd faciat habitaculũ eius in domo humida, & iaceat super terrã infrigidatam cum salicibus,foliis roratis cum aqua niuis,ponendo inferiora dorsi super ea:& teneat in ore eius de sero lactis: non moueatur penitus,ne subuertatur,& dissolnatur ab eo aliquid. Et si infrigidantur

infrigidantur renes,ex frequenti dormitione quam fecerat fu-pra res frigidas, mitigatur pars maior ipsius passionis, &c. *Rhasius* lib.23.continent.tract.2.cap.3.

PARAPHRASIS.

EXtrinsecùs in diabete ad lumbos seu renes,pectinem & hypochondrium,præsertim dextrum,illitiones,vnguenta, cataplasmata refrigerantia esse imponenda, Paulus edocuit *lib.3.c.45.* nam aduersus immodicum renum calorem pugnandum est, refrigerando partem, & roborando,corpus contemperando,& humectando; hoc enim necessariò siccum,ob immodicam vrinæ excretionem,deprehenditur. Siue ergò nuda calida renum intemperies huius affectus causa sit, siue cùm ea, biliosi salsique humoris copia sit permixta, huius acrimoniam delere, sanguinémque, ac cum eo permixtum serosum humorem ad motum tardiorem reddere, & renum intemperiem corrigere est necesse.

Miraberis, cur tantus auctor citra totius prouidentiam topica adhibenda consuluerit, cæterùm illum à calumnia liberabis, quòd adstringendi, & roborandi vim habentia imposuerit, quæ nimium partis calorem temperare nata sunt, quem si non mitigaueris, priusquàm expurgantia propines, fluxiones de nouo eius causa concitari certum est.Roborantibus applicitis,si vitiosi succi exuperant,purgante medicamento vtendum est, leui illo quidem, quod suauiter biliosum humorem vacuare queat.

DVBIVM LXXIII.

Num mitia expurgantia in curatione diabetis sint ex vsu. Contra Matthæum, practicum peritissimum.

MAtthæus peritus *lib. 9. ad Almans. cap. de diabete,* adeò reformidat pharmaca subductiua, vt nullum prorsus licèt mite, nec rosaceum succum, quem Auic.19. 3.*tract.2.cap.18.de diabete* comprobauit, propinare ausus sit:propterea quòd (inquit) *timor erit, ne succi acres versus renes vi medicamenti tracti, ab ipsis renibus eo tempore summopere attrahentibus, rapiantur;* proinde supernam purgatioñe,leniáque enemata solùm proficua esse asseuerat.Sed hoc Matthæi consilium amplectendum non est, cùm sit præter rei euidentiam prolatum. Vbi enim diabetes,à biliosò acrique succo fouetur,cur mitia expurgantia subductiua respuenda sunt, quæ corporis molem agitare nequeunt,de quorum numero sunt aëreum mel, cassia fistula,rhabarbarum,tamarindi, myrobalani, syrupus ex pluribus infusionibus rosarum,saccharum violaceum, & siquæ alia.

Deinde si Hippocrates *lib.de intern. affectionibus, n.16.* pro nephritidis curatione scammonij succum propinat; & Aretæus *loc.suprà citato,*hieram in hoc affectu exhibet, cur nos leuissima formidabimus medicamenta ? Ad hæc, Licèt Galenus 13.*meth.cap.11.* in initio inflammationis hepatis, & partium obsidentium ventriculum & intestina, totóque fluxionis tempore pharmaca renuat electiua, tamen *in cap.15.sequenti,* vbi iam phlegmone concoquitur,non veretur expurgantia suauia,vt vrticam,mercurialem, epithymum, polypodium; in maiori remissione, fortiora,vt nigri veratri corticem propinare.Denique si in diabetica passione, timor subest ex purgatione timor, quàm in inflammatione renum; & in hac, in declinatione, ex omnium decreto leuia medicamenta conceduntur, cur in illa erunt reprobanda ? Argumentum autem Matthæi siculneum esse nemo non videt : nam ex his lenibus medicamentis timor non est, ne ob agitationem nocui succi in renes decumbant, cùm hæc citra perturbationem, peccantem humorem cum ægri leuamine ad ventrem deriuent; quæ licèt mouerent,non ob id erant repudianda; *non* enim *propter febrim,*dicebat diuinissimus Galenus *lib.1.aph.com.24 purgationem adhibemus(hanc enim scimus sui ratione nocituram,)sed propter humores illam efficientes. Quare maiorem oportet ex noxiorum humorum eua-*A *cuatione fieri vtilitatem,quàm (id quod necessariò consequitur)ex purgantibus medicamentis detrimentum. Est autem maior vtilitas, si absque molestia, omnis infestans ac molestans humor sit euacuatus.*

Quapropter cùm ex vitiosi humoris vacuatione maior sequatur vtilitas noxa, quæ ex motu, & aliquali agitatione purgantium medicamentorum comparatur, ea parui facienda est.Sic Medici in causo,viscerum,renúmque feruore purgantia administrant. Sic in vehementissimis febribus, cùm febris remiserit, medicamenta purgantia exhibere,non est à ratione alienum, vt monuit Hippocrates *lib.de medic.purgantib.num.vlt.*Quo autem tempore in febribus, calidáque internarum partium intemperie, catharrica sint propinanda, fusè diximus contra Veigam *lib.1.in com.hist.63.num.5.*

B Expurgato corpore, & biliosi salsique humoris acrimonia refrænata, ad rerum intemperantiam corrigendam accessit, à continente initium sumens: nam habitatio in aëre humido viscerum squalorem attemperat; cùm enim ex purissima, & magis defæcata aëris attracti per inspirationem parte, spiritus alimoniam susceptent, si ij sint humidi,internarum partium feruorem,& biliosi humoris siccitatem valde retundunt. Similem vtilitatem recipiunt diabetici, & qui renum calidam siccámque sortiuntur temperaturam,si dormiant supra stratum, salicibus,& frigidis herbis inspersum, & irroratum aqua nauis;cuius loco rosaceá summo est ex vsu:nam salix refrigerat, exiccat, & roborat apud Dioscor. *lib.1.cap.121.* & Paulo *lib.7.tit. de salice.*

C Non contemnendum commodum præstat, os decoctis aquisque refrigerantibus sæpe abluere, vt sero lactis, & aliis: cùm enim communis, vnáque sit tunica,quæ ventri interna est,& omnis ea quæ os subiungit, ex Galen. *lib.4. acut.6.*sit vt refrigerantia in ore detenta,ventriculi & partium vicinarum ardorem contemperent.Quantam autem oporteat in febribus continuis, præstantium partium ardore & phlogosi,curam habere gutturis & linguæ, vt internus calor attemperetur, ex veterum mente ostendit Amatus *lib.7.centur.96.* Vetat deinceps omnem corporis motum,& exercitium,idque duplici de causa factum puta, vel quòd exercitatio renes calefaciat, vel quòd sudorem prouocet, humiditatem exhauriat, & corpus exiccet; quæ omnia quàm nocua sint, in affectu qui humectationem desiderat, res est manifesta. Quod verò addit in historiæ initio,vt æger habitet in domo humida, latè explicabitur *lib.3.in comment.histor.34.*quo loco de habitatio-
D ne ægri proponemus pulchra.

HISTORIA CXXXIX. RHASII, *De mictu sanguinis.*

Mictus sanguinis à nimia meri potione subortus,phlebotomia curatus.

V*Enit coram me quidam magnus ebrius,qui cùm esset vno die plurimùm crapulatus,minxit in quantitate duorum rotulorum sanguinis, & inueni oculos eius rubicundos, corpus repletum, & tunc mandaui quòd phlebotomaretur, & vtere-*
E *tur rebus stypticis,& liberatus est. Rhasius* in lib.de mirabi- lib.curis.

PARAPHRASIS.

NImium vini potum corpus inflammare,spiritus calefacere,sanguinem augere, quoniam in huius substátiam citissimè conuertitur, non indiget probatione : nam carnosas partes verè nutrit, & alia plura commoda secum affert,si cum modo bibatur, vt *suprà* ex veterum méte diximus *in com. hist.61.* Cùm ergo natura sanguinis mole oneratur,eum redundantem è corpore expellere tentat,per hæmorrhoïdes,vterum,hæmorrhagiam,vomitum,& sæpe per vrinam, maximè si præcessit consuetæ vacuationis sanguineæ suppressio,exercitij intermissio,membri alicuius mutilatio,vberior potus,lauta victus ratio.

Scribit Amatus 2.*centur.6* 3.iuuenem quendam sanguinea febri laborantem,sanguine per vrinam micto,sanitati fuisse restitutum. Nicolus *serm.5.tract.5.cap.19*.se vidisse refert apostema hepatis expurgatum per fluxum vrinæ sanguineum. Non silendum quod Aretæus *lib.2.c.3.* scriptum reliquit, esse nonnullos qui per quosdam circuitus sanguinem mingūt. Huiusmodi affectus hæmorrhoïdum profluuio similis est:similis est quoque corporis constitutio;nam valde pallescunt, torpent, ignaui sunt, cibum fastidiunt, cruditate laborant, & cùm excretus est sanguis, languidi fiunt, membra resoluuntur. At si per circuitum nihil sanguinis effluxerit, capitis dolore vexantur, oculorum acies hebescit, tenebræ ante oculos obuersantur, vertiginem patiuntur. Inde alij in comitialem morbum incidunt; tumidi,veluti caligine perfusi,aquam inter cutem patientibus similes; alij morbo atræ bilis, aut neruorum resolutione tentantur: nam ex consueti profluuij sanguinis retentione,huiusmodi mala proueniunt.

Ob hæc prouida natura in animantis commodum superantem sanguinem expellere satagit. Sic Volusius ille, apud Plin.*lib.11.cap.38*.vixit 94.annis,qui ingentem sanguinis copiam ex ore euomebat,quam per vberum mamillas exeuntem vidisse narrat Amatus *lib.2.centur.21.* Fallopius *lib. de vulnerib.cap.73.* refert se cognouisse hominem, qui singulis annis mense Maij, per iecoris regionem,integra existente cute, circiter libram vnam sanguinis emittebat.Rembertus Dodonæus *cap.15.obseruat.medicinal.* se sanguineas lachrymas obseruasse narrat, & nos sanguinis profluuium criticum factum per insensibilem porum in interfœmineo,& ex gingiuis excretum notauimus *lib.1.de praxi medica admiranda,obs.92*.& *lib.2.obser.78*.& *lib.3.obs.114*.

Quid plura? nonne ob robur potentis naturæ, à nimia copia se exonerantis, sudor accidit sanguineus laxata cute,huius poris apertis?cuius meminit Arist.*lib.3.de partib. animal. cap.5.* & ex multorum celebrium Medicorum mente causas affert doctissimus Marcellus Donatus *lib.1. de histor.medica admirabili,cap.2.*

In iis ergo omnibus exemplis, ad leuandam naturam, ne vel præ onere succumbat ad excernendum, & sanguis retentus ad aliam regurgitet corporis partem, saluberrimum est,Rhasij exemplo,sanguinem emittere; maximè si per vrinam sanguis excernatur: sæpe enim sanguis in viis vrinæ concretus, vrinam immedicabiliter supprimit, & dira symptomata concitat, quæ ad sanguinis grumos consequuntur. Videmus enim,inquit Hieronymus Reusnerus,*in scholiis ad c.22.Iodoc. Villichij, de probatione vrinæ*, iuuenes plethoricos, neque vlli manifesto morbo obnoxios,quibus nec Falerna vina,nec lautus victus desunt, reseratis vasis mingere vrinam cruentam, qui sola phlebotomia curantur: hoc enim modo naturam onere pressam,facta minutione leuare oportet. Hac celebrata curatum fuisse quendam,refert Beniuenius *lib.de abdit.cap.4.* qui singulis mensibus sanguinis profluuium patiebatur per insensibilem porum infra iecur, qui omnium visus aciem effugiebat.

Obseruatio XXVI.

Cruenta deiectio, critica.

Qvidam carnosus, & robustus, ingluuiei valde deditus, ex nimia saburra, potúsque meri liberali, in ignem sæpe incidebat. Hic triduo fortè,intestinorum venis præ copia adapertis, cruentum deiiciebat in copia multa,sine nixu,dolore,aut noxa vlla:qua abundantia excreta pancraticè viuebat, quousque multitudine iterum, ob alimenti copiam, adaucta, idem patiebatur infortunium, à quo dysenteriæ ope euadebat immunis. Huic, si fortè liberalis non erat vacuatio, vena secta in gibbero, remedio erat.

Vsus est Auctor post phlebotomiam adstringentibus, ad virium resolutionem impediendam. Qui enim facilè quauis de causa sanguinem mingunt, resoluto calore, in atrophiam,aut malum corporis habitum commigrant: liA cèt enim qui ex robore excernentis facultatis id efficiunt,aliquo modo leuari videantur,tractu tamen temporis nimiùm imbecillitantur, & in lipothymiam, syncopémque incurrunt. Ad præcauendum autem immoderatum sanguinis profluuium, adstringentia medicamenta esse salubria, firmat Hippocr.*lib.5.aph.23.* cum Gal.*lib.1. acut.com.18*.& alibi sæpe. Hæc enim cùm frigida & sicca sint,arctant vias,humores incrassant, eósque ad fluendum inhabiles reddunt. Quæ autem sit illorum materia,luculenter ostendit Mercatus *lib.1. indicat.14.* & *lib.2.eiusd. cap.4.*

HISTORIA CXL. RHASIS,

De vrina purulenta.

B

Saniosam vrinam expellens quidam, mundificantibus,& adstringentibus curatur.

ABdellam, *quando vrinauit, vrinam saniosam, curaui cum rebus mundificantibus vrinam; & facta est vrina clara,& mundificata à sanie:& postea exhibui ei in potu lutum sigillatum,thus,& sanguinem draconis,& fuit liberatus, &c.Rhasis* in libro de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

PVs à bona subsidentia distinguitur fœtore, iuxta Hippocratis oraculum *lib.4. aph.81.* Licèt enim pus, reC num, vesicæ, pulmonum, aut partium quæ suppuratæ & ruptæ sunt,vlcerationem significet,vt *textu 75.eiusdem libri*, ipse docuit, tamen odor grauis & insuauis, proprium est signum vesicæ. Proponit rationem scitè Heurnius *in com.*nam *in pulmone si fiat suppuratū,pus id ratione generationis,non fœtet:nam à pleno calore elaboratum fuit, & quoniam per lōgos anfractus emanat,antequā excernatur,etiamsi malè oleret,tetrum illum odorem amitteret.* Sic etiam purulentæ vrinæ non ita fœtent, si ex renibus decidantur, quia in itinere aliqualem graueolentiam amittit pus. Vesicæ verò exulceratæ pus graue olet: quoniam hoc in parte exangui, & debili, facilè putredinem concipit, & grauem illum odorem in breui via non amittit. Quamuis enim omne pus malè oleat ex Hip.*lib.1.prog.vlt.*ad quod ex vesica exulcerata emanat,magis olet,etiamsi minimè malum D sit,quod in aliis partibus non contingit. Primò, ob substantiæ quæ corrumpitur, scilicet ob ipsius vesicæ naturam, quæ non est carnea, maximè in anteriore parte, ideò cum longiore tempore ad putredinem egeat,à violentiori causa magis putrescit. Secundò, ob admixtionem partium aquearum vrinæ, quæ corrumpunt, & corrumpuntur. Demum ob moram,quam ibi ob vrinæ naturalem retentionem contrahit. Differt à crudo, albóque succo pus: nam pituita quassata,non ita vt pus diffluit,nec ita fœtet, & periodis quibusdam emanat. Differt à semine,hoc enim pendulum est in vrina cùm sit aëreum.

Dicit ergo Rhasis, hunc ægrum vrinam saniosam excreuisse. Sanies autem est quid distinctum à pure, nam est tenuior hoc,variè crassa,glutinosa,& colorata. Pus crassissimum, albissimúmque glutinosius & sanguine, & sanie. E Rursus, sanies non est idem quod ichor, quoniam illa aut est tenuis,aut crassa:ichor autem semper est tenuis. Deinde sanguis exit ex vulnere recenti,aut iam sanescente: sanies est inter vtrúmque tempus: Pus ex vlcere iam ad sanitatem spectante,vt disertè Celsus edocuit *lib.5.cap.26. tit.de sanguine, sanie,& pure.*

Sanies mala est, multa,nimis tenuis, liuida, pallida, aut nigra, aut glutinosa,aut mali odoris, & quæ & ipsum vlcus, & iunctam ei cutem erodit. Melior non multa, modicè crassa, subrubicunda, aut subalbida. Cùm tamen multam sanies cum pure similitudinem obtineat, factum est vt Auicenna, pus, saniem appellauerit, tum *3.4. tract.1. cap.23.de iudicio saniei*,tum alibi sæpe.

Pus aliquando mingi, vesica nequaquam affecta, *suprà citatis sententiis* monuit Hippocrates. In hoc autem ægro fuisse

fuisse vesicam exulceratam, ex textus serie manifestè constat; nam post abstergentia, consolidantia vlcus consuluit. Insuper vesicam vlceratam ostendunt, dolor in ea parte acutus, maximéque mictionis tempore, & excretionis puris. Assiduè decumbunt, neque erecti stare possunt, nam dolores acuti sunt, & vlcera iniucunda. Quòd si vlcus serpendo procedat, sanguinolentum & saniosum, cum vrinæ difficultate, penis erectione, & dolore iuxta pubem, excernitur. Adsunt mucosa excrementa, & cruenta, ramentis intestinorum in dysenteriis excretis simillima, cum dolore, & ardore. Hæc esse in collo distingues; nam præterquam quòd ex ceruice excrementa prorumpunt crassiora, cùm huius particulæ substantia crassior sit, à qua mucosus & viscidus humor emanat, etiam tempore mictus solùm hæc symptomata exasperantur magis, vt Galenus *lib. 6. de loc. 4. & 5.* Paulus, Aëtius, & Trallianus *prop. cap. de inflammat. vesicæ* docuere;

Licèt difficile sit dirimere, an pus hoc à renibus, an à vesica in hoc ægro afflueret, quum nullum de ramentis, aut vrinæ fœtore, præter saniem (cuius excretio vtriusque partis vlceri communis est) signum attulerit; tamen cùm vlcera harum partium, vel ex rupto abscessu, vel humorum acrium, erodentium, aut salsorum affluxu, vel à resoluente continuum vi & impetu, siue casus sit, siue percussio, aut vlcus, oriantur; eáque quatenus vlcera sunt, communem sibi vendicent curationem, nempe abstersionem, & exiccationem, eámque proposuerit auctor hîc, videndum num sit auxilium, quod his indicationibus ex æquo satisfaciat.

Quapropter præcedentibus vacuationibus vniuersalibus, quarum ope attemperentur partes, acres mordacésque humores vacuentur suauiter (hæ enim partes ob laborum, & dolorum molestiam illicò ex frequenti, aut violenta vacuatione exacerbantur, & excandescunt) ad abstergentia accedere necessitas cogit. Cui vsui nullum lacte excellentius est auxilium, ex omnium auctorum decreto; nam lenit dolorem, attemperat, abstergit vlcus, corpus reficit vigiliis & doloribus exhaustum, tabitudinem arcet. Est hoc præsidium, vt alimentum, & vt medicamentum efficacissimum: quippe serosa parte abstergit, caseosa conglutinat, butyrosa ac pingui dolores lenit, ac mirificè nutrit. In initio, vbi maiori abstersione opus est, vtere asinino, quod suapte natura serosius est, & magis abluit; postea caprinum; & minùs sordescente vlcere vaccinum eligendum. Id exhibe cum saccharo. Præstant quoque idem beneficium saccharum rosaceum, decoctum hordei cum saccharo, vel syrupo rosaceo, serum lactis caprini cum melle, amylum, ptissana, aut ex farina hordei pultes, & denique alia quæ capite de vlcere renum, aut vesicæ, apud auctores reperies.

His factis, si vrina purior sit, púsque & minus, & albius, & non admodum fœtidum, videatúrque vlcus ab omni sorde immune, fluxio nulla sit, dolor minor, ad consolidantia, & vlcus carne implentia deueniendum est, cui operi efficacissima sunt ab auctore proposita, nempe terra sigillata, thus, sanguis draconis; quæ medicamenta hoc munus complere, omnibus compertum esse reor. His similia sunt quæ sanguinem cogunt, & inspissant, vt karabe, tragacanthum, spodium, bolus armena, oryza, fructus myrti, trochisci de corallo, balaustia, rosæ, amylum; quibus penetrationis gratia, saccharum, mel rosaceum, syrupum rosaceum, & vrinam mouentia admiscere oportet, vt semina melonis, citrulli, petroselini, & cætera multa.

Obseruatio. XXVII.

Vesicæ vlcus mirabile, lacte curatum.

DVm hæc scriberem, accessit ad manus nostras obseruatio illustris, Doctoris Rosales Medici Hamburgensis peritissimi, quam vt monstrosam hîc describere non grauabor. Fœmina quadragenaria biennio passa est ardorem vrinæ ita intolerabilem, vt mictionis tempore alta voce clamaret. Post hunc, sanguineos ichores per mensem excreuit. Hos sequuta per anni spatium, tanta fœtidi, crassi, & graueolentis puris copia cum squammulis permixta, cum vehementi in pube, imóque ventre tormento percepto, vt quotidie (mirabile dictu) quinque heminas per vrinam emingeret, in tantámque tabitudinem est lapsa, & carnium extenuationem, vt cum tenui febri, & vultus colore plumbeo, ventre contracto, reliquum corpus ita aridum sit factum, vt sceleton videretur. Hanc Medici pro Gallicata Guaiacinis remediis excarnificauerant, quæ per anni dimidium, lacte asinino primùm, deinde bubulo alta, ad pristinum nitorem pinguiuscula facta, est redacta.

Licèt vlcera vesicæ, & renum, curatu difficilia sint, ex Gal. *lib. 6. de loc. 3.* & maximè si ex erosione sint oborta, ita vt pauci ab eis perfectè liberentur, vt monuit Aëtius. nam harum partium opus indefinens est, ex Gal. *lib. 6. aph. com. 6.* quiete autem opus est, siquid sanari debeat; & quoniam excrementum acre exacerbat vlcera impensè vesicæ, quæ cùm neruosa sit, solidatur difficiliùs; nec per pudendum auxiliorum vim aptè suscipere potest; cúmque frigida sit, & exanguis, ipsa actuare non valet: tamen auxiliares manus adhibere oportet, præsertim si recentia sint vlcera, hæc enim, diutinis vlceribus, in iunioribus potissimùm, faciliùs consanescunt, sicut quæ in collo vesicæ sita sunt, vt *lib. 6. aph. com.* 18. Magister edocuit. Vlcera ergo vesicæ licèt lethalia sint magna ex parte, nihilominùs aliquando sanata legimus, apud Cardan. *lib. 6. aph. com.* 18. Anton. Beniuen. *c. 78. de abdit.* Vallescum *in suo philonio, cap. de lapide vesicæ*, & alios.

HISTORIA CXLI. GALENI, De vrinæ carunculis.

Veræ carunculæ, per vrinam excretæ, nunquam à Galeno visæ.

NVnquam tamen talem vidi renum dispositionem: sed veluti carunculæ sæpius à me visæ sunt in illis febribus, in quibus etiam quæ sunt similia orobis sedimenta conspiciuntur, sanguine crasso in renibus, aut in hepate exusto: non tamen veras carunculas vnquam vidi cum vrina exeuntes, &c. lib. 4. aph. com. 76.

PARAPHRASIS.

PLura sunt quæ in vrina apparent contenta, praua, præter naturam, & vitiosa. Humor pituitosus, & crudus, arena, calculus, capilli, pinguedo, recrementa farinacea, laminea, furfuracea, squammosa, pus, carunculæ. De pilis, pinguedine, & pure, satis diximus *suprà, hist.* 130. 134. 136. De reliquis breuiter nunc dicendum. Humor crudus contentus in vrina solet referre speciem laudabilis sedimenti, quoniam aliquando extenuatur à calore, & solet Medicis imponere; à bona tamen subsidentia distinguitur, quoniam inæqualis est, diuulsus, & in partes dissimiles distrahitur, morbúsque est in principio; & antequam perfectum appareat sedimentum, primò visitur nubes, deinde appendiculum, postremò subsidentia: contrà humor crudus primò concoquitur, extenuatur, tunc sublimamentum, deinde nubecula apparent, vt docet auctor *libri de vrinis, cap. vlt.*

Sabulum, seu arena in vrina solet etiam apparere, quæ auctore Hippocrate *lib. 4. sent.* 78. non solùm vesicam, sed etiam renes calculo laborare ostendit, vt notauit Galenus *lib. 1. de loc. affect. cap. 1.* dum agit de signis quæ partem affectam ostendunt. Quare Hippocr. *lib. 6. epid. sect. 1. text. 6.* in lapidis generatione arenas rufas in vrina apparere affirmat. Arena, & calculus ab eadem materia oriuntur, & in eodem loco gignuntur; differunt solùm, quoniam materia calculi est magis lenta, arenæ autem lentorem non habet, nec cohæret, sed dissoluitur, & friabilis est, vt notauit Gilbertus Iacchæus *lib. 4. institut. medicar. cap. 5.*

Carunculæ etiam in vrina apparent, quæ, vt docet Galen. *lib. 6. de loc. c. 3.* renum exulcerationem ostendunt, & non siluit Celsus *lib. 2. cap. 7. in med.* edoctus ab Hippocr. in

in lib.4.aph.text.76.in cuius commēto ſcripta eſt hiſtoria A hæc.Sic enim inquit Hip. *Quibus cum vrina craſſa,carunculæ paruæ,aut veluti capilli vna exeūt,iis à renibus excernitur.* Illæ ex alia parte oriri non poſſunt cum vrina craſſa: quæ enim excernuntur ab hepate, venis partibúſque diaphragmate ſuperioribus, vt in febribus accidit ardentibus,cum vrina exeunt tenui;quæ verò à renibus prodeūt, cum magno dolore, labore, difficultatéque ob anguſtiam loci emanant,cum vrina purulenta, quum à magno vlcere,& ſordido ſcaturiginem ducant. Præterea in vrina ſolent apparere contenta aut farinacea, aut laminea, aut furfuracea. Hæc omnia paruarum carunculārum modum repræſentant. Omnes deterrimas eſſe pronunciauit Hippocrates *lib.2.prognoſt. text.28.* ſedimenta farinacea ſunt B ſimilia farinæ hordei craſſiori vel triticeæ, ſiue ex zea craſſo modo molita. Et *in com.huius ſententiæ* firmat Gal. farinaceas ſubſidentias eſſe illas,quæ aſſimilantur craſſioribus partibus hordei frixi, & molliti, illis videlicet quæ molituram ſubterfugiunt. Hæ ob craſſioris ſanguinis aduſtionem, aut inæqualem carnis colliquationem oriri ſolent,ex Gal.*lib.1.criſ.cap.12.* Quibus locis notauit hic auctor,ab igneo & adurenti calore pinguedinem recenter concretam, carnem, & partes ſolidas liquari, ac diſſolui. Sicuti enim in herbarum, & aliarum rerum diſtillationibus, primò pars tenuis & aërea diſſoluitur, deinde pars aquea, poſtea craſſior, poſtremò terrea, & quæ velut glutino,& calce cohærebat: ſic quando animalis ſubſtantia à calore immodico diſſoluitur, primò incipit pinguedo recens concreta, quum paratior ſit diſſolutioni; deinde antiqua, quia illa amplius reſiſtit, poſtea caro recenter C genita, quæ magis vtraque pinguedine reſiſtit; deinceps reſoluitur caro antiqua;poſtremò partium ſolidarum ſubſtantia colliquatur.

In his, quæ prius diſſoluitur eſt ſuperficies interna, quæ cuticulæ quodammodo reſpondet, deinde verò profunda ſubſtantia incipit diſſolui. Quando liquatur pinguedo,quæcunque ea ſit,apparet vrina oleoſa,& pinguis. Quando exuritur caro, magna portio in ſudorem reſoluitur, aut vacuatur per vrinam: ea tamen portio craſſa, & duriuſcula, quæ manet veluti fricta in ſartagine, expulſa per vrinam, conſtituit contentum farinæ tritici, aut hordei ſimile.

Hanc farinaceam ſubſidentiam, quam Auicenna 2.4. *tract.1.cap.38.*vocat orobinam, quoniam orobo, ſeu eruo excoriato ſimilis eſt, dicit Galenus ſæpius ſe vidiſſe in febribus, ſanguine craſſo in renibus, aut in hepate exuſto, D vel liquefacta carne. Si fiat ob ſanguinis aduſtionem, ad rubedinem tendit, dicitur orobea ſubſidentia: ſi propter liquationem carnis contingat, tendit ad albedinem, & polentacea ſeu ſimilacea dicitur, & farinæ tritici,vel hordei craſſiori ſimilis exiſtit. Hæc mala eſt,& pernicioſa,vt conſtat ex *hiſtoria Sileni,*qui *1.epid.ſect.3.text.19.* primo die hoc in vrina habuit contentum,& vndecimo obiit.

Contentum lamineum, laminoſum, foliatum dicitur, quoniam in eo laminæ,ſeu folia apparent. Auicenna 2.4. *tract.1.cap.88.* vocat ſquammoſum, quoniam ſquammis piſcium aſſimilatur. Hoc non iam carnem, ſed ipſorum ſolidorum membrorum intimas partes exuri ſignificat. Furfureum hanc etiam cladem denotat. Differt tamen à lamineo ſola latitudine, anguſtia, craſſitudine,& tenuitate; nam hoc latius eſt, & tenuius, furfureum craſſius, ac E minus latum. Omnium eſt conſimilis efficiens cauſa, ex Galen.*loc.cit.*& *lib.6. epid.ſect.5.com.15.* nempe calor immenſus,igneus,exurens,colliquans.

Has ergò ſubſidentias, quas veluti carunculas vocat Galenus, multoties vidiſſe in vſtiuis febribus aſſeuerat: veras tamen carunculas cum vrina excretas ſe nunquam vidiſſe confirmat: & meritò ſanè, quoniam quum vehemens febris vrit, interdum ſanguis in renibus, & hepatis venis aſſatur,vnde quid ſimile carunculis mingitur;quando tamen profunda ſubſtantia ſolidorum, aut renum incipit diſſolui,antequam diſſoluatur,animal perit,vt *lib.10. meth.c.vlt.ante finem,*Magiſter diſertè edocuit.Dum enim in febre hectica & maraſmode,ab adurenti calore pinguis carnosáque portio liquatur, contabeſcit animal, attamen ipſis ſolidis liquatis ac ſiccatis, fieri nequit vt ſtatim non iuguletur:nam, vt ipſe inquit *in com. cit.aph. fieri non poteſt,vt manente vita, ipſa carnis renum fruſtula (carunculas veras vocat:) cum vrina deſcendant.Veriſimile namque eſt, humanum corpus, vita ſuperſtite, non poſſe pati tantam labem,vt ſolida membra vel in farinæ pollinem redigantur, vel fruſtulatim decidant.*

DVBIVM LXXIV.

Num furfuraceum contentum ſit deterius ſquammoſo.

QVæ ſedimenta ex his ſint deteriora,vertit in dubium Valleſius *lib.3.controu.cap.27.* & *in Hippocratis loc. cit.prognoſt.*furfuraceum deterius eſſe affirmat, quoniam maiorem colliquationem, & noxam inſinuat: nam peius eſt partes ſolidas colliquari, quam ſanguinem & carnem aduri, & ſolidorum colliquatio profunda, deterior eſt ſuperficiali. Auicenna 2. 1. *doct. 3.cap.6.* ſquammoſum deterius iudicauit, quantò enim maiores diſſoluuntur, tantò noxa eſt maior. Actuarius *lib. 2. de iudiciis vrinarum,cap.20.* farinaceum prætulit in malitia, nam ſolidorum maiorem colliquationem ſignificat: illa enim ita à calore igneo torrentur, vt partes glutino veluti cohærentes, in farinam diſſolutæ conuertantur. Concilia hos auctores hoc modo. Prædicta recrementa excernuntur, vel propter aduſtionem humorum, aut recrementorum: quando hoc modo exeunt, minùs reprobari debent, & quantò craſſiora,& maiora fuerint, minus periculum portendunt, quum ſint præter naturam. Quando tamen ob colliquationem ex partibus deciduntur, ſunt multò deteriora, & quantò maiora & craſſiora ſunt, tantò peiora: quoniam cùm ſint res præter naturam, quò plus earum excernitur, eò maior eſt noxa. Recrementa ergò furfuracea, quando non propter aduſtionem ſanguinis, ſed propter diſſolutionem partium ſolidarum excernuntur, ob prædictam cauſam ſunt deteriora.

Neque hæc contenta ita pernicioſa iudices, vt iis excretis nullum ægrum ſaluari contingat;quum contrarium aliquando, rarò tamen accidere narret Hipp. Qui in horto Dealcis decumbebat *lib.3 epid.ſect.1.text.18.* habuit vrinam cum ſuſpenſionibus farinæ craſſæ ſimilibus, qui die 40.ad ſalutem iudicatus eſt. Si enim præſentibus aliis ſalubribus ſignis, morbus cum virium robore protrahitur, ſpes ſalutis eſt, quod omnibus ſignis prognoſticis commune eſt.Ex his apparet,vera fuiſſe loquutum Hippocratem *lib.7.aph.31.*dum ſic ait.*Quibuſcunque febricitantibus in vrinis fiunt ſedimenta veluti farina craſſior,longam ægritudinem fore ſignificant.*Sentētiæ veritatem probat Heurnius diſertè *in com.*Nam hoc contentum citra virium robur exitiale eſt, quoniam coctionis difficultatem denunciat: Si vires non adſint, in graui calamitosóque morbo citam mortem ſignificant; in mitioribus, diuturnitatem: namquod natura breui tempore efficere non poteſt, abſoluit longo.

Hæc omnia intelligas velim, modò morbus non ſit in veſica,vt notat Hip.*lib.2.prog.37.* nam ob vitia renum & veſicæ,ſolet vrina vitioſa apparere, ſine vitio totius. Hoc ita diſtingues: quum enim vrina eſt mediocris & cocta, prædicta contenta ex vitio veſicæ emanare ſolent, vt aduertit Hipp.*lib.4.aph.text.77.*quum autem ob vitium totius,& febris malignitatem prodeunt. vrina tenuis eſt, & cruda.Inſuper ſi appareant ob vitium veſicæ, abeſt febris: licèt multoties hæc omnia confundantur, febris, cruditas vrinæ,cum veſicæ noxa, quæ omnia propriis ſignis venari oportet.

Ex his elice corollaria duo.Primum. Carunculas veras viuente animali per vrinam excerni non poſſe, vt Gal. firmat:licèt enim auctores mira viderint per hāc partem excreta,& citra valetudinis noxam,vt grumum,vermiculos, beſtias,pediculos,formicas,veſicas,pituitam vitream,lentam, conglomeratam, ramenta, globulos cryſtalliformes, culmum hordaceum,pilos,horum faſciculos, & alia monſtroſa, quorū catalogum ex diuerſis auctoribus deſumptū, legat

legat qui velit,apud eruditiſſimum Schenckium *lib.3.ob-ſeruat.de vrina*, tamen carunculas veras nunquam viſas fuiſſe ipſi enarrant.Secundum. Sedimentum furfuraceum reliquis deterius eſſe. Quomodo autem ſedimenta hæc diſtinguantur,quando ob aduſtionem ſanguinis, aut colliquationem carnis inæqualem oriuntur, pete ex Mercuriali,& Chriſtophoro à Vega *in com.cit.ſent.lib.2.prognoſticorum*,qui hunc Hippocratis contextum luculenter explanarunt. De qua re pulchra dixit Santorellus doctiſſimus 8.*antepax.22.*

HISTORIA CXLII. RHASIS,

De vrinæ incontinentia.

Vrinæ incontinentia, enematis, & aliis adſtringentibus auxiliis curata.

Erat quidam puer patiendo mictum in lecto, qui curatus cum toto eo quo curant Medici, non contulit ei, ſed fuit ſanatus, dum clyſteriſatus eſt cum rebus quæ retinent vrinã, & immiſſum eſt in veſicam ipſius de eis cum calefactiuis, qualibet nocte penes dormitum,bibitis tunc drachmis duabus, aut tribus de granis myrti, quoniam hoc tollit abundantem vrinam,&c.Rhaſius lib.23.continent.tract.2.cap.1.

PARAPHRASIS.

Veſicæ partes duæ ſunt,fundum,& ceruix: in fundo continetur vrina.Hoc ſenſim in anguſtiora coarctatur, & in ceruicem carnoſiorem deſinit:muſculo cingitur qui ianitoris vicem gerit. Huius proprium munus eſt veſicæ collum fortiter claudere, & exitum intercludere, ne inuitis nobis affluat vrina, vt *lib.5.de vſu part.cap.16*.docuit Galenus. Quo pacto mirari non oportet, quomodo per bonam valetudinem volentibus nobis vrina excernatur, cùm muſculus iam dictus ceruicem veſicæ circumdans, voluntatis noſtræ imperio obtemperans, ab actione quieſcit, fungente veſica ſuo munere, in excernendo naturaliter agens: De quo argumento *in comment. hiſt.vlt. huius libri* latè diſceptabimus.

Vrinæ ergo incontinentia, eſt morboſa & præternaturalis actio, & muneris continendi vrinam ceſſatio; ad quam ſymptoma oritur in genere immodicè excretorum. Huius cauſa multiplex eſt. Nam vel accidit, neruos à ſexta coniugatione,vel à ſpinali medulla ortum ducentes,ad veſicámque delatos frigida eſſe intemperie affectos, obſtructos,compreſſos;vel ob luxationem vertebrarum contingit,quæ luxatæ,& comprimentes neruos,vrinæ incontinentiam efficiunt.

Frequentem tamen cauſam eſſe remur, quando hic muſculus nimia humoris copia madefit, quà relaxatus collum veſicæ coarctare nequit. Sic pueri inuoluntariè mingunt: ſic ebrij ob humiditatem multam, vrinam incontinenter reddunt. Cauſæ verò quæ noctu, & inter dormiendum vrinam fluere cogunt, in pueris, & humidioribus naturis, ſunt debiliores & minùs efficaces iis, quæ prædictum muſculum reſoluunt, & comprimunt. Et ob hoc inter dormiendum meïere, ſignum eſt minoris mali prædicti muſculi,& facilioris cauſæ,quàm dum inuoluntariè fit mictio.

Huius rei triplex ratio. Prima. Quia in profundiore ſomno affectis, minùs eſt animalis potentia actionibus intenta & ob id minùs reſiſtit actibus naturalis potentiæ expellentis. Secunda. Tempore ſomni humiditates intrò regurgitant, & vrina fit abundantior. Tertia. Profundè dormientes habent admixtam cum vrinæ copia acrimoniam & mordacitatem,qua perſentita excitatur ad expulſionem facultas tempore ſomni.

Triſte,& miſerabile eſt hoc malum, nam homo negotiis vrbanis dicatus, in actu excernendi perpetuò exiſtit. Cùmque tota cauſa huius mali in frigiditate,& humiditate muſculi claudentis veſicam ſita ſit,& minimè in pue-

A ris, in quibus ob frigidorum, & humidorum humo u n copiam oritur hoc vitium, medendi ratio conſiſtit,vt liretur muſculus,& abſumantur humiditates.

Primò vacuabis totum phlegmagogis. Firmabis partem, immergendo pueros vſque ad medium dorſi in aqua thermali, quæ ſi deſit, artificiale balneum para ex carminantibus, calefacientibus, & exiccantibus herbis paratum, & decocto adde alumen, ſulphur, & nitrum. Similem vſum præſtant ſudorifica facta ex decocto ebeni, ſmilacis aſperæ, chynæ, & ſaſſafraſæ Indicæ. Vnguenta impoſita ſuper perinæum, & pubem, facta ex oleis calidis maximè cum theriaca, & oleo vulpino, aut belzoïni, vtilia ſunt. Calefacientia medicamenta per ſyringam in veſicam immittere, non eſt abs re. In potum tribuere adſtringentia, vt myrtum,& alia, cum vino adſtrin-
B genti permixta; ſummopere hìc ab auctore,& aliis commendatur. Clyſteria parabis calefacientia, & adſtringentia, quæ maximum in hoc affectu obtinent momentum. Fient ex decocto myrti rutæ,abſinth.ſaluiæ,myrrhæ,ſtœcad. cum oleo de caſtor. & myrtino. Demum medicamenta ex myrto ſatiua parata, omnia ſunt optima: nam puluis myrti cohibet, ſiſtit, arctat, retinet vrinam, ſicut fluxiones omnes immodicas compeſcit, cùm adſtringat, ex Dioſcoridis *lib.1.cap.128*. quare ſiue foliis, granis,ſemine, ſuccóve vtaris, maximam in compeſcendo fluxu immodico vrinæ ſenties vtilitatem, quum vehementer ſiccet & adſtringat,vt monuit Paulus *lib.7.tit.de myrto*.& cæteri poſtea confirmarunt.Fontanellam,cæteris non conferentibus auxiliis,brachiis,aut cruribus affiges, ſi humor à capite,vel partibus inferioribus fluat. Reliqua verò quæ à proprietate vrinam cohibent, per otium lege apud Eu-
C ſtachium Rudium *lib.2.praxis,cap.44*. Mercurial.*lib.2.de mor.pueror.cap.19*. Vidum Vidium *lib.10. de curat.membrat.cap.15.in fin.*

HISTOR. CXLIII. GALENI,

De vrinæ incontinentia.

Vrinæ incontinentia, ex luxatione externa vertebrarum, ſuborta.

Vrſus alter luxatis ad externas partes vertebris vrinam
D *inuitus profudit,nullo infeſtante veſicam dolore. In hoc coniecimus, eius muſculi neruum, qui veſicam claudit, fuiſſe affectum: proinde ſpinalem medullam curare voluimus,&c. Gal.*lib.6.de loc.cap.4.

PARAPHRASIS.

Incontinentiam vrinæ, ſeu illius inuoluntariam profuſionem accidere, ob affectum muſculum veſicam claudentem, docet hoc loco Galenus. Coafficitur autem is affecto neruo (hic enim ad illum pertingit) ab ſpinali medulla ortum ducente. Neruus hic multis modis læditur: vel obſtruitur ſpiritu craſſo, nebuloſo; aut humoris copia imbuitur, & relaxatur; vel comprimitur, vt accidit huic ægro, cui luxatis vertebris è regione veſicæ, compreſſus fuit neruus proprius ad hunc muſculum pertin-
E gens. Vel à reſoluente dilaceratur. Interdum præ frigore, animales operationes,ſpiritúſque mortificante reſoluitur. Aliquando obſtructis prioribus neruis, à quibus hic diuaricatur.Qua de cauſa ſenibus inuoluntarius accidit vrinæ fluxus, & his qui in locis frigidis & humidis vitam degunt. Tunc in ipſis vigere mali cauſam arbitrandum eſt: nam frigido humore abundantes, nimiùm refrigerantur, & ſpiritu influente orbantur;& vel molliores, laxioréſque facti ad illuſtrationem recipiendam ſunt inepti.

Conſtat ſpina non vno oſſe, ſed pluribus, cuius pars principaliſſima eſt medulla, ſpinalis propriè appellata, fluuius veluti quidam à cerebro, quaſi fonte manans: à qua locis omnibus quæ præterit,neruus emittitur, tanquam ſenſus & motus riuulus; ſemper enim propinquis quibúſque

quibúfque partibus, ex parte eius propinqua productus nervus immittitur: tota enim nervorum compago confumitur non aliter, quàm arboris truncus in ramos quàm plurimos; & in dictis offibus, cavis exiftentibus, hæc continetur. Sunt offa hæc, numero quatuor & viginti in hominibus, præter os latum, quod extremæ ipfi fubiacet; vocatáque funt offa huiufmodi, fpondyli, feu vertebræ. Habent hæc offa cartilaginis fubftantiam ea circumdantem, qua teguntur, & tuentur. Huic ligamenta nervofa, lata, fortia, craffa indita à natura, totam fpinam colligantia. Offium horum forma eft huiufmodi, vt quæ fitum fuprà habent, deorfum; quæ infrà, furfum fpectent; ad formam ædificij fornicis dicti. Sunt inter fe magnitudine diftincta: circa lumbos fita, molem habent magnam; quæ infernè circa os facrum, illam habent maiorem; fuperiora verò verfus collum, omnium tenuiffima funt.

B Per hæc offa nervi exeunt, quorum triginta paria obferuant periti anatomici; feptem cervicis, duodecim dorfi, quinque lumborum, fex offis facri, vt docuit folertiffimus Magifter *lib.12.de vfu partium*, à quo loco hæc funt exhaufta. Quare fit, monente ipfo *lib.5.eiufd.operis,cap.8.* vt veficæ vrinariæ nervi à fpinali medulla, qua parte os facrum dictum, fitum eft, prodeuntes, læfi fuerint. Cùm ergo ab aliqua externa caufa, nervi illi circa illam partem exorientes læduntur, veficæ officium, quod eft vrinæ excretio, nullo infeftante veficam dolore, lædi omnino neceffarium eft.

Sed quæres, cur hic luxatis ad pofteriores partes vertebris, vrinam inuitus profudit? Dic, quoniam nervus veficam claudentis mufculi fuit refolutus, non quidem ob propriam nervi paffionem, fed ob læfionem fpinalis medullæ; hæc verò læfa erat ob vertebrarum ad pofteriora luxationem. Num verò ex cafu, ictu, aut tumore præter naturam, hæc fuerit luxata, ex Galeni doctrina non fatis conftat: verifimile tamen eft ex ictu, vel cafu fuiffe luxatam; nam fi tumor adeffet, eius curationem fine dubio proponeret.

At cùm ex diflocata, aut luxata fpina, affectis nervis qui ad omnes partes demandantur, torpor, diftentio, tremor, refolutio, & alia damna fequi poffint, vt Hippocrates docuit *lib.3.de articul.ferè per totum*, & mors: cùm fcilicet ob inflammationem, dolorem ingentem, & ficcitatem lædatur medulla cum nervis; afficiatur cerebrum; auferatur, vel plurimùm minuatur fenfus, & motus; fupprimatur vrina, & deiectio; fuperueniat nervorum diftentio, quæ hominem abfumant: Videndum, quæ luxatio tanta mala parere poffit.

Multiplices effe luxationis differentias, Hippocrates *loco citato* edocuit, cuius mentem fidiffimus eius interpres *lib.4.de loc.affect.cap.3* Laconicè illuftrauit. Harum prima dicitur angulofa, in qua vnica duntaxat vertebra luxatur. Altera eft circularis, quæ in orbem, & paulatim fit, pluribus fcilicet quadantenus luxatis vertebris, fed non vehementer & omni ex parte à fua fede diftractis. Tertia vocatur recta, quæ rectè ad interiora, aut exteriora procumbit. Vltima appellatur obliqua, quæ non rectè, fed obliquè & ad latera fit luxatio, in qua contingit nervos atteri, fubiectáfque partes lædi. Angulofa omnium periculofiffima, propterea quòd contingit in ea vehementiùs, & cum maiore violentia fpinæ medullam atteri, quàm in circulari, quæ etiam periculo non vacat: Hæc in gibbis fit, tam interiùs, quàm exteriùs, in qua nihil omnino patiuntur partes, quæ fummotis vertebris fupponuntur. Ægrum autem hunc obliqua luxatione laboraffe, ex dictis eft manifeftum. Licèt enim angulofa, fpinalis medullæ & nervorum compreffionem poffit efficere, tamen hæc, in qua vna tantùm, aut altera luxatur vertebra, fubitò & affatim, à cafu, aut percuffione, & in fuperioribus colli vertebris contingens, periculofiffima cùm fit, motu fubiacentium partium, fimul & refpiratione impedita, hominem tollit, priufquam paralyfim emittat, vt protulit Auicenna *3.9.tract.1.cap.8.* hæc enim, ipfo auctore *5.4.tract.1.cap.21.* coarctat nervos anhelitus, & refpiratione interce pta procul dubio interficit.

A Rogabis vltimò, Cur Galenus luxationis huius curationem non expofuerit? Dic, illius minimè fuiffe oblitum: patet ex verbis (*proinde fpinalem medullam curare tentauimus.*) Auxilia autem huic operi accommoda, tanquam notiffima funt prætermiffa, vtpote fæpius *in libris de articulis* recitata. Scopi namque in hac curatione funt, vertebras in fuum locum reponere, & nervos læfos roborare. Illud opus multiplici præfidio perficitur, extenfione, repofitione, deligatione, & collocatione. Hæc omnia in luxatione curanda effe obferuanda, monuit Hippocrates *lib.2. de fractur.* cum Galeno *com.52.53.54.* & *lib.3.de art.com.21.* explicant Auic.*loc.cit.cap.5.* Ioan.Vigonius *lib.6.cap.1.de vniuerfali curatione offium luxatorum*, Paulus *lib.6.cap.111.* Celfus *lib.8.cap.21.* quorum mentem dilucidè explanant Hollerius *lib.3.inftit.chirurg.* Tagaultius *in fuo compendio, de luxationibus*, ex variis auctoribus doctiffimè collectam, Hieronymus Fabric.ab Aq. pendente *lib.5.de luxationib. cap.2.* Vidus Vidius *lib.5.de curat.membrat.c.6.* Ex quorũ lectione fit manifeftum, in reducendis fpinæ vertebris, inftrumentũ machinæ Hippocraticæ, qua olim luxatæ fpinæ fubueniebat, effe pro hoc cõplendo opere præftantiffimũ.

Poft repofitas vertebras, nervos & fpinalem medullam roborare oportet, maximè in ea parte, vbi è regione veficæ nervus eft compreffus. Hoc facies afperis frictionibus, vnguentis calidis, roborantibus emplaftris, in lũbis, perinæo, pectiníque applicitis, quorum copiam lege apud probatos auctores, *cap.de paralyfi.* His omnibus anteponenda cēfeo medicamenta cum nervis fympathiam habentia, qualia funt Rofmarinum, ftœchas, betonica, herba paralyfis, faluia, iua arthetica, aqua vitæ, euphorbium, fagapenum, opopenacum, & fiquæ alia firmandis nervis aptiffima. Horum materiam vide apud Holler.*lib.1.de morb.intern.c.9.* Mercat.*lib.1.de morb.intern.cap.14.* Montaltum *tract.de capit. affect.cap.de paralyfi.*

HISTORIA CXLIV. GALENI, De vrinæ difficultate.

Vrinæ difficultas, ex ficcitate glandularum veficæ adiacentium nata, humectantibus internis, & externis perfanata.

D Porrò qui humor in illis corporibus glãdulofis progignitur, quæ vtraque parte colli veficæ locata funt, is in meatum vrinariũ effunditur: atque in mafculis quidē, vnà cum femine in matricē delabitur: in fœminis autē & foràs, & in muliebre pudendũ erumpit. Vtilitates autem eius in fexu vtroque funt, quòd ad venerem excitet, in coitúque delectet, denique meatũ vrinariũ madore fuo perfundat, habilioremque ad vrinæ trãfitum reddat.* At fœmina cùm mafculo frigidior fit, incoctũ, tenuémque in glandofis paraftatis hũc humorem habet. Quòd autem madefaciat, molliat, & vifcofitate quadam, olei inftar, meatũ inungat, eft notũ. At nunc nuper quidam quòd graciles, & penuria alimēti partes has omnes laborãtes, & ficcas haberet, ob eam caufam vifus eft nobis nõ poffe prius meiere, quàm copiosũ in vefica lotiũ aceruaffet, quod meatus ipfi ficcus effet, ac concidiffet. Oportebat igitur meatũ ipfum à lotij multi, ac fubiti fupernè validè immiffi impetu aperiri, alioquin haudquaquã homo ille meiere potuiffet; eâmque caufa cõiectură curationis euentus cõfirmauit: oleofis enim vnguentis locum om-

E nē perfundentes, corpúfque vniuerfum renutrientes (erat enim fummè gracile, & præfertim partes illæ) his remediis hominem reftituimus, &c. Galenus lib.14.de vfu part.cap.11.

PARAPHRASIS.

Inter proprios veficæ affectus numerandus etiam eft, qui vrinæ difficultas dici folet, cùm videlicet æger meiere cupit, fed cum vi vrinam excernit, & cum dolore. Gal.*lib.6.aph.36.* & maximè *lib.7.com.48.* huius affectus conditiones, in vrinæ excretione cum dolore, aut cum difficultate, confiftere affeuerat. Interdum vrina difficulter excernitur,

excernitur,quoniam ob dolorem, ardorem, & molestiam maximam perterrita natura vrinam cohibet: aliquando, quoniam meatus vrinarij ficci sunt præ humiditatis defectu, quam gignit natura in corporibus adenosis, quæ ad ceruicem vesicæ, lentum, sed non crassum progignunt oleosum humorem,quo lotij suapte natura acris mordacitas retundatur.Hanc causam difficultatis,& ardoris vrinæ, ex Galeno *hoc loco* proposuit inter omnes Auicenna *lib.3. fen.18.tract.2.cap.3.* Explicuere Mercatus *lib.4.de morb. internis,cap.13.* Ludouicus Duret. *in com.cap.50.lib.1.de morb.intern.*

Licèt enim hæ glandulæ,quæ sunt in vesicæ collo iuxta sphincterem,humorem contineant,qui in maribus & fœminis ad venerem incitet, in coitúque delectet, huius tamen vi perpetuum impediri vrinæ ardorem, ne animal in continuo esset dolore,in ipso mictionis actu, Galenus hîc confirmat. Hic enim pinguis humor lentore suo, & oleosa mulcebríque humiditate, serum vrinæ acre, vesicam irrigando,contemperat.

Vrinæ difficultatem à plurimis aliis causis, vt ab vrina ipsa acriore reddita,ab acrium humorum affluxu, à falsorum succorum copia,ex vesicæ, vel ceruicis eius vlcere;ex vteri, aut vesicæ inflammatione oriri certum est, attamen ex consumpta harum glandularum humiditate originem ducere,superiores auctores cõfirmarunt, vt *in com.cit.cap. Auic.*Costæus notauit. Huiusaffectus causas perbellè explicuit Auicenna *loc.cit.* nam immodicè coëuntibus, absumpta illa humiditate ardor vrinæ superuenit;præcesserunt morbi corpus colliquantes, vt febris ardens, hectica, quarum causa, nimia macie extenuata corpora contabescunt,& glandulæ exiccantur.Hac etiam de causa ardorem patiuntur, qui habent vlcera in meatibus vrinæ propinqua virgæ: nam ex puris acrimonia excitatur ardor.

Curationem in hac historia præclarè proposuit Galenus,& absoluit Auicenna *loc.cit.cap.4.* nam potulentis pugnare oportet, & iis quæ serosam humiditatem ad vesicã protrudunt;hæc enim ob humoris inopiam, sicca & corrupta,huius affluxu ampliari,distédique potest.Quare extenuata,siccáque pubis loca fotibus humectanda,relaxandáque sunt balneis humectantibus, paratis ex decocto capitis castrati, Violar. Maluar.bismaluæ,sem.psyllij,& cydonior. Quòd si cum olei copia multa parentur, erunt præstantiora; hoc enim squalidum corpus humectat, ex Galen.*lib.5.simpl.cap.13* lacte etiam muliebri, vel quouis alio,pubem, os sacrum, & perinæum irrigare summoperè prodest,præfertim si addatur copia olei violacei,aut amygdalini. Per virgam iniicere humectantia,vt lac muliebre cum mucilaginibus cotoneorum permixtum, conducit valde. Humectante victu reficiendum corpus, lacte,ptisana,vitellis ouorum,iuribus pinguibus,& tenutrientibus cibis.Consimilem historiam tradit Iulius Pollux,referente Alexandro Benedicto *lib.24.cap.3.*

QVÆSTIO LXI.

Quòd mulier sit calidior viro,vt voluit Hip.Contra Macrob. Parmenid. Laurentium, Vegam,Peramatum,& alios neotericos præstantißimos.

COMMENTARIVS.

AT fœmina cùm masculo frigidior sit.] Diuini Senis, summi Medicinæ Antistitis, supremi Dictatoris, *in lib.1.de morbis,n.3.*celeberrima sententia est, fœminã marè esse calidiorem. Sic enim habet scientissimus Auctor. *Habet enim mulier sanguinè calidiorem,& propterea calidior est,quàm vir,&c.*Quæ sententia quam sibi ipsa cõtraria sit, ex eius doctrina adstrui potest:nam *lib.5.aph.48.& 6.epid. sect.2.text.44.45.46. & sect.4.text.27.& lib.1.de diet.n. 28.§.Ex omnibus autem,masculi calidiores sunt,& sicciores, fœminæ verò humidiores,ac frigidiores,&c.*Est insuper hæc sententia aduersa Galeno,qui pluribus in locis ipsum asseuerat.tum *3.de caus.puls.c.1. & lib.2.de temp. vlt. & 6.de loc.affect.c.5.in fin.& lib.5.aph.com.38.48. & 69.& 14.de vsu part.c.6.& 6.epid. sect.2.com.44.& 45. & sect.4.com.* A 27.*& lib.2.de semin.c.5.*& alibi.Repugnat etiam Aristoteli *sect.10.probl. & lib.4.de generat. animal.c.1.post med.* & Auicennæ *1.1.doct.3.c.vlt.in fin.& 2.1.doct.3.cap.7.in init.& 21 3.tract.1.cap.8.in fin.*

Tantorum virorum auctoritate freti recentiorum clarissimi vnanimiter iurant, masculum calidiorem esse fœmina.Inter hos extant duces strenuissimi, Insignis Veiga *in com.c.5.lib.6.de loc.affect. Gal.in fin.num.4.* acutissimus Gentilis *in fen.1.1.Auic.doct.3.cap.vlt.in §.Secundum verò diuersitatem.*Peramatus *lib.de temperam.c.13.in fin.*Mercurialis *lib.4.de morb.mulier.cap.1.*Christophorus à Vega *in com.sent.10.lib.3.prog.Hip.in init.* Andreas Laurentius *lib.8.de re anatomic. quæst.2.* Vallesius *lib.1. controuer.9.* Petrus Iacobus Esteue Valentinus *in com.lib.2.epid. sect. 3.sent.41.*Ioubertus,Carrerius,Poncius,Iacobus Segarra, B & alij.

Si enim rationes pensites ad vnguem, quibus illi muniti asseuerant, mares esse fœminis calidiores, falsam (vt illi tentur) esse Hippocratis sententiam arbitraberis, aut librum hunc de morbis esse adulterinum, tantóque auctore indignum iudicabis. Ne ergo in recitandis eorum rationibus sim prolixus, neu cramben tibi recoctam præbere videar,idcirco alia firmissima argumenta ex veterum fœcundissima penu palàm faciam, quæ fœminarum caliditatem impugnant euidenter. Nam,vt ipsi probant, mares generantur ex semine calidiore, in loco calidiore, nempe dextro, conformantur celeriùs, mouentur citiùs, excluduntur celeriùs, & post partum breuior est pugatio, si marem peperit fœmina: Mares habitu constant solidiore,vasa habent ampliora, vtuntur victu calidiore: debuit C calidior esse mas,quia corpus ad ferendos labores illi erat necessarium, & animus intrepidus ad subeunda pericula. Ergo si hæc spectes, mares fœminis esse calidiores procul dubio concedes. Audi tamen rationes alias, quæ animum tuum mulcebunt apprimè.

Prima. Inferiora mulierum magna ex parte crassiora; virorum superiora:ita Arist.*lib.4.de generat.animal.cap.1.* Rabbi Salomon *in cap.1.Genes.*& ex eo Nicolaus Liranus *in com.cap.eiusdem.* Cælius Rhodig.*lib.4. lect.antiq.c.12.* Cùm enim frigidior sit mulier, alimenti minima portio sursum fertur, ob caloris defectum:in maribus autem præ caloris copia, alimenti pars maior altiora petit; & sic superiores partes augentur magis.

Secunda. Mulieres citiùs canescunt, ex Aphrodis.*lib.1. probl.cap.4.* quoniam sunt humidiores & frigidiores:nam D caníties,ex Philosoph.*10.prob.36.* oritur ex inopia natiui caloris,vnde Albertus Magnus *lib.3. de animalib.tract.2. cap.2.*debilem calorem,esse canitiei causam asseuerat: ita celeriùs mulieres fiunt canæ, quia paucum habent calorem,maiorem humorem qui concoqui non possit; ita putrescit humor circumsistentis aëris calore: putredo enim omnis calore fit,non quidem suo ac natiuo, sed alieno ex Philosoph.*4.meteor.cap.1.*de qua re consule Marcel. Donat.*lib.1.de histor.mirabili,cap.1.*

Tertia.Mulieris corpus non horrescit pilis,vt viri; habent enim poros,& spiracula densiora, quòd frigus compescat,& adstringat, ita Aphrodis.*lib.1.probl.c.5.* nam calor pilos educit,argumento sunt eunuchi,& hominis partes exteriores, quæ quò calidiores, eò magis, ac citiùs vestiuntur pilis:quamobrem læuius est fœminarum corpus, E quàm virorum,ac proinde frigidius.

Quarta.Mares ferè grandiores sunt corpore,quia vis caloris in agendo consistit, ita Arist.*10.probl.10.* & Theophil. Protospatarius *lib.5.de fabric.corp.human.c.25.* Hoc esse verum in aliis animalibus,docent Arist.*4. de hist.animal.cap.vlt.& lib.5.cap.5. & 1.de generat.animal.cap.16.* nisi infecta excipias cum Plin.*lib.11. cap. 29.* in quibus mares fœminis sunt minores.

Quinta.Maribus pulsus sunt maiores, & vehementiores,ex Gal.*3.de caus.puls.cap.2.*nam robori virtutis,& vsui adaucto vehementia pulsus,& magnitudo sunt familiares.

Sexta. Fœminæ citiùs viris senescunt, quia frigidiores; vita autem consistit in calore:contrarium si accidat,rarissimum est,sic notante Galeno *lib.5.aph.38.*

Septima.Fœminæ plerumque sunt pinguiores,& obesiores

fiores maribus; frigus enim pinguefacit, tabefacit calor, ex Galeno 2.*simpl.cap*.20. Eandem sententiam tuetur sacra Hebræorum lingua,quæ virum *Ijc* nominauit, à radice *Esch*,quæ ignem significat;licèt *Ijcia* mulierem vocet, sed quia de viro sumpta, & parte viri frigidiore, id est, costa,quæ maxime est ossea.

Octaua.Mares fœminis audaciores,fœminæ meticulosiores;illud caloris argumentum,hoc frigoris: quare cùm sexum supergrediuntur mulieres, propterea calidissimæ dicuntur ab Aristoph. quæ fortasse ratio est, cur proniores in venerem, & concubitus appetentiores: nam materia appetit formam, potentia actum, ita frigus calorem, si modo vera est hæc opinatio, quam nunc non expendo.

Quapropter concludendum est,mares esse fœminis calidiores:nam si experimentum sequaris Plinij *lib.7.cap.*4. Varron.*lib.*1.*de re rustic.cap.*11.Columel.*lib.6.cap.*24.in hac sententia firmiùs persistes: cùm enim marem gigni pullum volunt, sinistrum admissarij testiculum funiculo ligant; cùm fœminarum dextrum.Firmat Albert.Magnus *lib.*18.*de animalib.cap.*1.*de causa differentiæ sexus fœminini,& masculini.* Ita docuit Aristotel. *in locis multis*. Sequuntur Serapio *tract*.5.*breuiar.c.*34. Philaret. *lib.de pulsib.in initio*,& fusissimè Conciliator *dif.*28.

Hæc si vera sunt,vt certè sunt,quid ad maiorem machinam respondebimus, Hippocratem nempe, asserentem maribus esse calidiores fœminas? Respondent quidam, illustrius esse hanc sententiam scindere, quàm dissoluere, quum in ea mendosum quidpiam esse existiment. Sed cùm veteres contextus, & scripturæ, quas tantopere obseruandas & eligendas, etsi difficiliùs explicentur, docuit Galenus 6.*epid.sect*.3. *comment*.31. citra necessitatem inuertendæ non sint, maximè si cum codice Græco apprimè consentiant, horum firmare interpretationem non possum.

Ludouicus Mercatus *tom.1.q.*53. Mauricius Cordæus *in comment.lib.1.de morb. mulier. com.1.sect.4. ad fin.* licèt hanc sententiam vt genuinam agnoscant,eius tamen sensum multipliciter distorquent. Parmenides apud Aristot. *lib.2.de partib.animal. cap*.2. & Florus apud Macrobium *lib.7.Saturnal.cap*.7. Hippocratis sententiam citra vllam distinctionem admittetent,qui multis ibi contendunt,fœminarum naturam calidiorem esse,quàm sit virorum;quorum rationes solutas, lege apud Laurentium *loc.cit.* Ioan. Baptistam Montanum *part*.1. *vniuersæ medicinæ,tit.de temperam.sexus*,Rorar.*contradict*.38. *Hippocratis*, qui de hoc argumento ingenuè disceptarunt.

Superiores auctores rei veritatem appositissimè indagarunt, quod gratius est & facilius, quam auctoris mentem exponere. Nos vtrumque sequentibus propositionibus dilucidabimus. Prima. Perpetuum & irrefragabile, marem fœmina genitalibus esse calidiorem. Nam & hæc sexus causa potissima, recepta ab Hippocr. & Democrito, aucta & Aristot.*lib.2.de partib.animalium,cap.cit*.ex calore maiori genitalia extrà trudente.Contrarium si obtigerit, monstrosum. Obseruauit Plinius *lib.7.natural. histor.c.*4. Vidit Amatus 2.*centur*.39.& notarunt alij,puellam in virum versam; quidquid huius rei causam alij existiment Laurentius *lib.7.controu.anatomic.quæst.*8. Ludouic.Mercatus *lib.2.de morb.mulier. c.*10. & 11. quorum rationes ficulneas esse,ratione, & Medicorum celebriúmque virorum auctoritate firmabimus *lib.3.huius operis,in côm.hist.* 8.cuius euentus exemplum proposuimus *lib.3. de praxi médica admiranda,obseruat.*96.

Propositio secunda.Perpetuum ferè etiam, de totius & principalium partium temperamento naturali,marem fœmina esse calidiorem.Contrarium si euenerit,monstrosum est;nam in arduis ludit natura aliquando in opere errans, vt obseruarunt nostri. Visum duplex hepar; Triplices venæ azygi: & à sinistris mutati lienis, & iecoris situs, & pleraque alia, ad quæ ius adaptari non potest, quod legit Celsus *lib.1.pandectar.tit.de legib.* Quæ enim semel aut bis accidunt,contemnunt legislatores:*ex iis* enim *quæ semel aut bis homo videt,non debet pronunciata medica conficere*,ex Galeno *lib.de fœtus format.cap.*2.Solùm frequen-

A tia pro perpetuis habentur in medicina. Ex his nota prouiu lapsum vulgo receptum,asserenti, pullos gallinaceos fœminis frigidiores,& febrientibus esse magis accommodos. Nec obstat Auicenna 3.1. *doct.2.c.7.in fin.* pronuncians,ius pulli temperare humores, gallinæ verò nutrire, nam imparis ætatis exemplum est.

Propositio tertia.Perpetuum ferè in homine,mares fœminis maiores esse; rarissimum,contrarium. Quòd siquis obtrudat,fœminas partibus inferioribus viris esse crassiores: ob particularem crassioris sanguinis portionem, & sedentariam vitam,fieri credendum est. Si accidat contrarium,id cum Aristot.7.*de histor.animal.c.*2.de volatilibus ex raptu viuentibus intelligendum est; quod in accipitrum genere videre licet, in quibus immodicus maris ca-
B lor humidum depopulatur, prohibétque incrementum: contrà,fœminarum temperatior promouet.

Memorandum illud est, Galeno sæpissimè commendatum, quòd mulieri ex summi Opificis præscripto generis propagationi consulenti, natura multum sanguinem gignendi vim in..idit,qui non alitioni tantùm mulieris, sed & fœtus formationi, nutritioni in vtero, & educationi extra vterum sufficeret: hic verò dum in dictos vsus non absumitur, nec ob propriam sexus frigiditatem,impotentiámque discutitur,quantitate exuberans, & mole sua naturæ onerosior factus, à toto habitu in venas vteri truditur, menstruas purgationes mulieribus effecturus. Vide Gal.14.*de vsu part.*6.Auic.1.1.*doct*.3.*cap.vlt*.

Ex hac consideratione, Hippocrates aphoristicam sententiam profatus, sic inquit. *Quæ non peperit, grauiùs,&*
C *citiùs menstbus ægrotat, quam ea quæ peperit*, ob triplicem causam. Prima,quoniam venæ fluidiores sunt ad menses. Secunda, quia dolores à partu iam experta, mensium decurrentium labores faciliùs patitur. Tertia, quoniam & non fluentium dolores, assueta iam vtero gestare, promptiùs fert.

Deinde præfatam doctrinam ampliùs explicaturus, & qua ratione labores illis fiant,& soluantur,inquit. *Mulier & molliore,& tenuiore carne prædita viro est,& sic ampliorẽ humiditatem à ventre trahit, ad corporis & carniũ ambitũ. Attractam ergo humiditatem si natura non secernit ab habitu ad vterum,vt à plenitudine sese exoneret,calor præter naturã,& dolor oboritur,& si diutius fuerit retardata, humiditatémque,hoc est, sanguinem foras non eruperit,morbũ facit.*

Copiosum autem sanguinem, eúmque superfluum, ab eo vocari caliditatem, patet ex ipso *lib.1.de morb.mulieb.*
D *num.cit.§.Si verò amplius accedens*(supra vocabat humiditatem) *fecesserit,dolor non fit à sanguine.neque calor,&c.* Et *in eod.lib.ante fin.§.Fœminæ verò cùm humidioribus,ac pinguioribus diætis vtantur, caliditatis purgationem ex corpore singulis mensibus faciunt,&c.* Quasi dicat, copiosi sanguinis, ex quo prouenit caliditas, purgationem ex corpore singulis mensibus faciunt. Lege Martinum Rulandum *lib.2.probl.medico-physicor.*66.

Calidior ergo virili fœminæ sanguis,ac ideò & mulier: non tamen propria catnium, solidorúmve temperie, in sanguinis generatione, in hepate, & venis accepta, sed quantitate.Cùm enim viro mulier sanguine magis abundet,illo est calidior,ratione copiæ, & quantitatis. Multus enim sanguis licèt ex frigidis cibis genitus, caloris naturalis in animali substantiam auget,non qualitatem inten-
E dit,ex Gal.3. *de temp.c.4.in fin.* & Auic.2.1.*doct*.2.*sum*.1. *c.*14.*ante fin*.hoc confirmat,quum loquitur de lactuca,dũ sic dicit.*Cùmque eius conuersio in sanguinem completur,plurimũ operationis eius est calefacere,propterea quod in sanguine augmentum facit,&c.* & Iacobus de Partibus *in com.* sic ait.*Possibile est vt sanguis genitus ex alliis retineat sibi caliditatem maiorem debito;* [...] *sanguis,lactuca frigiditatem: & nihilominùs dicetur calidus, non à caliditate excedente, sed quia reparando deperditũ,augmentat substantiam caloris innati,&c. Sic qui crescunt,plurimum habent calidi innati*, ex Hip.*lib.1.aph.*14. & pueri iuuenibus sunt calidiores;quoniam calorem abundantiorem sortiuntur,ex Gal.*in com.*

Quare conciliari Hippocr.potest cum seipso(quod nemo fortasse animaduertit)ab Arist.2.*de partib.animal.c.*2. ex distinctione eius quod calidius,hoc vel illo modo dicitur:

tur: quare cùm fœminæ constent multa substantia calida, viris dici possunt hoc modo calidiores. Lege Galenum *lib.2.de simpl.medic.facult.cap.3.& 23.*

Solue secundò. Fœmina aliqua calidior est viro. Propositiones enim suprà relatæ, intelligendæ sunt seruata in multis paritate, in temperamento, indiuiduo, ætate, regione, viuendi ordine; nam biliosæ fœminæ collatus, in eadem ætate, regione, victu, consuetudine calidior est. Biliosam verò fœminam iuuenem, calido sub cœlo, calido & tenui victu, laboribúsque assuetam (viraginem vocant,) quis pituitoso sene, sub frigidiore cœlo, molliter educato, mirabitur calidorem? De istorum numero sunt viri in otio, & mollitie alti, totáque victus, & exercitij ratione prorsus effœminati, qui ordinata necessitate purgationes menstruas per hemorrhoïdas patiuntur, quales viuere in Lotharingia, & Germania refert Lacuna *libello de extirpandis carunculis:* qui lac generant, & horum multum esse numerum, tradunt Aristot.*lib.1. de histor.animal.12.* Vesal. *5.fab.18.* Cardan.*12. de subtilitate*, Eugubius *libel.de lacte*, Marcel.Donat.*lib.2.de variol.cap.8.* Laurentius *lib.2. anatom.cap.2.* Multi ergo viri sunt fœminis frigidiores. Num autem fœmina absolutè ascititio calore sit calidior viro: contrà vir innato calore sit calidior fœmina, contendit, pro huius textus expositione eruditissimus Heurnius *lib.5.instit.medicar.cap.66.*

Solue tertiò, cum omniscio Tiraquello *lib. de nobilitate, c.31.num.309.* Mulier callidiorem habet sanguinem quàm vir, & propterea callidior est viro. Hic enim auctor legit verbum (callidior) cum duplici ll. Nam *melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens*, ait Sapiens. *Prouerb.4.* explicat inter omnes Rab. Moses Ægyptius *lib.2.perplexor.52.* elegantissimè. Sortiuntur enim fœminæ astutiorem, & maligniorem sanguinem, & huic similem conditionem, & mores, (hi enim, teste Gal. temperamentum sequuntur) prout multorum attestantur testimonia. Et de hac iocosa interpretatione, de qua tot extant commentaria, silentium expostulo, ne tibi fastidio sim, & fœminis inimicitiæ; quidquid contrarium tam multis argumentis firmauerit Cornelius Agrippa *lib. de nobilit. & praexcellentia fœminei sexus, ferè per totum.* De cætero lege pro confirmanda caliditate virorum, Theophrastum *lib.1.de caus.plantar.cap.27.* Albert.Magnum *lib.25. de animalib. tract.2.c.6.* Flor.apud Plutarchum *lib.3.sympos.q.4.* Ioannit.*c.16.Isagog.* Hebræorum insignem Medicum Ishaac *cap.14.diætar.vniuersal.* Arnaldum à Villanoua *lib.de regimin.sanit.cap.3.* Rabbi Mossem *part.16.aph.* Didymum *lib.18.c.3.* Tu verò artificiosam magis, pro textu Hippocratico expositionem excogita: nam

Paruos parua decent, mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.

HISTOR. CXLV. GALENI, De suppressione vrinæ.

Vrinæ suppressio ex grumo, eo extracto, æger vrinam minxit.

Quidam etiam cùm cecidisset, manente spina illæsa, imprimis quidem magnam sanguinis copiam cum vrina emisit; posteà verò omnino suppressa est vrina: cuius rei causam esse coniecimus, quòd concreti sanguinis grumus intus se oppofuit. Quocirca dimissa per colem fistula, paulum vrinæ reddidit; extracta deinde fistula, apparuit in ipsius ore grumi indicium, &c. Galenus lib.6.de loc.affect.cap.4.

PARAPHRASIS.

Suppressionem vrinæ Græci Ischuriam appellarunt. Hanc tribus modis oriri posse, notum est apud eum, qui *lib.3.de caus.sympt.c.2. & loc.cit.nuper, de locis affectis* perlegerit. Aut enim corpus vesicæ in tantum tumorem attollitur, vt meatus inde occupetur, quemadmodum in

A abscessu, scirrho, inflammationéque quotidie fieri videmus; vel ob meatus conniuentiam, siccitate nimia, vt in ardentissimis, acutissimis, retorridísque febribus sæpe contingit; vel clauditur, quoniam vel aliquid præter naturam innascitur, vt caruncula, callus, vel obstruit, vt pus, arena, calculus, lenta crassáque pituita. A sanguine concreto, & grumoso, vreterum capita obstrui rarius est; hic enim diu non subsistit in via, sed facilè vrinæ cursu, ac impetu foràs propellitur, vt *lib.6.patholog.c.13.* Fernelius docet.

Si tamen hac de causa supprimatur vrina, agnosces ex prægressa sanguinis fluxione ad vrinarios meatus, vel quòd præcesserit ictus, casus, percussio, aut magni ponderis subleuatio; quibus de causis sanguinem rupta vena partim foràs effundi, partim intus condensari, & in grumos conuerti, iudicabimus. Sanguis enim, si ex vasis de-

B ciderit, in quibus tanquam in loco naturali conseruabatur, illicò in thrombum coïre, tum quia pinguis est, tum quia fibras habet, docuit Aristoteles *lib.3. de histor. animal.19.& lib.de partib.animal.cap.14.* firmat Fernelius *lib.6.physiolog.cap.7.*

Neque refert, quòd sæpius sanguinem è vena secta exhaustum, & profluentem, minimè concrescere obseruemus, in maleficentissimis febribus, & aliis corporibus valetudinariis, in quibus ob frigidum & humidum hepatis, & venarum intemperamentum, sanguis tenuis nimis est, & aquosus totus, miniméque habet partes crassas & terrestres, quarum absentia frigescens non coit: sic sanguis ceruorum, & damarum (hac de causa illa esse timida, docuit Philosophus *2.de partib.animal.4.*) non coït, etiam si effundatur. Sanguis iste morbidus est, & validam sanguificæ facultatis imbecillitatem ostendit. Huic proximè

C accedit ille, qui licèt omnino non coëat, modicè tamen in medio coagulatur, cui innatat multum seri expressi, vt è lacte solet. Hic quando totus serosus est, & è venis effusus, concretus, plurimum habet aquosæ humiditatis supernatantis, pessimus iudicatur à Gal. *lib.3.de alim.facult. cap.26.* In febribus autem malignissimis non concrescens sanguis, perniciosissimus est; grandem enim internam corruptionem ostendit, & ardoris interni vehementiam, summámque malignitatem significat: ex quibus causis, sanguinis partes aëreas & pingues esse colliquatas, & fibras corruptas, validámque sanguinis in saniem, conuersionem, iudicabis. Quo fit, vt sanguinem in vasis non concrescere post sectam venam, in malignis & pestiferis febribus, maximam ruinam portendat, & mortem: in aliis

D verò, qui alia de causa febribus laborant, in quibus ex obstructionibus internis, nimio potu, frigida hepatis intemperie, aqueus & serosus sanguis redundat, cùm non sit bene coctus & elaboratus, maximam arguit debilitatem, quæ serum redundans generat, quum effusum in venas sanguini permiscetur, vt docuit Fernelius *lib.2.de ven. sect.cap.17.*

Insuper grumum vias obstruere, exitúmque vrinæ impedire coniectabis, si immisso cathetere parum vrinæ fluat, & cum ea sanguinis ramentum: adsint etiam symptomata grauissima, cum animi deliquio, & resolutione; quæ ita existunt perniciosa, vt finitima sint illis quæ ex veneno oriuntur: *ad grumos enim vocatos, qui vel in vesica continentur, thorace, ventriculo, intestinis, animi defectio, & pallor sequi solent; pulsus verò paruus, & obscurus frequénsque apparet, & laborans ipse cum anxietate resoluitur*, vt re-

E tulit *lib.6.de loc.cap.3.& 4.* quin etiam concretus ad hunc modum sanguis in vulneribus, in causa est, vt putredo celeriter vicinas partes corripiat, vt ait Galenus *lib.de bonit. & vit.succor.cap.4.in init.*

Sed quî fieri possit, vt humorum omnium maximè proprius & familiaris, postquam tefrixerit, affectus afferat ingentes adeò, disquirendum. Sanè non parum istud miror, cum Galeno *loc.nuper citato*, qui licèt proponat quæstionem, non tamen soluit. Dic. Videtur maior mixtio, quam sequitur perfectio eius; est enim sanguis liquor remotissimus ab elementorum simplicitate, ex Gal. *lib.8. de placit.cap.7.* vniuersale est autê, pura omnia magis durare, ceu plus à contrarietate recedentia, vt elementa, lapides, metalla: Indicio est, quia lac citissimè corrumpitur,

cuius

cuius pars seorsim durat,ex Gal.*lib.7. de compos.medic.sec. loc.cap.*1.& homo inter animalia vltimum mixtorum frequentiùs ægrotat,& semen citiùs vitiatur,& inter humores sanguis exiens è vasis,quum bilis in icteritia,& pituita in iuncturis diu durent: nam sanguis ad alendū è vasis exiens,ideò non corrumpitur,quia iam habet formam roris,cuius locus naturalis, sunt membrorum pori. Sed cur caro humana, licèt recenter mortua,antequam putrescat, cum simillima nobis sit.multùm nutrit,immò est sapidissima,& suauissima(qualem experiuntur Indi,qui tanquam immanes feræ humanis carnibus vescuntur,& alij,qui vel inscij,vel fame coacti eas deuorarunt) in pessimam tamen non ducitur putredinem? Respondet Petrus Hispanus apud Ishac *lib.de vniuersal.diæt.lect.*1.*ad fin.* carnem viuam ad præstantissimæ formæ præsentiam temperatam, mortuam tamen pessimam credi,& inutilem ad alendum: sed hoc de ea quæ est diu emortua,est intelligendum;hæc enim si edatur,sæua parit symptomata.

At cur hæc optima & perfecta, cùm putrescunt, deteriore labe fœdentur, scrupulus est maximus. Dic cum Theodosio *epist.*23. *in init.* (philosophentur reliqui suo modo) quòd sanguis, lac, & semen vertuntur per corruptionem in venenum, vt patet in sanguine in grumos conuerso, ex Auic.6.4.*tract.*3.*cap.*20. in lacte coagulato, ex Dioscorid.*lib.6.cap.*31.& Paulo *lib.5.c.*72. in sanguine menstruo putrefacto, & corrupto, ex quo symptomata suboriuntur veneno finitima,vt Hippoc. *lib.de virg.morb. num.*4.asseruit. In semine corrupto,ex cuius vi dira,venenosa propullulant accidētia,quorum sæuitie fœminæ oppressæ, veluti à præsentaneo veneno concussæ subitò occumbunt. Id euidenter patet in ouis putridis. In pomis odoratis, quæ putrefacta pessimum saporem acquirunt. Hæ ergo omnes substantiæ perfectissimæ & elaboratissimæ, quum putrescunt, fœtidiores & deteriores euadunt. Demùm optimum quodque in pessimum. Huius quæsiti triplex solutio excogitari poteft. Prima. Quoniam omnis mutatio est à contrario in contrarium,hoc est, ex optimo in pessimum: omnes enim qualitates in pessimas mutantur; quæ enim optima naturaliter sunt, præternaturaliter lapsa,pessima erunt.Secunda. Multa mixtio cum à calore naturali roboratur, optima est; cum ab eo demittitur, & ab extraneo occupatur, pessima: sic cadauer humanum pessimè fœtet, & fæcalia recrementa multò ampliùs putrent.Nam vt valida illa mixtio cum à forma substantiali, innatóque calore coërcetur, optima euadit; ita calido innato dissoluta, & ab extraneo correpta, in pessimam abit constitutionem, quam ingentis putredinis indicia, odor.sapor,& color demonstrant. Potest addi & tertia validissima,quòd natura de optimis humoribus sollicita,non relinquit eos nisi à valida causa euinci:valida autem causa extranea magnam corruptionem inducit; sicut robustus homo nonnisi magno morbo succumbit.

Conandum illicò est, ægro ex hac causa Ischuria correpto auxiliares manus adhibere;à sanguine enim grumoso,vtpote corrupto halitus eleuantur, vires nostras diuersimodè prosternentes,vt eleganter *tetrab.3.serm.2.cap.*27. Aëtius docuit. In hunc vsum exhibe electuaria cardiaca, alexipharmaca,antidota, & belzaartica, iis siue intus,siue extrà epithematum loco vtaris, vt sunt theriaca, mithridatium, electuarium de gemmis, aut alchermes, lapis belzaar, & alia quæ ab auctoribus contra venenum præsidia celebrantur. Necessaria sunt prætereà medicamenta, quæ ab auctoribus ad lapidem comminuendum approbantur, sempérque admiscere oportet calida & tenuia, vt concretus sanguis caliditate fundatur & liquetur; cuius generis sunt acetum mulsum,aut oxymel in potu datum, maximè permixtum cum decocto arthemisiæ, rubi, betæ, cum leporis,aut hœdi coagulo.Si nihil profeceris,necessitas tunc adest catheteris adhibendi, cuius vi cùm vrinas eduxeris,rursus prædicta in potu propinentur.Si verò nec sic dissoluantur grumi, ex auctorum præscripto, intercapedinem inter anum, & pudendum secare oportet. Sed si sanguinis grumus tot venefica parit symptomata, & sanguis concretus, nulla interposita mora, instar veneni procurandus est è corpore expelli clysteribus, & vomi-

A toriis, vt Auicen. prædixit *6. 4. tract. 2. cap.* 20. cur Gal.*6.de loc.cap.*4.incidentibus,& liquantibus tantùm remediis tractandum docet? Dic: non negandum est properandum esse ad grumi extractionem, non minùs quàm cuiusuis alterius veneni; tamen vt commodè, & tutò extrahatur,liquari debet,vt oxymelite cum aceto. Si autem in ventriculo contineatur, etsi vomitum commendet Auic. reprobatur ob suffocationis periculum: quare priùs dissoluendus grumus,quàm vómitus procuretur, ex Dioscorid.*lib.6.cap.*25.

HISTORIA CXLVI. GALENI,
De suppressione vrinæ.

B

Ex torpido vesicæ sensu, vrinæ suppressio contingit.

Atque in alio similiter affecto suppressa fuit vrina, torpente ob affectos neruos vesicæ sensu. Cùm itaque inter dormiendum non sentiret homo vesicam impleri,ipsa extensa nihil excernere potuit. Etenim accidit interdum,vt hoc modo vrina supprimatur,&c.Galenus lib.6.de loc.affect.cap.4.

PARAPHRASIS.

Torpuisse solummodò vesicæ neruos, & hac de causa suppressam fuisse vrinam, hoc loco edocuit Galenus. C Cùm enim torpet expultrix facultas vesicæ, cuius munus est vrinam excernere, hæc retinetur: nam prolapsa vrina vesica extensa nihil potest excernere;vt quotidie accidere videmus in sanis hominibus, qui publicis detenti negotiis,aut in concionibus, senatu, foro, conuiuiis occupati, deinceps meiere nequeunt:repleta enim, tensáque vesica, quantum ipsa distenditur, tantùm meatus eius euaditàngustior,& impotens redditur vesica ad sese cōtrahendum.

Torpescit, & deficit naturalis potentia excretrix vesicæ, cui munus est se contrahere transuersarum fibrarum adminiculo; & sic otiantibus & laxatis obliquis, & rectis vrinam reddere non potest,ob læsos neruos. Hi vel resoluuntur, vel torpent, vel comprimuntur. Resolutionem non fuisse,Galenus confirmat. Non adfuisse compressionem,aut dilacerationem à resoluente, vel comprimente, constat, quoniam nullam causam externam præsupponit, D vt prædixit *in histor.*143.*suprà descripta*, illius qui luxatis vertebris è regione vesicæ, compressóque neruo proprio ad vesicæ musculum pertinente, vrinam inuitus effudit. Torpuisse ergo vesicæ neruos dicendum est,ita vt animalis facultas ad ipsos non pertingeret, & hoc modo sensifica vis cùm esset obtusa,& pigra reddita ad expulsionem, molestiam,aut pondus minimè sentiebat,eò maximè si abdominis musculi pariter sint resoluti,aut torpidi. Ex hac causa oriri malum agnosces, quoniam licèt laborans ab vrinæ pondere molestetur valdè, nequit vrinam reddere: quòd si conetur musculis abdominis id efficere, quàm paucissimam emittet: si tamen manibus vesiçæ regionem compresseris,longè maiorem extrahes vrinæ copiam.

Non est ergo mirum, si æger alter ex luxatione vertebrarum ad partem externam inuoluntariè vrinam minxit, E cùm hic similiter affectus vrinam non excreuerit: licèt enim contrarij effectus ab vna eadémque causa non possint oriri; tamen in illo fuisse resolutos, in hoc torpuisse intelligas. Cùm resoluti sunt, actiones edere nequeunt, vesicæque ostium non claudentes, inuoluntariè exit vrina. Si torpent illi tantùm, ostium quidem claudent; sed expultrix vis suo non potest officio fungi; non enim ob torporem excitatur.

Torpor hic cùm à causa externa originem non duxit, nempe ictu, percussione, aut vertebrarum luxatione: à frigida intemperie & humida, vnà cum lentorum humorum affluxu oriri solet,à quibus neruus,qui ad musculum vesicam comprimentem demandatur, obstruitur aliquantulum,& hoc modo impeditur,quominùs spiritus descendat. Hoc ita esse haud difficulter ex prægressis agnosces,

ex intemperata laborantis vita, gulæ, potuique dediti; fi ignauia,& frigiditas adfit vicinarum partium.

Cùm vrina fuppreffa eft,& laborantem premit, aduerfus caufam pugnare à ratione alienum eft; nam tunc excretioni folùm vrinæ prouidendum. Hoc fiet dilatatis meatibus,& viis laxioribus factis, vt vrina faciliùs exftillet,ficque omni arte conandum eft ftupefactos fenfus excitare,ac humiditatem fuperfluam exiccare.Id efficiunt fomenta calida,roborantia,flatus difcutienda. Ex his parabis infeffiones,vnguenta,emplaftra: quorum multiplicem fyluam lege apud Mercatum *cap.14.lib. 2. de morb. intern.*& Rondelet.*cap.25.de veficæ refolutione.* Ludouic. Gardinium doctiffimum *lib.2.de medicam. purgantib.tit. de oleo diacolocynthidos.*

HISTORIA CXLVII. GALENI, De fphincteris, aut mufculi claudentis veficam, refolutione.

Vrina, & alui excrementa quibufdam inuitè fluebant.

Pifcator quidam,cùm in fluuio pifces venans,circa fedē & veficam infrigidatus effet,vt ipfo inuito effluerēt alui excrementa,& vrina,per calida medicamenta affectis mufculis adhibita,celeriter fanus euafit. Item alius iifdem moleftatus accidentibus,fine tamen manifesta caufa,læfis circa os facrū neruis,multo tempore per multa præfidia fanatus eft,&c. Galenus,lib.4.de loc affect.cap.5.& lib.1.de loc.ad fin.

PARAPHRASIS.

A Frigore denfante fpiritus animales, canales,aut neruos per quos ipfi deferuntur, comprimente,& neruorum fibras,quibus mufculus fphincter, feu veficæ intertexitur,refoluente,& maximè fi cum humiditate adiūgatur;fieri vrinæ,& ftercoris inuoluntariam excretionem, probat Gal.hic.Et licèt Paul.*lib.3.cap.45.*& Auic. 16. 3. *cap.6.& 7.* dicant ad veficæ paralyfim,fequi retentionem vrinæ,propter defectum virtutis motricis in neruo,explicandi funt cum Nicolo *ferm.5.cap.prop.*quòd huius mufculi parua paralyfis efficit retentionem; valida,per quam conftringi non poteft, expulfionem voluntariam creat. Sed de his multa *in com.hift.vltima* dummodò tamen frigiditas hæc calorem extinguat,alioquin vrinæ retentionem molitur. Adeffe mufculum circa veficæ ceruicem, illam claudentem, & veficæ collum conftringentem, tenuem,orbicularem; circularibus fibris conftantem, ne nobis vrina inuitis exeat, certum eft, & probat Galenus *lib.5. de vfu part.16.* Etenim fi hic non effet mufculus, lotium in horas fingulas excerneretur, quemadmodum huic & multis aliis contingit,quibus mufculus hic relaxatur; cuius hiftoriam defcribit Columbus *lib. 5. de re anatomic.cap.26.*

Ano tres mufculos contingere.ex quibus vnus orbicularis eft, qui fphincter appellatur, docet idem auctor *cap.fequenti*, in extremo recti inteftini pofitus, hic latus potiùs,quàm craffus dici meretur, fibris conftat tranfuerfis,& cum cute admodum vnitur, à coccyge ligamentis mutuò acceptis Eodem munere fungitur, quo fungi veficæ mufculum diximus. Fæces fcilicet hic detinet, ne nobis inuitis exeant,vt ille vrinam.Reliqui verò lati quidem funt,fed fubtiles.Hi rectum inteftinum furfum trahunt, ne nobis excrementa nimium excernere conantibus,illud exeat infrà. De quorum compofitione,& natura fi plura fcire aues, lege quæ Ioannes Riolanus filius, vir ftupendæ lectionis,raro,acutóque ingenio præditus,*lib.5. Anthropograph.*de mufculorum vtilitate, & vfu graphicè inter omnes peritiffimos anatomicos confcripfit:nam eius opera anatomica funt digniffima cedro.

Rogabis,cur adhibitis calidis præfidiis,horum quidam vix fanari potuit? Dic in virium firmitudine fuiffe difparem rationem:nam vires fortes lethales morbos contemnunt,ex Gal.*lib.10.meth.c.4.& lib.1.epid fect.3.com.* 19. Dic fecundò,quoniam à caufa externa laborauit, & manifefta,cui tutò fuccurri poteft, maximè cùm citra apparatum morbofum lædit.His poteft addi tertia,nam læfi circa os facrum nerui difficulter ex præfidiis opem fentiunt: hæc enim pars infima eft, partibus excrementa recipientibus vicina, ad quas fuapte natura ex toto corpore fuperfluitates confluere folent: præfertim cùm os facrum fit omnium offium totius fpinæ maximum; quare ab Hip. *lib.2.epid.fect.4.num.1.* magna vertebra appellatur:in qua cùm humor impingitur, ac firmatur, vix medicamentis elidi poteft; hæc enim ob eius craffitiem,commodè altiùs penetrare non poffunt.

Aggredienda tamen curatio eft,& calidis auxiliis celebranda.Victus fit calidior, & ficcior. Humores frigidi, craffi,& vifcidi alterandi,expurgandi,provt *in cap.de refolutione*, vnanimiter auctores confuluerunt. Topica fint exiccantia, calefacientia, roborantia: quorum formam proponunt Aëtius *tetrab.2.ferm.2.cap.* 34. Paulus *lib.3. cap.45.*de eodem affectu ex profeffo difceptantes.

HISTORIA CXLVIII. GALENI, De vrinæ fuppreffione.

Ex concreto pure, aut lapide vrina fupprimitur.

Reterea cùm alios quofdam diuturni dolores vnà cùm abfceffuum notis infeftarent,tenue pus finitis abfceffibus cum vrina profluere vifum eft:deinde fubfequens vrinæ retentio,cōiecturæ occafionem dedit,quod à craffo pure meatus obftrueretur. Atque in pueris etiam quos lapis veficæ cruciabat, videmus fæpenumero vrinam retineri.Eos itaque refupino figurato corpore concuffimus,ita vt à meatu lapis dimoueretur, &c. Galenus lib.6.de loc.affect.cap.4.

PARAPHRASIS.

EX abfceffu,vlcere,aut vulnere in renibus, vel vefica facto,pus emanare notum eft.Cùm autem hæc purulenta excretio per vias vrinæ valde eft copiofa,tenax, & vifcida,in his partibus impacta,vrinam fupprimit.In hoc cafu tenuantibus,& abftergentibus vtendum eft: tam intus affumptis,quàm per fyringem immiffis. Ea funt aqua hordei cum melle,& faccharo. Stillatitia ex hordeo,terebinthina,& faccharo.Lac feminum frigidorum. Aqua lactis cum faccharo,aut melle:Craffa pituita per aluum,vomitúmque repurganda. Roborandum membrum, cuius occafione humor defcendit in veficam.In hunc vfum roborantia, fuperfluámque humiditatem abfumentia fummopere præftant. De horum numero fudorifera effe cenfentur,quæ ex decocto ebeni, aut fmilacis afperæ parari folent. His fi non fuccubuerit affectus, fontanellam in cruribus affigendam cura,vt purulenta materia,feu vifcidus pituitofufque humor ad ignobiles diuertatur corporis partes, cuius vacuatione interna membra leuantur, & tranfpirant.

Si lapis caufa eft obftructionis, optimum eft Galeni experimentum. Quare fi nullum rei obftruentis, præterquam lapidis,indicium adfit, puerum refupino figurato corpore concute. Scimus enim duplici corporis figura lapidem è veficæ collo dimoueri: vnà plurimum inflexo corpore, qua caculus in veficæ alueum feponitur: & mox vrina in decliui pofita in fiftulam fubit vrinariam. Altera verò,dum corpus fupinè pofitum,fublatis femoribus,& clunibus concutitur,quo in aduerfam fpinæ cauitatem calculus relabatur. Vtrumque fi fueris expertus,lapis è meatu dimouebitur.Semotum minue,aut medicamentis extrà elide,quæ auctores *in c.de vefica lapide* obferuanda præcipiunt.

HISTORIA CXLIX. GALENI, De vrinæ suppressione.

Vrinæ retentionis, ex perinæi inflamma-tione subortæ, curatio.

Percussus validè quidam in ea parte, quæ femẽ appellatur, (Græci perinæum dicunt) *inflammatione suborta vrinã reddere non potuit : ac vesica ipsa, vtpote plena, manifestè secundum circumscriptionem intenta erat. Huic ne irritaretur inflammatio, fistulam adhibere noluimus, sed aqua calida affusa, oleo perungere satius esse putauimus. Cùmque tribus horis eum sic tractassemus, tensione non parum relaxata, ac dolore (vt ipsemet fatebatur) non ita grauiter infestante, iussimus, vt vrinam reddere tentaret. Interim cùm nos vesicæ tumorem ad inferiores partes impellendo, sensim premeremus, iuuenis vrinam reddidit, &c. Galenus* lib.1.de loc.affect.cap.1.

PARAPHRASIS.

Galenus causas extrinsecas vrinam retinentes explicaturus, hanc historiam proposuit, quam in hunc modum explicandam iudica. Est femen, quod Græci perinęum dicunt, intercapedo illa quæ est inter anum, & scrotum, ex Galeno *lib.3.de articul.com.45*, & Aëtio *tetrab. 3. serm.1.cap.42.& tetrab.4.serm.3.cap.27.* Huic verò parti percussæ, & ob dolorem, conuocata fluxione, tumidæ, tensæ, inflammatæ, localia priùs auxilia adhibere satius iudicauit, citra venæsectionem, huic vsui præstantissimam; quoniam parua erat inflammatio, neque vrgebat multum, & à causa externa suborta. Vel si mauis dicere, Galenum tam signa inflammationis, quàm huius remedium celebratum per venæ sectionem, tanquam res notissimas prætèriisse, non aberrabis. Nam verisimile est hanc celebrasse, in inflammatione partis, ad quam ex necessitate plura damna deinceps subsequuntur, quæ deinde difficilem habent correctionem; nam conuocata fluxione, ex fluxu irruentis humoris, supprimitur omnino vrina sæpissimè, coarctatis vrinariis vasis, & veluti obstructis, ob inflammationis molem; accidunt abscessus, vlcera immedicabilia, & fistulœ, nam hæc pars est posita in ipso sordium confluxu; ad quam decliuem suapte natura à toto decumbere solent excremẽta, quæ abscessuum curationem valde impediunt. Sed à qua parte sit celebranda venæsectio, *in sequenti historia* dicemus.

Topica ergo, & localia medicamenta imponenda iussit neglecta ænea fistula, ne irritaretur inflammatio, non quòd hæc in vesicæ collum immissa, pærinæi tumorem tangere posset, sed timor erat, ne cum difficultate immissa, sese magis compressissent vesicæ collum, & perinæi tumor, & necessariò inflammatio fuisset irritata. Est autem ænea fistula, (Græci catheterem vocant) quæ lapidem à ceruice repellit, & vrinam educit. Huius formam exactè describit Cornelius *lib.7.cap.26.*& alia multa de eius vsu necessaria, dum sic inquit. *Res interdum cogit moliri manu vrinam, cùm illa non redditur, aut quia senectute iter eius collapsum est, aut quia calculus, vel concretũ aliquid ex sanguine intus se opposuit. At mediocris inflãmatio sæpe eam reddi naturaliter prohibet, idque non in viris tantùm, sed in fœminis quoque interdum. Ergo æneæ fistulæ fiunt, quæ vt omni corpori, ampliori, minoríque sufficiant, ad mares tres, ad feminas duæ Medico habe ndæ sunt. Ex virilibus maxima decem & quinque est digitorum, media duodecim, minima nouem. Ex muliebribus, maior nouem, minor sex. Incurnas verò esse eas paulum, sed magis viriles oportet, leuésque admodum, ac neque nimis plenas, neque nimis tenues, &c.* Galenus verò peculiariter ostendit iniiciendi modum per catheterem *lib. 4. meth.cap.7.* cum Paulo *lib.6.cap.59.*

Quare tutius iudicabit tumorem laxare, ac emollire, dolorem imminuere, ac sedare, quàm aliquo irritamento vrinæ exitum procurare: irritat autem semper fistula, & expertissimum Chirurgum desiderat. Totũ ergo curationis

A cardinem in mixtura ex oleo. & aqua reposuit: hæc enim si non sit intensè calida, vt est balnei aqua, non calefacit, sed inflammatam particulam refrigerat, sedat dolorem, laxat, emollit, digerit; & eò plus si cum oleo fit permixta; ex oliuis maturis expresso, ex Gal.2.*simpl.7.*quod similes tepidæ aquæ habere qualitates, à Galeno proditum est *lib.4. de rat.vict. com.49.§.Caterùm olei, & aquæ mixtura, tepidã generat caliditatem, mollitque, & mitigat, vtpote moderatam habens facultatem, cuius potissimum esse debent quæ & maturant & per halitum digerunt, &c.*

His indicationibus satisfaciens Galenus, hoc medicamento vsus est ? maximè cùm pars neruosa refrigerantia non admittat medicamenta, sed temperata, qualem temperiem habere oleum ostendit Galenus *lib.2.simpl.22. & 24.* vbi præsertim nec summè frigidum, nec calidum applicatur, vt monuit *lib.2.eiusd.oper.c.18.* Quare mordicationes lenit, ex ipso *c.13.eiusd.*& vlceribus cum inflammatione opitulari, *cap.10.supra* asseruit. Ad hæc aqua calida moderatè laxat, modicè digerit, ex accidenti refrigerat.

B Si verò oleum erysipelatibus, & inflammationibus infestissimum esse asseuerat, quoniam cùm sit pingue, ignis est aptissimum alimentum, ex Galeno *4.de vsu part.9.& 3. de temp.2.*& idcirco calefacit, & inflammat, ex ipso *3. de temp.5.& 2.simpl.12.* De oleo intelligas per se solo applicito, non mixto cum aqua calida, quæ eius actionem retardat. Vel id esse noxium asseuera, impositum in parte erysipelate arsiuo tentata, vel ab inflammatione, ex bile, calidissimóque sanguine orta, correpta. Neque aquam caliditate & humiditate sua relaxando, & eneruando, ad putredinem partem disponere, asserendum est, vt *5.simpl.7.& lib.5.de sanit.cap.3.* Galenus sentire visus est: nam tantùm

C abest, vt hoc contingat, vt huius beneficio, laxatis poris impactus humor meliùs transpiret; & pars robustior, & vegetior à putredine, minuto humore, & dolore sedato, immunis euadat.

At cur resoluto humore, & lenito dolore, detracto aliquantulum impedimento, iusserit vt vrinam reddere tentaret (nam periculum erat, ne compressione facta, ad locum inflammatum vicinum humores premerentur; (ea est ratio, vt scilicet musculi illi abdominis ad vrinæ expulsionem concurrentes premerentur, & maximè cùm infirma esset vesica; & sic sensim facta compressione, humorum confluxus non erat timendus, præsertim cùm in ipsis musculis non essent superflui humores. Quo factum est, vt retentam vrinam, suaui illa facta compressione, iuuenis ex-

D pelleret, & ab vrinæ retentione immunis euaderet.

HISTORIA CL. GALENI, De vrinæ retentione.

Vrinæ suppressio, ex vesicæ inflammatione ortum ducens, curata inflam-matione, cessauit.

Igitur cuidam cùm cecidisset, spina sinuata est, quapropter vrinã reddere non potuit: nam id aliquando fieri solet, quẽadmodum ab Hippocrate dictũ est. Verùm non illico suppressa

E *fuit vrina, sed perẽdie, ob afflictarum vertebrarum ad interna luxationem, inflammata vesica. Itaque dolebat in ea parte vel nemine tangente, sed multò magis, siquis manu eam tangeret: atque hanc curauimus inflammationi remedia adhibentes, &c. Galenus* lib.6.de loc.affect.cap.4.

PARAPHRASIS.

Ex casu, vertebrarum luxationem; ex hac, spinæ imbecillitatem, & dolorem; ex hoc, humorum ad vesicam confluxum, & inflammationem fuisse excitatã, res est manifesta. Ex vnius autem doloris præsentia inflammatã vesicam cognoscere cùm non potuerit, necessarium est vt dicamus, ipsũ alia cõmunia vesicæ inflammatæ signa, vt notissima prætèriisse, ab ipso, aliísque Medicinæ auctoribus

tantoperè

tantopere celebrata: ea sunt grauitas, tensio, tumor in regione vesicæ, vomitus biliosus, ardor in parte, ac satis insignis dolor, cum pondere & grauitate circa pubem, & inguina; nausea, difficultas anhelitus; febris assidua, & acuta; & ob cerebri consensum interdum vigiliæ, motus conuulsiuus, & delirium apparent, quæ omnia expendunt Aëtius *tetrab.* 3.*serm.*3.*cap.*26.& Paulus *lib.* 3.*cap.*45.

Per spinæ autem sinuationem, intellige vertebrarum spinæ ad interna luxationem, lordosin (id est excauationem) vocant. Nam nec dorso desunt sua mala, inquit eruditissimus Manardus *lib.*7. *epist.*2. sic referente Agricola Ammonio *in com.c.*5.*lib.*4.*de loc.affect.Galeni*, modò enim spina extrorsum flectitur, qui Græcè *Kybi, Hybi, Kyrti*, & Latinè *Gibbi* dicuntur, modò introrsum, qui regibbi, & lordi vocantur, de quibus nominibus elegantissima protulerunt Celsus *lib.*8.*cap.*14.& Paulus *lib.*6.*cap.*100.

Cæterùm spinæ sinuationem, ex se vrinæ suppressionem non effecisse, Galenus affirmat, sed ob vertebrarum ad interna luxationem, excitata inflammatione in vesica. Nonnunquam enim accidit, vt à vesicæ inflammatione angustior reddatur meatus, per quem excernitur vrina, vel etiam omnino obturetur, ex cōfluente ob doloris sæuitiem humore, qui vias arctando, & comprimendo, vrinam supprimit. In hac enim vertebrarum ad interna luxatione, non vnam, sed plures vertebras luxatas fuisse, tam quæ sub sesto transuerso sunt, ossi sacro contiguæ, à quibus nerui ad vesicam perueniunt, quàm neruos omnes qui à spinali medulla oriuntur, & dictarum vertebrarum medio ad vesicā prodeuntes, & partes spinæ superincidentes fuisse pressas, asserendum est, cum Galeno *in lib.*3.*de art.com.*51.

Quare ægro dolore correpto, in regione vesicæ, quæ pubes est, vel nemine tangente, quoniam ab humoribus calidis, & inflāmationem facientibus distendebatur vesica, & adhuc magis, siquis manu locum illum tangeret, quia tunc magis premebatur vesica, & adstantibus aliis signis, inflammationi remedia solùm adhibere tutius iudicauit.

Quæ autem ea fuerint, non exponit, fortè quoniā *in lib.* 3.*meth.cap.*2,*& lib.*2. *ad Glauc.c.*2. ea patefecit: his enim locis ortum inflammationum perpendens, has ex sanguinis influxu copiosioris, quàm pars postulet, generari tradit. Cùm enim excretoria facultas suo munere fungitur, & triste aliquid sentit, vt dolorem, ex qualibet causa contractum, expellat, omni conatu vehementer aggressa, sanguinem & spiritum, ex reconditis corporis sedibus in afflictam exprimit, & sic ex dolore, particula, pro portione confluentis in eam humoris, in tumorem attollitur.

Rursus. Fluentium humorum antispasis, id est retractio, medela est, hac posita animaduersione, vt in initio inflammationum longissimè parte tentata fluxione diuertendus sit humor, nequaquam ad eam trahendus, vt *lib.*13. *meth.* 11. latè docuit Galenus. Si ergo ad vesicā fluxio deferatur, & corpus plenum sanguine appareat, valida sit laborantis vis, tempus autem anni sit ver, regio temperata, æger sit adolescens; is sanguinis missione ex superioribus partibus indiget. Sicut enim si aliqua pars superior patiatur, per inferiora ducendus est sanguis, sic si inferior laboret, per superiora extrahendus est, ex Gal.*lib.*4. *meth.cap.*6. & alibi passim. Semper enim motum ad contrarium retrahere expedit, sic enim meliùs pars inflammata à vehementia superuenientium symptomatum præseruatur; & non inflammata modò, sed solùm dolore, aut calore tentata, & affecta, tutiùs ab imminenti inflammatione præseruatur. Sic *lib.*10.*de compos.medic.sec.loc.cap.*2. in coxendicis colore priùs basilicam secat.

Ex hac consideratione, ex superioribus partibus sanguinem emisisse Galenū in hoc ægro iudicabimus. Sed quid respondebimus Galeno *lib.*6. *aph. comm.*36. interpretanti aphorismum illum, *Difficultatem vrinæ venæ sectio soluit, secare verò interiores*, dicentique per interiores venas, non esse intelligendas brachiorum: nam *consueuit Hip.* (inquit ipse) *in omnibus libris suis, in partibus, quæ supra hepar sunt è manibus sanguinem emittere: in inferioribus verò venas, quæ in poplite, & malleolo sunt, secari iubet, &c.* Sunt autem inferiores partes, ex ipso, *in lib.de curand. rat. per sang.mis.* *cap.*18. Coxendix, vterus, vesica: & Galen.*lib.*13.*meth.*11.

A adiecit renes, vesicam, pudendum, vterum; quas partes esse per poplitis, aut malleoli sectionem vacuandas, expresse ibi confirmat.

Auctores ferè omnes, qui de vesicæ inflammatione proprium caput conscripserunt, primò è brachio, deinde ex talo venæ sectionem moliuntur, licèt Paulus, Aëtius, & cæteri Principes locum sectionis non assignent: & meo quidem iudicio, rectè eam ex cubito moliendam imperarunt; promptiùs enim sic auertitur ad contrarias partes humor, ne in affectam partem decumbat, grauiora mala effecturus. Sed ad difficilem Galeni contextum, iubentis vesica affecta ex inferioribus partibus esse sectionem venæ celebrandam, vel nihil respondent, vel inutiles afferunt distinctiones.

B Fernelius *lib.*2.*de ven.sect.cap.*7.*prope fin.* in inflammatione podicis, partium obscœnarum, crurum, vesicæ, inguinis, ex superioribus cubiti venis ad inhibēdam fluxionem, in initio sanguinem mittit, & deinde ex inferioribus sanguinem euacuat. Hanc sententiam hausisse Fernelium ab Auicenna, neminem latere potest: is enim auctor *lib.* 16.3.*tract.*1.*cap.*11. illicò ex basilica sanguinem minuit, & cùm declinat, ad saphenæ sectionem accedit. Galenus enim in declinatione è talo sanguinem extrahit: cæteri in initio è cubito rectè quidem phlebotomiam exercendam monent. Hippocrates verò interiores, hoc est internas venas secari iubet, non crurum; & si id facit, in declinatione inflammationis, in eo loco sectionem celebrasse dicendus est. De quo argumento lege Ferdinandum Menam *in com.* *cap.cit.Gal.de curand.rat.per sang.mis.* de hoc negotio accuratissimè differentem. Cur autem Auicenna tundendam

C imperet sinistri cubiti venam, & non dextri, qui sanguinis cedi proximus cùm sit, potest inflammationem magis auertere, explicat Mercurialis *lib.*3.*praxis, cap.*34.

Purgationem instituendam esse iam declinante morbo, lenibus & clementibus medicamentis, vt de totius corporis habita prouidentia, inflammata pars, tutiùs & securiùs medelam recipiat, firmant Medicorum præcipui. Post vniuersalia remedia sequuntur inflammationem sedantia auxilia. Licèt autem in omni inflammationis initio, vt millies protulit Galenus, repellentia optima sint, quorum vi roboratur pars, & fluens humor repercutitur, & sic phlegmones ortus, atque incrementa, vomica, maligna viscera, febrium, dolorúmque causæ, aliáque permulta vitia declinantur: tamen hæc in vesicæ inflammatione cautè administranda; tum quia vesica est pars frigida, exan-

D guis, fibris intertexta, & frigidorum occursu facilè læditur; tum quòd in profundo sita est: quare extima parte inanita, & contracta repellentis vi, intrò pellitur humor in ima, & sic maior copia humoris in inflammatam partem confluit.

Digerentia ergo temperata sint, quæ dolorem leniant, laxent, humorem in halitum absumant; quare necesse est vti fomentis, insessionibus, balneis, quæ emolliendi, & resoluendi vires habeant. Hoc opus præstant viola, malua, chamæmelum, anethum, althæa, semen lini, anisum, fœnugræcum, si oleis anodynis & laxantibus, vt amygdal. dulc. anethin. liliaceo, illorum medicamentorum decoctum permisceas.

Vrinam verò prouocantia, noua, ex Galeno 13.*meth.*11. hæc enim sua vi attenuante humores ad inflammatam partem mouent, & caliditate insigni inflammant, ex Ga-

E leno 5.*simpl.cap.*22. Cætera verò quæ sine mordacitate vrinam mouent, & in declinatione inflammationis sint exhibita, Galenus non prohibet, *loc.cit.* hæc sunt semina melonis, cucurbitæ, & cætera, quæ seroso humore multiplicato vrinam ciere dicuntur. Quare illis vtendum non est, & maximè cùm ex inflammatione vesicæ, vrinæ suppressio contingit, ex Aëtij consilio *tetrab.* 1. *serm.* 4. *cap.*111. præsertim si corpus vitiosis humoribus abundet; si enim ea temerè tentes, aliud grauius malum suboriri solet.

Quòd si his factis, adhuc non quieuerit dolor, cucurbitulam iuxta pectinem affixam scarifica, cuius vi impactus humor educi possit. Aretæus *lib.*2.*de curat.morbor.acut.c.* 9. ventris partem laxam, quam kenceôna vocant Græci, secandam,

candam, & multo oleo cum ruta & anetho, vesicam irrigandam præcipit: sed summa cum cautela celebranda est, aut quàm rarissimè; nam sectio hæc febrem ob dolorem augere est apta, sanguinisque profluuium concitabit maximum. Si inflammatio ad supputationem vergat, eadem iuuanda erit, & abscessu disrupto vlceris curationem aggredi oportet.

HISTORIA VLTIMA, GALENI, De vrinæ suppressione.

Vrinæ suppressio ex lapide in virgæ extremitate impacto, glandis incisione curatur.

*SÆpe namque præ magnitudine in collo vesicæ detenti lapides, in extremū periculū, doloris acumine, patiētes agūt, nec*vrinas sinunt excerni. Vidi ego quendā, cui per alias vias elapsus, in virilium extremitate lapis hæserat, minimùmque abfuit, quin vrinæ difficultate, & dolore acutissimo homo interiret, nisi tandem angusto forcipe eximere potuissemus, sectionem per longum supernè moliti, &c. Galenus* in lib. de ren. dignot. & meditat. cap. 3. *Aëtius* tetrab. 3. serm. 3. cap. 4.

PARAPHRASIS.

HVnc librum Galeni non esse, patet manifestè, cùm sit Philagrij Medici antiquissimi Christiani, à quo historiam desumpsit Aëtius *loc. cit.* ex quo auctore integras paginas in suum librum transcripsit: & vt videas quàm mi-

C ferè hallucinentur, qui contrariam sententiam defendere ausi sunt, vide *c. 23. lib. de ren. dignotione*, quo loco se Christianum fuisse profitetur auctor, ibi. §. *Non absurdum est nos ceu Christianos, &c.*

At cùm Aëtius referat historiam, & auctor hic sit vir eximius; & Medicus haud postremæ notæ, vtat Vallesij consilio *in præfatione ad libros Hip. epidemicos*, qui omnes historias, & sententias huius auctoris licèt nothas, & adulterinas se interpretari affirmat, quum hæ Medicis curaturis maximam vtilitatem ex se præbeant.

Cùm ergo lapis in pudendi extremitate, vel medio tenaciter, valido ad hunc locum naturæ conatu protrusus, & præ magnitudine excerni non poteft, contumaciter pudendi parietibus adhærescens, mollire virile membrum balneis laxantibus oportet; qualia in retentione vrinæ ex lapide, grumo, viscidísque humoribus orta præscribi solent. Tumidæ, & dolenti parti anodyna imponenda. Balneum ex oleo iterandum. Vitanda diuretica. Abstinentia à potu imperanda.

His factis, si adhuc lapis sit impactus, & homo de vita periclitetur, pudendi sectio celebranda. Hunc curandi modum opere ipso obseruauit Stephanus Gourmelenus *lib. 2. chirurg. pag. 149.* approbant Rodericus à Fonseca *lib. 2. c. 10. de calculosis*, Iacchin. *in lib. 9. Rhaf. ad Almansf. c. 64.* Michaël Ioan. Paschal. *lib. 1. c. 47. de curand. morb. in fin.*

Et hæc de vrinæ suppressione sint satis. De illa verò vrinæ retentione, quæ fit non patiente vesica, lectu digna scripsit Petrus Salius, omnium in hoc difficillimo argumento primus *lib. de affect. particul. c. 12.* & ex eius mente trāscripsit Marcellus Donatus *lib. 4. de medic. hist. mirabili, c. 28.* & postea retulit Mercatus *lib. 4. de morb. intern. c. 12.*

QVÆSTIO VLTIMA.

Quòd vrinæ retentio sit actio animalis, excretio verò naturalis. Contra Andream Laurentium, Medicum acutissimum.

COMMENTARIVM

VRinas sinunt excerni.] Iniurius essem, & à Medicorum cœtu eliminandus, si post tot de vrinæ retentione,

A aut excretione historias diligentiùs in præsenti non examinarem, vtrum retentio, seu excretio vrinæ sit opus facultatis animalis, vel naturalis: nam in eius expositione plura latent scitu digna, quæ contradictionem in doctrina Galeni arguere videntur. Quare omnia ad amussim explicare difficillimum est, cùm tractatio hæc paulò sit obscurior: in qua præsertim industriam suam exercuit Thomas à Veiga grauissimus Medicus *in com. c. 1. lib. 1.* Gal. *de loc. affectis n. 37.* sed ita obscurè (more suo,) vt vix illius mens percipi possit, quo pacto, Delio (vt aiunt) natatore opus est. Sic ergo me clariùs, & vberiùs de hoc argumento disceptantem audire ne graueris, præsertim cùm plura rimari fuerim coactus, quæ ad superiores propositas historias enarrandas apprimè conducunt.

Andreas Laurentius, Medicus profectò celeberrimus propofuit quæstionem, sed ita per transennam, ac obiter

B eam agitat *lib. 6. de hist. anatomic. quæst. 31.* vt nihil frugis ex eius lectione eruere queas: nam & retentionem, & excretionem, mixtam esse actionem ex naturali, & animali asseuerat; & suam positionem inualidis argumentis confirmat, quæ luculenter infrà soluta videbis. Proponit ergo doctrinam Gal. *lib. 1. de loc. c. 1. & lib. 6. de loc. cap. 4.* quibus locis tantus auctor hanc quæstionem soluit, asseuerans retentionem animalem, & voluntariam esse, quum fiat mediante musculo vesicæ collo inserto, qui toto retinendæ vrinæ tempore contractus operatur, constringendo collum vesicæ. De excretione autem pronuntiauit, eam esse naturalem operationem expultricis vesicæ. Hanc Magistri positionem ego quoque libentissimè amplector: cuius auctoris doctrina in solutione argumentorum, ampliùs clarior euadet, quæ contra ipsum obiici possunt.

Qui ergo retentionem vrinæ, naturalem esse actionem

C contendebāt, his forsan niti poterant rationibus: & prima sit. Omnia villorum genera, etiam qui retentioni inferuiunt, reperiuntur in vesica, ex Gal. *lib. 5. de vsu part. c. 11.* ergo non minùs in ea quàm in reliquis corporis partibus, retinendi munus obibunt: cúmque illud potissimum fiat in vesica circa vrinam, videtur illius retentio non animalis, sed naturalis, quantumuis à constringente musculo iuuetur; quemadmodum expulsio eiusdem vesicæ, licèt nonnunquam abdominis musculis perficiatur, opus tamen naturale à Galeno appellatur.

Secunda. Omnis motus animalis voluntatis imperio fit. Sed vrinæ, quemadmodum omnium excrementorum retentio voluntati nostræ non subiacet. Ergo non est dicenda operatio animalis. Maior videtur constare, quoniam in eo actiones animales à naturalibus differunt: nam hæ cùm sponte, & nulla præcedēte cognitione, aut electione fiant,

D nullius imperium expectant vt edantur, sed data materia necessariò exercētur, ex Gal. *lib. de vocal. instrument. dissect. c. 2.* vbi vult ex animali voluntarium colligi, & è contra.

Tertia. Resoluta vesica cohibetur aliquando vrina, ex Aëtio *tetrab. 3. serm. 3. cap. 34.* Paulo *lib. 3. c. 45.* Gal. *lib. 6. de loc. cap. 4.* priuatur enim sensu, & motu, & robore ad excernendum. Ergo vesicæ retentio non est animalis operatio. Probatur consequentia, quoniam cùm resolutio nihil sit aliud, quàm facultatis animalis ablatio, procul-dubio cessabit vitiabitúrque ea ablata, retentio vrinæ, si ea illius virtutis sit operatio.

Sed hæc commodè solui possunt. Dic ad primum. Non negamus vesicæ inesse retentricem naturalem, & obliquos villos illi inseruientes: illis tamen non fit potissimum vrinæ retentio, quum ad tantam molem sustinendam non sufficiant; sunt enim gracillimi, tenuissimi, ac proinde

E valde imbecilles: sed mediante musculo osculum constringente, cui prædicti vlli etiam aliquem vsum præstant, quemadmodum etiam omnes, tam recti seu oblongi, quàm obliqui, & transuersi, sui contractione ad excretionem faciunt; licèt soli transuersi sint proprium instrumentum excernentis facultatis, vt constat ex *lib. 5. de vsu part. cap. 11.* Licèt verò Galenus ibidem asserat, ideò omne villorum genus vesicæ datum fuisse, vt omnes etiam motus species consequeretur, non sic verò intestinis, in quibus (inquit) nec attrahere, nec retinere erat necessarium; atque ita innuere videatur, naturalem retentricem

veficæ circa vrinam retinendam potiſſimum negotiari (nec enim de retentione circa alimentum veficæ intelligi poteſt, cùm illa etiam in inteſtinis detur,) & propterea obliquis fibris donatam fuiſſe; nam hoc licèt verum ſit, non tollit hoc, præcipuum retentionis agens eſſe muſculum cum facultate animali, qua ſola mediante operatur, cui muſculo reliqui villi ſubſeruiunt: quemadmodum & *6. de anatomic. adminiſt. & lib. 4. de vſu part. ad fin.* de inteſtinis loquens, quamuis nullam iis fæcum tractricem concedat, ait, oblongos villos ad firmitudinem reliquorum habere; id quod etiam de tractrice veficæ intelligendum eſt, eam ſcilicet ei datam fuiſſe, veluti quoddam additamentum, ne ſcilicet veficæ deeſſet, ſi aliquando prædicta facultate eſſet opus, & renes vrinam non tranſmitterent, cuius ferè tota demandatio renum expultrice perficitur, vt paſſim ex Galeno colligitur, vbi de vrinæ ſeparatione loquens, ſemper eam à renibus ſecerni, & ad veſicam tranſmitti affirmat, vix vnquã facta mẽtione de tractice veficæ. Ad id verò quod addebatur, negamus excretionem illam, quæ abdominis muſculis perficitur, vbi vel vrinæ exigua eſt portio, vel veficæ expultrix naturalis imbecillis, operationẽ eſſe naturalẽ; animalis enim eſt, vtpote à vi animali per muſculos facta. Nec Galenus naturalem vim appellat excretoriam vrinæ, niſi illã quæ in corpore veficæ ſita eſt, & quæ totam vrinam ſemper excernit, atque reſiduũ vrinæ in pene relictum iaculatione quadam propellit, vel veſica imbecilli excernit, nam procul dubio animalis eſt, vt Gal. *lib. 1. de loc. affectis, c. 1.* affirmat; fit enim muſculis, & virtute animali qua ipſi operantur. Quòd ſi excretiora virtus veficæ maiorem vrinæ copiam expellere poteſt, & minimã non poteſt, id eſt quia parua copia ſubterfugit actionẽ virtutis, vnde muſculi abdominis vrinæ expulſionẽ adiuuãt.

Ad ſecundam. Negatur maior, ſi per voluntarium motum intelligamus eum, qui neceſſariò volũtatis imperium èxſpectat vt fiat; plurimæ enim animales functiones fiunt, nulla voluntate præcedente, vt tuſſis, reſpiratio, & multæ aliæ quas exercent dormientes, quibus tamen nulla eſt voluntas, quemadmodum & nullæ actiones intellectus. Si tamen voluntarius motus ſumatur pro eo, in quem poteſt habere ingreſſum voluntas, ad accelerandum, vel retardandum, tuſſis, & reſpiratio voluntarij motus dici poſſunt. Quare non ſequitur, excrementorum retentiones, quantumuis animales ſint, eſſe voluntarias, ſaltem primo modo: nec Galenus citatus vniuerſaliter aſſerit omnes animales actiones ſecundùm voluntatem perfici, ſed tantùm plurimas; immò verò (inquit) ſi quid eſt animale opus, ad id nõ omnino neceſſariam voluntatem eſſe; nec neceſſarium eſt, vt animales motus à naturalibus diſtinguantur per præcedentem cognitionem, & electionem; licèt enim ſæpe ita fiat, ſemper tamen inter eos tale diſcrimen reperitur, ſed ſatis eſt quod à diuerſis fiant facultatibus per diuerſa inſtrumenta, & cum aliis quæ ad talem diſtinctionem ſufficiunt. Quòd ſi aliquando Galenus, & alij auctores, ex animali voluntarium colligunt, confundunt prædicta duo, & pro eodem accipiunt ſignificato, cùm tamen procul dubio diuerſa ſint, nec mutuò conuertantur.

Ad tertiam. Negatur antecedens: conſtat enim ex Gal. *lib. 1. de loc. affect. c. 1. & in lib. 6. cap. 4.* à veficæ reſolutione non cohiberi vrinam, ſed potius inuoluntariè excerni; cuius ea ratio eſt, quæ in argumento adducitur, nimirum quoniam cùm reſolutio facultatis animalis ablationem importet, & illius interuentu vrinæ retentio perficiatur, procul dubio veficæ reſolutio retentionem vitiabit, non autem expulſionem; atque ita ad vrinam retinendam non habebit vim: ſicut nec muſculorum abdominis reſolutio vitiabit retentionem, ſed expulſionem, quoniam cùm ad excretionem faciat illorum reſolutio, potiùs expulſionem, quàm retentionem incommodabit. Quo pacto verò Paulus, Aëtius, & Gal. ſint intelligendi, paulo pòſt dicemus; Quare retentio, animale eſt opus, à virtute animali factũ.

Quòd verò excretio, opus animale ſit, potius quàm naturale, plura obſtant, eáque valdè vrgentia argumenta: & primò arguere poterit quiſpiam hoc modo. Omnis actio quæ fit ſecundùm noſtram voluntatem, animalis eſt, vt Galenus ait *cit. lib. de vocal. inſtrument. diſſect.* Sed in ſano corpore vrinæ excretionem præcedit neceſſariò voluntas. Ergo hæc operatio eſt animalis, & ab animali facultate proficiſcitur.

Secundò. Non excernitur vrina, vbi veficæ facultas reſoluitur: cùm ergo reſolutio cadat ſuper animalem vim, ad eam videtur pertinere ipſius vrinæ excretio.

Tertiò. Quemadmodum ad vrinæ retentionem requiritur actio circumdantis muſculi, conſtrictio ſcilicet; ita ad expulſionem neceſſaria eſt eiuſdem operatio, laxatio nimirum: niſi enim relaxetur muſculus, vrina non prodibit, quia læditur illius diſtẽtio: ſed ſola vi animali muſculi omnes mouentur. Ergo illa eſt, quæ vrinæ excretionem facit.

Quartò. Naturales operationes nulla præcedente ſenſatione fiunt: patet in plantis, in quibus ſenſu omni priuatis naturalia opera exercentur; & naturalis expultrix ex ſe fertur, ad innoxium, & inutile excernendum: ſed ad vrinæ excretionem irritatio, & moleſtatio requiritur, quæ ſenſationem ſupponit, ex Gal. *5. de vſu part. vlt. & lib. 3. de facult. naturalib. cap. 12.* Ergo excretio vrinæ non eſt opus naturale, prout ab animali diſtinguitur, ſed animale potiùs dicendum. Hoc videtur inſinuare Auic. *19. 3. tract. 2. cap. 1.* dicens, tunc veſicam expellere v inam, cùm conſtringit eam, & dilatat lacertum ſuum, ex cuius facultate reſoluta Iſchuria contingit. Muſculi verò facultatem, animalem eſſe patet: ex cuius reſolutione etiam in colo inteſtino paralyſim accidere affirmat, *16. 3. tract. 3. cap. 7.* & Gal. *de motibus manifeſtis, & obſcuris, cap. 2.* docet non fieri excretionem vrinæ, niſi accedente virtute animali.

At hæc argumenta non concludunt. Dic ad primum. Quamuis fateamur excretionem eſſe voluntariam, & non fieri in ſano corpore, niſi præcedat voluntas, hoc eſt, ſinat & permittat expultricem ipſam ſuum munus exercere, relaxatione muſculi oſculum veficæ conſtringentis, qui imperanti voluntati obſequitur: Cùm tamen muſculus ſe relaxando, à ſua operatione ceſſet & ferietur, planè excretio vrinæ non erit operatio animalis facultatis, ſed potiùs eius ceſſatio & feriatio. Et quoniam oportet neceſſariò facultatem ipſam animalem ceſſare à ſua actione, qua muſculum contrahit, facitque retentionem, vt vrina excernatur; dici poteſt vrinæ excretio in ſano corpore, opus animale per accidens, nimirum quoniam non exercetur, niſi facultate animali accedente, non opere, ſed operis quiete & otio. Et in hunc ſenſum poteſt admitti maior primæ rationis, qua impugnabatur, excretionem veficæ eſſe opus naturale: aliter enim neganda, quoniam ſola illa actio, quæ præcedente voluntate fit, eſt animalis, quæ per muſculos exercetur: cùm enim muſculi per neruos à cerebro animalem vim motricem reciperent, inſtituit natura, vt in ſuis motibus voluntati ſubeſſent, ne temerè & inordinatè mouerentur.

Pro maiori tamen euidentia aduertes, quòd licèt veſica ad vrinam excernendam, non recipiat à cerebro per neruos virtutem motricem, nimirum quia neruus qui in muſculum inſeritur, non præſtat motum alicui particulæ, quia non eſt mouendi inſtrumentum; licèt etiam ſit motiuæ facultatis delator: recipit tamen per neruos ſenſitiuam, qua mediante veſica ipſa ſentiens morſum ab vrinæ acrimonia illatum, vel diſtenſionem à copia factam, excitatur ad excernendum. Verùm cùm non poſſit exire vrina, niſi relaxetur muſculus conſtringens veficæ collum, accedit voluntas à veficæ ſenſatione excitata, imperans animali motrici muſculi, vt ab opere ferietur conſtringendi & claudendi. Fertur itaque animalis imperium in vim animalem muſculi, illi ſubordinatam, & cùm ea feriante muſculus relaxetur, & excretionis via libera fit, & non impedita, excernitur vrina ab expultrice naturali veficæ, vnde excretio, opus naturale eſt, licèt vt fiat, neceſſarium ſit quòd voluntas præcedat, & muſculus relaxetur; propter quod, opus mixtum à Laurentio appellatur, ex naturali & voluntario, ſed ineptè, vt vidiſti: nam eius argumentum ſatis remanet explicatum, ſi dicta, & dicenda penſites ad vnguem.

His iactis, video te obiicientem, retentionem vrinæ, quam inuoluntariam diximus, abſque voluntatis imperio nequaquam fieri poſſe: nam ſi muſculi relaxatio non fit niſi

nisi voluntate præcedente, non aliter etiam fiet eiusdem constrictio;tum quia multò plus requitur ad operandum, quàm ad cessandum ab opere;tum quia voluntas fertur in diuersa,& opposita,super quæ cadit electio, quæ est actus voluntatis: eiusdem ergo imperio videtur subiici opus, cui subiicitur operis intercessatio;præsertim cùm illa musculi constrictio,qua perficitur vrinæ retentio,operatio sit animalis,mediante musculo facta: cuius actionem imperatam esse,& voluntati necessariò subiectam,docuit Galenus in locis multis.

Hanc instantiam soluere non est multùm operosum: nam diuersa ratio est in constrictione musculi, ad hoc vt fiat absque voluntate præcedente, non sic autem relaxatio: quoniam cùm musculus ille insertus sit vesicæ collo, vt tanquam ianitor quidam perpetuò aduigilaret, & sui contractione meatum vrinæ clauderet, nec pateretur ipsam prodire, nisi pro tempore, & occasione, vbi suum munus obiisset, satis erat animalem vim à cerebro per neruum recipere, nec voluntatis imperium expectare, siquidem absque eo, & conuenienter agere poterat, & fungi suo munere: ne verò ab eo temerè,& intempestiuè cessaret,necesse fuit non nisi pro arbitrio relaxari.Cúmque huiusmodi relaxatio, otium sit & intercessatio facultatis animalis;constrictio autem eiusdem operatio:licèt voluntas necessariò interueniat, vt musculus ille relaxetur, multò plus tamen requiritur ad eiusdem constrictionem, nimirum concursus mouentis, seu animalis facultatis, licèt absque voluntate. Nec obstat, quòd ea in diuersa fertur,& super opposita cadat electio;satis enim est quòd possit quouis modo habere ingressum in vrinæ retentionem, ad eam accelerandam, vel retardandam; non enim requiritur, vt æqualiter arbitrio nostro subiiciantur illa, super quæ voluntas fertur. Denique non obstat retentionem vrinæ fieri à musculo,vt voluntaria dicatur,ita vt fieri non possit nisi voluntate præcedente: hoc enim solùm habet locum in motu musculorum progressiuo, & perfecto, & quo locus mutatus.

Ad secundum. Negatur antecedens, potiùs enim immoderatè excernitur vrina vesicâ resolutâ, vt dictum est. Quòd si Gal.*lib.*1.*de loc.cap.*1. dixit, supprimi aliquando vrinam excretoria vesicæ resoluta, verbo resolutionis abusus est, accipiens illud pro defectu naturalis facultatis expultricis vesicæ: vel si resolutio propriè accipiatur, dici potest impediri excretionem vrinæ ad vesicæ resolutionem, hoc est, ad ablationem & defectum animalis facultatis, non quidem voluntariè mouentis, sed alterius, nempe sensificæ, quæ etiam animalis est; nam cùm illius ministerio sentiat vesica vrinæ acrimoniam, vel copiam, atque ita ad excernendum irritetur, ea deficiente vel ablata, necessarium est vesicam saltem plurimùm deficere à pristina excernendi vehementia: & in hunc sensum intelligendi sunt Paulus, Aëtius, & Galenus *locis citatis*, dicentes vesicæ resolutionem nonnunquam vrinæ tarditatem,retentionémque inducere.Negari tamen non potest, resolutionem musculorum abdominis, id est, defectum virtutis animalis mouentis, nonnunquam excretionem vrinæ impedire, & incommodare. Quoniam tamen illorum munus non accedit necessariò ad excernendi opus; sed vbi vrina, vel pauca est, vel vesicæ expultrix infirma, rarò contingit Ischuria prædictorum musculorum resolutione: nec ea si aliquando acciderit, dici potest vesicæ paralysis,sed ventris potiùs,cuius ipsi sunt musculi,& non vesicæ. Verùm licèt ita sit, cùm tamen exigua vrinæ copia, seu portio, quæ continetur in fistula vltra musculum circumdantem collum vesicæ, in ipso musculo contracto à vi animali pellatur: ea quidem resoluta, non potest retardari aliquantulum expulsio prædictæ portionis vrinæ: cùm tamen naturalis expùltrix vesicæ totalem excretionem promoueat, nec in eam cadat resolutio, non cohibetur excretio vrinæ ad vesicæ resolutionem.

Ad tertium. Auic.1 9.3.*tract.*2.*cap.*6 *&* 7. in eam sententiam inclinat, vt existimet relaxationem musculi esse actionem,atque motrice lacerti resoluta vrinam supprimi: agens enim *in cap.*6. de causis vrinam remorantibus, ait: *& facta causa virtutis motiuæ est, vt non sit lacerto,vt soluat seipsam, & moueatur à sua constrictione ad dilatationē suam* *Cap.*verò 7.*Signum* inquit *mollificationis* (id est resolutionis)*lacerti,est debilitas prouocationis, absque impetuoso vrinæ exitu.* Videtur itaque illi ea mens fuisse,vt opinaretur, duplicem lacerto operationem tribuendam, constrictionem scilicet, qua vrina retinetur, & alteram qua modicè laxetur,ad exitum;rursus excretionem quidem tardam & leuem, munus esse expultricis naturalis vesicæ; festinam verò, acceleratámque (quam aliquando continuam, nonnunquam intermittentem paramus) ex musculi motrice pendere: subdit enim, resoluta motrice lacerti exire vrinam,sed paulatim & sensim, non cum impetu & eiaculatione. Poterat calumnia inuri Auicennæ, auctori tanto: vnica enim est tantùm musculi operatio,constrictio nimirum, vt *lib.*1. *de motu musculorum ferè per totum* Galenus edocuit;nam quando musculus relaxatur, feriatur ab opere,& cessat in eo vis animalis;nec illius resolutione vrinæ exitus impeditur, sed tantùm retentio, ob cuius vitium guttatim fluit.Nec excusat illum expositio Nicoli *serm.*5. *tract.*10.*cap.*11. quòd huius musculi parua paralysis, per quam non possit soluere constrictionem, efficit retentionem;valida verò,propter quam constringi non potest, expulsionem inuoluntariam creat.Non valet(inquam)quoniam laxatio constricti musculi non est animalis operatio, sed merum otium; quare quantò resolutio maior est, eò erit laxatio promptior.Cùm verò antiquorum dicta hostiliter non sint redarguenda,sed amicè interpretanda,ex Galen.*lib.*2.*de sympt.caus.cap.*5. iccirco in errorem incidisse euidenter ex contextu probari non potest:duplicem ergo lacerto attribuit operationem, præcipuam videlicet constrictionem, & alteram qua laxatur, & otiatur, quam si lato nomine cum Auicenna operationem appelles, explicabis rectè.

Ad vltimum. Tam plantis, quàm animalibus instituit natura, vt communia alitionis opera actione naturali fierent: verum licèt in plantis facultas ipsa naturalis, ex se, soláque innata doctrina absque sensu operetur, & expultrix in inutile,& innoxium feratur,non inconuenit in animalibus interuenire etiam sensum, quo pro tempore magis excitetur vegetabilis potentia ad operandum, & percepta sensatione illius operatio fiat acrior, & concitatior, atque ideò ad expellendum vesica est donata sensu, ventriculus ad attrahendum acutissimo. Quomodo verò sit interpretandus Auicenna, nuper diximus. Vbi tamen de coli paralysi loquitur iudicare licet, librarij vitio additum fuisse *coli*, nam cùm ea sententia ex Paul. *lib.*3. *cap.*43. sit desumpta, vbi refert colicum dolorem suo tempore vagantem, in paralysim fuisse transmutatum, probabiliter arbitrari possumus, illud voluisse Auicennam, non verò colicum dolorem in coli paralysim fuisse finitum: de qua transmutatione,*lib.*1.*in com.hist.*45. & de eius curatione plura proposuimus,*in hoc lib.in com.hist.*89.Concludamus ergo retentionem vrinæ esse opus animale, cùm vesicæ collo natura musculum inseruerit, cuius opera vrina retineretur; musculi autem operatio à facultate prodit animali: excretionem verò opus esse naturale, vtpote ab expultrice naturali vesicæ factum.

Vtrùm verò musculus voluntarij motus sit organum, sitque immediatus,proximúsque motor,mobili cohærens, an verò mediante alio motum efficiat, poterat hoc loco controuerti, sed quoniam per amœnissimos Principum campos latiùs in hoc libro sumus spatiati, nunc habenas calamo. De hac re lege Iuniorum clarissimos, Thom. à Veiga *in com.c.*1.*lib.*6.*de loc.affect.*Valleriol.*lib.*4.*enarrat.*9.Andream Laurentium *lib.*5.*de re anatomic.q.*1.Sed cùm hi plura prætermittant, quæ in hac ardua quæstione proponi possunt,hanc vastissimam,amplissimámque disputationis prouinciam reseruare satius duximus, ad *histor.*27. *lib.*3. quem post hunc in lucem emitto, Deo auspice, & nostrorum studiorum patrono,cui sit honor, & gloria in sæculorum sæcula æterna. AMEN.

FINIS LIBRI SECVNDI.

ZACVTI LVSITANI DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA.

LIBER III.

De vteri, genitalium, & inferiorum partium affectibus.

PRÆLOQVIVM.

VNIVERSAM corporis molem in tres regiones diſtinximus, ſupremam quæ caput; mediam, quæ vitalia, & naturalia organa complectitur; tertiam, quæ partes externas comprehendit. De primæ partis affectibus, primo libro diſceptauimus. De ſecundæ regionis morbis, in ſecundo egimus diffusè. In hoc, de vteri, partiúmque inferiorum vitiis, Laconicè proponemus pulchra.

Vterus eſt veluti hortus feraciſſimus, excipiendo muliebri, & virili ſemini ad ſobolis generationem comparatus. Eſt nobiliſſima, ac prope diuina fauiſſa, ex qua naturæ theſauri conditi depromuntur. Eſt quaſi animal errabundum, quod nunc mouetur ſurſum nunc deorſum, nunc ad latera, ad præcordia, ad coxas. Ex hoc inordinato motu, varia, eáque grauiſſima ſymptomata emergunt, dira, & terroris pleniſſima. Inſuper mirabilis eſt huius partis cum omnibus noſtri corporis partibus conſenſus, ob quem eleuata venenoſa, & deleteria aura ab vteri ergaſtulo aſcendente, ſuperioráque membra feriente, & dira labe fœdante, miri & ferini propullulant affectus, qui ſedulam Medici opem prærequirunt: quare non inſcitè dicebat Hippocrates *lib. de loc. in homin. num. 59. Vteri omnium muliebrium morborum cauſa ſunt.*

Huius partis arduos, Herculeos, inſuperabiles morbos in hoc ſcrutamur libro, qui quàm ſæui ſint, truculenti, & funeſti, vtpote ab ſpurciſſimis ſubſtantiis, ſemine, & ſanguine menſtruo retentis, corruptis, & in veneficam naturam abeuntibus ſuborti, & in vtero, qui eſt ſtabulum omnis putrefactionis, & totius inquinamenti ſentina, pronati, nouit vel mediocriter in arte verſatus. Hinc morbi Gallici (miſerabilis ſcortatorum flagelli) horrenda vitia emanant, & tanquam à perenniſſimo fonte, alij condigni huius inſatiabilis libidinis fructus ſcaturiunt. Quæ omnia (Deo auſpice) nunc velut in ſpeculo quodam ſuccinctè, & ornatè deſcribere viſum eſt, plura addentes noua, quæ nobis fidiſſimo experimento ſunt comperta.

Extremas partes, vt coxam, genu, femur, talum, & totum pedem, licèt ignobiliores, ita vſu, & neceſſitate non multùm inferiores, ac principibus ſeruientes, earúmque importunos, & contumaces morbos rimari, etiam par eſt; quorum varietas, & obſcuritas vel peritiſſimos Medicos ſæpe deludere ſolent. In harum ergo partium ægritudinibus perſcrutandis finem huic tertio imponemus libro.

HISTORIA I. GALENI, DE MENSTRVI SVPPRESSIONE.

Fœmina extenuatissima, diuturna menstrui suppressione laborans, copiosissima sanguinis missione, curata.

ATQVE ego cuidam mulieri iam octo menses *purgationis menstruæ suppressione laboranti,* extenuatissima cùm esset, haud exiguo detracto sanguine, breuissimo tempore proprium habitum restitui; sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit, fuit valde celebre, ipsi quidem rescissa vena, & Medicis ex eo remedio futuram vtilitatem constanter polliceri verentibus: quin etiam nonnulli mihi aduersari audebant, non solùm propter mulieris maciẽ, sed etiam propter inappetentiam, ex venæ sectione sequuturam noxam affirmantes. In hac ergo* primo die sanguinis sesquilibram detraxi, rursum postridie libram, tertio verò non multo plus selibera, erant enim vnciæ octo. Scilicet ipsius eminebant venæ sanguinis plenæ, colore liuidæ, rescisso autem vasculo liquidæ pici, & colore, & crassitudine similis sanguis emanabat. Ob id ipsum sanè multò magis visus fuit largiter vacuandus, &c. Galenus* lib.6.epid.sect.3.com.29.

PARAPHRASIS.

CElebris quidem est historia hæc, & in practico opere sæpissimè præ oculis habenda: nam docet exactè, quomodo curanda sit menstrui retentio diuturna in extenuata fœmina. Sed antequam historiæ explanationem aggrediamur, lectorem admonitum volo, ne à nobis exaratam, & expeditam commemorationem expetat omnium, quæ ad theoriam, & praxin pro muliebrium morborum curatione conducere videntur, cùm hæc à Iuniorum doctissimis latè, doctéque sint enucleata. Quapropter relicta in præsenti, inuestigatione naturæ menstrui, eius originis, temporis, quantitatis, qualitatis, & finis, quæ omnia ad satietatem ab omnibus agitantur, ad historiæ expositionem accedamus, ea solùm controuertentes, quæ vel ab aliis non ita dilucidè sunt explicita, vel in se admirationem, & vtilitatem ac difficultatem continent non aspernabilem.

Magister longè celeberrimus hoc in loco contra Romanos Medicos, medicinæ hypocritas, totius scientiæ exortes, arduam aggressus est curationem, quoniam fœmina hæc erat extenuata nimis, in cuius medela adiectio potius videbatur necessaria, quàm detractio. Sed cùm in ea adesset melancholici sanguinis summa vbertas, eam copiosa phlebotomia minuere non abs re fuit: sic enim plenitudo melancholica deponitur, ventilatur corpus, & sanguis vitiosus, niger, atrabilarius extrahitur, in arteriis, & venis contentus, qui est ineptus nutritioni, & probum sanguinem conspurcat, quo detracto, corpus nutriri incipit. Hoc auxilium præsentaneum esse experimur in melancholia hypochondriaca, & in doloribus splenis. Cùm enim lien, vterus, visceráque interna atri humoris copia, menstruis suppressis abundant, & partes ob obstructionem impedito transitu alimenti ad membra, marcescunt, & tabent, commodissima est venæ sectio; quæ præterquam quòd naturam à sarcina leuat, obstruentem humorem euacuat, menstrua mouet, & interiora refrigerat: nam ex igneo iecoris calore humor aduritur, fit crassior, & magis obstruit. Ne ergo mireris Galenum, quòd

A tam copiosam fecerit vacuationem. Neque putes illum medendi peritia clarum, semper simultaneas, & aceruatas exercuisse vacuationes: nam ille iusto quodam ordine præsidia adaptabat morbis: aliquando enim in magna quantitate, sæpe in mediocri, interdum parcissimè sanguinem extrahebat, desumpto scilicet à virium tenore scopo, vt constat ex *cap.13.lib.de curand.rat.per sanguin.mis.* quo loco vsque ad dimidium cotylæ sanguinem iubet extrahere. Est autem cotyla, mensura continens vncias nouem, ex Gal.*lib.6.sec.gener.cap.*8. Manardo *lib.12.epist.*1. Mercuriali *lib.5.de feb.cap.*6. Hieronymo Nonnio Olysip. *lib. de ponderib.& mensuris, in fin.*

In huius ergo fœminæ curatione, ita copiosam celebrauit, quoniam plenitudo erat melancholica; qua præsente pleniùs sanguinem mittere præstat, ex Galeno *lib.de* B *curand.rat.per sang. mis.c.*10. probat Fernelius *lib.de ven. sect.2.cap.*4. nam melancholici sanguinem multum calidum habent, ex Gal.*lib.3.epid.sect.3.com.*70. quem, vtpote crassum, nec frictionibus, nec aliis motibus, nisi sola phlebotomia commodiùs exhaurire possumus: licèt enim hic sit crassus, non est lentus, vt pituitosus; & cùm vasis non adhæreat, facilè venæ sectione extrahitur: maximè cùm sit fæx sanguinis, & huic plus sit conueniens quàm pituita, & ob alias causas: quibus, & aliis rationibus ducti, liberaliùs in plenitudine melancholica, quàm pituitosa esse sanguinem mittendum, firmauimus *lib.2.in com.histor.*78.

E talo in hac fœmina fuisse extractum sanguinem, non eo inficias: ex partibus enim inferioribus in suppressione menstruorum esse celebrandam vacuationem, suasit Magister *lib.de curand.rat. per sang.mis.cap.*11.& 18.§.*Ple-* C *nitudines omnes ex suppressis mensibus ortas omnino per crura euacuabis, siue venam secare, siue scarificare conueniat: secta enim in cubito venæ mulierum reuellere purgationes assolent, &c.* quæ enim fiunt è partibus infernis, non solùm euacuant, sed etiam menses mouent, vt fusè contra plurium opinionem agitauimus *lib.1. in com.histor.*77. licèt enim ex huius historiæ serie non constet, ex quo loco Galenus phlebotomiam fuerit exequutus, quum ipse locum non determinet; rationi tamen, & Galeni doctrinæ congruum videtur, si dicamus ex talo fuisse celebratam; & auctores omnes, qui in suppressis mensibus è talo sanguinem emittunt, Galenum hoc in loco in suæ sententiæ confirmationem adducunt. Nec refert quòd antiqua esset suppressio, in qua non debemus de menstruo esse solliciti, nam in ea tutius est à venæ sectione in talo celebrata cu- D rationem auspicari.

Sed & illud magis mirandum, quonam pacto Galenus sanguinis extracti quantitatem potuerit explorare, si sanguis hic in balneo extractus, & totus cum aqua permixtus, confunditur, ita vt illius quantitas deinceps discerni nequeat? Solues facilè, si asseras, antiquiores Græcos in balneo calentis aquæ extremarum partium venas non secuisse. Patet apertè; nam Galenus *lib. de curand.rat. per sang.mis.cap.*14. ex sectione venæ manus mihil mentione dignum effluere asseuerat, cuius contrarium eueniret, si in balneo secaretur hæc vena. Iudicauit ergo sanguinem pondere: ipse enim *lib.de pracognit. ad Posth.*13. iuuenis historiam recensens, qui à febri hæmorrhagia est liberatus, affimat sanguinem excretum, librarum quatuor & dimidiæ pondus æquasse. Hoc modo iudicium esse ferendum de sanguine extracto, firmant Musa *lib.2.aph.*41.& *lib.5.comm.*23. Amatus *lib.2. centur. vltim.* Quare scisso

vasculo

vaſculo poterat facilè Galenus de ſanguinis colore, & craſſitie iudicare; hoc enim modo præclari Italiæ Medici facere conſueuere,vt notauit Amatus *lib.1.centur.21*. Deinde ſi concedamus vetuſtiſſimos illos Medicos cõſueuiſſe ſecare venas extremarum partium in balneo, non erat arduum ſanguinis quantitatem venari;nam cùm copioſa fit phlebotomia, ita ſanguis proiectus in aquam craſſeſcit, vt cultro diſſectus ponderari poſſit. Vel ſi dicas,Galenum in omnibus vigilantiſſimum priùs aquam, & poſtea ſanguinem cum aqua confuſum ponderaſſe,affirmabis vera.

Inſurgunt tamen contra Galeni methodum quidam inſcitiſſimè, & de illorum ſanè numero qui fimbrias expandunt, & oſtentui ſua habent omnia, & pectus ſuum bibliothecam rentur, arguúntque hoc modo. Si ſanguis ille craſſus erat, & præ lentore effluere non poterat, cur attenuante victu, aperientibúſque medicamentis non vtebatur priùs, in muliere præſertim debili, & extenuata, quæ citra virium diſpendium menſtrua prouocarent? Audi ipſum *lib.5.aph.comm.36*.de eodem argumento ſic loquentem: *Nempe & extenuante aliquando victu tales affectiones ſæpe curauimus:quo deſcriptum à nobis habetis librum: vnà autem cum hoc victu,coniungi poteſt aromatum ſuffitus; & ſuppoſititij peſſi,eandem cum eo vim habentes; & potiones medicæ quæ humorum craſſitiem incidant, & tenuent, qualis eſt diacalaminthes,qua nos peculiariter vti ſolemus,& quæ ſæpè commorantes menſtruas purgationes mouit. Etenim indicatio, & ſcopus eorum prouocationis eſt, vaſorum ad vterum peruenientium ora tum recludere,tum extenuare ſanguinem,&c.* quare ille caſtorium vnà cum pulegio,aut calaminthe,exhibere non veretur, quæ medicamenta ſe ſemper expertum eſſe purgationem mouere, abſque fœminæ noxa,ſcripſit *lib.11.ſimpl.cap.prop.*

Verùm hi animis noſtris fallaciarum nubila obiectant, quæ hoc modo diſcutienda ſunt:nam ſanguinem craſſum, & melancholicum ſola ſanguinis miſſione eſſe abſumendum, docuit Galen. *lib.de curand.rat.per ſang.miſ.cap.10.* his verbis. *Licèt enim frictionibus multis,balneiſque,& ambulationibus,aliiſque motionibus,ad hæc vnctionibus digerentibus,celeriter plenitudinē exhaurire,ſi vtique videbitur non eſſe craſſi ſanguinis redundantia. Talis eſt vt plurimùm maximè melancholici, rarò verò crudorum, quos vocant, humorum. Cæterùm in redundantia humoris melancholici ſanguinem mittere præſtat, aut certè medicamento vti atram bilem expurgante,&c.* Quare cùm huius fœminæ venæ eſſent atro ſanguine plenæ, iccircò eum exhauriendum vena ſecta præcepit. Sed quam ſcripſit Galenus *in cit. loc.aph.* menſium reſtrictorum ducendorum methodum per attenuantia medicamenta, & victum attenuantem, eam humori pituitoſo venarum obſtructiones facienti, non ſanguini atrabilario accommodauit.

Quòd ſi inſtes adhuc argutulè, quomodo fœmina hæc longo tempore extenuata, breuiſſimè potuerit refici, & ad naturalem habitum reduci, ſi ex Hip. præſcripto, *2.aph.7. corpora longo tempore extenuata longo reficiuntur interuallo:* illis enim ex ſolidorum colliquatione contabeſcentia accidit, à quibus concoctio in animalibus, ſanguificatio, diſtributio,atque nutritio perficiuntur, ex Gal. *lib.1.epid. ſect.2. com.46.* quæ cùm vnà ægrotant, difficulter ſuam naturam recuperare queunt, quia in habitu videtur eſſe morbus? Dic, breuiſſimè curatam fuiſſe fœminam hanc, non abſolutè, ſed reſpectu illius extenuationis, quæ maxima erat: præſertim cùm naturalis illius mulierculæ habitus eſſet tenuis, qui citiùs poterat reſtitui; quod opus in craſſiore natura ſua corpore, ita extenuato tam citò fieri non poteſt. Quare vacuato illo ſanguine prauo, atrabilario,& nigro, calor innatus à ſarcina huius tetri, & fæculenti humoris leuatus,ad priſtinam redactus ſymmetriam, muniis ſuis functus eſt. Sagaciſſimè ergo Galenus vacuationem inſtituit, dum totum illum ſanguinem vitioſum, & peſſimum, minimè nutrire aptum, vena ſecta exhauſit.

Neque negandum eſt, ex hac inſigni vacuatione vires debilitatem contraxiſſe cum detrimento multo. Quoniam autem ſtatim vacuato illo ſanguine, corporis renutritioni, & virium inſtaurationi occaſio ſeſe offerebat

A opportuna, illud damnum Galenus paruipendit, nam maior erat vtilitas noxa, quæ ex virium iactura ſequebatur,quæ potiùs æſtimanda eſt, ex Gal. *1.aph.24.* præſertim *cùm nihil ſit,quod tam magnificè proſit,quod aliqua ex parte non noceat*,ex Gal.*lib.11. meth. cap.11*.quoniam *melior eſt noxa quàm mors*, apud ipſum *lib.12.meth.cap.1.* Sic ſanguinem Galenus ad animi vſque deliquium iubet emittere in locis multis,licèt ex hac affatim facta vacuatione,vires ſummopere debilitari ſit neceſſe. Sic admiſit gelidæ potum ad ſatietatem vſque, cùm ex eius hauſtu nimio natiuus ignis periclitetur ſæpe. Sic imperauit balneum frigidum in hectico debili cuius vi, puſillus hectici calor interdum extinguitur. Sic plurima alia conſuluit auxilia, quæ licèt aliquantulum noxia ſint, etiam inſigniter proſunt.

B

QVÆSTIO I.

Vtrùm antiqua menſtruorum ſuppreſſio, ſit incurabilis,vt voluit Hippocrates.

COMMENTARIVM.

IAm octo.] Quæſitum à doctioribus medicinæ arcana rimantibus, tum vt ſic perfectiùs ingenium expolirent, tum vt poſteris ſe vixiſſe teſtarentur, ſítne diuturna menſtruorum ſuppreſſio incurabilis? Huic dubio non improbè reſpondere Hippocrates videtur *lib.1. de morb. muliebrib.num.4*.dum ſic profatur. *Et in quintis porrò menſibus ſi non multi menſes prodierint, dolor adhuc fortior accidit. In ſextis verò incurabilis eſt,&c.* Ex qua ſententia do-

C cemur manifeſtè, vltimos carceres menſtrui retenti eſſe ſextam lunationem: nam ſi per totum hoc temporis interſtitium muliebria occultentur, tunc malum incurabile eſt.

Verùm hæc ſententia, Hippocrati ipſi valde eſt aduerſa;hic enim *lib.4.epid.num.22.* hiſtoriam enarrat ancillæ cuiuſdam, cui cùm per ſeptennium menſtrua fuiſſent reſtricta, mox iiſdem emanantibus integra valetudine eſt perfruita. Et *lib.5.eiuſdem operis, num.5.* alteram Gorgiæ vxoris hiſtoriam refert, quæ per annos quatuor, menſes habuit ſuppreſſos, & poſt ipſos redditos concepit, & peperit.

Soluenda tamen eſt ad mentem Galeni antinomia hæc, affirmantis poſt ſex menſes, acciſionem menſtruorum curationem recipere poſſe, & poſt eos obſeruarunt plu-

D res. Narrat Iacchinus *in com.cap.66.lib.9.ad Almanſ. Raſis*, ſe curaſſe mulierem ligni Indici decocto, adiecto dictamno,quæ per annos quinque nihil purgabatur, & ſterilis erat,& tandem euocatis menſtruis concepiſſe refert. Scribit Alexander Petron. Traianus *lib.1. cap.9. de morb. Gallic.*mulieres nonnullas, triennium, quinquennium, ſeptenniúmque menſtruis carentes, poſtea habuiſſe menſtrua,& concepiſſe.

Sed quid reſpondebimus ad maiorem machinam, Hippocratem nempe, dicentem contrarium, vt vidiſti ſuprà? Reſpondet Mercatus *lib.1.de communib.mulier.affectionib. cap.9*.Hipp. ſententiam adulterinam eſſe, conuictus fortè aliis Hipp. hiſtoriis, & Iuniorum experimentis munitus. Reproba ſolutio. Nam axiomata Hippocratica non ſunt

E citra neceſſitatem,vt illegitima explodenda,ſed certis quibuſdam limitationibus interpretanda.

Dic ergo cum Mercuriali *lib.4. de morb. mulier. cap.1.* menſium retentionem ab aliis cauſis pronatam, ſi producatur vltra ſex menſes curationem recipere poſſe; illam verò quæ ex colli vteri peruerſione originem ducit, incurabilem eſſe. Quæ conciliatio menti Hippocratis eſt conſona valde: nam eo loco tres recitauerat affectiones quæ in vteri accidunt figura,ex quibus vteri inuerſio erat vna,quæ ſi perduret,fœminas iugulare ſolet.

Lege doctiſſimum Rorarium *contradict.35.Hip.*

***

QVÆSTIO

QVÆSTIO II.

Vtrùm diuturna mensium suppressio, sit recenti periculosior, vt putauit Hippocrates.

MEnses.] Sed quia in Hippocratis diuini aphorismos peruenimus, in quibus pleraque reconditam habent doctrinam, ne illotis (vt aiunt) manibus discedamus, in studiosorum gratiam obscuriora nonnulla subtexamus. Ille enim inter medicæ veritatis assertores, doctrina, & sententiarum eloquiis maximè illustris *lib.* 5. *aph.* 57. sic scriptum reliquit: *si menstrua non fiant, ab vtero morbi contingunt.* Vbi nota verbum [*ab vtero*] quasi dicat, à prima origine, & scaturigine morbi: nam *vteri omnium mulierum morborum causæ sunt*, dicebat Hippocrates *lib. de loc. in homin. num.* 59. Admirādam enim hæc pars cum omnibus habet sympathiam: cum cerebro enim consentit per neruos, ex Gal. 6. *epid. sect.* 1. *com.* 2. explicat eleganter Mercatus *lib.* 2. *de virgin. & viduar. morbis, c.* 4. cum corde per arterias, vnde eleuata deleteria aura, à menstruo retento & corrupto, cor lancinante & feriente, emanant diri affectus, ferini, & prorsus sæui, syncope, cordis dolor, anxietas, exolutio, & alia truculenta pathemata propullulant, quæ referunt Laurentius *lib.* 7. *de re anatom. quæst.* 11. Ludouicus Duretus *in appendice de vulneribus, comm. text.* 44. cum hepate obtinet consensum mirum, quapropter restagnante ad hepar sanguine retento menstruo, huius partis, & viscerum naturalium immanes exoriuntur morbi, vt ictetus, cachexia, hydrops, ex Galeno *lib.* 2. *de facult. naturalib. cap.* 8 & *lib. de ven. sect. aduersus Erasistrat. cap.* 6.

Quare si fœmina ritè purgetur, à multis vitiis fit immunis; si verò menstrua illi supprimantur, horrendis morbis fit obnoxia. Hi sunt podagra, articulares dolores, pleuritis, peripneumonia, epilepsia, apoplexia, respirationis & vocis ablatio, & alij quos recitat Hipp. *lib.* 1. *de morb. num.* 6. & 7. & *lib. de virgin. morb. num.* 1. 2. & 3. diuersimoda namque malorum grauissimorum genera, tum ipsi vtero, tum vniuerso corpori ita affectarum mulierum imminere prædicendum est: si quidem nulla fermè pars est, quam prauè retentorum mensium qualitas afficere non valeat. Inde enim primarum qualitatum excessus in vtero, tumoréque præter naturam, atque vlcera non rarò admodum praua, ac cancrosa oriuntur, quæ cum vteri corruptione mulieres perdunt. Ad hæc, si menses in venis vteri retineantur, facillimè putrescunt, febres malignas accendunt, ventrem distendunt, & cruciatibus intolerabilibus stomachum subuertunt, atque in neruorum distentiones, motúsque conuulsiuos mulieres præcipitant, vt notarunt fusè Galenus *lib.* 6. *de loc. cap.* 5. & Aëtius *tetrab.* 4. *serm.* 4. *cap.* 56.

Quare hæc omnia in toto corpore, aut priuata parte imminentia mala vt auertantur, inquit Dictator summus *lib Coacar. prænot. num.* 3. *Salutare est muliebria non cohiberi. Nam inde eueniunt epilepsiæ, quibusdam autem profluuia longa ventris, vt arbitror, nonnullis autem hæmorrhoides.* Deinde multis malis vexari fœminas est necesse, explicat Hildanus *lib.* 5. *centur. chirurgic.* 43. licèt enim aliquæ sint, quæ menstruas purgationes illas communes, quæ menstrua dicuntur, nunquam habuerint, & sanissimæ sint, & robustissimæ, vt inquit Petrus Toletus *lib. de morb. puer. cap.* 1. firmant Musa *lib.* 5. *aph.* 36. Fernelius 6. *pathol. cap.* 26. cuius rei reddit rationem Trincauellius *lib.* 10. *de curand. particularib. affectib. cap.* 3. tamen hoc rarum est, quum frequenter contrarium accidere frequenti experimento ratum sit.

Menstrua enim si ritè purgentur, multis commodis mulieres beant: nam corpus vindicant ab excrementis, quæ ipsi sunt ægrotandi causæ, tum nutricatus, ac spiritus œconomiam, vitæ custodem, efficiunt bene moratam, & constitutam. Vigiliarum & somni adest certa, & constans viciſsitudo. Denique quæ intus sunt inutilia, siue incommoda, transeunt in naturæ commoda, beneficio menstruorum. Quare vna spes medicandi, atque curandi mulieres, & sanitatis earum tuendæ fiducia, in liberali, &

A libera menstruorum purgatione consistit. Benè ergo res erunt mulierum menstruantium, si menstrua benè respondeant: nam vt dicebat Præceptor *lib.* 1. *de morb. num.* 16. *Mulier sana ex mensibus agnoscitur.* Explanat Cordæus eleganter *in com.* Ex his omnibus patet, funesta mala ex menstruo sanguine retento velut à fonte scaturire. De qua re legendus ingeniosissimus Moxius *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 8. & 9.

Num verò hæc damna, menstruorum suppressio diuturna maiori cum periculo facere possit, nunc indagandum. Nam à recenti mensium retentione periculosiora symptomata oriri, mala ferina post partum de nouo concitata ex menstruo retento, satis demonstrant, & probat Galenus *lib.* 3. *epid. sect.* 3. *comm.* 73. historiam describens mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaso ægrotabat,
B quæ cùm filiam peperisset, nec esset purgata, tertio à partu die febre correpta, tandem mortua est. Inquit ergo ille *in com. Quippe menstruorum suppressio offendit; tamen non perinde, vt si à partu supprimantur, efficit, quod non abundantiam modò, sed insignem etiam humorum pariant prauitatem, &c.* Repetit *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *comm.* 21. quoniam sanguis effusus post partum haud inculpatus est, ex Gal. *loc. cit.* & 2. *prorrhet.* 48. & *lib. de atra bile, cap.* 9. sed teter, fæculentus, melancholicus, & deterrimus, vtpote per longum illud conceptionis interstitium iu ipso vtero retentur, & labe fœdatus, ob prauorum alimentorum esum, ob picam, qua grauidæ ferè laborant, otium, & vitam sedentariam, & alia plurima quæ synceritatem, & puritatem sanguinis omnino vitiant, & corrumpunt. Si verò Hipp. *lib. de natur. puer. n.* 12. sanguinem laudabilem, qualis à victima, effluere dicit, & in hoc videatur Galeno ad-
C uersus: Hippocratem intellige cum Cordæo *comm.* 4. *in lib.* 1. *de morb. mulierum*, 62. de sanguine qui in muliere sana à toto effunditur corpore, qui laudabilis est, cùm Galenus sit intelligendus de sanguine qui in vasis vmbilicalibus, & secundinarum est conclusus: dummodò tamen intelligas, sanguinem post partum effusum illaudabilem esse, & qualitate peccare, vt notauit Riolanus *lib.* 1. *physiolog. sect.* 7. *cap.* 9. & maximè in enixis fœminis, quia hæ pluribus abundant sordibus, & maiori expurgatione indigent, vt docuit Vallesius *lib.* 3. *epid. sect.* 3. 14. Ergo hæc retentio recens post partum, cùm sæuiora faciat mala, illis quæ à retento menstruo eueniunt, diuturna retentione erit periculosior.

Sed obstat veneranda Hip. & abhinc post multa sæcu-
D la veluti per manus translata sententia, quam viua voce expressit *lib.* 1. *de morb. mulier. à n.* 4. *vsque ad num.* 13. dum sic eloquitur. *In tertiis verò mensibus optimè afficietur, si quæ priùs insunt progressa, fuerint educta: sin minus mulier hæc patietur suffocationes alias, atque in ipsam irruet febris, ac horror, & lumborum dolor. In quartis magis affligetur, vrina erit multa, & crassa, venter fit durus, dentibus fremit, vigilat, cibum auersatur. In quintis si non descendant menstrua, dolor fortior accidit. In sextis incurabilis est, & dolor increscit, aderunt anxietas, animi defectus, pituitæ vomitus, sitis fortis, ventris exustio, dolor in pube, febris acuta, vteri inflatio, dorsi dolor, animi deliquium, aphonia, morsus stomachi, iactatio, ardor, inquietudo, vmbilici, & inguinũ dolor, vteri vlcera. Et si à sexto verse vitam ad octauum mensem producat mulier, in octauo emoritur.* Hactenus diuinus Senex. Ex qua serie deducuntur hæc funesta mala, intolerabilia, cala-
E mitosa. Epilepsia, & apoplexia, grauissimi sanè morbi etiam comitari solent, quæ eò ampliùs solent exacerbari, & fieri sæuiora, quò retentio menstruorum magis est diuturna: cùm enim spurcus hic sanguis, in vtero tanquam in sentina omnis impuritatis coërcitus, retineatur, & non ventiletur, ob moram putrescit, & corrumpitur, in deterrimámque abit labem, & perniciem; & per venas, quas vterus grandissimas habet, ex Gal. 6. *epid. sect.* 1. *com.* 2. per neruos, quibus præditus est, & per arterias, tum spermaticas, tum hypogastricas, partes principes illicò conspurcat lue dira. Quæ mala non ita fera increscere ex accisione retenti, nulli puto non manifestum. Lege acutissimum Duretum *in Coac. Hip. prænotion. tract. de dorsi & lumborum affectibus, in com. sent.* 19. *in princip.*

Hoc

Hoc confirmat Galenus *lib.6.de loc.affectis,cap.5.* dum sic dicit, *Quòd si longiori tempore menstrua supprimantur, nullámque Medicus adhibeat vacuationem,tumor aliquis in inguine interdum exoritur,ostendens nimirū ex internis partibus aliquam inflammatam esse, &c.* quæ mala ex recenti suppressione non oriri, ipse hoc loco inculcat: patet ex verbo(*longiori tempore*) quasi diuturna, & antiqua menstruorum retentio hæc exitialia mala promptiùs facere nata sit. Cùm enim conetur natura extrudere peccantem humorem, eum ad inguina, velut ad partem viciniorem & debilem protrudit, qui abscessus viscerum internorum onus, incendiumque demonstrant,iuxta Senis oraculum, *lib.6.epid.sect.2.text.10. Abscessus veluti bubones, signum quidem sunt germina habentium, tum aliorum,tum præcipuè viscerum:maligni autem sunt hi.* In hunc sensum dicebat ipse *lib.4.aph.55.Ex inguinum tumoribus omnes febres malæ, præter diariam :* quoniam bubones febribus non diariis accedentes,morbum aliquem viscerum significant. Ergo ex longa mensium retentione non solùm interna, sed externa mala ,eáque periculosiora, quàm ex recenti oriri solent.

Argumento verò de retentione menstrui à partu ita satisfaciendum est, nam non mouet multùm. Retentio illa etsi videatur recens, antiqua tamen est: quoniam sanguis in vtero diu retentus, si non vacuetur, cùm sit vitiosus, copia premit, qualitate praua vterum conspurcat, & viscera interna maligna aura vehementer lancinat & ferit: fœtus enim dulcissimo sanguine nutritur, relinquens deteriorem,qui si à partu non vacuetur,multis malis fœminas corripi est necesse.

QVÆSTIO III.

Vtrùm extenuatis sit vena secanda, vt monuit Galenus.

Extenuatissima cùm esset.] Nequeo mihi temperare, quin hoc potissimùm loco subnectam vtile dubium, quod hanc intricatam historiam explanabit luculenter: nam interpretis officium solùm circa orationes obscuras versatur,auctore Galeno *lib.1.epid.sect.2.com.5 2.& 3.aph. in præfat.* Mirum enim est, quo pacto Galenus, Medicus expertissimus,tam copiosam vacuationem,in muliere debili,& valde extenuata celebrare tentauerit, si fidem adhibere debemus Hippocrati *lib.2.aph.7.*dicenti, *ex longo tempore extenuata corpora, potius esse reficienda,quàm euacuanda:*nam Galenus vehementer extenuatos plurima adiectione,& refectione indigere affirmat *lib.2.de naturalib. facult.cap.6.*morbi enim qui ex inanitione fiunt,curantur repletione,ex Hip.*lib.2.aph.text.22.*nam *defectus indiget adiectione,*ex Galen.*l.1.aph.17.* quare Auicen. summopere vetat phlebotomiam in corporibus fortis maciei, 4. 1. *cap.20.*hæc enim corpora,marcore veluti confecta, illicò extracti sanguinis penuriam persentiscunt.

Hoc modo debiles, & extenuati sunt pertractandi; in iis enim præsidia vacuantia præscribi non debent, sed alimenta exhibenda concoctu facilia, nutrientia, minimè glutinosa, gratissimi & suauissimi gustus, quæ mirificè imbelles vires reficiant, citissimè alant, ventriculum roborent,facilè distribuantur. Huiusmodi sunt, vbi febris non adest, lac caprinum tepens, ab vberibus extractum, & modico sacchаro permixtum,oua recentia & tremula, vino odorifero, & rosacea irrorata, & sacchаro albissimo respersa.Placentulæ prætereа ex amygdalis, pectore capi, vel gallinæ benè cocto, sacchаro, & aqua rosacea concinnatæ. Tenuissimæ veluti escharæ,membranulæue, ex albissima farina, ouorum vitellis, & sacchаro compositæ. Pulpa capi in tenuissima frusta redacta, additisque foliis apij satiui,semine sicco coriandri,& pauco croco in globulos aggregata,qui lento igne cocti,atque cum ouorum vitello,& sacchаro conditi,non indecenter nutriunt. Sed id maximè vinum præstat:nam teste Galen.*3. de temp.2. & 2. aph.18.* vt assimiletur, mutationem desiderat minimam, quo fit, vt tum nutrat, tum roboret celerrimè, præsertim si sit colore rubrum,liquore tenue,aut medio-

A cre cum leui quadam acerbitate. Conueniunt electæ carnes in liberis locis nutritæ: nam quæ lacus,aut stagna sequuntur,vitari debent,ex Gal.*lib.7.meth. 6.* & *lib.8.c.2.* alimentum enim præbent extenuatis corporibus laudabile,sanguinemque minimè vitiosum generant. Et cùm partes solidæ ex morbi diuturnitate sint debiles, & languidæ,ciбóque duriori coquendo nonsint idoneæ, tunc liquida ampliùs offerenda, quoniam celeriùs distribuuntur, & promptè nutriunt: nam *facilius est impleri potu, quam cibo,* ex Hip.*2. aph.11.* & humidum alimentum ad reparandas vires optimum est. Quapropter extenuatos mirè reficiunt liquidi cibi, vt colatitia,contusa, expressa, distillata,intrita. Adhæc. Ori, & naribus,regioni cordis, orificióque ventriculi odorata ad spiritus instaurandos admouenda sunt:virium enim substantia, ex spiritu, carB nosa specie,tum solidis ipsis completur,ex Gal.*11.meth.3.* Denique extenuati,graciles,non vacuantibus auxiliis,sed somno moderato, congrua exercitatione, & animi tranquillitate sunt gubernandi.Per somnum enim quiescente animali facultate, naturalis validior quàm antea redditur, ope natiui caloris ad internas sedes collecti;quoniam exhausti per morbum spiritus reparantur, natiuus calor reficitur,humectatur totius corporis habitus,viscera muniis obeundis firmiora euadunt. Quamobrem extenuata corpora potiùs adiectionem postulant, quàm detractionem.

Sed mirari desine: nam Galenus imitatur Hippocratem, quem,vt numen quoddam,semper fuisse veneratum gloriatur,& cuius edicta, veluti à Delphico tripode prædicente, ac prædiuinante esse afferta inculcat *lib.7. meth.* C *cap.1.* & *lib.9.eiusdem,c.8.* & *lib.1.de elem.16.*& *lib.1.de facult.natural.cap.13.*& *lib.de theriac.ad Pison, cap.28.* & alibi passim(renuat licèt Valleriola *lib.5.enarrat.2.*) Ille enim *lib.5.epid.num.2.*in Oeniadis virum tabescentem,& ab omni pharmacorum genere minimè adiutum, secta vena in vtraque manu, vsquedum exanguis redderetur, ab extrema macie liberauit. Quotus enim quisque Medicus, vt prudenter notat Vallesius *in com.*non abstinuisset à venæ sectione, ob virium imbecillitatem summam, quæ adesse videbatur, ob penuriam alimenti, & reliqua symptomata.Hoc modo Galenus *lib. 5.meth.cap.14.* in phthisi sanguinem emittit, si sanguis sit limosus,vitiosus, & crassus.

Tantos auctores imitatur Beniuenius. *lib. de abditis, c.44*dum sic inquit. *Anno integro remorantibus menstruis* D *mulier ad summam deducta est maciem;&venæ eius ob nimiā plenitudinem,nigriores factæ admodū extendebantur;cúmque nullum cibi genus desideraret,consequens fuit,vt totum tabesceret corpus : quare præsentaneum auxilium iudicauimus sanguinē emittere,qui cùm primo die nigrior effluxisset,iubeo &altero id ipsū fieri,quo longè clariore manante,factum est, vt profluentibus dein mensibus,mulier quæ per annum macie & tabe afficiebatur,idoneis tamē medicamentis resumpta, ad pristinam facilè redierit sanitatem.*Hanc curationem opere ipso obseruauit Dodonæus *in annotat. ad caput prædictum Beniueny,*

Enimuerò licèt fœminam hanc extenuatam, & debilem phlebotomare vererentur Medici ob dictas causas; tamen cùm extenuatio,& macies ex vitioso sanguine, nigro atrabilario,nutritioni minimè apto,in arteriis, & veE nis contento originem ducerent, iccircò eum oportuit vacuare,vt corpus eo detracto nutriri inciperet; nam partes hunc reprobum succum non attrahunt, sed respuunt: quoniam quemadmodum homines,cibos nidore, aut alia mala qualitate infectos, vbi primùm degustant,quamuis esuriant,ipsos renuunt, & extinguitur in illis appetitus, vt docet Galenus *lib.6.epid.sect.4.com. 26.* sic partes non attrahunt nisi probum sanguinem,quo tanquam simili & familiari alimento nutriuntur,& crassescunt.

Auicenna autem,& cæteri auctores in extenuatis corporibus renuentes venæ sectionem,de macie orta ob defectum,ex sanguinis & spirituum penuria subortum, intelligendi sunt, quæ adiectione,non inanitione curatur, vt scitè docuit Galenus *lib.1.aph.17.* Hoc modo in hecticis, & aliis febribusmarcidis, & tabificis reformidanda

est

est venæ sectio, quia marcor hecticus ex inopia oritur, & non à copia.

Insuper. Auicenna, sic exponente Gentili, fidissimo interprete *in com.* explicandus est etiam de macie, & gracilitate naturali, quæ plerumque calidam siccam temperaturam comitatur, cuius signum inter alia est carentia pinguedinis, vt docet Galenus *in arte medic.c.*56.& *lib.*2. *de temp.cap.*4.& *lib.*8.*meth.cap.*2.& *lib.*9.*meth.c.*15.§. *Si namque natura gracilis, temperatura autem calida sicca, maximè ex vacuationibus offenditur, &c.*& *lib.*1.*ad Glauc, c.*14. huiusce temperaturæ homines à venæ sectione arcet, ita vt venæ sectio in illis celebretur cum præmeditatione multa; nam in iis non adest virium robur, vt Galenus inquit *lib.*10 *& cap.*5.*ad fin.* quoniam propter caloris excessum, & pororum amplitudinem, & tenuitatem sanguinis & spirituum, promptissimè resoluuntur sanguine misso, & animo linquuntur, & vix refici possunt. Quare ij parcè sunt vacuandi. Reliqui verò graciles, qui haud modica sanguinis copia redundant, ex Gal. *in com. historiæ huius*, quum vitiosi sanguinis copia abundent, liberaliùs sunt inaniendi.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm in sanguinis mißione iterata, prima vice sanguis sit copiosiùs extrahendus.

PRimo *die sesquilibram detraxi.*] Iactatum apud Græcos inuenio in locis multis, aliquando celebrandam esse vacuationem ad animi deliquium vsque, quam simultaneam Medici, & subitò confertimque factam appellare consueuerunt; eamque exequendam docuere, quando vires sunt robustæ, morbus vehemens, & efferuescentis sanguinis copia in corpore inest: nam tunc vnica requiritur ad morbum celerrimè extirpandum vacuatio, cuius vi humor superabundans semel tantùm & securè exhauriri potest: sed si tutum id non fuerit, quia vires debiles sunt, partiri & iterare vacuationem conuenit, vt eam natura ferre possit. Hanc doctrinam palam fecit Galenus *lib. de curand. rat. per sang. mis. c.*20. in hunc modum. *Quapropter præstat, nisi quid vrgeat, priori missione minus detrahere, iterúmque eam repetere, immò, si lubet, & tertiò. Vbi verò multa vacuatione est opus, verùm vires sunt imbecilliores, in his vacuationem partiri expedit, &c.* Repetit *lib.*10.*meth.*9. quo loco quādo vires debiles sunt, paulatim & iteratè euacuat. Similem curationem exercet *lib.* 5. *meth. cap.*14. in acri ad pulmonem distillatione, quo loco minui primò sanguinem, & rursus reficiens ægrum, iterum sanguinem exhaurit. Sequitur Auicenna 4. 1. *cap.* 20. *post princip.* §. *Cùm autem phlebotomia necessaria fuerit cū debilitate virtutis, causa febris, aut aliorum humorum, partiri phlebotomiam, sicut prædiximus oportet, &c.*

Sed perscrutandum, vtrùm in hac partita, & iterata venæ sectione, prima vice liberalior sit celebranda vacuatio: nam Galenus *hîc*, primò extraxit sesquilibram, postridie libram, tertio, non multo plus selibra. Hanc methodum opere ipso obseruat *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.*17. quo loco Oeconomo ciuis Romani oculorum inflammatione laboranti prima vice trés sanguinis libras extraxit, secunda verò vnam. Et *in cap.*13.*eiusdem libri*, in pueris post 14. annum, prima venæsectione ad cotylam extrahit, deinde si vires permittant, dimidium adiicit. Approbat Auicenna 4.1.*c.*20.§. *Et quacunque vice minoratio fiat, quantum possibile fuerit, &c.*& *paulò infrà*, syncopen timet ex iteratione copiosa, dicens: *Multa præterea in secundatione euacuatio syncopen affert, &c.* explanant Iacobus de partibus, Dinus, & Antonius Maria Bettus *in com.* luculenter. Nec dissuadet ratio, quia in initio morbi, humorum adest copia maior, & vires sunt magis liberales. Quare in sanguinis missione, prima vice copiosior vacuatio exercenda, siue euacuationis, siue reuulsionis gratia celebretur.

Sed maioris operis, & ingenij est, speculari quo pacto intelligendus sit Galenus *lib.*4.*de sanit. tuenda, cap.*10. qui huic omnino aduersam protulit sententiam, dum enim

A phlegmonosæ lassitudinis medelam proposuit, iubet vt prima vice extrahatur sanguis, ita vt homo animi deliquium non incurrat, in secunda verò copiosiùs extrahere imperat, ita vt animi deliquium non formidetur. Sic enim ait antesignanus auctor. *Optimum verò fuerit bis eodem die si fieri potest detrahere. Ac primùm quidem ita mittere expedit, vt animi defectum homo nō adeat: secundo verò ne defectus quidē ipse est formidandus; quippe qui priori detractione resolutus est, secundam sustinere haud poterit: in hac verò, siquid tale homini incidat, facilè reuocabitur, &c.* Vides arduam antinomiam, in qua ieiuna est lectio auctorum. Sed satisfaciendum est obiectæ auctoritati, in hunc modum: nam prima vice parciùs sanguinem extrahit; secunda copiosiùs, quia cùm medeatur lassitudini phlegmonosæ, in qua multa sanguinis quantitas in carnes, & corB poris molem delata est, nec iam est multa humoris vacuandi quantitas in venis, meritò prima detractio parcior erit; altera verò copiosior, vt per eam vacuetur, & residuum plenitudinis vasorum, & id quod post primam detractionem ex carnibus in vasa remigrauit iam corruptum, cuius ratione copiosior detractio necessaria est.

HISTORIA II. GALENI,

De menstrui supressione.

Fœmina retentione menstrui laborans, neglecta phlebotomia, ob Erasistratæorum incuriam, difficultate spirandi C oborta, interiit.

POrrò mulierculam quandam, quæ viginti vniúsque annorum ætatem agebat, ac ex menstruæ purgationis retentione, faciem rubicundam obtinebat, tussiebátque paululum, & difficulter spirabat, Medici Romani tantopere à venæ sectione abhorrentes, curare adorti sunt. Primum quidem membra illius laneis vinculis leniter excipiebant, & in inedia exigere iubebant, venam autem secare nolebant, nósque id facere, volentes, prohibebant. Quia verò domesticis ipsius mulieris familiariter vtebantur, & ætate me erant multò superiores, facilè ipsis est habita fides. Ego quidem tunc temporis venæ sectionē illis suadere non sum conatus, sed interrogaui, num mihi per eos liceret sanguinem ad vias vteri, remediis, quæ hoc ef- D *ficere possent, prouocare: quod cum illi promptè concessissent adij familiarem ipsius ægrotæ obstetricem, quam & exhortatus sum, vt vsum illorum experiretur, verùm illa remediis huiusmodi, tempore, quo factum id oportebat, vsam fuisse se affirmabat, quando scilicet menstrua purgatio futura in expectatione erat, recitabátque remedia ordine, quæ mulieri obtulisset, & hæc quidem commoda alioqui erant, eámque ob rem quo minùs efficacia fuissent, nequaquam illorum imbecillitate factum esse videbatur. Postquam igitur ego ita percepissem, simúlque à retentione sanguinis quartū iam mensem præteriisse animaduerterem, denuò cum Medicis illis cōgressus, vt ad venæ sectionem se conuerterent, persuadere eis conabar. Quū autem id facere noluissent, illorū animū demirabar, maximéque quia eniterentur, vt omni conatu apertis circa vterum venis quàm plurimis, sanguinem superfluum illinc vacuarēt: si verò alia quæpiam vena secaretur, noxiam ex eo vacuationem euē-* E *turam arbitrarentur. At respondentibus, quod vel absque tāti auxilij præsentia sanguis exuperans sola inedia vacuari posset, taciturnus discedebā, nihil bonæ spei de muliere propter tussim, ac spirandi difficultatē concipiens. Aut enim rupto vase, ipsam ex thorace, pulmonéue sanguinem sputo eiecturā, aut synanche, vel* laterali inflāmatione, vel peripneumonia correptum iri præmeditabar, optabámque votis omnibus, velut in delectu malorum fieri cōtingit, vt mulier laterali saltem inflammatione corriperetur: incutiebat quippe mihi terrorem tū acuitas periculi, quod ex synāche, peripneumoniáque subitura esset, tum ex ruptione vasis in pulmone lethale nocumentū, id quod postea re ipsa est subsequutum. Dum enim illa vehemētiùs tussiret, sanguis etiam vnà extrorsum ferebatur. Atque etiam vulgares non parum Medicos obiurgabant, quòd illi*

mulierculæ

mulierculæ venam incidere vetuissent, sperabántque omnino futurum, vt etiamsi id prius non fecerint, hoc tamen tempore verecundia ducti, vsum præfati auxilij concederent. Cæterùm cùm hi neque tum quicquam commouerentur, sed potiùs vincula membrorum fortiùs adstringerent, vberéntque vterum remediis irritare, ac mulierem inedias sustinere: ego ob ætatem, & celebre nomen virorum, nihil me ampliùs profecturum credens, illinc discessi. Mulier quoque ipsa non ita multo tempore interiecto, insanabili spirationis difficultate correpta interiit, &c. *Gal.* lib. de venæsect. aduersus Erasistratæos, cap. 1.

PARAPHRASIS.

ERrasistratum venæsectionis infensissimum hostem in hac historia euidentissimis rationibus redarguit Galenus, & absurdissimam eius opinionem, humano generi perniciosissimam, appositis in medium historiis conuellit, & ex consequenti Medicos Erasistratæos, Erasistrati disciplina falsa imbutos vihementer refellit. *Cum enim*, inquit, *Romam venissem, incidi in Medicos quosdam, qui à venæsectione tantopere abhorrebant, vt quum aliquando æger quispiam propter plenitudinem præfocaretur, ne tum quidem hoc auxilio vti vellent, &c.*

Sic & mulierem hanc iuuenem, summa sanguinis retenti plenitudine laborantem phlebotomare non audebant: cùm enim sanguis menstruus retentus ad superas partes restagnans tussim moueret, timor erat ne rupto vase per os cruorem excerneret, & sequeretur phthisis iuxta oraculum Senis *lib. 7. aph. 16.* aut alia horrenda vitia subsequerentur, quæ ex huius spontini sanguinis fluxu suppresso originem ducunt, quæ ad viuum expressit Hippocrates *lib. de virgin. morb. num. 1. 2. & 3.* & refert *in hoc capite* Galenus.

Vt ergo menstrua prouocarentur, laneis vinculis vtebantur, & hæmagogis, aliísque medicamentis, sanguinem ad vterum auocare conabantur, renuentes phlebotomiam, quum hæc facilè, tutò, & celeriter sanguinis copiam, vacuatis vteri venis promptissimè demat. Sic mortua est Ancilla Chiensis, & neglecta phlebotomia ab eodem Erasistrato interfecta. Sic Crito vitam cum morte commutauit angina oppressus, apud Galenum *lib. aduersus Erasistratæos, cap. 3.*

Quid ergo absurdius dici potest, quàm velle sanguinem redundantem in vtero, & ex hoc ad superas partes regurgitantem inedia sola minuere, quum hæc menses reprimat. Est textus eximius ad ipsű *loco nuper citato*, ex quo patebit manifestè, quam falsa sit, perfida, & insolens horum medicastrorum præpostera curatio, qui licèt fama essent insignes, re tamen, & opere erant inscij, impudentes, præcipites, temerarij, qui Galenum neglexerunt rectorem in locis multis. Audi ergo ipsum sic loquentem. *Sed è diuerso siquis vena secta inediam sustinere imperauerit, non solum menses priùs fluentes cohibebit, verùm etiam purgationes, quæ iam inculpatè euacuabantur, reprimet. Sanguis enim ciborum inopia arefit, & seipso crassior, ac densior efficitur, & ad fluendum euadit ineptus, &c.* Adde quòd ob inediam natura in transmittendo sanguine fit auara. Sed pigeat pluribus hos asinos, ceu lapidem verberare; nam citiùs sentiet tardus bos admotos stimulos, quàm isti amplectantur salubria documenta: quare hos lethiferos Cerberos cum sua inscitia relinquamus, quorum Agyrtarum superstitiosos mores vberrimè infrænant Ioannes Freitagius *in suis noctib. Medicis, tract. de abusu medicinæ, ferè per totum:* & Benedictus à Castro, Medicus eximius Hamburgensis, *in suo flagello calumniantium*, luculenter & doctè.

Sed circa historiæ explicationem percontaberis, cur spectatæ fidei auctor Galenus, fœminam hanc rubicundam esse dicat, si illæ quibus desunt menstrua, pallidæ esse solent, decolores, & subalbidæ, & maximè si per plures menses menstrua supprimantur, vt huic contigit? Rembertus Dodonæus *in com. cap. 44. Beniuen. de abditis*, respondet hoc modo, quod licèt verum sit, frequenter fœminas suppressione menstrui laborantes, recurrente sanguine ad superas sedes, & mole sua hepar, officinásque coctionis opprimente, & debilitante, flaccidáque reddita sanguificandi vi in opere, & sic copia aquosi sanguinis regenita, pallido & subalbido colore infici, quum antea roseo genarum, labiorúmque perfunderentur; quare febris hæc ex menstruo retento concitata, dicitur alba à Langio *lib. 1. epist. 21.* Mercato *lib. 2. de morb. mulier. cap. 6.* & ab aliis Icterus albus nuncupatur: Rarum tamen est has rubicundas esse, quòd affectus ex magna obstructione pronatus frigidus sit, & ob hoc, crudi, frigidíque humores suborti, cùm fluxiles sint & tenuissimi, cutaneas partes penetrant, & cutis tingitur albo colore. Sed hæc solutio mihi non arridet, nam vulgaris est, & commune sanè refugium ad omnia veterum oracula exponenda, quum appositè adaptetur cunctis: proinde nos accuratiorem multò iudicamus, fœminas non menstruantes albo colore, aut tetro vexari, quando ob pituitosi, aut melancholici humoris copiam menstrua supprimuntur: aliter verò accidere comperimus, quum ob sanguinis plenitudinem supprimuntur, tunc enim corporis tensio, grauitas, & totius corporis rubor apparent. Hoc ita esse, præter Aetium *tetrab. 4. serm. 4. cap. 57. de iis quæ ob plenitudinem non purgantur*, firmant Mercurialis *lib. 4. de morb. mulier. cap. 1.* de signis menstruæ purgationis suppressæ ob calidam causam. §. *Aderit color corporis rubeus, &c.* & Mercato *lib. 1. de com. mulier. affectionib. c. 9. §. Sic primò vniuersum corpus huic affectioni consentire dignosces ex signis plenitudinis, quibus corpulétior, pulchrior, rubicundiórque fœmina apparet, &c.* nam *color similis efflorescit humoribus in corpore superabundantibus*, ex Gal. *1. aph. 2.* & apud Hipp. & Gal. *lib. 6. epid. sect. 5. text. 4. color ruber à sanguine oritur:* & maximè in hac fœmina iuuencula & copioso sanguine plena.

Satis supérque opinor, demonstratum ex iis quæ diximus, in quibus fœminis menstrua purgatio retenta, cutis pallorem, aut ruborem inducat. Nunc operæpretium me facturum arbitror, si inquiram, quæ fuerint illa auxilia quæ ab obstetrice celebrata, menstrua prouocent, attrahendo sanguinem ad vterum: nam ea Galenus subticuit. Dic fuisse crurum lauacra, ligaturas, vincula, frictiones validas, quæ dolorem concitant, irritant naturam, & sanguinem ad vterum conuocant. Sed cùm vocata esset obstetrix, quæ dicta administraret auxilia, suspicor pessaria fuisse imposita: licèt enim apud Galenum *lib. 5. aph. 62.* munus præcipuum obstetricum sit, apta ad liberorum procreationem corpora conciliare, & partubus iuuandis operam præstare; tamen eis aliud officium concedit *lib. 14. de vsu part. cap. 5. & 3. de natural. facult. cap. 3.* vt scilicet locis muliebribus applicent vnguenta, vel pessulos: est autem pessulus, auctore Paulo *lib. 7. cap. 24. lana carpta ad formam magni digiti rotunda, in qua medicamenta excipiuntur, ac genitalibus mulierum induntur.* Horum tres generales differentiæ existunt: nam emolliunt quidam, alij adstringunt, aperiunt alij. His vtimur, quando suppressam vacuationem irritare statuimus, aut vuluam conniuentem, compressámue emendare. Quæ in pessis, inquit Galenus *lib. 5. de simpl. medic. facult. cap. 20.* aut fomentis, aut quouis modo simili, vuluæ admouentur, ea dupplici ratione agere consueuerunt; nam alia calefaciendo duntaxat prouocant, alia facultatibus attractoriis, & purgatoriis, quas demonstrauimus, trahendorum familiaritate peragere, &c. & *lib. 5. aph. 36.* Et *suppositity pessi eandem cum eo vim habentes, &c.*

Præparantur pessi multis modis: primò ex liquore aliquo glandis forma, melle, aut cera coacto. Fieri quoque possunt ex melle, artemisia, dictamno, brassica, porro, succo rutæ, scammonio, euphorbio, rubia, felle, nigella, puluere radicis ireos, capparum, aristolochiæ, calamintha, trochiscis de myrrha, styrace, ladano, galbano, sagapeno, ammoniaco, bdellio, asaro, agarico, cinnamomo, castorio, pulpa colocynthidis, & aliis, additis theriaca, moscho odorato, succo Mercurialis, aut terebinthina.

Pessos linteo obuolues tenui, vt vterus vires medicamenti suscipiat, mordacitatem tamen minimè deguftet, ob quam causam filo ligari solent, neque sinenda vltra horam ibidem morari; postquam, ad retundendam,

acrimoniam ex calidorum medicamentorum vsu contra-ctam, necesse est vterum abluere iis quæ mordacitatem contemperant, vt decocto maluarum, lacte, aut sero eius, hordeiue cremore. Ex iis medicamentis parari possunt nascalia, gossypio, lana, cera, resina, aut ficu aliqua exceptis, & pudendi osculo adhibitis. Similiter vterini clysteres conficiuntur. Differunt tamen nascalia à pessis, quod hæc in vteri collum penitus sese inserunt, illa verò tantùm os vuluæ attingunt. Si verò plura de modo conficiendi pessulos, & eorum materia scire aues, Consule eruditissimum Ioan. Renodæum. *lib.5. Instit. pharmaceutic. cap.2.*

Quare quis non magnoperè mirabitur, cur hi stupidi medicastri citra vniuersale venæsectionis auxilium, quod copiam demit citò, celeriter, & securè, hæc tam fortia, & calida medicamenta vtero indere sibi persuaserint: nam præter quam quòd fœminam hanc iuuenem, annum vnum & viginti natam, plus consueto rubicundam, solita mensium vacuatione destitutam, sanguine plenam, corporis grauitate, plenitudinéque summa laborantem, concitato calore, & feruore iis vtero admotis exagitabant, plethoricum corpus in discrimen adducebant: nam attenuatus sanguis, calefactus, motus, & non vacuatus, suo calore, & copia ad superas partes restagnans, dira aptus est symptomata concitare.

Videamus vltimò, num errauerit Galenus, quum primùm cum aliis Medicis congressus, sanguinis missionem non proposuit summè necessariam, immò à curatione abstinuit. Sed dum hæc animo contemplor, ipsum fuisse prudentem, & in artis operibus dexterrimum inuenio, cuius maturum iudicium commendo, & admiror: cùm enim è Græcia Romam aduenirert, moréfque Medicorum non exactè calleret, & iuuenis esset, vt retulit ipse *lib.1. de articul. com.23.* si cum senioribus, & celebrioris nominis Medicis acriter contendisset, eorúmque errores carpere, & extirpare conatus esset, superbus statim, gloriosus, & arrogantiæ plenus habitus fuisset: quas conditiones ille in Medico tantopere condemnat, *in lib. de subfigurat. emperic. cap.13.* & licèt sciret Medicum iuuenem, doctum, & in præceptis artis optimè instructum, seni indocto esse præferendum; quum tamen non ignoraret plebem senectuti multum tribuere, illos vtpote senes, ætate graues, nomine celebres, & ægrotanti familiares redarguere noluit, quoniam sciebat certò illis ægram magis obtemperaturam (nam ægri familiaribus ampliùs obediunt, ex ipso *lib.2. de officin. medic. com.2.*) Sed neque ob hoc suo defuit officio: quoniam iterum commendata venæsectione, eáque reiecta propter reluctantium adhuc magis Medicorum votum, à cura honorificè discessit: quia non multo pòst tempore, mulier difficili spiratione correpta occubuit: & eò magis, sequutus Hipp.3. *de art. text.37.* qui nullum calumniatoribus ignorantibus præbendum esse responsum admonuit, quia turpe esse retur apud stultum vulgus, sine profectu multa verba facere, apud quod vel ipse Hippocrates ignarus est habitus, vt constat ex eo, *lib.1. de articul. text.3.*

QVÆSTIO V.

Vtrùm pleuritis orta ex menstruo retento, sit mitis, an periculosus affectus.

COMMENTARIVM

Laterali saltem inflammatione corriperetur.] Ex mẽstruo suppresso, ad partes superas regurgitante, letales, ac penè funestos morbos in omnibus nostri corporis partibus enasci, suprà est demonstratum. His frequentiùs, & maiore cum periculo partes spiritales vexari, ex hac causa pronatis, certa res est: nam vteri cum thorace magnus est consensus. Consentit cum corde, tum per arterias spermaticas, tum hypogastricas; hinc cordis dolor, syncope, lipopsychia, palpitatio, aphonia, angor, respirationis & pulsus priuatio: ex sanguine enim menstruo eleuatur aura noxia, venefica, quæ innatum ignem veluti exoluit. Cùm

A mammis manifestam habet societatem, hinc tubercula, ac carcinomata dira suboriuntur. Hunc consensum explicuit mirificè Galenus *lib.14. de vsu part.4. & 8.* nam quibusdam mulieribus ad mammas sanguis colligitur, ex Senis edicto *lib.5. aph.40.* & Brasauolus *in comm.* narrat se vidisse mulierem, è cuius vberibus fluebat sanguis lactis locò. Idem obseruarunt Paræus *lib.23. cap.52.* Amatus *lib.2. centur.21.* Cordæus *com.6. lib.1. de morb. mulieb. Hip.* sed quid mirum? nonne nutricibus, refluente ab vtero ad mammas sanguine, supprimuntur menses? Refluxum à mammis ad vterum, celebri historia confirmauit Andreas Laurentius *lib.7. de re anatomic. quæst.11.* plurium puerperarum, quæ per vterum, & vesicam, maximam lactis copiam exercuere. Denique ex mammarum inspe-

B ctione vteri affectus dignoscuntur, vnde Hipp. *lib.6. epid. sect.5. text.18.* sic dicit. *Si mammarum papilla, & quod in eis rubet, pallescat, morbosum est vas*: nomine autem vasis vterum intelligit, qui Græcis dicitur conceptaculum. Insuper curatio affectuum vtriusque partis, sympathiam indicat: id docuit Hippoc. *lib.5. aph.50.* dicens: *Si mulieri menstrua cohibere velis, cucurbitulam magnam ad mammas apponito.* Denique ex mammarum inspectione, fœtus in vtero contenti, & ætas, & sexus, & sanitas demonstratur ab Hipp. *in lib. de natura pueri, num.20.§. Simul atque moueri cœperit fœtus, tunc sui notam lac exhibet matri; statim enim attolluntur mammæ, turgéntque papillæ, &c.* Hunc consensum elegantissimis exemplis firmatum legat qui velit, apud clarissimum Duretum *in Coac. in appendice de vulneribus, ad com.text.44.* Vias huius com-

C munionis aperuit disertissimè idem Laurentius *loco citato.*

Ex hac doctrina fit manifestum, maximum esse consensum vteri cum spiritalibus partibus. Accedit, quòd velocissima illa thoracis dilatatione & compressione, copiosiùs conuocátur ad illas & citissimè sanguis retentus: ex qua causa, angina, tussis ferina, pulmonis inflammatio, & frequenter pleuritis oriri solent; nam plerumque multo sanguine abundat, & infirma est, in locóque calido sita. Cor enim licèt copia sanguinis redundet, ob robur, morborum generationi valde resistit; ideò dicebat Arist. *3. de partib. animal.4.* cor nullum graue vitium pati: nam cor, & iecur sicut valent facultate attractice, sic expultrice vigent, ex Galen. *lib.3. de natural. facult. cap.13.*

Sed cur Galenus omnium calculis doctissimus, inter mala retentioni menstrui facilè ob dictum consensum

D superuenientia, tussim nempe, respirationis difficultatem, anginam, sputum sanguinis, peripneumoniam, lateris inflammationem minùs timendam, & sic potiùs optandam constituerit, meritò quis non incuriosus inquiret, si pleuritis est morbus acutus, & sæuitie sua citissimè interficit? Sic enim ait Hipp. *lib.1. acut.8.* *Maximè verò laudauero Medicum, qui in morbis acutis, vi quorum plurimi hominum enecãtur, insigniter præ cæteris meliùs procedat: sunt igitur hi acuti morbi, quos prisci nominatim perstrinxerunt, pleuritis, &c.* Deinde pleuritis lætos nõ habet exitus, imò funestos, lethales, ex Hipp. *5. aph.8.* *Quicunque enim*, inquit, *morbo laterali laborantes in quatuordecim diebus non repurgãtur, ij ad suppurationem vertuntur.* Et suppuratione qui corripiũtur ferè intereunt, ex Hip. *2. prog. 63. & 69.* quia *si in quadraginta diebus non repurgantur, ad tabem transeunt*, ex Hipp. *5. aph.15.* & phthisi vexantur, pulmone exulcera-

E tionem contrahente, ex Paulo *lib.3. cap.33.* Insuper Galenus *lib.1. aph.12.* & *lib.1. de crisib. cap.6. & 7.* morbum lateralem crudelissimum vocat, in quo nihil expuitur; repetit *in lib. de constit. art. medic. cap.16.* & si excernatur nigrum, erit exitiale, ex Galen. *locis citatis.* pernicio-sissimus enim est humor melancholicus præpollens, nam assantis caliditatis index est; quare conquitur ægrè, difficilè expurgatur, & sic valde erodit, & maximè si pulsus nimia accedat durities, cum qua vix fuit seruatus vllus, ex Galen. *lib.4. de præsag. ex pulsib. cap.5.* *quæ, si cum debili facultate fuerit coniuncta, ineuitabile periculum portendit: si cum firma, aut tardè concoquetur, aut ad suppurationem deflectit, aut tabidus excipiet marcor,*

ex

ex Gal.*lib.de pulsib.ad tyrones,cap.*11. & *lib.de caus.puls.*8. A Vltimò. Pleuritis in phrenitidem terminatur, ex Galen. *lib.6.epid.sect.6.comm.*11.*& sententia 9.eiusd.loci*, Phrenitis autem cùm sit inflammatio cerebri, aut membranarum eius,ex Galen. 2.*de caus.sympt. cap.vltim.* acutissimus affectus est,& maximè exitialis,ex Galen.*lib.*1.*epid.sect.*3. *comm.*1. *post princip.* præsertim si languidis accidat, ex Gal.*lib.*1.*prorrhet. sect.*1. *com.*8. nam *in inflammationibus internis vna salus, est virium robur*, auctore Magistro *lib.* 10.*meth.cap.*5. Denique pleuritis transmutatur in peripneumoniam, ex Hipp. *lib.*7. *aph.*11. quæ inflammatio quàm sit periculosa,nemo non videt. Prætermitto pleuritidem pestilentem,malignam,contagiosam, cuius sæuitie plures perire, auctorum testimoniis constat abundè; de B cuius ortu,causa, & curatione latè disceptarunt VVierus, *lib.rarum obseruationum*, Andreas Gallus *lib.*4.*fasciculi de peste*,& expertissimus Dodonæus *in lib.obs.medic.cap.*21. Si ergo pleuritis periculosissimus est affectus, & tussi, respirationísque difficultate perniciosior, cur illam, & non hos morbos ex menstrua retentione subortos potiùs exoptat?

Sed hæc diligenter, ac seriò examinanda: ni enim Galenum loquutum de pleuritide, in qua cruentum sputum excernitur,quæ omnium mitissima est, & facta collatione ad cæteros morbos dictos est securior, interpretemur, quo pacto eum tueri queamus, haud facilè intueor: hæc enim pleuritis in qua sputum exit rubrum, est leuissima, vtpote à sanguine generata, qui omnium humorum cùm sit benignissimus, ac concoctu facillimus, pleuritidem committit minimè perniciosam, adeò vt fomentis solis C sit curanda, ex præscripto Hipp. 2.*acut.*1. & citra venæsectionem sit tractanda. Extat elegans historia Galeni *lib.* 6.*epid.sect.*3.*com.vlt.* ægroti, qui cruentum,ob lateris dolorem expuebat, quem citra venæsectionem persanauit, dicens. *Sed cùm morbus lateris mitis admodum foret,necesse non fuit ad venæsectionem accedere, &c.* & *infrà* sic inquit. *Mitissimi enim sunt lateris morbi, in quibus cruenta sputa eiiciuntur,&c.*De quo argumento lege eruditum Castrensem *tract.de complexu morbor. cap.*22. & nos de eodem ex professo agitauimus, ex veterum, & Nouatorum mente, *in lib.*2.*in com. histor.*22. Quo autem modo pleuritis ex menstruo retento pronata, vel actu fluentibus lochiis,intra carceres purgationis, per venæsectionem sit curanda, explicat perdoctus Moxius *lib.* 3. *de curandis morbis mulieribus acutis per venæsectionem,c.*46.& nos *lib.*1.*in com. hist.*77.satis explicuimus.

HISTORIA III. GALENI, De menstrui retentione.

Fœmina ex retento menstruo febricitans, spreta phlebotomia, hæmorrhagia sanatur.

HOs etiam insequunta est mulier, numero quarta, quam illi venæsectionis hostes, retentione mēstruæ purgationis non pauco tempore grauatam, eodem pacto ad interitum ferè pertraxerant. Nam primis tribus diebus ipsam in inedia conseruabant, febri enim continua laborabat. Quarta verò luce pauxillum quid sorbitionis exhibentes, quintam sine cibis transigere iusserunt, in qua illa grauissimè exacerbata, desipiens prosiliebat, & clamore iam extra fores ab illa sublato, vix tandem ab his qui eò confluxerant,retineri potuit. Verùm hanc natura copioso sanguine ex naribus effuso seruauit, & dabatur occasio,qua non sine admiratione discere poteramus, quantam habeat facultatem ad huiusmodi affectuum medelam ipsa sanguinis subtractio: mox enim post sanguinis è naribus eruptionem,mulier ab omnibus symptomatis libera euasit,&c. Galenus* lib. de venæsectione aduersus Erasistratæos,cap.1.

***

QVÆSTIO VI.

Vtrùm sanguinis è naribus profluuium, menstrui retentioni superueniens, vtile sit: vt fatur Hippocrates.

PARAPHRASIS.

COpioso sanguine è naribus effuso seruauit.] Inter plurimas de hoc argumento quæstiones,ingerit sese quædam scitu non indigna, quam sigillatim ac curiosè, contentéque si quis ventilare curet, vix reperietur finis vllus: cùm de ea Galenus, ditissimus Medicinæ Oceanus, tam multa variis locis literis commendarit. In actuosa enim Medicina quotidiano experimento medentium compertum est, fœminas, quibus retenta sunt menstrua, aut post partum lochia non ritè excernuntur,regurgitante sanguine ad partes superas, hæmorrhagiam pati copiosam. Hoc euentu intricati Medici, sanguinem exhaurire conantur sectis poplitis venis, vt superabundantem sanguinis copiam ad vterum, ceu ad originis fluxionem conuocare queant: nam reuellendus est humor, si quò non oportet, vergat, ex Hippocratis præscripto *lib.6. epid. sect.*2. *text.* 11. & eò magis vacuationem hanc reprobam, & noxiam esse rentur, quia non est per conuenientem regionem: nempe vterum celebrata; in suáque opinione pertinaciter insistunt, quoniam per sanguinis è naribus profluuium, exit sanguis tenuis, per capillares venas, exiguósque ductus veluti transcolatus; at sanguis menstruus retentus crassus est,viscidus, lentus,& tenaciter vasis impactus, *vt lib.*4.*aph.*28. & alibi passim docuit Magister. Quare in morbis solùm à calido, tenuique humore subortis,hæmorrhagia vtilis est. Hoc modo neque lethargus, neque peripneumonia fluxu sanguinis è naribus soluuntur,ex Gal.3.*cris.*3.nam hi morbi ferè à crassis humoribus oriuntur, & pituitosis, ex Galen. 3.*meth.cap.*21. Vnde Auic.1.3.*tract.*4.*cap.*10. de peripneumonia sic dicit. *Et fluxus sanguinis narium in ea non confert, sicut in pleuritide,propter diuersitatem duarum materiarum, &c.* id est, quia in peripneumonia humor crassus est,[& pituitosus,ac proinde diuersus ab humore excitante pleuritidem, qui tenuior est,ex Galen. 6.*aph.*33. Quare phrenitis hæmorrhagia soluitur,apud Gal.*lib.de crisib.* nam tenuis humor,acris,& calidus ora venarum reserare est aptus. Quapropter si humor crassus in lethargo, aut peripneumo- D nia, licèt sit propinquior venis narium, non excitat hæmorrhagiam, cur in vtero, tanquam in parte distanti firmatus,cùm sit grauis,sursum ascendere poterit? Erit ergo reproba vacuatio hæc, si menstruæ purgationi superueniat; nam illa morbis acutis est propria, qui sanguinis è naribus profluuio iudicantur.

Per hæmorrhagiam autem vniuersum corpus expurgari, & grauissimorum virorum auctoritas, & experientia ipsa fidem facit. Multos acuto morbo laborantes, & retentione menstrua fœminas vexatas, & ob lochia suppressa grauissimis morbis post partum implicitas, perfectè sanatas hæmorrhagia obseruauimus, in quarum curatione Medici temeritate ducti, è talo cruorem, contra Magistri mentem, exhaurire tentabant. Negamus enim solum sanguinem tenuem, & veluti transcolatum per nares effundi, sed crassum, & limosum excerni acriter contendi- E mus, cui cùm sit biliosi humoris portio permixta, huius ope irritat, & copia sua efferuescens, & turgens vasa distendit,& aperit.

Hanc sententiam vnico oraculo complexus est Medicinæ phœnix *lib.*5.*aph.*33.dicens. *Menstruis deficientibus, sanguis è naribus fluens, bonum.* Addit solers speculator *in com.*quoniam *facta per nares euacuatio innoxia est, & per hanc partem sanguis vacuatus omnem corporis tollit læsionem.* Hoc ita esse,historia in medium allata confirmat Gal.*in præsenti.*

Venæ ferentes ad vterum menstruam purgationem, comprimuntur lentore, crassitie, & copia sanguinis & sic per eas obstructas, & infarctas sanguis transire nequit. Nam à Galen. 3.*de caus.sympt.cap.*4. octo suppressionis

mensium causæ assignantur, quarum prima est vteri soliditas, atque durities. Secunda, vitiosa venarum angustia à prima conformatione. Tertia, nimia vasorum compressio à coporibus adiacentibus, ob eorum crassitiem oborta, quam Galenus superiori respondere innuit. Quarta, vteri intemperies. Quinta, excreti sanguinis crassities, ac lentor. Sexta, vasorum vteri obstructio ab humoribus viscidis, & crassis originem ducens. Septimam, vniuersi habitus causam definit Galenus, aut quia ob multas exercitationes, aut victus tenuitatem inanitur corpus, & aliò humores repunt. Vltimum præscribit naturalium facultatum robur, præ quo menstruus sanguis ad alias ab vtero partes transmittitur. Cæteræ verò causæ siquæ sunt suppressionis mensium, ad alias possunt reduci.

Has causas Gal. *lib.5.aph.57.* ad minorem reduxit numerum: prima ad contenti sanguinis refertur naturam, vt si frigidus, crassus, lentúsue fuerit; reliquæ tres sub occlusione, obstructione, & conniuentia comprehenduntur; sub quibus & substantiæ densitas, & vasorum vteri robur continentur. Si verò Dictator summus, tùm *lib.de natur.mulieb.num.31.36.24.36.37.* & *lib.de sterilib. num.1.* & *lib. de morb.mulieb.n.3.* tres tantùm huius symptomatis signat causas, quas omnes in formationis vitio consistere putat, quarum prima est oris vteri occlusio, distortio, contractio, seu inuersio, hæ differentiæ sub quarta à Galeno proposita comprehendentur.

Ex his omnibus causis frequentissima est tertia, quarta, quinta, in quibus sanguis crassus, lentus, multus in vteri vasis stabulans, obstruit, cùm glutinosus sit, & pertinaciter adhæreat: nam hic viscidus humor si copia abundet, habet tres causas obstruendis vasis aptissimas relatas à Galeno *lib.11.meth.13.* nempe multitudinem, crassitiem, & lentorem, & sic foramina permeare nequit, imò facultati expultrici operanti resistens in vtero conculcatur, & retentus prohibitúsque difflari, putret, & febrem ardentem committit.

Hoc eleganti elogio demonstrat Gal. *lib.6.epid. sect.1. com.2.* dum sic ait. *Inter omnes corporis partes, plurimas, grãdissimásque venas vteri habent: quúmque eos, aut menses, aut à partu purgamenta suppressa, aut phlegmone aliqua vtcũque orta malè accipiunt, ipsos sanguine cõpleri necessum est. Quo deinde putrescente si febris excitetur, inter synchorum species ipsam cõnumerari opus est: nã id genus febriũ ex putrescente sanguine accendi ostensum est, &c.* Repetit *6.de loc.c.5.* dum enim symptomata narrat, quæ ad suppressos menses consequuntur, febres ardentes connumerat. Attamen febris non continuò comitatur suppressa menstrua, nisi retentio sit diuturna, & magna adsit obstructio, & hoc modo melius est interpretari Aëtium *tetrab. 4. serm. 4. cap.50.* dicentem, *febres continuò comitari suppressa menstrua*, quàm respuere cum Mercuriali, *lib.4.de morb.mulier.cap.1.*

Cùm ergo sanguis in hac fœmina ob nimiam plenitudinem in vteri vasis redundaret, quo minùs permeare liberè posset, quúmque inedia imperata siccaretur magis, & crassesceret, denegata phlebotomia ad curationem tam necessaria, ad superas partes transuolans, & calentium vaporum vim haud paruam in caput transmisit, mentémque percellens, desipientiam peperit: nam crisim antecedunt symptomata horrenda, lata à Gal. *3.de crisib.c.2.* & *lib.1.de dieb.decretor.c.1.* *Nam & anxietates, & vigiliæ, & dementiæ, & graues somni, & difficiles anhelitus, & hallucinationes, vertigines, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, & multorum aliorum membrorum: nonnullis verò aurium sonitus, & vanæ ante oculos apparent imagines, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & vrina retinetur, & labrum inferius agitatur, aut aliquid tremulũ fit, obliuio, & præsentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimùm accessio consuetam anticipat horam, & multus æstus, sitísque intolerabilis, sequitur, clamant, & saliunt sicuti furentes, neque possunt in eodem situ recumbere. Deinde repentè multus sudor erũpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subitò soluitur, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut hæc omnia simul contingunt, vnde non paruus inuadit timor aspicientes, &c.* Hæc multò antea præmeditauerat Laconicus vir, breuitate gaudens Hippocrates, *lib. 2. aph. 13.* dicens,

A *Quibus crisis futura est, iis nox grauis ante accessionem.*

Fœmina posita in agone tanto, ad maximásque angustias redacta, & abundantia summa venæsectionis ope non deposita, natura medicatrix per alia loca sanguinem redundantem expellere tentauit. At cùm quatuor sint viæ, per quas hæc plethora auersione amouetur, vt scitè notauit ingeniosissimus Heurnius *in com. cit. sent. lib.5. Aph.* hæmorrhagia, vomitione, hæmorrhoïdibus, & cruenta dysenteria. Vomitio periculo non vacat; nam sanguis si cunctetur in ventriculo, lipothymiam, cardiogmum, & mortẽ affert. Auersio verò quæ fit per dysenteriam, reproba est, sicut illa quæ per hæmorrhoïdes celebratur; humor enim per has partes excurrens, sæpe mala sæua excitare solet. Sola quæ fit per nares auersio, optima est, & innoxia; & ita natura menstruo sanguine onerata eam affectat, vt per B hanc viam, & vnà per vterum sanguinem peccantem eliminet, cum commodo summo, quod accidisse refert Hippocrates *lib.1.epid.sect.2.text.68.* Detharsis filiæ virgini, cui laboranti & menstrua purgatio, & simul largè è naribus sanguis profluxit, & vnà aliis post partum contigisse affirmat hæmorrhagiam, nullámque ex his mortuam fuisse, quibus bene, & pro multitudinis ratione sanguis è naribus effluxit.

Hæc vacuatio febres ardentes persanat, apud Hipp. *4. acut.10.* dum sic dicit. *Et si è naribus fluxerit sanguis, soluitur ægritudo, &c.* Repetit *lib.1.epid.sect.1.text.9.* Nam vt in his locis retulit Galenus. *In acutis febribus quod ex sanguine feruet, ad caput fertur. Cùm igitur rescissis, ruptisque venis, natura idipsum vnà cum aceruatis vaporibus effuderit, cæteris promptiùs denominatur, ac imperat.* Nam *nihil habet admirationis, si disrumpantur, & recludantur huius regionis* C *venæ à sanguine, qui sursum incitatus calore effertur, à quo necesse est ipsum inflari, tum reserari venas, ac rumpi ob spiritus copiam, qui disrumpit vel vtres, ac dolia, quum in musto efferuescente accumulatur, &c.* Hac commodissima vacuatione leuatur natura, quum superabundantem sanguinem in vtero retentum per hanc regionem expellit, vt proprio exemplo probat Hildanus *lib.3. obseru. chirurgicar.60.* imperforatæ puellæ, quæ ob hanc causam suppresso menstruo, in tormina, lipothymiam, vertiginem, epilepsiam singulis mensibus incidebat, & non potente sanguine per clausum vterum emanare, ad superas partes restagnans, copiosè per nares erumpebat.

Quare hæc excretio, critica est, & febrem ardentem finit, vt constat ex historia virginis Larissæ *lib.3.epid.sect.3.* D *text.83.* & Metonis, *lib.1.eiusd.sect.3.text.24* qui ægri hæmorrhogia sunt indicati: & virgini, detracta copia ob largum sanguinis fluorem, post sudorem vniuersalem, menstrua eruperunt. Insuper sanguinis per nares effluuio inflammationes soluuntur interiores, vt ex plurium mente auctorum firmauimus suprà. Quare cùm hæc vacuatio menses retentos eximiè suppleat, non solùm vniuersalem, sed particularem plenitudinem demit.

Seruata autem est fœmina hæc, quoniam copiosum emanauit sanguinis effluuium: nam crisis facta per hanc regionem, cæterarum crisium instar debet esse effatu digna, *vt lib.3. cris.2.* & alibi passim Galenus confirmat. Hoc ita esse testatur disertissimus Senex *lib.1.epid.sect.2. text.63.* dum sic profatur. *Febribus autem ardentibus hæc accidebant, quibus ritè, & largiter sanguis per nares erupit, ea de causa maximè seruabantur, nec vllum noui, si rectè erupis-* E *set, sanguis, in hoc statu quenquam emortuum. Nam Philiscus, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die, & quinto, è naribus stillauit, mortem obierunt, &c.* Vallesius acutissimus sic ratiocinatur *in com. Febres ardentes semper ferè solent afferre fluxum sanguinis è naribus, sanguine sursum lato præ calore, & admixta bile: & ea vacuatio in illis maximè prodest, quia ipsas venas, & arterias per se euacuat putrescente succo, & eo qui paratus est putrescere, & feruorem extinguit. Meritò ergo seruabantur, quibus sanguis fluxit benè, decretoriè scil. & tempestiuè: largiter, id est, pro multitudinis ratione, &c.* Hoc modo intelligendus est Hip. *4.aph.74.* dicens: *quòd si ex naribus sanguis effluxerit, breui admodum morbi solutio fit.* probat Gal. *lib.eodem, aph.25.* & *lib.de sectis, cap.17.*

Hæc

Hæc omnia de copioſo ſanguinis effluuio ſunt intelligenda: nam ſi lente parcéque ſanguis è naribus emanat quolibet tempore inutilis habendus eſt,& nō modo morbum non ſoluit,nec minuit,ſed malum portendit,& lethale ac pernicioſum exiſtimatur. Nam vacuatio ſi exigua fuerit, peſſima eſt;quo pacto ſtilla ſanguinis eſt praua:ſic enim habet Gal.*lib.2.prorrhetic.47*.dum Hippocratem exponens,ſic inquit. *Excerni pauca in ægris vnum quoddam ex ſignis eſt, quæ ex toto prauitatem habent, ſiue ſanguis per nares excernatur, ſiue quopiam alio modo ſuperfluum expellatur. Nihil enim eorum, quæ decretoria ſunt, exiguè ſecerni conuenit; ſed quæ ita euacuantur, omnia duorum alterum ſubeunt, nam vel quod non queant tolerari ob copiam, ab affectis partibus effunduntur:vel imbecillitatem naturæ oſtendunt,quæ proponit quidē ſuperflua expellere, ſed nequit,&c.*nam *nariū ſtilla,pernicioſum ſignum,maximè in febribus ardentibus,quibus eſſe pernicioſiſſimū patet,ſiquidē eis eſt familiariſſimum,ſanguinis profluuium*,auctore Magiſtro *lib.1.epid.ſect.2.com.75*.refert *lib.1.prorrhet.1.* ſtilla ergo eſt de numero ſignorum, quæ ſunt decretoria non decernentia,*quæ aut lethalia ſunt,aut difficilis iudicationis*, auctore Hipp.*lib.2.epid.ſect.1.poſt princip.*Sanguinis ergo ſtilla mala eſt, quocunque colore prædita ſit:meri autem, hoc eſt, atri coloris peſſima, vt de Philiſco ſcribit Hippocrates *lib.1.epid.ſect.3.text.18.& lib.3.eiuſdem,ſect.1.com.26* firmat Galenus;nam ſicuti vrina nigra,& pauca in febre ardente, ex bilioſo aduſto humore ortum ducit, ità ab intenſo calore omnis ex ſanguine humor in ſtilla torretur atque aſſatur. Num autem ſtilla in diebus paribus,an imparibus apparens ſit pernicioſior, Galenus explicat *in com.Hipp.lib.1.prorrhet.text.1.* dicentis, *ſtillatio è naribus pernicioſa,tum aliàs, tum ſi quarto die cœperit:*repetit *lib.3.prorrhet.com.32.* De quo argumento pulchra prædixit Duretus *in com ſent.12.cap.13.lib.2. Coac. prænot.Hipp.*quo loco ſuperſtillationem malam indicat cum Hipp.ibi.*ſi ſtilla bis fiat, & redeat :* nam *quò ſæpius fruſtra proritatur natura,eò peius eſt ægro.*

Quapropter vt finem huius dubitationis optatum conſequamur, concludamus cum Hip. Sanguinis è naribus profluuium in internis inflammationibus, febribus ardentibus, & in menſtruis ſuppreſſis eſſe optimum, & ad bonum iudicare poſſe, cæterarum vacuationum inſtar, quæ,ſi benè exeunt, perfectè iudicare ſolent. Ex iis apparet, quàm falſo fundamento nixa ſit Fernelij opinio, qui *lib.2. de venæſectione.cap.8.* inanis gloriæ aucupio allectus, putat hanc vacuationem licèt criticam, ſalubrem non eſſe: cuius tela euertere conati ſunt ante me,viri in palæſtra literaria verſatiſſimi, Chriſtophorus à Vega,& Ioannes Brauus *in com.ſent.32. lib.2. Aph.* Cur verò à facundiſſima priſcorum mente, & frequenti experimento ſic recedat, contra eum exarauimus plura *lib.1.in com.hiſtor.64*.Interim lege Laurentium *lib.1. de dieb.critic.cap.13.*

Ex iis facile erit aduerſas rationes demoliri.nam vacuatio hæc cùm innoxia ſit,per conuenientem regionem celebratur; licèt enim natura ſanguinem menſtruum per varia loca eliminet vtiliter,per oculos, os, aures vrinam, ſedem,vberum mammillas,digitos,vt variis exemplis cōfirmat Marcellus Donatus, *lib.4.de medica hiſtoria mirabili,cap.19.* & Schenckius *lib.4. obſ.tit. de menſtrua purgatione*,& nos per gingiuas,inguina,vmbilicum,menſtrua erumpentia conſpeximus,*l.2.de praxi admirāda,obſ.100.101.& 102.*tamen per nares frequentiſſimè ipſum euacuat,vt proprio exemplo proponunt Muſa *lib.4. aph.25. & lib.5.in aph.32.*Paræus *lib.23.cap.52.* Amatus *lib.2. centur.17.*qua vacuatione & corpus à morbis præſeruat; & ſi fortè hi opprimant eos, excreto ſanguine per nares, maximo cum ægrotantium commodo perſanat.

Neque tibi mirum videatur,naturam per partem ſuperam menſtruum excreuiſſe ſanguinem,vt fœminam hanc tantis malis obſitam à graui pernicie liberaret, qui licèt ſuapte natura ſit craſſus & lentus, ſuóque pondere ad imas vergat corporis partes;tamen quod feruet,& ebullit, cùm ſit tenue,in ſuperas regiones detrudit ſagaciſſima natura,maximè cùm vterus cum capite plurimum obtineat conſenſum,quum hoc ſit tectum domus calidæ,ex Gal.*lib.9.de vſu part.cap.1.* quare ſuperabundantem ſanguinem per narium venas expellere ſatagit natura noſtra, quum ſit docta, ſola ſibi ſufficiat, ſitque morborum medicatrix,& vel per oſſis meditullium peccantem humorem expellat in animantis commodum auctore Galeno *lib.7.aph.54.* præſertim ſi vires validæ ſint, quæ ex ipſo *lib.10.meth.4.*omnia contemnunt,& tolerant: ſæpe enim expertus ſum,robuſtas grauidas plenitudinis morbo vexatas, hæmorrhagia excitata, à magnis morbis ſuperſtites euaſiſſe.

Quapropter morbi ex ſuppreſſis menſtruis orti, ſanguine per nares effuſo curantur: ſi verò natura hanc vacuationem per hanc, vel aliam regionem non moliatur, vel pigrè & diminutè ſe gerat, quid faciendum,niſi aperto vaſe ad eius imitationem cruorem exhaurire, maximè ſi febris adſit,qua præſente ſaluberrimum ſemper eſt ſanguinem extrahere,vt oraculo quodam prædixit Galen. *lib.11.meth.cap.15.* & omnes poſtea felicici experimento confirmarūt,niſi ſint Eraſiſtratæi, Tireſia cæciores,qui aut ſtupiditate, vel maledicentia ducti contra Hippocratem, operum artis exploratorem ſedulum,multa blaterent, & effutiant.Sagax namque natura & docta, terreſtre corpus humanum conglomerauit harmonia ſumma, prudens architecta capaciſſimos conſtruxit riuos, fontes non exiguos,ceu vias ſecretiores formauit,quorum omnium beneficio vniuerſa humani corporis ſtructura fœcundaretur, irrigua. Hos canales conſpicuos, puriſſimo ſanguine, velut dulciſſimo nectare repleuit.quo partes omnes fruerentur ad libitum, & per eoſdem, ſi fortè à ſalubri ſtatu liberetur corpus,imperante Medico inciſos, ab omni pariter morboſo apparatu vindicaretur. His ergo, artis miniſterio, reſeratis, ſanguinis ſaburram, ex qua iniuriæ plurimæ fatali quadam neceſſitate mortalibus contingunt,deponimus,& inutilium humorum ſarcinam leuamus.Eſt igitur ſanguinis miſſio auxiliorum omnium præſtantiſſimum, efficax,præſentaneum, & multiplici rerum vſu fœcundiſſimum. Huius neceſſitatem opera naturæ ſatis confirmant; nam in vtroque ſexu canales ſingulis menſibus reſerat,quibus typicè & ſecurè ſanguinis vberatem excernit per vterum, ſedem, nares commodiſſimè, oſtendens quanti ſit momenti ſanguinem aperta vena effundere.

HISTORIA IV. GALENI,

De menſtrui ſuppreſſione.

Fœminæ aqua frigidiſſima ex niue hauſta menſtrui retentione laborantes,vena ſecta tutò curantur.

Contigit enim cùm vulgò mulieres aquā frigidiſſimā ex niue potarent, vt aut nullo pacto, aut prorſus diminutè purgarentur:has tamen Medici venæſectione adeò incolumes *conſeruarunt,vt neque ſanguinē ſpuerent,neque laterali inflāmatione,aut pulmonis,aut ſynanche caperentur,&c.Gal.l.* de venæſectione aduerſus Eraſiſtratæos,cap.3.in med.

PARAPHRASIS.

Galenus vt Eraſiſtrati ſequaces acriter reprehenderet, quòd puellæ Chienſi menſtruorum retentione laboranti, & ob hanc cauſam febricitanti,& ſanguinē per os reiectanti,venam non ſecuiſſent & ſuperfluum ſanguinem eo auxilij genere non vacuaſſent: nam ſolùm totum negotium in abſumendo ſanguine in inedia poſitum eſſe arbitrabantur, quum ipſa non citò, neque celeriter ſanguinem imminuere queat,prout morbi neceſſitas,ingénſque plenitudo ex ſanguine retento contracta efflagitant; inter alia argumenta, experimentum etiam adducit fœminarum Romæ degentium, quæ aquam niue refrigeratam cùm potarent, nihil aut diminutè per menſtruas vacuationes purgabantur, quas Medici venæſectionis ope, adeò incolumes ſeruarunt, vt neque ſanguinem

ſpuerent,neque laterali,aut pulmonis inflammatione,aut ſynanche corriperentur.

Ex hac ſerie diſce,Galenum non damnare, mediocrem potionem niue refrigeratam,ſed immodicam, quæ lædere nimiùm poteſt,*vt 3.de temper.cap.3.*ipſe edocuit : & nos *lib.1.in com.Hiſtor.66.*de modicæ potionis niue refrigeratæ vſu,& vtilitate,ex auctorum penu plura deprompſimus:quo loco,hunc potum, quoniam calorem naturalem robuſtiorem efficit, viſcera temperat,roborat, & minori aquæ quantitate ſitim compeſcit, & viſcerum cauma reſtinguit,robuſtis,exercitatis,frigido potui aſſuetis, æſtatis tempore ſalubrem eſſe contendimus, ſicut reprobum debilibus,inexercitatis, obſtructis,ægrotis,inaſſuetis, praua corporis diſpoſitione præditis, hyberno tempore aſſumptum.Nam aquam niue infrigidare, ſalubre eſt, ob quas fortè vtilitates tãtopere Ægyptij niuem inter delicias habebant,ſic referente Rhodigino *lib.9.antiq.cap.12.*

Si verò damna plura huic potui Galenus attribuit, de aqua nimiùm refrigerata, intempeſtiuéque aſſumpta, vel de niuis vſu, aut niuali aqua venit intelligendus. Hanc expoſitionem eſſe veram,ipſe nos cogit aſſerere, dum *lib. de bonit. & vitio ſuccorum, cap.13.*ſic præfatur. *Nam tametſi ipſa ſtatim nix,noxa ſenſibili nõ videatur corporibus officere,increſcente tamen tẽporis proceſſu,occultè paulatímque noxa,vergẽte nẽpe ætate,articuli his,neruique ac viſcera morbis corripiuntur,vix aut nũquam ſanandis:ac veriſſimè certè fit,vt vnicuique ea potiſſimùm pars afficiatur,quæ natura omnium maximè infirma fuerit.&c.*Explicant Aulus Gellius *lib.19.noct.Atticar.cap.5.*& Langius *lib.1.epiſt.31.*Lege Hildanum *lib.5.centur.chirurgic.29.*

Rurſus intempeſtiuum frigidæ potum impensè nocere,pluribus argumentis,& auctorum obſeruationibus ſtatuimus,*lib.2.in com.Hiſtor.98.*nam aſſumpta ieiuno ventriculo, præſertim à debilibus, eneruat vires, innatum ignem debilitat,& ſæpe ſubitò extingnit,& maximè ſi ab exudantibus epotetur:nam excalfactus ſanguis frigidam qualitatem ſibi aduerſantem fugiendo, impetuosè ad cor, tanquam caloris arcem ita confugit, vt calorem ſuffocet, & vnà animal extinguat.

De aqua autem niuoſa,quòd ſit deterrima, conſtat ex ſententia Hipp.*lib.5.aph.24.*dicentis:*frigida,qualis nix & glacies,pectori inimica,tuſſes mouent,ſanguinis profluuium,& diſtillationes.* Addit Galenus *in com.* quoniam cerebrum debilitat nix; quare & artus valde labefactat,& partes neruoſas,nam eſt aqua frigida frigidior.Hoc ita eſſe ſignificauit Macrobius *lib.7.Saturnalior.cap.12.prope fin.* dum enim quæreret, cur aqua quæ obſita globis niuium perducitur ad niualem rigorem, non minùs in potu noxia ſit, quàm ex ipſa niue aqua reſoluta ? nam multæ noxæ epoto niuis humore naſcuntur:ſic reſpondet. *Aqua enim ex niue reſoluta,etiamſi igne calefiat, & calida bibatur, æquè noxia eſt,ac ſi epota ſit frigida. Omnis enim aqua habet in ſe aëris tenuiſſimi portionem,quo ſalutaris eſt:habet & terream fæcẽ, qua eſt corpulenta poſt terram.Cùm ergo aëris frigore,& gelu coacta caleſcit, neceſſe eſt per euaporationem, velut exprimi ex ea auram illam tenuiſſimam,qua diſcedente conueniat in coagulum,ſola terrea in ſe remanẽte natura.Nix ergo,quæ nihil aliud eſt,quàm aqua in aëre denſata, tenuitatẽ ſui,cùm denſaretur,amiſit, & ideò ex eius reſolutæ potu, diuerſa morborum genera viſceribus inſeminantur,&c.*

Quapropter aqua niuoſa,peſſima ; nam incocta eſt & terrena; exſpirante enim parte ſubtiliore, dum vapor in niuem concreſcit,craſſa tantùm relinquitur. Hoc affirmat Hipp.*lib.de loc.aëre,& aqua.num.20.*dum in hunc modũ inquit. *At verò aquæ ex niue,& glacie productæ,omnes malæ ſunt.Quum enim ſemel concretæ fuerint, non ampliùs in priſtinam naturam reſtituuntur.Sed quod quidem in ipſa clarũ, ac leue, & dulce eſt, excernitur ac diſperditur : quod verò turbidiſſimum eſt,ac ponderoſiſſimum relinquitur. Hoc verò cognoueris hoc modo. Si volueris, hyemis tempore, vaſculum certa aquæ menſura infuſa,ſub dio exponere,quò maximè cõgeletur:deinde poſtridie in locum calidum deportatum ſinere, quò maximè glacies liqueſcat;& vbi exoluta fuerit,aquã metiri, reperies aquam multo pauciorem.Atque hoc ſignum eſt, quòd ex congelatione,id quod leuiſſimũ eſt,diſperditur,& nõ*

A *quod grauiſſimum,& craſſiſſimum exiſtit.Hac igitur de cauſa has aquas quæ à niue,ac glacie eliquantur,peſſimas eſſe puto ad omnes res.*Hactenus Hippocrates.

Miratur valde Santorellus doctiſſimus *lib.16.antepraxis,cap.8.*Auicennam,quòd *2.1.doct.2.cap.16.* ſcripſerit, aquam niuoſam eſſe bonam, dum ſic inquit. *Nix verò & aqua glacialis cùm munda fuerit,& non commixta alteri rei virtutem habenti malam,ſiue ſoluatur,& ex ea fiat aqua,ſiue cum ea de foris infrigidetur aqua.ſiue ipſa mittatur in aquã, erit bona.*Sed facilè ſoluitur obiectio hæc, & Santorellus liberatur ab admiratione,ſi Auicennam de ſtatu morboſo intelligas,in quo, ſi aquam niue dilutam exhibeas tanquam medicamentum, non errabis; nam ipſe Auicenna *lib.2.tract.2.cap.24.*ſic inquit, *Aqua niuis ſedat dolorem dentium calidum,*& ſic eam inter narcotica connumerat
B *7.3.tract.1.cap.8.*& niuis potum ipſe conſuluit, ad infrænandam veneni calidiſſimi acrimoniam, *6.4.tract.1.cap.4.*cuius in ore detentæ vſu ſe dolorem dentium perſanaſſe gloriatur Aëtius *tetrab.2.ſerm.4.cap.27.*Quare licèt in ſanitatis cuſtodia ſit fugienda,tamen æſtuanti ſtomacho, quem potiùs curare, quàm conſeruare eſt opus, ſummo eſt ex vſu,vt notauit Chriſtoph.à Vega *lib.2.art.medic.ſect.1.cap.1.*Quapropter ſi febris retorrida ſit, lingua ſcabra, arida, nigra, incendióque & ardore partes internæ occupentur,non abs re erit gelidæ potum, vt ſuadent priſci,vſque ad ſatietatem concedere, niuis portione irroratum:ſic enim ardor febrilis extinguitur, recreantur viſcera, & biliosi humoris acrimonia retunditur; quare pro præſeruatione & curatione febrium ardentium,hunc potum eſſe præſtantiſſimum firmat Clariſſimus Ludou.
C Nonnius *lib.4.de re cibaria,cap.5.*

Cæterùm in ſtatu ſano, ſiquis ea vti conſueuerit, noxas contrahet inemendabiles: nam hydrops, mali habitus,iecoris imbecillitas,coli dolores, articulorum cruciatus,ventriculi frigiditas,neruorum affectus, demum omne frigidorum morborum genus, tanquam à perenni fonte ſcaturit & emanat; & præſertim in vtero, in quo tanquam in parte frigida & neruoſa, ex eius vſu tormina excitantur, ex flatu nebuloſo, pituitáque lenta ſuborti, cuius generationi huius aquæ vſus viſcera debilitando occaſionem præbet. Demum inter plurima damna,quæ ex niuis potu in fœminis propullulant,eſt menſtruæ purgationis ſuppreſſio.Ex frigidæ enim potu expultrix vteri facultas infirmatur valde, ſanguis craſſior redditur, & ineptus ad motum, canales conniuent,& ob hæc obſtru-
D ctio oritur his de cauſis contracta: nam *frigidum inimicum neruis,*dicebat Hipp.*l.5.aph.18.*immò *perimens,* apud ipſum *aph.22.einſdem libri.* Quòd ſi hæc eueniant damna,medeberis calfacientibus remediis, inter quæ primas obtinet aqua antihyſterica,cuius deſcriptionem inuenies, *in Pharmac.Amſtelrod.ſect.1.de Aquis.*

Quare frigida dolore vterum afficiunt,apud Hipp. *lib. acut.text.59.*licèt enim apud Galen.*l.6.epid.ſect.1.com.2.* vterus verè neruoſus non ſit, ſed per ſimilitudinem quandam (quomodo intelligendum Galen. puto, qui *citato nuper loco acutorum,*eum ex omnium Anatomicorum mẽte neruoſum vocat) vt aduertit Ludou.Lemoſius eruditiſſimus *l.6.meth.Gal.diſp.2.* cùm tota eius compoſitio ex multis aliis ſimilaribus particulis, tunicis, venis,arteriis, vinculis conſtituatur,vt rentur peritiores Anatomici; de
E quorum numero ſunt Laurentius *lib.7.de re anatomica, cap.11.*Columb.*lib.11.cap.16.*Veſalius *lib.5.de fabrica, cap.15.*& alij; tamen eſt fibroſus,ex Galen. *lib.6.de vſu part.cap.5.*& triplici fibrarum genere eſt contextus. Rectas habet conſpicuas,quibus ſemen è ſua ceruice allicit; obliquas, quibus fœtum retinet; tranſuerſas & circulares, quibus fœtum, ſordéſque expellit. Hæ ergo fibræ à frigidiſſimæ niualis aquæ potu refrigeratæ,non excernunt purgamenta,quæ retenta morbos pariunt grauiſſimos, & exitiales.

Diſceptatio poteſt eſſe non leuis apud Hippocraticos, cur nix,& frigida,vterum,& non ventriculum dolore afficiant,& menſtruum ſanguinem incraſſent, vt hoc loco Præceptor admonuit,ſi ventriculus magis neruoſus eſt, quàm vterus (à ſexto enim coniugio cerebri nerui inſignes

signes emittuntur, qui superiori orificio mutuo complexu implicantur?) Auenzoar huic dubio respondet inter omnes, *lib.2.theiζir. tract.5.cap.* 1.dicens, ob tres causas hoc accidere posse: nam ventriculus callum veluti contraxit, vt non lædatur à frigidis: & licèt sit neruosus & sensilis, magis tamen carnosus est, quàm vterus; & sic acrium, & frigidorum vim ampliùs contemnit: maximè cùm in ventriculi capacitate adsint humores crassi, qui frigiditatem illorum impensè retundunt.

Vnum solùm certum est, frigida esse valde nocua vtero ex quorum vsu sanguis menstruus crassescit, arctantur viæ, & sic illo ad superas partes conuolante, ferini, & diuturni morbi contingunt: quos in compendium redegit Gualtherus Bruelle *cap. prop.de suppressione menstrui.* Nec mireris, hîc solùm numerasse Galenum sputum sanguinis, pleuritidem, peripneumoniam, & anginam, quum suprà alios frigidos morbos recensuerit, à frigida causa pronatos, vt sunt podagra, articulorum dolores, apoplexia, epilepsia, aphonia, lethargus, conuulsio, tremor, rigor, melancholia, mania: nam ea ratione illi numerati sunt, quia cùm sanguinei sint, & à sanguinis multitudine retenta faciliùs procreentur, frequenter fœminas infestant retentione sanguinis menstrui occupatas.

Fœminæ, quando ob sanguinem hunc suppressum immaniter diris morbis vexantur, ea remedia expetunt, quæ salutifera esse solent, sed ea quæ expetuntur, non rarò expectationem fallunt ægroti, & Medici, & sæpe adiiciunt ei periculo, quod à morbo infertur. Sed in menstrui suppressione, sola phlebotomia consolatur fœminas spe certa leuationis. Hanc proposuit Præceptor *lib. de virginum morb. in fin.* dum enim grauissimos morbos ex acciso menstruo ortos persanare doceret, concludit hoc modo. *Cæterùm curatio vt hinc liberetur, est sanguinis detractio, si nihil fuerit quod impediat, &c.* Hoc est, si virium adfuerit debilitas; qua præsente tutius est sanguinem malleolis scarificatis exhaurire, iuxta Galeni mentem, *lib. de curand.rat.per sang.mis.c.*11.quo loco in albidioribus fœminis, in quibus ob carnem facilè transpirabilem, & pororum amplitudinem, continua fit euaporatio & resolutio, crurum, aut tibiarum scarificationem amat; cùm enim hæ debiliores sint, sanguinis missionem citra noxam ferre non possunt: nam *scarificatio proxima est venæ sectioni*, ex Gal. *lib. 2. aph.* 17. & minuit plenitudinem, præsertim si sit profunda, ex ipso 2.*ad Glau. cap.* 7.*& lib. de scarificatione, cap.*20. Contrà nigriores fœminæ, quæ sanguinem magis crassum, & melancholicum colligere consueuerunt, cùm robustiores sint, vena secta in talo tutò curantur.

Insuper in suppressis menstruis saluberrima censetur phlebotomia, nam præstò & sine mora auxiliatur; damna enim imminentia anteuertit, materiali illorum causa vacuata; & sic incitatur natura, vt per locum conuenientem redundantem sanguinem excernat. Huius rei veritatem diuino quodam elogio promulgauit Hipp. *lib.* 5. *aph.* 32. dum sic inquit. *Mulieri sanguinem vomenti menstruis erumpentibus solutio aduenit.* Addit vberrimus explanator *in com.* hæc verba. *Non absque ratione: erit enim retractio simul, & euacuatio sanguinis ad superiora tendentis. Hoc autem experientia comprobat vtiliter fieri. Nos verò ex ipsa permoti, naturæ opera quæ benè geruntur, imitabimur: & mulieres hac passione laborantes, misso sanguine ex vena vacuabimus.* Venam autem poplitis, seu malleoli in retentione menstruorum tundendam firmant, Nicolaus Rocheus *lib.de morb.mulier.cap.de retentione menstruorum*, & perdoctus Mena *in com.cap.*11.*lib.*1.*Gal. de sang.mis.* Desinant ergo post hac plures ex secta Erasistratæorum hæmophobi, hoc nostro sæculo titulo solùm Medici luxuriantes, & insolescentes, qui in menstruis suppressis calida medicamenta solùm concedunt, aperientia, & deobstruentia, hoc tanto generoso spreto auxilio: & relicto Galeno, veritatis alumno, Erasistrati, & aliorum ignobilium Medicorum insequuntur quisquilias, & figmenta: nam si omnes morbi muliebres mitescunt apparente mẽstruo, vt Dictator summus protulit *lib.* 3.*Coacar.prænot.*

A *tract.3.sent.*21.dicens: *conuulsionis finem adferunt muliebria, quæ primùm, aut statim apparent*: & probat in suis aureis annotationibus Ludouicus Duretus, vir cyclicè doctus, apposito exemplo in Larissæa virgine, apud Hipp. *lib.3.epid.sect.3.text.*83.quam prima eruptio menstruorum ab interitu vindicauit, expellente natura ad inferas partes noxium succum, qui sæuorum symptomatum quibus fuit oppressa, causa erat: cur, nos instante, aut præsente malo, à menstruo sanguine emanante, tundere venam pertimescemus? Num verò in retento menstruo, ante eruptionem, an pòst debeat fieri phlebotomia, controuersia est; nam in hoc dubio veteres sunt discordes: quia Paulus *lib.3.cap.*61. secat venam, postquam decem dies præterierint; at Gal. *lib.de sang.mis. cap.*61. quatuor diebus antequam erumpant menses, sanguinem emittit.

B Dic, Gal. sententiam intelligendam esse de omnino retentis: Paulum verò explicandum, de menstruis minutis; nam quando natura diminutè agit, tunc Medicus supplere debet, ex Gal. *lib.*1.*aph.com.*20. De qua re alios soluendi modos lege apud elegantissimum Mercurialem *lib.4.de morb.mulier.cap.*1.*tit.de curatione.*

QVÆSTIO VII.

Vtrùm in suppressione menstruorum, primò medicamentum purgans exhibendum, vt rentur iuniores.

COMMENTARIVM

C **V**Enæ sectione] Necdum à fœminarum menstruis digredimur, succurrunt enim adhuc quæpiam, interiorem redolentia doctrinam: arduum quippe supereft discutiendum inuolucrum, num in suppressione menstruorum, spreta phlebotomia primò sit offerendum pharmacum: quoniam grauis est discordia inter duo nostræ artis coruscantia sidera. Galenus enim, inuictissimus Græcorum Coriphæus, Lernæus inuulnerabilis negat: dum enim menstrui retentionem persanare, intendit, propositis in medium allatis historiis, à sanguinis missione illicò curationem auspiciendam esse firmiter contendit. Si enim *cap.5.lib.9.meth.* perlegeris, *in §. Itaque si tempore mittendi sanguinis, &c.* libros *de venæ sectione aduersus Erasistrat.* & *de curand.rat.per sang.mis.* seriò contempleris, in quibus ex professo agit de argumento hoc, saluberrimam semper iudicauit phlebotomiam pro prouocandis menstruis,

D vel loco illius inferiorum partium scarificationes approbat, & confirmat. Galeni mentem tutantur strenui duces, Græcæ, & Arabicæ scholæ primarij, & recentiorum peritissimorum cohors satis defendit quod experimentum, vsu longissimo fuit comprobatum, & à grauissimis viris, sedulis artis Phœbææ indagatoribus, à Galeni temporibus, ad hoc vsque nostrum æuum celebratum. Quid quod adeò est vsitata sanguinis missio in suppressis mensibus, vt fæminæ, & vulgares omnes, ad prouocandos menses, citra Medici consilium, eam ante omnia præsidia exequendam curent; cùm enim humor qui retinetur sit sanguis, solus hic exhauriendus secta vena.

Pro parte contraria occurrunt diuini Præceptoris non

E incelebres, imò bracteatæ sententiæ, quibus in retentione menstruorum, spretis cæteris auxiliis, purgatio celebranda esse censetur. Extat imprimis non contemnenda auctoritas *lib.5.aph.text.*36.dum sic dicit. *Mulieri mẽses decolores, nec per idem semper tempus venientes, purgatione indigere significant.* Et Galenus *in com.* dicit, quòd Hippocrates hoc, *in libro de mulieribus* docuerat: *contingit enim mulieribus quæ malos humores habent, in menstruis purgationibus tẽpus periodi non seruari. Crassi enim humores ad lõgius tempus eam protrahunt, & retardant, sicut tenuiores consuetum tempus anticipant.* Quare cùm sanguis in alium humorem vertitur, qui impedit menstruam purgationem, hic purgatione educendus. Ita *lib.*1.*epid.sect.*3. *ægroto* 4. *&* 5. duabus enixis malè habentibus, sola balano opem tulit, licèt cordis dolor grauiter infestaret, quià prauis

 succis

ſuccis in ventriculo coaceruatis, & in corpore toto, ortum ducebat: quare glande vacuationem per aluum moliri ſatius duxit.

Accedit alia eiuſdem viri illuſtris auctoritas, *lib.*1. *de morb mulieb.num.*11 dum ſic inquit. *Quum menſes fuerint occultati, dolor habebit imum ventrem, & onus quoddam incumbere videtur, & lumbos, & laterum mollitudinem mirum in modum dolet: ſi verò omnino nòn procedunt præ morbo, aut craſſi, aut viſcoſi, aut glutinoſi fiunt. Primùm igitur ventrem purgare oportet ſurſum, ac deorſum, &c.* Quæ ſententia, optima ſtabilitur ratione: nam ſublato eo ſucco, qui impedimento eſt quo minùs ſanguis erumpat, facilè eius eruptioni deinde poſſumus attendere.

Inſuper, *in eodem lib. num.*55. eiuſdem auctoris locus eſt eximius, in quo poſt partum in retentione menſtruorum ventrem ſolummodò expurgat: ſic enim inquit. *Si verò ex partu non fuerit purgata, venter intumeſcit, & ſplen, & crura, & febris habet, & rigor corripit, & dolores proſiliũt ad lumbos, aliquando etiam ad viſcera, & perfrigeratur, & febris habet: pulſus debiles ſunt, & aliquando acuti, & aliàs attolluntur, aliàs deficiunt. Hæc patitur incipiente morbo, & ſic habet: temporis autem progreſſu, cauæ faciei partes rubeſcunt. Quum ſic habuerit, leues cibos exhibeto, & ſi turget pharmacum infrà purgans bibendum dato; ſi bilioſa fuerit, quod bilem purget; ſi pituitoſa, quod pituitam. Poſteà verò vteros odoratis foueto, &c.*

Iam ſic conficio argumentum. Tota ratio in celebranda phlebotomia in ſuppreſſis menſtruis, conſiſtit in eo, quòd eius ope ſanguis ad inferas partes prouocetur; & tota ratio inhibendi medicamẽtum purgans eſt, quoniam huius vi noxius hic ſanguis ab vtero retrahitur ad viſcera. Sed in ſanguine ſuppreſſo poſt partum, licèt malignior ſit eo, qui ſtatutis menſibus per vterum ex præſcipto naturæ foràs propellitur, Hipp. exercendam iubet purgationem. Ergo maiori cum ratione in hoc erit exequenda. Maiorem medicinæ proceres confirmant, qui in fœminarum morbis curandis primas tenent: probat eleganter Alexander Maſſaria *in ſuis prælectionibus de morb. mulier. cap.*12. Minorem firmant Mercatus, Hipp. conſilio edoctus *lib.*4. *de mulier. affectionib. cap.*11. Valleriol. *lib.*4. *obſ.*6. Moxius *lib.*3.*de curand. morb.acutis mulier.per ven. ſectionem, cap.*47. De maligniore natura ſanguinis, qui poſt partum excernitur, reſpectu illius qui ſingulis menſibus per vterum excurrit, ſatis multa diximus ſuprà, *quæſt.*2.*in comm.hiſtor.*1. ob hanc cauſam menſtruorum ſuppreſſio indebito tempore contingens, multum offendit; tamen non perinde ac ſi à partu ſupprimantur menſtrua, officit, vt Gal prædixit *epid.*3.*ſect.*3.*comm.*73. quare morbi à partu deteriores ſunt reliquis, & ferè exitiales. Hoc peculiari cecinit oraculo Hipp. *lib. de natur. pueri, num.*13.§. *Si enim non purgetur mulier in purgationibus partus, morbus magnus ipſam corripiet, & periculum vitæ incurret, niſi citò curetur, & quis conuenientem ipſi purgationem inducat, &c.* nam poſt partum deterior qualitas ſanguinis reſeruatur, & maior quantitas, quæ cùm repentè corruat & reſtagnet in partes ſuperas, maiorem læſionem neceſſariò in viſceribus excitat.

Solùm ſupereſt explorare, num libri de morbis mulieribus ſint Hipp. magni, an illi falsò adſcripti, & licèt ij ab Hipp. magno non ſint conſcripti, tamen cùm in illis ſint ſententiæ memorabiles, dicendum eſt ab aliquo Hipp. nepote, Theſſali filio, aut Dracone, aut aliquo doctiſſimo auctore eſſe compoſitos. Quare Mauricius Cordæus ſuis doctiſſimis commentariis, eos vt genuinos illuſtrauit: neque enim auctores curant morbos, ſed remedia, vt doctè notauit Ludouicus Lemoſius, *in libello de iudicio operum magni Hipp.cap.*11.*in fin.*

Ecce ante oculos poſui duo clariſſima Medicinæ lumina, quorum ſententiæ licèt longo interuallo contrariæ ſint, videantúrque nullo amoris vinculo poſſe conciliari, tamen vtræque maxima fruuntur veritate, gaudent methodo, rationúmque momento ſtabiliuntur, & frequentiſſimo firmantur experimento. Noſtra intereſt modo, in hoc intricato gurgite, inter tantos viros, medicæ artis Legiſlatores de hac re promere ſententiam. Ego enim cùm

A veritatis ſtudio tantùm exardeſcam, hoc ſum difficile aggreſſus iter; an metam attigerim, iudicent ſapientes, qui ſi rectiùs quid nouerint, pandant libenter.

Galeni ergo doctrina, firmior Mercurij quadratura, de omni recenti menſtruorum ſuppreſſione venit intelligenda: ſicut Hippocraticam, de antiqua & diuturna ſi interpreteris, verè conciliabis, imò tutus incedes. Hanc ſolutionem horum auctorum dictis eſſe conformem, ſeries contextus Hippocratis ita cogit aſſerere: nam *num.*55. *cit. lib. de morb. mulieb.* medicamentum, poſt retenta à partu menſtrua, non incipiente morbo, ſed temporis proceſſu propinat. Ratio dictat: nam in initio morbi ſanguis integer redundat, qui venæſectione ſola exhauriri debet, quoniam ſuam formam ſeruat, & in quantitate ſolùm exuperat. Vbi verò proceſſu temporis (quando

B poſt diutinam retentionem, prohibetur difflari) ob putredinem, ſuam formam depoſuit, haud alio præſidio, quàm purgatione demendus; quia in alium humorem per putredinem conuerſus eſt, & à natura ſanguinis eſt alienus; vt Galenus *lib.*3.*de humoribus, com.*32. & *lib.*4. *de ſanit.tuen.c.*4. ſcitè edocuit. Axioma enim eſt apud Medicos frequentiſſimum, ſanguinem per putredinem partim conuerti in bilem, partim in melancholiam; ita affirmat Galenus *lib.*2 *feb. cap.*9. §. *Sanguis quum putreſcit, pars tenuis conuertitur in bilem, craſſa verò in melancholiam, &c.* Repetit *lib.*2.*de criſib.*12. probat Auic. 1.4.*tract.*2.*c.*42. Explicarunt Conciliator *dif* 89. Fernelius *lib.*4.*patholog.*5. Valleſius *lib.*5. *cont.*19. Turiſanus *lib.*3.*art. medic. com.*38 nam ſanguis non poteſt diu tolerare putredinem,

C ſicut humores reliqui: hi enim maximam putredinem concipere poſſunt, & eam diuturno tempore ſeruare, quia in ſubſtantiam alterius ſpeciei degenerent; quoniam ſunt intemperati, & imperfecti, & ſub maiori latitudine formas ſuas conſeruant; minorem enim diſpoſitionem ad ſui conſeruationem requirunt. Contrà, ſanguis leuiùs putreſcit, nec tantam, nec tam diuturnam patitur putredinem; perfectior enim eſt, & plus attemperatus, & à moderato calore fit; quare illius forma ad ſui conſeruationem, exactam diſpoſitionem expoſtulat, & ſub minori latitudine, & anguſtioribus terminis putreſcit. Hoc modo diu putredinem tolerare nequit, quin in alios humores degeneret.

Ex his colligitur, in pleuritide in qua apparet ſputum rubrum, febrem ortam ex ſanguinis putredine aſſumere formam circuitus tertianarij, ex Gal.*lib.*1.*aph.*12. ob hæc Arabes poſt quartum diem venam ſecare non audebant,

D quoniam ſanguis per putredinem abiit in cacochymiam, quæ potiùs purgatione, quàm venæſectione demenda eſt, ex Gal.mente *lib.*3.*meth.c.*16. moniti fortè Celſi conſilio *lib.*2.*cap.*10 §.*Sed vt aliquando etiam primo die ſanguinem mittere neceſſe eſt, ſic nunquam vtile poſt diem quartum eſt, quum iam ſpatio ipſo materia & exhauſta eſt, & corpus corrumpit, &c.* Quæ ſententia Hippocratis menti conſona eſt, dicentis *lib.*3.*epid.ſect.*3.*text.*79. pro curatione Anaxionis pleuritide laborantis, venamſectam fuiſſe octauo die, quoniam, vt inquit Galenus *in com.* antiqui vltra quartum venam non ſecabant.

Quapropter in recenti ſuppreſſione, ſecundùm Galeni mentem, ſanguinem mittere præſtat; in diuturna verò ſecundùm Hippocratis methodum, purgatio imperanda: nam ſanguis, vt dicebat Conciliator *loco cit.* propter ſui æqualitatem, & perfectionem, nec magnam, nec diu-

E turnam ſuſtinet putredinem, quin in aliam ſubſtantiam commigret, vt doctè notauit Auerrhoës *lib.*3.*collector. cap.*8. Si verò quæras, an mulieri enixæ medicamentum purgans conueniat, lege Ioan. Syluaticum, *controuerſ* 86. qui quæſtionem hanc ad plenum emedullat. Sed vt re diſtinctione noſtra, qua auctores ab eo propoſiti, purgationem poſt partum renuentes, cum iis qui eam approbant, conciliari poſſunt. Lege Santorellum doctiſſimum *lib.*20.*anteprax. cap.*9. & Thomam Campanellam *lib.*6. *de medend. morb.cap.*22.*art.*1.

* * *

QVÆSTIO

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm ad prouocanda menstrua, vnguentum de chalybe possit esse ex vsu.

C*Onseruarunt.*] Posteaquam de sanguinis missione,& purgatione, pro prouocandis menstruis abundè actum à nobis est: nunc in quasdam amœnitates diuertere collibuit, vt legentium animi,laxiùs, indulgentiúsque tractentur, ne nostræ lucubratiunculæ, quocunque genio prodierint, multum habere absinthij credantur, mellis parum. Cùm enim multa sint, quæ pro retentione menstruorum, à qua periculum impendet maximum, Medici parare solent auxilia, nullum chalybeatis medicamentis præstantius, aut excellentius esse,tum veterum, tum iuniorum scientissimi confirmarunt; de quorum numero Galenus, Græci, & Arabes satis plura dixerunt in locis multis, quos citant Nicolaus Monardus *tract.proprio de ferro*,& alij à me citati *lib.1.in comm. histor.*82. Quapropter ex chalybe præparato diuersimoda parant auxilia, pulueres, electuaria, tabellas, syrupos, quorum omnium exactam compositionem legat qui velit, apud Iulium Cæsarem Claudinum *lib.1.sect.9. in appendice libri de ingressu Medici ad infirmos.*Sed cùm hoc metallum graue sit, ponderosum, terrenum, & crassum, est necesse vt per corpus distribuatur, vt sic distantissimas partes penetrare queat; quapropter præter triturationem subtilissimam, & exactam præparationem,factam præsertim in vino, & aceto (nam hæc cùm sint subtilium partium, iuuant ad penetrationem,) exercitio valido opus fuit,vt sic ob calorem reseratis viis faciliùs permeare posset.

Si verò vires flaccescant, & debiles sint ægri, & ex diuturno morbo conualescant, exercitióque inepti videantur,nam id excarne corpus citra noxam tolerare nequit, frictio imperanda est, quam esse loco exercitij monuit Præceptor *lib. de puero epileptico, cap.* 4. Quare in hunc vsum vtere syrupo de chalybe, ex descriptione nostrâ, cuius formam proposuimus *lib.* 3. *de praxi medica admiranda.obseru.*11. vel tibi in pretio sit vnguentum de chalybe, à nullo (crede mihi) hactenus exaratum, qui in chalybeatis medicamentis recitandis insudarunt, quo fœliciter in curandis virginum obstructionibus, habita primò totius prouidentia,vsus sum, in iis præsertim quæ febri iugi correptæ,excarnes & tabidæ exercitij vim ferre non poterant.

At ego multoties rimari cœpi, quo pacto hoc metallum frigidum siccum cùm sit, terrestre, & adstringens, deobstruere & aperire posset, quo pacto ad prouocanda menstrua videtur respuendum. Nam Aristot. 4. *meteor. cap.*6. dicit, ferrum esse de genere illorum, quæ concrescunt à frigore per euaporationem totius penitus caloris; quare si totus calor exhalat, sequitur quòd materia relinquitur tota frigida. Deinde Galenus *lib.* 9. *meth. cap.* 17. dicit, quòd metalla, vt aurum, æs, ferrum, habent suam consistentiam à frigore, maximè cùm ferrum sit corpus terreum, crassum, & siccum; quare vt terra, siccat & refrigerat:quapropter apud Gal. *lib.* 10. *simp.tit.de fero lactis*, siccat,adstringit, fluxiones sistit, & immodica sanguinis profluuia retinet & compescit, & aduersus diarrhœam, superfluásque alui deiectiones est medicamen vtilissimum, quoniam cohibet,& incrassat, apud Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.*25.§.*Et vinum in quo extinguitur ferrum,retinet solutionem antiquam,& dysenteriã, & confert mollificationi ani, & fluxui vrinæ involuntario, & fluxui menstruorum,&c.* Quare ex omnium auctorum mente, ferrum est frigidum & siccum, vt tam multis auctoritatibus probat Fallopius *lib. de metal. & fossilib. cap.*2. & post eum Rodericus à Castro, Medicus celeberrimus confirmat *lib.*2. *de morb. mulier.in schol.cap.*5. Manardus subscribit *lib.*16.*epist.* 5. *in med.* in quem vsum paratur ab Iacobo VVeckero *lib.* 2. *antidotar. specialis* Crocus Martis, factus ex limata ferri scobe, ad sistendas immodicas sanguinis fluxiones,qui ad omnes ventris fluxus est eximius.

A Ex altera parte sunt rationes euidentes, ex quotidiano experimento desumptæ,quæ satis probant ferrum calidum esse: nam eius vsu magnos lienes liquari vidimus. Quare prisci Medici tantopere vinum, aut aquam in qua ferrum candens extinctum sit, pro viscerum obstructione pertinaci,& iecoris, lienísque scirrho perlaudarunt: quoniam ferri ad emolliendos duros tumores est vis mirabilis; vnde animalia apud fabros ferrarios educata,exiguos lienes habent, ex Celso *lib.* 9. *cap.*4. & eleganti exemplo probat Beniuenius *lib.de abdit. cap.* 105. & sic ferrum aperit, ac deobstruit,quum calidum sit, & hoc modo Rasis *vlt.continent.cap.de ferro*,Haly 5. *theoric. cap.*14.& alij Arabicæ familiæ proceres scientissimi, calidum constituunt.

Sed hæc si æqua lance ponderentur, leuia procul dubio lectis ingeniis videbuntur. Nam ferrum est dissimilare, & cùm contrarias habeat qualitates, valde inter se distantibus pollet facultatibus,cæterorum multorum medicamentorum instar, quæ ob diuersas partes diuersos effectus ex se emittunt, quia adstringunt, & aperiunt aloë,thabarbarum, rhaponticum, psyllium; lentes, lac, brassica, squamma æris,endiuia,& pleraque alia. Sic ferrum frigidum cùm sit à prædominio,& habeat plures terrestres partes; dissimilare tamen est, & habet partes tenues & igneas, ratione sulphuris, & argenti viui, quæ sunt communia metallorum principia. Hoc modo metalla igneam habent substantiam,ex Gal.*lib.9.simpl.c.*26. explicat Albert.Magnus *lib.3.de metal.tract.*2.*cap.* 4. de qua re lege quæ diximus *in lib.1.in com.histor.*7.Nil ergo mirum, si auctores omnes varia de ferri temperamento

C protulerint.

Mirabilis ergo est vtilitas ferri,aut chalybis, pro menstruis prouocandis,& aperiendis obstructionibus, quæ visceribus contumaciter adhærent. Sed quoniam pluribus in substantia hoc medicamentum propinari non possunt, nam ea ob debilitatem exerceri nequeunt, & multæ adeò morosum habent palatum, vt nec syrupum de chalybe assumere possint, & vnguenta communia quæ ad viscerum obstructiones commendantur, nullam, aut non ita euidentem afferant commoditatem; tunc vtere vnguento hoc, quo si nocturno tempore, tribus horis post cœnam, præcedente frictione leui, molliter ventrem inferiorem illinas, mirabilem opem senties, idque reiterare toties opus erit, quousque durities ex toto emolliatur, aut obstructio visceribus pertinaciter adhæ-

D rens absumatur,cuius vsu scirrhosas viscerum durities sæpè curaui.Huius forma esto hæc.

℞. *Capill.* ♀.*asplenij,eupator.* an. M. ß.*Sem.petroselin. sem.fœnicul.*an.ʒj. *Radic.endiu.eringij, gramin.rusci,aspa-rag.apij,*an.ʒß. *Nepitæ, puleg. origan. calamint.* an. M ß. *Radic. cucumer.agrestis,* ʒj. ß *Chamæpit.chamædr.* an. P.ß. *Radicis rubiæ, rumicis,* an. ℥j. *Corticis radic.cappar.Cortic. radic.tamarisci,*an. ℥j.*Olei cappar.amygdalar.amararũ, & absinth.* an. ℥ij. Omnia priùs bulliant in sufficienti quantitate aquæ, & vini generosi priùs bis chalybeatorum, ad consumptionem aquæ & vini, & facta colatura, & vehementi expressione adde: *Aceti acerrimi priùs septies chalybeati* ℥viij. *Cyclamin.optimè triturati,& mundi,*℥ij. Iterum bulliant ad consumptionem aceti,& facta iterum

E colatura, adde: *Galbani, Ammoniac.* an. ʒj. *Vnguent.de-oppilatiu.succor.& vnguent.Agripp.*an.℥iij.*Vnguent.aregõ, & Marciati,*an.℥ij. *Olei de cappar.* ℥iiij. *Olei chamæmel.* ℥iij. *Trochiscor.de cappar.& trochisc.de absint.* an. ʒ j. ß. *Pingued.gallin.& anatis.*an.℥.ß.*Pulu.cortic.rad.cappar.& pulu. cortic. rad. tamarisci,*an. ʒ ij. *Chalybis prapar. & ad exactum læuorem redacti* ℥ij.ß.*Balsami* ℥.ß. *Olei de thymo* ℥ij.Misce omnia,& cum cera quantum sat est,in dictis oleis liquata,redigantur ad formam vnguenti, quod per duos annos conseruari potest.

***

HISTOR.

HISTORIA V. ACTVARII,
De menstrui retentione.

Fœmina menstruis violenter adstringentium vi retentis, in grauissima damna, & mortem incurrit

*MVlier quædam diues atque mollis, tres aut quatuor filios peperit, quorum tres ferè infantes mortui erant, solùm vnum audiebat mater. Atque quodã tẽpore præterito, ipsáque ambigente, dũ videret omnem spem suam in solo vno filio, qui repentè tolli posset, fluctuare. Verebatur enim, ne si puer moreretur, cogeretur alienis bona sua tradere. Nãque (vt dictũ est) vbi amiserat alios, quærebat modum quo alterum filiũ pararet, a que spem seruaret. Ergo (vt mos est mulieribus) desiderium aperuit, atque solutionem quærebat. Quidã dixerunt hanc solutionem: si aliqua mensium fieret, natura vel arte retentio, (namque ipsi menses plus iusto profluebant) conciperet. Quod persuasa, rei operam dedit, ac vehementer retenti sunt menses, vnde conceptus spes magna eam tenuit. At verò secundus mẽsis erat, muliérque modicè conturbabatur: nãque cumulato sanguine menstruo per vterũ, neque locus exeundi habebatur. Accidentia, vt videbatur, poterant esse signa conceptus: namque in initiis conceptuum similia accidere solent. At tertius aderat mensis, & passiones processerãt. Vbi verò etiã quartus aduenit mensis, túmque quum grauidis mulieribus, si quid præfuisset molestiæ, illud sedatur: ipsi verò magis venter intumuit, atque accidentia peiora sentiebãtur. Igitur circa quintum mensem audiui vt mulier esset correpta ab ea passione: erat enim vna mihi ex maxime familiaribus. Quare ad eã accessi, atque intrans vidi ipsam supinam iacentẽ in lecto, & salute acta rogaui, vt haberet, ac pulsum tetigi. Illa verò subtili, ac pertenui voce respondit. Pulsus erant prætenues, ac diuersi, atque virtus genuina propè deuicta. Cutis veluti cortex mali granati, & color eius vergebat ad icterum, & omnia quæ ad faciem sunt, multùm attenuata, atque manus, & humeros satis hærẽtes pectori habebat, sed venter magnopere extuberabat. Quoniã verò oportebat & vrinam spectare, ea quidem erat tenuis, atque mihi visa est mediocriter subsanguinea: cõtenta verò, subsidebant in ea ad matulæ fundũ valde rubẽtia, atque veluti similacea. Atque tunc mihi non poterat facilè cognosci passio, quæ nõ multùm trita est in breuiariis libris Medicorũ; eo præsertim quòd nemo ex iis Medicis qui illuc frequentabant, passionẽ intelligeret, sed putarent omnes aquam intercutem esse. Quoniã verò paulo pòst legi de passionibus mulierum, doctúsque sum quàm graue esset retinere sanguinem menstruum, audiuerámque mulieri hunc retentum esse, deinde hac ratione super eius vrina ratiocinatus sum, illam recta ratione illiusmodi fluxisse: nam partim ob manifestissimam collectionem sanguinis in vtero, tumore effecto huiusmodi, partim ob vicinitatem vesicæ, sanguine commixto cum vrina, factum est, vt vrinæ colorarentur, sed ob assationem sanguinis, apparuerint cõtenta similacea, atque rubea. Hoc pacto ab immodica menstruorum retẽtione, præsertim si natura antea multa profluxissent, vrina alteratur, atque tractu temporis commutatur. Cæterùm, vt omnẽ historiã finiamus, reliqua subiungamus. Sextus mensis aderat: quum in ilibus exterioribus factus est abscessus, atque mollitus est tẽpore procedente. Vbi verò septimus mensis aduenerat, defluxit ab eo*sanguineũ pus,*priùs mollito abscessu Medicorum emplastris, & deinde aperto.* Sed venter abundè euacuabatur: quamobrem* magna spes salutis & viro eius oborta est, & Medicis illuc frequentãtibus, quod non ita successit: sed paulo pòst euacuatio simul omniũ spem perdidit. Nã (vt arbitror) quatuor dies post tumoris aperturã, venter euacuatus est re omni affligente, atque commissus est. Mulier verò veluti exanimis redacta absque reluctatione aliqua vitam efflauit, &c.* *Actuarius* lib. 2. de præuidentiis vrinarum, cap. 12.

PARAPHRASIS.

COnatur hac historia Actuarius demonstrare, quantam vim habeat in alteranda vrina vterus: cùm enim toti corpori consentiat, genus venosum, hepat, visceraque vehementer immutat, si morbosus est, & suas affectiones illicò illis communicat, quas à menstruo retento euenire *supra, in prima historia* prædiximus: & explicat Fabricius Hildanus *lib. 5. cent. chirurg. 43.* Si ergo hæc vera sunt, cur mirabimur si ex suppresso menstruo violenter, ope medicamentorum adstringentium, & constipantium, tot, támque sæua damna huic miserrimæ fœminæ contigerint, quæ muliercularum, aut alicuius insciti Medici dolo seducta, spe concipiendi, vitio in vitium mutato occubuit: nã quid aliud in tanto facultatum lapsu expectari poterat?

Sed insurget quispiam sciendi auidus, anxiéque inquiret, quæ fuerint medicamenta quibus ad supprimenda menstrua ipsa vsa est? Dic fuisse incrassantia, & adstringentia, quæ contrahunt, cõstringunt, densant, incrassant, refrigerant, exiccant, ex Gal. *lib. 4. de comp. medic. per gener. c. 6.* dum sic ait: *Omnia adstringẽtia contrahunt, ac densant meatus: ad hæc vinciunt, ac continent partium sibi inuicem cohærentiũ substantiam; atque minùs magisque hoc pro adstrictionis quantitate efficiunt. Cæterùm adstringendo, ac densando summa corporis, quod adstringitur, virtus illorum excluditur, & in altum ire prohibetur, &c.* Optimè verò Mesuès adstringentium vires complexus est, *in canonibus vniuersalibus theoremat. 1.* dicens, *adstringẽs cogit, densat, diuisa glutinat, suáque crassa substantia ea omnia obtundit.* Adstringentium multæ sunt differentiæ: nam alia citra manifestam qualitatem id efficiunt, vt balaustiũ, galla, hypocisthis, glaucium, acacia, succus rhu: alia quæ cũ adstrictione aliquid etiam habent acre, aut pingue, aut dulce, aut amarum, aut salsum, aut acidum; quoniam sub adstrigenti materia diuersæ, ac sæpè contrariæ reperiuntur indicationes, vt ex professo Gal. edocuit *lib. 3. simpl. cap. 14.* Deinde acre medicamentum sæpè adstringens reperitur, licèt calidum sit natura, vt æs vstum, atramentum sutorium, chalcitis, & alia, ex Gal. *lib. 2. aliment. 1.* Amara medicamenta adstringunt, veluti aloë, rhabarbarum, absinthium, nitrum, & numerosa seminum copia, vt rutæ potissimùm siluestris, melanthij, mali medici, sicut lupini, & orobi, auctore Gal. 4. *simpl. cap. 1.* Salsa cùm sint propinqua amaris, ex Gal. 4. *simpl. 20,* terrena contrahunt, constringunt, ex Gal. 5. *simp. 25.* Dulcia simul, & adstringentia sunt myrti fructus, & pyri agrestis, & roboris, & castaneæ, & palmæ. Ex his omnibus verisimile est affirmare, illi fuisse oblata frigida sicca, glutinosa, viscida, crassa, quæ frigiditate & siccitate arctãt meatus, canales obstruunt, humores incrassant, & ad motum ineptos reddunt; quorum syluam legat qui velit, apud eos qui de immodico sanguinis fluxu per vterum proprium caput conscripserunt: de quorum facultate consule Mercat. *lib. 2. indicat. cap. 4. de astringentibus.*

Quapropter cùm sanguis menstruus diu adstringentiũ vi esset in vtero, sentina totius corporis, coërcitus, prohibitus difflari, non ventilatus putridus, & spurcus, tetro suo vapore, cor, cæteráque viscera concussit, vnde facultate vitali languente valde, pulsus facti inæquales, diuersi, crebri, languidi; & cordis propullularunt grauia pathemata, funesta, & terroris plena; ex quorum sæuitie mortem fuisse concitatã natiuo igne valde minuto, non est cur miremur.

Rursus. Ab hoc fœdo sanguine restagnante ad partes superas & nutritionis officinas occupante, & debilitato iecore, sanguifica facultate vitiata, auctis obstructionibus visceribus pertinaciter adhærescentibus, & impedito transitu sanguinis, spirituum, & alimenti ad membra, hãc prauo fuisse vitiatam colore, & circa partes extremas nimis extenuatam, excepto ventre nimis intumescente, certa res est, vt in hydrope quotidie proprio experimento conspicimus: nam si via per quam fæculentus sanguis crassus, & melancholicus emanat, intercludatur, durities in hepate fit; & simul multitudine grauans, ac crassitudine obruens, calorem in ipso natiuum extinguit, quum tale quid accidat, quale in flãmis exterioribus, in quibus multa ligna ingesta strangulãt ignẽ, vt verbis vtar Gal. *lib. 6. Aph. com. 12.*

Ex hac ergo scaturigine nõ solùm color in vultu in virorem, palloremque mutatus, & inflatio ventris, internæ obstructiones, hydrópsque emanare solẽt, auctore Galeno *lib. 2. de naturalibus facul. cap. 18. & lib. de venæsect. aduers. Erasist.*

*Erasist.cap.6.in fin.*sed morbi immanes,truculenti,exitiales.Ex hac causa sequutam fuisse colli vteri inflammationem,vlcus cancrosum,gangrænam,& mortem, proprio exemplo confirmat Hildanus *centur.2.obs.chirurg.* 62.63. 64. Quare in hac ægra tumor ventris accreuit per vniuersam ipsius regionem extensus; quem à copia viscidi succi,omenti,mesenterij,venarum Hepatis obstructionibus ortum fuisse,res est manifesta.

Accedamus ad reliqua.Quis hâc hydrope laborare non affirmaret,cùm dictis symptomatis esset correpta,cum vrina tenui,subsanguinea,in qua aderant contenta rubentia? Hanc vrinam ob collectionem sanguinis menstrui, partim ob viciinitatem vesicæ cum vtero, sanguine commixto cum vrina,apparuisse, Actuarius arbitratur hoc loco, & firmat Duretus *in Coacas, tract.4. de excrementis,c.3.n.5.* qui tenuiori sanguinis portione ab vteri locis ad vesicam B exudante, hanc fieri in retentis menstruis vrinam, vel sugente vesica ab vtero cruentum serum,asseuerat. Deinde, si hic suppressus sanguinis recurrit ad venas,& ad vesicam retrocedit, cur colore suo serum humorum non alterabit?Cùm verò sanguinis adest multitudo, qui prohibitus difflari acrior redditur, tunc ob sanguinis adustionem apparent contenta similacea,atque rubea. Insuper contingit vrinam apparere subsanguineam,conante natura confertim emittere sanguinem retentum per vrinæ vias, velut excernit per hæmorrhoides, vterum, ventriculum,nares; qua de causa subsanguineam apparere,excreto sanguine, tunica vasorum reserata, confirmant Eustachius *lib. 2. praxis,cap.49.*Mercatus *lib.4.de morb. internis,c.*8. Auic. 21.3 *tract.2.cap.26.*

In hac verò vrinæ rubræ mentione, addamus & aliqua C legentibus futura non ingrata;qua in parte illud sit quæsitum,si vrina rubra aut subrubea à sanguine in corpore redundante originē ducit,ex Gal.*lib.3.epid.sect.3.com.72. & lib.6.eiusdem,sect.5. com.14.& lib.1.prog.* 27. & *lib. 4. aph.71,& lib.1.cris.12.& 2.prorrhet.25.*& vrina prærubra quam sanguinolentam vocat Christophorus à Vega, *in com.cit.loc.prog.*sanguinis feruorem ostendit,ex Gal,*lib.de vrin.*8. Actuario *lib.de prauidentiis vrinar. cap.4.* probat Georgius Bertinus Campanus *lib. 17. cap.* 2. cur in hoc morbo frigido à retento menstruo concitato,imò hydrope quotidiana,& diuturnis obstructionibus visitur, si in his frigidis morbis sanguinis copia est imminuta valde, flatus cum pituita abundant, calor natiuus debilis est, & nullus adest feruor,aut ebullitio sentitur? Nos cum Auicenna 2. 1.*doct.* 3. *cap.*2.ob multas causas hoc accidere D posse respondimus *lib.2.de praxi admiranda,obs.* 63. Sed est potissima,vt in retentione menstruorum vrina appareat rubra,quando menstrua cum vrina permiscentur. In hydrope verò hæc apparet,quoniam facultas debilis serum à sanguine separare non valet. Quapropter in pituitosis morbis persæpe apparet,vt in quotidiana,ex Gal. *lib. 1.ad Glauc. c.* 7. Imò in copia pituitæ putrescentis vrinam apparere rubram,notauit Vallesius *lib.7. epid.in com.sent.* 59.Lege Dodonæum *lib.obseru.medic.obs.*31.

At cùm tanta esset copia humoris crassi in intimis visceribus recondita,natura eum excernere satagens, ad ilia excitato abscessu transmisit, nam, inquit Galenus *lib. 2. aph.15.animalium natura ex principalibus membris humores malos euacuās,alios per vrinas,vel vomitus,vel aluū inferiorem excernit,quosdam verò pellit ad cutē,sed cum non potest euacuare propter eorum crassitudinem,ibi reponit, atque hoc modo tubercula nascuntur in corpore.* Quapropter cùm inflammatio adesset interna,viscera opprimens, cum fæculenti sanguinis,& conculcati sarcina multa, hunc detrusit ad ilia natura.Hunc euentum multo antea præmeditauerat Galenus *lib.6.de loc.affect.cap.5.* dum sic ait. *Quòd si longiori tempore supprimantur menstrua,nullámque Medicus mulieri vacuationem promoueat,tumor aliquis præter naturā in ilibus interdum oritur,ostendens nimirum ex internis partibus aliquam inflammatam esse: nonnullis panus in extrema ilium parte excitatur;veluti viris quoque in eodem loco nonnunquam oriri solet.Qui panus in quadā muliere fuit suppuratus,adeò vt opus fuerit sectione.*Factus ergo est tumor in ilibus, deponente natura ex nobili parte sua excrementa

A in externam,& ignobilem,qui viscerum morbum significabat,& interaneam malignitatem ostendebat,iuxta oraculum Senis *lib.6.epid sect.2.text.*10. dicentis: *Abscessus veluti bubones,siquam quidem sunt germina habentium,tum aliorum,tum præcipuè viscerum:maligni autem sunt hi.*Nam vt legitur *in sentent.*55 *lib.4.Aph.Ex inguinum tumoribus febres omnes malæ,præter diarias.*

Notanter aduerte,quòd licèt nomē abscessus dupliciter accipiatur. Primo modo, cùm tumor abscedit, & pus intus continetur,ex Galen. *2.ad Glauc.*1.Secundò, pro decubitu humoris in aliquam partem, ex Hipp. &. Galen. *lib.2.progn.*65. Hoc loco in secundo significato accepit Actuarius,& Gal. *lib. 6. de loc. cit.*sub nomine tumoris, aut pani comprehendit. Est enim panus, *tumor non altus, latus,in quo quiddam pustulæ simile est*; & vulgò panus appellatur, seu verius dixeris Phygethlon, ex Celso *lib.5. c.18.tit.malagma aduersus panum,& phymata,§.Vt aduersus panum tum primùm orietem(quod Phygethlon Græci vocant,) & omne tuberculum,&c.*vt ex Celsi mente probat Manardus *lib. 7. epist.* 2. Demum si panum prophymate, id est, bubone in inguine vsurpes,cum Paulo *lib.4.*Amato *lib.1.centur.*29. Marcello Virgilio *lib. 1. in Dioscorid, cap.* 106. ad mentem priscorum persolues. Est autem panus tramæ inuolucrum, quo panni texuntur,& quidquid sublonga,& subrotunda forma tumet panicula, & panus dicitur,vt probat Agricola Ammonius *in com.cap.1.lib.1. Gal.de loc.affect.*

Ex hac causa tumor in ilibus est exortus, qui deinde medicamentis emollientibus abiit in suppurationem,Ilia autem sunt auctore Celso *lib.4.cap.1.*partes quæ inferiùs circa pubem iacent: cùm enim inferior regio hypogastrica, quæ ab aliis imus venter, à quibusdam sumen appellatur,inter pudendum, & vmbilicum interiacens, habeat partem dextram & sinistram, hæ partes laxæ & flaccidæ, ilia dicuntur, quòd ileo intestinum contineant.Ex iis patet errasse Leonicenum,Heurnium,Cardanum,viros alioqui perspicacissimos, & alios qui ex Græca lingua Aphoristica oracula in Latinā linguam transtulerunt, qui pro iliis hypochondria transtulere,vt patet *l.4.aph.73.& lib.6.aph.40.*vt rectè notauit Manardus *lib.8.epist.vlt.prope fin.* nam hypocondria propriè partes sunt regionis epigastricæ,quæ cartilaginibus notharum costarum subiacent, vt aduertit Laurentius *lib.6.de re anatomic.cap.2.* nam hypochondria dicta à Celso *lib. 2. cap. 3.* sunt loca vtrinque à lateribus ventriculi os attingentia; dextrum sub quo iecur, sinistrum sub quo lien iacet. Plinius extra vocat *lib. 11. cap.37.* & ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia vocant, quia cordi prætenduntur. Ilia verò sunt inferiora;nam ilium os, ossi sacro, ligamenti cartilaginei interuentu, robusti quidem & membranei esse valde alligatum,ostendit Vesalius *l.2. fabrica,cap.*61.

Suppuratus est abscessus suppurantium medicamentorum ope,nam hæc debent esse calida,humida, similia calori nostro, & viscosa, quæ occlusis poris cutis calorem vniant,retineant & roborent,vt ait Gal.5.*simpl,8 & 9. & in lib.de med.offic.com.2.sentent.* 30.& *lib.1. epid. sect. 2. com.31.* & notat Auic. 1. 1. *doct.5. cap.2.*explicat Nicol, *serm.3.tract.5.sum.3.c.*20.Mercat.2 *indicat.*13.

Ad suppurationem conuerso abscessu,& aperto, deflu-E xit ab eo sanguineum pus,quod prauum est,virium iacturam maximam, & materiæ inobedientiam planè ostendens: nam pus debet esse album; contrarium pessimum est.Cùm verò diuturnus esset morbus, & vires essent imminutæ valde,ob continuam puris effluxionem, quo diu vacuato,multi spiritus cum eo exeunt, atque excernuntur quorum vacuatione vires fatiscunt, ex Gal.*lib.6. aph.27. quum è vestigio deficiat animæ,vires debilitentur, & postea debilitas ista remediū non habeat:*factum est,vt naturalibus facultatibus valde lapsis,nimio alui profluuio excitato,ex retentricis debilitate originem ducente, aut ex obstructione partium naturalium suborto, exanimis fœmina è vita discederet.

***

QVÆSTIO

QVÆSTIO IX.

Vtrùm pus rubrum, liuidum, vel nigrum, aliquando ad bonum iudicet.

COMMENTARIVM.

SAnguineum pus.] Qui pus rubrum grauiùs deteſtati ſunt, ij mihi appoſitiſſimè videntur feciſſe: nam in hoc ſequuntur Hippocratem Medicorum tutelarem Deum, qui de hac re profatus, memorandam protulit ſententiam *lib.1.progn.text.vlt.*dicens: *Pus autem optimum, album eſſe debet.* Quoniam membra tranſmutantia ſanguinem in pus, ſunt alba: hæc ſunt ſolidiora corpora, conceptaculorum tunicæ, nerui, copulæ, membranæ, cartilagines, oſſa. At pus non eſt candidum inſtar ſeminis, quoniam hoc à pleno fuit elaboratum calore; pus verò ex natiuo pariter, & extraneo calore conflatur, ex Gal. *lib.5. ſimpl.cap.6.& lib.1.aph.47.*de cuius natura ac generatione abs re eſſet quicquam modò in propatulum proferre, quum in eo argumento peritiſſimi medicinæ profeſſores ſtrenuè inſudarint, qui *libros de dif. feb.* & *prognoſticon*, vberrimè ſunt interpretati, & nos breuiter patefaciemus *lib.4.in com.hiſt.9.*Vnum tamen non prætermittam, Cardanum vt iniurium, ſeſe oppoſuiſſe contra Galenum, dum aſſeuerat, colorem puris album non poſſe fieri ob partes ſolidas; cuius multiplicia tela contra Magiſtrum, vt irrita ſoluit Mercurialis, cum Stephano Athenienſi *in com. cit. prognoſt.*nam, vt optimè notauit Celſus *lib.5.cap.26.tit.de ſanguine, ſanie, & pure: pus albiſſimum eſt optimũ: quod verò huic contrarium eſt peſſimum eſt.* Nam illud potentiæ robur, & caloris natiui ſymmetriam ſignificat; hoc actionem caloris præternaturalis, & materiæ inobedientiam præoſtendit: *vt in com.cit.lib.prog.ſent.vltim.* firmat Ioan.Butinus, ex Gal. mente. Quapropter ſubcruentum pus, prauum eſt, & mortem portendit, iuxta Senis oraculum, *lib.7.aph.44.* dicentis. *Quicunque ſuppurati vruntur, vel ſecantur, ſi pus purum fluxerit, & album, euadunt: ſi verò ſubcruentum, & fæculentum, ac fœtidum, pereunt.* Subſcribit Celſus *lib.1. c.8. §.Ex iecinore ſi pus cruentum exit, mortiferum eſt, &c.*

Quapropter ſi pus ſubcruentum eſt reprobum, quantò magis liuidum, aut nigrum; Et de liuore conſtans eſt ſententia Hipp.*lib.1.prognoſtic.*8. quo loco liuidum colorem digitorum, & vnguium, mortem portendere aſſeuerat, & *lib.1.prognoſt.3.*in pictura faciei lethalis, liuidum colorem adeſſe aſſeuerat: & Galen. *lib.5. aph.* 19. hunc colorem facultatum mortificationem ſignificare probat: & firmat Ariſt. *lib.4.probl.* 80. quare extinctionem caloris innati denotat, ex Gal.*lib.1. epid. ſect. 3. com. 18.& lib.3.epid.ſect.2. com.5.* Quare, inquit Hipp.*lib.7. aph.* 2. *In oſſe ægrotante caro liuida, malum eſt.* Et Gal. *in com.* ſic dicit. *Non enim in mediocribus oſſium læſionibus, ſed fœtibus putrilaginibus talis ſpecies coloris circunſtantibus aduenit carnibus, extincto ſcilicet in iis calore.* Nam maximam virium arguit imbecillitatem, ex Gal.*1.criſ. 12.& 1. epid. ſect.2. comment.75.* quare hic color in febribus ſemper malus, ex Galen.*lib.6.epid.ſect.1. com.29.* Hoc modo deiectio liuida, peſſima, apud Hippoc.*2.prog.22.*&*4.aph.21.* Sic vomitus liuidus celerrimam mortem oſtendit, ex Hipp. *2.prog.41.* Si verò inſtes, cur color liuidus nigro fit pernicioſior? Reſpondet Mercurialis *in com.ſent.8.lib.2. prog.* nam liuidus color ſemper fit ab extinctione caloris, nunquam ex abſceſſu humoris; quippe nullus eſt humor in corpore, qui eum colorem in cute informet; niger autem fit, & ab extinctione, & depulſione humoris nigri ad partes infernas, & debiles: deinde color niger & liuidus differunt in modo generationis, quoniam liuidus fit à putredine ſumma, in qua fracto calore natiuo, præternaturalis dominatur. *Itaque (*inquit Heurnius *ad hunc locum) liuor nunquam poteſt fieri ex materia decubitu, at nigror poteſt,* Hoc modo Hipp.*lib.1.prognoſt.18.* vlceris colorem liuidum, aſſerit eſſe lethalem.

De nigro autem colore puris, conſtans eſt ſententia Hipp. eſſe peſſimum; cùm enim color liuidus ſit in mutatione, & in via ad nigrum, hic à maiore cauſa proficiſci-A tur: ita vt cum vrina denigrata nullum ſaluari contingat, ex Gal.*lib.1.criſ.* 21. Sic color cutis niger, peſſimus, ex Hipp.*1.prog.3.*&excreta nigra deterrima. Sputum nigrum, lethale, ex Gal.*lib. 1.aph.12.& lib.2.prog.51.* Aëtio *tetr.2. ſerm.1.cap.44.* Demum ſi hæc ſunt lethalia, cur nigrum pus non erit exitiale? Quapropter nullum pus rubrum, aut nigrum ad bonum iudicare poteſt, ſed potiùs hoc pus vocandum eſt ichor, aut ſanies cruenta, aut nigra; & hæc cùm maligna ſit, immania mala, mortémque præſagit, ex Hipp.*lib.2.prorrhetic.num.21.§. At verò nomæ lethaliſſimæ ſunt, quarũ putredines profundiſſimæ, nigerrimæ, ac ſicciſſimæ exiſtunt. Prauæ etiam ſunt ac periculoſæ, quæ nigram ſaniem remittunt.* Nomæ autem ſunt vlcera, quæ ſerpendo per corpus, ipſum depaſcunt, & deuorant, ex Plinio *lib. 23. cap. 4.* alij nomata, & carcinomata appellant. Hinc factum

B eſt, vt è vita diſcederet Malienſis, apud Hipp. *lib. 5. epid. num.13.cui currus onuſtus inductus eſt ſuper coſtas, & coſtas confregit, & per tẽpus ſubſtitit ipſi pus infra coſtas, & ex vlcere effluebat putridum, ſubnigrum, & graueolens:* nam vt notat Vallefius *in com. hic ſuccus ſubniger malignã ſignificat putreſcentiam. Saniei* enim *nigra, aut liuida, ſicut pus liuidum, exitium portendunt*, ex Celſo *lib.5.cap.cit.* Hoc aliquando in lethalibus vulneribus effluere, proprio experimento docuit Valleriola *lib.2.obſ.8.& 9.* cùm à grumoſo ſanguine, corrupto, & nequaquam in pus conuerſo, & caloris natiui extinctione eueniat, qui ob multitudinem mali ſucci, transfuſum ſanguinem nec concoquere, nec in pus vertere potuit: ſequitur itaque vt nigreſcat, & corrumpatur, vt notauit Gal.*lib.2.de fract.com.32.*

C Licèt autem hæc ſint vera, & ex Principum mente hauſta, ob quæ ſatis nobis, ſi modò in medicina aliquid profecimus, perſuaſum eſſe debet, pus album ſolum eſſe optimum, tamen tantorum auctorum mentem de frequenti euentu eſſe explanandam, firmiter tenemus; nam pus rubrum, aut nigrum aliquando ad bonum, iudicare poteſt. Si enim in lienis carne à fæculento ſanguine excitetur inflammatio, quid mirum ſi hic ater humor in laxa, ſpongioſa, mollique huius viſceris carne concoctus, abeat in pus nigrum, ſuppurata inflammatione, & ſalubriter exeat in animantis commodum? neque enim nigræ deiectiones reprobantur, ſi rectè exeant, & ſint cum robore virtutis celebratæ, quòd monuit Hipp. *lib.4. aph.47.Excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & bilioſæ, omnes malæ. Sed ſi proſperè excernantur, ſiue per aluí excretionem, ſiue per vrinam, bonæ, &c.*

D Galenus verò *in com.*ſic ait: *fortè conuenientius fuerat dicere, omnes prauas excretiones cum proſperè excernuntur, in bonum contendere.* Præſertim ſi exeant cum tolerantia ægri, & conferentia, quæ maximè expetitur in euacuationibus omnibus, ex Hip.*lib.1.aph.2.23.& lib.4.aph.3.* Demum non ita condemnandus color niger, vt cum eo nullum ſaluari contingat. Neque enim vrina nigra ſemper lethalis eſt; ſiquidem aliquando cum ægri vtilitate excerni, teſtis eſt Galenus *lib.3.epid.ſect. 3. com. 20. & 82.* nam in retentis menſtruis, ſuppreſſis hæmorroïdibus, morbis melancholicis, quartanâ vtiliter apparent, vt latè ex Principum, & Iuniorum mente probauimus. *lib.2.huius operis, in com.hiſtor.182.*& vel Hipp. ipſe *lib.2.prorrhetic.com.17. in vlceribus laudat colorem nigrum, §.Species vlcerum bonæ ſunt leues, & commoderatæ; iuxta colorem verò ſit ſpecies alba*

E *aut nigra, &c.* Ita Aëtius *lib.10.cap.4.*pus nigrum, puris nomine appellare docet: nam pus in ſe non eſt albiſſimum, ſed in genere puris tale dicetur, quoniam pus eſt cinerei coloris, ex Galen.*lib.2.de fract.com.42.*

De rubro pure minor eſt hæſitatio: ſicut enim in tunica iecoris, quæ ipſius corpus inueſtit, poteſt oriri inflammatio, & emanante pure albo poſſunt euadere ægri ex Hipp.*7. aph.45.* Sic ſi in carne ipſa hepatis oriatur inflammatio, pus illud poteſt eſſe bonum, licèt ſit rubrum nam humorem ſubiectum iecur non poteſt in pus album tranſmutare, cùm rubrum ſit; quia coctio nihil aliud eſt, quàm eius quod coquitur, in concoquẽtis naturam tranſmutatio, & aſſimilatio. Sic omnia referunt ideam, naturam, temperiem partis à qua emanant. Sic chylus ſit albus, quia à ventriculo ſit albo, & ſpermatico: ſemẽ album, quia

quia in testibus; lac album quia in mammis adenosis generatur. Ex chylo albo fit sanguis ruber, quia à iecore rubro concoquitur. Sic pus album fit, quia in solidis coquitur. Sic pus in iecore rubro generatur: nam pus à iecore factum, debet esse rubrum hac de causa, monente Gentili *in com.c.10. in 14.3 tract.3. Auic.* Si autem Galenus *loco nuper citato aph.* cum Hip. asseuerat, omnes perire, qui ex suppurata hepatis inflammatione pus emittunt fæculentum, fœtidum, amurcæ instar, incoctam putredinem hepatis manifestè ostendens, quando videlicet vsque ad carnem hepatis corruptio pertingit, de lethali hepatis inflammatione intelligendus est; in qua ob eximiam, & excellentem putredinem, quam fœtor ingens comitatur, pus apparet graueolens; non de ea in qua pus rubrum benignum apparet, cum robore, tolerantia, & notis coctionis excretum, à qua aliquando ægri immunes euadunt, vt referunt Capiuaccius *lib.3.c.23.* Erastus *part.3.disp.de febre putrid.* Immò abscessus hepatis sæpe per vomitum, aluum, & vrinas, aut in abdominis capacitatem expurgari, docet Fernelius *lib.6.pathol.c.4.* Quin ex vomica hepar putrefactum, ad suras putrilaginé transmittit, vt testantur Caspar Bauhinus *in obs.prop.* Iacotius *com.ad Coac. Hip.pag.349.*

Nec pariat tibi obstaculum veneranda Celsi sententia, *lib.2.c.8.* dum dicit. *Ex iecinore si pus cruentū exit, mortiferum est*, & Hip. *7.aph.45.* dicit *pereunt*. nam Hip. in oraculis suis, semper ex figura dictionis perpetuum docet, licèt res ipsæ non semper eodem modo eueniant, quamuis eæ aliter, licèt rarò contingant, vt notauit Gal. *lib.6.aph.58.* Sic lethale, seu mortiferum sumitur pro morbo, qui admodū crebrò, non tamen ex necessitate mortem inducit, ex Gal. *lib.5.aph.2.* Sic grauidam capi acuto morbo, lethale esse pronunciat *lib.5.aph.30.* cùm tamen assiduum experimentum aliter nos cogat asserere; illæ enim sæpe ex acuto morbo euadunt. Ergo pus liuidum, nigum, vel rubrum aliquando ad bonum iudicare potest. Consule eruditissimum Ioan. Brauum *lib.1.prog.in com sent.vlt.*

QVÆSTIO X.

Vtrùm confecto pure, illicò abscessus aperiendus.

PRius mollito abscessu, & deinde aperto.] Etiamsi operis instituti initio certissimum nobis propositum fuit, chirurgica minùs, medicinalia magis consectari, quum de medica materia solùm hoc agat opus vniuersum, vix tamen stilo interdum valemus temperare: nam ingerunt sese plura ardua à celeberrimis Græcorum notata auctoribus, quæ inter nostrates classicos non ita ad plenum sunt exposita. Sic igitur pro huius historiæ explanatione in literis videor comperisse. Puris incipientis signa ab Hip. *lib.2.prognost.58.* connumerari febrim, rigorem, dolorem, & pondus. De febri extat ipsius oraculum *lib.2. aph.47.* nam ob vnionem caloris in parte inflammata, & conatum naturæ coquentis, ebullitionem, & confluxum humoris ad partem inflammatione obsessam, febris concitatur: sicut excitatur rigor, vbi mordens halitus per sensibilia corpora eleuatus sua acrimonia, ac stimulis partes vellicat ac ferit: quòd si accedat pondus, pro dolore antea percepto, humorem in pus verti, res est manifesta. Cùm igitur humor suppuratur, colligitur in partem vnam, & sic æger tunc pondus sentiet magis; collectus enim humor in cauitatem vnam magis grauat, quàm vbi in poris contentus, fuerit dispersus. Dolor fit, auctore Galeno *lib. cit.aph.* extenta simul, ac calefacta præter naturam inflammata particula. Facti puris indicia certa sunt, si hæc omnia cessent: Nam *si dolor, febris quæ præcessit, rubor, pulsus & reliqua inflammationis signa minora tunc appareant, tunc confectum est pus*, ex Paulo *lib.6.c.34.* & Auic. *3.4.tract.1. cap.25.* Ex tactu etiam certæ notæ deprehenduntur, *vbi tumor in acutum fastigiatus est, & pus digitis innixus occurrat, præsertim cùm summa occupat abscessus.* Explicat Auic. *eo loco, cap.29.*

Suppurationem esse præstantiorem resolutione contendunt multi: nam apud Gal. *lib.5.aph.22.§. Vlceri pus generanti nihil mali accidere potest*: & ex Hip. *lib.6.epid.sect. 3.text.11. suppuratio est sine recidiua. Ipsamet enim concoctio, & indicatio simul, & abscessus.* Et *in sect.4. text.1.* sic ait: *Quibus secundùm aures indicationis tempore genita non suppurauerint, hoc inanito, reuersio fit secundùm rationem reuersionum, &c.* hoc est, suppurans non retrocedit, nam hoc periculi est, & timoris plenum. Quare suppuratio non potest esse curatio fallax, vt resolutio. Sed ex altera parte obstat Galeni auctoritas *lib.de inæqual.intemperie, c.3.* vbi de ortu inflammationum verba faciens, comparánsque inter se resolutionem, & suppurationem, sic ait: *Esto prius victa fluxio, duplex hic incidit curationis genus: quòd vel discutietur quicquid humoris in particulam procubuit, vel coquetur: verùm discussio optanda maximè curatio est, &c.* Et meritò præferenda est resolutio suppurationi; illa enim est morbi sublatio, suppuratio verò est in alium morbum commutatio. Controuersiam hanc solues hoc modo. Resolutio præstantior est suppuratione, quoniam potentiorem, & robustiorem arguit calorem innatum, & materiæ obedientiam præostendit: verùm suppuratio est securior. Vel si dicas resolutionem esse magis optandam, quum humor tenuis est, suppurationem verò quum crassus, auctores concordes reddes.

Abscessu ad suppurationem conuerso, ne differas apertionem, inquit Auic. *3. 4.tract.1.cap.29.* nam plura damna sequuntur ex pure diutius in parte retento. Sic enim inquit: *Quum inueneris exiturā grossæ cutis, cum maturatione, cuius non speratur ipsius eruptio, & sunt illic venæ, & chordæ, & nerui, tunc oportet vt perfores, quoniā si dimiseris saniem, corrumpetur, & corrumpet, & corrodet venas, & villos neruorum, &c.* Sed si hoc axioma verum est, cur Guido *in tract. de apostematibus*, ex mente Auic. iubet expectare, vt natura abscessus apertionem moliatur: *nam apertio quæ fit à natura, melior est ea quæ fit ab arte*; hæc enim immodicam puris copiam gignere solet, & in vlceribus excitat sordities, virulentū, sordidúmque reddit vlcus, & malè olens. Sed nisi Guidonem intelligas de abscessibus, in quibus nullo modo Chirurgus debet facere apertionem, vt in abscessibus cauitatem vteri occupantibus, & in illis qui internas partes corripiunt, ignoro, quomodo cum cæteris principibus eius auctoritas possit conciliari. Quæ enim fit in his abscessibus à natura apertio, est sine dolore, & illa meliorem locum eligit quàm Chirurgus: sed si vniuersaliter eius sententia accipiatur, non est recipienda; quoniam si differatur apertio, quousque natura eam moliatur, plura, eáque irreparabilia subsequuntur damna: nam præter ea, quæ ab Auicenna proponuntur suprà, ex eis sequitur corruptio ossium, cutis viridi colore inficitur, & in longum tempus curatio producitur. Melior ergo est apertio quæ fit ab arte, ea quæ à natura celebratur, si confecto iam pure, & vt decet, à perito Chirurgo administretur.

His propositis ad quæsitum properemus. Licèt enim confecto pure, illicò sit apertio exequenda, tamen aliquando pure facto, & maturo abscessu, notabilique puris copia in parte contenta, resolutio tentanda. Id affirmat Galen. *lib. 13.meth.c.5.* dum sic dicit: *Quin si pus aliquod notabile in suppurante particula sit contentum, non expedit (quod nonnulli faciunt) protinus incidere, immò exhalationem moliri medicamentis ad id valentibus, quorum vsus ex affectu sit coniectatus, &c.* Idem asserit *lib.ad Glauc.7.in fin.§. Rursus igitur ad suppuratos tumores accedamus, quos vbi posse resoluere desperaueris, ex farina triticea vtere cataplasmatibus: nam ad celeritatem suppurationis plurimùm conferunt, &c.* Et *suprà* dicebat *in eodem cap. Et cùm suppurari incipientem inflammationem curaturus, suppurationem prohibere posse speraueris, tunc plurimum panem ebullire permittas, &c.* Subscribunt Paulus *lib.4. c.22.§. Cùm tumor ad suppurationem spectauerit, non promptè diuidere, sed medicamentis quæ cerati speciem referunt, discutere nitemur, &c.* Adstipulatur Aëtius *lib.6.c.89. de parotidibus.§. Vbi verò suppurati fuerint, discutere ipsos aggrediemur, &c.* Et *lib.14.c.31.§. Si locus affectus nimia materia turgeat, non mox ad chirurgiam prorumpere oportet, velut quidam faciunt, sed conari, vt materia collecta per pharmaca discussoria digeratur, &c.* Horum mentem confirmat Rasius *lib.14.continent.cap.1. §. Cùm maturum fuerit apostema calidum, procedere debes ad dissoluendam saniem cum medicinis, &c.* Ergo in abscessibus,

ſibus,in quibus pus confectum eſſe iudicamus, non illicò celebranda apertio eſt,maximè ſi ſint parui,& ſint ſub cu-te,& paucum ſit ac tenue quod continetur pus,corpúſque rara ſit præditum contextura. Has omnes conditiones eleganter expoſuit Cornelius Celſus *lib.7. cap.3.§.Si pus maturuit in alis quidem , & inguinibus , rarò ſecandum eſt. Item vbicunque mediocris abſceſſus eſt. Item quoties in ſumma cute,vel etiam carne vitium eſt,&c.*

Sed ſcitu non iniucundum erit , ſi exponam , cur ali-quando in ſuppuratis particulis reſolutio tentanda ; nam multi fuit momenti apud priſcos cutim non incidere: cùm enim tota ratio reductionis partis affectæ ad priſti-num ſtatum, dependeat ex viribus naturæ,quas in calore naturali & ſpiritu ſitas eſſe,res eſt manifeſta, ſit vt inciſa cute hæc ſubſtantia elaboratiſſima exhalet, & ſpiritus nimiùm diſſipentur,ex Gal.*lib.6.aph.*27.Et icciicò cutem diuidere, quæ eſt totius corporis fulcimentum, & tutela, priſci non audebant. Hanc cauſam luculenter oſtendit *lib.3.de fractur,com.*43.dum ſic alloquitur.*Scire enim licet, quæcunque cute cōteguntur,hæc eadem delectari,nihilque nu-dari innocenter. At quid mirum eſt,ſi ea quibus cutis propriũ, atque innatum velamentum eſt , ſemper velamento gaudent innato,cæteriſque omnibus læduntur? Equidem quum nihil ex cute præciderem,ſed eam ab vlterioribus partibus ſuper locũ inducerem, à quo detracta erat,agglutinatam vidi,& (quod magis admiratione dignum eſt) quum locus iam nigritie oc-cuparetur.Illud item longè admirabilius,quòd non modo ado-leſcentibus , ſed ſenibus non paucis cutem ita detractam pro-tinus,vt in plaga nigreſceret,ſæpe agglutinaui,&c.*Et vt vi-deas quantopere cutis corpus noſtrum tutetur,audi ipſum *eo loc.infrà.§. At nuda caro, ſi ſine cute relinquatur,ægrè ad cicatricem perducitur,præterquam quòd morſum omnino ſen-tit,& ſordida redditur,ſed vbi pars,à qua detracta cutis eſt; eadem contegatur,nulli eiuſmodi noxæ patet : quod ſimile eſt, atque vbi puſtulæ ſub variis cauſis ortæ in tumorem aſſur-gunt,& interdum grauem afferunt dolorem : acuta enim acu (vt noſti) eas aperio,vt exitum habeant , collectóque ibi hu-more leuiter expreſſo,ſuperiectam cutem ibi relinquo. Hæ de-inde implentur præcluſo foramine , impletæ eodem modo ape-riuntur : humore expreſſo cutis ad carnem compellitur,ſerua-túrque, dum quod ſub ea exulceratum eſt, ad cicatricem per-ueniat. Hæc dixiſſe volui,vt apertè oſtenderem, vlcus quod-libet innata cute contegendum eſſe,&c.* Conſule Fallopium *tract.de tumoribus præter natur.c.*23.*de ſecando abſceſſu.*

QVÆSTIO XI.

Vtrùm ante perfectam ſuppurationem,abſceſſus apertio molienda.

QVi ante ſuppurationem perfectam aperit abſceſſus, ſuam in arte chirurgica fatetur inſcitiam, & priſco-rum edicta parui facit,& temnit. Illi enim vananimi con-ſenſu perfectè ſuppuratos tumores aperire conſulunt: nam ſi aliter feceris,timor eſt ne pars morticinium patia-tur;cùm enim crudus ſit humor,& adhuc conetur natura eum in pus tranſmutare , dolor adeſt , & confluente hu-more ob nouum ex apertione dolorem , ingentes inflam-mationes concitantur,& debilitato calore natiuo, & non benè ventilato , neque tranſpirante , mortificatio accidit. Quapropter abſceſſus ante perfectam ſuppurationem,nec cauterio,nec ſcalpello eſt aperiendus.

Sed quia in Chirurgorum phalanges peruenimus , in quibus pleraque reconditam habent doctrinam,ne illotis manibus adeamus , ſubtexamus obſcuriora nonnulla , ab vertice ferè ad vnguem extremum. Sed heus tu, inquies, manum de tabula : nam Chirurgi adſunt citiùs quàm pu-tabam : Deſine ergo ex illorum pomœriis flores delibare; at vtile eſt , ſi velis , hæc paucula perſpicuè agere. Ergo præbe aures Cornelio Celſo , chirurgicæ familiæ duci ſtrenuo, qui in ſuis vltimis libris , non perfunctoriè , ſed firmiſſimis rationibus, & experimentis, ingenio raro, iu-dicio admirando hanc artem illuſtrauit. Hic proponit primum exemplum, in quo liceat crudos tumores, & ad-huc perfectam ſuppurationem non expertos aperire : cùm

A videlicet calor natiuus debilis eſt,& ob ingentem dolorē, & vigiliam timor eſt, ne antequam humor totus vertatur in pus,poſſit occumbere,aut pars mortificatione tentetur. Sic enim habet Celſus *lib.7.c.2.Si pus maturuit in alis qui-dem,& inguinibus, rarò ſecandum eſt. Item vbicunque me-diocris abſceſſus eſt. Item quoties in ſumma cute,vel etiam carne vitium eſt,niſi feſtinare curantis imbecillitas cogit,&c.* Firmat Rhaſius 13. *continent.c.2.§. Si videris caliditatem innatam eſſe debilem,& humorem eſſe malum,noli maturare eum, quia ſi hoc feceris , generabitur in membro putrefactio, &c.*Et *infrà* ait:*Sed operari debes tunc ſcarificationes funda-les,& figuras profundas in loco eius, ſuperponendo ei medici-nas velocis exiccationis,& diſſolutionis,&c.*

Secundum exemplum , quando pus eſt in copia tanta, vt id non poſſit regulare natura , & hoc modo propoſuit

B Auicenna 3.4.*tract.*1.*c.*27.dum ſic inquit: *Et quando ægri-tudo eſt pertranſiens in magnitudine ſua,illud quod conſuetũ eſt, & timetur magnificatio rei in expectatione maturationis in ea,& ſcitur quod virtus nō ſufficit in maturatione illius,et ſi adminiſtrātur maturatiua,perducet illud ad veſtigiũ imma-turationis,tunc neceſſaria eſt perforatio cum cautela,ne ferrũ tangat illud quod ſequitur exiturã de membris nobilibus,&c.* Lege Dinum,qui hanc ſententiam expoſuit diligenter.

Tertium exemplum. Quum materia eſt craſſa,profun-da,conculcata.Hoc confirmat Auic.*loco nuper cit.§.Quum ſenſeris, quòd materia eſt talis groſſitiei, quòd non maturabi-tur , & quòd calor naturalis in membro tantæ eſt paruitatis, quòd non maturabit:aut timueris quòd ipſe propter ſuam di-minutionem eſt talis,quod alterabitur alteratione non matu-rationis veræ,tunc neceſſaria eſt perforatio cum cautela,&c.*

Quartum exemplum. Quando membrum incipit mor-

C tifiari,ita firmat Auic.*c.*25.*§.Qui autem maturationem ef-ficit cum aliquo,quod ſit ſicut huiuſmodi maturatiuum,atten-dere debet , vt ſi viderit calorem innatum debilem , & quòd membrum declinet ad hoc vt corrumpatur , remoueat ab eo glutinoſa, & oppilatiua, & ponat aperitiua, & ſcarificatio-nem faciat profundam,deinde adhibeat medicinas in quibus exiſtit reſolutio,& deficcatio,&c.*

Quintum exemplum.Quando abſceſſus eſt venenoſus, & malignæ,veneficæque qualitatis particeps.Si enim cru-dum tumorem non aperias, timor eſt, ne natura ſuccum-bat, à mala qualitate profus deuicta. Sic ait Auic. *loco cit. Cùm timueris quòd ipſa propter ſuam qualitatem malam, & venenoſam , per quam eſt talis non alterabitur , alteratione maturationis vera , quia natura non poetrit ſupra materiam,*

D *immò materia poterit ſupra naturã,& maximè ſi adhibitum fuerit auxilium ex maturatiuis:tunc perfora,&c.* Confirmat Valleſius *in com.ſent.*16.*lib.*5.*epid.§. Ego quoque in paro-tidibus,quæ ex morbis aliis nō leuibus fiunt,citò,vel nulla ex-pectata ſuppuratione,vſtione vtor in ipſo tumore : nulla enim ratione meliùs prouidetur ne ipſe recurrat , ſed materia , per ipſum vlcus quod infligitur.expurgetur,&c.*Subſcribit Mer-cat.*lib.7. de feb. tract.de feb. peſtil. in fin. §. Sin aliter , hoc eſt, ſi laborans deteriùs ſe habuerit, & morbus ſit ex his, qui celeriter interimunt , citra vllam maturationem , tumorem aperire oportebit , quò faciliùs per formam expiret vniuerſa veneni vis,&c.*Et *in c.2.de feb.maligna,in fin.*ſic ait: *Quod ſi compertum fuerit , aut tantùm creſcere , aut venenoſa eſſe naturæ, vt laborans ſuffocatione periclitetur , antequam aut diſcuſſioni, aut ſuppurationi ſufficiat natura, conſultiſſimum eſt , candente auro , aut leui aliquo ferro eas vnico foramine*

E *aperire,vt veneni vis,aut immodica humorum copia faciliùs expiret : quo ſanè auxilio plurimos veluti deploratos ſanitati fuiſſe reſtitutos compertum eſt,&c.*

Sextum exemplum. Quum abſceſſus eſt iuxta mem-brum princeps:ſi enim ibi pus retineatur, tetro ſuo vapo-re,illud lancinat,conſpurcat,& ferit, metúſque eſt ne hu-mor retrocedat,& in alias partes reſtagnet, quod maximè periculoſum eſt,vt monent Hip. & Gal.*lib.6. epid.ſect.4. text.1.lib.de indicationibus,num.*10.& *lib.2.prog.*68.& *lib.* 5.*aph.*65.Et notat Paulus *lib.6.cap.*34.

Septimũ.Quando eſt circa iuncturas abſceſſus: ſi enim retinetur pus , ligamenta afficit putredine ſua : ita aſſerit Paulus *loco nuper cit.§.Sciendũ verò eſt crudos interdũ ipſos, priuſquã ex toto in pus mutati ſint,incidi ; ſi in articulis ſint,* ne

ne ligamentum,aut aliquid eis necessarium assidua putredine pariter contabescat,&c. Si aliter feceris,inquit Auic.*loc.cit.* in longum tempus curatio abscessus producetur, & æger claudus in posterum remanebit.

Octauum exemplum. Quando abscessus est super ossa, neruos,tēdones,articulos. Sic Hip.*lib.2.de morb.* prædixit. §. *Quæ prope digitos accedunt, ante integram maturationem aperienda sunt,ne in corrosionem ossis, perforationémque procedant.* Nam si his partibus perfectā suppurationem expectemus, damna irreparabilia contingent;cùm enim digiti, parui sint,exangues,& remoti à fonte caloris,faciliùs corrūpuntur,quia minùs resistūt. Quo pacto potiùs sequenda est sententia Hip.quàm Celsi contrarium asserentis,*lib.7. c.2.§. Inter neruos verò vltima expectanda maturitas est,quæ cutem extenuet, eique pus iungat,quo propiùs reperiatur,&c.* Quare abscessus in neruis subcrudi aperiendi, vt Hip.monuit. Sicut & illi qui excitantur in perinæo, hoc est loco qui est inter anū,& testes, sic docet Paulus *loc.cit.* §. *Porrò abscessus ano proximos, crudos antequam in totum emature-rint,dissecari Hip.præcipit,veritus ne perforationē experiantur,&c.* Et Hip.*lib. de fistulis, n.1. Primùm igitur cùm tale quoddam tuberculum nascens fuerit crudum, quàm citissimè secare oportet,priusquàm suppuretur ad rectum intestinum.*

In calce quæstionis huius notanter aduerte,per crudos tumores,intelligendos esse qui habent tensionem, & duritiem:nam maturus,est mollis. Ita dixit Hip.*lib.5.aph.67. Molles boni,crudi verò mali.* Et Gal.dicit *in comm. Propriè autem molli opponitur durum,atque renitens,&c.*

QVÆSTIO XII.

Vtrùm abscessus in neruosis partibus, cauterio, an scalpello aperiendi,vt prædixit Celsus.

CÆterùm iis explicitis, fortè præstiterit Corneliana subtexere placita in aperiendis abscessibus qui iuxta neruos consistunt,sed antequam eius mentem enodemus, non erit indignum vti notētur hoc potissimùm loco, præcepta circa abscessuum apertionē necessaria. Primū. Vt fiat apertio in loco vbi est pus. Hoc cognosces,quia cutis ibi est attenuata plus,& abscessus sublimis. Hoc præceptum proposuit Gal.*lib.13.meth.c.5.§. Sin aliquando puris copia medicamenta superet, nec ea videantur tibi totum digerere posse, quod sic abscessit, secare exitum ei,quod digestioni non cessit,eo potissimùm loco oportet,quo est editissimum:quippe tenuissimam etiam illic inuenies cutim, &c.* Auic.3.4. *cap.cit.* sic inquit. *In perforatione quære locum saniei,& cum inuenerís eum,illic perfora,& perforatio tua sit in loco maturiore.*

Secundum præceptum. Vt apertio fit facta in loco inferiore,tunc enim pus prōptiùs effluere solet: nam si retinetur,& non rectè exit, retentum corrodit.& ampliorem cauitatem efficere solet, monente Galeno *lib.13.meth.c.5. §. Memineris preterea in sectione,&c.* Explicuit Auic.3.4. *cap.cit.in princ.§. Et sis sollicitus,vt cadat porta perforationis inferius,&c.* Sic enim pus commodiùs expurgatur. Hoc pacto,inquit Celsus *lib.7.c.2.* vt *imus sinus exitum habeat, ne quis humor intus subsidat, qui proxima,& adhuc sana rodendo sinuet*:& priùs dixit Hipp.*lib.2.de morb.*de hydrope pulmonis verba faciens.

Tertium præceptum. Vt apertio fit facta secundùm rectitudinem fibrarum:tradit Gal. *in lib.introductor.cap.8.§. Simplici sectione in abscessibus vniuersis vtimur, diuidendum verò membrum est rectâ lineâ,non transuersa, &c.* Firmauit Auic.*loc.cit.*cum Paulo *lib.6.cap.34.§. Inciduntur ergo non omnes simili lineâ:nam in fronte si hanc sectionem faciamus, nocebimus, nam secabimus musculum qui sub cute est, &c.* Quapropter si in fronte rectā aperias, sequitur ciliorum casus. Ita Gal.*lib.de cucurbitulis,cap.4.*iubet vt scarificatio facta in cruribus,abdomine, pectore, collo, fiat secundùm rectitudinem longitudinaliter: nam in collo sectio transuersim facta,multa affert incommoda,quum vasa,& nerui porrigantur rectè.

Quartum præceptum. Vt in magnis abscessibus tota puris quantitas non educatur simul: nimiùm enim hac subita vacuatione eneruantur vires, multa spirituum copia effusa: nam præterquam quòd plurimum vacuare est periculosum,ex Hip.*2.aph.51.* Hoc simultaneo puris effluxu, *multi spiritus vna cum eo exeunt,atque excernuntur,vnde periclitantur ægri,quum è vestigio deficiat anima,& vires debilitentur,& postea debilitas ista remedium non habeat,*vt ex mēte Hip.*lib.6.aph.27.* dictabat Galenus. Quo pacto ipse *lib.1.ad Glauc.c.14.* potissimā causam syncopes esse refert, si totū simul pus euacuetur. Sic enim ait: *Et si quādo etiam nos abscessus secantes,totum simul emittere pus tentauerimus, animi defectum subsequi est necessarium,&c.* Explicāt Martinus Acakia,& Stephan. Atheniens.*in com.*luculenter.

Quintum præceptum. Vt tutò,velociter,& cum minore dolore apertio fiat: vt Celsus profert *lib.3.c.4. in princ.* transtulit Gal.*lib.14. meth.cap.13.§. Siquidem talia omnia amouere oportebit:atque id semper agere,vt rationibus,quibus id fiat,pensitatis,optimā semper earū eligas. Sanè optimæ rationes tripliciter iudicātur, tum ex tēporis curandi breuitate, tum ex curando citra dolorem,tum ex maximè tutò curando. Rursus vt tutò cures,tria propria sunt, quibus intētus sis oportet:vnum primùmque,vt omnino absolutionem operis cōsequaris,alterum,vt sicubi hunc non consequaris, saltem cubantem non lædas: tertium,vt vitium non facilè reuertatur,&c.* Hoc præceptum multo antea præmeditauerat Hip. *lib.1.epid. sect.3.text.50.* dum inquit: *In morbis in duobus te exerceto,vt prosis,& non noceas:*nam vt dicebat fidus Scholiastes *in com. qui ita remedia ægris præscribūt,ac illi qui aleā iaciunt,quorū inutilia præcepta magnum ægrotis afferre solent incōmodum.*

Sextum præceptum. Vt emissarium fiat in ea quantitate secundùm abscessus magnitudinem,ita vt si sit magnus, magnum fiat foramen; si paruus,paruum. Si multa copia puris,maius fiat orificium; si minor, minus. Hoc docuit Gal.*13.meth.cap.5.* reprobans illos,qui maximas sectiones facere solent, quarum occasione particula, vbi ad cicatricem est perducta,nō solùm turpissima redditur,sed etiam fit imbecillior,solùm ergo incisio fieri debet ad myrtei folij similitudinem. Et Cels.*lib.7.c.2.*monet,vt si scalpellus adhibetur,quàm minimæ, & quàm parcissimæ plagæ sint.

Septimum præceptum. Vt post apertionem mitigetur dolor, quem sectio fecit, deinde necesse est abstergere, euacuare, ad cicatricem perducere, vt *citato loco meth.* docuit Galenus.

Octauum præceptum. Vt sit Chirurgus sollicitus, ne faciat apertionem nerui,venæ,aut arteriæ. Quapropter vt hæc damna auertantur, iubet Albucasis *lib.1.de cauteriis*, vt fiat apertio cum cauterio. Nam præterquam quòd ab imminenti hæmorrhagia præcauet, etiam partem à prauis symptomatis præseruat: sic enim, si accidat punctura nerui, à futuris grauissimis damnis præseruatur corpus. Contrà cōtinget,si in neruosis partibus abscessus aperiātur scalpello, nam tunc dolores, & conuulsiones contingere solent. At cùm versaremus nuper Cornelij Celsi,Medici summi *cap.2.lib.7.* eximium quidem,elegans,& doctum, incidimus fortè in huius auctoris circa hoc negotiū præcepta textatam sententiam,quæ superiori è directo repugnat. Sic enim habet medicæ facundiæ antesignanus auctor. *Si autem altius malum est, considerari debet, neruosúsne is locus sit,an nō sit. Nam si sine neruis est,candenti ferramento aperiri debet. At si nerui iuxtà sunt,ignis alienus est:in his periculum est,ne vel distendantur hi,vel membrum debilitent,necessaria verò opera scalpelli est,&c.* quoniam *ignis est neruis inimicus*,vt optimè dicebat Hip.*de artic.com.1.text.54.*

His positis, tantorum virorum inter se tam longè contrariis sententiis, ita difficile est hos in veram redigere amicitiam, vt nihil sit in actuosa Chirurgia difficilius. Quamuis autem acutè, & doctè eloquentissimus ille Orator, & celebris Medicus, mentem suam circa hoc negotium aperuerit; tamen Albucasis sententiam ampliùs tutandam, & roborandam arbitramur: nam damna sæua suprà relata frequētiùs accidere comperimus, si abscessus circa partes neruosas scalpello aperiantur, quàm si cauterio;neque enim tunc neruorum fient conuulsiones, neque debilitabitur pars,cùm ignis roboret. Hic,vt dicebat Hipp.neruis est inimicus, si profundè penetrat; sic enim Habet Hip.*eo loco: Traiiciatur autem cutis candenti ferramento, sed non nimis altè: ignis enim neruis est inimicus*

Ex hoc loco mutuatus est Albucasis sententiam similem, dum sic ait, *lib. de cauteriis, c. 1.: Et scitote quidem filij, quod ex secreto curationis per cauteriũ cum igne, & bonitate ipsius super medicinam comburentem est, quia ignis est simplex, & eius actio non peruenit ad membrum quod cauterisatur, & non nocet membro alij coniuncto cum eo, nisi superfluat, &c.* Vel si dicas, mendosum esse contextum Celsi, pronuntiabis vera: de qua re interpretes Celsi, vt Petrus Pauuius, & Brachelius, nec verbum quidem protulerunt.

QVÆSTIO XIII.

Vtrùm in morbo diuturno, alui fluxus vtilis sit.

SEd *venter abundè euacuabatur.*] Qui Hippocratica instituta medicæ integritatis normam certam constituunt, verum pronuntiant; nam ex huius summi auctoris doctrina eximia, velut ex equo Troiano, innumera prodierunt documenta. Quum enim plurimas recitasset sententias, *in libro suo octauo Aphorismorum*, quintam proposuit, ex qua Medici erudiuntur hoc modo. *In diuturno morbo, alui fluor, malum,* aut vt legunt Rodolphus Magister, & Nicolaus Fontanus, qui Aphorismos Hipp. in compendium, politè & doctè redegerunt: *Ex diuturno morbo, alui fluor, malum:* quoniam hic vt causa, & vt signum reprobus est. In hunc sensum dicebat Auic. 16. 3. *tract. 1. cap. 2. Et omnis fluxus ventris, post ægritudinem vehementem, accidens subitò, est significatio mortis, quoniam significat corruptionem subitam, &c.* & 2. 4. *tract. 1. cap. 77.* sic ait: *Et fluxus ventris multus post signa mala significat casum virtutis, & præter hoc quòd succedat læuitas, est significatio mortis, licèt febris sit etiã eradicata, &c.* Fluxus enim hic non fit ex ordine naturæ expellentis, sed ex imbecillitate naturæ retinere non potentis: nam perniciosa sine signis leuantia mortem indicant, apud Hip. *lib. 2. prorrhetic. 17.* cùm sit *decretoria non decernentia, quæ partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis,* vt dictabat Hip. *lib. 2. epid. sect. 1. in med.* repetit Gal. *lib. 1. epid. sect. 3. com. 18.* & *lib. 7. aph. 4.* cùm *iis quæ sine ratione leuant, fidere non oporteat,* ex Hip. 2. *aph. 27.* hoc est, iis quæ sine coctione, seu vacuatione rationali, & sequuta tolerantia leuant, non est fidendum; quum *morbi qui sine signis finiuntur, maligniùs, retrocedant,* ex Gal. *lib. 3. cris. c. 2.* nam tolerantia ægri maximè in euacuationibus expetitur.

Hac ratione alui fluxus in diuturno morbo eueniens, calamitosus est: retentricis enim facultatis nimiam debilitatem significat, & cùm in morbo chronico, exhaustis spiritibus & sanguine, fatiscant vires, & minuatur internus ignis, crudorum succorum copia succrescit in corpore, quæ obstructiones promptissimè generat; ex qua fluxus oritur, quem opilatiuum Arabicæ familiæ sectatores nuncuparunt, qui ex se funestus est, & difficilis curationis; nam fluxus quatenus fluxus, incrassantia expostulat, obstructio autem apertionem: si illa propines, auges obstructionem; si offeras incidentia, prouocas fluxum: ita vt ob varias, eásque contrarias indicationes, fluxus hic veluti immedicabilis fit, & ex quo pauci euadere solent: immò vitio in vitium mutato, quum debilitas partium velut habitualis corrigi nequeat, & in morbo longo facultates omnes lapsæ sint, propullulat fluxus, quem Arabes omnium modorum vocitarunt, qui quàm periculosus sit, exactè proposuit Auic. 16. 3. *tract. 1. cap. 2.*

Proponamus exemplum in hydrope, (qua affectione vexari fœminam hanc arbitrabantur Medici) in quo, durante diu, multipliciter ad malum alui fluxus contingit, nam accidit ob imbecillitatem venarum, quibus tanquam manibus iecur ad se trahit alimentum, & sic debiles id retinere nequeunt; sunt enim habituali frigida intemperie affectæ, & sic corrupta alimenta confestim labuntur deorsum. Accedit alia potissima causa, quòd in hydrope detentis, ob obstructiones scirrhosas, visceribúsque contumaciter adhærescentes, putredinem internam, inflammationem, vehementem calorem partium naturalium, interceptam distributionem, hepar est valde debile, gliscit, & excandescit, & sic biliosum excrementum coaceruatum profluit in intestina, ea vellicat, & mordet, &
A proritat ad excretionem, qua vacuatione nec dolores sedantur, nec incendium internum, vllum postea remedium habet, cùm remaneat eadem facta inviscere generéque venoso intemperies, quæ semper eadem generat excrementa: hic fluor alui in hydrope periculosus est, neque soluit dolorem, vt ait Hip. *lib. 2. prog. 2.*

Ex iis deduces, notabile ad praxim summopere necessarium, nempe euacuationem sine coctione reprobam esse, & inutilem. Hoc multò antea prædixit Galenus *lib. 3. de crisib. c. 3. §. Primum quidem, ac maximum bonæ crisis signum, sunt coctiones, &c.* Hæ in omni vacuatione per quamcunque regionem eueniente obseruari debent; postea debet subsequi vacuatio: coctio enim sine vacuatione, & hæc sine illa, certam saltem non portendunt. Id expresse docuit Gal. *lib. 4. aph. 22.* dum sic ratiocinatur: *Quando ali-*
B *quis incipit morbus, si quid tunc excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia symptomata earum, quæ præter naturam sunt in corpore dispositionum, quo enim in tempore à causis morbum facientibus natura grauatur, & adest cruditas humorum, tunc aliquid vtiliter euacuari est impossibile. Siquidem oportet coctionem præire, subsequi verò discretionem, & postea vacuationem, vt bona siue crisis, siue iudicium, & c.* & *lib. 2. prog. 67.* sic ait: *Itaque necesse est & concoctum esse morbum, & excerni rectè screationem, per affectionem quæ in sanitatem itura est.*

Vtrùm verò magis sit fidendum coctioni, quàm euacuationi, quid senserit Medicorum longè clarissimus Hippocrates, iam ex interpretatione Galeni *lib. 4. cap. 22.* promere ingrediar. *Planè,* inquit, *coctiones iudicij celeritatẽ, salutísque securitatem significant: cruda autem, & incocta, &*
C *ad malos abscessus conuersa, iudicationis carentiã, vel labores, vel diuturnitatem, vel mortes, vel eorundem malorum reditus. Quando igitur post morbi coctionẽ aliquis humor vitiosus excernitur, tũc corpus à natura expurgatur. Et propter hoc atra bilis, & alius omnis huiuscemodi humor, vbi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant euacuationem. Si verò aliter excernãtur sine signis coctionis, exitialis est casus.* Hactenus diuinissimus Galenus. Idem confirmat *lib. 1. aph. 12. §. Illud scire oportet, quòd signa coctionis quidem semper sunt bona, vt quæ morbi solutionem haud ita multò post futuram ostendunt:* & *lib. 1. cris. 13. & 14.* immò millies id comprobare videtur, edoctus ab Hipp. *lib. 1. epid. text. 45. & 46.* Ergo magis fidendum est coctioni soli, quàm euacuationi, secùs quàm Medici opinati sunt, qui hanc fœminam pertractantes summè sunt lætati, & bonam spem de
D morbo conceperunt, quòd nimio excitato alui profluuio, à periculo immunem futuram arbitrarentur, quum hoc sit contra Hipp. & Galeni mentem, qui euacuationi soli non confidunt, sed coctioni: nam ferè virtus quæ potuit integrè, & plenè materiam morbificam coquere & superare, sufficiens erit illam excernere. Ex hoc fit manifestum, in vera & vniuersali declinatione neminem vnquam vi morbi periisse. Hanc sententiam præclaro elogio firmauit Gal. *lib. 11. meth. cap. 15.* dum sic profatur. *Saluberrimum igitur est in febribus venam scindere, non continentibus modò, verùm etiam aliis omnibus quas putrescens concitauit humor, vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent. Leuata namque quæ nostrum corpus regit natura, exoneratáque eo quo velut sarcina premitur, haud ægrè, quod reliquum est, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet quod*
E *concoqui est habile, & excernet quod potest excerni.* Vides quo pacto Galenus tanti faciat concoctionem, quam semper euacuationi præferre visus est. Vtrùm verò concoctio securitatem omnino portendat, explicat disertè Cardanus *lib. 2 contrad. tract. 16. cont. 4.*

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm alleuatio prope mortem interdum Medicos deludat, vt monuit Galenus.

M*Agna spes salutis Medicis oborta est.*] Quoniam Medicorũ castra, non vt transfugæ, sed vt exploratores ingressi sumus, nauanda opera strenuè est, vt publico studiosorum bono, electius aliquid, cultiúsque proferamus in lucem.

lucem. Quæramus itaque vndenam ſit, quòd medicæ artis non imperiti interpretes, apud Hip. *lib. 3. epid. ſect. 1. text. 5. in hiſt. Hermocratis*, anxiè timétur, cur Hermocrates hepatis inflammatione correptus, prope mortem fuerit ſine febre, & cum ſana mente, à dolore, & anxietudine factus immunis, rectiùs habuerit, cùm antea eſſet delirus, ſurdus, vigil, & ſiticuloſus. Hoc modo mulier in Thaſo, decumbēs iuxta frigidam aquam, apud Hip. *lib. 3. epid. ſect. 3. text.* 73. cùm ex partu, ſuppreſſis lochiis, in febrem acutam, horridam incidiſſet, grauiſſimis concuſſa ſymptomatis, voce priuata, prope mortem reſipiſcebat, & loquebatur. Sic Apollonius in Abderis, *in eodem lib. epid. text.* 84. antequam obiret, erat cum ſolatio. Demum vix vllus emoritur vnquam, quin aliquando antequam decedat, videatur ſibi, & aſſiſtentibus meliùs habere.

Huius quæſiti multiplicem tradunt rationem, qui in explicando Auicenna primas tenent: nam hic auctor *can. 4. tract. 1. cap. 4.* ſic profatur. *Et multoties accidit apud mortem diſpoſitio, quæ eſt ſicut declinatio, & eſt quaſi æger euaſerit, & non oportet vt tu occuperis in hoc, immò cognoſcas diſpoſitionem pulſus, & an magnificetur & fortis fiat, &c.* Primam colligunt ex Gal. *ſuprà, in hiſtoria Hermocratis*, dum ſic ait: *Quos quidem affectus ignorat vulgus, & gaudet ſi quæ indicatur alleuatio: tametſi hæc de exitioſis ſignis, & ſymptomatibus prioribus proficiſcatur, neſcium, cùm natura enecatur, extinguitur inſitus calor, tales ſolere affectiones incidere: non ſecus ac partes, quæ defluxione mala in tumorem aſſurgunt, vbi natura præ infirmitate haud quaquã attingit cõctionẽ humoris, qui excitauit tumorẽ. Nam cùm generatur, inquit, pus, dolores fiunt, & febres, quòd natiuus calor humores, tumoris auctores immutet. Quare quando hæc omnino à concoquendo abſtinet per imbecillitatem, nec laborant, nec febricitant, niſi perparum, &c.* Vides quomodo emoriēte per partes internas ſenſu, ceſſat natura præ imbecillitate à coctione, & à pugna; & tũc otiante facultatum actione miteſcere videntur ſymptomata, & hoc ipſum, eſt ipſum mori. Secunda cauſa eſt, quoniam naturalis facultas ob imbecillitatem excrementa non mouet, quæ immota minùs partes principes concutiunt vapore ſuo. Tertia eſt, extremus naturæ conatus, qui ſi non expellit, facit tamen, vt abſcedant excrementa à partibus principibus ad tempus, in quas nouo impetu illa irruentia inopinatò mortem afferunt; quum ſpes aliqua ſalutis ſeſe cœperat inſinuare.

Quo pacto, hæc mitities ſymptomatum ſæpe vel peritiſſimos Medicos deludere ſolet, qui hac lenitate irretiti, ſalutem præſagiunt, quum non multo pòſt mors ſubſequatur. Hoc ſignificauit Galenus, in eadem hiſtoria Hermocratis, per hæc verba. *Mihi verò animum diligenter aduerte: ac caue mireris, qui ſæpe ego, quum quempiam perniciosè ſe habere dixiſſem, qui interim repentè haberet bellè, adeò vt lanaret, illuderérque non à plebeiis tantùm, ſed & à Medicis quibuſdam, in prædictione tamen conſtarem. Poſteà cùm repeteretur ille à morbo, qui videbatur rectè habere, moreretúrque, ex diuinatrice, non medica ſpeculatione habitus ſum prædixiſſe, quum hæc præclari iſti ipſi Medici nuſquam eſſe affirmauerint literis mandata, &c.*

Quanam igitur ratione hæc à Medicis ſint obſeruanda, ne ita miſerè decepti infamiam incurrant, Auicenna explicuit *ſuprà* dicens: *Non eſt neceſſe vt Medicus occupetur in hoc, neque ſit contentus cum quiete hac, ſed anteacta ſigna rimetur, ex quibus, an hæc alleuatio ſymptomatum ſit vera, an fallax, indicare queat, & conferat ſigna omnia inter ſe, videátque num morbus ſit finitus cum abſceſſu aliquo. Quæ* enim *ſine ſignis finiuntur, maligniùs retrocedunt*, ex Gal. 3. *criſ. c.* 2. Omnia hæc, vario, & fidiſſimo vſu nixus vbertim explanat Gal. *l. 6. epid. ſect. 2. com.* 11. dum hæc aurea verba profatur: *Dolor lateris quempiam innaſit, vt ſigna quæ affectum indicantia nominantur, nobis declarant, quod etiã grauis tranſitus morbi atteſtatur: quare ſæpe fit, vt Medicus repentè ingreſſus, & morbi, & doloris leuationem eſſe factam, & adſtantes lætos comperiat, ipſe tamen lætari temerè nõ debet, ſed quærere factáne ſit iudicatio, aut abſceſſus eruperit, quorum nullum ſi factum inuenerit, ſed ægroti oculos perturbatos, ſignáque delirij adeſſe intueatur, tunc magnum eſſe malum pronuntiabit; tunc enim ſedata quidem pleuritis eſt, ſed*

A *ad perniciem, propterea quòd materia ad cerebrum impetum fecit, &c.* Ex quibus verbis conſtat manifeſtè in morbis exitialibus non eſſe temerè ſpem ſalutis pollicendam, ſi fortè aliqua elucet leuatio, ne ſi forte recrudeſcente morbo mors contingat, vel feſelliſſe, vel ignoraſſe Medicus videatur, vt ſcitè notauit Celſus *lib. 5. c. 26. in initio.* Auicenna *ſuprà citata ſententia*, ex pulſu docet diſtinguere hanc declinationem mortalem, à vera: nam in hac redditur pulſus magis ordinatus, æqualis, & vehemens, in illa verò fit pulſus debilior, inordinatus, ac inæqualior.

Ex iis apertè apparet Medicos hanc fœminam curantes fuiſſe deceptos: nam licèt abſceſſus eſſet apertus, & ab eo pus emanaret in copia multa, quum tamen cætera ſigna, ruinam, naturæque debilitatem, & omnimodam extinctionem portenderent, euidens erat, ægram neceſſariò
B perituram. Caue ergo ab iſtis qui irrationalem experientiam colunt, atque hæreſim methodicam amplectuntur, omnia artis noſtræ theoremata deſtruentem, quæ rationes quaſdam dogmaticas quidem, ſed multis erroribus implicitas conſectatur, vt verbis vtar Gal. *lib. 2. ad Glauc. cap. 2. in fin.*

QVÆSTIO XV.

Vtrùm Galenus ſymptomata ex ſuppreſſis menſtruis orta rectè deſcripſerit.

DVm curioſiùs Græcorum monumenta verſarem, pro harum hiſtoriarum, quæ de menſtruo ſuppreſſo ſunt propoſitæ, explicatione, in quibus quæpiam ſunt ſcripta, Medicis auribus (vt reor) non indigna; pergratum me ſtudioſis facturum opinatus ſum, ſi hiſce commentationibus
C illuſtria inſererem, addendo etiamnum ex veterum ſcientiſſimis nonnihil, ne in hac parte mutilæ, ac quaſi aſymbolæ videantur. Quamobrem reiecta omni veſica, ſic cum Gal. claudere partem hanc ſatius duxi.

Fœminis, ex conſulto naturæ, locus eſt conceſſus, efformando, alendóque fœtui accommodatiſſimus, & cum pro his vſibus materia eſſet neceſſaria vberrima, conſonũ omnino fuit, plus ſanguinis illis ineſſe, quàm conficere poſſent: cùm verò in eam vtilitatem non expenditur, aliquid eius ſupereſt & redũdat, præſertim in corpore, quod nec caloris copia, nec ex vitæ ſtudio, & inſtituto ſatis aptũ eſt, reſolutioni eorum quæ ſuperſunt. Vnde rectè Gal. *lib. de venæſectione aduerſus Eraſiſtratum, c. 5. Muliebre*, inquit, *genùs, quòd domi agat, nec vehementibus laboribus exercea-*
D *tur, aut ſub claro ſole viuat, humorũ coaceruat multitudinem.*

Vt ergo ſagaciſſima natura fœminarum incolumitati proſpiceret, & plurimos, eóſque ferinos morbos anteuerteret, ex menſtruo ſanguine retento pronatos, quos ſuprà liberali ſtilo deſcripſimus, illis menſtruam purgationem conceſſit, vt quod ſanguinis ſupereſt, certis quibuſdam, ſtatutíſque temporibus per vterum excerneretur innoxiè, tum vt ad locum conceptioni idoneum aſſueſcat, tum vt à ſuperfluo per commodam regionem corpus expurget. Hanc ſanguinis expurgationem tam Medici, quàm Philoſophi menſtrualem nuncuparunt, edocti ab Hipp. *in lib. de morbis mulier. in locis multis*, & Ariſt. *lib. 7. de hiſtor. animal. cap.* 1. & alibi.

Quamuis autem fœmineum genus vniuerſum plus ſuperfluitatum, quàm maſculinum aggregare conſtet; non omnibus tamen viuiparis, ſanguineíſque animalibus mē-
E ſtrua ſuccreſcunt: ſuperuacua namque in corporis alimentum conuertunt, aut in corium durum, ſquammas, pilos, pennas, demum in craſſas & multas vrinas. Huiuſmodi enim purgatio mulieribus inter fœminas euenit vberior; equabus minor; & parcior adhuc iuuencis; nulli, vt mulieri, ex Ariſt. *lib. 6. de hiſt. animal. cap.* 18. & 20. Deinde, omnium maximè mulieres menſtruas purgationes habent, quoniam bruta parciſſimè viuunt, vno victus genere vtuntur, laborant, exercentur: mulier verò liberaliori, eáque varia eſca vti ſolet, otioſa eſt, ſedentaria, & ſanguinis copiam non conterit.

Inter ſymptomata, quæ ad menſtrua retenta ſequi ſolent, numerat Galenus *lib. de loc. affect. cap. 5.* lac, cum Hip. *lib. 5. aph.* 39. Verùm, quia etiam nullo in mãmis lacte

apparente menstrua retinentur; quin & grauidis, & fœtis procreatur, alia adiungit, scilicet molestum quendam grauitatis sensum toto corpore perceptum, quem sequi necesse est, ex defectu purgationis redundantium superfluitatum; & ex eadem causa inquietudinem, qualis euenire solet iis, qui præ ingesti cibi multitudine, grauiter, molestéque habentes, implacidi atque inquieti fiunt, & dum in lecto iacent, sese huc illúcque proiiciunt, crebróque permutant, ex Gal. 2. *acut. comment.* 22.

Oriuntur deinde ciborum inappetentia, ac fastidium, propter ventriculi cum vtero consensum: horrida inæqualitas, hoc est quam horror comitatur, de qua *lib. 2. de sympt. caus. cap.* 2. nam si citra horrorem inæqualitas fiat, simulque fastidium incidat, & rerum alienarum, seu vitiosarum cupiditas, datur suspicio gestationis, ex Hipp. 5. *aph.* 61 & omnimoda ferè certitudo, si os vteri internum citra duritiem clausum sit, ex Hip. 5. *aph.* 51. Si creber vomitus infestet, vel terræ, carbonum, & similium appetentia, quæ grauidis est familiaris, & Pica vocatur, de qua Galenus *lib.* 1. *de caus. sympt. c.* 7. Quòd si præter dicta symptomata, & mensium suppressionem, vteri ceruix cum quadam duritie claudatur, non grauidatio, sed præternaturalis aliquis vteri affectus protenditur in illa sui parte, quæ tangenti obstetrici retracta apparet, sursum, in dextrum, vel sinistrum; confirmante simul dolore, & grauitate sensata, cuius certissimus index est dolor. Is insuper vtero affecto in coxam nonnunquam decumbit; quin & per incessum crus claudicat è regione positum, ex *lib.* 6. *epid. sect.* 1. *text.* 2.

Porrò si menstrua retineantur, tumor præter naturam in ilibus exoritur; sequuntur lumborum dolores, colli, & syncipitis, tractis in consensum illis partibus. Febres ardentes, ex retento, ac putrefacto bilioso sanguine in venis. Nigricantes aliquando vrinæ redduntur, aut rubra quadam ianie commixtæ, pellente natura ad lotij meatus portionem quandam menstrui suppressi. Nonnunquam vrinæ difficultas, aut omnimoda accidit suppressio, vias ipsas vrinarias crassis excrementis obturantibus. Interdum sanguinis sputio per os 5. *Aph.* 32. aut per quamuis aliam partem. Phlegmonæ, & erysipelata pari ratione excitantur. Hæc igitur cùm accidunt, menstrua esse suppressa coniiciendum est: neque enim probè purgatis (inquit Galenus) talia eueniunt. Quapropter *vterus omnium muliebrium morborum in causa est*, vt dicebat sapientissimus Senex *lib. de loc. aër. & aq. num.* 76. & Gallenus altatis in medium testimoniis, *in cap. cit. de loc. affect.* vbertim confirmat.

Sed multa sunt, quæ lectorem à Galeni lectione auertere possunt. Et in primis sic insurgo, contra signum ex lacte in mammis collecto desumptum. Nam vel dicitur quædam albi, necdum concreti adipis portio, ab omento sursum distillata, ex veteri compressione retentis mensibus turgidi, quòd putauit Hip. *lib. de natura pueri, ad med.* vel secundùm Aristot. 4. *de generat. animal.* 8. albus ille, dulcis, & percoctus liquor in vberibus genitus, & ex sanguine illo in toto corpore redundante, & præcipuè in corde, atque inde tanquam è fonte ad vbera facilè permeante, ob loci vicinitatem, & inanem laxámque contexturam, ad recipiendúmque promptissimam. Demum, vel iuxta Galenum *lib.* 14. *de vsu part. cap.* 8. & *lib.* 5. *aph.* 37. quia & vtero, & mammis communia quædam sunt vasa, per quæ sibi mutuò materias impertiuntur: sic prouidente natura, vt commoda pararetur fœtus alitio: & sicut quamdiu in vtero exiſtit, ad ipsum ex vniuerso corpore sanguis confluit, quia in vtero continetur; ita postquam in lucem exit, ad vbera transmittitur 7. *de vsu part.* 12. Sed quocunque modorum illorum generatio lactis consideretur, admitti nequaquam potest, præterquam in grauidis, & lactantibus. Igitur ex lacte apparente iudicium sumi nequit menstrui præternaturaliter retenti. Probatur, quia licèt menses retenti materia sint lactis, ex ea tamen sola, effectus nequaquam sequitur, & maximè si causa deficiat finalis. Cùm igitur hæc ex omnium consensu, sit prolis nutritio intra vterum, vel extra; nequaquam poterit generari lac, nisi in his quæ conceperunt, idque debito

A conuenientíque tempore, scilicet prope partum, ex Hipp. Arist. & Gal. ideò enim tunc temporis vbera insigniter intumescunt.

Secundò. Quemadmodum in præternaturali mensium suppressione, totus ille sanguis corruptus, & naturæ superfluus in corpore colligitur: ita & cùm menses ipsis gratia conceptus sistuntur. Igitur similia patientur symptomata, fastidium, horrorem, tam quæ in vtero gerunt, quàm aliæ; immò verò illæ grauiora ex derelicta impuriore, & magis fæculenta sanguinis parte separata à præstantiori, quam ad se fœtus pro sui alitione alliciunt; inde enim toto ferè gestationis tempore pessimè habere fœminas, Medici edocti ab Hipp. *lib. de morb. mulier.* passim confirmant. Atque adeò insufficienter videtur Galenus
B distinxisse per ea accidentia, retentos menses à conceptu, & aliis causis. Nec minùs per indicium illud ex vteri clausura, ita vt si eius os tangenti obstetrici clausum citra duritiem occurrat, credatur cessare purgationes, quia grauida sit mulier; si autem durus & clausus appareat, ex phlegmone: nam præterquam quòd tangi ab obstetrice non potest, cùm modica vteri ceruicis longitudo, vndecim digitorum sit, *lib. de dissectione vulua, cap.* 2. & 21. 3. *tract.* 1. *cap.* 1. si grauidis os vteri clauderetur, & nequaquam aperiretur, superfœtatio fieri non posset, contra id quod expresè docet Hip. *lib. de superfœtat. in init.* & euentus confirmat. Deinde, quæcunque pars suscipit humorum affluxum, tumet, & notabiliter distenditur, tantùm abest quòd contrahatur. Ergo pariter & vterus, siue gerens, siue inflammatus, multò magis distendetur, & ape-
C rietur, & hiabit magis, non secùs quàm vuea oculi tunica, cuius inflammatæ foramen magis patescit.

Tertio. Licèt flatus à toto corpore & vtero exhalantes, sursum ascendant, supremum verticem petentes, per eam tamen caluariæ partem, vtpote quæ tenuior est, & suturarum ferax, facilè exhalant, & parum aut nihil immorantur: ideò enim natura per sanitatem eò mittere solet, quia per eum locum habent exitum festinum, & commodiorem difflationem sortiuntur. Igitur & hac de causa, & ex consuetudine minor molestia, ac noxa in syncipite percipietur, & per consequens, &c.

Quartò. Si vrina nigra in suppressis menstruis appareret, omnes ferè interirent, quibus illæ purationes cohibentur. Atqui nec multæ inde intereunt, nec valde periclitantur. Igitur. Probatur sequela, quia ex 2. *prog.* 32. exitialis est illa vrina, ita vt 1. *cris.* 12. nullum cum tali vrina
D vidisse sanatum affirmet Galenus.

Vltimò. Si memorata symptomata benè purgatis non acciderent, ipsis apparentibus prædicere certò posset Medicus mensium defectum, antequam laborantem audiat. Sed Galenus insuper iubet interrogare, num menstrua retineantur. Igitur suppressionis eorum non sunt illa omnino certa indicia, alioquin quorsum in re certa interrogasset.

Sed nos, quoniam à Galeni doctrina tam reuelli nescimus, quàm nolumus, quod hic nunquam non fidem tueatur suam, literarum magnitudine, ac recondita supellectile, iccircò quidnam parte hac coryphæus Galenus senserit, quidve cæteris præstiterit, astruamus. Huius ergo tanti Medici ingenium profundissimum admirantes, argumenta contra eum proposita dissoluamus. Ad primum. Quemadmodum corium, scripsit Hip. multo oleo illitum,
E si fortè comprimatur, huc illúcque oleum effundit; sic grauidæ venter pinguior per conceptum factùs, à tumente vtero compressus, sursum & deorsum pinguedinem exprimit: hæc ad vbera deueniens replet, & attollit, & lactando puero præbet nutrimentum; nec enim aliud, lac opinatur, quàm adipem liquatum à calore, ex albedinis, pinguedinis, & dulcedinis similitudine inductus. Sed quanquam pecora (quod ipse ait) dum vtero gerunt, pinguescant, ex cibo copiosiore quem ingerunt, propter absumpta excrementa, quæ tempore sanitatis in proprios vsus referuant, non excernunt per menses: mulieres tamen grauidæ vt plurimùm gracilescunt, & malè habent, ob retentam copiam excrementorum.

Præterea, multò magis turget, & comprimitur venter

per

per hydropem, quàm per fœtum. Atqui in maiori illa hydropis compressione, nihil ferè è ventre ad vbera distillat, quia potiùs decidunt, contrahuntur, & attenuantur, quàm repleantur, & tugeant. Igitur, & multo minùs in conceptu, & per consequés, &c. Aristoteles verò, etsi magis artificiosè lactis generationem tetigerit, ex sanguine nempe fluere consueto, gestationisque tempore retento, & vberum facultate per coctionem quandam in lactis formam vertente; satis tamen non explicuit sanguinis commeatum in mammas: immò nec Galenus ipse, licèt exactiùs quàm priores; nam fatemur quidem communionem aliquam dari inter vteri vasa, & ea quæ alunt vbera, id quod etiam significauit Hip. *lib. de natura pueri.*

Rursus, conuenientissimum quidem fuit grauidis, in fœtus materiam & alimoniam, sanguinem ex vniuerso corpore ad vterum cōfluere, parientibus ad vbera moueri, & redire: verùm tam exigui sunt ramuli illi ab vtero conscendentes, vt nî magnus aliquis conatus accedat, prouidentia, & industria, cuius vi crassus menstruus sanguis opportunè in superiora trudatur, frustra ex sola vasorum societate speres illius consensum ad vbera, maximè propè partum; immò verò promptiorem decubitum in crura, & quia horum vasa extant grandiora, magísque cum illis vteri communicantia; & quia sanguis ipse præ innata crassitie, & grauitate deorsum inclinat; & fœtus loca superiora occupans, consensum prohibet, & ad inferiora propellit quidquid de alimento superest. At si grandior fœtus pluri indiget alimento, atque ideò ex omni parte trahit, maximéque ab vberibus; & præ illius inopia, illud extrà quæsiturus calcitrat, dicente Hip. *cit. de pueri natura*, atque in lucem prodit nonnunquam intempestiuè; *aph.* 31. quomodo postremis mensibus sanguis ad vbera sponte remeabit, ea repleturus? Insuper, si post partum fluente ex vtero sanguine, ipsa etiam replentur; qua probabilitate credemus ante partum repleri, quia prohibetur sanguis extrà prodire?

Dicendum ergo, non ex ista vasorum societate, non casu, aut fortuna sed arte eximia, quod ipse Galenus perbellè prædixit, & summa naturæ prouidentia, sanguinem prope partum à virtute informatrice ad vbera ipsa mandari, vt lacte turgeant, tumeántque ad fœtum aliturum; non secus quàm illius formandi, & alendi gratia, ad vterum antea mittebat; & in plantis, certis quibusdam temporibus, deorsum ad radices mittit; aliis, sursum ramis; aliis, floribus & fructus producendis. Post partum iuuat sanguinis consensum valida infantis suctio, roborata exercitio tractrix, & partis inanitio seu vacuitas.

Cur verò fœtus ipse iam grandior intra vterum, vehementer non attrahat, copioso indigens alimento, vel non prohibeat vberum incrementum, ac turgentiam, inquit Aristoteles, quia quò magis perficitur, plus superest excrementi: quum in solam nutritionem absumatur, non in membrorum formationem, sicut ab initio. Adde, vel quia absolutus iam, & perfectus lucem exoptans, parum sibi iam in vtero curat alimoniam, vnde non ita continuò trahit. Iunge, quòd licèt validè trahat, tamen magis turgeant vbera prope, & post partum, quia minor menstrui copia celeriùs potest, & faciliùs concoqui in lac; nam magna opprimit coquentem vim.

Quare autem volucres lac etiam non generent, quo pullos alant, petendum ex Galeno *cit. de vsu part.* Nam quia siccæ naturæ ob volatū esse oportebat, docuit etiam superfluitates non congerere, quibus grauarentur, impedirenturque volare. Verùm lactis penuriam compensauit natura maiori in filios amore, quo stimulatæ victum illis conuenientem sollicitè quærunt, vndequaque parant & suppeditant, quamdiu præ corporis mollitie, sua industria quærere non possunt. Porrò quamquam lactis promouendi finis in gestantibus, & puerperis sit nouæ prolis educatio, gratia etiam vberum alendorum gignitur, non secus quàm testium semen; ac proinde nihil mirum, si etiam in non prægnantibus appareat, & turgeant mammæ in mensium suppressione, pellente natura sursum, id quod sibi superuacuum est, & alienum, cùm extrorsum per vteri canales excernere nequit: immò verò & maribus

A interdum etiam gigni, & effluere dixit Aristot. *lib. 3. de histor. animal.* 20. finis autem talis prouentus est etiam partium alitio, & nocumenti remotio. Ex quibus ad argumentum patet responsio.

Ad secundum, Galenus respondet 5. *Aph.* 61. commune esse fastidium omni mensium retentioni, ob oris ventriculi læsionem, sed in eo distingui cùm ex alia causa, quàm propter conceptum fiftuntur, quòd in illa horror, ac febris simul superueniant. Cur verò hæc pariter non infestent ratio est; quoniam in iis, docente Galeno *in com.* citra causam manifestam menstrua repentè supprimuntur, & separata vtili, optima, & dulciori portione pro fœtu alendo quod superest, fæculentum quidem & impurum, partim in vbera & ventriculum transmittitur, propter naturalem consensum earum partium cum vtero; vnde rursus euaporans in ventriculum ipsum, & iecur, impuritate sua vitiat ciborum appetentiam, atque multa alia symptomata gignit; rigorem autem, ac febrem minimè, quoniam propter crassitiem, nec ita dimoueri potest, vt rigorem efficiat nec putrere in dictis locis, ad inducendam febrim.

B In non grauidis autem, quibus retinentur menstrua, totus ille sanguis paulatim in vasis aceruatur, ac proinde fit necesse, quòd eo putrente rigeant, & febricitent mulieres, quod dixit Hippocr. *loc. cit. aph.* Quod attinet ad vteri clausuram, eam Galenus putat firmissimum gestationis indicium, dummodò citra duritiem fiat, ex Galen. 3. *de facult at. natural.* 3. Ideò enim ferè putāt purgationes sisti concipientibus, quia clauditur, siue comprimitur os vteri, necquicquā prodire finit, nisi in partu, quo tempore aperitur ad exitum fœtus; reliquo, hoc est, extra conceptum

C & partum, hiat instar calami inanis. Verùm quanquàm grauidis ita occludatur, vt nec cuspidem acus admittat, & prædictæ longitudinis habeat ceruicem, tangi tamen rectè potest, & superfœtatio fieri, scilicet quia ab illecebroso immissi digiti contactu, vterus ipse ex innata doctrina descendit, veluti concupito semini occursurus, & in congressu illo recepturus, perpetuò aperitur, quantumuis gerat, quemadmodum opinantur aliqui; nec aliud voluisse Hip. & Gal. quàm grauidis claudi, id est, sponte non hiare; recludi tamen, vt virilis initiatur genitura.

Addunt alij, dummodò sit dennò conceptura mulier, ita enim à conceptu vterus naturaliter contrahitur, coarctatur, & comprimitur, quomodo dum vénter cibum & fellea vesica bilem amplectitur, ex Gal. 3. *de facult. natural. cit.* vt nequaquam aperiatur, nisi in superfœtatione, hoc

D est secunda, vel altera impræ gnatione, quod nomen ipsum palàm indicat: non enim simultaneè vno in congressu, sed diuersis fit superfœtatio, neque illis valde distantibus, sed vbi paululum temporis à primo conceptu intercessit, si sit fœtus perficiendus, ex Hip. *lib. de superfœtat. num.* 1. §. *Quæ gemellos gestat, eadem die parit, prout concepit, &c.* Aristot. 7. *de histor. animal. cap.* 4. *& lib.* 4. *de histor. animal. c.* 5. §. *Si autem coitus proximè ab altero accessit. &c.* Vide Plinium *lib.* 7. *hist. natural. cap.* 10.

Nonnulli interpretantur, coarctari os os vteri prægnantibus, vt plurimùm, & ferè semper, nec ampliùs nisi parientibus aperiri, atque ita esse veteres intelligendos: superfœtare verò, quibus non ita ab initio valde clauditur, prout expressis verbis testatur Hip. *citato libro.* Quia tamen ratò accidit non exactè claudi, ideò etiam rarissimè super-

E fœtatio contingit, quoniam post primum conceptum magna ex parte ad partum vsque se comprimit, docente Arist. 4. *de generat. animal. cit.* Obstrui autem membra à materiæ copia, præsertim crassa, pores, cauitates, & meatus replente; ab inflammatione, & re corpulenta distendi, obturari, & claudi satis manifestum est. Quòd si vuea inflammata ex humoris affluxu magis hiat, fit istud quia tensa cùm sit, vbi per inflammationem repletur, contrahitur, corrugaturque, vnde magis patescit foramen: at verò vterus laxus præ humoris copia distenditur, & tumet, atque adeò os suum comprimit.

Ad tertium. Quare in vteri affectibus caput doleat, & inter illius partes syncipu t magis infestetur, & ad verticem potissimum, Galenus explicat, *lib. 6 epid. sect.* 1. *cit.* non quòd vterus sit neruosus, neruorum origo cerebrum,

& plurima eius pars in ſyncipite locetur,vel inde ad vtere-rum nerui deriuentur,atque ideò eo patiente ſimul affi-ciatur neruorum principium,& illo maximè loco, prout arbitrabantur quidam. Minùs,quòd illa capitis pars infir-miſſima ſit, atque ideò magis quàm aliæ vitiis obnoxia: ſed quia vteri vaſis,quæ plurima grădiaque ſunt, ex phle-gmone,vel menſium ſuppreſſione repletis, calidi vapores à putrente ſanguine ſurſum eleuatur, eam potiſſimum cerebri partem replentes, in qua terminantur vaſa cere-brum ingredientia: cúmque hæc ad ſyncipur,anterioréſ-que cerebri ventriculos ceſſare videantur, ibidem magis viget dolor, in plenitudine capitis flatulenta. Secunda cauſa. Natura ſanitatis tempore, ad ſyncipur ſolet man-dare, quæcunque tenuia,& halituoſa excrementa in ce-rebro aceruantur, ſcilicet quia eo in loco ſuturæ laxiſſi-mæ ſunt,& ipſa caluaria ſubtiliſſima, pluribúſque meati-bus peruia, quibus facilè difflari queunt: igitur eò etiam mandabit, vbi præternaturaliter redundauerint in capite excrementa,& per conſequens,&c. Tertia. Maior ſenſi-bilitas partis facit, vt à pari dolendi cauſa, dolor maior ſentiatur. Atqui in ſyncipite ſenſus magis viget, ob membranas & vaſorum multitudinem,quæ iuxta ſuturam ſunt. Igitur, &c. Additur etiam à Rhaſio *lib.de dolore iuncturarum,cap.de ſciatica*,cauſa,quæ etiam à priſcis,refe-rente Galeno,ex rectitudine ſyncipitis cum vtero: hic enim cum in medio veſicæ, & recti inteſtini locetur, re-ctè habet poſitum è regione ſyncipur,nihil igitur mirum ſi ad ipſum facilè conſcendant ex vtero vapores,& ibidem maiorem inferant moleſtiam,interim dum retinentur, & non erumpunt. Nec verò eò mittendi conſuetudo, quod obiiciebatur,noxam minuit, quin potiùs augmenti præ-ſtat occaſionem,nempe quia docta,& facilitata ex conſue-tudine,ad eam tantùm partem, vel magis tranſmittit ſu-perfluitates: hæ autem licèt habeant faciliorem per ſutu-ras difflationem,præ multitudine tamen,& loci anguſtia non ita facilè permittuntur exire.

Ad quartum. Licèt nigra vrina ab exurente calore, qualis eſt acutarum febrium, ſuperaſſante bilem, ac in atram conuertente, vel ex frigiditate mortificante, ac denigrante humores, oriatur; eaque reproba ſit, perni-cioſa,& ferè lethalis: tamen aliquando ex melancholici humoris permixtione, accidit interdum citra noxam, vt in menſibus retentis, hæmorrhoïdibus ſuppreſſis, critica vacuatione quartanæ, melancholia morbo, ſplenicis, cu-taneis affectibus, & ſimilibus, ex decreto Gal.1. *criſ.* 12. *lib.de atra bile,c.*3.*&* 3.*epid.ſect.*3.*com.*82.Aëtio *tetrab.*2. *ſerm.*1.*cap.*44. Actuario *lib.*1.*de iudicis vrinarum,cap.vlt.* quæ incolumis ſæpe apparet,& citra periculum in pro-ductis febribus, diurnis, nocturnis, erraticis, teſtante Auicen.2.1.*doct.*3.*cap.*2. ex ſumpto edulio,vel diuretico medicamento humorem nigrum vacuante, prout accidit ſeruo Actuarij, cuius hiſtoriam lege *in lib.*2.*in comment. hiſtor.* 132.quo loco plura inuenies de argumento hoc ex priſcorum penu facundiſſima deprompta. Immò in acu-tis, ex magnoque incendio ortis,poteſt etiam aliquando, quanquam rariſſimè ſalubriter excerni, præſente virium robore, coquente virtute, criticéque per veſicam, atram bilem excernente, vel ad ignobiliores partes deriuante, quemadmodum in ægro illo 1.*epid.ſect.*3.*text.*20.de quo Galenus dixit,præter rationem ſuperuixiſſe, quoniam ni-grum eminxerat. Licèt enim ille neminem viderit ſerua-tum,qui eam excerneret, viderunt alij cum Hipp. nec enim is voluit ſemper eſſe exitialem, ſicut nec deiectio-nem nigram,4.*Aph.*22.ſed vt plurimùm,& frequenter,in quo ſenſu etiam artis theoremata recipiuntur,& ita dicit Auic.2.4.*tract.*1.*c.* 85. *non verificatur iudicium penitus de morte,propter nigredinem vrinæ.*

Ad vltimum, perinde ferè dicendum, quia integrè purgatis ita memorata ſymptomata non euenire dicun-tur, vt tamen aliquando, licèt rariſſimè poſſint: ideò ne præfando deludatur Medicus, ad maiorem certitudinem præcipit Galenus interrogare, num omnino ſupprimantur, vel diminutè fluant purgationes.

***

A

HISTORIA VI. RHASII, De vteri procidentia.

Vterus extrà prolapſus, putrefactus,& citra periculum totus ferè abſciſſus.

Vxor filij tinctoris patiebatur aliquid colicæ,& dedi ei ad ſumendum, electuarium multæ caliditatis;& ſentiebat dolorem in matrice,& propter apoſtema quod erat in matrice, inteſtinum rectum coarctabatur, & ex hoc erat non modicè conſtipatum:& dolor augmentabatur,cum ſtercus deſcēdebat, & natura conabatur ipſum expellere, & non poterat:& cùm

B *incepi illi has medicinas exhibere,viſū fuit quod appareret in vulua aliquid ſimile ſecundinæ:& iuſſi tunc obſtetrici,vt tan-geret quod apparuit, & diceret duritiem eius,& cuius tactus erat: & dixit quod erat molle,& inſenſibile: & mandaui ei quod ligaret cum crure,& poſt duos dies præcepi, quod inci-deretur totum id quod erat inſenſibile,& ter idem apparuit, & ſimiliter fuit ligatum viciſſim.Rhaſius* lib.de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

Licèt vterus vndique ſit alligatus, antè, retrò, ſupernè, infernè, dextrè, ſiniſtrè, obliquè, oſſi pubis, ilio, & ſa-cro,& per tunicam à peritonæo,dextra, & ſiniſtra parte

C ſit connexus,magnis vaſis per arterias,& venas,præſertim ſpermaticas, & apophyſin Peritonæi, ſpinali medullæ per neruos,recto inteſtino per quaſdam tenues fibras, veſicæ per alias,ſed plures,& laxiores,oſſi pubis per vincula laxa: tamen procidere poſſe,& ob varias cauſas è ſua ſede pro-labi,priſcorum peritiſſimi,tum Hip.*lib.*2. *de morb.mulieb.* tum Galenus,cæterique medicinæ principes, & Arabicæ familiæ proceres confirmarunt, qui peculiare caput de vteri procidentia,prolapſu,ſeu deſcenſu conſcripſerunt.

Dicitur ergo vteri prolapſus,quum ita deorſum euerti-tur,vt foras promineat;eſtque morbus in ſitu,vteri omnes operationes lædens.Huius cauſam Auerrhoës *lib.*3.*collect. cap.*29.ad tria genera reducere conatur,ad caſum,percuſ-ſionem, & humiditatem lubricatiuam. Auicenna 21.3. *tract.*4.*cap.*4.plures huius affectus cauſas propoſuit.Aliæ internæ ſunt, quædam externæ. Illæ ex ſola repletione

D oriri ſolent:nam vterus repletus, oneroſus, ac grauis fa-ctus, totus deorſum ruit. Mucoſa, & humida ſubſtantia in corpore vteri collecta,& in acetabulis ipſius imbibita, eſt in cauſa,vt ipſe laxatus, in propria ſede vinculis con-tineri nequeat. Auicenna,apoſtemata omnia eſſe cauſam præcipitationis vteri aſſeruit: nam vterus nimio pondere labitur ad ima. Externæ cauſæ numerantur, frigus pe-dum, ſaltatio, terror, nimium exercitium, praua fœtus extractio, violenta ſecundinæ depulſio, ſpiritus cohibi-tio,immenſi oneris ſublatio, plaga, partuum frequentia, animi affectus, præſertim ira ita vehemens, vt in peri-tonæo aliquid dirumpatur, laxetúrve aliquod vinculo-rum ad oſſa pubis.

Signa ſunt manifeſta,ſanguis plurimus erumpit: adeſt dolor ingens ilij, lumborum,oſſis ſacri,hypogaſtrij,& pu-

E dendi.Tumor oui forma,ſed magnitudine varia, pro affe-ctus vteri, & colli eius amplitudine,viſui & tactui appa-ret. Stercus, & vrina ſupprimuntur,à tumore vteri, re-ctum inteſtinum,& veſicæ collum comprimente. Febris comitatur interdum. Si ligamenta humore multo ma-deſcant, & laxiora facta huic morbo principium præ-ſtent,ex,antea cta vita,& excreto per vterum, patebit ma-nifeſtè. Si verò nimia humoris copia relaxatus vterus, & eius vincula putreſcant,tunc ſanies putris, virulentaque materia emanare ſolent.

Ex iis triplex in hoc affectu inſurgit curandi ratio. Prima, quæ vterum ad proprium locum reducere docet. Secunda,quæ redactum tuetur,ne iterum decidat,hócque ablata cauſa perficitur. Tertia, quæ vterum adſtringit, firmat, & roborat. Has omnes curatiuas indicationes,

quum

quum ante me Iuniorum peritissimi, qui de morbis internis, & muliebribus seorsim scripserunt, propositis in medium variis præsidiis exararint, non est cur modò in eis describendis tempus conteram. Lege eruditissimum Fabricium Hildanum *centur. 4. obseruat. chirurg. 60. 61. & 62.*

Vtergo ad historiæ explicationem accedam, existimo fœminam hanc, vteri inflammatione laborasse, quæ ex pituitoso humore originem ducebat, simulque habuisse aliquid colicæ, hoc est, passam fuisse dolorem colicum, ob flatuum copiam enatum, qui ab vtero ad intestinum colon sæpe eleuari solent. Non fuisse intensum, ac vehementem dolorem asseuerat, quod explicat per verbum (*aliquid colicæ,*) quasi diceret, habuit aliqualem dolorem scilicet paruum, & in regione coli perceptum: nam, vt Auicenna *loc. cit. cap. 13.* asseuerat, *Apostema phlegmaticum matricis comitatur dolor, de quo non sit curandum.* Hæc fuit causa, cur obtulit electuarium multæ caliditatis, quod ad dissoluendos flatus, lentúmque humorem vacuandum erat eximium: & licèt in vteri inflammatione febris semper adsit, vt pluribus locis testatur Galenus, præsertim *l. 6. epid. sect. 1. com. 2. & sect. 5. com. 14. & 3. prorrhet. com. 27.* quoniam vterus cum corde maximum consensum habet per arterias insignes, tum spermaticas, tum hypogastricas: & Paulus firmat *lib. 3. cap. 64.* tamen in vteri inflammatione à pituitoso humore pronata, aliquando debilis est febris; quum enim vterus tumore œdematoso tentatur, tūc febris lēta apparet: ita dicit Auic. *21. 3. tract. 4. c. 13. §. De apostemate phlegmatico in matrice. §. Et quādoque comitatur ipsum febris incipiens cum lenitate, &c.* Pro cuius inflammationis curatione victus, medicamenta, & reliqua quæ offeruntur, calidiora esse debent; vt inter omnes notat ex principum mente, Vidus Vidius *l. 11. de curat. membratim, cap. 19.* & maximè quum non adessent signa alia, quæ ardorem internum viscerum ostenderent, quæ latè proponunt auctores, edocti ab Hipp. *lib. 1. de morb. mulieb. n. 66. & lib. 2. num. 54.* nempe calor ingens, sitis vehemens, dolor circa syncipūt sæuus, aluus turbata, & male olida, vomitus, & refrigeratio extremorum.

Tumor cùm esset in posteriore vteri parte exortus, intestino recto compresso, ob molem inflammationis, retinebantur fæces: & maxime quoniam vterus cum recto intestino maximum obtinet consensum, ex Hip. *lib. 5. aph. 58.* sit autem consensus hic tum per viciniam, tum communionem. Communio & per membranas peritonæi fit, quæ vterum his partibus alligant, & per vasa communia, ab eodem enim ramo hypogastrico riuuli ad vterum, & intestinum feruntur. Quapropter fæcibus retentis, & vtero molestato, acerbior excitabatur dolor.

Hinc factum est, vt exhibitis medicamentis calidis, quæ frigidum & mucosum, in toto, & vtero contentum humorem euacuant, natura forti conamine, & vehemente nixu ad fæcalia excrementa exturbanda prosiliens, cohibito spiritu, vuluam ob excrementitiam humiditatem laxiorem factam extrà expelleret; & tunc apparuit in ore vteri quid simile secundinæ, seu corpus quoddam membrana contectum, quod secundinæ est simile valde: nam hæc, auctore Galeno *lib. 15. de vsu partium, cap. 4.* nihil ést aliud quàm vasorum multitudo membrana tenui contectorum, quæ haud facilè numerare queas.

Cùm mucosis humoribus vterus madescit, totus laxatus procidit, & extrà prolabitur: cúmque ab aëre ambiente refrigeratus, factus esset insensilis, & mortificatione affectus, vel vinculis laxatis, aut putrefactis deorsum ruit, quoniam in proprio loco contineri non potuit, mollis, & sine sensu redditus: mollitiem autem, & insensibilitatem, membri mortificationem ostendere, à Galeno proditum est, *lib. 2. ad Glauc. cap. 9.*

Vterus sic corruptus, & gangræna occupatus, abscindendus; reliquam verò curationem velut in esthiomeno administrabis, vt docent Paulus *lib. 4. c. 73.* Aëtius *tetrab. 4. serm. 4. cap. 76.* Hanc operationem proprio exemplo exercuit Beniuenius *cap. 11. de abditis sanation. caus.* qui vuluā corruptam, & in frustula cominutam, totam præcidit. Quantum enim vteri corpus putre iudicaueris, tantum excidendum est audacter, vt refert Syluius *lib. de mensibus mulier. cap de vteri præfocatione:* firmat Christoph. à Vega *lib. 3. aph. 18.* repetit *lib. 3. art. med. sect. 10. cap. 10.* De hoc curandi modo lege Paræum *lib. de homin. generat. cap. 41.* Esaiam Meichsnerum *lib. de obseru. prop.* Roussetr. *de partu Cæsareo, sect. 4. cap. 5.* Gaspar. Bauhin. *in appendice ad hunc locum.*

Non est tamen ita temerè hæc sectio aggredienda, nisi priùs satis constet, vterum, seu aliquam eius partem adeò computruisse, vt nullo prorsus pacto valeat consanescere, immò manifestum periculum adsit, ne malum, quod partem aliquam occupat, paulatim cæteris quoque eiusdem visceris partibus communicetur, vt aduertit Vidus Vidius *lib. 11. de curat. membrat. cap. 19. in fin.*

Verùm si prædicta excisio non fuerit satis, ne corruptio vlteriùs serpat, caustico medicamento partem putridam vres, quò citius secedat; aut candenti ferramento id facies. Caue tamen ne imprudenter hoc opus exequaris: nam etsi superiores auctores, vterum prolapsum putridum, incidi, aut vri posse affirment, multiplici experiméto suffulti: tamen si hoc opus summa cum prudentia non administretur, in grauia pericula fæmina deducitur; & cùm per neruos vterus maximum cum cerebro, cæterisque partibus habeat consensum, conuulsio, & alij cerebri affectus sæui exoriuntur sæpe.

In vteri ergo procidentia curanda oportet vt sit Medicus sollicitus: licèt enim raró accidat hic affectus, tamen cùm accidit, calamitosus est ratione vteri, qui suo prolapsu facilè corrumpitur, gangrænam concipit, & cancrum: nunquam enim expertus est appulsum aëris frigidi. Quòd contigerit, vt ex frequenti prolapsu, aliqua vteri, seu potiùs ceruicis eiusdem pars natiuo calore destituatur, ac computrescat, audacter ad putrescentis excisionem pergendum est, quum aliquando acciderit, vt vniuerso ferè vtero putrefacto, & propterea à perito chirurgo exciso mulier adhuc plures annos superuixerit, vt Paulus *lib. 3. cap. 72.* memoriæ commendauit, & sequenti Historia probat Auenzoar. Non est tamen eiusdem sectio temerè aggredienda; nisi priùs satis constet, vterum, seu aliquam eius partem adeò computruisse, vt nullo prorsus pacto valeat consanescere, imò manifestum periculum adsit, ne malum quod partem aliquam occupat, paulatim cæteris quoque eiusdem visceris particulis communicetur.

HISTORIA VII. AVENZOARIS, De vteri procidentia.

Mulier sine vtero diu viuere potest.

ETrecordati sunt Medici quidam, quòd aliquando putrefiunt ligamenta matricis omnia, & exit matrix omnino, & permanet mulier absque matrice, & viuit sine diminutione aliquarum operationum suarum: & dixit mihi quidam amicus meus, de quo, & eius veritate multum confido, quòd vidit mulierem, cui omnino matrix exiuerat, & remansit viua, faciendo omnes operationes naturales suas integrè, & perfectè, & sic debet esse absque dubio, &c. Auenzoar. lib. 2. theizir, tract. 5. cap. 4. *Paulus* lib. 6. cap. 88. & lib. 3. cap. 72. *Aëtius* tetrab. 4. serm. 4. cap. 76.

PARAPHRASIS.

AVenzoar non Medicus modò insignis, sed philosophus quoque adeò celebris, & peruulgati nominis, vt eum acutissimus Auerrhoës *lib. 4. cap. 40.* per quandam exochen gloriosi, & admirabilis nomine persæpe significet, licèt ex sua sententia historiam non proponat, ab alio tamen Medico, vel viro veridico sibi narratam esse asseuerat. In hoc ergo exemplo, vterum, vel ex procidentia, vel gangræna, vel aliter vitiatum totum, aut per partes sine vitæ periculo decidere posse confirmant: nam *vterus* (vt ipse ait hoc in loco) *non est membrum princeps, nec aliquibus membris aliquas præstat vtilitates, nec præstat aliquod iuuamentum in conseruando vitam, nec inuentum fuit ad illud.*

Si

Si verò Paulus *loco citato*, vterum viscus appellat, vt in Græco codice legit Audernacus Pauli interpres, per viscus intellige (*interaneum*,) vt ibi ille animaduertit; solum enim cor, iecur, lien, pulmo, sunt viscera, & apud quosdam renes, vt *lib.3.de facult.natural.cap.12.* notauit Galenus.

Quare cùm vterus non sit pars præcipua, viisceribus non est annumeranda. Ex hoc præcepto docemur manifestè, vt vterum ex desperata procidentia, vel quacumque occasione corruptum, ne in alias partes corruptio serpat secemus, vramus, ligaturis præscindamus, & à corpore auferamus, quum operatio hæc sine vitæ periculo celebrari queat. Hoc consilium expertissimi Medici postea confirmarunt, vrentes, & abscindentes citra vitæ iacturā illam. Matthæus Peritus *lib.9.ad Almansf.cap.de exitu,& dispositionibus matricis*, id affirmat: Nicolaus Florentinus *serm.6. tract.3.cap.26.* Marcus Gattinaria *in com.nuper citati cap. Rhasis*, Guainerius *lib.de ægritudinibus matricis,c.13.* Carpus *in Isagoge anatomica*, Langius *lib.2.epist.39.* imò Auicenna *4.4.tract.2.cap.10.* totum vterum abscissum vidisse referunt vita salua; quod opus à Rhasio, superiori historia est celebratum, cum vtilitate multa.

Quid dubitandum? Nonne sine partibus principibus vel abscissis, vel vi mobi corruptis, extra corpus prodeuntibus per multos annos vixere plures citra noxam vllam? Narrat Carpus Berengarius *in suo tractatu aureo, de fra ura cranij*, plures historias illorum, qui ex prodigiosis, & deploratis vulneribus, notabilem quantitatem medullæ cerebri citra iacturam vllam perdiderunt. Id ipsum affirmant Musa *in com.18.lib.6. Aph.* Massa *tom.2.epist.10.* Fallopius *l.de curandis vulneribus capitis,c.45.* Christoph. à Vega *lib.6. Aph.com.18.* Franciscus Arcæus *lib. 1.c.6.de curat.vulner.* Gemma *lib.1.Cosmoc.cap.6.* Andreas à Cruce *lib.1.cap.14.* Paræus *lib.9.cap.22.* Augenius *lib. 9.epist.2.*

Sine corde animalia posse viuere, disceptatum inuenio apud Plin. *lib.11.natural.histor.cap.37.*& notatum à Rhodigino *lib.4.antiq.lect. c.16.* cuius sinistrum ventriculum desideratum refert Columbus *lib.15.de iis quæ raro in anatome fiunt.* Et quendam pericardio destitutum scribit fecuisse auctor idem *eo in loco*, qui dum viueret mortuo erat persimilis, & in syncopen frequenter incidebat, quo genere morbi deinde exanimatus occubuit.

Sine liene inuentam fuisse fœminam, numerat inter rara Hollerius *n.2.*& firmat Arist.*lib.4.de generat.animal. cap.4.* Renum alterum aliquando deficere memoriæ commendârunt Carolus Stephanus *l.2.de dissect.corpor.humani,c.14.* Fernel.*lib.1.physiolog.7.* Vesalius *lib.5.fabric.c.10.* Andernacus *lib.1.instit.anatom.* Eustachius *lib.de ren.structur.cap.10.* Solenander *sect.consil.16.*

Sine vesica fellis animalia posse vitam traducere, manifesto exemplo ostendit Fernelius *lib.5.pathol.cap.5.* Sine pulmone inuenit cadauer Columbus *eodem loco.* Et Hildanus *centur.2. obs.chirurgic.30.* frusta pulmonis per vrinā excreta vidisse testatur, quod priùs firmauit Galenus *lib.4.de loc. cap.8.* Et nos de hac re admirandum exemplum proposuimus *lib.1.de praxi admiranda,obseru.110.* Sine hepate, & liene inuentum corpus fuisse ex Ioachimi Camerarij, & aliorum sententia tradit Schenckius *lib.3. obs.de iecore.*

Quapropter si sine partibus præcipuis animal. viuere poteft, cur sine vtero non viuet; Illæ enim ita sunt necessariæ ad vitam, vt ipsarum præsentia natiui caloris symmetria conseruetur, illarum robore & vigore cæteræ recreentur & functiones suas obire queant. At verò vterus, præterquam quòd non est pars princeps, & solùm sit vas fœtum conseruans, cùm ante conceptionē sit veluti campus, & hortus feracissimus, excipiendo virili & muliebri semini, ad sobolis propagationem comparatus, non est ad indiuidui conseruationem necessarius. Cùm enim ad perfectam generationem, seminis vtriusque miscella concurrat, & in vtroque semine, singularum partium idea, non actu, sed potestate contineatur: facultas hæc consopita & latens, alieno indiget, vt excitetur, principio. Semina vt permisceantur, in aliquem locum, quasi aruum fertilissimum, effundi debent. Fuit ergo in fœminis necessarius omnino, excipiendo, concipiendo, nutriendo semini,

A & fœtui conseruando locus, vt Galenus *lib.3.de facul. natural.cap.3.& lib.14.& 15.de vsu part.* mirificè edocuit.

HISTORIA VIII. ALBVCASIS,

De ægritudine caudata.

Caro in orificio vteri quandoque adnascitur, vt virile pudendum mentiatur.

Etcaro nascitur in orificio matricis aliquando, donec impleat ipsum, & fortasse egreditur ad exteriora, secundùm similitudinem caudæ, & propter illud primi nominant ægritu-
B *dinem caudatam, & quandoque magnificatur in quibusdam mulieribus, adeò donec expanditur sicut in viris,* & peruenit vsque ad coitum, & c. Albucasis* lib.2.cap.71.

PARAPHRASIS.

DE morbo à veteribus vocato Cauda, seu caudata ægritudine, est in hoc loco sermo. Fit autem ea quando caro in vteri orificio progignitur. Est morbus in via; & symptoma quod hunc morbum sequitur, est læsio coitus, qui deprauatus est, cum impedimento ingressus, & egressus seminis. Auicenna *21.3.tract.4.cap.23.* profert fieri æstate secundùm latitudinem, hyeme verò diminui. Alij hunc effectum vocant Cercosin, quando videlicet caro ab vteri ore ita propagatur, vt muliebre pudendum
C repleat, & foràs caudæ modo promineat, vt notat Paulus *lib.6.cap.20.* explicat Gaspar Bauhinus *lib.1.theatri anatomici,cap.40.* firmant Seuerinus Pinæus *lib.1.de notis virginitatis,cap.3.* Adrianus Spigelius *lib.8.de fabric.corp.hum. cap.18.* cuius opera posthuma nuperrimè Daniel Bucretius, vir de re publica medica bene meritus, in lucem emisit.

Causa statuenda est, ipsius naturæ luxuries in gignenda carne, atque etiam humoris redundantia in partibus naturalibus, qui paulatim à toto ad vterum corriuans, sensim ac sine sensu hanc carunculam gignit.

Alia est affectio huic consimilis valde, quæ Nymphaà Græcis vocari consueuit, ab Hipp.columella; ab Albucasi *hoc loco* tentigo nuncupatur; ab Auicenna virga; à Moschione dicitur symptoma turpitudinis. Hæc caruncula
D est musculosa, aut membranosa super alarum pudendi commissuram sita, quo loco vrinarius est meatus. Hæc in quibusdam fœminis in tantam magnitudinem augetur, vt deformitatem, ac pudorem inducat, quin à vestium contactu continuò arrigitur, & ad Venerem, ac coitum proritat, vt notat Aëtius *tetrab.4.cap.4.cap.103.* Particula hæc virili membro respondet, & solet aliquando ad tantum incrementum peruenire, vt fœminæ hanc habentes coëant cum aliis, ac si essent viri: vt referunt Fallopius *in obs.anatom.ad Petrum Mannā.* Vesalius *in examine obseruat.anatomic.Fallopij*, Coiter *in tabulis anatomicis*, Platerus *de corp.human.structur.& vsu,pag.169.* firmat Ioan. Riolanus Filius *in suo elegantissimo 2. Anthropographia lib. cap.21.* qui plura in anatome inuenit, & illustrauit, ab aliis nec notata, nec obseruata quidē. Differunt cauda, & Nym-
E pha, quòd illa intus iuxta vrinarium meatum, hæc verò in vteri orificio sit adnata; de cuius vsu plura prædixit Varolius, Arantius *lib.4.anatom.cap.4.*

Curatio instituenda: nam præterquam quòd hæc affectio mulieribus horribilis est & odiosa, etiam congressum inpedit cum viris, & ex se sæpe pruritum, aut furorem vterinum accersit, & conceptionem impedit, quoniam seminis virilis ingressum prohibet.

Nymphæ apophyses sunt, & veluti cutis musculosæ productiones, quæ vtrinque ex parte superiore ossis pubis, deorsum vsque ad ceruicis vesicæ orificium descendunt, sæpe in tam turpem molem excrescentes, vt virilis membri instar arrigantur. Quare iis à primis annis sunt amputandæ, magna tamen cautela hoc faciendum: nam si audaciùs rescindantur, tanta sequitur hæmorrhagia, vt

vt mors, vel sterilitas subsequantur:nam ob immodicum sanguinis effluuium, vterus refrigeratur nimiùm, vt monuit Paræus *lib. 2. cap. 34.*

Hanc curandi viam docuit Paulus *loc. cit.* in Nymphæ amputatione:& in Caudæ curatione Aëtius *loco cit.* dum sic ait. *In quibusdam mulieribus carnosa quædam substantia ab vteri osculo oritur,& muliebre pudendū replet. Aliquādo etiam extrà progreditur,vnde etiā nomen habuit. Mulier itaque velut in nympha amputatione dictum est,locetur,& prominens caruncula forcipe extēdatur,& tota ex basi resecetur. Post chirurgiam,curatio sicut in Nympha peragatur,&c.*

QVÆSTIO XVI.

Vtrùm fœminæ in viros verti poßint,vt contra Plinium, Mercatus, Laurentius, & Seuerinus Pinæus pernegant.

COMMENTARIVM.

ET peruenit vsque ad coitum.] Constans opinio est inter eos,qui naturalium rerum secreta rimantur, & annotatum à scientissimis auctoribus inuenimus fœminas in viros verti posse; clamitent quicquid velint Laurentius *lib. 7. controu. anatomic. quæst. 8.* Ludouicus Mercatus *lib. 2. de morb. mulier. c. 10. & 11.* Seuerinus Pinæus *lib. 1. de notis virginat. cap. 9. probl. 2.* qui tenuissimis rationibus muniti, huius euentus causam aliam esse sibi persuadent. Nam vel mulieres ab ortu ita à natura sunt comparatæ,vt earum clitoris, mentulæ formam referens ita promineat, vt quia penis instar distenditur,moxque flaccescit, virilem priapum mentiatur, rudioribusque imponat; quæ fœminæ laborant hac affectione, de qua in præsentia est sermo: nam, vt diximus, cauda,seu virga ad tantam magnitudinem increscunt,vt deformitatem, ac pudorem inducant, & pudendi virilis speciem referant. Et aliquando quibusdam viraginibus, nimio coëundi desiderio, aut viduis longiore Veneris abstinentia,ita procidit vulua, monente Aristot. *lib. 7. de histor. animal. c. 2.* vt eas viros fuisse factas Medici arbitrentur.

Sed horum opinio,auctorum experimentis est aduersa cùm alia magis monstrosa oriantur in rerum natura. Nonne dentes non solùm viris in vltima ætate, sed & mulieribus octogesimo ætatis anno,imò centesimo renati sunt,ex Alexandro Benedicto *in proœmio lib. 7. morb. part.* Vallesco de Taranta *lib. 6. cap. 12.* Nonne virtus formatrix dentes in vtero matris generat,quos postea variis temporibus extrà emittit natura, vt docuit Eustachius *in suo de dentibus libello, cap. 15. & 17.* Nonne Auicenna spripsit *in com. 5. 6. & 7. cap. 4. de generat. animal.* ex mente Aristot. fœtum,narium,auriúmque meatibus obturatis,in septimo fuisse natum, qui mox exteriùs aperti sunt? Quid ergo prohibet,quominùs & mulieri membrum virile in prima formatione efficiat,quod postmodum temporis tractu statuto perfectum prodeat?

Si ergo apparent monstra in rerum natura,ex Auerrhoë *lib. 7. collect. cap. 2.* & ex huius errore multa admiranda cernuntur,ex Arist. *lib. 2. physicor. text. 82.* cur ex muliere virū posse fieri denegabimus? De hermaphroditis non est cur agamus,quos reperiri in rerum natura, præter oculatam fidem,testantur Plinius *lib. 7. cap. 3.* Arist. *lib. 4. de generat. animal. c. 4.* Haly Rhodoan. *in com. l. 3. techn.* Gal. *text. 38.* Columbus *lib. 15. anatom.* Iacob. Rueff. *lib. 3. cap. 3. de conceptu,& generat. homin.* Paræus *lib. 24. c. 4.* Bauhinus *libello proprio de hermaphroditis.* immò eos generare,& parere firmant Montuus *de medicin. theoref. lib. 1. c. 6.* Veinrichius *com. de monstris, pag. 7.* nam in iis posse reperiri aliquem, qui hæc duo membra æqualiter perfecta habeat, arbitratur Auicenna *20. 3. tract. 1. cap. 43.*

Quid mirum? nonne Vellescus *in suo philonio lib. 6. cap. 12.* tradit religiosam,& honestam monialem Priorissam,cui cùm ob senectutem defecissent menses, & tempestiui venissent in vertice cani,& ferè omnes cecidissent molares,vberum verò nullo, aut paruo apparente vestigio,& rugæ essent in facie profundissimæ, factum est, vt A quidquid de capillis deciderat, repullularet, & exirent dentes, vt in infantibus, fluerent menstrua, mammillæ, veluti in virginibus eleuarentur, rugæ euanescerent, & facies pulchra fieret? Quæ de anu ista reiuuenescente, si hic spectatæ fidei auctor non assereret, creditu essent difficilia.

Deinde, fœminas factas fuisse barbatas, præterquam quòd illustri exemplo apud Hipp *com. 8. l. 6. epid. aph. 45.* ratum est: firmat Alexander Benedictus *lib. 26. cap. 4. de curand. morb.* Auicenna etiam docuit *21. 3. tract. 3. c. 26. de accidentibus, quæ sequuntur ad retentionem menstruorum. §. Et quandoque accidit in complexione sua quum retinentur menstrua,quando est fortis creationis, cuius vis est potens ad excernendum superfluitatem retentam,vt assimiletur viris,& multiplicentur pili eius,aut nascatur ei quasi barba: quare* B *exasperatur vox,deinde moritur,&c.*

Sic Phaëtusæ ab Hipp. propositæ, ex hac causa corpus virile, & omni ex parte hirsutum factum est: licèt enim vt Cælius Rhodiginus,ex Macrobio *lib. 14. antiq. vlt.* scribit,caloris inopia sit in causa,cur muliebre corpus, vt viri, pilis non obsideatur, læue autem est mulierum corpus, veluti innato constipatum frigore,quando algorem comitatur densitas,leuitas raritatem; medicæ tamen doctrinæ dogma est, ab Arist. comprobatum,subsistente menstruorum redundantia,nec non seminis, mulieribus quandoque barbam contingere; quod in viduis castitate præsignibus se vidisse, Auicennæ interpres scriptum reliquit. Ego bona fide testari possum,vidisse me effigiem fœminæ sexagenariæ,à maioribus meis fide dignis, propriis oculis conspectæ, quæ olim vixit in oppido vocato *Penheranda.* C quod triginta milliaribus distat à *Matrito*,aula Regis Hispaniæ,cui à iuuentute in tantam molem barba excreuit, vt os ventriculi attingeret,vocabatúrque *Brizida de Penheranda*,& quod mirandum est, huic nunquam menstrua defecerunt. Si ergo ex retentione menstrui, aut ex viscerum robore,& calore immenso,fuliginum copiam ad superas partes emittente, in fœminis barbitium contingit extrà prominentibus pilis: cur pudendum intus latitans in fœminis, calore foràs trudente, in ætatis processu extrà prodire posse negabimus?

Fœminæ ergo in viros verti possunt: licèt enim à Poëtis, & historicis tam multa poëticè, & historicè tradantur, tamen tot seriis, & peritissimis scriptionibus non est deroganda fides. Iouianus Pontanus, magnæ auctoritatis vir, *in historia Neapolitana*, binas in huius rei D confirmationem recenset historias, & quod magis est, mulierum per plures annos nuptarum. Aliam affert Torquemada, doctissimus Iurisconsultus Hispanus. Aliam de altera cuiusdam rustici vxore,describit Phlegon. *lib. de mirabilibus,& longæuis.* Antonius Liberalis *lib. 2. alterarum Nicandri*,quinque nihilominus in viros versas dinumerat. Dalechampius,Medicus, & Philosophus præclarus *in com. c. 4.* Plin. *lib. 7. natural. histor.* plures ad hunc pensum recitat historias, cum Martino del Rio *lib. 2. tom. 1. quæst. 22. magicar. disquisit.* Vidit Amatus Lusitanus *2. centur. 39.* firmant Albert. Magnus *lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 7.* Raphaël Volater. *lib. 24. commeni. vrbanor.* Fulgosius *lib. 1. cap. 6.* Paræus *lib. 24. c. 5.* Georgius Bertinus *lib. 4. cap. 10.* Exempla verò, fœminarum in mares conuersarum, lege in Plinio *lib. 7. cap. 8.* T. Liuio *lib. 4. se-* E *cundi belli Punici*,Luciano *in Gallo,& de saltatione.* Mutationis huius causas legat qui velit,apud Cardanum *lib. 8. de varietate, c. 43.* VVierum *lib. 4. de præstigiis dæmonum, cap. 24.* Gemmam *lib. 1. cosmocritic. cap. 7.* Galeottum Narniensem *cap. 8. de promiscua disciplina.* Num autem viri in fœminas verti possint, fabulosum puto: rarissimè enim accidit,vt gradus fiat à perfecto ad imperfectum;de qua re si pulchra scire desideras, adi Marcellum Donatum *lib. 6. de histor. mirabili, cap. 2.* Ionstonum *lib. thaumatograph. sect. vlt. artic. 3.*

***

HISTOR.

HISTORIA IX. GALENI, *De vteri strangulatu.*

Vteri strangulatio, & alia sæuissima symptomata in fœminis & viris, ex veneris abstinentia sequuntur.

COgitanti itaque mihi aliquãdo super hac re, tale quoddã accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore vidua, quæ præter cætera mala neruorum quoque distentione vexabatur. Ac dicente obstetrice vterum esse retractũ reme diis ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit. Quibus adhibitis, partim ob ipsorum calorem, partim etiam quod inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore, & voluptate, veluti per coitum vsuuenire solet, excreuit crassum,* plurimumque semen, atque ita à molestia sua liberata est mulier, &c. Galenus* lib.6.de loc.affect. cap.5.in med.& lib.2.de semin.cap.1.

PARAPHRASIS.

SOlertissimus Galenus, vt probaret maiorem noxam ex semine retento, quàm ex menstruo suppresso fœminis oriri, ex industria quatuor in medium allatis historiis id confirmat, quas, quoniam aures delicatulas radere sumus veriti, compendiosè proponemus, vt sic singulatim dispositas, & explicitas, minore fastidio, immò iucundiùs, auidiúsque non somniculosus lector percurrat.

A viduæ ergo proposita historia initium sumamus, quam proposuit Galenus, vt etiam confirmaret fœminas semen effundere, adiiciens ipsam vterinis morbis vexatam lumborum, manuum, & pedum distentione fuisse oppressã, ita vt conuulsa videretur. Quapropter adhibitis auxiliis calidis, & oborta, manuum obstetricis ope, titillatione, excreuit semen crassum, & copiosum, propterea quòd multo iam tempore non fuerat vacuatum. Nam viduas à concubitu longo tempore abstinentes, virgines plenis nubiles annis, viróque maturas, ex natiua forte semen copiosum retinere, res est manifesta, præsertim si sint ætate florentes, vitam agant otiosam, temperaturæ sint calidæ & humidæ, optimis nutriantur cibis, in deliciis viuant. Ita dixit Hippocr. *lib.de virgin.morb.n.*1. §. *Virgines nubiles, & maturæ viro, hoc magis patiuntur, vnà cum menstruum descensu, antea non valde afflictæ, &c.*

Semen cùm sit excrementum, retentum copia lædit, & à natiuo calore non gubernatum, facilè ab extraneo corripitur, & maximè in fœmineo sexu imbecilli, in quo innatus calor putredinis causis non ita resistit. Cùm ergo semen extra vteri cauitatem corrumpitur, in conceptaculis, seu vesiculis illis, in quibus secundùm naturam coaceruatur, & tempore coïtus diminat, si inibi putrescat, in venenosam abit naturam, & coërcitum, grauiora excitat symptomata, quàm sanguis corruptus facere consueuit: si enim ex sanguine gignitur semen, & ex illo dira oriuntur pathemata, quæ lata oratione prosequitur Galenus, in cap. vbi est descripta historia hæc, cur ab hoc, vtpote substantia puriore, magis lethalia non emergent? si verum est magis elaboratam substantiam dum corrumpitur, in maiorem abire corruptionem, quoniam ad magis contrarium ob violentissimam causam mutatio fit, vt latè *lib.2.in com.hist.*145.comprobauimus.

A semine ergo in vtero retento, ob consensum vteri cum omnibus præcipuis partibus, eleuantur vapores humidi, crassi, virulenti, qui pernicie sua, & lethali vi, cor, neruosúmque genus concutiunt, lancinant, & premunt; vnde cùm cerebrum auram venenatam valido conatu excludere satagat, ventriculi cerebri fortiter comprimuntur, vt media compressione noxium vaporem à se depellant; & in hac dimicatione, ac pugna accidit aliquando epilepsia ab vtero orta, & miræ manuum, brachiorum, & aliarum partium conuulsiones contingunt.

Hoc modo præter cætera mala, nempe grauitatem to-
A tius corporis, inæqualitatem horridam, vteri duritiem, retractionem: vidua hæc neruorum distentione est correpta. Et aliis grauioribus malis & sæuissimis symptomatis posse huius sortis fœminas premi, & magis virgines, eleganti oratione comprobat Hip. *lib.de virgin.morb.ferè per totum*, vt sunt fatuitas, torpor, delirium, clamor, tristitia, angor, desperatio, & alia, quæ omnia ob sanguinis, & seminis copiam euenire ibi dictat Hip. quod ex curatione ab eo adhibita patet apertè: nam iubet vt sanguinem ex talo exhauriant, cùm retentus sanguis menstruus malo occasionem præbet: cùm verò ex semine coërcito oritur affectus, consortium cum viris summopere probat.

Ex semine enim suppresso, & non vacuato, eleuantur vapores tetri, quorum copia turgentes, ad eius expulsionem irritantur, & vterino furore, rabidáque insania fœminæ percitæ, in desperationem aguntur, in puteósque se
B præcipitare volunt amentia vexatæ. Hæc fuit abstrusa vis morbi, qui oppressit Crotonienses virgines, aucto Petro Crinito *lib.3.de honesta discipilina, c.9.* vt cùm nullum extaret in ipsis morbi leuamen, in præaltos puteos se proiicerent. Huic furori similis fuit is qui Milesias inualit, vt est apud Plutarchũ *lib.de claris mulieribus, excẽplo.*21. Gellium *lib.15.noct. Atticar.cap.*10. quæ repentinæ mortis incensæ cupidine se strangulabant; neque ab hac insania potuere vllo alio remedio coërceri, quàm virginum, quæ iã sibi mortem consciuerant, cadaueribus nudis in medio foro relictis. Paritem fuit Prœti filiarum à Melampode curatus furor, quem *secundo suæ biblioth.l.* Atheniensis describit Apollodorus: & qui Argiuas corripuit à Melampode item sanatus, vt narrat. *in Corinth.* Pausanias, qui eas
C non sinebat domi consistere, sed palantes cogebat per ægros vagari: nam similem Lacedæmoniarum furorem Bacis depulit, vt *lib.8.histor.de Philip.rebus gestis*, tradit Theopompus. Quæ omnia naturali mulierum tribuuntur affectioni: nam ob semen retentum, & menstrua, partes principes occupantur labe dira.

Si ergo ex semine retento tot symptomata oriantur terroris plena, quæ latè post Hip. *lib.de virgin.morb.* recenset Mercatus *lib.de morb.mulier.c.*2. necesse est exhibere pharmaca semen comminuentia, præsertim cùm nullum detur medicamentum à proprietate semen euacuans. Sunt ergo cannabis satiuæ semen, coriandrum, agnus castus, radix asparagi, peponis caro, ruta, nymphæa, & alia quæ refrigerant, siccant, cogunt, incrassant; quorum copiam leges *infrà, in com.hist.*20. Repugnãdum insuper est alexipharma-
D cis virulentam qualitatem infrænantibus, pessis acribus, ac mordacibus, ac aliis pharmacis vtendum, quæ corpus à superfluo humore exonerare nata sunt.

At licèt hæc auxilia fortè possent esse, quibus obstetrix pro viduæ curatione vsa est; tamen ego alia fuisse existimo, quæ nempe sunt ad affectus vterinos consueta, vt ait Galenus *lib.5.simpl.cap.*14. vt amaracinum, aut irinum vnguentum, cyclaminus, cæpæ, & alia quæ crassis partibus constant, & caliditatem non mediocrem sortiuntur, quibus pessarij forma vti possumus. Adde odorata, & aromata; hæc enim muliebria ducunt, apud Hip. *lib.5. aph.*28. quibus inditis in vterum, semen ipso aperto foràs effluit. Num autem hæc ante totius, & vteri prouidentiam debeant imponi, contendit contra Hollerium Theodorus Collado *cap.75. in errores Hollerij.* Inter odorifera
E primatum obtinet Ambarum, Moschus, Gallia, quam vsitato nomine Zibettum nuncupamus; etsi enim hæc sordidissima sint, & ex sanie, tetráque colluuie conflata, vt Arabes, & Iuniores tradiderunt; tamen stercoribus & lotiis viuentium suum munus adesse, operationem & virtutem ponderosam, cuique est manifestum. Quamobrem licèt Moscho, & Zibetto nihil videatur vilius & abiectius, inter odoramenta tamen vtero indenda principem habent locum. Vnde Moschus, medicamentum est odoratissimum & pretiosissimum, immo præstantius Zibetto, & ecastor longè magis necessarius; de cuius viribus ex priscorum mente tam multa diximus *lib.1.in com.hist.*9.

Secunda historia à Galeno proposita est huiusmodi. *Sunt, (inquit) nonnulli, quos protinus à iuuentute concubitus imbecilliores effecit. Alij nisi assiduè coëant, capitis grauitate molestantur,*

molestantur, cibos fastidiunt, febribus obnoxij fiunt, malè appetunt, minùs concoquunt; alij præ pudore à libidinis vsu abstinentes, torpidi, pigrique facti sunt; alij melancholicorum exemplo, mœsti, & timidi. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu frequenti abstinens, cibi cupiditatem amisit, & ne exiguum quidem concoquere potuit: vbi verò seipsum ad edendum cogebat, protinus vomebat, citra occasionem etiam mœstus apparebat. At hic celeriter liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus.

A venere summopere læduntur suapte natura excarnes, graciles, sicci, frigidi, ex Galen. *in art. medic. cap.* 86. & Paulo *lib.* 1. *cap.* 35. hi enim exhausto spirituoso semine, & spiritu primigenio vacuato, purissimis his substantiis orbati citissimè exoluuntur. Compertum est veneris vsu maximam oriri corporum imbecillitatem: in eis autem præcipuè excitari, qui melancholici sunt natiua sorte, est manifestum: cùm enim flatu abundent, pudendorum meatus distendente, magis pruriunt, & cum sint debiles, vsu veneris læduntur, & fiunt flatuosiores. Hi sunt hypochondriaci, qui ob hoc à Medicis flatuoso morbo laborare dicuntur.

Veneris enim vsus, præsertim assiduus, vires exhaurit, spiritus extinguit, innatum mortificat calorem, vacuata elaboratissima, ac oppidò defæcata substantia, & quæ magis accedit ad membri formam, spirituosissima, synceriſsima, tenuissima. Causam quæris? accipe ex natura seminis, vt diuersi diuersa tradiderunt philosophi, apud Plutarchum *lib.* 5. *de placitis philosoph.* 3. & 4. Est enim semen spuma vtilissimi sanguinis, & superfluitas, seu retrimentum alimenti, vti Pythagoras sensit: pars cerebri, vt Alcmæo: quiddam à dorsi spina deriuatum, vt Plato: particula à corpore, animáque auulsa, vt Epicurus, sed malè: à totius corporis partibus quid deductum, vt Sphærus apud Laertium *lib.* 7. Excrementum vltimi alimenti sanguinei, vt Aristoteles *lib.* 1. *de generatione animal. cap.* 18.

Fit enim ex sanguine optimè confecto, ac digesto: sic Auic. 20. *tract.* 1. *cap.* 3. Albertus Magnus *lib. de anim.* 15. *tract.* 2. *c.* 5. & 6. Soranus Ephesius *c.* 16. *Isagog. Gal.* Theodorus Priscanus *lib.* 4. *rer. med* semen vocauere sanguinem ritè in venis confectum. Sic Conciliator *dif.* 34. de cuius natura, & viribus, sit vnus instar omnium qui de hoc argumento disceptarunt Fernelius *lib.* 7. *physiolog. cap.* 5.

Quòd si magna pars vitæ hominis, & roboris corporis, in sanguine, & semine est quod ex illo fit; quò plus detraxeris seminis, plus etiam detraxeris de vita. Deinde si venus nimia omnes nostri corporis partes debilitat, cur non eneruabit cerebrum, quod suapte natura frigidum est, exangue, laxum, friabile, molle, & ex spiritibus vitalibus in animali refectionem habens, qui cùm sint tenuissimi, facillimè resoluuntur; quare debilitato cerebro, quod suapte natura est neruosissimum, & omnium morborum radix, ex Hipp. *in epist. ad Demetrium Regem, num* 40. multæ ægritudinum repullulant myriades. Lege Sebastianum Trauám *in suis Theorematis*, 13. *fol.* 760.

Hinc fit, vt qui nimia vtuntur venere, citò caluescant, apud Arist. *lib.* 5. *de generat. animal. c.* 3. & Locrensem Tymæum *lib. de anima mundi.* Quo pacto damnosam venerem Poëtæ canunt, Horatius *lib.* 1. *epist.* 19. & *lib.* 2. *epist.* 1. Ouidius *lib. de Ponto*, & 4. *metamorph.* & meritò; nam vt scitè notat Clemens Alexand. *lib.* 2. *pæd.* 1. superflua venus vsum obtundit rationis: spumosi enim seminis, ac spirituosi substantia crebrò vacuata corporis vires immensè exhaurit, & causam naturalem assignat Diogenes Apolloniata apud Clementem Alexandrinum *lib.* 1. *sui pædag. cap.* 6. nec vllo vitio tantopere mentis, & rationis acies obtunditur, atque venere, ex Aristot. *lib.* 6. *ethic.* 5. quæ ingeniis valdè est infensa, vt doctè ex Hippocr. & Platone, Marsilius Ficinus exposuit *lib.* 1. *de vita sana.* Lege pulchra apud Tiraquellum *lib.* 15. *Leg. connubal. glos.* 1. *part.* 15. qui in hanc sententiam plurima congerit, è Poëtis, Philosophis, & Theologis exhausta: & nos diximus etiam in hanc rem plura *lib.* 1. *in com. hist.* 36. & dicemus *infrà, in com. hist. penult.*

Sed percontaberis, si ex concubitu nimio, frigidi, sicci, melancholici exhaustis spiritibus læduntur, ad quorum

Lib. III.

A absentiam corpus tristitia afficitur; cur refert Galenus hoc loco, quendam à venere abstinentem, factum fuisse mœstum, ac melancholicum, quasi innuat veneris vsu lætitiam comparari? Dic hoc verum esse, quando scilicet ex corruptione seminis morbus scatorit: nam ex congressu, accito calore, flatus cum semine discutiuntur, & ex hypochondriis protruduntur. Accedit ex venerea voluptate, ipsos metu, & mœstitia afflictos, reddi alacriores, hilariores, atque adeò meliùs habere: quare venus, melancholicis remedio est. Nec obstat, quòd ij sint frigidi, sicci, ichorosi, flatuosi, & spirituum penuria laborent: nam venus moderata, & rara illis obesse non potest, & maximè si ex retentione corrupti seminis, tristitia melancholica premantur, quoniam tunc illis est salutaris valde, ex Paulo *lib.* 1. *cap.* 35.

B Confert etiam parcus veneris vsus inculpata sanitate fruentibus, ex Hippocr. *lib.* 6. *epid. sect.* 6 *text* 4. dicente, *labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria, &c.* examplificant Gal. *lib.* 2. *de semin. c.* 2. & *lib.* 6. *eiusdem, cap.* 7. & *lib.* 6 *epid. sect.* 5. *comment.* 26. Aëtius *tetrab.* 1. *serm.* 3. *cap.* 8. Oribasius *lib.* 6. *collect.* 37. Auic. 12. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. probat latè Gal. *in cap.* 86. *art. medic.* & ibi interpretes *in com.* Argenterius, Veiga, Montanus, & Acakia: nam repletionem euacuat, corpus agilius, alacriúsque reddit, idémque ad augmentum promouet, viriléque magis efficit, mollit organa, meatus dilatat, pituitam expurgat, impeditam intelligentiæ vim dissoluit, iratos mitigat, & corpus ad functiones omnis generis obeundas, promptius, alacriúsque reddit. Denique non solùm sanis, verùm etiam ægris, dummodò vires constent, summo est auxilio.

C Quapropter atra bile percitis, subtristibus, hominúmque consortia fugientibus commodissima existit, ex Hip. *lib.* 6. *epid. sect.* 5. *text.* 27. idem prædixit *lib.* 5. *epidem. n.* 27. *§. Timochari hyeme distillatio, maximè in nares: quum venere vsus esset, resiccata sunt omnia: lassitudo, calor successit: caput graue, sudor à capite multus, defluebat autem & per totū corpus. Erat autem etiam sanus sudare adsuetus: tertia die euasit sanus, &c.* Quum videlicet nulla resolutio sentiatur, & seipso homo quodammodo leuior factus, & meliùs spirare videatur: si enim ex longioribus interuallis celebretur, furiosos ad saniorem mentem reducit, comitiali prehensos sanat, capitis grauitatem, ad vigorem & integritatem permutat. Plurimi enim ex eius vsu, ex morbo alimentum non sentientes refecti sunt, alij ex ægrè spirantibus rectè spirantes facti sunt, vt docent Auerrhoës *lib.* 3. *collig. cap.* 16. Vallesius *lib.* 6. *controuers. cap.* 9. Christoph. à Vega *lib.* 2. *art. medic. sect.* 5. *c.* 4. Cùm enim semen

D sit excrementum, copia lædit, & nisi vacuetur, nocet & morbos inducit: quare cùm morbos, quos fecit repletio, vacuatio sanet, ex præscripto Hipp. *lib.* 2. *aph.* 22. fit vt eius vacuatione leuetur corpus, & imminentibus morbis minùs obnoxium reddatur. Quapropter Aëtius *loco cit.* dixit, coitum, naturale opus esse, naturalibus operationibus minimè nociuum, nisi sui immoderantia, & vsu intempestiuo corpus oblædat.

Obiicies contra asserta hoc modo. Venus corpus efficit laxius, frigidius, imbecillius, siccius, ex Galen. 3. *de sanit.* 11. & *lib.* 1. *de sem.* 16. & *lib.* 6. *epid. cit.* Deinde. Ad venerem requiritur certa corporis dispositio, quantitas moderata, & tempus opportunum, quæ omnia rarissimè coniunguntur. Adde, quòd illa quæ sunt necessaria ad sanitatis tutelam, plus, minúsve in omni ætate conueniunt: cùm ergo venus solùm conueniat ætate florenti-

E bus, ex Galen. 2. *de sanit. tuenda, cap.* 2. quibus minùs nocet, non erit ad sanitatis conseruationem necessaria. In hunc sensum intelligendus est Aristot. *lib.* 7. *Politicor. cap.* 16. consulens non esse nubendum, nisi in ætate perfecta: sic enim homines fiunt robustiores, & corporis non impeditur augmentum, fœminæ sunt continentiores, vita in longius tempus protrahitur, & sic idem Aristot. *lib. de longit.* & *breuit. vitæ* protulit, animalia multo vtentia coitu, vt passeres, citiùs senescere; contrà verò tardiùs, equum, asinum, & castos, continentésque viros: nam in venereo congressu difficulter admodum ob annexam voluptatem potest seruari modus.

Rr Sed

Sed isthæc facillimè solui possunt, si ea de nimia, & A intempestiua venere, & celebrata ab illis, qui debiles sunt, intelligas: nam venus aliquando est causa salubris, ac vtilis, quando in ea modus retinetur, vt aliarum omnium causarum, quæ nunc prosunt, nunc lædunt, fert natura: quoniam debilibus magnam debilitatem est allatura; cæteris verò, qui redundantia humorum scatent, súntque salaces, & semine turgent, permittendum est, vt vtantur venere moderata in adolescentia ipsa: debilibus verò, ac biliosis iubendum, vt omnino abstineant, sed solius ætatis beneficium expectent. Quapropter venus increscentes morbos exacerbat, apud Hippocr. *lib.6. epid. sect.5.text.26.* si nimia sit, & hi morbi non est humoris redundantia, sed ex spirituum resolutione oriantur, vt perdoctus interpretatur Vallesius *in com.* Morbos autem B increscentes eos intelligo, ait Gal. *in com.* qui procedente tempore augentur, sempérque, nisi priùs soluantur, labuntur in peius, vt podagras, articulorum dolores, renum vitia, comitiales, melancholias, qui omnes coïtu exacerbantur. Sed de immoderato est Galen. explicandus; nam moderatus siccatione, & vacuatione potest conferre, vt luculenter Santorellus, ex Veterum, & Iuniorum mente confirmat *lib.10.antepraxis, cap.10.*

Hac ratione veneris vsu quàmplurimi soluuntur morbi, vt pituitosi, ex Hip. *lib.6. epid. sect.5.text.23.* dicente: *Venus in morbis à pituita, vtilis*: firmat Arist. *lib.1. probl.51. & sect.4. probl.17.* quoniã præ motu, lenti & mucosi dissipantur humores, & roboratur calor, dummodò vires constent: nam, vt Gal. inquit *in com, Non cunctis ex pituita laborantibus, sed quibus vires firmæ sunt, veneris vsus prodest*; *imbe-* C *cilli namque ab ipsa in extremam debilitatem redacti magnopere læduntur: at qui viribus excellunt, non dissoluentur, sed contrà iuuabuntur, veneris vsu, pituitæ copiam resiccante. Didicistis enim cõcubitum, quemadmodum & vigiliam exiccare, quoniam scilicet humores abundè digerant. Quinetiam coïtus robustorum corpus calefacit: infirmorum autem continuò quidem calefacit, sed postea vehementer refrigerat.*

Insuper pluribus naturis diuersa ratione summopere prodest, maximè illis qui ob ætatem, alimentorum vbertim nutrientium copiam, substantifico humido abundant, & semine turgent: Ij præ pudore ab vsu veneris abstinentes, in pessimos, exitialésque morbos sæpe incurrunt, & nisi concumbant, summopere læduntur. Sicut enim sanguis superabundans, etsi inculpatus, nisi vacuetur, corpori damnum fecisset, sic seminis exuberantem copiam, nisi excernatur, valde nocere certum est: ex quo retento D vapores crassi, & à sanguine adusto elati melancholicæ mœstitiæ sunt causa: nam tetri, nebulosique flatus, cùm partibus superis sint infensi, eas vitiant, & labefactant labe dira; quare spiritus animalis, qui suapte natura splendidus esse solet, turbidus redditur, neque ita aptus fit pro sensu & motu, & sic torpor & pigritia accedunt.

Ex hac causa, ventriculi tonus & firmitudo dissoluitur, & in officinis nutritionis naturalium partium vigor prosternitur, coctio non integrè fit, distributio alimenti improspera euadit, immò ventriculi retentrice infirmata accidunt vomitus, nausea, inflatio, & ructus, quia omnia excreto semine conquiescunt. Tanta est à natura ipsa, indita animalibus ad concubitum concitatio, vt ad materiam hanc turgentem describendam, nullo manifestiore exemplo vti potuerint Medici, quàm animalis ad venerem incitati: ex quo calidos, ferméque ignitos spiri- E tus esse illos, qui semini vim ad sui excretionem concitantem tribuunt, manifestum est. Hoc docet apertè Galenus *lib. de sanit. tuenda cap.4.* his verbis: *Sunt enim qui genitale semen copiosum, calidúmque gignunt, quod eos ad sui expulsionem prouitat*,

Historia tertia est Diogenis Cynici, *quem narrant, virum alioqui omnium constantissimum, quod ad continentiam attinet, libidini tamen indulsisse: non à copulata illi dü effunditur semen voluptate, veluti bono aliquo illectũ, sed vt noxam quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota, semen proiecit, ac venientem deinde mulierculã remisit, inquiens, manus hymenæum celebrando te præuenit.* Has ergo noxas à retento semine vt euitaret Diogenes, ex interuallis ad coïtum accedebat, non venereæ voluptatis illecebris irretitus, sed excutiendæ molestiæ gratia allectus. Neque enim libidinis œstro percitus Philosophus ruebat in venerem, quo in hanc animalia semine turgentia sese præcipitant. Non nego voluptatem semper esse annexam, quam admirabilis naturæ prouidentia, ne mortale indiuiduum extingueretur, ad specierum conseruationem singulis animalibus iniecit, vt his stimulis irritata concubitum tantopere appeterent. Quare Diogenes Cynicorum Philosophorum instar, ob animi virtutem & constantiam, voluptatem sibi pro fine non proposuit. Horum autem placita, mores, viuendi legem describit Galenus *lib, de cuiusque animi peccatorum notit. atque medel. c.3.* Sic modesti viri voluptatis solùm lenocinio inescati non coëunt, sed Venerem exercent generationis desiderio capti, aut euitandæ molestiæ causa, quæ à retento semine ferè oriri consueuit.

Sed quomodo Galenus hunc vocauerit continentissimum, si scortum non expectans, manu propria semen excernens necessitati satisfecit? Dic, illum ob longam scorti tarditatem, de huius aduentu desperantem, hymenæum manu celebrasse. Quæ operatio ab omnibus debet detestari, tanquam omnium ignominiosissima, & execranda; quam ex Veterum, & Iuniorum decretis damnarunt Rhodigin. *lib.20. sect. antiq.14.* Rodericus à Castro, Medicus celeberrimus *lib.1. de vniuersa mulier. medicina, cap.15.* & rigidè condemnat Martialis poëta Ethnicus, & lasciuus *in lib.9. epigam. ad Ponticum.*

Quarta historia à Galeno descripta, *est amici cuiusdam cui præter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, rigidus adeò, tumidúsque factus est penis, vt ipsi Galeno tale quid manifestare coactus esset, quærens vnde eueniret, quòd Athleta cuidam continentiam pariter seruanti, non rigidus, tumidúsque euaserat penis, sed rugosus collapsúsque. Huic quæsito respondit Galenus, plurimos semine abundantes, à concubitu abstinentes interdum priapismo vexari, præsertim si venereis imaginibus molestentur, nec studeant, vt multa exercitatione sanguinis abundanti dissipetur: At Athleta, qui iam inde ab initio, nullam vitæ partem veneris illecebris contaminarunt, nullam admittentes eiusmodi vel cogitationem, vel imaginationem, iis pudenda & exilia, rugosáque fieri, velut senibus, consueuerunt. Siquidem præter cætera, quæ accidere solent iis, qui protinus à iuuentute, immodicè sese libidini permiserunt, id etiam euenit, vt horum locorum vasa ampliùs patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant, & coeundi cupiditas magis increscat: ignauia, siquidem exoluit, proprij autem officij exercitatio, robur augere solet.*

Huic rei causam dedere arteriarum ora, quæ ad pudendum deueniunt: cùm enim hæc callidiora redduntur, patentiora fiunt, & sic multa copia spiritus in fistulosum neruum effunditur, qui paulatim affluens, colem implere solet. Semen enim, quà semen est, hunc affectum non excitat, sed à moderata caliditate excalfactum, ora venarum aperit, vnde eleuantur spiritus vaporosi, qui colem extendunt, & priapismum excitant. Hoc explicuit Auic. 20,3. *tract.1. c.37.* dicens: *Et quandoque priapismus accidit, qui demittit coïtum ad tempus, ex quo mouetur in eo sperma, & ventositas cum fortitudine.*

Accidit autem hic affectus iis, qui multo semine abundant, & præter consuetudinem à coïtu abstinent, præsertim cùm non studeant, vt multa exercitatione seminis copia dissipetur. Athletæ verò, Rurales, & vitam laboriosam agentes, exercitatione vehementi, sanguinis & seminis copiam absumunt; in quibus cùm causa materialis priapismi deficiat, non est mirum, si in duobus à coïtu abstinentibus, exercitato seminis multitudine dissipata, rugosus penis fiat; inexercitato, copia seminis coaceruata, tumidus appareat: maximè cùm illi vitæ suæ partem venereis imaginationibus non contaminerint. Hac de causa amico Galenus consuluit, vt postquam genitale semen excreuisset, à narrationibus, spectaculis, & meditationibus libidinem concitantibus caueret omnino; hæc enim naturam ad agendum excitant, huícque morbo originem præbent.

Licèt

Licèt enim in viris, hæc, & alia similia ex retento semine accidant symptomata; tamen in fœminis frequentiùs cõtingunt,quæ horrendis vitiis hac de causa subortis premi solent, sed præcipuè strangulatus vteri eas apprehédit.& ita immaniter vexat,vt fine pulsu,& respiratione vlla,vel insensibili eas prosternat. Licèt autem respiratio adeò sit vitæ necessaria, vt viuentem non respirare, ac respirantem non viuere sit impossibile, auctore Galeno, *in loco hoc,vbi sunt scripta historia hæ*,tamen exiguus in vtero suffocatis calor transpiratione seruatur: nam pereunte ob vteri affectum respiratione, quoniam vniuersum corpus refrigeratur, fieri potest, vt nullo attracto per os spiritu aut reddito, transpiratio quæ per arterias fit, perseueret, quamuis interdum exigua, vt sensum omnino effugiat, cùm enim muliebre semen, & frigidius sit, & humidius, promptissimè corruptionis labem susceptat. Accedit: quòd fœmina est debilior, & infestantibus causis minùs resistit; vt tam multis exemplis (præter Medicos, qui de hoc argumento passim disceptant)probant Vlpianus *lib.1. de senator.libr.P.tit.9.* Papinianus *in l.in multis 9. de statu hominis,in P.*Accursius *in dicta lege*, satis copiosè, & eleganter, & alij, quos eruditissimus citat Benedictus Pererius *in cap.4.Genesis,quæst.2.& 3.*

Vnum tamen pro coronide aduertam solùm,vt si fortè fortuna mulier vtero strangulettur, eòque miseriæ deueniat,vt iaceat velut mortua,sine pulsu, & respiratione vlla,& nullã adsit vitæ signum,illicò non sepeliatur,prout *in com.hist.34.lib.1.* prædiximus: si enim peste extincti mox non sunt inhumandi, vt Guilhelmus Fabricius Hildanus *centur.2.obs.chirurg.95.*ex clarissimi Gregorij Horstij sententia,pluribus allatis sententiis confirmat, quantò magis quæ repentinis affectibus sideratorum instar concutiuntur.Audi celeberrimam historiam,quam refert Ambrosius Paræus *lib.23.c.46.* cuidam eximio Medico, & in anatomica facultate versatissimo contigisse,& est huiusmodi.

Anatomica commentationis iacentis,& propè neglecta parens, ac restaurator in Hispania, ad nobilem mulierem, quæ ex hysterico strangulatu mortua credebatur,dissecandam vocatus. Ecce ad secundam adactæ nouaculæ compressionem,derepentè ad se illa redire,& artuum,corporísque,quod pro cadauere habebatur, motu ac clamore, vitæ adhuc superstitis signa præbere cœpit. Quæ res circumstantes amicos in tantam admirationem horrorémque rapuit;sic prima & melioris notæ Medicum illum infamem,odiosum, & detestabilem reddidit, vt parum abfuerit, quin vnguibus omnium è vestigio discerperetur,& laniaretur,nihilque prius sibi esse duxerit,si saluus esse vellet,quàm prouincia quàm citissimè excedere,séque fugæ inuidiæ subtrahere. Sed nec sic quidem intestinum tortorem, ac carnificem, quo iudice nemo nocens absoluitur, malè nempè rei gestæ conscientiam effugere potuit. Itaque non ita multo pòst mœstitia confectus, magno rei,& publicæ,& Medicæ detrimento interiit. Horroris plena est historia hæc; sed vera: nam vtero strangulatæ pro mortuis habitæ, & sæpe quoque elatæ,ac tumulatæ reuixerunt: vt exemplis constat Georgij Pictorij *lib.sermon. conuiual.pag.20.* Alexand Benedict. *lib.10. practic. 10.* Paræi *lib.24. cap.19.* Forest.*lib.10.obs.79.*Albertin. Bottoni *lib.de morb.mulier. cap.44.*& aliorum, qui in fine sequentis quæstionis sunt referendi.

QVÆSTIO XVII.

Vtrùm vteri strangulatus symptomata,oriantur ab vna radice,vt voluit Fracastorius.

COMMENTARIVM.

VTerum esse retractum.] Altiùs hoc loco agendum de vteri strangulatu, affectu sanè sæuo, & qui fœminas frequenter premit, diu & importunè; in cuius essentia indaganda doctissimi etsi strenuè insudauerint, latent tamen plura adhuc scitu non indigna, quæ exactiorem explicationem prærequirunt. Quemadmodum ergo inter membra quibus natura corpus ministrat, ea est vteri efficacia in fœminarum corporibus, vt si pro naturæ lege suo

A munere vtatur, non solùm incolumis viuat mulier, sed etiam conceptui apta; ita vtero malè affecto, innumeris ferè affectionibus prematur.Vterus enim præter peculiare illud officium,& sibi tantùm proficuum,quo in propriam alitionem sibi sanguinem trahit, cùm aliud contineat cõmune vniuerso fœminæ corpori, & toti speciei subseruiens, nempe statutis quibusdam temporibus excrementitium, seu menstruum sanguinem expurgare, & semen tempestiuè excernere,pro vtilitate, & beneficio salutis in aliis; continere omnia intra seipsum, vt fœtui subsit materia,& locus: quare si in altero, vel vtroque excedat, aut deficiat vterus,infinita propè mala euenient, vt rectè Hip. *lib.de virgin.morb.& de loc.in hom.* & Aretæus *lib.2.chronion* asseruit,dicens: *Mulieribus vterus ad purgationem,& partum bonus, sed morborum infinitorum aceruum congerit.*

B Et licèt hoc ita sit,tamen vterum tanquam conuenientissimum selegit meritò natura ad procreandam prolem, ex Gal.*14.de vsu part.cap.7.* vnde & naturæ ager,& quòd ex ipso animantia omnia veluti à matre oriantur, matrix fuit appellata, & metra Græcè, seu hystera, quoniam situ posterior sit omnibus visceribus,ex Galen.*lib.definit. medicar. post init.* nam inter vesicam, & rectum intestinum sita est, ex Galen. *cit.de vsu part.cap.13.& 14.* vnde affectiones quæ vteri vitio contingunt, vterinæ, seu hystericæ omnes nuncupantur,quemadmodum & patientes ipsæ.

Inter has tanquam omnium grauissima,frequentissima, & soli vtero propria, non cum aliis morbis communis, simpliciter vterina nuncupatur, in qua ex vteri consensu

C patiens veluti strangulari, ac suffocari videtur,ob respirationem prohibitam, vt & apnœa, vteri strangulatio, ac vteri præfocatio dicitur, indito nomine à grauiore huius morbi symptomate,ex communi omnium consensu.

De vteri igitur affectibus acturus Galenus *cap.5.lib.6. de loc.affectis*, à præfocatione orditur, eius essentiam, & causas primò inquirens. Et quamuis vniuersa tanti mali ratio in difficili quadam respiratione potissimum cõsistat; sentit tamen Galenus præfocationis nomine non vnum tantùm morbum, aut symptoma intelligi, sed multa simul ab vna exorta origine, vteri nempe vitio, seu deleteria qualitate emanantia. Tres verò præcipuas huius affectionis differentias agnoscit: primam, ac vehementissimam, in qua laborantes fœminæ veluti attonitæ, sensu ac motu destitutæ iacent, respiratione priuantur, & vel obscurissimum pulsum, aut nullum habent, cum totius corporis refrigeratione. Alteram, in qua licèt sensu, &

D motu non priuentur,illæsáque ratione vtantur, difficilem tamen respirationem,hoc est paruam, & frequentem,tanquam pectore compresso,simul & animi defectum patiuntur. Tertiam,in qua prædicta etiam membra,brachia scilicet,& crura conuelluntur,cuius meminit Galenus *lib.1. prorrhet.sect.3.com.27.* quarum quidem specierum varietas suboritur, iuxta vehementiam causæ, & diuersitatem membri,cui ab vtero tanquam à foco,& minera,hystericæ accessiones præstantur.

Porrò causam à qua suscitatur, docet Galenus esse corruptum semen, vel menstruum sanguinem intra ipsius vteri vasa retentum, sed illud præcipuam ac maximam: eo potissimum argumento,quoniam cum fœminæ multò magis huic malo, quàm mares subiiciantur, paucissimæ vel rarò eo corripiuntur, quæ & integrè purgantur, & viri commercio fruuntur: quæ contrario modo se ha-

E bent, creberrimè. Vnde & innuptæ virgines, & viduæ sæuissimis, & frequentissimis hystericis symptomatibus infestantur, præsertim ob seminis retentionem: cùm enim superabundat, nec excernitur, vim maximam obtinet ad nocendum,vt in citatis exemplis palàm fecit Galenus, idque tam masculis, quàm fœminis; sed his magis,quoniam semen habent humidius, & frigidius,& minùs regulatum à calore; ac proinde cùm redundat, tanquam noxium quidpiam ad sui excretionem stimulat, vel ex naturæ instinctu & doctrina,non tam voluptatis gratia, quàm in subsidium molestiæ,quo primo bruta femine turgentia ad coitum concitantur:*Nec enim(ait Galenus) Venerem appetunt,quòd putent aliquam voluptatem illi subesse,* sed

Sed à natura docentur, vt fugiant retenti feminis molestiam, non secus quàm ad stercoris, aut vrinæ excretionem mouentur. Quamuis enim bruta alia, quæ etiam suas habent recordationes, non solo naturæ instinctu, ad trahendum vtile, pellendum noxium, sed illecebroso etiam appetitu in alimentum, & libidinem ruant; quia tamen minùs quàm homines voluptatis recordatione feruntur, ideò dixit Galenus *loc.cit.de loc.affect.* bruta Venerem appetere, non vt delectentur, sed vt à molestia liberentur, quam retentum semen inferre solet.

Quoniam verò sibi persuadebant nonnulli, fieri non posse, vt à tantillo semine in vtero contento, tam sæui & repentini excitentur cruciatus, quales in hystericis quotidie experimur. Falsam horum opinionem Galenus *loc. cit.de loc.affect.* confutat, adductis in medium exemplis phalangij, scorpionis, & aliarum ferarum, quibus vis mira inest nocendi vniuerso corpori, immissa exigua spirituosa, vel infensili substantia; quin & solo contactu ingentes efficiendi alterationes, vt torpedini marinæ. Cúmque intra humanum corpus, ex humorum corruptela venenum possit innasci, non minùs perniciosum, quàm quoduis aliud externum, vt *lib.1.huius operis, in com.hist.52.* notauimus; quid mirum si vitiosum semen, aut menstruum cum intra corpus retinentur, & putrescunt, possint parua transmissa portione per corpus, vehementissima inducere symptomata, qualia sequi solent à veneni lethalis potione?

Num verò ab externo, epotóve veneno, an intra corpus genito acciderit, discernendum *ibi* docet Galenus, ex corporis habitudine, præcedentíque regimine, subsecuto colore, &c. *Nam si quis rectè sanus cum sit, bonísque humoribus praditus, salubri assuetus victui, repentè moriatur, & corpus subinde liuidum, aut nigrum confestim fiat, prauéque olidum,* nec pestilens adsit aëris constitutio, *magna habetur hausti veneni coniectura,* quemadmodum etiam testantur alij. Insuper quòd vitiosus humor in corpore, vel aliqua illius parte procreatus, atque adeò semen, menstruúmve in vtero retentum, & corruptum sensim possit vicina inficere, donec tandem ad nobile membrum commigrans lethalia inferat symptomata, præsertim iis corporibus quæ ad patiendum sunt apta, rursus confirmat Galenus, canis rabidi exemplo; is enim si rabie corripiatur (ad quam solus idoneus est inter reliqua animalia, propter sui temperamẽti aptitudinem) tantam induit humorum corruptionem, vt vel exiguæ spumæ contactu rabire faciat hominem, & quæcumque tetigerit omnia, latente diutiùs malo, nec nisi post longum tempus apparente, scilicet vbi paulatim serpens iam ad principem partem deuenit, & ab ea per totum corpus, donec tandem vniuersum in malignam qualitatem commutetur.

Supposito ergo, quòd ad vterum pertineant hysterica vocata symptomata, quoniam & viduis potissimum accidant, quæ præ cæteris ex vtero laborant, & quibus menstrua supprimuntur, vnde vteri morbi, 5. *aph.57.* & potissimum ex retento semine: tum quia viduas grauiora infestant, etiam rectè procedentibus menstruis; nuptas vel leuiora, vel rarò, aut nunquam abolita respirationis premit, quantumuis satis non purgentur: tum quia in his, quibus præter assuetudinem semen retinetur, vterus tangentibus obstetricibus ferè totus sursum retractus interdum videatur, nonnunquam in latus declinans, vt nihil mirum si inde graues animi defectiones, & apnœam patiantur.

Antequam Galenus suam interponat sententiam, quomodo tam sæua, & varia symptomata ab vtero inducantur, refert simul, & confutat antiquorum opiniones, de præfocatione vuluæ: de qua lege quæ diximus *lib.2.in com. hist.47.* Eæ ergo in medium sunt afferendæ, & in examen trahendæ, simul cum his quæ Galenus de proposita affectione edocuit. Plato igitur *in fin.Timæi*, cuius verba à Galeno *cit.loco* recitatur, cùm opinaretur vterum ad sobolem propagandam destinatum, esse animal quoddam peculiariter in corpore viuens, & iuxta Aretæum 2. *acut.11.* & alios; & Aphrodisæum 2.*probl.60.* se vndiquaque mouens, affirmauit ipsum conceptionis auidum, denegato virili semine, veluti succensum, vel potiùs indignabundũ,

A per totum corpus vagari, vel pœnas de continente matre sumpturum, vel semen, cuius desiderio perpetuo flagrat, quæsiturum: eo verò ad superiora conscendente ita septum aliquando comprimi, & musculos respiratorios impediri, vt insigniter lædatur respiratio, quin & interdum subsequuta aphonia penitus auferatur, angustetur cor, & fiat strangulatio Inducebantur autem ita de vtero sentire, quoniam sensus & motus particeps, instar animalium videtur, dum iucundis delectatur odoribus, ad eos accurrit, prauos refugit, demum tristibus & lætis mouetur, & bonis suppositis odoribus ad suam sedem reuertitur.

Sed quanquam animatus sit vterus, animaliúmque ferax, non ideò potest anima appellari, cùm pars sit vnius animalis, quod ex multis constare non potest, nisi velis aggregatum esse, nõ vnum verè, & per se: perinde verò ventriculus, cor, & cerebrum odoribus reficiuntur, non quasi B iucunditatem percipiant ex odoris qualitate, quæ solis naribus sentitur, sed quia odoris vapor accommoda est spirituum materia, quibus illæ partes abundant, verùm nec ideò eas dixeris animalia. Fieri autem in sibi similia & familiaria, aduersa fugere, à natura est elementis, mixtis, plantis, & animalibus commune: immò verò licet vterus sentiat, delectetur, quin & moueatur etiam, cur animal dicetur, non membrum, perinde ac quoduis aliud eandem formam per easdem functiones cum toto habens.

Enimverò si vterus nec ventriculum, nedum septum pertingit, ex Gal.*lib.de dissect.vuluæ, c.2.* vnde tribues respirationis difficultatem, aut priuationem in strangulatis? præsertim cùm etiamsi daremus conscendere, & septum ac thoracem premere, nihil ampliùs efficeret, quàm latieC tas, aut gestatio, à quibus licèt respiratio libera impediatur, non tamen aufertur omnino quemadmodum interdum accidit suffocatis. Denique, quorsum conscendet virilis seminis auidus, si aliunde, non à septo trahendum, quum fortè huius gratia procliuior natura reddatur ad inferiora? Ita ferè Galenus Platonis inuentum refellit de vteri suffocatione. Illorum verò opinionem, qui vt animal quidem errare non credebant, menfibus tamen excitatum, humectationis desiderio, ad viscera conscendere opinabantur, atque dum ad septum peruenit, suffocationem, & apnœam inducere, facilè confutat Galenus, quoniam si irrigationem quæri, paratiorem habet humorem in suis propriis vasis, in sibi proxima, incumbentéque vesica, quàm in superioribus, præterquam quòd potiùs ad hepar, D quàm septum moueri oportebat.

Fatetur ergo Galenus, in strangulatione quidem vterum sursum interdum moueri, seu potiùs retrahi, & conuelli, aliquando in latus, & consentire videtur Aëtius. Efficitur autem ascensus, seu retractio vteri ad superiora, non vt veluti indignabundus (quia priuatur his quæ concupiscit) corpori noceat, minùs vt suppressis menfibus exiccatus humectetur; sed quia dum menstruo, vel semine retento eius vasa nimiùm replentur, ipse sursum versus conuellitur, ita vt ad superas partes conscendisse, & proprium situm mutasse videatur. Verùm licèt ita retractus vterus morbum habeat in situ, seu figura, ex Galen.*lib.3.de artic.* 100. ex retractione ipsa non oriuntur symptomata, quæ in hystericis apparent, sed à virulenta putridi seminis, vel menstrui exhalatione, vitæ principiis, cordi, inquam, cerebro, aut iecori communicata; ratione cuius innumeri fere E apparent morbi, in vteri præfocatione: atque ideò non vnus affectus, sed multorum simul congeries nuncupatur: nam apoplexia, epilepsia, melancholia, syncope, apnœa, aphonia, & alij truculenti affectus, illis quàm simili possunt in strangulatu iungi, & ex deleteria vteri qualitate oriri, non secus quàm à peste, ex venenosa aëris constitutione, ab epoto veneno, Gallica lue, &c. quæ mala fœminas grauissimè afficiunt, quia omnia morborum genera possunt progignere, intemperaturæ, compositionis, & solutionis Appellatur tamen hæc affectio, de qua agimus, vteri suffocatio, quoniam potissimum eius symptoma est respirationis priuatio, assumpto nomine, tum à parte affecta, tum à superueniente symptomate fortiori.

Deinde tanti mali causa non est perpetuò censenda vteri

vteri retractio, immò nec sola, vt aliqui atumant: nam licèt ex Aretæo, Gal. Paulo; Aëtio, & communi omnium consensu semper comprimatur, opprimatúrve septum in præfocatione, atque ita videatur necesse; non semper tamen adest vteri peruersio, ex Gal. *lib.6.de loc.affect.cap.5.* maximè si è retento semine morbus concitetur, quia ex sola vasorum seminalium distentione vterus ita retrahi nequit, immò nec ipse retractus opprimere tantùm potest, coarctaréve septum, vt ea tantùm de causa, apnœa, & reliqua hysterica accidentia sequantur, quæ irruente sursum vtero, & septum ac vitæ principia opprimente sequuntur: sed non sola peruersione, nec ea semper, immò verò potissimum prauis simul, & interdum solis halitibus, qui ita venenati, maligni ac perniciosi nonnunquam sunt, vt partium quas attigerint facultates offendant, earúmque functiones intercipiant, vel vitient, & versus septum irruentes respirationis instrumenta vi sua ita comprimunt, & stupefactiua quadam qualitate obtundunt, vt vel parum, vel nihil moueri patiantur; vnde vel nulla fit, vel vix, aut ita difficilis respiratio, vt laborans quasi suffocari videatur: pulsus nullus, vel obscurus, refrigerato, obstructo, aut suffocato corde: vnde etiam & respirationis priuatio, deficiente scilicet principaliori vsu. Extremorum refrigeratio, denegato caloris influxu à corde, & retrocedentibus ad ipsum spiritibus ex toto. Denique nonnunquam mors frigidi veneni ritu. Malo altiùs in fauces irruente, eæ quasi vinculo constringi, aut manu præcludi videntur, vnde & omnimoda ferè spiritus interceptio inducitur, & suffocationis periculum imminere videtur. Hanc ad fauces fieri vaporibus ab vtero subleuatis, & laryngis musculos replentibus nonnulli opinantur, & ab apnœa distingui; iisdem verò cerebri arcem conscendentibus, modò furores excitantur vterini, aliàs sopores profundissimi pro varietate, & magnitudine causæ. Demum & nonnunquam ille sensuum stupor, & immobilitas: nam stupida manent, & immota membra omnia, ac si affusa torpedinis frigiditate torperent: frigidus enim est, frigidíque veneni naturam habet vteri morbus, ex retento & corrupto semine, vel menstruo, à quo vapor ille eleuatur prædicta symptomata inducens.

Fracastorius, Medicus & Poëta celeberrimus *lib.de sympath.cap.15.* licèt admittat reliqua membra coaffici, vi irruentis vaporis ab vtero; opinatur tamen referri etiam posse ad consensum, sympathiamve, quam à natura habent nerui, ac musculi omnes crurum, septi, pectoris, dorsi, capitis, & reliqui cum matrice; qua affecta, nerui ac ligamenta quæ ad ipsam pertinent, contrahuntur. Sed non videtur recipiendum inuentum, si enim plurima membra in corpore, multò magis inter sese, quàm cum vtero communicantia, vt ferè neruosa, & musculosa, omnia ab vno principio vim & spiritum recipientia, dum conuelluntur, aut resoluuntur, non se mutuò trahunt in consensum; qua probabilitate potest credi de vtero, qui verè neruosus non est, aut musculosus, ex Galen. *lib.6.epid.sect.1. com.2.* vt retractus, siue conuulsus, in similem dispositionem trahat partes ferè omnes, neruis ac musculis præditas? Præstat ergo opinari, strangulatus symptomata modo explicato euenire, à maligno vapore vitæ principiis transmisso, ex retento semine, vel menstruo, concurrente simul nonnunquam vteri retractione ex vasorum plenitudine.

Cæterùm possunt hîc nos quædam meritò remorari, quæ expedire oportet. Primum. Conuulsio accidere non potest, nisi à repletione, aut inanitione neruorum, quorum propria passio dicitur. Atqui menstruus sanguis, & semen non aceruantur in neruis, qui perexigui sunt in vtero, sed vel in vasis, vel in ipsius corpore, & in iisdem similiter deficiunt. Igitur vterus nequaquam conuelli potest in strangulatu.

Secundum. Si sanguis intra vteri vasa putrefiat, febrem concitat, ex Gal. *lib.6.epid.sect.cit.* non totius infrigidationem: si semen in vteri cauitate fuerit, nequaquam detinetur in illa, quin celeriter per eius os effluit, præterquam in conceptu. Ergo ab his, vel quolibet eorum hysterica symptomata induci non possunt. Nec dicas in vasis spermaticis putrescere semen: nam illa sunt propria, & naturalia seminis conceptacula, in quibus conseruatur, aut in eorum alimentum absumitur. Si verò adhuc instes, sanguinem intra vasa totius putrescere, atque ideò nihil mirum, etiam in vasis ac vteri, perinde semen in suis spermaticis putrescere, facilè obiectio hæc solui potest: nam sanguis non est substantia vsque adeò pura, nec tam expers humiditatis excrementitiæ; semen è contra perfectè coctum ab excrementis mundum, demum non ita putredini obnoxium, vt tam facilè intra propria, & naturalia loca corrumpatur.

Tertium. Si ab illis substantiis intra sua vasa retentis, ac putrefactis, tantum malum oriretur, magis infestaret virgines, quàm viduas: nam illis ob meatuum constrictionem magis retinentur, & deteriùs purgantur. Rursus magis gestantes in vtero, quibus tanta menstrui copia toties nouem mensibus occluditur, & detinetur. Insuper si à semine interna symptomata fierent vehementiora, non minùs continentes viros, quàm fœminas molestarent; quin & illos magis, acrius siquidem semen habent, magis irritans, magísque aptum per moram vitiari. Atqui secundùm Galenum, virgines, grauidæ, ac masculi rariùs, & leuiùs patiuntur memorata accidentia. Igitur, &c.

Quartum. Si ea deteriora acciderent symptomata ex semine, id assumptum foret exitiosius, quàm menstruum, cùm tamen intrò sumi possit semen innoxiè, non menstruus sanguis, vt Conciliator, Ponzettus, & alij *cap.de sanguinis menstrui veneno* proponunt: ex cuius potu, multi amentes, fatui, deliri, immemores facti sunt, immò subitò occubuerunt.

Quintum. Si vterus dicitur corporis sentina, & veluti quoddam conceptaculum, ad quod ex toto putrida confluunt excrementa; cur suffocatio non fiet ex quolibet humore putrefacto, & in similitudinem veneni in vtero conuerso, non minùs quàm à sanguine, aut semine, quemadmodum dixit Auic. 21.3.*cap.prop.* cum Auer. 3.*collig.29.*

Sextum. Si à respiratione, & pulsu vita est inseparabilis, ex Gal. *lib.de vsu pulf.c.1.* quomodo viuent hystericæ, nihil prorsus respirantes, aut palsantes. Quòd si dicas posse viuere citra respirationem per aliquod tempus, dummodò cordis pulsus seruetur, prout docuit Gal. *lib.4.de dif.pulf. cap.2.* quorsum *lib.6.de loc.cap.5.* mortem ab apoplexia, aut præfocatione secernit, lanæ vel gossipij appositione naribus, aut vasis aqua pleni ad ventriculum, quæ potiùs sunt argumenta abolitæ respirationis, quàm mortis.

Vltimum. Si frigida est huius morbi natura, atque ideò soporem, tristitiam, metum, silentium, apnœam, stuporem, & refrigerationem totius inducit, vnde iracundi furores, concitamenta, inquietudines, & audaciæ, æstuantis caloris effectus? vndéve inappetentiæ, & ciborum fastidia, si potiùs fames, ac inexplebilis edendi cupiditas à frigido concitatur? præsertim melancholiæ, cuius naturam sapiunt menstruum, & semen vitiata.

Sed non ita ardua hæc sunt, vt euincãt. Dic ad primum. Quemadmodum ventriculus, quia musculus non est, ac eius ostiolum conuelli propriè non dicuntur, vt constat ex Gal. *lib.5.aph.4.* & accuratiùs *lib.3.de caus.sympt.cap.2.* ita nec vterus, sed impropriè, & metaphoricè: hic enim quia natura durus, & veluti neruo similis, plenis suis vasis, & fibris, quibus aliis partibus alligatur, aliquando incolumis ad similitudinem neruorum conuellitur, seu potiùs retrahitur sursum, vbi ex æquo omnia ligamenta distenduntur, vel ad latus, si vnius tantùm partis vasa repleantur. Dubitari etiam potest, an ex sola vasorum seminalium distentione præ copia, vuluæ peruersio contingat: & licèt aliqui negent, quia pauca admodum sunt, nec à tantilla materia vteri moles ita distendi potest vt peruertatur; ipse tamen Galenus *loc.cit.de loc.affect.* testimonio obstetricum hystericas viduas tangentium, significat interdum etiam istud euenire: nec immeritò: nam si ad infarcti nerui contractionem integrum membrum aliquando conuellitur, cur non perinde vterus ad repletionem vasorũ seminalium? Iam verò magno impetu, ac nixu, nonnunquam contrahi posse, ad excutiendam putridi seminis virulentiam, atque adeò veluti ex morsu conuelli

fatis manifeftum fit, ex contractione cerebri ac totius corporis,in acceffione epileptica, à fola exhalatione ab vtero in cerebrum afcendente. Addunt multi,ex Veneris appetitu poffe etiam vterum tumere, & retrahi; atque hinc fortè viragines,& libidinofas fœminas præfocatione nonnunquam fatigari. Sed meritò improbantur; tum quia cùm matrix fcroto refpondeat,ex Gal.*lib.introduct.cap.*10. & 14.*de vfu part. cap.6.* non fecùs quàm ipfius matricis ceruix,virorum coli; ficut in his præ libidine colis, non fcrotum inflatur,ita nec in fœminis vterus:tum quia is ex congreffus defiderio potiùs defcendit, & verfus collum, quod fua gula eft,porrigitur,quàm contrahitur, quemadmodum Galenus *lib.1.de fem.cap.3.*oftendit, fimilitudine ex ventriculo defumpta, qui vehementer appetens cum fundo ad ftomachum,& gulam recurrit.

Ad fecundum. Sanguis intra vteri venas, quæ multæ, & magnæ funt, detentus & putrefcens, etiamfi febrem plerumque excitet, aliquando tamen per corruptionem, vfque adeò venenatam induit naturam, eámque frigidiffimam, vt vel folo vapore expirato, cordis calorem, ac totius corporis,inftar veneni,vel celeriter extinguat,vel obtundat,vnde refrigeratio,interceptio pulfus,refpirationis, & ferè omnium functionum abolitio: certum eft autem huius affectus materias intra propria vafa,fuáque loca naturalia detineri, & putrefcere, quum præ copia à natura non regulantur. Quantò verò feminis probitas maior eft,eò faciliùs, & deteriùs putret, fi præ multitudine grauans,non excernitur,fed retinetur.

Ad tertium. Viri capitis grauitatem, corporis languorem, pigritiam, inappetentiam, & nonnulla alia fymptomata hyftericis fimilia patiuntur, fed non ita crebra, ac vehementia,ac fœminæ:nam cùm huiufmodi morbus inter frigidos numeretur, frigidáque fit materia venenofa ex qua oritur, multò faciliùs in frigidam malignitatem corrumpetur muliebre femen, quod magis inclinat ad frigidum,quàm virile fuapte natura calidum, atque adeò citriùs mulieres hoc malum incurrent, tanquam fibi proportionalé. Iunguntur & in illis caufæ aliæ,quibus aptiores redduntur prædictis fymptomatibus, & fæuioribus, maior nempe cacochymia maiori corruptioni obnoxia, minor innati caloris copia ad refiftendum putrefacientibus caufis, demum & ipfa vteri conditio; cùm enim (præter alia munia, vt diximus) dicatus etiam à natura fit totius corporis expurgationi, ex toto fufcipit excrementa, quæ inter fefe commixta facilè deleteriam concipiunt qualitatem,qua & vterum ipfum inficiunt,& corpus vniuerfum innumeris reddunt affectionibus obnoxium, ex proprietate illa in vtero relicta, fimul & in eo aceruatis excrementis, præfertim menftruo, aut femine retentis; fed ab hoc maximè, vtpote quod deteriùs putret, quia perfectiùs, & exactiùs elaboratum, vt diximus. Hinc fit vt viduæ, quibus præter confuetudinem femen detinetur,vterinis malis grauiùs vexentur,quàm virgines;quantumuis ob naturalem meatuum anguftiam non purgentur bene, & ex conclufo intra vafa femine hæc eadem mala non rarò patiantur; & frequentiùs quidem quàm grauidæ, quia in his fanguis intra vterum geftationis tempore morans, prohibetur à natura ne putrefcat, fcilicet quia circa illum negotiatur,partem concoquens & emendans, aliam in vteri & fœtus alimoniam abfumens, partem ad vbera tranfmittens, partem vomitu diminuens: denique citra vfum detineri non patitur,atque adeò non putrefcit; maximè quod intra membranam fœtum continentem, chorion fcilicet, tanquam in fuo naturali loco, nec fine difpenfatione naturæ feruatur, non aliter quam in fellea vefica bilis: quòd fi putrefcere contingat, fuffocationem inducet,præfertim vtero iam facto grandiore,qui nimium in tumorem elatus feptum magis comprimit; & eleuatis malignis, pernicioſiſque vaporibus à frigido fanguine per corruptionem fic facto, ad refpirationem redditur ineptum.

Ad quartum. Maiorem vim corrupto femini ineffe ad nocendum,quàm menftruo,conftat ex dictis;& fi vitiatum quidé intrò fumeretur, non dubito quin læderet pernicio-fiùs. Nec obftat quòd menftrua,extrà & intrà, infigniter

A officiunt,non fic femen; res namque exteriùs pofitæ, non idem femper poffunt, quod interiùs, ficut nec è conuerfo, 3.*de temp.cap.4.& 5.*

Ad quintum.Quamuis ex quouis humore,in frigidam fubftantiam, eámque deleteriam mutato, vterina oriri poffint fymptomata,iuxta Auic.Auer.& aliós,frequentiùs tamen ex menftruo fanguine, & corrupto femine; quod monftrat frequentia euentus,in iis quæ improbè purgantur, ac viri confortio non fruuntur. Adde quòd menftrui nomine, humores omnes comprehenduntur, non folùm fanguis à reliquis feparatus;nec enim ab vno tantùm humore integro, & puro efformatur fœtus, inquit Galenus *lib.1.de natur.human.com.27.*

Ad fextum. In Apoplexia,apnœa,& præfocatione,citra refpirationem & pulfum, vitam feruari teftatur Galenus

B *lib.4.de loc.cap.7.& lib 6.eiufdem,cap.5.*& licèt refpiratio, pariter ac pulfus, ad conuertentiam cum vita dicantur, nec perire poffint in totum manente animali, nec momento quidem temporis vita fupereffe poffit citra refpirationem; tamen fatemur neceffariò etiam in forti apoplexia, apnœa, præfocatione, & fimilibus, quamdiu viuit animal, faltem latentem refpirationem adeffe: dici verò in dictis affectibus amiffam, feu priuatam,quia fenfum effugit, non quia in totum pereat. Quòd fi magis placet, dic folum pulfum effe à vita infeparabilem, prout docuit *lib.4.de dif.pulf.cap.2.*foláque tranfpiratione poffe exiguum in animalibus calorem, quemadmodum & in plantis feruari; atque ita in apnœa, & fimilibus, in totum refpirationem aufferri, quod fub dubio reliquit Galenus *lib.4.de loc.affect.cap.7.*dicens,poffe vtrumque probabiliter defendi. Dic in aliis locis adductis,tantùm velle

C fic vitam à refpiratione pendere, vt diu non duret animal, fi illa ex toto auferatur: non quafi illicò pereat, etiamfi non refpiret; viuet enim, quamdiu motus non defuerit, a quo velut ad momentum vita eft infeparabilis.Nec obftat, quòd *ad initium lib.de vfu pulf.* fcripfit, tantò magis effe neceffariam refpirationem pulfu, quantò cordis calor magis neceffarius eft ad vitam, quàm membrorum: *ibi* enim de pulfu membrorum loquitur,cuius collatione non negamus magis effe neceffariam refpirationem:quomodo autem ea calorem refrigerando tueatur, non eft huius loci demonftrare. Quòd fi folo cordis pulfu, etiam nullo exteriùs apparente, vitam aliquando feruari contendas, difficillimum erit in forti apoplexia, præfocatio-

D ne, & apnœa vitam à morte difcernere; & ideò incerta quidem habenda funt documenta auctorum,& vulgi:nam goffipium naribus impofitum, corpore refupino, claufis feneftris, & remota anhelantium turba, vt fi modo aliquo moueatur, fufpicio vitæ fit, fin minùs mortis: & fi agitetur aqua in cyatho ori ventriculi admoto, quia pariter cum fepto in refpiratione ventriculus mouetur: demum & nitidum fpeculum ori approximatum, vt fi infíciatur nubecula, iudicemus anhelitum adeffe, refpirationis nullius funt indicia,non mortis,prout obiiciebatur;& confirmant multorum experimenta, qui pro mortuis habiti reuixerunt, & iamiam fepeliendi fuiffent, ni in domum reuocati effent,alij tumulati iam,inuenti funt reuoluti,de quibus apud auctores, Valerium Maximum *lib.1. de miraculis, in hiftor. Attilij,*Plin. *lib.7.cap.*52.explanant

E Gentilis *in Auic.*13.*tract.*5. *cap.*12. Haly *lib.5.pract.cap.*22.Leuinus Lemnius *lib.2.de occult. natur. miracul.cap.*3. & inter omnes nunquam fatis laudatus Zacchias, indefeffæ lectionis vir,*lib.4.quæft. Medicolegal.tit.1.quæft.vlt. num.*50.*vfque ad finem.*

Vltimum verò argumentum de iracundo furore,audacia,&c.Potiùs calidam caufam,quàm frigidam atteftantibus, facilem habet expeditionem, confideranti frigidam fubftantiam,feu potiùs femen, & menftruum frigida qualitate, eáque deleteria vitiatum, effe frequentem ftrangulationis materiam: licèt verò nonnunquam in fuffocatis fymptomata vlla confpiciantur, perrara tamen funt, frequentiffima quæ à frigido oriuntur; frigidum enim eft fimul, & deleterium huiufmodi vitium,vt diximus,ac proinde etiamfi à frigido promoueatur appetentia, propter adiunctam tamen venenofam qualitatem in hoc

morbo,

morbo, deiicitur; nam etiam à melancholia fames exci- tatur, verùm vbi ea qualitatem aliquam naturæ horri- dam concipit,vires omnes & appetentiam prosternit, at- que ingens fastidium inducit.

QVÆSTIO XVIII.

Vtrùm fœminæ semen fœcundum generent,vt contra Aristotelem asseruit Galenus.

PLurimùmque semen.]Vtrùm fœminæ semen generent, idque prolificum sit,ac fœcundum,Galenus cum Phi- losopho ad rauim vsque decertat, sed adhuc sub iudice lis est:nam Peripateticorum tela ita ardua sunt, vt ea decli- nare licèt Iuniorum doctissimi tentauerint sæpe, & illu- strissimi Philosophi hanc prouinciam strenuè fuerint ag- gressi,tamen illa,ni fallor,sunt insoluta adhuc: mecum ita senties:cùm legeris Conciliatorem *dif.* 37.Iacob Dinum, & Thomam de Garbo *super Auic.de generat. embryonis.* Eundem Garbum *lib.*1.*suæ medic.tract.*5.*quæst.*58.Turisa- num,Thadæum,Forliuium,& alios interpretes *lib.art.me- dic.cap.*45.Thomam à Veiga *in com.c.*5.*lib.*6.*de loc. affect.* Fernel,*lib.*7. *physiolog. c.*6. Cardan.2.*contrad.tract.*6.*con- trad.*18.Valleriol.*l.*1.*loc.com.c.*17.Vallef.2.*cont.*7. Rode- ric. à Castro *lib.*1.*de mulier. morb. part.*1.*cap.*3. Peramat. *tract.de femine,*Mercat.*lib.*1.*de affect.mulier.c.* 1. Laurent. *l.*8.*de re anatomic.quæst.*5.Syluat.*controu.*79. & alios.Sed diutius his institi,quia intricata,& maximè necessaria, in quibus ferè nituntur omnia ,quæ de strangulatione vteri dicta sunt.Attamen nec acquiesco, immò hæreo, fluctuo- que ampliùs: conabor tamen potiora Aristotelis argu- menta in propatulum ponere, nitidè & distinctè , ex quibus alia lucidiora fient, quæ à suis hinc inde afferri solent.

Primum.Quemadmodum semen excrementum quod- dam est postremi alimenti, vtile, & exquisitè confectum; ita menstruum superfluitas quædam eiusdem dicitur mi- nùs perfectè concocta. Atqui fœminæ ob caloris imbe- cillitatem menstruis abundant,hoc est,cruenta illa, & in- cocta superfluitate. Igitur semine careant est necesse, Hoc siquidem ex optima coctione fit: vel etiam secun- dum Gal.menses ex incoctione: nec par videtur,duo esse eiusdem rei vltima,& tam diuersa excrementa ; ac proin- de quemadmodum maribus solum semen ex vltimo san- guineo alimento ducitur,ita solum menses fœminis: quæ quidem inter sese respondere,& proportionem habere ex eo satis indicatur,quòd eadem ferè ætate, 14. anno pera- cto 7.*de hist.anim.*1. semen maribus, fœminis menstrua effluant;consimiliter etiam in senio finiantur, iisdémque symptomatibus incipiant.

Secundum.Pueri,eunuchi, & mulieres, in habitu, in voce,& pilis sunt similes.Atqui illi non generant semen, Ergo nec mulieres.

Tertium.Si procaces, libidinosæue fœminæ multoties pariant,sedantur,temperantúrue. Atqui per partum san- guis,non semen excernitur.Igitur ille est qui turgens, ad libidinem fœminas excitat: quod & illarum experimen- tum confirmat,quæ præ venereo appetitu sanguinis pro- fluuium intra mensem sæpe habent, pellente scilicet na- tura id à quo ad congressum stimulatur.

Quartum. Si mulier semen haberet, & in congressu emitteret , vel esset necessarium ad generationem, vt agens,vel vt materia,denique vel vt vtrumque. Non pri- mum,quia cùm virile integrè coctum sit,solum sufficit ad generandi munus; tum quia licèt in aliqua rerum pro- creatione, vnum idémque videatur efficiens & materia, vt in fructicibus, &c. in animantibus tamen perfectiori- bus,non passa fuit natura gignendi principia misceri, sed voluit cum sexuum diuersitate, distinctas etiam apparere actiuam,& passiuam facultates: cúmque mas efficiens in generatione sit,fœmina patiens, agentis hæc rationem subire nequaquam poterit; siquidem præterquam quòd duo eiusdem rei principia, secundùm idem genus non admittuntur,immò verò (vt concludit Auerrhoës *infrà* referendus)vbi duo ad vnum finem commiscentur, opor-

A tet vnum esse formam, hoc est agens,alterum, materiam siue patiens; tum quia cùm alterum principium, nempe materiam ex sanguine menstruo mulier contineat, si se- men fœcundum gereret, citra maris congressum ex seipsa posset concipere,& fœtum edere. Non secundum, siqui- dem ad omnia membra formanda menses sufficiunt & siquid aliud requiritur, virile semen sat est. Constat au- tem sine excretione, aut voluptate sæpe concepisse mul- tas,& testatur Auerrhoës *lib.*2.*collig.cap.*10.quo loco ad- dit nouisse fœminam in vicinia cohabitantem, probis moribus,& fidei integræ, quæ iureiurando confirmauit, concepisse infantem semine ex balneo attracto, quod profudisset lasciuiens mastrubator: firmat Amatus *lib.* 4. *centur.*36.cui historiæ alia annectenda ipsius Amati *lib.*7. *Centur.curat.*18.in qua narrat mulierem à muliere fuisse

B grauidam factam: cùm enim binæ mulieres Turcæ mu- tuis coitibus sese contaminarent,vidua à coniugata, quæ ea hora cum marito rem habuerat,attraxit semen virile, à quo grauida facta est. Denique non vt materiam simul & vim generantem præstaret; nam præter dicta id in se- ipsum ageret:in proprium damnum,& interitum.Quòd si Aristoteli obiicias,eo etiam consentiente *cap.*20. *lib.*7. *de generat animal.cit.*fœminis etiam in actu venereo magna cum voluptate substantiam quandam effundi (spermati, si- millimam, eámque in vasis max mis manifestè concipi. Responde,illud nec semen esse, sed quandam vteri hu- miditatem, nec quicquam ad generationem conferens, quoniam nec omnibus talis excretio euenit; nec ad eam sequitur conceptus, mensibus deficientibus; nec intror- sum ad vterum fit; & quia sine ea seminis emissione, &

C quæ ad eam sequitur, voluptate, plerumque concipiunt, si menses debitè fiant,nec verò inquit, ab excretione il- lius humiditatis fœminas delectari,sed ex frictione & ti- tillatu;quo pacto pueri,& eunuchi delectari solent: nihil alioquin seminis habentes.

Addunt. Arboris semen in terram effusum, sola mate- ria ex terra mutuata, citra alterius seminis accesśu,sat est ad arborem proceram gignendam. Igitur & virile semen absque alio fœminini concursu, saltem quod vim ali- quam, aut opem præstet in fœtus constitutione; sed so- lum inquam menstruum tanquam materiam, & veluti lac coagulandum exhibere, masculi autem esse principium coagulationis.Sicut verò lacte concreto coagulum effluit; ita 2.*de generat.animal.*3. virile (inquit) semen in vtero receptum, vi præstita menstruo sanguini, confertim aut

D dissolui,& in flatus abire,aut extra vterum mitti solet, vi- delicet quia nullatenus fit materia fœtus, sed tantùm vt efficiens causa concurrit. Aristotelis verò sententiæ, præ- ter Auerrhoëm *lib.*2.*collect.cap.*10. & alios Peripateticæ doctrinæ,assentiri putant Auic.21.3.*c.de generat. embryo- nis,Capiuac.tract.de fœt.format,cap.*3. & alij primæ notæ Philosophi, Durand. *in* 3.*dist.* 3.*quæst.* 1. Capreol. *dist.*4. *quæst.vnica*, *art.* 3. Paludan.*quæst.*2. Heruæus *in tract.de vnitat.form.quæst.*18.Socinas 8.*meth.quæst.* 16.

Sed rectiùs Medici ferè omnes, Hip. & Gal. veriorem opinionem sequuntur, ea huiusmodi conclusione expli- cabitur. *Non generat solus masculus semen, sed & fœmina etiam.Vtrumque materiam simul,& efficientiam præstat:fœ- mineum tamen minùs fœcundum, nec omnino ad generationē necessarium,*Priorem partem tum ratio, tum sensuum te- stimonium, ac experientiæ fides satis confirmant: nam

E si (quæ nihil frustra condere solet) natura, fœminis suos testes attribuit,perinde ac maribus,item & seminalia vasa variis, flexibus ac circuitibus inorta, quæstam in testes, alia ab ipsis in vterum terminata:atque partes illæ in mas- culis,nulla alia de causa sunt factæ, quàm vt semen gene- rarent,& in congressu emitterent:quo iure ipsis denega- bitur similis facultas in fœmineo sexu.

Nec refugias cum Auer.*loc.cit.*ad exiguas mammæ pa- pillas citra vsum aliquem datas,seu notas, mammarum in fœminis;ad sacrum, siue coccygis os hominum ad vlti- mum fastigiatum, caudæ brutorum index; ad occlusos talparum oculos,&c.Quoniam licèt verum sit, plerum- que naturam absque vllo vsu, similitudinem quandam quibusdam animalibus inurere, tanquam notam, seu

vestigium partis alicuius, quam cum magno emolumento A
alteri speciei concessit, vbi tamen simile opus non exo-
ptat, diuersimodè fingit, aut quidpiam minuit: testes ve-
rò, & vasa feminalia cùm in mare, & fœmina similia ferè
omnia fabricasset, numero, magnitudine, anfractibus, par
est credi, eiusdem momenti gratia condidisse. Id quod
rerum euentus, & fides oculorum demonstrauit: nam se-
mine intra vasa illa turgente, fœminæ procliues ferun-
tur in Venerem; eáque si non vtantur, vterinis capiun-
tur affectibus, à quibus, semine ipso excreto libe-
rantur.

Rursus non minùs quàm mares, gonorrhœam, & pria-
pismum patiuntur fœminina bruta, quæ statis tempori-
bus concipiunt, & quasi furentia mares quærunt; nec
aliunde, nisi retento stimulata femine eo verò per concu-
bitum excreto protinus conquiescunt, adeò vt ampliùs B
mares non admittant, donec rursus aceruent; quod sanè
non ita eueniret, nisi semen progignerent, & in congressu
proferrent.

Adde. Si fœminæ castrentur (quod in porcis quotidie
conspicitur) ampliùs non coëunt, nec vlla ratione susti-
nent accessum. Igitur illarum testes semen progignunt,
& eo turgentes, ad libidinem, & conceptus faciunt: id
quod & per illarum partium dissectionem ad oculum de-
monstratur; atque ita ex sententia Hippoc. *lib. de natura
pueri. ad initium*, Galanus *lib.* 1. *&* 2. *de sem.* latè, & *l.* 6. *de
loc. cap.* 5. confirmat.

Quod autem virile semen, non vt opifex tantùm, sed
vt materia etiam, in fœtus procreatione seruiat. (quidquid
Arist. *lib.* 1. *de generat. animal. cap.* 2. & alibi censuerit) pre-
terquam quod ex Hip. colligitur, *cit. de natur. pueri*, dum C
vult ex vtriusque seminis miscella, menstruo postea ac-
cedente sanguine fœtum consistere, multis ostendit Ga-
lenus *lib.* 1. *de sem. cap.* 5. Cùm oporteat semen ab vtero
comprehendi, ac retineri, vt conceptio fiat, prout *libello
illo*, & *de genitura* Hip. & Galenus obseruarũt, nam vterus
sentiens suauitatem, seminis, huic totus fit obuiam, quod
ipsum plena fidè nomen cõceptionis indicat. Prætereà, si
nulla geniti pars, ex ipso virili semine, tanquã ex proxima
materia procreantur, quò vertitur corpulenta ipsius sub-
stantia, (vt verbis vtar Philosophi 2. *de gener. animal.* 3.)
postquam motionis principium, generantémque virtu-
tem semini præstitit? Nec enim intra vterum diutius im-
morari, retineríue potest, præterquàm ad generationem
quin morbos excitet grauissimos, & symptomata perni-
ciosa. Minùs extra vterum pelli, eius siquidem osculum D
valde occludi scripsit Hip. 5. *aph.* 21. & alibi: immò Gale-
nus multis argumentis ab experimento desumptis confir-
mat, concipientibus nequaquam excidere genituram, sed
intus necessariò manare. Superest ergo quod dicit Arist.
in halitus, abire, si nullam præstat materiam. At si ita fie-
ret, protinus à conceptu vterus nimiùm inflatus, ac elatus
sentiretur, immò distenderetur, & doleret; cùm tamen
oppositum appareat, ipso sese contrahente, & circumqua-
que conceptus materiam comprehendente, vnde in pri-
mis mensibus vterus minor apparet: præterquam quòd
necesse foret, aut partus tempore, aut priùs flatus illos
per pudendum cum sonitu emitti, non secus quam excer-
nuntur illi, qui in ventre colliguntur.

Deinde. Solida membra, & quæ à Medicis spermatica
nuncupantur, ossa, nerui, arteriæ, venæ, sicut distant à san- E
guinis substantia, ita exanguia, sunt, & nullam ferè illius
similitudinem referunt; feminis autem maximam, colo-
re, consistentia, crassitie, lentore, & specie. Ergo probabi-
lius est ex semine, quàm ex sanguine efformari. Nec cum
Philosopho dicas, partes omnes ex sanguine fieri, sed illas
eo priùs à natura multùm alterato, & è rubro in album,
è tenui in crassum mutato, non secus quàm ex eodem
perinde elaborato nutriuntur, iam in lucem edito infan-
te: nam si sanguis ita alteratus, & in album succum con-
uersus, semini prorsus similis efficitur, quorsum natura
alioquin artificiosa, & quæ nihil superfluè, aut frustrà ma-
chinatur, semen, quod habet à principio paratissimum,
expellat, conetur sanguinem ad seminis similitudinem ab
initio elaborare?

Insuper. Si ex plantarum semine, cui inest sua opifex
virtus, iunctis terræ portionibus planta ipsa procreatur,
præstante semine ipso generantem vim, simul & mate-
riam; cur hoc ipsum non admittemus in semine anima-
lium ad sui fœtus formationem, asserentes vtriusque pa-
rentis semen esse solidorum materiam?

Esse autem muliebre semen prolificum, & vim etiam
habere efficientem; nec mulieribus duntaxat datum, vt
materia foret generationis, aut solum impetum illis, &
quasi stimulum ad congressum adderet, apertè etiam col-
ligitur ex Hip. *cit. de genitura. & de natur. infantis*: & multis
Gal. *lib.* 2. *de semin.* comprobauit; atque ex eo potissimùm
quoniam si eiusdem speciei sunt mas & fœmina, & persi-
mile ferè semen in similibus organis gignunt, illudque
similiter cum libidine, & oblectatione per concubitum
effundunt; cur similes habere facultates, similésque agen-
di vires denegabimus?

Ad hæc. Ni fœmineo semini vis actiua inesset, nun-
quam liberi matribus similes procrearentur. Atqui sæpe-
numerò partus matri assimilatur. Igitur earum semen suã
habet efficaciam, & agendi virtutem, qua ingreditur ge-
nerationem: non enim sola materia, solúmque principium
passiuum, causa esse potest assimilationis: cùm enim assi-
milatio ad vnum, vel alterum parentem, docente Hip. *cit.
de genitura*, ex vnius, vel alterius superantis seminis por-
tione sequatur, quomodo in actione superabit fœmineum
si agendi vi omnino destituitur?

Nec vim rationis infringes, dicẽs cum aduersariis, ple-
rumque ob materiæ ineptitudinem non posse agens sibi
effectum assimilare, sed vbi quod nititur obtinere non
potest, in proximam formam degenerare, absque vlla rea-
ctione materiæ, atque ita accidere in fœtus assimilatione
ad matrem. Nam licèt verum sit, hoc & sæpe terræ vitio,
absque vlla vi & concursu actiuo terræ, linum in lolium
migret, & triticum in typham: id tamen solùm ostendit, ex
passi rebellione, irritam fieri agentis vim, & interdum im-
pediri quo minùs effectus ipsi assimiletur: at verò quòd
fœtus matri simillimus fiat, eamque solam, etiam in mini-
mis, & aduentitiis repræsentet, accidere nequaquam po-
test, nisi, ipsa suo semini vim imprimat informantem, cum
suorum accidentium idolis, quæ alterius seminis opposi-
tum conantis efficaciam vincat. Consule Ioannem Galle-
go de la Serna *lib.* 1. *de principiis generation. cap.* 25.

Denique, Nisi sua vi generante fœmineum semen pol-
leret, meritò foret accusanda natura, quòd solas fœminas
eo beneficio priuauerit, quo reliqua corpora corruptibi-
lia donauit: omnibus siquidem vires quasdam indidit, vt
& elementis etiam suas qualitates actiuas, quibus agunt,
& dum suam imprimunt similitudinem, gignunt, & alte-
rum sibi simile substituendo, viuunt, & durant: natura si-
quidem exoptat vt perpetuentur, quod cum per se ob fra-
gilem mortalium rerum conditionem obtinere nequeant,
tamen diu permanent.

Demum. Si vel ipso testante Aristotele vtriusque sexus
vires natura in fruticibus miscuit, non committens soli
masculæ vi (licèt terra materiam ei conferat) procreatio-
nem fruticis, sed fœmineæ simul; atque ita per totum
stirpium semen formatricem diffudit, nempe quia ita to-
tam materiam communicans, & permeans, meliùs, & fa-
ciliùs fingit, & materia ipsa obsequitur; cur id multò ma-
gis in animantibus, quæ perfectioris sunt ordinis, non
efficeret, maris fœminæ vires mutuò coniungens, non
duntaxat vt fœmina materiam suppeditet, sed vt copulatis
ac confusis actiuis amborum viribus, semen vnum ex
vtrisque aptius generationi euadat.

Esse verò masculinum præstantius, ac fœcundius, nemo
inficiatur; fœmina enim cùm sit frigidioris temperamen-
ti, frigidiúsque semen eius, æquali fœcunditate cum ma-
sculo calidiore pollere non potest, sed minori ex Gal. 13.
de vsu part. 6. Atqui illud citra maris opem sterile quid-
piam, & imperfectum progignere tantùm potest; gallinæ
& aues subuentanea oua, grossibilia, molas, &c.

Non requiri autem omnino fœmineum semen ad con-
ceptum (quidquid citati auctores repugnent) expressè
Arist. 1. *de generat. animal. c.* 19. *&* 20. & *lib.* 2. *c.* 4. asserens
concipere

concipere sæpè fœminam absque vlla profusione, & quæ ad eam sequitur, voluptate. Ratio suadet: nam cùm virile semen prolificum absolutè dicatur, integrè coctum, & perfectum, si copia sufficiente effundatur pro gignendis membranis, intra quas fœtus formandus, tegendúsque est, simul & pro primis solidorum lineamentis; cur per se solum non æstimabitur sufficiens muneri generationis, cùr-ve tunc non excusabitur fœmineum, dummodò menstruum vsus adsit in fœtus materiam & alimentum? Nec aduersantur Hip. *lib. de natura puer* & Gal. *cit. de sem. & 14. de vsu part. 7.* asserentes in conceptu, vtriusque parentis semen in medio vuluæ misceri, iaculatione, & fortè simultanea, atque ex vtroque ita mixto vnum confici principium: intelligendi enim sunt, melioris vsus gratia ita fieri, & ita magno quidem vsui esse ad fœtus constitutionem, sed non omnino requiri vt simul concurrant, & misceantur. Atque eodem (anè modo accipiendum est illud lasciui poëtæ, detestantis tanquam infœcundum concubitum, in quo mas, & fœmina pariter non excernunt; & aliud in quo tarditatem à viro requirit, vt fiat & simultanea vtriusque eiaculatio, vtpote quæ ita facta vim maximam habet ad conceptum, sed non proinde necessariam. Porrò licèt non excernat fœmina, adhuc etiam actiuè concurrit, & fœtus productionem adiuuat cum informatrice vteri, cui etiam sua vis ineft. Lege Bonauentur. *quæst. 1. num. 31.* Maior. *quæst. 3. art. 4.* Ocham. *quæst. 3.* & alios quos refert Mirandula *lib. 1. de examine vanitatis, cap. 16.* qui nostras partes acerrimè tuentur.

Superest solùm Peripateticorum fundamenta, conuellere. Et primum sic. Seu semen cum Galeno *lib. 2. de semin.* sanguinem definias, in venis quæ ipsum continent, exactè confectùm; vel cum auctore *finit. medicar.* gignitiuum humorem calido spiritu constantem, & in seminariis vasis contentum; aut succum familiarissimum matrici, *14. de vsu part. c. 11.* siue cum Arist. & Medicis etiam, vtilem superfluitatem vltimi alimenti, non quasi absolutè superfluitas sit, sed pars quædam vltimi alimenti nondum in membrum versa, quæ superfluit, aut eripitur naturæ, antequàm in membri nutritionem abeat, siue cum Neotericis finias, quòd sit corpus humidum, spumosum, & album, ex reliquis alimenti vltimi & spirituum vbique oberrantium permixtione, vi sola testium excoctum, elaboratumque idque ad perfectam animalis generationem: quid prohibet ab eadem re diuersas separari superfluitates, si nullum mixtum vsque adeò homogeneum reperitur, quod partes inter se diuersas non obtineat, nullúmque tam simile alimentum, in quo varia non reperiantur excrementa. Immò verò si à puriori sanguine, iam intra poros membrorum recepto, exactè concocto, & iamiam in substantiam commutando, superfluitates separantur; cur non ab impuro in vasis totius redundante, vnde crudas & excrementitias portiones consultò ad vterum transmittit, vt & corpus purgetur, & præstetur materia, & alimentum? Nec ideò superfluit semen, aut menstruum ex parte maris; sola siquidem fine mare fœtum alit, pariterque cum eo efformat & gignit, & carnosarum partium ipsa sola materiam præstat, præter alios sui seminis vsus, de quibus *infrà* atque ideò cùm ad pubertatem deueniunt, masculus tantùm semen fundit, fœmina menstruum simul sanguinem, & cum vtroque ad generantem concurrit.

Secundum parum etiam vrget, nec aliud euincit, quàm pueros eunuchos, & mulieres, perfectum & exactè coctum semen non progignere, ex caloris, & virilis habitus defectu; propter quem imberbes etiam sunt, fragiles, & pusillanimes, quos etiam fricatione, & congressu humiditates quasdam albas aliquando excernere non negauit Aristoteles.

Ad tertium Ideò libidinosæ crebro partu temperantur, & ad sobrietatem redeunt, quia vacuato sanguine exhauritur seminis materia; vnde & ipsum minuitur, simul & libido, quæ à turgente semine excitabatur. Fluunt verò salacibus menses frequenter, & nonnullis ex turpi conspectu, quoniam conante natura ex Venere imaginata semen excernere quod suum est incitamentum, & vteri vasa in eum vsum comprimente, profluit sanguis, vtpote quifaciliorem habet, & magis expeditum descensum; semen difficiliorem, ob vasorum seminalium circuitus, & anfractus: qua de causa iumenta etiam libidinis œstro correpta frequenter reddunt vrinam.

Ad quartum. Constat quid sit respondendum, nec verò dissonum fuit generandi principia simul misceri: quin potiùs conuenientissimum, vt ab vtroque parente materia quædam emitteretur, in qua ita illorum vis & potestas contineretur, vt à neutra per se, sed ab vtriusque miscella, soboles procrearetur, ex adductis causis. Quoniam verò ita separatæ hæ, siue discretæ vires, generandi munus nequeunt explere, ideò alter suo semine stimulante, alterius copulam, societatem, & coniunctionem desiderat, ex qua mutua (vt rectè dixit Empedocles ab Arist. relatus *1. de generat. animal. 18.*) veluti symbolum quoddam fit, B totale principium generationis, passiuum & actiuum: nec superfluit vllum, quanquam à mare & fœmina materia simul, & efficacia præstetur; à neutro siquidem sufficiens præstatur. nec perfectum quidpiam edi potest, vt diximus. Mas namque licèt polleat gignendi efficacia, nec materiam habet sufficientem, nec locum in quo formari queat, effingique conceptus: fœmina verò, etsi locum habeat idoneum, seminis tamen copia, & integra vi ac fœcunda destituitur, eámque consequitur ex permixto virili semine.

Huius enim fœcunditas, illius accessu etiam promouetur, & aptius redditur ad membranarum, & solidorum efformationem: nam vsus seminis in fœmina multiplex est. Primus, vt stimuletur ad coïtum. Secundus. vt mulier ipsa quodammodo perennet, traducta in fœtum similitu-C dine. Tertius, isque maximè necessarius, vt augeat semen masculinum, & sufficiat generandis membranis. Nec obstant argumenta Vesalij *lib. 5. de fabric. cap. 17.* quòd semē ex Gal. sufficit formandis membris omnibus solidis, quare multò magis membranis, citra fœminæ subsidium. Addit, quod suprà tetigimus, fieri ex exiguo semine ingentem arborem; cur ergo non ex masculino semine membrana fœtum obuoluens? Dic ad primum. Solida gignuntur ex semine, id est, ex attracto sanguine in semen verso. Ad alterum. Plantarum semina cortice continentur, quo rupto confestim trahunt ad efformationem materiæ: semen verò virile antequam tractu operetur, membranam gignit, intra quam veluti corticem, vis illa tractura clauditur. ex Hip. *lib. de natur. pueri. in init.* hanc membranam, & venulas formandas, quibus fœtus cohæret cum D vtero, fœmineum semen auget, & nutrit virile.

Porrò licèt in fœmina sit facultas informatrix, licèt adsit materia, citra virum concipere non potest; nam hæc vis non est perfecta, quæ sola sufficiat. Quod verò adduntex Auerrhoë, & Amato, citra seminis excretionem concepisse multas, difficile creditu est, ne dicam figmentum merum: quo pacto tantum Philosophum miror, quòd dicat maximè sibi placuisse rationem Medici vocati Auencladis, *in lib. suo de semin.* dicentis hoc impossibile non esse, *quia vulua trahit sperma propter vnam propriam virtutem quam habet cum eo à tota specie, & ad hoc nō est necessaria delectatio. O quàm bene placet mihi!* licèt enim non impossibile sit, fœminam citra voluntatem concipere posse; tamen semen debet esse calidum, spirituosum, non frigidum, vt efformando fœtui apta sit materia. Dein-E de semen, teste Philosopho *2. de generat. animal. 2.* spumosum est: si ergo in aqua permaneat, liquescat est necesse. Insuper vrget illa ratio: nam si semen extra vasa effunditur, illicò corrumpitur, ex Gal. *7. meth. 6.* multò magis si ab aëre alteretur: tunc enim vis eius omnino euanescit. De quo argumento consule Casmannum *lib. 1. psycholog. cap. 8. quæst. 4.* Demum animalia quæ habent penem longum, sunt infœcunda, *lib. 1. de generat. animal. c. 6.* nam in longo illo ductu semen refrigeratur, & generationi ineptum euadit: quomodo semen viribus suis priuatum, per longum aquæductum Poterit attractum ingredi vterum, vt fit conceptui aptum. Scotus *3. sentent. distinct. 4. cap. 1.* cum Caietano *ibi*, & aliis, nouum soluendi modum innuit, vt tueatur Auerrhoëm, dicit enim fœminam non posse concipere citra oblectationem; at non potest bene oblectari,

oblectari, nisi effundat: quare ad ingressum iucundum feminis virilis in balneo, sequuta titillatione & motu, semen fœmineum ad vterum est excretum. Futilis solutio: immò inanis trica: nam semen non titillat vterum, spiritu & calore omnino orbatum, & in totum ab humiditate aquæ, & aëre ambiente frigidius factum. Lege Paul Zacchiam *lib.3.quæst.medicolegal.tit.1.quæst.8.* qui multis rationibus huius historiæ vanitatem impugnat euidenter cum Laurentio *lib.8.de re anatomica, quæst.11.*

Vltimò. Non effluit semen, aut euolat in flatus, vt dixit Arist. immò intus permanens, agente tenuiore spirituali- que parte, in qua vis opifex continetur ac viget, secundùm crassam & corpulentiorem (vt ita demus agens à patiente diuersum, nec quicquam in se ipsum agere) in membranas illas, & solidas partes abit, quibus efformandis non ita conueniebant menstrua. Nec verò in ipsa fœminum miscella, necessarium est, vnientis vnum, alterum vniti rationem habere, aut tertium aliquod dari in quo vniantur, quod instabat Auerrhoës: per se siquidem vniuntur liquores eiusdem generis similes, quales sunt masculinum, & fœmininum; non enim masculino tantùm coagulandi principium, & actiuam virtuté, sed fœmineo pariter tribuimus? quicquid repugnet Aristot. cum suis. Ita ad propositam quæstionem responsum esto: de qua plura si requiris, præter Hip. Gal. Arist. Auic. & Auerrhoëm. Lege Leuin. *lib.1.de occult.c.6.* Montanū *lib.1.medicinæ vniuersæ, tit.de morbor.diuisione, quæst. 2.3.4. mihi fol. 207. edition. Francofurtensis.* Clementem Timplerum *lib.2.empsycholog. c.6.* Rotar. *in contradict.Gal.num.137.* & Castrenſem Lusitanum, medicinæ phœnicem *lib.5. de meteor. microcosm. cap.2.*

HISTORIA X. AVENZOARIS, De corrosione matricis.

Ad corrosionem matricis mors subsequuta.

Generatur quidem hæc ægritudo in matrice, ex vberantia humoris acuti, & corrosiui; & quando fit in aliquo alio membro cum difficultate curatur: ergo cùm oritur in isto membro multo difficiliùs. Et iā recordatus sum, quòd cùm essem iuuenis, ad me venit quidam senex, & dixit mihi, quòd quædā Domina de qua multùm curabat, & eam multùm diligebat, hanc patiebatur ægritudinē. Et ego diu in eius curatione laboraui, donec fui fessus; & quia eam multùm diligebat, feci scire hoc patrem meum, qui senex erat, & ipse me desperare fecit de hac curatione, dicens quòd hæc passio eam ad mortem deducere debebat naturaliter, & docuit quod, ei facere deberem. Et aliquando hæc ægritudo alleuiabatur, & aliquādo intendebatur donec sanguis in quantitate maxima emanauit, & corrosio dilatabatur: & in tantum augmentata, & dilatata fuit corrosio, quòd corrosit vnam ex magnis venis, & inde tantum sanguinis exiuit, quòd inde mortua fuit, &c. Auenzoar* lib.2.theizir, tract.5.cap.3.

QVÆSTIO XIX.

Vtrùm vlcera vteri insanabilia sint.

PARAPHRASIS.

Hæc ægritudo.] Vterum, cæterarum partium ritu, vlceribus conspurcari, quæ ab acutis, biliosis, acribúsque humoribus originem ducunt, res est manifesta: nam sæpe humores ab aliis partibus in vterum confluunt, vel in ipso generantur, ita mordaces & maligni, vt ferinam induant naturam, & fortiantur erodentem vim, in cancrosámque naturam facillimè degenerent. Si enim iecur feruidum & igneum, humorem biliosum exassat & adurit, eúmque exiccando crassiorem reddit, & atræ bili simillimum, tunc hic ad vterum corriuans, ibique stabulans, cancrum gignit, maximè in iis, quibus diu suppressa sunt menstrua; quæ retenta, excalfacta, ac retorrida huic malo vberrimam materiam præstant, vt *lib.6.cap.45.* Paulus admonuit.

Vlcera omnia vteri difficilem sortiri curandi viam, indicat neruacea ipsius substantia, quæ semel exulcerata rarò coalescit, ac regeneratur. Accedit ipsius vteri natura, & conditio, quam in suscepandis totius corporis excrementis idoneam fuisse constat, ratione humidioris, sordidiorísque loci, cùm vterus sit positus in medio sordium confluxu, & totius corporis sit veluti sentina, ac receptaculum, quæ omnia esse curandis vlceribus aduersa, nemo non videt. Accedit recondita loci sedes, ad quam facilè medicamenta penetrare nequeunt.

Si vlcera sint sordida, & post inflammationem aut erysipelata superfint, virulenta ac depascentia fiunt. Quæ post scirrhum, in gangrænosa, dysepulotica, & chironia commigrant. Ab vlcere inflammato, exiguum quid fæculentum, & sanguinolentum, cum ingenti dolore procedit. Si sordidius sit, ichores cum minore labore emanant. Si sit depascens, teterrimi odoris fluxum emittit. Si vlcus à bile oriatur, aut à sanguine, dolor erit acerbissimus, pungens cum ardore, & febri. Ex salsa pituita, pruritus intolerabilis contingit, & excrementum cum fœtore: acrimonia, paucóque sanguine permixtum effluit. Si ab inundante humiditate vlcus sit concitatum, maior aderit fœtor, excrementa erunt tenuiora, & copiosiora. Si veluti fæx vini ab vtero stillet, vlceris cancrosi suspicio est. Si exit sanies instar loturæ carnis recenter mactatæ, menstrua ad suppurationem vergunt. Si excretum sit viride, liuidum, nigrum, & cum dolore, vlcera sunt corrosiua cacoëthica fistulosa. In vniuersum verò vterum esse exulceratum cognosces, si sanies emanat tenuis, aquosa, nigra, fulua, & grauiter olens. De quorum causa, signis, & curatione sat multa exarauit Valerius Baldutius *peculiari tractatu de vlceribus.*

Quo pacto, si vlcera vteri magna sint, in profundis partibus posita, valde putrida, & corrodentia; adsit dolor in pube vehemens, in lumbis, capite, & præsertim syncipite; in excretis sentiatur fœtor horribilis, hæmorrhagia ingens corrosis vteri venis emanet, ob quam debilitentur ægræ, & in animi deliquium incurrant; hæc insanabilia sunt, nam sanguine orbatum corpus contabescit, & extinguitur. Quæ verò contrario modo se habuerint, ea sanare ne desperes, vt *lib.1.de morb.* passim docuit Hip. Rectissimè ergo pater Auenzoaris prædixit, quòd hæc passio erat desperata, & quæ fœminam hanc necessariò debebat ducere ad mortem; nam hac correptæ, suborta febricula iugi, fastidio, inquietudine, animi angore, syncope vitam cum morte commutat. Pater autem Auenzoaris Medicus fuit eruditus, vt constat ex ipso, *lib.1.theizir, tract.11. cap.2.*

Si vlcera sint cancrosa, incurabilia sunt apud Hipp. *6. aph.38.* & firmat Gal. *in com.* sub his verbis. *Quòd enim illi qui sunt in partibus penitioribus, talibus nō curātur remediis, etiā experientia docet. Etenim scio omnes, qui huiusmodi cancros curare tētauerunt, magis illos exacerbasse, & breui homines interemisse. Nam qui cancrum in palato constitutum, & in sede, & in sinu muliebri, vel vsserunt, vel secuerunt, non potuerunt vlcera ad cicatricem perducere, & homines per curationis afflictionem vsque ad mortem excarnificarunt, qui nulla curatione adhibita, longiori tempore vitam cum minori molestia transegissent, &c.* Et Paulus *loc.cit.* sic ait: *Quoniā verò partes putrefactæ, aut quæ, vt simpliciter dicam, naturæ modū excesserunt, ablationē sui postulant: cancris vnlue, manus opera nec potest; nec vtile est admoueri, &c.* Cancer enim vlceratus in quacunque parte consistens si incurabilis est, quantò magis in vtero? in quo ob dictas caufas, corrosis venis magnis vteri, quibus ipse præditus est, ex Galen. *lib.6.epid. sect.1.com.2.* difficillimam, aut nullam curationem admittit. Si enim leuia tentes, ea affectus contumax contemnit; si acria applices, & violenta, humor atrabilarius irritatur, & excandescit, vnde insanabilis redditur affectus, ex Gal. *lib.4.c.24.* & nos *lib.2.in com. histor. 28.* proposuimus. Quapropter ad preseruandum ne vlcus ampliùs sordescat,

ſordeſcat,fidiſſimo experimento compertum habeo, cauteria in cruribus excitare, vt ſpiret vterus,& putridi humores ad ignobiles partes trudantur.

Blanda ergo curatio inſtituta eſt, vt par erat à patre, Auenzoar,& mitibus medicamentis celebrata. Cùm ergo arbitraretur vlcus hoc cancroſum eſſe: quia hic peruicax humor, venis magnis arroſis excitata nimia hæmorrhagia, ad mortem perduxit,idcirco ſolùm filio ſuo conſuluit,vt adminiſtraret victum.Et hoc eſt quod ſignificauit,cùm dixit: *Et docuit quid ei facere deberẽ.* Ergo præmiſſa totius prouidentia,ſi vires ferant, & vlcus ſit in initio, ſecanda vena, clementia expurgantia offerenda, humor mordax retundendus,partes principes roborandæ. Vlceri anodyna,abſtergẽtia,exiccantia applicanda, quorum amplam ſyluam legat qui velit,apud Mercatum *lib.2.de.morb. mulier.c.*20.Hieronym.Fabricium ab aqua pendente *lib. 2.de tumorib.cap.*22.Guilhelm.Fabricium Hildanum, & alios. Vlceratus cancer illicò vas grande abradit,& ſequuto copioſo ſanguinis effluuio corpus tabefacit,colliquat, & tandem ad interitum deducit. Aliquando vas paruũ corroditur,& ſanguis emanat in quantitate exigua,hoc modo intelligendus eſt Gal.*lib.5.meth.c.5*.narrans hiſtoriã mulieris,quæ ex vtero ſanguinem excreuit & ſucco plantaginis,huic vſui vtili,oblato,conualuit;quam hiſtoriam, vt parui momenti,inexplicatam reliquimus.

Si vteri vlcera ſordida, doloſáque ſint, & Gallicæ luis ſapiant naturam,nullo alio præſidio promptiùs quam antidotis pugnare debemus, & quæ à tota ſubſtantia prauam humoris qualitatem retundant: de quorum genere ſunt,ebenum, ſmilax aſpera, & radix chinæ, non ſpretis localibus præſidiis,quæ vlcerum ſorditiem abſtergere, & exiccare queunt; quorum præſidiorum farraginem lege apud Mercat.*de morb. Gallic.cap.*7. & *in Appendice, cap. de morbo Gallico*,proponemus latè.

Atquia delicatulæ fœminæ ſudorificis præſidiis non ita obtemperant,præſertim debiles,& febre tenui detentæ,& in quibus ob proſtratum virium robur hæc celebrari nequeunt,tunc iiſdem,ſed mitioribus eſt pugnandum, quæ calorem igneum contemperent, deleteriam morbi Gallici naturam infrænent,& vlcera cacoëthica exiccent de quo curandi modo,lege *obſ.noſtram* 134.*lib.*1.*de praxi admiranda*,& *lib.2.obſ.*128.quibus in locis illuſtria tabis Gallicæ exempla deſcripſimus.

Si verò hæc non proſint, & vteri vlcera radices agant, & præ ſui contumacia, intemperie, dira vi auxiliis non ſuccumbant. Mercurio debellanda, quem pro huius morbi medela eſſe præſtantiſſimum, contra plurium opinionem,expugnatis illorum argumentis *lib.1.in com.hiſt.*37. demonſtrauimus,nam ſi febricitent, hydrargyrium cùm frigidum & humidum ſit, calidorum humorum feruorẽ atque impetum coërcet, calida & ſicca viſcera humectat, quo fit vt tutò omnis generis vlcera ſanet, ſcabiem demulceat, pruritum compeſcat,impetiginem, pſoram, lichenes,lepram,& alia huius naturæ radicitus euellat.Hoc auxilium ſi tempeſtiuè celebretur,corpore,vt docet, præparato,non leue leuamen afferre ſolet:licèt enim malam qualitatem morbo Gallico inſidentem non corrigat, tumores tamen comminuit,& facta vacuatione per ſputum, aluum, aut ſudorem, vlcera abſtergit; ſi verò incautè adminiſtretur, ſæua ſymptomata accerſere ſolet: narrat enim Fabritius Hildanus *cent.3.obſ.chirurg.obſ.*92.quendam ex improſpera vnctione Mercurij ſubitò fuiſſe emortuum.

HISTORIA XI. GALENI,
De fluxu muliebri.

A deſperato vteri profluuio, mulier, Galeni opera liberatur.

BOëthi vxor cùm in muliebrem,quem vocant fluxum incidiſſet,obſtetricum familiarium,quæcunque in vrbe Roma optimæ habebantur,remediis vſa,cùm nihil leuaretur,vir eius

A *præcipuos Medicos conuocat. In eam ſententiam ab omnibus itum eſt,vt ea remedia adhiberentur,quæ ab Hip.& aliis poſt Hip. Medicis optimis deſcripta fuiſſent.Voluit Boethus ſẽper intereſſem mulieribus,quoties aliquid ægrotanti miniſtrarent vxori,probarémque ſingulas medicamẽtorũ materias,quarum intentio ſummatim erat,non vterum modò,ſed vniuerſum etiã corpus ſiccare:vnguẽta inſuper admouere,quæ muliebres locos adſtringerẽt.Sed ita faciendo,cùm deterior indies morbus videretur,iure mecum,& reliqui dubitare cœperunt. Et quãuis omnes requireremus ad aliũ ſanandi modũ tranſire,melius tamen quicquam,aut ratione inuentum,aut experientia reperiũ non occurrebat,quàm in quod optimi Medici paulo antè cõſenſerant. Interea verò tumor in ventre,qualis in prægnãtibus ſuboriri ſolet,apparuit. Quamobrem ex miniſtrantibus nonnullæ reuera prægnantẽ eſſe ægrotantem credidere. Non tamen*
B *Medicorum aliquis id verum eſſe arbitratus eſt:nã muliebris fluxus indicia,quæ ſingulis diebus excernebantur,earũ opinioni refragabantur. Cùm igitur ægrota mulier ab ancilla ſibi fieri permitteret,quæ in prægnantibus fieri ſolent, & ſingulis diebus lauaretur,contigit vt in prima thermarum cella,vehementiſſimis doloribus correpta, quales parturientibus aduenire ſolent,humoris aquei vſque adeò multum excerneret, vt animo defectam è thermis ipſis extulerit. Inclamantibus ergo, & vociferantibus ancillis,verùm neque pedes,neque manus, neque os ventriculi fricantibus,ipſe qui caſu ante fores balnei conſtiterã,audito clamore intrò me proripui, conſpiciénſque frigentem,manu nardino vnguento admota,ſtomachum laborantis ex eo confricui, ancilláſque iuſſi pedes calefacere,manus fouere,odorandum aliquid naribus ſupponere,tunc itaque ipſam* celeriter refocillauimus. Subſidente verò ob inanitionẽ*
C *ventre,ſummopere verecundia affecta eſt obſtetrix, quoniam eam eſſe prægnantem, contra Medicorum votum opinabatur. Dubitantibus itaque ſingulis quid factu opus eſſet,noctu mihi de ea re cogitanti tale quiddam nouum occurrit:nam quando, vt dixi, animo defecit, ipſéque nardi vnguento præcordia (nihil iuuantibus,ſed clamantibus ancillis) confricui, recordatus ſum me tantam mollitudinem illic reperiſſe, vt cùm animaduertiſſem poſtea, me violentiùs à principio præcordia fricuiſſe,timens ne carnem liuidam redderem,à violenta cõfrictione deſtiterim:partes enim omnes circa præcordia ſiquis exactè comparare velit, lacti quod coagulatur, nondũ tamen in caſeum obduruit,ſimiles erant. Prorſus itaque mihi viſum eſt,inſiſtendũ nimiæ humiditati exiccandæ,morbi qui aquoſus eſſet,excogitandúmque talem ſanandi modũ quo nõ ſolùm humiditatẽ ſiccaremus,verùm etiam ita calefaceremus,vt æſta-*
D *tis præſertim tẽpore ægrotantis corpus non liqueſceret, quod frigidæ & humidæ temperaturæ ſupra modum erat:huius tamen contrariũ tunc faciebamus,quum ipſam in arenã magis calidam decumbere præciperemus. In aliud quoque erroris genus,quod pleriſque in morbis occurrit,tum nos etiam incidere collegi:labuntur enim ſæpe Medici,dũ id quidẽ quod redũdat euacuant,ne tamẽ illi ſimile aliud gignatur non prohibẽt. Atque adeo mecũ decreui,vt vniuerſa victus ratio ad duo inclinaret,potus paucitatẽ,& totius corporis frictionẽ, quã non ex pice & reſina ſubſequeretur inunctio,ſed ex melle ſolo,multùm quidẽ cocto,tantùm tamen refrigerato,vt fontanæ aquæ ſimilis æſtiuo tẽpore foret. Ac quemadmodum per cutem humorẽ redundantem euocare melius eſſe cognoui, ſic medicamentis vrinam cientibus eundem per veſicã educere deliberaui,dandámque operam cenſui,vt per aluum etiam detraheretur. His animo præſumptis Boëthum ſic ſum alloquutus. Me, quẽ probè noſti in hodiernũ vſque diem,ne in vna quidem re ad medi-*
E *cinã ſpectante deliquiſſe,tecum ipſe conſidera,an totos hos decẽ dies circa vxorem tuam,operam quam velim,præſtare ſinas; ac ſi meliùs interim ſe habere videbitur,totidẽ rurſus diebus aliquid denuò circa eamdẽ agere iubebis:ſin tibi nihil profeciſſe viſus fuero,tũ denique ab ea prorſus & ipſe diſcedã. Hoc mihi cùm prõptè Boëthus conceſſiſſet,medicamento* aqueum humorẽ per aluum ducente primò vſus ſum:pòſt aquã in qua aſarũ,& apium inferbuerant,bibendam exhibui. Cùm itaque duobus primis diebus,vterus minùs fluere cœpiſſet, tertio die rurſus haud multum medicaminis illius exhibui, quod per aluum trahebat ea,quæ per vterum repebant: cùm non ſolùm per vrinã,ſed per aluum etiam humorem deriuare vellem. A b eo die poſtea quotidie & melle ipſam perunxi, & corpus con-*

fricui

ſr. cui molliſſima primò, tum aſperrima ſindone. Montanarum etiam auium carnes, & piſces ſaxatiles comedendos obtuli. Cùm igitur diebus quindecim hiſce remediis vſus eſſem, nullũ prorſus morbi veſtigium apparuit, quod cùm aduertiſſet Boethus, quia etiam plus, quàm promiſerã, me præſtitiſſe videbat vt prorſus vxorem ſuam liberarem poſtulauit, præceptáque exhibere rogauit, quibus in poſterum ampliùs eo morbo non ægrotaret. Cùm itaque menſe tranſacto, & bene colorata mulier adeò foret, vt ad naturalẽ habitũ nihil penitus deſiderari poſſet, nec ampliùs fluxus indiciũ aliquod ſupereſſet, quadringentos aureos, ad me Boëthus miſit, & nobiliũ Medicorũ inuidiã auxit, &c, Galenus lib. de præcognit. ad Pohſtum, c. 8.

PARAPHRASIS.

CElberrima eſt hiſtoria hæc, & à Medicis ad curandas miſeras fœminas, hoc ſæuo, & tædioſo morbo detentas, ſemper in pretio habenda: multa enim in ea inueniuntur pulchra, ac vtilia, quæ circa morbum natura ſua difficillimum, & frequentiſſimum controuerti poſſunt, quem cùm omnes de morbis muliebribus ſcribentes, accuratè ex Gal, *hoc loco* deſcripſerint, idcirco nos pro textus explicatione, quædam ex multis arduis quæ ſeſe offerunt, Laconicè perſtringemus.

Fluxus muliebris dicitur à Galeno *lib. 6. de loc. affect. cap. 5. & 3. de ſympt. cauſ. cap.* 4. Paulo *lib. 3. cap. 63. vniuerſi corporis per vterum expurgatio, ipſo haudquaquam affecto.* Et licèt alicuius determinatæ particulæ non ſit morbus, cùm ſit affectio in genere excretorum immodicè, & in ea vitioſum ſit quod expurgatur; à menſtrui tamen ſanguinis eruptione differt, quòd in hac ſyncerus ſanguis procedit, in muliebri verò profluuio, fluxus corruptus apparet, Aëtio auctore *tetrab. 4. ſerm. vlt. cap. 65.* ſiue ruber, ſanioſus, purulentus, albus, viridis, pallidúſue exeat, vt Oribaſius notat *lib. 9. ſynopſ. cap.* 48. & Auic firmat 27. 3. *tract. 3. cap.* 23. & aliquando liuidus, vel niger, vt *lib. 2. de cauſis, & ſignis diuturnor. morb. cap.* 13. retulit Aretæus; cuius humoris, vtpote infrequentiſſimi, peculiariter non meminerunt auctores.

Deinde. Hic fluor interdum tenuis, craſſus, concretus, grumoſúſue emanat. Aliquando excretum eſt fuliginoſum, acre, erodens, nimis fœtidum: quos omnes diuerſos fluxus, iuxta varios putredinis, & corruptionis modos euenire, auctores præſertim Arabes confirmarunt.

Fluor hic, quo fœmina hæc illuſtris premebatur, aquoſus erat, vt Galenus *in textu* confirmat manifeſtè, qui ex alteratricis potentiæ debilitate, & partium frigida intemperie originem ducebat. Quare periculoſiſſimus eſt affectus hic: nam ex eo aliquæ in vteri procidentiam, tabem, & deiectis naturalibus potentiis, & ob ſpirituum copiam ex nimio fluxu exhauſtam, debiliori iecore facto, in hydropem frequenter labuntur. In hac fœmina rudimentum adfuiſſe cachexiæ, ex hiſtoria deduci poteſt, quoniam circa præcordia tanta carnium mollities aderat, vt lacti coagulato, nondum tamen in caſeum obdurato ſimilia eſſent: ſi verum eſt quod ſcripſit Hip. *l. 7. aph. 74. albæ* ſcilicet *pituitæ aquam inter cutem ſuperuenire*: vt enim rectè Galenus notat *in com. Quibus plurima in vaſis, totóque corporis habitu aceruata eſt pituita, his leucophlegmatias hydrops ſuperuenit, &c.* Huius rei argumentum efficax eſt, quia in prima thermarum cella, depoſita humoris copia, venter, quem habebat inflatum, detumuit.

Cùm ergo vrgeret malum, curationem aggredi coacta eſt, ſed priùs conuocatæ obſtetrices: nam ob verecundiam, & pudorem viris has partes tractare eſt indecorum, & ſic inaſſuetum; illis enim pudibunda loca illinire, fouere, fricare, vngere, vel in vterum digitos immittere eſt conceſſum, dummodò de admouendis auxiliis Medici cõſilium accedat. Maximum fuiſſe obſtetricum numerum in vrbe Roma, refert Galenus *lib. de cauſ. morb. c. 7. & 15. de vſu part. cap. 5. & 3. de facult. naturalib. c. 3.* quæ omnes nulla facta conſideratione auxilia adhibent, medicamenta eligunt, & officium Medicorum exercere ſolent, cùm tamen illarum præcipuum munus ſit, in iis quæ ad muliebria pertinent, ſe exercere.

Vxor ergo Boëthi, cùm nullum ex his imperitis fœminis leuamen ſentiret, primarios vrbis Medicos conuocauit, qui in eam vnanimes ſententiam conuenerunt, vt ea præſidia adhiberentur, quæ ab Hip. & aliis poſt Hip. Medicis erant conſcripta. Hæc omnia proponit Hip. *lib. 2. de morb. à num. 1. vſque ad* 14. dum mulieribus album fluorem patientibus dandum eſſe pharmacum fluxiones reprimẽs aſſeuerat, ſorbitionéſque ex panico, lenticula, farina hordei, ac recentis tritici cocti, alica cocta ſorbili, & zea cocta, quo loco plura alia ſcribit, vſque ad *num.* 75. *& lib. de loc. in homin. & l. 5. aph.* 36. dum ſic ait: *Mulieri menſes decolores, nec eodem ſemper modo, & tempore prodeuntes, purgationẽ indicant eſſe neceſſariam, &c.* Medici verò, quos refert Gal. poſt Hip. fuiſſe optimos, præcipui ab ipſo in ſuis libris citantur, præſertim *in lib. ſecundum genera, & locos, de pulſibus,* & *alibi*, nempe Cornelius Celſus, Archigenes, Diocles, Herophilus, Herodotus, Pelops, Lycus, Capito, Attalio, Muſa, Democritus, Aſclepiades, & alij.

Verùm cum ab obſtetricibus, mediciſque conſultum eſſet, vt non vterus modò, ſed vniuerſum corpus ſiccaretur, & vnguenta admouerentur, quæ muliebres locos adſtringerent, humorémque craſſiorem redderent; & iis celebratis in peius rueret affectus, quia adſtrictis locis, humore ampliùs incraſſato, & ad ſuperas partes retrocedente, idcircò regurgitante etiam ad internas ſedes, ibique coërcito, repullulauit tumor, qualis grauidis accidere conſueuit; ob quam cauſam obſtetrices, eam grauidam eſſe prædicabant. Medici verò rebantur contra, tumorémque ex intempeſtiuo adſtringendum vſu citra totius prouidentiam oblatorum, retento intus humore, & ad intimas partes reſtagnante accidiſſe exiſtimabant: nam hac de cauſa, monente Aëtio *loc. cit.* plura non contemnenda damna accidere ſolent, vehemens cephalalgia, cardialgia, epilepſia, neruorum reſolutio, &c. Et quamuis fœminas hoc albo fluore vexatas poſſe concipere non ſit denegandum, cum Hip. *lib. 5. aph.* 60. qui grauidas poſſe pati menſtrua aſſeuerat: tamen cum humoris eſſet quantitas vacuata inſignis: abſonũ erat conceptionem imaginari: nam in vtero humente, læui, mucoréque obſito ſemen retineri nequit; & natura præcipitata, & aſſueta fluxui, illicò omnia à ſe depellit; & ſemen à frigidorum humorum copia vel infrigidatur, vel extinguitur: quare rectè dicit Hip. 5. *aph.* 62. bene temperatos vteros ad conceptionem eſſe idoneos.

Ad ventris tumorem accedamus, cuius cauſa cùm eſſet aquoſus humor, adſtringentium medicamentorum vi coërcitus, factum eſt vt laxato ventre, & ex balneorum vi emollito, vnáque retentrice debilitata (illa enim ventrem, & partes internas eneruant, & relaxant, apud Hip. 3. *acut.* 59.) natura tantam humoris copiam retinere non poſſet: qua de cauſa tam ingens aquoſi humoris copia eſt vacuata, qui cùm ad vterum partem ſane neruoſam eſſet depulſus, diſtentione facta vehementiſſimum dolorem concitauit. Ex hac copioſa vacuatione, reſolutis ſpiritibus, animi deliquium oboriri, res eſt manifeſta, & firmat Gal. *lib. 6. aph. 27. & lib. 1. ad. Glauc. cap.* 14.

Huic virium lapſui, animique defectui opem allaturus Galenus, nardino vnguento ſtomachum inunxit: maxmè cùm fortè eſſet ad manus, cùm ſemper Matronæ Romanæ id domi paratum haberent; nam roborat, & calefacit ventrem, præſertim ſi in eo pituitæ crudæ copia redundat. Huic indicationi ſatisfaciens, pedes, manuſque, ob animi deliquium retracto ad interiora calore frigentes, calefacit. At cùm plurimi ſpiritus ex ſubita vacuatione eſſent reſoluti, odorata naribus admouere iuſſit, vt ſic reparatis ſpiritibus vires celeriter reficeret: odores enim citiſſimè nutrire, & naturam recreare, probat Hip. *in l. de aliment. n. 6. & 2. aph.* 11. Cùm ergo fœmina citò fuiſſet reuocata, neque frictionibus, ligaturis, frigidæ aſperſione, balneis (in fluxionibus ad ventrem aptiſſimis) neque narium apprehenſione opus fuit, quæ præſidia Galen. *lib. nuper citato ad Glauc.* pro hoc affectu curando ſummopere probat.

Sed cùm ipſe ob neceſſitatem præcordia confricaret, & partes illas omnes lacti coagulato, nondum tamen in caſeum indurato ſimiles reperiret, & aquoſo, crudo, & multo humore repletas eſſe intelligeret, collegit ſtatim,

omnem

omnem curationis scopum eò dirigendum esse, vt nimia humiditas absumeretur & exiccaretur, ne fortè æstatis tempore, corpore debili & molli vehementer excalfacto, tabesceret mulier; idque procul dubio euenisset, si in arenæ maris incepto auxilio perseuerasset: licèt enim habeat balneum ex arena vim exiccandi tumentem carnem, ægrotante scilicet in illis arenis calidis circumuoluto, si fides est adhibenda Galeno *lib.9. simpl. cap. de lapide pyrite*, Dioscoridi *lib.5. cap.1.* Lacunæ *in com.* Sauonarolæ *tract. de balneis*, Mercat. *lib.1. indicat. cap.13.* quo pacto hydropicis, podagricis, ischiadicis, suspiriosis, lienosis, asthmaticis remedio est: tamen auxilium hoc nimiùm colliquat, & molle, faciléque resolubile mulieris corpus resoluit. Hoc ita esse, argumento cognouit Galenus: nam præcordiorum partes adeò erant flaccidæ, vt timor esset, ne durante frictione, resoluto calore natiuo, ex liuore morticinium sequeretur; quo pacto à frictione sese retraxit: nam si dura sit, corporis molem deprimit, ex Paulo *lib.1. cap.18.* lenis verò licèt impleat, tamen in corporibus laxis ac mollibus, resoluit, & debilitat.

Hac de causa totam curationem in eo reposuit, ne pituitosi humoris copia generaretur. Hoc vt assequeretur, duo consuluit, nempe potus paucitatem, & frictionem ex melle multùm cocto celebratam: nam parcissimè bibentes, paucam humiditatem aceruant, & sic in corpore contenta humiditas potus abstinentia absumitur. Mel autem cùm sit exiccantis facultatis, coctionéque aridius factum, maiorem exiccandi facultatem acquirat, abstergit, & discutit vehementiùs; æstatéque præsente, frigiditatis illud particeps esse voluit, ne fortè ex frictione partes nimis calescerent, ardórque induceretur molestus: consuluit autem frictionem, quia hæc ab vtero reuellit.

His factis, & parte tenuiore humoris per cutem discussa, crassiorem per aluum, & vrinam expellere decreuit. Illis vsus est priùs, vt particularis per vrinam vacuatio facienda, corpore vniuersaliter vacuato faciliùs succederet; & sic post vacuantia per aluum, asari, & apij decoctum libenter propinauit: hæc enim diuretica sunt, calida, sicca, tenuia, ex Gal. *lib.5. simpl. cap.13.* sicque exiccandi facultate sunt prædita, sanguinem cogunt, exiccant, & excretum ab eo serum fluere faciunt. Ab his pituitosi succi fusi, ac liquati, fluxum muliebrè facientes, in vrinam mutati, deriuatione, vacuationéque per vesicam, locum vtero diuersum expelluntur: nam vt rectè monet Gal. *5. meth.3. per vterum naturaliter fluentia, vel per vrinas, vel per aluum sunt reuellenda.*

Arguet hoc loco acutior aliquis, reprobam esse Galeni curam incidentibus, aperientibus, & dilatantibus venas celebratam: nam fluxus muliebris hac de causa mouetur magis, menstrua cientur, & ad vterum humor à toto corpore attrahitur magis vbertim. Obiectionem sic facilè dilues cum Gal. *lib.5. simpl. c.22.* dicente, vera diuretica, aperientia, penetrantia sanguinis crassitiem auferentia, tàtùm abesse vt menses moueant, vt potiùs illos coërceant; nam quæ menses mouent, calida quidem sunt, non tamen adeò sicca, vt diuretica: & *infrà* ait. *Verum & hæc vtraque vrinas prouocant, & ad hæc cumprimis ea quæ calefaciunt, & desiccant: eapropter ea peculiariter dicuntur diuretica, siue vrinam mouentia, non quia sola moueant vrinas, sed quia solas, & non etiam menses, aut lac mouent, &c.* Quoniam hæc peculiari quadam ratione per vrinam euacuant. Quapropter his aquosos humores ad vrinæ vias deriuauit, quibus, sicútéq; victus ratione vsus, fluxus paulatim fuit diminutus.

Sola ergo superest soluenda dubitatio. Si affectus hic exiccantem victum expostulabat, cuius efficacia se hunc morbum persanasse gloriatur; cur pisces saxatiles exhibuit, quos frigidum, & humidum præstare victum, nullus ignorat? Dic, quòd licèt saxatiles sint facilis coctionis, & distributionis, sanguinem generent laudabilem, & consistentia medium, & tam in morbis frigidis, quàm calidis videantur posse concedi, quoniam mediam naturam habent, vt fusè ex veterum, & iuniorum mente comprobauimus *lib.1. in com. histor.28.* tamen petrosi pisces semper frigidum, & humidum præbent victum; quare si afferas, in hoc morbo præsertim chronico, voluptatis causa fuisse oblatos, Galenum à calumnia liberabis: suauia enim etsi deterio-

A ra, minùs nocere solent, *2. aph.38.* aliquando enim *laborantibus gratiæ cócedenda*, vt Hip. dixit, *6. epid. sect.4. text.8.* iucunda enim & cum voluptate assumpta faciliùs coquuntur, ob multas causas latas à Gal. *lib.6. de sanit. tuend.3. & 2. alim.27. & 4 meth.7. & 3. de temper.2.* Solue secùdò dicendo concessisse Galenum in hoc morbo saxatiles, condítos aliis rebus medicamentosis, quæ attenuare crassum succum queunt, vt sunt porrum, anethum, sal, ex Galen. *1. acut.27.* Hoc modo præparatos concedit puero suo epileptico, *in cap.4.* quos attenuare, exiccare, abstergere, aperire ob condimentum, probat Gal. *lib. de attenuante victus ratione, cap.8.* Lege elegantissimum Rorarium *contrad.111.*

Hanc ergo fœminam, vacuato aquoso humore per aluum, & vrinam, & retracto ad cutem per frictionem, & ope regiminis exiccantis, absumpto potus parcimonia, se
B cum maxima sui nominis fama persanasse gloriatur Galenus, cuius industriam, & miram in curando solertiam post eum omnes vnanimiter celebrarút. Ob quam curationem, in illustrissima fœmina, & inter Matronas Romanas nobilissima, celebratam, Boethus vir in vrbe insignis, qui Galenum liberasse à tribus quartanis Eudemum, & filij sui Cyrilli ægrotantis commissum erratum mirificè detexisse obseruauerat, déque eius excellentia, acutie, & curandi peritia planè edoctus erat, & alios Medicos tanquam medicinæ imperitos vituperabat. Galeno quadringentos aureos misit, & præstantissimorum Medicorum inuidiam auxit, qui mille coronatis solaribus æquipollent, vt notat Lacuna *in vita Galeni*, & ex eo firmat Amatus *1. cent.3.*

Nec magnum pro tanto morbo curato oblatum à viro Consulari locupletissimo donum iudico; nam maiora mu-
C nera Medicis fuisse concessa, veteres, & nostri obseruarunt, quorum exempla legat qui velit apud Plin. *lib.29. cap.1. & lib.26. cap.3.* Erasistratus Antiocho Rege sanato centum talentis donatus est à Rege Ptolemæo filio eius, id est, sexaginta millibus aureorum nostrorum, vt supputat Budæus *lib.2. de asse.* Charmis ex Massilia ægrum ex suis Massiliensibus sanandum conduxit sestertiis ducentis, id est, quinque millibus aureorum, vt referunt Dubrauius *lib.23. rerum Bohemicar.* Anton. Bonfinius *lib.2. decad.3.* Æneas Siluius *cap.35. & 42. suæ Bohemiæ.* Thaddæus Florentinus cùm ex patria curationis gratia exibat, in singulos dies non nisi quinquaginta aureis operam locabat. Idem ferunt de Petro Aponense. Garzias ab horto, qui scripsit de simplicibus apud Indos nascentibus, à Rege Nisa Malluco in India plus duodecies mille pardaos pro
D curatione accepit, & si aliquot annis apud eum manere vellet, in stipendium annuum quadraginta mille offerebat: est autem pardao, moneta habens nouem drachmas Hispanicas. Cognoui Mercatorem Lusitanum ditissimum, qui conuocatis quatuor Medicis, & octo Chirurgis (laborabat enim vehementissima penis inflammatione, cum valida, & maligna febre coniuncta) singulis pro die duodecim aureos locabat, ita vt finito morbo, in vigesimo die, exhibitis muneribus manu liberali, præter quotidianum stipendium, duo millia aureorum omnibus impenderit. Denique si de magnis Medicorum stipendiis plura scire aues, lege Dubrauium *lib.23. rer. Bohemiacar.* Roderic. à Castro *lib.3. de med. politic. cap.22.* Antonium Bonfinium, *lib.2. decad.3.* Æn. Siluium *cap.35. & 42. suæ Bohemiæ*, & alios quos citat Canonherius Medicus celeberrimus, & in
E auctorum lectione versatissimus *lib.7. Aph. cap.1. num.17.* De hoc argumento multa lectu digna proferunt Ioan Benerouicius, Medicus elegans, & doctus *in Oratione de laudibus medicinæ*, & Accursius, insignis Iurisconsultus *in proœmio Digestorum, super versiculum illum.*

Dat Galenus opes, dat Iustinianus honores.

QVÆSTIO XX.

Vtrùm Virtus, an Morbus, victum indicet.

COMMENTARIVM.

C*Eleriter ipsam refocillauimus.*] Siquidem in hunc locum, in quo de ægrorum restauratione per alimenta

agendum eſt,incidimus,rem latiùs exequemur,flores modò rerum,quod & in cæteris conſueuimus, præcerpentes. Nam qui accuratiùs victum inſtituendum introſpicere enixi ſunt,duas alimentorum claſſes deprehenderunt:alia enim circa ſpirituoſam ſubſtantiam reparandam; altera circa carnoſas, & ſolidas partes nutriendas verſatur. De prima claſſe loquutum fuiſſe Galenum in præſenti, patet ex contextu,ex verbis:*odorandum aliquid naribus ſupponere*: nam ſpiritus odoribus nutriuntur, & mirum in modum inſtaurantur;de quo argumento plura diximus *lib.*1. *in com.hiſt.*9. Conſule de hoc inſtituto Marſilium Ficinum *lib.*2.*de vita producendà,cap.*18.

De altero nutrientium alimentorum ordine, cuius ope ac vi,nō ſolùm ſpirituoſa ſubſtantia,ſed etiam ſolidæ partes citiſſimè reparantur,breuiter peragendum. Sunt enim quædam edulia, quæ in pauca quantitate oblata multùm B nutriunt, in flaccido tenellóque ægrotantium, & conualeſcentium ventriculo ocyſſimè coquuntur,& diſtribuuntur, minimúmque illi negotium faceſſunt, & iccircò inſtaurantia Medici vocare conſueuerunt.Horum potiſſima ex iuniorum mente nunc proponam.

Hæc in duplici ſunt differentia,alia ſunt in forma ſolida,alia in liquida. De illorum numero ſunt tabellæ perlatæ,aut ſine perlis, damulata, pulmētum albū, cuius varios conficiendi modos referunt Bened.Victorius Fauentinus *lib.*1.*empiric.cap.*4.Valler.*lib.*5.*obſ.*6. Panis dulcis,gelata, quæ fiunt ex roſacea,taberzet,& margaritis; canulata parantur ex iiſdem,additis ſantalis, & granis moſchi. Nonnunquam paramus morſellos ex pulpis caponum,aut gallinarum minutim inciſis, cum ſaccharo, roſacea, farina C oryzæ, tragacantho,penidiis, ſemine cucurbitæ,amygdalis, & granis moſchi: additur enim commodè tragacanthum, vt in membris cibus retineatur, ſicque lentore ſuo per moram affigatur magis,& adhæreat.

Reſtaurantia in forma liquida,ſunt in quadruplici differentia.Prima ſunt iurulenta.Secunda,ſtillatitia. Tertia,cōtuſa.Quarta,ſucci expreſſi.Primum eſt Raſis*lib.*3.*Aph.*& potiſſimùm in morbis frigidis,ab ipſo frequenter expertū, fit ex pullaſtrula, & pullis columbarū decoctis in æquali quantitate aquæ, & vini odoriferi, quouſque oſſa à carne ſeparentur,& in fine addātur grana moſchi:nam pulli colūbini ſunt mirifici in imbecillitate caloris innati,*vt lib.*2. *in com.hiſt.*45.ex veterū mente propoſuimus.Alij ex pullaſtra optimè decocta in vino maluatico,iurulentū parant.

Alzaharauius *tract.*13.*cap.*4.facit ex pullis coctis in roſacea, cum ſucco pomorum, & vino odorifero, & deinde aromatizat cum moſcho:nā poma odorifera ſuaui ſuo va- D pore vires recreant,& ſpiritus ſubſtantiam adaugent. Alij vtūtur pullaſtra iuuene minutim inciſa,in cuius decoctione indantur aureæ monetæ, aut tenuiſſima auri ſcobs, vel folia,deinde iuri addantur puluis margaritarum,maluatici momētum,aut ſaltem vini odoriferi portio,& grana moſchi.Si times calorem,adde roſaceam, corallum,& ſantala.

Inter ſtillatitia primum locum ſibi vendicat illud Hollerij *lib.*1.*de morb.internis, in ſchol.cap.*27. quod deſcribit Mercatus *lib.* 2. *de morb. intern. cap.* 9. & eſt refouendis viribus vtiliſſimum; eius formam legat qui velit apud eoſdem auctores; cuius ſæpe feci in reſtituendis collapſis viribus experimentum, & eſt pro hoc vſu mirum, ſi quod alterum auxilium.Montanus *conſil.*136.Lutea ouorum diſtillata ſummoperè commendat: nam emanat humidum pingue, aëreum, & glutinoſum, quod caloris eſt commodum pabulum. Valleriola *lib.*9.*obſ.*6. miris laudi- E bus effert,pro virium defectionibus reſtaurandis, ſuccum è corde Veruecis per ſublimationem, vel eliquationem extractum, qui ſympathia quadam, & tacito naturæ conſenſu cor roborat.Manardus 20.*epiſt.*1.laudat liquorem à Gallinaceo oppleto malis odoris in teſta panificia exudantem. Montagnana *conſil.*120.extollit aquam ſublimationis caponis, vel gallinæ iuuenis, exhibeatur cum octaua parte generoſi Maluatici. Bauerus *conſil.*51. præfert ſtillatitium ex capone, vel pullaſtra lota cum roſacea, minutim inciſa, & bracteis aureis priùs operta. Idem decoquit exquiſitè carnes, quæ poſtea contunduntur, & permiſcentur iuri,& omnia ſimul ponuntur ad diſtillan-

A dum in Balneo Mariæ. Quibus ſi vinum odoriferum addas, aquam naphæ, cinnamomum, margaritas, corallum, poma odora, confectiones cardiacas, hyacinthor. alchermes, theriacam, vnicornu, raſuram eboris, os de corde cerui, ſantala, ſuccum agreſtæ, limon, & granator. cortices citri,folia auri; ex arte facies: ex quibus poſitis in vaſe vitreo,aut balneo, ſtillat ſuccus quidam pretioſiſſimus,febribus malignis, & peſtiferis vtilis valde;& ſi in poſtrema parte,per quam exit ſuccus diſtillatus, ponatur petia rara, moſcho,& ambaro delibuta, erit tunc liquor præſtantiſſimus,vt notat Antonius Carthaginenſis *tract.de peſte,c.*5. Auic.11.3.*tract.*2.*c.*8.pro roborādo corpore præbet aquā carnis animalis laudabilis, aromate conditam;& 1.4.*tract.* 3.*cap.*7. parat ex lateribus hœdi,cum ſucco pomorum,& odorifero vino. Gal.*lib.*8.*ſec.loc.*nō ſemel reſtaurat ſtomachicos,& hepaticos,cum mica panis in vino,ouis ſorbilibus,bulbis,& cochleis. Marſilius Ficinus *lib.*2.*de ſtudioſor. ſanit.tuend cap.*11.cum Montagnana *loc.cit.* Guainerio,& Sauonarola *cap.de debilitate cordis*, ſaluberrimum eſſe cēſet liquorem diſtillatum ex ſanguine iuuenis temperati, qui ſi ſaccharo,& roſaceæ miſceatur,mirificè vires auget, ob multas cauſas quas *lib.*1.*in com.hiſtor.*23. ex auctorum mente protulimus. Si verò de variis formis contuſorum, ſuccorum expreſſorū,& ſtillatitiorum, pulchra ſcire aues, adi Ioan.Baptiſt. Syluaticum,*qui contr.*7.inter omnes copioſè ſimul,& eloquenter hoc negotium exarauit.

Aduerte cum Montano *lib.*2.*conſult.*137.Manardo 15. *epiſt.vlt.*Mathiolo *lib.*1.*in Dioſcorid.c.*113. *& lib.*3.*c.*24. non eſſe faciendas diſtillationes in vaſis,quæ vulgò ſublimatoria nuncupantur; nam plurimam noxam pectori, ventriculo, iecori, viſceribúſque omnibus inferunt,quum à metallicis organis, à quibus ſucci diſtillant, pernicioſa metallorum qualitas communicetur: quoniam metalla igneam habent naturam, ex Gal.9.*ſimpl.cap.*26. ratione ſulphuris,& argenti viui, quæ ſunt metallorum communia principia; de qua re lege quæ diximus *lib.*1. *in comm. hiſt.*7.Iure ergo commendatur ſtillatitium, quod per balneum calentis aquæ vitreis organis elicitur.

Hæc & alia pro reficiendis viribus parare ſolent Medici celeberrimi,qui longo artis vſu, & doctrina ſtudia cōpleuerunt: nam virtus expoſtulat cibum, ex Gal.*lib.*11.*meth.* 14.*&* 1.*aph.*9.*& lib.acut.*44.§.*Nempe morbus ſuæ affectionis indicat auxilia,phlebotomiā videlicet, clyſma, cataplaſma,purgationē, oxymeli,aquā mulſam, atque aliorum vnumquodque:virtutis verò cuſtodia ſolā indicat alimoniā. Si igitur morboſam affectionem nullo pacto offenderet alimonia,nos* D *virtuti ſoli attendentes, ægros vt ſanos aleremus:ſed quoniam ſæpius noxā,vti oſtendimus,affert,ob id morbi affectionē,non tanquam cibi indicatricem, ſed tanquam probibitricem contemplamur.Vbi ergo non probibuerit,facultáſque perceperit, tunc nutrimus: nunquam enim cibus morboſam affectionem ſui ratione iuuabit, &c.* quoniam *alimentum,vt ſano robur, ſic febrienti morbus*,ex Hip.*lib.*7.*aph.*6.*& lib.*2.*aph.*10.

Sola ergo virtus pro ſui cuſtodia cibum indicat, quum enim ſit res ſecundùm naturam, ſui conſeruationem efflagitat,quæ cibo perficitur, ex quo ſpiritus,ſanguis,& partium ſubſtantia inanita, in quibus virium eſſentia conſiſtit, reparantur, ex Gal. 12.*meth.cap.*5. præſidia enim vacuantia, ſicuti tollunt cauſam morbi, ſic & virtutem diſſoluunt:ſimul enim cum morboſa cauſa,aliquid natiuæ,& congenitæ ſubſtantiæ educunt, vt notat Gal. *lib.*9. *meth. cap.*10.*poſt.med.* Quare ſi virtus permittat,tunc celebranda auxilia; ſin minùs,contrà.

E Deinde,licèt virtus indicet cibum,morbum tamen cōtemplari debemus:cibus enim ſicuti auget vires,ſic auget morbū;quare Gal.11.*meth.*14.dicebat:*ſi nutris,febrē auges, ſi nō nutris,vires deiicis*:& *lib.*1.*ad Glauc.c.*10. aſſerit,quòd *cibus ſicuti robur virtutis adauget, ſic morbū fouet,&*(vt loquitur Auic.)*ſicuti eſt amicus virtuti, ſic eſt amicus inimico illius, ſcilicet cauſæ morbi, & morbo*; quod inſinuauit priùs Hip.*lib.de alimento*,dicens:*Alimentū amicum, & inimicū.*

Sed aduerſus Gal. ſententiam ſunt dubitationes maximæ. Nam victus diuiditur in tenuem, mediocrem, & plenum, apud Galen.1.*aph.*4. Tenuis eſt ille, qui vires deiicit; & hic eſt triplex: alius tenuiſſimus in extremo, &

cum

cum omnimoda inedia concidit; alius tenuissimus tantùm, veluti sunt syrupi, decocta, & succus duorum granatorum; alius est exquisitè tenuis, & per alimenta parū nutrientia perficitur, vt sunt olera, fructus. Plenus est, qui vires adauget. Mediocris, qui solùm vires cōseruat. Tunc sic arguitur. Virtus non potest indicare victū tenuem, & tenuissimum; nam hic vires cōminuit: nec victum plenum; hoc enim exhibito accrescit morbus, & virtus opprimitur.

Secundò. Si hoc esset verum, sequeretur, quòd quantò virtus debilior est, tantò pleniorem victum indicaret; sicuti morbus, quantò maior est, tantò maiora auxilia expostulat. Hoc autem falsum est: nam quò debilior est virtus, eò minùs est cibandum, quia minùs tolerat, & quantitas cibi debet esse proportionalis virtuti, & coquenti calori, ex Gal. *lib.* 1. *aph.* 15. *ante fin.* Ergo.

Postremò. In statu virtus est imbecillior, quia ob morbi vehementiam, symptomatum durationem, vacuantia auxilia, tenuem victum, vires sunt imminutæ. Sed tunc victu tenuissimo vtendum est, sic monente Hipp. 1. *aph.* 8. Ergo virtus pro sui custodia victum non indicat.

Antequam verò has rationes soluas, attende, quòd in sanis à sola virtute pro sui custodia indicatur victus, quia nihil est quod cibi oblationem impediat, quare pro tenore virtutis, tunc in illis alimentum exhibendum: si enim liberales sint vires, largior offerenda esca; si debiles, modica debet esse, & parca. At verò in ægrotantibus non indicatur victus à virtute sola, sed simul considerato morbo: nam victus sicut custodit vires, sic morbum auget; quare morbus, vt prohibens, est contemplandus, & victus hoc modo est instituendus, vt vtrique succurramus, virtuti scilicet, & morbo: virtus enim debet custodiri, & morbus non debet augeri, sed ita debet institui victus, vt in statu morbi salutaris, virtus superet morbum.

His iactis: Responde ad primum: victum plenum prohiberi, non ratione virtutis, sed ratione morbi, victum autem tenuem, & tenuissimum offerri in morbis, non quòd hic à virtute pro sui custodia indicetur. Secundum solues, si asseras, virtutem quò imbecillior est, maiorem sui custodiam indicare; quare tunc pleniore victu esse custodiendam, res est manifesta, non in quantitate continua, sed discreta; cùm enim multum non possit tolerare, parum, & sæpe est refocillanda, auctore Galeno *lib.* 1. *aph.* 17. Dic ad tertium. In statu, morbi, virtutem quoad essentiam esse debiliorem, quàm in augmento, & in principio: respectu tamen morbi, & causæ illius, esse fortiorem, quàm in præcedentibus temporibus. In statu autem, victu tenuissimo vtimur, non ratione virtutis, sed morbi, qui cùm celerrimè declinet, & in declinatione sit locus ad reficiendas vires; idcircò in statu potiùs consulimus morbo, quàm virtuti.

Sequitur vt inquiramus, num morbus indicet Victum. Quòd non indicet, latè suprà ostensum est. At pro contraria parte sunt efficacissimæ rationes. Prima. Morbus siccus, vt febris hectica, & morbus ex inanitione contractus, ex vsu immodicæ Veneris, vigiliis, fame, nimia aliqua vacuatione; repletione & cibo curari debet, iuxta Senis oraculum 2. *aph.* 22. dicentis: *morbos qui ex inanitione fiunt, curat repletio, & aliorum contrarietas.*

Secunda. Febris inuadens naturas calidas, siccas, cibum, & humectantia, vel etiam in accessione expostulat, ita monente Galeno *lib.* 10. *meth.* 3. & 5. nam inedia in his impetrata, febrem adauget; quare hac correpti febre, ni cibentur, in hecticam transeunt, aut superueniente syncope occumbunt. Ergo illa febris, quæ has naturas premit calidas & siccas, pro sui remotione cibum indicat.

Tertia. In morbo pestilenti plenior victus offerendus, quia malignus morbus victum indicat: si aliter feceris, exhaustis spiritibus, & liquata carne, resolutis viribus, ægros præcipites dabis in mortem. Quare ita cecinit Auic. 1. 4. *tract.* 4. *c.* 4. *de febre pestilēti*, dū inquit: *qui viriliter bibit, & viriliter comedit, à peste liberatur.* Et priùs prædixit Galen. *lib.* 3. *epid. sect.* 3. *comm.* 58. scribens, eos in statu pestilenti euasisse, qui sibi vim iniecerunt, & fortiter comederunt.

Extricabis quæstionem totam hoc modo. Morbus immaterialis, siccus, ex inanitione subortus, humectatione substātifica, repletione, & regeneratione sanguinis & spi-

A ritus, curandus, pro sui curatione cibum indicat, vt in citatis argumentis palàm fit. Morbus tamen materialis, non victum, sed præsidia vacuantia expostulat, in quo si cibum offeras, maximè in principio, vehementer lædes: nam cibus ob quinque causas vehementer nocet. Prima, opprimit vires. Secunda, auget maiorem resistentiam in causa morbifica, quoniam calor innatus difficiliùs duplex obiectum transmutat, quàm vnicum. Tertia, distrahit naturam à coctione, & à suis operationibus diuertit: nam distrahitur instrumentum commune, hoc est, calor influens, qui cum sanguine & spiritu partibus distribuitur. Sic Galenus 5. *aph.* 53. & 2. *de caus. sympt. cap.* 2. *ante fin.* agens de animi affectibus, sanguinem, & spiritum vocat instrumentum animæ. Hoc modo ob motus inordinatos, validas cogitationes, vehementes animi affectiones, cessante

B influxu cordis, ab omnibus actionibus natura distrahitur. Sic ob dolorem sæuum, aut internam inflammationem, quæ ritu cucurbitulæ sanguinem, & spiritum allicit ad sese, in coctione alimenti perturbatur natura. Insuper accidit etiam hæc distractio non ratione organi, sed obiecti: si enim vitiosi humores, intra, aut extra venas sint impacti, & offeratur alimentum; tunc natura ad illud, tanquam ad obiectum iucundius, & minùs molestum se conuertit, illud retinet, concoquit, & humores vitiosos ad nutritionem valdè ineptos à suo regimine relinquit, nec ipsos concoquit. Quapropter rectè à Galen. 1. *aph.* 7. & 8. est assertum, oblatum cibum à coctione humoris naturam distrahere. Additur & Quarta, quoniam exhibito alimento accrescit cacochymia. Quinta alimento à calore febrili occupato, & corrupto, augetur morbus, &

C symptomata non solùm communia, sed propria fiunt fortiora.

Quapropter in morbis materialibus diæta primum locum vendicat; & licèt de ea nihil effatu dignum veteres conscripserint, vt monuit Hipp. *lib.* 1. *acut. text.* 6. tamen hæc est nobilius, & magis præcipuum artis instrumentum: nam Plato, referēte Galen. *lib. de sanit. ad Thrasybul. cap.* 33. antiquos Asclepiadas diæta non admodum fuisse vsos asseuerat, & Celsus *lib.* 1. *in proœmio, sub initio* refert, veteres, ex Homeri testimonio, ferro tantùm, & medicamentis vti solitos, *vt cit. loc.* affirmat Galenus: qua Hip. *in Aph. in lib. de rat. vict.* & aliis locis, & Gal. *lib.* 11. *meth. per totum*, & alibi passim, summa vtilitate vsi sunt: quin Diuinus senex *lib.* 3. *de diæt. num.* 12. se fuisse diætæ inuentorē gloriatur: Anteponitur autem hæc medicinæ pars quæ victum præscribit, aliis omnibus ex quibus medicina con-

D flatur, quās longa serie explicuit Galenus *lib. de constit. art. medic. cap.* 19. & *lib. de sanit. ad Thrasybul. cap.* 31. nam ægros conseruat, instaurat, reficit, morbos præcauet, & sic cæteris multò est præstantior, ex Gal. *lib. introductor. cap.* 8. Deinde diæta tam sanis, quàm ægris est necessaria, ex Gal. *lib.* 1. *de aliment. facult. c.* 1. sic Damascenus *in aph.* 160. dicebat: *Diætetica medicina præstantior est pharmaceutica, & chirurgica*, & priùs prædixit Gal. 11. *meth.* 15. *in init.* §. *Sed cùm ars ipsa tota.* Insuper diæta est veluti firmissimum fulcrum, sine quo reliqua artis præsidia parum, aut nihil conferre possunt, docente Galen. *lib. de theriac. ad Pamphilian. cap.* 4. & *lib. de sang. mis. cap.* 7. §. *Nam intemperantes, &c.* quo pacto 2. *aph.* 9. firmat Galenus fœlicissimas fieri purgationes in illis, qui antea diætam, & tenuem victum ob-

E seruarunt. Denique experimento compertum est, morbos periculosissimos, & natura sua difficillimos solius diætæ vsu, & ope fuisse deuictos, quos non Medicorum opera, non artis præsidia debellare potuerunt.

Vltimò, salubris victus ratio medicamentis est præstantior; quare Alnardus *in parabolis, cap.* 2. *num.* 4. sic ait: *Quando sanitas alimentis procuratur, penitus est abhorrendus vsus medicamentorum.* Celsus in hunc modum inquit *lib.* 3. *c.* 4. *optimum verò medicamentum est, cibus opportunè datus.* In hunc sensum protulit Hip. 6. *epid. sect.* 4. *text.* 22. *Possessio tuendæ sanitatis, non satiari cibi, &c.* à quo accepit Aristot. *lib.* 1. *probl.* 47. & experimento etiam probauit Galen. *lib. de bonit. & vitio succor. c.* 1. *in fin.* Huc alludit Auic. 1. 4. *tract.* 2. *c.* 14. dum dicit. *Caue ne cures febrem, nisi cognoueris eam; quòd si nō cognoueris, subtilia regimen:* quasi dicat:

si morbus neque secundùm genus, neque speciem cognoscitur, tunc victum tenuem, & diætam præscribere oportet: nam humor qui est morbi causa benignitate alimenti destitutus, syncerior redditur, & suam vim euidentiùs demonstrat, & vehementiora symptomata concitat. Adde quòd inedia impetrata, cùm sit species euacuationis, apud Galen. *lib.* 1. *aph.* 17. & *lib.* 4. *aph.* 2. ex accidenti euacuat.

Fernelius elegãtissimus, dietæ in morbis & in sanis cõmoda, & præstantiam eloquenter describit *lib.* 1. *patholog. c.* 14 dum sic ait: *perniciosa admodum sentina est abdomen insaturabile, omnium tum corporis, tum animi vitiorum fons, atque origo. Intemperantia est Medicorum nutrix: nam cibus moderatus spiritus, natiuum calorem, corporisque substantiam tuetur, & reficit, facultates omnes, earúmque functiones corroborat, coctionẽ alimenti, distributionem, humorũ æqualitatem, & excrementorũ propulsionẽ, motus denique, sensus mentisque vires integras incolumésque conseruat. Vna temperãtia totius est iucũda, salubrisque vitæ moderatrix. Nulla calamitate, vel ærumna premetur, qui vitæ fundamentũ iecerit temperantiã. Inedia corpus peruium, patẽnsque reddit, obstructiones expedit, flatus alui, fæces, vrinas, cerebri, omniúmque partium excrementa mouet, & excludit, cruditates concoquit, tenues humores, ac inutiles exhaurit, & halitu dissipat, crassos partitenaciùs hærentes pvgritat, & mouet.* Magna ergo est diætæ in curandis morbis materialibus potentia, ac efficacia.

Sed obstant plures Medicorum celebrium rationes. Multi enim materiales morbi non diæta, sed victu, eóque pleno, & copioso curantur: nam in fractura ossis, quando generatur callus, quo ossa cohærere debent, victu copiosiori vtendum est, qui multum sanguinem generet, crassum, & lentum, qui generationi calli est aptissimus, monente sic Gal. *lib.* 6 *meth. cap.* 5. explicat Thomas à Veiga *in com. cap.* 91. *art. medic. Gal.* disertissimè.

Secundò. Patientes suffusionem, crasso, plenóque victu sunt alendi, vt celeriter concrescat, & perficiatur suffusio; sic enim meliùs, & tutiùs solet remoueri: ita iubet Rasis *in lib. diuision. c.* 70. & alij citati à Syluatico, *controu.* 56.

Tertiò, Melancholici liberaliùs, vberiúsque sunt alendi, quàm sanitatis tempore, ex Rasio *lib.* 9. *ad Almans. cap.* 13. Auic. *l.* 3. *tract.* 4. *cap.* 20 nam in his tota spes curationis reposita est, vt humectentur, ex Gal. 3. *de loc.* 7. hoc autem fieri non posse, nisi per cibos laudabiles, quorum vi moles corporis augeatur, & pinguescat, proditum est à Gal, 3. *de loc. cap.* 7.

Quartò. Pestis est morbus materialis, à venenoso humore, putrido, multóque subortus, in quo si cibum tenuem exhibeas, eneruantur vires, resoluuntur spiritus, & ab aura pestifera viscera promptiùs occupantur; quare peste oppressi, quum virtus ex morbi deleteria, & malefica qualitate sit dissoluta valde, & ob superuenientia symptomata, syncopen, animi deliquium, cardialgiam, vigilias, capitis dolorem, anxietudines, debilior sit facta, pleniùs nutriendi: ita monent Auic. & Gal. *loc. suprà citatis.* Quare *fame non sunt cruciandi ægri,* sic monente Celso *lib.* 3. *c.* 7. sed leuissimis cibis alendi.

Sed hæc argumenta haud difficulter extricabis, si dicas, aliquando in ægris vberiùs esse nutriendum propter superuenientia symptomata, quæ totam curationem ad se trahunt: quare in peste, & melancholia, seruandarum virium gratia copiosè nutrire cogimur, ne videlicet à maleficentissimo humore virtus concussa flaccescat, vt notat Septalius *lib.* 2. *animaduersion. medic. n.* 19. Mercatus *lib.* 1. *indicat.* 1. Sic in suffusione, aut generatione calli, crassum plenúmque victum exhibemus.

QVÆSTIO XXI.

Vtrùm in Muliebri profluuio, vterus lædatur, vel vniuersum corpus: & an hoc affectu grauidæ tententur?

A *Quovis humorem.*] Superioribus historiis egimus de suppresso vteri profluuio, modò de nimio & superfluo disceptandum. Nam muliebris fluxus tot sunt differentiæ, quot sunt humores in corpore superantes, vt ait Paulus *lib.* 3. *cap.* 63. probat Galenus *lib.* 6. *de loc. c.* 5. & cæteri cõfirmant. Fluor enim muliebris alius est ruber, veluti sanguinis sanies; candidus, pituitæ soboles; pallidus, qui bilem testatur; niger, qui est melancholiæ germen. Addit Aretæus *lib.* 2. *de signis, & causis diuturnor. cap.* 11. rubrum fluxum, & exit sanguis, qualis victimæ recens mactatæ, vt prædixit Hipp. *lib.* 2. *de morb. num.* 6. liuidum, concretum, grumosum, purulentum, malè olentem, & serosum.

Has omnes fluxiones immoderatas, esse nimium periculosas, nulli est non manifestum: nam si omnis nimia vacuatio etiam noxij humoris est reproba, 2. *aph.* 51. & *lib.* 4. *aph.* 25. & *lib.* 6. 27. quoniam cum inutili humore, vtilis vacuatio contingit, vnde deficiunt vires, & sequutis
B irreparabilibus damnis, vacuato spiritu multo, vires fatiscunt, & æger nullum postea remedium habet; cur euacuato copioso humore, non prosternentur facultates, & resoluta humiditate corpus non siccabitur, tabefiet, & extinguetur, & ad minus refrigerato iecore superueniet hydrops ex frigiditate, & alia scaturient damna ab Hipp. prolata *lib.* 5. *aph.* 57.

Rursus, si cuiuscunque alterius humoris nimia facta vacuatio hæc pericula secum accersit; cur immodica sanguinis per vterum excretio, grauissima non concitabit symptomata, siue menstrua nimiùm excurrant, siue alia de causa immoderatè perfluant? nam sanguis est naturæ nostræ familiarissimus, & ad obeundas operationes accommodus valde, in quo calor noster perseuerantiam obtinet. De hoc ergo menstruorum fluxu, qui fœminas miserrimè
C affligit frequentiùs, hoc loco pauló altiùs dubitandum, & singula à Galeno allata in examen trahenda.

Superfluus menstruorum fluxus, summum periculum portendit; nam ex eo terribilia symptomata sequuntur, vt docuit Hipp. *lib.* 5. *aph.* 3. & 56. Inter symptomata, verò menstrui sanguinis nimium excurrentis, refert Galenus *lib.* 6. *de loc. affect. cap.* 5. *de vteri affectibus*, fœdum corporis colorem, ciborum inappetentiam, vitiatam coctionem, pedum tumores, domum & illa omnia quæ ad immodicas, & intempestiuas sanguinis vacuationes solent euenire, citata à Galeno 2. *de facult. naturalibus, c.* 8. qualia sunt hydrops, conuulsio, animi defectus: cùm enim in immodico menstrui fluore, in maiori quantitate, & pluribus diebus vacuatio fiat, quàm conueniat, ex Gal. 6. *epid. sect.* 1. *com.* 7. seu, vt alij definiunt, præter modum, & consuetudinem peculiaris naturæ, ætatis, & viuendi instituti, mi-
D rum non est, si priuato corpore sanguine, & spiritu, quibus cutis efflorescit, & innatus continetur calor functionum omnium instrumentum, defœdatio coloris, inappetentia, coctionis vitia, œdemata pedum, aqua intercus, & mille alij, iique ferè immedicabiles enascantur morbi, toto corpore infrigidato, ventriculo & iecore imbecillitatis, nec satis munus suum potentibus efficere, 4. *aph.* 27. & aliis locis citatis.

In horum morborum numero reponendus est affectus, de quo in præsenti Historia agit Galenus, & meminit 3. *de caus. sympt.* 4. nempe muliebris fluor; alij, menses seu flores albos, vteri purgamenta, & fluxus humiditatum appellare consueuerunt. Malum sanè diutinum, & nonnullis etiam continuum, in eo à menstruo profluuio distinctum, quòd in hoc sanguis non excernitur syncerus, sed aut ruber, aut rubra quædam sanies, vel alba, flaua, aut cum pallore mix-
E ta, tenuis, aquosa, atra, quæ ex vniuerso corpore, vel variis locis emanat, vt ab insigni aliquo membro, quod sese à prauis quos continet humoribus expurgans, huiusmodi symptoma molitur. Quòd si purus effluat sanguis, non ex corpore, sed vtero censendus est prodire, vel eius ceruice, idque aperto, vel eroso vase aliquo; quod per putis absentiam, vel præsentiam diiudicabitur: sanies enim permixta sanguini, certissima est erosionis, vlcerationisque nota, 4. *aph.* 51. Nam qui ex toto ad vterum delabitur, non solet esse syncerus, aut inculpatus, sed excrementitius, & alieno colore infectus: quanquam enim sola quantitate interdum redundans è membris pellatur, possibile tamen non est à suo loco separatum, ac in longo transitu, non vitiari, & suum non amittere colorem.

Nihilominus

Nihilominus hoc loco exurgit dubitandi occasio, qua ratione dicat *6.de loc.affect.cit.* in muliebri profluuio, locum affectum, esse vterum, si Hipp.*lib.5.aph.57.* contrarium firmat, dicens: *Menstruis largius fluentibus morbi eueniunt: non fluentibus autem, ex vtero morbi contingunt.* Et firmat Galen. *in com.§. Quare fit verisimilius, in sola retentione menstruorum, dixisse Hipp. morbos contingere ex vtero:* quo loco morbos ex immodica vacuatione, non ad vterum, sed ad corpus pertinere asseuerat. Ratio dictat: nam si in superfluis mensibus vtilis sanguis necessariúsque è corpore aufertur, planè in illis corpus ægrotat; sicut in retentis menstruis, vterus, in quo superflui, & excrementitij inutilis congeries aceruatur.

Nec refugias ad vlcera, quæ à fluentis sanguinis acredine, & mordacitate possunt in vtero fieri, à quibus aliæ grauissimæ affectiones in corpus redundant: nam præterquam quòd mala, quæ eueniunt fœminis fluxibus laborantibus, ab vtero vt plurimùm nó fiunt, sed ab immodico fluxu: illa vteri vlcera non ab ipso fluxu, qui quantitatem immodicam importat, sed ab illius causa contingunt.

Deinde. Affectio ad eam partem videtur attinere, cuius læsam actionem importat, cuiúsve symptomata nuncupatur. Atqui profluuium muliebre est symptoma quoddam in genere excretorum ab vtero immodicè fluentium, *lib. de sympt.dif.cap.vlt.* immò verò non raro eueniens, ob imbecillitatem venarum menstrualium, vt loquitur Auic.21. *3.tract.3.cap.2*:. Igitur negari non potest, in huiusmodi malo vterum esse locum affectum.

Dic, quòd vterus in mensium fluore per se non afficitur, sed corpus vniuersum vnde profluit sanguis; neque morbi, qui ex immodico profluuio succrescunt, ex vtero, aut per vterum oriri dicuntur. Quòd si aliquando ex immoderato fluxu maligna vlcera in vtero fiant, ex quibus deinde in vniuersum corpus alia mala redundent, ad acredinem & mordacitatem sanguinis sunt referenda, non ad ipsum fluxum: ex hoc enim potiùs, quàm vterus ægrotat; atque ideò rectè Galenus *in aph.* dixit, ex sola retentione morbos in vtero fieri: nec tamen proinde *lib.6. de loc.affect.* agens de vteri affectibus, mensalis profluuij, & morborum qui inde nascuntur, sermonem fecit; vterini namque reuerà sunt, vtpote occasione vteri pronati; immò verò omnes ferè, vel plurimi muliebres morbi, ex vtero sunt, quia cùm corporis sentina sit, & putridorum excrementorum conceptaculum, ad quod perpetuò confluunt ex toto superfluitates, non solùm prauè se habet, sed corpori etiam communicat innumeras affectiones: omnis enim consuetus fluxus morbis obnoxius est, & periculosam habet vtramque immoderantiam, siue supra modum sanguis excernatur, siue ex toto supprimatur; quapropter dicebat Gal.4.*aph.25.* non esse ei assuefaciendum, nisi ingentis mali vitandi gratia, ob imminens ex fluxu consueto periculum: nam si excedat, vires omnes dissoluit, mille parit ægritudines, & interitum: si vel semel moretur, difficillimas etiam, & periculosissimas, vtpote ex separato, & maligno excremento, non cum bono sanguine permixto, quod natura ad diffluxus partem transmittere solebat.

Insuper certum est, muliebrem fluorem symptoma vteri esse, vt constat ex Aëtio, Paulo, & cæteris, qui dicitur vteri distillatio diuturna, vel ex Galen. *cit.de loc.affect. & 3.de causis sympt.4.* vniuersi corporis per vterum expurgatio, & muliebrium locellorum fluxus. Quia tamen Galen. ait, vtero nihil laborante accidere, sed corpore sese per illum expurgante dubitant Mercurialis *lib.4.de morb. mulier.c.6.* Donatus *lib.de curand. hum.corp.malis, c.109.* & alij, num aliquando ipsius vteri vitio contingat; & licèt negent aliqui, oppositum tamen probatur ex Auicen. dum dicit: *fieri etiam, cùm propter imbecillitatem digestionis in venis vteri, corrumpitur sanguis, & corruptus effluit:* nec Galenus contradicit, imò annuere videtur, cùm habet: *interdum vtero haudquaquam affecto accidere*, quasi velit vt plurimùm affici, sed non semper. Non est autem syncerus & inculpatus, sed corruptus potiùs (vt dicit Aëtius) sanguis, qui in huiusmodi fluxu prodit: tum quia excrementum est, & portio vitiosi humoris in corpore redundantis; tum quia (vt diximus) in lõgo transitu vitiatur. Menstruus autem non sic: quamuis enim absolutè purus non sit, critico tamen, & muliebri collatus, syncerus est: dummodò excipias qui parientibus excernitur; hic enim nequaquam prodit inculpatus; sed eò deterior, quòd bona eius pars, puriórque abiit in fœtus formationem, & alimoniam, ex Gal. *lib.1.epid.sect.3.com.21.* de qua re suprà *in com.Hist.1.quæst.2.* plura prædiximus.

Est & altera mox exponenda non leuis difficultas: Num vtero gerentes hoc affectu etiam tententur. Si enim protinus à conceptione ita os vteri clauditur, vt nihil prodire queat, atque adeò gestationis tempore purgationes sistuntur; quomodo grauidis euenire potest defluxus sanguinis, aut aliorum humorum, qui secundùm omnes, ab vtero, internísque illius vasis effunduntur, quibus omnibus hæret chorion fœtum comprehendens? Dic, grauidas vteri fluore etiam laborare, & pati omnium humorum purgationes. Id constat apertè ex Hipp. 5.*aph.60.* dicente: *Mulieri vtero gerenti si purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum.* Quo loco multi non solùm menstruale, sed muliebre profluuium intelligunt: licèt enim ex sanguinis mensalis vacuatione defraudetur fœtus pastu suo, tamen ex aliorum humorum vacuatione abortum sequi non est dubitandum, quoniam cum inutili, benigna & vtilis etiam humoris portio exhauritur, & sic diminuto calido innato, & resolutis spiritibus, subtrahitur alimentum fœtui.

Si autem vltrà pergas, & inquiras, ex qua parte prodeat sanguis ille, qui grauidis excernitur, & purgationes variæ quas illæ frequenter patiuntur: Galenus *lib.nuper cit.Aph.* respondet, non prodire ex vteri sinu, nec per venas, quæ interiora vteri contingunt, posse quidpiam in vteri cauitatem effundi: tum quia vtero gerentibus os vteri occluditur; tum quia ab internis ipsius vteri vasis, vasa chorij oriuntur, atque ita omnibus vniuntur, vt vnius finis, sit principium alterius: cùm verò vniuersus sanguis intra membranam illam contineatur, nihil in vteri sinum peruenire potest, nec ex hoc quicquam profluere, etiamsi recluderetur. E venis ergo (ait,) quæ in collo matricis sunt, grauidis fit sanguinis excretio: quin & visum est nonnullis, hac etiam via mensales purgationes virginibus fieri, scilicet quòd propter hymenem, hoc est membranulam in ipsa vteri ceruice retis formam obtinentem (claustrum, siue interseptum virginale vocant) menstrua ex vtero effluere non possint.

Aliis tamen magis placet, tam grauidis, quàm virginibus, quin & fœminis omnibus, ex vtero per internas sui corporis venas sanguinem prodire, qui propriè menstruus dicitur, simúlque muliebrem fluorem in illis frequenter euenientem: ex illis verò quæ in ceruice, & collo matricis sunt, si aperiantur, & multam sanguinis copiam effundant, fluxum alium concitari, à mensali distinctũ, Græcis, & Barbaris hæmorrhoïdes vteri nuncupatum, de quo meminit Arist.*lib.2.de generat.animal.c.4.* dicẽs, affectũ hunc esse similem mariscis; ita Auic.22.3.*tract.1.c.20.* & alij.

Vesalius Anatomicus admodum peritus, *lib.5.fabric.c.15.prope fin.* determinare nõ audet, num ex fundi, aut ceruicis venis, semper, aut alternatim, vel vtrisque simul effluant menses; licèt indubitanter affirmet, sanguinem non in fundi sinu (quod perperàm visum est nonnullis) toto mensis interuallo sensim aceruari, ac mensis periodo, turgente iam vtero promanare, sed in vteri venas paulatim ex toto corpore admitti, eásque nimiùm oppletas, suis oris apertis sanguinem illum statis periodis eructare: nam præter alia quæ adducit, si in vteri cauitate, siue sinu colligeretur paulatim, quis non videt, non sine vitæ discrimine in grumum coire posse, aut in flatum verti, & concretum frustillatímque educendum, non tenuem, fluidum, ac perquàm similem illi qui è naribus distillat? At quomodo ergo ab internis vteri vasis, quibus fœtus per chorion vnitur, prodire grauidis potest, maximè vtero occluso, in quem defluere est necesse, priusquàm foràs erumpat? quomodóve virginibus, prohibente exitum hymene?

Quemadmodum Chorion (Latini vocant secundinam, seu secundam, alij Loculos, Galen. 5.*aph.60.* locum

appellat) toti vteri superficiei non adnascitur, sed duntaxat tantæ,quanta est ipsius inuolucri exterior superficies, vt scribit Vesalius *cit. lib.cap.17.* ita nec omnibus vteri vasis adhæret, sed lateralibus tantùm ac proinde ex aliis poterit emanare; præsertim quòd necessum non est, ora internarum venarum aperiri vt effluat sanguis, sed externarum tantùm, quo in narium hæmorrhagia constat, nec enim in ea capitis vena aperitur, sed extrema ad nares accedens;nec in sanguinis missione omnes quæ inaniuntur, sed illā tantùm quæ secatur. Vterus autem sicut grauidis bene habentibus clauditur, sic laborantibus interdum recluditur; cúmque profluuium hoc euenire illis non soleat,nisi cùm malè habent, quid mirum si hiet ad profluuium? Iam verò hymen non vsque adeò densa est, & impertusa,vt omnino prohibeat sanguinis exitum, licèt non ita liberum permittat; ideò enim fortè virgines, & ob menfalium viarum strictūram debitè non purgantur. Et de muliebri profluuio satis.

HISTORIA XII. GALENI, De conceptione.

Fœmina intenta imaginatione formosum puerum depictum intuita in concubitu, non patri, sed picto similem peperit.

POrrò mihi vetus historia indicauit, quòd cùm deformis quidam opibus potens, formosum vellet procreare filium, depinxit in lato ligno elegantem alium puellum, dicebátque mulieri inter coëundum, vt illam picturæ effigiem inspiceret: hæc autem defixis intuens oculis,& vt ita dicam, totam illuc mentem aduertens,infantem non patri, sed picto similem peperit,&c.Galenus lib.de Theriac.ad Pison.cap.14.

PARAPHRASIS.

MAxima est in procreando fœtu,& aliis agendis,imaginationis vis, atque potestas:nam hæc si sit fortis, ac vehemens inter concipiendum, vel in toto formationis tempore, quo sanè dominatur formatrici naturali feminis, imperátque eo modo quo inferiores potentiæ parent superioribus, imprimitur potiùs idolum imaginis vehementer comprehensæ, quàm paternum in semine reseruetur, quoniam ex inepta materia quæ hominis formam adipisci nequit, fit aliquando fenfitiuum; eius tamen speciei, cuius est animal, quod fœmina in imaginatione apprehendit, & tantæ efficaciæ est imaginatio, vt ad speciem imaginatiuam mutetur spiritus corporeus ad testes fœminæ;& vterum perueniens, qui maioris actiuitatis est, quàm spiritus genitiuus, qui in semine pater- no fuerat.

Hac de causa Iacob, vt legitur *in c.30. Genesis,parauit sibi virgas populeas virentes,& amygdalinas,& ex castanea, & decorticauit in eis decorticationes albas, denudando albo- rem qui erat in virgis illis: & statuit virgas, quas decorticauerat in canalibus,in aqualiculis aquarum, ad quas venie- bant pecudes vt biberent,è regione pecudum,vt incalescerent cùm venirent ad bibendum: & incalescebant oues ad virgas illas, & postea pariebant pecudes variatas pedibus, punctatas,& maculosas.* Hoc artificio vsus est Iacob, vt euaderet diues è domo Laban soceri sui virgas variis coloribus depictas in canalibus ponens, ad quos oues bibendi causa ducebantur,vt dum illæ cum arietibus coïrent varios fœtus conciperent, vt reuera accidit: procreabant enim agnos,non parentibus, sed virgarum, quas præ oculis habebant,coloribus variis similes.

In his omnibus obseruant omnes interpretes huius loci, rationes physicas faisse à Iacob intellectas, quibus possèt, pecora diuersi coloris sibi acquirere, obiecta coëuntibus pecudibus specie virgarum varij coloris: ita

A vt dum biberent oues, simúlque mares in fœmellas salirent, species illa directa virgarum decorticatarum, & versicolorum in aquis iacentium, speciei reflexæ,vel vmbræ marium ineuntium in aquis mixta, vnam quasi speciem variegatam fœmellis ingereret, quasi cernerent suos mares ita coloribus variantes: vnde vi phantasiæ eosdem colores suo fœtui,quem tunc concipiebant,imprimebant. Mares enim ex simili fœmellarum vmbræ aspectu, permixtæ virgarum speciei formam versicolorem suo fœtui imprimebant.

Id ita natura comparatum esse, Physici docent, & experientia probat. Cùm enim in admissura, phantasiæ vis soleat esse maxima, quia tunc anima omnem suam vim exerit, consequitur etiam talis impressio in fœtu; non quòd potentia imaginatrix, per se, ac vi sua vllam pro-
B ducere queat qualitatem, sed quatenus spiritus, sanguinem, ac humores mouet,ex quorum vario motu, variæ in corporibus qualitates existunt.Nisi etiam dicamus,quemadmodum substantia interuentu accidentis substantiam gignit; ita animam per intentionale, & adumbratum esse rei, quale est imago coloris in phantasia ab anima expressa, verum ac perfectum eius esse producere posse, in certis quibusdam subiectis ad id aptis, vt in fœtus materia,quæ tenuis & fluxibilis est:sic effigies, & color,& alia huiusmodi accidentia præconcepta in materiam fœtus inducuntur.

Accedit alia ratio ex Auerrhoë *in lib.4.physicor.Arist. com.97.* dicente, imaginationem & cogitationem esse quasi res, quæ parant materiam artifici, ad recipiendam actionem desiderij. Imaginatrix igitur vis, quæ est vna ex
C principibus animæ facultatibus, cùm moueatur à visu ex Gal.*lib.8.de vsu part.cap.7.* patiantúrque ad inuicem maximè corpus,& anima;& ex animi perturbatione qualibet, corporis & sanguinis ingens eueniat (sæpe perturbatio, fit vt visus medio,facto in mulieris imaginatione motu,dum concipit, fiat in ea rei imaginatæ, desideratæque impressio, quæ sanguini illius communicatur, ex quo sanguine fœtus nutritur; & hunc ex illo eam formam suscipere,liquet abundè.

Hæc omnia accepta referenda esse imaginationi, præter Plutarchum *10.probl.12.* Plin.*lib.7.natural.histor.cap. 12.* Albert. Magnum *lib.9.de natural. animal.cap.7.* illustribus exemplis confirmant luculenter Michaël Medina *lib.2. de recta in Deum fide*, Cataneus *lib. de intellect. & causis miror.effectuum*, Ægidius Romanus *quæst.2.5.quodlibeti*, Henricus Gandauensis *in suis quodlibetis*, Concilia-
D tor *in sect.7.probl.Arist. comm.6.* Thadæus Florentinus *in comm.ad Isagog.Ioannitij*, Thomas Garbius *lib.2.sum.med. tract.4.quæst.11.& lib.1.tract.5.quæst.31.* Mercat.*lib.3.de morb.mulier.c.7.* Heurnius *lib.3.instit.c.6.* Fracastor.*lib.de sympath.& antipath.c.23.* Fernel.*lib.7.physiolog.12.* Iacobus Foroliuiensis *3.techni,q.11.* Costæus *in com.fen.2.1. doct.2. cap.14.§.2.* Subscribunt & alij in Genesin peritissimi expositores, Benedictus Pererius, Vallesius *lib. de sacra philosophia, in com.cap.11.* Conimbricenses *lib.1. de generat. cap.4. quæst.30. art.2.* Ioannes Camara Busthemantinus *lib.2.de reptilib.sacræ Scriptur.cap.4.* Leonardus Marius *in Genesin*, Rabbi Ishac Atias ingeniosissimus *lib. 2.præcept.33.*

Non desunt qui hunc Iacob euentum contigisse ren-
E tur, non per imaginandi vires, sed per diuinam virtutem, vt mysteriis correfponderet: nam si naturæ via actum id fuisset, hodie quoque eorum opinione fieret, & tamen quamplurimos id tentasse affirmant, & nihil simile vnquam contigisse: quare nihil ad generationem, quantum ad prolis similitudinem,& sexum imaginationem conferre sibi persuadent; de quorum numero fuit Leonardus Vairus Beneuentanus *lib.2.de fascino, cap.7.* cuius argumenta quum citati auctores expenderint,ingenuè,& solidè,non est modò cur nostram censuram in eorum solutione exponamus.

Neque enim negamus illud *Genesis*, à Iacob factum, mysterij causa Deum Optimum Maximum eius medio, fecisse; attamen certum est Omnipotentem, vim talem imaginatrici brutorum virtuti tribuisse, vt positis vir-

gis,

gis,variis coloribus depictis, & iis in imaginatione fufce-ptis coloribus,& facta in fanguine impreffione, femen fic affectū in coitu emitterent. Quòd autem hodie talia non fieri dicunt,à ratione alienum eft:nam hoc tempore, qui artem paftoritiam exercent columbarúmque funt ingenui dilectores,ponunt pulcherrimas colūbas iifdem in locis, quibus illæ verfantur,quò videlicet rapientę vifu fimiles generent. Deniquc& hoc ipfum equorū magiftri obferuāt: nam in equarum grege generofos obiiciunt equos vifibus concipientium,quò fimiles eorum concipere, ac creare poffint. Hoc confirmat Ifidorus *lib.12.etymologiar.in fin.c.1.* Lege Delrium *lib.1.difquifit.magicar.c.3.quæft.5.*

Denique pluribus argumentis deprehenfum eft,parentū imaginationem ad temperamentum,& ad vim formatricē modificandam mobilem vim habere,prout notarunt Algezar, citatus à Gentili *in com.c.14.fen.21.3.doct.1.* Arift. *10. probl.7.* Iuuenalis *fatyr.6.* Maphæus Vegius *lib.2.de educat.liberor.c.9.* Alexand. Alenfis *2.part. quæft. 89. memb.4.* Abulenfis *in c.30.Genefis.* Cælius Rhodigin. *lib. 20. lect. antiq.c.15.* Ionftonus *claffe 10.thaumatographiæ,c.7.art.2.* Leonardus Vairus *lib.1.de fafcino, c.2.*

Quid mirandum?nonne alienam, & planè peregrinam rei cogitatæ formam aliquando materiæ induci experientia comprobatum eft?Sic accidit, vt ex vtroque parente albo ater filius generetur,quòd mater Æthiopem, quem in cubiculo depictum habebat, imaginatione verfaret. Quinimò gallinam,quę inter concipiendum afpectu miluí tertita fuit,pullum miluino capite exclufiffe citati referunt auctores. Hac de caufa fœminæ monftrofos pariunt fœtus,quoniam in cubiculo in quo conuenerant,monftrorum aderat pictura. Sic refert Marcus Damafcenus,in loco quodam,Petra fancta vocato,mulierem peperiffe puellam fylueftrem, pilis camelorum fimilibus vndique circumfeptam,idque eà de caufa eueniffe tradit,quòd mater imaginem fimilem in thalamo fuerit contemplata, & fic fimilem infantem peperit. Paræus *lib.de monft. 24. c. 27.* defcribit effigiem virginis,quæ ob parentum imaginationem, pilofa,informis,& nigra nata eft.

Scribit Scaliger. *lib.de fubtilit.aduerf. Cardan.exercit. 14. num. 2.* alterius hiftoriam, qui pilis candidis tectus erat, quòd mater dum concepit, pilofum quoddam fuerat imaginata. De hoc inftituto, miras, raráfque proponunt hiftorias Cornelius Gemma *lib.1.de admirand. fpectacul.cap. 6.* Matthæus Villanus *lib. 5. hiftor. cap. 12.* Guainerius *lib.de pefte.* Leuinus Lemnius *lib.1.de occult. natur.miracul.cap.4.* Petrus Pomponat. *lib. de immortalit. animæ*, Gaudentius Merula *lib. 4. memorabil. cap. 14.* Retulit mihi Doctor Valle Lufitanus, Medicus eximius, & expertus, fe vidiffe fœminam, quæ plures infantes pepererat pallore vultus ita infectos, vt cadaueris imaginem referrent, quòd illa inter coëundum, infantem mortuum in lecto ante oculos depictum intueretur, quo remoto alios deinceps peperit viuidos,formofos, & rubicundos Ob hanc caufam nolebat Hefiodus Philofophus præclarus,coniuges dare operam liberis,dum è funere redirent,fed è conuiuiis,& ludis; probátque Themiftius *lib.3.de anim.cap.68.* Thomas Erafthus *lib.de occult. pharmacor.proprietatib.cap.34.* refert,mulierem adulterij fufpicione non carentem,eo quòd infantem enixa effet marito nullo modo fimilem, fe fe hac arte liberaffe, quòd picturam infanti fimilem in cubiculo habuerit. De hoc argumento plures extant apud Iurifperitos quæftiones,Legat qui velit,Iuftinianum *de verbor.fignification. L.quæret, cum gloffa,Bartbol.cum Doctor.in L.Gallus.ff.de liberis, & pofthumis.*

Ampliùs. Res eft peruulgata, & experientia commu-ni comprobatur, fæpe ex forti matrum imaginatione infantibus varias rerum formas induci, næuos, lentigines, verrucas, lituras, fpecies aliquando, & figuras fructuum, maculas, & fimilia imprimi. Refert doctiffimus Gregorius Horftius, apud Fabricium Hildanum *lib.3.centur.chirurg.obf.55.Pragæ monftrofum partum accidiffe, & puerum fuiffe natum, cui iecur, inteftina, & lien cum mefenterij maxima parte extra vmbilicum propendebāt, qui horas paucas viuens, vitam fat miferè cùm morte mox*

A *commutauit. Huius corpus præfente fpectatorum Medicorum & Ioanni Kepleri, Mathematici Cæfarei, & Peripateticorū principis corona diffectum eft. Interiùs in infimo ventre paruus inueniebatur iecoris lobus,ex quo vena caua furfum, ac deorfum progrediebatur, qui continuus erat cùm iecore externo, & peculiaribus membranis circumdatus per vmbilici foramen eidem iungebatur. Externum iecur plenariam iecoris formam habebat, venam portam ex mefenterio externo recipiebat,&c.* fubdit: *Sed fi caufam huius deformitatis fcire geftis,externam ex relatione matris tibi refero,quæ cum interrogaretur, num fortè partui huic occafionem præbuiffet, cum lachrymis refpondit, quòd tribus menfibus ante partum, vitulum mactandum præter voluntatem detinere coacta, eóque partim aperto procidentibus illicò vifceribus ex abdomine,quodammodo commota fuiffet. Tantum poteft ima-*

B *ginatio,quam ego partus huius monftrofi caufam primariam fuiffe ftatuo.*

Mirabilius eft quod refert idem auctor, *in eodem loco, infrà*, dicit enim filium Dn. Kepleri natum effe præputio ferè incifo, & inuerfo, propter cogitationem vehementiorem matris, qua hofpitem quendam peregrinum tunc temporis obferuabat, qui quomodo matutinis illis horis circumcifionem Iudaicam Pragæ peractam viderit,referebat. De quo argumento in fequenti obferuatione plura propofuit exempla Fabricius: necnon ipfe Gregorius Horftius,vir eruditiffimus *lib.7.de hiftor.mirabili,apud Marcellum Donatum,cap.3.*

Infuper idem Hildanus *lib.4.centur.chirurg. obfer. 55. & 56.* binas prægnantes defcribit morbillis correptas, quæ infantes pepererunt eifdem morbillis contaminatos.

C Lege apud eundem auctorem binas, at memorabiles obferuationes, *in refponfione ad Epiftolam cultiffimam Michaëlis Doringij Medici nobiliffimi.de rara,& noua partus Cæfarei hiftoria.* Prima eft grauidæ,quæ cùm duos inter fe confligentes videret, & ex iis vnus gladio perfoffus in terram rueret, fupra modum perterrefacta, & perturbata exclamans, & inuocans nomen Domini, manu-dextra oculos obuelauit: eadémque die doloribus partus concuffa,fœtum mortuum eft enixa,cui caput ab oculo ipfo, ad occipitium vfque perfoffum erat. Altera eft grauidæ, quæ ob incendium terrefacta, poft triduum, infantem viuum vndique maculis igneis contaminatum edidit. Hoc modo ob prauam imaginationem monftra produci probat. Ioan. Remellinus *lib.2.catoptri microcofmici. in fin.* Hildanus *lib.2.obf.chirurg. 25.* hominem cornutum

D fe vidiffe refert, cui in medio frontis,cornu fimile arieti-no retortum ad futuram coronalem fupernè ad verticem in vtero natum eft; num tamen fuerit exortum ob matris imaginationem, ibi non explicat. Lege exemplum admirandum hominis cornuti, hoc eft,habentis in fronte cornu,ex deprauata matris imaginatione inter coëundum enatum, quod *lib.3.de praxi admiranda, obf.9.* propofuimus.

Demum tanta eft imaginationis poteftas, vt Auic. *21.3. tract. 3. cap.2. & 14. & lib.de anim. fect. 4. cap. 4.* pronunciet, ipfam alienum corpus immutare poffe; in quem acerrimè inuehuntur Ficinus *lib.11.de immortalit. animar.cap.4.* Chriftoph à Vega *lib.2.art.med.fect.6. cap. vlt.* Thomas à Veiga *in com.cap.84.art.medic.Galeni.* Marcel Donatus *lib.2.de hiftor.mirabil. cap. 1.* Carrerius *in*

E *fen.11. Auic. doct.7.fum.1.cap.2. difput. 37.* qui omnes imaginationis varios proponunt effectus. Vtrùm autem imaginatio valeat inuehere morbos, explicat eleganter Santorellus *lib. 2. antepraxis,cap.13.*

***

HISTORIA XIII. GALENI,
Fœmina utero gerens, sanguine missio ex vena non semper abortit.

IAm etiam * propter sanguinis missionem,& sanguinis ex vulnere eruptionem, aut ex nimia hæmorrhoide quædam abortierunt. Galenus lib.3.epid.sect.2. com.8.

QVÆSTIO XXII.

Vtrùm in grauidis è talo aliquando mittendus sit sanguis, vt contra meam sententiam acriter interdicunt Plempius, Fontanus, & Bruschius, Medici eximij.

PARAPHRASIS.

SAnguinis missionem.]Nullus est auctor,qui ad doctrinæ Hippocraticæ splendorem proximiùs accedat, quàm Galenus, eò maximè, quoniam vberrimus est diuini auctoris intepres; idcircò eum lego auidè, & iucundè. In hac ergo historia sunt duo, quæ merentur admirationem apud eos qui huius auctoris dicta incessanter lustrant. Primum, tempore Galeni consueuisse Medicos in grauidis sanguinem emittere, & nisi ipse hanc rem hoc exemplo faceret manifestam, nullus esset, arte medica licèt apprimè imbutus, qui iuraret in verba magistri; præsertim cùm oraculum Hippocraticum huic methodo contrarium sit, & repugnans, latum *lib.* 5. *aph.* 30.quo quadam veluti lege sancito eos deteſtatur, qui vtero gerentibus sanguinem imperant emittendum:*Vtero gerens sanguine misso abortit,& magis si fœtus sit maior.*

Secundum: non omnes facta venæsectione abortum fecisse, vt videas quo in errore versentur; qui phlebotomiam in grauidis celebratam ex se abortum concitare asseuerant; quod quam aduersum sit menti Galeni,videbit qui eius mentem pensauerit ad vnguem,dicentis eas solùm abortum fecisse, quæ ex nimia hæmorroide emanante vel ex vulnere nimis sanguisluo, aut ex vena secta copiosè,resolutis sic viribus, & exhausto sanguine, nec retinere,nec alere fœtum potuerunt,quarum quædam ob summam debilitatem abortum fecerunt.

Quare in multis secandas esse venas, permittentibus viribus, postulante affectu,res est frequentissimo experimento confirmata. Hippocratem, Medicorum tutelarem Deum, hoc auxilium omnium primum docuisse, proposuimus contra communem Medicorum sententiam *lib.*1.*in com.hist.*32. Ille enim *lib.* 2 *epid. sect.* 2.*in med.* Lyciam vtero gerentem prope partum lienis inflammatione laborantem vena secta curare conatur. Cui sententiæ addidimus & alias momenti magni, quibus ratum sit, in illis parce esse venæsectionem exercendam: neque vnquam ex hoc præsidio, tempestiuè, & pro morbi ratione celebrato vidimus quampiam abortum fuisse pepessam. Quod si aliquando contigit, non huic auxilio salutifero, sed aut vi morbi, eiusdem cacoëthiæ fœtum corrumpenti, febris vehementiæ ipsum occidenti; ex Gal. 5. *aph.*30. aut alicui graui symptomati superuenienti, aut animi pathemati, quo frequentiùs ipsæ vexari solent,imputandum est,vt scitè notauit Sennertus *lib.*5.*instit.cap.*7.

Vera sunt hæc omnia, & ex summorum Medicorum monumentis exhausta. Vtrùm autem in vltimis mensibus,pro grauissimorum morborum curatione,qui ab vtero originem ducunt, sit in talo secanda vena,nempe epilepsia sæua, vteri suffocatione vehementi, aut truculenta apoplexia, experimento diuturno muniti, præclarisque grauissimorum Medicorum sententiis freti, firmauimus eam esse salubrem, tutam, & vtilem; & ex in inferis partibus celebratam, ad præcauendum abortum summo esse ex vsu, postea *lib.*2.*de praxi medica admiranda, obs.* 160. comprobauimus.

Sed cùm post primum librum,in cuius *historia* 32.conscripta est disceptatio hæc, plures doctissimi viri in me fuerint per literas veluti stomachati quòd hoc auxilium, aut potiùs paradoxum vulgarem, ex quo tantùm ab est vt miseræ fœminæ tanto agone prehensæ iuuentur, vt potiùs certum ex eo abortus periculum immineat: placuit in veritatis gratiam, præsertim in re momenti tanti, meam industriam cum illis exercere, licèt ij ingenij sui perspicacitate, & rerum medicarum scientia insigni antecellant. Neque reprehensiones metuo, quum nullus imminentium iudiciorum expectatione exhaurire queat; namque ego,non quid multi, sed quid boni iudicent, exquiro. Mihi verò hoc satis est neminem me voluisse lædere.Obtestor tamen te,humanissime Lector,per candorem animi tui, ne hæc in deteriorem accipias partem aut putes maledicentiæ igniculis agitatum, à qua longè abest animus meus, in palæstram litterariam descendere: nam sicut ex mutuo silicis,& ferri attritu elicitur ignis,sic ex diutina concertatione, in profundis tenebris plerumque sepulta eruitur veritas.

Enimuerò cùm tres sint viri peritissimi, qui meam sententiam ex toto subuertere conati sunt, eorum scripta seriatim proponam.Extat inprimis Fortunatus Plempius, meritissimus Scholæ Louaniensis Professor, vir subtilissimi ingenij. Secundus est Nicolaus Fontanus, Medicus Amstelodamensis perdoctus, *qui in florilegio suo* facundo, & docto,*quæst.*51.plura spicula in me coniecit, veritatis amore potiùs, quàm meum nomen lacerandi studio impulsus. Tertius appellatur Antonius Bruschius Gallus, in Academia Andegauensi Professor celeberrimus, illustris Medicus, & egregiè in Galeni doctrina versatus. Ergò meæ tam repugnantibus opinionibus, non obruor, sed efferor, quas hoc ordine descriptas audire ne pigeat, quum ad huius præsidij exequutionem conferant apprimè.

Excultissimo Viro Zacuto Lusitano, Medico percelebri, Fortunatus Plempius Scholæ Louaniensis Professor.

Quòd in vtero gerentibus venæsectio ex talo non sit ex vsu.

HOc nempe Philosophi est omnium sanè mortalium liberrimi,nulli sacramentū dare,immò verò eò diligere studia sua, vt factiones,ac sectæ penitus extinguantur. Quàm esset expetendum, si viciſſim absque contentione, sed humanè, atque liberaliter vnusquisque conferret remedium quod haberet, ad litterariæ Reipublicæ incrementum! Quid enim nobis potest esse beatius quàm scire? discendum verò, vt sciamus. Ego quidem sapientiæ ambitum, tanquam animi nostri ærarium semper iudicaui, in quod communia commentationum nostrarum vectigalia referenda censeo; sed proba, vnde sibi suum quisque in vsum sumat,sine inuidia,atque simultate. Vnū enim corpus sumus,vnusque spiritus huius corporis, qui à Deo profectus pro communi excubet vtilitate. Porrò non vanè vereris, aduersùs hæc tua scripta otiosorum loquutuleiorum simultates, atque obtrectationes. Ita est hoc nostrum sæculum, vt pro curiosis damnet peritiores veritatis indagatores, & nihilo seciùs de quacunque re propositā, tum disputare, tum iudicium facere audeat. Certè ambitio vbi accessit ad ignauiam, arrogantiam parit ex inscitia.Hominum genus hoc in mar-cido otio suo negotiosissimum,dum satidit omnia, semper aliud agens, sui quisque dux existit. Quid ergo; ab hisce nebulis doctissimæ lectissimorum virorum lucubrationes obscurentur?discutiant potiùs illas, atque dispergant, quò denuò toti orbi clariùs illucescant. Sed mittamus hosce rabulas,qui,vt comicè iocemur, solentes insolenter faciunt.

Quanto

Quanto cum applauſu accepta fuerit apud peritos totius Europæ Profeſſores diſceptatio tua conſcripta in *primo lib.de Medicor.Princip.Hiſtor.in com.hiſt.* 3 2.&quanto gaudio eam exceperim, verbis referre nequeo, iſque demum probè norit,cui compertum fuerit,quanto eius habendæ flagrarim deſiderio,aliquot enim abhinc menſibus iam eam exoptabam, vt huius paradoxæ opinionis mihi panderetur veritas. Recepi tamen librum, vidi, legi, relegi, imò pænè deuoraui : ita fermenti ſimilem,aut etiam fermentatam tuam reperio eruditionem : quoquò enim me confero,turget vndequaque auctoritatibus. An verò mihi liceat inter vos heroës, ac præſides veritatis quidpiam balbutire?ſanè etſi nihil ad haſce ſubtilitates, & firmatiſſimas rationes addi poſſe videatur, tamen haud tanquam iudex, ſed perinde ac dubitator audiendus ſim fortaſſe, quod meditantem ipſe me impuliſti, dum publicè profiteris,te lætari gratis, & vtilibus diſceptationibus, quas certè quilibet cordatus affectat ſapientiæ cultor.Itaque eò audentior factus,in tuis hiſce exercere me volui, vt quæ ad expugnandam veritatis arcem videbaris,& ſtudiosè molitus eſſe,&laboriosè ſtabiliuiſſe,viciſſim mutuo alliſu impeteremus; non enim contradicendi, aut contendendi ambitione motus, ſed communi omnibus ſapientibus iure adactus, hæc produxi coram te maximo Medicinæ Myſta iudicanda : quæ nonniſi tua opera mihi eſſe plana poſſint. Quamobrem qui hæc videas,quaſi tuo ſeſe ſubiugare patrocinio : haud committes confido, vt vel animi noſtri candorem negligas, vel deſpicias contemplationem. Age igitur exerceamus nos.

Ne tamen omnia in hac quæſtione à te propoſita percurrere videar, referam ea in compendium, quæ potiora expugnanda mihi viſa ſunt, & ex quibus concluſionem tuam firmare videris, nempe in vtero gerentibus interdum in talo eſſe venam ſecandam, quando acutiſſimis, & lethalibus morbis premi ſolent, qui ab vtero, tanquam ex primario funte ſcaturiunt. Sic enim *primo loco* habes. *Si fœmina ſit in ſeptimo, octauo, aut nono menſe,& ſuffocante apoplexia,acutiſſima epilepſia ab vtero ortis,immò truculentiſſima vteri ſträgulatione corripiatur,quis ſuperiores venas tundere audebit?* Audebūt plurimi,immò ſic fieri debere contendent, maximè in ſeptimo & octauo menſe, ſuppoſita, (vti ſemper ſupponis)maſſæ ſanguineæ in corpore muliebri phlethora,quæ per ſuperioris venæ ſectionem,citius, & ſecuriùs, tutiuſque tollitur, quàm per inferiorum venarum apertionem, quippe ex qua abortus imminet. Si enim Dictator noſter, mulierem vtero gerentem quauis ſecta vena abortire pronunciat, quantò verius eſt eius oraculum diuiſis inferis venis ?

Firmas ſecundò. *At nullum iuuamentum ab illis conſequitur.* Immò verò maius, quàm ſi infernæ tunderentur:citiùs enim,& celeriùs per ſupernas exoneratur nimia ſanguinis moles, ſub qua mulierem fatiſcere ex hypotheſi ſtatuimus;ſed ex inferioribus non niſi pedetentim,& ſenſim exhauritur plenitudo, nec niſi copioſiſſimo euacuato ſanguine reuulſio poteſt fieri à capite, loco nempe à pedibus remotiſſimo. Atqui in allegatis caſibus,morbis ſcilicet acutiſſimis periculum in mora eſt,extremoque opus habent remedio. Vis rationi huic auctoritatem adiici, & ipſam ratione circumſeptam? Petrus Salius, quem ego, & multi docti viri maximi faciunt *lib.de affect.particularib. cap.*23.in puerpera morb oaliquo particulari acuto correpta,ſi grauis is ſit, valdéque inſtet, & indicet de ſectione venæ,ſiue expurgetur ab vtero ſufficienter, ſiue non, ſtatim deuenit ad ſectionem venarum ſuperiorum è directo loci affecti exiſtentium, & ei proximiorum, quoniam ita à loco affecto euacuans,morbum facilius ſe ſublaturum confidit,imò *inferiores ſecans* (inquit,) *virtutem ex euacuatione labefactabo,& materiā in particulari loco cōculcatam non minuam.* Exemplo ſit veſtra apoplexia grauidæ, in qua ſi inferiores ſecueris,vel totum ferè ſanguinem educes ad reuellendum, & euacuandum materiam ſuffocantem ; vel ex ſectione adeò tarda ſuccedet vtilitas, vt priùs mulier ex apoplexia ea extincta ſit, quàm perſentiat reuulſam eſſe materiam. Hanc maximam huius Medici ſententiam pleniſſimo ſemper proſecutus ſum

A aſſenſu,tuentúrque omnes genuini rationalis medicationis aſſertores. Itaque ſic inſto : Si in morbo acuto puerperæ, proueniente ex retento naturæ debito fluxu, rectè, ac methodicè ſuperiores ſecantur venæ, rectiſſimè, ſummaque cū methodo, immò neceſſariò in veſtris allegatis acutis affectibus venæ ſuperiores ſcindi debebunt. Probatur conſequentia, quia ſi indicatio incidendi ſuperiores venas præualet fluxui illi naturali contraindicanti, præualebit maximè in veſtris caſibus, vtpote in quibus nullum adſit contraindicans.

Dicis tertiò *Ad occaſionē neceſſe eſt deuenire,& occaſionis initium,* vt monuit Gal.*lib.de ven.ſect.aduerſ.Eraſiſt.c.*5.*& lib.de rigore. cap.* 8. ne verbum quidem de occaſione. Ita autem occaſio reſpicienda eſt, vt tamen vrgentioribus ſemper indicantibus obtemperemus. Galenus *loco cit.*
B Hippocratem laudat, quòd occaſionem animaduertit in ſecando venas tali, & meritò,me iudice, ſic enim & materiæ morbificæ proſpiciebat,& cohibitam reuocabat fluxionem. At quid hoc ad veſtros caſus,quum in iis non debeat cieri tale profluuium? Non inquam, niſi cum fœtus certa pernicie. Sed & ſuperiores ſecādo,ad occaſionē equidem deuenimus;nam occaſio hic eſt ſanguinis exundātia, quæ non tam in vtero,quàm in toto eſt corpore, quippe qui copioſior eſt,quàm vt fœtus poſſit conficere.Igitur ſuperiores diuidendo venas,& maximum iuuamentum conſequimur,& ad occaſionem nihilominùs deuenimus.

Epilepſiam ab vtero fieri poſſe,nemo Medicus ibit inficias,& ante veſtros adductos Recentiores, effatus fuerat Hipp.tum *in Coacis,* tum 2.*de morb.mulier,* Ex tota verò auctorum ſtrue apoplexiam ſanguineam aſſerentium,
C nullus vterinæ meminit. Si mihi inter doctos gliſcere licet,apoplexiam à te ſuppoſitam, non à ſanguine ex parte determinata, vtero ſcilicet, eleuato procreari exiſtimarem,ſed à ſanguine in toto corpore reſtagnante cerebrum opprimi,atque oppleri; cuius occaſionem eatenus dedit vterus,quatenus eius contentum,embryo inquam, ſuperabundantem nequiit digerere ſuccum. Vteri ſuffocationem in grauidis contingere poſſe, diu ante Mercurialem docuit Hipp.*lib.*1.*de morb.mulier.*

Quartò ſic probas. *Quare ſatius eſt fœminas, tot tantiſque malis obſitas,tali venis ſciſſis moderatè,ab orci faucibus liberare,quàm omni ſpe adēpta,vnà fœtum, & matrē perire.* Malo nodo,malus cuneus:magno morbo,magnū debetur remedium. An putas moderata ſanguinis miſſione affectus illos ceſſuros,quos nō ſolùm acutos,ſed acutiſſimos con-
D ſtituis? Moderata tua illa malleoli ſectione,ne guttula quidem de cerebro reuelletur. Longè aliter Hipp. nos erudit oraculum quod non ſolùm extremis morbis extrema adhibenda eſſe auxilia iubet,ſed & exquiſitè extrema. Quod ſi hîc exquiſitè extremam per talum euacuationem moliaris, ægrotantem in maius longè diſcrimen præcipitas, laborem labori addendo,quippe abortum concitando.

Quintò confirmas. *Neque talis phlebotomia ex ſe abortiua eſt;nam quod poteſt timeri,infantis eſt emiſſio,quæ cùm naturalis ſit,partus,& nō abortus vocari,cēſerique debet.* Quid hoc;omnis infantis emiſſio eſt naturalis? omnis infantis emiſſio eſt partus? (nam indefinita æquiualet vniuerſali) credo irato Apolline te id commentatum eſſe. Longè plura ad eſſentialem partus delineationem requiruntur. Itaque partum definimus, emiſſionem infantis in caput
E tempeſtiuè factam ab expulſione vteri, concurrentibus infante,& matre, & cum vtriuſque ſalute, propter ſpeciei conſeruationem. An quia in vltimis menſibus expulſio fieret, ideò partus cenſeri debet? ſanè ſeptimo, & octauo,immò & in principio noni poteſt fieri abortus, dummodò intempeſtiuè fiat expulſio. Porrò Hipp.*lib.de morb. mulier.* ſic inquit: *Mulier ſi ſit iuuenis,robuſta,& multi ſanguinis,* & *grauius laboret in partu, prodeſt miſſus ſanguis è malleolo,vt tota natura concurrat,& expellat fœtum.* Laudādum Hipp.actū,& imitandum,vt qui non in grauidis ſanguinis inſtituit detractionem,ſed tantùm ad partum faciliorem. Quare inſtante partu talem vacuationem machinabimur, minimè autem quouis vltimorum trium menſium tempore.

Sextò tuam opinionem ſtrenuè munis, & defendis,
dum

dũ sic arguis. *Et tantùm abest,vt facta vena sectione ex talo abortus sequi possit,vt potius dēpta plenitudine,qua fœtus nō indiget,hic vegetior fiat,& robustior.* Vegetior fiet, si supeгiores secueris:si enim inferiores ferias,deorsum trahis, vt simul concurrat,& fœtum expellat. Othæi auctoritas iubentis secare in grauidis venas in talo,nō tanta est vt nos ad imitationem cogat;& quamuis tanti valeret, tamen sub finem ita nos anxios reddit ipse, vt meritò ab incœpto deterreamur: tam cautè,& maturè dicit hoc præsidium esse celebrandum.

Septimò sic ratiocinaris. *Vt videas quòd nullo pacto sanguinis missio ex talo in grauidis obesse potest,argumēto est,quòd obseruatū est malas quasdam fœminas,vt celarēt vteri gestationem,bis,ter,immò pluries sanguinis missionē ex talo procurasse citra abortum.* Quid tum,quasdam hoc factitasse? an propterea nos tutò semper in talo grauidas tundemus?inefficax sanè angumentū,ab inductione omnimodè imperfecta depromptum. Secа in centum prægnantibus,copiosè satis educendo,talum,vix quinque non abortient. Atque hæc omnibus monstra sunt,miracula sunt. Quòd si hoc egerint,vt peccatum suum celarent,tamen iusto Dei supplicio non consequuntur intentum;rara non sunt artis.

Octauò sic arguis. *Quotidiano experimento compertū est, grauidas plenitudinis morbis vexatas,sāguinis fluore per nares & hæmorrhoidas citra fœtus periculū fuisse liberatas.* Per nares sæpissimè,& cōmodissimè,& tutissimè; nam venæ superiores sunt:per hæmorrhoïdas rarissimè. Neque sēper,& vbique,& in omnibus est nobis imitāda natura. Habet ea sapiētissima Hera secretiores recessus, profundiora adyta, & occultiores impetus,quam vt nos assequi valeamus. Eò ruit quandoque in salutē ægri,quò si vi morbi,aut remedij trahatur, certa laboranti impendet nex: nos tunc solùm ipsam ducemus,quum aliquopiā eam vergere videbimus. Atqui in vestris allegatis casibus non vergit deorsum natura,immò si vergeret,ipsam retraheremus. Quorsum igitur infernæ secandæ venæ? Porrò de hæmorrhoïdibus hoc accipe. Cùm eæ duplices sint,externæ, & internæ;per hasce expurgari grauidas tutò etiam posse existimo; eo quòd a ramo mesenterico,atque adeò à vena portæ suam ducant originem, cum qua vterus nullam habet communionem,vtpote qui à venæ cauæ surculis nutriatur: non tutò autem secatur vena tali,quia ex caua educis sanguinem, adeóque ipsum vterum euacuas.

Nonò ita concludis. *Si ergo grauida acutissimo morbo laboret,& sit in vltimis mensibus,nullum aliud potest salubrius excogitari auxilium tali sectione.* Ex quibus præmissis hanc elicis consequentiam? ex antepositο auctorum agmine? enimuerò nullus ex congesta illic à te Scriptorum caterua, tali in grauidis sectionem somniat, nedum in actum deducit. Vide ergo bellam sequelam: Omnes præfati auctores quandoque in grauidis sectionem venæ comprobant: ergo nihil in grauidis salubrius, quàm sectio tali. Sanè omnes illi prolati Neoterici nihil tibi fauent. Quis enim in praxi medica vel mediocriter vrsatus, in prægnantibus interdum vtiliter sanguinem mitti reclamet? sectio venæ in vtero gerentibus iam inde à temporibus Celsi desiit reformidari;at venæ,per Deum immortalem, superioris;nisi ipso præsente, aut instante partus legitimo tempore,vt antè notaui.

Decimo ex Hipp,auctoritate sic insurgis. *In primis mensibus grauidæ mēstruas habēt purgationes citra abortus discrimen,docente sic Hipp.* Tantum abest, vt hoc nos doceat Hipp.vt potiùs contrarium ex ipso eliciatur. Inquit enim *l.5. Aph.text.60.Si menstruæ purgationes prægnāti eant,impossibile est fœtum esse sanum.* Iam verò ad debilem fœtum quid magis consectarium,quàm abortus? vt optimè indicauit Aphorismorum optimus commentator Hollerius *in com.* Id ipsum auic,inculcat,1 3.3.*tract.2.c.10. Quando menstrua,inquit,fluunt,timetur in eis quòd abortum faciant.* Nolo hic innumeros alios idem repetentes conuocare,ne chartam auctoribus citandis infarcire videar. Solenander, quem adducis, duas solùm aduertit, earúmque exempla inter rarissimarum suarum obseruationum numerum retulit. Indéne effatum vniuersale eruemus? rara artis limitibus non circumscribuntur.

A Vndecimò sic colligis. *Si Hipp.4.l.aph.1. turgente materia cathartica grauidis propinada iubet,cur nos nō imperabimus venæ sectionē ex talo,cum sanguinis missio tutius auxilium sit purgatione ipsa,ac naturam minus præcipitet?* Quo tempore id iubeat Hipp. cùm reticeas, patefaciam ego. *Quadrimestres* (inquit) *purgabis ad septimum vsque mensē: à minore,aut grandiore fœtu abstinebis.* Vbi omnes cōmentatores: In prioribus, & posterioribus menfibus purgare religio sit. Quid igitur hic pro te Hipp. Si in vltimis mensibus abstinendum à pharmacis, vtique potiori iure cauendum à sectione tali. Equidem ita sentio, cæterorum omnium paritate seruata,multo promptius sectionem tali abortum ciere, quàm propinatum catharticum: hoc enim cùm prauos educat humores, fœtum suo non defraudat genio. Neque citatus à te Vallesius aduersatur

B mihi; ipse enim cum medicamento comparat venæ sectionem in brachio,quam securius esse auxilium medicamenti exhibitione, planè assentior. Quid hoc ad nostram rem?

Magis demiror, quòd Matthæum Gradium in tuam sententiā coneris detorquere, quū verbis conceptis phlebotomiam in grauidis se non laudare asserat, eo quod sit prouocatiua abortus,*nisi*,inquit,*in tempore proximo partui.* Quod tempus tu ad latitudinem trium mensium extendis,præter,& contra auctoris mentem,qui cum suo Hipp. instantem mox partum intelligit; tunc enim eiusmodi iuuabit sectio,quippe quæ & curabit affectum,& tempestiuè educet fœtum. Eodem modo audiendus alter auctor Magninus,mihíne de nomine quidem antehac notus.

De Rondeletio quod ais, ipsum applicare in grauidis cucurbitulas in inguinibus, *cap. de epilepsia grauidarum,*

C quanquam ipsas infirmius remedium esse rear, quàm vt abortum causent,maximè in robustioribus; attamen mihi locum allegatum attentius perpendenti, hoc tandem visum est. Vltimum illud pessarium, & cucurbitulas præscriptas pertinere ad caput præcedens, quod inscribitur, curatio epilepsiæ ab affectibus vteri, quod me moueat, est hoc,quia in huius capitis fine iubet semen corruptum, & secundinas eiici, nec tamen ad hoc præscribit remedium; atqui ad id ipsum præstandum efficax est, quod in sequenti(quod tu citas) legitur capite, pessarium, in illo sanè modo grauidis adhibendum, vtpote certissimè & occidens, & deturbans fœtum. Præterea in priori capite non meminit cucurbitularum, quibus tamen in casu sibi proposito nihil salubrius. Cæterùm hic error fa-

D cilè admitti potuit,quum ipsius opera frustillatim à discipulis conscripta, edita sint. Itaque Rondeletius nequidquam pro te.

Duodecimò sic argumeтātaris. *Nónne in vtero gerētibus bubone pestifero in inguine correptis,è talo mittendus est sanguis?* Cordato, ac religioso Medico nefas est illud agere, ob quod magni mali magnum timetur periculum. Itaque non dubito, quin quilibet Hippoc. doctrina nutritus tali sectionem in eo casu abhorrebit, & solis validioribus episρasticis auxiliis rem aggredietur. Ad vapores pestiferos euocandos tot ad manum sunt antidota. Nolim itaque prægnantem tanto exponi periculo, cum quo fortè solùm curari possit, quandoquidem sine illo non minus fortè restitueretur.

Decimotertiò sic dissertas. *Nónne iisdem bubone Gallico in inguine afflictis, è saphæna mittendus est san-*

E *guis?* Dicam quod à Professoribus meis, maximis Italiæ practicis suxi, in qua regione cùm plurimi sint eo tabo sordidi, maximam quoque habent eius amoliendi exercitationem. Statuunt illi in bubone Gallico, quoad totius procurationem, neque venam secandam, neque purgans adhibendum, neque diætam ordinandam, sed sinendos esse patientes vti consueto victu. Id Aquapendens retulit in commentariis suis *lib.1. de tumorib. præter nat. cap.24.* Igitur si in iis à venæ sectione abstinendum, in quibus tutissimè secari aliàs possет,quanto ampliùs in grauidis ab opere isto supersedebimus?

Itaque nulla tua ratio tam efficax,nullum tam adigens argumentum, nulla tam firma, inducensque auctoritas

quæ

quæ nos ad periculosam adeò vrgerent operationem, nedum impellerent. Porrò vnus restat prægnantis affectus, in quo an talus diuidi debeat, multi,& iure merito dubitabunt, qui quoniam à te adductus non fuit, efferam illum ego, quò nihil in hac disquisitione sit prætermissum. Oborta sit phlegmone in vtero grauidæ. Quid tunc? an ad saphænam confugiendum? Galenus profectò pluribus locis nos docet, affecto vtero semper inferiores partes secandas esse. Nihilominus si hunc casum sibi præfixisset, non dubito, quin Hippocraticæ doctrinæ fidus expositor inferiores deseruisset, quòd Paulus *lib.3 cap.64.*& Aëtius *lib.16.cap.83.* in hoc casu in non grauida iubent,sed in grauida,non est cur eam attentemus.

Hæc erant versatissime Zacute, quæ in tuam sententiam mihi dicenda occurrebant,in quibus si quid vrbaniusculè lusum est,da hoc æstui,& Enthusiasmo literario. Testor nobis communem Apollinem, non clarissimum tuum nomen mea crassiuscula Minerua obscurandi studio hæc sum commentatus,sed solo scientiæ amore impulsus, quo omnes docti pruriunt, vt non fucata veritatis agnoscatur integritas. Vale.

Clarissimo D. Doctori Fortunato Plempio, Louaniensis medicæ Scholæ Professori eminentissimo, Zacutus Lusitanus, Medicus. S. P. D.

Epistolam tuam,scientissime Plempi, summa refertam eruditione potiùs deuoraui, quàm legi. Ea nescio plúsne mihi voluptatis, an doloris attulerit: nam & gauisus mirificè sum res eas, quibus hominum salus, vitaque continetur à te esse agitatas, quem quidem ego semper ingenij,disciplinarumque merito plurimi fecerim, & maximè postquam à te in lucem est emissus liber de Ophthalmographia, in quo ingenuè, doctè, acutè, & vt grauem Medicum,& philosophum decet, de oculi fabrica,etsi contra receptissimam Peripateticam doctrinam disceptasti.Indolui rursus, quòd meam sententiam circa sectionem tali in grauidis, non fueris amplexus:etsi enim ego in hoc argumento primus laboriosè insudarim,tamé erudiuit me diuturnum experimentum per tot annorum curricula, in quibus in amplissimis Europæ ciuitatibus actuosam medicinam exercens, plurimas (testis mihi est Deus, quòd non mentior) truculentis dictis affectibus ab vtero ortis miserrimè concussas,facta, immò repetita in vltimis mensibus saphænæ sectione, ab orci faucibus liberaui.

At modò parum abfuit, quin tuis validis argumentis quasi prostratus manus dederim, iísque ac pedibus in tuā venerim sententiam, palinodiam recantans,ac meam firmatam sententiam,fido, prosperóque euentu stabilitam deferens, nisi me deterreret veneranda Magistri antiquitas,& ad hæc vsque fæcula quasi per manus tradita sententia, *in lib.6.epid.sect.2.com.25.* monentis, vt non temerè; nec Hipp.dictis fidem adhibeamus,sed priùs verúmne sit, an falsum obseruemus: nam qui se vnius auctoris doctrinæ veluti seruos, aut libertinos addixerunt, simulatque ab eo scriptum aliquod inuenerunt, inconsideratè, ac temerè credunt. Nam *incredibile est quod probatione caret*, ex Galen. *lib.1. epid. sect.1. com.19.* & *maiorem fidem accipiunt quæ comprobantur*, ex Galen.*lib.1.epid.sect.1. in præfatione.* Tuas ergo argutulas rationes, licèt alta mente perpendam, eas non conuincere mihi persuadeo; quo pacto illis, eo ordine quo proposuisti, sigillatim satisfaciam.

In prima ergo obiectione supponis, me in suffocante apoplexia,acutissima epilepsia ab vtero ortis, immò truculentissima vteri suffocatione,sanguinem è talo emittentem, semper massæ sanguineæ in corpore muliebri (sic enim loqueris plethoram suppone), quum contrarium expressérim semper,dixerimque nihil obstare, quominùs aura quædam venenosa, ab vtero ex sanguine menstruo eleuata, cerebróque infensa, hos affectus committere possit, (nullo de apparatu morboso, in genere venoso, facta commemoratione) quam per superiorum venarum sectionem tolli non posse, quum malum ab vtero scaturiat,foueatur,& incessantur vexet, dubitat nemo. Quum enim plenitudo particularis vterum infestet, à quo tanquam à prima radice epilepsia emanat, quis vel in medicinæ principiis leuiter initiatus, sanguinem secta gibberi vena, nulla adstante vniuersali plenitudine sursum reuellebit,attracto ad superas partes sanguine, malóque duplicato, & accessionibus crebrioribus, & sæuioribus infestantibus,aut ex epilepsia fiet apoplexia, aut ex hac, mors subita eueniet, prout sæpe mihi repugnantibus Medicis contingere notaui.Contra plures vixere, quibus tempestiuè,& intrepidè secta est vena poplitis interna, hæmorrhoïdes hirudinibus apertæ, & non ita liberalibus viribus existentibus,crurum scarificationes celebratæ.

Posse autem inferioribus venis sectis particularem vteri plenitudinem exhauriri, fatentur omnes: nam vteri venas grandissimas habent, ex Gal. *6. epid. sect.1. com. 2.* immò vniuersalem deponi probat Galenus *lib. de curand. rat. per sang. mis.cap. 18. §. Plenitudines omnes ex suppressis menfibus ortas omnino per crura vacuabis, &c.* Ab hirudinibus hæmorrhoïdalibus venis admotis idem beneficium præstari posse, constanter monet Auic.*4.1.cap.21.§.Extractio sanguinis quæ fit cum sanguisugis,profundior est extractione quæ fit cū ventosis.* Quòd autem crurum scarificatio, si vires sint debiles, plenitudinem minuat, constat ex Gal. *2. aph.17.§. At verò quæ fit per tibiarum scarificationem, proxima est venæ sectioni, &c.* Et *lib.2.ad Glauc. cap.7.* quo profundas scarificationes, aut saltem mediocres plenitudinem leuare inculcat.

Quamuis autem, vt ingenuè instas, qualibet vena secta totum corpus exhauriatur, ex Gal. *2.acut. com.11.* tamen cùm ingens plethora fœminam diuexat, citiùs, tutiùs, & securiùs hæc, superioribus dissectis venis tollitur, quàm inferioribus, ex quarum sectione imminet abortus.Hoc verum est,si eam in toto adesse supponeremus: & licèt ita esset, præstaret ad originem fluxionis reuellere, quàm spreta ex inferna parte phlebotomia, in sæuiora damna ægram deduci. Oportet ergo ab vtero reuellere, & vacuare, qui horum malorum fons est, & scaturigo.

Neque timeas abortum: nam præterquam quòd detracta copia fœtus reuiuiscit, ex exhausto humore, quo non indiget, alacrior fit, & vegetior, & etiamsi contingat abortus, satius est fœtum,quàm hunc, & matrem vnà certò perire. Neque enim Dictator summus grauidam quauis vena secta abortire pronunciat certissimè, sed cautos nos reddit, ne intempestiuè, & solùm maxima vrgente necessitate sanguinem emittamus: nam alioqui mendacij esset arguendus senex *5. aph. 30. & 31.* grauidis mortem ex acuto morbo, & ex venæ sectione præsagiens, cùm sæpissimè ab acuto morbo ipsas citra mortem liberari, & phlebotomiam celebrari cum vtilitate contingat. Est ergo harum propositionum sensus,vt ab vteri gestatione maxima sumatur indicatio, ad prohibendam venæ sectionem, & vt sit in grauidis morbus acutus magna ex parte lethalis: nam veritatis Hippocraticæ perpetuitatem non notant, sed frequentiam, vt perbellè docuit Hipp.*2.aph.43.* & *6.aph.58.* Ergo grauida non semper vena secta facit abortum, vt Galenus *historia hac* satis confirmat.

Ad secundam obiectionem. Petrus Salius,tuo,& peritissimorum calculo doctissimus (Æsculapius ipse meus) loco à te citato, in apoplexia post partum, siue lochiare-ctè procedant,siue non,cubiti venam secat; quod præceptum commendant Fernelius *lib.2.meth.cap.8.* Valleriola *5.obs.10.* Rodericus à Castro *lib.4.de morb.mulier.cap.16.* Mercatus *lib.4.de puerper. affectib. cap.11.* Moxius *lib.1. de morb. mulier.cap.36.* éstne igitur ob hæc confirmanda contra me argumentatio tua? minimè quidem, nam hi de apoplexia facta, confirmata, perpetuò affligente, in qua tota cerebri cauitas obstructa est, sunt intelligigendi;

gendi;in qua è talo sanguinem mittere,ob certum ex dilatatione periculum, nefas est, cùm è brachij, immò nasi, frontísque venulis,& ex aliqua viciniori parte,vt syncipite,occipite,temporibus affixis cucurbitulis, aut hirudinibus, citra moram sanguis sit extrahendus, nulla de vtero consideratione facta. Nos autem de periodica apoplexia, per interualla repetente verba facimus, quæ à sanguine ab vtero ascendente ad cerebrum periodicè ortum ducit. Neque tibi durũ,aut impossibile videatur concedere apoplexiam periodicam, quum hæc vel subito interficiat, vel in paralysim finiatur, nam eam concedit Auic. 1.3.*tract.5.c.12.§.* *Verùm apoplexiæ periodicæ cum acceptione medicinarum calidarum,est festinatio faciẽs humores tardos velociter moueri:periodorũ autem apoplexiæ iam diximus,&c.*Hac ratione Gal.*lib.de curand.rat.per sang.mis.c.7.*Sãguinis missione præseruat eos, qui promptè in apoplexiam incurrũt, Et *lib.6.Aph.com.47.*Apoplexiam facit diuturnã affectionem.Leģe Auic. interpretes *loc.cit.* Gentilę scilicet,& Iacobum de partibus, qui hunc locum eleganter explanant.

Ad tertiam. Nulli est non manifestum, immò in dictis te esse implicitum quispiam fatebitur,dum in toto corpore sanguinis copiam facis epilepsiæ occasionem,si ab vtero contingere supponimus, & in genere venoso in nostra hypothesi abundantiam sanguinis non reperiri, ex mea serie dilucidè patet. Ex tota auctorum strue apoplexiam sanguineam afferentium, de quorum numero sunt Salius *cit.loc.*Iacchinus 9.*ad Almans.*9.Mercat.1.*de morb.intern.* 13.Carrerius *disp.8.ad libros de locis affectis,cap.3.*Fernel. *lib.2.de abdit.*13.& alij,nullum vterinæ apoplexiæ meminisse pro certo supponis. Vide quid dicas: nam contra te habeo argumentum firmum, quod est huiusmodi. Apoplexia sideratio dicitur ab Aëtio, *tetrab.2.serm.2.cap.29.* ob multas causas, sed ex menstruis retentis, & ab vtero sideratio gignitur,eodem auctore *tetrab.4.serm.2.cap.52.* ergo apoplexia ab vtero oriri potest. Rursus.Si à flatibus, nebulosóque spiritu concitatur, qui motu errabundo in cerebrum sublatus,venas,& arterias carotidas, plexúmque retiformem intercipit,teste Douyneto *lib.3.Apolog.cap.1.* & sic ex carbonum fumo originem ducit, vt non minùs eleganter,quàm doctè ex iuniorũ decretis scribit Marcellus Donatus *lib.2.de hist.mirabili,c.6.*cur à sanguine melancholico in vtero impacto, & in cerebrum elato non gignetur?Quare si nõ ita clarè de apoplexia hysterica meminerunt auctores, in causa fuit, quoniam ea quæ nota sunt, & omnibus patent, prætermittenda,vt probat Galenus *lib.2.de dif.respirat.cap.7.& lib.6.epid.sect.2.com.40.* & *4.acut.com.72.* Frequens autem est ex retentis menstruis, sicut alios plurimos cerebri lethales affectus, vt Epilepsiam (de cuius causis, & curatione præter Gynæciorum auctores, solidè egit, & doctè Didacus Moranus Medicus peritissimus *in Apologia 3.de epilepsia hysterica)* sic apoplexiam oriri, vt latè confirmat Galenus *lib.de venæ sect.aduersus Erasistratum, c.5.* & eam aliquando infestare vtero gerentes proprio exemplo notauit interpres Hollerij *ad cap.6.lib.2.de morbis internis.* Quando ergo hæc euenerit,secta vena in malleolo, recurrendo ad originem, nempe vterum, erit persananda; quia à sanguine in vtero retento,& ad cerebrum, cum quo maximè consentit, eleuato,originem ducit.

Ad quartam. Grauidas acutissimis licèt morbis implicitas, parcè & moderatè per sectionem venæ esse vacuandas docuere omnes, qui facundissimam illam, germanámque medendi methodum, ex limpidissimis Galeni fontibus exhaustam combibere solent. Quæris causam? hanc tibi protulit Celsus *lib.2.cap.40.§.* *Mulieri quoque prægnanti post curationem viribus opus est, non tantùm ad se, sed etiam ad partum sustinendum, &c.* maximè cùm vtero gerens habeat auxilium internum, nempe fœtum, qui absumendo sanguinem, etiam euacuat. Quare rectissimè Galenus notauit *lib.de ven.sect.aduersus Erasist. cap.5.* *fœturam esse speciem euacuationis.* Si ergo epilepsia grauidam corripiat, intentio Medici non est, humorem ex cerebro reuellere, & euacuare, sed ab vtero, à quo eleuatur aura, quæ lancinans, & feriens neruos, cerebrúmque concutiens, epilepsiam concitat, quam sym-

A pathicam Medici vocare consueuerunt; in qua cerebrum non laborat per primariam affectionem, sed per consensum.In hoc ergo difficili Euripo si versetur Medicus,frustra ad cubiti venas recurret, quum iis sectis nulla sequatur vtilitas,immò ex superioribus partibus celebrata phlebotomia citra morbi leuamen vires deiicit.Ergo nihil refert, si è cerebro nec guttulam sanguinis exhauriamus, cùm pars mandans vterus sit, à quo reter hic vapor eleuatur,epilepsiam paraturus.

Ad quintam. In vltimis tribus mensibus, in quibus debet è talo exerceri phlebotomia, fieri partus ferè vitales, res est apud omnes Medicos confirmata, nam partus est perfecti fœtus in vtero editio, siue vitalis exeat, siue non, adeò vt quocunque mense, die, ac hora, exeat B fœtus perfectus, ea editio verè & propriè partus dici possit. Sed cùm ad eam perfectionem non solùm requiratur partium dearticulatio, (hoc enim modo quadrimestris editio, partus vocaretur) sed etiam earundem robur, & corpulentia, quam cùm ante septimum mensem non assequatur puellus, nullam ante hunc mensem fœtus exclusionem, partum appellare licet; quæ omnia nî tædiosus essem, ex Senis scripto *lib.de natur.pueri* comprobare possem. Vides, vt omnis infantis emissio in his tribus postremis mensibus sit naturalis? quoniam est facta in tempore à natura determinato, & sic omnis in hoc tempore fœtus exclusio, partus, & non abortus, aut effluxus dici debet: nam septimestres partus vitales sunt, vt inter omnes probat Laurentius *lib.de re anatomic.quæst.19.* Et priùs prædixit Hippocr. C *lib.de septimestri partu.* Oportet ergo minuere è talo, vt fœtus vegetior fiat: neque timeas humoris præcipitium, quum in nostra hypothesi in toto non adsit plenitudo.

Ad sextam. Si classicorum experimento standum est, vt certè fieri debet, quia iudicium Medici docti magnifaciendum est, quum sit dignum consideratione, ex Gal. *1.epid.sect.3.com.1.* explicat Vallesius *in com.*Ipse Othæi, viri doctissimi sententiam sicco pede pertransis, vel inexplicatam relinquis, qui expressè in grauidis venæ sectionem ex talo administrat. Et si huic, nec mihi fidem adhibes, qui sæpe cum vtilitate maxima in his diris morbis grauidarum, è talo venam secuimus, lege Schenkium *lib.1.obseruat.tit.de epilepsia grauidarum*, quo loco in hanc rem mirabiles historias ex peritissimis auctoribus inuenies decerptas, quibus lectis animus tuus huius se- D ctionis timore perculsus conquiescet. Si verò Othiæus cautè, & maturè in hac parte phlebotomiam celebrare iubet,ea est causa, qua in postremis mensibus vires sunt debiles, & fœtus senior maiori indiget alimento; quare summa cum præmeditatione, & vrgente necessitate sanguis debet emitti.

Ad septimam. Ab his quæ sæpe sine damno fiunt, summi aliquando auxilij indicationem, res est apud proceres medicinæ certissima, redditque Medicos in celebrandis auxiliis audaciores: quum enim plurimæ sint, in quibus,vt celarent vteri generationem, hoc præsidium sæpius ex talo repetitum, abortum non concitauerit, & aliæ non fecerint abortum, in quibus ex naribus, & vel ex ipso vtero larga sequuta est hæmorrhagia,quia fœtus non tantam sanguinis copiam conterere potuit, fit vt alacriori animo, imitandi naturam,ad tali sectionem accedamus. Non ne- E go artis opera à naturalibus differre,ob multas causas; attamen ipsam eos rectè operantem nos debere imitari, prisci vnanimiter docuere.

Ad octauam.Plurimæ emanante copioso sanguine per hæmorrhoïdas in quinto, sexto, & vltimis mensibus, à sæuis euasere morbis. Ergo cùm hi recurrerint; impositis super internas hæmorrhoïdas hirudinibus, ipsas ab illis vendicabimus: non (vt asseris,) quoniam extrahitur illarum ope sanguis, per ramum mesentericum, & venam portæ,quia hæ venæ à vena caua originem ducunt, vt latè probat Altomarius *lib.1.de curand.human. corp.affectibus, cap.76.* Et licèt rami mesenterici distributio internas pariat hæmorroïdas,cùm ille in descendentis venæ cauæ ramum, qui vterum etiam perreptat, infinitos propemodum surculos

ſurculos ex ſe promat, fit vt ab vtero, cum quo habet ramus meſentericus communionem, etiam euacuet,vt notauit Andreas Laurentius *lib. 7. de re anatomic. quæſt.*11. Quare robuſtæ copioſo fluxu per hæmorrhoïdes, vel etiam in vltimis menſibus, à periculoſis morbis liberantur.

Ad nonam. Affers exemplum de ſectione cubiti in grauidis celebranda, de qua nullus hæſitauit vnquam,& de ea non eſt dubitatio noſtra.Negas auctores ex talo celebraſſe:iam citaui Othæum,& Schenkium, qui ex ſua,& aliorum mente id confirmant.

Ad decimam. In primis menſibus grauidæ menſtruas habent purgationes citra abortus periculum, firmæ,& robuſtæ: nam ſi debilibus purgationes eant,impoſſibile eſt fœtum eſſe ſanum: ſunt enim plurimæ ita ſucculentæ,& gignendi ſanguinis feraces, vt à primis menſibus ad vltimos, ſanguinis excretionem per vterum patiantur citra damnum vllum;alioqui timor eſt ne ſuffocetur fœtus: in iis, ſi vrgentibus dictis morbis, & aliis quibus venæ turgent cocto ſanguine plenæ, ſanguinem ex talo non emittas,ſymptomatum ſæuitie preſſæ occumbunt.Solenander id confirmat, duáſque ſolùm aduertit, & licèt inter raras obſeruationes connumeret, id verum eſt:nam raro accidit etiam vt gignantur hi morbi truculenti,pro quorum medela venæ ſectio è talo adminiſtrari debeat.

Ad vndecimam.Hip.turgente materia, à quarto menſe vſque ad ſeptimum, purgationem conceſſiſſe norunt omnes:ſed hic auctor de cura ordinaria, & humore turgente intelligendus eſt,nec renuit in Aphoriſmo, vt in extremis morbis, in vltimis menſibus purgationem neceſſitate cogente concedamus, Quare ſi omnes auctores in morbi præſentis anguſtia,in vltimis menſibus purgationem conſulunt, cur ex talo phlebotomia interdicetur, quæ minùs perturbat,& exagitat?

Ad iuniores accedamus, quorum voto ſtare promittis, & licèt eorum mentem in tuam opinionem ad libitum detorqueas,non tamen effugies.Quare ſi per tempus proximum partui,iam inſtantem intelligis, tunc contrà. Si in tempore viciniore partui, in quo fœtus maiori & copioſiori indiget alimento,ſanguis è talo,ex Matthæi de Gradi ſententia,(quam tu in hoc ſenſu approbas)eſt emittendus, cur in cæteris, ex hac parte celebrata phlebotomia impedietur,cùm fœtus minor ſit, & non ita copioſo indigeat alimento? Si inſuper reluctèris, hunc auctorem ad prouocandum difficilem partum è talo vacuaſſe, non rectè ſoluis:nam ille loquitur de vteri pruritu,& ſic ad euacuandam cauſam coniunctam è ſaphæna minuit. Magninum ſiles: qui auctor floruit Conciliatoris tempore, qui *lib.2.de regimine prægnantiũ*,ſic habet: *Ampliùs euitare debes phlebotomiam, ſpecialiter de ſaphænis, niſi in caſu magnæ neceſſitatis,&c.* hoc eſt, quando vehemens morbus ab vtero ortus,ad celebrandum hoc auxilium nos compulerit.

Inſuper non bene te extricas ab argumento ſtrenuo Rondeletij,imponentis cucurbitulas in inguinibus,*cap.de epilepſia grauidarum*. Licèt enim infirmius ſit remedium phlebotomia ipſa; tamen auctor conatur ſolùm ad originem fluxionis, nempe vterum reuellere, audaces nos faciens, vt non ſolùm hoc, ſed aliis potentioribus vtamur auxiliis in partibus inferis & vel phlebotomia ipſa,quando malum non ſuccumbat. Neque cucurbitulæ pertinent ad caput præcedens, in quo agit auctor de Epilepſia ab affectibus vteri.

Ad duodecimam. Licèt cordato, & religioſo Medico, ad euocandum venenum ad partes infernas, ad quas natura detrudere conatur, ſanguinem è talo emittere, quando bubo peſtifer & lethalis in inguine eſt: ita ſentiunt illi, quos citaui, qui in curanda peſtilentia primas tenent. Quamuis autem ad vapores peſtiferos euocandos plura ſint auxilia, ſunt minùs efficacia minutione ipſa, quando vapor venenatus à copioſo ſanguine in vaſis maximis contento eleuatur,& cor premens, ipſum proſternit,ſpiritúſque reſoluit,& extinguit.Ergo in peſte cum charactere venenis ſanguis eſt emittendus,quando à plenitudine, & putredine,& non ſolùm à maligna, & venenata qualitate ortum ducit, vt notat Manardus *lib.5.epiſt.3.* eductus ab

A Auenzoare *lib.3.Theizir, tract.3.c.1.* & Gal.*lib.de ſcarificat.cap.4.* qui ſibi ipſi peſtilentia affecto, & plenitudine correpto,ſanguinem emiſit ex crure, cum vtilitate multa, & omnes qui hoc auxilio vſi ſunt, eodem morbo tentati, euaſere. Vtrùm autem apparente bubone peſtifero ſit ſecanda vena, & num ſanguinis miſſione excurrat humor ad intimas ſedes,diſſerui *lib.3.de praxi admiranda,obſ.*123.

Ad decimamtertiam. In bubone Gallico mittendum eſſe ſanguinē certius eſt,quàm vt probari ſit opus.Obſtrepant licèt Fallopius,& Aquapendens:nam vt ait Galenus *lib.2.de vſu part.c.3. quando vnus diſcordat, & plures conſentiunt, rationabilius eſt exiſtimare vnum potiùs decerrare, quàm omnes alios.* Nam è talo venam ſecant in hoc tumore Fernelius *lib 2.meth.cap.7.* Ludouic. Mercatus *1.indicat.4.*Valleſius *lib.5.epid.in com.ſent.7.* Vergeſacus *lib.1.*
B *Enchirid.c.50.de bubone venereo.* Putáſne hoc auxilio humorem ad interiores ſedes poſſe recurrere? at ſit hoc à mente tua: detracta copia natura potentiùs excernit ad extrà, & virulentum humorem ad infirmas, minúſque præcipuas detrudit corporis partes.

Quod verò de vteri inflammatione in grauidis affers exemplum,extra noſtrum inſtitutum eſt: nam hic morbus ab vtero non emanat, ſed ex ſanguine à toto in vterum confluente, & inflammante ſcaturit. Quare ſi eueniat in vtero gerente,baſilica tundenda: nam hanc inflammationem comitantur febris ardentiſſima, ex humore feruido in vaſis ebulliente pronata, cui cubiti vena ſecta mirificè ſuccurrit. Si verò vtero affecto venam tali tundendam alibi docet Gal. id facit, prout maior, vel minor eſt in toto
C corpore vel vtero plenitudo. Explicant perdoctè Mercurialis *lib.4.de morb.mulier.cap.*18.Mercatus,Altimar.Hollerius,Heurnius *prop.cap.de vteri inflammatione.*

Hæc ſunt(vir eruditiſſime)quæ pro veritatis tutela habui dicenda, quæ ſi tibi placuerint, gaudebo nimis: ſin minùs, tu venis accuſandus qui petiiſti,non ego qui tibi ſcientiſſimo obtemperaui, ardentibus tui ingenij radiis hæc minutula opponens. Expecto tamen quid ad hæc noſtra qualiacunque reſpondeas: nam ſi omni ſepoſito affectu, non tanquam tui patronus, ſed potiùs meæ ſententiæ iudex,hanc penſites,eam facilè approbaturum ſpero.

EPISTOLA

Nicolai Fontani Medici,Ioannis Filij,Zacuto Luſitano Medico incomparabili,

D SCripta tua,Zacute Clariſſime, quibus Medicorum ignorantiam redarguis, docéſque iuniores, quanta in caligine verſentur, quòd in ſæuiſſimis affectibus ab vtero ortis, in grauidis è talo ſanguinem non fundant attenta mentis acie dùm contemplor, ingenium tuum demiror, vt qui in re noua tantos conuocaueris patronos, quorum votum amplectendum eſt, maximè cùm hæc methodus à te, diutino (vt ais) experimento ſit firmata, qui aleæ Galenicæ es Dux, & Primipilus, ob quas arduas quæſtiones ſpero, vt tibi immortalem gloriam parias, & omnibus verè hactenus mortalibus ægris, vitam, ſalutémque conciles. Sed ſicut tua opera mihi arriſere ſemper, in hac quæſtione, vt liberè agam, & amicè, longè à te diſſentio, nec enim vereor contrariæ ſententiæ patrocinium ſuſcipere audacter, quando aduerſus te, hoc eſt eminentiſſimum Medicum, cui nihil
E veritate ipſa debeat eſſe antiquius, diſſero. Quare ſic primò inſurgo.

Si in vtero gerentibus, apoplexia grauiſſima, epilepſia ſæua,truculenta vteri ſtrangulatione correptis, phlebotomia eſt celebranda, debet eſſe ex parte magis tuta, & ex vena,qua ſecta vires minùs exhauriuntur. Sed phlebotomia ex brachio habet has commoditates. Ergo cubiti vena ferienda ſemper. Maior eſt Galeni *2.acut.com.*11. Minorem probat Auic.*4.1.cap.20.§.* *Et ſcias quòd venæ ſectio tali plus debilitat quàm baſilica,&c.*

Secundò. Ex illa parte debet fieri ſanguinis miſſio, ex qua non poteſt timeri abortus. Sed ex ſaphænæ ſectione ſequitur periculum abortus. Ergo.Maior patet ex Hip.6. aph.31.

aph.3 1.minor probatur, quia fectio ex parte inferiori celebrata, concurrente affatim fanguine ad infernas fedes, & vterum fubitò occupante,hic fœtum fuffocat; accedit balneum, frictio, vinculum, quorum ope venæ fectio celebratur, quæ fœtum præcipitant, & naturam irritant ad excernendum natura fuapte.

Tertiò.Ex illa parte debet fieri fanguinis miffio,ex qua vacuatur caufa morbi, fed in vafis maximis maior copia fanguinis adeft in vterum confluxura. quàm adfit in ipfo vtero. Ergo non à talo, fed à cubito longiùs eft detrahendus.

Quartò.Ex ea parte mittendus eft fanguis in affectibus his vbi communiter vena fecari iolet. Sed in cubito Hip. feriendam effe venam imperat. Ergo. Patet hoc ex Hip.4. *acut.23. quòd fi quis repentè obmutefcat, id venarum occlufiones, interceptionéfque faciũt,fi fano abfque occafione,vel forti alia de caufa id contingat:venam igitur brachij dextri fecare oportet,&c.* Nam vt Gal. firmat *in com,hac velociffimè, & plurimum ex iis quæ principes funt partibus, corpus euacuat,atque ob id in acutiffimis morbis ad eã fe cõfert, &c.*

Clariſsimo Domino Doctori, Nicolao Fontano. Suus Zacutus Lufitanus.

VIx dici poteft (Vir amiciffime,& doctiffime) fi quicquam mihi magis in mẽte eft,quàm eruditorum virorum vtilis difceptatio:nam homo fum,& fallere & falli poffum. Vt verò hæc à corde meo auertantur,ad difcendum in vita à peritis viris operam colloco in quorum catalogo te iamdiu repofui, maximè cùm Gal.monumenta nocturna verfes manu, verséfque diurna, sífque fumma eruditione exornatus. Ego fanè,etfi nihil me effe fciã,tuæ tamen orationis perfuafione, ac lepore ductus, aliquod iam nomen,ac decus poffidere cenfeo. Immò à mea fententia ipfe planè difcedere vellem, quando te in ea cerno mihi aduerfum, qui femper fuifti erga me maximè pronus, hoc eft mei honoris, ac ftudiorum acerrimus defenfor. Sed quia veritatem ipfam in obfcuro iacere non pateris, iccircò vt ea elucefcat, argumenta tua in veritatis gratiam,& mei nominis tutelam,ita foluenda puto.

Dic ad primum. Saphænæ fectionem effe tutiffimam, quum vires valent, minúfque corpus debilitare, quam fi fuperior vena fecetur; nam ex hac fpirituofus, ac magis defæcatus fanguis exhauritur, ac fpirituũ copia refertus; ex talo,craffus,& pænè turbidus. Si verò Auic,afferit,tali fectionem plus debilitare, de partibus infernis explanandus eft;quia hæ cùm exangues fint, & remotæ à fonte caloris,penuriam fanguinis magis perfentifcunt, Ad fecundum. Tantùm abeft, vt ex faphænæ fectione fequatur periculum abortus, vt potiùs deonerata natura, & vacuata particulari vteri plenitudine fœtus alacrior fiat, dummodò vtero gerens firmas fortiatur vires,in quarum præfentia hoc præfidium celebrandum eft. Quòd fi frictionis, balnei, & vinculi ratione, fanguis ad vterum à toto concurrit,deinde venæ fectionis ope vacuatur. Infuper, vt ad tertium accedamus, caufa morbi in noftra hypothefi, non eft fita in vafis maximis, fed in vtero:quare hæc faphænæ fectione commodè eliditur. Neque nego adftante plenitudine in vafis fuperis communiter fecandam effe bafilicam,vt Hip. monuit:quando tamen in veteri cauitate fanguis copiofus ftabulatur,à quo aura tetra in cerebrum excurrit,epilepfiam, aut vteri ftrangulationem effectura;aut fubftantia fua conuolat in cerebrum,vnde apoplexia, tunc in talo ferienda vena.Ex quibus ad quartum argumentum folutio patet.Hæc diligentiùs perpendere,atque examinare velis,enixè rogo,& ea(ni fallor)firma inuenies,& tu in eodem erga me amore firmus perfiftas, expoftulo: cùm enim vitæ cuftos fit amor, fi vis amari, ama. Vale, & me tui obferuatorem,amatorem,admiratorem fufcipe.

Accedamus ad doctiffimum Brufchium,qui humaniter fimilibus argumentis me adortus eft, adiiciens vnum fortiffimum telum. Miror (inquit) acutiffime Zacute, quòd cùm iunior fis, licèt nimis emunctæ naris vir, ita contra prifcos hanc de venæ fectione tali fententiam in vtero gerentibus celebranda, tueatis ac defendas, quum illi ne verbum quidem de hoc auxilio tam periculofo protulerint. Quare recedis ab omni antiquitate, quum ad eam propiùs deberes accedere? quippe veterum Medicorum, & Principum noftræ artis fententias,& hiftorias apprimè interpretari gloriaris.

Doleo, atque vehementer doleo, vir famigeratiffime; quòd in ea obduerueris hærefi, vt me, aduerfus Principes, & Veteranos Duces, quos fummopere veneror, & explano,aliqua promulgaffe arbitreris: nam cùm illi homines effent, & fuo tempore adhuc inchoata effet Medicina, plura prætermiferunt, quæ Medicorum folertia poftea funt inuenta. Quid commemorem aromatum Indicorum numerofam copiam, quorum illi nec nomina callebant, vfus,& facultates miras ignorabant. Sileo plurimos, eófque intricatiffimos morbos, quorum curationem Claffici difertiffimè defcripferunt. Taceo infinitas propemodum, eáfque rariffimas, & incognitas variorum morborum obferuationes,quas illi etfi exercitatiffimi nec per fomnium cognouerunt. Antiquitus nefas erat fanguinem mittere in grauidis, hodie nullus eft ex infima forte Medicus, qui fæpius in omnibus menfibus fanguinem, non effundat,& cathartica, licèt materia non turgeat, audacter propinet. Dat fiquidem meliora dies, & omnia præfidia fedula Medicorum opera funt inuenta.

Quod verò me, vt iuniorem taxas, valde miror, cùm hoc virtuti effet condonandum: nam labor, & ingenium fupplet tempus,& ætatem:licet enim fexagenarius fim,refpectu illorum, iunior poffim, & debeam appellari, qui longo artis vfu confenuerunt,tamen vt Aufonius ait:

Non quia mille annos viuit Gangeticus ales,
Vincit centum oculos regia pauo tuos.
Cedimus ingenio, quantum præcedimus æuo.

Explanat luculentiffimè Omnifcius Tiraquellus *in præfatione de iure primogeniorum, fol.*454.*n.*210. Sed ne mihi vitio vertatur,quòd in hoc argumento tam multus fim,licèt habeam excufationem in promptu bonam, quòd in eo ieiuna adhuc eft lectio auctorum: tamen ad fequentem quæftionem iam accedo, dummodò me inter eruditionis,& nominis tui admiratores,& æftimatores pofthac numeres,

QVÆSTIO XXIII.

Vtrùm venæ fectio in grauidis, fit periculofior in vltimis menfibus, quàm in primis,& mediis, vt prædixit Hippocrates.

COMMENTARIVM.

PRopter *fanguinis miffionem.*] Siquidem ad vtero gerentium curationem per venæ fectionem celebrandam acceffimus,& mifcellaneam pro hiftoriarum expofitione in his libris doctrinam confectamur, operæpretium me facturum opinatus fum, fi flores aliquot commaticè ex iuniorum amœnioribus hortulis præcerpferimus, quibus candidatorum exhilarentur obtutus, & rerum fragrantia nonnihil afficiatur anima. Igitur Galenus inquit *lib.5.aph.comm.*31. ex eo grauidas miffo fanguine pati abortum,quoniam fubtrahitur alimentum fœtui,& vt notat Laconicus paraphraftes Heurnius *in comm.*quia defraudatur fœtus paftu fuo;quapropter hoc auxilium periculofum eft, quod non negamus: fed exercendum congente neceffitate,vt monuit Auic.4.1.*cap.*20.§. *Prægnans verò non minuatur, nifi propter maximam neceffitatem:*nam *maior vtilitas noxa femper præferenda eft*, ex Galen. *lib.*1. *aph.*24. maximè *cum nihil fit quod tam infigniter profit, quod aliqua ex parte non noceat,*monente Magiftro *lib.*11. *meth,cap.*11. Quare fi in morbo fæuo, acuto, fua vehementia periculum minãte,celebretur,valde conferet,fi vires adfint: quoiam *vehementi malo, folùm vehemens auxilium fuccurrit,*ex Celfo *lib.*2. *cap.*11. *Si* enim *via vna eft, eáque dubia,eft(licèt cum periculo)tentanda:* quoniam *fatius eft aliquid cum periculo agere,quàm ægrum fpe adempta certò perire,*vt rectè docebat Galenus *lib.*10.*meth.c.*10.

Quapropter

Quapropter si venæsectio est periculosum auxilium quoniam sanguinem euacuat, cuius ope, & alimonia fœtus nutritur, videtur periculosior in vltimis mensibus, quàm in primis,& mediis: fœtus enim tunc maior est,& ideò copiosiori indiget alimento: & hoc vult significare Hip.*cit.loco Aph.*dicens:*& magis si fœtus sit grandior.*

Ex altera parte videtur aduersari Aristoteles *lib. 4. de generat.animal.cap.*8.dum sic ait:*Sed cum fœtus magis magisque perficiatur,plus excrementi superest ; minùs enim absumitur,idque dulcius est,cùm non æquè detrahatur,quod bene concoctum sit : non enim insuper ad fœtus informationem consumitur, sed ad incrementum mediocre, quasi iam fœtus constet adeptus finem suum.* Quare si fœtus quò maior est, minùs absumit, & plus sanguinis superest, minùs tunc in vltimis mensibus læditur grauida sanguine misso.

Verùm hoc non obstante, standum est doctrinæ Hip.& Galeni,dicendúmque maius verti periculum aborsus sanguine misso in postremis mensibus, quàm in aliis: & hoc ex ratione Aphorismi, & ratione Galeni *in comm.*apertè colligitur: nam quò maior est fœtus, copiosiore eget alimento:quòd si eo tempore exhaurias,impensè nocebis,& abortum concitabis. Arist.verò locus licèt difficilem habeat explicationem, & plures in eius expositione insudarint,vt notarunt Santorellus *lib.*19.*antepraxis,cap.*6.Moxius *lib.*2.*de morb. mulier.cap.*24.*in med.* ita explanandus est. Dic ergo in primis, & mediis mensibus, fœtum pro corporis mole plus accrescere, & plus sanguinis absumere,quàm in vltimis: verùm cùm hoc tempore multò maior sit,& sic minùs accrescat,nihilominùs ad mediocre illud incrementum,& ad sui nutritionem propter maiorem corporis quantitatem, plus sanguinis absumit in prioribus mensibus;& propter hanc rationem non plus sanguinis superest in postremis mensibus, quàm in antecedentibus. Arist. autem *loco citato* inquirit causam, quare lac in vltimis mensibus crescere incipiat, & reiicit eam in maiorem copiam sanguinis, qui iam tunc incipit confluere ad mamillas : quod quidem verum est, sed hoc non accidit, quoniam tunc fœtus minus sanguinis absumat, sed quia ex intentione naturæ tunc in maiori quantitate confluit in mammas, vt ibi in lac conuersus, præstet alimentum fœtui in lucem edito: hic autem confluxus adiuuatur etiam, quia in vltimis mensibus sanguis ille, qui ad vterum ex partibus superioribus confluebat, in vasis contentus, quæ communia sunt vtero, & mammis,incipit ad has regurgitare, propter compressionem factam à fœtu grandiori, vt docet Galen. *lib.*14.*de vsu part.cap.*8. & sic quamuis in vltimis mensibus minus sanguinis in vtero redundet, nihil mirum si plus illius tunc feratur ad mammas.Lege doctissimum Santorellum *lib.*19.*anteprax.c.*11. & Iacchinum *tract.de curat.morb.acut.rubric.*7.

QVÆSTIO XXIV.

Vtrùm venæ sectio periculosior sit in mediis mensibus,quàm in primis,vt contra Hippocr. Fernelius voluit.

POstea verò quàm, non temerè quidem . sed consilio certo huc perducti sumus,vt grauissimorum Medicorum inter se litigantium sententias perpendamus,nequeo temperare mihi, quin ex ipsorum sacrariis in medium afferam dubium perutile,quod in curatione grauidarum sæpe ab illis proponi solet:quare perscrutandum,num venæ sectio sit periculosior in mediis mensibus, quàm in primis:dubium sanè sedulò,ac seriò expendendum.Inuictissimus Græcorum Coryphæus repentè, & Laconicè dubium explicuit, dicens *cit.*5.*aph.*31.sanguinis missionem esse periculosiorem in mediis,quàm in primis:quod absolutè colligitur ex vi Aphorismi, ibi (*& magis si fœtus sit maior.*)

Hippocratis sententiam confirmat Fernelius *lib.*2.*de ven.sect.cap.*12. sequitur Amatus Lusitanus *lib.*1.*cent.*57. subscribit Augenius *lib.de sang. miss.c.*3. Rationes Fernelij proponam : Nam fœtus minori indiget alimento,quia

A tenellus est, & sic prioribus mensibus maior copia sanguinis in corpore redundat, quam vtiliter natura excernit vt superfluam, sæpe per nares, os, hæmorrhoïdes, & non raro per vterum expurgat:nam cùm per priores illos menses genitura exigua indigeat sanguinis copia ad sui nutritionem, redundabit in matre omne ferè illud, quod per typicas periodos excernendum erat; in reliquis verò mensibus contrà aucto fœtu, qui copiosiore indies eget alimento.

Sed hæc opinio, licèt plurimis aliis expositoribus arrideat,qui Aphorismos Hip. interpretati sunt, & balantum more Fernelium sunt sequuti, mihi haudquaquam placere potest. Quoniam cùm membrum oppositum vel illi cum Galeno constituant, sanguinis missionem, & purgationem, videtur quòd sicut Hip. à quarto vsque ad septi-

B mum concedit purgationem, vt minùs periculosam, sic etiam concedit in hoc tempore sanguinis missionem:maximè cùm medium tempus sit illud, in quo fœtus magis resistit,& robustus est: at in primis est tenellus, & flaccidus, & vincula quibus vndequaque alligatur, valde sunt fragilia propter mollitiem : quod probat Galen.*lib.*4.*aph. com.*1.posito exemplo in arborum fructibus,qui in prima generatione, & cùm iam perfecti sunt,facilè decidunt ; at verò medio tempore firmiùs hærent. Hoc nomine Hip. in grauidis admittit purgationem mediis mensibus, non tamen in primis,& vltimis.

Sed breuiter expedienda est obiectio quædam, qua prædicta doctrina infirmari videtur : cùm enim venæsectio sit causa abortus, quia subtrahit alimentum fœtui; purgatio verò ob commotionem factam à medicamentis

C purgantibus eum conciter, sed non ita breuiter, quia peccantem humorem educit;phlebotomia,sanguinem & spiritum:videtur quòd purgatio meliùs à natura toleretur in mensibus mediis, quia tunc acetabula firmiora sunt ; & sanguinis missio imprimis, quoniam tunc fœtus pauco alimento indiget.Sed hæc redargui facilè potest:nam sanguinis missio non solùm est causa abortus, subtrahendo alimentum fœtui, sed etiam agitando, & commouendo: nam ex mente Auic. 4.1.*c.*20. *Phlebotomia est conturbans, donec quiescat.* Fœtus autem in primis mensibus adeò tenellus est, vt ex quacunque commotione possit periclitari:quare meliùs in mediis,quàm in primis venæ sectionem tolerabit. Audi Halyabatem Arabicæ familiæ primarium ducem *in lib.*1.*pract.cap.*19. *& lib.*9.*theoric. c.*39. *Si prægnans aliquo tempore sanguinem eget minui,aut cathartico*

D *purgari,propter aliquā passionem,nō oportet hoc accelerare in primordiis,donec sit mensiū quatuor,&c.*Vides,vt hic tantus auctor non timeat in primis mensibus sanguinis defectum ex venæ sectione,sed solùm commotionem,& agitationem,quæ ex hac vacuatione oriri consueuit?

Cæterùm cùm maior noxa sequatur, ex commotione facta à venæ sectione in primis mensibus, quàm sit ea quæ sequitur ex defectu alimenti,quia in tertio,aut quarto fœtus adhuc paruus est, & pauco eget alimento, & meliùs tolerat agitationem à venæ sectione inductam,iccircò tutior est phlebotomia in mediis,quàm in primis.Hac ratione increpandi sunt vehementer Medici, qui ad præseruationem aborsus sanguinem mittentes, hanc in primo, & secundo mense exercent; quum adhuc fœtus tenellus sit, & facilè commoueatur, neque tanta in corpore tunc suc-

E crescat sanguinis copia. Et hoc maiorem veritatem habet in illis fœminis,quæ à venæ sectione commouentur valde,& leui de causa abortum facere solent,in quibus vsque ad quartum mensem ampliùs commotionem, quàm sanguinis defectum vereri debemus.

Sed quid nos respondebimus Hip.suadenti contrarium in loco dicto ibi:*& magis quò fœtus sit maior?* nam ibi agit Hip.de abortu,qui fit à venæ sectione,tantùm ob alimenti defectum,non verò ob commotionem ab ea inductam : & sic verùm est,ob aliquem defectum, venæ sectionem magis abortum parere,quò fœtus est maior;licèt ob commotionem,magis ab ea contingat in mensibus primis.

Rationes Fernelij, & aliorum sic extrica. Nam prima ficulnea est : licet enim concedamus in prioribus mensibus minori egere fœtum alimento, & per consequens

maiorem tunc redundare sanguinis molem; tamen non inde sequitur tutiùs tunc sanguinem hauriri:quoniam virium robur non adest, cùm tunc flaccescat fœtus, minùs firmiter hæreat, facilè à leui causa decidat, & abortiatur. Quare quantum ad hoc auxilium exequendum suadet sanguinis copia maior, tantùm dissuadet lenis coalitus,& teneritas fœtus; quæ cùm adsint ambo mensibus mediis, idcircò in iis opportuniùs, & minore cum periculo celebranda venæ sectio est.

Neque solùm (vt ad secundam rationem accedamus) sub primis mensibus vtiliter natura redundantem sanguinem deponit per nares,& regiones multas;sed sub mediis tutò & securè,vt assiduo experimento certum est. Si verò contrarium accidit, ea est causa, quoniam post priores menses est iam retentioni assueta; aut grandiori existente fœtu, maiori iam indiget alimento, & in excernendo fit auara.Lege Rodericum à Castro, Medicum percelebrem *part.2.de morb.mulier.lib.3.cap.21.*

QVÆSTIO XXV.

Vtrùm trimestris fœtus iniuriis, magis resistat, & citiùs seruetur,vt voluit Galenus.

Explicuimus quæstiones duas, pro fœtarum morbis curandis vtiles valde. Altera mox excipit, quæ hanc proximam quæstionem prorsus illustrat. Si enim trimestris fœtus magis iniuriis resistit,& citiùs seruatur, cur in tertio tutior non erit venæ sectio, quàm in primis? Audi Galenum *lib.1.epid.sect.3.comm.3. Iam illud quoque meminisse par est,fœtum trimestrem præ aliis, iniuriis maximè resistere,ac citius seruari,&c.*

Iuniorum clarissimi accusare Galenum non desistunt, quòd tanquam sui immemor, varia & repugnantia de hac re proferat, aut contra Hippocratem (quem tantopere semper colit & reueretur) sese è directo opponat. Ille enim in suis Aphoristicis oraculis, à quarto vsque ad septimum purgationem consuluit, tertium mensem excludens:Galenus verò à tertio vsque ad septimum, vacuationem in fœtis imperandam monet, quia trimestris fœtus validior tunc est,& magis præ robore tunc resistit.

Hac tanta antimonia perterriti plures, qui Galenicam doctrinam multi faciunt, ipsam hoc modo cum Hippoc. conciliare conati sunt. Ludouicus Mercatus in suis elegantissimis de morbis mulierum libris,*in cap.vlt.3.lib.*sic persoluit, vt Hip.de purgatione, Galen.de sanguinis missione sit intelligendus. Facilè reiicitur:nam Galen. nunquàm de venæ sectione in grauidis exercenda quicquam pronunciat,prout ille cum Neotericis confirmat.

Horatius Augenius, vir perdoctus, & elegans, *tom.2. epist.lib.12.epistol.4.mihi fol.675.*subtiliùs nodū extricare intendit,dum Galenum de fœtu qui septimo mense est futurus,intelligit. Hippocrates verò boni artificis munere, regulam ponit vniuersalem, quum partus in nono mense frequentiùs contingant.Si verò ex illo quæras,an cōiectura aliqua diiudicare possit qui sit futurus septimestris, an nonimestris,respondet aliam non esse,quàm quæ à formatione fœtus desumitur, quam motus illius manifestè demonstrat.Licèt enim hæc solutio eleganti stilo ab illo latè proponatur,vera tamen non est,cùm nullā,aut certè incertam de formatione fœtus possimus habere coniecturam.

Manardus,neruosissimus auctor *lib.15.epist.1.iuxta fin.* multis vltrò citróque allatis rationibus probabilibus, quibus tamen eius intellectus minimè acquiescit, & solùm (vt ipse inquit) in clamorosis disputationibus defendi possunt, vltimò proponens sententiam suam, sic concludit: aut tertium mensem *in Aphorismis* non rectè prætermissum;aut *in lib.epid.*temerè,tacitis quinto & sexto,laudatum.Sed licèt illi videatur arguta responsio,non tamen est vera; nam dum Hippocratem tueri conatur, ipsum, & Galenum apertè reprehendit.

Nicolaus Rorarius,vir in principum Medicorum contradictionibus conciliandis versatissimus,& qui plures,licèt non omnes contradictiones in illorum monumentis repertas proposuit, & ingenuè explicuit,*in contradict.60. Galen.*loca repugnantia attulit,& sic explicuit:trimestres magis iniuriis resistere, quoniam à nutrimento deficiente, atque interno aliquo corporis vitio minùs patiuntur; paruuli enim cùm sint, exiguo egent alimento. Sed non rectè explicuit: nam præterquam quòd auctores non conciliat,rem non emedullat: quoniam hoc modo trimestris aptior esset ad venæ sectionem perferendam,quàm cæteri, quod est falsum; nam in omnibus vacuationibus iuniores vereri oportet.

Christophorus à Vega *in com.sent.1.lib.4.Aph.*postquam plurimas de hac rē recensuit Medicorum opiniones,suam sic pandit,dicens:illud trimestre *Epidemion*,non esse intelligendum ad ferendas commotiones pharmacorum, aut venæ sectionis;quoniam tunc fœtus mollis est, & vincula,quibus vtero alligatur, tenella,sed ad tolerandas iniurias morbi. Acuta quidem responsio, sed non firma:nam si fœtus morbi labores faciliùs fert,cur cathartici aut venæ sectionis labores non tolerabit?

Hæc cùm meditarer, & pro expositione harum Historiarum, doctorum virorum sententias de hac re perpenderem,quando animus meus æstu iuuenilis ætatis impulsus, totus studio literarum conflagrabat, inueni solutionem rectam, & nì fallor, tantis ambagibus conformem: nam pro tertio mense finito & absoluto, intelligendum est quarti principium, quoniam finis vnius mensis est principium alterius,vt rectè notabat Galenus *lib.4.acut. com.1.*& retulit etiam *lib.1.de temp.cap.4.* Patet apertè: nam Galenus *cit.de morb.vulgarib.libro*, ad suæ rationis confirmationem,Hippocratis Aphorismum adducens,nec verbum quidem de tertio mense loquutus est, quod non fecisset nisi sub tertio mense quartum intelligeret. Hanc postquam conscripsissem, vidi appunxisse clarissimum Mercurialem, qui *in com,cit. Histor.epidemic.* sic inquit: *Quod autem ait Galenus in com.grauidas mense tertio multo difficilius pati, quàm aliis mensibus, videtur esse contra ipsum Hip.qui quarto Aph.1.scripsit, à quarto mense vsque ad septimum posse remediis tractari, ob fortitudinem: ante verò,& post hos menses formidandum, easque verendas. Et certè nisi dicamus, pro tertio mense Galenum intelligere ipsum iam finitum atque absolutum, quomodo tueri ipsum valeamus haud facilè intueor,&c.* Hoc modo, non citato Mercuriali,à quo solutionem hausit,soluit elegantissimus Moxius, qui *lib.2. de curand. muliebrib. morb.per venæ sectionem, cap.22.* de hoc argumento grauiter disceptat: & priùs prædixit doctissimus Petrus de Peramato,*lib.de vacuandi rat.cap.16.*

QVÆSTIO XXVI.

Vtrùm venæ sectio in grauidis nullo præsente morbo solùm ad præcautionem aborsus sit celebranda, vt monent iuniores. Contra Donatum Antonium ab Altomari, Medicum Galenicum peritissimum.

Vt absoluta, omníque ex parte perfecta sit doctrina hæc, quam pro curatione grauidarum circa sanguinis missionem proposuimus,liceat exactiori calculo hanc quæstionem rimari, qua quæri solet: Vtrùm in grauidis nullo morbo præsente, solùm ad præseruationem aborsus sit secanda vena.Donatus Antonius ab Altomari, vir eruditissimus, & in doctrina Galenica percelebris, *peculiari tractatu de hac re*, multis rationibus contendit probare, in grauidis ad præseruationem abortus phlebotomiam non posse esse ex vsu.Cuius rationes hæ sunt præcipuæ.

Prima. Si venæ sectio pro præseruatione abortus esset vtilis,esset in mensibus primis, in quibus sanguinis copia maior in corpore redundat. Sed quando grauidæ abortum patiuntur in primis mensibus, id contingit quia acetabula sunt plena mucoribus, ob quam causam ipsa dirumpuntur, neque possunt fœtum continere, ex Hipp.*lib.5.Aph.45.* at prædicta excrementa non potest vacuare venæ sectio. Ergo nec poterit præseruare ab abortu.

Secunda. Si venæ sectio posset præseruare ab abortu, esset

esset quia abortus posset contingere, vel propter sanguinis redundantiam, vel ob sanguinem vitiosum. Sed primo modo non contingit. Ergo. Nam diuerso modo sanguis fertur ad vterum fœmina vtero gerente, & non gerente: nam dum non gerit, sanguis in vterum fertur à reliquis partibus expulsus, vtero ad illius delationem non confe-rente, vt docet Gal. *lib.5. simpl.22.* Quando verò vtero gerit, fœtus sanguinem sensim attrahit, quantum sibi necessarium est, ex Gal. *1. de sympt. caus. c.7.5. At primis duobus mensibus, &c.* Quare licèt vtero gerens plena sit sanguine, non videtur posse periclitari fœtum ex plenitudine matris, nec ex vitioso sanguine: nam ex eo non attrahit fœtus, nisi dulcissimum, vt docet Hipp. *lib. de natur. puer. n.4.* & ex eo retulit Galen. *5. aph. 32.* & *lib. de atra bile cap. 8. in princip.*

Tertia. Omne id quod per se facit abortum, nequit ab eo præseruare. Sed phlebotomia est huiusmodi. Ergo. Maior est nota, & sensuum ratiocinio satis conspicua: nam auxilium quodpiam non parit morbum, si ab eo præseruat. Minorem probat Hip. *5. aph. 31.*

Quarta. Ex quacunque causa fœtus per se destruitur, ab eadem non potest conseruari. Sed ex venæ sectione, extracto alimento fœtus per se destruitur. Ergo.

Quinta. Si de quo minùs videtur inesse, inest, ergo de quo magis. Sed minor noxa videtur inferri ex inedia, & tamen hæc inter causas abortus recensetur à Gal. *5. aph. 31.* & *37.* Ergo cùm maior noxa inferatur ex venæ sectione, magis citiùs, & frequentiùs ex ipsa sequetur abortus.

Sexta. Si ex alui profluuio, vacuationis solùm ratione fœminæ in abortum incurrunt, *cit. lib. 5. aph. 34.* quæ cæterorum humorum à sanguine vacuatio est; quantò magis, & efficaciùs sequetur ex sanguinis vacuatione, in quo calor noster perseuerantiam obtinet.

Septima. In copia succorum crudorum, inutilis est venæ sectio, ex Gal. *lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 20.* & *lib. 9. meth. c. 5.* Sed in vtero gerentibus huiusmodi humores redundant semper, ex quorum humorum congerie propullulant Anorexia, & Pica, quæ symptomata cùm sequatur inedia, fœtus detracto alimento imbellis redditur.

Octaua. Si venæ sectio ab abortu grauidas præseruaret, iuniores vsu dexterrimi literis consignassent, præsertim Græci, in sanguine mittendo audacissimi. Quare cùm hoc auxilium silentio inuoluerint, existimandum est, illis pro præseruatione non posse esse ex vsu.

Cæterùm experientia, rerum omnium magistra, Medicos edocuit, eas hoc celebrato auxilio ab abortu præseruari: ad quod tentandum vidétur ex eo inducti, quia aliquādo sanguine misso propter morbum aliquem in primis mensibus, vsque ad fœlicem partum fuit seruatus fœtus, in aliquibus grauidis, quæ antea iisdem mensibus semper abortum facere consueuerant; quo prospero euentu freti, id præsidium citra morbum præsentem tentare sunt ausi.

Si rationes quæris hæ sunt firmissimæ. Nam Auic. *21.3. tract. 2. cap. 8. iuxta principium*, ingentem plenitudinem vnam esse ex causis abortus euidenter pronuntiat. Hæc autem nullo auxilio meliùs, & promptiùs educitur, quàm sanguinis vacuatione, cùm alia remedia multò periculosiùs adhibeantur illis, vt patet de balneo, exercitatione, frictione, inedia, & purgatione, quæ licèt totum corpus possint euacuare, ex Gal. *4. aph. 2.* tamen non ita celeriter, tutò, atque securè.

Si instes, plenitudinem non esse causam abortus, falsa propones: sicuti enim alimenti defectus fœtum interimit, ita & redundantia eum suffocare poterit, vel saltem acetabula disrumpere, vnde contingit abortus. Si adhuc insistas, Galenum non admisisse multitudinem sanguinis inter causas abortus, nihil concludis: nam licèt diuinus fuerit Galenus, homo tamen fuit, & multa prætermisit, quæ momentis literarum cæteri postea tradiderunt; & vel Hippocrates plurima omisit, quæ deinde vberiori stilo, & eleganti facundia poliuit, auxit, locupletauit Galen. Inscitiæ ergo hi, aut ignorantiæ arguendi sunt? minimè: nam artes omnes, atque scientiæ per gradus & additamenta perfectionem sunt adeptæ: neque enim solùm fœtus multitudine, aut copia sanguinis obruitur, quia attrahit alimen-

A tum copiosum, sed quoniam ex eo copioso retento, & in vtero adaucto, vel ad illum expulso, & obruente copia sua, fœtus suffocatur; quam sæpe in primis mensibus natura, vt fœtum & matrem tueatur incolumem, expurgare tentat per nares, os, hæmorrhoïdes, & vterum, & multoties per cutem, subortis rubris maculis, & efflorescentiis, & per vniuersum corporis habitum pruritu excitato, qui biliosus sanguis ni ad has partes restagnet, & ad vterum confluat, acri vi sua pungit, irritat, & lacessit naturam, vt fœtum intempestiuè detrudat; nam labefactata retentrix officio suo non fungitur.

Hunc ergo feruidum & biliosum sanguinem, si exhibitis frigoriferis temperare coneris, & eius feruorem compescere studeas, licèt ex arte facias, iuuabis nihil: sunt enim fœminæ multæ in gignendo sanguine adeò feraces,

B natura, ætate, aut viuendi modo, vt nisi sanguinem aperto vase per interualla exhaurias, patiantur abortum. Hanc methodum longo annorum decursu in quæstuosa medicina sæpissimè obseruaui, in iuuenculis, quadratis, succulentis, carnosis, & quibus turgebant venæ calido sanguine plenæ, bene educatis, rubro colore suffusis, assuetis sanguinem excernere per nares: has, multoties ob sanguinis nimiam copiam fœtum suffocantem fecisse abortum, in primis, & mediis mensibus frequentissimè sum expertus, quæ extracto sanguine fœlicissimè sunt præseruatæ. Alias priùs misso sanguine, ab abortu præcauit natura expulso per vterū, & nares cruore multo, quem illa phlebotomiæ beneficio leuata, tanquā residuum, & inutilē foras eduxit.

Si enim omnes vacuationum differentias rimeris, ex

C iis damnum potiùs, quàm noxam euenire vtero gerentibus inuenies. Nec enim balneum vlla ratione illis conuenit: nam laxat, emollitque vincula quibus fœtus alligatur, & vterum eneruat. Exercitatio vtilis non est: quoniam laborantibus partibus inferioribus, & valdè commotis, præcipitatur fœtus. Frictio licèt sit loco exercitij, tamen longo temporis spatio, sicut & inedia sanguinem absumit. Purgatio verò non est admodum tuta, & solum in humore turgente ab Hip. conceditur: sed quo interuallo distet à sanguinis missione sequenti capite explicabitur; nam ista tutius est auxilium, & sanguinem copia sua redundantem promptè educit, & sursum trahit; purgantia verò fœtum præcipitant, aborsúmque concitant. Secanda ergo est vena in vtero gerentibus pro præseruatione aborsus; siquidem est ratio curationis, & præcautionis, Galeno auctore *lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 9.*

Rationes Altimari sic sunt soluendæ. Dic ad primam,

D quòd quando in primis mensibus abortus contingit ob mucosa excremēta in acetabulis vteri imbibita, vt insinuat Hip. *5. aph. 45.* abortus præseruatio non in venæ sectione, sed in purgatione, & resolutione illorum excrementorum consistit: contrà tamen si plenitudo fuerit causa abortus, tunc sanguinis missio necessaria est, quæ celeriter, & tutò plenitudinem demit, neque fœtui alimentum subtrahit; nam plurima copia sanguinis in corpore redundat.

Ad secundam. Licèt, quando fœmina vtero gerit, fœtus attrahat sanguinem menstruum ad sui nutritionem, & incrementum; & partes omnes simul, pro consuetudine & lege naturæ, sanguinem redundantem ad vterum transmittant: tamen etsi ex attractione, fœtui periculum non eueniat, contingit tamen, quia reliquæ partes in vterum sese exonerant, & sic sanguinis copiosi ad vterum confluxu, fœtus suffocatur, & acetabula disrumpuntur: maximè

E quoniam quamuis fœtus attrahat dulcissimum, & sibi familiare alimentum; reliquæ partes expellunt vitiosum, redundantem, reprobum, qui fœtum interimit.

Ad tertiam. Venæ sectio ex se abortiuum auxilium non est: id verò per accidens aliquando fieri contingit; quando immodica fit, & citra virium robur celebrata. Sic venæ sectio ad animi deliquium à priscis tantopere laudatur *1. aph. 23.* & *9. meth. 4.* & *5.* & alibi: ex qua intempestiuè celebrata plures perierunt, vt notat Gal. *lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 12.*

Ad quartum. Ex venæ sectione fœtus non destruitur, immò conseruatur: nam si fœtus plurima sanguinis copia obruatur, perit & emoritur. Vt enim ex multa lignorum

ſtri ſe ignis extinguitur; ſi verò copiam demas, fulget & relucet: ſic ex confluxu ſanguinis multi & vitioſi, fœtus ſuffocatur, immò detracta copia floret, & reuiuiſcit.

Ad quintam. Inedia multò infenſior eſt grauidis quàm venæ ſectio: nam illam non ferunt ipſæ, quoniam ob aſſiduum ſuctionis ſenſum in ventriculi orificio excitatum, aſſiduè alimenta aſſumere coguntur; aliter enim animo deficerent. Deinde inedia moroſè plenitudinem exhaurit, vt *ſuprà* notauimus.

Ad ſextam. Ex nimio alui fluore concitari abortum, Hippocrates firmat *in aphor. dicto:* nam concitat humores ad vterum, agitat, perturbat, tormina excitat, implacabiles nixus, & ſurgendi frequentiam mouet; ob quam cauſam partes vtero vicinæ commouentur, & demum fœtus defraudatur genio ſuo, viréſque ſummè languent, & cùm inteſtinis incumbat vterus, à tetro excrementorum vapore fœtus extinguitur. Sectio autem venæ tutò, celeriter, & ſecurè ſanguinem exhaurit. Et ſicut præſente alui fluxu, qualibet alia vacuatione, aut ſymptomate vires proſternente, in minori quantitate ſanguis eſt detrahendus, quia aliquid ſymptomati eſt relinquendum, vt bellè *lib. 1. ad Glauc. cap. 14.* prædixit Gal. ſic in vtero gerentibus parcè celebranda eſt; nam aliquid relinquendum eſt fœturæ, quæ eſt ſpecies vacuationis, vt *lib. de ven. ſect. aduerſ. Eraſiſtratum, in cap. 5.* aduertit Galenus.

Ad ſeptimam. Si humores in vtero gerentibus adſint crudi, iique exuperent, cane & angue peiùs vitanda venæ ſectio eſt, nam tunc purgatione pugnandum: aliter ſi feceris, in diſcrimen matrem ipſam adduces; nam phlebotomia bonum ſanguinem rapiet, qui paratior eſt euacuationi, malum relinquet; & præterquam quòd exhauſto ſpiritu imbecillitatur mater, abſumpto pabulo perit fœtus, orbatus paſtu ſuo. Si verò exuperet ſanguis, & omnia adſint quæ venæ ſectionē dehortantur, vt temperamentum, ætas, regio & victus præcedens, tunc intrepidè vena ſecanda.

Ad vltimam. Hip. Apollineæ ſcientiæ celebris gloria, *in limine aph.* artem longam eſſe prædixit, adeò vt vitam hominis longo ſuperet interuallo. Quare Hip. licèt ſenex *ad medicinæ finē non peruenit*, vt de ſeipſo teſtatur *in Epiſtolis*, & omnia videre non potuit, quæ à poſteris ſedula diligentia, induſtria mira, & labore indefeſſo fuerunt inuenta. Si adhuc pertinaciter inſiſtas, & aſſeras priſcos doctiſſimos omnia calluiſſe, contra te in propatulum proponam auxilia mira ab Arabibus inuenta, exotica, & peregrina ex Indiis aromatum præſidia, quæ ipſi nec per vmbram agnouere. Plura ſunt in anatome reperta à Veſalio, Fallopio, Siluio, & aliis peritis anatomicis, quæ priſcos ſine dubio latuerunt. Primus omnium Hipp. diuino afflatus lumine, multa quæ ad artem Anatomicam ſpectabant, publicis conſignauit monumentis. Galenus poliuit, auxit, locupletauit verè, doctè, ſolidè. Ariſtoteles breuiter illuſtrauit. Hoc argumentum veterum ſcientiſſimi exornarunt. Iuniores elegantes, & docti in frequenti corporum humanorum ſectione ſatis verſati, plurima ſumma cum laude addiderūt. Quare ſi hæc vera ſunt, cur phlebotomiam pro præſeruatione abortus non admittemus, à Claſſicis tantoperè commendatam, etſi à Græcis fuerit prætermiſſa? Si quæras auctores, eos, renuas licèt, numeroſa ſerie recitabo. Offert ſeſe inprimis eloquentiſſimus ille Orator Fernelius, iuniorum Coryphæus *lib. 2. meth. c. 2. §. Multæ, niſi venæ circiter quartum menſem reſerentur, abortiunt; fœtus enim copia obruitur, &c.* Sequuntur Syluius *tract. de menſibus mulier. in init.* Frambeſar. *lib. 1. canon. medicinal.* Peramat. *lib. de vacuandi rat. 15.* & *lib. de regimine prægnantium. c. 2.* ex Rondeletij, & Sauonarolæ mente, Euſebius *circa fin. part. 1. tract. de vſu lactis*, Anton. Maria Bettus *in com. cap. 20. 4. 1. Auic.* Amatus *centur. 49.* Senertus, Salius, Claudinus, Augenius, Moxius, & plures alij, & nuper proprio exemplo firmauit perdoctus Santorellus *lib. 19. Antepraxis, c. 10.*

QVÆSTIO XXVII.

Vtrùm venæ ſectio in grauidis ſit periculoſior purgatione.

PRopter maximam præſtantiam, & vtilitatem, quam ſortitur venæ ſectio in grauidis, liceat modò hanc A quæſtionem retexere, ob plurimos qui contrariam ſententiam defendere ſunt conati. Hipp. enim videtur horum partes libenter tueri: nam prohibet omnino venæ ſectionem, *in lib. 5. aph. 31.* purgationem verò ſuis medicamētis factam conſtāter admittit *lib. 4. aph. 1.* quoniam ſanguinis miſſio detrahit alimentum fœtui; purgatio vitioſos humores euacuat: accedit quòd purgatio minùs debilitat, quàm ſanguinis miſſio; & ob hanc cauſam hæc magis virtutis robur requirit, vt Colligitur ex Gal. *lib. 4. de ſanit. c. 4.* dicente: *In ægris, qui propter debilitatem, aut timiditatem, ſanguinis miſſionem recuſant, largiùs aluum ſoluendam eſſe.* Ergo vtero gerentes meliùs tolerabunt purgationem, quàm ſanguinis miſſionem.

Pro parte contraria, multæ obſtant, eæque irrefragabiles rationes. Nam remedium illud quod abſolutè magis B periculoſum eſt, erit & magis periculoſum in grauidis. Sed purgatio magis periculoſa eſt, ex Gal. *2. acut. 11.* quia ſanguinis miſſio, licèt minus auxilium, tutius tamen remedium eſt; quoniā, vt inquit Gal. *lib. de venæ ſect. aduerſ. Eraſiſtrarum, c. 7.* ſi ſanguis nimiùm profluat, aut linquatur animo æger, poſſumus ſiſtere ſanguinem impoſito digito in vulnere; at quod ſemel deuoratum eſt, ampliùs extrahi non poteſt, neque poſſumus partem oblati auferre, vt *lib. de ſang. miſ. 12.* notabat Gal. Demum ex purgatione ſequuntur pericula plura, quæ *in c. ſequenti* proponuntur.

Quare ſi vtriuſque remedij neceſſitas adeſt, venæ ſectio vt tutior eſt eligenda: nam præterquam quòd leuat naturam ſarcina depoſita, diſponit ad purgationem, quia vacuando cauſam, vias deobſtruit, per quas humor peccans vacuari debet, vt ait Gal. *lib. de ren. dignot. & curat.* C *cap. 4.* vnde ſemper præferenda venit, ex Hip. *4. acut. text. 21.* & Gal. *6. epid. ſect. 1. com. 6. ante fin.* Audi aurea verba Fernelij *lib. 2. meth. cap. 4.* dum ſic profatur: *In omni igitur impura plenitudine à ſecta vena auſpicienda eſt vacuatio. ſine qua vix tutò purgatio decernatur, etenim medicamentum quod præſertim validius eſt, tum calore, tum trahendi facultate humores exagitans, perturbánſque plethoricum corpus, in grauius id diſcrimen adducit: In vniuerſum autem, plenis, turgentibúſque venis, ſi non proſit, obeſſe tamen non poteſt moderata ſanguinis miſſio.*

Conciliator *dif. 166.* reſpondet ad quæſtionem, in primis menſibus purgationem eſſe periculoſiorem venæ ſectione; in intermediis, & vltimis è conuerſo. De primo non videtur dubium. Secundum oſtenditur: quoniam in mediis mēſibus propter firmitudinem acetabulorum maximè eſt tuta purgatio; in vltimis menſibus propter ma- D gnitudinem fœtus eſt maximè periculoſa venæ ſectio: ergo in mediis, & vltimis menſibus tutior erit purgatio. At hæc ratio ſolùm oſtendit, in mediis menſibus purgationem eſſe tutiorem, quàm in primis, & vltimis.

Licèt autem Horatius Augenius *tom. 2. epiſt. lib. 12.* eandem ſententiam confirmet: (quicquid *lib. 6. de ſang. miſ. cap. 2. &* 12. oppoſitum ſentiat) cum Amato *1. centur. 51.* tamen huic quæſtioni aptè reſpondere oportet, ſecuriorem eſſe venæ ſectionem purgatione, ſi par neceſſitas adſit; tum ob rationes latas, tum quia diuturnum experimentum id confirmat.

Sed ſatisfaciendum eſt obiectis aduerſantibus, quæ remorantur multos. Ad primum, licèt Hip. concedat purgationem in mediis menſibus, non tamen prohibet ſangui- E nis miſſionem omnino, ſed reddit nos cautos in ea exercenda, ne ſcilicet tantum ſanguinis emittamus, quantum exigit diſpoſitio, quoniam aliquid ſanguinis relinquendum fœtui, vt eo deinceps poſſit nutriri. Deinde Hip. non vetat ſanguinis miſſionem in brachio celebratam, ſed eam quæ in partibus inferioribus fieri ſolet, & ſic Aphoriſmus facit hunc ſenſum: Mulier ſanguine miſſo ex ſaphæna abortit, & magis ſi fœtus ſit maior: nam ex hac parte facta phlebotomia è propinquiori loco ſanguinem exhaurit, & promptiùs alimentum fœtus detrahit, maximè quoniam præcipitatur fœtus humoribus deorſum conuerſis.

Ad ſecundum. In vtero gerentibus phlebotomia extrahit ſanguinem vitioſum & inutilem, eo modo quo in purgatione humor peccans educitur, & ſic in vtroque auxilio ſolùm nocui vacuātur humores: hoc tamen eſt diſcrimen,

nam

nam venæ sectio citra agitationem; purgatio, verò cùm maxima perturbatione, & cum periculo abortus id præstat.

Ad tertium. Omne auxilium Medicum, vt debitè administretur, duplici constat scopo, nempe morbo postulante, & virtute permittente, vt colligitur, ex Galen. *lib. de optim. secta ad Thrasibult.* 38. & sic scopi venæ sectionis sunt morbi magnitudo, & virium robur, ex Galen. *lib.* 4. *meth.* 6. *&* 4. *acut.* 19. & cùm auxilia medica cum magnitudine quadam sunt coniuncta, vt ipse inquit *lib. ad Thrasybul. c.* 34. ad illa toleranda robur virium est necessarium, maius, aut minus, provt auxilia maiora sunt, vel minora: quare ad clysteris vsum exoptat Hipp. 1. *acut.* 45. validam vim; sed non idem virium robur ad omnia auxilia requiritur. Quare cùm purgatio maiorem habeat in virium robore latitudinem, debiliori virtute existente poterit celebrari: sed hoc non tollit quin in grauidis tutior sit venæ sectio purgatione; nam intelligimus, si virtus constet ad ferendum vtrumque auxilium, & æqualis vtriusque remedij necessitas adsit.

HISTOR. XIV. AVENZOARIS, De grauidatione.

Grauida per errorem cathartico expurgato, citra fœtus, vel ipsius incommodum, fœliciter peperit.

VOlo dicere in hoc loco, quood mihi successit cùm essem in carceribus de Haly. Vxor mea erat prægnans, & hoc ignorabam, & ipsa infirmata fuit tali passione, quòd necesse fuit* dare ei medicinã laxatiuam, quæ fuit talis, quòd nullus posset æstimare, quòd aliqua prægnans etiam ex assumptione modicæ quantitatis, fœtus in ea posset remanere: & postea declarata fuit impregnatio eius, & me pœnituit valde de errore quem feceram, quare misericordiam quæsiui ab Altissimo Creatore de eodem, & peperit filium masculum, quem mecum habeo, &c. Auenzoar* lib. 2. Theizir, tract. 3. cap. 1.

QVÆSTIO XXVIII.

Vtrùm detur aliquod certum, & infallibile conceptionis signum, vt Fernelius, Ioëlius, Varandæus, & alij Classici arbitrantur.

PARAPHRASIS.

CIrca explicationem contextus, amplissima nobis sese ostentat disputationis sylua, quæ vel cogitatione animum, quantumuis difficultatibus obluctantem, etsi non fatigare at solicitum, anxiúmque efficere saltem potest. Verumtamen haud dubitandum: nam & dij facientes adiuuant. Illud ergo inextricabile apud Medicos est dubium, quod de notis certis conceptionis quæri solet. In consultationibus enim ad rauium Medici inter sese depugnant, dum quidam ob alias causas menstruis suppressis, in morbis acutis fœminarum, è brachio sanguinem hauriendum suadent, falsa grauidatione decepti; poplitis enim venas scindere pertimescunt, ne deorsum præcipiti lapsu ruentibus humoribus abortus concitari queat. Contra sæpissimè sanguinem exhauriunt è saphæna, aut purgationem instituunt, certam conceptionem ignorantes. Quo factum est, vt dexterrimi Medici in hoc difficillimo negotio sæpe vacillent, vt doctè probauit Santorus Sanctorius *lib.* 1. *meth. vitandor. error. cap.* 28.

Quare ne mireris Auenzoarem, Medicum licèt expertissimum, in cognoscenda conceptione vxoris suæ deerrasse, cùm res hæc plena sit ambiguitatis, & fallaciæ, quoniam Medici scientissimi sæpe deerrant, vt *lib.* 1. *in com. hist.* 79. latè prædiximus: cùm *supra captum hominis sit nunquam errare*; ex Gal. 3. *prog.* 41. quoniã *aliquando, licèt raro, Medicus optimus deerrat*, 2. *aph.* 29. & alibi. In hoc ergo dubitationis labyrintho versati alij peritissimi, multoties naufragium fecerunt, rarásque historias proponunt, ne posteri eodem modo decipiantur, quo ipsi decepti sunt. Consule Auic. 21. 3. *tract.* 2. *c.* 8. Rhasium *lib.* 9. *ad Almans. cap.* 39. Matthæum Gradium *in com.* 4 mat. 1. *cent.* 27. Paschal. *lib.* 1. *de curand. morb. cap.* 58. Valteriot. 1. *obs.* 1 *&* 10. Forest. *lib.* 28. *de morb. mulier. obs.* 6. Leonem Roganum *l.* 2. *de caus. vrinar. cap.* 15. Nam in vtero plura gigni possunt, quæ veram grauidationem Medicis doctissimis falsò persuadeant, vt Mola, aqua, flatus, mucus, lenta, viscidáque pituita, calorísque vi indurata: de qua re legat qui velit rara quæ proposuimus exempla *l.* 2. *de praxi medic. admiranda, ab obs.* 150. *vsque ad* 156. firmat Dodonæus *lib. obs.* 49.

Dubia ergo sunt, & incerta conceptionis signa: maximè cùm prisci illi, horúmque antesignanus Hippocrates nullum de hac re certum signum per multas sententias discurrens conscriptum reliquerit, etsi huius rei dignoscendæ fuerit studiosissimus: nam in Aphorismis fusiùs quam pro suo more agnoscere docet, an mulier vtero gerat, quod venatur ex suppressione menstrui, fastidio, nausea, torminibus. De vrina autem, quam certi quidpiam demonstrare posse experimentatores constanter affirmant, non fecit commemorationem vllam, neque enim hæc in vtero fit, aut locis vtero vicinis, neque per illa commeat, sed est solùm signum affectuum partium in quibus fit, & per quas meat, vt eruditè confirmat Iacobus Fontanus *part.* 1. *vniuers. medicin. cap.* 11.

Auic. 2. 1. *doct.* 3. *c.* 3. *&* 21. 3. *tract.* 2. *c.* 11. *prægnantium vrinam, turbulentã esse, malo vino, aut aquæ ciceris simillimũ* asseuerat, & *in grauidationis initio apparere vrinam claram, & puram, supra quam est aliquid simile nubibus*, manifestè ostendit. Sed ne tanto auctori calumniam inuramus, ipsum ex aliorum mente loquutum fuisse asseremus, quod patet ex verbo, *& quidem dicunt:* quidquid huius signi ab Auicenna propositi peculiarem conentur reddere rationem Varandæus *lib.* 2. *de affect. mulier. cap.* 2. Franciscus Ioëlius *tom.* 1. *vniuers. medicin. lib.* 4. *sect.* 3. *de vrinar. significationibus.*

At inquires, cur Fernelius. 6. *patholog.* 17. proferat grauidarum vrinam, citreo, aut subliuido esse colore, crassam, turbidam, quæ leuiter concussa bullulas, seu granula è summa corona demittit, in qua quod subsidet, & innatat, crassum est, & malè cohærens, carptæ lanæ haud absimile. Sed cùm hæ notæ in gerentibus molam, aut in iis quibus retenta sunt menstrua, apparere possint, iccircò dicendum est, Fernelij coniecturam nullam esse. Adi Vallesf. 3. *cont. cap.* 28. Forest. *lib. de incerto vrinar. iudicio.* Santorel. *lib.* 8. *anteprax. c.* 8. Roderic. à Castro *l.* 3. *de morb. mulier. part.* 1. *cap.* 7.

Deinde si alia signa, quæ certam conceptionis spem polliceri videntur, attentè rimeris, ea irrita esse, & prorsus nulla, fatearis est necesse: nam conceptionem deprehendere, difficillimum iudicauit Aristot. *l.* 7. *de histor. animal. cap.* 4. Quapropter excusandus Auenzoar, qui in re ardua, & perplexa, & quæ non certò, sed probabiliter præcognosci potest, deceptus est, vt notant Laurent. *l.* 8. *anatom. cap.* 4. *in fin.* Codronch. *in suo meth. testif. cap.* 12. Varand. *lib.* 2. *de morb. mulier. cap.* 2.

Ventris tumor, à Medicis signum conceptionis dicitur esse certum, & ita probat Sacra pagina *lib. Genesis. cap.* 38. *vers.* 24. *Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumescere.* Sed cùm hic tumor in plurimis ex aliquo morbo, & præcipuè ex menstruorum retentione euenire possit, vel ex hydrope, aut flatu, iccircò ex tumore certò conceptio prædici non potest, maximè cùm vterus ferè post quartum mensem in tumorem increscat.

Lac in mamillis cum earum tumore apparens, non est certum conceptionis signum: nam citra grauidationem lac in mammis sæpe innascitur, asserente Hipp. 5. *aph.* 39. *Si mulier lac in mãmis habet, neque grauida est, neque peperit huic menstrua defecerunt.* Deinde lac in mammis post aliquos menses colligi solet, ex Galen 5. *aph.* 32. & apparet sæpe in virginibus adhuc virum non expertis: firmant Ioubertus *lib.* 3. *error. popul. cap.* 3. Laurent. *lib.* 8. *anatom. quæst.* 2. Neque dicas lac in virginibus, viris, & iis quæ

nec conceperunt, nec pepererunt, non esse album, neque consistens, & optimi lactis conditione destitutum: nam in grauidis lac prauæ est qualitatis, & quantitate paucum miniméque aptum nutritioni censetur, ex Gal. *lib. 2. de sanit. tuend. cap. 9.*

Menstruorum retentio non est veridicum conceptionis signum: nam plures grauidæ menstrua statis periodis experiuntur, & plurimæ citra ea conceperunt, vt ex priscorum, & iuniorum mente eleganter probat Marcel. Donatus *lib. 4. de medic. histor. mirabil. cap. 23.* & multo antea prædixerat Hippocr. 5. *epid. num. 5.* dum de vxore Gorgiæ verba faciens, eam quatuor annis menstruorum retentione laborantem, tandem concepisse refert, subscribit Aristot. *lib. 7. de histor. animal. c. 2.* immò lactentes mulieres concipere quotidie comperimus, in quibus menstrua diu fuerunt suppressa.

Maculæ in facie etiam conceptionem certò non indicant. Has describit Hip. *lib. de sterilib. n. 7.* dum sic ait *Quæ vtero gerunt in facie maculã habent, quam Ephelim vocant, &c.* Et *paulò infrà*, tales maculas habentes, fœmellas gestare testatur. Sed hoc signum fallacissimum est: nam præterquam quòd plures grauidæ eas non habent, etiam non grauidæ iis deturpantur: præsertim quæ febri alba ex menstrui retentione laborant, quarum facies, fœdo, pallido, & viroso inficitur colore. Hip. autem maculas ferè in vtero gerentibus apparere in facie affirmat.

Pica, hoc est, extranearum rerum appetitus, conceptionis certæ censetur esse signum, sed non est; quum in non grauidis aliquando reperiatur, vt *infrà* patebit manifestè; neque in grauidis perpetuus sit, sed ad tertium, aut quartum mensem tantummodò perduret, à secundo incipiens, vt Galen. 1. *de caus. symp. 7.* Alexand. 3. *probl. 74.* Auicen. 13. 3. *tract. 2. cap. 10.* affirmarunt. Neque enim hoc signum omnibus grauidis est commune, sed iis præsertim familiare, quæ vel primiparæ sunt, vel in quibus vitiosi humores in ventriculo cumulantur, vt 5. *aph. 61.* Galenus asseruit.

Motus in vtero ab omnibus iudicatur signum conceptionis certissimum, sed falluntur: nam motus ille ex humoribus, flatu, & mola concitari potest, qui vel expertas fœminas, prudentes obstetrices, peritos Medicos decipere solet, vt manifestè testatur Hipp. *lib. 2. prædiction. num. 34. §. Quæcũque in vtero se concepisse putant, & non conceperũt, & per multos menses falluntur, menstruis purgationibus nõ apparentibus, & ventres augeri, & moueri vident, &c.* Et hoc præsertim accidit in mola, cuius motum similem esse motui embryonis, tradit Auic. 21. 3. *tract. 2. cap. 18.*

Denique experimenta ad explorandam grauidationem quæ à Medicis proponuntur, sunt fallacia, & ambigua. Ex quibus vnum est ab Hip. propositum *lib. 4. aph. 51.* dũ sic ait. *Si velis scire an conceperit mulier, quum dormitura est, ei aquã mulsam potandã da, & si alui tormina patiatur, concepit; sin minus, non concepit.* Quod signum dubium est, quia in non assuetis, & obstructis facillimè tormina excitat, & est periculosum; nam oblato hoc remedio, & subortis torminibus abortus facilè sequi potest: maximè cùm mulsa menstrua prouocet, & vrinam, ex Hip. *lib. 3. acut. 11.* Eandem fallaciam, & incommoda afferunt alia experimenta, Aristolochiæ, Galbani, aut huiusmodi medicamentorum appositio. quæ afferunt Hip. *lib. de sterilib.* & Auic. 21. 3. *tract. 2. c. 14.* Ex his constat, quàm coniecturalia, ac dubia sint conceptionis signa: nam nullum signum reperitur in grauidis, quod ab aliqua præternaturali causa originem non ducat, nec vllum tam certum, & indubitatum experimentum, cui indubitatam fidem præstare possimus.

Quum ergo tam arduum, & difficile sit, conceptionis notitiam habere, & facilè Medici, obstetrices peritæ, & quicumque alij decipiantur: necessarium mihi visum est omnes notas apponere, quibus coniectura quadam artificiosa possimus huius rei cognitionem habere. Inprimis ergo mulieris ætas, temperamentum, vterique ferendi consuetudo contemplanda: quædam enim faciliùs in vna ætate, ac in certo temperamento clariora sunt. Sic in iuuenculis vtero ferendo non assuetis, ea symptomata &

A numero plura, & euidentiora apparent, & longiori tempore durant, & maiorem multò molestiam afferunt, quæ omnia in adultis, & assuetis contrario modo eueniunt: quoniam & pauciora sunt, toleratu faciliora, & minori tempore eas vexare solent.

In calido temperamento diuersa apparent signa, quàm in frigido. In illo adest oris amaritudo, cephalalgia, oculorum obtenebrationes, syncope, cardiogmos, bilis vomitus, sitis intensa. In frigido apparẽt ructus acidus, nausea, subuersio ventriculi, pigritia, corporis languor, oscitatio, torpor, capitis grauedo, vomitus pituitosus.

Perscrutandum deinceps est, quot mensibus ipsa videatur sibi in vtero habere: cùm quædam signa in primis mensibus, quædam in intermediis, alia in posterioribus appareant. Recentioris conceptus hæc sunt potissima, in coitu

B multa, maiorque quàm antea percepta delectatio, suctio seminis virilis ab ipsa fœmina percepta; maximè si vel illicò à coitu, vel postride perhorrescat, atque vterum in semetipsum contrahi percipiat; si dolor leuis inter vmbilicum, & pudendum illam vexet; si concubitus fastidium accesserit. Hæc si ita contigerint, non paruam conceptionis spem præbere possunt.

Addiderim fœminas quæ conceperunt: illicò morosas euadere, ac tetricas; & quauis de causa facilè excandescunt, præsertim si melancholico sint præditæ temperamento, & sanguinem erant consuetæ emittere per menstrua fœculentum, & nigrum: in his enim apparet angor, insolita tristitia, & metus, adsunt, insomnia vaga, eas comitantur torpor, pigritia, & cibi fastidium, nausea, vomitus, malacia.

Menstrua si apparere debent, vel exitum remorantur,

C vel omnino supprimuntur, iuxta Senis oraculum *lib. 5. aph. 61. Si mulieri cessent purgationes, neque febri, neque rigore superueniente, & fastidia cibi incidant, iudica ipsam in vtero habere.* Nam fœminæ experientia ipsa edoctæ, quum menstrua supprimuntur, & fastidium experiuntur, putant certè in vtero habere: Quapropter mẽstrua in grauidis stillant, & in modica quantitate exeunt, colore subalbida, citra lumborum dolorem, aut grauamen vllum. Hæc signa nonnullis intra mensem, aut vsque ad secundum apparent. Quòd si fœminæ iam vtero gestauerint, fuerintque assuetæ vterum ferre, hæc signa sunt certiora: nam post concubitum illicò contrahi vterum persentiscunt, vt ait Hippocr. *lib. 5. aph. 51. Quæ vtero gerunt, iis vteri os comprimitur:* quoniam, vt Galen. ait *in com. Maximum est mu-*

D *lieris quæ concepit indicium, si obstetrix potuerit immisso digito os vteri tangere. Statim enim cùm semen intra seipsum acceperit, totam suam capacitatem contrahit, & claudit, &c.*

Prouectioris conceptus signa multa sunt: nam quædam ex parte matris, alia ex parte vteri & ventris, alia ex aliquibus symptomatibus, aut affectibus eliciuntur. Ex matre hæc sese primò offerunt: facies colore solito pallidior, ac magis extenuata citra euidentem causam, vt prægressum morbum, inediam, ieiunium, vigiliam, timorem, tristitiam. In fronte adsunt maculæ liuidæ, vel aliquo externo colore cutem fœdantes. Oculi fiunt contuso contractiores, ac magis caui, quorum album ad liuidum, aut citrinum declinat colorem; cui signo plurimum fidit Hip. *lib. de superfœtat. & lib. de sterilib.* Oculorũ pupillæ multò clariores euadunt, præsertim in iis quæ

E mares, aut fœtus robustos gestant.

In tertio, vel quarto mense, mammæ dolere incipiunt, & paulatim intumescunt, quarum venæ patentiores fiunt crassiores, & colore liuidæ, vel citrinæ apparent. Arteriæ iugulum pertreptantes vel ex modico exercitio plus solito pulsant, & cor aliquando palpitatione afficitur. Mammillarum papillæ denigrantur, verguntque sursum, si fœmina gerat masculum: deorsum verò inclinant, si fœmellam, ex Hip. *in lib. de sterilibus, num. 7.* & circa papillas circulus colore nigriusculus, & magis consueto fuscus animaduertitur, & lac emanat, licèt serosum, & tenue.

Hoc tempore cibi fastidium accedit, quod comitatur oris ventriculi morsus, vomitus, nausea, ac ieiunium, os frequenti saliua madescit. Adest eructatio acetosa, incoctio

ciborum, infestat pica, cum syncope sæpe, vel animi deli- A quio coniuncta; præsertim in iis quæ prauis humoribus scatent: licèt plerisque rerum acerbarum, salsarum, acidarum, fructuum immaturorum, ac præcocium irrationale, ac inexplebile desiderium oboriatur. Demum grauidationis signa omnia varia sunt, ita vt plures cibos qui antea illis erant suauissimi, auersentur; aliæ amplectantur illos, quos antea summopere abhorrebant.

Venter indies magis ac magis intumescit, ac consueto magis calens percipitur. Tumor nec durus, nec laxus apparet, immò cum leni quadam renitentia mollis percipitur. Dolor leuis inter vmbilicum, & pectinem aliqualiter excruciat: ac procedente tempore motus quidam suauis, ac ordinatus tangenti persentitur. Os vteri in conceptionis principio facilè tangenti, & absque manifesta duritie conniuere videtur; hoc enim maximum est mulieris quæ B concepit indicium, apud Gal. 3 *de facult.* 3. *&* 6. *de loc. c.* 5. *&.* 5. *aph.* 58. Menstrua retinentur: superuenit hæmorrhagia recurrente menstruo sanguine ad partes superas, quare aliquando vomitu reiicitur.

Ex vniuerso corpore plura depromuntur signa. Habitus corporis ad citrinum, vel liuidum vergit colorem, præsertim in iis quæ fœmellas gerunt, ex Hip. 5. *aph.* 42. Accedit grauitas corporis cum pigritia coniuncta, ex Arist. *lib.* 7. *de histor. animal. c.* 4. Tumores adsunt in cruribus œdematosi, ab aquoso humore pronati. Venæ in toto corpore incrassantur, & liuent. Infestant grauedo, vertigo, oculorum obtenebrationes. Pili ex consuetis locis defluunt, & in non consuetis repullulant, ex Arist. *vbi suprà.* Hæc signa si in vnum aceruum colligantur; simul iuncta, fallacia non erunt, immò certiora euadunt, ex quibus Me- C dicus veluti manu ductus, conceptionem certò præsagire poterit. Reliqua lege apud Hip. *l. de genitur. superfœtat. n.* 8. *quæst.* 10. *steril. lib.* Auic 21. 3. *tract.* 1. *c.* 13. Aëtium *tetrab.* 4. *serm.* 4. *cap.* 8. Rasium 22. *continent. tract.* 6. *cap.* 1. quorum mentem explicant Marinellus *lib.* 3. *de medic. mulieb. c.* 2. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 1. Mercatus *lib.* 3. *de morb. mulier. cap.* 6.

Sed cùm duo sint affectus, qui similia grauidationi ex se præbent symptomata: menstruorum retentio frequentiùs; mola verò rariùs, iccircò hæc inter se distinguenda sunt. Menstruorum defectum præcessit morbus, crassus cibus, frigidæ potus intempestiuus, & alia, ex quibus exoritur obstructio. Sequitur horror inæqualis cum febri. vteri grauitate, ac dolore coniunctus, præsertim cùm im- D minet menstruationis tempus; quæ omnia in grauida remittuntur sensim, in non grauidis exasperantur, in quibus maculæ in facie post longum tempus apparent; nam in grauida illicò adueniunt; quoniam fœtus meliori parte sanguinis nutritur, cuius deteriorem in ambitum corporis detrudit. Demum in vtero gerente, vna mamma magis quàm alia tumet, gracilescit, dolet, prout fœtus in dextra, aut læua parte commoratur: in non menstruata vtraque mamma æqualiter dolet. Grauida abhorret concubitum: quæ menstruis destituitur ob aliam causam, eius desiderio flagrat. In hac tumor illicò non apparet: in grauida sensim increscit, qui nec durus est, nec protensus, nec sonum, si percutiatur, edit. Si verò percusseris non menstruatæ ventrem, ob collectum flatum, sonum intus exaudies, & murmur.

Molam ab vteri gestatione distingues: nam si fœmina E ad alterum latus conuertatur, simul cum mola pondus veluti inhærens prolabitur. Lac si apparet, est paucissimum, & colore liuidum. Mola magis quàm fœtus grauat, cuius tumor durus est, & magis renitens, & si illum comprimas, manum effugiet. Molam deprehendes, si fœmina sterilis sit, annosa, vir valetudinarius, aut longo morbo confectus; ex his enim paucum semen, ac morbosum decidi, est necesse. Molam etiam coniiciens, si constet virum sua natura sterilem extitisse; mulierem autem fœcundam, ac calidi temperamenti: viuida enim natura potius aliquem conceptum, quàm nullum procreare studet.

QVÆSTIO XXIX.

Vtrùm purgatio citra turgentiam vtero gerenti commoda, vt contra Galenum, Salius, Mercat. & alij confirmant.

COMMENTARIVM.

DAre medicinam laxatiuã.] Inter Æsculapicæ familiæ viros qui celebre apud Medicos nomen sunt adepti, vnus egregiè memoratur Hip. prædictionibus multis sanè illustris. Is ergo diuinus vir, diuino veluti spiritu afflatus vt mortalium languoribus opem ferret, oraculum prope diuinum est profatus *lib.* 1. *suor. Aph. text.* 1. dum sic ait: *Vtero gerentes sunt medicanda, si materia turget, quarto mēse, & vsque ad septimum: sed hæ minùs. A iuniore autem fœtu, & seniore abstinere oportet, &c.* repetit *lib.* 5. *aph.* 29. Vberrimus interpres, vt Hippocratis mentem, quem tantopere veneratur, exponat, appositissimo exemplo rem totam sic emedullat. *Cum vtero fœtuum connexus, eandem habent proportionem, quam fructus cum plantis. Hi siquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facilè decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit: postea verò aucti difficilè habent à plantis dissolutionem: sicuti rursus cum perfecti sunt, sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo & conceptus, in primo quidem tempore à feminis iniectione, siquando saltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, siue quouis alio modo, vel secundum animã, vel secundũ corpus moueri vehementiùs, facillimè abrumpuntur. Sic etiam quando iam perfecti sunt. Tempore verò intermedio firmiorem habent coalitum: quare mulier vtero gerens potest fortiores motus sustinere sine fœtus offensione. Quæ omnia Hip. nóscens, rectè inquit: Vtero gerentes sunt medicanda, si materia turget, quarto mense, & vsque ad septimum,* nempe à tertio completo, vsque ad septimum inchoatum, seu (vt alij loquuntur) à quarto inclusiuè vsque ad septimum exclusiuè: nam tunc coalitus firmiores, nempe vincula densiora sunt, & firmiora, non fragilia aut laxa, vt erant in principio, & fœtus est robustior.

Purganda ergo est mulier grauida à quarto vsque ad septimum, si materia turget: cùm enim turgens humor sit mobilis, tenuis, & irrequieto motu per corpus agitetur, ex Gal. *lib.* 1. *aph.* 22. *&* 4. *aph.* 1. & alibi passim, irritet naturam, & ad sui excretionem, naturam incitet, sit vt facillimo negotio, leuissimóque expurgante medicamento è corpore vacuetur, & eum vt subtilem natura, citra commotionem fœtus, & matris, per aluum propellat. Ita asserit Gal. 4. *aph.* 1. §. *Nam quũ superabundantes humores mouentur, & per totum corpus feruntur, nondum in aliqua parte firmati, tunc ad eos expellendos natura incitatur, & aliquo indiget manum porrigente, & hunc humorum motum ad aluum deducente.*

Hanc curandi methodum tam veterum quàm iuniorum sententia confirmat, sed vnum excipiunt Auerrhoëm qui *lib.* 7. *colliget, cap.* 4. sic inquit: *Pharmacia ad bonum finẽ peruenire nequit, quoniam in se habet substantiã venenosam, & fortasse faciet malos humores fluere ad embryonẽ, vt ipsum lædant; propterea quod medicinæ purgãtes sunt medicinæ prouocantes vrinam, & quod prouocat vrinam est de genere prouocantium menstrua, & quod prouocat menstrua, abortire facit, &c.* Ex quibus verbis constat manifestè, Auerrhoëm Hip. contradicere, qui à quarto vsque ad septimum in grauidis purgationem concedit. Probat ergo tribus rationibus Auerrhoës, eam in vtero gerentibus celebratam, nocuam esse, & nullius vsus.

Prima. Medicamenta purgantia sunt nobis aduersa, & venenosa, ex Gal. 2. *acut.* 11. §. *Purgantium omnium natura, corporum quæ purgantur naturis contraria est, atque vt quispiam dixerit, lethalis & deleteria, &c.* Sunt natura calida febrem accendunt, ex Galen. 4. *acut.* 7. & idcircò *lib. de medicament. purgantib. num.* 4. ea in ardentibus interdicit.

Secunda. Medicamenta purgantia mouent humores ad vterum, perturbant, alterant, exagitant, & mille in morbis acutis pariunt offensas, ex Gal. *l. de curand. rat per sang.*

*sang.misc.c.*1 2.explicat eleganter *lib.de vena sect. aduersus Erasistratum,cap.*5.

Tertia, Medicamenta purgantia prouocant menses, quoniam sanguinem fundunt, liquant, attenuant, & sic menses prouocantur, & subtrahitur alimentum fœtui; maxime quia vrinam moueat.Præter istas rationes,adiungendæ & aliæ.

Quarta. Vel medicamenta grauidis exhibenda, sunt fortia,vel lenia:illa non esse offerenda,suprà prædiximus; hæc laxant, emolliunt vincula,quæ cotyledones, acetabula, seu meatus appellant, quæ carnea cùm sint, non ossea,& sint satis fragilia, relaxationi sunt obnoxia: quo pacto pulpa casiæ fistulæ, tamarindi, syrupi ex multiplici rosar.aut violar.infusione, manna, & siquæ alia, hoc nomine videntur inepta.

Quinta.Si aliquod medicamentum est huic vsui proficuum,est Rhabarbarum,quod retinet fœtum,roborat siccitate sua, & suauiter euacuat;aut Aloë, quæ leniter,soluit,viscera firmat,&euacuat cũ astrictione:ob quas causas ab omnibus hæc ferè conceduntur, quum tutò grauidas expurgare est in animo: & Agaricum. Sed hæc medicamenta sunt amara; hæc autem fœtum interimunt,ex Gal. *lib.*8.*simpl.cap.de cucumere agresti,*§.*Cucumis agrestis,tum fructus ipsius succus,quem vocant elaterium,tum non minimè radicis, & foliorum; ad medicationes perutilis est. Elaterium itaque mẽses ciet,& fœtũ interimit appositum, ceu alia omnia amara,& subtilium partium,maximè siquam habeant caliditatem,&c.*confirmat deinde Gal *lib.*4 *simpl.c.*9.*&.*20.

Sexta,Purgantia,spiritus,humores,& vterum conturbant, acetabuláque dissoluunt;quare Hipp.5.*aph.* 34.sic dixit: *Mulieri vtero gerenti,si aluus plurimum profluat, periculum est ne abortiat:*& *aph.* 60.sic ait: *Si mulieri vtero gerenti purgationes procedant, impossibile est fœtum esse sanũ:* & *l* 7.*aph.*27. *Mulieri vtero gerenti,si tenesmus superuenerit, facit abortum.* Nam non solùm ob immodicam vacuationem, exhaustis spiritibus concitatur abortus, sed ob maximum consensum vteri cùm intestinis, cuius ratione totum corpus laborat: *nihil autem mirum, si propter vehementes, atque frequentes exurrectiones conceptus abortitur, quando & ex aliis omnibus fortibus motibus,atque doloribus mulieres grauidæ solent abortire.*

Sed harum rationum non est multùm operosa explicatio.Nec enim omnia medicamenta expurgantia deleteria sunt.ac venenosa;nam Galenus 3 *simpl.*14.triplicem facit classem medicamentorum: quædam sunt valida & effrænia quæ si non expurgant, & sine suo frustrantur, vehementer alterant, & in humorem vertuntur veneno finitimum,vt peplium:elleborus,turbith,scammonium, tithymalus,euphorbium,agaricus niger, colocynthis. Alia sunt leuia, suauia,quibus etiam antiquitas vtebatur,quicquid(perperam tamen)contradicant plures, quæ si non purgant,in alimentum abeunt, ob eam quam cum corpore habent familiaritatem,vt sunt serum lactis, ptissana, lac in magna copia exhibitum, & præsertim asininum, manna,quod mel aëreum dicitur à Galeno 3.*aliment.* 39. pulpæ casiæ interaneus liquor,ex Actuario *lib.de compos.medicam.ad initium, tit. de potionibus medicamentariis aduersùs affectus qui febres comitantur.*Rosarum succus,fumariæ decoctum,& alia.Nam Dioscorides *lib.*1.*c.* 42. de oleo rosaceo notauit,quòd potum soluit aluum.Inter hęc sunt quædam priscis nota,quæ si frustrantur opere suo,in humorem conuertuntur,quem attrahere debebant,quum illi sint valde similia: hæc non dicuntur medicinales cibi sed verè medicamenta tantùm appellantur, non tamen habent permixtam vim venenosam, vt sunt rhabarb. cognitum Paulo *lib.*7.*cap.*11.*in fin.*in tribus illis compositionibus, quas aduersus podagram scribit, quarum primam vocat Diacorallum,secundam Antidotum Agapeti, tertiam Antidotum atacton; in quibus compositionibus ipsius meminit, de quo etiam cum facere verba credendum est *lib.*1.*cap.*43. quando offerens terebinthinam dormituris ad deiiciendã aluum,subdit: *At cùm magis subducere eam cogitamus,Rheu momentum admiscebimus.* Hæc sunt loca, quæ sibi monstrari petit Manardus *lib.* 9. *epist.vlt.*scribens quòd post multiplicem Pauli lectionem

A non inuenerit: cuius certè causa fuit,quod ipsum locum corruptè legerat *lib.*6.*epist.*2.Hæc ergo si non expurgant peccantem humorem,in eum conuertuntur, vt 3.*meth.* *c.*4.Fernelius docuit eleganter: licèt Auicenna videatur Galeno contrarius 4.1.*cap.* 4.& Gal.sibi ipsi,qui *lib.* 1. *de facult.naturali lib.c.*18.Asclepiadem redarguit, quòd dixerit à pharmacis ipsis purgantibus vacuatorum quodque tale fieri. Ex quo loco ansam arripuit Valleriol. *de const. art.medic.Gal.in com.c.*18.vt morderet Galenum, & multi alij temerè eum reprehendere ausi sunt, quorum rationes solutas legat qui velit apud doctissimum Ioan. Brauum Petrafitan.*lib.*1.*de curand.rat.per medicam.purgans, c.vlt.* De horum censu est etiam Agaricum,cognitum Gal.*lib.*6. *simp.c.*8.& eo vtitur pro purganda pituita. Polypodium cognouit Galenus 13.*meth.cap.*15. Vrticam etiam, epi-

B thymum, & Mercurialem. Vt hinc constet priscos illos vetustissimos, & iuniores Græcos medicamenta benigna satis agnouisse, quibus securè vtero gerentes expurgari queunt.

Deinde Auerrhoës non contradicit Hip. vt hactenus Medici sunt opinati, de quorum numero sunt Vallesius *lib.*7.*controu.c.*7.Musa *lib.*4.*Aph.com.*1. Conciliator. *dif.* 166. Moxius *lib.*2. *de morb. mulier.cap.*26. & plures alij quum hoc ab huius auctoris mente sit valde alienum: nam hic solùm vetat pharmaca violenta, effrænia, & deleteria, quæ venenosa sunt, & fœtum interimunt: nam ipse si hoc modo non intelligatur,secum consentire non potest,qui *lib.*5.*collig.c.de Rabet,*,sic scribit: *Et Galenus, & alij Medici dicunt,quòd constringit ventrem,& nos videmus quòd purgat,& est mirabilior aliis medicinis purgatiuis*

C *quia frænum suum est cum eo;quoniam nulla medicinarũ purgatiuarum est sine veneno aliquo in aliqua parte sui,ipsa excepta,eo quia confortat omnia membra corporis,ideò possumus dando ipsam pro purgatiuo,refrænare alias per ipsam medicinas, &c.* Quare vel ipso auctore non omnia purgantia sunt venenosa;& licèt essent,ea erant offerenda ad maius periculum euitandum,nam *melior est noxa,quàm mors*, ex Gal.*lib.*12.*meth.cap.*1.explicat Galen.1.*aph.*24. Etsi enim vxor Antimachi exhibito catapotio ex elaterio mortua fuerit,vt constat ex Hipp.*lib.*5.*epid.n.*9.erat tamen grauida secundi mensis.& non ex pharmaco,sed ex vi morbi occubuit, nam igni correpta est,& aliis symptomatis grauibus oppressa.

Secundæ rationis ex his quæ diximus, robur infringitur; nam medicamenta non attrahunt ad vterum, sed ab

D eo retrahunt ad aluum: & si leuia sunt, & clementia, vt sunt quæ suprà citauimus, medicamina, citra agitationem suum opus complent; & licèt commoueant, & aliquantulum alterent maiori commoditate minor noxa est redimenda, maximè cùm *nihil sit, quod tam magnificè prosit, quod aliqua ex parte non noceat*, ex Gal.*lib.*11.*meth.* *cap.*11.

Tertia soluenda est hoc modo. Non omnia medicamenta prouocant menses, licèt vrinam prouocent: nam quæ mouent menstrua, vrinam prouocant, non tamen è conuerso;vt colligitur ex Gal.*lib.*5.*simpl.c.*22.*in fin.*§.*Proinde ea peculiariter dicuntur vretica,sine vrinam mouentia, non quia solùm moueant vrinas.sed quia solas, absque vt etiã menses,aut lac,&c.* Præterea non omnia quæ menses mouent,abortum faciunt;multis enim copiosè menstrua flu-

E unt citra abortum, immò seruato in tempus commodum fœtu, quod sæpius obseruaui,vegeto ac viuido fœliciter pariunt: maximè quum benigna medicamenta non prouocent vrinam: hæc enim ex acrium genere sunt, ex Gal.*lib.*5.*cap.*13.

Quartam explicabis in hunc modum. Hippocrates validа purgantia negat prægnantibus:nam Philotheus *lib.*4. *Aph.com.*1. aduertit, medicamentum ab ipso prolatum; non quoduis purgans,sed solùm validum designare: lenitiua verò tantùm abest vt relaxent, quin vacuato humore noxio firmiora reddant corpora: quapropter mannam, & casiam præbemus, quibus potentiùs medicamentum exhiberi non potest,nempe vtero gerẽtibus, vt Actuarius aduertit *lib.de cõpositione medicamentor.tit.de myrobalanor. generib.*ita sentiunt Mesuë, & Auic.*c.prop.*Rhasius *lib.*3.

ad

*ad Almanf.cap.*15.Haly 2.*practic.c.*38.Auer.*lib.*5.*collect.* *cap.*55.Serap.*lib.de fimpl.tract.*1.*c.*12. Tamarindi impermixti rarò offerendi; nam & vterus acetofis male habet quia hæc illum dolore afficiunt,ex Hipp. 3.*acut.*39.& ob magnam dofim qua propinantur, fine vomitu, anxietate, & horrore vtero gerentes rarò poffunt ebibere: eft enim apud Mefuēm dofis ab vnciis duabus vfque ad quinque; quare media erit, vnxiæ tres. Auicenna vberiùs propinat, & inquit,*fit potio ex decoctione eorū propinqua mediæ libræ.* Serapio exhibet libras quinque, fed nimius videtur;quare librarum loco legendæ funt vnciæ,vt cum Mefuē conueniat. Quapropter meliùs eft vt cum cafia,rofarum fucco aut manna permifceantur.

Quintam dilues fi dicas, non omnia amara fœtum interimere,fed ea quæ exquifitam amaritudinem fortiūtur. Hoc manifeftè fignificauit Auerrhoēs *lib.*5.*collect.cap.*27. dicēs: *In aqua maris,quæ eft multùm amara, nō poteft viuere aliquod animal, propterea quia amaritudo eft in extremo, nutrimento animaliū aduerfa,& eft dulcedini contraria propter ficcitatē folùm:ob idque interficit infantes quando multum ea vtuntur, eo quòd funt in vltimo humiditatis, & vniuerfaliter nō ingreditur natura amaritudinis in re cibali,quia illa non eft nifi medicinalis;& dulcis ingreditur in cibos, & medicinas.* Hactenus Auerrhoēs. Exactè ergo amara interficiunt fœtum, tum quia nutritioni funt inepta, tum quia naturæ contraria, maximéque quòd fubtilium partium,& caliditatem habeant multam,aperiant, & menfes moueant. Has rationes veriffimas effe,inuenies, fi Galeni loca exactè perpendas, in quibus de amari faporis generatione,viribus,& efficacia pulchra confcripfit, 4.*fimpl.*9. 20.& 21.& *lib.*6.*eiufdem operis,tit.de Abrotano,* 3.*fec. loc. cap.*1.& alibi paffim. Sequuntur Aëtius *tetrab.*1.*ferm.*1. *cap.*9.Auic.*lib.*2.*tract.*1.*c.*3. Explicant luculenter Syluaticus *controuerf.*85.Mōtanus *part.*3.*vniuerfæ medicinæ,tit. de dif.fapor.*Ioan.Brauus in fuo eleganti *de fapor. dif.lib. c.*7.Valleriol.*lib.*1 *enarrat.*4.&alij. Alia verò quę non exactè funt amara,cùm partes habeant frigidas, aliquādo frigida sūt,vt rofa,intybus, amygdalæ amaræ,quas inter ea quæ ad frigiditatem inclināt,Galenus repofuit, 3.*fec.loc.c. nuper.citato*,quæ quanta cum vtilitate grauidis propinentur,fi naufeabundæ fuerint,ac flatuofis ventris doloribus tententur,cuique eft manifeftum: nonne in Diamargaritone vtroque plura amara continentur, quorum ratione plurimæ grauidarum ægritudines mirificè iuuantur?nonne Auicen.21.3.*tract.*2.*c.*16.vtero gerenti pilulas fœtidas propinat,in quas colocynthis,Aloē, & alia amara ingrediuntur,fi mefuē,& Auicen. compofitionem percurras, Quare licèt amarus fapor à calore oriatur, vt *loc.cit.* afferuit Gal.tamen cum amaro fapore,alias adeffe euincentes frigidas qualitates,à quibus medicamētum denominatur frigidum,non negamus cum Gal.*lib.*4.*fimpl.c.*7.§. *Quinetiam nonnulla ex iis,quæ qualitatibus mixta erant:nēpe quæ modicè dulcia,aut amara,aut acria, apertè quoque refrigerantia reperi,fcilicet cùm in eis adftringendi refrigerandique facultates ita vincerent,vt alias obfcurarent,&c.* Et Galenus rofam in exemplum affumpfit.Quando ergo Galenus,amara fœtum enecare fcripfit,8.*fimpl.cap.de cucumere agrefti*,de iis quæ fummè,fimpliciterque amara funt, eft intelligendus,vt Myrrha, Cedrea.

Hoc modo non eft deteftandum Rhabarbarum, quod in grauidarum morbis fummo eft vfu,ex Mefuē,firmat Mufa, 4.*aph.* 1. quoniam materiam peccantem educit, fœtum roborat in vtero, & acetabula firmat, quæ quia mucoribus fæpe impleri confueuerunt, abortus occafionem præbent ex Hip.5.*aph.*45. Renuit Arnaldus *cap.* 61. *fpeculi fui*,quia vis aperiens quæ eft in ipfo, ducit aftringentem, vt expreffione eiiciat fœtum: fed facili argumento conuictus,à recta medendi norma receffit. Primò, nam ficut Rhab.non adftringit,nifi poft purgationem humoris, ita non deberet adftringere,nifi poft expulfionem fœtus: sicque adftrictionem femper deberet præcedere abortus, non eam fequi. Secundò, non pari facilitate expellitur fœtus,ac humor, vt perperam *lib.*4.*Aph.com.*1. fibi perfuafit Fuchfius. Tertiò, licèt adftrictio iuuet expurgationem Rhabarbari, purgatio à partibus acribus, non adftringentibus prodit: nam aliter non eligeret humorem purgandum,fed quemuis obuium vacuaret; nec etiam per affationem imminueret vim purgantem:fi ergo purgatio non fit ab adftringente parte,fed ab acri, fruftra timet adftringentem, cuius vi expellendum fœtum ratus eft. Idem dicendum de myrobolanis: nam cardiaci funt, adftringunt,firmant fœtum,& fic fecurè grauidis concedi poffunt, licèt inefficaciùs purgent, Agaricum, medicamentum fanè cardiacum,familiare,falubre, & innoxium, neque exactè amarum,quum primo guftu fit dulce, quis prægnantibus morbis grauiffimis correptis negare audebit,& maximè permixtum aliis quæ illius vim infrænent vt notat Conciliator *dif. cit.* neque Aloē præfertim lota & mixta adftringentibus eft illis interdicenda; nec enim, vt falsò multi opinantur, potentiffimè prouocat menfes, quum ad eos reprimēdos, fimulque ad nimium cōpefcendō ex hæmorrhoïdibus profluuium, à prifcis propinetur, quia non aperit ora venarum,vt Varandæus exiftimat *lib.*2. *de morb.mulier.c.*4.& iccircò eam vterò gerentibus denegat,vt doctè probat Valefius *lib.*9. & nos plurimis exemplis palam facimus *lib.*2.*in com.hift.*42.

Sexta nullius eft momenti. Nam immodicus, & diuturnus alui fluxus in grauidis, ob citatas rationes debilitat vires, exhaurit fpiritus, & fanguinem hac ratione minuit detrahitque alimentum fœtui, vterum conturbat, & concitat abortum. Expurgantia verò benigna non agitant. nec alterant, immò roborant & firmant, citráque moleftiam peccantem humorem ad aluum detrudunt.

Ea ergo in grauidarum morbis funt admittenda, quibus etiam vtebantur prifci,correctis,& permixtis iis, quæ illorum malitiam redarguerent,& aliis quæ cùm fint boni odoris, & fuauia, ventriculum, fœtúmque roborarent, & fuperbibita ptiffana quæ acrimoniam illorum retunderet,vt prædixit Hipp. 2.*acut.* 11. dum in pleuritide Peplium exhibuit. His ergo vtendum eft, quando morbus grauis grauidas occupauerit, & fua pernicie periculum minabatur,quorum minor quantitas offerenda,quàm affectus plenitudo defiderant:nam fœtura loco accidentis habenda eft,quod vires comminuere poteft:grauidatio enim purgationem prohibet, non tanquam ex fcopis qui eam omnino dehortantur, fed eft ex illorum numero, qui coïndicantes à Medicis vocari folent. Quemadmodum enim cùm datur fymptomata vires debilitans,cum neceffitate vacuationis,cum maiori cautela,& in minori quantitate vacuamus,vt *l.*1.*ad Glauc.*14.& alibi prædixit Gal. fic quando mulier vtero gerit, & fæuo morbo corripitur cautè expurgatio celebranda. Hanc non folùm in mediis, fed aliis menfibus effe exercendam morbi vrgentia expoftulat manifeftè,fed à quarto vfque ad feptimum appofuit Hip.vt doceret nos quo menfe fecuriùs purgantibus medicamentis vti poffemus.Licèt enim tribus primis menfibus,ac duobus vltimis, fit periculofum aggredi purgationē,etfi minùs inconueniens fit in feptimo,tamen *quādo falutis via eft,eáque vnica & dubia,tunc ea etfi cum periculo tentanda,ne ægri omni fpe adempta certò pereant*,vt notauit Gal. 10. *meth.cap.*10.

Sed infurget hoc loco quifpiam ,& quæret, vtrum folùm in humore turgente medicamenta porrigénda grauidis?Hip.annuit *loc.cit.*approbant eius mentem Petrus Salius *c.*22.*de affectib.particular.* quo loco de morbis acutis mulierum vtero gerentium egit eximiè: fequuntur Mercatus *lib.*3. *morb.mulier.cap.* 22.Roderic.à Caftro *part.*2. *lib.*2.*de morb.mulier.c.fuprà cit.*qui folùm in materia turgente approbant purgationem. Sed eorum votum non amplector, quum detur occafio curandi morbos grauidarum, qui à quieto multóque humore originem ducunt, eóque præfertim qui eft iuxta membrum princeps, aut vehementi fuborta inflammatione illud vexat, & occupat, venenosáque qualitate fatigat. Cùm enim rarò turgeant humores, ex Hip.1.*aph.*22.& frequenter grauidæ morbis acutis corripiātur,quia deterioris funt habitus,viribus non conftant,pallidæ funt,decolores,& plurima deterrima excrementa aceruant, quid faciendum fi humor non turget?licétne à curatione abftinere?minimè quidem

Petrus

Petrus Salius, plurimis ingeniis posse educi pecantes humores citra expurgationem, asseuerat. Adsunt præparantia humores, victus ratio, clysteria lenia, & alia quæ materias ad vias ductuum duducunt, quibus vsus est solùm Galenus, pro curatione febrium pharmaco relicto. At hæc noxa non carent, neque morbum celerem, & acutum, vt efflagitat illius vehementia, leniunt aux eradicant. Si enim adsit sæua inflammatio interna, dolor sit ingens, & febris vehementia increscat, quid faciendum, nisi auxilia magna adhibere? nam *non potest vehementi morbo nisi vehemens auxilium succurrere*. ex Celso *lib. 2. c. 11.* ea enim *quæ celeritatẽ desiderant, celeriter adimplere oportet*, vt aduertit Gal. *l. 1. acut. com.* Diæta præterquam quòd non potest præscribi in grauidis exactè, quia perditur fœtus, ex Gal. *lib. 1. epid sect. 3. com. 8. penult.* est morosa euacuatio, & non ita citò vrgentiæ morbi succurrit. Præparantia alterāt, non euacuant. Clysteria lenia attrahunt ad vterum, neque causam morbi coniunctam eradicant. Falsum autẽ est, venosi generis morbos clysteribus, & aliis auxiliis, spreto pharmaco, à Galeno fuisse curatos, vt contra plurium opinionem, allatis in medium sententiis Galeni, probauimus *in lib. 1. in com. hist. 63.*

Verùm, vt ad institutum accedamus dicendum est etiã non turgente materia grauidas esse expurgandas leuibus medicamentis dictis. Hoc clarissimè apposuit Gal. *in com. cit. Aph.* cùm dicit. *Non tamen omnes, quæ hoc tempore indigent purgatione, permittit purgari, sed si materia turget, hoc est, vrget, & premit.* Vides quomodo Galenus sub turgentia includit vrgentiam, sciens frequenter vrgentibus morbis vtero gerentes premi, quas si solùm habito respectu ad turgentiam persanare velimus, nihil præter victum instituentes, eas in certam ruinam deferemus: nam Hipp. boni Legislatoris munere, pro exemplo posuit humorem turgentem, quia hic facillimè ob tenuitatem educitur, & tanquam molestus à natura irritata illicò expellitur. Et licèt plures legant textum sub alio codice, in quo locus iste ita legitur: *sed si materia turget, hoc est cogat accelerare*: tamen ego aliam lectionem magis probo, quum magis medicinalis sit, & ad curandos morbos frequentes grauidarum vtilior; quicquid eam reprobet Santorellus *lib. 20. antepraxis, cap. 8.*

Eam confirmat Galenus *lib. 5. aph. 55.* quo loco reddens causam, quare vtero gerentes febre detentæ, vel abortiunt, vel cum periculo pariunt, inquit, *quòd hæ mulieres corripiuntur febribus adeò vehementibus, vt ex necessitate abortiant; aliquando tamẽ corripiuntur febribus mediocribus, in quibus cùm à Medicis non purgentur sufficienter, aliquid superest reliquiarũ humorũ in corpore vitiosorum, ex quibus febres constiterant, vnde vel abortiunt, vel difficulter pariunt vtpote non potentibus Medicis mulieri grauidæ aliquod validum auxilium adhibere.* Ex quo loco patet in grauidis citra turgentiam lenes purgationes admittere, vbi febris est mediocris, humor non turget; nam turgens humor acutiem inducit. Ergo Galenus lenia medicamenta in illis approbat, fortia & valida contemnit. Respondet Petrus Salius *loc. cit.* ex hoc contextu contrarium sensum elici posse: quoniam Galenus clarissimè excludit pharmacum per ea verba, dum habet: *Mulieri grauidæ nullum validum auxilium adhiberi posse*, validum autem auxilium est pharmacia. Cùm autem inquit, *quod mulieres vtero gerentes in febribus mediocribus non sufficienter purgantur*, confirmat in his excludendum esse pharmacũ: non enim purgantur sufficienter, quoniam in eis illa tantùm purgatio adhiberi potest, quam docuit *lib. 2. meth. cap. 9.* in febribus putridis administrandam esse, per medicamenta prouocantia sudorem, vomitum, & clysteres, quorum vi leniter humor trudatur ad aluum.

Verùm hæc interpretatio est ad libitum prolata; nam Galenus non renuit pharmaca in grauidis, verùm dicit ipsas non sufficienter purgari; quoniam medicamenta leuia etiamsi propinentur, offerri nequeunt in copia tanta, vt eradicare queant peccantem succum, quia semper illis pharmaca exhibenda sunt in minori quantitate, quàm expostulat plenitudo, quum aliquid fœturæ sit relinquendum, quæ species vacuationis esse censetur; & hoc modo A nullum validum auxilium adhiberi potest, quod totam materiam peccantem semel exhauriat. Deinde, vt diximus falsum est in febribus, & acutis morbis Galenum medicamentis purgantibus non fuisse vsum, quum expressè contrarium doceat *lib. 1. aph. 24. & lib. quos, quib. & quado,* & monuit Hipp. *lib. 1. aph. 22.* cocta medicanda asseuerans, hoc est, vti medicamento expurgante cum Galen. *in com.* imperans, in omnibus acutis morbis, in quibus id est vtilissimum, si conuenienti tempore administretur, hoc est in remissione febris, & coctione peracta, vt *lib. de med. purgantib. num. 4.* notauit Hip.

Quapropter fidissimo experimento compertum est, nõ solùm in materia turgente, sed quieta & firma, si necessitas cogit, in omnibus mensibus purgationem clementem esse vtilissimam. Hoc peculiari elogio decãtat Fernelius *lib. 3.* B *meth. c. 11. §. Prægnans quoque integris viribus licèt purgantium vim tolerare possit, quia tamen illi qui intus geritur, quẽ seruare volumus, vehementer obsunt, benignis solis est expurganda, &c.* Qui tantus auctor tẽpus non determinat: nam si ligamenta vsque adeò valida sint, vt nunquam abortierit fœmina, vel suapte natura sit fortis & robusta, quouis mense expurgari potest. & Hip. præceptum vt plurimùm, sicut cætera omnia aphoristica oracula seruare oportet. Si verò ligamenta adeò laxa sint, vt leui de causa disrumpantur, & fœmina sit debilis, hæc nec in mensibus ab Hip. præscriptis est expurganda, licèt tunc fœtus reliquorũ mẽsium collatione facta videatur esse validior. Ita adstruit Auicen. 21. 3. *tract. 2. c. 10.* dum sic profatur: *Et pharmacũ quidem solutiuũ est de summa illarum causarum: quare oportet vt caueatur eius dispositio ante mensem quartum, & post septimum, & in eo, quod est intra illa iterum; verumtamen in* C *eo quod est inter illa est salubrius, & ad ipsum peruenitur, quum necessarium est; & fortasse non erit excusatio in quibusdam harum horarum, quin soluatur, & mundificetur sanguis eius vt non corrumpat embryonem, propter malitiam complexionis: quare oportet vt fiat cum facilitate, & subtilitate, &c.* Censet ergo Auic. medicamentum etsi periculosum, cogente tamen necessitate in quouis tempore, licèt salubriùs in mediis mensibus, posse concedi: quem locum vberrimè exponunt Gentilis, & Iacobus de partibus *in com.* Syluaticus *controu. 85.*

Ex iis disces, grauidas morbo acuto, vel chronico detentas leuibus pharmacis esse expurgandas, turgente, vel concocta materia, quando ob cacochymiam maius imminet periculum, quàm ex agitatione. & insuauitate medica- D mentorum sequi possit. Tædio essem omnibus, si obseruationes, & consilia Medicorum illustrium in propatulum ponerem, qui in grauissimis morbis acutis; chronicis, & Gallico præsertim, in omni mense, curandas esse grauidas expurgantibus sibi persuadent, sicque non solùm cathartica propinant, immò vnguenta ex hydrargyrio admouent, quæ in aliis, & vel in robustis hominibus esse nocua plures rati sunt. Potest itaque Medicus, vtiliter illa vsurpare in grauidis, purgationi potissimùm assuetis, quocumque grauidationis mense, securiùs tamen mediis, vt doctè admonuit noster Coüs.

Sed prosequentes cœptam de purgatione in grauidis tractationem, quæramus aliqua ex multis, quæ in calce sese offerunt, non citra vtilitatem discutienda, & primò sic. Si morituri solis præsagiis sunt relinquendi, ne præsidia insano consilio infamentur, & grauidæ morbo acuto E oppressæ (in quo solo materia turget,) lethaliter laborant, *5. aph. 30.* cur in iis frustra vtimur purgante pharmaco? Dic, valde distat lethale à deplorato; nam hic dicitur, cui nulla salutis elucet spes, sed certò ex eo æger est moriturus: ex lethali verò plurimi, licèt cum magno mortis periculo, euadunt: nam lethale apud Gal. *5. aph. 2.* sumitur pro eo qui admodum crebrò, non tamen ex necessitate mortem inducit: & interdum cum maligno confunditur, ex Gal. *3. prog. 1. & lib. de bonit. & vitio succor. c. 1.* à maligno autem morbo plures euadunt. Ergo lethali morbo correpti non omnes occumbunt. Sic Meto cum vrina, & suspensione nigra sanus euasit apud Hip. *1 epid. sect. 3. com. 24.* Sic iuuenis Smyrnæ, cui vulnus in cerebrum penetrans fuit illatum, sanitatem recuperauit, vt constat

ex Gal.*lib.8.de vsu part.cap.12*. Sic vtero gerentes acutis morbis vexatæ, etiamsi lethaliter habeant, in summóque vitæ discrimine versentur,non sunt deploratæ,immò artis beneficio adiutæ conualescunt.

Secundò. Si humor turgens primis, & vltimis mensibus etiam exacerbatur, & inualescit, & timor est ne ex eo febris caliditas augeatur, vel dolor partis increscat, vel ad aliquam principem, vel in ipsum etiam fœtum possit decumbere, quæ pericula timuit Galen. 4.*aph*.10. cur expurgatio in primis, & postremis non est celebranda? Dic. Antiqui in primis, & vltimis, etiamsi humor turgeret, ferè non expurgabant, quoniam fœtum tenerrimum ob fragilia vincula, & maturum iam ad exitum properantem, pharmaci agitationem ferre non posse existimabant, & sic consultiùs fortunæ humoris turgentis se committere, quàm certum ex medicamento abortum ob caufas dictas expectare, rati sunt. At nos frequenti experimento nixi, clementes purgationes in omnibus mensibus, vrgente necessitate fœliciter propinamus. Sic veteres, dicebat Celsus *lib*. 2. *cap*. 10. sibi persuaserant, *grauidam in qua sanguis mitteretur, abortum esse facturam: postea verò vsus ostendit,nihil ex his esse perpetuum; nam non interest quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint; quare grauida mulier valens tutò per venæ sectionem curatur*. Sic Hippocrat. & prisci tantopere in illis purgationem renuerunt, hoc est monuerunt, & cautos nos fecerunt, nec hoc auxilium citra præsentem necessitatem celebremus; at postea vsus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliásque potiores obseruationes esse adhibendas, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Ergo si vires sint, & morbus vrgens adsit, qui ex humore oritur, in quo purgatio sit necessaria, eam concedunt iuniores omnes in mensibus aliis, vsu multiplici edocti: nam monet Galen.*lib*.1.*epidem.sect*.3.*comm*.1.*vt indicium Medici docti magni faciendum sit*. Quare quod hi grauissimi viri ratione, & experientia compararunt, & ego indies magis ac magis obseruo, præmissa phlebotomia parca, id citra timorem amplectendum est: nam experientiæ, & rationi plurimùm est fidendum, vt infrà ex præclara Galeni doctrina *in comment. histor*. 37. dilucidabimus.

Tertiò. Humor coctus, & à natura deuictus meliùs paret pharmaco, quàm turgens. Ergo hic etiam citra turgentiam vacuandus? Dic; licèt dubium grauissimum excitari possit à paucis agitatum, num humor coctus meliùs cedat medicamento expurganti, quàm turgens, tum quia edomitus per coctionem euasit, tum quia est quietus, nec stimulat naturam acrimonia sua; turgens verò est tenuis, irrequietus, irritat, lancinat, & prouocat naturam ad sui expulsionem: tamen cùm *vacuatio fiat natura expellente, medicamento attrahente*, ex Galen. *lib.1.aph*. 22. illa autem magis excitetur ad expellendum coctum, quàm turgentem,ex Galen.*lib.2.Aph.comment*.22.idcircò coctus humor, licèt crassior, magis obedit, & naturæ, & pharmaco, quàm turgens: sed non est ita celeriter purgandus, ex antiquorum mente, quoniam nullum periculum anteuertimus in expurgatione cocti, sicuti in expurgatione turgentis.

Quartò. Sanguis potest turgere, & acrimonia sua irritare naturam, furibundósque motus edere: si ergo hic turgeat, quid faciendum? Expurgatio reproba est, nam sanguinis efferuescentia sanguinis missione curatur, ex Galen.*lib.de curand.rat.per sang.mis.cap.12.lib.13. meth. cap.6*. & alibi passim. Sed hæc in turgente humore non est amplectenda, ex priscorum mente, vt latè probat Hippocrat.cum Galen.4.*aph*.1.& 10. Si tamen vtero gerentem tantis malis obsitam citra remedium relinquas, prudentis Medici officium non exequeris, nec Galeni præcepta obseruabis, qui generosum Medicum non debere perterreri, sed imminentibus malis obuiam ire, illísque vehementer reluctari, *in lib.de crisib.in præfag*. non semel prædixit.Dic.in præsentia turgentis sanguinis,sanguinem esse mittendum; quoniam minori cum periculo suscipitur venæ sectio, vt *suprà* ostendimus: nam sæpe alia vrgentia symptomata, ex hoc sanguine ebulliente

A succrescunt, vt sitis, vigilia, capitis dolor, quæ vi sua, & atrocitate ad sanguinem mittendum nos compellunt. In cacochymia autem ob multas causas posse vtiliter, & secundùm mentem Galeni, sanguinem emitti, res est confessa: eas ad plenum allatis plurimis priscorum testimoniis referunt Peramatus *lib.de vacuand.rat.c.6*. Augenius *lib.4.de sang.missione,cap.4*.

Quintò. Videtur Hippocrat.in oraculo suo esse obscurus, & dubius: nam quartum mensem videtur excludere, cùm dicit, *à quarto mense*; & septimum includere, cum dicit, *vsque ad septimum*;& cum subdit: *Minus verò has* (scilicet quæ septimum agunt) *purgare oportet*. Cùm tamen quartus mensis sit firmissimum tempus fœtationis, & septimus sit ex postremis, in quo maturi partus exeunt in lucem. Dic, in hoc dubio hæsitant multi: quoniam

B non videtur satis explicuisse Hippocrat. an à quarto inclusiuè, an exclusiuè, ad septimum vsque exclusiuè, an inclusiuè sint grauidæ medicandæ. Conciliator, *loc.cit*. Mercurialis 4.*aph*.1. & alij plures, includunt septimum, commoti ratione dicta. Fuchsius, Vallesius, Christoph. à Vega, negant septimestres purgandas esse. Sed falluntur illi, quoniam quartus mensis non est excludendus. Septimum verò exclusit Hippocrat. Primò, nam vsque ad illum, non in illo purgare præcepit. Secundò, est extra medium tempus fœtationis, si partitio æqualis sit futura. Tertiò, quoniam trimestres quæ iniuriis magis resistunt, non licèt purgare, ex ratione Aphorismi. Ergo multò minùs septimestres, quæ minùs resistunt. Accedit, quòd plurimi partus in septimo mense fiunt. Nec obstat, quòd Hippocrat. addat, *sed has minùs*. Non enim per ea verba concedit purgationem minorem in mense septimo,

C sed potiùs vult vtero gerentes, media fœtatione, & turgente materia minùs esse purgandas, quàm si non gestarent vtero, vt aliquid semper grauidationi tribuamus. Si verò omnê vis auferre controuersiam, lege sicut est notatum in Græcis codicibus,& ita sonat textus: *Vtero gerentes sunt medicandæ,à quarto vsque ad septimum,nequaquam verò has. Iuniores autem,& seniores abstinere oportet*. Quo pacto Hippocrat. quartum inclusit, septimum exclusit. Si verò scire cupis, quo mense abortus sit securissimus ex se, pro vita matris, si abortiat, & pro viroque, numerum proponit Cardanus *in com.cit.sent*.& retulit Mercatus *loco suprà citato*. Pro abortu securissimus est quintus, & sexti initium, quartus, & sexti finis: septimus: tertius: secundus:primus:nonus:octauus: decimus. Pro vita ma-

D tris,primus: secundus:tertius: quartus:quintus:sextus:septimus:nonus:decimus:octauus.Generaliter pro vtroque, quartus: quintus: sextus:primus: secundus:tertius:septimus: decimus: nonus: octauus.

Sextò. Sermo de acetabulis fictitius videtur, nam si ea essent, cur postremis mensibus non erunt firmiora, si ab initio siccantur, & durescunt magis? quo tempore ob hanc causam fœliciùs multò purgatio esset celebranda. Dic, ligamenta primis mensibus gestationis tenerrima sunt ob mollitiem, & humiditatem spermaticam, quam ab initio magis ac magis deponunt, & solidiora reddun- tur adeò, vt integram firmitudinem media fœtatione acquirant: magis verò exiccata vltimis mensibus eam amittunt,& defectu humiditatis continuantis, fragilia & friabilia redduntur, adeò vt sponte sua citra vim extrinsecam decidant.Habent sanè ligamenta,sicut & cuncta viuentia,

E ætates suas,adolescunt,& sex primis mensibus vigent;senescunt,& tandem obeunt tribus vltimis, in quibus cùm fœtus sit maior, & pluri indigeat alimento, non relinquit ligamentis tantam alimenti copiam,ac antè. Quare nutritionis etiam defectu,vltimis mensibus imbecilliora redduntur, & fœtus ipse grauior factus, calcitrat, & sine vi extrinseca,ipsa ligamenta disrumpit. Tu verò de ligamentorum,quibus fœtus vtero alligatur,generatione,& incremento, lege Fabricium ab Aquapendente *lib. de formato fœtu,cap*.3.Ioan.Riolan.Filium *lib.Anthropograph.cap*.2. qui præexcellenti stilo, eximia doctrina, & facundia mira de cotyledon, compos.& natur. inter omnes subtiliùs disceptauit, dignus vt cum priscis doctissimis comparetur.

QVÆSTIO XXX.

Vtrùm in pica, similia, an dissimilia edulia appetantur, vt contra Auicennam Vallesius probat.

COMMENTARIVM.

TAli passione.] Verùm, vt incudem eandem subinde quod dicitur, porrò tendere pergamus, notabimus Auenzoatem nec verbum quidem de morbo, quo fuerat oppressa sua vxor, protulisse. Sed cùm omnes auctores hanc passim citent historiam, in hac re describenda, mandragoram mihi videntur bibisse, qui velut aspide icti somniculosa, nimis desides, eam rimati non sunt: & ne ego in eodem luto hærere videar, codices Arabicos consulere cœpi; vt ex iis aliquam lucem haurirem, tandémque inueni fuisse illum affectum, quem picam, malaciam, seu citram Medicorum schola nuncupauit; nomen enim Arabicum *Staet*, hoc ipsum significat solùm. Sic enim politiores Arabes diuersorum alimentorum appetitum varium vocare consueuerunt.

Sed illicò te video obiicientem hoc modo. Si pica solet euenire vtero gerentibus præsertim, & vsque ad quartum mensem durat; & virginibus quibus supprimuntur menstrua; aut viris, quando os ventriculi prauo aliquo excremento est imbutum; & tunc adest concupiscentia quædam vitiosarum qualitatum ciborum, quæ omnia cùm essent sponte suapte, partim quòd vomitione vitiati humores expurgentur, coquantur, & eorum copia, augescente fœtu, minuatur, quid auctorem nostrum coëgit, vt in leui morbo tam effræne medicamentum porrigeret; Dic, humores viscosos aliquando ita tenaciter impingi in tunicis ventriculi, vt difficillimo negotio eradicari queant; & licèt in ventriculi morbis, ne lædatur partis præstantia, néve humor medicamenti attractione valida ad affectam partem conuocetur, clementia medicamenta sint offerenda, tamen morbi rebellis, & contumacis natura aliud sæpe celebrandum monet; si enim ita non feceris, & malum insolescat, accidit, vt si res desiderata negetur, fœtus emoriatur, & mater de vita periclitetur. Lege Langium *lib.2.epist.12.*

Deinde in prægnantibus ita aliquando hoc malum excrescit, vt languescat ventriculus, eneruentur partes naturales, continuis vomitionibus, crebra nausea, sputitióque vexatæ, & tandem prostratis viribus, denegato alimento perit fœtus, vel mater difficulter parit. Habemus exemplum apud Hip.*lib.4.epid.num.58.* Filiæ edilis apud Thecomæum, quæ cùm in ventre haberet sine signo cœpisset, secundo mense vomitus pituitosus, aliquando autem biliosus fluebat, difficulter peperit. Insuper pica, imaginationem, animúmque ita perturbat, vt nisi appetitui satisfiat, sæpe eueniant animi deliquium, syncope, abortus, & mors.

Nominis causa diuersa à diuersis traditur: Aristoteles *lib.7.de histor.animal.cap.4.* nomen huic morbo, scilicet ab aue quæ pica dicitur, assignat: exponit Alexand.*lib.2. probl.quæst.73.* vel quia glebam semper comedit, vel quia diuersorum est colorum. Vocatur malacia, vel citta, vel cissa, à Dioscoride *lib.1.cap.136.* & firmant Aristophanes *in fabula cui titulus est Vespa*, & Marcellus Virgilius *in com.* quæ nominis notiones cur illi sint attributæ, explicat Amatus *lib.3.centur.86.* & alij.

De causa Gal.*lib.1.de sympt.caus.cap.7.* sic pronunciat: *Prauas autem qualitates appetunt hi, quibus ventriculi tunica, prauo aliquo excremento sunt imbuta. Atque consueuit quidem huiusmodi affectus mulieres vitiosis humoribus refertas infestare, idque cùm vterum gestant: vocatur pathos pica.* Explicant Altimarus *lib.de curand. morb.c.62.* Peramatus *tract.de regimin.prægnant.cap.5.de pica.*

Hoc affectu correptos, varia, eáque monstrosa edulia appetere certum est, & probat Marcellus Donatus *lib.4. de medic.hist.mirabil.cap.1.* nam alij appetunt terram, carbones, calcem viuam, tartarum, lanam, gossipium farinam, cicera, salem, niuem, pisces crudos, carnem

A humanam. Sed circa hoc negotium insurgunt rerum medicarum exploratores seduli, & inter eos Mercurialis *lib.3.de morb.internis, cap.6.de pica:* iudicat enim difficillimum, & admirandum esse asseuerat, explicare, vnde oriatur appetitus rerum adeò alienarum, vt scilicet aliæ mulieres appetant carbones, aliæ gypsum, aliæ calcem, &c. & propositis variis sententiis, tanta antinomia veluti perterritus, nihil de hac re certi affirmare ausus est; quare ad sacram anchoram occultarum refugiens qualitatum, hos mirabiles, deprauatósque appetitus oriri ab occulta qualitate humorum exortorum in corporibus, & stomacho prægnantium asseruit; quam opinionem sequutus est Ionstonus *sect.10.Thaumatograph.cap.1.art.2.* qui causam huius insoliti appetitus satius putat occultæ tribuere qualitati, quàm in manifestis committere absurdum.
B Sed cùm ratio sufficiens problematis huius possit assignari, ad occultas confugere qualitates, Medico est indecorum, vt bellè notabat Galen. *lib.3.de præsagit.ex pulsib.cap.5.*

Dic ergo, & fortasse meliùs, varia à grauidis appeti edulia, insolita, peregrina, quoniam corrupti humores, & tetra labe fœdati, in tunicis ventriculi impacti, maiorem cum hoc, vel illo reprobo alimento habent familiaritatem, vnde natura cibaria pessima appetit, similia illis, quæ in suis finibus reseruat. Hæc est concors omnium Medicorum sententia, qui de hoc dubio rectiùs ratiocinantur.

Sed ex hac solutione emanat dubitatio alia penè inextricabilis, quàm licèt acutè proponat Vallesius inter omnes *lib.5.controuers. cap.7.* eam ad plenum non soluit.
C Addubitat enim vir iste doctissimus hoc modo: cùm in huiusmodi affectione, pro varietate vitiosi humoris in ventriculo redundantis, varia edulia appetantur, & ea quæ præter naturam sunt, quia medelam, & sui remotionem expostulant, & contraria potiùs, quàm similia prouocant; quomodo in similia his quæ præternaturaliter se habent, ventriculus ipse feretur, si verum est quod dicit Galen. *lib. art. med. cap. 63.* ventriculum in sua naturali dispositione existentem perpetuò similia appetere, præternaturaliter autem affectum, contraria?

Ergo primò proponit aliorum solutionem asserentium præternaturales intemperies factas, & habituales, tanquam naturales similia appetere; factam verò iam esse illam, quæ in picam deducit. Non placet Vallesio solutio: nam magna ex parte grauidæ protinus à conceptio-
D nis initio vsque ad secundum, vel tertium mensem hoc appetitu deprauato infestantur, quarto subitò liberantur, vt Aëtius, Paulus, & Gal.*1.de caus.sympt.7.* affirmant, maximè cùm non tam subitò fieri, tollíque possit facta intemperies; quare appetitus similium in pica, ad illam referri non potest.

Vallesius sic ratiocinatur, causámque putat succi redundantiam in ventriculi tunicis admodum impacti, quia subitò imbibi, subitóque auferri potest: & licèt noxius & præternaturalis, prouocaret appetentiam ad absurda, sibique similia edulia; eo quòd vbi humor iam totas tunicas penetrauit, quietus existit, nullam iam molestiam, & alternationem inferens, atque ideò non est cur ad contrarium, suique expulsionem excitet appetitum, non ali-
E ter quàm in hectica, & quouis alio habituali affectu exprimitur, à quibus nec dolor, nec molestia incutitur, quoniam hæc cùm in fieri, motúque consistant, non adsunt, nisi quamdiu durat alteratio. Dictum verò Galeni *in arte medica* restringit ad nudas, immaterialésque intemperies; in illis enim quæ cum succorum redundantia fiũt, quantumuis præter naturam ingesti sint, similia potiùs succis ipsis appetuntur. Addit denique, succum denuò aduenientem, quia similis est ei qui totam antea tunicam imbuebat, nihil immutare, sed perinde afficere, ac si de nouo non adueniret. Quòd si dissimilis, & contrarius accedat, cùm agitet & moueat eum qui quietus præexistebat, dolorem excitat, quem natura abhorret, atque adeò tale alimentum. Si verò quæras, vnde ergo quamprimum fastidiunt simile illud quo delectantur quodque

quodque paulò antè appetebant? Respondet, quia fortè A iam excedit: nam & intemperatæ etiam naturæ, quamuis sibi paria appetant, primóque occursu illorum visu delectentur, *lib.art.med.cap.60.* eò quòd ab illis conseruari expetant, ea tamen fastidiunt, vbi moram excedunt, quia ab eisdem offenduntur, propter quod licèt contraria respuant, meliùs, & tutiùs per ea gubernantur.

Cæterùm si humor ille præter naturam morbosè infarctus est & vt talis grauat, molestatque ventriculum ipsum, quin & fientem affectionem inducit, qualis pica est, cur instar aliarum affectionum præter naturam, ad opposita, suique inanitionem quã exigit, *1.aph.17.& 22.* non promouebit appetitum, sed ad similia, quibus potiùs augetur? præsertim cùm Galen. de omni ascititia, & præternaturali dispositione, (dummodò in habitum conuersa non sit) siue nuda, siue cum materiæ affluxu vniuersaliter pronuntiarit, B contraria omnino appetere. Lege Franciscum Ranchinum *lib.de virginum morbis, sect.3.cap.2.de virgin.pica.*

Videtur ergo dicendum, quòd licèt vitiatis excrementis imbibitis in ventris tunicis, fiat deprauata hæc ciborum appetentia, (de qua, præter Galen, *1.de caus.sympt. 7.lib.finit.medic.prope finem, 5. aph.61.& 1.de compos.sec. loc.cap.4 & 5.de loc.cap.6.* meminit Hippocr. *lib.de superfœt.num.8.§. Si quæ prægnans terram edere concupiscat, aut carbones, &c.*) & alienæ illæ quæ appetuntur, qualitates, quatenus vitiosæ, & præter naturam, cum humoribus ipsis, huius pessimi appetitus causa, videantur conuenire; illis tamen omnino, & propriè contrariæ sunt, atque in eorum remedium, & expulsionem expetuntur, prout ex Galen. colligitur *lib.1. de caus. sympt. cap.7.* & docet Auicen. *1 3.3.tract.2.cap.10.* dum clarissimis verbis C rem sic determinat. §. *Quando in stomacho aggregatur humor malus, diuersus à consueto in qualitate sua, natura tunc requirit aliquid ei contrarium diuersum à consueto. Fugantia namque sunt extrema, & è contrario, quapropter accidit quibusdam appetitus luti, immò carbonum, & terræ, & gypsi, & rerum huius generis, propter qualitatem quæ in eis est, exiccantem, aut incidentem contrariam qualitati humorum, &c.* Quam sententiam luculentissimè explanant *ibi* Gentilis, & Iacobus de Partibus, adeóque hoc est verum, vt in medelam, desiderata ipsa, lutum, carbones, lapides, & similia concedantur, non aliter quàm in canina fame (quæ alia est deprauatæ appetentiæ species, in cibi, potúsque immoderantia excedens) concupita quantitas sæpe offertur, quamuis tutiùs remotione D causæ curentur.

At si illa contraria sunt, & ad statum naturalem reducunt, in quo vitæ suauitas continetur, insuper & expetuntur, cur non delectabunt potiùs, quàm fastidium subitò inducent, recreant enim expetita etiam praua, & sui fruitione augent voluptatem, nedum simul iuuantia? Dic, plenus, maléque affectus ventriculus, & deprauatè appetens, etiam in eo aberrat, quòd concupita confestim abhorreat; vel cùm ex proprietate mali appetitus in obuia omnia, & ad varia simul feratur, neque omnibus simul quæ cupit, potiatur, necesse fit oblatum fastidire, & obuium, vel aliud diuersum statim concupiscere: variis enim simul, vt diximus, in huiusmodi affectione duplicatur appetitus, non secus quàm pica auis, colorum, ac picturæ varietate induitur, ad cuius similitudinem nomenclatu- E ram morbus accepit, vel quia eo eadem auicula sæpissimè laborat, vt Paulus *lib.1.c.1.* confirmauit. Si de picæ curatione plura scire aues, consule Trall. *lib.4.c.6.* Mercatum *lib.3.de morb.mulier.c.10.* quod malum etiam viros infestare solet; narrat enim Ioan. Agricola Ammonius *in com. c.5 lib.5.de loc.affect.Gal.* Medicum quendam fuisse, qui caseos vaccinos purulentos, & grauissimè cadauerum instar putrescentium olentes, omnibus turdis, perdicibus, attagenis, & phasianis, quoad vixit, præponere fuit solitus, sed hoc rarum est.

Quapropter *pica*, vt ait Gal. *lib.1. de caus.sympt.cit. est affectio propria vtero gerentium, quæ in primis mensibus sunt constitutæ; appetunt enim hoc ipso tempore acida, acerba, interdum vel cimoliam terram, vel testas, vel extinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos. Et complures earum hoc vitio laborant vsque ad secundum, & tertium mensem, in quarto verò quiescunt, partim quod vomitione vitiosi humores expurgentur, partim quod in hoc tẽpore concoquuntur, vtpote exiguum cibi, ob fastidium, tum sumente muliere, partim etiam quod multitudo sit euacuata. Quippe primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinẽ attrahit, eo quòd minimus adhuc sit, quando ne fœtus quidem hoc tempore nominari debeat, sed potiùs conceptus. Maior autem iam factus, tum plurimo indiget alimento, ideóque non solum quod optimũ est è venis, vt antea allicit, verùm quia maior, aliquid vitiosi attrahit, vnde corpus minùs vitiosis humoribus vexatur.*

HISTORIA XV. AETII, De mola.

Mola sanguinea, prouocantibus menstrua expellitur.

PHilosophus *verò, detentis, inquit, vxoris amici cuiusdam mensibus, arbitrabar primò ipsam concepisse, postea auctò ampliùs tumore hydropem suspectum habui, quia totum corpus, ac pedes tumescere videbam. At vbi tandem id affectionis genus esse deprehendi, quod alij laterem, alij molam vocant, rutam, & anethum in vino veteri fuluo odorato coxi, & abiectis herbis, vinum calidum bibendum dedi, & fermè aquæ loco exhibui, statimque mulier excreata sanguinis copia salutem adepta est. Aëtius* tetrab.4.serm.4.cap.80.

PARAPHRASIS.

DE generatione molæ, causis, signis, prognosi, & curatione, tam multa veterum, & iuniorum clarissimi memoriæ commendarunt, vt si eorum de hac re varias opiniones penses ad vnguem, in immensum accrescat oratio. Legat qui velit practicos insignes, *proprio cap. de mola*, & præsertim Mercatum *lib.3. de morb.mulier.cap.8.* Iacob. Ruffum *lib.5.de conceptu, cap.1.& 2.* Altimar. Holler. Triucauel. *cap.prop.* Moxium *lib.2. de morb.muliebrib. sanandis per venæ sect.c.26.* Iacob. Segarram *in lib.1. Hip. de natur. hom.com. 9.* & alios.

Mola, dicente Aëtio hoc loco, sic vocata à grauitate, & pondere, quòd tanquam moles quædam, grauissimi ponderis instar, prægnantes grauat. Est hic affectus, vt habemus apud Moschionem, Hipp. *lib.1.de morb.& lib.de steril. lib.* Gal. *lib.14. meth.13. & 14.de vsu part.cap.7.post med.* Auic. *21.3.tract.2.c.19.* Arist. *4. de generat. animal.cap.7.* Paul. *lib.3.c.69.* caro quædam inutilis, informis, inarticulata, dura, in vtero mulieris genita, instar veri conceptus, & variarum figurarum ab vtero excreta.

De causa vtrinque certatum apud Recentiores: cùm enim molam sola mulier concipiat, auctore Alberto Magno *lib.10.de animalib.tract.2.c.2.* quia ipsa sola abũdat copia menstruorum, vt Auerrhoës firmat *in comment. cap.4.lib.6.de generat.animal.* & priùs prædixit Aristoteles *lib.6.de histor. animal. cap.18.* tamen materia est semen, & sanguis; vtrumque enim miscetur vnà, & in carnem duratur, ex eo quòd vitiosi sunt menses, aut ineptius, debile, & frigidiusculum viri semen ad efformandum fœtum. Num verò virile semen ad molæ generationem requiratur semper, ita vt citra viri commercium gigni non possit? respondet Mercurialis *lib.1.de morb.mulier. cap.3.* affirmatiuè, nam mola cùm sit caro, non habet aliam generationem, quam habet ipsa caro, quæ fit ex sanguine: ergo ex calore ipsius, sanguis iste conglobatur, deinceps addito sanguine pedetentim fit nutritio, accretio, & augmentum. Si verò Hippocr. *locis cit.* citra virum concipi molas negauerit, concilia cum doctissimo Marcello Donato *lib.4.de hist.mirab.cap. 25.* qui molam nullam, quæ sensum aut motum habeat, sine viri cum fœmina coïtu vllo pacto generari posse, sicuti motu & sensu carentem sine maris semine posse procreari asseuerat. Consule Paulum Zacchiam *lib.1.tit.3. quæst.*

*quæst.medic-olegalium,q.6.*qui doctè simul, & copiosè, ex omnium auctorum penu,de hoc argumento disceptauit.

Signa proponuntur ab Hipp. *loco cit.* nam adest tumor durus circa vteri partes,corporis gracilitas,partium superiacentium contractio,prostratio appetitus,coloris vitium, menstruorum suppressio, mamillarum tumor, subuersio stomachi,lumborum grauitas. Hæc primis mensibus conceptus suspicionem ex se præbent: verùm temporis progressu distinguuntur; nam molam comitatur punctionis dolor,deest motus ille qui in vteri conceptu percipitur,& cùm manibus comprimitur,mouetur, & quum mulier de latere in latus vertitur, pondus illud etiam mouetur: & licèt toto corpore imminuto, ac ventre ampliato, tumor, hydropis imaginem præ se ferat, discernitur tamen,quia in hydrope si venter pulsetur, tympani sonum edit, fluctuatio intus sentitur,& tumor ad digitorum pulsationem cedit, quæ omnia contrà accidunt in mola, vt rectè inter omnes notauit Antonius Guainerius *com. de ægritudinib. matricis,cap.*3 2.*de mola:*& horum signorum causas doctè proposuit Valleriola *lib.*1.*obs.*1..

Vtcumque sit,molæ signa sunt fallacia,illusoria, & ambigua, quum mulier possit gestare lentam, mucosámque pituitam,massas informes ex tenaci succo conflatas,putridas membranas,puris copiam caloris vi induratam, monstra,belluas,quæ omnia vterum eleuasse,& falsam mentita fuisse conceptionem,auctores fidissimi contestantur,quorum numerum post Marcel.*loc.cit.*Ioan.Schenckius refert *lib.*4.*obs.de molis*.tamen efficacius omnes putant signum, si post mensem decimum, qui est verus terminus partus humani, adhuc intumescat venter, nec vlla hydropis appareant indicia.

Molarum multæ sunt species. Prima est *aquosa*. Audi vnam mirabilem descriptam à Vesalio *lib. 5. de fabric. cap.*9. refert enim se secuisse mulierem, in cuius vtero serosæ aquæ nonaginta libræ inuentæ sunt. Alia est *carnosa*, quando carneum quoddam frustum per vterum excernitur, de qua molæ specie plures historias narrant auctores,vt Arist.4.*de generat.animal.c.*7.Aëtius *tetrab.*4. *serm.*3.*c.*8.Matthæus de Gradi, & Gattinaria *in com.cap. penult.lib.*9.*Rhas.ad Almans.*Alexand.Benedict.*lib.*15.*de curand.morb.cap.*14 Amat.7.*cent.*54.Alia est *membranosa*, ex membranis compacta, quam vidit Hollerius *lib.obs. propriar.num.*20. Ad hanc potest reduci & illa, quam *pulmentariam* vocat Harculanus *in com.Rhas.in* 9.*ad Almans. c.de mola*, & ab humore crasso pituitoso originem ducere, ibidem inculcat, & ità appellari ad similitudinem pultis, factæ per superfluam milij decoctionem in aqua, arbitratur.

Alia est mola *ventosa*, seu flatulenta, de qua, sicut de eius curatione, aliísque speciebus molarum elegantes fecimus obseruationes *lib.*2. *de praxi admiranda, ab obser.* 150.*vsque ad obser.*156. Ventosam obseruauit Vallascus Tarentinus *lib.*6.*philon.sui,c.*5. viderunt Auic.21.3.*tract.* 2.*cap.*18.Matthæus *in com.Rhas.ad Almans. cap.de mola*, Paræus *lib.*25.*c.*34. Dodonæus *c.*49.*obs.medicinal.* Marcel.Donat.*lib.*4. *de hist.mirabil.c.*25. Alexand. Benedict. *lib.*26.*de morb.c.*34. Thaddæus Dunus *lib. miscellan.c.*8. Iason.*lib.de pariente,& partu,cap.*2.& alij.

Alia est *mola sanguinea*, de qua in hac historia Aëtius agit.Hanc concedit Auic. 21.3.*tract.*2.*cap.*18. quam fieri ex plurimò menstruo sanguine retento in vtero, *ibi* inculcat. Illam se obseruasse tradit Alexander Benedictus *lib.*4.*cap.*36. Cùm ergo primò Aëtius hydropem esset suspicatus, deinde signis dictis molam adesse deprehenderet, qua premebatur fœmina ista, vinum vetus, fuluum, odoratum bibendum dedit,in quo priùs ferbuerant ruta, & anethum.

Hæc cùm calida sint,tenuium partium,carnem compactam incidunt,attenuant, & commouent:nam vinum quò vetustius, eò calidius, & magis si sit odoratum, & fuluum,quòd ex Galen.7.*meth.*6.*&* 3.*acut.*18.& alibi calore polleat vehementi. Hoc modo Hippocr. *lib.de sterilibus, num.*20. dictamnum creticum cum vino bibendum censet. Ruta humorem lentum, sanguinémque concretum extenuat, aperit obstructiones, menstrua mouet,ex Dioscoride *lib.*3. *cap.*43.quam facultatem etiam habere anethum,est in confesso.

Hæcque omnia ab Auctore celebrata fuisse existima, euacuationibus vniuersalibus præmissis. Ergo primò corpus purgare oportet, quo facto,si ferat,vena tali secanda. Pubi cucurbitulæ cum multa flamma adhibendæ,& omnia sunt peragenda, quæ auctores ad prouocandos menses, fœtum mortuum educendum, extrahendas secundinas, imperant, vt notat inter omnes Iacchinus *in com.Rhas.cap.de mola.*

HISTOR. XVI. AVENZOARIS, De sterilitate.

Sterilitas præ calore eueniens, frigidorum vsu persanatur.

Et ego cùm essem iuuenis,vsus sum regimine calido, & nō generabam, & nesciebā causam. Demum habui causam, & vsus fui cucurbitis,& odorabar nenuphar, & camphoram cum pomis,& cum à febre fui liberatus,genui filios quos habeo,& alios præter ipsos,plures. Et sic habes curā huius, scilicet quia seruare debes istud regimen,& dare debes ad comedēdum ei cucurbitā decoctā cum portulacis,& cū pane benè fermentato,cōsiderando quòd modica quantitas harū rerum confert ei multùm,&c. Auenzoar* lib.2.Theïzir,tract.3.c.1.

PARAPHRASIS.

Cvm singularia omnia à summo naturæ opifice creata, principia in se habeant corruptioni obnoxia, sublunaria saltem, in quibus elementa in se inuicem pugnantia sunt coniuncta, idcircò hæc omnia cunctis certam quandam præsagiunt ruinam. At sapientissimus orbis gubernator, admirabili quadam arte, ne suo frustraretur opere, rerum omnium species propagatione ineffabili,vt docet Aristot.*lib.*2. *de generat. animal.cap.*1. æternitati addidit, & sic in nobiliori perfectorum animalium specie duplicem constituit sexum: in qualibet autem illarum hos sexus distinxit ita, vt maris extra, fœminæ verò in proprio vteri claustro germinet. Denique vterque horum animalium sexus venereis quibusdam concitati illecebris, & velut turgentes ab igniculis commoti,mutuo appetitu se inuicem aggrediuntur, quo insigni artificio conceptio fit.

Quamobrem artifex ille diuinus,Veneris vsu confecto senio animali, cunctorum perfectorum animalium species conseruat,dum nouos iterum emittit partus ad auras. Venus enim, quam ab spuma maris natam fabulantur Poëtæ, tanquam Dea præest apud homines, generationi, & parum honestis amoribus.Huius ope, homo, diuinum animal, operum summi artificis periocha, & perfectissimarum eius actionum extremum, tanquam totius vniuersi decus,mutuis animi,& corporis nexibus exornatum, in lucem exit.

Nec dubites è mari esse exortam Venerem: nam concupiscentia ex humore prodit, ex qua humidos incontinentes vocamus: nam ex humida constitutione corporum, nascitur cupido miscendorum, licèt alteram causam assignet naturalem Diog. Apolloniata apud Clementem Alexand.*lib.*1.*sui pædagogi,cap.*6. quòd feminis substantia spuma est sanguinis, qui innato masculi calore in coniunctione cum fœmina turbatus, & agitatus in vasis seminariis spumescit, atque reponitur, à quo fortè mutuatur Arist.*lib.*2.*de generat.animal.cap.*2. semen esse natura spumosum asseuerans.Lege Octauium Horatianum *lib.*3. *ad Victoriam,cap.*3.

Veneris ergo medio,Omnipotens inter reliqua beneficia, hoc conseruationis donum per propagationem cunctis viuentibus, & præsertim hominibus communicauit, cùm sub matrimonij fœdere, mutuus ille diuersorum sexuum amplexus, magno, & indissolubili nodo sanciuerit; quo

quo rato, maréve fœminam ingrediente, prolifica effundentibus femina, homo generatur nouus, reparatúrque nunquam his naturæ legibus deficientibus, occultatio,& speciei humanæ mortalitas. Hoc modo diuinus ille Architectus, quandam inclinationem, propensionémque ad generis sui propagationem cuique indidit, ne breui temporis spatio corrueret. Quare noua prole facta, omnia quotidiana generatione, quæ est omnium operationum perfectissima, indies propagantur, Veneris, & conceptionis adminiculo; hæc autem nihil est aliud, quàm attracti ab vtero feminis commixtio in sanguinis menstrui priori parte, in quam calor natiuus ita agit, vt viuificato feminis genitalis calore, demum fœtus generatio sequatur.

Si igitur tot sunt conceptionis commoda, cur Auic. 2 1. 3. *tract.* 2. *cap.* 17. aliquando sterilitatem inducendam esse consuluit? Cùm enim sint plures, quæ ob confirmationis vitium non possunt absque manifesto vitæ periculo fœtum vsque ad maturitatis tempus conseruare, *necesse est vt his sterilitas inducatur, in his videlicet qua sunt parua, & exiguam obtinent corporis molem, & in ea in cuius matrice est ægritudo, & in ea in cuius vesica est debilitas.* Respondeo cum Moxio *lib.* 2. *de curandis morb. muliebrib, actuis per venæ sectionem, c.* 16. dicente, in dictis exemplis licere Medico sterilitatem inducere, ad euitandam fœminæ perniciem, quasi necessariò iuxta moralem certitudinem consequuturam. De qua re lege eruditissimum Castrensem Lusitanum *lib.* 4. *opusc. quæ ex quibus, cap.* 4.

A multis causis in viris sterilitatem concitari, manifestis, docuere ex veterum mente Mercatus *lib.* 1. *de morb. mulier. à. c.* 1. *vsque ad* 4. Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 2. Sennertus *lib.* 9. *de curand. morb. sect.* 3. *part.* 2. *cap.* 1. Capiuacius *lib.* 4. *de vteri affectibus, c.* 5. *&* 6. Iacob. Ruef. *lib.* 6. *de conceptu & generat. homin. à. cap.* 1. *vsque ad* 7. Nicol. Rocheus *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 20. Akakia *lib.* 2. *de morb. mulier. cap.* 16. Ambros. Paræus *lib. de hom. generat. cap.* 37. *&* 38. & alij: licèt virorum sterilitas non ita frequens sit; ac mulierum, quæ facilè sterilitate tentantur: nam in illis vna tantùm ratione contingit, spermatis nempe vitio; in fœminis verò ab innumeris ferè causis nempe vtero, semine, menstruo, vterinísque sæuissimis morbis ortum ducit. Accedit, quòd illæ sunt frigidiores viris, & sic temperamenti ratione sterilitatem sæpissimè patiuntur.

Manifestæ ergo qualitates eandem inferre natæ sunt: nam *lib.* 5. *aph.* 62. postquam dixit Hippocrat. fœminas habentes vteros siccos, & præcalidos, propter defectum alimenti non concipere, hæc proportionabiliter ad viros accommodanda esse, censet vberrimus interpres *in com.* dum sic ait: *Quare cùm testium temperatura nimio excedit calore, semen est paucum, & aduritur, fitque tosto simile; & ob siccitatem quando primo excidit in vterum, extendi non potest, quod maximè est necessarium, si mulier debeat concipere: ostensum namque est in sermone de semine, nisi per vteri cauitatem parte plurima semen extendatur, mulierem non concipere, &c.*

Quapropter sicut viri ob temperaturæ frigiditatem steriles fiunt, quia semen non benè concoquitur, aquosius, & serosius est, & generationi inutile; sic ob temperaturæ caliditatem aduritur semen, assatur, & fit tosto simile, & absumpto genitali spiritu, fit inhabile: nam vt ait Fernelius *lib.* 6. *pathol. cap.* 13. virilitas extinguitur ex causis omnibus, quæ infirmum spiritum, robúrque dissoluunt, inter quas numerari immodicum calorem enucleat Gal. *lib.* 5. *aph.* 63.

Ex his liquidò patet, Auenzoarem casu fuisse curatum: cùm enim in iuuentute, quæ ætas suapte natura calidissima est, calido vteretur regimine, quo sanguis arefcit, & siccatur semen, & hac de causa sterilis esset, causo correptus, & frigida humidáque ad auferendam febrim assumens, refrigerato sanguine, & magis hoc modo attemperato semine, fœcundus euasit. Quo pacto, quanto sterilitas ex intemperie calida oritur, & sicca, tunc refrigerantia sunt ex vsu, sed in quantitate modica ea propina: nam in immodica si offerantur, tantùm abest vt prosint, quin nocere possint: nimia enim frigiditate

A calorem extinguunt, genitales partes debilitant, spiritus cogunt, & incrassant, seménque expressâ primigenia humiditate exiccant.

Moderatam frigiditatem obtinere cucurbitam, poma, nenuphar, portulacam, omnibus compertum esse reor: odor enim nenupharis, camphoræ, & pomorum redolentium cùm neutriat spiritus, eos etiam frigida qualitate afficit, qui sic affecti, sanguinem, & totum corpus alterant, & ad contrarium statum permutant. Portulaca verò, ad incendium internum mitigandum præstantissima, & licèt ex Dioscorid. *lib.* 2. *cap.* 116. veneris impetus exoluat, quia minuit semen, & sic steriles reddit, cùm frigida sit in excessu tertio, ex Paulo *l. b.* 7. *tit. de portulaca*, hoc de cruda est intelligendum; coctione enim eius frigefactoria

B vis corrigitur. De camphora maior est hæsitatio, quæ licèt frigida sit apud Arabes, multæ tamen esse participem caliditatis, rationes probare videntur, quas *infra* leges *in com. hist.* 20.

At cur panem bene fermentatum cum his frigidis alimentis assumptum commendet, meritò rogabis? Dic, quoniam panis cùm sit alimentum, cum quo cætera alimenta eduntur, sitque ad nutriendum saluberrimum, bene fermentatus, hoc est, vbi fermenti quod sat est habuerit, promptiùs à natura amplexatur, meliùs coquitur, & tenuitate sua, ac subtilitate est in causa, vt reliqua alimenta citiùs coquantur, & angustissimas penetrent corporis partes, vt auctor est Auerrhoës *lib.* 5. *collig. c.* 26. firmat Rhasius *lib.* 3. *ad Almans.* 3. edoctus à Gal. *lib.* 3. *alimentor.* 26. De qua re pulcha diximus *lib.* 2. *in com. hist.* 32.

C Addiderim, fine fermento reprobum esse, & vel in exigua quantitate exhibitum, grauem, ponderosum, & difficilis coctionis: quamuis autem multa alia reperiantur edulia concoctu faciliora, celeriùs roborantia, & sanguinis copiam augentia, in proposito casu exiguus panis obtinet principatum, ex Galen. *lib.* 1. *de sanit. tuenda c.* 6. & Auicen. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. Trall. *lib.* 1. *cap. de epilepsia.* Vnde panis fermentatus cùm sit consuetus, & simillimus naturæ nostræ, promptiùs concoquitur, faciliùs assimilatur, & citiùs nutrit, ex Auer. 5. *collig.* 31. Ras. 3. *ad Almans.* 9. Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. Celso *lib.* 2. *c.* 18. quare Gal. 1. *acut.* 18. in prandio gladiatoribus panem offert, in cœna carnem, quia hæc difficiliùs pane coquitur, & sic noctu ob somnum, & vberiorem calorem meliùs conficitur, & 1. *de sanit. tuend.* 20. infantibus post lactis vsum exhibet panem.

D Sed hic obiter quæres, cur vsus carnis actu calidæ laudatur, & panis calidus recenter à furno extractus nocet, apud Auic. 3. 1. *cap.* 7. Dic, quia caro cùm difficiliùs coquatur pane, indiget actuali calore quò coqui possit: panis verò calidus ponderosior est, & inflammat; frigidus verò, licèt durior, est rarior, quoniam secedentibus vaporibus, pori inanes fiunt. Lege doctissimum Ludouicum Nonnium *lib.* 1. *de re cibaria, cap.* 1. Syluatic. *cont.* 6.

Rursus ex contraria causa, nempe frigiditate oriri sterilitatem in viris frequenter, auctores tradunt: nam frigiditas innatum seminis calorem extinguit, sanguinem efficit aquosum, semen fluidum, & spiritum implantatum absumit. Demum frigiditas crudos, pituitosos, & aquosos humores generat, quorum copia semen suffocatum minuitur, & refrigeratur, spiritúsque prolificus

E absumitur.

QVÆSTIO XXXI.

Vtrùm fascinatio sterilitatem inducat, vt Theologi, Iurisconsulti, Medici, & Philosophi confirmant.

COMMENTARIVM.

E*T non generabam.*] Relictis iis obscurioribus inuigilemus, diuertamúsque in ea vireta, vbi inenarrabili varietate floribus passim nitescentibus, coronamenta nobis compingamus, quæ opellam hanc rudem non ornent modò, sed halitu fragrantiore, & succulentia quoddammodo

alant,impleántque animos lectorum ratione mira.Sterilitatis caufas communes plurimi fcitè funt rimati: De occulta verò,& abdita,quam vi fafcinationis præftari firmarunt Medici,hoc loco agédum nobis eft,quærendúmque primò.An fit fafcinatio naturalis. Secundò,quid fit.Tertiò,qualis fit. Quartò , quæ eius differentiæ. Quintò,an aliqui natura fafcinatores nafcantur. Sextò qui fafcino magis obnoxij.Septimò,an fint remedia fafcinationi contraria. Vltimò,an detur fafcinatio pacto dæmonum celebrata, & an hæc, fterilitatem, alióſque mirandos effectus inducat.A primo ergo exordium fumamus.

Quæfitum à doctioribus naturæ arcana rimantibus, poſsitne fafcinatio fterilitatem inducere : nam nonnulli acutè admodum , ac fcitè de hoc argumento agentes , in varias difperfi funt fententias , quas antequam in medium proferamus , Fafcinationis natura priùs eft explicanda. A fafce , vel fafcia videri poteft dicta fafcinatio, fafcinus, fafcinum, quia ligat,& quafi fafciat quem læfit; nec defunt qui à fando velint deriuare; nam & oratione fafcinatio fit.

Fafcinatio duobus modis contingit , animali virtute, vno:cacodæmonis maleficio, altero. Illam dari,recentiorum communis ferè comprobauit opinio : non enim Græci,folùm,fed Latini,& Arabes,dari fafcinum in rerum natura,argumentis euidentiffimis coacti conftanter afferuere:Plinius enim *lib.7.cap.2.*in Africa familias quafdam effe fafcinantium,affirmat,hoc tradente Ifigono,& Nymphodoro , quarum laudatione intereant probata, arefcant arbores,emoriantur infantes.Idem Plinius tradit *eo in loco*,eiufdem generis effe in Triballis,atque Illyriis,qui vifu quoque effafcinent , interimántque quos diutiùs intueantur, iratis præcipuè oculis , quod eorum malum faciliùs fentire puberes:itaque hi oculo,illi fafcinabant lingua.Idem narrat *lib.9. cap.4.* Hoc fafcinandi maleficio præcipuè fœminæ pollent,duplices in oculis pupillas habentes,vt *lib.7.cit.*Plinius commemorat.

Eandem fententiam Plutarch. *lib.5. fympt.quæst.7.* ex Phylarcho narrat,Thibios,gentem Ponticam fafcino obeffe,non pueris modò,verùm etiam adultis, ac viris:afpectum enim,& refpirationem,& linguam ipforum adferre mortem,& mercatores qui admififfent feruos ab illis emptos,tabefieri , & ægrotare. Et licèt tactu, lingua, atque aliis membris fiat fafcinatio, tamẽ præcipuum fafcinationis organum,eft oculus : nam ab oculis animalium, noxij quidam , ac maligni afflatus vibrantur , fiue prodeunt ad res quæ videntur:non quia apprehenfio vnius immediatè vi imaginationis corpus immutet alterius, vt plurimis vifum eft,fed per motum cordis,cuius immutatio tranfit ad oculum, à quo infici poteft aliquid extrinfecum , præfertim mutationi facilè obnoxium:quemadmodum mẽftruatæ mulieris oculus inficit fpeculum,maculifque afpergit: eodem modo infecti,& tabidi, quorum oculis aër inquinatur,flores corrumpuntur, & beftiolæ quædam aut enecantur,aut vehementer offenduntur.

Quapropter Tral. Alexand.*lib.2.prob.quæst.7.* Ariftot. pluribus locis de fafcino meminere , & fafcinationem oculis fiue afpectu , & anima fiue halitu fieri voluerunt: nam animæ imaginatione fpiritus immutatur corporis coniuncti, quæ quidem fpirituum immutatio maximè in oculis fit,ad quos fubtiliores fpiritus perueniunt. Itaque Arabes iure affirmant , mulieres menftruatas folo afpectu præfertim intento,infantes, teneriorélque pueros, puberes , adultos , maximéque pulchros valde lædere. Oculis autem maximè fafcinatio fit, quòd quæ venenum habent, magna ex parte in extremis geftant,quæ morfu feriunt,in capite, vt cherfydrus, hæmorrhoïs, muræna, vipera, &c. quæ ictu in cauda, vt fcorpius. Deinde quia faciliùs conceptum venenum intenti ad nocendum ex oculis eiaculantur,quod fine cute fint. Lege Ramirum Pratenfem elegantiffimum *in fuo Pentecontarcho,cap.31.*

Fafcinatio ergo morbus eft , qui ex fpiritu fafcinantis per oculos fafcinati , ad cor ipfius ingreffo peruenit : qui quidem fpiritus à calore putriore ex fanguine progignitur; & hic quidem huiufmodi fpiritus eft , cuiufmodi eft in nobis fanguinis humor,qui fimiles fibi radios per oculos,

A quafi per vitreas feneftras emittit. Suo enim quodam motu perpetuo cor proximum fibi agitãs,fanguinem diffufis in corpus fpiritibus quafi fcintillas quafdam luminum per membra difpergit , & verò maximè per oculos, ad altiffimas partes , quòd leuiffimus,properans quódque oculi maximè perfpicui,& nitidi funt. Effe autem lumen aliquod in oculis, ex eo patet, quod quarundam animantium oculi in tenebris micant ; & Oct. Auguft. Suetonio referente *in eius vita* , adeò perfpicua fuerit oculorũ luce, vt quum acriùs quempiam intueretur, cogeret eum quafi ad Solis iubar oculos fubmittere : & auctor eft idem Tranquillus , in tenebris vidiffe Tiberium , & legiffe, præfertim cùm fomno primùm excitatus effet. Adde perfpicuum effe , radium ab oculo emiffum fecum vaporem quendam fpiritalem ducere , qui & fanguinem attrahat:

B nam lippi , rubentéfque oculi , radij fui emiffione , fæpe quos mortales vident , eodem morbo laborare cogunt: quod fanè indicat , ad obuios illos porrigi, & cum radio vnà corrupti fanguinis vaporem emanare , atque ea contagione oculos fpectantis infici. Huius argumentum quod iam retulimus ex Arift.quòd mulieres menftruo affectæ fanguineis guttis fpeculum fæpe fœdent. Eft enim vapor fanguinis tenuiffimi,qui afpectum fugit oculorum, qui in fpeculi fuperficie craffior factus apparet: cùm in rariore , aut minùs terfa materia non appareat : eftque vt violentus aculeus,fanguineus ille vapor , quem fpiritum nominamus, qui oculos diuerberat, & cum à percutientis incitatur corde,percuffi præcordia quafi fedem propriam repetit, & cor repercutit , & vt peregrinus fanguis, atque alienus proprium fafcinati inficit fanguinem,vnde ægro-

C tatio fafcinationis, quæ iccircò teneriorem ætatem magis lædit , quòd molliore fit corpore , & minùs ferienti queat refiftere.

Quare fafcinationem naturalem concedit Sacra pagina *in lib.Sapientiæ*, & multis locis , & *ibi* interpretes *in com.* Abulenfis , Richardus *quodlibet.3.quæst.13.c.16.*& Rabbini, qui eam dari allatis plurimis locis , & hiftoriis vberrimè confirmant. Rabbi Aqueda *tract. 24. in Genefim, fol.61.* Rabbi Rafis *in com.Genef.c.48.* Rabenus Salomon Ephraën *in Genefin,fol.33.*& alij.Ita fentit Olaus Magnus, Dionyfius Carthufianus *lib.1.de venenis,cap.17.*Fracaftor *lib.de fympath.& antipath.* Vallefius *lib.4.cont.c.vlt.& in lib.de facra philofoph.in com.c.68.*Hucher.*lib.4.de fterilit. cap.1.*Ioan.Brauus *lib.de Pfyllis,& Marfis,fol.81.*Mercurialis *lib.1.de morb.pueror.c.3.in med.*qui ex mente Varronis id confirmat. Valleriol.*lib.2.obf.4.§.Sic & fafcinatrices*

D *mulieres folo obtutu in quempiam vehementiùs intento, emiffitiis oculis plures fafcinare (pueros præfertim, quibus mollior caro eft,& ad mala excipienda pronior)confpicimus,& c.*Explicat elegantiffimè *eodem lib.obf.7.*Probant eruditiffimè Antonius Carthaginenfis *lib.de fafcinatione, ferè per totũ.* Thomas à Veiga *lib.1.de dif.feb.cap.4.*Muretus *lib.1.var. c.3.*Paulus Zacchias *lib.2.q.medicolegal.tract. 2.q.6.* Obftrepant licèt Fernel.*lib.2.de abdit.cap.16.* Chriftoph. à Vega *lib.2.de art.medend.fect.6.c.vlt.* Santorellus *lib.2. anteprax.c.14.*Fortunatus Plempius *lib.de ophthalmographia,problemat.7.* quorum rationes proponit Rodericus à Caftro *lib.de medic.politic.c.1.de fafcinat.* & contrarias ex aliorum mente perfoluit. Quæ opinatio philofophis aduerfatur penè omnibus:nam fafcinationis naturalis aucto-

E res præter citatos habemus Arift. 20. *probl.* 34. Albert. Magnum *lib.22.de animal.cap.5.* Ægidium *contra errores philofophorum*, Cælium Rhodig.*in antiquit.lectionib.* plurib.in loc.præfertim *lib.20.c.15.* Si tamen aduerfæ factionis folutas legere concupifcis , lege Marfil.Ficin.*in comm. conuiuij Platon.orat.7.cap.41.*

Ad fecundum. Fafcinatio eft perniciofa quædam qualitas , intenfa imaginatione , vifúve , propter odium , vel amorem inflicta.Quãta fit vis imaginationis,*fuprà in com. hist.12.* retulimus , & manifeftiffimis exemplis probant Cardanus *lib.2.contrad.tract.2. cont.7.* & Pomponatius *in fuo de incãtationibus libro.*Quod verò vifu præcipuè fafcinatio fiat, *fuprà* docuimus : nam ficut cerebrum eft humani corporis arx,fic res fenfuum eft vifus,& animæ noftræ familiariffimus : animi enim affectus euidentiffimè demon

demonstrant oculi,siquidem mœstitia suffusi,animi dolorem non dissimulant,contrà gaudente animo hilares subrident; metu inualescente turbantur; ira flagrante exasperantur, & rubescunt; in audacia prosiliunt; in reuerentia subsident; in amore blandiuntur; in odio efferantur; denique omnes animi affectus mirè exprimunt: de quorum excellentia mira lege apud Cælium Rhodig.*l.3. lect.antiq.c.26*.Leuin.Lemnium *lib.4.de occult.nat.miracul.cap.6*. Denique in sanitate ex oculorum obtutu, animi propensionem, mentisque indicia eliciunt Medici: sunt enim oculi animi indices;nam internos affectus,cogitata,conceptus,etiãsi lingua cesset,foris produnt. Quapropter Hip.*lib.6.epid.sect.4.sent.28*.sic dicit:*Vt oculi valent, ita & totum corpus*: nam ex oculis eliciuntur notæ physiognomonicæ, & totius corporis temperamentum arguitur,vt *in cap.25.26.27.art.med*.Gal.edocuit,& Hip. priùs significauit *lib.2.epid.sect.6.in init*.Horum oculorũ gratia, lucem rerum omnium præstantissimam Deus Optim.Maxim.creauit, quia sine luce videri non potest, vt firmat Philo *in lib. de confusione linguar*. nam illi sunt animi fidissimi duces, nam hoc gaudente oculi hilariter subrident; eodem mœrente ipsi quoque hebetantur, ac languescunt; grauiori premente molestia, lachrymas exprimunt; per iram tumescunt; in mansuetudine remittuntur; in contemplatione hærent; denique omnibus animi affectibus statim respondent. Ita Galenus *lib.16.de vsu part.cap. 3*. oculos vocat diuina membra, & visum omnibus sensibus præstare affirmat:de qua re eruditissimè conscripsit Veronensis Gabriel. *in lib.1. Aristot.de prima philosoph.quæst.6*.

Si ergo oculi variis mutationibus naturalem quandam animi cognationem declarant, manifestum fit, quod si fascinum,per imaginationem(quæ est animi vis)fiat, per oculos quoque, qui animi ministri, & affines sunt, fieri potest.Ex quibus radij quidam emittuntur, qui veluti iacula,ac sagittæ ad effascinandorum corda deferuntur,totúmque corpus inficiunt,atque ita nulla interposita mora,arbores,segetes, bruta,& homines perniciosa qualitate conspurcant;vnde pecudes partu,& lacte priuantur, equi contabescũnt,segetes vruntur, arescunt arbores, ac tandem omnia ruunt in interitum. Consule Greuinium *in præfat.ad lib.de venenis*.

Ad tertium. Fascinum omne perniciosa qualitate præditum esse,ex definitione satis patet,quæ quidem qualitas ad veneni naturam proximè accedit:nam sicut venenum, totum quod inuasit ad sui virulentam naturam conuertit, ita quæcunque corpora fascino correpta sunt, in venenatam, & corruptam transeunt substantiam. Qualitas in fascinatione duplex est, alia occulta, quàm internam vocamus,alia manifesta,quæ in primis quatuor qualitatibus sedem habet. Calida vel calefaciendo corrodit, & vsque ad cor penetrans,corpus dissoluit;vel inflammat, & paulatim tabefacit. Frigida stuporem inducit, cor immobile reddit, viscera obstruit, & refrigerat. Sicca humiditatem absumit. Humida, per putredinem, partem à parte separat. Ex quibus omnibus ad quartum solutio patet.

Ad quintum. Enasci aliquos à natiuitate fascinatores, apud me dubium non est: nam præter Plinij auctoritatem *lib.7.cap.2*. dicentis in Africa familias quasdam esse fascinantium,quorum obtutu pessimo animalia emoriantur. Ratio dictat: nam sicut reperiuntur plures homines qui ingenita facultate, & natiua quadam contrarietate ferarum morsibus obsistunt, earúmque venena infringunt:& sicut in herbis, lapidibus, & animantibus inueniuntur admirabiles virtutes sanandi; sic in aliquibus hominibus,malefica & noxia qualitas nocendi à natiuitate est ingenita, vt visu & aspectu nocere possint; in quibus,vt ait Plin. *cit. loc.* in oculis, & eorum corpore toto venena gignũtur,è quibus(vt notat Heliodorus *lib.3.histor. Æthiopicæ, parum ante med.*) eleuatur vapor nobis circumfusus,per oculos,nares,anhelitum,& alios meatus intus penetrans,& vnà secum exteriores qualitates, quibus imbutus est,ferens,qualis influxerit, qui talem quoque affectum iis,qui illum acceperint, inseminat.Nam si sunt homines,& pleraque in rerum natura, quæ visu, atque interuentu tantoperè prosunt,erunt & alij qui simili modo possunt nocere; nam Philosophorum omnium concors est assertio, si in natura rerum reperitur vnum contrarium,debere dari reliquum.

Quod verò reperiantur Psylli,& Marsi,quibus gratia à Deo iuuandi, & benefaciendi à Deo est concessa, probauimus *lib.1.in com.hist.vlt*.Refert Plin.*lib.7.cap.2*.in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse,Ophiogenes vocatos, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita venena extrahere è corpore. Hanc Psyllorum vim naturalem morbos sanandi,& resistendi veneni, confirmant Ælianus *lib.16. de histor.animal.cap.27. & cap.28*. ex Calliæ monumentis recenset,morsui Cerastis serpentis pestiferi, à quo non bestiæ tantùm, sed & homines intereunt,nihil æquè succurrere posse, ac Lybicum natione Psyllum. *Hic namque*, vt ille ait, *initio plagam saliua fouebat,atque curabat, deinde malo increscente multam intra dentes aquam hauriens, eáque os suum colluens,eiectam in poculum vulnerato absorbendam tradebat. Quod si fortè veneni acerbitas inualesceret acriùs,nudus ipse nudo ægrotanti accubans, proprio suo corpore morbi vim ita debilitabat,atque frangebat,vt in totum hominem liberaret, &c.* Omitto multa, quæ à Plinio, & ab aliis pro confirmanda benefica vi Psyllorum sunt conscripta: nam Mathiolus *lib.6.in Dioscorid.cap.40*. nouit complures, qui simpliciter,nullo artificio,nullisque verbis,Aspides viperas prorsum citra incommodum capiebant, quamuis serpentes ipsos pedibus calcarent, & manibus comprimerent,aut diutiùs in nudo pectore gestarent.

Non est igitur mirum,si aliqui homines ingenitam sanandi facultatem sint adepti; neque est cur nos eorum saliuæ,aut corporis contactus admiranda virtus attonitos teneat, cùm multò maiora, magisque stupenda quotidie euenire cernamus. Punctis ab scorpione scorpium ipsum qui ictum inflixit tritum,& percusso loco impositum, suæ plagæ ob cæcam quandam naturæ proprietatem remedium esse,*lib.6.cap.44*.docuit Dioscorides.Sic tritus mus araneus contra suos ictus commodè bibitur, ex Dioscoride,*eodem lib.cap.46*.Sic dens ille, qui caninus dicitur, à cane qui momordit exemptus, aquæ pauores arcet, ex Dioscorid.*lib.2.cap.39*.si folliculo indatur, pro amuletóque brachio annectatur. Sic iecur canis, qui rabie exagitatur,tostum, & in cibo à demorsis sumptum, ne aquæ pauore tententur, tueri, eo loco prædixit Dioscorides. Quare si hæc miracula inueniuntur in natura, cur in hominibus similes vires iuuandi, & nocendi non reperientur,ipsis à natura insitæ?Non ergo negandum, in natura inueniri Psyllos,& alios natura fascinatores enatos.

Ad sextum.Apud Aristot.*in lib.de anima*, & Gal.*1.de dif.feb.cap.5*.axioma est inuiolabile,*nullum agens sine patientis aptitudine agere posse; alioquin omnes, qui sub sole versantur,febrirent,& cum pestilentibus conuersantes, peste afficerentur*. Vnum certum est,tenuem substantiam faciliùs alterari,quàm crassam,ex Gal.*lib.1.feb.cap.1*. quare rara corpora promptiùs fascinationi sunt obnoxia; nam per meatuum raritatem facilè perniciosa qualitas penetrare potest; solida verò corpora ob contrarias causas difficillimè à fascinatione læduntur. Calida humida, frigidis corporibus & siccis, faciliùs fascinatione inquinantur: nam promptiùs vnà cum aëre inspirato malignum vaporem attrahunt. Hoc modo tenelli, rara contextura præditi pueri citiùs inficiuntur; qui quò venustiores, & pulchriores, in fascinationem celeriùs incurrunt; sicut ingenio, & natura diuites; fœminæ decoræ aspectu,opimæ pecudes,equi torosi, & visu delectabiles, lætæ segetes,luxuriantes arbores.

Ad septimum.Plura esse antidota,quæ fascinationi naturali aduersentur,Dioscorides asseuerat *lib.3.cap.87*. de Alysso; nam hæc herba domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque animalibus fascini amuletum, vt probat Ruellius *lib. 3. de natur. stirp. cap. 38*. qui fascinationem dari disertè multis allatis exemplis cõfirmat. Hoc modo Angelicam valere contra fascinationes affirmant, si quis eam secum gestarit. Sic ruta fasci-

nationis remedium est, ex Arist.20.*probl.*34.Varro morem fuisse veterum prodit, ad omnes fascinationes auertendas, de infantium collo res turpes suspendendi. Mercurialis *loco cit.* pro re turpi intelligit quamcunque rem turpé,& hoc non sine ratione erat factum; quia si vlla sit fascinatio in infantibus, secundùm Medicos, & Philosophos ea est, quæ fit per oculos, quotiescunque aut viri venenati, aut mulieres attentè intuentur ipsos infantes. Veteres ergo illi sapientissimi, vt auerterent oculos istorum ab aspiciendis infantibus, iure voluerunt res turpes appendi collo ipsorum,vt hæc fœda,& turpia spectra facerent,sicque mulieres attentè non aspicerent.

Plinius *lib.*14.*cap.*4. palmarum quarundam osseum,lunatúmque lignum contra fascinantes valere scribit;dente tamen religione polito nihil superstitiosus. Nec illud credibilius,quod refert *lib.*28.*cap.*8. frontis hyænæ pellem fascinationibus resistere; & quod eiusdem *lib.cap.*4. saliua hominis ieiuni arceri fascinationes & *cap.*2. vsitatum Romanis, peculiaris adoratio Græcam Nemesin inuocantibus.Illud multò est naturæ conuenientius *lib.*26. *cap.*10. fascinis vtilem esse radicem illius Satyrij, quæ Orchis dicitur,sed videtur confudisse Ruellius cum testiculis,qui dicuntur canis,vt facilè ex iis constat,quæ Mathiolus *in Dioscorid.* scripsit *lib.*3. *à cap.*135. *vsque ad caput.*139. Serenus cùm emacientur pueri,si fascinatione id putetur accidisse,tradit allium maximè prodesse ex collo appensum,quia fascinationes arcet,vt & sapphirus, & carbunculus. Mulieribus non desunt peculiares ipsarum medicinæ, verbi gratia, vsus suffumigationis ex cypero, caryophyllis, cinnamomo, ligno aloës, frequentissimè thure; Consule Cardan.*lib.*3.*de venen.cap.*15.

Ad vltimum. Dæmones ab antiquis vocari Lemures, Faunos,Satyros, Laruas, Manes,Penates, Nymphas,Semideos,Musas & Genios,latè ex iuniorum Historiis probant Paulus Grillandus *tract.de Sortilegiis*, *quæst.* 3.*n.*19. Baptista Codronchius *lib.*3.*cap.*6.*de morb.venefic.ac benefic.*Ioan.Hucher.*lib.*4.*de maleficiis.* Vuierus *lib.*3. *de præstigiis dæmon. cap.* 18. Horum commercio, & pacto fieri fascinum,maleficia, incantationes, præstigiaturas, ligari homines,fieri impotentes,philtris,poculis amatoriis,verbis prolatis,orationibus,appensis,gestatis,figuris, coniurationibus characteribus, & aliis mille modis, mille doctus experimentis,ac testimoniis certissimis confirmatus, verum esse non dubito.

Horum omnium dæmon est auctor,aut adiutor, pactis D nempe,conuentis inter cacodæmones, & præstigiatrices, seu fascinatores. Tanta enim istorum vis est, quantam nullis in corporibus scimus inesse,quam flatui, oculi radio, cæteris membris, verbis etiam tribuunt per incantationes,id est certas verborum,aut gestuum formulas: inde nasci morbos trans naturam, probant Gemma *lib.*2. *de diuinis characterismis*, *cap.*4. Langins *lib.* 1. *epist.*38.*&* *lib.*2.*epist.*34. Fernel.*lib.*6.*patholog.*13. *& lib.*2. *de abdit. cap.*16.Cardan.*lib.*2.*contrad.tract.*2.*cont.* 7. Santorel.*lib.* 2.*anteprax.*15.*&* 16.

Has artes dæmonum pacto exercere maleficas quasdam mulieres,quas lamias,seu striges vocant,aut veneficos homines,quos strigones dicimus,ligare mortales,impotentes facere maleficiis,& præstigiis,testantur euidentissimis exemplis,ex nostris Marcel. Donat. *l.*2. *de medic. hist.mirabil.cap.*1.Carrerius *disput.*37.*ad libros de loc. affect.* ex alienis testes sunt Paulus Æmilius *lib.* 2. *histor. Franciæ*, Martinus Cromerus *lib.*8 *de reb.Polonis*, Ioan. Crispianus *in Cæsaribus,in Anastasio*, Franciscus Venetus *lib.*1.*probl.sacræ Scripturæ*, 216.228. Trithemius *lib.* 1. *breuiarij Annalium Francor.*18. Plinius *lib.*9. *histor.natural.cap.*3. Cassiodorus *lib.*4.*variar.epistol.*23.

Deinde si amor induci potest magicis artibus, incantamentis,carminibus, vt firmant Nicephor. Calistus *lib.* 5. *hist. Ecclesiast.cap.*27.Theocritus *in pharmaceutria,Idyllio* 2.cur iisdem artibus non poterunt ligari homines, vt cum propria vxore non concumbant,cum aliis maximè;& si cum propria misceri possint,steriles fiant? Sic magi, sagæ,sortilegæ,multos pene priuant, alios in virilium imbecillitatem cum virium languore summo deducunt, vt

A ad Venerem inertes remaneant, quos solæ, quæ afflixerant, precibus, & muneribus restituere queunt. De quo argumento legendus Matthias Vntzerus *lib.* 1. *de peste, cap.*17. Victor de bona gentibus *lib. de febre pestilenti, tract.*2.*cap.*1.

Insuper si poculis amatoriis incendi potest libido,elementa magicis artibus mutari,aqua de cælo incantamentis pluere, venti leniri, vt ex multorum sensu auctorum testantur Lilius Gyraldus *syntagm.*13.*de idolis gent.* Polydor.Virgil.*lib.*23.*histor.Anglic.*Ioan.Gothius *lib.*6.*hist. Gothic. cap.* 24. cur his artibus sterilitas non inducetur? Denique,si aër, & sidera mutantur, homines in alia corpora transponuntur magicis præstigiis, vt testantur vberrimè Petrus Tolosanus Iurisconsultus eximius *lib.*34.*syntagmat.vniuersi,cap.*14. Abulensis *in cap.*21. *numeror.* & B ex Theologica magis, quàm naturali penu auctor eius operis,qui dicitur *malleus maleficarum*,Cardan.*loco cit.*cur iisdem maleficis cærimoniis steriles non fient homines, & ad Venerem ineptissimi? Num verò maleficarum imaginatio à dæmonibus moueatur,& agitetur,non quidem nouam formam in organa imprimendo,sed formas in sensuum organis receptas localiter, ad vim apprehensiuam transmutando, vt inde tales apparitiones, ac visa in somnis fiant,quales ab illis desiderantur, & à dæmonibus inferuntur, Theologis disputandum relinquo. Interim de remediis contra fascinationem dæmonum pacto celebratam,Consule Ioan.Hagium *lib.*5.*de passionibus mulier.tit. de concumbendi impotentia.* Vtrùm verò homines in veros lupos,& bestias vi dæmonum transformari possint, latè explicat Casmannus *lib.*2.*psyopolog.distinct.*3.*quæst.*8.

C

HISTORIA XVII. ALBVCASIS,
De fœtu mortuo.

Fœtus mortuus, & putridus, aliquandiu gestatus,& putrescente vtero,circa vmbilicum tumorem excitans; ex quo sponte,vel arte suppurato, putridus fœtus cum ossibus est exemptus & consolidato vlcere mulier absque sterilitatis noxa conualuit.

Vidi mulierem,fœtum motuum etiam vtero gerentem nihilominus denuò impragnatã,eundémque fœtum ex secundo conceptu genitum,mortuum.Huic multo tempore pòst, apostema in vmbilico obortum,& inflatum, suppuratum est. Vocatus itaque ad curationem, diu eiusdem medicationi institi, neque tamen ad consolidationem vlcus deduci potuit. Itaque emplastra vehementia attrahentia adhibui, quorum beneficio paucis pòst diebus ossicula prodierunt. Admiratione igitur ductus,quum ventrem ossibus carere scirem,rem diligentiùs, & multifariàm expendi, deprehendíque ossicula illa, nonnisi ex fœtuum mortuorum cadauerulis prouenisse. Causa itaque morbi certò cognita, medendíque ratione inuenta, ossicula plurima per internalla ex apostemate eduxi, E *muliere indies meliùs habente,quæ postmodum diu adhuc superuixit; vlcus verò subinde nonnihil putrilaginis ex sese remisit,&c. Albucasis* lib.2.de chirurg.cap.76.

PARAPHRASIS.

QVanta ex fœtu mortuo in vtero retento, & impacto, dum eum imbellis vteri vis expellere satagit, oriantur symptomata, horrenda, metus & terroris plena, cùm suo vapore tetro & maligno,à sanguine etiam menstruo suppresso, & in vteri ergastulo coërcito, eleuato, partésque superas, cum quibus summam obtinet sympathiam,& consensum, premente, lancinante, & prosternente labe dira, nec mente concipi, nec verbis explicari potest. Quapropter licèt Hippocrates, Medicorum antiquissimus

antiquiſſimus Magiſter, *in lib. de morb. mulier.* Galenus, & claſſici illorum filij, de fœtus mortui curatione capur accuratè conſcripſerint, nos omnia in anguſtam redigemus ſummam, plura addentes, quæ vtilitatem afferent non aſpernabilem.

Miſeret profectò, vt cum Plinio loquar, *lib. 7. cap. 7.* quàm friuola ſit animaliũ ſuperbiſſimi origo, quum plerumque abortus cauſa ſit odor è lucernarum extinctarum fumo exhalans. Quæ enim miſeria maior, aut magis miſeranda ſors, quàm vt in ipſo vitæ limine, naſcens, & pariens miſerabili voce Medicorum opem implorent! Sed hæc eſt muliebris naturæ conditio, vt cum dolore pariat, & in partu de vita ſæpe periclitetur: nam ſi inſtante partu naturali, ſæuiſſimis oppreſſæ ſymptomatis fœminæ, metuunt, pauent, mœrore conficiuntur, lancinantur, tabeſcunt, exoluuntur, quantò magis in violento, ac præter naturam, in quo ipſæ in agone poſitæ, ad mortis fauces deductæ, exanimantur, & de ſalute ſua deſperant, vigiliis, nixu frequenti, torminibus diris vexatæ, & proinde debiles, & fœtus motu deſtitutæ, qui ad fœlicem partum ſummè conducit, quoniam, vt bellè dictabat Galenus *lib. 5. aph. 55. ad partum, robore matris, & fœtus opus eſt*: hic enim calcitrans, & difrumpens membranas, ad excretionem viam parat.

Cauſa fœtus mortui multiplex eſt. Emoritur enim ob alimenti penuriam, malitiam, plethoram ingentem, nimiam ſanguinis copiam, ob quam, vt ignis multa lignorum congerie ſuffocatur, fœtus obruitur, & extinguitur. Perit ſolutis acetabulis, ob ſaltum, tuſſim, ictum, ſternutamentum, vel humiditatem ſuperfluam laxatis, ex nimia inedia, ingenti hæmorrhagia, alui fluxu diuturno, 5. *aph. 32.* phlebotomia intempeſtiua, medicamento valido expurgante oblato, prouocantibus menſtrua exhibitis amaris, morbo incendioſo, & acuto; hic enim abſumit pabulum, ſanguinem comminuit, vires eneruat, & tandem fœtum occidit 5. *aph. 31.* Moritur ob partus difficultatem, vt diſertè monuit Auic. 21. 3. *tract. 2. cap. 21.* quæ ad fœtum ſæpe eſt reducenda: ſi enim imbellis ſit, & neque vincula difrumpere poſſit, neque ad exitum vehementer eniti, laborioſus partus ſubſequitur.

Difficilis deinde partus ex multiplici cauſa emanans, fœtus mortui eſt cauſa. Fit difficilis, vt toties *lib. de natur. puer. & de morb. mulieb.* Hip. prædixit, vel quia debitum tempus anteuertit, tunc enim potiùs abortus, quàm partus dicendus eſt; vel ex mœrore, timore, triſtitia diuturna, lætitia immodica, vigilia, pauore, terrore horribilium ſpectrorum. Ex parte fœtus difficilis ſit partus, ſi exeat deprauata figura, in manus, pedes, cum altera manu, vel pede, in ventrem, in latus, obliquus, contortus; ex quibus omnibus periculoſiſſimis figuris deſcriptis ab Hip. *in lib. de morb. mulier.* partus difficultas contingit.

Perit fœtus ex parte matris; nam ſi ex longo morbo, labore multo, ingenti vacuatione eſt exhauſta, nec fœtum retinere, nec in enixu ſeipſam iuuare poteſt, maximè ſi gibboſa ſit: huius enim ſortis fœminæ anheloſæ ſunt, difficulter ſpirant, ex Hip. *lib. 6. aph. 55.* & ſic ſpiritum cohibere nequeunt, opus alioqui ad partum ſummopere neceſſarium. Hoc malum quoque affert mala vteri, ac vicinarum partium conſtitutio, veluti eſt vteri magna diſtentio, ipſius ſtrictura, nimia omenti obeſitas, vlcus in partibus genitalibus relictum, tumentes hæmorrhoïdes: excrementa dura & diu retenta hanc etiam cladem afferunt; nam comprimunt vterum, & fœtum exire impediunt.

Extinguitur fœtus ex parte acetabulorum, quoniam ſi ſint plena mucore, & laxata fœtum retinere nequeunt; nam debilia ſunt, & retentrix gaudet ſiccitate, ex Hip. 5. *aph. 45.* Sicca etiam ligamenta, chordæ exiccatæ inſtar, difrumpuntur. Corpus nimis gracile, aut excarne facit abortum, ex Hip. 5. *aph. 44.* Ex parte membranarum difficilis ſit partus: quia ob craſſitiem non dehiſcunt, ob tenuitatem intempeſtiuè diuelluntur, & ob hanc occaſionem, humore vacuato partus ob ſiccitatem redditur difficilior, quòd fœtus per collum vteri difficulter elabitur. Humorem autem hunc prodeſſe viis lubricandis, dila-

A tando vterum, quum à prædicto humore ipſius collum humectatur, & mollius redditur, & facilitando partum, teſtis eſt locupletiſſimus Galenus *lib. 15. de vſu part. cap. 5.* Cur autem ſola mulier inter cætera animalia partus difficultate laboret, explicat variæ lectionis vir Mercurialis *lib. 2. de morb. mulier. cap. 3.*

Signa fœtus mortui, ſunt priuatio, & defectus motus ipſius infantis, venter matris frigeſcit, dolor grauis adeſt iuxta vmbilicum, labiorum color liueſcit, oculi obſtupeſcunt, naſus horret. Decumbente fœtu in latus, in id reuoluitur, ac decidit puer, mammillæ extenuantur, humiditates ab vtero emanant, fœmina ſit inepta ad motum, eius corpus cum virore albicat, languet, molleſcit, caput dolet, oris fœtor ſentitur, obtenebratur viſus, inflan-
B tur palpebræ, inappetentia contingit. Putreſcente fœtu, ichores ab vtero emanant, tempora pulſant, malæ rubent, excitantur febres, inſomnia ſiunt turbulenta: his enim ſignis fœtum mortuum cognoſcere docet Hip. *lib. 1. de morb. mulier.* & refert Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 11.* lege Franciſcum Portum *lib. 4. decadis medicæ, cap. 25.*

De præſagio quid dicendum? Hoc eſſe funeſtum, & mortem exemplò minitans, plures oſtendunt irrefragabiles rationes; cùm enim per totum conceptionis tempus fœtus dulciſſimo ſanguine alatur, impuriorem reſpuat, vt Hip. docuit *lib. de natur. pueri, num. 39.* & firmat Galenus *lib. 3. epid. ſect. 3. com. 73.* ob hanc cauſam maxima in vniuerſo mulieris corpore, prauorum, & craſſorum exuberat ſuccorum colluuies, qui diu in vteri cauernula, tanquam in ſentina retenti, in maleficam abeuntes naturam, cor, viſceráque præcipua fœdant & inquinant, & vniuerſo
C corpori ſuam cacoëthen impertiuntur vim. Hinc grauis ſopor, epilepſia, conuulſio, animi deliquium, virium reſolutio, cardialgia, ſyncope, & ex humiditatibus retentis, fœtúque putreſcente febris non ignaua exoritur, quæ ipſas ad necem citiſſimè deducit. Deinde licèt fœtus à natura, vel arte expellatur, remanet tamen vterus tanta labe fœdatus, vt vix corrigi deinceps, & emendari poſſit, quum ex demortuo fœtu vterus inſignem contrahat frigiditatem, ob quam varia deinde & ſæua oriuntur ſymptomata. Si verò fœminas aliquando fœtum mortuum per multa annorum curricula geſtaſſe, eúmque naturam ſenſim, fruſtillatímque excreuiſſe, auctores non contemnendi, vt Albucaſis hoc loco, & alij commemorant, id tanquam monſtruoſnm, & limites naturæ excedens, eſt recipiendum.

D Mira enim ſunt, vt ad hiſtoriæ explicationem accedamus, naturæ opera, quæ quotidie circa fœtum mortuum obſeruantur. Plurimæ enim fuere grauidæ, in quibus vel ob partus difficultatem, vel caſum aliquem, morbum acutum, aut alias cauſas ſuprà citatas, fœtus eſt emortuus, & aliquandiu etiam putreſcente vtero geſtatus, qui circa vmbilicum, abdomen, imum ventrem, & inguina, tumores, aut veſicas excitauit; ex quibus vel ſponte, vel arte ſuppuratis, apertíſque, putridus fœtus cum oſſibus exemptus, conſolidatíſque vlceribus, mater abſque ſterilitatis noxa conualuit. Hoc ita eſſe fidiſſimi, peritiſſimíque Medici confirmarunt, Gregorius Horſtius *lib. 7. de medic. hiſtor. mirabil. apud Marcel. Donat. cap. 2. & vltim.* immò ipſe Marcellus *lib. 4. eiuſdem operis, cap. 22.* hoc ita eſſe variis allatis hiſtoriis conteſtatur: ſubſcribunt Alexander Be-
E nedict. *lib. 25. de curand. morb. cap. 33.* Rouſſetus 21. *part. de partu Cæſareo, ſect. 4. cap. 4. hiſtor. 6.* Caſpar Bauhinus *in appendice ad partum Cæſareum Rouſſeti*, Rondeletius *in method. curand. morbos, cap. 65.* Matthias Cornax *citatus à Marcello*, Langius *lib. 2. epiſt. 30.* Marſilius Cagnatus *lib. 4. variar. obſeruat. cap. 9.*

De curatione nonnihil commaticè dicam, in qua perficienda, quum neceſſitas vrgeat, non debet Medicus perterreri, etſi ſymptomata adſint horrenda, & fera. Quare aggredienda eſt curatio in conclamatis morbis, & in ſalutis ſpe dubia aduerſus ſæuientia pericula potentibus præſidiis bellum gerendum, vt bellè docuit Galenus *lib. 10. meth. cap. 10.* nam *multi citra ſpem mirabiliter ſanantur*, vt monuit Auic. 44. *tract. 2. cap. 10.* & Celſus *lib. 5. cap. 26.* Quo ſit vt in hoc deſperato caſu, non leuia, ſed

fortia

fortia illicò sint administranda, maximè cùm solum à matre expellente habeamus auxilium, quoniam fœtus cùm sit mortuus non calcitrat, nec membranas disrumpit, nec quærit exitum: extrema ergo sint, & violenta est necesse.

Galenus *lib. 2. de caus. symptomat. 3.* docet medicamenta quæ viuos fœtus excludunt, etiam expellere mortuos: nam ad vtrumque fœtum excludendum, facultatis expultricis ope indigemus. Quare cùm in mortuo fœtu facultas magis sit sopita, quoniam ille non motu suo, sed solùm pondere naturam stimulat, iccircò matris vires augere debemus cardiacis, vt theriaca, mithridatio, confect. alchermes, hyacinthor. Prosunt mirè lapis Belzaar, puluis diambræ, & alia, quæ vaporis tetri ab vtero exhalantis malitiam retundunt. Exhibenda sunt alimenta electa, quæ in parua quantitate multùm nutriunt, vt vinum, quod vires collapsas citissimè omnium refocillat, oua recentia, hepata gallinarum, contusa, ex præstantissimis carnibus extracta. Fœmina leniter deambulet: nimius somnus illi interdicendus; nam fœtum retinet.

Euocant fœtum, quæ irritandi vires habent. Omnium maximè iuuant sternutationes, ex Senis edicto *lib. 5. aph. 35.* dicentis: *Mulieri quæ vterinis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio, bonum*: nam, vt ait fidus interpres *in com. hic motus vehementiori concussu, atque feruore, partim quidem naturam excitat, partim verò excernit, quæ partibus corporis firmiter infixa adhærent.* Parentur sternutationes ex castorio, elleboro, pyrethro, pipere, sinapi, assa fœtida, & nicotiana. Frictiones optimæ sunt in partibus inferioribus celebratæ, fortes, & asperæ, cum sale, & aceto calido administratæ. Fiant ligaturæ dolorificæ in cruribus, pollice, & minimo digito. Cucurbitulæ siccæ in femore in parte domestica iterum atque iterum repetantur: quia potentissimè attrahunt, ex Galeno *lib. 7. aph. 1.* prouocant menstrua, & naturam ad inferiores partes præcipitant, ex Gal. *lib. de sang. mis. cap. 11.* Hac ratione ad extrudendum lapidem deorsum, vtitur hoc auxilio *lib. de renum dignot. cap. 4.* Nec displicet venæ sectio in talo celebrata, si vires adsint: Si enim sanguinis copia, & crassitie vterus prematur, & per vasa obstructa fœtus descendere nequeat, tunc commodissimam opem præstat venæ sectio, maximè si fœmina fuerit assueta tempore grauidationis secare venam, qua omissa, aut fortè extracto sanguine in minori copia, fit vt ob eam suffocatus emoriatur fœtus; quapropter hic adstante in vtero copia percolare non potest, nisi priùs particularis vteri plenitudo demantur: inanitæ enim venæ vteri, ac vicinæ aliæ, concidunt & locum fœtui egredienti cedunt, & natura exonerata ad eius exclusionem redditur potentior.

Vtero apponenda sunt, & inferiori ventri, vnguenta quæ calefaciunt, vias aperiunt, & dilatant; nam sic facilius fœtus exire potest. Hæc parantur ex calidis oleis, vt castorij, rutæ, lilior. albor. lumbricor. ex quibus cum vnguento Agrip. Marciat. & succo rutæ, aut colocynthidis, fiat vnguentum. Vel impone vnguentum Arthanit. maioris cùm myrrha permixtum, quod mirum in modum fœtum præcipitat. De horum classe sunt fomenta, insessus, lauacra, quibus partes infra vmbilicum foueri possunt: fiunt ex decocto myrrhæ, rubiæ, matricariæ, artemis. sabin. puleg. thymi, calamenthi, lauri, lupinor. althææ, sem. lin. parietar. melilot. aristoloch. cyclamin. ellebor. flor, chamæmel.

Hydrelæum optimum est: nam vasa dilatat, vias emollit: fit ex herbis, & medicamentis dictis, & aliis quæ suapte vi menstrua prouocare nata sunt, vt inter omnes proprio experimento probat Thaddæus Dunus *lib. miscellaneor. cap. 21.* præsertim si sit cum oleo paratum; hoc enim aut eius fæce calente, pubem, vicinásque partes fouere, mirum est præsidium: ab oleo namque collum vteri humectatur, ac mollius redditur; quo auxilio, molas detrudi, facilitari partus, & mortuum fœtum excludi in propria vxore magna celebritate se obseruasse gloriatur Valleriola *lib. 1. obs. 1.* & post fotum, vel baneum, vnguentum imponendum.

Post hæc, exequenda suffumigia, quæ vteri vim expultricem irritant, & ipsam cogunt fœtum expellere, viásque dilatant, aperiunt, potenter attrahunt, fiúntque hoc modo. ℞ *thymiamat. ameos, opopanac. galbani, sulphur. viuio castor. cinnamon.* an. ʒ j. *myrrhæ* ʒ ß. *veratri nigri* ℈ ij. *succi cucumer. asinin.* ℥ j. ß. *fellis taurini, quod sit sat.* Vt fiant formulæ cicerales, ex quibus ad ardentes prunas elatus vapor per infundibulum in vterum recipiatur.

Insuper exhibita in potum, optima sunt, siue in forma solida, siue liquida offerantur. Hoc decoctum vtile est, ℞ *sabinæ, artemis.* an. m. ij. *dictamini, adianthi.* an. m. ij. *cinnamom. fœnugræc.* an. ℥ j. ß. Cum ʒ 1. trochiscor. de myrrha, & ℥ iij. syrup. de artemisia, & g. iiij. croci, fiat potus.

Pulueres hi si in vino exhibeantur, prodesse valdè poterunt. ℞ *myrrhæ, castor. assæ fœtid. galbani. dauci, dictamni,* an. ʒ ß. Qui etiam in iure, vel aliquo decocto aperienti oblati, valde prodesse queunt.

Si verò fœtus excerni non possit, inferenda est vis naturæ, & violenta medicamenta tentanda: nam vt *lib. 5. meth. cap. 15.* notabat Gal. *vbi semel moriendum est, à leuibus inchoare præsidiis est inutile,* quoniam vt Hip. ait *lib. 1. aph. 6. extremis morbis, extrema remedia optima sunt*, quapropter pilulæ tres, aut quatuor ter in die offerendæ, quæ potentissimè fœtum mortuum expellunt.

℞. *myrrhæ, castor. assæ fœtid. galbani, dictamni*, an. ℈ ß. *euphorbij*, ʒ j. *Scammonij*, ʒ ß, *trochisc. albandal.* ʒ ß. *ammoniac. opopanac. ellebor. nigri*, an. ℈ ß. *pulp. colocinthidis* ℈ j. Cum succo allij, & felle tauri fiant pilulæ ad modum ciceris. Pessaria fortia in vterum indita summo sunt ex vsu, facta ex nuper dictis medicamentis secundum artem.

Balsamum in hunc vsum, optimum est, ex Dioscoride *lib. 1. cap. 18.* chrysocolla, admirabilis (Boracem officinæ dicunt) quam si in quantitate drachmæ vnius exhibeas cum vnciis tribus aquæ stillatitiæ sabinæ, artemisiæ, aut generosi vini, iuuabis vehementer.

Neotericorum clarissimi hæc fortia, & violenta auxilia aspernantur, fortè quod calida sint, acria, febrem accendant calidiiate sua, lacessant naturam. Quamobrem vt vterus minimè vitietur, & postea semen possit admittere, & retinere, alia via ingeniosa incedunt, sola manuum solertia & industria, siue chirurgicis auxiliis, instrumentisue muniti, qua confisi, fœminas propè desperatas, & ab obstetricum ope inani destitutas, fœtum mortuum gloriantur extraxisse Carolus Stephanus doctissimus *lib. 3. de dissect. corpor. human. cap. 2.* Caspar Bauhinus, ex Ioannis Bauhini mente: nam manum oleo delibutam sensim in vterum immittunt, & fœtum ipsa apprehendentes, ipsum leniter extrahunt.

Si verò res eò miseriæ deueniat, vt medicamenta non iuuent, & mulier in agone sit, & ad orci fauces deducta, quam in tam obscuro, & intricato labyrintho certam Medicus aggredietur viam? Certè res diuino indiget auxilio. Hinc medentium tot dimanant opiniones, tot in consultationibus Medicorum doctissimorum, latè longéque discrepantes sententiæ, tot inextricabiles controuersiæ, dum singuli probabili, ac coniecturali quadam ratione, ob rei grauitatem, ac difficultatem incomprehensibilem, votum suum tueri contendunt.

His pressus angustiis matrem sic iubet redimere Hippocrates, medicæ facultatis vnicum ornamentum, & sic hanc controuersiam rescindendam putat: nam fœtũ iubet amputare ferro, vt sic in minimas partes dissectum in vtero, vel Medici minutim educant, vel eum natura faciliùs possit extrudere. Sic enim ait *lib. 1. de morb. mulieb. num. 27. Quicunque verò fœtus mortui, aut crus, aut manum foràs protendunt; eos optimum quidem fuerit, si id fieri posset, intrò retrudere, & ambas has partes in caput vertere: Si verò hoc fieri non potuerit, verùm intumescit, secare hoc modo. Dissectum per scapellum caput, cum contusorio instrumento, vt ne in ramenta findatur, contundito, & ossa per ossium volsellam, aut tractorium instrumentum, iuxta clauiculam immissum, prout habuerint, extrahito, non multis simul, sed paulatim exemptis, ac rursus ablatis. Quum verò hæc foràs extraxeris, & in ipsis humeris fueris, ambas manus in articulis cum ipsis humeris secato. Et vbi hæc extraxeris, siquidẽ fieri*

potuerit

poterit vt exeant,etiam reliqua facilè extrahito:si verò non obediant,totum pectus vsque ad iugulum findito. Verùm caueto ne ventrem seces, & aliquid de intestino denudes, &c. Vides,vt peritissimus auctor modum incisionis,& instrumentorum formam solerter describat.

Si verò hoc opus tibi videatur inhumanum,& multis calamitatibus, dolorúmque rigoribus obnoxium, quoniam longo temporis spatio perficitur, & vires ex nimia hæmorrhagia iam prostratæ ampliùs exoluuntur; neque fœminæ tantum remedium possint admittere; neque artifex huic operi perficiendo dexterrimus inueniatur: tutissimum est,si adsint vires,& omnia alia reperiantur,quæ Paulus *lib. 6. cap. 74.* & Celsus *lib. 7. cap.29.* prærequirunt, nempe vnco fœtum extrahere; quod opus in plurimis in agone positis fœlicissimè sum expertus. Huius præsidij auctores extant Aëtius, *tetrab.4. serm. 4.cap.23.* Celsus,& Paulus *loc.cit.* Auic.21.3.*tract.1.cap.14.* confirmant Beniuenius *lib. 1. de abdit.29.* Paræus *lib. 23.cap. 26.* Vidus Vidius *lib.11.de curat. membrat. cap.34. prope fin.* Mercat.*lib.4. de morb.mulier. cap. 5.* Bauderonus *lib. praxis, cap. 80.* Aquapendens *part.1.chirurg.cap.86.* Forest.*lib.28. obs.78.* Capiuac. *lib.12.de curand.morb.cap.9.* Rodericus à Castro *lib.4. de morb. mulier. cap.2.* Iacobus Rueff.*lib.6.de homin.generat.*& proprio experimento obseruauit Valleriol.*lib.1.obs.2.*

Sed ne quid indecisum pro historiæ explicatione remaneat, notanda sunt verba in principio historiæ allata: dicit enim *se vidisse mulierem,fœtum mortuum etiam vtero gerentem,nihilominus denuò impregnatam.* Quibus verbis superfœtationem concedere, est manifestum. Hanc dari, fatetur expresè Hip. *lib. de superfœtat.num.1.* qui liber Hip.esse videtur,vt notat Galenus *lib.6. epid. sect.7. com. 27.* quæ enim in eo continentur, in aliis germanis ipsius libris Hip. reperiuntur. Deinde vxor Gorgiæ in Larissa apud Hip.5.*epid.num.5.*superfœtauit: concepit enim fœmellam,& cùm iam instaret tempus partus,superfœtauit. Auicenna hoc confirmat 21.3.*tract.1. cap.17.* cum Arist. *4.de generat.animal.cap.5.& 7.de hist.animal.cap.4.* Auerrhoës *lib.4.de generat.animal.cap.7.* Rasis 22.*cont.tract.6. cap.1.* Plin.*lib.7.cap.11.* Solinus *de situ orbis,cap.3.* Approbant Fernel. *lib. 7. physiolog. cap.11. in fin.* Bonaciolus *in ennead. mulier. cap.3.* Massa *epist. 25.* Syluaticus *controu. 81.* Paræus *lib.23.cap.52.* Rousset.*de part.Cæsar.sect.6.cap. 7.* Bauhinus *in dict.tract.Rousset.* Ioubert.*lib.3.error. popular.cap.1.* Pereda *in Schol.ad Paschal.de curand.morb. lib. 1.c. 55.* Marinel. *lib. 3.de medicin. mulier. cap.4.* Andreas Laurentius *l.8.quæst.22.*& alij quàm plurimi, quos refert Schenckius *lib.4.obs.tit.de superfœtat.* apud quos pulchra leges superfœtationis exempla, & cur sola mulier grauida coïtum admittat, & frequentiùs superfœtet animalibus cæteris:nam multi cum Fernelio canem superfœtare affirmant. Lege quæ diximus *suprà,in com.hist.5.in fin.*

Loquimur de superfœtatione vera & propria, vt notat Mercatus *lib.3.de morb.mulier.cap.6.in fin.* quando videlicet vno conceptu iam facto, secundus proximè sequutus, denuò nouam domum sibi parat: nam impropria dicitur, quando plures fœtus vno concubitu generantur, quoniam superfœtatio vera non fit ex vno coïtu,cui non est destinatum certum dierum spatium post priorem conceptionem,sed ferè hoc tempus intelligi debet pro termino quadraginta dierum,licèt etiam ad sexaginta extendi possit,vt citati confirmant auctores.

Superfœtationem ergo dari nouum non est, vt communis Medicorum confirmat opinio. Contra hos grauissimos auctores,quorum indubitata est fides,insurgit acriter Valuerda *lib.3.de re anatomic.cap.14. in fin.* ridiculos vocans, qui superfœtationem dari arbitrantur, & nixus quibusdam argumentis, superfœtationem, commentitium quid esse asseuerat. Primò, quoniam vterus recepto semine supra illud,ita recolligitur, ídque ita validè amplexatur, vt vacuus in eius cauitate locus nullus relinquatur. Secundò,os vteri post conceptum semen ita comprimitur, & conniuet, vt ne specilli quidem tenuissimi mucronē admittat,ex Gal.*lib.5.aph 51.& 15.de vsu part. 7.& 2.de sympt.caus.cap.3.* Iungit dictis argumētis exem-

A plum, quod ipsi appositissimum videtur: nam sicut in spicis,ex vno eodémque tritici grano emergentibus, vna celeriùs altera maturescit, sic in fœtibus accidit; hi enim licèt vno eodémque veneris congressu,& vno eodémque semine fiant,tamen vnus altero celeriùs ad perfectionem peruenit,& celeriùs etiam nascitur.

Sed abeat cum suo commento Valuerda, qui in hoc condendo dogmate aliena increpat, & ab aliis discrepat, cuius argutias, ineptiásque nugas ad Cynosarges abire iubeo. Dic ad primum,sagacissimam naturam nouo conceptui alendo locum reseruare semper, ne fœtura de nouo accedens,alterius præexistentis onere suffocetur. Secundum explicat Laurentius, dum ex mente Hip. *lib. de superfœtatione,* post secundum, aut tertium conceptionis mensem posse os vteri aperiri asseuerat, dum sic ait: *Su-*

B *perfœtant autem mulieres,quarum vteri os post primum conceptum non exquisitè clauditur.* Vterus enim libidinis œstro percitus, denuò aperiri potest,vt semen excipiat, nec tamen prior conceptus iam conformatus, & grandior excluditur,si sana sit mulier,& fœtus validus, quoniam firmiter adhæret,& adhuc exitum non quærit Tertium, quo ipse conuictus à præfata Medicorum doctrina discedere cogitur,est irritum;nam dispar in similitudine ratio:quoniam cùm plures spicæ ex vno eodémque grano pullulant, non potest omnibus æqualiter ab ipso grano alimentum subministrari,quo fit vt quædam spicæ citò,aliæ tardè ad maturitatem perueniant, non quia defecit à terra alimentum, sed à semine ipso. In exemplo autem nostro terræ proportione respondet ipsa mater; semen verò in plures partes diuisum granis tritici, & non vni tantùm; ita vt quemadmodum vnum tritici granum seorsim pul-

C lulans,non impedit aliud granum, quò minùs suas spicas ad maturitatem perducat, quia terra quantum est ex se, vnicuique sufficiens alimentum suppeditat; sic etiam & in matris vtero semen, quod in vna parte conceptum fuerit, aliud adolescere minimè prohibet: nam mater vtrisque sufficiens potest præbere alimentum, quod quotidiano patet experimento: nam vbi fœtus in vtero manet,totus sanguis qui singulis mensibus ab vtero emanabat,retinetur.

Immò verò contra Valuerdam tela retorque hoc modo. Si alter ex conceptibus vniuersum matris sanguinem in sui alimentum absumit, & sic fortior conceptus alium adolescere non permitteret, hoc veritatem haberet vbi gemelli sexu dispares essent: cùm enim mas calidior sit fœmina,ac plerumque fortior, omne alimentum ad se al-

D liceret;sed cùm ferè gemelli sexu distincti nascantur, fœmina inabsoluta in lucem exiret, quum contrarium quotidiana comprobetur experientia,nam gemelli pariter absoluti exeunt in lucem. At hæc solùm pro Valuerdæ opinione impugnanda satis sint. Lege Dodonæum *in schol. cap.91.Beniuen.* Cardan.*lib.5.aph.36.* Roderic.à Castro *part.1. lib.3. cap. 13. de morb.mulier.* Gordonium *cap.2. particul.7.*Nicol.*serm.6.tract.1.cap.22.*Marcel.Donatum *lib.4.de medic.histor.mirabil.cap.16.*Ioan.Colle *in suo elucidario anatomico,cap.60.de superfœtatione.*

HISTORIA XVIII. AETII, *De ignauis partibus genitalibus.*

E In coïtu non semen, sed ventris crepitus aliquando excernitur.

ADolescens quispiam ad nos accessit,& se vehemēter coïtum appetere confessus est:verùm vbi commisceretur, * *semen emittere non posse, sed flatus plurimos sibi per sedem erumpere. In hoc itaque cōiecturam feci,vasorum seminariorum siccitatem adesse,quod ipsum etiam adepta sanitas demonstrauit:nam postquam humida,& boni succi diata esset vsus, semen emisit. Aëtius* tetrab.3.serm.3.cap.vlt.

***

PARA

PARAPHRASIS.

DE feminis natura, præſtantia, ac viribus hoc loco differendum non eſt,quum de hoc inſtituto ſat plura veteres, & iuniores ferè omnes literis promulgarint. Et nuper de hoc argumento conſcripſerit Ioan. Gallego de la Serna, *lib. de principiis generationis,in principio*. Semen enim eſt elementum, tam actiuum, quàm paſſiuum corporis humani,ex parte ſanguinis aërea,oleoſa, & pingui,vi teſtium in ſe, & ſeminariis vaſis elaboratum, & tanquam excrementum quantitate, & non qualitate grauans expulſum,intercedente concubitu,à mare, & fœmina eiaculatum, vim habens tale quidpiam generandi, quale eſt à quo deciditur,ad ſpeciei propagationem. Vel ſi mauis breuiùs definire, dic quòd ſemen eſt ſanguis in venis exquiſitè confectus,& elaboratus in teſtibus ac vaſis ſeminariis.

Vaſa autem ſeminaria ſunt venæ,arteriæ, nerui, quòd ex his tanquam riuis diffluant in omnes corporis partes ſanguis,calor,ſpiritus,vita,nutritio, motus, ſenſus; propterea ab Hip,*lib. de corde*,vocantur flumina, quibus totum corpus irrigatur. Seminalia vaſa duplicia ſunt: nam alia materiā ad teſticulos deferunt ex qua ſemen elaboratur,dicuntúrque præparantia, quæ in viris quatuor ſunt, duæ venæ, totidémque arteriæ, quorum exortus in vtroque ſexu ſimilis eſt. Alia duo ſunt deferentia ſemen, quæ à præparantibus oriuntur,& eiaculatoria etiam dicuntur, vt doctè notarunt Columbus *lib.* 11. *de anatomia,cap.* 13. Veſal.5.*fabric.*19.& alij.

Cùm ſemen ſit calidum & humidum, multóque conſtet humido primigenio, & ſpiritu implantato abundet, conſtat manifeſtè à calore moderato fieri,ac elaborari,vt inter omnes probant Fernelius *lib.7.phyſiolog.cap.5.& 6.* Leuinus Lemnius *lib.* 4. *de occult.natur. miracul. cap.*23. edocti à Galeno *in lib. de ſemine*. Multis enim conditionibus debet eſſe præditum,vt perfectionis gradum adipiſcatur,qualem deſcribit Ariſt. *de hiſtor.animal.cap.*22.nam debet eſſe album,ſplendidum,globoſum,florum ſambuci modo odorum, quod in aquam iniectum, fundum petat.

Quare non mirabimur hunc iuuenem natura ſua frigidum, imbellem, vt ſunt, qui totius corporis molliſſima carne,& multa pinguedine conſtant, quæ effœminatam reddit neruoſam pudendi ſubſtantiam, ſemine plurimo & cráſſo carentem, ob flatus copiam fiſtuloſum neruum diſtendentem, coïtum licèt appententem, arrecto virili, loco ſeminis, quod ob penuriam innati caloris gignere non poterat,excreto flatu per inteſtina, hymenæum citra delectationem celebraſſe, fuiſséque ſterilem, quales ſenes ſunt, quibus protinus pudendum detumeſcit excreto flatu: quoniam cùm comprimeretur à flatu in recto inteſtino, exire non poterat ſpiritus ex pudendo, & ſic perſtabat tentigo,quòd locus redderetur anguſtior,quo dilatato tenſio ceſſat.

Coëuntibus nonnullis etiam ventris crepitus emitti, primus omnium memoriæ prodidit Hip.*lib.6.epid.ſect.*3. *text.*12.& 26.quum in hunc modum profatur: *Aliquibus cùm Venere vtuntur,inflatur venter,vt Damagoræ: Aliquibus verò in eo ſtrepitus: Arceſilao tumebat*. Quæ omnia à debili viſcerum interiorum calore,à teſtium,vaſorúmque ſeminalium imbecillitate, & ſiccitate originem ducere certum eſt:nam hi,loco ſeminis,quod ex debilitate generare nequeunt, flatus creant:at deterior diſpoſitio dependet à tumore ventris à coïtu, quam excretione flatus in ipſo coïtu:illa enim craſſiorem flatum, & debiliorem expultricem; hæc, contrarium ſignificat;atque ita crepitus in ipſo congreſſu,leuior eſt paſſio ventris tumeſcentia, vt notauit Valleſius *in com*.

Hi,de quorum numero æger eſt in hiſtoria noſtra propoſitus,flatu abundant,in venerémque proni ſunt,vt ſunt hypocondriaci, & melancholici, qui cùm natiua forte hac de cauſa ſint libidinoſi,ob frigiditatem tamen ſemen non generant, ſed tanta flatuum copia in ventre redundant,& multitudine pituitæ craſſæ inferiori inteſtino hærente, vaſáque ſeminalia coarctante ſcatent, vt hæc vnà cum flatu, motu, ac concuſſione corporis vehementi in coïtu facta,in flatus vertatur, qui craſſi cùm ſint, & nebuloſi, facilè acquiſita caliditate ex motu tenuantur, & abeunt in ſtrepitum,vt *in com*.Fuchſius doctè explicuit.

Vtcunque ſit,adoleſcens debilis erat, & pituitæ tenacis copia, flatibus in vaſis ſeminariis, partibúſque circa anum erat refertus, quos à calore debili originem ducere monet Gal.*lib.* 3. *de cauſ. ſympt. cap.*2. nam flatum cum ſtrepitu, ſonitu, aut bombo exire, non eſt bonum, apud Hip.*lib.2.prog.text.*24.quoniam;vt Heurnius, arte medica clariſſimus interpretatur *in com*. craſſiorem materiam cum meatuum anguſtia præſupponit, quæ à debili calore vix ſolui poteſt.

De curatione antequam faciamus verba, illud primò præfari licet,datorem omnium rerum, & naturæ vniuerſæ opificem ſummum, rebus ſingulis ita prouidiſſe, vt perpetuò ſupereſſent;quocirca cuique rei vim generatricem conceſſit, vt habeant ſua ſemina ad ſuæ ſpeciei conſeruationem in ſemetipſis benè diſpoſitis: ſic perpetuæ res factæ per propagationem, & ſimilium ſubrogationem; nam omnia quæ radiis Lunæ ſubiiciuntur, corruptioni ſunt obnoxia, & mutationi, ſícque corrumpi ſolent,quum mouentur, teſte Philoſopho *ſect.* 22. *probl.*4. Et ſicut in plantis ſemen, ſic & animalibus conſeruandi ſui generis cauſa indita eſt cupiditas congreſſus, atque in omnibus neceſſaria maris & fœminæ coniunctio, cuius terminus eſt, vt ſibi immortalitatem procurent: nam vt ait Plato *in conuiuio*, ad perpetuitatem nobis parandam incredibile eſt naturale ſtudium, quòd ſolùm conſequimur coniunctione, qua gignimus nobis conſimiles, ex Ariſt.*lib.*1.*politic.cap.*1.

Hoc bonum vt aſſequamur,neceſſe eſt noſſe cauſas, ob quas ignauia partium euenire ſolet, quas *in ſcholio* fusè referemus. Sed cùm in noſtro ægro ex debilitate caloris innati impotentia originem duceret, meritò Aëtius humida,& boni ſucci diæta vſus eſt, quà cùm ſemen copioſum gigneret,roboratis viribus, in concubitu deinde ſemen emiſit. Hac commoda victus ratione ſe impotentem perſanaſſe gloriatur Chriſtoph. à Vega *lib.art.medic.ſect.* 10.*c.*50.Purgato ergo corpore,& roboratis partibus præcipuis, de victu inſtituendo ſis ſollicitus. Viſcera fiunt robuſtiora tabellis, conſeruis,& aliis medicamentis quæ flatus diſcutiunt,& frigidam genitalium partium intemperiem corrigunt atque emendant, quorum copiam legat qui velit apud Mercat.Hollerium, & cæteros, qui de impotentia coëundi ſcripſerunt:& nos ea Laconice conſcripſimus *lib.2. de praxi admirand.ad obſ.* 120. *vſque ad obſ.*125.

Sed præcipuè iuuant, quæ ſemen generant alimenta, quæ calida ſunt & humida,optimè nutriunt, ſanguinem generant,ſpiritus adaugent, totíſque viribus naturæ noſtræ familiaria ſunt, dommodò ſiccitatis nihil obtineant, & flatuoſa ſint,ex Gal.4.*ſimpl.cap.*22.vt vinum,lac, butyrum,dactyli,vitella ouorum, carnes columbarum, turturis perdicis,lingua anſeris,teſtes gallorum,piſtacia, cerebra paſſerum,cicer,bulbi,fabæ,nux pinea, amygdalæ dulces,ſaccharum,mel,vuæ recentes,aſparagus, napus, aniſum,fœniculum,concharum genera, erucæ ſemen, rapa, oryza,& ſiquæ alia,quæ per otium lege apud Auic. *tract.* 1.*cap.*18.Paul.*lib.*1.*cap.*36.Fonſec.1.*conſult.*10. & *lib.*2. *conſult.*47.

A proprietate ſemen augent, vim genitalem robuſtiorem efficiunt,flatus diſcutiunt,naſturtium,ſcincus,ſemen napi,bauciæ, vrticæ, erucæ, piperis genera, pyrethrum, priapus tauri,piſtacia,lingua auis,zingiber, been album, & rubrum,cæpa,& eius ſemen porum,ſcariola, cinnamomum,ambarum,agallochum, zibettum, moſchus odoratus,teſticuli vulpis;ex quibus parari poſſunt conſeruæ ad excitandam tentiginem,generandúmque ſemen præſtantiſſima.Conſule Holler.*obſ.*22. quibus addas oleum formicarum, caryophylla cubebas, puluerem penis ceruini, boracem,aſparagum,auellanas,napum,rapam, nucem Indicam,oryzam cum lacte coctam, horminum,oua recentia,& alia.

QVÆSTIO XXXII.

Vtrum sint plures causæ in viris impedientes coitum, & generationem.

COMMENTARIVM.

SEmen emittere non posse.] Legebamus nuper auctores, qui de genitalium membrorum vitiis conscripserunt, antequam inde digrederemur, summopere quàm alia, tum illud quoque non est visum omnino incuriosum argumentum, quod circa causas impedientes coïtum, & generationem versatur, in quibus cognoscendis, & auertendis Medicus sollicitus esse debet, vt homini omnium animalium nobilissimo, cui præcipuè generandi ratio incumbit, opem ferat. Sed cùm causæ impedientes coïtum, & generationem, sint in viris propemodum infinitæ, & ab auctoribus perplexè proponantur, eas ego in compendium Laconicè redigam.

Coïtus est applicatio maris, & fœminæ in membris generationis, qua superfluum expellitur, quantum ad finem speciei, vel indiuidui ordinata ex Auic. 21.3. *cap.*1. explicat Sauonarola *in practica magna, tract.*1. *cap.*1. Impotentia verò generandi vitium est naturale, vel accidentale, quo quis legitimo, vel naturali coïtu vtens, inhabilis est ad sui similis generationem.

Impotentia ergo coëundi, vel ex causa accidit connaturali, vel accidentali. Naturalis causa vel ex parte totius est, vel ex vitio partium oriri solet. Illo modo accidit, quoniam vir frigido pollet temperamento, & hic cùm semine calido, & pruriente careat, ad Venerem non irritatur. Si fit ex defectu vel partium principum, cordis, hepatis, cerebri, & testium vel genitalis, cognosces, quoniam viscera frigida intemperie laborant, ex qua sanguis aquosus, & semen fluidum gigni solet; & membrum virile est nimis magnum, paruum, oblõgum, obtortum, breue; maximè si testes sint flaccidi, non feruent naturalem situm, vel nimis extuberent, aut omnino desint.

Accidentalis causa, alia est interinseca, alia extrinseca, Illa, sunt humores superflui, calidi, frigidi, sicci, humidi. Calidi, innatum calorem resoluunt, spiritus dissipant. Frigidi partium calorem extinguunt. Sicci humidum primigenium exprimunt, & absumunt. Humidi relaxant, calorem suffocant, virtutem obtundunt. Externa causa est aër, quando videlicet in actiuis præcipuè qualitatibus excedit. Et licèt frigiditas aëris, viscera refrigerando, innatum calorem ampliùs debilitare queat, & iccircò videatur quòd vigente bruma corpora veneri sint magis inepta: tamen hoc tempore collecto ad interiores sedes calore internæ partes optimè valent, somni sunt longissimi, sanguis in commoda quãtitate generatur, & coctiones integrè fiunt, & seminis copia exuberat; æstate calor ad externa expanditur, apertis cutis spiraculis spiritus resoluuntur, vires sunt debiles, & ob exuperantem siccitatem semen absumitur. Quo pacto viri æstate ad ludum Venereum sunt imbecilliores, fœminæ hoc tẽpore salacissimæ, & in Venerẽ magis pronæ, cùm enim natura sua sint humidiores, sanguine acutiore per æstus, & siccitatem tunc abundant, qui cùm biliosus fit & acris, titillat, & eas ad coïtum ampliùs stimulat, vt probat Arist. 4. *prob.* 26.

Inter extrinsecas causas numerantur animi passiones: nam mœror, & tristitia spiritus mortificant, sanguinem congelant. Ira distrahit, & resoluit. Inassuetudo concumbendi, viros pigros facit, & ad coïtum inertes. Alimenta etiam hanc facultatem habent; nam plurima semen à proprietate extinguunt, vt *infrà* dicetur. Huc spectant vacuationes immodicæ tam sanguinis, quàm aliorum humorum, ex quibus sanguis minuitur, spiritus resoluuntur, & viscera debilitantur atque flaccescunt. In muliere, à Medicis solùm causa statuitur clausura, seu angustia oris externi, & ceruicis ipsius vteri, vt rectè notauit Augenius *lib.* 10. *epist. med. consil.* 2. *cap.* 4.

Causæ impedientes generationem sunt plures, præter eas quas commemorauimus: nam quæ coïtum impediunt, generationi etiam contrariæ sunt, quum generandi

A spes ex coïtu habeatur, quas latè connumerat Mercatus *lib.* 3. *cap.* 5. *de mulier. morb.* nam ad generationem inepti sunt ob genitalium partium ignauiam, aut propter vitiatam figuram, seminis vitium aliquod, aut ob vitium excretionis, aut ob totius, vel genitalium intemperamentum, vt testatur Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 2.

Ætas etiam impedit generationem: nam pueri neque ad coëundum, neque ad generandum sunt apti, quia semẽ non emittunt perfectum, & ad generationẽ aptum; quod demum generant, ex mente Arist. 7. *de hist. animal. cap.* 1. anno bis septimo peracto: si verò aliqui citra tempus pubertati constitutum, & coïuerint, & generauerint, hoc accidit extra vniuersalem ordinem naturæ, & rarum est, vt probat pluribus in medium allatis historiis Marcellus B Donatus *lib.* 4. *de medica hist. mirabili*, *c.* 14. Sicut si viri generent post sexagesimum quintum, monstrosum est.

Rursus vitium naturale impedit coïtum, & generationem. Hoc in viris sæpe oculis conspicuum est; nam apparet membrum nimis crassum, flaccidum, rugosum, aut colore deterrimo fœdatum. Testes quoquè aut nulli, aut exigui, aut situm naturalem non seruantes. Aliquando hoc vitium non apparet, vt si ex aliqua interna causa habeat ortum. Huc spectat, si vir vino impensè indulgeat, à cuius copia multa calor obruitur natiuus, & succorum crudorum copia emanat, & semen extinguitur, fitque fluidum & aquosum; vnde ebrij, & vinolenti infœcundi, apud Arist. *sect.* 3. *probl.* 4. 11. 33. quare modicus vini potus, siquis alius, ad coïtum, & generationem summè conducit, *vt lib.* 2. *in com. hist.* 72. prædiximus, & *infrà, in hoc lib.* C *in com. histor. penult.* referemus. Iccircò abstemij quòd gelidæ potu frigidam temperaturam semini concilient, ferè sunt infœcundi: si verò Tiraquellus iuris consultus grauissimus, & vir omniscius, cùm abstemius esset, triginta tamen liberos ex legitimis nuptiis suscepit, vt refert Commanus *de miracul. viror. tit. de parent. multos liberos habentibus, hoc rarum est.*

Morbi etiam numerantur inter causas, quæ impediunt coïtum, & generationem. Licèt enim non inficiemur morbos nonnullos esse, qui homines reddunt pronos ad venerem, vt satyriasis, & priapismus, in quibus effrænatũ adest, licèt inuoluntarium concumbendi desiderium, & calculus renum, in quo partes genitales calefiunt, & podagra, vt notat Leuinus Lemnius *lib.* 2. *de occult. cap.* 45. immò febris superueniens frigidæ intẽperiei, vnde coïtus D impotentia oriebatur, & frigida intemperies superueniẽs calidæ, vt de se ipso testatur Auẽzoar *suprà, in historia* 16. qui cùm esset vsus in iuuẽtute regimine calido, generare non poterat: qui deinceps causo correptus, frigida victus ratione vsus, fœcundus factus est: tamen cùm morbus sit res præter naturam, ipsique naturæ è directo cõtraria, eius operationes destruit & labefactat, & præsertim eas, quæ robustiorem calorem, & meliorem animantis constitutionem prærequirunt, inter quas præcipua est generatio. Quapropter febres ardentes, acutæ, malignæ, pestilentes, colliquantes, coïtum, & generationem impediunt, quoniã immodicus febrium calor, & venenata qualitas spiritus substantiam depopulatur, facultates eneruat, viscera labefactat, semen minuit: nam vt dicit Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 2. *ab ægritudine sæua non fit euasio absque contractione mẽbri.*
E Denique morbi partium genitaliũ impediunt generationem, vt gonorrhœa. Demum qui partium principũ temperiem labefactant, vt marasmus, cachexia, hydrops, & alij chronici, ex quibus viscerum temperamentum euertitur.

Frigidi, & maleficiati etiam sunt inepti ad coïtum, & generationem (ita vocant Medici Latino-Barbari illos qui sunt ad concubitum impotentes.) Frigidi ergo sunt, qui in ætate habili, ad venerem exercendam sunt omnino inepti: nam neque pueri, neque decrepiti, dicendi verè, & propriè frigidi. Hæc frigiditas & à natura, & à morbo aliquando contrahitur. Qui à natura huiusmodi vitium patiuntur, nunquam, aut rarò vsum venereorum experiuntur: qui autem à morbo, aut alia accidentali causa, antea ad coïtum erant aptissimi, mox ab eius causæ aduentu ad concubitum fiunt inepti.

Maleficiati sunt, qui vel ob malorum medicamentorum applicationem, per se, vel arte, & dæmonis auxilio adiuncto, ad Venerem redduntur inhabiles, de quibus *suprà, in com. hist.* 16. cur autem viri solùm, aut frequentiùs maleficio tententur, vt notauit Delrius *lib.* 3. *disquisit. magicar. quæst.* 4. *sect.* 8. ea est causa: quoniam viri pluribus de causis ad Venerem impotentes redduntur, dæmoniis solummodò causis vtens, multifariam eos illaqueare solet; mulieres nequaquam, aut rarò, quia eæ ex parte sua semper ad coïtum promptæ sunt, & solùm ex coarctatione vuluæ ad coïtum fiunt ineptæ.

Distinguitur frigidus à maleficiato, ex Augenio *lib.* 10. *epist. medicinal. cap.* 7. *tom.* 2. nam frigidi semen non generant, neque arrigunt. Frigiditatem venaberis ex carentia pilorum in pube, & barba, ex membri virilis exiguitate, mollitie. Maleficiatus verò semen emittit, & habet alia signa, per quæ à frigido distinguitur.

Spadones etiam sunt inepti ad coïtum, & generationem: sunt enim ij quibus viæ seminis adeò intertæ, atque inflexæ sunt, vt illud emittere non valeant; quod propter vinculum quod ad virgam habent, & penem contorquens, illis euenit; verbum enim *σπάω*, conuellere significat, atque inde dici certum est spadones, quòd illis virilia conuellantur.

Eunuchi ad Venerem sunt inhabiles. Alij natura sunt eunuchi, qui sine testiculis nati sunt, vel cum vno solùm; hos commemorant Rhodiginus *lib.* 4. *lect. antiq. cap.* 7. & Holler. *lib.* 7. *aph.* 28. hi steriles sunt, vt probat Andreas Laurentius *consil.* 11. Alij arte fiunt eunuchi, quibus in manibus obstetricum contorti sunt testes, & huius sortis homines, dicuntur Thlibiæ. Aristoteles 3. *de histor. animal. cap.* 1. & Paulus *lib.* 6. *cap.* 68. alium modum tradunt, quo eunuchi fiunt, nempe excisione: nam aliquando vnus tantùm testis, aliquando ambo præciduntur. Frequens modus est apud Turcas, sed atrox & crudelis: nam non modò testes, & scrotum, sed colem præcidunt, & ne ex tam graui vulnere perire possint, castrandis multam copiam opij offerunt, vt sic profundissimo somno correpti doloris acerbitatem euitent, vt refert Luithprandus *lib.* 6. *de rebus per Europam gestis, cap.* 3. Et hi ad seruandas regias concubinas in pretio habentur: nam eunuchi sunt lecti custodes. Alij voluptatis causa pueros faciebant eunuchos, vt Nero Sporum. Alij fidei gratia, illi enim corpus regium fide custodiebant: sic Rex Ægypti habebat eunuchos, vt constat ex sacra pagina, *cap.* 39. *&* 40. Genes. Sic Iuliano Imperatori erat eunuchus spado, eximiæ fidei perfectus cubicularius, vt refert Marcellinus *lib.* 16. *histor. cap.* 11.

Castrati ad coïtum sunt inepti: Castrare dicitur amputare, seu recidere. Sunt ergo castrati, quibus testis vnus, vel ambo sunt amputati, vel ipse colis est exectus, vt notat Mercurialis *lib. de morb. mulier. cap.* 1. Castratione homines plurimam virilis vigoris iacturam faciunt, & in muliebrem naturam degenerant, ex Aristot. 3. *de generat. animal. cap.* 3. *&* 7. *&* 10. *sect. probl.* 38. Galeno 6. *aph.* 18. *&* 1. *de sem. cap.* 15. nam animal redditur frigidius, flaccescit quoque robur, non secus ac senescentibus, venæ coarctantur, sanguinis flos hebescit, minuuntur arteriæ, pulsus elanguescit; ad hæc glabro sunt corpore, venereorum restinguitur appetentia, teste Cælio Rhodigino *lib.* 4. *lect. antiquar. cap.* 7. Castrantur etiam mulieres: refert enim Xanthus, vt tradit Cælius Rhodigin. *lib.* 20. *lect. antiq. cap.* 14. Andromitem Lydorum regem primum fœminas castrasse, & constat ex Gal. *lib. cit. de sem.* qui fœminam exectis testibus mari castrato similem esse affirmat, & fœminas camelorum castrari, ex Aristot. & Plinio tradit Æmilius, *de ruminant. nat. synt.* 3. Quo tamen modo operationis possint fœminæ castrari, licèt in iis hoc opus magis operosum sit, quàm in viris, ob testium positionem, explicat Ioannes Riolanus Filius breuiter, & ornatè *lib.* 2. *Antropographiæ, cap.* 34.

HISTORIA XIX. AETII, *De impotentia venerea.*

In coïtu semine destituti ob gonorrhœam in somno.

Adolescens domesticus minister confessus est, quàdo cum muliere rem haberet, semen effundere nō posse; cùm verò dormiret, plurimū ei semen prodire citra voluptatem. Visum itaque mihi est, vasa eius seminaria, propter humiditatē vnà cum frigiditate calefieri non posse, propterea quod caliditas in coëundo ad corporis superficiem diffunderetur: in somnis verò ampliùs calefieret, propterea quod somni interna calefaciunt, & refrigerant exteriora. Quare hunc infernas partes exercere iussi, atque id maximè per equitationem. Castorium etiam bibendum præbui, & diætam omnem calidam, & siccam constitui, &c. Aëtius*, tetrab. 3. serm. 3. cap. vlt.

PARAPHRASIS.

Medicorum scientissimus *lib. de genitura, num.* 2. ex eo per somnum feminis effusione sequi affirmat, quoniam semen effusum, & excalfactum dum secernitur, coïtus imaginem repræsentat: in iis enim qui temperamento sunt frigidiore, & semen plus iusto frigidius est, in coïtu, debilitato calore, & ad exteriores partes ob calorem expanso, effusis spiritibus multis, internæ partes frigescunt, & semen motui fit ineptum: contrà accidit in somno, atque manuum exercitio: in illo enim ampliùs viscera calescunt, & redacto ad interiores sedes calore, & minimè debilitatis viribus, hæ redduntur robustiores, sicque liquatur semen, & calefactis vasis seminariis ad motum fit habile. Hunc calorem acquirere testes, ac vasa seminaria, ex assidua manuum confricatione, membro virili incalescente, minorique spirituum copia deperdita, dilucidè liquet.

Auicenna inter Arabes primæ notæ auctor, & qui Græcorum Principum monumenta perlustrauit ad vnguem; hoc modo Aëtium interpretatur 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 15. dum sic profatur: *Et quandoque propter paucitatem motus spermatis, & defectum eius à mordicatione excitante, ita vt quandoque fiat in quibusdam sperma plurimum, & cùm coëunt, non descendit propter congelationem suam, & polluuntur cum hoc in nocte, quoniam vasa spermatis calefiunt in eis in nocte, quare calefit sperma, & subtiliatur, &c.* Quare ex somno, ex decubitu, concalfacto corpore, præsertim circa renes, semen hic æger noctu effundebat.

Cùm ergo hic esset temperamenti frigidi, inermis, fragili sanguine & spiritu viuifico veluti destitutus, semen gignebat aqueum, frigidum, minimè spirituosum, quod cùm spiritus copia non sit refertum, non titillat, nec ad venerem irritat. Quare huic similes ad concubitum ineptis, si fortè concumbunt, dissolutis ob motum & laborem viribus, & calido innato ob patentes poros resoluto, & expanso in concubitu, marcescente & contracto pudendo, in opere languent, & semen eiaculari nequeunt. Lege pulchra de coïtus symptomatis admirandis, apud Marcel. *lib.* 4. *de medic. histor. mirabili, cap.* 18.

Meritò ergo huic Aëtius victum calidum & siccum præscripsit, qui siccaret, calefaceret, nimiam humiditatem absumeret. Partes infernas exercendas esse consuluit, illarúmque calefactioni attentus, equitationem præcipuè imperauit: nam cursus, saltatio, pilæ ludus, & alia inferiorum partium exercitia, accito ob motum calore, agitato sanguine, commotis spiritibus, has partes calefaciunt, & roborant, corpúsque firmant: nam, vt dicebat Hipp. *lib.* 6. *epid. sect.* 5. *text.* 10. *labor articulis & carnibus; cibus, somnus, visceribus.* Labor enim, & motus articulos roborat, & delato sanguine per vniuersam corporis molem, calefacit, & carnem auget; ex caloris augmento omnes naturales functiones fœliciùs perficiuntur, attractio præcipuè, cōcoctio, nutritio: spiritu verò vehemētiùs concitato pelluntur excrementa frigida, quæ anteà copia sua semen

ſemen obtundebant; quare ſemen calidiuſculum euadit, meatúſque dilatantur,per quos ſemen eiaculari debet.

Partium ſuperiorum exercitatio calorem à partibus genitalibus attrahit,vt lucta,pancratium,pugilatus,armorum ſtrepitus, diſci iactus, & alia exercitationum genera; de quarum vſu poſt priſcos, eleganter egit, clariſſimus Mercurialis *in ſuo ornatiſſimo de arte gymnaſtica libro*: In his exercitiis, quum ſuperæ, & inferæ partes multùm laborent, corpus diſſoluitur: quare ob hoc equitationem inter cætera exercitia imperauit, in qua & ſpina erecta tenetur, & lumbi laborant, ſicuti & cruris muſculi, quibus coſtis equi corpus affigimus, mouetur quoque totum crus, & viſcera omnia agitantur & concutiuntur, & ſanguis in totum deducitur corpus. Hac ratione probata eſt ab ipſo equitatio,non valida,ne inæqualis, ſed lenis,& in equo ſuauiter progrediente peracta; hæc enim vel ambulatione leni commodior eſt,quoniam minùs corpus debilitat & ſoluit. Inſuper partes genitales inter equitandum veluti attritæ & fricatæ,calorem & robur acquirunt. Denique equitatio,ex mente Antylli apud Oribaſ.*lib.1.collect.cap.24.* inter omnes exercitationes, totum corpus, & præſertim ſtomachum firmat.

Attenuato humore frigido,& roboratis partibus, equitationis,& regiminis calidi ope,ad expurgandum humorem pituitoſum acceſſit, quod opus exequutus eſt oblato Caſtorio cum ratione ſumma: nam hoc medicamentum, Caſtoris, ſeu Fibri teſtes ſunt; & ſicut vnum membrum, aliud adiuuat ſibi ſimile, vt pulmo vulpis pulmonem humanum roborat in potum aſſumptus; cranium humanum pro roborando cerebro primas tenet, quare Andernacus, & Rubeus oleum ex cranio humano aduerſus comitialem morbum ſummè laudant;& ſicut oſſium humanorum puluis oblatus, oſſa flaccida roborat, & ſic articulariis morbis remedio eſt,ex Gal. *11.ſimpl.tit.de oſſibus*:ſic Fibri teſtes (hoc eſt Caſtorium) teſtes humanos firmant ac roborant: nam præterquam quòd hoc medicamentum calefacit, flatus diſcutit, frigidis & humidis internarum partium vitiis remedio eſt;quia vt inquit Trallianus *lib.1.c.14.corpus quod perfrixit,& prope eſt vt emoriatur, recalefacit,fouétque*:& ſic à priſcis,Galenóque paſſim,contra inclementem opij; aliorúmque frigidiſſimorum medicamentorum, vt hyoſcyami, mandragoræque frigiditatem, innatum calorem extinguentem eſt celebratiſſimum:etiam pituitoſum humorem expurgat, qui huius morbi frequens ſolet eſſe cauſa. De cuius mirabili vi pro curandis frigidis affectibus,ſat multa diximus *lib.1.in com.hiſt.16.*

Addiderim,Caſtorium aluum ſoluere,& pituitoſos humores è diſtantiſſimis partibus vacuare: quo pacto in frigidis cerebri, & neruorum morbis curandis primas tenet, ex Plin.*lib.32.c.3.*quod etiam voluit Gal.*lib.de theriac.ad Piſon.c.9.*dicens:*Caſtorij teſticuli poti,conuulſionem ſanant.* Et *lib.de ven.ſect.aduerſ. Eraſiſtratum,c.3.* ſic ait:*Catapotia ex Caſtorio aluum ſoluunt.* Cui ſententiæ adſtipulatur Serapio *c.135.*inquiens, *ob id illud conuulſioni ex repletione mederi, quia euacuat, & purgat neruos ab eo,quod in eis præter naturam congeretur.* In hunc vſum fiunt pilulæ de Caſtorio, quæ in dictos,vſus ſunt mirabiles, vtero etiam conferunt, & impeditas menſtruas purgationes eliciunt. Eligi debent, Dioſcord. teſtimonio *lib.2. cap.22.* qui ex vno ortu connexi ſunt; fieri enim poteſt, eo auctore, vt gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur. Præditi intus liquore veluti ceroſo, odore graui, & virus redolente,guſtu acri,mordente,ac friabili, naturalibus tunicis circumdato.Cætera verò præſidia ad genitale ſemen corroborandum,lege apud Valleriol.*lib.5.enarrat.*

QVÆSTIO XXXIII.

Vtrùm inter cauſas voluptatis in coïtu,præcipua ſit, repentinus reditus ad naturalem ſtatum, vt contra Galenum firmat Turiſanus.

COMMENTARIVM.

Circa voluptatem.]Cùm apud amicum quendam Medicum,nō ſolùm doctrina conſpicuum, ſed ingenuis A moribus illuſtrem, cum doctis meæ profeſſionis viris, multa hactenus nondum animaduerſa, ex variis, abditioribúſque locis extracta, quibus poſſem ruinoſam medicinam erigere, procunciarem, caſu incidi in bibliothecæ libros veteres Medicos, & ſemiroſos, in quibus reperi codicem antiquiſſimum Aëtij Græco-Latinum: legi capita aliquot: poſtremum arripui, in quo erat ſcripta hiſtoria hæc: in qua ſecundùm verſionem Cornarij, expunguntur verba illa (*citra voluptatem*,) quæ in hoc codice ſumma cum ratione erant repoſita: nam ſemen quod per gonorrhœam profundi ſolet, voluptatem nullam parit. Huius ergo rei ſciendæ, cùm illi flagrarent deſiderio, rogarunt, vt hunc campum ſalebris vndique reſperſum, planum redderem: non enim, inquiunt illi, huc acceſſimus, audituri quid alij, ſed quid tu ſentires. B Quare ſtimulis illorum agitatus,rem ſic ſum aggreſſus,& quod illi expoſtulabant de cauſis voluptatis in congreſſu venereo, ad Gal.mentem argumentum paulo attentiùs ſum rimatus.

De cauſa voluptatis in coïtu,varij varia literis promulgarunt. At ſecundùm Ariſt. *4.probl.15.& 14 de vſu part. cap.9.*ita ferè poteſt aſſignari: Cùm vniuerſa ſuauitas animantibus compareretur, vbi ab exceſſibus ad moderantiam protrahuntur,quia (vt etiam inquit Ariſtot.)ſuauis eſt via omnis pertinens ad naturam, idque non ſolùm ſumprione neceſſarij ad reparationem deficientis, (quo pacto delectatur fameſcens,ſumens alimentum; ſitiens,aut febricitans,vbi potant;calens,frigidi aëris inſpiratu)ſed expulſione excrementorū: niſi enim in excretionibus voluptas etiam foret annexa, valde periclitarentur animalia, torperent ſiquidem eo in opere. ac ſubinde ex retētis in calido C humido loco,qualis ferè eſt totius corporis,ac per moram putrefactis fæcibus,frequenter ægrotarent.Cúmque à natura cautiſſimè prouiſum ſit, vt tam vterus & ſeminalia vaſa in fœminis, quàm in viris teſtes, alimoniam exciperent multo quàm egerent vberiorem,quò ſemē viris quidem potiſſimùm in fœtus procreandos cederet, fœminis verò præter ſemen, ſanguis & lac in alendos:vbi copia illa ſeminis redundans non exhauritur, ſeu quantitate grauans,ſeu iam per moram quantitate noxia,cruciat,& moleſtat:contrà quando euacuatur, inſtar reliquorum excrementorum,deonerat,dolore liberat,& oblectat.

Sed cur maiori ſuauitate procedit, quàm aliorum excrementorum vacuationes? Ariſt.*cit.probl.& 1 de gener.8.* & Gal. *cit. de vſu part.& de cauſ.ſympt.* referunt ad quan- D titatem, qualitatémve materiæ, ſeſtinum motum ipſius, conſtitutionem, & ſenſibilitatem viarum.Turgens enim ſemen, & ſuapte natura calidum, ſpirituoſum, mordax, & pruriginoſum, non ſolùm quantitate diſtendit, tenſionéque, & dolore cruciat, ſed qualitate moleſtat, irritátque ad ſui expulſionem; cúmque propter anguſtiam, & inflexionem vaſorum protinus non excernatur, quin ſic inſtituente natura, frictione quadam moroſa partium attenuetur,& in flatum, vaporémve conuertatur, ſpumat & intumeſcit, magíſque diſtendit partes ad generationem pertinentes, nec patentes inueniens meatus,liberúmve exitum, titillationem & pruritum inducit in membris per quæ tranſit, atque adeò voluptatem, & tantò maiorem quantò maior eſt copia humoris, magíſque prurientis,magíſque confertim facta, quàm omnium E excrementorum vacuatio. Reliqua verò vbi ſua copia vel grauant,vel mordent,confertim inſurgente expultrice per amplos canales expelluntur, non ita tamen repentè, ac ſemen; huius enim intumeſcentia diſtendens cum dolore partis, & moleſtans acrimonia tam inſita, quàm per moram, & frictionem, ac vrinæ mixtione contracta, ſicut repentinè fit, ita & ipſius excretio ſubitò, & confertim; vnde & maior delectatio, quæ in celeriori reditu ad naturam conſiſtit.

Contrà tamen inſtat acutiſſimus Turiſanus *lib.3.art. medicin. comm. 17.* contendens, propoſitæ oblectationis cauſam non eſſe repentinum reditum genitalium membrorum ad naturalem ſtatum, vel excretionem moleſti in illis locis percepti. Primò, quia pro ratione doloris ac moleſtiæ, ſeu lapſus à natura, ita ſequitur excretio

magis aut minùs velox rei noxiæ, citiórque aut tardior reditus ad naturam. Sed nulla ferè sensatio molestiæ, aut doloris præcedit actum venereum, nullúsque aut perexiguus lapsus. Ergo minimus fit reditus ad naturam, & per consequens si ex hoc oritur voluptas, illa perexigua futura foret; cúmque omnium maxima afferatur, alia causa quærenda est. Quod verò nulla molestia præcedat, Galenus ipse fatetur *lib.1. de sympt.caus.cap.6.* tum quia semen sicut paulatim aceruatur, ita sensim imprimit, non subitò, & confertim, quod ad dolorem inducendum requiritur; tum quia vtilis superfluitas cùm sit, dum colligitur, sola quantitate molestat, qualitate autem non contristat, aut lædit, instar aliarum superfluitatum.

Secundò. Cùm multò maior copia vrinæ excernatur, & materiæ quidem acrioris, magisque molestantis, atque adeò celeriori expulsione, nec per dissimiles vias, maior & celerior erit reditus ad naturam in mictu, ac proinde maiorem voluptatem inducet vrinæ, quàm seminis excretio. Insuper & si exigua vrinæ portio semini permixta, tantam efficit delectationem, cur similem saltem non efficiet multa confertim, & simul exiens?

Tertiò. Qui coïtu immodico vtuntur, tantum abest vt semine in genitalibus abundent, quin eo deficiente, pro semine sanguinem effundant. Sed ij in accessu etiam oblectantur. Causa igitur non est abundantis excretio, & huius interuentu reductio ad naturam.

Quartò. Licèt ex euacuatione superflui sequatur reditus ad naturam, & interdum etiam voluptas; hæc tamen tunc inde oritur, cùm percipit sensus se ab illis deoneratum quibus aggrauatur. Atqui emittentes per somnum semen, etiam delectantur torpente sensu ob vinculum primi sensorij. Igitur delitij venerei causa non est reditus ab innaturali ad naturalem statum, sed potiùs (vt inquit Auicenna, & cum eo multi) apprehensio, seu perceptio obiecti suauissimi, quale semen dicitur: sicut enim perfectis sensibilibus sensus alij delectantur; oculus, pulchris spectaculis; auditus suauitate harmoniæ; gustus, dulcedine saporis; olfactus, odoris iucunditate; ita tactus genitalium, semine: quod consonum etiam videtur Aristoteli, dum *lib. 10. ethic. cap.4* voluptatem definiuit operationem perfectam cognoscentis potentiæ non impeditæ, hoc est, perfectionem conuenientis in suo genere obiecti à bene affecto instrumento; atque adeò requirit ad voluptatem, non solùm obiecti præstantiam, sed & apprehendentis potentiæ incolumitatem.

Verùm Arist.ipse *lib.1.de generat.animal.& 4.probl.citat.* specialem huius voluptatis causam refert ad pruritum, & titillationem (quæ mulcebris quidam tactus est) ortam ex multi spiritus in vasis seminariis inclusi tardo motu, & dissolutione, tandem festina, simultaneáque seminis emissione, quam potissimum comitatur voluptas, hoc est, in congressus fine, *1.de gener.animal.cit.* nam quòd lentus spiritus motus, soláque effusio non exigua afficiat voluptate, ostendit quòd titillatio earum partium, in quibus multus spiritus, qui non resoluitur, delitescit, vt in mento, sub alis, pedum plantis, suauis est; & puerulis, quibus nondum semen excedit, redundat, aut emittitur, delectabilis etiam est frictio genitalium; immò & natu grandioribus, & eunuchis, & iis qui semen emittere incipiunt, suauissima etiam est Venus, quia ob viarum angustiam seminis vapor, seu spiritus magis lentè mouetur, magisque prurit: contrà verò parum delectantur, qui citissimè emittunt, (atque ideò fortè lasciuus poëta tarditatem expetit: *Crede mihi veneris non est properanda voluptas:*) & (vt inquit Arist.1.*de generat.animal.*& Auic.*lib. 9.animal.cap.5.*) qui frequenter coëunt, tum quia ex nimio congessu viæ ampliantur, parúmque immoratur spiritus, atque adeò delitiarum causa minuitur; tum quia parum coctum, minúsque prolificum fit semen: vnde assiduus vsus generationem impedit.

Adiicitur etiam causa alia nec contemnenda huius voluptatis, vis scilicet indita à natura membris ipsis genita-

A libus mutui congressus appetentissima, cum maxima delectatione, ob germinationem animalium: nisi enim summa cum voluptate coïrent propter turpitudinem actus, & subsequens tædium, possent abstinere, cum magno, vel totali generationis detrimento. Argumento autem est huius ardoris, seu appetitus ad congressum inditi partibus illis, etiam citra peculiarem vsum sanationis, aut noxij exercendi, vel redeundi ad natiuam, pristinámque constitutionem, sed sobolis propagandæ gratia, & voluptatis congressui annexæ, quòd cum maiori damno magis oblectat, & allicit; plus enim debilitat eos, inquit Auic. 20.3.*cap.11.* qui plus delectationis habent: & quòd singula animalia summa voluptate, & impetu feruntur ad sui generis animalia, licèt visu turpia & fœda sint, licétve multa interim occurrant fœminei generis animantia multò
B pulchriora. Quòd auium fœminæ ouis incubant, ventrem nudantes, & à cibo abstinentes, quò pullos excludant. Quòd pisces mares, fœminas sequantur, vt semen fœmineum iam exclusum inspergant, & fœcundum reddant, quia enim intra aluum maternam profundi masculinum semen non poterat (eo quòd nec intra se fœminæ plurimos fœtus concipere queunt, quos simul à piscibus edi voluit natura,) summo impetu, & voluptate ad fœminas accedunt, vbi primùm illæ suos edunt partus, vt veluti incubantes fœcundent. Demum & quòd bruta, vbi primùm in lucem prodeunt, veluti speciei magis, quàm propriæ conseruationis sollicita, quamprimùm in congressum rapiuntur, ac si primus ille, & magis stimulans appetitus foret inditus à natura, quem etiam in plantis, elementis, & mixtis omnibus experimur: tantus est in omnibus ad sui similia, vnionis, & coniun-
C ctionis amor, non tam ob propriam conseruationem, quàm propter germinationem, multiplicationem, & incrementum; tantúsque in parentibus ad liberorum educationem affectus, citra peculiarem vtilitatem, vt credere par sit, vim illam generandi, vires suas, & efficaciam præ aliis habere; summúmque illum amorem, & congressus appetitum, fuisse generationis instrumentis à natura inditum, quò etiam citra proprium vsum sanitatis, aut se à superfluo deonerandi, auidissimè, & voluptuosissimè in coïtum ferantur.

Cæterùm licèt prædictas causas etiam admittamus, non proinde tamen illa Galeni *lib.1. de caus.sympt. cap.8.* ab excretione noxij, seu superflui, & reditu ex innaturali ad naturalem statum, reiicienda: nec enim ita vr-
D gent adducta Turisani obiecta, vt solui nequeant. Ad primum respondetur cum Galen. ipso *cit.de caus.sympt.* quòd licèt noxia causa non sentiatur aliquando, propterea quod paulatim aceruetur, sensímque imprimat innaturalem affectum; non tollit tamen hoc, quòd conferta sit, & suauissima illius excretio: nam si dolore non afficit, quia celeritate caruit imprimendo, cur celeritate expulsionis voluptatem non inducet? ex vacuatione scilicet, celeriter & simul facta, velocíque reditu ad naturam, cuius celeritate magis respondet delectationis vehementia, quàm magnitudinis reditus, iunctis aliis de quibus suprà, exitu nempe tardo valde prurientis materiæ, angustia, & sensibilitate viarum, festino eiaculatu per exiguos, ac sensibiles meatus, &c. Fit autem ista velox excretio, tum ob validissimas, expultricem seminalium vasorum, ac-
E cedente etiam ope musculi circumdantis testes, & tractricem vteri; tum ob seminis acrimoniam, & spirituum copiam ex frictione auctam, vehementer stimulantium ad excretionem, nec dissimiliter mouentium, quàm ignis in bellico tormento ad puluerem sulphureum admotus. Adde quòd cùm ex frictione, vt diximus, spumante semine partes illæ genitales nimiùm extendantur, non mediocris dolor, & molestia in illis concitatur, idque non sola copia, sed mordicante etiam qualitate; quia verò sequente celeri excretione sanantur, & ad pristinam constitutionem subitò reducuntur, pro ratione antecedentis doloris voluptas magna conciliatur.

Ad secundum. Diuersissima ratio est in vrina, quantumuis

tumuis repentè, & confertim excreta: non enim in ampla vesicæ capacitate contenta ita turget, nec inter exeundum per liberos meatus sine mora, & retentione, cum voluptate titillat, vt eam conciliare possit suauitatem, quam semen ex adductis causis. Nec verò exigua illa vrinæ portio, quæ ex consulto naturæ à renibus ad testes descendit, & cum semine permiscetur, potissima est deliciarum causa, etsi etiam pruriat, & nonnihil stimulet; immò nec in vsum augendæ illecebræ principaliter data, sed magis ad frigefaciendum semen in sinistro teste, 14. *de vsu part. citat.* & ad facilem seminis exitum per angustos meatus.

Ad tertium. Etiam in libidinosis, qui Veneri immodicè indulgent, exiguum semen spumescens distendit, fitque superfluum, & turgere facit genitalia, corpore licèt exhausto; dum verò funditur, erumpit, & pro ratione doloris sequitur voluptas, præsertim cùm truditur ad colis angustiam, qua parte superfluum fit grauans, & pungitiuum. Verùm quia in illis semen nec copia satis distendit, nec per moram qualitate molesta vitiatur, qua excitet ad celerem expulsionem, vnde oblectatio, multò minùs delectantur.

Ad quartum. Quæ in seminis emissione in somniis percipitur voluptas, non exterioris est sensus, quum omnes tum temporis ligentur, sed imaginationis: hæc enim imaginata venere, & colis erectionem, & eam vacuationem promouet, atque in se oblectatur, & interdum multò magis quàm fieri soleat in congressu; solet enim & per somnia, & delirantibus plus veri fingere, multóque maiora proponere obiecta, quàm ipsa sint, ex causis aliunde petendis.

Verùm, vt in recentiorum diuertamus hortulos, qui de hac re plura literis prodidere, placet pro Hippocratis tutela controuersiolam componere: *Vter magis in coitu delectetur, vir, an mulier?* Hic enim auctor *lib. de genitur. num. 6. in fin.* minorem voluptatem concedit fœminæ, maiorem viro. *Cæterùm multo minùs delectatur fœmina, quàm vir in coitu, & vir etiam tempore longiore.* Nam fœminæ semen est aquosius, tenuius, minùs coctum, & minùs titillat; viri autem semen est calidius, crassius, amplius, perfectius, atque ideò magis pruriens; rursus & per plures, longiores, angustiores, & magis inuolutos meatus transit, vnde & tardiori motu. Deníque & velociùs, & magis confertim excernitur, ob validissimum eiaculatum robustioris expultricis virorum, & tractricis vteri, quæ omnes sunt immensæ voluptatis causæ, iuncta etiam maiori exolutione quæ datur in viris.

Sed obstat grauissimorum virorum auctoritas, nam Ishac *lib. 6. thoric. c. 17.* contrarium sentit: sequitur Leuinus Lemnius *lib. de occultis natur. miracul. cap. 6.* dum sic profatur: *Quæ mihi potissima causa visa est, quòd mulier in complexu, mutuóque amplexu semen conferat, & viro plus voluptatis concipiat. Cùm enim natura comparatum sit, vt genitalis seminis excretionem, propter turgidi spiritus eruptionē, neruorúmque tentiginem, ingens comitetur voluptas, ipsáque mulier geminum munus obeat, atque vtroque modo patiatur (elicit enim virile semen, suúmque cū eo permiscet) verisimile est illā plus gestire, ac voluptatis cōcipere, perfundíque affluētius, &c.* Quoniam mulier ex frictione, intromissione membri virilis, emissione tardiori proprij seminis, receptione virilis in coitu, ampliùs quàm vir oblectari videtur.

Andreas Laurentius *lib. 8. de re anatom. quæst. 7.* hanc quæstionem ridiculam putat, sed immeritò, nam Hippocratem accusat, qui, vt scribit *Gal. lib. 6. aph. 17. nihil scripsit temerè*, nisi velis librum de genitura, Hippocrati Thessali filio adscribere: nam Galen. *lib. 6. de morb. vulgarib. sect. 1. com. 29.* ex sententia Dioscoridis, vult librum de morbis esse Hipp. Thessali filij: quòd si hoc verum est, liber de genitura, huius quoque Hippocratis erit, hoc sanè argumento, quòd veluti *in lib. 4. de morbis*, enumerantur quatuor humores iis nominibus, sanguis, bilis, aqua, & pituita, sic & *in lib. de genitura*, referuntur, vt nomine aquæ quæ in splene continetur, melancholia intelligatur: nam Hipp. hunc humorem non solet hoc nomine appellare, vt constat *ex lib. 1. de natur. human.* & ex illo *libello Galeni*, quem inscripsit, *Beuis denotatio dogmatum Hippocratis*, veluti refert Stobæus *serm. 101.* Ergo si liber quartus de morbis, à magno Hipp. fuit conscriptus, seu potiùs ab Hip. Thessali filio, qui fuit in arte peritissimus, liber quoque de genitura est laudandus, nec eius præcepta temnenda.

Concilia ergo hos auctores hoc modo: nam mulieris voluptas maiori temporis spatio durat; viri autem intensior est, & vehementior, ob causas dictas, quidquid poëta effrænatam dixerit, fortiorem, & magis insatiabilem earum libidinem: intelligendus enim est de coëundi appetentia, quæ vehementissima vtero est, atque ideò semper sitiens nuncupatur, sed non proinde maiorem suscipiunt ex congressu suauitatem, & voluptatem, quanquam non ita citò satientur; voluptas enim magis ad obiectum, & modum recipiendi, vel expellendi, quàm ad desiderium consequitur, intensior, vel remissior: quamuis ad oblectationem non parum etiam faciat rei fruendæ voluntas, seu appetitus. Consule si placet, Auic. 21. 3. c. 2. Aponensem *dif. 34. & 4. probl. 15.* Thom. à Viega *lib. 6. de loc. affect. in com. cap. 6.* Marcel. Donat. *lib. 4. de medic. histor. mirabil. c. 17.* Galeot. Mart. *lib. de promiscua disciplin. c. 18.* Rorar. *in suis contradict. Hipp. num. 14.* His adde nouissimum Paulum Zacchiam, Medicorum Romanorum decus, qui *lib. 3. quæst. Medico-legal. tract. 1. quæst. 7.* de hoc argumento inter omnes ingeniosissimè disseruit.

HISTORIA XX. RHASII, *De minuendo coïtu.*

Coïtus assiduus, camphoræ vsu minuitur.

Phlegmaticus quidam sumpsit ter in potu in quindecim diebus aur. pondus sex de camphora, & eo incisa fuit luxuria ipsius penitus, tamen debilitatus est stomachus ipsius, ita quod digerebatur cibarium ipsius per menses, deinde corrupta fuit ipsius complexio, & aliud malum præter hoc non fuit passus, sed deinde curatus est cum calidis, &c. Rhasius* lib. 24. continent. tract. 3. cap. 1.

PARAPHRASIS.

Ab immodico & frequenti veneris vsu plurima, eáque irreparabilia mala oriri, latè diximus *lib. 1. in comm. histor. 73. & in hoc lib. in comm. histor. 9.* probántque Auicenna 19. 3. *tract. 1. cap. 11.* Paulus *lib. 1. cap. 37.* Celsus *lib. 1. cap. 1.* Nam corpus rarius, frigidius, debiliúsque reddit, spiritum & sanguinem resoluit, virtutes mortificat, & substantia nobilissima corpus defraudat, adeóque hoc verum est, vt sæpe plures in ipso concubitus actu, exhaustis viribus, expanso ad externas partes calore animam efflasse, veterum, & iuniorum scientissimi memoriæ promulgarint: de quorum classe sunt Galenus *lib. 1. de sem. cap. 16.* Valerius Maximus *lib. 9. cap. 11.* Plinius *lib. 7. cap. 53.* Alexand. Benedict. *lib. 24. de curand. morb. cap. 22.* Fulgosius *lib. 9. cap. 12.* & alij, quos citat Rauisius Textor *in officina sua, tit. de iis qui in venereo actu mortui sunt.*

Huius rei causa licèt sit manifesta, illustratur tamen ab Hipp. *lib. de genitur. n. 2.* dum sic ait: *Sic autem in homine ab humido spumescente, id quod robustissimum est, & pinguissimum secernitur, &c.* Ex hoc loco apertè colligitur, valentissimum, hoc est, semen in venere excerni, hoc enim ex robustissimis substantiis, sanguine nimirum valde elaborato, seminali humiditate, spiritúque implantato ritè conficitur, in quibus corporis robur, vigor, & firmitudo consistunt. Quo pacto spiritu multo vacuato plures animo deficiunt post venerem, præsertim qui in coïtu nimiùm oblectantur, vt notauit Auic. 20. 3. *tract. 1. cap. 11. & 21. tract. 3. cap. 15.* Assiduus enim concubitus viscera eneruat, cerebrum exhaurit, spiritus suapte natura tenuissimos resoluit, & ventriculum suapte natura neruosum, & frigidum debilitat.

Hoc quoque probat Galenus *lib.1. de sem.cap.16.* hoc modo. *Omnes animalis partes non tam seroso humore, quàm vitali etiam spiritu priuantur; siquidem hic quoque ex arteriis vnà cum genitali humiditate excernitur: nihil igitur mirandum est, si ij qui immoderatiùs coïtu viuntur, imbecilliores euadant, quum & vniuersum corpus vtrorúmque horum pu-rissima parte fraudetur, & accedat etiam voluptas, quæ vel sola idonea est ad vitales vires dissoluendas, vt nonnulli iam nimia voluptate affecti interierint, &c.*

Non immeritò ergo auctor noster, ad minuendum coïtum auxilia præbuit, in phlegmatico, qui cùm ob copiam pituitosi, & serosi humoris flatu turgeret, hac de causa ad concubitum erat procliuis. Quare ne ex superfluo veneris vsu, vires exhausto humido primogenio, & resolutis spiritibus euanescerent; & sic huius purissimæ substantiæ absentiam persentiscens, in deteriora, eáque sæuissima vitia laberetur ista de causa contracta, illi ad minuendam concubitus appetentiam auxilia apta præscripsit. Huius enim sortis homines quum sint caloris innati inopes, à frequenti concubitu extremè læduntur. *Multitudo* enim *desiderij*, inquit Auic. 20. 3. *tract.1. cap.25. quando est cum fortitudine corporis, & sanguineitate, & sanitate complexionis, & adolescentia ætatis, & potentia super coïtum, absque successione debilitatis, non est necessarium, vt occupatio sit in regimine eius, & fractione ipsius, &c.* Contrà, si debiles sint, & frigidi, ex frequenti concubitu læduntur valde.

Camphoram elegit inter cætera: nam cùm sit frigida & sicca in tertio gradu, ex Auic. *lib. 2. tract.2. cap.133.* seminaria vasa refrigerat, semen cogit ac inspissat, & sic abscindit coïtum: quare testibus & lumbis illita, Veneris stimulos coërcet, & extinguit. Hoc medicamentum ter per interualla exhibuit, timens, si continuis diebus exhiberet, ne viscera læderentur. Propinauit autem quælibet vice aureos duos, hoc est, octo scrupulos, quoniam aureus licèt sit pondus drachmæ vnius cum dimidia apud Saladinum *part.3. de ponderibus, & mensuris*, & Benedict. Massar. Vicentinum *eodem tract.* tamen ego sextam vnciæ partem, hoc est, scrupulos quatuor pendere arbitror, cum clarissimo Nicol. Fontano, Medico Amstelodamensi, *qui in suo eximio lib. institut. pharmaceutic. sect. 1. cap.1.* aureum à solido, hexagio, & sextula solùm nomine differre admonuit.

Hic, camphora exhibita, cùm esset pituitosus natura suapte, postea de debilitate ventriculi est conquestus, ita vt coctiones non ita essent prosperæ, & faustæ: nam ex frigiditate medicamenti ventriculus læsionem contraxit: cùm enim natura animalibus vice terræ ventriculum, velut promptuarium cibi fabrefecerit, ex Galen. *lib.2. de caus. sympt. cap.3.* & vniuersum alimentum excipiat, illud accuratè elaboret, & quod in eo recrementitium & inutile est, infernè pellat, benignum verò & vtile, per venas, quæ tum ad ipsum ventriculum, tum ad intestina perueniunt, distribuat, ex Galen. *lib.4. de vsu part. cap.1.* cibósque totus complectatur, ex Gal. *lib.3. de facult. naturalib. cap.4.* & alimentum concoquat, cur mirabimur, si ex camphoræ frigiditate nimia ventriculus frigiditatem contrahat, & ad coctionem reddatur ineptus, si coctio perficitur calore, ex Arist. *lib.4. meteor. cap.2.*

Huic malo occurrens Rhasius, frigidum ventriculi intemperamentum correxit, medicamentis (vt par erat) contrariis, calidis nempe, & roborantibus, edoctus à Gal. *lib.7. meth. cap.6. & 7.* docente, ventriculi intemperantias esse corrigendas contrariis; quo loco plura recenset, quæ ventriculum firmant, ac roborant: ea sunt oleum mastichinum, opobalsamum cum purpura, nardinum vnguentum. Per os verò administrat vinum, & mel. Et si fortè cruditas adsit ex debili coctione orta, stomacho apponit vnguenta, emplastra ex aloë, mastiche, oleo nardino, & purpura, & *lib.8. meth. cap.5. & 1. ad Glauc.14.* varia exhibet in potum medicamenta, quæ robur ventriculo conciliant.

Frigida & humida intemperies, calefacientibus & exiccantibus curanda est; hæc enim præterquam quòd naturæ sunt familiaria, quia hæc meliùs sustinet calo-

A rem, etiam ventriculum roborant, ac firmant. Sed cùm multa sint in hunc vsum inuenta auxilia, potiora in compendium redigam, quæ si priùs purgato corpore exequaris, erunt vtiliora.

Vinum refrigerato ventriculo est antidotum præstantissimum, inflationes enim præcordiorum discutit, vt multis exemplis confirmat Ruellius *lib.23. de nat. stirp. cap.9.* vnde iulapia ex vino naturam nostram roborant, vitam conseruant, atque producunt, teste Quercetano *lib.1. diætet. tit. de vino.*

Iuuat aqua absinth. fœnicul. origan. cinnamomi, serpilli, calendulæ, anisi, caryophyllor. menthæ, melissæ, hyssopi, anethi, betonicæ, & radicis Angelicæ, quarum aquarum vncias quatuor ieiuno ventre exhibebis, oblata priùs tabella vna aromatici rosati, diarrhod. diagalang.

B diacinnamom, aut theriaca antiqua, aut conserua ex flore stœchados, rorismarini, aut betonicæ.

Vtilia sunt artificialia vina, vt hyssopi, absinth. anisi, fœniculi, passularum, rorismarini, origani, euphrasiæ, nucis moschatæ, guaiacinum, passulatum, cuius conditionis sunt vinum Hippocraticum. His adde aquam vitæ, vel anisi cum saccharo. Varia clareta etiam sunt saluberrima, quorum vnum, aut alterum cochleare, vt ait Quercetan. ventriculum roborat, eiúsque cruditates, & flatulentam materiam tollit.

Decocta præstant parata ex pauco aniso, cumino, caruo, flor. camomil. absinth. galanga, cinnam. cubebis, caryophyl. ligno aloës, radice chin. smilac. asper. ebeno, mastich. & radice vocata sassafras.

Fomenta cum spongia imponuntur summa cum vti-

C litate stomacho, quæ flatus discutiunt, coctionem iuuant, & flaccidi ventriculi vires collapsas firmant: fiunt ex decocto melilot. absinth. calament. nardi, anisi, cumini, fœnicul. caryophyl. menth. puleg. origan. calaminth. serpil. aneth. rosar. rubear. calam. aromatic. galang. zedoar. calam. aromat. mastich. lign. aloës, coral. rubri, nucis moschat. rhapont. Decoctum autem in vino parari potest, quod collapsas ventriculi vires strenuè refocillat, cuius vsus in ablutionibus, extractis, odoribus, & aliis quæ vino conficiuntur, atque propinantur, est vtilissimus: nam medicinæ, quæ tardæ sunt operationis, si in vinum infundantur, vigorem sumunt, acuuntúrque vt ait Alphonsus Ferreus *cap.1. de vini exhibit.* quare nec cibus, nec medicina vino vnquam priuari debent, nam est simile calori nostro, & medicamenta penetrare facit vt Auicen-

D na inquit *3.1. cap.2. de regim. aq.*

Olea etiam roborandi ventriculum vires habent, vt oleum menth. absinth. nard. mastich. anisi, fœnicul. caryophyl. nucis moschat. cinnam. balsam. sulphur. croc. costi, ebeni, terebinth. naphæ, belzoini, maceris, piperis, de corticib. malor. arantior.

Pulueres offeruntur in vino, aut è iure gallinæ, aut extrà apponuntur in sacculis; nam calefaciunt ventriculum, exiccant, & roborant. Præcipui sunt rosar. absinth. coriand. anisi, fœnicul. cinnamom. zingiber. caryophyl. nucis moschat. macis, galang. cubebar. calam. aromatic. gentian. zedoar. mastich. radic. tormentillæ, galliæ moschat. ligni aloës, mosch. ambar. piper. origan. pulegij, cymin. carui, myrtil. coral. rubri.

Electuaria etiam calefacientia ventriculum roborant,

E vt sunt aromaticum rosat. aromat. caryophyllatum, dianthos, diaxyloaloës, diagalanga, dianisum, diacyminum, diacinnam. diazingib. diaspoliticum, diatrion pipereon, electuar. ex citro, rosata nouuella, dirrhod diamargarit. calidũ: ex quibus speciebus cum miva citonior. cum aromate, & syrupo de corticibus citri, aut rhodomelite, possunt parari antidota ventriculo roborando vtilissima.

Vnguenta ex dictis oleis, & pulueribus cum cera construi possunt, quæ cum euidenti vtilitate ventriculo imponuntur. Ex his possunt parari emplastra, seu cataplasmata, quæ ori ventriculi admoueri queunt. Roborat ventriculum calor manus eiusdem laborantis, vel alterius hominis sani, vel catulus, aut puerulus ventri admotus; quomodo autem à calore externo caliditas interna iuuetur, & foueatur, lege *hist.66. lib.2.*

Cùm

Cùm autem ex immodico Veneris vsu sæua damna A propullulent,immò adueniant tabes, & mors meritò hæc præcauere satius putauit,exhibito medicamento frigidissimo,ex cuius vsu licèt ventriculi calor minueretur,tamen ampliùs optanda est noxa, quàm mors, vt rectè dicebat Gal.12.*meth. cap.* 1. & *minus damnum maiori vtilitate est redimendum*,ex Gal.*lib.*1.*aph.*24.

QVÆSTIO XXXIV.

Vtrùm camphora sit frigida, an calida, vt contra Auicennam Mathiolus sensit.

COMMENTARIVM.

DE *camphora.*] A sapientissimis medicorum, diu & B importunè quæsitum,num camphora sit frigida,vel calida. Sed in hac dirimenda lite sunt ancipites:nam pro vtraque parte æqualia videntur esse momenta rationum. Eius frigiditatem arguit adstrictio,congelatio, quoniam capitis dolores mulcet illitu, incandescentes inflammationes restinguit,iecoris ardorem compescit, sanguinem cogit, renes, & seminaria vasa refrigerat, & venerem sic extinguit,erysipelata mitigat, aduersus gonorrhæam, & alba vteri purgamenta efficax est.Idem præstat pubi, seu imo ventri, testibus, renibúsque admota, sanguinem è naribus profluentem sistit, collyriis ad calidas oculorum ægritudines vtiliter imponitur, corpora à putredine sua frigiditate præseruat,diarrhϾ opitulatur,febribus remedio èst,somnum conciliat, ex Auic.3. 1.*tract.*2. *cap.* 10. quo pacto est frigida, & sicca in ordine tertio, ex mente C Auic. *lib.*2. *cap.* 133. subscribunt Serapio, & Platearius *cap.prop.de camphor.*Garzias ab Horto, *lib.de aromat. quæ ex India adsportantur,colloq.*32.Cristoph.à Costa, *eodem tract.cap.*25. Andreas Lacuna *lib.*1.*in Dioscorid. cap.*75. & Patres *in Mesuem, in com.trochiscor.de camphora.* Hos trochiscos, sicut & oleum eius conferre ad febres ardentes monuit Mesuë; compescunt enim sanguinis feruorem, ventriculi, & hepatis calidam intemperiem corrigunt,sitim mitigant,hecticæ,& phthisi conferunt.

Contrà faciunt multa, quæ eius caliditatem arguunt manifestè, gustus, qualitas,odoris acrimonia, aërea substantia, pondus, raritas, & siccitas. Insuper si sententiæ Galeni standum est *lib.*4. *de vsu part.cap.*9. dicentis nullum frigidum promptè comburi, videtur camphora calida esse & sicca, nam igni imposita ardet, & in flam- D mam citissimè conuertitur. Audi *loco cit.*Galenum, dum de pinguedine loquitur: *Quæ certè quòd calida res sit, dignoscitur & sensu ipso,vtentibus ea nobis vice olei:indicat autem id non minimùm,quòd facilè in flammam transmutetur, tanquam ad flammæ naturam proximè accedat: nihil enim frigidum promptè comburitur*, &c. repetit *lib.* 3. *de temp.cap.*5.§.*Verbi gratia si oleum calidum est, non id inde spectabitur,quòd glutinosum,aut pallidum, aut leue est, sed quòd facilè inflammatur: id namque erat illi calidum potestate esse, quòd celeriter in energia calidum mutatur*, &c. Quare Pandectarius,*cap.*119.& Proprietarius, superioris sæculi Medici eruditi,calidam & siccam in secundo ordine proponunt.

Vidit istam controuersiam Mathiolus *lib.*1.*in Dioscorid.cap.*71.*de Lentisco*, argumentorúmque difficultate E perterritus,camphoram esse calidam & siccam arbitratur, codicésque Auicennæ esse mendosos sibi persuasit. Sed errat,nam in antiquis Auicennæ codicibus, & in germana versione legitur, quòd camphora sit frigida & sicca in gradu tertio.

Doctissimus Renodæus *lib.*1.*de materia medica,sect.*9. *cap.*2.*de Caphura,*rectius dubitationem explicuit,dicens: camphoram diuersis constare partibus, nam cùm mixtæ sit facultatis, frigidis & siccis partibus constat, & sic cogit, retinet, inspissat, & contemperat; odore verò, spirituum tenuitate, & partium aërearum ope calefacit, & sic subtilibus partibus constans, repositain auram euanescit,& ardet, vt notat Scaliger *exercit.* 104. *num.*8.*in Cardanum.* Nec dubites: plura enim sunt, quæ cùm variis partibus prædita sint,varias, & longè contrarias ex se promunt vires. Sic opium frigidum est,licèt amarissimum sit,& ita acre, vt linguæ impositum exulceret. Argentum viuum frigidissimum est, quum in perpetuo sit motu ob tenuissimas partes,quibus constat, quarum merito resoluit,calefacit,penetrat,viscidam, tenacémque pituitam attenuat,incidit,& per sputum,aluum, sudorémque expurgat,& eam firmiter adhærescentem è distantissimis partibus attrahit. Sic alia quamplurima,ob diuersas quibus pollent,vires,varios effectus producunt,vt lentes, aloë,rhabarb.psyllium,ferrum,chalybs,rosa, lac. Solue secundò cum Manardo *in com. Trochiscor.de Camphor.* Legitima Camphora est frigida; factitia, quæ præsertim ad nos ex India adulterata affertur, & bitumine infecta, calida est. De Camphoræ electione, lege Mathiol. *loc. cit.* Medicos Colonienses *in com. Mesuæ, tit. de Trochisc. Camphor.* & elegantissimum Cronemburgium *lib.* 6. *de compos. medicam. in com. Trochisc. de Camphora,* Abhenguefit Arabem, qui *in suo de simplic. medicinarum libro*, de Caphura rectè conscripsit. Iuberam *in reformatione medicamentor. cap.* 95. & nuper Tobias Aldinus proposuit *in suo lib. de plantis horti Romani.*

HISTORIA XXI. GALENI,

De colis palpitatione.

Colis palpitatio, Carminantibus auxiliis curata.

IN *illo enim cui assiduè colis palpitatio præcesserat, causa erat * spiritus flatuosus, ad quem cùm omnem curationem conuertissem, hominem sanaui*, &c. *Galenus* lib. 6. de loc.affect.cap.vlt.

PARAPHRASIS.

MIserabilis profectò est colis ignauia, & ad congressum venereum impotentia: miserabilior ob labores, & pericula multa, eiusdem partis contraria constitutio, hoc est immoderata distentio citra appetentiam veneris contingens: cùm enim Paulus *lib.*3.*cap.*56. Satyriasim, naturalium palpitationem esse proferat, quæ vasorum seminariorum inflammatoriæ dispositioni superuenit,vt firmat Auic.20.3.*tract.*1.*cap.* 37.eueniátque ob genitalium partium feruorem nimium, vt ex priscorum mente explicant Mercurialis*lib.*4.*de morb.mulier.cap.*10. & Mercatus *lib.* 2. *de morb.mulier. cap.* 10. hunc ægrum priapismo laborasse mihi persuadeo, de quo affectu latiùs infrà:nam, vt *cit.loco* notauit Paulus, satyriasis ex phlegmonosa seminalium vasorum dispositione ortum ducit,in languorem, & resolutionem eorundem vasorum migrat, & neruorum distentionem, conuulsionémque minatur. Accedit quòd morbus rarus est, & sæpe cum alui fluore, & frigido sudore interficit. At verò Galenus hunc carminantibus oblatis persanauit.

Hoc manifestè asserit Aurelianus *lib.*3. *tardar. passion. cap.* 18. qui satyriasim à priapismo distinguit, licèt hi affectus conueniant in rigida, & inuoluntaria penis tensione; quoniam Satyriasis, acutum malum est ex conuulsione ortum, breui hominem consumens cum immensa veneris libidine, cui mors ferè superuenire solet. Priapismus verò tarda passio, ex plurimo flatu, nec facilè solubili, intra fistulosum neruum contento. Hoc ergo affectu laborasse hunc ægrum firmat Thomas à Veiga *in com.huius loci,num.* 6. dicens: *Frigida affectio est palpitatio,quare non ab arteriarum spiritu, sed à flatu in fistuloso neruo, & genito, & denso.* Explanata namque causa naturalis erectionis, de qua eleganter agit Laurentius *lib.*7. *de re anatomic. quæst.* 6. inuestigat Galenus morbosam,quam magis in fistuloso neruo, quam in arteriis esse constat.

Neruum hunc,quem colem dicimus, multis nominibus antiquitas decorauit.: nam multoties penem, haſtam, mutonem, caulem, virgam,faſcinum virilem,ſcapum,veretrum,verpam,mentulam, caudam ſalacem, neruum fiſtularem, genitale, aut membrum virile nuncuparunt, *vt cit. loc.* prædixit Laurentius, & pluribus nominibus inſigniri, ab otioſis, pronis in venerem, meretriculis, lenonibus teſtatur Columbus *lib.* 11. *anatom. cap.* 15.ob quam cauſam ab amantibus priapus dici ſolet, de cuius etymologia plurima priſci poëticè fabulantur, & notant Euſtathius *in lib.2.iliad.cap.*22. Athen. *lib.* 1. *cap.*27.Diodor.Sicul.*lib.*4.*cap.* 2. & de eius apud Ægyptios ſimulachro,pulchrè,& ad naturæ vires conſentaneè diſputat Suidas.

Virile ergo membrum, corpus eſt neruoſum ex pubis oſſibus ortum, cui ſimile in toto corpore non inuenies, & cui venæ. & magnæ arteriæ inſeruntur. Inſuper hoc nec tenſum ſemper eſſe oportuit propter moleſtiam, & periculum; nec perpetuò laxum, quòd foret omnino inutile; ſed viciſſim flaccеſcere, contrahi, & quieſcere, & pro vſibus tendi,dilatari, ac moueri opus fuit. Naturalis erectionis cauſam docet eſſe innatam pudendi facultatem, quæ ſui muneris non ignara, inſtar aliarum corporis facultatum, vbi primùm animal ad coïtum incitatur, ex inſita doctrina penem diſtendit, aptéque ad congreſſum diſponit; licèt enim operis inſcia, & indocta natura ſit, hoc eſt,carens omni externa diſciplina, omnium tamen opifex eſt, 3. *art.med.*87. & ſponte ſuas inuenit, atque exequitur motiones, vt ſolerter dictauit Gal. *lib.6.de loc.cap.vlt.*& prædixit *Hipp.* 6.*epid.ſect.* 5. *text.*2.quicquid Aſclepiades,ſcribente Gal.3.*criſ.* 8. affirmauerit naturam eſſe inertem, quum vniuerſa illius opera,vtpote mirabili induſtria, & ſummo artificio pleniſſima admirentur ſapientes;de quo paſſim Gal.*in lib. de vſu part.* præſertim *lib.*1.*cap.*3.*&* *lib.*3.*cap.*10. *&* 15. Plinius *lib.*11.*cap.*2.

Quamuis autem à flatuoſo ſpiritu per arterias influente turgeat etiam pudendum, dilatetur, atque in tumorem attollatur, præcipua tamen naturalis tenſionis cauſa in neruo fiſtuloſo conſiſtit, tum quia actiones à propriis partium eſſentiis oriuntur; tum quia arteriæ quantumuis preſſæ, exprimere non poſſunt flatum in fiſtuloſum neruum,niſi is diſtenderetur;ideò namque repletur,quia diſtenditur, non è conuerſo; quod ſimiliter in pectoris,cordis,& arteriarum motibus agnoſcimus, ad quarum partium diſtentiones ſequitur aëris ingreſſus,& repletio.

Cùm ergo neruus fuerit diſtentus, ſequitur ex arteriis ſpiritus, quemadmodum pulmo thoracem ſequitur, ob eam quam habet ad motum ipſius ſequelam. Diſtenditur autem ſponte neruus,aut ſtimulante deſiderio, vt diximus,ex meditata venere, vel mordicatione, aut acquiſito calore; irruente deinde ſpiritu vaporoſo impletur, rigidúſque fit, & inſigniter intumeſcit; eodem verò diſſoluto, contrahitur ruſus, concidit, & flacceſcit: nam ab ſpiritu, non humore inflari indicat celer eleuatio, & ſubſidentia. Cæterùm longè aliter contingit in morboſa erectione; huius enim cauſa, flatus cùm ſit ventoſus ex craſſis, & viſcoſis humoribus cum mediocri calore genitus, 3. *de ſympt.cauſ.*2. *&* 9.*ſec.loc.cap.*9. vnde Paulus, Aëtius, & omnes ſua hauſere, magis in arteriis quàm neruo ipſo exiſtit: facilius namque eſt illis apertis, ſpiritus flatuoſus,quibus arteriæ turgent,in corpus fiſtuloſum effundi,quàm in hoc ipſo gigni,quod etiam euentus crebritate confirmat Galenus. Dignoſces verò ex præcedenti palpitatione,oriri priapiſmum à genito,& denſato flatu in fiſtuloſo neruo: palpitatio enim cùm frigida affectio ſit, vtpote cauſam habens materiam ventoſam, à calido arteriarum ſpiritu fieri non poteſt.

Cur colis, oſſeus, ſolidus; ex arteria ſola conſtructus non fuerit,explicat Veſalius *lib.*5.*fabric.*14. Penem enim ita fabrefecit natura, ſpiritu repletum, vt inſigniter turgere poſſit, & rurſus eodem ſpiritu diſſoluto concidere: nam hoc modo ad venereos congreſſus,ſeminis eiaculationem,& libidinis ſtimulos ſummus rerum opifex creauit, atque conſtituit. Is ergo neruus cauernoſus, & fiſtulæ modo excauatus,conſtat ex duobus neruis cauis,meatu vnico membranoſo,ſemini & vrinæ communi,quatuor muſculis, venis, arteriis, & neruis plurimis, membrana neruoſa,& cute miro artificio fabricata,vt Galenus 14.*de vſu part.*13.edocuit manifeſtè:explicat eruditiſſimus Spigelius *lib.*8.*de fab.corporis humani,cap.*17.

Huius affectus cauſam eſſe vaporoſum, flatuosúmue ſpiritum firmat Gal.14.*meth.cap.*7.*&* *lib.*3.*de cauſ.ſympt. cap.*2.*&* 9.*de compoſit.medic.ſec.loc.cap.*9.qui ex humoribus viſcoſis, ac craſſis per moderatam caliditatem gigni ſolet. Verùm vbi in eodem fiſtuloſo neruo flatuoſus ſpiritus fuerit genitus,ex continua eiuſdem, quæ præceſſit, palpitatione dignoſces: quemadmodum è diuerſo, vbi ſupra modum arteriarum ora, quæ ad pudendum deueniunt, fuerint patefacta, ac propterea affatim ſpiritus multitudo ad ipſum colem affluat,nullum tale ſymptoma præcedere ſolet. Ex quibus conſtat affectum hunc à vaporoſo, nebulosóque flatu in hoc neruo genito originem duxiſſe. De hoc argumento conſule Fernel. *lib.6. pathol. cap.*13. Altimar. *lib.de curand. human. corpor. malis, cap.* 105.Chriſtoph.à Vega *lib.*3.*art.medic.ſect.*10.*cap.* 4. Vidum Vidium *lib.*11.*de curat.membrat.cap.*12.

Plurimæ ſunt cauſæ, quæ calorem noſtrum imbecillitant, à cuius debilitate flatuum copia gigni ſolet in corpore noſtro. Cauſa efficiens, primaria, & immediata eſt debilitas natiui caloris. Secundaria, & remota, eſt humidum quoduis; ex quo, cùm viſcidum fuerit,& craſſum,debilis calor flatus eleuat,quos præ impotentia diſcutere nequit. Ad horum ergo reſolutionem, cùm Galenus omnem curationem conuertiſſet, ægrum perſanaſſe gloriatur. Sed quæ præſidia adhibuerit, non explicat. Dic.Spiritus flatuoſi cauſa, eſt humor craſſus, & lentus, ex Gal. *loc.cit.* Offerenda ergo ſunt alimenta boni ſucci, facilis coctionis, nam hæc vel à remiſſiori calore facilè ſuperantur: maximè ſi ſint aromatis condita, quæ natiuum calorem egregiè reſtituunt, flatúſque abſumunt. Hunc vſum complet optimi mellis vſus,quod auctore Galeno 7.*meth.cap.*7.& alibi,in naturis frigidioribus probum ſuccum gignit,& leuiter calefaciendo nonnihil detergit, & cruda excrementa concoquit, & per aluum expellit.

Pro potu prodeſt vinum antiqum,odorum,generoſum, in quo præſertim abſinthium, & aromata calida infundantur. Aqua ſit cocta cinnamomo, aniſo, aut radice chinæ. Aër ſit calidus ſiccus. Humorem pituitoſum Galenus imperat vacuandum per vomitum, cum Paulo *lib.*3. *cap.*56. timens ne ex præcipiti lapſu humorum in infernas partes, geminetur malum: at de violenter vacuantibus eſt intelligendus, vel quando purgatio initiante fluxione celebratur. Quapropter ex vſu ſunt clementia, quæ ſuauiter humores per aluum deriuent, velut ſunt agaricum, mechoaca, pruna ſennata, ſyrup. ex multiplici infuſ. roſ. perſic. ſyrup. de ſen. epithym. polipod. quæ ſi cum carminantibus miſceantur, ſtrenuè prodeerunt;dummodò flatus reſoluentia non ſint nimis intenſa, nam ſic flatu pluſquam oportet attenuato, maior fit inflatio, & grauiores dolores propullulant, quod præceptum in omnibus flatulentis affectibus,præſertim inteſtinorum,eſt obſeruandum.

Mandantis quoque partis ratio eſt habenda, quæ ſæpe ventriculus eſſe ſolet, interdum lien, aliquando hepar, quæ viſcera cùm intemperie frigida laborant, flatus creant,quos ex ructu,rugitu,fluctuatiõne, & dolore circa has partes percepto facilè venaberis: maximè ſi adſint cruditas,tarda, difficiliſque concoctio, inflatio ventriculi,nauſea, vomitus; ex quibus cauſis flatus ſuboriri,certiſſimum eſt.

Oportet ergo officinas coctionis roborare, & flatus genitos abſumere. Hoc opus efficiunt clyſteres ipſi, qui parantur ex oleis,ac decoctis digerentibus, & carminantibus,vt ex ſemine aniſi,carui,dauſi,fœniculi,an. ʒß.ſem. apij, & aneth.an.ʒiij. flor. chamæmel. melilot. ſambuci, rut. anthos, an. P. ij. & facta decoctione in aq. & vino cretico, cum aq.vitæ ℥ij.& ʒij. mellis anthoſati, & ℥ij

olei

olei rutac.& ℥.ß.hier.fiat clyster,qui calidus iniectus, & diutissimè in ventre retentus, mirè flatus discutit. Hunc si pares ex iure galli veteris, cum iisdem medicamentis priùs decocti, adiectis ℥iij. vrinæ pueri impubis, & ℥j. fermenti acris, erit præstantior.

Ex iis medicamentis cum saccharo, adiecta nuce moschata,& caryophyllis, possunt fieri pulueres, tabellæ: & cum conserua flor.anth. & saluiæ, parantur electuaria; quæ potenter discutiunt. Linimenta fiunt,emplastra,culcitræ,fomenta, ex plurimis roborantibus medicamentis, quorum syluam in superiori historia descripsimus. Iuuant sudorifica ex ebeno,smilace aspera,& radice chinæ: Balnea Thermalia summo sunt ex vsu, & cætera quæ partes naturales tuentur,& roborant.

QVÆSTIO XXXV.

Vtrùm flatuum generatio oriatur à debilitate caloris innati, vt opinatur Galenus.

COMMENTARIVM.

S*Piritus flatuosus.*] Non censebitur à medica facultate alienum, vt Galenica ingressi pomœria, per transennam licèt,præscribamus, quæ huius flatuosi spiritus caussa sit primaria: nam de antecedente suprà ostendimus, esse humorem crassum,viscidum,qui num à debili,moderato, aut immodico calore vertatur in flatus, nunc enodandum. Artis medicæ fulgentissimum iubar rem sic determinat *lib.3.de sympt.caus.cap.2.* dum sic ait: *Est autem & horum generatio in ipsis,quæ in ventre sunt, locis, succis quibusdam pituitosis,vel cibis inibi à deficiente calore in halitum solutis:quippe syncera frigiditas prorsus halitum non facit,quòd scilicet ea nec attenuat,nec conficit,nec alimentū dissoluit:fortis verò calor, cùm longo interuallo nutrimentum superet,ampliùs quàm pro halitu generando id attenuat, nisi tamen flatuosum sit natura:tunc enim gignitur spiritus quidam turbidus,ac vt sic dicam,nebulosus,cæterùm exiguus,& breuis temporis,ita vt vno,vel altero ructu vacuetur. At calor qui in cibos agit,cæterùm diminutè,is eos quodāmodo dissoluit,non tamē prorsus conficit,atque hinc oritur flatuosus spiritus.* Explicat ingenuè Valleriola *in com.* & exponit Ludouicus Lemosius affabrè *in com.c.8.lib.12.meth.Gal.disp.4.*

Sicut enim,inquit Galenus ibi,*extrinsecùs tum frigidissimi status sunt sereni, soléntque maximè flante borea fieri; tum calidissimi,qui æstatis tempore incidunt,ambientem aëra purum reddunt:qui verò inter hos sunt,nebulam gignunt:ita in animalibus,neque in caloris summa imbecillitate,nec cùm idem nimium est vehemens,sed in iis,qui inter hos sunt flatibus,flatuosum excrementum gignitur. Atque id cùm per os excernitur, ructum creat: cùm per sedem, sonorum, silentémue flatum: cùm verò neutra parte emittitur, symptoma creat,quod inflatio vocatur. Iam is flatus in tenuibus gignuntur intestinis,& in iis quæ circa ieiunum sunt locis, maximè consistunt.*

Deinde Galenus *lib.4.acut.com.42.* de flatuum generatione verba faciens,sic ratiocinatur: *Conatur siquidem caliditas natiua corporis humores tum dissoluere, tum effundere,sed tenuare ipsos,& per inuisibilia foramina excernere nō potest. Cùm verò perfectè languet, neque soluere incipit,atque ob id spiritus flatuosus non summè languente natiua caliditate ortum habet,&c.* probat *lib.4.acut.com.11.& lib.6. epid.sect.3.com.12.§. Prorsus enim flatu repleri, ab ingeniti caloris debilitate prouenit: eo namque rectè valente, horum nihil exoritur.&c.* firmat *lib.6.aph.1.& 5.aph.com.vlt.* sequuntur Paulus *lib.3.cap.38.* Oribas. *lib.9.synops.cap.11.* Auic. 13.3. *tract.5.cap.1.* Auerrhoës *lib.3.collig.cap.16.* Mesuë *tract.de ægritudinib.stomachi,cap.11.* Serap.*tract.2. cap.18.* & omnes propemodum recentiores satis confirmant,nixi Arist.doctrina, 2.*meteor.cap.4.* qui flatus non à calido vehementi,sicut nec à frigido, sed à languido calore gigni asseuerat.

Sed hæc sententia patitur obiectiones plures. Cùm enim calor à multis causis debilitetur, plurimæ quoque erunt inflationis causæ: Primò, calor à frigore per se mi-

A nuitur, tanquam à verè contrario, quo nomine frigida epota flatus generat,& hydropem accersit, apud Gal.*lib. 6.de loc.cap.1.* Secundò,à prohibita transpiratione, qua sponte marcescit calor omnis. Tertiò,à defectu materiæ, qua denegata innatum ignem perire est necesse. Quartò, ab ineptitudine materiæ,quam,ob crassitiem calor conficere nequit, sed in flatus vertit. Quintò, à suffocante copia,ob quam obruitur innatus ignis,& extinguitur. Sextò, à nimia siccitate, humidum, caloris pabulum absumente. Septimò,ab ignea caliditate, vt accidit in priapismo,ex Gal.14.*meth.cap.7.* imponente in hoc affectu frigida lumbis, venámque refrigerij causa secandam imperante; & in mirachiali, flatuosáque melancholia experimur manifestè, cum Galeno *lib.3.de loc. affect.cap.7.* in qua flatus imminui oblatis refrigerantibus, refracto im-
B modico pylori calore, *inibi* ex Dioclis sententia asseuerat. Quo pacto aliquando spiritum calidum flatuosum in corpore gigni testis est Galenus *lib.4.acut.com.42.§. Verùm cùm spiritus calidus,flatuosúsque ad caput fertur ob humorum prauitatem,&c.*

Hæc verò facilè solues, si priùs aduertas quòd sicut in magno mundo,solis, & stellarum actione duplex exhalationis genus eleuatur,auctore Aristot. *lib. 2. meteor.cap. citato*,alterum humidum, pluuiæ materia; siccum aliud, ex quo venti,& ignitæ impressiones oriuntur: sic in animalis corpore, actione caloris; duplex recrementorum genus eleuatur,alterum humidum,& vaporosum, insensibiliter per cutis spiracula effumans, aut sensibiliter per sudorem erumpens;aliud est siccum, & fuliginosum, ex quo pili,vngues,sordes generantur,ex Gal.*lib.1. de sanit.*
C *tuend.cap.12.* Præter hæc sunt recrementa flatuosa, quæ Galenus flatum, aut spiritum flatuosum appellat, quem vbique generari,præsertim in locis ad ventrem pertinentibus, *lib.2. ad Glauc. cap.6.* testatur Galenus: Auic.1.3. *tract.2.cap.5.* hunc distinguit à vapore, quia hic ex omni humore; flatum verò ex pituita, & atra bile generari prædixit.

Flatum ergo oriri à debilitate caloris innati, exempla demonstrant: nam fructus qui non integrè maturuerunt, Sol Martij, & lumen Lunæ iccircò noxia sunt, quia flatus generant. Deinde pars refrigerata flatibus distenditur, quoniam diminutus calor partis, agens in succum subfrigidum,crassum,glutinosum, sæpe est causa flatuum diuturnorum; quam causam commendat Gal. 12. *meth. cap.1. & 8.* tanquam Medico curaturo summè necessa-
D riam. Insuper flatus sub membranis, musculis,circa intestina, ventrem, & partes frigidas generantur, qui illas rumpendo frangunt,vt ait Auic.2.1.*doct.3.cap.9.* nam ex magna vaporosæ materiæ copia, vel crassi flatus abundantia, in caluariæ cauitatibus contenta, & vehementi motu expultricis facultatis,ipsam aliquando rumpi testatur Andreas à Cruce *lib.1. chirurg.cap.2.* lege Albucasim *lib.2.cap.25.* Nicol. *serm.7.tract.3. sum. 2.cap.45.* Beniuen.*cap.40.& 81.*

Causas plures assignari calorem nostrum debilitantes, non negamus; hæ autem non sunt immediatæ,primariæ,& efficientes,sed remotæ, secundariæ, & ex accidenti: nam calor adurens flatus non eleuat,si agat in humidum quoduis;at verò debilis calor in quoduis agens, eos generat, quos attenuare ob imbecillitatem nequit. Curat autem frigidis priapismum *in methodo*,vt sic igneus
E calor mitescat, & temperetur. Sanat autem venæ sectione in iuuene robusto, vt reuellatur humor in colem inflatum,& dolorificum delapsurus. Quo pacto debilis calor innatus flatus generat,qui si immodicus, & excedens sit;vt in melancholicis hypochondriacis sæpe reperitur, debilis etiam est, quoniam ab antiqua temperie deflexit, & non est commodum naturæ operantis instrumentum: immò ab eo calor insitus debilitatur,coctio vitiatur, succrescunt cruditates, & flatuum copia propullulat: hoc modo ab igneo calore innatum depopulante fiunt frigidi affectus, immò oritur hydrops ex acutis morbis. Lege Costæum *in com.cit.loc.* Auic. & Sennertum *lib. 2. instit. med.part.2.cap.7.*

De flatuū nominibus,ac differētiis consule Christoph.à Vega,

Vega, & Ioan. Brauum *in com. ſentent. 24. lib. 2. progn.* Mercurialem *lib. 2. de excrementis, cap. 5. poſt med.* Nam ſi per os excernantur, faciunt ructum: ſi per anum, vel ſunt ſilentes, & minimè ſonori, vel exeunt cum ſtrepitu, bombo, ſono; quorum cauſas citati ex Galeno retulere auctores: & eas luculenter protulit Ioan. Fienus *lib. prop. de flatibus humanum corpus moleſtantibus* in quo flatuum natura, cauſæ, & ſymptomata deſcribuntur, eorúmque remedia facili, & expedita methodo indicantur.

HISTORIA XXII. GALENI, De priapiſmo.

Priapiſmo laborantes, vena ſecta, & frigidis ſuper lumbos impoſitis, ſanantur.

Acciderat autem cuidam, vt mali ſucci alimentis, acribúſque vteretur. Alij etiam, vt duobus menſibus præcinctus peregrè proficiſceretur, quum ante nunquam cingi cōſueuiſſet. Coniecimus itaque arteriarum ora nimis patefacta, aliis quidem ob humorum vitia, & acrimoniam; aliis verò ob flatuoſum ſpiritum generatum, & ſine ordine, & vehementer commotum. Scio enim ipſe quendam à me curatum, tribus diebus naturalem habitum recepiſſe, ſanguine primum miſſo, deinde medicamento hoc adhibito. Ceratum ex ſimplici roſaceo factū ita liquidū, ſicut ad fracturas vti ſolemus, aqua frigida imbuēs, ac ſimul cū ea ſubigens, (nā æſtatis initiū erat) pudendo, ac lūbis impoſui, atque ita quidē hunc percuraui. Simili modo & alium, qui poſt miſſum ſanguinem, humido medicamento quod ex chamæmelo conficitur, eſt vſus, &c. Galen. lib. 6. de loc. affect. cap. vlt. & 14. meth. cap. 7.

PARAPHRASIS.

Qvemadmodum Gonorrhœa, ſymptoma eſt ſeminalium inſtrumentorum, ita & colis priapiſmus, hoc eſt, rigida, & inuoluntaria penis tenſio, tumeſcentia, & inflatio, ex Gal. *lib. 6. de loc. cap. 5. & 3. de cauſ. ſympt. cap.* 4. ſeu ſtabilis pudendi auctio, in longitudinem, ac orbem tumefacti, citra rei venereæ appetentiam. *9. ſec. loc. cap. 9. & 14. meth. cap. 7.* Vnde Paulus *lib. 3. cap. 57.* inquit: *Priapiſmus eſt firmum genitalis incrementum, quod in longum, latúmque intumeſcit citra veneris appetentiam.* Ita ferè Aëtius, Trallianus, & omnes. Apud Aurelian. *lib. 5. tardar. paſſion. cap. 9.* ſine vlla fit coëundi voluntate, in quo diſcernitur à ſatyriaſi (quæ præternaturalis etiam eſt erectio veretri, 2. *meth. 2.* ſed cum immenſo libidinis ardore, deducto affectus nomine à ſatyris, *lib. de tumor. præternatur. cap. 14.* propter impudentem, ac inexplebilem veneris appetitum:) inſuper & quia in ſatyriaſi ſemen cum voluptate emittitur, *lib. finit. medic.* & poſt coïtum detumeſcit virga; cæterùm non proinde diminuitur deſiderium, quia inſatiabile, & ardentiſſimum, adeò vt ad mentis turbationem, & tabem perueniat, ita referente Sorano apud Aëtium. Addit Aurelianus, præceps eſſe malum, & acutum, immò verò interdum hominem breuiter conſumere, & corpus vniuerſum conuellere; priapiſmum verò tardam eſſe paſſionem, neque vſque adeò affligentem, quanquam & non parum moleſtam, ex Auic. 20. 3. *cap. prop.*

Licèt auctores omnes, hunc affectum ex flatuoſo ſpiritu, qui particulam in tumorem attollit, ex humoribus craſſis & viſcidis, modici caloris ope procreato, oriri aſſeuerent, alias tamen cauſas ſortiri 6. *de loc. cit.* confirmat Galenus: Nam à ſeminis copia, & turgentia aliquando originem ducere probat, adducta hiſtoria cuiuſdam amici ſui, cui præter eam quam antea habuerat conſuetudinem, omnino à concubitu abſtinenti, rigidus adeò, tumidúſque factus eſt penis, vt Galeno tale quid manifeſtare coactus fuerit. Cuius explicationem quære *ſuprà in comm. hiſtor. 9.* dum quartam eo loco hiſtoriam ſummus interpretati.

In huius ergo rei confirmationem, aliam affert hiſtoriam cuiuſdam, qui cùm praui ſucci alimentis, acribúſque vteretur, in eum incidit affectum. Huius euentus multiplices cauſas aſſignant citati auctores cum Auicen. *loc. cit. cap. 37.* nam aliæ ſunt procatarcticæ, antecedentes aliæ, quædam coniunctæ, & aliæ efficientes. Procatarcticæ ſunt lumborum excalfactio, ex ſupino decubitu præſertim ſuborta. De hac cauſa loquutus eſt Galen. *6. de loc. §. Calefactis lumbis par eſt, vt arteriæ calidiores reddantur, & magis etiā pateant ipſorum ora: quamobrem non exiguam tunc ſpiritus quantitatem in fiſtuloſum neruum effundant, qui paulatim impletus, colem intendit, &c.* & Auic. *loc. cit.* ſic ait: *Multitudo dormitionis ſuper lūbos, ex qua liquefit ſperma, & cōuertitur in ventoſitatē, priapiſmi cauſa eſt, &c.*

Alia eſt cauſa, ſuccus prauus, viſcoſus, & craſſus, qui vel acrimonia ſua dilatat arteriarum ora, vel ſenſim, lentéue excalfactus in flatum vertitur. Cauſa coniuncta, flatuoſus eſt ſpiritus, qui fiſtuloſum neruum diſtendens, ipſum tumefacit, & erigit. Ab hac cauſa oriri perſæpe hunc affectum probat Galenus, quoniam penis celeriter admodum intumeſcit, & reſidet. Efficiens cauſa eſt immodica caliditas, vitioſos humores in halitus vertens.

Quapropter priapiſmum ab his tribus cauſarum differentiis, ſuæ generationis ortum ducere, eſt affirmandum. Nam in primo ægro morbus ex cauſa antecedente, nempe ex vitioſo ſucco ortum duxit. Secundus, qui duobus menſibus præcinctus, & peregrè proficiſcens in hunc affectum incidit, ex cauſa primitiua ægrotauit: Nam lumborum præcinctus nō antea aſſuetus, longo tempore geſtatus, lumbos calefacit, & venarum orificia dilatat. Sic enim ait Auic. *cit. loc. ſtructura lumborum duorum, ſeu iliorum, cum corrigiis, aut inſtitis, quare dilatantur ortificia venarum. In aliis verò in quibus flatuoſus ſpiritus, & vehementer commotus morbum fecit, cauſa propinqua multitudinis tenſionis virgæ, eſt multitudo ventoſitatis groſſæ in partibus membrorum coïtus, &c.* In eo verò, in quo ob caloris exceſſum lentos ſuccos in halitus vertentis, hic affectus eſt ortus; cauſa efficiens, calor erat. Hanc præter alias etiam Auic. *loc. cit.* doctè adiunxit, dum dixit: *Et quandoque adiuuant cauſam materialem, & efficientem cauſæ inſtrumentales, &c.* Lege Hieronym. Fabric. ab aq. pendente *lib. 1. chrirurg. cap. 10. de tumore flatuoſo.*

Accedamus ad curationem vniuſcuiuſque ægri. Quantum oporteat in huius affectus curatione Medicos eſſe ſollicitos, docuit Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 3. cap. 22.* Namque diu non poteſt æger cum eo vitam traducere; ſiquidem cùm moleſtam neruorum diſtentionem repræſentet, vbi diutius perſeuerat, vires admodum conuellit ac proſternit, & ſuperueniente frigido ſudore, & ſyncope, celerrimè interdum hominem abripit. Malum enim inſolens eſt, teſte Fernelio *6. patholog. cap. 13.* ex quo præcipiti caſu perire ſolent, niſi confeſtim eis auxilium feratur.

His ergo inſtiruendus eſt victus, ex citatis auctoribus, ex Tral. *lib. 9. cap. 12.* qui flatui aduerſetur, & ſiccet. Vitanda edulia calidiora: hæc enim humorem in ſpiritum vertunt, pudendíque arterias dilatant. Cauenda acria, viſcoſa, craſſa. In latus decumbant. Venereas narrationes auerſentur: necnon alimenta ſemen generantia, turpes conſuetudines, laſciuas amicitias, ſpectacula quæ ad libidinem concitant; nam his ad Venerem excitantur ægri: nullíque horum veneris imaginatio prodeſt, niſi ex quibus ex huius abſtinentia ſemen abundare coniicimus vt Paulus inquit.

Primum ægrum, acribus, prauíque ſucci alimentis nutritum, ex quo praui generatur humores, craſſi, & viſcidi, purgatione eſſe curandum, omnibus compertū eſſe reor. Hanc per vomitum eſſe celebrandam, vnanimiter confirmant cuncti. *Quòd ſi euacuatione vti licet, adminiſtretur per vomitum,* inquit Gal. *lib. 9. cit. ſec. loc.* & Paulus ſic ait. *Si vacuatione vti liceat, per vomitum id facies, &c.* Cauſa autem, ob quam omittenda ſunt per infernas partes purgantia, *loc. cit.* affert Auic. §. *Canon verò curationis priapiſmi eſt euacuatio cum vomitu, propterea quòd timetur, quòd*

ventris

ventris solutio descendere faciat materias desuper, &c. Sed cùm vomitoria violenta plerumque sint, præsertim quæ à partibus à viis communibus remotis,humores tenaces attrahere debent,& calore suo moueant,exagitent, & attenuent,sicque flatus pariant,quid faciendum?

Aëtius rem sic determinat,nempe in hoc affectu abstinendum esse à fortioribus, & efficacioribus pharmacis, eligendáque mediocriter expurgantia, quæ sensim, lentéque humorem noxium per aluum deturbent; quapropter hac leni purgatione celebrata humores in partem affectam præcipiti lapsu non ruunt. Dic tu cum Galeno 13.*meth.cap.*11.in initio affectus partiū inferiorum, medicamenta purgantia esse interdicenda:cùm verò malum præterierit statum, irruentísque in partem affectam humoris impetus conquieuerit,tunc citra noxā,medicamenta sunt ex vsu. Audi ipsum *loc.nuper cit. Hac itaque ratione,nec si ventriculum, aut intestina phlegmone occupare iam cœperit, medicamine quod aluum deiiciat, vti conueniet. Eandem cum his indicationem sortitur vterus, sicuti cum vrinæ vasis pudenda. At vomitu vti pudibundis laborantibus,in diuersa reuellens auxilium est. Siquidem longissimè à tentata fluxione parte,quod redundat reuellere, nequaquam ad eam trahere conuenit, &c.* Ex quo loco clarissimè patet,pudibundis læsis,initiante affectu,Galenum reprobasse expurgantia; nam si quis facere in iecinore tentaret, quum phlegmone laborare incipit, maximam excitabit phlegmonen. Quoniam si in hepatis inflammatione expurgat per aluum declinante malo, & fluxionis impetu iam sedato,vtitúrque cnico,vrtica,mercuriali, epithymo, polypodio, filicula, & nigri veratri cortice, 13.*meth. cap.*15.quia timet humorum confluxum ad infernas partes, cur pudendo affecto, maiori iure in initio ea non erunt interdicenda?

Consulendus Gal.*lib.*4.*meth.*6. qui pudibundis partibus affectis, expurgantia per aluum summopere vetat. §.*Neque igitur cùm vel circa sedem, vel aliquam vicinam partem initiū phlegmones incidit,aluum deiicies,neque cùm in vesica,vel cole,vel renibus est cœpta,pharmaca dabis quæ vrinas prouocent, sed ad partes quæ maximæ longinquæ sint, semper reuulsionem facies, æstimata scilicet tum phlegmones magnitudine,tum corporis totius statu.* Quare initiante affectu, fluentibúsque humoribus, retractio medela est,ait Hipp.*lib.*1.*de humorib.num.*1. explicat eius mentem Galenus *lib.*2.*adGlauc.cap.*2.*in med.& lib.*1.*de humorib.sect.* 1.*com.*14.dum sic ait. *Quare si vehementer fluxio feratur, ad contrarium reuellemus, vt si in superioribus vlcus sit, per inferna purgemus, si in inferioribus consistat, superiorem ventrem vacuemus. Quòd si fluxio ipsa cessauerit, & in membro fixa sit,deriuare fuerit melius,eò quod translatio sit in propinquiora,& quod tunc attractio è vicina parte promptior medicamento purgante suppeditetur, &c.* Ex quibus verbis Gal.totam litem euanescere putamus.

Secundus æger passus priapismum ob flatum multum, vehementer commotum,quomodo sit curandus,diximus in præcedenti historia latè.

Tertius æger à Galeno descriptus, iuuenis fortè erat: Nam postquam dixit,*incidit verò vitium hoc nō sanè multis, sed iuuenibus magis, quàm aliis ætatibus*, subiungit: *Scio enim ipse quendam à me curatum, tribus diebus naturalem habitum recepisse sanguine primùm misso, deinde medicamento hoc adhibito.* Cùm enim iuuenes calidissimi sint, & innato calore polleant robustissimo, ob quam causam biliosis morbis sunt obnoxij,quoniam flaua bilis, humor inter omnes humores calidissimus,ex Galen.*lib.*10.*simpl. tit.de felle*,hac ætate superabundat,3.*aph.*29. iccircò aggregatis etiam cruditatibus ob errorem victus,ex Gal.*citat. nuper Aph.* auctior, & immoderatior illorum calor, glutinosum crassúmque succum vertit in halitum turbidum,& nebulosum.

Ob hæc,ad compescendum viscerum cauma, ad ventilandum iecur,ad reuellendum ab affecta parte, ne scilicet humores commoti, & ab adurente calore agitati præcipiti lapsu in partes naturales ruant, saluberrima censetur venæ sectio, cuius ope pars inflammata præseruari solet: præsertim si corpus sit carnosum, multo sanguine abundet, tempus anni sit ver, & aliqua consueta vacuatio sit suppressa, aut exercitium dimissum, & ægri præter consuetudinem à venere abstineant,tunc audacter cruor exhauriendus.

Secanda dextri cubiti interna vena: nam hæc, partes inter alas,& inguina, vbi maxima vasa continentur, ex Gal.9.*meth.*3.promptissimè euacuat, si fides est adhibenda Magistro *lib.*2.*acut.*11.*& 4.eiusd.*24.*& 4. de sanitat. tuend.*4.*& lib.de curand.rat.per sang.miss.*16. quæ sectio præterquam quòd ab inferioribus reuellit, partes internas,phlogosi & incendio affectas leuat,& refrigerat, quia vaporosum sanguinem exhaurit,ex Gal.10.*meth.*10. Hoc modo ad sedandum feruorem internum summè commendatur à Gal. *lib.* 3. *de loc.affect. cap.*7. in hypochondriaca,mirachialique melancholia, quando scilicet pylorus calore æstuat,& phlogosi tentatur,hoc est caloris, ardorísque excessu opprimitur: nam apud Galenum 2. *ad Glauc. cap.*1.*& lib.*14.*meth.cap.*1. aliquando inflammatio pro sola phlogosi accipitur:id colligitur ex Galen. 5. *aph.*65.§.*Quamuis hoc ipsum nomen inflammationis, antiqui omnes,magis inflammationibus quæ sine vllo sunt tumore,adaptant.*

Deinde si Gal. *lib. cit. de loc.*non solùm ob hanc causam, sed ob pulsationem valde magnam in mesenterio, ex calore adaucto subortam, sanguinem emittit, cur in palpitante cole hac de causa commodissimè non administrabitur? si non adsit basilica, vel vires sint debiles,& æger iteratam sanguinis missionem ferre nequeat, tunc saluatella ferienda, quæ in feruore compescendo summoperè iuuat,quidquid alij velint, quorum opinionem, vtpote Priscorum dictis valde aduersam refutauimus *lib.*1. *in com.histor.*54.

Hoc modo in palpitatione cordis mirificè iuuat venæ sectio,è gibbero celebrata, auctore Galeno *lib. 5. de loc. affect.cap.* 2. licèt enim hic affectus ex frigidiore sanguine,vnà cum flatuosi spiritus copia oriatur, tamen naturam leuat, cor melancholici humoris sarcina onustum deonerat,& peccantem hunc humorem reuellit, & euacuat. Ob has causas, vel in merè frigida causa, nempe potu gelidæ post exercitium validum, quando calor internus minuitur, & veluti extinguitur, præsentaneum auxilium est sanguinis missio,apud Dioscorid. *lib. 6.cap.* 34.Paul.*lib.*5.*cap.vlt.* Auic. 6.4.*tract.*1. *fen.*1.*cap.vlt. & fen.* 2.*cap.* 31. licèt enim venæ sectio educendo calidam substantiam refrigeret, & calorem nostrum debilem ex aquæ frigiditate,videatur ampliùs extinguere; tamen vt partes principes deonerentur,& copia,quæcunque ea sit, citò dematur, saluberrima est venæ sectio; nam etsi nocear,magis prodest:si enim aliter feceris, & aliis præsidiis ægrum curare tentaueris, ipse strangulatus citò occumbet.

Vacuato corpore,& detracta copia, & æstu interno attemperato, extrà frigorifera applicuit, inter omnia vnguentum liquidum ex cera, & simplici rosaceo factum (ceratum Græci dicunt;) priùs frigida subactum, prout suum refrigerans parabat vnguentum Gal.*lib.*10.*meth.*9. *& lib.*1.*simpl.cap.*6.pudendo,& lumbis imposuit, vt harum partium ardor mitesceret, & si deinceps quum modicè coïuerit ipsum, totum vas in quo continetur, in aquam frigidissimam immittas, ex arte facies: & si illud niue circumdes, optimum deinde, ac magis refrigerans euadet: cuius penuria si adfuerit, sub dio illud exponendum prædixit Galenus *lib.*2.*sec.loc.tit. de capitis dolore ex ardore*,& esse obuertendum per noctem integram, ad auræ alicuius afflatum,*ibi* inculcat.

Huius vnguenti loco alia substitui possunt, quæ epithematum instar hoc opus efficassimè complent, veluti est solanum,portulaca,hyoscyamus, semperuiuum,nymphæa,rosa,viola,intybus,ex quorum succis,aquis,& oleis, linimenta & fomenta parari possunt, quæ partibus affectis admota, illarum incendium mitigant; præsertim si intercapedo inter anum, & pudendum iis illinatur. In potum exhibenda sunt quæ refrigerant, & affectui huic à tota substantia prosunt,vt est nymphææ semen, & radix, semen agni casti, ac etiam rutæ, lactuc. portulac.aneth. cucumer.

cucumer. hyoscyam. coriandri. lumbis lamina plumbea perforata admouenda: nam Veneris stimulos vehementer cohibet. Demum plura sunt, quæ squalidos, ac igneos renes demulcent, quorum syluam exaratam lege inter omnes, apud Mercatum, *in physiolog. quæst.* 247.

Quartus æger sanguinis missionis ope etiam euasit, adhibito etiam cerato ex chamæmelo, & cera confecto; fortè quoniam in hoc, ob dictas causas, maior erat flatus discutiendi necessitas à calore adurente eleuatos, & in neruo fistuloso imbibitos; quod opus perficiendum est iis, quæ sine calefactione vehementi eos dissoluunt. *Et post minorationem materiei ventositatis, oportet vt administretur quod subtiliat sine calefactione vehementi, sicut sunt embrocha camomillæ*, dicebat Auic. *loc. cit.* nam chamæmelum suaui quodam calore attenuat lentum succum, & in halitum vertit, si fidem præbemus Galeno *lib. 3. simpl. cap. 9. & lib. 6. eiusd. tit. de chamæmel.* Paulo *lib. 7. eodem tit.* Auic. *lib. 2. tract. 2. cap.* 120. Gal. *lib. 3. simpl.* sic ait. *Est & chamæmelum tenuitate quidem rosæ persimile, calore verò ad olei vires magis accedens, homini tum familiares, tum temperatas; quo pacto lassitudini, vt siquid aliud, inprimis confert, doloréque sedat, tensa remittit, & laxat, mediocriter dura emollit, constipatáque rarefacit, discutit, dissoluit, digerit, desiccat, & calefacit in primo ordine, éstque tenuium partium. &c.* vt de eo scripserunt auctores omnes: quare ad discutiendos citra vehementiam flatus, est præstantissimum. De priapismi curatione, Vide Vidium *lib. 11. de curation. membrat. cap.* 12. De resoluentium præsidiorum vsu, consule Mercat. *lib. 2. indicat. cap.* 10.

HIST. XXIII. CÆLII AVREL. *De priapismo.*

Ex priapismo senex quidam, veretrum, cornu instar, intensum aliquot mensibus sustinuit, nihil proficientibus medicamentis.

Ius est memor in libro signorum Demetrius Attalæus, dicens, quòd hoc in quodam viderit sene. Tensionem autem fuisse nimiam veretri cum paruo dolore, * *vt cornu putaretur, & ita perseuerasse multis mensibus, nulli quoque adiutorio medicinali cessisse, sed tardo, atque longo tempore acquieuisse. Cælius Aurelianus* lib. 3. acut. passion. cap. 18.

PARAPHRASIS.

A Flatu crasso & nebuloso, in pene retento & genito, vel aliunde transmisso, ipsum veretrum tendi, auctores confirmant: nam si flatus non ita contumax est, sed facilè dissolubilis, priapismum creat; si rebellis, turbulentus, & crassus, difficultérque resoluitur, pudendum ita cum duritie tendit, vt cornu instar appareat. Quare hunc morbum fuisse tumorem flatuosum, à flatulenta materia in neruo fistuloso copiosè collecta, & præ crassitie tenaciter impacta, pudendum in tumorem eleuante, meritò quis dicere poterit: de quo tumore egere Gal. *lib. 3. meth. 4. & lib. 14. cap. 7. & lib. 2. ad Glauc. cap. 6.* Paul. *lib. 4. 28.* explicat Aquapendens *lib. 1. de tumorib. prater natur. cap.* 10.

Hoc malum sæuum est, & cum ex habituali partium intemperie oriatur, ex qua continuò flatulentus vapor regenitus confluit in pudendum, difficile remedium habet, & maximè in senibus, qui ob caloris debilitatem, succorum crudorum copiam coaceruant. Quod si omnia præsidia expurgantia, roborantia, & resoluentia tententur, quæ proprio exemplo notaui *lib. 2. de praxi medic. admiranda, obs.* 115. vt sunt sudorifica ex ebeno, chyna, fomenta, & vnguēta ex herbis, medicamentis, & oleis conflata; & non prosint; tunc aliquando quiescere oportet, iuxta Aëtij mentem *tetrab. 2. serm. 2. cap. 10. de melancholia: Si aliter feceris, debilitas calorem, & insole-*

A scit malum, quo biduo iugulatum quendam fuisse, & ab excessu è vita, intentum rigidúmque habuisse penem testatur Fernelius *lib. 6. patholog. cap.* 13. Hic morbus, ad priapismum reduci potest. Et si inflatus coles dictis auxiliis, quæ priapismo auxiliantur, non succumbat, timor est ne ægri conuulsione prehensi, ex præcipiti occumbant.

Hoc malo, vt puto, obiit Heraclitus Imperator, qui nouo cladis genere est peremptus, teste Pomponio Læto *in compendio historiæ Romanæ*: habebat enim testium folliculum sursum versum, simul cum virili membro, & semper tenso, adeò vt quoties meieret, nisi tabula vmbilico admota prohibente, vultum lotio sparsisset. Aliquando penis durities, ac rigor ad ventris abstinentiam sequitur, ex Gal. *lib. 6. de loc. cap. vlt.* cuius causam *in com. hist. 9. su-*

B *pra* tradidimus. Interdum penis non secundùm se totum, sed secundùm partem induratur, & ad glandulæ speciem conuertitur; de cuius tumoris curatione lege eruditissimum Varolium Arantium, *lib. de tumorib. præter natur. cap.* 50. Horum omnium tumorum causa est crassus, lentus, pituitosúsque succus, à quo eleuatur flatuosus spiritus, nebulosus, & turbidus, qui virile membrum distendit, & in priapismum deducit.

QVÆSTIO XXXIV.

Vtrùm spiritus turbidus sit admittendus, vt voluit Hippocrates.

COMMENTARIVM.

C *VT cornu putaretur.*] Dum hæc versabamus, exciderat à mente, de spiritu turbido, huius mali causa, perpulchra Galeni disceptatio; quam olim dilucidandam proposuit Ioannes Antonides Vander Linden, Medicus Amstelodamensis eruditissimus, nunc illustris Academiæ Franekeranæ Professor eximius, ex qua velut ex facundissima penu depromi potest arduum dubium, quo Medicorum supellex instructior fiet. Habet Hipp. inter summorum Medicorum phœnices antesignanus, *lib. 1. de humorib. sect. 2. text.* 24. hæc verba: *Deiectionem, siccitatem, si corpus non concidit, spiritum turbidum expectabis, &c.* repetit *lib. 1. prorrhetic. sect. 2. text.* 4. & *in Coacis præsagiis, num.* 49. Quid autem intelligat Hipp. per spiritum turbi-

D dum, nec Galenus, nec alij exponere tentarunt. Ille enim *in com. ad hæc loca* hanc dictionem *spiritus turbidus*, inter obscura collocandam esse retur, immò ab alio, operi interiectam, maximè cum ipse in nullo legitimo libro huius vocis meminerit: nam *nullus dicit* (inquit Galenus) *spiritum turbidum, seu aërem turbidum, sicut dicit aquam turbidam, vrinam turbidam.*

Quatuor in hoc intricato dubio quæri possunt. Primum. Quid sit spiritus turbidus? Secundum. Cur Galenus Hippocraticam sententiam ita perfricta fronte temnat, & respuat, si eius interpretem se esse fatetur vbique? Tertium. Cur asserat in nullo germano libro Hippocratem appellasse spiritum turbidum, si *in libro de humoribus*, ab Hipp. magno conscripto, ex Gal. *lib. 3. epid. sect. 2. in præfat.* illius, *vt suprà* notatum est, expressam facit commemorationem? Quartum. Cur proferat aërem à nemine

E vocari turbidum, *si lib. 2. progn.* 47. contrarium asseuerat? *§. Tum aër turbulentus, ac nebulosus, &c.*

Ad primum. Spiritus turbidus in præternaturali statu frequenter reperitur in corporibus nostris: si enim spiritus naturam, cuiuscunque fortis ille sit, & proprietatem adamussim perpendas, inuenies, illum vtpote conflatum ex nitidiori, ac magis perspicua & pura, sanguinis, & seminis parte, ex Gal. *lib. 5. simpl. cap. 9. lib. aduers. Lycum, cap. 7. lib. 6. de vsu part. cap. 17. lib. 11. meth. cap. 3.* & alibi passim, debere esse perspicuum, lucidum, nitidum, clarum, durum, cùm sit animæ instrumentum, ex Gal. *lib. 7. de placit. cap. 4. & 7.* Si ergo spiritus omnis debet esse fulgidus, & transparens, vt inter omnes probat Altimarus *tract. de spiritu naturali*, cur huic contrarius, & aduersus non reperietur in corpore in statu morboso, confusus, caliginosus,

caliginofus, nebulofus, tenebricofus, opacus, obfcurus, ater, teter,& turbidus? his enim nominibus tenebrofum fpiritum appellat Galenus.

Huius copia qui laborant, triftes, & melancholici effe confueuerunt: ficuti enim externæ tenebræ pauorem homini inducunt, fi atræ bilis color(qua redundante fpiritus nigri propullulant, qui mentis fedem tenebris offufcant,& timorem incutiunt,) mœftitiam concitat, ex Gal. 3.*de loc.cap.*7. Si enim ob multas caufas mutetur fpiritus fplendidus ad tenebras, fuóque lumine & perfpicuitate priuetur, colore fuo agit, & per fe immutat principum functionum organa, licèt fimpliciter & abfolutè actiua qualitas non dicatur, quidquid Auer. 3.*collect.*40. Galeni fententiam irrideat, cuius tela fuo loco acriùs infringemus.Interim lege Vallef.*lib.*5.*contr.cap.*14.

Hi turbidi fpiritus vehementer infolefcunt in virginibus, præfertim quibus menftrua retinentur, vnde angor, formido,defperatio, & alia fuccrefcunt fymptomata fera, & terroris plena, quæ ex profeffo retulit Hipp.*lib.de virg. morb.ferè per totum.*

Hic fpiritus vexat melancholicos hypochondriacos,& quibus lien atri humoris copia turgefcit, maximè fi fit fuppreffa aliqua vacuatio per hæmorrhoïdes, cujus ope, triftis nigérque fanguis per interualla manabat. Ex hoc tanquam ex fonte perenni fcaturit pulfatio illa hypochondriorum, quæ circa lienem animaduertitur in illis, ex hoc tetro, turbidóque fpiritu pronata; in quem fenfum protulit Hippocrates hæc verba, *lib.*2.*progn. Pulfus in hypochondrio delirium fignificat*: nam hic tenebrofus fpiritus diftendit ilia, & fic variè agitatus, & commotus ad cerebrum, actiones principes vitiat, & excitat delirium. Hic turbidus, & nebulofus fpiritus opprimit cor, & palpitationem creat, ex Galen. *lib. de rigor. & palpitat. cap.* 5. *& lib.* 5. *de loc. cap.* 2. *&* 3. *de cauf. fympt.cap.*2. Explicant eleganter Fuchfius, & Valleriola *in comm.*

Ad fecundum. Hollerius magni nominis auctor *in comm. fent.cit. Coacar.* fic Hippocratem interpretatur, vt per fpiritum turbidum intelligamus refpirationem, vel graueolentem, vel magnam, vel vaporis plenam: fed menti Hippocr. non confonat explicatio hæc; nam dum Hippocratem tuetur, Galenum deferit. Quare fi per fpiritum, intelligit refpirationem, vera loquitur, cùm paffim Galenus nomine refpirationis fignificet fpiritum, & è contra, vt aduertit Galen. 1.*de rat.vict.*31. Hinc ipfe dixit.*lib.*6.*epid.fect.*8.*text.*3. *fpiritus irrumpentes, intrantes exeuntes*, vbi fpiritum intrantem, exeuntem, nihil aliud vocat,quàm infpirationem,& expirationem, quòd fcilicet in infpiratione aër intret, in expiratione aër exeat, vt folerter admodum aduertit Fuchfius *in com.* cum prædicto Ludouico Lemofio *lib* 3.*de optima prædicend.ratione,cap.* 12.& fic interpretatur Galen.ad Hippocratem *in comm.* & hæc interpretatio magis quadrat menti Hipp. quàm Vallefij,qui per fpiritum,ventum intelligit,quum magis Medico neceffarium fit confiderare aërem, qui continuò per infpirationem hauritur, fitne calidus, aut frigidus, quàm ventum. Deinde fivera effet explanatio Hollerij, quare tam ceruicosè Galenus Hippocraticam fententiam,vt notham excludit?

Dic tu, Galenum, magni femper feciffe Hippocratem, noftræ artis legiflatorem fummum; hunc enim tamquam numen quoddam reueretur, & colit, 9. *meth.cap.*8.*& lib.*1.*cap.*2. *& lib.*2. *cap.*6.*& lib.*1. *de facult. natural.*13. *& lib.de theriac.ad Pifon. cap.*28. *& lib. de comat. cap.*4. *& lib. quòd anim. mores, cap* 9.Si ergo Galenus,Hippocr. edicta veluti à Delphico tripode prædiuinante, ac prædicente prolata, ceu ab ipfamet loquente natura afferta, multi facit *lib.*1.*de fem.* 9. *& lib.*1. *de element.* 16.quibus locis parentem medicinæ, diuinum, fummum Medicum, & philofophandi fcientia clarum prædicat, quem nec fallere, nec falli poffe, Macrobius firmat *lib.* 6. *in fomn.Scipion.cap.*2. cur illius fententias peierare audebit? Præfertim cùm ille Hippocraticas dictiones illuftraffe, & illius femina, bonorum agricolarum inftar, coluiffe, auxiffe, perfeciffe glorietur, *lib.* 7. *meth. cap.* 2. quem ante eum nullus fuerit amplexatus, fed corruperit, nam omnes in eo interpretando lapfi funt, vt ipfe refert *lib.*3. *epid. fect.*1.*com.*4.*poft med.*

Quamobrem ftatuendum eft, vera & legitima præcepta à magno Hipp. edita, nunquam Galenum reprobaffe,fremat licèt Valleriola *lib.*5.*enarrat.*2. Si verò multis locis refutaffe Hippocratem vifus eft,ea eft caufa,quòd viderit plures poft magnum Hippocratem, fuiffe eo nomine appellatos. Habuit enim vir hic eximius nepotes duos ex filiis, Theffalo, & Dracone, qui Hipp. nomine erant infigniti,vt refert Gal.*lib.*1.*de humorib.com.*1. *& lib.* 2.*prorrhetic.com.*8.*& lib.*2. *de dif. refpirat. c.*8.*& lib.*2.*de natur.hum.com.*1. & fic paffim plurima lacera,inutilia,nec Hipp. digna fub ipfius nomine circunferuntur, immò ridicula,ftulta,falfa,ex Gal. *lib.quòd anim.mor.cap.*4. Cælio Rhodig.*lib.*25.*lect.antiq.*16.alia deprauata, mutila, mendofa ipfius monumentis funt inferta, ex Galen.*lib.*6. *epid. fect.*2.*com.*41.*& fect.*3.*com.*19 Cùm ergo multa fint adulterina,& notha à difcipulis adiecta, vt teftatur Mercurialis *in lib.illo aureo.de iudicio operum magni Hipp. in præfat.* prorrhetica, & Coacas *prænotiones*, in quibus nomen fpiritus turbidi eft repofitum, eiufdem fortis effe arbitrabere, ris: magni enim Hipp. non funt, fed Draconis, Theffali, aut nepotum, qui Hipp.nomine decorabantur. Nam hæ fententiæ funt erroribus plenæ, ex Galen. *lib.*2. *prorrhet. com.*8.*&* 59.*& lib.*3.*eiufd.*12.*& lib.de pracognit.ad Poftb. cap.*4. *& lib.*3.*epid. fect.*2. *in præfat.* §. *Si verò omnia quæ funt in prædictionum libro fcripta, quis accipiat pro generalibus, longè hunc latéque erraturum. Huius etiam generis effe partem eorum plurimam, quæ in Coacis præfagiis funt proditæ,demonftrabam,commixta cum quibufdam, quæ in Aphorifmis dicta,vel in præfagiis funt:cum quibufdam item quæ in libris de vulgaribus morbis,quæ profectò illorum, quæ libri illi habent,vera funt fola: quæ reliqua funt in prædictionibus,& Coacis præfagiis,erroribus funt plena, &c.* Ne ergo mireris Galenum, auctorem horum librorum obiurgaffe de fpiritu turbido loquutum.

Inftabis,& meritò fanè,hoc nomen(*fpiritus turbidus*)licèt fit pofitum ab alio, à Diofcorid. tamen effe adiectum, vt Gal. affirmat *in com. fent.de humorib.* qui auctor quanti fit faciendus, & eius auctoritas quo elogio, & honore fit celebranda, non eft operofum demonftrare. Dic, Galenus non ftatuit hoc nomen à Diofc. fuiffe interiectum, nam dubitanter loquitur, vt patet ex verbis contextus, nam dicit *fortaffe* ab ipfomet interiectum. Solue fecundò. Licèt Diofcorides plantarum hiftoriam accuratiffimè tradiderit, vt de eo fæpe prodidit Galenus, tamen in medica materia defcribenda illi non multùm tribuit, immò eum fuggillat,*lib.*2.*fimp.cap.*34.*& lib.*8.*eiufd.tit.de cinere.* Ex quibus conftat, hoc nomen ab Hipp. non effe adiectum, fed ab aliis,ipfius operibus infertum.

Ad Tertium. Quamuis dubitet Galenus, an liber de humoribus genuinus fit, & non defint qui hunc à Theffalo Hipp.filio,aut Polybo, eius genero confcriptum effe affirment:tamen eum,veluti proprium, & germanum citat Galenus,& laudat,tum *lib.*3.*epid.fect.*2.*in præfat.* tum alibi.At in hoc,veluti aliis à magno Hipp.confcriptis,multa effe inferta negabimus? Patet apertè in Aphorifmis, qui vt refert Gal.3.*de dif.refpirat.cap.*1.*&* 13.ob eximiam, & reconditam doctrinam, apud Græcos, ex ftudiofiffima Hipp. Coï opera, & follicita indagine inclaruerunt. Sed fi in his plurima ab aliis funt interiecta, vt teftatur Gal. *lib.*4.*de rat.vict.in proœmio*,cur in libro de humoribus plurima fpuria non inuenientur? In Aphorifmis hoc ipfum reperies manifeftè; nam in fine *lib.*7. nonnulli nothi adiecti funt, *vt in lib.*5.*aph.*62.63. & *in lib.*6.*aph.*26.44. & *in lib.*7.*aph.*47.63. Quamobrem in fententiis germanis, latis *in lib.de humorib.* nec verbum quidem de fpiritu turbido eft prolatum,fed proceffu temporis librariorum, feu tranfcriptorum vitio, qui libros Hipp. peruerterunt, fuit adiectum, quod conqueritur Galenus *lib.*1. *de morb.vulgarib.fect.*2.*com.*83.*& lib.*3.*de humorib.*29.*& lib.de libris prop.cap.*1 §. *Nam libros Hipp. multi multifariam legerunt, alij in aliis gentibus legentes,quædam tum demendo,tum addendo,tum immutando,&c.*

Ad Quartum dic. In vtrisque locis sibi non contra- A dicit Galenus; quando enim profert aërem à nemine vocati turbidum, ex aliorum sententia loquitur, patet ex verbo(*à nemine.*) *Lib.* verò *2.progn.* ex sua mente asseuerat. Dic Secundò. In *libro de humoribus* aërem vocat turbidum, hoc est confusum, opacum, vapore plenum, in *lib.*verò *progn.*appellat turbulentum,hoc est irrequietum, commotum, & variè agitatum,vt ex Galeni contextu apparet euidenter. Ex quibus ad obiecta expedita est responsio: in quorum explanatione si fortè defecerim, tardo meo parcas ingenio,quod vltra metas actiuitatis suæ agere non potest, præsertim in iis quæ scientificam expositionem non admittunt, auctore Galeno *lib. 6. epid.sect. 3.comm. 3.*

HISTOR. XXIV. RASIS ET GAL.
De gonorrhœa.

Gonorrhœa nocturna, balneo & aliis remediis persanata.

Quidam conquestus est, quòd patiebatur fluxum spermatis in somno vehementer, & in æstate cessabat penes abundantiam sudoris:vnde feci ipsum sequi balneum, & cessauit quod in eo nociuum erat, & feci post sanitatem perfectam assiduare bonam diætam: & in totum curatus est à gonorrhœa,&c.Rasis* lib.24.continent.tract.3.cap.1.

Horum cùm quidam mordax,præcalidúmque semen inter emittendum sentire non solùm se, sed etiam mulieres, cum quibus rem haberet, referret: suasi homini, abstineret à cibis,qui semen genitale augerent:sumeret autem non cibos modò, verùm etiam medicamenta, quæ id extinguerent, (quorum tradita nobis materia est in iis libris, quos de alimentis, itémque quos de simplicibus medicamentis conscripsimus)tum verò exercitationibus vteretur, quæ supernas partes potiùs exercerent, cuiusmodi est quæ parua pila, & quæ folle fit & quæ per halteres:à balneo verò lumbos totos vngeret vnctione quapiam frigida. Talia sunt & crudum & acerbum oleum, quod ὠμοτριβὲς *& omphacinum vocant,& rosaceum,& melinum,vtique quod ex eiusmodi fit oleo.Ipse verò crassioris substantiæ vnctiones nonnullis compono, ne facilè à corpore defluant. Est autem compositio earum ex cera, & aliquo eorum quæ refrigerent. Primùm autem vbi Ceratum, quod à Medicis Græcè* κηρέλαιον *dicitur, feceris; dein in mortario manibus affatim subegeris, infundes refrigerantem succum, quem etiam quàm maximè cum cera sic permiscebis,vt vnitas fiat. Succorum verò id genus descriptam materiam habes in simplicium medicamentorum libris: Quorum obuij maximè, faciliméque parabiles sunt,& semperuiui, & solani, & vmbilici Veneris & psyllij, & polygoni, & tribuli, & portulacæ. Hæc verò succum non remittit, nisi dum in mortario tunditur, affusum sit humoris quippiam, qui tenuis, aquosæque, non lentæ, & crassæ substantiæ sit, qualis vuæ immaturæ est, & rosarum. Verùm hi æstate, reliquorum non pauci etiam aliis temporibus habentur, veluti lactucæ, qui ipse quoque ex refrigerantibus est. Quinetiam lini semen, si in aqua coquas, refrigerantem cremorem efficit. Porrò gymnastarum quempiam vidimus, ex iis qui athletis præfuerat, qui athletæ cuiusdam renibus plumbi laminam superposuit, quò nocturnis imaginibus careret. Idque cùm è plebe cuidam, qui sic esset affectus, indicarem, adiutus gratias egit. Alter verò cui carnis natura imbecillior erat,non tulit plumbi duritiam: Huic ergo suasi,earum quas suprà dixi, herbarum reliquas substernere,ac cum ipsis molles amerinæ frondes, & rutæ: sensitque illicò ex his fructum itaque vsus deinceps assiduè est. Quin vbi amerinæ semine assiduè vesci suasi,etiam ob id gratias egit, sicut etiam pro rutæ. Galenus* lib. 6. de sanitat. tuend.cap.14.

***

PARAPHRASIS.

Gonorrhœa, quam Barbari gomorrhœam vocant, est affectio, viris, ac fœminis communis, grauis illa sanè, & quæ viam multis ad paralysim sternit, teste, Aretæo *lib.2.de diuturn.morb.cap.5.*quin & ad interitum non solùm indiuidui, sed etiam speciei ipsius: nam cùm genituræ profluuium sit,quod gonorrhœæ nomen insinuat, ex Galen. *lib.6.de loc.6.* definiatúrque inuoluntaria seminis excretio, & ea quidem assidua, seu, vt loquitur Aretæus,continens profusio,fit vt si diu duret,hominem tabe consumat,auctore Celso *lib.4.cap.21.* neque enim,inquit Aurelianus *lib.1.chronicon, cap.3.* quicunque seminis lapsus gonorrhœam importat, nisi iugiter, & cum corporis incommoditate fuerit affectus, prout Galenus *lib. de-* B *finit.Medic.asseuerat.*

Accidit ergo hæc nimia seminis emissio,sine imaginatione, siue concitatione veneris, qualibet hora exercens ægros,in quo à nocturna pollutione distinguitur. Malum sæuum, & quod sensim, ac sine sensu homines ad tabitudinem deducit, quia virilitas, animositas, robur, audacia in genitura continentur; quod monstrant continentes athletæ, qui quia semine turgent, hirsuti sunt, pilosi, robusti,& audaces,nec feras expauescentes; alij contrà debiles, imberbes,effœminati, & vocis acutæ. Quare nihil mirum si resoluto,infrigidatóque corporis habitu per gonorrhœam,paralysis inducatur,tabes,defœdatio coloris,& alia vitia sæua repullulent.

Porrò vt constet de loco affecto, quem potissimùm *6.de loc.cit.* inuestigat Galen. duas vacuationis, quam illa importat, differentias memorat, totidémque retentionis, C naturalem scilicet, & præternaturalem,siue symptomaticam.Naturalis tunc fit excretio, cùm sibi constans natura, superflua & noxia tempestiuè excernit, aperto expulsionis meatu,reliqua autem capacitate contracta, & ad illum propellente. Præternaturalis verò, vbi nihil agente natura, contenta excrementa sponte effluunt, ob retentricis imbecillitatem continere non potentis, 3. *de caus. sympt.cap.*4. vel propter aliquem lapsum morbosum, qui non secus quàm naturalis ipsa facultas expellit, vt accidit in epilepsia, vel conuulsione aliqua, in qua violenter vasa seminalia contrahuntur,& sequitur profusio seminis:quarum specierum etiam meminit Gal.2.*de caus.sympt.cap.2.* vbi indicia tradit, quibus gonorrhœam ab vna, vel altera causa dignoscamus.

D Tertium symptomaticæ vacuationis genus elicitur ex *3.cris.7.& 4.aph.22.*vbi nempe quidpiam vacuatur ab irritata,turbataque natura, nec leges suas, constitutúmque operandi ordinem seruante. Ergo sicut vrinæ incontinentia fit retentrice vesicæ infirmata, aut sphinctere resoluto, ita vasorum seminalium imbecillitate, vel conuulsione sequitur gonorrhœa, seu inuita seminis effluxio, vt interim pateat in huiusmodi affectione sola ipsa spermatica membra affici,non penem,quod *6.de loc.cit. & 14.de vsu part.cap.*10.docuit Galenus.

Sed contra dicta obiiciuntur duo. Primum. Si voluntaria est seminis excretio in corpore sano, quomodo inter naturales functiones numeratur,cùm *1.de placit:vlt.*multis contendat omnem motum arbitrarium per musculos fieri, & hos quidem non nisi à facultate animali moueri, immò *lib.de dissect. instrument. vocal.cap.2.* ex voluntario E colligit animale, ita vt si aliquid secundùm nostram voluntatem fiat,id omninò sanè facultatis animalis fuerit,& è conuerso.

Secundum. Licèt resoluta vesica stillicidium vrinæ sequatur, gonorrhœa tamen ex resolutione nequaquam potest accidere. Igitur perperam Galenus *6. de loc.6.* sibi ferè contradicens asseruit, interdum oriri hoc malum resoluta facultate seminis contentrice: nam cùm vrinæ retentio,opus animale sit, ex Gal. *lib.1.de loc.c.1.& 6.eiusd. cap.4.* soliúsque animalis facultatis ablationem resolutio importet; hæc quidem vitiabit retentionem vesicæ, & vrinæ profluuium concitabit;seminis verò non, nisi etiam velit à virtute animali semen contineri, cuius oppositum paulo antè docuerat.

Dic

Dic ad Primum. Voluntariam esse feminis excretionem in sanitate,ex eo constat, quoniam sicut in vrinæ excretione voluntas locum habet ad sphincteris otium, qui pro arbitrio nostro, & quiescit, & operatur; ita in excernendo semine ad viarum amplificationem, ex testium eleuatione.& colis tensione,quæ voluntariæ sunt,& musculis factæ,*lib.de dissect.musculor.c.27.& 29.* & ad stimulantis seminis tenuitatem ex mora,& tarda frictione; denique & quia musculi contractione testes circumdantis excretio seminis efficitur. Nec obstat, quòd apertè *6.de loc.6.* naturale munus dicatur: nam de expulsione loquitur,quæ ab expultrice naturali vasorum fit, quæque principale agens est, nulla habita consideratione de musculi inhærentis ope: ita enim merè naturalem dixit tam retentionem, quàm excretionem partium omnium; quamuis vrina ab sphinctere potissimùm contineatur, vel illius retentio animale opus omnino sit, & meiendi officium etiamsi voluntarium, non tamen omnino animale, sicut nec ad solam naturam referendum.Quòd si *lib.de dissect. musculor.vocal.*ex voluntario colligit animale,& è conuerso,ita vt mutuò reciprocentur,confudit illa,& pro eodem accepit significato. Sicut enim multi sunt motus, quos constat esse animales, vt dormientium locutiones gressus,&c. nec tamen voluntarij, (cùm nulla sit dormientibus voluntas, sicut nec aliæ principum facultatum functiones) ita & arbitrarij nonnulli absque eo quod animales,aut per musculos facti, vt ex imaginato vomitu, contractio ventriculi ad vomitum,& multi alij etiam locales, licèt imperfecti, & animalium imperfectorum. Iam verò *1.de placit.* de perfectis motibus animalium perfectorum intelligendus est: maximè quod etiam virtutis animalis ingressum, & musculorum opem in emissione seminis voluntaria concedimus.

Quomodo verò, vt ad secundum pateat solutio,sequitur gonrrhœa, hoc est, inuoluntarium seminis profluuium, quum valde dissimilis sit retentio seminis, & vrinæ; hæc enim à virtute animali per musculum, illud à naturali continetur; ac proinde ex resolutione musculi nequaquam possit aboleri spermatis retentio, immò potius excretio? Dic nomine resolutionis, *cit. loc.* imbecillitatem esse intelligendam: nam quemadmodum laborante retentrice vesicæ inuoluntariè profluit vrina, sic & semen imbecillitata contentrice vasorum seminalium. Rursus & sicut resoluto musculo in vesica, ita & resoluto in testibus, sic vt analogia quadam sibi respondeant inuoluntaria seminis, hoc est, sine cupiditate, & sine arbitrio, & vrinæ excretio; sed non vt in omnibus sibi conueniant.

His prælibatis ad historiæ explanationem accedamus. Non rarò ab inundante in vniuerso corporis ambitu humiditate gonorrhœam concitari, laxatis, & imbecillioribus factis prædictis vasculis seminariis, suprà dictum est: nam humiditate multa, vi calidi ambientis æstate vacuata per sudorem, quæ in testes promanabat, cessauit effluxus: cùm verò hæc seminis excretio ex retentricis debilitate consequatur,quæ siccitate roboratur, ex Gal. *3.de facult. naturalib.cap 3. & 4.* fit vt à redundante humiditate,ad vasaque seminaria confluente, hæc relaxata retinere nequeant.

Enimuerò cùm humiditas illa, causa mali, apertis spiraculis cutis, ad superficiem, totúmque corporis habitum æstiui caloris ope attracta, abiret in sudorem, cum vtilitate, & leuamine ægri, per eandem regionem, ipsam vacuare excrementitiam humiditatem studuit. Et cùm multa sint, quæ hoc opus efficere sunt apta, & tenuem substantiam perspiratu digerunt, aperiendo, extenuando humores, sudorem prouocando, vt frictio, exercitium, euaporationes, laconica, æstuaria, balneo tanquam tutiori, & magis accommodo auxilio vsus est; nam frictio si lenis est, & moderata attrahit, non digerit; dura, absumpta humiditate meatus conniuentes reddit, & poros occludit; si mediocris, cùm extremis participet, easdem vires obtinet, neque superfluam humiditatem vacuare nata est, vt testatur Paulus *lib.1.cap.18.* Exercitium licèt humores extenuet, molliat, colliquet, diffundat, dis-

A soluat, cutis poros laxet, ductus omnes referet, & oborto sudore copioso superfluam humiditatem ad extimas partes excernat; tamen non ægrotantium, sed bene valentium est quæ exercitatione fit, sudorum eruptio, vt Fernelius inquit *lib.2.de purgat.cap.20.* Euaporationes,laconica,æstuaria, licèt ad cutem euocent, nimis inflammant. Balneum suauius est, & cùm non solùm à partibus exteriis, sed intimis regionibus peccantem humorem exhauriat,iccircò totum corpus euacuat,ex Gal. *4.aph.2.*

Balneum absolutè prolatum significat dulcis aquæ lauacrum, ex Gal *lib.11.meth.c.9.& lib.7.sec.loc.c.1. in med.* sic enim ait *in methodo* Galenus. *Quod si appositum aliquādo in dictione vocabulum dulcis non sit, vtique id subaudire debebis,certò sciens de eo nos in febricitantibus lauacro dulcis aquæ semper loqui,non bituminoso, aut sulphureo, aut aluB minoso, aut chalcantoso,aut ex marina ipsa, &c.* Sed cùm dulcis aquæ balneum eneruet, relaxet, & sic humiditate sua retentricem debilitet, qua de causa Hippocr. *3. acut.59.*id interdicit debilibus, & Galen. *11. meth.20* in partium inferiorum imbecillitate denegat,quia mouet,liquat humores, & aptiores reddit, vt in partem debilem procumbant, quo pacto Rasius balneum consuluerit, pendendum est.

Dic primò, intelligendum esse Rasium de gonorrhœa orta ex seminis vitio in vasis contracto cùm enim semen vitiosum acre est, calidum, & mordax, tunc vasa excitat ad expulsionem, & corpus colliquat, cuius calorem mirum in modum balneum attemperat,& humorum feruorem compescit.

Dic secundò,Rasium consuluisse balnea naturalia,quæ C fluxiones retinent, *1.ad Glauc.14.* roborant, nimiam humiditatem absumunt, & adstringunt,auctore Galeno *lib. 1.de sanit.7.& lib.de tremor.cap.5.& lib.1.simpl.7.* & præsertim aluminosa, ex Galen. *4.sec.gener.cap 5. & 6.* His proxima sunt ferrea, nitrosa, *ex 4.simpl.20.& 22.* Paulo *lib.1.cap.52.* Auicen.*2.1.doct.2.cap.19.* De quorum efficacia consule Fallop.*tract.de thermis*,Mercat.*lib.1.indicat. cap.3.* Balneorum loco, sudorifica ex ebeno,smilace aspera, & radice chinæ sunt ex vsu. De curatione verò inter omnes latè describit remedia selecta Andreas Laurentius *lib.consil.consil.10.*

His explicatis, Historiæ Galeni sunt interpretandæ. Pollutiones nocturnas distingui à gonorrhœa certum est: nam in hac continuò semen inuitè per genitalia excurrit; in illa, noctu solùm. Immodica seminis exuberantia, ex D copia seminis,vitio,acredine,& coniunctis flatibus, vasorúmque seminalium debilitate scaturit, & ab eisdem causis, à quibus gonorrhœam oriri suprà prædiximus, vt Auicen.*20.3.tract.1.cap.25.* asseuerat. Malum graue, præsertim si diu duret: ex eo enim vacuata elaboratissima substantia, corpus redditur pigrum, molle, effœminatum, tumidum, incuruum, & imbelle. Curatur iisdem remediis, quibus gonorrhœa. In hunc vsum prosunt,quæ semen exiccant & extinguunt. Vitanda quæ seminis copiam in corpore adaugent,quorum syluam suprà *Histor.20.*protulimus,& exarauit Auic. *loco cit. à cap.20. vsque ad 30.*

Sanguis est detrahendus: huius enim præsidij ope vacuato sanguine, materia seminis minuitur, refrigerantur viscera, renes attemperantur. Purgatio clementibus E medicamentis celebranda: Victus parcus, isque frigidus imperandus. Renes refrigerantibus fouendi. Lectus violis, rosis, & floribus nymphææ aspergendus. Summè opitulantur insessus, balnea,& lauacra,quæ similem refrigerandi sortiantur facultatem. Lamina quoque plumbea multis in locis perforata, lumbis alliganda. Subscribit Auicen *loco cit. cap.33.* dum sic ait: *Et strinctura laminæ plumbi super dorsum,est impressio magna: Verùm quandoque nocet renibus,quare oportet vt attendatur hoc in eo iterum,& similiter sternere in lecto infrigidantia,& dormire super folia salicis,& similia,&c.*Lege Christophorum à Veiga *lib.3. de arte med. sect.10.cap.3.*

***

QVÆSTIO XXXV.

Vtrùm ſani debeant obſeruare varium ordinem in aſſumendo cibo, vt opinantur Græci.

COMMENTARIVM.

ET *poſt perfectam ſanitatem aſſiduare bonam diætam.*] Corpora ſana, & temperata, vt conſeruentur egere præſide, qui rectam victus rationem præſcribat, partémque artis conſeruatricem eſſe vtilem, allatis plurimis Galeni, & priſcorum ſententiis, & argumentis fusè confirmat inſignis Thomas à Veiga, *in com.cap.*85. & diſputant latè Valleriola *lib.4.enarrat.*1. *&* 2. Thomas Eraſtus *epiſt.* 1. agentes, num commodius ſit mortalibus, ad producendam vitam, vti naturæ impulſu, quàm Medicis præſidiis gubernari. Nec enim plebeij, & rurales homines, ſordido, vili, prauóque vtentes cibo, inſalubriùs degunt magnatibus, quorum alimentum ſelectum eſt, & viuendi ratio exactiſſima; nam ij ſani viuunt ſine Medico, ſed non ſine medicina, hoc eſt exercitio, quod ad conſeruationem vitæ, abigendóſque morbos eſt accommodum valde, vt oraculo quodam cecinit Hipp. *6.epid. ſect.4.text.*22. *homo edens ſanus eſſe non poteſt, niſi laboret*, & Ariſt. 1.*probl.*46. ad ſanitatis tutelam, optimum conſilium eſſe ait, *imminuere cibum, & augere laborem.*

Nec in contrariam abeas ſententiam, quòd videas Celſum *lib.*1.*cap.*1. reprobantem illos, qui cùm bene valentes ſint, Medicis præceptis obtemperant: ſic enim ait. *Sanus homo, qui & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neque Medico, neque Iatralipta egere: hunc oportet varium habere vitæ genus: modò ruri eſſe, modò in vrbe, ſæpiúſque in agro, nauigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequentiùs ſe exercere.* At Celſus monet, ne medicinæ quiſpiam debeat eſſe adſtrictus, ne conſuetudo contrahatur: Nam Hip. 2.*aph.*50. ad inſueta iubet homines tranſire; quia *vniformis conſuetudo eſt periculoſa*, vt notat Gal. *in comm. quum omnes homines inopinatis rerum ſortibus ſubiiciantur; ne igitur aliquando derepente incidentes in nobis inſueta, magnopere lædamur, ſatius eſt omnia tentare. Fiet autem hoc, non inhærentibus nobis ſemper in iis quibus aſſueuimus, ſed & nonnunquam contraria tentantibus.*

Inſuper. Natura ſingulis animantibus tribuit appetitum, & guſtum ad ciborum electionem & facultatem, quin ſomnum, & reliqua non naturalia præſcribit: hæc ergo non indiget Medicis præſidiis; quamobrem rectè appellatur *natura docta ſine doctore* ab Hip. *lib.de aliment. num.*4. *&* 6.*epid. ſect.*5. *text.*1. & probat Galen. ex Hipp. *lib.*5. *de loc.cap.*6. Sed licet hæc vera ſint, & natura proprio impetu in ſimilia feratur, non tamen debitam quantitatem præſcribere poteſt, præſertim cùm ab animi accidentibus moderetur.

Deinde. Non vrget edictum Hipp. 2.*aph.*38. dicentis præferendum eſſe alimentum guſtui gratum, etſi deterius; nec enim dixit ſimpliciter deterius, ſed parum deterius. Sic eſt interpretandus Auicenna 1. 3. *doct.* 2. *cap.*7. § *Oportet præterea te ſcire, quòd nutriens melius eſt quod meliùs ſapit, &c.* nam hoc præſtantius eſt, ſi ex toto reprobum non ſit. Ex his apparet, pro conſeruanda ſanitate, tutius eſſe Medicis præceptis obtemperare, quàm naturæ impulſu gubernari.

Oportet ergo qui ſanitati ſuæ conſulere debet, vt præceptis Medici obediat, qui exactam alimenti rationem præſcribat. Sed cùm alimentum variè ſit offerendum, penes calorem coquentem, ætatem, anni tempus, regionem, & ægri temperamentum, quomodo Medicus certam viuendi normam proponere poſſit, nunc explicandum. Pro quantitate caloris cibum eſſe exhibendum patet: nam Galen. *lib.*1. *aph.*15. *& lib. de marcor. cap.*3. ad vnam indicationem reducit, nempe quantitatem coctuti: ſicut enim igni ligna debent reſpondere, alioqui vel ſuffocabitur flamma, vel extinguetur, ſic alimentum innato calori: ſi enim eſt plurimum, licèt calidum, vt vinum, frigidos morbos generat, 3. *de temp. cap.*4. minus moderato, ob defectum alimenti ſemper infrigidat: ſolum moderatum quamuis frigidum, vt lactuca, calefacit, ex Gal. *cit.loc.*

Sed hæc vna indicatio non videtur ſufficiens, tum quia ipſe addit, niſi immineat periculum plenitudinis, tum quia ex fine alitionis debet variari quantitas exhibenda, nam *lib.*3.*de ſanit.tuenda*, 12. minus alimentum dandum eſt, vel quia non eget, vel quia non coquit: ergo multum dandum eſt, vel quia eget, vel quia poteſt coquere.

Porrò Galenus quandoque addit indicationes ab ætate, ab anni tempore, ac conſuetudine, quas tamen reducit ad illas priores. Videntur ergo omnes indicationes per ſe, & immediatè eam moderantiam demonſtrare, tres quidem ex parte corporis, nempe copia calidi innati, vſus alitionis, diſpoſitio facultatum alentium, & multæ aliæ ex parte circumſtantium, quæ præcedunt, aut ſequuntur cibationem. Eſt ergo prima indicatio in ſanis, copia caloris in officinis coctionis: nam quò alimentum plus auget ſpiritus, & membra, eò eſt præſtantius, ſi fidem adhibemus Gal. *lib.*12.*meth.*13. dicenti, corporis robur non ſolùm conſtare ex temperie humorum cum ſpiritibus, ſed & eſſe auctam quantitatem humorum, carnis, & ſolidorum. Id manifeſtè patet in Athletis, in quibus per valida, & continua exercitia, plurimùm innatus calor augetur, quoniam alimentum eſt craſſum, multum, & calori coquenti proportionatum valde; vnde robur, rubor in vniuerſo corpore, & pulchritudo. Sed Hipp. & Galen. quibus ſcopus eſt ſanitas, hunc bonum corporis habitum non recipiunt, quia obnoxium apoplexiæ, hæmoptoiſi, & ſynochis, vt 2.*aph.*3. retulit Gal. ij enim in eodem ſtatu quieſcere non poſſunt, quia cùm copioſum aſſumant alimentum, ob validam appetentem vim, quæ in illis, ſicut aliæ, valida eſt, non poſſunt proficere in melius; non enim iam eſt locus diſtentioni vaſorum, vnde reliquum eſt, vt decidant in deterius, id eſt ægrotent; & vſque adeò non laudatur ea victus ratio, vt doceat illam illicò eſſe curandam vacuatione. Sumenda eſt ergo indicatio exhibendi cibum in ſanis à copia innati caloris, prima & maxima, quantum poſſunt conficere, dummodò plenitudinis vel præſentis, vel imminentis periculum non adſit.

Secunda indicatio ſumitur ex alimenti vſu, qui quadruplex eſt. Primus, abſumpti reparatio. Secundus, perfectio eius quod deficit in prima formatione. Tertius, correctio cacochymiæ. Quartus, repugnantia diſſolutioni internæ, cui addi poteſt repugnantia externo frigori. De primo vſu. Cùm conſtemus multis contrariis, quæ perpetuò diſſoluuntur, conſequitur alimenti indigentia, magis in viuentibus, quorum eſſentia conſiſtit in calido & humido, ex Philoſopho, *lib.de mort. & vit.* & inter ea magis in animalibus, quæ pollent calore actuali, non potentiali, vt ſtirpes multæ 3.*ſimpl.*6. & inter animalia præcipuè homo: quia animalium calidiſſimus, ex Ariſt. 10. *probl.*55. ideò alimentum ſumit magis humidum, quàm ſiccum, contra reliquorum animalium inſtitutum. Secundò, quoniam habet cutem tenuiſſimis foraminibus plenam, ex Ariſt. 3.*de hiſtor.animal.*22. vnde perpetua euaporatio, & diſſolutio; ex eo Hipp. *lib. de ſalubri diæta* 26. præſcribit rara cute præditis alimẽtum magis alens. Tertiò, ſicut conceſſa eſt à natura immodica appetentia alimenti ſuibus, ob obeſitatem; ſic hominibus, ob copiam ſpirituum, & ſanguinis tenuiſſimi vbertatem, ad animi opera; quæ continuò ob ſubtilitatem, & motum perpetuum reſoluuntur. Quartò, quoniam homines, præſertim decrepiti debilem habent facultatem retentricem, 1.*aph.* 13. & iccircò continua refectione indigent. Quintò, huc facit labor immodicus, aut continentis calor. Increſcente ergo reſolutione à quauis harum cauſarum, cibus augendus eſt ſumpta indicatione à reſolutione.

Secundus vſus alimenti, eſt perfectio eius quod deficit in prima formatione, vt in adoleſcentibus, aut quod corruptum eſt per morbum in conualeſcentibus. Tertius vſus, eſt correctio cacochymiæ: ſumpto enim probi ſucci alimento, migrat cacochymia in probum ſuccum, ſicut enim menſes in fœtis, per mixtionem ſanguinis mamillarum vertuntur in lac; aut ſicut alimenta vitioſa, pexmixtione panis, & vini ſalubria euadunt, ſic *corruptia*

indig et

indiget contemperamento, ex Galen. 1.*ap.*17. hoc eſt, cibis boni ſucci, qui corrupti humoris, acris, & mordacis praui-tatem corrigant, atque infrænent, ex Auic. 4.1.*cap.*3 §. *Et ſcias quod non omnis repletio, nec complexionis malitia ſuo medicatur contrario, ſed ſæpè ſufficit multa regiminis boni-tas,&c.&* 1.4.*tract.*2.*c.*7.ſic ait. *Et eſt neceſſe vt ille in cu-ius corpore mali ſunt humores, bonam rem largiter bibat*: de qua re plura diximus *lib.*2.*in com.hiſt.*91.

Quartus vſus alimenti, vt repugnet diſſolutioni profe-ctæ ab interno calore, ſicut aqua affunditur ſaccharo ad ignem, quod ſignificauit Hipp. 1.*aph.* 14. *alioqui corpus abſumitur.* Quintus vſus, vt repugnet externo frigori; ideò enim dicente Gal. *in com.cit.* qui per hyemem ieiuni laborant, perfrigerantur. Ergo increſcente quouis vſu ali-menti ex quinque relatis, augendum eſt; diminuto, mi-nuendum.

Tertia indicatio ad quantitatem alimenti, ſumitur à ſtatu facultatum naturalium trahentium; ſi enim quis ſit edax natura, ſiue conſuetudine, copioſiùs eſt nutriendus. Vltra has tres indicationes, ſumptas ex diſpoſitione ci-bandi, indicant etiam per ſe, ea quæ præceſſerunt ciba-tionem, & quæ ſequutura ſunt. Si enim præceſſit labor modicus, augendum eſt alimentum: ſi immodicus, mi-nuendū, vt in purgatis, 2.*acut.*13.& in lapſis, 4.*de ſanit.*4. nam purgati plurimam alimoniam tolerare, nec conficere poſſunt, quoniam natura ab expurgantibus medicamen-tis eſt labefactata, & ex motu, ebullitione, & ſurgendi fre-quentia diſſoluta, ita dicit Auic. 4.1.*cap.*3.*vt vacuatus non feſtinet ad cibos multos capiendos, ne natura eos incoctos tra-hat.* Itaque quod etiam docuit Meſuës *lib.*1.*de re medic. theoremat.*4.*cap.*1. principio pauci dandi ſunt, quanti ſci-licet ventriculum non ſunt grauaturi, gradatímque au-gendi, donec ad conſuetam ventriculo quantitatem per-uentum ſit; quod meliùs aſſequetur adoleſcens, quàm puer, quoniam, vt Celſus ait *in præfat.prope fin.famem fa-ciliùs fert adoleſcens, quàm puer, & faciliùs adhuc in denſo cælo, quàm in tenui.* Conualeſcentes parcè ſunt nutriendi; nam ob præſidia vacuantia, vigilias immodicas, inedias, debili pollent calore innato; quare pauco, eóque minimè oneroſo alimento ſunt reficiendi. Qui ſecùs faciunt, errant contra artis præcepta; in iis ergo commodè qualitas ali-mentoſa augetur, licèt diminuta quantitate. Ab iis verò quæ ſequutura ſunt, etiam ſumitur indicatio ad nutrien-dum: ſi ſequuturus eſt ſomnus, abundantiùs exhibeatur, quia ſomnus coquit, roborat, reficit: ſi labor quiuis pluri-mus, vt iter agentibus, parciùs offeratur, quia labor re-ſoluit, diſtrahit, perturbat, apud Auic. 3.1.*doct.*2.*cap.*17. Raſium *lib.*3.*cap.de iter agentibus.*

Enimuerò licèt hæc indicent in ſanis alimenti mode-rantiam: multa alia illorum interuentu indicant, nem-pe anni tempus, ætas, temperatura, quæ quomodo ad illa reducantur, explicandum eſt. Primò, cibus diuerſimo-dè exhibetur iuxta anni tempora; nam ex ſententia Gal. 3.*de cauſ.pulſ.*5. in vere vires noſtræ ſunt robuſtiſſimæ, ſicut & corpus temperatiſſimum. Autumnus ſecundum locum obtinet, aut propè parem temperiem ſeruat, niſi quod quidam in eo recedunt debiliores, 1. *aph.* 18. & 3.*aph.*9. videlicet qui prauo vtuntur victu per æſta-tem, & nonnulli graciles, qui ampliùs læduntur in-æqualitate autumni, quàm iuuentur temperamento eius. Tertium locum roboris habet hyems. Imbecillimi ſumus per æſtatem reſoluto ſpiritu per patentes poros, & auocato calore innato ad cutem, & officinas coctionis deſerente.

Ex iis non rectè inferunt plures, non eſſe ſtandum opi-nioni Auerrhois, 2.*collect.*vlt. aſſerentis, vires autumni tempore eſſe minùs robuſtas, nec Raſio 10.*ad Almanſ.*33. affirmanti, in autumno fieri pulſum minùs velocem, non tamen robuſtiorem: nam hi auctores ſunt intelligendi facta collatione ad hyemem, & ver, in quibus vires ſunt robuſtiores. Quod autem pertinet ad alimentum conue-niens, quatuor anni temporibus exhibendum, ſcribit Hipp. 1.*aph.*15.& 18. plurimum alimentum eſſe offeren-dum hyeme; ſecundò, vere; tertiò, autumno: minimum, per æſtatem: nam in illis primis temporibus calor noſter

A eſt fortis. Cur autem in iis æquè innatus calor ſit robuſtus, ſi ver & hyems à ſe inuicem longè temperie diſtent, ex-plicat Martinus Rulandus filius *lib.* 1. *probl. Medico-phyſic.*150.

Contra mentem Hippocratis, non obſtat primò, quòd in vere vis eſt robuſtior, & homo temperatior, quibus de cauſis videbatur eſſe conueniens alimentum amplius; nam concurrunt ex parte hyemis rationes plures, quo-niam tunc vnitus calor innatus ſubiectum ſuum abſumit, ſicut quoduis aliud combuſtibile, ex Ariſt. *lib.de vita, & morte, cap.*3. Si autem Galenus *lib.de marcore, cap.*3. dixit innatum calorem reparare humidum, non diſſipare: dic, verum quidem eſſe, ſi adeſt copia alimenti, qua defi-ciente, ab innato calore corpus abſumitur. Deinde, in B hyeme eſt neceſſitas repugnandi externo frigori, maximè quum non immineat periculum reſolutionis virium pro-pter circumſtans frigus, & ſic valentes vires alimentum copioſum conterunt.

Nec obſtat ſecundò, quòd reſolutio hyemis minor eſt, quare minor alimenti neceſſitas. Hæc obiectio difficili-ma eſt Medicis illis, qui (vt refert Gal. *lib.de tremore, ad fin.*) opinabantur calorem actualem hominum non eſſe ante noſtram formationem; ſed ſequi pòſt, ad motum cor-dis, & arteriarum, qui nos calefacit. Galenus facilè reſpon-det 1.*aph.*15. Hippocratica doctrina inſtructus, innatum nempe calidum ane noſtram formationem, omniúm-que naturalium functionum eſſe inſtrumentum aſſe-uerans; quod quia per hyemem intùs copioſum eſt, ideò à nobis multo alimento conuerſari debet; ita enim copioſum ſanguinem per hyemem gignit: argumento C eſt, quoniam hyems excipit corpora exanguia, & tradit illa veri plethorica, ita vt accedente vere plures ex ple-nitudine laborent, & æſtatis initio niſi hanc ruinam, ſibi, & iumentis miſſo ſanguine, & ſic vacuata plenitudine præcauerent. Conſule doctiſſimum Ambroſium Non-nium *lib.*1. *Aph.com.*15.

Nec obſtat tertiò. Ver, & autumnus reſpondent ſibi in temperamento, & ſtatu caloris innati, maximè ſi confe-ratur initium veris cum fine autumni, & finis veris com-paretur cum initio autumni. Ergo ſi offerenda eſt alimo-nia iuxta proportionem caloris coquentis, æqualis eſt in autumno, & vere exhibenda. Dic, autumnus corpus excipit gracillimum ex æſtate, & ſic non poteſt habere copioſum innatum calidum in viſceribus, ſicut ver excipiens ex hye-D me corpus plenum.

Nec obſtat quartò. Sententia Auic. 31. *doct.*3.*cap.*1.§. *In veris quidem principio nutriens eſt ſubtiliandū, cibo quo-que nō repleatur quis, immò ipſum partiatur, &c.* Fauet Gal. *lib.*1.*aph.*11.§.*Verè autem adhuc medio exiſtente, atque ad-huc magis æſtati proximo, paucis, & ex longo interuallo nu-triemus: nam tempus id periclitatur, ne proximè accedat ad plethoricā diſpoſitionem, propter humorū, qui hyberno tēporis frigore concreuere, fuſionem, &c.* Et *in regimine Salernitano* legitur: *Temporibus veris modicum prandere iubebis.* Aliqui interpretes difficilem hunc Auic. locum explanantes, aſ-ſeuerant, in vere non eſſe partiendum alimentum, quo-niam nulla cauſa concurrit infrà dicenda, vt diuidatur alimentum: ſi verò ſubtiliandum eſſe hoc tempore im-perauit, falſam eſſe illius ſententiam rentur ipſi: nam vi-ctus ſubtilis, & tenuis, eſt calidus ſiccus, augens feruorem E ſanguinis. Sed ſolue hoc modo, ſubtilius alimentum por-rigendum in vere, ob præſentem copiam innati calidi, ne ebullitio increſcat multa oblata alimonia, & ſic diuiden-dum, non abſolutè, ſed præcedentis hyemis collatione facta. Arnaldus autem *de regimine, part.*2.*text.*10. intelli-git Hipp. de alimento, quod ventriculus in hyeme tolerat, Auic. verò de eo, quod in lapſis conuenit ad præcautio-nem: ſicut intemperati poſſunt per ſimilia conſeruari, ſed præſtat quòd præſeruentur per contraria.

Nec obſtat quintò. 1 4.*tract.*2.*cap.*8. quo loco in æſtate auget cibum. ſic enim ait: *Et æſtas quidem propter ſuam re-ſolutionem indiget additione cibationis, &c.* Multi explicāt quòd in æſtate conuenit additio cibi, contra ſuprà tra-dita: ſed dicendum cum Gentili, verum id eſſe, ſi de prima æſtatis parte intelligatur Auicenna, nam hæc coincidit

cum vltima veris, ex Gal. 4. *acut. com.* 1. Lege elegantissimum Rorarium, *in contradict.* 13. *Auic.*

De ætatibus, calida humida, mollísque temperatura nõ tolerat, vt puetitia 1. *aph.* 16. & 4. *de artic.* 24. quæ est ineptissima ieiunio, ficut senectus aptissima, intermediæ ætates, mediocriter: nam pueri abundant multo calore valde resoluente; constant multa, & molli humiditate carnium facilè resolubili, & egent alimento, non solius nutritionis gratia, sed augmenti: contrariæ verò rationes concurrunt in sene. Si verò obiicias, iuuenes difficiliùs pueris tolerare inediam, quoniam habent calidum acutius: Dic, iuuenes minùs resolui: nam calidum illud est minus quantitate, & illi sunt pueris robustiores, resoluentibúsque causis ampliùs repugnant. Si iterum instes; ex Gal. 1. *aph.* 13. Senes ieiunium innoxiè non ferre. Dic. Vel ieiunium dicit paucitatem alimenti cum dilatione eius, vel solam paucitatem: si in hoc secundo significato intelligatur Hipp. verus est Aphorismus; vel in primo explana Hipp. de senibus non vltimis: nam decrepiti licèt habeant easdem causas tolerantiæ, nempe frigiditatem & siccitatem, illorum tamen retentrix est imbecillima, & iccircò corpora ipsorum citissimè extenuantur, ex Gal. 2. *aph.* 28.

Obiicies contrà. Si decrepitus minùs tolerat quàm primus senex, & hic magis reliquis ætatibus: ergo aliquis decrepitus æquabiliter cum vergente. Dic. Primi senes cùm sani sunt, plus vergente tolerant; in fine autem primæ senectæ æqualiter: decrepiti minùs, in primo significato ieiunij.

Obiicies secundò. Humidum amplius facit ad longitudinem vitæ, ex Arist. *lib. de longitud. vit. cap.* 2. ergo non ad velocem resolutionem. Dic. Abundantia calidi cum humido pingui ideò facit ad durationem, quia reparat multum alimentum: nam simpliciter copia calidi & humidi, si prohibeatur alimentum apponendum, facit ad multam resolutionem.

Obiicies tertiò. Homines latorum vasorum cum minore noxa ieiunium ferunt, ex Gal. 2. *de temper.* 9. hi autem sunt sanguinei, quia humidi. Dic. Galen. *ibi* sumit indicationem à sola copia sanguinis, quæ potest conuenire cum vario temperamento membrorum, 2. *de temper.* 2.

Obiicies quartò. Ventriculus frigidus bene appetit, ex Gal. *lib. art. medic. cap.* 62. Senibus hic ventriculus est naturalis. Ergo plus famescent. Dic. Licèt à multis dicatur, quòd frigidus ventriculus meliùs appetat, quàm concoquat; tamen non simpliciter bene appetit; & si hoc concedamus, intelligendum est si facultas appetendi est robusta; si verò debilis, vt in senibus, non sufficit ad appetentiam multam; quare senes debiliter appetunt, coquunt, distribuunt.

De numero cibationis dubitandum, num exhibenda sit simultanea, an partita? respondet Galenus *lib.* 1. *aph.* 13. & 17. vt debiles, & qui habent imbellem virtutem coctricem, per interualla alimentum assumant. Sicut enim robustus pondus licèt magnum benè defert, & librat; debilis verò nec partitum sustinet: sic ventriculus fortis plurimam conficit alimoniam, debilis vel minimam vix conterere valet. Deinde in quibus continua adest dissolutio membrorum, oportet vt per interualla accedat nouus ros ad membra, eorum prohibens exiccationem. Hoc pacto in pueris, decrepitis, naturis calidis, & humidis multiplicandus est cibandi numerus. Insuper Celsus *lib.* 1. *cap.* 3. sumit à natura alui indicationem ad multiplicandum cibum: nam durus venter requirit numerosiorem cibationem, vt non exiccetur immodicè cibus semel assumptus. Deinde post longum ieiunium, famem, prolixum morbum, immodicam euacuationem factam per ventrem, hæmorrhagiam, sudorem, maximè cauenda est simultanea alimenti oblatio: nam ventriculus ob nimiam vacuationem exhaustus, & debilis, totum semel oblatum alimentum coquere nequit. Sic saturitas post transactam famem nocentissima, ex Auicen. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. de quo argumento plura lege *lib.* 2. *in com. histor.* 71. vasa enim, & eorum cauitates conniuentes, non molliuntur copioso alimento, sed valde partito; sicut arida terra exiguis pluuiis sæpe repetitis commodè humectatur. Consule Ioan. Pincierum *lib.* 4. *variar. meditation. cap.* 7.

De tempore assumendi alimentum, maximè definiendum est ex coctione ventriculi peracta: est enim vniuersalior nota, quàm sumpta ex fame præsenti, & sic plures rentur asseuerasse Auicennam 1. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. illa enim solùm habet locum in sanis temperatis; fastidiosi verò non famescunt etiam peracta coctione ventriculi; pueri verò, & conualescentes ante eam famescunt. Deinde Auic. *loc. cit.* concludit, nihil esse deterius quàm sumere crudum super incoctum. Obiicit Ishac *lib. de diætar. vniuersalium, cap.* 4. sicut in vna mensa, præcedente subtili, si sequatur crassum, non perturbatur coctio, quia tenue præcedens descendit, sequitur crassum; sic idem sequetur. vbi crudum sumetur super incoctum. Responde, non esse eandem rationem in similitudine; nam ex crudo, & semicocto generatur crassus humor, quod non accidit in crasso, & tenui. Si instes, saltem tunc licere sumere crassum supra semicoctum, quia hoc multò tenuius est: Responde negatiuè; nam ex hac alimonia distrahitur ventriculus ab opere vniendi, & assimilandi, & ex hac permixtione licèt aliquid descendat, remanet tamen multa portio corrupti alimenti in ventriculo, & crudi, ex quo damna non contemnenda sequi solent. Quòd si adhuc instes, hoc dato nunquam ciborum varietatem admitti posse. Dic, nunquam conuenire, nisi gratia medicamenti, videlicet exiguum lubricum in initio ad molliendam aluum, & exiguum austeri in fine mensæ ad promouendum descensum, aut in alios vsus, quos latè explicuimus *lib.* 2. *in com. hist.* 80.

Si verò percontaris, quis statuendus sit numerus cibationis in die, Ficinus *lib.* 1. *de triplic. vita, cap.* 7. quaque hora edendum præcipit, sed præsertim studiosis. Celsus *lib.* 1. *cap.* 3. consulit pluribus bis in die edere. Arabes in duobus diebus ter præbent alimentum, videlicet decima sexta quaque hora. Ita Rhasius *lib.* 4. *ad Almansor. cap.* 4. Halyab. *lib.* 1. *pract.* 13. Alzaharauius *lib.* 1. *theoric. tract.* 2. *cap.* 1. Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 3. Verùm iudicium variandum est penes ætates, temperaturas, tempora anni, & dies. Penes ætates quidem: quoniam pueri, & senes ter cibandi sunt; vltimi autem senes, & primi pueri, quater; mediæ ætatis, bis. Iuxta temperaturam autem humidis bis offerre cibum nocet; sicut iuuat graciles: iuxta oraculum senis, 7. *aph.* 60. dicentis, *Corporibus carnes humidas habentibus, famem adhibere conuenit, fames enim corpora siccat, &c.* Et affirmat 2. *acut.* 29. Iuxta tempora: apud Celsum *loc. cit.* per hyemem non est prandendum, nisi quis ventrem habeat validè astrictum; in reliquis temporibus bis cibus offerendus. Iuxta vires: Antiquis robustioribus ferè erat satis semel in die edere; nobis debilioribus bis in die comedere est necesse. Mensura illa Arabum media: recipienda erat pluribus hominibus, nisi quòd habet molestiam ex varietate horæ cibandi, dum vna die bis, altera semel cibus sumitur. Præterea habet noxam, quia iuxta varietatem vigiliæ, & motus, oportet secundam cibationem accelerari magis, vel retardari: quare non perpetuo seruanda est hora decima sexta pluribus. Ergo nobis conueniet bis in die comedere. Consule Valleriol *lib.* 3. *loc. com. cap.* 13. Gulielmum Insulanum *lib. de ratione. victus salubris, cap.* 39.

De proportione autem prandij ad cœnam, hoc sit præceptum vtile, vt exercitandi ad noctem, minùs cœnent, & exercitandi ad diem, minùs prandeant: ita docuere Gal. *lib.* 1. *aliment.* 2. Rhasis 1. *ad Almans.* 11. Haly. 1. *theoric.* 13. quoniam ex labore sequente alimẽtum copiosum, hoc intempestiuè rapitur crudum ad venas. Lege Mercurial. *lib.* 5. *variar. cap.* 21. & M. Ant. Muret. *lib.* 4. *variar. lect. cap.* 12. Cardanum *lib.* 1. *cont. tract.* 5. *com.* 18. Vtrùm autẽ in sanis cœna debeat esse liberalior, respondet Galen. 1. *acut.* 18. dicens, exercitatos solùm panem comedere in prandio, in cœna carnes, quapropter prandium parcius sit, cœna vberior; nam quies, quàm motus magis concoctioni prodest: sic frigidus aër, magis quàm calidus,

quoniam

quoniam ob noctis frigiditatem retrocedit calor ad interna;calor autem diurnus attrahit innatum ad extima,& resoluit. Deinde somnus concoquit, vigilia digerit:maximè quum maius spatium intercedat à cœna ad prandium, quam à prandio ad cœnam. Ergo lautiùs cœnandum, quàm prandendum : ita sentiunt Auicenna 3.1. *doct.* 2. *cap.*3.*&* 6.Auerrhoës 1.*part.canticor.comment.*122.*&* 2. *canticor.com.*20.Rhasius 4.*ad Almanf.cap.*2.*&* 4.Halyab. 1.*pract.*1.immò Galenus *lib.* 7.*meth.cap.*6. præcipit validiores cibos in cœna comedendos ; quem morem non ratione tantùm,sed longo experimento Athletas comprobasse asseuerat : Nec est dicendum, quod multi affirmant, quòd prandij & cœnæ nomine, aliud ab Hippoc.& Galeno significatur, quàm vulgò à nobis intelligitur ; nam eos doctè refutat Bernardus Paternus *epistola sua de prandio,& cœna.*

Nec obstat Aristoteles, 32. *probl.* 3. qui concubituris præcipit copiosum prandium,& parcam cœnam.Id ipsum mulieri virum admissuræ Hipp. edicit *lib. de superfœtat. num.*11.*mulier sine cibo sit,vir item,sed paulò dissimilius, ne scilicet ebrius sit,& cōmodo,& salubri vsus sit cibo*:id enim monet tum ob dictam causam , ne tum ex motu subsequente attrahatur intempestiuè nimium alimentum ad venas : nam labor debet præcedere cibum, non è contra. Idem etiam firmat Celsus *lib.*1.*de re medic.cap.*3.dum sic ait. *Si prandet aliquis,vtilius est exiguum aliquid,& ipsum siccum,sine carne, sine potione sumere, &c.*Et æstate, *in eodem loco* prandere quidem iubet,parciùs tamen.Sed quoniam hanc de proportione prandij ad cœnam,controuersiam in sanis , latiùs disceptabimus *in sequenti libro , in com. histor.* 6. hæc pro complemento quæstionis nostræ nunc sint satis. Interim de veterum comedendi more, & varietate cœnarum, Consule Hadrianum Turnebum *lib.* 8.*aduersar.cap.* 11. Alexand.ab Alexand. *lib.* 3.*cap.*11.*& lib.*5.*cap.*21.& nos fusè *cit.loc.* patefaciemus.

HISTORIA XXV. GALENI, *De herpete in malleolo.*

Fœmina herpete in malleolo laborans, topicis applicitis exacerbata , purgatione tandem adhibita conualuit.

*Etenim Romæ mulier quædam illustris, quum herpetem in malleolo haberet, primò quidem medicamento quod algā recipit,est vsa. Hoc cùm protinus cicatrix induceretur,proxima illi cutis est excoriata,veluti ex desquammatis. Cui cùm deinde superpositum medicamētum est,rursus illi cōtinua est exulcerata : idque ita assiduè perrexerit,donec ad genu exulceratio perueniret ; quùm interim quiduis potiùs pati, quàm medicamento quod bilem traheret,purgari parata esset. Itaque etiam (quod fieri in talibus assueuit , quoniam plerique culpant non culpanda)damnato ex alga medicamento,aliud admoueri iussit.Deinceps igitur quod ex sandice componitur, vtebamur.Vt verò id quoque quod exulceratum iam fuerat, sanauit:quod verò nunc exulcerabatur,non inhibuit,sed iam ad bubones vsque vitium ascenderat , ipsa necessitate coacta, serum se lactis sumpturam annuit. Immittentes igitur clanculum minimum scammoniæ,inuitam purgauimus, atque sanauimus,&c.*Galenus lib.14.meth.cap.17.

PARAPHRASIS.

Frequenter quidem exemplum hoc in arte contingit, & est ad praxim summopere necessarium , quo docemur,quàm parui,& ferè nullius sit momenti, topica citra vniuersalium auxiliorum administrationem adhibere. Herpes ergo dicitur sic à symptomate,quia serpit,ex Gal. 2.*meth.*2.Auic.3.4.*tract.*1.*cap.*6. Formicam vocat.Si ergo humor biliosus præternaturā calidior, tenuior,acrior, & mordacior reddatur,herpes fit vocatus exedēs,à Celso

A *lib.*5.*cap* 28. *tit. de igne sacro.* Auicenna appellat Formicam corrosiuam ; quoniam corrodendo semper serpit. Si tamen bilioso humori admixta sit portio pituitæ, herpes generatur , qui excitat pustulas quasdam in cute summa milio simillimas, & herpes miliaris vocatur, de quarum inflammationum causa sat multa dixere Vigo *lib.* 2. *de apostemat.cap.*6.*&* 8.Aquapendens *lib.*1. *de tumorib.cap.* 20.Fallop.Andreas à Cruce,& alij qui in chirurgica facultate primas tenent.

Miliari color inest ex rubro, & pallido permixtus , vt Gal.*lib.*2.*ad Glauc.cap.* 1. edocuit,cum Paulo *lib.* 4.*cap.* 20.ex cuius pustulis ruptis effluit medium quid inter sanie,& pus, ex Galen.14.*meth.cap.*11. Vlcus serpit cum cutis exulceratione, altum,subliuidum,inæquale;hoc verò herpetis exedentis nomen habet : nam tantùm cutem
B erodit ; quo laborasse hanc fœminam , ex contextu patet manifestè, quùm à genu ad bubones vlcus serpendo peruenerit.

Cùm herpetis causa sit bilis flaua in parte quapiam impacta,hunc affectum cholagogis esse curandum docuit Gal.*lib.*4.*meth.cap.*7.sed antequam bilis expurgetur , vidèbis Medicos in harum inflammationum , aliarúmque pustularum curatione sæpe delusos. Illicò enim ad adstringentia medicamina tanquam ad sacram anchoram confugiunt , sed quanta ægrorum pernicie , ostendit *hoc loco* Galenus : nam licèt curetur vlcus , pustulæque exiccentur,& inducatur cicatrix, aliud in alia parte repullulat vitium,adstringentium vi coërcito humore,& ad interiores sedes repulso ; quare febres , & interna vlcera excitantur.

C Hoc ita esse priscorum doctissimi satis confirmant. Auicenna enim 3.4 *tract.*1.*cap.*7.sic inquit.*Cùm non incipis in ea, cum euacuatione humoris secundum quod oportet, immò medicaris vlcus cum eo quod sanat, redit ex alio loco propinquo,& ex loco ipso, & non cessat corrodere cutē corrosione post corrosionem,&c.*Nam, vt inquit Aëtius *tetrab.*4. *serm.*2.*cap.*6. *qui cuti solidandæ statim à principio intentus est,hanc quidem sanabit, verùm humorem influentē non prohibebit,sed etiam prioribus vlceribus solidatis, contigua cutis rursus velut prior in superficie erodetur , &c.* Idem sentit Oribasius *lib.*7.*synops.cap.*33.5. *Ergo qui priùs totum corpus purgat,deinde repellentia particulis affectis admouet , is herpetem, vt par est,curat. At qui statim vtitur iis quæ cuticulæ cicatricem inducunt,is cuticulam quidem sanat , cæterùm non prohibet, quin de integro priori similis affectus exo-*
D *riatur,&c.*Quoniam vt rectè dictabat Hipp.*lib.de vlceribus , num.* 4. *Purgatio per aluum plurimis vlcerum prodest.* repetit Gal.4.*meth.*5.*&* 6.

Ne ergo ad curanda vlcera festines , neque sis de illorum numero, qui intempestiuè adstringentibus humorē coërcent,atque hinc euenit,vt non solùm corpus, sed ipsa vlcera in peius ruant,maléque exerceant ægrotantes. Lege Rabbi Mossem de Ægypto *particul.*4.*aph.sent.*115.5. *Non refrigeres , neque reprimas erysipelam , nisi purgatum corpus sit per solutionem ventris prius,cum medicina purgāte choleram,quia si permittis refrigerationem,& repercussionem ante vacuationem, fit fortis expulsio à membro habente erysipelam,ad membrum nobile nobilitatis magnæ.*

Operosum esset recensere numerum eorum , qui neglectis vacuationibus vniuersalibus, ad topica indistinctè accessere, quod huic Romanæ fœminæ accidit : nam à
E medicamento exiccante consolidatum est vlcus , deinde maiori cum insultu depascendo recruduit. Medicamentum autem impositum fuit Alga marina , refrigerans sanè,& exiccans,ex Dioscoride *lib.*4.*cap.*101. à Latinis dicitur Fucus marinus , de cuius viribus inter omnes elegantèr agit Cōnstantinus Amati interpres , *ad citatum Dioscorid.locum.*

Hoc medicamentum adstringit:habet enim quidpiam acerbum , vt Galenus est auctor *lib.*8. *simpl.tit.de Phyco,* quare inflammationes cataplasmatis modo arcet.Sed cùm citra totius vacuationem esset impositum,mirum non est si reuerteretur malum , causa antecedente non vacuata. Quamobrem illud ex Alga paratum condemnatur , & aliud illius loco ex sandice compositum imponitur : est

enim sandix,cerusa usta,si fides est adhibenda Dioscoridi *lib.*5. *cap.* 63. qui ibi vrendi modum exactè docuit. Sandix ergo emplastica est,refrigerat,occludit,emollit,explet, & excrescentia leuiter reprimit. Hac ergo imposita ita ob dictam causam inualuit malum, vt vique ad bubones, hoc est glandulas inguinis ascenderit. Tandem ipsa, cogente necessitate,vitio in vitium mutato, inuita purgantia admisit.

Purgatio instituenda iis,quæ vnà iecur refrigerant, roborant,& biliosos humores educere nata sunt. Sed inter hæc meritò elegit lactis serum,in quo priùs scammonium sit infusum.Illud enim refrigerat,humectat,4.*simpl.*17. & nitrosa qua pollet virtute, retorridum, biliosúmque humorem suauiter expurgat;quare biliosis, & melancholicis affectibus remedio est. De cuius vi, temperamento, præparatione, vtendi modo,ex veterum, & iuniorum mente,tam multa diximus,*lib.*2.*in com.hist.* 110. De medicamentis verò ad ignem sacrum accommodatis, egregiè disceptat Trincauellius *lib.*1.*de composit.medicam.cap.* 21.Sed in affectu calido serum lactis mitissimum est, & clementer expurgat: de cuius vi lege eruditissimum Castrensem Lusitanum *tract. de lactis sero*, Ludouic. Nonnium peritissimum *lib.*2.*de re cibaria,cap.*19.

Superfunt tamen dissoluenda plura, quæ contra Galeni traditam curationem obiici possunt. Primum. Cur rebellem affectum sola purgatione leui curasse gloriatur, si ille non nisi forti succumbit? Dic biliosos humores, cùm sint tenues,& fluidi,vnica purgatione posse educi, vt firmat Gal. 1.*aph.*2.nam(vt ipse docet *lib.hoc*, *& cap.in quo scripta est historia hæc*)*flauæ bilis vacuatio est facilis,pituitæ verò, & potissimùm eius, quæ crassior, glutinosiórque est, itémque nigræ bilis difficilior.* & magis à medicamento attrahente, multæque actiuitatis,quod suapte natura,vel in parua quantitate exhibitū multùm purgat. De correctione intemperiei Galenus non meminit,tutius esse ratus vitiosos humores expurgare, licèt intemperies calida partium,à qua ipsi originem ducunt,esset tantisper adaucta. Audi ipsum *lib.*1.*aph.*24.*Non igitur ob igneam febris caliditatem,purgationem adhibemus* (*hanc enim scimus sui ratione nocituram,*)*sed propter humores illam efficiētes.Quare maiorem oportet ex noxiorum humorum vacuatione fieri vtilitatem, quàm id quod necessario consequitur ex medicinis purgantibus detrimentum.Est autē vtilitas maior, si absque molestia omnis infestans, ac molestans humor sit euacuatus, &c.*Intemperiem ergo,oblato scammonio, medicamento calido,quadamtenus ob maiorem ex vacuato humore sequutam vtilitatem,neglexit; maximè quoniam intemperiem corrigere;potiùs ad præseruationem,quàm curationem pertinet,de qua solùm agebat hoc loco Galenus.Licèt ergo intemperies hæc remaneret,sero lactis emendari deinceps poterat,quam etiam corrigit scammonium ablata causa; Nam hoc modo sanguinis missio,calidam substantiam extrahendo refrigerat,*lib.*10.*meth.cap.*10.*& lib. quòd animi mores,cap.*3.

Secundum. Cur in affectu calidissimo maximè diuertendi causa sanguinem non emisit,si Paulus *lib.* 4.*cap.*21. in erysipelate venam secat, §. *Quod simulac fuerit deprehensum, protinus ab initio vena in cubito præsertim humeraria debet incidi, sin autem hæc non appareat,ea quæ se cōspectui obiicit.*Dic,ex mente Galeni, in herpete, erysipelate, aliòue bilioso tumore sanguinis missionem non esse celebrandam,quoniam calefacit euacuando sanguinem,qui est frænum bilis;quoniam melius est seligente pharmaco eumvacuare,quàm exhausto sanguine puriori qui facilior est euacuationi,biléque relicta intra corpus, vires debilitare. Hoc pacto in affectu bilioso reprobat phlebotomiā, & in erysipelate præsertim *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 2. & 14. *meth.cap.*2.sic in tertiana nō emisit sanguinem Galenus, *lib.*1.*ad Glauc.cap.*9.quoniam bilis non sanguinis missione,sed purgatione educenda est,vt latè ex priscorum mēte retulimus *lib.*1.*in com.histor.* 63. Paulus autē de erysipelate cerebri, aut à tenui, feruentissimóque sanguine concitato est intelligendus; nam tunc quoniam affectus occupat partem præstantem, illicò reuulsionis causa sanguis est emittēdus,vel si Galenum de erysipelate externo, Paulum de interno intelligas rectè persolues: nam in hoc venam secuit Paulus *lib.*3.*cap.*8. præsertim si bilis in præsentia sanguinis abundet, cum illóque sit exactè permixta,ex Gal.*lib.*4 *de sanit.tuend.cap.*4.

Tertium. Cur in affectu partium inferiorum, & iuxta sedem suborto,purgationem per aluum consuluit,contra præcepta reuulsionis,lata *lib.*4.*meth.cap.*6.§. *Quare nunc quoque.si etiamnum fluxio valenter irruat, reuellere ad contraria studebimus: itaque si in superioribus vlcus consistat, per inferna purgantes,si autem in inferioribus sit, superiorē ventrē vacuantes,&c.*Nam ex præscripto Galeni 13.*meth.* 7.*&* 11.*longissimè à parte tentata fluxione reuellendus humor, nequaquam ad eam trahendus: nam nec cùm vel circa sedem,vel aliquam vicinam partem phlegmone incidit,aluū deiicies.* Dic,malum in hac fœmina fuisse inueteratum, in quo per proximam partem vacuare conuenit; sic enim loquitur *lib.*4.*meth.cap.cit. At si iam fluxio restitit, atque in membro inhæsit,deriuare per vicina magis expedit, quum & in propinquiora translatio sit, & purganti medicamento promptior tum accessus, tum attractus à vicino detur: nam in affectu inueterato cessat fluxionis impetus, & doloris vehementia conquiescit, &c.* Et maximè cum serum leniter expellat humores ad aluum:de cuius efficacia plura diximus *lib.*2.*histor.*109.

Quartum. Cur in affectu cutaneo purgationem exercuit,si hæc à circumferentia ad centrum attrahit humores noxios, & viscera fœda colluuie conspurcat? Dic, in affectibus superficiem corporis occupantibus, vt scabie, pruritu, inflammationibus externis, saluberrimam esse purgationem,ob multas causas:nam humor à cute reuellitur ad partem contrariam,& sic expurgatur causa antecedens continuò affectum fouens, & natura potentior reddita humorem in cute impactum discutit, & absumit. Deinde purgatio causam coniunctam euacuat: nam si humor extra venas positus,& in distantissima parte impactus,actu oculorum inflammationem committens,poteſt purgatione vacuari, vt proprio exemplo notauit Galenus *lib.*13.*meth.cap.*11.cur purgationis beneficio non vacuabitur humor in cute infixus?sic in Simone latis pustulis oppresso,purgationem concedit Gal.*lib.*6.*epid.sect.*2.*com.* 30. Hoc opus celebrandum esse in cutaneis affectibus elogio quodam commendat Gal. 2.*aph.*15.dicens, tuberculis existentibus in cute,si natura totam superfluitatem ad cutem non transmisit, tutissimam esse purgationem. Audi Gal.*lib. nuper cit.epid. Sed forsan me dicere putabitis,nunquam purgatione per aluum in talibus vtendum esse: ego verò non id dico,nam in lib. de art.curandi, in quibus corporibus permulta humorum copia, iis vtiles esse purgationes didicisti, &c.* De herpetis curatione, ex priscorum mente,Consule Forestum *lib.*2.*de tumorib.præternaturam,* qui Galeni curationem maximè commendat.

HISTOR. XXVI. RHASIS, *De testiculorum inflammatione.*

Testiculorum inflammatio,vomitu curata.

EGo passus sum apostema in testiculo dextro, *& vtendo * vomitu,sentiebam ipsum diminui penes vomitum manifestè:tamen non finaliter tollebatur,verumtamen non dolebat, & frequenter faciendo eum pluries extirpaui cum eo * causam continentem,nempe radicem ipsius, & non vidi aliquid magis perfecti, & velocis, & manifestioris iuuamenti quàm est istud,&c.Rhasis* 24.continent.tract.3.cap.1.

PARAPHRASIS.

QVanti sint faciendi morbi qui testes infestant, demonstrat eorum præstantia,maxima in immutando corpore efficacia,admirabilis vsus,& excellens cum cæteris partibus sympathia: nam semen conficiunt, quidquid contrà

contrà sentiat Arist. 3.*de hist. animal.cap.*1. & 1.*de generat.animal. cap.*4. cuius rationes soluunt subtiliter Thomas à Veiga *in com. cap.* 45. *lib. art. medic. Gal.* Andreas Laurent.*lib.7.de hist.anatomic. quæst.* 2. quo pacto ad solius speciei propagationem, seu ad procreationem, quæ semine perficitur, necessarij quidem sunt, & inter principes partes numerantur à Galeno, *in lib. de semin. & in art. parua.* de quo argumento consule Argenter. Ioan. Tuilium *in com.cit.cap.Gal.in art.medic.* Columb.*lib.*11.*de re anatom.c.*14. Quare autem corde præstantiores eos faciat Gal.*lib.*1.*de sem.*15.*in med.* Laurentius *lib.*1.*de re anatom. quæst.*4. reprehendit Gal quia sine testibus viuit animal, nemo sine corde: sed immeritò ipsum accusat, quem excusat Valleriola 3.*enarrat.vlt.* dicens, testes esse corde nobiliores, non simpliciter, sed in sua actione, id est, procreatione virtutis genitricis, & seminis.

Hanc penè incredibilem vim facilè negaret Aristoteles 1. *de generat. cit.* existimans testes non esse necessarios; cuius opinionem Peripateticorum cœtus plurimis machinis tuetur. Primò. Quia in omnibus animalibus inuenirentur. Secundò. Quoniam visa sunt animalia coëuntia habere meatus plenos semine. Tertiò. Taurus à castratione iniens impleuit vaccam. 3. *de histor.animal.*1. Quare vsus testium primus est, vt tempore coïtus suo pondere aperiant vasa seminaria, vt lapides in telis, quia vasa seminaria per ambitum circum testes tardiùs excernunt semen, neque impetu effundunt. Secundus, vt virga tendatur ex pondere testium, vti fit in machinis, 24.*probl.*4. Tertius, vt cor tenium à testibus, euadat robustius.

Primum vsum refellit Gal. 1. *de semin.* 12. nam non possunt testium pondere ampliora vasa reddi, cùm sint miro artificio intorta, & labyrinthæis anfractibus implicita. Secundus, inutilis est: quoniam verus vsus est, vt sanguis in testium gyris aliquantulum moratus, & præparatus, in verum, & elaboratum semen conuertatur, maximè quia testes tempore coïtus magis ascendunt, & adhærent peni, vnde potiùs ipsum penem deprimunt, quàm tendunt. Tertium reprobat Gal. *lib. cit. de semin. cap.*12. Testes ergo sunt necessarij ad generationem: nam exectis testibus, ita vt vasa seminaria remaneant, animal priuatur facultate seminis generatrice, & fit infœcũdum.

Secundò, quia pars, qua abscissa aufertur incitamentum ad coïtum, sine dubio est origo successionis generis: tales autem sunt testes. Vesalius, qui semper laborauit pruritu mordendi Galenum, sic huius rationem refellit, 5. *fab.*13. ideò quia ligatis vasis ex peritonæo descendentibus ad testes, animal manet infœcundum: igitur illa vasa sunt principium, & origo facultatis generatricis. Dic, vasa ligata auferunt coïtum, scilicet quia demunt materiam coïtus; non tamen auferunt incitamentum ad coïtum, quæ erat ratio Galeni.

Tertiò. Vnumquodque transmutat in suam substantiam, nihil autem testibus similius est semine. Quartò. In animalibus à coïtu temperantibus testes visuntur semine pleni, vti in coëuntibus inaniti. Quintò. Testibus ablatis remittitur robur, virilitas, pulsus est vti fœminarum, venæ angustæ, pulsus obscurus: subscribit sententiæ Galeni tanquam verissimæ, Aue 2.*collig.*10. & Auic. 25.*animal.*1.

Nunc ad obiecta dicendum, & ad primum quidem, quòd animalia imperfecta vti non fiunt ex semine exquisito, sed imperfecto, sic neque testibus eguerunt. Ad secundum. Coïtus est veluti exercitamentum testium, vnde potiùs opplet, quàm inaniat, nisi fuerit valdè continuus. Ad tertium. Post ablationem remansit aliquid seminis in meatu deferente semen, à quo concepit vacca: nam ad grauidationem paucissimũ semen sufficit. Sed cur iniuit? Dic propter consuetudinem, quia phãtasia mouebatur inspecta vacca ante castrationem. Lege Mercurialem *tract. de homin.generatione, c.*12. acriter contra Arist. disputantẽ.

Deinde, quid commemorem indicibilem mutationem ex castratura? nam siue auferantur testes, siue rumpantur, siue intorqueantur seminalia vasa testes ingredientia, pili non ampliùs nascuntur, siue in mento, aliàue corporis parte, carnes mollescunt, labuntur vires, animositas A cessat, segnia, & timida redduntur, vox acuta fit, caro suauis pro nidorosa, pinguescunt, frigida fiunt, & humida, demum tota in fœmineam naturam transmutantur. Cur autem tam subita mutatio fiat in castratis quære per otium apud Laurentium *lib. cit. quæst.* 1. & latè probant Philip. Ingrassias *com.*52. *in art.med. Galen.fol.* 261. Fernel.*lib.7.physiol.cap.*3.

Ob hæc testibus affectis auxiliares manus adhibere oportet. Inflammari sæpe eos sine scroto, apud omnes in confesso est, Paulum *lib.3.cap.*54. Celsum *lib.7.cap.*19. Auic.20.3.*tract.2.cap.*1. Vidum Vidium *lib.*11. *de curat. membrat.cap.* 2. Christoph. à Vega *lib.3.art.med. sect.*10. *cap.*1. Si ergo calidus; tenuísque humor in testes cõfluat, tunc intumescunt, ac dolent; acri enim, & exquisito sensu præditi sunt: dolor hic lancinans est, & leui contactu exa- B cuitur, teste Fernelio 6.*patholog.*14. Si verò immoderata sanguinis copia ad eos fuerit delapsa, aderit tumor durus, cum calore, & rubore coniunctus, febris est assidua; nam vt *citato loco* docuit Auic. testis est membrum nobile continuatum cum corde: & licèt testes extra inguina sint, statim tamen febres propter viciniratem accendunt, vt notabat Gal. 4.*de præsag.ex pulf.cap.*10. Huius inflammationis curationem proponunt citati auctores, & amplificant Ioannes Vigonius *lib.2.de apostem.cap.*1. Fallopius *tract.9.de tumorib.cap.*36.

Auctorem autem nostrum non fuisse passum inflammationem ex tenui, calidóque sanguine subortam ex cõtextus serie dilucidè patet: nam nec adfuit dolor, immò defuit febris, & alia signa non apparuere quæ illam significabant. Quapropter hanc inflammationem, quam Ara- C bes vsitato vocabulo apostema vocant, ex crasso humore originem duxisse, in substantia, tunicis, & vasis testium impacto, certa res est.

Testibus ergo humore, aut inflammatione tentatis illicò opitulari opus est: nam male curata inflammatio à quocunque humore eueniat, in morbos pessimos, duritiémque immedicabilem commigrat: cùm enim sint positi inter duo receptiua membra superfluitatum, scilicet inter virgam, & anum, & sint siti in parte decliui, vt Nicolus explicuit *serm.7.tract.5.sum.2.cap.* 26. fit vt omnem partium superiorum colluuiẽ exhauriant; sunt enim spongiosi, rari mammísque in omnibus simillimi, vt monuit Gal.*lib.*1.*de sem.cap.*15. & *lib.*14.*de vsu part.cap.*10.

Cui malo occurrens, humorémque noxium ad contrarias, longinquásque partes auertere satagens, non venæ D sectione, in præsẽtia humoris calidi solùm necessaria vsus est; ne extracto sanguine vires fatiscerent, humor crassus recrudesceret magis, & spiritu exhausto coctioni rebellior euaderet: non cucurbitulis in superiori corporis parte adhibitis; nam hæ licet attrahant, peccantem tamen humorem, vt decet, non euacuant. Hoc modo purgationem per aluum non instituit: nam inferioribus partibus laborantibus per superiora vacuandus est humor, ex Galen. 4. *meth.*6. & 13.*meth.cap.*11.

Quare vacuatio antecedentis causæ morbum fouentis, immò & coniunctæ nullo alio præstantiori poterat celebrari præsidio, quàm vomitu, *cuius attractio, & eradicatio præcipua est ab inferioribus*, monẽte Auic.4.1.*cap.*11. Huius ope humor nõ solùm in prima regione situs, caua iecoris parte, pancrea, omento superuacuus, syncerus elici- E tur promptissimè, quẽ plerumque nec hiera, nec aliud vehementissimum vllum, etiam frequens pharmacum in aluum exturbare potest, vt doctè Fernelius notat *lib.3.methodi, cap.*2. sed à longissimis, maximéque remotis particulis, vt artubus, pedibus, cerebro exhauritur.

Nã morbi in quibus vomitus est ex vsu, sunt chronici, & à crassis humoribus suborti. Audi Paulũ *lib.7.c.*10. *At medicamẽtis vomitũ faciẽtibus neque sani, neque acuta ægritudine occupati, vti permittãtur, sed in lõgis prosunt affectibus, & præsertim induratis, quæ validã cõmotionẽ desiderant, qualis est podagra, morbus comitialis à stomacho originẽ ducẽs, elephãtia, aqua intercutẽ, melancholia, &c.* Auic.*loc.cit.* sic inquit. *Et ægritudines quidem quæ sunt digniorés eo, vt in eis fiat vomitus, sunt chronicæ, sicut hydropisis, & epilepsia, & melancholia, & lepra, & podagra, & sciatica, &c.*

Sed

Sed hoc mihi de veritate ſemper fuit ſuſpectum: nam humores craſſi, ex quibus oriuntur morbi diuturni, ſunt graues,& per inferiora commodiſſimè vacuantur; contrà verò humores tenues, bilioſi, è quibus morbi acuti emanant, facillimè per ſuperiora à natura excernuntur, vt conſtat 4.*aph*.4.& 9. Ergo vomitus plus conuenit acutis, quàm diuturnis morbis. Dic, licèt ratione humoris peccantis, in morbis acutis maximè conueniat vomitus; ratione tamen febris,& noxæ quæ poteſt inferri, timoroſus eſt: calefacit enim corpus,agitat, & bilis acrimonia ſua mordet ventriculum, quod in morbis diuturnis non contingit. Hippocratem tamen de curatione intellige, nam in præſeruatione humores calidi, bilioſi aptiſſimi ſunt,vt per vomitum vacuentur: contrà verò melancholici & pituitoſi per aluum.

Maxima ergo eſt vomitus ad diuturnos morbos curandos,& præſeruandos poteſtas: nam pituitoſi humores in ventriculo impacti, qui eſt ſentina omnis impuritatis, & parati committere prauos morbos, vomitus ope foras excernuntur. *Quo pacto veteres Medici*,inquit Gal.5.*de vſu part.c.4.prope fin.inter multa præcepta ſalutaria,vomitum à cibis in ſingulos menſes repeti præcipiebant, alij quidem ſemel,alij verò bis:omnes tamen qualitates ipſas eo caſu comedendorum acres, atque abſterſorias deligere conſulebant, vt pituita omnis è ventriculo purgaretur,neque prauo ſucco corpus afficeretur. Benè igitur & ab illis ſine totius noxa,vẽtriculi purgatio eſt præſcripta,& à natura ipſa præcognita fuit.*

At ſi vomitoria periculoſa ſunt, & deiectoria periculo vacant, quum fiant per partem à natura deſtinatam & cõſuetam,cur *lib* 5.*de vſu part.cit.*contrarium protulit,dum dixit.*Ventriculi quidem purgatio eſt facillima, inteſtinorum autem,tũ difficilis,tum etiã noxia nõnihil*. Solue dupliciter. Primò cum Celſo *lib*.1.*cap*.3. Vomitum eſſe facillimum, ſi leuibus medicamentis prouocetur: cætera enim quæ antiqui Medici præceperunt, ſtomachum infeſtant, in quibus propinandis Galenus fuit timidiuſculus. Dic ſecundò.Inteſtinorũ vacuatio difficilis eſt,vẽtriculi facilis, quãdo craſſi humores in ore vẽtriculi cõtinẽtur;hoc enim eo loco probabat Galenus;nam vt dicebat Hipp. 4. *aph*. 7.*Sicui in febre faſtidiũ & morſus oris vẽtriculi, & vertigo ſit,& os amarũ,purgatione per inferiora indigere ſignificat.*

Auctor noſter quum vomitorij formam nõ præſcribat, eam fuiſſe exiſtimo,quæ humorem tenaciter in teſticulorum tunicis impactum electiuè vacuare poſſet, nam pars hæc erat à viis ductuum valde remota. Paratur ergo ex medicamentis variis,vt Geniſtæ floribus, bulbo vomitorio,ſambuci,aut ebuli foliis, ſylueſtris raphani radice,ſemine cæpæ,& naſturtij;radice cyclamini,& ſucco, puluere herbæ eupatorij Meſuæ, vulgò gratiola dicta, agarico pro concitando vomitu celeberrimo,veratro albo, veteribus pro hoc complendo opere vſitatiſſimo. His enim cùm fortè vſus eſſet, à morbo immunis euaſit: iccircò enim tantopere iuuit vomitus,quoniam malum à ſuperis partibus etiam fouebatur, & conſequutione quadam humor actu committens inflammationem,vomitus ope fuit eradicatus,quod explicat per verbum,*& extirpaui cum eo cauſam continentem,hoc eſt,radicem eius.*

Licèt autem hoc verum ſit,præſtat tamen lenibus medicamentis vomitum tentare: eſt enim hæc vacuatio periculoſa,& vacuatio per aluum eſt magis conſueta,& naturæ manifeſta,vt docuit Auerrhoës *lib.6.collect. cap*.11. & ideò ſi fieri poteſt ſemper eligenda: nam *humores ſua grauitate deſcendunt ad inteſtina faciliùs, quàm conſcendãt ad ventriculum;ſúntque multò plures, latioréſque meſaraicæ venæ à porta ad inteſtina,quàm ad ventriculum delatæ:tum inteſtina natura ipſa excrementorum ſuſceptioni parauit; cùmque ſint membra ventriculo ignobiliora, incolumiùs eò deferentur noxia: adde quòd breuior eſt via à corporis mole per meſaraica vaſa ad inteſtina,quàm ad ventriculum, vt Thomæ à Veiga verbis vtar,in com.cap.94.art.med.Gal.*

Sic Hipp. 7. *aph*. 62. robuſtiorem naturam expoſtulat ad vomitum, quàm ad deiectionem, dum ſic inquit. *Abducere igitur oportet,robuſto quidem supernè,debili verò infernè*. Quare ſi Galenus ſæculo ſuo cautus erat in exhibendis vomitoriis,quum homines tunc temperantiùs vi- A uerenã, cur noſtro non erimus nos,qui illorum reſpectu intemperantiores ſumus? Audi ipſum *lib.2.de fractur.com.* 27. hoc modo profantem. *Hippocratis ſæculo veratrum album fortaſſe tutò ſumebatur ob rationem victus eorum hominum qui curabantur, qui vitæ genus non otioſum ſequebãtur,aut intemperans, ſed laborioſum, pauciſque alimentis erant contenti, ſic vt craſſos ſuccos nulla ratione contraherent, neque enim nos latet fieri hos cum otio, & abundantia. Quòd ſi vim æſtimaueris corporum eius ſæculi, quam ex eiuſmodi victu comparabant, magis adhuc dari veratrum permiſeris,quum quæ vomitus affert incommoda,ferre homines illi facilè potuerint,&c.*

Cauendum ergo eſt à fortibus vomitoriis, quibus agyrtæ, & circulatores corpora exagitant, vt elaterio, chryſocolla, ære vſto, ricini ſemine, ſtibio in copioſa B quantitate exhibito, præcipitato, & aliis violentis: eorum enim vſu corpora debilitantur,caput concutitur, febris ſuperuenit, vigiliæ infeſtant, langueſcit appetentia, nauſea fatigat, & ruptis vaſis ex vomitus vehementia ſanguinis ſputum emanare ſolet, & aliquando rapto humore ad caput, ſuborta apoplexia mors occupat:nam ruſticus cùm ſaniùs valeret, aſſumptis ad vomendum granis decem cataputiæ,ſuborto vomitu enormi, apoplexia oppreſſus, intra ſeptem horas occubuit:vt ter in robuſtis colonis ſum expertus.

Sed multa ſunt quæ explicationem deſiderant. Primum.Quod fuerit medicamentum, quo Rhaſius ad vomendum vſus eſt? Dic.Multa ſunt, quibus priſci ad prouocandum vomitum vtebantur,ſed nullum fuiſſe elleboro magis vſitatum,ex ipſorum doctrina patet aperte. Nam G præterquam quòd hoc contumacibus morbis remedio eſt,*vt lib.2.in com.hiſt*. 29. ex veterum mente demonſtrauimus, quo loco huius medicamenti ope gloriatur Oribaſius *lib.7 collect.cap.vlt.* vlcus cancroſum vacuato nigro humore perſanaſſe, Hipp.*lib.ſuo, de veratro, & lib.4.aph.* 13.& 14.in hunc vſum illud ſummoperè laudat, & alibi paſſim:& Gal *in com.*& *in lib.quos purgare conueniat,cap.* 4.& aliis multis in locis,docet modum quo debet corpus præparari,antequam ad aſſumendum elleborum ſe accingat,& poſt eum docuere Principes,præſertim Paulus *lib.* 7.*cap*.10.& Oribaſ.*loc.cit.*

Nam primò aſſuefaciendum eſt vomitioni leuioribus medicamentis celebratæ: corpora ſunt perhumectanda priùs quiete, & cibo: ſic enim corpus humidius factum, ab imminenti conuulſione redditur immune,cui ex elle- D bori potu erat obnoxium,teſte Hipp 5. *aph*.1. Secundò, iubet vt offeratur alimentis commixtum, vt ſic minore cum violentia corpus alteret, & ſic malo Cotoneo permixtum propinat,vel radiculas oxymelite infuſas, vbi elleborus maduerit,præbendas docet: vt iubent Dioſcorid. *lib*.4.*cap*.134.Plin.*lib*.25.*cap*.5. Paul. *lib*.7.*cap*.10. Aëtius *tetrab*.1 *ſerm*.1.*cap*.120.& eleganter firmat Ludouicus de Ouiedo *lib*. 2. *meth.cap*.12. Neque enim nouum eſt apud Galenum,medicamenta offerenda eſſe ægris, cibis permixta;ita docuit Hipp.*lib.de aliment.num*.4.dicẽs: *medicamentum in alimento optimum*. Sequitur Galen. 13. *meth.cap*.15. polypodium, & veratri corticem alimentis commixta propinans:idem facit Trall.*lib*.12.*cap*.7. Paulus *lib*.1.*cap*.14. qui melancholicis expurgantia medicamenta alimentis obuoluta præbere non dubitarunt.

E Nec obſtat huic doctrinæ elegans Hipp.contextus, ex ipſo *lib. de alimento*, infrà, dicentis: *Medicamentum in alimento malum*. Neque Paulus *lib.7.cap.4. in princip.§. Aloës drachma cum aqua mulſa manè datur: qui veſperi eam exhibent,aut ſecundùm cibum,noxam inferunt, quippe alimentum in membra digerit,&c.* Hoc eſt,vt notat Ianus Cornarius *in com.*corrumpit alimentum,vel hoc crudum adhuc & incoctum, in corpus diſtribuit. Nec obſtat tertiò Auicen. 4. 1. *cap*. 5. medicamenta ieiuno ventre aſſumenda imperans. Nam approbat medicamenta cibis permixta iam vacuata cauſa, alioqui impensè nocent; quoniam conuertuntur in cacochymiam: *cibus* enim *vt ſano robur,ſic ægrotãti morbus*,dicebat Hipp. *lib*,7.*aph*.67. Deinde alimentum crudum in corpus diſtribui nequit, ſi enim cum medicamentis ſimul deuoretur, cum illis concoquetur.

concoqueretur. Auic.verò meritò non pasto ventriculo iubet assumenda medicamenta,ne ex aduenience pharmaco alimentum præexistens conspurcetur. Consule de hac re Donatum Sanctorum *lib.3.epist.4.*

Demum cùm periculosum sit, citra præparationem corporis elleborum exhibere,vt docuit Gal.*6.epid. sect.1. com.6.& lib.2.de fract.com.27.* eam imperabat Hipp.quiete,& cibo; illa enim ex accidenti, hic per se humectandi vires obtinet.Si verò Aëtius *tetrab.1. serm.3.cap.119.* attenuante victu præparat corpus, quam sententiam,videtur confirmare Gal.*2.de fract.cit.*dicens,*antiquis fuisse tutissimum ellebori vsum, quia cibi parsimonia, & victu tenui vtebantur*:Dic, hunc esse offerendum, si ex crassitie, & multitudine humorum innatus calor suffocetur,& extinctionis periculum immineat. De vario modo præparandi corpus ad assumptionem ellebori, & de huius correctione,legendus Dioscorides *lib.4.cap.55.*

Secundò quæres. Qui sint inepti ad vomitum? Respondet Auic.*4.1.cap.11.*multos esse,qui ex vomitu maximum incommodum persentiunt. Habentes enim strictum pectus,ex vomitu in grauissimos morbos incurrunt, sicut ægrè spirantes,ceruice gracili præditi, proni ad sanguinis reiectationem, gutturis inflammationibus obnoxij,nam ij sunt paratissimi ad phthisim, ex Hipp. *1. epid. sect.1.text.18.* Et sic per vomitum non debent euacuari, *4.aph.8.*firmat Oribasius *7.collect.23.* vomitus enim cùm sit actio naturæ ventriculi contraria, ex Mesuë *in canonib. vniuersal.intent.1.cap.2.* & contra illius institutum celebrata,& fortior alui deiectione, & in qua ipse ventriculus simul cum musculis intercostalibus vehementi motu mouetur, septum transuersum grauissimè opprimit, quo dilatato,ruptionis vasorum periculum imminet: vt hinc pateat ineptè expositores Auic. *4. 1.cap.11.* asseuerasse, huius euentus referendam esse causam ad gulæ dilatationem, quoniam hæc non ita distendi potest. Gutturis inflammationibus expositi,vomitu sunt interdicendi,quoniam ob vomitum distenditur pulmo, qui venam cauam, & magnam arteriam comprimit, è quibus quasi expressus sanguis,in partes superas,vt debiles promptè excurrit, & angina superuenire solet; argumento est, quòd post vomitum faciei color in rubrum permutatur, & caput grauatur, quare post vomitum, crurum frictio ad reuellendum salubris est.

Stomacho imbecilles, à vomitu prohibendi: nam ex hoc vehementi motu ventriculus valde offenditur. Sed hoc videtur impugnare Auic. *4. 1. cap. 4.* quo loco docet medicamentum solitum fieri vomitorium, propter ventriculi imbecillitatem: ergo stomacho debiles facilè vomunt, nec ad illum inepti apparent. Dic, aliud esse promptitudinem, & facilitatem ad vomendum, aliud ex vomitu noxam contrahere; quare ventriculo debiles facilè vomunt, de qua causa intelligendus Auicen. *cap. 4.* de alia *in cap.11.*

Num autem graciles, an obesi sint aptiores ad vomitum dissidium est apud auctores. Celsus *lib.1.cap.3.*inutilem docuit esse vomitum gracilibus:contrà Hipp. *4.aph. 6.*gracilibus vtilem esse asseuerat. Dic,obesos esse ineptos ad vomitum; nam & habent exilia,& angusta vasa, quæ facilè ob motos humores abrumpi possunt, & scatent humoribus crudis, qui hac vacuatione excerni possunt. Celsi verò sententia explicanda est de gracilitate morbosa, Hipp. autem de sana,est interpretanda. Neque obstat, quòd *ibi* Celsus tradat documenta sanorum: nam gracilitas illa morbosa intra limites sanitatis etiam consistere potest. Respondè secundò cum Brasauolo *in exposit.one sent. Hipp.*Celsum esse intelligendum de gracilitate melancholica, qua ratione dictabat Hipp. *aph. 9.* sequenti, *melancholicos pleniùs esse vacuandos per inferiora.* Hipp. verò exponendum esse de gracilitate biliosa; & sic graciles per superiora vacuari debent, non quia graciles,sed quia biliosi: posuit autem Hipp.verbum *graciles*, vt vnico verbo, signum, & naturam corporum biliosorum comprehenderet. Solue tertiò, quòd cùm Hipp. suprà *2.aph. 35.* asseueret purgationem per vomitum deteriorem esse in gracilibus,quàm alui deiectionē,

A ne aliquis arbitraretur nunquam esse in biliosis vacuationem per vomitum celebrandam,adiecit, *si facilè vomant.* Celsus verò transfert Hipp.*lib.de salubri diæta,text.15.*

Hipp.*4 aph.6.*facile vomentes purgandos superiùs asseuerat, quoniam facilitas ad vomendum maximè optanda.Si contra Hipp.obiicias Auicennam, qui *4.1.cap.3.* in parato ad Diarrhœam,non conuenire alui fluxum confirmat,& sic eadem ratione neque in facilè vomentibus purgatio per vomitum videtur exercenda:Dic.Auic.voluisse, DiarrhϾ obnoxios, cautè & clementibus medicamentis esse vacuãdos,quod præceptum obseruari debet etiam, in iis qui facilè vomunt. Solue secundò,& fortasse meliùs, si dicas, aptitudinem illam esse duplicem: alia enim est morbosa, in qua semper purgatio per aluum prohibetur, ex Auic. *1. 3.tract. 4. cap. 20.* Celso *lib. 1. cap.*
B 3.alia est aptitudo sana, quæ potiùs promptitudo, & facilitas dici meretur, quam Medicus in omni purgatione contemplari debet, ex Hipp.*lib. de medicam. purgantibus,num.3.* dicente, ægrum semper esse interrogandum de facilitate purgationis.

Ex qua doctrina constat,oraculum Hippocraticum verissimum esse, quo monet, difficulter vomentes purgandos esse per inferiora: nam ij vomitoriis exhibitis in grauius discrimen frequenter incurrunt. Sed cur mediocriter carnosos prohibet à vomi.u *cit.loc.*Hipp. Dicunt plures cum Brachelio,& aliis in expositione illius sententiæ, per modicè carnosos, intelligendos esse modicè pituitosos,id est frigidos & humidos, in quibus caro mediocriter accrescit. Falluntur tamen: nam intelligendi sunt eucrati,id est,temperati,sicut verbum sonat, sic affirman-
C te Gal.*in com.* hi enim licèt per vtramque partem possint vacuari, commodius tamen per inferiorem ventrem vacuantur, ob ineptitudinem quam habent ad vomendum. Vgo enim *in explanatione illius aphorismi* eleganter, plurimas causas affert,ob quas fiant homines inepti ad vomitum. Prima, est ventriculi crassities, & robur. Secunda, debilitas expultricis. Tertia, pectoris angustia. Quarta, colli longitudo. Quinta, gracilitas venarum pectoris, & pulmonis. Vltima,dissuetudo.

Vtrùm autem pueri, senes, & alij frigido temperamento præditi,& qui licèt sano constent corpore, multa sanguinis copia redundant,à vomitu sint arcendi, vt voluere Aëtius *tetrab.1.serm.3.cap.124.* Paulus *lib.7.cap.6.* & num æstate vtilior sit vomitus quàm hyeme, vt Celsus docuit: & num hora matutina sit aptior vomitioni: &
D quæ præcepta sint obseruanda post vomitionem, Consule Cælium Rhodigin. *lib.21.antiq.lect.cap.9.* Christoph. à Veiga *lib.2.art.medic.sect.2.cap.3.* Mercat.*1.indicat.9.* Santorellum doctissimum *lib.12.anteprax.à cap.1. vsque ad 5.*& interpretes Auic.*in locis dictis.*

QVÆSTIO XXXVI.

Vtrùm vomitus salubris sit,& an sit motus naturalis, animalis, an præter naturam, vt docuit Vallesius.

COMMENTARIVM.

Vomitu.]Non erit arbitror indignum scitu,si ex viretis diuersissimis auctorum,præcepta aliquot de vo-
E mitu inspergamus, quò floridiùs commentaria nostra arrideant: nam summus Medicinæ Antistes *lib. 5. de vsu part.cap.4.*summè extollit vomitum, quoniam ventriculus non habet à natura aliquid, quod eum ad pituitæ excretionem stimulet,sicut intestina ad quæ continuò confluit bilis, quæ acrimonia sua ad fæcalium recrementorum expulsionem ipsa proritat: maximè cùm ventriculus sit mucosi humoris sedes, ac domicilium, in quo plurima recrementa naturaliter aceruari solent. Conuenientissimus ergo fuerit vomitus vsus,singulis quibusque mensibus celebratus. Neque Celsus *lib.1.cap.3.*eum condemnat, dicens: *commoneo tamen,ne quis, qui valere & senescere volet,hoc quotidianum habeat.* Nam frequentem eius vsum condemnat,ne illi assueta natura,per alias ignobiliores

ignobiliores corporis regiones excrementitium hunc humorem emittere obliuiscatur. Sic *in eodem cap.infrà*, purgationes frequentes condemnat, dicens: *Sed purgationes quoque, vt interdum necessariæ sunt, sic vbi frequentes sunt, periculum afferunt. Assuescit enim non alì corpus, & ob hoc infirmum erit, cùm omnibus morbis obnoxia maximè infirmitas sit.* Præcautionis ergo ratione vomitus est vtilissimus; nam humidioribus ter in menfe, ficcioribus verò bis vomere cõsuluit Hipp.*lib.de diæta*: eius enim vsu ab omni immunditie exoneratur ventriculus, qui sentina est omnis impuritatis *vt lib.2.in com.hist.53.* latè notauimus.

Nec obiicias, quomodo ad tuendam valetudinem tantoperè in simpliciter sanis, à Galeno, prisciśque auctoribus, commendatur vomitus, sit temperati, quum tantum concoquant, quantum appetunt, excrementa vacuanda per vomitum non accumulent? Dic. Pauci temperati reperiuntur, & licèt inueniantur, sæpe rectà victus ratione non vtuntur, neque præcepta sex rerum non naturalium commodè obseruant; quare in iis sensim, ac sine sensu humor recrementitius in ventriculo excrescit, qui vacuationem per vomitum prærequirit: quamuis autem alantur victu selectissimo, hic tamen omni ex parte inculpatus non est, nec vniusmodi, sed partibus constat diuersis, quarum quædam terrestriores cùm sint, vomitu sunt expurgandæ.

Dubitabis secundò. Cur frequenter per vomitum, bilis, aut pituita vacuantur, non sanguis, aut melancholicus humor? Nimirùm vel bilis sua leuitate ascendit, vel in ventriculo regenita facillimè vomitu reiicitur. Sanguis verò per gulam non excernitur, immò *ipsum suprà ferri, malum*, 4.*aph.*25. cum enim superfluum, & nimia copia in corpore redundantem natura per hæmorrhagiam, mariscasue euacuat; si verò in modica copia existat, eum tenaciter ad sui nutritionem reseruat.

Sed cur melancholia vomitu nõn euacuatur, præsertim quæ à liene in ventriculum eructatur, ad retinendum alimentum, ex Gal.5.*de vsu part.cap.*4. ad iuuandam coctionem, ex Auic.1.3.*tract.*2.*cap.*1. ad excitandam famem, ex Paulo *lib.*3.*cap.*49. cùm enim frigida & sicca sit, astrictione sua contrahit ventriculum, cogitque alimentum amplecti & acerbitate corrugat os ventriculi, & appetentiam mouet; nam quod ars salsamentis acerbis præstat ad excitandam appetentiam, id natura compensat, dum eructat à liene melancholiam in ventriculum: explicant Vallesius *lib.*1.*controuers.*20. Laurent. *lib.*6.*de histor.anatomic.cap.*26. Vnde si canalis obstruatur, & melancholiæ demandatio impediatur, fastidium sequitur; si cuti si in magna quantitate eructet, in ventriculóque abundet, vt in affectibus melancholicis, fames & appetentia augetur.1.3.3.*tract.*2.*cap.*7. Dic, quia sua grauitate deorsum tendit: in paruissima quantitate in corpore abundat: & in minima portione à liene ad fundum ventriculi eructatur.

Quæres tertiò. An vomitus sit vacuatio naturalis, vel præter naturam. Galenus enim 2. *de sympt.cauf.*4. vomitiones, & tusses inter symptomata refert; hæc autem præter naturam sunt. Secundò. Galenus 3. *de sympt. cauf.* 2. asserit, ventriculum cùm secundùm naturam se habet, à supernis partibus ad sese trahere, ac per inferiores deiicere; ex quo patet, vacuationem per superiora, quæ per vomitum fit, esse ventriculo præternaturalem. Tertiò. Gal.5. *meth.*11. docet, ventriculum vtrinque expurgari posse, sursum per vomitum, deorsum secundùm naturam: ergo vacuatio sursum per vomitum facta, non est secundùm naturam. Vltimò. Plurimi homines innoxiè viuunt citrà vomitum; id quod neutiquam facere possent citrà incommodum, si vacuatio naturalis esset. Ergo.

Pars oppofita suadetur hoc modo. Vnicuique membro naturale est expellere noxium, quod fit per vomitum. Secundò. Gula habet duos vsus à natura, ex Gal. 5. *de loc.* 1. alterum deuorandi, alterum vomendi; & pro his vsibus duo habet instrumenta à natura affabrè concessa, *vt cit.loc.* & 3.*de facult.naturalib.*8. retulit Galenus.

Etsi in hac controuersia plura afferant argumenta iuniorum peritissimi; & Vallesius 5.*contr.* 1. in iis proponendis multus sit, arbitretúrque solutis vtriusque partis argumentis problematicè posse defendi: tamen commodiùs eam, sic dirimendam puto. Si naturale accipiatur pro vtili, quemadmodum *lib. de dif. feb. vlt.* & 14.*meth.*14 aut pro eo quod opponitur artificiali, vt 1.*aph.*2. accepit Galenus, vomitus potest dici vacuatio naturalis. Siue rò naturale, dicat vsum partis potissimùm à natura intentum, vomitus est euacuatio præternaturalis: præcipuus verò vsus à natura institutus, est attrahere per villos rectos tunicæ internæ, & expellere deorsum per villos transuersos tunicæ externæ.

Sed vt videas quàm sint varia auctorum & ingenia, & iudicia, plures soleter se extricasse rentur dubium, dum affirmant, in vomitione duo animaduerti, & actionem &
B id quod actione excernitur: actio quidem naturalis est, vtpote ab expultrice ventriculi facultate emanans, quæ vna ex naturalibus est, 2.*de sympt. cauf.*4. & passim alibi, & propter hanc actionem, Auctores vomitus naturalem appellarunt, vt doctè inter Latino-barbaros firmauit Nicolus *serm.* 5.*tract.*4.*cap.* 51. modò effrænis non sit, aut quantitate immodicus, & in hoc significato dicebat Gal. *lib.de sect.ad eos qui introducuntur, cap.*18.*sudoris, vrinæ, & quidquid per aluum, aut vomitum ruit genus quidem non præter naturam est, multitudo tamen nonnunquam.* Si verò id quod excernitur, consideretur, præternaturalis dicenda est; in hoc sensu dicit Gal. 2. *de sympt.cauf.*4. *Vomitiones ad illud symptomatum genus esse referendas, in quibus causa præter naturam, ad huiusmodi functiones naturam irritat.*

At si actio hæc accipiatur pro opere à natura intento,
C vtili, & corpori accommodo, vomitus dici potest actio naturalis: nam vt notat Ioannes Brauus doctissimus *lib.* 2.*progr.*38. vomitus est vacuatio præter naturam ratione opificiorum quibus peragitur, eo quòd os, gula, & reliquæ partes supernæ, ad ingerendum fuere à natura fabricatæ, infernæ verò ad egerendum.

Neque obstat, quòd 5.*de loc.* & 3.*natural.cit.* asseritur, ventriculum habere etiam vsum vomendi, cui tunica inferuit villos transuersos habens: nam huius potissimus vsus est, vt per inferiores partes expellat. Simpliciter itaque vomitus est vacuatio præter naturam, licèt fiat operante natura: nam hæc non operatur liberè; sed coactè, ab aliqua causa præternaturali irritata; & sic actio hæc est præter naturam, ex Gal. 2. *de cauf. sympt.* 3. *circa fin.* & *cap.*4.*in princip.*

D Altioris negotij est discutere, an vomitus sit motus voluntarius: nam multi pro imperio voluntatis euomunt; de iis loquitur Gal.*lib.de motu liquidor.cap.*6. & hoc sufficit, vt aliquis motus voluntarius dicatur, vt constat ex 2. *de motu musculor.cap.*7. & *lib.*10.*de vsu part.*9. Oppositum suadetur, quia nullus est musculus à quo fiat vomitus: omnis autem motus voluntarius operante musculo fit, ex Gal. 1. *de motu musculor.* 4. & 1. *de placit.vlt.* & 1.*de loc. vlt.*& sic Auic.1.1. *doct.*5.*cap.*14. vt doceat motum linguæ quo foras pellitur, esse voluntarium, assignat musculum quendam per quem fiat. Addit Fernel. *lib.de part.humani corpor.descript.cap.* 5. præter musculos linguæ octo, nonum dari, qui linguam contrahit, atque reducit, & qui laxatus atque porrectus eã exerat, & foras expellat, quod cæterorum musculorum nulli datum est, vt motuum sit opifex contrariorum. Hæc tamen sententia recipienda
E non est: nam ope vnius musculi lingua extrorsum, & introrsum non mouetur, quoniam his contrariis motibus, duo adsunt musculi ab interiore mento pronati, vt probat Laurentius *lib.* 5. *de histor. anatomic.cap.*18. repetit *lib.*9.*cap.*18. cuius opinioné multò antea firmauerat Galenus 10.*de vsu part.*9. & 12.*eiusd.cap.*8. & *lib.*1. *de motu musculor.*3. docens partes voluntario motu præditas duobus ad minimum egere musculis sibiipsis oppositis altero extendente, flectente altero. Deinde ex Gal.*suprà citatis locis*, operatio musculi est contractio versus suam originem: ergo idem musculus non potest linguam contrariis motibus mouere.

Vgo *lib.*1.*aph.* 2. concedit quosdam vomere voluntariè, sed non vomere operante ventriculo, sed operantibus musculis abdominis ventriculum comprimentibus. Dic,

Dic etiam in his qui videntur liberè, & voluntariè vomere, vomitum non esse motum voluntarium, nec esse operationem facultatis animalis: licèt enim ob conceptam præcedentem imaginationem ad vomitum prouocentur, & illa facultas animalis sit; tamen quatenus ad causam coniunctam attinet vacuationis illius, vomitus nunquam erit motus facultatis animalis, sed naturalis: nam perpetuò emanat à facultate aliqua irritata, vel ab aliquo prauo humore in ventriculo contento, vel ob aliquam conceptam imaginationem, quæ molestare, & interturbare ventriculum nata est, quod sæpe contingit. Qui itaque voluntariè videntur vomere, mediam constitutionem seruant, inter illos qui perpetuò vomunt, nihil in ventriculo retinere potentes, & illos qui nunquam vomunt.

QVÆSTIO XXXVII.

Vtrùm secundùm Galeni doctrinam, in morbis sit constituenda causa continens, vt contra eum Curtius, Leonicenus, Fuchsius, & alij confirmant.

COMMENTARIVM.

Causam continentem.] Celeberrima quæstio est, in qua explicanda non adhuc capit dissensio finem: Vtrùm in morbis secundùm Galeni doctrinam sit assignanda causa continens. Video enim in eius explicatione Neotericorum Antesignanos longè discordes. Concedūt Valleriola *lib. 6. enarrat. 1. & 3. loc. commun. 3.* Argenter. *lib. 1. de caus. morbor. c. 9.* Fernel. *lib. 1. patholog. 11.* Contrà opinantur Matthæus Curtius, Leonicenus, & alij, quos refert Marcus Antonius, *in suis quæstionib. à quæst. 5. vsque ad 9.* quorum votum amplectitur Fuchsius *lib. de caus. morbor. c. 2. in fin. & lib. 2. paradoxor. 1.* Alij causam continentem in morbis concedunt, qui in generatione suam essentiam habent, in permanentibus autem negandam esse asseuerant; de quorum numero sunt Cardanus *lib. 1. contradict. tract. 4. cont. 14.* Ioan. Langius *lib. 1. epist. 15.* Musa *lib. 7. aph. 30.* Thom. à Veiga *lib. 1. de loc. in com. c. 3.* Sed auctorum sententiis relictis, partem affirmatiuam confirmabo, difficilem viam aggressus, quum post tot celebres viros meam promere sententiam audeam, quare litus potiùs legens, ac optans, elephantum more, (qui etsi amnibus delectentur impensè, eos temerè non ingrediuntur, ceu natandi inscij) hanc cautè arduam prosequar nauigationem.

Et primò sic. Non solùm morbi, sed omnia quæ apud nos sunt, suæ generationis, ortúsque causam obtinent. Sed continens causa est illa, quæ in rei generatione suam essentiam habet, ex Galen. *lib. aduersus Iuliam. cap. 6.* Ergo non solùm morbis, sed rebus omnibus genitis causa continens tribuenda videtur, & maximè si per continentem, causam formalem intelligamus; propriè enim forma est quæ rem ipsam continet, & cuius ablatione confestim tollitur.

Secundò. Si de efficiente causa sermo sit, minùs etiam negari potest: nam continens causa, quidquid illa sit, eadem omnino est, ac coniuncta, *lib. 1. de sympt. caus. 5.* Sed in vnaquaque re producta datur proxima, & coniuncta causa sine medio producens: aliàs enim daretur causarum processus in infinitum. Ergo & in morbis, & in reliquis omnibus continens admittenda est.

Tertiò. Vrinæ suppressio, meatus obstructio, ex *lib. de dif. morb. cap. 7.* ægritudo est; sextus digitus similiter, in numero addito: cessant tamen ablato humore, lapide obstruente, & sexto digito superabundante; & putrida febris sublato ex toto humore non ampliùs durat. Neque enim concipi, aut intelligi potest, quòd febris remaneat, & cuius speciei illa sit, vbi vniuersus putridus humor (in cuius putredine, & calefacto esse putrida ipsa febris consistit) fuerit euacuatus. Confirmatúrque, quoniam cùm sæpe putrida febris finiatur crisi, & hæc repentina sit ad salutem, vel mortem mutatio, repentè purgato per crisim humore, cessabit confestim febris, & consequenter sanitas consequetur. Ergo,

A Quartò. Nonnulli morbi fientes, & qui per consensum fiunt, solius causæ remotione, & curatione earum partium cui consentiunt, sanantur, vt constat ex Galen. *lib. 1. de loc. affect. cap. 2.* quia saltem ij morbi habent causam continentem.

Quintò. Galenus *lib. 1. de caus. puls. cap. 1.* non solùm in pulsu, sed & in omnibus rebus continentem causam agnoscit, & in morbis quidem *lib. definit. & lib. 1. de caus. sympt. cap. 1.* de stupore agens, dicit causam continentem stuporis esse morbosum affectum, vel obstructionem. Et *1. de caus. sympt. cap. 2. 2. aph. 22. & 2. prog. 44. & lib. 7. aph. 30. & lib. aduers. Iulianum, c. 6.* quibus subscripsit Celsus *in proœmio.*

Sed vt in hac explananda antinomia optatum consequaris finem, obseruare debes primo causæ continentis B nomen, prout refert Galen. *contra Iulian. suprà relatum, & compend. de pulsibus,* Stoïcorum fuisse inuentum, quorum Princeps fuit Zeno, duas rerum omnium causas constituens; materiam scilicet, & Deum per omnia permeantem, & omnia penetrantem, quem ipsum esse propriam rerum causam continentem asserebat, quòd supera omnia contineret, gigneret, augeret, perficerétque. Hinc Arist. *lib. de mundo, ad Alexandrum: Vetus, inquit, fama est, & hæreditaria, vniuersa à Deo, & per Deum nobis esse constituta.* Vnde dicebant veteres omnia esse Deorum plena, nimirum quoniam opinabantur nihil posse in orbe propria forma constare, sed esse necessarium ab aliis sustineri, ac conseruari.

Alij verò eiusdem sectæ ad inferiores causas descendentes, crassa corpora ab aliis tenuioribus illa occupantibus, & permeantibus conseruari, & contineri existimaC bant, quibus continentis causæ nomen imponebant. Sic aquam, terram, & reliquas mundi densas, crassásque partes, per se totas ab igne, & aëre penetrari credebant, & ita ab illis occupatas manere, & durare, tanquam à sua continente, & conseruante causa; & non aliter ignem, & aërem ab æthereo quodam longe tenuissimo spiritu. Sed cùm huiusmodi corporum penetratio à nullo sapientum admittatur, non est cur in refutanda opinione Stoïcorum immoremur.

Alij Herophili dictis de quo Galen. *lib. de plenitudine, cap. 3.* persuasi, contendebant necessarium esse, dari aliquid quod contineat, diuersum à suo contento: sed quidquid illud esset ignorare fatebantur: quoddam tamen causæ genus dari affirmabant in quibusdam apparentibus rebus, D quæ tantam cohærentiam, & affinitatem cum suo effectu haberent, vt data quacunque in causa mutatione, confestim effectus ipse mutetur, ita vt ea posita statim ponatur, & sublata auferatur effectus, quo pacto se habet lumino sum corpus ad lucem.

Arabes Auic. sequuti, qui vltra antecedentes febrium causas, alias coniunctas posuit, continentem cum coniuncta confuderunt, appellantes causam communem sine medio producentem coniunctam, vel continentem: de quo argumento legendus eruditissimus Santorell. *lib. 2. Anteprax. cap. 6.* licèt verò Gal. *lib. 1. de caus. sympt. lib. 5.* idem sentire videatur; longè tamen diuersæ censendæ sunt continens, & coniuncta, vt paulò *infrà* constabit, & notat Petrus à Fonseca, Philosophus eximius *lib. 5. metaphys. c. 2.*

Obserua secundò, non satis inter Medicos constare, in quo causæ continentis ratio, & essentia consistat. PluriE mi existimant in eius essentia duo hæc includi, vt ea præsente ponantur, & definente euanescant effectus, prout definitur *lib. finition. medicar. & lib. introduct. cap. 8.* idémque ex eo colligunt, quoniam si causa continens in generatione suam essentiam habet, hoc est, in agendo, & generando, prout ex Galen. dictum est *lib. aduers. Iulian. cap. 6. & compendio de pulsibus*, planè vbi illa adfuerint, effectum adesse necesse est, & è contrà; alioquin actio sine termino daretur. Idem expresè videtur ab ipso Galeno significari, *prædicto lib. aduers. Iulian. cap. vltim.* vbi ait, nullam aliam continentis causæ rationem posse reperiri, quàm quòd ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter cesset: idque ipsum colligere nituntur ex Galen. *1. de loc. cap. 1.* quo loco causam continenté definiisse credunt, dum dixit,

id quo tangente tangimur, & quo separato statim cessat effe-ctus, causam esse, apud omnes in confesso est.

Sed non videntur duo illa necessaria ad causæ continentis rationem, sed alterum tantùm, nimirum vt ea ablata effectus auferatur, ita vt nec momento temporis possit perdurare: id quod confirmari potest, quoniam, vt ex Gal. constat, 1.*de caus. puls. cap.* 1. facultas, vsus, & instrumentum, tres sunt continentes causæ pulsus, & tamen vnaquaque illarum posita non statim ponitur pulsus, quoniam vt fiat, necesse est omnes tres illas causas coire; quacunque tamen ablata cessat: ergo, &c.

Nec aduersantur Gal. loca in contrarium adducta: nam *lib. def. & introd.* (præterquam quòd cum quibusdam potest dici non esse Galeni) latiùs accipitur causæ continentis nomen, quàm propriè vsurpatur; quemadmodum latè etiam vsurpauit Celsus, quamcunque causam abditam, continentem appellans, quum tamen strictè sumpta illud tantùm importet quod diximus. Habere autem suam essentiam in generatione, nihil aliud est quàm necessariam esse, & requisitam ad hoc vt effectus generetur. *Cap.* verò *vlt. aduers. Iulianum*, dum inquit de ratione continentis esse, quòd ab ea aliquid fiat, non ponit necessitatem effectus ad causæ absentiam, sed potiùs ablationem ipsius effectus ad causæ absentiam: perinde enim est, ac si dixisset, causa continens est causa in qua pariter tollitur effectus: causæ verò definitio est quòd ab ea aliquid fiat; idque Galenus voluit significare *lib.* 1. *de loc. affect. c.* 1. & non causæ continentis, sed causæ in communi notionem explicare: quamuis enim continens causa sit id à quo aliquid fiat, & in generatione suam habeat essentiam, & ea ablata auferatur res, falsò tamen dicitur, quòd causa posita necessariò ponatur effectus: nam vitalis facultas pulsum efficit, & ad eius generationem concurrit, demum & cum ea simul tollitur pulsus ipse, nec tamen necessariò ponitur, ipsa facultate posita. Quapropter ea tantùm dicenda est causa continens, qua ablata effectus auferatur, nec ampliùs duret, existatue.

At obiicies contrà sententiem Galenum, qui *in compendio de pulsibus, cap.* 9. causas à se dictas continentes, generationis, non subsistentiæ causas esse asseuerat. Ergo magis videtur esse de ratione causæ continentis, vt ea præsente effectus detur, quàm vt ipsa absente auferatur; quæ quidem res per generationem producuntur, & sunt, & non desinunt existere ad absentiam illius, quod suæ existentiæ non est causa. Dic, Galenum tantùm velle continentem causam, licèt causa efficiens sit generationis, non dare tamen semper existentiam simpliciter, quoniam eam non habent illa quibus ipsa continens conuenit; sed tantùm existere, & essentiam possidere dicuntur, dum fiunt, & generantur. Producuntur itaque res, & sunt per generationem, eo modo quo illarum conditio, & natura patitur: quæ verò sint hæ, subsequenter explicabitur.

Obserua tertiò, quòd licèt omnia quæ apud nos reperiuntur, causam aliquam sui ortus, generationísve habeant, suámque essentiam aliunde obtineant, iuxta illud vulgare, *nil sine causa fit*: postquam tamen à suis causis esse receperunt, per seipsa, constitutione sua se tuentur & conseruant, nec causæ à qua producta fuerunt, auxilio opéve indigent, ad hoc vt conseruentur, & durent. Alia verò è contra, non modò in generando aliunde manant, & pendent, sed tam fragili, fluxa, & caduca natura sunt prædita, vt nisi à sua causa perpetuò influxum recipiant, protinus aboleantur, definántque esse: Ex quibus priora appellantur permanentia, posteriora successiua. Successiuorum verò duo sunt genera; quædam enim suam essentiam, suásque partes iunctas simul obtinent, & earum integritate fruuntur: alia non, sed illas successiuè tantùm, hoc est, vnam post aliam recipiunt & possident; hæc cùm constent partibus quæ iunctæ non dantur, sed aliæ aliis succedunt, continua egent causæ actione; quoniam quamdiu illa agit, producẽdo semper partes de nouo, quæ simul dari non possunt, in hoc genere rerum durant ipsæ, pereunt verò & abolentur cessante causa, huiusmodi sunt motus omnes, tempus, locutio, deambulatio, &c. Demum & omnia quæ tantùm, dum fiunt & generantur, essen-

A tiam suam possident, de quibus Galen. sæpe relato *libello compend. de puls.* 9. Illa autem priora, licèt partes omnes suas iunctas habeant, tam fragili tamen natura, & conditione constant, vt nullo tempore permaneant, & durent, ad suarum causarum absentiam.

His præhabitis, sit prima conclusio. Nulla res permanens causam habet continentem. Successiua tamen tam primi, quàm secundi generis habent. Hæc ex primo præmisso satis manifesta est, & paulo pòst magis confirmabitur. Secunda conclusio. Cùm inter morbos, quidam permanentes res sint, alij, successiuæ, in permanentibus causa continens non datur, in successiuis autem sic. Secunda pars, ex prima conclusione apertè deducitur. Prima verò in hunc modum explicatur. Nihil potest simpliciter denominari, nisi ab eo quòd factum est iam, & essentiam

B suam habet productam, suísque partibus constantem, ex Arist. *lib.* 5. *physicor. c.* 1. non verò ab eo quod fit, & quamdiu non est, 4. *topicor. cap. vlt.* Sed morbus est affectus quidam, seu dispositio secundùm suam essentiam corpus denominans; calidum enim, vel frigidum, humidum, vel siccum iuxta ægritudinis speciem denominatur, & denominari debet ægrũ corpus, 2. *topic.* 5. Ergo morbus de genere est illarum rerum, quæ suam essentiam productam habent, & minimè quoad fieri à causa pendentẽ. At cùm non omnia quæ suas partes iunctas habẽt, suámque essentiam productam, per seipsa se tueantur & conseruent, quod proprium est permanentium, vt diximus; sed quædam propter fragilem, & caducam quam habent naturam, continuò producentis causæ influxu indigeant, & hoc ipsum inter morbos reperiatur, sit vt morborum quidam, per-

C manentes sint res, alij verò, successiuæ, secundi quidem, non primi generis successiuarum: nam cùm primùm in nullo instanti essentiam suam integram habeant, & completam, non possunt denominationem corpori dare, quod ad morbum requiritur,

Dari verò vtrumque morborum genus, colligitur primò ex Gal. *lib.* 1. *de loc. c.* 2. dicente, *in morbis ablata causa adhuc dispositionem permanentem dari, quæ morbus est*: quod tamen de omnibus intelligi non potest, sed de his quæ de genere permanentium sunt. Idem innuit *lib. art. medic. cap.* 89. & 2. *aph.* 22. & 8. *meth.* 1. & *lib.* 11. *cap.* 4. vbi in febrium putridarum curatione causam iubet auferre, deinde intemperiem curare, nimirum quoniam cùm putridæ febres morbi sint in genere permanentium, remota ablatáque causa adhuc durant, & perseuerant.

D Esse autem morbos nonnullos de numero successiuarum rerum, constat: Galenus siquidem *lib. de dif. morb. c.* 7. obstructionem appellat morbum, pupillæ dilatationem, manus extensionem, & flexionem, quæ tamen omnia per se non durant, sed ad causarum præsentiam; quantumuis producta sint, & suam essentiam integrè possideant. Nec obstat quòd Galenus 1. *meth.* 3. & *de dif. sympt. cap.* 1. & *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 3. significare videtur, morbum omnem de genere esse permanentium; illud enim constituit discrimen inter passionem, & morbum, quòd passio cùm motus rei sit, tunc solùm habet esse, cùm fit, alteratur, & mutatur; ac propterea fluxum quidpiam est, mobile, & imperfectum, ac veluti ad affectum via, morbus autem permanens quoddam fixum, stabile, perfectum, & passionis finis. Non (inquam) obstat, quoniam tantùm signifi-

E cat, passionem, cùm motus sit, solùm durare dum res mouetur, & alteratur: at verò morbum cùm terminus sit passionis, ea cessante permanere adhuc, siue illud habeat esse, quod proprium est permanentium rerum, siue ad causæ præsentiam? quæ successiuarum. Itaque cùm permanentiam ad morbum, vel sanitatem vult, durationem intelligit. Quòd verò morbi illi, quos inter permanentes numeramus, continentem causam non habeant, constat ex Galen. *loc. suprà adductis*, vbi causa ablata iubet ad remanentem morbum respicere: & patet in diaria febre, quæ independens est à causa producente; & in hectica, quæ ex se fixa est, & habituata: quidquid verò permanet sua causa subtracta causam continentem non habet, siquidem illa est ad cuius remotionem abolescit, & perit effectus.

Deinde

Deinde, nulla res quæ per morbum producitur, potest repentè, & momento temporis corrumpi ad alterius rei corruptionem. Sed morbi v.g. intemperiei,quos permanentes nos dicimus, motu, & alteratione acquiruntur. Ergo ad suarum causarum ablationem, cessationémve, repentè non auferuntur, & ex consequenti causam continentem non habent. Cùm vero alij morbi instar successiuorum primi generis, absque alia sui corruptione, ad remotionem causæ euanescant, meritò illis causa continens tribuitur. Ergo sumendo febrem pro materiali, id est, pro calore, vt à Medico accipitur, nullam habet continentem causam, sicut nec frigidi morbi, nec solutio continui: habent verò extensio, vel flexio manus, pupillæ dilatatio, tumefactio membri, obstructio à lapide,additio sexti digiti, &c. Nimirum quoniam causarum ablatione, auferuntur repentè, & cessant morbi illi, absque alia sui curatione. Idem etiam dici potest de febribus, & omnibus aliis morbis, si non materialiter, sed formaliter sumantur,id est,pro dispositione primæ speciei qualitatis, resultante ex calore, vel frigore aucto,vt morbus à Philosophis accipitur; tunc enim omnibus liberè causa continens concedi potest.

Sed contra hanc doctrinam obiicies hoc modo. Causa continens in generatione tantùm suam habet essentiam, tantùmque illis rebus conuenit, quæ existere dicuntur dum fiunt. Sed successiua illa primi generis, fientia non sunt, sed facta,& secundùm se tota producta, nec successiuè generantur. Ergo licèt inter morbos nonnulli reperiantur, qui res successiuæ sint illius generis, nullus tamen habet causam continentem. Dic,quòd licèt successiua primi generis, in sua generatione essentiam suam simul, partésque ex quibus illa integratur, iunctas consequantur, ac propterea in quadam significatione factum quidpiam dicantur,quia scilicet secundùm se tota producta sunt; cùm tamen non dicantur esse simpliciter, & absolutè,& aliquando per se consistentiam habeant, sed ita à suis causis oriantur, & pendeant, vt iis ablatis confestim cessent,meritò, & maximè propriè postquam sunt, fientia dicuntur, quemadmodum illa quæ successiuè gignuntur, de quibus Galenus *lib.1. de loc. affect.cap.4. & 8. meth.1.* dicens: *at si in generatione febris est, solius causæ ablatione cessat.*

Ex quibus ita constitutis, non erit operosum soluere argumenta, in limine quæstionis adducta. Ad primum, admissa maiori dicendum est, quòd licet continens causa sit generationis,ac propterea ex Galen.*compendio de pulsibus*,nulla alia detur prior; vt ex eo tamen ibidem constat, non quidquid generationis est causa, illud etiam continens est: vnde licèt omnia quæ apud nos sunt, sui ortus obtineant causam, non sequitur proinde omnia continentem habere; haberent tamen si per eam, formalem intelligeremus, cuius ablatione res ipsa procul dubio tolletur: verùm nobis de efficiente est sermo.

Ad secundum. Si eadem esset continens, & coniuncta causa; non modò in morbis, sed in rebus omnibus, illa concedenda foret: necesse siquidem cuiusque rei causam proximam quandam,& coniunctam dari,à qua sine medio producatur, ne causarum processus trahatur in infinitum. Esse verò diuersas diuisiones coniunctæ, & continentis causæ, vel ex eo constabit, quòd cùm in omnibus coniunctam, immediatámque causam admittamus, paucissimis continentem tribuimus. Nec aduersatur Galen.1.*de caus. sympt.cit.*vbi asseruisse videtur,eandem omnino esse coniunctam & continentem causam: cùm enim ibi ageret de causa cuiusdam symptomatis,torporis scilicet, seu stuporis, proculdubio continentem habet, absentiam scilicet sensificæ facultatis, & spirituum animalium: Cúmque causa quæ est continens, eademmet sit coniuncta, placuit aut continuam,aut continentem dicere.

Ad tertium. Nihil mirum si vrinæ suppressio, meatus obstructio à lapide, sexti digiti additio causam habeant continentem; siquidem de numero rerum sunt successiuarum, in quibus illam concedimus: in putrida verò denegamus,qui morbus est ex permanentium numero, quique causa ablata adhuc permanet, & durat, vt patet ex *c.89.lib.art.medic.& aliis locis suprà citatis.* Pro cuius maiori explicatione sciendum est,in febri putrida, quæ morbus fiens dicitur, quoniam partem factam habet, partem verò futuram fieri, tria posse considerari,præter putridum ipsum humorem: intemperamentum scilicet factum & productum, quod quidem verè morbus est; deinde futurum fieri, quod durans & stabile non est, sed motus quidam & passio; tandem & putridi adiectio. Sublato ergo ex toto putrido humore, futurus ipse fieri confestim euanescit, simul & adductio putridi, quoniam passiones quædam erant, & quidpiam successiuum, à putrido humore, tanquam à causa continente dependens. At verò calidum intemperamentum factum & productum, hoc est febris ipsa, quæ permanens est dispositio, quantumuis auferatur humor, manet & perseuerat, nec causam habet continentem: continetur verò huiusmodi febris sub putrida, licèt iam non adsit putredo, nec humor putridus; quoniam vt putrida dicatur, sufficit quod à putredine ortum, dependentiámque habuerit, (dummodo iam aliud febris genus non constituat: hectica enim à putrida orta, putrida non est dicenda) quemadmodum etsi ros, vel aliqua ex humiditatibus ab Arabibus inuentis, ex diaria febri ebulliant, sub diaria continetur; si ex putrida, sub putrida; propter quod dixit Auerrhoës, *3.collect.cap.4.*duplices esse putridas febres qualdam ex humoribus, alias ex tertiæ coctionis humiditatibus.

Sed meritò dubitari potest, quomodo remanere queat humoralis febris, humore ex toto euacuato, vel alia quæcunque: nam si ratio humoralis febris consistit in calefacto esse humorum, proculdubio illis ablatis auferetur etiam calor in ipsis existens, atque non potest intelligi, quòd remaneat genus aliquod febris,nisi concedamus dari semper febrium complicationem, quarum vna ablata, alia remaneat. Dic,quòd licet,vt detur febris, requiratur aliquid contentorum in corde positum in calefacto esse, quoniam alioqui non dabitur calor durans in corpore; ipsum tamen calefactum spirituum, vel humorum non est febris ipsa, sed aliquid reale lædens functiones distinctum ab humore, & spiritu calefactis, scilicet calor immodicus membrorum, cui conuenit nomen morbi, quíque permanet & durat: & sublatis humoribus calefactis, quoniam calor res permanens est, cúmque in eo febris ipsa consistat,quæ calida est dispositio totius,vltra humoris vacuationem,peculiarem requirit prouidentiam.

Quinimò aduerte, quòd licèt febris consisteret in calefacto esse spirituum, vel humorum; & huiusmodi esset febris subiectum; non sequeretur adhuc febrem habere causam continentem, quantumuis ad illorum remotionem confestim cessaret, quoniam non aufertur ad ablationem causæ efficientis, de qua loquimur; sed ad definitionem subiecti,quo pacto pereunt, & euanescunt omnia accidentia, & de genere permanentium, & quæ causas continentes non habent.

Minùs obstat,quòd purgato per crisim humore confestim cessat febris; nam illud confestim non ita accipiendum est,quasi subitò,& temporis momento euacuato humore desinat febris, sed intra vnum, plus minúsve diem, ex Gal.*2.prorrhet.text.17.*ac proinde non sequitur habere causam continentem: nam vbi illa datur, ita cum effectu cohæret, & è conuerso, vt ne momento quidem temporis diuelli patiantur, quemadmodum se habet fulgor ad solem, ad cuius absentiam nullo tempore manet, licèt aliquando permaneat calor ab ipsomet sole productus, vt ait Gal.*lib.7.de placit.cap.9.*

Ad quartum. Non consideratur Medico tanquam morbus, id quod particularem prouidentiam non requirit: quare cùm effectus illi per consensum, adhuc à causa pendeant quoad fieri, & ea ablata cessent, morbi non dicuntur, sed passiones, quibus continentem causam non negamus. Denique ad Galen. 1. *de caus. puls.* dic, illum non asseruisse in omnibus rebus, cuiuscunque generis illæ sint, prædictam causam inueniri, sed in omnibus aliis pulsui (de quo ibi) similibus, id est successiuis, quod potest intelligi *lib.fin.& in lib. introduct. & lib. de sect. cap.7.* vel quòd causam continentem latè accipit, per

per eam intelligens antecedentem, quæ nonnunquam ab antiquis confundebantur, & continens ipsa impropriè, & latè accipiebatur,quemadmodum à Celso relato.Quòd si Gal.ipse 2.*meth.*3. tumores,quos diximus esse de numero rerum successiuarum, & causam habere continentem, numerat inter res permanentes, in quibus prædicta causa non datur, illud est, quoniam in tumoribus considerari possunt intemperamentum, solutio continui, simul & tensio ipsa; cùm verò intemperamentum, & solutio continui de numero permanentium sint, ratione illorum dicitur tumor nonnunquam res permanens; aliquando verò successiua,vt *lib.aduers.Julian.* ratione tensionis, quæ à replente humore pendet. De quo argumento si fortè plura requiris,adi Vallesi.4.*cont.*3. Suarium *part.*1. *metaphysic. quæst.*17.*sect.*1. qui de causarum differentiis inter omnes elegantissimè disceptauit.

HISTORIA XXVII. AETII, De sphincteris resolutione.

Sphincteris resolutio curatur,ob quam alui excrementa inuitè fluebant.

Intestino rectè resoluto omnino,inuoluntariè stercora excernuntur. Ego verò etiam aliquando acopon (lassitudinem eximens) ex euphorbio paratum dilutum, per clysterem cum fœnugræci decocto immisi, & bene successit, &c. Aëtius tetrab.2.serm.2.cap.36.de intestini recti resolutione.

PARAPHRASIS.

Quàm necessarium sit ad curationem morborum, & eorum præsertim qui per consensum fiunt, locum primariò laborantem cognoscere, docet Galen. *lib.*1.*de loc.c.*6.*&* 4.*de loc.*5. & historiis appositis confirmat, quas nos *lib.*1.*histor.*48.*&* *lib.*2.*hist.*147.explanauimus,& hoc loco vberiùs explicabimus. Hoc ipsum ex præsenti historia expresè colligi potest: nam nemo exactam notitiam potest comparare,nisi in anatomica disciplina sit apprimè exercitatus, & maximè in musculorum neruorúmque dissectione, vt locum affectum agnoscere possit; solus enim hic accuratè callebit cuiusnam musculi, neruíque actio fuerit deperdita in parte, nulla interim noxa ipsam infestante, & tantùm ob spiritualem, incorporeamve facultatem mutatam. Accidit enim plerumque vt musculi actio pereat, sine eo quòd eius corporalis essentia aliquo morbo vexetur, sed tantùm quia per neruum vis non accedit,ac proinde necesse est cognitos habere ex dissectione, neruos singulis partibus inseruientes, & illorum origines, vt sedem primariò affectam venemur, & sic possit illi applicari auxilium.

Ergo cùm fæces in hoc ægro inuoluntariè excernerentur,resolutis musculis intestini recti, fortè ob obstructionem ex humore crasso, & pituitoso pronatam,vel intemperamentum frigidum ex refrigeratione aliqua externa inductum,vt balneo frigido, submersione in frigida aqua, vt sæpe natatoribus contingit, & sic influxum à cerebro non reciperent,impedita videlicet via, per quam defertur facultas ad sentiendi, mouendíque organa, factum est vt medicamentis calidis malum consanesceret.

Ex tribus musculis ani, vnum esse orbicularem qui sphincter appellatur, in extremo recti intestini positum, latum potiùs quàm crassum, fibris transuersis constantem, peritissimi anatomici docuere. Hic fæces detinet, ne nobis exeant inuitis, constrictórque appellatur, & cùm spinæ iunctus sit, nec ab interna solùm causa possit resolui, sit vt frequenter præcedat externa aliqua occasio, vt ictus, refrigeratio. Quæ occasiones dignoscuntur etiam referente ægro: & ex eo quòd vbi ex ictu noxa accedit, non vnica tantùm pars offenditur, sed plures, quoniam scilicet cùm ictus ad profunda penetret, in quibus plures nerui simul coniuncti sunt, & disseminati, & non vnicus tantùm,sed plurium musculorum,multos simul contundit A & offendit: vulneratus verò musculus ex eo resoluitur, hoc est,mouendi actione priuatur, quoniam ad ictum generatur phlegmone,ex qua postea in scirrhum mutata,sequitur in neruo obstructio,& in musculo resolutio.

At verò vbi externa causa est refrigeratio, cui nerui suapte natura frigidi obnoxij sunt, vna tantùm, non plures partes simul læduntur, quoniam cùm frigus non ita penetret,sed tantùm musculos cuti viciniores potissimùm attingat, sequitur noxa solùm in illo, qui magis sublimis est, magísque cuti propinquus, cui potissimùm accedit frigiditas, atque ita ex varietate læsarum partium, non mediocris etiam elicitur coniectura, ad mali causam discernendam: nempe si vnica tantùm læsa appareat, suspicio incidit refrigerationis, dummodò ea vniuersale principium non occupauerit.

B Cùm ergo frigus lædere soleat musculos, qui potissimùm in corporis superficie sunt, & quibusdam ægris quos Gal.*loc.cit.* retulit, resolutus fit à frigiditate musculus, qui extremam recti intestini sedem ambit, vt huic ægro etiam contigit, de quo scripta est historia hæc,fit vt frigidam intemperiem contrariis remediis corrigere sit necesse,de quibus infrà.

Sed dubitabis, quo pacto resoluto intestino recto, alui excrementa excernantur inuitè, si hæc generantur in intestinis tenuibus,ex Gal.3.*de facult.natural.c.*7.vbi disputans aduersus Asclepiadem, qui putabat nullam fieri in ventriculo coctionem, hac ratione vsus est, quòd fieri non possit, vt panis nisi concoquatur in ventriculo, fiat subitò in intestinis tenuibus stercus. Idem videtur voluisse *eodem lib.cap.*12.*ad fin.*Patet,quoniam si hæc recrementa non generarentur in tenuibus intestinis, sed in C ventriculo, eadem symptomata efficerent quæ efficiunt in lethalibus voluulis, in quibus dicit Gal. *lib.*7.*aph.com.*11. stercus ascendere ad stomachum; quare quotidie homines fierent ileosi, singultirent, & vomerent, quod absurdum est. Præterea si generarentur in ventriculo, non esset necessarium quod de ileo scribit Galen.3.*de natural. facult.cap.*13.nempe in hoc morbo non posse stercus exire per os, nisi priùs transeat totum tenue intestinum, pylorum,ventriculum,ac gulam: nam si in ventriculo generaretur, posset per ventriculum excerni: non generatur ergo nisi in intestinis.

Verùm ex Galeno, & rationi magis consonum videtur asserere,in corpore naturaliter disposito,stercoris formam substantialem acquiri in ventriculo, licèt separatio illius D à chylo fiat in intestinis, simul cum acquisitione accidentalium dispositionum, nempe coloris, odoris, & figuræ, quibus stercus à chylo discernitur. Hæc posterior pars ab omnibus conceditur, vt explicat Valleriola *lib.*3.*loc.com. cap.*2.Prior auctoritate Galeni fulcitur,4.*de vsu part.cap.*1. vbi docet in venticulo fieri separationem partium nutritioni ineptarum, à partibus benignis, & alendo idoneis. Præterea illud etiam habet expresè Auic. 16.3.*tract.*1. *c.*1.*parum post princip.§.Penetrans autem in intestino primo patitur à duabus virtutibus, quarum vna est expulsiua, quæ est in stomacho, & altera attractiua, quæ est in intestino, & adiuuat eam fæx,quæ prouenit propter summam cibi,& fit facilis propter illud expulsio eius per viam temperatæ amplitudinis, &c.* quibus verbis docet,facere ad facilem descensum chyli in ventriculo,permixtas etiam cum ipso chylo fæces,quæ attrahuntur ab intestinis: putat ergo generari E eas in venticulo.

Deinde sic validissimè insurgo.Idem agens tribuit formam vtilem,& superfluo. Sed tribuens formam vtilem,nempe chylo, est ventriculus. Ergo ipse præstabit formam superfluo, nempe recrementis ipsius. Maior constat ex Galen. *lib.*1.*de sanit.tuend. cap.*3. dicente, in omni coctione necessariò sequi excrementa, quæ per ipsam separantur, & ab eadem formam recipiunt; quod patet manifestè in iecore, quod non solùm formam tribuit sanguini,sed etiam ipsius excrementis, vtrique scilicet bili, & vrinæ. Tandem si in ventriculo non susciperetur forma substantialis stercoris, ex illo non sumeremus indicium de affectibus ventriculi,cuius contrarium suscipit Galen. *in princip. cap.* 11. *lib.* 1. *de crisib.* nam vt ille ait, cuiusque

cuiusque partis superfluitas eam quæ illi inest dispositionem ostendit,&c.

Ad Galen. verò *lib.3. de facult. natural.* dic solùm ibi velle, cibos aliquam recipere coctionem in ventriculo, ex eoquòd statim in tenuibus intestinis appareat stercus, vbi à substantia vtili separatur,nec aliud vult *cap.* 12. sequenti. Adrationes dic, quòd stercus licèt in ventriculo recipiat substantialem formam, cum substantia tamen vtili ibi confusum est, nec fœtorem, nec putredinem concipit in intestinis; vnde antequam ad ea descendat, non potest ea symptomata efficere quæ in ileosis conspiciuntur, immò oportet quòd post descensum cum chylo, iterum ascendat putridum & fœtidum ad ventriculum, vt euomatur. Et hæc assertio de loco generationis excrementorum, confirmatur à multis, qui in interpretando Auicenna primas tenent, quidquid contrà sentiat Vallesius *lib.6.cont.cap.* 10. Num autem chylus à ventriculo solùm in intestina propellatur, an verò etiam ab intestinis ipsis trahatur, controuertit Mercurialis *lib.2.de excrement.cap.3.*

Vnum solùm constat, generationem excrementorum quæ per aluum excernuntur, ineuitabilem esse: nullus enim etsi temperatus,optimis, selectísque vtens alimentis, vitæque exactum regimen obseruans, ab harum superfluitatum generatione immunis esse potest; quoniam vt constat ex Gal. 1. *de sanit.tuend.cap.2.& 3.* animantis natura perpetuò digeritur, & dissoluitur, tum ab interno, natiuóque calore,tùm etiam ab aëre externo, aliísque exteriùs occursantibus occasionibus; quod etiam innuit Galen.1.*aph.*1. cui incommodo volens natura sucurrere, instituit, vt non animalibus solùm, verùm etiam stirpibus insitæ quæda ... ,deficientis, ac desiderati semper appetentes ab initio statim tribuerentur;non enim vesci, bibere, aut respirare à quouis vsquam discimus, sed statim à principio facultates in nobis habemus, quæ hæc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur quidquid siccioris substantiæ effluxerit,restituimus, potione quidquid humidioris. Ita aëreæ,igneæque substantiæ modum respiratu, arteriarúmque pulsu tuemur. Et *infrà* subdit ipse Galenus: *Cùm enim quotidie propter insitum ipsis calorem,cunctis animalibus nonnulla substantiæ portio defluat, & hæc reparetur, cibi potionis, respirationis, & arteriarum motus ope,necesse est ex his contrahi excrementorum prouentum:nam si quale erat ipsum quod defluxit,tale prorsus animal iungere,agglutinaréque ei per totum liceret,optimum id, saluberrimúmque planè esset, verùm id quod singulis particulis defluit tale natura est, qualis ipsa est particula; nihil autem eorum quæ eduntur, bibuntúrue, eiusmodi prorsus est: necessarium itaque naturæ fuit,priùs ea mutare,& concoquere,ac efficere corpori alendo,restituendóque similia:*& statim infert:*cùm igitur esse,& bibere animantibus necessaria sint, iccircò has res subsequitur excrementorum generatio.* Hinc colliges,aluina excrementa esse necessaria,quæ necessitate quadam materiæ in ipsis animantibus generantur, siue bene valeant,siue ægrotent;siue polleant optimo temperamento, siue prauo: quæ excrementa citra morbosam causam semper ortum habent.

Sed aduertere debes, quod licèt intestinorum corpus vnum sit,& continuum, ab imo ventriculo ad vnum vsque protensum,cùm tamen in varios ac multiplices,figuráque differentes anfractus, spiráque circumducantur, neque omni ex parte eandem situs, substantiæ, & formæ naturam sortiantur, ac denique alia alij hominis parti contigua efficiantur, neque præcipuus omnium vsus par sit, idcircò periti Medici hæc ceu plura enumerant, de quorum numero est Gal. *lib.6.de anatomic.administ. cap.* 10.*& 5.de vsu part.3.*& Auicen.1*6.3.tract.1.cap.*1. Gentilis,& Iacobus,*ibidem.* Halyabbas *3.theoric.cap.26.* Nicol.Florent. *serm.5.tract. 8.cap.1.* Columb. *lib.* 11. *de re anatomic.cap.5.* eleganter. Andreas Laurent. *lib. 14. cap.* 13.*&* 14.Fernel.*lib.1.de part.human.corp. descript.cap.7.* Bauhinus *lib.1.theat.anatomic.cap.17.*

Diuiduntur ergo in tenuia,& crassiora. Ex illis primum est *duodenum*,ita nuncupatum,quia duodecim digitorum longitudinem habet, ex quo pars chylosa attrahitur à

A iecore per venas mesaraicas, & quod remanet, descendit ad secundum intestinum, *ieiunum* nuncupatum, in quo pars maior separatur à deiectionibus, propter mesaraicarum multitudinem, eò à iecore prouenientium Appellatur verò *ieiunum*, quia ferè inuenitur substantia chylosa vacuum, & ob venarum sugentium copiam, & suum quem recipit cremorem ocyssimè transmittit, quippe dum bilis adhuc cremori non mixta intestini lateribus affluit,acrimonia sua id ampliùs stimulans, ad ea quæ in eo continentur velociùs propellenda: descendit enim bilis à duodeno in ieiunum, & ob viciniam impermixta fluit. Vnde colliges errasse interpretes Auicen.asserentes meatum bilem deferentem, ad ieiunum terminari, cùm contrarium asserat Galen. 5 *.de vsu part. cap. 4. & 2. de temp.cap.8.*vbi meatum bilem euomentem, duodeno,

B non ieiuno insertum esse tradit. Fortè errori huic occasionem præbuit Gal. 13.*meth.cap.* 13. nam in curatione inflammationis iecoris docet, priùs excernendam esse flauam bilem,deinde saniem ex phlegmone refundantem; id verò fieri non posse, nisi vasa quæ sunt in viscere detergantur,& meatus qui in ieiunum bilem demittit,sit apertus:quoniam locus hic non probat meatum bilem deferentem ieiuno inseri, sed solùm bilem ieiuno suppeditare,licèt duodeno inseratur,vt optimè aduertit Fuchsius *l. 3.suæ epitom.c.5.& 6.*& probauit latè *3.paradox.cap.3.*

Tertium intestinum appellatur tenue, aut gracile, in sinus, varióśque flexuosos orbes, perinde atque ieiunum implicitum, dicitúrque *Ileon*;in quo grauissimus morbus gignitur,à quo pauci euadunt, voluulus, & Iliaca passio nominatus, ad quem lethalia subsequuntur symptomata,

C vomitus,singultus,desipientia,conuulsio,ex Hipp.7.*aph.* 10. in quo, si vehementiùs distorqueantur ægri, stercus per os excernitur,vt Gal.ait *in com.& lib.6.de loc.c.2* Sed cur hæc duo intestina tenuia in orbes, & anfractus rediguntur,& à natura ita sunt constituta? Dic, vt quicquid alimenti concoctum esset, ad vnguem distribueretur, ne scilicet alimento celeriter permeante, atque subinde exeunte,corpus ex templò fame vrgete,in necessitatem fumendi de nouo alimentum adigeretur,atque ideò semper animum in patinis habentes(vt Plautus inquit) homines vitam ducerent: nam animantia, quibus nullus est anfractus, sed intestinum à ventriculo vsque ad anum simplex,ac rectum protensum habent,insatiabilia, ac gulosa,& in perpetua edendi cupiditate viuunt, vt Arist.3. *de partib. animal.* 14. *prope fin.* asseruit. De qua re lege

D Gal.4.*de vsu part.*17.Fuchsium *lib.3.suæ epitom.cap.6.*

Quartum intestinum post tenuia collocatum, est crassorum primum *cæcum* ideò dixere veteres, quòd vno sit tantùm ore donatum; quo pacto ab Auic.& recentioribus orbum nominatur, & monoculum, licèt non desint qui duo orificia cæco attribuant, è quorum numero est Fernelius *loc.suprà cit.§.Cæcum iccirco dixere, quòd egressui introitum aduersum non acceperit, sed hos vicinos adeò, vt plerumque in vnum coire videantur,&c.*dicuntur crassa, quia crassas habent tunicas,& crassiorem chyli partē continent.Cur natura ea machinata fuerit intestina, Galenus respondet *lib.4.de vsu part.c.*18.quem sequuntur Fernel. Fuchsius *loc.cit.* Gueuara *in tract. suo de erroribus Vesalij*, qui Galenū à Vesalio defendit:licèt enim ea ad succorū distributionem conducant,peculiariter tamen quia maior

E est illorum amplitudo, adeóque multa colligere possunt, eò conferunt, ne continuò, sed per longa interualla egeramus; hæc enim tanquam venter aliquis siccis excrementis subiiciuntur,ne egerentur assiduè, vt longa serie probauit *cit. loco* Galenus: & meritò quidem hoc fuit à natura institutum, nam sicuti indecens erat hominem, animal perfectissimum, gulæ, & insaturabili abdomini subiugari, iccircò quòd tunc hominis vita,& à Musis, & ab studio Philosophiæ esset aliena, sic indecentius multò foret, si sordido deiiciendi crebriùs ministerio, indignæ hominis dignitate seruituti, mortales natura mancipaset.

Quintum intestinum, & secundum ex crassis, *Colon* dicitur, in quo fiunt truculenti, & atroces dolores adeò vt patientes torqueri videantur, vbi mucosa, lentáque

pituita, albuminea, vel vitrea multo flatu refperfa ipfum occupat ; nam humoriscrudi eft veluti officina , quæ ob coli amplitudinem refrigerata, lethales dolores parit:licèt aliquando dolor colicus ex calido , mordaci , & acri humore concitari poffit, vt communis tenet Medicorum opinio,qui docti à Magiftro fuo *lib.*1 2.*meth.c.*7. & alibi, ex biliofo humore , & vitiofo fucco hunc affectum emanare poffe non denegarunt: de qua re egimus latè *lib.*2. *hiftor.*91. 92. 93. Sed hic euentus non ita eft frequens: nam hoc inteftinum per iecoris caua primò obrepit , vbi folliculum bilis attingens, luteum colorem contrahit;vnde nonnulli putarunt , vt refert Fuchfius *loco cit.* colon peculiarem meatum è bilis vefica prodeuntem excipere, falsò tamen , vt fuperiores anatomici confirmant. Idem inteftinum paulului exurgens ventriculi fundo inftenitur quò noxius humor tefte Gal.2.*de loc.*3. fi ventriculum in confenfum rapiat, appetentiam , & concoctionem deteriorem efficiat: hinc ad finiftrum hypochondrium contendens lieni accumbit , mox in pofteriora demergitur cohærétque reni finiftro , quem cùm pertingat , nihil mirum fi dolorem nephriticum Medicis imponat;& contrà renum cruciatum aliquando hi colo attribuant , vt perbellè docuit Gal.6.*de loc.cap.*2. licèt in femetipfo , laborante colico dolore fuiffe deceptum , ingenuè fateatur *lib.*2.*de loc.cap.*5. cùm enim ilium dolore premeretur , & putaret effe nephriticum, iniecto oleo rutaceo per clyfterem , doloréque fedato ad vitreæ pituitæ excretionem, conftitit fuiffe colicum dolorem , & malo calculum non præftitiffe caufam, , quare operofum eft renalem dolorem à colico diftinguere,vt latè prædiximus *lib.*2.*quæft.*5 1.& *in com hift.*94.

Sextum eft omnium infimum inteftinum,quod *rectum* dicitur , & *Longaon*. Dicitur rectum , quia nullis orbibus eft implicitum. Ad hoc ex colo,in quo fæces figurantur, excrementa defcendunt,ibique tanquam in aluo capacione , quemadmodum vrina in vefica tantifper detinentur, dum laxato mufculo qui podicem ambit,ea iubeat extrudere. Sed quorfum in defcribendis inteftinis me macero, quando habent Medici fontem perenniffimum , Riolanum nempe filium , ex cuius lipidiffimis aquis , riuuli vbertim profluunt in Medicorum fcholam , ex quibus falubertimum liquorem haurire poffunt : Confulamus ergo hunc grauiffimum Medicum , & peritiffimum anatomicum,qui *lib.*2. *Anthropograph.c.*1 2.in eorum defcriptione emicat inter omnes, veluti inter ignes Luna minores.

Si ergo à nimia frigiditate denfante fpiritus ammales, & canales aut neruos , per quos deferuntur fpiritus & facultates , mufculus afficiatur , & fibræ neruorum quibus mufculus hic interrexitur , frigido humore inundentur, tunc nerui fpiritu influente deftituuntur , & fenfu priuatur pars, ac refoluitur: nam neruus motui non fit aptus, quia hoc opus ficcitate perficitur;neque illuftratio liberè fieri poteft ; quare relaxatis hac de caufa mufculis, excrementa retineri nequeunt.

Curabis hoc malum præmiffa vniuerfali vacuatione, illis auxiliis quæ paralyfi vtilia auctores docuere , inter quos palmam præripuit Valleriola *lib.*1.*obfer.*2 3.& *lib.*2 *obf.*4.& *lib.*4.*obf.*4.& graphicè propofuit Reinerus Solenander *lib.*2. *confil.*1 3. fimul cum Trincauellio *lib.*4.*de compofit.medicam.cap.*7 .*de aptis medicamentis neruofis partibus imponendis*. His factis ad particularia auxilia deueniendum eft, quæ partem refpiciant,roboréntque, vt funt infeffus , fomenta,lauacra , vnguenta , ex calidis medicamentis parata,quæ calefaciant,exiccent,& fuperfluam humiditatem abfumant , quorum fyluam latè exaratam legat qui velit apud Rondeletium, *cap. de paralyfi*,Mercat. *lib.* 1. *de morb. internis* , *cap.* 14. Amat. 2. *centur.*7.

Aetius relictis iis, aut fortè priùs celebratis, acopon ex euphorbio paratum cum fœnugræci decocto per clyfterem immittendum curauit , hócque auxilium plurimùm profuiffe affirmat : intellige tamen, factis priùs vacuationibus vniuerfalibus , citra quas non erat ex arte tam forte medicamentum adhibere:fed vniuerfalia auxilia filuit, tanquam manifefta ; quæ enim nota funt, ea prætermittenda,ex Gal.2.*de dif.refpirat. cap.*7.obfcura enim folùm funt reperenda,*lib.*1 0.*meth.cap.*5.

Ergo euphorbium ad frigidos neruorum affectus curandos confert eximiè : cùm enim fubtilem , adurentémque fortiatur vim,ex Diofcorid. *lib.*3.*cap.*78. Paulo *lib.*7. *tit.de Euphorb.* partem refolutam calefacit,& vifcidam tenacémque pituitam, feu epotum , feu infufum expurgat, ex Actuario *lib.de compofit.medic. tit.de fimpl medic.in fin.* Paul.*lib.*7.*c.*4.*tit.de medicam. quæ aquam ducunt.* §.*Quare educit foluendo phlegma vifcofum retètum in vtrifque anchis & dorfo, & inteftinis , &c.* Sequuntur Auic. *lib.*2.*tract.*2. *cap.*235.Serapio *c.*343. Mefuè *lib.*1. *de medic.purgantib. tit.de Euphorbio.* Sed cùm medicamentum calidum fit, & ficcum in quarto gradu,& omnium lachrymarum tenuiffimum , vrit , rubrificat , vlcerat, penetrat , tergit, & tam violenter agit , vt præ anguftia , & labore fyncopen , & fudorem frigidum accerfat: nam vehementer conturbat, & fitim maximè mouet: quapropter ei permifcere eft neceffe odorata femina , vt ventriculum , & inteftina ab eius noxis tueantur : vtile eft etiam cum melle cocto id in catapotia redigere. Manardus *in com. Menfuè*, id cum maftiche , & tragacantho coctum in pane dedit , in Gallicis artuum doloribus , & fine manifefto nocumento iuuit; cùm enim mordaci flatu ventriculum opprimat, carminantia permixta , & infufa cum eo valde profunt. Hoc probè callens Aetius , id cum fœnugræci decocto per clyfterem indidit: cùm fœnugræcum lentore quo pollet,ex Paulo *lib.*7.*tit. de Fœnugræco* , eius acrimoniam obtundat,& moderato calore leniat, & ad vacuandos vitiofos humores qui in inteftinis funt immerfi,fit accommodum,vt monuere Galen.1.*alim.*24. Auic.*lib.*2.*tract.*2. *cap.*250.

Ex euphorbio poteft fieri vnguentum , quod acopon nuncupatur Græcè,auctore Galen. *lib.*3.*fec. genera, tit.de medicament.ex euphorbio confectis*. Acopon autem pariter, & vnguentum,& medicamentum eft , tefte Plin. *lib.*29. *cap.*3. vocabantur autem acopa , medicamenta laffitudines , & fatigationes leuantia , vt ait Paulus *lib.*3. *cap.*58. §.*Communiter igitur medicamentis,quæ à laffitudinibus reficiendis acopa dicuntur , ad folutionem infcriptis, hic quoque vtendum eft,&c.* Copos enim dicitur Græcè laffitudo, ex Paulo *lib.*7.*cap.*19. de acopis , quo loco varias defcribit acoporum formas. *Alia enim,*inquit, *calefaciendi vim habent,alia lancinandi. Quæ calefaciunt,pipere,pyrethro,femine rorifmarini,& confimilibus conftant,neruorum vitiis,perfrictionibus validis, & quæ vix vllo calore poffunt euinci,accommodata. At lancinantibus,quæ adarce,femine rorifmarini,euphorbio,cocco,gnidio, & id genus aliis componuntur, in diuturnis affectibus, & qui ægrè poffunt elidi , quibus etiam finapifmus congruit,vtimur, &c.* Lege Galenum *lib.*7.*fec. gener.c.vlt.* qui varias acoporum differentias ibi defcribit.

QVÆSTIO XXXVIII.

Vtrùm mufculus , præcipuum fit, & immediatum motus voluntarij inftrumentum,vt contra Galenum ftatuit Auerrhoës.

Examinanda eft hoc loco illuftris controuerfia, de primo motus voluntarij inftrumento , vtrùm fit mufculus,neruus,cerebrum, an tendo : nam Galenus in hac dirimenda lite varius fuiffe videtur, ob varia quæ fcripfit in locis multis : & licèt inter omnes, tria corufcantia Medicinæ lumina de hoc argumento fcripferint doctè , & folidè,Infignis nempe Thomas à Veiga *lib.*1. *de loc.affect. in com.cap.*6. Valleriola *lib.*4.*enarrat.c.*9. Andreas Laurentius *lib,*5.*de hift, anatomic.quæft.*1. attamen tantorum virorum pace aliqua funt addenda, quæ doctrinam Galeni intimiùs illuftrant, quæ ad huius hiftoriæ explanationem fummè conducunt.

Porrò cùm ad motum voluntarium , præter obiectum mouens,ad fui profequutioné,vel fugam, concurrat virtus quædam imperans motum, nempe volūtas fequens ratio- nis iudicium;alia quæ motum ipfum imperatū exequitur, mediante

mediante organo ad illud munus destinato:supereſt eno-dare,quodnam ſit hoc mouēdi organum,primum & immediatum, & quod vltimum: non enim ſufficit anima, quæ primum mouens & principale eſt; nec motrix facultas; ſed requiritur præterea corporeum inſtrumentum, quod eiuſdem ordinis ſit cum corpore mouendo, vt colligitur ex Gal.*lib.*1.*de vſu part.*3.& Auerrhoës quidem 3. *collect. cap.*18. ita muſculum conſtituit mouendi organum, vt omnium primum eſſe arbitretur, nec alium admittat priorem motorem corporeum,ſiue ille neruus ſit, ſiue cerebrum à quo muſculus moueatur; nimirum quoniam ſi à cerebro,vel neruo muſculus moueretur,neceſſe eſſet illa ab alio corpore ſimiliter moueri, vt conſtat ex 7. *Phyſic.cap.*5.Atqui cerebrum, & nerui prorſus immobilia ſunt,nec eſt corpus à quo moueantur, alioquin res in infinitum procederet. Ergo non poſſunt muſculum, vel alia membra mouere.

Præterea ad voluntarium motum non quoduis, & vulgare robur,ſed validiſſimum requiri,cum Ariſt.fateatur Gal.*lib.*1.*de placit.cap.vlt.*Sed cerebrum vtpote molliſſimum, & nerui ab eo exorti, membra quædam ſunt valdè debilia. Ergo, &c. Quòd ſi primum Auerrhois fundamentum in muſculum retorqueas, ſcilicet quòd ſi muſculus corpus quoddam ſit, & corpus moueat, neceſſariò ſimiliter ſequeretur & quòd habeat aliud à quo moueatur, atque ita in infinitum non minùs res procederet, quàm ſi aſſeramus muſculum, à neruo moueri. Reſpondet,propter hoc ipſum non eſſe admittendum,muſculum à neruo, vel cerebro moueri, quoniam conuinceret quidem ratio, ſi motus fuiſſet à corpore, ſed non, ſi ab ipſa virtute motiua in ipſo muſculo contenta, quæ cùm non ſit corpus, ita muſculum mouet, vt non ſit neceſſe ipſam moueri. Huius autem virtutis,quam primum motorem appellat,cor eſſe principium, & originem affirmat, cum Ariſtotele,& Peripateticis.

Cæterùm non obtinet Auerrhoës, quantumuis conetur euertere Galeni mentem, & Medicorum opinantium primum organum mouendi voluntariè cerebrum, deinde neruum,tertiò muſculum,vltimò tendinem, quem Galenus 12.*de vſu part. cap.* 3.tradit eſſe immediatum motorem mobili cohærentem. Quòd autem cerebrum ſit primum arbitrarij motus principium, ex eo conſtat, quòd cùm motus ille fiat mediante ſpiritu animali in cerebro, & facultate ab eo per neruós emanante, cur illi tanquam principio non tribuetur, neruo autem vt deferenti virtutem ſimul & ſpiritum?

Deinde in motu voluntario, iungitur imaginationis imperium ad proſecutionem, vel fugam obiecti, & contractio membri exequentis imperatum motum:cùm ergo oporteat imperium præcedere, & illud præſter cerebrum per neruum, planè negari non poteſt, cerebri, neruiſque actionem præcedere actionem muſculi, vel cuiuſque alterius organi, & ex conſequenti cerebrum eſſe primum mouens. Nec obſtat quòd non mouentur cerebrum, & neruus, immò apparent quieſcere motò quouis membro. Illud Ariſtotel. omne quod mouet, & ipſum moueri eſt neceſſe, de corporibus impellentibus eſt intelligendum, non autem de eo quod mouens appellatur, propterea quòd motricis facultatis origo eſt, vel delator, quo nomine cerebrum, & neruus mouentia dicuntur: atque in eis non requiritur robur illud,quod ad motum voluntarium exigitur;ſed à cerebro vt eum largiatur, & imperium; à neruo autem vt deferat: quorum primum rectè poteſt præſtare cerebrum, quod motricis virtutis fons eſt atque origo,quòdque exactè cogitat, & iudicat de quonis obiecto, ſitne proſequendum, an magis fugiendum. Cerebrum ergotanquam primum organum vim, & imperium largitur; muſculus tanquam inſtrumentum exequitur motum in imperata parte.

Fuiſſe verò neceſſarium muſculum, vt eo omnis voluntarius motus fieret, innumeris ferè in locis aſſerit Galenus,præſertim 1.*de motu muſcul.cap.*1.4.7.& 10. *de placit.vlt.*& 1.*de vſu part.cap.*10.& alibi ſæpè, ſequuntúrque omnes. Ita verò neceſſe fuit muſculum fabricari, & oſſi connecti,vt aliter motus progreſſiuus fieri nō poſſet, 12.*de vſu part.cit.*neruus enim licèt vim motoriam deferat, cùm mollis ſit, & à molli, tenero, & infirmo cerebro originem trahat, imbecillior eſt, quàm vt artus mouere, transferréque poſſit. Ligamentum quamuis robur obtineat, vtpote à duriſſimo oſſe exortum, motorium tamen inſtrumentum ex ſe eſſe non poterat, cùm à principio animal mouente non oriatur, deſtituatúrque mouendi facultate, 1.*de vſu part.*17.& *lib.*12.*cap.*3. & 1. *de motu muſculor. cap. vlt.* Oportuit ergo infirmum neruum qui motor futurus erat,iuxta mouenda oſſa,cum duro validóque ligamento iungi, vt mutuas vires compararent; neruus quidem robur, & fortitudinem: vim autem motiuam, ligamentum, quod cùm in diuerſas fibras, villóſque partiatur, conueniens fuit illorum inanitates interferciente carne repleri,inſeríque venas, & arterias.

Ex his ergo compoſitum appellamus muſculum, arbitrarij motus auctorem, 12.*de vſu part.cit.lib.art.medic.*50. Auicen.1.1.*doct.*5.*ſum.*5. quæ quidem partes cùm omnes muſculi compoſitionem ingrediantur, & ex illis prædictum organum tanquã ex ſimilaribus componatur, ſolet definiri,quòd ſit *pars inſtrumentalis, ex neruo, ligamento, carne,venis,& arteriis compoſita,& organum peculiare motus voluntarij*: cuius reſpectu cùm potiſſimùm conſideretur muſculus,& ad motum ipſum ſoli nerui faciant,& ligamenta,vel ſaltem potiſſimùm,reliquas partes à muſculi finitione nonnunquam reiicit Galen. *in art. medic. cit.* quantumuis arteriæ ad illius vitam,venæ ad durationem magis faciant.

Num autem muſculus ſit immediatus, proximúſque motor mobili cohærens, an verò adhuc mediante alio motum efficiat,valdè controuerti poteſt,ob loca Gal. inter ſe pugnantia, *lib.* enim 1.*de vſu part. cap.* 10. ſcripſit muſculum proximum eſſe motorem: at *lib.*2.*cap.*3. affirmat tendinem eſſe,qui citra medium mouet, muſculum autem antecedere. Nec ſanè dici poteſt, 1. *de vſu part.* locutum fuiſſe Galen.de toto organo motus;*lib.* verò 12. de parte eius principe: atque ita ſine repugnantia poſſe appellari muſculum,immediatum, proximúmque motorem,ſimiliter & tendinem; non ſecus ac oculum dicimus proximum videndi organum, loquentes de organo totali, & ſine errore etiam proximum, & immediatum appellamus cryſtalloidem,qui pars eſt in oculo principalior, cui actio illa videndi refertur. Non inquam recipi poteſt ſolutio,tum quia tendo muſculi pars non eſt, ſed particula quædam ab eo longè diuerſa, conflata ex neruì, ligamentíque fibris inter ſe coëuntibus,& commixtis: tum quia operationes habet longè diuerſas; muſculus quidem ligamenti contractione mouet oſſa,tendo autem mouentes muſculós,mouendis oſſibus colligat,licèt etiam aliquando moueat,1.*de vſu part.*17.& *lib.* 12.*cap.*3. Licèt enim hæc loca videantur inter ſe contraria,tamen aptè ita concilianda ſunt, dicendúmque *in initio lib.de vſu part.* cùm non ſingulas muſculi partes, nec illas quæ ab illo oriuntur, recenſuerit, craſsè confuſéque muſculum deſcripſiſſe,proximum & immediatum mouendi organum,etſi ſæpe immediatè non moueat,ſed tendonis interuentu:cùm verò proceſſu operis muſculi partes explicaſſet, & *cap.* 17.*eiuſd. lib.* tendonis naturam, & originem declaraſſet, exactiùs poſtea *lib.*12.proximum,& ſine medio motorem dicit eſſe tendinem: nimirum quoniam cùm ſæpe ſine ipſo muſculus non attingat mouenda oſſa, neceſſe eſt priùs tendinis actionem magis immediatam eſſe, tendinémque proximum motorem;id quod Galen. *lib.*1.*de loc. cap.*6. expoſuit, dicens muſculum nonnunquam manifeſtè ſæpe tendinis interuentu mouere,quod etiam placuit Auerrhoi,2.*collect.cit.*licèt falſum eſſe ſtatuat,quod Galenus vniuerſaliter docet, omni motui voluntario paratum eſſe à natura muſculum,omnémque muſculorum motum fieri voluntate imperante.

Sed debilibus ſanè argumentis Galeni placita nititur euertere, firmiſſimis fundamentis, & rationibus innixa; cùm enim neruus,vt diximus,præ ſui debilitate ſufficiens non ſit, ad transferendam molem partis mouendæ, quæ ſuo pondere,& grauitate à loco mutari reſiſtit, neceſſum

fuit vires, quibus destituebatur, aliunde comparare; quumque meliùs ab alio præstari non possent, quàm à crassa carne, duróque ligamento, hæc simul natura coniunxit neruo, in partibus omnibus mouendis, ad quas neruus ipse accedit,vt illorum accessu,crassitie, & firmitudine:ad mouendi munus proficeret;atque necesse fuit omni motui progressiuo, voluntarióque, parari à natura musculum.

Nec obstat quod obiicit Auerrhoës, de imperfectis quibusdam animalibus, quæ suos motus arbitrarios solis neruis faciunt,nullo musculo auctore: nam in illis potest quidem neruus debilis mouere,quoniam debilia sunt musculis destituta,& fine illis stabilia,illorúmque motus imperfecti, quemadmodum & sensus. At verò in perfectis, ad quorum motus plus roboris requirebatur,quique perfectiores longè erant futuri, oportuit plura, validioráque excogitari instrumenta:quemadmodum enim natura exactiùs elaborat,perfectiorémque tribuit formam, vbi opus exoptat perfectum: ita & nonnunquam cumulum etiam addit instrumentorum.

Multò minùs vrget adductis virgæ,ac ventriculi motibus, qui in animalibus perfectis citra musculos fiunt, & tamen voluntarij sunt,sequentes imaginationem, & appetitum; ad venerem enim imaginatam, & concupitam, colis inflatur: ad turpis obiecti imaginationem, præcedente appetitu, ventriculus quamprimùm excitatur ad vomendum. Negamus namque motus illos arbitrarios esse,qui magis imaginationem,quàm voluntatem sequútur,imò & fine hac sæpe fiunt,& vel inuito homine, venere tantùm imaginata,vel horrido conspectu;nempe ita edocente natura membra illa ad excernenda,quibus quæque corpori possunt noxam inferre:quare cùm motus illi voluntarij non sint,musculis non indiguerunt.

Quòd si deglutitionis motum, & vesicæ excretionem obiicias,quibus,cùm voluntate fiant,nulli tamen musculi insunt.Respondemus,actiones illas cùm naturales sint, musculis non fieri,sed solis villis; deglutitionem quidem, quæ tractio quędam est alimenti,oblongas,siue rectas internæ membranæ gulæ fibras;vrinæ excretionem potissimùm transuersis vesicæ villis: licèt verò animalis appetentia deglutitionem antecedat, 1. *de caus. sympt. cap.7.* nec fiat naturalis vrinæ excretio, nisi præcedat voluntas, non ideò tamen motus voluntarij sunt, nec de genere eorum,quibus exercendis natura musculos parauit. Nam quamuis in sano, temperatóque corpore non sit alimentum debitè sumendum, nisi præsente vero, naturalique appetitu: cùm tamen eiusmodi appetitus animalis in absentem, externúmque cibum feratur, motus ille ad quem primò concitat,vt distans quæratur alimentum, animalis est,progressiuus,& voluntarius, ac proinde per musculos factus: non verò deglutitio, quæ naturalis est,& fit tantùm circa præsens obiectum, nec eo præsente vnquam cessat, quantumuis non detur appetitus. Itaque tractio alimenti propriè non est voluntarius motus,quemadmodum nec vrinæ excretio, vt apertè Galen. *lib.1.de loc.cap.* 1.edocuit, & nos latè firmauimus *lib. 2.in com. hist.vlt.* quantumuis vt fiat,prærequiratur voluntas,quia illius imperio non obsequitur vesica, sed musculus qui eius collum constringens prohibet exitum vrinæ, ac proinde relaxari est necesse, vt ipsa vrina prodeat, quam vesica excernit sua vi naturali,quia à copia grauatur,non quia voluntas imperat.Sicut ergo non omnis actio, motúsve, in quem modo aliquo ingressum habet animalis appetitus, aut voluntas, simpliciter voluntarius est: ita non omnis musculum haber auctorem,sed illi tantùm quos voluntate imperante,exequitur animalis facultas motrix per neruos diffusa cuius operatio ne temeraria foret,& ad inutile noxiúmque tenderet, instituit natura, vt præcedente rationis iudicio,voluntatis arbitrio subesset,& per musculos fieret.

Non dissimiliter verò instituit etiam natura,ne mouerentur musculi,nisi quando imperasset voluntas, ne suo appetitu temerè ducerentur, sed pro voluntatis arbitrio: ob prædictam causam,vt ait Galenus 1.*de loc.cap.1. & 1. de motu musculor.cap.3.& 8.*quod quidem nisi de necessitate esset obseruandum,à cerebro neruum non reciperet musculus: nec enim alia de causa videntur nerui ad musculos deducti;nisi quia oportebat illos influxum, & imperium à cerebro,virtutis, iudicij, & appetentiæ auctore expectare.

Porrò aduertendum hîc est, quòd cùm duobus modis possit aliquid dici voluntarium,primò, quia vt fiat,necessariò expectat præcedens voluntatis imperium: Secundò, quia in illud potest habere ingressum voluntas, ad accelerandum,vel retardandum, vel omnino cohibendum. Si posteriori hoc modo voluntarium sumatur, dubium non est voluntati subiectos esse omnes musculorum motus: priori autem voluntarij significatione, negat Auerrhoës *lib.præcit.cap.*19. obiiciens oculorum, palpebrarúmque motus, & dormientium respirationes: immò verò addi possunt eorum locutiones, & deambulationes, & vrinæ retentio, qui motus per musculos fiunt nulla præcedente meditatione,aut voluntate; tum quia hæc dormientibus non adest,tum quia eam imperare sentiremus, aut saltem recordaremur postea,conscij cùm simus eorum quæ sponte voluntariè facimus; quinimò & vigilantium respirationes non pro voluntate, sed pro necessitate fiunt, & de illis locus Galeni intelligendus.

Pro quo aduerte vltimò, quòd quemadmodum inter musculorum motus, quidam faciliores, crebrioréfque sunt, & magis consueti in nobis; quidam verò in loci, sitúsque mutationem tendunt ad prosecutionem, vel fugam; alij autem non sic,sed quiescente, & immoto animali fiunt:sic ad quosdam maior intensio, maiórque consideratio, & promptius, euidentiúsque voluntatis imperium requiritur;ad alios sufficit obscurum, tenuéque, ac non ita promptum. Cùm ergo motus illi frequentissimi in nobis sint facillimi,& consueti,nihil mirum si obscura, & nos prorsus fugiens voluntas sufficiat vt fiant, ac propterea eius imperium non sentimus,nec recordamur,licèt reuera imperauerit. Nec etiam mirandum est,respirationem variari pro vsu,& necessitate naturali; cùm animales motus etiam vsibus naturalibus inseruiant, de quo Gal.1. *de motu musculor.cap.6*. Cætera verò argumenta, quæ pro Auerrhoë contra Galenum obiici possunt, legat qui velit apud Andream Laurentium *loco suprà cit.* Num autem neruus,tendo,aut caro, quæ sunt tres partes motui inseruientes, ex quibus componitur musculus, sit pars præcipua motus, tradunt eleganter Thomas à Veiga *in com. cap.*50.*lib.art.medic.Galen.*& idem Laurentius *lib.*5.*de re anatomica,quæst.*2.

HISTORIA XXVIII. RASIS, De ischiade.

Ischiaticus dolor tempestiuo enematum acrium vsu, & sinapismo persanatur.

*Qvidam de magnatibus patiebatur * dolorē Ischiaticū, & Medicus suus exhibuit pilulas fœtidas, quia vrina eius erat alba,corpus eius plethoricum, & vsus fuerat grosso regimine,& ex hac cura augmētatus,& fortificatus est morbus,ita quòd non poterat sedere,nec mouere se. Tunc me consuluit,& prouocaui sibi vomitum pluries, & post hoc emplastraui Ischiaticam cum sinapi,vsque quò locus fuerit ampullatus, & ex hoc dolor est alleuiatus; deinde clysterisaui eum clysteribus acutis,& liberatus est,&c.Rasis* in lib.de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

A Fœminarum morbis ad articulorum morbos descendimus,(Guttam communi vocabulo appellant, quia humor guttatim veluti in artus distillat) qui quàm difficiles sint ad curandum, & Medicos sæpe deludant, experimento omnium comprobatur, ita vt Fernelius *lib.6.patholog. cap.* 18. Guttam Medicorum opprobrium vocet

vocet. Ex hoc conſtat nimis glorioſulum fuiſſe non ignobilem Medicum, Amatum Luſitanum, qui *lib.4.centur.in præfat.* allata in medium epiſtola Ambroſij Nicandri, podagricos ſe perfectè poſſe ſanare profitetur, contra Ouidij carmen: nam articulares morbi, diri ſunt, violenti, atroces, rebelles, & feri, qui auxiliis Medicis vix ſuccumbunt, præſertim ſi habitualis, & hectica articulorum debilitas adſit.

Huius euentus plures ſunt cauſæ. Prima. Vbi ſemel in his coarticulationibus infigitur humor, difficulter eluitur. Secunda. In partibus frigidis, craſſus mucoſúſque humor nec coquitur, nec reſoluitur. Tertia. Inter articulares dolores, iſchiaticus durat, & ampliùs affligit: nam longus eſt, ex Gal. *1.criſ.4.* Aureliano *lib. 5.tardar.paſſion. cap.1.* cùm enim vtrique coxendici prægrande acetabulum inſit nexu validiſſimo copulatum, & os coxæ ſit maximum quod eſt in corpore, ex Auicen. *1.1.doct.5.cap.27.* & continuò moueatur; ob motum, & ob cauitatis magnitudinem, totam à ſuperis partibus humorum colluuiem attrahit, maximè cùm ſit poſitum in medio ſordium confluxu, & ob viciniam vaſorum promptiſſimè fluxionem ſuſcepter, auctore Gal. *2.de vſu part.cap.9.§. In coxa ſunt venæ magnæ, quibus læſis vix animal viuit, &c.*

De arthritidis origine, & cauſis latiùs *infrà* agemus. Nunc ad hiſtoriæ explanationem accedamus. Tutum non eſt, licèt crudi exuperent ſucci, in initio iſchiatici doloris aluum ducere, & maximè ſi vacuatio medicamentis ſit celebrata, vt pilulis fœtidis, in quarum compoſitionem ingrediuntur turbith, ſcammonium, & colocynthis: horum enim medicamentorum violenta vi, humores præcipiti, & irrequieto motu in inferiores labuntur artus. Hinc factum eſt, vt humore ſuopte impetu delapſo in partem debilem, augeretur dolor, ita vt nec ſedere, nec ſe mouere poſſet.

Cùm ergo humor longiſſimè ad contrariam partem ſit auocandus, meritò frequens vomitus eſt imperatus, quod præſidium eſſe potentiſſimum teſtatur Galenus *lib.de remed.paratu facilibus, cap.23.de coxendicum dolore.§. Cæterùm coxendicum dolore affectos, vomitus, quàm alui deiectio iuuat magis, quod humorum ad inferiores partes defluxum retrahat: prouocandus autem in initio vomitus ab accepto cibo, &c.* repetit *lib.10.ſec.loc.cap.2.* firmât Auic. *23.3.tract.2.cap.24.* Alzaharauius *lib.11.pract.cap.5.* Oribaſius *lib.9.ſynopſ.cap.58.* de cuius præſidij præſtantia plura diximus *ſuprà, in com.hiſt. 26.* & probat Trincauellius *lib.1. de compoſ.medicam.cap.vlt.*

At cùm morbus iis non cederet auxiliis, quoniam ex intemperie partium habituali continuò ad partem debilem confluit humor, qui in hac parte tenaciſſimè impactus difficulter reſoluitur, tunc an fortiora accedere neceſſitas cogit: quare vacuato exquiſitè iam corpore catharticis, & vomitu, ad eradicandum, & attrahendum humorem ad partes externas, medicamentis vſus eſt calidis, attrahentibus, quæ ex ſinapi parari ſolent (Medici ſinapiſmos vocant,) quæ parti appoſuit cum vtilitate ſumma. Sed antequam hæc parti apponantur, vtendum eſt priùs fomentis, lauacris, vnguentis, emplaſtris, & aliis attrahentibus auxiliis.

Si ergo hæc non proſint, rubrificantia medicamenta principatum obtinent, quæ ex ſinapi, & aliis calidiſſimis medicamentis componuntur, vt ait Paulus *lib.7.cap.19.* Hæc abſumunt humorem lentum, & craſſum, & nimio calore parte in feruorem adacta, excitantur puſtulæ, per quas nocuus humor, virulentíque ichores emanant, & vacuata cauſa conquieſcit dolor. Hæc ergo eò debent eſſe fortiora, quò humor profundiùs fuerit immerſus, vt Gal. ait *lib. de conſt. art. med.cap.17.§. Quæ latent in profundo, tantò acriora requirunt medicamenta, quàm ab exterioribus receſſerunt, &c.*

Vt hæc promptiùs operentur, priùs cucurbitam ſuper ancham admouere oportet, præſertim ſi humor acrium medicamentorum vi fuerit ſpiſſior redditus, & ſic reſolutioni ſit valde rebellis, vt *cit.loc.* Galen. admonuit. Galen. *lib.10.ſec.loc.cap.2.* ſic formam deſcribit. ℞. *piper. caſtor. euphorbij, an.℥.j.ß. pyrethri, ℥.iij. olei, ℥.j.* Miſce.

A Vel hoc modo. ℞. *ſterc.columb.ſylueſt.℥.ß.* Miſce cum lacte pro delicatis: pro robuſtis cum aceto. Vel ſic: ℞. *ceræ ℥.iiij. terebinth. ammoniac. an. ℥.j. ſuci tapſiæ ℥.j.ß. olei ℥.vj.* Miſce.

Galenus *lib.7.ſecund.genera,* aliud deſcribit, ℞. *olei com. olei lilior. albor. ol. baccar. lauri, ceræ, an. ℥.iij. terebinth. piper. euphorb. caſtor. opopanac. galban. an. ℥.j. ammoniac. ℥.j.ß.* Miſce.

Gal. *7.ſimpl.tit.de calaminth.* & Paulus *lib.7. eodem tit.* hanc herbam emplaſtri modo applicitam efficaciſſimum eſſe contra coxendicem præſidium affirmant. Sic enim ait Paulus. *Nepita tertio ordine calida & ſicca temperamento eſt, tenuis, acriſque, mentha longè valentior, ſiquidem eſt veluti ſylueſtris mentha. Facilè igitur quæ altè hærent ad ſe trahit, rigoréſque finit, extrinſecùs cum oleo infricata ſtrenuè.*
B *Quinetiam ad coxarum dolores ab inferioribus inicitur, & vitioſos humores in cutem erumpentes abſtergit, &c.* Conſule Douynetum, ex multorum mente *lib.4.apolog.cap.5.*

Apuleius Macaurenſis *lib. de virtutibus herbarum, cap. 50. & 92.* Pulegium cum pipere ſummoperè probat, ſi iis mixtis fricetur. Dioſcorides *lib.2.cap 14.* approbat folia Iberidis, aut lepidij, quod ſylueſtre naſturtium appellant. Hoc auxilium attrahit potenter humorem ad partes externas, ſed excitat tumorem cum ardore graui, & rubore coniunctum; quare neceſſe eſt vt poſt hoc auxilium balneum ſequatur: nam & humoris acrimoniam lenit, & à centro attrahit ad circumferentiam, vt notat Actuarius *lib.4.cap.6.*

Hippocr. *lib.de loc.in homine, num.19.* laudat cucurbitulam parti impoſitam. *§. Cùm coxendicum morbus à fluxione*
C *fiat, cucurbitulam modicam affigere oportet, & foràs trahere, &c.* hoc enim auxilio humor in profundo tenaciter impactus extrà elicitur: nam hoc præſidium potentiſſimè attrahit, ex Galen. *7.aph.1.& lib.12. meth.cap.vlt.* & ampliùs ſi ſit cum multa flamma admota, & cum profunda ſcarificatione impoſita, vt Paulus *cit.loc.* edocuit: firmat Auicen. *22.3.tract.2.cap.4.& 4.1.cap.20.* Eius loco hirudines impoſitæ mirè iuuant: nam ſuctu validiſſimo craſſum, terreſtrémque humorem extrà alliciunt. Quanta autem ſit vomitus efficacia, & pro Iſchiatico dolore, cæteríſque inferiorum partium affectibus curandis mira poteſtas, ſuprà *hiſt.26.* expoſuimus. Acutos autem clyſteres, quorum vſu coxendicis dolorem, hic auctor curaſſe affirmat, articulorum doloribus mirificè auxiliari, infrà *in*
D *com.hiſt.30.& 34.* exponemus fusè.

QVÆSTIO XXXIX.

Vtrùm dolor ſit ſenſatio triſtis, an ſenſibile, vt contra Galenum tenet Conciliator.

COMMENTARIVM.

Dolorem *Iſchiaticum.*] Dum de dolore argumentum arduum contemplor, illius difficultate perterritus, hæreo, contremiſco, immò horret mens, ſtupeſcit animus, cerebrum vacillat. Quare ſi eius explicationem aggredior, deterrent me Philoſophorum, & Medicorum de hoc inſtituto ſcripta, inter quos palmam præripuere, inſignis Thomas à Veiga *lib.2.de loc.affectis, in com.cap.1.2.& 3.*
E Clariſſimus Montaltus Luſitanus *in Archipathologia ſua, tract.1.à cap.1.vſque ad 16.* Valleſius *lib.5.cont.c.5.& 6.* Valleriola *lib.3.enarrat.2.* Conciliator *dif.77.* Argéterius *lib.de cauſ.ſymp.c.14.15.16.17.* Cardanus, & alij, qui de capitis dolore, eruditè conſcripſerunt, & Galen. *lib.2. de loc. & 12.meth.* luculenter explanarunt. Ex altera parte cerno viginti duas ſubſequentes hiſtorias, quæ adiutricê interpretis manum expoſtulant; nam in omnibus de dolore agitur, quæ ſine eius cognitione explicari haud queunt. In vaſtiſſimum ergo hunc campum ſi ſemel deſcendamus, vndique ſalebris, immò aculeis aſperis reſperſum, eum licèt ſpatioſiſſimum, inueniemus plenum litibus, & controuerſiis, quæ hactenus malè torſerunt Medicorum primarios etſi doctiſſimos. Sed me alacriorî animo præditum ita dicentem exaudi; nam rationes eorû

afferam

afferam in medium,& aliqua etiàm addam, vt ſtabiliora, & firmiora ſint omnia:maximè cùm non ſit neganda laus Quinto Curtio,quòd ante illum Clitarchus, Polycratus, Antigenes,Ariſtobulus,Plutarchus,Ptolemæus,& alij de geſtis ſcripſerint Alexandri;neque tamen probro dabitur mihi,quòd poſtremus eandem telam retexam.Licèt enim labyrinthus hic diuerticulis innumerabilibus ſit ſectus, vt ſemel quis ingreſſus exitum inueniat nunquam, tamen hanc rem inexplicabilem explicare me poſſe confido. Sed quia iamdudum huius contemplationis efferor deſiderio,rem ſic aggredior.

Quatuor circa doloris eſſentiam occurrunt inter ſeſe differentes ſententiæ.Prima eſt Conciliatoris *dif.*77. exiſtimantis dolorem rem eſſe ſenſui ſubiectam,id eſt, ſenſibile quoddam,non verò ſenſus actionem. Ea verò his potiſſimùm nititur fundamentis. Illud eſt verè ſenſibile, quod à bene diſpoſito organo percipitur. Sed dolor rectè habente homine ſentitur in parte dolente, vt colligitur ex Galen.2. *aph.*6. Igitur èſt de genere ſenſibilium. Secundò. Qui parte aliqua dolet,acutiſſimè, & vehementiſſimè ſentit,& nihil aliud percipit quàm dolorem. Igitur nihil aliud ſentitur quàm dolor, & in illum ſenſatio terminatur; nam ſi cauſa alia eliciatur ſubiecta ſenſui, proculdubio ab ipſo ſenſu agnoſceretur, nec eum lateret, quum debitè approximatum ſenſibile agnoſcat, nec circa illud poſſit errare.Tertiò. Impreſſiones,& alterationes ſunt ſenſuum obiecta; patiendo enim, & alterando immutantur organa, prodeúntque in actiones. Sed dolor eſt quædam violenta impreſſio contrariáque,ac ſubitò facta alteratio.Ergo. Quartò. Senſus dati ſunt propter ſalutem, & conſeruationem ad contraria dignoſcenda, fugiendáque. Sed dolor quædam res eſt moleſtiſſima, & naturæ noſtræ aduerſiſſima.Igitur poterit ab aliquo ſenſu dignoſci,percipíque, vt illum tanquam ſummum malum declinare poſſet; alioquin accuſanda natura eſſet, vtpote quæ de minoribus ſollicita,frigori,caloríque percipiendo ſenſum tribuit,grauiora verò contemnens nullum dolori. Quare,&c.

Verùm licèt huius ſententiæ fundamenta ſatis efficacia non ſint, nec illa quibus ſolet impugnari, adeò vrgeant, vt prorſus euincant, tamen ex fortioribus vnum ſubiungam.Primum. Si dolor eſſet ſenſibile, inter propria, vel communia numeraretur. Ad nullum autem poteſt referri genus,quoniam 2.*de anima,cap.*6.agés Philoſophus de communibus ſenſibilibus, doloris non meminit; nec ſimiliter cùm de propriis ſingulorum ſenſuum ageret: præterquam quòd ſenſibile proprium illud dicitur, quod ab vno tantùm, & non ab alio ſenſu poteſt ſentiri, & circa quod errare ſenſus nequit; dolor autem ſenſibus omnibus communis eſt,ex Galen.*lib.*1.*de cauſ.ſympt.cap.*6.& ſæpe ſenſus circa illum errat;non enim ſentitur intra corpus exiſtens,vbi mens ægrotat, 2.*aph.*6.Igitur. Secũdò. Si ſenſibile in ipſo ſenſorio ponatur, nequaquam vel languidè ſentitur, 2.*de anim.cap.*7.9.*&* 11. Atqui dolore intra ſenſus inſtrumentum latente validiſſima ſenſatio fit. Igitur nec eſt alicuius ſenſus obiectum; præſertim cùm ſenſibile omne antecedat perceptionem ſenſus,imaginari verò non poteſt, vbi præfuerit dolor antequam ſentiretur. Tertiò. Neceſſariæ eſſent ſenſationes duæ eiuſdem ad dolorem percipiendum eiuſdem ſenſus,prima quando cauſa doloris ſentiretur, altera quàndo dolor; alioqui non daretur operatio ſenſus citra ſuum obiectum debitè, conuenientérque approximatum. Denique nullus ſenſus exterior poteſt percipere ſuam, vel alterius actionem, 3.*de anima, cap.* 2, Ergo non erit dolor de numero ſenſibilium, ſiquidem à grauiſſimis auctoribus ſenſatio quædam moleſta aſſeritur, quod ſubſequenter inquirendum eſt.

Eam verò fuiſſe mentem Galeni, vt exiſtimaret dolorem eſſe quandam ſenſus ſpeciem, id eſt, ſenſationem exterioris ſenſus ſub forma contriſtantis, manifeſtè conſtat.ex Galen.*lib.*2.*de loc.affect.cap.*2.*&* 1.*de cauſ.ſympt.cap.*5.6 *&* 7.*de placitis,cap.*6.Sequũtur Auic.2.1.*doct.*2.*cap.*19.Auerr.3.*collect.cap.*31. vbi dolor appellatur moleſtus ſenſus, qui tunc demum fit cùm aliquid præter na-A turam affatim,repentéque corrumpens ſentiunt.Tria itaque,inquiunt,ad dolorem requiruntur, membrum ſenſibile,immutatio ad contrarium naturæ ſuæ,& quòd ſubita ſit talis immutatio; vnde licèt dolor ſenſatio dicatur,non omnis tamen ſenſatio eſt dolor, ſed ſola ſenſatio rei contrariæ affatim mutantis, ideò autem cum triſtitia, & moleſtia fit, quia natura à re obiecta ſubitò corrumpitur:& *lib.*1.*de cauſis ſymptomatum, & lib.de inæqual.intemper.cit.*dicit,quòd violẽta paſſio,alteratióve,quæ præter naturam eſt,vbi multa ſimul,& celeriter fit,ſenſum illum efficit moleſtum,quem dolorem dicit eſſe.

Nec rationes deſunt, quibus hoc ipſum confirmetur: nam quemadmodum recreantur ſenſus, vbi conueniens, & perpetuum,& immediatum obiectum percipiunt; ita moleſtari neceſſe eſt ad violenti, immoderatíque perce-B ptionem ſubitam: Sed ipſa recreatio poſita eſt in ſenſationis modo.In eo igitur ſimiliter dolor conſiſtit. Minor probatur, quoniam cùm ſingulis ſenſibus ſingulæ tantùm ſint actiones,quæcumque paſſiones illis aduenerint, penes ipſas actiones contingent. Secundò. Senſus faciunt apprehenſiones ſuas, provt ab obiectis immutantur.Ergo ſi impreſſio fuerit violenta,multáque, & ſubitò facta à re corrumpente, fiet apprehenſio correſpondens tali alterationi, vel impreſſioni, ſenſationi nimirum rei contrariæ ſubitò alterantis; hoc autem dolor vocatur,7.*de placit.cit.* Igitur, &c. Tertiò. Senſibilia cognoſcuntur à ſenſibus, qualia ipſa ex ſe ſunt. Ergo ſi inimica, & contraria fuerint, talia à ſenſibus percipientur. Sed perceptio rei contrariæ moleſtans eſt, & contriſtans. Ergo in ipſamet ſenſatione doloris eſſentia C conſiſtit.

Conciliatoris verò argumenta ſic dilues. Ad primum namque,negamus dolorem in parte dolente ſentiri, quoniam ſi ſenſatio eſt,modúſve ſentiendi,quomodo ab ipſo ſenſu externo percipi, ſentiríve poterit? 2.verò *Aph.*per dolorem,cauſa intelligitur, qui modus loquendi Hippocrati eſt conſuetus, vt admonuit Galenus *in illius textus com.* Idem ergo eſt ac ſi dixiſſet, quicumque dolentes, hoc eſt, cauſam doloris intra corpus habentes, dolorem non ſentiunt, hoc eſt, cauſam ipſam non percipiunt, his mens ægrotat: in quo ſanè innuit, dolorem tanquam obiectum ad exteriorem ſenſum non pertinere. Atque ideò licèt fateamur, acutiſſimè dolorem ſentire illos, qui aliqua perte dolent, non tamen ſenſu exteriore, ſed interno, communíque, cuius obiecta ſunt ſenſuum om-D nium ſenſibilia, & apprehenſiones. Iam verò externum ſenſorium, quamuis cauſam doloris percipiat & ſentiat, cùm tamen vis ſentiens ſæpe ad exactam cognitionem non accedat, nihil mirum ſi illam aliquando perfectè non diſcernat,nec ille qui dolet, ſciat quid ſentiat exprimere,maximè dolore præſente, qui adeò ſentientem potentiam ſtimulat & laceſſit,vt cauſæ ſenſationem prorſus obſcuret, non aliter quàm vehemens dolor minorem obſcurare ſolet.

Quòd ſi adhuc inſiſtas, dolorem eſſe potiùs ſenſibile, quàm actum ſenſus, quoniam fieri non poteſt, vt percipiatur moleſta illa, adeóque expreſſa ſenſatio, quæ dolor dicitur, niſi cognita cauſa & percepta, vt contraria naturæ. Ergo ſi deliteſcit, & non ſentitur, non erit cauſa illius triſtis ſenſationis, quin potiùs dolor ipſe erit id E quod ſentitur, & in quem fertur ſenſatio. Dic, quòd quamuis cauſa moleſtans,exactam & indiuiduam obiecti formam non exprimat,nec eam ſenſus exactè aſſequatur, vt quòd frigida ſit, vel calida, rectè tamen poteſt vt aduerſa iudicari & percipi,& vt talis moleſtiam inferre,doloríſque cauſa exiſtere:quemadmodum enim color eminùs apparens,etiamſi ſatis non percipiatur,ſitus tamen,& figuræ cognitionem præſtat; ita cauſa doloris licèt non diſtinctè,ſed confusè agnoſcatur,ſub ratione contriſtantis ſentiri poteſt.

Ad tertium. Neganda eſt minor: non enim dolor eſt ipſamet alteratio,vel impreſſio violenta, ſed alterationis perceptio,vt expreſſit Galenus *lib.*7.*de placit.cap.cit.* Ad quartum. Si dolor eſt actio, neceſſarium non erat deſtinari à natura ſenſum aliquem,quo perciperetur, ad hoc vt

vt vitiari possit, quoniam cognitio obiecti non lædit, nec est aduersa naturæ, sed ipsamet obiecti malitia, ac proinde satis fuerat sensoria creari ad obiecta ipsa percipienda, ac dignoscenda; maximè quod nec in eo defecit natura, quinimò potentiam destinauit qua dolor perciperetur, sed non illam quidem externam, vt paulo pòst constabit, cùm ab ea non percipiantur actus, sed obiecta exteriora.

Enimuerò licèt omnes ferè Medici, Galeni sententiæ acquieuerint, existimantes dolorem reuerà esse sensus actionem, multa tamen ab ea deterrent, & illud primò. Omnis sensatio tanquam actus, potentiam perficit à qua elicitur, illámque reddit meliorem. Sed nullus dolor sensum perficit, quin potiùs corrumpit. Igitur non potest ad sensationem referri. Secundò. Sensuum actio transiens est, & ferè momentanea, ac repentè mutans. Atqui dolor sæpe durat, & diutissimè permanet. Ergo nullo modo potest esse sensatio. Tertiò. Si dolor sensus actio esset, cùm ea sit præter naturam, ad aliquod trium symptomatum actionis læsæ referretur. Sed non pertinet ad illud diminutæ actionis, quia sensibilitas est vehemens, & acuta; nec similiter dici potest actio ablata, vt patet; nec corrupta, quia tunc verè, & non corruptè fit sensatio, quoniam per eam fit iudicatio rei, qualis ipsa est. Cùm ergo causa doloris vt nocua iudicetur, proculdubio talis actio non erit dicenda corrupta, & ex consequenti. Ergo, &c. Quartò. Dolor non fit in nobis nisi percepto obiecto, sub ratione mali aduersi, & contristantis, ex Auicen. 2. 1. *cit. de caus.* 15. *doloris.* Sed sensus externi non percipiunt obiectum sub tali forma. Igitur non potest dolor esse alicuius sensus actio. Minor patet, quia potentiæ sentientes in verum, & falsum, tanquam in proprias naturas, & non in bonum, & malum feruntur. Quintò. Si dolor esset sensatio tristis, prove à Galeno asseritur, duo hæc in se includeret, tristitiam nempe, & sensationem: tunc sic. Ergo lætitia, quæ dolori contraria est iuxta præceptum oppositorum, duo similiter complectetur, sensationem scilicet, & lætitiam tristitiæ oppositam. Atqui hoc manifestam arguit contradictionem, quia lætitia esset totum, & pars sui ipsius. Igitur, &c. Vltimò. Dolor vnam tantùm actionem, vnámque simplicem animi affectionem significat. Sentire autem, & tristari sunt res valde diuersæ. Ergo non potest dolor duo illa simul comprehendere, nec vnus sensus externus sentire simul, & dolere. Quare alterius potentiæ munus est huiusmodi passio: nec enim credendum est duas res inter sese adeò, & fortè genere distinctas (quales nimirum sunt sensatio, & dolor) passiones, ab vna animæ vi fieri; quum duæ facultates constituantur ad colorum, & sonorum sensationes perficiendas, quæ tantùm specie differunt.

Cùm igitur dolor sit affectio quædam sensus, motúsve animæ, qui interuentu alicuius facultatis fit in nobis, non pertinet ad vegetatiuam, quum plantæ nec voluptate, nec dolore afficiantur; nec ad rationalem, quia etiam bruta delectantur, & dolent; nec similiter ad locomotiuam, quoniam fuga licèt sæpe ad dolorem sequatur, non est tamen idem cum dolore, vt patet. Supersunt ex animi potentiis solæ illæ, sentiens videlicet, & appetens, quarum functio censeri possit; cúmque ex paulò antè adductis constet, non posse inter sensuum externorum actiones numerari, videndum est num interni alicuius sit, aut potiùs appetentis facultatis.

Vgo inter Latino-barbaros non infimæ notæ Medicus, 1. *aph.* 6. arbitratur dolorem esse operationem phantasiæ sensui exteriori coniunctæ. Pro cuius confirmatione supponit imaginatiuam virtutem, simul & appetitiuam, per organa sentiendi extensas esse, & coniunctas cum sensibus ipsis, ex Aristot. 2. *de anim. text.* 20. §. *Quòd vbi sensus, ibi contristans, & delectans*: & expressiùs *lib.* 3. *de anim. cap.* 11. idque confirmari potest exemplo lacertæ, cuius cauda præcisa dolet, & nititur dolorem excutere. Deinde stabilit sententiam suam hoc modo. Dolor existit in organo sensus exterioris, quia ibi dolet. Igitur fit ab aliqua virtute inibi existente. Cùm verò non sit operatio ipsius met externi sensus, nec phantasia imperfecta, qualis est illa quæ in membris reperitur, quæ mouere appetitum possit, superest vt ad phantasiam referatur, cuius munus dicit esse, percipere rem sub forma conuenientis, aut disconuenientis.

Verùm quamuis ad imaginationem pertineat iudicium ferre supra rem sensatam, non percipit tamen res ipsas, nisi sub ratione veri vel falsi, eo quòd cognitiua quædam est potentia. Sed affectio hæc quam quærimus, fit in nobis percepto obiecto sub forma mali & aduersi. Ergo non ad imaginantem vim referenda videtur, sed potiùs ad appetentem, quæ in bonum vel malum fertur, & ex bono quidem, voluptatem, ex malo, dolorem contrahit. Ab appetitiua igitur potentia dolor emanat, illique tribuendus est, tanquam peculiaris operatio, non quasi sit ipsa appetitus apprehensio, sed passio quædam, motúsve consequens in appetitu, ad rem in ipso apprehensam: quam sanè sententiam Peripatetici ferè omnes sequuntur, tanquam magis consonam Philosophi doctrinæ, 2. & 3. *lib. de anim. cit. &* 2. *ethicor. cap.* 9.

Nec ideò improbandus est Galen. cum Medicis asserentibus, dolorem esse sensus sensationem, hoc est, sensus externi actionem. Quamuis enim dolor formalis actio non sit, cùm tamen sit quiddam consequens ad sensationem rei præternaturalis, subitò, & vehementer imprimentis, constat, rectè per sensationem, tanquam per sui causam posse definiri; quemadmodum febris apud Medicos, per conuersionem innati caloris ad igneam naturam, licèt febris non sit ipsamet mutatio, sed tantùm per eam generetur. Quòd autem dolor à rei præternaturalis sensatione oriatur, etiam philosophis ipsis in confesso est, quoniam ex eo constare potest. Sicut ad delectationem requiritur boni coniunctio, ita & perceptio alicuius mali ad dolorem. Atqui malum non potest à parte dolente percipi, nisi interuentu sensus. Igitur necessariò ad dolorem præ-requiritur exterior sensatio. Quoniam tamen externus sensus, boni & mali speciem non format, quia hæc sub illum non cadunt, nec sui imaginem sensibus imprimunt, necessaria est insuper imaginationis actio, qua obiectum ipsum vt aduersum iudicetur; cùm tamen in illum sub tali ratione feratur appetitus ipse, sequitur in eo motus ille molestus, quem dolorem appellamus, qui quidem propria ipsius appetitus passio dicendus est, quamuis triũ simul facultatum opera interueniant, sensus nimirum externi dolorem, v. g. percipientis; imaginationis iudicantis aduersum, & naturæ inimicum; demum & appetentis facultatis, quæ auctor est huius passionis, sicut & cuiuscumque alterius sequentis ad apprehensionem.

Rectè igitur definietur Dolor, actio, motus, vel passio quædam molesta appetitus sensitiui. Diximus molesta, non verò tristis, quoniam latiùs patet dolor, quàm tristitia, immò de hac dicitur tanquam de parte sibi subiecta: tristitia enim appellatur dolor ille, qui ab exteriori apprehensione emanat, quíque ad intellectualem pertinet appetitum, cuius etiam est propria passio; nam gaudium non minùs opponitur tristitiæ, quàm delectatio dolori; ratione cuius ad appetitum pertinet sensitiuum, non autem ad naturalem, quia inclinatio, seu motus appetitus naturalis non consequitur.

Iuxta hæc, facilè soluentur rationes, quibus suaderi videbatur, dolorem esse formalem sensationem: & ad primam dicendum. Quemadmodum sensuum delectatio, est actio appetitus in organo existentis, simul cum imaginatione coniuncta, ex Aristot. 3. *de anim. cap.* 119. Ita & dolor ab ipsomet appetitu fit, præcedente sensatione. Ad secundam. Similis ferè est responsio: cùm enim sensibilia non percipiantur à sensibus externis, nisi secundùm imagines quas imprimunt, non imprimant autem boni aut mali, aduersi vel familiaris, planè non fiet sensatio supra rem vt aduersam aut molestam, atque ideò non erit sensus externi actio.

Ne tamen à Galen. & Medicorum ferè omnium sententia, tanquam nimino improbabili recessisse videamur, aduertendum ducimus, rectè etiam sustineri posse, dolorem esse formaliter actionem sensus, fieríque cùm percipitur

pitur aliqua res affatim,repentéque corrumpens naturam vt diximus: ex eo enim quòd immoderatum obiectum ad membrum accedit, illúdque subitò, & præternaturaliter immutat, absque eo quòd sub forma mali percipiatur, sensitiua virtus actionem illam faciet molestam, quam dolorem Medici appellant, quæque vna simplex actio dici potest; ex tali verò sensationis modo imaginatio in ipsomet organo coniuncta speciem format, & iudicium habet; appetitiua autem fugam appetit, & percipit.

Ad rationes verò quibus dicta sententia impugnabatur,in hunc modum respondetur. Ad primam. Licèt doloris causa præter naturam organum corrumpat,actio tamen ipsa licèt perfecta non sit, adhuc tamen habet potentiam, ipsam perficiendi, melioremque reddendi, & quia per eam ad actum reducitur, & in causa est, vt res ipsa corrumpens declinetur,siquidem nisi cum tali modo sentiretur, fuga non appeteretur: vel aliter dici potest, non ab omni actione potentiam perfici, sed tantùm ab ea quæ moderata est; immoderata siquidem, & valde excedens lædit, & aliquando destruit. Ad secundam. Dolor siquidem repentè fit; si autem permanet & durat, est ob causam quæ manet, vt in aliis sensationibus contingit.

Ad tertiam. Cùm in dolore membrum lædatur à re præternaturali, necesse est actionem fieri læsam, sed quo genere læsæ actionis comprehendatur dolor, controuersum est. Dicendum tamen, ad deprauatam actionem referri posse.Pro quo aduerte, quòd sicut ad veram, & incorruptam sensationem duo requiruntur, nempe sanum, benéque affectum sensus organum,& moderatum, debitéque proportionatum obiectum; ita ex cuiuscumque defectu deprauata euadet sensatio. Quamuis ergo ad perceptionem immodici,v.g.caloris subitò, & violenter imprimentis hanc molestam sensationem,sentiat obiectum, quale ipsum est, non tollit hoc, actionem illam esse de genere actionum deprauatarum, propter ipsius obiecti immoderantiam.

Ad quartam.Si hac via insistimus, neganda est maior, dicendúmque est,sufficere,quòd res cōtraria percipiatur, non quidem sub ratione mali, sed tantùm quòd immoderata sit, & naturam corrumpat,eo modo quo dictū est, idque significasse videtur Auicenna dicens, quòd dolor est sensibilitas rei contrariæ. Ad quintam. Negandum similiter est,dolorem includere duo illa, sensationem scilicet, & tristitiam, quum tristitia potiùs dicatur interna quædam animi affectio, dolor autem motus sentiendi: quædam verò externi sensus actio molesta, & ea sanè vna & simplex, ac proinde ab vna tantùm potentia dependens: ex quo sextæ,& vltimæ rationis solutio patet. Lege Nicolaum Kleinfeldium *lib.2.patholog.cap.8.*

QVÆSTIO XL.

Vtrùm dolor, & voluptas in motione consistant, vt acriter contra Aristot.contendit Galenus.

Acutissimus Argenterius *lib. de caussis symptomat. cap.14.* difficilem iudicat huius rei explicationem, eo potissimùm argumento ductus, quòd nec inter philosophos, nec inter Medicos conueniat, quænam, & quot sint doloris, voluptatísque causæ: & hac ratione, accusat Platonem, & plura congerit argumenta, quæ eius opinionem voto suo refellunt. Aristotelem arguit, vt diminutum; Auicennam,& Auerrhoëm tanquam superfluos condemnat; Galenum reprehendit, qui toties sententiam mutat de caussis doloris, quoties de illis agit. Sed abeat Argenterius superbus, & arrogans, qui sibi licere putat iniustè proceres conuellere, leuiculis argumentis conuictus. Quo pacto nos excutiamus singula, ex quorum explicatione Galenica veritas illustrior euadet.

Etsi voluptatis remedia non quærimus,tamen cùm doloribus mederi studeamus, plurimùm interest cognoscere,quid voluptatē parere,aut alium dolorem excitare pos-

A sit;sic enim quæ grata sunt naturæ auxilia eligemus, alia verò euitabimus,quæ nouam molestiam inferre sunt apta. Siue ergo doloris essentiam,iuxta Galenum, & Medicos, in sensatione constituas; vel iuxta Peripateticos, magis placeat esse appetitus actionem,quam sensatio antecedit, illud ab omnibus fermè receptissimum est,non posse fieri in nobis affectionem hanc molestam, nisi repentina detur,violentáque rei præternaturalis impressio, repentè, & subitò ducens ad statum contrarium.

Quod verò tam dolor,quàm voluptas per alterationem in nobis generentur;magísque in motu,quàm in mutato esse,& termino consistant,sintque veluti successiua, non permanentia,vt Plato *in Timæo*, & post eum Galen.*lib.1. de caus.sympt. cap.6.& lib.de tremor.cap.6.& 7.* suadetur ex eo, quoniam non datur in nobis, nisi quamdiu durat B & alteratio, vt patet in putrida febre, quæ dolorifica est ob eam causam;hectica verò indolens,ob pugnæ,& alterationis defectum: sic etiam sitiens, aut febricitans tunc solùm delectatur, quum potat; famescens, cùm alimentum sumit;algens,cùm calefit: vbi verò ab opere desiterunt, non iam ampliùs percipitur voluptas. Igitur ea in ipsa mutatione ad bonum, non in mutato esse; dolor autem in motu consistit ad malum.

Hinc dici solet voluptas,quidam præceps motus, mutabilis, & parum durans, vtpote quæ ens quoddam successiuum sit,in perpetua mutatione constitutum, nec firmam, stabilémve essentiam habens. Vnde communiter definitur: reditus quidam à statu præternaturam, ad statū secundùm naturam. Dolor è contra, à naturali statu ad præter naturam: non quasi vnaquæque passio harum sit C ipsemet reditus; aut alteratio,sed quòd ab illa, tanquam immediata,continentéque causa oriatur:cùm verò paulatim, sensímque facta sensum effugiat, nec percipiatur, ex Galen.*lib.de tremore, cap. 6.* non sufficit quæcumque alteratio,impressióve,sed illa quæ celeriter,cū impetu,& affatim accedens, sensum mouet:& dolorem quidem excitabit, si naturam ad corruptionem, vel morbum ducat; voluptatem verò,si ad sanitatem,vel perfectionem:quemadmodum enim dixit Hipp. *lib.de loc.in homin.* relatus à Gal.*lib.de caus.sympt.cit. Dum alterascit,ac corrumpitur natura,dolores fiunt:dum redditur ad naturam,voluptates.*

Communis hæc Medicorum resolutio,de doloris, & voluptatis generatione, multis subiicitur difficultatibus; & quòd in ipso reditu, motionéve non consistant, osten- D ditur. Primò. Quia illa quæ à motu,alteratione ue dependent,paulatim,ac per partes acquiruntur,& simultaneam naturam non habent. Atqui dolor, & voluptas simul sunt,à quocumque obiecto percipiantur,ab ipso sensationis initio. Ergo.

Secundò. Sensibus omnibus externis suus inest dolor, & voluptas. Sed hæc cùm oculis percipitur à conspectu pulcherrimi obiecti, auribus, auditu suauissimi concentus,non ducitur corpus ad naturalem habitum,cùm sæpe non præcesserit innaturalis; nec similiter cùm dolent, ab immoderatis tantùm obiectis natura sensuum corrumpitur.Ergo non consistit voluptas in reditu eo ab innaturali ad naturalem habitum;nec dolor in mutatione à naturali ad præter naturam.

Tertiò.Qui præ frigore vehementer rigent, si ad ignē accedant,& repentè velocitérque calefiant,à præternatu- E rali statu ad naturalem subitò reducuntur. Sed hi tum temporis magis dolent. Ergo non oritur voluptas à subita doloris mutatione ad naturam;nec dolor ab opposito, id quod expresse asseruisse videtur Galen.*1 2.meth.cap.7.* vbi apertissimè testatur, quòd reditus velox & repentinus ad naturalem, ab eo qui præter naturam est, dolorem, & non voleptatem facit; immò verò, si non minùs sensum effugiunt illa, quæ velocissimè fiunt, quàm quæ sensim & paulatinè,quomodo subito, & repentino motu passiones hæ fient,si vel sensuum actiones, vel ab illis antecedentibus oriuntur?

Ad primum. Controuersum est num dolor,& voluptas à motu, tanquam causa continente dependeant, an verò ab ipsius motus termino, hoc est, num fiant in nobis huiusmodi passiones solùm cùm immutamur, an potiùs in

in ipso mutato esse, in quo quidem dissident Plato cum Galeno ex vna parte, Aristoteles cum Peripateticis ex altera. Plato enim *in Timæo* arbitratur, continentem causam harum passionum esse motiones, idémque Galenus dicit *lib. de inæqual. intemper. cap. 3.* quòd cùm mutata temperies iam est, seu in ipso mutato esse, non dolemus, sed cùm mutamur, & 1. *de caus. sympt. cit.* in ipso reditu ab extranea affectione ad naturalem, & moderatam, collocat voluptatis causam; doloris autem, in mutatione naturalis, & moderatæ ad extraneam.

Aristoteles verò 7. *ethic. cap.* 14. & *lib.* 10. *cap.* 4. contrà opinatur, non consistere voluptatis, aut doloris rationem in ipso reditu, vel mutatione, nec ab ipso motu pendere, sed potiùs ab operatione animalis circa moderatum, vel immoderatum obiectum apprehensum, vel possessum: sentit ergo quòd quemadmodum sanitatem, & bonum habitum sequitur pulchritudo sanitatem perficiens; ita voluptas operationem animalis optimam, & perfectam, quæ scilicet apprehendit naturale, & conueniens obiectum, à sana, & non impedita potentia; vnde definitur voluptas ab Aristotele, operatio naturalis non impedita: nimirum quoniam ad eam sequitur, & cohæret cum ea operatione, quæ fit circa aptum, & conueniens obiectum, à bene affecto sentiendi instrumento; dolor verò è contra.

Non sequi autem voluptatem (id quod de dolore etiam intelligendum est) ad motum, tanquam ad continentem causam, sed potiùs ad apprehensionem obiecti perfecti, moderatique, validissimis argumentis contendit, ex quibus vltra ea quæ suprà adduximus, illud est efficacissimum, ex 10. *ethicor. cap.* 4. Quemadmodum motus omnis in tempore, nullus in instanti perficitur, ita quæ à motu dependent, momento non fiunt, nec dantur. Sed is qui voluptatem percipit, per vnius horæ spatium, ex pulcherrimo v. g. aspectu, in quouis horæ momento voluptatem sentit; & similiter qui dolet: cùm tamen qui per horam mouetur, in nullo illius instanti moueatur. Ergo non consistit doloris, aut voluptatis ratio in motu.

Deinde quæ per motum acquiruntur, simul non sunt, sed per partes, vt diximus, & motu durante perficiuntur magis, & increscunt. Sed voluptas confestim simul tota est, & perfecta, non aliter ac visio, & tempore magis exolui ac languescere videtur, quàm increscere & perfici. Ergo non sequitur ad motum. Adde quòd res non parit voluptatem, vel dolorem, nisi nobis coniungatur, vel secundùm esse reale, vel obiectiuum; velut bona & conueniens, vel è contra apprehendatur. Sed non potest nobis coniungi, nisi in quantum habita, vel facta. Ergo quatenus talis, delectabilis est, vel dolorosa, & ex consequenti à mutato esse, potiùs quàm à motu dolor, & voluptas pendent, simul & ab operatione qua bonum præsentialiter acquisitum comprehenditur, vt cùm delectamur visione pulchri obiecti, harmoniæ perceptione, & fragrantia odorum, vel ex oppositis dolemus. Si verò dum immutamur adhuc, in ipsomet motu aliquando delectamur, est ratione illius quod iam productum est, & factum; quoniam licèt id quod mouetur, nondum habeat perfectè id ad quod mouetur, iam tamen incipit habere aliquid illius, ratione cuius, provt iam factum est & habitum, motus est causa delectationis.

Quòd si obiicias, magis nos in ipso motu, quàm mutato esse delectari, ac dolere, quod cùm ad salutem, vel morbum dúcimur, magis sentiamus quàm reducti: immò sicut mala iam facta & constituta, vt hectica febris, dolorem nobis non inferunt; ita nec bona præsentia voluptatem aliquam inducunt, vt sanitas antiqua iam, & vita ipsa, vnde magis in acquisitione, quàm in acquisito esse, dolor, & voluptas consistere videntur; alioqui præsente bono, vel malo semper delectaremur, & doleremus, contra experimentum.

Respondet Aristoteles, duplicem esse causam, propter quam continuò non delectamur, nec dolemus, præsente scilicet delectabili, vel contristabili obiecto: prima, quoniam cùm huiusmodi passiones ab operationibus proficiscantur, voluptas à boni, dolor à mali perceptione, hu-

A mana autem operatio continua esse non possit, immò limitibus sit circumscripta, necesse fit, vt non durent in nobis, nec permaneant prædictæ affectiones, quamuis adsint obiecta delectabilia, vel contristantia, sed indies minuantur, succedente operandi defatigatione, & excessu. Altera causa, nouus accessus rei conuenientis & bonæ, vel malæ & aduersæ, nouitate sua mentem allicit, & incitat ad operandum: cùm verò per moram cessante nouitatis illecebra minùs intenti simus, & languidior operatio fiat, diminuitur voluptas, & dolor, quæ ab operationibus dependent; hinc fit vt magis in reditu ipso ad salutem, quàm reducti delectemur. Hinc & omnis humana natura præceps est, parúmque constans, & indies minuitur, ac intercipitur, immò in dolorem, ac molestiam conuertitur; nimirum quoniam in operatione consistit, ad

B quam animales spiritus consumuntur; ad illorum autem dissolutionem operum minutio sequitur, & fatigatio, quæ dolor quidam est, & molestia.

Sentit ergo Aristoteles, quòd à mutato esse, non à motu, hoc est, à bono, vel malo, facto iam & constituto, consecutiuè, & vt tali apprehenso, dolor, & voluptas in nobis oriantur: atque ideò voluptatem, tanquam per suam causam definiens, dicit esse operationem perfectam cognoscentis potentiæ non impeditæ: perfectam vocans illam, quà apprehenditur naturale, & conueniens obiectum: non impeditam autem, quà sentiens instrumentum bene affectum est, vt diximus. Requirit igitur voluptas, sicut obiecti nobilitatem, & perfectionem; ita agnoscentis potentiæ incolumitatem, & præstantiam: & quò hæc nobiliora, præstantioráque fuerint, ita augebitur vo-

C luptas, maiórque erit, quò nobilior fuerit potentia, obiectúmque præstantius & conuenientius; quemadmodum & dolor, ex oppositis.

Sed non habere locum Aristotelis sententiam in omni voluptate, multis ostendi potest. Et primò sic. Ex multis comparatur voluptas in nobis, quæ non sunt operationes nostræ. Ergo operatio non est perpetua voluptatis causa. Probatur antecedens, quoniam cùm esuriens delectatur ex cibo, sitiens ex potu, refrigeratus ex igne, nulla adest operatio, ad quam sequatur percepta voluptas: non enim sequitur ad masticandi, aut deglutiendi opus, siquidem ex eo sæpe dolemus, & affligimur, quum tamen ex deglutito delectemur; & dum refrigeratus calefit, patitur potiùs, quàm agat; quemadmodum pruriens dum scalpitur: quare in propositis exemplis, non sequitur voluptas ad opera-

D tionem, qua acquiritur. Nec verò dici potest oblectationem ibi sequi ad operationem sequentem, quoniam scilicet cibatus, & refrigeratus operari possunt, quæ antea non poterant; nam cùm ea operatio præsens non sit in memoria, nullo modo erit oblectationis causa. Quòd si adhuc aliquis contendat, in dictis voluptatibus locum habere operationem nostram, nimirum apprehensionem boni quod acquirimus: Redarguitur ex eo, quòd sæpissimè refrigeratus delectatur ex igne, sitiens ex aqua, nullo formato conceptu de operatione aliqua. Quare ad nullam operationem sequuntur tales delectationes, & ex consequenti, &c.

Secundò. Otium, & quies fatigatos oblectant. Sed qui otiatur, & quiescit; non operatur, quum illa potiùs importent cessationem ab opere, quàm opus. Ergo non omnis

E voluptas in operatione consistit.

Tertiò. Gelidæ potus sitienti valde est suauis, plurimùm etiam delectatur intemperatus homo in tepidum balneum ingressus, & non minùs etiam refrigeratus ex percepto calore. Sed in illis potentiæ operantes impeditæ sunt; nec benè dispositæ, & obiecta immoderata; nempe in operatione potandi, os ventriculi aridum, & obiectum tactu ventriculi valde frigidum, humidũ, & sic in aliis. Ergo non est vna oblectationis causa, optima dispositio operantis potentiæ, cum obiecti præstantia, & moderatione.

Quartò. Passiones hæ inditæ sunt animalibus ad durationem, & tutelam, nempe vt illis tanquam stimulis quibusdam vrgeremur ad necessaria, ac conuenientia quærenda, & fugienda aduersa. Sed maximè conuenit ad vitam, immoderatum obiectum intemperatæ po-

tentiæ, vt ita reducatur ad medium, in quo fanitas, & vita confiftit. Ergo non percipitur folùm voluptas ex operatione moderatæ potentiæ circa naturale, moderatúmque obiectum, & hoc præfens femper, & conftitutum, nec dolor è contra ex facto tantùm, & confecuto malo: potus fiquidem fitienti, aër refpiranti, cibus famefcenti fuauiffima funt, dum appetuntur, & trahuntur, non fic verò attracta, & acquifita iam: corpus item dum alteratur, dolet, nempe in ipfa mali acquifitione, non autem eo iam facto, & acquifito.

Quare cùm aliunde etiam nobis voluptas comparetur, quam ex operatione circa moderatum obiectum, à bene affecta potentia, nempe ex mutatione ad melius: dolor autem è contra: dicendum videtur, non fuiffe locutum Ariftotelem de omni voluptate, & dolore, fed de illis tantùm quæ magis ex fenfu, & intellectu oriuntur, quæque magis propriæ funt alterius vitæ ftatus, quàm huius humani, & elementarij: in illo enim cùm nulla iam detur immutatio à bono, vel malo, ex fola apprehenfione boni vel mali, facti iam & præfentis, oriuntur voluptas, & dolor: in corruptibili, mutabilique ftatu, magis ex acquifitione boni vel mali, quàm ex illis iam factis, & acquifitis.

Ex triplici autem fonte colligunt Philofophorum peritiffimi, Platonici præfertim, magis delectabiles nobis effe in hac vita mutationes, quàm mutata effe. Prima caufa, ex parte naturæ noftræ, cui, quia mutabilis eft, magis proportionatæ funt tranfmutationes, & ex eo quòd mutata iam non delectatur, immò dolet, eo quòd paulo antè delectabatur, cùm ratione mutationis iam aliud requirat. Secunda caufa defumitur ex parte obiecti: nam cùm agentis actio continuata effectum augeat, accidit vt tractu temporis præfens obiectum affimilet fibi corpus, & intempe- ret, fiàtque dolorificum, quantumuis à principio fuerit delectabile; remotio autem talis exceffus, qua quædam mutatio efficitur, iucunda fit. Tertia demum caufa elici poteft, tam ex modo acquifitionis boni, quàm ex apprehenfione ipfius: nam cùm totum bonum exoptemus, nec acquirere femper fimul poffimus, delectat tranfmutatio, vt vna parte comparata alia fuccedat: fic fimiliter cùm apprehenfio boni, vel mali ad voluptatem, & dolorem requifita, ita fæpe fieri non poffit, fed fucceffiuè, non aliter quàm dictionis pronuntiatio, in qua fyllaba poft fyllabam tranfit, neceffaria eft aliquando fucceffio, & motus, vt in nobis generentur prædictæ affectiones. Demum, cùm illæ datæ fint ad tutelam, & conferuationem, vt diximus, magis autem conueniat profequi auxilia, lapfum corpus ad natiuum habitum reducentia, amiffámque recuperantia fanitatem, quàm ea habita, & præfente quærere temperata media, planè oportuit fummam voluptatem nobis in via nafci, ex reditu ad naturalem habitum, ex mutatione autem ad præternaturalem, fummum dolorem, vt eo ftimulati vitemus frequentia mala, tanquam dolorifica, & magis lædentia, quàm facta iam, & impreffa, quæ quia fortè in naturam verfa funt, multò minus lædunt. Harum ergo infignium, & manifeftarum paffionum originem Galenus inquirens, eas ad mutationes, non ad mutata effe retulit, nimirum quoniam tunc vel delectamur, cùm à morbo ad fanitatem reducimur, & à moleftiis, exceffibúfque leuamur, quibus in hoc fæculo continuò ferè vrgemur, & affligimur; dolemus verò vel maximè cum à naturali habitu ad præternaturalem ducimur, vt eloquenter docuit ex Platone Marfilius Ficinus *lib.de voluptate,à cap.1.vfque ad 12.*

De altero autem voluptatis genere natura fua perfectiffimæ, quæ in operatione perfecta circa moderatum, conueniénfque obiectum, & factum iam confiftit, Ariftoteles tanquam philofophus egit. Hanc verò licèt in nobis aliquando etiam fentiamus, in fuo perfectionis gradu, vt cùm fuauia percipimus vifu, guftu, reliquifque fenfibus, vix eam tamen priorem magis experimur, ac propterea de ea Galen. cum Hip. & Platone locutus eft tanquam Medicus; cuius eft illa propriè tractare, & inquirere, quæ frequentiora funt, fenfuíque magis manifefta. Vtraque autem voluptas, vt obiter dictum fit in mifero

A hoc vitæ curfu imperfecta eft, nullius permanentiæ, ac ftabilitatis; & illa quidem quæ ab apprehenfione perfecti, moderatíque obiecti pendet, tum quia fenfibilia ferè omnia, immoderata funt, & imperfecta, fenforia intemperata, maléque affecta, & exactam rerum cognitionem non affequentia, tum quia cùm in opere confiftat, in quo refoluuntur fpiritus, fuccedente fatigatione minuitur, & in dolorem abit. Altera verò, quæ nobis fenfibilior eft, & optatior, voluptatis nomine digna videbitur fana mente iudicanti, fiquidem antecedentem dolorem femper ferè habet permixtum, & confequentem; antecedentem quidem, quoniam malum fupponit, à quo redditur permixtum, quia reditus ille voluptatis caufa tamdiu durat, quamdiu malum ipfum, ceffátque prorfus à ceffatione moleftiæ: demum & confequentem, quoniam

B neceffariò fubfequitur fatigatio ad reditum illum, feu motum, in quo continetur ratio huius voluptatis, de qua Galenus.

Nec verò rationes Ariftotelis aliud euincunt, quàm voluptatem aliquam non effe motum, quod planè non diffitemur; de omni tamen non probat, quum nonnulla ita à motu tanquam à caufa continente oriatur, vt eo deficiente pereat, quantumuis remaneat terminus, vel mutatum effe: hanc autem non dicimus dari in quouis acquifitionis momento, fed motus conditionem fequi, & eo durante perfici, quamdiu tamen fit iuxta menfuram proportionatam, & conuenientem naturæ; fi enim illam excedat, non iam voluptatis, fed doloris caufa erit. Porrò illud exiftimo, quamuis contradicant plurimi, nullius generis voluptatem aut dolorem, in nobis poffe generari, abfque

C apprehenfione, operationéve noftra: nam fi dictæ paffiones funt formaliter fenfationes, quemadmodum multi cum Galeno putarunt, manifeftum illud eft. Si iuxta Peripateticos, appetitus motiones dicamus, cùm ille non operetur nifi præcedente phantafia, & aliquando fenfus externi apprehenfione, planè negari non poteft, requiri actionem noftram ad voluptatem, & dolorem. Quare dicendum, quòd cùm oblectamur ex motu, aut quiete, famefcens ex cibi deglutitione, fitiens ex frigido potu, algens ex calefactione, licèt patiantur, agunt apprehendendo bonum, vnde & voluptatem contrahunt, vel dolorem apprehenfione mali. Quamuis autem huiufmodi apprehenfio, operatióque noftra, fit circa illud vel de illo quod per motum producitur, adhuc tamen dolor & voluptas, dicentur potiùs ab acquifitione & motu, quàm ab acqui-

D fito, & mutato effe dependere; motu & alteratione ceffante non ampliùs fentiuntur.

Iam verò, vt ad fecundum foluendum argumentum accedamus, fi aliquando fenfibus noftris omnibus percipiatur voluptas, ex fuauibus, moderatífque obiectis, abfque eo quòd præternaturalis ftatus præcefferit; fimiliter & fi contrahitur nonnunquam dolor ex improportionatis, abfque corruptione, euerfionéque naturæ, non repugnat iis quæ hactenus refoluimus, cùm ex duplici occafione huiufmodi paffiones in nobis fieri afferamus, nempe ex apprehenfione moderati obiecti à bene affecta potentia, & è contra cum Ariftotele: vel cum Galeno voluptatem ex reditu à præternaturali ftatu ad naturalem, ab hoc ad præter naturam, dolorem; & à reditu quidem, non quocumque, fed eo qui cum celeritate, & feftinatione fit, ita vt nifi

E fubita fiat, & repentina mutatio, nec delectatio, nec dolor efficiantur, *1.de cauf.fympt.lib.de inæqual.intemp.lib.de tremor. lib.7.de placitis, 2.de rat.vict.1.* Vbi ad vtriufque naturam id præcipuum effe vult, vt violenta fiat immutatio: nimirum quòd quemadmodum illud quod fenfim, paulatímque fit, remiffam habet & languidam motionem, qua vehementer afficere nō poffit, fic ferè fenfu non percipitur. Adde quòd cùm inditæ fint huiufmodi paffiones, vt diximus, ad tutelam & conferuationem, ne in malis torperemus, & tandem adhiberemus remedium, voluit natura in reditus celeritate rationē voluptatis & doloris cōfiftere, vt fine cunctatione incitaremur ad quærenda auxilia reducentia ad natiuū habitum, & ad fugienda celeriter moleftantia, & dolorifica.

Sed cùm 12.*meth.7.fuprà cit.* fcripferit ipfemet Galenus, adeò in paulatino, gradatímque facto progreffu volu-

ptatem

pratem sitam esse, vt etiam ad naturam regressus, si subitò, confertim, & affatim fiat, cruciatus potiùs & doloris, quàm voluptatis sit causa; arbitrantur multi in manifestam de eadem re repugnantiam incidisse, & ad eam quidem sedandam, vendicandúmque Galenum à contradictionis calumnia plura excogitarunt, quibus ita dissidentes loci ad concordiam possent reduci: at omisso illo conciliandi modo, Galenum, dùm 1. *de cau. sympt.* asseruit, repentinum ad naturalem habitum regressum, voluptatis esse causam, non ex sua, sed Platonis sententia fuisse locutum, cùm illa paulò pòst, & plurimis aliis in locis scripserit, quatuor potissimùm occurrunt qui recipi possint; & primus ex Platone elicitur, à quo videtur Galenus, omnia de voluptatis, & doloris natura, & causa mutuasse. Cùm ergo docuisset Plato, coniunctam esse voluptatem dolori, & è contra, causam reddit cur id fiat, dicens, quòd B natura, vbi molesto quopiam, ac præternaturali affectu vexatur, cùm illum remoueri cupiat, & ad natiuum habitum reduci, contrarium vehementer appetit, & desiderat, à quo illius excessus remotio, corruptióque speratur; cúmque contrarium accedens nitatur è subiecto pellere, funditúsque corrumpere præexistens, hoc autem similiter maximè illud adueniens, neque id sine pugna aliquo pacto fieri possit, necesse est vtriusque in eodem tempore simul sensum percipere, vnius videlicet molestiam inferentis, quia oppositione, & vicinitate sui contrarij vehementiùs insurgit, alterius item molestiam pellentis, vnde dolor & voluptas simul sentiuntur: sed voluptas quidem perpetuò expulsione contrarij molestantis, reditúque in naturalem statum, si affatim, & celeriter fiat; dolor autem per accidens sequitur, ob contrariorum pugnam, quæ in C illo reditu datur. Adde quòd accessu vehementis, & repentini contrarij, aliud in corpore præexistens aliquando in se colligitur, & fortificatur, maiorémque infert dolorem, qui tamen sedatur postquam applicitum remedium contrarium debellauit, vnde in reditu, mutationéque ad salutem, dolor contingit, sed tamen per accidens: in quo sensu intelligi potest Galenus 12. *meth.* asserens, ex regressu ad natiuum habitum confertim facto dolorem creari, nempe vel ob contrariorum pugnam sese mutuò corrumpere conantium, vel quia præexistens aliquando augetur, vbi vehemens, & repentinum oppositum occurrit. Potest etiam hæc causa reddi, cur valde refrigeratus, ad ignem copiosè, & repentè accedens magis doleat, nempe quoniam ignis approximatione magis vnitur frigus, magísque introrsum ad vnguium radices vergit, vbi D vehementiores, grauioréque infert dolores.

Alij pugnantes illos locos conciliare conantur, asserentes voluptatem non comparari à nobis ex mutatione quacunque, reditúue ad salutem, sed ex eo tantùm qui nec propter moram, tarditatémque sensum effugit, nec præ celeritate terret, sed moderatus est, seruátque in progressu modum: cùm verò modus iste, seu ipse constitutus sit in medio extremorum, nempe velocis, & tardi, & vtriusque appellationem subire possit, nihil mirum, si *in lib. de cau. sympt.* expetiuerit festinum reditum ad salutem, *in meth.* autem tardum & morosum, absque vlla repugnantia; vtrobique enim modum illum requirit.

Tertiò soluunt quidam dicentes, lapsus omnes mediocres, vel exiguos, quò velociùs, eò suauiùs sanari; solos E eximios, & extremos velocitate suæ curationis, dolores & cruciatus parere, nempe quoniam requirunt vehementia contraria, quæ simul applicita partem etiam intemperantiæ, & dolorem ingeminant; de iis autem (inquiunt) locutus fuit Gal. *in meth.* de primis *in aliis locis*, vbi docuit parari voluptatem ex festino ad salutem regressu. Hi tamen supponunt contrarium, dum excessum aliquem corrumpit & emendat, contrarium inducere intemperamentum, quod placitum à communi Medicorum schola non recipitur.

Solue tu faciliùs, & fortasse meliùs, nam ex Galeni verbis colligitur ex repentino, confertimque facto etiam ad salutem reditu dolorem inferri, vbi violentia, & noxa naturæ infertur, non ex intemperamento præcedente acuto,

sed ex ipsamet veloci & festina mutatione, quod tunc fit, cùm à malis iam factis, & per consuetudinem, in naturam, habitúmque conuersis fit immutatio: horum enim mutationes cùm natura grauissimè ferat, non potest non dolere, & molestari cùm fiunt, ac proinde non nisi lentè & paulatim, in similibus malis, faciendas esse mutationes, admonuit Hip. 2. *aph.* 51. quòd non nisi de illis sit intelligendus, constat, ex serie præcedentis textus, vbi de consuetis ait, quòd minùs molestant, licèt deteriora sint: illud verò expressit 6. *epid. sect.* 3. *text.* 27. & colligitur ex *text.* 7. *lib.* 2. *aph.* Quòd si recentia mala fuerint, nec naturam adhuc immutarint, sed fiant nunc, & immutent, nihil erit naturæ iucundius, quàm velocissima mutatio. De horum ergo mutatione loquitur *lib. de cau. sympt.* de illorum autem mutatione, *in meth.*

Hinc solutio elici potest illius quod quærebatur, cur valde rigentes ad ignem repentè approximati magis doleant, nempe quoniam valde fixum cùm frigus iam sit, non patitur natura semel, sed per partes abigi, tunc verò delectatur, cùm paulatim à leni, blandóque calore pellitur. Quòd si obiicias, manum in sinum immissam, & à miti pectoris calore tepefactam ampliùs dolere: respondeti solet, ideò dolere quia ex pectoris calore temperiem comparauit, qua sentit frigiditatem, quam antea non sentiebat; non aliter ac stupidum crus, quod licèt cùm iam mouetur, minùs frigeat, magis tamen dolet, ob reparatam ad sentiendum temperiem. Sic & sanè ambustus digitus in frigidam mersus, grauiùs molestatur, quia aquæ frigiditate temperatur calor, qui temperatus sentiendi instrumentum cùm sit, sentire tunc facit ignis caloris excessum. Aristoteles etiam prædicta problemata soluit: videlicet tepefacta manus magis dolet, quoniam nerui antea densati, calore autem pectoris rarefacti, spiritum recipiunt sensificum, quem antea non suscipiebant. Similiter cùm stupidum crus mouetur, conatu illo mouendi per angustias neruorum pellitur spiritus, quo membri stupidi frigus, & labor sentitur, vnde fit dolor. Demũ ambustus digitus aquæ frigidæ contactu magis dolet, quia densatur cutis, nec calidus vapor exire permittitur, intus autem coërcitus magis exacerbatur, & molestat; vnde multò melius est, quemadmodum fieri solet, vt magis rarefiat cutis, & caloris ignis ope, calidus vapor extrorsum trahatur. Hæc de voluptatis, & doloris essentia, & occasione qua prædictæ passiones in nobis oriuntur, satis sint. Deinceps prosequamur cætera. Lege Ioan. Philip. Ingrassiam *in com. cap.* 75. *art. med. Galeni.*

QVÆSTIO XLI.

Vtrùm intemperies sola, citra solutionem continuitatis sit immediata causa doloris, vt contra Galenum Auerrhoës, & Cardanus asseuerant.

DE natura doloris, etiamsi abundè multa recensuimus suprà, nihilominus supersunt plura quæ Galeni ope, vel Delio (vt aiunt) natatore indigere videntur. Cogitaui enim diu mecum, cur Galenus Philosophus eximius, & Medicus præclarus, quum de doloris causis agit, duas præmittit, nempe continui solutionem, & intemperiem: Cùm enim *cap.* 5. *lib.* 2. *de loc. affectis*, de doloris causis disceptauerit diffusè, earúmque differentias fuerit exactè rimatus, præoccupauit priùs quod sibi obiici poterat: referens enim illo loco varios doloris modos, sibi videbatur repugnare cum aliis locis ibi referendis; nam tensionem dolorem efficere ibi affirmat. At non sibi contradicit: tensio enim dolorem efficit non alia de causa, quàm quòd partis quæ tenditur continuitas soluitur, quia distrahitur ac segregatur eius substantia, quoniam dum comprimitur, in seipsam cedit: neutrum verò sine continui solutione fieri posse constat: vulneratio autem siue à repungente, seu erodente, ipsamet continuitatis solutio est; in eo tamen diuersa ab illa quæ intensione, siue compressione fit, quia mordens, solutionem præstat pungendo ad acus similitudinem, extendens autem rumpendo. Intemperies verò causa est

diuerfiffima doloris,& illum efficiens abfque continui fo-lutione,quod in præfenti accuratè examinandum.

Sed priùs inquirendum, quomodo ex folo inæquali, & fiente intemperamento in nobis gignatur dolor; quod Gal. *loc.cit.de loc.affect.* & alibi fæpe edocuit, non verò ex facto,& æquali:ratio dubitandi eft,quòd fi dolor(vt fuprà diximus)dirigitur ad præcautionem mali,multò autem periculofiora funt facta,& inæqualia intemperamenta,quàm inæqualia,& fientia, cur fimiliter, & multò magis ex illis non dolebimus? Deinde,cùm varia membra corporis oppofita inter fe, per totius vitæ difcurfum fefe mutuò inæqualiter intemperent,perpetuò dolercmus, & in perpetua moleftia dum viuimus,verfaremur,fi inæquali, fientique intemperiei dolor fuiffet annexus.

Dic ad primum. Præter ea quæ fuprà dicta funt,vbi de doloris effentia egimus; cur ad facta iam, conftituta; & æqualia mala dolor fequatur,nulla ratio eft,quoniam nec poffibile fit, nec neceffarium : immò incommodum magnum fuiffet, fi illa cum dolore fentiretur. Et primum quidem conftat ex eo, quoniam vbi intemperamentum iam factum eft, & æquale, vnum tantùm adeft, quod omnes partes corporis noftri occupat,quódque operantis naturæ inftrumentum eft. Sed id quod fentitur, oportet effe diuerfum à fentiente. Non potuit ergo præftare natura,vt fentiretur intemperies quæ abiit iam in factam, & æqualem. Et licèt quidem poffet,incommodaret valde fi præftitiffet: fi enim infixum iam, & inæquale intemperamentum dolorem inferret,doleret perpetuò biliofus per-cepto fuo calore,& fuo frigore pituitofus; Germanus, & Indus in fuis partibus;& pifcis in aqua,& calida animalia in calidis tractibus : cuius contrarium, præterquam quòd expertum fit, fi ita eueniret, nihil in vita moleftius, & ærumnofius contingeret, quàm ab iis quæ propria iam funt, & radicata, dolere. Adde quòd facta iam, & æqualia intemperamenta, quum veluti naturalia fint, potiùs illa fouere tanquam amica, quàm expellere conatur natura.

Ad fecundum,Inæqualitas illa intemperamenti,quæ fit in membris fefe mutuò alterantibus,exigua admodum eft; vnde nihil mirum fi indolorifica:quamuis enim continua videatur variorum membrorum inter fe mutua alteratio, quamdiu durat vita, cùm tamen natura, formáque fubftantialis totius, illam temperamenti varietatem in variis partibus requirat, proprium cuiufcumque quoad poteft, tuetur ; & fi in totum non affequitur, prohibet faltem ne eo immutetur, néve cum dolore fiat alteratio ; præfertim quòd perpetua alitio quæ in parte fit, confeftim reftituit quidquid immutatum fuit de natiuo temperamento. Fit itaque dolor non à facta iam,& æquali,fed à fiente, & inæquali intemperie.

Sed num ea per fe abfque continui folutione dolorem valeat efficere,maximè controuerfum eft: & plurimi quidem,non fieri nifi folutionis interuentu,eámque perpetuò effe doloris caufam proximam, & immediatam, hancque fuiffe Galeni fententiam,conftanter affirmant; cuius meminiffe videtur *lib.1.de cauf.fympt.cap.6.* vbi poftquàm docuit in fenfibus omnibus dolorem contingere,concludit, dolere omnes quidem,& triftari cùm à fuis fenfatis diueluntur:at manifeftum eft per diuulfionem continuum folui. Apertiùs tamen *lib.de inæquali intemp.cap.6.* vbi ex Hip. docente *1.de fract.34.* morbum omnem vlcus effe, monftrat non priùs intemperiem,dolorem efficere,quàm continuum foluat. Idem teftatur *4.fimpl.cap.2.* dicens, *frigidi proprium effe condenfare ; fundere verò,ac liquari,calidi;vtriufque verò committere,mordicare*,quod quædam eft folutio continui: In eo itaque fitam effe putat doloris caufam proximam,& per fe; id quod fentire vifus fuit Ariftoteles,dum *lib.6.topic.cap.3.* dolorem appellat feparationem partium cum violentia.

Nec verò rationes defunt,quibus firmari poffit prædicta opinio. Sicque primò. Non omnis intemperies dolorem efficit:nec enim humida,vt infrà patebit, aut remiffa. Ergo non poteft intemperies effe per fe, & immediata caufa doloris. Probatur confequentia, quia omnis caufa per fe eft etiam de omni.

Secundò. Illa quæ funt caufa vnius,& non funt ex eodem genere, ordinem quendam habent inter fefe, ita vt vnum vel fit caufa alterius,vel ambo vnum efficiant,a quo effectus refultet,v.g.fi ignis ab igne,motu, & fole produ-citur,eft quia calor,a quo ignis fit, omnibus illis communis eft. Cùm ergo,a folutione,& intemperie dolor afferitur oriri, credendum eft vnum ex his effe alterius caufam, vnúmque effe proximum,& immediatum dolori, folutionem fcilicet,quam intemperies valida fecit.

Tertiò. In febre ardentiffima adeft maxima intemperies, fimiliterque in ingenti aëris æftu. Atqui non ideò dolorem percipimus, quemadmodum à minima cutis diuifione. Diuifio ergo feu continui folutio, proxima eft ea doloris caufa.

Quartò. Non alia ratione calor dolorem facit, quàm quòd partium fubftantiam fegregando,& diffoluendo incidit ; frigus autem, quòd denfando eas quas attingit, ab aliis diuellit. Sed tam diuellere,quàm fegregare,eft ipfum continuum foluere. Ergo non excitat dolorem intemperies,nifi mediante folutione.

Contrà tamen omnino fentit Auerrhoës *lib.3.collect. cap.31.* vbi folam intemperiem putat effe immediatam doloris caufam, nec fieri à continui folutione per fe, & immediatè,fed à mala qualitate,inte mperiéque quæ fequitur ad folutionem, ipfam, ratione motus, quem habet annexum. His verò fundamentis Auerrhoïs fententia à multis recepta, potiffimùm nititur, quoniam ficuti delectantur fenfus,ad moderantiam fuorum fenfibilium, ita dolent & triftantur, ad illorum immoderationem, vt oculi à vehementi luce,fplendoréque,aures ab acuto fonitu, &c. Atqui qualitates primæ funt propria,per fe,& immediata tactus fenfibilia. Ergo vbi modum, & commenfurationem excefferint, per fe, & immediatè dolorem in tactu excitabunt. Quòd verò & folùm per fe,probatur, quoniam fola propria fenfibilia per fe,& immediatè à fenfibus fentiuntur,reliqua nonnifi illorum interuentu : cùm verò continui folutio proprium fenfibile non fit, non poterit per fe fenfum immutare,nec dolorem facere,abfque qualitatum interuentu,in quibus confiftit intemperies.

Deinde continui folutio priuatio quædam eft.Sed fenfus per fe,& primò circa priuationes non operantur,ficut nec ab illis immutantur. Ergo non poteft fieri triftis illa fenfatio, à qua doloris ratio dependet, ab ipfa folutione, faltem primò, & per fe maxime quia dolor non magis in tactu, quàm in reliquis omnibus fenfibus contingit, licèt in ipfo maior. Sed vnum, idémque fenfibile non poteft effe omnibus fenfibus propriũ.Ergo non poteft fieri dolor in omnibus fenfibus à continui folutione,tanquam à propria,foláque caufa. Adiungunt. Durante continui folutione fæpiffimè non datur dolor. Ergo non dependet ab illa, tanquam à fua,proximáque caufa;hæc enim fi fuiffet,perfeueraret dolor ipfe, quamdiu folutio duraret. Dicendum ergo videtur, gigni potiùs ab intemperie, eáque ceffante euanefcere dolorem, nec dari in parte aliqua antequam intemperetur : non enim ratio alia poteft affignari, cur multi vulnerati non fentiant fe vulneratos,nifi quia nondum intemperiem contraxerunt, doloris efficientem, immediatámque caufam.

Ex prædictis rationibus in vtramque partem adductis, cenfent plurimi, ab vtraque caufa, folutione nempe, & intemperie, poffe dolorem proximè, & immediatè generari, cuius fententiæ fuit Auic. cum afleclis, *2. 1. doct.2. cap.19.* Quæ quidem confirmari poteft ex eo, quoniam tunc fenfatio triftis, dolórque fit, quum aliquid occurrit, fubitò,& affatim naturam corrumpens,ducénfque à naturali ad præternaturalem ftatum. Sed non minùs natura noftra corrumpitur vehementi alteratione, quàm continui folutione. Ergo credendum eft ab vtraque caufa poffe dolorem excitari. Minor manifefta eft, fiquidem & temperamento, & vnione conftat natura noftra,ac propterea vbi aliquid inciderit quodcumque eorum euertens, dolebimus, & triftabimur, licèt alterum remaneat illæfum. Hoc ipfum verò exiftimaffe Galenum, (licèt Auicenna & Auerrhoës contendant, eum folùm voluiffe folutionem continui effe immediatam caufam doloris)

ex

ex multis locis elicitur, vbi non vnius, sed duplicis illius causæ meminit; expresse namque *in lib. de loc. affect.* vnam, & alteram commemorat, 1. *de caus. sympt.* 6. 2. *de rat. vict. text.* 1. *lib. art. med. cap.* 80. 12. *meth.* 7. & *lib. de inæqual. intemper. cap.* 3. vbi referens dictum Hipp. *lib. de loc. in homine*, apertis verbis testatur, tam intemperiem, quàm solutionem efficere dolorem: verùm num vnaquæque immediata sit, aut non sufficiat nisi alicuius interuentu, non satis expressit; vnde tota oritur controuersia.

Qui primam sententiam sequuntur, affirmant alterantia efficere dolorem, quia continuum dissoluunt, & ex sola continui solutione dolorem oriri. Galenum verò his paulo antè adductis asserentem aut ex solutione, aut alteratione fieri, intelligendum putant, ac si diceret, fieri quidem semper ex solutione sola, sed ea aut per se facta, aut ex alteratione, nimirum quoniam ipsa continui solutio aliquando per se aduenit, vt cùm incisio fit; aliquando ex magna, & violenta alteratione. Hi tamen fateri coguntur propter argumenta Auerrhois, continui solutionem proprium esse tactus sensibile, licèt 2. *de anima*, & *lib. de sensu, & sensibili*, ab Aristotele non fuerit expressum, quum sensibilia communia per se non percipiantur. Deinde dolorem esse solius tactus symptoma, nec in aliis sensibus sentiri, nisi ratione tactus per omnes dispersi, nempe quia si sola continui solutio immediata est doloris causa, & proprium tactus obiectum asseritur, alio sensu sentiri non poterit, nec nisi ratione illius dolor in aliis fieri, id quod à Gal. dissonum non est, cùm expresse doceat 1. *de ca: f. sympt.* ea quæ per visum, odoratum, auditum, & gustatum mutant, cùm excedentia sunt, dolorem efficere continui solutione, quæ quia naturam corrumpit, & violenter immutat, cum molestia & dolore sentitur.

Iam verò non sentiri dolorem tanto tempore, quo solutio durat, non valde vrget à prædicta ratione recedere; nam cùm dolor à fieri potiùs, mutationéque, quàm à facto esse, & mutato dependeat, nihil mirum dicent, si vbi aliquid ruptum iam, diuisúmque est, dolor semper non adsit: quòd si is aliquando sequitur, facto iam, & inflicto, aut durante vulnere fit, propter superuenientem causam continuum de nouo soluentem, humorem scilicet acrem, mordentem, vel vlcerantem partem, phlegmonen distendentem, vel quodcumque aliud potens continuum soluere.

Denique si obiicias, validam intemperiem immediatè, & per se corrumpere naturam, atque adeò dolorem facere, admittent quidem, sed non proximè, & immediatè: nam cùm intemperies morbifica continui solutionem quam efficit, habeat annexam, vt constat ex Hip. à Galeno relato *cap. 6. de inæqual. intemperie*, vbicumque violenta adfuerit intemperies, & subita, aderit etiam ipsa solutio, doloris causa immediata. Nec verò necessum est, vt quod per se, & nullius interuentu, subitò, & affatim naturam corrumpit, per se, & immediatè dolorem efficiat, quoniam etiam nec omnia quæ per se ad aliquid concurrunt, per se etiam sunt causa omnium effectuum, vt innumeris ferè argumentis potest confirmari.

Cardanus *lib. 2. contradict. tract. 3. cont.* 1. arbitratur solutionem, & intemperiem simul sumptas esse doloris causam; nec ab vna sine altera fieri posse in sensu tactus, sempérque in dolore, ait solutionem intemperiei coniungi, & è côtra; & vnam ab alia nonnunquã produci: sed ita ab his duabus causis simul concurrentibus dolorem fieri putat, vt à solutione tanquam à causa proxima, id est, adæquata fiat, vt ipse explicat, in eo differens à priori sententia, quòd necessariò vtramque causam requirat simul. Cogitur verò ita existimare ex eo, quoniam cùm dolor (vt ille retur) sit quidam sentiendi modus, duóque in se comprehendat, sensationem, & modum, nec sine proprio obiecto fiat sensatio, planè fit vt hæc in tactu detur intemperies, maláve, & disconueniens qualitas, qua ad præternaturalem statum mutemur, atque adeò omnino requiri videtur simul & continui solutio, tanquam proxima causa illius modi sentiendi, non solùm in tactu, sed & in reliquis omnibus sensibus; vnde commune quoddam dicitur obiectum, & sine quo dolor nequaquam fit.

Quoniam verò solutio hæc continui, quandoque intemperiei causa est, nonnunquam autem ipsa intemperies solutionis, ac proinde alterum modò proximius altero, modò remotius videtur, ideò Galenus continui solutionem, & intemperiem ex æquo quasi statuit causam doloris in sensu tactus, licèt ipsa continui solutio semper sit adæquata, & proxima, quamuis nonnunquam antecedat intemperiem, ipsámque producat. Nec mirum si intemperies mediante solutione producatur, ob vehementem motum cum quo solutio fit: apparet enim vel ex leui duorum lapidum collisione ignem nonnunquam excitari; immò & aliquando ex sola fricatione lignorum hederæ, & lauri: & pueri cùm flagellantur, manifestam sentiunt caliditatem, & etiam postquam vapularunt, ingentem dolorem, ob solutionem à contracta intemperie de nouo generata.

Adiungit autem Cardanus, ideò magnum adesse dolorem, vbi qualitas est intensa, quia hac præsente magna datur continui solutio, quamuis non è contra; quoniam licèt nunquam detur mala qualitas efficiens dolorem sine solutione continui, nec absque mala qualitate dolorifica solutio: hæc tamen rectè potest esse magna, vt cùm sensim fit, & qualitas ipsa remissa; & hinc fieri inquit, vt sæpe dolentes qualitatem non percipiamus, quamuis ea adsit, & reuerà ibi sentiatur, sed obscura; aliter enim dolor non fieret, quia deesset sensatio ad modum requisita, in quo doloris essentia consistit; ac propterea à duabus illis causis simul concurrentibus, solutione scilicet, ac intemperie dolorem dependere ait, & nequaquam dari ad cuiuscumque defectum; ideóque vulneratum aliquando non sentire, nec dolere, propterea quòd deest intemperies, quam nondum contraxit.

Verùm licèt artificiosa sit Cardani interpretatio ad propositam difficultatem, quòd tamen vtraque causa, simul, tanquam efficiens, non requiratur ad dolorem, sed alterutra sufficiat, multis comprobari potest; & eo maximè quoniam non minùs intemperies potest naturam subitò, & affatim corrumpere, quàm continui solutio. Ergo vna sine alia poterit dolorem efficere. Deinde dolor, vel est sensus molestus, vel quædam appetitus passio sequens ad rei contrariæ sensum; sed causa ipsa sensationis cuiuscumque est ipsum obiectum: cùm ergo intemperies sit propriũ tactus sensibile, per seipsam efficiet sensationem molestam, aut nullius alterius interuentu causa erit passionis in appetitu.

Nec verò obstat, quod ex sententia Galeni *loc. in initio adductis*, obiicitur: & 12. *meth.* 7. *Intemperies quæ dolorem facit, continuum soluit, nec aliter potest esse dolorifica, quàm si solutionem habeat annexam*: nam licèt illud fateamur, non euincit perpetuò solutionem interuenire, tanquam causam efficientem: quod manifestè ostenditur, quia si causa subitò, & vehementer refrigerans, aut vehementer calefaciens continuum non solueret, procul dubio tamen dolorem excitaret, corrumperet enim naturam. Ergo non requiritur solutio continuitatis tanquam causa necessariò efficiens, licèt semper sit coniuncta intemperiei dolorificæ; ídque solùm credi potest voluisse Galenum *prædictis in locis*, non quòd, vt efficiens, in dolore semper concurrat: immò verò aliquando à solutione, nonnunquam ab intemperie per se euenire, significasse, videtur, quum vtramque causam doloris disiunctiuè apposuit.

Ergo licèt cum intemperie efficiente in tactu dolorem, necessariò iuncta sit continui solutio, ea tamen non concurrit necessariò ad omnem dolorem tactus. Dicimus necessariò, quoniam si solutio semper intemperiem dolorificam comitatur, & causa etiam est generatiua doloris, planè negari non potest eam in omni tactus dolore effectiuè côcurrere saltem partialiter, licèt non necessariò, cùm intemperies ipsa possit dolorem efficere, vt diximus: verùm quoniam solutio tam exigua est, vt nequaquam sentiatur, sine errore dici potest à medico, illam non semper in tactus dolore dari, nec semper esse causam efficientem illius, sed aliquando solam intemperiem per se, quemadmodum Auicenna, & eius interpretes affirmant.

Sed quæres, num quemadmodum in tactu primæ qualitates, proprium illius obiectum, vbi excedunt, & fiunt

improportionatæ naturæ,per se dolorem efficiunt absque continui solutione,possint etiam aliorum sensuum obiecta similiter immoderata,ipsos destruere,nulla interueniente continui solutione? Multi affirmant dolere auditum,quà auditus est,ex acuto sono,visum ex fulgore,& sic reliquos sensus à suis qualitatibus excedentibus;quia vbi valde excedunt, fiunt sensuum naturæ improportionatæ, & disconuenientes:quatenus verò habent tactum coniunctum, dolere à continui solutione; idque ex Galeno colligi putant 1. *de cauf. sympt. cap.6.* dicente, in reliquis sensibus à tactu,dolorem generari à familiaribus sensibilibus,& duplices in singulis dolores accidere,quosdam affecto in illis proprio sensu,quosdam affecto tactu.

Alij negant,asserentes non aliter amara gustum tristare, quàm quia rodunt;adstringentia,quia comprimunt;splendida,& candida,quia disgregant; nigerrima,quia congregant;acutum sonum,quia disrumpit auditus organum;atque ita semper in doloribus reliquorum sensuum à tactu, necessariò interuenire solutionem continui,tanquam causam efficientem, quoniam non aliter possunt illorum obiecta quamuis immoderata naturam corrumpere, quàm continuum soluendo, quod testatissimis verbis Galenus expressit *cit.de cauf.sympt.lib.* Quamuis autem dolor in auditu, visu, gustu, odoratu, non fiat per se à suis obiectis quantumuis immoderatis, nisi quatenus continuum soluunt, non ideò tamen asserendum est, prædictos sensus dolere solùm ratione tactus; nec enim continui diuisionem proprium tactus obiectum esse asserimus, sed potiùs omnibus commune,ac proinde si ea in vnoquoque sensu ad proprij obiecti immoderationem sequatur, dolorem efficiet vnicuique sensui proprium.

Instabis sequi ex dictis, non soli tactui dolores vehementes accidere, nec reliquos sensus dolere posse, & ad tactus passionem,& ad propriam,contra ea quæ à Galeno docentur,*prædicto loco de causis symptomat.* Nam si continui diuisio aliis sensibus ratione sui etiam contingit,& ea grauissimorum dolorum est causa, planè in aliis etiam fient acerbissimi dolores, immò verò acerbiores aliquando quàm in tactu,prout vnusquisque perfectior fuerit,acriusque sentiens. Deinde nulla relinquitur causa, ob quam doleant affecto tactu, vel saltem ad continui solutionem tactui contingentem,si illam ex se habeant.

Dic,quòd licèt continui solutio sensibus omnibus communis sit, magis tamen in tactu, quàm in cæteris percipitur; & quia causæ illam potissimùm efficientes, vt asperum, acutum, durum, excedentes qualitates propriæ sunt tactus; & quia ab eo cùm præcipuè dependeat vitæ conseruatio,magis propriè percipiet & sentiet causas corrumpentes,ac proinde nihil mirum si grauiores dolores in tactu contingant: eò maximè,quòd cùm duo illa,intemperies nempe, & solutio continui sese mutuò vtplurimùm comitentur, & ad inuicem sequantur, necesse sit dolores in tactu augeri, fieríque acerbiores.

Ad secundum. Afficiuntur sensus proprio dolore,quoniam solutio fit à propriis obiectis immoderatis: quando verò sequitur ad tactus obiectum, dolent ratione tactus; quemadmodum etiam quatenus illo præditi reliqui sensus, dolebant ad intemperiem, &c. Lege alios soluendi modos apud Fernel.*lib.1.patholog.cap.7.* Scaliger.*exercitat. 299.aduersus Cardan.num.2.*

Illud verò hac sententia retenta vrget potissimùm, quomodo continui solutio per se possit dolorem efficere, si obiectum commune est, quod nunquam per se sine proprio sentiri potest,iuxta Philosophorum placita. Nec satisfacit quod quidam asserunt,causam scilicet soluentem sentiri, solutionem autem tristare; esset enim in Cardani opinionem incidere, asserentis dolorem in sensu tactus à solutione solùm fieri non posse.Præterea cùm dolor in sui ratione includat sensationem rei contrariæ corrumpentis naturam, vel ad illam sequatur, si solutio nullo interueniente dolorem facit, videtur quòd sola sine alio sentiri potest.

Dic, quòd licèt sensibilia communia primo, & per se sensus non immutent, sed ratione propriorum, quia sunt qualitates potentes immutare organa sensuum; nihil ta-

A men inconuenit sentiri aliquando commune obiectum, proprio non sentito, quando scilicet hoc propter sui exiguitatem,aut distantiam,exactam sui formam organo non imprimit, aut propter aliquod interueniens impedimentum non sentitur: atque ideò quamuis continui solutio non accidat ad sensum absque causa soluente,sæpe tamen sentitur,& dolorem facit causa non sentita: quemadmodum è contra nonnunquam euenit, fieri scilicet dolorem ab intemperie, sine eo quod sentiatur solutio, quamuis sæpe comitetur dolorificam intemperiem.

Ex his patebit solutio argumentorum, quibus cum Auerrhoe pugnant multi,ex sola intemperie produci posse dolorem. Ad primum namque dicendum,quòd licèt qualitates primæ constituentes intemperiem, immediatè, & per se tactum moueant, quemadmodum & reliqua pro-

B pria obiecta suos sensus:solutio autem continui,tanquam sensibile commune, nonnisi proprij interuentu, rectè tamen sentiri potest, & molestare causa non percepta, vt diximus. Quamuis autem,priuatio sit, cùm naturæ corruptionem importet, oritur in nobis ex ea molesta illa sensatio, & dolor.

Ad secundum. Cùm non asseramus continui solutionem esse sensibile proprium,nec ab ea sola fieri dolorem, non euincit argumentum. Denique quamuis à diuisione continui etiam fiat, non est necesse vt semper doleamus durante solutione, ob causam suprà assignatam; dolemus enim dum soluitur continuum, licèt non adsit adhuc intemperies. Quòd si vulnus dum fit, aliquando non sentimus, est quia nonnunquam ita velocissimè & inopinatò infligitur,vt sensus non sentiat,nec mens aduertat: paulo

C pòst verò dolemus vulnere iam inflicto, ob superuenientem humorem,vel intemperantem,vel erodentem vlceratam partem: verùm hoc non tollit, ipsam solutionem etiam per se dolorem posse inferre, quemadmodum sine solutione intemperiem ipsam.

Argumenta verò in initio adducta,pro prima opinione asserente solam continui solutionem esse causam immediatam doloris, sic sunt soluenda. Licèt hoc asseramus in propriis sensibilibus à tactu, in hoc tamen etiam ab intemperie fieri, efficaciter monstratum est. Nec Galenus aduersatur *lib.de cauf.sympt.cit.*solùm enim ibi docet,dolere visum,gustum, auditum, & odoratum, cùm à suis obiectis immoderatis diuelluntur,hoc est,continui solutionem patiuntur, quod non diffitemur. *Capite* autem *6.de inæquali intemperie*, referens Hipp. dictum, & in reliquis locis ad-

D ductis, tantùm vult intemperiem morbosam, & dolorificam, semper habere annexam continui solutionem: verùm quamuis ita sit, non ideò concludit etiam, ab intemperie sine solutione dolorem per se non fieri, cùm per se sola sit sufficiens naturam corrumpere. Minùs obstat,quòd non omnis intemperies dolorifica est,ac proinde per se non erit causa doloris: nam solùm id quod per se, id est, essentialiter conuenit, de omni dicitur; non verò id quod per se, id est, sine interuentu alterius. Num autem omnis intemperies possit dolorem efficere, *infrà* dicetur.

Ad secundum dic, quòd cùm non requiratur subordinatio inter solutionem, & intemperiem, ad hoc vt dolorem efficiant, sed vnaquæque per se possit, non est necessarium vnam semper esse causam alterius, vel alte-

E ram immediatam alteri. Ad tertium. Negari non potest, dolere laborantes ardenti febre, ratione intemperiei, & solutionis continui annexæ, dummodò mens non ægrotet.

Ad quartum. Quamuis excedens calor segregando, & frigus densando, atque ita continuum soluendo dolorem efficiant, etiam intemperando molestant dolorificè, quia corrumpunt euertendo temperamentum quo potissimùm natura constat. Quare negari non potest ab vnaquaque causa, per se sine alia, intemperie scilicet, & solutione, posse dolorem inferri, quemadmodum docuit Hip.citatus *cap.3.lib.de inæquali intemperie*, dicens *fieri dolores, dum alteratur, vel corrumpitur natura*, intemperiem intelligens, per verbum alteratur, solutionem autem, in verbo corrumpitur: ab vtraque enim fit naturæ

immuta

immutatio, & corruptio; & propterea definiens dolorem, dixit esse violentam partium naturalium separationem, in quo sanè vtramque causam comprehendit: siquidem non minùs separatur, immutatúrque res à suo naturali statu, ducitúrque ad violentum, & præternaturalem, amittens naturalem temperiem, quàm partium vnionem & continuitatem, quibus natura integratur & constat. Consule pro maiori explicatione Conciliator. *dif.73.* & Iulium Guastauinum *lib. de loc. medicin. selectis, cap.1. & 2.*

QVÆSTIO XLII.

Vtrum ab omnium qualitatum intemperie dolor concitari possit.

Qvoniam paulo antè doloris mentionem fecimus, sed breuiter admodum, ac magis concisè, quàm arduum hoc argumentum exoptabat, modò adnectemus alia, quæ indagatione varia sunt deprehensa nobis. Cùm enim ratum sit, posse validam, immoderatámque intemperiem per se in sensu tactus dolorem efficere: superest inquirere, num ab omnium qualitatum intemperie concitari possit, aut à qua non: quæ sanè difficultas non minùs controuersa est, quàm præcedens, ob varia quæ à Galeno scripta reperiuntur.

Si enim eius loca attentè rimeris, mecum ita senties: *Lib. siquidem de inæqual. intemper. cap.3.* ab omnibus qualitatibus dolorem procreari asseruit; nam *dolor fit, quum alteratur, aut corrumpitur, vel calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humefit,* dixit Hip. Idem docuit *lib. art. med. cap.80. & 2. acut.1.* dicens fieri dolorem, quum immutantur corpora, immutaríque quandoque ad calidum, frigidum, siccum, & humidum, & *lib. de nat. hum. text.6.* apertè testatur, quòd ea quæ vehementer calefaciunt, infrigidant, siccant, atque humectant, suapte natura dolores excitant. Sequitur Auerrhoës *lib.3. collig. cap.31. & lib.4. cap.46.*

At verò ipsemet Galenus *12. meth. cap.7.* duas tantùm qualitates expressit, (dum ibi causas doloris exponit ex professo) à quibus generatur dolor, calorem nempe, & frigiditatem, nullam de humiditate, & siccitate faciens commemorationem, ac si per se ab illis generari non possit: idque sensisse creditur *1. de caus. sympt. cap. 6.* dicens, *has qualitates, quia citra violentiam corpus contingunt, dolorem non inferre absque frigore, aut calore;* & *lib.2. de comp. med. sec. loc.1.* scripsit, quòd calidam, & frigidam intemperiem vehementissimi capitis dolores sequuntur; siccam, moderati; humidam, nulli omnino: quam sententiam sequitur Auic. *2.1. doct.2. sum.1. cap.19. & 1.3. tract.2. cap.10.*

Quidam ex dictis suprà, antinomiam soluunt hoc modo, & duplex constituunt genus doloris, magni scilicet ad se curam trahentis, & leuis exiguíque, qui ad se curam non trahit. Tunc ex qualitatibus solas actiuas per se causam esse doloris arbitrantur; illius verò qui mediocris est, & paruus, etiam passiuas, licèt minor ab humiditate generetur, propter eius tarditatem in agendo. Adiungunt etiam, quòd licèt humiditas ex se possit acutum dolorem procreare, quia tamen nunquam ad insignem intensionem peruenit, (cùm iuxta Mesuë sententiam, *cap. de psyllio,* gradum secundum non excedat) dolorem nunquam procreat. Cùm ergo asseruit Galenus, fieri dolorem, vbi subita contingit mutatio, & hanc à calido, sicco, humido, frigido fieri; comprehendit (inquiunt) causas doloris per se, quales sunt omnes qualitates, quamuis humiditas eum non efficiat, quia destituitur excessu illo, qui ad dolorem inferendum requiritur; propter quod *2. sec. loc. cit.* Gal. & Auic. asseuerant, nullum dolorem fieri ab humiditate, quam tamen ex se efficeret, si augeretur. Quòd si 12. *meth* caloris, & frigoris solùm meminit, de dolore agebat curam ad se trahente. 1. autem *de caus. sympt. cit.* sentit tantùm, qualitates passiuas non posse per se grauem dolorem efficere, sine actiuarum coniunctione, quod non diffitetur.

At licèt hæc opinio defendi possit, multò probabilius est existimare, considerando intemperiem nudè, hoc est, sine materia, à solo calore, vel frigore posse dolorem per se generari, à siccitate autem, & humiditate nonnisi per accidens, aut alterius interuentu, qualitatis nempe, aut humoris. Suadetur, quoniam illæ tantùm qualitates per se dolorem inferre possunt, quæ nullius adminiculo, ita violenter, subitò, & affatim alterant, vt naturam corrumpant. Sed caliditas, & frigiditas illud solùm efficere valent; reliquæ enim, siccitas, & humiditas, etsi non omnino actionis sint expertes, non tamen nisi sensim, tardè, & paulatim alterant & immutant. Ergo, &c.

Confirmari hoc ipsum videtur, ex Gal. *12. meth.7.* vbi ex professo agens de causis doloris, actiuarum tantùm meminit, & *1. de caus. sympt.* sæpe relato, vbi docet siccitatem, & humiditatem, si absint calefactio, & refrigeratio, citra violentiam corpus contingere; ac proinde innuens, ex se dolorem non inferre, nisi aliqua ex actiuis qualitatibus interueniat, aut quidpiam aliud.

Nec sanè difficile erit, reliqua Galeni loca in hanc sententiam reducere, nihil enim ei aduersum continent. Non diffitemur enim ab omnibus primis qualitatibus alterari, aut corrumpi naturam, quemadmodum ipse docuit *cit. de inæqual. intemp.* Verùm quoniam non omnes violenter, & subitò immutant, id quod ad dolorem inferendum requiritur, non ab omnibus per se induci asserendum est.

Quòd si *lib. de rat. vict. com.1.* profert, siccitatem & humiditatem, confertim, & subitò immutare, atque ideò dolorem ex se facere, perinde ac caliditatem & frigiditatem: non ita intelligendus est, ac si de humiditate, & siccitate nudè sumptis, hoc est, sine materia loquatur, sed de illis prout cum materia, & humore coniunguntur; agebat enim de pleuritide, quæ ex nuda qualitate non fit, sed ab humore influente; vnde dolor, qui hic viget, propriè loquendo potiùs humori distendenti, & continuum soluenti, quàm passiuis qualitatibus adscribendus.

Denique, si *2. sec. loc.1.* de nudis qualitatibus loquens, testatur mediocres dolores ex siccitate generari: non per per se intelligendum est, sed per accidens, nempe ratione tensionis, quæ immodicam sequitur siccitatem; cúmque tensio ipsa sit quædam continui solutio, ad eam potiùs per se, quàm ad siccitatem dolor referendus est. Vel aliter explicare possumus, loqui ibi de siccitate, quæ fuit à calore inducta, à qua nihil mirum si dolor per se inferatur; quoniam vbi siccitas à calore producitur, potest repentè ingruere, & subitò corpus alterare, immutaréque violenter, ac proinde dolorem per se inferre, licèt ipsamet siccitas à calore producatur. Et de doloris natura, & causis hæc sint satis.

De eius verò differentiis plurima explanant interpretes, ad citatum *lib.2. de loc. aff. ct. Galeni.* Eas collegit *cit. loco* Galenus contra Archigenem, & sunt numero quindecim, vt Auicenna retur, *1. doct.2. sum 2. cap.20.* Prima est dolor stupidus, qui non est verus dolor, de cuius natura, causis, & generatione, *lib.7. Praxis historiarum, cap.10.* fusè disceptabimus. II. differentia dicitur dolor pulsatorius, inflammationibus proprius. III. exasperatorius, vt in tussi, & immoderata vociferatione, quando aspera arteria inæqualis reddita est. IV. pruriginosus, vt in scabie, & pruritu. V. mordicatiuus, vt quando partes humore acri mordentur. VI. Frangens, vt in ossibus, & quando inter perioftum flatus retinentur. VII. perforans, vt in colico dolore, & est proprius intestinorum crassorum. VIII. acualis, vt quando intestinum velut acu pertunditur, & est proprius gracilium intestinorum, differtque hic à superiori, remissione sola. IX. fatigatorius, vt quando partes ex causa manifesta; aut ex labore dolent. X. relaxatiuus, vt quando stomachus relaxatur, & dolet. XI. compressiuus, vt quando partes comprimuntur. XII tensiuus, vt quando partes inflammatæ tenduntur. XIII. Vlcerosus, quando partes vlcere tentantur. XIV. grauans, quando ex nimia copia humoris grauantur partes. XV. punctorius, vt in pleuritide contingere solet. Sed quia in his recitandis multus fui, habenas calamo.

HISTOR. XXIX. AETII,

Vstio, Ischiadicis vtilissima.

NOuimus *Ischiadicos, inquit Archigenes, qui ex prædictis vstionibus opem senserunt, &c. Aetius tetrab. 3. serm. 4. cap. 3.

PARAPHRASIS.

CVm affectus hic rebellis sit, humorque crassus & contumax lateat in profundo, & immani dolore corpus excruciet, debilitet, & sæpe interficiat, vt ait Celsus *lib. 4. cap. 22.* tunc si remedia non prosunt, vesicatoria & rubrificantia parti adhibere oportet, vt eorum ope humor lentus liquescat, & ad superficiem attrahatur. At cùm ex iis nullum sæpe sequatur leuamen, ad cauteria accedere oportet (prisci vstiones vocant:) præstantior enim est cauteriorum vsus, quoniam citiùs perurunt, vt monuit Aëtius *tetrab. 3. serm. 4. cap. 25.* Quare, inquit Paulus *lib. 3. cap. 77. cùm vitium longiùs se prorogat, articulum, tribus quatuorue locis adurere oportet, vt in chirurgia dicetur, ac plusculis diebus vlcera adaperta sine cicatrice seruare, &c.* & *lib. 6. cap. 76.* sic ait. *Quemadmodum humerus, sic etiam coxa propter humiditatis copiam nonnullis excidens, vstionem postulat, &c.* Hippocrates hunc curandi modum omnium primus edocuit *lib. 6. aph. 60* dicens. *Quibuscunque à coxendicum dolore molestatis diutino excidit coxa, iis crus tabescit, & claudicant si non vrantur:* & Galenus *in com.* sic interpretatur: *Hippocrates suadet aduri coxam, vt id quod mucosum est, absumatur, & laxitas cutis, ad quam articulus lubricabat, magis ex vstione contracta, arctet, & prohibeat articulum transponi, &c.* nam, vt *in com.* firmat eruditissimus Heurn. *Vredo madorem exhaurit, & laxitatem contrahit: foras trahit materiam etiam phœnigmus. Cauteria diu aperta fluant: tribus locis admoue: caue à tendinibus, & neruis, &c.* Celsus *loc. cit.* sic inquit. *Vltimum est, & in veteribus quoque morbis efficacissimum, tribus aut quatuor locis super coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare, &c.*

Duplex est vrendi modus. Primus, quando profundè cauterizamus, & hoc opus vocatur vstio: Secundus, quando hoc opus superficietenus exequimur, dicitúrque inustio. Primo cauterio vtimur quando humor profundiùs latet. Secundum celebramus sine penetratione vlla; cuius operationis beneficio humorem peccantem ad externas partes transmittit natura; pars mucoris copia imbuta, & laxior facta roboratur, & fluxio intercipitur: nam post cicatricem inductam pars rugosior, & durior euadit: de hac vstione intelligendus est Hip. *lib. 6. aph. cit.* Lege eundem *lib. de loc. aëre, & aqua, num. 47.* & elegantissimum Septalium *in com.*

Ancham cauterizandi multiplex est modus, quem proposuit Albucasis *lib. 1. cap. 41. & 42.* quo autem loco cauteria sint affigenda docuit Dioscorides *lib. 2. cap. 72. Vtilem Ischiadicis vstionem hoc modo accipiunt: in eo interstitio vbi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim stercoris caprini feruentes pilulæ imprimuntur, dum per brachium ad coxam vapor sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare: adustio id genus Arabica appellatur, &c.* licèt quod ad Ischiadicorum vstionem pertinet, rectiùs loquatur Plinius *lib. 28. cap. 10.* sub his verbis. *Quin & Ischiaticos vri sub pollicibus pedum eo fimo feruente vtilissimè tradunt, &c.* Nam, vt scitè notauit eo loco Marcellus Virgilius: *hæc vstio præstantior est, & magis vtilis. Siquidem facilius à pede per totum crus caloris sensus ad coxendicem, quàm à manu per brachium peruenire potest. A coxendice præterea per femora, genua, tibiásque ad infimos talos perueniens coxendicis dolor est, quod in superiore hominis parte non fit, &c.* Sed Græci, Paulus, Celsus, aliíque, aliter vri in eo malo hominem voluerunt, vt *suprà* ex eorum mente comprobauimus. Monet tamen Celsus, vt vlcera diu aperta seruentur. Sic enim ait: *Cùm verò sæpe aliquid exulcerandum candenti ferramento sit, vt materia inutilis euocetur, illud perpe-*

A *tuum est, non vt primùm fieri potest huius generis vlcera sanare, sed ea trahere, donec id vitium, cui per hæc opitulamur, conquiescat, &c.*

Ex his locis patet manifestè, in Ischiadicis vtilissimam esse vstionem: de cuius efficacia, & vsu consule Douynet. *lib. 4. apolog. cap. 2.* Erast. *part. 4. disputat. Paracelsi.* Arculan. *in lib. 9. ad Almans. Rhasi cap. de dolorib. iunctur.* Nicol. *serm. 4. tract. 2. cap. 14.* Alcacarem *lib. 5. de morb. Gallic. cap. 3. in fin.* Benedict. Victor. *lib. empiric. cap. vlt.* Vidum Vidium Iunior. *lib. 5. de curat. membrat. cap. 3.* Paschal. *lib. de curand. morb. cap. 60.* & inter omnes elegantissimè Hollerius *lib. 3. instit. chirurgic. cap. 5.* de hoc negotio disceptat.

Vstio præsertim exercenda est, si materia malignitatis sit particeps, horrendos, terrificósque paroxysmos exci-
B tans; quam esse præstantissimam, grauissimis exemplis confirmat Paræus *lib. 17. cap. 2. de Arthritide*: Hic enim venenatus, malignus, occultus, & in profundo submersus humor, vi ignis refrænatur solùm, & ad externas partes euocari solet. Licèt autem hoc auxilium sit efficacissimum, non defuere tamen qui illud improbare ausi sunt, quoniam candens ferrum densat, & constrictione facta venenum reprimit, ac intra cutem cohibet, & ne foras spiret, impedimento est: eschara enim, & crusta genita crassitudine sua virulentum humorem retinet.

At ij cæcutiunt manifestè, nam cauteria, calore, & dolore, versùs partem vstam, deleterium, aut quemuis alium humorem foras euocant, cui difflationi, & spirationi exigua illa densitas non obsistit. Adde veterum testimonio,
C ignis actionem alia qualibet esse valentiorem. Quapropter ignis vi sua efficacissima cùm venenum absumat, hoc refrænat, vastat, atque profligat, quoniam, vt inquit Cicero *lib. 2. de natur. Deor. Hic noster ignis, quem vsus vitæ requirit, confector est, & consumptor omnium, idémque quocunque inuasit, cuncta disturbat, atque dissipat, &c.* subscribit Galen. *lib. 1. simplic. 15.* dicens. *Ignis, vt qui omnium est tenuissimus simul, & calidissimus, & in profundum facilè permeat, & comminuit, vincit, extenuat, atque transmutat, ac in suam denique naturam conuertit, vndique scilicet contingens, & quod contingit exuperans.* Quæ omnia in virulento humore optima sunt. Accedit alia non vulgaris vtilitas, quòd pars ignem experta, manere diutiùs apertam exulcerationem facit; nam id summopere est studendum, ne citò vlcera coalescant, & cicatrice obducantur, sed ad multos
D dies sordida, & manantia prorogentur, in quibus deleterij humoris venenum egredi queat.

Hoc præceptum obseruat Galenus *lib. 2. de antidot. cap. 11. & lib. de theriac. ad Pison. cap. 16.* cui adstipulatur Auic. *6. 4. tract. 4. cap. 9.* Carnis cicatricem remorantur allium syluestre detritum, cæpæ succus, tritici grana, tam mansa, quàm integra: hæc enim vlceris humore imbuta, & tumefacta oras eius dilatant. Vstam partem etiam vellicare, & reserare potest, medicamen descriptum à Gal. *lib. 3. sec. gener. cap. 5.* ex pice, aceto quàm acerrimo, & opopanace constans. Oleum vetus, aut balsamum idem præstant. Alij partem ebuli oleo fouent. Alij vesicas excitant post inductum cauterium.

Si verò quispiam delicatiorem cutem habeat, vel ob timiditatem cauteria admittere recuset, septicis, & exu-
E rentibus medicamentis vtendum est, cuiusmodi sunt puluis præcipitatus, vitriolum, argentum sublimatum, quod in hac re maximè probatur, quoniam non solùm valentissimè inurit, sed exusta ab eo caro, obductáque crusta citò decidit, quod in omnibus causticis summopere est curandum, quò veneno facilior pateat exitus; quippe ea diu in vulnere retenta omnes obducit meatus, magno ægrorum incommodo. Hoc vtor fœliciter, loco cauterij.

℞. *galbani, sagapen. opopanac.* an. ℥. ß. *euphorbij*, ʒ. j. *iridis, aristoloch. gentian.* an. ʒ. j. *nitri, sulphur.* an. ʒ. ij. *ceræ, quod sit satis, vt fiat vnguentum.*

Denique si hæc non ferat ægrotans, vtere aliquo vnguento ex discussoriis, vt irino, amaracino, aut cyprino, quorum descriptionem *cit. lib. sec. gener.* apud Galenum inuenies. Vnum tamen aduertas, vt semper vtaris cauterio;

nam

nam ignis est simplex, & solum empyreuma in parte relinquit; at septica venenatam, qua pollent, imprimunt qualitatem, & spiritum resoluunt, tardè agunt,& diu excruciant, & sic lenta actione, dolore, & fluxione partem debilitant.

Sed de vstione pro coxæ dolore persanando,offert sese Hippocratis sententia, singulari digna admiratione; sic enim habet scientissimus auctor *lib.6.epid. sect.5. text.22. Cum adsunt fluxiones, venæ in auribus posteriores scindendæ sunt, &c.* Quo eloquio, non venas capillares, sed sectionem grandiorum venarum intelligit, quia scarificatione externæ cutis aurium,inopinabile est aliquid emolumenti capi posse, quoniam exiguum erit, quod ex parte extrema, excarni, & frigida vacuari potest.Licèt autem hoc auxilium rarissimè exequamur, vt Vallesius docet *in com.* tamen secare venas retrò aures non erit abs re, quando fluxio à cerebro ortum ducit; cùm enim hoc sit frigidum, friabile, & exangue, pituitæque metropolis, & domicilium, *in epist.ad Demetrium, num.40.* copiam excrementorum plurimam ad inferiores partes detrudit,ex Gal. *lib.6. de sanit.tuend. cap.9. & lib.2. de dif. feb. cap.11.* & affectus non solùm in inferis partibus radicatos fouet,sed in splene, hepate, aliisque remotioribus locis generat, auget, ac per circuitum exacerbat; explicat luculenter Fernelius *5.patholog.4.*nam & Hip.*lib.2.epid.sect.1.* sic ait. *Si caput doleat, ad pectus descendit, deinde ad præcordia, postea ad coxam, &c.*

Cerebrum cùm sit in altissima parte locatum, sitque tectum domus calidæ,ex Gal.*lib.9. de vsu part. cap.1.* sicut ex toto corpore vapores absorbet,sic ob debilitatem crudos humores generat, quos cùm non possit absumere, ad inferiores partes, ad coxam, & ad extremos pedum articulos depellit. Licèt enim Fernelij opinio generaliter accepta reproba sit,vt *infrà* notabimus, statuentis à capite omnem articularem dolorem per defluxum concitari: quando tamen fluxio ab hac parte originem ducit, non erit abs re vrere venas retrò aures, vel eas scarificare, vt scitè asserunt Mercatus *lib.1.indicat.num.vlt.*

Hoc ipsum manifestè edocuit Hip. *lib. de glandulis, num. 10. Alias morbus oritur ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in sacrum os impetum facit, quo medulla ipsa fluxionem perducit, & in coxendicum acetabula, seu iuncturas deponit, &c.* firmat *lib.de loc. in homin. num.19. Si autem modicus fluxus fuerit,* (loquebatur de septem defluxionibus quæ à capite fiunt) *coxendicum,& articulorum diuturnam affectionem facit, &c.* Ergo si aliquem coxæ dolor,manante ex capite fluxu,corripuerit,aliquam ex venis quæ post aures sunt, incidere oportet, & quum harum tres sunt numero, vna cæteris magis conspicua est, quam sanè præ aliis secare oportet, vt Fuchsius *in com.2 .sent.lib.6.epid.sect.5.*monuit.

Quòd verò coxæ dolori harum venarum sectio auxilium præstet,manifestè edocuit Hip.*lib.de loc.aëre,& aqua, num.50.* sic enim inquit. *Ab equitatione ipsa defluxus eos in coxam corripiunt, nimirum propendentibus semper ex equis eorum cruribus, deinde claudi fiunt, contrahunturque coxarum vertebræ, quum inualuerit morbus. Medicantur autem sibi ipsis hoc modo. A principio morbi vtramque venam retrò aures incidunt, quo facto sanguine multo promanante, somnus eos corripit præ imbecillitate, sicque obdormiscent; quorum quidem aliqui depulso somno sani exurgunt, aliqui verò minimè, &c.* Vstio ergo, aut sectio venarum retrò aures,intercepta via per quam humor à capite ad coxam decurrit, coxendicum dolores leuat; sed hoc auxilium postea homines infœcundos reddit,& hoc dicebat Hip.*cit.de loc.infrà. Mihi sanè videntur ea medicatione se ipsos perdere,venæ enim post aures sunt,quas siquis secet, sterilitatem infert his quibus secantur, &c.*

Hanc sententiam approbat Hip. *lib.de genitura, num.3.* sub his verbis. *Quibuscunque retro aures venæ sectæ sunt, hi coeunt quidem, & geniturum emittunt, verùm modicam & debilem, & infœcundam: nam plurima geniture pars à capite iuxta aures in spinalem medullam procedit, ipse autem transitus cicatrice sectioni inducta consolidatus est, &c.* Nec dubites: nam hæc Hip. sententia experimento est confirmata: licèt enim semen materialiter ex cerebro non descendat, confluit tamen formaliter: nam vt semen fœcundum sit, oportet à cerebro, & multis principiis plurimam spirituum quantitatem transmitti: spiritus enim generatiuus, qui est instrumentum facultatis formatricis, omni spirituum genere constat, & sic sequuta sanguinis effusione debilitatur cerebrum, & spiritui animali, facta cicatrice transitus impeditur.Lege Mercat.*lib.5. de morb. mulier.cap.1.* Langium *lib.1.epist.10.*Num autem sectio venarum retrò aures sterilitatem inducat, explicat Gentilis *in Auic.4.1.doct.5.cap.20.& 24.3.tract.1.cap.3.* Septalius *ad cit.loc.Hip.lib.de loc.aër.& aq.*Andreas Laurentius *lib.8. de hist.anatomic.quæst.4.* qui alias causas sterilitatis Scytharum rimatus,neque equitationem,coxendicum dolorem, sanguinis fluxum, ab Hip.doctrina recedere cogitur, sed quam debilibus nixus rationibus opinionem suam tueatur, probat eruditissimus Castrensis Lusitanus *lib.4. opuscul. quæ ex quibus, cap.5. de sterilitate, quæ venarum sectione inducitur,*nobis sat sit monstrasse locum.

QVÆSTIO XLIII.

Vtrùm vna sit Arthritidis causa coniuncta, & efficiens, vt contra Gal.asseuerat Fernelius.

COMMENTARIVM.

Ischiadicos.] Quoniam verò de arthritico dolore mentio nobis in sequentibus plurima est, in cuius causa rimanda Iuniorum clarissimi decertant, sæpius veritatem inuoluentes, corollarium adiiciamus illud: Fernelium communia priscorum decreta perturbasse, exilibus rationibus, ne dicam nugis permunitum.Sed audiamus eius inuentum, cuius ignoratione, iactabundus, & gloriosus opinatur, hactenus dolorem articularem pro immedicabili esse relictum, opprobriúmque Medicorum nuncupari.

De coniuncta causa, hactenus vnanimis Medicorum comprobauit opinio,edocta à suo magistro Galeno *lib.10. sec.loc. cap.2.* eam interdum esse sanguinem, vt plurimùm verò pituitosum, aut ex pituitoso, & bilioso mixtum. Quòd siquis bilance rem trutinare velit,non pituitosum humorem, sed qui propriè crudus appellatur,vt plurimùm circa articulos prædominari dixerit: nam ab humoribus mixtis, frigido sæpe superante calidum, interdum (licèt non ita crebrò)calido frigidum,euenire hunc dolorem testatur Galenus: immò *6.epid.sect.6.com.4.* articulorum dolores nonnunquam contingere affirmat, in quibus fluxio tum biliosa, tum calida est, eique infrigidatione mederi docet.

Fernelius *lib.6. patholog. 18.* aliter opinatur, censétque non tam variam causam coniunctam esse assignandam, vt Medici tradunt: non enim à sanguine, aut pituita, aut melancholia dolor hic originem ducit, sed perpetuò à pituita, & seroso humore. Hinc deducit nullam calidam esse arthritidem, cùm omnis frigida sit, & ex frigido humore suborta. Quòd si rubor,aut calor,præsertim in chiragra, podagráue cernitur, is non ex morbi essentia, sed ex doloris vehementia concitatur, qui ruborem,calorem, & nonnunquam febrem accersit.

Sed miserè labitur Fernelius,dum limpidissimos syncerae medicinæ fontes perturbare conatur: nam nec ex calore, rubore, aut febre peritus Medicus calidum esse dolorem arguet, hæc enim exuperantis caloris symptomata, calidæ arthritidis perpetua sunt, propria, magisque intensa; frigidæ verò longè remissiora, accidentaria, & temporaria, ita vt contingat, rubore, aut calore sublatis adhuc affectionem vigere. Qui percurrere cupit signorum distinguentium notitiam exactam, legat Auic. *24.3. tract.1.cap.4.* ibique, si vacat Matthæum fusissime cuncta hæc suis commentariis illustrantem.

Deinde si dolor arthriticus à pituitoso humore semper emanaret, non essent dolores intensi, quia illi non fiunt à frigida causa; nam humor pituitosus suapte natura iners est, neque duram substantiam articulorum penetrare

penetrare potest. Lege Mercat. *lib.4.de morb. intern. c.18.* Andreas Laurentius *tract. de arthritide.* Frambesar. *lib.6. consult. canon.6.* Alzarium à Cruce, *centur.1. de quæsitis per epistolam, fol.81.*

De loco affecto nouissimam idem Fernelius adstruxit opinionem, humano generi infestam valde; statuit enim caput esse arthritidis originem, à quo sanè pituitosus humor, isque tenuis profluit in articulos: non quidem cerebrum, aut anteriores eius ventriculi, in quibus pituitosum excrementum cumulari solet (hoc enim foràs, vel per nares, palatum, in asperam arteriam, aut in ventriculum, interioresque sedes illabitur) sed partes capitis externæ, aut extra caluam positæ, origo sunt arthritidis, è quibus superuacaneus humor per summa corporis sub cute deorsum decurrit.

Hac opinione irretitus, retur omnes deerrare, qui ex intimis partibus per venas vitiosum humorem in articulos confluere putant. Quomodo enim ex visceribus, internísque sedibus potest humor syncerus sine sanguine per venas deferri, & qui sanguine permixtus erat humor, illinc per ora venarũ in artus purus excidere? Insuper, si etiam cum humore sanguis emanat, cur in articulis collectus phlegmonen non excitat? Deinde si crudus humor per alios ductus internos in articulis arthritidem facit, cur in cachexia à visceribus in pedes decumbens, podagram non facit?

Corruit ridiculum eius inuentum. Primò, si tam manifesta in hoc affectu pars influens foret, cur eius medela alioqui difficilis, non facilè absolueretur, cute nimirum capitis præuisa. Secundò. Si à capitis partibus externis, crassissimus succus per summa corporis suopte impetu deorsum decurrit in artus, cur æquè per eandem viam, tenuis & serosus in hydrocephalo, in artus non irruit, cùm tenuior sit? aut cur arthritis non contingit in œdematoso tumore, qui musculos cutis capitis infestat? Tertiò. Articuli cum externis capitis partibus nullam obtinent sympathiam. Quartò. Si tanta copia lenti succi ab externa capitis parte deorsum ruit, cur in arthritide, aut ante eam, quum humor ibi cumulatur, dolor capitis externus non adest, aut tumor œdematosus partes illas capitis non inuadit? Sextò. Vteri dolores in coxam finiuntur, ex Hip. *6. epid. sect.1. text.1.* & colicus dolor in coxam finitur, ex Hip. *6. epid. sect.4. text.3.* dicente: *Cui intestinum à dextra parte, cùm articulorum morbo laboraret, erat quietior: postquam verò id curatum fuit, erat dolentior.* Subscribit Actuarius *lib.1. cap.21.* Probat Laurentius *lib.4. de histor. anatomic. quæst.9.* & apposita historia confirmat Vallesius *in com. cit. loc. Hip.* Immò ex acutis morbis, articularis dolor emanat, ex Auerr. *7. collector. cap.3.* Ergo non semper à capite arthritis emanat. Septimò. Si ipsius opinio esset vera, semper ante inuasionem doloris, præire deberent capitis symptomata, grauamen, somnolentia, dolor. Sed arthritici nullo capitis affectu occupantur sæpe. Octauò. Sequeretur non posse arthritidem curari, nisi per auxilia capiti adhibita; quod quàm falsum sit probat experimentum, & quiuis nouit vel parum in arte versatus.

Amplectendum ergo est Galeni, priscorúmque Medicorum decretum, qui humorem noxium per venas, naturalésque ductus internos, in imbecilles artus defluere asseuerant: quare efficiens arthritidis causa aliquando colligitur in intima, sæpe in extima parte capitis, interdum in intimis visceribus, sed plerumque in iecore, & ventriculo; cùm enim frequentior causa arthritidis, sit pituita, & bilis, hæc in iecore, illa ferè in ventriculo, & capite colligitur.

Miratur Fernelius, quomodo cum sanguine permixtus in venis humor, per ora venarum in articulos excidere possit: sed non expendit, arthritidem decretoriè febribus superuenientem acutis, diuturnioribus sæpiùs, è quibus solùm è venis nocuus humor decumbit in artus, nonnunquam magis biliosus quàm pituitosus, interdum è contra, & quandoque etiam cum iis sanguis emanat, qui phlegmonen in articulis excitat, vt *lib.6. aph. 49.* Hip. & Gal. memoriæ prodiderunt. Demum pro coronide legenda est non incelebris historia Auerrhoïs, qui *lib.7. collect. cap.31.* refert se febre fortissima laborasse, quæ crisi facta ad testes, & articulos, arthritidem, & podagram diuturnam excitauit: de cuius historiæ explicatione disceptabimus *lib. sequenti quarto, in com. histor.14.* Non ergo semper ex capite, sed ex venoso genere humor noxius decumbit in artus, arthritidem effecturus. Contemne ergo Fernelij illud admirabile inuentum, quod vt ludicrum haud dubiè parui faciendum est; neque enim ego illius falsitatem infringerem, nî ille nimia petulantia, nouarum, peregrinarúmque opinionum amore inescatus, omnes Medicos vt falsitatis reos libenter coargueret. Lege contra Fernelium Mercurialem, Mercatum, & alios *proprio cap. de arthritide.*

HISTOR. XXX. RHASIS, De dolore anchæ.

Anchæ dolor, clysteri ex muria parato, curatur.

SOror cuiusdam facientis chartas bombacinas patiebatur dolorem anchæ, & quærebat sumere medicinam laxatiuam, & ego feci ipsam clysterisari cum aqua piscium salitorum, & ex hoc prouocata est dysenteria, & liberata est. Rhasis lib. de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

ANcha dicitur à Plinio *lib.20. cap.3. & 9.* articulus ille, in quo ossis femoris caput cum coxendice osse appellato alligatur, ab aliis vocatur iunctura, éstque omnium maximus, varias prominentias habens, & perforationes. Is cum osse sacro coniungitur per symphysim. Cùm verò in hoc affectu patiatur coarticulatio hæc, quæ ancha nominatur, meritò ab Arabibus dolor anchæ dici consueuit. Sic enim ait Auic. 23. *3. tract.12. cap.5.* *Ischiatica verò est de summa doloris iuncturarum, & est dolor, qui incipit à iunctura anchæ, & descendit retrò coxam, & quandoque extenditur vsque ad genua, & ad calcaneum, &c.* Articulus hic sæpe dolore tentatur, & ipsum coxæ os, & illi hærentes carnes, quia profundissimus est, & asperitatem quandam habet, & interiùs quasi in centro ligamentum quoddam, quod fluxionem quam ob magnitudinem articulus ipse recipit, imbibit.

Affectus hic ob diuturnos dolores, vires eneruat, vigilias excitat, facultates prosternit, vt notat Celsus *lib.4. cap.22. §. Quosdam non dimittit: eoque id genus difficillimè curatur.* Multoties fluxio in pus abit, quod nî tempestiuè educatur, sponte extra erumpens, fistulas eo loco facit, aut interiùs manens, acerbiùs excruciat; nam febriculæ propullulant, ex quibus nî citò liberentur, tabescunt ægri, & pereunt marcore detenti, vt accidit Eupolemo, cuius historiam describit Hip. *lib.5. epid. num.3.* qui ex coxa suppurata tabidus occubuit, vocatúrque Phthisis Ischiadica, seu tabes coxaria, cuius illustre exemplum proposuimus *lib.1. de praxi medica admiranda, hist.135.*

Cùm humor frigidus, & pituitosus, qui ferè est huius mali causa, in hanc coarticulationem incidit, difficulter eluitur ob dictas causas. Et si anodyna non iuuent, roborantia intus, & extrà oblata, tunc vacuatio humoris crassi per aluum est necessaria. Sed cùm æger aut ex suo, aut alicuius Medici consilio vellet assumere medicamentum laxatiuum, hoc est, per aluum ventrem expurgans, & humorem pituitosum euacuans, id interdixit, & meritò sanè: nam cùm vitiosus humor à ventriculo, aut splene in coxam decumbat, tutiùs est eum per clysterem vacuare, quàm pharmaco præcipitare naturam, humorémque ad affectam partem deorsum subitò attrahere: clyster autem non ita violenter deturbat, licèt sit acutus: quare medicamentum purgans inclinante maximè affectu porrigendum.

Clyster ergo medicamen est nobile, vt ait Auic. 4. 1. cap.17.

cap. 17. Et licèt enema propriè ſignificet decoctionem quæ iniicitur,& clyſter inſtrumentum per quod decoctio intromittitur,ex Gal.4.*meth.cap.vlt.*tamen hæc duo vocabula communiter confunduntur. Clyſterem igitur,vt refert Galenus *lib.de ven.ſect.aduerſ.Eraſiſtratum,cap.6.*ciconiæ referunt acceptum, quæ aqua collecta maris, aduncum collo procero roſtrum podici aptando excrementa expurgat,& ſic viſcera abluit; licèt Plinius aliam cauſam referat *lib.3 cap.*27. Cùm itaque plurima incommoda ex alui ſuppreſſione contingant,& tractu temporis prolixiora,atque pernicioſiora reddantur,hoc omnia clyſteris vſu remouentur; eſt enim remedium ad varios vſus adinuentum, omnibúſque morbis ſummè proficuum, ac neceſſarium; in quibus enim venter ægrè deſcendit, ac ſtomachus imbecillis medicamenta ad ſubducendam aluum efficacia non ſuſtinet, clyſteria optima ſunt,vt inquit Paulus *lib.1.cap.*44.

Plurima enim mala, quæ in animalis perniciem generantur, propinat ventris retentio;ſequũtur enim ad ventris ſuppreſſionem capitis grauitas,vertigo,ſtomachi ſubuerſio, lancinatio, vomitus, nauſea, proſtratus appetitus, oris ſiccitas,amaritudo,ructus iniucundi,ac viroſi,ſpiritus graueolens,obſtructiones,ſomni ſuſpenſi,inflationes,tormina,voluuli: generátque plenitudines, articulares, podagricóſque morbos: nam, vt ait Celſus *lib.1.cap.8. ex ventre ſuppreſſo oriuntur inflammationes,caligines,capitis dolores, aliáque ſuperioris partis mala increſcunt.*

Tam neceſſarium eſt homini excrementa quotidie deponere,vt glorioſus Auenzoar *in proœmio ſui operis,* in hæc verba prorumpat. *Conuenerunt omnes Medici, quòd in habendo ventrem mollem, conſeruatur ſanitas nutu Dei, &c.* In hunc ſenſum dixit Plin. *lib.* 26. *cap.* 8. magnam eſſe alui neceſſitatem, cuius cauſa, ac beneficio maior pars mortalium viuit;nam cibum capit,continet,conficit,& expurgamentum alimenti,in coctione conſummata diſcretum, & inutilem,terreſtrémque cibi partem magno cum mortalium commodo excernit. Quapropter ſapientes Ægyptij, teſte Herodoto *in Euterpe*, ſingulis menſibus gratia conſeruandæ ſanitatis triduo inteſtina clyſteri abluebant; vt notauit eleganter Langius *lib.* 1. *epiſt.* 80. *de clyſterum vſu.*

Clyſter in vitiis inteſtinorum præſertim craſſorum eſt vtiliſſimus,eò enim integris viribus pertingit: quot ergo ſunt inteſtinorum vitia, tot clyſterum genera ſunt. Alij dolores leniunt, alij morſus & humorum acrimoniam compeſcunt,alij vlcera detergunt, aut ſiccant, alij fluxiones cohibent, alij euocant & expurgant: horum rurſus alij flatus diſcutiunt,alij fæces emolliunt,alij alterant, alij nutriunt: de horum vſu plura diximus *lib.1.in com. hiſt.9.* De illorum vario parandi modo latè agit Mercatus *lib.* 1. *indicat. cap.*3. quo loco plures alias differentias inuenies: nam alij carnem generant, cicatrice obducunt, lumbricos necant, cruſtam inducunt,ſomnum conciliant,& venenis reſiſtunt.

Rurſus clyſter aut eſt mollis & lenis; aut acutus & acris. Ille fæces emollit, attemperat, ſomnum conciliat, nutrit, & citra virium diſpendium, ea quæ in primis viis continentur extrahit. Acris,fortis eſt,& ex medicamentis valde attrahentibus paratur, quo vtimur quando adeſt aliquod ſymptoma,ad quod curantis conſilium ſolùm dirigi debet, aut quando ex profundo corporis attrahere, aut conſopitam facultatem excitare opus eſt. Hic maximè inflammat,perturbat,humores agitat, hepar debilitat, & ad febrem perducit, ex Auic. 4. 1. *cap.* 17. vnde illius vſum periculoſum eſſe monuit Hip *lib. de medic. purg. in fin.* nam purgationis vicem ſupplet; quare ad eius adminiſtrationem vires validas prærequirit, *lib.1. acut. txt.*45. dicens. *At ſi nuper cibato cibus prior non deſcenderit, virtúſque valida fuerit,& floruerit ætas,ſubluere oportet,&c.* Ex qua ſententia notabis, quàm cautus ſit Hip. & quàm longè abſit à temeritate,qui ad clyſteris vſum exigit,vt facultas ſit fortis,& ætas firma. Certè veteres fortioribus clyſteribus vti conſueuerant,& longè plus quàm nunc,infundere, illis mos erat; proinde vires robuſtas expoſtulabant, & illis vt potentiori auxilio fidebant: nam priſci in diffi-

A cilimis morbis ad hoc præſidium libenter confugiebant, ad quod hodierni Medici ſolùm in morbi vrgentia accedere conſueuere: nam etſi nihil acre,aut malignum in ſe habeant, ſatis tamen virtutem exoluunt,& debilitant, ita vt animi deliquium inducant,ex Galen.1.*ad Glauc.cap.*14. Sed iis vtendum eſt in longis morbis, qui ferè à craſſis humoribus oriuntur.

Dubitant auctores, vtrùm clyſter debeat præcedere phlebotomiam? Reſpondet Auenzoar *lib.1.tract.8.cap.*18. vt clyſter non infundatur, niſi vacuata ſint priùs excrementa: & Auic.4.1.*cap.*20.ſic ait. *Caue ne phlebotomes fæce ſicca exiſtente in inteſtinis, ne deferatur in partes principes, & poſt quam fæx humida eſt magis parata fluxui,non phlebotomes, donec natura ſit exonerata vtroque excremento.* Contrariam ſententiam firmat Hip. 4. *acut.* 75. dum inquit: *poſt*
B *copioſam phlebotomiam clyſterem poſtea exhibebis.* Et Auic.1. 4. *tract.2. cap.* 7. facta phlebotomia clyſterem infundendum monet,& 1.3.*tract.2. cap.3.* iubet vt poſt phlebotomiam vtantur Medici clyſteri valdè leui. Nec obſtat,quod Dinus explicat ibi Auicennam, non de clyſteri lenitiuo, ſed de vacuante proprium humorem, quoniam ex exemplis Auic. oppoſitum conſtat. Dic ergo clyſterem ſemper eſſe neceſſarium ante phlebotomiam, dummodò aliquid non adſit, quod cogat nos ad venæ ſectionem properare; nam acumen mali moram non concedit,vt ingenioſè explicat Heurnius *lib. cit. acut.* nam ob procraſtinationem phlebotomiæ ſæpe ſequitur ſiccitas alui: natura enim deonerata humores aliquos excrementitios ad inteſtina detrudit, ad quos expurgandos vtilis eſt clyſter; & hoc modo *in com.* explanat Gal. dicens: *ſi non ſponte deiecerit al-*
C *uus.* Si ergo morbus eſt ſaluber, & minimè periculoſus, præſtat vt præcedat clyſter venæ ſectionem,ne venæ inanitæ ab inteſtinis excrementa, & prauos humores exhauriant: Hoc modo dicebat Paulus *lib.2.cap.*21. cum Auerrhoë *lib.7.collig.*1. ne fiat ſanguinis miſſio niſi poſt corporis mundificationem. Si verò morbus ſæuiat, ſuíque acutie periculum minetur, vt pleuritis, angina, cæteræque internæ inflammationes, tunc poſt phlebotomiam rectè infundi poteſt. De clyſterum vſu, quantitate, qualitate, differentiis,tempore,& modo,conſule inter omnes Trincauellium *lib.1.de compoſ.medicament.cap.*20.

Parauit autem ex muria facta ex aqua piſcium ſalitorum,quoniam cùm calida & acris ſit,ex Gal.1.*ſimpl.cap.*4. validam habet attrahendi vim, cùm enim ſale, & aqua conficiatur, abſtergit, incidit, attenuat,ex Gal. *lib. de atte-*
D *nuant. vict. rat. cap.*11. & demum ſalis effectus præſtat, ex Dioſcoride *loc. cit.* nam ſi acris ſit,& cuti imponatur, eam exulcerat,ex Gal.3.*de temp.*3. Quamobrem vbi dolor vrget,& cætera non proſunt,enemata acria infundere oportet; nam craſſum humorem ab ancha electiuè expurgant, & eradicant. Hunc vſum complet muria: nam pungit, irritat, aperítque ora venarum, & ad dyſenteriam ducit. Audi Dioſcoridem *lib.5. cap.* 6. *infunditur Iſchiadicis veteribus*: & Paulus *lib 7 tit.de muria,* ſic ait: *At ſalitorum piſcium, & oliuarum colymbadum muria valentiùs abſtergit, contra inteſtinorum tormina, & coxendicum dolores clyſtere infunditur,&c.* Auic. ſic habet *lib.2. tract.2. c.*453. *confert dolori anchæ, & Iſchiaticæ, &c.* Ex his collige, petulanter nimis Dalechampium, virum alioqui perdoctum, vocaſſe Plinium ineptum, qui *lib.*31. *cap.* 8. mu-
E riam eſſe pharmacum, ac medicinam arbitratur, dum ſic inquit. *Muria, ſiue illa ſalſugo ſpiſſat, mordet, attenuat, ſiccat, dyſentericis vtilis eſt, etiamſi nonnihil inteſtina corripit, Iſchiadicis; & cœliacis veteribus infunditur, fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ vicem præſtat, &c.* nam Plinius tranſtulit priſcorum verba,quare muria medicamentum eſt.

Ergo ſi dolor inualeſcat, & ex eo vires fatiſcant, quia ob illius acumen,& diuturnitatem ægri in animi deliquia incurrunt, exaniméſque fiunt, ex Galen. 2. *acut.* 48. neceſſe eſt vt illi opitulemur, euacuato humore qui eſt doloris cauſa; quare non conferentibus cæteris, ad clyſterem ex muria accedere neceſſitas cogit, quem humorem à coxa potenter attrahere notauimus *ſuprà.* Nam ſi Galen. clyſterem parat ex muria acerrima, pro contumaci

dyſenteria

dysenteria curanda, 12.*meth.cap.*1. quæ à mordaci, calidóque humore ortum ducit: quam curandi methodum ipse probat *lib.*1.*de humorib. com.*12. *in fin.* subscribunt Paulus *lib.*3. *cap.* 42. Cels. *lib.*4. *cap.*15. Aëtius *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.*45. cur in Ischiade, quæ ab humore frigido ortum ferè habet, hunc clysterem securissimè non administrabimus? quoniam licèt noceat, melior est noxa quàm mors, & maior est vtilitas noxa, quæ illi est postponenda, 1. *aph.* 24. *meth.* 1. Hoc modo in sæua, & periculosa disenteria caustica per sedem infundenda, vt *lib.*2. notauimus, *in com. histor.*35.

Si verò quæras, quid sit muria, quis conficiendi modus, quæ huius nominis notio. Dic, Muria Catoni *lib. de re rustic.cap.*38. est salsilago, salsugo, aqua salsa: nescio an rectè salsedo possit verti. Quidam liquorem ex sale resolutum interpretantur; quem ab aqua salsa separat Columella *lib.*12. *de re rustic.cap.*25. Muriæ conficiendæ modus est aquæ salsæ non primæ quidem, natiuæ, sed arte factæ, siue resolutus ex sale liquor; neque enim aqua marina dicitur muria. Ita Isidorus *lib. etymolog.* 50. dicit. *Muria, quam salamuriam, siue salis muriam vocant, propriè dicitur aqua sale commixta, effectáque gustu in modum salis, in qua aliquid maceratur, siue seruatur. Secundo modo sumitur, & fit ex iure siue liquamine, aut liquore ex piscium mixtione, & vocatur ius piscium*; vnde Plinius *lib.*32. *c.* 4. *monet, Polypum ex sese muriam emittere.*

Ex his omnibus colligitur, duplicem esse muriam, alteram viliorem, quæ ex aqua marina fit; alteram nobiliorem, quæ ex piscibus constabat, & aqua salsa, in quam tamen inderetur varia condimenta ex odoratis herbis, & aromatis. Et quæ ex piscium iure conficiebatur, gradibus suis differebat: nam quæ ex thynno erat magis abiecta, quæ ex scombro præstantior, vt refert Martialis *lib.*13. *epigram.* 109. Hæc fortè thunina est, quam Columel. *lib.*12. *cap.*60. duram muriam appellat, quæ coacta etiam dicitur. Hæc non solùm ex thynno, sed aliis piscibus fieri solet, teste Horatio *lib.*2. *sermon.Satyr.*4.

Quare cùm muria ex piscibus, herbis odoris, & succis conficeretur, fit vt non modò esculentum quid sit, sed etiam pharmacum. Ita laudatur muria capparis: & oleam albam, & portulacam ex dura muria, & quàm asperrima concedi ægrotantibus, imperat Celsus *lib.*2.*cap.*23. Muria verò liquida est, qua olus siccum aspergitur. Alia est muria acida, siue acetum salsum, & quæ thynno condiebatur, & est confectio medica, apud Dioscoridem, *lib.*1.*c.*21. & describit factam ex thynno, aceto, auctore Columel. *lib.*12.*cap.*28. Plutarch. *lib.*6.*sympos.quæst.*2. Si verò hæc omnia penitiùs emedullare aues, consule Marcel. Virgil. *in com.cap.*76.*lib.*5.*Dioscorid.* Hermol. Barbar. 2. *corollario in Dioscorid.cap.*22. Lang. *lib.*1. *epist.*46. & elegantissimum Ludouic. Nonnium *lib.*3.*de re cibar.cap.*42.

Iuuit ergo clyster ex muria paratus, quoniam prouocata est dysenteria, & sanguis crassus & fæculentus ab ancha attractus, per intestina fuit euacuatus: nam dysenteria lato modo sumpta, quamlibet ex intestinis proluuiem designat, ex Gal. 4. *de articul. com.*4. *& lib.*3. *de caus. sympt. cap.* 2. Hoc enim modo furorem sanat difficultas intestinorum, hydrops, aut mentis alienatio, apud Hip. 7. *aph.* 5. Sic morbos plures ex copia sanguinis retenti subortos, qui accidunt in iis quibus artuum aliquis est abscissus, vel exercitationem dimiserunt, dysenteria sanat, hoc est, larga sanguinis excretio per intestina, apud Galen. 5. *de loc.cap.*7. Porrò non est nouum in doctrina Galeni, morbos morbis curari, qui vel illis superueniunt, cum cōmoditate summa à natura excitati, vel ab arte inducti. Hoc pacto rigor febrem ardentem soluit, ex Hip. 4. *aph.* 58. Morbus regius tollit febrem, 4. *acut.* 27. Conuulsionem febris superueniens sanat, 4. *aph.*59. Sic quartana est illius remedium 5. *aph.*70. Sic alui fluxus lippitudinem curat, 6. *aph.*17. Sic lienteria sanat apostema lateris, 2.1.*doct.*2.*cap.vlt.* Deinde morbi ab arte excitati, præexistentes curant. Hac ratione febris arte inducta frigidos morbos sanat, 4. *aph. com.*51. & nos *lib.*1. fusè agitauimus *in com. hist.* 34. Sic morbi ex solutione continui morbos alios curant. Sic punctum neruum totum præscindimus, quia ex punctione conuulsio timetur. Sic arteriam totam abscindimus, vt sanguis ab ea impetuosè effluens compescatur. Sic hydropicum secamus; vrimus empyematicum; cauteria, & fonticulos ad varios affectus curandos in variis partibus corporis excitamus, cum emolumento maximo. Sic alij morbi aliis à natura, vel arte excitatis perbellè curantur, quorum numerū patefacit Vallesius eruditè, vt solet semper, *lib.*8.*cont.cap.*10. & post eum graphicè proposuit Castrensis Lusitanus *in suo eleganti opusculo, Quæ ex quibus, lib.*4.*cap.*8. *&* 9.

HIST. XXXI. RHASIS,
De coxendicis dolore.

Coxendicis dolor, colocynthidis vsu curatur.

*Filius significatoris claudicabat propter Ischiaticam, & noluit clysterizari, sumpsit tamen de pulpa colocynthidis, & quia Ischiatica erat * proportionata, liberatus est. Rhasius* in lib. de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

Licèt in initio doloris Ischiatici purgatio suspecta sit, quoniam impetu, & ebullitione medicamenti humores in partes inferiores debiles decurrunt, quod firmat Gal. *lib.*10. *sec.loc.cap.*2. *& lib. de medic. paratu facilibus cap.*23. §. *Cæterùm coxendicum dolore affectos vomitus, quàm alui deiectio iuuat magis, quòd humorum ad inferiora defluxum retrahat, &c.* quod firmat Auic. 22.3. *tract.*2. *cap.*7. *in init.* tamen declinante malo, & mitescente dolore tutò medicamentum purgans exhiberi potest, vt notat Symphorianus Campegius *lib. de omnibus morbor. different. tit. de dolore coxæ.*

Si tamen hic sit contumax, leuibúsque auxiliis non succumbat, tunc vel fortia administranda, vt Auic. *cit. loc.* edocuit. Hanc priscorum methodum sequutus est Rhasius in curatione hac, dum pro curatione coxendicis, colocynthide vsus est (peculiare priscorum medicamentum) quæ à Mesuë proprio capite dicitur cucurbita syluestris, ab aliis fel terræ, ab Arabibus mors plantarum nuncupatur, eò quòd herbas sibi vicinas, veneni modo interficit, & licèt immensa amaritudine polleat, hæc cæterorum amarorum ritu, à natura non persentitur; illicò enim, & velociter per aluum expellitur, vt notarunt Galenus *lib.*5. *simpl. tit. de colocynthide.* Auic. *lib.*2. *tract.*2.*c.*130. nam sic dicit. *Et propter velocitatem sui exitus ex intestinis, non vltimantur impressiones eius, quæ expectantur ex amaritudine sua.*

Immatura pessima. Venenosissima quæ sola nascitur in planta sua; etsi enim abradat intestina, vasorum ora aperiat, fauces, guttur vehementi incendio vexet, corpus vniuersum inflammet, ventriculum magno dolore vexet, singultum excitet, continuas alui egestiones moueat, vniuersum perturbet corpus, tormina dira inducat, & cruentam deiectionem moliatur, vt referunt auctores omnes *proprio cap. de colocynth.* quam ob causam Curtius, & Marinellus asseuerant *lib.*2. *de vera methodo præparandorum pharmacor. com.*8. *de trochiscis Albandal*: fugiendos esse hos trochiscos, quoniam hoc medicamentum deferunt in quantitate magna: tamen si non sola, sed correcta sumatur, eiúsque malefica vis refrænetur mixtura cum aliis cardiacis, quæ non solùm eius malitiam retundere nata sunt, sed lentore glutinandi vim habent, eiúsque furiosos impetus coërcent, vt mastiche, & Gallia moschata, vt Mesuë docuit, & Manardus firmat *in com.* plurimis morbis diuturnis, & desperatis remedio est.

Hoc enim medicamentum auctoritate Actuarij *lib.*5. *de compos. medicam. tit. de colocynthide*, pituitam, bilem, humorem mucosum expurgat, & in neruosis partibus

tenaciter

tenaciter impactum peculiariter exhaurit. Propinatur in omnibus quæ caput obsident incommodis, coli coxæque cruciatibus, orthopnoïcis,conuulsis, & omnibus frigidis thoracis affectibus commodissimè auxiliatur. Auic.*loc.cit*, sic ait: *solutione educit phlegma grossum ex iuncturis, & neruis propriè, & soluit etiam choleram, & confert colicæ humidæ,&c.* Inditur, Dioscoridis testimonio *lib.4. cap.158.* clysteribus & balanis. Frequentior eius hodie est vsus in hiera Diacolocynthidos, & si præparetur, vt decet,& docet Aëtius *tetrab.1. serm.1. cap.84.* potentissimè humores etiam nigros, & terrestres educit; & sic morbis melancholicis remedio est, & adeò perturbat; vt non solùm per os sumpta, verùm naribus admota immodicè ventrem conturbet, quod Brasauolo contigit coram matre, & sorore eam manibus tractante: nam ipsum ex solo attactu, illas ex solo odore adeò solutas fuisse scribit, vt nullus illorum fuerit, cui decies venter magna perturbatione non deiecerit.

Prisci plurimis violenter expurgantibus medicamentis vsi sunt, non quòd mitibus carerent, vt multi opinantur falsò, vt suprà *in com. hist.14.* notauimus, sed vt morbos rebelles,qui aliis clementibus curari non possunt,fortibus auxiliis persanarent; extremis enim morbis extrema remedia congruunt: de horum classe sunt elleborus, scammonium, cucumis syluestris, thlaspis, euphorbium, cataputia, elaterium, & alia; sed in curandis morbis pertinacibus articulorum excellit cætera colocynthis, quoniam pituitam, & bilem euacuat: qui humores in hoc fæuo morbo redundant: crassus humor compactam articulorum substantiam penetrare nequit sine bile, quæ vt vehiculum, viam ad remotissimos,& densissimos artus aperit: quare cùm pharmaca in hoc affectu accommoda, necesse sit vt bilem, & pituitam euacuent, idcircò præstat colocynthis. Hoc perbellè monuit Auic. 22. 3. *tract. cap.8. in initio*, dum sic inquit. *Oportet vt in eis non educant phlegma solùm, immò cum cholera: nam cùm iis solùm phlegma solutione educitur; iuuantur statim, & redit cholera, & facit currere ad membrum phlegma vice alia, &c.* Qua causa Epiphanius *in sua empirica chymica, litera C.* in anchæ dolore expurgantia approbat, parata ex iis medicamentis, quæ bilem, & pituitam euacuant;& hoc consilium communis Medicorum sententia probat.

Colocynthis eligenda,fœmina, magna,exactè matura, alba,læuis seu glabra; quò enim leuior,eò melior; collecta automno,ex agro laxo,arenoso, libero,quum languescente virore cœperit in luteum mutari colorem, & constet medulla interiore albissima,rara leui.

De quantitate, qua debet exhiberi, variant auctores. Mesuës exhibet à filiquis sex ad decem Actuarius solius scrupuli quantitatem offert. Dioscorides quatuor obolorum pondere porrigendam censet.

De trituratione aliquid addendum. Cùm vtendi tempus instat, vel aliis medicamentis est permiscenda, ab interaneis granulis, & exteriore cortice expurgetur, sic vt pulpa pura relinquatur: ita docuit Serapio *cap. 272.* Mesues, & Actuarius tenuissimè triturandam præcipiunt, vt eius vis malefica, dum multum in puluerem euolat, obtundatur, & permeet citiùs per intestina. Si enim portiones eius crassiores fibris ventriculi, & spiris intestinorum adhæreant, fauces exulcerant, quod Paulus asseruit *lib.7. cap.4.* Audi Auic. *loc. cit. Et oportet vt in eius trituratione ad summum perueniatur, & ne decipiatur aliquis credendo, quòd ipsa sit valdè trita, pars enim minima eius in sensu, cum inuenit humiditatem, inflatur, & adhæret parietibus stomachi, & inuolutionibus intestinorum, & apostemat. Quare oportet vt cùm teritur, hydromel infundatur, deinde siccetur, & conteratur, &c.* De colocynthidis efficacia, & viribus,consule Fallopium *tract.de medic. purgantib. cap. 51.* Massariam *eodem tract.cap.26.* Costæum *in Mesuem.* Mathiol.*ad cit.cap. Dioscorid.* Nicolaum Fontanum Medicum eximium *in suis instit. pharmaceuticis, in com.trochisc. alhandal, sect.10.c.3.*

* * *

QVÆSTIO XLIV.

Vtrùm morbi improportionati sint periculosiores proportionatis, vt prædixit Hippocrates.

COMMENTARIVM.

Proportionata.] Esse morbos similes dissimilibus securiores, vniuersus Medicorum chorus, in quorum ore nullum est frequentius axioma, cum suo Magistro Hipp. constanter asseuerat: subscribunt Græci, Arabes & Rhasis in hoc loco confirmat; licèt renuant multi pluribus argumentis muniti, quæ referunt Gentilis *in extrauagantib. quæst.50.* Conciliator *in appendice, dif.74.* & expositores *in cap.8. fen.2.1. doct.1. Auic.* & interpretes *ad aph.34. lib.2. Aph.Hipp.* explicuit etiam Vallesius *lib. vlt. cont. cap. vlt.* sed illi ita perplexè & confusè; hic ita succinctè & breuiter,prout arduum negotium & necessarium expostulat, vt nisi plura alia firmissima in propatulum referamus, tìmeam ne Hippocratica sententia absurdissima videatur, & minimè omnium demonstrari possit, vt scitè notauit Heurnius,acutissimis *in com.citati Aph.*

Ergo audi scientissimum senem, qui sic loquitur: *In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut consuetudini, aut anni tempori magis conuenit morbus, quam vbi nulli istorum congruit.* Probat & explicat eleganter hoc pronuntiatum Galenus *lib.7. meth. cap. vlt. & lib.1. prog.7. & lib. 3. prog. 39.* nam morbi proportionales ex minori causa generantur: sic dicebat Gal. 3. *de caus. puls. cap. 4. ante med. qui habitu sunt valenti, & rarò in morbos incidrunt, si incidant in morbos, periclitantur.* Ex hoc loco desumpsit Auic. 1. 4. *tract. cap.28. §.Et scias quòd quando infirmantur sani paucæ infirmitatis, significat mortem.* Idem docuit Arist. *lib.1. probl. 28. §. Quod idem in athletis, & in iis qui secunda valetudine esse solent, licet perspicere; aut enim nullo modo premuntur, aut pressi celeriter è vita decedunt; quippe qui nisi magna cum causa ægrotare nequeant.* Explicant *in com.* Guastauinius, & Septalius vbertim. Nec obstat, quòd *lib.5. probl. 22.* asserat corpora commensurata faciliùs ægrotare, quoniam loquitur *eo loco* de corporibus mollibus, raris, & delicatis. Hoc modo febres acutæ in senibus sunt periculosæ valde, ex Hipp. *lib.1. aph.14.* & Galenus *in com.* sic ratiocinatur. *Ob hanc igitur causam neque senes magna ex parte febricitant acutas febres, sicuti iuniores, & siquando, quamuis rarenter, talis iis accidat febris, qualis iuuenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Indicio enim est, immensam quandam esse causa febrem facientis magnitudinem.* Pari ratione in hyeme febris si accidat, periculosior est, quàm in æstate, ex Aristot. 1. *probl. cit.*

Sed contra hanc doctrinam primò sic insurgo. Corpora impura,& quæ obstructionibus scatent,facile incidunt in pestilentem febrem, & difficulter ab ea sanantur; contrà corpora pura difficile corripiuntur à pestilenti febre, & ab ea facilè liberantur,vt constat ex Gal. *lib.1.de dif.feb.4.* Sed febris pestilens est proportionalis impuris corporibus,& in iis difficiliùs curatur, quàm in puris, quibus est improportionalis Ergo morbi improportionales non sunt proportionatis periculosiores.

Secundò. Conuulsio sicca, est proportionalis iuueni, qui siccus est, & improportionalis puero, qui est humidus. Sed in iuuene est periculosior quàm in puero,qui ab ea solet liberari; in iuuene verò est letalis, ex 3. *prog.14.* Auic.2.3.*tract.1.cap.2.* ergo,&c.

Tertiò. Pulmonia biliosa magis est proportionalis pulmoni, quàm pituitosa, quia pulmo pars calida est, & ex sanguine subtili, spumoso, & bilioso nutritur. Sed biliosa est periculosior pituitosa. Ergo. Maior est certa. Minorem probat Auic. 11. 3. *tract. 4. cap.10.* nam in biliosa pulmonia adest maior febris, vrgent vehementia symptomata. Confirmatur ampliùs, quoniam inflammatio calida magis est proportionalis cordi, quàm frigida, & velociùs interficit, vt docuit Auic 11.3. *tract. 1. cap.*

Quartò. Apoplexia morbus est hyemalis, Sed hæc citiùs

citiùs internecat hyeme, quàm in æstate. Ergo. Minor probatur: nam apoplexia necat suffocando, & frigiditas hyemalis coarctando canales, per quos spiritus ad partes sentientes deferri debent.

Quintò. Quartana est morbus proportionalis autumno, & improportionalis æstati, ex Gal. 2. *crif. cap*. 4. & alibi passim. Sed quartana æstiua meliùs curatur quàm autumnalis, ex Hipp. *lib*. 2. *ap*. 25. *æstiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ, & maximè quæ hyemem attingunt*. Igitur morbus similis, & proportionalis deterior est, & difficiliùs curatur.

Sextò. Morbi frigidi partibus frigidis sunt similes, & tamen deteriores sunt quàm calidi: nam frigiditas partibus frigidis est inimica caliditas autem vtilis, & amica, ex Hipp. 5. *aph* 18. Igitur.

Septimò. In natura calida morbus calidus facilè, & promptè generatur. Igitur difficulter curabitur, & deterior erit. Patet sequela: nam quidpiam cùm vnico motu facilè mouetur, contrario motu difficulter mouetur: ita grauia quia facilè descendunt, difficulter ascendunt; contrà leuia. Igitur si partes calidæ, quia promptè incalescunt, facilè incidunt in morbos calidos, difficulter auxiliis frigidis curantur. Ob hanc causam morbi calidi difficilem curationem habent. Confirmatur, quia biliosо, & pituitoso æqualiter febricitantibus, frigidiora præsidia conueniunt bilioso, quàm pituitoso propter resistentiam maiorem. Igitur morbi similes, & difficiliùs curantur, & sunt deteriores.

Octauò. Sicut morbus calidus est proportionalis naturæ calidæ, sic & frigidus; & sicut frigidus est improportionalis, sic & calidus. Igitur ratio maioris, aut minoris periculi, non est petenda ex similitudine, aut dissimilitudine cum natura. Patet antecedens: nam sanitas naturæ calidæ consistit in mediocritate quadam, quæ sicut corrumpitur per excessum caloris, & fit morbus calidus, sic corrumpitur per remissionem caloris, & excessum frigoris. Igitur & morbi frigidi, & calidi eadem est ratio, quoniam vterque æqualiter corrumpit naturam: & sicut in morbo calido natura redit ad pristinam statum, sic in frigido. Ergo in proportione, & improportione æqualis est ratio.

Nonò. Raucedo, & grauedo senibus similis est, & in illis non curatur ex Hipp. 2. *aph*. 40. & iuuenibus est dissimilis, & tamen in illis curatur. Ergo.

Decimò. Tabes est proportionata tabidis. Sed in illis plus habet periculi. Ergo. Sic enim habet Hipp. *lib*. 1. *epid. sect*. 1. *com*. 18. *Maximè verò moriebantur, quorum natura vergebat ad tabem*.

Vndecimò. Acciditas in naturis calidis & siccis, rarissime accidit, & minùs nocet, licèt sit dissimilis, ex Gal. *lib*. 8. *meth. cap*. 5.

Duodecimò. Febris ardens in Indo, & Æthiope est multò periculosior, quàm in Anglo, quoniam illi sunt debilis virtutis, Angli verò fortes. Sed illis vtpote calidioribus est proportionalis. Ergo.

Hæc tamen fortissima tela vt extricare possis, notabis primò: Vocari morbum proportionalem dupliciter, vno modo formaliter, sic morbus calidus naturæ est proportionalis. Dicitur alio modo virtualiter, quando videlicet ratione alicuius dispositionis facilè generatur; veluti conuulsio sicca pueris est proportionalis, non formaliter, sed virtualiter, quia eorum substantia est tenella, & mollis. Nota secundò: Morbum proportionalem posse esse æqualem improportionali, vel secundùm sensum, vel secundùm rei naturam. Nota tertiò: Hanc quæstionem intelligendam esse, seruata in omnibus paritate, præterquam in sola proportione, vel improportione, in qua fit comparatio: hæc enim est lex comparationis, vt in omnibus paritas obseruetur, præterquam in eo in quo comparantur, vt asserit Galenus *lib*. 2. *de temper. cap*. 2. agens de calore pueri, & iuuenis, & 3. *de alim. facult. cap*. 2. agens de carnibus, & eas inter se comparans. Nota quartò: Morbum aut esse materialem, aut immaterialem: Ille est qui pendet ex materia, tanquam ex causa efficiente, & non tanquam ex causa materiali; quia

A morbus est accidens, & cùm sit accidens, est forma simplex carens causa materiali, & solùm habet materiam subiectiuam cui inhæret, vt Galenus docuit *lib*. 7. *meth. cap*. 8. Immaterialis est, qui non pendet ex materia, sed solùm qualitas est, partibus tanquam subiecto inhærens. Vltimò nota: Morbum vocari periculosum, aut quia sua magnitudine, vel malignitate periculum vitæ minatur, aut quia difficulter curatur: difficultas autem curationis accidit, vel quia morbus est in habitu, vel propter imbecillitatem virtutis, quæ adæquata remedia non tolerat, vel complicationem contrarij affectus, qui curationem impedire solet.

B His præhabitis sit prima conclusio. *Morbus improportionalis materialis, seruata paritate in robore virtutis, in magnitudine, in malignitate, plus habet periculi, quàm proportionalis*. Hæc conclusio explicatur per suas partes. Dictum est, quòd debet seruari paritas in robore virtutis, quoniam morbus proportionalis cum virtute languida periculosior est, quàm cum robusta: nam ob virtutis debilitatem, quilibet morbus tam proportionalis, quàm improportionalis, periculosior est, vt firmat Auic. 2. 1. *doct*. 2. *cap*. 4. Debet seruari paritas in magnitudine, & malignitate, quoniam sine dubio tertiana vehementissima, acutissima, & maligna, periculosior est in homine bilioso, cui est proportionalis, quàm tertiana remissa, & mitis in homine pituitoso, cui est improportionalis. Et conuulsio sicca in iuuene, & respectu neruorum, est proportionalis, & est deterior, ac periculosior conuulsione humida, ex natura sua.

C Deinde prædictæ conclusionis ratio in eo consistit, quòd morbus improportionalis materialis difficiliùs soluitur, & maiorem habet causam quàm proportionalis; quia si vterque morbus sit æqualis secundùm sensum, improportionalis multò maior existit, cùm in eo multò maior sit recessus à naturali statu; & quantus est recessus, tanta debet esse reductio ad pristinam naturam, si morbus curari debet, vt aduertit Galenus *lib*. 7. *meth. cap. vlt. in princip*. nam curatio nihil aliud est, quàm affectus præter naturam præsentis in naturalem habitum mutatio, auctore Gal. *lib*. 9. *meth. cap*. 4. maiori igitur, & diuturniori alteratione curabitur. Et quando non est æqualis secundùm sensum, sed secundùm rei naturam, ita vt æqualiter ab statu naturali recedat, tunc non proportionalis habet maiorem & efficaciorem causam, quia morbus proportionalis promptè generatur à causa morbosa; nam multa,

D aut exigua est resistentia, quæ ex leui, & parua causa poterit generari: contrà verò morbus improportionalis non generatur promptè, quia est magna resistentia, & maiorem, & efficaciorem causam prærequirit; ideò morbus improportionalis habet plus periculi.

Hæc doctrina non solùm veritatem habet in morbis vt seruant proportionem, vel improportionem cum natura, ætate, anni tempore, regione, & corporis habitu, sed etiam in symptomatibus, & aliis quàm plurimis. Symptomata enim quando sunt proportionalia, minùs sunt periculosa, improportionalia verò deteriora. Sic in homine composito, & modesto iracundia, & ferocitas est pessima; quia significat delirium: & in taciturno loquacitas est periculosa, quia improportionalis. Contrà verò in iracundo, & loquaci, modestia, & taciturnitas, mala: sic notat

E Hipp. 2. *prog*. 9. & 1. *epid. sect*. 3. *text*. 1. dum explicat quomodo morbi sint cognoscendi ex ægrotante.

Sic in febre ardenti sitis vehementia, quum illi sit proportionalis, paruum habet periculum; illius verò defectus, & priuatio, reproba valde; nam vel mentis læsionem, vel facultatis extinctionem portendit, ex *lib*. 2. *prorrhet. text*. 22. *sitis in acutis non ex ratione leuans, mala*: & *lib*. 3. *epid. sect*. 1. *text*. 5. in historia Hermocratis, & *sect*. 2. *text*. 3. in historia filiæ *Euryanactis*, modò tussis non adsit leuiter irritans, ex Hipp. 4. *aph*. 54. Sic facies cadauerosa, quam describit Hipp. 1. *prog. text*. 5. in iuuene acutè febriente, & in principio morbi, pessima; in sene verò extenuato, ex morbi magnitudine, diuturnitate, alui fluxu, vigilia immoderata, minùs periculosa, vt bellè notabat Gal. 12. *meth. cap*. 6. Sic morbi consueti minus habent

habent periculi,& minùs lædunt, diſſueti ob cauſas contrarias, periculoſiores, ex Auic. 16. 3. *tract.* 1. 2. *prope fin.* dum aſſuetos paſſioni cholericæ minùs periclitari affirmat. §. *Et illa cholerica paſſio,cuius cauſa eſt corruptio cibi, incolumior eſt ea, cuius eſt frequentia corruptionis poſt corruptionem, &c.* Sic primiparæ ob inaſſuetudinem magis læduntur,vt docet Hipp. *lib. de natur.pueri, num.*11. §. *Caeterùm maximè laborant, ac dolent in partu, & partus purgationibus, mulieres primiparæ; & quæ rariùs pariunt,magis dolent, quam quæ ſæpius, &c.* Similiter illi qui dolorem colicum, nephriticum, arthriticum, aut alterius partis frequenter experiuntur, minùs dolent & læduntur, illis qui de nouo experiuntur dolores. Cur autem morbi conſueti, minùs graues ſint,explicant Argenterius *lib.*2. *aph.*49. Valleſius *lib.*8. *cont. cap.*5.

Secunda concluſio. *Morbus proportionalis alicui diſpoſitioni præter naturam, plus habet periculi, quàm improportionalis.* Iuxta hanc doctrinam febris peſtilens in impuris corporibus plus habet periculi, etiamſi illis ſit proportionalis; & tabes in iis quorum natura vergit ad tabem, eſt periculoſior; & vlcera in hydropicis difficiliùs curantur, licèt ſint illis proportionalia. Probatur concluſio: quia ſicut morbus facilè generatur propter diſpoſitionem illam præter naturam, ſic difficiliùs ſoluitur; quia diſpoſitio illa manet, & non habet virtutem corrumpendi morbum, ſed fouendi, & augendi: & hoc inſinuauit Galenus 2. *aph.* 33. vbi docet Hippocratícam ſententiam eſſe intelligendam de natura, vt dicit temperiem, & non vt ſignificat conformationem; quoniam vitioſa conformatio manet, fouens & augens morbum; at verò temperatura non manet, quia immutatur in ægritudine, & in reditu ad ſanitatem, & temperies habet virtutem corrumpendi morbum; cùm enim conſiſtat in omnium qualitatum mediocritate, eſt cauſa vniuerſalis curationis omnium morborum, & ideò Hipp. *lib.*6. *epid. ſect.*5. *text.*1. naturam vocat morborum medicatricem, quia tanquam aduerſatrix omni morbo opponitur ex Gal. *lib.* 11. *meth. cap.* 3. hæc eſt cauſa, ob quam alij morbi citra externorum præſidiorum opem ſoluuntur, vt monuit Gal. 11. *meth. cap.* 1. dum aſſeruit fortunam, artem, & artificem operari mediante materia præſidiorum, naturam verò per ſe operari, licèt ars ſæpe illi opem ferat, dum remedia medica adaptat. Sicuti enim aqua calida redit ſponte ad frigiditatem priſtinam remota calefaciente cauſa, ſic partes tam ex morbo calido, quàm frigido ad priſtinam naturam redire ſolent, ab intrinſeco, remota alterante cauſa, quam ſæpe natura remouere ſolet.

Tertia concluſio. *Morbus immaterialis proportionalis plus habet periculi,& difficiliùs ſoluitur,quàm improportionalis.* Patet concluſio: nam febris hectica primæ ſpeciei, quæ ſæpe ſolet curari,meliùs ſoluitur in hyeme,quam in æſtate: in morbo enim immateriali, ratio difficilis curationis non eſt petenda à magnitudine cauſæ, nam ea caret; neque ex magnitudine, quoniam tam morbus improportionalis,quàm proportionalis debent ſeruare paritatem in magnitudine,vt dictum eſt;ſed difficultas curationis emanat ex eo, quòd morbi ſicuti ad ſimilia benè ſe habent in generatione, ſic malè in ſolutione: contrà tamen aliqui ad contraria malè ſe habent in generatione,hoc eſt,difficulter generantur, & benè ſe habent in ſolutione, quia facilè curantur: nam vnumquodque à ſimili conſeruatur & augetur, à contrario corrumpitur, *vt lib.*3. *Aph.com.*3. monebat Galenus.

Modò argumenta ſoluenda, quorum explicatio ex dictis facilè conſtat. Ad primum,reſponde ex ſecunda concluſione, febrem peſtilentem proportionalem eſſe impuris corporibus,& ſicuti propter impuritatem, quæ diſpoſitio eſt præter naturam, facilè in illis generatur, ſic difficulter ſoluitur.

Ad ſecundum. Conuulſio ſicca proportionalis eſt pueris,non formaliter, ſed virtualiter, & iuuenibus improportionalis exiſtit, licèt denominatiuè proportionalis appareat: nam puerorum ſubſtantia cùm calida & humida ſit,tenella,& mollis,facilè reſoluitur,& exiccatur: contrà

A iuuenum ſubſtantia cùm ſit compacta, & ſolida, ac reſolutioni reſiſtens, difficiliùs exiccatur, & conuellitur, quia conuulſio ſicca ſiccitatem conſequitur, quæ ad euacuationem ſubſtantiæ neruorum ſubitò introducitur. Deinde conuulſio ſicca ineptè cum humida comparatur, quia natura ſua eſt deterior, & periculoſior, & ſic non ſeruatur paritas,quam eſſe obſeruandam ſuprà retulimus, quando morbus proportionalis, & improportionalis comparantur in magnitudine, & malignitate; qua ratione perperam in homine bilioſo comparatur febris ardens cum febri pituitoſa,quum impares ſint magnitudine, & periculo: nec enim debent comparari duo morbi impares cum vna natura, ſed vnus ac idem morbus debet comparari cum diuerſis naturis; ideò febris ardens in homine bilioſo,& pituitoſo conferri debet,& febris ſimiliter pituitoſa

B in homine bilioſo,& pituitoſo; hoc enim inſinuabat Gal. *lib.*2. *aph.* 34. & notarunt *ibi* Brachelius, & Vega *in com. lib.*3. *progn.*39.

Ad tertium. Hoc modo pulmonia bilioſa non eſt comparanda cum pituitoſa, quia eſt deterior, & periculoſior, grauioráque infert ſymptomata; ſed ſolùm pulmonia bilioſa conferenda eſt in pulmone calido, vel frigido: & pituitoſa non eſt comparanda cum bilioſa, ſed in pulmone calido, vel frigido. Eodem modo inflammatio calida cordis non debet comparari cum inflammatione frigida ipſius, quia acutior eſt, & velociùs interficit, ſed ſolùm inflammatio calida debet comparari in corde calido, & in corde frigido; in illo enim non ita velociter interficit.

Ad quartum. Ex dictis apparet, quomodo argumen-

C tum de apoplexia nihil concludat: nam apoplexia velociùs interficit æſtate, quàm hyeme, quoniam cùm internecet ob reſpirationis defectum, & in æſtate vſus eſt magis adauctus reſpirationis,ita minùs durãt Apoplectici,& citiùs moriuntur: nam ex vehementia læſionis reſpirationis,colligit Galenus magnitudinem affectus, 2.*aph.*42. & 3. *de loc. affect.cap.*7.

Ad quintum. Obiectio illa de quartana, nulla eſt: quoniam febris quartana proportionalis eſt æſtati: humor enim melancholicus ex quo generatur,efficitur etiam per modum aduſtionis à calore immodico: ideò ob aduſtionem flauæ bilis & ſanguinis,æſtate inualeſcere, & generari ſolet, & quia faciliùs concoquitur, & euacuatur humor melancholicus genitus per aduſtionem, quàm ille qui producitur per ſubſidentiam, ex eo æſtiuæ quartanæ

D faciliùs ſoluuntur. Accedit etiam temporis natura, quæ maximè iuuat reſolutionem humoris, caliditas nimirum humorem craſſum extenuans,pororum cutis apertio, maior corporis diſſlatio; ob quas cauſas tranſpirat natura & diſcutitur humor.

Ad ſextum dic. In partibus frigidis duplex temperamentum reperitur, alterum natiuum, contractum ex primordiis generationis, & hoc frigidum eſt; alterum eſt influens, ob præſentiam ſanguinis, ſpiritus, & humidi natiui, quo actu calent. Vtrumque temperamentum ſeruari debet: calidis actu, frigidis potentia; nam ſi actu frigida adhibeas, exiguum calorem partium extingues; vnde morbus frigidus non abſolutè proportionalis dicitur partibus frigidis, nec morbus calidus improportionalis: & quia difficile eſt excogita-

E re materias, per quas actus iſte perficiatur, ideò Reſpondeo ſecundo modo, neruum, & reliquas partes frigidas non eſſe conſeruandas per ſimilia, ſed potiùs præſeruandas, & corrigendas contrariorum vſu; ex ſimilium enim vſu periclitantur ne congelentur, & parua earum caliditas euaneſcat,& exhalet. Tertiò ſolue,quòd ſicuti quando concurrunt contrariæ indicationes, via media curationem inſtituere debemus, vtrique condonando, licèt vrgentioris habeamus rationem, altero non neglecto; ſic quia in partibus frigidis contrariæ indicationes concurrunt,& ad conſeruationem vitæ,functionéſque obeundas caliditas actualis magis neceſſaria ſit, ideò frigidis partibus non admouemus frigida, neque temperata, ſed quæ modicè calida ſunt. Quòd ſi aliquando vehementer calida applicamus, eſt cauſa, vt illa tenuitate ſua partium frigidarum

frigidarum substantiam solidam, & compactam penetrare queant.

Ad septimum dic. Quòd quando primus motus est naturalis, & contrarius est violentus, tunc res quæ facilè vnico motu mouetur, difficulter mouetur motu contrario, vt constat in grauibus, & leuibus. Verùm si primus motus est violentus, & contrarius naturalis, sicuti difficilè primò mouetur, sic facilè contrario motu solet moueri. Tunc sic, quando natura calida, quia promptè incalescit, facilè incidit in morbum calidum, quando refrigeratur, vt redeat ad naturalem statum, hic motus non est violentus, sed naturalis. Igitur sicut facilè corripitur morbo calido, sic facilè ab eo sanari solet. Sed hæc solutio non videtur esse congrua menti Galeni: nam hic 3. *aph.* 3. dicit, morbos ad similia in generatione bene se habere, in solutione verò malè, hoc est, morbos facilè generari, difficulter resolui. At verò male se habere in generatione, & bene in solutione, hoc est, tunc difficilè generari, & facilè solui, quia vnumquodque à suo simili incitatur, & conseruatur, & à contrario augetur. Igitur morbus calidus in natura calida, in tempore calido facilè generatur, & difficulter curatur: contrà tamen morbus frigidus difficulter generatur in illis, & facilè curatur. Hæc erat obiectio Dioclis, quam adducit Galenus 2.*aph.* 34. vbi docet, Dioclem, & alios fuisse deceptos, existimantes hac ratione febrem ardentem hyeme generatam faciliùs sanari, quàm eam quæ fit æstate, ignorantes febrem ardentem hoc tempore factam, maiorem, & vehementiorem habere causam: nam si temporis contrarietas non potuit vincere causam, neque impedire generationem febris ardentis, multo minùs poterit febrem iam factam soluere. Si enim febris ardens generetur æstate, & fiat subitò deinceps mutatio ad constitutionem frigidam, tunc vtraque constitutio vtilis est, prima velut signum, quia significat ex minori causa ortam fuisse, secunda vtilis est, veluti causa curatoria febrem corrigens.

Hæc doctrina non videtur omni ex parte satisfacere obiectioni: nam si in morbo proportionali minor est causa, si hæc semper augetur, difficiliorem habebit curationem; at verò morbus improportionalis, etiamsi maiorem habeat causam, hæc aliunde corrigi potest. Quo pacto dicendum est, vt rectè Hipp. & Galeni intelligatur doctrina, hos auctores 3. *aph.* 3. tantùm agere de habitudine naturarum, ætatum, & morborum ad anni tempora, regiones, & victus rationem. Et intemperatæ naturæ in contrario tempore, contraria regione, & victus ratione contraria, rectè se habent; at verò in similibus, quoniam intemperantia intenditur, malè viuunt, & ægrotant: sola temperata & symmetra natura, & ætas, similibus bene afficitur; nam hæc solùm sui conseruationem desiderat: reliquæ verò naturæ intemperatæ potiùs sunt præseruandæ, & reducendæ, quàm conseruandæ. Sic etiam morbi ad contraria tempora, & loca, & victus genera malè se habent in generatione, quia rarò & difficulter accidunt, & bene se habent in solutione, quia magis ac magis intenduntur: at verò in generatione bene se habent: nam facilè solent generari, quia similes sunt. Non agit ibi Hipp. de habitudine morborum ad naturas, & ætates, quoniam de hac egerat suprà *lib.* 2. *aph.* 34. in quibus morbi similes sicuti facilè generantur, sic facilè soluuntur; natura enim morbum iam genitum non incitat, immò cùm expetat redire ad naturalem statum, & se conseruare, morbum, siue sit similis, siue dissimilis, corrumpere contendit.

Insuper aduerte, quòd morbus similis tempori, aut regioni minus habet periculi, & faciliùs curatur, modò legitima, & recta curatio administretur, in qua semper aër ambiens debet esse contrarius, & dissimilis morbo: nam, vt Galenus docet *lib.* 9. *meth. cap.* 14. quando concors & similis est morbo, semper est causa morbifica augens morbum, & quando discors & dissimilis, ex præsidiorum numero vnus est; quare præcipit semper aërem immutare, *lib.* 10. *meth. cap.* 8.

Ad Octauum. Natura calida non minùs corrumpitur morbo calido, quàm frigido; & sicuti natura contendit corrigere morbum frigidum, sic etiam calidum; nam dum egreditur natura extra proprios limites, siue excedente calore, siue adaucto frigore, semper appetit reditum ad naturalem statum: morbus tamen frigidus in natura calida, quia improportionalis est, difficiliùs curatur, non quia minor sit propensio naturæ in morbo frigido, quàm in calido, sed quoniam insinuat maiorem causam calefacientem propter maiorem resistentiam: quando enim morbus calidus, æqualis secundùm rei naturam, producitur in natura calida, & natura frigida, sine dubio est maior causa in natura frigida, quàm in calida, & maior resistentia non potest vinci, nisi à maiori causa.

Ad nonum. Respondet Gal. 2. *aph. cit.* dicendo, quòd aliud est raucedines, & grauedines esse periculosas, aliud non concoqui. Dic secundò, quòd non seruatur paritas in virtute, & ideò dicit Hipp. in valde senibus, in quibus ob imbecillitatem virtutis morbi omnes sunt periculosissimi, quoniam, vt dicit Auic. 2.1. *doct.* 2. *cap.* 4. *in initio: In valde debili proportionale, & improportionale lædit.*

Ad Decimum dic, quòd ibi Hipp. per naturam, intelligit temperiem, non verò conformationem, aut habitudinem corporis: nam conformatio, sicuti est causa vt morbus similis generetur, sic etiam est causa conseruationis illius: & nostra quæstio solùm reducenda est ad morbos in temperamento; nam morbi in conformatione etiamsi magnitudine sint æquales, semper tamen difficiliùs curatur proportionalis, vt constat in tabe, cuius curatio debet fieri spuitione, quæ difficilior est in his quorum natura vergit ad tabem, ob thoracis debilitatem, & angustiam. Ex iis patet Vallesium *loco cit.* sedulò reprehendentem Galenum, & infrà petulanter nimis, Brachelium, (hunc enim tacitè citat) esse dignum reprehensione, nam Galenum vocat immemorem, falsum Hipp. interpretem, non diligentem: non taxo illius ingenium, sed superbiam, licèt enim sit perdoctus, in exprimenda mente Galeni cæcutit, & sub mandragora obdormiuit: neque enim Galenus ineptè, vt ipse falsò sibi persuasit, Hipp. textum adduxit: quoniam Hipp. eo loco non solùm asserit in ea tempestate frequenter tabem accidisse, & in his præcipuè quorum natura vergebat ad tabem, sed, vt *textu* 19. addit, maximè moriebantur illi quorum natura vergebat ad tabem.

Ad vndecimum dic, cruditatem acidam interdum fieri ob intemperiem ventriculi, sæpe ob alimenti malitiam. Galenus autem *eo loco* non loquitur de aciditate illa quæ fit vitio ventriculi, sed ex vitio alimenti, ob ipsius immodicam quantitatem, aut qualitatem, in qua solùm causa nocens consideratur, & non similitudo, aut dissimilitudo morbi. Ob hanc causam succus acidus plus nocet in naturis calidis & siccis quàm succus amarus, quoniam corpora lapsa à similibus plus læduntur, ex Gal. *lib. art. med. cap.* 63.

Ad vltimum dic, in Indis, Æthiopibus, & Anglis non seruari paritatem in virtute, quod ad veritatem quæstionis necessarium est, vt suprà in notabili tertio monuimus. Hoc modo intelligendus Auic. 2. 3. *cap.* 11. *in fin.* dicens: *tremorem lateris sinistri esse peruersum:* & 22. 3. *tract. cap.* 24. *ante med.* asserens, Ischiaticam in latere sinistro esse difficiliorem, quàm in dextro, licèt morbus sit magis proportionalis partibus sinistris, vtpote debilioribus; tamen in virtute, & robore non seruatur paritas, quoniam partes dextræ sunt robustiores sinistris. Idem iudicium ferendum est de Hemicrania, Angina, colico dolore, nephritico, podagra, paralysi, & aliis qui latus vtrumque infestare solent: nam orti in parte sinistra sunt difficiliores. Lege Santorellum doctissimum *lib.* 10. *antepraxi, cap.* 19.

HISTOR.

HISTOR. XXXII. GALENI, De ischiadico dolore.

Coxendicis dolor à sanguine ortus vena secta curatur.

Memini me ischiadas, siue coxendices vno die facta ex crure euacuatione curasse, nimirum vbi non ex frigore, sed impletis sanguine, quæ in coxa sunt, venis prouenissent, &c. Galenus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 18. in fin.

Excitatus est in quodam vicino meo, cuius complexio erat cholerica, dolor Anchæ: & facta minutione in vna manu mitigatus est dolor ipsius, & excitatus est in ancha alia: & sic post quatriduum facta minutione de manu, mitigata est pars maior doloris, tamen per biduum conualuit perfectè. Rhas. 26. cont. tract. 1. cap. 2.

PARAPHRASIS.

Oriri quandoque coxendicis dolorem à sanguine in hanc coarticulationem delapso, suprà citati auctores memoriæ prodiderunt. Auicenna *loco cit. cap.* 5. sic ait. *Materia vero sunt sanguis singularis, aut sanguis phlegmaticus, aut sanguis cholericus, aut sanguis melancholicus, &c.* Accepit à Gal. *lib.* 10. *sec. loc. cap.* 2. *de Ischiade*, §. *Aliquando quidem igitur irruens humor sanguineus est, vt plurimùm verò pituitosus, aut ex pituitoso, & bilioso mixtus, aut etiam sanguine cum ipsis permixto, &c.* Patet ampliùs euidenter ex Aëtio *loc. cit.* §. *Generant autem hunc affectum hemorrhoides suppressæ, & vomendi consuetudo intermissa, & purgationes menstruæ, &c.* ita Hipp. *lib.* 5. *epid.* inquit. *Polemarchi vxori in morbo articulari coxæ dolor quidam vehemens, causa erat quòd menses non prodirent.* Si ergo sanguinis copia irruat in coxam, aut aliquis humor cum sanguine permixtus dolorem excitet, reuulsionis, & vacuationis causa, est ferienda vena, hoc enim præsidio etiam præseruatur pars ab inflammatione: nam ob dolorem attrahentem, in debilem partem irruunt succi, & impetu quodam in eam furiosè veluti decumbentes, vel inflammationem de nouo regenerant, vel adaugent.

Sed circa contextum plurima sunt difficilia, quæ expedire oportet. Primum est. Num in coxæ dolore solùm
D redundante sanguine, non aliis humoribus, mittendus sit sanguis? Dic. Articularium affectuum curationem graphicè proposuerunt prisci, & Iuniores omnes, fecit etiam Trallianus *lib. toto* 11. elegantissimè. Omnes in sanguinis missione celebranda consentiunt. Ita Auic. *loc. cit. cap.* 7. *& si fuerit sanguinea, aut cum dominio sanguinis, oportet vt administres phlebotomiam, &c.* hanc methodum priùs patefecit Galenus *lib.* 10. *sec. loc. cit.* §. *Tanquam igitur maximam vim ad affectionis curationem habeat totius corporis euacuatio, ab ipsâ incipiendum est, non solùm à cruribus, sed etiam à cubito, primùm sanguinis detractione facta, &c.* Paulus *lib.* 3. *cap.* 77. in pituitosa etiam, & melancholica protinus venæ sectionem exercet. Sic etiam Aëtius. Neque hi auctores aduersantur Auicen. solùm in sanguineo coxendicis dolore hoc præsidium admittenti: nam
E Auic. eam exercet vacuationis causa, cæteri reuulsionis gratia eam celebrant: in omni enim recenti dolore, præsertim intenso, præseruationis causa sanguis est emittendus, & magis in præsentia sanguinis, iuxta oraculum Galeni, 4. *de sanit. tuend. cap.* 4. §. *Vbi paulùm vel citra sanguinem restitum, vel vltra processum est, audacter sanguis mittendus est. Vbi plus, considerationis agendum. Vbi plurimum, in his nullus omnino mittendus est, &c.* Solue secundò. In iis omnibus, qui tunc primùm id morbi genus experiuntur, vena est secanda. In iis verò quos fluxio frequenter infestat, solùm in sanguinea, vt ait Auicenna. Hoc edocuit Paulus *loco cit.* §. *Statim igitur cùm quis morbum experiri primùm cœperit, sanguinis missio erit tentanda: nam quos fluxio frequenter infestauerit, ij plus inde noxæ, quàm auxilij sentiunt; præsertim quibus*

A *corpus natura frigidius est, aut imbecillius, &c.* Explicant dilucidè Mercatus *lib.* 4. *de morb. intern. cap.* 20. Septalius *lib.* 8. *caution. num.* 179. Quapropter si vel transactum sit initium morbi, quo tempore reuellere ampliùs non licet; vel alij humores sanguinem superent; aut illi qualitate potiùs, quàm plethora premant, tunc laudatissima Auicen. sententia amplectenda, vt probant Gentilis, & Iacobus *in com.* Galenus hoc loco sanguinis missionem summopere probat ob causas dictas; pro cuius maiori explicatione, lege Menam, Fuchsium, & Hieronymum Nonnium, vberrimos huius loci interpretes.

Quæro secundò. Vtrùm ex opposito latere vena sit secanda? Respondet Auic. *loc. cit.* §. *Oportet vt administres phlebotomiam ex parte contraria.* fauet Celsus *lib.* 2. *cap.* 10.
B qui venam secat ab humero ad humerum. Hoc modo Galen. 13. *meth. cap.* 5. *manu laborante, scarificat crura; altero crurum male habente, reliquum crus.* Dic, ex eodem latere in coxæ, cæterisque articularis doloribus secandam esse venam, vt Aëtius monuit, *loc. cit.* §. *Secanda autem vena ex directo cruris fluxione infestati, in brachio interna. Quòd si hæc non appareat, media. Quòd si manus dextra dolore infestetur, venam in dextro crure secabis.* Nam magni semper Galenus fecit rectitudinem, & ampliùs hanc amat, quàm vasorum communitatem. Hoc tibi fiet manifestum, si expendas mentem Galeni, *qui* 13. *meth.* 11. non apparente interna, mediam eiusdem lateris secat, & hac non apparente cephalicam. Ex quo colligis, rectitudinem communitati prætulisse. Si verò Auicenna, ex contraria parte sanguinem emittit, per hanc, non in-
C telligas oppositam secundùm corporis latitudinem, sed longitudinem; quo pacto laborante dextro pede, dextrum cubitum secamus, & sinistro, sinistrum. Celsum verò de præseruatione explica, quando ex aduerso latere fluxio emanat. Ita interpretandus Galenus 13. *meth.* quando in annuis, & per circuitum recurrentibus manuum affectibus, præcautionis gratia à distantissimis partibus, à parte tentata fluxione valdè remotis, sanguinem exhaurit, vt scilicet assuescat natura sanguinem ad alias partes transmittere. Quo pacto autem in hac venæ pedis sectione, alio pede dolorem patiente, seruetur Hipp. decretum vbique ab eo prolatum, dicentis secundùm rectum debere semper fieri euacuationes, præterquam quòd intelligendus est Hipp. de curatione, cæteri verò de præseruatione, vt monuimus *lib.* 2. *in com.*
D *histor.* 19. *in fin.* non est huius loci demonstrare. Lege pro soluendo hoc dubio momenti tanti, quod multorum hactenus malè torsit ingenia, Manard. 14. *epist.* 1. Menam *in com. Gal. lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 18. *fol.* 121. Brissotum, Trincauel. Acakiam, Turinum, Curtium, qui *in tract. de secanda vena in pleuritide*, hoc argumentum vbertim explanarunt.

Quæro Tertiò. Num in coxendicis dolore, ex talo, an gibbero sit hauriendus sanguis? Hæ repugnantes in his historiis, Galeni, & Rhasis sententiæ, interpretem reddunt dubium, & ambiguum: nam in coxæ dolore ex sanguine orto venam secat in crure Galenus; & in eodem affectu ab eadem causa concitato, Rhasis è manu sanguinem exhaurit: per manum autem, non intelligit summam manum, sed totum illud quod ab humero ad summos di-
E gitos protenditur, *vt* 13. *meth. cap.* 5. §. *Manu laborante scarificabis crura:* & infrà, *in cap.* 11. per venas manus, brachij venas intelligit: firmat Auicenna, 4. 1. *cap.* 20. *in fin.* §. *Venæ præterea manus quæ phlebotomantur, &c.*

Sed si methodum horum auctorum (quam multi multùm celebrant) attenta mente rimeris, eius vim maximam, & vsum præstantem commendabis. Partes Galeni tutatus: Primò est Hipp. *lib.* 6. *de natur. human. text.* 8. è poplite celebrandam esse docens: repetit *lib.* 5. *epid.* in Eupolemi curatione, dicens. *Huic sanguis detractus est è talo, multus valde, niger, ac crassus.* Explicat Vallesius *in com.* sic dicens. *Nam ob partes hypochondriis humiliores, ex crure eiusdem lateris vacuare oportet; velut ob superiores, ex brachio. Itaque & ob nephritim, & ob Ischiadem, & ob inflammatas hemorrhoidas, & bubonum tumores, oportet ex crure*

crure affecti lateris sanguinem mitti. Ita Auic. 4. 1. *cap.*20. ex talo venam secat; firmant Actuarius *lib.*3.*meth. cap.*1. Audi Galenum *lib.*6. *Aph. com.*36. dum exponit mentem Hipp. dicentis, *difficultatem vrinæ venæ sectio soluit, secare verò interiores*, adiecit: *Quòd autem dicitur, secare verò interiores, si de venis manuum dicitur, caret veritate, neque consentaneum est Hippocrati: videtur siquidem in omnibus libris suis, in partibus, quæ supra hepar sunt, ex manibus sanguinem mittere, in inferioribus verò venas quæ in poplite, & malleolo sunt, secari iubet, &c.* Si autem inquiras quæ sint partes inferiores, respondet Galenus in hunc modum *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 18. §. *Porrò quemadmodum dictæ omnes partes in cubito secta vena iuuantur; sic quæ his inferiores sunt, illis quæ per poplites, & malleolos decurrunt. Sunt autem dictis inferiores, coxendix, vterus, vesica, &c.* firmat *lib. de const. art. medic. cap.*17.

Rhasis sententiam firmat Cælius Aurelianus *lib.*5. *tardar. passion. cap.* 1. §. *Item plurimi ex talo, atque ancha eiusdem partis, quæ fuerit passione possessa, venam diuidentes, sanguinem detraxerunt, sed magis partes impletæ grauantur, &c.* Ob hanc causam dicebat Auic. 22. *tract. cap.*24. *& non fiat phlebotomia ex pede, nisi post phlebotomiam ex manu*: subscribunt Alzaharauius *lib. pract. tract.* 18. *cap.*6. Idem firmat Rhasius *lib. de ægritudinibus iuncturarum, cap.*19. *&* 29. Exponit Guainerius *tract. de ægritudinibus iuncturar.*

Certum sit in dolore recenti, in cubito: in inueterato autem, in talo venæ sectionem esse celebrandam; nam in initio maior est dolor, repletio maior, quare si tunc in talo venam seces, totus humor præcipiti lapsu ruit in affectam partem, & geminatur dolor: quando autem corpus multo sanguine non est refertum, sed solùm coxæ crasso sanguine ibi impacto premuntur, tunc inueterato dolori venæ sectio tali summopere prodest: ita nos docuit faciendum Galenus 2. *ad Glauc. cap.*2. posito exemplo in genu tumore tentato, dum sic inquit. *Veluti in ea, de qua nunc agitur, dispositione fluxio ad genu deferatur, atque hoc subitò plurimùm attollatur, tibi verò totum corpus sanguine repletum appareat, & valida laborantis vis, tempus autem anni sit ver, regio temperata, æger verò sit adolescens, aut iuuenis, is sanguinis vacuatione ex superioribus partibus indiget, oportetque incidere eius in cubito venam, aut scilicet interiorem, aut mediam. Si verò aliqua pars superior pateretur, per inferiora sanguis est educendus; semper enim fluxionis motum ad contraria trahere expedit, &c.* Quare hoc modo intelligendus Galenus, qui 10. *sec. loc. cap. cit.* primò, è cubito, vt fecit Rhasius, deinde è talo sanguinem euacuat. Consule Altimarum *lib. de medend. human. corpor. malis, cap. penult.* Vtrùm verò in hoc affectu, lumborúmque morbis sit venæ sectio celebranda à talo interno, an externo, quæstio est ad praxim vtilis valdè: eam lege *lib.* 2. *in com. histor.*126.

Redundantis sanguinis indicia sunt totius corporis plenitudo, cum cutis tumore, rubore, & venarum pulsatione coniuncta. Pulsus adest in alto inflammationis mediocris. Vrinæ fuluæ sunt, & mediocri crassitudine præditæ. Ætas generando sanguini est accommoda, ab adolescentia vsque ad ætatem vigoris. Præcessit vita lauta, cibis nutrientibus, & vini potui assueta. Tempus anni, ver: Regio temperata. Suppressa est aliqua euacuatio consueta. Ex iis sanguinem redundantem coniectabis, & magis si febris accedat; quæ omnia proponit Gal. *lib. de medic. parat. facilibus, cap.*23. Trallian. *lib.*11. *cap.*1. *&* 10. *sec. loc. cap.* 2. Quomodo autem vnusquisque humor in corpore redundans sit cognoscendus, explicat Ioan. Brauus *lib.*2. *de purgation. cap.*7.

HISTOR. XXXIII. AETII, De genu tumore.

Genu tumor antiquus, emplastro ex stercore caprino parato, curatur.

Stercoris caprini vsus frequentissimus est: acrem, & discussoriam vim habet: induratis tumoribus conuenit, non tantùm, sed aliarum partium. Itaque ego in genuum tumore inueterato, & ægrè solubili, ipso vsus sum ex posca, cataplasmate parato ex hordacea farina stercori admixta; & qui curabatur homo, mirificè adiutus est, &c. Aetius tetrab. 1. serm. 3. cap. 94.

PARAPHRASIS.

Genu articulus plurima ligamenta habet, ex Galen. *lib.*2. *de anatomic. administr. cap.*10. Cùm enim quatuor sint regiones circa genu, anterior, posterior, dextra, sinistra, vt auctor est Galenus *lib.* 3. *de vsu part. cap.* 15. in his partibus robustum adest ligamentum, adsunt musculi, & aliæ partes duræ, osseæ, neruosæ, quæ facilè ab humoribus frigidis infestantur; in quas cùm humor semel decumbit, & in hac coarticulatione imbibitur, vix resolui potest, ob partium duritiem, soliditatem, & motum frequentem, qui excrementa continuò, accito calore, ad partem suapte natura decliuem attrahit, in quam humor grauitate sua facilè inclinat.

Et hac de causa in hac parte accidunt tumores, præsertim ventosi, à flatu nebuloso & crasso suborti, accidit cutis densitas, & meatuum adstrictio. Ita dixit Auic. 4. 1. *cap.*25. *causa in apostematibus inflatis est ventositatis crassities, & pororum clausura, &c.* & 4. 1. *tract.* 2. *cap.* 19. sic ait. *Et ventositas remanet, & retinetur propter spissitudinem suam, & propter grossitiem suam, & propter spissitudinem eius quod continet eam, & constrictionem insignem, &c.* & priùs prædixit Gal. *lib.*2. *ad Glauc. cap.* 6. *adiuuat autem ne huiuscemodi spiritus difflet, etiam densitas corporum.* Subscribit Paulus *lib.*4. *cap.*28. §. *Membrorum autem densitas, tum spiritus simul crassities efficit, vt idem spiritus non dissipetur.* Eleuantur flatus ab humoribus crassis, pituitosis, & lentis, qui à debili calore vertuntur in flatum; hunc autem generari à diminutione caloris innati, ex Galeni mente suprà satis explicuimus.

Hic tumor cognoscitur primò ex tactu: nam si manu tangas, ac comprimas, intus murmur sentitur, & sonus: ita dicit Paulus *loc. cit.* & Auic. 3. 4. *tract.* 2. *cap.* 10. §. *Et fortasse causat sonitum percussio ipsius cum manu.* Deinde palpitatio sentitur: ita inquit Gal. 1 *prorrhet. sect.* 1. *com.*31. *Palpitationem ergo à flatuoso spiritu proficisci demonstrauimus.* Distingues ab œdemate; nam si hunc tumorem comprimas, fit fouea, in tumore ventoso minimè. Audi Galen. 14. *meth. cap.*7. *Differunt quoque ab œdemate, quod, & pressu digitis non retinent vestigium, & sonitum velut tympanum reddunt.* Denique cognoscere hunc tumorem in genu subortum, est facillimum; sicut difficillimum, an intus aqua, flatus, aut pus contineantur, distinguere: id quod perbellè significauit Auic. 3. 4. *tract.* 2. *cap.* 10. §. *Et quandoque existimat homo, quòd super membrum eius sicut genu sit apostema indigens perforatione; quare perforat ipsum, & egreditur ventositas tantùm, &c.* & nos notabili exemplo etiam firmauimus *lib.* 2. *de praxi admiranda, obs.*172.

De prognosi quid proferendum? Respondet Galenus *lib.*2. *ad Glaucon. cap.* 6. §. *Qua longiori tempore durat, ac tum præcipuè, quum fuerit articulationi vicina, &c.* Quare hi tumores diuturni sunt ob causas dictas, & licèt resoluantur flatus medicamentis aptis, remanet tamen quædam habitualis intemperies, ex qua de nouo regenerantur, & ad partem debilem confluentes, malum fouent, & augent. Denique hi tumores ægros excarnificant, & remedia medica deludunt, vt inquit Aetius *loc. cit.* §. *Suntque huiusmodi musculorum affectiones difficiles, quoniam in omnes ferè musculi partes, flatuosus spiritus dispergitur, constringiturque, ac intercluditur ab ambientibus pelliculis, & plurimis aliis corpusculis vsque ad cutem pratensis.*

Curabitur hoc vitium, licèt ægrè & difficulter, exiccante victu, vacuato humore ex quo flatuosus hic spiritus eleuatur. Ita censuit Gal. 13. *meth. cap.*22. §. *Atque extensiones scilicet ex flatuoso spiritu curabimus, vacuato priùs in his quoque toto corpore, & humorum momento deorsum auerso, &c.* Auic. 4. 1. *cap.*25. sic inquit. *Studium quoque est adhibendum in prohibendo materiā, ex qua ventosus prouenit vapor, &c.*

Nec obstat Hipp. locus *ex lib. 4. acut. text. 15.* qui flatuosis non esse medicamentum porrigendum asseruit, nam loquitur de causa coniuncta ipsius tumoris, quæ solùm resoluentibus flatus perficitur.

Vacuato ergo bene corpore, iis quæ pituitosos humores expurgare nata sunt, & aliis quæ roborandi viscera, & resoluendi flatus vim habent, vt sunt sudorifica ex smilace aspera, & ebeno parata, balnea sulphurea, ad resoluendum flatum in tumore contentum, accedere opus est: ita asseruit Galenus *lib. 14. meth. cap. 7.* dum sic loquitur. *Communis indicatio est, vt euacuetur, quod ibi continetur. Propriæ verò post hanc, vt tenuissimis, & calidis medicamentis pori cutis, rarefiant, per quos spiritus facilè exhalare possit, &c.* Sed ita suauia sint, neque mordacia, vt dolorem leniant, neque irritent, vt aduertit Gal. *2. ad Glauc. 6. §. Curatio autem communis omnibus per subtiliorem substantiam, & quando passioni dolor adiunctus sit, talem habentem naturam, vt dolorem queat sedare, &c.* Transtulit Auic. *3. 4. tract. 2. cap. 20. Quòd si fuerit illic dolor ex principio, tunc administrentur desuper olea, in quibus est sedatio doloris, &c.* Auxilia autem sint quæ laxent, & ad extra euocent: ita docuit Gal. *13. meth. c. 22. §. Mox localibus remediis vtendum, non tamen medicamentis his quæ repercutiant, ac reprimant, immò his quæ euocant, &c.* & *2. ad Glauc. 6.* sic inquit. *Quare huiusmodi curatio vnam communem habebit intentionem, ad laxanda ea quæ stricta sunt corpora, atque ad crassos spiritus extenuandos.* Si medicamentorum materiam scire aues, consule Gal. Paul. Aëtium, Auic. *loc. cit.* & doctissimos Hieronym. Fabricium ab aqua pendente, *lib. 1. de apostemat. cap. 11.* Forest. ex multorum mente *lib. 4. de tumorib. præter natur. cap. 1. & 2.* Vidum Vidium *lib. de curat. membrat.* Eustachium Rudium, Andream à cruce, *proprio c. de tumore ventoso.*

Sed cùm in diuturno hoc affectu plurima citra leuamen tententur, vt par est in morbo rebelli celebrasse Aëtium, meritò ad hoc ex stercore caprino auxilium accessit cum vtilitate summa. Et licèt nihil sit in hac mundi machina tam pulchra, tam concinna, à quo tantopere abhorreant sensus, quod fastidiosiùs refugiant ipsi, quàm stercora, & lotia viuentium: iis tamen ineſt suum munus, sua operatio, & virtus ponderosa. Stercus bubulum, præterquam quòd prærogatiua fœcundandi terram, præstans est, & laudabile, ex Varrone *lib. 1. de re rustica, c. 38.* quam efficaciam humano attribuit Columella *lib. 2. cap. 15.* quoniam est naturæ feruentioris, & terram fermentat, etiam Galenus illi maximam attribuit facultatem, *5. simpl. 17.* quoniam ob putrefactionem vehementi pollet attrahendi vi, & sic quæ sunt in alto tenaciter impacta, promptè foràs euocat: nam stercus humanum omnium pessimè olet, apud Alexand. *1. probl. 29.* quoniam homo vescitur eduliis variis, & multis, & illa reprobè coquit, & calido humido constat temperamento; vnde inodora stercora fiunt à siccitate, ex Philosopho *13. probl. 1.* quoniam calida & humida corpora putredini sunt valde obnoxia, ex Gal. *11. meth. 13.* & alibi: quare fæces hominum illicò fœtent; fœtor enim ex putrefactione oritur, *1. progn. vlt. 1. crif. 11.* explicant Auerr. *1. part. canticor. text. 333.* Andreas Laurentius *lib. 6. de histor. anatom. quæst. 15.* Rodericus à Fonseca *lib. 2. de excrement. cap. 5.* Quapropter humanum stercus gutturis tumores exiccat, & Anginæ strenuè medetur, prout celebri historia confirmat ipse Galenus, *10. simpl. tit. de stercore humano:* cuius explicationem lege *lib. 1. in com. hist. 81.* Panthera enim vbi faucium dolore vexatur, sibi humano stercore medetur, ex Plinio *lib. 8. cap. 27.* Insuper humanum, venenorum est tutissimum alexipharmacum, ex Arist. *lib. 9. de hist. animal. cap. 6.* & Auic. *6. 4. tract. 1. cap. 11.* De cuius admiranda efficacia lege Danielem Beckerum Medicum omnium scientiarum genere ornatissimum, *in sua spagyrica Microcosmi, cap. 10. de stercore humano.*

Stercus lupinum insigne leuamen affert colicis cruciatibus, & balanismos lancinantes artuum mitigat. Suilli recens egesti fœtor, & odor profluenti impetuosè sanguini è naribus remedio est. Anginam curat spurcus, & luto velut glutine obsitus nidus hirundinum, & canum fæx exiccata gutturi per fistulam insufflata, si excepta fuerit eo anni tempore, in cuius medio caniculam exoriri contingit: de cuius vi eximia pro curandis multis morbis plura diximus *lib. 1. in com. hist. 81.* Asininum hæmorrhagiam cohibet. Columbinum impensè calefacit, & resoluit. Demum omnia suam obtinent facultatem ex Dioscoride *lib. 2. cap. 73.* Gal. *lib. 10. simpl.* Paul. *lib. 7. tit. de stercore*, Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 613.*

Quapropter stercora omnia excalfaciunt, vt Galenus edocuit *loc. cit. de sterc. lupino.* Cæterùm caprillum digerentis est facultatis, & acris adeò, vt induratis scirrhosis tumoribus non lenis modò, sed etiam aliarum partium vnicè auxilietur. Digerit, resoluit, abstergit, quo pacto prodest Hydropi, & diuturnis bubonibus remedio est, vt citati omnes prodiderunt auctores, & Galenus edocuit *loc. cit. tit. de stercore caprillo.* Crematum valentiùs abstergit, & extenuat, & miscetur digerentibus emplastris quæ dissoluendis tumoribus crassis vtilia sunt.

Miraberis, cur Aëtius dissoluerit stercus in posca, cùm hæc ex aceto, & aqua simul mixtis constet; ex ipso, *tetrab. 1. serm. 1. cap. 1.* & acetum adstringentis facultatis particeps sit, ex Galen. *1. de simpl. 18.* quare videtur posca induratis tumoribus inepta: nam adstrictione quadam arctat humorem, excernique prohibet. Dic, acetum esse acidum prorsus, acida verò quatenus acida minimè adstringunt: licèt enim acidus sapor vincente frigiditate oriatur; quum tamen ex putredine fiat, caloris præter naturam energiam referuat: etsi enim vinosæ partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerentur, aqueum tamen excrementum adscititiam obtinet caliditatem, veluti cætera omnia quæ putrescunt; quæ sanè cuncta, si Galeno fides est adhibenda, *lib. de caus. morbor. cap. 2. & 1. de dif. feb. cap. 7.* ob putredinem calidiora redduntur. Hinc fit vt acetum, reliquorum acidorum modo penetret; aperiat, incidat, diuidat, tenuet, tergat, calorémque extinguat: nam has qualitates fortiuntur acida, ex Gal. *2. de facult. natural. cap. 11.* & Mesuë *lib. 1. theorem. 1.* quoniam sapor acidus frigidus est, simul & tenuium partium, ex Gal. *4. simpl. cap. 3. 7. & 8.* & maximè si stercus aceto subactum misceris cum farina hordeacea, quæ discutit, & exiccat, ex Gal. *2. ad Glauc. cap. 7. §. Nam farina triticea maximè ad suppurationem valet, hordeacea verò plurimùm resoluit, &c.* quoniam hordeum exiccat, vt ex tam multis Galeni locis probant, Iulius Alexandrinus apud Mathiol. *lib. 1. epist. 1. & 3.* Valleriola *1. enarrat. 6.*

Hoc ergo modo paratum emplastrum ad scirrhosos tumores attenuandos est nulli secundum. Id summè laudat Ioannes Vigonius *lib. 2. de apostematib. tract. 8. cap. 3. de tumore genu*, cuius descriptio, hæc est.

℞. *Farin. fabar. farinæ hord.* an. ℥. iiij *furfur. benè trituratî*, M. ij. *stercor. caprin. benè triturat.* ℔. ß. *camomil. melilot. triturat.* an. M. 1. *olei camomil. olei anethini.* an. ℥ ij. cum lixiuio, & sapa fiat emplastrum.

Hoc mirabiliter tumorem ventosum resoluit, & dolorem sedat: cuius laudes decantant citati auctores, & extollit maximè Gulielmus Varignana *tract. 19. de dispositionibus iuncturarum, cap. 3.* Nec mirum: nam stercus caprarum, ex mente Dioscoridis *loc. cit.* præsertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat, menses mouet cum odoramentis haustum, & partus euocat: tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterósque sanguinis impetus ex aceto cohibet: medetur Alopeciis exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impositum his qui podagra tentantur, auxilio est, &c. Quæ omnia explanant Mathiolus, & Amatus, *in com.* & luculenter huius stercoris vires eximias, ex priscorum, & Iuniorum mente retulit Conradus Gesnerus, *lib. de quadrupedib. cap. de capra, tit, de stercore caprino.*

* * *

HIST. XXXIV. RHASIS,
De genuum dolore.

Genuum dolor diuturnus, acuto enemate, & prouocantibus vrinam, persanatur.

*Quidam laborans genuum dolore antiquo sumpsit medicinas multas. At clystere vsus est cum Centaurea, non solum vna vice. Cui consului quod * habitet in domo calida, & frequenter vtatur medicamentis attenuatiuis, prouocantibus vrinam, eo quod complexionis erat frigida, & humida. Rhasius* lib.16, continent. tract,1. cap.2.

PARAPHRASIS.

Genua dolere praesertim à frigiditate, & flatu in cauitate huius coarticulationis incluso, probat Auicenna 2.2, 3. *tract.* 2. *cap.* 25. Hunc dolorem esse diuturnum ob causas suprà dictas firmat ipse auctor, hoc loco dum sic profatur. *Dolorum huius partis curatio difficilis fit in frigore, & in tempore frigido, & in pingui, & in parte sinistra est difficilior, &c.* Maximè si partium superiorum habitualis intemperies adsit, quae crudum, & flatu plenum humorem generando, cum ad dolentem, debilémque partem excernere solet.

Auicenna intimiùs hanc curationem absoluit, *loc. cit. in princip,* dum sic inquit. *Cura quae magis propria est doloribus genuum fixis, est, quòd oportet, vt redeatur in curatione eorum, ad canones vniuersales in doloribus iuncturarum. Et tu quidem scis, quòd ipsi differunt ab aliis doloribus iuncturarum: nam repercussio in principio nocet eis quandoque nocumento vehementi: quoniam materia profunda est, & repercussio retinet eam illic, & ponit eam taliter, quòd difficilis fit eius resolutio, & praeparat eam ad hoc vt dislocet iuncturas absque reprehensione similiter. Immò oportet si volueris sedationem dolorum in principio, vt sedes eos cum mollificatiuis, & lenificantibus, &c.* Idem praedixit Vigo *lib.2, de apostematibus, cap.2.*

Necessaria ergo sunt tam vniuersalia, quàm peculiaria, & topica auxilia, quae in cōxendicis dolore à causa frigida cōcitato auctores celebranda monent, vt sunt venae sectio, expurgantia, roborantia, superfluam humiditatem absumentia, calefacientia, quae parantur ex decocto ebeni, smilacis asperae, radicis chinae. Balnea naturalia, praesertim sulphurea, aluminosa summo sunt auxilio. Topica parti imponenda fiant ex anodynis temperatis, absumentibus flatus; quorum copiam legat qui velit apud Vigonem *loc. cit.* vt sunt fomenta, lauacra, vnguenta, emplastra. Et caetera quae latè proponit Vidus *lib. 5. de curat. membrat. cap.2.* Sed cùm omnia essent ab auctore nostro celebrata, quod patet ex verbis (*sumpsit medicinas multas*) clysteribus vsus est acutis, quorum vsus in coxae, genuúmque diuturnis doloribus summè prodest, prout *suprà, in com. histor.* 30, monuimus; haec enim clysteria acuta potenter humorem tenacissimè impactum exhauriunt ex iuncturis, humorémque ventosum resoluunt, & absumunt. Inter caetera tamen quae proficua sunt, est illud quod ex Centaurea paratur. Haec duplex est apud Dioscoridem *lib.* 3. *cap.*6. & 7. maior, vel minor. Vtraque calida & sicca est in gradu tertio, abstergens, exiccans; quare ad crassos humores, bilémque crassam educendam in partibus neruosis impactam est efficacissima, & coli coxaeque affectibus summoperè auxiliatur, ex Auic. *lib.*1. *tract.*2. *cap.*161. Huius decoctum in iuncturarum doloribus per clysterem infusum esse vtilissimum Paulus edocuit *lib.* 7. *tit. de centaurea.* Quando ergo vacuantia per aluum satis non sunt, ad acuta clysteria ex centaurea, & aliis fortissimis medicamentis parata accedere, morbi diuturni, & diri conditio expostulat, quibus non semel vtendum est: cùm enim hic humor viscidus sit, ac tenax, vnica vacuatione educi non potest; quare paulatim est praeparandus, & paulatim per clysteres vacuandus, *vt* 9. *meth. cap* 11. admonuit Galenus. Quod autem medicamentum sit centaurea, & quae

A illius electio, & vires, explicuit Mathiolus *in com. cit. loc. Dioscorid.* & priùs edocuit Mesues, & eius interpretes. *cap. de centaur.*

Si haec non profint, optimum consilium est vti medicamentis attenuantibus, prouocantibus vrinam; quae iuncturarum doloribus mirificè auxiliari, testantur Guido *tract.6. doct.1. de arthritide*, ex mente Rhasis *lib. de aegritudinibus iuncturar. cap.22.* Auicenna sic habet 22.3.*tract.2. cap.7. in med. Verumtamen plures habentium dolores iuncturarum frigidos, & complexiones humidas, non vacuantur cum solutione plurima, facta potione, & clysteri, & cum medicinis cum diureticis sanantur, &c.* Diuretica enim si vera sunt, acria, vehementérque calida sicca, sanguinem incidunt, discernúntque à crassioribus partibus eas quae aqueae sunt, tenues, ac serosae, quas rentes atrahentes in vrinam conuertunt. Hanc vacuationem commendat Gal. 3. *prog. com.* 25.

B si crassis succis abundent, sic enim ait. *Saepe enim dictum iam est, vt humores corporis calidiores, tenuioresque paratissimi sint ad excretionem: crudis verò, & crassis aut per abscessum, aut per concoctionem natura medeatur. Porrò id ipsum vt per concoctionem medeatur, excretio quadam est, quae ex vrina magna ex parte, rarò per aluum efficiatur, &c.* Verè diuretica in morbis diuturnis exhibita, non solùm humorem crassum, & viscidum praeparant, & coquunt, sed attenuatum per vrinam expellunt, & demum frigidis omnibus affectibus, diuturnis, & qui paulatim finiri debent, valdè congruunt. Plurimos enim morbos finiri vacuatione facta per vrinae vias locupletissimè firmat Hippocrates in locis multis, praesertim *lib.3. epidem. sect. 3. text. 61.* dum sic ait. *Vrinae multae erant, neque erant illae ex potu ingesto, sed*

C *illum excedebant: multúmque etiam vitiosae erant vrinae redditae; neque enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio probaba. Nam purgationes per vesicam commoda bonum multis portendebant, &c.* Hinc factum est, vt vniuersalis fiat vacuatio per vrinam: quare quando celebrem facit Galenus saepe commemorationem vacuationum, quae totum corpus expurgant, nempe per ventrem, vomitum, sudorem, haemorrhoidas, vterum, sanguinis profluuium per nares, posse quoque per vrinam vniuersum corpus expurgari non it inficias. Diureticorum enim vsus multorum morborum curationes rectè facit. Licèt enim diuturni morbi extra venas sedem habeant, vnde vrina non distillat, tamen cùm illi causam antecedentem in venis habeant, quae velut radix fouet causam continentem, icircò plurima, copiosáque vrina solui possunt. Quae autem dicantur prouocare

D vrinam, & quot eorum differentiae, explicant Paulus *lib.1. cap.44.* Mercatus. *lib.1. indicat. cap.10.*

QVAESTIO XLV.

Vtrùm commoda aegri habitatio, ad morborum curationem sit necessaria.

COMMENTARIVM.

Et habitet in domo calida.] Quanta sit ad conseruationem vitae, curandósque morbos aëris non ambientis necessitas, & in corporis nostri alteratione efficacia mira, diuino oraculo significauit Hippocrates *lib. de flatibus, n.6.* dum sententiam memorabilem profatus sic inquit. *Mortalibus autem vitae, & morborum aegrotis solus aër est auctor.*

E *Tantaque omnibus corporibus spiritus necessitas extat, vt si quidem omnibus aliis abstineat homo, neque cibum sumat, neque potum, possit tamen dies duos, vel tres, & plures ducere: si cui verò spiritus in corpus via intercipiantur, in breui parte vnius diei intereat, vt vel hinc quanto vsui spiritus corpori sit, liceat aestimare. Ampliùs autem ab omnibus operibus aliquando homines quiescunt homines, verùm ab hoc opere nulla omnibus mortalibus animantibus requies contingit, vt cessent spiritum adducere, ac rursum exhalare.* Hactenus Hippocrates.

Nec immeritò: nam aërem continuò inspiramus, & illius vsu viuimus, ita vt si desit attractio illius, illicò animal occumbát: quoniam *adeò respiratio ad vitam est necessaria, vt viuentem non respirare, & respirantem non viuere sit impossibile*, ex Gal. *lib. 6. de loc. affect. cap. 5.* necessitas enim

enim aëris summa est, quũ vsui sit multis modis proficuus, & commoditate longo interuallo reliquas res non natu- rales superet: nam calor cordis exæstuans illius refrige- rio attemperatur, & ipse est idonea spirituum materia, vt mille in locis prædixit Galenus, quos legat qui velit *lib.* 1. *in com. hist.* 9. quo loco spiritus aere nutriri prædiximus.

Deinde aër nos ineuitabiliter alterat; quin *lib.* 1. *de sanit.tuend. cap.* 3. dum inquirit, quamobrem senescimus, & perimus: propterea (ait) quòd aër varie immutat sani- tatis nostræ statum, modò quidem siccans, modò hume- ctans, & similiter in actiuis efficiens: reliquæ res non naturales, per interualla in corpus operantur, aër conti- nuò agit, tum per inspirationem, tum per transpiratio- nem attractus, & penitissimè irruens, corporis pene- tralia velocissimè subit; & deinde alimenta, & potus sibi attemperat. Demum, non solùm in acutis morbis curandis, sed in diuturnis summè præstat, vt monuit Hipp. 6. *epid. sect.* 5. *text.* 5. dicens: *solum vertere in morbis longis conuenit.*

Hæc si vera sunt, verè plurimam indicationem ab aëris statu Medicus desumat est necesse, vt monuit Galenus *lib.* 8. *meth.* 7. vt commodam habitationem, & congruam curando morbo consulat ægrotis. Hæc probè expendet, si priùs rectè agnoscat, quibus de causis aër immutetur: nam aër moderatus, cordis, & cutis, membrorúmque omnium temperiem tuetur; mutua enim vicissitudine, complexúque attracti aëris, & expulsi, vita nostra ab in- iuriis vindicatur, & sanum corpus efflorescit, & viget. Lege Fernel. *lib.* 1. *patholog.cap.* 13.

Ergo immutatur aër ex varietate climatis, ventorum, maris, situs eius, fluminum, situs terræ, cubationis, tem- porum anni, quæ aërem reddunt noxium & suspectum, aut salubrem & salutarem. De omnibus sigillatim agen- dum. Mutatur aër maximè ex varietate climatis, id est, pa- ralleli. Galenus 3. *aph.* 14. opinatur, temperatissimum esse quartum, in quo sita est Coos, Hippocratis patria. Auer- rhoës *lib.* 2. *collect.* 22. præfert quintum, in quo sita est Corduba patria sua. Manardus *lib.* 7. *epist.* 1. extollit sextum, in quo Ferraria patria sua. Sed verè temperamentum loci multa alia faciunt, sicut situs, venti, quatuor anni tempo- ra, & plura alia præter Solem particulatim mutant. Expe- rimento autem quartum, & quintum, complectentia ferè Hispaniam & Lusitaniam, temperatissima sunt. Quòd au- tem scribitur *in lib. de aëre, & aqua*, in Asia minori loca es- se temperatiora Coo, intelligit ob particulares circum- stantias loci: neque quod legitur apud Auerrhoëm 2. *col- lig.cit.* temperatam scilicet regionem esse, cuius ver pro- lixum est, autumnus breuissimus, non omnino consentit cum vulgari finitione, describente temperantiam loci, ex remissa frigiditate hyemis, & modico calore æstatis. Si verò conditiones loci adamussim explicatas scire desi- deras, lege *loco cit.* Auerrhoëm, & Mercatum *lib.* 1. *part.* 1. *physiolog. clas.* 4. *de temperament. quæst.* 56. Valleriol. *lib.* 1. *loc. com. cap.* 10. *in med.*

Sumit aër magnam varietatem ex ventorum flatu: & cùm ventorum alij sint particulares, alij vniuersales; hi salubriores, quia in longa via depurantur, sicut aqua flu- minis quò remotior est ab origine, eò purior. Inter vni- uersales autem Boreas saluberrimus est, ob vehementiam autem flandi minùs suauis. Zephyrus ab Occidente mi- nùs salubris, sed ob lenitatem suauissimus. Praui sunt, & vehementes Euri ab Ortu. Austri vehementes, & caput grauantes.

De temperamento ventorum, illud est certum, quòd omnis ventus infrigidat & siccat, quatenus tollit va- porem calidum humidum cuti proximum: licèt alia misceantur ventis, quæ illorum temperiem mutare queant: vnde frigidi sicci euaserunt Aquilonares, quia ad nos accedunt à nebulosis partibus poli Arctici, & quia impetuosè efflant, & à Septentrione minimum mare interiacet. Austri calidi humidi, quia ad nos acce- dunt ab adusta Zona, & quia ad meridiem plurimum mare est. Recipienda autem sunt hæc tanquam frequen- tia: nam Auster aliquando nos refrigerat & siccat, ex Gal. 3. *epid. sect.* 3. *com.* 3. & 2. *meteor. cap.* 5. sed parum du-

A rat, & ferè initio veris appellatur Leuconotus, quia eius flatu albet aër, & Ornithias, quia flat aduentantibus aui- bus: verùm quia hoc est rarum, & semper est auster, mi- nùs Aquilone refrigerat; ideò solet dicere Hipp. *in epide- miis*, status austrinus, id est, calidus humidus. Ita est reci- pienda sententia in Hispania, vbi à meridie plurimum est mare: nam aliis quibus est ad Septentrionem mare, con- trà accidit, & illis qui incolunt partes poli antarctici, nam hos auster perpetuò refrigerat, vtpote flans ab antarctico. Lege Rhodigin. *lib.* 15. *lect. antiq. cap.* 7. Consule Libertum Fromondum, Philosophum insignem, *in com. cap.* 5. *lib.* 4. *Meteoror. Aristot.*

Deinde recipiendum est quod habet: Austrum flare à zona torrida incolentibus climata septentrionalia: vni- uersaliter enim agens de ventis perflantibus totam ter-

B ram, dixit *cap.* 4. *meteor.* Austrum spirare ab antarctico po- lo, sicut Boreã ab arctico, & sic liberatur à calumnia quam illi pertexuit Valleriola *lib.* 5. *enarrat. cap.* 1. Orientales au- tem, & Occidentales Hispanis sunt temperatiores supe- rioribus, quia causis immodici intemperamenti destitun- tur. Inter eos blandissimus est Zephyrus, vehementissi- mus Eurus. Causa lenitatis Zephyri duplex assignatur à Philosopho. Prima. Venti ferè sequuntur Solem; ideò fre- quentiores sunt interdiu: cùm ergo Zephyrus intercedat Boream, & Austrum, illorum impetus vehementissimos sedans, iudicatur lenissimus. Eurus verò flans oriẽte Sole matutinam tempestatem non sedat, & Sol inferiùs non solet nobis excitare ventos. *Altera* causa, quia ad occi- dentem adest plurimum mare, quare Zephyrus caret mon- tium obicibus, augentibus eius impetum. Ob duo con-

C traria Eurus est vehementissimus apud Aëtium, excitans morbos ex siccitate: maximè enim humores mouet, vnde arboribus fœcundus est, & piscium capturæ accommo- dus, & arthriticos morbos præsagit.

Apud Celsum *lib.* 2. *cap.* 1. *optimi dies hyeme, qui omni vento carent; æstate, quibus perflant Fauonij.* Nec obstat quòd hyems sit secundùm naturam ventosa; quia alia est moderantia debita toti tempori, alia diei, nempe recreare moderantiam totius temporis. Quare ordo salubritatis ventorum relatus ab Aëtio præferendus videtur ordini Auicennæ, numeranti Boream, Eurum, Zephyrum, Austrum. De temperie autem horum duorum, licèt neuter recedat à temperamento, calidior videtur Eurus, quoniam ferè flat Oriente sole, à quo calorem susceptum conseruat, quum tota die eo fruatur; tamen quia per

D mediterranea accedit ad nos, in hyeme valdè friget, in æstate valde calet: est etiam siccior quia Oriens mari ca- ret. Ob duas causas contrarias, recedit parum Fauonius ad frigidum humidum, quia incipiens flare vesperi, eum calorem non seruat.

Ex parte viciniæ, qui à campis spirant, boni sunt, ex Oribasio, *lib.* 9. *collect. cap.* 9. Qui à mari salubriores hye- me, & vere; æstate calidiores quàm par sit, maximè pro- pter repercussum Solis ab arenis ardentissimum. Ex fluuio contrà æstate boni, hyeme praui. In paludibus autem vel prauis locis, vel antris, vel mineralibus, vel thermis, vel occlusis domibus, pessimi. Consule de ventorum natura, & causa, Scaliger. *exercit.* 285. Cardan. *in lib.* 3. *Aph. in com. sent.* 5. & *in lib. de varietate.* Et vt breuiter, sic politè, & ornatè disseruit Castrensis Lusitanus *lib.* 4. *de meteor.*

E *microcosm. cap.* 9. nec non stupendæ eruditionis vir, Clariss- simus Claudius Salmasius *in com. cap.* 56. *in Solinum.*

Mutatur etiam aër ex mari: aër enim inducit va- rietatem loco, primò in ratione maris, secundò in ra- tione situs maris, tertiò in ratione situs terræ. In ratio- ne maris, ob quatuor causas, apud Auerr. *lib.* 2. *meteor. cap.* 2. est salubris habitatio maritima, Primò salsugine re- nititur putredini. Secundò humiditate producit vitam. Tertiò, purgatur aër per frequentes flatus à mari. Quar- tò, modica crassities aëris ex communicato vapore aquæ prohibet immodicum calorem æstatis, & immo- dicum frigus hyemis. Sicut enim aqua tenuis citò cale- fit, & citò refrigeratur; crassa verò è conuerso: sic te- nuitas aëris mediterranei vtramque immoderantiam faci- lè suscipit; crassities verò maritimi aliqualiter renititur

quare;

quare temperata habet vtraque tempora. Nec obftat A primò, quòd oporteret damnari aërem maritimum, ceu craffum: nam craffities aquæ falfæ minùs noxia eft propter mixtam falfuginem, & adhuc minùs, quia continuis ventis tenuatur, ac purgatur. Non obftat fecundò etiam, quòd in ponto hyemes fint frigidiffimæ, ex Arift. 21. *prob.* 6. æftates verò feruentiffimæ, ob aëris craffitiem, quia quod *ibi* Arift. infinuat, craffities multa iuncta cum longitudine noctium, facit vt per breues dies non deponatur frigiditas multa nocturnæ hyemis; & prolixitas diei in æftate, non deponit per exiguam noctem feruentiffimum calorem diei. Nec obftat tertiò, quòd afferatur producere vitam per humiditatem, apud Gal. *lib.* 1. *de dieb.decretor. cap.* 3. apud Oribafium autem *loc.cit.* contrà conferre neruis, & morbis propter ficcitatem, quia ea eft natura mixti ex contrariis, vt effectus fequantur contrarij pro varietate paffi, & temporis; quare vapor maris B humectat, & facit facies lenes, & bene coloratas maritima loca incolentibus, quod eft indicium aëris humidi; & tamen propter falfuginem tuetur à febribus putridis, & chronicis morbis. Nec obftat quartò, quod legitur apud Ariftotelem 24. *probl.* 39. natantes in mari graciefcere, ob vaporem maris calidum ficcum exiccantem: nam intelligendum eft de aqua ipfa maris, non de vapore aëri communicato, aliàs non produceret vitam, & corporis cutem leniret.

Mutat etiam nos maximè mare, in ratione fitus ẽius apud Alzaharauium *lib.* 1. *theoric. cap.* 3. nam regio fi habet mare à Septentrione, frigidior redditur, quoniam ingrediũtur vapores maris habitationes flante Borea: fi verò ab Auftro, calidior eft, propter oppofitam caufam. Eft etiam C fecundò ex parte fitus maris confideratio: nam fi mare vel flumen meat inter folem, & regionem, matutini radij inferunt vapores per noctem concretos capitibus incolarum; quare redditur habitatio catarrhofa, & cerebri diftillationibus obnoxia; vnde tabes, phthifis, & cæteræ defluxiones.

Mare mutat in ratione fitus terræ: nam loca Septentrionalia cùm fint omnia frigida, maritima tamen in illis funt temperatoria, quoniam auctore Galeno *lib.* 3. *aph.* 14. maritima loca funt humidiora mediterraneis, & ita flatibus Aquilonaribus minùs obnoxia, poterat etiam afferri fupradicta caufa, quia mare vtramque intemperiem remittit. Addit Oribafius *loc. cit.* maritima accommodatiora effe curandis diuturnis malis, quia calefaciunt, deobftruunt, neruis profunt; mediterranea au- D tem acutis. Confule Chriftoph. à Vega *lib.* 2. *de art.medend. fect.* 1. *cap.* 1.

Aër immutatur à præterlabente flumine: nam fi moderatum eft, inundationibus carens, & terra ficca eft, falubertimum reddit aërem; fi contrà, peffimum, & magis fi aqua ftagnat, quoniam multa humiditas corpus humectans parit putredinem, & fructus ob immodicam humiditatem non maturantur, & cùm hæc terra fit arboribus confita, addit hoc ad craffitiem aëris. Poftremò ob exhalationes fluuiorum matutinas, & vefperinas, in illis diei partibus valde friget aër, & meridie ob aëris craffitiem valde calet, quare habitatio inftar autumni morbida euadit. Terræ verò citra mare, & flumen aridæ, aërem habent tenuiorem, ficut & fructus magis maturefcentes. Terra verò ipfa fi argillofa eft, ficca, & magis rubra, optima eft; E nigra peffima; fic paludofa, quia putrens.

Agnofcitur gleba terræ apud Oribafium *loc.cit.* his notis. Primò odorata fit, fiue exploretur ex defluentibus autumnalibus pluuiis, fiue ex vafis figulinis ex ea paratis. Si verò terra praua eft, madefacta pluuia, fpirat ex fe fumum, qui à carbone extincto exhalat, ficut falubris gleba fuauẽ auram efflat. Secundò. Si quis in ea humi cubet, lætior excitatur, & cibum magis appetẽs; fomnus fuper eam fuauis eft, & citra perturbãtia fomnia. Tertiò. Plantæ omnes fuauiter virefcũt, fuo colore faturæ, placidæ, benè nutritæ, citò maturefcẽtibus fructibus, & odoratis turgẽtes. Quartò. Infantes, & catuli floridi funt, viuidi, benè colorati. Quintò. Fructus, legumina, frumenta repofita diu durant. Vide Leuinum Lemnium *lib.* 1. *de natur.miracul. cap.* 18.

Immutatur aër ex fitu loci. Primò penes fublimitatem, & humilitatem: Sublimiora enim loca frigidiora funt, quia radiorum reflexionibus carent, & quia tenuiori aëre gaudent, propter facilem ventorum vndique perflatum; idcircò fublimis habitatio eft falubrior, fed in hyeme morbis ex frigiditate eft obnoxia. Contrà habet humilis, id eft, in parte ima oppidi, & maximè caua; quare fenibus, & fyncopen patientibus confert, pro reliquis præfertur fublimis. Secundò mutatur ex plantis: regio enim plantis confita hyemem perfrigidam habet, propter Solis inopiam; æftate fuffocantem, propter recurfum eius; quare deteriorem efficit habitationem. Ex varietate autem plantarum, quæ fructum ferunt odoratum, aut flores, aut folia, aut vim habent tenuantem, aërem purificant, & reddunt familiarem fpiritibus noftris, vt arbores pomiferæ, laurus, ruta, thymum, rofmarinus, meliffa, melifmophyllum; quæ verò his dotibus carent, reprobantur. Ex oleandro, & cicuta prauus aër exurgit: noxius etiam ex nucibus, & ficubus: ex oleribus etiam propter fimum, & facilem corruptionem, vt notabat Galenus *lib.* 11. *meth.cap.* 5. Olivueta, & adhuc magis pineta aërem incraffant, propter flatum oleofum, & refinofum; & ita Plinius *lib.* 17. *cap.* 12. omnem arborem, cuius folia adeò denfa funt, vt vmbram opacam reddant, condemnat, nam eius vmbra noxia eft, vt Iuglandis, pineæ, piceæ: neque exiftimes vmbram ipfam nocere poffe, vt notat Cardanus *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. cùm fola fit carentia luminis, fed vapores ex arbore peftilentes, qui caput grauant, & fua humiditate lenta feriunt, & concutiunt.

Deinde vbi multi bufones creantur, vel ranæ cum pluuia defcendunt, tunc vapor terræ noxius aëri communicatus, capiti & oculis eft infeftus valde. Plurimùm nocet aër fegnis, maximè ex fuffocatis carbonibus, præfertim fi non habuerit exitum, nam ex illo vapore craffo & nebulofo, aër infpiratus, fubitò fuffocat fpiritus vias, vnde cor non fufficienter ventilatum, fuliginum copia obrutum marcefcit, & animal perit; & ita firmat Galenus *libro de vtilitate refpirat. cap.* 4.

Laudatur aër punicorum, vinearum, arborum medicarum, propter perpetuum foliorum odorem. Infuper fi pars Septentrionalis oppidi vergit in fublime, reddit oppidum calidius, quia tuetur à flatu Aquilonio; fi verò deorfum frigidius. Si planus eft locus, minùs infrigidat, parum verò ad Auftrum vergens, è contrario. Loci inclinantes ad Orientem, & Occidentem, minùs mutant aëris temperiem. Regio fpectans Auftrum, optima eft: Septentrionem, contrà. Lege Valleriol. *lib.* 2. *loc.com. cap.* 5.

Variat aër ex decubitu. Primò, ex Oribafio *cit.* Cubatio in domo fubterranea, nocturnus aër, & diurnus nubibus obfitus valde noxia funt, quia incraffant, & turbidum fpiritum reddunt; quare oportet tunc intra domum fe continere. Optima conftitutio eft ferena; minùs pluuia peffima nubila, ait Celfus *loc. fupra cit.* quare 3. *epidemion, in initio*, ftatus anni in totum à ventis filens pefti corpora parat; ventus enim longiorem aëris fruitionem nobis exhibet, motu fuo introducens aërem: non tamen fit violentus; nam is fæpius humores turbat, & caput etiam replet.

Secundò. Terreftres domus conueniunt iis qui refrigerio indigent, vel viribus funt debilibus, hæmoptoicis, & cephalalgicis, reliquis meliora funt tabulata, maximè inter duo folaria, quia tuta funt etiam à fupernis exceffibus. Tertiò. Magna domus præftat, vbi materia multa difcutienda eft, & in æftate: in contrariis ftatibus, parua. Quartò. Sublimes domus refpirationem facilem efficiunt, & caput leuant: humiles reprobantur. Quintò. Ex feneftrarum fitu: quæ refpiciunt meridiem, optimæ funt, vbi calefactione opus eft, toto enim die fole illuftrantur: in illis qui egent refrigeratione, præftant Aquilonares, fecundo loco Orientales, peffimæ Occidentales funt, quia manè quando lux fuauiffima eft, ea carent, & vefperas cum nocte, præfertim æftate, æftuofiffimas habent.

Sextò. Ex parietibus præftant craffi: nam tenuesintemperantiis continentis patent. Parietes ex lateribus mitiores

mitiores sunt; & minùs frigidi quàm ex lapidibus. Pauimenta ex lateribus valde frigida. Parietes calce illiti splendore visum tentant; ornati verò picturis, vel tapetibus non valde tinctis visum fouent. Domus recenter calce, aut gypso illitæ, valde noxiæ, quoniam turbidum reddunt aërem, & asthma parit earum vapor, & mortem subitam, ex Gal. 7. de vsu part. cap. 8. Septimò. Decubitus super terram iniucundus est, & corpus flatu replet. Supra lectum magis immunis à sordibus, aptiórque confabulationi, & surrectioni. In tabulato aliquando eligitur propter mutationem, & quia pondere stragulorum minùs grauat. Octauò. Lectica humilis exhalationi terræ obnoxia est: excelsa, timoris plena, quasi pendens: opportuna est modicè alta. Sic parua molesta est, nimis magna lassat, optima mediæ magnitudinis.

Sit lectica firma, & non vacillans; lassat enim, & turbat somnum: & si funibus substrata est, intenti sint. Non sit admodum mollis, quia valde calefacit, & in vtramque partem conuersionem æger habebit difficilem. Modicè mollis conuenit senibus, & debilibus. Est autem mollis ex culcitris duabus laneis: mollissima ex plumaceis, substratis funibus. Substrata linteamini coria, licèt statim refrigerent, paulo pòst valde calefaciunt. Stragula splendida, aut valde tincta feriunt sensus; figurata mentem debilem perturbant.

Ceruicalia in febribus non plumacea sint, sed lanea: frigidiora verò sunt, & odora ex rosis siccis minutim incisis. Situs longitudinis lecti planus ferè vtilior est, quia non lassat corpus: quod facit sublimis ad caput; licèt hic morbis capitis conferat, & fluxiones vterinas promoueat; quare parientibus aptus, suppositis capiti multis ceruicalibus: ita Oribasius lib. 6. collectan. cap. 1. ex Antyllo. Figura autem decubitus eorum quibus caput laborat, in sublime vergat, præterquam in phreniticis; quoniam in iis humilem, atque inclinatum decubitum volumus, quia decubitus in sublime elatus quodammodo eos perturbat: quare figura decubitus eleuata laborantibus salutaris, quoniam (vt notat Conciliator, *dif.* 123.) in hoc decubitu superflua ad partes viliores decumbunt. Quomodo verò sit conciliandus Auicenn. 5. 3. *tract.* 1. *cap. vlt.* qui iubet catarrhosis, vt dormiant capite minimè eleuato, sed potiùs demisso. §. *Et oportet secundùm omnem dispositionem, vt afficiet demissionem capitis, & teneat decliue puluinar, vel capitale*: lege Matthæum Gradium *in lib. 9. ad Almans. cap. de catarrho*, Gentilem *in com.* Mercurial. 2. *variar. lection. cap.* 15. Iulium Guastauinium *lib.* 1. *de locis medicin. selectis, cap.* 8.

Æger habitet in lecto, & dormiat ore clauso, cohibitisque labris: nam hiâte, apertóque ore dormire, saluti est incommodum, quoniam aër turbidus, qui sub noctē ferè infestat, per inspirationem haustus, meatus spiritus spirandi imbuit, raucam efficit vocē & obtusam, & spiritalia membra refrigerat; & sic ex frigiditate fuligines retentæ inflammant cor, exasperant fauces, & sitis superuenit intensa. Occluso verò ore dormiendo, sensim, & non confertim, aër per nares anfractuosas rapitur in viscera, cordis calorem attemperans, vt eleganter docuit Leuinus Lemnius *lib. de occultis nat. miraculis, cap.* 27.

Linteamina, & interulæ mundæ sint: sed siccitate sua mouent sanguinem introrsum, quod experiuntur menstruantes fœminæ, nam earum vsu prouocantur menstrua; vnde in febri puncticulari, morbillis, & variolis suspectæ, nam exanthematum eruptionem impediunt; quare nouiæ sæpe, nam sudorem impediant. Quare in iis morbis, in quibus ad cutem expectantur abscessus, valde munda indusia, reproba: in aliis morbis contraria optima sunt; & sic mutanda, & renouanda, vt ingenuè probat inter omnes Leuinus Lemnius *lib.* 4. *de occultis, cap.* 8.

Tegumenta in debili membro, siue à natura, siue à tempore, ea sint oportet, vt corpus ab aëris intemperantia tueantur, non ea copia vt rarefaciant, aut trahant, aut effœminent, aut grauent, aut prouocent sudorem, & debilitent.

Aër suspectus vitandus, præsentissimo emolumento summorum malorum: & si non potest fieri reditus ad patrium aërem, paretur arte similis: Ita infantes si non possunt nutriri materno lacte, cui insucuerunt, optimè alantur saltem simili materno; quod enim circumferunt, hæc puellæ commodius esse puero, & e conuerso, non est verum in conseruatione, sed in curandis affectibus exigentibus contrarium: saltem fiat ad aliam regionem mutatio, vel vicum, vel cubiculum, quia tractu temporis inficitur habitatio ægri. Addit Celsus *lib.* 1. *cap.* 3. à prauo aëre ad salubrem mutatio fiat per æstatem, à salubri ad prauum, non nisi hyeme, propter incolumitatem hyemis, & per exiguam eo tempore perspirationem.

De aëris electione in natura sua optima vltimò agendum. Esto, sicut & aqua, purissimus. Præstant puritatem lux, flatus, absentia externæ mixtionis: ideò loca aprica meliora sunt vmbrosis, & aër diurnus nocturno; ob quam causam ægri noctu ampliùs affliguntur, & aër villæ præstat aëri vrbis: inanit enim corpus, & meatus fluxiles facit, vnde augentur appetitus ad cibum, coctio, & sensatio: vrbis verò aër multò est crassior; quia non similiter agitatur ventorum flatibus; quoniam vmbrosus est, & mixtas habet vrbis exhalationes. In villa, potissimùm offendit aër noxius membra debilium, propter facilem impressionem continentis; & ita læduntur cutis, pectus, cerebrum. Vtilis est autem aër salubris in longis morbis; ij enim vt motu sunt tardi, ita & tarda exigunt medicamenta; hæc autem velociter imprimunt, aër autem tardè.

De salubritate aëris ex parte anni explicandum est primò, num præstet totum annum esse æqualis temperamēti, deinde si inæqualis, qua proportione erit saluberrimus. De primo dic, facilè fuisse Creatori nostro indere toti orbi cœlesti influxum, vniuersum terræ ambitum perpetuò æqualiter temperantem, sole modò accedente ad nos, modò recedente à terra superna, & illustrante hemisphærium nostrum; sed placuit ita condere, eo quòd in orbe sublunari, omnia tanquam peritura, quadam contrarietate constent, discordia enim elementorum in omnibus visitur; in elementis quidem separatim, in mixtis autem iunctim, & cùm homo mixtis similiter constet quatuor elementis, si Aristoteli, & Peripateticis standum est; vel tribus, & loco ignis, Sole, vt probauimus *lib.* 2. *in com. histor.* 63. & ex sacris eloquiis nuper confirmauit Rabbi Menassech Ben. Israël. *lib. de creat. mundi, probl.* 14. proportione quadam coëuntibus; oportet quatuor anni tempora variè temperata esse, in quibus proportione mutua illa augeantur. Præterea per hyemem crescunt stirpium radices, per æstatem fructus, & sic ex his mutationibus temporum anni, fit terra fertilissima; & vicissitudine hac, diei & noctis, somni & vigiliæ proportio fit commodissima, quæ omnia magnam commoditatem mortalibus pariunt.

Ergo summa aëris bonitas in tribus constituitur. Primò, quando iam annus etiam saluberrimus, includit in se excessus frigoris & caloris, dummodò non sint immodici, quod maximè reperitur in quarto, & quinto climate, quando annus est temperatus, vel legitimus; nam etiam in iis ipsis climatibus, quando non seruatur lex quatuor temporum anni, sequuntur morbi plurimi, & grauissimi. Reliquorum autem climatum aër improbatur: in Septentrionalibus propter excellentiam frigoris hyemalis; in Orientalibus propter excessum caloris æstiui. Et adhuc magis reproba est habitatio extra climata; nam sub Septentrione crassissimus aër, cum longitudine diei æstiui durantis horas viginti, reddit feruentissimam æstatem; & eadem crassities in nocte hyberna durās viginti horas, reddit algidissimam hyemem. Sub æquinoctiali autem demonstrauit experientia, nec recipiendam esse priscorum sententiam, opinantium habitari non posse propter summum calorem; nec aliorum, esse temperatissimam: habitatur enim, sed cum insalubritate magna, & calore. Licèt enim aliquid possit ad temperiem æqualitas illa perpetua diei & noctis, & remissio caloris, quæ paratur ex duplici hyeme in quouis anno; vel vicinitas illa perpetua solis, & directio, quæ faciunt eam regionem eximiè calidam; tamen Sol ex circumdante mari attrahit perpetuam nubium copiam, ad locum æquinoctiali subditū, & sic

sic redditur morbosissima habitatio, ob pluuiarum,& nubium continuitatem cum multo calore sociatam,& sic hic status putredini, & febrib. pestiferis valde est obnoxius. Lege Guliel.Insulanum *tract.de rat.vict.salubris,cap.5.& 6.*

Est alia conditio salubris aëri in toto anno, vt non sit validus excessus, aut hyemis, aut æstatis; propter quam causam Hipp.*lib.de aëre loc.& aquis*, præfert Asiam minorem, & aërem suæ patriæ. Altera est, vt duo illa tempora diu non durent: nam qualitas etiam moderata per moram immodicè intemperat, non minùs quàm si in qualitate excederet. Vnde fit vt præstet, vnicuique quadræ anni interponi dies aliquot contrarios naturæ temporis, vt naturam nostram incipientem labefactari refocillent, & ab imminenti morbo tueantur, dummodò sint pauci, qui debitam temperiem non euertant:& non sint insignes mutationes; nam illæ propter repentinum accessum lædunt, 3.*aph.1.& 2.aph.51. & lib.6. epid. sect.3.text.27.* Ex hac ratione pendet,quòd Celsus laudat dies hyemales sine ventis,& æstiuos cum Fauoniis.Ex eadem intelligitur doctrina Auic.3.1. *doct.* 2. *cap de natura tempor.* dicentis: *in multitudine pluuiarum consistit sanitas*, si sint moderatæ; nam hæc interpositio maximè necessaria est,quoniam intemperies durat per quadras duas, vt siccitas per totam æstatem, & autumnum. Vel intelligatur Auic. de salubritate ipsius autumni, non de salubritate totius anni: nam autumnus dicatus augmento melancholiæ, siccitatem aëris requirit: quare non videtur recipiendum, quod Brachelius ait *in com. cit. Aph. Hipp.* quòd vnumquodque tempus anni eò sit temperatius, quò magis ad temperiem veris accesserit. Consule Vallesium *lib. 1. meth. cap.17.*

Tertia,& postrema conditio aëris ad anni salubritatem est, vt respondeant sibi proportione æstas, & hyems; siquidem æqualis illa proportio, sanitas est. Refertur autem legitimus annus, *lib.1. epid. in initio, & lib. de aëre, & aquis*,& Plinio *lib.2.cap.47.*Initio autumni pluit,& venti frigidi spirant: sequitur hyems nec valde procellosa, nec serena:in vere aliqualiter pluuia descendit, & adest aëris moderatio. & temperies: æstate calor, & siccitas abundè crescunt: sed ante canem dies octo efflant Austri vocati percurrentes: circiter diem duodecimum Iunij sequuntur Aquilonares vocati anniuersarij,qui ferè perpetuò comitantur caniculares dies, & pluuiæ respondentes proportione anniuersariis. Causam refert Auerrhoës, 2. *meteor. cap.5.* eo quòd post solstitium æstiuum, Sol magis potest,quàm in solstitio æstiuo,glacies Aquilonares liquare,& ventos excitare; sicut calor pomeridianus plus potest quàm meridianus: eo fit vt noctes canicularium feruentiores sint diebus, propterea quòd per noctem deficiunt Aquilones ij deficiente Sole. In hoc igitur anno saluberrimè degunt homines, 3.*aph.8.* Si autem totus annus declinat ad vnam ex quatuor qualitatibus, Hipp. habet,deterrimam esse constitutionem humidam, 3. *aph.13.* & 16. tam in aëre, quàm in corpore ipso, 3.*aph.1.* Licèt autem actiuæ qualitates per se sint efficaciores in mutando, passiuæ magis imprimunt per accidens, quoniam mutant humorum copiam, ex qua mutatione potissimùm emanat sanitas, aut morbus. Adde quòd actiuæ qualitates magis mutant,secundùm varietatem climatum. Hipp.verò supponens vnum clima, primum locum salubritatis, & insaluoritatis tribuit passiuis. Lege Cardanum *lib.2. cont. tract.1. cont.9.*

Cur autem humida tempestas sit morbosa, & humidæ temperaturæ homines morbis sint obnoxij,causa est,quia illa abundant copia humorum, quæ est origo omnium morborũ: copia enim illa difficulter exhauritur exercitio; insufficienter balneo, quoniam balneum externas tantùm partes inanit; purgatione autem periculosè, quia omnis purgatio nocet membris præcipuis, quare purgantibus Hipp. miscet odorata, 2. *acut.* 12. altera causa, quia 3. 1. *doct.* 1. *cap.1. omne purgans, purgat & inueterat*: deinde nocet, quoniam debilitat vacuando spiritum: nam simul cum inutili, vtilis spirituum portio excernitur, 6. *aph.* 27. Neque obstat, quod describit Mesuës, quòd *plura expurgantia faciunt reiuuenescere*, vt de Elleboro, sena, tryphera, & aliis; hoc enim est per accidens, in illis qui propter copiam melancholiæ ante tempus senescunt. Tertia causa apud Galenum est, quia inducitur mala consuetudo, sicut ex frequentia clysterum. 4.1. *cap.* 11. *de enemate.* Huc spectat celebris sententia Celsi *lib.* 1. *cap.* 3. §. *Sed purgationes quoque vt interdum necessariæ sunt, sic vbi frequentes sunt, periculum afferunt; assuescit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit, cùm omnibus morbis obnoxia maximè infirmitas sit, &c.* Cur ita? Respondet Brachelius, quòd crebra purgatio facit concidere poros, vt postea natura non possit fæces expurgare: quæ hominis imaginatio non est admittenda; nec enim conniuent pori, nisi propter ingentem vacuationem, quæ hic locum non habet. Adde quartam causam noxæ frequentis purgationis, ex Celso *lib.1. cap.4.* quòd tales non habent quò confugiant,cùm ægrotauerint.

Cùm igitur aëris sit necessitas tanta, cùm in eo semper versemur, comedamus, bibamus, vigilemus, dormiamus, cúmque continuò nos ambientem, ad æstuantis cordis incendium, & totius compescendum, & alendos spiritus, cùm per inspirationem, tum per transpirationem hauriamus,vt Gal. 9.*meth.* 14. *& in art. medic.* 85. & alibi edocuit; necesse est vt pro sanitatis custodia, & morborum curatione, sit lucidus, clarus, temperatus, mundus,exquisitè syncerus,purus,nullis vaporibus inquinatus,minimè fœtidus,neque crassus, aut nebulosus;nam ille est vitæ salutaris, benignus, & spirituum commoda materia, ac appositissimum pabulum; quem à tot suprà numeratis immutari iam prædixi. De aëris electione consule Gal. *lib.1.de sanit.tuend.cap.16.* & inter omnes clarissimum Montanum *part.1. medicin. vniuers. titulo, de signis quibus bonitas, aut malitia aëris æstimari debet*; Ludouicum Septalium doctissimum *in com.* 1. *lib. Hipp. de aëre, & aq.* & *in oratione inaugurali ad libros de cœlo*, proposuit Belgicus Varro,Caspar Barlæus,omnium scientiarum vetus,nouáque bibliotheca eloquenter, *à textu 2.vsque ad 9.*

HISTOR. XXXV. GALENI, De genu rigore.

Genu rigor ex frigore ortus, caustico medicamento curatus.

*Profectus ad me quispiam hyeme vehementi, ostendénsque genu, facilè,dicebat,rigore id affici,statim verò calefacientibus iuuari. Rogabat igitur huiusmodi aliquod medicamentum darem,vt qui profectus in * frigore inalgeret, dolerétque vehementiùs, quam alias. Nunc igitur, inquit, loturus discedo,mittam autem ex balneo,qui medicamentum accipiat. Hæc cùm dixisset, abiit. At ego cùm tale nullum medicamentum ad manus haberem, Euphorbium cum oleo trini, & cera liquefactum immiscui.Cùm verò amicus pharmaco ferendo pucrum misisset, exhibui,dolore protinus cessante, &c.* Galenus lib. 3.de compos. medicament. sec. gen. cap.2. post princip.

PARAPHRASIS.

Cum humor contumax, exclusus è venis, in aliquam partem debilem, scilicet genu articulationem magnam decubuit, in ea parte frigida & exangui minùs concoquetur, qui in calidiori concoqui non potuit: est enim huiusmodi articulus; quia osse multo, & neruo constat, natura frigidus. Hic ergo coaceruatus,magísque præ frigore condensante impactus,in genu rigorem,hoc est,conuulsionem concitabat. Hoc modo dicitur à Celso *lib.* 4. *cap.*3. rigor neruorum, qui modò caput scapulis, modò mentum pectori annectit, modò rectam & immobilem ceruicem reddit. Vel si de rigore facto ab externo frigore intelligas, non de eo qui agnoscit causam internam sui effectricem,non errabis. De multiplici rigoris significato, lege eruditissimum Marcellum Virgilium *lib.1. in Dioscor. in com. cap.1.& 46.*

Genu refrigerato calefacientia medicamenta, vnguenta,

vnguentà, lauacra, fomenta, & emplaſtra,& alia eſſe imponenda,quæ tum frigiditatem arcerent, flatuoſum ſpiritum diſcuterent,& partem roborarent, *ſuprà* ſatis oſtendimus. Hæc omnia vſus euphorbij extrà appoſiti, rectè priùs (vt par eſt) purgato corpore, manifeſtè complet: nam *calefacit, abſtergit, & confert Iſchiadicis, & inungitur ex eo paralyſis, & ſtupor, & confert valde*, vt *lib.2.tract.2. cap.235.* prædixit Auicenna: de cuius vi ſat plura diximus *in com.histor.27.*

Inſuper extrà appoſitum,humorem potentiſſimè euocat ad extrà,quum ſit calidiſſimum medicamentum, apud Paulum *lib.7.tit. de Euphorbio:* quoniam adurentem ſortitur vim, cauſticíque medicamenti inſtar à centro ad ciſferentiam peccantem ſuccum deducit. Aliquando enim in hoc affectu, vt *ſuprà* notauimus, cogit neceſſitas ad veſicatoria deuenire, quando affectus rebellis eſt,& aliis præſidiis non ſuccumbit: quo auxilio ſolertiſſimus in chirurgica facultate Hildanus *lib.3. centuriar. chirurgic. obſ.98.* dolorem in calce pedis immaniſſimum perſanaſſe gloriatur: de quo auxilio conſule Michaëlem Ioan. Paſchal.*lib.1.meth.curand.morbos,cap.61.* Cardan. *lib.de curat. admirand. num.* 17. Douynet.*lib.4. apolog. cap.15.* & alios proprio capite de arthritide, Leonardum Turneſium *lib.1. de histor.plantar.tit.de euphorbio.*

Galenus euphorbio, vt puto,ad refrigeratum genu refouendum,calefaciendúmque vſus eſt:& cùm hic dolor à cauſa fortè primitiua & externa,citra apparatum morboſum duxerit ortum,iccircò hoc auxilio citra totius purgationem vſus eſt. Nam in perfrictionibus vſitatum erat Galeno cerotum, dieuphorbium appellatum, factum ex oleo tenui & calido, adiecta cera cum recenti euphorbio, vt ipſe auctor eſt, *lib.3.ſec. gener. titulo, de medicamentis ex euphorbio paratis.* Eius compoſitionem tradidit Paulus *lib.7. cap.19.de acopis, dropacibus, & ſinapiſmis, tit.de euphorbio,* in hunc modum.

℞. *opopanac.*℥.j. *ceræ tyrrhenicæ,* ℔.j. *euphorb.castor. piper.albi,* an.℥.ij. *medul.ceruin.*℥.iiij. *œſypi* ℥.iiij. *adarce* ℥.ß. *olei ſtyracin.laurin.irini, amaracin.* an.℥.vj. *olei veteris,* ℔.ij. *reſin.terebinth.*℔.ij.& ß.*galbani* ℥.j *ſtillæ ammoniac.*℥.ij. *hedycroi* ℥.vj. fiat ceratum.

Hoc mirabile eſt pro dolore coxæ, cæteráſque partes dolentes mirificè iuuat.Si non ſufficiat,ad ignem accedere doloris inclementia nos compellit.De pyroticis, phœnigmis, ſepticis, cauſticíſque medicamentis,conſule Hollerium, ſtrenuum Chirurgiæ ducem, *lib.3. instit. Chirurgic. cap.5.*

QVÆSTIO XLVI.

Vtrùm frigus alicui functioni ſit ex vſu, vt contra Recentiores firmat Conciliator.

COMMENTARIVM.

F*Rigore inalgeret.*] Celebratiſſima quæſtio eſt, & à priſcorum ſcientiſſimis agitata, vtrùm frigus alicui functioni poſſit eſſe ex vſu.Gal.*lib.3.de cauſ.ſymptomat. c.3.in fin.* ſic ſuam expendit ſententiam. *Calor adauctus valentius alterat, modò tamen non eò incrementi perueniat, vt iam colliquet,tum namque ad omnia eſt inutilis. Frigus verò nulli functioni eſt ex vſu.* Subſcribit Auicenna 1.1.*doct.6.cap.3.§ Et frigus non intrat in ſeruitium harum virtutum,niſi per accidẽs. Si enim in ipſum ingrederetur,operationibus noceret, & motiones debilitaret, &c.* nam natiuus calor in omnibus operationibus primus eſt auctor, & præcipuum agens nuncupatur ab Ariſt.*lib.4.meteor. cap.2.* ſic enim ait: *Atque perfectionis exordium à natiuo calore prouenit, &c.* Itaque calor naturalis primo, & per ſe coctionem operatur, quandoquidem docente Gal. omnium operationum quæ in corpore fiunt,ipſe auctor eſt & cauſa,ex *lib.1.aph.3.& 15. & lib.de art.medic.conſt.cap.12.& 16.epid.ſect.4. com 13.& 25.* Viuentia enim calore operantur, & viuunt, omnéſque ſuas exequuntur functiones. Frigus prohibet vaporum reſolutionem in corpore,putrefacit,debilitat viſcera, extinguit calorem innatum, denique cùm vita conſiſtat in

A calido & humido, frigus valde nocebit corporis operationibus,quum ſit calori ex diametro contrarium.

Conciliator *differẽt.61.* multis conatur oſtendere, frigus plurimis functionibus eſſe ex vſu; & nos aliquas addemus rationes firmiſſimas: Nam ſi calor, & frigus miſcent in coctione,& ſunt actiuæ qualitates,cur operationes non tribuentur vtriſque? quare coctio rectè poteſt definiri, perfectio natiui frigoris. Sed definitur per calorem,tanquàm per digniorem qualitatem.

Secundò. Coctio in hyeme eſt fœlicior, non tam ob magis vnitum in viſceribus, ob circumſtans frigus, calorem,quàm quia frigus,immodicum illum,& ardentem in intimis partibus calorem attemperat, & modificat Hoc modo hyeme ventres calidiſſimi,ſomni longiſſimi appe-

B tentia maior,nutritio melior,ex Galen. *lib.1. aph.1.* Audi Auic. *lib. de remouendis nocumentis, quæ accidunt in regimine ſanitatis, cap.2. Et frigus quidem quando operatur inſpirationem, ſolùm quæ non fuerit multum distans ab eo,cauſat prohibitionem vaporum à reſolutione; ſed in corporibus mundis inſpiratio moderata cauſat retentionem, vel retractionem caloris innati ad interiora; quare aggregatur caliditas innata, & fortificatur, vnde reperitur in eis digestio cibi, & maturatio humorum plurima, & magis completa,&c.* Ergo frigus promouet coctiones,& ingreditur opus,& vſum naturæ.

Tertiò. Frigus,ſicut reliquæ facultates, eſt cauſa temperamenti agentis.Ergo erit cauſa actionis à tẽperamento prodeuntis:nam quod eſt cauſa cauſæ,eſt cauſa cauſati.

Quartò. Putredo fit à peregrina frigiditate, ex Ariſt. *lib.4.meteor.cap.2.* Ergo concoctio putredini contraria,fiet

C à moderato frigore: nam frigus coctionem attingit, vt efficiens cauſa: ad coctionem enim non ſolùm eſt neceſſarium,vt vtilis materia coquatur, ſed ſimul vt aliæ partes rerum quæ coquuntur,denſentur,coagulentur,vniantur; quæ operationes à frigore præſtantur.Ergo neceſſe eſt,vt ſicut calidum, ſic frigidum in opus incumbat in generatione noſtra, & humorem ac ſiccitatem miſceant, ac gubernent.Ergo frigus alicui functioni naturali eſt ex vſu.

Quintò.Coctio fit à calore,non abſoluto quidem, nec igneo (nam ſi ab hoc fieret,teſtimonio Gal.*lib.8.de placit. Hip.& Platon.c.7* multo citiùs,& meliùs in febrientibus abſolueretur, ſed à moderato, benigno,& halituoſo, qui in pueris copioſiſſimus eſt,ex Gal. *lib.1.de ſimpl. medic.facult.c.9.* & omnes facultates adauget. Ergo quæcunque refrigerando in febribus ardentibus,ingentem illum ca-

D lorem remittunt,& de eius intenſione detrahunt,faciunt, vt natiuus noſter calor moderationem conſequatur. Sed hoc facit per ſe frigus infrigidando.Ergo per ſe in operationes vitæ ingreditur.

Sextò. Propter putredinem coctio impeditur,quum illa huic ſit contraria. Sed frigida ſicca putredinem arcent, & coctioni opem ferunt,non vt ſicca,& excrementitiam humiditatem abſumentia, ſed quà calori extraneo reluctantur,vnde putredo.Ergo frigidum coctioni adminiculatur,& per conſequens, &c.

Septimò. Reſpiratio eſt opus ad vitam maximè neceſſarium,& ita dicitur cum vita ad conuertentiam,vt *viuentem non reſpirare, & reſpirantem non viuere ſit impoſſibile,* ex Gal.*lib.6.de loc.affect.cap.5.* Sed ſine aëre frigido inſpirato, caloris noſtri ſymmetria non durat; nec temporis momento æſtuans cor conſeruari poteſt. Ergo, &c. Quare

E cùm inſitus calor noſter, moderato frigore per reſpirationem attracto ſeruetur, ac foueatur, illi non eſt contrarium, vt eloquenter probat Valleriola *lib.1. de loc. com. cap.15.in med.*

Octauò. Non quicunque calor eſt naturæ operantis inſtrumentum, ſed ille qui proportionatus eſt, & commenſuratus,ex Gal. Sed non poteſt attemperari, niſi à frigore moderato, vt obeundis functionis commodus exiſtat. Ergo, &c.

Nonò. Niſi intercederet frigoris operatio, natiui noſtri caloris, ne exorbitet, æſtum compeſcens, ignis internus, cùm ſit flamma ardens, liquaret,immò vreret. Ergo frigus per ſe agit. Hæc eſt cauſa, cur tantopere iuuat contra operantia illa mutua membrorum inter ſe, quam ſummè extollit Galenus in locis multis, vt ſcilicet

partes frigidæ actionem calidarum retundant, & inhærenent.

Decimò. In plantis, & animalibus non minora operavidentur in æstate, quàm in hyeme, ita Hip.3, *aphor.1. Mutationes temporum potissimum pariunt morbos, & præsertim insignes mutationes frigoris, aut æstus*; quia frigus excedens, & sæuiens calor mutant ventos, nubes, nebulas; & aërem, eúmque diuersimodè alterant. Ergo sicut calor excedens, & frigus, externa immutarit; sic si temperiem seruent in corpore, plurimis functionibus sunt ex vsu.

Vndecimò. Adeps calore soluitur. Ergo frigore concreuit: nam vt ait Auic. 4. *meteor. cap.* 3. quæ à calore liquantur, frigore concreuere: vt tam multis contendit Laurentius pro Galeni tutela, *lib. 6. de histor. anatomic. quæst.* 5. Sed adipis vsus multus est in corpore: nam iuuat coctionem, humectat corpus, & arida ossa lenit, ne exicentur in motu. Ergo frigus concrescens alicui functioni est ex vsu.

Duodecimò. Frigus facit ad retentionem, quatenus constringit villos omnes, & iuuat ad expulsionem, quando constringit circulares. Sed retentio, & expulsio fæcum v.g. aut vrinæ, est actio à natura intenta, qui effectus per se sunt frigiditatis. Ergo.

Vltimò. Frigus immodicum caninam appetentiam excitat, vt constat ex Gal. 2. *aphor.* 21. Ergo modicum famem naturalem excitabat. Sed appetentia est functio intenta à natura. Ergo frigus sicut generat aliquas partes, vt calor, etiam per se, se habet ad conseruationem mixti: Nam docente Arist. 2. *de generat. animal. cap.* 4. actiones partium à frigore, & à calore sunt. Hæc sunt potissima argumenta, quibus conuictus Conciliatoris sententiam amplector, qui *loc. cit.* nostras partes tutatus est acerrimè.

C Renuunt Christophorus à Vega *lib.* 1. *art. med. sect.* 1. *cap.* 5. Doctissimus Veiga *lib.* 1. *art. medic. in com. cap.* 62. Vallesius 5. *controu.* 11. Dicunt ergo omnes, tam retentionem, quàm appetentiam à frigiditate iuuari, sed ex accidenti tantùm, hoc est, media corrugatione, adstrictione, & diuulsione: ex quo intelligitur, non esse appentis facultatis ministram frigiditatem, sed præparare tantùm os ventriculi sensuræ facultati, quia scilicet densat, cogitque partes ventriculi, & secundùm partem superiorem, cui appetentia inest, arctat, & diuellit. Quare calor solùm essentia sua per se functiones naturales ingreditur. Sed hæc solutio est ficulnea, & tantis viris indigna. Ita enim calor non aget per se, quia frigus per se non agit, sed alterius interuentu. Quare liceat argumentum colligere in hunc modum. Frigus non agit de per se, sed secundariò, hoc est, constringendo, condensando, contrahendo partem cui inest. Ergo calor de per se non agit nisi inaniendo, & dissipando; si verum est contrariorum eandem esse legem, aut quod vni illorum conuenit, eius contrariũ similiter, ac eodem modo alteri debeat conuenire.

Quæ verò obiicit Vallesius, & sic demonstratione quadam putat concludere, nihil vrgent, solùm probant adaucto frigore, & intensiore facto, ad portionem actiones minui; quod nos non negamus, qui non loquimur de intenso, sed de moderato, cuius præsentia actiones perficiuntur: quemadmodum cum eo concedimus, crescente frigore non corrumpi actiones, quia natura nostra magis accedit calori extremo, quàm extremo frigori, quo E pacto non est dubium, quodià frigore excedente tot damna scaturiant, quæ Auicenna retulit, quæ ex modico frigore non oriuntur; cuius vsus ad vitæ conseruationem per se etiam est necessarius.

Neque ob hoc damnandus est Galenus, aut Auicenna, qui frigus nulli functioni esse ex vsu prædixerint: quos auctores non erit multum operosum in nostram amicitiam admittere, (quod obnixè Vallesius à Conciliatore expostulat) nam frigus nulli functioni, ita promptè vt calor est ex vsu, quia caliditas est qualitas magis amica naturæ, & à partibus auidè amplexatur. In hunc modum intelligendus Hip. 5. *aph.* 18. dicens: *frigidum esse inimicum dentibus, ossibus, neruis, cerebro, spinali medullæ*, adde tu, tendonibus, ligamentis, & aliis partibus exanguibus: nam hæ frigidæ partes, vt nerui, modico frigoris vsu ad sui conseruationem indigent; licet cùm sunt lapsæ, calidis actu, & facultate gaudeant, quarum intemperantiis calor remedio est. Ergo cùm omnes ferè operationes naturales cum motu dispensentur, celeriùs calore, qui motionis auctor est, perficiuntur; quare calore magis, quàm frigiditate, aut qualitatibus cæteris, tanquam potissimo instrumento, ad obeundas functiones vtitur natura. Vel dicas, frigus adauctum nulli functioni esse ex vsu: nam vt dicit eo loco Gal. caliditas adaucta carnem, & sanguinem colliquat: sic frigus immobilitatem facit, stuporémque inducit, & vt summatim dicam, de per se omnes actiones impedit; vt algorem fecit in ægro de quo est scripta historia hæc: sicut moderatum eas mirum in modum promouet, atque excitat. Consule Carrerium doctissimum *in com. cap.* 1. *fen.* 1. *Auic.* qui *doct.* 7. *cap.* 3. acutè, at fusè pro more suo, hoc argumentum emedullat.

HIST. XXXVI. GALENI, De articulorum dolore.

Dolore articulorum laborantes quidam, ossium humanorum puluere assumpto curantur.

N*Oui nostratium quosdam ossa potui exhibuisse, haud scientibus quidnam ebibissent, ne vid. licet auersarentur, ac multorum arthritidem curasse, &c.* Gal. lib. 11. simpl. tit. de ossibus.

PARAPHRASIS.

Avicenna 22.3. *tract.* 2. *cap.* 9. sic inquit: *Et existimauerunt quidam, quòd de expertis, quæ non diuersificantur, omnino est vt in potu dentur ossa hominis adusta, & iam quidem vsi fuerunt eis quidam de famosis, & sanati sunt, ex podagra, & doloribus iuncturarum omnino, &c.* Idem firmat Paulus *lib.* 7. *tit. de ossibus*. Hoc præsidium prodesse confirmant, quoniam ossa digerentem, exiccantémque vim sortita sunt. Hac ratione Aubertus *exercit.* 50. *in abdit. Fernelij*, fœlicissimo euentu ea in puluerem redacta, cum conserua rorismarini, & betonicæ commixta, non paucis arthriticis exhibuisse refert.

Hac de causa Crato *lib.* 8. in catarrho frigido sistendo D pulueren ex ossibus humanis in fornace combustis, & in læuorem redactis, maximè probat. Ita Donzellinus *consil.* 52. puluerem ossium humanorum, paralysi esse firmat salutarem valde. Plurima vnguenta parat Petræus ex ossibus humanis, pro variis morbis curandis, in Nosol. *tract.* 1. *pag.* 151. Crollius facit antipodagricũ ex iis, *lib.* 2. *fol.* 243. Quapropter Euonymus *in antidotario suo*, mirũ in modum laudat oleũ ex ossibus humanis extractum: nam ex ossibus mortuorum frustulatim concisis, & positis in igne, quò excandescant, extinctísque in oleo vetustissimo, & contusis, distillat oleum ad omnes iuncturarum dolores efficacissimum. Deinde in dolorificis alui profluuiis, necnon hæmorrhagia compescenda, cum aquis aut decoctis exhibita, quantitate drachmæ vnius, valde iuuant.

Quæris causam? Galenus ad manifestas qualitates confugit, nempe ad exiccantem qualitatem, cuius ope excrementitia humiditas, quæ ferè in diuturnis affectibus exuperat, absumitur, & partes roborantur. Sed si quispiam ad sympathiam recurrat, qua vnum membrum adiuuat aliud, vera proponet. Sic multæ partes cum aliis sibi similibus mutuum obtinent consensum. Omentum verucinum natiua quadam proprietate simul cum mulcebri calore, humani omenti dolorem, qui ventriculum & intestina opprimit vehementer, recenter ab animali extractum, & parti dolenti impositum, lenit atque contemperat: quare in diarrhœa, & dysenteria summo est auxilio, vt experimento fidissimo experimur; & notauit Amatus *lib.* 6. *centur.* 2. Pulmo vulpinus humani pulmonis vires collapsas restituit, quare Asthmaticos iuuat

iuuat, ex Galen. *lib.11. simpl. tit. de pulmone* : quo factum est vt Mesue, cæteríque Arabicæ familiæ proceres scientissimi, loco de pulmone vulpis tot celebrent laudibus, & encomiis, pro roborando pulmone, abstergendis pectoris cauitatibus, vlceribus pulmonis consolidandis. Sic ossa cranij humani ab omnibus ferè ad præseruationem, & curationem epilepsiæ collaudantur. Nam vnum membrum, sibi simile sympathia quadam, & tacito naturæ consensu respicit, & roborat. Si verò pro leniendis doloribus articulorum præsidia quæris, vnum proferam eximium, & est lapis Nephriticus, quem si parti topho oppressæ imponas, mirum ex tempore leuamen senties: nam sicut hic lapis renales dolores lenit, sic omnem cruciatum abdita quadam proprietate mitigare, fidissimo experimento adinueni, in Prorege Orientalis Indiæ, qui diuersarum partium doloribus sæuis tentatus, solo hoc conualuit semper: de cuius efficacia mirabili pulchra conscripsit Augerius Clutius, Medicus Amstelodamensis celeberrimus, & secretorum naturalium acerrimus indagator, in suo eleganti *de lapide Nephritico libello*.

HIST. XXXVII. GALENI. De tophis articulorum.

Articulorum tophi, caseo acri in cruris suilli salsi decocto macerato discussi.

C*Vm mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore grauem esse coniiciebam, abieci, & iam à famulis absumptum putabam. Cæterùm illi talia seruare soliti, longo pòst tempore ex promptuario afferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogabant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus cui rei quis illum posset accommodare. Interea cum ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci poros vocant, in articulis habens, subiit mihi crure suillo salso decocto, caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo vnitum tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamento mirificè adiutus est: nam rupta sponte sua cute, absque incisione videlicet, effluxere quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi verò totus qui apud me erat caseus fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum vsus est inueterato: atque vbi tunc quoque idem percepit commodum, sæpius deinceps vti perseuerabat, & quosdam amicorum similiter affectorum docuit. Atque id quidem nos excogitauimus, cæterùm* * *comprobauit experientia, &c.* Galenus lib.10. de simpl. medicament. facult. cap. 9. de Caseo.

PARAPHRASIS.

FRequentissimo experimento constat, pleróſque quibus dolores articulorum diu durant, & malum diuturnitate témpris fit habituale, tophos deinde in manibus, & pedibus pati. Est autem tophus, tumor durus præter naturam, ex crasso, terrestríque humore pronatus. Hic aut statim tumoris initio talis exiſtit, vt cùm vel gypsea pituita, vel naturalis melancholia in parte aliqua congesta est; aut propter immoderatum discutientium, resiccantiúmque medicamentorum vsum, resoluta tenui portione, reliqua magis crassa remanente, & ad immedicabilem duritiem degenerante.

Deinde in tantam duritiem sæpe conuertitur humor, vt concrescat in lapides, quos exemptos esse à podagricorum iuncturis testatur Musa *lib. 4. aph. in com. sent.* 79. Ioan. Kentmannus *lib. de calculis*, Vvierus *lib. 3. de præstig. dæmon. cap.* 15. Iulius Alexandr. *lib.* 14. *meth. cap.* 13. Pituita enim in corpore nostro reperitur muco similis, quæ si caloris vi, & appulsu (inquit Fernelius *lib. 6. physiol. cap.* 9.) tantam adipiscatur crassitudinem, vt iam partibus conclusa possit adhærescere, vitrea appellabitur; quæ ex concretione ita durescit, vt à lapidis, aut gypsi natura non procul absit. Hanc sæpe deprehendisse refert in pulmonibus, & in digitorum articulis, accepto quidem ex distillatione principio, tandem in extremam tophi, aut calculi duritiem euasisse.

Hunc humorem induratum priùs medicamentis, vt faciliùs cedat, emollire oportet: sin autem tophacea durities perseueret, malam figuram affectæ partes adipiscuntur, ita vt distortis, & thrombosis digitis vix incedere possint: & adeò hæc materia est tenaciter in articulis impacta, vt necesse sit sæpiùs cutem incidere, & subiectum humorem radere, vel vrere, paulatímque ferramento extrahere; sed securius est medicamentis emollire, quò faciliùs cedat, à carnosáque substantia separetur.

Emollientium, & discutientium varios esse gradus censet Galenus 2. *ad Glauc.* 4. & 5. & *lib.* 14. *method. cap.* 4. vt ex Galeni doctrina probat Mercatus *lib.* 2. *indicat. cap.* 6. Hæc concretum humorem fundunt, & sensim per halitum resoluunt. Inter hæc optimum iudicauit medicamen, caseum vetustum, qui si in cruris suilli salsi decocto maceretur, & particulis affectis imponatur, pro eradicandis poris est præsidium præstantissimum, auctore Paulo *lib.* 3. *cap.* 78. *rubric.* 4. *tit. de tophis, quos Græci poros vocant*: quod auxilium esse potentissimum ad tophorum particulas sine ferro detrahendas & sanandas, tradit Hollerius *lib.* 1. *instit. Chirurgic. cap.* 4. *de emollientibus, in med.*

Omnis caseus acris est, apud Paulum *lib.* 1. *cap.* 89. & Galen. *lib.* 3. *de alimentor. facult.* Nam dum paratur, affumit ab iniecto coagulo acrimoniam, humiditatémque omnem deponit, vt asseruit Galenus *loc. cit.* Nam coagula omnia sunt sicca, ignea, ex Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 118. & vetustior, acrior est, ex Auic. & Galen. *loc. cit.* Hic ergo si sit bubulus, cùm crassior sit, adstringit, & firmat, & eò ampliùs si salso decocto sit maceratus: nam præter adstrictionem, salsedine ampliùs exiccat, ex Galen. 4. *aphor.* 13. & siccitate qua pollet, ratione salis 2. *acut.* 6. humiditatem absumit, ex Galen. *lib.* 6. *epid. sect.* 6. *com.* 5.

Elegit autem crus suillum ad decoctum, quoniam pinguius est, & viscosius: nam eo nomine etiam adipes vetusti emolliunt, quoniam viscositate adhærentes meliùs operantur. Hac ratione caseus bubulus plus prodest, quia pinguior, ex Galen. *lib. de bonit. & vitio succor. cap.* 4. Galeni experimentum laudarunt postea Trallianus *lib.* 11. *cap.* 1. Auic. *loc. cit.* Oribas. *lib.* 9. *synops. cap.* 59. hoc enim medicamentum maximè penetrat, & acrimonia, ardore, caliditate rumpit cutem, & tophum exhaurit: nam vt Paulus inquit *loc. cit. sua sponte topho dehiscente, humor qui intus coierat, eructatur*. Hoc auxilio se vsque ad miraculum vsum fuisse, refert Petrus Bayrus *lib.* 4. *de duritie, & nodosit. iunctur. tit. de tophis*. Ambrosius Paræus *lib.* 17. *cap.* 20. *de nodis, seu tophis qui in articulis concrescunt*, addit pyrethrum, sulphur, & miscet euphorbium, vt efficacius ruptorium paretur. Quo præsidio, vnà cum pyritæ vsti scobe, rupta cute ex podagricorum iuncturis plurimos tophos extraxisse duritie inuictos, gloriatur Scaliger, *exercit.* 108. *ad lib. de subtilit. Cardani*. Quæ autem deinceps tophorum generationem impediant, docet Paulus *cit. loc. rubric.* 1. Explanat eloquenter Franciscus India Veronensis, *lib.* 1. *de gutta, cap.* 4.

QVÆSTIO XLVIII.

Vtrùm rationi citra experimentum magis, quàm experimento citra rationem fidendum sit, vt hactenus Medici sunt opinati.

COMMENTARIVM.

C*Omprobauit experientia.*] Quum de ratione, & experientia, qua celebratum est hoc tam proficuum pro rebelli morbo curando, auxilium, in hac historia facta

ſit mentio,placet nobis Principum hiſtorias enarrantibus per amœniſſimos medicæ facultatis campos diſcurrere; præſertim in quæſtione hac, quam ieiunè & Galenicæ doctrinæ obliti ventilarunt Iuniores,quos honoris cauſa in propatulum non referam,ne ſemper vt iniurius eorum doctrinam conuellere videar. Expendamus ergo, vtrum horum principiorum quibus conſtituitur ars noſtra,præcipuum ſit, experimentum, an potiùs ratio; cui ſcilicet magis fidendum. Et firmius quidem eſſe experimentum ſuaderi poteſt hoc modo.

Experimentalis cognitio vſque adeò certa euidénſque eſt,vt vel ea ſola prima artium principia agnoſcātur,reliqua ex illis deducta confirmentur, ita vt ab experimento fiduciam, & certitudinem accipiant. Igitur illud præferendum eſt rationi.

Secundò. Licet vna ſit veritas rei de qua agitur, cùm eius tamen inuentio difficillima ſit,& valde abſcondita, frequenter labatur intellectus noſter in ea indaganda, atque ſenſus in ſuis ſenſibilibus cognoſcendis errorem non committat. Igitur nec experimentum à ſenſationibus deductum, fallax ac incertum erit, & ex conſequenti, &c.

Tertiò. Modus cognoſcendi qui à ſenſibus procedit, magis proportionatus eſt nobis, quamdiu in corpore ſumus. Ergo illi maiorem fidem præſtabimus, quàm rationibus ab intellectu inuentis, ſi ſenſui, & experimento repugnent.

Quartò. Communia artium præcepta ratiocinatione,& diſcurſu inuenta,ſæpe in indiuiduis deficiunt,ob particulares eorum naturas,& proprietates,ex Auer. *lib.6.collig. cap.* 1. Igitur potiùs ſequendum eſt illud, quod in vnoquoque experimur, quàm quod ratio in communi dictat.

Vltimò. Senſualis artifex magis ſenſu,& experimento, quàm intellectu mouetur. Cùm igitur Medicus ſit artifex ſenſualis,magis ſecundùm ſenſum,& experientiam,quàm ſecundùm rationem,illi iudicandum eſt,quemadmodum apertis verbis firmauit Gal.*lib.art.medic.cap.*88. præſertim cùm experientia ipſa, fidiſſima ſit omnium iudicatrix, 1. *ſimpl. cap. vlt. & 6.epid.ſect.* 3. *com.* 19. & ſit index eorum quæ iuuant & proſunt, 9. *de placit.* 6. & vſque adeò certa, aut quæ ipſa comprobat, ſine cauſa nouiſſe ſufficiat, 2. *aph.* 24. ſintque aliis ſtabiliora, 5. *de compoſ. med. ſec. loc. c.* 1. *propè fin.* nec diſtinctione indigeant, 4. *ſimp.* 18. atque vbi ratio pugnat,experimentum ſequendum, 3.1.*doct.* 2.*cap.*7. & 4.1. *cap.* 20. nam illi qui ratiocinantur, falſa pro veris frequenter accipiunt, 1.*ſimpl. cit.* & ſophiſticum eſſe ait, propter apparentium rationum ſimilitudinem ſenſibus fidem abrogare:& 1.*de natural.facul.* 13. Aſclepiadem delirare aſſerit,qui illis prohibet fidem habendam.

Ob hanc cauſam Auenzoar *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 5. ſcribit: *ſe experientia iuuari, & ſaluari tam in vita, quàm in morte, factis, & ſcriptis, eo quòd iuſta ſit, & æqualis ſtatera,libráque & id à quo ratio ipſa fidem accipit*, 5. *de ſanit. tuend.* 11. & *lib.6.cap.*14.& 3. *criſ.cap.*8. ita vt rationi experimento deſtitutæ nullatenus credendum ſit; quod innuere videtur Hip. 2. *aph.* 7. probationem addens ab ipſo experimento, & Galenus apertè docet,*in proœm.epid.ad fin.* Quare, &c.

Denique medicina incepit ab experimento. Nam Medicorum diligentiſſimus Hippocrates Cous, hoc modo medicinam à tenebris in lucem reuocauit,& quodā veluti partu genuit,per omnia membra aluit,eduxit,veſtiuit, atque ornauit. Cùm enim tunc mos fuiſſet liberatos morbis ſcribere in templo eius Dei qui auxiliatus eſſet remedia, vt poſtea ſimilitudo proficeret, ea experimento inuenta ſcripſiſſe traditur:ex quibus hanc artem excepiſſe refert Plinius *lib.3.cap.*37.& *lib.26.cap.*3. fi mat *lib.29.cap.*1.

Pluris verò eſſe faciendam rationem, non leuioribus argumentis contendi poteſt. Et primò ſic. Artificioſa ratio, qua iudicatur taliter, aut taliter operandum,vel demonſtratio eſt, vel vſque adeò probabilis diſcurſus, vt ad eam proximè accedat. Sed qualiſcunque fuerit,ſcientiam, & certitudinem gignit ſecundùm plurimum, vt *paulo ſuprà* Galenus docuit: experimentum autem cùm non rarò fallax ſit, plerumque inducit errorem. Igitur illi præferenda eſt ratio.

Secundò. Agendi methodus, quæ ex corporum naturis,morbis,eorum cauſis, remediorum facultatibus elicitur, magis accurata eſt, quàm experimentalis, vt *ſuprà* oſtenſum eſt,& colligitur ex Ariſt. 1.*metaphyſ.*1. Atqui illa diſcurſu, & ratiocinatione acquiritur. Ergo his magis fidendum,quàm experimento.

Tertiò. Illa quæ ratione in artibus inueniuntur, vt certò ſciantur, experimento non indigent. Sed experimentum ratione deſtitutum,vel nullum eſt, 2.*meth.*6. vel ſaltem infirmum, parúmque tutum & fidele, 9.*de placit.*6. Igitur multò præſtantior eſt ratio. Maior conſtat, quia quæ in vnaquaque arte reperiuntur, principia ſunt, & concluſiones: ad illorum verò ſcientiam comparandam, ſufficit cognitio terminorum, ex quibus conſtant principia ipſa: his autem euidenter cognitis, & rectè applicatis, abſque alio requiſito, protinus intellectus iudicat alterum extremum alteri conuenire, & ſcientiam illius aſſequitur.

Quartò. Non minùs ſenſibilium multa ſenſum effugiunt,quàm rationabilium rationem ipſam,ex Gal. *lib. an ſanguis in arteriis contineatur*, *cap.*5. Sed magis aptus, magiſque perſpicax intellectus ad rationabilia,& occulta indaganda, inueniendáque, quàm ſenſus ad ſua ſenſibilia; cùm hic ſola præſentia, & manifeſta agnoſcat, ſæpéque labatur, vbi planè non ſunt manifeſta. Igitur.

Vltimò. Non ſolùm maior medicamentorum copia methodo rationali comparatur, ſed ea quæ ratione inueniuntur, præſtant experientia inuentis, 6.*de compoſ. med. ſec.loc.& 3.ſec.gener.cap.*2. & 3.*de loc.affect. cap.* 2. Dubium ergo non videtur, ſequendum potiùs rationis dictamen, poſthabito ſenſu,& experimento; præſertim cùm multò certior ſit demonſtratio inductione, etiam teſtante Galeno *lib.4.ſimpl.cap.7.ad initium.*

Cæterùm ambo hæc eſſe neceſſaria, & vnum ſine alio eſſe inutile, firmat in hac hiſtoria Galenus, *in fine.* §. *Atque id quidem nos excogitauimus, cæterùm comprobauit experientia*, quaſi diceret: hoc auxilium ex caſeo acri nos ratione inuenimus, & firmauit experimentum, & meritò ſanè: nam experientia, & ratio duo inſtrumenta ſunt ad artes inueniendas neceſſaria, & veluti crura quædam quibus illæ firmantur, ex Hip. 1.*aph.*1.& 8.*ſec.loc.*1.& 7. & 1.*meth.*3.& *lib.2.cap.*1. & *lib.9.cap.*6. & *lib. num ſanguis in arteriis contineatur*, *cap.*5. & innumeris ferè aliis in locis: non omnia tamen, aut ſola experientia, aut ratione inueniri poſſe teſtatur 3.*meth.*1. Verùm etiamſi quædam ſola ratio excogitet, alia experimentum inueniat, *lib. de theriac.ad Piſon. cap.*3. ſemper tamen quoad fieri poteſt, experientia, & ratio iungenda: ita vt in medicinis, vel theorematis ratione exploratis experimentum ſequatur; ratio autem in illis quæ ſunt experimento inuenta, 2. *meth. cap.*6. & 6. *de ſanit. tuend.* 14. Sic enim illa connectuntur, vt mutuò inter ſeſe firmentur, mutuámque fidem viciſſim accipiant; nec poſſit dari vera ratio quæ oppoſitum habeat artificioſum experimentum, nec è contra: ambo ſiquidem vera ſunt, quæ ſunt ab illis rectè excogitata, 2. *aph.* 17. quare firmiter ſequendum id quod vnum inuenerit, aliud confirmauerit. Vbi verò illa pugnauerint, neceſſe eſt aut inartificioſum eſſe experimentum, aut oppoſitas rationes tantùm apparenter veras, quibus ſtandum non eſt, nec propter eas à ſenſibus, & experimento recedendum, id quod fundamenta in principio adducta confirmant. Ergo hæc duo medicinæ crura omnino neceſſaria ſunt, & cuilibet ſoli non fidendum,quia experientia citra rationem eſt inualida; & hæc citra illam fallax & captioſa. Quare vtriuſque partis rationes ſunt ſoluendæ,& percurrendæ,ne omnino conuincere videantur.

Primum verò argumentū,quod ſuadebat magis eſſe fidendum experimento,rectè concludit,præferendam videlicet eſſe experientiam aduerſanti rationi,quia ſcientifica non erit,nec demonſtratio:& ab euidenter cognitis recedere non oportet,ob ea quæ dubia ſunt,& nondum comperta,*cit.lib.& cap.num ſanguis in arter.contineatur.*

Ad

Ad secundum. Negari non potest difficultas veritatis per intellectum,& rationem inueniendæ; inde siquidem errores,sectæ,variæque in scientiis discordiæ,1. *aph.* 1. & 9. *de placit.* 6. sed cùm non minùs etiam sensus decipiantur frequenter, præstat quidquid sensu, & experimento assequimur,ratione firmari.

Ad tertium. Licèt anima nostra quamdiu corpori immergitur, ita sensibus corporeis alligata existat, vt illorum interuentu intelligat, non ideò tamen sensuum cognitio nobis etiam inuia magis,vel sola propria est,quàm rationis;ac proinde sensibus solis,brutorum instar, moueri non debemus.

Ad quartum. Experimentum etiam circa indiuidua quædam acquisitum, deficere potest in aliis, ob non omnimodam similitudinem, vel occultas proprietates: vnde quamuis in se ambiguum non sit, & incertum, quemadmodum nec sunt artium theoremata; relatione tamen ad operationem fallax esse potest,& timorosa eius operatio, ac proinde in singulis firmandum, iuncta tamen ratione.

Ad quintum. Non considerat solùm Medicus illa quæ sensibus subiecta sunt; cùm innumera ferè alia contempletur, & ratiocinando assequatur; nec minùs vera, & scientifica ratione mouetur, quàm experimento, quibus medica ars integratur. Artifices verò reliquarum artium, quæ multo sensuum habitu, pauca tamen theorematum cognitione constant, solo sensu,vel magis ducuntur,Medico verò perpetuò iungenda est intellectus ratio. Vbi tamen ea repugnauerint,sensuum euidentia,& experientia sequenda; quia vera si sit, & multo vsu acquisita, contradicentem demonstrationem non habebit, propter quod dixit Galenus 2. *aph.* 24. quæ ipsa comprobat, sine causa nouisse sufficit: nempe quoniam licèt non occurrat, saltem non repugnabit vera ratio; nec omnino necessaria est in euidenti experimento, cui ipsa conformis erit, quod significauit Galenus 4. *simpl.* 18. dicens, demonstratione non indigere: quamuis firmius tutiúsque sit, experimentum ratione firmari, à qua maiorem euidentiam,nec minorem fidem recipit, quàm ab eo ratio ipsa.

Quòd si Auicen. 3. 1. *doct.* 1. *cap.* 7. de regimine eius quod comeditur, & bibitur, scripsit recipiendum experimentum, vel posthabita ratione,eam non omnino contemnit, sed præfert illud rationi quæ ab assuetudine desumitur,indicationíue ex natiua complexione desumptæ. Iam verò 4. 1. *cap. de phlebotomia*, si in Ischiatica, vel saphæna secanda, neglecta ratione sequi iubet experimentum, dixit quia ibi ratio completa non est, sed deficiens; quia quamuis considerata origine venarum, æquale iuuamentum sequi videatur in coxendicis dolore, ex Ischiatica, vel saphæna scissa, experimentum tamen fortiori, & integra ratione, ex rectitudine Ischiaticæ cum affecto loco, demonstrat maioris esse iuuamenti Ischiaticæ sectionem.

Denique in aliis adductis locis, tantùm suadetur non esse fidem abrogandam sensibus, & experimento ob apparentes rationes, quod non diffitendum, licèt tutius sit experimentum, cui simul cum ratione coniuncto fidendum;nam altero deficiente nō omnino certum iudicium fit. Medicinam verò incœpisse ab experimentis, verum est,ex quibus non nudis,sed cum ratione coniunctis, nostra medicina magis ac magis inclaruit.

Eodem tenore respondendum est ad argumenta, quibus ostendi videbatur, pluris esse faciendam rationem, nec curandum experimentum. Et ad primum dicendum, quòd quemadmodum scientifica ratio,certa & infallibilis est,sic artificiosum experimentum, nequit inter sese mutuò aduersari, atque ideò vno illorum dato,tanquam suspectum habendum est alterum repugnans.

Ad secundum. Fatemur magis accuratam esse rationalem methodum,quàm empiricam & experimentalem, vt *infrà* dicemus:sed illa ratione quidem inuenitur, & experimento firmatur, quod non minorem etiam vim habet, & certitudinem in iis quæ solo sensu, & experientia inueniuntur,quàm ratio in rationalibus.

Ad tertium. Sicut ea quæ experimento inuenta sunt, firmari oportet ratione; ita ratiocinatione, & iudicio excogitata, experimento probanda sunt, antequam in vsum trahantur: Nec argumentum euincit, plurima siquidem principia communia in aliis artibus, præter terminorum notitiam, indigent aliquando experimento, vt illis fides præstetur; & multò frequentiùs conclusiones ab illis, & in bona consequentia deductæ, quibus sæpe non assentimur, antequam euentu confirmentur; quod sanè maiori cum ratione in medicina obseruandum, ne circa nobilissimum subiectum operatio fiat cum damno irreparabili.

Ad quartum, & quintum. Quamuis ratione,& sensu omnia comprehendantur, quæ in cognitionem veniunt, ratióque multis nominibus sensu sit præstantior; quum tamen sæpe erret, & labatur in rationalibus cognoscendis, standum illi omnino non est, nec eius inuentis acquiescendum, citra sensus iudicium, & experimentum, maximè in medicamentis ratione exploratis, à quorum vsu multis in locis Galenus ipse nos deterret, antequam experta sint, ob suprà assignatas causas. Nec obstat,multa esse ratione inuenta, siquidem multa etiam illam subterfugiunt, solóque sensu illa dignoscuntur; sed vtriusque inuentum mutuo alterius iudicio confirmari oportet. Si tamen non coëant, omittendum non est id quod sæpe sensu cognitum fuerit ob cōtradicentem rationem; quoniam si demonstratio esset, minimè contradiceret. Nec mirum, si 4. *simpl. cit.* Galenus demonstrationem, tanquam certiorem, prætulerit inductioni; hæc namque experimentum non est, & ob aliquod indiuiduorum incognitum, à quibus ad vniuersale progreditur, peccare potest: non sic autem vera demonstratio, licèt etiam in particulari deficere possit, ob peculiarem alicuius indiuidui proprietatem, atque adeò præter illius certitudinem. Non immeritò ergo Dogmatici Medici sensus euidentiam requirunt, & è conuerso intellectus rationem in experimenti inuentis, quoniam duobus illis cruribus, & artes, & artifices perficiuntur. Ergo rationi non fidendum citra experimentum, nec huic citra rationem assentiendum. De experientiæ necessitate appositè conscripsit Ioannes Baptista Persona *colloquio* 31. & 32. *in suis noctibus solitariis, siue de iis quæ scripta sunt scientificè ab Homero, in Odyssea.*

Illud etiam consequenter expendendum, Vtrùm ab experimento, an à ratione potiùs in artibus inchoandum sit: in qua discutienda antinomia inuenio Galenum, & Aristotelem fuisse discordes. Hic enim *lib.* 1. *metaphysic.* 1. experientiam priorem facit,asserens ab ea principio artes emanasse, & rationem subsequutam compleuisse. Galenus contrà, rationem vult anteire, iubens 6. *de sanit. tuend. cap.* 14. vt ea vniuersum inueniat, de inuentis iudicium ferat experimentum: & 10. *simpl.* 1. necessarium esse ait ad confirmationem eorum quæ ratio inuenit, 6. *meth.* 2. Sed in hunc modum conciliandi sunt. Aliud est constituere artem,aliud secundùm artem operari: artium quidem constituendarum initium experientia fecit, à singularium enim experientiis vniuersalia theoremata, atque adeò ars ipsa incepit, ideóque illius statuendæ origo,experientia dicenda est, quo pacto intelligendus Aristot. Quòd si sermo sit, vnde agendi principium sumendum, quum quæritur quid circa corpus ægrum agendum, quídue circa sanum, dubium non est, quod Galenus voluit, iudicium primò ex ratione sumendum esse iuxta artis præcepta, sed ob suprà allatas rationes non audacter illi fidendum, antequam confirmet experimentum, verum huius principium, illóque prior est sermone expressa doctrina, vel saltem librorum lectione acquisita, qua integrè valere oportet Medicum, vt docet Galen. 3. *cris.* 8. antequàm ad medicinam faciendam accedat: cuius loco,vsu & exercitatione perficietur; exercitatio enim disciplinas confirmat, & absoluit, nec sine ea potest quispiam appellari eruditus, quantumuis in librorum lectione fit satis versatus. Vtrùm autem dogmaticus præstet empirico, & doctus parum exercitatus, minùs docto, satis tamen in curationibus versato, ex superioribus

fuperioribus fatis patere arbitror, & explicant Hugo, & Turifanus *in com.cap.3.lib.3.de loc.affect.Gal.*

HIST. XXXVIII. TRALL.
De tophis articulorum.

Antidotum ad curandum, & præferuandum à tophis, præftantifsimum.

At quibus non adeft calida intemperies, fed frigidiores, craffiores, crudioréfque potius humores in articulis infe-runtur, his omnia quæ extenuare, & calfacere poffunt, opitulantur: & fiquis ipfis vti velit, hic etiam natos iam lapillos confumere, & ne alij renafcantur, prohibere poterit. Ego fane noui quendam magnos tophos in articulis habentem confanuiffe, adeò vt etiam citra impedimentum incederet, eò quod antidotum continuò affumeret. Antidotum verò quod per totum annum ebibebat, hoc eft.

℞. Centaury ℥. v. chamædr. ℥. ix. hyperici, totidem: Ariftoloch. rotund. gentian. petrofel. agarici, phu dulcis, mei, an. ℥. iij. fpicæ nardi ℥. j. Excipito melle, datóque ex aqua dulci. *Trallianus* lib.11. cap.1. titulo, de remediis quæ locis inflammatis imponuntur.

At alium noui, qui cùm tophos habere incepiffet, non alios ampliùs nafci permifit, eo quòd decoctum biberet, cruda, craffáque recrementa extenuans. Erat autem decoctum quod bibebat, ex eiufmodi herbis compofitum, origano, & chamæpity: quarum neutra calido, & biliofo recremento præditis confert, &c. *Trallianus* in eodem lib.cap.& titul.

PARAPHRASIS.

Nyllus eft morbus, in cuius curatione maiorem Medici curam impendant, quàm in eradicandis tophis podagricorum: nam fi femel humor ex frequenti defluxione, in parte conculcatus neruofa, frigida, exangui, in duritiem commigret, immedicabilis profectò redderur affectus: tunc enim articulis diftortis & incuruis, pereunte motu, fruftra deinde medicamina tentantur, incaffúmque imperantur purgationes, vomitus, clyfteria, fomenta, vnguenta, emplaftra, lauacra, euaporationes, & aliæ medicamentorum formulæ quæ parti imponi confueuerunt, vt cauftica, cauterium, fcarificationes, hirudines, quorum vfu & efficacia hic pertinax, & reficcatus humor abfumi, & exhauriri folet, quæ pro hoc miferabili leuando morbo, prifcorum, & recentiorum folertia adinuenit.

Horum quædam funt vniuerfalia, particularia alia. In illis defcribendis operam omnem impofuit Paulus *lib. 3. cap.78. rubric.2.& 4.* plurima recenfens quæ tophos concrefcere prohibent. Ea funt expurgantia valida, quæ non folùm humorem in venis, fuperioribúfque partibus impactum, & reftagnantem, fed actu facientem tophum educere nata funt: *nam* (vt inquit Auic.4.1. *cap.3. in fin.*) *purgatio à fuperioribus euacuat, ab inferioribus eradicat:* fortia enim medicamenta, violenta attractione in corporibus præfertim frigidis exhibita, craffos, frigidos, & terreftres humores è longinquo natiua quadam proprietate attrahunt, vt pilulæ arthriticæ, de hermodactylis maiores, & alia medicamenta expurgantia, quæ efficaciffimè hunc rebellem humorem à iuncturis exhauriunt.

Quid dubitandum?nonne talpæ Gallicanæ, tophi, nodi ex tenaci gypfeáque pituita pronati, & in remotiffimis partibus impacti, validiffimis expurgantibus, vt ftibij, aut præcipitati efficacia euanefcunt? Horum enim morborum caufa, etiamfi tenaciffimè infixa, violenter tamen attracta, fputo, vomitu, feceffu, & fudore vacuatur.

In hunc vfum Trallianus hîc, ad expurgandam, craffam, vifcidámque pituitam, hæc præfidia proponit, ex quibus cum melle poteft fieri electuarium ad expurgandos craffos humores, fimúlque roborandos articulos præftantiffimum; poft cuius affumptionem exhibere oportet aquam dulcem, hoc eft mulfam, vel faccharo concinnatam: nam hoc modo ob dulcedinem meliùs electuarium amplexabitur ventriculus, & ob mel citiùs liquabitur, & in penitiffimas partes diftribuetur medicamenti vis; hoc modo mel tantopere commendat Gal.4. *fecund. loc.*5.commixtum cum medicamentis expectorantibus, vt fcilicet fit vehiculum eorum, quæ ab ftomacho ad partes fpiritales accedere debent.

Primum medicamentum eft centaurium, quod fi fit minus, ex Diofcoridis mente *lib. 3. cap.7.* bilem, craffófque humores per aluum expurgat, & Ifchiadicis conuenientiffimè infunditur; attrahit enim fanguinem, & dolorem leuat. Chamædrys, aliis chamædrops, Latinis triffago, recens in aqua decocta in potum exhibita, tuffibus, indurato lieni, incipienti hydropi, tophis & articulorum doloribus auxiliatur, auctore Diofcoride *lib.3.cap.94.*cùm fit tertio ordine calida, ex Paulo *lib.7.tit. de chamædry.*

Hypericum, alij chamæpityn vocant: calefacit ex Gal. *lib.8.fimpl.tit.de chamæpity*, & Diofcorid.*lib.1. cap.* 150. in gradu fecundo, & ficcat in tertio. Huius femen quadraginta diebus hauftum, Ifchiadicis medetur: nam præter tantas facultates, quas illi omnes attribuunt, quas inter omnes defcribit Ruellius *lib.3. de natur.ftirp. cap.*15. fanguinem denfatum, craffófque humores potentiffimè attrahit, ex Auic. *lib.2.tract.2.cap.*135. §. *Confert Ifchiaticæ, & propriè quando bibitur cum aqua mellis; & dixerunt quidem, quòd quando bibitur cum hydromelite quadraginta diebus, fanat Ifchiaticam, & refoluit duritiem podagræ, &c.*

Ariftolochiæ fpecies omnes, quas defcribit peritiffimus Dodonæus, calefaciunt, & exiccant ad tertium caliditatis, & ficcitatis gradum, incidunt, attenuant, craffos humores educunt, ex Gal.*lib.6.fimpl.tit.de Ariftoloch.*Mathiolo *in com.cap.4.lib.3. Diofcorid.* Gentiana calefacit, & neruorum doloribus frigidis opitulatur, ex Diofcoride *lib. 3. cap.3.*Auic.*lib.2.tract.2.cap.*278. Petrofelinum, origanum, fpica nardi, præterquam quòd roborant, humorem craffum, lentúmque præparant, vt faciliùs, promptiúfque ab expurgantibus educi poffit.

Agaricum pituitam craffam clementer expurgat, præcipuè in vtero, thorace, cerebro, neruosífque partibus tenaciter impactam, vt Græci, & Arabes fusè tradiderunt. Phu, Officinæ Valerianam vocant, Diofcoridis teftimonio *lib.1.cap.*10.excalefacit, humores craffos expurgat, & frigidis neruofarum partium affectibus remedio eft; de cuius viribus lege Ruellium *lib.1. de natur. ftirp. cap.9.* Méum à Græcis vocatum, herbarij anethum dicunt fylueftre; de cuius viribus Diofcorides *lib.1.de natur.ftirp. cap.3.* Hoc potum ex aqua, vrinam mouet, inflationes ftomachi mirè difcutit, tormina, vuluarúmque noxas tritum illinctu fiftit, & cùm calidum fit & ficcum in tertio ordine, frigidis & humidis vitiis eft ex vfu. De quorum facultatibus lege citatos auctores, & alios Diofcoridis interpretes doctiffimos.

Ex his potio facta, craffam, mucofam, vifcidámque pituitam à toto, articulífque ipfis firmiter adhærefcentem attrahit. Caue ne febri præfenti, aut in calida vifcerum intemperie eam propines: nam partes internæ excandefcunt, humor calidorum vi exaffatus ampliùs durefcit, & abfumpta tenuiori parte in tophaceam naturam priore duriorem commigrat. Pro eradicandis tophis, & vacuanda caufa antecedente, quæ malum continuò fouet, confule Mercurialem, Maffariam, *prop. cap. de arthritide.*

De medicamentis topicis plures confcripferunt, & vnufquifque fuum pro fœlici euentu iactat experimentum. Mathiolus *lib.1. cap.* 87. balneum è Iuniperi ligno fummoperè laudat. Altimarus *tract. de vinaceis*, horum vires, & vfus admirandos ad ifchiadem, podagram, articulorum tumores, & dolores memorabilibus hiftoriis decantat Sauonarola *tract. de balneis*, mineralia, & fulphurea laudat. Oleum ceræ præfert Crato. Oleum ex mace paratum extollit Foëfius *lib. 1. pharmacop. fol.* 149. Oleum axungiæ humanæ comprobat Daretus. Oleum ex femine nicotianæ expreffum expertum effe tradit Porta *lib. 8. magiæ cap.* 11. Manardus *lib.7. epift.* 4. pro contumacibus

contumacibus podagricorum poris,& diuturnis articulorum doloribus, miris encomiis celebrat femen, & folia vrticæ cum adipe vrsi commixta. Oleum vulpinum, stercus caprinum cum farina hordei permixtum, & aceto subactum. Radicem Althææ coctam cum adipe anatis. Rapam in iure pingui bene coctam. Sacculum sale contrito plenum in vino ebulliente sæpe calefactum. Stercus bouinum calidum, vt exit, aut cum oleo Irino permixtum. Decoctum salicis, & medij corticis sambuci. Chamæpityn in vino coctam, si ex vino locus dolens abluatur, & herba ipsa calida ligetur.

Ego, vt verum fatear, omnibus his tentatis, solo vnguento ebulorum dolorem ex tophis contractum, sicut articularem, & coxendicum sæpe leuaui, cuius auctor fuit Andreas Lacuna *lib.4.in Dioscorid. cap.155. de Ebulis*, cuius descriptio esto hæc. ℞.*succi radic.ebulor.*℥.ij. *olei camomil.*℥.j. Coque quousque absumatur succus. Adde *aceti, aut vini quod sit satis, cum cera* fiat vnguentum. Hoc est nobile, & tutum vnguentum, præsertim si præcedat fomentum factum ex decocto ebulorum, & foliorum sambuci.

Iis ferè omnibus, præstantius est vnguentum pro leniendis podagricorum doloribus, quod ex Aëtio affert Petrus Vaëzius Lusitanus, Medicus doctissimus *lib.2.compendij medicamentorum*, & ego fœlicissimè in tophis emolliendis, & eradicandis expertus sum. Sic describit Aëtius *tetrab.3. serm.4. cap.36.* ℞.*galban. thuris, an.*℥.ij.*aceti* ℥.vj. *croc*, ℥.j.*ammoniac.thymiamat.* ℥.iij.*picis aridæ* ℥.v.*ol.rof.*℥.j. *ceræ.*℥.vj. Ceram, picem, rosaceum lento igne liquefacta excolato: Galbanum, crocum, ammoniacum, & thus cum aceto terito, & ad liquefacta ab igne ablata adiicito.

Cæterùm valde præstat pro emolliendis tophis, & sedandis doloribus articulorum, decoctum smilacis asperæ, & radicis chinarum, ad multos dies excitato sudore, assumere; ex cuius decocti spuma soleo facere vnguentum in hos vsus mirabile. ℞.*spumæ decoct.radic.chinar.& smilac. asper.an. cochlearia duo : Olei vulpin.*℥.ij. *storacis liquid.*℥.j. *olei laurin.*℥.ß.*pinguedin.vrsi* ℥.j.*axungiæ humanæ* ℥.ß. *Ceræ, quod si satis*, vt fiat vnguent. Si verò particularem medicamentorum ab auctore descriptorum naturam, vires, & efficaciam scire cupis, consule Ioan.Bodæum *in Theophrastum de histor. & causis plantar.* qui acri suo ingenio, artis botanicæ callentissimus, in hunc auctorem locupletissima, & elaboratissima commentaria conscripsit, dignus, vt cum priscis illi comparetur.

HIST. XXXIX. GALENI, De articulorum doloribus.

Quidam gracili corpore præditus, calidissimis medicamentis ab Empiricis siccatus, & in vehementissimos dolores, & tophos incidens, Galeni industria liberatur.

AD aliam inæqualem compositionem transire par est, in qua renes calculum gignunt, aut tophos, quos Græci poros vocant: totus verò corporis habitus gracilis est. Hi namque medicamenta, victúmque, quæ extenuare possint, requirunt. At ea gracili corpori sunt inimicissima, adeò vt quidam, qui propter renum vitium vsus his fuerat, vbi digitos moueri detetiùs, sentiréque sensit, communicauit rem Medicis. Hi tanquam eo affectu laboraret, qui paralysin, id est, neruorum resolutionem minaretur, medicamentis, quæ ex euphorbio, & limnesi constant, vtebantur. Vt autem affectus ei in deterius cessit, & symptomata cum vehementi dolore ad superiores partes semper ascenderent: mihi, qui id temporis in Campania fortè eram, rem indicauit, opémque rogauit. Ego verò eum, ex iis medicamentis quæ memorauit, siccatum in hunc affectum venisse intellexi: quærentique qua maximè victus ratione siccitati suæ citra renum noxam mederi quis posset, ptisanæ cremorem excogitaui, &

A *pisces tum saxatiles, tum qui in alto mari degunt, aliósque, in quibus nihil esset glutinosum. Lac verò sic affectis reliquorum quidem animalium est prohibendum: vnum tamen asininum concedendum, propterea quòd cæteris omnibus est tenuius, &c.* Galenus lib.6.de sanit.tuenda, cap.11.

PARAPHRASIS.

Exemplum proponit Galenus, de gracili corpore tophis correpto, in quo si medicamentis calidissimis, quæ ferè in articulariis doloribus ad crassi humoris resolutionem exhiberi solent, vtaris, non modò totum corpus, sed etiam pedes ipsos, interim verò & manus in grauissimum statum siccando perduces, quum hæc medicamenta attenuent, siccent, calefaciant, & si accedat na-

B turalis, vel adscititia corporis gracilitas, quæ excedentis caliditatis est indicium, ob caloris excessum, coadunata fluxione, & in tophum commigrante, in difficilem motum, & sensum incidit æger. Ex his manifestè colliges, hos Medicos in exhibendis, & admouendis pharmacis vrentibus insistentes, in grauissima mala, immò in mortem præcipitem hominem hunc daturos fuisse, nî Galeni solertia, eum ab Orci faucibus liberasset.

Gracilitatem non solùm præternaturalem, sed naturalem, plerumque comitari temperaturam calidam & siccam, plurimis in locis ostendit Galenus. Huius signum inter alia est carentia pinguedinis, & gracilitas, vt docet Galen.*cap.36.lib.art.med.& lib.2.de temp.cap.4.* dum sic ait. *Quibus namque in corporis temperatura siccum præualet humido, & calidum frigido, his corporis habitus gracilis, hirsu-*

C *tus, & nigrior est, & reliquis tribus intemperamentis, qua hoc sunt minùs calida, tactu calidior aduertitur; plurima his quoque flaua est bilis, vrináque, ac deiectio bili satura, & pulsus magni, & somni leues, & pauci, & animi impetus vehemens, &c.* Idem firmat *9. meth. cap. 15. §. Si namque gracilis natura, temperatura autem calida & sicca, maximè euacuationibus offenditur.* Confirmat *lib.10. cap.2. & lib.1. ad Glauc, cap.2.*

Cùm ergo in corpore calido & sicco, medicamenta hæc extenuantia parti imponerent Empirici, in deteriorem sortem ægrum duxerunt. Quamobrem vt corpus exsiccatum humectaret, lapsúmque siccitatis, qui ferè immedicabilis est, corrigeret, vrgentiori succurrens, ptisanæ cremorem in hunc vsum, laudatissimum sanè medicamentum, & alimentum humiditatem deperditam restaurans,

D renésque contemperans, illicò offerre conatus est. Has enim vires præstare ptisanam, probat cum Galeno Hip. *lib.1.acut.18.* per multas sententias; quare eam inter commodissima alimenta, calidis siccísque naturis vtilissima *lib.8.meth.2.* summis laudibus extollit; de cuius vi, & facultate tam multa prisci protulere, & iuniores omnes, quorum loca vide citata per otium *lib. 2. in com. hist. 23.* Pisces verò saxatiles, siccum squalidúmque corpus humectare, probúmque succum præbere, latè confirmat Galen. *8.meth.2.& lib.1.ad Glaucon.c.9.& 4.de sanit.tuend.8.& 2.ad Glauc.12.& 3. alim.25.* de quorum inculpato nutrimento plura notauimus *lib.1.in com.hist.18.*

Sed cur exhibuerit lac tam contrarium tophis, cùm crassi succi sit, & viscidi, ex Gal.*lib.3.de alim.facult.cap.15.*

E meritò inquires? Dic, ob gracilitatem, ne scilicet siccatum corpus, & excarne in tabem incideret: multoties enim licet spernere vnam indicationem, ob aliam vrgentiorem. Hoc monet expresse Galen. *lib.10.meth.cap.1.* quo loco præsente inflammatione interna, in cuius præsentia gelidæ potus ad satietatem vsque reprobus est, *9.meth.5.& lib.11.cap.9.& 4.acut.11.* ob timorem febris hecticæ, ipsum concedit, dum sic ait. *Sanè plerumque causa maior est vis; fieri tamen aliquando potest, vt ea sit febris magnitudo quæ prasentem perniciem, nisi occurras, afferat. Quo casu oportebit hanc priùs submota, deinde ad causam submouendam accedere, &c.* ex quo loco transtulit Auicenna 1.3. *tract.1. cap.7. in init.* dum dicit. *Et scias quòd febris quandoque est tantæ vehementiæ, & acuitatis, quòd non licet vti regimine causæ, immò indiget infrigidatione multa, &c.* & Galenus manifestè edocuit *10. meth. cap. 6. §. Oportet autem quamprimùm ptisanæ cremore &*

& sorbitione ex alica nutritum, paneque post oblato, frigida potione hominem cures: quippe protinus extinguitur, ac cessat omnino febris, modò (vt dictum est) nec phlegmone aliqua ei sit adiuncta, nec putredo humorum; nam si horum vtrumuis sit, attendere diligenter oportet, ac discernere, quo primùm tempore dare homini frigidam sit audendum. Ego enim talium quoque non paucis dedi, tutius esse ratus phlegmonas in præsens augere, quàm sinere hominem hecticam febrem incurrere. Quare vrgentiori succurrens Galenus, lac exhibuit, vt siccitatis lapsum futurum anteuerteret. Solue secundò, si dicas, Galenum exhibuisse lac asininum, quod cæteris est tenuius, ex Galen. lib. 7. meth. cap. 6. & 10. simpl. tit. de lacte, & lib. 4. acut. text. 109. Num autem asininum camelino, aut equino sit tenuius, consule Manardum lib. 6. epist. 5. Rorarium in contradict. Gal. contrad. 89. Ioannem Brauum Petrafitan. lib. 2. de simpl. medicam. delect. cap. 19. de lacte.

HISTOR. XL. GALENI, De podagra.

Podagricus mediocriter incedens, Medici imperitia, medicamento applicito, in totum sine motu remansit.

Extitit Medicus, qui temerè, ac citra distinctionem medicamento podagrico vtebatur, quùmque ille huius medicamenti mirificam laudem iactasset, atque etiam nunc loquente forte fortuna aduenisset podagricus quidam, qui tam mediocriter laborabat, vt incedere etiam posset, nósque iussissemus in illo primùm prabere experimentum, ille acquiescens, pedi pharmacum apposuit. At vir ille totam noctem insomnem egit, ac postero die tantum abest, vt commodè (sicut antea incederet, vt ne gestari quidem posset. Adeò citra vllam explorationem, ac temerè, tum aliis quidem fidem habent, tum alios alij scientes, ac sponte fallere gaudent, &c. Galenus lib. 1. de simplic. medicament. facult. cap. 27.

PARAPHRASIS.

Quantum interfit inter doctum Medicum, & indoctum, in hac historia explicat Galenus: nam ille ratione ductus, veráque fretus methodo, pro more maiorum adinuenit præsidia, quæ deinceps cum morbi leuamine vtilia esse confirmat experimentum; hic verò citra rationem empiricorum more, applicat auxilia cum detrimento multo, perinde ac illi qui aleam iaciunt, quorum administratio magnum affert ægrotis incommodum, docente Galeno lib. 1. epid. sect. 3. com. 50. *Nihil itaque* (inquit ipse *loco cit.*) *vnquam institui, quin apud me priùs periculum facerem, ne quid, si votum non obtinerem, offenderem ægrum.* Cuius edicti immemor hic Medicus, omnes eodem calopodio calceabat, quod summè detestatur Galenus *lib. 10. meth. cap. 16.*

Sed rogabis, quod fuerit medicamentum parti impositum, ex quo tanta noxa est sequuta? Dic, fuisse nimis calidum, quod circulatores, & Chymici admouere solent, ignorantes arthriticos dolores à causa calida, immò ex siccitate posse quandoque oriri, prout Galenus in pluribus locis asseruit, & explicuit Petrus Salius *lib. de affectibus particularibus, cap. 16. de Ischiade, & articulari morbo à materia biliosa suborto.*

Quapropter medicamentum vel poterat esse frigidum, vel calidum. Si illud, refrigerauit articulos, & crassum impegit humorem. Si calidum nimis, innatum partis calorem resoluit, & vehementer attraxit, vnde in corpore præsertim debili, & dolore vexato, subiti, & repentini fiunt humorum confluxus ad debilem, & dolore oppressam particulam. Quapropter cùm hoc ab Empirico, & irrationali nebulone esset inculcatum præsidium, citra præuia vniuersalia præsidia, nil mirum si confluentibus humoribus ad artus, insolesceret malum.

Pestem hanc semper habuit, & habebit ars medica, A nempe hos Chymicos, qui sua secreta, quintas (vt vocant) essentias, magisteria, & elixir vitæ, contra morbos circumferunt, & tot laudibus prædicant, ac instantaneam sanitatem pollicentur, non sine maximo ægrotantium damno, nonnunquam etiam cum summa virium iactura. Neque verò reprehendas Galenum, quòd permiserit ignaro medicamentum imponere: nam multoties ægri vel temeraria remedia amplectuntur salutis suæ auidissimi, qua nihil est pretiosius in vita, auctore Galeno *lib. 7. meth. cap. 6.* Adde, licere multoties, ad confundendos hos circumforaneos, experimenta eorum permitti: & eò magis quia multùm præstat noxa vnius hominis, plurimorum, qui in illorum manus possunt incidere, vitam redimere.

Narrat doctissimus Hildanus *lib. 4. centur. chirurg. obs. 82.* B exemplum nobilis cuiusdam, qui varia expertus auxilia cùm podagra esset affectus, iussu cuiusdam Empirici Mercurio vnctus, in sæua symptomata est delapsus, & vix vnxerat artus, quando sequuta faucium, linguæ, gingiuarum, totiúsque corporis tumefactione, & exulceratione, cum summa virium iactura occubuit. Mercurij enim vi, pituitosus, lentúsque humor, ex omnibus corporis partibus impetuosè delatus ad artus, ingrauescente dolore, & resoluto spiritu, innatum ignem extinxit. Idem quoque idem Hildanus scribit *lib. 3. centur. chirurg. obseru. 82.* de quodam, cui cùm ob podagram ex fluxu humoris, tumor scirrhosus in tibia propullularet in parte interna, ab Empirico reciso tumore, in ipsa operatione animam efflauit. De Chymicorum inscitia, temeritate, & arrogantia, legendus elegantissimus Rodericus à Castro *lib. 1. de Medico* C *politico, cap. 6.*

HISTORIA XLI. PAVLI, De arthritide.

Arthriticus Hermodactylorum ope curatus.

Notus mihi est, qui non hermodactyli substantiam, neque aliquod ex ea compositum medicamentum, sed herbæ ipsius decoctum cum aliquo consueto medicamine, vtpote aniso, vel apio decoquens, ipsum potui exhibuerit, ac mirum est quàm D *resoluta sæpe aluo defluxionem sedaret. Verùm quia stomacho inimicum est, iis postea quæ stomachum confirmant, viresque eius recolligunt, mediocri calfactione os ventriculi corrigere oportet, &c. Paulus* lib. 3. cap. 78. rubric. 2.

PARAPHRASIS.

Vt notissima radix est ea, quam Officinæ Hermodactylum vocant; ita ignotum, obscurúmque est quo nomine sit apud antiquos recitata, & quam rem voluerint ipsi Hermodactyli nomine significare, vt ait Manardus *in com. cap. 6. Mesuæ lib. de medicament. violenter purgantibus:* nam adhuc sub iudice lis est. Alij Colchicum, & Ephemerum esse Græcorum asseuerant: negat Ruellius *lib. 3. de natur. stirp. cap. 115.* Vtcumque sit, eligitur Hermoda- E ctylus candidus, corpulentus, plenus, grauis, non cariosus. Nascitur in montibus, colligitur vere, siccatur in vmbra, & conseruatur per annos tres. Pituitam crassam attrahit, & à iuncturis eradicat; ob id podagræ, & aliis vitiis articulorum à Paulo, Serapione, cæterisque Arabibus conceditur. Vnde Auic. 22. 3. *tract. 2. cap. 8.* ex sua, & aliorum mente affirmat, esse vtilitatis maximæ, licèt debilitet stomachum, sic enim ait: *Verùm Hermodactyli sunt nocui stomacho: quare oportet vt misceantur cum eis quæ sunt, sicut piper, zingiber, & cyminum, & quandoque ea quæ sunt sicut aloës, &c.*

Et licet roborent, euacuent humorem frigidum à iuncturis, & prohibeant ne ad affectos confluant articulos redundantes succi, tamen noxa non carent debilitandi ventriculum, quæ facilè aromatis corrigitur, & sic correcti valenter

valenter operantur, & ex iis parat Mesuë pilulas, quas maiores vocat, ad vacuandum humorem tenacem, in partibus remotissimis vehementer infixum, mirabiles. Et quamuis Coltæus *super Auicen.* & Manardus *loc.cit.* ab hoc medicamento abstineant, cuius origo incertissima est; tamen ex eo nullam noxam conspexi, immò frequenter obtuli in decoctis, apozematibus, expurgantibus, & cum sacchato ex eius puluere tabellas, & electuaria paro; & pro morbis frigidis cerebri, Gallico præsertim, summam semper sensi vtilitatem: nam ægri largiter per aluum vacuato humore citra molestiam, à morbo mirificè sunt leuati, maximè si cum puluere Mechoacæ, fol. sen. anisi, cinnamom. radic. chinar. smilacis asper. & sacchar. fit permixtum, & desuper assumatur decoctum smilacis. De cuius medicamenti vtilitate, lege Iacob. Fontan. *lib.4.pharmac.general.cap.8.*

HISTOR. XLII. GALENI, *De femoris scirrho.*

Femoris tumor durus ex Erysipelate malè curato subortus, emollientibus, & resoluentibus curatus.

Iccirco tibi in memoriam reuocanda sunt, quæ inuicem commentabamur, quando Cercilij puerulū curabam, cui ex * *Erysipelate nimis* * *infrigidato, atque adstricto tumor scirrhosus in toto femore relinquebatur. Existimauimus enim medicamenta, quæ ipsum curare deberent, tenuia esse oportere: quare femur oleo perfundebam, in profundam peluim posito puero, quæ multum Sabini olei continebat, eo quòd omnium tenuissimum ipsum esse sciebam. A balneo verò abstinebam, nisi in longo interuallo dierum, totius corporis curandi gratia. Postquam verò partem fouimus, medicamenta ex prædictis medullis, & adipibus confecta adhibuimus, miscendo nonnunquam bdellium scythicum, mastichen Ægyptiam, atque ammoniacum thymiama vocatum, quod pingue, & non vetustum esset: similiter, & Chalbanum. Et postquam per hæc præparatum fuerat, soluens ammoniacum pinguissimum in aceto acerrimo, circumlinitui totum femur circumcirca: deinde per aliquot dies opopanacem pinguissimum miscui aceto acerrimo, & huius videlicet exoluens id, quod recens erat, alioqui pinguis non permaneret, quemadmodum nec bdellium, nec ammoniacum, nec chalbanum. Iussique puerum alteri cruri innixum saltare, vt plus cibi ad illud ferretur. Postea vbi repulsus erat iam scirrhosus tumor, timens ne eius residuum maneret, omnia è contrario facere aggressus sum, femur ex aliquo medicamento eorum, quæ pice constant, perungens. Manifestè itaque clarebat, quòd ex aceto linimenta egregiè tumorem comminuerant: laxatiua autem molliorem reddiderant, minorem autem nequaquam: vicissim tamen eis vtendo, adhibito conuenienti moderamine puerulum curaui. Nam si altero dumtaxat medicamentorum genere quis curationem attentasset, nihil ad scirrhi solutionem profecisset, &c.* Galenus lib. 2. ad Glauc. cap. 4.

PARAPHRASIS.

Solertissimus Medicorum Magister exemplum proponit scirrhosi tumoris, qui est contumax sanè, & rebellis: nam si exquisitus sit, incurabilis prorsus existit; quum enim pars priuetur sensu, & facultas per neruos non influat, medicamenta non operantur, quoniam à facultatibus suppetiæ non feruntur. Si durus est factus, medicamentis non cedit: nam mitia nihil efficiunt, fortia plus indurant. Non exquisitus, quum à terrestri oriatur humore, difficulter curationem suscepit, ex Galen. 3. *acut.* 12. & 2. *progn.com.*46. & 2. *ad Glaucon.* 4. & 7. *sec.gener. cap.*9. Paulo *lib.4.cap.*32. Auicen. 3. 5. *tract.*2. *cap.*11. Rasio 27. *continent. tract.* 2. *cap.* 2. Guidon. *tract.* 2. *doct.* 1. *cap.* 5. Alzaharau. *lib.pract. tract.*39. *cap.*15. Explicant eleganter Hieronym. Fabricius ab aq. pendente *lib.*1. *de tumorib. præter natur. cap.*11. Vidus Vidius *lib.*5. *de curat. generat. cap.*10.

A Hic ergo pertinax tumor ex glutinoso, terrestri, & exiccato humore generatus, difficilis est curationis: & si curandus est, oportet vt totum quod in parte affecta tenacitèr impactum est, vacuetur, ex Gal. 14. *meth.cap.*5.

Hoc opus perfici non potest, nisi emolliatur durities, & attenuetur; quod præstant calefacientia & exiccantia; sed vtraque non debent esse valida, quoniam violenter digerentia, superfluitatem reliquam omnem exiccant, & sic pars ad summam duritiem deuenit. Frigida humorem incrassant, incrudant, impingunt, & tenaciorem reddunt, vt accidit huic puero, cui erysipelate tentato cùm nimis infrigidantia super partem inflammatam essent applicita, humor crassior est factus, & ad scirrhosam naturam conuersus.

B Vt tamen curatio ordine suo procedat, humórque cedat, & per halitum digeratur, primò emolliendus est iis quæ tenuia sunt, partem intimiùs penetrant, humorem concretum fundunt, liquant, & tandem resoluunt. Hoc monuit Galen. *lib.*8. *sec.loc.cap.*8. dum sic ait. *Quæ verò ob frigidos, & viscosos humores in solidis corporis partibus imbutos indurantur, ex necessitate frigidam habent affectionem; quare calefacientibus, simúlque tenuium partium pharmacis opus habent, hæc enim sufficientia sunt, ad viscositatem humorum, in induratis particulis infarctorum extergendam, & ad secandam crassitudinem, & ad dissoluendos humores ita extenuatos, &c.*

Audi Galenum *lib.*14. *meth. cap.*4. de curando scirrho. *Siquidem humor vnde eiusmodi vitium nascitur, aut glutinosus est, aut crassus, aut vtriusque rationis particeps. Curandi verò eius communis indicatio est, vt quod præter naturam in parti-* C *cula est, totum vacuetur. Modus autem eius vacuationis prius est: nam detergere id vbi contumaciter inhæret, oportebit. Quod si quis iis, quæ vehementer trahunt, digerúntque medicamentis vacuare tentet, nec iis quæ humectent, & excalfaciant, molliat, ac liquet, huic paucis primis diebus egregiè processisse curatio videbitur: cæterùm quod de affectu restabit, veluti lapidosa concretio linquetur. Quippe etiam qui in articulari morbo visuntur pori, ex humore crasso, glutinosóque proueniunt, quando is non paulatim est digestus, sed violentis medicamentis totus simul siccatus. Ad eundem modum, & calculi generantur in renibus, asso scilicet in his crasso, glutinosóque succo. Hac igitur de causa ad scirrhosos affectus nullum vehementer excalfaciens, siccánsve medicamentum est aptum, sed ea tantùm, quæ cum molliendo digerere queunt, &c.*

D Hanc eximiam curandi methodum post Galenum, omnes Principes obseruant. Aëtius *tetrab.* 4. *serm.* 3. *cap.* 3. Paulus *lib.*3. *cap.*31. Auic. 3. 4. *tract.*2. *cap.*11. Quare oleum Sabinum cùm hac facultate pollere asserat Galenus *lib.*1. *sec.loc.cap.*2. & 10. *method.cap.*9. immò ipsum tenuissimum esse dicat, si sit bimum, trimúmve *lib.*6. *meth.cap.*2. & facilè penetret, ex Paulo *lib.*7. *tit.de oleo*, relaxat, emollit, & resoluit, ex Gal. *lib.*3. *de sanit.tuend.cap.*6. & *lib.*4. *eiusd. cap.*6. quo pacto partem inflammatam, vt rectè oleo perfunderetur, in peluim immitti iussit, & ægrum à consueto balneo abstinuit; hoc enim ex Gal. *lib.*1. *ad Glaucon. cap.*9. & alibi passim, potentia refrigerat, & crassum humorem incrudat. Sed ob consuetudinem, ne eius abstinentia aliquod afferret detrimentum, id consuluit. Post olei vsum, emollientia imperauit ex adipibus, & medullis confecta. Hæ quò recentiores fuerint, debiliùs emol-

E liunt, vetustiores fortiùs. Quoniam verò adipes, axungiæ, & medullæ parum emolliunt, gradatim ad fortiora peruenire, salubre iudicauit, & sic adiecit bdellium, mastichen, ammoniacum pingue non vetustum; hæc enim validiùs emolliunt, & in robustis corporibus, aut inueterata duritie profunt, vt retulit Galenus *lib.* 7. *sec. gener.cap.*3.

His celebratis, ad aceti applicationem accessit, quoniam femur neruis caret; ob quam causam in tendonibus, & ligamentis vtitur aceti vapore, *lib.*4. *meth. cap.*6. quare quando particulæ neruis sunt orbatæ, aut exiguo sensu pollent, vt iecur, splen, & carnosæ musculi partes, tunc tutior est aceti vsus: nam penetrat, incidit, & crassum humorem citra molestiam extenuat, & eò ampliùs si sit ammoniaco dissolutum. Quare in vteri duritie, & ea quæ

quæ ventriculi os attingit, acetum renuit. Auxilia indies viciſſim mutauit, ne aſſidua mollitione, & digeſtione tumor dureſceret magis. Altero cruri innixum puerum ſaltare iuſſit, vt ob motum, calore excitato, plus cibi ad illud deferretur: nam cùm pars eſt malè affecta, quantò minus ſanguinis, & nutrimenti ad eam tranſmittitur, citiùs ſanabitur.

Poſt emollitionem repulſo tumore ſcirrhoſo, ne eius reſiduum remaneret, contrariam methodum obſeruauit, medicamentis ex pice conſtantibus partem perungens, vt graciles partes nutrirentur. Quantam autem partes, appoſitis medicamentis ex pice, ſeu picatione, ſuſcipiant vtilitatem, & attracto cibo ratione caloris, ad partem debilem & excarnem, ſic fœliciùs nutriantur, docuit Galenus 7. *meth.* 7. *&* 14. *cap.* 16. *& lib.* 3. *de officin. medic. cap.* 32. & alibi. Si enim alio medicamenti genere vſus eſſet, nimiúmque exiccaſſet, [& emollientia non præmiſiſſet, vel inuerſo ordine eius vſus eſſet, vtique vel nihil profeciſſet, vel in immedicabilem duritiem, tumorem perduxiſſet. Hæc eſt ſuccincta, breuíſque huius hiſtoriæ explanatio.

Rogabis, quæ fuerit cauſa, cur ex Eryſipelate nimis infrigidato, atque adſtricto ſcirrhoſus propullulauerit tumor? Reſpondet Galenus *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 1. quoniam humoris billioſi pars craſſior adſtringentium vi coërcita in duritiem abiit. Adde tu, quoniam repellentium vſu ſuperfluo pars tenuior fuit expreſſa & vacuata, remanente terreſtri aduſta, & craſſa. Repellentia autem cùm frigida, & ſicca ſint, adſtrictione ſua poſſe repellere, & vacuare humorem in parte inflammata contentum, appoſitiſſimè probat Galenus *lib.* 13. *meth. cap.* 6. §. *Vacuatur autem quod impletum eſt, non modò medicamentis iis quæ digerunt; ſed etiam quæ adſtringunt & refrigerant, &c.* Probat Galenus *in art. medic. cap.* 95. explanant graphicè Andreas Planerus *in com. cit. cap. Gal.* & Valleriola *lib.* 1. *enarrat.* 5.

QVÆSTIO XLVIII.

Vtrùm in celebranda phlebotomia in Eryſipelate poſito inter duas cutes, errauerit Auicenna, vt firmat Valleriola.

COMMENTARIVM.

E *Ryſipelate.*] De Eryſipelatis natura, cauſis, & curatione, veterum, & iuniorum doctiſſimi ſatis multa ſcriptis promulgarunt. Illud hinc non ita cenſebitur abiunctum, quod Arabum, & præſertim Auicennæ, Medici eximij ingreſſi pomœria præcerpſimus: Cur tantus auctor ſanguinem emiſerit liberaliùs, in Eryſipelate poſito inter duas cutes: & in profundo, ab ea abſtinuerit. Ita enim habet Auicen 3. 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *Et phlebotomia quidem non multùm confert; niſi quando materia eſt inter duas cutes: ſi autem profunda fuerit, tunc eius iuuamentum minoratur, & fortaſſe attrahit.*

Sed hæc ſententia maximas patitur difficultates. Nam in Eryſipelate ſanguis mittendus non eſt, quia à ſola ſyncera bile oritur, ex Gal. 13. *meth. cap.* 21. *&* 3. *de loc.* 7. *& lib.* 1. *prorrhet.* 1. *&* 6. *aph.* 33. *&* 2. *feb.* 3. Paulo *lib.* 3. *cap.* 6. quare Galenus *lib.* 2. *ad Glauc.* 3. *&* 14. *meth. cap.* 3. in Eryſipelate renuit venæ ſectionem. § *Porrò in talibus ſanguis mittendus non eſt, ſed ventrem tantùm expurgare ſufficit; dandum autem medicamentum quod bilem flauam educat; &c.* Cùm enim cacochymia billioſa in habitu corporis redundat, alieniſſima venæ ſectio eſt; nam ducitur æger ad cholericorum ebullitionem, quod tantopere timuit Auicenna 4. 1. *cap.* 20. Hanc methodum ſecuti ſunt Paulus *lib.* 2. *cap.* 21. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 80. Trallianus *lib.* 12. *cap.* 6. Haly 3. *pract. cap.* 11. Rhaſis 7. *continent. cap.* 3.

Deinde cur concedit venæ ſectionem in Eryſipelate poſito inter duas cutes, & renuit in eo qui eſt in profundo? ſiquidem phlebotomia promptiùs euacuat humorem, qui in trunco corporis redundat, quoniam magis efficax, neceſſaria, & vtilior cenſetur ſanguinis miſſio, quando interiores partes phlegmone infeſtat: cur ergo ſi hoc auxilium peccantem humorem ex profundis corporis partibus promptiùs euacuat, tunc ſecuriùs non adminiſtrabitur?

Valleriola non incelebris auctor *lib.* 3. *enarrat.* 4. Auicennam erroris inſimulat, eiúſque edicta temnit, & damnat, falsúmque inflatis buccis appellare non erubeſcit: nam Eryſipelas in habitu corporis propullulans, à tenuiori oritur humore, & bilioſo, in cuius præſentia ſanguinis miſſio eſt inutilis, quia tunc Eryſipelas eſt exquiſitum.

Andreas à Cruce, Chirurgus famigeratiſſimus *lib.* 1. *de tumorib. choleric. tract.* 3. *cap.* 2. varias pro huius tenebricoſæ ſententiæ ſenſu affert expoſitiones, tandémque iis relictis, contextum Auic. eſſe corruptum, tollendámque particulam (*niſi*) aſſeuerat. Coſtæus *in com.* legit: *quando materia eſt inter duas cutes:* & dum dicit Auicenna, *ſi autem eſt profunda*, vertit ille, *pura*. Sed hi miſerè decipiuntur; nam prior nullo habito reſpectu de tanti viri fama, aut dignitate, balantum more ſequutus Manardum & Leonicenum, qui perfricta fronte Arabes tot iniuriis laceſſunt, eum erraſſe, veram tanti loci conciliationem ignorans aſſeuerat. Alij ad libitum veteres ſcripturas permutant, quas tantoperè eſſe obſeruandas Galenus commendat, 6. *epid. ſect.* 3. *com.* 31. §. *Cæterùm ego veteres ſcripturas, etſi difficiliùs explanentur, ſemper eligo, &c.*

Solue tu hoc modo. Eryſipelas aliud eſt exquiſitum, à ſola bile ſyncerè pronatum; aliud, cùm flaua ipſa bilis ſanguini feruentiſſimo, & tenuiſſimo permiſcetur, quod non ſimpliciter Eryſipelas, ſed cum addito phlegmonoſum appellatur à Gal. 14. *meth.* 3. *& lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 1. *&* 2. *& lib. de tumorib. præter natur. cap.* 7. in vtriſque præſtant ſanguinis miſſio, & purgatio. Sed in tanto feruore quis audebit citra præuiam phlebotomiam, iſtam exercere, ob hepatis & viſcerum feruorem, & ob agitationem quam vel benigna pharmaca inferre ſolent: nam ſanguinis miſſio reuellit à parte fluxione tentata, euacuat, tranſpirat, & billioſum ſanguinem, vt iacet in venis, promptiſſimè educit.

Neque enim ſola pura bilis, aut ſeparata in totum à ſanguine, concurrit ad partem, ſed dicitur ſyncera, & pura, quòd minimum alterius humoris admittat, ex Gal. 2. *prog.* 38. *& lib. de dif. morbor.* 12. Audi Auenzoarem *lib.* 1. *theizir, tract.* 3. *cap.* 5. dum agit de eryſipelate cerebri. *Et ſcias quòd non generatur apoſtema in hoc panniculo, nec in alio loco, ex vno ſimplici humore, cui etiam alius humor non ſit adiunctus, ſed denominatio fit à maiori: v. g. quando dicimus quòd eſt ex cholera, non intelligas quòd eſt ex cholera pura, ſed cum aliis humoribus mixta, ſed eam choleram nominamus, quia aliis humoribus præualet in quantitate, virtute, & natura, &c.*

Ceſſent ergo infamare Auicennam, cuius ſalutaria præcepta tam multis fuere ſaluti. Concedit ergo hic auctor venæ ſectionem, tam in materia poſita inter duas cutes, quàm in profunda: ſed non tantam in iſta, quàm in alia vtilitatem afferre, ex contextus ſerie patet manifeſtè, quia materia eſt profunda; & per hoc verbum *profundum*, non intelligit quòd ſit in profunda corporis parte repoſita, quia tunc maius commodum afferret, ſed intelligit quòd profundetur in membro, ipsúmque exulceret, & altiùs penetret, quia eſt bilioſa, craſſa, atque aduſta; nam ſi ſubtilis eſſet, non aduſta, & naturæ ſanguinis valde propinqua, non profundaretur, nec altiùs penetraret, ſed aliam inflammationem faceret, quam inter duas cutes, nempe cutem, & cuticulam ipſe appellat, in qua phlebotomia eſt vtilis; in profunda non tantam affert vtilitatem, quoniam bilis in maiori copia redundat, in cuius præſentia ſanguinis miſſionem non ita eſſe proficuam aſſeuerat; quoniam vacuato ſanguine, qui eſt frænum bilis, hæc furit & excandeſcit, & ab extimis ſedibus ad intimas attracta venæ ſectionis vi, febris exaſperatur, & fit cholericorum ebullitio, quod explicat per verbum (*& fortaſſe attrahit*) vt fusè diximus *lib.* 1. *in com. hiſt.* 63. Lege Gentilem, & Dinum, acutiſſimos Auicennæ interpretes, qui de hoc argumento appoſitè diſceptarunt.

QVÆSTIO XLIX.

Vtrùm in imponendis topicis in Erysipelate, frigidis & siccis, Auicenna fuerit deceptus, vt vetur Valleriola.

VEhementer infrigidato, atque adstricto.] Verumenimverò, quia veterum Medicorum scita, de topicorum administratione in Erysipelate patefacimus, placet partum, sepositis aliis, in eafdem excurrere amœnitates. Dum enim Galenus causam scirrhosi huius tumoris assignat, eam fuisse potissimùm refert, quòd super partem Erysipelate affectam nimis adstringentia essent applicita, censens nimirum in initio affectus huius, repellentia propriè dicta reproba esse, & nullius vsus, frigida nempe & sicca, quæ adstrictione sua impensè infrigidant, & cohibent exhalationem vaporis mordacis, & acris, qui ex feruida bile in inflammata parte contenta retentus, prohibitus dissflari, cùm sit calidissimus & siccissimus, innati caloris substantiam resoluit, spiritus absumit, erodit, vlcerat, atque ita natiuo partis calore depopulato corrumpitur pars, & sequuntur liuores, nigroréscque, magnum certè, & irreparabile erysipelatibus malum, ex Gal. *lib. 1. sec. gener. cap. 4.*

Quapropter prudenter Galenus *lib. 2. ad Glauc. 2.* illa pro Erysipelatis curatione amplectitur, quæ sine forti adstrictione infrigidant. Sequuntur Dioscorides *lib. 5. cap. 54.* Aëtius *tetrab. 4. serm. 2. cap. 59.* Oribas. *7. synops. cap. 32.* Rhasis *lib. de diuision. cap. 126.* Alzaharau. *lib. pract. tract. 39. cap. 5.* Paulus *lib. 4. cap. 21.* Hæc est concors omnium Medicorum, & Chirurgorum sententia ab vsu ipso edocta. Nec dissuadet ratio, quoniam bilis est calidissimus & siccissimus humor, omnium qui sunt in corpore, ex Galen. *10. simpl. tit. de felle:* quare cùm feruet, & ebullit, contrariis, frigidis & humidis est infrænandus.

Sed quid respondebimus Auicennæ, asserenti ex diametro contrarium, dum *3. 4. tract. 1. cap. 5.* sic profatur. *Et oportet vt sit infrigidatio eius in principio fortis stipticitatis, ad hoc vt forsitan augmentetur eius stipticitas super ipsius frigus vehementius stipticitate sua, &c.* & infrà sic ait. *Et si fuerit Erysipelas supet cutem, curetur ex scoria plumbi, cum vino pontico ebullito cum foliis sicla bullitæ cum vino, & curetur cum eo in quo est resolutio, & exiccatio fortis cum infrigidatione, &c.*

Vidit istam controuersiam Valleriola *lib. 3. enarrat. 4.* qui vltrò, citróque discursans, Auicennam desetere, quàm interpretari maluit. Andreas à Cruce *lib. 1. de tumorib. cholericis, tract. 3. cap. 12.* mutando contextum, Auicennam conciliare conatur, & legit verba (*fortis stipticitatis*) ita vt sonent (*fortis exulcerationis:*) sed cùm textus citra necessitatem non sint inuertendi, illius solutionî acquiescere non possum; & licèt rectè essent translata verba, secunda Auicennæ sententia adhuc insoluta manet, nec minimùm stare potest cum Galeni mente; nam infrà sic ait: *& curetur cum eo, in quo est resolutio, & exiccatio fortis cum infrigidatione.*

Solue tu dupliciter. Primò cum doctissimo Costæo, qui *in com. cit. cap. Auic.* hunc auctorem de Erysipelate vlcerato intelligendum putat. Cuius explanationem allata Vigonis sententia sic confirmo: hic enim *lib. 2. de apostematibus, cap. 5. in fin.* sic nodum soluit. *Repercussiuum itaque apostematis cholerici, testem adducendo Rhasim, debet esse frigidæ & humidæ complexionis, nisi Erysipelas reperiatur cum vlcere, quia licèt ratione materiæ, ipsa medicina deberet esse frigidæ & humidæ complexionis, ratione tamen vlceris debet esse frigida & sicca.* Quapropter de Erysipelate simplici Galenus est intelligendus, Auicenna de vlcerato explanandus. Lege Petrum Pigræum *lib. 1. de tumorib. præter natur. cap. 10. de erysipelate.*

Solue secundò, cum eruditissimo Dionysio Daca *lib. 2. de apostemat. cap. 2.* nam Auicen. imponit medicamenta fortis stipticitatis, non eâ quidem sola, sed cum maiori humectantium copia permixta: hæc enim roborant, repellunt, & biliosum humorem contemperant. Ita intelligendus est Celsus, qui *lib. 5. cap. 26.* in hoc affectu impo-

A nit reprimentia. Accedit, quòd si Auicennæ mens esset, in simplici erysipelate sola stiptica adhibere impermixta, non tantopere in huius tumoris curatione, humoris retrocessum ad partes internas pertimesceret, quem recursum valde formidat Hip. *lib. 6. aph. 25.* Nec instes, Galenum *14. meth. cap. 3.* in erysipelate, post totius corporis euacuationem repellentibus fuisse vsum: nam per ea intelligit frigida & humida, vt sunt malua, viola, & alia, quæ contemperando calorem innatum, & biliosi humoris acrimoniam retundendo, latè repellere dicuntur, quæ in Erysipelate summo esse ex vsu, ob dictas causas, *supra* monuimus.

B

HIST. XLIII. TRALLIANI, De œdemate pedum.

Pedum œdema, salis fomento curatum.

SI laxi tumores sint, in quibus humor qui influxit, neque crassus & terrestris existit, sed laxus & mollis, tangentibus statim digitis cedens, spiritum flatuosum, & pituitam humidam aquosámque fluere suspicamur. In his conueniunt potissimùm, & ceratum quod ex sale paratur, & inunctiones. In quibus autem illitus, aut inunctiones nihil proficiunt, his etiam fomenta ex sale torrefacto frequentiùs mutata, aptè accommodantur. Etenim ab ipsis non modo leniuntur, sed etiam plurimùm adiuuantur. Ego sanè noui Romæ virum quendam longè clarissimum, qui fomento ex sale semper vteretur, atque hinc valde mitigaretur. Quòd autem hoc opituletur, omnibus manifestum

C *est: nunquam enim læsionem aliquam articulorum, neque tophum excitasse visum est, &c.* Trallianus lib. 11. cap. 1. tit. si pedes tumoribus pituitosis, laxísque infestentur.

COMMENTARIVM.

PEdes, extremásque corporis partes sæpe pituitosis, laxísque tumoribus infestari, res est manifesta. Cùm enim hæ remotæ sint à fonte caloris, frigidæ sint, osseæ, exangues, præ natiui caloris inopia crudum, aquosúmque humorem generant, & flatus multos, quos præ debilitate absumere nequeunt. Accedit quòd in febribus chronicis, frigidísque morbis, natura crisi quadam pituitosa excrementa ad eas, tanquam ignobiles, & à viscaribus longè remotas detrudit, vt Hippocr. *2. prog. 3.* scitè

D edocuit.

Hinc factum est, vt proferat Aristoteles *lib. 2. probl. 26.* pedes minimè omnium sudare, quoniam cùm ossibus, venis, atque aliis partibus duris constent, humorem infixum elidere nequeunt. Qua ratione sæpe cessante morbo, & deletis symptomatis, dolores pedum diutissimè durant, vt monuit Galen. *lib. 3. epid. sect. 3. com. 78.* in historia Virginis Abderitanæ, quæ cùm à causo euasisset, pedum dolores diu sustinuit. Cùm ergo humor aquosus est, ex partium frigido intemperamento, hepatísque debilitate genitus, vt in hydrope, & conualescentibus accidere solet, vel in aliis partibus, vt in capite, & scroto, isque flatu plenus in pedes, aut alias imbeciles partes confluit, fit mollis, laxúsque tumor, ex Galen. *lib. 1. o. et. loc. cap. 2.* qui tangentibus digitis facilè cedit, foueámque

E facit, & vocatur à Galeno œdema, *10. meth. cap. 4. & 2. ad Glauc. & lib. de tumorib. præter nat. cap. 11.* Aëtio *tetrab. 3. serm. 4. cap. 16.*

Pro hoc tumore curando licèt plurima parentur auxilia, quæ latè prisci, & iuniores descripserunt, nullum est commodius, quàm quod ex salis fomento paratur. De sale solùm historiam retexere est opus, tanquam re in pluribus vsus laudabili: nam symbolum est sapientiæ in sacris literis; & prophani scriptores eandem sapientiam, ac prudentiam salis nomine afficiunt, vt testatur Vallesius *lib. de sacra philosoph. cap. 16. & 34.* & priùs dixit Rhodiginus *lib. 6. lect. antiq. 1.* qui sale, & Sole nihil vtilius esse corporibus asseruit.

De effectibus salis, sat plura prædixere Dioscoridis interpretes, *in com. cap. 80. lib. 5.* Sed præcipuus est, vt eius vsu corpora

corpora à putredine præſeruentur: nam vt ait Gal. *lib.* 5. *ſimpl. cap.* 26. *ſalſum contrahit, conſtringit, condiendo ſeruat, & deſiccat, citra apertam, aut caliditatem, aut frigiditatem.* Auicenna ſimiliter *lib.* 2 *tract.* 1 *.cap.* 3. *Operationes ſalſedinis ſunt abſterſio, ablutio, & exiccatio, & putrefactionis prohibitio; nam quæ putreſcunt, excrementitium continent humorem, ſubſtantiámque minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorſus eſt humiditas ſuperflua, ceu melli optimo, aut corpus ſolidum eſt, atque compactum, ceu lapidibus, ea à putredine aliena ſunt omnino, ac proinde in his ſalis non probatur vſus, ſed in iis quibus ſuſpecta eſt putredo.* Alteram iſtarum cauſarum protulit Ariſtot. *lib.* 21 *.probl.* 5. dum quærit, cur panes non ſaliti plus ponderent, quàm ſaliti, cùm contrarium ſit veriſimilius, cùm ſal adiiciatur, & grauior ſit quam aqua. Reſpondet, quia ſal exiccare poteſt, ex quo incorrupta ſeruantur, quæ condita ſale reponuntur; abſumitur enim à ſale, reſiccatúrque humor, qui ex calore putreſcat: in pane igitur humor à ſale conſumitur, extráque efflatur. Quocirca panes poſtquam refrixerunt, leuiores, quàm calidi ſunt: contrà iis qui ſale vacant, humor largior inſidens, efficit grauiores. Hanc prærogatiuam ſalis contra putredinem, Ægyptiorum comprobant inſtituta, quibus mortuos ſale condire moris fuiſſe planè Herodoto credimus, teſtante Cœlio Rhodigino *loc. nuper cit.* ſed ne te ſuſpenſum teneam, in deſcribendis ſalis effectibus, conſule Leuinum Lemnium, qui *lib.* 3. *de occultis natur. miracul. cap.* 9. de ſalis conficiendi modo, natura, effectu, & viribus, vſu, & differentiis egit eloquenter.

Cæterùm rectiùs fecerimus, ſi hiſce noſtris commentationibus aliquid de nutrimento ſalis inſeramus: nam aliqui vſu ſalis tabeſcere corpora, alij pingueſcere aſſeuerant. Primum mihi ſemper arriſit plurimùm: quoniam hoc eſt veriſſimum Medicorum pronuntiatum. Quidni? cùm alimentum ſuppeditetur ex dulci, ex Ariſt. Deinde ſal pinguiores partes, quà ſiccus, & acer rodit: ideóque neceſſe eſt gracileſcant membra; acribus enim & ſalſis humoribus in thoracem confluentibus, & erodentibus pulmonem, tabefieri corpora docet Cornelius Celſus *lib.* 3 *.cap.* 22.

Tertiò. Animantes ſicco nutriuntur & humido, ſi credendum Ariſtot. 2 *.de partib. animal. cap.* 3. Sal verò ſiccus eſt, parui autem humoris, mox vt calore reſoluatur, vt ait Ariſtot. 11. *ſect. probl.* 26. hanc rationem aſſignans, cur in ignem iniectus edat crepitum; neque tamen ſal omnis hoc patitur: nam ignium patientem eſſe Agrigentinum teſtatur Plin. *lic.* 31 *.cap.* 7.

Accedit, quòd alimentum reſtituit eas partes quæ quotidie abſumuntur. Sal verò ineptus reſtituendo, nam potiùs auferet. Igitur extenuabitur corpus. Inde Plinius *loc. cit.* *Omnis locus in quo reperitur ſal, ſterilis eſt, ita in arenis plantæ non ſunt ob exuperantem ſalſedinem:* quare ſapor ſalſus edendo idoneus non eſt, ex Theophraſt. *lib.* 6. *de cauſ. plantar. cap.* 14. Sal enim, vt inquit Plato *in Timæo,* fit ex mixtione aquæ, ſed parua; ſed ita eſt terreſtris, vt ſit maximè ſiccus cum acrimonia; ita impeditur ex eo nutritio.

Obiicies primò, Piſces mari nutriuntur. Sed hoc verum non eſt, nam in mari nutriuntur, non mari, id eſt aqua ſalſa, ſuccis omnino ſalſis, ſed dulcibus; nam piſcium eſca ſunt piſces, & ſordes maris, cœnum, limus, & alia præter ſordes.

Obiicies ſecundò. Plinius *lib.* 31 *.cap.* 7. pecudes, armenta, iumenta ſale maximè ſollicitantur ad paſtum. Plut. 3 *.&* 4. *quæſt. natural.* huius rei quærit cauſam, & reddit, multorum ſententia ampliùs nutriri, & pingueſcere, quòd cibi appetentiam ſal acuit, & poris aperiendis digeſtionem iuuat: ſic Apollonius Herophili diſcipulus dulcibus veſci animantia vetabat, ſed ſalſamentis, & ſalſioribus cibis vti iubebat, vt pingueſcerent. Huic dubio aptè reſpondet Marcellus Virgilius *in com. cit. cap. Dioſcorid.* quoniam ſalis acrimonia excitatur auiditas cibi, & alimentum in membra ipſa, partéſque corporis defert, vt ſit quaſi vehiculum, & cuneus deuehendi commodiùs. Adde quòd ſalſa guſtui ſaporoſiora ſunt, & ſic promptiùs amplexata à ventriculo, fœliciùs coquuntur, faciliùs diſtribuuntur, & citiùs nutriunt. Deinde armentarij, & paſtores pecori ſuo ſal cum aqua delibutum lambendum proponunt, vt minuatur pinguedinis copia, quæ pecori morboſa eſt, quoniam ſal, & ſalſa abſumunt, & propter ſiccam intemperiem, vel acrem ſiccitatem radunt. Quòd ſi rei pecuariæ magiſtri, armentis ſalem in cibis, vel aquam apponunt, vt fiant fœcundiora, id efficiunt. Hac de cauſa mare terra fœcundius, & animalibus plenius, & diuerſorum magis generum, ac formarum; quamobrem non inſcitè veteres Poëtæ, ſalaciores finxerunt marinos Deos, vnde Ariſt. 6. *de hiſtor. animal. cap. vlt.* mures affirmat impleri abſque coïtu, ſalem lingendo: enimverò libidinem irritat, vim ſeminalem excitando, opinor, quia calefacit, acuit, & penetrat acrimonia ſua: Ita Venus dicitur ſalax; & libidinoſi vocantur ſalaces, quibus ſalacium nomen à ſale impoſitum. Hæc cauſa fuit, cur apud Ægyptios Sacerdotes ſal non erat in vſu, eúmque auerſarentur ipſi, ac ſi Typhonis eſſet ſpuma, neque menſæ, ac cibis adhiberent, cùm tamen in ſacrificiis vterentur, non quidem è mari, ſed è fonte quodam Ammonis petito, vt auctor eſt Plutarch. *lib. de Iſid. & Oſir. qui lib.* 5 *. ſympt. quæſt.* 10. tradit Ægyptiorum ſacerdotes caſtiſſimos abſtinere à ſale, adeò vt pane etiam ſine ſale veſcantur. Quantus verò ſemper fuerit in vita hominum ſalis vſus, habes à Plut. eruditè explicatum *quæſt.* 8 *.lib.* 8 *.ſympt.*

At ne longior de ſale oratio inſulſa videatur, de eo agamus tanquam medicamento multis morbis, & præſertim œdemati valde proficuo.

Galenus enim *lib.* 14. *meth. cap.* 4. *&* 2 *. ad Glauc.* 3. oleo ſalem admiſcet ad diſcutiendum; quod auxilium huic vſui eſſe præſtantiſſimum, tenet Aetius *tetrab.* 3. *ſerm.* 4. *cap.* 16. Horum ſuaſu monitus Hildanus *centur.* 1. *epiſt.* 35. Vnguentum parat ex ſale ad roborandos artus vtiliſſimum, cuius ope ac efficacia podagram ſe ſanaſſe gloriatur, & eſt huiuſmodi. ℞. *ſalis marini in furno exiccati, & tenuiſſimè pulueriſati* ʒ. ij. *olei lumbric. olei vulpin. an.* ʒ. iij. Miſce diligenter, & in mortario marmoreo fiat vnguentum.

Hunc vſum complet Oleum ſalis, cuius deſcriptionem proponunt Andernacus, Rubeus, Quercetanus, & Septalius *lib.* 7 *. cantion. medic. num.* 184. quod dolores podagricos egregiè ſedat, tophóſque diſcutit.

Nam fotu ſalis inſitus partis calor roboratur, noxius diſcutitur humor, abſumuntur excrementa, reſoluuntur flatus, affecta membra robuſtiora fiunt, & maximè ſi ſacculi pleni ſale benè triturato coquantur priùs vino, & ſic madefacti actu calidi parti imponantur, quod auxilium in frigida fluxione, humoréque pituitoſiore exiſtente nunquam me fefellit. Quo pacto Paulus *lib.* 3 *. cap.* 87. *tit. de tophis,* inter cætera præſidia diſcutientia, fomentum ex ſale connumerat; nam calore ſuo craſſum humorem extenuat, & adſtrictione particulam firmat, ex Galen. *lib.* 3. *aliment. cap.* 21. *& lib.* 6 *. ſecund. gener. cap.* 2. *tit. de emplaſtro ex ſcilla.*

Hæc eſt cauſa, cur contra Hydropicorum tumores tantopere ſal laudetur à Dioſcoride *loc. cit.* & Auicen. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 623. ex ipſo cum farina & melle parat emplaſtrum podagræ vtiliſſimum, Galen. *lib.* 6. *per gener. cap.* 9. ex ſale fieri emplaſtrum aſſeuerat quod valdè digerat; & *in eodem lib. cap.* 7. ex eo plurima emplaſtra diſcuſſoria proponit. Quapropter *lib.* 2. *acut.* 6. fomentum ex ſale ad dolorem lateris ex flatu plurimùm laudat: nam auctore Auicen. *loc. citat.* *Sal eſt calefactiuus, reſolutiuus, carminatiuus, & roborans:* explicat Ioannes Sphronius *in ſua anatomia vitali cap.* 37. *de morbis ſulphureis.*

Ob has facultates, balneum ex ſale ſummè commendatur à Medicis, cuius admirandas vires confirmant Gabucinus *lib. de podagra, cap.* 40. Sauonarola *tract. de balneis, rubric.* 3. Mercat. *lib.* 1. *indicat. cap.* 13. Sic balnea ex aqua marina, ſalſuginoſa vocata, ſalis vi, proſunt aquæ intercutem, tumoribus laxis, & pituitoſis, ex Galen. *lib.* 14. *meth. cap.* 15. *&* 1 *. ſimpl.* 4. *&* 3. *aliment.* 31. Paulo *lib.* 1 *. cap.* 52. Aëtio *lib.* 1 *. ſerm.* 3 *. cap.* 168. Auicen. 2.1. *doct.* 2. *cap.* 29. ſi deſit aqua marina, fiat artificiale, iniecto ſale

in

in aquam, quousque lignum innatet; quod similes naturali balneo falso vires habere, *in meth. cit. loc.* Galenus inculcat.

Vltimò laxis tumoribus salis fomentum optimum, vt partem à putredine præseruet; nam humor hic frigidus, lentus facilè putrescit, & copia sua innatum calorem suffocans, mortificat: quapropter prudenter Galen. 2. *ad Glauc. cap. 9. de gangræna*, medicamentis contra putredinem salem commiscet; quare ad partes nimia humiditate grauatas, fidissimo experimento compertum habeo emplastrum hoc, quod ad exiccandum, & præseruandum à corruptione, est nulli secundum. ℞. *salis minutissimè triturati* ℥. ij. *aluminis puluerisat.* ℥. j. *stercor. caprini* ℥. ß. *stercor. columbin.* ℥. ij. *farin. orobi*, *farin. lupinor. an.* ℥. ß. cum aceto pauco, melle, & lixiuio sarmentorum, fiat cataplasma.

Cætera verò præsidia selecta pro œdemate curando, lege apud Dionysium Dacam chirurgum celeberrimum Hispanum *lib. 2. de apostematib. cap. 59.* Vtrùm autem salsa adstringant, an deiiciant, lege disputationem non incelebrem apud Septalium *com. 3. lib. Hip. de aëre & aq. text. 15.* An verò sal, & salita cibaria à febrientium mensa sint ablegenda, vt superstitiosi autumant, controuertit Alzarius à Cruce eleganter, *centur. 3. quæst. fol. 250.*

HISTOR. XLIV. AETII, De podagra.

Podagricus, frigido balneo, leuatus.

C

Vidi etiam alium hac affectione occupatum, qui immissis in frigidam aquam pedibus, & aliquandiu in ea detentis præclaram opem tulit, &c. Aëtius tetrab. 3. serm. 4. cap. 28.

PARAPHRASIS.

Abilioso humore arthriticum dolorem originem ducere, certa res est, & firmat Galen. *lib. 10. secund. loc. cap. 2.* & cæteri Principes *loc. suprà cit.* confirmant: explicat ingenuè Chalmetæus Vergesacus *lib. 4. chirurgic. enchirid. cap. 3.* de arthritide à causa calida. Redundante bilioso humore dolor est acerrimus, & pungitiuo similis, exacerbationes alternis diebus sæuiùs recurrunt, præcessit victus calidus & siccus, exercitia valida, adest habitus gracilis, temperatura biliosa, ætas iuuenilis, regio, & tempus calidum, dolor à calfacientibus exasperatur, antecessit biliosi humoris soliti vacuari suppressio, sitis viget, & febris premit.

D

Abundante ergo bile, ad reuulsionem, & corrigendam hepatis calidam intemperiem secetur vena, administrentur declinante affectu cholagoga. Infundantur clementia enemata, quæ biliosum humorem contemperent, eúmque suauiter per infernam aluum propellant, lenientia topica imponantur, postremò applicentur lauacra, inunctiones, fomenta leuiter discutientia. Demum omnia administrentur, quæ intemperiem calidam corrigant, & humoris, biliosi generationem impedire nata sint.

Si verò his malum non consanescat, quid faciendum? A Medicis peritissimis obseruatum legimus, vt frigida aqua loco affecto admoueatur, quando ea vbertate bilis in artubus redundat, vt copia lædat, qualitatéque acri, & mordaci dolores immanes excitet: nam Galenus *lib. 6. epidem. sect. 6. com. 4.* articulorum dolores nonnunquam euenire inculcat, in quibus fluxio biliosa, calida est, eísque infrigidatione mederi docet: firmat Auicen. 22. 3. *tract. 2. cap. 7. §. Et si possibile est, vt cesses ab euacuatione vsque ad maturationem, & sis contentus embrochis cum aqua frigida, &c.* Bilis enim calidissimæ fluxio solius gelidæ affusione mitescit: nam frigidæ balneum, præterquam quòd apud Paulum est securissimum *lib. 3. cap. 78.* & Trallian. *lib. 11. cap. 1.* quoniam lenit dolorem, etiam bilis siccissimæ qualitatem refrænat, vt proprio experimento firmauit Hollerius *lib. 5. aph. 25.* Sicuti enim in biliosissima febre balnei frigidi vsus, & in hectica est saluberrimus, vt *in*

E

A

lib. 4. in com. hist. 47. latiùs confirmabimus; sic in affectu particulari est mirificus.

Hoc tamen cautè vtaris consulo, neque in eo diutiùs insistas, quàm vt doloris vehementiam dumtaxat lenias; alioqui plus nocebis, quàm iuuabis: quoniam impactam bilem in articulis impinges ita, vt in tophaceam naturam crassior facta concrescat: & pars ob dolorem debilis, frigidæ lauacro ad motum plerumque inepta euadit, & languidus partis affectæ calor ita debilitatur, vt contingat mortificatio, quam accidisse cuidam, qui incalescentè corpore ob exercitium, quum corpus frigida perfudisset, suborto sphacelo in tibia occubuit, refert Hildanus *lib. 3. centur. chirurg. 46. & obs. 50. eiusd. lib.* exemplum narrat alterius, qui immersione corporis calefacti in frigidam, est emortuus. De balneo frigido lectu non indigna conscripsit Ioannes Franciscus Brancaleo Neapolitanus *in suo eleganti Dialogo de Balneis, aduersus Medicos recentiores.*

B

HISTORIA XLV. AETII, De podagra.

Podagricus, opiatis applicatis, curatur.

Alium etiam vidi, qui ostreorum carnibus cum argenti spuma, & viridibus Hyoscyami foliis, ac oleo veteri diligenter tritis vtebatur, & tum illinendo, tum imponendo ea, probè restitutus est, &c. Aëtius tetrab. 3. serm. 4. cap. 28. de his, qui ob bilis influxum laborant.

PARAPHRASIS.

Dolor si leuis est, & mediocris, non attrahit ad se curationem totam, quoniam symptomati, vt symptoma est, curatio non debetur, sed soli morbo, quo remoto aufertur symptoma, ex Galen. *11. meth. cap. 12. & 12. meth. cap. 1.* Dolor vehemens semper leniri debet: nam siue sit symptoma alterius morbi, siue distinctum quidpiam ab illo, tunc attrahit ad se curationem totam, quoniam vires exoluit; cùm enim natura spiritum vitalem ad partem dolentem transmittat, cor relinquit spiritu priuatum. Deinde animalis facultas tam est intenta dolori, vt conuersa ad partem dolentem, & ad sensum vehementer contristantis, cesset ab omni functione, ita vt neque sentiat, neque moueat; & ob irrequietum motum humorum, plurima humoris portio ad partem affectam concurrit, quo pacto doctor habet rationem causæ, sine qua alter affectus curari non potest: sic docet Auicen. 4. 1. *cap. 20. §. Quæcumque ægritudo dolori coniuncta fuerit, aut causa ipsius est dolor, aut ægritudo est causa doloris, sicut est percussio, aut casus, incipies sedare dolorem, &c.* Si verò Auicenna contrarium asserere videatur 1. 4. *tract. 2. cap. 7.* quo loco febre, & dolore vnà affligentibus, illius curationem esse digniorem præscripsit, de leui dolore intelligendus est.

Sed notabis primò, sedantia dolorem in triplici esse differentia; cùm enim in dolore concurrat affectus morbosus dolorem efficiens, & dolor ipse, & sensus percipiens causam dolorificam, quouis illorum extincto dolor cessat; tamen quæ euacuant causam morbosam, & quæ stupefaciendo sensum partis dolentis auferunt, ex accidenti dolorem sedant, nec propriè anodyna vocantur; sola autem verè anodyna censeri debent, quæ calida sunt in gradu primo, & simul tenuium partium, vt docet Gal. *lib. 5. simpl. 19.*

Obiicies primò. Si simile non agit in simile, quomodo ea quæ nobiscum eiusdem temperamenti sunt, verè anodyna, id est, sedantia dolorem esse possunt? Dic, temperata tripliciter possunt sedare dolorem, primò quia licèt habeant idem temperamentum cum ente, tamen cùm hæc ex aëre ambiente densetur, appositione temperati rarefit, & ita sedatur dolor. Secundò, quia temperata augent calidum innatum, quod ad noxij expulsionem, & ad leniendum dolorem multùm iuuat. Tertiò, quia temperata

temperata attrahunt spiritus extrorsum, quo impetu noxia transpirant,& dissipantur.

Obiicies secundò. Quomodo anodyna asseruntur esse certæ temperaturæ,cùm dolor ortus à solutione continui, solùm per vnientia consanescat, & ex intemperamento immateriali sanetur per intemperamentum contrarium, & ortus ab humore frigido per euacuantia cum calore? Dic,frequentissimi dolores oriuntur à vapore,vel humore noxio retento,quare commodè sanantur per ea quæ modicè calida sunt,& tenuium partium, ex Auer. 5.collig.13. eo quòd membrum dolens ex resolutione refrigeratum est,quare indiget medicamento inclinante ad calidum, vt sic per calorem intensiuum, reparetur defectus quantitatiuus innati caloris. Solue secundò, & videtur certior ratio, quia quæ modicè calida sunt, & tenuium partium,rarefaciunt membrum, & attenuant humorem, ita vt facilè dissipetur,ad quod opus doloris cessatio sequitur.

Obiicies tertiò. Quomodo Galenus determinat anodyna ad certum temperamentum, scilicet calidum in primo, quum ea debeant esse diuersa pro varietate temperamenti humoris,& ægri? Dic.Anodyna explicantur à Gal. collatione facta ad temperatum tantùm,quod etiam fecit agens de primis qualitatibus: anodyna igitur vera, collatione facta ad humorem temperatum,& corpus temperatum,debent esse calida in primo.

Alia verò anodyna, quæ opiata, seu stupefacientia dicuntur, & narcotica, sunt quæ immodicè refrigerant, extinguunt partis calorem, & comprimunt neruos, obstruuntque vias per quas spiritus ad partes sentientes peruenire solet, & suo valido frigore sensum auferunt,& sic dolorem sedant: hæc solùm necessitate vrgente, ob magnum euitandum periculum,sunt intus porrigenda,vt 12. meth.1.& vlt.6.aph.31.& 2.sec.loc. cap.1. rubric.5. & lib.9. eiusd.cap.4.Galenus admonuit. Vtrùm in causa calida, an frigida liberaliùs concedantur, ex Gal. mente discussimus lib.1.in com.hist.61.

Nec instes, dicendo narcotica esse propriè anodyna, quum auferant dolorem citra ablationem causæ. Deinde, quæ calida sunt in primo, & tenuium partium, cùm auferant dolorem, propter ablationē causæ doloris,non esse propriè anodyna;hæc enim diuersa sunt ab illis,quæ sedāt dolorem auferendo eius causam, vt constat ex Galen. 5.simpl. cit. Dic. Narcotica ex Galen. non esse anodyna, quia non auferunt dolorem ipsum, sed solùm vim sentiendi dolorem: Ea autem quæ calida sunt in primo, & tenuium partium, peculiariter auferre dolorem, quia dissipant immediatam doloris causam,scilicet noxium retentum, licèt eorum vi quandoque augeatur morbus ipse; vnde in initio defluxionum,propria sedatio doloris fit per laxantia calida,curatio verò per adstringentia frigida. Tu verò de anodynorum vsu, pulchra lege apud Mercatum lib.1.indicat.

Meritò ergo fecisse Aëtium iudicabis,qui in præsentis doloris angustia, præsertim à causa calida concitati, stupefacientia parti apposuit, quoniam præterquam quòd bilis calidissimæ acrimoniam contemperant,& frigiditate sua eius furorem infrænant, etiam stuporem inducunt, & dolorem sedant; quam Aëtij sententiam confirmant Paulus, Trallianus, & Auicen. loc. citat. Elegit autem Hyoscyamum, tanquam magis incolumem, qui pedum, cæterarúmque partium neruosarum dolores sedat, ex Auicen.22.1.tract.2.cap.7.& in cap.15. cum psyllio, opio, acacia, & lacte vaccino emplastrum parat. Refert clarissimus Duretus in suis eruditissimis enarrationib.ad cap.63. lib.1. de morb.internis Hollerij, se curasse quendam ægrum sæua arthritide correptum, ex affluxu humoris biliosi enata, phlebotomia, clysteribus, abstinentia vini, qui his non conferentibus, cataplasmate admoto ex foliis Hyoscyami coctis in lacte, à tormento euasit. Hoc enim auxilium est anodynum,& humorem acrem incrassat,ac summam suam refrigerandi vim coctione amittit. Consule Gulielmum Budæum lib.de curandis articularibus morbis, fol.25.& Dioscoridem lib. 4. cap. 59. qui Hyoscyamum ad omnes calidas defluxiones, & partium dolores ex tenui humore pronatos esse saluberrimum asseuerat. Explicat

A eius naturam Ferdinandus Pintianus,illustris Plinij interpres, lib.27. cap.11. qui pro arthritide eius vsum extollit vehementer.

Quoniam tamen horum medicamentorum vsus in partibus frigidis,neruosis,& exanguibus suspectus esse solet, iis correctoria admiscere oportet,ne aliàs in posterum lædere posse cōtingat.Quare Aëtius cum Hyoscyamo oleum vetus miscuit:nam hoc etiam est anodynum, & moderatè calefacit,apud Galenum lib.2.simpl.cap.21.& Paul.lib.7.tit. de Oleo. Argenti autem spuma roborat, & sic ad collyria est aptissima,vt retulit Dioscorides lib.5.cap.53.in fin.Carnem ostreorum adiecit, iis enim inest salsus succus, qui partem roborat, & calefacit: qua ratione eorum caro vaB lentiùs subducit,apud Gal.lib.3.alimentor.cap.53.& lib.11. simpl.tit.de ostreis.Sedato dolore,confestim partes hæ neruosæ, & debiles, ne in posterum sensu, & motu orbari contingat,foueantur iis quæ roborare, & modicè calefacere nata sunt,vt citati monuere auctores.

HISTORIA XLVI. CELSI, De articulorum dolore.

Asininum lac, ad arthritidis præseruationem, vtilissimum.

Quidam etiam cùm asinino lacte epoto se aluissent, in perpetuum hoc malum euaserunt, &c. Celsus lib. 4, C cap.24.

PARAPHRASIS.

Non solùm à crasso, frigido, sed etiam subtili calidóque humore arthritidem concitari, supra diximus, firmátque luculenter Petrus Salius lib.de affectib.particular. rib.cap.16. Pro huius humoris expurgatione, nullum potérat lacte asinino præstantius parari medicamen: nam præterquam quòd iecur refrigerat,à parte reuellit;expurgata copia;quæ ex humoris intemperie,& calorequotidie generari solet, etiam humoris acrimoniam retundit: corpus ex dolore,vigiliisque exhaustum reficit,& instaurat;& ita alimoniæ,& remedij vicem supplet. De cuius saluberrimo alimento pro renutriendis phthisicis,plura ex Galen. D mente diximus lib.2.in com.hist.35.& de eius varia differentia ex tempore partus,corporis habitu,anni tempore,ætate,pastu,non indigna scitu proferemus lib.4.in com.hist.44. Nunc de illius expurgante vi breuiter disserendum.

Lac aluum mouet, liquidius quidem magis, crassius autem minùs. Hanc expurgandi vim habere lac ratione seri, notum est, & firmat Galen.in loc.multis, & præsertim lib. 3. de alimentor. facult. cap. 15. quo loco ad retinendam aluum vtitur lacte bene chalybeato, quousque ignis vi tota serosa pars quæ aluum mouet, sit absumpta. Sic enim ait. *Iniectis verò lapillis ignitis, tantisper dum serum omne consumatur, præterquam quod sic paratum aluum non subducit, contrarium etiam efficit, ipsumque iis exhibemus, quibus venter acrium excrementorum demorsu infestatur: id ipsum autem efficiunt lapilli, aut etiam efficacius ferrei* E *orbiculi igniti, &c.* Quare serum nitrosa, qua pollet qualitate, non solùm biliosum & tenuem, sed adustum & retorridum humorem, immò frigidum, tenacem expurgat, vt Mesuë cap.de sero lactis, affirmat, & nos ad priscorum mentem tam multa diximus lib. 2. in comment. histor.109. Hinc fit vt lactis asinini potores, iis expurgatis excrementis, à cruciatu arthritico reddantur immunes, quia hoc lac serosissimum, & liquidissimum est, auctore Galen. 6.alim. cit. & 7. meth.6. quod si desit, camelinum,equinum, ouinum, fero cùm abundent, hanc etiam præstant commoditatem. In hunc vsum, prisci asinino vtebantur in magna quantitate, ad expurgandam aluum, vt constat ex Hippocrat. 7. epid. num.4. ibi. *Eratolai filio bibenti lactis asinini excocti quasi nouem cotylas Atticas, duobus diebus biliosa purgatio vehemens oborta est, &c.*

&c. probat *lib. acut. 4. text. 19. & 109. §. Verum si dolor non cessauerit, asinæ lac bibendum, vt purgetur, dabis*: & Galen. *in com.* sic inquit: *Lacte asinæ vtendum præcipit, quod purgantia inter medicamenta omnia, mitius, tranquilliúsque existat, &c.*

Sic Plinius *lib. 28. cap. 9.* refert, plurimos asinini lactis vsu ab articulari morbo fuisse liberatos; quare veteribus creditum est lac asinæ arthriticis salutare, auctore Hollerio *lib. 5. Aph. in com. sent. 64.* nam biliosum humorem expurgat, vires fouet, & sic articulariis morbis mirificè succurrit, vt ait Douynetus *lib. 4. apolog. cap. 2.* Hoc modo serum caprinum tantæ efficaciæ est in hoc præseruando morbo, vt eo vtentes, ab illo in posterum immunes euadant, vt notauit Amatus *lib. 5. centur. 29.* Quod auxilium miris celebrat encomiis Stephanus Laureus apud Schenckium *lib. 4. obs. de arthritide.* Consule Vlyssem Aldroandum *lib. 1. de quadrupedibus, cap. 2. de Asino, tit. vsus in medicina.*

Sed si hoc verum est, & lac omne ratione seri expurgat, ità monente Auicen. *lib. 2. tract. 2. cap. 441. §. Aqueitas lactis est subtiliatiua, lauatiua, & solutiua*: cur Hippocr. *4. acut. 7.* & 109. lacte asinæ decocto vtitur ad expurgandum? quod firmat Aëtius *tetrab. 1. serm. 2. cap. 30. de carbunculo*, si per decoctionem absumpto sero, lac minùs subducit. Dic cum Mercuriali *lib. 4. acut. in com. sent. 29.* duplicem esse coctionem, aliam insignem, mediocrem aliam. Illam reprobat Hippocrat. eius enim vi aquosa humiditas absumitur; hanc probat: nam ea serosam lactis partem non exoluit, quin potiùs est in causa, vt lac ex ignis commercio acrimoniam aliquam acquirat. Hæc solutio menti Galeni est consona: nam (vt ipse *3. alim. cit.* prædixit) *si quis lac priùs elixando, serum omne consumpserit, nihil prorsus subducit.* Lege Rorat. *contradict. 30. Hip.* Demum asinini lactis vsus, tutior est in articulari dolore, qui à calido humore ortum ducit: nam lac omne cùm crassi succi sit, & serum frigidum, crassum generat humorem, & intemperiem frigidam auget. Si de lactis asinini facultate plura scire aues, lege Gulielmum Ballonium *lib. 1. consilior. medicinal. 50.*

HISTORIA XLVII. CELSI, De articulorum dolore.

Quidam abstinentia vini, & veneris, in perpetuum à cruciatu arthritico præseruati.

Quidam cùm toto anno, à vino, & venere sibi temperasset, securitatem totius vitæ consequuti sunt, &c. Celsus lib. 4. cap. 24.

PARAPHRASIS.

Licèt vinum modicè sumptum plurimas secum afferat vtilitates, quas ex veterum, & iuniorum mente proposuimus *lib. 2. in com. hist. 61.* & refert inter omnes omniscius Canonherius in suo eloquentissimo *primo de vini miraculis libro, cap. 3.* tamen si cum modo non ebibatur, grauissimos, eósque irreparabiles morbos excitare solet, ex quorum genere præcipuus, podagra est, & fusè notauimus *lib. 2. in com. hist. 72.* quo pacto prudenter monuit Auic. *12. 2. tract. 2. cap. 7. in fin.* vt in hoc affectu ab eo abstineamus, dum sic fatur. *Et oportet vt dimittat vinum omnino, vsque quò sanetur ex eo sanatione integra, & veniant super ipsum quatuor tempora, &c.* quod consilium approbat Trallianus *lib. 11. cap. 1.* immò huius abstinentiæ vidisse aliquos, & sanatos, & præseruatos refert: nam vinum neruos emollit, ferit, penetrat, percellit; quare inter causas podagricæ affectionis præcipuè connumerat Gal. vini potum *lib. 6. Aph. com. 20.* neruos enim facilè replet, vtpote calidum temperamento, tale siquidem promptè penetrat omnia, præsertim si non ita crassis partibus constet, &c.

A Nec mirum: nam vinum dissoluit vires, artus debilitat, cruditates parit, frigidos morbos gignit, vt Galen. auctor est *lib. 3. simpl. c. 4.* vnde incertus auctor *Anthol. epigr. lib. 2.* podagram hoc epitheto exornat, hoc distícho, quo podagræ exponit originem.

Membra resoluentum Bacchi, Veneris que podagra
Corpora dissoluens filia iure vocor.

Opinor, quia priuat eorum vsu membrorum, atque articulorum quos inuadit. Alius ita reddidit.

Soluere membra solet Bacchus, solet & Venus ipsa,
Soluere & ex illis nata podagra solet.

Ob eandem causam vinum, seu Bacchus appellatur, vt etiam Lysius, & Lyæus; nam ex eo non nisi vacillatio, ac tremor: sic & Venus, ex quo & amorem eodem epitheto affecit Sappho, illis qui apud Hephæstionem leguntur, B versiculis.

Amor rursus me membra soluens
Dulciter, inexpugnabile reptile.

Vnde plures à vino penitus abstinent, quia turbat mentem, & instigat ad venerem. Quare Poëtæ vinum vocarunt fel terræ, principem tenebrarum; vitem dicentes è semine diaboli in specie serpentis germinasse, cuius acini velut veneni guttæ sunt, quæ de vino nimiùm sumpto sunt intelligenda, vt notant Diotimus *2. epigram. lib. tit. 6.* Theopompus *lib. 26. suar. hist. ferè per totum.* Consule omniscium Tiraquellum *lib. 15. leg. connub. gloss. 1. part. 15. num. 20. 23. & 24.*

Contrà aqua est saluberrima, vt docuit Galen. *lib. 1. simpl. cap. 4. in princip. §. Est conuenientissima omnibus hominibus, tam sanis, quam ægrotis, & ad vitam maximè necessaria,* C *&c.* Ideóque primi illi parentes, 800. 900. annos vixerunt, quòd hoc solo salutifero potu vterentur, ídque ex sacra pagina liquet manifestè; nam qui post vitem à Noë plantatam vixerunt, breuiùs vitam cum morte commutarunt. Lege Plutarchum *in lib. qui inscribitur, vtrum aqua, an ignis sit vtilior*: & nos plura notauimus *in lib. 2. in com. hist. 54.* & dixerit eloquentissimus Ludouicus Nonnius *lib. 4. de re cibaria, cap. 1.* & maximè si in immoderata sumatur quantitate, quia remanet incoctum, & frigidos morbos parit, tentat artus, & vires eneruat. Quo pacto prudenter asseruit Vallesius *in comm. cap. 29. lib. de sacra Philosoph. in fin. §. Iam verò nihil arbitror stultius, quam senibus caloris augendi gratia vinum abundanter, meracum præcipuè indulgere. Quantò enim vinum calidius est per se, tantò maiori ventris, ac viscerum omnium calore opus est, vt superetur;* D *alioqui à minori acescit, crudúmque succum auget, vnde & calorem naturalem suffocat, & morbos innumeros parit, ac mortem properat. Quare vinum esse lac senum non valdè probo: censeo enim potiùs senibus sensim esse dandum dilutius, vsquedum in extremo senio constitutis toto vino detracto, detur pro eo mulsa, aut decocta aqua. Satius enim est permittere calori naturali sensim venire ad naturalem interitum, quàm vino obruere, & senectam facere miserabiliorem, & breuiorem.* Hactenus Vallesius. Vt videas, quot noxas pariat vinum immodicum, vel etiam in senibus, quibus ab omnibus iudicatur salutare valde.

Quidni? nonne tempore Galeni eunuchi podagra vexabantur sæpius, qui Hippocr. sæculo ea non laborabant? Audi ipsum *lib. 6. Aph. com. 28.* hæc verba profan-E tem. *Nocent autem & potus multorum, & fortium vinorum, præsertim cùm aliquis ea ieiunus potauerit: hæc enim neruosam substantiam promptissimè offendunt, sicuti & coitus. Ætate quidem Hippocratis, pauci quidam podagra laborabant, propter vitæ moderantiam: nostris verò temporibus vsque adeò auctis edulijs, vt nihil eis addi posse videatur, infinita est podagrarum multitudo; quum nonnulli sint qui nihil exercitentur, & cruditatibus, atque ebrietatibus offendantur, & ante cibum assumptum bibant vina potentia, venereis vtantur immoderatis, &c.* De cuius potus varia differentia penès colorem, odorem, saporem, modum substantiæ, latè proferemus multa *lib. 4. in com. hist. 18.*

Quare ad generandos morbos articulorum vinum strenuè iuuat; cuius potus magna est vis ad venerem, quoniam parit libidines, & alios turbulentos affectus excitat, vt legitur apud Ecclesiasticum *cap. 31. & 39.* Deinde vino-

lentia concitat furorem, & iram, ex quibus irrequieto motu agitati humores in articulos debiles decumbunt. Ira autem læuos procreari affectus corpus diuersimodè agitantes, diximus *lib.2. in com. hist.13.* & testis est locupletissimus Ioannes Gerardus Vossius; auctor sanè incomparabilis, scientissimus, & dicendi facundia clarus *lib. 2. instit. oratoriar. cap.7. de Ira.*

Insuper temulentia cum Venere plurimùm consentit, ita vt vinolenti sint lasciui, ob multas causas citatas à Tiraquello *loc. cit.* Hæc vitia si copulentur vnà, morbi pullulant exitiales, truculenti, funesti: exemplum habemus apud Hip. *lib.3. epid. sect.3. text.81. & 82. Nicodemi, & adolescentis Melibœa*, qui ex nimia venere, & poculis multis ægrotarunt & ex illis vnus igni oppressus euasit. Nam, vt Galenus ait *in com. multa quidem pocula neruis nocent, & origini eorum cerebro*, vt Vallesius explanat luculenter *in com.* Quare ex hoc perennissimo fonte, morbi præsertim neruosarum partium, perculsis, & debilitatis neruis, scaturire solent, dummodò excipias ventriculo debiles: nam si illis parce non exhibeas tenue vinum, durare nequeunt, vt notat Solenander *sect.4. consil.24.*

Deinde Veneris vsus exhausto spiritu, dissipato interno igne, excreta elaboratissima substantia artus eneruat; quare ex eius immodico vsu corporis vacillatio, ac tremor. Venerem sequuntur concussio, motus, & concalefactio articulorum, quibus de causis crudus, & noxius succus in artus decumbit, vt notarunt Amat. 1. *cent.99.* Crato *lib.1. consil.17.* quo pacto vsu crebriore veneris debilitas oritur in corpore: nam vacuatur nobilissima substantia quæ ex sanguine fit optimè decocto, confecto, ac digesto; nam ex omni corporis parte verè, & formaliter secernitur semen, ex Aristotel. 4. *sect. probl. 22.* ex qua sententia sumitur explicandi ratio, cur morbi quidam sint hæreditarij, quos videlicet parentes in liberos generatione transfundunt, quales censentur pthisis, epilepsia, splenis affectus, podagra, calculus renum, surditas, & alij propositi ab Hippocrat. *lib. de morb. sacro*, quòd bona pars seminis à cerebro deriuetur. Ob hæc execranda damna ex Veneris immoderato vsu, monet Aristot. *lib.7. politic. cap.16.* iuuenculas non esse elocandas, & firmat elegantissimus Paraphrastes Daniel Heinsius, nostri æui phœnix *in com.*

Hac de causa vini, & veneris abstinentia à podagra plurimos fuisse præseruatos, exemplis illustrant Trincauellius *lib.12. de curand. morb. cap.2. & lib.3. consil.37.* Guainerius *lib. de ægritudinib. iunctur. cap.27.* Legimus (inquit Rhodiginus *lib.13. antiq. cap.25.*) quosdam morbo articulari, & podagra vexatos, proscriptione bonorum, ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos conualuisse: nam diuites podagrici, luxu, delitiis, atque otio affluentes, vino libidinique dediti, à vino, veneréque abstinentes, à podagra fuisse vendicatos memoriæ prodiderunt, Porphyrius *in vita Plotini*, Franciscus Alexander *in Apollinis radio primo, in descriptione electuarij Diacorallij.* Vtrùm autem in articulorum affectionibus aliquando porrigendum, disceptant Conciliat. *diff.185.* Matthæus *in com. cap.7. tract.2. Auic.22.3. in §. Et oportet vt dimittat vinum, vsque quò sanetur ex eo sanatione integra, & veniant supra ipsum quatuor tempora.* Pro cuius sententiæ explicatione, varia proponit, contra Amat. 1. *cent.81.* Petrus Vaëzius Lusitanus Doctissimus *in com. medic. cap.8. in fin.* lege Cardan. *lib.1. contradict. tract.4. contradict.2.*

HIST. VLT. RHASIS ET GAL. *De podagra.*

Podagrici, repetitis euacuationibus, & attenuante victu, persanati.

ERat quidam obesus, frequentis quietis, & superabundantis comestionis, qui passus est ex motu dolorem articulorum, cui præcepi quòd in quibuslibet nonaginta diebus faceret minutionem, & in qualibet hebdomada purgationem leuem, facientem assellare quater, aut quinquies, & in quibuslibet duobus mensibus laxationem, potentiorem laxatione illa, & procederet in temporibus interpellatam cum minutione, & laxatione; quibus sequutis alleuiata est passio eius, appropinquando sanitati; ita tamen quòd nullo vtatur balneo, &c. *Rhasis* lib.20. continent. tract.1. cap.2.

*Siquidem etiam podagricos, & arthriticos omnes veris initio vacuabis, exhibito videlicet aut medicamento purgante, aut sanguinis missione. Equidem complures ipse sanaui, qui tribus quatuorve annis per interualla laborassent tumoribus, exundante humore, * veris initio vacuato, aut sanguine misso, &c.* *Galen.* lib. de curand. rat. per sang. misf. cap.7.

Sed & podagram & morbum articularem adhuc incipientem, & nondum poros circa articulos facientem, ex tali vacuatione multis iam annis fieri prohibuimus, &c. *Galenus* lib. 6. Aph. com.47.

Vidi etiam non paucas arthritidas; alias quidem hac victus ratione in totum persanatas, alias mitiores fuisse redditas, &c. *Galenus* lib. de attenuante victus rat. cap.1.

PARAPHRASIS.

DE præcautoria euacuatione est in hoc loco sermo, cuius ope, & efficacia, mortales vacuato noxio succo, qui ex partium debilitate, vel præpostero viuendi ordine progignitur, pacatam tranquillámque vitam traducunt. Hi enim præsertim si sint pingues, & obesi, & præ frigiditate crudos humores aceruent, sunt præseruandi: nam pinguedo, & obesitas frigidioris, & humidioris temperaturæ est indicium, *lib. art. med. cap.58.* ob quam succrescit cruditas, quæ est omnium morborum radix, atque origo, ex Gal. *lib. de succor. bonit. & vit. cap.5.*

Hæc damna patiuntur præcipuè inexercitati, & qui ob otium, & quietem, excrementorum copiam non resoluunt, quæ ex multiplici coctione fuliginosa, vaporosa, & crassa relinqui solent; exercitatio enim calorem adauget, dilatat vias, coctionis instrumenta viuificat, obstructos reserat meatus, ex Galen. *2. de sanit. tuend. cap.2.* & Auicen. *3.1. doct.2. cap.1.* quare *homo edens, sanus esse non potest nisi laboret*, dicebat Hip. *lib.1. de diæt. num.1.* nam *otio tabescunt corpora, firmantur labore*, apud Celsum *lib.1. cap.1.* probat Aristot. *1. probl.46.*

Deinde hic cùm esset gulæ, ingluuieíque deditus, plurimam excrementorum copiam congessit, quæ indies magis ac magis aucta, in debiles artus confluens, articulorum generauit dolores. Quantum autem noceat ciborum varietas, proposuit Gal. *1. acut.16.* firmat Plutarchus *4. sympt.1.* Accedit, quòd doloribus articulorum occasionem dedit motus, qui si fit post nimiam alimenti copiam celebratus, noxas inemendabiles facit. Audi Galen. *lib. de succor. bonit. & vit. cap.3. quemadmodum enim omnium maximè commendatur ad sanitatem exercitatio ante cibos, sic à cibis motus vnusquisque vel inprimis damnatur, eo quòd à ventre alimentum ante concoctionem distribuatur, crudorúmque ita humorum vis colligatur in venis, vnde genus omne morborum progigni soleat, nisi priùs aut laboribus pluribus dissipentur ipsi, aut concoquantur, inque sanguinem vertantur, à iecoris, venarúmque facultate, &c.* Hoc ipsum docet Auicen. *lib. de remouendis nocumentis, quæ accidunt in regimine sanitatis, tract.4. cap.25.* Fortis ergo motus, & exercitium nimium post cibum nocet impensè, quia distrahit naturam à coctione, & intempestiuè attrahit alimentum à ventriculo semicoctum ad membra, præsertímque ad artus ex motu concalefactos, qui crudus cùm sit, articularis doloris deinceps causa existit. Si verò Hipp. *2. acut.23.* & Galen. *ibi, & lib. de dissolut. continua, cap.1.* Auicen. *3.1. doct.2. cap.1.* motum consulunt post cibum, de paruo, & leui motu sunt intelligendi.

Hanc crudi humoris copiam in corpore congestam, antequam rueret in artus, vacuandam esse consului sanguinis missione & purgatione; quæ vacuationes ex interuallis factæ vacuata copia ita naturam leuarunt, vt æger alacriùs viuens, sanorum munia veluti perageret.

Vacuatio

Vacuationem autem per aluum æstimauit ampliùs, quia nullum vitium erat in artubus; nam si dolor actu vrgeret, à forti deiectione abstineret prorsus: nam eius vi humores præcipiti lapsu confluunt in dolentem partem. Abstinuit etiam à vomitoriis, nam hæc vacuatio minùs est familiaris, & violenta magis.

Cæterùm multis videbitur difficile, cur in podagrico obeso, crudis succis referto, natiua forte frigido, quater in anno phlebotomiam consuluerit, si hæc spiritu resoluto, caloréque exhausto, artus exangues debilitat, & eneruat? Auget dubitationem locus Galen. *lib.2. aph.44.* dicentis, obesos paucum omnino sanguinem habere, cùm totum alimentum vertatur in pinguedinem. Insuper obstructionibus facillimè tentantur, & frigidis vitiis sunt obnoxij, quæ ex professo citant Haly *lib.1.pract. cap.16.* Auicen. 7. 4 *.tract.4. cap.6. in med.* vt sunt Paralysis, Apoplexia, Asthma, Syncope, & mors subita, quæ omnia in tenui corpore vix eueniunt, ex Celso *lib. 2. cap.1.* nam plurima sanguinis copia redundat, ex Galen. *6. epidem. sect. 3. comment. 19.* Quare si articuli venæ sectione debilitantur, & ad eos imbelles fluxio decumbit, & venæ sectio corpora disponit ad ægritudines frigidas, ex Rhasi 4. *ad Almans. cap.4.* cur ea, præsertim in obesis, pro præseruatione tam frequenter repetita administrabitur? Adde, quòd hic morbus diuturnus est, nec ex sua natura periculosus, vt assiduo experimento comprobatum est; & notauit Mercatus *lib.4. de morb. infernis, cap. vlt.* denegato hoc auxilio, corpora difficiliùs in hunc morbum incidere: quod prisci monuere in locis multis, maximè Paulus *lib. 3. cap.78. rubric. 2. §. Statim igitur quum quis morbum experiri primùm cœperit, sanguinis missio erit tentanda, nam quos iam fluxio frequenter infestarit, ij plus inde noxæ, quàm auxilij sentiunt, præsertim quibus corpus est natura frigidius, aut etiam imbecillius, &c.*

Huius argumentationis tenebras discute hoc modo. Verum quidem est, hæc salutaria circa venæ sectionem præcepta pro præseruatione podagræ generaliter esse obseruanda: sed cùm non curetur homo in communi, sed vnusquisque nostrum aliud temperamentum habens, vt disertè protulit Galenus *lib. 3. meth. cap.8.* quum cuiusque naturæ proprietas ineffabilis sit, nec exacta scientia comprehensibilis, fit vt præcautio facta in hoc ægro, à communi degeneret. Erat enim gulæ deditus, otiosus, crudis succis refertus. Hæc omnia, vt ille asserit, frequentem expostulant vacuationem; hæc vt prosperè eueniat, citra præuiam phlebotomiam celebrari nequit; quæ cùm sit ex interuallis facta, non ita debilitat, quia vires in spatio intermedio refocillantur. Hoc monuit Galenus *lib. de ven. dignot. cap. 4.* & notauit Fernelius *lib. 2. de ven. sect. cap.4.* dum sic ait. *In omni igitur impura plenitudine, à secta vena auspicanda vacuatio est, sine qua vix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamentum quod præstat validius sit, tum calore, tum trahendi facultate humores exagitans, perturbánsque, plethoricum corpus in grauius discrimen adducit, &c.* Vt verò fausta fieret purgatio hæc toties repetita, in homine obeso, cui angustæ sunt venæ & arteriæ, ad fluidum faciendum corpus necessaria fuit præuia phlebotomia, & maximè in homine laute viuente, in quo nimia sanguinis copia redundat; nam tunc ad præseruandum à podagra summè laudatur, vt aduertit Septalius *lib.7. caution. num.178.*

Obiicies secundò. Cur Auctor interdicit ægrum ab omni balneo, si Auicen. Arabicæque familiæ proceres scientissimi, in articulariis morbis vt saluberrimum concedunt, vt Auicen. 22. 3 *tract.2. cap.7. §. Et non fiat balneatio nisi in aqua thermarum?* Dic, quòd balneum simpliciter prolatum significat dulcis aquæ lauacrum, ex Galen. *11. meth. 6. & lib. 7. sec. loc. cap.1.* Hoc reprobat auctor, tanquam Mauritanis hominibus assuetum, quia neruos emollit, relaxat, debilitat, ex mente Galen. *lib. 11. meth. cap.20.* vnde Auicen. *loc. citat. cap. 25.* sic ait. *Et minorentur in balneationibus, quoniam ipsæ liquefaciunt humores, & faciunt eos currere ad iuncturas, &c.* Ætea verò, ferrea, aluminosa, articulorum morbis frigidis summo sunt ex vsu; nam roborant, resoluunt, frigidam intemperiem sanant, ex Paulo *lib. 1. cap.62.* Aëtio *tetrab. 1. serm. 3. cap. 167.* Oribas. *lib. 1. synops. cap. 29.* explicant Cardanus *lib. 2. contrad. tract. 4. cont. 3.* Fallop. *tract. de aquis thermalib. in princip.* Langius *lib. 2. epist. 52.*

Thermarum verò aquas ab Auicen. vocari balnea naturalia, præterquam quòd nomen ipsum ostendit manifestè, Gentilis, & Iacob. de partibus etiam testantur, *in com.* Sunt autem Thermæ, aut balnearia, ea loca, quæ aut calentibus aquis, aut ipso sine fornace igne calefacta, lauandi, sudandive vsibus sunt destinata. Ea vocat Seneca *in epistolis* sudatoria, vt notat Antonius Nebrissen sis, Cicero Hispanus *in suo Latino dictionario, litera T.* Consule Senecam *lib. 3. quæst. natural. cap. 24. & in epist. 90. & lib. de tranquillit. cap. 9.* Plin. *lib. 28. cap. 12. & lib. 31. cap. 4.* Antiqui etiam vocabant vnctuatium, hypocaustum, vaporarium, & aliis nominibus nempe præfurnij, piscinæque insigniebant; de quorum apparatu, etymologia, & vsu lege non aspernanda apud Mercurialem, Medicum præstantissimum *in lib. de art. gymnastica,* in qua, de vngendi ratione post thermas, ex veteribus colliges scitu dignissima. De conditionibus verò ad balnea necessariis citati auctores diligentissimè conscripserunt, interim consule elegantissimum Septalium *in com. 3. lib. Hippocr. de aër. & aqu. text. 15.* Cardanum *lib. 2. cont. tract. 4. cont. 3.* & Gabrielem Frascatum *lib. 2. de aquis Returbiensibus, cap. vlt.*

Ad secundæ & tertiæ historiæ explanationem accedamus. Podagram non confirmatam, & nondum tophos habentem sanari posse, hoc exemplo docuit Galenus; cùm enim in corpore paulatim est congestus humor, præ debilitate partium genitus, eum antequam in artus decumbat, vel venæ sectione, si sanguis abundet; vel purgatione, si alij humores exuperent, extra corpus vacuare oportet. Vere hanc præcautoriam vacuationem esse celebrandam monuit Galen. *6. aphor. 47.* ob plures causas citatas *lib. 1. in comment. histor. 39.* & infrà *in comment. huius historiæ* latiùs referemus; nam humores sunt fusi, & vires rectè valent, & ver est tempus saluberrimum.

Pro quartæ historiæ interpretatione assero, plurimas, eásque non contemnendas vtilitates ex attenuante victu comparari: nam nullum tam efficax remedium medicina habet, quod solitum auxilium afferre queat, ni ratio victus ei non cooperetur; & eo plus, si sit attenuans, quam plurimis, iisque diuturnis morbis præsidio fuisse, eo loco Galenus inculcat. Cibus enim attenuans incidit, aperit, deobstruit, penetrat, crassos secat humores, exiccat, lentos coquit, terrestres diuidit, eósque tenuatos, per vrinam, aluum, & alias corporis regiones natura alacrior facta, & ab humoris excrementitij copia libera detrudit; quo pacto diuturnis morbis confert eximiè, Arthritidi, Dispnœæ, lienis tumoribus, hepatis scirrho, obstructionibus internis, aquosis tumoribus, comitiali morbo, & demum omnibus frigidis morbis remedio est. Victum attenuantem ab omni alimentorum materia desumi posse, latè ostendit Galenus *lib. de attenuante victus ratione, per totum.* De cuius præstantia, & efficacia, si meliora legere concupiscis, addi Ludouic. Lemosium Lusitanum, virum in Galeni doctrina versatissimum *in com. cap. 15. lib. 11. meth. medend. Galen. disp. 8.*

De curatione, & præcautione ab articulariis doloribus, consule per otium, quæ ex facunda veterum, & iuniorum penu proponunt Nicolaus Abrahamus Frambesarius *lib. 6. canon. & consult. medic. tract. de arthritid.* Demetrius Pepagomenus, Gulielmus Budæus *prop. tract. de arthritid.* Ioãnes Hagius *eod. tit.* Lobera, ab Hispanica lingua in Latinam conuersus, *lib. de quatuor ægritudinibus aulicis,* Forestus, Spigelius, Claudinus, Andreas Laurentius, Æmilius Campolongus, Gualtherus Bruellius, Henricus Garetus, Ioannes Bochelius, Fabius Summerus, Gabriel Frascatus, Nicolaus Dortomanus, Conradus Gesnerus, & alij propemodum innumeri, qui de arthritidis medela conscripserunt. Nos pro historiarum interpretatione epilogum facimus, non tractatum, per varios medicinæ campos amœnissimos discurrendi occasionem nacti.

QVÆSTIO VLTIMA.

Vtrùm in Veris initio, aut fine, vacuatio præcautoria celebranda, vt voluit Galenus.

COMMENTARIVM.

VEris initio.] Etsi *libro primo, in comment.histor.*39. de præcautoria vacuatione in vere celebranda, obscura (vt reor) facta nobis mentio sit; quia tamen non ambigimus rem multis fore obscuriorem, quem vt facilè illius assequantur intellectum, iam hinc, vt quis satisfactum omnibus velimus, attexere pergamus argumentum, vnde nubilum doctrinæ Galenicæ discutiatur. Ex eo enim coniectatio erit facillima, quoniam inter anni tempora, ver ad præcautoriam euacuationem tempus est aptissimum, iuxta Hippocrat. 6. *aphor.* 47. & 7.*aphor.* 53. & *lib.* 5. *de loc.* 2. & alibi, quam sententiam omnes confirmant, nec immeritò: nam opportuna censetur vacuandi occasio ad præseruandum, in qua nondum consistente morbo humores abundant, insuper & mobiles existunt, nec aëris temperamentum, aut natura quidquam resistit. Sed in vere abundant succi, quos hyems antecedens produxit, ob innatum calorem tunc temporis redundantem, & coctiones plusquam in reliquis promouentem; ver ipsum fusione auget, ebullitione mouet, nec suo temperamento aduersatur; quia omni ex parte iuuat, & fœliciorem reddit vacuationem, quam robustæ tunc vires ferunt. Ergo conuenientissima est occasio præcauendi à morbis, per vacuationem verno tempore celebratam, antequam morbus sequatur ex humorum abundantia, æstatis fusione multò magis aucta, & viribus debilioribus factis.

Deinde vires conseruantur in vere robustissimæ, (quod pulsus vehementia monstrat, 3. *de caus. puls.* 6. & temperatissimum intrà, & extrà est corpus, quod sua temperie mulcebri æqualiter disponit, vnde salubre redditur, & sucoulentum; secùs quàm in aliis anni temporibus, in quibus diminutionem, vel excessum corpora debilia euadunt. Quo pacto in reliquis anni quadris, hyeme, & æstate, prædictæ commoditates cùm non dentur ad euacuationem præseruantem, inde constat, quia hyeme innatus calor, quem naturæ opera temperatum exigunt, frigescit qualitate, & intensione superatur; æstate in qualitate excedit, quantitate deficit, atque ita vires deficiunt notabiliter.

Rursus hyemale frigus humores ad interiora trudens, in viscera adigens, incrassans, meatus angustans, corpus vacuationi reddit ineptissimum; fluidum namque esse oportet, 2.*aph.*9. & fluidos vacuandos humores. Contrà æstas corporis dissolutione, & valido humorum tractu ad cutem, purgationi repugnat, simul & temperie sua calidissima omni vacuationis generi resistit, quod significauit Hip.4.*aph.*5. vnde aëris temperiem docent obseruandam omnes, & in immodica abstinendum, ipsius Hip.consilio, 1.*aph.*2.& 9.*meth.vlt.*& 1.*ad Glauc.*14. & alibi, Auic.4.1. *cap.*3.20. & alibi.

Insuper præter dictas rationes, peculiares, quædam concurrunt, ver esse eligendum ad vacuationem corporum, quæ moram patiuntur ob morbum nondum præsentem; quarum prima aëris dispositio, plethoræ similis propter humorum fusionem, 1. *Aph. com.* 17. Atqui in plethora, etiamsi morbus non adsit, vacuatio necessaria est, *lib. de sang. mis.* 7. & alibi. Igitur & in vere expedit vacuare, saltem his quibus ex succorum redundantia morbus timetur, quisque ex ea ægrotare solent. Secunda. Ver est medium inter hyemem humores augentem, & æstatem ita fundentem ipsos, vt in vasis contineri non possint citra putredinem, aut saltem cutaneorum morborum generationem. Igitur antequam æstate liquentur, & periculosè augeantur, minuendi sunt in vere, vt ab imminentibus præcaueatur morbis. Tertia. In vere extrorsum mouetur, quiescens per hyemem humor. Ergò ne cum noxa decumbat ad partem illam imbecillem ad quam fluere solebat, commodè tunc temporis vacuationis artificio ad organa vacuationis deducetur; atque inde extra corpus.

Porrò quoniam plerumque vna non sufficit vacuatio, & ob magnam, & frequentem ægrotandi occasionem, & vehementiam causæ, res ampliùs vrget, exigitque bis, aut pluries vacuationem in anno, vt prudenter auctor noster huic ægro consuluit, vel secta vena, vt in plethorico vitio; vel purgatione, vt in cacochymia, eam potiùs in autumno, quàm æstate, aut hyeme exequendam auctores tradiderunt omnes, cum Hipp. 6. *aph.* 46. præsertim si melancholia abundet, cuius ferax est autumnus.

Cur verò autumnus illis duobus temporibus præferendus, partim ex virium robore desumitur, partim ex mediocritate, in quibus veri ferè assimilatur, vt auctor est Gal. *cit. de causis puls.* Licèt enim autumnus vires reddat debiliores, 1. *aphor.* 18. & 3. *aphor.* 9. his qui per autumnum fructibus implentur, & qui ob immodicam gracilitatem, magis inæqualitate huius temporis offenduntur, quàm temperamento iuuentur, tales tamen perpauci sunt: atque ideò à multis reprehenditur Auerrhoes 2.*collect.vlt.* asserens vniuersaliter cum Rhasio 3.*ad Almanf.*33. vires in autumno summè debilitari, immò & per illud tempus, quàm in reliquo anno infirmiores esse: nam quamuis inæquale dicatur autumni intemperamentum, & in eo frigiditas & siccitas dominentur, vitæ nostræ principiis aduersæ, qua ratione mouebatur Auerrhoës; excessus tamen super temperamentum minor est, quàm vt vires vniuersaliter labefactet, licèt è quibusdam, vt diximus, cum Galen. 3. *aphor.* 9. pariter ac in æstate, graciliibus videlicet, parum abstinentibus, & in victu intemperantibus, debiles seruentur.

Conueniens ergo videtur occasio vacuandi, in qua victiosi humores intrò se ad viscera, nobiliáque loca incipiunt recipere, nempe vt ad exteriora, ignobiliáque trahantur. Sed in autumno humores per æstatem vitiati, simul & quos ipse ex prauis alimentis gignit, ad interiora trahuntur, 1. *aphor.* 18. & 3. *aphor.* 9. internos, ac periculosos generaturi morbos. Ergo præstat eos tunc temporis vacuante remedio ad exteriora ciere. Præterea in cacochymiæ morbis opportunissima est purgatio. Atqui autumnus morbis ex cacochymia assimilatur, 7. *aphor.* 17. Igitur in autumno aptissima erit vacuatio, maximè per purgationem.

Cæterùm quamuis dictæ commoditates ad vacuandum in autumno inuitent, & concurrente simul necessitate cogant; quoad fieri tamen potest, excusanda tunc temporis vacuatio, præsertim per venæ sectionem, id quod admonuit Auicen. 3.1.*doct.*5. *cap.*1. *de regimine temporum*, & multa, nec contemnenda incommoda suadent. Primum, quòd autumnus æstatem sequatur, exhaurientem vires simul cum humorum copia. Secundum, quòd humores non auget fusione, quin potiùs concretione minuit, præ frigore cogens ad viscera: Tertium, introrsum mouet humores, 1. *Aph.* & 3.*cit.* pharmacum extra corpus trahit, vnde si exhibeatur, parum fœliciter natura repugnante tentabitur vacuatio, & medicamenti ope miscentis, si quid in corpore relictum est sanum, & incolume, exusti commercio vitiatur, & simul corrumpitur. Quartum, humor per autumnum redundans, tum ex aduftione præcende, tum concretione frigoris autumnalis, vtplurimùm crassus est; is cùm non cedat leui medicamento, validum requirit, à quo magis aduritur, & inflammatur; præterquam quòd pharmacum forte, vires, quas autumnus excepit ab æstate dissolutas, non patiuntur.

Iam verò quantum phlebotomia in autumno verenda sit, ostendit paucitas sanguinis per æstatem exhausti, necdum in autumno ipso reparati; insuper & aëris inæqualitas sicca intemperatura; temporis, temperiei sanguinis omnino aduersa, atque eius generationi inepta: quare licèt plusquam hyeme, & æstate concedatur vacuatio autumno, quoad fieri tamen potest vitanda, nec nisi re valdè vrgente, & cautè celebranda, post pluuiæ descensum, quod

quod ſignificat Auicen. *vbi ſuprà*, virtute aliquantulum roborata, nec priuſquàm deponatur humoris ariditas, & meatus laxentur; ver autem tanquam accommodatius eligendum.

Nec obſtat quod antea obiiciebatur, hyeme nempe atque autumno inuadere morbos internos, ac proinde tunc temporis, vel ſaltem in æſtate ab illis eſſe præcauendum; opportuna ſiquidem eſt proximè ante morbum præcautio, quemadmodum opportuna imminente acceſſione per vacuationem reuulſio, vt notauit Auerrhoës 6. *collect.* 15. quando iam aliquod ſignum ægritudinis ſeſe oſtendit: nam licèt autumnales, hyemaléſque morbi maiori ex parte interni ſint, ob humorum recurſum ad viſcera, & interiora corporis; ſint è contra plurimi eorum qui vere, & æſtate accidunt, exteriores, propter humorum tractum ad exteriora, & cutem, atque ideò tunc curari oporteat, non expectato vllo anni circuitu: præcaueri tamen tunc per euacuationem non debent, nec commodè poſſunt, ex cauſis ſuprà adductis, & commoditatum defectu quibus ver præ omnibus pollet; atque ideò autumnum etiam timemus ad euacuandum, etiam præſente cacochymia, prauorum humorum copia, & ægrotandi periculo.

Hæc ita recipienda ſunt, vt intelligantur de his, quæ vtplurimùm obſeruari oporteat, (nam vt plurimùm etiam morbi per interualla aggredientes, in vere pullulare ſolent 6. *aph.* 55.) non perpetuò, & ſemper, ſi fortè in aliis temporibus morbus per interualla, ac frequenter adoriatur, non ſemel tantùm in anno per ver, ſed & per autumnum etiam, immò & ſi res ampliùs vrgeat, pluries, & quocunque tempore vacuandum, prout exigit neceſſitas, cui aliæ leges ſuccumbunt. Licèt enim requiſitæ conditiones in aliis temporis non dentur æqualiter, nec omnino opportunæ ad purgandum, vel ſanguinem mittendum, ipſa tamen neceſſitas eas operationes quouis tempore facit opportunas; quin & opportuna, tempeſtiuáque cenſetur morbi per vacuationem cautio, quæ ægrotaturo iam homini, & aucto humori ad generationem adhibetur, ſicut imminente acceſſione conueniens etiam per euacuationem cenſebatur reuulſio. Vnde non contemnendum, ſed recipiendum potiùs, & in opere obſeruandum iudicium Auerrhoïs 6. *collect.* 14. exiſtimantis ferè per annorum hebdomadas, vel dimidias, præcautionis gratia, non ſemel, aut bis tantùm in anno, vacuandos illos qui frequenter ægrotare ſolent, videlicet quia rarum (inquit) eſt, vt quis quotannis ægrotet, frequens vt per annorum hebdomadas, ſaltem ij, qui cùm ad morbos ſint procliues, intemperanter viuunt, exactam regiminis rationem negligentes; reliqui non ita frequenter ægrotare ſoliti, ſanitatis tempore contenti ſint vna vacuatione, eáque in vere celebrata. Conſule de argumento hoc inter omnes Ioannem Brauum Petrafitanum, celeberrimæ Salmaticenſis Scholæ Profeſſorem eximium *lib. 2. de purgand. rat. cap.* 4.

Sed quænam potiſſimùm veris pars eligenda, dubitatio eſt non exigua, apud Hip. interpretes, 6. *aph.* 47. Sed inter omnes, recitanda eſt primò Galeni ſententia, dum *eo loco* docet, veris initium accommodum eſſe, tam ad ſanguinem mittendum, quàm ad pituitoſos, melancholicóſque humores expurgandos; ſolùm tamen in bilioſis finem præfert. Cauſa vna eſt, quoniam tunc cùm abundant, nec deeſt ſufficiens præparatio, vacuandi ſunt humores. Sed melancholici, pituitoſi, & ſanguinei humores multiplicantur, & augentur per hyemem; præparantur, & funduntur ſufficienter veris initio. Igitur tunc commodè ſunt vacuandi. Bilis autem è contra, cùm pauciſſima generetur in hyeme, accreſcat autem veris progreſſu, in illius fine purganda, antequam per æſtatem nimis aucta ſolitos morbos inducat. Altera cauſa. Tempeſtiuè fit (vt diximus) per euacuationem cautio proximè ante morbi inuaſionem. Atqui pituitoſi morbi, & melancholici poſt primam veris fuſionem eueniunt, ſanguinei paulo pòſt, bilioſi ad æſtatis initium. Igitur hos ad veris finem, illos ad initium opportunè cauebimus vacuando.

Nec obſtat, quòd *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 7. vniuerſim in omnibus ſiue purgandum ſit, ſiue ſanguis mittendus, veris principium eligit: nam ibi frequentem occaſionem docet; *in aph.* autem vnamquamque ſeorſim exactiùs definit. Quòd ſi obiicias, humorem craſſum longiori attenuatione per veris calorem indigere, ad hoc vt commodè vacuari poſſit, atque adeò ſeriùs quàm bilioſos, purgandos eſſe melancholicos humores, & pituitoſos. Dic, hos magis attenuari, magíſque paratos reddi proceſſu veris: ſed quia maior eſt ea quæ ſumitur ab imminente morbo indicatio, vacuantur in initio ante morbi euentum; nam tùnc iam ſunt ſufficienter fuſi, & commodè parati. Bilis autem purgatio non differtur in finem, vt maior attenuatio expectetur, ſed illius generatio; pauciſſima ſiquidem in hyeme multiplicatur, quod ſi aliquando multa hoc tempore aceruetur, (fieri namque poteſt, 4. *aph.* 4.) atque eius attenuatione, & augmento, morbus ineunte vere timeatur, opportunè etiam tunc expurgatur.

Nec obſtat ſecundò, ſi opponas Galeni ſententiam, *lib.* 1. *aph.* 15. referentis, vulgus ſibi, & iumentis ſanguinem in fine veris detrahere, ad cauendum periculum, ne æſtate fundantur ſucci, quamuis enim in iumentis id vtiliter obſeruetur, propter ebullientem tunc ex viridi paſtu ſeroſum, & tenuem ſanguinem, perperam tamen homines obſeruant, venam ad finem veris ſecantes, iumentorum exemplo deluſi.

Nec obſtat tertiò, quòd veris initium ſimile ſit hyemis fini, 4. *acut.* 1. & prohibeantur ab Hip. tam *in epid.* quàm *in lib. de aëre & aqua*, cauteria, & purgationes in duobus æquinoctiis: nam ſat erit duos, vel tres dies obſeruare, in quibus non moueamus, ob exiguitatem mutationis in æquinoctio; licèt Auic. non cauerit, immò præcipiat, quòd ſi per autumnum vacuandum eſt, fiat vel in æquinoctio, vel proximè: quod recipiendum, dummodò neceſſitas vrgeat, quia eius indicatio fortior eſt, vt doctè explicuit Valleſius *lib.* 7. *cont. vlt.* & ſcitu non indigna protulit Cardanus *lib.* 2. *contradict. tract.* 5. *cont.* 5.

Porrò cùm præcautio ante morbam conueniat, & ſanis debeatur, vt illius beneficio impendentes morbi prohibeantur, quærendum eſt quibuſnam ſanis conueniat vacuatio, & à Gal. quidem in explicatione *cit. aph. & lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 7. quadruplex recenſetur differentia ſanorum, qui per ſanitatem vacuari poſtulant. Primi ſunt, quos aliquot iam retrò annis morbus aliquis per interualla corripuit, arthridis, podagra, comitialis, pleuritis, &c. mirè enim in talibus anteuertens per ſanitatem vacuatio morbū prohibet, & vetat generari. Secundi ſunt, quos inſignis, & metuendus morbus tentauit, vt elephātiaſis, ſed propter adhibitam curationem firmatus non eſt: verum licèt à præcipiti immedicabilis morbi periculo euaſerint, niſi tempeſtiuis vacuationibus impetum humoris aliò diuertamus, & ſeminaria mali extra corpus pellamus, non leue periculum eſt, ne denuò inuadens occupet, & obtineat. Tertij, nec morbo aliquo ſæpe correpti ſunt, nec magno aut immedicabili tentati, aliquo tamen habitu ſunt ad morbum appoſito, quia hæreditate contraxerunt ſeminaria articularis v. g. morbi, phthiſis, vel comitialis; aut ipſa corporis ſtructura, aut valida cuiuſpiam partis intemperatura eos conſtituit morbis obnoxios, & pati faciles, atque in his quidem cauendi, timendíque ſunt lapſus, qui in prioribus experimentis viſi ſunt. Quartò, ſanorum genere comprehenduntur illi, quibus ſuppreſſa eſt conſueta aliqua vacuatio, menſium, hæmorrhoïdum, aut diuturni vlceris; vel reſtitit ſolitus fluxus; vel inſigne membrum eſt abſciſſum: par enim eſt, vt retenta abundantia decumbens in partem aliquam corporis inſigniter offendat.

Quæ quatuor hominum genera, ſi incolumitati, vitæque ſuæ conſultum volunt, dum adhuc ſani ſunt, impendentes morbos anteuertere oportet, & cauere ne fiant, expectando tamen aliquod plenitudinis, vel morbi ſymptoma, quod monent Galenus *cit. de ſang. miſ.* 7. & Auer. 6. *collect.* 15. Adde præter ſanos, quatuor dictis

 generibus

generibus comprehensos, vacuatione etiam aliquando tractandos, qui licèt incolumi, & robusta valetudine fruantur, tamen ostendunt in se modò, vel plethoræ, vel cacochymiæ indicia, ex Hip. 1. *aph.* 3. *& cit. loc.* & alibi passim.

Num verò & illi, qui integra omnino inculpatáque fruuntur sanitate, non soliti incidere in periodicum morbum; non tentati insigni, atque immedicabili; non procliues à natura ad morbum; non assuetam vacuationem intermittentes, sed integra & totius, & partium valetudine præditi, non hæreditario iure contrahentes latens

A morbi seminarium; denique neque cacochymiæ, aut plenitudinis vitia ostentantes, num (inquam) tales per quædam annorum spatia expediat vacuare, erat consequenter differendum: sed quoniam tibi, Lector optime, nimis iam sum fortasse molestus, iccircò ab hac quæstione explicanda supersedeo. Qualiacunque tamen sint ludicra hæc, velim diligenter explores, quorum (nî fallor) dulci sapore delinitus, animum tuum recrea, foue, refocilla: nam ego ad quarti libri historias explanandas iam accedo, in quibus de febrium essentia, differentiis, caussis signis, præsagio, & curatione apprimè differto.

FINIS LIBRI TERTII.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI, DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA,

LIBER IV.

De febrium essentia, differentiis, causis, signis, prognosi, & curatione.

PROLOGIVM.

INTER plurimas affectiones quibus subsunt mixta, frequentissimus morbus, febris est, omníque ætati, regioni, morbo, tempori, sexui, complexioni valde familiaris, vt eleganter *lib.3. sui operis, cap.3.* Cornelius firmat; immò hostis infestissimus, diligens, irrequietus, audax, temerarius, vitæque fontis auidus, per vniuersum corpus sæuiens, nemini parcens, abdita & abstrusa claustra penetrans, & adeò humanam compagem depopulans, vt huic soli prisci inter morbos reliquos, diuinos ac sacros tribuerint honores, & ceu numini cuidam placabiles hostias immolarent assiduè, vt ab eius tyrannide vindicarentur. Hæc, ex Galeno *6. epidem. sect.1. com.29.* non secundùm Hippocratem modò, verùm secundùm omnium hominum intelligentiam, est præter naturam caliditas, in totum animal extensa; sin minùs, in plurimis, & maximè in præcipuis partibus eueniens: & *lib.1. aph.16. &* 1. *de rat. vict. com 18.* febrem ait esse conuersionem natiui caloris in igneam naturam: & *lib.8. meth.1.* febrem vocat, quum adeò immodicè calor auctus est, vt hominem offendat, & actiones lædat: & *lib. de caus. morb* 2. calorem in totum sparsum, appellat febrem: & *lib.4. de caus. puls. cap.2.* calorem immodicum, totum corpus occupantem, febrem dici, disertissimè inculcat. Aristoteles *lib.1. probl.2.* totius corporis superantem calorem, appellat febrem. Auicenna 1. 4. *tract.1. cap.1.* rectè definit, *quòd sit calor extraneus accensus in corde, ab eo procedens, mediante spiritu, & sanguine per venas, & arterias in totum corpus.*

Cùm ergo calor præter naturam cordis vitalem firmitudinem lædens, cum omnibus morbis complicetur, & maximè cum acutis, quorum vi plures occumbunt, 1. *acut.* 8. fit meritò, vt post omnes affectus, qui humanum corpus infestant, de eo dignam celebremus commemorationem. Quo pacto quartum hoc volumen à febribus exorsi, singula eo ordine quo paulò antea recensuimus, prosequi consilium est. Et licèt non ignoremus vniuersales morbos particularibus, lege methodi haud postponi debere, visum tamen est mihi auctorum ordinem sequi, argumentum hoc, post reliquorum morborum tractatus, proponentium. Deinde in febribus varia historiarum illustrium exempla, & plura alia admirabilia contingunt, vt si hæc in rectum artis vsum contempleris, plurimam lucem tuis medicationibus afferas, & his munitus, debellantium, sæuorum, malignorúmque morborum impetus, cum quibus ferè semper complicatur febris, præest, aut superuenit, coërcere, & insilientium symptomatum effrænes vires retundere, illorum furiosam efficaciam refrænare, atque mira sagacia & dexteritate Principum facunda doctrina instructus, auertere possis.

Nam

Nam excellens omnino fuit priscorum Medicorum ingenium, ex quorum monumentis historiæ, pro salute mortalium pari excellentiæ laude dignissimæ, exierunt in lucem; ex quibus ingeniosis, breuibus, argutis summam hauries vtilitatem, ex tam multis, quæ illi expertissimi auctores per historias aut fecere scribenda, aut scripsere legenda. Ergo, charissime Lector, non cesses ad illius opem confugere: nam præterquàm quòd est gratissima, & iucunda, est etiam Medicis vsibus apprimè vtilis, & pernecessaria.

HISTORIA I. CELSI.

DE FEBRI DIARIA.

Diaria febris ex ebrietate orta, aquæ frigidæ potu, sanata.

ERGO etiam ingeniosissimus sæculi nostri Medicus (quem nuper vidimus) Cassius,* febricitanti cuidam, & magna siti affecto, quum post ebrietatem eum premi cœpisse cognosceret, aquam frigidam ingessit: qua illa epota, cùm vim vini miscendo fregisset, protinus febrem somno, & sudore discussit, &c. Cornelius Celsus in præfat.ad libros de re medica suos, iuxta finem.

PARAPHRASIS.

EXecrandam esse ebrietatem, ex qua omnis morborum farrago scaturire solet, latè ex veterum, & iuniorum mente prædiximus *lib.2.in com. hist.72.* Ex nimia enim potatione non solùm omnis generis febres, sed grauissimos affectus suboriri, docuit Hippoc. *lib.7. aph.7.* Nam non solùm capite oppleto multo sanguine, ac spiritu calido, sed toto corpore efferuescente, febriunt ægri, & deinceps (vt explicat scitè Heurnius *in com.*) si reuiuiscant, morbis frigidis tentantur ægri, obruto nimia copia calore natiuo, vnde conuulsio, stupiditas, & alia damna emergunt, quorum syluam legat qui velit apud Arist. *lib.3. probl. fere per totum*, explicant Laconicè Hollerius, & Duretus *lib.1.de morb. intern.cap.3.* fusissimè, & appositissimè Canonherius peritissimus *lib. 3. de admirandis virtutibus vini, ferè per totum.*

Hoc enim vitium est tam nefarium, vt potentias omnes conturbet, cerebrum concutiat, & vaporibus continua fuligine ex repleto ventriculo exhalantibus vellicet, ac feriat, vnde spiritus animalis turbatur, vitalis ebullit & efferuescit. Hinc vagabundi, & instabiles cogitationum motus sine iudicio, sine ordine scaturiunt, impediuntúrque omnium sensuum, & membrorum actiones; quare nec oculus, nec manus suum munus exercent. Quapropter non est denegandum, multis modis præcludi, crudis illis, densísque fumis, quos membra nutritioni seruientia à nimio potu exhalant, quominùs ad partes inferiores transmittantur; ex eo temulentia, cerebri, naturalium, & animalium partium firmitudinem labefactat.

Hæc multis firmare possem, quæ licèt à summis illis Philosophis sint agitata, modò ea Laconicè perstringam: nam Stromateus *lib. 2. pædag. cap. 2.* necessarium pótum naturalem ac sobrium, aquam esse tradit, vino vtendum temperatissimo, statuit, denique hic auctor grauissimis verbis inuehitur in ebrietatem: nam aqua est concessa ob necessitatem; vinum, iuuandi corporis gratia; quare Barbari, hoc est Thraces, Celtæ, Iberi, Scythæ, nationes efferæ ac bellatrices vehementer abhorrent vinum. Ebrietas enim fatuos reddit, & insanos; quare Plutar-

A chus *lib.de garrulit.* insaniæ contubernalem vocat ebrietatem: vnde sapienter apud Chinas vetitum iudicibus esse, antequam causas audiant, vel definiant, vel guttam vini absque Regis imperio bibere, refert *histor.Chinens. lib.3. cap.10.* explicant Plut. *lib.1.sympos. quæst.1.* Cyrus *lib. pædag.1.* Samius *lib. hist.7.* apud Athen. *lib.10.cap.11.* Dionysius Areopagita *epist. quadam ad Titum, non valde longè à fine.* Menander apud Athen. *lib.10.cap.14.* Anacharsis *lib.de ebrietate*, Nonnus *lib.13.de vinolentia.* Sed quid plura confector, ac colligo, quando ex ebrietate morbi contingunt funesti, exitiales, & qui citissimam opem Medici expostulant. Quamobrem sapienter Callisthenes apud Plut.1. *decad. quæst.6. symp. & lib. de frænand. ira, & lib. 10. cap. 11.* Athen. cùm ei poculo grandi meracum in Alexandri conuiuio ordine suo bibendum offerretur, recusauit hac ratione, nolo in Medicorum per te-

B mulentiam manus incidere, aut nolo Æsculapio indigere: ô Alexander! Denique nullus esset finis orationi nostræ, si omnia quæ ab auctoribus de noxis ebrietatis sunt prolata, narrare aggrediar. Quare velut te manu duco ad *lib.2.* elegantissimum Pauli Zacchiæ Medici omnium calculis doctissimi, *quæst. 11. medic. legal.* & Arnaldum *in regimine Salernitano, cap.15. de incommodis nimia vini potationis.*

Hanc ergo febrim fuisse diariam ex duobus patet apertè, & quòd à causa primitiua, & externa ortum duxit, à qua diarias oriri *infrà*, ex Galeni mente confirmabimus, *in com.hist.6.* & quòd citò alterantibus cessauerit. Et licèt Cornelius Celsus *lib.3.cap.5.* existimet diarias, vtpote simplicissimas, vix dicendas esse morbos, quoniam sponte sua, & vel nullo adhibito præsidio cessant, quia spiritus

C suapte natura tenuissimi, qui in hac febre accenduntur, facillimè resoluuntur: tamen magna diligentia esse curandas, ne in corporibus præsertim impuris & calidis, in putridam, vel hecticam transeant, monuit Galen. *in lib.8. meth.* & alibi sæpe, & omnes auctores eius mentem vnanimiter confirmant.

Plura sunt auxilia ad curandam ebrietatem, quæ à Medicis præscribi solent: sed aduertere primò debes, crapulam distingui ab ebrietate, ex Galen. *lib. 4. acut. com. 90.* nam etsi confundantur inter se multoties, tamen ebrietas significat eam turbationem, quæ vno tantùm die durat, crapula quæ pluribus premere solet. Rursus ebrietas est duplex, alia in qua neque animus, neque corpus quicquam operari potest, & de hac intelligendus Hip. *5. aph.5.* alia est, in qua licèt animus sit sopitus, corpus ta-

D men aliquid operatur, de qua intelligendi Arist. *3.probl.2. & 28.* & Plutarch. *3.quæst.conuiual.cap.8.*

Ex his omnibus solet oriri diaria, eo quòd calore à vino inducto, ita spiritus incalescunt, vt febris concitetur. Curatur, vt inquit Auic. *1.4. tract.2. cap. 42.* clysteri, vomitu, phlebotomia, somno, fame, quiete, & corporis tranquillitate, lenientibus aluum, & prouocantibus vrinam. Sed Auic. *1. 3. tract. 2. cap. 24.* de soda ex ebrietate,

ebrietate, ſi adeſt incendium internum, ſanguinis miſſionem laudat, ad attemperandum cauma internum. Caſſius, vt refert hoc loco Celſus, incẽdium in viſceribus perſentiens, nullo alio potuit citiùs, & promptiùs ſuccurrere auxilio, quàm aquæ potu: & meritò ſanè: nam ſi poſt aquam ſubitò hauſtam, & lethales dolores efficientem, meri potus ſalubris eſt, ex Dioſcoride *lib. 6. cap.3.* Auic. *6.4.tract.1. ſum.1. cap.vlt.* Sic poſt copioſum vini potum, frigida eſt ex vſu. Ita Paulus *lib.1. cap.33.* ad ebrietatem, aquæ liberalem potum ſuperbibere iubet, & *lib.3. cap. 4. rubric.6.* idem confirmat. Ita Galen. *lib.2. ſec.loc. cap.1. tit. de iis quæ Apollonius ad capitis dolorem, ex ebrietate, & meri potu ſcripſit*, aquæ potum vehementer extollit, quoniam ſua frigiditate febrilis æſtus ardorem compeſcit, & ſic refocillat naturam, quæ roborata vel ſuperabundantem copiam vini per vomitum expellit, vel eius tenuiorem partem per ſudorem detrudit.

Multa ſunt quæ præſeruant ab ebrietate, vel occulta vi, vel qualitatibus manifeſtis, vt braſſica, hederæ ramuli, roſaceæ, laureæ, myrtheæ, & hederaceæ coronæ, quæ vim habent vapores reprimendi, quia mitis aura florum naribus hauſta ſuccurrit, capútque ab ebrietate propugnaculi vice tutatur; nam ſi calidi ſint, laxant ſpiracula, à quibus vinoſus euadit vapor; ſi frigidi, noxios halitus repellunt, ſomnos mulcebres alliciunt, & ad placidam quietem potos perducunt. Puluis pumicis, cremor abſinthij, portulaca, crocum, lactuca, folia lauri, amygdalæ amaræ, (quarum ope, multa vini copia ingeſta, madidos arcere ebrietatem, Plutarchus Chæroneus putauit *lib.1. ſymp. quæſt.6.* qui apud Druſum Tiberij Cæſaris filium, quendam Medicum comeſſari ſolitum retulit, qui omnes bibendi certamine prouocabat, neminíque cedebat in vini potu. Is tandem deprehenſus eſt antequam biberet, quina, ſenáue amara comeſſe amygdala, quominùs temulentia tentaretur: porrò cum deuorare vetuiſſent, ne pauxillum quidem in huiuſcemodi potu reſiſtebat. Nam hoc auxilium amaritudinis vi deſiccat, & humorem abſumit, vt Athenæus putat *lib. dipnoſoph. 2. pag. 41.*) betonica: quæ omnia præſeruare ab ebrietate, protulit Ariſt. *ſect.3. probl.17.*

Deinde ebrietatem inductam plura ſunt quæ perſanant, quorum ope, ac beneficio ebrij commodè ad ſobrietatem reducuntur: ex horum numero eſt oxycratum, hoceſt, acetum aqua mixtum, quæ à Latinis poſca, Græcis recentioribus phuſca appellatur; quæ ſi ſimplici ratione conſtruatur, refrigerat, & humectat, & frigidum natura cerebrum, ab ardore & incendio vini, tuetur ac defendit. Radix ari ebrietatem diſcutit, & alia quæ paſſim à Medicis deſcribuntur. Conſule Iaſon. Pratenſem *lib. de morb. cerebri*, & Ioan. Ionſtonum *claſſe 10. thaumatograph. art.5.*

De braſſica vulgaris fama eſt, ab antiquiſſimis Medicis deducta, quòd ſummo cibo ſumpta crapulam diſcutiat, & vini noxam reſtinguat: hoc ita eſſe primus omnium prædixit Dioſcorides *lib.2. cap.112.* quoniam vitis, & braſſica tanta laborant diſcordia, vt ſi in agris olus hoc affixum viti proſiliat, vel ipſa confeſtim emarceſcat, vel certè ſarmenta eius elangueſcentia contabeſcant. Si braſſica fuerit vicina viti, luxuriantes eius palmites potiùs repandi curuabuntur, quàm recti velint propiùs accedere. Similiter ſiquis ferueſcenti in olla braſſicæ vini paululum guttatim inſtillauerit, ne ampliùs quidem excoquetur, ſed ſuis viribus defuncta ad perniciem trahetur: quare qui multum hauriunt vini, vt qui certamine potandi ſe prouocant, ne temulentia tententur, braſſicam crudam cibis anteponunt. Sunt etiam qui frequenti ſyrupo vtuntur ex braſſicæ ſucco cum ſaccharo parato.

Quæris cauſam? Adi Ariſt. qui *3. ſect. probl. 17.* rationem ſubdidit, *quòd dulcem ſuccum, diſcutientémque contineat: eáque in plenum excocta, & expurgato caule refrigerata, Medici vehementes ventris deiectiones moliuntur; quo fit vt iis qui crapula tentantur, ſuccus humores in aluum eliciat. Crudis etiam hominibus, temulentíſque ſuprà in ventriculo remanens, corpus refrigerat, fitque vt humores per vrinarios* A *meatus euadentes ad veſicam delabantur; qui cùm vtrinque abigantur, refrigerato corpore, eos liberari crapula conſpicuum eſt, præſertim cùm ſequax vini vapor, humoribus deorſum conuerſis deuocetur, & præceps ad ima deuoluatur; qui ſeſe efferens in caput, mentis arcem obſidet, & temulentiam, grauitatémque creat.* Lege Villanouanum *in Schola Salernitana, cap.57.*

Porrò licèt hæc ſint vera contra ebrietatem amethyſta, quando ſcilicet merum caput occuparit, arcémque ſenſuum obſederit, & ſic mirum in modum conturbatur homo, quia ab eis expirat lenis aura, ac blandum odoris effluuium, quo in temulentorum corporibus inæqualitates obortæ, aſperitudinéſque ſenſim diſſipantur, ac ita exteruntur, vt conciliata tranquillitate crapula retundaB tur, ac excoquatur; tamen aqua frigida ſuperbibita furentes vapores in cerebrum elatos compeſcit, cauma internum mitigat, & ſomnum placidum inducit, cuius ope recreata natura ſuperfluum vaporem per ſudorem eliminat. Audi Dioſcoridem *lib.5. cap.6. Noxia omnis ebrietas, præſertímque continuata; cedunt enim nerui, quotidiana velut obſidione laborantes: ingenerátque copioſus quotidie vini potus, acutorum morborum principia. Oportet tamen poſt vinoſitatem hanc aquam bibere, ab ea enim veluti contraria curatione, auxilij ratio aliqua quærenda eſt, &c.* & vt doctè exponit Marcellus Virgilius *in com. poſt vinoſitatem ſuperbibita aqua, & ea quidem copioſa, ſummum remedium eſt, vt vomitu quamplurima reiiciamus, & eroſiones ſtomachi ea ratione hebetemus.* Si tamen de curatione ebrietatis, & vitiis ab ea ſubortis, plura legere aues, lege quæ proponunt Iacobus C Othæus, *in obſeruationibus propriis, cap. de ebrietate.* Langius *lib.1. epiſt.30.* Holler. & Duret. *lib.1. de morb. intern. cap. 3.*

Sed his prælibatis, plura ſunt, quæ explanationem deſiderant. Primum, quo ſigno ductus Caſſius, hunc ægrum ex ebrietate febrire cognouerit? Dic, multa eſſe quæ ebrietatem oſtendunt, vt citati protulere auctores. Ea ſunt ſudor longè conſueto copioſior, reſpiratio difficilis, corporis grauedo, cephalalgia, tremor, vertigo, viſus geminatio, vt Ariſt. recitat *in probl.10. ſect.3.* lachrymæ inuoluntariæ, linguæ incontinentia, balbuties, in riſum procliuitas, importuna locutio, inflatio venarum capitis, oculorum rubedo, propenſio in ſomnum, deſidia, ſtupiditas, frequens oſcitatio, febris, delirium, & alia, quæ omnia varia in variis apparent, ſecundùm temperamentum, D humorum qualitatem, copiam, ætatem, temulentiæ gradum, vini quantitatem, qualitatem, ebrij naturam, conſuetudinem, ſtomachi debilitatem, ac robur. Lege Cælium Rhodiginum *lib.28. lect. antiquar. cap.33.*

Secundò quæro. Num ſicut vir hic tentatus ebrietate, in febrim incidit, poſſit etiam fœmina inebriari? Reſpondet Macrobius *lib.7. Saturnal, cap.6.* Ariſtotelem *voluiſſe in libro de ebrietate, mulieres raró ebrietate tentari, crebrò ſenes: nam contrariam naturam ſortita ſunt muliebre corpus, & ſenile. Mulier humectiſſimo eſt corpore, quod læuitas cutis, ſplendor, aſſiduæ purgationes, ſuperfluo exonerantes corpus humore, oſtendunt manifeſtè: cùm ergo vinum in tam largum humorem ceciderit, edomitum, vim ſuam exuit, & fit dilutius, nec facilè cerebri ſedem ferit, deuicto, & prorſus extincto eius vigore. Demum fœmineum corpus pluribus conſertum foramini*E*bus, vias præbet vapori vini, celeriter ſic euaneſcenti. Senes autem omnium minimè copiam ferunt; cùm enim arido ſint corpore, atque ex ſucco, caloréque debili, largiore vini potu offenduntur, & ſic hauſtum vinum ſenile corpus non expirat, ſed ad ipſam mentis arcem aſcendit; quare ſenes vitiis ebrioſorum laborant, membrorum tremore, linguæ titubatu, obliuione, loquacíque garrulitate, quibus tam ſubiacent iuuenes ebrij, quàm ſenes ſobrij. Si ergo leuem pertulerint impulſum vini, non accipiunt hæc mala, ſed incitant, quibus ætatis ratione, iam capti ſunt.* Sed pace tanti viri, hæc ſolutio à veritate abeſt: nam etiam ſenes crudis ſuccis ſcatent, & redundant pituitæ copia, à cuius humiditate dilui poteſt vinum. Deinde ebrietas concitatur à vino, quia ſua caliditate, tenuitate, & euaporatione cerebrum perreptat, quæ in ſenibus non ita facilè contingunt: nam præ debilitate innati caloris non ita vinum ebullit in ſtomacho,

nec

nec halitus in cerebrum emittit, & hæc ratio superat aliam, quæ ex debilitate cerebri, in senibus facilè vapores recipientis, à Macrobio pro firmissima habetur. Quapropter afferendum est, fœminas vini potui assuetas, faciliùs senibus ebrietate tentari, quia calidiores: nec vapor vini, per raram corporis contexturam, ita citò exhalat, vt simul sursum in cerebrum non penetret. Ergo contrarium asserit Philosophus, naturalem mulierum consuetudinem respiciens: nam eæ parum, aut minùs bibunt, quàm viri. Lege Forest. *lib.9. obs.28. in schol.* Tiraquel. *de legib. connubial. glos.1. part.9. num.210.* Canonherium elegantissimum *lib.3. de vini facult. admirand. cap.1. num.17.* qui aliis machinis contra Macrobium invehitur.

Tertiò quæro. Si diaria, est febris veluti immaterialis, & habet pro materia spiritus tenues, calidos, siccos, qui ob subtilitatem resoluuntur, & ob siccitatem, humoris sunt exortes, cur calor diu durat in illis, cùm facilè euanescant? Dic, sumpto altiùs dicendi exordio. Licèt multiplex sit febrium differentia ab accidentibus desumpta, quas Galenus commemorat eleganter *lib.6. epid. sect.1. com.29.* differentiam à materia desumptam omnium esse celeberrimam, & vsitatissimam, eo loco, & *1. feb.1.* cum Auic. *1.4. tract.1. cap.1.* inculcat. Quare cùm tria sint, quæ nostrum corpus constituunt, ex Hip. *6. epid. sect.8. text.8.* vt *citato de dif. feb. loc.* retulit Gal. *continentia, contenta, & impetum facientia*, hoc est, solidæ partes, humores, & spiritus; sic erunt tria febrium genera, in his tribus substantiis accensa: nam si immodicus, ac præternaturalis calor in spiritibus accendatur, fit diaria; si in humoribus, putrida; si in solidis, excitatur hectica. Et hæ sunt propriæ, & essentiales febrium differentiæ, immediatæ, proximæ, & principales: aliæ verò si dantur, à calore in aliis partibus accenso desumptæ, mediatæ sunt, remotæ, secundariæ, & ad cæteras febres reducendæ, vt illa quæ concitatur à calore præter naturam, vel putredine lactis, seminis, ichorosæ substantiæ, puris, stercoris, vermium, grumi, vrinæ, membri putrentis, quatuor humiditatum quas inuexit Auicenna *1.1. doct.3. cap.1.* Consule Gentilem *in extrauagantib. quæst.10.*

Diaria ergo dicitur, quia vno die durat; appellatur etiam ephemera, à similitudine cuiusdam animalis ephemeri vocati, cuius meminit Arist. *lib.5. de hist. animal. c.19.* est animal volucre, & quadrupes, à quibusdam veluti folliculis erumpens, quod in pomeridianum vsque tempus diei viuit, & volat, mox descendente sole marcescit, & occidente languet, & emoritur. Assimilatur hæc febris vento calido vtri incluso; vt enim ille vtrem, cui includitur, calefacit, sic spiritus plus iusto excalfactus, vniuersum corpus, in quo continetur, accendit; & cùm sit subtilis, & in opere resoluatur, alios de nouo genitos tandem inflammat, & sic vna die calorem sustinent durantem, & fixum, qui ad rationem febris huius satis est.

Quartò quæro. Si febris est passio viuentis, quomodo illa potest accendi in spiritibus, si hi non viuunt? Siquidem verum est, in carentibus vita impossibile esse fieri sanitatem, & morbum, prout protulit Philosophus *lib. de sensu, & iis quæ sentiuntur, cap.1.* Spiritus autem viuere non posse constat, quia nullam ex se depromunt virtutem, sed tanquam delatores facultatum, vires ad membra deferunt, excepto tantùm genitiuo, seu implantato, quem alente vita viuere affirmat Arist. *lib.2. de generat. animal. cap.3.* ob id quòd vim habeat generandi, & iam genitas partes nutriendi, & augendi. Dic, quòd licèt spiritus non viuant, dicuntur tamen subiectum inhæsionis, quamuis subiectum denominationis partes solidæ constituantur.

Quintò quæro. Cur ex calore vini, & efferuescentia interna potiùs spiritus sunt inflammati, & orta diaria, quàm humores, vnde febris humoralis originem ducit? Dic, quòd licèt febris humoralis, & hectica, in initio possint incipere nulla præcedente diaria, quia hæ substantiæ aptissimæ sunt ad suscipiendum incendium, & nullum agens sine passi aptitudine agere potest, ex Gal. *lib.1. feb. cap.4.* tamen ferè semper præcedit diaria: nam priùs calefiunt spiritus, quia tenuiores, & promptiùs alterantur omnis siquidem *substantia tenuis, faciliùs alteratur, quam crassa*, ex Gal. *lib.1. feb. cap.1.* Deinde quicquid calidum est natura, primò à quouis calfaciente calefit, ex Galen. *lib. de inæqual. intemper. cap.4.* Quare diaria excitata est potiùs in hoc ægro, quia à calefaciente causa, spiritus citissimè calorem concipiunt, ob rationes dictas.

QVÆSTIO I.

Virum febris possit dari absque calore, vt contra Galenum arbitratur Fernelius.

COMMENTARIVM.

FEbricitanti.] Quoniam Medicorum principum historias, illarúmque interpretationem, tuo fauore, beneuolentia, & auspiciis, accuratissime Lector, quotidie prosequor, & crebrioribus, longioribus, & (ni fallor) vtilioribus argumentis, quantum res ipsa postulat, explano: idcircò cùm nuper, ad argumentum de febribus, tantopere Medico vsui necessarium, peruenissem, placuit illud aliquanto latiùs explicare, præsertim cùm in eo plurimæ sint controuersiæ arduæ, & scitu dignæ, quæ in theoria, & praxi Medicum instruunt apprimè.

Et vt à prima exordium sumam, difficile semper mihi visum fuit, quod Auicenna (qui præ omnibus febrim rectiùs definisse visus est) *1.4. tract.2. cap.1.* à Galeno mutuatus protulit, febrim esse calorem, quum febris essentia à calore videatur aliena. Primò. Auicenna *1.4. tract.1. cap.1. in fin.* sic ait. *Febres aliæ sunt frigidæ, habentes rigorem, &c.* Ergo excessus caloris, non est semper de ratione febris.

Secundò. Febris ex omnium Medicorum consensu, morbus est. Igitur & mala corporis dispositio (definitur namque morbus, per dispositionem præter naturam, quæ functiones sensibiliter lædit;) dispositio autem ad primam pertinet qualitatis speciem, quæ definitur qualitas, bene aut malè afficiens subiectum; & huiusmodi est febris, & quiuis alius etiam morbosus affectus. Calor autem, cùm patibilis sit qualitas, quæ sensum apta sit mouere, ad tertiam pertinet qualitatis speciem. Vnde non rectè ab Auicenna, febris per calorem definitur.

Tertiò. Datur febris absque calore, immò cum caloris penuria & defectu. Ergo febris essentia in calore non consistit. Assumptum suadetur ex colliquante febre, in qua datur caloris defectus, cuius ratione vinum, & oua exhibemus, quæ calorem adaugere nata sunt.

Quartò. Moriens ex febri, verè febrit, quia patitur maiorem calorem, quàm in statu naturali, in partibus internis, & externis; & tamen frigida cordis, & corporis intemperie laborat, ex Hip. *6. epid. sect.4. text. penult.* Vnde expiratio prope mortem frigida, *4. aph.48. & 2. prog.24.* Ergo.

Quintò. Si calor esset de essentia febris, nunquam ab ea separaretur. Sed in principio quartanarum, & tertianarum, tantum adest frigus, vt omnes corporis partes rigeant. Ergo. Confirmatur ex Auic. *1.4. tract.1. cap.3. §. Et principium quidem est hora, &c.* vbi docet quòd principium est tempus, in quo caliditas naturalis suffocatur. Ergo calor non est de essentia febris.

Sextò. Sunt quamplurimæ febres, in quibus partes vnà calent, & frigent, vt in epiala, & lipyria, ex Gal. *lib. de inæqual. intemper. cap.8.* Ergo datur febris sine calore.

Septimò. Febres plures auxiliis calidis curantur. Ergo frigidæ sunt: si verum est illud axioma, contraria contrariis curantur, vt *8. meth. cap.1.* & alibi prædixit Galenus.

Octauò. Febris syncopalis, verè febris est. Sed in ea multoties neque in interioribus, neque exterioribus caliditas percipitur, vt constat ex tarditate, raritate, & paruitate pulsus. Ergo.

Verùm sententia Galeni, cæterorúmque Medicorum est amplectenda, qui communi consensu febrem per calorem esse definiendam comprobarunt; quare Græci illam appellarunt pyreton, ac sæpius pyrexiam. Sic Hip. *in epidemiis*

epidemiis vocauit ignem: & etymologia nominis id apertè demonſtrat; dicta namque eſt febris à feruore. Hæc fuit cauſa ob quam Galenus *lib. 1. feb. cap. 1.* priùs diuiſit febrem quàm definiit, quoniam manifeſtum erat, eam in calore conſiſtere.

Quæ verò propoſita ſunt, & aduerſæ parti fauere videntur, nihil vrgent. Dic ad primum. Auicenna vocat aliquas febres frigidas, ratione cauſæ, id eſt humoris à quo originem ducunt; qui antequam putreſcat, frigidus eſt, poſtquam verò putruerit, calidus.

Ad ſecundum. Communior ad praxim videtur reſponſio, febrem ab Auic. non definiri pro formalitate ſua, & iuxta nudam, abſolutámque veritatis conſiderationem, vt Philoſophi rentur; qua ratione febris verè diſpoſitio eſt, prima ſcilicet qualitatis ſpecies, vt & quiuis alius morbus meritò cenſebitur, vt colligitur ex Gal. doctrina *lib. 1. meth. cap. 7. & 2. meth. cap. 7. iuxta finem*, Auic. *2. 1. doct. 1. cap. 2.* Ariſt. *5. phyſicor. 7. & 7. phyſicor. cap. 3.* Sed definitur febris eſſentia à medicis per materiam, in qua febris ipſa conſiſtit, cuiuſmodi eſt calor, & iuxta quam patitur ſenſibiles in morbi progreſſu mutationes, in humani corporis vtilitatem aut perniciem, ſanitatem aut morbum, bonum vel malum euentum, quæ ſunt iuxta curationis munus contemplabiles ad operantem Medicum paſſiones, quemadmodum calor (ſi ipſam ſpectes caloris formam) qui cùm ſpecies infima à Medicis, & Philoſophis cenſeatur, nullámque patiatur ſpecificam diuiſionem; in plures tamen diuiditur caloris febrilis ſpecies, & à Galeno, & ab omnibus medicinæ Profeſſoribus vnanimiter conſentientibus, iuxta materiæ varietatem, in qua calor ipſe conſiſtit, & ad cuius mutationem varios ſubit intenſionis, malitiæ, rebellionis, acutiei, magnitudiníſue terminos, diuerſa temperamenta, dubióſque euentus. Quare cùm febris non formaliter quidem, ſed per materiam, in qua veluti ſua baſi conſiſtit, conſultò, & ad medendi opus definiatur, nihil mirum ſi ad primam qualitatis ſpeciem non pertineat, ſed ad tertiam, in qua materia per quam definitur, habet locum; hæc enim ſolùm à medicis neceſſariò inquiritur, ſub qua duntaxat ratione, variam ſubit febris ipſa in opere curationem.

Ad tertium. Dic, in colliquante dari quidem calorem, ad quem ipſa colliquationis conſumptio eſt referenda: vnde falſum eſt argumenti antecedens, quòd ſcilicet detur febris abſque calore. Ad probationem verò neganda eſt conſequentia: nec enim rectè infertur, ex eo quòd in quantitate deficiat, deficere etiam in intenſione, & qualitate: non enim pari commenſurantur gradu caloris quantitas, eiuſdémque qualitas, ita vt ex vnius accretione, aut defectu, alterius etiam inferatur accretio, & augmentum; cùm vtraque ſuam peculiarem, longéque diſtinctam ſequatur viam atque legem, vt in præſenti cernitur exemplo, vbi caloris intenſio, & in qualitate augmentum, cum quantitatis inopia, & defectu concurrit: vnde duplex datur morboſus affectus, & caloris in intenſione qualitatéue augmentum, in qua febris conſiſtit; & defectus in quantitate, ratione cuius vinum, & oua exhibentur. Quare non ſequitur, quòd ex quantitatis abſentia qualitas etiam neceſſariò deficiat.

Ad quartum. Dic ex eodem Hipp. citata auctoritate, morientem non febrire eo tempore, quo vltimo moritur, ſiquidem verum eſt, quòd ex frigido corporis intemperamento vita finitur, ex Hipp. *cit.* ſed dicitur ex febri tunc temporis perire, quia ex febre, antè interitum ſua actione minante, perit æger, ex eo quòd totum cordis calorem naturalem, præpræcedente illo tempore, cóſumpſerit; quemadmodum dicitur hydrops ex calida iecoris intemperie ſæpe proficiſci, cùm non à caliditate proximè, ſed ab ipſius potiùs frigiditate ortum habeat, ex Gal. *2. de natural. facult. 7. & 6. de loc. affect. cap. 2. & lib. introduct. cap. 13.* Dicitur tamen hydrops ex caliditate iecoris oriri, eo quòd calor antecedenter, & diſpoſitiuè cauſa ſit ſequentis hydropis, quatenus ſcilicet frigiditatem hepati parauerit per caloris naturalis priuationem: eſt tamen frigiditas proxima, & immediata hydropis cauſa.

A Ad quintum. Fernelius *lib. 4. patholog. cap. 1. in princip.* reſpondet, rigorem, ſiue horrorem eſſe febris principium, non tamen ægrotantes eo tempore febrire. Sed hæc ſolutio eſt contra Galenum *lib. 2. de dif. feb. cap. 11. multò poſt med. §. Oſtendimus, vbicunque accenditur, & augetur caliditas; iſtuc ab aliis partibus ſanguinem ſolere confluere. Quo verò tempore confluit, illas quidem refrigerari priuatas ſanguine, eſt neceſſarium: quòd verò patitur membrum, grauari, ac diſtendi, ac ſanguinem ipſum confluentem alterari: hoc quoque duplici ex cauſa, & quia aliis quæ putreſcunt ſuperfluitatibus permiſcetur, & quia intruſum diſſlari non poteſt: quo fit vt inſtar lignorum humidorum, quæ paucam ſuper flammam vniuerſim proiiciuntur, ſuccēdatur; atque hoc tempus, acceſſionis principium nuncupatur, &c.* Quo pacto eam acriter impugnat Donatus Anton. ab Alto mari *part. 1. de feb. cap. 5. in med.* Dic B ergo, quòd licèt in exterioribus frigiditas adſit, ſufficit tamen ad febris eſſentiam, quòd in interioribus, immoderata caliditas vigeat: Non nego tamen, interdum rigorem ſine febri contingere poſſe, ex Gal. *lib. de inæqual. intemp. cap. 8. poſt med.* & nos infrà *in com. hiſtor. 22.* agitabimus. Eodem modo ad confirmationem Auic. reſpondendum eſt.

Ad ſextum. Dic. Intemperies frigida in his febribus cum calida permixta eſt. At in Lipyria viſcera vruntur, cor incaleſcit, corpus exardeſcit. In hepialá verò, quæ fit ex pituita vitrea putreſcente, calida intemperies vincit frigidam, vt probant Valleſius *lib. 5. contr. cap. 24.* Mercatus *lib. 6. de feb. cap. de febre Epiala, & Lipyria.* Fonſeca *lib. de curat. feb. quas Iacchinus omiſit, cap. de Epiala*, & alij.

Ad ſeptimum. Dic, licèt remedia calida interdum in febribus exhibeantur, ea offerri ratione cauſæ, & non fe- C bris: nam hæc, præſidia frigida ſemper expoſtulat: cùm enim ſunt febres ex ſuccis putridis, & craſſis, obſtructióque viſcerum ſubortæ, calida præſidia, extenuantia, aperientia efflagitant, vt monuit Auic. *4. 1. cap. 24.* & frequenti experimento compertum eſt, in curatione morbi virginei, retenti menſtrui, ſcirrhi lienis, duritiei hepatis, in productis venoſi generis morbis, ac quartanis, in quibus morbis, vt humorem lentum vacuemus, à quo febris ſcaturit, vtimur diureticis, & aliis, quæ eum ad aluum, & vrinam detrudunt.

Ad vltimum. Dic, quòd ſufficit ab febris eſſentiam, adeſſe calorem ſupra moderatum, tametſi non euidenter ſentiatur, ob frigidorum humorum commercium, ex acrimonia tamen tactus cognoſcitur: Deinde ſi pulſus exactiſſimè perpendatur, calidior erit magis quàm naturalis tem- D peries requirit. Lege Argenterium *in lib. de febrib. ad Glaucon. cap. 1. fol. mihi 2186.* Melchiorem Sebizium *tract. de febrib. diſp. 1.* Vidum Vidium *lib. 1. de febrib. cap. 2.*

HISTORIA II. GALENI, *De febri diaria.*

Diariæ ex meatuum conſtipatione curatio, & Hiſtoria illuſtris, contra Diatritarios.

EGo namque reliquis omnibus omiſſis, eum tibi in memoriam reuocabo, qui in aquis aluminoſis, quæ Albula vocant, lauerat: ac ex eo cute denſata, poſt * *cœperat febri-* E *citare: quippe ſatisfaciet is pro claritate ſermonis noſtri, veluti exemplum. Sanè hominem inuiſebant Medici quidam non incelebres, alter Eraſiſtratius, alter methodicus. Viſum autem eſt ambobus hominem à cibo continere. Quod tamen nos, cùm poſt illos digreſſos ſuperuenimus, non permiſimus, ſed ſtatim in balneum perductum, & tepenti oleo largiſſimè perfuſum, tum blandiſſimè perfrictum, quamplurimùm temporis in calidi ſolij aqua verſari iuſſimus. Mox egreſſo, ac frigida ex conſuetudine vſo, tum ſindone cooperto, conſidere paululum, ad vires recreandas præcepimus. Poſtea denuò in balneum perducto, ac rurſus ſimiliter tum vncto, tum perfricto, ac in calida morari iuſſo, dein rurſus educto, ac frigida merſo, detersóque, exhibuimus cibum: protinus quidem, vt egreſſus eſt, atque aquam bibit ptiſſanæ cremórem: dein paruo interuallo lactucam: ac poſt hanc*

ex simplici albo iure piscium aliquid eorum qui molli sunt carne; cuiusmodi saxatiles sunt omnes, & aselli quos vocant. Porrò non alienum sit, quò nihil narrationi desit, omnia recensere. Tempus anni erat quo hæc agebantur, paululum post caniculares, quos vocant dies. Homo ipse circiter quinque & triginta annorum, colore nigello, & habitu corporis gracili, atque hirto: tum qui tangentibus, etiam cùm valeret, manifestè calorem exhiberet mordentem. Vrinas quoque habebat abundè flauas; ac si plusculum à cibo abstineret, etiam mordentes. Aluus assiduè sicca erat. Tum quæ excernebat, exigua, acriáque & sicca. Mores animi ad iram, & cogitationem propensi. Ipse pauci omnino somni, & qui perpetuò de vigiliis quereretur. Hic quodam loco, quò negotiorum gratia concesserat, Albulis (quæ haud longè aberant) est vsus, septima (vt aiebat) diei hora: ac ter quatérque se lauit, salubriter sibi consuluisse ratus. Hinc quoque vbi rursus in agrum se recepisset, ac cibum sumpsisset, & paululum indormisset, venit ad vrbem sero vespere: vbi destitutus idoneo balneo, nocte febricitauit. Cùm autem tertia ferè diei hora, contemplati eum Medici essent, iusserunt non eum modò diem, verùm etiam posterum totum, per inediam transigere, quò tertiæ diei noctem obseruarent, atque his dictis abierunt. Nos tum lauato, tum (vt prædictum est) cibato, ministris præcepimus, si Medici vesperi venirent, quiescere hominem dicerent: eósque statim remitterent, ac postridie manè redire iuberent. Vt verò abierunt, rursus hominem simili modo lauatum, ac cibatum, iis ipsis quæ egimus, dormire probè fecimus. Accedentes autem manè postridie Medici, censuerunt etiam eo die cibo illi abstinendum, etiamsi quàm maximè sine febri prorsus esset. Illo verò promittente se facturum quod iuberent, scis quantus illis digressis risus sit excitatus, quem nos paulo pòst superuenientes deprehendimus. Non fugit verò, nec quomodo cum laborante ipso sit actum: nam quoniam (inquam) cùm valeres, bis lauare solebas, ac Medici tibi omnino cibum circumcidunt: nec illis iure in totum obsequendum esse, & aliquid eorum, quibus per sanitatem es vsus, immutandum arbitror. Eo verò putante me sibi suadere, vt lauaret quidem, sed non bis: tùm paratum se affirmare quicquid iussérim exequi. Ergo (inquam) neque inediam tolerabis, neque lauabis bis; siquidem & laborasse mihi videris iam triduo, & calefactus vehementiùs à sole fuisse. Propter igitur laborem, & vstionem, vnam te adiicere lauationem ad duas oportet, ac ter mihi audientem lauari: quoniam id mihi te facturum pollicitus es. Ille subridens, dura (inquit) imperas, ceterùm quoniam stare pactis est iustum, faciam quæ iubes. Quæ verò Medici post hæc egere, nosti planè, quanto erant digna risu. Bis iam lauatus fuerat, pransúsque dormierat, cùm circa occasum solis, ministrorum quispiam adesse Medicos denuntiat. Hic verò febricitare se simulat: ac veste circumdatus, inuolutúsque, quo minùs bibisse vinum ab ipsis deprehenderetur, amico cuidam mandat, Medicis, si quid percontentur, pro se respondeat. Erant autem de more, vbi inuolutum curiosè hominem, etiam cum capite viderent, primum illud solenne ipsi rogaturi, quota hora accessio inuasisset. Cùm autem amicus respondisset, fermè ne vnam quidem integram, ex quo cœpisset, intercessisse horam; cum horroréne, an frigore cœpisset, rogant. Eo cum horrore respondente, tangunt hominem, iam corpore, propter risum & operimentum madentem. Itaque vbi hominem laudassent, quòd sibi obtemperasset, nec quicquam ante tertiæ diei accessionem deliquisset: ob id ipsum (inquiunt) nunc te deseruit horror, éstque sudoris indicium, ac multa humiditas circa cutem: quæ haudquaquam euenissent, nisi inediam tolerasses, & triduum transmisisses. Iussis igitur propinquis, si quæ guttulæ illi manarent, diligenter detergerent, ne frigore afficeretur: tum manè se redituros præfati discedunt, ne tum quidem post sudores iusso homine nutriri. Visæ namque sunt illis noctes eo tempore breues, vtiliúsque esse postridie manè nutrire. Digressis igitur illis, perfusus sudore iuuenis, ita vt inuolutus vestibus fuerat, in balneum cucurrit, ac tertiò lauit, & similiter est cibatus. Postridie priusquam aduentarent Medici, egressus domo dedita opera est, ne se deprehenderent. Itaque cùm paulo pòst venirent, & egressum intelligerent, mirari inter se sunt, quid tandem hominem egredi subegisset, iam bidui passum inediam, &c. Galenus lib. 8. meth. cap. 2. in med.

Similem historiam affert Galenus lib. de causis procatarcticis, cap. 1. *Menandri, qui post certamen exiens, æstu fatigatus, dolore capitis, & febri diaria correptus, oleo rosaceo syncipiti admoto, & balnei vsu, contra Diatritariorum votum, curatus est.*

PARAPHRASIS.

Mirari subit Galeni acutum ingenium, vt qui in confutandis pseudomedicorum erroribus, tempus consumat; id tamen consultò ab ipso factum existima, in re tam seria, in qua ipse Diatritariorum Medicorum insciciam redarguit luculenter, qui ægros tridui inedia excruciabant, febri etsi valida prehensos. Hanc ergo præpostera curandi normam, vt nocentissimam condemnat: nam si diatritaria lege obseruata ægri gubernentur, & præsertim qui sunt calido sicco temperamento, & habitu squalido præditi, facilè in hecticam febrem, aut marasmum incident, quoniam, ipso auctore *lib.* 10. *met.* cap. 5. *calidis & siccis naturis aduersissima res inedia est, & febrium paratissima causa*: fames enim corpora exiccat, ex Hipp. 7 *aph.* 59. quare denegato alimento corpora exarescunt, &c. ob pororum excessum, & amplitudinem, sanguinis tenuitatem, spiritus subtilitatem citissimè resoluuntur, ita vt vix deinceps refici possint.

Præfatus ergo æger, in diariam incidit, ex meatuum constipatione subortam, cui balneum aquarum aluminosarum originem dedit, quas in Italia dicit vocari Albulas Galenus 1. *simpl.* 17. suapte natura calfacientes, & adstringentes aluminis instar, ex Dioscoride *lib.* 5. *cap.* 82. quarum lauacrum multoties febrem concitare, immò ad putredinem perducere, docet Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 39. *de febre orta ex aquis stipticis*. Cùm enim cutis nostra sit foraminulenta, & cribri instar meatibus sit circumtexta, per quos fumida fuligo continuò exhalat, & aër ingreditur innati caloris symmetriam conseruans, sic vt densata cute, acribúsque fuliginibus retentis, natiuus ignis, cohibito effluuio exardelcat.

Hoc veritatem si obtinet in subiecto omni, quantò magis in calido sicco? maximè quoniam id quod transpirabat, mordax erat, acre, & fuliginosum, vtpote ex corpore bilioso eleuatum: nam retentum maiorem acrimoniam acquirit.

Hæc omnia ita esse, signa quæ biliosam naturam comitantur, ostendebant satis: nam tempus erat paulò pòst caniculares dies, quo tempore corpus est exuccum nimis, tum ob ambientis conditionem, tum ob multæ humiditatis defectum, ob calorem temporis præcedentis resolutæ. Nec enim te latet, quantopere Sirius ardor nostra corpora alteret, & exagitet, quando canis sæuit: cùm enim in cœlo sint duæ stellarum constellationes, vnam canem maiorem, alteram minorem vocant: maiorem canem ex 29. stellis constare, minorem ex duabus duntaxat, Rex Alphonsus memoriæ prodidit. Maior, stellam habet in mandibula, quam caniculam Latini vocant, vt ex Galeno constat *lib.* 1. *epid. sect.* 1. *com.* 1. Ab hoc sidere dies caniculares dicuntur, qui secundùm Gal. opinionem *lib.* 2. *de alim. facult. in initio, & lib. de puero epileptic. prope finem*, 40. sunt, viginti quidem antè, totidémque post caniculæ exortum. Oritur hoc sidus, teste Plinio *lib.* 18. *c.* 28. ardentissimo æstatis tempore, Sole primam leonis partem ingrediente; quanquam pro varietate locorum, hic exortus, à quibusdam varius constituatur. Quantam verò illud rebus sublunaribus afferat mutationem, probat Plinius *lib.* 2. *cap.* 4. nam *hoc exoriente feruent maria, acescunt in cellis vina, mouentur stagna, canes etiam eo tempore maximè aguntur in rabiem.* Quo pacto *hoc tempore ingentissimi æstus infestant, & corpora admodum calida sunt*, vt Gal. protulit 6. *epid. sect.* 4. *com.* 44. Vnde *in eodem lib. sect.* 2. *com.* 7. hoc tempore, semper vigere febres ardentes effeuerat, & 5. *aph.* 62. sub cane semina iacta non nasci, ob caliditatis excessum, scriptum reliquit: exuritur enim eo tempore natura, vt Manardus notat, 1 5. *epist.* 4. *in med.* non quòd stella, canis vocata, adurendi aliquam vim habeat, sed quia, dum illa oritur, Sol & vertici nostro magis appropinquat, & in nostro

noftro hemifphærio longiorem moram trahit. De cuius fideris efficacia in hæc inferiora, lege Manilium *lib.* 1. *aſtronom. circa finem.* Pierium Valerial. *lib. hier.* 44. Perf. *init.* 3. *ſatyr.* Proclum *ad Heſiodum,in operibus,& diebus.* Iul. Firmic.*lib.*8. *cap.*9. Pontan.*in ſua Vrania, ſiue de ſtellis,lib.*3. & ex noftris Lang. *lib.* 1. *epiſt.* 13.

Infuper erat iuuenis, ficcus & excarnis, nam carentia pinguedinis, caliditatis fignum eft manifeftum, ex Gal. *in art. med. cap.* 76. Tempore fanitatis tactum habebat mordacem,vrinas flauas, quæ omnia biliofi humoris prouentum apertè oftendunt: Deinde fi à cibo abftinebat, hæ erant mordentes: quoniam denegato alimento, iecur hac de caufa nimis retorridum, & igneum humorem acrem generat, cuius naturam ferum repræfentat: biliofis enim naturis impranfis hoc accidit, vt calidum mingant,& viride,ex Hipp. 2.*acut.*24. & 29. & *in com.*29. *ſententiæ, eiuſdem lib.* afferit Gal. in his enim naturis calor ad igneum vertitur: quoniam non oblato humido nutrimentali exarefcunt partes.

Ob hanc caufam abfumpta humiditate, & ob retorridum calorem fcybalis combuftis, excrementa ficcantur, & caprarum ftercori fimilia apparent, ex Gal. 4. *acut.* 4. & 13. & Auic. firmat. 16.3.*tract.*3. *cap.*6. & maximè fi cogitationibus vexetur homo, quæ fanguinem cum fpiritu refoluunt, & abfumunt: nam vftione nimia bilis flaua in atram tranfit, vnde cùm corpus fuapte natura effet nimis calidum,feruidum,& ad iram propenfum,& ex fanguinis, & fpiritus vehementi agitatione, & motu concuteretur, fit ratum, vt ille effet pauci fomni, & vigilare fæpe cogeretur, fi verum eft, fomnum fieri cerebro humectato, & vtili vaporum copia irrigato, at vigilia præfente totum corpus ficcefcit, quum fanguis non ita generetur, nec coctiones fiant, quæ opera tempore fomni affluentiùs perficiuntur.

Pro cuius curatione cùm duo effent Medici vocati, vtrifque vifum eft, ipfum à cibo effe abftinendum, aliter cenfente Galeno: poft ipfos ad curationem accerfito, qui cùm cerneret ægrum ex pororum ftipatione, & fic prohibito effluuio febricitaffe, eum in balneum perduxit, tepenti oleo perfudit,ac molliter perfricuit, vt fic per cutis patentes meatus, fuligines interiùs congeftæ refoluerentur: vbi enim vehemens caufa condenfando cutem, prædictos meatus occludit, fæpe plethoram inducit,præfertim quibus vaporofa materia priùs effluebat, acris & mordax: nam hoc modo refrigerans aër nec intrò attrahitur, nec corpus tranfpirat, *vt lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 4. & *lib. de cauſis morbor. cap.* 3. notabat Galenus; qua de caufa frigidiffimum aërem abdicat Galenus febrientibus, quoniam cùm exteriùs ægrum contingit, denfat, arctátque cutem, ac calidorum vaporum exhalationem cohibet. Quo pacto autem prohibitum effluuium poffit febrem concitare,protulimus *lib.*2. *in com.hiſt.*77.

Ob hanc caufam Galenus eum ad balneum deduxit; & febris ratione, victu frigido, cremore ptifanæ, lactuca, & pifcibus faxatilibus in fimplici albo iure decoctis nutriendum imperauit. Nam vt pifces faxatiles prætereaın, quorum vfus in febribus à Galeno conceditur, in locis plurimis, ob multas caufas latas *lib.* 1. *in com. hiſt.* 28. & ptifanam, biliofis calidis & ficcis corporibus vtiliffimam, lactuca,& præfertim cruda eft accommoda valde, ex Gal. *lib.*2.*de aliment. facult. cap.* 40. fua enim frigiditate & humiditate, bilis feruorem retundit & infrænat. Parum autem & fæpe illum nutriuit, quoniam femel oblatum alimentum vires debiles fuperare non poterant. Ex quo exemplo conftat manifeftè, quantopere neceffarium fit, vel in primæ acceffionis infultu, ægros ficcos, biliofos, & excarnes nutrire, vt Paulus edocuit *lib.*2. *cap.*16. aliter fi feceris, & inedia ipfos macerare coneris, in hecticam febrim promptiffimè commigrant, *vt infra* appofito celebri exemplo Galenus confirmat. Lege excellentiffimum Capiuacium *lib.de febrib.cap.*14.*de curanda diaria ex adſtrictione.*

Quæro primò, pro hiftoriæ explicatione. Cur Galenus hunc ægrum poft balneum calidæ aquæ, iuffit in frigidum balneum immergere, contra præceptum Hipp. 3.

A *acut.*9. & 54. quo loco fanos à balnèo calido debere protinus immergi in frigidum affeuerat, nequaquam ægros? Dic, Galenum hoc loco per balneum calidum, non prorfus calidum intelligere, fed tepidum, maximè cùm ille diaria laboraret, ac firmas vires haberet; de cuius balnei vtilitate,lege *infra,in com.hiſtor.*25.

Quæro fecundò. Cur protinus à balneo cibum exhibuit, fi Hipp.& Gal. *lib.*3. *acut.*56. cibum, & potum poft balneum reprobant? Sic enim ait Hipp. *Neque confeſtim à balneo ſorbendum, neque bibendum, &c.* Non offerendus potus, quoniam expanfo ad exteriores partes calore, innatus à potu oblato offenditur. Non cibus, quoniam diftracto ad fuperficiem calore, internus pufillus alimentum non rectè conficit. Addit Gal. *in com. ſedata, quæ ex balneo eſt, turbatione, tum eſſe,tum bibere melius eſt, veluti &*

B *compoſita ea, quæ ab exercitatione oritur. Nam cibum protinus, vel potum ſumere, caput replet, deuoratúmque ſuperfluitate facit,&c.* Dic, præceptum Hippocraticum effe intelligendum in fanis, vel in robuftis ægris, qui poft balneum fine cibo per aliquod temporis fpatium perdurare poffunt, citra virium difpendium vllum. At verò in noftro ægro calido, ficco, excarni, attendenda erat maior vtilitas, ex conceffo cibo, quàm damnum: fi enim in arefacto corbore, cibum non propines, ex diaria, hectica confurget, & magis, fi non fit alimentum refrigerans, & humectans. Hanc methodum obferuat Gal. *lib.*7. *cap.*6. de curanda ficcitate, & hectica febri,dum fic ait: *Ab eiuſmodi lauacro ſtatim aſininum exhibui lac, &c.* Quare, fi in hoc refoluto ægro differretur cibus,plurima damna euenire erat neceffarium.

C Quæro tertiò. Quid fit ius album, quo hunc ægrum nutriendum imperat,quis parandi modus,quis illius vfus? Dic, quòd ius album,apud Gal. *lib.*7. *meth. cap.*6. & *lib.*3. *de alim. facult. cap.*30. conficitur ex copiofiori aqua, oleo fufficiente, fale, pauco anethi, & porro. Hoc ius ægrotis maximè eft accummodum, ex Gal. 4. *ſanit.* 10. & 12. *meth. cap.vlt.*& 1. *ad Glauc.*13.& 1.*acut.*27. quibus locis, præter falem, marrubium,& oxymel,adiicit piper. Præparat autem in albo iure pifces, vt calidorum mixtione frigiditas, & humiditas pifcium emendentur, meliùs ipfi coquantur, faciliùs fecedant, fiant fuauiores, ftomacho gratiores, & minùs noxij, *vt cit. de alim. loco* prædixit Gal. §. *Qui enim condimentum accipiunt, melius coquuntur, & deiectio nihil eis deterius procedit, cuius potiſſimùm gratia ex vino, & garo quidam frixos piſces mandunt, pleriſque piper*

D *immittentibus, paucis oleum: nonnulli autem ex memoratis piſcibus, cùm frixi fuerint, pauco ſale inſperſi, in cibo ſunt ſuauiſſimi; præterea ad concoquendum ſunt meliores, ac ſtomacho vtiliores, quàm ſi quouis alio modo eſſent apparati, &c.* In quem fenfum dixit Auic. *lib.*2. *tract.* 2. *cap.* 553. meliores effe illos,qui funt conditi cum aceto,& cum rebus condientibus cibaria:quod etiam legitur *in regimine Salernitano,* quo loco Anguillam coctam cum vino effe minùs noxiam, affeuerat Villanouanus *in com.* nam vinum frigidiorum cibariorum malitiam corrigit, inftrumenta coctionis roborat, craffos & vifcofos humores extenuat; quare Auic. 3.1.*doct.*2. *cap.*7. *prope finem,* frigidorum nutrientium impedimenta remouet cum Diacymino. Ex quibus patet variam effe iuris albi præparandi rationem: variè enim Galenus id præparat, ob diuerfas, ad plurimos

E morbos intentiones. Sic pro victu extenuante piperis meminit; ad penetrationem acetum apponit; hoc non admittit in pleuritide, vt contrarium pectori, & neruis. Erat quoque antiquis Medicis in frequenti vfu ius nigrum, quod ex fapa, vel defruto conficiebatur, adiectis fanguine hœdi, aut alterius quadrupedis, mel-le, aceto, lacte, cafeó, cumino, lafer pitio, vt notat Hermolaus ex mente Iulij Pollucis *lib.*2. *corollar. in Dioſcoridem,cap.*298. Lege Platinam *lib.*6. *de honeſta voluptate,* quo loco diuerfa proponit iuris albi conficiendi artificia.

QVÆSTIO II.

Vtrùm ad febris effentiam, neceffaria fit caloris naturalis intenfio, vt contra Galenum, Gentilis, Vega, & Vgo afferuerant.

COMMENTARIVM.

Febricitare cœperat.] Inter ea quæ differtatione multiiuga, ingenióque excuffo, ab Auicennæ interpretibus, & à Claffìcis tractari folent, illud non eft neglectum, vtrùm febris calor fit extraneus, hoc eft, excedens, immoderatus, intenfus: fic enim videtur, in ea quidem fententia, in explicandá illa particula, *extraneus*, explanandus Auicenna; quoad præfentem attinet intentionem, auctorifue inftitutum, fi propriam vniufcuiufque naturam fpectes: duobus namque modis, quæuis dicitur caliditas extranea, quemadmodum & quæuis alia qualitatis fpecies; vel prout fumitur pro caliditate à vitæ functionibus omnino aliena, quæ nulla in re fit naturæ operum inftrumentum: huiufmodi caliditas ignea, folaris, aut quæuis alia externa, refpectu corporis noftri nullam habet in fuis actionibus à corpore, fed à caufa externa dependentiam, & radicem; qua ratione non dicitur calor febrilis, quoad præfens attinet opus, extraneus, quum naturales nonnunquam ingrediatur operationes, fitque aliqua ex parte naturæ inftrumentum, vt infrà patebit. Dicitur ergo & alia ratione extraneus, quia folet naturalis caloris limites tranfcendere, terminófque ad naturæ opera neceffarios, fua intenfione excellere.

De huiufmodi ergo intenfione dubitandum, vtrùm ad febris effentiam fit neceffaria caloris intenfio? Quòd verò non requiratur, fuadetur primò ex Gal. *lib.3. de præfag. ex pulfib. cap. 2.* vbi docet: quòd fi cum hectica febre iungantur frigidi notabiles humores, non fentitur tunc temporis, caloris excellentia vlla, & intenfio. Ergo abfque febris intenfione, febris manifeftè reperitur. Nam fi in pulfu non apparet caloris exceffus, nec in corde dari eft impoffibile, ac per confequens datur in corde febris, abfque caloris intenfione. Non abfimile etiam poteft inferri argumentum, de febre fyncopali, ex frigidis humoribus concitata, in qua ex mente Gal. *12. meth. cap.3.* pulfus eft tardior, & rarior naturali. Ergo in hac febre non datur caloris intenfio in corde. Quare, fi abfque caloris intenfione, in corde datur febris, dari etiam in vniuerfo corpore rectè infertur.

Secundò. Febris, ex Gal. auctoritate *lib.1. aph. 16. & 1. acut. com.18.* eft caloris natiui ad igneam naturam conuerfio; per conuerfionem autem, non intelligit terminum conuerfionis vltimum, in quo folùm vera, & integra confiftit caloris intenfio: nam fi terminum intellexiffet, fequeretur omnem febrem effe hecticam, vt inter omnes notauit Turifanus *lib. art. med. cap. 89.* cùm febris fit motus & via, cuius terminus, hectica, & marafmus conftituitur: fignificauit ergo per conuerfionem, conuerfionis motum & viam. Sed hæc non patitur caloris intenfionem, quia in conuerfionis actione calor non eft verfus in igneam naturam, neque eft factus igneus, quia in facto termino non confiftit. Ergo abfque caloris intenfione febris confiftere poteft.

Tertiò. Calor in febricitantibus, non eft aptus lædere virtutum operationes. Ergo nec habet in febre intenfionem naturali calore maiorem. Patet confequentia, quia nec calor, nec aliud quodcunque præternaturale agens, aptum eft, actiones in eo gradu impedire, nifi fub ratione exceffus fupra naturæ requifitum moderamen, ratione cuius, agens ipfum dicatur extraneum, & naturæ infeftum. Non habet autem aliud quippiam calor extraneum, quàm intenfionem. Ergo fi non lædit, non eft intenfior priftino, & antea præhabito calore. Antecedens fuadetur: nam febris non habet quippiam, per quod apta fit minuere naturæ actiones, præterquam humoralem materiam, in qua febris ipfa fubiectatur: fi namque ratione alicuius fymptomatis aduenientis, videatur læfio in morbifico corpore aduenire, id contingit ratione materiæ, quam ipfum fymptoma in morbo concomitatur. Ergo febris, ratione folùm materiæ, actiones naturales apta eft impedire: quod & ipfa teftatur manifeftè experientia, docétque frequentiffimus medentium vfus, qui in morborum propria medela, aptáque medicamentorum adminiftratione, per euacuationem, ægritudinum curationem integrè, & exactè perficere conantur. Vacuatio autem nonnifi in excedente noxiæ materiæ quantitate habet locum, iuxta illud Hipp. aphorifticum principium *lib. 2. aph. 22. Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio, &c.* Suadetur ex eo, quoniam in morbis immaterialibus, nullum datur à calore in actionibus naturalibus impedimentum: nam in febribus hecticis operationes naturales integrè fiunt. Igitur fi non impedit calor in hectica laborantibus coctiones, aliáfque naturæ actiones, optimè inde poteris inferre, quòd actiones in corpore lædere ex fe nequaquam eft potens.

Quartò. Probant Vgo *in com. Auic. 1.4. tract.1. cap.1.* Gentilis *in extrauagantib. quæft. 2. & in 2. 1. doct.1. cap.2.* ad effentiam febris fufficere, quòd calor non vt naturalis operetur, hoc eft, à natura in opere gubernatus, eiufdemque aptum inftrumentum; fed vt igneus, extraneus, vel (quod idem eft) qualitatiuus, & elementalis, iuxta opus, quod fecundùm fuam naturam exequi perpetuò affueuit. Licèt autem communiter & frequenter, calor eiufmodi fortiatur igneam naturam, elementalémque operationem, per additam maioris, priftini, & naturalis caloris intenfionem: plurima tamen verè ex illorum fententia exiftunt, ratione quorum eam poteft fubire calor naturam, & quæ naturali calori adiuncta poffunt abfque intenfione efficere, vt calor non vt naturalis, & fub dominantis naturæ imperio, fed vt qualitatiuus, elementalis, & præternaturalis in corpore operetur. Eiufmodi poteft effe ficcitas aliqua, duntaxat citra intenfionem calori adiuncta; praua in humoribus, aut in corpore vniuerfo, vel fpeciatim membro exiftens qualitatis proprietas, venenum, aut malitia; vapor aliquis ad cor afcendens, putridus, fœtidus, tenuis, acer, falfus, aut quacunque alia affectus qualitate, virtute, & difpofitione; quoduis tandem in principali membro lædens fymptoma, & id genus alia.

Hanc ergo contendunt fuiffe Galeni mentem, *1. aph.16. & cit. de rat. vict.* quibus in locis febrim definiuit per conuerfionem caloris naturalis in igneam naturam: vbi non folùm voluit intelligere caloris intenfionem; nam fi hoc vellet, poterat fic definire: calor naturalis intenfus, non verò calor naturalis conuerfus in igneū. Quare fi Galeno placuit hoc modo definire, & calor naturalis verti in igneum, ab alio, præterquam ab intenfione, poffit, fequitur quod non in fola intenfione febris natura eft conftituēda.

Sed inter varias opinantium ambiguitates, latius eft fequi magiftrum Galenū, è cuius perenni fonte Claffici ferè omnes hauriunt conclufionem, quæ operis exercitio, & rectæ curandi methodo eft confona valde, nempe, febrem in effentia fua includere caloris intenfionem, naturali calore antea in corpore præexiftente, maiorem.

Suadetur hæc conclufio ex ipfa nominis proprietate, & etymologia; dicitur namque febris à feruore, ficut Græcè Pyretos ab igne. Deinde, quia ipfo Galeno auctore, *4. de dif. pulf. cap.2.* nominis definitio, & etymologia, teftimonium debent habere à vulgari hominum affuetudine, à quibus nomen eft rebus, iuxta ipforum naturam, non fine ratione impofitum: Ex communi autem hominum confenfu, febrem nominauit Gal. *lib.6. epid. fect.1. com.29.* calorem immodicum, aut totius, aut vifcerum, hoc eft, membrorum principalium, per hæc verba: *Effentia verò febrium, eft non fecundùm Hipp. modò, atque præclariffimos Medicos, fed etiam fecundùm communem omnium hominum notionem, præter naturam caliditas, &c.* Idem afferit *1. prorrhet. com.7.* ex Hipp. confenfu magis febrire eum, qui immodicè in folis vifceribus calet, quàm qui in totò: *& lib. de dif. morb. cap. 5.* febrem definit per calidam intemperiem, quæ caloris intenfionem manifeftè includit: *& lib.8. meth. cap.1. Eft*, inquit, *febrilis intemperantia exceffus in*

in caloris abundantia; huic ergo ad temperamentum via erit, per id quod refrigeret, ex eiusdem tradita doctrina *lib.de marasmo,cap.5*. Ex quibus colligitur manifestè, quòd si æger in tactu,pulsu,respiratione, caloris excellentiam non demonstrat, non febrit: nam, *vt 2.de natural. facult. cap. 8.* & multis aliis in locis confirmat Gal. febrim esse immodicum calorem, adeò manifestum est, vt nullo rationum robore,nullaque argumenti vi indigere videatur.

Sed præstat aduersariorum argumentis respondere, vt sic Galeni placitum firmum maneat, & inconcussum. Dic ad primam Gal. auctoritatem, *3. de præsag. ex pulsib.* in febre hectica, frigidis humoribus copulata, non iudicari, vel sentiri calorem excedentem in pulsu, quoniam caloris immoderantia impeditur, in corde existens, à copia humorum illam caloris excellentiam occultante, & suffocante; & sic sensibiliter non iudicatur: ex eo autem non proinde inferas, non dari in corde caloris excessum,qui tangenti minimè sentiatur. Ad probationem dic, necessariò in pulsu deprehendi calorem in corde residentem, nî aliunde adueniat impedimentum: illa enim frigida in corde superabundans materia, præternaturalis caloris, ibi verè existens, sensationem, in pulsúque notitiam,& apparentiam impedit, & iccircò in syncopali febri hac de causa efficitur pulsus rarus, & tardus: nam frigidi succi motum arteriarum impediunt copia sua, vsumque minuunt.

Ad secundum. Galenus locis citatis,per conuersionem non intelligit viam, atque medium in intensionem, sed terminum motus, conuersionísque finem, quo scilicet calor dicitur intensus simpliciter, factúsque igneus. Neque ideò sequitur, quod infert Turisanus *cit.* omnem scilicet febrem, si ita Galenus intelligatur, esse hecticam: nam aliud omnino, distinctúmque nimis est, factum igneum, & intensum; aliud factum hecticæ, quem vltimum caloris in febricitantibus terminum constituit Galenus *lib.de inequal.intemp. cap.5.* cùm factum igneum, vt ex ipsius doctrina colligitur, solùm dicat recessum à naturali calore, & exuperantiam in tali actione terminatam: factum verò hecticæ, notat excellentis caloris æqualem in membris expansionem, occupatis scilicet adeò omnibus, & singulis corporis partibus illo caloris excessu, vt nulla maneat pars caloris expers, & libera, nec vlla corporis pars habeat maiorem, aut minorem caloris intensionem, sed omnes æquè caloris immoderantiam participent, ideóque à Medicis æquale, & factum intemperamentum nuncupatur: in reliquis namque ab hectica febribus, partium quædam calefactæ existunt, quædam notabiliter intensum calorem participant, quædam mediocrem, aliæ minimum, aliæ tamen à calore liberæ, & prorsus immunes euadunt: Quæ est causa cur quodcunque febrilis caloris genus, præter hecticam, ab intrinseco curari possit. Ob quam caloris in partibus singulis diuersitatem, inæqualémque in membris intensionem, quæuis febris ab hectica species, fiens solet à Medicis nuncupari. Sub hac fientis caloris consideratione, appellatur à Gal. *lib. de inæqual. intemp. cap.5.* hectica febris aliarum febrium terminus: reliquæ autem febres, mediæ in huiusmodi terminum ab eodem Galeno constituuntur: hecticus autem calor factus, & ob dictam in morbis æqualitatem, æqualis, atque ideò æqualis membrorum morbus, atque habitus à Medicis appellatur, difficilémque ideò curationem in corpore patitur. Cùm igitur aliud omnino sit factum hæcticæ, qui vltimus est reliquarum febrium terminus; & factum igneum, quod solummodò caloris intensionem, versionémque naturalis caloris in igneum supponit, in quo febris essentia consistit, facile tibi erit huic argumento respondere. Lege Valleriolam *in appendice locor. com. cap. 1.*

Ad tertium. Negandum est antecedens: & ad confirmationem de morbis quotidianis, respondendum, quòd ideò in morbis materialibus, in quibus febris coniungitur, nitimur expellere è corpore febrilem materiam, quia ad materiæ defectum, febrilem calorem deficere consultò existimamus, iuxta illud Gal. *lib.6.de sanit. tuend. omne me licamentum inducit corpori contrariam intemperiem humori, quem educere est aptum.* Ad secundam verò, de morbis immaterialibus obiectionem,oppositámque de hecticis instantiam, dic, non minùs dari in hecticis, à febrili calore læsionem operationum, ac in aliis febribus, vt experienti patebit manifestè, licèt illud in naturalibus operationibus non adeò manifestè, ac in aliis appareat, propter habitualem iam, & veluti naturalem in hecticis calorem febrilem,vt frequens est Medicorum vsus: non tamen est omnino in hecticis naturalium actionum abneganda læsio,licèt non tam sensibilis, ac in aliis febrilibus passionibus appareat.

Ad quartum dic. Requiri ad essentiam febris, quòd calor operetur in corpore, vt igneus, & elementalis, non tamen vt naturalis, secundùm suam naturam resoluentem, igneam, elementalémque vim, à qua perpetuò deficimus, in exitúmque assidua tendimus humiditatis exiccatione: Verùm non sufficere huiusmodi elementalis caloris opus, ad propriam febris absque intensione constitutionem; vnde nec agens vllum calori adiunctum, potens erit calorem vertere in passionem febrilem, sine eo quòd illum naturali intensiorem reddat, licèt alios innumeros ægritudinis affectus, variíque generis morbos parere possit. Nec quicquam aliud voluit Galenus *lib. 1. aph. 16. & 1. de rat. vict. 18.* per igneum, & Auic. *cit. loc.* per extraneum, naturali intensiorem, vt ex suprà citatis locis patet manifestè: alioqui sequeretur, omnes homines perpetuò febrire; cùm sortiantur calorem elementalem, si Philosopho & Peripateticis fidem adhibemus, qui calorem nostrum esse elementalem arbitrantur, à quo continuò exiccamur, & resoluimur, iuxta illud *de marasmo cap.4. idem calor qui nos generat, nos perimit.* Insuper sequeretur, iuuenes semper febricitare, habent enim cum calore siccitatem coniunctam. Deinde sequeretur, corpus quoduis quod comburitur, febricitare; vrentémque calorem, febrem existimari, quod valde à ratione alienum est.

Dic secundò, quòd licèt siccitas, venenum, fœtor, acrimonia, aut quodcunque aliud calori adiunctum possit calorem reddere præternaturalem, & febrilem, non tamen calor ille, febris iure appellabitur, quum non sit permanens, & independens in suo esse, & conseruari, cùm ab adiuncta illa, quæcunque sit causa dependeat: permanentiam autem ad morbum esse necessariam, omnibus compertum esse reor. Consule Christoph. à Vega *lib.1. de different. feb. cap.1.* Mercatum *lib.1. de feb. in princip.* quorum argumenta exactè soluit Cardanus *lib.2. contrad. tract. 5. cont.18.*

HISTORIA III. GALENI, De febri diaria.

Premigenes Mitylenæus, à balneo abstinens, febricitabat.

*Nam de Premigene cùm audirem,nisi lauaret omnino * febricitare: collegi ratione, eum fumida excrementa gignere, quæ transpiratu emitti postularent: caterùm cùm densior cutis esset, quam vt ea transmitti omnia sineret,collecta sub cute calorem excitare. Itaque etiam balneum eiusmodi naturis vtilissimum esse, non ob id modò quòd fumidum euocet, sed etiam quòd humectet, idque dulci humore. Ergo placuit, explicata quoque manu Premigenis thoraci iniecta, cuiusmodi esset caloris qualitas, explorare. Vt verò acrem, mordacémque comperi, non dissimilem calori illorum, qui calidas ampliter comedissent: multò adhuc magis euentus causam probè coniectasse mihi persuadens, percontabar, ecquid sudoris illi citra balneum incideret: negantéque id, iam firmiorem habere me notitiam affectus eius mihi persuasi. Quinetiam alios quosdam vidimus, quibus mordax calor erat similiter, vt huic: non tamen hi vna balnei intermissione febricitabant, propterea quòd per sudores excrementa*

excrementa vacuabantur. Premigeni præter naturalem habitum, etiam victus ratio, vel semel intermisso balneo febricitandi occasio erat. Nam plurimum domi versabatur, ibique scribens, vel legens perseuerabat, propterea quòd Peripateticæ doctrinæ incumbebat. Itaque etiam alteri cuidam, cui æquè, atque illi, mordax calor erat, tametsi balneum vno die intermitteret, contigit non febrire propterea quòd nec studiis deditus erat, & negotia sua per vrbem inambulans obibat, emens, vendénsque multa, etiam pugnans subinde: in quibus sudare coactus est, &c. Gal. lib.5. de sanit.tuend.cap.11. in med.

PARAPHRASIS.

Febrem diariam ex prohibito effluuio in cutis densitate concitari, res est manifesta, & firmaui *in superiori historia*, cùm enim necessarium sit, vt libera sint cutis spiracula, per quorum patentes meatus, fuligines adustæ interiùs congestæ debent expurgari, quas natura ex coquente calore, ad cutem continuò transmittit, si hæc fumida recrementa retineantur, calorem exacuunt internum, & interdicto ingressu aëris ad partes internas, viscera non ventilantur, nec transpirant, immò denegato refrigerio glíscunt, & excandescunt: maximè si corpus sit curis, & studiis deditum; nam curæ exiccant corpus, primigeniam humiditatem absumunt, & sic febribus paratissimum reddunt.

Quapropter licèt Galenus, huius Philosophi vitæ institutum agnosceret, tamen vt exactè magis huius rei certitudinem exploraret, thoraci manum imposuit, num fortè occurreret tactus suauis, an mordax, ex quo caloris acrimoniam, ex fuliginosis recrementis contractam, percipere posset: nam promptiùs hoc experimentum fit in thorace, qua parte sunt spiritalia membra, & fornacis internæ, caloríſque natiui efficacia viget. Quum ergo caloris qualitatem mordacem reperiret, similem illorum calori, qui cæpas largiter comederunt, certior est factus fuligines interiùs adustas esse congestas, quæ balnei ope quotidiani expurgabantur foràs.

Sola ergo soluenda dubitatio, cur assimilet Galenus calorem acrem, in cute perceptum, illorum calori, qui cæpas largiter comederunt? Dic: cæpas præstare alimentum calidum, attenuans, ex quo sanguis acris progignitur, & vapor eleuatur ad cutem fumosus, & acris, qui manum insuauiter mordet: nam cæpæ sunt acres, ex Dioscorid. *lib.2.cap.* 145. maximè si sint longæ, flauæ, siccæ, crudæ, sale conditæ, ex Paulo *lib.6. cap.*76. Oribas. *lib.2. collect. cap.*27. quapropter si hæmorrhoïdibus apponantur, aperiunt, ex Gal. *lib.5. simpl. cap. prop.* Oribasio *lib.5. de natura simpl. cap. prop.* nam ex hoc reprobo cibo generatur vitiosus humor, qui delatus in cutem, non solùm eam reddit squalidam, & exulcerat, sed variis biliosis & melancholicis vlceribus conspurcat, *vt 3. de temp.3.* docuit Galenus.

Sed quia in hunc locum incidimus, non dissimulanda est calumnia, quam prætexere tentat Galeno Cardanus *lib.2. de valetud. tuend. cap.* 42. Cur nempe cæpæ sint ab eo, in quarto excalfacientium ordine repositæ? *lib.7.simpl. cap. prop.* cùm tamen opinione sua vix secundum ordinem attingant, si gustum, effectus, & noxas quas producunt, respiciamus: *libram (inquit) cæparum deuorare licet, piperis verò neque semunciam sine noxa.* Nam lachrymas excitant. Appositæ hæmorrhoïdes aperiunt, si præsertim aceto fuerint imbibitæ. Alopeciis tritæ pilos alcyonio citiùs restituunt, qui effectus eorum non sunt medicamentorum, quæ in quarto caliditatis gradu constituta deurunt.

Obiectio reproba, & tanto viro indigna, quam multò antea præsensit Galenus *lib. 3. de temper. cap.* 3. dum lata oratione contendit, & probat, plurima foris imposita exulcerare, intus verò assumpta non nocere, quia mutantur, alterantur, coquuntur, in vno loco non permanent, succis, & cibis in ventriculo contentis miscentur; & eorum partes separantur, ita vt quod conueniens est, assimiletur; quod superuacuum, & acre per aluum, vrinas, & sudorem expellatur: propter hæc (inquam) omnia, quæ foris imposita exulcerant, ea comesta non exulcerant. Ex qua doctrina Galeni constat manifestè, cur cæpæ in quarto excalfacientium ordine existentes, si comedantur, non vrant internas partes: si verò hoc efficiunt nonnulla, in eodem caliditatis gradu existentia, est, quia nullam habent partem nutrientem, & cum nullo alio cibo assumuntur.

Vt verò de causa morbi certior esset, num sudaret, percontatus est; quum verò hanc per sudorem vacuationem negasset, cuius ope excrementitia humiditas expurgatur, ex intermisso balneo in febrim incidisse coiectauit: nam balneum humectat, fuligines expurgat, aperit meatus, ventilat viscera, corpus præ febrili calore siccum, madefacit, & alias secum affert vtilitates, quas ex professo proponit Gal. *lib. de marcore, cap.6. lib.* 11. *meth.* 20. *lib.3.acut.* per multas sententias. Explicat diligenter Fernelius *lib.2.de vena sectione cap.vlt.* licèt enim exercitatio, & validus motus sudorem proliciat, & balnei vices gerat: tamen balneum cutis spiracula potentiùs laxat remollítque, humores calefacit, extenuat, fluxósque colliquat. Curatio autem febris, quæ exercebat Premigenem, facilem habebat expeditionem, si ad pristinam balnei consuetudinem reuerteretur: cùm enim *suppressio alicuius vacuationis est causa febris, reuersio illius secundum plurimum ei medicabitur*, auctore Auicenna, 4. 1. *cap.* 3. *in fin.* Sed quoniam de balneorum differentiis, & vtilitate plura dicenda sunt *infrà*, quum de febri hectica sermonem instituemus, iccircò ab eorum commodis describendis supersedemus.

QVÆSTIO III.

Vtrùm caloris intensio ad febrem requisita, ad aliquod ex quatuor temperamentis sit referenda.

COMMENTARIVM.

Febricitare.] Quamuis affatim paulo antè, ac multo sermonis axiomate, de caloris intensione ad febris essentiã necessaria tractauimus, adiici non inscitè tamen & ista possunt, quæ hoc argumentum arduum explanant luculenter. A paucissimis ergo agitatum inuenio, quænam sit illa caloris naturalis mensura, & mediocritas, ad quam eiusmodi intensio sit à Medicis conferenda: nam excessus in quo febrilis passio verè consistit, alicuius rei excessus est æstimandus: cùm ergo naturalis calor in certo consistat moderamine, sub quo aptum est naturæ in suis operationibus instrumentum: temperamentum autem non vnum, sed varium in diuersis existat naturis; iccirco quærendum, nec immeritò, ad quod ex quatuor temperamentis, quæ humanum corpus ex prima sui formatione sortitur, bilioso scilicet, pituitoso, melancholico, & temperato, sit hæc febrilis intensio referenda.

Quod ergo ad naturalem temperati duntaxat hominis calorem, sit febrilis intensio commensuranda, potest & inprimis suaderi, ex Gal. doctrina 3. *de simpl. med. facult. cap.7.* qui optimam præcipit adiudicare temperiem cuiuscunque medicamenti, si similem habeat medicamentum mediæ naturæ complexionem; media autem temperatura non nisi in temperato homine reperitur, ex Galen. *lib.3. simpl. ferè per totum*, Auic. 1.1.*doct.3.cap.*1. Deinde Gal. 3.*simpl.*13. medicamentorum vires, & temperaturas ad hominem temperatum esse commensurandas asseuerat: quare ad eundem scopum est morbus, seu cuiusque generis præternaturalis affectus referendus, ad quem medicamentum ipsum commensuratur, proprium scilicet morbosæ affectionis remedium: nam hoc ex ipsa colligitur Galeni doctrina, 3.*simpl. cap.* 12. §. *Vt autem vno verbo exprimam, tantò abesse à medio quod medebitur, quantò ipsum cui medela adhibetur, oportet nimirum cùm in contrarium vtriusque vergat excessus, &c.* Cùm ergo medicina ad mediam hominis temperiem, quæ optima est, referatur, & quæ in homine solùm temperato reperitur, sequitur vt

&

& intensio, in qua febrilem calorem consistere asserui-mus, quæ morbus est, ad me diam temperiem consultò referatur.

Secundò. Intemperies quæuis, & cuiusque affectus immoderantia, non ad aliud, præterquam ad simplicem moderantiam, & temperiem est referenda: nam ex omnium Medicorum, & philosophantium consensu, intemperamentum non con sistit nisi in excessu, & immoderantia supra temperatum. Atqui febrilis intensio supra naturalem calorem, in intemperamento manifestè existit. Ergo non ad aliud, præterquam ad temperiem est eiusmodi intensio consultò commensuranda.

Tertiò. Febrilis hæc intensio, non potest referri ad biliosum, pituitosum, aut melancholicum hominem. Ergo ad temperatum est reducenda. Probatur antecedens: nam si ad biliosum conferas, sequitur nullum prorsus cuiusque complexionis hominem posse per vnum gradum febrire, præterquam ipsummet biliosum: siquidem temperatus à suo naturali recedens temperamento, per vnum caloris gradum, sub biliosi hominis naturali temperie manet, in qua, facta sup positione, non datur febris. Pituitosus autem similiter, si per vnum caloris gradum, à suo naturali excedat temperamento, sub temperati hominis complexionem cadit, sub qua febrem nequaquam dari non est obscurum. Deinde, si ad pituitosum febris intensio refe-ratur, apertè sequitur, & temperatum, & biliosum perpetuò febrire, cùm in sua quisque naturali dispositione perpetuò à frigida pituitosi natura per calorem, manifestè, licèt inæqualiter recedant, vt discurrenti facilè patebit. Si verò ad superiora argumenta animum aduertas, similiter de melancholica natura pronunciabis.

Quartò. Nisi ad temperatum hominem fieret comparatio, sequeretur complexiones omnes, præter ipsam solùm, ad quam talis relatio fiat, perpetuò aut vno, aut altero morbi genere ægrotare. Sequela probatur: si namque ad biliosum, aut sanguineum, temperatus, pituitosus, & melancholicus perpetuò frigiditatis ægritudinem patientur, cùm à biliosi, sanguineique natura calida, per frigiditatem manifestè recedant: etenim quid-quid ab optima symmetria recedit, morbus est. Si verò ad pituitosum febris ipsa referatur, reliqua temperamenta, pituitoso excepto, morbosos patientur continuò caloris affectus; per calorem namque, à pituitosi frigida natura manifestè deflectunt.

Vltimò. Similis hæc febrilis intensio, non nisi à rectè iudicante hominis tactu percipitur, ita vt quidquid à tactus temperie recedit, intensum, & intemperatum iudicetur. Sed ad perfectam, & nequaquam fallacem æstimationem necessum est, vt tactus optima, media, & inculpata constet temperie, quam in homine temperato duntaxat, tactus sortiri est aptus. Ergo per temperatum solùm hominem, apta fit & inculpata, iuxta febrem, commensuratio.

Sed antequam nostram proferamus sententiam, in re momenti tanti, & ad curandum summopere necessaria, aliqua memoria comprehendere debes, quæ ad huius quæstionis explanationem conducere videntur: quorum primum est, duplicem dari in naturalibus complexionibus excessum; alterum naturalem, & intra sanitatis statum; alterum morbosum, & extra debitæ sanitatis terminos constitutum. Illa complexio dicitur pati naturalem excessum, quæ in ipso integræ sanitatis statu recedit ab optima, mediáque temperie, quæ homini temperato ita debetur, vt sub illa duntaxat temperatus reperiatur homo. Huiusmodi lapsum temperamentum, seu recedens ab optima complexione temperies, ideò intemperamentum à Medicis appellatur, & excessus simpliciter censetur, quia in hoc aut illo, deflectit ab optimo medióque temperamento, in quo solummodò consistit perfecta simpliciter, & debita humanæ naturæ temperies, & quæ sola, media simpliciter, & optima appellatur; & quod ab ea deflectit intemperamentum, excessus, intemperies, & lapsus simpliciter appellatur, temperamentum autem non simpliciter, sed secundùm quid. Dicitur verò eiusmodi lapsus naturalis, quia sub eodem

A dantur quamplures in sua optima sanitate complexiones, cum quo permanent, viuunt, benè habent, & quoad suæ naturæ proprias, & debitas operationes conseruantur; extra verò illum lapsum, infirmantur & ægrotant, eo quòd lapsus ille, immoderantia, & excessus, sua est cuiusque propria natura & sanitas, ideóque naturale appellatur in eisdem intemperamentum. Huiusmodi est complexio biliosa, & pituitosa: vtraque namque ab optima & media recedit temperie, hæc per vnum frigiditatis, illa per vnum caliditatis gradum, sub qua cuiusque intemperie, integra consistit biliosi & pituitosi hominis natura; & sic idem erit dereliquis, singulísque complexionibus ferendum iudicium. Illa autem complexio dicitur pati morbosum excessum, ægritudinísque immoderatum statum, quæ à sua naturali sanáque temperie, in hanc vel illam immoderan-

B tiam recedit, tantúsque iure censebitur excessus & morbus, quantus fuerit à naturali cuiusque hominis temperie recessus. Ideò autem lapsus is morbosus nuncupatur, quia sub eodem sanitas vlla nequit consistere, immò perpetuò secum concomitanter excitat ægritudinis affectus & passiones, adeò vt ipsummet intemperamentum, à Medicis morbus consultò iudicetur. Primus ergo naturalis excessus, ad mediam optimámque temperiem, seu ad temperatum hominem, in quo solùm optima temperies reperitur, erit referendus. Secundus verò, hoc est morbosus, ad ipsiusmet ægrotantis naturalem temperiem erit demetiendus, & in sua magnitudine aut paruitate commensurandus: nam quidquid extra naturalem cuiusque temperiem in corpore ipso existit, morbus est; quid-quid autem extra optimam temperiem in corpore hu-

C mano extiterit, excessus, non tamen morbosus dicendus est.

Nota secundò. Longè aliud est, magis aut minùs ad tactum incalescere, ac magis aut minùs febrire: in vno namque temperamento, datur sæpenumerò maior cum minori caliditate febris, vt patet in pituitoso homine, in quo, cum minori multò caliditate, datur magis intensa febris, quàm in bilioso, cum maiori ad tactum calore: febrire enim vnumquemque hominem, dicit excedere naturalem suum sanitatis in calore statum, atque ita morbosum importat, ac præternaturalem caliditatis excessum: calere autem solùm, dicit in calore recessum à medio, moderatóque temperamento, absque vlla morbi ratione; potest enim sub tali caloris recessu à media temperie, in-tegra & perfecta corporis alicuius sanitas consistere; vt

D in bilioso homine contingit, qui per vnum caliditatis gradum, ob optima mediaque temperie, in sua sanitate deflectens, sub eodem caloris gradu viuit, & in sanitate sua conseruatur, quod similiter de aliis tem peramentis ferendum iudicium est. Ex his fit manifestum, duos posse homines æqualiter febrire, & simul inæqualiter ad tactum calescere, vel vice versa, quod in prædicto biliosi, & pituitosi hominis exemplo satis patet: nam pituitosus calidus vt duo (ad tactum scilicet,) febricitat verè vt tria, quia per tres gradus caloris, à sua naturali temperie distat: biliosus autem sub iisdem duobus ad tactum gradibus, vt vnum solùm febricitat, per vnum namque tantummodo caliditatis gradum, à suo naturali, & sanitatis statu recedit, calido scilicet vt vnum. Si verò vice versa, duo hi homines æqualiter febricitent, & ita vnusquisque fe-

E bricitet. v. g. vt duo, inæqualiter inter sese ad tactum incalescent: cùm pituitosus febricitans vt duo, vt vnum tantùm ad tactum incalescat: biliosus autem similiter vt duo febricitans, incalescit ad tactum, vt tria. Ex quo manifestè patet: duos homines posse æqualiter febrire, & inæqualiter ad tactum incalescere, vel è contra. Vnde cùm tactus solummodò sit tanti, vel tanti præcisè caloris iudex, sub quo possunt diuersi febrilis intensionis gradus in diuersis complexionibus consistere, fit vt tactus non sit verus, ac firmus huius febrilis intensionis iudex: potest namque sæpenumerò falli, iudicans scilicet suo modo caloris quemcunque gradum, febrem, & morbum in corpore humano existere, quod à veritate est alienum valde, vt exemplis adductis dilucidè patet.

Nota tertiò. Licèt ex Arist. & Philosophantium sen-

tentia, viuêntia omnia per exceſſum calida ſint, atque ita perpetuò in homine, ea ratione qua viuens eſt,immoderata & excedens caliditas vigeat, ob quam cauſam aſſeritur homo, omnium animalium calidiſſimus, ab Ariſt. 10. *probl.* 55.vnde non videtur dari tactui locus,iudicandi moderatam, & intenſam caliditatem, quum prædictum caliditatis exceſſum moderatus calor non patiatur, quem poſſit tactus ſentire; nihilominùs tamen Philoſophorum ſententia eſt intelligenda de actuali ſolùm calore, qualitatiuo,& influente,qui in viuentibus reperitur,& qui aut à corde influit,& membris communicatur, vt in perfectis animalibus; aut ab aliquo deriuatur, quod cordis vicem ſubeat, vt in imperfectis animalibus, plantis, herbis, & aliis huius generis viuentibus inſenſibilibus: influens namque caliditas,excedens quidem eſt,& vt ſic ad tactum intenſa, ſub actualique eiuſdem caliditatis opere & influxu,omnimoda conſiſtit viuentis operatio,vitæque permanentia; vnde ſolet à Phyſicis vita definiri, permanentia caloris in humido; in qua definitione, per calorem, calor intelligitur actualis,qualitatiuus, & à corde continuò influens & emanans.

Ariſt. autem 10. *problem. cit.* cùm hominem animalium omnium determinat calidiſſimum, de caloris ſolummodò quantitate, ſeu calidi innati materia, ſanguine ſcilicet, & ſpiritu eſt intelligendus. Sic Gal. cùm iuuenem calidiorem eſſe puero pronuntiat, 6.*epid. com.*5. de ſola qualitate,actualiue calore eſt intelligendus:cùm verò 3.*ſimpl.* 2.& 1.*aph.*14. puerum iuuene determinat calidiorem, de quantitatiuo ſolummodò calore recipitur. Sic interiora corporis membra, propriæque caloris officinæ, vere & hyeme, cum Hipp. 1. *aph.* 15. calidiſſimæ à Medicis quantitatiuè cenſentur; æſtiuo autem tempore qualitatiuè calidiores iudicantur. Sic cor calidius hepate, quoad qualitatem, caloriſue intenſionem. Sic pars dextra quantitate, ſiniſtra verò qualitate calidior exiſtit. Demum plura ſunt exempla quæ confirmant, eundem hominem, poſſe dici ſimul habere moderatum, & exceden- tem calorem, iuxta variam caloris habitudinem, & ſignificatum.

Nota quartò. Triplex datur in humanis corporibus temperamentum. Primum, innatum membrorum ex componentibus elementis, ratione cuius hominis corpus dicitur frigidum, & terreum: in omnibus namque, ex vnico Philoſophorum conſenſu, quæ apud nos ſunt, vincit terra,& pondere, & mole. Secundum, influens & actuale, à corde communicatum, cuius reſpectu homo dicitur calidus per exceſſum,cunctáque in animalibus viuentia. Tertium, compoſitum ex vtroque, natiuo ſcilicet, & influente, quod appellatur naturale temperamentum, ratione cuius dicitur homo in temperamento optimus, & medius inter animalia cætera, inter ſubſtantias generabiles & corruptibiles, & ratione cuius dicitur humana temperatura moderatum habere inter reliquas ſubſtantias calorem. Iuxta variam autem horum temperamentorum in corpore vnionem, & concurſum, quo mediante tertium conſtituunt naturale temperamentum, varias ſortitur natura humana naturales complexiones, bilioſam, pituitoſam, temperatam, &c. Ita vt temperamentum quod quiſque homo ex huiuſmodi duorum principiorum coniunctione ſit ſortitus, propria ſit ſui ipſius, & naturalis complexio, in qua eiuſdemmet ſanitas perfectè conſiſtit, & à qua ſuam ſubit vnuſquiſque homo naturalem ſimpliciter denominationem, iſque denominatur temperatus,aut bilioſus homo,ille pituitoſus, aut ſanguineus. Quemadmodum ergo in ſola temperata complexione, optima temperies, & perfecta ſimpliciter reperitur, quæque ſola temperies ſimpliciter ſolet à Medicis appellari, quam ponderalem temperiem, ſeu quoad pondus nuncupant: in reliquis verò naturis non ſimpliciter temperies inuenitur, ſed temperies ſecundùm quid, hoc eſt, illius tantùm naturæ determinatè, quam temperamentum iuſtitiale, ſeu quoad iuſtitiam vocant: Sic moderatus ſimpliciter calor in perfecta ſolùm,& optima complexione reperitur, & in eadem tantummodò, ſolet tactus moderatum præcisè calorem experiri; in reliquis verò immoderatis complexionibus, non ſimpliciter moderatus exiſtit calor, ſed moderatus ſecundùm quid, hoc eſt, ipſius particularis complexionis duntaxat, & naturæ reſpectu. Licèt autem tactus, temperati ſolùm hominis calorem moderatum ſoleat iudicare, reliquorum autem hominum immoderatum, & excedentem: nihilominùs propter ſuauitatem, & veluti cum tactu ipſo familiaritatem, quam ipſe tactus in intemperatis complexionibus certo quodam modo in calore conſequitur, in ſanitatis ſcilicet ſtatu, quia nimirum naturalis exiſtit calor ille,& ſub tali intenſione, aut remiſſione ſanitati congruens; certa quadam ratione tactus eundem calorem moderatum cenſet,licèt non tam verè atque perfectè, atque in homine temperato. Quare illud ſit firmum,quòd in omnibus naturalibus tam temperatis, quàm intemperatis complexionibus, moderatus calor habet locum, licèt diuerſo in quauis complexione modo, atque reſpectu.

Nota vltimò. Duobus modis poteſt dici tactum ſuper caloris mediocritatem, aut intentionem diiudicare, vel ſimpliciter, & ratione ſui proprij muneris, vel concurrente ſimul intellectione, & diſcurſu in iudicando: Primo modo, ſolet tactus per cutem,proprium ſcilicet ſuum tangibilium qualitatum inſtrumentum, ſui proprias efficere in corpore ſenſationes: qua ratione, tanti, vel tanti præcisè caloris, aut frigiditatis, verus & firmùs eſt iudex, & qui non mentitur, iuxta illud Philoſophorum axioma, *ſenſus circa proprium ſenſibile non errat*: Secundo modo,poteſt tactus, præſente ſcilicet in opere intellectu, non paruum ferre de ſenſibilibus qualitatibus iudicium, ſub naturalis, aut præternaturalis ratione, licèt & illud opus ſub variò intellectus auxilio diuerſimodè efficiat: duobus namque modis, iuuante intellectu,ſuper morboſos qualitatis affectus, tactus iudicare poteſt; vel mediante cute, vel mediante pulſatione, in quibus diuerſum requirit ab intellectu concurrente auxilium: etenim multò maius exigit tactus intellectionis ſubſidium, ad hoc quod poſſit eiuſmodi ferre ſuo modo iudicium, de morbificis paſſionibus per pulſationem, quàm per cutis ſenſationem, quum celeritas, frequentia, magnitudo, vel his oppoſitæ in pulſatione differentiæ intellectui magis, quàm tactui propriè ſint perceptibiles. Verùm vtroque modo huiuſmodi præbendi iudicis opus tactui adſcribunt, eo quòd magna ſit tactus ſimilis perceptionis pars, & in eodem opere ſeſe offerens agens, concurrénſque principium; quare ſolent febres æquales ad tactum in diuerſis ſubiectis vendicare, quodcunque ex his duobus modis iudicium ad tactum ſimul cum intellectu præbeatur: nunquam tamen ſolent febrium petere æqualitatem, aut inæqualitatem à tactu, ſuo ſimpliciter modo, & ratione, abſque intellectus concurſu iudicante: ſub qua ſolummodò conſideratione volunt plures, iique non infimæ notæ Medici, febres, in diuerſis complexionibus æquales, aut inæquales, mediante tactu ſolùm commenſurari, in quo ſanè longè à veritate aberrant,nec poterunt, aſſiduam in iudicando fallaciam ſubterfugere.

Denique pro coronide addo: ſolum temperatum tactum (qualis eſt ille, qui in temperato ſolùm homine reperitur) poſſe aptè, ſimpliciter, & perfectè circa quaſcunque qualitates vera ſenſatione iudicare: quo pacto ille tactus iudicat perfectiùs, qui propiùs ad temperatum accedit. Dicitur autem temperatus, non ſolùm qui in homine duntaxat temperato reperitur, ſed qui naturali, & ſanæ debetur cuiuſque hominis complexioni. Sano ergo,& naturali tactui, adiuuante ſimul intellectu, conſ credere oportet: nam non paruam ad curationis methodum fidem præſtat.

His iactis fundamentis, concludendum hoc modo eſt de quæſtione propoſita. Caloris intenſio in qua febris eſſentia conſiſtit, quemadmodum & cuiuſque generis morbus,tam vniuerſalis, id eſt, totius, quàm particularis, hoc eſt,cuiuſque ſpeciatim membri, non ad temperatum ſimpliciter corpus, aut membrum, ſed ad ſuum cuiuſque ægrotantis corporis, aut membri naturalem temperiem, ſanitatiſue

ſanitatiſue ſtatum eſt referendus,& ad eundem tam abſo-lutè,quàm quoad gradus commenſurandus.

Hæc ſententia poterit inprimis ex communi practi-cantium vſu, ſeruatáque optime inter eos aſſuetudine confirmari, qui aliud quicquam in medendi rectè ordi-ne præſcripto non intendunt, præterquam ægrotantis regreſſum ad ſuum naturalem priſtinum, & deperditum ſanitatis ſtatum, qualiſcunque æger in ſua ſanitate ex-titerit, reducere. Fauet deinde Galeni doctrina *lib.* 8. *meth. cap.* 9. vbi curatrices indicationes deſumendas præ-cipit à morbo, aëre, & naturali ægri temperamento, qualecunque illud temperamentum in ægrotante extite-rit,ſiue temperatum, ſiue intemperatum: *nam naturale*,in-quit,*temperamentum baſis eſt, à qua & ſanitas, & morbus ve-niunt conſideranda.*

Inſuper idem Galenus 9. *meth.* 14. morbi quantitatem auſpicari præcipit, ex collatione morbi cum naturali ha-bitu patientis; nam quantum æger à naturali habitu re-ceſſerit, tantum opus eſt eum refrigeres, & humectes. Deinde colligitur ex Gal. qui *lib.* 3. & 4. *de ſanit. tuend.* va-ria tradit documenta,quorum ope naturalis ſeruetur inte-grè cuiuſque habitus, qualemcunque ſit homo in ſua temperie ſortitus; in eo enim ſolummodò ſanitatem ægrotantis conſiſtere auſpicatur, & extra illum, quem-cunque ſtatum morboſum Galenus arbitratur.

Idem etiam non inconcinnè poteſt firmari ex Gal. *in lib. de morb. & ſympt.* quo loco, morbi eſſentiam, in cuiuſ-que generis extra naturalem habitum egreſſu conſtituit. Hoc conſpiciens Gal *in libris de facult. natural.* docet, cor-poris,aut cuiuſque membri actionem atque munus, ab integro & naturali corporis, aut membri ſtatu proficiſci, qualiſcunque ille in ſua natura exiſtit.

Ad hæc Hipp. & Gal. 3. *aph.* 2. hoc confirmant maniſe-ſtè,quum pro conſeruando naturali lapſu in intemperatis naturis, hyemem bilioſis naturis, pituitoſis verò æſtatem ſanabilem conſtituunt: ſic enim meliùs vtriuſque tempe-ramenti naturalis habitus ſeruatur, in quo ſolùm ex eo-rum mente ſanitas conſiſtit. Ex quo patet,à naturali habi-tu ſolummodò, morboſam cuiuſque generis dyſcraſiam, & intemperiem eſſe petendam. Quare morbus quiuis in receſſu extra naturalem habitum conſiſtit, & ab eodem naturali habitu morbi quantitas,& qualitas eſt coniectan-da. Ita Hipp. 2. *aph.* 34. & Galenus *in com.* proportionales morbos minores improportionalibus prædixerunt, quia maiorem hi arguunt à naturali habitu receſſum.

Enimuerò hoc non obſcurè probatur ab Auic. 1. 1. *doct.* 3. qui *in tribus capitibus*, varia tradens in humano cor-pore,& in quouis etiam ſpeciatim membro temperamen-ta,iuxta varias cuiuſque corporis,aut membri complexio-nes, ætates, domicilia, tempora, regiones, aëris tandem in-fluentias, & concurſus; particulares proponit cuiuſque complexionis,ætatis,regionis naturales ſtatus,ſub quibus integra, & perfecta ſanitas conſiſtit; docétque peculia-rem cuiuſque ſanitatem, ita in ſuo particulari ſtatu,qua-liſcunque ſit, naturalíque habitu conſiſtere, vt ſiquis ab illo in quemcumque alium licèt meliorem immutetur, neceſſariò ſit ægrotaturus,dicítque, *ſi corpus inde fiat quale eſt ſclaui, aut infirmabitur,aut morietur.* Inde colliges, mor-bum quemuis & in quantitate,& in qualitate,eſſe à natu-rali præſentis ægrotantis habitu metiendum.

Si verò deinde febris definitionem exactè rimeris, ab ipſo Auic. propoſitam, hoc ita eſſe inuenies: nam in-flammatur in eo inflammatione quæ nocet operationi-bus naturalibus,quoniam naturales operationes in natu-rali habitu iuxta perfectionem ſuam conſiſtunt: nec po-teſt quicquam naturales cuiuſque corporis, aut mem-bri actiones lædere, niſi priùs illud à ſuo naturali habitu in præternaturalem ſtatum immutet. Patracinantur huic expoſitioni Auic. interpretes, & præſertim Nicolus Flo-rentinus *ſerm.* 2. *tract.* 2. *ſum.* 1. *de generalib. conſiderat. circa feb. cap.* 12. *iuxta fin.* qui per operationum læſionem in definitione Auic. intelliguat læſionem independentem à cauſa externa, & ratione ſui in corpore permanentem, & à naturali habitu egreſſum. Igitur morbus cuiuſcun-que generis ſit,& in quouis temperamento reperiatur,ad

A naturalem temperiem, ſanitatiſue ſtatum eſt commenſu-randus. Ita enim 7. *meth. cap.* 3. dirimit hanc litem Gale-nus,dum ſic ait: *Semper enim pro eo quod exuperat, inducen-dum eò vſque contrarium eſt, quod particulam in ſymmetriam, & naturalem habitum vindicaueris.*

Sed relictis aliis auctoritatibus, ad rationes acceda-mus. Inde eſt petendus morbus, vnde ſanitas, & inte-gra ſalus expectatur. Sed ab habitu naturali eſt ſanitas expectanda, & in eo conſiſtit integer ſanitatis ſtatus. Ergo ab eodem naturali habitu eſt morbus in corpore coniectandus, & in qualitate, & quantitate commen-ſurandus. Conſequentia legitima eſt. Minor ſatis patet ex ſuprà allatis rationibus, & auctoritatibus: nam ſi ſa-nitas in actionum perfectione conſiſtit; perfectio au-tem operationum ab integra, & optimè conſtante na-

B tura proficiſcitur; colligitur apertè, ſanitatem in con-ſtanti, integro, & optimo naturæ habitu conſiſtere. Maior ex communi deducitur Medicorum principio, éſt-que illud inter eos receptiſſimum, videlicet contrario-rum eandem eſſe ſcientiam, eandem perſcrutationem, eandem in acquirenda diſputatione notitiam: nam mor-bus conſiſtit in naturalis temperamenti, propriique ha-bitus alteratione; ſanitas è contrario, in integro natura-lis habitus & temperamenti ſtatu, abſque vlla in quem-cunque exitum immutatione, & deflexu. Hoc ita eſſe conteſtantur ſigna ſanitatis, & morbi,licèt ſub vario bo-nitatis, vel malitiæ reſpectu,vt probat Gal. *lib.* 1. *ad Glauc.* 2. nam pulſus,& vrina ſignificant, ſi bona ſunt, ſupra na-turalem habitum; ita ſi mala, ſupra præternaturalem ſta-tum demonſtrant,& eiuſdem corporis,aut membri paſſio-

C nem oſtendunt.

Secundò. Sanitas, & ægritudo de eodem viciſſim cor-pore,aut membro, à quo ſeſe mutuò de more contrario-rum expellunt, dicuntur; ratione ſcilicet boni, aut mali corporis habitus,& diſpoſitionis; ſub quo bono, vel ma-lo habitu in eodem corpore, aut membro recipiuntur, & ab eodem expelluntur. Igitur & ſanitas, & ægritudo ab eodem expectantur, & in eſſentia ſua, quantitatéue, & qualitate commenſurantur.

Sed ſatisfaciendum eſt obiectis aduerſantibus, quæ lectorem remorari poſſunt. Dic ad primum. Galenus 3. *ſimpl. cit.* per mediam temperiem ſignificat optimam ſimpliciter, qualis eſt ſolùm illa, quæ in homine tem-perato reperitur. Neque ex hoc inferas, ad hanc ſolam eſſe commenſuranda reliqua, quæ à Medico in meden-

D di opere conſiderantur; neque enim commendauit me-dicamentorum temperamenta iudicare, ſi ſimilem ha-beant mediæ temperaturæ temperiem, quòd exiſtimarit in ſola media, & optima temperie humanam ſanitatem integrè conſiſtere: ſed quòd media temperies optima ſit inter reliquas, atque ideò quæcunque medicamenta ſimile habent mediæ temperiei temperamentum, illa optima, & temperata medicamenta cenſeri. Ad 2. Gal. auctoritatem. Dic,medicamentorum facultates ad tempe-ratum hominem eſſe commenſurandas: non tamen rectè inferri,ad eundem etiam temperatum hominem eſſe mor-boſam paſſionem metiendam. Et ad vltimam Galeni au-ctoritatem, ex *cap.* 12. *ſimpl.* Dic primò: per medium in præſenti doctrina intellexiſſe Galenum, naturalem habi-tum, ſanitatiſue ſtatum, quem ideò medium appellauit,

E quòd medium verè ſit inter ægritudinem, & medica-mentum. Solue ſecundò. Licèt per medium *cit. loc.* Ga-lenus intellexerit optimam, & mediam temperiem illam, id fecit, non quòd in optima ſolùm, & media tempe-rie hominis ſanitatem conſiſtere arbitretur, ſed quòd per allatum in media temperie exemplum, cætera ab optimi Medici æſtimatione perpendantur. Solue tertiò. Longè aliud eſt inquirere cuiuſuis medicamenti vires, in ordine ad curationis munus, vt ſcilicet cognoſca-tur quiſnam effectus, ex quauis medicamenti in corpus humanum applicatione ſperetur; aliud verò examina-re, quale, & quantum conueniat in quolibet curatio-nis actu medicamentum, ad integram peculiaris mor-bi expulſionem, præſentíſque affectionis medelam: cùm namque diuerſæ ſint in opere ipſo intentiones, diuerſi

diuersi ægritudinis & sanitatis status, diuersus scopus, diuersúmque medium; diuersa etiam ea à quibus eiusmodi considerationes gubernantur, & dependent; quare non rectè infertur, ex eo quod Galenus doceat, medicamentorum vires ad temperatum hominem in sanitatis statu referri, quòd inde iubeat in morboso statu, curationísue actu & progressu, & medicamentorum effectus ad eundem commensurari.

Ad secundum. Fatemur intemperiem, quæ simpliciter naturalis aliquando dicitur, eo quòd sub ipsa humani corporis sanitas integrè conseruatur, ad optimam, mediámque temperiem referri; non tamen inde infertur intemperiem morbosam & præternaturalem, ad eandem scilicet temperiem esse referendam, sed ad ipsius ægrotantis naturale temperamentum.

Ad tertium. Dic concesso antecedente neganda est consequentia, dicendúmque febrilem intensionem, & quemcunque etiam morbum, ad sanam quidem, & naturalem humani corporis temperiem esse coniectandam, verùm indeterminatè, hoc est, ad sanitatem, naturalémue ægri corporis habitudinem, quod medendum actualiter offertur, quodcunque illud in sua natura & sanitate, quoad suum naturale temperamentum existat.

Ad quartum. Non concludit argumentum; nam eodem modo potest fieri similis ratio, si ad temperatum huiusmodi fiat mensura, atque si ad intemperatum: nec enim aliter sequitur, si ad temperatum solum commensuretur morbus; eo quòd in solo temperato datur sanitas, in reliquis verò nequaquam. Ad confirmationem respondeo: sequi quidem omnes homines perpetuò ægrotare, præter illum ad quem fiat commensuratio, si determinatè fiat ad vnam temperiem, qualiscunque illa existat; si verò indeterminatè ad quamcunque fiat mensuræ iudicium, falsam esse omnino sequelam pronuntiabis.

Ad vltimum dic. Licèt verum sit, quòd solùm temperatus simpliciter tactus, & qui in homine tantummodò temperato reperitur, possit exactum, verum, & perfectum ferre circa quamcunque moderantiam iudicium; nihilominùs intemperatus, dummodò naturalis sanus, hoc est in sano corpore existat, intellectus ope, & concursu potens erit, sufficienter, & ad medendi rationem congruè, morbosam intemperiem in humano corpore notare, quam per se, & citra intellectus iuuamen iudicare non poterat, & hoc iudicium de cæteris sensibus est ferẽdum. Quapropter distinguenda tibi erit maior argumentationis propositio: neque enim vera est, si solùm de tactu simpliciter absque vllo intellectus subsidio intelligatur: tactus namque in se simpliciter spectatus, non est verus morbosæ, aut sanæ & naturalis qualitatis iudex, licèt suprà tangibilis cuiusque qualitatis simplicem intensionem, au remissionem propriè iudicare possit, iuxta illud citatum Philosophorum axioma: *sensus circa proprium sensibile non errat*: si autem propositio de tactu intelligatur, non secundum se solùm, sed ab intellectu concurrente ducto, & illustrato, veram fateberis esse maiorem. Similiter minorem propositionem explicabis: si dicas verum esse, quòd ad perfectam, & exactam omnino mensuram, tactus requiratur exactus, & optima inculpatáque temperie præditus: verùm mensura hæc, & ponderatio inartificiosa est, & ad curationis opus impertinens: cùm namque rarissimus sit, & ferè impossibilis exactus in optima temperie tactus, rarissimè etiam poterit exacta simpliciter mensuratio contingere: medicina autem non est de raris, sed de iis quæ sæpius contingunt: nam *frequentia pro perpetuis habentur*; vt monuit Gal. *lib. de fœtus formatione, cap. 6. & lib. 6. aph. 58.* Verùm si ad congruum, & exactum curationis finem, ordinatè fiat mensura, sufficit intemperatus tactus, dummodò sub sana & naturali intemperie existat, & ab intellectu, vt diximus, adiutus sit.

Ex iis deducere poteris corollaria plura, ad Medicos vsus vtilia valde, quorum primum est. Quando Medici contendunt febrem esse calorem intensiorem moderato, per hunc non intelligunt moderatum simpliciter, & qui in optima simpliciter temperie reperitur; sed calorem naturalem ægri intelligere debent, qui sub naturali & sana temperie continetur, quæcunque ea sit: qui ideò moderatus appellatur, quia cuiusque temperamenti verum, & ad suas perfectiones commodum moderamen constituit.

Secundum corollarium. Quemadmodum febris, & quicunque calidus morbus, ad naturalem ægrotantis calorem est commensurandus: ita frigidus, ad naturalem ægri frigiditatem, siccus ad naturalem siccitatem, &c. & quiuis in vniuersum morbus, siue in intemperie, siue in compositione, siue in vnitate, ad ægrotantis corporis, sanitatísue naturalem habitum referendus.

Tertium corollarium. Sicut tactus ad morbosam tangibilis qualitatis intentionem, & remissionem iudicandam, opus habet intellectu, sine quo non est potens, verum & exactum præbere circa morbosas passiones iudicium: ita reliqui sensus, non poterunt per se absque intellectus concursu & ope, supra suas sensibiles qualitates, verè in ratione naturæ, aut præternaturam iudicare, licèt easdem per se simpliciter, & absolutè valeant infallibiliter agnoscere, veluti suum proprium, & à natura sensile constitutum.

Quartum corollarium. Per temperatum tactum, sicut & per reliquas temperatas à corpore dependentes potentias, intelligendæ sunt non simpliciter temperatæ, sed sed temperatæ secundùm corporum naturas quibus insunt, & sub naturali eorum temperie; licèt in se corpora ipsa cum suis potentiis intemperata simpliciter existãt, hoc est, in ordine ad optimam & mediam temperiem conferendo, iuxta quam solùm corpora simpliciter temperata nuncupantur.

Quintum corollarium. Vnum & idem corpus, sub eodem numero temperamento; potest simul verè & artificiosè temperatum, & intemperatum nuncupari; sub diuerso tamen temperiei, & intemperiei respectu & consideratione: qua ratione intemperata corpora omnia, simpliciter intemperata nuncupantur, ad simpliciter temperatas naturas collatione facta: eadem tamen temperata appellantur, in ordine ad suam cuiusque naturam, & temperiem. Ex his colligitur, non esse redarguendos Medicos, qui solent intemperata naturaliter corpora, modò temperata, modò intemperata nuncupare, quum temperata ideò iudicent, quia sanat, intemperata autem, quoniam ab optima temperie recedunt. Concludo ergo, vt ex suprà tradita doctrina fit manifestum, morbosam intemperiem ad quamcunque temperiem, sub qua humana sanitas sit apta conseruari, optimè, artificiosè, & accommodè ad medicinæ praxin esse commensurandam.

HISTORIA IV. GALENI, De febri diaria.

In calidis naturis exercitij intermissio, febrem accendit.

*Quidem quosdam noui, qui si triduo ab exercitatione se abstinebant, protinus * febriebant. Alios in perpetua quiete degentes, tamen secundam valetudinem tueri, &c. Galenus*, lib. 5. de sanit. tuenda, cap. 11.

PARAPHRASIS.

Propofuerat Galenus capite, in quo est descripta historia hæc, præscribere victus rationem, quæ cuilibet intemperiei corrigendæ sit vtilis. Sed quoniam contrarij inter se multorum hominum corporis sunt status, nihil mirum si ab iisdem plures vtilitatem, detrimentúmque accipiant: quo pacto Medicus vnam omnibus vitæ speciem exhibere non potest. Ita alij abundè quotidie exercitantur, alij in quiete vitam transigunt, quidam in balneum descendunt, plures ab eo abstinent, & ita in cibi, potúsque vario ordine tutissimè viuunt. Quare Premigenes, de quo suprà facta est mentio, abstinens

abstinens à balneo, febricitabat. Alij ab exercitio iuuantur, alij summè læduntur.

Iuuantur frigidi, humidi, voraces, gulæ dediti, & qui ob caloris debilitatem, & ingluuiem, plurimam succorum copiam coaceruant: nam exercitatio attenuat, calefacit, resoluit, excrementitiam humiditatem absumit; quæ si retineatur, non gubernata à natura morbos concitat, & corpus ad putridas præsertim febres reddit paratum. Quocirca *dimittens exercitium incidit in hecticam*, dicebat Auic. 3.1.*doct.*2.*cap.*1. hoc est, in atrophiam, & extenuationem: nam calor infitus partium à copia crudorum humorum obrutus, non potest alimentum sibi commissum coquere, neque ipsum per angustos, & minimè patentes meatus, vias, & poros commodè pertransire, aut assimilari potest; & sic denegato alimento partes tabescunt, spiritus influentis, & viuifici sanguinis illustratione priuatæ. Hæc respicientes priscorum doctissimi, pro auertendis morbis exercitium summopere commendarunt: vt Hipp. 6.*epid.* *sect.*4.*text.*22. & in multis locis, quos ex professo *lib.*1.*in com. hist.*28. propofui. Demum ab intermissa exercitatione, grauissimos morbos, immò & dysenteriam concitari, probat Gal. 1.*feb.* 11. & 3. *de sympt. caus.*2. & *lib.*1.*de articul. com.*40.

Sed si hæc vera sunt, & exercitium tot ex se præstat vtilitates, cur alij in quiete degentes, sanissimè viuunt? Dic: quia calidi & sicci sunt, & sic ob motum & exercitium inflammantur, excandescunt, & in febrim promptissimè incurrunt. Hos enim impensè calidos in quiete esse continendos, miniméque exercendos, & resoluendos, illustri oraculo docuit Gal. *lib.*9.*meth.*15.§. *Si namque natura gracilis, temperatura autem calida & sicca, maximè euacuationibus offenditur, &c.* Exercitium autem vnam esse ex vacuationum numero, probat Gal. 2.*aph.* 17. & 4. *aph.* 2. hæc enim corpora propter caloris copiam, & meatuum laxitatem, sanguinis, & spirituum tenuitatem, promptissimè ob exercitium resoluuntur, & ad humiditatis absumptionem siccitas acuitur magis, & corpora hoc modo in febrem & sæpe in hecticam labuntur.

Calidæ ergo & siccæ naturæ quiete sunt conferuandæ: hæc enim difflari corpora non permittit naturalem calorem minimè dissipat; contrà motus immoderatior attenuat, & resoluit. Deinde quies hac de causa humectat. Quapropter Hipp. *lib.*6. *epid. sect.* 3. *text.*33. sic ait, *siti carentem, os claudere, tacere, ventum cum potu frigido introducere, &c.* & sic in febrientibus, & in aliis qui calidi natura sunt, frigidum potum consuluit, qui humectat, & squalidum corpus irrigat. Si enim quispiam premitur affectu aliquo siticuloso, & calidum est temperamentum sortitus, præsertim si adsit æstiuum tempus, hic domi se contineat, quiescat in cubiculo temperato, taceat; nam sermo excitat in oris partibus caliditatem magnam; claudat os, quo occluso humectantur fauces, cùm oris saliua conseruetur meliùs, quæ loquendo plurimùm dissipatur. Sic aër inspiratus sit frigidus, vel per se, vel arte paratus.

Porrò, si tantam cautionem exposcit Hipp. ad moderandam sitim in corpore calido & sicco, cur similis temperaturæ homines, ab exercitio non abstinebimus, maximè quod tum corporis, tum humorum perturbatione absumit, resoluit, calefacit, incendit, sanguinem acriorem reddit, spiritus inflammat, & tandem exiccat, febrémque accendit?

QVÆSTIO IV.

Vtrùm febrilis calor sit idem cum naturali, vt contra Galenum, Gentilis asseuerat.

COMMENTARIVM.

FEbricitabant.] Amplissimi sese ostentant dubitationum fluctus, vastissimus controuersiarum Oceanus, vada sese offerunt impenetrabilia; in quæ si semel ingrediatur quispiam, etsi ingenio Philosophico, lectionéque multiiuga sit præditus, vereor ne tantis irretitus

A labyrinthis, ab his salebris euadere nequeat. Multa quidem à Latino-barbaris abundè sunt congesta de quæstione hac, plurima satis supérque à Philosophis, & recentioribus Medicis prolata: sed illorum placita hodie veluti squalore obsita iacent; horum dogmata, ita sunt tenebricosis dissensionum ænigmatis obscurata, vt ex iis vel mediocrem doctrinam haurire vix possis. Ea omnia nitori suo pro tempore conabimur restituere, in Medicorum, & Philosophorum pomœria ingressi, variis doctrinæ flosculis ornata, & peramœna.

Neque putes leuiculam esse disceptationem hanc, vt rentur plures: cùm enim dupliciter sumatur febris, vno modo pro formali, altero pro materiali; si illo modo febrem contempleris; non ita vtilis est tractatio hæc: nam febris pro formali accepta, & secundùm suam propriam
B & formalem essentiam, non est calor, sed dispositio & intemperies, quæ ad illum excedentem gradum caloris consequitur; cuius cognitio non ad medicinæ, sed dialectices perscrutationem conducit, cùm logici sit nudam, & absolutam veritatem rimari: Medicus autem non absolutè veritatem perscrutatur solùm, sed in ordine ad curationis opus: quare diuersi sunt vtriusque fines, diuersa circa quodcunque quod in speculationem venit, considerratio, diuersus contemplationis modus.

Cùm ergo febris, secundùm suam propriam & formalem essentiam, sit dispositio qua corpus humanum ægrè afficitur, quæ ex diametro naturali dispositioni aduersatur; & cùm hæc sit constans & permanens qualitas, à qua subiectum ad suas debitas operationes aptè afficitur, quæ sanitas nuncupatur: patet manifestè, na-
C turalem, aut præternaturalem dispositionem, in qua sanitas, & febris consistunt, si secundùm suas proprias formas accipiantur, diuersas esse omnino, & contrarias qualitates in se includere.

Sed hæc consideratio parum, aut nihil prorsus ad medendi rationem conducit; quo pacto si hoc modo febrem accipiamus, idcircò de febrilis caloris identitate Medici parum sunt solliciti. Si tamen febris pro materiali, id est, pro materia in qua febrilis passio consistit, & per quam febris essentia solet definiri, accipiatur, tunc hæc quæstio est plurimæ vtilitatis, & multi vsus, cùm solùm Medicus illam è corpore remouere conetur: maximè quòd varietas in materia varietatem in opere exigit, licèt vna, aut diuersa sit affectionis forma, atque essentia. Hoc præsupposito ad reliqua accedamus.

D Acutissimus Gentilis *in extrauagantibus, quæst.*4. proponit quæstionem ventilandam, multísque machinis probare contendit, calorem febrilem specie distare à naturali, quæ omnia in medium proponam, allatis aliis quæ eius placitum confirmant. Et primò facit pro illo, Galenus in multis locis, *vt in lib.* 6. *epid. sect.* 4. *comm.* 17. §. *Quandoquidem caloris in corpore humano duplex genus est, vnum familiare & congenitum, alterum præternaturam, &c.* Deinde 2. *aph.* 47. puris generationem refert esse opus medium inter calorem naturalem, & præternaturalem: nam *pus neque à solo calore extra naturam, nec à solo secundùm naturam conficitur, sed ab vtroque, cùm mixtus sit inflammationis calor.* Insuper 4. *aph.* 37. eos calores apertè facit distinctos, dum sic ait: *Dari aliquando in corpore humorum multitudinem, tantam habentium frigiditatem, vt neque à calore
E natiuo, neque à febrili calefiant.*

Hæc sententia suadetur primò. Diuersæ operationes non possunt iuxta Philosophorum decreta, ab vna agente causa proficisci. Atqui operationes ab his duobus caloribus euenientes, diuersæ penitus existunt. Igitur diuersi erunt censendi calores, à quibus proueniunt. Maior patet, quia diuersæ actiones diuersa formæ requirunt temperamenta. Minor facilè probatur, si vtriusque caloris opera contempleris: nam naturalis, vtpote mitis, salutaris, & vitalis concoquit, ex Gal. *lib.* 1. *progn. comm. vlt.* conseruat, roborat, generat, ex Gal. *lib.* 11. *meth. cap.*8. immò nutrit, humiditatis substantificæ incrementum promouet, naturales actiones perficit, & intendit: præternaturalis verò putrefacit, destruit, debilitat, corrumpit, tabefacit, & actiones

deteriores

deteriores reddit. Ergo specie differunt. Quapropter cùm calor naturalis, & præter naturam contrarientur inter se,ex Gal. *lib. de inæquali intemper. cap.* 3. & contraria differant specie, ex Arist. *cap. de oppositis*, fit vt calores hi specie differant: quod firmat Galen. 3. *de præsag, ex pulsib. cap.* 2. §. *cordis calor, &c.* Ergo, si diuersi actus diuersas arguunt potentias, quia potentiæ per suos actus distinguuntur, ignes, & calores inter se erunt diuersi.

Secundò, Diuersi sunt inter se febriles calores, qui in humoribus, spiritibus, & membris recipiuntur, (immò cæleſtes quatuor, vt placuit Cardano *lib.* 2. *de subtilit.*) ex Gal. *lib. de dif. feb.* 1. quo loco diuersas febris differentias, & species constituit, penès varias materias, in quibus calor febrilis accenditur. Ergo sunt omninò distincti inter se calores, & calor qui datur in humoribus, erit specie distinctus ab illo, qui accenditur in spiritibus.

Tertiò. Sic se habet calor febrilis ad calorem naturalem, & morbus vniuersim calidus ad caliditatem antea secundùm naturam in corpore præexistentem, vt frigidus morbus ad frigiditatem naturalem, & morbus in compositione præternaturam ad naturalem corporis compositionem, & morbus denique in soluta continuitate ad congruam, & requisitam naturaliter corporis vnitatem, & sic de reliquis morbis. Sed nullus horum morborum est idem cum naturali antea præexistante. Igitur nec febrilis calor potest esse idem cum præhabito in corpore calore. Maior patet, quia nulla datur maior ratio in vno quàm in alio morbi genere, ad hoc quòd morbus seruet realem cum naturali habitudine, identitatem, aut distinctionem. Minor suadetur, quia vnitatis solutio eadem dici non potest, cum ipsa integra, & naturaliter debita vnitate; frigiditas præternaturalis, & morbosa (cuius proprium est naturalem calorem suffocare, & extinguere) non est eadem cum naturali, & congrua corporis frigiditate, quæ ipsum calorem naturalem aptè moderari, & contemperare valet. Ergo si nulla est maior in vno, quàm in alio morbo ratio, sequitur quòd nec febris est eiusdem speciei cum calore naturali.

Quartò. Calor febrilis, & naturalis, à diuersis pendent omnino in sua cuiusque generatione principiis, tam in causa, quàm in effectu. Ergo distincti erunt calores. Naturalis enim, intrinsecus, eiusdémque viuentis calor, in ipsis naturæ primordiis, primóque sui ortu & formatione, generatur & coalescit, ex sanguine & spiritu, aptè ad generati corporis vitam coëuntibus, & optimè secundùm quantitatem, & qualitatem dispositis: febris autem à putrida, corrupta, & extra naturæ requisitum moderamen affecta,& indispositia materia suum habet ortum.

Quintò. Calor solaris, à quo cuncta mixta producuntur, specie distat à calore elementali, siue igneo, siue extraneo, ex Arist. 2. *de generat. animal. cap.*3. probat Thomas à Veiga *lib.*1. *de dif. feb. cap.*1. *quæst.*3. Igitur febrilis, & naturalis calor maiori cum ratione specie distinguuntur. Patet. quia multo minùs distant calor solaris & elemētalis,quàm calor naturalis, & præternaturam,quum sæpenumerò illi ad mixtorum generationem concurrant, si fides est habenda Philósophis, qui cum suo Magistro Aristotele elementum ignis concedunt; de quo negotio satis multa protulimus *lib.*2. *in com. hist.*66.

Sextò. Si calor febrilis vnus esset cum innato, & non tantùm aduentitium, sed vniuersum calorem dicas febrem, omnis febris esset habitualis, nulláque ab intrinseco sanabilis, quia sanitas restitui debet mediantibus actionibus secundùm naturam, at eæ sunt vitiatæ, quia calor factus est præternaturam,& non est principiū à quo sanari possit laborans, aut ad pristinam sanitatem restitui.

Septimò. Calor naturalis, & præternaturam in eodem subiecto se inuicem corrumpunt; experimento enim compertum est, plurimas febres à solo calore naturali citra aliquod externum præsidium fuisse persanatas.

A Sed antequam hanc dirimamus litem, aliqua adnotare libet, quæ ad quæstionis explanationem summè conducunt, & plurimam doctrinam inuoluunt, ad argumentum de febribus valdè necessariam.Et primò quod ad me dicam speculationem attinet, duobus potissimùm modis dicuntur duo vel plura distingui, vel essentialiter, vel accidentaliter: essentialiter differunt,quæ secundùm suas proprias & essentiales formas,re,& essentia,verè & absolute sunt distinctæ,siue ipsæ sint substantiæ, siue accidentia, & hæc nulla ratione eadem esse possunt. Accidentaliter distinguuntur, quæ ob suorum accidentium varietatem ita sunt distincta, vt nuliam in suo esse mutationem, sed aliquam, immò variam à variis accidentibus subeant mutationem, iuxta illam à Philosophis latam sententiam: *accidens est, quod adest, & abest sine subiecti corruptione*, hoc

B est,sine subiecti essentiali alteratione.

Nota secundò. Quæstio quam frequenter Medici iactant, vtrùm calor febrilis, & naturalis distinguantur, multiplicem potest habere sensum. Primum, vtrùm diuersæ illæ (vt ita dicam) naturalitatis, & præternaturalitatis formæ, aptæ sint, & sufficientes, duos constituere, diuersósque reipsa calores. Secundum, vtrùm accidentales illæ caloris formæ, & qualitates,in calore ipso distinguantur, aut illum faciant reipsa, quà naturalis est, aut præternaturam,distinctum! Tertium, vtrùm illum faciant calorem & in se, & in suis operationibus distinctum, hoc est,illum reddant diuersimodè affectum. Quartum, vtrum calor febrilis,& naturalis sint vnicum naturæ instrumentum, aut duo diuersa in opere (naturalis, & præternaturalis ratione) instrumenta reddantur.

C Nota tertiò. Licèt verum sit,febris essentiam consistere in caloris extra naturam intensione, vt suprà firmaui, hoc est, in gradu, aut gradibus naturalis caloris requisitam mensuram,& mediocritatem excedentibus: attamen non ille solùm determinatè gradus, (vnus scilicet, aut plures) qui additus sit antea in corpore præexistentibus,& corpori de nouo superueniens,est febris. Deinde nec omnis habiti caloris in corpore gradus, sed vnusquisque,& quiuis indeterminatè ex his omnibus,in corpore tunc temporis habitis, gradus indifferenter consideratus, vt additus, est præternaturalis, & febris. Si namque solùm ille indeterminatè gradus, qui naturalibus in corpore præexistentibus de nouo additur, esset febris, sequeretur quòd si alius à corpore, & non ille determinatus auferretur, qui de nouo est additus, caloris gradus, ne-

D quaquam per illius gradus ablationem sanaretur æger, sed duplici morbi genere premeretur, excessu præternaturalis caloris per illum superadditum gradum adhuc in corpore remanentem; & defectu naturalis caloris per gradum illum caloris antea in corpore præexistentis extinctum; quod non ita, sed aliter contingit, vt assidua testatur experientia: nam quocunque caliditatis gradu, ex omnibus qui in corpore pro illo nunc reperiuntur, ablato & extincto, in suum pristinum statum ægrum corpus reducitur: quod manifestum sanè est indicium, quòd non in vno determinatè illo superaddito de nouo caliditatis gradu, sed in quolibet indeterminatè consistat.

Insuper non obscurè hoc potest suaderi: nam sanitas corporis consistit v. g. in duobus caloris gradibus in cor-

E pore existentibus.Si ergo addatur tertius, iam verè aderit morbus,quum iam plures adsint caloris gradus quàm duo, ad integram corporis sanitatem requisiti. Atqui per quemlibet caloris gradum à corpore ablatum, siue ille sit qui de nouo superuenit, siue quiuis alius ex his qui in corpore præextiterint, manet corpus à tertio caloris gradu excedente liberum, manétque cum duobus solummodò caloris gradibus, in quibus perfecta eiusdem sanitas consistit; ac proinde per cuiusuis gradus extinctionem, corpus in naturalem statum restituitur. Igitur febrilis morbus,non in vno determinato caloris excedente gradu, sed in quouis indifferenter consistit.

Hæc facit & illud: nam si omnes tam naturalis, quàm præternaturalis caloris gradus, qui in febriente calore reperiuntur, essent febris, in qua sententia videtur esse Auerrhoës

Auerrhoës 3.*collect. cap.* 3. definiens febrem, per calorem compositum ex calore naturali, & extraneo putredinali, sequeretur quòd priùs extingueretur vita, quàm quæuis posset febris integrè curari. Cùm namque integra cuiusque morbi curatio ab omnimoda morbi extinctione, eiúsque in corpore absentia dependeat, iuxta Gal. 3. *simpl. cap.* 12. non poterit perfectè & integrè febris curari, nisi omnes caloris gradus, in quibus febris consistit, extinguantur & euanescant. Si ergo tam naturales, quàm præternaturales gradus, qui in febriente corpore reperiuntur, essent febriles, essent quidem ad febrientis corporis sanitatem, & naturales, & præternaturales gradus è corpore omnino expellendi; quod opus superstite vita fieri non potest. Igitur non in omnibus habitis in febriente corpore caloris gradibus consistit febris, sed in gradu, aut gradibus de nouo in corpore additis, & superuenientibus.

Hoc modo intelligendi sunt auctores, cum doctissimo Thoma à Veiga *loc. cit.* asserentes, febrilem intensionem fieri per maiorem caloris fixionem in subiecto illius indiuisibilis qualitatis. Sic etiam intelligendus est subtilissimus Auerrhoës *lib.* 3. *collect. cap. cit.* vbi febrem constituit, calorem compositum ex calore naturali, & præternaturam: etenim cùm omnes, & quiuis indifferenter gradus possit dici naturalis, & præternaturalis, in quo quædam videtur cerni compositio, poterit cum Auerrhoë totus ille calor, omnes, & singulos continens gradus, quodammodo compositus appellari: quo pacto Auerrhoës à communi, & nostra non discedit opinione; opinentur alij vt velint, qui in varios sensus huius auctoris mentem distrahunt more suo.

Ex hac doctrina patet explicatio ad alium obscurum locum eiusdem auctoris, qui 7. *collect. cap.* 2. docet, *febrilem calorem à naturali ramificari*, hoc est, ad omnes, & solas partes febrem communicari, ad quas calor naturalis se extendit: indéque in omnibus, & singulis partibus, in quibus febris reperitur, coniungi simul & coire naturalem calorem, & febrilem, in quo certa quodammodo videtur dari vtriusque caloris compositio: licèt plurimi interpretum, Auerrhoëm *loc. cit.* de caloris intensione, non autem de extensione intelligant: afferunt enim quòd febrilis calor, in vnoquoque corpore, aut membro, pro naturalis caloris quantitate aut intensione, tantus vel tantus accendatur, & magis aut minùs in sua intensione efferuescat; affeúntque Gal. auctoritatem *lib.* 1. *aph.* 14. qui sic fatur. *Verùm tantam euenire senibus conuersionem, vt æqua sit ei quæ iunioribus accidit, vix fieri potest. Multum enim calidum promptè in immensum attollitur; paucum verò non facilè, sed maximam exigit causam quæ cogat ad hoc, &c.* Iacobus de Forliuio *suprà cit. aph.* sic ait. *Si enim febris nihil aliud est, quàm calor in igneum mutatus, constat hunc non tantùm mutari in senibus, quantum in iuuenibus, in quibus multitudo caloris facilè ad vltimitatem deuenit, &c.* Hugo Senensis *aph. cit.* quem ibi refert Hieremias Brachelius, hanc Auerrhois exponens sententiam, sic asserit, *quòd calor præternaturam ideò ex Auerrhois sententia, mensuratur calori naturali, quia membra naturaliter calidiora aliis partibus, ab æquali causa vtrorumque calefactiua, plus calefiunt.*

Verùm quocunque modo velis Auerrhoëm intelligere, illius mens & intentio *locis citatis* non est alia, quam ita febrilem calorem, & naturalem in febriente corpore vniri, coniungi, & ad compositionis modum coire, vt vnus & idem calor sub diuersis gradibus, possit naturalis, & febrilis censeri; immò vnus & idem gradus, naturalis, & præternaturalis, sub diuersa consideratione dici possit: hoc est, si vt additus vnus gradus consideretur, verè iudicetur febris; si autem idem, vt moderatus percipiatur, & intra debitos naturæ terminos atque fines, naturalis censeatur. Non est ergo exponendus Auerrhoës circa febris essentiam, quasi velit febrem constituere in vera caloris naturalis, & præternaturalis compositione seu in aggregato ex his duobus caloribus, quod idem est ferè; sed de gradu, seu gradibus caloris suprà explicatis.

Lib. IV.

A His iactis accedo ad negotium. Calor febrilis, & naturalis, vnus est penitus calor, vna & eadem essentia, vnica forma, singularísue qualitas, nec vllam recipit à naturali, & præternaturali; natiuo, & extraneo; temperato, & intemperato; intenso, & remisso, in sua essentia differentiam, & mutationem. Eiusmodi verò formæ, maximè temperies & intemperies, naturalitas & præternaturalitas, quæ ad nostræ quæstionis explanationem præcipuè conducunt, etsi caloris essentiam nequaquam immutent, diuersos verè, & re ipsa distinctos in vno calore gradus præsupponunt; quare calorem in accidentibus diuersum, hoc est, diuersimodè affectum (accidentaliter scilicet) diuersóque modo, & ratione operantem reddunt; & sic diuersa constituunt naturæ ad suas operationes in calore instrumenta.

B Si testes pro huius assertionis confirmatione legere cupis, extant inprimis bracteatæ venerandi Gal. sententiæ, ab omni Medicorum cœtu vnanimiter receptæ, *in lib.* 1. *aph.* 16. *&* 1. *acut.* 18. *&* 8. *meth. cap.* 1. *&* 2. *meth. cap.* 7. *& lib. de caus. morb. cap.* 2. & aliis in locis *suprà cit.* in quibus definit febrem, per calorem naturalem in igneum mutatum; calor autem naturalis non vertitur in igneum, nisi mediante intensione, seu (quod idem est) per gradum de nouo corpori superuenientem, & additum præexistenti. Quare Auicennæ definitio de caloris augmento, & intensione est explicanda; nam Galenus *loc. cit.* aliquando calorem naturalem auctum, vocat accensum, intensum, immodicum. Si ergo febris solùm per intensionem à calore naturali differt, & non arguit diuersam caloris formam, essentiámque distinctam; ita nec calor febrilis, & naturalis vllam patientur in caloris essentia distinctionem.

C Secundò. Ea conueniunt specie, quibus vna est differentia essentialis. Sed hoc modo se habent calor naturalis, & præternaturam. Ergo. Maior patet ex Arist. *lib.* 2. *de generat. cap.* 2. §. *Calidum est quod congregat homogenea, & disgregat heterogenea*; Sed hæc proprietas conuenit vtrique calori, vt constat in ligno quando aduritur; & in calore nostri corporis, quando humores generantur; & in calore seminis, diuersas portiones pro diuersis partibus ad generationem separante. Ergo conueniunt specie, siquidem hi duo calores solùm differunt secundùm magis & minùs.

D Tertiò. Si calores differrent specie, sequeretur quòd necessariò consideranda essent duo frigora, specie etiam differentia, quæ illis duobus caloribus ex æquo essent contraria. Sed hoc dicendum non est, quia frigus opponitur calori naturali, & extraneo. Ergo nec illud.

Quartò. Febris oritur, ex mente Gal. 1. *feb.* 3. ob prohibitam ventilationem calore naturali intensiori reddito; similiter ex ira, & exercitio sequitur febris, quoniam, vt *suprà* diximus, caliditas naturalis præexistens intenditur. Sed per intensionem non resultat noua species caloris à præcedente differens. Ergo.

Quintò. Calor naturalis, & febrilis in eodem subiecto cùm vnum intensius efficiant, & omnes effectus pariter inducant, sunt eiusdem speciei: nam calefaciunt, comburunt, attenuant, liquant, resoluunt, aperiunt, frigus corrumpunt. Ergo.

E Sextò. Mixtum redditur calidius ex approximatione ad solem, & ignem. Ergo suus innatus calor fit vnus intensior cum cælesti, & igneo, ac proinde omnes sunt eiusdem speciei; quæ enim diuersa sunt, vniri nequaquam possunt, nec se in opere iuuare, oppositum cùm diuersa intendant, & vnumquodque sibi simile producere conetur, vnde alterum omnino impedit, & quod præualet in mixtione operatur.

Septimò. Specifica calorum vnitas per effectuum identitatem arguitur, quia naturalis deficcat, 1. *aph.* 16. quod opus præstare igneum, nulli est non manifestum. Deinde sol per se calefacit animalia, plantas producit etiam calidissimas, in quibus igneus calor viget ab ipso sole productus. Neque hanc sententiam parum cōfirmat, experimentum ignis geniti à solari luce in cauo speculo, dum ad eius centrum stupam comburit, & flammam

concitat; manifestum indicium calorem solarem ab alio non differre. Ergo calor naturalis,& febrilis eiusdem sunt speciei, & in eodem subiecto, ritu aliorum accidentium quæ solo numero differunt, vnum intensius efficiunt, & sese mutuò in opere vniunt,& iuuant.

Nunc, vt hæc firmiora euadant, soluendæ sunt obiectiones. Dic ad auctoritates,solùm velle Galenum, calorem naturalem, & febrilem diuersos esse in actione, non autem in essentia sua, hoc est, diuersa esse agentia, non autem diuersas formas: neque ex illa validiori prima auctoritate infertur rectè, duos esse distinctos in sua essentia calores, distinctásque formas, sed solùm esse diuersa in actione instrumenta. Solue secundò. Galenus per alienum calorem & præternaturalem, extraneum seu ascititium calorem intelligit, non verò febrilem:per congenitum autem, cum intelligit calorem, qui in ipso formationis principio in viuente congeneratur: neque hoc tollit, quo minùs acquisitus calor cum naturali, & congenito in corpore coniungatur, vt vna prorsus caloris forma ex extraneo, & naturali calore constituatur, licèt in actione diuersi quodammodò videantur calores. Galeni verò *lib. 2. aph.* 47. auctoritas non aliud concludit, præterquam quòd naturalis, & febrilis calor sint diuersa instrumentalia agentia, quod libenter fatemur. Tertia verò auctoritas,ex 4.*aph.* 37. de frigido sudore, solùm probat calorem præternaturalem, esse maioris actiuitatis, quàm naturalem, quod non negamus: cùm enim febrilis calor per caloris additionem in corpore generetur, additus autem calor in opere fortior reddatur, satis patet febrilem calorem maioris esse efficaciæ, quàm naturalem.

Ad primum argumentum dic, maiorem non esse veram: fieri namque potest, diuersas immò & oppositas actiones ab vnico agente, vnicáque forma sub diuersis dispositionibus proficisci; hoc namque nos docet quotidianum experimentum: vnus namque aër,aut aqua sub variis dispositionibus verè corpora nostra immutat:immò vnica aëris, aut aquæ caliditas, seu frigiditas, iuxta varias intensionis, aut remissionis dispositiones, humiditatis, aut siccitatis consortium, aliásque quotquot potest subire varietates, diuersas imprimit in corpore nostro affectiones.

Deinde. Vnus & idem calor iuxta maiorem aut minorem distantiam,maiorem vel minorem lucem,iuxta rectitudinem aut obliquitatem, aliásque multas differentias, potentiam visiuam variè afficit. Vnus calor modicè calefaciendo, concoquit, & humectat; immodica autem calefactione comburit, extinguit, & exiccat. Vnica lux iuxta varias receptas affectiones, substantiam vnam reddit ignitam, aliam nimis calidam, aliam nimis tepidam; aliam solummodò lucidam, & sic de reliquis. Vel dic. Esto, quòd distinctæ operationes non possint ab vnica prodire causa,hoc de prima, & immediata causa, non de remota est intelligendum, cuiusmodi est calor in ordine ad prædictas actiones: mediatè enim & remotè ab vna solummodò causa diuersi possunt prodire effectus: sic se habet concoctio, & putredo; conseruatio, & interitus ad calorem. Quare minor propositio est inualida.

Ad secundum, dic. Actus primarij sunt,qui distinctionem, aut vnitatem arguunt in potentiis, non autem secundarij: primus autem, & immediatus caloris vniuersi actus vnica est calefactio; reliqui verò qui ad calefactionem consequuntur, generatio scilicet & corruptio, concoctio,& putredo,secundarij & remoti existunt,qui licèt diuersi, tamen distinctionem caloris à quo secundariò emanant,nequaquam inducunt.

Ad tertium. Concessa maiori, neganda est minor, & ad confirmationem respondendum, verum quidem esse solutionem, & vnitatem in vno corpore, particularíue membro varias esse dispositiones, diuersásque accidentia; nihilominùs non esse verum, naturalem habitudinem sanam, quæ in vnitate consistit, aliam esse à sua forma & essentia, ab habitudine quæ datur in corpore, aut morboso membro, ratione aduenientis solutionis: idem

A namque est cum vnitate,& solutione corporis, aut membri habitus,secundùm suam propriam,& formalem essentiam: est tamen diuersus accidentaliter, id est, bonus vel malus, sanus vel æger, naturalis vel præternaturalis, & idem de frigiditate,cæterísque cuiusque generis affectionibus morbosis est ferendum iudicium.

Ad quartum dic. Verum esse, illa quæ à diuersis efficientibus principiis dependent, diuersa esse: non tamen ita differre,quæ à diuersis in generatione sua materialibus principiis proficiscuntur: nam materia non est apta mo- liri in rebus quibuscunque distinctionem, aut vnitatem, quum se habeat ex parte passi, sitque nudum,& receptiuum principium: calor verò naturalis & præternaturalis, à diuersis dependent in sua generatione materialibus, non verò efficientibus principiis: sanguis enim,& spiri-
B tus sub optimo, & quantitatis,& qualitatis moderamine, probique & inculpati humores, & benigna materia sunt caloris naturalis subiectum receptiuum:putridi namque, excedentes, & vitiosi humores, propria febrilis caloris materia, non sunt generantes causæ, efficientiáque principia naturalis, & præternaturalis caloris, sed solùm materialia suo quouis modo subiecta, in quibus febrilis, & naturalis calor recipiuntur, & sic in pluribus distinctis materialibus subiectis vnum potest accidens,vnáque specifica natura,& forma recipi. Quapropter distinguendum est antecedens: nam verum est si propositionis sensus sit,quòd naturalis, & febrilis calor à diuersis materialibus principiis dependent, & sic consequentia falsa: si verò de principiis efficientibus intelligatur, illud est negandum.

C Ad quintum. Negandum antecedens: neque enim solaris calor, & igneus diuersas includunt caloris species, & naturas: nam vnica est vtriusque caloris natura,vnica species, forma, & essentia vna. Ad confirmationem dic, diuersas specie naturas, siue materiam, siue formam, siue compositum ex vtroque, non necessariò arguere diuersas efficientes in specie causas, diuersósque producentes effectus: & licet hoc aliquando accidat, non tamen ex naturæ necessitate contingit, quod quotidiano experimento ratum est; quoniam mures, & cuiuscunque generis vermes, & alia quàm plurima eadem in specie,à diuersis omnino specie,& genere formis procreantur. Deinde experimur vnam, & eandem frigiditatem in specie, ab aëre, aqua, & quamplurimis mixtis corporibus nostris induci; vnum & eundem specie ex inferioribus ca-
D lorem à variis causis congenerari, & produci; ab igne namque propriè calor tanquam à sua propria forma generatur, vt omnibus Philosophis est in confesso: deinde à motu, & fricatione, collisionéque duorum corporum inter se, calor producitur. Quare calor solaris, & igneus licèt in materia, forma, & compositione à diuersis causis oriantur,non ideò sunt diuersi specie, atque natura. Philosophus autem 2.*de generat.animal.cap.*3. natura diuersos appellauit calorem igneum, & cæleste, seu animalibus naturalem, quia diuersos habent generationis modos, à diuersis natura causis, & formis productos,quum diuersos nonnunquam, iuxta varia quibus iunguntur, fines attingant.

Ad sextum. Non ex eo quòd calor febrilis,& naturalis eiusdem sint speciei, rectè infertur, omnem febrem esse
E habitualem, nullámque ab intrinseco sanabilem: non enim in omni febre vniuersæ, & singulæ partes ponuntur in calefacto esse, nec perinde totus calor factus est igneus: Deinde non omnis est ab intrinseco insanabilis, quum adhuc remaneat calor naturalis, & non totus sit factus præter naturam, & aliquæ remaneant partes frigidæ, quæ in calidas agere, & corpus ad pristinam naturam deducere possint.

Ad septimum. Dic in febribus quæ hecticæ non sunt, licèt totum corpus denominetur calidum, tamen calor non occupat inhæsiuè omnes,& singulas corporis partes; quarè in quibusdam eius partibus permanet solus naturalis calor: qui cùm temperatus sit, & ita frigidus, collatione ad calorem præternaturam & febrilem, qui intemperatus est,diutina actione hunc tàquam sibi contrarium

& aduerfum, vincit, & corrumpit, adiuuante præfertim forma, & natura febrientis,quæ calorem naturalem conferuare nititur, & extraneum expellere, à quo ipfa deftruitur. Neque obiicias, tunc non adeffe vires, nam habes contra te Galenum 3. *de præfag. ex pulf. cap.2.* qui pulfus excitari magnos afferat, quando cor nimis incalefcit: licèt enim cor tunc fit intemperatum, non eft tamen factum intemperamentum, fed fiens, cum quo virium robur poteft confiftere; vires enim ab intemperamento facto debilitantur folùm vehementer.

Hæc funt potiora argumēta, quibus aduerfarij nituntur confirmare opinionem fuam, quæ vt vidifti nihil concludunt. Si tamen alios auctores de hoc argumento legere concupifcis, confule ex Medicis Conciliator. *dif.59.* Cardanum *lib.2. contrad. tract.5. cont.18.* Doctiffimum Caftrenfem Lufitanum *lib. 3. de meteor. microcofm. cap.7.* Ioan.Brauum,& Chriftoph.à Vega *lib.1.de dif.feb.in com.cap.1.* Mercatum *lib.1.de feb.in init.* Carrerium *in Auic.* & alios. Ex Philofophis Marcel. *lib.2. de anim. text.* 143. Bartholom.Anglic.*lib.3.de propriet.rerum,1.* Niphum *lib.1. meteor.com.35.quæft.2.* Ægidium, *ad text.41. lib.2. de anim.* Albert.Magnum, *lib.20. de animalib. tract.2. cap.4.* Bonauentur. *in 2. distinct. 17. quæft. 2.* Marfil. *lib.2. de generat. quæft. 4.* Saxoniam *quæft. 5.* Achillinum *lib. 3. de element. dub.10.* & alios,qui fusè quæftionem hanc funt fpeculati: fed maior & melior horum auctorum pars noftram fententiam approbat, & confirmat: nam naturale, & innaturale addita calori,non dicunt entia realia varia, fed folas relationes, vel intenfionem gradualem caloris important; quare cùm iidem calores in fubiecto vnum faciant intenfius,& varietas,quam alij fingunt, nec iudicetur tactu, nec intellectu, confonum eft rationi, ac Philofophiæ, & Medico vfui eft valdè conforme, vt calor febrilis, & naturalis fint eiufdem fpeciei. Quare cùm hoc ita fit, non curabimus quid nouatores quidam perperam, & longè ab Arift.Hip.& fummorum Medicorum mente interpretentur, quorum argumenta fi refricare velim, in infinitum procedet oratio: quæ omnia ex dictis facilè folui poffunt.

HISTOR. V. GALENI, De febri diaria.

Diariæ febris, ex motu, & exercitio fubortæ, balnei ope curatio.

N*Ec obliuioni præterea mandauerat Menander,ea quæ peracta erant,quando iuuenis ille qui ex motu,& labore * febricitauerat, balneis adhibitis, reclamantibus tamen Medicis aliis, confeftim integritati reftitutus eft, &c. Galenus* lib. de cauf.procatarctic.cap.1. poft init.

PARAPHRASIS.

G*Alenus fuprà in hiftoria fecunda,* vt conuinceret Medicos Diatritarios,attulit in medium hiftoriam Menandri, qui cùm ex æftu capitis dolore laboraret, in febrim incidit diariam, & neglecta diatrito, rofaceóque capiti impofito conualuit. Hic autem æger præbuit fidem Galeno, quòd priùs de ingenio eius, rectáque curandi methodo factus fuiffet confcius, habita curatione in iuuene, ex motu & labore, feu exercitio febri correpto, quem cibo,& balneo ad fanitatem perdúxerat: nam *malum febriculofum eft inimicum fami*, vt dicebat Hip. *lib. 6. epid.fect.3.text.22.* quia *fames corpora exiccat*, ex ipfo *lib. 7. aph.59.* diæta enim, & omnimoda cibi abftinentia, ficuti corporibus humidis conferunt valde, fic extenuatis, ac laboriofis impensè nocent; nam calorem natiuum agriorem reddunt,& inflammant hepar: alimento enim denegato vifcera vrantur,& exiccatur corpus:febris ergo curationem totam repones cum Gal.in humectante victu, & balnei vfu, de cuius laudibus pro ficcis humectandis corporibus,ibi ab eo multa dicta funt fatis.

Lib. IV.

Illud dubitationem facit maximam, cur ex labore,motu, & exercitio febris concitetur, fi motus non eft caufa caloris: nam cùm fit formaliter calidus, vt ignis; neque eminenter,vt fol;neque potentia,vt piper,calefacere non poteft. Adde iufcula,& quælibet alia liquida calidiffima, tantò magis refrigerari, quantò plus mouentur. Deinde.Aquæ ftagnantes,& immotæ plus folent calefieri,quàm velociter decurrentes.

Dic, quinque effe caufas caloris, vt teftis eft locupletiffimus Galenus,tum *lib.1.de dif.feb.cap.3.*tum *lib.de cauf. morb.cap.2.* à quo defumpfit Auic. *2.1.doct.1. cap.1.* fúntque motus, putredo, prohibitum effluuium, vicinia rei calidæ, eiufdem rei calidæ permixtio. De motu hoc loco agendum eft. De putredine, *in hoc libro, infra* agemus, & *in lib.1.in com.hift.84.* difceptauimus. De prohibito effluuio, & reliquis caufis caloris, plura diximus *lib.2. in com. hift.78.*& *infra* latiùs peragemus.

De motu autem, neganda foret propofitio illa Ariftotelica, nifi certiffimis, manifeftiffimis,frequentiffimífque exemplis fui certitudinem, euidentiámque exhiberet, vt eft illud de ferra inflammata inter fecanda ligna; de igne à ferro, & filice excuffo; vel quauis mole ferrea ad lapidem, vel quodlibet aliud duriffimum corpus collifa; quibus experimentis allatis ab ipfo *lib. 5. probl.13. & 14. & lib. 2. de cælo, cap.1. text.42. & lib.1. meteor. cap. 3.* motum non folùm natura comburere, verùm etiam ignire ligna, lapides, & ferrum apertiffimè confirmat; quæ omnia exemplo fagittæ patent manifeftè, quæ per aërem delata in motu fic ignitur, vt plumbeus mucro liquefiat.

Caufam ob quam motus calorem generet, rimatur folertiffimè Scaliger *exercit. 16. aduerfus Cardanum*, & in ea veftiganda ita Philofophi funt difcordes, vt illorum folutio nihil aliud fapiat quàm rixas. Inter plures hi funt potiffimi.Quidam ex attritione illa inter dura ignem concitari putant, quoniam partes igneæ intus delitefcentes foràs extrahuntur: ita fentit Thomas Garbius *in fum.med. lib. 2. tract. 2. quæft. 6.* Corruit folutio: nam hæ partes non ita corporibus folidis; & compactis extrahuntur: aut enim per eas intelligunt eum ignem qui in partibus mixti internis permixtus eft cum elementis cæteris, aut folùm caliditatem: fi primum, fequitur mixtionem ignis cum aliis elementis in intimis partibus folidi corporis moti, ac collifi diffolui, igne ab ipfis fecedente; & hoc ftare non poteft, quia ignis non actu, fed potentia in mixtis manet. Si tamen caliditatem fic extrahi dicant, id eft impoffibile, quum qualitas de fubiecto in fubiectum migrare non poffit. Deinde ex motu non poffet calor generari, nifi adeffet confrictio vehemens: nam ex Arift. fagitta per aërem impulfa citra attritionem incalefcit.

Alij fic philofophantur.Motus cùm omnium motuum fit præcipuus,potiffimam gignit qualitatem primam,quæ calor eft. Explicatio hæc Philofophorum placitis maximè repugnat: fic enim fimili ratione diceremus, motum generare dulcedinem, quoniam hæc eft prima qualitas guftabilium.

Quidam ratiocinantur hoc modo: nam ex tali corporum confrictione aër intermedius rarefit,ad quam rarefactionem,calorem fequi opinantur.Ratio inualida: raritas enim cùm fit qualitas fecunda,& de genere agentium minimè fit,primam qualitatem generare nequit.

Motus ergo calefacit,quia fic extenuat,& rarefacit aërem, vt fub propria forma conferuari non poffit, quare corrupto aëre generari ignem eft neceffe: licèt enim raritas, & tenuitas non fint qualitates actiuæ, quæ calorem producere poffint, vt ignis ignem; attamen ex difpofitione materiæ fine caufa vniuoca,& particulari, generantur animalia ex putredine, quoniam difpofita materia, caufa vniuerfalis fubit vicem caufæ particularis, dicitúrque generatio ex accidenti. Confule Vallefium *lib. 4. contro,3.*

Hoc modo motus, etfi non fit calidus calorem generat: maximè cùm quæftio fit intelligenda de motu, qui fit inter corpora folida, & dura; ex quo patet refponfio

ad secundum argumentum. Deinde liquida motu refrigerantur, quoniam partes calidæ euolant, & rarefiunt, & remanentes ad frigiditatem externam recipiendam redduntur promptissimæ. Aquæ autem immotæ motis citiùs incalescunt, quoniam radij solares in eis ampliùs reflectuntur.

Insuper animata corpora vno è duobus modis ex motu calefieri comperio: tum quoniam sanguis, & spiritus motu ebullientes ab intimis partibus ad extimas expelluntur, & per totum corpus ob sui tenuitatem permeantes, cæteras partes concalfaciunt; tum quia solida articulorum ossa confricantur.

Neque solùm corporis, sed animi motus febrem excitant manifestè: nam ira feruet sanguis, spiritus inflammantur, acceduntur humores irrequieto motu agitati, vt *lib.2.in com. hist.* 13. latè ex veterum, & iuniorum mente firmauimus.

Iræ proximum est gaudium, ex quo febrem oriri certum est: licèt enim in eo non ita sanguis, & spiritus velociter ac in ira moueantur, nec introrsum, ac extrorsum ebulliant, ac incalescant, hoc solùm arguit quòd gaudium raro febrem concitare possit, vt docuit Auic. 1.4. *tract.* 1. *cap.*21. nam si immodicum sit vel mortem inducit: Ex nimio quippe gaudio, præsertim pusillanimes vitam cum morte commutarunt, haud aliter quàm timentes, vt 2. *de caus. sympt. cap.*5. docuit Gal. quod variis antiquorum testimoniis probat Plinius *lib.*7. *cap.*32. *&* 33.

Post gaudium sequuntur mœror, tristitia, timor, quæ animi pathemata, febrem concitare conscripsimus, *lib.*2. *in com. hist.*110. Sed cùm in illis non ita sanguis, & spiritus ebulliant, vt in iratis; & hi animi affectus potiùs quietem, quàm motum inducant: ita ab illis non ita frequenter, ac ex ira concitatur febris: nam ira præsertim cùm biliosas naturas corripit, acutas febres facit: cum hoc concedendum, has animi passiones diu perseuerantes symptomata admiranda parere, & sæpe mortem, vt referunt Valerius Maximus *lib.*9. *tract.*11. *de morte non vulgari*, Aulus Gellius *lib.*3. *noct. Atticar. cap.*15. Plin. *lib.*7. *cap.* 57. & Valleriola *lib.* 5. *de morb. & sympt. cap.* 5. *in med.* appositis historiis, ex priscorum mente satis confirmat.

QVÆSTIO V.

Vtrùm febris sit intemperantia simplex calida, an composita ex calore, & siccitate; vt contra Galenum voluit Altimarus.

COMMENTARIVM.

Febricitauerat.] Hippocraticæ doctrinæ studiosi, nullam de febrium curatione notitiam haberi posse asseuerant, nisi ipsiusmet essentia intimiùs agnoscatur; immò Galenus inter Medicos veteres summè celebris, hoc etiam confirmat in locis multis: quo pacto operæpretium me facturum opinor, ne in argumento de febribus quippiam maneat indecisum, si nos hîc, quæ ex multis (quod dicitur) magistris didicimus, in medium attulerimus, vt labores nostri proficiant omnibus; eò ferè ampliùs, quoniam pro vtraque parte, in hac quæstione Medici ad rauim vsque decertant.

Quòd verò ad propriam essentiam febris, excedens, & immoderata siccitas cum excedente calore iungatur, potest suaderi inprimis ex communi medentium vsu, ritu, & consuetudine, qui vulgarem, & assiduam in febrium curatione normam, per humectantia, & refrigerantia medicamenta præscribunt, quæ solùm sicco, & calido affectui aduersari, omnibus compertum esse reor. Deinde Galen. 1. *aph.*16. *&* 1. *acut.*18. febrem, & acutos morbos, quos febris continua consequitur, in ignea constituit natura; & Hip. *in lib. epid.* febrem ignem vocat, & definit per conuersionem caloris in igneam naturam, quæ calida & sicca est. Hoc firmat *lib.*1. *meth. cap.*6. *&* 8. *& meth. cap.*9. *& lib.*9. *cap.*14. *& lib.*1. *de temp. cap.*3. *& lib.*2. *acut. com.*22. quo loco coctionem fieri à calore vaporoso & humido asseuerat, non verò squallente & sicco qui in febribus reperitur.

Secundò. Nulla in inferioribus corporibus datur substantia, quæ vnica tantùm qualitate in sui constitutione formetur, vnicáque in sui essentia contineatur: nam neque elementa, quæ omnium substantiarum simplicissima sunt, vnicam solùm, sed duplicem sibi vendicant qualitatem: cuicunque enim elemento, vnica ex Philosophorum decreto debetur qualitatum combinatio, sine qua elementi forma nequit consistere, & naturaliter permanere. Igitur nec mixta corpora possunt vnica tantùm qualitate conseruari. Consequentia legitima est: nam quò corpora simpliciora sunt, eò paucioribus in suo esse consistunt. Si ergo simplicia elementa non possunt vna solùm qualitate iuxta suam propriam naturam permanere, optimè inde infertur, quòd nec mixta, quæ maiori ad sui integram naturam egent compositione, persistere queant. Atqui febrientis corporis mixta est, & composita ex elementis substantia. Ergo vna solùm qualitate consistere nequit. Neque hanc rationem conuellas, quòd in exemplo hoc non detur paritas; quoniam febris, non corpus, sed passio corporis existit: nam idem potest fieri argumentum, de passionibus tam simplicium elementorum, quàm mixtorum corporum, in quibus perfecta, & absoluta mixtio conspicitur. Ergo qualitas febri adiuncta, nulla alia est quàm siccitas, quæ cum excedente calore ad febrem requiritur.

Tertiò. Propria, & naturalis virtus caloris, propriúmque eiusdem munus est resolutio, & exiccatio, ideò namque naturaliter asseritur mors viuenti contingere, quoniam humidum primigenium, quo necessariò viuit, absumitur. Ergo nulla ratione potest in subiecto aliquo reperiri calor, quin siccitas ad eius propriam actionem necessariò sequatur. At qui primùm calor in quouis subiecto recipitur, non potest non operari: est namque naturalis virtus & potentia, quæ ita de necessitate naturæ agit, vt actionem suam retinere, & aliqua ex parte retardare nequeat. Ergo necessariò siccitas ad calorem immodicum, qualis in febriente reperitur, consequetur.

Quartò. Calor non potest operari, nisi in subiecto & materia, in qua siccitas humiditati præualet, & quæ iuxta superantem siccitatem, sicca apta sit denominari. Ergo nec potest existere, aut permanere, nisi in sicco similiter subiecto, exiccatáque materia. Patet: neque enim calor reperiri potest in subiecto aliquo, in quod non possit iuxta suas vires operari; ideò namque ex omnium Medicorum sententia, qui in substantifica, & radicali humiditate calor existit, durat, & ad vitæ permanentiam conseruatur, quia in illam perpetuò humiditatem operatur, quam continuò depascitur, & ex qua nutritur, iuxta illud Medicorum, & Philosophorum axioma, *humidum est pabulum caloris*; quo pacto vita definitur, quòd sit caloris in humido permansio. Ergo si calor non potest operari, nisi in subiectum in quo dominatur siccitas; sic permanere nequit nisi in subiecto, quod siccum possit denominari. Antecedens assiduo firmatur experimento: nam ignis in lignis siccis ardet, viridibus suffocatur, & obruitur: siccitas caloris actionem dirigit, & acuit, iuxta Philosophorum placitum, *siccitas est lima caloris*; humiditas coërcet, hebetat, & infrænat: ità aquæ potores sunt viuaciores, quoniam ab aquæ humiditate morosa, caloris actio retardatur, & impeditur.

Quintò. Causæ quæ assiduè, & magis frequenter febrem in corpore generare solent, aptæ sunt siccitatem simul cum calore inducere; immò non possunt calorem corpori inferre, quin simul siccitatem in excalfacta materia congenerent. Ergo vtraque qualitate simul reddetur affectum, corpus febrili calore correptum: Antecedens ex Galen. doctrina suadetur *lib.*1. *de dif. feb.* 2. 3. *&* 4. vbi tam interiores, quàm externas recensens causas, concludit, ideò febrem producere, quia ipsum inflammant, & aliquam ex contentis in eo substantiis excalfactam incendunt: nulla autem potest accendi, quin ab

eademmet

eademmet accedente causa exiccetur. Ergo causæ inducentes siccitatem in febrienti corpore,cum febrili calore ipsam necessariò producunt,& congenerant. Neque istes dari posse febres cum excedente humiditate, in quarum numero humorales, & putridæ reponendæ, quæ ab exuperante humore scaturiunt: ita Arist. 1. *probl.*13. febres in austrina tempestate subortas,à caliditatis,& humiditatis excessu generari affirmat; nam licèt hæ à quantitate humidæ materiæ ortum ducant,tamen hæc qualitate siccior est reddita,& indies magis ac magis siccior euadit, quoniam calor exiccat. Ergo,&c.

Vltimò. Cuiuscunque febris communis, apta, & conueniens curatio solùm humiditate inchoatur, & perficitur, minimè verò siccitate,quæ nullum habet in febrium curatione locum. Ita Hippocrates admirandus *lib.* 1. *aph.* 16. victum humidum febrientibus præscribit; tanquam siccitati, quæ necessariò in omni febre reperitur, contrarium.Ergo si ab humiditate corrumpitur febris,& in omnibus, & singulis febricitantibus humiditatis beneficio extinguitur & resoluitur; consequens est vtà siccitate perpetuò conseruetur. Ergo, &c.

Tu verò, vtramlibet opinionem amplectaris, semper febris curatio humidis est celebranda; sed probabilius, & vsui magis conueniens est, arbitrari posse febrem in humano corpore generari, diúque permanere, absque vllo siccitatis excessu. Immò cum humiditate qualitatiuè, & intensè excedente consistere, suadetur primò. Etsi caloris proprium sit (vt argumenta proposita suadent) non solùm calefacere, sed etiam exiccare, potest tamen nonnunquam ex ipsa caloris actione, non siccitas, sed humiditas in corpore permanere, siue illud caloris beneficio, siue per accidens in corpore contingat; parum enim Medicos reddit sollicitos, permanens in cuiusque actionis fine affectus, quicunque ille sit, siue directè & per se, siue per accidens & indirectè ab agente sit productus, dummodò post absolutam actionem firmus, & durans in corpore perfistat. Manere autem humiditatem, ostendit illud firmissimum argumentum, quòd calor possit humores crassos, & lentos in corpore exuperantes liquare, & attenuare; ad cuius liquefactionis opus sequi humectationem, licèt per accidens, nullus Medicorum it inficias. Hoc modo calor in æstate, liquando tenues humiditates, somnum mouet: sic balneum attenuatis caloris ope, quoscunque inuenit, humoribus, corpus reddit humidius. Hac de causa solaris calor post gelu, niuem, grandinem, crassamque nebulam, humentem reddit terram. Sic calor maximus licèt comburat, & exiccet, moderatus tamen concoquit, & humectat. Sic oleum à frigore concretum, & aliquãtulum exiccatum, ad ignem liquescit,humidiúsque in opere euadit, quod similiter in quouis gummi genere palam fit.

Secundò. Si febris esset intemperies calida sicca, semper in ea reperiretur siccitas. Sed contrarium accidit in febri, quæ excitatur in natura pituitosa,& frigida. Ergo. Nam tantùm abest, vt febris excedentem siccitatem importet, vt potiùs ad gradum siccitatis mediocrem corpus deducat: quare tunc humiditas non erit febris aptum medicamen,sed per siccitatem caloris beneficio acquisitã, integra & absoluta curatio perficietur. Explicat Thomas à Veiga *lib.* 1.*de dif.feb.cap.*1.satis doctè & ingenuè.

Tertiò.Humorales febres,ob quantitatiuum humiditatis excessum,solent in corpore generari. Ergo non repugnat dari febrem cum humiditate in qualitate excedente: nam quò corpus, & membrum est in quantitate humidius, eò humidiorem in se aceruat materiam,& humidiores parit in qualitate effectus, vt constat de febribus humidis,quas perpetuò sudor comitatur, quæ typhodes appellantur, *lib.aduersus Lycum,cap.*2.

Quartò.Durities in pulsu verum est,& perpetuum excedentis in corpore siccitatis testimonium,ex Gal. *lib.* 1. *de dif.feb.cap.*9.*&* 5.*simpl.cap.*8.Sed in omni febre non reperitur in arteria durities,vt firmat Gal.1.*feb.cit.*Ergo non semper siccitas febrim comitatur;ac proinde febris solùm in caloris intensione,& immoderantia consistit.

A Quintò. Si febris etiam in siccitate consisteret, difficilem,aut saltem impossibilem haberet curationem, nam siccitas valde resistit, & corrigitur per humiditatem, quæ iners est & in agendo pigra;si autem consummata sit, immedicabilis est,ex Gal *lib.*7 *meth.cap.*6 Sed quamplurimæ febres facillimè curantur.Ergo,

Sextò.Si febris consisteret in siccitate,ineptè Gal. *lib.*1. *aph.*14. *ad fin.* pronuntiaret, in senibus difficulter febrim accendi: nam etiamsi ratione exigui caloris rariùs in febrem incidant,ob siccitatem tamen illa corriperentur faciliùs, quàm pueri; quod quàm falsum sit, nemo non videt.

Vltimò.Naturalis,& prædominans in quouis subiecto caliditas, non perpetuò cum prædominante iungitur sic-
B citate. Ergo nec excedens caliditas & præternaturam, secum habet admixtam excellentem siccitatem. Consequentia est vera: nam ratio propter quam aliqui primam opinionem sequuntur, non est alia, quàm quòd calor non operatur nisi exiccando, hoc est, non potest non sua calefactione exiccare corpus in quo residet; & operatur. Ergo illatio optima est. Patet ampliùs exemplis multis: nam in plurimis tam mixtis, quàm simplicibus, elementalibúsque corporibus, caliditas cum prædominante humiditate potest consistere, vt aere, sanguine, sanguinea temperatura, ætate adolescentiæ, temperata regione, vere. Ergo non repugnat, in quouis subiecto caliditatem vincentem cum prædominante humiditate existere; ac per consequens non perpetuò in febri caliditas cum siccitate coniun-
C gitur.

Hanc sententiam amplexus est Galenus, in locis multis,in quibus febrem, intemperantiam simplicem vocat, vt *lib.de dif.morbor. cap.*5. *& lib.de caus.morbor. cap.*2.*&* 1, *de dif.feb.cap.*3.*&* 8.*meth.cap.*1. *&* 6. *aph.*5. *ad fin.* sequitur Auic. 1.*part. canticor. num.*159. firmant luculenter eximij medicinæ Professores, Vallesius 5.*cont.* 18. Christoph. à Vega,1.*de dif. feb. in com.cap.*3. Cardan. *lib.*2. *cont.tract.*5. *cont.* 25. dummodò tamen intelligas, ferè semper siccitatem comitari febrem; intemperies enim simplex nunquam diu durat, quin illicò sibi adsciscat sociam qualitatem, ex Gal. 6.*de sanit.cap.*2. Auic. 1.1. *doct.* 3. *cap.*1. *ad fin.* §. *Caliditas namque maior, &c.* Quare omnis febris per se, & ratione suæ caliditatis,quam essentialiter importat, perpetuò reddit corpus calidius & siccius,
D quàm antè; & ob eam causam Galen. 8. *meth. vlt.* febrem semper indurare affirmat.

Contrariæ verò factionis argumentis ita satisfaciendum est. Dic ad primum. Humectantia à Medicis commendantur, quoniam siccitas suspecta est: nam in febribus semel introducta, difficulter expelli potest, vt in hecticis, melancholicis,immò scirrhosis dispositionibus demonstrat experimentum: Galenus verò & alij auctores, non ideò febrem appellant calidam & siccam passionem, quasi caliditatem & siccitatem morbosam,ad febris essentiam requisitam arbitrentur, sed quòd has qualitates in febri vincere, & prædominari putent. Hip. verò febrem vocat ignem, quoniam corpus calidum & siccum reddit, ignis instar:quare febrilem calorem,igneum hac de causa veteres nuncuparunt.

E Ad secundum. Licèt quodcunque tam simplex, quàm mixtum corpus,non vnica,sed duplici qualitate continea-tur,non inde sequitur,vtramque in febre qualitatem præternaturalem,& excedentem esse necessariam: satis namque est quòd febris bina qualitate contineatur, quemadmodum & quodcunque naturale corpus, seu passio, quæ excellentia sua potens est denominare subiectum in quo recipitur: febris in caliditate præternaturali consistit, non quia affectus sit compositus,sed cùm morbosus sit,in eius immoderantia & excessu reponitur.

Ad tertium. Etsi calor necessariò exiccet corpus,& febris siccitatem corpori inducat; non iccircò siccitas à febri inseparabilis: quamuis enim concedamus febrem sua actione maiorem excitare in corpore siccitatem, quàm antea; non tamen morbosam, & quæ apta sit actiones corporis lædere,& vires labefactare.

Ad quart⸗m. Esto, concedamus calorem non posse operari, r̃c existere, nisi in corpore in quo detur prædominans & validior sibi contraria humiditate siccitas (quo⸗modò non controuerto) non tamen inde sequitur, ill⸗n siccitatem fore morbosam, & quæ operationes per⸗urbare queat.

Ad quintum. Fatemur causas febrem generantes, siccitatem etiam in febriente corpore comproducere, simul ⸗ci⸗ caliditate, & vtramque simul in febrili corpore re⸗riri: verùm non sicut caliditatem morbosam produ⸗cunt, ita etiam siccitatem intensam, quæ operationibus nocere possit. Ad instantiam dic, quòd licèt possit reperiri in corpore, materia in quantitate, & qualitate humidior, quàm par sit, quæ ob huiusmodi excessum præter naturalis facta, apta sit febrem recipere, & conseruare: cum hac tamen nunquam potest siccitas excedens, & morbosa in corpore compati; ad vnius namque contrarij excessum, & furorem in quouis subiecto, alterum deficere, & refringi est necessarium: nam contraria mutuò à subiecto se expellunt, quia videlicet nequaquam aliter increscere possunt.

Ad vltimum. Icircò humiditas tantopere commendatur in febribus ab Hip. quia præcauet à siccitatis lapsu, quæ si semel introducitur, difficilè eradicatur. Dic secundò. Hip. humidi, & non frigidi fecit commemorationem: quoniam licèt hoc ratione febris semper conueniat, ex Gal. *lib. 8. meth. cap. 1.* tamen frigida obstructiones patiunt, humores incrassant, & natiuum calorem à præternaturali depopulatum minuunt. Dic tertiò. Humiditas constrictos ex febrili calore meatus emollit, aperit, per quos patentiores promptiùs penetrat alimentum, & perfectiùs humectatur, fœliciúsque corpus nutriri solet. Ex quibus fit manifestum, quo interuallo à Galeni mente, immò veritate ipsa, recedat Donatus Antonius ab Altomari, qui *in prima parte de febribus, cap. 10. ad initium*, febris essentiam in caliditate, & siccitate esse reponendam, dictis argumentis conuictus, pertinaciter contendit.

HISTOR. VI. GALENI, De febri diaria.

Casus febrientis ex copiosa cœna.

*Nuper enim è plebe quidam, qui in splendida cœna prolixiùs sibi epulis, potúque indulsisset, venit domum errabundus, & manu deductus. Cùm autem ea quibus grauabatur, in ventriculo eius fluitarent, omnia ea euomuit; & per noctem quidem * febricitauit. Dormiuit autem in magnam partem sequentis diei. Posteà surgens, ac paululum inambulans, lauit, risitque eum qui sibi diatriton manendam suaserat: illo namque auctore etiam postero die inediam tolerare debuisset. Vt autem (res ipsa monebat, & ipse sua sponte faciebat) lotus, & modicè cibatus, post somno deditus, eóque inoffensè fruens, manè surrexisset, ad consuetáque rediisset, etiam in ipsa diatrito, in qua eum tolerare inediam oportuisset, si diatritariis Medicis paruisset, &c. Galenus* lib. 8. meth. cap. 6.

PARAPHRASIS.

De febre diaria ex satietate & crapula agit hoc loco Galenus; ex quibus causis, inflammatis spiritibus, concalfacto corpore febrem concitari testatur Auic. 1. 4. *tract. 1. cap. 34.* cuius curationem ibi docet doctissimè, & explicat Mercatus inter omnes *lib. 4. de feb. num. 68.* Curatur vomitu redundantis materiæ, excretione per aluum, somno, inedia moderata, roborantibus stomachum, & probam coctionem procurantibus. Noster verò æger somni, vomitus, & balnei ope euasit, inediam trium dierum non expectans: nam in calidis naturis hæc viuendi forma periculosa est, & plurimis morbis reddit corpus obnoxium, vt *infra, in com. histor. 10.* proferemus.

Quia verò de cœna mentio nobis est facta, placet de eius vocabulo, vsu, ordine, & varietate tantisper disceptare; quare priùs commonendi sumus, quod interpretes medicinæ memoriæ mandarunt, super Galenum in locis variis: & primò sic. Si cœna in statu naturali debet esse maior prandio, cur copiosa cœna excitauit febrim? Primam quæsiti partem grauissimi testes confirmant, quibus non assentiri nefas est; nam post cœnam sequitur quies, somnus, & tempus longius, quæ omnia ad exactam ciborum concoctionem summè conducunt: exemplo sunt athlethæ; hi enim cùm corporis robur solùm seruare studerent, solo pane manè vescebantur, vesperi verò in cœna, carne suilla, & crassioribus cibis vtebantur, vt docuit Gal. *lib. 1. acut. 18. ante fin.*

Deinde Gal. *lib. 6. de sanit. tuend. cap. 7.* de sene, & aliis verba faciens, ipsos in prandio solo pane, aut obsonio vsos, vesperi verò pleniùs comedentes, longæuam vitam protraxisse, affirmat; & Hip. *lib. 1. acut. 25.* manè potionem, vesperi verò sorbitionem præbere præcipit. Nec dissuadet ratio: nam alimentum debet esse proportionatum calori coquenti, ex Hip. & Galeni doctrina *lib. 1. aph. 15.* Sed vesperi, & noctu fortior est caliditas naturalis, vtpote magis vnita, & retracta in visceribus, ob noctis frigiditatem, tenebras, & somnum. Ergo tunc copiosiora alimenta exhibenda. Ob hanc causam *lib. 1. de caus. symp. 8. & 3. de caus. puls. cap. 9.* somni tempore non solùm in intimis partibus, sed in corporis habitu fieri perfectiores coctiones asseuerat, vt colligitur ex Hip. *lib. 6. epid. sect. 5. text. 10.* Accedit quòd vesperi, & noctu maior est resolutio, ob ampliorem calorem coquentem. Si verò cœna febrim excitauit, in causa fuit, quia copiosè alimenta sunt ingesta simul cum potu multo.

Sed quæres primò, cur apud Galen. *5. de sanit. tuend. cap. 4. in fine*, Telephus Grammaticus diutissimè vixit, qui in prandio vescebatur piscibus saxatilibus, & carne; quæ viuendi ratio à recta norma valde recedit, vesperi verò solùm vtebatur pane cum vino? Dic, quia erat assuetus tenuissimè viuere in cœna, & consuetudo semper est seruanda, quæcunque ea fuerit: nam leuis mutatio in senibus, noxas inemendabiles facit, vt *ibi* docet Galenus. Dic secundò. Senes parciùs cibum debent accipere noctu, quoniam ob solis absentiam, eorum calor languidus minùs concoquere potest: nam ex Galeno *lib. 1. aph. 15.* senes hyeme aut torpent, aut pereunt; ita nocte, quæ hyemi respondet, sunt inualidi.

Quæres secundò. Si matutino tempore ob solis aduentum, & quia tempore longiori in visceribus vnitus, factáque maiori regeneratione sanguinis, & spiritus, calor noster factus est vigorosior, cur eo tempore copiosior cibus non est propinandus? Dic, assumptum verum esse, sed quò dies magis procedit, magis ac magis dissoluitur ac distrahitur natura: contrà accidit in nocte, nam quò nox magis procedit, eò ampliùs in visceribus augetur calor, & perfectiores fiunt concoctiones.

Quæres tertiò. Si homines interdiu laborant, & noctu quiescunt, cur ad reficiendum corpus copiosiùs non debent prandere, quàm cœnare, si verum est illud oraculum Hip. *lib. 2. aph. 16. vbi fames, laborandum non esse*? Huic obiectioni facilè responderet Conciliator *dif. 121.* qui postquam varias retulit sententias antiquorum de hac re, & propositiones proposuit, firmat laboribus affiduis dissolutos, vt fossores, messores, & alios qui victum labore quærunt, lautiùs debere prandere, quàm cœnare, vt possint laboribus sufficere: nam alimentum non solùm ad reparandam substantiam deperditam exhibetur, sed vt humectet, irroret, prohibeátque resolutionem, quæ ex labore, & vehementi motu concitari solet. Sed non rectè distinguit controuersiam hanc, quoniam hi, ob motum distracto calore sunt debiles, & copiosam alimoniam concoquere nequeunt: parciùs ergo sunt interdiu cibandi, & copiosiùs noctu, vt sic ob dictas causas fœliciùs alimentum concoquant, vt notauit Fuchsius *lib. 2. paradox. 21.* Hip. autem intelligendus est, de corporibus quæ famescunt cum inanitione totius, in quibus post exercitationem, cibum subsequi est necesse: si verò cibus non sit accipiendus, vt in ieiunantibus,

non

non conuenit exercitium, quoniam corpus vehementer exiccat.

Quæres quartò, Si vigilia digerit,ficut fomnus concoquit,ex Gal. 12.*meth.cap.* 3.cur tempore vigiliæ,ficut tempore fomni copiofiùs non edendum, quia vigilia edax, ex Hippocr.*lib.6.epid.fect.4.text.20.*& per eam alimentum aptiùs diftribuitur? Dic, vigiliam diftributionem iuuare, euocando fanguinem, & calorem ad partes extimas: verùm hæc diftributio folùm poft coctionem commodè perficitur, cui potiffimùm debemus effe attenti: & quia hæc præcipuè fit, & magis faufta, ratione fomni, & diftributio in die propter vigiliam, idcircò liberaliùs cœnandum, parciùs prandendum. Vtrùm verò in ægrotantibus fit copiofior confulenda cœna, quàm prandium, difceptant Conciliator *loc. citat.* Langius *lib.* 1. *epift.* 55. Valefius *lib.6. cont. cap.*7. & eleganter Santorellus *lib.*14. *antepraxis,cap.*9.

His iactis, ampliùs perfcrutandum, quoties in die veteres comederint: neque enim Medicis hoc dubium inutile effe reor, qui eos imitati variam fanis poterunt præfcribere viuendi normam. Perfuafum eft apud omnes, veteres olim Græcos, & Romanos, folitos in die femel tantùm comedere, fed hanc opinionem vanam effe deprehendit Athenæus *lib.*1. *cap.*4. qui antiquis varia fuiffe in die comedendi tempora adftruit: nam erant qui pauciora habebant, erant qui plura; qui enim vitam agebant contemplationi addictam,vt ftudiofi,parciùs comedebant, ne multa cibi copia ventriculus obrueretur: qui verò laboriofam ducebant, copiofiori cibo vtebantur, vt negotiatores,agricolæ, milites, & fic plures morem habebant edendi ientaculo, prandio, merenda, & cœna, vt apud Athenæum notauit Philemo. Ita Strabo *lib.*15,docet,non vnam omnibus cœnandi, & prandendi horam fuiffe, fed vt cuique erat libitum,cùm tamen victu frugaliffimo vterentur,ac fimpliciffimo.

Hoc ex Hipp. patet manifeftè: nam *lib.2. acut.text.*12. & per alias multas fententias præfcribit, quibus femel, quibus bis, aut etiam fæpius fumendus cibus, ex differentia ætatûm, exercitationum, conftitutionum corporis, naturæ locorum in quibus viuitur, temporum quoque, & varietatis anni, quia certus omnibus modus nequit præfcribi; nam grauia pati folent qui prandent non foliti; vel foliti, fi non prandeant, vt probat Arift. *lib.*3. *probl.*32.

Prandiffe autem veteres,& Græcos, & Romanos, conftat ex eo quod narrat Apoll.*in vit.hift.*ex Ariftot.*in phyfic. quæft.*qui femel edunt,acerbioribus effe moribus,quàm qui bis: & Plin. *lib.* 27. *cap.* 5. ex Hippocr. affirmat non prandentium exta celeriùs fenefcere: & Celfus *lib.* 1. *cap.*3. affuetis bis comedere,fi femel folùm cibis impleantur, aluum adftringi. Auctorem fanè vterque habet Hip. *lib.*2. *de dieta: femel in die comedere, attenuat, & exiccat.* Quanquam veteres prandium temperatius fumebant, Cicero, de priuato prandio *lib.5.ad Att.epift.1.prandimus in Arcano.*Mox:*anteceſſerat Statius,vt prădium nobis videret, &c.lib.*2.*in Ver.quid.ego iſtius prădia,& cœnas commemorem?* & 2.*Phil.apparatus prandiorum*, De publicis item prandiis, *pro L.Murana.* Probant Horatius *lib.*2. *ferm.fat.*3. Senec. *epift.*123. Sed quid opus eft longiùs progredi, vt demonftremus bis vefci folitos fuiffe prifcos,quum effent tamen, qui vel femel,vel ter,& quater ederent?

Sic Hebræi bis die, potu, cibóque reficiebantur, *Tob.*6. *Daniel.*4. quem morem fumendi cibum obferuaffe Medos, Perfas, Affyrios, probant Valerius Maximus *lib.*2. *cap.*1. Macrob. *lib.*3. *Saturnal. cap.*17. Cur autem tantopere increpauerit Plato, referente Cicerone *lib.*5. *Tufculan.* bis in die comedere (dum fic ait: *Quò cùm veniffem, vita illa beata quæ ferebatur, plena Italicarum, Syracufiarúmque menfarum, nullo modo mihi placuit, bis in die faturum fieri*,) explicant eleganter Cælius Rhodiginus *lib.*7.*lect.antiq. cap.*9. & ingeniofiffimus Mercurialis *lib.*5. *variar.cap.*21.

Accedamus ad reliqua, & aliqua antiquitatis loca, obfcura fatis explicemus. Cœnæ vocabulum non ipfam modò folidam cœnam fignificat,id eft, fundum cœnæ, & fundamentum, vt Agell.nominat *lib.*17.*cap.*8. hoc eft,totum apparatum; fed etiam miffus, & fercula ipfa folidæ cœnæ, vt miffus pifcium, cœna pifcium, miffus auium, cœna dicebatur,ex Varrone *lib.3.de re ruftica,c.*5. Deinde cœna tripartitò diuiditur, in antecœnam, cœnam, & bellaria: ita Martialis 11.*epigram.*32.

Has prima feret, alteráve cœna,
Has cœna tibi tertia reponet.

Prima cœna guftus erat, in qua apponebantur lactucæ, oliuæ,echini,oftreæ,& alia minutiora.Secunda cœna quæ caput cœnæ,feu flos dicitur,in qua carnes, pifces. Tertia cœna,in qua bellaria, cafeus, placentæ, mozæ, dulciaria, & id genus cupediæ.

Locum vbi cœnatur, vocabant veteres cœnationem, feu cœnaculum, ex Plin. *lib.* 12. *cap.* 1. Valla diftinguit *lib.* 4. *eleg. cap.* 22. ita vt cœnaculum fit locus ad cœnandum in loco fuperiori, cœnatio in inferiori, Sed cœnaculum dicitur magis vniuersè, locus ad quem fcalis afcenditur, id eft, locus fublimius à terra: ita Martialis *lib.*1. *epigram.*162.

Et fcalis habito tribus, fed altis.

Quinetiam Plautus *Amphitr.act.*3.*fcen.*1.cœnaculum partem vocat cœli fupremam.

Cœnarum multiplex eft varietas: Alia dicitur aduentitia, feu aduentoria, fiue exceptitia. Ita nominatur, quia aduentanti amico, aut Principi erat parata, quæ & viatica dicta Plauto, quia peregrè venientes conuiuio excipiebantur ab amicis.Ita Suetonius *in Vitel.cap.*13. *famofiffima fuper cæteras fuit cœna aduentitia ei data à fratre,in qua* 2000. *lectiffimorum pifcium,* 7000. *auium appofita traduntur.*

Eft & ambulatoria cœna, fiue ambulans. Hinc Martialis *lib.7.epigram.*47.fic ait.

Non offenditur ambulante cœna.

In qua nihil ferè poteft comedi,propter miniftrorum velocitatem, inferentium portiones in lancibus, & mox auferentium.

Cœna adiicialis facerdotum erat propria, quæ & pontificalis dicta: Cicero *lib.* 7. *familiar.* auguralem vocat. Varro *lib.* 3. *de re ruftic.cap.*6. & Plin. *lib.*29. *cap.*20. & 41. ita appellari putant, quòd extra ordinem multa, & vltra iufta fercula adiicerentur.

Adipalis, cuius erat multus in facrificiis vfus, fiue quia erat valde pinguis, vncta, & delicata, qualem defcribit *lib.3. Saturnal.cap.*13. Macrob. & Horatius *lib.*2. *Ode* 14. quafi cœnam ditiffimorum, & potentiffimorum eam celebrat, cuius fuerunt immenfi, & non credendi luxus, à præexcellentibus ganeonibus inuenti, de quibus Martialis 12.*epigram.*48.& *lib.*5.*epigr.*22. Confule Plinium *lib.*9. *cap.*17.& *lib.*10.48.Senecam *lib.de confolat.ad Heluiam Albinam*, Budæum *lib.de affe*,2.

Vitellianæ, à duobus Vitelliis, patruo, & nepote ambobus Aulis inuentæ. De patruo, ita Suetonius *cap.*2.*fui Vitellij. Aulus famofus cœnarum magnificentia.* De nepote, qui Auguftus fuit, idem, *cap.*13.de cuius extrema lautitia Plinius fcribit,*lib.*35.*cap.*12.earum pretia collegit maximi iudicij,& doctrinæ vir Budæus *lib.*2.*de affe.*

Centenariæ cœnæ,id eft, frugales, in quibus non plus quàm centum affes impendebantur, qui nummi erant ex ære breues, de quibus Petrus Crinitus *lib.* 14. *de honeft. difcipl.cap.*6.

Cereales cœnæ, quæ lautæ atque opiparæ, & multis ferculis onuftæ, fimiles adiicialibus, fed illæ Cerealibus feriis agitatæ, quum veteres illi populariter genio liberiùs indulgerent, & facra facerent, ante meffem epulantes Cereri, quæ vt nutrix, educatrixque mortalium, alma eft Virgilio, cæterifque Poëtis. Terentius dubiam cœnam vocat, *fcen.*1.*act.*2.eft variis epulis inftructa.Horat.*ferm.*2. *fat.* 2.

——— Vides, vt pallidus omnis
Cœna defurgat dubia? ———

Lege eruditiffimum Matthæum Raderum *in huius loci expofitione, ferè per totum.*

Cœna exequialis, quòd in exequiis daretur mortuorum; eadem etiam copiofa, quòd exciperetur eorum multitudo,

multitudo, qui cadauer fequebantur. Funebris dicitur à Perfio *fat.6.*

——— Sed cœnam funeris hæres
Negliget iratus. ———

Iuuenalis vocat feralem, *fat.8.*

Ponitur exigua feralis cœna patella.

A morte, quam feram veteres appellarunt. Confule *Syntagma* 17. *de diis gentium*, *Giraldi Ferrarienf.* Feftus Pomp. *lib.6.* filicernium vocat funebre conuiuium. Cur autem? vel quòd iftud filentes vmbræ cernerent, vel quòd qui inferebant, cernerent tantùm, non degu-ftarent.

Cœna popularis, quòd populo daretur; vocatur etiam publica, ex Plaut. *trin.act.*2.*fcen.*4.

Cœna recta vocabatur ea, quæ Augufti inftituto dabatur à diuitibus, quæ magnæ erat liberalitatis, & impenfæ, ex Sueton.*cap.*19. §.*Conuiuabatur affiduè, ac fæpius rectè, ac dapfilè*: vbi vides per vocem dapfilè, explicari vocem rectè; rectè enim viuere, eft viuere delicatè & lautè, & rectus apparatus fumptuofus. Seneca *epift.*123. de cœnis luxuriofis. *Hanc petunt omnes ifti, qui, vt ita dicam, rectè viuunt.*

Saliares cœnæ, fiue dapes, in prouerbium abierunt, pro lautis, & magnificis conuiuiis. Vocantur & pontificales, fed in Saliaribus maior erat apparatus, maior & gula, ex Varrone *lib.6. de ling. Latin.* Turnebo *lib.*11. *aduerf.cap.*7.

Cœna terreftris, in qua olera, & alia quæ è terra na-fcuntur, offeruntur, ex Plaut.*capt.act.*2.*fcen.*2.

Cœna ferina, qua humanæ inferuntur carnes, ex Martiali *lib.*3.*epigr.*45.

Cœnæ Deorum, hoc eft, modeftæ & frugales, fed iucundæ & fuaues, apud Horat.*fat.6.lib.*1.*ferm.*

O noctes, cœnæque Deûm!

Quas anteponit nocturnis, & opiparis: epulæ enim in honorem Deorum olim Romæ in templis appofitæ erant tenues, & parabiles, vt ex prifcorum mente docet Turnebus *lib.*13.*aduerf.cap.*17. quomodo & Lambinus *in Horatio* fumit: at Cælius *lib.*27.*cap.*24.*antiq.* pro lautiffimis accipit, in quibus non ambrofia defit, non nectar.

Cœna etiam vocatur pura, ita credo appellata, quòd effet fimplex, & frugalitatis antiquæ laude infignis, fed propriè cœna Iudæorum pura dicitur, vt notat Tertullian. *lib.*5.*aduerf. Marcionem, cap.*4. *dies obferuatis, & tempora, & annos, & fabbata, & cœnas puras, & dies magnos. Et maximè in Pafchate, quando ad Vefperam primò incipiunt azymacomedere.* Cur ita? quia puro pane ipfi puri, hoc eft abfque fermento, quod impuritatis eft fymbolum, vefcuntur.

Cœna etiam dicitur canina, à Varr. *in Menipp.* apud Agell. *lib.*13. *cap.vlt.* in qua nihil potatur, quoniam canis vino caret. Si de pluribus antiquarum generibus cœnarum legere plura aues, docet multa Athenæus *fuis dipnofoph.libris*, qui in manibus verfantur eruditorum.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm Galenus Ephemeræ figna rectè defcripferit, vt contra eum exiftimant Harculanus, Vega, Brauus, Mercatus, Iacobus, & alij Medici doctiffimi.

COMMENTARIVM.

Febricitauit.] Non ceffant plures, iique non infimæ notæ Medici, accufare Galenum, quòd prolixus fuerit, & multa citra neceffitatem fæpe repetat, qui dicendi ftilus potiùs parit lectoribus obfcuritatem, quàm lucem: nam libri de crifibus eandem habent doctrinam cum libris de diebus decretoriis: libri de locis affectis, cum libris de fymptomatum caufis: libri prorrheticorum cum prognofticis: libri de bonitate, & vitio fuccorum, cum libris de alimentorum facultatibus. Et vt videas quanto-pere hæc opinio vera fit, propofita de febre diaria figna attentè rimator: quorum feriem tum *lib.*2. *crif. cap.vlt.* & *lib.*1. *de dif.feb.cap.*7. tùm *lib.*1.*ad Glauc.cap.*2. proponit. Sed

A fi hæc omnia penfites exactè, in bonam partem effe referenda arbitraberis: cùm enim Hippocrates oracula fuæ ænigmatis velaret, & in omnibus fuæ doctrinæ operibus Laconicè præcepta referret, aut ipfo Hippocrate, aut Galeno explanatore opus erat; qui ni vberrimus effet, & in dicendo fufus, quo pacto illius mens obfcuriffima intelligeretur, vix percipere queo: maximè cum balbutiens tunc effet medicina, & eloquia Hippocratica plures in varios fenfus diftorquerent.

Hic ergo fœcundus auctor, dilucidè, facundè, & perfpicuè, totam artem firmiffimis rationibus tunc orbam fulciuit, & fummi dictatoris recondita fenfa aperuit. Quare locis citatis inter figna Ephemeræ primum numerat, quòd omnis febris diaria perpetuò habeat ortum à caufa externa, quam iuniores procatarcticam, fiue primi-

B tiuam, feu præincipientem vocant. Hoc fignum à diariis eft infeparabile, adeò vt nulla fit diaria febris, quæ à caufa manifefta non excitetur. Firmat *lib.*1. *ad Glauc. cit.* Auicen. etiam 1.4.*tract.*1.*cap.*5. explicat inter omnes Argenterius *lib.* 2. *de cauf. morb. cap.*2. non tamen foli illi eft proprium: nam ab eadem hecticæ, & putridæ peftilentes originem ducunt.

Sed contra hanc doctrinam obiicies primò. Diaria oritur à bubone 4.*aph.*55. catarrho, obftructione, inedia, vigilia, dolore. Sed hæc & fimilia, intra corpus confiftunt, & tamen ab illis diariæ febres concitantur. Igitur, &c. Harculanus 1. 4.*tract.* 1. *cap.* 5. his rationibus victus, confirmat diarias ex bubone, aut obftructione fubortas non effe verè diarias, primò quoniam ex his caufis pronatæ fæpe vltra vnum diem extenduntur, cùm

C tamen vera diaria ratione fui vnico tantùm die duret. Secundò, quoniam in curatione dictarum febrium habetur intenfio ad caufam, quam in vera diaria non obferuamus.

Sed eius opinio reiicienda, quoniam Galenus 9.*meth.* *cap.* 4. concedit diarias ex bubonibus ortas vnica tantùm die durare ratione fui, nifi quid delinquat ægrotans. Deinde diaria orta ex denfitate cutis, & ex obftructione meatuum, in prima die perfanatur, & vera diaria appellatur, vt *citat.* 9. *meth.* docuit Galenus. Secunda verò ratio eiufdem, manifeftè refellitur, ex Galen. 10. *meth.* *cap.*1. docente, in febribus diariis quando præfens eft caufa, illius effe habendam rationem; fecus verò quando caufa abeft.

D Vt tamen huius dubij poffis affequi folutionem, dic caufas morbificas quafdam in corpore gigni, quafdam verò extrinfecùs aduenire. Rurfus earum quæ in corpore gignuntur, alias abditas effe, & antecedentes vocari; alias manifeftas, quas Galenus etiam procatarcticas vocat, de quarum numero funt quæ extrinfecùs occurrunt, vt colligitur ex Gal. *lib.*1.*ad Glauc.cap.*2. quas Auicenna 1.4.*cit.* primitiuas appellat: per has non intelligit folùm externas, fed & manifeftas, fiue in corpore, fiue extra corpus confiftant, & fic nomine caufæ primitiuæ, externas etiam inflammationes comprehendit.

Hoc modo bubones, vigilia, inedia, & fimilia, in caufarum manifeftarum numero funt reponenda, atque fub procatarcticis numeranda. Quare mirum videri non debet, fi ab illis febres diariæ, ex mente Galeni generentur; adeò enim manifeftæ funt, vt extrinfecùs aduenire

E videantur.

Neque hanc doctrinam euertit, quòd aliqua fit diaria, quæ nec à caufa externa, nec à manifefta oriatur, nempe obftructione, quæ nobis manifefta non eft, fed intus in corpore latet: nam, relicta eorum fententia, qui diariam ortam ex obftructione, non effe veram diariam affirmant, quum vltra diem extendatur, concedendum eft obftructionem effe caufam internam, & ab ea diariam oriri poffe: quo pacto ad Galen. refpondendum, quòd licèt diaria à caufa primitiua, & manifefta ferè originem ducat, interdum etfi rariffimè, contingat veram diariam à caufa externa non oriri: quare Auic. 1. 4. *cit.* poftquam vniuerfaliter protulit, omnem diariam à caufa primitiua concitari, fubiungit aliquando etiam oriri ab obftructione, & hanc à caufa primitiua non produci.

Secundum

Secundum diariarum signum, quòd statim prima die concoctio in vrina appareat, nihil aut minimum ab integra sanitate distans: cum enim hæc febris omne vitium humorale excludat, a quo inquinari possit, statim prima, vel secunda die excernitur in ea, vrina cocta, colore subrufa, subita itia mediocris, & quod in ea subsidet, album est, læue, & æquale; quæ omnes conditiones optimam coctionem ostendunt, ex Galen. 1.*crif.*1 2.& 2. *prog.*26. quod quidem indicium, proprium est, & inseparabile diariarum: cùm in nulla alia febre statim prima die hæc vrina appareat: & ita Galenus *lib.*1.*feb.*7. sic ait. *Inseparabile verò, ac proprium est coctio in vrina, statim prima die, &c.*

Sed hæc doctrina dubiis patet ob multas causas: Nam vrinæ sanorum sæpe non sunt boni coloris, nec sedimentum habent; quare si accedat febris diaria, erunt crudiores: Deinde vt ex Galen. 1.*crif.*12. & experimento constat, in diaria orta ex cruditate vrinæ apparent subalbidæ, & in ortis ex ira rufæ, qui colores præternaturales sunt. Dic, hoc signum dici inseparabile, quia conuenit omni diariæ, ratione sui, & per se: nam coctio perficitur à membris, & id quod coquitur, sunt humores; quare cùm diaria neutrum horum occupet, fit vt per se non lædat coctionem; per accidens tamen contingit, vt vrina prauè cocta sit, & colorata, vt propter affectus præexistentes in sanitate: vtcunque tamen sit; in febre diaria ratione sui, nulla fit mutatio in colore, nec in coctione vrinæ ob causam dictam; & hoc solùm significat Galenus, dum coctionem vrinæ statim prima die apparentem diariæ esse signum inseparabile pronuntiauit; nisi ex cruditate oriatur, quoniam tunc apparebit alba, cruditatis quidem indicium certum: rufiores verò conspiciuntur, quando ex affectibus animi, præsertímque ex gaudio, & ira generantur: nam ob bilis agitationem, humores inflammantur, & spiritus ignescunt: quoniam, vt dicebat Galen. *lib.*1. *de sanit. tuend. cap.*1. sicut moderati animi affectus ad conseruandam sanitatem maximè conducunt; sic immoderati incendunt corpus, & excalfaciunt humores.

Obiicies secundò. Multi morbi statim in primo die ad statum perueniunt, & cum signis perfectæ coctionis finiuntur; in quibus in prima die vrinam coctam apparere par est, & docuit Galen. *lib.* 1, *crif.*17. cum Auicen. 1.4.*tract.*1. *cap.*3. Ergo hoc signum solius diariæ non est proprium, sed aliis etiam febribus conuenit. Dic, licèt in ægritudinibus dictis vrina appareat probè concocta, non tamen hoc contingit in primo morbi insultu, sed in processu primi diei, in quo iam ægritudo finito vero principio peruenit ad statum; cùm tamen in diaria statim in primo die, id est, in primo insultu febris, & in toto illius processu, vrina appareat optimè cocta. Quòd si in febribus putridis aliquando statim in primo insultu vrina cum sedimento conspicitur, hoc non est verum sedimentum, sed humor crudus sedimento similis.

Obiicies tertiò. In prima inuasione febris pestilentis, sæpe apparet vrina bene colorata, & cum sedimento. Dic ex Galen. 1.*feb.cit.* solam coctionem integram, & absolutam in primo die apparentem, dici signum proprium diariæ: nam ipse fatetur in initio putridarum, vrinam apparere debiliter coctam, Sic in pestilentibus in initio, non est perfectè, sed tenuiter cocta: natura enim veneni vi oppressa, ad plenum concoquere non potest.

Obiicies quartò. In Anaxione rediit febris, & statim vrina habuit optimum sedimentum, vt referunt Hipp. 3. *epid.sect.*3.*text.*79. Galenus *lib.*1.*crif.*18. Dic, omissis aliorum interpretationibus, tunc temporis fuit status totius morbi; licèt fuerit principium recidiuæ, vt eius historiam intuenti facilè patebit.

Obiicies quintò. In febre putrida, facta ex permutatione diariæ, in principio apparet magnum, aut essatu dignum coctionis signum, vt firmant Galenus, & Auic. 1.4. *tract.*1 *cap.*8. Dic, varij variè respondent: prætermissis tamen illorum sententiis, verior est solutio quæ affirmat, tunc reperiri posse signa coctionis copiosa, tum ob benignitatem humoris, qui tunc nondum est valde putrefactus; tum quia obstructiones adhuc in vasis non vigent: attamen hoc sedimentum perfectum non est, quemadmodum in sanitate, quod est proprium febris diariæ: non enim ob conceptam putredinem humor tam integrè potest coqui, sicut antea.

Tertium diariarum signum, Pulsus æqualitas, & liberum incrementum in calore: quippe in diariis neque humorum abundantia, neque obstructio existunt, tanta saltem quæ motum remoretur; neque tanta arteriæ durities, quam valida facultas vsu efflagitante non nisi magna vi distendere queat. In diariis ergo pulsus exquisitè seruat æqualitatem, secundùm naturam, atque mollitiem, & ordinem: nam vt 2.*crif.vlt.*& 1.*ad Glaucon.*2. inquit Galenus, *pauca admodum ex illis, eam quæ secundum vnam percussionem est, inæqualitatem ostendunt, &c.* quod additum puto propter aliquas diarias, quæ pulsum quodammodo permutant, veluti putridæ, cuiusmodi sunt ortæ ex bubonibus, & obstructione. Quoniam igitur omnibus diariis communis est pulsus æqualitas, proinde *lib.*1. *feb.* 7. dictum est, pulsus inæqualitatem esse signum proprium febrium putridarum.

Sed contra obiicies quod Galenus asserit, 1.*ad Glauc.*5. quandam pulsus inæqualitatem propriam febrium esse; & *cap.* 6. *eiusdem lib.* inquit: *omnibus febribus communis est inæqualitas in vno pulsu arteriæ.* Dic, quod ad præsens attinet (nam de hoc argumento latiùs egimus *lib.* 2. *in com. hist.*12.) duplicem esse pulsus inæqualitatem, collectiuam aliam; alteram verò in vno arteriæ ictu, quam propriam febrium appellant. Illa in eo cernitur, quòd prima pulsatio differat à proximè sequentibus in magnitudine, vel celeritate, vel frequentia, quod contingit propter arteriarum obstructionem, aut compressionem, aut duritiem, vel propter humoris multitudinem, aut arteriarum, & cordis inæquale intemperamentum, vt docet Gal. 2. *de caus. puls. cap.*2. Altera pulsus inæqualitas in eo consistit, quòd vnica dilatatio arteriæ, in principio & fine celeriùs fiat, quàm in medio; quod fit quia vrgente statim in principio necessitate, arteria velociter mouetur; in medio tardiùs, quia natura à copia humorum virtutem mouentium impeditur, vel à multitudine vaporum, aut humorum obstruentium, & ita aëris ingressum impedientium; & tandem in fine, vrgente nimis necessitate velociùs dilatatur. Quod verò hæc sit inæqualitas, quam Galenus *locis citatis* propriam febrium, & omnibus communem appellat, constat ex Galen. *lib.*1. *ad Glaucon. cap.* 6. cùm de signis quartanæ agens, inquit. *Nam quæ omnibus communis est febribus pulsus inæqualitas, in quartana manifestissimè comprehenditur; multò enim velocius principium, & finem motus inuenies, quàm medium, &c.* Idem colligitur ex 4. *de caus. puls. cap.* 14. *de pulsu phreniticorum*, cùm inquit. *Etenim febrium proprium celeritatis symptoma hic obtinet clarissimè, in vtroque termino distentionis, præcipuè externo.*

Quare diaria nullam ex dictis habet inæqualitatem; non collectiuam, nam vt Galen. ait 2.*de caus.puls.*2. ex sola vsus alteratione non potest in pulsibus collectiua inæqualitas constitui: cùm igitur in diaria ratione sui, solus vsus ob auctam caliditatem immutetur, patet in ea hanc inæqualitatem non reperiri; sicut nec secundam, quam propriam febrium diximus appellari, quoniam causæ eam efficientes non adsunt. Secundò, quia 9.*meth.*3.& 4. in synocho pulsus asseritur æqualis, & *lib.*1.*ad Glauc.cap.*5. in tertiana exquisita nulla adest in vno motu arteriæ inæqualitas, nec in collectione plurium. Si ergo in humoralibus non reperitur sensilis inæqualitas, multo minùs reperietur in diaria, quæ à simplici oritur intemperamento: & iccircò Gal. 2.*crif.vlt.* asseuerat, harum febrium pulsus exquisitè seruare eam inæqualitatem, quæ secundùm naturam est.

Si verò quæras, cur *locis citatis* Galenus asseruit, quandam pulsus inæqualitatem propriam febrium esse, & omnibus communem? Respondе, ipsum de febribus putridis esse intelligendum, in quibus fuliginum, aut humorum copia eam solet efficere, vt suprà explicuimus, licèt in tertianis adeò exigua sit, vt fermè sensum effugiat; in diariis autem nulla reperitur, quam si velis concedere, ea cùm ferè

ferè insensilis fit, neque doctrinam habet, neque medicæ considerationis est, vt 2. *de caus. pulf. cap.* 1. docuit Galenus.

Auicenna inter omnes intimiùs diariarum ex pulsu signa proposuit, 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 6. & de hac re statuit propositiones quinque, quarum prima est. In diariis pulsus mutatur ad spissitudinem, fortitudinem, & magnitudinem, id est, fit frequens, vehemens, & magnus. Velox est saltem secundùm dilatationem, vt aduertit Galenus 1. *feb.* 7. & 2. *cris. vlt.* & 7. *de præsag. ex pulsib. cap.* 7. Quæ propositio si non intelligatur, dummodò febris diaria à causis vires debilitantibus non oriatur, veritatem habere non potest, in quarum numero reponendæ sunt curæ, vigiliæ, tristitia, immodicum exercitium resoluens, & nimia fames, vt dicebat Galen, 3. *de præsag. ex pulsib. cit.* Quòd si cum febre diaria alius affectus concurrat, mixtam esse in pulsu mutationem ex illo, & ex febre iudicabis, & 2. *cris. cit.* inquit: *pulsum in diaria nonnunquam esse magnum, aliquando paruum.*

Explicabis propositionem hoc modo, quia cùm in febre diaria vsus sit auctus, instrumentum obediens, facultas non sit debilis, eo quòd febris diaria natura sua vires non debilitat, pulsus mutabitur in magnitudinem, & velocitatem. Quod verò ait pulsum esse frequentem, non est intelligendum secundùm quietem externam, nam non est frequentior momentaneè moderato; sed secundùm internam, quia secundùm eam augetur frequentia: quod propterea fit, quia cùm motus contractionis in pulsu non sit momentaneè velocior moderato, dilatatio verò sit velocior, necesse erit vt quies antecedens contractionem, nempe externa, non sit minor naturali; antecedens verò dilatationem, nempe interna, sit minor; & sic pulsus diariæ erit frequens secundùm internam quietem, non verò secundùm externam. Quare quando Galenus ait 1. *feb.* 7. *ad initium*, in pulsu diariarum frequentiam à proportione deficere secundùm quietem externam, vult pulsum diariarum non seruare proportionem in frequentia, quia quoad internam quietem est frequentior, quoad externam verò frequentior non est. Huius rei ratio petenda ex Galen. *lib.* 1. *de difficult. respirat.* 24. vbi docet quòd quælibet quies in respiratione (quod etiam intelligendum est in pulsu: cùm pulsus, & respiratio inter se mutuò consentiant) insequitur mutationem illius motus quem præcedit: nam vtrum ex motibus, inquit ille *ad finem capitis*, ipsa vtilitas vrgebit, is præcedentem cessationem cunctari non permittit: & sic cùm in diaria necessitas dilatationis vigeat, minimè verò contractionis, quies interna breuis erit, ac proinde quoad eam pulsus fiet frequens: quæ expositio conformis est menti Galeni. Explicat insignis Thomas à Veiga *in com. cap.* 7. *lib.* 1. *de dif. feb. Gal. sect.* 3. §. *Causas autem.*

Secunda propositio. In febribus diariis pulsus non est diuersus, id est, inæqualis; & si est inæqualis, semper est inordinatus; & si inæqualis est, hoc non contingit propter febrim, sed propter causam aliam antecedentem febrem, aut associatam ei, vel his similia. Auicenna autem causam internam non intelligit, quia hæc febris ab ea oritum non ducit; intelligit ergo causam euenientem ante febrem, vt sunt vehemens labor, & fortis mordicatio, quæ possunt etiam esse causæ associatæ ei. Per similia his, intelligit anguistiam, & animi passiones, in quibus spiritus, & humores variis motibus agitantur, & sic fiunt pulsus inæquales.

Tertia propositio. Quandoque dilatatio pulsus est velocior, & contractio minimè. Hoc signum tradit Galenus 1. *feb.* 7. §. *Est autem magis inseparabile, & proprium, quòd nullo modo ad celeritatem, ea pars pulsus quæ systole dicitur, tendit: & si aliquando contingit, hoc minimum, ac vix perceptibile existit, pariterque à naturali tenore mutatum.* Huius rei causam reddit Auic. quoniam in diaria vrget necessitas dilatationis, aucto scilicet illius vsu, non sic necessitas contractionis. Quare augmentum celeritatis fit in dilatatione, manente contractione naturali, quod diuerso modo fit in principiis accessionum febrium putridarum; nam in his inuadente accessione, & paulò ante ipsam, manente adhuc dilatatione naturali, vel etiam diminuta velocitate, contractio est velocior quàm solebat; quo signo solo 3. *de præsag. ex pulf.* 7. principium febris putridæ distinguitur, ab aliis affectibus consimilibus, vt frigiditate totius corporis, affectione oris ventriculi, delatione sanguinis in profundum, præ mœrore, metu, vel alia causa, quia in his omnibus affectibus similis tarditas est in pulsu, & in dilatatione, & contractione: at verò in inuasione accessionis febris putridæ, semper contractionis velocitas augetur.

Verùm vt hoc signum, etsi vtilissimum agnoscas, magna artis exercitatione opus est, vt asseuerat Galenus *lib. de morbor. temporib. cap.* 7. *post med.* & licèt Galenus conetur exercere generosum Medicum ad sensationem eius, 3. *de præsag. ex pulsib. cit.* raro tamen hoc percipitur: quoniam cùm celeritas, & tarditas contractionis solùm in pulsu vehementi, vel in pulsu moderato in vehementia, & languore percipiatur, ex Gal. *lib.* 1. *de dignoscend. pulsib. cap.* 5. & in principiis accessionis, propter frigus & humorem obruentem vires, ferè pulsus fit paruus & languidus, rarissimè in principiis accessionum febrium putridarum hoc percipetur signum.

At contra hanc propositionem obiicies primò, ex Gal. *lib.* 3. *de præsag. ex pulsib. cap.* 7. dicente, in febre hectica, quamuis augeatur celeritas in dilatatione, non augeri tamen in contractione. Ergo hoc signum non est proprium diariarum. Secundò Galenus *lib.* 1. *de dif. respirat. cap.* 24. tradit notam separandi calorem innatum auctum ab extraneo, videlicet quòd aucto calore naturali, in dilatatione velocitas augetur; at verò calore extraneo aucto, velocitas in contractione augetur. Sed febris diaria, calor est extraneus. Ergo in ea augebitur contractionis velocitas, ac proinde defectus celeritatis in contractione, non erit signum proprium diariæ.

Sed hæc ita solues. Dic primò hoc signum tradi, ad dignoscendas febres incipientes: cùm autem inter febres diarias, & hecticas, solæ diariæ fiant incipiendo, ideò hoc signum diariarum erit proprium; licèt autem hecticæ in primo insultu generari queant, hoc rarissimè contingit, & frequentia pro perpetuis habentur in medicina, vt probat Galenus *lib.* 6 *aph.* 18. 20. & 58. Dic secundò. Defectum celeritatis in contractione esse signum proprium diariarum, non simpliciter, sed simul cum magnitudine copulatum, quod significauit Gal. 1. *de dif. respirat.* 7. *in princ.* quod signum in hecticis non reperitur, quoniam etiamsi in illis cum defectu celeritatis in contractione, augeretur celeritas dilatationis, non augetur tamen magnitudo, immò ob virium debilitatem minuitur. Ad secundum dic, Galenum per calorem extraneum, non quemuis calorem extraneum intelligere, sed putredinosum, vt ex contextus serie patet manifestè; ait enim: *abundantia verò caloris præternaturam, & fumosi, &c.* At in diaria fumosus calor non datur. Quare in ea celer contractio non reperitur.

Quarta propositio. Quando pulsus difficulter cognoscitur, tunc respiratio considerari debet, quia inter se proportionantur, nam *parum abest* (inquit Galenus *lib.* 1. *de dif. respirat. cap.* 5.) *quin omnis respiratio ad pulsuum proportionem, proprietatem habeat:* & tam pulsus, quàm respiratio, ex iisdem causis vsum variantibus, similes mutationes accipiunt, auctore Gal. *lib. de vsu pulf. cap.* 1. explanat eloquenter Vallesius *lib.* 3. *cont. cap.* 2.

Vltima propositio. Post diariæ eradicationem pulsus ad suam reuertitur naturam, quod in nulla alia febre contingit, ex Gal. *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 2. *ante med.* quare Auic. *cit. loc.* concludit: *quando pulsus est bonus, & vrina bona, tunc necessariò febris illa est Ephemera.* Exponit inter omnes Thomas Garbius *in com. cit. loc. Auic.*

Neque obstat, quòd etiam in putridis intermittentibus, cessante paroxysmo, nulla relinquatur febris, vt experimento constat, & ex Hip. & Gal. 4. *aph.* 63. & 1. *ad Glauc.* 4. vbi asseritur, cùm in quartana febris cessauerit, pulsum reddi tardiorem, & rariorem naturali; quæ verba ostendunt, in interuallo quartanæ non modò non relinqui febrem, sed etiam nullum eius vestigium: id enim ostendit pulsus

pulsus tardior, & rarior naturali, qui non calorem, sed frigiditatem excedere demonstrat. Dic. In interuallo febris putridæ, licet nulla relinquatur febris, in pulsu tamen aliquod eius vestigium manet, quod docet 1. *ad Glauc.* 2. hoc tamen excessum aliquem caloris non importat, vt 1. *ad Glauc.* 6. docuit Galenus, sed solùm quia quies externa est frequentior naturali, & systole velocior: nam in interuallo febrium intermittentium, vaporum putridorum reliquiæ adhuc manent, ad quorum expulsionem sequitur celeritas contractionis, & frequentia quietis externæ. Proprium igitur asseritur febris diariæ, quòd ad integram infebricitationem finiatur, quia illius accessione cessante, arteriarum motus omnino assimilatur ei qui in sanis deprehenditur, cùm tamen in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, etiamsi multum temporis intercedat inter primæ accessionis finem, & secundæ principium, quemadmodum in tertiana, & quartana, quod apertè docet Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 2. *in med.*

Quartum diariarum signum: caliditas ad tactum suauis & vaporosa, non acris & mordax, qualis apparet in exercitatis, & ebriis. Sed hoc signum non videtur esse veridicum: nam primò obstat Galenus 6. *epid. sect.* 1. *com.* 29. §. *Febrilis igitur caliditas febricitantia corpora tangentibus, aut acrem mordacémque, aut mediocriter molestam sese offert, suaue enim illud, atque familiare, quale calori naturali inest, nequaquam habet, &c.* Calor ergo diariæ non potest esse suauis. Secundò Galenus 2. *cris. vlt.* sic inquit: *adest autem iis quidem, qui ob tristitiam febricitant, acritudo potiùs, quàm multitudo caloris, &c.* Ergo, &c.

Dic ad obiectionem primam, caloris suauitatem solùm in sanis temperatis reperiri: biliosi enim per sanitatem, calorem habent aliquantulum mordentem; verùm sanis omnibus magis mordacem habent, qui diariam patiuntur; & magis qui ex sanguine putrido febricitant; & magis qui ex pituita, & melancholia putrescentibus; & omnium maximè qui ex bile: & sic calor laborantis febre diaria acris est & mordax, facta collatione ad sanos; per comparationem verò ad reliquos febrientes, suauis est, & vaporosus. Ad secundam dic. Significare ibi Galenum, ex tristitia febrientes, comparatione ad eos qui ex ira febricitant, acrimoniam repræsentare, id est, minorem suauitatem. Nam suauitas caloris in omnibus diariis reperitur; maior tamen, vel minor in variis speciebus persentitur.

Sed non grauabitur Galenicæ doctrinæ studiosus percontari, cur febris ex tristitia habet calorem acriorem & parciorem, quàm febris ex ira? Dic, causam esse, quia tristitia absumpta corporis humiditate, illud reddit siccius: calor autem in subiecto sicco, tangenti occurrit parcior & acrior, quàm si in subiecto humido repræsentaretur, quod de calore pueri, & iuuenis docuit Galenus 2. *de temp.* 7. Ira autem cùm importet feruorem sanguinis circa cor, calorem copiosiorem, & suauiorem facit. Omnis itaque febris habet calorem acrem & mordacem; hic tamen minimus reperitur in diariis, maximè in putridis, & hecticis; in putridis quidem, quia ab eis non solùm prodit calor, sed tactui sese offerunt vapores putridi, qui suapte natura acres sunt & mordaces; in hecticis autem, ob siccitatem subiecti, quæ efficit vt calor magis molestus, & acrior sentiatur, iuxta doctrinam Gal. 2. *de temp. cap. cit.*

Quintum diariarum signum: mitities, seu lenitas vigoris, hoc est, defectus symptomatum: cùm enim in aliis morbis hæc sint fortiora, ex Hippocr. 2. *aph.* 29. *&* 30. in statu diariæ non sunt vehementia, neque intensione, neque numero; vel maligna, ex Galen. *lib.* 2. *cris. vlt. &* 1. *feb.* 7. neque dolores valde molestant. Quòd si aliquando ea contingant, cum febre ipsa sedantur, ex Galen. *lib.* 1. *ad Glauc.* 2. Hoc modo principium diariarum est leue, & toleratu facile; calor enim in iis à materia non opprimitur, sed augetur solùm, sicut in balneo contingit, vt docet Trallianus *lib.* 12. *cap.* 1. *rubric.* 2. Augmentum similiter breue est, substantia enim spiritus subtilissima cùm sit, facillimè inflammatur, & resoluitur.

Sextum signum diariarum, est desumptum ab experimento, & proponitur *loc. cit.* ab Auic. & Gal. *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 2. *in med.* Si enim aliquis febre laborans balneum ingrediatur, & horrorem sentiat, febris diaria non est; si verò non sentiat, febris diaria est. Ratio est, quia cùm in febre putrida humores balnei calore fundantur, membrísque sentientibus vapores acres eleuati communicentur, horror solet accidere; in febre verò diaria minimè, quoniam in ea humor non redundat. Hoc tamen signum intelligendum est cum limitatione quadam, quam *citato loco* proposuit Auicen. dum apposuit verbum [*non consuetum*,] quoniam in aliquibus statim dum balneum ingrediuntur, horror vel propter repentinam mutationem, vel humoris motum, vel acutissimum cutis sensum concitari solet.

Septimum signum diariarum, est quòd non incipiant cum rigore, pulsus coarctatione, nec cum aliis quæ rigorem antecedere solent, aut comitari: cùm enim rigor impetuosum humoris motum, aut vaporis per musculos requirat, extra humorales febres non reperietur, vt infrà latiùs patebit, cùm de signis febrium putridarum sermonem instituemus. Et licèt aliquando possint incipere cum similitudine rigoris, aut frigoris, id est, cum leui frigore, & rigore; tamen hoc in ea contingit, quæ ex obstructione ortum ducit, præsertim si corpus sit cacochymum, in quo ob densatam cutem detenti vapores acres & mordaces, & per musculos impetuosè delati, leues rigores efficiunt, qui facilè propter ipsorum vaporum tenuitatem soluuntur. Aliquando etiam verus rigor accidere solet, ex accidenti tamen, & rarissimè, quum maxima mordacium vaporum copia adest, qui incipiente diaria mouentur, à quibus verus rigor concitari potest. Consule Vidum Vidium *lib.* 2. *de feb. cap.* 5.

Vltimum signum, & in praxi frequentissimè obseruatum est, quòd soluatur cum sudore, madore, aut aliquo bono rore, dummodò sudor similis sit naturali, hoc est, illi qui fit in exercitio temperato; neque sit multus, acris, aut naturam alicuius humoris redolens: nam hic non in diaria, sed in humorali febri frequenter reperitur. Et hoc signum ita à diariis est inseparabile, vt asserat Auicenna 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 8. diariam absque huiusmodi sudore declinantem, in alias febres transire. Sed hoc signum non videtur esse proprium diariæ: quî enim fieri potest, vt hæc febris, immaterialis veluti cùm sit, per sudorem finiatur? Deinde si sudor fit, humiditate ad cutem transmissa: ex Galen. 4. *aph.* 58. *&* 56. quo pacto in diaria eueniet sudor, si habet pro causa spiritus, qui sunt calidi, sicci, facilè resolubiles, & minimè apti, vt possint conuerti in sudorem?

Videre istam dubitationem Stephanus Atheniensis, & Acakia *in com. lib. cit. ad Glauc.* Christophor. à Vega, & Ioan. Brauus *in com. lib.* 1. *de dif. febr. cap.* 7. Thadæus, & Iacobus de partibus *in cit. loc. Auic.* & eam hoc modo soluere conantur: nam vehemens calor in spiritibus semel ebulliens, humiditates in membris colliquans, expultricis beneficio ad partes extimas detrudit, quæ iuxta cutem densatæ in formam sudoris erumpunt, non secus ac in sanis, & inculpatis corporibus: quemadmodum enim in his ab immodico exercitio, vniuerso corpore incalescente, liquantur intus humores, qui euocati ad cutem sudorem generant; ita ab spiritibus calefactis in arterioso & venoso genere, corpus & humores incalescunt, attenuantur, propulsantur, & concitatur sudor. Hanc solutionem affert etiam Ludouicus Mercatus *lib.* 4. *de feb. num.* 63.

Sed illa falso nititur fundamento: nam febris soluitur ad solutionem causæ: quid ergo oportet liquari humiditates corporis, & iuxta cutem condensatas in modum sudoris abire, vt hac vacuatione diaria remitti possit, si eius materia non est humiditas in sudorem conuersa? Galenus enim laudat diariam cum sudore declinantem, quia soluitur ex toto ea, soluta, & extrà pulsa causa, à qua ipsa diaria ortum ducebat. Rectiùs ergo solues hoc modo: Nam spiritus licèt sicci sint, humiditatem participant, in sudorémque verti possunt: nec mirum; nam ex tenuissima parte sanguinis, & subtilissimi aëris inspirati portione sunt fabrefacti, humiditatémque primigeniam in se continent, ab eáque non sunt exuti & spoliati: quare in sudorem abeunt,

abeunt,vt ipse sanguis,si subtiliores,in rorem ; si crassius-culi,in sudorem. De quo argumento consule Gentilem *in com.cap.6. Auic.1.4.tract.1.dub.10.* & Ludouicum Lemosium *in com. cap.4. Gal. lib.8. meth.* Carrerium *in com. 1. 4. tract.1.c.6.de signis diariæ*,qui etsi doctissimi,vltrò citróque discurfantes,tantum dubium dissoluere non potuerunt.

HISTOR. VII. GALENI, De febri diaria.

Galenus ex lassitudine in diariam febrim incurrit.

Ita cùm à cauillantibus obiicitur:aliis medens, at ipse vl-ceribus scatens, *hoc imputant Medici esui,frigori,lassitu-dini,& aliis occasionibus : si ita sit,illos vindicare à culpa decet; sin alia qualibet,minimè. Quippe nec ipsi omnino sine febri ex-egimus,immò ex lassitudine nonnunquam * febricitauimus, nul-lum alias morbum multis iam annis experti. Quinetiam percus-sus certis corporis partibus, vnde alij phlegmonis, bubonibúsque contractis febricitarunt, ipse nunquam phlegmonen, bubo-némve sensi, nec febri laboraui: non aliunde certè, quàm ex seruandæ sanitatis arte, tanta commoda consecutus: quum alio-qui nec salubrem corporis statum ab ortu ipso sim nactus, nec vitam planè liberam fortitus, sed in qua tum artis officiis ser-uierim,tum amicis, cognatis, & ciuibus in pluribus inseruierim: tum plurimam noctium partem, nonnunquam ægrotantium iis so-rum causa, semper autem dulcedinis studiorum gratia peruigila-uerim: nec tamen vllo sensi me eorum, qui è corpore originem ducunt morbo tentatum multis iam annis, excepta (vt dixi) diaria quandoque febri,quæ tamen & rarissimè, nec nisi ex lassi-tudine incidit,&c.Galenus* lib.5.de sanit.tuend.cap.1.

PARAPHRASIS.

Prouerbium est grauissimum, & vetustissimum, *Aliis mederis , cùm ipse vlceribus scateas*: vnde abiit in scom-ma, *Medice, cura te ipsum*: ad quod illustrandum , ex ve-teribus multa concinnator adagiorum doctè traduxit: nam si morbi in Medicis ex intemperato vitæ regimine nascantur , hoc turpe est , & illis indecorum. Si verò ex lassitudine , labore , æstu , frigore , aliáve occasione externa oriantur , tunc hoc reprehensionem nullam meretur.

Vt ergo demonstret Galenus, quantopere vitiosum sit, Medicum ex gula, ingluuie, comessationibus , in morbos incurrere,cum pluribus animi,& corporis dotibus debeat esse instructus , vt latè propofuit Hippocr. *lib. de Medico*, & illustrat Septalius *lib.1.caution.ferè per totum*,& ipse Ga-lenus hæc vitia nimiùm detestatus est in locis multis, præsertim *lib.1. meth. cap.1. & lib.de præcognit.ad Posthum.* iccircò se diaria sæpe laborasse ex labore inuisendi ægros, lassitudine , studio , vigiliis ; & sic concalfactis spiritibus in eam incidisse affirmat.

Sciens ergo conseruatricis artis ope homines à morbis immunes fieri,ideò ille cùm esset Medicus singularis,præ-ceptis medicinæ obtemperans , ita sanum se præseruauit, vt nullo morbo tentaretur,qui à causa interna ortum du-cit, & sic tanta in cibo, & potu abstinentia est vsus, vt ad satietatem nunquam comederit , biberítve , nec crudum quicquam gustarit,vnde est factum vt odoriferum semper anhelitum spiraret , & citra vllam omnino affectionem, longæuam vitam traducens,sola defecerit senectute,quod est in humanis rarissimum,vt probat Cælius Rhodiginus *lib. 30.lect.antiq.cap.12.*

Et licèt in pueritia, & adolescentia in magnos morbos inciderit , tamen post annum vigesimum octauum , cùm exploratum illi esset , sanitatis esse artem aliquam , cuius præceptis quis vtens,à morbis custodiretur immunis,mor-bos declinauit,excepta diaria quæ ex labore,& lassitudine erat suborta. Quamuis autem valetudo Galeni plurima esset,ita vt adagium obreperet,vt Galeni valetudinem di-

A camus,pro ea quæ vltra humanum captum nimis sit pro-spera,nimísque inoffensa : attamen aliquibus morbis, etsi raró,est prehensus,vt constat ex *2.de loc.c.5.& lib.3.de alim. facult.& lib.de curand.rat.per sang.mis.*quibus locis se passũ fuisse alios morbos præter diariam palàm profitetur.

Concludit ergo, hanc febrem ex lassitudine fuisse pro-genitam,sed quæ fuerit lassitudo,non explicat.At cùm tri-plex sit lassitudinis species,ex Galen.*2.aph.5.& 1.de sanit. cap.5.*tensiua,vlcerosa,inflammatoria (licèt Auic.*2.1.doct. 2.cap.12.* aliam addat , quæ neque vlceris , tensionis , aut phlegmones refert affectum,& vocant arefactiuam) vlce-rosa correptum fuisse eum,ratio dictat : nam tensiua est in qua corpus distenditur,cuius causa est plethora; vlcerosa fit à labore, ex qua qui eam incurrunt , in superficie cor-poris tactus vlcerum similitudinem sentiunt,& hæc fit ab

B exercitio , æstu , motu , &c.

Lassitudo ergo est affectio corporis,in qua si vel mini-mum quis moueatur,sensio quædam excitatur,phlegmo-nosa,aut vlcerosa, aut tensiua, de cuius causis, & differen-tiis, lege Auic.*cit.loc.* Gal. *4.de sanit.2.& 7.meth.12.& 2.de sympt.caus.cap.2. & 4.aph.31.* Christoph. à Vega *lib.2.art. medic.sect.2.cap.vltimo*,Valles.*lib.6.cont.11.*

Sed inquires,quonam auxilio sibi ipsi opem tulerit?Die balneo,cuius vis apud Romanos in curãdis febribus,præ-sertímque diariis erat maxima. Hoc modo strenuè iuuant quies,vnctio ex hydrelæo,mollis frictio,cibus reficiens, si nempe exercitium validum fuit.Ita monent celebrandum Gal.*loc.cit.de sanit.tuend.* & Paulus *lib.1.cap.20.* Explanant luculenter Auic.interpretes *ad cap.5. Auic.1.4.tract.1.* & omnes qui de curatione febris Ephemeræ disceptarunt.

C

QVÆSTIO VII.

Vtrùm possit ab aliquo principali corporis membro, præterquam à corde , febrilis caliditas proficisci, vt contra Medicinæ proceres Ioannes Brauus contendit.

COMMENTARIVM.

Febricitauimus.] Auicennam inter omnes auctores re-ctiùs,& vsui Medico accommodatiùs febris definitio-nem propofuisse , ab eminentissimis viris proditum est, qui vnanimi voto confirmant, febrim esse calorem ex-traneum , accensum in corde , sed ita, vt à solo corde ha-

D beat febrilis passio originem suam , propriámque in suo actuali esse dependentiam,& conseruationem. Quo pacto febris in sui generatione , & conseruatione à solo corde, primò, & immediatè progignitur,nec ab aliquo membro præterquam à corde , potest calor in corpore , sub dura-tione, & permanentia persistere, in quo natura febris, & essentia consistit.

Hanc sententiam hausit Auicen. à Galeno *lib.1. feb.1. & 3.* quibus locis febris radicem in aliqua cordis sub-stantia calefacta constituit , & iuxta variam illius sub-stantiam inflammatam , varias febris differentias enume-rat ; quare febris essentia peculiaris in hoc consistit,quòd calor præter naturam in corde accendatur : probat etiam *lib.de inæqual.intemper.cap.4.& lib.10.meth. cap.8. & 7.meth. cap.8.*

E Galeni votum amplectuntur Fernelius *lib. 4. patholog. cap.1.* Thomas à Veiga *lib.1.de dif.feb.in com.cap.4.* Chri-stoph.à Vega *in cit.cap.com.* Donatus ab Alto mari *part.1. de medend. feb. cap.6.* Vallesius *lib.5. cont.18.* Conciliator *dif.87.*Thom.Garbius *1.de dif.feb.cap.1.*Vgo Senensis,Di-nus,Harculanus,Gentilis *in cit.cap. Auic.*Nicol.Florentin. *serm.1.tract.2.sum.1.cap.2.& 3.*Auerrhoës *lib.3.collig.cap.3.* & alij,quos citat Carrerius *in Auic.in principio.*

Quæ sententia sensui manifestior , rationíque consen-tiens magis , sic probatur primò.Inde procedit morbus, à quo sanitas proficiscitur. Sed sanitas quæ in calore con-sistit , à solo corde scaturit. Igitur à solo corde emanat morbus , qui in calore continetur. Maior est manifesta, quia sanitas , & morbus quatenus termini oppositi sunt, in vna eadémque qualitate consistunt, sub temperamenti intempera

intemperatíve ratione, ita vt fanitas, provt à calore dependet, in optimo caloris temperamento, iuftitialique æqualitatis perfectione confiftat, morbus autem à calore fubortus, ab eadem caliditate extranea fuboriatur. Sed ab eodem emergit principio cuiufque qualitatis intemperies, à quo eiufdem qualitatis temperies. Ergo ab eodem proficifcitur morbus, à quo fanitas eidem oppofita. Minor fuadetur ex eo, quia integra & abfoluta caloris perfectio, in qua fanitas caloris confiftit, à corde perpetuò influit, dependet, conferuatur, vt docuit Trallianus *lib.* 12. *cap.* 1. Quare Medici calorem à corde in fingula corporis membra deriuatum, temperamentum naturale appellare confueuerunt: ea folùm ducti ratione, quoniam membrorum adæquata & perfecta fanitas, maximè & præcipuè ab illo influente conferuatur, qui natiuum membrorum calorem auget, tuetur, & perficit. Ergo fi à folo corde fingulorum membrorum fanitas emanat, ab eodem & morbus, &c.

Secundò. Ex omnium Medicorum fententia, febris dicitur propria, & peculiaris cordis affectio, & non aliorum membrorum. Ergo aliquid diuerfum habet à membris, cuius merito febris illius paffio nuncupatur. Hoc autem non fit ex eo, quòd cor fit proprium inhæfionis, & denominationis febris fubiectum, hoc enim habet cum reliquis membris commune. Ergo eiufmodi peculiarem denominationem fortitum eft cor, extra cuiufuis alterius membri morem, quòd fit febrilis affectionis principium, opifex, & origo; & fic nulli alteri membro, excepto corde, hoc munus conceditur. Ergo neceffe eft ad perfectam conftitutionem febris, vt caliditas illa primò in corde accendatur: quare in febre hectica in cordis corpore accenfa eft, in putrida in humoribus, in diaria in fpiritibus. In hunc fenfum dicit. 5. *de loc. cap.* 2. quòd quemadmodum totius corporis fanitas ex cordis temperamento dependet, fic vniuerfalis morbus omnes corporis actiones lædens, veluti febris, debet primò occupare cor: nec immeritò, nam hoc vifcus cùm fit calidiffimum, 1. *de temper. cap. vlt.* illicò accenditur, & cùm toti corpori calorem communicet, ftatim vniuerfis corporis partibus, fpirituum vitalium ope, extraneum, præternaturalémve calorem impertitur. Hoc probat *lib. de marafm. cap.* 1. dicens: *nullum affectum vniuerfum corpus afficere poffe, nifi priùs cor occupetur.*

Ex his vide, quàm inepto fundamento innixa fit Ioannis Braui opinio, *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 3. qui ex eo Auicennæ definitionem reprehendit, quòd in febribus fymptomaticis, calor in foco, vel inflammata particula accendatur, & febris concitetur. Sed non aduertit vir eruditiffimus, quòd tunc, licèt calor adfit immodicus, febris non denominabitur, quin cor prehendat, & adufta vel putrefacta fuligo, vel calor alteratione continua cordi communicetur, & id ponat in calefacto effe.

Tertiò. Si totius fenfus, aut motus læditur, læfio eft in cerebro: fi deficit nutritio in toto, vitium eft in hepate, à quo prauum alimentum gigni folet. Ergo fi temperies totius læditur, vt in febri, cor eft læfum. Nec aliud fignificauit Galenus *lib. de fang. mif. cap.* 5. docens caliditatem, aut frigiditatem non poffe in totum corpus extendi, quin priùs immutent cor.

Vidifti quo pacto neceffe fit, vt febris denominetur, quòd calor accendatur priùs in corde, membro natura fua æftuante valde, immò calidiore, quàm pro fui conferuatione effet opus; quare indita eft à natura perpetua infpiratio, cuius beneficio, aëre nempe attracto, excedens illa & intenfa caliditas coërceretur, ne videlicet membrū ipfum corrueret; & extra naturam ab ipfa fua caliditate excandefceret: eft enim naturalis cordis caliditas, velut flamma; ita docente Magiftro *lib. de vfu pulf. cap.* 2. Quo pacto cor eft actualis caloris radix & principium, à quo primo velut à perpetuo, perenníque fonte affiduè deriuatur. Quamuis autem hepar, cerebrum, & quodcunque aliud corporis membrum, naturaliter fit calidiffimum, nunquam tamen cor, quantumuis frigidiffimum fua caliditate fuperabit, ita afferente Galeno *lib. art. med. cap.* 28. §. *Vtcumque enim extiterit cor natura frigidius, multo fanè calidiorem naturam poffidebit calidiffimo cerebro, &c.*

Demum, cùm nullum membrum fit calidius corde, nec citiùs à quauis caufa inflammetur, & immodicum calorem toti communicet, fit vt febris meritò paffio cordis fit affignanda.

Sed ne temporis iacturam fub inutili filentio faciamus, liceat mihi difputationem hanc in epilogum colligere, & multis, efficacibúfque argumentis traditæ doctrinæ reluctari. Et primò videtur, quòd poffit calor præter naturam in corpore durare, qui ab alio præterquam à corde originem ducat: nam Galen. *in art. med. cap.* 37. ex calidiori hepate colligit vniuerfi corporis excedentem caliditatem, nifi cor frigiditate obftiterit, hoc eft, nifi cor frigidius fit natura fuapte. Ergo iecur calidum, fanguinis ab eo geniti calidiffimi ope, poterit partibus vniuerfis, quæ eo nutriuntur, citra læfionem cordis, calorem, immodicum, & permanentem communicare, ad effentiam febris requifitum: nam vt fcitè notat Thomas à Veiga, illuftris huius loci explanator, hepar immutat totum corpus, quia tangit fingula membra inftrumento à fe demandato, & fic tenuitate fanguinis fui, meatus omnes membrorum penetrat, & quia alimentum à fe genitum tranfit in membra omnia corporis.

Secundò. Hydrops ab hepatis frigida intemperie ortum ducit, ex Gal. 5. *de loc.* 7. & alibi fæpe: quare in hoc affectu, hepar vniuerfo corpori frigiditatem communicat, vt patet in Anafarca, in quo ob refrigerationem corporis, habitus fubalbidus apparet; & in afcite, & tympanite membra ob defectum facultatis fanguificæ extenuantur. Ergo fi hepar permanentem, & morbofam frigiditatem corpori communicat, à fortiori communicabit caliditatem, fi igneum fit; nam hæc agilior eft, & promptiùs penetrat.

Tertiò. Cerebrum in ftatu naturali, immittit virtutem animalem mediante fpiritu in corpus vniuerfum; ficut cor per arterias vim vitalem toti communicat. Ergo cerebrum præternaturaliter calefactum, caliditatem fuam per membra diftribuet citiffimè, durantem, & lædentem actiones, quia fpiritus animalis eft tenuior vitali. Hoc modo in paralyfi vniuerfali, totum corpus redditur frigidum & torpidum, quia fenfitiua virtus, ob cerebri læfionem in corpore vniuerfo deficit; quæ ab eodem cerebro originem habet. Igitur ficut cor præternaturales affectiones corpori difpenfat, fic & cerebrum.

Quartò. Omnis febris à corde non deriuatur femper. Ergo non femper ab eo originem habet. Patet maior, in hectica febri: nam fi febris non poteft à corde procedere, nifi mediante fpiritu, & fanguine, in quibus veluti in proprio inhæfionis fubiecto confiftit; & fpiritus, & fanguis, conftituunt diariam, & humoralem, fit manifeftum ab alio principio præterquam à corde, hecticam generari.

Quintò. Febris eft affectus lædens naturales operationes. Sed non poteft illud nocumentum præftare, nifi originem ipfam lædat, à qua naturales operationes veluti à radice emanant. Ergo febris eft paffio hepatis, quod eft naturalium actionum principium, atque origo.

Sextò. Inde morbus expectatur, vnde fanitas procedit. Sed corporis fanitas non folùm à corde proficifcitur, fed à cerebro, hepate, ventriculo, pulmone, & à pluribus corporis membris. Ergo febris non folùm oritur à corde. Nam à fano cerebro, in fenfu & motu integritas emergit: ab illæfo hepate, perfecta hæmatofis; in qua membrorum falus, & viuacitas confiftunt: à ventriculo bene affecto, totius corporis harmonia dependet. Ergo membrorum fanitas, & morbus ab aliis partibus emanant.

Sed hæc licèt prima facie fortia videantur, facilè tamen folui poffunt. Dic ad primum. Licèt poffit hepar fuam naturalem caliditatem reliquis membris infundere, quia illam permanentem habet, fixam, & durantem, non inde fequitur præternaturalem poffe imperttiri, quia eam non habet, quæ videlicet poffit actiones lædere. Adde quòd calidam hepatis intemperiem, fanum

sanum cor illicò corrigit,atque emendat: nam cor actioni à calido hepate profectæ vehementer reluctatur, & hoc est quod firmabat Galenus dicens [*nisi cor obstiterit.*] Demum cor immutat totum corpus instrumenti sui ope, hoc est spiritus vitalis adminiculo, qui cùm sit tenuior,& sanguine, & spiritu naturali, celerrimè per totum corpus oberrat: hepatis autem influxus, morosus, & paulatinus existit.

Ad secundum dic. Quemadmodum incipientis hydropis iecur est sedes atque origo; sic febris referenda est membro omnium calidissimo,quale est cor. Adde frigiditatem illam in hoc affectu repertam,(etsi primò,& immediatè ex hepatis vitio oriatur,)ex assiduo nutritionis defectu, ex prauo sanguine ab hepate confluente, ex vitioso habitu ob hepar malè affectum contracto, in aliis membris regenerari, postquam illam ab aliquo vniuersali fusceperint principio. Dicitur ergo hydrops hepatis propria affectio, quia hæc pars sanguificæ facultatis, nutrimentalisque sanguinis est principium.

Ad tertium dic.Paralysis, & quicumque alius affectus ex sensus, aut motus priuatione subortus, non ideò contingit, quia à cerebro aliqua vitiosa qualitas emanat, sed quoniam animalis illa virtus in vnoquoque membro, in quod à cerebro influit, deficit; cuius ratione in membris morbosa affectio generatur, vt Epilepsia, morbus attonitus,&c. Neque refert quòd cerebrum possit caliditatem membris impertiri,mediante spiritu per neruos omnibus partibus communicato: nam cor positiuam, fixam, & durantem sicut distribuit per totum corpus sanitatis tempore caliditatem, sic in statu morboso, præternaturalem diffundit, quæ cum hac eadem est, in intensione dumtaxat diuersa.

Ad quartum dic.Hectica febris non minùs à corde,mediante sanguine,& spiritu deriuatur,quàm reliquæ febres. Neque enim Galenus 1.*feb.*1.constituit varias febris differentias penès varia caloris subiecta,vt spiritus,humores,& solida membra,quæ in variis nostri corporis partibus sunt repo sita,sed penès has substantias ad excalfactú esse cordis deductas:quæuis enim substantia,ex quibus cor componitur,posita in excalfacto esse,propria causa est,&radix præternaturalis caloris permanentis in corpore, qui ad febris naturam,& essentiam sequitur necessariò.

Ad quintum dic.Auicennam per naturales operationes, non solùm naturales operationes intellexisse, quæ animalibus,& vitalibus opponuntur;sed naturæ actiones in vniuersum,sub quo nomine vitales, & animales etiam comprehenduntur, & quæcumque aliæ quæ in vtilitatem, & conseruationem totius à natura sunt institutæ.

Ad sextum dic. Maiorem esse falsam: nam sanitas quæ in calore consistit, non ab alio membro præterquam à corde primò deriuatur,licèt ab aliis, remotè tamen, possit originem ducere. Et de hac quæstione satis.

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm ad integram febris essentiam requiratur immodica caliditas in toto, an sufficiat in corde.

ARgumentum de febribus eximium, vtile, vel inenarrabile potiùs, contemplari mihi subit quandoque; quare existimo dignissimum, vt in eo explicando docti industriam suam imponant. Ergo exactiùs pensitare id totum cùm hoc libro profiteat, quo hæ præstantes historiæ proponuntur, iccircò illud, interpretis officio fungens, emedullare cogor. Proxima ergo his dubitatio est, quæ non iniuria inuestiganda: Vtrùm præternaturalis caliditas, quæ priuatim in corde reperitur, quin vniuerso corpori communicetur,iure possit dici febris; aut sola illa mereatur nomen febris, quæ per vniuersum corpus, aut eiusdem singula membra sit ab eodem corde diffusa, & communicata.

Constans est sententia Galeni *lib.*1. *feb.cap.*1. qui penès triplicem cordis substantiam, triplicem febris differentiam constituit; ex qua doctrina colligitur ad perfectam febris essentiam sufficere, quòd cor præternaturali caliditate dicatur affectum: nam nulla facta mentione de excedenti in totum corpus caliditate, in sola & nuda cordis substantia integram febris essentiam reponit. Deinde *in cap.*3. *lib.*1. *feb.* definit febrem, quando calor præter naturam in corde accenditur: & *lib.*7. *meth. cap.*8. febrem descripsit in calida affectione, quæ vel in toto animali, vel in corde reperitur: & *lib. de inæqual. intemper. cap.*4. docet calorem qui in vnoquoque, vel pluribus membris præternaturaliter reperitur, nequaquam febris subire rationem, nisi in cor, tanquam in febris radicem transmittatur: & *lib.* 6. *epidem. sect.* 1. *com.* 29. asserit, febrem esse caliditatem immodicam totius, aut viscerum. Similiter 1.*prorrhetic. comment.* 7. firmat, magis febrire eos qui immodicè calent in solis

B visceribus, quoniam deteriùs febriunt; cor autem inter num membrum, principaléque viscus existere, nullus vnquam dubitauit. Et *lib.de marasmo, cap.*4. asseruit, quòd si æger in pulsu, & respiratione, non monstret excessum caloris, non febrit, quasi dicat, caloris excellentiam cognitam per pulsum, & respirationem, integram febris rationem, essentiam, eiúsque actualem in corpore existentiam significare. Cùm ergo pulsus, & respiratio, sint febrilis caloris, & cuiusque affectus in corde existentis testimonia manifesta (orta namque suis principiis attestantur;) fit vt, siquidem Galenus ex pulsu, & anhelitu, caloris excessum iudicat, quæ solius cordis affectiones denotare solent, nos existimemus, excedentem in corde calorem, ad integram & completam febris essentiam sufficere, quin corpori eiusmodi caloris excel-

C lentia communicetur.

Nec desunt rationes, quibus hæc sententia corroboretur. Et primò sic. Cor recipit in se naturalem calorem, absque eo quòd quicquam caloris corpori communicetur. Ergo & febrilem calorem poterit recipere, illúmque in suo esse conseruare, absque vlla eiusdem caloris in corpus communicatione. Consequentia patet: nam fundamentum, & principium febrilis caloris, est naturalis ipse calor, quoniam vterque calor, febrilis scilicet, & naturalis eundem seruant in corpore ordinem, eandem formam retinent, atque legem; neque potest dari calor febrilis, nisi in corpore, aut membro in quo calor naturalis reperiatur, ita vt quoduis corpus naturali calore destitutum, ad febrim recipiendam ineptum censeatur, iuxta illud axioma Auerrhöis *lib.*7.*collig.cap.*2. existiman-

D tis *calorem febrilem ramificari ad proportionem caloris innati*; quoniam febris viuentis solius passio est: sola enim viuentia naturalem recipiunt calorem, quo mediante viuere dicuntur. Ergo si cor potest calorem naturalem recipere absque corporis communicatione, eodem potest consequenter modo febrilem caliditatem admittere, licèt hæc nequaquam in corpus extendatur. Maior patet, ex communi Medicorum, & Philosophorum sententia: nam cor dicitur principium vitæ, quia primò inter reliqua membra naturali calore mediante viuit. Ergo illo tempore quo primò viuit, in se calorem naturalem recipit, qui naturalis verè & propriè appellatur, quin in corpus extendatur; ac proinde febrilis caliditas in corde, absque eiusdem in membra distributione est concedenda.

E Secundò. Immodica, & præter naturam caliditas, quæ in corde potest dari, antequam reliqua membra viuant, calorémve participent naturalem, verè morbus est. Igitur febris non dicit actualem caliditatis in vniuersum corpus communicationem, sed sufficit quòd eiusmodi immodica caliditas in corde resideat, siue corpori communicetur, siue non.

Tertiò. Moriens ex febre, eo tempore quo viuit,verè dicitur febrire: nullus tamen tunc datur in vniuerso corpore calor, immò omnia, & singula membra frigent excepto corde. Ergo datur febris absque caliditate per corpus, seu membra diffusa,

Quartò. In quocumque particulari membro potest cuiusque generis morbus reperiri, vt diutino constat experimento. Ergo & in corde potest quælibet morbosa

affectio

affectio peculiariter conſiſtere, abſque vlla in reliqua membra communicatione.

Quintò. Hip. & Galenus, cæteriqué medicinæ Duces, febrim vocant propriam, & ſpecialem cordis paſſionem; quod non feciſſent, ni in corde ſolùm poſſe perfectè, & integrè febrilem affectum efformari, citra vllam in reliqua membra diſpenſationem, intelligerent.

Vt tamen huius quæſtionis veritas pateſiat, aduerte, morbum eſſe affectionem notabiliter, diu, permanenter, & manifeſtè operationes lædentem, ex Gal. *lib. 1. de diff. morbor. cap. 1. & 2. de natural. facult. cap. 9. & 1. meth. cap. 3.* in cuius cœtu reponendam eſſe febrim, nullus ignorat. At hæc nequaquam eiuſmodi poteſt ſortiri munus. Patet, cùm non ſit permanens qualitas, ſed de genere ſucceſſiuorum à Philoſophis numeretur: quare non poteſt per ſe independenter conſeruari citra cordis calorem, qui febris rationem ingreditur, eiuſdémque formam attingit; qui adhuc integram febris conſtitutionem & eſſentiam non attingit, niſi eodem temporis momento membris communicetur, niſi aliquod adſit impedimentum, quod eius per corpus expanſionem impediat. Hoc modo in lipyria febre, rigore, febribus malignis, extrema frigent. In hectica, in primo inſultu inuadente, calor ob temporis anguſtiam ad omnes non expanditur corporis partes, ſed in ſolo cordis corpore conſiſtit: nam definitiones potentiam notant, & aptitudinem: quare febris dicitur calor procedens à corde, vel aptus procedere. Sufficit enim quòd calor immodicus, & præter naturam adſit in corde, & deinde ſublato impedimento poſſit toti communicari. Sic in lipyria impedimentum eſt calor inflammationis in viſceribus vigens, quæ ritu cucurbitulæ à toto corporis ambitu calorem ad ſe attrahit, quo pacto frigent extrema, vt docet Hip. *4. aph. 48. & 7. eiuſd. 1.* Sic in rigoris initio, in febribus intermittentibus, & malignis, calor ad externas partes non expanditur, quoniam in profundo corporis, veluti in foco eſt coërcitus, & vnitus.

Verum ergo ſit, ad eſſentiam febris, cùm ſit morbus vniuerſalis, neceſſariò requiri, quòd calor præter naturam in quo febris conſiſtit, corpus totum vniuerſaliter afficiat; nec ſufficit quòd peculiare aliquod membrum lædat, aut cor tantummodò calore præternaturali corripiat, niſi corpus eadem excedente caliditate vnà cum corde patiatur. Ita aſſeruit Auicen. *loco cit.* cùm febrim definiuit, & explicant interpretes *in com.* Hoc Galenus *lib. de cauſ. morbor. cap. 2.* confirmat, dum ſic ait. *At ſi in totum extenſa fuerit corpus aliena caliditas, tunc eiuſmodi affectus febris nuncupatur, quæ eſt quædam totius corporis immoderata caliditas, &c.* & 2. *meth. cap. 7.* ſic fatur. *Deinde calorem ipſum, qui adeò auctus ſit, vt occaſione eius corpus laboret, nec probè perfungi actione poſſit, permittite volenti appellare febrem, ſiquidem omnes homines eum, qui ita ſit calidus, febricitare dicunt.* Quo pacto Medici febrem, vniuerſalem corporis affectum vocare conſueuerunt, non ignorantes, ſingularem calorem præter naturam in quouis particulari membro, ad febris eſſentiam non ſufficere. Ergo tam in corde, quàm in corpore, febris formalis eſſentia, atque ſedes eſt conſtituenda.

Neque difficilis eſt ad oppoſitas rationes reſponſio. Nam Galenus *in citatis locis* ideò febris eſſentiam in excalfacta conſtituit cordis ſubſtantia (iuxta quam triplicem aſſignat febris differentiam, nulla facta de corpore, reliquiſque membris mentione,) quoniam certum erat, neceſſariò dari in corpore calorem præter naturam, vbi primùm ob aliquam calefactam ſubſtantiam in corde generatur.

Ad primam rationem dic. Cor illo tempore, quo primò reliqua membra in ſua generatione præcedit, non propriè dici vitæ principium, caloriſque naturalis originem, quum nec generet naturalem calorem pro toto, immò eundem participet: ideóque, eſto, ſit febrilis caloris capax, non eſt tamen potens vt calorem præternaturalem, aut naturalem pro reliquis membris generare queat; nec enim adhuc proprio cordis vtitur officio, cùm non ſit actuale viuentis membrum, ſed matris vtero gerentis; quo pacto non actu cor, ſed potentia ſolet appellari.

Ad ſecundam dic, Calorem præter naturam, qui in corde ante membrorum generationem datur, eſſe quidem febrem communicatam ab vtero gerentis corde, in membrum illud quod potentia eſt cor.

Ad tertiam dic. Dari in moriente ex febri, tempore mortis febrem, & in corde, & in membris; ob defectum tamen caloris naturalis in toto, in membris non ſentiri. Dic ſecundò, nullam dari tunc in corpore febrem, quoniam in omnibus partibus, & in corde frigida intemperies reperitur: quoniam animantia frigida cordis intemperie occupata moriuntur.

Ad quartam dic. Non poſſe dari calidam in corde paſſionem, ſub ratione facti caloris, quin ſtatim corpori communicetur; vel ſi adeſt calida affectio in corde, eſſe quidem morbum, verùm non eſſe febrem.

Ad vltimam dic. Ideò febrem appellari proprium cordis affectum, quia in corde primò efformatur, & in eo primam ſui exiſtentiam refert, indéque per vniuerſa corporis membra diffunditur: quare cordi ſolùm febrilis paſſio non debetur, inibíque dumtaxat inhæret, illúdque peculiariter denominat, licèt durans & permanens calor, à corde, tanquam ab origine & radice conſeruetur; alias ſtatim euaneſcet, nec permanebit, vt febris nomen ſortiri queat.

HISTOR. VIII. GALENI, De ſynocho imputri.

Synochus imputris, ſola ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium, perſanatur.

*Ergo qui paleſtræ peritus iuuenis erat, vbi febricitare hora prima noctis cœpiſſet, poſtridie eum manè circiter horam diei tertiam vidimus. Cùm autem inueniſſem febrem admodum calidam, ſed * pulſus æquales, & maximos, & celeres, & frequentes, & vehementes, tum caloris qualitatem quæ tactum minimè morderet, iam verò & vrinas, tum craſſitudine, tum colore à naturali habitu non multum alienas: audiens præterea hominem circiter triginta dies exercitationis conſuetudinem intermiſiſſe, pridie tamen exercitaſſe ſe vehementius, cæterùm non multum: ſumpſiſſe autem ſolitos cibos, atque eos concoxiſſe, quamuis tardè & ægrè, vtpote cùm febris veſpere occupaſſet: cùm interim rubicundus, plenúſque homo appareret, atque etiam plenitudinis ſenſum ſe percipere diceret: faciente interim quodam eorum qui aderant, de vena ſecanda mentionem, viſum nobis eſt eius auxilij conſiderationem in aliud tempus remittere, ſimul vt certiùs ſciremus, cuius generis febris eſſet, ſimul neceſſariò propter eam quæ præceſſerat concoctionis tarditatem. Cùm autem veſperi ſimilem vigorem tueri febris eſt viſa, ceu nihil ſenſibiliter remittens, ſuſpicio iam erat, Synochon eſſe, háncque ex obſtructione, & ſanguinis abundantia, & præ carnis copia, ſtipatione. Ac cùm parem magnitudinem per totam noctem febris ſeruaret, poſtero die viſum eſt Medicis omnibus, qui eum inuiſerant, ſanguinem eſſe mittendum. Diſcordia verò orta de tempore: & vincentibus, qui id in ſequentem diem differendum ſuaderent, febris per totum eum diem euidenter viſa eſt vigorem ſuum augere. Mox tertia ſequenti nocte, alia quidem acceſſio minimè incidit, quæ primæ ad portionem reſponderet: erat tamen æſtus ipſe laboranti intolerabilis; vrgebátque cùm tenſio totius corporis vtpote repleti, tum capitis pulſatio; atque ob hæc grauis vigilia, iuuene in aliam aliàs ſe figuram iactante. Itaque cùm vltra ferre non poſſet, hora noctis circiter octaua mittit ad me miniſtrum, rogátque ad ſe ocyùs veniam. Ipſe annuo, atque abeo: inuenióque febrem calidiſſimam, pulſúmque qualem prædixi. Quoniam autem nec in hoc, nec in lotio, nec in ipſa caloris qualitate indicium aliquod humorum putreſcentium apparuit, optimum factu viſum eſt venam incidere, antequam putredo inciperet. Aufero itaque ab homine eò vſque de*

de industria sanguinem, quoad animo linqueretur; maximum planè vbi valentes vires sunt, continentis febris remedium, id quod tum ratione, tum experientia didici. Primùm namque in contrarium statum agitur corpus, celerrimè ex animi defectu refrigeratum: hoc verò nemo inuenire potest, neque quod ipsis ægris, neque quod naturæ quæ animantes gubernat, iucundius, vtiliúsve sit. Postmodum in huiusmodi corporibus necessariò superuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitio; quas res statim à toto corpore madores, sudorésve excipiunt: quæ nimirum omnia cùm huic quoque contigissent, protinus febrim extinxerunt: vt quidam ex iis qui aderant, iugulasse me febrem per iocum dicerent, vnde omnes risimus. Verùm quò narrationem omnem absoluam, nihil mali erit paucula addidisse. Post duas namque à sanguinis missione horas paulo nutrimenti dato, ac iusso quiescere, discessi. Quinta verò hora reuersus, tam profundo somno indormientem inueni, vt tangentem me prorsus non sentiret. Cùm verò & ministri adeò illi altum somnum fuisse dicerent, vt nec cùm madores eius abstergerent, expergisceretur: suasi ita facerent; esse namque hominem iam prorsus à febri liberum. Reuersus autem & decima rursus hora, etiam tunc dormientem inueni. Egressus autem iterum ad alios visendos ægros, redeo hora prima noctis, non tamen vt antè tacens, sed voce de industria sublata, quò ægrum à somno excitarem. Quod cùm ita accidisset, vbi solo ptissanæ cremore ipsum nutriui, abij. Cuius modum postero die augens, tertio lauatum dimisi. Ac quæ ad hunc pertinent ægrum, ita sunt gesta, &c. Galenus lib.9.meth.cap.4.

PARAPHRASIS.

GRauissima est historia hæc, quoniam grauem in ea obseruo doctrinam: continet enim in se continentis febris citra putredinem signa, causas, & curationem appositè delineatam à Galeno, qui pro hoc iuuene libero sanando, plurima diligentia vsus est. Vocatur Synochos, vna accessio, quæ ab initio ad finem perpetuò manens, in multos dies porrigitur, quam febrem, continentem Medici appellare consueuerunt, Arabes inflatiuam dicunt, quoniam sanguis multitudine sua efferuescens venas inflat; aut quia pars tenuior copiosum vaporem emittens, inflationem repræsentat. In hac in magnis vasis, & cordi proximis accenditur sanguis, siue id ex suppressa vacuatione eueniat, siue ex immoderato calefacientium alimentorum vsu contingat; qua de causa præ copia denegato refrigerio, & commoda ventilatione prohibita, sanguis sponte gliscit, & efferuescens, synochum imputrem concitat.

Hac febre iuuenem hunc fuisse correptum dubitari minimè potest, quam fuisse de illarum natura, quas Græci homotonas vocant, Galenus *9.meth.cap.3.* asseruit: nam semper similem tenorem seruare visa est. Huic intermissa exercitatio præbuit occasionem: cùm enim exercitationi vehementissimæ esset assuetus, & crassioris succi cibis vesceretur, vt corpus palæstritarum more in magno robore conseruaretur, factum fuit, vt ipse ætate florens sanguinis saburram congereret, quam intermisso exercitio resoluere non potuit, quæ in vasis maximis stabulans, febri continenti materiam suppeditauit conuenientem. Hos autem palæstritas, hoc est, exercitatorio in ludo versatos, habuisse morem, varios, eósque valentis materiæ cibos edendi, testatur Galenus *lib. 1. de aliment. facult. cap. 2.* Sic Athletæ, Pancratiastæ, pugiles, omnifariis palestræ exercitiis, crassioris alimenti victu, obesiorem corporis habitum, & robur sibi comparare studebant, & in cœna liberaliùs genio indulgebant, & præcipuè carne suilla, quæ copiosè nutrit, vtebantur.

Febrim fuisse validam, & ex sanguine copioso subortam, signa à Galeno proposita ostendunt manifestè: nam pulsus celeres & frequentes, sanguinis superabundantis excalfacti quantitatem nimiam, & natiui caloris incendium maximum significant, ex Gal. *lib. de vsu pulf. cap. 1.* Sed erant æquales: cùm enim hæc in genere diariarum reponatur, ex Gal. *9.meth.cit.* pulsum in magnitudinem,

A celeritatem, & crebritatem mutat, diariæ instar, ex Gal. *3.de præsag. ex pulf. cap.7.* contrario modo febres putridæ in vigore vtrumque habent motum celerem, & distentionis, & contractionis, & ex æquo crebritatem mutant tam in interna, quàm externa quiete, vt *in com. sequentis historiæ* latiùs disceptabimus, cùm de signis putridarum sermonem instituemus.

Deinde huius febris naturam apertè demonstrabat calor minimè mordax, & insuauis, qui sese tactui repræsentabat: nam sanguis copia sola abundans, & alienam qualitatem non induens, mitis est, & eius vapor suauis, & non acris. Sic & vrina à statu naturali non multùm distabat, cùm sanguis solùm esset excalfactus, & non putris, vt Galenus *lib.1.ad Glauc.2.& 3.& 1.de dif.feb.7.* asseruit. Quare in crassitie, & colore non vehementer excedebat: B aliquantisper enim crassam, & rubram fuisse iure merito quis dicere poterit, qui contenta ex humore superabundante generari non negauerit, cum Gal. *lib.1. crif.cap.12.* & hoc modo vrina erat crassa, ex crasso sanguine generata; & ab excalfacto, rubra, vt probat Gal. *6.epid. sect.1. com.19.§. Rubra autem à sanguine, &c.* & *sect.5.com.14.* Quare si in venis ebulliunt humores, eis vrinam respondere est necesse.

Ex hoc sanguine crasso, inflammato, igneum calorem adepto, elati sunt vapores, qui cerebri membranis communicati, & è vasis exilientes, oberrantésque per corpus totum, concitarunt vigilias, inquietudinem, capitis pulsationem, æstum, calorem ingentem, quæ omnia simultaneæ phlebotomiæ ope, leuatáque natura à copia, qua velut sarcina, & onere magno premebatur, fuisse C discussa, crassa parte humoris vacuata per aluum, & per vomitum; tenuiori per sudorem, & per insensilem transpirationem, ex serie contextus dilucidè patet. De cuius venæ sectionis mira vtilitate tam multa diximus *lib. 1. in com. histor.9.* & referunt Græci, Arabes, & Classici ferè omnes. Lege Auic. interpretes *in com. cap. 3. fen.4. lib.1. & 1.4.tract.2.cap.43.* Conciliator. *dif.164.* Cardan. *lib.1. cont.tract.4.cont.13.* Vallef. *7.cont.8.* Iacchin. *in met hodo feb. cap.26.* & alios præstantissimos viros.

Sed plurima sunt in hac historia dubia, & valde controuersa, quæ expedire oportet, cùm ea possint lectorem ingenuum remorari. Et primò quæro. Si omnis intemperies deiicit actum virtutis, vnde languet virtus, & fit pulsus paruus, cur in hac febre adfuit pulsus vehemens? Dic primò cum Gal. *3.de præsag.ex pulsib. cap.2.* tunc fieri D pulsum magnum in febribus, quum humores incalescunt; tunc paruum, quando substantia cordis incaluit quam ventriculi continent, quoniam tunc adest debilitas facultatis: ita intelligendus est Galenus 1. *de præsag. ex pulf.7.& 1.de cauf.pulf.7.* dicens, calidorum affectuum proprios esse magnos pulsus, & quamuis in febriente virtus debilior sit, quàm antè, tamen ob magnum conatum aucta necessitate refrigerandi robustior reddita, facit magnum pulsum: ita iratorum pulsus est vehementissimus, *4.de cauf.pulf.2.* Solue Secundò. Licèt dicatur pulsus vehemens, non absolutè id est intelligendum, sed respectiuè ad alias febres, & maximè ad hecticam, in qua maior debilitas adest: simpliciter enim pulsus vehemens in sanitate solummodò visitur.

Quæro secundò. Cur manifestissimis signis iam pro- E positis Galenus ductus, prima die febrim continentem non cognouit? quod fecisse sæpius, gloriatur *1. feb. 7. & 10.* qui febris speciem, & cum aliis complicationem primis diebus se agnouisse enarrat. Sic enim habet *lib. 2. crif. 1. Et quoniam eas ex multis fieri demonstrauimus, quorum vnum est, ipsius ægritudinis natura: quo pacto & hanc optimè quispiam possit internoscere, ad hunc secundum librum tradere distuli. Itaque si quispiam nobiscum affuit in curatione ægrotantium, ex prima accessione, & quotidianā febrem, & tertianam, & quartanam, & semitertianā, & eam quæ ab ardore causos vocatur, plurimósque alios morbos præcognoscentibus, ex ipso opere huius contemplationis habuit experientiam. &c.* Dic, non semper Medicus prima die febris speciem cognoscere tenetur: quoniam *si prima statim die hoc fieri non potest* (inquit ipse *lib. 1. ad Glaucon. cap. 4.*) *in secundo saltem formam*

formam inuenire est tentandum; quòd si nec in hoc aliquid firmum sciatur, in tertio manifestius apparebit: quod & *lib. de typis, cap.2.* affirmat. Solue secundò. Galenus certus erat de genere febris, sed prudenter certiorem desiderabat cognitionem, quam in alio sequenti vespere, obseruatis certioribus signis est assecutus, quia habebat socios qui eius doctrinam carpebant vehementer, & fortè erant de illorum numero, qui spreta venæ sectione, triduana inedia ægros cruciabant, de quibus suprà egimus; & sic cautè se gessit Galenus, ne fortè celebrata phlebotomia copiosa, quæ vnicum huius febris remedium erat, & ægro in peius ruente, sinister euentus, aut mors illius adscriberetur errori.

Quæro tertiò. Si Galenus non erat ita certus de specie febris, quare illam sanguinis missione curauit? nonne rectiùs erat sequi consilium Auic. 4. 1. *cap.1.* & 1.4. *tract.2. cap.7.* dum monet, ne curetur febris, nisi priùs cognoscatur. Sic enim ait. *Et caue ne cures febrem, nisi cognoueris eam: quòd si non cognoueris, subtilia regimen: nam natura aut curabit eam, aut manifestabit*: quoniam cùm inedia, aut victus tenuis adhibetur, quum non distrahatur natura à coctione, & sit species euacuationis ex accidenti, 4. *aph.2.* concocta, & dissoluta materia morbifica, aut superatur morbus, aut fit manifestior: & humor qui est morbi causa, alimenti benignitate destitutus, syncerior redditur, & sui vim euidentiùs demonstrat, vt Fernelius eleganter notat *lib. 1. patholog.* 14. Quare quando morbus secundùm speciem non cognoscitur, vt si v.g. cognoscatur, quòd si febris putrida, ignoramus tamen an sit biliosa, vel pituitosa, victum tenuem præscribere oportet. Quod præceptum omnibus morbis est commune: nam, vt Galen. docet 9. *meth. cap.14.* medicatoriæ indicationes à morbo ipso desumuntur: quoniam, vt ipse dicebat *lib. 1. de aliment. facult. cap.1. ad fin. affectuum cognitio est remediorum materia, & lib.3. meth. cap.7. in init.* monuit, remediorum inueniendorum initium ex morbi natura desumi, quum absurdum sit aliud esse quod curatur, & aliud quod curationem præscribit. Hoc pacto docet *lib. 2. meth. cap.4. ad fin.* exemplo posito in affectibus ventriculi, dicens, quòd nisi priùs inueniatur ventriculi affectus, fieri non poteft, vt remediorum sis compos: & 1. *acut. comment. 3. ante med.* profert, quòd priùs cognoscere oportet, quisnam sit morbus, deinde verò ipsius aggredi curationem: quod placitum hac ratione potest deduci. Morbus ad sui curationem contrarium requirit. Sed impossibile est vnum contrarium cognosci, quin alterum cognoscatur. Ergo impossibile est cognoscere remedium contrarium, quin morbus ipse cognoscatur. Quapropter sequendum est Auicen. præceptum 1. 4. *tract.2. cap.9. post med.* cùm monet. *Et cùm ambiguum sit tibi dispositio in ægritudine, & non cognoscis eam, tunc vt declines ad subtiliationem est melius, quam vt declines ad additionem, &c.*

Dic. Vera sunt hæc, & ex recta curandi methodo desumpta, sed in procrastinatione erat periculum; maximè cùm signa manifestæ plenitudinis adessent, & inedia sit morosa vacuatio, & solùm sensim plenitudinem exhauriat, & non ita celeriter, vt morbi acuties efflagitat. Dic secundò. Medicus, antequam exquisitè innotescat morbi species, vti potest auxiliis aliis communibus, quod opere ipso exercuit Galen. *lib.2. de loc.5. §. Porrò memini mihi ipsi, &c.* qui cùm ex doloris specie existimaret se habere lapidem in altero vreterum impactum, tunc oleo rutaceo cum vtilitate vsus est per clysterem iniecto, quia doloris colici, & nephritici præsidia communia sunt, & quidem calorifica omnia, siue intus, siue extrà sint applicita: nam hi duo affectus, antequam in initio exquisitè internoscantur, similibus præsidiis leuantur. Hoc modo antequam certus esset de plenitudine totius, 6. *aph.* 31. & 2. *acut.1.* in Ophthalmia, & pleuritide vtitur fomentis. Sic in præsentia humoris calidissimi in iuuene hoc, sanguinem vsque ad animi deliquium emisit, licèt de exquisita specie febris certus non esset. Vtrùm verò morbo ignorato quicquam Medicus agere debeat, agitat Syluaticus eleganter *controu.16.*

Lib. IV.

A Quæro quartò. Cur oculatissimus Galenus, præsente tam manifesta plethora, omiserit venæ sectionem, & in sequentem diem distulerit, huic febri tantopere necessariam? Respondebit quispiam Galenicæ doctrinæ amantissimus, quoniam præcesserat concoctionis tarditas, & cibus adhuc præexistebat in ventre, quo tempore si venam feces, alimentum semicrudum intempestiuè attrahes ad venas, loco illius quod euacuasti, quod cauet Auicen. 4. 1. *cap.20.* explicant Dinus *in com.* Santorellus *lib.19. antepraxe, cap.21.* sic enim iubet Hippocrat. 4. *acut. text.36. si febris hominem prehenderit, vtere excrementis desi cendente, vel nuper cibatum, siue cum lateris dolore, siue non, is quieti tantisper permittendus, donec cibus ad ventrem imum primùm descenderit, &c.* Sed hac solutione tantùm abest, vt tueamur Galenum, vt potiùs eum condemnemus:
B nam vt notabat grauissimus auctor Aëtius *tetrab.3. serm.4. cap.23.* si cibus in ventriculo continetur, qui nequit elysterere vacuari, non debet venæ sectio differri, sed præcipiendus est vomitus, & post vomitum vena est secanda; quo pacto nullam videtur habere excusationem Galenus, qui in hoc iuuene plethorico, & in quo timor erat, ne præ copia crassi sanguinis ignis suffocaretur internus, in tertium diem phlebotomiam differendam imperauit, quoniam cibum ob febrim prauè concoxerat; nec enim hoc ad periculosam dilatationem videtur sufficiens, quum cibus in ventriculo, vel intestinis contentus incipiente febre, vomitu vel enemate posset expelli, & ita confestim ad venæ sectionem accedere. Deinde quando quis cadit ab alto, percussus est, aut vehementi dolore opprimitur, in omni diei hora vena secari potest. Ergo si affe-
C ctus vrget à sanguinis copia excitatus, mox debet aperiri vena: sic enim monet Galenus *lib. de curand. rat. per sang. miss. cap.12. § Vbi efferuescentis sanguinis copia inest, acutissimam febrim accendens, subitò & confestim expedit ducere, &c.* Hoc erat faciendum in hoc iuuene in die prima, ne postea intempestiuè ob nimiam efferuescentiam, & implacabilem æstum cogeretur sanguinem emittere. Si tamen historiæ seriem attentè contemplemur, solùm vnico die eius voto fuisse dilatam venæ sectionem inuenimus, in febri præsertim miti, & quam nulla putredinis comitabantur signa, & cuius genus adhuc notum non erat. Aliorum tamen Medicorum consilio, qui cum Galeno ad curationem sunt vocati, in tertium diem venæ sectionem fuisse dilatam, patet ex verbis, *& vincentibus, qui id in sequentem diem differendum suaderent.* Non
D ergo redarguas Galenum cum Augenio *lib.8. de sang. miss. cap.23.* qui si explicetur hoc modo, cum seipso valde consentit.

Quæro quintò. Cur obstructio vnà cum sanguinis abundantia non excitauerit putredinem, si illa huius est potissima causa, ex Gal. *in meth.* & *lib. de feb. dif.* & locis multis, & sanguis est calidus & humidus, & erat in loco calido & humido constitutus? Nam pori cutis præ carnis copia erant stipati, & in vasorum internorum finibus, inter alas & inguina existentium, in quibus transpiratione impedita conculcatus sanguis incaluit multùm, febrimque excitauit, aderant obstructiones, quas par est à sanguinis crassitie, lentore, & copia fuisse subortas; firmat Galenus *lib. 8. meth.4.* & *lib.9. meth. cap.1.* & 11. *meth. cap.4.* quibus locis continentium febrium causas inquirit. Dic in hoc ægro
E obstructiones non fuisse magnas, neque sanguinis crassitiem insignem, quum hæc febris intra diariarum fines constiterit: Nam si magna esset obstructio, ex necessitate humorum putredo eueniret; hanc enim timens Galenus, iccircò sanguinem copiosissimè emisit, antequam putredo inciperet.

Quæro sextò. Cur ex pulsu venatur concoctionem, aut putredinem, si hic solùm est signum facultatis vitalis? Dic, pulsus primò & per se indicat de facultate vitali, secundò de naturali; si enim est robusta vitalis, quæ est norma, & regula cæterarum, ex Gal. *lib.7. meth, vlt.* & *lib.5. de loc. affect cap.1.* naturalis etiam constat, à qua proba concoctio. Dic secundò. Coctio ex pulsu significatur priuatiuè, quia videlicet non adsunt putredinis indicia, nec velocitas contractionis magis quam dilatationis augetur,

augetur, quia non adsunt interiùs putridæ fuligines expellendæ; sed dilatatio est maior contractione, vsus enim maioris refrigerij causa vrget magis, quod signum Ephemeræ, aut imputris febris sanguineæ est indicium. Consule Gal. 4. *de præsag. ex pulsib. cap. vlt.* & Ioannem Lupum *lib. 4. de pulsib. ad tyrones, dialog. 9.*

Quæro septimò. Si in febri imputri sanguis calidissimus in vasis redundat, sola copiosa, confertímque facta venæ sectione auferendus, ad quam subsequitur aliqua tenuissimi humoris excretio à natura celebrata, vt per sudorem, vomitum, hæmorrhagiam, cur exoptat alui profluuium, si per inferiorem ventrem crassi solùm humores, & non sanguis efferuescens vacuari solet? Dic, sanguinem licèt tenuissimum etiam suam habere fæcem, cùm in eo, velut in lacte, terrea, & lenta humoris melancholici, & pituitosi pars sit commixta, vt patet in sanguine per venam extracto, in quo subsidet lutulentum, innatat pituitosum, & biliosum. Quare non est mirum, si venæ sectionis beneficio deonerata natura, spirituosum, & feruidum sanguinem per nares quandoque, interdum per sudorem eliminet cum ægrotantis commodò; sæpe rumpatur aluus, crassiore eius parte per infernam regionem expulsa; multoties subsequatur vomitus, exonerante sese natura, & excernente sanguinis tenuiorem partem, quæ ad bilis naturam proximè accedit. Quare in febri sanguinea primò post factam phlebotomiam mouetur aliqua vacuatio, per quam sanguis foràs extruditur, vt per nares, vomitum, vterum, mariscas, vrinam cruentam; secundariò verò cæteras per diuersas partes victrix natura vacuationes promouet.

Quæro octauò. Cur post duas à sanguinis missione horas exhibuit cibum, si virtus tantopere erat ex præcedenti venæ sectione exausta, quæ oblata alimonia illicò erat reparanda? Dic, quoniam vires ex præcedenti venæ sectione debiliores factæ alimentum concoquere nequeunt: hoc enim si exhibeas, id vasa inanita intempestiuè à ventriculo rapiunt, antequam concoquatur, vt Galenus retulit 4. *de sanit. tuend. cap. vlt.* probat Rhasius *lib. 7. ad Almansor. cap. de phlebotom.* Hæc methodus deducitur ex simili doctrina Hippocrat. 2. *acut.* 13. vbi inquit: *at vbi purgatio desierit, tunc sorbitio detur*, sed *consueta minor, deinde liberaliùs perpetuò exhibeatur.* Sed contrà obiicies, quod 1. *aph.* 18. scribitur, virtutem debilem indicare nutriendum esse parum, & frequenter; quod verò post phlebotomiam vtile sit copiosius alimentum, colligitur, ex Hippocrat. 2. *aph.* 10. dicente: *impura corpora quantò magis nutris, tantò magis lædis.* Ergo à contrario sensu, corpora pura, & iam rectè vacuata per phlebotomiam, quantò magis nutriuntur, magis iuuantur. Hæc solùm ostendunt post purgationem, & copiosam phlebotomiam exhibendam esse quantitatem cibi discretam, & ampliorem; & vtilem esse cibum magis alentem, tamen in quantitate minori. Sed si ita est, quomodo Hippocrat. *cit.* 2. *acut.* post purgationem non mutat qualitatem cibi, & minuit quantitatem illius? Dic causam esse, quia plurimùm fidit maximo robori virtutis sui temporis, quo constabant tunc homines, ob rationes quas affert Galenus *lib. 2. de fract. com. 27. §. Hippocratis sæculo veratrum album fortasse tutò sumebatur, ob rationem victus eorum hominum qui curabantur, qui vitæ genus non otiosum sequebantur, aut intemperans, sed laboriosum, paucisque alimentis erant contenti, sic vt crassos succos nulla ratione contraherent; neque enim nos latet fieri hos, tum otio, tum abundantia. Quòd si vim æstimaueris corporum eius sæculi, quam ex eiusmodi victu comparabant, magis adhuc dari veratrum permiseris, quum, quæ vomitus affert incommoda, ferre homines illi facilè potuerint.* Repetit *lib. 6. Aph. com. 28.* Quapropter rectissimè fecisse Galenum arbitrator, qui post phlebotomiam paucum alimentum offerendum imperauit, quod firmat Auic. 4. 1. *c. 20. post princip. §. Et oportet ne phlebotomatus in se replendo sit audax, sed secundum ordinem nutriatur, & cibum primò subtiliet, &c.* Nam, vt *cit. 4. de sanit.* dicebat Gal. *nec venter externa, quæ sumpsit, exactè concoquit; nec venæ hac, quæ à ventre excipiunt: sed nec carnes, quæ ex venis, vbi probè antè*

A *non sunt confecta, atque interim excrementi copiam in corpore prouenire est necesse, &c.*

Quæro nonò. Si somnus in declinatione valde iuuat, quoniam scilicet debilis facta natura ex resolutione, & ex statu febris prægresso ratione somni reficitur, & roboratur, immò non nocet apud statum, ex Gal. 2. *aph.* 1. §. *Nam aliquando etiam consistente morbo somnus manifestam attulit vtilitatem, quandoque etiam in extremis partibus augmenti, quæ ad consistentiam copulantur, &c.* cur Galenus hunc ægrum iam à febri liberum, è somno de industria excitauit? Dic Auic. 1. 4. *tract. 2. cap. 7* sic habet. *Et prohibe eum à somno in principio febris, &c.* & præcipuè quando adest rigor, vel horror, vel frigus, somnúmque nocere triplici de causa affirmat, quas desumpsit ex Gal. 2. *Aph. cit.* Prima, quia rigor, horror, & frigus per somnum protrahuntur, sanguine &

B spiritu ad interiora collecto, qua ratione non ita citò occupatur materia febris à natiuo calore; quare Galen. dixit. *Et propterea si in principiis dormierint, casus illi protrahuntur, & vix febres ad consistentiam perueniunt, &c.* Secunda causa, quia somnus adiuuat materias, si fuerint commotæ ad quædam viscera: nam si aliqua in visceribus inflammatio adest, vt in iecore, ventriculo, & similibus, fluxio retrocedente sanguine, & calore ad internas sedes per somnum, magis augetur. Tertia, quoniam humorum concoctio prohibetur; ex concursu enim sanguinis ad intima calor suffocatur, ad externásque impeditur expandi corporis partes.

Sed sententia hæc Gal. & Auic. videtur redarguenda: nam hic ipse 2. 1. *tract. 1. cap. 49.* videtur oppositum sentire, §. *In principio verò paroxysmi multoties fit, & non nocet.* Deinde

C 1. 4. *tract. 2. cap. 12. §. Et in agarico est iuuamentum, &c.* In rigore vehementi commendat Agaricum permixtum cum opio, ad conciliandum somnum Tertiò, quoniam per somnum omnes operationes naturales roborantur, vnito calore in partibus interioribus, & sic alimenta, & humores perfectiùs concoquuntur. Ergo somnus in nullo putridarum febrium tempore debet prohiberi.

Ad primam rationem dic: Auicennam ibi velle, læsionem, quæ in principiis accessionum ex somno aduenit, non esse maximè pertimescendam, si contingat; de ea enim profert Galenus 2. *Aph. cit. Illa enim neque mortem, neque aliud graue significat, quum naturam temporis consequatur, &c.* & sic ratione signi deterior est læsio, quæ ex somno contingit in aliis temporibus, quàm quæ in principio accessionis accidere solet. Ad secundam rationem dic: quòd in

D principio aliquando conceditur somnus, ob vtilitatem quæ ex mitigatione rigoris sequi solet, non tamen quia non noceat. Ad tertiam dic: quòd somnus roborat omnes operationes naturales, quando naturalis est, in principiis verò accessionum non est secundùm naturam, & ex eo actiones naturales non roborantur, immò impediuntur, quoniam ex aucto spirituum, & sanguinis ad interiora motu, calor natiuus suffocatur: hinc *cit. Aph.* dicebat Galenus: *sique humores aliqui ad ventrem confluant, non vt in aliis somnis concoquuntur, sed multò plures fiunt incocti permanentes, &c.*

His iactis: Galenus in huius iuuenis curatione, post exhibitum cibum, quinta hora reuersus, à profundo somno cum non excitauit, non ignorans ex somno plures vtilitates sequuturas: nam reliquiæ humorum partim co-

E ctione, & insensili transpiratione, partim per sudorem resoluuntur; vacuatio enim in somno fit præstantior: licèt enim hic omnes vacuationes cohibeat, tamen sudorem magis prouocat, auctore Auicen. 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 13. & 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 68. ob rationes plures, præsertim quia fit maior coctio, & multus vapor ex alimenti coctione fertur ad cutem, qui transit in sudorem, & sic factum est vt ob somnum prouocaretur sudor. At verò rediens hora prima noctis somnum interdixit, quoniam longus iam erat, & profundus, & timor erat ne in corpore ex copiosa phlebotomia debiliori facto posset nocere, & sic impedita expansione caloris ad partes extimas, tota corporis moles flaccesceret: nam ex Gal. & Auicen. *locis citatis*, somnus in statu multoties nocet, quia à magna causa concitari solet; tunc enim ob vehementiam

caloris

caloris expansi per corpus, æger multo minùs procliuis est ad somnum.

Quæro vltimò. Si *maxima continentium febrium remedia duo sunt, detractio sanguinis, & potio frigida*, vt notat Galenus *lib. 9. meth. cap. 5.* cur frigidam non exhibuit? Dic: quoniam sanguinis missio in hac febri anteponenda est frigidæ potui: cùm enim plenitudo vacuationem expostulet, si iis quæ refrigerent vtaris, copiam intra corpus coërcebis, quare frigida non est exhibenda, venæ sectione neglecta: Sin aliter feceris, & vasa non transpires, ventiléſque præuia phlebotomia, innatus ignis à sanguinis multi, & crassi copia retenta obrutus, & suffocatus extinguetur prorsus.

QVÆSTIO IX.

Vtrùm aucto, aut minuto vsu, aliquis seruetur ordo, in pulsuum differentiis comparandis, & amittendis, vt contra Galenum plurimi Barbarorum cum Fernelio opinantur.

COMMENTARIVM.

P*Vlsus & maximos, & celeres, & frequentes, & vehementes.*] Plurima ardua, & in intimis veræ medicinæ sacrariis recondita poterant in hac historia controuerti: sed quia ea in sequenti ad vnguem sunt exponenda, iccircò modò ea consultò prætermittimus. Hoc loco agitanda est illustris antinomia, quæ hactenus scribentes plurimùm torquet, atque fatigat: Vtrùm scilicet vna ex differentiis pulsuum immutata, aliæ duæ quæ sequuntur, necessariò immutentur: vel quo ordine acquirantur. Quod dubium grauissimum est, & à paucissimis iuniorum adamussim agitatum.

Magnitudini enim semper velocitatem, crebritatémque accedere, quidam Barbarorum arbitrantur: alij vel nullum ordinem seruari in dictis differentiis comparandis, & amittendis: vel increscente calore, primò crebritatem acquiri: diminuto, paruitatem, sibi persuadent. Horum sententias, eo quo proponuntur ordine, suis fundamentis firmare conabimur. Et primam sic.

Natura vrgenti necessitati non modò succurrit, sed quoad fieri potest meliùs, & celeriùs. Atqui excedenti calori, tribus illis differentiis simul immutatis, commodiùs, & celeriùs succurritur. Igitur ex necessitate simul omnes augebuntur.

Præterea vis pulsifica merè naturalis est; respiratoria licèt animalis, secundùm exigentiam, & tanquam merè naturalis agit. Ergo vbi primùm vrgente vsu operantur, secundùm vltimum quoad possunt operabuntur, & ex consequenti, &c.

Deinde, si vna & eadem est causa à principio, quæ & posteriùs, & aliquando tandem omnes differentias simul auget, cur non semper augebit? aut qua cognitione pulsifica vis irrationalis, & similiter respirationis agens, quæ illi aucto vsu conformatur, suorum motuum species poterunt modò cohibere, modò minuere, aliquando augere, non semel edere?

Insuper crebritas tam in pulsu, quàm in respiratione, reperiri nunquam potest sine magnitudine, & velocitate, si virtus sit constans, & instrumentum obediens, ex Gal passim, & præsertim *lib. de puls. dif.* & Auic. 2. 1 *doct. 3. cap. 6.* Sed aucto vsu necessariò fit immutatio ad frequentiam. Igitur & ad alias simul differentias, sine quibus illa dari nequit. Probatur minor, quia si vsus refrigerij increscat, corde & arteriis internè quiescentibus; confestim, & citiùs quàm antea incipient dilatari ad frigidi aëris captum; & rursus ob copiam fuliginum, à multo calore festinabunt contrahi: idque tamdiu efficient, quamdiu durauerit necessitas; quare minor erit quies inter systolen & diastolen media, & ex consequenti maior frequentia, quæ ex tempore minoris quietis desumitur. Igitur, &c.

Denique. Vsus ex causis continentibus respirationis, & pulsus vna est, & ad quam aliæ ordinantur, ex Galen. *lib. 1. de caus. puls. 1.* & illius gratia omnes differentiæ immutantur. Ergo facta mutatione in vsu, fiet & in differentiis, & ex consequenti vsu aucto omnes differentiæ quæ illi inseruiunt, simul augebuntur, magnitudo, velocitas & crebritas. Nec ita putare, alienum existimant à Galeni doctrina, cùm ipse *lib. art. medic. cap. 29. & 33.* tria illa calido cordi perpetua faciat, etiam in dispositione naturali; vnde à fortiori inferunt, in statu præternaturaliter calido, nunquam vnam differentiam sine aliis posse reperiri, sed secundùm omnes, simul respirationem, & pulsum immutari.

In eiusdem confirmationem adducitur etiam locus ex 1. *de caus. puls. cap. 5.* vbi inquit, aucto calore, opus esse tum respiratione, tum pulsu maioribus, & quia maioribus, continuò etiam celerioribus, & crebrioribus: ac si inseparabiles sint prædictæ differentiæ, idque sitientium exemplo ibidem confirmat, non modò multum, sed celeriter, & crebrò potantium.

Nec minùs etiam facit pro prædicta opinione quod scribit 1. *de dif. respirat. cap. 22. & 24.* dicens, abundantiam caloris magnam reddere, & densam respirationem; & vt magnam effici, ita & præcedentem cessationem breuis temporis reddi, hoc est, frequentem, ac si nunquam vna simplex differentia reperiatur. Quòd si afferit sentiri primò magnitudinem, non inficiatur omnes simul acquiri, sed illam veluti superiorem, & magis insignem percipi, reliquas in initio occultari.

Et videtur confirmari, ex 1. *de præsag. ex puls. paulò post princip. §. At verò si paruus fiat à natura flexus ob vsum, sola perspicua erit magnitudo, nondum autem celeritas: si maior, increscet magis magnitudo, & clarè celeritas apparebit. Si amplificetur adhuc, magnitudo, celeritásque augebuntur, atque accedet crebritas:* euidenter scilicet, quasi omnes tres differentiæ simul cōpararentur, sed duæ primū non appareant.

Cæterùm licèt Iacobus de Forliuio *lib. 2. art. medic. quæst. 25.* dictam opinionem cum multis Barbarorum sequatur, tanquam probabiliorem, licèt minùs communem dicat; contraria tamen verior est, & communior, etiam inter Arabes ipsos, vel præcipuos, ex Auic. 2. 1. *doct. 1. de pulsib. cap. 6. & 10. 3. tract. 1. cap. 20.* & Auerrhoë *4. collect. 18.* cum aliis: quæ affirmat non omnes tres differentias simul acquiri, sed acquiri pro necessitate. Firmat Galenus expressè in multis locis, 1. *de præsag. ex pulsib. 1.* scribens quod iam alibi dixerat, vsu non multùm mutato, maiorem duntaxat fieri: & *lib. 3. eiusd. operis, cap. 2. Si calor (inquit) solus increuerit, & in naturali statu maneat facultas, instrumentúque, cum mutatio est parua, magnitudo tantùm in pulsu augetur; cùm ma or, etiam celeritas; cùm insignis iam, etiam crebritas.*

Ratione verò suadetur ita. Natura eo modo pro vsu, & necessitate sua applicat instrumenta, & variat actiones, vt quaad fieri potest, nec in opere deficiat, nec excedat. Sed modico caloris augmento supra naturalem, vel moderatum, sufficit plerumque sola magnitudo. Igitur penes illam tantùm immutabit natura pulsum: penes duas, vel omnes simul, vbi nimis adaucto vsu requiruntur; agit siquidem pro ratione indigentiæ. Quæ sententia ex solutione argumentorum firmior euadet.

Dic ad primum. Naturam quidem bonum semper intendere, & in malis subuenire cum celeritate: verùm ex eo non proinde sequitur, per omnia illa cuiuis augmento perpetuò occurrere; excederet enim in opere, quod non minùs abhorret, quàm deesse; & licèt celeriùs, non æquè bene, aut tutò; maximè quod sicut non patitur, ita nec subitas mutationes solet efficere, sed paulatim procedere, & paucioribus instrumentis, quia ita melius, præcipuè si non vrget necessitas, cui suas functiones accommodat.

Neque obstat, quòd actio pulsandi merè naturalis dicatur; respirandi autem ad modum illius pro indigentia fiat, & ambæ ad necessitatem pariter ordinentur: quia licèt pulsatio à natura sit, & operatio quædam de genere vegetabilium, non ita tamen veluti illa plantis simul, & animalibus communis, purè naturalis dicitur, sed media quædam inter hanc, & animalem; videlicet, quia cum naturali

naturali conuenit in eo, quòd fine cognitione fiat à virtute pulsatili; cum animali, quia non semper secundùm vltimum, sed pro vsu varietur, quandoque ad magnitudinem, nonnunquam ad celeritatem etiam, & sic de aliis. Lege Conciliat. *dif.* 57. Ad tertium, sequitur Forliuius, vbi *supra* ad solutionem secundi: respirationem autem, quamuis vlibus naturæ inseruiat, euidentissimum est ex mera necessitate non nasci, quum pro arbitrio inchoari, terminari, accelerari, tardari, & ideò retineri possit; atque ideò, &c.

Secundò, etiamsi operationes illas merè naturales diceremus, non magis mirabimur vsui, & tempori inseruire, quàm plures alias, quæ à virtutibus naturalibus in corpore efficiuntur, stata corpora suarum actionum obseruantibus, se mutuò inter agendum non impedientibus quamdiu constant, nec secundùm vltimum semper operantibus, sed pro ratione indigentiæ: nec enim se tota applicat expultrix, nisi opportunè, & valde stimulatur; naturaliter mouentur grauia, & leuia, non semper quàm celerrimè possunt, sed in fine suorum naturalium motuum celeriùs, quàm in initio, & sic de multis.

Minùs vrget, quòd si aliquando in subsidium aucti caloris tres dictæ differentiæ simul comparantur, perpetuò comparentur; natura siquidem licèt plura habeat ad eundem finem parata auxilia, non semper vtitur omnibus simul, sed ex multis vnum eligit quod sufficiat, posítque præsenti necessitati succurrere. Sic naturalem respirationem solo septo exequitur: vbi maior requiritur, intercostalibus etiam musculis: in necessitate extrema, superioribus quoque, immò & narium pinnis. Verùm non perinde æquum est, vt omnibus vbique vtatur, modum enim excederet, & sibi constans vltra intentionem ageret, & destruendo potiùs, quàm fouendo calorem innatum.

Ad aliud: num prima mutatio in pulsu, & respiratione, aliquando fiat ad crebritatem, paulo pòst videbitur: sed licèt admittamus, quòd constante virtute, & obediente instrumento huiusmodi differentia ab aliis separari non possit, non proinde euincit argumentum omnes simul comparari: negamus enim in proposito casu, naturam necessariò festinare ad distentionem, & contractionem: vel quia interim dum cor à motu quiescit, iam subitò non oritur necessitas, (cùm calor sensim, & paulatim increscat) quæ cogat ad intermedias quietes, saltem sensibiliter abbreuiandas; vel quia quouis vsu aucto non statim moueri satagit, cogitúrque suarum quietum tempora interrumpere; vt patet in calido corde, quod quamuis etiam quiescens, calidius fit temperato pariter quiescente, non tamen necessaria quietis tempora anteuertit. Nec verò ex hoc sequitur, aut causa continente mutata nullam dari in pulsu mutationem; aut penes crebritatem fieri, quæ sola cordi, & arteriis quiescentibus accidit: nam præterquam quòd non oportet confestim naturam mala nascentia, & quæ nondum constiterunt emendare, suo tempore per magnitudinem subuenit aucto vsui, de quo paulo pòst.

Ad vltimum, negamus consequentiam: vsus namque licèt vna sit ex continentibus causis pulsus, quem tres memoratæ differentiæ complent; sicut tamen non omnes simul cuiuis inseruiunt, ita vsu ipso immutato non omnes simul necessariò immutantur: quanquam necessariò fiat vna ex illis; omnes, vbi nimis increuerit calor, neque sola vsui magnitudo sat est, siue calor ipse adauctus præternaturalis sit, siue secundùm naturam.

Ideò *lib. art. medic. cit.* omnes illas calido cordi perpetuas fecit, licèt, vt explicant alij ibidem, in corde ab ortu excedenter calido non est solus vsus auctus, sed & facultas ob contractam intemperiem imbecilla, atque adeò in opere deficiens, immò & instrumentum ex siccitate inobediens: vnde cùm sufficiens magnitudo fieri non possit, reliquis duabus differentiis compensatur, iungitúrque celeritas, & crebritas, quia magni simpliciter pulsus non fiunt, tales enim præter calorem copiosum postulant facultatem validam, & mollia instrumenta, vt ipse Galenus scribit, 1. *de caus. puls.* 4. & 5.

Quòd si ibidem, sine distinctione celeritatem, frequentiam, & magnitudinem familiares facit aucto calori, de plurimo loquitur, à quo omnes exiguntur, nec vna sufficit differentia, vt ex contextus serie euidenter constat, & confirmat sitientium exemplo, nonnisi cùm vehementi siti vrgentur, magno haustu, celeriter, & crebrò potantium: vel vt alij interpretantur, in initio tractationis illius, quum nondum exactam traderet doctrinam, omnes differentias aucto vsui inseruientes simul apposuit; paulo pòst verò eam absoluens, docet ordinem quo singulæ acquirantur.

Adductus autem locus, ex *primo de dif. respirat.* huiusmodi sententiæ non repugnat; quum enim Galenus *ibi* nihil aliud intendat, quàm discrimen tradere, quo auctus calor innatus ab extraneo excedente separetur, hoc vnum potissimùm, & ex professo suadere conatur, docens, naturali aucto magnam fieri inspirationem, ob aëris copiam necessariam in multi spiritus alimoniam; præternaturali autem redundante, increscere expirationem, ad retentas fuligines purgandas; & vltra intentionem, quanquam minùs elaboratè, adiungit quietem antecedentem vtrumuis motum, statim breuem euadere, significans parum durare magnitudinem citra frequentiam: quod quidem fatemur, dummodò vsus ipse duret, ac magis increscat; omnes tamen simul comparari inficiamur.

Nec admittenda est solutio illorum, tres simul ab initio quamprimùm acquiri, sed solam magnitudinem percipi: nam si aliæ sensibus delitescunt, vnde sensualis artifex adesse indicabit? aut si mutatio in velocitate, & crebritate ab initio occultatur, quamuis iam detur, & sola se magnitudo profert, quomodo stare poterit, quod Galenus toties affirmat, & demonstrat experimentum sensu acquisitum, vsu diminuto primùm crebritatem minui, deinde celeritatem, tandem magnitudinem: quod inferiùs latiùs ostendemus.

Ex eo autem, quòd *lib. de præsag. ex pulsib.* doceat, in paruo recessu per calorem, solam conspici magnitudinem; deinde vsu magis adaucto celeritatem apparere, &c. potiùs inferes differentias illas simul non acquiri, nec Medicis censendas nasci, nisi quia percipiuntur, cùm ex iis quæ sese offerunt sensibus Medicus iudicet, rei quæ ac si non essent, arbitretur. Corruit ergo Barbarorum opinio, asserentium perpetuò magnitudini celeritatem, & crebritatem accedere.

Sed quo ordine huiusmodi differentiæ comparentur, magis controuersa est quæstio quàm prima, in qua soluenda veteres, & iuniores strenuè insudant. Et Galenus quidem censet, vt constat ex 1. *de dif. respirat. cap.* 7. & 1. *de vsu puls. cap.* 3. & 1. *de præsag. ex pulsib. cit.* crescente vsu, primùm magnitudinem acquiri; deinde, vbi ea non sufficit, celeritatem; vltimò crebritatem; dummodò cum aucto vsu causæ aliæ inuariatæ permaneant, facultas nempe, & instrumentum: hoc autem siue vsus ipse auctus sit, & spiritus animalis exhaustus, quod in fatigatis euenit; siue auctus calor, quod in diariis; siue purganda fuligo, quod in putridis febribus.

Suadetur hæc sententia. Natura inter agendum ab eo primùm exorditur, quo meliùs & citiùs propositæ necessitati subuenitur, & sua opera minùs euertuntur. Atqui ita contingit per magnitudinem. Igitur prima mutatio in pulsu, vsu imminuto, fiet penès illam. Probatur minor, quia magnæ distentionis ope maior aëris copia attrahitur, in exhausti spiritus reparationem, & excedentis caloris refrigerium; magna contractione, plures fuligines meliùs expurgantur.

Rursus. Spirituum concoctio quietem desiderans, vsque adeò per magnitudinem non impeditur, nec vis defatigatis, aut pellitur spiritus frigidior quàm oporteat, nec edomitus ad cor, sicut per celeritatem, & frequentiam. Igitur, &c.

Deinde. Viri ad fœminas collati, & omnes ferè per ver collatione ad alia tempora, ob vsum auctum pulsus habent maiores, non necessa vè celeriores, aut frequentiores.

tiores. Ergo verisimile est naturam sæpe, sola magnitudine increscente, calori primùm satisfacere.

Denique. Quod necessitatis tempore in motu voluntario experimur, probabiliter credendum est in aliis similiter fieri. Sed vbi vrgente necessitate festinare est animus, primùm passus prolongamus; si id non videtur satis, acceleramus etiam; vbi maior est causa, nequaquam in itinere quiescimus, quantumuis defatigati. Igitur, &c. Lege Montan. *part. 2. medicin. in fin. tract. de pulsib.*

Fernelius, quoniam iurauit in omnibus Galeno, contradicere, in hoc dogmate ab illius mente valdè dissentit, dum *lib. 3. patholog. cap. 5. de caußis pulsuum*, opinatur aucto calore primò augeri crebritatem, secundò celeritatem, tandem magnitudinem: sic enim ait. *Quum vsu & necessitate cor laceßitur, stimulatum id, primum quidem pulsum edit crebrum, idque siue valida, siue imbecilla sit facultas: creber enim omnium primus est, quia facillimus. Si necessitati non satisfaciat crebritas, huic etiam celeritas accedet: atque etiam si ne duo illæ quidem satis sint, addetur & magnitudo, modò non imbecilla sit facultas; tum quippe totis hæc opitulatur viribus. Ita quidem artis vsu, & exercitatione obseruamus, per febres omnes, frequentem, necnon celerem pulsum edi, at non perpetuò magnum, &c.*

Cæterùm non aduertit causam, ob quam sæpe in febribus non reperiatur pulsus magnus, esse virium debilitatem propter inediam, & vacuationes: quare febrientes vim habent quàm sani imbecilliorem, ideò non sola magnitudine succurrit natura, sed magis celeritate, & frequentia. Neque miretur Galenum, quasi afferentem, primam pulsus mutationem aucto calore, in magnitudinem fieri, idque siue robusta, siue debilis sit facultas: Hoc enim vltimum nusquam pronunciauit Galenus, imò *1. de caus. pul. 3. & 3. de præsag. ex pulsib. 2. & lib. de vsu puls. circa finem*, docuit contrarium, aucto scilicet calore augeri pulsus magnitudinem, dummodò robusta sit facultas, & instrumentum obediens.

Neque instes pro Fernelio, quòd Galenus *lib. de typis, cap. 30.* scribat, tertiana laborantibus pulsum frequentem, sed exiguum superuenire: & *cap. 5.* docet pulsum tertianæ esse minorem pulsu quotidianæ. Cæterùm hæc intelligenda sunt, non præsente iam febre, sed in accessionis initio, vt constat ex Gal. *2. feb. 4.* cùm inquit: *quotidianam febrem paruos, & debiles pulsus efficere, quum primùm febris inuadit*: & statim subiungit. *Fieri itaque in biliosa febri in acceßionis initio, dicta circa pulsus symptomata, scilicet paruitatem, & debilitatem, sed statim sedari*: Quòd autem prædicta sententia non possit intelligi præsente febre, patet, quoniam experimento videmus quod tradit Galenus *lib. 1. ad Glauc. cap. 7.* in putridis febribus maximum esse pulsum tertianæ, minimum quotidianæ, mediocrem quartanæ.

Sed relictis opinionibus, ne in tractatum quæstio excrescat, in medium afferamus rationes, quibus victi plures, sanam Galeni mentem interturbant: & primò sic. Natura perpetuo, & naturali ordine semper à facilioribus, & minoribus incipit, atque ex iis ad difficiliora procedit; nec contrà insurgit, nisi perturbata, & coacta. Sed multùm pulsare, multúmque respirare est maius opus, & difficilius, quàm celeriter, aut crebrò. Igitur aucto vsu non apponet natura magnitudinem, priusquam aliquam ex aliis differentiis. Minor ostenditur, quoniam magnitudine plus aër attrahitur, maiúsque paratur refrigerium. Rursus maius exigitur virtutis robur, proinde enim eo deficiente ad celeritatem recurrit natura, deinde ad frequentiam, quæ inter alias facillima est, & debili facultati familiaris.

Secùndò. Si vrgeat vsus tempore distentionis, aut contractionis, non potest non immutari pulsus penès celeritatem ante magnitudinem, cùm hæc non detur nisi artería progrediatur ante consuetum terminum, necdum ad eam perueniat quamdiu mouetur, saltem in initio, aut medio. Si verò increscat calor, arteria quiescente, sola crebritas potest comparari, quæ ex quietis breuitate desumitur: cùm igitur aut motus, aut quietis tempore, necessariò vsus incipiat augeri, & eo aucto quamprimùm oporteat vsum immutari, non videtur magnitudo alias mutationes antecedere. Addunt si in prima parte dilatationis calor subitò crescat, & in altera medietate minuatur, prodire non potest magnus, cùm toto distentionis tempore necessitas non durauerit; superest igitur, quòd in prima medietate pulsus fuerit velocior, & ex consequenti, &c.

Tertiò. Si pulsus constituatur magnitudine mediocris, tardior autem aut rarior moderato; calore increscente, prima mutatio fiet ad celeritatem, deinde ad frequentiam, vltimò ad magnitudinem: si verò magnitudine, & celeritate mediocris existat, & cùm hoc rarior, primùm ad crebritatem mutabitur. Igitur. Probatur antecedens, quia naturales, & perfectiores differentiæ quam maximè à natura retinentur, & seruantur; nec immutari patitur, antequam reliquæ mediocritatem attingant. Igitur, &c.

Quartò. Si crebritas compararetur vltimò, videlicet postquam vsus nimiùm increuit, maius ad refrigerandum auxilium, quàm aliæ differentiæ afferret, extremis siquidem extrema, & magnis magna proportionantur. Atqui ex nulla minus paratur refrigerium, quàm ex crebritate. Igitur hæc priùs, non posteriùs adhibetur. In cuius confirmationem quidam suum iactant, & febrientium experimentum, quo sibi persuadent primò monstrari frequentiam, posteriùs reliqua. Alij nullam certam, & determinatam differentiam primò acquiri, sed pro naturali varietate modò ab vna, modò ab alia exordium sumi, vsu increscente, idque progressiui motus comparatione satis confirmari putant: sicut enim (aiunt) quidam longum iter etiam lentè nequaquam facere possunt; breue autem facillimè, licèt celeriter: alij contrà celerem motum non patiuntur, tardum autem sic, quantumuis longum: alij breuium quietum potiùs, quàm longi itineris, aut breuis cum celeritate sunt patientes: ita de vitali motu existimant iudicandum.

Cæterùm parum vrgent rationes dictæ. Ad primam enim fatemur, plus quidem magnitudinem præ reliquis attemperare, insuper & crebritatem esse faciliorem, celeritatem mediam inter illam, & magnitudinem; sed non proinde sequitur à crebritate, aut velocitate inchoandum, quoniam ita natura solet à facilioribus & leuioribus exordiri, vt meliora, & proposito vsui necessaria non postponat: agit enim secundum rationem exigentiæ, vt *suprà* diximus, & eorum quæ potest semper optimum in ordine ad necessitatem: cùm verò non solùm maior, sed & melior fiat per magnitudinem attemperatio, & parato refrigerio, & fuliginum expurgatione, nihil mirum, si constans natura, vsu aucto, & aliis causis inuariatis, primò magnitudinem efficiat.

Ad secundam, ex dictis suprà ferè constat, quid sit dicendum: non enim tam repentè potest calor crescere in vna quiete, vnâue dilatatione, vt vsum sensibiliter augeat, & aliquam pulsus differentiam, saltem quæ sentiri queat, efficiat: quòd si tantùm incipiat vsus ipse augeri, cùm nondum vigeat, nec cogitur naturæ quietem interrumpere, nec motum accelerare. Si verò iam ad notabile incrementum perueniat, & maioris refrigerij, vel excernendarum fuliginum necessitas adsit, paulo pòst ei satisfaciet natura per magnitudinem, qua meliùs, & commodiùs aucto vsui paratur subsidium, ea deficiente ad reliqua properatur. Nec mirum commodiorem agendi occasionem naturam expectare, quum id passim in illius operibus experiamur, maximè quòd licèt cor cùm moueatur, adhuc ad iustum dilatationis terminum non peruenerit, nedum vltrà (quod ad magnum pulsum requiritur:) quamprimùm tamen vsu vrgente magnitudinem tentare videamus, latiùs, & altiùs seipsum extendendo. Si autem calor in medio itinere cesset, longiùs non progredietur, sed tentatam magnitudinem intermittet.

Ad tertiam. Putant aliqui in propositis casibus, ad velocitatem, aut frequentiam fieri primam mutationem, & præscriptum à Galeno ordinem comparandi dictas differentias,

rentias, solùm habere locum, cùm vel omnes naturales sunt, vel omnes præter naturam. Sed non placet limitatio, quoniam cùm magnitudo multò meliùs, & commodius aucto vsui subueniat, deinde celeritas, & eorum quæ potest semper optimum agat natura, vt diximus, quamdiu constiterit, magnitudinem ante celeritatem, & hanc priùs quàm crebritatem apponet. Nec obstat, quòd ea quæ naturalia sunt, & perfectiora plus retinet, vtpote sibi magis dilecta, & à celeritate, aut crebritate incipiens differentiam naturalem retinet, & alias ad mediocritatem reducit: nam cùm naturæ actiones pro exigentia regulentur, nec ita bene velocitas, aut crebritas attemperet, cogitur natura illam priùs immutare, à qua melius vrgente necessitate subsidium sperat, cuius gratia à naturali symmetria ad non naturalem secedit, paulo pòst ad natiuam debito parato refrigerio reditura.

Ad vltimam. Negamus sequelam: non enim vltimò crebritas adhibetur, quasi potentissimum afferat ad refrigerandum auxilium, sed quasi prioribus superueniens, aliquid etiam iuuatura, non secus ac narium pinnæ in extremis agitantur, à quibus vel nullus ferè, vel exiguus aër attrahitur. Minùs vrgent suo, & febricitantium testimonio, quo exactissimum Galeni iudicium contemnunt; fallax enim putandum est, nec Galeni iudicio anteponendum: cùm constet hunc auctorem fœlicissimo, & acutissimo sensu præditum: nam in febricitantibus si quandoque simul velocitas, vel crebritas percipiuntur, vel ante magnitudinem fiet, aut quia sola hæc non sufficiet ob vehementẽ calorem, quem habent, aut quia iungitur virium imbecillitas. Denique animalis cum vitali motu comparatio valde aliena est; animali siquidem potest quis assuescere, vt volet, minimè autem vitali; quia cùm naturalis sit pulsandi actio non à consuetudine, sed à natura est, nec aliter fieri potest.

Præterea elaborandum nobis est, ne hoc argumentum indecisum maneat, num tres illæ differentiæ vsui nimis aucto inseruientes, eo decrescente simul minuantur; vel si vna tantùm aliis immotis, quo ordine incipiant deperdi, & oppositæ succedere. Multi opinantur (siue vsus decrescat in eo, cuius naturalis calor fuerat auctus; siue in sano, temperatóque homine, quia fortè præternaturaliter infrigidetur) primùm magnitudinem amitti, secundò celeritatem, denique frequentiam, &c. Simili ordine oppositas comparari, paruitatem primò, deinde tarditatem, vltimò raritatem.

Mouentur potissimùm, quia calor auctus, vt ostensum est, pulsus magnitudinem primùm omnium auget. Igitur diminutus remittet, & inducet paruitatem. Probant consequentiam, quia si vnum extremum aliquid in obiectum operatur, contrarium illius in idem obiectum inducit oppositum, sic albedo disgregat, nigredo congregat, &c.

Deinde, si ex tribus causis ad pulsum magnum requisitis, de quibus 1. *de caus. puls.* 5. & alibi plus potest ad magnificandum necessitas aucta, cur illius priuatio non faciet ad paruifaciendum; præsertim cùm pulsu, & respiratione, mutationes omnes pro fine regulentur.

Tertiò. Pauco, diminutóue calori paucum debetur refrigerium. Atqui hoc non meliùs quàm paruitate comparatur. Igitur hæc vsu decrescente primùm acquiritur. Obiiciunt & fœminas, quæ cum viris collatæ pulsus habent celeres ac frequentiores, simul & paruos, ob minorem, quo constant, calorem. Igitur, &c. Denique Galenum adducunt *lib.* 1. *de caus. puls. cap.* 6. vbi calore decrescente primum locum paruitate concedit, secundum tarditati, postremum raritati. Et *lib. art. med. cap.* 30. quo loco frigido cordi paruum pulsum addixit. Igitur paruitas videtur esse peculiaris differentia vsus diminuti.

Cæterùm primùm crebritatem amitti, deinde velocitatem, tandem cum magno defectu, aut omnimodo magnitudinem, fieríque vsu deficiente primùm pulsus rariores, secundò tardiores, vltimò minores, doctrinæ Galeni magis consonum est. Nam 1. *de dif. respirat. cap.* 7. insigniorem aliis docet fieri raritatem calore diminuto, ac si in ea prima fiat, & potissima immutatio. Idem etiam colligitur, *ex* 1. *de caus. puls.* passim, & 4. maximè, *cap.* 6. *quia frigidus est affectus, adiuncta est raritas*, quasi sit peculiaris, & prima pauci caloris; quod paulo pòst *cap. subsequenti* explicat, loquens de frigidis affectibus, *quia enim*, inquit, *frigidi sunt, pulsum habent rarum: nam dissoluto vsu talem gigni ostendemus, &c.* Idem expresse asserit Auic. 2. 1. *de pulsib. cap.* 6. *&* 10. 3. *tract.* 1. *cap.* 20.

Confirmatur, quia illud natura, deficiente necessitate primum relinquet, quod in defectu aliorum subierat, & à quo plurimùm lædebatur: è contra verò illud retinebit diutius, & quamdiu durauerit necessitas, quod illius gratia tanquam melius, & conuenientius assumpserat. Sed mutatio ad crebritatem fit in necessitate extrema, vbi aliæ differentiæ non sufficiunt, vel in illarum defectu, 1. *de dif. respirat. cit. &* 4. *de caus. puls.* 20. nam vires nimiùm dissoluit, non patiens quiescere; magnitudo autem melioris vsus gratia primùm comparatur, nec vsque adeò fatigat. Ergo hæc vltimò deponetur à natura, illa priùs, secundo loco celeritas, & tali ordine acquirentur oppositæ.

Deinde, dum tentatum iter moderari placet ob diminutam necessitatem, quæ antea vrgens cogebat properari (vt progressiui motus exemplo non semel vtamur) non confestim passus contrahimus, aut lentiùs progredimur, sed paululum in diuersorio moramur. Igitur probabiliter credendum est, idem similiter efficere naturam, diminuto vsu, in cordis arteriarúmque motu, priúsque sibi quietem longiorem parare, relicta frequentia à qua magis debilitabatur. Atqui ita fieri par erat: quoniam sicut calor ex sibi inseruientibus differentiis (quæ omnes vires debilitant) illam priùs inducit, quæ meliùs attemperat, & minùs dissoluit, ita conueniebat eam primò euerti, à qua maius damnum, maiorémque fatigationem percipiebat natura: quúmque illa sit crebritas, vt diximus, hanc primò perimet, quamuis vltimò fuerit adhibita, tandémque magnitudinem minuet, licèt primò acquisitam. Nec mirum: quia sic plantæ fructus quos vltimò comparant, primò deponunt, segetes aristas.

Nec verò rationes aduersæ hanc sententiam euertunt. Ad primam. Non negamus oppositos affectus, ab agentibus inter id subiectum contrariis posse produci, paruitatem, tarditatem, & raritatem à calore diminuto, opposita tribus illis, magnitudini, celeritati, & frequentiæ, quæ ab aucto inducuntur; quòd si in ordine agendi dissidere etiam conuenit, in eo magis pugnare conspiciuntur, si primúm perimat frigus, quod calor vltimò induxit.

Ad secundam. Quemadmodum ob vsum adauctum, ad magnitudinem immutatur pulsus; ita ob diminutum ad paruitatem, licèt non primò, aut præcipuè, quia paruitas magis virtutem debilem, quàm diminutum vsum consequitur. Cur verò perinde ac magnitudo ad necessitatem potissimùm non referatur, aliunde commodiùs petendum. Lege Gentilem 2. 1. *doct.* 3. *cap.* 6. *de pulsib. dub.* 3.

Ad tertiam. Etiam minus paratur refrigerium deposita crebritate, quanquam magis proportionabiliter ex paruitate: sed cùm sit necesse adhuc remanenti satisfieri, meliúsque per residuas alias succurratur, oportuit eas diutiùs seruari, & ad vltimam magnitudinem.

Ad postremam. In fœminis, & frigido corde, per vsum diminutum datur etiam virium defectus, quo præsente quamprimùm cessat magnitudo. Sermo autem nobis est de vsu diminuto, aliis inuariatis causis: atque ita Galenus *ex arte medica*.

Pro explicatione verò alterius loci, *ex* 1. *de caus. puls.* 6. vbi paruitas, & tarditas raritati anteponuntur, aduertendum in his collocandis differentiis duplicem considerari ordinem, naturæ scilicet, & operis; & si illarum quidem naturam spectes, negari non potest, vsui diminuto primùm respondere paruitatem, deinde tarditatem, remotiùs & vltimò raritatem; cuius ratio est, quia minori, diminutóque vsui paucum refrigerium debetur, quod primò & per se, pauco aëre, paruo, tardóque pulsu paratur:

raro

raro per accidens, & secundariò, quatenus scilicet per rarum pulsum paucus aër accedit parum infrigidans. Verùm in opere res aliter se habet, quoniam antecedit raritas, priúsque acquiritur ob rationes assignatas. Cùm verò Galenus *cit. loc.* naturæ ordinem in huiusmodi differentiis indagasset, primò paruitatem fecit familiarem deficienti calori, posteriùs raritatem, cui tamen in opere priorem locum concessit. Si verò aliorum opiniones in hac quæstione controuersa scire affectas, consule Vallesium 3. *controu.* 10. Mercat. *lib.* 2. *de pulsib. tract.* 3. *cap.* 3. qui etsi plura proponant, à tantis salebris extricare sese non potuerunt.

HISTOR. IX. GALENI, *De synocho cum putredine.*

Synochus putris, venæ sectione vsque ad animi deliquium curatur.

Quæ verò ad alterum (infirmum pertinent) *nunc dicam. Is cum toto die multum laborasset, deinde lauatus paucula comedisset, cœpit nocte febricitare, totum etiam continuans sequentem diem. Hunc nos post secundam noctem vidimus in cæteris quidem omnibus iam dicto iuueni similiter affectum; verùm* putrescentium humorum *euidentes prabentem notas. Itaque vena quoque huic protinus incisa, vsque ad animi deliquium vacuauimus. Post id, idoneo interposito spatio, cibauimus primùm mulsa, deinde vna interposita hora, ptissanæ cremore. Atque hæc omnia intra quintam acta sunt horam. Cùm autem similis sibi perseueraret febris, synochon eam fore ex putredine expectauimus: ita atque accidit. Quippe cùm eam secunda noctis hora pari magnitudine cerneremus, tertia diei accessionem, futuráne esset, an secus, diligenter obseruare volebamus; cuius in septimam horam noctis suspicio erat. Itaque cùm somno manè superuenissem, inueni quod expectaueram.* Nam nec tertiana inciderat accessio, febrísque remissior paululò quàm vesperi fuerat, apparuit. Vt autem rursus hominem meridie vidi, erátque iam certissimum & febrem decreuisse, & synochon febrem esse, sed quæ assiduè decresceret: satius vi sum est, tum quoque hominem similiter nutrire. Quarta verò exacta nocte, manifestè minor etiam quarto die erat. Quo rursus quoque ad eundem modum homine cibato, aduertimus, tum die illo toto, tum quæ hunc sequuta est quinta nocte magnitudinem remittere, sic vt quinto die liquidò planè appareret, minor esse febris quàm antè. Itaque ad portionem minuentis se febris, vrina quoque concoctio processerat; erátque haud obscurum, septimo (id quod factum est) finiendam. Hanc igitur continentem ex humorum putredine febrem, & quæ assiduè decresceret, vidimus, &c.* Galenus lib. 9. meth. cap. 4.

PARAPHRASIS.

Nulla est febris, quæ frequentiùs premat mortales, quàm synochus cum putredine: nam imputris rarò accidit, & si corripit, parum durat; quoniam sanguis licèt sit thesaurus naturæ, & filius eius dilectus, cùm sit mitissimus, benignissimus, & familiarissimus humor, ex Gal. *lib.* 3. *simpl.* 27. tamen cùm humidus sit & calidus, si copia abundet, crassitie, & lentore obstruat, arctat canales; quare non ventilatus facillimè conspurcatur, & in deteriorem abit labem, & corruptionem, vt notat Galenus *lib.* 11. *meth. cap.* 8. Quare solertissimè ipse in superiori historia hoc aduertens, sanguinem tam copiosè emisit, antequam putredo inciperet. Ergo ne mireris, si hanc historiam vsui tam necessariam lentè fuerim interpretatus, & alia propofuerim de putredinis natura, causis, locis, signis, & curatione in generali, quæ ad illius explicationem pertinent apprimè: nam febres frequenter ex putrescentibus humoribus generantur; licèt perperam arbitretur Iobertus 2. *paradox.* 1. nullam dari febrem ex putredine sanguinis, sed omnes ex humoribus efferuescentibus, vel exustis oriri contendens; cuius rationes repulit Bruno Seidelius, acerrimo vir ingenio, *proprio de hac re contra Ioubertum tractatu*; & multò antea præmedicatus fuerat Galenus 1. *feb.* 7. & doctissimi illius interpretes *in com.*

In ea agit de synocho cum putredine, éstque secunda febrium differentia, dicta humoralis, & assimilatur aquæ calidæ vasi alicui infusæ; vt enim hæc, vas cui infunditur, calefacit, ita & humores calefacti corpus inflammant; qui si putredinosè cor ponant in calefacto esse, humoralis putrida concitatur, cuius triplex constituitur differentia: vel enim est semper accrescens, quæ Græcè dicitur epacmastica, vel anabatica, vel est semper decrescens, quæ vocatur paracmastica; vel semper eodem modo perseuerat, quæ acmastica, seu homotona nuncupatur, ex Gal. 2. *feb.* 2. & 2. *cris.* 6. & 9. *meth.* 3. quæ diuisio non solùm febribus ardentibus, sed etiam synochis conuenit, quæ ardentes quantitate caloris dici solent, vt optimè notat Christoph. à Vega *lib.* 2. *de dif. feb. cap.* 2. de quibus intelligendus est Gal. 1. *aph.* 23. dum in ardentissimis febribus sanguinem vsque ad animi deliquium imperat emittendum.

Ratio verò huius diuisionis, sic à Galeno *cit. lib. meth.* constituitur. Quando calor continetur in vasis maximis, hæc febris continens manifestis circuitibus carens concitatur, quoniam materia aliunde non confluit, sed in iis locis accenditur, ob putridas fuligines cordi continuò communicatas, in quas materia, putredine, & vstione accensa extenuatur, ita tamen vt non tota simul accendatur, vt accidit in inflammatione, sed potiùs cùm vna pars est putris & accensa, statim altera incipit accendi; quod quia aliquando fit æqualiter, hoc est, tantùm resoluitur partis putridæ quantum additur materiæ quæ putrescit, tunc febris æqualem magnitudinem seruat, & dicitur febris homotona, hoc est, seruans eundem tenorem. Quando verò propter dispositionem humoris vitiosi, inæqualiter procedit putredo, ita vt quod additur, sit plus quàm id quod est resolutum, tunc febris semper accrescit, quia illius causa semper augetur, & tunc febris fit acmastica, siue semper accrescens. Quando tamen contrario modo accidit, tunc febris semper decrescit, quia causa illius semper minuitur, paracmasticáque appelatur.

Videns ergo Galenus febrim, in qua magnus erat feruor, & incendium maximum in vasis internis erat excitatum, ad sanguinis missionem tam copiosam accedere ausus est: quoniam vt ipse refert *lib. de curand. rat. per sanguinis missionem, cap.* 12. *cùm efferuescentis sanguinis copia inest, acutissimam febrim accendens, subitò ac confertim expedit emittere.* Explicant Gal. *lib.* 4. *de sanit. tuend. cap.* 4. Ferdinandus Mena, & Fuchsius *in com. cit. lib. Gal. de sang. mis.*

Nobis autem singula hæc, & omnia paulò diligentiùs contemplantibus, eorum aliqua propter obscuritatem, alia ob difficultatem, certiùs & lucidiùs esse explananda visa sunt. Illud ergo primò dubitationem facit maximam, cur sanguinem miserit vsque ad animi deliquium; in febre ex sanguinis putredine orta, si in ea vires sunt debiles, quæ vacuationem tam subitò factam ferre minimè queunt, si verum est putredinem fieri à debilitate caloris innati: cùm enim imbellis est, patibilésque qualitates gubernare nequit, humidum dissoluitur à sicco, & subiectum à calore extraneo occupatur, & hoc modo concitatur putredo; quare si vis non est robusta, in principio tantum sanguinis detrahendum est quod sit satis; deinde quod deest, iteratione supplere oportet. Dic. Licèt maiori cum fiducia accedendum sit ad sanguinis missionem vsque ad animi deliquium, in synochò imputri, quoniam vires sunt valentes, vt in *suprà citata historia* Galenus prædixit, sanguis enim tunc integer est, & nulla putredinis labe fœdatus: tamen in synocho sine putredine, in initio, quum sanguis solùm leuiter putrescere incipit, & seruat suam formam, & potest actione naturæ ad benignam pristinámque naturam reduci, vt probat Galenus 2. *aph.* 17. viréſque adsunt fortes, quæ largam hanc vacuationem possunt sustinere, illam esse celebrandam non eo inficias, maximè cùm ex corrupto sanguine sumatur indicatio ad sanguinem mitten-dum,

dum, vt *lib. 2. in com. histor. 19.* latè firmaui.

Secundò. Illud obſcurum eſt enucleandum,cur in febre putrida ita audacter ſanguinem emiſerit, ſi putredo ſanguinis miſſione non curatur, vt ipſe Galenus admonuit *lib. 11. meth. cap.* 14. ex quo loco patet, neque in ſynocho putri, neque n iomnibus aliis febribus putridis vtilem eſſe venæ ſectionem. Et Auic.iubet 1. 4. *tract. 2. cap.56. §. Et quoties videris vrinam groſſam, &c.* in febre pituitoſa ſanguinem non eſſe mittendum, niſi quando vrina fuerit rubra & craſſa. Ergo non conuenit in putridis omnibus ſanguinis miſſio, præſertim tam copioſa. Deinde Galen. *lib. de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtrat. 6. ad init.* monet maximè ægros offendi ab illis Medicis,qui omnes febres in principio venæ ſectione indigere putabant. Ergo ſi in principio non conuenit in omnibus venæ ſectio, multo minùs in aliis febribus conueniet; maximè cùm doceat Hip. 2. *aph. 29. ſi quid tibi videtur mouendum, moue.* Rurſus *lib.12.meth. cop.3.* in febre ſyncopali, orta ex ſuccis crudis, ſanguinis miſſionem prohibet: & 1. *ad Glaucon. cap. de tertianæ exquiſitæ curatione*, ſanguinem non mittit, & *cap.*10. ſequenti, agens de tertiana notha dicit: *quòd ſi ſanguinem mittere oporteat, neque hoc eſſe omittendum*, ſignificans in omnibus venæ ſectionem vtilem non eſſe: quod poteſt etiam deduci ex eodem, *lib. de conſtit. art. medic. cap.19. ad fin.* firmante, ſolam plenitudinem ſanguinis miſſione curari, reliquos verò humores coctione, & vacuatione. Vltimò, ſi ſanguinis miſſio in omnibus febribus haberet locum, vel id eſſet ratione febris, vel ratione putredinis: non ratione febris, nam huic ſolùm debetur refrigeratio, ex Gal. 10.*meth.cap.*10. aliàs in diariis, & hecticis poſſet celebrari,quod eſt abſurdum: non conuenit etiam ratione putredinis, quoniam hæc, vt *ſuprà* diximus, venæ ſectione non curatur. Ergo in febribus putridis ſanguinis miſſio, non ſemper neceſſaria eſt.

Sed obſtat celeberrima Galeni auctoritas *lib.11. meth. cap.* 15. monentis, in omnibus putridis ſanguinem eſſe emittendum. Idem etiam firmat *lib.de curand. rat.per ſang. miſ.cap.8.& 9.* probat Auic.4.1. *cap.20.* dicens: *Multoties phlebotomia in febribus, licèt neceſſaria non ſit, efficit vt natura fortis fiat ſupra materiam, propterea quòd eam efficit paucam, &c.*

Antiqui Auic. interpretes, & Horatius Augenius inter omnes *lib.4. de ſanguin. miſ. cap.9. &* 10. affirmant, in omnibus febribus putridis neceſſariam eſſe ſanguinis miſſionem, id eſt, in omni ſpecie febris putridæ, non tamen in omnibus febribus putridis ſigillatim, niſi cùm ſanguinis adfuerit redundantia, & ſic intelligunt Galenum 11. *meth. cit.* vt patet ex *cap. 9. in fin.* nam hoc pro hypotheſi ſumere Galenum aſſeuerant, in verbo, *vt prædiximus.* Locum autem Auic. 4. 1. *cap.* 20. ita explicandum arbitrantur, quando febris eſt bilioſa, vel pituitoſa, aut melancholia redundat; tunc enim non extrahitur ſanguis, neque ratione febris, neque ratione cauſæ, cui potiùs expurgatio conuenit; ſed ſolùm fit, vt leuata natura à plenitudine qua grauabatur, propriam febris cauſam magis deuincat. Conſule Clementium Clementinum *tract.de febrib.tit.de phlebotomia.*

Verùm hæc ſententia minimè eſt recipienda, quare vt huius quæſiti intimiùs naturam perpendas (in cuius enodatione, cum Augenio tantopere digladiatur Maſſaria, *tract.proprio de ſanguinis miſſione*, & alij ſtrenuam operam nauarunt:) notabis cum Galeno *lib.11. meth. cap.*10. febrem putridam non eſſe ſimplicem affectum,ſed compoſitum ex febri, & putredine, & ideò in febri putrida duæ conſurgunt indicationes, altera ex febre, altera ex putredine. Illa dupliciter diuiditur, prima vt febris portio quæ iam genita eſt, ſanetur; altera, vt id quod eſt in generatione, prohibeatur: ſimiliter à putredine duæ indicationes ſumuntur, altera, vt id quod factum eſt, ſanetur; altera, vt id quod eſt in generatione,ſiſtatur: & cùm id quod eſt in generatione, ex prohibita tranſpiratione dependeat, rurſus ab hac aliæ duæ emanant indicationes, primo vt id quod factum eſt, curetur, id eſt, retentum euacuetur; altera, vt id quod retinendum eſt, prohibeatur, hoc autem fit præſidiis quæ obſtructionem auferunt,cuius etiam ſunt duæ aliæ indicationes,altera,vt id quod factum eſt, per medicamenta deobſtruentia vacuetur; altera, vt id quod futurum eſt, inhibeatur, quod fit ſi effluxum obſtruentium ſuccorum compeſcamus: de quatum indicationum vſu, & neceſſitate, lege doctiſſimum Ludouicum Colladum *lib. de indicationibus, cap.23.*

Quo pacto coarguendus eſt Augenius, qui prociduo argumento munitus, ſibi perſuaſit, in febribus putridis, ab inutili & vitioſo ſanguine ſubortis, venam non eſſe ſecandam, nî plenitudo adſit; nam *lib.11.meth. cap.*8. docet curare, & euacuare quæ putruerunt, nulla ſectionis venæ mentione facta: & *cap. 9.* monet, expellenda eſſe quæ putruerunt, per vrinas, aluum, ſudores, & aliquando per vomitum. Sed hoc mihi ridiculum argumentum videtur, (licèt alij aliter reſpondeant) quippe in præſenti contextu tacet in particulari venæ ſectionem ad vacuationem putridi, & corrupti ſanguinis, quam ſatis ſupérque iam in ſuperioribus commendauerat, *lib. 9. cap.10. & 11. & 8. meth.* 4. quo loco ad vacuandum corruptum, iubet vacuationem eſſe celebrandam; vacuationum autem potiſſimam eſſe ſanguinis detractionem, ambigit nemo, & ipſe Galenus eam ſummis laudum encomiis prædicat. Speciatim autem meminit vacuationis per vrinas, ſeceſſum, vomitum, & per ſudorem, quoniam de iis hactenus mentionem non fecerat, & vt latenter inſinuaret non ſolam ſanguinis detractionem ſuperiùs laudatam, ſufficere ad euacunda quæ putruerunt, ſed aliis etiam opus eſſe. Deinde *in cap. 89. art. medic.* priori loco refert venæ ſectionem, gratia vacuandi ea quæ putrida ſunt. Addit inſuper Augenius aliud ficulneum argumentum, quòd venæ ſectio euacuet vtile, & inutile; ac ſi purgatio ſynceros, & vtiles cum putridis non vacuaret; & tamen maius ſequitur commodum ex purgatione putridi,quàm ex euacuatione innoxij, & ſpirituum diſſipatione detrimentum, vt rectè monebat Magiſter *lib.1.aph.com.24.*

Ex ſuperioribus indicationibus conſtat apertè, maximè eſſe laudandos, qui methodum hanc reſolutiuam obſeruantes,ab vltima indicatione curationem incipiunt, antequam ad purgationem, coctionem, attenuationem, & alia præſidia accedant, quæ medicamentis calidis perficiuntur: quare purgationem, vt valde ſuſpectam condemnat Galenus 8.*meth.*4.cùm ante eam deobſtruentibus vti non liceat, & tunc ſanguinis miſſio neceſſariò præmittenda eſt, vt fiat humorum obſtruentium reuulſio,& vt tutò auxiliis deobſtruentibus vti poſſimus; cùm enim obſtructio ex humorum multitudine, vel craſſitie, vel viſciditate generetur, vt toties Galenus *in methodo* prædixit: prima, ſanguinis miſſione demitur: craſſities, & viſciditas attenuantia, & incidentia præſidia expoſtulant; quibus ſiquis ante venæ ſectionem vti conetur, attenuatus, & calefactus ſanguis, & alij humores ampliùs inflammati ad partes obſtructas fluent,& hoc modo obſtructiones augebuntur.

Si verò contra hanc doctrinam obiicias Galenum *lib. 10. meth. cap. 2. ad fin. §. Iam verò obſtructionum, &c.* quo loco docet obſtructiones ex plenitudine ortas ſanguinis miſſione curari; ex craſſis verò, & viſcidis ſuccis generatas, attenuantibus curandas eſſe auxiliis. Dic, Gal. *ibi* de remediis propriè curatiuis obſtructionum fuiſſe loquutum, quæ indicantur ab eo quod ex obſtructionibus factum eſt; non verò de remediis præcautoriis, quæ indicantur ab eo quod futurum eſt obſtructionum. Quare quod eſt factum in obſtructione orta ex plenitudine, ſanguinis miſſione curatur;quod verò factum eſt in aliis obſtructionibus,præſidiis attenuantibus curari debet. Cum hoc tamen ſtat, in his febribus ſanguinis miſſionem, reuulſionis cauſa multo eſſe ex vſu,ad cohibendum id quod futurum eſt, in obſtructionibus à craſſis ſuccis ſubortis; licèt gratia illius quod factum eſt, remediorum attenuantium vſus præferatur ſemper.

Quapropter

Quapropter in omnibus putridis febribus, etiamsi plenitudo non adsit, vtilis est sanguinis missio, ratione obstructionis, reuulsionis, præcautionis, & refrigerationis, vtque corruptus sanguis educatur, & qui corrumpitur, alteretur, quæ duæ indicationes humoribus putrescentibus sunt communes, ex Gal. *lib. art. medic. cap.* 89. §. *Esto enim si ita contigerit, &c.* Deinde venæ sectio fluidum reddit corpus, quia humorem euacuat, quo vasorum cauitates infarciuntur, quare ad medicamenti purgantis operationem vtilis est: nam medicamentum ex venis, aut plenioribus, aut obstructis nihil attrahere sine nocumento poterit. Quæ omnia intelligi debent, dummodò nec ætas, nec vires prohibeant, nec aliud ex iis quæ venæ sectionem remorari solent, vt notauit Syluatic. *cont.* 40.

Ideirco Galenus 11. *meth.* monet, putredinem non sola sanguinis missione curari, quoniam aliis indiget remediis abstergentibus, & euacuantibus. Idem verò *lib. aduers. Erasist.* reprehendit Medicos, qui omnes febres in principio venæ sectione copiosa indigere putabant, quum sæpe parca vtilis sit. *Lib.* autem 12. *meth. & cit. ad Glauc.* cur non mittat sanguinem, in syncopali, & in notha tertiana, in sequentibus historiis explanabimus. Num autem ratione febris, an causæ eius sit celebranda phlebotomia, infrà inuestigabimus *in hoc capite.* De quo argumento lege latè differentem Moxium, *in spicilegio, de curandi ratione per venæ sectionem, febres quas humor putrescens accendit*, & nuperrimè agitauit *in* 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. Ioannes Mata Moros, Medicus doctissimus Hispanus, qui librum de febribus à Petro Garcia Carrerio in Auic. conscriptum, in compendium redegit, & ex suo ingenuo Marte plura addidit scitu dignissima.

Tertiò illud difficillimum semper mihi visum est, cur Gal. sicut in sanguine efferuescente, celebrauit sanguinis missionem vsque ad animi deliquium, sic in putridi & vitiosi sanguinis abundantia summa, non exercuit purgationem vsque ad animi deliquium, quam *lib.* 1. *aph.* 23. concedit Hipp. nam ipsum loquutum de purgatione, patet per verba (*talia, qualia:*) sic enim inquit. *Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiiciantur, qualia deiici oportet, confert, & leuiter ferunt: & vsque ad animi deliquium faciendum, si æger possit tolerare.* Arduum dubium, & in quo ambiguus videtur Galenus: nam cùm Hippocrates de euacuatione per aluum loquatur, ipse exponit de sectione venæ, vt notat Cardanus *in huius loci commento:* maximè cùm ipse *lib.* 2. *de humorib.* 17. Hippocratem loquutum fuisse de deiectione asseueret.

Dic Galenus non est anceps in expositione Hippocraticæ sententiæ: neque enim ibi Senex de alui deiectione solùm, sed de omni alia vacuatione, tam per venæ sectionem, quàm per aliam regionem facta, est intelligendus, vt perperam contra Galenum somniauit Cardanus, & aduertit acutissimus Argenterius *in com.* In hoc autem ægro synocho putri laborante purgationem vsque ad animi deliquium non administrauit, quoniam sanguis putrescere incipiebat, neque erat insigniter in alios humores mutatus; aliàs illam sine dubio exerceret. Et licèt ex immoderata, copiosáque purgatione, irreparabilia pericula subsequantur, quæ *lib. de venæ sectione aduersus Erasistratum, cap.* 7. & 2. *acut.* 11. & *lib. de sang. mis. cap.* 12. ipse refert luculenter; & firmauit Mesuës *theoremat.* 3. *de re medica:* Explicat Santorellus *lib.* 18. *antepraxis, cap.* 4. tamen in pluribus morbis esse imperandam non negamus, quoniam *acutus, & periculosus morbus multa cogit moliri temerè*, auctore Celso *lib.* 3. *cap.* 9. in quo *melius est anceps remedium experiri, quàm nullum*, ex Gal. 10. *meth. cap.* 10. Nec enim in omnibus morbis hoc tantùm præsidium exequendum: nam in longis nulla conuenit effusa vacuatio, cùm potiùs iteratam optemus, cùm in iis nimia deiectio citra morbi leuamen vires prosternat, quas firmas seruare oportet. Ergo in acutis solùm erit necessaria: neque in omnibus, quoniam in apoplexia, & morbo comitiali, ea vti non licet, sed duntaxat in calidis merè atque iis præsertim, in quibus est copia humorum vberior, & vires magis liberales: subito enim & extremo morbo, subitum & extremum præsidium vtile est, Lege Brachelium *in com. sent.* 23. *lib.* 1. *Aph.* Horat. Augenium *tom.* 2. *epist. lib.* 8. *epist.* 50. qui nostras partes acriter tuentur, quidquid superioribus argumentis munitus Vallesius contradicat *lib.* 7. *cont. cap.* 8. neque enim contextus Galeni corrigendus est, vt aliqui falsò opinantur.

Quartò dubitandum est. Cur in altero iuuene, post sanguinis missionem superuenere vtiliter vomitus, & alui fluxus, si sanguis peccabat inflammatus, tenuis, & efferuescens, qui potiùs sudore, aut hæmorrhagia excernitur à natura? Et cur in seruo non sequuta est vacuatio per vomitum, aluum, sudorem, sicut in libero? Dic. Sanguis venarum non est simplex, & vniusmodi, sed ex pituitæ, & vtriusque bilis, ac puri sanguinis permixtione conflatus. Quare nihil mirum, si deonerata natura venæ sectionis ope, tenuis pars per sudorem, & vomitum, crassior per infernam aluum fuerit euacuata. In seruo non contigerunt hæc, quoniam sanguis erat magis lentus, & crassus, qui cùm putridus esset, erat ad motum ineptus, expulsioníque minùs paratus; hunc autem adfuisse, ex putredinis natura colligere licet, quæ cùm ab obstructione oriatur, & hæc à crasso, lento, & multo succo, is non potest ita facilè extra corpus expelli: nam *tenuis humoris vacuatio est facillima; crassioris verò, & lenti, difficillima*, vt monuit Galenus 14. *meth.* 17.

Quintò. Videtur reprehendendus Galenus, quòd in febris validæ præsentia mulsam obtulerit, quæ calida est, & biliosis naturis inutilis: nam facilè vertitur in bilem, ex Hipp. 3. *acut. text.* 9. Dic Galenus exhibuit mulsam dilutiorem; nam syncera ratione mellis maximam habet vim generandi bilem; quare diluta, quia habet multam portionem aquæ, magis humectat, æstúmque compescit, neque est siticulosa, neque bilem generat, neque caput ferit, ex Hipp. 3. *acut. cit.* & 13. quin penetrat, ac obstructiones aufert. Si verò quæras, cur ante ptisanæ sorbitionem, mulsam propinet? Respondet Mercurialis *lib.* 1. *acut. in com. sentent.* 22. *fol. mihi* 478. quoniam perpetuò priùs ingerenda sunt, quæ faciliùs coquuntur, & subducuntur, posteriùs verò contraria: ptissana autem difficiliùs concoquitur, & tardiùs descendit. Accedit, quòd si ptissanæ misceatur mulsa, fit repletio, quoniam hæc ab illius viscíditate retenta obruit calorem, flatus eleuat, inflat hypochondria. Hæc est causa apud Arist. 24. *probl.* 19. cur potiones dulces si misceantur farinæ, dulciores percipiantur, quoniam illæ, farinæ lentore in ore detentæ, dulcedinem linguæ communicant. Deinde mulsa sola exhibita, etsi diluta, acrimonia aliquali irritat, & prouocat deiectionem. Ob has causas Hipp. *lib.* 2. *de morbis*, dolorem capitis à bile factum curaturus, mulsam propinat dilutam. De Mulsæ viribus, differentiis, & conficiendi modo, præter Dioscoridis interpretes *lib.* 5. *cap.* 9. scitu digna profert Mercurialis.

Sextò. Illud est inuestigandum. Si febris ipsa curationem indicat, cur post sanguinis missionem alteratione non est vsus; & remedia non obtulit quæ ventilarent, coquerent, refrigerarent, quod monuit Gal. *in art. medic. cap.* 89. Ex natura morbi sumi indicationem curatoriam, verum est, & est illius remotio; & est principium à quo emanat ea indicatio quæ contrarietatem præscribit, sumpta ex peculiari natura morbi, qua inueniuntur ea quæ conferunt. Quòd autem hæc indicatio curatoria sumatur ex morbo, constat, quia remotio causæ, siue aliquid actu efficiat, siue parata sit efficere, præseruatio est, auctore Galeno 4. *meth. cap.* 3. *ad fin.* & 11. *meth. cap.* 2. quia præcautio fit ablatione causæ, quemadmodum vera curatio soli morbo debetur, & hæc solùm morbis factis vtilis est. Si verò *lib. de optima secta ad Thrasib. cap.* 23. 24. 25. contra Methodicos contendit, morbos non indicare curationem, illud non negauit, sed solùm illos reprehendit, qui communissima morbi indicatione, quæ illius ablationem indicat, erant contenti. Dic, omnes indicationes facta phlebotomia compleuisse Galenum: nam sanguinis missio ventilat detrahendo copiam, & calidam substantiam vacuando refrigerat; qua deonerata natura putridos humores

humores excernit, semiputridos verò coquit, & ad mediocritatem reducit.

Septimò. Ex hac dubitatione, alia non minoris momenti insurgit, cui nempe potissimùm conueniat curatio, febrine, an causæ? nam Galenus *lib. 8. meth. cap. 4.* agens de febre ex obstructione, docet, priùs causam, hoc est, obstructionem esse auferendam, & sic prius vtendum esse reserantibus: *& lib. 10. meth. cap.* 1. ait, in febribus quæ originis suæ causam intus habent, primam indicationem ab ipsa causa sumendam esse, ac proinde prius putredinem esse sanandam, habendam tamen esse rationem ipsius febris. Idem docet *5. meth.* 14. dum vlcus in pulmone exiccantibus esse curandum præcepit, quæ febri contraria sunt: & sic *lib. 7. meth.* 11. *&* 12. monet, priùs esse expurgandos humores in ventriculo contentos, quàm intemperies tollatur. Huc alludit commune illud pronuntiatum, ex *cap. 89. lib. art. medicinal.* vt *vnamquamque priùs quæ efficit causam rescindamus, deinde ad illam, quæ ab eadem causa facta est, ægritudinem accedamus.*

Pro parte contraria videtur esse Galenus *lib. 8. meth. cap. vlt.* dicens, indicationem à febri desumptam esse digniorem, & cæteras obscurare: & Auic. 1. 4. *tract. 2. cap. 7. in princip.* idem affirmat. §. *Et quandoque febris est tantæ vehementiæ, & acuitatis, vt non liceat vti regimine causæ, sed necesse est vti infrigidatione multa.*

Tu autem huic quæstioni breuiter responde: in cura ordinaria, & legitima, à causa esse incipiendum; in cura tamen coacta, & extraordinaria, interdum à febre, & sic omnia quæ adducta sunt, facilè consentiunt. Quando tamen Galenus inquit 8. *meth. vlt.* febris indicationem esse digniorem, intelligit facta comparatione cum ætate, natura, & consuetudine, de quibus *ibi* loquitur, non tamen facta collatione cum causa. Quòd si quæras, quo pacto febri, & causæ, quando sunt contraria, possumus occurrere? eleganter respondet Galenus *lib. 8. meth. cap. 4.* agens de oxymelite, & Auic. 1. 4. *tract. 2. cap. 7.* §. *Multoties quidem inuenitur res, &c.* Quòd si rursus quæras, quo pacto febris possit esse intensa, si causa illi contrariatur? nam acutissima febris solùm ex humoribus calidis, & siccis videtur posse generari, non ex frigidis; ac proinde nunquam febris, & causa habebunt indicationes contrarias, sed semper idem expostulabit febris, & causa. Dic interdum contingere febrem, & causam sibi aduersari, vt accidit in causo notho, & hemitritæo. Dic secundò, quod licèt causa conueniat in qualitate cum febri, gratia tamen demendæ obstructionis, & euacuationis sensilis, & insensilis, remedia infrigidantia valde minimè conueniunt, vt patet in inflammatione, & erysipelate, quæ licèt ab humore calido fiant, calidis tamen præsidiis resoluuntur, & admotis frigidis indurantur.

Octauò. Admiratione non caret, cur in valida febris accessione, & augmento, remissionem non expectans Galenus, ita copiosè sanguinem emiserit? maximè cùm febris esset de genere earum quæ assiduè decrescunt, & Hipp in accessione ab omni auxilio abstinendum esse imperauerit; firmat Gal. *lib. de curand. ration. per sang. mis. cap.* 21. quo loco in continuis, ad sanguinis missionem, tempus remissionis expectat. Dic hoc præceptum obseruandum esse in cura methodica, & legitima: in coacta verò, & illegitima, in qua prohibitorium non attenditur, in accessione ipsa potest sanguis emitti, vt in inflammationibus internis, vehementi dolore, febri periculosa, in quibus si spreta phlebotomia nullum præsidium consulas, vel dolor partis augebitur; vel caliditas febris intendetur; vel ad aliquam partem principem decumbent ij, qui per corpus vagantur humores; vel ex copia multa, suffocatus innatus ignis, & obstructis canalibus non ventilatus, peribit subitò, & extinguetur. Ita in tantæ plethoræ præsentia extemplò huic iuueni opem tulit Galenus, & saluberrimo phlebotomiæ antidoto vel in feruore febris celebratæ, à mortis faucibus liberauit.

Nonò posset quærere non incuriosè aliquis, hoc modo. Si putredo sola sanguinis missione non curatur, ex Gal. 11. *meth.* 14. si fortè febris putrida phlebotomiæ præsidio

A non succumbat, quod deinceps auxilium faciendum? Galenus respondet in multis suæ doctrinæ locis hoc modo, inprimis *lib. 11. meth. cap. 9.* dum de febribus putridis curandis sermonem attexuit, sic ait. *Ergo à corporibus, quæ sic afficiuntur, expellenda quæ putruerunt, per vrinas, & aluum, & sudorem sunt: quòd si ad os ventriculi aliquando sua sponte impetum capiant, etiam per vomitiones, &c.* Auicenna 1. 4. *tract. 2. cap. 7. de curatione febrium putridarum, in princip.* sic ait. *Quòd si fuerit virtus fortis; & fuerit illud quod vincit sanguis, aut cum humore qui vincit, sanguis, tunc phlebotomia est magis conueniens, & propriè cum vrina est rubra, grossa. Deinde fac sequi phlebotomiam, solutionem ventris subtilem, propriè si fuerit ibi siccitas, &c.* Et ad leuiter soluendum, approbat aquam hordei, mannam, (vocat *siracost*) syrupum acetosum, & violaceum: Aqua hor-

B dei, id est, ptissana, est suauis, lubrica, & ventrem emolliens, ex Hipp. 1. *acut.* 18. 28. 29. *&* 30. Manna, non est purgamentum thuris, quod manna thuris vocauit Gal. *5. meth. cap. 4. & 13. meth. cap. 6.* Paul. *lib. 7.* explicat Manardus *lib. 1. epist.* 4. sed est mel aëreum, de quo *lib. 3. de aliment. facult. cap.* 39. ipse disseruit, & Arabes, præsertim Mesuë, de manna purgatrice rectiùs ratiocinati sunt. Tertium medicamentum est syrupus acetosus. Quartum est syrupus violaceus, ex violis recentibus paratus, vel ex pluribus infusionibus earum: hoc enim modo paratus, ampliùs refrigerat & lenis, & febribus ardentibus miro est auxilio.

At cùm plurima sint medicamenta, quæ humores peccantes è corpore excernunt, & alia primam corporis regionem exonerent, neque iecur transcendant; alia ex

C partibus longinquis, & venoso genere attrahant, de illis intelligendum esse Auicennam eo loco, interpretes firmant. Vtrùm verò in febribus putridis, illa sint exhibenda per os, an solùm per clysteres, acriter contra Thomam à Veiga contendimus *lib. 1. in com. hist.* 63. quo loco in febribus tam acutis, quàm chronicis, purgantia medicamenta ex Galeni mente esse propinanda, non solùm lenientia, sed quæ soluendo euacuant, determinauimus. Nam præter plurimas auctoritates eo loco recitatas, Galenus *lib. 13. meth. cap.* 15. in inflammatione iecoris, quam febris comitari solet, purgat vertica, mercuriali, cnico, polypodio, & cortice veratri. Deinde, si in affectibus à calidissimo biliosóque humore concitatis, vtitur medicamentis purgantibus, cur in febribus ea non imperabit, lenia, & quæ suauiter retorridam, & excandescen-

D tem bilem euacuent? Hanc methodum proprio exemplo notauit 14. *meth. cap.* 17. quando in muliere Romana, quæ herpetem in malleolo patiebatur, scammonio vsus est; & in erysipelate medicamentum consulit quod bilem attrahat, *lib. 14. meth. c. 3. & 2. ad Glauc. c. 2. post princip.*

Decimò. Quæri etiam posse arbitror. Num licitum sit in principio febrium putridarum, ante syrupos aperientes, & phlebotomiam, medicamentis lenientibus vti per os assumptis, etiamsi humor crudus sit, quam purgationem minoratiuam, seu minorantem vocant iuniores, moniti oraculo Hipp. *lib. 2. aph.* 29. dicentis: *cùm morbi incohant, siquid mouendum videtur, moue: cùm verò consistunt, ac vigent, melius est quietem habere.* Quam sententiam explanans Galenus, sic inquit. *Circa initia verò illorum morborum, in quibus speratur ægrotus conualiturus,*

E *tentanda maiora sunt remedia, de quibus Hipp. dixit, siquid videtur mouendum, moue. Sunt autem hæc præcipuè quidem venæ sectio, nonnunquam verò & purgatio, quorum neutrum oportet morbo iam consistente adhibere: vt enim in libro de crisibus manifestauimus, coctiones morborum tunc maximè fiunt, vt igitur hæc citiùs eueniant, melius est circa principia euacuare, quò minorem iam factam materiam faciliùs natura concoquere possit, &c.* firmat Auic. 1. 4. *tract. 2. cap. 7.* §. *Et similiter si times victoriam humoris, magis necessaria cautela est euacuatio, & non moueas nisi in principio, &c.* approbat Auerrhoës *lib. 7. collig. cap.* 1. docens pleuriticos phlebotomatos à Rhasio in hospitali, sine hac lenitione, omnes interiisse: & Auic. *loc. cit.* purgantia exhibet statim in initio febrium, ante aperientia, prouocantia vrinam, & sudorem: & *cap. 55. de cura quotidianæ,* §. *Et omnes eius species communicant*

in

in hora principij in tribus rebus, in necessitate lenificationis æqualis: & Auenzoar *lib.3. theisir. tract.1. cap.14.* non solùm ante vsum aperientium, sed ante phlebotomiam in febre sanguinea medicamenta per os administrat. Et Gal. 8. *meth.4.* ante sytupos deobstruentes purgantia propinat, nam si illi primò offerantur, obstructiones augentur. Itaque humor crudus, & multus minuendus est, vt natura à multitudine leuata, exoneratáque faciliùs concoquat, & ne humor incoctus derelictus à regimine naturæ, deterio-ri labe & putredine inquinetur, & præ copia calorem obruat. Ita sentit Manardus 13. *epist.* 1. hostiliter contra recentiores dimicans, qui contrarium asserere ausi sunt: cùm ex hac minorante purgatione clementibus medicamentis celebrata, nullum vnquam sequutum fuisse incommodum firmiter asseueret.

Ex diametro dissertat Antonius Musa *in com. lib.1. aph. com.22.* pluribus rationibus fretus. Nam Hipp. 4. *acut.43.* sic ait. *Quòd si vrina inter initia tenues fuerint, tales non purgabis: at si videatur, clysterem exhibebis*: & *lib.4. acut.12. in initio*, vsum medicamentorum purgantium summopere reprobat: & ea solùm approbat *lib. de medicament. purgantib. in fin.* quando remiserit febris: nam si ea exhibeas in principio, magna vis infertur naturæ, liquatur caro, & sanguis: quoniam *purgatio fit medicamento attrahente, natura verò expellente*, ex Gal. 1. *aph.* 22. & naturâ non excernit in principio, sed post coctionem, quæ in statu fit ex Gal. 3. *crisi.10.&* 4. *aph.2.* omnis enim excretio quæ naturæ lege perficitur, coctionem sequitur, vt bellè dictabat Galenus *lib.4. de præsag. ex pulsib. cap. vlt.* Scio quid contrariæ partis defensores asseuerent: Hippoc. & Gal. *in com.&* 8. *secund. loc. cap.5.* & alibi passim, repro-basse medicamenta electiua, calida, fortia, vehementia, & quæ à venoso genere intempestiuè attrahere humores nata sunt, & magnam vim corpori inferunt, quum perturbent, exagitent, & corpus inflamment, quæ suo tempore erant in vsu; non verò lenientia, & clementia pharmaca, quæ materias in prima corporis regione adhærescentes, sine vlla perturbatione euacuant, qualia sunt Manna, Pulpæ cassiæ attramentum, syrupus rosl. & violac. ex plurib. infus. Cathol. & cætera mitissima electuaria, quæ citra motum, virium dispendium, & agitationem vllam, peccantes humores ex prima regione exhauriunt; quibus si in principio febrium non vtaris, & fomentum morbi non extrahas, damna irreparabilia subsequentur: nam humores hi putredinem concipientes, & in statu morbi efferuescentes, furiunt & ebulliunt, fiuntque causa morbi, & eum sæuiorem pariunt, quàm ex natura sua esse deberet.

His, & aliis quamplurimis argumentis irretiti iuniores, huc illúcque Euripi modo agitati, inter sese digladiantur; de quorum numero præter Manardum, & Brasauolum, cæterósque Auicennæ, & Galeni celeberrimos veteres interpretes, extant Augenius *lib. 1. epist. tom.1. epist. 2.* Vallef. *lib.7. controu.13.* Saluus Sclanus *lib.1. aph. 22.* Cardosus *lib. de sex reb. non natural. quæst.5.* Altimarus *cap. prop. tract. de purgatione.* Ioan. Brauus *lib. 1. de purgand. rat. cap.8.* Mercatus *lib.1. indicat. cap.6.* Trincauellius *episto.1.* Santorellus *lib.20. ante praxis, cap.14.* Sylauticus, *controu.19.* & alij. Sed maxima admiratione dignum est, quòd tam generosum, & præsentaneum vitæ humanæ præsidium, tantis obscuritatum labyrinthis inuoluatur, pluribus hostibus oppugnetur, tandémque tam variis censuris, Neoterici scriptores de eo hactenus iudicarint. Sed cùm infinitum propemodum sit, recitare quæ illi pro vtraque parte in sui subsidium afferunt, aliquando ineptè, immò distortè Galenicam sententiam interpretantes, ideircò ne actum agere videar, animosa veritate cogente, vt tantis sedulò præuideam incommodis, methodum tra-dam breuiter exactam, qua febres putridæ hoc præstantissimo præsidio aliquando sint curandæ, & quo spreto fœliciter earum curatio absoluatur sæpe: & sic inextricabiles Mæandri, durissimi nodi patefient, & dissoluentur, quos si rectè perpendisset Garzias Lopius *lib. de varia rei medicæ lectione, cap.15.* non ita minorantium pharmacorum vtilitatem redargueret.

Falsissimum ergo est existimare, in omnibus febribus putridis in principio esse hanc minorantem purgationem offerendam: licèt verissimum sit, in aliquibus non vtiliter tantùm, sed necessariò esse propinandam, & sic inter hos auctores soluta est rixa, & pax oborta. Quando enim in ventriculo, intestinis, vel vicinis partibus, ea est recrementorum, vel vitiosorum humorum redundantia, quæ clystere demi non potest, tunc medicamenta leni ntia per os sunt exhibenda, nulla facta per syrupos, vel phlebotomiam vacuatione. Hoc modo Hipp. 4. *acut.6.* in curatione febris ardentis, si os amarum fuerit, hoc est, si bilis in ventre redundauerit, eam per vomitum, & clysterem euacuat. Et *textu sequenti* sic inquit. *Verùm si adhuc non soluatur, lacte asinæ cocto purgabis*, &c. quibus verbis innuit, quòd si ea sit bilis redundantia in ventre, quæ vomitibus, & clysteribus extrahi non possit, tunc medicamentum leniens per os exhibendum esse. Elegit autem lac asinæ, quoniam serosum est, & sic intestina abluit, & ratione seri expurgat. Quare si bilis copia in ventriculo, & primis venis adest, aut crudi hoc loco in multa quantitate redundant succi, tunc à pharmaco leniente incipiendum est, vt in tertiana exquisita sæpe contingit. Hoc ita esse ostendunt magnus oris amaricatus, vomitus biliosus, nausea, ventriculi vel intestinorum morsus, & murmur, maximè si hæc extra accessionem infestant. Hoc etiam obseruandum est in tertiana notha, & quotidiana; quare Galenus *lib. 1. ad Glaucon. cap. de cura quotidianæ*, primò humores in primis venis positos expurgat: si verò plenitudinis sese ostentent signa, tunc à phlebotomia inchoanda curatio est. Quare ne omnes vno calcees calopodio, quod maximè detestatur Galenus *lib. 9. meth. cap.16.& lib.5. de sanit. cap. 11.* neque indiscriminatim nulla morborum habita ratione, nec ab apparatu corporis, aut humoris indicatione desumpta, quarta die, quadam veluti sancita lege, cum auctore *lib.4. acut. text.* 76. expurges: Nam sæpe prima die, vt Galenus admonuit *in com.* aliquando nonnisi concocta materia, & transacto statu, purgante medicamento vti opus est. Lege Vallesium *lib. 4. meth. cap. 2. in med.* & Vidum Vidium *lib.4. de febrib. cap. 5.* de quo argumento luculenter Massaria *tract. de purgat. in initio morborum celebranda.* Cardanus *lib.1. contradict. tract.6. cont.16.*

Vltimò percontaberis. Si hæc non satis sint, vt febris putrida eradicetur, quid restat peragendum? Respondet Gal. *lib.11. meth. cap.9.* humores putrescentes vacuandos esse per aluum, vrinam, sudorem, & vomitum. Ita *cit. loc.* firmat Auic. dum humorem ad ventriculum vergentem, per eam regionem esse vacuandum asseuerat, neque naturam esse diuersificandam, id est, non esse illius motum impediendum, sed imitandum. Vomitus autem lenibus medicamentis est prouocandus, vt est syrupus acetosus cum aqua tepida; nam tepidum ventrem laxat, ex Galen. 8. *meth. 7. §. Esto autem abundè calens, quodcunque ventriculo imponitur; quæ enim tepida sunt, ventriculi firmitudinem dissoluunt*, &c. Confirmat Auic. 1. 4. *tract.1. cap.26.* Vomitum esse prouocandum, significant nausea, subuersio ventriculi, & alia signa proposita à Gal. & Hipp. 4. *aph.17.* cuius vacuationis quanta sit præstantia, & vsus, leges *lib.3. in com. hist.26.*

Galenus *lib.11. cap.8.* docet, non posse curari febrem ex putredine ortam, nisi priùs putredo remoueatur. Hæc autem corrigi debet, inquit Gal. veluti solet emendari in corporibus putridis non viuentibus, in quibus id quod putruit, incidimus; id verò quod semiputre est, vt ad naturalem redeat symmetriam, in aërem frigidum defertur: sic in viuentibus exequendum est, nam putre vacuandum; semiputre, mediocri motu, & transpiratione refrigerante castigandum. Et *cap.13.* inquit, quòd quemadmodum reclusioni opponitur obstructio; sic putredini, excretio, ventilatio, refrigeratio, & coctio. Et *in art. medic. cap.89.* docet, in curanda febre accensa ex putridis humoribus, duplicem esse habendam intentionem, alteram, quæ ex toto corpore materiam educat: aliam, quæ dicitur alteratio, quæ manente substantia putredinem finit.

Sed dubitabis,qua ratione refrigerantia, ventilantia, & concoquentia putredinem sistant? Dic. Putrefactio ex actione caloris extranei,& debilitate innati emanat: refrigerantia ergo illius excessum corrigunt; ventilantia, & concoquentia natiuum roborant calorem. Et quamuis coctio, à calore naturali fiat, & non à medico, aut medicamentis,auctore Gal. *lib.de constit.art.med.c.12,* tamen medicus, quatenus disponit materiam, vt facultas alteratrix possit concoquere, & fouet, augétque calorem naturalem, iuuat coctionem: sic febriliis calor concoquit, quia humores crassos extenuat, & hac ratione ad coctionem disponit. Sic frigida humores biliosos coquunt, quoniam remouent ea quibus eorum coctio impeditur. Sic Gal. *lib. 5. simpl. 6. & 7. meth. 7.* coctionem ventriculi ab extrinseco calore iuuari affirmat. Hoc modo apud Gal. *5. simpl. 9.* suppurantia coquunt, quia quantitatem caloris adaugent. Hac ratione, calore solari maturantur fructus, mustum feruet, & fit vinum, non solùm ex ingenito, sed ex acquisito à sole calore ex Gal. 4. *simpl. cap. 11.* Ita fomentum, balneum, vnctio,quies moderata,frictio,exercitium,vsus cibi boni succi,vini modici potus, iuuant coctionem,quoniam calorem naturalem adaugent,& facultatem roborant; à quibus potissimùm concoctiones fiunt,sic monente Gal. *lib.1.epid.sect.2.com.44.& lib.4.acut.com.44.*

Post hæc Galenus, & Auic. humores putridos deturbandos esse per vrinam asseuerant:nam hæc vacuatio est vniuersalis, qua non solùm vesicam, renes, & partem simam iecoris euacuat,sed consequutione quadam omnes venas, & totum corpus exhaurit; quapropter pars serosa sanguinis superflua,& simul cum ea vitiosi humores,tam à natura,quàm arte hac via expurgari solent.

Hæc medicamenta solùm post vniuersales vacuationes exhiberi debent, ne scilicet ex primis venis intestinis,& corpore vniuerso, confluentes succi, ad angustas vrinæ vias,eas obstruant; ita docuit Gal. *7.meth.cap.vlt.* quare Auic. *1.4.tract.2.cap.7.post med.* docuit: *in curatione febris putridæ fac sequi phlebotomiam, deinde lenificationem ventris, postea exhibe quæ vrinam prouocant,* &c. Hæc vacuatio paulatina est, & morosa, vt asseruit Gal. *4.aph. 14.& 3.prog.23.* quare solùm in chronicis morbis,& febribus productis est tentanda,& non in acutis,quæ præsidiis citò, & celeriter operantibus indigent.

Porrò prouocantia vrinam in triplici sunt differentia: quædam acria, exiccantia, extenuantia, & quæ coaguli instar partem serosam à sanguine secernunt,& pituitam, cæterósque humores liquant,partíque serosæ permiscét, de quibus agit Gal. *5. simpl.22.* Alia augent seri quantitatem, vt vinum aquosum; aut ad vias vrinæ humores deferunt, vt Rhab. Alia quæ vias vrinæ abstergunt, vt terebinthina,semina frigida. In acutis morbis his frigidis vtimur in productis, ad humorum reliquias expurgandas, concedenda sunt propriè diuretica,quæ humores crassos extenuant, liquant, & obstructiones auferunt, à quibus febris foueri solet. De quorum vsu, & efficacia, consule Mercat. *lib.1.indicat.cap.10.*

Quando verò febris his præsidiis non succumbit, prædicti auctores sudorem prouocandum consulunt, vt si aliqua serosi humoris quantitas in corporis porositatibus fuerit relicta,sudore euacuetur. Auic.*cit.loc.* tripliciter sudorem mouere docuit: primò, cum inunctione ex oleo camomillæ, & fricatione. Secundò, cum vino albo,aquoso,ebibito. Tertiò,cum aqua dulci tepida,qua æger abluatur, vel foueatur. Quæ sententia ad Galeni mentem est exponenda,*11.meth.cap.9.in princ.* vbi ita inquit: *fanè totum corpus priusquam vacuaueris, rarefacere non expedit. Vbi vacuatum est, vtique licebit id medicamento aliquo, cui calor tepidus insit, rarefacias, cuiusmodi est quod ex chamæmelo conficitur. In hoc tempore, si vinum quoque aquosum bibatur, id omnes vacuationes promouerit: idem faciet & temperatum dulcis aquæ lauacrum,*&c. Quibus præsidiis vt tutò vti possimus, totum corpus debet esse exquisitè euacuatum, non solùm sanguinis missione, sed & purgatione, si ea opus fit: si enim aliter feceris, humores subitò ad cutem irruentes, eius anguftos obstruunt

A meatus: neque febris debet esse intensa,vt *loc.cit.* aduertit Galenus, dicens. *Cæterum vbi magnitudo febris obstat, sicut in continentibus, nec vino est vtendum, nec lauacro, nec iis quæ habitum rarefaciunt vnctionibus,*&c.

Hæc vacuatio quæ per sudorem celebrari solet, licèt immediatè habitum corporis euacuet, & ideò nota sit succorum, qui in ambitu,& superficie consistunt, vt ait Galenus *lib.4.de sanit.tuend.cap.4.in med.* mediatè tamen, & consequutione quadam, venas & reliquas corporis partes inanit, & ideò vniuersalis est vacuatio, cuius ope febres soluuntur, vt ait Gal. *4.acut.10.* & alibi passim,*in crisl.libris,& prognost.* quibus locis notas tradit,quibus vtilem & optimum sudorem internoscere possimus; nam non solùm ea pars seri,quæ vehiculi instar alimentum ad singulas partes deduxit,& functa est officio suo,

B per sudorem expellitur, vt ait Gal. *lib. de sanit. tuend. cap.12.* sed simul cum sero, tam à natura, quàm ab arte reliqui humores expurgari solent: necesse tamen est, vt priùs serum, & humores cæteri à calore extenuentur, vt sic in halitus conuersi ad partes extimas deferantur, in quibus ob cutis densitatem, aut ambientis frigiditatem, in formam sudoris erumpunt.

Si vltrà expostules: quare medicamenta quæ sudorem mouent,debeant esse fortiora his quæ vrinam prouocant? Dic, quia multò difficilius est humores in halitus transmutare, quàm eosdem extenuare,& à sanguine partem serosam separare. Præterea materia vrinæ attrahitur à renibus; sudoris autem materia non attrahitur, sed impellitur versus cutem. Simili ratione dicebat Gal. *5. simpl. 22.* medicamenta quæ menses pro-

C uocant, efficaciora sunt iis quæ lac mouent, quoniam menses non attrahuntur ab vtero, sed feruntur; at sanguis ex quo fit lac, non solùm ad mammillas fertur,sed ab eisdem attrahitur. Accidit tamen pro varia inclinatione naturæ, vt quæ mouent vrinam, prouocent sudorem: si enim natura ad cutem vergat, à diureticis medicamentis prouocatur sudor; si ad vias vrinæ, ab iis quæ mouent sudorem, vrina multiplicatur: rarò enim vnum medicamentum à virtute alterius exuitur.

Sudorifica, alia intùs exhibentur, alia extrà cuti admouentur. Illa, quorum syluam tam in acutis, quàm chronicis morbis variè describunt auctores, iciuno ventriculo assumi debent, vt monuit Arist. 2. *sect. probl. 25.* ne fortè alimenta cruda & semicocta, simul cum medicamentis ex ventriculo distribuantur. Tu ve-

D rò de ordine exhibendi sudorifica, consule Mercat. inter omnes, *lib. 1. indicat. cap. 12.*

Quòd si interroges: vtrùm prouocantia vrinam debeant præcedere prouocantia sudorem? Dic, quòd aliquando sine prouocatione vrinæ potest sudor prouocari, præsertim quando humor solùm in vasis extremis continetur, sed securius multò est, vt medicamenta diuretica præcedant. Primò, quoniam medico certò non constat, vtrùm humores serosi in vasis maioribus retineantur, an solùm in extremis. Secundò, quoniam facilius est vrinam prouocari quàm sudorem, & semper à facilioribus est inchoandum;& hoc modo intelligendus Galenus 11. *meth. cit.* qui non solùm post sanguinis missionem, & purgationem, sed post vrinam prouocantia, sudorifica propinanda consuluit. Si ergo na-

E turam rectè operantem medicus imitari debet, sudorem prouocabit;nam ipsa onere grauata hanc vacuationem promouet cum emolumento summo. Illa liberatus est Pericles igni oppressus *lib. 3. epidem. sect. 3. text. 77.* Anaxion quoque sudauit vigesima, & remisit febris. Deinde Nicodemus, & illa mulier quæ in Thaso decumbebat: & *lib. 1. eiusdem operis* Herophon, Cleonactides, Meton, & alii, qui in iudicatoriis sudarunt, & à febri facti sunt immunes. Hinc optimè dixit Hip. *lib. 4. Aph. 36. sudores bonos esse, euenientes in tertio die, & 5. 7. 9. 11. 14. 17. 21. 27. 31. & 34.* hi enim sudores, iudicant morbos. Quæ verò conditiones ad sudorem optimum sint necessariæ, explicat Gal. *3. cris. 3.* edoctus ab Hip. *lib.1.prog.22.* Cuius mentem explanat luculenter Christoph. à Vega *in com.*

Si

Si verò vacuationibus vniuerfalibus, & aliis præfidiis quæ ventilant, concoquunt, refrigerant, referant, aperiunt, prouocant fudorem, & vrinam febris putrida non remittatur, monet Auic. *loc. cit.* vt fi febris fit multæ caliditatis, corpus diffoluens, & perducens ad hecticam, inunctiones, & embrochationes fiant cum rebus frigidis, v. g. fupra iecur. Et licèt Bellunenfis in nouis codicibus affirmatiuè legat: quòd quando febris fuerit valde acuta, non conceditur aliquid ex inunctionibus, & embrochationibus, fcilicet fudorem prouocantibus, & porosaperientibus, quale eft oleum chamæmelinum, & cætera cutem rarefacientia, tamen prior lectio magis amplectenda eft, quæ cum Galeni mente ampliùs confentit; qui in æftuofis, vel productis febribus, iecur & cor occupata incendio, refrigerantibus epithematis, & roborantibus medicamentis extrà applicitis attemperanda effe docet, tum *lib.* 11. *meth. cap.* 15. tum 13. *eiufdem*, 15. in quem vfum fuum parabat refrigerans vnguentum *lib.* 10. *meth. cap.* 8. *& lib.* 1. *fimpl. cap.* 6. quando in febribus ardentibus totum corpus exardefcit, & vifcera excandefcunt. Quare fi membra hæc calidiffima non refrigeres, hecticus fuperuenict marcor, & vel abfumpta humiditate primigenia extinguetur innatus ignis, vel febris in longum protrahetur tempus, ad quam retorrida fubfequetur febris: nam fcitum eft in Galeni doctrina *lib.* 3. *progn.* 23. quòd triplex eft caufa prorogationis febrium, aut propter aliquam partem affectam curatu difficilem; aut propter humores craffos, crudos, incoctófque; aut propter aliquod commiffum. Vocat autem partem curatu difficilem *in com.* Chriftophorus à Vega, Illuftris *librorum prognofticôn* explanator, iecur inflammatum, à cuius intenfo calore febres excitantur; vel alias partes principes internè calida affectas, à qua febres originem ducunt. In hunc vfum ad temperandum cauma internum, optimum confilium eft dorfum, per quam partem arteria magna perreptat, vnguentis refrigerare, quorum copiam leges apud Mercatum, *tom.* 1. *quæft.* 217. Sed cùm febris, qua iuuenis hic premebatur, paracmaftica effet & decrefcens, & quarto, & quinto die manifeftè magnitudinem remittere vifa fuiffet, & præceffiffet concoctio in vrina, aliis præfidiis præter fanguinis miffionem opus non fuit, quoniam in feptimo finita eft, iuxta oraculum fenis *lib.* 4. *aph.* 71. dicentis: *Quibus feptimo die fit crifis, iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet, & alia ex ratione*; nam leuata natura venæ fectionis ope, humorem refiduum per infenfilem halitum excreuit. Si tamen generalia, & peculiaria præfidia pro curanda putredine, & fymptomatibus ab ea ortis, memoria retinere vis, adi Vidum Vidium *lib.* 4. *de feb. cap.* 7. *&* 8.

QVÆSTIO X.

Vtrùm putredo ab Ariftotele, & Galeno rectè definiatur, vt contra eos Argenter. Thomas à Veiga, & alij peritiffimi opinantur.

COMMENTARIVM.

Vtrefcentium humorum.] Quia ex hac hiftoria promi plurima poterant, quæ ad curandas febres putridas neceffaria funt, & hæ recta methodo curari nequeunt, nifi putredinis effentia, natura, & caufæ examinentur ad vnguem, placet de hoc argumento Laconicè differere, ex tam multis quæ Philofophorum, & Medicorum primarij controuertunt, ad *cap.* 1. *lib.* 4. *meteor. & lib.* 1. *de feb. cap.* 6. *& in medendi methodo, & arte medica*: ficut clariffimi Auic. interprètes *ad cap.* 7. *tract.* 2. 1. 4. & alibi.

Adnotemus ergo illud loco primo, doctiufculè prolatum à Philofopho 4. *meteor.* 1. quòd *putredo eft natiui caloris in humido exiftentis ab extranea caliditate corruptio.* Quæ definitio non per corruptionis terminum, feu finem, fed viam tradita eft, de qua Galen. 2. *acut.* 44. *& in art. med.* 8 9. loquutus fuit, dicens: *coctio facit ceffare putredinem.*

A De completa verò, & in termino, fecit commemorationem ipfe Gal. 11. *meth. cap.* 8. cùm inquit: *Putredo eft totius putrefcentis fubftantiæ ab extranea caliditate corruptio*: de qua 5. *fimpl.* 14. quam infignis fœtor comitatur, putredinis manifeftum indicium 1. *prog. vlt.* nam quò plus putredo intenditur, eo maior, & deterior fœtor arguitur: hic enim ab humido exuperanti contingit, à natura non regulato, nec cum ficco exactè permixto.

Loco generis in definitione ponitur [*corruptio.*] Traditur per materialem caufam, nempe [*calor innatus,*] cùm enim hic folus, aut faltem præcipuus, fit generationis auctor, ita corruptio ab illius defectu dependet. Trad tur & per efficientem caufam, nempe [*calor extraneus;*] hic enim natiuum calorem ad fuperficiem attrahendo, eft in caufa, quòd patibiles feparentur qualitates, & accidat
B putredo.

Deinde putredinis natura altiùs eft indaganda, & primò fic. Si vtraque qualitas generationis, & coctionis caufa eft efficiens, cur putredo, etiam frigoris non dicetur corruptio? Sed cùm calor innatus folus fit actiuior, præftantior, & folus mixtionem conferuet, nihil mirum fi per illius defectum definiatur putredo, quod in hac definitione intelligi par eft, illius fcilicet moderati, qui antea in mixtione præexiftebat: partes enim calidæ, auctore Philofopho *cit. loc.* cùm diminuto calore natiuo infrigidentur, & frigidæ præternaturaliter incalefcant, conftat frigiditatem illam moderatam etiam diminui & corrumpi. Lege de hoc dubio Simonem Simonium, *difputatione, de putredine, contra Thomam Eraftum, ferè per totum.*

C Secundò. Si ficcum etiam in coctione mifcetur, & diffoluitur ab humido in putredine, cur folius humidi fecit commemorationem Philofophus; cùm in ficco etiam calor contineatur, & non minùs in hoc, quàm in illo operetur, quum ambo pariter permifceat? Dic: Caloris energia, & vis ampliùs in humido apparet, quàm in ficco: licèt enim hoc, vniendo, generationis, coctionífque fit materia, præcipua tamen eft humidum, non folùm quia aptius eft ebullitioni, cuius ope fit commoda permixtio, fed quoniam in ipfo notatur quod definitum, aut indefinitum fit. Adde humidum effe ignis, caloríſque propriam materiam, ambo enim profiliunt in humidum, in quo concipiuntur facilè, & conferuantur, fugiunt à merè ficcis. Confule Duncanum Liddelium *lib.* 2. *de feb. cap.* 1. *de putredinis effentia, & natura.*

D Tertiò. Aduftio, putrefactio eft: nam res quæ comburitur, fui innati caloris corruptionem patitur ab extraneo, & tamen in definitione non comprehenditur. Ergo hæc totum non comprehendit definitum. Dic: Plurimis modis putredo ab aduftione feparatur: primò, quia per aduftionem calor innatus propriè non corrumpitur, fed abfumpto humido intenditur, atque adeò potiùs calefactionem & exiccationem, quàm corruptionem, effufionémue caloris & humidi importat. Secundò. Putrefactio, non defectum humidi, fed ipfius feparationem oftendit, in qua ratio putredinis confiftit. Tertiò. Putrefactio dicit prohibitam ventilationem, fine qua nunquam fit interna putredo. Quartò. In putrefactione apparent omnia humidiora; in aduftione, ficca & combufta. Quintò. In aduftis non poffunt generari vermes;
E in putredine maximè. Sextò. In putrentibus adeft infignis fœtor, ob humidum non regulatum; in aduftis, leuis. Septimò. Putrefactio eft à calore humido; vftio à calore ficco. Octauò. In aduftis fit carbo, & verus cinis: in putredine autem puluerulentia excitatur. Vide Vallefium *lib.* 4. *meteor. in com. cap. cit.*

Quartò. Non videtur definitio omnem putrefactionis modum comprehendere: cùm fuppuratio, quæ etiam eft putrefactio, in ea non contineatur. Hanc autem actionem, putrefactionem effe, conftat ex Gal. 1. *prog. vlt.* Deinde puris confectio valde affimilatur fedimenti generationi, ex Gal. *nuper cit.* quum ergo fedimentum ex putrentis humoris portione generetur, quæ per infenfiles poros præ craffiori modo fubftantiæ à natura excerni non potuit, ex Gal 1. *feb.* 6. meritò fuppuratio, putrefactio

putrefactio erit; & maximè cùm Gal. *lib.4. meth.5.* Hippocratis sententiam *lib.de vulneribus* confirmans, asseueret, carnem cæsam ac telo contusam quamprimùm suppurantibus esse putrefaciendam, vt in pus versa liquetur, & alia de nouo generetur, apertè significans suppurationem, putrefactionem esse, quod 2. *aph.* 47. ipse testatur: quoniam in pure adsunt præternaturalis caloris vestigia, nempe fœtor, qui putredinem semper comitatur.

Dic. Hac de causa suppurationem quodammodo sub putredinis natura contineri, licèt in suppuratione vterque calor concurrat: mixtus enim est calor inflammationis, ex Gal. 2.*aph.cit. & 5. simpl.15.* Quare non est negandum, agens effectiuum, & principale, solum esse calorem naturalem, vnde fit vt Gal. 5.*simpl.9.* asserat, idem esse agens coctionis, & suppurationis; & ea dicenda sint suppurantia, quæ vim habent augendi operationem caloris innati: calor enim præternaturalis habet ingressum in suppuratione, id est, non quia suppurat, sed quia vitiat, & putrefacit materiam, quam calor innatus concoquit, sine quo materiæ vitio suppuratio non fit: nam quemadmodum docet Galenus *lib.1. epid. sect.2. com.44.* coctio, & putrefactio distinguuntur penès materiam in quam agunt, quia coctio operatur circa materiam benignam; suppuratio verò circa vitiosam, & ineptã vt transmutetur in naturam membri. Quare licèt in vtrisque idem sit agens, scilicet calor naturalis, & idem finis intentus, scilicet nutritio, hanc tamen assequitur natura in coctione; in suppuratione verò minimè. Denique si materia circa quam versatur suppuratio esset benigna, quemadmodum illa in quam operatur coctio, non sequeretur puris generatio, sed potiùs vera coctio, & nutritio.

Quòd si in suppuratione solùm requiritur calor extraneus, & putredinalis, tanquam vitians materiam, quum hæc possit esse excrementitia, & vitiosa sine calore putredinali, videtur sine hoc posse fieri suppurationem. Dic, licèt ad suppurationem solùm requiratur caloris naturalis coquentis actio in materiam non benignam, id est, vitiatam; tamen hanc necéssariò putrere, cùm agitatur à dicto calore coquente, ab hócque in loco humido contenta non rectè obtineatur, ob quam causam fit vt calor extraneus semper habeat ingressum in suppuratione.

Sed vnus superest scrupulus, quo pacto eadem materia, à calore innato, & à præternaturali simul possit alterari, quum quidpiam motibus contrariis moueri non posſit. Cæterùm cùm ambo agentia in eadem materia non operentur, nihil mirum si vterque calor agat. Et licèt in eadẽ materia operarentur, diuerso tamen tempore agunt: qua de causa ob horum agentium varietatem, pus, & sedimentum interdum optimas notas habent, interdum putrefactionis signa ostendunt. Num autem coctio, & putrefactio in humore simul intendantur, dilserit acutissimè, vt solet Thomas à Veiga, *lib.1.de dif. feb. Gal. in com. c.6.* Lege Vallesium *lib.5. cont. cap. 4.* Mercat. *lib. 2. indicat. cap.11.*

Quintò. Philosophus *loc. cit.* putrescentia primò fieri humidiora, deinde sicciora asseuerat. Hoc videtur rationi dissonum. Nam aër, & aqua putrescunt. At hæc non possunt fieri sicciora, quia semper humida manent. Ergo. Dic. Putredo propria & exquisita, licèt omnibus rebus natura constantibus communis sit, solùm tamen mixtis perfectis conuenit, vt sunt cadauera; in quibus ob mixtionis perfectionem dominium qualitatum actiuarum in passiuas reperitur solum. Elementa, & metalla corrumpuntur, non per putredinem exquisitam, quia in illis dissolutio humidi à sicco non reperitur, sed solùm veluti infectio, & per vapores suspectos vsque ad penitissimas partes inquinatio. Sic metalla quan[illegible] [illegible]uginem contrahunt, impropriè dicuntur putrescere [illegible] putrefactio in illis non animaduertitur. Hoc [illegible] Arist. *loc. cit. propriè putredo fit in his, quæ ex parte im[illegible] natura sunt distracta,* vt sunt cadauera, quæ dicuntur secundùm partem corrumpi, quoniam viuentia anima constant & corpore, & separata anima cadauer relinquitur, quod est corpus. Iccircò omnia possunt putrescere, quia hanc partium distractionem pati possunt. Aqua sanè, aër, & terra, A quia in suis naturis impura sunt, putrescere possunt, ratione mixtionis quam participant: nam si elementa pura essent, putredine non afficerentur, quoniam hæc propria est mixtorum passio: maximè quia in illis est calor, qui obtinetur ab extraneo. Excepit autem ignem, quoniam omnem humiditatem depascitur alienam, & propria caret, & ob alias rationes quas eloquenter proponit Buccaferreus *in com. cap.1. lib.4. meteor. Arist.*

Sextò. Inuestigandum: An putredo per corruptionem, an potiùs per alterationem sit definienda? Nam putredo est actio caloris præter naturam, fitque ab extranea caliditate, & est passio caloris natiui. Ergo corruptio esse non potest, cùm non sit mutatio secundùm substantiam, sed secundùm qualitatem. Deinde Gal. 5. *simpl. cap. 6.* inter alterationes, putrefactionem reponit; vnde *cap. 15.* B sequenti dicit, medicamenta putrefacientia esse calefacientia & humectantia; & quæ putredini resistunt, esse frigida & sicca: & hoc modo constitutio calida & humida, est pestilens, & putredinosa, apud Gal. *lib.1. de temp. cap.4. post. med.* quo etiam pacto Gal. 3.*epid. sect.3. com.1. ad fin.* caliditatem, & humiditatem, causas esse putredinis, efficientem, & materialem asseruit. Ergo putredo per alterationem definiri debet, non per corruptionem, aut totius substantiæ mutationem.

Pro parte contraria habemus Aristotelem, & Galenum, qui eam per corruptionem, & per mutationem totius substantiæ corporis putrescentis definiunt. Dicendum ergo, rationem putrefactionis non in sola alteratione consistere, quia interdum humores putridi euacuatione indigent, quoniam nequeunt ad pristinum statum redire, C auctore Galen. 2. *aph.* 17. *ad fin.* & si solùm aliqua qualitate essent intemperati, alteratione per contraria corrigi possent: quia tamen sunt præter temperiem immutati secundùm substantiam, ideò sola alteratione corrigi non possunt. Sic partes putridæ indigent sectione: vnde præter intemperiem, ad putredinem, mutatio totius putrescentis substantiæ ad corruptelam necessaria est, ideò Gal. 11. *meth. cap.8.* & Auic. *1.4.tract.2. cap.43.* putredinem esse corruptionem non in via, sed in termino asseuerant: quapropter in definitione Gal. per mutationem substantiæ, non debemus intelligere mutationem formæ substantialis, nec totius compositi penès formam substantialem: cùm enim non recipiat magis aut minùs, successiuè immutari non potest: res autem quando putrescit, successiuè immutatur: non ergo immuta- D tur secundùm formam. Hoc firmari potest doctrina Galeni 2.*aph. com. cit.* quo loco sanguinem putrescentem, esse sanguinem asseruit. Ergo putrefactio non est mutatio formæ. Ideò per mutationem intelligere debemus non solùm secundùm primas qualitates, sed etiam secundas, & modum substantiæ: per putredinem enim necessariò fit separatio partium humidarum à partibus siccis, in qua putredinis essentia consistit: quare quæ putrescunt, non solùm calefiunt, & humectantur, sed etiam in colore, odore, sapore, & aliis qualitatibus immutationem suscipiunt, quæ proximè ad rei substantiam accedunt; & iccircò putredo per corruptionem, & mutationem totius substantiæ definitur.

Ex iis patet, non esse recipiendam illorum interpretationem, qui asseruere iccircò putredinem ab Arist. dici E corruptionem caloris proprij & natiui, quia per calorem natiuum intelligit spiritum, & calidum innatum, substantiam scilicet calidam & humidam, quam firmant in putrefactione corrumpi; qua ratione putredo dicitur corruptio caloris, id est, substantiæ calidæ.

Sed hæc interpretatio defendi non potest: nam Arist. non appellat putredinem, corruptionem calidi natiui, sed caliditatis natiuæ: quemadmodum autem calidum de substantia calida dicitur, *lib.1.aph.14.* ita caliditas solam qualitatem significat. Deinde frustra addidisset verbum [*in vnoquoque humido.*] Insuper quia cadauera, & plantæ iam demortuæ, & reliqua mixta inanimata non putrescerent, cùm calido innato destituantur.

Dicendum ergo est, Aristotelem per calorem naturalem intelligere calorem contractum ab elementis,

mixtum

mixtum reliquis qualitatibus elementalibus, proportionatum, & attemperatum, vt conuenit formæ mixti, qui calor frigiditate commodè attemperatus, agens mixtionis est. Nam cùm mixta fiant commodè permixtis qualitatibus passiuis, humido scilicet, & sicco, dum scilicet elementa in minima diuiduntur, & diuisa, certa quantitate, qualitate, & ordine vniuntur & miscentur, sequitur vt illud sit proprius mixtionis opifex, quod has diuidendi, & vniendi operationes efficit; & quoniam diuisio, & vnio citra motum non fiunt, nec motus citra calorem, constat quòd immediatum mixtionis agens non sit frigus, sed calor frigore determinatus, qui calor natiuus dicitur.

Denique sicut hic, quando fit mixtio, pro indigentia formæ mixti patibiles qualitates permiscet, & eam mixtionem conseruat; sic etiam quando improportionatus, neque reliquis qualitatibus attemperatur, vt decet & fit extraneus, humidum à sicco separari incipit, & per putrefactionem dissoluitur mixtum, & ad corruptionem vergit. Vt igitur Aristoteles istam necessariam consequutionem explicaret, definit putredinem per corruptionem naturalis caloris; siquidem ad eius corruptionem mixtionis sequitur dissolutio, & ex ea totius corruptio: calor tamen non dicitur propriè corruptus, aut putrefactus, sed solùm compositum: dicitur tamen calor vitiatus, qui separat, dissoluit, & putrefacit. Ex quibus constat, qua ratione putrefactio dicatur corruptio.

Septimò. Etiam videtur difficillimum, sitne hæc corruptio naturalis, an præter naturam: quoniam Aristoteles *loc. cit.* inquit, putrefactionem esse contrariam simplici generationi; & senectutem, & ariditatem ad eam ducere, & esse naturalem finem omnium natura constantium, nì violenter corrumpantur. Ex qua doctrina constat, putredinem esse naturalem corruptionem, & mixta omnia naturaliter per putredinem desinere.

Hæc tamen doctrina nec rationi, nec Aristoteli, aut Galeno videtur consentanea. Primò, animata morte naturali pereunt, quæ tamen putrefactio non est. Ergo putrefactio non est finis omnium natura constantium. Patet: nam quæ putrescunt, id à calore extraneo patiuntur; quæ autem senescunt, & naturaliter definunt, à calore naturali, & proprio patiuntur: nam sicut calor natiuus fuit principium actiuum generationis, sic est principium senectutis, & mortis, vt colligitur ex Gal. *lib. de marcore, cap.* 3. Deinde Arist. *lib. de respirat. cap.* 10. in eo distinguit mortem naturalem à violenta, quòd huius principium extrinsecum sit, illius verò intrinsecum, & in ipsomet animali. Sed principium putredinis extrinsecum est, quum fiat à calore alieno, & præter naturam. Ergo putredo non est corruptio naturalis.

Vt verò hæc fiant manifesta, aduertas simplicem generationem appellari ab Arist. *loc. cit.* eam per quam mixta ex elementis immediatè generantur: cùm autem ea sit mutatio à passiuis seiunctis ad coniuncta; putrefactio verò contrà à passiuis coniunctis ad diuisa, siue sejuncta, erunt mutationes contrariæ, vtpote à contrariis terminis in contrarios; vnde meritò vocat Arist. putrefactionem, contrarium maximè commune generationi mixti, quoniam per putredinem mixtio dissoluitur, & mixtum in elementa soluitur. Consule Matthiam Flacium *in suis disputat. Medicophysicis, disp.* 2. *de Putredine.*

Deinde notabis, putrefactionem aliquando naturalem esse, aliquando violentam: illa dicitur naturalis, quæ rebus non antè accidit, quàm calor natiuus ita seipsum temporis processu debilitarit, vt corruptus ab extraneo, ad conseruandam mixtionem impotens fiat. Violenta illa nuncupatur, quæ vitiato calore proprio, ante legitimum tempus à natura præfinitum contingit.

De priori intelligendus est Aristoteles, dum asseruit putrefactionem esse finem omnium natura constantium, & simplici generationi contrarium esse commune. Hac ratione definunt plantæ & animalia post paulatinam arefactionem naturaliter intereunt. Dicitur autem naturalis, etiamsi fiat à caliditate præter naturam, & principio extrinseco, quoniam propter debilitatem caloris naturaliter

A contingentem, accidere solet; & quia ad operationes naturæ consequitur, quo nomine etiam nuncupari potest naturalis, ex Gal. *lib. de marcore, cap.* 2. Lege Argenterium, *com.* 1. *in art. medic. fol. mihi* 601.

Ad obiecta verò dicendum est, animata perire morte naturali, quæ non est putrefactio: nam ea mors est corruptio animati quatenus animatum, non verò quatenus mixtum, quod post mortem naturalem per putrefactionem desinit; & sic est intelligendum, quod ait Arist. *cit.* arefactionem, senectutem, & corruptionem ad putredinem ducere, quoniam videlicet post interitum animatorum sequitur putredo.

Octauò. Dubitandum est: vtrùm putredo à caliditate ambientis oriatur semper? Contrarium enim videtur consonum Aristoteli, 4. *meteor. cit.* qui quærens, quare per B hyemem res minùs, quàm per æstatem & calorem putrescant; respondet, quia tum temporis calor in aëre, & in aqua paucior est. Ergo non oritur solùm putredo à calore aëris ambientis, sed etiam à calore aquæ, immò & terræ. Deinde, putredo quæ fit per contactum putridi corporis, vera putredo est; & tamen non fit à calore aëris ambientis. Ergo non semper ab aëre oritur putredo. Insuper, quando à frigiditate aëris ambientis prohibita transpiratio putredinem inducit, hæc à caliditate aëris non emanat. Non est ergo semper caliditas ambientis efficiens causa putredinis.

Dic. Aristoteles vocat calorem ambientis siue continentis, omnem qui proprius & insitus non est, sed alienus & extraneus, siue is sit aëris, siue aquæ, aut terræ, vel cuiuscunque alterius rei. Immò quando putredo ab vna parte C eiusdem rei in aliam serpit, à calore ambientis fit, quoniam non fit à calore insito & proprio, sed à calore alieno. Philosophus autem exemplum in caliditate ambientis proposuit, quoniam hæc est maximè corruptiua; vel quia quæcunque res calorem insitum reddit extraneum, habet se respectu illius, instar ambientis externi, quum illi sit extrinseca; denique omnia quæ continent, & ambiunt rem quæ putrefit, nomine continentis intelligit Philosophus. Ita putrent metalla, carnes, pisces, fructus. Ex quo ad primum, & secundum argumentum solutio patet. Tertium dilues si dicas, in aëre frigido putredinem ex prohibita transpiratione, non ab ipsius aëris frigore, sed à fuliginum calore, quæ à frigiditate constipante detinentur induci: illæ autem nomine ambientis in definitione putredinis etiam comprehenduntur. Lege Eustachium D Rudium, *lib.* 3. *de feb. cap.* 11.

Vltimò. Non minùs controuersum est apud Philosophos, & Medicos. An calor extraneus sit perpetua putredinis causa, vt Arist & Gal. asseruere. Primò. Obstat ipse Arist. qui 4. *meteor. cit.* asseruit putredinem esse frigiditatis propriæ, & caliditatis alienæ communem affectionem. Secundò. Renuere videtur Gal, 2. *de loc.* 2. vbi à frigore corruptos fuisse, & putruisse pedes manifestè affirmat. Tertiò. Sequeretur, res in temporibus, & locis frigidis nulla ratione putrescere; quod est contra experimentum. Quartò vrget & illud. Si causa immediata putredinis est debilitas caloris innati, cur à frigore potiùs non orietur putredo, quàm à calore extraneo, si ampliùs innatus calor à frigore, quàm à calore debilitatur, & ad patibiles qualitates regendas redditur ineptus? debilitari etiam calorem E insitum ab humidi copia, inopia, & ineptitudine, certum est. Vltimò. Omnes febres essent putridæ, quum omnes præternaturalem, extraneúmue calorem secum importent: quod falsum esse nemo non videt.

Videre istam controuersiam inter alios Argenterius *lib.* 3. *art. med. fol.* 338. & Thomas à Veiga *in com. cap.* 3. *lib.* 1. *de dif. feb. Gal.* ille his conuictus, non semper à caliditate extranea putredinem proficisci arbitratur; hic liberum relinquit vnicuique quod velit opinari. Sed standum sententiæ Philosophi, & Gal. arbitrantium, causam efficientem putredinis, semper esse calorem excedentem, & præter naturam, vt ex vtraque definitione colligi potest, & docet Gal. 3. *epid. sect.* 3. *com.* 1. *ad fin.* dicens: *& videtur putredo omnis ex materia quidem gigni humida; ex causa verò efficiente, extraneo, & præter naturam calore, &c.*

Hic calor naturalem calorem educit, quoniam proprium humidum continere nequit, in quo consistit: res enim putrescens caliditate extranea funditur, & ebullit; & calor naturalis propter feruorem exolutus secum educit humidum: ob quam causam res putrescentes exteriùs humidiores apparent, interiùs ficciores, humido cum ipso calore à centro ad circumferentiam attracto; quo nomine putrescentia etsi in principio reddantur humidiora, tandem in fimum, & cinerem soluuntur, ex Arist. 4. *meteor. cap.* 1.

Ex iis manifestè patet, quid ad auctoritatem Arist. sit respondendum: nam Gal. 2. *de temp. cap.* 6. asseuerat, illa quæ putrescunt, quamuis alieno calore calida sint, proprio tamen esse frigida: ideò Arist. nihil aliud eo loco asseuerat, quàm in rebus putrescentibus concurrere debilitatem caloris natiui, & excessum caloris extranei. Ad secundum respondet Vallesius *loc. cit.* frigus ambientis per se non deduxisse pedes ad putredinem, sed ex accidenti, refrigeratione enecante membra, vel cutis meatus constipante; quare innata ventilatione prohibita subiectum putredine occupatur. Hoc modo cadauera sub terra sepulta putrescunt, licèt citra calorem continentis, suo tamen facto alieno, & extraneo, quo occupata primò defluunt tabo, pòst in terram abeunt cum fœtore eximio, & planè cadauerali. Ad tertium. In temporibus, & locis frigidis, res à frigiditate non putrescunt, sed ab excessu caloris extranei, reperti vel in vaporibus, & fuliginibus detentis, vel in aëre existente in porositatibus rei putrescentis. Ad quartum. Essentia putredinis consistit in separatione humidi à sicco, & eius ad circumferentiam attractione, præcedente feruore, & ebullitione humidi. Sed separatio, extractio, & ebullitio non possunt fieri à frigore, sed à calore. Ergo. Et licèt frigus magis aduersetur innato calori, quàm extraneus calor; prius tamen est passiuas qualitates separari, ac humidum attrahi ad extrà, quàm debilitari calorem. Quamuis autem plurimæ causæ adsint, quæ natiuum calorem debilitant, hæ sunt mediatæ, & secundariæ. Nec inde omnes febres appellabis putridas: nam calor diariæ, & hecticæ est siccus, humoralium verò, & putridarum, humidus. Consule Santorellum *lib. post praxis, fol.* 127. qui hoc argumentum ingenuè agitauit.

Solus ergo extraneus calor est primaria, immediata, & perpetua causa putredinis. Nam coctio fit à calore naturali; putrefactio à frigiditate propria rei putrescentis, hoc est, minutione & debilitate natiui caloris, & excessu extranei: putredinem autem coctioni esse contrariam probauimus *lib.* 2. *in com. hist.* 66. Nam cùm res putrescunt, partes frigidæ præter naturam incalescunt, partes natura calidæ dissipatione calidi innati refrigerantur: vt cùm ex vino acetum fit, pars aquea, & frigida, putredinis calorem comparat; vinosæ verò, & calidæ extincto calore frigidæ manent. Sed cùm calor extraneus ebulliat, efferuescat, & insiliat in humidum, omnia putrescentia, antequam in cineres redacta sint, calent præter naturam: putredinem autem esse causam caloris, manifestis exemplis patefecimus *lib.* 1. *in com. histor. vlt.* Sed de putredinis definitione hæc sint satis, modò de eius causis disputemus. Consule pro explicanda putredinis definitione, Thomam Erastum *disputat. de putredine*, & Argenterium *in com. cap.* 89. *art. medic. Galeni*: de quo argumento elegantissimè disceptauit Petrus Æneas Caprillius, Medicus Ferrariensis doctissimus, *lib.* 1. *de febrib. putridis, in med.*

QVÆSTIO XI.

Vtrùm putredo præter varias causas, perpetuò à prohibita transpiratione oriatur, vt contra Gal. asseuerant Gentilis, Dinus Vgo, Harculanus, Leonicenus, Vallesius, Thomas à Veiga, & alij Medici scientissimi.

Arduum est post tot, tàmque celeberrimos viros, de putredinis causis promere sententiam, sed quia cogente stilo nostram proferre est necesse, aduertimus, post doctissimum Galenum, qui abundè in *lib. meth. & de dif. feb.* hanc exoluit difficultatem, nullum auctorem magis concinnè, & appositè eas descripsisse quàm Auicennam: hic enim facundus auctor 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 1. numerosas febrium putridarum causas enarrat, quarum prima est causa efficiens, nempe calor extraneus vel præter naturam, qui vt ipse inquit 2. 1. *doct.* 2. *sum.* 2. *cap.* 1. *in med.* calorem innatum ad exteriores partes educit; quare debilis innatus passiuas regere non potest, & sic separatur humidum à sicco, & subiectum in exteriori parte redditur humidius, & non cessante putrefactione in cinerem conuertitur: quod ferè intelligendum est; nam metalla quum putrescunt, potiùs cariosa fiunt, & rubiginosa. Ex iis constat, multò minùs putrescere res in locis, & temporibus frigidis, quàm in calidis. Certum est etiam, quòd ea quæ ex sua natura calida sunt, multò difficiliùs putrescunt, veluti piper, zingiber, cinnamomum, & alia huiusmodi. Verum etiam est, magnas res difficulter putredinem contrahere, quia virtus vnita fortior est.

Secunda causa est humiditas, & pro materiali causa ab omnibus constituitur, nihil enim sine humiditate putrescere potest, & ideò putredo quiete augetur: motu enim, & exercitio ampliùs illa absumitur, monente Galeno *lib.* 3. *epid. sect.* 3. *com. vlt.* quoniam quod omni ex parte siccum est, putrescere nequit, vt experientia constat, & Aristoteles firmat *lib.* 4. *meteor. cap.* 1. *cit.* vbi docet omnia putrescere, excepto igne: neque obstat quod *lib.* 26. *probl.* 20. etiam aërem non putrescere asserat: nam etiamsi Christoph. à Vega *lib.* 1. *de dif. feb. in com. cap.* 6. *part.* 2. afferat hanc sententiam non esse Aristotelis: tamen errat: nam loquitur de aëre syncero, & puro, qui putrescere non potest. Hinc constat, corpora quò sunt humidiora, eò putredini magis esse obnoxia, maximè si humiditas illa calori fit coniuncta, vt voluit Gal. 8. *meth. cap.* 7. *& lib.* 1. *de dif. f. b. cap.* 3. *post med. & lib. art. medic. cap.* 57. & inductione probat Gal. *lib.* 1. *de temp. cap.* 4. *post med.* qua etiam ratione 4. *simp. cap.* 14. docet, vinum, & mustum propter humiditatem superfluam facillimè putrescere, præsertim si aëri, aut vento calido exponantur: quo etiam pacto nihil à frigido, vel à sicco putrescere posse, exemplo posito in carnibus *cit. de temperam.* Gal. confirmat.

Causa formalis putredinis, est ipsa corruptio, monente Galeno *lib.* 2. *de dif. feb. cap.* 9. Finalis causa est incineratio: quæ enim putrescunt, fimus & cinis fiunt; huc enim putredo dirigitur: licèt enim in combustione, quæ fit à calore vehementi & forti, qui simul alterat, & corrumpit, incineratio accidat, ex Arist. 4. *meteor. cap.* 3. & Aphrodis. 1. *probl.* 64. tamen illa quæ euenit in putredine est remissa: quia quæ putredinem efficiunt, pigrè & morosè agunt. Ex his constat causam fœtoris in putredine, esse humidum à calore non rectè gubernatum; quare contraria ratione flores suauiter olent, quoniam humidum exactè à calore obtinetur.

Porrò Auicenna *loc. cit.* præter has vniuersales putredinis causas, alias constituit, quarum primam profert cibum, seu alimentum, de quo probat septem modis putredinis causam esse posse, quos *infrà*, *in com. histor.* 13. tanquam in commodiori loco explicabimus. Secunda putredinis causa, est obstructio, ex Gal. *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 3. *post med. &* 11. *meth.* 4. quæ vel est angustia meatuum, quum pori redduntur angustiores, & propriè dicitur stipatio, siue constipatio, siue adstrictio; vel est infarctus, seu plenitudo meatus vel pori ab aliquo replente. & verè vocatur obstructio. Latiùs tamen de vtraque affectione dicitur obstructio, vt quando diuiditur in coarctatoriam, & attenuatoriam. Obstructio ergo latè sumpta, causa est putredinis, quoniam ventilationem prohibet: difflatur autem duplici modo corpus, auctore Gal. *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 3. effusis ad exteriora vaporosis, ac fuliginosis recrementis, ac rursum intrò attracta refrigerante aërea substantia, cuius ope calor innatus transpirat: qua ratione duplici modo prohibita difflatio contingit, & calor extraneus augetur, quoniam naturalis

naturalis non rectè attemperatur, fuligines non expurgantur, & sic cor, visceráque gliscunt, & excandescunt, ad quorum calidam intemperiem sequitur putredo. Deinde calor innatus, cùm ob obstructionem prohibeatur difflari, minuitur & debilior fit, & sic non potens regere humidum cum sicco, subiectum à calore extraneo obtinetur, & sequitur putredo. Insuper intemperies ab obstructione suborta humores vitiosos generat, qui citissimè putrescunt.

Tertia putredinis causa est aër, qui dupliciter inquinari potest, ex Gal. *lib. art. medic. cap.*85. vel secundùm qualitates, vel secundùm substantiam. In substantia dicitur immutari, cùm putrescit, vel acquirit deleteriam, aut malignam, à cælo, vel aliundè communicatam qualitatem: putrescit autem aër ob plures causas, inter quas assignandæ sunt prauarum rerum exhalationes, quæ cum ipso permisceri solent, vt ex aquis stagnantibus, & rebus quæ in aquis macerantur, vt probat Baptista Theodosius *epistol.* 53. à vaporibus eleuatis à terra, & aqua; ab iis quæ per ipsum aërem deferuntur, cuiusmodi sunt grandines, pluuiæ, pruinæ, ventorum varia genera, nubes, tonitrua, fulgura, hiatus, ardores, stellæ currentes, voragines, necnon ab iis quæ oculis nostris conspicua videntur, vt Iris, Halo, Area, Virga, ex quibus aër ipse inficitur, ac redditur impurus: sicut à cadaueribus, corruptis frugibus, leguminibus, oleribus, paludibus, barathris, & ab aliis putridis exhalationibus: quas ex professo numerat Montanus *part.2.vniuers.medic. tit. de aëris bonitate, aut malitia:* & Galen. priùs proposuit *lib.9. meth. cap.5.*

Deinde Aër corrumpitur à cæli influxu, vt communi Astrologorum, & Medicorum consensu ratum est, hoc est, à maligno, & occulto siderum, & planetarum omnium aspectu; vel ab eius mutatione secundùm qualitates manifestas, vt in ortu caniculæ, vigente maximo æstu frequenter conspicimus. Sed quid respondebimus Philosopho *lib.* 25. *probl.* 20. aërem non putrere asserenti? Dic. Aër prout sumitur pro elemento puro, non putrescit, quia putredo mixtorum est passio: si verò corrumpitur, id accidit ratione mixtionis, cuius est particeps.

Quarta putredinis causa, sumitur ex parte humorum, à quibus fit obstructio, à qua emanat putredo. Obstructionis causa triplex est, humorum multitudo, crassities, lentor, ex Gal. *9.meth.1. & 11. meth. cap.8. & lib. de caus. morbor. cap.7.* Auic. 1.4. *tract.* 1. *cap.* 33. *&* 2. 1. *doct.* 2. *sum.2.cap.6.* Obstructio prout constipationem significat, ab aliis etiam causis emanat, ex frigore ambientis, balneis, rebus exiccantibus, tumoribus præter naturam, vel aliqua re adnata, vt callo, carne, calculo, vt firmat Gal. *lib.1.de loc. affect.cap.1.* posito exemplo in retentione vrinæ.

Deinde diuersitas putredinis desumitur, ex varietate quatuor humorum, qui putrescere possunt, quorum putredo cognoscitur ex vaporibus eleuatis, qui naturam redolent humorum à quibus eleuantur: numerantur autem humores solùm, licèt alia etiam putrescere possint, vt vermes, stercus, pus, membrum, chylus, excrementa tertiæ coctionis; & spiritus, quia frequentiùs putredine occupantur, maximè cùm febres ab aliis substantiis exortæ, ad putridas sint reducendæ.

Insuper diuersitas putredinis ex parte loci est desumenda auctore Auicenna 1.4.*tract.2. cap.1.* nam putredo quandoque est communis vniuerso corpori, quandoque in vno membro determinato reperitur. Appellatur autem communis, non quòd in toto corpore, & in vnaquaque parte reperiatur, sed quòd existat in venis omnibus, vel in maximis, & præcipuis, vt docuit Gal. *lib.11. meth. cap.4.* §. *Quoniam putredo vel inæqualiter in omnibus subsistit vasis, vel in maximis, maximéque principalibus, ea porrò sunt inter alas, & inguina; vel in vna quapiam particula, quæ vel phlegmonen in se habet, vel etiam citra phlegmonen principium febris in se continet, &c.* Quo pacto est intelligenda doctrina ipsius *cap.8.* sequenti *ad fin.*

Putredinem verò quæ in aliqua parte consistit, vt in febribus intermittentibus, & tumoribus præter naturam, quatuor de causis accidere certum est. Prima, ob partium debilitatem, cuius ratione partes excrementa aliarum partium corporis recipiunt, vt docet Gal. *lib. de sang. mis. cap.* 8. *& lib. de caus. morbor. cap. 6. post. med.* quare imbecilles partes excrementitios humores in ipsis receptos à se expellere nequeunt, & tunc per paulatinam congestionem excitatur putredo. Accidit etiam, quoniam pars debilis alimentum sibi commissum concoquere nequit, quare semicrudum relictum à regimine naturæ putrescit. Secunda, ob caloris exuberantiam, cuius ratione partes immodicè attrahunt: nam calor attrahit, ex Galen. *6. de vsu part. cap.* 15. & alibi. Tertia, ob caloris acrimoniam, vt quando cum calore coniungitur siccitas, cuius causa calor mordacior fit; & magis attrahit. Quarta causa dolor est, ob quem pars debilis vehementer attrahit, ex Gal. *2.de dif. feb. cap.vlt.& 5. aph.53.* & alibi.

Ampliùs, varietas febrium putridarum ex parte humoris putrescentis desumenda est: nam ex bile generatur tertiana; ex pituita, quotidiana; ex melancholia, quartana; ex sanguine verò gignitur conclusa, *vt loc. cit.* firmauit Auicenna: quod etiam docuit Gal. *lib.2.de dif. feb. cap.* 1. Ex dictis colligitur deceptum fuisse Ioubertum, frustrà contra maiorum placita debacchantem, qui 2.*paradox.2.* nullas febres salubres ex putrescentibus humoribus, sed efferuescentibus, & adustis concitari; immò *paradox.3.* omnes febres putridas ex bile potissimùm generari asseuerat: cuius argumenta eleganter dissoluit Thomas Erastus, *disputat. de febrib. part.1.& 2.*

Necessarium pariter, & inexcusandum argumentum est, & ad curationem febrium putridarum vtilissimum; possítne putredo citra prohibitam transpirationem generari. Galenus 11. *meth. cap.* 4. eam semper à prohibita transpiratione oriri pronunciat. §. *Ergo ostensum est, vbi morborum causas reddidimus, illa tantùm putrescere corpora, quæ cùm calida humidáque natura sint, neque perflata, neque ventilata, in calido & humido loco maneant, &c.* Similiter etiam *lib.1.feb.3.* docet, putredinem à prohibita ventilatione semper habere ortum: & 5. *simpl. cap.* 15. asserit, non omnem corruptionem esse putredinem, sed corruptionem cum fœtore: & 1.*prog.vlt.* graueolentiam signum esse putredinis confirmat: Sed fœtor solùm à prohibita difflatione contingit, auctore Arist. *lib.13.probl.8. &* 1[illegible]. dum enim quærit, quare inter omnes corporis partes axillæ magis fœteant, & cur gibbosi expirationem grauiter olentem reddant; respondet, quia habent impeditam transpirationem. Eandem sententiam videtur confirmare Gal. *lib.9.meth.cap.4.*

Pro parte contraria plurima sunt, eáque validissima argumenta. Extat inprimis celebris Galeni locus, *ex lib. de inæquali intemperie, cap.7.* dicentis: *neque enim ea solùm quæ conculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt, verùm celerrimè ea, maximéque; cæterùm putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt oportuna, &c.* & *lib.2. feb. cap.9.* inquit: sanguinem putrescere, aut quia non difflatur, aut quia non gubernatur à natura: & *lib.1.feb.3.* asserit, in plenitudine quoad vires citissimè putredinem euenire, quia vis quæ regit, inualida est: & *cap.4.* sequenti docet, corpora quæ adstrictionibus, & obstructionibus carent, & bene difflantur, raró in febrem pestilentem incidere. Ergo præter prohibitam transpirationem, alia causa putredinis est assignanda. Et *lib. de caus. morb. cap.8.* non solùm putrescere quæ non transpirant, sed putredinem à medicamentis putrefacientibus oriri affirmat.

Deinde, si putredo semper oriretur à prohibita transpiratione, ineptè Galenus *lib.de caus.morb. cap.2.& lib.1. de dif. feb. cap.* 3. putredinem à prohibita difflatione distingueret.

Secundò. Si prohibita transpiratio esset perpetua causa putredinis, includeretur in definitione putredinis, ab Arist.& Gal. proposita. Ergo, &c.

Tertiò. Putrefactio est naturalis corruptio mixti, ex Arist. *loc.cit.* Sed mixta plurima possunt prohiberi à mala difflatione. Ergo si sola prohibita difflatio esset causa putredinis, posset euitari naturalis corruptio mixti.

Quartò.

Quartò. Putredo est corruptio innati caloris ab extraneo. Sed potest hæc corruptio à calore extraneo contingere multis aliis de causis, præterquàm à prohibita difflatione, auctore Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.*2. Ergo. Nam à contactu rei putridæ emanat,vt in vuis, pyris,& aliis fructibus experimur; deinde oritur ab acre putrido,& pestilente inspirato.

Quintò. Res solidæ externæ, quæ magis resistunt putredini, bene ventilatæ citra prohibitam difflationem putrescunt. Ergo interni humores similiter etiam putrescere possunt.

Sextò.Non solùm in plenitudine quoad vasa,sed etiam in plenitudine quoad vires putredo contingit:in illa propter prohibitam difflationem; in hac minimè, quia non includit obstructionem,sed ob debilitatem innati caloris, humorem gubernare non potentis, Ergo,&c.

Septimò.Ventilatio iccircò præseruat à putredine,quia calorem naturalem moderata sua frigiditate conseruat, & eius prohibet corruptionem ab extraneo calore: sed carnés,pisces,& alia putrescunt, quando ventilantur ab austro,vento calido & humido,ex Gal. 4. *simpl.*13.*&* 14. & non solùm in cerealibus, fructibus,herbis, imò & in omnibus aliis obseruare præcipit Mathiolus *lib.*1. *in Diosc. in proœmio:* & tempore pestis generatur in corporibus putredo.At tunc temporis respiratio est libera. Ergo.

Octauò. Plures sunt causæ conseruandi calorem,quàm perspiratio. Ergo plures erunt causæ putredinis, quàm prohibita ventilatio. Maior patet; nam medicamentum mediocriter calidum,aut tegumentum ventriculo imposisitum coctionem iuuat:& calorem naturalem roborat.

Vltimò. Corpora latorum pororum, & contexturæ raræ,si à caliditate aëris ambientis superentur, in febres incidunt putridas,& tamen in his corporibus non prohibetur transpiratio. Ergo.

Hæc tam repugnantia argumenta auctores cùm timarentur varios excogitarunt soluendi modos,Dinus,Harculanus,Vgo, & veteres Auicennæ interpretes *loc.cit.* quos sequitur, & explicat Vallesius *lib.*5. *cont. cap.* 26. Galenum asserentem putredinem perpetuò oriri ob prohibitam transpirationem, interpretantur de putredine humorum,quæ oritur à causa interna, quasi ab hac non possint humores putrefieri,aut in toto,aut in parte corporis,quin adsit prohibita transpiratio. Sed hæc explanatio recipienda non est: nam putredinis humorum causa etiam asseritur plenitudo quoad vires,in qua citra obstructionem,aut prohibitam difflationem humores putrefiunt,ea solùm de causa, quoniam non bene à natura reguntur: plenitudinem autem quoad vires,efficientem putredinem,esse causam internam, nullus ignorat.

Gentilis *cit.loco* aliter interpretatur Galenum, asserens prohibitam difflationem dici perpetuam causam putredinis, non quia huius sit semper efficiens causa, sed quia semper concurrit cum ea,vt communicans,vel coagens,id est, quia etiamsi putredo fiat non præcedente prohibita difflatione, tamen humor ex putredine redditus calidior incógruè difflatur, quoniam attractus aër eum sicut oporret non attemperat, quare cum non sufficiat difflatio, vt calor auctus refrigerari queat, ad humorum putredinem coagens est: quia cùm putredo oriatur à calore alieno, & calor dum agit in substantiam humidam,semper eleuat fumos & vapores, qui meatus internos, & externos obstruunt,& prohibent transpirationem, fit vt putredo tam à causa interna, quàm externa, citra prohibitam transpirationem concitari possit, nunquam tamen citra ipsam reperiatur,quia ad calorem putridum necessariò prohibita transpiratio consequitur.Hanc opinionem omnes Latino-barbari postea sunt sequuti.

Sed non satisfacit viri alioqui doctissimi interpretatio hæc: nam præterquam quòd peruertit significationes verborum, repugnat manifestè Galeno *in lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 4. vbi ait, quòd *ea corpora quæ adstrictionibus, & obstructionibus carent, & pura sunt, difficulter incidunt in febrem pestilentem, & cùm incidunt, facilè sanantur, quia bene difflantur:* quare sicuti putredo febris pestilentis citra prohibitam transpirationem concitatur, si hanc secum

A non compatitur. Præterea quando alimentum putrescit in ventriculo, vel propter intemperantiam calidam, vel quoniam est putrefactioni idoneum,ea putredo sine prohibita transpiratione incipit,neque deinceps ob capacitatem ventriculi prohibita difflatio sequitur. Deinde,quando in dolium vini semiplenum res putris proiicitur,ob illius rei contactum vinum putrescit citra prohibitam transpirationem,neque hæc deinceps impeditur. Ergo.

Thomas à Veiga *lib.*1. *de dif. feb.in com. cap.*3. arbitratur,prohibitam transpirationem non esse perpetuam causam puttedinis,sed frequentem,ita vt in generatione putredinis obtineat rationem causæ sine qua non; & ita Galenus non affirmat,putredinem habere perpetuò pro causa prohibitam ventilationem, sed solùm asserit, putredinem maximè, frequenter, & facillimè ab illa concitari,

B & hanc ab obstructione, quæ vel est in re quæ putrescit, vel in loco vbi putrescit. Sed huius opinio non est vndequaque vera: Nam stante subsolano vinum in doliis citra aliquam obstructionem putrescit; & hæc in vino assignari non potest, quoniam tenuius multò, & rarius efficitur,quum acescit,& acetum tenuius est vino.Rursus in dolio,siue pleno,siue semipleno, vinum acescit,si est languidum. Ita experimur sanguinem putrem multò magis esse fusum, quàm anteà, ita vt ex venis extractus concrescere nequeat. Ergo obstructio pro generanda putredine necessaria non est,neque in re putri, neque in loco vbi putrescit.

Sed relictis aliorum expositionibus, me Græcorum candore illustratum audias rogo, qui illorum Mineruæ ingenuæ minimè reluctor: nam semper putredinem cum

C illis, à prohibita transpiratione concitari affirmo. At vt meam mentem rectè percipias aduerte tria. Primum, quòd per difflationem, intelligimus eam ventilationem, quæ fit attracta aërea substantia frigida, & expurgatione fuliginum, quæ non solùm à facultate vitali, sed etiam à naturali expultrice perficitur. Secundum, quòd per impeditam difflationem, intelligendum non est vt cesset omnino,aut quòd minor,quàm sanitatis tempore fit;nam interdum multò maior est: sed quòd ad naturam corporis non sufficiat, aut humoris,aut spiritus, qui in ipso continentur; debet enim esse corpus fluxile, & transpirabile, vt Hipp. retulit *lib. de aliment. num.* 4. & non minùs humores,& spiritus, quàm corpus difflationem, vt conseruentur, expostulant. Vltimum, quòd prohibita difflatio, & transpiratio nó solùm oritur ex obstructione,sed etiam

D ex adstrictione, & densitate cutis, copia humoris qui facultatem vitalem, aut naturalem opprimit, siccitate arteriarum, dilatationem & contractionem impediente, augmento caloris, fuliginum copia, ex quibus prohiberi transpiratum,Galenus *locis citatis* manifestè edocuit.

Porrò rationem meæ assertionis ita perpende. Calor præter naturam, qui principium est putrefaciendi, non putrefacit quia imminuitur, ita vt hac ratione asferatur putredo, affectio propria frigiditatis, id est, remissi caloris; nam quamuis verum sit, in fine putredinis diminui calorem, ob humidi absumptionem; & finita putredine calorem extingui, separato humido à sicco, & euanescente; toto eo tempore quo fit putredo, & viget, non imminuitur caliditas, sed potiùs intenditur, vt ostendunt febres putridæ,inflammationes quando ad sup-

E purationem vergunt,putrescentia stercora,in quibus propter putredinem accenditur caliditas. Hic calor non putrefacit, quia intensior est: nam hac ratione caliditas ignis,aut feruentis solis, febris diariæ, hecticæ, medicamentorum vrentium, quæ septica vocantur, putreficeret; quod est falsum, quia nunquam darentur hæ febres sine putredine. Putrefacit ergò hic calor, quia vitiatur, & impurior redditur; quod contingit, quia substantia cui inhæret, nebulosa, vaporosa, aut maligna qualitate, & recrementitia humiditate inficitur: quum enim adiunctam habet siccitatem, liberè permeat, & non impeditur,tunc non putrefacit, sed potiùs à putredine præseruat; & si corrumpit,quia modum excedit,illud facit exsiccando, & comburendo; nam prohibita difflatio non solùm intendit calorem, quia hic attracta aërea substantia commodè

commodè non artemperatur, sed etiam impedita purgatione fuliginum, illius vitiat qualitatem.

Ex hac doctrina dilucidè constat, quomodo contactus rei putris vim habeat putrefaciendi, quia communicantur vapores putridi, qui cùm sint calidi & humidi, non solùm augent calorem rei quæ putrescit, sed eius qualitatem vitiant, & inficiunt; quare ob impeditā transpirationem, tum à vaporibus externis meatibus rei adhærescentibus, tum etiam ab his, qui actione caloris naturalis eleuantur, caliditas rei non ita vt antea difflari potest. Eodem modo humoris copia virtuté opprimens, vim habet putrefaciendi, quando tanta est, vt neque transmutari, neque expelli possit: tunc enim fuligines remanentes cùm commodè non expugentur, transpirationem impediendo, qualitaté caloris vitiare natæ sunt.

Si ergo iis instructus, argumenta contempleris attentè, ea facilè solues. Nam Galenus quando distinguit putredinem à prohibita transpiratione, est, quando hæc ex obstructione, & cutis densitate emanat. Neque ille intelligendus de prohibita transpiratione vniuersali, sed particulari, à qua putredo solet distingui, quia non semper ab illa oritur. Quando verò affirmat, non solùm putrescere quæ non transpirant, sed aliis modis, ita explicandus est: Non solùm res putrescunt, quando continentur in locis, in quibus non difflantur, sed etiam propter rei putris contactum, aut facultatis imbecillitatem, etiamsi loca in quibus sunt, optimè difflentur: quia caliditas quæ inhæret rei, non rectè ventilatur.

Ex iis patet solutio illius problematis, quod proponit Philosophus *lib. 4. metaph. cap. 1. iuxta fin.* quòd mota minùs putrescūt, quàm ea quæ quiescunt: nam soluit Arist. quia motus qui excitatur à calore ambientis, minor est illo qui est in re quæ mouetur. Quæ verba duplicem sensum habere videntur; alter, quòd sit maior calor in re quæ mouetur, quàm in ambiente; sed non explicat mentem auctoris; quoniam sæpe multò maior caliditas est in re quæ mouetur, vt constat per æstatem, & quando exercitatio est moderata. Præterea multa sunt, quæ ex motu calorem acquirunt, vt patet in aëre, & aqua. Secundus sensus est, quòd res quæ mouetur, minùs patitur ab impressione aëris ambientis, quàm res quiescens propter moram: & hic licèt verus sit, omnino tamen problemati non satisfacit; multa enim citra impressionem aëris ambientis putrescunt. Dic ergo, & fortasse meliùs, quoniam quæ mouentur, commodiùs difflantur, & à suis recrementis purgantur. Hæc responsio firmatur experimento: vestes enim agitatione, & concussione facta cum virga, solent à putredine præseruari, quia sic à puluere, & aliis superfluis solent repurgari, quæ transpirationem impedire nata sunt.

Quòd si post motum sequatur putredo, vt accidit quando post laborem, aut exercitationem consequitur febris putrida, non contingit solùm propter intensionem caloris, nisi simul prohibita transpiratio accedat, vt experimur in iis qui post laborem incalescentes aëri frigido se exponunt, aut manent in loco frigido, bibunt gelidam, aut tunicam sudore infectam non mutant, aut si illorum corpus humoribus sit repletum, qui extrorsum commoti cutaneos meatus obstruunt.

Nihil verò te moueat, quod idem Aristoteles profert 22. *probl.* 4. & 25. *probl.* 16. quærens, quare ea quæ in vtribus, & vasis plenis obturatis continentur, non solent putrescere. Nam respondet, quia manent immota, & ea quæ putrescunt, necesse est moueri. Igitur ea quæ mouentur, magis putrescunt. Soluit, dicendo duplicem esse motum, localem & alterationis: ea quæ mouentur motu locali, minùs solent putrescere; motus verò alterationis putredini est necessarius, ita vt omnia quæ putrescunt, necesse sit priùs alterari: quare cùm in vasis plenis obturatis non pateat aëri ingressus, à quo possint res alterari, non solent putrescere, quia manent immotæ, hoc est, inalteratæ. Contrà autem in vasis semiplenis aëri datur ingressus, & sic res contentæ alterantur, sed cùm neque ingressus, neque egressus liber sit, prohibetur earum difflatio, & putrescunt. Lege Christoph. à Vega *lib. 1. de dif. feb. Galeni, in com. cap. 3. part. 1.* Argenter. *lib. 3. art. medic. Gal. fol. mihi* 605. qui prohibitam transpirationem perpetuam esse causam putredinis constanter affirmant. Hoc modo aluina excrementa grauiùs fœtent, quàm vrina, quoniam intestinorum substantia crassior est, & ob eorū reuolutiones, & sinus liberè moueri nequeunt, nec transpirant. Si verò de hoc argumento plura legere desideras, cōsule Ludou. Lemosium *in lib. 1. meth. Gal. c. 8, disp. 3.* Gasparum Lopium *in lib. 1. Gal. de temper. in com. c. 9.* Fridericum Schroterum, *tract. de putredine, prope fin.*

Cæterùm priusquam ab hisce digrediamur, non ineptè videmur facturi, si quæpiam adhuc ex veterum Philosophorum thesauris, delibatim carptimque degustemus, & explicemus quanta sit ventilationis necessitas, primò in igne cuius ope conseruatur purus: secundò in animalibus: tertiò in plantis: postremò in solidis corporibus, qualia sunt lapides, metalla, &c.

Ergo conseruando igni faciunt quatuor, nempe refrigeratio, ventilatio, continuum alimentum, & aptum ellychnium. Refrigeratio quidem, quia cùm ignis per se coërceri non possit, duratio eius, est perpetua alterius substitutio, generatióque, non aliter quàm in fluminis alueo. Et quia ignis generatio ex materia licèt apta, moram requirit qua attenuetur, igniatúrque materia, nisi modica illa complectentis aëris refrigeratione detineatur, euolabit leuitate sua qua pollet, ante nouæ flammæ generationem, quod flammæ extinctionem vocamus. Huius refrigerij inopia, faces, vel ardentes prunæ ad radios solis marcescunt, quoniam citiùs à continentis calore flamma dissipatur, quàm noua substituatur. Oportet autem refrigerationem tantam esse, quæ respondeat igni conseruando, non quæ superet & extinguat, sed retineat tantùm, & retardet: ideò exiguam candelam objecto tegumento velamus; ideò etiam paucas prunas per hyemales noctes ignem conseruaturas cinere obducunt mulierculæ, cineris rarirati fidentes, per quam portio aëris ingrediatur, quæ sufficiat refrigerare, non extinguere.

Ventilatio, ob quinque causas conseruando igni commoda est. Prima: nisi flammula continuò ascendens, ventilatione dissipetur & minuatur, subiectæ materiæ vaporem ignitioni aptum in fuliginem vertit, nouæ flammæ substitutioni ineptam: hinc fit vt flamma in cucurbitula, vel quouis alio vase, licèt adeò increscat, vt vniuersum vasis spatium occupet, tamen statim tota deficiat, pereátque exusto, & in fuliginem verso vapore ignitioni apto. Eo etiam fit, vt si candelæ extinctæ fastigium in mediam magnam flammam admoueatur, non accendatur, sed si accedat tantùm ad ignis latus, ita vt flammæ vis ellychnium attingat, non exurat contentum in ellychnio vaporem.

Secunda ventilationis commoditas, quia ignis vim ad inflammandam materiam impellit, vt tantò citiùs attenuet & inflammet, quantò viciniùs ad eam accedit. Eo fit vt candela etiam nuper extincta igniatur, & carbo totus promptè ardeat, si è valida flamma exiens insuffletur, & introrsum aëris impetu pellatur.

Tertius ventilationis in flammis vsus, nec cōtemnendus, est expurgatio vsti vaporis, quem vocamus fuliginem; cùm enim hæc, terrea, exusta, humorísque expers sit, ignem concipere non possit, & occupet ignienti vaporis locum, nec duorum corporum idem locus capax esse queat, fit vt nisi quidquid flammarum vi exustum est, ventilatione purgetur, locus nouæ flammæ nullus superfit, oppletus scilicet fuliginum copia. In hunc finem mulieres fornacibus suis foramen expirandæ fuligini retro moliuntur. In eundem figuli suis amplis quibus figulina vasa coquunt, aut lapides calcinant: Architecti caminis aperta relinquunt fastigia: omnia scilicet huic ventilationi, expurgationíque fuliginum parata, quæ si semel obturentur, vniuersum ignem perire, extinguíque videmus.

Quarta ventilationis vtilitas est, ne ignis exiens in circumfuso aëre accruetur, adeò vt non sit naturalis rei vnde exit, sed extraneus & præter naturam; ob quam causam innatum rei calorem, ipsámque rem putrefieri

non

non erit mirum. Hinc fit, vt domus occlusæ carie obducantur, & citò vestes intra arcam reconditæ, nisi per intervalla insolentur, tinea occupentur; & carnes, ni aëri exponantur, putreant; & partes nostræ cauæ, intra quas exiens flamma moratur, quoniam ventilationem sufficientem non excipiunt, molestum odorem concipiant, vt alæ,& interfeminea.

Postremus etiam addi potest ventilationis vsus: est enim admodum verosimile,flammæ, & innato calori alimentum suppeditari,non ex solo subiecto vapore, sed adiecta etiam aliqua aëris portione,ex qua simul cum vapore alimentum, & materia præstetur. Eam aëris, & vaporis permixtionem ad ignitionem,ventilatio præstat: argumentum est, quòd arbores vento expositæ fœcundiores surgunt; immò & agricolis receptum est Subsolanum, quoniam est ventorum violentissimus,plurimùm promouere plantarum incrementum. Est & illud non leue argumentum, quòd vbi ignis vase quopiam inclusus est,datur rimula per quam multo impetu aër ingreditur, quasi vi flammæ ad alitionem trahatur, non secus quàm ex ellychnio oleum.

De refrigeratione, & ventilatione dictum iam est, superest vt videamus quid flammis conferant alimentum, & ellychnium, cùm flamma omnis ex mixtis habeat substitutionem,quæ in ignem citissimè transferantur,alimenta, eligi oportere certum est,non quidem terrea, vt lapides,& metalla; nam quæ exactè sicca sunt, ignem non concipiunt: argumentum est quòd cinis, & exusta quæuis, admoto licèt crebro igne, inflammari nequeunt. Deinde non aquea; cùm enim aqua vtraque qualitate repugnet igni, facilè, & sine medio in ignem transmutari nequit. Non aërea; nam etsi aër in ignem facilè transmutari queat,tamen quia lentoris omnino expers est, pari celeritate labitur, defluitque, & ideo ignem diu retinere non potest. Eligenda ergo est materia aërea, aquæ vehementer permixta, ita vt huius permixtionis beneficio lentorem plurimum obtineat, quo veloci resolutioni renitatur valde. Hæc sunt pinguia, oleosa, resinosa. Adeóque hoc verum est, vt etiam inter animalium alimenta, ea potentiùs dicantur alere, quæ huiusmodi naturam habent, vt triticum, & suilla: hoc enim mansum si tangatur summopere glutinosum est; & inter carnes, suilla.

Ellychnium verò ideò igni conferuando confert, & lampadibus,& cereis candelis necessitate quadam accedit, quoniam proxima & immediata flammæ gignendæ materia,est vapor ex humido lento attenuatus. Is vapor non minus periclitatur dispergi, quàm flamma ipsa euolare; & quemadmodum flammæ, ne citiùs euolet, refrigeratione succurrimus; ita vapori ne dispergatur, carbone, ligno, & ellychnio; hoc enim est solida quædam materia, sed intus rara, cauernosa, & foraminulenta. Oportuit autem talem esse, vt interna raritate exhalantem vaporem susciperet inflammari aptum, & soliditate sua vsque ad ignitionem retineret. Hinc fit,vt bombax,aptissima sit ellychnij materia; habet enim internam raritatem,cum externa aliqua soliditate. Stuppæ, lintea attrita, quò sunt vetustiora,rariora euadũt. Ideò verò ellychnium per interualla resecamus, quia quod exustum est, caret humore,ac proinde ignitioni ineptũ esse iudicatur. Deinde quæ vehementer rara sunt,vt aër,quia non retinent vaporem; & quæ immodicè densa,vt lapides,metalla, quia non facilè soluuntur in halitum,non igniuntur,nisi longa mora in calcinatione.

Consequens est vt animalia, & aquatilia secundo loco proposita in medium afferantur, & in illis exploranrdum, similibúsne an variis ingeniis vita conseruetur, quídque illis vtilitatis ex respiratione accedat. Nam animalium vita similibus remediis, vtpote refrigeratione, & ventilatione, quamuis minoribus ac ignis purus, conseruatur; alimento verò per quædam temporum interualla sumpto. Nam inter omnia mixta, nullibi tanta ignis copia aceruata est, quantam in animalibus videmus: piper enim, & sulphur, licèt habeant flammeas quasdam intermixtas portiones, quæ vbi ab illis se-

A parantur, & animalibus approximantur, eorum carnes deurunt; nihilominùs tamen tam multis terreis constant, vt tota ipsa mixta si extrà tangas, siue integra, siue trita, & puluerata, frigida sentias, non feruentia, aut calida. At verò animalium caro, sanguis, & spiritus non solùm intus ebulliunt, sed extrà adeò calent, vt facilè tangi nequeant: tantò est amplior animalium calor, quàm ille qui vel stirpibus datus est, vel seminibus, vel solidis quibusuis, aut corporibus, aut metallis! aliàs diu citra eam opem durare non possent, quare mulio eguerunt calore ad operationes suas, nempe vegetabilia ad sui nutritionem, & reparationem; animalia ad sensationes, & motus perpetuos, quibus operibus omnibus multa caloris copia necessaria absumitur; & maximè in hominibus, quippe qui alias exercent

B actiones nobiliores, vt sunt meditationes, cogitationes, & ratiocinia, in quibus spiritus plurimi resoluuntur.

Insuper minoribus remediis animalium vita conseruatur, quàm purus ignis, quantò calore ab igne animalia deficiunt; ob quam causam aër, & aqua, ex quibus refrigeratio animalibus accedit, per respirationem,& membrorum pulsum, priùs in pectore, & membrorum meatibus temperantur, & à suo frigore mitescunt, vt tantò moderatiora accedant animalibus, quantò ipsa in calore flammæ, seu igni puro cedunt; ad cuius refrigerium durationémque, purus & minimè refractus aër est necessarius.

Sicut ignis quatuor modis præsertim conseruatur, sic animalium vita. Refrigeratio prædicto modo eam conseruat,& tuetur. Ventilatio verò per exiguos meatus ani-

C mali accedit, suctione,non exufflatione vlla externa comparata. Alimentum, non vt in flamma continuum, sed per longa spatia sumitur. Ellychnij verò vsum quarto loco relatum, corpus ipsum præbet vaporem sanguinis, & aërem per inspirationem attractum,ad spiritus & innati ignis nutritionem.

Cæterùm quæret aliquis, cur natura aquatilibus, quorum minor est temperies, parauerit refrigerium ex aqua, tantò aëre frigidiore, quum exigat ratio, vt calidiori animanti ex aqua, minùs calido ex aëre refrigeratio compareturi? Dic, aërem potentiùs aqua refrigerare, licèt aqua in se frigidior sit; quia aër substantia sua, & mole cum spiritu nostro conuersatur, non sic autem aqua cum piscibus, sed solùm qualitate, & insensili halitu eorum calorem refrigerat, quum accedat tantùm ad locum

D quendam branchiarum communem, cutique vicinum, non verò intrò mittatur.

Vltra has rationes vniuersales de necessitat erespirandi,addit Galenus *lib. de causis morbor. cap.* 3, duas alias particulares, quæ in vnam coëunt, nempe cordis ventilationem; quare membra, pulsu refrigerantur; cor respiratione; ignis ventilatione promouente motum, modò infernè, modò sursum. Ideò vtroque modo confert exufflatio igni tam deorsum, quàm sursum per interualla. Hinc fit vt lucerna operta denigret vas, & corda præfocatorum,combusta appareant;quia defuit ventilatio, nec proinde consumptus est in totum vapor, aptus calefieri, & inflammari. Sic à magna face minor extinguitur, & extincta lucerna missa in magnam flammam non extrahitur inflammata, quòd multus calor continentis, in his omni-

E bus dissipat materiam, quæ substituenda erat ascendenti flammæ. Demum, quod Gal. ait *lib. de vsu respirat.* cùm flamma requirat vicissim motum sursum, & deorsum, deficiente alterutro ex illis,necessariò extinguitur.

Hæc cordis ventilatio, inspiratione perficitur, attracto aëre frigido ad nutritionem animalis spiritus, & contemperamentum vitalis;ac expiratione,ad expurgandas fuligines: fuligo enim cùm sit fumus ex adustione sicca,cineris instar,calorem continere non potest,ideò occupās locum flammæ,extinguitur:fit autem fuliginum purgatio expiratione, conferente etiam non parum inspiratione: sicut enim sordes abluto linteo facilè euanescunt, ita fuligines permixtione inspirati aëris purgantur: nam id qđod aqua pollet in expurgãdo linteo, idem confert permixtio aëris puri,expurgando aëri fumoso intra cor contento.

Patitur

Patitur tamen instantias hæc doctrina. Prima. Si con- A seruatio omnium requirit similia, cur ventilatio facit ad conseruationem? Dic, ventilatio vtilis est ad durationem ignis specificam, per continuam successionem: quemadmodum autem calor æstatis primò calefacit omnia, deinde per moram siccat, & extinguit; sic innatus calor in omni mixto citò per moram consumeret humidum, nisi ventilatione moderata immodica illa mora impediretur.

Secunda. Si cor creatum est cum sua illa quam exigit temperie, non secus quàm cerebrum, & reliqua membra, cur in eius tutelam parauit respirationem, si illud refrigerio non indiget? Dic, quòd natura refrigerio respirationis, non conatur remittere, ac minuere cordis calorem, sed dum circumstans refrigerium prohibet velo- B cem ignis discessum, conseruat, & in officio retinet, vsque ad sequentis ignis ex apto vapore substitutionem; quare non parat innato calori in corde diminutionem, sed durationem.

Tertia. Respiratio non semper vtilis est, aut necessaria refrigerando cordi, cur ergo à natura intenta? Hoc patet experimento, in eo affectu, in quo ægri frigidum ex ore, & naribus exuflant cum periculo summo, ex Hip. *lib. 2. prog.* Tunc enim cordis conditio calefactionem magis, quàm refrigerationem exigebat, quæ per respirationem paratur. Dic, id facit attractio aëris frigidi, ad eum qui frigidum expirat, quod facit in exiguo foco flabellatio, & modica refrigeratio; retinet enim modicum illud ne euolet, & expiret, quo præsidio abeuntem animam natura remoratur, vt in omnibus morientibus est mani- C festum.

Accedamus ad plantas, in quibus etiam respiratio locum habet. Illæ similibus conseruantur remediis ac animalia, nihilominùs tamen languidioribus, quantum earum calor ab animalium calore recedit Ergo refrigeratio, & alimentum similiter faciunt ad plantarum vitam conseruandam: cæterùm hæc minùs potentia sunt; nam refrigeratio, & ventilatio parte tantum externa accedunt, non intrò per os, bronchia, aut cutem attrahunt, sicut in animalibus. Deinde alimenta rariora accedunt plantis, & per maiora temporum interualla, quàm in animalibus: nam solari calore, licèt ferè per æstatem fruantur, tamen hyeme raro, & exiguo; pluuia contrà hyeme sæpe, raro æstate. Insuper terræ quàm exiguum absumunt, quod indicat substratæ terræ moles non detumescens, D aut in se subsidens; cùm animalia nec die quidem integra, citra cibum, & potum transeant.

Quòd verò ventilatio, & refrigeratio nonnihil ad plantarum faciat conseruationem, compertum est. Nam quæ in opacis, & conuallibus adolescunt, minore procetitate surgunt, quàm quæ in apricis, & aeri expositis locis. Deinde lapidosi terrarum tractus fœcundiores sunt. Denique radicibus, lapidum frequentia vtilem refrigeratio-nem conciliamus. Si verò interroges, quomodo lapides frigiditate sua fœcunditatem, & durationem promoueant, si segetum, & arborum radicibus stercora applicantur, & aquam calidam affundunt olitores, accelerandis, maturandísque fructibus? Dic, illa calida benefacere, dum caloris natiui quantitatem augent; frigida verò circumstantia, natiui ignis halitum remorantia, vitam tuentur, diuturnioremque efficiunt. Sic ignem ligna alunt pinguia, & ventilatio, quorum alterum calidum, alterum verò frigidum est.

Nunc ad solida duráque corpora. Quædam vegetabili principio pollent, vt semina, quæ partes plantarum dicuntur; alia verò illo carent, vt lapides, & metalla. In iis sola sufficit refrigeratio exigua, quoniam omnium minimam igneæ permixtionis portionem obtinuerunt, siquidem omni motu carent. Eam autem refrigerationem iis quæ super terram sunt circumfusus aër præbet; illis verò quæ intra adyta terræ, aut maris viscera latent, apertè, aut tectæ, aut aquæ commeatus. In seminibus autem non solùm refrigeratio, sed etiam ventilatio requiritur: semina enim cùm partes plantarum sint, ampliori igne reliquis duris prædita sunt: quo fit vt nisi per interualla

A quædam agitentur, & boream excipiant, igniantur, vitientur, & intereant.

Ex hac doctrina constat, igni puro conseruando quatuor illa facere, refrigerationem, ventilationem, alimentum, & ellychnium. Animalibus tria priora, eaque vehementia. Stirpibus totidem tria, sed languidiora. Duris, & vegetabili principio abundantibus, duo tantùm, refrigerationem, & ventilationem. Duris verò, omnis animæ, & vegetabilis principij expertibus, solam sufficere refrigerationem. Et hæc est potior de necessitate ventilationis explicatio, quam interpretum *ad artem medicam Gal. in com. cap. 33. & lib. de caus. morbor. cap. 3.* Lege Laurentium *lib. 9. de re anatomic. quæst. 19.*

B

QVÆSTIO XII.

Vtrùm Galenus, & Auicenna, signa febrium putridarum ectè proponant.

E *Videntes prabentem notas.*] Galenus Pergamenus, Medicorum Princeps, cuius operam, ingenium, ac prudentiam in medendo, non raro Roma Antonino Pio imperante experta est, postquam *in lib. 1. de differentiis febrium*, febris essentiam, causas, & differentias proposuit, de signis febrium putridarum elegantem sermonem *lib. 1. cap. 7.* instituit: Hunc post Græcos æmulatus est Auicenna, Arabum Princeps, qui *fen. 1. 4. tract. 2. cap. 2.* illorum seriem exactè descripsit, quo loco non solùm signa, quæ sequuntur febres putridas, sed quæ ipsas antecedunt, affabrè C delineauit.

Primum ergo est, non tamen inseparabile, quò dnulla earum quæ præincipientes causæ dicuntur, eas antecedat. Dicitur hoc signum proprium, quia solis putridis conuenit, non tamen est inseparabile, quia non conuenit omnibus: possunt enim febres putridæ generari à causis procatarcticis, nulla ala febre præcedente, vt constat ex Galeno, *1. epid. sect. 3. com. 19.* quando videlicet corpus est morbis opportunum, morbosúque præest apparatus. Deinde, si febris hectica potest fieri, incipiendo à causa procatarctica, ob agentis robur, ex Galen. 3. *de præsag. ex pulsib. cap. 4.* cur non humoralis, cùm humores faciliùs alterentur, quàm solida? Insuper potest esse externa causa putrefaciens, vt aer, cui vitio sunt multò magis obnoxij humores, quàm spiritus. Denique, quoniam ex erro- D re victus aliquando statim sequitur putrida febris, ita Trallianus *lib. 12. cap. 2.* febres putredinis non solùm ex causa prægressa, sed ex diariarum genere oriri admonuit. Vltimò, ab inflammatione externa putrida concitatur, ex Hip. *4. aph. 55.* Sed hoc est rarum, putridas nempe febres à causa primitiua generari, quum ferè ab interna oriantur. Solue secundò, febres putridæ à causa interna immediatè; ab externa autem mediatè originem ducunt.

Secundum signum est, velocitas pulsus, & respirationis in contractione, magis quàm in dilatatione: nam necessitas expellendi fuligines maior est in hac febre, quàm sit in diaria refrigerij; quod signum est proprium, & inseparabile, debétque intelligi facta comparatione ad dilatationem in eadem febre, vel ad contractionem in aliis E febribus, vel ad statum naturalem, vt docent interpretes *in com.* Hæc velocitas contractionis, in augmento accessionum manifesta est; in principio, & statu non admodum obscura: eam necessariò consequitur externæ quietis frequentia. Hoc signum constituit Gal. 3. *de præsag. ex puls. cap. 7. non multùm post principium*, dicens esse perpetuum, & præ cæteris proprium inuasioni febris putridæ, ob dictam causam.

Sed à quibusdam non recipitur hoc signum. Primò: nam frustraneum est, quum contractio sit imperceptibilis ex Galen. *lib. 1. de præsag. ex pulsib. cap. 3. & 5.* adeò vt hic eius cognitionem impossibilem iudicauerit, & solùm in vehementi, magnóque pulsu posse deprehendi arbitretur. Dic, licèt arduum & difficile sit, pulsus systolen per tactum percipere, cognosci tamen posse non imus inficias, tum propter defectum dilatationis, tum quoniam

affectus imprimitur tactui, modò arteriæ non leui, sed forti impressione tangantur, quam solam in paruo pulsu difficilem agnouit Gal. egetéque diuturna exercitatione ipse prædixit. Melius enim est hoc modo Galenum tueri, quàm deferere cum Cardano, *lib.2.cont.tract.2 cont.9.*

Secundò aduersatur sibi Galenus: nam 12.*meth. cap.3.* affirmat, in febre syncopali orta ex crudis succis, pulsum esse tardum, paruum, & rarum. Ergo in putridis aliquando velocitas contractionis non apparet. Galenus eo loco persentiens difficultatem, dupliciter respondet, asseritque experientia esse compertum, in his accessionibus syncopalibus pulsus esse tardiores, quàm in statu naturali; ex quo patet in febribus putridis, velocitatem contractionis non reperiri, in omni tempore febrilis accessionis, sed solùm quando humores incenduntur, vt monuit Galen. 3.*de præsag.ex pulsib.cap.7.post med.* §. *Ac in declinationibus, &c.* Quando verò non incenduntur, fumum non edunt, ac proinde non accelerabitur contractio; quo pacto loquitur Galenus, 12. *meth. cit.* quoniam in primo insultu humor non incenditur, præsertim si fuerit frigidus, & crassus, eo enim tempore sanguis ad interiora recurrit, & calor opprimitur, velut ignis strue lignorum viridium obrui solet. At verò cùm febris accenditur, statim pulsus velocitatem acquirit in contractione, vt ait Galen. *loc.cit. de præsag. ex pulsib.* §. *Clarissimè enim recedit, &c.* & parum infrà, §. *In solis enim inuasionibus, &c.* Quare ex mente Galeni, celeritas contractionis est signum proprium, & inseparabile febrium putridarum, quod omni tempore accessionis adest, quum primùm humores incenduntur. Respondet secundò Galenus, pulsus esse tardos, paruos, & raros, facta comparatione ipsorum, accessione iam transacta, ad alios febricitantes, quum sunt extra accessionem: ex quibus nulla inter hæc loca Galeni est contradictio.

Tertium signum est, quòd caliditas putridarum in tactu sit acris, insuauis, & mordax, ob caloris, & fuliginum adustarum copiam. Hoc modo persentitur, primò ratione intensionis: secundò, quia velociùs imprimitur: tertiò, propter densitatem subiecti: quartò, quia coniungitur siccitati. Hoc signum illis non est proprium, quum hecticis etiam conueniat, in quibus ob siccitatem calor exurens redditur; nec est inseparabile, quum non in omni tempore, sed in augmento, & vigore conspiciatur: nam in principiis accessionum, ob retrocessum caloris ad internas sedes, tactum immorari oportet, vt caloris acrimonia sentiatur.

Quartum signum ex Auic. *loc. cit.* quòd febres putridas antecedit *Almelileth*: & statim explicuit Auic. quid sit, dicens esse dispositionem cui admiscetur caliditas, non perueniens ad hoc vt sit febris, & associantur accidentia plura, quæ Galenus enarrat *lib.1. de dieb. decretor. cap.6. in init.* & 2. *de sympt.caus.cap.5.in princ.* §. *Præterea incipientibus morbis, &c.*

Primum symptoma, quod concurrit cum Almelileth, est lassitudo spontanea, ex Hip. 2. *aph.5.* Secundum, fractio membrorum, & pigritia ratione lassitudinis. Tertium, alycæ, id est, pandiculationes, ob vapores expultricem membrorum irritantes. Quartum, saltus, id est, palpitatio. Quintum, commotio somni, & vigiliæ, id est, permutatio eorum à dispositione naturali. Sextum, difficultas anhelitus, vel ex humorum crassitie, vel plenitudine suborta: qua etiam ratione fit septimum, tumor venarum; & octauum, tumor hypochondriorum. Nonum, & decimum sunt dolor capitis, atque pulsatio eius, ratione humorum seu vaporum ad caput ascendentium. Deinde, si hæc dispositio producitur, significat febrem putridam, & Auicenna in contextu alia symptomata recenset, quæ istam dispositionem comitantur, vt debilitas, caloris citrinitas, nausea, vrinæ copia, deiectio putrida, grauitas capitis, & *Tebegi*, hoc est, tumefactio quædam, vt in oculis ex nimio somno, vel quæ alia quauis de causa contingere solet.

Quoniam verò istam dispositionem antecedentem subsequitur febris, aduertit Auic. *loc.cit.* quòd vnicum est signum, distinguens eam à principio accessionis febrilis,

A nempe coarctatio pulsus, per quam intelligit submersionem, & paruitatem diuersam, id est, inæqualem, in qua accidunt pulsationes magnæ, fortes, & non est velocitas eius fortis. Hoc signum scribit Galen. 1. *feb.* 7. *ante med.* §. *Sicut & pulsuum afflictatio, seu compressio, (sic enim nominant, quando incipiente accessione satis paruos, & inæquales habent:)* quo loco hanc coarctationem, pulsus compressionem vocat; & sic febres quæ cum hac pulsus submersione incipiunt, cum annotatione compressa inuadere dicuntur; quemadmodum quæ sine ea incipiunt, dicuntur inuadere cum annotatione incompressa.

Hæc pulsus coarctatio febrium putridarum signum est proprium; nam illis solis in initio accessionis, sui ratione conuenit: non tamen est inseparabile, quia illis non
B conuenit semper, nec omnibus; nam ex Gal. *lib.3. de præsag. ex pulsib. cap.6. aliquæ sunt febres quæ incompressas habent accessiones, in quibus* (inquit) *prima permutatio in magnitudinem, & celeritatem fit, mox his succedit augescentibus crebritas*: in quibus calor cum humoribus ad interiora non recurrit, nec hac de causa suffocatur internus ignis, neque instrumentum præ humorum copia est inobediens, neque facultas debilis adest, & sic accessio fit incompressa, & febres sine pulsus, & caloris compressione excitantur, cuiusmodi sunt illæ quæ à tenuibus, & facilè inflammabilibus humoribus ortum ducunt; quæ omnia cùm in principio accessionis, in aliis febribus contrario modo eueniant, ob imbecillitatem virtutis, humorem grauantem, & obstruentem arterias, iccircò apparet pulsus paruus, & inæqualis.

C Ex quibus notabis, Galenum *lib.3. de præsag.ex pulsib.* 7. §. *Nam si laboranti tale nihil acciderit, &c.* vera pronuntiare, dum asserit, pulsum in principiis accessionum aliquando esse velocem, nonnunquam tardum: nam si magis augetur calor ob putredinem confluentis humoris, quàm præ copia, & frigiditate suffocetur, fit pulsus velox; si verò maior est suffocatio, ob plenitudinem, fit paruus.

Deinde colliges, id quod habet Auic. *loc. cit.* in pulsu coarctato accidere pulsationes magnas, fortes, non esse ita intelligendum, quasi solùm tales in eo reperiantur; nam ita sibi contradiceret, affirmanti pulsum coarctatum esse paruum, & inæqualem. Sed cùm pulsus in principiis accessionum sit inæqualis, ob debilitatem ex aggrauatione, aliquæ pulsationes paruæ sunt & languidæ, aliquæ magnæ & vehementes. In eo enim, inquit Gal. 3. *de caus.*
D *puls. cap.16. in med.* §. *Atque hoc scilicet ipsum, &c.* distinguitur pulsus facultatis debilis per aggrauationem, à debili per resolutionem, quia in hoc pulsus sunt parui & languidi, æquales tamen, quia illis non permiscentur pulsationes aliquæ magnæ, & vehementes. At verò in debili per aggrauationem, pulsus sunt inæquales; aliæ enim sunt pulsationes paruæ & languidæ, aliæ magnæ & vehementes.

Ex iis intelliges locum obscurum Galeni, qui *lib. 1. feb.7.in med.* asseuerat, in putridarum febrium initio pulsum adesse paruum, & velocem: quæ sententia non ita simpliciter recipienda est; nam constat aliquando esse tardum, licèt sæpe sit velox: vel si eum intelligas de contractione, quæ semper est velocior distentione, Galenum
E à calumnia liberabis. In hunc sensum dicebat Auic. *loc. cit.* agens de pulsu principij accessionis: *& non est velocitas eius fortis*, cùm aliquando eo tempore pulsus sit velox, interdum tardus, vt *suprà* prædiximus.

Quintum signum. Pulsus in principio, & augmento putridarum est diuersus, & inæqualis. Hoc signum proposuit Galenus *lib.1.feb.cap.7.* & 3. *de præsag. ex pulsib. cit.* Pulsus inæqualis est, quia virtus maximè suffocatur, & grauatur in augmento, quia etiam humor non vniformiter calefit; & sic in tertiana, hæc inæqualitas minor est propter humoris tenuitatem, virtus parum grauatur, & humor citò vniformiter calefit.

Galenus hoc signum refert esse proprium putridarum, quia nulli alteri generi febrium conuenit: nam hæc inæqualitas consurgit, vel propter multitudiné quoad vires, vel obstructiones, vel ob inæqualem cordis intemperiem,

intemperiem, ex intemperie calida, & frigida constãtem, quorum nullum in diariis,aut hecticis reperitur, illarum scilicet ratione; licèt ob aliquod symptoma possit hæc inæqualitas in diariis inueniri, vt ex acrimonia humoris ad os ventriculi decumbentis: cùm enim oris ventriculi cum corde maximus sit consensus ex Galen. 1. *de sympt. causis, cap. 7. & 5. de loc. affect. cap. 6.* nihil mirum si illo affecto cor etiam afficiatur, & sic pulsus immutetur, & propter humoris mordacitatem os ventriculi læden-tis, immutetur ad inæqualitatem, quia facultas pulsum magnum efficere conatur; quare grauata desistit,& sic fit inæqualis.

Hæc inæqualitas tam est collectiua, id est, in pluribus pulsationibus, quàm in vnica pulsatione: cùm enim au-cti caloris vsus vrgeat, accelerat natura principium v. g. distentionis; in medio autem ob vapores, vel grauantes humores, aut obstruentes, motum remoratur: quæ rursus irritata ab vsu, distentionis finem accelerat. Eodem modo fit in multis pulsationibus, quoniam ob easdem causas vna fit velocior,& altera tardior.

Quo pacto autem distinguatur pulsus paruus & inæqualis, qui fit in principiis accessionum, à pulsu paruo & inæquali,qui fit ratione alicuius symptomatis, docet Gal. *lib. 3. de præsag. ex pulsib. cap. 7. ante medium, §. Nam cæteris quidem omnibus, &c.* Hæc pulsus inæqualitas est signum proprium febrium putridarum,quia solis putridis conuenit ratione sui,ex Gal. *lib. 1. de dif. feb. cit.* quod vt verum sit, de magna inæqualitate intelligi debet: nam parua pulsus inæqualitas, omnis febris commune est signum, vt docet Galen. *lib. 1. ad Glauc. cap. 6. in med.* Verùm euidens inæqualitas in solis putridis reperitur: immò ex putridis,tertianæ pulsus æqualis dicitur à Gal. 2. *crif. 3. prope fin.* & pulsus synochi, *9. meth. 3. in fin. & 4. ante med.* quod collatione facta ad alias putridas intelligi debet: nam si conferantur ad pulsum diariarum, vel pulsum sanum, omnes illi pulsus inæquales sunt. Solis ergo putridis conuenit hoc signum, non tamen est inseparabile, quia non conuenit omnibus; de quarum genere sunt illæ, quarum principium habet annotationem incompressam, in quibus minima inæqualitas apparet,ex Galen. *3. de præsag. ex pulsib. cap. 7. §. Verùm hos neque rigor, &c.*

Sextum signum est euacuatio primæ periodi, sudoris, & humectationis. Id est,quòd non finiatur prima periodus cum sudore, aut rore, vt in diaria contingit. Hoc signum proposuit Auic. *loc. cit.* excipit tamen tertianam, in qua ob humoris tenuitatem, in prima accessione solet adesse sudor; nisi quia tertianæ augmentum est promissum, non proportionatum, non simile: vbi per promissum, intelligit longum; per non proportionatum, quod non gradatim in calore ascendat; per non simile, quod non sit vniforme. Tertiana ergo, facta comparatione ad diariam, habet augmentum magis prolixum,minùs proportionatum,& minùs vniforme.

Septimum signum est productio augmenti, & non est veluti diariæ, quod duas horas non transcendit. Sed signum augmenti est augmentum in magnitudine pulsus: nam increscente calore augetur vsus; quo aucto, si instrumentum obediens est, & facultas valet, prima differentia pulsus, est magnitudo. Lege Richardum *lib. de signis febrium, cap. 5.*

Octauum signum. Febris putrida, vel est intermittens, vel continua: illa incipit cum horrore, vel rigore, vel frigore, & finitur per sudorem, & sic repetit per periodos. Hæc signa simul in nulla diaria, aut hectica reperiri possunt. Si febris est continua, vel est proportionalis, vel continens, & tunc constituit non[illegible] signum Auicenna, dicens quòd distinguitur primò à diaria in vrina: nam, vt Galenus docet, 1. *feb.* 7. in diaria, vrina parum à naturali statu recedit, in putrida verò multum. Secundò in pulsu, quoniam in diaria pulsus non est paruus, nec inæqualis. Tertiò, quia licèt febres continuæ imminuantur, non tamen omnino cessant, quemadmodum diaria. Quartò, quia in hac symptomata penitus conquiescunt, non sic in remissione continuarum.

Decimum signum sumitur à symptomatis, quoniam plura in putridis in statu contingunt, vt prædixit Hip. 2. *aph.* 30. quæ omnia ex conatu naturæ, pugna, humoris ebullitione emanare, Galenus prædixit *in com.* quæ in quocunque tempore si appareant, eandem significationem ex se præbent. Primum symptoma est sitis, quæ ex fuligine acuta & adusta, ex pulmone & corde, ad fauces & linguam eleuata oritur. Secundum, dolor capitis. Tertium, linguæ nigredo, quæ ex eisdem causis oriuntur. Quartum,& quintum sunt inquietudo,& angustia,id est, cordis oppressio. Quid autem sit anxietas, docet Galen. 7. *aph. 56. & 4. acut. 47.* Hæc omnia vim morbi sequuntur,& si natura victrix euadit, pulsus fit vehemens; sin contrà superat humor, fit paruus, languidus. Hoc signum licèt sit proprium febrium putridarum, non tamen est inseparabile: nam aliquæ febres putridæ sine his symptomatis constant. Alicui tamen speciei febris putridæ hoc signum est proprium, & inseparabile, vt patet in febre ardenti exquisita, cuius signa pathognomonica sunt sitis intensa, & calor immodicus, vt monet Galen. *3. epid. sect. 3. com. 34.*

Vndecimum signum sumitur ex pulsu duro, qui in febribus putridis aliquando reperitur. De hoc signo asserit Auic. *cit. loc.* quod non est proprium febrium putridarum: accidit tamen aliquando propter causas quas Auic. recenset, & docuit 2. 1. *doct. 3. sum. 1. cap. 6.* & accepit à Gal. *lib. 1. de dif. feb. cap. 7. & lib. 1. de caus. pulf. cap. 9. & 1. de præsag. ex pulf. cap. 4.* Galenus *lib. 1. de dif. feb. cit.* reprobat Archigenem, quòd pulsum durum metaphoricè vocarit insuauem, & molestum, in qua significatione omnis febrientis pulsus durus erit, reprehenditque ipsum hac ratione: nam durities propriè est obiectum [illegible] & sic propria significatione pulsus durus dicetur, cu[illegible] cedit, docente Galen. 1. *simpl. cap. 4.* Secundò pulsus durus nulli febri conuenit: quoniam hæc solùm includit calorem, cuiuscunque generis illa sit; siccitas verò accedit ex accidenti, quia licèt cum calore coniungatur, non tamen tanta est, vt arterias, & reliquas corporis partes exiccet, & induret. Si verò aliquando in hecticis durities in pulsu conspicitur, id accidit quando marasmo hectici sunt oppressi. Notum enim est in doctrina Gal. 1. *de præsag. ex pulf. cap. 4.* tripliciter arterias fieri duras, vel propter congelationem, vel propter siccitatem, vel tensionem. Concretio exiccat, tensio parit renitentiam, 5. *simpl.* 5. Concretio fit ex vehementi frigiditate: tensio ex inflammatione, vel scirrho, vel aliqua dispositione neruorum, vt accidit in epilepsia, conuulsione, tetano. Siccitas ex multis causis emanat, ex immodicis vacuationibus, febribus ardentibus,& similibus. Hæc ergo omnia, vel singula, in omnibus febribus fieri cùm possint, iccircò pulsus durus aliquando in febribus putridis potest reperiri.

Duodecimum signum addit Auic. *loc. cit.* nempe quòd quamdiu pulsus non est fortis, nec fit velox in contractione, adhuc febris diaria non permutatur in putridam. Sed dubitabis, quomodo sine fortitudine pulsus, diaria non permutatur in putridam, si in diaria virtus fortior est? Dic, legendum esse contextum Auic. affirmatiuè [*& dum pulsus est fortis, &c.*] Vel dic, in transitu diariæ in putridam, plerumque calorem augeri, quo aucto pulsus apparet magnus, velox, & fortis.

Vltimum est cruditas in vrina: cùm enim illa ab imbecillo oriatur calore, in putridis est manifestior, quæ à debilitate generantur caloris innati: quod signum illis non videtur proprium, quum hecticis etiam conueniat, in quibus solida membra,à quibus fiunt coctiones,vehementer sint labefactata. Vrina in putridis non est cocta, sed debiliter cocta,ex Gal. *lib. 1. feb. 7.* qualis autem sit vrina debiliter cocta, explicat Gal. *lib. 1. de crif. cap. 17. ad fin. §. Debilis autem coctio, &c.* Auic. *loc. cit.* addit, quòd vrina sit acuta, pungens, mordicans, quoniam cum sero aliqua humoris calidissimi portio permiscetur.

Vltra signa à Galen. *lib. 1. de dif. feb.* citata, aduertit Auicenna, alia duo esse adiungenda putridis febribus, ex quibus certior harum notitia potest desumi. Primum est paruus, & fœtidus odor febrientis, ex Galen. 6. *epid. sect. 4.*

sect.4. com. 9. in fin. cùm enim fœtoris causa vniuersalis sit A putrefactio, oris fœtor ex vapore putrido per expiratio-nem è visceribus, pulmone, ventriculo elatus, febris pu-tridæ erit signum certissimum; quare Gal.4. *de præsag.ex pulsib.cap.3.* halitum fœtere in pestilentibus febribus, ob spiritus putrefactos asseuerat, vt notant Mercurialis *lib. de decorat.cap.29.*Fernel.*lib.4.patholog.cap.17. de febre pe-stilenti.* Cui signo adiungit & aliud, nempe inæquali-tatem subsidentiæ vrinæ, propter virtutis oppressio-nem, quæ ex copia, & varietate humoris putrescentis emanat.

QVÆSTIO XIII.

Vtrùm ex sanguine putrescente generetur febris san-guinea, distincta à pituitosa, biliosa, & melancho- B *lica, vt contra Galenum Turisanus, Conciliator. Fernel. Vallesf. Veiga, & alij arbitrantur.*

NAm nec tertiana inciderat accessio.] Satis superque à Classicis agitata quæstio est, num detur febris ex putredine sanguinis, an verò sit pituitosa, biliosa, aut melancholica. Quæ controuersia maximi est ad curatio-nem momenti, qua illi variè tanquam varium inter-pretantur Galenum, immò multiplicibus telis instructi reprehendunt,& accusant. Nam *lib.2. crisf. cap.12.* sic ait. *Liquet autem quòd cùm is putrefit, non amplius bonus remanet; pars enim tenuis vertitur in flauam bilem, & pars crassa, in melancholiam*, & *lib.2.de dif.feb.cap.9.*postquam affirmauit sanguinem in vasis,& extra vasa putrescere,putat febrem orta[illegible] sanguine putrescenti biliosam esse, & assumere C acc[illegible] circuitibus tertianariis maximè similes: nam cùm [illegible]is putrescit, pars tenuis conuertitur in bilem, crassa verò in melancholiam.

E diametro pugnat sibi ipsi in historia hac,dum in hoc adolescente synochum,seu febrem sanguineam, cum ma-nifestis putredinis notis curaturus, sanguinem emisit vs-que ad animi deliquium: quod auxilium non celebraret, si non esset febris sanguinea, sine eo quòd assumeret ac-cessiones in circuitu tertiano. Indicium certum, sangui-nem putrescentem, ex quo febris illa habuit ortum, non fuisse versum in bilem, sed adhuc remansisse sub propria sanguinis forma. His tam diuersis Galeni auctoritatibus conuictus Auerrhoës *lib. 4. collig. cap. 31.* ipsum varium fuisse, asserere non dubitauit.

Nos quid medicinæ heroës, ac præsides,de hac quæ- D stione fuerint commentati, primò proferemus in lu-cem. Deinde Galeni mentem interpretabimur eo modo, vt deinceps iuniorum calumnias effugiat, qui eius sana doctrina sit munitus. Auicenna *1.4.tract.2.cap.43.de febre sanguinea*,latè videtur refellere Gal.*loc.cit.*asserentem non dari febrem ex putredine sanguinis,quia sanguis cùm pu-trefit,fit bilis,& non remanet sanguis;quare febris ex pu-tredine sanguinis orta, biliosa, & non sanguinea est di-cenda. Et licèt hæc Galeni ratio duplicem sensum possit habere;in vtroque sensu illam impugnat.

Primus sensus illius sententiæ, *sanguis dum putrefit, fit bilis*, id est, sanguis postquam putrefactus est,manet bilis. Secundus sensus est. *Sanguis dum putrefit, fit bilis*, id est, cùm primùm incipit putrefieri, & simul incipit conuer-sio illius in bilem, ita vt illo tempore quo sanguis est in E putrefieri, verum iam sit esse bilem (illud enim sic intel-ligendum est.) Primam igitur expositionem tripliciter damnat, primò quia sanguis per putredinem omnino in bilem non vertitur, sed secundùm partem tenuem: nam secundùm crassam conuertitur in melancholiam; quare febris ex sanguinis putredine orta, inter biliosas non est connumeranda. Secundò, quia si sanguis post putredi-nem,fit bilis, sequitur quòd illo tempore quo putrefit, & adhuc non est conuersus in bilem, faciat febrem putri-dam, quæ tamen biliosa non erit. Tertiò: dato quòd sanguis post putredinem vertatur in bilem, tamen non est necesse eam bilem genitam ex putredine sanguinis, putrere; plurima enim ex re putrida genita,non putrent, vt patet in aceto ex vino putrescenti generato, & in ver-mibus, qui ex putredine terræ, & putridis recrementis generantur, qui tamen putridi non sunt. Ergo ea bilis quæ ex putredine sanguinis gignitur, non erit necessariò putris, neque biliosam febrem putridam accendet. Qua-re concludit [*hoc igitur est illud*,] quasi dicat, hæc sunt in-commoda, quæ ex Galeni sententia consequuntur, iuxta primum illum sensum.

In secundo verò sensu, tripliciter Galeni doctrinam euertit. Primò. Putredo est via ad corruptionem; quare sequitur quòd sanguis dum putrefit, tendit ad corruptio-nem. At non est adhuc corruptus, vnde non erit iam bi-lis, quum hæc per sanguinis corruptionem generetur. Secundò. Putredo fit in instanti. At conuersio sanguinis in bilem fit in tempore. Quare putredo sanguinis non erit conuersio illius in bilem. Aliqui hanc rationem, vt debilem redarguunt: nam eo modo quo putredo fit in instanti, sic etiam conuersio sanguinis in bilem in instanti fit,& sicut hæc in tempore,sic etiam illa.Tertiò. Sicut pi-tuitæ, & melancholiæ accidit putredo, his suam formam seruantibus, simsliter putredo poterit accidere sanguini, manente eo sub propria forma.

Conciliator *dif. 89.* Auicennam non sufficienter per-cepisse mentem Galeni, & citra rationem illum repre-hendere asseuerat: nam mens Gal.est, sanguinem cùm incipit putrescere, non amittere formam, & aliam acqui-rere, sed quòd putrescens febrem sanguineam accendat; nam ante sui corruptionem, febrem biliosam non con-citat, sed dum putrescit febrem accendit, quia prima, & immediata causa febris, est putredo: nihilominus multam putredinem non patitur, nec diu illam tolerare potest, sicut reliqui humores, qui maximam putredinem concipere possunt, & diuturno tempore seruare, quin in alterius speciei substantiam degenerent, quoniam sunt intemperati; & imperfecti, & ideò sub maiori lati-tudine eas conseruant, nam ad sui conseruationem mi-norem dispositionem requirunt. Contrà tamen sanguis, leuiùs putrescit, & non tantam, nec tam diuturnam pa-titur putredinem; perfectior enim est, & magis attem-peratus, & à moderato calore exquisitè conficitur, ex Galen.8. *de placit. cap.4. ante fin.* & quia illius forma adeò exactam dispositionem requirit ad sui conseruationem, sub minori latitudine, & angustioribus terminis putre-scit, & ita quin in alios humores degeneret; diu putre-dinem non sustinet; atque ideò quando asseritur, san-guinem cùm incipit putrescere, febrem sanguineam concitare, intelligendum est, quando leuiter putrescit. Secùs autem pronuntiandum de reliquis humoribus, qui ob causam assignatam, non solùm leuiter, sed vehemen-ter putrescunt. Quare licèt sanguis putrescens post pu-tredinem versatur in bilem, & melancholiam, non ta-men inde sequitur febrem illam esse compositam, sed so-lùm biliosam: nam pars crassa, & terrestris quæ permu-tatur in atram bilem, exigua esse solet, vt docet Galen.2. *feb. vlt.* quæà copia humoris biliosi obscuratur, & sic fe-bris biliosa remanebit.

At responsio hæc non satisfacit, quoniam sanguis post putredinem non semper vertitur in bilem, sed sæpenu-merò tam in venis, quàm extra venas in pus transmu-tatur; vnde post putredinem non concitabit febrem bi-liosam, sed vel adhuc erit sanguinea, vel alterius gene-ris, contra Galenum. Deinde propositæ difficultati non respondet, quia Gal.2.*feb.9.* manifestè videtur insinuare, sanguinem quum primùm putrescit, mutari in flauam bilem,& febrem accendere biliosam, vt accidit in pleuri-tide sanguinea, in qua, eo tempore quo sputum rubrum educitur febris orta ex putredine sanguinis, accessiones circuitus tertiani assumit.

Turisanus 3. *art.*[illegible]*d. com.38.* affirmat, febrem sangui-neam non concitari ex putredine sanguinis,vt dicit quar-tam substantiam à reliquis humoribus distinctam: asserit enim non reperiri sanguinem pro quarto humore, qui materia sit diuersus à reliquis tribus, sed sola forma: nam sanguis nihil est aliud quàm aggregatum trium humo-rum, & cùm putrescit, dissoluitur vnio in humores tres,

ex

ex quibus constabat: sicut enim lac ex tribus substantiis componitur, butyrosa, caseosa, & serosa; sic etiam sanguis ex tribus illis humoribus. Secundò. Si daretur sanguis pro quarto humore, assignaretur medicamentum attrahens ipsum, sicut sunt plura quæ reliquos humores attrahunt. Tertiò. Si esset hæc febris sanguinea constituenda, daretur quartum genus febrium simplicium, ex sanguine nimis putrescẽte suborttum, contra Gal. Vltimò. Si esset febris sanguinea, haberet aliquem circuitum, sicuti reliqui humores dum putrescunt.

Hæc opinio reiicienda est, & præter varia argumenta quibus munitus eam impugnat Mercatus *tom.1. quæst.67.* multò antea refutauerat Hip. *lib.1. de natur. hum. text.* 18. 20.25.*&* 26. vbi docet quatuor humores, colore, virtute, specie, & quantitate distinctos, pro materia generationis nostræ, & conditionis animalium, in corpore reperiri. Hoc affirmat Gal. *lib.2. de element. per totum*, 8. *de placit.4. & 6.epid.sect.2.com.38. & sect.4. com.39.* docet sanguinem dici bifariàm, de mole, & massa sanguinea, quæ quidem sanguis dicitur, quia sua multitudine, & colore reliquos obscurat; & dici de quarta substantia à reliquis humoribus seiuncta.

Insuper, si sanguis esset aggregatum trium humorum esset frigidus, & siccus; in eo namque humores frigidi, & sicci exuperant. Præterea non esset rubeus, nec esset dulcis; nam ex insipido, qualis pituita est; & amaro, veluti flaua bilis; & austero, vt melancholia, permixtis, non emanat sapor dulcis. Deinde in massa sanguinea datur succus melancholicus, qui frigidus & siccus est. Ergo debet assignari humor calidus, qualis sanguis est, qui bili contrà opponatur: nam posito vno contrario, debet poni & alterum. Insuper, humores conficiuntur actione iecoris, à qua emanat aliquid diminutè coctũ, & aliquid supra modũ coctum, vt est flaua bilis. Ergo debet dari aliquid modicè coctũ, quod est sãguis: alias frustraretur agens actione sua. Ad hæc, fuerunt necessarij quatuor humores, quia diuersa substantia, & natura constant animalis partes; quare necesse est, vt quælibet suo familiari alimento nutriatur, vt Gal. *lib.2. de element. c.vlt.* edocuit. Porrò, pituita per vlteriorem elaborationẽ fit sanguis. Igitur si is esset aggregatum trium humorũ, pituita in seipsam verteretur, aut flauam bilem, aut atram, quod est absurdum. Rursus in sanguine reperiuntur quatuor humores: hoc probari potest in lacte, in quo diuersæ quatuor substantiæ reperiuntur, ex Galen. 4. *simpl.3.* Vltimò confirmari potest: nam sicut datur medicamentum cholagogum, phlegmagogum, & menalagogum, sic datur medicamentum sanguinem euacuans, vt apposita historia confirmat Galenus *lib. de medicam. purgantib. cap.4.* in cuius interpretatione plura diximus *lib.2. in com.hist.11.*

Eius verò argumenta ficulnea sunt: nam ad id quod addit, quia sequeretur si huiusmodi febris esset sanguinea, dari quartum genus febris simplicis, patet responsio ex suprà dictis, Ad vltimum deductum ex Auic. 1. 4. *tract.4. cap. de febri apostematum*, pronuntiante vnicuique humori suam inesse periodum: dicendum, omnes humores suum obseruare circuitum, excepto sanguine, qui continuò, & continenter propter illius multitudinem, & vniformem substantiam, continentem febrem concitat; quæ licèt non repetat per circuitum, est tamen vnica accessio ab initio vsque ad finem, vel semper accrescens, vel semper decrescens, vel semper seruans eundem tenorem, ex Galen. 9. *meth.3.* Vel dic, febrem illam propriè non esse periodicam, quia periodicatio non est tantùm tribuenda naturæ humoris, sed potiùs dispositioni partis mandantis, aut recipientis: quare cùm sanguis per interualla ad aliquam corporis partem non demandetur, sed semper intra vasa putrefactus contineatur, hinc est quod continuò, & perpetuò affligat, & continuam, continentemque concitet febrem, quæ licèt suas exacerbationes habeat, non tamen periodica est. Lege Cardanũm *lib.1. contrad.tract.4. cont.14.* qui Turisani argumenta multiplicibus telis oppugnat.

Fernelius *lib.4. de feb cap.5.* hac distinctione se soluisse controuersiam arbitratur: asserit enim sanguinem duo-

A bus modis putrescere posse. Primò generaliori modo, quum vi caloris præternaturalis, separantur quæ in eo sunt substantiæ dissimiles, & bilis flaua ac tenuis, secernitur ab atra, terrestri, & crassa, quæ quidem degeneratio veriùs corruptio, quàm putredo censeri debet; quare si sanguis hoc modo putrescat, accendatúrque febris, ea non synochus, sed biliosa, vel melancholica euadet. Alio modo verè, & propriè sanguis putrescit, quum citra partium diremptum, totus corrumpitur cum fœtore magno, & graueolentia: (posse autem hoc modo in venis maioribus putrescere, Fernelius ipse *loc. cit.* eleganti similitudine demonstrat:) tunc febris ex hac putredine accensa, est synochus, ab aliis tribus diuersa, & distincta.

B Hæc solutio non dissoluit difficultatem: oportebat enim illum explicare, quomodo Galenus *loc. citatis* dixerit, tria tantùm esse genera febrium putridarum, quum tamen, vt ex hac solutione constat, quarta species sit addenda ex sanguine putrefacto, ab aliis verè diuersa. Secundò non ostendit, quare sanguis dum putrescit, degeneret in flauam bilem, aut atram, & interdum in pus. Præterea, sicuti sanguis putrescens, quando degenerat in flauam bilem, non concitat febrem sanguineam, sed biliosam; sic quando transmutatur in pus, (quia degenerat in aliam substantiam distinctam) non concitabit febrem sanguineam: & sicuti concitat febrem sanguineam, antequam transmutetur in pus; sic etiam antequam transmutetur in bilem, febrem sanguineam generabit.

Vallesius *lib.5. cont. cap.19. in fin.* ex sanguine putrescen-
C te febrem sanguineam non generari affirmat, quia cùm primùm incipit putrescere, corrumpitur, & in alium humorem vertitur: nam sanguis, inquit, limites naturæ egreditur, vel quia peccat quantitate, aut qualitate: & hoc dupliciter, vel alterius humoris mixtione, vel quia frigidior, calidior, siccior, aut humidior redditur, quin in substantia mutetur: nam cùm secundùm ipsam mutari incipit, ob eius æqualitatem, & perfectionem corrumpitur, & sic saluatur triplex genus febrium putridarum: nam hæc febris est composita ex sanguine ebulliente, & ex flaua bile ex putrescente sanguine orta, & sic intelligit locum Galeni, quando inquit *lib.2. de crisi.12.* hanc febrem quodammodò esse biliosam. Verùm hæc opinio amplectenda non est, tum quia putredinem cum corruptione confundit, tum quoniam est contraria Gale-
D no; nam *in 2. de dif. feb. cap.9.* latè confirmat, in laterum inflammatione sanguinem putrescere, & febrem accendere, quo tempore cruentum expuunt ægri. Igitur sanguis sub forma putrescens febrem concitat. Denique, sicut sanguis dum putrefit, secundùm partem tenuem, & pinguem vertitur in flauam bilem; sic etiam secundùm crassam, & quæ veluti fæx est, vertitur in melancholiam, ex Galen. *2. crisi. cit.* Ergo non solùm febris illa sanguinea, & biliosa dicetur, vt Vallesius retur, sed etiam melancholica.

Doctissimus Thomas à Veiga *in cit. cap. lib. 2. de dif. feb.* aliter soluit, dicens: Cùm Galenus asserit, tres tantùm esse species febrium putridarum, non intelligere de febribus simplicibus; febrem autem ex sanguinis putredine simplicem non esse, sed compositam ex febre san-
E guinis adhuc non putrefacti, & ex febre bilis genitæ ex putredine sanguinis. Nam in huius putrefactione intra venas, terminus ad quem, est bilis; & propterea quia transmutatur, partim est in termino à quo, partim in termino ad quem: proinde sanguis dum putrefit, secundùm partem, est in termino à quo, qui est verè sanguis; & secundùm partem, est in termino ad quem, qui est bilis: quo pacto febris ex sanguinis putredine orta, simplex non erit, sed ex duabus traditis composita, & aliquando etiam ex melancholica, ob partes sanguinis crassas in melancholiam conuersas. Sed hæc interpretatio dubium non emedullat. Primò, quoniam apud Galenum nunquam fuit facta huius compositionis mentio, quæ tamen prætermittenda non erat. Secundò, quia adhuc oportet concedere, per aliquod tempus dari febrem ex sanguine putrido, sine biliosa: nec enim cùm primùm

 sanguis

sanguis putret, statim simultaneè tanta bilis generatur, quæ biliosam febrẽ producere sufficiat. Tertiò, quia non concludit febrem compositam esse, sed humorem solùm, quoniam compositio febris non attenditur tantùm penès multitudinem humorum, ex quibus componitur, sed ex complicatione febris.

Hæc non potui dissimulare silentio, quæ non infimæ classis Medici; immò florentis huius æui doctores de hoc argumento protulerunt: quin plura contra Galenum moliuntur Altimarus, Argenterius, Augenius, Trincauellius, Christoph. à Vega, Acakia, Capiuacius, Mercatus, Simon Simonius, Erastus, Carrerius Matamoros, & alij celebres viri, qui illum verbigerant, & cachinnantur, quorum opiniones referrem in propatulum, & exploderem, nî lectori tædio futurus essem, & illis inimicitiæ: quare me in mea mœnia vertam, neque ampliùs vergebo, sed ad huius controuersiæ enodationem accedam.

Dupliciter ergo illam explicari posse video. Nempe, Gal. 2.*feb.* & 2.*crif.cit.* cùm asserit tres tantùm esse formas, siue tria tantùm esse genera simplicium febrium putridarum, biliosam nempe, pituitosam, & melancholicam, non velle febrem ex putredine sanguinis ab illis diuersam non esse, sed eam sub febre biliosa comprehendere, etsi enim verè biliosa non sit, maximè tamen illi assimilatur. Hanc fuisse mentem Galeni, apertè colligitur ex eodem, *lib.2.crif.cap.12.* §. *Liquet autem quòd cùm sanguis putrescere cœperit, non ampliùs bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit: atque in hoc illud seruatur, triplex esse genus vniuersum febrium simplicium, quæ enim ex sanguinis putredine fit, iam quodammodo biliosa est, &c.* quibus verbis vltimis apertè significat, non esse verè biliosam, sed ei assimilari valde: maximè cùm sanguis per putredinem multùm excalfactus, valde disponatur, vt per partes suas tenues in bilem transmutetur, vnde assumit periodum biliosæ febris, 2.*feb.9.* & ex eadem causa sub febre biliosa comprehenditur: quod similiter fecit Galenus, in febre sanguinis non putrentis, illam sub ephemera comprehendens, 9.*meth.1.* & 2.*feb.9.* quare vniuersaliter profert, tres tantùm esse febrium species, diariam scilicet, putridam, & hecticam, quum tamen vltra illas, detur febris ex sanguine inflammato, ab illis verè diuersa. Licèt autem Galenus *locis citatis* febrem putrentis sanguinis sub biliosa comprehendat, ob dictam causam: tamen cùm methodum curatoriam illarum prosequitur, eas inter se distinguit; & sic 9.*meth.3.4.* & 5.*cap.* cùm agit de synocho putri, separatim à febribus biliosis, docet in illa febre, sanguinis missionem vsque ad animi deliquium summo esse ex vsu, quod tamen auxilium in febre verè biliosa nemo concedet. Atque in hoc sensu, cùm Auicenna Galenum non interpretur, iccircò illum reprobare ausus est.

Si verò hanc controuersiam hoc modo rescindas, ipsum cum Galeno, & hunc cum cæteris iunioribus rectè conciliabis. Dic ergo, sanguinem aut esse putrem, aut putrescentem, aut semiputrescentem. Putris vocatur, quando non seruat suam formam, sed iam corruptus est. Quando verò mutatur secundùm qualitates primas, & accidentia, quæ inseparabiliter formam comitantur, ob proprij caloris remissionem, putrescens dicitur. Quando verò mutatur secundùm qualitates primas, & leuiter secundùm prædicta accidentia, est semiputrescens; qui vel naturæ, vel artis actione ad pristinam naturam redire solet, vt exemplo vini Galenus confirmat *lib.2.aph.com.17. in fin.*

Deinde. Reperitur sanguis biliosus, melancholicus, pituitosus, temperatus, & inculpatus, in quo nullus humor exuperat. Quando biliosus est, & putrescit, magna illius pars in bilem transit, exigua verò in melancholiam; quia cùm hic sanguis sit calidissimus, tenuissimus, & naturæ bilis flauæ valde proximus, promptè in ipsam vertitur. Quando sanguis est melancholicus, & putrescit, magna eius pars transit in atram bilem, exigua in flauam, vt in carbunculo accedere solet. Quando verò pituitosus, aut temperatus est, ob repugnantiam quam habet vt transeat in prædictos humores, in pus putredine affectus mutari solet.

His præsuppositis. Dic primò. Ex sanguine putrescenti generatur febris sanguinea putrida, distincta ab aliis tribus, biliosa scilicet, pituitosa, & melancholica. Patet, quoniam sanguis non mutat formam, ante sui corruptionem, & toto illo tempore quo putrescit, non est corruptus. Putredo namque res est distincta à corruptione: hæc enim mixti est, aut formæ mixti, & fit in instanti; putrefactio verò ad qualitates pertinet, inter alterationes reponitur, & fit successiuè, & in tempore. Igitur cùm sanguis dum putrescit, seruat adhuc propriam formam, toto illo tempore quo non est corruptus, febrem sanguineam generabit, ab aliis tribus distinctam. In hoc sensu intelligendus est Gal. *in historia hac*, dum febrem sanguineam putridam sanguinis missione vsque ad animi deliquium persanat.

Dic secundò. Ex sanguine putri, & omnino corrupto non generatur febris sanguinea, sed vel biliosa, vel melancholica. Nam sanguis ob putredinem, & omnimodam corruptionem, non seruans suam propriam formam, in aliam substantiam degenerat biliosam, vel melancholicam; quapropter Gal. 2.*feb.9.* dixit febrem ex sanguine putrescente biliosam esse, & assumere accessiones circuitus tertianarij instar, & in hoc seruari triplex genus febrium putridarum, quasi velit asserere, quòd sanguis cùm omnino corrumpitur, non potest febrem sanguineam generare, sed vel biliosam, vel melancholicam. Et quia Auicenna intellexit, Galenum fuisse loquutum de febre orta ex sanguine putrescente, iccircò eum redarguere ausus est, cùm Galenus de ea quæ ex putri sanguine fit, sermonem instituat, quum asserit biliosam esse: nam sanguis non cùm primùm putrefit, sed post putredinem in aliam substantiam degenerat, & tunc febris alterius generis constituitur. Hæc est causa, quare in hac febre post septimum timetur phlebotomia, quia plenitudo est mutata in cacochymiam. Quare post sanguinis missionem, optimum consilium est in hac febre medicamentum expurgans exhibere: nam sanguis ob sui æqualitatem, magnam non patitur putredinem, quin in aliam substantiam distinctam commigret, vt notat Auer. 3.*collig.c.8.*

Dic tertiò. Ex sanguine semiputrescente non fit febris sanguinea putrida, nec etiam biliosa, nec melancholica: generatur tamen sanguinea non putrida, cum dispositionibus ad putredinem, quæ (vt diximus) sub diaria comprehendi potest: nam in lenitate symptomatum, & mititie caloris illi valde est similis.

Huius historiæ dignitas, & vsus necessarius expostulat, vt disseramus de periculo huius febris, facta collatione ad eam quæ ex putrescente bile concitari solet, vtra acutior, aut simplicior sit censenda. Nam in hac explicanda quæstione multus fuit Valleriola *lib.2.enarrat.2.* existimans contra Hieronymum Lopium, synochum esse ardente febri acutiorem: Nam quælibet substantia quò perfectior est, quum putrescit, deteriori putredinis labe inficitur, hoc constat in semine, lacte, & cæteris substantiis valde elaboratis. Igitur cùm sanguis sit perfectior flaua bile, dum putrescit, prauiorem febrem concitabit: exemplo sit grumus, in quem si sanguis extra venas effusus, & corruptus conuertatur, grauissima, & deleteria excitabuntur symptomata, quæ refert Gal. *lib. de cibis boni, & mali succi, cap.4.* & *lib.6.de loc.cap.4.* quoniam sequuntur anxietas, pulsus paruus, syncope, exolutio, mortificatio partium, atque putredo.

Ex altera parte obstat Galen. 2.*prog.46.* docens, pro discrimine humorum exuperantium, morbos mitiores fieri, aut maligniores: quo pacto morbi à sanguine, aut pituita geniti cæteris sunt leniores, & benigniores: nam qui ex flaua, aut atra bile generantur sunt deteriores. Ita *lib. 6. epid. sect. 2. com. 18.* agens de seris humorum, sanguinis serum esse mitissimum asseuerat, deinde pituitæ, postea flauæ bilis, postremò atræ. Igitur cùm sanguis sit mitior flaua bile, febris sanguinis erit mitior ea, quæ ex flaua bile generatur: & *lib. 2. de dif. feb.cap.9.* agens de febre biliosa, quæ ex sanguine putrescente

oritur-

oritur, afferit non folùm qualitate caloris, fed in omnibus aliis, febribus biliofis effe mitiorem, quia eius caufa eft ex fanguine orta. Simili ratione *lib. de atra bile, cap. 3. & 6. aph. 53.* agens de atra bile, profert multò mitiorem effe eam quæ fit ex fanguine, quam quæ ex bile generatur: quia in hac frequentius adfunt incendium, vigilia, furor, fitis, linguæ ficcitas, anguftia, fyncope, & alia mortifera & lethalia pœnè fymptomata; quæ omnia à bilis maiori acrimonia, tenuitate, ficcitate, celeríque motu euenire certum eft. Quare fanguinei morbi biliofis funt fimpliciores, & mitiores, ex Gal. *3. aph. 7. & 16.* nam à fanguine, mitiffimo, humido, & naturæ familiari, lenis eleuatur vapor, & benignus valde. Quare illius calor, ardentis calore mitior erit.

Solue tu dubium hoc modo. Vel fimplex fumitur, vt diftinguitur contra compofitum, vel contra malignum. Si primo modo, fecundùm rei naturam, febris ex fanguine putrefcenti compofita eft, quocunque modo fanguis fumatur: quoad fenfum tamen fimplex apparet, à fanguinis enim multitudine alij humores obfcurantur, ita vt neque eorum circuitus, neque fymptomata fentiantur. Si fecundo modo fumatur, fimplex eft, non fimpliciter & in fe confiderata, fed facta collatione ad biliofas febres, quæ & calorem acriorem, & vehementiora fymptomata habent, quia bilis magis naturam irritat.

Ad contrariæ verò partis argumentum dic, fanguinem minùs, & rariùs putrefcere; nam magis refiftit, & feruatur à natura: quando verò ab eius regimine derelinquitur, celeriter, & maximè corrumpitur, & ob caufæ magnitudinem putrefcit vehementer: reliqui verò humores ob contrarias caufas frequentiùs corrumpuntur. Quare fi agens detur æqualiter agens, & corrumpens, magis quàm fanguis corrumpi folent, vt affectus ferinos perpendenti liquet manifeftè, qui ex bile vtraque putrefacta fcaturire folent. Confule de hac quæftione Vallefium *lib. 5. cont. cap. 22.* Carrerium *in Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 4.*

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm tempora morborum, penès effentiam, fymptomata, & coctionem perpetuò fimul concurrant.

Septimo, *id quod factum eft, finiendam.*] Poftquam falftuatim vtiles, & arduas quæftiones propofuimus, quæ ad febris fanguineæ naturam indagandam funt vtiliffimæ, pergamus porrò fubnectere, quæ ex magnis, claffîcífque auctoribus comperta funt nobis, Græcorum copiam multiplicem, variámque, ac reconditam doctrinam in noftra arua transferentes. Galenus enim in hiftoria hac, quum videret coctionem in die quinta, in feptima finiendam hanc febrem rectè prædixit: Ita cecinit Hippocr. *lib. 2. aph. 24. & lib. 4. Aph.* nam penès coctionem diftinguit tempora morborum, apud omnes in confeffo eft, vt patet ex Galen. *lib. de totius morb. temporib. cap. 3. & in lib. de crif. & dieb. decretoriis,* ipfe latè explicuit. Si verò Auicen. *1. 4. tract. 2. cap. 3.* per coctionem, & putredinem ea diftingui affirmat, nulla eft inter eum, & Galenum diffenfio: nam hic folùm de falubribus, ille tam de iis, quàm de lethalibus venit intelligendus.

Infuper. Morbos omnes falubres materiales percurrere quatuor tempora, nulli eft non manifeftum, explanant luculenter Thom. à Veiga *lib. 2. de dif. feb. in com. cap. 11.* Vallef. *10. cont. 7.* interpretes apud Gal. *lib. 1. crif. cap. 2.* & apud Auic. *1. 4. tract. 2. cap. 3.* Inter hos conuenit, tripliciter hæc tempora confiderari, tribúfve modis ab eifdem auctoribus diftingui. Primò penès ipfius affectionis magnitudinem fimplicem, feu quod idem eft, penès morbi effentiam; & ita tempora hæc propria, & effentialia appellantur, vt varietates morborum, fecundùm magnitudinem & effentiam conftituant. Quando ergo iuxta fuam magnitudinem nulla ratione morbus increfcit, principium proprium morbi rectè vocatur: quum

A verò iam furit, & augetur, dicitur incrementum: quum confiftit, ftatus, &c. Confiderantur fecundò morbi tempora, penès fymptomata & accidentia, quæ in morbis contingere folent, & fecundùm fuam varietatem varia tempora conftituunt. Tertiò penès coctionem, aut putredinem materiæ, quæ fit morbi radix, aut principium. Quæ quidem varia temporum confideratio, diuersaque eorumdem acceptio ab omnibus vnanimiter recipitur.

Vtrùm verò hæc omnia, iuxta diuerfas confiderationes conftituta, & determinata tempora fimul in morborum proceffu perpetuò concurrant, & in eodem morbi die neceffariò coëant, aut potiùs poffint fefe aliquando antecedere, aut fubfequi, atque ita in diuerfis morbi diebus contingere, & in fua exiftentia differre, non parua eft inter medicinæ doctores controuerfia; nec enim

B omnes vnanimiter iuxta præfentem fententiam funt concordes.

Sed antequam propofitam quæftionem enodandam aggrediamur, dubius eft animus, & in lubrico pofitus, fed tentanda femel eft via in argumento vtili, vt ifta auctorum, huc illúcque impellentium opinionum iactatio tantifper conquiefcat; quare non pigebit tantulum laboris fufcipere. Quòd autem tempora hæc non perpetuò in morbis coniungantur, fed magnam fortiantur differentiam atque difcrimen, ex Hippocrat. auctoritate in primis colligitur, *2. aph. 47. Dum pus conficitur, &c.* Vbi Hipp. ftatum inflammationis penès fymptomata determinat; in augmento eiufdem inflammationis, penès concoctionem: puris namque generatio nihil aliud eft, quàm concoctionis & putredinis accretio, quæ in membro inflammato

C perficitur, & augetur, quod Galenus apertè fignificauit *in com.* dicens, quòd pus eft quiuis affectus calori naturali, & præternaturali fuperueniens, atque ita compofitum effe affectum ex concoctione, & putredine: nam à calore naturali, concoctio; à præternaturali verò putredo inteditur, & perficitur: vnde ex Gal. fententia, puris generatio concoctionem, & putredinem fientem importat. Quando autem putredo, aut concoctio fiunt, tunc temporis augentur, & perficiuntur. Igitur in puris generatione accrefcit fimul concoctio, & putredo in affecta parte; augmentum autem concoctionis nihil aliud importat, præterquam eiufdem concoctionis intenfionem, & incrementum. Quare tunc eft augmentum concoctionis & putredinis, quando putredo & concoctio generantur. Cùm ergo ex Hippocrat. quandocunque coctio, &

D putredo in puris generatione intenduntur, dolores & febres maximè contingant, fequitur ex Hippocrat. doctrina, quòd augmentum morbi penès concoctionem & putredinem, concurrit cum eiufdem morbi ftatu penès fymptomata; nam tunc eft ftatus penès fymptomata, quando eadem maxima, & vehementiffima exiftunt: dolores autem, & febres verè fymptomata à Medicis appellari folent.

Non abfimilem videtur Auic. tradere fententiam, *3. 4. tract. 1. cap. 24.* dicens, quòd *quando materia fit fanies, quiefcit calefactio fortis, & inflammatio in vifcerum, feu membrorum internorum apoftemate, & quantò magis appropinquat ftatui, tantò magis minuuntur dolores, quum in principio vehementiores exiftant, &c.* Ex hac fententia patet manifeftè, non concurrere ftatum fymptomatum in inflammationibus

E membrorum internorum, cum ftatu concoctionis aut putredinis. Si namque per faniem factam ex materia, intelligit Auic. factam concoctionem aut putredinem, aut generatum pus, & ex confequenti morbi ftatum penès concoctionem aut putredinem, in præcedentem Hippocratis coincidit fententiam. Si verò per mutationem materiæ in faniem, intelligit puris generationem, indéque fientem concoctionem aut putredinem, licèt ab Hippoc. fententia aliquantulum fit diuerfa, cùm Hippocr in puris generatione conftituat ftatum, & vehementiam fymptomatum, Auicenna verò declinationem: in hoc tamen hi duo principes auctores conueniunt, quòd diuerfum faciant ftatum, augmentum, & reliqua morbi tempora in inflammatione, penès concoctionem, & penès fymptomata. Si autem per mutationem materiæ in faniem, intel-

ligit Auic. puris generationem, quæ in augmento concoctionis perficitur, & tunc docet cessare & decrescere symptomata, (ille enim intelligit per calefactionem fortem, inflammationem, & dolores) apertè concludit, symptomatum declinationem coniungi in internis inflammationibus cum morbi augmento, penès concoctionem consideratо.

Idem docet Auicenna 10.3.*tract*.4.*cap*.5.affirmans tunc esse statum in pleuritide, quum æger excernit sputum plurimum, & concoctum, & dolor est leuis. Quibus verbis apertè coniungit statum doloris, & symptomatum cum statu concoctionis: nam per plurimum, & concoctum sputum, summam coctionem intelligunt interpretes, quæ in statu duntaxat perficitur, ex Gal.3.*cris*.2.& alibi. Per leuem autem dolorem, huius, & symptomatum declinationem intelligit.

Denique Gal.*lib*.3.*de morb.acut.com.vlt.statim in princip.* affirmat vigorem sæpe in morbis cum coctionis consistentia coniungi; iuxta quam sententiam satis videtur credidisse Galenus, non perpetuam fore eiusmodi temporum conformationem, & vnionem, sed posse hæc tempora diuersis morbi diebus contingere.

Nec minùs adstipulatur ratio auctoritatibus: quarum prima est. In plurimis cuiusque generis morbis, paulatim fit morbificæ materiæ expulsio, à principio statim morbi vsque ad vltimam eiusdem resolutionem, atque terminum; in iis autem necessariò morbus minuitur, & aliqua ex parte deficit ad morbosæ materiæ inanitionem, & defectum: tunc in statu penès concoctionem morbus minor est, quia materia non retinetur, sed paulatim à morbi principio euacuatur. Ergo in his omnibus, concurrit morbi status iuxta concoctionem consideratus cum eiusdem morbi declinatione, penès sui naturam & essentiam, & fortè penès symptomata: nam ad materiæ minutionem, dolores, febres, anguſtiæ, & vigiliæ cessant.

Secunda. In morbis salubribus, qui scilicet in integram sanitatem finiuntur, perpetuò in processu morbi, hic à natura refringitur, & coërcetur: toto namque morbi cursu natura in morbosam operatur affectionem; & in statu, in quo perfecta apparet concoctio, iam natura superato humore morbifico superior euasit, illúmque in magnitudine, intensione, & quantitate reddidit minorem: quare à multis tunc morbus iudicatur mitior, benignior, & minor. Atqui non potest talis euadere morbus, quin priùs minutionem, & decrementum patiatur. Igitur in statu concoctionis salubrium morborum, iam morbus passus est declinationem, aut saltem est in vltima declinationis parte, ac proinde cum incremento & statu coctionis, concurrit declinatio & decrementum morbi.

Tertia. In synocho decrescente, in qua iuxta omnium Medicorum sententiam, datur à principio vsque ad vltimam morbi resolutionem, febrilis passionis declinatio, datur in eodem morbo augmentum, status, & reliqua morbi tempora cum eiusdem febrilis morbi declinatione sumpta, scilicet penès suam essentiam, simplicémque magnitudinem. Ergo omnia & singula in prædicto morbo tempora penès coctionem spectata, concurrunt cum temporibus eiusdem morbi penès essentiam. Assumptum suadetur: nam ex decrescente synocho potest æger periclitari, & mortis periculum pati. Hoc autem in vera, & totali declinatione contingere nequit. Ergo cum ipsa febris declinatione, reliqua morbi tempora iuxta diuersam considerationem concurrunt. Deinde in decrescente febre datur causæ morbificæ cruditas, postea concoctio maior, accrescens, & tandem perfecta, iuxta quam concoctionis varietatem in morbis tempora distinguuntur. Igitur, &c.

Quarta. Nulla possunt ratione morbi incrementum penès essentiam, & penès symptomata & concoctionem, in eodem morbo coniungi, & coïre. Ergo duo hæc saltem tempora non possunt non in eodem morbo iuxta suum concursum dissidere. Antecedens suadetur: quoniam quando concoctio accrescit, morbus necessariò, & iuxta suam essentiam, & iuxta symptomata minuitur: cùm

A namque concoctio fit naturæ victoria supra morbum, nil aliud præterquam morbi refractionem prorsus significat, ita vt quò minor fit causæ morbificæ supra naturam potentia, minor morbus exiſtat. Ergo in incremento morbi penès concoctionem, minor necessariò morbus euadit; & quò magis concoctio increscit, eò magis morbus minoratur ac decrescit, similitérque symptomata, & concomitantia accidentia, ad morbi minutionem necessariò minuuntur, & hebetantur, vt patet in morbis acutis, & malignis. Ergo symptomata & morbus, cum concoctionis incremento decrescunt; ac proinde morbus quum est in statu quoad coctionem, est in principio quoad symptomata.

Quinta. Si tempora omnia, quoad triplicem considerationem accepta, simul in morbis concurrerent, nulla B posset dari certa salutis prænotio ex concoctione, nulláque posset haberi fides de signis indicantibus salutem. Atqui ex Hip.& Gal. & reliquorum doctrina, certam auspicantur Medici salutem ex signis concoctionis. Ergo ex eorundem mente, non simul in morbis concurrunt omnia hæc, iuxta variam considerationem, tempora. Antecedens suadetur: nec enim alia ratione concoctionis signa, & quæcunque in morbis ad fidem necessaria admittuntur, possunt salutem attestari, nisi quia significant morbum iam mitiorem euadere in intensione sua, magnitudine, & malitia quam antea habebat. Sed si simul accrescit morbus cum symptomatibus, & maiori concoctione coniunctus, non mitior sed vehementior, non benignior, sed malignior, non melioris sed deterioris conditionis iudicabitur. Si ergo simul cum accrescente C concoctione, aut in suo vigore consistente, morbus simul, eiusdémque symptomata accrescunt, nullam ex signis coctionis possumus ægrotanti salutem coniectari. Ergo vel frustra eiusmodi in morbis euentus ex concoctione prædicimus; vel tempora hæc non æquè simul in cuiusque morbi processu, & varietate concurrunt.

Vltima. Morbi quidam salubres sunt, quidam lethales; & inter eosdem, alij maximè, quidam verò minimè, alij magis, alij minùs lethales, aut salubres euadunt. Salubres verò ideò tales iudicantur, quia salubria signa in eisdem, plura & maiora apparent, quàm lethalia; contrà accidit, si exitiosa, & mortifera signa adsint: quare iuxta plura vel pauciora, maiora vel minora, salubria aut deterrima signa, salubriores aut insalubriores morbosæ affectiones constituuntur, taléſque à Medicis nuncupantur. Qua facta D suppositione, si in salubribus morbis eiusmodi tempora concurrunt; ergo non in lethalibus: si in lethalibus; ergo non in salubribus. Igitur non necessariò tempora hæc in omnibus morbis coincidunt. Sequela probatur: nam lethales morbi diuerso longè à salubribus ordine procedunt; ex eo namque salubres, vel exitiosi dicuntur, quia salutè, aut mortem in suo ordine, terminis, atque processu pollicentur: si verò concurrant simul in vtrisque morbis tempora, eodem necessariò ordine, eadémque via procedunt; igitur nequaquam possunt tempora hæc in salubribus, & exitiosis morbis pariter concurrere.

Sed priusquam nostram propalemus sententiam, notabis primò dupliciter posse duo aliqua, aut plura in morbis, quocunque successionis motu æqualiter concurrere, hoc est, æqualiter accrescere, decrescere, consistere, aut E aliqua cuiusque generis alteratione moueri, & quiescere. Dicuntur namque duo, vel plura æqualiter moueri, quæ eodem temporis spatio mouentur, licèt magis, aut minùs alterum moueatur, celeriùs, aut tardiùs in maiorem tendat perfectionem, intensionísve gradum. Dicuntur secundò duo aliqua, tria, seu plura æqualiter moueri, quæ eodem prorsus celeritatis aut moræ, intensionis aut remissionis, & cuiusque demum perfectionis gradu increscunt, consistunt, & minuuntur. Licèt autem putredo, & concoctio in morbis, & quæ ad illa sequuntur lethalia, aut salubria signa, possint primo modo æqualiter in morborum processu incipere augeri, & quiescere; non tamen inde rectè poteris inferre, signa salubria, & lethalia, simul, paritérque in intensione perfectionéve formæ increscere, diminui, & consistere; quod idem poteris ferre

iudicium

iudicium de concoctione, in ordine ad symptomata, mor-bive essentiam & magnitudinem: licet namque simul hæc omnia, pariterque in morbis augeantur, & decrescant, id est, eodem tempore, inde sequitur æquali motu, cursu, & perfectione perpetuò moueri.

Nota secundò. Licèt morbus à principio sui, ad statum vsque & consistentiam, hebetetur & restringatur, siue ab operante natura, siue ab exhibitis medicamentis, non tamen inde rectè infertur, morbum in statu esse minorem, quàm in principio: etsi verè affirmandum sit, minorem multò reddi morbum in statu, agente natura à medicamento adiuta, quàm si morbus nullam in sui processu actionem patiatur: aliàs magis sæuiret morbus, & fureret, ni à Medico, & ab ea coërceatur, & infrænetur, quorum beneficio multò mitior euadit, & benignior.

Cum hoc stat, morbum suapte natura increscere, & sic maiorem & vrgentiorem fieri in statu, quàm in principio. Hoc quotidiano confirmatur experimento: quamplurima enim dantur in rerum natura, quæ aliqua ex parte non parum refracta, assiduisque actionibus diminuta, tandem maiora multò, quàm in suis principiis euadunt, quod in plantis, animalibus, & aliis palàm fit.

Ratio autem idipsum concludit: Nam etsi natura artis beneficio nonnunquam perficiatur, aliquando etiam diminuatur, artificiali denique correctione emendetur; non tamen in totum poterit natura, quoad suas virtutes, aptitudinem, inclinationem, & operationes in totum prosterni & euerti, naturali subiecto manente, in quo natura ipsa possit, quoad suas naturales actiones, reuiuiscere & vigere. Morbus autem ex se hoc sibi vendicat munus, quemadmodum & omnia quæ successionis motu incipiunt, & finiuntur, vt scilicet in sui naturali processu, & concursu, postquam inceperint, accrescant, consistant, & finiantur, vt ex supra dictis patet manifestè. Ergo nequaquam potest morbus ab aliquo externo, valido etsi agente, in totum quoad suum naturalem cursum detineri, hoc est, impediri, quominùs morbus ipse, iuxta suam naturalem inclinationem & aptitudinem, vigeat & accrescat, nisi morbus ipse omnino euertatur, & euanescat.

Ob hanc rationem Auicennæ interpretes asseuerant, omnem morbum salubrem, hoc est, ante suum naturalem cursum non extinctum, omnia quatuor tempora necessariò percurrere. Quamuis verum sit, quòd & artis, & cuiusque etiam naturæ actionis munere, possit quoad aliquam sui partem coërceri & restringi, atque ita non tantùm increscere, quantum suæ naturæ relictus morbus accresceret, & fureret: nec aliud præstant medicinæ apposita medicamina, artificiosáque præcepta ab auctoribus tradita, præterquam ita morbum reprimere, vt non tantùm insolescat, quantum naturæ suæ debetur; quod non exiguum, paruúque faciendum ægrotanti auxilium.

Neque obiicias hoc modo. Naturæ vires, artísque instrumenta possunt nonnunquam morbum, eiúsque naturalem cursum impedire, immò nonnunquam euertere, antequam ad augmentum, statum, & declinationem perueniat. Ergo poterunt eiusdem naturalem aptitudinem, & inclinationem non solùm in partem, verùm etiam in totum perdere, & prosternere: sic intelligendum est commune Medicorum eloquium, pronuntiantium morbum salubrem percurrere quatuor tempora, nisi à natura, vel ab arte præpediatur. Dic &, si verum fatearis, (quod mea sanè sententia dubium maximum videtur) posse morbum ab arte nonnunquam finiri, antequam quatuor sibi debitas partes, seu tempora percurrat; illud tamen nequaquam poterit sine magno naturæ dispendio contingere, & cum maximo vitæ discrimine à Medico tentari. Quare cùm Medici primum munus, non solùm sit naturam conseruare, sed & morbum reprimere, ideò artificiosa coniectura instructus, vtilia & accommoda præsidia, ad curationis opus perscrutatur. Quare cùm illa quæ ex toto morbum euertunt, antequam suum naturalem cursum morbus perficiat, periculosa sint valde, & perniciosa vitæ, à medicinæ consideratione sunt aliena: quapropter licèt concedatur assumptum, minimè tamen

A doctrinæ traditæ fundamentum euertit: magis enim arduum est naturales cuiusque obiecti potentias omnino prosternere manente subiecto, quam idem subiectum penitus extinguere, & euertere.

Nota tertiò. Inter symptomata quæ in morbis solent contingere, quædam sunt vniuersalia, alia particularia. Deinde tam illa quam hæc, duplici de causa talia dicuntur: vniuersalia enim dicũtur, quia in suo esse augentur, & minuuntur: nam sequuntur morbi causam cum natura conflictum, & tanta taliáve sunt in qualitate, magnitudine, & paruitate, qualis & quantus conflictus exiitit, sicque appellantur, quia vniuersalem morbi causam sequuntur, de quibus est intelligendus Hippocrates sententia 30. *lib. 2. Aph.* dum dixit: *circa initia & fines, omnia mitiora; dum verò consistunt ac vigent, fortiora*: & Gal. *in com.* interpretatus est

B casus omnes, id est, vniuersalia symptomata: explicat scitè Brachelius *in com.* eiusmodi sunt inquietationes, angustiæ, dolores, sitis, caloris acrimonia, vehementior febris. Dicuntur secundo modo symptomata vniuersalia, quia non vni tantùm morbi speciei sunt addicta, sed plurimis affectionibus communia; eiusmodi sunt plenitudo, putredo, malignitas, cruditas, concoctio, quamplurimi dolores, pulsus, & respirationis inæqualitas, celeritas, &c. sitis, vigilia, fastidium, &c.

Particularia etiam symptomata sub duplici etiam à Medicis considerantur differentia, vel enim talia dicuntur, quia particularem morbi causam sequuntur, qualis est cuiusque morbi species, & constitutio: nam sicut quæ conflictum sequuntur vniuersalem, vniuersalia dicuntur, sic quæ naturam, particularia. Vocantur secundo modo,

C quæ vni duntaxat morbo, & non multis conueniunt, quæ quidem non de vno symptomate est intelligenda propositio, quasi expectetur vnum dari numero symptoma, quod vni tantùm morbo, & non alij conueniat, sed de pluribus simul sumptis symptomatis est necessariò dictio hæc interpretanda.

Sufficit tamen communis hæc supra vnum symptoma conuenientia, ad hoc vt vnum possit per se proprium, & peculiare morbo appellari: vt dolor punctorius, tussis, crebra seu impedita respiratio, pulsus serrinus, febris acuta, simul sumpta, firma sunt & certa pleuritidis signa, ideóque peculiaria huic morbo appellantur, licèt vnumquodque per se possit aliam morbi à pleuritide speciem concomitari; quia tamen simul sumpta, vni tantum morbo, pleuritidi scilicet conueniunt, vnámque solam pleu-

D ritidem, & non alium morbum denuntiant, iccircò particularia pleuritidi appellantur, tam omnia simul sumpta, quàm vnumquodque separatim per se; vnde passim ex Medicorum communi sermone inuenies signa in morbis, seu symptomata pathognomonica, quæ de huiusmodi particularibus signis tam simul sumptis, quàm de vnoquoque sigillatim intelligenda putant.

Particularia deinde symptomata, quæ ex eo particularia dicuntur, quia morbi naturam, veluti peculiarem causam consequuntur, multiplicia, & varia sunt: Nam quædam morbum à principio vsque ad finem pariter comitantur, ita vt æqualiter, id est, eodem tempore, & motu simul cum morbo accrescant, diminuantur, & consistant: quædam eodem tempore accretionis, & decretionis motu mouentur, verùm non pariter in eodem motu, sed in celeritate,

E magnitudine, & intentione inæqualia euadunt, ita vt morbus magis increscat, quàm symptomata, vel vice versa, morbus minùs augeatur, symptomata verò magis. Alia ideò dicuntur morbi essentiam concomitari, quia communiter, hoc est perpetuò, aut frequenter in tali morbo reperiuntur, siue antea, siue simul cum morbo finiantur, inter quæ plurima dantur, quæ diminuuntur accrescente morbo, & concoctione; & aut ante statum morbi finiuntur, aut in statu minores sunt.

Ex iis plures persuasere (falsò tamen) sibi, valde diuersum esse statum symptomatum, à statu concoctionis, & statu morbi: arbitrantur enim priscorum doctrinam de his particularibus esse intelligendam, quòd nempe in statu symptomata sint fortissima: nam experiuntur quamplurima ex his particularibus symptomata, in statu morbi,

&

& concoctionis, aut multò minora effe, aut extincta prorfus.

Falluntur fecundò, commenfurantes maturam morbi & effentiam,quoad eiufdem intenfionem & remiffionem, magnitudinem & paruitatem, benignitatem & malitiam, per magnitudinem, incrementum, & diminutionem horum particularium fymptomatum: quare reluctantur valde, aduersúfque Galeni fententiam affeuerant, quòd morbus fit maior in ftatu,quàm in principio in morbis falubribus; quod in lethalibus, & infalubribus morbis verum effe arbitrantur; quoniam in his fymptomata omnia, & accidentia perpetuò cum morbo increfcunt,nunquam verò declinant, atque mitefcunt, quum lethales morbi declinationem minimè patiantur, immò in ftatu fymptomata fint vehementiffima.

Ideò communem propofitionem, quòd in ftatu fymptomata fint fortiffima, recipiunt de ftatu fymptomatum folùm, non verò morbi, aut concoctionis: quæ opinio Galeni decretis maximè repugnat, qui Hippocraticam fententiam non folùm de ftatu fymptomatum,fed morbi, & concoctionis interpretandam effe confirmat, vt infra latè: fymptomata autem, quæ neceffariò maxima in prædicto ftatu exiftunt, funt vniuerfalia tantummodò, hoc eft, fequentia pugnam & conflictum, non verò particularia, quæ effentiam & naturam morbi fpectant: hæc enim aliquando in ftatu poffunt effe maxima, fæpe minima, multoties minora, aliquando enim fimul cum morbo, & concoctione, & putredine accrefcunt; interdum verò accrefcente morbo decrefcunt, & minuuntur, atque ideò in ftatu apparent minora, aut minima, aut potiùs extinguuntur, & ceffant: vniuerfalia autem perpetuò, & neceffariò ex vi naturæ, vehementiffima in ftatu morbi exiftunt, quare de illis eft propofitio intelligenda. Vtrùm autem morbus in ftatu fit maior, confule Thomam à Veiga *lib.1. de dif. feb. in com. cap.* 8.

His præhabitis, quæftioni refpondebis hoc modo. Tempora omnia, fcilicet morbi, coctionis, & fymptomatum, perpetuò in morbis concurrunt, nec aliter poffunt contingere, ita vt vnicus tantùm detur in morbis ftatus, vnicum augmentum, vnicum principium, atque declinatio, quæ fint coctionis, morbi, & fymptomatum. Hæc fententia colligitur inprimis auctoritate Hippocrat. *lib. 2. aph.* 47. dicentis. *Dum pus conficitur, dolores, ac febres accidunt magis, quam in confecto.* hoc eft: quando fit puris generatio, increfcit concoctio, & putredo, accrefcunt etiam & intenduntur dolores, & febres, quæ funt fymptomata, quæ pugnam inter naturam coquentem, & morbum confequuntur. Colligitur fecundò ex *4.aph.*30. *Circa initia & fines, omnia debiliora, circa ftatum verò fortiora.*

Hæc fententia non eft intelligenda de ftatu morbi, coctionis, & fymptomatum, facta collatione ad feipfa in principio, ita vt fenfus fit, coctio in ftatu fortior eft,quàm in principio: aut, morbus & fymptomata, maiora in ftatu fui funt, quàm in fui principio: nam hoc modo fententia Hippocratica effet nugatoria, minimè fcientifica, & tanto auctore indigna: fatis namque patet, vnumquodque in fine fui augmenti maius neceffariò euadere, antequam increfcat. Eft ergo Hippocrat. mens, in morbi ftatu cognito per fuam coctionem, fymptomata vniuerfalia effe vehementiffima, quafi dicat, ftatus morbi, coctionis, & fymptomatum, fimul & eodem tempore concurrunt.

Colligitur tertiò ex Hippocrat *1.aph.*7. *Vbi morbus peracutus eft, ftatim extremos habet labores:* & *2.aph.*13. *Quibufcumque crifis, id eft, iudicatio fit, his nox grauis ante accefsionem.* Quam fententiam reperit *lib. 6. epidem, fect. 2. text.*23.de his fcilicet, qui tertiana legitima corripiuntur. Quibus locis non obfcurè docet Galenus, ftatum morbi, coctionis,& fymptomatum æquè in morbis coire, quemadmodum & reliqua tempora: granis enim nox non aliter antecedit, nifi quia fymptomata grauia, & maxima in fuo vigore exiftunt. Effe autem morbum, & concoctionem tunc temporis in vigore fuo, patet, quia crifis fit

A folùm, quando morbus eft in ftatu, & morbifica materia eft fummè concocta.

Idem docuit Hippocrat. *lib.1.cit.aph.*7. nam ideò dixit, quòd peracutus morbus ftatim extremos habet labores, id eft, fymptomata vniuerfalia ftatim habet, vt Galenus explicat *in com.* quia ad fuum vigorem, & confiftentiam ftatim peruenit, in qua cafus omnes, feu fymptomata vniuerfalia vehementiffima exiftunt. Nec aliud voluit Galenus *1.crif.3.& 10.*quum morbi augmentum per magnitudinem morbi auctam, accrefcentem concoctionem, & fymptomatum incrementum docet agnofcere; ftatum autem cognofcendum effe afferuit per vehementiam vtriufque ex his tribus, ita vt ftatus per hæc tria demonftretur tanquam per vera eiufdem ftatus teftimonia, fcilicet per omnia fimul, & præfertim per illa, quæ magis,

B & clariùs fenfibus offeruntur.

Colligitur quartò,ex Auic. *1. 4. tract.1. cap.4.* per hæc verba. *Et fimiliter cognofcitur difpofitio horarum ex augmento accidentium febris, & ftatione eorum, & declinatione eorum, &c.* Quibus verbis non obfcurè fignificat Auicenna, morbi tempora augmentum,ftatum,& declinationem,per augmentum fymptomatum,eorumdémque ftatum, & declinationem effe colligenda. Et hæc doctrina præcipuo nititur fundamento, quòd fcilicet tempora hæc omnia fimul in morbis concurrant, alioqui vana effet fententia, vt aduertenti facilè patebit.

Nunc rationibus aduerfariorum fatisfaciendum. Non vrget prima, defumpta *2.aph.*47. immò noftram potiùs quam oppofitam roborat fententiam: neque enim ibi intelligit Hippocrat quòd quando pus eft in via, funt acci-

C dentia in ftatu; fed quòd accrefcunt febres, & dolores, fimul cum addita generatione puris, ita vt quò magis in perfectionem tendit pus, eò magis dolores, & febres accrefcant, confecto namque iam in totum pure incipit declinatio, ac proinde non eft mirum, febres & fymptomata ex Hip. auctoritate diminui.

Ad fecundam auctoritatem ex Auic. *1.4.tract.1.cap.24.* apertè refponde, illum non effe intelligendum de calefactione, & doloribus qui fiunt gratia conflictus morbi, qui ficuti reliqua eiufmodi accidentia, vniuerfalia à Medicis folent nuncupari; fed de forti calefactione, & doloribus qui fiunt ex diftentione, & ruptione partium, vt ipfe ftatim explicuit; quare non concludit, quemadmodum nec idem Auic. *10.3.tract.4.cap.*5. de dolore in ftatu pleuritidis diminuto,eiufmodi namque dolor,particulare,

D & non vniuerfale cenfendum eft fymptoma.

Ad vltimam Galeni auctoritatem, *3.de rat.vict.in morbis acutis,com.vlt.* Dic, Galenum fignificare optimam fimpliciter, & exactam concoctionem,aliquando in morbis reperiri,quæ quidem in ftatu,& non in alio morbi tempore contingere folet;& quia morbi ftatus non perfectam fimpliciter dicit concoctionem, fed collatione facta ad alia eiufdem morbi tempora, non verò ad reliquos morbos, quia poterit in quibufdam morbis perfecta concoctio apparere, in aliis verò perfectior,in aliis perfectiffima, propterea dixit Galenus, &c.

Ad primam,& fecundam rationem,patet quid refpondendum fit, ex notabili fecundo. Ad tertiam dic, febrem in fynocho non debere commenfurari, quoad fui tempora, penès fui intenfionem aut remiffionem, eo quòd

E eiufmodi fymptomata, particularia, & propria in hac febre exiftunt; fed penès illa, quæ vniuerfaliter morbi contentionem fequuntur, quæ vniuerfalia vocantur, vt anxietas, fitis, dolor, delirium, vigilia, infeftus fapor, amaritudo linguæ, & reliqua huius generis, quæ cum coctione, & caufa morbi, quoad fuas varietates concurrunt. Quare nihil conclùdit argumentum.

Ad quartum dic. Per coctionem non minorari fimpliciter morbum, fed ex coctione fignificari morbum in fanitatem vergere, foréque à naturæ viribus fuo tempore fuperandum, & licèt aliqua ex prate mitior fiat, poterit alia ex caufa augeri, ac proinde non fequitur, quod quò magis concoctio accrefcit, eò magis morbus fimpliciter minor fit.

Ad quintam neganda eft fequela: & ad probationem dicendum,

dicendum, non ideò ex signis concoctionis sanitatem pronuntiari, quia illa significent morbum iam in totum esse superatum, sed quia demonstrant posse à natura morbum suo determinato tempore deuinci. Nec aliud vult Hippocrat. *cit.loc.epid.* qui solùm monet, vt semper coctioni simus valde attenti, ex qua certam salutem polliceri possumus: nam coctionis signa, non præsentem, sed futuram proculdubio vaticinantur sanitatem, licèt non sit negandum, ex iis aliquam morbi refractionem significari. Quare coctio morbum simpliciter minorem non reddit, sed minorem, quàm si natura non esset operata in eum.

Ad postremam concessa, & ex vtraque parte recepta suppositione, videlicet, quòd morborum quidam salubres, quidam verò lethales dicuntur, & ex iis quidam magis, alij minùs salubres habentur, quorum iudicium per salubria, aut lethalia signa profertur & acquiritur, neganda est sequela: & ad confirmationem dicendum, quòd diuerso longè ordine procedunt morbi salubres, & insalubres: negandum tamen est sequi ex eo, quòd si tempora in morbis quoad coctionem & reliqua concurrant, non diuerso prorsus, sed eodem ordine procedant morbi salubres, & insalubres: neque enim malitia morbi, & magnitudo, furiosáque accrescentia cum coctione symptomata, signa sunt, quæ lethalia à Galeno, aliísque peritis Medicis appellari solent, quoniam hæc in omnibus reperiuntur morbis necessariò, licèt in quibusdam magis, in aliis minùs appareant. Sed lethalia signa sunt, quæ putredinem, cruditatem, aut malitiam, quam morbus habet ex se, consequuntur; eiusmodi enim sunt illa, quæ simul cum concoctione accrescunt, incipiunt, & quiescunt, quæ vniuersalia vocantur: reliqua verò particularia, quæ scilicet à morbi natura, & constitutione oriuntur, bonum, vel malum euentum in morbis præsagiunt.

Ex iis satis patere arbitror, quàm tenuis sit argumentatio hæc; ex eo scilicet quòd tempora coctionis simul cum temporibus symptomatum, & essentia morbi concurrant, sequi salubria, & insalubria signa simul necessariò accrescere, & consistere, &c. ideóque eodem prorsus ordine procedere salubres, & insalubres morbos, nec posse vllam haberi circa salutem, aut mortem in morbis prænotionem: nam signa quorum vi hæc agnitio acquiritur, non sunt quæ cum morbi temporibus concurrunt, quæ vniuersalia vocantur, sed quæ particularia dicuntur, quæ scilicet morbi naturam, conditionem, & morem consequuntur. Hoc modo vltimam instantiam facilè solues. Quomodo verò distinguantur vniuersalia morborum tempora, *infra lege. in com.hist.penult.* Tu verò si plura in hac difficili, & intricata quæstione scire aues, consule præter antiquos Auicen. interpretes, *1.4. tract. 1. cap. 3.* & apud Galenum *lib. 1. crif. cap. 1.* Vallesium *10. cont. cap. 6.* Mercat. *tom. 1. lib. 3. part. 2. clas. 4. quæst. 101.* Carrerium *1.4. tract. 1. cap. 4. quæst. 6.*

HISTORIA X. GALENI, De febre ardenti.

Causus in corpore calido sicco, assumpto cibo in accessione, contra Diatritariorum errorem, à Galeno curatur.

* *Ergo iuuenis qui febri est correptus, annos natus erat quinque & viginti, gracili corpore & musculoso, veluti canis, tum sicco calidóque omnino temperamento. Iam idem exercitatione quodammodo delectabatur, & alioquin cogitabundus, & industrius erat. Is peregrè agens, quum nuncium parum gratum accepisset, & tristatus est, & properè se accingens ad vrbem festinauit. Ac priori quidem die, & laborauit modicè, & lotus, cœnatúsque in quodam diuersorio quieuit, sed maxima ex parte sine somno. Postera die etiam magis festinauit, ac longa via, & fabulosa, & squallente, tum sub feruente sole confecta,*

A *hora propè septima & semisse peruenit ad vrbem. Ibi, cùm ea, quorum causa maturasset, meliora audiret, in gymnasium lauaturus proficiscitur, dein vnctus, vnà cum quodam eorum qui aderant iuuene, perfrictus est. A quo cùm, vt paululum dimoueret, prouocaretur, orta inter eos contentione (qualia sæpe accidunt iis qui exercitationibus indulgent) plus iusto est exercitatus, erátque iam immodicè siccus. Egressus verò gymnasium inuenit amicorum quosdam pugnantes, quos dum dirimit, imprudens in aliam exercitationem non leuem incidit, dum alios eorum diuellit, alios impellit, alios complectitur medios, alios vt iniurios increpat, ac pro iis qui iniuriis affecti essent, irascitur, adeò vt domum se in summa siccitate reciperet, lassitudinam, inæqualitatémque sentiens. Aquam igitur ex consuetudine bibens, vbi nihilo se leuatum, sed inæqualitatem sibi intendi sentit, hanc quidem vomuit. Ratus autem vtilius adhuc cibo abstinere, accubuit, ac quieti se dedit hora fermè diei vndecima:*
B *quod cùm fecisset, ac nocte tota febre diuexatus vigilasset, postridie quoque quieuit vsque ad meridiem, sperans se somni aliquid consequuturum. Quo tempore cùm eum Medici quidam diatriton colentes inuiserent, tum quidem homini satis magnam esse febrim aiebant, vesperi autem se illum reuisuros. Itaque & vesperi cùm redirent, ac febrim inclinatam cernerent, ne tum quidem nutriendum censuerunt: quamuis etiam id alius quidam Medicus suaderet; immò strenuè restiterunt, adiicientes, siquidem sine febri esset, fortasse cibum daturos, febricitante autem adhuc minimè id facturos. Quinetiam cùm tertio die manè redirent, eam tertiæ diei accessionem transmittendam censuerunt. Erat autem, vt priùs dictum est, suspecta hora illius diei vndecima. Ergo digressis illis, ipse accessi, ac faciem iuuenis contemplatus, vidi talem esse qualem in prognosticis*
C *Hippocrat. depingit his verbis. Nasus acutus, concaui oculi, ac reliqua quæ deinceps ab eo dicta scimus. Itaque cùm omnino mihi persuaderem, fore, vt tum in hecticam febrim, tum quam marasmodem vocant, homo nisi cibaretur, incideret, sorbitionem ex alica quam primùm paro, atque exhibeo. Et tamen quamuis hac sumpta, cùm accessio suo tempore circa vndecimam inuaderet, sic extremis partiaus perfrixit, vt calefieri hæ vix possent, & pulsus illi paruus, imbecillísque maximè fuit. Qua ex causa illi etiam quarto die, tum manè, tum vesperi cibum dedi, quo scilicet & vires reparrarem, & corpus humectarem; erat namque cutis eius, seu corium arida. Vbi autem febris tenuis, & similis perseuerauit, statui deinde quinto die, non simplici sorbitione hominem cibare, vt antè, sed alica ex aqua calida, citráque conditurarn, iniectis in eam mali punici granis. Est namque is optimus cibus bilioso stomacho: nam & roborat hunc*
D *malum punicum, & alica, cùm diutissimè in ventriculo citra corruptionem maneat, sensim concoquitur, nec acescens, nec innatans; quæ vitia accedere sorbitionibus aliquando solent. Incidit verò & in ipso quinto principium accessionis simile. Itémque cùm & sexto, & septimo eum simili ratione cibassem, in octauo rursus simile principium præcedentibus fuit. Vbi nimirum vel amentiam, vel pertinaciam, vel haud scio quid dicam, eorum qui in principio hominem transmittere tertiæ diei accessionem sine cibo iusserant, prorsus intelligere licebat. Nam cùm cunctis euidenter appareret, nunquam peruenturum eum ad quartum fuisse, si nutritus ante accessionem tertij non fuisset: illi & tum eum, & secutis etiam diebus non rectè nutritum aiebant. Cæterùm committendum non erat, vt eorum redarguendi studio, ægrum quis non exhibito in ipso accessionis die cibo proderet. Igitur nono die similiter hominem nutriens, cernénsque in accessione pulsum eius redditum, quàm priùs erat,*
E *firmiorem, cæterùm imbecillitatem illam adhuc præferentem cum extremarum partium frigore, non potui sustinere illorum Medicorum meras nugas; sed vndecimo die præfatus priùs ægrotantis amicis, fore vt ipso die intelligerent hominem hactenus nostra opera fuisse seruatum, permisimus illi præterire accessionis horas. Ergo cùm & sine pulsu omnino in ipsis esset, & frigus eum vehemens totius corporis premeret, sic vt nec loqueretur ampliùs, & vix impellentem sentiret, conuocati in vnum Medici omnes qui ab initio videramus, ab ægrotantis propinquis propemodum sumus discerpti. Ego quidem, quod ob pertinaciam vltrò ægri salutem prodidissem: qui verò diatriton colebant, propter ignorantiam, & stupiditatem. Ac illi quidem pallidiores, frigidioresque quàm ipse æger, consilium quoddam fugæ captabant: quod ego prospiciens, aulæ ostium obserari iusseram, & simul*

ſimul amico cuidam clauem ſeruare. Pòſt med'us eorum ſtans, iam, inquam, vobis constare planè arbitror, quis hactenus hominem ſeruarit: ſeruabitur autē & nunc noſtra opera. Neque enim ſi periturum omnino in hac acceſſione putaſſem, à cibatione deſtitiſſem: ſed quoniam ex præcedenti iam victu tantum illi roboris ſupereſſe noueram, vt tolerare acceſſionem poſſet, permiſi acceſſionis horas ſine cibo tranſmittere. Ac ſatius quidem fuiſſet multo antè hominem nutrire: verùm quò & iſtos redarguam, & quibuſdam his auſcultantium, qui confici à nobis iuuenem, quòd illam occaſionem omiſerim, dicunt, perſuadeam, nunc illis oſtendam, vel in acceſſione ipſa ægrotantes quoſdam nutriri debere, nedum ante hanc. His dictis, ac diductis hominis maxillis, infundo ex anguſti oris vaſculo, cremoris ptiſſanæ cyathos tres: paulò autem pòſt albi & tenuis vini, modicéque calida diluti duos cyathos. Poſt quos & ſuſtulit oculos, & tum audire, tum loqui, tum præſentes noſſe cœpit: quum ante velut lignum aridum porrectus ſine voce, ac ſenſu iaceret. Rurſus itaque dato ex vino, quo dixi modo, diluto, pane ad comedendum exiguo, prorſus hominem reuocaui. Quem vt rurſum ad inſtitutam ab initio victus rationem reduxi, & tertij decimi diei acceſſionem facilè tolerare vidi: in quartodecimo rurſus manè cibaui: ac pòſt circiter horam octauam laui. Deinde rurſus liberaliùs cibaui, ac mox vinum bibendum exhibui. Idem verò & in duodecimo, & tertio decimo feceram. In quinto autem decimo rurſum cibaui manè. Cùm verò faciliùs tum quoque acceſſionem ferret, in ſextodecimo denuò laui, cæteráque cica hominem peregri, ſicut in præcedentibus diebus. At vbi in decimo ſeptimo minimè grauis, paruáque acceſſio fuit, audacter hominem de cætero ſub conualeſcentium victus ratione habui, &c. *Galenus* lib.10.meth.cap.3. & lib de cauſ procatarctic. cap.1.in initio.

PARAPHRASIS.

NVlla eſt hiſtoria, ex qua maior vtilitas comparetur Medicis quàm ex hac: quum enim nihil frequentius in ore habeant quàm oraculum illud Hippocr.*lib.*1.*aph.*11. quo monet ægros à cibo in acceſſione eſſe abſtinendos, tamen aliquando in ea eſſe nutriendos, vel ante ipſam, hoc exemplo fit manifeſtum: nam dictiones Hippocraticæ frequentiam notant, non perpetuitatem, ex Galen. *lib.de fœt.format.cap.*2. *& lib.*6. *aph.*58. cùm enim Galenus rationalem ſectam inſtituere, & pſeudomedicorum tunc Romæ degentium irrationalem curandi methodum deſtruere conaretur, qui ſibi licere putabant, impunè ægros triduana inedia interficere, iccircò vt ſuam famam tueretur, & ab illorum calumnia vindicaret, qui iuuenem illum ab eo occidi prædicabant, quia illius nutriendi opportunam occaſionem omiſiſſet, dum ægro, ob interdictum cibum in ſiccitatem omnimodam redacto opem ferret, hanc hiſtoriam ita fusè recitat, inuentúmque ſuum feſtiuè celebrat, quod ante eum ab aliis non erat obſeruatum; ægros ſcilicet in ipſa acceſſione, & nonnunquam tribus, duabúſve horis ante ipſam eſſe cibandos, cùm videlicet debiles ſunt, graciles, ſicci, ad hecticam, & tabem paratiſſimi, ad cuius imitationem proponit Aëtius, ex Philagrij mente, alias elegantes hiſtorias, *tetrab.*2.*ſerm.*1 *cap.*90. *&* 91.

Proponit ergo iuuenem calidum ſiccum, bilioſum, ex nimia inedia febrientem, qui ab aliis Medicis exiccatus, & in extremum periculum adactus, humido alimento vel in ipſa acceſſione nutritus, Galeni induſtria euaſit. Nam Hippocrat. 1. *acut.*46. & Galenus *lib.de morb.temporib. cap.*6. ægros in acceſſione à cibo eſſe arcendos aſſeuerant, cùm eo tempore natura circa morbi materiam negotietur, & alimentum diſtracta concoquere nequeat; quare crudum relictum fit deinceps materia morbi. Nam coctio fit quiete; natura autem in acceſſione dimicat, & contra cauſam morbificam veluti decertat, & cùm in excernendo noxio humore per varias regiones, ſudorem nempe, vomitum, & aluum ſit intenta, coctionis officinas deſerit. Deinde cùm circa oblatū alimentum aliquentulū ſit occupata, ab humoris noxij coctione auertitur. Inſuper, ſi in acceſſione, refluentibus humoribus ad corporis centrum, caloréque ob copiam oppreſſo, cibum propines, in impuritatem ille abit, ad diſtentis hypochondriis opprimitur pectus, anxia fit reſpiratio, & calor cordis intenditur. Hoc ſignificauit perbellè Hippocrat. *lib.* 4. *acut.*39. dicens. *Cùm autem purgaueris, ſorbitionibus vtitor; obſeruatis ita febrium acceſſionibus, vt nunquam cùm adſunt, neque cùm futuræ ſunt, ſed vel cùm ceſſant, vel quieuerunt, & maximè a principio receſſerunt. Frigentibus ergo pedibus, neque potum, neque ſorbitionem, neque aliud quidpiam huiuſmodi dabis, niſi cùm calor ad pedes deſcenderit, curritque vrina, & omnia ceſſant, quo tempore ſorbitionem dare expedit: nam alias pernicioſa exiſtit, &c.* explicat ſcitè Mercurialis *in com.*

Hoc tamen intelligendum eſt, nì aliud adſit maximè vrgens, in quod curantis conſilium dirigi debeat, vt eſt calida ſiccáque temperies, tum naturalis, tum acquiſita, præſertímque ſi corpus ſit ſqualidum, humórque acris in coropore redundet, cum mordaci vapore coniunctus, ſit æſtas, & febris ex æſtu, labore, ira, ſole, & inedia concitetur: æger debilis, excarnis, & ob has cauſas in conuulſionem ex ſiccitate, ſyncopen, aut tabem incidere ſit paratus: tunc antequam corpus ocyſſimè reſoluatur, alimonia ante acceſſionem, vel in ipſa eſt exhibenda: Nam æger citra eam vſque ad exactam acceſſionis declinationem ſine euidenti periculo durare non poteſt.

Id ſignificauit Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*8. dum in hæc verba prorumpit. *Et de corporibus ſunt corpora cholerica, quæ requirunt regimen diuerſum ab illo quod diximus, & propriè quando ſunt aſſueta comeſtioni plurimæ: ipſi enim cùm cibantur, ſaltem in ipſo principio febris, immò in hora quæ eſt prauior ea, & eſt hora ſtatus. Nam vacuæ ſunt diſpoſitiones earum à duabus rebus, quoniam cùm ipſi ſint debilium virtutum, ſuperuenit eis ſyncope, & moriuntur in paroxyſmo; & ſi ſint fortium virtutum, cadunt in extenuationem, & apparent ſuper eos ſigna cruditatis; & ex mineratione naſi, aut profunditate oculorum, & quòd tempora ſunt depreſſa; & fortaſſe ſuperuenit eis ſyncope ante illud propter id quod effunditur ad ſtomachum de cholera mordicatiua.* Hæc Auicenna.

Ex iis patere arbitror, gracile, ſiccúmque corpus febrili calore occupatum, denegato alimento arefieri: Nam Hip. 6.*epid.ſect.*3.*text.*31. ſic inquit: *malum febriculoſum inimicum fami, quoniam fames* (hoc eſt, omnimóda diæta) *corpora exiccat,* ex Hip.7.*aph.*59. Quapropter calida ſicca corpora in ipſo vigore ſunt cibo humectanda, in quibus ad alimentum exhibendum nunquam declinatio expectari debet: ex prohibita enim, vel retardata alimonia plurima mala oriri eſt neceſſe, cùm denegato humido nutrimentali corpora exareſcant, maximè cùm ob meatuum amplitudinem, ſubtilitatem ſanguinis, & continuam ſpirituum agitationem facilè reſoluantur; quare iis virium robur adeſſe non poteſt.

Porrò iuuenis erat pinguedine carens, gracilis, manifeſtum calidæ ſiccæ temperaturæ indicium, ex Gal. *in art. medic. cap.*56. *& lib.*2.*de temp.*4. Erat inſuper exercitationibus deditus, quæ ſanguinem attenuant, calefaciunt, debilitant, extenuant, maximéque ſi corpus triſtitia antea ſit confectum. Non ergo eſt mirùm, ſi hic in febrim inciderit, adiectionéque cibi fuerit deinceps refectus, & ab imminenti febre hectica præſeruatus.

Nec ſigna à maraſmode febri erant aliena: nam faciem, exhauſto primigenio humore, reſolutis viribus, abſumpto ſanguine, minuto innato calore, Hippocraticam habebat, quam ipſe *lib.* 1. *prognoſt. text.* 3. ſic deſcribit. *Oculi caui, tempora collapſa, aures frigidæ, & contractæ, ac lobi earum inuerſi, & cutis circa frontem dura, circumtenſa, & arida exiſtens, & color totius faciei chlorus, vel niger, aut liuidus, aut plumbeus.* Et licèt huius cadauerosæ faciei plures cauſas Galenus, Chriſtoph. à Vega, Mercurialis, & Heurnius proponant, *in com.* tamen oculi caui fiunt ob partium mollium, & carnoſarum in illis exiſtentium, à vehementi calore conſumptionem: fit autem maiori ex parte extenuatio in oculis potiùs, quàm in aliis faciei partibus, quia molliores ſunt, & humidiores; quare accedente cauſa diſſipante, febrilis caloris vi facilè abſumuntur; ex qua cauſa adſtricta ſunt tempora. Aures frigidæ, ob natiui caloris inopiam, qui

cum

cùm pusillus sit ad partes extremas expandi nequit. Fibrarum inuersio, cutis dura ac intenta, pessima est; conuulsionem enim vel præsentem significat, vel imminentem portendit: hæc si semel hominem apprehendit, immedicabilis est, ex Gal. 2. *aph.* 26. 7. *meth.* 7. & 12. *eiusd. c. vlt.* Viridis color, ob virium debilitatem apparet: in facie autem, ob eius laxitatem, & mollitiem ampliùs conspicitur; cùm enim natura viuidum, roseúmque colorem cuti indidisset, qui sanguinis optimi copiam, spirituum splendorem, & natiui caloris vbertatem præostendit, quid mirabimur, si ob contrarias causas, color niger plumbeúsque appareat, intermorientis facultatis apertum indicium, ex Galen.

Quare hunc ægrum tot oppressum angustiis, & præ nimia imbecillitate iam morti propinquum, nutrire in ipsa accessione sibi persuasit, oblata alica, iniectis in eam mali punici granis. Nam alica cibus stomacho bilioso est vtilis, humectat, sensim concoquitur, non acescit, neque innatat, & vbertim nutrit, ex Gal. 1. *de alim.* 13. & 2. *aph.* 18. & 4. *de sanit. cap.* 4. de cuius apparatu, & vsu plura diximus *lib.* 2. *in com.* 92. Punicum autem, præsertim acidum, æstuanti ventriculo, & biliosis naturis esse accommodatum, probat Gal. *lib.* 3. *acut.* 2. de cuius præstantia lege quæ notauimus *lib.* 2. *in com. hist.* 5. & refert Mundella *epist.* 3.

Denique hoc alimento recreatis, & refocillatis viribus, cùm sine cibo data opera eum Galenus transigere permisisset, (nam celerrimè eius exhaustas vires resarciri posse coniecit, cùm essent ex præcedenti victu iam leuatæ) & ipse in accessione à cibo priuatus velut lignum aridum iaceret, mortiferam faciem repræsentans, exhibitis vini albi, tenuis, modicéque calida diluti cyathis duobus ad vitam est reuocatus. Vinum obtulit, licèt febris adesset, quia cùm sit album, manifestè non calefacit, ex Galen. *lib.* 12. *meth. cap.* 4. & 3. *acut.* 6. vt explicat Amatus 1. *cent.* 28. & cùm esset in modica duorum cyathorum quantitate exhibitum, nocere non poterat, maximè cùm febrientibus ipsum concedat Galen. 3. *acut.* 8. §. *Quòd scilicet febrientibus maximè idoneum aquosum sit*, & supra *in com. hist.* 18. latè protulimus.

Romani hac mensura ad curandos suos ægros erant contenti. Sextarius duas heminas continet, & respondet ferè dimidiæ mensuræ vini metræ Germanicæ; continet autem cyathos duodecim, in quos Romani, tanquam assem in vncias, distribuerunt. Sextans duos cyathos, id est, duas vncias pendebat. Chœnix duos sextarios. Congius sextarios sex. Chus quatuor sextarios. Metreta, vel Cadus (quod idem est) decem congios habet. Modius ambit decem sextarios. Amphora tres modios continet. Medimnus tres modios complectitur. Cyathus ergo habet drachmas duodecim, ex Oribasio *lib.* 2. *collect. cap.* 58. Paulo *lib.* 7. *cap. vlt.* Lege Manardum *lib.* 12. *epist.* 1. Hoc modo bini cyathi continent vncias tres.

Sed miraberis, cur ad recreandas vires, & firmanda viscera, tantopere ab omnimoda diæta, & febri exhausta, vinum dilutum obtulerit, si hoc, ventris tonum & robur dissoluit? Sic enim ait Galenus *lib.* 2. *acut. com.* 28. *Dilutum enim, ventris tonum, seu robur exoluit, &c.* Dic, maximum fuisse vsum, & morem apud veteres sanitatis tempore vinum diluendi, vt sic huius calor frigiditate aquæ temperetur, & mitescat. Hunc modum obseruarunt prisci, qui vino, maris præsertim aquam esse affundendam iudicabãt, quòd ipsius quasi præsidio, purius ac firmius vinum efficeretur: Nam, vt ait Plinius *lib.* 14. *cap.* 8. *suaue vinum est infusa maris aqua.* Ideóque veteres Baccho Delphinum appingebant, quod vinum aqua maris dilutum faciliùs, ac diutiùs conseruaretur; id quod se ab agricola patruo Columella hausisse fatetur, *lib.* 12. *cap.* 21. & 22. de quo & Cato *cap.* 24. & 106. *de re rustica*, & Dioscorides *lib.* 5. *c.* 20. Athenæus verò sic loquitur, ad Eustath. *lib.* 1. *n.* 41. vina diligentiùs mixta aqua maris, crapulam impediunt, ventrem soluunt, mordicant ventriculum, nec inflationes efficiunt, & conferunt ad nutritionem, & sic vino saporis gratia conciliatur, vt probat Plutarch. *lib.* 10. *quæst. natural.*

Quapropter Plutarchus *lib. de rat. tuend. sanit.* prudenter & doctè vinum diluere docuit; aut si inter vina diluta per se sola bibatur aqua, vtiliorem efficit vini diluti potionem, & maximè si præcedat labor, ira, æstus: nam tunc aqua est aptior ad refocillandam sensim, recreandámque naturam; vehementi enim, & veloci efficacitate vini meri corpus faciliùs commouetur, & agitatur. Hinc Plutarchus 3. *sympos. quæst.* 9. plures Baccho assignari nutrices tradit, quia pluribus lympharum mensuris est mansuefaciendus, hoc est vinum diluendum, laudans citatum Platonis dictum, & eleganter, atque ingeniosè accommodans Reipublicæ gubernationi ex prudentia seniorum, & ardori iuniorum temperatæ: Videntur etiam veteres duas quidem Ioui nutrices attribuisse, Baccho autem plures, quòd hunc Diuum pluribus aquæ mensuris cicurare, & quodammodò instituere mitiorem ipsum, & prudentiorem efficere oporteat.

Patet ob quas causas vinum sit diluendum: Nam aqua vini calorem remittit, & præsertim in febribus, in quarum curatione frigida potione opus est. Quo pacto maximè laudauero Galenum, qui vinum dilutum huic ægro æstuoso, & inedia macerato, summéque exiccato obtulerit: Nam vires reficit, humectat, non inflammat. Si verò dilutum debilitare ventriculum asseuerat, quoniam humiditatem, flatuúmque copiam in superiori ventre regenerat, vt probat 2. *acut.* 34. intelligendus, si propinetur illis qui frigidiorem ventriculum sortiuntur, vel dic: quod Galenus respexit ad vasa inanita, in quibus corporibus vinum citò rapitur ad venas, & sic crudum remanet, ineptè nutrit, & vires deiicit. Sed cur calida diluit, si 1. *ad Glaucon.* 13. pro curanda syncope, frigida temperat, ea est causa, quoniam *lib. ad Glauc.* requirit repulsionem, quæ ob frigiditatem per moram fit, in hoc ægro citissimam exoptat penetrationem, & nutritionem quæ calore præstatur.

Requirit hic locus vt perscrutemur ad quam differentiam pertineat febris qua iuuenis hic laborauit? Non enim fuit diaria, quia eius terminum est prætergressa, non putrida, quoniam ex adusta, & non putrente bile fuit concitata, non hectica; nam habuit signa ab ea longè diuersa. Dic fuisse continentem biliosam absque putredine, quam dari ex hac historia manifestè colligi potest: cùm enim ex bile inflammata, & non putrida esset exorta, iccircò cibus summo fuit auxilio, qui valdè obesset, si vel ex copia, obstructione, phlegmone, vel putredine consisteret. Posse autem hanc contingere firmat Galenus *lib.* 1. *epidem. sect.* 2. *comment.* 20. qui ardentes febres ex bile in genere carnoso congesta oriri sibi persuadet; subscribunt Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 1. *cap.* 91. Auerrhoës *lib.* 3. *cap.* 4. qui non omnem calorem præter naturam esse putredinalem, sed alium esse adurentem, & assantem asseuerant, vt videas humoralem febrem, & putridam non dici ad conuertentiam: Nam illa citra putredinem datur aliquando, quod perperam voluit negare Alzarius à Cruce *cent.* 4. *quæsitorum fol.* 340.

Deinde si agens putredinosum non sit, sed valdè calidum siccum, humores exassabit, aduret, inflammabit, atque febrem potiùs excitabit humoralem, quàm putridam, præsertim in materia biliosa, ad combustionem ampliùs, quàm ad putredinem apta: cùm enim in subiecto adest humidi inopia, si hoc excedat, quod est putrefactionis materia, febris orietur putredinosa. Quare si bilis accendatur in vasorum cauitatibus, febris biliosa excitabitur, ex Gal. 1. *epid. sect.* 2. *com.* 72.

Continentis biliosæ citra putredinem causæ euidentes, non aliæ sunt, quàm quæ Ephemeram mouent, vt *lib.* 4. *de feb. cap.* 4. doctè Fernelius docet, de harum cœtu sunt cruciatus summus, qualis nephritici, aut parturientis est, exercitatio, labórque immodicus, balneorum intempestiuus vsus, animi excandescentia. In hac nullæ putredinis notæ impulsu, aut in vrinis cernuntur, verumtamen os amarescit, deiicitur appetentia, sitis excruciat, capitis dolor, ac vigilia vrgent, & in cute arida calor acer ferit. Hæc soluitur ex mente Galeni 4. *acut.* 12. quando humor biliosus vel perfectè euacuatur, vel extinguitur. Hæc auctoritas nostræ solutioni patrocinatur valdè: Nam si hæc febris fieret ex bile putrefacta solùm,

ſola biliosi humoris extinctio non sufficeret, sed necessaria esset euacuatio. Si verò Galenus *lib.1.feb.5.in princip.* profert ex antiquorum mente, omnes febres ex putredine fieri, magna ex parte intelligendum est.

Quapropter ex efferuescentia bilis citra putredinem febris concitatur: neque humorale cum putrido dicitur ad conuertentiam, vt scitè aduertit Thomas à Veiga 1. *feb.* 1. *verbo, caloris autem, &c.* Etsi enim diuersa res sit combustio, & putrefactio, quia tamen in vtrisque calor est insuauis, & mordax, ideò hæc ad putridam reduci potest. Hoc modo 2. *simpl.* 14. vrentia vocat putrefacientia ob symptomatis similitudinem. Quòd autem vstio faciat febrem, probant perdoctè Vallesius 5.*cont.*19. Ludouic. Lemosius *lib.9.meth.cap.3.disp.2.* Si verò pulchra de hoc dubio legere desideras, consule Mercurialem *lib.4. acut.com.sent.1.*

QVÆSTIO XV.

Vtrùm in constituendo temperamento magis parato ad febres, Galenus, & Auicenna sint concordes vt perperam plures Auicennæ interpretes opinantur.

COMMENTARIVM.

Ergo iuuenis qui febri est correptus.] Auicennam, summum Arabum principem, adeò Galenicæ doctrinæ auidum, & solertem fuisse indagatorem, omnes asseuerant, vt ex huius monumentis vniuersos suos canones exornarit. Hic cùm Galeni interpretem se esse fateatur, in multis ab eo dissentire cogitur, cuius edicta nî commodè explanentur, à Galeni mente dissona videntur. Cùm enim 1.4. *tract.1.cap.2. de corporibus ad febres præparatis*, sermonem instituit, hunc ordinem seruat.

Primum locum adscribit corporibus calidis, & humidis, & quamuis hoc non ex propria videatur asserere sententia, quod prima capitis verba significant, [*& dixerunt quidam*] illam tamen statim & recipit, & explicat. Docet ergo calida, & humida corpora febribus esse paratissima. Secundò loco, calida, & sicca. Tertiò, in passiuis, humiditate scilicet, & siccitate temperata, in sola autem caliditate exuperantia. Quartò in actiuis temperata. Frigida tamen sicca, & frigida, humida ad recipiendum febrilem calorem, omnium esse ineptissima asseuerat.

Galenus inuerso ordine enumerat *lib. 8. meth. 8.* Nam primum locum concedit temperaturæ calidæ siccæ, & meritò, ob magnam enim conuenientiam quam habet cum febri, huic est maximè obnoxia. Cùm enim tria sint febrium genera, hectica, diaria, & humoralis, calia sicca ad hecticas, diarias, & aliquas humorales, biliosas nempe, est paratissima. Secundum locum concedit calidæ, & humidæ. Tertium calidæ tantùm. Quartum, siccæ tantùm. Quintum, temperatæ. Alias quatuor temperaturas non proponit, sed ita sunt referendæ, vt sextus locus concedatur humidæ tantùm. Septimus, frigidæ, & siccæ. Octauus, frigidæ, tantùm. Nonus, frigidæ & humidæ.

Si tamen horum auctorum mentem attentè contempleris, in iis nullam adesse dissentionem reperies: nam illi iuxta diuersam considerationem, & respectum in prædictis corporibus promptitudinem, & difficultatem incurrendi in febres diiudicant, penès quam rationem Galenus ad febres in vniuersũ corpora calida & sicca esse paratiora asseuerat, quoniam febris, calida, & sicca passio est, 1.*aph.*16. Auicenna verò materiam respexit, quæ ad putredinem, & ebullitionem magis est parata, quare corpora calida, & humida putridis febribus plus esse obnoxia statuit, quæ febres frequentiùs inuadunt, & de quibus Medici ampliùs debent esse soliciti, quod videtur significasse Galenus *loc.cit.* cùm dixit, *Et propriè cùm humiditas est fortior caliditate*, quæ verba ipsum de febribus materialibus fuisse loquutum, manifestè ostendunt, quum præualens humiditas minori calori coniuncta proprium sit putredinis principium; vt ait Galenus 1. *de dif.feb. cap.3. & in art. med. cap.19.34.42.57. & lib.1. de temp. cap.4. post med.*

A Ideóque statim subdit Auicen. quia isti sunt fœtidi sudoris, vrinæ, & egestionis. Quare corpora calida humida febribus putridis paratiora sunt, vt voluit Auic. in quibus frequenter accidunt bubones, tumores præter naturam, & febres pestilentes, ex Gal. 8.*meth.cit.* corpora verò calida sicca, biliosis, & acutis febribus magis sunt parata, Lege Massariam *lib.5.de febrib.cap.2.* Mercurialem *tract.de febrib.cap.3.*

Sed hoc dubio explicato, explananda est doctrina Galeni superiùs tradita, patet enim obiectionibus non paucis, quarum prima est. Si corpus temperatum operationes habet perfectiores, & omnibus morbis magis resistit, ex Galen. *lib. art. medic. cap.*8. & non virtute, sed & viribus reliquis præstat, 1.*de temper.cap.5.probat.* Arist.5.*probl.*22. quomodo hanc ponit in quinto loco? Dic; temperatum
B collectiuè omnes operationes perfectiores habet, & similiter omnibus morbis magis resistit, cæterùm distributiuè minùs resistit aliquibus morbis quàm intemperatum corpus, ex Galen. *lib.de opt. corp. const. cap.6.* Quòd enim non habeat singulas operationes perfectiores, ostenditur, quia inter ætates (de his enim eadem ratio est, ac de complexionibus) adolescentia temperatissima est, 6.*de sanitat.* 2. tamen in operationibus naturalibus à pueritia superatur, vt ibi docet Galen. & 3.*de caus.sympt.*8. & non modò in illis, sed etiam in vitalibus superatur, 3.*prog.*34. & 3. *de sympt. caus. cit.* temperies calida; & humida inter omnes optimam coctionem, & nutritionem habet, & melancholici omnium sapientissimi sunt 30.*probl.*1. explanat eloquenter Valleriola 6.*enarrat.vltima*, & hæc potior solutio quàm interpretum ibi, Thom. de Garbo *sum.*4.
C *tract.2.quæst.9.* Cardani *lib.2. cont. tract.6. quæst.*14. Lege Thomam à Veiga *in com.cap.8.cit.loc.art. med. Gal.* Valles. 1.*cont.*11. Mercatum *tom.1.part.1.quæst.sr.52.*

Plurimi Auic. interpretes aliter respondent Galenum 8.*meth. cit.* assignare ordinem facilitatis incidendi in febres, indicatione tantùm desumpta à familiaritate temperamenti, ratione cuius temperatus faciliùs febre corripitur, quia scilicet habet temperamentum magis familiare, & conueniens cùm intemperamento febrili: tamen indicatione sumpta à robore virium, quæ multò est præstantior, & potentior ad resistendum, quàm contrarietas intemperamenti, temperatum, febribus, & aliis morbis magis resistere quouis intemperato arbitrantur.

Hæc sententia recipienda non est. Primò, quia si Galenus *cit.loc.* tantùm adscriberet temperaturas ratione maio-
D ris, aut minoris similitudinis quam habent cum febri, secundum locum concederet calidæ simplici, hæc enim cum intemperamento febrili maiorem similitudinem habet, quàm temperatura calida humida, vt patet. Secundò. Quia ad resistendum plus potest contrarietas temperamenti, quàm robur virtutis, vt apertè constat 9.*meth.cap.*16. quo loco sic argumentatur Galenus: Frigidæ potus non lædit hominem sanum, ergo nec lædet eundem hominem iam febrientem, quod non valeret, si robur virium plus posset ad resistendum, quàm contrarietas temperamenti: vt enim patet, sanus vires robustiores habet, quàm febriens. Tertiò. Quoniam Galenus 8.*meth. cit.* inuestigat quænam temperamenta faciliùs febriant, & ab inedia magis lædantur ad exercitium operis curatorij, vt scilicet eos magis à febri, & inedia præseruemus: Quare si temperata
E natura virium robore magis resistit, simpliciter à Galeno dicendum erat temperatum febri, & inediæ magis resistere: aliàs enim doctrina eius in opere curatorio falsa esset, cùm simpliciter asserat temperatum magis resistere febri, quàm frigidum, quod tamen in opere, & à parte rei ex illorum sententia falsum est.

Neque obstat quod obiiciunt, temperatum debere habere operationes perfectiores, & debere magis resistere omnibus causis morbificis, quia habet temperiem omnium maximè proportionatam formæ agenti: Nam temperata complexio dicitur maximè proportionata formæ agenti, solùm ex eo, quia ad omnes operationes accommodata est, ita vt ad nullam sit valdè inepta, & ita Galenus *lib. art. med. cap.13.* cerebrum temperatum omnia moderata habere affirmat, quibus verbis insinuat

non

non omnes operationes perfectissimas habere. Similiter 2. *de temp.* 1. *in fin.* Temperatus omnes tum naturales, tum animales virtutes inculpatas habet: intemperatus autem licèt ad aliquas operationes accommodatior sit, ad alias tamen est valdè ineptus. Eadem etiam ratione temperata complexio dicitur maximè proportionata fortnæ viuentis ad resistendum morbis, collectiuè tantum, quia scilicet nullus est morbus cui licèt valdè parum non resistat, tamen distributiuè ad resistendum singulis morbis magis proportionata est intemperata complexio, vt apertè constat ex *lib. de opt. corp. constit. cap.* 6. Verbi gratia, frigida magis proportionata est formæ viuentis ad resistendum causis calefacientibus, quam temperata, & sic de aliis.

Secunda obiectio. Cur Galenus ad facilè incidendum in febrem, calidam humidam temperaturam præfert humidæ tantùm? Oppositum enim suadetur: nam ex Auic. 1. 4. *cap. cit.* calida humida temperatura eò est magis parata ad febrem, quò humiditas magis superat calorem, cùm igitur in humida tantùm, humiditas magis superet calorem, quàm in calida humida, vt constat, erit illa ad facilè incidendum in febres magis parata. Dic, eadem ratione sequeretur magis paratam esse ad febrem temperaturam frigidam humidam (quòd nemo concedet) in hac enim humiditas magis calorem superat, quàm in temperatura calida, & humida. Ad obiectionem dic solùm excessum humiditatis non præparare ad facilè incidendum in febres, & putredinem, sed si iungatur excessui caloris: quibus duabus qualitatibus simul excedentibus, quò humiditas fuerit amplior calore, eò faciliùs in febres corpora incidunt, quòd *loc. cit.* significat Auicenna. Consule eruditissimum Carrerium *in Auic.* 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 2.

HIST. XI. GAL. ET RAS.

De febri ardenti.

Febris ardens, gelidæ potu sanatur.

QVi enim in feruoribus sub Canicula ex ira febricitauit (*iuuenis autem hic erat siccus, & calidus*) *vbi in prima accessione* * *duas frigidæ heminas bibisset, statim quidem vomuit flauissimam bilem: non multò autem pòst etiam deorsum excreuit. Deinde cùm rursus post cibum aquæ circiter heminam similiter sumpsisset, iam febricitare desiit, &c.* Galenus lib. 10. meth. cap 5.

Quidam iuuenis febricitauit diebus canicularibus, & potauit hora insultus aquam frigidam in quantitate vnius cocoli, & euomuit incontinenti choleram rubeam, & assellauit sæpè, & post cibum sumpsit aquæ frigidæ cocolos duos, & febris cessauit, &c. Rasis lib 3. continent. tract. 1. cap. 2.

PARAPHRASIS.

INstitutum prosequitur Galenus posito exemplo in iuuene calido sicco, qui frigida epota, flauissima bile euomita conualuit, vt scias hæc corpora esse refrigeranda, & humectanda. Licèt autem Galenus, vt par est pluribus esset vsus auxiliis, tamen hoc solùm sanitati fuit restitutus æger: Nam membra calore exiccata, frigidæ potu refocillata, peccantem humorem per vomitum, & aluum expellere potuerunt, quod auxilium ad mitigandas ex ardore ingenti febres, summum esse, veteres edocti à Galeno *lib.* 9. *meth.* 4. 5. & 11. *eiusdem cap.* 9. & alibi vnanimiter confirmarunt, cuius ope natura alacrior facta, vtiles humores retinet, inutiles expellit per aluum, vrinam, vomitum, & sudorem. De cuius potus vtilitate sat plura diximus *lib.* 2. *in com. hist.* 54.

Sed quæres qui sint dies caniculares, de quibus apud veteres, & iuniores celebris facta est mentio, & à quorum efficacia tot mutationes in corporibus humanis fieri experimento cognoscimus? Hippocrates *lib.* 5. *Aph. sent.* 4. Sic ait. *Sub cane, & ante canem difficiles sunt purgationes.* In cuius explicatione varij varia pronunciant, sed *omni-*

scium primò audiamus Galenum *lib.* 1. *epid. sect.* 1. *com.* 1. §. *Canicula stella est illustrissima, cuius ortus in æstatem incidit, & hac itidem aliqui nomine abutentes totius sideris, canem etiam nominant, atque vniuerso sideri canis est nomen: stellæ verò quæ in eius est mandibula caniculæ, quàm ante canem, non canem appelles, &c.* Ab hoc sidere dies caniculares sunt dicti, qui secundùm Galeni opinionem *lib.* 2. *de aliment. facult. in initio, & lib. de documento pueri epileptici, cap.* 4. *in fin.* sunt viginti quidem ante, totidémque post caniculæ exortum.

Exoritur sidus hoc ex Plin. *lib.* 18. *cap.* 28. tempore æstatis ardentissimo, sole primam leonis partem ingrediente, quanquam pro varietate locorum hic exortus à quibusdam varius constituatur. Et licèt ab omnibus canicula dicatur, quum calor furibundus exæstuat; tamen canis, & canicula, non vnum, atque idem est sidus, sue astrum, sed duo sidera, seu duæ stellarum constellationes, vnam canem maiorem, alteram minorem appellant. Maiorem canem ex 29. stellis constare, minorem ex duabus solùm Rex Alphonsus, Principum Lusitanorum sapientissimus, & mathematicus insignis memoriæ commendauit.

Vtrumque astrum dicitur Sirius, & Plinius caniculam vocat maius astrum, *lib.* 2. *cap.* 40. & 47. & *lib.* 9. *cap.* 16. Idem firmant Iulius Firmicus *lib.* 8. *cap.* 9. Ioan. Pontan. *in sua vrania, siue de stellis lib.* 3. Galeotus Martius *lib. de promiscua doctrina, cap.* 26. Cælius Rhodigin. *lib.* 17. *antiq. lect. cap.* 27. Et nuper Petrus VVinlemius *libello* de sirio, metro, 35. eloquenter.

Quantam ex his sideribus sublunaria sentiant mutationem supra citati auctores vnanimiter retulerunt: Nam vt Plinius *cit. loc.* asseuerat, in horum exortu feruent Maria, accenduntur solis vapores, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna, canes maximè in rabiem aguntur. Quapropter meritò Galenus etiam vigere febres ardentes confirmat, *lib.* 1. *epidem. sect.* 2. *com.* 7. quoniam sidus hoc corpora vehementissimè calefacit, & adeò ingentissimi hoc tempore æstus vigent, vt femina iactata non nasci ob caliditatis, & siccitatis excessum scriptum reliquerit.

Hoc ita esse, experimentum testatissimam fidem facit: Nam aridum est corpus præ æstu, quoniam feruidus sirius, ignis ardentes immittit viciniorflammas, hinc illud Virgilij *Georg.* 2.

Atque vbi hiulca siti findit canis æstifer arua.

Et Æneid. 3.

Tum sterilis exurere sirius agros
Arebant herbæ, & victum seges ægra negabat.

Et Æneid. 10.

Ille sitim, morbósque ferens mortalibus ægris
Nascitur, & læuo contristat lumine cœlum.

Quare Homerus *Iliad.* 22. Sic ait. *Lucidissimus quidem canis, sed malum signum perficit, & multam febrim affert miseris mortalibus.* C. Tib. *lib.* 1. *el.* 4.

Et canis arenti torreat arua siti.

Persius initio 3. *sat.*

Siccas insana canicula messes
Iam dudum coquit, & patula pecus omne sub vlmo est.

Sic & Homerus *lib.* 3. *carm. Od.* 13.

Te flagrantis atrox hora caniculæ.

Et Od. 29.

Iam procyon furit, & stella væsani leonis,
Sole dies referente siccos.

Ouidius *lib.* 5. *Fastor.* post ortum caniculæ.

Tota sitit tellus, præripiturque seges.

Martialis *lib.* 4. *epigram.* 66.

Nec nocuit tectis ignis, nec Syrius agris.

Silius Italicus Annibalis pertinaciam describens ita canit.

Nec puluere fessum,
Agminis ardenti labefecit sirius astro,
Flammiferis tellus radiis cum exusta debiliet,
Candentique globo medius coquit æthera feruor.

Auienus in Arato suo,

Liber vestigia sirius ardet, &c.
Cui plurimus ardor.

Æstuat in mento multus rubor imbuit ora,
Studet anhelanti face pestifer aëra motu
Torret, & immodici terras coquit ignibus astri.

Aratus latinè conuersus sic sonat.

Ora canis summa accendit graue sidus, & aëri,
Igne micat splendens, quo nomine sirius audit.

Senec. *OEdip. act.* 1.

Non Zephiri leues
Spirant, sed ignes auget æstiferi canis
Titan leonis terga Nemæi premens
Deseruit amnes humor, atque herbas color,

Valerius Flac. *lib. Argon.* 1.

Et Calabri populator sirius arui.

Lucan. *lib*, 10. *Pharſ.*

Rapidos qua sirius ignes---Exerit.

Manilius ita cecinit *lib. Astron.* 1. *circa fin,*

Nunquam futilibus excanduit ignibus æther,
Squallidáque elusi deplorant arua coloni,
Et steriles inter sulcos defessus arator,
Ad iuga inhærenteis cogit frustrata iuuencos,
Aut grauibus morbis, & lenta corpora tabe,
Corripit exustis lethalis flamma medullis,
Labentésque rapit populos, totásque per vrbes,
Publica suspensis peraguntur fata sepulchris.

Hinc fit vt præ æstu, & calore sub hoc astro canes concipiant rabiem: Nam mortalium, & mutorum animantium corpora extenuantur ob copiosum sudorem, diffluúntque, ac penè exanimantur, ipsæ quoque plantæ corrumpuntur, neque enim humorem ex arido, planéque vstulato solo, quo viuunt, haurire possunt. Tu verò de sirij ortu, & effectibus lege Claudium Salmasium immensæ lectionis virium *in com. cap.* 32. *Solini.*

Ex iis liquet manifestè, quàm prudenter in huius iuuenis curatione se gesserit Galenus, qui his rationibus ductus, in biliosa febri nec sanguinem emiserit, neque medicamentum purgans exhibuerit. Nam tempora quæ sunt propè canis ortum admodum sunt calida, atque ob id in eis à sanguinis missione cauere præcipit, *lib. 6. epid. sect.* 4. *com.* 44. vires enim debiles sunt, & corpora flaccida valdè, nimis exusta, & si tunc venæ sectionem celebres, impensè nocebis, ita docuit Galenus 9, *meth. cap.* 15. §. *Temperatura calida sicca maximè euacuationibus offenditur, &c.* hæc enim corpora cùm febricitant, facillimè resoluuntur, nam ob caloris excessum, pororum amplitudinem, & tenuitatem sanguinis, & spirituum promptissimè deficiunt; quia illis virium robur non adest, ex Gal. 10. *meth. cap.* 5. quare si in iis venæ sectionem exerceas, animo linquuntur, & vix refici possunt. Ita intelligendus est Gal. 1. *ad Glauc. cap.* 14. *in principio*, dicens. *Ob hæc igitur neque in locis supra modum calidis sanguinem mittere audemus, sed si regio ipsa, & temporis status consentiunt omnino abstinemus.* Hoc modo alloquitur 11. *meth. cap.* 14. §. *Et omnino non mittes in tempore æstatis, & regione æstuosa, & cœli statu calido, & sicco.* Ex iis edoctus Auic. 4. 1. *cap.* 20. Sic pronuntiat, *& caue tibi à sectione in regione, aut complexione vehementis caliditatis, &c.*

Quantum autem incommodum afferat purgatio hoc tempore celebrata docuit Hippoc. *cit. loc.* non quòd per se sidus hoc purgationibus aduersetur, vt arbitratur Manardus *lib.* 15. *epist.* 5. *in init.* sed ob ingentem calorem, qui eo tempore fatigat: quoniam, vt Gal. ait *in com. exusta eo tempore natura nostra, purgantis medicamenti acritudinem non sustinet.* Exuritur autem eo tempore natura, eiusdem Manardi sententia, non quòd stella canis vocata adurendi vim aliquam habeat, sed ex accidenti nostro aëri contingere, quia dum illa oritur, sol & vertici nostro magis propinquat, & in nostro hemispherio longiorem moram trahit: Nam si à propria sirij vi fieret, iis qui ad antarcticum polum eadem qua nos ad arcticum vergunt inclinatione, eos quos nobis calores iacularetur, quum tamen eodem tempore iidem maximè algeant, quo nos maximè æstuamus.

Causa ergo ob quam exoriente sirio laboriosæ fiant purgationes ad immodicum aëris calorem est referenda, sunt namque purgantia medicamenta cuncta Galeni te-

A stimonio potentia calida, quare exusta ab ambientis æstu natura illorum calorem ferre non poterit, & sic humores ebullientes furiunt, & febrem accendunt. Deinde natura ex vehementia caloris, imbecillis reddita, ampliùs ex purgatione dissoluitur. Insuper aëris calor attrahit ad partem externam, medicamentum ad internam, quò fit vt purgatio difficilis reddatur. Hoc voluit significare Auic. 4. 1. *cap.* 3. *Ad hæc regio meridionalis admodum calida non parum obstat, quum etiam purgantia medicamenta maiori ex parte sint acria, & calida, coniunctio autem duorum calorum intolerabilis est; nam & vires in eiusmodi regionibus sunt imbecillæ, & laxæ, & calor exterior humores è corpore foras euocat, medicamentum verò intrò trahit, quare varia fiet attractio, & veluti quædam pugna, &c.*

Hæc satis sint ac probandum meritò Galenum in cu-
B ratione huius iuuenis non fuisse exequutum præsidia magna, sed sola alteratione vsum, illum ad sanitatem perduxisse. Cùm enim ex ira febricitaret, & corpus tempore caniculæ esset incensum nimis, refrigerationem, optimam esse sibi persuasit, quàm aquæ potu citissimè perfici, nullus ignorat. Exhibuit autem heminas tres, quæ mensura apud varias nationes varia est: hemina enim attica, vt docet Galenus *lib.* 6. *sec. gener. cap.* 10. capit vncias mensurales, quibusdam nouem, quibusdam duodecim, Arabibus verò plures, cuius potu natura recreata flauam bilem, febris causam, vtpote tenuem per superiorem regionem excreuit.

QVÆSTIO XVI.

C *Vtrùm in biliosis febribus, aquæ potus, sensim, aut affatim sit concedendus.*

COMMENTARIVM.

DVas frigidæ heminas bibisset.] Celeberrimus Medicinæ magister *lib. 9. meth. cap.* 5. tantam in frigido aquæ potu pro curandis continentibus spem collocat, vt has solo hoc præsidio, & venæ sectione vsque ad animi deliquium esse curandas arbitretur. Sic enim inquit. *Maxima verò continentium febrium remedia, hæc duo sunt, detractio sanguinis, & potio frigidæ, &c.* De cuius vtilitate in ægris *lib.* 2. *in com. hist.* 54. & in sanis *lib.* 1. *in com. hist.* 66. aliqua laconicè licèt simus commentati, tamen hoc loco clariùs de eius vsu, conditionibus, & exhibendi modo differemus.

D Frigidæ potionis in febribus plurimos esse, eósque non contemnendos vsus *lib.* 2. demonstrauimus. Eius tamen potum reprobum esse miniméque in biliosis febribus concedendum firmat Hip. *lib.* 3. *acut. text.* 40. quia neque sitim sedat, immò amarescit, & Gal. *in com.* sic ait. *Hæc igitur quanquam optima sit, multo tamen tempore in ventriculo manet, fluctuationésque plurimum parit, quo fit vt cùm biliosus ventriculus fuerit, corrumpatur & illa.* Idem etiam docet parum infrà, §. *Nam syncera, puráque, &c.* & Hip. 3. *de fractur. text.* 49. manifestè in biliosis aquam prohibet.

In contrarium tamen est Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. dicens in febribus non esse prohibendam aquam frigidam, & illius interuentu humorem biliosum incrassari, & concoqui. Hos autem auctores concordes reddes, si dicas primò ex Tralliano *lib.* 6. *cap.* 1. aquam iccircò dicendam bi-
E liosam, quia non nutrit, & sic calefaciendo, & exiccando sanguinem, inædia, bilem auget, quare exhibita in copia multa, præsertim in biliosis generatur bilis.

Solue secundò. Ex Auic. 1. 4. *tract.* 4. *cap.* 4. quo loco docet hic auctor aquam frigidam subitò multa quantitate oblatam esse iuuatiuam valdè, quia scilicet febrim extinguit, cùm potentior sit febri ipsa, contra tamen quando in pauca quantitate assumitur, & assiduè, corpus æstuat, non enim superatur illius caliditas, sed per antiperistasim roboratur, & intenditur, quare ipsa inflammatur, & ignescit, qui modus explicandi ex eo quòd apparet in fornace, confirmatur satis.

Tertio modo soluunt plures cum Hugone Senensi *in com. c.* 7. 1. 4. *tract.* 2. Auic. qui arbitratur aquam in biliosis biliosam esse, non quòd corrumpatur, & transeat in

naturam

naturam bilis, nam hoc putat illi repugnare ob simplicitatem eius,& quia licèt exactè simplex non sit,non tamen apta est conuerti in humorem aliqué,qua ratione non nutrit, in biliosis tamen fit biliosa,quia quando bilis redūdat in ventriculo,aut in partibus vicinis,aut in venis, aqua ob sui tenuitatem attenuat, & fundit bilem, & cum ea permiscetur, & dissoluitur, & quia omnis saporis, & coloris expers est, bilis etiam qualitates acquirit, & fit biliosa, & bilis ab ea augeri dicitur, tum quoad phantasiam, tum etiam quia ad corporis læsionem, perinde est, ac si bilis aucta fuisset.

Quamuis autem hæc expositio à multis recipiatur, est tamen apertè contraria Hip.& Gal.decretis:Ille enim eam reprobat in acutis, quia in biliosis biliosa est, id est quia bilem auget, non ad sensum tantùm, sed verè, alias in biliosis non reprobaretur, quia calorem, & amaritudinem bilis remitteret. Galenus verò expresè *in com.* docet eam in ventriculo bilioso corrumpi, per corruptionem autem non solùm qualitates mutat,sed & formam,& sic verè in bilem conuertitur.

Dic ergo & magis propriè ad Hip. mentem, aquam in bilem conuerti in biliosis febribus, nempe quando sola sumitur,vt in acutissimis,in quibus ægros sine cibo vsque ad statum seruabat Hip. nam ita se explicat, *3. acut. cit.* dicens, *eam neque tussim sedare, neque sputum educere, si quis aquæ potione prorsus vtatur*, id est si quis sola aqua vtatur,& parum infra inquit, *Atque & pessima, biliosissimáque est, & vires maximè labefactat vbi in vacuitatem venerit*, per quæ verba intelligit *Musa in com.* ventriculi vacuitatem, hoc est, quando ventriculus fuerit vacuus. Meliùs tamen explicat Galenus *lib. 3. acut. 49.* dicens, *aquam bilem facere, & vires conuellere, cùm ab inani corpore sumitur*: Cùm ergo in morbis acutissimis prorsus sumatur sola, ab intensissima bilis præexistentis caliditate ob suæ substantiæ puritatem, & moram in visceribus in bilem vertitur. Neque hoc illius simplicitati repugnat;nam licèt propter hanc nequeat sola in humorem verti, sicut & sola nutrire non potest, potest tamen conuerti bili permixta,quemadmodum cum succo alimentitio in sanguinem verti potest. Consule Mercurialem *lib. 1. variar. cap. 22.*

Reprobat ergo eam Hip. *cit. loco* solam: nam in medio alimentorum,& medicamentorum eam concedit,vt inter oximel,& mulsam. Ita intelligendus est Hip. *6. epid. sect. 4. com. 15.* *Percalido natura refrigeratio conuenit, potus aquæ, quiescere*: Nam Auic. *1. 4. cap. cit.* eius potum in febribus putridis non interdicit. Qua ratione Gal. *3. acut. 42.* reprobat Erasistratum qui Hippocratem accusat, tanquam ægros excruciantem siti, quod quàm falsum sit, patet ex ipso Hip. qui *lib. 4. de morbis in fin.* sitientibus non solùm multam aquam,sed valdè multam quousque sudarent, & vomerent,propinat,& Gal. *lib. de caus. procatarct. c. 2.* Gorgiam adducit testem ad comprobandum magna cum vtilitate sæpè id fecisse, & *lib. de consuetud. in princ.* & *lib. 4. acut. 12.* præcipuam curationis spem in potione aquæ frigidæ repositam esse asseuerat,modò non perniciosè ægrotet,qui febri ardenti corripitur.

Quoniam verò intempestiuè exhibita grauissimas solet afferre noxas,ideò,vt cum magna vtilitate,& citra noxam propinetur, aliquas conditiones obseruare oportet, quarum prima est, ne sit humor crudus, & crassus,quæ conditio non debet intelligi disiunctiuè,sed copulatiuè:Nam etiamsi humor crudus sit,non tamen aqua frigida est prohibenda,quando tenuis est,& calidus, quoniam illius interuentu concoquitur, vt docet Auicen. *1. 4. tract. 2. cap. 7. §. Et aqua quidem frigida facit illud, &c.* Similiter etiam,etsi humor crassus sit,quando iam est concoctus, non est prohibenda aqua frigida, vt patebit. Circa quam conditionem notandum est non solùm prohiberi aquam frigidam quando humor crudus, & crassus, est propria febris materia, sed simul etiam quando in corpore reperiuntur humores crudi, & crassi, licèt febris ex humoribus tenuibus oriatur.

Secunda conditio prohibens aquam frigidam, est ventriculus debilis, vel iecur imbecille, sub qua conditione quæcumque membri nobilis,aut principalis debilitas intelligenda est, & sic nec in thorace, nec in ventre debet esse aliqua debilitas natiua, vel morbosa; tunc enim aqua frigida partes reddit languidas, & ad proprias actiones valdè ineptas, grauissimáque deinde excitat symptomata, aliquando gula ita afficitur,vt impediatur omnino deglutitio, quod viro quadragenario contigisse scribit Galenus *lib. 7. meth. cap. 8.* quare Auic. *4. 1. cap. 1. post med. §. Et secunda quidem semita, &c.* in febribus cum ventriculi debilitate, vehementis frigiditatis aquam prohibet. Et licèt hæc conditio de quacumque debilitate possit intelligi, magis tamen proprie de illa,quæ pororum laxitatem sequi solet est intelligenda, de qua Auicen. *2. 1. doct. 2. cap. vlt. ad fin. §. Amplitudo quoque pororum, &c.*

Tertia conditio est,quando ventriculus frigidus est,aut hepar,si enim pars frigida sit,ex gelidæ potu valdè lædi solet, siue frigiditas sit naturalis ratione ætatis, & temperamenti,siue sit morbosa,& præternaturam. Si ergo frigido existente ventriculo frigidam propines, frigida illius partis intemperies intenditur,& illius operationes impediuntur,vt *lib. 7. meth. cap. 8.* notauit Galenus.

Quarta conditio est quando inflammatio in visceribus adest,vt in ventriculo,intestinis,iecore,liene,& similibus: Nam frigiditate sua hic potus humorem concoqui,& excerni prohibet: obstruit enim, & humoris resolutionem impedit. Aëtius *tetrab. 4. serm. 1. cap. 72.* addit sacrum ignem, id est erysipelas. Sed ipse sibi contradicit manifestè, qui *tetrab. 2. serm. 1. cap. 89. de febri lipyria*, hoc est de ignis sacri circa viscera affectione, in hoc affectu gelidæ potu cum vtilitate se vsum fuisse apposita historia gloriatur. Deinde reluctatur Galeno, hic enim *lib. 9. meth. cap. 5.* purum erysipelas non aliter,quàm potu frigidæ posse sanari contendit. Dic,prohibet Aëtius *gelidæ potum ante coctionis notas*, cùm Tralliano *lib. 12. cap. 4.* & Celso *lib. 3. cap. 17.* qui in febri pestilenti quando maximè viget, gelidæ potum non propinat ante diem quartum, sed in incremento summo. Galenus verò cùm signis coctionis concedit. Dic secundò. Si ignis sacer in visceribus non valdè opprimit, interdicendus frigidæ potus, vt *tetrab. 4.* Aëtius docet, si verò febris est ardentissima,vruntur viscera,tunc citissimè exhibendus ob imminens febris hecticæ periculum;nam tunc maior est vtilitas quæ ex febris intensissimæ remissione sequi solet, quàm sit noxa ex impedita resolutione humoris suborta, quòd confirmat Galenus in locis multis à me *lib. 2.* recitatis.

Quinta conditio est quando est dolor in neruis,hoc est quando in genere neruoso, vel in cerebro debilitas adest; quod firmat Hip. *5. aph. 18.* dicens. *Frigidum inimicum ossibus, dentibus, neruis, cerebro, & spinali medullæ, calidum verò amicum.* Hanc conditionem proposuit Auicen *1. 4. tract. 2. cap. 7.* sed vetus interpres legit alio modo,[*aut sit in visceribus dolor*] id est si fuerit dolor aliquis colicus, aut iliacus, qui cùm ab humoribus frigidis,vel flatibus sæpè oriatur, ex frigidæ potu exacerbatur valdè: nî ex calido, & tenui humore oriatur, tunc enim gelidæ potio summo est auxilio, vt cum artis gloria experti sunt Amatus *lib. . centur. 2. & 58.* Alexander Benedict. *lib. 20. cap. 13.* quam etiam frigidam actu emplastri modo applicitam intestinorum tormenta persanasse referunt Vallescus Tarentinus *lib. 4. Philon. cap. 28.* Ioannes Crato *lib. 4. epist.* ad Thomam Iordanum *fol. 398.*

Sexta conditio,est temperamentum pauci sanguinis:sic enim *cit. loc.* loquitur Auicen. quia tunc calor est debilis, & sic partes à calore naturali destitutæ à frigidæ potu valdè læduntur, siue paucitas sanguinis ex prolixa ægritudine, siue alia ex causa ortum ducat. Sic est intelligendus textus Galeni *lib. 7. meth. cap. 9.* docentis in corpore calido, & sicco cum maiori metu, & cautela aquam frigidam concedendam esse, quàm in calido, & humido: illud enim minùs de sanguine habet, quare *lib. 9. sequenti cap. 5. ad fin.* dicebat, *Ideóque minùs tuta his qui exiguum sanguinem, carnémque obtinent, frigida potio est: celeriter namque ad solidas animalis partes peruenit, nulli quòd eius vim frangat occurrens, &c.*

Septima conditio est debilitas caloris innati, hæc autem latiùs patet quàm superior: calor enim naturalis

non solum ex sanguinis, sed spirituum inopia debilitatur. Deinde flaccescit in opere, & minuitur ex raritate totius corporis, vel partium principalium, vel ex mixtionis modo, vel ratione proprietatis occultæ, quæ duæ vltimæ causæ non nisi per experientiam cognoscuntur.

Octaua conditio est dissuetudo potandi aquam frigidam: nam, vt colligitur ex Galen. 2.*aph.*50. consuetudo duo facit, primum, vt alteratio minor sit, secundum vt facilius, & minori cum periculo sentiatur, & hoc modo insueti potare frigidam ex ipsius potione aliquando in grauissimas affectiones incidunt, & moriuntur sæpè vt contigit Philosopho cuidam, cuius historiam refert Galenus *lib. de consuetud. cap.*1. qui febri licèt correptus, cum esset frigidæ inassuetus, Medicorum voto coactus, assumpta ipsa interiit.

Nona conditio quod æger sit boni habitus, carnosus, viribus valens, sanguine, & spiritu abundans, vt occursum frigidæ citra noxam tolerare queat: Nam in iis qui exiguum sanguinem, carnémque habent; minus tuta frigidæ potio est, ex Galen. 9. *meth. cap.* 5. quoniam vbi corpus exangue, & parum carnosum est, frigida sumpta apta est extinguere innatum ignem. Quo pacto rectè pronuntiauit Auicen. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 8. aquam frigidam ventriculo ieiuno assumptam, venenum esse. Inde etiam fit, vt febris hectica consummata quamuis magna sit, tamen non admittat copiosum frigidæ potum, ad quem requiritur crassities carnis, & sanguinis abundantia, quia hæc remoratur, & temperat aquam, antequam ad solidas partes perueniat, atque perinde securior est dictus potus in sanguineo, quam in bilioso.

Vltima conditio est, vt non adsit humorum cruditas, crassities, aut putredo, hæc enim curatur partim coctione, partim vacuatione, quæ duo impediuntur potu frigidæ, quare in principio putridarum non conuenit. His de causis Paulus *lib.* 2. *cap.* 30. & Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 1. *cap.* 72. in causo pendente à bile, quæ tenuissima ést, non concedunt in initio dictum potum ob obstructionem, & putredinem, quæ tunc adsunt. Si autem causus oriatur ex sola inflammatione bilis, negandum non est statim à principio illius potum summo esse ex vsu, maximè cum Gal. 9. *meth.* 5. in erysipelate puro non expectet coctionis signa, & in principio synochi imputris hunc concedit potum. Vbi igitur adest obstructio, aut humorum crassities, coctio expectanda est, si non integra, saltem manifestat, vt constat ex Galen. 11. *meth. cap.* 5. & 9. quò fit vt etiam in augmento hic potus vtilis sit, licet Aëtius *cit. loc.* in statu concedat.

Sed rogabis cur ad potum frigidæ expectatur humorum concoctio? Dic: quoniam illè potus ad sequentes vacuationes maximè iuuat, quæ multo meliùs fiunt post coctionem, tunc enim natura adminiculatur euacuationi, è contra verò ei valdè renititur, quando humores omnino sunt crudi: tunc enim intendens eorum coctioni, illos valdè retinet, vt *lib.* 1. *aph.* 22. probauit Galenus. *Vtrùm verò aliquando ante coctionem sit exhibenda, lib.* 2. *loc. cit. prædiximus.*

Licèt autem nostro æuo ab vsu Medico hoc auxilium recesserit, tamen cum aqua paulatim exhibita in febribus magni soleat esse momenti, iccircò addenda sunt aliqua scitu digna, & apud Medicos controuersa. Et primum de aquæ quantitate, *an paulatim, vel subitò exhibenda.* Hippocrat. *lib.* 1. *acut.* 43. tantam exhibet potionem, quantam quispiam vno haustu haurire possit, & 4. *acut. text.* 5. propinat quantam æger voluerit, hoc loco duas heminas exhibet, & tertiam adiicit, & Galen. *lib.* 9. *meth.* 5. & *lib.* 11. *cap.* 9. audacter, & vsque ad satietatem eam præbet. Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. heminam cum dimidia offert, docétque tantam esse bibendam, quousque mutetur color, & æger tremat. Celsus *lib.* 3. *cap.* 7. §. *Sed ipsa aqua frigida tantum ad satietatem data pro medicamento vtuntur. Vbi vtrumlibet factum est, multa veste operiendus est, & collocandus vt dormiat. Feréque post longam sitim, & vigiliam, post multam satietatem, post infractum calorem plenus somnus venit, per quem ingens sudor effunditur, idque præsentissimum auxilium est. Sed in his tamen, in quibus præter ardorem, nulli dolores, nullus præcordiorum tumor, nihil prohibens vel in thorace, vel pulmone, vel in faucibus, non vlcus, non deiectio, non profluuium alui fuit, &c.*

Hæ sententiæ licèt sint variæ, possunt tamen hoc modò conciliari. Quando omnes conditiones conueniunt, tunc ad extinguendam febrim, & vt natura omnem causam morbificam prorsus expellat, aqua frigida sumenda est vsque ad satietatem, & vltra etiam quousque æger rigeat, & immutetur color, hæc enim sunt signa extinctionis febris, & contingunt, quoniam ex vehementi, & subita refrigeratione partes circa ventriculum feriuntur, & spiritus ad interna retrocedunt, & refrigerantur. Hæc autem signa non semper sunt expectanda, quia sæpè periculosa sunt, & sic sufficit caloris, & sitis extinctio, quæ ab aqua sumpta vsque ad satietatem inducitur, siue vnico haustu citra anhelationem, siue pluribus bibatur, & sæpè sufficit quod sumatur quantum vnica inspiratione bibi possit, & si enim ob febris caliditatem respiratio crebra sit, & videantur non posse multum aquæ sumere quin respirent, tamen propter actualem frigiditatem, quæ dum bibitur, thoraci, & cordi communicatur, illis tunc crebra respiratio non fit, quare accidit, vt sæpè vnico haustu citra respirationem, sufficientem aquæ quantitatem sumere queant. Si verò propter difficilem respirationem non potest æger vnica vice multum bibere, tunc multis vicibus bibendum est ad satietatem vsque. Si verò desunt aliquæ conditiones, tunc in minori quantitate propinanda, & cum ea cyathus aquæ calidæ permiscendus ex Aëtij mente *tetrab.* 2. *serm.* 1. *cap.* 78. vel adiicienda olei rosacei, vel melini quantitas ad roboranda viscera, sic enim ob lubricitatem olei facilius aqua descendit. Nostri loco olei, vel cum frigida, vel stilatitiis, syrupum rosaceum, vel violaceum permiscent, vel cogunt ægros priùs sumere saccharum album, vel rosaceum, vel tabellas diamargaritonis frigidi.

Sed magna, & contentionis plenissima est ambiguitas apud eos qui Auicennam interpretantur, quomodo auctor hic *citato loco* asseuerat, quod potione aquæ frigidæ febris biliosa, vel sanguinea transit in pituitosam? quod placitum falsum apparet, quia sequeretur sanguinem, & bilem posse conuerti in pituitam, hoc enim fieri non potest, cùm coctum non possit incrudari, & assum nequeat reuerti ad elixum, ex Auer. 3. *collect. cap.* 4.

Admittenda tamen est doctrina Auic. quæ Galeni decretis minimè repugnat: Nam *lib.* 6. *epid. sect.* 6. *com. vlt.* phrenitidem mutari aliquando in lethargum arbitratur, & hoc tribus modis posse fieri certum est, primò quando propter intensam refrigerationem ad curationem febris biliosæ necessariam, refrigerato ventriculo, iecore, & venis, multa pituitæ & crudorum humorum copia coaceruatur, qui cùm putrescant, cessante febre biliosa vel sanguinea febrem pituitosam committunt, sed tunc potiùs dicemus febrem pituitosam biliosæ, vel sanguineæ superuenire, quàm hanc in illam conuerti.

Secundo modo fieri hæc transmutatio potest, quando in febre biliosa simul abundat pituita cum flaua bile, & accenditur prius febris in bile quia tenuior est, & calidior. Quare potu aquæ bilis caliditas extinguitur, vel ipsa resoluitur, aut concoquitur, & remanet putredo in pituita, & tunc videtur quòd febris biliosa mutetur in pituitosam.

Tertio modo hoc potest accidere quando sola flaua bilis redundat, quæ frigidæ potu immodicè refrigeratur, & humectatur: tunc enim licèt verè, & essentialiter in pituitam non transeat, mutat tamen temperamentum, & pituitæ qualitates, conditiones, & ex vehementi refrigeratione crassitudinem, & frigiditatem acquirit, & amittit calorem, & acrimoniam exuit. Et ita intelligendus est Galenus dum phrenitidem mutari in lethargum affirmat: Nam ex præsidiis frigidis diu assumptis bilis refrigeratur, crassior, & crudior redditur: & quamuis non mutetur in pituitam (hoc enim est impossibile) pituitæ qualitates induit, quò fit vt sicut antea calore, & acrimonia facultatem animalem excitabat, sic contrariis qualitatibus eam consopire valet, & hoc modo est

exponendus

exponendus Auicenna. Ad rationem verò in contrarium allatam dicendum eit, coctum vere incrudari non poffe, fed cum liquidius, frigidius,& humidius qualitatiuè red-datur, aliquo modo incrudatur. De hoc argumento le-gendus Alzarius à Cruce *centur.4. quæfitor.fol.561.*

HIST. XII. TRALLIANI, De febri ardenti.

Febris ardens, purgatione curata.

*NOui autem me etiam acuta laborantem febri purgaffe, ve-rum hoc, multam, diligentémque notationem requirit, & Medicum qui animo fuerit confidenti. Noui autem purgaffe me medicamento quod ex malis cotoneis paratur, & horum pe-nuria folum vfum fcammonium, quòd enim ipfo non modo bi-lem,fed pituitam meliùs * attrahit,manifeftum eft,&c.Trallia-nus* lib.12.cap.3.

PARAPHRASIS.

QVantum oporteat Medicos effe follicitos in exhi-bendis pharmacis pro acutarum febrium curatione, hoc exemplo monuit Trallianus : cùm enim expurgantia ferè calida fint, ex Galen.2. *acut.*1.& *lib.de curand.rat.per fang.mif.cap.*12. & præfertim ea quibus vtebantur prifci, & febris fit paffio calida ficca, fit vt catarctica febrem augeant, intemperiem calidam exafperent, & iecur fquallidum inflamment; 4. *acut.* 7. hæc ratione. 8. *meth. cap.*4. afferit in febribus; oximel, & aquam mulfam effe fugienda, in quibus medicamenta calida fuerint decocta, veluti origanum, hyffopus, ferpillum, & alia huiufmodi, quia febrem accendunt ficcitate, & caliditate fua. Et *lib.*1.*aph.*24 in morbis acutis folum concedit medicamen-ta purgantia quando humor turget, corpus eft difpofi-tum euacuationi, & maior vtilitas quàm noxa ex purga-tione fequatur, quæ omnia rariffimè conueniunt. His commotus Celfus *lib.* 5. *cap.* 1. refert Afclepiadem pro-pter iftas caufas medicamentorum purgantium vfum fu-ftuliffe.

Licèt autem hæc cautum reddant Medicum in propi-nandis medicamentis expurgantibus, tamen ea in febri-bus putridis, acutis, cronicis, & in inflammationibus tàm internis, quàm externis effe concedenda acriter con-tra doctiffimum Thomam à Veiga contendimus. *lib.*1. *in com. hift.*63. & præter alias auctoritates quas eo loco ad-duximus,eft alia eximia apud Galenum,qui 13.*meth.c.*15. in inflammatione iecoris non folùm vrtica, mercuriali, cnico, polipodio, fed cortice veratri nigri vtitur, & *lib.* 14. *meth. cap.* 19. *in medio*, in muliere illa Romana, quæ herpetem in malleolo patiebatur, vfus eft fcam-monio.

Quapropter prudenter monuit Medicos Trallianus hoc in loco,vt in cùrandis febribus maxima cõfideratio-ne vtantur in propinandis pharmacis, & maximè fi fint continuæ, & vehementes: Nam tunc ad offerenda ex-purgantia Medicus debet effe generofus, & arte Hippo-cratica dignus, ne febrilis caloris excandefcentia perter-ritus, rufticóue timore ductus ea exhibere vereatur, & fic non vacuata morbi caufa miferè æger occumbat.

Audacter ergo,& confidenti animo in febribus acutis medicaméta purgatoria exhibere oportet,in quorum nu-mero ab antiquis erat repofitum fcammonium, ex malis cotoneis paratum, de cuius præparatione ad Galeni, & Mefuë mentem plurima diximus *lib.*2. *in com.hift.*92. Si tamen febris acuta ex ingenti fanguinis,aut bilis feruore fuerit concitata, tunc exequendum eft confilium Auic. 1.4. *tract.*2. *cap.*7. §. *Et magis dilectum eft apud me admini-ftratio clyfteriorum, &c.* Intellige in ea menfura, feu vir-tute qua indigemus, quoniam lenientia exhibita per os magis nocent infufis per clyfteres. Primò,quia inteftina craffa, in quibus materia clyfteris recipitur, funt ignobi-lia, & difficilis fubftantiæ ad patiendum, ex quo minùs debilitantur vires, & corpus minori temporis fpatio commouetur, quoniam fi fit lenis, fuauiter abftergit, emollit,& febri nullatenus nocet.

Sed dubitabis cur Trallianus, folo, hoc eft incorrecto fuerit vfus fcammonio, cùm hoc medicamentum frau-dulentam habeat vim, & partes malitia fua nimium fati-get? Dic: propinandum effe in parua quantitate; nam fic exhibitum plus prodeft vacuando caufam, quàm no-cet inflammatione fua. Dic fecundò, Trallianum incor-rectum obtuliffe fcammonium, non per fe folum exhibi-tum, fed cum aliis medicamentis permixtum in compofi-tionibus, à quibus fatis, fupérque retunditur,& infræna-tur, vt in examine diaphæniconis optimè animaduertit Mufa. Sic incorrectum apponunt fæpè auctores, & cùm innuere volunt præparatum,diagridiôn,vel fcammonium coctum in pomo enuntiant. Hoc multoties aftruunt Ni-colaus Alexandrinus, & Mefuë in compofitione pilula-rum aggregatiuarum, & de lapide armeno, & electuario de pfilio, & Indo maiori, & in hiera cui titulus eft ex in-uentione noftra.

Deinde rogabis quo pacto fcammonium meliùs, hoc eft priùs attrahat, euacuétque pituitam, quàm bilem, vt hoc loco retur Trallianus, edoctus à Diofcoride *lib.*4. *cap.*152. fi Mefuë *tract.de fimplicib.tit. de fcammonio* chola-gogum effe confirmat? Dic fententiam Diofcoridis, & Tralliani maxima confideratione effe explanandam:Nam licèt pituitæ hoc medicamentum aliquid euacuet, præ-fertim tamen bilem attrahere certum eft, pituitam verò non nifi tenuem, & paucam, ac eam fortè, quæ in inte-ftinis tantùm abundat: alioqui fi pituitam ex vniuerfo corpore alliceret, certè ducendæ pituitæ magis, aut fal-tem æquè aptum medicamentum exifteret, quod falfum eft, & prifcorum, recentiúmque Medicorum decretis aduerfum, vt tam multis eorum teftimoniis probari po-terat. Confule Mathiolum *in com. Diofcoridis.* Dic vltimò hoc modo explanandum effe Tralliani contextum, ac fi dicat, *Quod ipfa non modo bilem melius, fed pituitam attrahit.*

QVÆSTIO XVII.

Vtrùm plura dentur vera attractionum genera, à fa-cultate, vacuo, calore, dolore, & ficcitate, vt contra Galenum rentur Puteanus, & Vallefius: & contra me grauiter decertant Francafianus, Gallindus, & Lopius Medici præclari.

COMMMENTARIVM.

ATtrahit.] Multa fatis, nî fallor, fcitu digna, de facul-tate, feu proprietate medicamentorum expurgan-tium, certos, & fimiles humores *lib.* 1. *in com. hift.* 25. & *lib.*2.*in com.* 115. protulimus, fed cùm poft excuffos hos tomos, plurimi, iique non imi fubfellij viri, plurima, fortiffima tela, in me per literas coniecerint, ea in ftu-dioforum gratiam in propatulum reponere non graua-bor, fiquidem in hoc de tractionum differentiis argu-mentum ex profeffo enucleandum incidimus.

Medicamenta à proprietate purgantia, propter fimili-tudinem in fubftantia, hoc eft ob fimilitudinem in tem-peramento occulto, quod confiftit in quadam elemento-rum componentium proportione, attrahere humores, certa res eft, ad quod genus pertinet attractio aliorum omnium, quæ certum aliquid trahunt, hoc eft vim ha-bent trahendi vnum,& non alterum, quo modo plantæ, & animalia, & fingulæ partes animalium certa fibi ali-menta attrahunt.

Sed hoc placitum paulò obfcurius eft. Primò. Si fimi-litudo purgantis effet caufa purgationis, pharmacum affuetum ob maiorem fimilitudinem contractam magis purgaret,contra experimentum; nam medicamenta con-fueta fruftrantur purgatione, ex Galeno *lib.* 5. *de fanit. tuend.cap.*11.affueti enim vfui veratri, ab hoc parum, aut nihil

nihil mouentur, ex Theophrast.9. *de hist. plantar.*18. Dic. In purgatione vlt̃a vim pharmaci magna causa est expultricis facultatis operatio orta ob irritationem pharmaci, quæ in assueto ob similitudinem cessat. Dic secundò. Medicamenta consueta non purgant, quia non solùm humoribus, sed partibus sunt similia, ob quam similitudinem à partibus transmutantur, & vim purgatricem admittunt, quia de potentia ad actum non reducuntur.

Secundò. Si similitudo purgantis cum humore purgando esset causa purgationis, cur in superpurgatione omnes humores vacuantur. Dic. Insuper purgatione vacuari omnes humores non propter vim pharmaci purgantis, sed ob alias causas, scilicet dilatationem vasorum, morsum irritantem expultricem, & debilitatem retentricis, quæ omnia à violentia maligni medicamenti consequuntur. Sed adhuc instabis saltem oportere quandiu in corpore manet portio aliqua humoris similis cum pharmaco purgante, debere fieri illius attractionem quousque in tótum vacuetur. Dic: Purgationem efficit non sola attractio medicamenti; sed etiam expulsio naturæ, iuxta axioma Galeni, *purgatio fit medicamento attrahente, natura verò expellente.* Vbi igitur in corpore minimum continetur de humore simili, non trahitur à pharmaco, quia plurimum renititur natura. Ob eandem causam accidit vt in principio morbi in quo humor crudus est, & valdè retinetur à natura, fœliciter purgatio non administretur.

Tertiò. Ex principio Geometrico constat, Quæcunque sunt similia vni tertio, eadem esse similia inter se, si igitur pharmaca sunt similia humoribus quos attrahunt, cùm etiam membra corporis sint similia eisdem humoribus, quum ab eis nutriantur, sequitur pharmaca, & membra inter se similia esse contra Gal.2.*acut.*12. Dic. Principium illud Geometricum solùm notat necessitatem in his quæ eadem sunt: perpetuò enim quæ eadem sunt vni tertio, sunt etiam eadem inter se, sed non quæcunque sunt similia vni tertio, sunt similia inter se, quia ad similitudinem non requiritur conuenientia in omnibus, & ita fieri potest, vt aliquid sit simile vni tertio propter conuenientiam quam cum illo habet in aliquibus, & alterum sit etiam simile eidem tertio ob conuenientiam quam cum illo habet in aliis, quò fit vt aliquando quæ similia sunt vni tertio, non sint similia inter se. Dic secundò. Non valet consequutio, eadem enim ratione sequeretur omnes cibos humanos similes esse inter se. Dic tertiò. Pharmaca dicuntur aduersa naturæ nostræ, non quia habent modum mixtionis planè diuersum à nobis, sed quia naturalem humorum constitutionem violenter separant.

Quartò. Vnicum medicamentum simplex sæpè trahit plures, & diuersos humores cum quibus omnibus ob simplicitatem suam non videtur habere posse similitudinem; nam eleborus euacuat pituitam, & succum melancholicum, igitur vel pituita, & succus melancholicus habent eandem formam, vel eleborus habet duas formas, neutrum est dicendum, nam hoc asserere absurdum est, quoniam vnius rei vnica est forma. Dic: proprietatem temperamenti non esse formam substantialem, sed accidentalem, quæ in specie diuersis similis potest reperiri, quia nullum est mixtum quod licèt simplex ad sensum appareat, & homogeneum, non sit heterogeneum, & contrarias habeat facultates ob varietatem partium ex quibus constat, ex Galen.3. *simpl.* 14. quare impossibile non est idem medicamentum attrahere posse diuersos humores, & diuersa medicamenta eundem humorem. Sicut enim in alimento vno variæ reperiuntur facultates ob partium varietatem ex quibus componitur, ita etiam vnum pharmacum potest habere similitudinem substantiæ ad varios humores attrahendos, ob diuersitatem partium ex quibus constat.

Quintò. Si medicamenta purgantia attrahunt humores certos ob similitudinem quam cum illis habent, cur non statim postquam sumpta sunt attrahunt illos, & cur extra imposita eos non attrahunt, sicut magnes attrahit

A ferrum? Dic, vt medicamenta operentur necesse est, vt actuentur à calore nostro, cuius ope similitudo à qua habent vim attrahendi in actum prodit. Hinc fit vt piper extra appositum non calefaciat: Nam ad eius qualitatiuam operationem requiritur, quòd intus assumptum à calore nostro actuetur.

Sextò. Multa similia se non trahunt, igitur similitudo non est causa attractionis? Dic. Ad attractionem requiritur non quæuis, sed certa quædam similitudo. Dic secundò. Non dicimus omnia similia se trahere, sed omnia à proprietate attrahentia similitudinem mutuam habere cum illis quæ trahunt.

Septimò. Medicamenta potiùs attrahunt dissimiles humores, ergo non similes: nam agaricus attrahit pituitam,
B & euphorbium humorem aquosum, qui humores sunt frigidi, & humidi, medicamenta autem calida, & sicca. Dic: non rectè inferri medicamenta similia in modo substantiæ quæ sequitur modum mixtionis, esse similia in temperamento, quia hæc totius rei substantia, non solùm est elementalis, sed ex influxu cælesti etiã nascitur, & non participatur semper ab eodem modo mixtionis elementorum, nec ab eadem præparatione materiæ: Nam sicuti hominis forma non semper requirit eandem temperaturam in materia, neque eundem modum mixtionis, sed solùm conuenientem qualiscunque sit, sic proprietas ista temperamenti requirit conuenientem præparationem in materia, licèt non semper eadem sit, ideò possunt esse similia in temperamento, & in omnibus qualitatibus; & dissimilia in modo mixtionis ele-
C mentorum.

Octauò. Si medicamenta à similitudine, & familiaritate attraherent humores, aliméta etiam eos attraherent, cũ sint magis familiaria, ex Gal.3.*de sanit.* & 3.*de temp.*2. Dic: Alimenta vinci, & immutari à corpore, & sic superata attrahere nequeunt. Etsi remaneant incocta, & cruda, non attrahunt humores, quia non sunt actu similia, sed potentia.

Nonò. Attractio facta à vacuo extenditur vsque ad remota, facta verò à proprietate substantiæ, vsque ad propinqua, vt docet Galenus *lib.3. de natural. facult. cap. vlt.* Sic magnes non attrahit ferrum, nisi in distantia propinqua, atqui pharmaca contenta in ventriculo sæpè trahunt non modò à vicinis, sed etiam à remotis, & extremis corporis partibus, igitur attractio non fit à similitu-
D dine, siue proprietate substantiæ. Dic: Non negat Gal. *loc. cit.* trahentia à proprietate posse trahere à partibus remotis, sed solùm docet tractionem à vacuo cùm sit vehementior ad remota extendi, & longiùs quàm tractionem à proprietate, quod verissimum est.

Decimò. Si similitudo purgantis cum humore vacuando est causa attractionis, cur pharmacum attrahit humores, & ij non attrahunt medicamentum? Respondet Galenus *lib.3. simpl.*25. dicens. *Verùm esse purgantia medicamenta esse quidem trahendis humoribus familiaria, verùm quæ trahunt, quodam modo esse efficaciora, valentioraque; sicut magnes lapis ferro, quippe qui ad ferri naturam accedat, inque ferri met. llis reperiatur, cique magnopere specie persimilis sit, verùm fortior est quodammodo vt trahere sit aptior, quam trahi, &c.* Interpretantur multi, ac si ille dicat pharmaca
E esse fortiora, & potentiora humoribus quos trahunt ob annexum calorem, sed hoc est falsum, nam inde sequeretur bilem attrahere violas, & tamarindos, quoniam hæc frigida sunt, bilis verò calida, cuius contrarium demonstrat experientia. Deinde bilis calidissima, & inflammata nimis attraheret rhabarbarum, vel aliud medicamentum calidum cholagogum, igitur proprietas peculiarem humorem expurgandi in calore non continetur, sed ex intimis principiis emanat, ac defluit. Neque negandum est tractricem facultatem plurimùm iuuari calore, quoniam hic motum promouet, cuius ope facultates cunctæ ad agendum vtuntur (sic succinum fricatum potentiùs trahit paleas) *lib.3. simpl. cap.3.* & Auic.1.1. *doct.6. cap. 3. §. Caliditas omnibus virtutibus inseruit, sed tractrici magis, &c.* Dic ergo ex eo bilem non attrahere rhabarbarum, quia in illa est vis passiua vt trahatur, in hoc est vis

vis actiua, vt bilem attrahat.

Vndecimò. Si similitudo esset causa attractionis sequeretur scammonium attrahere rhabarbarum, quia vtrunque est simile humori bilioso, igitur si scammonium est simile rhabarbaro, & potentius illo, necessariò ipsum attrahet. Respondent plures scammonium extra corpus non attrahere rhabarbarum quia non sunt actu similia, sed potentia: Nam si essent intra corpus assumpta, & reducta iam ad actum, & distarent, non esset inconueniens scammonium attrahere rhabarbarum. Inepta solutio, quia in rhabarbaro non est dispositio patiens vt trahatur, eo quod trahere, non trahi sit aptum. Firmat Auic. 1. 4. *tract. 4. cap. 1. §. Agens solum cùm peruenit, & in patiente non est præparatio, non accidunt actio, & passio, &c.* Quare licet hæc duo expurgantia, vni tertio, nempe bili similia sint, non est necesse vt inuicem similia habeantur, ea videlicet similitudine quæ ad attractionem exigitur, ad quam efficiendam oportet vt vnum sit veluti agens, & mouens, aliud veluti patiens, & motum, ac trahenti cedens, quale certè rhabarbarum non est, vtpote totum agendi virtute præditum.

Duodecimò. Hæc proprietas attrahendi humores, seu similitudo, proportio quædam est, ex Auer. *lib. 5. collect. cap. 22.* Sed hæc, cùm relatio sit, non est de numero eorum quæ aliquid agunt ex Arist. *5. metaphy. cap. 15.* Igitur, &c. Dic in omni attractione quæ fit à facultate attractrice multa considerari, nempe formam substantialem trahentis, huius formæ facultatem, & instrumentum quo facultas ad propriam obeundam operationem vtitur, & causa sine qua non, & finis, seu causa finalis. Ita rhabarbarum à forma specifica bilem attrahit, sed hoc facit similitudinis interuentu, quæ est causa sine qua attractio fieri nequit. Sic in expulsione dissimilitudo est causa sine qua non expulsio fit, causa autem excernens post substantialem formam virtus expultrix est, quæ temperamento, tanquam instrumento ad excernendum id quod infestat vtitur, excernit enim hoc, & non illud, quia non ei aduersum, & dissimile est, & non illud. Ad eundem modum contrarium venenum antipathia, & insita contrarietate (quæ relatio quædam est) agit tanquam causa sine qua non.

Hæc sunt validissima argumenta quibus Nicolaus Francatianus Venetus, Emmanuël Gallindus Matricensis, Antonius Lopius Olyssyponensis Medici præstantes, commoti cum Puteano *lib. 1. de purgantib. medic. cap. vlt. Galeni* sententiam irrident, existimantis medicamenta attrahere humores ob similitudinem substantiæ quàm cùm illis habent, quibus etsi difficillimis apprimè satisfecimus. Igitur rhabarbarum similitudine & familiaritate substantiæ, & veluti sympathia quadam, tacitóque naturæ consensu, qui ex modo mixtionis emanat, bilem expurgat, ita magnes attrahit ferrum, & alij fiunt admirandi effectus quos prisci, & iuniores agentes de consensu, & dissensu rerum retulerunt.

Vacuum esse alteram causam attractionis, docuit Galenus *lib. 6. de vsu part. cap. 15. & 3. de naturalib. facult. cap. 15.* firmat Auic. *1. 1. doct. 6. cap. 1.* negant aliqui: Nam vacuum non dari, nec vllius esse actionis causam asseuerant, quum in rerum natura non existat; cæterùm ij à veritate aberrant; non enim intelligunt res moueri, aut trahi, non quidem à vacuo, sed ne illud detur, succedunt enim ad implendum id quod euacuatur ne vacuum consistat: abhorret summoperè natura vacuum, & conatur perpetuò arcere, vt rerum continuitas seruetur, vt constat in folle, cuius si iuncta foramina obstruātur, nulla vis naturalis poterit afferem vnum ab alio separare, nisi alicubi fiat ruptura per quam aër ingredi ad locum implendum possit: Obest enim rebus omnibus vacuum docente Arist. *1. meteor. cap. 2.*

Alij res moueri ad vacuum implendum concedunt, putant tamen motum hunc violentum esse, idque pluribus rationibus confirmant, quas legat qui velit apud Scaligerum *in Cardanum de subtilit. exercit. 5.* ferè per totam. Sed quod aqua v. g. per fistulam suctu attracta sine impulsu, aut violentia, sed naturaliter ascendat ad implendum vacuum hoc argumento conuinci potest. Aqua non descendit naturaliter, sed quiescit, nullo corpore descensum impediente, ne detur vacuum, ergo eadem propter ipsum finem, & vt non amittatur rerum continuitas, naturaliter ascendit. Assumptum experimento constat, in clepsydra aqua plena, cuius superius orificium si obturetur, per inferiora foramina aqua non profluet, sed ibidem retenta manebit, quidquid aliter opinetur Christoph. à Vega *lib. 2. de art. med. sect. 5. cap. 3. tit. de tractionum causis.*

Sed in hac tractione à vacuo valdè dubium est quodnam sit mouens: Nam quòd non sit vacuum ipsum, patet, quia cùm nihil sit, agere non potest. Gentilis apud Auic. *loc. cit.* asserit in attractione à vacuo agens esse vim mouentem vniuersaliter inditam rebus: Cùm enim hæc inferiora duplici egeant conseruatione, altera quæ paratur ex influxu cælesti, altera, quæ à suo loco naturali, constant, vt inquit, duplici vi motrice, altera vniuersali, per quam conantur prohibere vacuum, vt participent influxum cælestem, altera particulari, qua deferuntur in proprium locum, quòd si hæ duæ facultates inter se pugnant, superat vniuersalis, & ita ascendit aqua, ex illa natura vniuersali præualente particulari.

Contrà obiicit Vgo *cit. in Auic. loco*, & primò sic, sequeretur tractum sursum, non esse laboriosum: sicut enim ascensus olei super aquam sponte sua, & sine labore fit, quia pars aërea olei vincit, licet pars terrea eiusdem huic ascensui renitatur, sic in aqua cùm vis vniuersalis sursum ferens præualeat particulari deorsum ferenti, sine vllo labore conscendit aqua, & ob eandem rationem in tractione à vacuo, non esset difficiliùs trahere sursum multam aquam, quàm trahere paucam contra quotidianum experimentum.

Secundò. In tractione à vacuo præsentibus aqua, & lapide, non esset maior ratio quare priùs attrahatur aqua, quàm lapis, nam etiam in lapide est principium illud motiuum vniuersale quòd in tractione à vacuo vincit grauitatem lapidis.

Dic ad primum. In tractione à vacuo aqua sine labore conscendit postquam per suctum vniuersus aër extractus est, suctioni tamen resistit aqua grauitate sua, & ideò suctio laboriosa est, & eo magis quò plus aquæ trahendum est.

Ad secundum dic. In motu à vacuo vniuersalis natura conatur quàm maximè potest, ita prohibere vacuum, vt tamen seruetur ordo naturalis leuium super grauia. Ideò in clepsydra, præsentibus aëre, aqua, & luto, primò quidem attrahitur aër, secundò aqua, postremò lutum.

Porrò licèt hæc videantur satisfacere rationibus Vgonis, & aliorum Philosophorum, probabilior tamen videtur illius sententia asserens in tractione à vacuo motum grauium sursum non fieri effectiuè ab aliquo principio intrinseco ipsis grauibus, quemadmodum Gentilis opinatur, sed effectiuè prodire à principio extrinseco mouente corpus contiguum grauibus attrahendis, fugam autem vacui, & appetitum quem habent corpora ad continuationem non esse causam effectiuam quare grauia ascendant sursum, sed esse causam sine qua non, eadem planè ratione, qua qui violenter trahit lignum, trahit etiam ferrum infixum illi, fixio tamen ferri in ligno non est asserenda causa effectiua sui motus, sed tantùm causa sine qua non.

Calorem esse causam attractionis pluribus in locis confirmat Galenus, *lib. 6. de vsu part. 15. & 5. simpl. 17. & 13. meth. cap. 3. §. Quæ attrahunt, ea morboso calore attrahunt, &c. & 7. aph. 1. & lib. 2. de dif. feb. cap. 13.* Vtrùm verò calor verè dicatur trahere, an suscipere, Galenus iis locis non explicat, Auicenna *1. 1. doct. 6. cap. 3.* putat calorem non attrahere ratione sui, sed gratia vacui; sic tractio olei ab igne lucernæ, ad vacuum reducenda est, quia dissipato humido contento in poris vicinis sequitur, ad replendam inanitatem humiditas distantior. Hoc modo inflammata pars excrementa ad se attrahit. Hac ratione fomenta in corpore pleno attrahunt ad affectam partem,

partem, 2. *acut.* 1. & 6. *aph.* 31.

Vallesius etsi doctissimus in hac dirimenda lite in luto hærere videtur, dum *lib.* 7. *controu. cap.* 3. tractionem factam à calore ad eam quæ fit ratione vacui reducendam non esse affirmat. Primò quòd dicat Galenus *loc. cit.* quædam calore attrahere, vt stercora, & alia quæ vehementem obtinent calorem. Deinde si foueamus partem aliquam iuxta ignem, fricemus, vngamus resina modicè calida, attolli cutem citra vacui periculum certum est. Eodem modo si quampiam partem thapsia illinamus, pars intumescet. Prætereà frigus per se materiam repercutit, ergo calor illi contrarius per se attrahet. Denique successione eius quòd vacuatur nunquam confluit magis, quàm vacuatum est: quum tamen ad partem phlegmone obsessam magis confluat, quàm quòd vacuatum est, alioqui in tumore non attolleretur pars. Vltimò succinum calefactum potentiùs attrahit, & medicamenta quò calidiora, vehementiùs expurgant. Ergo attractio quæ fit à calore ad eam quæ fit ratione eius quod euacuatur redigi non debet.

Sed hæc non valdè vrgere videntur. Neque enim nos cum Galeno negamus calorem attrahere, sed per se, & propriè potentiam habere attrahendi inficiamur. Vel dic Galenum non simpliciter colligere calorem trahendi esse causam, sed vel trahere, vel suscipere: Nam ob calorem pars ampliùs quàm par est calefit, & sic rarior, & patentior efficitur, & ad suscipiendos humores redditur aptissima.

Altera verò ratio qua ipse velut Herculeo clypeo se munit, tantùm abest vt suam, quin nostram confirmet sententiam, & in ipsum retorqueri possit hoc modo. Frigus per se non repellit, sed secundariò, & alterius interuentu, constringendo, & condensando, vt patet ex Gal. 13. *meth. cap.* 6. §. *Vacuatur autem quod impletum est non solum iis quæ calefaciunt, sed iis quæ refrigerant, & adstringunt, &c.* quod probat Galenus *lib. de inæqual. intemper. cap.* 6. Ergo sicut calor attrahit media resolutione, sic frigus mediante constrictione repellit.

Insuper mirandum non est, cùm affectus caloris simplex non sit, quòd ad partem affectam plus attrahatur, quàm quòd à calore dissipatum est; hócque ob plures occasiones accidere *suprà* docuimus. Demùm fatendum est calorem, tanquam instrumentum facultati attractrici inseruire, sic magnes, & succinum si perfricentur potentiùs attrahunt, eò quòd sibi auxiliarium adiunxerunt calorem, calor enim plusquam frigiditas tractrici facultati opitulatur, ex Auicen. 1. 1. *doct.* 6. *cap.* 3. calore enim mouentur omnia, conseruantur, perficiuntur, frigore mortificantur, immò immobilia fiunt, ex Galen. *lib.* 13. *meth. cap.* 21. Ergo calor per se non attrahit, sed ratione vacui.

Dolorem esse causam attractionis vbique fatetur Galenus, præsertim *lib. de sang. miss. cap.* 8. & 2. *de diff. feb. cap.* 15. §. *Ita igitur dolor attrahit in affectas dolore partes fluxionem, &c.* Id quod in dentium dolore, & arthritide quotidie experimur, in principio quorum sæpè frigidus humor, ac tenuis articulorum vincula, membranas, tendonésque implens dolorem infert vehementem, ex quo, attracto sanguine, tumor, rubor, atque calor in parte affecta conspiciuntur.

Verùm hæc non probant, dolorem vnam esse ex attractionis causis. Neque Galenus id voluit vnquam, qui pluribus locis, dolorem fluxiones commouere, atque irritare asseruit manifestè, vt 5. *aph.* 23. & *in art. med. cap.* 95. §. *Omnis præterea dolor fluxiones commouet, &c.* & 5. *meth. cap.* 4. *Vitandum, ait, ne dolo incidat ac rursus profluuium excitet, cùm nihil sit, quod sanguinis profluuium magis quàm dolor proritet, ac phlegmonas augeat, &c.*

Huius rei prima sit causa, quam Galenus profert *lib.* 11. *meth. cap.* 20. & 3. *de crisib. cap.* 10. Nam ex dolore partes imbecilles redduntur, & sic ad suscipiendos humores promptissimæ fiunt, quo pacto illi in dolentes partes potiùs decumbunt, quàm ab ipsis attrahuntur. Sed cur per dolorem in affectam partem humores confluant, explicat perbellè Galenus *lib.* 13. *meth. cap.* 3. Nam natura

A dolorem, vt triste aliquod sentiens, ídque solicita de animantis commodo, magno conatu expellere satagens, aliquid ex vicinis partibus, & extremis in affectam exprimit, atque eo confluente partem attolli in tumorem est necesse. Hoc docuit Galenus 5. *aph.* 53. dicens, *hæc enim est quædam ratio communis in iis quæ natura aliquid violenter excernit, vt sanguinis, & spiritus impetus eò feratur, quibus duobus velut instrumentis natura vtens, ea quæ infestant per vim expellit. Hac ratione igitur & dolentibus partibus inflammationes adueniunt natura excernere, atque expellere causam doloris properante.* Ergo dolor per se non attrahit. Lege Syluaticum *controuers.* 22.

Vtrùm autem siccitas à proprietate attrahat, quidam respondent cum Hip. affirmatiuè, hic enim 4. *acut.* 1. asse-
B uerat *causum, id est febrem ardentem fieri, cùm venulæ tempore æstiuo exsiccatæ acres, & biliosas, quæ tenues sunt, trahunt ad se humiditates quas ichoras vocant.* Deinde sicca, & rara attrahunt, vt pannus, & funes, & ligna sicca, & ripæ fluuiorum. Insuper lana contorta humidum ad se corpus allicit, ita vt vasis in quo altera pars immergitur, totam exhauriat aquam. Idem faciunt saccharum, & spongia, & alia huiusmodi sicca, quæ ex parte immersa aquæ, tota replentur aqua.

Sed ij non satisfaciunt: Nam quæ à proprietate trahunt propter similitudinem substantiæ cum rebus attrahendis id efficiunt, sicca autem cum aqua similitudinem non habent. Gentilis *in extrauagantib. quæst.* 22. Soluit affirmans sicca attrahere aquam ob huius fluxibilitatem, sed reiicitur, nam aqua non fluit ad superiora. Nec etiam
C quadrat quod alij proponunt, densari aërem spongiæ à frigiditate aquæ, & proinde ascendere aquam ad replendam illam inanitatem. Nam contra facit, primò quia sic potiùs ad replendam dictam inanitatem traheret aër ambiens spongiam, cùm multò tenuior sit quàm aqua. Secundò, quia spongia non modo si immergatur aquæ frigidæ, sed etiamsi ex parte mergitur in aqua calida, tota repletur aqua.

Quare dicendum videtur non quæuis sicca trahere sursum aquam, sed solùm ea quæ valdè laxa, & porosa sunt. Vbi igitur hæc ex parte immerguntur aquæ, aër in poris contentus submersus intra aquam ex natura sua ascendit, & cogit coalcendere aquam supra positam, & ita in hoc exemplo aqua non trahitur sursum, sed potiùs impellitur. In panno autem, quo fit destillatio, madefa-
D cto, & expresso, aqua ob grauitatem defluit ex ore pendente per internos poros, quare necessitate vacui consequitur pars tenuis liquoris destillandi, quia magis est naturale aquæ graui descendere, quàm sit contra naturam parti tenuissimæ liquoris ascendere, & ita clarescit aqua turbida, & omphacium.

Si verò velis exactiùs sententiam Hip. interpretari, dicentis venas exiccatas attrahere, intellige per exiccatas, inanitas, vt ita velit venas euacuatas ichorosas humiditates ad se trahere: cùm enim tunc naturali appetitu impleri desiderent, alliciunt ad se humiditates, vt se impleant, acres, & biliosas, quæ æstiuo tempore in corpore redundant. Ad aliud verò dicendum contortam lanam non attrahere ad se aquam, sed hanc potiùs per illam ascendere, hócque facit appetitu naturali quo nitur vt aridum sub-
E iectum, humidum, ac sibi simile efficiat, quod assequitur dum sensim per poros spongiæ, aut lanæ, aut calcis ascendens singulas horum partes humectauerit. Lege de hoc instituto acutissimum Ioubertum *lib.* 2. *paradox.* 7.

HIST. XIII. GALENI, *De febri ardenti.*

Galenus, acutam, putridámque febrem ex fugacium fructuum vsu expertus, vena secta curatur.

PAter meus omnibus artibus apprimè instructus, præscripta victus ratione me puerum à morbis intactum seruauit. Adolescens

Adolescens deinde factus cùm essem, in agro toto caniculæ tempore cum fugacibus fructibus me impleuissem, in morbum inci- di acutum, sic vt sanguinem mittere necesse mihi fuerit. Quumque, monente patre, sequenti anno viuendi rationem obseruarem, & de fugacibus fructibus nisi modicè attingerem, incolumis euasi. At cùm sequenti anno obiisset pater, liberaliter vnà in victu fructibus vsus, morbum incurri priori non dissimilem, vt tunc quoque vena mihi necessario secanda fuerit: sed cùm sequentibus annis semper ægrotarem ad annum vigesimum octauum, quo tempore cùm periculum adiissem ne quà parte septo transuerso iecur adhæret, abscessus esset, mihi ipsi vsum interdixi fugacium omnium, præterquàm ficuum, vuarúmque exactè maturarum, bisque ipsis, non immodicè sicut antea, sed moderatè adhibitis, & adhibita diligenti de exercitatione cura, tum nequid cruditate laborarem, immunis hactenus à morbo perseueraui annorum multorum spatio, &c. Galenus lib. de succor. bonit. & vitio, cap. 2. in fin.

Ego autem rigorem tertianarium sum expertus, vt qui in iuuentute quater tertiana febri laborauerim, causo autem semel. Galenus lib. de tremor. rigor. & palpit. cap. 7. in fin.

PARAPHRASIS.

Galenum cæterorum mortalium instar morbis fuisse obnoxium, præsertim in pueritia, & iuuentute ob incautam victus rationem, ex hac historia fit manifestum. Nam animalia à principiis internis corripiuntur morbis, & maximè homines ob plures causas quas perbellè tradidit Arist. in locis multis. Prima, quia homo est animalium medium, auctore Gal. 1. *de temp. in fin.* Sicut ergo inter homines, temperatus ægrotat frequentiùs, sed citiùs conualescit, ex Arist. 5. *probl.* 22. siue ob consensum mutuum membrorum, quòd Aristoles ait, siue ob id, quia temperatum non admodum recedit ab omni extremo, & vitio, palam est parem esse vtrobique rationem. Secunda, quia homo inter animalia, inermis est, & debilis dempto capite, ex Arist. 2. *de histor. animal. cap.* 1. & cutem habet pro portione corporis tenuissimam, ex Arist. 3. *de histor. animal.* 11. quare externis iniuriis crebriùs afficitur. Tertia, quòd omnium sit sanguine refertissimus, & ideò calidissimus, & iccircò solus patitur hæmorrhagia, ex Arist. 10. *probl.* 1. Nam habet venas crassas, iecur magnum, 1. *de hist. animal. cap.* 17. calor autem, & humiditas humorum citissimè putrent; quare internis morbis frequentiùs corripitur, & febrit ex putredine, quapropter stercus humanum, & cadauer pessimè omnium fœtent. Quarta ratio, & potissima, immodicus esus, & varius, cum parcissimo exercitio, quæ duo morbis occasionem præstant apud Hip. 6. *epid. sect.* 3. *text.* 21. & apud Arist. 1. *probl.* 46.

Sed oportet appungere aliqua de varietate morborum iuxta varias hominum conditiones: Nam hominum status sunt tres. Primi, diuites, vrbani, ij ferè viuunt valetudinarij secundùm aliquod membrum imbecillimum ob voluptuosum victum, & laboris inopiam, quorum inualetudines, sicut & mollities incurabiles sunt, ægrotant frequenter internis morbis, non admodum malignis, calidis, aut diuturnis, ratio consideranti aperta est. Horum curatio, exercitium, cibi parcitas, & vbi res est vrgentior, sanguinis missio, ex Rasio, 4. *ad Almans.* Purgandi sunt parcissimè. Primò, quia parum accumulant cacochymiæ ob delicatum victum. Secundò, quia in plethora, qua subinde abundant, purgans medicamentum inflammationem inducit, & ebullitionem. Tertiò, quia vires habent imbecilles ob crudos humores copia opprimentes.

Secundi generis sunt pauperes, labore tamen sibi sufficientes: his similes sunt rustici, mecanici, horum habitus inter homines optimus est, inculpata enim sanitate fruuntur, rarò ægrotant, morbis tamen magis externis, ideóque ex frigore maximè ortis, non valdè malignis: victus enim eorum magis simplex est. Hos Galenus temperatos vocat, 5. *de sanit. tuend. ad fin.* quòd ergo 3. *simpl.* 23. & 1. *epid. sect.* 3. *com.* 1. appellauit eos biliosos, intelligendum est de temperamento per laborem acquisito, superior autem locus explanetur de temperamento natiuo.

A Ijergo temperati sunt: nam plus valet ad sanitatem simplex victus cum exercitio, licèt prauior, quàm multò melior, sed varius cum otio. Exemplum pater in his duobus statibus hominum. Immò plus valet simplicitas, & ordo victus, quàm facultatis coquentis robur, ex Gal. 3. *prog.* 35. In hoc statu hominum rarò exercetur phlebotomia, tum quia parum accumulant, tum quia labori committendi sunt, 2. *aph.* 16.

Tertij generis sunt mendici pauperrimi, qui prauissimis morbis, & diuturnis ægrotant, comitialibus abscessibus, vlceribus: Nam prauus victus, humi cubatio, immodicæ continuatio intemperantiæ plurimos morbos in illis excitant, 2. *aph.* 45. partim ob prauissimos cibos, partim ob imbecillem vim, quæ nec cohibere, nec corrigere malitiam potest. Ij omninò phlebotomandi non sunt ob
B debilitatem, & cacochymiam, parcè tamen purgandi, & sic Galenus, 6. *de sanit. tuend. cap.* 6. ex interuallis aluum subducit: Nam prauo vtuntur cibo, 2. *aph.* 36. quare bono victu paulatim fouendi.

Si verò diligenter inquiras ad quam classem hominum sit reducendus Galenus noster? Dic ad primam: Nam se fructibus immodicè implebat, & ociosus erat. Deinde verò cùm ex reprobi alimenti copia, aquosi, & putredini maximè parati in febrem putridam, & acutam incideret, secta vena curatus est, quod auxilium ad putridas febres curandas esse præstantissimum, nulli puto non manifestum, & *supra* in Paraphrasi *hist.* 9. latè prædiximus. Deinde verò cùm ex fructuum fugacium esu copioso in eadem febre esset oppressus, cum hepatis inflammationis periculo, quia in eam partem tantisper decubuerat humor cui sanguinis missione est occursum, (sic enim abs-
C cessum vocauit Gal. 6. *aph.* 43.) tunc optimo in posterum vitæ regimine, & exercitio vsus, immunis à morbo perseuerauit.

Equidem consideranti mihi amplius causam ob quam cibus putredinem gignere queat, multiplex occurrit, quam inter omnes Auicenna, laudatissimus auctor, protulit, 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 1. quarum prima est propter malitiam suæ substantiæ, ratione cuius humor qui ex eo generatur putredini est obnoxius, de quibus alimentis agit Galenus *lib. de cibis boni, & mali succi, cap.* 8. *ad fin. &* 1. *de dif. feb. cap.* 3. §. *Voco autem praua cibaria, &c.* quo loco recenset allia, cæpas, narturtium, porrum, brassicam, vrticam, & quæcunque alia agrestia.

Secunda causa est, quia licèt cibus sit probi succi in natura sua consideratus, & secũdùm familiaritatem quam
D habet cum corpore humano, nihilominùs tamen propter facilitatem corruptionis suæ, facillimè succos gignit qui citò putredinem concipiunt, & affert in exemplum, lac, quod cùm sit probi succi, facilè tamen alteratur, & corrumpitur, vt scribit Auic. 13. 3. *tract.* 3. *cap.* 2. *ad princ. &* 16. 3. *tract.* 1. *cap.* 2. *in fin.* quod deprompsit ex Galen. 5. *aph.* 64. Idem accidit ouis sorbilibus, piscibus saxatilibus, & inter fructus horarios, moris, ex Galen. 2. *de alim. facult. cap.* 11. quæ alimenta, etsi probi sint succi, sæpissimè tamen, quia promptè alterantur, & corrumpuntur, corpus cacochymia replent.

Quapropter ne sumentibus noceant, tres obseruari conditiones debent. Prima, quod corpus sumens non sit immundum secundùm vasa, & multò magis secundùm ventriculum: sicut enim in corpore mundo superata à
E calore nostro in laudabiles humores conuertuntur, ita obtenta à cacochymia citò in vitiosos humores transmutantur. Secunda conditio est ne misceantur alimentis tardè coctilibus: Nam ob moram in coctionis officinis retenta simul cum illis vitiantur, vnde fit, vt Monachi qui solis piscibus vescuntur rariùs morbis infestentur, quàm illi qui carnes anteponunt, & infantes solo lacte nutriri iubentur, quamdiu lactantur, & similiter laudantur hædi, & vituli lactantes quando prohibentur à pastu. Quo nomine etiam reprobatur mixtio carnium cum piscibus, & multò magis mixtio duorum facilè corruptibilium, vt piscium cum lacte, vel ouis sorbilibus. Tertia conditio, quòd hæc recentissima sumantur, & ferè nihil à continente passa, quia facillimè etiam extrà alterantur, & sic à

tribus

tribus vitiantur, ab aëre, ab immundo corpore, à mixto alimento.

Tertia causa ob quam cibus putredinem parit, est quando est aquosus, & mali nutrimenti, quales sunt fugaces, & horarij fructus; cùm enim abundent aqueo succo ob paucam moram sub sole, serosum sanguinem generant, qui facili de causa ebullit, & putrescit, quod etiam extra in succis herbarum non insolatis accidere comperimus. Nam præterquam quòd fructus omnes humidum habent aqueum, minimè lentum, & glutinosum, quod partibus nutriendis minimè adhæret, & sic derelictum à regimine naturæ, & putrescens, morbos grauissimos concitat, quoniam sua copia distendunt, frigiditate debilitant os ventriculi, humiditate relaxant, tamen fugaces prauioris esse succi testatur Galenus 2. *de alim. facuit. cap.* 2. firmat Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. de quorum malitia, & noxis legendi Christoph. à Vega *lib.* 2. *art. medic. cap. de fructib. arborum.* Mercat. *tom.* 1. *suor. operum lib.* 2. *clas.* 2. *quæst.* 164. *num.* 65. *&* 66. quare illi qui per æstatem his fructibus se ingurgitant, in febres putridas sæpissimè incidunt, vt sibi accidisse in hac historia retulit Galenus: Nam hi fructus sanguinem generant ex facili occasione ebullientem, nam ab illis sanguis genitus, aqueus, & serosus est. Hoc modo asserit Auic. 1. 4. 3. *tract.* 1. *cap.* 6. in homine hepatis frigidi, quoniam sanguis est subtilis, & aquosus multoties febres accidere.

Quarta causa ob quam alimentum est causa putredinis, est quando non conuertitur in optimum sanguinem, sed ex eo humor frigidus generatur, cui cùm calor naturalis non dominetur, necessariò corripitur ab extraneo, & putrescit. Affert Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 1. in exemplum citrulos, cucumeres, & pyra. Differt autem modus iste à primo, quia hic proper frigiditatem succi, primus verò ob prauitatem, & malitiam suæ substantiæ putredinem generat. Ob quam causam à cucumeribus Galenus abstinendum censet *lib.* 2. *de alim. facult. cap.* 6. licèt bellè coquantur: nam frigidus ex ipsis succus in venis progignitur, qui longo temporis tractu putrescens noxas inemendabiles facit.

Quinta causa ob quam alimentum putredinem parit est ob deprauatam præparationem, vt quando pisces cum lacte miscentur, vel coquuntur in vase immundo, vel aqua putrefacta, vel friguntur in vase æneo aliquid æruginis habente, aut cum oleo rancido, axungia antiqua, butyro corrupto, & vetusto. Tunc enim non benè cibus à ventriculo amplexatur, sed crudus remanens à natura non gubernatur, immò putrescit, & febres putridas ferè progignit.

Sexta causa propter horam, veluti si intempestiuo tempore alimentum sumatur, vt si sumatur, quando prius acceptum, coctum adhuc non est: Nam, vt dicebat Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. *quod in corpore est deterius, est nutriens supra nutriens, quod non est digestum, mittere:* quam etiam causam affert, 1 3. 5. *tract.* 3. *cap.* 2. quod etiam contingit si sumatur cibus hora non consueta, præsertim mutata repente consuetudine, quod maximè reprobat Hip. 2. *acut. text.* 20. Hoc etiam contingit quando sumitur multus cibus, post quem sequatur exercitium, siue labor: Nam tunc crudum alimentum rapitur ad venas, ex Gal 1. *de alim facult. cap.* 2. dicens. *Carnes enim inanitæ rapiunt ex ventre succum non modo semicoctum, sed nonnunquam etiam crudum, aut incoctum, quum cibo sumpto operibus se tradiderit, ob eámque causam hi grauissimis morbis posteà prehenduntur, & ante senectam intereunt.* Idem etiam contingit si post alimētum copiosum somnus sequatur, nam non solùm capitis repletio, & fatigatio, sed cruditas consequuntur.

Septima, & vltima causa, cibus putredinem gignit, quando in ipsius assumptione debitus ordo non seruatur, vt si præcedat crassum, & sequatur subtile, vt Auic. docet, 4. 1. *cap.* 1. *ante med.* §. *Et nos quidem à nutriente terremur, &c.* Aduertendum tamen alimentum etiam esse putredinis causam ob quantitatem, quam natura neque tolerare, neque gubernare potest.

Sed quæres cur spretis aliis fugacibus fructibus solùm deinde vsus est ficubus, & vuis, cùm illi obstruant, inflam-

A ment, morbos cutaneos generent, vuæ autem, etsi dulces, & maturæ tardè coquantur, & in bilem vertantur? Dic: quoniam inter autumnales fructus, ficus magis præstant; nam valdè nutriunt, abstergunt pituitam à ventriculo, ventrem prorītant, & facilè exeunt, quare si sint maturæ, nihil omninò lædunt, maximè si parcè quispiam eis vtatur vt faciebat Galenus: si quis enim eis largiùs esitauerit, effatu dignam noxam persentiscet: Nam sanguinem non modum probum gignunt, quòd fit vt ex ipsarum vsu cutanei repullulent affectus, & pediculorum copia in ambitu corporis succrescat: vuæ autem maturæ, hoc est dulces, & recentes, sicut & ficus, inter autumnales fructus principatum obtinent, & fugacibus omnibus magis nutriunt, minimúmque praui succi habent, argumento sunt

B vinearum custodes, qui cùm duos menses solis vuis, ac ficubus vescantur, corpulenti admodum fiunt robusti, & viuidi, & maximè si vuæ sint pensiles, & quæ hyeme recondi solent: Nam hæ humiditatem excrementitiam magis absumptam habent, & membranulam exteriorem magis tenuem sortiuntur, quapropter faciliùs à calore superantur, de qua re lege Gal. *lib.* 2. *de aliment. facult. cap.* 9.

HIST. XIV. AVERRHOIS.

Valida febris materia noxia ad artus transmissa, sanatur.

C *Sicut mihi accidit quando ægrotaui cum febre fortissima, &* * *criticaui ex illa per apostema in testiculis, eo quod mihi necessaria administrata non fuerunt, quare remansi arthriticus, & podagricus, &c. Auerrhoës* lib. 7. collig. cap. 31.

PARAPHRASIS.

Natura repugnante irrita sunt omnia, dicebat Hip. *lib. de lege, num.* 2. Cùm ipsa sit morborum præcipua medicatrix. Adeóque hoc verum est, vt ipsa si non possit per amplos canales, conspicuósque ductus humorem peccantem expellere, per ossium meditullium vacuare, & ad ignobiles partes, vt testiculos, & artus excernere contendat, & præsertim si sit robusta, & valida, hæc enim letha-

D les morbos contemnit, vt monuit Galenus *lib.* 10 *meth. cap.* 4. sic experimento fidissimo compertum est ardentes febres immò tertianas, eásque maximè productas in artuum dolores desinere: Nam in febribus longis tubercula, & dolores ad articulos expectare oportet, ex Hip. 4. *aph.* 44. hócque fieri sola naturæ ope certum est, quæ est morborum medicatrix ex Hip. 6. *epid. sect.* 5. *text.* 1. quæ suis semper viribus vsa, vtilia seruat, noxia expellit, ex Galen. 1. *feb.* 5. & sapientissima cùm sit, malum sentiens, mederi summoperè gestit, & sudore, vomitu, soluta aluo, & reliquis vacuationibus hominem sanat, & plura alia facit in animantis commodum, de cuius prudentia, & prouidentia multa conscripsit eleganter Ioubertus *lib.* 1. *paradox.* 6.

Hoc modo ex variis morbis in varios fieri metaptosim

E probat Hip. 6. *epid. sect.* 6. *text.* 8. *quæ ex quibus*, aut vt alij codices legunt, *quæ ex quibus, in quos, &* 1. *epid. sect.* 2. *text.* 10. *sed his alia pro aliis.* Sic *abscessus, & fistulæ aliorum medelæ sunt*, ex Hip. 6. *epid. sect.* 3. *text.* 20. Et licèt transmutatio vnius morbi ad alium, abeunte priore aliquando fit in solutionem, interdum in perniciem, tamen in auctore nostro à prauis ad bona transmutatio facta est: Nam podagra minus est periculosus morbus, quàm febris valida, & testiculorum inflammatio non tantum periculum portendit, quum sit in parte remota à corde, & fonte caloris, quàm causus, ex cuius sæuitie alia emanant pathemata dira, quæ vires cordis, & viscerum firmitudinem exoluere queunt.

Sic metastasis à membro nobili ad ignobile, bona: Nam tunc natura viribus suis vtens, quod alienum est expellere nouit, vt *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 5. monuit Gal. sagax enim,

&

& prouida, principes partes, vt cor, hepar in quibus febrilis caloris inſolentia efferatur ſummis facultatibus ornat, multis quaſi ſatellitibus circumpoſitis munit, eaſdémque innato robore ad morborum inſultus tolerandos tuetur, ac defendit. Si verò non poteſt totam materiam peccantem deuincere, eam in ignobiles partes tranſmittit, quare priore ceſſante morbo, ſuperuenit alter. Hoc manifeſtè conſpicimus in Apoplexia, cui, ſi euadit æger, ſuperuenit paralyſis, vt docent Gal. 4.*de loc. cap.*2. Auic. 1.3.*tract.*5.*cap.* 8. Eraſtus *lib.* 4. *diſput. contra Paracelſum*, Salius *ad cap.*19. Altomarij Amat. 4.*centur.*22. & alij. Sic in fine intermittentium febrium bile flaua in ſpinam dorſi, & neruorum origines effuſa, accidit paralyſis, monente Fernelio *lib.*5. *patholog. cap.*3.

Sed rogabis quo pacto hæc febris dici poterat valida, & fortis, ſi fuit producta, & per abſceſſus ſoluta? nam acutæ febres iudicantur ſudore, hæmorrhagia, alui deiectione, & excretione per vrinam, diuturnæ verò per abſceſſus: nam vt ait Gal. 3.*aph.*36. in longis morbis humor tenuis eſt diſſolutus, remanet craſſus, quem ad infernas partes expellit natura, & ille grauitate ſua, prono que momento deorſum vergit, vt ait Gal. 2. *prog.*34. quare in acutis abſceſſus in ſuperioribus partibus, in cronicis morbis in inferioribus excitantur, ex Hipp. & Gal. 3.*prog.*25. & 2.*eiuſd.*62. tenuis enim humor leuitate ſua aſcendit ſurſum. Dic: vocauit validam febrim, vehementem, per quam, febrim magni feruoris intelligere poſſumus, in qua ob collapſas vires, minuto calore interno, à febre vires proſternente, in proceſſu morbi generantur obſtructiones, cruditates, & craſſorum humorum copia repullulat, quos ad artus, partéſque inferiores criſi quadam tranſmiſit. Hoc modo ex ardentibus febribus Hydrops excitatur, ex phrenitide lethargus, & alij frigidi morbi ſuperueniunt.

Hanc autem tranſmutationem, criſim appellat, loquentibus nobis in latiori criſis ſignificato, & ſumentibus hoc nomen criſis pro ſolutione qualibet facta à natura: cùm ſola ſubita ad ſanitatem mutatio, criſis nomen mereatur, ex Gal. 3.*criſ. cap.* 2. Nam varia eſt criſis acceptio, & ſex modis fieri dicitur vt docuit Gal. 2. *criſ.*5. & 3. *eiuſd. cap.* 1. de quo argumento lege pulchra apud Laurentium *lib.*1. *de criſ. cap.* 2. Ludou. Lemoſ. *lib.* 3. *de optim. prædicend. ration. cap.*1.& 2.

QVÆSTIO XVIII.

Vtrum nomen criſis, iudicium ſignificet, an ſeparationem humoris, & excretionem, vt contra Galenum Langius opinatur.

COMMENTARIVM.

Criticaui.] Licèt de criſi, criticis diebus, eorúmque cauſis, accurate, & copiosè ſimus *lib.* 6. *in com. hiſt.* 17. verba facturi, tamen optima ratione à nobis *in com.* huius hiſtoriæ eſt conſtitutum, quod de criſis etymologia differamus: video enim plurimas criſis ad Galenum ſignificationes, quæ ambiguum reddunt Medicum, &, ſi non rectè explicentur, in intelligendis libris de criſibus, & de diebus decretoriis valdè perplexum, cùm ad rerum cognitionem nominum diſtinctio valdè ſit vtilis, vt probat Gal. 3. *ſimpl.*3. explicat Manardus *lib.*2. *epiſt.*1.

Criſis, ſeu iudicij vox eſt ambigua: nam variè ſolet definiri à Galeno *lib. enim* 2. *aph.* 13. & 23. & 3. *progn.*1. & 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 16. docet criſim eſſe ſubitam in morbo mutationem ad ſalutem, vel mortem ad meliùs, vel ad peius. Sumitur etiam à Gal. 1. *de dieb. decretor. cap.*1. *ad fin.* pro turbatione, quæ abſceſſus, & excretiones ſolet antecedere, quibus prædicta ſiue ad ſalutem, ſiue ad mortem ſuperuenit mutatio: nam, *vt lib.*3. *cap.*2. *de dieb. decret.* Galenus oſtendit, priuſquam morbus per abſceſſus, vel excretiones iudicetur, non mediocris in ægro corpore perturbatio efficitur; ſeparante natura à bonis mala, & ad excretionem properante 2. *aph.* 11. Sumitur tertio modo criſis pro ſola ſubita morbi ſolutio-

A ne, ex Gal. 1.*de dieb.decretor.cap.*9. & ex eodem 1. *acut.*25. quo loco Galenus per criſim intellexit vel perfectam morbi ſolutionem, vel mutationem eam quæ vſque adeò inſignis eſt, vt æger periculum omne euaſerit. Sumitur vltimò, vt vtrumque complectatur, & turbationem præcedentem, & ſolutionem repentinam, *vt lib.*2. *cap.*11. *criſ.* ipſe pronunciat. §. *Eas igitur quæ cum magno, & repentino certamine fiunt morborum ſolutiones, quas præcipuè criſes nominaui, febrium earum quæ ex calidis humoribus accenduntur proprias eſſe, eſt exiſtimandum, &c.*

Ex iis nominis criſis ſignificatis, ſolam repentinam ad ſanitatem mutationem, criſis nomen adipiſci dicendum eſt cum Galeno *lib.*3. *criſ. cap.*2. & 1.*de dieb. decretor. cap.*9. & 3.*prog. com.*1. quæ autem repentè hominem interficit, non ſimpliciter criſis, ſed mala criſis nuncupatur, ex Gal.
B 4.*acut.* 43. Illa verò acceptio nominis criſis, ſeu iudicij, ſecundùm quam quæuis morbi ſolutio, criſis appellatur, quomodo diariæ febres criſi ſolui dicuntur, & morbi etiam qui paulatim ſoluuntur 1.*de dieb.decretor. cap.*9. & 2. *eiuſd. cap.*5. ſed hæc criſis eſt impropria, ex Gal. *lib.* 2. *de dieb. decretor. cap.*11.

Inſuper vox *Criſis* idem Græcis ſignificat quod Latinis iudicium. Dicitur à κρίνω, verbo Græco, quod iudico, ſeu decerno ſignificat. Tranſlata verò eſt vox criſis à iudiciali foro ad morbos ex Gal. *lib.*3. *de diebus decretor. cap.*2. & 3. *progn. com. vlt.* & Auic. 2.4. *tract.* 1. *cap.* 1. *ad finem*, & ſic inditum fuit nomen criſis ab analogia, ſeu ſimilitudine externi iudicij, quia quemadmodum in hoc datur pugna inter actorem, & reum, ita etiam hic adeſt pugna inter morbum, & naturam, & fuit inuentum hominis vulgaris
C vt inquit Galenus *lib.* 3. *de criſib. cap.*2. qui cum ſymptomatis criticis, ſeu iudicatoriis adeſſet, ipſe re cogente pronuntiauit, quod iudicium tunc de vita ægrotantis ageretur, nec enim Medicorum aliquis inuenit hoc nomen, ſed neceſſarium fuit, vt qui præſens adeſſet, conturbaretur, atque ideò exclamaret, & criſim, id eſt iudicium, rem ipſam appellaret.

Quia autem in criſi tria conueniunt, turbatio præcedens, media excretio, ſeu vacuatio, poſtrema morbi ſolutio, controuerti poteſt, de quo ex tribus dicatur nomen criſis, quando videlicet diſtribuuntur in varios dies. Et licèt quæſtio ſit de nomine, Galenus tamen nomine criſis, magis perturbationem, quàm morbi ſolutionem appellandam cenſet, ita inquit, *lib.*1.*criſ. cap.*. §. *Et multo magis adhuc eam agitationem quæ ipſam præcedit, nempe ſolutionem*
D *ita appellare conſueui, &c.* Ratio eſt in promptu: nam ſolutio citra perturbationem nuquam fit, quare ex ea criſis nomen inuenit, vt notat Gal. *lib.* 3. *cap.* 2. firmat Aëtius *tetrab.*2. *ſerm.*1. *cap.*23.

Sed accedamus ad Langium acutiſſimum, qui *lib.* 1. *epiſtol.*37. contendit criſim non ſignificare iudicium, ſed potiùs ſeparationem humoris, & ipſius expulſionem. Suum placitum triplici medio probare conatur. Primò, ex Galeno dicente: 2.*aph. com.* 17. *Fit autem criſis natura ſeparante à bonis mala, & ad excretionem properante, &c.* ſimiliter ex 4.*aph.com.*22. quo loco Galenus aſſeruit ad bonam criſim requiri, quod præcedête concoctione fiat, & poſtea ſequatur expulſio. Secundò, probat ex ipſa vocis ſignificatione: κρίνω enim verbum Græcum Latinis ſignificat ſeparo, diuido, diſcerno. Tertiò, confirmat ex Gal. *lib.* 3.
E *criſ. cap.*12. §. *Et quiſpiam homo vulgaris. Cùm iſtis adeſſet, ipſa re cogente ita pronuntiauit quod iudicium tunc de vita hominis ageretur, &c.* Quo loco inuentum fuiſſe hoc nomen non à Medico, aut Philoſopho docto, ſed à vulgari, aut idiota aſſeuerat Galenus. Concludit ergo in criſibus deſiderari iudicem, qui in foro contentioſo adeſt: nec enim natura dicetur agere perſonam iudicis, ſed potiùs rei, nec Medicus iudex dicetur, cùm procuratoris, & patroni vicem gerat.

Porrò cùm Langius receptiſſimam verbi ſignificationem euertere conetur, iccircò eius opinio admittenda non eſt, nec eius argumenta quicquam concludunt. Dic: ad primum, Galenum 2. *aph.* 17. *cit.* Solam explicare cauſam perturbationis præcedentis criſim, dicens cauſam perturbationis eſſe ſeparationem prauorum humorum

humorum à bonis *quarto vero aph.cit.* Solùm explicat causam futuræ bonæ crisis,sed in vtroque loco nunquam vocauit crisim,separationem ipsam.

Ad secundum. Dic, κρίνω verbum Græcum similiter significat iudico:nam in iudicio fit etiam separatio,quemadmodum optimè interpretatur Auic. 2. 4. *tract.*1. *cap.*2. *in princip.* dicens: *Crisis intentio est, & separatio in alterationibus, &c.* quod magis interpretatur in fine capitis. §. *Et scias quod nomen crisis secundùm quod dixit ille cuius sermoni creditur,est deriuatum a separatione prolocutionis, quæ est vni duorum disputantium, aut contendentium apud iudices suprà aliud quasi sit separatio, aut exitus ab altercatione.* Quibus verbis Auic. apertè demonstrat crisim, seu iudicium esse sententiam prolatam, per quam separatur subitò non humor,sed potiùs ægritudo,aut vita,quæ inuicem certabant.

Ad tertium. Dic: ob id addidisse Galenum *in lib.*3. *c.*2. *cit. ipsa re cogente*, ac si diceret rem ipsam coëgisse, idiotam,vulgarem, nedum doctum, & Philosophum Medicum vt sic vocaret, nec in hoc certamine desideratur aliquid quod in iudicio externo, & foro contentioso adsit: nam morbus, actor est, Reus, natura, testes, signa, Medicus,naturæ patronus,seu procurator.Crisis incompleta, seu imperfecta, sententia interlocutoria, crisis completa, seu perfecta, sententia definitiua. Iudex, dies ipse in quo fit crisis: nam dies ob hanc causam dicuntur critici, decretorij, seu iudicatoris, & hoc modo Gal. 1. *de dieb. decretor. cap.* 4. comparat diem septimum Regi clementissimo, diem verò sextum tyranno crudelissimo. Ex his fit manifestè longè à Galeni mente aberrasse Langium; nam ille non separationem humoris, sed subitam in morbo transmutationem,crisim vocat.

Si verò petas cum Conciliatore *dif.* 103. & Vallesio 10.*cont.cap.*11. vtrùm crises nocturnæ sint frequentiores, & salubriores diurnis? Dic: perturbationes præcedentes euacuationem non solùm sunt manifestiores noctu, quia interrumpitur somnus, vt inquit Gal. 2. *aph.* 13. sed frequentiores, quia eo tempore potentiùs operatur natura,ex Gal. *lib.*1.*de caus. sympt. cap. vlt.* & quia commotiones humorum præsertim in acutis morbis magis fiunt noctu, quo tempore luna vehementiùs operatur, & sic inundationes, terræ motus, & similia frequentiùs in magno mundo noctu contingunt, ita Galenus *lib.* 3. *de diebus decretoriis cap.* 1. 2. & 3. causam dierum criticorum ad lunam esse referendam longa oratione contendit. At verò salubritas crisis non ex nocte, aut die colligenda est, sed ex aliis quæ affert Galenus 1.*aph.*20. sunt autem indicia optimæ crisis summatim à Galeno ibi descripta, numero sex, Primum si fit per euacuationem. 2. Si fit humoris noxij. 3. Si fiat secundùm rectum.4. Si fit cum tolerantia. 5. Si præcessit exacta concoctio. 6. Si fuit facta in die decretorio.

HISTORIA XV. AETII,

Febris ardens, vigente bruma, citra coctionem, & viribus infirmis, lethalis.

*Nam si aliquando contigerit, vt frigido existente ambiente æger fortiter à febre exuratur, modicam salutis spem de ipso habere oportet. Si verò neque * concoctionis signa affuerint in tali aëris statu, neque vires fortes habere apparuerit, talem seruari impossibile est. Quare neque lauabis ipsum, neque inunges rarefacientibus medicamentis, neque vinum dabis, neque frigidam. In quibus enim desperata est salus, vanum est auxilia multos seruantia imperitorum calumniæ exponere. Proinde ego Medicos quosdam noui methodi ignaros, qui imitati sunt ea quæ à nobis fieri solent, & vsi sunt iis auxiliis, in iis qui penitus mortui fuerunt, & neque quicquam profecisse, & opportunum ipsorum vsum suspectum, ac horrendum fecisse. At nos, & temporum occasionis, & auxilia describimus in iis qui seruari possunt: nam qui incurabiles sunt* A *ægri,iis neque occasio, neque auxilia commodant, &c. Aët.us* tetrab.2.serm.1.cap.78.

PARAPHRASIS.

Dixerat priùs Aëtius febribus ardentibus duo esse præsidia vtilissima, & balneum, & chamæmeli decoctum. Illud enim humorem peccantem per totum corporis habitum, tum resoluit, tum viscera refrigerat, & igneum calorem valdè contemperat fuliginosa excrementa educens, vt *lib.* 11. *meth. cap.* 20. & *lib.* 3. *acut.* firmauit Galenus. Hoc, tepida caliditate prouocat sudorem. Sed hæc duabus conditionibus præhabitis administrari debent,vt docuit Galenus *in hoc. lib.cap.*9. § *Sanè totum corpus prius,quam id vacuaueris,rarefacere non expedit:* B *vbi vacuatum est vtique licebit id medicamento aliquo, cui calor tepidus insit rarefacias, cuiusmodi est quod ex chamæmelo conficitur,&c.* Sed hæc auxilia duabus conditionibus celebrari debent. Prima vt adsit coctio in vrina, secunda vt vires sint fortes, & robustæ: nam ad balneum necessaria concoctio est, vt ibi *in cap.* 20. Galenus affirmat. §. *Balnea in febribus administrabis quando multitudo crudorum humorum in primis venis non continetur: nam ex eo horum copia in totum corpus digeritur, &c.*

Sed in hac re dubium est maximum, cur nempe Galenus non concedit balneum nisi post coctionem, si balneum coquit, ex Galeno *lib.* 1. *epid. sect.*2. *com.* 44. Dic. Galenus balneum ministrat post vacuationem non omnimodam, patet ex verbis Galeni, *balneóque, cùm in remissione febris adhibetur, corpore iam mediocriter transpirante,* C *non exiguum affert commodum, &c.* Quapropter balneum in remissione febris est consulendum, vt residuus humor coqui possit.

Deinde si vires non sunt alacres, balneum est inutile: nam balneum spiracula cutis relaxat, sudorem prouocat, sanguinem, & spiritum resoluit, & sic euacuat, totúmque corporis habitum exhaurit & vires minuit, *lib.* 4.*aph.*2. monuit Galenus. Quare Hipp. 3. *acut.*59. Illud in summa imbecillitate vehementer negat: *quoniam viribus r solutos amplius euertit.* vt Galen. inquit. *in com.*

Si ergo febris ardens incocto humore, vires validas apprehenderit, tunc nec vinum dabis, neque frigidam offeres: hæc enim citra coctionem offerenda non est, neque cùm vires sunt inualidæ, vt latè *in com. histor.* 5. D suprà notauimus. Illud, si fit aquosum, crudos humores intempestiuè in totum deferet corpus, si fit vinosum, & nimis calidum, inflammabit viscera. Id præcepit Galenus *lib.*1. *ad Glauc. cap.* 14. *in med.* dum sic inquit, *sed aduertendum est, an aliquid sit quod prohibeat huiusmodi exhibitionem: velut si aliquod vnum ex visceribus inflammationem patiatur, aut caput vehementiùs doluerit, aut passio aliqua quæ delirare cogat, aut febris incendens in morbo crudo: magna enim, & quasi insanabilia ex potu vini in huiuscemodi affectibus nocumenta proueniunt,&c.*

De secunda conditione quæ vires respicit, illud sciendum est, quod si in febre ardenti incoctus sit humor, & vires sint debiles, tunc iam in malis esse ægrum est existimandum; quum enim concoctio à valido calore perficiatur,si hic pusillus est,& remissus materiam peccantem E concoquere haud poterit: nam vires in calore, hoc est sanguine,& spiritu permanentiam obtinent,vt docet Gal. *lib.de curand.rat. per sang. mis. cap.*9. quare ad curationem omnium morborum exigit Gal. vitalis, & animalis facultatis robur, *lib.*7. *meth. cap. vlt.* & 11. *meth. cap.* 9. ad febrium putridarum curationem, naturales vires firmas prærequirit,nec citra rationem: illorum enim curatio,coctione,separatione,& excretione perficitur,quæ facultatis naturalis ope perficiuntur.

Porrò adeò vires necessariæ sunt in omni morbo,vt eas, fortes,& lethales morbos contemnere asseueret 10.*meth. c.*4.& ex earum firmitudine,& robore,ægri salutem,& victoriam morbi solùm expectet *lib* 10.*meth.c.*5.nec mirum; nam vita nihil aliud est quàm ipsæ vires,aut earum actiones,ita monente Gal. *lib.*9.*meth.cap.*10.*in princip.*

Quare

Quare in coctione humoris, & virium firmitudine totius salutis spes reposita est, quia coctiones iudicij celeritatem pollicentur, ex Hipp. 1. *epid. sect.2. text.45.* ita vt morbi qui sine coctione finiuntur, maligniùs retrocedant, 3. *crif.* 4. & 2. *aph.* 27. præsertim si vires sint inualidæ, quarum auxilio humor concoqui,& excerni debet.

Hæc omnia summum periculum portendunt, maximè si febris hyeme contingat, quæ hoc tempore inualescens, deterior est, quàm si fieret æstate contra Dioclis sententiam, qui vt refert Galenus 2.*aph.*34. putabat cum aliis febrem ardentem factam hyemali tempore faciliùs sanari, quàm ea quæ fit in æstate, cùm contrarium maximè fit verum: quoniam febris hyeme generata, maiorem, & vehementiorem causam arguit: si enim temporis contrarietas non potuit vincere causam, neque febris ardentis generationem impedire, cùm sanitatem haberet suffragantem cum virium robore, quæ causis morbificis repugnat, multò minùs poterit febrem iam factam soluere, deficiente sanitate, & virium robore.

Hæc omnia si vni ægro adueniant, hunc seruari, inquit Aëtius, impossibile est; quod ita intelligi debet, vt licèt ex vi morbi mors prædicenda sit, tamen aliquando euadere contingit; neque enim lethalia signa semper necessariò, sed magna ex parte mortem afferunt, ex Gal. 5.*aph. com.*2. sic vtero gerentem capi acuto morbo, lethale, hoc est impossibile est, vt euadat, quum tamen plures grauidas acutissimis morbis præhensas citra auxiliorum opem, sed solo naturæ ductu saluari quotidiano experimento ratum sit, vt probant Valleriola. *lib.* 4. *obs.*1. & *lib.* 6. *obs.* 6. Hollerius *lib.* 5. *aph.* 30. Forestus *lib.* 2. *de feb. obs.*27. & *lib.*15. *obs.*22.

Quod si hæc omnia funesta sint, nihil nos agere oportet, sed morbi finem prædicere, nam deploratos non oportet attingere, ne infamemus præsidia quæ multis fuere saluti, vt prædixit Hipp. *lib. de art. num.* 4. & Galen. 1. *aph.* 8. & 2. *aph.* 29. quoniam tamen præfato mortis præsagio licèt auxilia, vel grauissima in conclamato morbo adhibere. Medicus enim præsagiens culpa vacabit 1. *prog.* 4. & Celso *lib.*5. *cap.*26. & multi citra spem mirabiliter sanantur, ex Auic. 4.4. *tract.*2. *cap.*10. Icciricò habito priùs præsagio de morte, aliqua non solùm in gratiam assistentium, sed ægri sunt celebranda, quoniam plures sanantur, de quibus Medicus desperat, vt sciteè docuit Celsus *lib.*2. *cap.*6. Lege quæ diximus *lib.*1. *in com. hist.* 63. & Galenum *lib.*12. *meth. cap.*3.

QVÆSTIO XIX.

Vtrùm coctio rectè à Philosopho finiatur, vt contra eum voluere Argenterius, & Manardus, & an sit dicenda alteratio secundùm qualitates, an secundùm substantiam.

COMMENTARIVM.

Concoctionis signa.] Argumentum de coctione, & putredine, ad febres, omnésque morbos curandos esse vtilissimum; affirmant omnes, qui in explicando argumento de febribus, palmarium fecerunt: has alterationes esse inter se contrarias diximus *lib.* 2. *in com. hist.* 66. De putredinis natura sat multa in hoc libro supra *in comm. hist.* 9. Modò coctionis natura altiùs inuestiganda cum Philosopho, qui inter omnes eius essentiam intimiùs explicuit *lib.* 4. *meteor. cap.* 2.

Concoctio est perfectio quæ à naturali, propriòque calore fit ex oppositis passiuis, quæ sua cuique materies existunt. Hanc finitionem recipiunt omnes vno excepto Argenterio *in com. cap.* 89. *lib. art. medic. Gal.* sed immeritò, quia pleniùs omnes causas coctionis emedullat. Causa formalis illius est perfectio, & per perfectionem, non intelligit terminum, & finem alterationis, vt placuit Auerrhoi, sed ipsam alterationem. Primò, quia ita explicat Gal. 1. *de natural. facult. cap.*2. dicens: *coctionem, digestionem, & sanguificationem esse actiones.* Secundò, quia idem Aristoteles distin-

A guit coctionem à fine coctionis, & *cap. sequenti* distinguit maturationem à maturitate. Tertiò, quoniam verba illa, vt elixatio, assatio, coctio, alteratio motum significant.

Intelligitur ergo per motum alteratio, siue transmutatio ducens ad esse perfectum: per hoc autem perfectior forma non intelligitur, quia hæc, ope illius perfectior non acquiritur, vt quando lac sumitur à puerpera ex quo per coctiones plures aliud lac in vberibus generatur, quod non habet perfectiorem formam essentialem, quàm assumptum: similiter etiam per suppurationem, quæ maturatio est, & species coctionis, acquiritur forma puris, quæ non est perfectior forma sanguinis ex quo fuit generatum. Nec etiam per coctio-
B nem acquiritur perfectius esse, id est, mixtio maior, quia ex carne assumpta fit per coctionem chylus qui non habet maiorem mixtionem, quàm caro. Dicitur ergo concoctio, perfectio, quia est transmutatio per quam aliqua perfectio vtilis ad aliquod opus, vt alitionem, vel ad aliud comparatur.

Sed occurrit hoc loco in propofita definitione dubitatio nō inutilis. Vtrùm hæc mutatio fit secundùm qualitates, an secundùm substātiam. Et quod fit mutatio secundùm qualitates tantùm, apparet. Primò, quia definitur alteratio à Galeno, & est operatio facultatis alteratricis, sed alteratio est motus secundùm qualitates, ergo coctio, mutatio est. Secundò, definitur à Galeno. *lib. art. med. cap.*89. est alteratio faciens cessare putredinem manente substantia, ergo etiamsi res cocta mutetur secundùm qualitates, eadem tamen substantia manet. Tertiò,
C bilis cruda, & flaua admodum est acris, & malè olens, cocta autem & pallidior & minimum malè olens auctore Galeno 2. *acut.* 44. & in fructibus tunc maturatio, siue concoctio perfecta est, cùm semina quæ in eis sunt aliud eiusmodi quale ipsum est efficere valent ex Arist. 4. *meteor.*3. sed ista solùm mutantur secundùm qualitates, vt patet, ergo coctio non mutat secundùm substantiam, & formam.

Pro altera parte validissimæ sunt rationes, quas præstat auctorum firmare sententiis, & ostendere hanc fuisse Arist. & Galeni mentem. Primò, quia alimenta per coctionem non mutantur secundùm qualitates solùm, sed etiam secundùm substantiam, & formam, vt constat in coctione ventriculi, in qua alimenta non mutant solùm qualitates, sed etiam substantiam, & formam, & in secun-
D da coctione chylus mutat qualitates, substantiam, & formam, & in humores conuertitur, alioqui incideremus in opinionem eorum quos impugnat Gal. 2. *de natural. facult. cap.* 8. *ad fin.* afferentium extrinsecus in cibis humores consistere, & in corpore non generari.

Secundò. Coctio est opposita putredini, sed putredo non solùm mutat qualitates, sed substantiam, & patet quia definitur ab Arist. 4. *metheor.*1. est corruptio, &c. & à Gal. 11. *meth.* 8. *est mutatio totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam à calore extraneo*, ergo similiter coctio est mutatio substantiæ, & confirmatur, quia coctio putredinem emendat, & finit *lib. art. med. cit.* sed putridi humores præter intemperiem, & vitium in qualitatibus, sunt etiam immutati secundùm substantiam, alioqui sola alteratione per contrarias qualitates corrigeretur putredo, non est er-
E go coctio mutatio solùm secundùm qualitates.

Tertiò, etiamsi coctio definiatur per alterationem, & sit actio facultatis alteratricis, non perpetua est solùm mutatio secundùm qualitates, quia similiter etiam nutritio quæ est mutatio secundùm formam dicitur species alterationis à Gal. 3. *de sympt. caus. cap.* 2. *post princip.* §. *Naturalium actionum prima, ac propemodum maximè necessaria nutritio est, quæ alteratricis actionis quædam est species, &c.*

Quartò. Licèt Galenus dicat coctionem esse alterationem in similem qualitatem eius quod nutritur, per qualitatem intelligit substantiam, & formam, siue speciem, & hoc significauit 1. *epid. sect.*2. *com.* 44. cùm dixit coctionem esse deductionem eius quod concoquitur in concoquentis substantiam: qualitatem autem apud Galenum quamplurimis locis sumi pro substantia forma,

& essentia rei, est manifestum: nam 1. *aph.* 2. *in princip.* asserit purgationem esse humorum,qui sua qualitate molestant vacuationem, & *lib.* 1. *de facult. natural.* 10. asseuerat fieri non posse, vt assimilentur, mutentúrque inter se vlla nisi societatem aliquam,cognationémque in qualitatibus habeant & 5. *de vsu part. cap.* 10. *post med.* agens de partibus quæ sanguinem expurgant ab excrementis, inquit, *neque enim trahere huiusmodi excrementa potuissent, nisi qualitatis communitas quædam cum excrementis ipsis intercessisset,* & 3. *simpl. cap.* 25. *in princ. Determinatum,* inquit, *est plerásque perfici attractiones qualitatum familiaritate,* &c. Quibus locis per qualitatem non intelligit Galenus primas, aut secundas qualitates, sed rei substantiam. Ergo similiter intelligit, quando coctionem esse alterationem in similem qualitatem definiuit.

At priusquàm dubitatio soluatur, notabis coctionem semper esse transmutationem ad perfectiùs esse, vt dictum est, & illius finis, inquit Arist. *loc. cit. meth.* aliis natura existit, natura autem est, quam veluti formam, essentiámque dicimus, aliis ad quandam formam contendit, id est terminus, & finis actionis, aliquando est noua forma,& substantia, sæpè est eadem substantia, & forma, in esse tamen perfectiori.

Quare respondendum ad quæstionem, per coctionem aliquando mutari rem secundùm formam,aliquando minimè, acquirere tamen perfectius esse in ordine ad aliquod opus. Acquiritur noua forma in coctione ventriculi, & iecoris, & per eas alimenta mutantur secundùm formam; in maturatione verò fructuum, & in coctione recrementorum, & humorum putridorum, ferè non acquiritur noua forma, acquiruntur tamen qualitates naturæ conuenientiores: cum hoc tamen stat coctionem non esse simplicem alterationem secundùm qualitates primas; nam si talis alteratio esset, naturæ, & caloris natiui operatio esse non posset, res enim sic ab extrinseco alteraretur. Quò fit vt per coctionem non solùm res secundùm qualitates primas, sed etiam secundas immutentur, quia semper magis permiscetur humidum cum sicco, quare licèt non mutentur semper secundùm formam, tamen secundùm substantiam mutari dicuntur, quia vel acquirunt crassitiem, vel tenuitatem, vel diuersum odorem, & aliàs qualitates, quæ ad substantiam rei proximè accedunt.

Ex iis argumenta proposita iam solui poterant, verùm quia contendunt probare coctionem semper esse mutationem solùm secundùm qualitates, alia verò esse semper mutationem secundùm formam, sigillatim ea diluenda sunt. Et ad primum dicendum est, quòd quemadmodum Galenus Medicum agens in elimentis non agnoscit aliam formam vltra qualitates primas, ita etiam in mixtis non agnoscit aliam formam vltra temperamétum, quo pacto etiam 5. *de loc.affect. cap.*7. *ante medium.* §.*Porrò omnium facultatum essentia,* &c. dicebat, essentiam facultatum in temperamento consistere, & 3.*de sympt.caus.cap.*1. facultatem lædi in sua substantia vitiato temperamento, asseruit, quare quando affirmat coctionem esse alterationem in qualitatem similem, nihil aliud vult, quàm esse mutationem in substantiam,vel formam similem.

Ad secundum dicendum est: verum quidem esse in humoribus putridis, quando per coctionem corriguntur, non mutari formam, mutari tamen eos ad substantiam similem rei concoquenti,quando autem Galenus *cit.*inquit coctionem esse alterationem, quæ putredinem finit manente substantia,solùm vult in febre putrida duo præsidia esse ex vsu, nempe humoribus putridis coctionem, quæ illud quod semiputridum est emendet, & ad benignum reducat manente substantia, id est, substantia non vacuata, sed intra corpus remanente, & proficuam etiam vacuationem esse quæ extra corpus educat quod omninò putridum est, nec potest ad benignum reduci.

Ad tertium dicendum est bilem putridam, & fructus immaturos per coctionem non mutare formam, mutare tamen qualitates etiam secundas, nempe odorem, saporem, & consistentiam quæ ad substantiam rei proximè accedunt. Alia verò hoc modo soluenda sunt: neque
A enim nos negamus in coctione ventriculi, iecoris, mammarum, & testium, alimenta formam mutare, & hæc est causa ob quam veterum nonnulli coctionem ventriculi putrefactionem, & corruptionem appellabant, vt refert Gal. 6. *aph. com.*1. & ventriculum asserebant concoquere putrefaciendo, quia forma præcedens corrumpitur, & alia de nouo acquiritur: Verùm quia id fit perfectiori modo, corruptionis nomen non meretur præsertim cùm fiat à calore naturali, & intendatur, à natura. Ad secundum. Dic: rem, dum putrescit, formam seruare, etiamsi mutetur secundùm qualitates primas, & secundas, *vt supra in com. hist.* 9. satis confirmaui, quare si coctio putredinem tollat, & finiat, non necessariò formam mutabit. Tertium,& quartum conuincunt coctionem esse mutationem ad substantiam, quod
B non negamus.

Actum est de formali causa quæ est perfectio ad esse perfectum. Causa efficiens est calor proprius, & naturalis, licèt, si exquisitè loquendum est, præcipua causa efficiens sit anima mediante facultate concoctrice, calor autem naturalis tantùm instrumentum est, non solùm quà calor, sed quà vim naturæ, seu animæ retinet, & ab ea dirigitur: & hæc est causa ob quam struthiocamelus concoquit ferrum, quod ignis conterere nequit, & aues paruissimæ semina durissima concoquunt, quæ robusta, & calidissima animalia frangere, nec minuere queunt, quidquid hunc euentum à causa manifesta, & non à proprietate accidere contendat Ioubertus 1. *parad.* 7. Et quia calor hic est temperatus, vt natura cuiusque viuentis, vel partis requirit, non semper est similis, sed
C in quibusdam intensior, in aliis remissior, & in quibusdam vincit frigiditatem, & in aliis à frigiditate superatur, vt constat in mammis, ossibus, plantis, & animalibus frigidis, & aliquando vincit calorem rei coquendæ quia intentissimus est, vt in corde, & ventriculo calido, qui dura alimenta optimè coquit, interdum ab eo vincitur: tamen in efficacia, & actione coctionis semper vincit.

Hic calor si est humidus, coctioni magis est aptus, vt Galenus explicat 3. *de de caus. sympt. cap.* 3. argumento est quòd naturæ calidæ,humidæ ætates,& partes similis temperamenti fæliciùs concoquunt, & nutriuntur. Quoniam verò calor natiuus duplex est, alius infitus singulis membris, alius à corde influens, neuter per se solus ad coctiones obeundas est sufficiens: nam infitus, debilis
D est, & veluti in potentia, & sic oportet quòd ab influenti ad actum reducatur, hæc est causa quare per somnum viscera faciliùs concoquunt: tunc enim influens calor totus ad interiora defertur.

Insuper licèt concoctio à calore naturali rei concoquentis proficiscatur, cùm hic sit naturæ instrumentum, à calore tamen rei concoquendæ adiuuatur: hic enim solùm excitat, & calorem natiuum fouet, & hac ratione concoquere dicitur. Hoc modo corticem citri etsi concoctu difficilem, coctioni tamen conferre asseuerat Galenus 2. *de alimentor. facult.cap.*37. Nam calor naturalis ab extrinseco iuuatur, & sic magis fausta coctio celebratur, ex Arist. 4. *meth.* 2. Gal. 5. *simpl.* 6. & 7. *meth.* 7. & *lib. de const.art.med.*12. *ad fin.* & *cap.*19. *ad fin.* & 1. *epid. sect.* 2. *com.*44. & 4.*acut.*44. Sic coctio iuuatur à medicamentis,
E fomentis,vnguentis,balneis, quiete, exercitio, potu vini, calore pueri: quoniam hæc modicè calefaciunt, & coctiones iuuant.Quomodo autem hæc quantitatem caloris adaugeant, explicuimus *lib.*2.*in com.hist.*66.

Deinde non solùm quæ modicè calefaciunt, & humectant, coctionem iuuant, & calorem naturalem refocillant, sed illa quæ ipsum roborant: hæc autem non solùm sunt calida,sed frigida: cùm enim innatus ignis ob excessum debilis est (calor enim aptus functionibus obeundis, debet esse mitis; & temperatus) à frigidis coercetur,& infrænatur.Hoc apertè insinuat Gal. 9.*meth.*3.qui in synochis febribus aquæ potu naturam roborari affirmat.

Similiter etiam dicuntur naturam roborare, quæ tollunt impedimentum coctionis, illud autem non vnum est,

est, sed multiplex: impeditur enim coctio propter humoris crassitiem, lentorem, frigiditatem, caliditatem, acrimoniam, multitudinem. Hac ratione syrupi omnes possunt concoquere humores. Sic sanguinis missio, & purgatio coctionem iuuare censentur 2. *aph.* 29. & 11. *meth. cap.* 15. Nam natura deonerata venæ sectionis ope peccantem humorem concoquit. Sicut enim generatio carnis, & agglutinatio à sola natura fiunt, reperiuntur tamen medicamenta carnem generantia, & agglutinantia, quæ submouent ea quæ actioni naturæ resistunt, vt docuit Gal. 3. *meth. cap.* 6. Sic licèt coctio fiat à sola natura, & à calore natiuo; dicuntur tamen medicamenta concoquentia illa, quæ impedimentum coctionis tollere nata sunt. Sic Gal. *lib. de const. art. med. cap.* 12. *in fin.* affirmat quod etiamsi sola natura possit vlcus carne implere, & semicocta concoquere, attamen Medici industria naturæ potest esse ex vsu, dum vlcus purum reddit, & offert ea quæ calefacere possunt.

Causa materialis assignatur in verbo [*ex oppositis passiuis*] explicat Aphrodisæus in passiuis, vel passiuarum, ita vt coctio sit perfectio passiuarum, vel in passiuis à calore natiuo procedens. Per opposita passiua intelligit Arist. humidum, & siccum in concreto, id est, partes humidas, & siccas: hæ enim per coctionem patiuntur, & miscentur inter se. Vocat autem passiua, opposita, vel quia sunt opposita inter se, nempe humidum sicco, vel quia ambo sunt opposita calori: licèt enim verè non sint contraria calori, quatenus tamen calor agit in humidum, & illud cum sicco permiscet, dicuntur opposita, quia agens opponitur passo: nec enim datur actio, vbi non est contrarietas. Aphrodisæus per opposita passiua, intelligit alimenta, quæ sunt passiua, quia in coctione patiuntur à calore natiuo, & sunt opposita: nam initio sunt dissimilia, in fine verò coctionis similia euadunt, ex Arist. 2. *de anim.* 4. Sed hæc expositio non est consona Arist. menti: nam arctat coctionis definitionem ad solam eam quæ fit in alimentis, quum Arist. eam etiam ad ipsa excrementa extendat.

Causa finalis est species ad quam res quæ concoquitur tendit: quædam enim perfecta est, exprimit finem coctionis, vt in coctione ventriculi, forma chyli, in coctione iecoris, forma sanguinis, in suppuratione tuberculi, forma puris, in coctione fæcis, & vrinæ, & aliorum recrementorum, forma eorum perfecta est quæ ostendit calorem superasse, quatenus eorum materia patitur.

Ex dictis patet quod quando Arist. 4. *meteor.* 3. proponit tres coctionis species, maturationem, elixationem, & assationem, de ea coctione agit quæ consideratur in viuentibus, & animalibus: nam etiamsi elixatio, & assatio sint coctiones quæ fiunt ab igneo calore propter aliquem vsum, affectiones etiam sunt, quæ considerantur in animalibus, vt inquit Arist. *cap. cit. versus fin.* & propriè coctiones dicuntur, quia à calore naturali prodeunt: illæ verò quæ in externis fiunt, quoniam ab igneo calore emanant, non sunt propriè coctiones, sed per similitudinem quandam: quemadmodum enim in nobis à natura mediante calore natiuo ad aliquam perfectionem coctiones fiunt, ita elixatio, & assatio in externis fiunt mediante igneo calore ab arte, quæ naturæ æmula existit. Verùm licèt externæ non sint propriè coctiones, propriè tamen dicuntur assatio, & elixatio, species verò coctionum quæ in nobis fiunt ob nominum penuriam artificialium coctionum appellationem subeunt, & sic ea coctio quæ fit à calore natiuo, humido, & vaporoso, elixationis nomen subit, qualis illa est quæ fit in ventriculo, in iecore, & in carnibus, quare Gal. 3. *de facult. natural. cap.* 7. *post med.* docet coctionem quæ fit in ventriculo esse similem elixationi, quod similiter docet 2. *acut.* 22. *ad fin.* vt enim coctio ventriculi fiat, humiditatem propriam, & adscititiam requirit, qua deficiente, concoctio non celebratur, sed cibus exuritur, & corrumpitur. Assatio verò dicitur illa coctio quæ in nobis fit à calore sicco, qualis est illa quæ fit in ossibus,

A cartilaginibus siccis. Hoc modo coctio quæ fit in pueris potest appellari elixatio, quæ verò in iuuenibus, assationis nomen mereri potest.

Ex iis liquet manifestè summoperè errare eos qui Aristotelicam definitionem impugnant, quod elixatio, & assatio cùm sint species coctionis, fiant à calore igneo, & extraneo: nam hæ per similitudinem dicendæ sunt coctiones, vt suprà notauimus. Nec magis audiendi sunt qui Philosophum reprehendunt, quòd coctionem semper è calido oriri arbitretur, quum à frigido emanare rationi consonum sit: nam sicut calor miscet, sic etiam frigus, cùm per se, & actiuè agat in coctione. Sed non aduertunt quod Philosophus definit per id quod perfectius est, & nobilius, vt est calor natiuus, qui obeundarum functionum potissimum est instrumentum.

B Ad hæc grauissimè peccant qui Aristotelem calumniantur, quod inter patibiles qualitates, solùm mentionem fecerit de humido, cùm siccum etiam misceri debeat: nam ob id fecit, quoniam actio caloris ampliùs elucet in humido, & fugit à merè siccis. Deinde etsi coctionis materia, humidum, & siccum sit, tamen coctio magis est humidi, quàm sicci, quia quod definitum, aut indefinitum est, in humido notatur.

Explicata definitione Aristotelica notandum est varias fuisse sententias de coctione: nonnulli enim asserunt esse separationem boni à malo; nam in coctione conueniens cùm conueniente permisceri, & inconueniens separari arbitrantur. Hæc sententia falsa est: etsi enim verum sit post coctionem dari separationem, vt in coctione ventriculi, & iecoris constat; tamen separatio C est res distincta à coctione: Galenus firmat, 4. *aph.* 22. quo loco coctionem à separatione, seu discretione distinguit, §. *Si quidem oportet præire coctionem, subsequi discretionem, & postea vacuationem, vt bona sit crisis, atque iudicium.* Secundò confirmatur, quia separatio non est actio facultatis coctricis, sed separatricis, quam constituit Auerrhoës 3. *coll. lect.* 16. iuxta finem, §. *Et istius virtutis non fuit memor Galenus, &c.* Vel potiùs dicendum separationem esse operationem communem facultati tractrici, & expultrici, iuxta doctrinam Auic. 14. 3. *tract.* 4. *cap.* 5. §. *Causa itaque quæ est in virtute separatiua, est quoniam separatio est communis inter virtutem expulsiuam in hepate, virtutem attractiuam in renibus,* vt eleganter explicat Fernelius 5. *physiolog. cap.* 5. *in fin.* semper enim separatio fit vna parte trahente id, quod sibi vtile est, & alia expellente tan- D quam inutile. Tertiò, si coctio esset separatio, non esset perfectio; nam separatio proxima est corruptioni, & via ad ipsam. Quartò per coctionem permiscetur humidum cum sicco, & omnia sub determinata forma vniuntur, non ergo est separatio. Vltimò Coctio assimilat rem coctam coquenti & sic definitur à Gal. 3. *de facult. natural. cap.* 7. mutatio enim similitudinem, separatio verò dissimilitudinem parit: hæc enim est causa quare humores separati excernuntur, quia nullam habent similitudinem.

Alij coctionem esse humoris præparationem ad expurgationem asseuerant, quæ sententia solùm habet locum in humoribus peccantibus, & est falsa. Primò quia Hipp. 1. *aph.* 22. docet humores non esse purgandos ante coctionem, & *lib.* 2. *sentent.* 9. docet humores esse præ- E parandos ad purgationem, si ergo præparatio humoris esset coctio, eadem esset vtriusque Aphorismi sententia, & confunderentur Aphorismi inter se, quod non est dicendum. Secundò. Quia Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. *in med.* probat contra Rhasium humorem biliosum non esse ex natura sua coctum in principio morbi: humor autem biliosus statim in principio præparatus est, quum suaptè natura sit tenuis: nam humoris præparatio consistit in extenuatione, & incisione ipsius, ex Gal. 2. *aph.* 9. Ergo si præparatio esset coctio, humor biliosus in principio coctus esset, & posset expurgari. Tertiò. Coctio incrassat humores, vt infrà patebit, sed ad præparationem humores debent incidi, & extenuari. Ergo. Vltimò. humor interdum est coctus, & non est præparatus expulsioni, quia crassitudinem, & lentorem habet.

habet 2. *prog.67.* igitur præparatio humoris quæ in extenuatione consistit, res est distincta à coctione: coctio enim à natura, & non ab arte fit, præparatio verò ab arte potius, quam ab ipsa natura: Nam vtriusque finis est diuersus, præparat enim Medicus, vt euacuet, natura vt retineat, sibíque commodum nutrimentum paret, quod cùm non possit ob ineptitudinem materiæ, à commutatione desistit, ad expulsionémque conuertitur, vt scitè probant Donatus ab Altomari *tract. de præparat.* & Ioannes Brauus *lib.2. prog.15.* contra Valeriolam.

Manardus doctissimus 13. *epist.* 1. quem plurimi sequuntur, arbitratur non vnam esse in omnibus quæ concoquuntur coctionis rationem, & naturam, & sic non posse coctionem vnica definitione finiri, quia ea quæ coquuntur, multiplicia sunt: nam vel sunt alimenta, vel humores semiputridi; in alimětis coctio est alteratio in similitudině, in humoribus putridis est alteratio faciens cessare putredinem, in semiputridis est reductio ad benignum.

Sed hæc sententia recipienda non est, quoniam propter diuersitatem eorum quæ concoquuntur diuersæ essent coctiones constituendæ, diuersæ etiam essent attractiones, & diuersæ expulsiones in nostro corpore, quia diuersa sunt ea quæ attrahuntur, & expelluntur. Præterea quia in quauis coctione facultas alteratrix eadem est, & idem instrumentum, nempe calor natiuus, & idem finis: nam semper cùm facultas assimilatrix agit, intendit assimilare sibi passum, ex Gal. 2. *feb.* 5. & cùm sit agens naturale semper eodem modo agit vsque ad vltimum potentiæ: materia etiam coctionis, siue obiectum concoctricis, prout coctile est, semper idem est, nempe humidum, & siccum: licèt autem non semper idem effectus in eodem appareat, non est quia facultas mutat finem, nam operaretur ex electione, & non esset agens naturale: illa tamen varietas ex varia materiæ dispositione contingit, ob quam maior, aut minor actio apparet: omnium ergo quæ concoquuntur vna est ratio, natura, ac proinde vna etiam definitio. Et sic Fernelius *lib.3. meth. cap.12.* affert definitionem omni coctioni communem, dum sic ait, *Concoctio est substantiæ in naturæ conuentiorem statum caloris vi facta mutatio.*

Sed accedamus ad Galenum qui variis locis varias assignat coctionis definitiones. Nam *lib. 2. natural. facult. cap.4. in princ. & lib.3. cap.7. post med.* affirmat coctionem esse alterationem in propriam eius quod nutritur qualitatem. *lib.3. de caus. sympt. cap.1. in princip. & 1. epid. sect.2. comm.44.* Coctionem esse ait deductionem quandam eius quod concoquitur in concoquentis substantiam, *& 8. secund. loc. cap.7. parum post med.* Coctionem vocari affirmat eam alterationem qua alimentum in similitudinem partis quæ nutritur, transmutatur. *& 2. acut. comm.43.* asserit esse victoriam naturæ, quod etiam scribit 3. *cris.* 5. & 1. *epid. sect.2. com.6.* At verò *lib. art. med. cap.* 89. Coctionem dicit esse alterationem quæ facit cessare putredinem manente substantia. *& 6. epid. sect.5. com.6.* ait esse reductionem ad mediocre temperamentum: qua ratione 5. *aph.* 70. humorem facientem conuulsionem calore febrili quartanæ concoqui asseuerat, *& 6. epid. sect.3. com.10.* febrem raucedini, & grauedini superuenientem, ipsas concoquere docet.

Rursus coctio in Galeni doctrina est mutatio eius quod concoquitur in naturam similem coquentis, quando autem id quod concoquitur, familiare est, & vtile, totum, aut plurimum illius transmutatur, & simile redditur in natura, & in qualitatibus, & minimum eius manet semicoctum, quando verò id quod concoquitur alienum, & inutile, exiguum est quod transit in substantiam concoquentis, & plurimum est quod manet semicoctum, & inutile.

Hæc coctio quæ circa inutilia versatur, vocatur maturatio ab Hipp. 1. *epid. sect.2. text.* 44. Sicut enim fructus qui non habent perfectionem suam, crudi appellantur, quando verò eam habent maturi appellantur, sic ea omnia quæ cruda vocamus, quando concoquuntur, maturari dicuntur, cuius enim est cruditas, eiusdem est maturatio, vt inquit Arist. 4. *meth. cap.* 3.

Humor crudus dupliciter dicitur; vno modo quando minorem coctionem habuit quàm sanguis, & pituita est, quæ alimentum ex dimidio coctum vocatur, ex Gal. 2. *de natural. facult. cap. vlt. ante fin.* & ideo per vlteriorem coctionem vertitur in sanguinem, ex Gal. 2. *acut.* 30. & 44. Verùm inter species pituitæ reperitur quædam quæ propriè succus crudus vocatur, & dicitur à Gal. *lib. de plenitud. cap. vlt. ante fin.* humor crassior, quàm alia pituita, & minus flatulentus, quare grauis est & subsidet in vrinis edacium, & otiosorum, & puri similis est in crassitie, & albedine, non tamen in fœtore, & lentore, vt docet Gal. 1. *de aliment. facult. cap.2. ad fin.* & quæ pituita habet lentorem, vitrea nuncupatur, vt monet Gal. 4. *de sanit.* 4. *in med.* Pituita enim naturalis plerunque lentorem non habet.

Non quæuis species pituitæ per vlteriorem elaborationem potest verti in sanguinem, sed solùm naturalis, & dulcis, & ea quæ modicè calida est, vt ait Galenus *lib. de const. art. med. cap.19. ad fin.* reliquæ verò species ad naturam sanguinis nullo modo peruenire possunt, nec nutrire queunt, quare eas vacuandas præcipit *lib. de const. art. med. cit.* qualis est pituita salsa, vitrea, muscilaginosa, & quæ immodicè acida est.

Altero modo crudum dicitur, & in generaliori significato illud quod non est victum à natura, & à calore naturali, quando reperitur dissimilitudo in substantia, & qualitatibus inter partes coquentes, & humores tunc crudi dicuntur. Quando verò actione partium redduntur similes, non in substantia, quia vtiles nutritioni esse non possunt, sed in qualitatibus, tunc dicuntur cocti, quia sunt victi à natura, & à calore naturali eo modo quo potuerunt superari, & hæc concoctio, victoria naturæ appellatur, qua ratione excrementum, ichores, saniem, & humores putridos vocat Galenus concoctos, etsi nutrire nequeant. Hoc modo rectè Auerrhoës *negat. 3. collect. cap.4.* flauam bilem concoqui, quia coctum incrudari non potest: nam agentia naturalia non retrahunt actiones suas, & hæc coctio quæ debetur humoribus putridis, omnino putredinem non excludit, quum sit concoctio putredinis particeps, vt ait Galenus 1. *feb.6.* Sed putredinem coërcet, ne ad intensissimum gradum perueniat, & corruptionem, quæ est terminus illius, & sic poterit intelligi Galenus *in art. med. cap.* 89. quum definit putredinem, si hæc definitio humori putrido adaptari potest.

Quando humores semiputrescentes concoquuntur, redeunt ad antiquam naturam, fiunt benigni, nutritioni vtiles, & relinquuntur similes secundùm substantiam, & qualitates, vt Galen. insinuat 2. *aph.* 17. *in fin. &* 11. *meth. cap.* 8. §. *Tanquam igitur in iis corporibus quæ non viuunt, &c.* & *cap.* 9. *ad med.* §. *Nunc cùm in viuente corpore, &c.* & tunc coctio verè facit cessare putredinem, & eam omnino excludit, & manet eadem substantia in corpore nutritioni vtilis, & ideo illa definitio Gal. *in art. med.* coctioni humoris semiputridi debetur, qui ad pristinam naturam redit, quia solùm incipit calefieri, & præter naturam humectari, & non est facta separatio humidi à sicco, & ob humidi resolutionem, quantumuis alterentur, & concoquantur, non possunt fieri benigna, & vtilia nutritioni. Verùm quando ea quæ semiputrescunt, non solùm principium putredinis concipiunt, hoc est caliditatem, & humiditatem extraneam, sed etiam leuiter secundùm aliquas partes putrent, tunc non solam alterationem, sed aliquam etiam coctionem requirunt vt insinuat Galenus *lib.2. aph.17.*

Ex dictis constat, quod etiamsi coctio à facultate concoctrice, & calore naturali celebretur, potest tamen adiuuari ab extrinseco, & à medicamentis, quæ sunt vel similia calori naturali illúmque fouent, & in quantitate adaugent, vel tollunt impedimenta coctionis; contemperando, extenuando, inscindendo, reserando, & in iis applicandis iubet Auic. 1. 4. *tract.2. cap.7.* vt Medicus sedulam operam impendat. Quapropter etsi Galenica coctionis definitio sit optima, Aristotelica tamen multò est præstantior, vt quæ ipsius naturam intimiùs explanat. Consule de hoc argumento elegantissimos Thomam à

Veiga

Veiga *lib.1. de dif. feb. cap.* 5. & Thomam Eraftum, qui proprio libro de coctione vbertim difceptauit.

QVÆSTIO XX.

Vtrùm omnia per coctionem fiant craßiora, calidiora, fuauiora, & dulciora, vt contra Aristotelem, Conciliator, Gentilis, & Garbius opinantur.

INter alia quæ difertiffimè apud Arift. *loc. cit. meteor.* & fcientiffimè apud Gal. 2. *prog.* 33. à Neotericis agitari folent, dubium eft præcipuum. Vtrùm omnia quæ coquuntur, craffiora, calidiora, & fuauiora euadant. Philofophus fic ait. *Neceffe eft cocta craffiora, & calidiora effe.* & infra *in cap.* 3. §. *Ea quæ maturefcunt omnia, ex aëreis aquea, & ex aquis terrea confiftendo fieri, Alexander in com.*9. eam recipit §. *Vniuerfaliter quæcunque pepanfin paffa, ex tenuibus craffiora redduntur.* Approbat Galenus *cit. progn.* §. *Concoctio craffiorem reddit, non folùm vrinam, fed etiam deiectionem, item fcreationem, atque etiam pituitam per diftillationes, & grauedines, nec non per lippitudinem, & pus quoque in vlceribus, &c.* Repetit *lib. de totius morb.temp. cap.* 3. & 1. *epid. fect.*1. *com.*25.& 4. *acut. com.*4. Cùm enim concoctio proficifcatur à calore, actionéque eius permifcentis humidum cum ficco celebretur, & humidum à calido extenuetur, & refoluatur, neceffe eft id quod concoquitur, partibus tenuioribus refolutis, & diffipatis, craffius euadere. Sola aqua, inquit Arift. *eodem cap.* parum infra poft elixationem non craffefcit. Ratio eft, quia cùm fit corpus fimplex, & non habeat fuccum terreum, poteft humidum diffolui, & diminui, non tamen ipfa craffefcere, quod eleganter explicat Auic.2 1. *doct.*2. *cap.*16. *de difpofitionib. aquar.* poft princip. §. *Et torpidi quidem Medicorum, &c.*

Verùm hæc doctrina plures patitur difficultates, & videtur falfa. Primò. Animalis fpiritus generatur ex vitali magis concocto, ex Gal. 7. *de placit.cap.*3. *ante fin.* fpiritus tamen animalis eft tenuior vitali ex omnium fententia. Rurfus vitalis generatur in corde, & arteriis ex fanguinis euaporatione per coctionem, qui tenuior eft euaporatione fanguinis. Sic etiam fanguis generatur ex chylo, & chylus ex pane, & carne, fanguis tamen tenuior eft chylo, & chylus tenuior pane, & carne. Igitur coctio non omnia cogit, incrafsátque.

Secundò. Pleríque fructus quando funt crudi, funt duri, & compacti, quando verò maturefcunt, funt molliores, & tenuiores. Igitur, &c. Tertiò. Vrina non folùm cruda eft, quando eft tenuis, & aquofa, fed quando craffa exiftit: nam quæ cocta eft, debet habere mediocrem fubftantiam, ergo coctio vrinam craffam attenuat, & non incraffat.

Quartò Galenus *lib. de conft.art. med. cap.* 19. agens de coctione qua humores redeunt ad naturalem ftatum, dicit humores craffos debere attenuari. Vltimò. Ex Gal. 1. *fimpl.*4. de pinguedine, & adipe, vinum, oleum, mel, & adeps per antiquitatem redduntur non folùm calidiora, & acriora, fed etiam tenuium partium, hæc autem in dies magis patiuntur à calore, & magis concoquuntur, vel faltem recipiunt alterationem coctioni fimillimam. Ergo, &c.

Multi apud Gentilem 1. 4. *tract.*2. *cap.*7. §. *Et cùm administrant̃is canones, &c.* conati funt diffoluere difficultatem hanc, dicentes coctionem in iuuatiuo (hoc enim modo loquuntur) femper procedere incraffando, in nocituo aliquando procedere extenuando, interdum incraffando. Sed hæc refponfio falfa eft, & contra Arift.& Galeni mentem: fiue enim fiat in humore benigno, aut putrido, femper fit actione caloris qui neceffariò refoluit id quod tenue, & humidum eft, igitur id quod coquitur, vel fit vtile, vel inutile, femper abfumpta parte tenuiori craffius euadit.

Conciliator *dif.*50. docet coctionem in iuuatiuo quando ordinatur in reftaurationem craffi, procedere incraffando, vt quando fanguis ad membrorum nutritionem concoquitur, quando verò ordinatur in reftaurationem tenuis, procedere attenuando, vt quando per coctionem ex fanguine fit fpiritus vitalis, & ex vitali animalis. Sed errat bonus Conciliator: nam vniuerfaliter Arift. & Galenus coctionem incraffare affeuerant. Præterea falfum eft coctionem quæ dirigitur ad reftaurationem craffi, procedere incraffando, quia chylus tenuior eft pane & carne, & fanguis tenuior chylo.

Gentilis acutiffimus *in com. cit.loc. Auic.* refpondet coctionem femper procedere incraffando, quia femper humidum per coctionem admixto ficco terreo craffius redditur, humido autem debetur concoctio quod per eã terminatur termino alieno: Si verò fpectetur ficcum terreum cui humidum permifcetur procedere coctionem attenuando. Sed fallitur: nam quando Arift.& Galenus aferũt cocta reddi craffiora, illud de toto cocto pronuntiãt, non de humido tantùm, quia materia coctionis non eft folum humidum, fed etiam ficcum, vt dictum eft, immò totum compofitum eft illud quod coquitur, & per illam tranfmutationem quæ fit à calore, partes tenuiores deperdit, & remanet craffius.

Thomas de Garbo *in fua medicinali fumma lib.*1. *tract.*5. *quæft.*61. Opinatur rem propriè fubiectam coctioni, non effe eam, quam communi fermone coctam dicimus, vt panem, carnem, & fimilia, fed partes illius humidas, quare cùm hæ per coctionem cum craffis mifceantur, fit vt quod propriè coctionem accipit craffefcat perpetuò, res tamen quæ coquitur, modò craffefcit, vt cùm ex medulla fit os, modò attenuatur, vt cùm ex fanguine fit fpiritus.

Sed hæc opinio meritò eft reiicienda: nam materia coctionis, non folùm eft humidum, fed ficcum, & definitio Arift. oftendit manifeftè, quam hic auctor non benè perpendiffe vifus eft: quoniam Arift. ipfam definit perfectionem ab innato, proprióque calore ex oppofitis paffiuis, quæ dicit effe propriam materiam coctionis in quam agit calor, patibilia autem funt humidum, & ficcum.

Dic ergo coctionem perpetuò incraffare confiderato fcilicet effectu caloris coquentis in re cocta fimpliciter. Ex accidenti tamen cocta redduntur aliquando tenuiora propter aliquas difpofitiones, vel actiones, quæ coctionem antecedunt, vel fubfequuntur, quæ coctioni non tribuuntur, veluti eft fufio, extenuatio, contritio, & attractio humidæ fubftantiæ, & expurgatio recrementorum. Effectus autem rari qui ex accidenti contingunt, pronuntiati vniuerfalis veritatem non tollunt, quod per fe femper eft verum. Hic autem modus loquendi non eft præter Hipp. Galeni mentem, qui 1. *aph.*16. Victum humidum omnibus febricitantibus conferre, quum tamen victus humidus febricitantibus hydropicis fit inutilis: nam refpondet Galenus *in com.* fatis effe ad veritatem fententiæ Hippocraticæ quod febris ipfa per fe fola confiderata victu humido adiuuetur. Sic Arift. & Gal. calorem coquentem omnia craffiora reddere femper docuere, fi illius operatio per fe fola expendatur, fi verò confiderentur quæ aliquando inter coquendum fecedunt, coctum aliquando tenuius euadit.

His pofitis folues argumenta aduerfa. Dic ad primum. Spiritum animalem tenuiorem effe vitali, quia excrementa fuliginofa feparantur, & repurgantur, & ob hanc caufam, vitalis fanguinis euaporatione tenuior eft, & quia non folùm ex hac conficitur, fed etiam ex aëre, vtraque autem fubftantia fimul tenuior eft fpiritu vitali, & fanguis non eft tenuior chylo, nec chylus pane, & carne, nifi poftquam recrementa funt feparata. Hinc fit, vt craffiffimus humor dum à naturali calore concoquitur, reddatur per accidens minus craffus, quia inter coquendum fecedit portio craffiffima, quare non eft mirum fi coctum muftum, tenuius fit fe ipfo crudo, quia actione caloris partes craffæ fubfident.

Ad fecundum. Dic: folùm humiditatem ex aqua, & terra confectam concoqui, & femper craffefcere; fructus verò folùm nutriri, & augeri humiditate illa intus fufcepta. Dic fecundò. Fructus plures ante maturitatem craffiores, poftea tenuiores effe ex accidenti, nam è terra femper humidam fubftantiam attrahunt, quæ

cum ficco permixta, fructus reddit humidiores, & tenuiores.

Ad tertium. Dic: vrinam crassam per coctionem extenuari, non ratione coctionis, sed separationis quarundam partium crassarum, quæ cum re coquenda erant confusæ, quæ cùm fæculentæ sint, rei quæ coquitur, partes non sunt. Lege Ioan. Brauum. 2. *prog. in com. sent.* 16. Vel hoc contingit, vt notat Thomas à Veiga *lib.* 1. *feb. cap.* 6. quia priùs trahitur terreum, quàm aqueum.

Ad quartum. Dic: humorem crassum coctione non posse attenuari, sed quia propter crassitiem coctioni resistit, attenuandum esse medicamentis. Sic humores crassi aliquando per coctionem attenuantur, non ratione coctionis, sed quia partes inter coquendum separantur, & dissoluuntur.

Ad vltimum. Dic: non esse idem aliquid esse tenue, & esse tenuium partium, aut esse crassum, aut crassarum partium, vt colligitur ex Gal. 4. *simpl. cap.* 3. possunt enim aliqua actione caloris resoluentis partes aqueas euadere crassiora, & tenuium partium, hoc est habere partes aliquas crassiores per calorem videlicet attenuatas: idem enim calor dum resoluit illas, reddit aliquas tenuiores, quàm anteà, & sic licèt vinum, oleum, mel, & adeps temporis diuturnitate reddantur crassiora, fiunt tamen tenuium partium, ob id magis penetrant, & potentiùs agunt.

Sed adhuc supersunt soluendæ obiectiones arduæ, quarum prima est, si coctio omnia incrassat, cur aër, & aqua tenuantur calore, gelantur verò frigore, & crassescunt? Dic: In simplicibus corporibus calor suaptè natura rarefacit, non incrassat, in mixtis verò per accidens siccat, & densat, dum ad resolutionem humidi aërei, & aquei, partes residuæ terræ, densitatem, maiorémque crassitiem in mixto repræsentant.

Secundò. Si coctio perpetuò incrassat, cur Medici humori attenuando sunt intenti muniti oraculo senis. *lib.* 9. *aph.* 9. Dic. Medicus præparat, vt fluidum fiat corpus, & humores tenuiores fiant attenuantibus vtitur: natura coquit, incrassat, vt retineat, & sic pareat sibi alimentum optimum, & humorem reddit sibi adminiculantem magis.

Instabis, si natura coquit, & Medicus præparationis est auctor, & tam coctio, quàm præparatio calidis perficitur, & quò plus coquitur humor ampliùs incrassatur, & expulsioni fit ineptus magis, cur attenuantibus, & coquentibus Medici ante expurgationem vtuntur? Dic: licèt humor crassior reddatur, tamen incidentium ope in minutissimas secatur particulas, & hoc modo fit excretioni magis idoneus. Dic secundò: Pituitam, ac succum melancholicum post coctionem crassiores fieri, neque tamen ob id expulsioni valentiùs reniti, atque aduersari: nam si natura eos concoquit, necessum est vt euincat, & expellat, nec ea crassities quam à calido innato acquirunt, ineptos eos reddit expulsioni, velut ea quæ à frigido, seu calore immodico præstâtur: quinimò humores victi, quum nutrire nequeant, naturæ obedientiores facti ocyùs secernuntur: adde quòd natura eos alterat, non vt crassiores reddat, sed vt separet ab eis qui familiares sunt, & è corpore excernat: Consule Donatum ab Alto mari *tract. de concoctione post med.* Cardanum *lib.* 1. *cont. tract.* 6. *cont.* 13.

His præfatis ad secundam dubitationem accedamus, *Vtrùm per coctionem omnia fiant calidiora.* Nam coctio per se, & ratione sui reddit omnia cocta calidiora, cùm enim fiat actione caloris, ea quæ coquuntur calefieri debent, & quantò actio diuturnior fuerit, tantò magis imprimitur calor. Sic vina vetera calidiora sunt recentibus, quia diutiùs concocta sunt in doliis. Quòd si ex vino recenti plures oriuntur morbi calidi, vt febres ardentes, pleuritides, & phrenitides, id accidit quia hæc, minùs abeunt in vrinas, & infensilem vaporem ob crassitiem, cuius causa detenta in ventriculo, & visceribus incocta ebulliunt, & feruent, & vitia concitant calidissima. Sed obstant contra hanc sententiam plura: quoniam spiritus animalis est frigidior vitali ex quo per coctionem efficitur. Lac

A est frigidius sanguine ex quo fit. Cocta bilis euadit frigidior se ipsa cruda.

Sed verè propositio Aristotelis est intelligenda: per se enim coctione res quæ concoquuntur fiunt calidiores, ex accidenti tamen aliquando cocta redduntur frigidiora, quia videlicet inter coquendum separatur pars calidior à re cocta, vel quando in coquente remissior est, quàm in re quæ concoquitur, quare bilis cocta frigidior est se ipsa cruda 2. *acut.* 44. & spiritus animalis frigidior vitali, concoquitur enim, & in cerebro pro operationibus animalibus, quæ temperiem requirunt, attemperatur. Sic lac tantò frigidius est sanguine, quantò partes adenosæ carne iecoris sunt frigidiores, vt Galenus monet 4. *aph. com.* 40.

B Coctione omnia fieri suauiora ac magis odora, res est manifesta, hoc in fructibus ferè omnibus palàm fit, qui dum maturescunt, odoratiores, & suauiores redduntur, ex coctione enim gratus, seu aromaticus odor progignitur: sicut enim in putredine & separato humido à sicco, & foras euaporante molestus, & virosus odor, quem fœtorem vocamus, odoratum afficit, ita ex coctione, quæ putredini contraria, est suauis, ac gratus ob eiusdem humidi cum sicco mixtionem, resurgit: nam in coctione humidum aqueum, aëreúmque semper cum sicco terreo permiscetur, & vnitur, quemadmodum in putredine humidum à sicco separatur. Huius rei causa est, quia in putredine humidum nec vincitur, nec à calore superatur, sed eidem prædominans, ab ipso regulari non potest; at in coctione cùm natiuus calor superior sit, humidum euincit, & superat, & illud probè moderatur, ac regit, &
C sicco vnit, atque permiscet.

Vltimò. Coctione omnia fieri dulciora firmauit Arist. *lib.* 5. *de generat. animal. cap.* 6. §. *Concoctione enim dulce efficitur, concoctio autem calore, &c.* Nam dulcis sapor fit ex aquosa humiditate ampliùs cocta, & elaborata, expurgatis per coctionem ab eodem calore coquente partibus amaris: iccircò fructus immaturi frigidi sunt, & interdum amaris quibusdam partibus præditi, quæ dum maturescunt, tanquam excrementitiæ excernuntur: siquidem ea ratione qua peponis, aut cucumeris calor fortis est ad substantiam illam dulcem reddendam, est etiam potens ad partes excrementitias expurgandas, quas pepo, & cucumis habent, quibus sapor amarus adhæret. Quapropter in similibus fructibus sapor dulcis ex amaro non fit, sed per coctionem fructus hi redduntur
D dulces expurgatis ipsorum partibus amaris, & elaboratis aquosis, & humidis: aut partes eædem amaræ fructibus ipsis per coctionem humidioribus redditis amittunt ariditatem, quam deponentes, simul & amaritudinem exuunt. Quia cùm amarus sapor ex calore, & siccitate emanet, fit, vt qualibet deposita qualitate, remitti, aut aboleri possit.

Deinde argumento sunt fructus, qui initio acerbi cùm essent, tempore maturescentes dulcescunt auctore Galeno 4. *simpl. cap.* 7. ex quo sequi ait, dulcedinem ipsis à calore prouenire: nam si dulcedo maturatione acquiritur, & maturatio coctio quædam est, sequitur dulcedinem calore etiam acquiri, si verum est coctionem à calore proficisci.

E Quòd autem fructus omnes à calido maturescant, concoquantur, & dulcescant, cunctis cùm Philosophis, tum Medicis persuasum est: cúmque id ipsum duplex sit, alterum proprium, & cuíque ingenitum, alterum externum à sole videlicet, vel ab igne, sed tamen naturæ ipsorum conueniens, ac familiare, quare minimè mirandum est, quosdam esse qui non in arboribus, sed posteà cùm decerpti, conditíque aliquandiu fuerint coctionis complementum nanciscantur, & dulcedinem assumant, dulcescunt enim adscititio calore omnia ea quæ ab igne præparantur, ac proinde, vt Galenus ait, 4. *simpl.* 11. dum calida sunt, suauiora iis quibus nutritione est opus, apparent.

Hæc doctrina veritatem obtinet dummodò dulcia modicè coquantur: nam si immoderatam coctionem patiuntur, fiunt amara, & salsa, qua ratione pituita dum concoquitur, fit sanguis, & sanguis vlterius calefactus, bilescit, ex

ex Hipp. 2. *acut.* 10. & maximè in calidis naturis, in quibus dulcia omnia, & pinguia facilè fiunt bilis, ob quam causam sitim excitant, quia multas partes aëreas habent, quæ facile in bilem degenerant; quemadmodum aër promptè fit ignis, ob mutuum naturarum symbolum.

QVÆSTIO XXI.

Vtrùm humor noxius, medicamentis calidis attenuantibus vt volucre Græci, an frigidis, incrassantibus, sit præparandus, & concoquendus, vt Arabes confirmant.

ARduam de coctionis natura explanationem prosequor, & breuioribus distinctionibus, & argumentis, quantum res ipsa postulat, interpretor. Itaque cùm ad vmbilicum perduxissem, incidi in quæstionem maximè controuersam de syrupis præparantibus humores, in qua dilucidanda cùm medicinæ proceres cernam inter se discordes, placuit rem tantam aliquantò latiùs explicare, præsertim quia Auicenna Arabum primus à plurimis, iisque primæ notæ viris in hoc dogmate recipitur, cuius sententia vt commodè percipi possit, altiorem indaginem prærequirit.

Apud auctores omnes receptissimum est humores noxios non statim esse expurgandos, sed ante euacuationem, præparationem esse necessariam. Qualis tamen esse oporteat, & ex quibus medicamentis fieri debeat, inter se rixantur iuniores. Pro cuius difficultatis enodatione aduertendum est præparationem requisitam ante purgationem duplicem esse, alteram artificialem, naturalem alteram, quæ in humorum coctione consistit. Illa igitur posita est in attenuatione humoris, & apertione viarum per quas vacuatio fieri debet, auctore Galeno 2. *aph.* 9. & *lib. quos quib. & quand. cap.* 3. & 5. Præparatio viarum requirit primò quod canales, per quos debet fieri vacuatio humorum, deobstruantur, quod adeò ad fœlicitatem purgandi exoptat Gal. vt *lib. cit. cap.* 5. fine eo, etiam turgente materia purgationem non concedat. Secundò, quòd venter tum alimentis, tum clysteribus humectetur, & leniatur, quò fit vt purgandis exhibeatur cocta, & iura, & clysteres fine sale: hi enim cùm diutiùs immorentur in intestinis exquisitiùs operantur. Incommoda autem quæ sequuntur omissa dicta præparatione, sunt plurima tradita à Gal. *cit. loc.* vt tormina, vertigo, fastidium, pulsus diuersus, dissolutio, siue totius corporis lassitudo, difficilis purgatio, & cum grauibus symptomatis eueniens, immò superpurgatio.

Sed maior dubitatio est ex parte humoris: reddatúrne aptior ad euacuationem quò magis attenuatur. Auicenna in ea est firmus opinione 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. vt putet tunc humores optimè ad euacuationem præparari, quum ad mediocritatem reducuntur, ad quam reductionem constat crassa attenuari, & tenuia crassescere, cuius doctrinam tota Barbarorum Schola libenter amplectitur. Nec eis desunt rationes validæ quibus hoc placitũ queat roborari. Primò. Medicus debet imitari naturam 4. *aph.* 2. Atqui natura tenues humores per coctionem reddit crassiores, & ita illi euadunt paratiores vacuationi. Ergo & nos ad eius imitationem debemus humores tenues, crassiores facere.

Secundò. Galenus *lib.* 1. *simpl.* 24. sic inquit. *quod planè tenue est, medicamenti vim effugiens præterlabitur.* Tertiò. Quòd humor tenuis non commode exeat, probari potest ex Galeno 4. *de sanit. tuend. cap.* 4. Nam vbi abundant humores calidi à sanguine plurimùm recedentes, quales sunt tenues, omnino reprobat phlebotomiam, relictis enim humoribus tenuibus euacuatur sanguis. Quartò, si humor valdè tenuis ampliùs attenuetur, periculum imminet ne imbibatur in poris tunicarum, ac proinde difficiliùs vacuetur. Quintò, ex Auic. 1. 4. *cit. humores subtiles imbibiti in membris, & crassi in eis infixi, & viscosi adhærentes, omnes sunt inepti ad facilem expulsionem, immò necesse est, vt subtiles inspissentur.*

Sextò. Si subtilitas est vltimum quod intenditur ad digestionem, & in principio morbi qui oritur ab humore tenui humor magis tenuis est, & per consequens magis digestus, cur in dictorum morborum principiis non expellitur sedimentum laudabile, quod nihil est aliud quàm portio humoris morbifici iam concocti? Insuper cur non euacuat statim in principio humores noxios, cùm tunc tenuiores sint, sed expectat statum?

Sed si ardenter veritas à nobis est inquirenda in re momenti tanti, nisi Auicennæ doctrina commodè explicetur, non video quo pacto cum Galeni sententia conciliari possit: si enim huius monumenta attenta mente reuoluas, eum docentem inuenies humores ad euacuationem attenuandos esse semper, nunquam verò incrassandos, etsi tenues valdè existant.

Primò. Quia humores, quò tenuiores, eò sunt fluxibiliores, vt patet in superpurgatione, in qua humores tenues priùs vacuantur, posteriùs verò crassi, ex Gal. 1. *de. natur. human. com.* 31. Secundò. Quoniam medicamenta purgantia attrahunt humores à proprietate substantiæ, hæc autem attractio meliùs fit in tenuiori, vt constat in attractione magnetis, & succini. Tertiò. Quia prouocatio sudoris per attenuantia perficitur, ergo & purgatio.

Auicenna verò intelligendus est de iis medicamentis quæ ad morbos thoracis imperantur: nam vacuatio quæ fit ex thorace, vi aëris impellentis præstatur, quæ requirit resistentiam passi aëri impellenti respondentem, & nec in humore tenui, nec in crasso rectè perficitur, quare humor, vt commodè vacuetur, ad mediocritatem reduci debet. Hinc fit vt eclegmata sputum prouentia modò sint attenuantia, modò incrassantia, pro ratione humoris vacuandi, cùm tamen syrupi præparantes humores ad euacuationem, perpetuò sint attenuantes.

Neque hæc doctrina aliena est à mente Galeni, qui inter tussiendum pauca vacuari, tum ob tenuitatem humoris, tum ob crassitiem asseuerat. Sic enim ait *lib.* 4. *de loc. cap.* 8. *quippe bifariam accidere potest, vt vehementer tussiendo pauca quis expuat, aliquando ob crassitiem humoris, aliquando ob tenuitatem: siquidem tenuis humor cùm subleuatur inter tussiendum à spiritu diuulsus refluit, lentius verò, & valdè crassus difficulter effertur,* & *lib.* 2. *cris. cap.* 10. sic loquitur. *Tussiet igitur statim homo, non tamen omnino statim spuet: sed siquidem multum, ac crassum ab inflammatione defluxerit, cum tussi expuet, si verò paucum, & tenue irritabitur quidem necessario, ita vt tussis moueatur, non tamen expuet, antequam collectum simul, atque concoctum ad multitudinem, crassitudinémque peruenerit, &c.* repetit 2. *de caus. sympt. cap.* 4. *ante med.* §. *talia sunt, &c.* 2. *prop.* 43. ex quo loco colligitur manifestè naturam tenuem, irritantémque humorem in thorace contentum non excernere, nisi postquam ad crassitudinem deductus sit. Quo pacto humor semper ad euacuationem est attenuandus, nisi in iis morbis qui ad thoracem pertinent ob dictas causas.

Quare argumenta quæ vniuersaliter probant humorem quandoque in vasis contentum esse incrassandum, si tenuis sit, nihil concludunt. Dic ad primum. Humor tenuis per coctionem redditus crassior, non efficitur aptior vacuationi, quia crassior, sed quia coctus: sic enim natura desistens ab eius retentione, eum prorsus vacuare contendit. Quando autem asseritur quod medicus debet imitari naturam, intelligendum est, si ambo propter eundẽ finem agant, quòd in exemplo proposito non contingit: nam Medicus ante purgationem præparat humores, vt eos euacuet, natura verò non similiter, sed solùm vt eos retineat, & concoquat, & sic ex illis commodum alimétum eliciat, post quod ex accidenti sequitur illorum expulsio: quia scilicet cùm natura non possit eos vertere in naturam membrorum, eosdem, veluti excrementum inutile expellit.

Ad secundum. Dic: Galenum ibi non agere de vacuantibus per proprietatem, sed repellentibus per densitatem pororum, quæ densitas si non fuerit magna, non prohibet transire humorem valdè tenuem, sed solùm crassum: Ille enim cùm sit tenuissimus, per vasa, quæ non

non prorfus funt occlufa, & conftricta à reprimentibus impofitis facilè permeat,& hoc eft præterlabi vim horum medicamentorum.

Ad tertium. Humor valdè tenuis cùm non fit benè commixtus fanguini, ideò fimul cùm illo non exit, optimè tamen à pharmacis purgantibus attrehetur,de quibus hîc. Dic,præterea, in hoc exemplo prohibetur à Galeno phlebotomia, quia fanguis ad coctionem humoris valdè tenuis,& valdè craffi eft neceffarius.

Ad quartum. Dic: propterea quando humor eft valdè tenuis, non eft neceffarium quòd magis attenuetur ad purgationem, fed fufficit præparatio ex parte viarum, fed in morbis in quibus non expectatur coctio,ftatim vacuatur. Sic Galenus *lib.quos,& quando* 4. humores tenues, & aquofos ftatim in principio euacuat, in craffis coctionem expectat.

Ad quintum. Humores fubtiles imbibiti inepti funt ad vacuationem,non quia tenues,fed quia imbibiti, & ij fi incraffentur,quò craffiores eò difficiliùs vacuantur,quare ineptè Auicennæ interpretes generatim eos incraffandos arbitrantur.

Ad fextum. Subtilitas eft vltimum quod intenditur ad digeftionem, id eft, ad artificialem præparationem, per quam humor reddatur aptior ad euacuationem, non autem ad digeftionem, id eft, concoctionem naturalem factam à natura, quod falfo Auic. expofitores fupponunt. Licèt igitur in principio humor tenuior fit, non tamen vacuatur,quia natura expectans,& intendens coctionem, non vacuat ante illam,nifi valdè irritetur.Deinde in principio non apparet fedimentum, quia hoc eft effectus coctionis quæ in principio non adeft.

Summa igitur huius controuerfiæ eft humores craffos, & tenaces perpetuò attenuantibus ad exitum effe præparandos, tenues verò ex parte fui non expofcere aliquam artificialem vacuationem. Et licèt hoc verum fit in omnibus ferè morbis, ante purgationem fyrupi attenuantes,& deobftruentes vtiles funt. Primò, quia noftris temporibus ob ingluuiem ferè omnes morbi ab humoribus craffis ortum dicunt. Secundò. Quoniam etfi aliqui morbi ab initio ab humoribus tenuibus oriantur; hi tamen procedente morbo, partibus tenuioribus tum per fudorem, tum per infenfilem tranfpirationem refolutis, obftructionem faciunt, & attenuationem, vt commodè vacuentur,expoftulant.

Poffet tamen quis hîc dubitare hoc modo, fi humores ad vacuationem perpetuò attenuantibus præparandi funt, quomodo Medici fæpè vtuntur fyrupis infrigidantibus,& incraffantibus? Dic: fyrupi incraffantes in plurimis morbis maximo funt ex vfu, non vt præparent humores ad euacuationem, fed ad varios vfus, vel vt immodicas euacuationes cohibeant, vel vt humores mordaces contemperent, eorum acrimoniam retundant, hoc enim modo victi,ac fuperati, & coctioni, & expulfioni aptiores redduntur.

Ex iis notabis ex Manardo 13. *epift.* 1. corollarium vnum ad praxim maximè neceffarium fyrupos habere vim concoquendi, qui moderato calore, odore, & adftringendi vi natiuo noftro calori adminiculantur. Quare ficut ij calidum natiuum languidum ob caloris remiffionem, & defectum roborant, fic quando calor ob ardoris exuperantiam debilis eft, frigida ad mediocritatem redigunt, ac eum firmant. Neque dubium eft apud eos qui Galeni fenfa perluftrant, medicamenta frigida, natiuum calorem cùm fupra modum ardet, & propter caloris exceffum à propria temperie plurimùm exorbitat,fortiorem reddere poffe: Nam 9. *meth. cap.* 5. affeuerat in febribus fynochis naturam aquæ frigidæ potu roboratam, præternatos iam humores aggredi,eófque qui vtiles funt,& ad nutriendum habiles, hos quidem ad fe trahere, inutiles verò vel per ventrem, vel per cutem excernere: fi namque docente Galenó 3.*de præfag. expulfib. cap.*3. robur facultatis intemperiem fequitur, & eiufdem imbecillitas intemperiem, fequi par eft, refrigerantia remedia noftri corporis partes roborare, quando illas fupra modum calefactas, & ardore nimio occupatas attemperant, & ad

A mediocritatem reducunt, vt egregiè notauit Cardanus *lib.*1.*cont.tract.*6.*cont.*14.

Deinde fi coctio fit à calore non abfoluto, nec igneo (nam fi ab hoc fieret multò citiùs, & meliùs in febrientibus abfolueretur, ita docente Gal. 8. *de placit. cap.* 7.) fed à moderato, benigno, & halituofo, quippe hic in pueris copiofiffimus exiftens omnes actiones naturales adauget, *lib.*5. *fimpl. cap.* 9. Ergo quæcunque refrigerando in ardentibus febribus vehementem, illum calorem remittunt: & de eius intenfione detrahunt, faciúntque vt moderationem natiuus calor feruet, coctionem iuuare dicentur.

Infuper exhibendi fyrupi frigidi, vt humoris calidiffimi acrimonia infrænetur, ex cuius coctione maior fequitur vtilitas,quàm fit noxa quæ ex aliquantula incraffatione fequi folet. Deinde vt viæ fiant laxiores quæ ob caliditatem,& ficcitatem contrahuntur. Ad hæc vt minùs ab aflante calore aduratur,& craffefcat humor: nam quæ calore concrefcunt,frigidis foluuntur,vt docet Arift. 4. *meteor. cap.*6. fequitur Auic. *lib.*2.*tract.*1. *cap.*3. *poft princip.* §. *Et res quarum proprium eft in calore congelari*, &c. quod etiam colligitur ex Gal. 5. *fimpl. cap.* 5. §. *Sed illud tamen moneo,*&c. probat luculenter Gal. 2. *prog.*38. dicens, *quin & fynceri humores craffiores exiftunt,pituitofus quidem propter frigiditatem, biliofus verò propter exuperantiam caloris euaporatus,& tanquam affatus,*&c.

Ex his arripuit anfam Trallianus *lib.* 5. *cap.* 4. calumniandi Galenum, quòd *lib.*4. *de loc. affect. cap.vlt.* in ægris tuffi vehementi vexatis, & grandinofa corpufcula per tuffim excernentibus medicamenta calida & attenuantia exhibuerit, vt Theriacam, Ambrofiam, Athanafiam, & alia, quum ex his humores neceffariò exurantur, & incraffantur: licèt enim Galenus recta methodo fuerit vfus, vt latè pro eius tutela diximus *lib.* 2. *in com. hift* 36. tamen Alexandri confilium eft amplectendum: nec enim femper attenuatio calidis perfici debet, fed aliquando frigidis, quæ vim attenuandi habent: nam præterquam quod attenuatione fua præparant corpus ad euacuationem, ob alias etiam caufas valdè iuuant. Primò quia partem humoris quæ adhuc non putret, putrere prohibent, & eam quæ iam putret, prohibent à maiori calore, & putredine. Secundò, quia fatisfaciunt indicationi fumptæ à caufa requirente attenuationem ad euacuationem; &, fimul refpiciunt indicationem fumptam à febre, quæ eft ad infrigidandum. Hac ratione, præfente craffitie humoris, à calore excedente oborta, in diariis ex obftructione, vtitur Trallianus *lib.*12.*cap.*1. decoctis non excalfacientibus, quæ aduerfiffima funt febri, cuius magna ratio eft habenda, fed frigidis attenuantibus, in quem vfum maximè commendat oxymel, non tamen perpetuò: fi enim craffities obftruentis humoris oriatur à ficcitate, vel calore, quemadmodum in rebus plus æquo coctis, aut nimium affis fieri cernimus; ab oxymeli abftinendum docet, nam etfi non multùm calefaciat,tamen ficcando humores,eos craffiores efficit. Hactenus de præparatione artificiali neceffaria ad vacuationem tum ex parte humoris vacuandi,tum ex parte viarum per quas humor debet vacuari. Nunc de præparatione naturali,quam in coctione humoris vacuādi confiftere diximus,agendum eft,& in primis quærendum quid fit concoctio in humore noxio.

Auicenna, Medicus grauiffimus 1. 1. *doct.*6. *cap.*3. & 1.4.*tract.*1. *cap.*7. Opinatur coctionem in humoribus noxiis nihil aliud effe quàm præparationem eorum ad vacuationem factam à calore innato,quando craffus humor attenuatur, & tenuis incraffatur. Sed nifi, vt diximus fuprà de humore contento in thorace explicetur, à Galeni doctrina maximè diffentit. Primò, quia pus fit per coctionem ex fanguine, & poftquàm decoctum eft, redditur magis lentum, & craffum, & difficiliùs expellitur, quàm fanguis quod vltra experimentum, conftat ex Gal. 2. *prog.* 60. Igitur fanguis cùm per coctionem vertebatur in pus, non acquirebat dictam præparationem ad expulfionem. Secundò. Si coctio in humore noxio nihil aliud effet quàm dicta præparatio ad expulfionem, non

non oporteret ad illam expectare morbi statum: nam ea præparatio multò celeriùs perfici potest. Tertiò, quia in humore noxio per coctionem acquiruntur membri concoquentis qualitates,& quò coctio magis intenditur, eò perfectiores apparent, quod manifestè demonstrat membra coquentia humores noxios solùm conari illos in sui naturam transmutare.

Si verò vlteriùs pergas, & huius difficultatis explanationem scire concupiscas, ex Galeno notabis 2. *acut.* 44. & 1. *epid. sect.* 2. *com.* 44. duplicem esse coctionem, perfectam vnam, imperfectam alteram. Illa dicitur operatio facultatis naturalis in materiam benignam, quæ tota, vel secundùm maximam sui partem in substantiam corporis vertitur, minima eius portione semicocta remanente. In qua significatione & pituita naturalis recipit coctionem: ea enim per vlteriorem elaborationem facultatis concoquentis in sanguinem versa corpus nutrit, ob quam causam nullum à natura tributum est receptaculum ad expurgandum sanguinem à pituita, sicut datum est ad expurgandam bilem, melancholiam, & substantiam serosam, vt docuit Gal. *lib. de atra bile cap.* 8. & 2. *de facult. naturalib. cap. vlt.*

Secunda coctio definitur operatio facultatis naturalis in humore non benigno, cuius vel nulla pars, vel tantùm exigua in naturam coquentis verti potest. In hac significatione, pus, biliosi humores, & alia excrementa vitiosa coqui dicuntur docente Gal. 2. *acut. cit.* In vtraque coctione idem est agens, scilicet innatus calor concoquens,& idem est finis à natura intentus, videlicet nutritio membri *vt cit. loc.* monuit Galenus.

Licèt autem hoc ita sit;tamen ob indispositionem materiæ fit, vt natura in secunda coctione dictum non assequatur finem. In vniuersaliori igitur coctionis significato coctionem definiemus ex Gal. 2. *acut. cit.* quum natura causis fortior sit eásque permutauerit robore suo. Quare humor noxius tunc dicetur coctus, cùm à natura deuictus fuerit, & superatus, quæ eum quoad potest in aptum membrorum alimentum vertere conatur, quod si ob materiæ ineptitudinem assequi non potest ad eius expulsionem conuertitur.

Natura autem & Medicus hanc victoriam naturæ ante vacuationem expectant, primò, quia per coctionem natura eligit partem vtilem ad sui nutritionem, & reliquam secernit, atque expellit, quare tunc temporis habemus naturam adminiculantem vacuationi, 1. *aph.* 22. Secundò quia naturales facultates seruant ordinem in agendo iuxta quem non operatur expultrix, antequam perficiat opus suum concoctrix: Quare cùm in purgatione, per pharmacum non modò sequatur vacuatio humoris noxij, pharmaci purgantis ope, sed facultatis expellentis vi, est necesse vt Medicus ad similem purgationem, coctionem naturæ expectet. Tertiò, quia natura agens in vnumquemque humorem perpetuò in nutritionem,tanquam in primum scopum collimat, quare primò retinet humorem, vt ex eo per concoctionem partem aliquam auferat nutritioni accommodam, & postea ad expellendum inutile insurgit.

Sed cur expectatur concoctio ante vacuationem in omnibus febribus humoralibus, si multi humores incoctiles sunt, quod patet de bile,& melancholia, quæ cùm expellantur, & separentur à natura in generatione sanguinis, tanquam excrementa inutilia ad recipiendam coctionem, manifestum videtur ampliùs concoqui non posse? Dic: vtramque bilem sanguini permixtam posse quidem nutrire, ac propriè concoqui, ex Gal. *lib. de atra bile, cap.* 7. bilem tamen synceram licèt nutrire non possit,ac proinde perfectam coctionem recipere nequeat, tamen concoqui, hoc est superari, loquentibus nobis in secundo coctionis significato.

Ob hæc refutandi meritò sunt Manardus 13. *epist.* 1.& Valeriola apud Gal. *lib. de const. art. medic. in com. cap.* 21. qui fortè nixi auctoritate Auerrhois *lib.* 7. *collect. cap.* 9. & Rhasij 16. *continent. cap.* 2. quem reprehendit Auic. 1.4. *tract.* 2. *cap.* 7. §. *Et tu non auscultes virum, &c.* Contendunt bilem flauam, tenuem, non turgentem posse

A expurgari in principio non expectata coctione, quam non est apta recipere. Primò, quia cùm tenuis sit, & calida, prompta est ad euacuationem, ex Gal. 3. *simpl.* 27. & 3. *prog.* 13. & 3. *de natural. facult.* 14. Secundò, quia id ipsum monuit Galenus *lib. quos, quib. & quando, cap.* 4. dicens tenues, & aquosos humores inter initia morbi illicò esse expurgandos.

Licèt enim humores quò tenuiores eò faciliùs expellantur, id intelligendum est dummodò concocti sint, nec aliqualis crassities quæ per coctionem comparatur, eorum expurgationem remoretur. Quo pacto biliosi humores ante coctionem expurgandi non sunt:id enim voluit Galenus *lib.* 1. *de art. curat. ad Glaucon. cap. de curat. tertian. exquisitæ*,quo loco absinthium non exhibet (quod certè modicè purgat) nec lauacrum, nec vinum tenue,
B aquosum, & paucum, nisi postquam signa coctionis apparuerint. Deinde Auicenna 1.4. *tract.* 2. in curatione tertianæ puræ, ægrotantem à purgatione arcet ante coctionem. §. *Quod si consequatur crisis, & videris digestionem in vrina, & sedimen laudabile quod cognouisti, tunc si excusat benè est, & si non, tunc cura cum eo quo iuuatur natura ex prouocatione vrinæ, aut solutione ventris aut vomitu, aut fluxu sanguinis narium, & non agas contra ipsam in hoc, &c.* & paulò inferiùs subdit, *& non sumat in potu de solutiuis in principio, nec approximent alicui eorum, nisi eis quæ sunt sicut syrupus violarum, & aqua fructuum,& non vtatur nisi clysteribus lenibus,&c.*

Ad secundum argumentum ex celebri Galeni auctoritate desumptum,quo illi interturbantur. Respondet Cardanus *lib.* 1. *cont. tract.* 6. 14. humorem biliosum tenuem
C esse vacuandum in principio quoad opus artis, quia non debet eum Medicus præparare attenuando, non debet tamen eum euacuare in principio quoad opus naturæ, quia debet ipsius coctionem expectare, nempe victoriam naturæ, quod diuersimodè faciendum est in humoribus crassis, quia ij nec quoad opus naturæ, nec quoad opus artis sunt in principio vacuandi, sunt enim priùs & à Medico præparandi, & attenuandi, & à natura concoquendi. Sed hæc interpretatio non videtur consona menti Galeni, quia id quod concedit Galenus humoribus crassis, & viscidis, illud denegat tenuibus, sed in crassis expectat coctionem quæ est naturæ operatio, ergo vult eam non esse expectandam in tenuibus.

Ioannes Brauus doctissimus,& in Galeni doctrina versatissimus *in fin. cap.* 8. *lib.* 2. *de purgand. rat.* explicat Ga-
D lenum asserens per tenues, & aqueos humores non intelligere humorem biliosum tenuem, sed eos qui simul tenues sunt,& aquei, siue serosi,quos censet Galenus non expectata coctione esse expurgandos, non solùm quia tenuissimi sunt,& ad fluendum paratissimi,sed quia separati,& secreti ab aliis existunt.

Verùm quia humoribus crassis, & viscidis opposuit tenues, & aqueos, videtur hos generaliùs sumpsisse, & sic non videtur solùm intelligere tenues aqueos, sed tenues quosuis, ita vt humorem biliosum etiam comprehendat. Quapropter videtur interpretanda prædicta sententia iuxta ea quæ docuit 1. *aph.* 24. in morbis longis semper oportere expectare coctionem affirmans, in acutis verò contingere aliquando vtiliter circa initia purgare. Monet ergo *lib. quos quib. & quando*, in humo-
E ribus crassis qualis est pituita, & melancholia, à quibus præcipuè morbi oriuntur longi, semper expectandam esse coctionem, tenues verò à quibus acuti emanant circa initia esse euacuandos, hoc est licere circa initia vacuare, quia in his solùm necessaria est purgatio in principio. Lege Donatum ab Alto mari qui de hoc instituto elegantissimè disseruit *tract. de concoctione.* & hæc de coctione satis, nam nos epilogum facimus non tractatum. Si verò plura de coctionis natura scire desideras Consule Carrerium 1.4. *tract.* 1. à *cap.* 1. *vsque ad* 12.

* * *

HISTORIA

HISTORIA XVI. RHASII, De febri ardenti.

Causo correptus, expulso humore ad partes extremas, sanatur, facta tamen deinceps phlebotomia intempestiua, emoritur.

ALchasceim ostiarius incidit vno die subitò in morbum vehementem calidum, & incontinenti fluxit superfluitas ad eius manus, & pedes, & putrefacta est, & hac de causa cessauit febris. Et aliquis Medicorum fecit phlebotomare eum, & reciduauit in morbum alicuius caliditatis, & acuitatis, & fuit dissoluta virtus eius, & post tertium diem mortuus est, &c. Rhasius in libro de mirabilibus curationibus.

PARAPHRASIS.

VVlgare admodum est, & à priscis scientissimis inculcatum morbos materiales tum vacuatione, tum permutatione iudicari: nam si sine vacuatione quieuerint, maligniùs retrocedunt, minantúrque recidiuam, ex Gal. *3. cris.* 4. quod experimento patet in hoc ægro, in quo, cùm esset ab igne correptus, (sic enim intelligo per morbum vehementem calidum; nam in febri ardenti, quam ignem sæpè vocat Hipp. vehemens caliditas adest *4. acut.* 1.) excrementa subtilia, & crassa ad manus, & pedes à natura sunt expulsa; tenuia ad superas partes, ad quas ob leuitatem conuolant sponte sua, grauia verò ad partes inferas, quæ suo pondere ad imas præsertim vergunt corporis partes.

Quæ autem esset superfluitas, non explicat; at cùm varia sint superflua quæ à natura excernuntur ad regiones diuersas, tumores, abscessus, pustulæ, &c. Existimo has potiùs fuisse, quàm abscessus: quoniam his morbi præsertim cronici iudicantur, vt constat ex Galeno. Nec mirum? Narrat enim Auic. *1. part. canticor. à text. 476. vsque ad fin.* morbos quamplures, quorum aduentu priores curantur, quare ait ipse. *Et pustulæ narium, aut labiorum in tertiana est signum salutis prognosticum.* Et licèt sit hoc excrementum in parua copia expulsum; tamen hac portione excreta leuatur natura, & supra residuum insurgens, noxios, peccantésque succos deinceps per manifestos ductus, aut inconspicuos meatus validè excernit. Quapropter pustulis ipsis in suppurationem versis, hoc est putrefactis, (nam suppuratio, putrefactio est *2. aph.* 47.) vel emisso humore per ipsas pustulas putrefacto, hoc est concocto: (nam antiqui concocta vocabant putrefacta 6. *Aph.* primo) cessauit febris.

Sed cùm ob phlogosim internam adhuc superessent signa ardoris opprimentis viscera, & esset necessarium sanguinem exhaurire, ad ventilandum hepar; nam venæ sectio extrahendo calidam substantiam, refrigerat 10. *meth.* 10. factum est, vt ea celebrata, diminuto calore natiuo, resolutis spiritibus, attractóque à partibus extremis, manibus, & pedibus humore, ad quas cum vtilitate eum expulit natura, in febrim, ebullientibus de nouo humoribus inciderit, & ob nimiam debilitatem exhaustus occubuerit.

Ex hoc exemplo coniectare licèt quantis periculis se opponant qui Medicos imperitos, & inscios ad sui curationem vocant, qui, vt inquit Hipp. *3. de articul. text.* 17. fine vllo profectu magnam solent adhibere turbam, magnum spectaculum polliceri, & multa verba facere, quorum ignorantiam elleboro dignam patefecimus *lib. 1. in com. hist.* 64. & explicat Rodericus à Castro *lib. 3. de medic. politic. cap.* 23. & 24.

Hæc est succincta breuísque historiæ explanatio, sed licèt Rhasius culpam mortis in alium Medicum reiiciat, qui intempestiuè exercens phlebotomiam, vires extracto sanguine mirum in modum resoluens, ægrum in perni-

A ciem præcipitauit: tamen sanguinis missionem, occasionem solùm morti non dedisse patere potest. Primò, quoniam morbus fuit malignus, & ex venenata qualitate, humoréque intus delitescente recidiua fuit concitata. Secundò, quia morbus absque concoctione quieuit, & euacuationi citra coctionem non est fidendum ex Hipp. *2. aph.* 27. dicente *iis quæ sine ratione leuant fidere non oportet.* Argumento est quod excrementa in primo die natura ad manus, & pedes expulit, à malitia humoris, & copia grauante irritata, & *hoc tempore euacuationes factæ, sunt cæsus præter naturam earum quæ sunt in corpore dispositionum: nam oportet præire coctionem, subsequi discretionem, & tandem euacuationem, vt bona sit crisis, atque iudicium,* vt bellè dictauit Gal. *4. Aph. com.* 22. Cùm enim tertio die mortuus esset, in primo euacuatio facta est, quo tempore si

B eueniat, inutilis est, & reproba, cùm hæc solùm fiat in statu *3. cris.* 5. *Nam oportet concoctum esse morbum, & excerni rectè materiam per locum conuenientem,* vt ait. Galen. *2. prog.* 67. quare in principio non fit crisis, nisi perniciosa quæ ex debilitate retentricis humores ob copiam retinere non potentis, & praua eorum qualitate expultricem irritantium scaturit, quare si crisis anticipet statum, timenda est: vel enim ex ea mortis periculum imminet, vel saltem si ægritudo omninò salubris sit, verendum est ne crisis imperfecta sit, aut cum prauis symptomatis fiat, aut eam sequatur recidiua. Tantam enim vim habent coctiones, in morbi statu celebratæ, vt nulla crisis præcedens perfecta esse possit. Quo pacto recidiua, & mors humori intus derelicto, crudo, & incocto; iterum ebullienti potiùs, quàm inscitiæ Medici adscribi

C debeant.

Sed rogabis cur tantoperè laudantur vacuationes si præcedat coctio? Dic illas laudauit Hipp. *lib. 2. epid.* cùm inquit. *Abscessus optimi sunt si maximè deorsum, & quam longissimè ab ægrotatione distent, magis verò si concoctione pariter erumpant, &c.* Nam omnibus vacuationibus commune est, vt cum signis coctionis, plus, absque illis minus conferant, vt colligitur *4. aph.* 22. quoniam naturam sibi constare, & sic criticè factos esse abscessus demonstrant.

HISTOR. XVII. RHASII, De febri ardenti.

D ### Febris ardens ex humore turgenti originem ducens phlebotomiæ ope curatur

*QVidam nomine Abet passus est morbum calidum, & hic morbus * mutabatur de loco in locum, & vrina apparuit tincta per plures dies, & aliqua hora sentiebat se grauem, & aliqua leuem, & cum hoc tota vrina non remittebatur in suo colore, nec febris ex ea eradicabatur, sed reuertebatur, & percepi post paruum tempus quod phlebotomaretur ex basilica, & subtraxit minutor de sanguine vltra quam volueris, & eius vrina rediit bona, & liberatus est, &c. Rhasius* in lib. de mirabilibus curis.

PARAPHRASIS.

E EX humore turgente fuisse hanc febrem concitatam ex textus serie facilè deduci potest, quum dicat auctor morbum mutatum fuisse de loco in locum, quæ mutatio irrequieta, proprium est humoris turgentis signum, *vt 4. aph.* 1. & *lib.* 1. *cris.* 9. & *lib.* 1. *aph.* 22. & alibi passim explicuit Galenus.

Hic ergo biliosus, & tenuis humor febrim excitauit continuam, quæ licèt esset vehemens, & eradicari ex toto videretur, tamen ferociter deinde insiliebat, quam vrina tincta, hoc est ignea, flammea, rubea, seu crocea pura comitabatur, quæ copiam sanguinis biliosi, synceri, & calidissimi, excedentémque hepatis calorem significat, vt docuere Galenus *lib. 3. prog.* 34. & Actuarius *lib. 1. de prævidentiis vrinarum.*

Sed inquires, si hæc vrina rubra nimiam hepatis caliditatem

caliditatem, & sanguinis copiam ostendit, cur hic euasit? Dic: quoniam hæc vrina morbum salubrem, diuturniorem tamen significat, ex Hip. 2. *prog.* 27. salutaris est, inquit Galenus *in com. quia materia benigna est, nec humida nimis, aut acris, aut putrida, aut tenuis, aut aquea, aut crassa, sed ad sanguinis ideam, in quo sibi benè natura complacet, proximè accedat. Igitur quia integerrimi humoris exuperantia est, idcirco sine periculo est. Sed quia humidioris, & item serosioris, eget coctione, &c.* Lege Christoph. à Vega *in com.*

Si ergo hæc vera sunt cur Hermocrates *lib. 3. epid. sect. 1. text. 5.* cum hac vrina periit? Respondet Galenus in hunc modum. *Rubræ verò spatio longo laboraturum hominem, non tamen planè moriturum, arguunt, vt in commentariis in librum præsagiorum, & prædictionum planum fecimus, vbi eius libri reprehendimus auctorem. Nam quæ alia de occasione ægrotantibus acciderunt, quia ad aliud refert, errat. Iam in iis commentariis prolixius sumus tum phrenitidis peculiaria signa persecuti, tum quod in libris Hip. citra controuersiam germanis, de quibus præsagia sunt, vniuscuiusque facultate signi exactè, & sigillatim explanauit, at de rubris, & prærubris vrinis verbum nullum fecit, sed de subrubra vrina cum mentionem facit simul prærubrarum vim indicauit, atque adeò de subrubris vrinis hæc præscripsit verba. Si vrina fuerit subrubra, ac subrubrum quod subsidet, diuturniorem hæc quidem morbum, quam prima significat, sed admodum tamen salubris est. Cùm ergo sit subrubra præter cæteras salubris quidem, longiùs tamen quàm prædictæ trahat, quas ocyùs dixit morbum exoluere, quæ magnoperè sunt rubra, longiùs significabunt spatium, cæterùm non mortem, quantum ex se ipsis, neque delirium, &c.*

In hoc incendio interno, ab hepatis caliditate excedenti suborto, quod remedium excogitari poterat efficacius sanguinis missione: Nam humores omnes furentes, & feruidos promptè ex venis euacuat, viscera contempérat, & exonerat naturam vt potentior reddita separet vtile ab inutili, & deinceps hoc, maximo cum ægri commodo eliminet, maximè si ex basilica extrahatur sanguis: Nam hæc vena ex vasis maximis velocissimè euacuat apud Gal. 4. *acut.* 23. & 4. *de sanit. tuend. cap.* 4. & *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 16. & 2. *acut.* 11. Quare copiosa facta phlebotomia ad naturalem colorem vrina rediit, & ipse à morbo liberatus est.

Miraberis in bilioso morbo à furioso, turgentíque humore pronato ita sanguinem copiosè extraxisse, cùm in febribus biliosis parcè sit secanda vena, ex Auic. 4. 1. *c.* 20. §. *Caue ne ægrum ad vnam duarum rerum perducas, scilicet cholericorum ebullitionem, &c.* & in turgente humore nullo modo sit phlebotomia celebrãda; sed medicamẽtum purgans offerendum, ex Hip. 1. *aph.* 4. *aph.* 1. & 10. Dic: in biliosis febribus quando bilis est aliquantulum permixta cũ sanguine, & humor non est exquisitè turgens, vtilis est sæpè phlebotomia ad ventilandum, refrigerandum, & vacuandum, vt latè *lib.* 1. *in com. hist.* 63. comprobauimus, & firmat Gentilis, 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. *dub.* 48. In humoris autem turgentis præsentia plura sunt quæ purgationem aliquando impediunt, ex Gal. 1. *aph.* 24. primùm quando hypochondria sunt ignita & inflammata; nam tunc si exarescant viscera, commoda est phlebotomia ob causas dictas, maximè si humor noxius, sit sanguis tenuis, & feruidus, qui cùm acris sit, & mobilis turgere potest, post quam vacuationem alia sunt exequenda præsidia, quæ internas partes refrigerent, & turgentem humorem demulcere queant, vt *infrà in com.* patebit manifestè, & notat Santorellus *lib.* 20. *antepraxis cap.* 13.

QVÆSTIO XXII.

Vtrùm humores turgeant, & ante coctionem expurgandi sint, vt contra Hip. & Galenum asserunt, Mercatus, Toreus, & Cardanus, Medici præstantissimi.

COMMENTARIVM.

Mutabatur de loco in locum.] Et quia de febribus agimus, in quibus humor furiosus, & turgens frequenter viget, de eius natura tantisper differemus. Nec illud in hoc argumento ambiguitate caret. Vtrùm humores turgeant, siquidem plurimi nostræ ætatis Medici longè doctissimi, naturam, non humores propriè turgere opinantur, quum contrarium & Hip. & Galenus asserent.

Ludouicus Mercatus *lib.* 1. *indicat. cap.* 6. & Ludouicus Toreus *libro suo de febre puncticulari*, hoc placitum sic confirmant. Nam Theophrastus *lib.* 1. *de hist. plantar.* 6. probat plantas turgere ad partum, id est vere ineunte habere appetitum, seu impetum naturalem germinandi, & producendi fructus ex materia quam hyeme contraxerunt. Deinde Arist. *lib.* 6. *de hist. animal. cap.* 18. loquens de quadrupedum fœminis, ad concubitum eas turgere affirmat, sumpta ad id cognitione ex prominentia genitalium partium, necnon ex frequenti mictu, vnde etiam apud Arist. etiam turgere naturale significat desiderium, & insitum appetitum quo fœminæ ad propagandam sobolem concubitum quærunt. Insuper id ipsum Hip. testimonio comprobatur, 3. *de fract.* 18. dicentis, *pus copiosum ex vlcere manat, turgeréque pars affecta videtur.* In cuius sententiæ enarratione Galenus partem turgere asseruit. §. *Turgere, est ad excretionem festinare.*

Porrò Actuarius id docet manifestè *lib.* 1. *meth. cap.* 20. §. *Si quando facultas expultrix turget, quid tum postea?* Hoc modo partes quæ irritatæ humores noxios expellere festinant, turgere dicuntur. Ergo humores propriè non turgent, sed natura, quia in illis nec reperitur naturalis appetentia, & potentia aliqua, qua extra corpus pellantur, aut illuc, húcque moueantur, sed hoc ex natura irritata potiùs contingit: quare impropriè, & per similitudinem humores turgere dicuntur. Hoc modo ægritudines appellantur turgentes quando velociter properant ad statum, vt *lib.* 1. *crif. cap.* 9. Galenus affirmat.

At hæc indigna sunt tantis viris, minúsque lectorem mouere possunt: cùm totam Medicorum scholam sibi aduersam habeant, qui turgentiam ad humores pertinere vnanimiter asseuerant. Hippocrates enim Medicorum summus *lib.* 4. *aph.* 1. sic ait. *Vtero gerentes sunt medicandæ si materia turget à quarto mense, & vsque ad septimum.* Et rursus *aph.* 10. sequenti sic inquit. *Medicari in valde acutis si materia turget, eadem die.* Et Galenus *in com.* turgentiam ad humores refert, quod etam facit *lib. quos, quib. & quando, & 8. sec. loc. cap.* 3. dum turgere dixit, ad excretionem moueri, & nondum ad certam sedem impetum habere, aut consistentiam, quæ verba non de aliis, quàm de humoribus debent intelligi, siquidem hi sunt, qui ad excretionem mouentur, non partes, hæ namque humores ad excretionem mouent. Hanc sententiam sequitur Auic. 4. 1. *cap.* 1. *post princip.* dum inquit. *Ægritudo quoque si multæ furiosæ materiæ fuerit, in principio eam euacuabis non expectans vacuationem.*

Turgere interdum de natura dicitur, & facultate, ergo impropriè, inquiunt, dicitur de corporibus, & humoribus. At neganda est consequentia: Nam hoc verbum turgere apud Classicos auctores propriè duplicem significationem habet, ad motum concitari, & moueri ad expulsionem, & sic propriè dicitur de natura, significat enim propriissimè idem quod inflari, seu tumere, & tunc propriè dicitur de mari, & de humoribus, & de aliis substantiis corporeis: per similitudinem verò in isto significato dicitur de animo superbo, & de natura. Cicero *lib.* 3. *Tusculanar. quæst.*

Corque meum penitus turgescit tristibus iris,
Cum decore atque omni orbatum laude recordor.

Num manus affecta rectè est, quum in tumore est? aut num aliud quidpiam membrum tumidum, aut turgidum non vitiosè se habet? Sic igitur inflatus, & tumens animus in vitio est, sapientis autem animus semper vacat vitio, nunquam turgescit, nunquam inflatur. Quo pacto de solidis corporibus turgentia dicitur, vt manus turget, facies turget, id est inflatur. Liquida autem corpora tunc turgent, quando concitato motu mouentur, & impelluntur, vt in maris euripo cernere est.

Sed quid dubitandum turgentiam humoribus posse adiungi,

adiungi,paritérque priſcos,vocem hanc ab animalibus ad humores tranſtuliſſe,cum eademmet de oratione,aliíſque pleriſque enuncietur. Cicero namque *lib.4. ad Herennium, non longè à principio*, ſic ait. *Vt corporis bonam habitudinem tumor imitatur ſæpè, ita grauis oratio ſæpè imperitis videtur ea quæ turget, & inflata eſt.* Huic ſententiæ adſtipulatur Vitruuius *lib.8. architectur.c.3.* dicens.*In Italia,& Alpibus eſſe genus aquæ, quam qui bibunt, turgidis gutturibus efficiuntur*; quo loco turgidis pro tumidis vſus eſt,vt apud Iuuenalem videre licet.

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus?

In qua ſignificatione dictio turgere ſumitur à Gal.*6.epid, ſect.2.com.30.*vbi de tuberculis verba faciens,inquit. *Iam & de phymatis anteà didiciſti, quæ in acutum faſtigiantur, ac velut iturgent, calidorum humorum ſobolem eſſe, contraria verò frigidorum.*

Quod ſi Galen.1.*aph.22.*ſcribit verbum turgere tranſlatum eſſe de animalibus concitatis ad coitum ad humores,id non arguit impropriè dici de humoribus,nam, ait, ſicuti illa animalia ſtare loco neſciunt, titillatione quadam impulſa, eo affectio concitata, ſic & humores plerumque in motu vehementiori,& transfluxu ab vna parte ad aliam in morbi principio hominem infeſtant. Num hæc ſimilitudo reddit ſignificationem impropriam? minimè. Præterea ex incerto motu iſto humores vagantes tument quodammodo, & inflantur, & ſic etiam propriè turgere dicuntur: Nam in externis aqua vehementer commota inflatur impulſu,tumet, turget. Qui ergo improprij ſermonis hac in re Hippocratem carpunt, & Galenum notant, ſuam palàm propriam produnt inſcitiam, quorum rationes aduerſas ſoluere ex dictis operoſum non eſt. Conſule Caſtrenſem Luſitanum, qui doctè, & ingenioſè de hoc argumento diſſeruit *tract. de complexu morbor.cap.17.*

Proximum his videtur vt de natura turgentis humoris aliqua ediſſeramus, ac primum quidem æſtimatione dignum eſt perſcrutari. *An humores turgentes tenues ſint, an craſſi.* Quod autem craſſi ſint patet,ex Gal. 1.*aph.24. & lib.quos, quib. & quando, ante fin.* quo loco ad præparationem turgentium humorum, decoctum extenuans propinat. Sic enim habet. *Verùm in acutis morbis circa principia, ſtatim circa primum videlicet diem, vel non vltra ſecundum ſi ſumus vſuri purgantibus medicamentis, quando turgent humores non datur facultas iſta præparandi, niſi qui fortè arripiat occaſionem propinandi melicratum, in quo decoctum ſit aliquid hyſſopi, vel origani, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegis, ſiue quid huiuſmodi vim habens humores extenuandi,&c.* Ergo turgentes humores craſſi ſunt, cùm extenuationem deſiderent.

Ex altera parte. Humor turgens debet eſſe valdè acris, ſed acrimonia ſolùm videtur reperiri in materia calida,& craſſa. Ergo: Nam illud contingit membris quæ moleſtantur ab humoribus, quod contingit illis qui manu flammam,aut carbonem tangunt,carbonis enim caliditatem nec momento temporis ob eius craſſitiem ferre poſſunt, flammæ verò longè diutiùs ob eius tenuitatem, ita membra nec per minimum ſpatium humoris craſſi,& calidi acrimoniam tolerant.

Deinde, ſi naturam turgentis humoris penſites ad vnguem,qui valdè mobilis eſt, & irrequieto motu mouetur, eum nimis tenuem eſſe affirmabis: Quoniam conditiones requiſitæ ad turgentiam à craſſitie humorum nimis ſunt alienæ.Nam prima conditio eſt,vt ſit mobilis ex natura ſua, careátque lentore, & craſſitudine, qua de cauſa ſola flaua bilis, aut ſanguis bilioſus dicitur turgere, atra bilis etiamſi valdè ſit maligna, non turget ob craſſitiem, pituita non turget ob lentorem, & quia acrimoniam non ſortitur, qua naturam irritare queat. Vapores calidi non turgent: Nam celeriter reſoluuntur. Flatus turgere poſſunt, quia motu inordinato moueri poſſunt, & hoc inſinuauit Gal. 1.*criſ.9.in fin.* Secunda eſt, vt naturam irritet, & de loco in locum inordinato motu moueatur & habeat caliditatem acrem, exurentem, aut qualitatem malignam,ita affirmat Gal.4.*aph.1.&* 10.& Auic. 1.4. *tract.2. cap.7.*rectè explicuit agens de materia turgenti,quam ipſe furioſam vocat,hanc eſſe multam, mobilem, & permutabilem de loco in locum aſſeuerat. Vltima eſt vt ſic moueatur humor à parte in partem,vt certam inclinationem non habeat, quare quando humor mouetur ad determinatum locum,vt in arthritide,& tertiana,non turget,quia habet certum locum ad quem mouetur.

Ad obiecta verò ita reſpondendum eſt,Galenum ſcilicet non præcipere exhibenda eſſe decocta extenuantia turgentes humores,ſed humores craſſos,& viſcidos,ſi qui ſimul in viis ductuum reperiuntur, quia alij in venis maioribus turgent, qui plerumque tenues, calidi, & fluxiles ſunt, neque medicamentis calidis extenuationem deſiderant,ſed frigidis contemperari poſtulant. Dic Secundò: Galenum propinare decocta calefacientia in humoribus turgentibus,non vt iis extenuentur, quia tenues ſunt natura ſuapte, ſed vt pori, & meatus per quos debet fieri expurgatio aperiantur. Ad ſecundam obiectionem dic;in humoribus tenuibus acrimoniam non deficere, quæ ad turgentiam requiritur, quia ipſorum tenuitas tanta eſſe non poteſt, vt acrimoniam impediat, quum flammæ tenuitatem non æquet.

Quæres ſecundò, quænam ſit qualitas quæ humores turgere facit? Reſpondent plures in quibuſdam ſemper turgentiam, ad calorem, & acrimoniam, in aliis verò ſolùm ſequi ad malignitatem,& malum morem humoris:ab alterutro enim natura irritata, infeſtantem humorem protinus expellere cogitur, & ſic in aliquibus membris facit humores turgere caliditas,& acrimonia,in aliis mala qualitas, & certa humorum malignitas, aliquando citra vehementem caliditatem copulata. Sed cùm ferè in ardentibus, bilioſíſque febribus,quæ à tenuiſſimo, & calidiſſimo humore originem ducunt,humores citra malignitatem irrequieto motu moueantur, irritent naturam, eámque quieſcere non permittant, approbanda eſt ampliùs ſententia Manardi,qui,13.*epiſt.1.* ſoli calori eſſe attribuendam cauſam turgentiæ aſſeuerat, qui adeò ſit vehemens, & acris humor, vt à nullo ferè membro recipiatur. Quo nomine non ſemper in febre ardente bilis turget,quia licèt caliditas ſemper vehemens ſit, non tamen bilis ſemper habet eam acrimoniam,ob quam à nullo ferè membro recipiatur.

Quæres tertiò. An ex humore turgenti inflammatio interna poſſit concitari? Dic. Si generatio inflammationis prærequirit, quod humor in parte aliqua firmetur, non videtur quod ex humore turgente inflammatio gigni poſſit, quum hoc illius naturæ maximè repugnet, perpetuò enim à loco in locum mouetur, irritando,pungendo, & vellicando naturam. Quo pacto toto cælo errare eos puto, qui pleuritidem, aliáſque inflammationes internas ab humore turgente oriri aſſeuerant: Nam licèt in his inflammationibus moueatur humor ab vna ad aliam partem,dolorem & titillationem inferendo, tamen vel in determinatum locum mouentur, vel deinde in certo loco ſunt infixi, vt ſuperioribus locis firmauit Galenus.

Quæres quartò. An humores intra venas, & extra eas turgere poſſint? Nam intra venas non turgent, quoniam ibi neque dolorem, neque titillationem efficere queunt, quum venæ ſenſus ſint expertes,vt monuit Gal.16.*de vſu part.cap.12.*dum ſic ait.*Arteriæ enim & venæ partis cuiuſque, ſenſus omnino ſunt expertes,ſiue illas frangere velis,ſiue vrere,ſiue incidere,ſiue laqueis excipere, &c.* & quamuis ſenſus participes eſſent, humores intra eas neque dolorem, neque moleſtiam inferre poſſunt:acris enim eorum qualitas benignitate ſanguinis obſcuratur. Hac de cauſa flaua bilis intra venas contẽta,etiãſi mordax ſit,neque laſſitudinem, inæqualitatem, horrorem, aut rigorem efficere poteſt, ex Gal.4.*de ſanit.tuend.cap.2.* Hac ratione dicebat Gal.*lib.2. feb.cap.8. continuarum proprium eſſe,neque rigere,neque horrere*, quia in febribus continuis humor continetur intra venas. Extra venas non turgent, quia turgentia humoris non poteſt inueniri niſi in febribus continuis, & acutis, in quibus humor intra venas continetur.Adde quod propter meatuum anguſtiam, & denſitatem humor celeriter non poteſt moueri de parte in partem.

Quæſito

Quæsito respondc hoc modo. Humor potest turgere intra venas,& extra venas. Nam venæ licet ratione sui sensu non polleant, tamen ratione fibrarum neruorum quæ illis implantantur, sentiunt. Et non solùm hac ratione dolorem inferunt,sed quia vehementer commoti partibus sentientibus vapores acres communicant,qui dolorem, & titillationem inferre queunt. Et quia per febres continuas acutas solet expelli humor ex venis extra venas, hic in corporis habitu, celeriter, & violenter commotus turgere potest neque obstat meatuum adstrictio: nam in viuentibus ob caloris copiam, ampliores sunt, & latiores, quàm in cadauere apparent, vt notauit Galenus *lib.3.de facult.natural.cap.vlt.*in quo ob caloris absentiam, & refrigerationem latere solent.

Sed residua est illa adhuc dubitatio: *Vtrùm turgentes humores ante coctionem statim expurgandi?* Dic: cum Hip. 4. *aph.* 10. hanc purgationem statim prima die esse celebrandam, vel vt adnotauit Gal.1.*aph.*24. non vltra secundam. Galenus *in com.4.aph.* & Auic.1.4.*tract.*2.*cap.*7.plures rationes reddunt. Nam si eam non exequaris, dolor partis augetur, febris caliditas increscit, & ad aliquam partem principem decūbunt ij, qui per corpus vagantur humores, dissoluitur virtus ab eorum acrimonia agitata. Deinde ij humores in motu positi sunt,& natura incitatur eos extra corpus pellere: Nam ab eorum copia obruitur, & à malitia lancinatur, quare cùm non sint in aliqua parte firmati, & ad eos expellendos irritetur natura, paruo indiget negocio, vt expurgentur. Insuper humor turgens non potest concoqui, quum valdè nobilis sit, & irrequieto motu agitetur,coctio autem perficitur quiete, ex Gal.*lib.*4.*acut.*44.

Hæc est causa cur tantopere Hip. & Galenus monent, vt in principio reuulsiua purgatio administretur, ne fortè ij humores vagantes, & furibundi,in cor,cerebrum, thoracem, & aliquam ex præcipuis partibus decumbant: Quocirca prudenter Galenus,14.*meth.cap.*8. cùm vespere hora diei ferè decima ad ægrotum quendam qui sexagenarius iam erat, linguam tumidam ita habentem, vt ore eam continere non posset, accessisset, ei protinus absque alia præparatione pilulas ax aloë,scammonio,& colocynthide constantes exhibuit, quibus humoribus ad inferna reuulsis, hominem à suffocationis periculo tutum seruauit.

Trallianus etiam *lib.*4.*cap.*1.*titulo de sang.mis.* anginoso cuidam vrgente valdè affectione vespere ex cremore ptissanæ, lachrymam scammonij omni prorsus præparatione omissa exhibuit, & alium simili malo pressum post duorum brachiorum venarum sectiones, liquore tithymali ex herba ipsa expresso trium siliquarum pondere eodem die purgauit, sequente non expectato. Itaque humorem turgentem antequam in partem aliquam illabatur confestim reuellere oportet.

Ita Galenus *lib.*4. *meth. cap.*6. in erysipelate vlceri superueniente, purgatione ad contraria reuellere monet, qua maximè parte vlceri conducit,siue id per superna, siue per inferna celebretur. Hoc modo *lib.*13.*meth.cap.*11. scribit ipse, nonnullos quibus oculi tentari phlegmone cæperunt, sola purgatione per aluum vna die sanatos vidisse,& *lib.*2.*acut.*11. in humore ad præcordia descendente ventrem nigro veratro purgare imperauit. Sic *lib.* 4. *acut.* 37. & 76. prima die pharmacum propinasse refert, antequam humores errabundi in partem aliquam decumbant.

Instabis primò. Cur ex humore turgente augebitur febris; si hic mouetur ad partes distantes à corde remotas, quare tunc potiùs remittetur febris, quàm intendetur?Dic:quando humor turget, non tota humoris quantitas huc mouetur, & illuc,sed magna portio illius manet in venis maximis febrem conseruans, & augens. Dic secundò,quòd licèt hic humor moueatur ad partes à corde remotas,celeriter tamen ad interiora recurrit.

Obiicies secundò. Cur humor turgens purgatione educendus est, si ex eius vacuatione inflammatur iecur? cùm enim per aluum excerni non possint nisi ad iecur recurrant, ex hoc decubitu incendi iecur est necesse: Nam nulla est via per quam eiusmodi humor ex venis, & ex ipso corporis habitu in aluum duci possit, nisi iecur, ita docente Galeno *lib.* 2.*prog.* 13. quia venter per iecur omnibus partibus copulatur, & per illud recipit excrementa illarum, & *in com.*14. omne corpus per iecur purgari scribit. Dic:diuerso modo humores in iecur incidunt quum suo impetu in id prolabuntur, atque cùm à medicamento purgante attrahuntur: Nam cum suo impetu confluunt,ibi morantur, cæterùm quum à medicamentis purgantibus ad intestina attrahuntur,nullam prorsus moram in iecore faciunt,sed illicò excernuntur: posse enim aliquem humorem per viscus aliquod etsi præstantissimum, sine noxa pertransire, si huiusmodi transitus velocissimè fiat, testimonio sunt ea quæ de fracta pulmonis vomica *lib.*6. *de loc.affect.* Galenus inculcat,cuius pus per læues arterias, & sinistrum cordis ventriculum, in renes, & vesicam deferri, & tandem per vrinam expurgari admonuit. Ergo turgentes humores non decumbunt in iecur,sed per illud innoxiè expurgantur.

Sed vtrùm humores turgentes semper sint expurgandi,respondet Cardan *lib.*1.*cont.tract.*6.*cont.*15.non semper humorem turgentem esse purgandum: Nam plura sunt quæ illius expurgationem impediunt: videlicet assidua cruditas, assumptio ciborum qui crassi, & tenaces sunt, obstructio, tensio viscerum, hypochondriorum ardor, & inflatio, viscerum inflammatio: nam omnes ij haudquaquam sunt apti ad expurgationem,vt notauit Galen. *lib.*1. *aph.* 24. quoniam ij citra præuiam præparationem, aut commodam attemperationem expurgandi non sunt. Si enim in febri acuta, præsente incendio interno medicamenta purgantia offeras, maior accendetur febris, & viscera exardescent, vt monuit Hip. *lib.de med.* purgantibus medicamentis *num.*4.& 2.*acut.*11.& 4. *aph.*5. Tunc iubet Hip.*eodem lib.de medicam.* vtendum esse infusis per clysterem,& hoc consilium exequendum docet 4.*acut.*43. quando humores crassi in primis viis continentur, & vrinæ tenues sunt.Quapropter tunc præstantior est phlebotomia, & vtiliora sunt quæ humores tenues contempe-rant,& eorum caliditatem retundunt.

Hæc tamen sententia videtur repugnare veritati, & Hip.Galeni,& aliorum summorum Medicorum doctrinæ valdè est aduersa, qui humorem turgentem statim citra coctionem expurgandum esse asseuerant: Nam purgationis procrastinatio vitæ periculum portendit,& tunc in acceleranda purgatione spes tota salutis reposita est. Neque Galenus *in com. cit. aph.* quem Cardanus in sui subsidium adducit, vllam de humore turgente facit commemorationem, quum solùm in acutis morbis rarò, & in morborum principio medicinis purgantibus vtendum sit. Si tamen morbus maximè vrgeat, & vitæ periculum mineturtunc si adsit copia humoris crudi in viis primis, vigeat cauma internum, premat inflammatio,non indistinctè, sed maxima cum præmeditatione purgatio celebranda.Secus si turgeat humor, tunc confestim expurgandus æger: Nam læsio quæ ex purgantibus imminet, ampliùs eligenda est,quàm mors,vt 12.*meth.*1. præcepit Gal.Legè elegantissimum Manardum *lib.*13.*epist.*1.

HIST. XVIII. GALENI, De febri ardente.

Puer mero epoto,acutè febricitans,suborto delirio,& vigiliis interiit.

Grammaticus singulis diebus balneum petens, vnum ex pueris secum ducebat,altero domi relicto qui rem familiarem seruaret, atque ea quæ ad victum essent necessaria pararet. Puer itaque domum custodiens cùm vehementi siti cruciaretur, nec esset ei aqua domi copia, vinum antiquum liberaliter potauit,atque ex reliquo tempore vigil omninò permansit, posteà correptus febri,vnà cum vigiliis oborto delirio periit,&c. Galenus* lib.2.de loc.affectis cap.vlt.

PARAPHRASIS.

QVot damna vinum afferat pueris exhibitum hoc exemplo ostendit Galenus, quum enim hæc ætas caloris copia exæstuet, illos valdè inflammat, & calefacit, licet vini potus moderati sit fomes ingenij, confirmet vires, corpus mirum in modum sustineat, animum alacriorem reddat, sit laborum omnium medicina, infantes nutriat, sit fortitudinis calcar, dolores à corpore pellat, sit tristitiæ, & curarum antidotum, sanitatem custodiat, veri sit gaudij thesaurus, & humanæ vitæ solatium, naturale ventriculi temperamentum tueatur, appetitum alimentorum excitet, à morbo conualescentibus prosit, & non solùm frigidis, sed calidis, immò pestiferis, & venenatis opem ferat, quum sit venenorum securissimum alexipharmacum, vt docuit Dioscorides, & nos *lib.* 2. *in com. hist.* 61. protulimus, ob quas miras vtilitates Medici præstantissimi parant julapia, syrupos, & clareta ex vino vt Quercetanus, Crollius, Libauius, quorum vsu, & efficacia roboratur ventriculus, absumuntur flatus, facultates firmiores fiunt, & frigidi omnium partium morbi persanantur. Denique vina fiunt purgantia, pro curandis diuersis morbis vtilissima. Neque mireris, inquit Quercetanus *in diætetico* de tantis, & inexplicabilibus facultatibus vini: Nam abundat spirituum vitalium copia, & est præterea aliorum medicamentorum, ac ipsorum quoque purgantium vehiculum, cuius virtute, & correctione operationes illorum, promptiores, & tutiores euadunt, & tanquam ab alexipharmaco quodam malignæ ipsorum qualitates, si quæ sunt, corriguntur, & tolluntur: est enim vinum, gratus, iucundus, citúsque delator ad partes humani corporis minimas: Nam obuiis quasi vlnis mira voluptate excipitur absque vllo horrore, aut metu.

Prætermitto vsum vini in fomentationibus, ablutionibus, lue venerea, balneis, antidotis, extractis, odoribus, & infinita propemodum, quæ ex vino parari consueuerunt. Neque immeritò pronuntiauit Albitizar, nec cibum, nec medicinam vino vnquam priuari debere: vinum enim simile est, calorique innato maximè conuenit. *Quapropter*, inquit Ianus Cornarius *lib. de re vinitoria*, *contemplari debemus considerationem prouidentiæ, quæ si vllibi in rerum terra nascentium serie, hic certè illustrissimo se documento ostendit, dum in vno hoc liquore tot salutaria remedia tantis morbis apponenda subministrat: quidquid enim saluberrimarum virium natura cæteris plantis indidit, illud omne facillima participatione, vino, & in vino homini ad diuersissima inualetudinum genera communicari potest.* Hunc pretiosum potum tantoperè commendat Salomon *in Prouerbiis*, dicens, *date vinum iis qui amaro sunt animo, bibant, & obliuiscentur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur ampliùs.*

Denique si vini commoditates, & efficaciam pro arcenda peste, pestiferis morbis curandis, & fugandis venenis recitare incipiam in immensum euadet oratio, lege scitu non indigna apud Laurentium Gryllum *lib.* 1. *de sapore dulci, & amaro.* Andream Bacchium *lib.* 3. *de natur. vini, à cap.* 10. *vsque ad* 16. Anton. Fumanel. *lib. de natur. vini, & facultatib. cap.* 6. Fracastor *lib. de vini temperat.* & alios quos citat Petrus Andreas Canonherius eloquentissimus *in suo lib.* 1. *de admirand. vini facult. cap.* 3. *à num.* 1. *vsque ad* 57. & nobilis, insignísque Poëta Marcus Antonius Flaminius eius vires eleganti carmine descripsit.

O vinum tenue, aureum, suaue,
Instar nectaris? O merum Deorum
Vitæ præsidium meæ fugacis?
Cedant Peonij tibi liquores
Et quidquid remediis salubribus
Ostendit medicæ repertor artis
Iacebant lateris dolore membra
Semimortua, febris æstuabat
Vt fornacibus ignis, ipse plantas
Lethi limina dura transferebam
Cùm tu languidulos fluens in artus
Cælestis liquor, & leuas dolorem
Et vitam mihi reddis, &c.

Lege Sauanarolam *lib. de conficienda aqua vitæ*, & Auge-

A nium *tom.* 3. *epist. medicinal. epist.* 3. Vallesі. *lib. de sacra Philosoph. cap.* 27. Ruel. *lib.* 1. *de nat. stirp. cap.* 143.

Sed si tot facultates habet admirandas vinum, cur pueris tantoperè nocet, vt Galenus hac historia demonstrat? Dic: quod præterquam quod inflammat, & ignefacit illorum corpora, natura sua calidissima, etiam tentat caput, quod suapte natura imbecillum est, vt probat Themistius ex Aristotelis *de somno, & vigilia libro*, quum enim puerorum caput, veluti temulentorum vaporibus flatulentis, & pituita sit repletum, quod mole vacillet humorum, quibus meatibus spiritus, & animæ infarctis, necesse est vt sontico, vel diuino Herculis morbo conuellatur: temperandum igitur est iis à vino præcipuè veteri, quod caliditate sua vrit viscera, neruos præsertim puerorum emollit, 5. *aph.* 5. & semicrudos humores ad caput defert, ex
B Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. Hoc modo Plato *lib.* 2. *de legibus*, pueris vinum vsque ad annum duodeuigesimum, ne ignis addatur igni, interdicit, cum Arist. *lib. de somn. & vigil. cap.* 3. & membra mollissima vim vini non tolerant, sed resoluuntur. Consule Langium *lib.* 1. *epist.* 51. Rhodigin. *lib.* 15. *lect. antiq.* 28. & 29. Cardan. *lib.* 1. *cont. tract.* 2. *contrad.* 9.

Porrò excutiamus tradita à Galeno. Si vinum antiquum melius, & salubrius est nouo, & ob calorem vberiorem promptiùs resoluitur per sudorem antequam nocere possit, cur febrim, & delirium, illius excitauit potus? Rursus si vinum vetus maiori cum voluptate à natura amplectitur ob suauitatem, & faciliùs coquitur, & secedit per ventrem, & vrinam, cur mors ex eius potu sequuta?

Dic. Vinum vetus est iucundius, id probat sacra pagina Ecclesiastic. *cap.* 9. *Vinum nouum, amicus nouus, veterascet,*
C *& cum suauitate bibes illud.* Quare Homerus *lib. Vlix.* vinum vetus potionem vocauit diuinam.

Intus autem dolia vini veteris dulcis ad potandum
Erant meracum diuinam potionem intus habentia.

Idem præfert Pindarus *in Olymp. od.* 9. & Horatius 3. *lib. carmin. od.* 21. consule Tullo factum. Et Ouidius *lib.* 2. *de art. amandi.*

Qui properant, noua musta bibant, mihi fundat auitum,
Consulibus priscis condita testa merum.

Et Plautus in Casina *in prologo*, *sapientes sunt, qui veteri vino vtuntur.* Hæc etsi vera sunt, tamen plura in pueris damna oboriuntur ex meri potu, quod calorem innatum in feruorem deducit, ex Gal. 4. *acut.* 406. & in calidis naturis condemnatur, ex Galen. *lib. de bonit. & vitio succorum cap.* 19. præsertim si liberaliùs assumatur: tunc enim præ
D copia concoqui nequit, & febrilem æstum concitat. Quare vinum antiquum vigilias facit copiosè sumptum, nouum verò vberiùs haustum, frigidos morbos parit, ex Gal. 3. *de temp. cap.* 5. *& lib. de causs. morb.* 1. *&* 2. *prorrhet.* 19. *&* 1. *de caus. sympt.* 8. vt carum, profundum somnum, apoplexiam, & comitialem morbum, quia semicrudos humores generat.

Dic secundò. Merum calefacit, & exiccat, spiritus inflammat, & vigilias parit. Dilutum aquosum, humectat, cerebrum emollit, & meatus, per quos vis animalis communicari debet, obturat, & somnum gignit. Hoc non ita nocere pueris, cum modo ebibitum, immò illis posse concedi testatur Alphonsus Luperius *lib. de vini commoditatibus*, quoniam benè dilutum non ferocire faciet genuinum calorem, immò illum tutabitur, suppeditabítque
E que humorem alimoniæ, & augmento, quo pueri egent decentissimum, pituitosásque humiditates vacuabit. Hinc fit vt ex potu vini iuuenes faciliùs in sæuiora damna incurrant, quàm pueri. Quare auctor *de salubri diæta* vinum pueris non interdicit, subscribit Galenus *in com.* & firmat Aëtius *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 28. Neque hoc tibi videatur mirum: Nam Galenus, cæterique Græci vinum in febribus concedunt in declinatione, post coctionem & euacuationem, vt ex plurimis eorum auctoritatibus confirmat Syluatic. *cont.* 12.

* * *

QVÆSTIO XXIII.

Vtrùm vinorum plures sint differentiæ.

COMMENTARIVM.

Vinum antiquum.] Quoniam Prisci, Iuniores, immò Poëtæ illustres plurimi, fabulosè vino diuinos honores, immò illi iconas, ac simulacra dicarunt, nos ab eis supersedentes, ea agitabimus quæ intra medicinæ aream solent disceptari. Compertum illud imprimis est vino vti Medicos ad sedandam sitim, elixandos cibos in ventriculo, horum distributionem promouendam, reficiendas vires: Nàm facillimè transmutatur, auctore Galeno, 3.*de temper.cap.2.in princip.*Ideò Gal. *lib.7. meth.cap.6.* pro intemperantia sicca ventriculi vtitur vino, & *in* 12.*meth. cap.5.*pro curanda syncope vinum propinat,& alibi sæpè.

Sed vt intelligamus quale vinum sit quod auctores in morbis exhibere consulunt,notandum est,ex Gal.3.*de rat. vict.*1.plurimas esse vinorum differentias. Prima sumitur ex colore: nam vinum, aut est album,aut fuluum,aut rubrum,aut nigrum,vt tradit Plinius *lib.4.natural.hist. cap.9.* Galenus *loc.cit. &* 5.*de sanit. tuend.* 5. addit flauum, & ea quæ medios colores retinent inter album,& flauum. Aliqui addunt giluum, rutilum, pellucidum,& vermiculare, qui colores sub quatuor primis continentur, vel ex illis sunt compositi, vel sunt qualitates à coloribus distinctæ, illis tamen adiunctæ.

Album dicitur,non sicuti lac,aut nix,quoniam beneficio naturæ, aut sponte nullum tale existit. Vocatur ergo album, quod color aquæ simile est, præsertim quando tenuem substantiam habet. Pallidum sequitur, cui annumerandum subpallidum, quòd ex pallido albicans vocatur à Galeno 5. *de sanit. tuend. cit.* subflauum appellat ex pallido flauum. Ab hoc rufum, & fuluum sola intensione,& remissione distinguuntur, & quando hi colores substantiæ tenui,& perspicuæ coniunguntur,rutilum,& pellucidum constituunt,cuius meminit Galenus *lib. de bonit. & vit.succor.cap.*11.

De rubro etiam *locis citatis* egit Galenus, sub quo remisso giluum, & vermiculare continetur. Vltimum est nigrum, & non vocatur ita, quia est sicut attramentum, sed quia est rubrum obscurum, quale in Asia erat theræum, & scibelites,apud Romanos falernum. Vtrùm hoc tantis laudum encomiis à Galeno laudatum, inter alias vinorum differentias sit præstantiùs luculenter, & doctè disceptat Canonherius clarissimus ex multorum mente *lib.1.de admirand.vini virtutibus cap.7.*

Secunda differentia sumitur ex sapore vini. Nam est dulce,aut austerum, aut medium inter hæc, vel per participationem, vel per negationem extremorum, aut est acre. Verùm vt hæc illustriora reddantur notanda est doctrina Galeni, 1.*simpl.*36. & 37. docentis saporum species certo numero comprehendi non posse, possunt tamen in numerum redigi, vt ipse ex mente Platonis *in Tymæo* conatur ostendere, quum de sensibilibus linguæ differuit,quo loco,sicut,& 4 *simpl.* vniuscuiusque saporis naturam exactè proposuit, & posteà Mesuë *theoremate* 1. & inter omnes perdoctus Ioannes Brauus ex Galeni mente affabrè explicuit *in aureo libello de saporibus.*

At dubitabis cur Gal.3.*acut.*1. opponit dulce, austero, & non amaro? Dic:hos sapores esse contrarios secundùm effectus quos imprimunt, & secundùm qualitates à quibus dimanant,2.*ad Glaucon. cap.3. in med.* nec immeritò: Nam austera qualitas sua ipsius virtute refrigerat, & exiccat,ex Gal.7.*meth.cap.7.&* 4.*simpl.cap.*7.quare adstringentia terrena sunt,& crassa,ex Auic. *lib.2. tract.*1. *cap.*3. Sapor autem dulcis ex caliditate mediocri, & substantia non admodum crassa ortum ducit,ex Gal. 5.*simpl.cap.*26. Rhasio 3.*ad Almans. cap.*1.

Deinde dubitabis quare Galenus dum de vini saporibus differit,prætermittit acidum,salsum,& amarum? Dic: non dari vinum acidum, quia iam ex Galeno *lib. aduersus Lycum, cap.* 4. *in fin.* est acetum, nec salsum nisi quando aqua salsa permiscetur,& quando est amarum, iam potui est ineptum, & non solùm iniucundum, sed succum laudabilem amisit, vt Gal docet 12.*meth.cap.8.in princip.*quæ enim exactè sunt amara, nutrire nequeunt, vt 4. *simpl.*9. & 20. monuit Gal. quoniam amarum omnibus tum hominibus,tum plantis est inimicum,firmant Auic. 2. *canonis.tract.*1.*cap.*3.& Auerrhoës 5.*collig.cap.*25.

Tertia differentia colligitur ex consistentia vini,quia vinum aut est tenue, aut crassum,aut mediocre,licet omnibus vinis pro modo crassitiei,parciùs, aut copiosiùs, & pro modo tenuitatis, magis aut minùs alimentorum iuuent distributionem, vt *lib.de bonit. & vitio succor. cap.*12. Gal. edocuit.

Quarta differentia sumitur ex odore: Nam vinum aut est boni odoris,aut mali,aut inodorum,vt aqua. Odor in vino semper virtutem, & robur significat, contra tamen odoris priuatio signum est frigiditatis, & debilitatis, vt inquit Galen.3. *acut.com.*10.quo loco huius rei proposuit caussam, quia quando lignum vitis assumit multum aquosæ substantiæ, & parum substantiæ calidæ, & in eo leuis fit alteratio,tunc vina frigida, & inodora euadunt, calidi-tas enim, & odor in vinis ob plurimam alterationem, & substantiæ calidæ permixtionem comparantur. Ex hac doctrina intelligi potest quod affirmat Galenus *eod. lib.* 3. *acut. com.*8. in feruidis regionibus rarò vina tenuia, & inodora reperiri, sed magna ex parte vinosa, & odora, in frigidis verò regionibus contrarium accidere affirmat.

Odor in vinis facit ad succi bonitatem; graueolentia verò præcipuè quando crassitiei, & austeritati est adiuncta succorum vitium progignit ex Galen. *lib. de bonit. & vitio succor. cap.*2. Vina odorata, quia calidissima sunt, biliosis corporibus siue ex natura, siue ex ætate, siue ex quacunque alia valde nocent, non quòd prauum sanguinem generent, sed quia hæc corpora humoribus abundant qui refrigerari potiùs, quàm calefieri desiderant: contra tamen pituitosis corporibus, in regione frigida, & tempore frigido ob contrariam caussam sunt vtilia, vt *loco citato* notauit Galenus. Insuper odorata vina, quia caput tentant, feriunt, & replent, in capitis etiam frigidi affectibus nocua sunt, thoracis tamen, & pulmonis morbos diuturnos, qui citra febrem infestant, iuuant, quoniam humores crudos, & crassos concoquunt, & extenuant, & si dulcia sunt, crassa sua humiditate, per sputum expurgationem promouent, ex Galen. *lib. de attenuante victu, cap. vlt.* Vina verò inodora, tenuia, & aquosa, præsertim si leuiter adstringant, leues capitis affectus ob consensum ventriculi subortos, humores contemperando,& roborando, corrigere solent.

Quinta differentia ex vini facultate desumitur: nam vinum aut est potens,aut imbecillum,aut mediocre. Potens illud dicitur, ex Galen.3 *acut.com.*1. quod vehementer, & celeriter corpus calefacit, capútque ferit,& vinosum dicitur, quia in eo id in quo aquam euincit, vehementissium est, qui locus videtur difficilis, nam quando vinum purum est, & nullam habet aquam permixtam, videtur intellectu difficile quomodo tunc vincat aquam. At tripliciter posse explicari sententiam hanc mihi persuadeo,& primo modo sic. Vinum aquæ dissimile est,sapore, odore, consistentia, & facultate, quantò igitur hæc vehementiora habet, tantò magis potens, & magis vinosum dicitur, cùm ea in quibus aquam vincit, habeat intensiora. Vinum tamen aquosum, quia in omnibus ferè est simile aquæ, propterea aquosum vocatur, & dicitur parum euincere aquam. Dic secundò. Vites nec nutriri, nec fructum ferre possunt nisi ex terra aqueam humiditatem alliciant, quæ interdum in ligno vitis transmutatur multum & tunc fit vinosum,interdum parum transmutatur, & fit vinum aquosum. Dic tertiò, ex Galen. 3. *acut.*26.quòd vinum potens ad benè temperatam mixtionem multùm aquæ sustinere potest, quare polygophorum,id est multiferum appellatur, contrà verò aquosum dicitur,quando exigua aqua permixta ita diluitur, vt bibi non possit, & parum aquæ tolerat, & vocatur olygophoron, id est, pauciferum.

Poſtrema differentia ſumitur ex tempore,& ætate,nam aut nouum eſt,aut mediæ ætatis,aut antiquum,quæ differentia extrinſeca eſt : quia vina non iuuant, aut lædunt ob tempora, ſed ob mutationem quæ in dictis differentiis fit, cuius menſura, & ſignum eſt tempus, & quando illis non immutantur, neque antiquum, neque nouum vocatur, & mutationem iſtam non acquirit ex tempore, ſ..d ex interno calore, qui paulatim partes aqueas concoquit, & aëreas ignitas reddit. Quare rectè traditum eſt omnia vina antiquitate fieri acriora,& calidiora,vt firmat Galen. *lib.1.de antidot.cap.3. & 4.ſimpl.11. & 12. meth.4.* Illa tamen antiqua ſententia quæ ponitur à Gal. 1. *de antidot.cap.cit.in fin.* omnia ſeneſcere præter vinum, intelligenda eſt,vt longiſſimo tempore incorrupta durent, quia vſque ad certum tempus vetuſtate fiunt fortiora, deinde paulatim exoluuntur, nam partes, quas continent neceſſariò, tractu temporis debent diſſolui, & experimentum hoc confirmat : & quemadmodum in facultate mutationem accipiunt,ita & in calore,& ſapore.

Vina alba, & aquoſa ſicuti citò aceſcunt, ita etiam citò inueteraſcunt : quando enim ſunt nouella, imbecilliora, & aquoſiora exiſtunt,& incrementitia, quòd ſi ſimul fuerint auſtera,& rubra,omninò ſunt fugienda, quia facilè aceſcunt in ventriculo, & neque coctionem, neque diſtributionem iuuant, neque aliquam vacuationem promouent. Solùm nouella, quæ alba, & aquoſa ſunt bibi poſſunt,vt præcipit Galenus *lib. de cibis boni, & mali ſucci, cap.11.poſt med.* Quando iam ſunt antiqua vtimur illis magis pro medicamento, quàm pro alimento. Ea ſolùm quæ ſunt mediæ ætatis,aut modicè calida debent eſſe in vſu,vt infinuat Auic.3.1.*doct.2.cap.8. de regimine aquæ, & vini.*

Galenus *lib.7.meth.cap.6.& lib.4.ſec.gener.cap.5.* Vinum nouum dicit eſſe vſque ad quintum annum, ab octauo in decimum,eſt mediæ ætatis.Poſt decimum,antiquum eſt. Vinum nouum eſt ex primo ordine calfacientium,mediæ ætatis ex ſecundo, antiquum tertij eſſe ordinis. Modus mixtionis debet eſſe pro natura vini, & prout vnuſquiſque obſeruauit experientia talem modum ſibi fore vtilem, quare vniuerſim intelligenda eſt doctrina Hip. 7. *aph.56.* dicentis vinum æquali portione aquæ eſſe attemperandum. Galenus 3. *acut.* 40. docet aliam eſſe ſymmetriam mixtionis aquæ cum vino voluptatis gratia,& aliam eſſe quæ fit ad opem ferendam in ſanis hominibus, in illa ſic vinum temperatur, vt aquam ſapore, & odore ſemper deuinciat. In ægrotis fit ad corrigendam aquæ malitiam, cruditatem, & frigiditatem, quia præ frigore quantumuis optima ſit incoctilis eſt, & ægrè diſtribuitur.

Breuiter vini boni proprietates deſcribendæ : Vinum neque debet eſſe vetulum, neque torculari vicinum, ſed medium, quod colore ſit vermiculum, optimi odoris, non acerbum,ſeu dulce,non acutum,aut fortitudine vincens, ſed æquale, natum in terra libera, à vento perflata, non minùs plana, ſeu lapidoſis montibus, non ad meridiem ſita, ſed phœbo ſurgenti contermina, regionis, neque calore nimio æſtuantis, neque frigore nimium torpentis. Auerrhoës *lib.5.collect.16.* his conditionibus probat vinum. *Et vinum quod melius reperitur eſt aromaticum, cuius caliditas penetrare poteſt per totum corpus, quod ſit ſine amaritudine, & ſtipticitate, & eſt illud vinum, quod eſt vinoſum, pungitiuum in principio, & poſt delectabile ſine aliqua amaritudine & ponticitate.*

Sed vt Laconicè vini proprietates complectamur pro iis deſcribendis carmina illa Arnaldi Villanouani mihi arriſere ſemper recitata *in ſchola Salernitana.*

Vina probantur odore, ſapore, nitore, colore,
Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis,
Fortia, formoſa, & fragrantia, frigida, priſca.

Odor in vino, aromatis inſtar,optimam coctionem præoſtendit, quare alimentum corpori ſuppeditat non mediocre, ſuccum gignit laudabilem, facultates principes corroborat,exhilarat,ſpiritus reſtaurat : Nam ſolo halitu, lypothimia, aut ſyncope languentibus mirè ſuccurrit. Contra fœtidum, aut aliquo graui odore præditum,ſpiritus profternit, facultates labefactat, reprobum ſuccum generat,& vaporem tetrum capiti tranſmittit qui capitis dolorem infert promptiſſimè.

A Sapor in vino maximè expetitur : Nam cùm voluptate aſſumptum auidiùs à ventriculo attrahitur, perfectiùs concoquitur, & promptiſſimè diſtribuitur. Nitor, ſeu ſplendor, quòd ſanè ſi pellucidum fit, non ſolùm vini tenuitatem arguit, ſed ſpirituum, qui ex eo gigni debent, ſubtilitatem præſagit.

Color etiam eſt neceſſarius. Rubicunda,potentiùs nutriunt, quàm alba, illa frigidis naturis, hæc calidis magis conueniunt. Vinum debet eſſe forte,vt ſic plurimùm nutriat,& non exiguam ſpiritus copiam progignat. Formoſum, ſiue pulchrum maiori cum iucunditate aſſumitur, meliùs coquitur,citiùs à partibus attrahitur.Fragrans, ſi-

B ue ſuauiter olens, vires roborat, tenues gignit ſpiritus. Frigidum actu aſſumi debet : Nam calidum inflammat,tepidum, ventriculum eneruat,vomitum concitat.Priſcum ſit ſeu leue : quoniam perfectiùs coquitur, penetrat, nutrit. Denique debet eſſe clarum, vt perſpicuos gignat ſpiritus. Vetuſtum : quoniam nouum, ſiue muſtum faciliùs inebriat,tormina gignit,inflat ventrem,febres ardentes gignit,concitat cephalalgiam.Maturum eſt optimum, non auſterum, nec ſtipticum. Si alias conditiones ſcire cupis, quibus vinum probandum eſt, adi Matthiol. *lib.5. in Dioſcorid.cap.6.*Conſtantin.African.*lib.3.theoric. cap.28.* Iulium Alexandrin.*lib.17.* Salubrium *cap.6.* Cardan. *lib.6. de variet. cap. 24.* Grataroium *lib. de vini natur. cap. 12.* & alios qui de vini natura conſcripſerunt.

C Num verò omne vinum calidum ſit, etiam addubitant Iuniores, & videtur in pluribus locis probare Galenus omne vinum eſſe calidum : Nam 8.*ſimpl. tit.de vino, & 3. acut.* 106. & 4. *ſimpl.*11. docet vinum omne calefacere, quoniam ex ſolis calore,& vite calorem contraxit, quam doctrinam accepit ab Hip. *lib. 2. de diæta.* Obſtat tamen Galenus *lib.12. meth. cap.4. §. Nullum enim ex alborum genere vidi calidum,&c.*repetit *lib.5.de ſanit.tuend.cap.5.& lib. de bonit.& vit.ſuccor.cap.11.*

Dic,omne vinum calidum eſſe, licèt Macrobius *lib.7. Saturnal.cap.6.*ipſum natura ſua frigidum eſſe plurimis argumentis contendat, quorum ſolutionem, lege apud clariſſimum Ludouicum Nonnium *lib. 2. diætetic. cap. 5.* Hoc modo vinum flauum eſt calidiſſimum, fuluum, rubrum, &c. album parum calidum. Ita Galenus nullum vidit ex alborum genere multum calidum.Hoc modo ſe-

D ipſum explicat Gal.*lib.3.acut.com.6.§. Nempe ex vinis albis nullum valenter calefacere poteſt,quod enim ſummè calidum eſt, id continuò & flauum exiſtit, veluti & quod ab ipſo eſt fuluum, mox ab his rubrum,& deinde dulce. Album autem minus quidem his omnibus calefacit,&c.* Quare etſi vinum aquoſum,colore,ſapore,& odore aquæ ſimillimum ſit, quia in ligno vitis leuem ſuſcepit tranſmutationem,aëreas tamen partes ſortitur ratione quarũ aliqualiter calefacit. Neque refert quòd Gal. 4.*ſimpl.9.& 11.* vinum auſterum,& acidum frigidum eſſe aſſeuerat, nam hi ſapores à frigiditate fiunt,quare Galen.2.*ſimpl.*21.acerba vina non calefacere affirmat, tamen acidus ſapor tenuium eſt partium ; quoniam acidum penetrat, aperit, incidit, diuidit, tenuat, ex Gal.4.*ſimpl.7. & 23.* Meſuë *lib.1. theoremat.* 1. Et vinum auſterum,non eſt ita frigidum,nec partibus craſſis, & ter-

E renis conſtat, vt cæterorum ſtipticorum inſtar infrigidet, & exiccet.

Neque ob id putes vinum non eſſe in febribus offerendum : Nam caliditas eius non eſt tanta,vt inflammare poſſit, & contrarium docuit Galenus, qui vinum aquoſum in diariis, & acutis eſſe porrigendum non ſemel inculcat : quoniam hoc, vini, & aquæ damna effugit 3. *acut.*8. aqua enim etſi optima, cruda eſt, flatuoſa, & difficulter permeat,3.*acut.*40. Vinum vinoſum calefacit, caput tentat, ferit neruos, fluxiones mouet, perturbat corpus : aquoſum autem omnia naturalia inſtrumenta roborat, coctionem iuuat, omnes naturales excretiones adauget, non tentat caput, nec lædit neruos, nec calefacit. Ita ex auctoritate Hip.in acutis id concedit,8.*meth.* 3. & 4. *acut.* 4. & 8. & 7. *meth.* 6. illud ſine noxa in hectica febri offerri

offerri posse asseuerat, & Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* in febribus tunc esse exhibendum quando febris est in declinatione, corpus vacuatum, & signa coctionis apparuerint, quam doctrinam exhausit, ex Gal. 11. *meth. cap.* 9. §. *At si mediocris est febris, &c.* quia quando febris est vehementissima, & in summo vigore consistit, vinum solet febrem adaugere: quamuis enim aquosum sit, propter partes aëreas, & igneas quas habet, facilè solet inflammari, sic etiam quando humor crudus est, aut multus, vini ratione agitari solet, & sic obstructiones, & putredinem auget, vt notat Iacchinus *in methodo curandar. feb. cap.* 33. *de curatione tertianæ interpollatæ.* Conceditur etiam, & prohibetur in febribus ratione symptomatum; nam quando adest delirium, dolor capitis, vel inflammatio, vel erysipelas, vel intemperies admodum calida alicuius partis, neganda est, etsi sit aquosum, quia ab eius potu mala insanabilia eueniunt, vt 1. *ad Glauc.* 14. & 8. *sec. loc. cap.* 7. *post princip.* docuit Galenus. Deinde in moderata copia offerri potest, si vires sint resolutæ, immodica vigilia adsit, in appetentia, depraauata concoctio, suspicio veneni, vel maligna qualitas insolescat, vt in febribus pestiferis, & malignis sæpè contingit: Vinum enim veneno vehementer resistit, ex Dioscorid. *lib.* 5. *cap.* 7. & *lib.* 6. *cap.* 1. putredinem arcet, ex Gal. 3. *sec. loc. cap.* 7. & pesti reluctatur; referunt enim Arrianus, & Simplicius in prædicamento qualitatis suo tempore pestem fuisse grassatam, quæ præter oleum, & vinum, quibus omnes sanabantur, cætera præsidia respuebat, probant Iulius Palmarius *lib. de feb. pestil. cap.* 14. Alexand. Benedict. *lib.* 1. *de peste, cap.* 14. Forestus *lib.* 6. *de feb. obs.* 23. Ergo aquosum vinum in omnibus febribus post coctionem concedi potest, vt appositis tam multis sententiis probant Amatus *lib.* 1. *centur.* 28. Siluaticus *controuers.* 16. Vtrùm autem in paßiuis qualitatibus sit siccum, vel humidum differunt Manardus 14. *epist.* 3. Vallesius *lib.* 9. *cont.* 6. Si verò de vinorum differentiis plura scire tentas, lege Mercurialem *in com.* Hip. *lib.* 3. *de rat. vict. in morbis acutis.*

HISTOR. XIX. GALENI, De febri ardenti.

Quidam ob copiosum vini potum, alij ob salsorum esum, æstum, exercitium, iram, vigilias, in causum inciderunt.

Scio equidem nonnullos ob liberalem vini, quod tethalassomenon vocant, potionem, causo fuisse correptos: veluti & alios ob salsamentorum, salsarúmque carnium, atque aliorum quorundam salsorum vsum immoderatum. Alius ex ambulatione, & æstu veniens, primum quidem lauit se, deinde domum perductus vini mixti plus bibit, capitque protinus affici causo. Alius autem ob iram, & alius ob vigilias causum incurrerunt, &c. Galenus lib. 4. de ratione vict. in morb. acut. com. 4.

PARAPHRASIS.

Licèt verum sit febrem non posse concitari humoralem ex causa externa non præcedente diaria, quoniam spiritus tenuiores sunt, quàm humores, & faciliùs ob caliditatem, & siccitatem flammam concipiunt; tamen si in humoribus maior adsit dispositio quàm in spiritibus ad recipiendum calorem febrilem, priùs generabitur putrida, quàm diaria: Nam agens non potest introduci nisi in passo benè disposito, vt eleganter docuit Galenus *lib.* 1. *feb. cap.* 4. Accedit etiam quòd calor in spiritibus ob eorum raritatem diu conseruari non possit, quare inducetur continens, biliosa, ex adusta, & non putrente bile, quam posse fieri *supra in com. hist.* 9. latè prædiximus, & maximè ex vini potentis meraciori, & copioso potu, quòd incendit bilem, & adurit, de cuius effectibus plura protulimus suprà.

Salsorum esum etiam inflammare corpus, notum est:

A Nam ea calida sunt ex Arist. *lib.* 23. *probl.* 30. Auerrhoë *lib.* 3. *collect.* 27. Galen. *lib.* 5. *simpl.* 26. Auicen. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 3. Ishaac *lib. diætar. vniuersal. cap.* 12. probat Manardus 18. *epist.* 5. quare sanguinem & bilem adurunt, & ardentibus febribus occasionem præbent, de cuius effectibus sat plura diximus *lib.* 2. *in com. hist.* 73.

Similiter febrem ardentem ab exercitio, magnóque feruore externo gigni non est dubitandum, quoniam exercitio nimio incalescit corpus, attenuatur sanguis, inflammatur bilis, præsertim in calidis temperaturis, & æstatis tempore, de cuius vi lege *lib.* 1. *in com. hist.* 28. Æstum calefacere corpus, & febrem concitare, vbique *in lib. epid.* & *de dif. feb.* protulit Gal. Nam inspiratus aër calidißimus, & attractus per transpirationem, bonum non parat cordi refrigerium, quare hoc incenditur, & exardescit, & calo-

B rem concitat febrilem, nam ex vicinia rei calidæ oriri febrem, demonstrauit Gal. *lib.* 1. *feb. cap.* 7. de quo argumento satis *lib.* 2. *in com. hist.* 79.

Ex ira, efferuescente sanguine, ebullientibus spiritibus, omnis generis febres excitari, nullus dubitabit qui huius pathematis effectus perpenderit: vehementer enim calefacit, & inflammat cor, quia illæ substantiæ incompositè per totum corpus mouentur; quare si adsit dispositio in humoribus, & corpus sit calidum, & siccum, non solùm diaria febris, sed ardens generatur. Quoniam verò plura protulimus de ira *lib.* 2. *in com. hist.* 13. ad eum locum te remitto.

Vigiliam eodem modo febres accendere, quia sanguine resoluto, & adusto, reficcatur corpus, præsertim ex carne, immò maiora mala, & conuulsionem, arescente corpore,

C firmauit præclaro elogio Hip. *lib.* 7. *aph.* 18. dicens, ex vigiliis, conuulsio, & desipientia, malum. Reddit causam Galenus *in com.* quia in longis vigiliis biliosior redditur sanguis. Idque maximè, vt ait Galen. 6. *epid. sect.* 1. *com.* 6. quoniam ob vigilias corrumpitur sanguis illis quibus præsertim corpus inedia est maceratum. Ab iis enim causis si causus acciderit curabitur iuxta causam à qua originem duxerit.

HISTOR. XX. GALENI, De febri acuta.

D Quibus artibus Cyrillum, Boëthi filium, clam cibum sumere deprehenderit Galenus in febre.

Cvm itaque ægrotasset alter filiorum Boëthi, & liber à morbo factus rursus in morbum incidisset, deindéque soluta febri denuò febriret, & quæ palam offerebantur, & qualitate idonea, & quantitate congrua essent, puerum aliquid clam comedere, Galenus confidenter asseuerauit. Re autem à Boëtho audita custos adhibitus fuit, qui tota die, circa puerum sederet, nec ad eum quemquam accedere sineret, noctúque cubiculum in quo dormiebat, diligenter clauderet: rursus non posse posthac puerum quidpiam clam comedere, atque ideò cùm quatuor dierbus puer ita seruatus, noctu incaluisset, indignabundus Boëthus in thalamum pueri, Galenum manu apprehensum duxit, sub-

E sequentibus quicumque in via eis obuiam fiebant, vt ab ipsius pueri matre, eum, illa diligentia, diebus illis custoditum fuisse, intelligeret, vt nihil in victu aberratum esset, túncque an febricitaret, determinaret. At Galenus pueri pulsu explorato, nullo quidem pacto eum febricitare fassus est: erratum tamen adhuc in victu fuisse, & puerum aliquid clam comedisse, constanter affirmauit: in cella immò illa, quidpiam ad comedendum etiam tunc absconditum esse, dixit: vt quando mater ad balneum itura domum claudebat, & securitatis causa, clauem in loculum coniectam obsignabat (quòd interdum facere eam Galenus sciebat) id filius comederet. Quibus auditis statim Galenus surrexit, arreptúmque puerum in cubile matris transtulit, puerique lectum insterni, & agitari, & quæ super imponebantur, substernebantúrque vestes, excuti, & sellam attolli iussit, an quidpiam in eis absconditum esset, vt videret, quod idem in cubile matris fecit,

fecit, quod totum excuti, & denuò insterni voluit. Miratus itaque fuit Galenus nihil occultum ibi fuisse repertum, surrexit, & exiguum matris velum sellæ impositum, quod solùm intactum fuerat, excussit, ex quo commoto panis frustum cum cecidisset, clamorem magnum omnes sustulerunt, atque cum Boëtho simul omnes riserunt, & Galenum, à Romanis Medicis vatem vocatum laudarunt, &c. Galenus lib. de præcognit. ad posthum. cap. 7.

PARAPHRASIS.

CYrilli Boëthi filium clam cibum sumere, ex artis præceptis, fuisse Galenum assequutum, ille affirmabit qui Hip. sensa perlustrat. Is enim *lib. 2. aph. 8.* Sic prædixit. *Si à morbo cibum assumens quis non corrobatur, pluri alimento corpus vti significatur, quod si non assumenti cibum hoc accidat, scire oportet quod indiget euacuatione.* Huic ergo cùm in quantitate, & qualitate moderata Galenus alimentum consuleret, & palam non offerretur, erat necesse, vt clam assumeretur; sed quì fieri potest, vt hoc ratiocinio inductus huius recidiuam fuerit assequutus? nonne ex humoribus relictis in corpore, & denuò recrudescentibus poterat oriri recidiua? minimè quidem: nam Gal. pueri illius corpus multa egere vacuatione in historiæ initio adstruxit, signum profectò maximum non ex relicta humoris portione, non ex apparatu morboso iterum passum fuisse puerum recidiuam.

Exactum autem Galeni iudicium mirari licet, qui modum quo puer clam assumeret alimentum adinuenit: Cùm enim mater in balneum proficisceretur, ille escam assumebat: Nam pueri suaptè natura edacissimi sunt, vt docuit Galen. & experimentum satis confirmat, & quum ob vehementiam caliditatis multum conficiant, & iccircò plurimo indigeant alimento, victus rationem exactam seruare haud queunt, sed vario, & inordinato, & de industria quæsito vtentes cibo sæpissimè solent pati recidiuas adauctis crudis succis, quorum copia scatent. Quare mira solertia solùm hunc modum recidiuæ respexit Galenus, propriam puerorum naturam exactè contemplans, quare in eam deuenit sententiam, vt crederet illum à cibo qualitate in idoneo, & quantitate immoderato iterum in morbum reincidisse: maximè cùm debilis esset, & conualescens. *Quoniam vbi cibus præter naturam ingestus est, is morbum facit*, vt monuit Hip. 2. *aph.* 17. Nam alimentum debet esse proportionatum calori coquenti, quare in conualescentibus alimonia parum, & sæpè offerenda, vt *in com.* animaduertit Galenus: Si enim aliter feceris non cocto, neque gubernato cibo succrescet cruditas, à qua omnis morbi scaturigo emanat, vt retulit Galenus *lib. de cibis boni, & mali succi, cap.* 4. præsertim si alimentum sit crassum, & terrestre, & succum generet lentum, vt panis sine obsonio, qui cùm sit lenti succi obstruit, difficulter coquitur, vt notauit Galenus *lib. 1. de alimentor. facult. cap.* 5. & recidiuas facere consueuit.

HISTOR. XXI. GALENI,

De febri acuta.

Recidiuæ febris præcognitio, & illius per sudorem discessus, historia.

SExtus in morbum incidit acutum, adeò vt septimum diem euadere non posset quin iudicaretur. Correpto itaque Sexto à febri acuta, de futuro euentu, Galeni sententiam quæsiuit Pitholaus cubicularius. Huic subridens Galenus non posse morbum vltrà diem septimum extendi: Verum septimo, vel sexto die iudicatum iri, quod si sexto die iudicium contigisset, reuersurum illum, sin septimo, optimam fore iudicationem, eámque per sudorem ex necessitate euenturam. Sexto itaque die morbi iudicatio euenit, & cum supra modum contentiosus esset Sextus, vt Galenum, febre non redeunte, redargueret, quotidie quidem lauari concedebat, sed neque vinum bibebat, neque quicquam aliud

A *sumebat præter ptissanam, vel solam, vel cum panis micis: interdúmque solo pane in aqua macerato contentus erat; quæ cùm ad duodecimum diem obseruasset, Galeni prædictionem se vicisse iactabat. Sed cùm decimo die aquosi vini pauxillum bibisset, ac parumper copiosiorem cibum quàm anteà, tenuem tamen adhuc accepisset; sequenti die qui à primo decubitus tempore dicimus quartus erat, febrire cœpit. Sed ne quis id Galeno renuntiaret, magnopere vetuit, existimans eam febrem neque vehementem fore, neque vltra diem vnum progressuram. Procedente verò die, quum febris assiduè plus augeretur, & ob concertationis studium, Galenum non reuocaret Sextus; re à Claudio Seuero, vicino, & amico intellecta, statim Galenus vocatus fuit, qui post tres dies, septimo nimirum, si quis à primo decubitus die eos enumerasset, febrem iudicium suscepturam, & discessuram, hominémque sanum remansurum, præ-*
B *dixit, sudore erumpente hora noctis secunda decimi illius septimi diei, quod euenit, Seuero id planè non credente. Visa hæc res est admirabilis Seuero, & vulgaribus quibusdam Medicis: minimè tamen iis admirabilis qui quæ scripsit Galenus commentaria* in lib. Hip. epid. & lib. de crisibus *didicerunt. Quo pacto sicuti modò narrabam, hæc prædicere quamuis vulgaribus istis Medicis admirabilis res videatur, re vera tamen admiratione digna non est, &c. Galenus* lib. de præcognit. ad posthum. cap. 10.

PARAPHRASIS.

PLurima sunt quæ admirationem merentur in historia hac, sed cùm mirabilis fuerit Galenus, & diuini Hip. mentem coluerit apprimè, mirum non est quod in præ-
C dictionibus ita sit verax, & certus. Sed si hoc ita est, rogabit aliquis ex iis qui contra hunc diuinum auctorem plura machinantur, cur ipse dubitanter fuerit loquutus, dum dixit quod in septimo, vel sexto die morbus esset iudicaturus: Nam vel vidit signa coctionis, vel non. Si primum, perfecta debebat esse crisis, miniméque reuersurum morbum poterat præsagire, sin contra, malum erat pronuntiandum. Sed hæc facili negotio dissolui possunt, quum enim in quarto signa bonæ coctionis non viderit, duos dies comprehendit, ne falsus deprehenderetur, eò maximè quum morbus non esset peracutus qui ad septimum terminatur, 2. *cris.* 12. Quare cùm morbus hunc terminum excedere non posset, ad sextum iudicium necessariò ferebatur.

Reuersurum autem morbum statuit si sexto iudicetur,
D nam hic dies non simpliciter, & absolutè, sed cum addito decretorius malus nuncupatur, quoniam cum periculo, infidè, obscurè, imperfectè iudicat, contrà septimus dies, decretoriorum omnium primus iudicat securè, fidè, perfectè, & hoc adeò verum est, vt ferè omnes in septimo iudicati viuant, pereant contrà qui in sexto iudicantur, quia cum difficilibus symptomatibus, & periculo maximo, sine notis, & ad malum hic dies iudicare solet, vt toties monuit Gal. 1. *ad Glauc.* 15. & 4. *Aph. com.* 29. & 3. *prog. com.* 1. & propterea iudicantem hunc diem tyranno assimilandum censuit *lib. 1. de dieb. decretor. cap.* 4. Ex eo fit, vt qui in quarto ad peiorem statum recidunt, plerique sexto moriantur. Ita Hippocrat. 1. *epidem. sect. 2. text.* 75. omnes tempestate illa tertia ægrotantes sexta die periisse affirmat.

E Sed longè difficilius est quod scribit Hip. *in epid.* Virginem quæ Larissæ habitabat, *lib. 3. de morb. vulgarib. sect. 3. text.* 83. sexto die per fluorem sanguinis narium fuisse liberatam. Deinde vnus ex fratribus Epigenis sexto fuit iudicatus, vt refert Hip. 1. *epid. sect. 2. text.* 83. & Auic. 1. 4. *sect. 1. c. 6.* docet planè posse dari crisim optimam sexto. Et Hip. *lib. 4. de morb. vulgaribus*, plurimos ægros sexta die iudicatos fuisse scribit. At hoc contingebat quia febres paribus repetebant, aliàs crisis in eo nunquam fit bona. Quòd si aliquando contingat vacuationem in eo fieri, quæ ægro conferat, impossibile est quin pòst sequatur fortis ægri labor, & magnus timor, neque æger est securus, quin aliquid ex materia ægritudinis remanserit, ex quo ægritudo faciet recidiuam, vt scitè notauit Rasius *lib. 10. ad Almansf. cap.* 29. Consule Amatum *tract. de diebus decretoriis, tit. de sexto die.*

Ergo

Ergo reuerſurum morbum prædixit quia ſigna coctionis non aderant,nam iis quæ non ex ratione leuant,fidere non oportet 2.*aph.*27.& 3.*prog.*22.& 2.*prorrheticor.*17. &, ſi crudi humores relicti iterum putreſcentes febrem reaccendere queunt, vtpote relicti à regimine naturæ, neque nutritioni accommodi. Iudicandum tamen illum aſſeuerauit,quoniam ſymptomata ab initio concomitantia ſecura erant,ſalutaria,& hæc ad bonum ſoluendum morbum ſignificant. Sed quibus indiciis cognouerit febrim eſſe finiendam per ſudorem, ipſe non explicuit. Dic tu, plura adfuiſſe ſigna quæ ſudorem futurum indicabant; affirmabimus autem quia humores tenues ſuaptè natura conuertuntur in ſudorem.

His accedunt alia firmiſſima ſigna quæ ſudorem euenturum præſagire queunt, vt vrinæ ſuppreſſio, vt monuit Hip.6.*epid.ſect.*1.*text.*5. quòd autem hæc ſuppreſſio,ſudoris ſit prænuntia, ea eſt ratio, quoniam vrinæ, & ſudoris eadem eſt materia,ſi ergo ſeroſi humoris fiat in vniuerſum corporis habitum tranſlatio, aut ſupprimetur vrina, aut certè exigua erit illius quantitas, quare qui multum ſudant, parum meiunt, & è contrà.

Alterum futuri ſudoris ſignum, eſt rigor, qui à ſeri acrimonia oritur, panniculum neruoſum exquiſitiſſimi ſenſus vellicante, quem rigorem tandem ſequitur ſudor, vt Hip.4.*aph.*58.manifeſtè edocuit. His addunt alij pulſum mollem, fluctuantem, & vndoſum, vt Gal.3.*criſ.*11.edocuit: Nam hic pulſus ex humiditate arteriæ, & facultate modicè affecta oritur, ex Gal. 2.*de præſag. ex pulſib. cap.*9. Extima omnia his calent, facies rubeſcit calidus, copioſúſque vapor è corpore ſentitur efferri,vt cùm Gal.*loc.cit. criſ.* Auic.2.4.*tract.*1.*cap.*7.pronuntiauit.

Si verò perconteris num hic ſudor quo iudicata fuit hæc febris fuerit optimus,vel bonus,dic fuiſſe optimum: Nam Hip. 2.*prog.* 26. duo eſſe genera ſudorum prædixit. *Sudor optimus*,inquit,*per omnes acutos morbos, ſi per diem euenit decretorium, & integrè ſedat febrem.* Quare cùm in decimo ſeptimo ſudor euenerit, & perfectè ſedauerit febrem, in optimorum numero connumerandum eſſe dubitat nemo. Hunc iudicantem ſudorem paſſus eſt Pericles *lib.*3.*epid ſect.*3.*text.*77. & cum illo iudicati ſunt Anaxion, Nicodemus, & illa mulier quæ in Thaſo decumbebat, & *in lib.*1.*eiuſdem operis Herophon*,Nicodemus,Cleonactides, Meton,& alij qui diebus decretoriis ſudarunt, & à febribus ſunt liberati: Quare optimè dixit Hip. 4.*aph.*36. *Sudores febricitanti ſi incæperint,boni,tertio die, & quinto, & ſeptimo,& nono,& vndecimo,& quarto decimo,& decimoſeptimo, & vigeſimo primo, & vigeſimoſeptimo, & trigeſimoprimo, & trigeſimoquarto.* Quapropter non eſt mirum ſi Medici Romani non obſeruantes Hip.mentem,& doctrinam ſæpiùs repetitam, neque contemplantes dies, Galenum, deluſorem,atque vatem appellarint, & ab illius methodo recedentes ita miſerrimè fuerint decepti.

HISTOR. XXII. GALENI, *De rigore ſine febri.*

Rigor ſine febri à craſſis eduliis ſubortus, medicamentorum calefacientium ope ſublatus.

*Cognoui adoleſcenti cuidam ex condiſcilis noſtris in Alexandria accidiſſe,quando primum in ipſam nauigaui initio autumni. Ingeſſerat autem hic pluribus ex ordine diebus palmarum glandes,multas,teneras,ac recentes,& à balneis, & antè ipſas. Erant autem plures earum non exactè matura. Accidit itaque ei, vt primum poſt exercitium, & balneum à vehementi inciperet horrore, propter quem & opinatus ſe febricitaturum decubuit, & veſtimentis contectus conquieuit. Cùm autem tota nocte tranſacta febri careret, ſurrexit manè ad conſueta opera reuertens, horrorem interea ſentiens iterum decubuit, quieuitque vſque ad balnei horam, ac cùm ad balneum rurſus ſurrexiſſet vehementior inuaſit, eratque * accidens rigor quoque idm exiguus, tunc igitur febricitaturum ſe arbitratus, multò adhuc magis in quiete ſe continuit. Cùm autem toto die, noctéque inſequenti experiundo deprehenderet ſe ob mediocres motus horrore, ſi quando largiùs moueretur,rigere:conſilio noſtro de iis qua fieri expediebat vſus eſt. Ego itaque memorans huiuſmodi quiddam in Aſia noſtra accidiſſe, familiarem & metu liberaui, & hortatus ſum, vt cibis, potionibus, & medicamentis vteretur qua & calefacerent, & craſſitiem humorum diſſecarent. Ille igitur hoc pacto conualuit, & deinde dedi medicamentum ex triplici pipere, deinde noſtrum diacalamynthes, poſtea ex liquore cyrenaico, & caſtorio compoſitum, quod etiam quartanariis circuitibus eſt vtiliſſimum, Galenus* lib.de tremore,palpit,conuulſ, & rigore,cap.7.

PARAPHRASIS.

Rigorem ſine febri conatur hac hiſtoria perſanare Galenus, de quo non ita expreſſam habuit Hippocrates notitiam,vt conſtat ex ipſo *lib.*1.*epid. ſect.*3.*text.*22. in hiſtoria vxoris Epicratis, & *lib.*1.*prorrhet.ſect.*2.*text.*31. Nam ex aliorum ſententia, & velut aliud agens rigoris non recaleſcentis ex debilitate orti ſolùm meminiſſe videtur,quia ad rigorem neceſſariò febris conſequitur,nam ob agitationem incaleſcunt humores, ex quibus febris accenditur, vt notat Hip.1.*de morb.num.*7.& 79.Galenum cum expreſsè cognouiſſe conſtat ex hoc loco, & *lib. de inæqual.intemper.cap.*8.& *lib.de dif.morbor.cap.*5.Subſcribunt Auic.1.4.*tract.*2.*cap.*6. Rhaſius 30.*continent.tract.*1.*cap.*1. In illis ergo locis ad contraria reſpondet Galenus,firmans quòd tempore Hip.non fuit viſus rigor ſine febre ob temperantiam vitæ: veteres enim victu parco contenti erant, neque tantam cacochymiam in corpore ſeruabant: contrario verò modo noſtris temporibus ob ingluuiem, & otioſam vitam viſus fuit,vt obſeruarũt Iacobus Œthæus *lib.de obſeruationibus propriis*,& Caſparus VVolphius *eodem tit.* quos refert Schenkius *lib.*6.*de febrib.* Sic Hip.tempore fœminæ,eunuchi,& pueri ob frugalitatem non corripiebantur podagra,quum tamen tempore Galeni ea frequenter vexentur,vt notat Galenus *lib.*6.*aph.*27.& 28.

Audi Galenum *lib.*2.*de cauſ.ſympt.cap.*5. *Ac vetus quidem ſermo eſt rigori ſemper febrem ſuccedere,non tamen eſt in totum verus, etiamſi quis eum commodè determinet. Verùm nec ſic quidem verus ſermo eſt,nec ſi determinans dixeris. Qui citra externam occaſionem ex corpore noſtro concutientes rigores oriuntur,hos febris neceſſariò ſequitur: Quippe non nobis modo, ſed etiam multis Medicis qui nos præceſſerunt iam viſi ſunt concutientes rigores citra febrem, non tamen ita validi,ac qui legitimas tertianas, quartanáſue præcedunt, aut qui ardentes febres finiunt. Solent ſanè einſmodi rigores vitioſam ſequi victus rationem, quum homines in deſidia ſe repleuerunt, ac ſæpè à cibo ſe lauarunt: Cùm verò ipſæ ciborum qualitates frigidioris ſæpè, ac pituitoſioris temperamenti ſint, promptiſſimè qui ſic ſunt affecti, rigoribus qui ægrè recalſiant, capiuntur. Nihil igitur miri eſt antiquos Medicos nullum einſmodi rigorem vidiſſe, hominibus qui tunc viuebant, nihil perinde ac qui nunc viuunt, in ſalubri victu peccantibus, ſed nec balneorum vſu tam frequenti, &c.*

Sed cùm inter humores crudos præcipuum locum obtineat pituita vitrea, quid obſtat vt hæc vel alius craſſus, lentus, aut glutinoſus humor exuperet in corpore, & ob craſſitiem,& frigiditatem nec accendi nec putreſcere poſſit, & ſic rigorem ſine febri committat, qui nonnullis ſemel accidat, aliis per circuitum pluribus diebus, vel continuis ab initio vſque ad finem. Hinc diſces quare aliquando ad rigorem ſequatur febris, interdum ſine febre contingat: neque enim eſt vna, & eadem ratio craſſitiei, & frigiditatis, nec eadem laborantis virtus, nec eadem cauſa putredinis, nec eadem multitudo humoris, nec idem locus per quem mouetur, & in quo redundat, etſi poſt rigorem ſuperuenit febris, ob dictas cauſas non eſt æquè intenſa, licèt ad genus quotidianæ ſemper reducenda ſit, & cùm hæc pituita humor admodum ſit frigidus, non putrens, per membra ſentientia delata rigores non concitat, ſed horrores. Conſule de rigore ſine febri Gentilem, & Iacobum de partib. *in com.cit. cap.* Auicen.

Valleſ.

Vallef.5.*controu.*13. Simon.*lib.de humoral.feb.natura*, & ex Iuniorum mente plura retulit Carrerius *in com.Auic.*1.4. *tract.*2.*cap.*6.

Rigorem hunc sine febri ex copia alimentorum crassorum, & frigidorum, ex quibus pituitosus, & lentus humor est generatus in hoc adolescente emanasse, præcedens victus,quo se affatim repleuit,demonstrat manifestè: Nam vescebatur fructibus immaturis, qui cùm sint pleni semicoctæ humiditatis crassos humores in corpore gignunt, vt 2.*de alim.facult. cap.*2. notauit Galenus, & maximè palmarum glandes in copia multa, virides,& recentes, quod alimentum flatulentum est, concoctu difficile, praui succi, & ob lentorem tardè permeat, mucosúmque succum gignit, vt scitè dictabat Galenus *lib.*2. *de aliment. facult. cap.*26. §.*Palmæ glandes difficiles sunt concoctu, si largiùs sumantur, succus autem qui ab ipsis in corpus distribuitur, crassus quidem omnino est, habet autem, & lentoris quidpiam, quum palma ipsa pinguis fuerit, quum autem dulcedo tali succo mixta fuerit, celerrimè quidem hepar ab ipsa obstruitur, læditur autem maximè ab ipsorum esu, quando aut inflammatione, aut scirrho obsidetur, post autem lien obstruitur, & læditur. Multò autem palmæ virides, si paulò largius sumantur ad omnia sunt noxiæ, &c.* repetit *lib. de succor. bonit. & vitio, cap.*4. *in fin.* Explicant diligenter Marcel. Virgilius, Hermolaus Barbarus, Mathiolus, & Lacuna *in comment. cap.* 125. *lib.*1. *Dioscorid.*

Quòd si fructus crassi suaptè natura obstruunt, & frigidum, lentum, crudúmque humorem gignunt, quantò magis si intempestiuè, hoc est ante, & post balneum assumantur. Nam si ante balneum eduliùm offeras, balnei vi, crudum adhuc, & semicoctum alimentum rapitur ad viscera, & obstructiones parit;si verò post balneum aliquid assumas, attracto ob balnei calorem, innato calido ad externas partes,ventriculus debilis alimentum coquere nequit, vt monuit Gal. *lib.de succor.bonit.& vitio,cap.*3.*in fin.* & repetit Auic.3.1.*doct.*2.*cap.*7.

Quum ergo rigor hic ad quem non est sequuta recalescentia à frigidis,& crassis succis ortum duceret, meritò non solùm ad curationem, sed ad præseruationem, cibos, potiones & medicamenta consuluit Galenus quæ huius rigoris causæ aduersarentur. Inter medicamenta præstat celebre illud quod ex tribus piperis generibus parari solet, quod Diatriumpipereon à Galeno appellatur, & ad crudos coquendos humores in ventriculo pertinaciter impactos est vtile valdè,quoniam illius refrigerationi opitulatur, confert acido ructui, quartanis, resolutis, iecinorosis, & inflationibus auxiliatur, cuius laudem propofuit Gal. *lib.*8. *meth. cap.*5. *in med.* & compositionem describit 4.*de sanit.cap.*5. ℞. *piperis nigri,albi,longi.an.*℥.j.*anisi,thymi, zingiber.an.*℥.j. Mellis quod sit satis vt fiat electuarium.

Mesuës verò *lib.* 3. *de antidot.* aliam compositionem affert, additis spica, amomo, cinnamomo, seseleos, asaro,& rad.enulæ. Nicolaus aliud facit medicamentosius ob additum melanopiper, leucopiper, macropiper, maratrum, hyssopum, crocum, trochiscos, hedicroos, betonicam, rutam, vt interim ponderum varietatem omittam.

Hoc medicamentum optimum est, sed huic facultate ferè par est, quod vocat Diacalaminthon, quod auxiliatur iis quos cibi fastidium vrget,appetentiam reuocans, ægrè spirantibus remedio est, ventriculi frigiditatem curat, flatus absumit, & cruditatibus remouendis opem fert eximiam, eiúsque compositionem proponit *lib.* 4. *de sanit. tuend.c.*7.hunc in modum. ℞. *calaminth.montan.calaminth. campestris,sileris montani,petroselini. an.* ℥.vj. *zingiber.* ℥.iij. *sem.apij. comar.thymi.an.*℥.ij.*ligustici.*℥.vj.*piperis nigri.*℥.xij. Mellis quantum sufficit,vt fiat electuarium.

Et cùm æger sæpè vnum abhorreat præsidium, & amplectatur aliud,vel multoties hoc non iuuet,vtile sit aliud, mutare auxilia aliquando est opus ob causas multas, quas *lib.*1.*in com.hist.*3.latè ex veterum mente monuimus. Hoc modo confectionem ex liquore cyrenaïco (officinæ lasepitium vocant,de cuius viribus Dioscorid.*lib.*3.*c.*76.Gal.8. *simpl.tit.de laserpitio.* Auic. *lib.*2.*cap.*9.) obtulit in hos vsus, cuius descriptionem inuenies apud Aëtium *tetrab.*1.*serm.*1. A *c.*84. & ad rigores summè commendat Gal.*lib.*1.*ad Glauc. cap.*11.non dissimilem habet virtutem medicamentum ex castorio paratum, quod prisci Diacastorium appellabant, & compositionem tradit Nicolaus quæ ex plurimis medicamentis calidis paratur, quæ flatus discutere, crassos humores attenuare,viscidos incidere nata sunt,vt eleganter docuit Oribasius *lib.*8.*Synopseos*, *cap.*15. de rigore qui calefieri non potest,de quo legendi Iacobus OEthæus *lib. de obs.propriis*, & Casparius VVolphius *eod.tit.* citati ab Schenckio *lib.*4.*de febrib.tit.de rigore.*

QVÆSTIO XXIV.

B *Vtrùm in rigore moueatur humor per partes internas vel externas;& an hic à flatibus vel humoribus ortum ducat, vt contra Galenum, Fernelius, & Thomas à Veiga,asseuerant.*

COMMENTARIVM.

Accidens rigor.] Retexo materiam arduam,argumentum vtile, & multi vsus. Ad pugnam me prouocat peritissimus Lusitanus, qui etsi in omnibus spiritu Galenico sit afflatus, nescio quo malo genio inductus ab illius mente in hac quæstione deflectit. De Fernelio nihil loquor, quem in multis, aduersum fuisse Galeno, norunt omnes. Sed antequam ad illius opinionem impugnandam accedamus, de rigoris natura paucula quædam prælibare oportet ex tam multis quæ interpretes *ad cap.lib.*2. *de dif. feb.*Galen.& *ad cap.*6. Auicen. *fen.*1.4.*tract.*2. eloquenter
C differuere.

Plurimum ergo consentiunt inter se horripilatio, fractio, frigus, & rigor,vt notauit Auic.*loc.cit.*quoniam horripilatio est dispositio in qua inuenit corpus diuersitatem in frigore, id est, in qua percipit frigoris delationem, & aliqualem punctionem non vniformem, sed inæqualem in cute,& lacertis:per lacertos intelligit musculos, & antecedit eam pigritia,id est difficultas ad motum,& fractio, id est lassitudo præcipuè vlcerosa. Fractio est quasi species eius, ac si dicat lassitudo est via in horrorem, quia causa quæ efficit lassitudinem vlcerosam,si augeatur,& moueatur,efficiet horripilationem,siue horrorem: in lassitudine enim vlcerosa materia immobilis est, & ferè illius est tantùm sensus, at verò in horrore materia mouetur, ex Gal. 2.*de caus.symp. in init.* Frigus definit Auicenna quando
D sentitur in membris suis, & dorsis lacertorum frigus purum, & per membra sua intelligit extrema, per dorsa lacertorum, intelligit partes carnosas musculorum per frigus purum, intelligit frigus sine commixtione alterius dispositionis,v.g.punctionis,aut motus conuulsiui,vt contingit in horrore, & rigore. Rigor verò est vt non possit continere membra sua ex commotione, & tremore eueniente in eis, & motibus inuoluntariis, id est rigor est dispositio in qua laborantes non possunt continere membra sua à conuulsione, & à commotione, & tremore, id est concussione.

Notabis tamen non agere hîc de rigore, quatenus solam corporis perfrictionem significat, nec etiam quatenus quandam conuulsionis speciem denotat, quæ à Græcis tetanos, à Latinis distentio, & rigor vocatur à Celso
E *lib.*4.*cap.*3.de qua agit Hippocr.5.*aph.*6.Sed solùm agimus de rigore, qui in aliquarum febrium principiis contingere solet.

Notabis secundò, ex Gal. *lib.*2. *de caus.symp.cap.*5.*post princip.* §. *Quòd si augeatur symptoma, &c.* & post med. §.*Primum enim quod ex vitiosis*, & *lib.*10. *meth. cap.*4.& 1. *epid.sect.*2.*com.*25. §. *At enim paruus rigor, &c.* harum quatuor dispositiones, fractionem scilicet, id est lassitudinem vlcerosam, frigus, horrorem, & rigorem solùm differre intensione, & remissione, quod etiam innuit Auicen. 1. 4.*tract.*1.*cap.*6. §.*Et materia quæ facit lassitudinem per paucitatem suam, facit rigorem per suam multitudinem, & sic non separatur aliquando rigor ab horrore*, vt fit apud Gal. 1.*ad Glauc.* 5. quo loco monet Galènus quotidianam,quartanam, & continuas posse cum paruo rigore incipere,

incipere, id est cum horrore, quum paruus rigor ab horrore non differat.

Verum iis videtur aduersari quod profert Galenus *lib. de tremor.cap.6.ante med.§.Ita cum quis cum nulla concussione, &c.* vbi docet differre frigus, horrorem, & rigorem, quoniam in frigore datur sola perfrictio sine aliquo motu concussiuo, nec cutis quidem, in horrore verò datur motus concussiuus solius cutis,in rigore motus concussiuus, totius corporis,& sic horror solius cutis,rigor verò totius corporis affectus dicitur. Quare si hæc vera sunt non videtur dicendum horrorem, & rigorem solùm secundùm magis, & minùs differre, quod videtur innuere Auic. *loc. cit.* cùm horrorem appellat non solius cutis, sed etiam lacertorum,hoc est musculorum dispositionem. Dic horrorem & rigorem exquisitè loquendo esse earundem partium affectiones, quum fiant ab eadem causa per easdem partes mota,differre tamen quod in horrore paruus motus concussiuus datur, in rigore verò vehementior, quare in illo in sola cute fit magis manifestus,& sic à Galeno,horror, solius cutis affectus dicitur, licèt eædem partes afficiantur,& moueantur quæ in rigore.

Consequens est vt definitio rigoris summatim tradatur,quam *lib.de rigore,c.6.* proposuit Galenus, *est perfrictio dolorifica cum quadam inæqualitate, totius corporis concussione, agitationéque.* Hoc ergo loco docet rigorem esse perfrictionem, quia ab omnibus in confesso est rigorem esse affectum caloris natiui,quum in rigore detur ipsius caloris natiui perfrictio. Porrò in eodem loco Galenus affirmat caloris natiui perfrictionem,quemadmodum & ignis quatuor modis perire potest, vel à flamma maiori, quo pacto parua candela in magno, & splendido sole contabescit. Secundò à defectu materiæ. Tertiò per suffocationem, Quartò à contrario extinguente, ex quibus modis primi tres paulatim refrigerant, vltimus nempe, adhibitio contrarij,vt aqua perfusa repentè refrigerat.

In principiis ergo accessionum cùm per habitum corporis mandetur humor calori natiuo contrarius,tum quia mordax est, tum quia victus non est, sequitur repentina refrigeratio, quia verò repentè etiam refrigerantur æstuantes, quando frigida perfunduntur, & tamen rigorem non patiuntur, quia ad habitum naturalem reducuntur, addendum erit definitioni rigoris; quod perfrictio sit subita, & violenta, siue dolorifica, id est, corpus extra naturalem habitum deducens. Repentè autem corpus refrigeratur, quia calidum innatum hoc est sanguis, & spiritus fugiens contrarium, nempe humorem mordacem per habitum corporis delatum, subitò intro recurrit,vbi quiescere non potest cùm sit igneus,& aëreus, extrorsùm, & introrsum mouetur semper, ita vt vnus illius motus alium incessanter sequatur, & excipiat, cuius perpetuæ mobilitatis causam assignat Galenus *loc.cit.*quia si intus permaneret,otiosus persisteret,si extra quiesceret, à continenti frigido corrumperetur,& sic in interioribus, reconditus, vnitus, & fortior factus, & suffocari incipiens, rursus ad expulsionem recrementorum in extima fertur, à quo calido partes refectæ mordacem humorem iterum agitant, & sic rursus dolor facit calidum intrò recurrere.

Ex hoc apparet sententiam Auic. *loc. cit.* §. *Et sanguis submergitur cum rigore ad interiora, &c.* intelligendam esse quòd mutuò etiam reddit ad exteriora ex mente Galen. Quo pacto hæc refrigeratio quæ datur in rigore non dicit quamuis refrigerationem, sed eam quæ est propria passio calidi innati per se; quoniam in rigore calidum innatum, id est spiritus ex natura sua subit eam passionem, & sic aliæ refrigerationes, sunt passiones membrorum, hæc autem refrigeratio primò est spiritus, per consensum autem membrorum.

Ab hac reciproca duorum motuum caloris innati vicissitudine docuit Galenus sequi & perfrictionem in exterioribus, & motum totius corporis concussiuum in rigore, solius cutis in horrore, durat verò hæc motuum reciprocatio, & corporis concussio donec calor natiuus excrementum superauerit,& intemperies illa frigida vincatur, & sequatur febris, aut vice versa vincente humore calor suffocetur, & pereat homo.

A Hinc concludit Galenus: quare post rigorem corpus maximè calet, & sequitur febris: Nam calor in profundo corporis antea collectus,& vnitus valdè intéditur.Deinde cùm antea intus moraretur, ne diu membra spiritu priuarentur, magno impetu ad extimas ruit corporis partes, ad quem caloris subsequitur augmentum. Insuper per motum corporis concussiuum augetur calor, cuius vi, lapides, & ligna inflammantur. Potissima verò huius quæsiti causa vt optimè aduertit Thomas à Veiga *lib. 2. feb. cap.1.*est materia quæ per rigorem expellitur ad focum in quo putrescit, quæ calorem febrilem excitat: Nam intensio febris non respondet intensioni rigoris, quum quandóque ad paruum rigorem sequatur magna febris, quandoque conuerso.

B Vt autem vlterius causam huius motus inquiramus expendendum est cum Galeno *lib. de tremore, cap.cit.* eam in motu vicissitudinario calidi natiui introrsù, & extrorsum positam esse, sed alia potior assignanda est cùm eo *2. de caus. sympt. cap.5. ante med,* §. *Nec mirum corpus cum excrementa quiescunt, &c.* docente motum hunc concussiuum propterea fieri in rigore, quoniam excrementa mota per membra sentientia, partes ipsas, & pungunt, quare vnaquæque ipsarum irritata maximo conatu noxium humorem expellere nititur, quod vt faciant, particulæ ipsæ sese contrahunt, atque constringunt, ad quarum constrictionem, totius corporis sequitur concussio, atque vibratio:cùm enim musculi contrahantur,& concutiãtur, necesse est articulos quibus musculi inseruntur, concuti etiam, atque vibrari, & sic totum corpus. Quapropter

C cum Galeno concludendum est causam huius concussiui motus, facultatem particularem expultricem esse constituendam, vt luculenter *cit. 2. de causis symptomat.* ipse confirmat. §.*Verum vbi mordens aliquid, &c.* Motus iste concussiuus inæqualis est, tum quia humor mordax non æqualiter per omnes musculos diffunditur, tum etiam quia non omnes æquè offenduntur, & sic non æquè concutiuntur.

Sed circa definitionem rigoris plura quærenda sunt scitu non indigna, & primò dubitari potest in quo magis consistat essentia rigoris in perfectione,an in motu cõcussiuo:quia in hoc dogmate varia videtur protulisse Galen. nam *lib.de tremor.cap.cit.* cum per perfrictionem definiuit, *lib.*verò *de sympt.caus.cit.& 10.meth.cap.4.ad init.*potiùs per motum concussiuum definire videtur, quod facit etiam

D *lib.4.de sanit.tuend,cap.1.post med.* dicens, *appello nunc rigorem nec illum vehementis frigoris sensum, nec duritiem, sed inæqualem totius concussum, & turbationem.* Dic rigorem non esse solam refrigerationem, nec solam concussionem, sed ambo simul, quia tamen Galenus *lib. de tremor. cit.* causam assignauit reciprocum motum calidi natiui, ad cuius motum introrsum primò, & per se sequitur perfrictio, secundariò verò motus concussiuus, ideò citato eum definiuit per perfrictionem in recto, per motum verò concussiuum in obliquo: quia verò *2.de caus. sympt. cit.* & aliis locis causam rigoris assignauit facultatem membrorum expulsiuam, ad cuius actionem primò sequitur particularum constrictio, & membrorum concussio, ideò eo loco rigorem definiuit per motum concussiuum in recto, per refrigerationem in obliquo. Ve-

E rùm cùm vehementia rigoris potiùs vehementia motus concussiui, quàm intensione frigoris spectetur, potiùs essentia rigoris in motu concussiuo, quàm in frigore dicetur consistere. Consule doctissimum Santorellum *lib.3.antepraxis,cap.3.tit.de rigore,*qui pulchra de hoc argumento disceptauit.

Dubitari etiam potest vtrùm rigor sit motus voluntarius. Galenus *lib.de tremor. cap.6.ad princip.* in hoc distinguit rigorem à tremore, quia motus in rigentibus citra mouendi partes voluntatem omnino inuitus est, in tremoribus non citra mouendi arbitrium,quod etiam scribit *2.de caus. sympt.5. ad med.* vbi docet in rigore agitatis musculis quasdam extensiones,inflexionésque præter voluntatem accidere. Præterea rigor fit à facultate expultrice conante expellere noxium humorem, cuius motus cùm

cùm sit naturalis, non videtur dicendus voluntarius.

Ex altera parte respiratio etiamsi non fiat præcedente imperio voluntatis, voluntarius tamen motus dicitur à Gal.*lib.2.de motu musculor.cap.6.*quia hic motus accelerari, & retardari ex arbitrio potest; quare similiter rigor videtur posse dici motus voluntarius. Dic. Rigor potest dici motus voluntarius, quia non expectat imperium voluntatis, & fit nobis inuitis, nec sistimus ab eo quando volumus, nec mouemus, quando volumus, potest etiam dici inuoluntarius, quia in eo potest habere ingressum voluntas ad accelerandum, & retardandum, quemadmodum in respiratione, & tussi, quarum vtraque fit à musculis thoracis, & septi qui voluntariè operantur.

Illud etiam dubitatione carere non videtur, vtrùm sit motus animalis. Naturalem esse ex eo probari potest, quia fit à facultate expultrice: Sed videtur dicendum habere etiam in eo ingressum facultatem animalem, quum sit motus qui fit per musculos, & in eo fiant membrorum extensiones, & inflexiones ex Galen.*2.de caus.sympt. cap.cit.* vbi etiam docet esse motum similem tussi, in qua etiam facultas animalis locum habet, cum validissima, & celerrima thoracis constrictione fiat, ex Galen. *5.de loc. cap. 3. ad fin.* In rigore ergo facultas etiam animalis operatur, quia data sensatione dolorifica non solùm facultas expultrix irritatur, sed animalis musculos contrahit ad expellendum.

Iam de causis vehementiæ rigoris dubitant nonnulli, vtrùm in valida facultate fortior fiat rigor, quàm in debili: Quomodo enim constabit Auicennæ sententia 1. 4. *tract.2.cap.6. §.Et de causis vehementiæ rigoris est vehementia virtutis expulsiuæ in lacertis, &c.* quare robur facultatis expultricis est causa magnitudinis rigoris: quæ Auicen. opinio poterit probari hoc modo. Rigor eò est vehementior, quò motus humorum per membra fuerit velocior, atqui quantò virtus expultrix fuerit fortior, tantò cum maiori celeritate mouebit humores per membra, igitur cæteris paribus rigor eò erit maior quò facultas expultrix rigentis maior fuerit. Nec ita intelligas Auicennam quod existimet ad magnitudinem rigoris requiri facultatem expultricem in sua essentia robustam, quia vt constat experimento, & patet ex Hippocrat. *4.aph. 46.* sæpè in virium debilium præsentia,& iuxta mortem rigor vehemens incidit, ad quod sæpè sufficit magnus conatus quem adhibet facultas in operando, licèt ipsa in se sit valdè debilis, vt docet Gal.*4.de caus.puls.cap.1.de pulsu iræ.* Itaque ad magnitudinem rigoris plurimùm facit vehemens operatio facultatis expellentis, siue ipsa facultas in sua essentia robusta, siue debilis existat, & ob magnum quem adhibet conatum,vehementer expellat.

Pro contraria parte est textus non incelebris Galeni *in lib. 10. meth. cap. 4. & 2. de caus. sympt. cap. 5.* docentis vnam ex causis fortitudinis rigoris esse debilitatem virtutis, rationémque subiungit, quia vbi vires valentes sunt, omnia contemnunt, & tolerant, vbi verò infirmæ sunt redditæ, vel à quouis offenduntur. Gentilis *in cit.loc. Auicen.* sic hos auctores conciliare intendit, dicens fortitudinem virtutis esse duplicem, alteram simpliciter talem, quæ excrementa insensibiliter expellit, per quam non fit rigor, alteram verò fortitudinem virtutis esse respectu superfluitatum sensibiliter expellendarum, quæ collatione facta ad primam fortitudinem potest dici debilitas: quare virtus primo modo fortis, cum omnia contemnat,ac toleret rigorem non efficit,at verò quæ secundo modo fortior fuerit, eò vehementiorem rigorem efficiet. De prima fortitudine intelligit Galenum *in 10. meth.* de secunda explanandum Auicennam ret: r.

Harculanus hanc solutionem primò reprobat, aliámque proponit, affirmans Galenum de facultate sentiente musculorum esse interpretandum, quæ quantò fortior fuerit, tantò magis causam rigoris contemnet, & sic minor sequetur concussio, quantò verò debilior fuerit, tantò maiorem rigorem efficiet, quia magis irritabitur, & maiorem adhibebit conatum. Hæc tamen solutio minimè sustineri potest: falsum enim est facultatem validam

A sentientem magis contemnere causam rigoris, quàm debilem: nam sequeretur indicationem à sensu partis desumptam nullam esse, quod est contra Gal. *2. ad Glauc. cap.2. ante finem. §.In indicatione autem quæ habetur ex virtute, &c.* vbi docet quod partes quæ inter se sentiunt, non tolerant humores, & medicamenta acria. Præterea impropriè appellaret Galenus facultatem sentientem robustam illam quæ omnia contemnit, quoniam sic robustissima diceretur quæ nihil sentiret, & nullo pacto exerceret operationem suam, quod nemo firmabit, cùm habeat contra se Galenum in locis multis, & præsertim *in lib.de curand.rat.per sang.miss.cap.6.* qui facultatum robur, aut debilitatem ex propriis functionibus deprehendi asseuerat.

B Cum Vgone verò hanc controuersiam sedare operæ precium duxi, hic enim *in com. cit. cap. Auic.* hunc auctorem exponit de facultate expultrice, Galenum verò de debilitate caloris naturalis, hoc est facultatis vitalis, cuius imbecillitas ad magnitudinem rigoris plurimum facit, vt experimento patet in iis, in quibus defectus sanguinis, spiritus, & carnis inuenitur, quod deducitur ex Hippocrat. *5.aph.69.* docente rigores ferè incipere per dorsum, & lumbos, quoniam hæ partes propter debilitatem caloris facillimè patiuntur, & alterantur, similiter in fœminis contingere asseuerat, quoniam, vt inquit Galenus fœmina est natura frigidior, & imbecillior, quod docuit etiam *6. epid. sect. 3. text. 19.* *Rigores, inquit, incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorsum, & tunc in caput: Verùm & viris posteriùs magis, quam à priore parte. Horrent exteriora magis, quàm interiora*

C *corporis vt cubitorum, femorum, sed etiam cutis rara, id verò filius indicat,&c.* Hoc nomine dicebat Aphrodisæus *sect.1. probl. 24.* partes corporis posteriores magis rigere, & Aristot. *8. probl. 5.* affirmat crassos, & pingues magis, & ex minori causa rigere, quare rigor eò euadit maior, quò molestia percepta maior est, qui verò habent calorem innatum debilem, à quauis causa facilè, & multum molestantur, ex quo constat debilitatem calidi innati ad magnitudinem rigoris plurimum facere, vt apparet in fœminis, delicatis, & conualescentibus, qui omnes à quauis causa externa, etiam leuissima valdè læduntur, & in rigorem incurrunt, contra verò qui habent calorem innatum robustum, non sic facilè, sed solùm à vehementi causa offenduntur, virtus enim fortis omnia contemnit, vt conspicimus in rusticis, Athletis, & aliis

D huiusmodi. Hoc modo retulit Galenus *2.de sympt. caus.5. ad fin.* in agonia, verecundia, timore, & similibus animi affectibus magis rigere imbelles, & timidos, quàm robustos, & hæc est potior solutio, quàm Valesij *lib. 5. cont.17.prope fin.* qui in his conciliandis auctoribus tantopere se excruciat.

Sed ordo exigit vt de sequenti quæstione agamus,quæramusque vtrùm humor mordax,qui est rigoris materialis causa,violenter per habitum corporis & membra sentientia moueatur. Fernelius, vir grauissimus, cùm opinetur *lib.4.pathol. cap.9. & 10.& 2. de abdit. morbor. caus. cap.13.* intermittentium febrium mineram non in habitu corporis sed in prima corporis regione esse constituendam, quod placitum infrà *in com. hist.32.* refutabimus, cogitur asserere materiam rigoris contingentis in principio fe-

E brium intermittentium non moueri per corporis habitum,sed solùm per primam corporis regionem,vt per partes circa ventriculum, præcordia, diaphragma, caua iecoris,lienem,omentum, & pancreas, quæ partes membranis obuoluuntur, quæ cum neruos à cerebri sexta coniugatione recipiant, eximio sensu præditæ sunt, quare tunc reliquæ partes ob consensum attrahuntur.

Nec Fernelij sententia ratione caret, immò validissimo argumento potest confirmari. Si rigor fieret delata materia per corporis habitum, & membra sentientia,non verò per primam corporis regionem, & partes internas, potiùs in eo sanguis & spiritus ad habitum corporis ferrentur, quàm intrò sederent, quod vel hac ratione fieri erat necessarium,quod doleant partes sentientes; nam ad locum doloris sanguis, & spiritus decumbunt; ex Galen. *lib.13.*

*lib.*13.*meth.cap.*3.cuius rationem tradit *lib.*5.*aph.*53.*in med.* quum autem in rigore fanguis,& fpiritus ad interiora de-cumbant, videtur potiùs dicendum per partes internas moueri materiam rigori s,quam per externas.

Enimverò fi ad mentem Galeni veritas eft penfanda, hæc Fernelij fententia defendi non poteft; licèt enim ali-quando contingat rigorem ita fieri,non tamen dicendum eft in vniuerfum,humores efficientes rigorem euenientem in principio febrium intermittentium,per partes internas tantùm moueri, primò quia rigor ardenti febri fuperue-niens, fudore febrem non folueret, fed vel vomitu, vel deiectione bilis, quod eft contra Galenum *lib.* 4. *aph.*58. Secundò. Si ex folo confenfu partes externæ rigerent, non afficerentur vt partes quæ à fagittis acutiffimis,& te-nuiffimis transfiguntur, vt proprio in fe ipfo facto expe-perimento docuit *lib.de tremor.cap.*7.*ad fin.*§.*Nam in quar-tanis, &c.* Nec etiam in tertiana partes in rigore veluti pungi, & vulnerari viderentur, quod fieri etiam affirmat 2.*crif.*3.*ad med.* Deinde in febribus continuis, & hepatis inflammatione mordaciffima bilis ad ventriculi os folet deferri, firmante Galeno 5.*de loc.cap.*7. non tamen adeft totius corporis rigor. Quare concludendum eft materiam rigoris per corporis habitum ferri,vt ex plurimis Gal. lo-cis demonftrabimus infra.

Ad argumentum verò Fernelij refpondet Hieremias Brachelius *in com. fent.*58. *lib.*4. *Aph.* Hipp. dicens dolores euenientes partibus noftri corporis,vel effe mediocres,& tunc fpiritum,& fanguinem ad fe euocare,vel vehementes qui ad cor pertingant, & tunc in cor,fanguinem & fpiri-tum colligi, vnde aliquando in magno dolore animi deli-quium contingit,non folùm autem in magno dolore docet fâguinem,& fpiritus in cor colligi,fed etiam in mediocri, valdè fubito, qualis contingit in rigore: nam tunc calor veluti mutatus ex eo dolore impetu vehementi fimul cum fanguine ad interiora confugit, & præcipuè ad cor, vt in fuo principio collectus, & fortior factus maiori cum im-petu ad partes dolore affectas,poftea reuertatur,nifi impe-diatur,vt eo tanquam proprio inftrumento natura vtatur, quæ doctrina defumpta eft,ex Gal.2.*de cauf.fympt.c.*5.*ad fin.*

Maior verò eft controuerfia an à caufa calida fortiores fiant rigores quàm à frigida,fed antequam ad quæftionem ventilandam accedamus,notabis rigorem tam à caufa ca-lida,quàm à frigida oriri ex Gal 2.*de cauf.fympt.c.*5.§.*Quod autem omnis mordax, &c.* de caufa calida apertè conftat in caufone,& tertiana,4.*aph.*58.& in affufione aquæ feruen-tis fupra corpus, & ex appofitione medicamenti cauftici in parte vlcerata.De frigida patet in illis qui cruditatibus laborant,qui fi balneum ingrediantur,vel moderato vtan-tur exercitio,rigore corripiuntur,docente Galeno 12.*meth. cap.*3.*&* 10.*meth.c.*10.*ad init.* hoc etiam colligitur fi aquam gelidam fuper corpus affundas.

Verùm dubium infurgit maximum ex doctrina Arifto-tel. defumptum *lib.*8.*probl.*7. Cur nempe ex occafionibus maximè contrariis idem fymptoma accidat, præfertim cùm contrariarum caufarũ contrarij fint effectus,vt idem monuit Ariftotel.5.*politicor.cap.*8. & caliditas,& frigiditas fint contraria *lib.*2.*de generat.& corrupt.cap.*3. Hanc quæ-ftionem monet Galenus *lib.*2.*de cauf.fympt.cap.*5.*ante med.* foluitque dicens hoc referendum effe in facultatem ex-pultricem, rigorem efficientem, quæ tam caufam cali-dam, quàm frigidam expellit, ex quibus oritur rigor, & fic non funt contrariæ caufæ rigoris, fed vna duntaxat facultas expultrix, quæ ab illis contrariis caufis poteft ftimulari, cuius etiam rationem videtur tradere Galenus *lib.de tremor.cap.*6. vbi latiffimè demonftrat calidum inna-tum effe attemperatum, & veluti ex frigore, & calore permixtum, & fic non effe admirandum quod ab vtro-que patiatur. Dic fecundò cum Gal. 4. *fimpl.* 2. quod ca-lidum foluendo, & pungendo, frigidum verò conftrin-gendo continuum foluit, vnde fit dolor, & rigor exci-tatur,nam frigiditas rigores efficit, & mordax eft, ex Hip. 5.*aph.*17.*&* 20.

Infuper hæfitant plures, iique Gal. & Auicennæ non contemnendi interpretes quos citat Carrerius *loc. cit.* in Auic.1.4.*tract.*2.*cap.*6.Vtrùm à caufa frigida vehementior

A rigor fiat, quàm à calida, & primò deducitur,quia quantò caufa rigoris difficiliùs expellitur,tantò maior eft concuf-fio,& rigor vehementior,caufa verò frigida difficiliùs ex-pellitur,quia magis vifcida, maior ergo ab ea fequetur ri-gor, quod etiam poteft deduci, ex Auic,2.1.*doct.*2.*fum.*2. *cap.*13. vbi docet rigorem fieri à caufa frigida, horrorem verò à caufa mordaci, fiue calida. Et in eo loco affirmat Auicen. rigorem eò effe vehementiorem, quò caufa eius vifcofior eft.

Secundò.Eadem ratio debet effe de caufa rigoris exter-na,& interna,ex Auerrhoë 3.*collect.c.*30.fed caufa externa frigida maiorem facit rigorem,quàm calida,vt fi quis ven-to frigido fe exponat,magis riget,quàm fi calido expona-tur;ergo fimiliter de caufa interna erit dicendum.

Tertiò.Rigor fit impedito motu calidi innati, ex Auer.

B *loc.cit.*fed magis impeditur à caufa frigida, quàm à calida, ergo.Affumptum patet,quia caufa frigida non folùm con-ftipando caloris motum impedit, fed frigiditate fua con-traria calorem intercludit, caufa verò calida neque ob-ftruit, neque calorem concludit. Accedit & quarta ratio; nam fimiles motus funt rigor,& tuffis, ex Gal.2.*de fympt. cauf.cap.*5.fed tuffis vehementior fit à caufa frigida,ex Gal. 2.*de fympt.cauf.cap.*4.*ante med*,ergo & rigor.

Contrariam tamen fententiam veram effe firmat Ga-lenus 2.*de fymp.cauf.cap.*5.*poft med.* §.*Hic rigor à frigidis fuccis nunquam creatur,omnino enim eiufmodi fucci præ craffi-tudine fua concitato motu non mouentur. Quod fi aliquando attenuantur, rigorem quidem excitant, non tamen vehementem: neque enim candem poteft recipere tenuitatem attenuata pituita, quam attenuata recipit bilis,&c.* Quare quò humor eft cali-

C dior, & tenuior, eò maiorem moleftiam inducit, & fic ex eo vehementior rigor concitatur. Idem docet Galenus *lib.*10.*meth.cap.*4.*&* 2.*crif.*13. exemplo pofito in tertiana, & quartana, docens diftinguere harum febrium rigores in acceffionibus primis, & probat 2.*feb. cap.* 1.*& lib. de rigor. cap.*7.

Dic ergo quod licèt à caufa frigida poffit fieri rigor longior, & diuturnior ob maiorem caufæ craffitiem, & lentorem,& cum maiori fenfu frigiditatis,propter frigidi-tatem humoris pofitiuam,à caufa tamen calida vehemen-tior fit; quia vehementia rigoris, magnitudinem doloris confequitur,ficut magnitudo doloris magnitudinem mor-fus fequitur,humor autem calidus,ficut bilis,tam acrimo-nia,quàm tenuitate magis mordet,& citiùs penetrat,vnde vehementior concitatur rigor.

D Neque inftes cum Gal. 2. *crif.* 3. in quartana fæpè fieri rigorem vehementem à melancholia, quæ tamen craffa eft,& frigida: Nam id non contingit in principio quarta-næ,fed in proceffu illius, quo tempore iam eft attenuata, & reddita calidior, quia tamen nunquam peruenit ad te-nuitatem,& caliditatem bilis,proinde nunquam faciet ri-gorem adeò vehementem, ficut bilis, vt *cit.de cauf.fympt.* docuit Galenus. Si verò adhuc infiftas, & arguas plu-rium celebrium Medicorum experimento munitus, in quartana fæpè vehementiorem rigorem apparere,quàm in tertiana, refpondet Harculanus *in* 1. 4. *cit. cap. Auic.* hoc contingere quando quartana à maiori copia humoris ori-tur,quàm tertiana,& præcipuè fi cum hoc ortum habeat ex melancholia genita ex aduftione bilis,nam aliàs pofita vtrobique pari quantitate, rigorem tertianæ vehemen-

E tiorem perpetuò fore, quàm quartanæ. Dic fecundò, ri-gorem in quartana in fe non effe vehementiorem, fed ita apparere ob vehementiam fymptomatum, & lon-gam durationem, quæ ægros valdè torquere folent. Ob hanc caufam dicebat Rafius 10.*ad Almanf.cap.*8. quarta-nam cum tam violento motu inchoare, vt dentes con-ftringat,& concutiat.

Neque obiicias fecundo hoc modo. Velocitas motus humoris per mufculos non facit ad magnitudinem ri-goris, nam ille humor non facit rigorem nifi ob læfio-nem, quam in membris inducit, fi autem valdè veloci-ter moueatur, nec fuam læfionem poterit imprimere, nec ea à membris percipietur, fimiliter atque contin-git dum alicui repentè vulnus infligitur. Dic: fi humor tardè,& paulatim per membra moueatur,non imprimit in

illis noxam dolorificam, maximè verò illam inducit, si velociter moueatur, nec poteſt adeò velociter per anguſtos meatus membrorum moueri, vt ſenſum effugiat.

Argumenta verò in principio propoſita nihil nos mouere debét. Dic ad primum quod quantò cauſa rigoris difficiliùs expellitur, tantò rigor eſt diuturnior, non tamen vehementior, & ſic licèt cauſa frigida, & craſſa difficulter expellatur, quia tamen non vehementer mordet, non ita ſtimulatur facultas, quare magnum conatum non adhibet, & ſic non fit vehemens rigor. Ad auctoritatem ex *fen.* 2.1. dicendum eſt quod ibi per rigorem, intelligit frigus, alioqui illius ſententia eſſet falſa. Ad alteram verò auctoritatem licèt aliqui interpretentur eum locum de vehementia rigoris ſecundùm durationem, tamen fruſtrà in hac explananda ſententia torquentur, quoniam per [*viſcoſior*] quod in textu antiquo legebatur, legendum ex Bellunenſi [*mordacior*] & hoc modo inter Gal. & Auic. nulla eſt contradictio. Ad ſecundum dic: diſſimilem eſſe rationem, quia intra corpus plerumque non reperitur humor frigidus, & mordax, ſicut calidus. Ad tertium dic: multò magis impediri motum calidi innati facta irritatione à cauſa calida, quàm à frigida: Nam cùm potiſſima cauſa rigoris ſit conatus expultricis præcedente triſti, ac doloroſa ſenſatione, multò maior ſenſatio fit à cauſa calida, quàm à frigida. Ad quartum dic, quod ferè à cauſa frigida fiunt diuturniores tuſſes, non tamen intenſiores. De hac re videndus Coſtæus *in com. cap. 6. loc. cit. Auic.*

Proximum his videtur vt illius quæſtionis diſputationem aggrediamur, contemplemúrque nouum illud, & ſubtiliſſimum inuentum inſignis Thomæ à Veiga qui 2. *feb. vlt.* contra Galenum, & vniuerſam Medicorum ſcholam arbitratur in acceſſionibus, cauſam rigoris non eſſe motum humorum per membra, ſed eſſe ſolùm vaporem qui exhalat ab humore contento in minera, quando agitatur à natura in eadem minera perſiſtens, quod placitum difficilè videtur, & habet contra ſe irrefragabiles obiectiones multas.

Prima, quia licèt ſolus vapor, ſine humore tranſiens per corpus horrorem excitet, & aliquando rigorem, nunquam tamen poterit efficere vehementiſſimum illum rigorem, eúmque diu durantem, qui ſæpè in inuaſionibus febris tertianæ, & quartanæ apparet.

Secunda, quia qui ita affecti ſunt, vt à ſolo vapore tranſeunte per membra horrore, & rigore corripiantur, nec ſudant, nec vomunt, quum illa quæ expultricem facultatem irritant, acria ſint, vt docet Galenus 2. *de ſympt. cauſ. cap. 5. poſt med.* cùm igitur in multis acceſſionibus videamus poſt rigorem ſequi copioſum vomitum, ſudorem, & deiectionem alui vt monuit Hip. 4. *aph.* 58. credibile non eſt eum rigorem à ſolo vapore, & non ab humore delato per membra oriri.

Tertia quia nulla aſſignatur cauſa quare in febribus intermittentibus ceſſante rigore ſtatim ſequatur febris: Nam ſi rigor in dictis febribus fit, quia agitato humore in foco eleuantur vapores moleſtantes membra, ſequitur quandiu humor agitatur, tandiu durare rigorem, vnde igitur poſtea ſequitur febris.

Quarta, quare rigor ex bile inuadet de tertio in tertium, & pituita ſingulis diebus? Nam ſi in ſingulis acceſſionibus humor ſemper permanet in foco, nec alius aceruatur de nouo, & ſolùm ab eo agitatus in dicta minera, communicato inde vapore moleſtat membra, ſequitur rigor, citiùs adueniet rigor ex bile contenta in minera, quàm ex pituita, quia illa ob caliditatem, & tenuitatem ſuæ ſubſtantiæ, agilior eſt quàm pituita, & magis moleſtat naturam, quàm hæc. Vltima, vnde habet pituita, quod contenta, & permanens in minera agitetur ſingulis diebus, bilis de tertio in tertium, melancholia de quarto in quartum.

Cauſa ergo rigoris ſecundùm Galeni mentem eſt delatio humoris per membra qui in vnaquaque acceſſione conſumitur, & de nouo aceruatur alter in minera ſequentem acceſſionem effecturus. In aliis tamen affectibus periodicis concedendum eſt, ſemper cauſam repetitionis nõ eſſe nouam congeſtionem humoris in minera, ſed ſolam agitationem illius communicantem prauum vaporem

A membris, vt fit in epilepſia, & ſuffocatione vteri, in quibus cùm videamus acceſſiones, ſiue ſymptomata in die, creberrimè, & aliquando centies repetere, credibile non eſt adeò frequentem repetitionem acceſſionum, oriri à noua congeſtione humoris in quauis acceſſione multiplicata, ſed concedendum eſt à vapore communicato ſcaturire. Sic igitur in ſuffocatione vteri agitatum ſemen vapore ſuo inducit Aphnæam, Aphoniam, & corporis immobilitatem, & in epilepſia ſæpè ſolus vapor eleuatus, fontem ſenſus, & motus valdè lædens, totius corporis vehementem concuſſionem efficit. Nec ſimilis cauſa reddi poteſt de concuſſione totius apparente in rigore; ſic enim omnis rigor annexum haberet capitis dolorem, quem non obſeruamus.

Vltimò, videamus quanti momenti ſint argumenta, quiB bus Galeni ſententiam nititur euertere. Et licèt in eo capite plura afferat quæ probant repetitionis febrium cauſam non eſſe illam vulgatam quam Medici imaginantur, de qua infrà, ſed conatum naturæ aggredientis expellere humorem per interualla certa, de qua re infrà latè *in com. hiſt.* 32. tamen his quinque probare contendit cauſam rigoris non eſſe effuſionem bilis extra vaſa, ſed vaporem eius motum ab innato calore.

Primò. Si motus humor ſupra membra ſentientia rigorem efficit, ſiue calidus, ſiue frigidus, cur à pituita non fit rigor notabilis? Dic: quia pituita etſi putris, & ob putredinem acris, non ita pungit, ac ſtimulat naturam, neque ob lentorem celeriter per membra ſentientia mouetur, & ſic non concitat rigorem.

Secundò. Si cauſa rigoris eſſet effuſio bilis extra vaſa,
C maximè funditur in ſudore critico, vomitu, fluxu, ictericia, in quibus vel nunquam, vel rariſſimè accidit rigor, ſed ſemper in initio acceſſionum maximè, quia bilis craſſitie ſua non ita penetrat membra, ſed vapor eius motus ab innato calore. Dic: Non adeſt rigor in ſudore critico, quia bilis, quæ à natura excernitur in blioſis febribus non eſt ſeparata ab humiditate multa, cuius commercio retunditur. Deinde in ſudore critico bilis eſt cocta, & edomita, magis craſſa, & minùs acris. In vomitu bilioſo non accidit rigor, nam à pituitæ lentore, & mulcebri humiditate bilis acrimonia hebetatur, ſicut nec in fluxu bilioſo: quoniam inteſtina aſſueta bilem recipere, non patiuntur. Secundò, quia inteſtina hebetiori ſenſu prædita ſunt, ne ex acrimonia bilis ad ipſa decumbentis in perpetuo dolore eſſet animal, quare interiorem tunicam, pingui, concretóque
D humore natura obliniuit, qui craſſitie, & lentore ſuo bilis acrimoniam prohiberet, vt Galenus auctor eſt *lib. 5. de vſu part. cap. 4.* In ictero flauo non viſitur rigor: quia in hoc affectu bilis poroſas partes occupat. Secundò, non putreſcit; nam per corpus expanſa tranſpirat, & ventilatur. Tertiò, non ſubitò excernitur, & craſſior eſt ea quæ in febribus redundat. Neque vrget inſtantia vltima, quia falſum eſt affirmare bilem in tertiana, v.g. exquiſita eſſe craſſam, cùm tenuiſſima ſit, & feruentiſſima, vt ait Gal. & ita ſudore ſæpè euaneſcit.

Tertiò. Si flueret in quauis acceſſione ad partem inflammatam bilis, cùm inflammatio ſit extra vaſa, oporteret vt rigerent ægri in quouis periodo ophthalmiæ, & pleuritidis? Dic: in ophthalmia, & pleuritide non adeſt rigor, quia bilis ad partem determinatam, & in pauca copia
E detruditur, præſertim cum ſanguine commixta, cuius humiditate hebetatur: Nam ſi in magna quantitate effundatur, aliquando pleuritici rigent, & phrenitici, in quibus affectibus ſæpè circuitus tertianarij contingunt, ex Gal. 1. *aph.* 12.

Quartò. Apparet eſſe ex fuga bilis introrſum rigorem illum, quia illis aluus ſoluitur, ſicut & timẽtibus. Dic: Alui fluxus in initio acceſſionum ex dicta cauſa non contingit: ſequitur enim ex copia bilis, quam natura magno impetu, tam ad habitum corporis, quàm ad inteſtina protrudit, quæ acrimonia ſua irritat ad excretionem; ſicut ſæpè confluit in ventriculum, vnde bilioſus vomitus.

Quintò. Ad quancumque partem fluit humor ſymptomata adſunt manifeſta recipientis membri, calor, tumor, & dolor, quæ non apparent in periodicis febribus. Dic:

In

In externis inflammationibus confluit humor ad partem determinatam, in qua circunſcriptus, & conculcatus diſtendit, concitat dolorem, & prohibitus diſſlari incaleſcit, inflammat partem, eámque in tumorem eleuat, in periodicis verò febribus hæc non apparent, quoniam humor per totum corporis habitum diſſeminatus ſolùm rigorem facit, qui cùm non ſit vnitus, nec in aliqua certa parte retentus ſymptomata illa non excitat. Ergo ſolus vapor citra humorem rigoris cauſa eſſe non poteſt, vt perperam fuit opinatus Veiga, cuius rationes hactenus inſolutæ plurimis errandi anſam præbuerunt.

HIST. XXIII. ORIBASII, De exacerbatione febris.

Febris exacerbatio, balneis naturalibus curata.

IN exacerbationibus accuratè omnis hæc facienda eſt preparatio: Nam qui plurimas partes dolent, hi accedentes, toti intreant, ſi verò aliquas laborantes habeant, madefiant, labore ſedato eos deducemus, deinde cùm rurſus acceſſio redierit, * vt in aquam deſcendant imperabimus, aquis vtentes non ſecus quam fomentis extrinſecus adhibitis. Noui ego quoſdam quum per totum diem hoc curationis genere vterentur mirum in modum adiutos fuiſſe: Nam exacerbatio quæ priùs longa, & ad ſoluendum difficilis erat facta, ceſſauit, &c. Oribaſius lib.10.collectaneor. cap.5.de aquis ſponte naſcentibus.

PARAPHRASIS.

LIcèt aquarum ſponte naſcentium multiplex ſit differentia, natura, vis, atque poteſtas, vt monuere priſci, & iuniores fatentur, vt Fallopius, Bacchius, Solenander, & alij qui de illorum efficacia, & admirandis viribus diligenter pertractarunt: Nam alia ſunt nitroſa, ſulphurea, bituminoſa, calchantoſa, aluminoſa, &c. ferè tamen hæc omnia calida ſunt, aperiunt, attenuant, reſoluunt, digerunt craſſos ſuccos, eóſque contumaces ſecant, & incidunt, quare mirum non eſt ſi febrium incrementum ex crudis, craſsiſque humoribus ortum, ipſæ aquæ balnei modo adhibitæ, vel prohibeant, aut ſaltem ex toto eradicent, & maximè ſi morbus ſit in declinatione, quo tempore vtiles, & præſentaneæ eſſe cenſentur, quoniam in retorridis, & bilioſis febribus eas ſummoperè vetat Gal. *lib.1. ad Glauc. cap.9.* de tertiana exquiſita, quòd plus calefaciendo noceant, quàm vacuatione proſint. In quotidianæ autem, tertianæque nothæ curatione earum vſus improbandus non eſt, ſi vires adſint, quandoquidem humentiori pituitæ, viſcoſiſque humoribus exiccandis, & reſoluendis præſidio ſunt, vt *lib.*. *cap.52.* Paulus edocuit, & . . ſe ipſo, tertiana primò, deinde continua correpto thermarum hauſtum fœlici euentu fuiſſe expertum narrat Simphorianus Campegius *lib.3. in Galeni campos, hiſt.7.*

Sed hoc videtur & rationi, & Galeni ſententiæ repugnare: ſunt enim omnibus febribus balnea calida incommoda. Deinde ſi hæc, ad reſoluendum humores imperantur, cur ſunt admittenda in febribus, in quibus liberas, & patentes vias eſſe oportet, ſi nimio calore abſumpta humiditate tenues meatus conſtringunt, & denſant? Dicſe-bris quatenus febris eſt calida præſidia renuit, & frigida poſtulat; at cùm eius cauſæ vtpote pituitæ conſulere volumus, oppoſitæ nobis indicationes ſeſe offerunt, quare ſi cauſa eſt remouenda, tunc interdicenda frigorifica, nam humorem magis arctant, & impingunt, offerenda calorifica, & aliis reſoluentibus, immò & balneis naturalibus vtemur, quæ licèt primo occurſu aliqualiter corrugatione facta denſent, deinde calore ſuo actuali aperiunt, relaxant, & dilatant, maximè ſi aqua balnei temperata ſit, quæ emollit, & humectat, & quidquid fuliginoſum, vel fumidum eſt in viſceribus non ſolùm euacuat, ſed humores qui circa cutem ſunt expurgat, vt ſcitè notauit Galenus *lib.10.*

Lib. IV.

A *meth. cap.10. & 11. eiuſdem cap.20. & 3. lib. acut.* per multas ſententias, & alibi paſſim.

QVÆSTIO XXV.

Vtrùm in putridis febribus balneum poßit eſſe ex vſu.

COMMENTARIVM.

VT *in aquam deſcendant imperabimus.*] Miratus ſum aliquando, nec priùs deſij animo fluctuare quum Galeni ſacraria hinc inde adortus eſſem, quo pacto tantus auctor tam varia de balneorum adminiſtratione pro curatione febrium putridarum promeretin lucem: nam in aliis febribus nempe diaria id concedit *8. meth. cap.3. in princip. & 7. aph.42.* & in hectica vbique paſſim miniſtrat *7. meth.*
B *6. & 10. eiuſd. cap.10. & 11.* Immò in putrida poſito exemplo in multis ægris celebrandum imperat *lib. 11. meth.9. & 20.* quoniam illud remedium in putridis febribus ſaluberrimum eſt quod febrilem calorem extinguit, & cauſam eius reſoluit, & attemperat, vniuerſum corpus refrigerat, calidam intemperiem ſanat, fuligineſa excrementa, tum fumida educit. At vacuatio excrementorum omni febri putridæ vtilis eſt, ſicut exiguorum meatuum rarefactio, & eorum quæ in corpore ſunt liquatio, quæ omnia à balneo præſtari nullus ignorat, & exemplo firmat Gal. *10. meth.3.* ergo, &c.

Oppoſita ſententia plurimos habet patronos, quorum primus eſt, Gal. qui illi fauere videtur, qui *lib.10. meth. c.10.* balnea in febre hectica conſuluit, modo cum putrida febre non complicetur, quoniam ſi actu calida ſunt, febrem, &
C calorem intendunt, viſcera magis inflammant, ſi frigida, ampliùs obſtruunt. Hoc pacto Trall. *lib.5. c.22.* ſolùm in hectica febri balnea conferre aſſeuerat, quemadmodum è diuerſo eos, qui ad commixtos, & putridos humores putridam febrem patiuntur non modò non iuuant, ſed vehementer lædunt. Hoc pacto Auic. *2.1.* nocumenta balnei ſic colligit, *facit, inquit, ſuperfluitates ad membra in quibus eſt debilitas leuiter deſcendere, & laxat corpus, & impedit neruos, & reſoluit calorem innatum, & comedendi deſiderium deiicit, & coeundi debilitat virtutem, facit ſyncopim, nauſeam, humores quietos mouet, eos præparat ad putrefactionem, & 1. 4. cap. de cura tertianæ nothæ,* in ea prohibet balneum, quia facit deſcendere phlegma indigeſtum, & permiſcet humorem malum cum putrido, reſoluit ſubtile, & facit remanere craſſum, & Raſis *in diuiſionibus, cap. de tertiana,* præcipit vt
D in eius curatione à balneo Medicus prorſus abſtineat.

Pro ſolutione huius quæſtionis dic: balneum in febribus putridis vtile eſſe, poſitis tamen conditionibus requiſitis, & pro balneo intelligendum eſt quod ex aqua potabili paratur, ex Gal. *lib.7. ſec. loc. cap.1.* aqua autem debet eſſe fontana, aut fluuiatilis, aut pluuialis, & hoc balneum auctore Galeno *3. de ſanit. 8.* aut eſt calidum ita ſcilicet vt ferueat vi ignis, aut eſt actu frigidum, aut eſt tepidum, quod caliditatem habet temperatam, quæ à manu, & à corpore ſine moleſtia percipi poteſt, ex Gal. *lib. 3. de officio Medici, text.15.*

Deinde balnei aquæ dulcis frequens erat tempore Galeni vſus, & non ſolùm pro deliciis, & conſeruatione valetudinis, ſed etiam pro curatione morborum eo vtebantur priſci, & ſic pro his balneis ſumptuoſa ædificia erant fa-
E bricata, & in omni palaſtræ, & domibus particularibus magnificè erant inſtructa. Balneorum quatuor aſſignantur partes, ſiue domus à Gal. *10. meth. cap. 10.* & hæ præter abditerium quod erat locus in quo denudabantur, prima pars erat calidarium, ſeu ſudatorium, quod veteres hypocauſtum, ſeu laconicum vocabant, conſtabátque aëre calido. Secunda dicebatur tepidarium, in quo erat piſcina, ſiue vas quoddam magnum aqua tepida plenùm. Tertia dicebatur frigidarium in quo erat vas aquæ frigidæ. Quarta dicebatur vnctuarium in quo vngebantur.

Tempore Hip. non erat ita frequens balneorum vſus, vt ex eo colligitur *3. acut. 44.* & à Galeno *1. de officio Medici com.6.* nec enim idonei aderant miniſtri, nec idonea loca, nec vaſa neceſſaria, & ſic antiquis non erat balneum in frequenti vſu, vt docet Gal. *2. de ſympt. cauſ. cap.5. poſt med.*

NNn 2 quando

quando autem non benè parantur, prodesse non possunt, immò qui lauantur, non mediocrem noxam incurrunt, vt inquit Hip. 3.*acut.cit.*

Balneum ergo aquæ temperatæ, vel tepidæ in omni specie febris prodesse potest, & sic in curatione febris diariæ, vel hecticæ est vtilissimum. In febre putrida, summoperè iuuat adhibitis conditionibus multis, quarum prima est, vt febris sit mediocris, & in declinatione secunda, quod corpus sit vacuatum, & signa coctionis appareant. Tertia est, vt administretur citra horrorem: Nam horror qui tunc accidit, humorum multitudinem significat, & febrem auget, vel si non adest, eam de nouo generat. Quarta, quod imbecillitas alicuius visceris non adsit: Nam imbecilles partes, humores vi balnei liquatos promptè recipiunt, quando tamen est imbecillitas alicuius partis ignobilis, tunc ampliùs nocere solet, ex Gal. 11.*meth.*20. & constat in iis qui podagræ, & arthritidi sunt obnoxij, quoniam tunc tota salutis spes est si humores noxij à partibus nobilibus ad ignobiles transferantur. Vltima conditio est, quod in prima regione humorum crudorum copia non adsit, quoniam balnei vi per corpus distribuuntur, in quorum præsentia non solùm balnea, sed frictiones, & exercitia reprobat Galenus *lib.* 4. *de sanit. tuend. cap.* 5. quando videlicet humores crudi in prima corporis regione abundant. Quare balneum in febrium putridarum declinatione, cùm signis coctionis, est celebrandum præsertim si viscera sint robusta, & in prima regione crudi succi non exuperent.

Aduersus hæc nonnulla obstare videntur, primò, æstuantibus quibusdam febribus balneum summe auxiliatur, vt ex Hip. mente docet Galen. 3.*acut.* 58. non oportet ergo quod febris mitis sit, vt balneum conueniat. Secundò. Balneum remedium euacuatorium est, & inter vniuersales vacuationes numeratur à Galen. 4. *meth.*6. & 2. *Aph. com.*17. & 4.*aph.*2. & plethora tum sanguinis missione, tum balneo curatur, ex Gal. 13.*meth.cap.*6. Igitur in febribus putridis non oportet quod corpus sit euacuatum, ipso enim euacuabitur. Tertiò ante sanguinis missionem, & purgationem Hipp. & Galenus 6. *epid. sect.* 5. *text.* 29. iubent vti balneo vt fluxiles humores reddantur, & ad euacuationem paratiores. Quartò, 1.*ad Glauc.cap.*9. & 3.*acut. com.vlt.* Galenus in febre ardenti, & in tertiana exquisita ante signa coctionis balneum concedit. Vltimò si balneum non conueniret in febribus putridis, quando alicuius visceris imbecillitas adest, minimè esset vtilis quando pars aliqua interna esset inflammata, quo nomine Galenus 10.*meth.*10. firmat, quod quando adest phlegmone, aut affectio aliqua phlegmoni similis, nocet balneum, quia inflammationem auget, humores enim vi balnei liquati in affectam partem promptissimè confluunt. Ob eandem etiam causam *lib. de marasmo, cap.* 8. in hectica in qua erysipelatodes affectio adest à balneo prorsus abstinendum censet. Similiter Auic. 3 1. *doct.* 2. *cap.* 5. *ante finem*, dicebat, quod ille qui febrem habet & solutionem continuitatis patitur, aut apostema, à balneo se custodire debet Hip tamen contrarium docet 3.*acut.* 58. vbi in pleuritide, & peripneumonia dicit magis prodesse balneum quàm in febre ardente, sed in febre ardente prodest, ergo etiam in internis inflammationibus.

Antequam has obiectiones extricare coneris aduerte quod balneum aquæ temperatæ per se humectat, & actu calefacit, licet potentia infrigidet, ex Galen. *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 9. emollit, & laxat cutem, detergit sordes, aperit meatus, corroborat, concoquit, ad partes extimas conuocat calorem, superflua euacuat, ex Galen. 3. *de sanit. cap.* 4. & 10. *meth. cap.* 10. *ante med.* & inter vniuersales vacuationes reponitur à Gal *loc. cit.* explicat inter omnes Fernel. *lib.* 2. *de ven. sect. cap.* 20.

Neque instes cum Galen. 3. *aph.* 15. dicente vacuationem quæ fit per balneas, paruam esse, & ferè solùm cutem euacuare, & non superfluitates quæ sunt per carnes, & partes solidiores dispersas: nam intelligendus est de balneo in quo homines immorantur breuiter, quando enim longiori tempore in eo versantur, non tantùm cutem euacuat, sed etiam partes solidas viscera, & venas, præsertim si sulphurea sint, aut bituminosa.

Quum balneum per poros cutis, & vias angustas euacuet, si humor multus sit, aut crudus, aut crassus, & lentus, periculum est quod non commodè vacuetur, immò obstruantur pori, & sic dicebat Galenus *lib.* 13. *meth.*6. quod si plurima sit succorum abundantia, nec balneo, nec exercitatione vtendum est sine periculo, si verò exigua sit, per hæc vacuare licet: quare quando adest cacochymia, vel plenitudo quoad vasa, vel quoad vires, balneum est inimicissimum, ex Gal. 10. *meth.* 10. *ante med.* & 7. *Aph. com.* 46. confirmat, quod plethorica dispositio balneum non admittit, vel sine magna noxa, vinum, si enim priùs non euacuas, humores liquescunt, & fluxiones pariunt, quia agitantur, & putrescunt, 3.*acut.com.vlt.*

Quæ verò opposita sunt, nihil vrgent. Dic ad primum balneum esse vtile in æstuosis febribus in declinatione, quando iam mites sunt, neque Galenus 10. *meth.* 10. per mitiem febris ad balneum requisitam, intelligit quòd febris ex natura sua mitem habeat calorem, sed quod sit iam in tempore in quo calor sit mitis, & remissus, nimirum in declinatione. Ad secundum dic: balneum esse quidem remedium vacuatorium, verùm corpore toto antè vacuato adhibitum, vacuatoriam habere facultatem, ex Gal. 3.*acut.vlt.* & si æger febricitet non licèt abundantiam tollere exercitatione, frictione, nec balneo, ex ipso 13. *meth. cap.* 6.

Ad tertium dic: quod quando sanguis, & reliqui humores crassi sunt, & viscidi, & plenitudo est exigua, balneum in quo æger breui tempore immoretur, antè sanguinis missionem, & purgationem potest esse vtile, & hoc conceditur ab Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.*63. omni die, morbo etiam existente crudo: Nam balneum remedium concoctorium est, ex Gal. 1.*epid. sect.* 2. *com.* 44. & sic potest esse præsidium ante purgationem, quæ optimè confert, si corpus priùs fluidum fiat, ex Hippocr. 2.*aph.* 9. hoc est, vt explicat Gal. *in com.* si omnes meatus reserentur, & humores crassi extenuentur, quod opus balneo fieri posse, patet, quoniam eius ope humores sine agitatione liquantur, & euacuantur in hunc sensum intelligendus est Auicen. 4. 1. *cap.* 10. non longè ab initio. §. *Si verò mali humores crassi fuerint antiqui praeceperunt, vt æger balneetur, & in suis ministeriis moueatur.* Deinde non solùm in dictis exemplis balneum est vtile ante euacuationem, sed etiam in incipiente melancholia: quoniam huiusmodi morbum hoc auxilio se curasse refert Gal. 3. *de loc. cap.* 7. *post med.* §. *Interim monendi sunt mihi amici mei, &c.* quod de melancholia, in qua melancholicus humor cerebrum occupat, intelligendum est, iuxta mentem Pauli *lib.* 3. *cap.* 14. & Aëtij *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 10.

Ad quartum dic: quod in febribus biliosis quando humor non peccat putredine, crassitie, aut lentore, sed sola efferuescentia ante coctionis signa balneum prodesse potest, non propter vacuationem, sed solùm ad bilis acrimoniam temperandam, eiúsque ebullitionem compescendam: post signa tamen coctionis in his febribus salutare est valdè: nec enim tantùm narratas vtilitates præstat, sed bilem etiam euacuat, quæ ob sui tenuitatem per cutem facilè potest vacuari: contra tamen se habent humor pituitosus, & melancholicus 3.*acut. com.vlt.* quapropter in febribus melancholicis, & pituitosis balneum solummodò confert, vt recrementa fuliginosa transpirent, non verò vt humor vacuetur.

Ad vltimum dic: quod in inflammationibus præsertim thoracis, balneum vtile est, quoniam sedat dolorem, coctionem adiuuat, sputum promouet, sed illud in principio, quando humores fluunt, adhibendum non est, quoniam tunc corpus est plenum, quare post vacuationem, cessante fluxione & quando humor cœpit concoqui, consulendum ex Galen. 3.*acut.*61. Videndi Conciliator de hac re *different.*173. *in fin.* Donatus Santorus *lib.*7. *epist.*1.

* * *

HIST.

HIST. XXIV. TRALLIANI, De febri ardenti.

Febris ardentis acceſſio, ſucco peponum curata.

EGo ſanè noui me frequenter ægros ne ampliùs acceſſione febris infeſtarentur, impediuiſſe, quum pepones probè refrigeratos vna hora ante acceſſionem morbi aſſumere iuſſiſſem, & rurſus aquam temperatam copioſam, quantam peponi ſuperbibere percepiſſem. Sequutus eſt itaque non multò poſt aquam epotam, aliquibus ſanè ſudor, aliis copioſa bilis per aluum. Trallianus lib. 12. cap. 6.

PARAPHRASIS.

NVllus eſt auctor in cuius ſcriptis maiorem debeant impendere Medici curam ad mentem eius percipiendam, quàm in Tralliano: Licèt enim inter Principes primatum obtineat; tamen in porrigendo victu ægrotantibus liberalis eſt, & licentioſus nimis: etſi enim laborantibus gratiæ ſint concedendæ, vt monuit Hip. *lib. 6. epid. ſect. 4. text.* 8. tamen non ita larga manu propinanda ſunt alimenta reproba, quoniam in variis ſuæ doctrinæ locis offert ægrotantibus, cronicis, & acutis morbis detentis, oſtrea, cocleas, bulbos, pedes bubulos, ſuillos, vuas dulces, perſica cocta, & cruda, pomaceos fructus, & reliqua eduliâ, quæ negotium ventriculo, vel etiam robuſto faceſſere ſolent, quum craſſi ſint ſucci, tardè diſtribuantur, corrumpantur facilè, & noxas pariant inemendabiles, viſcerum obſtructiones, omnis generis febres; ex quarum ſæuitie plures occumbunt.

A fructibus ergo, & praui ſucci alimentis interdicendi ſunt ægri, nam ratione alimenti febricitantibus nocent manifeſtè, quoniam ob ebullitionem facilè inflammantur, & eorum ſuccus cùm aqueus ſit à partibus non retinetur, & ſic derelictus à regimine naturæ putreſcit, & febres accendit, præſertim in ventriculo, qui in febricitantibus ſolet eſſe impurus. Gratia tamen medicamenti aliquando prodeſſe ſolent: acidi enim fructus non ita prohibentur, nam præter ſuccum ebullitioni ineptum, qualitatem quandam medicamentoſam ſortiuntur, cuius ratione refrigerant, calori febrili reſiſtunt, & interuentu aciditatis humores incidunt. Deinde oportet habere rationem conſuetudinis, ſunt enim plurimi, qui audito nomine ptiſſanæ, ſtatim nauſea, & vomitu prehenduntur, in quibus etiamſi exquiſita tertiana laborent concedit Gal. 1. *ad Glauc. cap. prop.* cerebrum ſuillum, & 1. *acut.* 17. in pleuritide, piſces ſaxatiles, ſi ptiſſanam faſtidiuerint, Qua etiam ratione fructus febrientibus offerri poſſunt excitandæ appetentiæ gratia, & in illis qui eis delectantur valdè, iuxta ſenis oraculum, 2. *aph.* 38. tunc enim minùs nocere ſolent, quorum iucunditate recreata natura, eos amplectens, & concoquens, ſuperfluum humorem præparat, & per varias regiones excernit cum animătis commodo, & licèt Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. *in princip.* §. *Et omnes fructus nocent febricitantibus cum ebullitione ſua, & corruptione ſua in ſtomacho, &c.* fructus reprobet, tamen iucunditatis cauſa concedi poſſunt.

Ex his conſtat qua ratione fructus hic qui à Græcis Pepo, ab Arabibus Melon Indus, à Recentioribus Anguria appellatur, ante acceſſionem oblatus, eam poſſit impedire: Nam frigiditate ſua bilem ad os ventriculi confluentem contemperat, & copioſa aqua ſuperbibita tepida, cogitur natura vel per vomitum, aluum, vel ſudorem excernere. Si enim craſſa eſt, grauitate ſua deorſum ruens per ſedem expellitur, ſi tenuis, per vomitum, ſi tenuiſſima per ſudorem detrudi ſolet.

Hoc præceptum deſumpſit ex Auicenna, Trallianus: ille enim *cit. loco*, dum ſic ait. *Et fortaſſe contrarium eſt illud quod conuenit febri de infrigidatione cum eis quæ ſunt ſicut batech Indi*, (hoc eſt melones Indi) *& reliqua olera, ei quod conuenit materiei de minoratione, &c.* quaſi dicat quod licèt fructus noceant frigiditate ſua, quia humoris reſolutionem impediunt, eúmque excretioni contumacem reddunt; tamen ratione febris vtiles ſunt, refrigerant enim, & humectant. Quare in febribus humoris expertibus, vt diaria, & hectica vtiliter conceduntur, vel in febribus acutis, & putridis quæ à ſanguinis feruore, vel bilis acrimonia ſcaturiunt, quoniam humectant, ducunt vrinam, molliunt aluum, quare ſub canis æſtu non poſſumus maius commodum habere, quàm ab hoc pomo, vt notauit doctiſſimus Iacchinus *in methodo curand. febrium, cap.* 33. *de tertiana interpollata.*

Hoc modo præbet Auic. *loc. cit.* aquam fructuum poſt hebdomadam, hoc eſt poſt coctionem humoris, (licèt ob febris feruorem ante coctionem ſit exhibenda.) Quamuis autem aqua fructuum variè paretur ab auctoribus, vt apud Meſuem *in antidotario distinct. 7. tit. de aqua fructuum*, qui eam conficiendam docet ex decocto rerum infrigidantium, & lenientium, vt prunor. iuiubar. violar. tamarindor. cum manna, & caſſia, quæ aqua bilis caliditatem retundit, & clementer educit, & apud alios conficiatur ex ſuccis acidis, vt granatorum citri, limonum, & ſimilium, cuius meminit Auicen. 1. 4. *tract.* 1. *cap.* 32. tamen aqua fructuum illa propriè dicitur quæ fit ex decoctione, vel expreſſione, vel ex diſtillatione rerum frigidarum, vt cucumeris, cucurbitæ, melonum, & peponis, hæc enim aqua humorum acrimoniam infrænat, caliditatem attemperat, & eorum furibundos motus coërcet. Si de peponis natura, & viribus plura legere affectas, ea adamuſſim exarata inuenies *lib.* 1. *in com. hiſt.* 28. & de eorum natura luculenter egere Hieronymus Rubeus *proprio tract. de melonibus*, & Sebaſtianus Iozzius citatus ab Alzario à Cruce *centur.* 2. *quæſitorum, fol.* 122. Conſule de eodem argumento Baccium Baldinium *prop. tract. de cucumerib. & peponibus.*

HISTOR. XXV. GALENI, De tertiana.

Annua tertiana, ſola præcautoria purgatione, ſanata.

*QVidam æſtiuo tempore ſemper tertiana corripi ſolitus, iam annos multos febrem non eſt expertus, bile pallida per nos ſub veris finem præpurgata, tunc enim tales * vacuare multo præſtat, &c. Galenus* lib. 6. aph. 47.

PARAPHRASIS.

TErtianam exquiſitam ab humore bilioſo generari per partes ſentientes extra vaſa delato Medicorum ſchola vnanimiter firmat; probat Galenus variis in locis, præſertim *lib.* 2. *prorrhet. com.* 7. *& lib. de tremor. cap.* 7. Hoc ita eſſe ſigna ſatis teſtantur, propoſita à Galeno 2. *criſ.* 3. *&* 1. *ad Glauc. cap.* 5. *&* 2. *de dif. feb. cap.* 5. validus rigor ab acri, bilioſóque humore concitatus, vomitus bilioſus, vrina ignea, ſitis intenſa, deiectio bilioſa, ſudor copioſus, calor exurens, vigilia, quæ omnia à tenuiſſimo, & calidiſſimo humore euenire certum eſt.

Quum in magna copia bilis aceruatur in corpore, tertiana exquiſita fit, ſi eam extra venas emittat natura, ſi verò intra venas ſtabuletur, cauſus concitatur: quoniam, vt inquit Galenus *lib.* 4. *aph.* 59. *tertiana febris ab ea qua ardens nominatur, humore faciente non differt, vtraque enim à bile flaua fit. Differunt autem, quoniam febris ardens habet in venis vna cum ſanguine flauam bilem plurimam ebullientem: tertiana verò eandem naturam habet in toto corpore, euntem, ac motam, &c.*

Quando hominis temperamentum, & ætas ad generandam bilem inclinant, ſitque natura ſqualida, ſicca, exuſta, bilioſa, accedúntque curæ, vigiliæ, inediæ, mœrores, exercitia, tunc corpus vt tempore æſtiuo incidat in

tertianam, est paratum, id significauit Gal. 4. *Aph. com. nuper cit.* dum sic ait. *Exquisita igitur tertiana erit quæ suam natu-ram seruat puram, atque synceram. Seruat autem vbi flauam bilem habet superabundantem, ac delatam, & præterea tempus æstiuum, & locum tempori similem, calidum scilicet, ac siccum, & hominis ætatem, & temperaturam similem, &c.* hæc omnia augentur, & insolescunt, si alimentorum calidorum vsus sit continuus, aut immodicus generosi vini potus, & vigeant animi pathemata, præsertim ira, ex qua exardescere corpus certum est.

Ergo si corpus similem sortiatur temperaturam, bili gignendæ accommodam, ne tertiana singulis annis recurrat, aut alij biliosi morbi generentur, vt causus, pleuritis, phrenitis, & cæteri qui biliosi humoris germina esse censentur, necesse est hæc mala applicitis remediis anteuertere, quoniam, vt bellè monebat Galenus *lib. 2. de natu-ralib. facult. cap. 8. longè satius est prohibere ab initio ne multa gignatur, quam sollicitos, & occupatos esse de vacuanda bile.* Quapropter sub finem veris, quando hic humor aduentante æstate incipit ebullire, illum redundantem in corpore, educere oportet, nam hoc tempus huic vacuationi est vtile valdè, prout ex Galeni mente probauimus *lib. 3. in com. hist. vlt.*

In hunc vsum corpus, intus adhibitis, & extra appositis frigidis, & humidis auxiliis præseruabis, & medicamentum quod pallidam bilem euacuet, exhibebis. Ita monuit Gal. 13. *meth. cap. 6. §. Vbi enim æquabiliter inter se succi sunt adaucti, id & Plethos, & Plethoram Græci vocant, nos plenitudinem, & succorum redundantiam diximus. Vbi enim vel flaua bile, vel nigra, vel pituita, vel serosis humoribus refertum corpus iam fuerit, eum habitum cacochymiam (quasi succorum vitium dicas) non plethoram nominant. Ergo plethora tum sanguinis missione curatur, tum frequenti balneo, tum exercitatione, tum frictione, præterea digerentibus medicamentis, & præter hæc omnia inedia, succorum autem vitium, purgatione, quæ cuique superanti succo sit accommodata, corrigitur, &c.* Quare cùm biliosus humor in corpore redundat, tutissima est purgatio. Vtrùm autem in tertiana exquisita mittendus sit sanguis, & quo tempore sit celebranda in commentario differemus.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrùm in tertiana exquisita, ante tres accessiones vena sit secanda, vt contra mentem Galeni, & Auicennæ, opinantur Fernelius, Vidus Vidius, Holle-rius, Paschalius, Eustachius, Brauus, & alij Medici præstantissimi.

COMMENTARIVM.

V*Acuare multò præstat,*] Difficilem prouinciam aggredior, quam vt ingrediar, semitam per vmbram, vix agnosco, ea tamen licèt cum periculo tentanda, nam & in arduis sat est voluntas sola. Conabor tamen in hac de sanguinis missione in curatione tertianæ quæstione vtili fallaces opiniones refellere, quibus intricati plures iique haud vulgares Medici sanguinem non esse mittendum in ea asseuerant.

Fernelius *in methodo generali curandi febres, cap. 11.* Vidus Vidius *lib. 5. de feb. cap. 4.* Hollerius *lib. 2. de morb. internis cap. de tertiana exquisita,* Paschalius *eodem cap.* in ea sanguinem non esse mittendum contendunt his fortè rationibus nixi. Primò quoniam illa oritur ex simplici biliosa cacochymia, nempe ex bilioso humore putrescente per membra sententia delato, quod vitium purgatione remouetur. Secundò Galenus 2. *ad Glaucon.* 2. in erysipelate, & herpete sanguinis missionem non esse necessariam asseruit, sed loco illius purgationem vt salubriorem iudicauit. Hoc modo in herpete medicamento purgante vsus est 14. *meth. cap. 3.* Tertiò, quod Galenus *cit. lib. ad Glauc.* ex professo de illius curatione disceptans, venæ sectionem silentio prætermisit, quum tamen eam exercendam doceat *cit. loco* in curatione quartanæ, dum inquit, *venam*

A *verò secare oportet vel interiorem, vel mediam sinistri cubiti:* & in curatione tertianæ nothæ ait. *Quòd si sanguinem mittere oporteat, nec hoc quoque omittendum, sed ab initio statim adhibita earum rerum quas scis distinctione, tantum mittendum, quantum præsens exigit status.* Quare in morbis biliosis sanguinis missio reprobanda est. Galeni doctrinam amplectuntur Paulus *lib. 2. cap. 21.* Aëtius *tetrab. 2. serm. 1. cap. 80.* Trallianus *lib. 12. cap. 6.* Haliab. 3. *pract. cap. 12.* Ishaac 3. *pract. cap. 31.* Auerrhoës 3. *collig. cap. 11.* Rasius *lib. 17. continent. cap. 3.* Serapio *tract. 3. cap. 13.*

Secundam tamen esse venam in tertiana pura iuxta doctrinam Galeni multæ suadent validæ rationes, quas ex Actuario depromptas *lib. 3. sua methodi, cap. 19.* recitare non erit abs re. Prima, quia cùm sanguis post spiritum primum feruorem excipiat, & totum corpus afficiat, si

B eius quidpiam effluxerit, multum caloris vnà detrahet. Secunda, quod quanquam à flaua bile febris oriatur, attamen sanguis propriè succenditur, eique materiam subministrat. Tertia, quoniam cùm per vniuersum permeet corpus, vniuersum quoque calfacit, quare si quid eius euacuetur, multa quoque febris portio vnà dilabitur. Nam si ex latentibus, & materiæ expertibus perspirationibus febrientes opem sentire, est persuasum, febremque, adstricta, & densata cute, vehementiùs accendi constat: an non quæso multo meliùs ægri degent, si humoris qui eam in vniuersum corpus defert, sensilis fiat euacuatio? Quapropter si vires valeant, permittat ætas, adsit plenitudo, vel hæc cacochymiæ biliosæ sit adiuncta, tunc secanda vena, sin perperàm, immò purgatio imperanda. Deindè plenitudo sola demitur sanguinis

C missione, febris verò eam expostulat, quia hæc calidam substantiam educit, & refrigerat, ex Galen. 10. *meth.* 10. & sanguinis inflammationem, ac feruorem compescit, & bilem ipsam cum calido sanguine permixtam detrahit, & hunc ebullientem iam, & citissimè conuertendum in bilem promptissimè detrahit, ventilat iecur, reuellit à corde, & eius ope viscera detracta copia transpirant, maximéque hoc generosum præsidium in hac febre exequendum, si rubor multo plus quàm conueniat naturæ adsit, & maior quàm pro consuetudine totius corporis tumor, & venæ appareant eminentes, & latæ, leuata namque eo tempore natura, exoneratáque eo, quo, veluti sarcina premebatur, haud ægrè quod reliquum est vincet. Hanc sententiam defendunt inter omnes Ludouicus Mercatus *lib. 6. de febrib. tit. de*

D *tertiana exquisita.* Mercurialis *lib. 5. praxis, cap. 9.* & alij viri peritissimi.

Quare argumenta supra allata quæ nostram positionem labefactare conabantur, ita sunt reiicienda: Nam in tertiana si plenitudo adest, huius habita ratione venam secamus, qua non præsente eam celebramus, non ad euacuandum, sed ad reuellendum, refrigerandum, & ventilandum. Deindè bilis non ita exacta, & impermixta redundat in corpore, vt sanguinis missionem impediat.

Quid verò sit respondendum ad Galenum, qui prorsus contrariam videtur proferre assertionem, sunt qui hoc modo hanc litem dissoluant, asserunt enim iccircò sanguinem non emisisse Galenum, quoniam tertiana exquisita non est morbus magnus, ita soluit Trincauellius *lib. 1. ad*

E *Glauc. cap. de tertian. exquisita.* inepta solutio, quoniam quælibet putrida febris est morbus magnus, qua ratione in omni putrida febre sanguinem esse emittendum docuit Galenus *lib. 11. meth. cap. 15.*

Donatus Antonius 3. *part. de feb. cap. 3. in fin.* ex eo firmat Galenum non fuisse recordatum venæ sectionis, quia tertiana exquisita est sine periculo, & citò iudicatur, nî accedat error Medici, aut ægri, & ideò non errabit Medicus, inquit ipse, si in ea sanguinem non emittat. Quæ opinio falsa est, & superiori ratione improbatur, quoniam putrida febris periculo non caret. Hoc modo ipse 8. *meth.* 4. in diaria, quæ biliosa febri mitior est, sanguinem vacuandum imperat, ne in aliam deteriorem speciem febris transmutetur. Lege Alzarium à Cruce *centur. 4. quæsitor. per epistolam fol. 357.*

Alij

Alij ex eo non miſiſſe ſanguinem aſſeuerant, quia in tertiana exquiſita non reperitur plenitudo, quorum ſententia etſi probabilis ſit, defendi non poteſt: quia non emittere ſanguinem in ea, Galeni, Auicennæ, ſummorúmque Medicorum placitis maximè repugnat, maximè cùm ob alias indicationes venæ ſectio ſit celebranda.

Euſtachius Rudius doctiſſimus *lib.* 3. *de feb.cap.*28. exiſtimat præte: miſſam fuiſſe à Galeno venæ ſectionem, quia loquitur de exquiſitiſſima tertiana, in qua ætas, regio, temperamentum, anni tempus, victus ratio, & alia omnia ad calidum, & ſiccum vergunt, nam tunc vires non poſſunt eſſe valentes, iuxta Galeni mentem, 10.*meth.* *cap.*5. quoniam ſi hæc omnia conſentiant, omnino à ſanguinis miſſione abſtinendum eſt, vt monuit Gal. *lib.*1. *ad Glauc.cap.*14. Quæ ſententia vniuerſim prolata, Galeno, & Auicennæ aduerſatur, quoniam in exquiſitiſſima tertiana ſanguis etſi parcè mittendus ſit, moderata tamen venæ ſectio iuuat, & nocere nequit.

Solue primò. Galenus venæ ſectionem omiſit, quia eam tanquam claram præſuppoſuit ex præcepto generali, & ea quæ patent, repetenda non ſunt, ex Galen. *lib.* 2. *de diſ.reſpirat.cap.*7. Sed obſcura, ex ipſo, *lib.*10. *meth. cap.*5. §. *Nam quæ maximè ſunt ad curationem neceſſaria, eadémque maximè ignorata, nec Hippocrates ipſe identidem repetere gratur, &c.*

Solue ſecundò. Argumentum ab auctoritate negatiua nihil probat, quare licèt eo loco Galenus venæ ſectionis non recordetur, non ideò ſequitur ſanguinem in ea non eſſe emittendum, quum huius ſanguinis miſſionis exercendæ in qualibet febre putrida recordetur, 11. *meth.cit.* Nec obſtat quod hoc præſidium proponat *cap.*10. ſequenti de tertiana notha: Nam in hac, venæ ſectio magis dubia eſt, quoniam in ea tantus feruor internus non adeſt, plurimáque pituitoſi, crudíque humoris copia redundat, quæ hoc auxilium remoratur, ex Gal. *lib.de curand. rat. per ſang.miſ.cap.*16.

Solue tertiò cum Iacchino *tract.de febrib.cap.*33. de curatione tertianæ exquiſitæ, Galenum venæ ſectionem omiſiſſe, quia ibi non ſunt omnia remedia exarata, quoniam librum hunc dicauit viro illi Glauconi, & non tradidit in vulgus. Sæpè enim cogimur hac de cauſa plurima ex aliis eius operibus emendicare: occupatiſſimus enim vir in facienda Romæ medicina non potuit vſquam argumentum ſemel aſſumptum ad exitum perducere, & omnibus ſuis numeris abſoluere, quapropter neceſſe eſt minus elaborata, ex alio eiuſdem auctoris elaboratiore loco ſupplere, vt conueniat ſecum Galenus, & ſingularum rerum doctrina, quæ per diuerſos locos diſperſa mutila erat, in vnum locum congeſta, perfecta ſit, & abſoluta, vt *in præfatione in art.medic.Gal.* non inſcitè protulit Thomas à Veiga.

Solue quartò. Galenus vt *lib.ad Glaucon.* tantum verba facit de cauſa coniuncta tertianæ exquiſitæ, cuius ratione venæ ſectio facienda non eſt, nam eam eſſe vacuandam monet per vomitum, alui fluxum ſudorem. Ratione verò cauſæ antecedentis, venæ ſectionem celebrare conuenit, ſi cætera quæ retulimus conſentiant. Si verò in prima corporis regione cacochymia bilioſa reperiatur, in primis venis, iuxta vias, & canales communes, quod ex vomitu, & alui fluxu bilioſo, mordicatione ventriculi, & inteſtinorum, oris amaritudine coniicies, maximè ſi præceſſit corruptela nidoroſa ex vſu ſuccorum praui ſucci pronata: tunc enim medicamentum purgans ante ſanguinis miſſionem concedendum, & hoc tranſacta prima acceſſione, etſi plenitudo ſanguinis reperiatur, eſt exequendum, aliter ſi feceris, ægrum ad cholericorum ebullitionem deduces, quod ſummè timet Auic. 4. 1. *cap.*20. attrahitur enim ad venas inanitas humor bilioſus à prima corporis regione qui in ſanguine parit ebullitionem, & hac ratione ſæpe ex ſimplici tertiana fit duplex, vel continua, quod ita eſſe præterquam quod ratio dictat, experimento fiditiſſimo cognoui, maximè ſi adſit æſtiuum tempus, in quo hic humor abundat, & inſoleſcit. Et hæc ſolutio eſt potior quàm interpretum ibi, quæ etiam ſummoperè placuit excellentiſſimo Doctori Rumfio, ſere-

A niſſimi Principis Auraïci archiatro, viro omnium diſciplinarum cognitione prædito, & ob acutiſſimum ingenium, fœliciſſimam curandi methodum, Medicorum totius Belgij decori, & ornamento, qui in quadam tranſmiſſa epiſtola, eandem explanationem ſatis confirmat.

Num autem ſecundùm Auic. mentem in tertiana exquiſita ante tres acceſſiones, an poſt eas venæ ſectio ſit celebranda, non conueniunt auctores, qui in varias diſperſi ſunt claſſes, quidam Auicennnam, 1.4.*tract.*2.*cap.*39. interpretantur ſic dicentem, *& quando eſt poſſibile vt non phlebotomes vſque ad tres periodos fac*, putántque ante tres periodos venam non eſſe ſecandam. Hanc opinionem tuentur Euſtachius Rudius *loc. cit.* Gordonius *part.* 1. *de feb. cap.*4. Valleſcus Tarantinus *cap. de tertiana exquiſita.* Auguſtin. Vaſquius *in ſuis quæſtionib. tit. de febre tertiana,*
B Ioan. Brauus *lib.*2. *de curand. rat.cap.*2. expectant enim vt cum ſanguine bilis permiſceatur, & in prioribus acceſſionibus per vomitum vacuetur: ſi enim initio vena ſecetur, timor eſt ne cacochymia bilioſa ex prima regione ad venas attrahatur, & ſic ex ſimplici tertiana duplex efficiatur. Hoc modo Nicolus *ſerm.*2.*tract.*2.*ſum.*4.*diſtinct.* 31.*cap.*6. vt damna anteuerteret ex venæ ſectione in principio celebrata, legit hoc modo Auic. contextum, dicens, quod vbi habet litera, vt phlebotomes vſque ad tres periodos, debet legi, vt euacues materiam peccantem minoratiuè vel lenitiuè, quaſi velit quod in principio debemus ventrem lenire, humorem minorando ſuperabundantem, & non phlebotomare.

Contrariam lectionem vt veriorem amplector, & probo, & *quando poſſibile eſt, vt phlebotomes, vſque ad tres periodos, fac*; eam defendunt Gentilis, & Iacobus de partib.
C *in com. Auic.* quem variè interpretantur Harculanus, 1.4. *tract.*2.*cap.*3.*&* 39. Trincauel *lib.*1.*ad Glauc.cap.*9. Mercatus, & Donatus *loc.cit.* Piſo *tract. de feb.cap.*8. Dionyſius Fontanonus *lib.*4. *cap.*5. Petrus Mercatus *tract.* 7. *de feb. cap.*61. Guainerius *tract.*2. *de febrib. cap.*1. Coſtæus *in com. Auic.* Amatus *cent.* 1. *curat.* 91. Rondeletius, & Pereda *prop.cap.* Chriſtoph. Baſiſius *tract. de feb. tit. de tertiana interpollata.* Anton. de Gradis *tract.de feb.cap.*9.

Patet hæc ſententia manifeſtè. Quando in aliquibus morbis ſanguis mitttendus eſt ad exonerandam naturam, & imminuendam cauſam morbificam, illud debet fieri in principio, ex Hip. 2. *aph.* 29. quando copia eſt maior, & vires magis robuſtæ, ſed poſt tres acceſſiones in tertiana exquiſita conſtituitur ſtatus, ex Gal. *lib.*1. *criſ. cap.*3. quo tempore neque ſanguis mittendus, neque purgatio ad-
D miniſtranda, 2. *aph. cit.* ergo in tertiana exquiſita in principio ante tres acceſſiones ſanguis eſt mittendus. Scitum enim eſt apud eos qui Galeni monumenta perluſtrant, primam tertianæ acceſſionem eſſe leuem, ſecundam, maiorem, tertiam, maiorem, quartam, maximam, & hoc fortè inſinuauit Hip. 4.*aph.*59. docens tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus terminari. Quinta acceſſio eſt mitior. Sexta remiſſior. Septima, vel omnino deficit, vel eſt leuiſſima. Quapropter cùm in quarta acceſſione conſtituatur ſtatus, in quo ea non eſt vtilis, ipſa debet fieri potiùs in principio, quàm in augmento, vel ſtatu.

Nec refert ſi aſſeras hoc non eſſe intelligendum in febribus intermittentibus, ſed in continuis: cùm enim in illis in die intermiſſionis hoc auxilium celebretur, ex eo vis non infertur naturæ, neque ruina vlla imminere po-
E teſt: Nam præterquam quod ſiue vena ſecetur ante tres periodos, ſiue poſt illas, ſemper ſecatur in die intermiſſionis, & hac ratione æqualis eſt ratio vtriuſque. Adde quod venæ ſectio in principio fit ad deonerandam naturam, minuendámque cauſam antecedentem, vt melius ipſa in ſtatu poſſit deuincere, at verò quando reperitur quarta acceſſio, iam eſt ſtatus vniuerſalis tertianæ, & materia eſt quaſi deuicta, & tunc ſi ſecetur vena, deiicit vires, & citra morbi leuamen naturam à coctione diſturbat. Cætera verò de phlebotomiæ factæ in bilioſis febribus vtilitate, & quando ex ea cholericorum ebullitio ſit timenda, latè pro Auicennæ tutela retulimus *lib.* 1. *in com.hiſtor.*63. Conſule Gulielmum Ballonium *lib.* 1. *conſil.*44. & eruditiſſimum Andream Antonium, olim excellentiſſimi

lentissimi Ducis Brigantini primarium Medicum, nunc eiusdem Serenissimi Lusitanorum Regis electi, Ioannis huius nominis IV. Archiatrum, qui *lib. 3. de febrib. cap. de tertiana exquisita*, de hoc argumento apposité conscripsit.

HIST. XXVI. TRALLIANI, De tertiana exquisita.

Exemplum illustre senis exquisita tertiana laborantis, frigido, & humido victu, contra aliorum opinionem persanati.

EGo sanè oculis meis hæc in sene quodam conspexi, qui flauam bilem euomeret, vehementer febricitaret. At accessio valido rigore eum inuadebat, ac declinatio multis sudoribus accedebat. Detinebatur autem accessione horis ferè decem, aut duodecim. Huius alij sanè familiares, eo quòd senex esset, decoctum ei bibere præcipiebant, ac omnia illi facere quæ falsis tertianis, vt aiunt, idonea existunt, feréque interiisset æger decoctis ex hyssopo, origano, & pulegio assumptis, nisi quis sedulò ipsum ex periculo subtraxisset, iubens eum, etiam pepones, & lactucas, & ptissanam, quæ nihil curiosum habent, operosúmque, ac omnem alium victum qui humectaret, & refrigeraret, vt in tertiana exquisita, non deceptus ætate, quod senex esset, tum potiùs toto temperamento, &c. Trallianus lib. 12. cap. 6.

PARAPHRASIS.

MEmorabilis est historia hæc, & omnibus veram curandi methodum affectantibus vtilissima, quippe quæ docet in omnibus ætatibus, & temperamentis diuersos, & maximè contrarios morbos posse renasci. Licèt enim senibus febres non ita acutæ fiant ob innati caloris inopiam, 1. *aph.* 14. & calor extraneus ramificetur ad proportionem caloris innati, vt bellè dictauit Auerrhoës *lib. 7. collig. 2.* tamen illis ob errorem victus, & potentiæ debilitatem aduenire febres acutas, & ex bilioso plerumque humore pronatas non est dubitandum: quoniam sicuti ob peccata quæ in victu committuntur, morbi fiunt, vt dicebat Hip. 3. *aph.* 19. omnes quidem in omnibus temporibus, plures verò in singulis, naturæ temporis accommodati, sic in omni ætate ob eandem causam omnes morbi eueniunt. Adde quod etsi nulli in ætate senili constituto virium robur inesse possit, ex Gal. *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 9.* Sunt tamen aliqui, ait ipse *cit. loco*, vel septuagenarij, qui in hac ætate multo abundant sanguine, vires habent robustas, iecur calidum, & biliosi humoris ferax.

Hunc ergo senem tertiana exquisita laborasse, ipse firmabit, qui signa attentè perpenderit, quibus fuerit oppressus: quoniam vehemens febris, bilis per superiorem, & inferiorem ventrem excretio, validus rigor, sudor multus in declinatione adueniens, tempus breue durationis accessionis, hoc ita esse testantur explicita à Galen. 1. *ad Glauc.* 5. & 2. *feb.* 3. & 2. *cris.* 3. quæ omnia à bilioso humore, ab hepate, & locis in quibus bilis stabulatur, expulso, euenisse liquet apertè, & Auic. 1. 4. *tract. 2. cap.* 36. doctè inculcat.

Verùm obstat Galenus, 4. *aph.* 59. & 2. *feb.* 3. dicentis ad generationem tertianæ exquisitæ necessarium esse concursum omnium causarum bilem efficientium, nempe tempus æstiuum, locum tempori similem, hominis ætatem, temperaturam eandem, & in senili ætate plura deficiant, maximè cùm in hac difficilis sit conuersio natiuæ caliditatis in igneam naturam, non tamen impossibilis, quare in hac generari posse exquisitam tertianam, in aliis verò naturis, in quibus nulla causa deficit, exquisitissimam generari, non ibo inficias: Nam in exquisita etsi vi causæ contrariæ possit generari alterius humoris portio, quum tamen hæc sit exigua, & naturam febris non præ-

A uertat, non ob id notha, aut spuria tertiana censeri debet: aliàs nunquam fieret in senibus, nec alia regione, & alio tempore anni quàm in calidis siccis contra experimentum, & Hip. 3. *aph.* 19. asserentem morbos omnes in omnibus temporibus fieri. Quapropter rectè Trallian. tertianã exquisitam esse, ex tactu, breuitate accessionis, & ab excretis iudicauit. Neque ob id accusandus Gal. *cit. loc.* & 2. *cris.* 3. quia ibi non proponit concursum signorum quæ ad productionem tertianæ exquisitæ requiruntur, sed solùm ea signa enumerat, quæ vt plurimùm concurrunt, & cum quibus si fiat aliqua tertiana, eam exquisitam esse iudicare possimus.

Illud ratum sit febrem acutam, aut aliam quampiam ex bilioso humore concitatam periculosiùs senibus accidere,
B quàm iuuenibus, aut pueris; nam quæ in senili ætate accidit, funesta est, & periculo plena, indicium enim præbet vehementem esse magnitudinem causæ febrem facientis, quare apud Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 41. omnino est lethalis, nam causæ immanitatem denunciat quæ frigidum corpus in flammam abripit, & eorum effætas vires, pusillúmque innatum calorem illicò resoluit, vt notanter aduertit Heurnius *lib. 1. aph. 18. num. 8.*

Sed mirum censeri debet cur in tanta biliosi humoris copia, & apparatu morboso, nec sanguinem emiserit, aut medicamentum purgans exhibuerit, vtrumque enim videbatur exequendum, quum vehemens calor intus vrgeret, cuius attemperandi gratia venæ sectio summo est ex vsu, & in senibus sæpissimè celebranda auctore Galeno *lib. de curand. rat. per sang. mis. cap.* 9. Celso, *lib.* 2. *cap.* 10. ex-
C plicat proprio exemplo Valleriola, 6. *obs.* 7. & *vlt.* Purgatio autem valdè vtilis est, quoniam citra virium dispendium peccantem humorem educit. Dic: In senibus morbo acuto oppressis summa cum præmeditatione sanguinis missio exercenda; id explicuit Auic. 4. 1. *cap.* 20. §. *Et caue in ætate senum quantò magis poteris, &c.* quantò magis si occupentur tertiana, quæ suapte natura salutifera est, mitissima, & neminem iugulat, ex Galeno, 1. *ad Glauc. cap.* 8. & 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 8. & 4. *aph.* 43. Deinde non aderant vires, quæ ex copioso sudore, continuo bilis vomitu, valido rigore, febri intensa erant deiectæ nimis, ob quam causam purgationem non consuluit: quoniam senile corpus purgatione exoluitur, & ampliùs si decrepitum sit, in qua ætate solidorum humiditas consumitur, ex Galen. 3. *de sanit.* 2. & 5. *eiusd. cap.* 12. & 6. *eiusd. cap.* 4. & 1.
D *aph.* 13. & 3. *aph.* 30. & *lib. de marasmo cap.* 3. & 5. *de generat. animal. cap.* 3. & 4. Quo pacto in hac ætate iuuat humorem biliosum per vrinam, & sudorem excernere, seu, vt alij legunt apud Gal. *loc. cit.* per inferiores partes expurgare, & mollibus clysteribus exinanire.

Etenim cùm bilis flauæ humor inter omnes qui in nostro corpore sunt humores, calidissimus sit, & siccissimus, vt *cit. ad Glauc.* monuit Galen. iccircò offerenda quæ refrigerent, & humectent. In hunc vsum ptissana est præstantissima: Nam hæc præter has dotes, si quid excerni oportet, facilè abluit, abstergit, & clementer biliosum humorem per deiectionem propellit, vt 1. *acut.* 18. Galenus inculcat. Quapropter cùm morbus esset mitis, breuis, & in quo ob accessionum breuitatem, & raritatem magis leuantur vires, sumpta indicatione ab intemperie,
E quæ calida est, & sicca, omnem posuit in refrigeratione, & humectatione industriam, ob ætatem, non curans alteram quæ à materia desumitur, indicationem: cùm enim hæc febris qualitate ampliùs peccaret, in extinctione caloris extranei totam esse reponendam curationem sibi persuasit, relictis illis quæ calefacere possunt.

Ergo frigidus & humidus victus biliosis febribus est vtilissimus, ex Paulo, *lib.* 2. *cap.* 2. Auic. *loc. cit.* & *cap.* 42. *de febri ardenti.*

* * *

QVÆSTIO

QVÆSTIO XXVIII.

Vtrum seni, & iuueni æqualiter febrientibus, seni minus frigida remedia offerenda, vt voluit Auerrhoës.

COMMENTARIVM.

Qvod *senex esset.*] Quoniam hîc de senum febrientium victu, & auxiliis à nobis facta est mentio, subnotabimus protinus nonnulla ex supellectile medica quæ qui curiosiùs inspexerit, nos non de ludicris, sed seriis agere affirmabit. Nam maximam inuoluit difficultatem, quod adeò frigidum victum huic seni Trallianus concesserit, vt lactucas & pepones, seu angurias, quæ sunt frigidæ, & humidæ in gradu secundo: Licèt enim vniuersa peponum natura frigidior sit cum humiditate copiosa, ex Gal. *lib.* 2. *alim. cap.* 4. & hac ratione biliosi humoris siccitatem contemperet, & eius furibundos motus retardet, & interna illius pars febricitantium sitim leuet, ex Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 42. & eius succus biliosis febribus, & æstiuis vtilis sit, ex Auerrhoë, *lib.* 7. *collig. cap.* 12. tamen hic fructus senes nimium refrigerat, & flaccidas eorum vires, pusillúmque calorem innatum extinguit.

Auget dubitationem communis medentium vsus, ratione firmatus, qui in sene æqualiter febricitante cum iuuene, non æqualia infrigidantia propinant: Nam etsi æqualia morbo sint applicanda contraria, tamen ob virtutis debilitatem sunt adhibenda remissiora. Si enim iuueni æqualiter febricitanti medicamenta frigida propines vltra suum naturale temperamentum, ei non nocent, immò tum ob ætatem, tum ob febrim prodesse solent, quum eorum vis fortis existat, & iccircò ad gradum corrumpendi naturam non perueniunt, immò ipsam ad mediocritatem perducunt, quod senibus ob radicalium frigiditatem euenire non potest. Ob hanc causam gelidam iuuenibus dare expedit, senibus verò nequaquam, 9. *meth.* 5. & 11. *eiusd.* 9. & 10. quoniam in auxiliorum applicatione, siue alterantia sint, siue vacuantia, non solùm morbi magnitudinem attendere oportet qui præsidium expostulat, verùm virtutem respicere est necesse, quæ ipsum debet tolerare. Si ergo vires ob debilitatem tantum auxilium non ferunt, quantum morbus efflagitat, minus hac de causa applicandum, quàm morbi causa desiderat, quare seni febricitanti exhibebis, quæ præter quam quod morbo auxilientur, vires etiam infirmas lædere nequeant, etsi cum iuuene æqualiter febricitet, illi vt debiliori frigida, & humida auxilia, remissiora sunt concedenda. Si enim Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 39. in tertiana timet refrigerationem vltimam, quantò magis in sene, quia frigidus est natura suapte.

Hæc facilè admitteret Auerrhoës, qui *lib.* 7. *colliget. c.* 2. existimat, birioso, & pituitoso, sene, & iuuene æqualiter febrientibus, frigidiora remedia requirere iuuenem, & biliosum, quàm senem, & pituitosum, quoniam vbi maior est resistentia, ad causas refrigerantes, magis refrigerandum est, sed in iuuene maior est resistentia ob abundantiam sanguinis, & spiritus, igitur iuuenis, & biliosus, maiori refrigerio egent. Et hæc est causa, inquit, ob quam in iuuene vtimur aqua cucumeris, & camphoræ, potu aquæ frigidæ ad satietatem vsque, & balneo aquæ frigidæ, & non in sene.

Nec desunt illi argumenta, quibus intentum suum facilè collegisse putat. Primum. Senex non potest febricitare, sicut iuuenis, quia calor febrilis ramificatur à naturali, & pro modo caloris naturalis solet intendi, & ad gradum extraneum eleuari, igitur cùm calor in sene minor sit, semper febris erit minor, & minori egebit refrigeratione. Hoc satis firmauit Hip. *lib.* 1. *aph.* 14. dicens *senes non similiter incidere in febres acutas.*

Secundum. Iuuenis eget refrigeratione pro curanda febre, & pro corrigenda intemperantia ætatis: Nam hæc cum intemperata est, qualis est iuuenilis, ad similia malè se habet, ad contraria, benè ex 3. *aph.* 2. 3. 18. Senex verò

A solùm eget refrigeratione pro curanda febre, quia pro corrigenda intemperantia ætatis, calefacientibus, & humectantibus eget, ex Galen. 5. *de sanit. de cap.* 5. *in princ.* Auic. 3. 1. *doct.* 5. *cap.* 1. igitur in iuuene magis refrigerandum est.

Tertium. Senis membra radicalia frigida sunt, igitur cùm febrit, non requirit remedia vehementer frigida, quoniam hæc senis temperamentum euertunt, à moderato plurimùm recedens per frigiditatem.

Quartum. Corpora frigida quando calido morbo laborant, naturalem habent propensionem, & principium quò se reducant ad pristinam naturam, igitur vt redeant non tanta egent refrigeratione, sicuti corpora calida quæ hoc principio carent.

B Verùm etsi Auerrhoës excusandus sit, quoniam senes natiuo temperamento frigidi sunt, exangues, debiles, & frigiditatem nimiam remediorum ferre non possunt, & sic pro vnica applicatione vehementiùs frigida solùm conueniunt iuueni: Nam si aliter feceris, timor est, ne ob virtutis imbecillitatem, & caloris inopiam, eorum vires possint dissolui; tamen corpora frigida, & senilia maiori egent sensim, & paulatim facta refrigeratione, quia in eis maior est lapsus.

Probatur ex Gal. 3. *met.* 3. *ante medium*, quum inquit. *Si quæ vlcera sunt quibus par est humiditas, ea maiori egent exiccatione* quæ sunt in sicciore parte, quia egent exiccatione pro curatione vlceris, & pro conseruatione naturæ partis, quæ vsu similium solùm perficitur, quam sententiam defendit Auic. 4. 1. *cap.* 1. §. *Ergo mensura quantitatis, &c.*

C Galenus hoc negocium adamussim explicuit, dum 8. *meth.* 9. ab iis quæ naturaliter insunt, cuiusmodi sunt proprium temperamentum, & ætas, indicationem non ad contraria, sed ad similia sumendam esse pronunciat, quod non ita intelligendum est, quasi significet à proprio temperamento ita sumi indicationem ad similia, vt si biliosus febriat, remedia calida exposcat, sed solùm significat, v g. homini calido si febriat, remedia tantò minus frigida conuenire, quantò ipse est calidior moderato, indicatione scilicet sumpta ab illius intemperie sana calida, quæ sui conseruationem requirit.

Hæ intemperies, aut quæuis alia tempore morbi, expellenda non est, sed conseruanda, vt constat ex Galen. 8. *meth. cit.* & *lib.* 11. *eiusd. cap.* 3. & 5. *de sanit. tuend. cap.* 11. & *in art. med.* 86. Licèt enim magna, & contentionis plenissima sit quæstio, quo modo naturæ intemperatæ sint

D gubernandæ, an similibus, vel contrariis sint conseruandæ, vt notat Thom. à Veiga *in com. cap.* 86. *art. medic. Galeni*, de hoc argumento fusè contra morem suum disceptans, & varias auctorum opiniones referant Conciliator *dif.* 116. Cardanus *lib.* 1. *contrad. tract.* 6. *cap.* 3. Valleriola, 4. *enarrat.* 4. Vallesius 6. *cont.* 2. Christoph. à Vega *lib.* 2. *de arte medendi, sect.* 1. tamen omnes conueniunt in hoc, quod, quando homines ægrotant, aut sibi displicent, & sunt in neutra dispositione, vel iter agunt, aliísque negociis, & vitæ occupationibus sunt impediti, non licet naturas intemperatas mutare, aut ad meliorem naturam reducere.

Huius autem positionis ea ratio reddi potest, quia temperamentum sanum, siue prauum sit, siue bonum, præsentem morbum expellere conatur, vt constat ex 6. E *epid. sect.* 5. *text.* 1. quare illud tempore morbi qualecumque fuerit, erit conseruandum. Deinde præsente morbo nihil aliud intendimus, quàm pristinam sanitatem recuperare, quod fit conseruando intemperiem sanam proximè antecedentem morbum, in hac enim licèt mala sit, illius indiuidui consistebat sanitas. Nec rationi conueniens quo tempore natura à morbo labefactatur, tunc conari in meliorem statum reducere, si enim id intendas, vires amplius deiicies. Tempus igitur conuenientissimum ad intemperiem sanam vitiosam corrigendam est, quando corpus à morbis, negociísque est immune, quod solùm significauit Galenus *locis citatis.* Nec credendum est omnino velle per morbos, & vitæ occupationem nunquam licere intemperiem sanam modicè contrariis aliqua ex parte in meliorem reducere, quare imme-

ritò refellitur ab Argenterio *lib.1.de officiis Medici, cap.5. ad fin.* Ex iis concludę senem,& pituitosum, iuuenem, & biliosum æqualiter febrientes, frigidiora remedia requirere senem, & pituitosum, quum in his proprium temperamentum sit conseruandum, & maior intemperies morbosa corrumpenda,quàm in iuuene, & bilioso.

Tu verò superiora argumenta hoc modo dissolue. Dic ad primum negandam esse maiorem:Nam etsi verum sit,quòd ex qualicumque causa calefaciente magis accenditur caliditas in iuuene, quàm in sene, tamen quantò vehementior est causa calefaciens in sene, quàm in iuuene, ita ex æquo, & multò magis solet accendi caliditas febrilis in sene quàm in iuuene,vt docuit Galenus *lib. 1. aph.14.ad fin.*

Ad secundum dic; in morborum curatione naturam B intemperatam non esse corrigendam, sed seruandam: Nam hæc qualiscunque sit,est curationis principium, & ad ipsam æger reducendus est, vt 8. *meth.vlt.* monuit Galenus: Neque vsu similium semper est conseruanda, nisi consentiente consuetudine, vt eodem loco Galenus edocuit.

Ad tertium dic: remedia frigidiora quæ seni febrienti adhibentur solùm sufficiunt refrigerare calorem febrilem illius, intemperiem autem frigidam sanam non immutant, sed expellendo febrem illam in pristino statu conseruant.

Ad quartum dic: tam in corporibus frigidis,quàm calidis, siue morbo simili, siue dissimili laborent, reperiri principium, & naturalem propensionem, vt redeant ad pristinum statum,& ideò argumentum non concludit. Et C hæc est potior & breuior huius dubij explicatio, quàm Gentilis *in extrauagantibus quæst.21*.Conciliatoris *d f.173*. Cardani *lib.2.contrad.tract.5.contradict.28.* qui eam multis verborum ambagibus obscurarunt.

QVÆSTIO XXVIII.

Vtrùm tertiana exquisita sit morbus salubris, & acutus, vt retur Altimarus.

Arabum Princeps Auicenna in commentatione de febribus,gradum parans ad diluendam Hip. sententiam,1.4.*tract.2. cap.4.* de tertiana exquisita sic præfatur. *Tertiana pura est salutifera, propterea quod cholera est leuis super naturam, & quoniam ij sa facit quietem.* Hippocrates D sic prædixit, 1. *epid. sect.3. text.8. Tertiana exquisita citò iudicatur, nec est lethalis.* Galenus illorum sententiam approbat *lib.4. aph.42.* dum sic inquit. *Solæ enim illæ quæ in quietem febre vacantem desinunt periculo carent, etiamsi vehementissimam, & valdè longam habuerint accessionem; si enim adeò breuis fuerit, vt in tertianis exquisitis, minori duodenis horis tempore circumscripta, non modo sine periculo talis est febris, sed etiam citò iudicatur, &* 1.*ad Glaucon.cap.8.* ex intermittentibus tertianam esse breuissimam, & mitissimam asseuerat: tempore enim intermissionis reficitur natura,& causa eius est bilis,tenuis,calida, quæ sponte sua insensibiliter resoluitur.

At hoc axioma semper mihi ambiguum visum est. Nam si tertiana exquisita oritur à syncera bile, cur erit leuissima,si ex Hip. 2. *prog.* 38. syncerus vomitus, pessimus est,permixtus autem, leuis, in cuius *com.* Galenus, biliosum humorem syncerum dicit reprobari, quia multam E caliditatem, pituitosum verò, quia multam frigiditatem significat, ex frigiditate autem remanet veluti concretus, biliosus verò ob exuperantiam caloris torrefit, & 2. *prog.45.* sic ait *antea enim iam dictum est salubrius esse permisceri materias quodammodo inter se quæ euacuantur*, & *com.47.*inquit,*præter sanguinem quiuis alius humor si syncerus fuerit, prauam indicat affectionem, & lib.1. prorrhet. text. 28.* vomitiones synceras, implacidas, malas vocat,in cuius *com.* Gal. non solùm vomitiones synceras, & implacidas, malas esse docet sed deiectiones,sputa,vrinas, & quiduis aliud syncerum,reprobum esse asseuerat.

Insuper confirmari poteſt hæc sententia ex Tralliano, qui *lib.12.cap.6.* ex tertiana exquisita in grauiores morbos

A fieri transmutationem asseuerat, & Galenus *lib. 1. ad Glaucon.cap.9.* ex ea subortam fuisse maciem enarrat.Hoc ita esse confirmauit Mercatus *lib.6.de febribus*, qui tertianæ perniciosæ varias eleganti stilo describens species, eas esse lethales edocuit. Deinde non omnes intermittentes periculo vacant, nam ex Rhasio 10. *ad Alm.* 22. quotidiana non est sine periculo,& tertiana notha,est periculosa,& quartana sæpè perducit ad hydropem, ex Gal. 1.*epid.sect.3.com.4.*& Auic.1.4.*tract.1.cap.62.*

Licèt autem non leuem nobis dubitandi ansam præbeant adductæ rationes, tamen dicendum est tertianam exquisitam, quantum ex se est, & rectè tractatam à Medico, & ab ipso ægro, esse breuem, facilis curationis, & salutiferam ob rationes dictas. Vt verò irretientes veritatis obices commodè explodas, aduerte duobus modis humores appellari posse synceros, primo quando alterius humoris sensibilem permixtionem non habent, quo pacto humor biliosus dicitur syncerus, quia miscellam alterius humoris non habet, cum quo in sua naturali dispositione non est permixtus. Altero modo dicuntur humores synceri,quoniam in suo naturali serosam humiditatem permixtam non habent, hoc modo humor biliosus dicitur syncerus, quia in eo ob excessum caloris aquosa humiditas est absumpta, quæ ipsum diluens, mitiorem reddebat, ita bilem synceram appellauit Galenus, 7.*aph.* 6. & 23.& *lib.1. sect.1.com.25.*quo loco synceras deiectiones vocat, quæ sunt aquosæ humiditati impermixtæ: Nam quando est permixta, colore quidem pallida apparet, consistentia autem tenuis, & humi- C da, si verò serosa humiditate priuatur, fit syncera, colore quidem flaua, vel vitellina, & substantia crassa, & exusta.

Hoc ergo supposito dic tertianam exquisitam fieri quidem à bile syncera, cui non est permixtus alius humor generis alterius, quæ tamen aquosam humiditatem habet permixtam, ratione cuius, etiam non syncera dicitur. Biis ergo ex qua tertiana exquisita oritur,syncera est, id est impermixta,non est tamen syncera,id est suæ aquosæ humiditati impermixta. Sola autem bilis syncera,synceràque excretio,quæ serosa humiditate priuatur,ab Hip. reprobatur, respectu illius quæ propria humiditate serosa non caret, ita explicat doctissimus Vgo inter alios 1. 4. *tract.2.cap.4.*

Deinde tertiana exquisita in graues morbos transmu- D tatur sæpè, si non vt decet,à Medico, vel ab ægro tractetur.Ita æger quidam insanus hac febri correptus, balneis naturalibus vsus, extenuato corpore ad tantam peruenit perniciem, calefacto balneorum vi, iecore & rorida absumpta humiditate, vt tabe consumptus interierit, vt historia quadam firmauit Galenus *lib.* 1. *ad Glaucon. cap.* 9. quam nos infrà in historia 41.exponemus. Tertiana ergo exquisita non est de genere earum,quas describit Mercatus: Nam hæ sunt nothæ, quæ, vt ille refert, perniciosæ esse possunt, vel ex defluxu humoris tempore accessionis ad aliquod membrum princeps, vel ex praua humoris natura, vel ob aliquod accidens quod superuenit, vel humoris malignitatem, qui delitescens in corpore, tempore iudicij, vel purgationis commotus, & exagitatus, & ad aliam partem principem delatus subitò interficit. Tertiana ergo ratione sui salubris est, quia bilis suapte natura resolutioni est paratissima, & in pauca quantitate exuperans naturam non ita excitat ad expulsionem. Cæteræ intermittentes periculo vacant apud Hip. collatione facta ad cæteras febres, in quibus maius periculum adest.

Maioris verò negocij est exquirere, vtrùm tertiana exquisita, sit acutus morbus, quoniam patrocinatur auctoritas Altimari *proprio tractatu de hoc argumento*,ex professo disceptans,in quo tertianam exquisitam in genere acutorum morborum esse reponendam sibi persuasit, quod placitum multis probare contendit. Primò, ex Auic.1.4. *tract.2.cap.4. & tract.1. cap. 4. §. Spasmus siccus, epilepsia, apoplexia, & schinantia, sunt ex acutis valdè, tertiana verò, & causon sunt de acutis non valde.* Deinde Hip.3. *prog.*32. illam dicit solui vomitibus biliosis, & in hoc opere Hip. solùm

ſolùm agit de morbis acutis: Nam *lib.* 1. *ſent.* 5. inquit, *conſiderare oportet per morbos acutos, &c.* & *lib.* 3. *ſent.* 6. inquit, *hæc autem intelligo de morbis acutis.* Inſuper Galenus *lib.* 3. *aph.* 29 reddens cauſam quare tertiana exquiſita, & febris ardens plurimum iuuenibus accidant, dicit quod hæ inter acutas febres ſunt bilioſiſſimæ. Sic enim inquit, *ſed ex acutis tertianas maximè, & febres ardentes, &c.* Idem confirmat, *lib.* 8. *de placit. cap.* 7. *ad princip.* aſſerens acutiſſimas ſcilicet, & vehementiſſimas febres à flaua bile oriri, & tertianam ex ardentium genere eſſe, & *lib. de tremor. cap.* 7.

Secundò. Acutus morbus ille dicitur qui in quatuordecim diebus terminatur, ex Hip. 2. *aph.* 23. ſed tertiana exquiſita in quatuordecim diebus terminatùr, ex Hip. 4. *aph.* 59. Nam quod in continuis eſt vna dies, id in intermittentibus acceſſio eſt.

Tertiò. Morbus acutus ille dicitur, qui cum magnitudine ſymptomatum celeriter properat ad ſtatum, ex Galen. 2. *aph.* 19. & 23. ſed tertiana citò iudicatur, & in illa adſunt vehementia ſymptomata, vt validus rigor, ſitis inexhauſta, febris intenſa, cardialgia, vomitus, anxietudines, cephalalgia, & alia quæ grauiter moleſtare ſolent, ergo, &c.

Verùm oppoſita ſententia eſt probabilior. Primò, quoniam Galenus 1. *de dieb. decretor* 12. vbi exactiùs morbum acutum definiuit ex ſua, & Archigenis ſententia, acutum morbum eum appellat, qui cum velocitate periculoſus eſt, cùm autem tertiana exquiſita ſit ſalutifera, ex Auic. & Hip. *loc. ſuprà citatis*, non poterit morbus acutus cenſeri.

Præterea acutus morbus ſi febrilis ſit, inquit Galen. 5. *aph. com.* 30. neceſſe eſt vt habeat febres continuas, in quem ſenſum intelligendus eſt Galen. 1. *aph.* 1. *ad med.* dicens, *febres à morbis acutis eſſe inſeparabiles,* quia videlicet ſi morbus febrilis ſit, febris debet eſſe continua, quod etiam ſcripſit, 1. *acut.* 8. quum ergo tertiana febris continua non ſit, ideò nec acuta erit.

Deinde. Tertiana exquiſita nulla ratione eſt morbus magnus, ergo nulla ratione eſt morbus acutus: Nam ſi triplicem magnitudinis differentiam perquiras latam, 4. *meth.* 6. in nulla magnitudinem tertianæ exquiſitæ contineri perſpicies. Nec inſtes eſſe morbum magnum ratione particularium acceſſionum, quia in ea magna repeiuntur ſymptomata, quia tunc non erit morbus magnus in eſſentia ſua.

Oppoſitas verò rationes hac ratione ſolue: Auicenna tertianam morbum acutum appellauit non purè, & exquiſitè, ſed impropriè, ſcilicet ſecundùm terminationem, quo pacto forte Hip. & Gal. acutam appellant, ita explanat Mercurialis *lib.* 5. *de febrib. cap.* 9. Dic ſecundò. Citati auctores de tertiana intermittente non loquuntur, ſed de continua. Ad id verò quod adducitur, ex 2. *aph.* 19. & 23. dicendum eſt per magnum intelligi periculoſum, vt deducitur ex 2. *de dieb. decret. cit.* & hoc modo in acutis debet dari ea magnitudo quæ periculum adiunctum habeat, quæ cum in exquiſita tertiana non detur, inter acutos morbos non eſt reponenda.

HIST. XXVII. GALENI,
De tertiana notha.

Febris tertianæ memorabile exemplum.

*ERat anni tempus medium inter occaſum pleiadum, & æquinoctium antecedens. Incæperat autem febris cum horrore adoleſcenti circa auroram ferè, vt neque in caliditate ſimilis tertianæ videretur, neque in pulſibus, ſed neque vomitus bilis ſubſequutus eſt, neque ſudor ſufficiens, præterquam quod in die ſecundo tantummodò circa horam tertiam quidam pauci humidi vapores exierunt, ex quibus febris quidem tranſpirabat, vt vix circa veſperam expers febris videretur: Nam febris ſignum ſatis manifeſtum in pulſibus manſerat: in reliquis verò circa veſperam ſatis benè ſe habebat, & per totam pariter noctem. Rurſus verò circa tertiæ diei auroram ſecunda acceſſio facta eſt omnino, præterquam in tempore ſimilis primæ: Nam nocte ſuperueniente paululum ante diem vapores humidi exhalarunt, ac circa quartæ diei auroram febris ceſſauit, ac reliquo deinceps autumni tempore, atque hyemis, quo ægrotauit, alia omnia, & hora acceſſionis, & ſolutionis febris eundem modum ſeruauerunt. Agebat autem adoleſcens circiter decimum octauum ætatis annum, albus aſpectu, & pinguis, qui ſæpè ante in ocio degerat, & crapulis, balneiſque plurimis, & repletionibus vſus erat, quare neque benè cibos concoquebat, ſimul autem aduenit ei durus pulſus, in prima quidem die atque ſecunda mediocriter, in tertia autem, & quarta, atque ſequentibus vſque ad ſeptimam ad tantam peruenit duritiem vt quiſpiam, qui ſoli crederet pulſui, * multorum fore menſium ægritudinem indicaret. Talis autem perdurauit vſque ad tertium æquinoctium, in quo cæpit molleſcere, & rurſus poſtea quadrageſimo die omnino æger à tertiana eſt liberatus, tendente paulatim ad mollitiem pulſu, ac minori quotidie fiente acceſſione, vriniſque bonam habentibus ſubſidentiam. Etenim hæ quoque in priore tempore erant admodum crudæ. Talis quidem eſt tertiana quæ alteri exquiſitæ maximè contraria exiſtit, &c.* Galenus lib. 1. ad Glaucon. cap. 8.

PARAPHRASIS.

GAlenus docturus modum quo exquiſitam tertianam à notha poſſimus diſtinguere, huius ſigna exactè deſcribit poſito exemplo in adoleſcente hoc, in quo etſi ex æſtate præcedente eſſet in corpore bilis relicta, eiúſque ætas bilioſis febribus obnoxia, ex Hip. 3. *aph.* 29. & Gal. *in com.* §. *Sed ex tertianis maximè, & febres ardentes: hæ enim præ cæteris febribus ſunt bilioſiſſimæ, & multis iuuenibus accidunt, quoniam & bilis flaua hac ipſa ſuperabundat ætate, &c.* tamen reliquæ cauſæ ad generandam pituitam erant efficaciores.

Hoc ita eſſe inuenies ſi temperamentum eius, & anteactam vitam ad vnguem rimeris, quoniam albo erat præditus colore, quod ſignum frigiditatis eſt indicium, ex Galen. 8. *meth.* 2. & *in art medic. cap.* 58. §. *Frigidior autem ac humidior temperatura, ſi parum quidem vtraque augetur, pilis nuda eſt, & alba, & mollis, & craſſa, & pinguis, &c.* explicant eleganter Thomas à Veiga, & Argenterius *in com.* quoniam carentia pinguedinis, & gracilitas, temperamentum calidum, ſicut habitus pinguis, frigidum ſignificat, ex ipſo *lib.* 10. *meth. cap.* 3. licèt temperamenta ad vnguem agnoſcere difficile ſit, & laborioſum, ea tamen ex ætate, anteacta vita, exercitio, regione, anni tempore, & corporis habitu eſſe venanda monet ipſe Galenus *lib.* 9. *meth. cap.* 15. Si enim in deſidia vixerit homo, frigidis cibis, humidis potionibus, balneis intempeſtiuis, gulæ, crapulæ, ſomno multo fuerit aſſuetus, habitet in regione frigida, & humida, humorum frigidorum, & crudorum copiam in corpore redundare non eſt denegandum.

Hac de cauſa ea omnia Galenus recenſuit, quæ pituitoſi humoris collecti putredinem arguebant. Tempus enim in quo febricitare cæpit, erat medium inter occaſum plejadum, & æquinoctium antecedens, in vltima autumni parte, circa hyemis initium, ex Gal. 3. *aph.* 14. quas ab initio autumni diebus circiter quinquaginta occidere docuit, 1. *epidem. tempeſt.* 1. *in initio*, qui cum ocioſus eſſet plurimam pituitæ copiam accumulauit, nam ocium eneruat vires, minuit calorem, ex Celſo *lib.* 1. *cap.* 1. non digerit, cruditates parit, ex Galen. 4. *de ſanit. tuend. cap.* 4. & 2. *de natur. human. com.* 1. quas facere crapulam, hoc eſt capitis noxam ex vino contractam 5. *aph.* 5. ſicut & longiores ſomnos, omnibus compertum eſſe reor. Ætas ergo, temperies, præcedens victus, tempus, craſſos humores cum genuerint, longiorem morbi conſtitutionem effecerunt, cuius rei rationem quære ex Galen. 1. *aph.* 12.

Morbi longitudinem oſtendebat durities in pulſu in primis acceſſionibus perſeuerans, quæ in proceſſu morbi ita aucta eſt, vt citra dubium morbum multorum fore menſium iudicares, cum multo ſpatio opus ſit, vt crudi humores, frigidíque flatus, arteriam tendentes, &

indurantes

indurantes concoquantur, hæc enim est vna causa duri A pulsus tradita à Galeno *lib.* 1. *feb. cap.*7. & aucta ab ipso *lib.*5.*simpl.cap.*8.

Sed dubitationem facit maximam, quod tanta pulsus durities ab initio huius febris fuerit facta,auctáque dein-ceps,& vere aduentante sensim emollita, si ipse Galenus *lib.*1.*feb.cit.*asseuerat in febribus ea ratione qua febres sunt, nunquam fieri pulsum durum neque in ephemeris, neque in iis quæ ex humorum putredine accenduntur, nisi in corpore adsit aliqua congelatio ex frigore, vel siccitas, vel tensio, vel inflammatio,vel durus tumor quem Græci scyrrhon vocant. Congelationem vehementes algores efficiunt, tensionem, inflammationes, duri tumores & neruorum dispositio inflammationi correspondens, siccitatem diuturnæ euacuationes, quæ vel ex ventris pro- B fluuio, vel intestinorum leuitate, aut dysenteria, aut diuturno vomitu, aut talialia causa proueniunt & longi temporis fames, & febres ardentes longæ, demum quæ-cunque solidas animalis partes vehementer exiccant, vt hecticæ febres, &c. Ex quibus patet nullam causarum dictarum in initio in hoc adolescente apparuisse,ob quam durus pulsus excitari posset.

Huic ergo tam arduæ difficultati hoc modo respondeo cum Galeno,1.*de præsag. ex pulsib.cap.*4. dicente in putridis febribus duros pulsus fieri ex pituitæ frigidæ copia, quam poma intempestiuè ingesta generarunt, & esus quorundam arborum fructuum immodicus, vt ipse 1. *feb. cit.* fatetur apertè. Quare cùm constet ex historia adolescentem hunc crudis succis abundasse ob crapulas, ocium, deprauatam concoctionem, & caloris natiui C inopiam, ex proprio frigidiori temperamento contractam, nulla deinceps remanebit dubitandi occasio, cùm ij humores pituitosi tendant arteriam, & indurent, & sic mediocris in primis duabus accessionibus facta fuit durities, non potente adhuc febrili calore humorem illum vitreum exiccare, maiori deinceps duritie aucta, humore illo à calore putredinoso magis exiccato,quæ pulsus conditio vfque ad æquinoctium vernale perseuerauit, quo-usque veram concoctionem incipiente natura emolliri, & humectari pulsus cæperunt, procedentéque in melius coctione, & demum perfectiori facta, tota durities euanuit.

Nec mirum tanto tempore humores crudos coxisse naturam: cùm ij essent valde crudi, lenti, accesserint in victus ratione errata, hyems fuerit frigida, adfuerint lie- D nis tumor, præcordiorum distentio,mali habitus crurum, & faciei, quæ omnia ex humoribus crassis, obstructionibus internis, flatuum copia euenisse certa res est. Hanc fuisse huius morbi euidentissimam, & potentissimam causam ille iudicabit, qui reliqua tertianæ nothæ, & illegitimæ fuerit contemplatus: quoniam in hac omnia symptomata tertianæ exquisitæ minorantur, vt ait Auic. 1.4.*tract.*2.*cap.*37.hoc est mitiora fiunt,in exquisita enim bilis, in spuria pituita redundat, & hoc modo ea incipit cum horrore,miti ad tactum calore,pulsu minori, tardiori,& rariori,cum vomitu pituitoso, vrina cruda, accessione longiore.

Galenus verò vt distingueret notham tertianam ab exquisita,hoc protulit in medium exemplum, quo Medicus certior factus possit vtramque exactè dignoscere: E quoniam signa tertianæ puræ sunt plura, nempe vehemens rigor, breuitas paroxismi, ob tenuitatem bilis quæ citò resoluitur, ob quam causam citò peruenit ad statum, calor vaporosus, primo tactu acris, qui paulo post mitior apparet, æqualitas caloris in vniuerso corpore, sudor copiosus in statu, aut declinatione paroxismi, facilis expurgatio bilis per deiectionem,vomitum & sudorem. Pulsus æqualitas, tam in vnica pulsatione, quàm in collectione plurium. Pulsus inuadente accessione non adeò paruus, respectu aliorum paroxismorum,in statu ob ebullitionem bilis,maximus,celerrimus,creberrimus. Vrina valdè biliosa. Concursus rerum non naturalium augentium bilem. Quæ omnia proponuntur à Gal.2.*feb.*3.*&* 2.*cris.*3.& vera esse reperies, præsertim si eo tempore tertianæ exquisitæ vagentur.

Sed inquires quæ fuerint maiora remedia quibus ad lenienda symptomata quæ adolescentem malè oppresserant,vsus erat, ni morbus aliis succumberet auxiliis.Nam hoc modo in eodem capite sic fatur Gal. *Vidi quandoque cum in autumno incæpisset,in vere desinere, deinde verò in tempore adeò longo, tum quia ægrotus Medici præceptis parere noluisset, sed in aliquo deliquisset, tum quia ex hyeme læsus esset: lien valdè intumuit, & præcordia flatibus sunt oppleta, ita vt subtumida quædam erat decoloratio in facie, ac præsertim circa crura, adeò vt nobis de iuuene dubitare contigerit,ac maioribus vti remediis fuerit necessarium.*

Hæc maiora præsidia,sunt valida deobstruentia, flatus discutientia,viscera interna roborantia,calefacientia, quæ pro contumacibus,interaneisque tenaciter adhærescenti-bus obstructionibus à Medicis vsurpantur,quorum multiplicem syluam alibi proponemus. Has dotes duo complent medicamenta ab antiquis, & iunioribus maximè celebrata,videlicet aloë,& theriaca: quoniam aloe roborat,calefacit,exiccat,attenuat,ventrem clementer mouet, vt 8. *fec. loc. cap.* 2. latè monuit Gal. quas dotes habere theriacam pro febribus longis curandis docuit ipse *lib.de theriac.ad Pison. ferè per totum*, & Neoterici omnes pleno ore confirmant.

Illis vehementibus auxiliis vtendum est, quando symptomata nimium ingrauescunt, & accessio vsque ad 36, vel 40.horas extenditur,vt 2.*feb.*8.*&* 6.*epid.sect.*2. *com.*23. retulit Gal. quibus locis ita accessionem dicit prorogari, vt æger ad infebricitationem non perueniat, & sic constituitur tertiana cõtinua per subingressum accessionum, quæ febres dicuntur adauctæ, extensæ, & sufficienter productæ, vt 1.4.*tract.*2.*cap.*37. firmat Auicenna. Quarum accessionum longitudo totius constitutionis, longitudinem portendit,vt 1.4.*tract.*2.*cap.*45.voluit Auicenna. Tunc ne lienis scyrrhus, aut hepatis pertinax succrescat obstructio,hydropem præsagiens, à leuibus inchoare auxiliis est inutile,sicque maioribus remediis pugnare oportet. Sed multoties rebellis, & contumax humor vim remediorum contemnit, & respuit, & sic tertianæ in longum tempus producuntur: Nam visa est tertiana trigin-ta annis perdurans,vt refert Balduinus Ronsseus *epist.* 15. Consule Henricum Smetium *disputatione de febre tertiana intermittente.*

QVÆSTIO XXIX.

Vtrùm necessarium sit Medico breuitatem, & longitudinem morbi præcognoscere, vt docent Galenus, & Auicenna.

COMMENTARIVM.

M*Vitorum fore mensium ægritudinem iudicaret.*] Galenus ditissimus medicinæ Oceanus veriùs appellandus, rationalem methodum, cuius prima tantùm semina iecit Hippocrates, numeris omnibus absolutam posteritati reliquit. Quapropter ab omnibus summis laudum præconiis commendatur. Hæc prospiciens Leonardus Iacchinus superioris æui Medicus illustris, ita de eo scribit *lib.*9. *Rhasis cap.*1. Huic disciplinæ post multos celebres viros Galenus summam manum imposuit, atque ita effecit,vt posteris omnem gloriæ ansam adimeret,priores verò luce sua obscuriores reddidit,vt de eo facilè dici possit, quod de Epicuro Lucretius.

Omnes restinxit stellas exortus vti æthereus sol.

Huius ergo virtutes præcipuæ sunt sex, eloquentia, multarum rerum peritia,studium,methodus pulchra, veritatis amor indefessus, & iudicium in medendi arte singulare. *Est nobis*,inquit scientissimus Vallesius *in præfat.ad controuersias ab initio,Hippocrates vnus instar mille auctorũ,& vnus Galenus pro innumeris explanatoribus: nulla enim est artis medicæ pars, quam ille non inuenerit, neque quam hic ad summum non excoluerit,*

Hic ergo auctor incomparabilis *lib.*2.*feb.vlt. &* 1. *aph.* 12. *&* 1. *cris.*6. Medicum instruit, & certis signis veluti manu ducit ad morbi statum breuem, aut longum præcognoscendum.

cognoſcendum. Nec immeritò:nam vt dicebat Gal. 1.*ad Glauc.c.8.ab initio ſtatim ad vniuerſum ægritudinis tempus reſpicientes, rationem victus inſtituemus:nam ægritudinibus quæ acutæ ſunt,ac celeriter ad ſtatum veniunt, etſi valdè tenuem victum exhibueris,haud magnum afferes detrimentum. Quæ verò ſunt diuturniores,niſi ab initio grandiori cibo reficias,hominem cum morbo pariter perimes, aut intempeſtiuè victus modum commutabis:neque enim oportet ſtatu aduentante grandiorem,quàm priùs, cibum offerre, ſed contra potius,tenuiſſimum victum, qui in toto morbo exhibeatur, ad ſtatum referuare.*

Deinde non parum facit ad perfectam cuiuſuis morbi medelam,tam in ratione victus inſtituenda,quàm in medicamentum, aliorúmque auxiliorum oblatione, morbi, eiuſdémque temporum longitudinem , aut breuitatem agnoſcere,ſiquidem varia hæc tempora, veluti integrantes morborum partes, varium, Medicis omnibus conſentientibus,& medicandi,& nutriendi ordinem præbent.

Huius præcognitionis neceſſitatem poſt Galenum perpendens Auicenna,illius facunda doctrina imbutus,mira diligentia,ſtudio ſummo,& exacto artificio,ſigna omnia tradere conatur 1.4.*tract.*1.*c.*4. quibus Medicus ductus in cognitionem , & notitiam breuitatis, aut longitudinis temporum circa quaſcunque ægritudines poſſit deuenire. Horum ſignorum primum eſt morbi ſpecies. In huius ergo doctrinæ confirmationem proponit morbos acutos, & cronicos.epilepſiam numerat apoplexiam,& anginam, quos valdè acutos appellat, quod citiſſimè finiantur breuiſſimámque contineant ſui temporis durationem.

Auicennam autem *loc.cit.* nam intelligas, ac ſi de propria, & vera morborum acutie loquatur , quæ ex caliditate , & tenuitate humoris ortum ducit , ſed de citiſſima morborum terminatione,quæ acutiem refert ob ſimilitudinem quam habet cum morbis acutis,in velocitate,celerique motu,ſiue huiuſmodi morbi à tenui,calida,vel craſſa,frigida materia generentur,vt conuulſio exinanitione, apoplexia , epilepſia , & angina , quos morbos affert in exemplum , quia citiſſimè finiuntur. Per epilepſiam autem,non integrum morbum, ſed eius inuaſionem ſignificat. In exemplum autem acutorum reponit febrem ardentem,& tertianam exquiſitam,ſcilicet continuam : neque enim acutus morbus febrem intermittentem , ſed continuam ferè admittit. In numero cronicorum morborum,quartanam,& paralyſim comprehendit.Cognita ergo cuiuſque morbi natura,& ſpecie,non erit difficile præcognoſcere num longiora , aut breuiora ſint eiuſmodi morbi tempora futura.

Secundum ſignum quo munitus Medicus debet longitudinem,vel breuitatem morbi præcognoſcere,eſt motus ægritudinis,ex cuius maiori,vel minori impetu,vehementi, aut magis remiſſo, morbi tempora longa,aut breuia futura auſpicatur : ſi namque morbus cum vehementia ſymptomatum , intentione, celeri motu, & concurſu ſtatim ab initio inuadit, morbum fore breuem, eiuſdémque tempora futura breuia pollicetur. Si verò pigro & moroſo gradu progrediatur,totum morbum longum fore poterit Medicus audacter præſagire.

Nec placet interpretum quorundam expoſitio,vt Vgonis, Iacobi, & aliorum, qui Auicennam tantummodò de morbis habentibus paroxyſmos intelligunt, non verò de iis qui omnino periodis carent , qui licèt verbis Auicennæ commoti id adſtruant,non rectè tamen illius mentem percipiunt.Sic enim ait *cit.loc.* Auic.*Nam ſi paroxyſmi ſint breues,ſignificant quod ſtatus eſt propinquus,&c.*Sed exempla clarioris doctrinæ gratia ab auctoribus ſolent adduci, ſunt enim addiſcentibus magis perſpicua , maximè cùm non ſit obſcurum ex hoc, vel illo morbi impetu , celeri, vel remiſſo, mititie, aut vehementia ſymptomatum, longum, vel breuem morbum coniectare abſque vlla habita paroxyſmorum ratione.

Sed contra Auicennam *loc.cit.*eſt ſatis obſcurus Galeni locus ex diametro pugnans, quia 1.*criſ.*3.& 1.*aph.*1. ex longitudine paroxyſmi præcipit aduenientem proximè ſtatum coniectare, Auicenna verò *loc.cit.*ex paroxyſmorum breuitate ſtatus celeritatem pronunciat.Dic.Galenus

A confert vnius , & eiuſdem morbi paroxyſmos inter ſeſe, quo modo verum eſt longiores paroxyſmos quàm in principio ſignificare morbum prope iam accedere ad ſtatum , quò enim longiores paroxyſmi exiſtunt , eò magis ſtatus appropinquat.Auicenna verò non vnius,ſed diuerſorum morborum paroxyſmos nititur conferre,& ita verum eſt,quod quò paroxyſmi in morbi principio breuiores exiſtunt,eò totus morbus breuior eſt : quoniam paroxyſmorum breuitas,materiam morbi paucam,tenuem,calidam, & facilè reſolubilem, longitudo verò, craſſam,& nimis rebellem ſignificat.

Tertium ſignum ex ægri perſpecta forma , aut figura deſumitur,vt colore,compoſitione,vultu,accidentibus,& ſimilibus,vt ſi totum corpus fiat magis pingue,aut tumi-B dum,quàm antea, vel potius magis gracile, & ſiccum,directum,tenſum,totum, conuulſum, viuidum, pulchrum, gracile,languidum,agile,præceps, pigrum, torpidum,rubrum,pallidum,nigrum,viride, plumbeũ,&c. Ex vultu,ſi facies naturali ſit ſimilis, aut diſſimilis,conformis in ſe, & proportionata,difformis,aut male compoſita,ſi tumeat aut rubeſcat ; ſi tota facies , vel pars naturali colore , aut præternaturali afficiatur. Similiter ex accidentibus, vt ſi eodem modo ſe habeat æger,atque in ſanitate,vt ſi lętus, hilaris,vel potiùs mœſtus,& melancholicus,ſi faſtidioſus, aut è contra ſi placidus, aut furioſus, & iratus.

Hæc doctrina à mente Hipp.non eſt aliena,qui 1.*prog.* 8.9.10.ex ægrotantis facie,morbi acutiem,periculum,ſecuritatem , & ex conſequenti breuitatem , & longitudinem temporum morbi iudicauit. Colligitur etiam ex 2. *aph.*28.*Febricitãtium non omnino leuiter permanere corpus,*
C *& nihil minus,vel etiam pluſquã ratio poſtulat.contabeſcere, malum,illud enim morbi longitudinẽ,hoc verò imbecillitatem ſignificat.*Vt Hipp.eo quod æger non leuetur, & eius corpus ſimul non minuatur,aut totum, aut pars,in ſolita, & naturali forma,& eadem qua ſanitatis tempore fruebatur, permaneat, longum fore morbum certò pronuntiat , ſignum enim eſt quod natura quieſcit, & morbi cauſa immobilis ferè exiſtit. Lege Coſtæum *in com.cit.loc.Auic.*

Quartum ſignum ex forti,aut debili ægrotantis virtute colligitur,ita firmat Gal. 2.*febr.vlt.*§.*Et potentiæ quidẽ robur,minus diuturnas facit acceſſiones , imbecillitas autem in longius tempus producit: Nam quo potẽtia vegetior extiterit, eo promptius omne alienum à ſe depellit,*& infra ſic ait: *Longiſſima quidẽ ob materiæ inutilis multitudinẽ,craſſitudinem, atque lentorẽ,potentiæ imbecillitatẽ,ac meatuum anguſtiam:*
D *breuiſſima autem propter materiæ inutilis ſubtilitatem,paucitatem,& potentiæ vigorem,ac meatuum laxitatem.*

Sed Galenicæ ſententiæ aduerſatur Auic. 1.4. *tract.*1. *c.*4.*in princip.* §.*Et quandoque eſt ex virtute ægri,cui velociter aduenit debilitas,quare eſt ægritudo acuta,aut non apparet illud,& eſt ægritudo non acuta,&c.* qui contra Galenum, ex ægrotantis virium robore , morborum breuitatem,ex debili verò ægrotantis virtute,longitudinem pronuntiat.Coſtæus *in com.*breuibus conciliare conatur , etſi enim,inquit,facultatis imbecillitas morbi cauſa eſt longioris,non tamen indicium. Non placet ſolutio.quoniam Auicenna,virtutis debilitatem,vt cauſam , & vt ſignum, breuem morbum facere affirmat.

Auicennæ interpretes, inter quos primus eſt Gentilis, aſſerũt virtutis robur ſalubres morbos reddere breuiores,
E inſalubres autem longos efficere , è contra verò virtutis debilitatem,morbos ſalubres facere longiores, inſalubres autem,quàm breuiſſimos. & hoc modo Galenum loquutum de morbis ſalubribus,Auicennam de inſalubribus,& lethalibus intelligunt. Hæc expoſitio auctorum menti non ſatisfacit , maximè cum medentiũ experimẽto compertum ſit cum viriũ vigore,plures ſaluberrimos morbos fieri longos,eorúmque tempora vniuerſalia longiſſima.

Meliùs ergo ſolues,ſi aſſeras Galenum eſſe intelligendum de naturali virtutis robore , & debilitate , quæ in ægrotante ſanitatis tempore præexiſtebat , cum qua incipit morbus. Hinc eſt quod robuſti in magnos incidant morbos , debiles verò in remiſſos , iuxta Hipp. 1. *aph.*14. docentem , ſenes non ſimiliter ægrotare ac corripi acutis morbis , ac iuuenes : robuſta namque virtus

non niſi à magna cauſa ſuccumbit,debilis verò à quacun- que leui prçternaturaliter afficitur,*vt in com.cit. Aph.*ele- ganter docuit Braſauolus. Accedit quod naturalis virium fortitudo multò fortius operatur, quàm virtus debilis, quæ morbum facit longiorem; nam debiliter, & pigrè commouens humorem, parum contra morbum inſurgit. Auicennam autem explana de debilitate virtutis,quę poſt morbi principium velociter ſuperuenit,hæc enim morbi vehementiam notat, morbum futurum breuem, citòque increſcere præoſtendit. Virtutis autem robur ſi poſt mor- bi inſultum in ægrotante appareat, breuitatem morbi, moram,& quietem ſignificat manifeſtè.

Quintum ſignum longitudinis,& breuitatis morbi de- promitur ex ægrotantis, ætate,tẽpore,regione,cæli ſtatu, in quibus ægritudines contingunt. Ætas calida,& cætera calida morbos pariunt acutos, è contra tẽpora,& reliqua frigida,morbos frigidos & diuturnos cõſtituunt. Quoniã licèt morbi omnes in omnibus tẽporibus fiant 3.*aph.*19. tamen orti in regione; ætate, tempore, calidis breuiores ſunt,& acutiores.Hoc modo æſtiuæ quartanæ,breuiores, autumnales,& hyemales, longiores 2.*aph.*25. quoniam, vt inquit Gal.*in com.non ſolum quartanæ æſtate fiunt breuio- res,ſed aliæ ægritudines, propterea quod humores excremẽtoſi funduntur,& per totum corpus feruntur, atque diſſlantur.*

Sextum ſignum ex pulſu,& eius differentiis colligitur: ex magnitudine enim, velocitate, & frequentia, morbi acutiem, & breuitatem arguere oportet, ex paruitate, ra- ritate,& mora,longitudinem.Ratio huius ſigni ſic oſten- ditur: quoniam magna,velox,& frequens pulſatio, calo- ris non paruum notant incrementum, atque incendium, calor autem neceſſariò morbum quàm breuiſſimum red- dit: iuxta enim maiorem vſum,& neceſſitatem in prædi- ctas differentias augetur pulſus,vt Gal. 1.*ad Glauc.*2.& 1. *de cauſ.pulſ.*4.confirmat.Oppoſitæ verò pulſationis ſigna, contraria ex ſe præbent teſtimonia.

Septimum ſignum ex rigoris breuitate, aut longitudi- ne, cum quo paroxyſmus inuadit,deſumitur: quoniam ſi rigor eſt breuis, totus morbus erit breuis, ſi ſit prolixus, morbus erit productus. Per rigorem autem non ſolùm intelligas rigorem propriè, & preſsè ſumptum, ſed lato modo,prout quodcunque paroxyſmi initium comprehen- dit. Acceſſiones enim initium habent interdum à frigo- re, horripilatione, laſſitudine, nota, vel occulta,&c. quæ omnia ſymptomata ſi moroſa ſint,craſſam in corpore la- titare materiam atteſtantur,ex Gal.10.*meth.*9.breuis verò rigor, frigus, & reliqua ſymptomata,calidam ſignificant materiam tenuem; & facilè reſolubilem.

Octauum ſignum & ad methodum maximè neceſſa- rium,quo breuitas in morbis futura colligenda eſt, ex pa- roxyſmorum anticipatione deſumitur. Igitur Auicenna ingenuè, & artificioſè ſatis ex anticipatione acceſſionis colligit morbum eſſe in augmento, & ex poſtpoſitione, morbum eſſe in declinatione.Et ex eo quod ſeruat horam vnam,id eſt, quod eadem hora inuadat,morbi longitudi- nem venatur, quod vltimum apertè docuit Hippoc.4. *aph.*30. dicens, *quibuſcunque acceſſiones fiunt quacunque hora febris dimiſerit,ſi eadem cras occupauerit,iudicium ha- bent difficile.*Et ſecundùm hunc ſenſum reprobat *Concilia- tor dif.*88. Auerrhoëm dicentem 4.*colliget c.*27. prauum eſſe quod in acceſſionibus mutetur inuaſionis hora, ſed ſi Auerrhoës intelligatur, quando morbus eſt crudus, à calumnia fiet immunis.

Multa quidem fusè ſatis in huius ſigni propoſiti ab Auic. explanatione proferunt antiqui illius expoſitores, quin Gal. *cit.feb.* & *Aph. loco* interpretes, vt Thomas à Veiga,Chriſtoph. à Vega,Trincauellius,Brauus, Argen- terius, Cardanus,& alij.nos in hoc argumento vtili rem totam de acceſſionum anticipatione,poſtpoſitione,æqua- litate,duplatione,& varietate,ſeu incerto, & erroneo in- uadendi modo perſtringemus breuiter.

Dic primò. Anticipatio acceſſionis notat augmentum, quia in hoc inſurgit natura ad coctionem,& humor ma- gis funditur, & efferueſcit, quare natura ob eam cauſam citiùs irritata quàm ante, citiùs etiam mouet humorem, atque ita anticipat horam aſſuetam, & ob contrariam

A cauſam in declinatione acceſſio poſtponit,quia ſi acceſſio eandem horam ſeruat, morbum adhuc in principio eſſe ſignificat,& cauſam illius fixam eſſe,& inconcuſſam,qua- re iudicium erit difficile, & vt interpretatur Galenus *in com.aph.cit.*morbus erit difficulter ſolubilis.

Dic ſecundò ex Gal.1.*criſ.*3. anticipationem acceſſio- nis non eſſe certum ſignum augmenti, nec poſtpoſitio- nem declinationis,quia aliquæ ſunt febres,quæ ob natu- ram humoris, & cauſas traditas à Gentile 1.4 *tract.*1.*c.*4. procedunt anticipando, & aliquæ poſtponendo. Quare ſimpliciter ex anticipatione febris non poſſumus collige- re augmentum, ſic nec ex poſtpoſitione, declinationem, ſed ad horum temporum cognitionem oportet ſimul ad- uertere ad longitudinem, magnitudinem, & acceſſionis B morem,his enim ſimul auctis anticipatio indicat augmen- tum, ſicut & poſtpoſitio cum illis diminutis indicat de- clinationem. Vtrùm autem anticipatio fiat ratione au- gmenti,an ex natura humoris, intelligetur, quia hæc ab initio morbi fit,illa verò poſteriùs accedit.

Dic tertiò etiam in febribus ex natura humoris antici- pantibus,aut poſtponentibus dignoſci poſſe augmentum, & declinationem,ex anticipatione,& poſtpoſitione ſcili- cet excedentibus vltra ſolitum,quod ſignificauit Galenus 1.*criſ.*3.cùm dixit,*ſed in his pluſquam proportio exigit,&c.* & ob eam cauſam Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*3. non affert pro ſigno augmenti ſimpliciter anticipationem,ſed hanc ſuperfluentem, id eſt, non ſeruantem proportionem cum anticipatione præcedente: hæc enim notat naturam iam mouiſſe humorem, & aggredi pugnam cum morbo, & hanc iam eſſe in augmento.

C Ex iis duo corollaria inferes ad curationem vtilia valdè. Primum non modo quando acceſſiones inuadunt ab ini- tio eadem hora ſignificare morbum fore longum, vt do- cuit Hipp. 4.*aph.*30. ſed etiam quando acceſſiones cer- tam ſeruant proportionem, quam ab initio obtinuerant in anticipatione, vel poſtpoſitione,in vtroque enim caſu cernere licet cauſam morbi fixam eſſe, & permanentem, id eſt, non agitatam à natura, & morbum ipſum adhuc eſſe in principio, ac proinde fore productum.

Inferes ſecundò cauſam eſſe aſſignandam, quare ſæpe duplatio acceſſionum abbreuiet earum durationem,quàm obſeruationem ante Thomam à Veiga. 2.*feb.vlt.* experi- mentis pluribus à ſe confirmatam commendauit exper- tiſſimus Nicolaus *ſerm.*2.*tract.*2.*ſum.*4.*doct.*3.*c.*5.duplatio igitur tertianæ,vel quartanæ,eius durationem breuidrem D facit tum in ratione ſigni, tum in ratione cauſa; nam ſi- gnum eſt naturam iam mouiſſe humorem,& cauſam mor- bi non ita ſtabilem; & durantem,in ratione autem cauſæ, quia partitus humor faciliùs ſuperatur à natura. Hæc in- telligantur dummodo antecedant ſigna concoctionis, & quælibet acceſſio ex duplatis minor ſit quàm erat ante duplationem: aliàs enim duplatio illa magnam eſſe hu- moris peccantis copiam ſignificabit.

In febribus itaque in quibus à principio acceſſio ea- dem hora inuadit, anticipatio horæ ſolitæ notat au- gmentum, & poſtpoſitio, declinationem. Non ſimilitet autem contingit in his quæ ab initio procedunt antici- pando,vel poſtponendo,ſed in anticipantibus anticipatio maior ſolita denotat augmentum, & anticipatio minot ſolita, declinationem notat. Neque enim oportet in E declinatione harum febrium acceſſionem ſimpliciter poſtponere horam ſolitam. In poſtponentibus verò mi- nor poſtpoſitio ſolita notat augmentum,& minor ſolita, declinationem.

De quartò ſigna tradita,ſcilicet anticipationem acceſ- ſionis, longitudinem illius, magnitudinem,&c. non eſſe ſigna infallibilia augmenti: nam ſæpe contingunt in principio morbi ob influxum aſtrorum, & errorem in victu, & in aliis rebus non naturalibus, ſi enim ſit ali- quod aſtrum inimicum temperamento ægri, facit ma- gnam acceſſionem,& ſi ſua vi incitat naturam, facit anti- cipare acceſſionem. Quare ex dictis ſignis non debemus illicò colligere morbum eſſe in augmento, ſed ſolùm cùm nobis conſtet in dictis cauſis varietatem nullam contigiſſe.

Dic

Dic quintò. Cauſam quare inter febres quædam ab initio procedant anticipando, quædam poſtponendo, eſſe, quia verbi gratia acceſſio tertianæ inuadit de tertio in tertium ob certam quantitatem, & certum modum ſubſtantiæ, & temperamentum bilis à qua pendet, quæ in dicto ſpatio aceruatur ſufficiens ad irritandam naturam, & inducendum acceſſionem. Cæterùm cùm intemperamentum, modus ſubſtantiæ, & quantitas bilis efficientia acceſſionem, & de tertio in tertio repetentia in puncto indiuiſibili non conſiſtant, ſed latitudinem habeant, fit, vt pro ratione illorum varietur hora acceſſionis, etſi ſemper repetat de tertio in tertium.

Ita igitur ſi in aliqua tertiana intemperamentum, modus ſubſtantiæ, & quantitas bilis certo modo ſe habuerint, acceſſio ſingulis 48. horis adueniet, quia in hoc ſpatio aceruabitur bilis ſufficiens ad inducendam acceſſionem, & ita acceſſio inuadet eadem hora. Cæterùm ſi bilis calidior ſit, & tenuior, aut in maiori copia aceruetur, atque ob eam cauſam citiùs ſtimulet naturam, acceſſio ante 48. horas adueniet, & ita procedet anticipando, è contra autem ſi bilis ſit minùs calida, & craſſior, & in minori copia aceruetur, ac proinde tardiùs irritet, plus temporis requiret ad mouendam acceſſionem, quàm dictas 48. horas, & ita huiuſmodi tertiana procedet poſtponendo.

Vltra dictas cauſas facientes ad anticipationem, aut poſtpoſitionem acceſſionum, oportet etiam addere ſenſum acutum, & obtuſum, tum membrorum demandantium humorem ad focum, ſeu mineram putredinis, tum ipſius mineræ: nam cæteris paribus ſenſus acutus citiùs percipiens noxam, ac proinde citiùs irritans facultatem ad expellendum facit anticipare acceſſionem, ſenſus verò obtuſus ob contrariam cauſam facit poſtponere acceſſionem. Nec recipiendum cum Thadeo *in com. cit. cap. Auic.* & aliis, cauſam quare ex febribus, aliæ procedant anticipando, aliæ poſtponendo, eſſe inæqualitatem humoris in tenuitate, & craſſitie, vt ſi primò putrefiat portio humoris ſubtilior, & ſucceſſiuè craſſior acceſſiones procedant poſtponendo, etſi priùs putrefiat pars humoris craſſior, & deinde tenuior, acceſſiones procedant anticipando: nam hæc cauſa vniuerſaliter recipienda non eſt, quoniam quemadmodum 1.4. *tract.* 1. *cap.* 4. *in Auicennam docuit Gentilis*, experimento conſtat aliquas tertianas exquiſitas ab humore æquali, & vniformi ſubortas procedere anticipando, & alias poſtponendo.

Dic ſextò. Cauſa quare in febribus ſæpè acceſſiones intra ſuum periodum nullum ordinem ſeruant, ſed erroneæ, modò anticipant, modò poſtponunt, eſt diuerſitas humoris in craſſitie, & tenuitate, acrimonia, & calore, & ob maiorem fixionem humoris contenti in minera, ita vt aliquæ acceſſiones fiant à parte tenuiori, aut acriori, aut calidiore, & ſic anticipant. Si autem à parte craſſiore, minus acri, minus calida, poſtponunt. In iis nulla hora inuaſionis cognoſci poteſt.

Vltimum ſignum quo longitudinem, & breuitatem morbi colligere oportet, ſunt excrementa quæ per ſolitas in paroxyſmis euacuationes excernuntur, ſudorem videlicet, alui fluxum, vomitum, quæ nomine exeuntium *cit. loc.* ſignificat Auicenna, neque per illa intelligas quæ à Medicis talia ſolent appellari, cuiuſmodi ſunt vrina, fæces, ſputum, pus, de quibus Hipp. 1. *ap.* 12. ſed illa quæ per has tres prædictas, & aſſiduas in paroxyſmis vacuationes excernuntur, ſudorem, alui fluxum, & vomitum.

Hæc doctrina ab Hipp. mente non eſt aliena quoniam ille 4. *aph.* 51. *in febribus abſceſſus qui ad primas iudicationes non ſoluunt, longitudinem morbi ſignificare* affirmat, quo loco Hippocrates docere intendit abſceſſus, hoc eſt fluxiones, & recurſus materiæ in partem, abſque morbi ſolutione contingentes, huius longitudinem præſagire, & aliquando licet rariùs mortem, iuxta aliam eiuſdem Hipp. ſententiam latam 2. *prorrhet.* 33. & 34. & 3. *eiuſdem* 35. *decretoria non decernentia, aut lethalia ſunt, aut difficilis iudicationis* repetit Galenus 1. *aph.* 12. & 1. *criſ.* 14. quo loco ſigna decretoria infida appellat, quia pro varietate temporis morbi in quo apparent, aliquando bona ſunt; interdum mala:

A ſigna autem coctionis ſemper firmam, & ſtabilem poteſtatem habent, perpetuò enim optima ſunt.

Sed quæres quomodo cognoſcemus quando hæc reproba ſigna ſignificant mortem, & quando difficile iudicium? Dic: Id explicatur à Gal. 3. *prorrhet.* 35. ita vt quæ nihil iuuant, ſint difficilis iudicij: quæ verò vltra quod nihil leuant, in contrarium repunt, ſint lethalia, id eſt, deducant ægrum in maximum vitæ periculum. Hoc patet in ſudore, vt affirmat Galenus 2. *prorrhetic.* 23. qui enim in febribus continuis non ſoluit febrem, ſi frequens ſit, & non copioſus, producit morbum, non tamen eſt lethalis, at ſi frequens ſit, & multus, & exitialis, citò enim virtutem exſoluendam præoſtendit, quæ omnia de aliis vacuationibus non conferentibus ſunt intelligenda: ſuperior doctrina etiam conſentit cum alia quam protulit
B Hipp. 4. *aph.* 56. *Febricitanti ſudor ſuperueniens, febre non deficiente, malum, prorogatur enim morbus, & multam ſignificat humiditatem.* Quæ ſententia licèt ex mente ſenis in continuis præcipuum locum habeas, nihilominus tamen de intermittentibus poteſt intelligi, ſi per periodos, & acceſſiones computatio fiat.

Ex varietate igitur eorum quæ per eiuſmodi euacuationes in paroxyſmis excernuntur, iuxta quantitatem, formam, ſeu ſubſtantiam, cùm qualitate, & reliquis, in morbis penès longitudinem, & breuitatem varietas colligitur. Si namque ſudor, alui fluor, & vomitio in paroxyſmis, ſit humoris facientis morbum, & ſit in quantitate, & qualitate reſpondente ad materiæ morbificæ ſuſpectam à Medico copiam, ſeu qualitatem, hoc eſt caliditatem, frigiditatem, putredinem, malignitatem, acrimoniam, &c. eiuſ-
C modique euacuatio per conferentia loca intenta cum reliquis ſignis conueniat, hanc vacuationem eſſe vtilem, & à natura conſtanter operante factam, cuius ope neceſſariò minuetur morbus, poterit Medicus certò prædicere, iuxta illud Hipp. 1. *aph.* 2. *in perturbationibus ventris, & vomitibus ſpontinis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet: confert, & leuiter ferunt: ſin minus contra, & aph.* 23. *& 4. aph.* 3. *Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leuiter ferunt: contraria verò grauiter*, quæ de materiæ morbificæ qualitate ſunt intelligenda, ſi autem hæc vacuatio fiat à natura irritata, minimeque conſtante virtute, & citra morbi leuamen, morbi longitudinem ſignificat. Quare quò morbus ex prædictis vacuationibus factis in paroxyſmis magis minuitur, eò breuior exiſtit, quò verò magis accreſcit, aut in priſtino ſtatu perſiſtit, eò longior
D euadit, quod præſagium deſumitur ex doctrina Hipp. & Gal. 1. *progn.* 22. *ſudores optimi quidem ſunt in omnibus acutis morbis, quicunque in diebus decretoriis fiunt, & integre febrem ſedant. Boni verò quicunque ex toto corpore procedentes fecere, vt homo faciliùs morbum ferret: ſi verò nihil horum fecerint inutiles ſunt. Peſſimi verò ſunt frigidi, & circa caput tantum, & vultum, & ceruicem facti, hi enim cùm acuta febre mortem, cum leniori verò morbi longitudinem ſignificant, & 4. aph.* 56. *& 1 prorrhet. com.* 2. *text.* 33. & 47. quoniam eiuſmodi vacuationes, multitudinem, craſſitiem, & frigiditatem humorum naturam grauantium, & virium debilitatem ſignificant. Multa namque craſſa, rebelliſque materia non niſi difficilè, & longo temporis ſpatio reſoluitur, naturæ verò debilitas morosè, & tardè humorem reſoluit. Si verò contra cum optimo prædictorum ſignorum concurſu
E eueniant, fortem naturam, humoriſque aptitudinem, & obedientiam præoſtendunt, idéoque morbum fore breuem atteſtantur.

Denique breuitas, & longitudo cuiuſque morbi ex coctione, & cruditate cognoſcitur in iis excrementis quæ à Medicis exeuntia vocantur, quod conſilium ad praxim exercendam ſaluberrimum eſt: ſi namque illa cruditatem in humoribus morbum facientibus oſtendant, longitudinem ſignificant, ſi verò coctionem, breuitatem morbi pollicentur. Hoc ſignum à ſuperiori differt: ſiquidem ſupra de excrementis egere auctores, & præſertim *loc. cit.* Auic. non prout ſunt coctionis reſidua, ſed prout in paroxyſmis hoc, vel illo modo excernuntur: ex iis verò longitudinem, aut breuitatem morbi colligere licet, prout cruda, cocta, aut putrida expelluntur, & ſunt ſuperflua

decisa ex humoribus, quæ hoc, vel illo modo in morbis concoquuntur,& putrescunt.

Rationes præsentis sententiæ adeò sunt vulgares, & à Medicis receptæ vt in eis proferendis tempus non consumam. Verùm vnam veluti præcipuam, & à qua cæteræ vt è fonte emanant ex immensa Galeni doctrina in *lib. de crisib. feb. morb. temp.* & multis locis in medium referam, videlicet quòd concoctio, aut putredo effectus sunt actionis quæ inter morbum, & naturam intercedit, ideóque quò euidentius apparent, maiorem arguunt actionem: atque ita si sola, aut maior putredo adsit in morbo quouis, maiorem morbum significat, eundémque in opere dominantem, & vincentem pronuntiat; si verò vice versa, concoctio, aut maior, aut sola appareat, validum præsagit, & triumphans naturæ opus portendit. Cùm ergo occulta concoctio, atque putredo, hoc est minimè sensibilis, nullam, aut occultam significent inter morbum, & naturam, actionem, manifesta autem, aut sensibilis concoctio, atque putredo, notabilem indicent actionem, & quò magis harum quæuis in morbi processu accrescit, eò maius præsagit actionis incrementum, sequitur quod accrescens, aut in vigore consistens concoctio, seu eidem contraria putredo, ex eo quod robustam significent actionem, quæ inter morbum, & naturam intercedit, eadem augmentum, aut statum morbi, indéque & reliqua morbi tempora quàm verissimè significent, quare occulta concoctio, morbi principium, manifesta, & accrescens, augmentum, consistens autem, & summa, morbi statum ostendit. Consultò ergo Hipp. Galenus,& Auicenna, immò artificiosè nimis præcipiunt ex coctione, aut putredine, tempora morborum auspicari, illorúmque breuitatem, aut longitudinem futuram prædicere.

HISTOR. XXVIII. GALENI, De tertiana.

Historia adolescentis triplici tertiana laborantis.

*ADolescens qui circa autumni finem, cùm in prima die circa quintam horam cæpisset febricitare, vna cum rigore breui, deinde cùm paululum sudasset multo vespere, mox circa horam septimam noctis, priusquam exactè febris desisteret, febricitare rursus incæpit cum rigore breui, deinde paululum sudauit. In secunda die, ac circa decimam horam iterum similiter accessionem habuit, & statim similiter sudauit in nocte. Deinde tertia die hora secunda cæpit febricitare simul cum rigore, antequam prioris diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur omnem febris formam diligenter considerantibus, visa fuit trium complicatio tertianarum: nam quæ primo die cæperat hora quinta, & sequenti nocte rursus hora septima, & quæ in secunda die hora decima, & pulsus, & caliditatem omnia propria tertianis habebant, sicut etiam rigores, & sudores, nulla verò ex iis ad quietem perueniebat, quoniam sequentis ipsam tertianæ accessionis principium anticipabat, sicuti si nulla alia febris successisset, horis tribus, aut quatuor homo sine febri perstitisset. Trium verò tertianarum complicatio in secunda statim die nobis visa est manifestè. Quòd autem anticipando accessiones facerent, tertio die primùm cognouimus: nam hora secunda febris inuasit, non quinta quemadmodum in primo. Tertiani verò circuitus indicia omnia, iis quæ in primo die apparuerant attulit manifestiora. Ab hoc verò die deinceps obseruantes, omnes inuenimus accessiones duabus, aut tribus horis anticipantes, quare & illa quæ prima proportioni respondebat in circuitu successione, quinto die oriente sole facta est, septimo verò multò celerius, veluti circa horam noctis nonam, deinde quæ post hanc, secundùm eandem proportionem in hora noctis septima, & quæ sequuta est, hora quarta, & quæ post hanc, quinta, deinde iterum sexta, deinde octaua hora, decima à principio accessio facta est. Secundum verò similem huic proportionem, similésque modos, & aliæ duæ post septimum periodum, non solùm non anticiparunt sed etiam tardius aduenerunt, quando & mihi, & reliquis omnibus manifestè apparuit, qui semitertianam febrim esse putarunt, quantum sua opinione aberrassent. * Nam accessionum prolixitas ad octo horas contracta, ipsóque accessionis insultu non ampliùs anticipante, sed potius retardante duabus iam horis tunc accessiones ad infebricitationem deuenerant, & iam paulatim à longitudine decrementes cessauerunt. Primùm quidem quæ leuissima erat, deinceps, quæ magnitudine secunda erat, & tertia vehementissima inter ipsas, quod & ipsum non mediocre fuit inditium; quod statim ab initio tres tertianæ extitissent, &c.* Galenus lib. 2. de crisibus, cap. 9.

PARAPHRASIS.

COmplicari febres nouum non est, id asseruit Galenus *lib. 2. cris. cap. 7.* hæc permixtio multifariam fit, quædam enim fit per commixtionem diuersorum generum, vt quando continua commiscetur cum intermittente, & hectica cum putrida, alia fit per permixtionem variarum specierum, vt quando tertiana permiscetur cum quotidiana. Altera fit per commixtionem variorum indiuiduorum eiusdem speciei, vt tertiana cum altera tertiana, & quartana cum alia quartana, adeo vt per hanc permixtionem detur tertiana, vel quartana triplex, *quam complicationem tradit Galenus *lib. de typis, cap. 3.* & Auic. 1. 4. *tract. 4. cap. 16.* Possunt autem tres tertianæ duobus modis simul connecti, vel quando eadem die febris ter inuadit, & vna die integra est, ita tamen vt tertia quaque die tres illæ accessiones sibi respondeant, vel fiunt tres tertianæ, quando qualibet die febris inuadit, ita tamen vt tertia quaque die tres illæ accessiones sibi respondeant.

Triplex tertiana euadit, vel quod copiosior sit humor, quem natura semel expellere nequit, vel quod plures sint putredinia mineræ, vel quod diuersimodè pituita cum flaua bile, vel melancholia permisceatur: quare ex hac miscella varia, mira tertianarum varietas contingit, diuersis symptomatibus insignita, ex quibus accedit plurium membrorum læsio, vt iecoris, lienis, & mesæraei, quoniam hæ partes recrementa præstant, quæ bilioso humori adiuncta in accessionem triplicem commigrant.

Vt ergo hanc veritatem tertianarum possimus internoscere, oportet omnes simplices dispositiones agnoscere, & earum signa rimari. Hipp. verò præceptis certior factus, Galenus triplicem adesse tertianam iudicauit contra aliorum votum, qui semitertianam esse persuasere sibi: & certè aberant à cognitione veri, nam adcrant signa quæ tertianam ostendunt manifestè, proposita à Gal. 1. *ad Glauc. cap. 5. & 2. de dif. feb. cap. 3. & 2. de crisib. cap. 3.* quorum primum est rigor cum quo adolescens hic cæpit febricitare, isque fuit breuis, ab humore acri, sed tenui, qui celeriter extra venas per membra sententia commotus rigorem fecit, sed ob humoris subtilitatem, durantem parum. Secundum fuit sudor in declinatione, qui tertianis proprius est, quæ ab humore tenui generantur. Deinde pulsus erat qualis in tertianis apparet, inuadente paroxysmo non adeò paruus, sicut in inuasionibus aliorum paroxysmorum, deinde in statu paroxysmi ob vehementem caliditatem, & ebullitionem bilis fit maximus, celerrimus, & creberrimus. Iis omnibus signis erat adiunctum aliud quod ex calore desumitur: quoniam aderat eius æqualitas in vniuerso corpore, qui ob deobstructos meatus illicò percipitur, quæ omnia signa quàm longè absint à signis semitertianæ in sequenti historia palam facit Galenus.

Sed non erit iniucundum scitu, immò ad curatiuã methodum, præsentísque historiæ explanationem valdè necessarium perscrutari, quæ sit causa varietatis accessionum, tam in hora accessionis, quàm in longitudine, & breuitate ipsarum, quam Galenus 2. *feb. vlt.* § *Nec & illud mirandum quod non statutis temporibus, &c.* ad naturam ægrotantis, habitu-

habitum corporis, & ad humorem referendam effe do- cuit, de quibus feorfim agendum.

Ex parte quidem naturæ circuitus euariant, quoniam natura robufta celeriùs expellit, imbellis verò tardiùs, & fegniùs, quare non folùm anticipatio acceffionum, fed etiam maior vehementia, & longitudo ipfarum fiunt à virtute valente, ficut poftpofitio eft fignum imbellis naturæ, ita rigor fortior fità firma virtute, vt notat Auic. 1.4.*tract*.2.*cap*.6.

Ex parte difpofitionis corporis fimiliter folent variare acceffiones: nam quemadmodum fiunt longiores, aut breuiores propter varios corporis habitus,vt colligitur ex Gal.2.*aph*.25.*&* 2.*de dif.feb.cap.vlt*.§.*Nam fi quod corpus varius extiterit, breuiores fui ratione reddit acceffiones, &c.* quo loco concludit in obftructis,& conftipatis morbos,& acceffiones effe longiores, in raris verò, & deobftructis, longiores, quare multum confert ad curationem acceffionum quod prius obftructiones auferantur. Ob hanc caufam 11.*meth.cap*.15. faluberrimum iudicat in omnibus febribus fanguinem emittere, quod intelligas velim dummodo putredo ex obftructione propter fanguinis copiam oriatur, vt optimè interpretatur Trallianus *lib*. 12.*cap*.1.

Ex parte humoris euariant acceffiones, vt cum Gal.2. *feb. cit*. firmat Auicenna 1. 4. *tract*.2.*cap*.7.§.*Et iftæ quidem febres quibus funt paroxyfmi, &c.*quibus locis caufam varietatis effe diffimilitudinem humoris conteftātur:quoniam in multa,aut pauca quantitate,craffus,aut tenuis incipit fluere,& putrefcere, non enim totus fimul confluit, & putret, fed per partes *vt* 4. *collig*.27. Auerrhoës docet, quando ergo humor qui futurus eft materia acceffionis, & fluit ad mineram, fecundùm omnes fui partes eft vniformis temperamento, & modo fubftantiæ, feruatur eadem inuafionis hora, fi autem eft difformis, non feruatur eadem hora, & fic fi incipit mandari ad focum à parte craffiori, ita vt indies in omnibus acceffionibus fequentibus mandetur portio humoris tenuior, & calidior, erunt femper acceffiones anticipantes, fi verò incipiat mandari à parte tenuiori, ita vt indies humor craffior, & fegnior ad motum mandetur, procedent acceffiones poftponendo; feruabitur verò in fequentibus acceffionibus proportio primarum in anticipando, & poftponendo quando humor ad focum fluat vniformiter difformis: non feruabitur verò proportio fi vniformitas in difformitate non feruetur, vt fi fluat in prima acceffione pars craffior, in fecunda tenuior, in tertia rurfus craffior, in fecunda acceffio anticipabit, tertia verò poftponet.

Deinde poteft accidere varietas in acceffionibus ratione humoris, quando videlicet tranfmutatur in aliam naturam, vt apparet in fanguine, cuius pars tenuis putrefcens mutatur in bilem, craffa in melancholiam, affumens fecundum proportionem mutationis circuitus tertianarios, vel quartanarios,vt docet Gal.2.*de dif.feb.cap*.10.

Contingit varietas etiam, præcipuè anticipatio ob errorem in victu: quia, vt inquit Galenus 2. *feb. vlt*. fi ipfis fanis victus deprauatus ægrotandi attulit occafionem, eodem, vt arbitror modo, vel etiam magis ægrotantibus ex erroribus admiffis fient acceffiones, & ficut auxilium Medicum eft caufa retardationis, ita error ægri eft caufa anticipationis.

Ex parte humoris, vel à toto, vel aliqua parte fluentis, qui fluere non folebat, accidit etiam varietas in acceffionibus: Latent enim interdum humores in corpore qui progrediente morbo fufcitantur, & fluunt cum magno nonnunquam ægrorum difcrimine,vocat vulgus materias latitantes: varietas autem, & mutatio ob hanc caufam eueniens reprobanda eft, & in hoc fenfu amplectenda eft fententia Auerrhoïs 4. *collig*.27. reprobantis in acceffionibus mutationes.

Ex parte complicationis aliarum febrium accidere etiam folet,*vt cap.vlt.cit*.Galenus aduertit,dicens:*fæpè verò ob circuituum complicationem quæ à Medicis ignoratur, videntur abfque ordine acceffiones in ægrotantibus fieri.*

De curatione nihil à nobis agendum, quoniam hoc

A folùm exemplum propofuit Galenus, vt Medici deinceps edocti duplicatas acceffiones internofcere, & remediorum conuenientem ordinem offerre poffint: certum enim eft humorem fuperfluum effe expurgandum, ita vt fi cum bile flaua,craffi,pituitofi,& melancholici humores redundent, qui vnica vice excerni nequeant: ij cautè, & maxima cum præmeditatione fint vacuandi, roboranda vifcera, intus, & extra adhibitis. Demum deobftruentia offerenda, & cætera quæ in tertiana notha Medicorum peritiffimi celebranda confulunt: nam huius febris natura eadem eft cum tertiana duplici, aut triplici, folùm differunt in duobus, primò quia in notha vnica tantùm eft minera putredinis, in duplici, aut triplici, duplex, aut triplex effe contingit. Secundò,quoniam fimplex à minori, triplex à maiori humoris copia fcaturit,quare maiorem B expoftulat vacuationem. De duplicis,& triplicis tertianæ curatione proprium faciemus caput in praxi Hiftoriarum, proprio libro de febrib. quam ad omnes de Medicorum Principum Hiftoria libros paratam habemus. Interim lege expertiffimum Ludouicum Mercatum *lib. 6. de febribus,cap.de notha,& duplici tertiana.*

QVÆSTIO XXX.

Vtrùm tertiana notha fit longior quotidiana, vt contra Galeni, & Auicennæ mentem, Vega,Brauus, Gentilis, & alij arbitrantur.

COMMENTARIVM.

C *Nam acceffionum prolixitas ad octo horas contracta.*] Vt omnia quæ hactenus de acceffionum anticipatione, poftpofitione, breuitate, longitudine, duplatione, & varietate diximus inter fe cohæreant, vehementer facit quod fummus auctor Auicenna ad hunc ferè modum prodidit. Dum enim comparationem faceret inter longitudinem acceffionis tertianæ nothæ, & quotidianæ fic alloquitur 1.4.*tract*.2.*cap*.47. de febre phlegmatica, *& eius eradicatio in pluribus eft intra quadraginta dies, &c.* Tertiana verò notha durat vltra medietatem anni, ex ipfo 1.4.*tract*. 2.*cap*. 45. *Et hæc quidem non pura quandoque prolongatur tempore longo, & circiter medietatem anni, &c.*Deinde tertianæ nothæ acceffio longior eft acceffione quotidianæ: quoniam huius acceffio ad 18. horas extenditur, vt ait Auicen. 1. 4. *tract*. 2. *cap*. 47. §. *Et funt* D *ei horæ ficut reliquis febribus, & minor horarum fui principij fecundùm plurimum eft decima octaua, &c.* & tertianæ nothæ acceffio extenditur ad 40. & 48. horas *vt* 2.*feb*.8. *poft med*. probauit Galenus, & firmat Auicenn. 1. 4. *tract*.2. *cap*.37.§. *Et in non pura prolongatur paroxyfmus,vt perueniat ad viginti quatuor horas, aut triginta horas, vfque ad horam fuam, & tepefcit donec complentur* 48. *horæ, &c.* Ex quibus omnibus fit manifeftum tam in temporibus vniuerfalibus, quam particularibus tertianam notham effe longiorem quotidiana.

Ex altera parte video argumentum fortiffimum ex præclara Galeni doctrina defumptum. Is enim ftrenuus E dux 2. *feb*.8.*ante med*. de hemitritæo verba faciens docet quod quando mifcetur flaua bilis cum pituita, ficut pituita reprimit celeritatem bilis, eiufque acrimoniam, & calorem remittit,ita bilis, pituitæ tarditatem accelerat, & hoc modo pituita ob mifcellam bilis, redditur minus frigida,lenta, aut craffa, flaua autem bilis ex pituitæ mixtione, minus calida fit, magis craffa,& difficilius concoquitur. Si hanc doctrinam penfites ad vnguem, tertiana notha breuior tibi videbitur quotidiana, quia tertiana notha fit ex humore minus craffo, & magis calido. In hunc fenfum dicebat Auic.1.4.*tract*.4.*cap*.18.ftatum femitertianæ effe velociorem ftatu quotidianæ.

Vt verò hunc tantùm nodum extricare queas longitudinis, & breuitatis acceffionum, & temporum vniuerfalium caufas cum Gal. 2. *feb. vlt*. in compendium redigas velim: quoniam breuiores fiunt acceffiones, vel ratione humorum, vel ratione virtutis, vel ratione corporis. Craffities enim, lentor, aut humorum copia,

acceffiones longiores, & tempora vniuerfalia morborum faciunt longiora, vt in quotidiana, & quartana fatis patet: multitudo enim materiæ fuffocat, vix accenditur, tardè refoluitur, vt patet in combuftione plurium lignorum, contrà tenuitas, & parua quantitas funt breuitatis caufa. Facultas robufta, breuiores; debilis longiores conftituit acceffiones. Corpus rarum, tranfpirabile, abbreuiat, denfum producit acceffiones. Similiter tempus frigidum, regio frigida, longos generat morbos, & prolixas gignit acceffiones, tempus autem calidum, abbreuiat.

His iactis infurgit Chriftoph. à Vega, Medicus præclarus, *in com. lib.2. de dif. feb.* Gal. *cap. 9.* tertianam notham minus longam effe in temporibus vniuerfalibus ea febre quæ fit ex fola pituita, dummodo aggregatum ex bile & pituita non excedat pituitam folam: nam fi maior quantitas humoris reperitur in tertiana notha, nil mirum fi ipfa quotidiana longior exiftat. Sed quoad primam partem, miror doctiffimum virum ita contra Galenum depugnaffe, quoniam apud eius doctrinam ratum eft, tempora particularia valdè effe proportionata temporibus vniuerfalibus, fed tempora particularia tertianæ nothæ longiora funt temporibus particularibus quotidianæ, vt fupra ex Gal. & Auic. mente comprobauimus, ergo & tempora vniuerfalia erunt longiora.

Secunda pars quæ probat tertianam notham effe longiorem ratione maioris quantitatis materiæ, & defenditur à Ioanne Brauo, viro in Galeni monumentis verfatiffimo *in com. cap. 9. lib.2. de dif. feb.* Galeni, hoc modo impugnatur, quia fi maior quantitas materiæ id efficeret, maximè effet, quia poffet coniungi tota materia pituitofa, quæ efficit quotidianam, & tota materia biliofa quæ conftituit tertianam exquifitam, fed fi hoc concedas acceffio folùm poteft extendi ad 30. horas, cum quotidiana ad 18. horas, & exquifita ad 12. extendatur, ergo cùm fæpè tertiana notha extendatur ad 40. & 48. horas, ratione quantitatis materiæ, temporum vniuerfalium, vel particularium in tertiana notha prorogatio contingere nequit.

Omnes propemodum confentiunt pofita paritate in copia humoris, difpofitione virtutis, & corporis, & in reliquis, de quantitate, & fubftantia, humoris folùm confideratione facta, quotidianam effe longiorem tertiana notha; & femitertiana: fi verò paritas hæc non feruetur, non effe extra rationem refpondent, tertianam notham effe quotidiana longiorem. Sed hæc folutio defendi non poteft; nam præterquam facta æqualitate in omnibus intelligenda fit quæftio, aduerfatur planè prifcorum decretis, & fuperiori argumento contra Vegam pofito facilè redarguitur.

Neque inftes caufam longitudinis oriri non ex maiori caufa, aut duplicatione eius, fed ex mifcella humorum, qua ratione Galenus 2. *prog.* 23. *&* 1. *crif.* 11. *&* 4. *aph.* 40. morbos ex variis caufis concitatos tanquam difficiles, & diuturnos reprobat, magis quàm fimplices: nam natura cum multis pugnatura, imbellis fit, & fic longo tempore vincit. Hæc refponfio facilè reiicitur, quoniam tertiana notha ex humoribus diuerfis non pendet, fed ex vitellina bile, licèt enim ad eius generationem fupponantur diuerfi humores, iam ipfi non permanent, alioqui conftituerent hemitritæum, fed folùm permanet humor ille biliofus præter naturam, qui tertianam notham conftituit.

Alij, vt refert Gentilis *in extrauagantibus, quæft.* 14. fic foluunt dubitationem. Sumpta indicatione à fubftantia, & qualitatibus humorum licet tertiana notha debeat effe breuior, attamen ratione noxæ quam partes in ea patiuntur, cuius caufa à fuis actionibus diftractæ, peccantem humorem nec coquunt, nec refoluunt, iccircò tertiana notha longior effe folet; etenim refolutio non folùm fit à calore febrili, fed naturali. Si autem ab illis inquiras quæ fit caufa maioris læfionis in tertiana notha, refpondent, quia bilis vitellina, habet fe veluti caliditas inhærens materiæ denfæ, & craffæ, & ideo diu, & importunè ftimulans, & naturam premens, vehementer tranfmutat, & grauia fymptomata excitat, caliditas verò quotidianæ eft in pituita veluti confopita, & iccircò vniuerfa caufa quæ facit tertianam notham ob læfionem partium, & nouum humorem ex earum debilitate regenitum, tardiùs refoluitur.

Hæc expofitio licèt vera fit, & diutino medentium experimento firmata, non reddit tamen caufam ob quam tertiana notha in qua bilis vitellina componitur ex tota materia febris quotidianæ, & ex tota materia tertianæ exquifitæ, duret longiori tempore, quam duraret vtraque febris per fe. Deinde etfi verum fit magis lædi partes à calore recepto in bile vitellina, quam à calore recepto in pituita, hac ratione tertiana exquifita effet longior, tertiana notha, quia à calore bilis flauæ ampliùs partes læduntur, quam à calore bilis vitellinæ, quia illa tenuior eft, calidior, acrior, & magis irritat, vitellina verò eft fufficienter craffa, fed hoc non eft dicendum, ergo nec illud.

Ergo, vt femel concludam, caufa longitudinis tertianæ nothæ, pofita paritate in omnibus, præterquam in humoribus ea eft dicenda, quod bilis vitellina, cùm tenuior fit pituita, ob mixtionem flauæ bilis, remotiffimas partes ampliùs penetrat, in quarum meatibus ita infigitur, vt vix educi, aut refolui queat, cum verò pituita ob craffitiem, & lentorem neque penetrare, neque adhærere poris partium poffit, ex eo tertiana longior eft in temporibus vniuerfalibus, & particularibus quam quotidiana, maximè quoniam in tertiana notha adfunt obftructiones internæ vifceribus contumaciter adhærefcentes, quæ quantum faciant ad longitudinem, omnibus compertum effe reor, & firmauit fupra citato exemplo Galenus.

HISTORIA XXIX. GALENI, De femitertiana.

Exquifitæ femitertianæ, hiftoria celebris.

NVper quadam muliercula in paribus diebus horridam habebat acceffionem, femitertianæ exquifitæ propriam, in imparibus manè alterã quandam; ea quæ præcefferat longè minorem, vt altera die femitertianæ febris acceffio fupra acceffionem aduenire videretur, quod in tali febre fieri cõfueuit: circa octauam verò horam diei altera inuadebat acceffio cum rigore vehementi, omnia tertianæ febris indicia exquifitè afferens, iam verò hæc contracta fudoribus, ac bilis vomitionibus hora tertia noctis, mox extendebatur ad diei paris horam fecundam, & cum iam infebricitationi appropinquaret, rurfus horrida, atque inæqualis acceffio fuccedebat quam in paribus diebus fieri diximus, deinde per totũ diem malignè compreffa, ac deinceps adaucta, vix occidẽte fole ad ftatum perueniebat, ac declinare incipiebat hora quarta noctis, deinde manè rurfus ex abundantibus reliquis augmentum non valdè inæquale vfque ad octauam horam intendebatur, & cum iam manifeftè ftatum obtinere febris videretur, iam febrẽ hanc altera febris exquifitæ tertianæ acceffio excipiebat. Hãc nos febrem ftatim die fecũda ex complicatione femitertianæ febris, atque tertianæ factam agnouimus. Longè verò certiorem tertius dies præbuit cognitionem, atque in fpem venimus alterum tertianæ febris circuitum citò finem habiturum, alterum in longũ tempus debere portendi; quod etiam contigit, & tunc apertè vifum eft in reliqua parte ægritudinis folam fupereffe femitertianã, quæ principium quidem totius circuitus in pari die faciebat, in die verò impari fuperaccendebatur. Tales quidem mixtiones non eft vniufcuiufque dignofcere, &c. Galenus lib. 2. de crifib. 9.

PARAPHRASIS.

GAlenus poftquam hoc libro in antecedentibus capitibus de febribus compofitis differuit, has diuifit in eas quæ fiunt per confufionem, & in eas quæ fiunt per complicationem. Hæ funt quando eodem tempore fed diuerfis horis inuadunt, cuiufmodi funt tertiana duplex, &

subintrans; quæ licèt variis horis repetant, vnam tamen febrem compositam efficiunt: nam duplex tertiana quotidie suas facit accessiones, ita tamen vt de tertio in tertium sibi respondeant, tertiana verò subintrans tertio quoque die suas habat accessiones, cæterùm antequam vna finiatur alia succedit. Per confusionem autem sunt quæ vno eodémque tempore laborantem aggrediuntur, vt est hemitritæus.

De hac febre tam prisci, quam Iuniores peculiarem fecerunt commemorationem, & præsertim Hipp. *in epidemiis*, & Galenus *hoc loco*, & 2. *feb.* 8. Hemitritæus ergo ex Galeni, & Auic. sententia 1. 4. *tract.* 4. *cap.* 17. est febris composita ex duabus febribus, quarum vna est tertiana, & altera est phlegmatica, & fit in vno die paroxismus tertianæ, & quotidianæ simul. Quamuis autem multiplex sit huius febris compositio ob varias complicationes quæ ex tertiana, & quotidiana fieri possunt, quas citatis locis retulit Galenus, tamen exquisita semitertiana fit duntaxat, quando componitur tertiana intermittens cum quotidiana continua, & in ea humor æqualiter dominatur, & eodem tempore, licèt diuersis horis, accessionem habet.

Hanc passum fuisse hunc adolescentem ex historia constat manifestè. Hæc quadrupliciter componitur, videlicet tertiana continua, cum quotidiana continua, tertiana intermittens, cum quotidiana intermittente, tertiana continua cum quotidiana intermittente, tertiana intermittens, cum quotidiana continua.

Sed superiùs dicta exquisita est facta ex quotidiana continua cum tertiana intermittente, quarum vtraque simul inuadit, & altero die vnicam tantùm habet accessionem, altero verò die duas efficit, si pares ambo sint humores exquisita fit, si tamen bilis exuperet, ardentior fit, & tertianæ magis affinis, si pituita, mitior, magísque quotidianæ particeps.

Semitertiana, ex mente Hipp. 1. *epid. sect.* 1. *text.* 23. *est horrifica, continua, acuta, non omninò intermittens, vno die lenior, altero inuadens grauius, & in summa in dies acutior*, addit 1. *epid. sect.* 3. *text.* 5. *maximè lethalis*. Non dicitur horrida, quia incipit cum horrore, sed quoniam per totam ferè accessionem producitur horror.

Est continua, quia ex duabus intermittentibus fieri non potest, sed ex altera intermittente, altera continua. Ita firmauit Galenus *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *com.* 5. eiusdem opinionis Hippocratem fuisse affirmans. Sed cur ille *in lib. introduct. c.* 13. & *in lib. de typis c.* 4. hanc febrem non solùm inter continuas, quam intermittentes numerauerit, Respondent Anutius Foësius *in œconomia librorum Hipp.* & Ioannes Gorræus *lib. definit. medicar.* textum esse corruptum, immò libellum de typis non esse Galeni, sed Agathini. Sed non est approbanda solutio: quoniam citra necessitatem mendam arguit in sententia quæ commodam patitur explicationem. Dic tu in vtroque loco vera pronuntiare Galenus: nam in libro de typis loquitur de non exquisita, quo pacto explanandus Celsus *lib.* 1. *cap.* 3. qui eam facit intermittentem *in epid.* de exquisita est intelligendus.

Est acuta, & periculosa, immò valdè lethalis, morbi enim acuti, vt Archigenes ait referente Galeno cum velocitate sunt periculosi 3. *de dieb. decretor.* 13. & 1. *acut.* 8. Sed quid respondebimus Hippocrati 1. *epid. sect.* 3. *text.* 5. qui eam morbis longis annumerat dum de semitertiana loquitur. *Tabidi, & qui longis morbis detinentur, hac præcipuè ægrotant?* Respondet Vallesius perdoctus *in com.* febrem hanc morbum longum non esse, sed longis superuenire: cùm enim hæc febris, variis, & periculosis symptomatibus stipata, vigiliis, delirio, syncope, cataphora & aliis prolatis à Galeno *lib. de typis, cap.* 4. ægros premat, facultatéque omnes labefactet, non potest non esse morbus acutus, sed longis morbis superuenit; infirmata facultate, auctis cruditatibus, adusto sanguine, & adaucta bile, quæ omnia & quotidianæ, & tertianæ fomentum præstant. Deinde præcipuis membris debilibus factis pituitosi, & biliosi humoris in corpore copia accrescit. Quæ omnia cum

A exacto iudicio Galenus perpenderet, semitertianam esse iudicauit.

QVÆSTIO XXXI.

Vtrùm febres continuæ rectè ab intermittentibus à Galeno, & Auicenna distinguantur.

COMMENTARIVM.

Tertianæ febris circuitum.] Galenum, Medicorum summum, quem vt diuinum virum suspicit, & admiratur Græcia, ea fuisse prudentia legimus, ea mentis acie, nunquam non collimante, insuper & ingenij promptitudine, vt discipulos suos toto animi affectu docens, illis B lubria forent monita, ab eius ore vbertim, doctéque prolata. Hic in multis locis, præsertim *lib.* 2. *cris.* 3. febrem continuam ab intermittente distinguit, quoniam in hac humor extra vasa defertur non autem intra ea continetur, in continuis autem modo contrario hæc contingunt, quoniam humor intra venas est, à quo ob viciniam cum corde eleuantur fuligines putridæ, quæ febrem non intermittentem faciunt, sed continuam. Quapropter 2. *feb.* 1. & 3. & 2. *cris.* 6. probat febrem ardentem non distingui à tertiana exquisita, nisi quia illa habet causam extra venas, illa intra, 4. *aph.* 59. & 63.

Sed si hæc vera sunt, cur Galenus 2. *cris.* 6. confundit tertianam cum exquisito causo, vtrasque febres complectens nomine febris ardentis, cuius duo inseparabilia signa traduntur à Galeno 3. *epid. sect.* 3. *com.* 30. & 4. *acut.* C *com.* 1. scilicet sitis intensa, & deurens calor? Dic: Galenum de tertiana continua esse intelligendum; Arabes tamen eas tripliciter distinguunt, primò quia in tertiana continua notabiles exacerbationes de tertio in tertium reperiuntur, at in causo non similiter contingit ob ingentem inflammationem bilis. Secundò, humores in tertiana continua continentur in vasis totius, in causo autem iuxta cor. Tertiò, quia causus maximam habet inflammationem bilis, tertiana verò continua fit à magna copia bilis, sed non tantùm inflammata, cum magis à corde distet, quare in causo maior refrigeratio est necessaria, quam in illa.

Insuper hæc doctrina Gal. *lata* 2. *cris.* 6. & 2. *feb.* 1. quòd intermittentes distinguantur à continuis; quia hæ habent humorem intra vasa, secus illæ, intelligenda non D est de febribus symptomaticis, quales statuuntur, quæ ab inflammatione alicuius membri principalis ortum ducunt: hæc enim etsi generentur ab humore extra vasa contento, tamen continuæ sunt, quia assiduè à membro inflammato putridæ fuligines eleuantur, quæ in propria substantia excalfacientes cor, febrem continuam constituunt: Cur igitur Galenus *locis citatis* simpliciter asserit febrem continuam generari ab humoribus intra vasa contentis? Dic: causam esse quia ibi solùm Galenus de febribus simplicibus sermonem instituit, in quibus eius doctrina est verissima: nam febris simplex non fit continua nisi putrida fuligo accedat ad cor, quod in febribus simplicibus solùm fit quando humor morbosus intra vasa continetur.

Verùm rogabis, si in inflammationibus, siue febribus E symptomaticis humor contentus extra vasa potest efficere febrem continuam, cur etiam in interpollatis humor contentus extra vasa eandem continuam non gignet? Dic: causam esse quia in inflammatione humor circunscriptus & vnitus, continuò euaporat ad cor, nec dissipatur, quemadmodum humor accessionem faciens, qui per ambitum corporis dispersus, tum magis transpirat, minus calet, & ebullit, nec ita continuum vaporem ex se emittit.

Deinde febres continuæ ab intermittentibus distinguuntur penès periculum: quoniam continuæ maximè sunt periculosæ, 4. *aph.* 43. ita vt asserat Hipp. 1. *epid. sect.* 3. *text.* 3. in continua febre morbos esse acutissimos, maximos, grauissimos, ac præ cæteris lethales, febres autem intermittentes periculo vacant, ex Hipp. 4. *Aph. cit.* quod intelligatur penès naturam morbi; nam ex natura

humoris maligni,& pestilentis etiam tertiana interpolata interimit. Adde sententiam Hippocraticam non esse simpliciter intelligendam,sed collatione facta ad febres continuas: nec omnes interpolatæ periculo carent; nam quotidiana longa est, & periculosa, ex Rasio 10.ad. Almanf.22.& tertiana notha est febris mala, & periculosa, vt ibidem docet. Si autem quæras ordinem periculi in intermittentibus. Dic: magis periculosam esse quotidianam tum ob frequentiam accessionum, tum ob earum longitudinem tum ob membrorum naturalium, scilicet iecoris, & ventriculi læsionem concomitantem hanc febrem, tum ob curationis contrarietatem: febris enim requirit auxilia frigida,& humida,& causa illius, nempe pituita expostulat præsidia calida, sicca. Secundum locum periculi videtur obtinere febris tertiana,præsertim si fuerit notha: quoniam pura multò salubrior est 4. aph. 59. & 1. epid.sect.3.text. 8. Vltimum locum sibi vendicat quartana, hæc enim ex se omnium est saluberrima, adeò vt Hipp. 1. epid. sect. 3.text.4. eam appellet omnium febrium securissimam, & facillimam.

Si vltrà expostules quomodo febres intermittentes inter se distinguantur penes longitudinem, dic ex Gal. 1. ad Glauc.8.& 2.crif.11. inter omnes febres intermittentes, breuissimam esse tertianam, secundo loco quotidianam, & omnium longissimam esse quartanam. Nec instes quod à quibusdam asseritur accessionem quotidianæ longiorem esse quartanæ: licèt enim id concedatur, non tamen inde sequitur, quotidianam longiorem fore quartana: quoniam longitudo cuiusque accessionis ortum habet ex eo quod humor faciens febrem diutiùs febrilem calorem conseruet, quare cùm pituita ob humiditatem quam habet diu illum retineat, quam melancholia,sequitur,vt febris pituitosæ accessio longior sit quàm febris melancholicæ. Longitudo autem totius morbi in intermittentibus ex alia causa emanat, nempe ex portione humoris relicti in putredinis foco,qui nouam concitat accessionem, quousque attenuatus integrè expurgetur, & quoniam inter omnes humores melancholia ob summam crassitiem quam habet longiori tempore durat in dicta minera, antequam tenuior facta resoluatur, proinde facit febrem longiorem, quàm alij humores, adeò vt ex Auicenna 1.4. tract. 2.cap.6 1. quando non accidit in ea error durat per integrum annum, & quandoque durat duodecim annis, & ex Gal. 2.de dieb. decretor.cap.10.in tot annos incidit, quot alia diebus iudicata est, id est, in 14. annos incidit, sicut febris acuta in 14.dies.

Differunt etiam ex Galeno 2. crif.cap 6. quia intermittentes incipiunt cum rigore, aut horrore, & intermittunt, siue desinunt in quietem cum vomitu, aut sudore, continuas verò non antecedit rigor,ex Auic. 1. 4. tract.2. cap.3. quod intelligendum est de rigore magno,& periodico, qualis in solis febribus intermittentibus reperitur, vt constat ex 4.aph.63. paruus tamen rigor aliquando incidit in principio febris continuæ, vt testatur experimentum,& Galenus 1.ad Glauc.5. cuius effectus duplex causa traditur, prima quia venæ per quarum cauitatem humor mouetur sensum participant, 6.aph.5.Sed ea ratio non videtur recipienda, quia,vt constat ex Gal. 16. de vsu part. 12.venã,& arteriæ cuiuscunque partis omnino sunt sensus expertes,siue illas frãgere velis,siue laqueis excipere;quòd igitur Galenus asserit,aliis partibus quæ sunt in rene,népe arteriis,& venis patientibus dolorem sentiri acutum,non significat arterias ipsas in se, & venas sentire, & dolere, sed ob ipsarum affectum sequi dolorem, vitio scilicet parti sentienti communicato,nempe membranis ipsis arterias,& venas parte externa succingentibus. Altera causa certior est, quia licèt humores intra vasa moueantur, vapores tamen musculis communicati aliquem possunt dolorem inducere,maximè si acres sint, & mordaces, qui in biliosis febribus cùm redundent, partium rigorem excitare queunt.

Itaque in febre intermittente apparet momentaneus rigor, continuæ verò ex Auic.1.4.tract.2.cap. 1. nec cum rigore, aut notabili horrore, inuadunt, in quam sententiam ipse 1.4.tract.4.cap.16.ad fin. scribit, quod si appareat euidens rigor,aut frigus extremorum, significatur adesse etiam intermittentem, & sic febrem esse compositam. Quo pacto Galenus 2. feb.8.ad.med. §. Nam cùm omnis febris cõti ·ua,& c.continuarum propriũ esse non horrere,nec rigere affirmat,quæ sententia de frigore, rigore, aut horrore periodico est interpretanda: poteſt enim febris continua cum frigore, rigore, aut horrore in primo insultu inuadere.

Si tamen, inquit Auic.loco nuper citato,paroxysmi continuarum cum frigore incipiunt, hoc ex duplici causa euenire profert, vel ob virtutis imbecillitatem, ex 4. aph. 46. aut ob retrocessum caloris innati 7.aph.1.non tamen recipiendum est in febribus continuis posse dari frigus, vel rigorem in primo earum insultu nisi ob causas dictas, id significauit Galenus.2. prog. com.dicens: At verò per morbos acutos annotatio interdum cum rigore prehendit, aut frigore non solùm extremas corporis partes, sed etiam cutem circa costas,ac ventrem, frigidum reddens. Hoc pacto est explanandus Auicenna 1.4.tract.2.c.6.ad fin.dum ait. Sed parum de ambobus est in conclusa,hoc est parum de frigore & rigore,quoniam hæc ambo remissa in principiis accessionum febrium continuarum apparere possunt.

Igitur propter debilitatem virtutis, aut propter retrocessum caloris ad interiora, possunt continuæ suas inchoare accessiones, quo pacto contingit in intermittentibus,differunt tamen, quod in continuis per horrorem humor extra vasa non demandatur ad partes sentientes, sed ad vasa minora quæ obtuso sensu prædita sunt. Præter debilitatem virtutis contingit frigus, siue horror in principiis accessionum febrium continuarum, quia natura in principio singularum accessionum ob satiatam humoris malitiam,se exonerare, & extra vasa maiorem humoris partem pellere conatur: illa tamen ob virtutis debilitatem intra vasa remanet, quæ continuitatem seruat. Quare apud Hipp. 4.aph. 46.in febre non intermittente contingit rigor febre non deficiente, ægro iam debili. Iccircò ob hanc causam rigor eueniens, est signum malum,ex Auic.1.4.tract.2.cap.1.

Ob hanc causam experimento fidissimo compertum est quam plurimos ex tertiana continua decedere, affecente tertio quoque die rigorem manifestum, qui plerisque ex tertiana notha subintrante perire iudicantur, quum potiùs hæ febres tertianæ sint: continuæ simplices, exitiales ob dictam causam. Ita febres puncticulares, & illæ in quibus minutæ apparent vacuationes, vt sudor exiguus, stilla sanguinis è naribus cum rigore, vel horrore suas inchoant accessiones, & ferè sunt mortiferæ,& ex toto prauitatem denunciant,ex Hipp. 2. prorrhet. 47.quoniam hæ vacuationes sunt decretoria non decernentia, quæ lethalia sunt, aut difficilis iudicationis. Hæ febres naturam semitertianarum æmulantur,quæ horrificæ appellantur ab Hipp.1.epid.sect.1 .text.23. dicente. Infestabant pleròsque febres horrificæ,continuæ, occultæ, omnino non intermittentes,modus autem semitertianus,&c.

Rursus Auicenna 1. 4. tract.2. cap.3.addit alia indicia quibus febris continua ab interpolata dignoscitur. Primum sumit ex pulsu, dicens quod in eo diuersitas, id est, inæqualitas est valdè apparens secundùm febrem, ad differentiam aliarum inæqualitatum quæ ex causis accidentalibus contingere possunt,& ad differentiam inæqualitatis ratione paroxysmi quæ in intermittentibus est maior. Est etiam pulsus vt plurimum inordinatus in continuis, & sine ordine, id est, sine rythmo, non seruans proportionem, & consonantiam, huius euentus causa assignari potest,quia materia intra vasa multò magis virtutem grauat,quam extra vasa existens.

Aliud signum est continuitas, & vehementia diuersitatis, id est, inæqualitatis ipsius febris in augmento, quod signum affert Galenus lib. 1. ad Glauc. cap. 8. in princip.§. Si verò inæquale habuerit incrementum, &c. dicitur autem inæquale fieri augmentum,quum non æqualiter, & vniformiter semper increscit febris donec consistat, sed aliquando increscere, postea verò consistere, & quasi inclinare videtur, & paulo pòst iterum increscit, & hoc est quod innuit Auic.1.4.tract.2.c.3. dicens:minuitur

enim

enim quandoque, & augetur vice alia. Hoc signum non tantum indicat quod febris sit continua, sed quod etiam futura si diuturnior, ex Gal. *loc. nuper citato.* quia putrescentium humorum diuersitatem fortè significat; & cùm hæc varietas, seu inæqualitas in continuis potius, quam in intermittentibus reperiatur, ob id hoc signum febrem continuam significat.

HISTOR. XXX. RHASI, De semitertiana.

Semitertiana maligna, & diuturna, ptissana, & aliis commodis auxiliis, sanata.

Filius Anohoc monoculus passus est deteriorem, & malignorem speciem hemitritæi, quæ erat multæ acuitatis, & cronica-ta est, & Medicus eius assuescebat dare ei trochiscos de spodio, & consului ei quod acciperet ptyssanam per duas horas post syrupum acetosum, & quod tardaret cibum suum quolibet die, quousque alleuiatus esset à febre, & quod hora paroxysmi prouocaret vomitum, & cum regulatus est isto regimine satis, fuit visum sibi difficile, & petebat aliud regimen melius, dixique ignoro pro te melius, & conuenientius regimen, & discessi ab eius cura, & post decem dies inueni ipsum ambulantem per villam, & liberatus est omninò, &c. Rhasius in lib. de mirabilibus curis quas ipse expertus est.

PARAPHRASIS.

Febrim semitertianam esse feram, periculóque plenissimam, horridáque symptomata in accessione excitare Galenus auctor est *lib. de typis, cap.4.* quippe quæ non solùm ventriculum, & neruosas partes, sed cor vehementer lædit, atque profligat; nam delirium, syncopem, vigiliámque affert importunam, quare lingua exuritur, anima deficit, viscera agone premuntur, feruent humores, spiritus excandescunt, sanguis ebullit. Demum periculosissimus hic typus est, horridus, ferinus, lethalis, & rigoribus assiduis continuò naturam lacessens, & premens.

Sed soluenda est dubitatio quæ ex dictis Galeni depromitur; nam si semitertiana componitur ex quotidiana continua, & tertiana intermittente, & harum vtraque non ita est lethalis, cur ex his composita febris erit illis deterior, maximè quia pituitæ lentorem bilis calor attenuat, & eius pigrum motum accelerat, & acrimoniam bilis, pituitæ humiditas contemperat. Hoc modo Hipp. 2. *prog.* 38. vomitum syncerum reprobat, laudat permixtum ex pituita, & bile. Ita ipse accessum contrarij morbi ad præcedentem laudat, vt febrem superuenientem conuulsioni 2.*aph.*26. & 4.*aph.*57. & 5.*eiusdem* 5. ebrietati, & 6.*lib.aph.*40. dolori circa hypochondrium, & eodem *lib.* 1. *aph.*51. Apoplexiæ & 6. *epid. sect.* 3. *text.* 10. Epilepsiæ. Igitur morbi compositi minus sunt deteriores simplicibus, & ex consequenti hemitritæus minus periculosus est quàm quælibet ex componentibus febribus.

Dic tu hoc modo. Morbus compositus, & longior, & deterior est vnoquoque simplici componente, si compositio fiat ex contrariis affectibus quorum vnusquisque propriam curationem requirat. Hoc modo Hipp. 2.*prog.* 23.& 40. & Galenus *ibidem*, & 4.*aph.*21. *in fin.* & 40. & Celsus *lib.*2. *cap.* 6. maximè reprobat deiectiones variegatas, id est, habentes varios colores, hæ enim *vt lib.* 1. *crise.* 11.*in fin.* corpus variis affectibus obnoxiũ significant, & proinde longum, & malignum fore morbũ præostendunt.

Ratio est in promptu, quia si curatio fiat à natura, hæc contraria tam aduersa, & inuicem pugnantia superare nequit, aut saltem longo temporis spatio id efficit, vno solùm moderato calore vtens, quod est ipsius primum instrumentum, si fiat ab arte, Medicus ægrè, ac difficulter tam varios, & complicatos affectus curare non poterit. Remedia enim quæ alteri ex illis prosunt, aliis nocent, quare meritò hemitritæus multo periculosior est tertiana, & quotidiana ex quibus componitur, & sic meritò vocatur ab Hipp. lethalis 5. *epid. sect.* 3. *text.* 5.

Ex eadem causa compositæ febres reprobantur valdè, quia ex maiori humoris copia emanant, maximè si ex acuta, & cronica conflentur, vt febris continua cum quartana, quoniam acuta febris diu non potest durare, cronica verò citò non potest curari. Ob hanc causam hydrops cum febre lethalis est 2. *prog.* 1. & deiectio versicolor reprobatur, ex Hipp. *eodem lib. com.* 27. & vomitus varij, eodem *lib. text.* 40. quoniam varias humorum sortes intra corpus contineri indicant. Hoc pacto quiuis lapsus inæqualis deterior censetur æquali, ex Gal. 6. *de sanit.* 9. contraria enim intemperamenta reddunt corpus maximè insalubre. Hoc modo varia aëris constitutio damnatur 3. *aph.*1. Nam vires mirandum in modum labefactat, atque eneruat, & hac causa autumnus, ferinus censetur, & lethalis ab Hipp. 3. *aph.* 9. & in eadem mensa ciborum varietas condamnatur 1. *acut.* 18. & 3. 1. *doct.* 1. *cap.* 3. quoniam nec facilè, nec benè à natura concoqui, nec superari queunt.

Si tamen compositio ita fiat ex variis affectibus, vt alter alterius vitium emendet, neque propriam curationem requirat, hæc compositio laudabilis est, & omninò reddit morbum salubriorem, & breuiorem, & sic laudatur febris conuulsioni superueniens 2. *aph.* 26. & 4. *aph.*57. & in aliis morbis 6. *aph.* 40. & vtiliter in morbis frigidis 2.*prorrhetic.* 50. & in ebriis 5. *aph.* 50. dummodò tamen hæc febris non maneat propriam curationem expostulans, sed solùm affectum contrarium cui superuenit, emendet. Similiter laudatur esus contrariorum ciborum, si alter illorum in pauca quantitate assumatur, gratia corrigendi alterius intemperamentum 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. ita laudantur condimenta alimentorum, quia intemperamentum alimenti assumpti corrigunt, eodem modo in febre quotidiana laudatur commixtio bilis cum pituita, & pituitosa pura orta ex permixtione bilis malitiam pituitæ emendantis, est minus periculosa illa quæ ex pituita pura ortum ducit. Consule elegantissimum Castrensem Lusitanum *tract. de complexu morborum, cap.*8.

Cùm ergo hemitritæus ob exuperantem pituitam diuturnior interdum existat, & secum graues morbos accersat, & periculosos, & temporis decursu officinis debilitatis alij repullulent morbi qui difficilem habent correctionem, & sæpè ob copiam prædominantis bilis, acutissimus sit, vt Paulus inquit *lib.*2. *cap.*34. Iccircò necesse est huic febri illico auxiliares manus adhibere. Et licèt ob exuperantiam contrariorum humorum incerta medendi ratio succrescat, & Medicus sæuissimis symptomatis, ex variis causis enatis perterritus curationem aggredi vereatur. Tamen necesse est aduersus pericula ire, & obuiantibus malis sese opponere.

Quare si calor vrgentissimus sit, corpus calidum, & exustum, frigidis attemperantibus vtaris tam in victu, quã in cæteris, si sanguinis præsentia adsit, viréſque permittant, sanguinem parcè tamen emittere oportet, humores præparandi, attenuanda pituita, & coquenda, attemperanda bilis, & exuperantes deinde humores propriis pharmacis expurgandi, qui si mixti fuerint, alternatim, & paulatim vacuandi, pituitosi tamen humoris expurgatione in aliud tempus reseruata, cùm ob sui crassitiem difficiliùs concoqui possit.

Rhasius ad præsidia magna non accessit, fortè ob comminutum virium robur, sed solùm contemperantibus vsus est, quum febis esset acuitatis multæ, & ex bilioso, acutóque humore ortum duceret, & iccircò reiectis trochiscis de spodio, quia nimis adstringunt, ad alia remedia accessit. Horum compositionem tradit Mesuë, *tractatu de trochiscis*, & Nicolaus Fontanus, Medicus, nõ minus elegans, quàm doctus explanat luculétèr in suis institutionibus pharmaceuticis, *sect.* 10.*de trochiscis*, *cap.*13. scis autem in febribus longis, qualis fuit hic, quod explicat per verbum *Cronicata est*, in quibus ferè adsunt obstructiones internæ, ex pituitoso humore etiam prædominante concitatæ, adstringétia non esse ex vsu, quia obstructiones adaugent, id equidem obseruat

obſeruat Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. adſtringentia in initio A febrium interdicens, vt ſunt trochiſci de roſis, ſpodio: nam aſtrictione reſolutionem, & euacuationem impediunt 1. *acut.* 18.

In quem vſum ptiſſana ſummè iuuat: nam furentis humoris acrimoniam retundit, pituitam abſtergit, quas operationes excellentiori modo præſtare probat Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. dicens: *quod interdum vna & eadem res confert febri, & cauſæ, veluti ſyrupus acetoſus, ſimplex, qui componitur ex aqua, aceto, & ſaccharo*, quod firmat infra *in cap.* 9. confert febri quia ratione aquæ, & aceti infrigidat, & ſic complet indicationem quæ ſumitur à febri. Deinde ratione aceti incindit, & craſſos, viſcidóſque humores attenuat, & ob ſaccharum abſtergit, & hoc modo indicationem quæ à materia deſumitur complet, nempe coctionem, & quodammodo etiam vacuationem. Conſule Vi- B dum Vidium *lib.* 6. *de febrib. cap.* 4. *de Hemitritæo.*

Qua de cauſa optimò viuendi ordine præſcripto, quod ſcilicet in hora acceſſionis abſtineret à cibo, ob cauſas relatas ab Hipp. *lib.* 1. *aph.* 11. ne ſcilicet diſtrahatur natura à coctione humoris, néue alimentum oblatum corrumpatur, tandem vomitu in hora acceſſionis prouocato, à morbo conualuit, quoniam vomitus in febribus productis, quando videlicet materia mali, in primis venis copioſior ſtabulatur, eſt efficaciſſimus, hoc animaduerſo, vt ſi velis materiam antecedentem vomitu expurgare, in die quietis eum celebrare oportet, ſi verò gratia inſtantis acceſſionis eum exercere coneris, ad vacuandum humorem qui fieri debet futura cauſa morbi, mox ante acceſſionem imperabis, mite illud quidem ſit vomitorium, quod ſuauiter peccantem humorem ex ventriculo, primíſque venis ex- C hauriat. Vomitus mouendus eſt tepida, oxyſacchara, oxymelite cum aqua tepida, vel raphani docoсto, aut ſeminis eius. Lenis vomitorij, & mediocris formam lege *lib.* 3. *in com. hiſtor.* 26.

HISTOR. XXXI. GALENI, De quotidiana.

A quotidiana, calidæ, & ſiccæ temperaturæ ſunt immunes.

N*Am iuuenem, bilioſa, ac ſicca temperatura præditum nunquam vidi * huiuſcemodi corripi febre, &c. Gal.* lib. 1. ad D Glauconem cap. 7.

PARAPHRASIS.

INter plurima quotidianæ ſigna quæ à Gal. 2. *criſ.* 5. Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 47. & aliis proponuntur, illud eſt non infimum, cuius vi ad illius cognitionem accedimus, quum ſcilicet temperaturam paratam ad hanc febrem in promptu cognitam habeamus, dicit ergo Galenus *in cap.* in quo eſt propoſitum exemplum hoc, quod pueri, paruuli, pituitoſi, craſſi, ocioſi, crapulis dediti, ebrietatibus, balneis poſt cibum à quotidianis facilè capiuntur, nequaquã calidi, iuuenes, graciles, exercitati, abſtemij, tempeſtiuis balneis vtentes, ab ea apprehenduntur. Iuuat conſuetudo, anni tempus, regio, & aliæ res nonnaturales augentes pi- E tuitam, quibus omnibus concurrentibus præcipuè ſi eo tempore quotidiana plures inuadat, tunc febrem pituitoſam fore certè Medicus poterit prædicere, quæ omnia in praxi Hiſtoriarum, *lib. de febrib. tit. de quotidiana* examinabimus diligenter.

QVÆSTIO XXXII.

Vtrùm cauſa circuituum in febribus intermittentibus, & aliis morbis referenda ſit ad motum lunæ, planetarum, occultam proprietatem, actionem naturæ, an ad multiplicatam humoris congeſtionem, vt contra Galenum opinantur Conciliator, Gentilis, Garbius, Fernelius, Veiga, Valleriola, & alij Medici præſtantiſſimi.

A COMMENTARIVM.

H*Viuſcemodi corripi febre.*] Diſcordia nullum eſſe perniciofius vitium humanis ingenitum mentibus, à magnis proditum auctoribus ſcimus: ſiquidem dum quidam ad veritatis indaginem acuunt ingenium, variæ tunc exoriuntur rerum formæ, quæ veritatis ſpeciem oſtentantes, animis noſtris fallaciarum nubila obiectant, & ſic falſis opinionibus irretiti non ſolùm alios perſuadere conantur, ſed Magiſtros ſuos multiplicibus telis laceſſunt, ac premunt. Quo pacto cogimur in hac contemplatione paulò acriùs, grauiúſque incumbere vt eius obſcuritate diſcuſſa veritas eluceſcat, & à legentibus fructus percipiatur vberior.

Dubium eſt arduum, & plurimis difficultatum laby- B rinthis intricatum, vtrùm cauſa circuituum in intermittẽtibus, ſit referenda ad corpora cæleſtia, occultam proprietatem, naturam noſtram vt Claſſici putant, an ad multiplicatam humoris congeſtionem, vt Galenus ſibi perſuaſit, de qua quæſtione varij varia protulere, de quorum numero ſunt Galeni interpretes *ad cap. vlt.* Gal. *lib.* 2. *de dif. feb. & ad cap.* 7. Auic. 1. 4. *tract.* 2. & Gentilis *in extrauagantibus quæſt.* 2. Conciliator *dif.* 88. Turiſanus 3. *art. medic. com.* 38. Nicolus *ſerm.* 2. *tract.* 2. *ſum.* 4. *c.* 16. Argenter. 3. *de cauſ. morbor. cap.* 7. Valleſius 5. *cont.* 25. Altimarus 2. *part. de febrib. cap.* 10. Fernel. *lib.* 4. *patholog. cap.* 11. Valleriola *in appendice loc. com. cap.* 1. *ad fin.* Caſtrenſis Luſitanus *lib.* 3. *de meteoris microcoſmi, cap.* 17. Cardanus *lib.* 2. *cont. tract.* 2. *cont.* 13. Ludouicus Mercatus *lib.* 3. *de febrium cauſis.* Carrerius, Petrus Mercatus, & alij viri peritiſſimi.

C Hanc quæſtionem ad curationem facere plurimum, præter ſententiam Galeni 2. *feb. vlt.* §. *Nam reliqua omnia ſilentio prætercam, &c.* etiam euidenter conſtat: neque enim redditus acceſſionum impediri poterunt, niſi cauſa propter quam redeunt, intelligatur: quoniam *vt* 6. *aph.* 31. probauit Galenus, neque dolores oculorum poterunt perſanari, niſi cauſa à qua generantur, cognoſcatur, quæ cùm varia ſit, variis præſidiis indiget.

Quapropter nos argumentum hoc ad mentem Galeni, & Auic. *locis citatis* agitabimus breuiter, diuerſas proferentes iuniorum opiniones, vt iis reiectis, priſcorum doctrina, ſtabilis maneat, & inconcuſſa. Febris ergo ceſſat, quia calor putredinoſus agit in humorem putridum, donec ipſum diſſoluat, atque ipſius humidum abſumat, & fiat omnimoda eius reſolutio, quod exactè docue- D rat Galenus 2. *feb. vlt.* §. *Reſtat nunc ergo, &c.* vbi docet quod ſicuti ſe habent ligna ad ignem, ſic humor putreſcens ad calorem, qui ex ipſo accenditur: nam ſicuti ligna eo vſque exuruntur, & ignem conſeruant, quouſque aliquid habent natiui humoris, qui vbi eſt abſumptus, ligna in cineres vertuntur, & non manet ignis, hoc idem obſeruatur in humore putreſcente.

His ſic conſtitutis docent Galenus, & Auicenna *locis citatis* remiſſionem febris tunc contingere, quando humores non omninò diſſoluuntur, & tranſpirant, ſi verò omninò diſſoluuntur, quia non remanet ſubſtantia aliqua quæ calorem conſeruet, intermittit febris quouſque alia materia de nouo accendatur, & ſic reuertitur alia acceſſio, accenditur verò alia materia de nouo, quia ſemper in minera putredinis, humoris putridi & caloris, remanet ve- E ſtigium quoddam, & quædam veluti incineratio, & exuſtio ex priori putrefactione relicta, cuius ratione iterũ in eodem loco alius putreſcit humor, & hoc eſt quod ait Auic. 1. 4. *tract.* 2. *c.* 1. & remanet cinereitas eius, & ipſius terreitas, & infra ſubdit, *& iam remanſerunt in eo reliquiæ caliditatis ex putredine prima, quamuis non remaneat materia, &c.*

Ex hac ergo vſtione relicta principium ſumit alterius acceſſionis reditus, & hoc voluit etiam ſignificare Hipp. 2. *aph.* 12. dicens, *quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere conſueuerunt*, & idem ſignificauit Gal. 4. *aph.* 63. docens *relinqui in corpore diſpoſitionem præter naturam à qua ſecundùm circuitum febres reuertuntur*, vnde colligitur meritò dixiſſe Auicennam in quotidianis intermittentibus omnimodam, & exquiſitam intermiſſionem non reperiri, *in* §. *Quamuis phlegmatica non eradicetur quin ibi ſint reliquiæ occultæ,*

occultæ, quod etiam adnotauit Galenus 2.*feb*.4.quia vide-licet ex humore,crasso frigido,& humido,magna fuligi-num,& vstionis copia relinquitur,quæ cùm multò minor sit in tertianis, & quartanis, fit, vt ipsarum interuallum magis à febre sit immune.

Vtrùm autem humor accessionem aliam effecturus de nouo accedat, vel ibi generetur, *loc. cit.* non explicuit Auic.quòd priùs docuit Gal. 2.*feb.vlt.* duo priùs præsup-ponens, primũ quod in qualibet parte corporis quatuor reperiuntur facultates,attractrio scilicet,&c.vt constat ex Gal.*lib.de natur.facult.*passim. Supponit secundò quod in quouis viuente duo sunt extranea, siue recrementa, alte-rum quantitate,alterum qualitate grauans,& sic quando partes sunt robustæ, & viæ patent, benè se habet corpus, quando verò pars aliqua debilis est, excrementa gene-rat in quantitate multa, quæ si commodè expurgari pos-sunt, extra corpus pelluntur, vt ibi posito exemplo in ventriculo ipse edocuit, qui per vomitum, ac per aluum superflua expurgare solet, quando verò hæc excrementa generantur in partibus, in quibus expulsioni extra cor-pus viæ non patent, tunc ex naturæ ordine expelluntur ad alias imbecilliores partes, donec ad imbecillimas per-uentum sit, in quibus humores, residentes, quum defi-ciat virtus, vel non adsint viæ per quas vacuentur, ibi putrescunt, & hac ratione quamplurimæ fluxiones in corpore excitantur, sed hæ ratione partis suscipientis in-terdum eueniunt; quando scilicet debilis est, vel plus iusto calidior, vel aliqua affectione dolorifica laborat. Ob hanc ergo rationem aggregatur in loco putredinis alia materia de nouo, quæ nouam facit accessionem. In-telligendum tamen est humorem prædictæ fluxioni, vel putredini paratum non simul secundùm se totum fluere, vel putrescere, sed paulatim, secundùm partes,quòd scri-psit Auerrhoës 4.*collig*.27. dicens: *& causa propter quam habent circuitus, est quia humor qui putrefieri debet simul, & semel non putrefit.*

Plurimi de quorum numero est Conciliator *dif*.88.in-terpolatarum ordinatos circuitus lunę esse tribuendos as-seuerant: nam hac de causa menstruæ purgationes certo quodam,& inuariabili ordine recurrunt. Sed hi facilè re-iiciuntur, quia solùm alicuius circuitus causas docent, non tamen circuituum febrilium tradunt occasionem.

Alij verò causam circuituum ad lunæ motum non re-ferunt, sed asserunt, quod quemadmodum motus pituitæ tribuitur lunæ,sic motus melancholiæ tribuitur Saturno, & motus bilis, Marti, ac proinde hos humores moueri secundùm illos planetarum motus asseuerant. Verumta-men hæc opinio nulla ratione defendi potest, & eam re-probant Aphrodiseus 1.*aph*.12.*fol*.104. Argenterius 3.*de caus.mor bor.c*.7. Donatus ab Alto-mari. 2.*part.de febrib. cap*.10.*ad med*. Primò, quoniam hæc causa communissi-ma est, de qua in præsenti non est sermo, sed de particu-lari, quoniam sidera, & orbes cæle stes, non primò, & per se, sed aliquo mediante in nos operantur, quare hoc mo-do, non magis huius rei, quàm aliarum omnium rerum causas,quæ in nostro corpore peraguntur, ad superiorum vim, & prouidentiam reuocare possemus. Secundò, quo-niam ex hac opinione solùm colligitur quare aliquis hu-mor tardiùs, alius citiùs ebulliat & insolescat; non tamen intelligimus quare circuitus in febribus sint ordinati. Tertiò, sequeretur quòd perpetuò accessionibus crucia-remur, quum humores in nostro corpore contineantur semper Vltimò etiam sanguini suus etiam circuitus esset tribuendus,contra Gal.2.*de dif.feb.vlt.* nam motus illius etiam tribuitur Ioui.

Tertia opinio famatissima est, quam tuentur obnixè Gentilis,Fernelius,& Valleriola *loc.cit*.asseuerantq; cau-sam reditus ordinati accessionum, esse proprietatem oc-cultam, siue formam specificam vniuscuiusque humoris. Si verò ab eis quæras, quid sit proprietas, respondent cum Auic. 2. 1.*sum*.1. *c*.15. esse formam substantialem, qua ratione *in libro de medicinis cordialibus, tract*.1.*c*.10. *ad fin.* dicebat, *est natura inuenta in mixtis corporibus pro-cedens ab eis*, & sic quando aliqua actio à nulla agentis qualitate procedit, proprietati tribuitur, quæ interdum

A ad actiones vtitur instrumentis, vt ignis in calefaciendo vtitur calore.

Hæc sententia confirmatur, quia motus v g bilis, quo facit periodum, de tertio in tertium certus est,& ordina-tus, ergo certam aliquam causam debet habere; qualis esse non potest quantitas,aut qualitas humoris,hæc enim valdè euariant pro varietate victus, temporis,intempera-menti ipsius ægri, denique leui quocunque humore in-terturbantur.

At hæc opinio reproba est ob causas multas,& meritò refutatur ab Argéterio, Donato, Aphrodisæo,Herculano, & Hugone *in* 1.4.*Auic.tract*.2.*cap*.1.Cardano *loc.cit.* qui argumenta Gentilis apprimè dissoluunt.Primò,quia hoc modo omnia quæsita dissoluere esset facilè. Secundò, hoc non est quæstionem explicare,sed effugere. Tertiò, pro-

B prietas hæc non ineft nisi rebus perfectis & animatis,sed humores non sunt perfecti,nec animati,quomodo igitur poterunt habere motum à proprietate?

Quartò. Multi homines solent aluum expurgare sin-gulis diebus,certis horis, & ordinatim,quod ad proprie-tatem fæcum referri non potest. Patet ampliùs, quia fœ-minis singulis mensibus menstruæ purgationes ordina-tim fluunt,cuius ordinis causa esse non potest proprietas, siue forma substantialis humoris qui vacuatur; hic enim quandoque ichorosus est,aliquando sanguineus,sæpè me-lancholicus.

Quintò. Si ordo circuituum febrium contingeret pro-pter proprietatem,& formam specificam humoris facien-tis febrem, numerus dictorum circuituum responderet

C numero humorum, quod falsum est; nam humores qui per circuitus mouentur, tres tantum sunt,pituita,bilis,& melancholia, multò autem plures sunt circuitus: nec enim solùm datur quotidianus, tertianus, quartanus, sed etiam quintanus,septimanus,& nonanus,vt docet Hipp. 1.*epid. sect*.3.*text*.2.7.9. multis auctorum testimoniis pa-lam fecimus *lib*.1.*in com.hist*.30.

Sextò. Non modo febres, sed etiam ophthalmiæ, au-rium,& capitis dolores,podagra,& arthritis per certa in-terualla, & statutis temporibus exacerbantur, vt experi-mento constat.& docet Galenus 2.*feb*.11. in quibus pro-prietas occulta seu forma specifica humoris à quo fiunt, assignanda non est:nam capitis dolor,podagra & arthritis ab eadem specie humoris exorta sæpè in variis homini-bus secundùm varias periodos exacerbantur.

Illorum verò præcipuum fundamentum corruit, quo-

D niam licèt bilis habeat perpetuum, & constantem ordi-nem inuadendi de tertio in tertium,variata tamẽ quanti-tate,aut qualitate humoris ob aliquem errorem commis-sum etiam ille ordo interturbatur aliquando per decem, sæpè per plures horas, anticipando, aut postponendo (etiamsi semper inuadat de tertio in tertium) quod fieri non posset, si ordo inuadendi fieret propter proprietatem, & formam specificam humoris. Consule Mercurialem *lib*.5.*de feb.c*.8.*de feb.putridis.*

Summus medicinæ magister 2.*feb vlt.* vt suprà ex eius mente delineauimus in febribus putridis, certæ periodi, quam habent, causam esse similem aceruationem humo-ris in minera, quantitate sua, vel qualitate, vel vtraque simul lædentem; & ita excitantem expultricem ad expel-lendum. In singulis itaque diebus aceruatur pituita in ea quantitate, & qualitate quæ sufficiat irritare naturam ad

E excernendum, bilis die tertio, melancholia die quarto, cuius causa sumitur partim ex varia quantitate humorum in vasis,in his enim plurimum continetur pituitæ,minus de bile, minimum de melancholia.

Altera causa sumitur ex modo substantiæ in hunc mo-dum. In paroxysmo febris,pituitosæ, ob lentorem, crassi-tiem,& frigiditatem pituitæ,plurimum huius relinquitur in minera,quod accedentem humorem citò inficit, & ob putredinem, & calorem contractum multum,& velociter attrahit.Contra autem in paroxysmo febris melàcholicę, tota ferè melancholia in minera contenta expellitur,quia lentore caret, & licèt ob crassitiem suam plus adhuc il-lius in minera relinquatur, quàm bilis in paroxysmo febris biliosæ, tamen quia melancholia ob frigiditatem suam

fuam, & ficcitatem vehementer putredini reluctatur, fit vt formes quartanæ minus attrahat in minera, & tardiùs adueniens alimentum inficiat, quàm fomes relictus in minera tertianæ, quare hæc reuertetur citiùs, quàm quartana. Ergo pituita citiùs facit periodum in vnaquaque die bilis, in tertia, melancholia in quarta, quoniã experimentum docet quantitatem pituitæ fufficientem irritare expultricem citiùs, tardiùs bilem, tardiffimè melancholiam. Hoc modo experientia cognofcimus tertianam exquifitam feptem circuitibus terminari; & morbos acutos quatuordecim.

Nunc ad oppofita quibus plures Galeni doctrinam lancinant, & temnunt. Et primò fic, fi bilis eft acrior, & ampliùs irritat expultricem, quàm pituita; cur citiùs non concitat acceffionem, aut faltem æquè citò, quàm hæc. Dic: quia pituita magis, & citiùs moleftat ob nimiam multitudinem fuam, quàm bilis ob maiorem acrimoniam quam habet, & præcipuè ob conceptam putredinem, quàm magis, & citiùs contrahit, quàm bilis.

Secundò, Cur in minera febris quotidie aceruatur potiùs pituita, quàm alij humores? Si enim humor aceruatur in minera, quia ab ea trahitur, trahentur præcipuè humores contenti in vafis, non pituita fola, immò potiùs attrahetur humor tenuior, & mobilior, qualis eft bilis. Si verò aceruatur quia à membro expulfus, eò mandatur, cùm illud à quouis noxio irritetur, non folùm pituitam, fed alios humores expellet, & fimiliter in aliis febribus non aceruabitur in foco humor vnius fpeciei, fed promifcuè, & indifferenter humor in vafis contentus.

In hoc difficili Euripo fluctuant plures. Quidam refpondent, fi caufa aceruandi eft tractus à foco, quod trahitur reddi fimile fomiti præexiftenti in dicta minera, fi verò caufa eft in membro mandante, quum in hoc reperiatur vitium inficiens alimentũ, fimili qualitate inficietur, id quod confluere debet. Sed non videtur fatisfacere, quia fermentum in minera febris pituitofæ, eft portio pituitæ, vt dictum eft, quod autem attrahitur, fi fit bilis, aut fanguis, aut melancholia, non poteft verti in pituitam, nec videtur credibile bilem tractam adeò breuiter verti in pituitam ob fomitem in minera relictum.

Dic ergo, in febre pituitofa pituitam in toto redundare, & proinde à minera potiffimum trahi: licèt enim ex modo fuæ fubftantiæ ampliùs tractioni renitatur, quàm bilis, tamen cùm fuperflua eft, non adeò à membris retinetur, quemadmodum alij humores cùm præ copia funt naturæ infenfi, & onerofi, atque ita minera in febre pituitofa, à vafis trahens potiffimum pituitam attrahit, quia hæc cùm fuperflua fit, non adeò à natura retinetur, non fimiliter verò trahit alios humores, quia cùm hi non excedant, multò magis à natura retinentur, & ob eam caufam tractioni renituntur, licèt ex modo fuæ fubftantiæ fint multò aptiores vt trahantur. Quod fi humor aceruatur in minera quia eò mandantur à membro mandante, dic in febre pituitofa mandari folam pituitam, & non alios humores, quia illa fola excedit, & noxia eft, quare fola membri expultricem irritat in quo continetur. Cæterùm ferè fimul cum pituita attrahitur etiam, & demandatur bilis ob fuæ fubftantiæ tenuitatem, ob quam caufam contingit, cur rariffimè febres pituitofæ exquifitæ reperiantur.

Tertiò. Bilis faciens paroxyfmum poteft mandari à paruo membro, ficut à magno, & in illo multò minor copia bilis fufficiet ad irritandam expultricem, & ita ad inducendam acceffionem, quàm in magno, igitur febris biliofæ circuitus maximè variabitur penes illam varietatẽ membri mandantis, & eadem ratione penes varietatem magnitudinis, & paruitatis minerę, in qua aceruatur humor. Dic. Cùm in dicta minera aceruatur humor, adeft in illa aliqua caufa corrumpens adueniens alimentum, qualis eft coctricis imbecillitas, vel vitium alimenti, vel obftructio meatuum, vel fomentum in minera relictum, quare in tempore æquali membrum paruum aceruabit excrementum irritans expultricem fuam, & membrum magnum aceruabit multum excrementum, irritans fuam, atque ita feruabitur eadem periodus, folùm eo diftans,

A quia quando membrum recipiens, aut mandans eft magnum, multum durabit paroxyfmus, contra verò fi membrum fit paruum, acceffio breuis erit, quum à minori copia humoris oriatur. Itaque iuxta varietatem magnitudinis, aut paruitatis membri in quo aceruatur humor, acceffionis duratio variabit; eadem tamen femper periodus feruabitur. Dic prætereà, illam varietatem non variare fpeciem periodi, fed folùm efficere anticipationem, aut poftpofitionem paroxyfmi.

Quartò, Aceruatio humoris in minera fufficiens moleftare naturam, & irritare expultricem plurimum variatur, tum penès victum, tum penès difpofitionem membri & humoris, & penès alia de quibus diximus fupra cùm de caufis anticipationis, & poftpofitionis verba fecimus: igitur cùm horum varietas immodica fuerit, variabitur

B periodus. Dic: fufficit quòd periodus intra fuos terminos magnam aliquam mutationem in anticipatione, aut poftpofitione penès dictorum varietatem fufcipiat, quòd fi illa varietas immodica fuerit, tunc licèt ferè nunquam id contingat, tamen fieri poteft, vt periodus varietur, & bilis de quarto in quartum inuadat, & pituita de tertiò in tertium, quod aliquando contigiffe teftatur Hugo *in* 1.4. *Auic. tract.* 2. *cap.* 1. *ad finem*, & colligitur ex Auic. *eodem loco c.* 67. & fic melancholia facit periodum quartanam, & quintanam, & fextanam, & nonanum, qua omnes ab Auic. *loc. cit.* & ab auctoribus à melancholia fieri cenfentur.

Quapropter caufam circuituum cum Galeno, & Halyabbate 8. *theoric. cap.* 3. ad velocem vel tardam humoris

C aggregationem, ad facilitatem, vel difficultatem putrefcendi, & ad velocem, vel tardam humoris putrefcentis expulfionem effe referendam concludendum eft, & fic hi circuitus determinati pendent ex quantitate, qualitate, modo fubftantiæ humorum, & ex loco in quo continentur, & ad quem propelluntur. Quò factum eft vt pituita ex parte quantitatis, qualitatis & modi fubftantiæ crebriores habeat acceffiones, nam oportuit eam poft fanguineum magis abundare in corpore, quum magis peccet defectu, quam malitia, deinde bilem, pauciffimam effe melancholiam, vt quæ vtraque qualitate vitæ fit oppofita. Quare cùm ex alimento citiùs colligatur copia pituitæ fufficiens ad putrefcendum, quæ putredo illicò irritat naturam ad expulfionem, tardiffimè melancholia, bilis medio modo, fit vt pituita fingulis diebus acceffiones efficiat, melancholia quarto quoque die, bilis medio modo.

D Hoc etiam contingit, quia pituita propter humiditatem manens in foco citiùs putredinem concipit, fecundo loco bilis propter calorem fine humiditate, tardiffimè melancholia, quia ficcitate, & frigiditate putredini valdè refiftit. Ita explicant Hugo, Vallefius, Altimarus, & Argenterius *loc. fupra citatis.*

Verùm Fernelius *loc. cit.* dubio quodam commotus à præfata Galeni doctrina difcedere nõ erubefcit, *qui enim fieri poteft, inquit ille, vt non poffint reddere auctores rationem, Galeni fententiam tuentes, qui fieri poffit, cur pituita etiamfi pauca putrefcat, quotidie tamen acceffionem efficiat, non verò tertio quoque die, vtraque verò bilis etiamfi in pauca quantitate in vno loco putrefcat, non frequentiùs quàm tertio, vel quarto die faciat acceffiones?* Dic: Miror Fernelij ingenium fagaciffimum, vt qui in re non ita obfcura hoc fultus argumento Galeni placita contemnat, & damnet:

E nam fola quantitas non fufficit, fed funt fimul alia adiungenda, & licèt pituitam redundare in pauca quantitate concedamus, tamen ob fuas qualitates, & modum fubftantiæ crebriùs putrefcit, quàm bilis, & melancholia etiam in multa quantitate excedens. Quod fi dicamus bilem in tertiana duplici, & melancholiam in quartana fimplici propter redundantiam fingulis diebus fuas facere acceffiones: refpondendum eft in tertiana duplici duas effe conftituendas mineras putredinis, & in quartana triplici, tres, ex quibus in locum putredinis humores per vices demandantur, quod deducitur ex eo, quia in tertianæ duplici primis acceffionibus proportione refpondent tertiæ, & fecundis, quartæ, quod etiam in quartana triplici, quando verò ex vno loco demandatur bilis, & melancholia

melancholia, illa semper de tertio in tertium, hæc de quarto in quartum suas facit accessiones.

Sed iam tempus est, vt ad eas refringendas rationes accedamus, quibus insignis Thomas à Veiga persuasus à Galenica doctrina discedere cogitur, & contra has periodorum causas à Galeno, Auicenna, & plerisque receptas insurgit, *lib.2.de dif.feb.cap.vlt.* multiplicationem accessionum, nec in febribus, nec extra febres pendere à multiplicata humoris congestione in quauis accessione, sed ab opere naturæ aggredientis per certa interualla humorem iam contentum in minera, ad coctionem semi mali, & ad expulsionem integrè mali, ex pluribus potiores rationes in medium afferemus, quibus solutis aliæ quas ibi affert minoris momenti explicantur.

Prima in febribus continuis proportionalibus materia febris quæ efficit secundam, & reliquas accessiones, non generatur post primam accessionem, sed ante eam præerat in vasis, ergo similiter in febribus intermittentibus humor efficiens secundam, & reliquas accessiones præexistebat etiam extra venas, & non fuit à vasis demandatus. Dic: in continuis proportionalibus in quauis accessione demandari etiam materiam febris ad locum putredinis, in quo licet non omnino absumatur in fine cuiuscunque accessionis, resoluitur tamen secūdùm aliquam partem, vt patet ex notabili remissione febris.

Secunda. Si accessio tertianæ v.g. penderet ab expulsione bilis ad locum putredinis, sequeretur in declinatione ipsius accessiones inuadere per quartum, aut quintum, quàm per tertium, quia ea bilis copia quæ ante declinationem membri mandantis expultricem irritabat, iam in declinatione longius tempus requirit, vt aceruetur, ergo non pendet secunda accessio ex eo quod humor iterum demandetur à parte mandante ad suscipientem. Dic: In declinatione tertianæ licèt accessiones non inuadant per quartum, aut quintum, sed per tertium, vt in aliis temporibus, postponere in eadē die notabiliter propter minorem copiam bilis, postpositio enim in accessionibus comitatur declinationem vniuersalem, vt colligitur ex Gal. 1. *cris.* 3.

Tertia. Repetitio plurimarum accessionum intermittentium pendet ex sola agitatione humoris noxij, & non ab expulsione ipsius in aliquam partem, ergo similiter in febribus nouæ accessiones pendebunt ex sola noua humoris agitatione in loco putredinis, quin ille in quauis accessione ad locum putredinis demandetur, & absumatur. Antecedens patet in morbis multis, quoniam in omnibus inflammationibus, tam externis, quàm internis, in quibus per declinationem quando iam cessat in totum fluxio, reperiuntur etiam certæ accessiones, siue exacerbationes, quæ ex noua defluxione oriri non possunt, ergo ex sola agitatione humoris in parte inflammata oriuntur. Patet secundò in epilepticis, qui intra diem vnam centum habent accessiones, in quibus omnibus non videtur humor quamlibet accessionem efficiens ad partem laborantem demandari præsertim cùm in ipsis dissectis appareat intra caluariam paucissima aqua, vel humor perniciosus per interualla agitatus. Patet tertiò in hystericis accessionibus, in quibus non videtur in quauis accessione demandari copiam seminis, vel mensium corruptorum ad locum putredinis, quum aliquando creberrimè repetat accessio in die, ergo sola agitatio eiusdem humoris sufficiens est generare plures accessiones in affectibus intermittentibus, & sic non oportet in quauis earum humorem ipsum absumi, & alium de nouo aceruari.

Dic: quod licèt concedatur in aliquibus affectionibus intermittentibus accessiones, & repetentias pendere ex sola humoris agitatione sine noua humoris demandatione, in febribus tamen illud non propterea concedetur, in quibus in accessione quauis nouæ defluxionis signa apparent, vt constat ex rigore, sudore, vomitu, alui deiectione, & aliis. Deinde id quod assumit argumentum vndequaque verum est. Ad probationem dicendum est in ipsa inflammationum declinatione pendere accessiones ex fluxione nouæ materiæ, quia adhuc in eo tempore aliquid fluit licèt in quantitate parua, vt colligitur ex Gal. *lib. 1. de compos. medicament. per genera cap. 4.* dum sic ait.

A *Itaque propterea chalcitidem & palmam digerentibus admiscui non ignarus paucas omnino phlegnonas diuturnas existere quibus nihil influat: Nam ob humores in eas confluentes diutinæ esse solent.* In epilepsia autem etiam accessiones per notabilia interualla ex noua demandatione, vel aceruatione humoris contingunt, quum maior ipsius pars in vnaquaque accessione absumatur, vt patet ex spuma per quam finitur accessio, licèt rarissimè contrarium eueniat, quando videlicet accessiones rarissimæ sunt, quod similiter de accessionibus hystericis est affirmandum.

Quarta. Si materia febrium intermittentium in quauis accessione flueret à vasis ad putredinis locum, semper vrina in illis intra vasa existentibus indicaret vitium ipsius, atqui sæpè in iis vrina bona est, ergo materia febrium intermittentium non demandatur à vasis in quauis accessione.
B Dic: vrinam in febribus intermittentibus non esse semper bonam, quia humores qui in vasis consistunt notabile vitium habent, nec enim oportet in febribus vrinam semper vitium ostendere, nisi quando materia coniuncta febris in vasis continetur, in intermittentibus autem sola causa antecedens in vasis existit, quæ aliquando non est sufficiens vitiare vrinam, vt per statum, & declinationem continuarum etiam contingit.

Quinta. Quartana continua rarissima est, intermittens verò frequens, hoc autem accidit, quia ob malitiam atræ bilis ea non aceruatur intra vasa, sed extra, ergo in quartana intermittente non demandatur atra bilis in quauis accessione, à vasis ad putredinis locum extra vasa, sed ibi aceruatur. Dic: quartanam non ex eo raró continuam esse, quia humor ex quo generatur, propter paruitatem non aceruatur in vasis, sed extra: Nam hic humor non ita
C prauus est quum morbum adeò salubrem efficiat, non fit enim quartana ab atra bile, sed à melancholia putrefacta, quæ est in confinio atræ bilis, fit verò raró quartana continua, quia propter exiguitatem illius facilè humor potest pelli extra vasa.

Sexta. In tertiana intermittente salubris sæpè excernitur prauissima bilis, quæ in vasis non nisi lethaliter generatur, ergo dicendum est eam extra vasa aceruari, non verò eo demandari ab ipsis vasis. Dic: mirum non esse eam bilem decerni à vasis in tertiana intermittente, quum per alios morbos salubres, immò in ipsa tertiana non admodum dissimilis ab ipsis vasis excernatur, vt patet in superpurgationibus in quibus tanta bilis quantitas non potest educi, nisi ab ipsis vasis, firma ergo, & constans manet causa circuituum febrium in generali, quam admirabili ordine Ga-
D lenus, & post eum Auicenna diligentissimè exposuit.

Adde quod quemadmodum natura docta sine doctore, ex Hip. *lib. de alimento, num.* 8. in variis morbis, varios eligit dies ad pugnam quos criticos vocant, sic etiam iuxta variam necessitatem in variis humoribus febrem facientibus, breui tempore, aut diutiùs quiescit ante suam pugnam. In quotidiana, quia ex præcedente actione propter lenitatem symptomatum, & febris non ita debilis euasit, non eget tam ampla quiete, quare quotidie inuadit. In tertiana verò ob magnitudinem rigoris, & febris manet magis defessa vno interposito die quietis, tertio quoque die redit. In quartana verò propter magnitudinem febris cùm longitudine rigoris vehementer defatigata existit, quarto quoque die reuertitur. Hanc opinionem habuit Thomas à Veiga *loco supra citato*, quæ cum superiori
E concurrere nullus ignorat, nam causam circuituum ad opus naturæ, eiúsque innatam doctrinam referre videtur, & firmari potest ex Hippocrat. 1. *aph.* 9. qui accessiones, crises, siue iudicationes appellat, quod non alia ratione fecisse videtur, nisi, quia quemadmodum crisis, siue iudicium fit à natura separante à bonis mala, & ad excernendum properante, 2. *aph.* 13. ita & accessio à natura ipsa pugnante fit, quæ certos habet dies, determinatos, vt in illis accessiones queat excitare. Verum licèt hæc opinio, non sit omnino inepta, quum ad mouendas accessiones natura plurimum iuuet, non est tamen hæc causa, vt totalis recipienda, quum aliæ etiam præter opus naturæ à Gal. doctè, & ingeniosè nimis proponatur, vt supra ex eius mente

palam fecimus. Confule de hoc argumento Amatum,7. centur. Peramatum *lib.de humorib.cap.*33.

HIST. XXXII. TRALLIANI, *AuenZoaris, & Rhafis,de quartana.*

Quartana, purgatione curata,

EGo itaque noui quendam ex his qui quartana ex terreſtri, & frigido humore laboraret, ita huius victus rationis vſu liberatum, vt etiam per aluum humorem ſuperantem excreuerit. Erat autem id quod excreuerat adeò valde nigrum, vt nonnullis Medicorum metum induceret, non modo ob colorem, ſed etiam propter copiam euacuantem. Verùm quod æger paulo poſt, morbum faciliùs ferre inceperit, & quod lien, qui anteà maximus erat, paruus euaſerit, effecit, vt omnes bene ſperarent, & nihil amplius metuerent, &c. *Trallianus* lib.12.cap.8.tit.de vomitu.

PARAPHRASIS.

QVartanarios non ſemper calfacientibus egere hac hiſtoria conatur Trallianus patefacere: Cùm enim multiplex ſit quartanæ ſpecies, & alia quæ ex flaua bile nimium aduſta, altera, quæ ex fæculento ſanguine oritur, ita curationis modus eſt diuerſus: Nam hæc calfacientibus, & humectantibus eget. *Mihi itaque ſubit mirari.* inquit hoc loco Trallianus, *quomodò diuiniſſimus Galenus in omnibus non alium quendam victum, quam qui calefacere ipſos,& exiccare poſſit, præcipere videatur; præbet enim ipſis antidotum diatrion pipereon, & quod diaſpolites dicitur, item liquorem cyrenaicum, & piper, & in vniuerſum præcipit abſtinere ab iis quæ refrigerant, & humectant, quod humor morbum faciens frigidus ſit. Verùm etſi humor melancholicus calefacientia deſideret,non tamen neceſſariò etiam ſiccantibus indiget,ſiquidem frigidus eſt, & ſiccus calefacientibus, & humectantibus opus habet, nam humida febri conferunt, terrenum humorem emolliunt, calida enim ſiccant, aſſant humorem, & eraſſiorem reddunt, & abſumpta humiditate magis terreſtrem faciunt.*

Quapropter frigido victu hic æger gubernatus, & eius ope remiſſo feruore, eum ita deuictum, natura alacrior facta vt grauem per inferiorem regionem excreuit. At ſi inquiras vtrùm ab omnibus calefacientibus ſint abſtinendi quartanarij, vt Trallianus voluit, an illis contra curandi,vt Gal. affirmat; Dic:auctores in huius dubij explicatione eſſe diſcordes. Galenum ſequuntur Aëtius *tetrab.ſerm.*1.*cap.*84. Oribaſ. *lib.*1.*ſynopſ.*13. Auer.7. *collig.*14. Eum carpunt Trallianus hîc, & Auic.1.4. *tract.*2. *cap.*64.

Viderunt hanc controuerſiam Andernacus, Altimarus, Acachia, & Trincauellius *in com. cap.*11.*lib.*1. *Galeni ad Glauc.* quo loco ſcribit Gal. quartana correptos abſtinendos eſſe à frigefacientibus,& humectantibus, omnéſque cum Leoniceno deprauatum eſſe contextum aſſeuerant, legendúmque potius ipſos ab omnibus frigefacientibus & exiccantibus eſſe interdicendos. Sed qua ratione hoc proponant, ignoro prorſus,cùm antiqui, & manu ſcripti, Græci codices, & citati auctores fidè Gal. verba transferentes contrarium affirment, & Stephanus Athenienſis, huius loci eruditiſſimus interpres appoſuit:licèt enim frigida, & humida profint ratione humiditatis, frigiditatis tamen cauſa plurimum obeſſe queunt. Hos ergo concilia hoc modo.Si quartana ex flaua bile aduſta oriatur,frigida, & humida offerenda,ſi ex limoſo ſanguine, calida,& humida ſunt ex vſu.Conſule Mercurial.*lib.*5.*de feb.cap.*11.

Hoc modo curatio à Tralliano præſcripta ſummo remedio fuit. Qui nigerrimus humor, bilis aſſatione, ſanguinis fæx redditus, ſi ſignis coctionis præcedentibus excernatur, iuuat: quando enim poſt morbi coctionem aliquis humor vitioſus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur, & propterea atra bilis, & alius omnis huiuſmodi humor, vbi ſigna coctionis in morbi proceſſu

A apparuerint bonam ſignificat euacuationem, vt monuit Galenus,4.*aph.*22.ſic plurimis deiectiones nigras in peſtilenti morbo apparuiſſe, *cit.loc.aph.& lib.de atra bile cap.*4. retulit Galenus. Quare deiectio nigra etſi in aphoriſmis, & prognoſticis reprobetur, ſi tamen cum ſignis coctionis vacuetur, morbum leuat, prout *lib.*2. *in com. hiſt.*78. latè protulimus.

Hiſtoria ſecunda.*Et pater meus curauit quendam ex quartana tali modo, ſcilicet quod præcepit infirmo, vt qualibet die comedere deberet tria nuclea perſicorum, mundata cum aqua calida vſque ad decem dies, & poſtea purgauit eum ſufficienter cum medicamento laxatiuo educente illum humorem, & ſic liberatus fuit perfectà, &c. Auenzoar* lib.3. theïzir. tact.2. cap.vlt.

B Cùm quartana ex frigido, terreſtriue humore originem ſuam habeat, neceſſe eſt medicamenta calida exhibere, quorum ope frigidus humor coqui, craſsúſque attenuari queat. In hunc vſum ex nucleis perſicorum parat auxilium, quod vtiliſſimum eſſe,in hoc morbo,& erraticis febribus ter iam ſum expertus, nec diſſuadet ratio: Nam perſicorum nuclei amaritudine ſua infarctus expediunt, craſſa attenuant, lentáque incidunt & partes mirandum in modum roborant, & adſtrictione ſua ſatis firmant, Ita Galenus 11. *meth.cap.*16.abſinthium Ponticum in iecinoris, & ventriculi inflammatione plurimùm laudat,firmat Meſuë *in canonibus vniuerſalibus theoremat.*1. & probat Manardus 19.*epiſt.*2. Inſuper pituitam,craſsóſque humores, in hoc morbo ex debilitate partium naturalium, regenitos, ventriculóque tenaciter hærentes abſque al-

C terius adminiculo abſtergunt, & expurgant. Ita nuclei amygdalarum amararum deobſtruunt, & abſtergunt, ex Gal.2.*alim.cap.*29. Exhibuit ea mundata,hoc eſt extracta pellicula exteriori, quæ cum craſſa ſit, ventriculo negocium faceſſit, & licet in alio codice legatur [*abluta cum aqua calida*]priorem lectionem magis probo: Nam ablutione vis illa amara deperditur, cuius vi attenuant, & incidunt: plura enim inueninntur amaritudinem non exiguam præ ſe ferentia, vt virides nuces, quæ per aſſiduam ablutionem, ſeu macerationem, aqua ipſa ſingulis permutata diebus,omnem amaritudinem exuunt,& inſipida fiunt.

Huius ergo præſidij vi, attenuato & vacuato humore craſſo, terreno, & melancholico conualuit. Notabis ta-

D men ipſum exhibuiſſe laxatiuum medicamentum, lene illud quidem, & non violentum, quod in curatione quartanæ eſt reprobum valdè: quoniam quartanas ab initio blandè tractare oportet, nullum forte medicamen acre propinantes: Nam melancholicus humor ferinam habet naturam, naturæ noſtræ admodum infenſam, & vtriſque qualitatibus aduerſam, quare ad coctionem difficilis eſt, & difficilior ad euacuationem, quam ſi eum medicamentis calidis, & acribus vel præparare, vel vacuare coneris, partes tenuiores diſcutiuntur, & craſſæ ficciores redduntur, & ſic humore tenaciori reddito diuturnior fit, & contumacior, quæ autem ſint purgantium leuiorum formulæ tibi indicabit Ludouicus Mercatus *lib.*6.*de febrib.cap.de quartana.*

E Hiſtoria tertia. *Vidi ego quartanarium qui paucos paroxiſmos habebat, & ſumpſit in potu catholicon, & laxatus eſt quindecim vicibus, nec redijt febris omnino, &c. Rhaſius* lib.3. continent. tract.9. cap.2. Quartana longiſſima eſt; nam terreſtris humor medicamentis cedit difficulter,quia ſiccitate ſua valdè reſiſtit, & hæc corrigitur per humiditatem quæ minus actiua eſt,& pigra in agendo. Hanc autem febrem, legitimam fuiſſe, & exquiſitam ex eo conijectandum eſt,quoniam vel leuiſſimo expurganti, quale eſt catholicum ſuccubuit, quoniam à naturali melancholia citerius humoris admixtionem originem ducebat, quæ minori negocio à natura,& medicamentis curatur, quàm quæ à melancholia aduſta, aut flaua bile ſuperaſſata,quæ in atram commigrat, oriri conſueuit.

Meritò autem catholicum obtulit, quippe quod medicamentum eſt benignum, & familiare, & citra moleſtiam omnes humores euacuans, ſi Meſuë fidem adhibemus *tract. de electuariis tit. de catholico*: Nam in præſentia humoris

humoris melancholici benignis folùm pugnandum eft. Si verò Galenus *lib. de atra bile cap. vlt.* ftrenue expurgat in initio affectus, qui à melancholico humore originem ducit, de præferuatione eft intelligendus: & *in lib.ad Glauc.* de curatione interpretandus.

QVÆSTIO XXXIII.

Vtrùm in quartanæ acceßione fit aliquando purgatio celebranda, vt Hippocrates voluit.

COMMENTARIVM.

ET fumpfit in potu catholicum.] Occurrit in propofita dubitatione controuerfia non exigua, vtrùm aliquando in quartana in die acceffionis, vel in ipfa acceffione fit purgatio imperanda. Pro parte affirmatiua habemus ftrenuum ducem Hippocratem, qui *lib.de affectionib.n.17.* fic præfatur. *Si verò quartana apprehenderit, fiquidem impurgatus fuerit, primum caput purgato, & interpofitis tribus, aut quatuor diebus pharmacum furfum verfus purgans dato in ipfa apprehenfione, &c.* Idem confuluit faciendum Aëtius, *tetrab.1. ferm.3. cap.125.* probant proprio experimento Amatus, *1.centur.8.* Harculanus, *cap.de febre quartana,* & colligitur ex Auic.*1.4.tract.2.cap.12.*

Secundò in duplici tertiana, quartana triplici, quotidiana, & in febribus continuis per fubingreffum in die acceffionis vacuandum eft, idem etiam fit in fynocho putri, caufo legitimo in quibus exacerbationes fenfum latent. Ergo fi in his morbis,etfi paroxifmus fingulis diebus inuadat, purgatio celebratur, multò magis in paroxifmo quartanæ eft imperanda.

Tertiò. Quo tempore humores mouentur, magis apti funt vacuationi, fed in die acceffionis mouentur,tunc ergo à Medico funt vacuandi. Maior eft manifefta, minor probatur, quia fi Medicus debet imitari naturam rectè operantem, *1.aph.2.& lib.de ven.fectione aduerf. Erafiftrat. cap.5.* & natura fæpè finit morbum vacuationibus magnis factis in tempore paroxifmi, immò crifis perpetuò fit in paroxifmo, *3.crif.4. §. Oportet enim crifim in idem tempus incidere cum acceffione, &c. & 4.aph.36. & 3.de dieb.decretor.8.* ergo in eiufmodi tempore debet Medicus vacuationem exercere.

Quartò. Quò natura vergit, eò ducere oportet, *1.aph.21.* fed fæpe in acceffionibus humor vergit ad os ventriculi, & inteftina, vomitum concitans, & alui fluxum, ergo hic motus debet à Medico adiuuari, ita faciendum Auic. præcipit, *1.4.tract.2. cap.12.* offerens in acceffione agaricum, diaphænicum, & alia.

Pro parte negatiua facit textus eximius Auicennæ, *1.4. tract.2. cap.7.§. Et ne moueas in die paroxifmi quantum tibi poffibile eft, neque cures febrem, & 4.1.cap.20.§. Phlebotomia quoque, nec vacuatio ventris non fiat in die motus ægritudinis.* Ratio vulgaris, quia afflictio non eft danda afflicto, quare vltra illam afflictionem, aut perturbationem naturæ quam præftat paroxifmus,non eft vtile aliam adiungere,quam purgatio præftat,Hoc modo imperat faciendum, *1.4.tract.2.cap.7.§. Cum ergo exerces vacuationem,tunc confidera horam interpolationis, aut horam ipfius temporis, aut frigidiorem horam quæ eft in die, & non euacues per fluxum ventris in die periodi, &c.* audi inter multos Sauanarolam *cap.15.rubric.2.de cura quartan. Quidam dederunt in principio acceffionis medicinas fortiffimas educentes melancholiam, quos non fequaris, quamuis fibi aliquando benè fucceſſerit, eft enim rectum ab errore,nec caret reprehenfione, ficut dux errans quamuis fibi benè fuccedat, &c.* Confule Petrum Mercatum *tract.de febrib.cap.de quartana.*

Hanc doctrinam plures confirmant rationes, prima, quia natura acceffionum violentia perturbata, nec probè medicamentum in actum deducere, nec regulare poteft. Secunda, quia vires ex acceffione imbecilles, ex medicamento,& euacuatione debiliores reddentur ita, vt concidere poffint. Tertia, quia per acceffionem intenfio febris maior eft, quàm in aliis circuitus partibus, & tunc à caliditate medicamentorum febricitantes in immodicam intemperiem labuntur. Quarta,quia in die acceffionis mouetur humor à centro ad circumferentiam, medicamentum verò diuerfo motu humorem attrahit, quare perturbatur natura, impeditur purgatio, vel cum difficillimis fymptomatibus celebratur. Vltima, quia in die acceffionis,feu exacerbationis folèt crifis contingere, at in diebus criticis non licet vacuationem moliri:Nam fi aliter feceris, vel diftrahes naturam vel eam præcipitem reddes.

Thadeus,& Gentilis.*1.4.tract.2.cap.7.* aliam,nec minorem affignant caufam:Nam vel in die paroxifmi vacuanda eft materia coniuncta, vel antecedens, non illa, quia tempore paroxifmi extra venas ad partes externas mouetur,& fic non conuenienter medicamento educitur: non antecedens, hæc enim in die quietis,& in die paroxifmi, quiefcit, quare tutius in die quietis vacuabitur, in quo virtus robuftior exiftit, nec adeò à medicamento purgante redderur imbecillior.

His iactis dubium diffolue, fi dicas de cura regulari non effe vacuationem faciendam in paroxifmo,& refponde ad primam rationem, librum non effe Hip.nec ea doctrina Hip. eft digna, quum ibi curationem quartanæ præcipiat à capitis purgatione, quod confilium à recta methodo eft alienum. Immò, *6.aph.1.* Galenus ambigit num hic liber Hip. an Polybi eius difcipuli. Aëtius verò non loquitur de vacuatione per aluum, fed per vomitum, & forte, non ex fua,fed aliorum opinione id facit. Si verò aliqui quartanarios fe curaffe glorientur exhibito medicamento in acceffionis die, vt fcilicet motus humoris qui fit in die acceffionis, craffum, & terreum humorem attenuaret, faciliorémque faceret ad expurgationem, ita explicandi funt cum auctore *lib.de morbis*, vt fiat purgatio in quartana quinque aut fex horis ante aduentum acceffionis, quo tempore adhuc non adeft moleftia paroxifmi, & humor iam commotus eft, & ita paratior ad euacuationem, qui ad eam ex natura fua ob craffitiem,& tenacitatem erat ineptiffimus. Quare licèt in die quietis natura fit magis robufta, & ad ferendam ex vacuatione agitationem magis capax, tamen quia hoc tempore hic contumax, & rebellis humor valdè quiefcit, fit vt non adeò commoda fit purgatio vt in die paroxifmi, quod fimiliter de tertiana notha, & longis aliis febribus eft proferendum; nam fi hæ producantur, vel quartana dupletur, & timor fit ne ob copiam humoris natura fuffocetur, vel ob fymptomatum ferocitatem vires diffoluantur,tunc de cura coacta,in die acceffionis, non in ipfa apprehenfione, vt auctor *lib. de affectionibus* imperat faciendum, purgatio offerenda: quo tempore fi ob vrgens periculum morbi præfentis fanguinis miffio fæpe vtiliter exercetur, vt in exitu fanguinis ab ore, fuffocationis periculo, aut interna inflammatione, cur etiam purgatio non adminiftrabitur; Hoc voluit fignificare Auic.*1.4.tract.2.cap.7.* dicens, *ne moueas in die paroxifmi quantum tibi poffibile eft*, quia aliquando Medicus purgationem eo tempore moliri cogitur.

Ad fecundam dic: in illis febribus vacuationes faciendas effe tempore remiffionis, quum non poffint fieri extra acceffiones.

Ad tertiam dic, quod licèt humores tempore acceffionis moueantur, motus tamen ille eft maximè moleftus naturæ, ac proinde non eft illi alia commotio adiungenda, ne fcilicet duo validi motus in vno die contingant,naturæ mouentis ad extra, & medicamenti trahentis ad intra, quo pacto vel impeditur purgatio, vel hæc effrenis fit, ac molefta valdè.

Ad quartam dic: crifim fieri in tempore paroxifmi,& in exacerbatione febris,non quia hoc tempus magis conueniens fit ad vacuationem, fed quia in eo natura maximè oppreffa,& agitata à morbo, quafi coacta, aduerfus morbum infurgens, caufam morbificam expellere tentat, & tunc in hunc vfum præbet Auic. agaricum ad iuuandum vomitum, quæ pugna non fit fimiliter in die quietis: nec enim eo tempore irritatur valdè, quare cùm artificialis vacuatio Medici non fiat, propter pugnam naturæ aduerfus caufam morbi, commodior fiet in die quietis, quo tempore virtus firmior eft. Quod igitur

afferitur Medicum debere imitari naturam rectè operantem, intelligatur penès genus orationis, non autem penès horam illius. Quare licèt in die paroxismi ferè medicamentum purgans non sit propinandum, tamen in quartana aliquando posse concedi vtiliter, affirmamus, nam axiomata medica, & cautelæ Auicennæ non significant perpetuitatem, sed frequentiam. Hoc modo sanguinis missio in die accessionis interdicitur, quæ interdum eo tempore salubriter euitandi maioris morbi, aut periculi auertendi gratia, celebratur. Sic in accessione à cibo abstinere optimum est, vt præcepit Hip.1. *aph.*11. cùm sæpe in hoc tempore alimonia oblata summo sit ex vsu, vt docuit Gal.*lib.*10.*meth.cap.*4.

HIST. XXXIII. GALENI, De quartana.

Quartanam theriaca sanat.

*QVa de causa theriaca quartanis etiam febribus optimè conuenit, quum enim febris ab atra bile consurgat, facile sumpta theriaca discedit, modò quis ipsa seruatis medicæ artis præceptis vtatur. Ego namque multos quartana laborantes, hac vsus artis semita facillimè à morbo vendicaui: primùm enim cum cœnassent, vt euomerent feci, deinde sequente die succum absinthij bibendum tradidi, quo bilem contemperarem, ac veluti edulcorarem, postremo duabus horis ante * inuasionem antidotum exhibui, atque ita cum omnium admiratione voti compos euasi, cùm celeriter, is qui theriacam sumpserat, liber ab inuasione maneret. Galenus* lib. de theriaca ad Pison. c. 15.

PARAPHRASIS.

MIra est theriacæ aduersus morbos cronicos, & acutos efficacia, atque potestas, quorum amplam syluam si numerare intendas, timeo ne in ipso limine obruaris, quam optatum finem attingere possis, & præsertim cùm *in lib. de theriacâ ad Pison.* eorum catalogum latissimè proponat Galenus, & nos de eius admirandis virtutibus fusè *infrà* referemus. In quartana autem prodest, quoniam melancholicum humorem attenuat, coquit, & ad euacuationem paratum reddit, & ita illius ope roborata natura per varias regiones humorem peccantem excernit.

Cur autem ante antidotum, prius consuluit vomitum, & succum absinthij obtulit, ea est ratio, vt scilicet deobstructis viis medicamentum promptiùs penetraret, tenacémque humorem educeret. Vomitus ergo beneficio, primas vias, crassi, lentíque succi sarcina obrutas, & infarctas leuauit: deinde ad maiorem præparationem succum obtulit absinthij, vt stomachum ex vomitu cócussum firmaret, & ad ferendum deinceps antidotum redderet robustiorem: His peractis, duabus horis ante accessionem theriacam obtulit, antiquam intellige: Nam hæc cùm in postrema sua ætate est, rigoriferos febrium insultus mitigat, & humorem attenuatum per varias regiones expellit, vt testantur Aëtius *tetrab.*4.*serm.*1.*cap.*9. Paulus *lib.*7. *cap.*10. quo autem tempore sit theriaca propinanda in sequenti historia late enarrat Galenus.

QVÆSTIO XXXIV

Vtrùm minera febrium intermittentium perpetuò sit constituēda in primacor poris regione, vt contra Galenum opinantur Fernelius, Mercatus, & Thomas à Veiga, an in habitu corporis, vt docuit Galenus, an aliquando in aliis partibus possit reperiri.

COMMENTARIVM.

INuasionem] Tam anceps, difficilis, & à variis agitata est quæstio hæc, tot auctorum opinionibus inuoluta,

A & tantis, iisque probabilibus rationibus à peritissimis auctoribus munita, vt quam partem ipse sequar, prorsus ignorem, quo pacto in tanta discordia, quid sentiendum sit arduum videtur. Et sic cum doctissimo Costæo *in com. cap.*1.*fen.*1.4.*tract.*2.*Auicennæ*, rectè omnes de intermittentium, & continuarum febrium loco arbitrari, sed non perpetuò id esse quod singuli asserunt, mihi persuadeo. Sed priusquam de proposita quæstione inter has variè opinantium classes, meam apponam. Asseuero omnes vnanimiter concedere, constituendum esse locum in febribus putridis, in quo humores cumulantur, & in eo putrescentes, sunt causa accessionis, & rigoris. Hunc locum Barbari mineram, Latiniores focum, seu fomitem putredinis vocant. Auic.1.4. *tract.*2. *cap.*1. §. *Cholera autem, & phlegma, & melancholia, &c.* in intermittentibus

B febribus humores putrere extra vasa, in continuis verò intra vasa manifestè edocuit, quam doctrinam exhausit à Galen.2.*feb.*1.§. *Vbi etiam generis febrium diximus differentiam, &c.* Quapropter Galenus 2.*feb. vlt. ad fin.* §. *Reliquum est vt febrium genus, &c.* colligit rationem ob quam aliæ febres habeant circuitus, & aliæ sine circuitu vnica finiantur accessione, & sic *lib.*2.*cap.*2. duplex esse genus continuarum febrium asseruit, alterum earum quæ à continuo feruore synochæ appellantur, alterum earum quæ per circuitus intermittentium instar repetere solent. Idem confirmat, 2. *crif.* 6. § *Nam exquisita febris ardens, &c.*

Praxagoras discriminis causam esse asserebat, quia in continentibus putrescebat humor in vena caua, quam opinionem referens Galenus, 2.*feb. vlt. ad fin.* inquit, *quam quam absolutior, ac verior sermo hunc in modum diceretur,*

C *quæcunque ægritudinum per circuitus accessiones faciunt, ex membrorum dispositionibus ortum habent, quæ scilicet membra vel mittunt, vel suscipiunt, vel generant, vel attrahunt superfluitates eo quo nuper diximus modo, sed quæ circuitum non habent, in iis nulla est corporis pars, quæ præcipuè sit offensa, sed qui in venis, & arteriis omnibus continentur humores.*

Hanc sententiam optimè interpretatur Auic.1.4. *tract.*2.*cap.*1. dicens, *& quando est intrinseca, communis super venas omnes, aut super plurimum earum quæ vicinātur cordi, tunc non sunt forsitan additiones, & remissiones apparentes, cum autem est, Secundum contrarium eius apparent alterationes manifestæ, &c.* vbi per verbum [*secundum contrarium eius*,] intelligit in aliis continuis putrescere humores non in omnibus vasis, neque in magnis, sed in paruis, vel remotis à corde. Ex quibus constat apartè mineram putredinis in febri-

D bus continentibus esse in omnibus vasis, vel in plurimis cordi propinquis, in continuis verò per circuitus repetentibus, in aliis, non quidem maximis nec cordi propinquis, in intermittentibus autem extra vasa.

Sed hæc Galeni, & Auic. de causa continuitatis febrium, & intermittentiæ sententia non videtur perpetuò vera: Nam durum, & creditu difficile est, in continuis contineri humorem intra venas, in intermittentibus verò semper extra. Primò, quia febres illæ quæ subintrantes appellantur, continuæ sunt, quum non intermittant: intermittere enim dicuntur, quæ in quietem febre vacantem definunt, ex Gal.2.*feb.*1.*&* 4.*aph.*43. & tamen in subintrantibus putrescit humor extra vasa, quod ex eo appa-

E ret, quia earum singulæ accessiones cum rigore inuadunt, & procedente morbo manifesta intermittentia apparet, non semper ergo in febribus continuis putrescit humor intra vasa.

Secundò. In inflammationibus externis, in empyemate, & in lumbricis putrescentibus dantur febres continuæ, & tamen in his putredo est extra vasa. Ergo, &c.

Tertiò. In sanguine extracto quorundam scabiosorum apparet putredo intra vasa, & hi sæpè non febriunt, aut si febricitant, febre intermittente occupantur, ergo non semper putredo intra vasa contenta, est causa continuitatis febris.

Vltimò probatur ex Gal.4. *aph.*43. dicente *febrem fieri continuam ex maligna humorum putredine*, sed maligna putredo sicut & intra vasa ita & extra concitari potest, ergo ex putredine extra vasa febris continua excitare poterit.

Sed

Sed antequam hos nodos dissoluas, aduertes causam continuitatis febrium esse continuam delationem fuliginum adustarum, & putridarum à loco putredinis ad cor, quia verò quando materia febris est intra vasa, facilis est commeatus à vasis exiguis per magna ad cor, difficilis autem à locis extra vasa, ideò ferè focus materiæ in febribus continuis est intra vasa, in intermittentibus verò extra ea. Auicenna 1.4.*tract.*2.§. *Cum autem putredo est intra venas, &c.* tres assignat causas, quare febres ortæ ex putredine humorum intra vasa difficulter soluantur, tum propter crassitiem, & densitatem tunicarum vasorum, tum quia humor intra vasa, est collectus in vno loco, & non ita facilè resoluitur, quando verò consistit extra vasa, per poros carneos dispersus, citiùs, & faciliùs absumitur. Secunda, quoniam putredo continuitate quadam à venis in venas serpit, non fit autem quando extra vasa affligit. Tertia, quoniam humor intra vasa stabulatus faciliùs cordi suas fuligines per manifestas cauitates, non autem per meatus angustos, & exiles, sicuti quando est extra vasa cordi communicat.

Verùm licèt causæ ab Auic. & Galeno propositæ faciant humorum putrescentium resolutionem difficilem, ita non impossibilem; quare horum auctorum determinatio de causa continuitatis, & intermittentiæ etiam febrium putridarum, tanquam frequentissima, non tamen perpetua recipienda est: cùm contingere possit, etsi rarissimè, vt humor intra vasa impactus ob sui paucitatem, & tenuitatem, febrem concitet intermittentem, quemadmodum aliquando ob copiam, & crassitiem extra vasa putrescens continuam faciat, vt in continuis per subintrantiam palam fit, & in hoc conueniunt, prima, secunda, & tertia ratio contra Auic. sententiam.

Ad quartam dic: malignam putredinem ferè nunquam à natura expelli extra vasa, si enim natura humorem putrescentem extra vasa potuit detrudere, non est valdè maligna putredo. Ex iis patet meritò contemnendam esse Iouberti opinionem asserentis, 2. *decad. paradox.* 4. materiam febrium continuarum, & intermittentium, sede, & loco non differre, sed in omnibus in corde contineri, in qua refellenda tempus non absumam, cùm eam multo ante tempore refutauerint ingeniosissimus Erastus *disput. de febrib. part.*3. & solertissimus Mercurialis *lib.* 5. *de febr. cap.*8. *de feb. putridis*, firmum ergo sit locum putredinis in febribus continuis esse intra vasa, in intermittentibus verò extra ea esse constituendum.

Sed his iactis, ne in materia de febribus aliquid indecisum supersit, speculandum, quis sit in febribus intermittentibus putredinis locus extra vasa? Eum lata oratione docuit Galenus, *epid. sect.*2. *com.*20. dum sic inquit. *Tertianæ fiunt cùm in totius corporis carnibus dominatur flaua bilis. Proinde spiraculis impeditis eorum, qui natura biliosa sunt, quantum bilis in carnoso congestum genere anteà vacuabatur, in hoc statu non vacuatum, tertianas generauit ardentibus frequentiores, &c.* Hoc etiam confirmat, 2. *febr.* 3. *ad princip.* dicens, *namque ex flaua bile per sensibiles corporis partes delata oritur, febris cum rigore vehementi innadit, &c. & cap.* 4. *de quotidiana*, sic ait, *est & altera exquisita simplicitatis febris, quæ ex pituita putredinosa ortum habet, per sentientes corporis partes à natura detrusa, &c.* Eandem refert sententiam, 4. *aph.* 59. *in init.* tradens discrimen inter febres ardentes, & tertianam, & 2. *cris. cap.*3. & 4. *aph.*63. & 2. *de caus. sympt. cap.*5. *ante med.* referens Hip. sententiam, 4. *aph.* 58. probat Trallianus, *lib.*12. *cap.*2. Concludit ergo Galenus humorem peccantem in intermittentibus febribus putrescere in habitu corporis, quoniam à vasis maioribus ad minora truditur, & ex his expellitur ad corporis habitudinem, cuius ratione excitatur rigor, quoniam hic humor per membra sententia delatus, vellicat, stimulat, pungit, & impetu quodam per partes sentientes delatus rigorem concitat: Nam hoc commoto, partes humorem noxium expellere conantur.

Hæc est Galeni, Auic. omniúmque ferè voto de minera febrium intermittentium receptissima sententia, quam ego quoque libenter amplector, cùm frequentissima sit, & iccircò recipienda, nam quæ frequentia sunt pro perpetuis habentur in medicina, ex ipso Gal. 2. *aph.*43. & *lib. de fœtus format. cap.*2. & 6. *aph.*58. Verùm non esse perpetuam asserere cogor, quoniam multæ obstant contra eam rationes grauissimæ, quas proposuit doctissimus Fernelius *lib.*4. *pathol. cap.*9. & 10. & *lib.*2. *de abdit. rer. caus. cap.*13. & post eum Thomas à Veiga 2. *feb. vlt. fol.* 145. *propos.*5. Ludouicus Mercatus *lib.*6. *de febrib. in princip.* in ea quæstione qua quærit: An in febribus interpolatis humor intra vasa putrescat. Fernelij ergo rationes proponemus, solùm, existimantis omnium intermittentium sedem, atque mineram in prima corporis regione consistere, circa præcordia, ventriculum, diaphragma, iecoris cauum mesenterium, lienem, pancreas, aut omentum, in has enim partes solet natura excrementa sua, tanquam in publicam corporis sentinam detrudere, ergo absurdum est existimare humores qui morborum causæ existunt semper contineri in venis, quoniam in superioribus partibus putrescentes, febres excitant.

Secunda. Acerbum auditu est, immò creditu difficilius quod humor sanguini permixtus, præsertim pituita crassa, lenta, & valde inepta ad motum, & bilis atra, terrena, & grauis quartanum circuitum effectura à vasis excidat, ac per angustissima carnis, ac sentientium partium foramina permeet, & post insensibiliter adeò breui tempore attenuetur, & abeat in halitum.

Tertia. Si humor in intermittentibus febribus excernitur à vasis ad mineram, cur etiam non excernitur in continuis, quum hæ aliquando etiam incipiant cum rigore?

Quarta. Febris tertiana nunquam fit sine vitio iecoris, neque quotidiana sine noxa ventriculi, neque quartana sine læsione lienis, ex Gal. 1 *ad Glauc.*5. ergo in partibus interioribus minera intermittentium est constituenda.

Quinta. Si in habitu corporis, generéque carnoso esset minera putredinis reponenda, & ibi humores à vasis delati putrefierent, aliquod in ea parte appareret vestigium illatæ læsionis: aliquódque in carne eluceret damnum vigente, aut cessante febre: nam si paruissima bilis copia, quæ erysipelas concitat, vel quiuis alius humor tumorem excitans, antequam resoluatur aut suppuret, dolores ingentes creat, cur biliosi humoris, acrioris, & ibi putrescentis copia, maiora damna non procreabit, sed ex rigore, & transmissione humoris ad partes externas nullum sequi, demonstrat experimentum, ergo in hac parte non putrescit humor, ac per consequens in hoc loco non est minera putredinis collocanda.

Sexta. Vrgentius argumentatur: an principio accessionis apparet vrina cruda, tenuis scilicet, & alba, & alia accidunt symptomata, quæ ostendunt humorem potiùs in prima corporis regione contineri, quàm ad carnes, & ambitum corporis propelli, ea sunt suffocatio, tussis sicca, sitis, hypochondriorum distentio, ventriculi dolor, morsus, nausea, vomitus anxietas, quare vbi dolor est, ibi morbus, *aph.*38. & 39. Nam ex prima & secunda coctione remanent excrementa, & humores vitiosi, qui ibi quieti, & prohibiti transpirari putrescunt, & similia concitant symptomata.

Septima. Sæpè in intermittentibus febribus vrina apparet laudabilis, colore substantia, & sedimento, ergo in illis humor noxius, & morbificus intra venas non continetur, nec ab eis in habitum corporis propellitur.

Octaua. In tertiana exquisita miti sæpè non apparet rigor, sed leue frigus, vel horror, sed frigus ab humore calido per venas externas demandato fieri non potest, nam hic non potest habitum corporis refrigerare, ergo initio accessionis per habitum corporis non demandatur.

Nona. Si sententia Galeni esset vera tunc compositarum febrium causa reddi non potest, nec enim dicendum est tertianam duplicem solùm ex immodica bilis quantitate generari: alioqui omnis simplex tertiana vehemens, fieret duplex, & idem accideret in quartana.

Decima. Si antecedens causa intermittentium in venis contineretur, facta sanguinis missione protinus cessaret, consequens est contra experimentum, ergo & antecedens falsum: Nam intermittentes vt tertiana notha, &

quartana non cedunt vacuationibus vaſorum,facta phlebotomia,& purgatione,quoniam in iis humor morbificus non continetur,ſed extra vaſa ſtabulatur, quare cum illa craſſa ſit, & lenta, non poteſt recurrere ad vaſa, & hoc modo his auxiliis vacuari nequit.Demum hoc ipſum demonſtrat hiſtoria quadam hominis à ſe diſſecti, in quo repertam fuiſſe ait circa iecoris cauum copiam bilis, quæ præcedentis tertianæ cauſa erat.

Hæc eſt opinio Fernelij,quam plurimi, iíque non poſtremæ notæ viri laudant, & ſequuntur. Sed quoniam Fernelius legiſlatorum more, eam vt perpetuam ; ſpreta doctrina Galeni nobis propoſuit,aſſerere cogor mineram putredinis non ſemper,ſed frequenter, & magna ex parte in prima corporis regione eſſe conſtituendam,vt ſibi perſuaſit Fernelius.

Si enim Fernelianum dogma eſſet perpetuò verum; falſa eſſent Gal.Auic. aliorumque peritiſſimorum Medicorum teſtimonia, qui in genere carnoſo reponendam eſſe ſedem febrium intermittentium aſſeuerant,quorum numerum longum eſſet recenſere, quos legat qui velit apud Trincauellium *lib.1.epiſt.penult. & vltima ad Honorium Faroldum.*

Deinde non poteſt eſſe perpetua doctrina Fernelij: nam tollit vniuerſam doctrinam de rigore traditam à Galeno,& Auic. Tertiò non poteſt defendi, quia ſi in illis locis materia putreſceret,febris potius continens, vel ſaltem continua generaretur, quàm intermittens, tum ob harum partium cum corde propinquitatem,& mediantibus vaſis conſenſum, tum quia ob craſſitiem membrorum,quibus prima corporis regio obuoluitur,difficillima eſſet humorum putreſcentium reſolutio,quare continuis febribus locus hic magis eſſet accommodatus. Adhæc ſequeretur in omni febre interpollata ſemper ſymptomata ſæuiſſima debere apparere, ſi circa viſcera humores putreſcerent, quæ in omnibus intermittentibus non obſeruamus.

Inſuper ſi materia febrium intermittentium ſemper in prima corporis regione circa illas partes contineretur, vel per locum circum illas partes intelligit ſpatium extra illas, vel illaſmet partes: non eſt dicendum primum, quia extra illas partes in ea regione non datur locus in quo poſſint humores contineri,& putreſcere, nec putandum illud voluiſſe Fernelium:ſi continetur in ipſis partibus, vel intra vaſa earum, vel extra, non eſt dicendum primum, quoniam ex ipſomet Fernelio conſtat humores in febribus intermiitentibus extra vaſa putrere: ſi intra vaſa illarum partium putreſceret, efficeret febres ardentiſſimas,vt Gal.notauit,*lib.1.epid.ſect.2.com.*20.dicens, *ardentes febres fieri abundante bile in venis iecoris,& ventris,& calore in vaſis,& viſceribus aucto*,& dilucida oratione probat *in com.73.ſequenti*,dicens,*nam cum in vaſorum capedinibus vnà cum ſanguine continetur flaua bilis, vtcumque accendatur, contingit febres ardentes prodire, præcipuè verò vbi in ventris,aut iecoris,aut pulmonis venis bilis efferueſcat,&c.* Et Fernelius ipſe non inficiatur 4 *patholog. cap.*7. dum cauſas febrium intermittentium propoſuit, ergo in febribus intermittentibus non putreſcit ſemper humor in vaſis prædictarum partium.

Si autem aſſeras putreſcere extra vaſa illarum partium, tunc ex humore præſertim bilioſo orietur eryſipelas, ac proinde febris ardentiſſima, hæc enim ex eryſipelate harum partium generari ſolet. Quod ſi adhuc inſtes poſſe bilem acerrimam, qualis in tertiana exquiſita putreſcit. contineri in eo loco putredini valdè obnoxio citra particulæ inflammationem,vel eryſipelas,non poteris inficiari ex eo ſolum generari diſpoſitionem eryſipelati ſimilem, & ſic ſaltem fieri febrem continuam, non intermittentem: nam ſi ex eryſipelate notabili partium externarum, & adenoſarum oritur febris putrida continua,ob putredinis communicationem,ex Gal.2.*febr.cap.*5.quantò magis ex bile efferueſcente,& in interiori corporis parte putreſcente,iuxta venam cauam,ventriculum,ſeptum tranſuerſum,& ſimiles partes,quibus in locis excrementorum copia adeſt, vel potius humorum redundantia, qui facilè poſſunt labem contrahere.

A Illud verò quod aſſerit intermittentium febrium materiam, non à venis in habitum corporis propelli, ſed in prima corporis regione contineri,ex eo redarguitur,quia ſi in ea regione materia tertianæ febris v.g.exiſteret, valdè noxium eſſet in hac febre ſanguinem emittere, cacochymia per venæ ſectionem,in iecur,& vaſa maiora euocata, ſed nonnunquam ſola venæ inciſione tertiana febris prorſus ceſſat, ac funditus extirpatur, ergo cauſa non conſiſtebat in prima regione corporis, ſed in venis deliteſcebat.

Quod verò aſſerit febres intermittentes differre à continuis, non ſolùm loco,ſed etiam materia,quia inquit *humores febrium intermittentium non ſunt bilis, nec pituita, nec melancholia, ſed ex illorum generibus*, prædicta ratione non ſolùm conuincitur,ſed & noſtrorum placitis valdè B aduerſus eſt,& præſertim Galeno 4.*aph.*59.dicenti,*tertiana febris ab ea qua ardens nominatur, humore febrem faciente non differt,&c.*

Deinde experientia demonſtrat in tertiana exquiſita talem excerni bilem,qualis in febre ardente apparet, cuius rei etiam ſignum eſt ſæpè continuas febres in intermittentes tranſire, & è conuerſo intermittentes reddi continuas,hoc autem nulla alia ratione fieri videtur, niſi quia materia quæ aliquando ſolita eſt in venis putreſcere, reddita magis naturæ obediens, vel quia parcior, magis concocta incipiat à natura in corporis habitum expelli, & ſic dicebat idem Fernelius 4.*pathol.cap.vlt.*rigorem qui in continua febre interdum apparet aut commutationis, aut ſolutionis eſſe indicem: permutari verò intermittentes in continuas,ideò contingit, quia humores qui anteà C à natura melius gubernati exta venas propellebantur, modò vel propter aliquos commiſſos errores, vel alia de cauſa excerni non poſſunt,ſed intra putreſcunt.

Quapropter Fernelij ſententia perpetuò veritatem non habet, & ideò hoc modo eum refutat Ioan. Riolanus *in com.cap.*13.*lib.*2.*de abdit.rer. cauſ.* licet ſit eius fidiſſimus interpres. Ne tamen Ferneliani de Galeno,communi medicinæ Magiſtro videantur victoriam reportare, argumenta propoſita ſunt ſoluenda.

Dic ad primum. Verum eſt humores morbum generantes non ſemper contineri in venis, quum ſæpè in meſenterio, omento, cæteríſque vicinis partibus redundent, in quibus putreſcentes concitabunt febres, ſed hæ intermittentes non ſunt,immò continuæ,vel continentes debent eſſe.

D Ad ſecundum dic:multò maiorem eſſe naturæ vim in humore noxio extra corpus expellendo quemadmodum ex plurimis eius operibus facilè demonſtrari poteſt. Id in criſibus ſæpiſſimè apparet,in quibus humores vitioſos ad diſtantiſſimas regiones ipſa vel ſubito reponit. Ita rigor febrem ardentem ſoluit 4. *aph.* 58. *hoc modo viam ſemper materiebus inuenit natura,quando valida fuerit, etſi illæ ſint craſſiores,& per anguſta foramina debeant permeare, quando & per oſſa fiunt abſceſſus*,inquit Galenus *lib.*7.*aph.*54.Adde iſtam ſeparationem ſubitò non fieri, quemadmodum apparet in multis acceſſionibus, quas præcedere ſolet inquietatio,& moleſtia,vt notat Hip. 6.*epid.ſect.*2.*text.*23. dicens,*quæcunque tertianæ naturam habent, his nox ante acceſſionem moleſta eſt*, ob eandem ſcilicet rationem, quam retulit,2.*aph.*1.3. *quibuſcunque criſis ſit, iis nox grauis ante* E *acceſſionem;quæ vero ſubſequitur, magna ex parte lenior exiſtit*. Neque ſubitò excernitur ſemper humor ad mineram putredinis, quod facilè ex varietate rigoris, & frigoris acceſſionum probari poteſt: rigor enim euatiat ex parte humoris quatenus velociter, vel inæqualiter à natura ſolet expelli.

Ad tertium dic:cum Aëtio *tetrab.*2.*ſerm.*1.*cap.*74.in intermittentibus excerni à vaſis humorem ad mineram, quia in iis ferè adeſt humorum craſſorum, & viſcidorum copia multa. Adde hoc etiam contingere ob vaſorum obſtructionem,conſtipationem,& naturæ imbecillitatem,& alia ſimilia,quod ſi aliquæ continuæ incipiant cum rigore, ex Gal.1.*ad Glauc.*5. hic non eſt periodicus,qualis in intermittentibus fieri conſueuit: ille namque in initio febris continuæ à natura excitatur humorum expulſionem tentans,

tentans, extra venas aliquali portione eius excreta, maiori tamen parte intus remanente, quæ febris continuitatem conſeruare valet.

Ad quartum dic: rarò in tertiana iecur à noxa abſolui, nec in quotidiana, ventriculum, nec in quartana lienem, quia hæ partes ſunt loca vbi humores generantur, vel redundant, & inde ad vaſa, poſtea ad mineram putredinis truduntur, quo nomine potiùs dicuntur partes mandantes, quàm ſuſcipientes, ſi enim in illis humores putreſcerent, non fierent febres intermittentes, ſed potiùs continuæ, vel continentes. Adde etiam mineram putredinis communem eſſe,& non diſtinctam in febribus intermittentibus vel ex ipſo Fernelio, quod prædictæ auctoritati repugnat, & ſic idem Fernelius 4.pathol.cit.nullam huius auctoritatis fecit mentionem, ſciens eam placito ſuo eſſe aduerſam valdè.

Ad quintum dic: duplici de cauſa ex humore, etſi bilioſo, & acri,à vaſis ad corporis ambitum delato non apparere damni,aut læſionis veſtigium in cute, velut conſpicimus in cutaneis affectibus, aut alio quouis humore ad extimam corporis ſuperficiem tranſmiſſo, quia ſi tenuis eſt, motu illo reciproco innati caloris ab extimis partibus ad intimas & ab his ad illas reſoluitur, & euaneſcit. Si craſſus tum eodem motu attenuatur, abſumitur tum per vniuerſam molem ſparſus, tranſpirat, & paulatim acrimoniam exuit: qui humor in tumore collectus, circunſcriptus, prohibitúſque difflari, acrior redditur, & maiora damna ſæpiſſimè concitat.

Ad ſextum dic: ſymptomata à Fernelio numerata non concurrere omnia ſimul in acceſſione vna, ſed varia iuxta varietatem humoris, & motus naturæ, quorum omnium cauſam aſſignare non eſt difficile,áfferentibus in intermittentibus in ambitu corporis mineram eſſe conſtituendam, percurramus ſingula. Vrina apparet initio acceſſionum cruda, quia tunc ad partes externas propellitur, & natura ad aliam auertitur partem.Suffocatio fit ob caloris naturalis quádam velutì compreſſionem, & ipſius ad partes externas fugam, quo nomine initio acceſſionis extrema frigent, vngues liueſcunt: Oſcitatio verò, & tuſſis ſunt operationes facultatis expultricis 2. de cauſ. ſympt. cap.1. & 6. excitantur autem eo tempore, vel ex rigoris concuſſione exprimente portionem humoris ad illas partes, vel ex fuliginoſo vapore, pulmonem, & eas partes pertingente, quæ omnia procedente acceſſione, & præſertim in declinatione miteſcunt, quoniam natura iam ſuperat, & per ſudorem humorem vniuerſum propellere ſatagit. Deinde ex motu illo rigoriſero, & concuſſione totius corporis dolorifica eleuantur ad ventriculum vapores fuliginoſi, qui hanc partem diuerſimodè propterea nunt, & ſic ventriculus debilis retinere nequit, vnde nauſea, vomitus, qui verſicolor eſt, quia aliqua humoris portio ad eam partem confluere conſueuit, ſicut irruere ſæpè ſolet in artus,cerebrum,& alias partes.& hoc modo intolerabiles excitantur dolores, & grauiſſimi morbi repullulanr.

Ad ſeptimum dic: in initio febrium intermittentium vrinam apparere crudam,& illaudabilem, ſi verò oppoſitum contingat,illud eſt,quoniam humores non putreſcūt ſaltem notabiliter intra venas, ſed poſtquam extra pellun-tur, vrina verò venoſi generis nota eſt.

Ad octauam dic: frigus in febribus intermittentibus ab humore calido in partibus externis non concitari per ſe,ſed ex accidenti, fit enim ex ſpirituum, & caloris naturalis retroceſſu ad interna loca.

Ad nonum dic:immodicam bilis copiam non eſſe ſolam cauſam tertianæ duplicis,ſed duplicem eſſe,quia ex variis, & diuerſis mineris humores demandantur, & ſic duplicantur,& triplicantur acceſſiones.

Ad decimum dic:non ſufficere ad prohibendum acceſſionum reditum,quod antecedens cauſa auferatur, ſed eſt neceſſe vt nulla remaneat intemperies, nec ſimilis cauſa, aut diſpoſitio in parte mandante, aut recipiente, vt diſertè notauit Auic.1.4. tract.2 cap.7. maximè cùm non poſſit vniuerſus humor peccans ſemper ſanguinis miſſione vacuari. Neque hiſtoria eius quicquam concludit: Nam in tertiana producta,licet focus putredinis non ſit in prima corporis regione ſemper iecur excandeſcit, & incenditur, & flauæ bilis copiam iuxta ſua vaſa accumulat. Cum ergo argumenta Fernelij facili negotio reſoluantur, non erat cur vir doctiſſimus à frequentiſſima doctrina Galeni ſic recederet.

Demum licèt in prima, & tertia corporis regione minera febrium intermittentium poſſit reponi, vt Galenus, & Fernelius confirmat, tamen rationi, & ipſius Galeni doctrinæ conſentaneum eſt aſſerere, focum putredinis non ſemper eſſe eandem partem: nam aliquando eſt in prima corporis regione,interdum in genere carnoſo,ſæpè in vtero, multoties in renibus,& in capite.

Quamuis autem 2.criſ.3. & loc. ſupra citatis, videatur vniuerſaliter inſinuare intermittentis febris materiam intra venas contineri, & inde per ſingulos paroxiſmos in totum corpus deferri, & eo dictas febres à continuis diſtingui, quia in his humor à vaſis in quibus continetur, non demandatur extra: tamen 2.feb.vlt.maturiori iudicio ſtatuit ſedem, ac fomitem cuiuſuis febris intermittentis, eſſe partem illam corporis in qua excrementa aceruantur, partis illius vitio, vel imbecillitate, vel alterius mittentis robore,vnde conſtat etiam iuxta Galeni ſententiam febris intermittentis ſedem, atque fomitem etiam extra vaſa contineri. Neque ob id varium fuiſſe in hac enodanda quæſtione Galenum aſſeueres, vt contra eum falsò effutit Mercatus, quoniam 2.feb.vlt. de hac cauſa meminit tanquàm magis frequenti, in alio loco illam vt minus frequentem approbat, cùm tamen nulla perpetua ſit, & inuariabilis, quum in omnibus noſtri corporis partibus minera putredinis poſſit conſiſtere, immò Hugo auctor grauiſſimus artificioſa coniectura ex duobus Hip. Aphoriſmis 38.& 39.lib.4.Aph.ſcribit elici poſſe indicium de minera putredinis in febribus, eámque eſſe partem illam, quæ frequentiùs ſudat, aut calet, aut dolet.

Si verò quæras vtrùm ex arteriis ad corporis habitum poſſit aliquando humor ad ſentientes partes demandari, ſicut truditur à venis?Dic affirmatiuè, & ea fortaſſe cauſa eſt quare aliquando febres contumaciſſimæ ſint,& diutiſſimè durent, & contemnant vacuationes vaſorum quæ per phlebotomiam, & purgationem celebrantur: Nam humor difficiliùs attrahitur ex arteriis, quàm ex venis, frequentiùs tamen cauſa antecedens eſt in venis,quàm in arteriis,harum enim ſanguis craſſior eſt,magis flatulentus, minúſque difflatur,ac tranſpirat,quare promptiùs concipit putredinem,quàm arterialis. Neque obiicias contra ſententiam Galeni lib. de vſu pulſ.cap.6. humorem contentum in arteriis per venas vacuari: quoniam id non eſt perpetuum:Si enim craſſus ſit,non poterit ad eas ſine difficultate commeare.

HIST. XXXIV. GALENI, De quartana.

Admirandum Galeni circa duplicem quartanam præſagium.

COEpit Eudemum quodam die, poſtquā lotus fuerat quadam pulſus inequalitas vexare,& ab vna hora horror,ob quam cauſam ſine cœna manere coactus eſt poſtridie tutius eſſe iudicauit ſi octauam horam ſine cibo tranſgrederetur, ſed cùm ad horam nouam incœnatus perſeueraſſet,ablutus poſtea modicùm cœnauit. Tertio die nos conuenit,ſecuritatis tamen gratia. viſum eſt ipſi illa quoque die ſuſpectam ſine cibo horam prætetire,quamobrem tranſacta nona lotus cibum abundanter ſumpſit: Quarto die quum nos conueniſſet, iturus ad balneum, quæſiuit, tutius ne eſſet octauam horam tranſgredi,an ad lauandum concedere; At Medici nihil mali ei ſuperuenturum opinantes,eum ad balneum dimittendum eſſe conſtituerunt. Solus ego tacebam,percunctatúſque cur tacerem, reſpondi eum diem mihi ſuſpicione vacuum prorſus non videri: Nam eo quo pulſum Eudemi tetigi, quartani circuitus initium extitiſſe ſuſpi-

catus sum, sed id non affirmaui certè quia naturalis eius pulsus cognitionem antea non habueram, quo ignoto fieri non potest vt exigua eius mutationes prater naturam agnoscantur, quare pulsu iterum obseruato, eandem suspicionem me habere dixi. Quare domi præstitu:o die se continens, lauit se, & cibum accepit, Medicis multis ipsum esse sine febre affirmantibus, sed ego quartani cuiusdam circuitus longissimi principium instare affirmaui. Lotus igitur cibum sumpsit Eudemus, nec multò post, toto corpore calorem percepit, quem tamen ob potum euenisse putauit, antiquum enim id vinum fuerat, quod & alij Medici affirmarunt. At quarto die ex quo calorem senserat, quum se Philosophus lauasset de more, cœnauit, verùm febrire paulò post aperte iam incipiens, credidit demum quartana periodum illam esse, & me de exquisita pulsuum notitia commendare cœpit. Quum autē febris exacerbatio maior in die efficeretur, optimos quosque vrbis Medicos, vt consultarent, quo pacto morbus sanari posset, conuocari Eudemus iussit, sed ego ad contentiones euitandas de industria absfui eo die quo expectabatur accessio quartana. At Medici primo die vt biberet theriacam, iusserunt: sed ego reuersus ad Eudemum, & interrogatus quidnam ex vsu theriaca sperarem, non modo illi eam non profuturam, respondi, sed febrem esse duplicaturam affirmaui, quia morbus tunc erat crudus, at theriaca humores tum malos, tum crudos in principio præsertim hyemis agitat quidem, non tamen exactè concoquit. Hæc nos tum Eudemo prædiximus. Sequenti die primo manè cùm nondum ego aduenissem, conuenerunt Medici, sinique theriacam exhibent vereri, licèt enixè medicinam non parum profuturam pollicerentur Medici. Hac assumpta febris non expectato sequētis accessionis tempore, postridie hora octaua ex improuiso senem inuasit, vehementior multò, quàm pridie fuerat. Sed aduenientes Medici vnanimiter theriacam denuò exhibuerunt, eo die qui primo paroxismo respondebat, & abiere, sed vna accessio, prima correspondens, & altera illi qui superuenerat similis, plurimum vexauit. Quo circa vesperi me percontatus est Eudemus quidnam fore expectarem. Cui ego, vt scis, expectato priùs arteriarū motu, nihil me certi quid respondērem, tunc habere dixi, sed manè forsitan habiturum, si quod noctu minxeris, inspexero, quod & factum est, nam sub ortum solis accedens matulam conspexi, & si quid interim moueret seruaretur iussi, me enim hora quarta rediturum, reuersus igitur, vrinis inspectis, pulsuque diligēter examinato tertiam quartana accessionem hora consueta affore dixi, atque discessi, aduenitque illa eadem hora, qua & cætera venerant, &c. Galenus lib. de præcognit. ad Posthum. cap. 2.

PARAPHRASIS.

Plurima continet historia hæc celebris non solùm ad quartanæ, morbi sanè contumacissimi, & omnium intermittentium curationem, necessaria, sed alia proponit quæ Medicis gloriosum nomen conciliare solent, fœlicem videlicet morbi euentum, certam morbi cognitionem, & veram futurorum prædictionem: Nam ab initio futuram quartanam cognouit, eandem ex intempestiuæ theriacæ vsu triplicem euasuram enuntiauit, rectæque curationis institutæ medio sanitatem Eudemo promisit, & qua die discessura esset febris, etiam cum sua, & artis medicæ gloria præsagiuit.

Sed quæres primò, quis fuerit pulsus qui quartani circuitus initium Galeno significauit? Dic: plurima rimatum fuisse Galenum, in pulsuum notitia versatissimum, vt initium quartanarij circuitus præsagiret, quæ ex professo proposuit *lib. 2. crif. cap. 4. & 1. ad Glauc. cap. 6.* Primò debebat contemplari res non naturales augentes melancholiam, cuiusmodi sunt tempus anni autumnale, in quo quartanæ insolescere solent 3. *aph.* 22. ægri temperies frigida sicca, regionis conditio, morbi populariter vagantes, & anteacta victus ratio, quæ omnia in Eudemo conuenerant. Erat senex Eudemus annum agens tertium supra sexagesimum, qua ætate melancholici humores abundant, erat hyems, quo tempore collecti in autumno humores adhuc non sunt absumpti.

Deinde debebat Galenus animaduertere pulsum, quem cùm inueniret tardum, & rarum, quartani circuitus initium adesse manifestè collegit: nam quartanæ adeò est

A familiaris tarditas, paruitas, & raritas pulsus, vt ex sola pulsus mutatione agnoscatur, accessio quartanæ 2. *crif.* 4. Rhasio 10. *ad Almanf. cap.* 8. audi Galenum *loc. cit. Si enim cognoueris pulsum, ægrotantis naturalem, vel in altero ipsius morbo per initia accessionis affueris, nihil amplius expectabis quin febrem inuadentem, quartanam esse pronuncies: Nam eximia quadam ad tarditatem, & raritatem conuersio fit. Ego quidem nonnullos meos familiares, quorum pulsus exquisitè cognoueram, iam ingruente accessione contemplatus, quod tale principium nullius alterius quam quartana febris fore contingeret, pronunciaui, atque id euenit, &c.* Raritatis, & tarditatis causam refrigerationi, & facultatis imbecillitati quæ à succi crassitie grauatur, assignandam esse, certum est: Nam melancholicus humor ob frigiditatem difficulter accenditur, & cùm non adsit refrigerij necessitas,
B fit pulsus rarus, & cùm ex humore terrestri, & nebuloso vapores eleuentur crassi, virtutem opprimentes, fit pulsus tardus.

Adde quòd licèt in statu paroxismi pulsus euadat maior, celerior, & frequentior, quam ante, tamen est minor quàm in tertiana, & maior, quàm in quotidiana, quia in hac & calor est minor, & virtus debilior, celeritas verò pulsus minor est in quartana, quàm in tertiana, sed tamen æqualis est, atque in quotidiana, ratio est quia licèt in quartana maior sit calor quàm in quotidiana, tamen in hac pulsus ob debilitatem adeò fit paruus, vt requirat augmentum celeritatis, per quam succurratur refrigerationi caloris. Frequentia pulsus minor est in quartana, quàm in quotidiana, quia in illa magnitudine, & celeritate pulsus excessui caloris natura satisfacit, at in
C quotidiana non simpliciter contingit: Nam cùm in hac febre ob virtutis debilitatem non possit adesse pulsus adeò magnus, & celer, quemadmodum pro abundantia caloris erat necessarium, id natura aucta pulsus crebritate resarcit, & hoc significauit Galenus 1. *ad Glauc.* 7. Est igitur pulsus in quartana præsente iam febre, minor, tardior, & rarior, quàm in tertiana, sed collatione facta ad quotidianam maior est, & æquè celer, sed tamen rarior, quia natura in quartana robustior cùm sit, quàm in quotidiana, excedenti calori succurrit magnitudine, & celeritate pulsus citra frequentiæ incrementum. In quotidiana autem cùm ob virtutis imbecillitatem pulsus non possit fieri adeò magnus, & celer quantum erat necessarium, natura magnitudinis defectum frequentia supplet.

D Quæres secundò, cur ex pulsus inæqualitate initium quartanarij circuitus præsagiuit? Dic: quòd febrilis inæqualitas licèt omnibus febribus sit communis, tamen in quartana est maximè nota, id manifestè asserit Gal. 1. *ad Glauc. c. 6. de signis quartana*, §. *Et ipsius vnius motus inæqualitas in quartana febre eius formam ostendit: Nam quę omnibus cōmunis est febribus in vno pulsu arteria inaqualitas, in hac manifestissimè licet comprehendere; multò enim velocius principium, finémque motus inuenies, quàm medium, &c.* Ob hanc causam illicò in initio hanc inæqualitatem in quartana deprehendes: Nam pulsus quartanarum sunt maximè tardi, obscuri, parui, rarique adeo in inuasionibus, sicut in nulla alia dispositione: Quia in quartanarum principiis videbitur tibi arteria quodammodo esse alligata, atque ad anteriora retracta: cùm verò quartanæ
E febres inuadunt, quamuis ægrotus iuuenis fuerit, talis fit motus arteriæ, qualis in ætate decrepita, quum autem consistit febris, aut etiam augetur, necesse est veloces fiant, atque frequentes, seruatur tamen etiam tunc propria ipsius tarditas, ac raritas, si additam velocitatem, atque frequentiam accessionis ratione perpendas, ex Gal. *cit. ad Glauc. in princip.* si enim id quod additum est febris animaduertas, pulsum tardum, ac rarum semper intelliges, at cùm febris cessauerit, pulsus tardiores, ac rariores fiunt. Cùm itaque in quartana pulsus semper sit tardus, facilè hæc inæqualitas discerni poteſt: cùm enim pulsus est velox, non tam diuersa est extremorum velocitas à medij velocitate, vt percipiatur facilè, & ideò 2. *crif.* 3. §. *Ac preterea, &c.* dicit tertianæ pulsus carere inæqualitate.

Obiicias

Obiicies fecundò, fi pulfus quotidianæ eft inæqualis *2. feb.4.in princip.* & æquè tardus atque in quartana *1. ad Glauc.cap.7.* cur vtrobique non erit manifefta inæqualitas? Dic: notanda eft ex Gal.*cit.ad Glauc.in princip.* differentia inter magnitudinem, celeritatem, & crebritatem pulfus quotidianæ, tertianæ, & quartanæ: & primò magnitudo quæ in quartana magis fuperat quotidianam, quàm fuperetur à tertiana: tarditas verò in quotidiana, & quartana, eodem modo fe habet, tardior tamen vtraque, quàm in tertiana, in raritate verò tantùm excedit pulfus quartanæ, pulfum quotidianæ, quantum pulfus quotidianæ pulfum tertianæ. Quartanæ itaque omnis pulfus excedit raritate, (fatifacit enim vfui magnitudo, & celeritas) & magnitudine quotidianam, (nam in hac plurima adeft pituitæ copia facultatem multis de caufis debilitans.) Quare licèt in quotidiana, & quartana pulfus fit æquè tardus, & vtrobique inæqualitas adfit, hæc tamen non eft adeò manifefta in quotidiana ob pulfus paruitatem. Si enim pulfus quiete interrupti duæ partes animaduerti non poffunt, fi pulfus fit paruus *2.de cauf.pulf.cap.4.in princip.* longè difficiliùs in motu continuo eius differentias percipies.

Quæres tertiò. Cur in hoc ægro ab initio fequutus eft horror, fi *2.crif.4.* Galenus afferit fignum quartanæ effe rigorem inferentem fenfum, ac fi offa frangantur, ac caro contundatur? Dic: quod per horrorem, intelligenda eft refrigeratio honorifica, quod fignum defumitur ex Gal.*2. feb.5.& 2.crif.4.* ita cenfent Serapio, Halyabbas, Auenzoar *cap.6.de quartana*, dicètes qui quartanæ rigorem incurrit, fentit frigus magnum horrificum vt offa videantur confrangi, ac fi effent percuffa veluti grandinibus. Caufam fenfationis huius referunt nonnulli tefte Thoma de Garbio *2 feb. 5.* ad melancholiam offa nutrientem, humor enim qui quartanam creat, melancholia eft, quæ cùm fit offium alimentum, in caufa eft, vt hic fenfus in offibus oriatur ob confenfum quem habet melancholia cum ipfis. At hæc folutio non placet, quoniam materia quæ eft offium nutrimentum, non eft materia quæ in quartana putrefcit. Deinde nutrimentum mediatum eft fanguis cùm portione melancholiæ, immediatum verò eft ipfa medulla, vt Hip. docet *lib. de alim.num.4.* firmat Galenus *lib.1. de facult.naturalib.cap.10.* & nos latè probauimus *lib.2. in com.hift.4.* certior tamen caufa eft quia humor faciens quartanam quum in principio paroxifmi defertur per membra, ob craffitiem fuam, & terreftrem naturam non poteft verfus cutem expelli, immò cùm in profundo remaneat nimium aggrauans membra, læfionem circa offa imprimit mediantibus eorum panniculis, nec enim offa dolent, quia non fentiunt, vt inter omnes probat Thomas à Veiga *2. de loc.cap.10.*

An verò quartana incipiat cum paruo rigore dubium eft: Nam Rhafius *lib.10. ad Almanf.cap.8.* eam cum tam violento motu inchoare affirmat, vt dentes conftringat, & concutiat. Oppofitum tamen conftat ex Gal.*2. crif.4. & 2.feb.5.* & Auic.*1.4.tract.2. cap.6.& 62.* Dic: verba Rhafij non effe intelligenda de principio vniuerfali quartanæ, fed de principio paroxifmi, in quo procedente morbo, & fic humore per putredinem excalfacto, & attenuato fit vehemens vigor; quum tamen melancholia non poffit peruenire ad tenuitatem bilis, inde fit, vt nunquam poffit efficere adeò vehementem rigorem, quemadmodum bilis, vt conftat ex Galeno *2.de fymp.cauf.cap.5.* Quòd fi aliquando in quartana vehementior rigor appareat, quàm in tertiana, id eueniet, quando illa à maiori humoris copia orietur, & maximè fi ex melancholia orta ex bilis aduftione generetur.

Quæres quartò. An huius ægri quartana fuerit continua, an intermittens, nec enim hoc Galenus adiunxit? Dic: licèt ex ductu hiftoriæ non conftet fuiffe intermittentem, quoniam in primo infultu, folius meminerit inæqualitatis, & rigoris, cuius per totum morbi decurfum non eft facta mentio, maximè cùm Medici febrim illam periculofam effe affeuerarent, quia debebat effe continua, quam effe lethalem firmat *1. ad Glauc.cap.11.* cùm intermittens periculo vacet *2. aph.43.* tamen eam fuiffe intermittentem ex eo poteft conuinci, quoniam Galenus

A fanatum iri Eudemum femper conftanter affirmauit, id minimè facturus, fi continua fuiffet. Deinde acceffiones inuadebant de quarto in quartum, & Medici dubitabant num effet reditura febris.

Quæres quintò, cur longiffimum circuitum quartanum fore prædixit? Dic: quia ferè fi exquifita eft fit ab humore craffo, & terreno, quare longiffima dicitur ab Hip. *lib.1.epid.fect.3.text.4.* fi verò notha, & fpuria, id eft, cum permixtione bilis, breuior erit, fit cum pexmixtione pituitæ, longior. Sed fi hoc verum eft cur *2.feb.5.* quartanæ acceffionem fimilem effe tertianæ acceffioni pronũtiauit: quare fi tertiana durat fpatio duodecim horarum, quartana etiam id fpatium peragrabit, plures refpondent duplicem effe melacholiam, alteram naturalem, præternaturalem aliam, quæ fit ex bile, & fanguine aduftо, ex qua

B melancholia quartana fi oriatur, æquali tempore durat cum paroxifmo tertianæ de qua intelligendus Gal.*loc.cit.* fi tamen quartana oriatur à melancholia naturali paroxifmum longiorem excitat, quàm tertiana. Hæc folutio impugnatur, quia quiuis humor quartanæ craffior eft, magifque terrenus, quàm qui tertianam producit, quare difficiliùs refoluetur, longiorémque efficiet paroxifmum, quàm qui tertianam producit.

Dic ergo ex Gal.*2. feb. cit.* caufas breuioris, aut longioris acceffionis quartanæ eafdem effe, quæ tertianæ, huius enim paroxifmus longiori tempore durat, fi cõcurrant caufæ tres quas Galenus *2.feb.3.* propofuit, & reperit *cap.5.* nempe quando paroxifmus pendet à multa copia bilis, fecundò fi æger affectus tertiana, debilis fit. Tertiò fi habeat poros denfos. Ob contrarias caufas paroxifmus

C tertianæ redditur breuior, fimiliter in quartana varia duratio, pro copia humoris, robore, vel imbe cillitate virtutis, denique pro raritate, vel denfitate corporis. Has caufas cenfemus ampliandas effe ad omnes morbos materiales, in quibus pro varietate harum caufarum, breuior, aut longior eft eorum terminus.

Neque dicas quotidianam maioris durationis effe debere, quandoquidem plurimum de pituita in corpore aceruatur, minùs autem de melancholia, dupliciter refpondemus; primò quia malitia humoris in quartana facit longam durationem paroxifmi, quamuis melancholia in parua quantitate aceruetur, argumentum autem valet data paritate in malitia, & benignitate vtriufque humoris. Secundò fieri poteft, vt maior copia fit ea quæ facit paroxifmum quartanæ, quàm quæ quotidianæ, quoniam

D in quatuor diebus plus melancholiæ, quàm vnica die pituitæ in corpore aceruari poteft.

Quæres fextò, cur ex pulfu quartanum circuitum longiffimum fore præfenferit? Dic: non folùm ex pulfus raritate, & tarditate infigni longitudinem præfagiffe Galenum, fed ex vrinarum cruditate nimia: licèt enim in quartana vrina appareat alba, tenuis, & aquofa, tamen in hoc ægro erat extremè alba, obftructiones internas oftendens, præfertim in fene, aduentante hyeme, quæ folùm ab humore craffiffimo & difficulter refolubili ortum ducunt. Licèt in ftatu quartanæ vrina certum colorem non habeat, fed euariet pro varietate humoris ex quo fit melancholia. In declinatione nigrior eft ob humorem per vrinam euacuatum, ex Auic. *1.4.tract.2.cap.6.* Cur verò intempeftiuus theriacæ vfus triplicem quartanam effecerit,

E & tempeftiuus eam eradicauerit, & quo auxilio fuerit Galenus vfus, an folo præfagio fretus naturæ totam curationem committens, in fequenti hiftoria palam fiet.

HIST. XXXV. GALENI,

De quartana.

Quo pacto Galenus Eudemi curatione fufcepta prædixerit quo die à tribus quartanis liberaretur.

AD Eudemum nunc redeo qui cùm à tribus quartanis affligeretur, defperatus à Medicis lecto iacebat, hyeme ferè media.

media. Antigenes vnus ex Quinti discipulis, qui cum Martiano versatus etiam fuerat, & inter Medicos vrbis primum locum tenere videbatur, dicebat hisce, qui me laudabant, irridens, postmodum agnoscetis quem laudatis, quando videbitis Eudemum efferri, ea potissimum ratione fretus, quod sexagesimum tertium annum agens, tribus quartanis effectus in media hyeme esset. Tu verò, mi Posthume, & quæ postea de Eudemo prædixerim, quo pacto ipsum sanarim passim diuulgasti: Nam ex tribus quartanis, quæ prima inceperat eo die, quo prædixerim, cùm abiisset, admirari omnes cœperunt, vbi verò & de secunda discessu verax extiti, multò magis obstupuerunt, ac iccircò de tertia saltem falli me deos precabantur, sed & illa, quo die prædixeram cùm desiuisset, non solùm in præcognoscendo, sed in sanando haud paruum nomen adeptus sum. Sed referam quod postremo penès Eudemum contigit, quum dies aduenisset, in quo tertiæ quartanæ discessum fore prædixeram. Accedens Martianus hora nona, & multò vehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationem cùm esse dixisset, abiit statim hilari vultu planè lætitiam præ se ferens, me meæ prædictionis frustratum iri intelligens: Interea Eudemus febrem vehementem, qualem nondum senserat, sentiens, quamuis me non deceptum iri confideret, alterius tamen Medici aduentum expectabat. Cùm itaque non vnus, sed & duo, & tres aduenissent, obseruabant enim omnes quo modo prædictio nostra caderet, optabántque ne saltem in huiusce tertiæ quartanæ discessu, néve in sanando Eudemo compos fierem, Eudemus quid de se, ipsis videretur, cunctos interrogabat, audiénsque ea à singulis quæ Martianus responderat, aduerténsque ipsos gaudio affici, me statim accersitum misit, volens à nobis quoque febris magnitudinem diiudicari. Vt igitur affui, ne sedere me quidem passus est, sed brachium porrigens, vt pulsum tangerem iussit, & percunctari cœpit quid annunciarem, cui ego subridens, quid aliud, quàm bonum, at ille hoc bonum speciatim expone? Audi igitur, dixi ego, & lætaberis. Liberaberis hac nocte ab omni dispositione morbosa, qua soluta, symptomatum quoque omnium, tum quæ superuenerant, tum quæ superuenire debebant, solutio subsequetur, atque hoc nobis subiecit, facultas, quæ corpus tuum regit, per pulsum nobis significauit, excitata enim, & commota est, vt è tuo corpore quicquid in humoribus praui reperitur, foras eiiciat. Tum ille quomodo dicis naturam me tibi meam significasse? Neque enim verbis id elocuta est, quia inquam in mouendo arteriam ipsam plus extulit, quàm vtrique dimensioni conueniat, quod facere semper assueuit, quoties aggreditur, id quod corpus lædit, eiicere. Et quoniam multæ sunt viæ, quas natura excrementis expellendis aperuit, vt per vomitum, sudorem, ventris profluuium, hæmorrhagiam, apertionem venarum ani, tamen cùm nulla signa adsint quæ alias vacuationes præsagiant, reliquum est vt speremus per alui profluuium in te morbum solutum iri. At cùm hoc euenisset Eudemus alta voce clamabat vaticinari Pythium Apollinem ægrotantibus voluisse per os Galeni. Me senem, hyemis tempore tribus quartanis laborantem ex intempestiua potione theriacæ liberauit, eadem suo tempore data, &c. Galenus lib. de præcognit. ad Posthum. cap.4.

Noui autem Medicum; qui ausus est homini, qui triplici quartana laborabat, medicamen ex viperis exhibere, quando nondum morbus in statu esset, deinde (vt par est) auctis omnibus febris continua subsecuta hominem occidit, &c. Galenus lib.1.ad Glauc.cap.11.

PARAPHRASIS.

MEdicorum Romæ degentium mores detegit in hac historia Galenus, qui neglecta morbi cognitione, intempestiuis medicamentis, & in cruditate humorum exhibitis miseros ægros excarnificabant & quod peius est, inuidia obcæcati, in Galenum, summum medicinæ Magistrum petulanter sæuientes, quòd oraculis diuini senis instructus, non sine sui nominis, artísque gloria, Eudemum Philosophum peripateticum, in vrbe magnæ existimationis, & ad quem ægrotantem accesserunt visuri, Sergius, Paulus, Flauius, prætores, & consules, immò Boëthus, & Barbarus, Imperatoris Lucij auunculus, ipsa theriaca tempestiuè oblata, à tribus quartanis præhensum liberauerit, quem eadem citra ordinem exhibita Romani medicastri interficere inscienter tentabant: Neque putes hanc historiam falsò conscripsisse Galenum, vt huius diuini viri calumniatores augurantur, qui ex pulsu, qua die, & hora soluendos esse morbos, non posse præcognosci pertinaciter contendunt, de horum fæce, & strue esse nostro æuo chimicos certum est, qui spreta doctrina Hippocratis, totum salutis humanæ cardinem, in arte chymica, chymicisque auxiliis, & quas illi tantopere iactant essentiis quintis esse repositum impudenter effutire non erubescunt, quorum vana, & præstigiosa remedia à suo magistro Paracelso, mago temerè; & citra vllam methodum inuenta, semper in nugas abeunt, & in fumum à quo emanant, vt contra hos blaterones, inter omnes duobus libris ex professo doctissimus exclamat Erastus.

Quare cùm idiotæ illi in tertiæ quartanæ discessu, febris vehementia decepti, ipsius vigorem contemplarentur, in plurima mala Eudemum delapsum iri sunt arbitrati, non auertentes illud pronunciatum Hippocratis 2.*aph.*13. quibus crisis futura est, iis nox grauis ante accessionem, hoc est, ante crisim, atque iudicium: tunc enim formidanda adsunt symptomata, quæ ipse latè *in libris de crisibus, & de diebus decretoriis*, proposuit, & in compendium redegit *lib.1.Aph.com.12.prope finem.§. Alia porro sunt signorum genera quæ crisima, id est indicatoria ab ipso nominantur, sunt autem hæc sudores, sanguinis fluxus, & rigores, multum alui profluuium, & similis vomitus, dolor capitis repentè inuadens, difficultas spirandi præter rationem, & vehemens, vel cordis morsus, hypochondria citra dolorem extenta, vigiliæ plurimæ, delirium, & nox absque ratione molesta & accessio anticipans, & lachrymæ inuoluntariæ nihil patientibus oculis neque ex tristitia prouenientes, rubor faciei, & labrum inferius agitatum, lucida, vel obscura, & tenebrosa quædam ante oculos obuersantia, & hallucinationes quædam, & nasus, vel malæ repentè rubescẽtes, parotides, aut omnino abscessus alicuius in articulum decumbentis generatio. Hæc igitur omnia, & præter hæc alia multa huiuscemodi secundùm propriam eorum substantiam symptomata nominata, quatenus verò subitam mutationem ostendunt, signa crisima, id est indicatoria appellata, duplicem tibi præstabunt præcognitionem; siquidem morbo iam cocto superuenerint, futuram statim sanitatem denuntiant, si verò crudo adhuc morbo, indicationem non bonam, quæ scilicet aut ad perniciem agat, aut in longum tempus morbum producat.*

Quo pacto cùm hi inscij statum morbi non præcognoscerent, suborta maiori febri obstupuere, & ægrum in malis esse, moriturúmque esse pronunciarunt, cùm illa ex crisi, vnionéque caloris innati ad coquendum, ex maiori ebullitione humoris in statu morbi contingente euenire sæpe, vel ipse Hippocrates nos docuit, *lib.2.aph.30.* dicens, *circa initia, & fines omnia imbecilliora, circa statum verò fortiora.* His ergo generosus Medicus, & arte Hippocratica dignus perterreri non debet, sed ex iis, vt fecit Galenus, futuram, quin immò instantem crisim confidenter præsagire conetur. Quare cùm isti inuidi, & maledici sententiam latam 3 *prog.*37. ignorarent, qua docet Hippocrates saluandos, & morituros, breui, aut diuturno tempore morbum passuros præcognosci ex vrinis, deiectionibus, & aliis excretis, quare cùm hæc distinguere, ac eorum vires æstimare, Medicum non posse putarent, præsagia prolata à Galeno, ex diuinatrice, non medica scientia prædici contentiosè omnibus inculcabant.

Sed quia tota præsagij Galeni circa hunc ægrotantem doctrina consistit in coctione, quam debebant habere humores, ne in cruditate exhibita theriaca tantoperè noceret, aut prodesset præsente coctione, non immeritò dubitabis cur illa humores crudos agitauit, non tamen ex toto concoxit, quum concoquendi vim habeat, & iccircò frigidis, & diuturnis morbis, febribúsque contumacibus remedio sit? Dic: Theriacam cocto morbo oblatam in quartana esse mirabile auxilium: hoc est in postrema parte status: nam licèt attenuet, & excalfaciat crudos, & frigidos humores, tamen periculosus est illius vsus in cruditate, quia illos intempestiuè euacuat per vrinam, & per cutem. Galenus verò *lib. de theriac. ad Pison. cap.15.* laudat theriacam non solùm vt crudos humores ad coctionem disponat, sed vt eos iam concoctos absumat, & euacuet,

hinc

hinc fit vt non folùm quartanæ, fed melancholicis morbis prifci Medici veteres faluberrimam effe iudicarint, dummodo coctis humoribus propinetur. Ex quo colligitur manifeftè quod ex intempeftiua humorum agitatione, febris reduplicatio, & triplicatio facta fuerit, quia humores funt excalfacti, agitati, & moti, & inordinatè per corpus impulfi febrem de nouo exfufcitarunt, vrinis exiftentibus crudis, quo tempore oblata theriaca humores perturbat, coctis verò exhibita tempeftiuè coquit, & fine moleftia euacuat: antequam, pat erat, Galenum vfum fuiffe remediis abftergentibus, attenuantibus, conco-quentibus præterea victus rationem congruam inftituiffe, vt humores ampliùs concocti theriacæ ope vacuarentur promptiùs.

Videamus deinde quibus rationibus nixus falutem certam Eudemo fuerit pollicitus, quàm alij effe defperatam certò pronuntiabant? Dic: quod quartana erat intermittens, quam abfolutè, & in fe citra complicationem alterius vitij effe fecuriffimam Hippocrates prædixit *lib. 1. epid. fect. 3. text. 4.* Quartana omnium eft fecuriffima, quoniam, vt ait Galenus *in com.* continuæ, quia nullam habent vfque ad iudicium remiffionem moleftiarum, fed perpetuò infeftant, meritò graues, & dicuntur, & funt. In quartana, maximè vbi fit moderata, licèt diebus, qui inter acceffiones intercedunt, prodire, ac nonnunquam folita munera obire, quare quartana meminem iugulat apud Celfum *lib. 3. cap. 15.* Deinde licèt fenex effet, habebat vitalem facultatem fortem, atque robuftam, in cuius robore totus fanationis cardo confiftit, monente fic Galeno *lib. 10. meth. cap. 5. §. Vna falus eft virium robur.* Neque dubites plurimis fenibus adeffe poffe vires firmas: nam id fcripfit *lib. de curand. rat. per fang. mif. cap. 13. §. Itaque & feptuagenariis modo dicti adfint pulfus, fi affectus iubeat, venam fecabis, funt enim quidam & in hac atate multi fanguinis, viréfque habent robuftas.* Et ideò mirum non eft fi fenes aliquando grauiffimos morbos, quanto magis quartanam triplicem fuperent, probat proprio exemplo Valleriola *lib. 6. obf. 7. & vlt.* Cùm enim viribus effet valentibus, & febris vehemens, ob conatum, & pugnam cum morbo natura excitata crifim adeffe fignificaret, aliquam euenturam vacuationem prædixit: quare cùm figna quæ alias vacuationes præfagiunt, non adeffent, morbum alui profluuio finiendum iudicauit. Licèt autem futuri alui fluxus aliqua fint figna à Galeno prolata in libris de crifibus, provt *in lib. 2. in com. hift. 79.* oftendimus: tamen hoc modo de hac futura vacuatione nos poffe certò iudicium facere, ipfe edocuit *3. crif. vlt.* Ergo Galenus perfpectis Eudemi viribus, pulsúfque robore diligenter obferuato, tantam adeffe facultatum vim colligit, vt ægrum ad expugnandum morbum fufficere poffe intelligeret. Neque inftes fenes frequenter ex quartana interire: quoniam hoc non femper verum eft, fi vires adfint, vt in Eudemo, quæ ad fuperandum morbum fatis erant: aliàs iuuenes debiles vna cum quartana commoriuntur, vt firmant Foreftus *3. obf. 32.* & Gregorius Hoftius *lib. 7. de medic. hift. mirabili*, apud Marcel. *cap. 6.*

Vltimò contemplemur vnum difficillimũ, quo pacto, aut qua fcientia medica fretus Galenus potuerit diem, & horam in quibus vnaquæque febris difceffura effet exactè cognofcere, & prædicere, ob quod præfagium tantam admirationem, aut potiùs inuidiam aliis Medicis Eudemi curationi vnà affiftentibus afferre potuerit, vt rei caufam ignorantes, non ex medica facultate, fed ex diuinatrice fcientia, augurio, extifpicio, coniectatrice, & mathematica, huiufmodi prædictiones facere Galenum proclamarent; Sed ceffent coniciis laceffere Galenum hibardi medicaftri, quum præcepta Hippocratica nec à primo limine deguftarint, quibus ille velut manu ductus hæc præfagiuit, quæ etfi aliis ob ipforum ignorantiam admiranda videantur, tamen admirationem non habent vllam, nec difficilia cognitu funt illis qui legitimè artem medicam exercent, vt manifeftè docuit Galenus *lib. de crifib. & de dieb. decretor.* Nam *lib. 3. crif. c. 9. & 1. de dieb. decretor. 12* tradidit documenta ad præfagiendum faluti, aut mortis euentum neceffaria. Sic enim ait *1. de dieb. decretor.*

A *cap. vlt. oportet autem dixit Hippocrates, eum qui fit rectè perfenfurus fuperftites futuros, & morituros, & in quibus morbus pluribus diebus duraturus eft, & in quibus paucioribus indicia edifcendo omnia interftinguere, æftimando vires eorum inter fe, quemadmodum fcriptum eft, tum de aliis, tum de vrinis, & fcreationibus, vbi pariter pus, bilémque excreet.*

Sed ea animi moderatione accipiendam effe hanc methodum conftituit *lib. 1. de dieb cap. 12.* vt non putemus nunquam falli nos non poffe talia obferuantes, fed maiori ex parte verà effe; quapropter fignorum facultates diligenter prænofcere, & examinare oportet, & vbi hæ tutò definiri poffunt, præfagio vtendum, fin autem fequentem diem expectare oportet, quod fi nihil in illo præfagire firmiter poffumus; melius eft tacere quàm temerè pronuntiantem falli: quare caueat Medicus ne

B quid citra maximam confiderationem præfagiat, antequam aliquod euidens fignum elucefcat; neque ftatim inter morbi initia iudicium de morbo ferre aufus fit, hinc factum eft vt glorietur Galenus fe nunquam in prædicendo aberraffe. *Ego verò*, inquit ipfe *lib. 1. epid. fect. 3. com. 17. etiam hanc fpeculationem cum apud Eudemum Philofophum prædicerem, qui tribus tenebatur quartanis, primam de illis receffuram primum, quæ certis diebus inuadebat: ac poft totidem circuitus ab hac depulfa alteram certo die: Similique modo cum poftea tertiam pronunciarem, ex diuinandi arte hac prædicere iactabant, non ex medica fpeculatione, tametfi vates nunquam vidiffent vera Romæ de ægris prædicentes: nam illorum, qui aliis in vrbibus funt, nullum feci periculum. Nos, quod Deo approbante dicam, nulla vnquam re prædicenda offendimur. Atque fi ea, quæ de iudicio funt expofita mediteris,*

C *Hippocrate eris, artéque dignus, &c.* Quapropter ne mireris fi contra hos Theffalicos afinos ita acriter contendat Galenus, cuius oracula multi facienda effe ex hac curatione liquet manifeftè, quam, & alias fumma cum laude, & nominis fui fama effeciffe, auctores fidiffimi conteftantur.

HIST. XXXVI. GALENI, De quartana.

Quartana ex liene fuborta, ferè lethalis.

Q*Vandoquidem ex liene fæpenumero vidimus homines febre laboraffe quartana, ac deinde collecta aqua inter cu-*

D *tem effe defunctos, &c. Galenus* lib. 1. epid. fect. 3. com. 4.

PARAPHRASIS.

Licèt quartana vt diximus fuprà, fecuriffima, & neminem interficiat, quia duobus diebus intermediis natura recuperat vires fuas, tamen fi cum magnis morbis complicetur, eft fæpè lethalis: nam quando lien melancholici humoris copia turget, plurimam portionem extra venas emittere natura conatur, qui cùm fit craffus, terrenus, & melancholicus quartanam generat. Deinde fi lien debile fit, & craffum, & fœculentúmque humorem atrahere, neque purum fanguinem ab hoc nigro humore feparare queat, fuóque rectè officio non fungatur, aut ob

E infarctas à vifcido humore vias fanguinis fæx à iecore in lienem permeare non poffit, hic in iecur regurgitans copia fua, & frigiditate natiuum calorem fuffocat, vnde hydrops, lethalis fanè affectus, prorfus dirus: quoniam in producto morbo flaccefcunt vires, hepárque non decenter ab hoc nigro humore expurgatum, marcefcit, languet, & refrigeratur, & fic calor natiuus humoris tenacis copia obrutus minuit, & tandem extinguitur, quare rectè dixit Auicenna *1. 4. tract. 2. c. 6* quartana quæ euenit ex apoftemate fplenis, aut in qua eft apoftema fplenis, multoties perducit ad hydropifim, & perniciem. Sed quomodo tantis malis fit opitulandum, meritò inquires? Dic: complicatis morbis ad id quod magis vrget, dirigendum effe curantis confilium: quare fi hydropis elucent figna manifefta, illi auxiliares manus præftare oportet.

oportet. Si verò folùm quartana affligat cùm lienis debilitate tunc roborandus lien, expurgandum corpus, deobstruenda viscera,aperientia vnguenta,& emplastra parti affectæ apponenda.

Sed dubitabis cur ex quartana subortus hydrops est lethalis, si hydrops cuiuscunque generis sit, frigidus affectus est, & ex frigida iecoris intemperie originem ducit, & sic quartanæ superueniens, eam potiùs sedabit, quàm augebit, quare tantùm abest vt sit exitialis, quin potiùs tanquam contrarius febri hanc persanabit.Dices ideò non posse fieri leuiorem febrem adueniente hydrope, quia febris totum occupat corpus, cùm sit affectus vniuersalis, hydrops autem oritur ab humore in vna parte collecto, non potente vniuersalem intemperiem remittere, quam opinionem videtur habuisse Thadæus in suis commentariis *in lib.2.prog.in com.sent.*1.inquirens quod fomes febris in arteriis est prope cor, aqua verò hydropicorum continetur in peritonæo, & ideò quamuis circa membra in inferiori ventre existentia aliqua ratione remittatur febris, tamen circa cor, & proximas arterias remitti nequit. At hæc ratio apparens est, & non ex toto vera: nam solùm habet locum in tympanite, & ascite, quin immò nec in his veritatem habere censenda est: etsi enim humor in vna parte contineatur, non longè tamen à corde distat, maximè cùm abundet in arteriis multis ortis ab ipso corde, cuius vicinitatis ratione,& arterias, & cor ipsum refrigerare poterit, cuius feruore minuto, & extincto facilè membra ipsa refrigerantur.

Alia ergo ratio est assignanda magis congruens dicto euentui. Aqua quæ in hydropicis reperitur, licèt frigida & humida appareat, potestate tamen est humor vitiosus, & nitrosus, notante Aëtio *tetrab.3.serm.2.cap.*20.nec expers salsedinis, alicuiúsque putredinis particeps, idcircò non potest non calefacere, & exiccare, ob quam causam in hoc affectu inexhausta excitatur sitis, quare fit vt superueniente hydrope non sedetur febris, quod prædixit Hip.2.*prog.*1.§.*Aqua inter cutem omnis si ex acuto morbo existit,mala est, non enim sedat febrim.*Accedit quod labascente iecoris facultate humores febrem constituentes non concoquuntur, sed crudi persistentes febrem producunt. Denique eo aceruato intus humore,augetur putredo,putridorum vaporum copia accrescit, quibus febris stabilita perseuerantiam habet,nullúmque auxilium accipit adueniente hydrope. Quamuis autem morbi morbis superueniant (Græci metaptosin vocant) vt febris conuulsioni 2.*aph.*26.quartana conuulsioni,5.*aph.*70.Abscessus erumpentes in cruribus peripneumomiæ 2. *prog.*67. aliter se habet hydrops febri superueniens: Nam alij præexistentium morborum intemperiem sanant; hydrops verò febrem adauget ob dictam causam;ampliùs debilitat virtutem,cuius robore egemus ad curationem morborum materialium, accedit quod hydrops,quartanæ accedens quæ ex lienis præsertim duritie orta est, & suapte natura est morbus grauis, & ad tabem perducens, grauior efficitur, & non potest non in ingentem terminari ruinam, & alia periculosiora mala de quorum numero sunt, alui fluxus immedicabilis, febris hectica,ad quæ tandem mors subsequi consueuit, quæ omnia ex hepatis,aut lienis scirrho euenire latè probauimus *lib.2.in com. hist.*105.

HIST. XXXVII. AVICENNÆ, De quintana.

Quintana febris sæpe animaduersa.

Quintanam verò nos multoties vidimus, & non cogimur propter hoc dicere quod illic sit humor alius,&c. Auicenna 1.4.tract.2 cap.68.

PARAPHRASIS.

MVlta satis de quintanæ causa, & periculo diximus *lib.1.in com. hist.*30. quo loco quintanos, sextanos, septimanos,octonanos, & nonanos circuitus,& alios longiores concedendos esse vel ipse Galenus fatetur *locis ibi citatis*, qui ob triplicem rationem hos longissimos typos experientia se non adinuenisse refert, prima quòd nullus est in corpore humor cui hos circuitus adscribas, deinde nullis signis dignosci hi possint, & quod particulatim de iis senex mentionem non faciat: cæterùm qui quintanum, & alios longiores concedunt, non propterea coguntur asserere alios esse humores præter sanguinem, pituitam, & vtramque bilem, sed ex iis, paucioribus tamen, & crassioribus generari.

Quintanam febrim & alias longissimas periodos, concedunt Aëtius *tetrab.2 serm.1.cap.*14.Actuar.2.*meth.cap.*1. Celsus *lib.3.cap.*3.Halyabas 3.*pract.*19.Rhasius 16.&.18. *continent.*Nicolus *serm.2.sum.4.doct.5.cap.*9.Vallesius *lib.5. cont.cap.*25.Marcellus Donatus *lib.3.de medic.hist.mirabili, cap.vlt.* Antonius Maria Venustus in consilio pro Ioanne Heluetio,& plures alij *in lib.1.citati*,quam sententiam præterquam quod firmaui *lib.3. de praxi medica admiranda, obs.*34. positis octauanæ, & decimanæ historiis, nunc ampliùs confirmo,quippe qui in puero decimo quinto anno constante,obeso, & pingui, quintanam febrem clarissimè notaui,qui cùm per annum ea premeretur,tandem pluribus auxiliis adiutus, solo decocto Eupatorij pro continuo potu ebibito conualuit.

Sed hæc speculatio ad vsum Medicum parum,aut nihil confert, quia quintana febris, & alij longiores circuitus eandem expostulant curandi methodum,quàm quartana, vt *in cit. cap.* Auicenna edocuit. Si tamen plenam de iis productis febribus notitiam habere velis, adi Ioannem Baptistam Syluaticum *controuers.*57.

HIST. XXXVIII. AETII, De febre lypiria.

Febris lypiria, gelidæ potu sanata.

VIdi mulierem supinam decumbentem in terra & voce destitutam, habentemque pulsum formicantem, vna cum manuum, ac pedum perfrictione, putabam autem esse calidam affectionem:nam simul cum relatis pessimis signis densiorem videbam respirationem factam, hoc autem signum est magni doloris, ac calidi morbi in præcordiis, & thoracis partibus existentis. Dixit autem quidam ex adstantibus, se audiuisse mulierem dicere, quod arderet eius stomachus, & frigidæ potionis magnam cupiditatem haberet, quapropter etiam in pauimento iacet,inquit,venans frigiditatẽ.Itaque confisus ipsi dedi per cochlearium aquam frigidã,iterum,atque iterum immittens ipsam ori violenter, videbam autem labia ipsius placidè aquam intus attrahere, & ratiocinatus ipsam appetere frigidæ potum propter insitam feruidam affectionem, rursus ampliùs exhibui, post hoc autem oculis annuere incœpit,indicans sic me facere debere. Accepta itaque confectione ex papaueris capitibus constante,(diacodion vocant)parũ de ea cum vino Gnidio,& aqua frigida per cochlearium ori infũdi,& ex hoc nimirũ paulò post sensim loqui cœpit, quare rursus ampliùs de hac potione dedi vino emmeleo pro Gnidio accepto cum modica aqua.Ori item ventris semperuiuum cum lactuca & pane,& rosaceo tritum imposui.Frigida autem hæc adhibui propter affectionis caliditatem, &c. Aëtius tetrab.2.serm.1.cap.89.de lypiria, hoc est, de ignis sacri circa viscera affectione,

PARAPHRASIS.

DE igne sacro circa viscera, & partes internas exorto agit Aëtius in præsenti, quem partes internas occupare sæpè, visceráque deurere, ex Galeno pluribus in locis patet apertè, Græci lypiriam vocant, quam valdè distare à lypiria Arabum contendimus *lib.2.in com. hist.*20. Quando ergo cum extremorum frigiditate interna vruntur, ac sitim habent, tunc febris dicitur lypiria, & licèt huius febris multiplex possit assignari causa, de qua alibi ex professo agemus,tamen quoad nostrum institutum attinet, est inflammatio vehemens in visceribus insolescens, ita

ita firmat Galenus 4.*aph*.48. & 7.*aph*.1. & 26.& 2.*prog*.4. quo loco Hippocrates sic prædixit, *si caput, manus, & pedes frigidi, ventre, costisque calentibus, malum.*

Sed antequam causas refrigerationis extremorum exponamus, aduerte partes externas omnibus aliis faciliùs, & citiùs non in ægris solùm, sed & in sanis frigere, quoniam sunt remotissimæ à fonte caloris, qui quidem in visceribus est, calidissima enim sunt cor, & iecur, à quibus cætera omnia per sanguinem & spiritum incalescunt, quocirca nisi admodum fortis sit calor, non facilè eò vsque peruenire potest.

Causa verò cur extrema in morbis acutis frigescant, multiplex assignatur à Gal. *in locis dictis*; oritur enim aliquando ex magna viscerum inflammatione, omnem ferè sanguinem ab extima corporis superficie attrahentem, quare extremæ partes calore destitutæ frigent. Quamuis autem necesse sit, vt magna sit inflammatio, non tamen semper est necesse, vt eadem sit inflammationis magnitudo, pro cuius diuersitate, diuersi sequuntur refrigerationis modi: nam si caput, manus, ac pedes frigescunt, mediis partibus calidis remanentibus, tam internis, quàm exterinis multò minor est inflammatio, quàm quando non solùm partes extremæ, sed & cutis vniuersa, & pectoris, & ventris frigescit, tunc enim longè maior est, vt pote quæ possit non solùm ab extremis partibus, sed ab omnibus exterioribus, calorem, & sanguinem retrahere, in qua non potest in non interioribus magnum suscitari incendium, ac tandem sitis, linguæque siccitas atque nigredo, & hoc videtur voluisse Hippocrates 4.*aph*.48. dum habet, *in febribus non intermittentibus si partes externæ frigent, interiores verò vruntur, ac sitim habent, lethale*, quod verbum lethale maiorem malignitatem, quam malum significat, quo verbo 2.*prog*.1. & 7.*aph*.1. vsus est.

Cùm ergo viscera erysipelate esset oppressa, & igneus, flammeúsque calor vrgeret in partibus intimis, lypiria erat febris, qua fæmina hæc fuit correpta: fuit ergo febris continua, perniciosa, & maligna valdè, in qua peruterebantur interiora perfrigerata cute. Neque dubites frigus, & calorem simul sentiri non per omnes corporis partes, velut in epiala, in qua in eadem parte frigus, & calor sentiuntur, quomodo autem possit cótingere, vt quæcunque pars simul frigus sentiat & calorem, subtiliter explanat Gentilis 1.4.*tract*.2. *cap*.50. dicens hoc contingere non secundùm partes formales, sed secundùm diuersas, attamen adeo propinquas, vt sensus in iudicio de situ partium decipiatur, iudicans totum esse calidum, & totum esse frigidum, & adducit exemplum de collo columbæ, & de aliis multis coloribus, de quibus affirmamus diuersos in eisdem partibus esse. Quod autem sit impossibile secundùm easdem partes formales sentiri frigus, & calorem, probatur: nam si in eisdem partibus formalibus hæ duæ qualitates contrariæ imprimerentur, hæ neque calorem sentirent, neque frigus, sed tepiditatem quandam, quæ media ex contrariis est vt ibi notauit Iacobus, quod ex definitione contrariorum etiam fit manifestum, de quo argumento sat pulchra proposuit Vallesius 5.*controuers*.24.

Sed dubitabis meritò in quo differat lypiria febris ab epiala: nam nonulli vtriusque definitionem confundunt. Ishaac *lib. feb. partic*.5. *cap*.15. asserit quod febris epiala est in qua corporis interiora incendûtur, & exteriora in frigidantur, similiter & Serapio *tract*.6. *de feb*. *cap*.17. quæ definitio potiùs lypiriæ conuenit, quàm epialæ, in qua frigus, & calor simul sentitur in omnibus corporis partibus, ex Gal. 2.*feb*.*cap*.6. subscribunt Paulus *lib*.2.*cap*.26. Aëtius *tetrab*.2.*serm*.1.*cap*.87. dicens, *in hac febre simul febricitant, & rigent, & vtrunque eodem tempore percipiunt in omni corporis parte.* Ita Haly 8.*theoric*. *cap*.6. quid verò dicendum Auicennæ, & quomodo cum Græcis, & aliis Arabibus conciliari possit, 1.4.*tract*.2.*cap*.49. docuit ipse, dum firmat epialam esse quando frigus adest in interioribus, ex exterioribus verò calor sentitur, consule Harculanum, & Costæum *in com*.

Quare internam inflammationem, viscerúmque incendium arguebant multa. Primum, aphonia, eueniens quod instrumenta vocis ob defectum caloris innati ab igneo depopulati languerent valdè, vel quod à malignitate vaporis ab inflammata parte ascendentis natiuus calor esset diminutus; nam hoc non in omni lypiria accidit, sed maligna, *vt* 4.*aph*.*cit*.& 4.*acut*.16. retulit Galenus, loquentibus nobis de lypiria Græcorum, quæ internas cásque vehementissimas sequitur inflammationes, quæ maligna est 2.*cris*.7.§. *Febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, vel ventriculi erysipelatibus aduenit.*

Secundum fuit pulsus formicans, qui extinctionem & suffocationem caloris ortam ex magnitudine inflammationis significabat, sicque etiam obrutus præ copia innatus ignis flaccescit, præ tanto alieni caloris impetu natura fatiscit, vt notauit Actuarius *lib*.2. *meth*.1.*in med*. quare ea tunc virium adest iactura, vt Medici existiment
B ægrotantes pulsu carere, & ita in hoc pulsu nulla inueni- tur inter motus contrarios sensibilis quies, & sic falsam celeritatem æmulatur: fortiuntur enim hi pulsus nomen à formicæ tardo, & imminuto motu, est enim omnium minimus, tardissimus, & languidissimus, ita vt plures eum esse celerrimum decipiantur, quos proculdubio fallit crebritas illa maxima quam habent: quoniam vt formica crebros, & paruos faciens gradus videtur celeriter moueri, ita pulsus paruissimi, & tardi, ac creberrimi falsam celeritatis speciem præ se ferunt de cuius pulsus differentia Galenus *lib*.1.*de dif*. *puls*.24. Paulus *lib*.2. *cap*.12. *latè differuerunt*.

Tertium quod ardorem internum significabat, erat densa respiratio, signum profectò maximum & caliditatis interiores occupantis sedes, aut phlegmonis vias coar-
C ctantis manifestum, vt Galenus notauit.3. *de dif*. *respirat*. *cap*.6. rectè autem nosti pulsum, & respirationem inter se summam habere efficaciam in significandis internis affectibus, quum respirationis vsus similis sit pulsuum vsui, & ambo maximas, & præstantissimas vires habent ad prædicendum, vt eleganter probat ex priscorum mente Vallesius *lib*.3. *cont*.2. Densa ergo respiratio fit caliditate multa in respirationis organis coaceruata id quod fermè omni die in omnibus exurentibus febribus apparet, vt neminem latere possit, etenim quod inflammationem præter naturam, phlogosin Græcis dictam, non Hippocrates solùm, sed omnes ferè alij qui ante Erasistratum fuerunt phlegmonem nominarint, & non à nobis tantùm, sed ab omnibus Hippocratis expositoribus est ostensum. His itaque sic stantibus, nihil amplius mirum est prædictas ambas differentias Hippocratem
D simul ostendere, cùm ait spiritus densus existens, dolorem, aut inflammationem significat in locis supra septum transuersum, ita meminit Hippocrates magnæ, & densæ respirationis 2.*prog*.56.& 2.*acut*.44.

Causma internum, auxilium refrigeratorium citò, & celeriter expostulabat, sed primò erat cogitandum de phlebotomia, quod auxilium calidam substantiam cùm euacuet, nempe humorem feruidum, & ebullientem sanguinem, mirificè interiora refrigerat, ex Galeno 10. *meth*.10. Si ergo has vtilitates præstat venæ sectio, cur eam non exercuit Aëtius; Dices quia febris erat multæ acuitatis, vt loquitur Auic. 1.4. *tract*.2. *cap*.7. & necessitas erat maior refrigerij, quàm
E vacuationis], ne hectica introduceretur febris, quare pugnare aduersus futuram siccitatem salubre fuit consilium.

At cùm inter refrigerantia primatum obtineat potus aquæ frigidæ, ad eam auctor se contulit, & meritò sanè: quoniam sitim temperat, æstuantem calorem compescit, furentem bilem demulcet, feruidum sanguinem refrænat, eiúsque furiosos motus retundit, humiditatem à calore intenso absumptam resarcit, arida membra humectat, calorem innatum viuificat, leuat naturam, soluit aluum, & incendiosos, tenuésque humores prolicit in sudorem, qui potus si sit cardiacis aquis permixtus, promptissimè calidæ dispositioni auxiliatur. Quare calidis naturis aquæ potum vt præsentaneum iudicat Hipp. auxilium *lib*. 6. *epid*. *sect*. 4. *text*. 15. Neque dubites aquam exhibere in principio morbi citra coctionem

vllam, aut præsente inflammatione interna, quia quando febris ardens adeò immaniter vexat interiora, suóque calore principes partes lacessit, ac fatigat, vt si non temperetur hic calor igneus, & exurens, timor sit ne hectica excitetur; tutò tunc ob imminens ex procrastinatione periculum concedi potest: nam melius febrem prorogari, & pituitosam fieri, quàm ægrum frigida non exhibita, sed calore innato ab igneo depopulato è vita decedere, & eo maximè cùm non sit ad satietatem vsque offerenda, in quo exemplo eæ conditiones expetuntur: accedit quod Galenus *9.meth.5.* verum erysipelas non aliter quàm frigidæ potu sanandum docuit. Posse autem multoties citra coctionem aquæ potum ad satietatem vsque offerri, diximus *lib.2. in com. histor.54.* de cuius vtilitate satis multa protulimus *suprà in hoc libro, in com. hist.11.*

Cùm autem à iuuantibus, & nocentibus maxima sumatur indicatio, ex Gal. *10.sec.loc. cap.2.* & ex leuamine naturæ, oculorum erectione, & maiori vtilitate Aëtius coniectaret aquæ potum magno fuisse ex vsu, audacius frigidam offerendam est arbitratus, qua oblata, cùm in meliorem statum esset redacta fæmina, ad maiora auxilia accessit, quæ magis refrigerant, tenuem humorem incrassant, & eius mordacitatem, & acrimoniam retundunt. In hunc vsum elegit diacodion, hoc est confectionem quæ ex capitibus papaueris parari solet, cuius descriptionem quære ex Galeno *lib.7.secund.loc. cap.2.* & Peulo *lib.7.tit. de confect.ex papaueris capitibus.* Sed cùm hoc medicamen sit nimis frigidum, & calor innatus ab igneo resolutus debilis esset, idcircò cum vino hanc assumendam iussit: nam vinum medicamentorum frigidorum est præstantissimum antidotum.

Sed obiicies. Si vinum caliditate, & tenuitate sua succum papaueris penetrare facit, & est in causa vt ad cor citò permeet & frigiditate sua cordis calorem extinguat, cur vinum cum diacodio miscendum imperauit? Narrat enim Plinius *lib.14. cap.4.* quòd sicut vinum est venenum cicutæ, potatum post ipsam, quia illius vim hebetat, & refringit, sic cum ipsa commixtum, & citiùs interficit, quia liquat succum cicutæ, & attenuat, & facit vt ad cor pertranseat, suóque frigore illud strangulet, & hæc causa apud Arist. quare vinum dilutum citius, & magis inebriat, quam merum; caput enim ob maiorem tenuitatem promptius penetrat. Sed dispar in similitudine est ratio: quoniam Plinius loquitur de succo cicutæ impermixto, in diacodio autem plurima calida ingrediuntur, vt myrrha, sapa glycyrrhisa, quæ papaueris succi vires refringunt: antiqui enim maximè cauti fuerunt in parandis compositionibus, in quas ingreditur papaueris succus, vt constat ex Gal. *in locis multis*, præsertim *lib.8. sec. loc. cap.1.§. Opio iubet admisceri calefacientia, vt ipsum reddant innocentius, quum corpora viuentium mortificationi simile quidpiam perpetiantur, ab omnium ex opio, & hyoschiamo, & mandragora compositorum medicamentorum vsu, ideoque Medicis mos est admiscere piper, castorium, & crocum.*

Porrò cùm viscera arderent incendio, ori ventriculi refrigerantia iussit admouere, & quæ adstrictione sua illi firmitudinem conciliarent, de quorum classe esse semperuiuum firmant Dioscorides *lib.4. cap.77.* Paulus *lib.7.prop.titulo de semperuiuo*, cuius succum cum rosaceo inflammationibus, & aliis morbis calidis, qui summam cutem infestant, esse imponendum docuit Gal. *lib.6.simpl. eodem titulo.*

HIST. XXXIX. TRALLIANI, De febri syncopali.

Quidam febri syncopali laborans, nimia frictione, & tenuissima victus ratione vsus, resolutus interiit.

*Curandi sunt qui ex humorum copia in syncopem incidunt, tenui victu, atque omnibus quæ extenuare possunt. Quantum ad copiam attinet, * vacuationem per sectam venam moliri, & eam iterare oportet: præsertim si humor ita exuperauerit, vt periculum sit ne vires suffocentur, nam tunc ex copia modicum detrahere absurdum non est, & grauatas ipsas leuare, præsertim si vires robustæ sint, si verò imbecilles, & cruditas multa subsit, frictionibus vtendum, & iis quæ extenuare, discutere, & concoquere possunt, quale est camamalum, sed frictionibus à cruribus deorsum, per totam spinam, & brachia, & ab his ad inferiores partes, & pedes vtendum, ita vt virium ratio habeatur, quum enim nonnulli immoderatam magis frictionem adhibuissent, vires subitò digestæ, dissolutæque fuerunt. Ego itaque quemdam ex inscitia fricantium in syncopem prolapsum conspexi: iusserat enim ille continuè integram diem, & noctem illam perfricari, & à cibo omni vsque ad quartum diem abstinere: Deinde cùm impiè hoc ipse faceret, æger qui non potuit vtrumque, tum defatigationem, tum inediam in alios quinque dies tolerare, syncope interiit, &c. Trallianus* lib. 12. cap. 3. titulo de iis qui syncope periclitantur.

PARAPHRASIS.

De febri syncopali humorosa agit in hoc loco Trallianus, de qua exactissimè Galenus sermonem instituit *lib.12.meth.cap.3.* Vterque tamen auctor hanc febrem ex succis crudis subortam frictionibus rarefacientibus, concoquentibus, & extenuantibus, & calore suo crassum, crudúmque humorem absumentibus, omnimodáque inedia esse curandam asseuerat: nam frictiones cum linteo aspero factæ calorem naturalem excitant, & per cutem vniuersam rarefaciendo humorem noxium vertunt in halitus, præsertim si oleis relaxantibus, & digerentibus parentur. Tenuis victus, & inedia euacuat ex accidenti: qui enim cruditatibus scatent, paucissimo egent alimento, succi enim crudi per vlteriorem elaborationem in sanguinem versi, nutrire possunt, ex Gal. *2.acut.30.* hoc tamen intelligendum est dummodò vires valeant, quas firmas esse, ex pulsus vehementia, æqualitate, & ordine intelliges: si tamen tenuissimum victum præsente virium debilitate, cum nimia, & frequenti frictione imperes, exhausto spiritu, & resoluto calido innato exanimis æger vitam cum morte commutabit. Non ergo frictionem, & tenuem victum renuit Trallianus, sed hunc mortuum fuisse ex fricantium inscitia, ipse refert: quoniam quando vires debiles sunt, validis, & assiduis frictionibus ægri non sunt defatigandi, & vires aliquantulum pleniori victu sunt reficiendæ, vt morbum deinceps tolerare queant

Sed antequam ad cætera accedamus dicendum febrim syncopalem dici quia cum syncope coniuncta est, appellatur humorosa ad differentiam alterius febris syncopalis quæ minuta vocatur Galeno: illam efficit copia humorum crudorum, qui calorem suffocare sunt apti, hanc verò inopia; vtriusque causas inuenies apud Galenum *loc.cit.* & *nos lib.2.in com.hist.51.* fusè explicuimus.

Obiicies cur Galenus tantoperè cum Tralliano hîc commendat frictiones antequam euacuet, & cur asperas laudat, si hæ cutem astringunt, & meatus sunt aperiendi, per quos humor exhalat? Dic: quod priùs mulsa, & clystere aluum procurat, & deinde fricat, frictio autem trahit lentè humores ad cutem, & ad eam calorem euocat. Deinde frictio debet esse media inter mollem, & duram, quæ sensim aperit, & non occludit, immò vna cum inedia imperata obstructiones impedit.

Insuper quoniam ex significato crudi succi multiplici plurima de syncope humorosa dubia, ad eius curationem necessaria explicantur, aduertere oportet variam esse in doctrina Galeni, illius acceptionem. Strictè ergo, & propriè succus crudus, est species quædam pituitæ, crassæ, & grauis, quæ plerumque subsidet in vrina edacium maximè puerorum & otiosam vitam degentium, vt docet Galenus *1. cris.12. circa med.* hic succus à pituita differt, quia hæc minus est crassa, cùm habeat plurimam humiditatem sibi commixtam, & spiritu sit plena flatulento, ille verò habet substantiam similem puri, & albus est, & crassus, vt docet Galenus *lib. de plenitudine, cap.11.ante med.* & *10.sec.loc.cap.5.ad med.* ab eo tamẽ differt, quoniam

nec

nec fœtet, nec lentus eſt, vt pus auctore Galeno *lib.1.de aliment.facult cap.3.§.Eſt ſanè & pituitæ ſuccus,crudus, &c.* quod verò dicit ſuccum crudum non eſſe lentum,intelligendum eſt quod non ſit neceſſariò lentus,alioquin enim lentus eſt, vt idem voluit *lib.6.de ſanit. tuend.cap.6. in fin.* vbi de eo ſucco agens ſic inquit, *qui craſſus quidem omnino eſt non tamen perpetuò glutinoſus.* Hic humor propriiſſimè, & per excellentiam crudus ſuccus nuncupatur.

In ſecunda acceptione latiùs,& generalius dicitur crudus ſuccus quicunque citra ſanguinem eſt, quales ſunt omnes pituitæ ſpecies, quia omnes hi humores albi, crudíque ſunt, neque ſunt percocti à natura: ita accipit Galenus 4.*de ſanit tuend. cap.4.§. Generaliter*: igitur eiuſmodi ſucci omnes,&c. In tertia acceptione, & adhuc magis latè dicitur humor crudus de omni humido qui à natura euictus non eſt, ſiue frigidus, ſiue calidus ſit, ſiue etiam excrementum, in qua ſignificatione, & bilis flaua, & vrina dicitur cruda, & quicunque alius humor qui à natura non eſt euictus, vt docet latè Galenus 2.*acut.*44. *poſt princip.§.Bilioſa cruda ita appellauit,&c.*

QVÆSTIO XXXV.

Vtrùm in febre ſyncopali humoroſa, sãguinis miſsio, & frictiones ſint ex vſu, vt contra Galenum firmauit Trallianus.

COMMENTARIVM.

V*Acuationem per venam ſectam moliri.*] Duriſſimum ſaxum euoluo,irrefragabilem antinomiam agito, ſalebroſam viam ingredior, quam hactenus percurrit nullus: omnes enim Galenum in ſyncopali febre humoroſa nunquam miſiſſe ſanguinem vnanimiter firmant, illius clariſſima doctrina ſuffulti: & vt ordine quàm optimo ſingula perſequar, æſtimatione dignum eſt, quid de hac re Galenus ſtatuerit *lib.12. meth. cap.3.* quo loco ſic inquit: *Nulli talium ſanguis mitti ſine maximo diſpendio ſolet, quum tamen vacuationem deſiderent, verùm nec ſanguinis miſſionem,nec purgationem ſuſtinent, vtpote quod ſine his ſyncope facilè adoritur. Quænam igitur eſt ratio talibus medendi, qui cùm vacuari poſtulent, vacuantia præſidia non ferunt; Sanè nullam aliam his idoneam vacuationem inueni præter eam quæ ex frictione paratur, &c.*

Quæris cauſam quare hoc affirmet Galenus? ea eſt quia in copia ſuccorum crudorum vires adeſſe non poſſunt, ſi de crudis ſuccis ſermo ſit,qui pituitoſi ſunt, & à ſanguinis natura alieni: hi enim valde opprimunt vires, calorem natiuũ frigiditate ſua extinguunt,onerant quantitate ſua,obſtruunt craſſitie, prohibent acceſſum ſanguinis ad membra, lædunt os ventriculi, quod conſortij lege maximè afficitur, hi ergo humores ſi diutiùs in corpore morentur, incocti, vtpote derelicti à regimine naturæ, amplius putreſcunt, febréſque accendunt,quare Galenus *lib.de curand. rat. per ſang. miſ. cap.10 ipſis exuperantibus ſi non adſit febris cautè vacuandum monuit ob dictas cauſas,ſed vbi iam febris corripuerit,nequaquam eſſe imperandam phlebotomiam conſuluit*, quoniam intemperies febrilis, præexiſtenti accedens amplius, vires debilitat,vt inter omnes expoſitores notauit Ferdinandus Mena *in com.* Quare cùm raró, aut nunquam his febribus laborantes viribus conſtent, meritò in eis venæ ſectio prohibenda eſt.

Trallianus hoc loco, quem ſequuntur Rhaſius 16. *cont. cap.2.*& Auer.7. *collig. cap.2.* Venam eſſe ſecandam contra Galenum conſuluit, quare omnes hactenus exiſtimarũt illum Galeno ſummè eſſe aduerſum, quorum mentem ſi attentè percipias, illos valdè eſſe concordes aſſeuerabis: Nam quando humor eſt extremè crudus, & à ſanguinis natura valdè diſtat,& vires debiles ſunt, tunc Galenus venæ ſectionem abhorret,ipſámque renuit Trallianus *hoc in loco.§. Metus enim eſt ne vires proſtratæ humorem crudum nequeant concoquere, & diſtribuere, ſatius igitur arbitror vt venæ ſectionem potiùs vitemus,&c.*

Si verò humor eſt ſemicoctus, & abundat cum præſentia ſanguinis, tunc ſanguis tutò poteſt emitti neque hoc dogma à Galeni mente puto alienum, quippe qui *lib.de curand.rat. per ſang. miſ. cap.12.* ſic ait. *Vbi ergo multa vacuatione eſt opus, verùm vires ſunt imbecilliores, in his vacuationem partiri expedit,vti nimirum & me feciſſe vidiſtis in iis quibus ſuccorum crudorum copia inerat:nam pauco ſanguine detracto protinus melioratum exhibeo probè coctum cum incidentium Medicaminum quopiam, velut hyſſopo,origano,& interim etiam nepeta,aut pulegio,aut certè cũ melicrato oxymel, aut oxyglyci,ac ſi rurſus ſanguinẽ minuo vel ipſo eodem, nõnunquam die poſtero in quo rurſum exhibito propoſitorum medicaminum quopiam iterum de ſanguine quid aufero,ac rurſus tertio die ſimiliter his,&c.*

Eandem ſententiam firmat *lib.4. de ſanit. tuend. cap.4* quo loco ſi crudi ſucci parum recedunt à ſanguinis natura, ſanguinem emittit, ſi medio modo ſe habeant, mediocriter ſanguis mittendus eſt,ſi omninò à ſanguinis natura recedant, nullo modo eſt vena ſecanda, & hoc eſt quod aſſeruit Trallianus, ſalubrius eſſe cenſens facta phlebotomia in febre ſyncopali leuare naturam, vt deinceps reſiduum concoquere queat: nam ſicuti in exterioribus experimur ignem lignorum viridium copia ſuffocari,niſi aliqua ſufficiens quantitas detrahatur, qua detracta ignis fulget,& emicat, ſic calor noſter, qui internus ignis eſt,ſi crudorum humorum congerie obruatur, ſponte ſua ſuffocatur,marceſcit,& aliquando perit,oportet ergo ipsũ detracta copia leuare celebrata venæ ſectione, vt deinceps præexiſtentem humorem ſuperare poſſit.

Si verò valdè à natura ſanguinis recedant, ſitqúe ſanguis paucus, & bonus, humores autem frigidi, & crudi, præſertim in hyeme,natura,regione,& ætate frigidis,omnino à ſanguinis miſſione abſtinendum eſt; nam ſic deducitur æger ad frigidorum cruditatem ex Auic. 4.1 *cap.20.* quoniam cùm vires non adſint,extracto ſanguine in quo calor perſeuerantiam habet, humores crudiores fiunt,& affectus frigidiſſimi eueniunt, deſcripti à Gal.*lib. de curand.rat.per ſang.miſ.cap.6.* ij ſunt apoplexia, epilepſia, carus, & alij à frigidis ſuccis ſuborti.

Ex iis iudicabis quàm malo fundamento iuniores contra Trallianum debacchentur, ac ſi Galeni ſententiam temnat,& damnet renuátque phlebotomiam, qui, vt vidiſti, eam in hac febre amplectitur, & probat:ſi verò Galeno aduerſari videtur, ea eſt cauſa, quoniam Galenum generaliter loquutum intellexit, cùm hic auctor diſtinctionem faciat in eo humore qui crudus eſt, vel ſemicrudus, vel extremè crudus, cuius conſiderationis reſpectu ſanguinem, parum vel nullo modo emittit, quod etiam faciendum monet hoc loco Trallianus, qui, ſi vires ſint ſatis robuſtæ,& copia quæ offendit ampla, ſanguinem extrahit,ſin autem vires ſint imbecilles, & cruditas nimia, eam interdicit, ſed ſolùm coctionem procurat quiete,cibo,potu, & medicamentis quæ attenuandi, & deſiccandi vim habeant.

Totam ergo curationis ſpem pro curatione huius humoralis febris Trallianus,& Galenus in frictionibus repoſitam eſſe arbitrantur, quarũ ope humores crudi coquuntur,euocato per motum ad partes externas calore,quo excitato, lenti humores attenuantur, ac abſumuntur.

Sed tantorum auctorum doctrina videtur ſuſpecta, & valdè dubia: nam in redundantia crudorum humorum ipſe Galenus *4. de ſanit. tuend. cap.5.* non ſolùm prohibet ſanguinis miſſionem,ac purgationem,ſed etiam balneum, exercitationem, & omnem corporis motum interdicit, quoniam humores crudos mouent, agitant,& per corpus diſtribuunt, & ad venas habitúmque corporis attrahunt, frictio verò eaſdem vires habet,quàm exercitatio,vnde in debilibus,qui exercitationes ferre non poſſunt harum loco frictiones ſalubres ſunt, auctore Galeno *lib. de puero epileptico, cap.3.*

Deinde quando corpus impurum eſt prohibet Hipp. exercitationem *6.epid.ſect.5.text.34* dicens,*ſi immundus laboret,vlcera proueniunt, &c.* vt tubercula, cutanei affectus, immò obſtructiones attractis humoribus exercitationis vi à centro ad circunferentiam, ſed frictiones in corpore impuro has noxas pariunt. Ergo reprobandæ.

Inſuper videtur Galeno aduerſari Trallianus in hoc capite in quo eſt deſcripta hiſtoria hæc.§. *Haud noui quid*

etiā diuinissimo Galeno in mentem venerit. Quod ita faciendum esse præcipiat, frictionibus autem immoderatis vtendum, oleúmque sycioniun inducendum, ac inediam imperet. Nam si vires languent in hac febre ægri inediam, & frictiones ferre non poterunt, quoniam vt ait Hipp. 2. *aph.* 16. *vbi fames laborandum non est.* A

Vltimò. In febre diaria orta ex crudis succis 8. *meth.* 4. Galenus prohibet abstergentia, & deobstruentia: nam magis obstructiones inpingunt, quia humores attrahunt ad cutem, & partes obstructas, quare cùm frictiones etiam à centro ad circunferentiam eos attrahant, eo nomine videntur reiiciendæ.

At hæc non ita fortia sunt vt euincant: nam etsi balneum, & exercitatio cum frictionibus, in multis conueniant, in pluribus differunt, quoniam hæ plus attenuant, incendunt, & discutiunt humores, & sic Galenus plenitudinem corrigit frictionibus, non balneis, aut exercitationibus, quæ plethoricam dispositionem non admittunt. B Quamuis autem in hac febre frictiones aliquam inducant noxam, nempe obstructiones auocando humorem ad partes extimas, quoniam tamen ob imbecillitatem, & timorem animi deliquij nec sanguinis missio, aut purgatio possunt celebrari, & totus curationis cardo sit repositus quod humores in profundo corporis existentes, præcipua membra grauantes & celerem mortem minantes ad extimas partes frictionibus attrahantur, tunc eæ cum maiori vtilitate, etsi aliquali noxa celebrandæ. Galenus verò 4. *de sanitt. tuend.* agit de redundantia succorum crudorum in sanis, vel neutris corporibus, citra febrem, in quibus non simile periculum vertitur. Ex quibus *ad 2. & 3. argumentum* solutio patet. C

Ad tertium dic: Trallianū solùm impedire frictionum immoderatum vsum, si enim moderatæ, & assiduæ fiant, & tenuem victum obseruent ægri, tantùm abest vt vires langueant, quin potiùs succis crudis concoctis, & in sanguinem versis reficiantur vires Hipp. 2. *Aph.* de redundantia crudorum humorum non est loquutus.

Si verò in diaria orta ex obstructione vtendum non esse deobstruentibus Galenus asseuerat, ne obstructiones augeamus, dispar est ratio; licèt enim frictionibus in syncopali febre eæ magis increscant, has tamen contemnimus, dummodò humores crudi ad partes extimas trahantur, quum liceat maiorem noxam minori corrigere.

HISTOR. XL. GALENI, D
De febri hectica.

Ex inflammationibus internis diuturnis, febris hectica generatur.

*Ego quidem vidi ex laxioris intestini, (Græci colon appellant) inflammatione diuturna * tabidam febrem fuisse sequutam. Item ex similibus stomachi, vesicæ, ac renum affectibus, nec minus à tali febri nonnulli sunt capti, qui dysenteriam patiebantur, quum scilicet intestina inflammatione laborarent. Ex læuitate etiam intestinorum, & longo profluuio, quum scilicet vel ab initio statim, vel progressu temporis febricula inuaserit, tabidæ febres consequuntur, & vt simpliciter dicam quando præexiccatum cordis corpus febrilem caliditatem qua cū difficultate amouetur, acceperit, &c.* Gal. lib. 1. de dif. feb. cap. 9. in fin. E

PARAPHRASIS.

Febris hecticæ nomen licèt Latinum videatur, à Græco tamen sermone est deductum, habitúmque significat, qua de causa ipsa febris, dicitur habitualis, hoc est difficulter solubilis, & ab aliis vocatur consumptio, quod scilicet in ea humiditates corporis absumantur. Quo pacto meritò reprehendendus est Galeotus Martius *lib. de promiscua doctrina, cap.* 29. hecticam ab ardore nuncupari autumans: maximus autem huius febris est ardor, qui propter inueteratam consuetudinem non ita sentitur, sicat in tertiana, vel hemitritæo.

Hoc ita esse ex euentu probari potest: nam ex ardentibus febribus oritur magna ex parte, quæ vsque adeò protrahūtur, vt longitudine temporis omnem cordis hauriant humorem: quoniam cor ellychnio lucernæ redditur persimile, quum plurimum fuerit exustum, quod vt vehementer siccum dissoluitur, & conteritur, & corpus arboris instar tabescit, quæ aut diuturnitate temporis, aut flammæ vicinitate arefit. Hæc vasi calido similis est, vt enim hoc aquam illi infusam calefacit, ita hectica solidis inhærens partibus, iisque infixa eas calefacit.

Id etiam docet exemplo iuuenis cuiusdam, quem ipse curandum susceperat *lib.* 10. *meth. cap.* 3. & 6. diuerso curationis genere quo alij medici vtebantur, dicens diarias febres in hecticas mutari in his præsertim, quorum calidior, & aridior est temperatura, qui balneo frigido, & humido maximè iuuantur, ac illi qui ardētibus febribus sunt correpti quia sectui habent calorem retorridum, ac siccum, & in illis viscera ardent, & interno flagrant incendio, calor enim hecticus præter naturam semper magis, ac magis perficitur, & magis radicatur in subiecto.

Sed falsum est febrem hecticam ab ardore habere nomen. Primò quoniam Galenus, cæterique Medici febres hecticas ab ardentibus distinguunt; quoniam illæ vix percipiuntur, & minus expertos Medicos fallant, & ab ea ægroti se liberos quandoque putant, ardentes verò maximè sentiuntur & non occupant ferè solidas partes, quum in his accensis febris hectica consistat.

Sed quæres causam cur febris hectica cùm calorem inducat grauem, & vehementem, non eam tamen laborantes sentiant, ità vt inter loquendum sæpissimè absque vllo doloris sensu emoriantur? Dic: quod calor hic febrilis, ita est immersus in calorem innatum. cúmque adeò penetrauit, vt penè extinguat, vicémque innati gerat, quasi in illius naturam conuersus. Hac ratione in solis hecticis febribus æqualis inuenitur, siue vniformis intemperies, quod æqualiter semper afficiat ille calor, vt contrario carens, ex contrario autem oritur dolor. Quare Galenus *lib. de inæqual. intemperie* 5. iure inquit, quum omnes particulæ solidæ perfectè calefiunt, hecticam febrim vocant, quæ non in humoribus, aut spiritibus sedem locauit suam, sed in membris, quæ habitus rationem habent, sicque doloris expers est; quare qui ea confligantur putant se liberos. Ita hecticæ pestilentes nonnullæ æqualem sortiuntur intemperiem, maximè hæ, in quibus retorridus, & marcidus calor cordis substātiam inuasit, quod Galenus docet 3. *de præsag. ex puls. lib. cap.* 3. & 4. Inæqualis verò intemperies est quæ impuri aliquid habet, & contrarij ex quo nasci dolor potest.

Ex inflammationibus internis diuturnis oriri hecticam febrim experientia passim confirmat, quum enim has, febris continua, magni feruoris, & vehementissima comitetur, cùm diu duret, necessariò actione caloris diutina, aut vehementi membri solidi temperie euersa, ipsemet calor adeò sese insinuat, vt radicatus, habitualisque fiat. Hoc modo qui prolixam perpessi sunt dysenteriam, diuturnas, & immodicas vacuationes per aluum, sanguinis fluxum, ij ob humidi defectum introducta siccitate, & sic colliquatis membris solidis quæ ad recipiendum calorem habitualem sunt paratissima, hectica febris consurgit, quæ sine siccitate fieri non potest: licèt enim Galenus *lib.* 1. *de dif. feb. cap.* 9. asserat fieri hecticam febrem, tanquam nihil adhuc virtute perpessa, hoc intelligendum est ad alias hecticæ febris species, in quibus multum perpetitur virtus, collatione facta, quoniam in omni hectica est necessarium vt humiditas absumatur, & succrescat siccitas morbosa, vt ingenuè explicant

Mercatus *lib.* 5. *de feb. cap. de febre hectica,*
Mercurialis *lib.* 5. *de feb. cap.* 7.
de hectica febri.

***

QVÆSTIO XXXVI

Vtrùm calor febris hecticæ sit independens à causa conseruante, vt contra Galenum Pererius, & Lemosius opinantur, & an ea in species tres sit diuidenda, vt contra eum firmat Argenterius.

COMMENTARIVM.

Tabidam febrim.] Consularis vir, Celsus, qui ante Galenum, vniuersam artem medicam, vno paruo volumine, at eleganti, satis fermentato, & pinguis cremoris pleno, posteris tradidit, & excoluit, *lib.3.cap.22.* triplicem facit speciem tabis. Prima est qua corpus non alitur,& naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis verò in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur, & nisi occurritur, tollit, atrophiam Græci vocant. Altera species est quam Græci cachexiam appellant, vbi malus corporis habitus est, ideòque omnia alimenta corrumpuntur. Tertia est, longéque periculosissima, quam Græci phthisim vocant.

Hunc autem auctorem, sicut nec Hippocratem de febre hectica nunquam fecisse mentionem,certa res est,qui solùm de febre tabida, seu marcida sermonem instituunt, hoc ita esse inuenies si Hippocratis monumenta attentè contempleris:immò Celsus *lib.eodem 3.à cap.5.vsque ad 17.* in quibus omnium febrium argumentum ex professo prosequitur,hanc febrem sub nomine hecticæ non appellat,neque hanc cum phthisi esse coniunctam *citato loco* asseuerat, nisi fortè affirmes cum Fernelio *lib.4. patholog. cap.8.* febrim quæ phthisim comitatur hecticam non esse, sed putridam,ex putrescente pulmonum substantia suborta, cuius opinionem coarguerat multò antea Galenus *lib.1. epid. sect.3. com.9.§. Tabidi hectica febre laborant nunquam cessante*, vt contra Fernelium strenuè differtat Carrerius *disputat.20. ad libros de loc.affectis,cap.12.*

Maior tamen est lis, & controuersia vtrùm calor præter naturam hecticæ sit independens à causa conseruante: nam in hoc dubio explicando Medici summoperè contendunt. Gomezius Pererius in sua noua medicina *column. 225.& 226.* Ludouicus Lemosius *lib.10.meth.cap 7. disput.2.* in ea sunt opinione vt putent eum esse dependentem, & habere causam conseruantem sicut habet humoralium febrium calor. Hàncque sententiam vnico confirmant, eóque satis valido argumento.

Caliditas producta in aqua non potest permanere in illa sine causa fouente, & conseruante, quia caliditas formæ substantiali aquæ est disconueniens ,& ad corruptionem illius disponit,quare hac causa conseruante deficiente per simplicem emanationé à forma aquæ ad pristinam frigiditatem redit,& calor in ea existens corrumpitur, sed calor febris hecticæ partibus in quibus est, præter naturam existit, & ad corruptionem formæ substantialis disponit, ergo hic calor in partibus sine aliqua causa permanere non poterit, quæ efficienter illum conseruat : nam hac causa deficiente partes ipsæ per simplicem emanationem à sua forma substantiali ad pristinam temperiem redibunt,& calor febrilis corrumpetur.

Contra tamen suadet communis Medicorum sententia, quorum primarius dux extat Galenus, cuius clypeo ipsi muniti, caliditatem præter naturam quæ in hectica reperitur esse independentem à causa, à qua in genere causæ efficientis conseruetur constanter asseuerant : ille enim *lib.8. meth. cap. vlt. in fine* statuit nullam causam febres hecticas accendere, nec conseruare, postquam semel sunt productæ, & *lib.1. prorrhet.33.* docuit quod febres hecticæ solidas animalis partes apprehendunt, & ex aliquo putredinoso humore non fiunt, id est, non conseruantur. Deinde *2.prorrhet.17.* affirmat, quod sicut ligna quando solùm calefiunt ab igne ipso separata, illorum calor corrumpitur, quando verò non solùm calefiunt, sed etiam inuri incipiunt, etiamsi ab igne auferantur, nihilominus inuruntur, sic similiter partes solidæ corporis,

A quando ab aliqua causa solùm in fieri alterantur,& causa vacuatur,partium solidarum qualitas per alterationem inducta breuiter cessat,quando verò partes alteratæ iam sunt in facto esse, & completæ, quamuis vacuetur causa, quæ alterabat,qualitas in partibus producta non remouetur.

Ratione suadebis hoc modo. Partes solidæ in febre hectica non ampliùs calefiunt, sed perfectè,& absolutè iam sunt excalfactæ,& intemperie calida facta sunt affectæ,ex Gal.*lib.de inæqual.intemper.cap.5.* ergo caliditas præter naturam in hecticis permanens in partibus est fixa , & non indiget aliqua causa à qua conseruetur.

Secundò. Si caliditas febris hecticæ dependeret à causa præter naturam conseruante, ea in partibus deberet esse inæqualis, quia partes proximiores dictæ causæ deberent esse calidiores, quàm partes magis distantes, sequeretur etiam quod hectici calorem febrilem sentirent: nam ex alteratione caloris in partes sibi proximas,& ex ea quam inducunt partes calidiores in minus calidas, oritur sensatio caloris,& dolor,sed hecticus calor æqualis est ex Gal.*lib. de inæqual. intemp 5.* & à lobarantibus non persentitur, vt Gal.*ibi* docuit, & supra retulimus, experientiáque confirmat , ergo caliditas hecticæ febris non dependet à conseruante causa.

Tertiò. Si hecticus calor haberet conseruantem causam, hæc procuratione illius deberet remoueri per sanguinis missionem, purgationem,& alia vacuantia auxilia, sed hæc præsidia reproba sunt, & à nullo auctore proponuntur in hac febre, ergo & per consequens.

C Argumentum verò pro contraria parte oppositum est difficile, adeò vt eruditissimus Thomas Garbius *lib.1.de dif. feb. cap.9.* in quæstione qua quærit vtrùm caliditas febris hecticæ sit maior, quàm caliditas aliarum febrium (quam quæstionem ad plenum post eum agitauit Mercatus *lib.5.de febrib.*) asseueret quod causa propter quam caliditas hecticæ febris est facta, & à causa independens, est dispositio subiecti, séque ignorare quid sit hæc dispositio, ingenuè, libentérque confitetur.

Cæterùm vt certè percipias causam ob quam hecticus calor sine causa conseruante possit perdurare,aduerte primò partes nostri corporis dupliciter alterari posse , vno mòdo quando in ipsis aliqua, ex primis qualitatibus alteratur, & illa alteratione proportio primarum qualitatum præuertitur,altero modo quando non solùm hæc proporD tio,sed modus substantiæ, & mixtionis ipsarum partium corrumpitur, & alius mixtionis modus in ipsis producitur. Primus modus alterationis reperitur in partibus quando sola intemperie inæquali, & fiente laborant, secundus quando intemperie æquali, facta, sunt affectæ,vt notarunt Thomas à Veiga *lib.1. de dif. feb. cap.8.sect.4. propos.2. & 7.*& Vallesius *lib.4. controuers. cap.2.* Quando ergo partes primo modo solùm alterantur, licèt magnam patiantur intemperiem,nihilominus facultates maximè non debilitantur, & earum actiones non valdè læduntur, quando verò secundo modo alterantur tunc essentialis debilitas fit.

E Aduerte secundò, quod licèt anima nostra , quæ est forma substantialis partium viuentium in omnibus hominibus sit eadem secundùm speciem, & in eodem homine per diuersas ætates, & in diuersis partibus dissimilaribus sit eadem numero, nihilominus tamen hæc anima vt operetur,& conseruetur in partibus longè diuersam proportionem temperamenti requirit, quam si habet partes per simplicem emanationem ad se reducit : quando verò ab aliqua causa leuiter alterante perturbatur, hæc proportio corrumpitur, & ita videmus quod in diuersis hominibus, diuersas regiones incolentibus, & diuerso victu, & diuerso viuendi modo vtentibus, diuerso admodum temperamento anima gaudet, & cum illo permanet. Idem etiam in diuersis partibus dissimilaribus eiusdem hominis in eadem ætate obseruatur, immò in omnibus partibus eiusdem in diuersis illius ætatibus fit manifestum.

Huius diuersitatis temperamenti respectu eiusdem animæ nulla alia videtur posse assignari causa, nisi diuersitas modi substantiæ, & mixtionis quæ in partibus viuentibus

viuentibus reperitur ratione diuersæ naturæ ipsarum partium, & diuersarum ætatum, & aliarum rerum quas diximus, iuxta quam diuersitatem modi substantiæ, & mixtionis eadem anima conseruatur, & permanet in esse quieto cum illo modo temperamenti, qui aptus est emanare ex certo modo substantiæ, & mixtionis qui reperitur in partibus viuentibus, quas anima informat. Itaque in senectute verbi gratia hominis temperati, eius anima quamuis tunc perfectè non operetur, nihilominus permanet in esse quieto cum maiori frigiditate, & siccitate partium viuentium, quàm habebat in tempore adolescētiæ, in quibus ætatibus perfectè anima operabatur, quia scilicet ex certo modo substantiæ, & mixtionis qui in ipsa senectute in partibus reperitur, apta sunt emanare frigiditas, & siccitas in maiori intensione quàm in tempore adolescentiæ, & iuuentutis; in illis enim ætatibus diuersus modus substantiæ in partibus reperiebatur.

Ex hoc experimento constat quod quando mixtionis modus in partibus præuertitur, tunc partes ipsæ per solam simplicem emanationem ab anima non possunt redire ad pristinam temperiem, quando aliqua qualitate sunt affectæ, quibus anima ipsa ad conseruationem, & operationem malè se habet.

His præmissis aduersum argumentum non est multò operosum demoliri: nam calor febrilis hecticus productus in partibus viuentibus, quamuis sit disconueniens animæ, nihilominus tamen in ipsis permanet in esse quieto, sine aliqua causa conseruante, quia in febre hectica non producitur ille calor à causa, quæ partes viuentes tantum secundùm primas qualitates alteret, sed producitur per quandam veluti vstionem, vel putredinem partium, à quibus alterationibus modus substantiæ, & mixtionis in ipsis peruertitur, & alius de nouo producitur, à quo calor ille febrilis emanare est aptus, & sic veluti naturalis in ipsis partibus efficitur. Propter hanc ergo rationem anima quæ est in dictis partibus, has ipsas ad pristinam frigiditatem non reducit, & ita nec calorem illum febrilem corrumpit: in aqua verò calefacta diuersa est ratio: quoniam cùm ipsa simplex sit, & ideo in ea non possit produci modus mixtionis à quo calor emanare queat, hinc fit vt calor in aqua nunquam possit esse habitualis, nec permanere sine causa efficiente, & conseruante.

Satis actum de quæstione hac, nunc ad species hecticæ febris explicandas accedamus. Nam alij duas, quidam tres constituunt, & vtrique suum placitum ex Galeni doctrina roborare conantur. Penès humoris alimentitij inter spatia similarium partium disperſi consumptionem, in tres diuidunt: si enim humor feruorem concipit, non tamen absumitur, prima species hecticæ consurgit; si verò efferuescit, & maior illius pars absumitur, secunda fit: dum tamen absumpto hoc humore partes fibrosæ, & membranosæ à calore sunt exiccatæ, tertia constituitur. Hanc diuisionem approbant Thomas à Veiga *lib. de dif. feb.1.cap.9.* Donatus ab Altomari *part.1.de febrib.cap.18. & 19.* Eustachius *lib.3.praxis. cap.34.* quæ recipienda non est, quoniam essentia febris hecticæ non in efferuescentia solùm, sed in siccitate consistit, vt suprà notauimus.

Inter hos alij diligentiùs sic dubium rimantur, asseruntque quod partes solidæ corporis quatenus ab humoribus distinguuntur, & spiritibus, ex triplici constant substantia, quarum prima rorida vocatur, quæ roris instar in spatiis dictarum partium est reposita, & naturalis partium humiditas vocatur, ex qua nutriuntur, vt Galenus docet *lib.1.de dif.feb.cap.9.* Secunda dicitur carnosa, & adiposa, tertia, fibrosa & membranosa nuncupatur, quarum facit commemorationem Gal. *7. meth.6. & 10. meth. vlt in fin.* Quando ergo inquiunt ipsi rorida humiditas ponitur in calefacto esse, reliquæ verò duæ substantiæ in calefieri, tunc fit prima, secunda verò quando rorida humiditas consumpta est, carnosa verò, & adiposa posita est, in calefacto esse, fibrosa verò & membranosa in calefieri, & tertia quando consumptis duabus substantiis, substantia fibrosa, & membranosa exiccari incipit.

Sed non aduertunt doctissimi viri quod in omni febre

A hectica calor præter naturam debet esse in calefacto esse in partibus viuentibus cordis, in quo à diaria, cæterisque humoralibus distinguitur: deinde quando aliqua ex secundis humiditatibus, quæ à partibus viuentibus est distincta, solùm ponitur in calefacto esse, hæc febris ad humoralem potius, quàm ad hecticam est referenda: humiditates namque secundæ, quæ verè non sunt partes, potius referunt naturam humorum, quàm partium. Insuper sequeretur quod prima, & secunda hecticæ species essent intemperies inæquales, & fientes, quum calor in illis non sit æqualiter productus, sed in quibusdam partibus in facto esse, in aliis in fieri. Vltimò si esset inæqualis intempéries, in primis duabus speciebus calorem febrilem sentirent, quoniam vna pars ab alia calefit, & alteratur.

B Sed expressè tres solùm posuit Galenus *lib.10. meth. cap. vlt. post med.§. Nam primum eiusmodi febris propriam partium humiditatem, ex qua nutriuntur, depascit, hinc verò ad carnosum genus transit, quod circa tum fibrosas, tum membranosas partes solidiorum corporum hæret: ita deinde ipsas solidas depopulatur, &c.* quod etiam asserit *lib.de marcore cap.6.* & clarissimè docuit *1.feb.9. in princip.§. Cùm enim naturalis cordis temperies.* Ergo ex mente Galeni prima species fit ex consumptione humidi roridi ex quo partes immediatè nutriuntur. Secunda ex consumptione adipis, & carnis. Tertia ex consumptione substantiæ humidæ partium solidarum, veluti sunt fibræ, & membranæ. Hanc sententiam defendunt cum suo duce Auicenna *1.4.tract.3.cap.1.* omnes qui in eius libris interpretādis primas tenent. Neque Galenum asseras esse intelligendum de hectica tabi-
C da, & marasmode: quoniam solùm de hac ipse eo loco loquutus est, quando de tertia specie sermonem instituit. Neque obstat auctoritas Galeni *lib.1. de dif. feb. cap.9.* in initio, vbi solùm diuidit febrem hecticam, in exquisitè, & non exquisitè tabidam, quoniam sub hoc vltimo membro, primæ duæ hecticæ species comprehenduntur.

Species hæ inter se distinguuntur, quia calor præter naturam in hectica primæ speciei, minùs habitualis est, in secunda specie magis, in tertia, maximè, quæ maior habituatio hectici caloris in hac specie, quàm in illa, ex diuturna mora in subiecto oritur, ratione cuius, magis partibus connaturalis factus est, & ita cum maiori difficultate ab ipsis remouetur, neque emanat ratione maioris inten-
D sionis caloris, quoniam calor præternaturam in eadem intensione, magis, vel minùs habitualis esse potest. Ex iis constat ineptè, vt multoties solet, Argenterium, inuidiæ forsan œstro commotum modere Galenum *lib.art. medic. cap.59.fol. mihi 301. in initio.* quòd tres species hecticæ consignet quum ipse eandem cum Galeno sententiam amplectatur, vt legenti manifestè patebit.

HISTOR. XLI. GALENI, *De febri hectica.*

Hectica febris ex balneis naturalibus intempestiuè applicitis, concitata.

E *Marinæ autem aquæ, & salsæ, & nitrosæ atque sulphureæ plus quidem bilis educunt, sed multò minus quàm potabiles prosunt, præstat verò neque ipsas vtiles dicere, quandoquidem plus qualitate nocent, quàm euacuationibus iuuent. Equidem noui quendam corrupto iudicio hisce balneis vti persuasum, deinde extenuato corporis habitu ad tantam venisse perniciem, vt tabe consumptus interiret, &c. Gal.* lib.1. ad Glaucon. cap.9.

PARAPHRASIS.

Postquam Galenus lib. hoc ad Glauconem, & capite in quo est scripta historia hæc, plurimas, easque efficacissimas dotes, & admirandas vires descripsit balneorum quæ ex dulci aqua parantur pro curāda tertiana exquisita, quoniam

quoniam si sint calida, prosunt, quia per apertos, minimé- que conniuentes poros, biliosum humorem suaptè natura tenuissimum discutiunt, & humiditate sua actuali, acrem hunc humorem contemperant, & potentia refrigerant, reprobat balneum ex aqua marina, salsa, nitrosa, & sulphurea, nam præter quàm quod ex sulphure, & nitro parata totius corporis habitum calefaciunt, ex Paulo *lib. 1. cap. 52.* Plinio *lib. 31. cap. 6.* & aliis, salsa, & marina meatus cutaneos adstringunt, & humorem biliosum per cutem, & sudorem excerni prohibent, præsertim si corpus sit squalidum, siccum, & temperamento calidum: tunc enim inflammant viscera, bilem exacuunt, hepar debilitant, corpus extenuant: non solùm quia calore suo nimio resoluunt, & innatum calorem absumunt, sed quia qualitate sua calorifica febrem adaugent. Cùm ergo tot damna in febribus maximè biliosis ex horum balneorum B usu subsequantur, summa cum ratione vocat Galenus insanum illum qui ab aliis persuasus, vel vulgaribus, vel Medicis, illis usus est, quum gracili esset corpore, & temperamento calidus, vel tertiana exquisita, aliáque biliosa febre detentus: nec enim Galenus affectum quo hic premebatur assignat, quem ego tertianam exquisitam fuisse reor, cuius causa cùm bilis sit, à balneorum naturalium calore exasperatur, & acuitatem induens, acrior multo redditur, ac mordacior.

De balneis, & affectibus in quibus conueniunt, eorum viribus, & conditionibus obseruandis pro eorum applicatione lege Aëtium *tetrab. 1. serm. 3. cap. 166. 67. & 68.* Auic. *2. 1. doct. 2 sum. 2. cap. 19. & 3. 1. doct. 2. c. 5.* Fallopium, Bacchium, Sauanarolam, Mercatum, Reinerum Solenádrum, C & alios qui de hoc negotio eximiè pertractarunt.

Senes non ingrediantur balnea naturalia, sicut & debiles, excarnes, quia maximè resoluuntur, prohibentur tempore æstatis: nam debilitant vires, febres concitant, iecoris inflammationes mouent, sicut & tempore hyemis, quia facilè aër ambiens penetrat, humores sunt concreti, canales adstricti, vernale, & autumnale tempus est accommodatissimum. Denique febrientes ab eorum usu sunt abstinendi: plus enim resoluuntur, & deuruntur viscera. Idem obseruandum si in tempore quo assumuntur balnea accidat febris: quoniam si ea repetas, superuenit vertigo, tunc enim balnea sunt interdicenda. Qui calidam iecoris intemperiem patiuntur, postquam à balneo exierint, ne renes, & hepar excalfiant, dorsum, & iecoris regionem aliquo refrigeranti vnguento inungere oportet.

Porrò in his corporibus balnea, vel in morbis aliarum D partium frigidis administrare haud tutum est, de quorum classe fuisse hunc ægrum coniectare licet, qui non semel, sed sæpe usus his balneis, liquata humiditate primigenia, & rorida, cuius nutrimento, & pabulo viuificus calor insitus partium recreatur, & reuiuiscit, absumpto, euanescente spiritu, & exhausto sanguine, ob feruidum balneorum calorem in summam maciem est delapsus, deincépsque sensim, ac sine sensu magis contabefactus occubuit. Si pro huius historiæ maiori explicatione plura videre cupis, adi Gulielmum Giscaferium, *qui in tract. de febrium natur.* balneorum vires naturalium febrium curationi tantopere aduersas diligenter explicuit.

QVÆSTIO XXXVII.

Vtrùm incalescentia à cibo sit febris hecticæ proprium, & inseparabile signum, vt contra Galenum contendit Mercatus.

COMMENTARIVM.

Tabe consumptus interiret.] Nihil aliud, inquit diuinus Plato, celeberrimas, vsúique humano præstantissimas, ac valdè necessarias scientias prostrauit solo, quàm sectarum verietas, & in tuendis variis dogmatis mira ostentatio, dum spretis artium magistris quispiam propriam opinionem mordicus tueri conatur, & mutatis priscorum remediis, ratione, & diuturno usu comparatis, nouam curandi morbos, & indagandi illorum causas methodum, ac A legem præscribunt. Mirabilis fuit Galenus in describendis febris hecticæ signis, inter quæ vnum constituit, quod hac febre detenti post assumptum cibum duabus horis incalescant, quem plures contemnunt, euentus causam damnant, & eius mentem in varios sensus distorquent.

Ille enim *lib. 1. feb. 9. & 2. prog. 60.* signum hecticarum febrium proprium, & inseparabile esse ait, quod ab accepto cibo duabus horis maior sentiatur calor, quàm antea, ita vt pulsum tangens, alteram febris accessionem adesse opinetur, & pulsus ad magnitudinem, & velocitatem ita sit auctus, vt accessio incompressa facta esse videatur, accessionem autem incompressam vocat Galenus, *in qua neque horror est, neque frigus extremorum, neque somnus, aut pigritia insignis, vel omnino inæqualitas aliqua, vel in caliditate, vel in pulsu appareat, neque comprimitur pulsus, facta ab extimis ad intimas partes caloris, & humorum reuocatione, neque visus diminuitur, calorue, aut arteria à grauante copia obstruuntur, ac suffocantur, quia in hac febre non redundat humor qui sua copia hæc vitia efficere queat.*

Inquit ergo Galenus, *Maximum ergo tibi, ac indubitatum hoc erit signum, si cibum homini obtuleris eo tempore quo maximè omnes horas suspectas subterfugisse videtur, statim enim hora vna, aut duabus post acceptum cibum, quicunque ægrotantem tetigerint, alteram febris accessionem opinabuntur.* & infra in eodem *cap. 9. lib. 1. de dif. feb.* sic ait. *Nam si in diuerso tempore cibum illis obtuleris, caliditatem ex cibo adauctam senties, & pulsus alteratos: id enim in eis contingere videtur quod in calce, ac lapidibus calefactis: si enim aquam frigidissimam infuderis, multò calidiores sentiuntur, nutriente humida substantia aridam caliditatem.*

Galenus huius rei causam perscrutandam esse à studiosis expostulat. Ab ingesto cibo sequitur incalescentia in hecticis quia calor intensè siccus in humidum prosiliens ebullit, & veluti efferuescit, quare amplius quàm antea increscit: maximè quia vbi primum cibus incipit concoqui vapores eleuantur, qui totum corpus penetrantes, calorem vberem ipsi communicant, pulsus verò in magnitudinem, & velocitatem augetur: quoniam accedente alimento, & roboratur facultas, & ex ampliore calore adaugetur vsus, & instrumentum est obediens: cùm enim arteriæ siccæ sunt, humido vapore molliores redduntur, quod intelligendum est dummodo cibus non sit ita copiosus, vt vires grauet, tunc enim fiunt pulsus inordinati, & inæquales, ex Galeno *3. de præsag. ex pulsib. cap. 6.* Deinde hæc magnitudo absoluta non existit, sed facta comparatione ad præcedentem statum, quia in hectica febre, neque magnus, neque vehemens reperitur, *3. de præsag. ex pulsib. cap. 7.* facultas enim vitalis essentialiter debilis est.

Qua tamen ratione calx infusa aqua efferuescat, non-dum constat inter auctores, Cardanus huius euentus causam esse retur, quia ignis in calce latitans, quem in fornace acquisiuit exiguæ aquæ frigore intus concluditur, & tum motu, tum coctione in ignem euadit, vt ineptè philosophatur, nam quicumque liquor tepidus eundem ignem in calce excitat. Respondent alij, vt Scaliger etiam ignem in calcis meatibus existentem aquam effugere ac sese in partes solidas inducere rentur, quapropter stipat seipsum atque condensatione acuitur. Sed si ignis E in meatibus caleis relinquitur, cur non etiam in meatibus carbonis; occurrit Thomas à Veiga in calce propter densitatem lapidis, quando vritur plus ignis manere, quàm in carbone, accendi verò calcem ab aqua, quia natura inducit vim sicco, vt imbibat humidum, calido, vt transeat in humidum, & ideo piper non accenditur ab aqua, quia piper non trahit aquam ad intimum, sed non videtur recipienda solutio: nam densitas lapidis non est in causa, cur in calce quæ densa non est, plus ignis relinquatur, neque ignis transit in humidum, si illud est aqueum, quoniam solùm amat pingue, aëreum, non aqueum, aut friabile.

Sunt qui dicant quod frigida condensando poros, per antiperistasimque calorem ad interiores partes reuocando, ipsum vniat, ac intendat, sed hi à veritate distant; quia ad antiperistasim requiritur quod contrarium non

valdè penetret: ſic enim magis innatus calor qualitate remittitur, qua de cauſa ſenes, & conualeſcentes hyeme non roborantur, quia licet frigus circumſtans calorem ad internas reuocet ſedes, quoniam tamen eſt exiguus, & debilis, ipſius qualitas refringitur. Dic, ergo cum Auerrhoë 4. *collig.* 33. quod calor relictus in calce ad ſui contrarij præſentiam furit, excitatur, & ebullit, & licèt à liquore tepido ſupra calcem iniecto feruor concitetur, non eſt magnus, & vehemens, vt qui affuſa frigida excitatur. Sed cur piper non ebullit affuſo liquore, aut linguæ appoſitum, cùm habeat tantum intus calorem quantum habet calx; Dic: quoniam non eſt tam ſiccum, & eius calor ab humiditate ſaliuæ ſit edomitus.

Hoc ſignum in omni ſpecie hecticæ inueniri probat Fernelius 4. *patholog* 6. Nam ſi incaleſcentia à cibo ſiccitatem ſequitur, cur in omnibus non reperietur, quum eæ citra ſiccitatem conſiſtere nequeant. Dic: quod nec in prima, nec in tertia accidit incaleſcentia à cibo, nõn in illa, quia exquiſitam non obtinet ſiccitatem, & membra multo humore ſcatent, & larga adhuc ſanguinis in corpore copia continetur, non in hac in qua adeſt incineratio quædam, exiguus adeſt ignis, calor innatus eſt puſillus valdè, qui ad humidi præſentiam non ebullit, nec efferueſcit, quod oſtendit exemplum ellychnij allatum à Galeno 1. *feb.* 8 Nam tunc tale aliquid cor patitur, quale lucernæ fomes cùm fuit plurimum exuſtus: nam qui ita torrefactus eſt, frangitur, atque diſſoluitur, atque ex ariditate continuitatem amittit, adeò, vt neque ſi magnam olei copiam effundas, flamma abundantior poſſit accendi: ſemper enim, parua, & debilis in ipſa palpitat flamma, ac continuò ſit minor, donec ex toto diſſoluatur. Quapropter ſolùm in ſecunda ſpecie hoc ſignum locum habet. Conſule Balthezar. Brunum *diſputat. de feb. hectica in fin.*

Accedamus ergo ad rationes quibus plures à Galenica doctrina diſcedere coguntur, inter quos eſt Ludouicus Mercatus *lib.* 5. *de feb. cap. de feb. hectic.* qui modum à Galeno expoſitum non probat, quare oblato alimento calor hecticus increſcat, vt increſcit in calce viua affuſa aqua, quoniam impoſſibile eſt viuo animali tantam adeſſe caliditatem, & ſiccitatem, quæ calcis naturam æmuletur. Secundò ſi alimentum ad partes arefactas non peruenit niſi tranſactis ad minus ſex horis, cur hectici mox à cibo incaleſcunt, maximè cùm in tam paruo tempore conuerſio alimenti vires augentis præſtari non poſſit. Adde ſimilitudinem calcis ad aquam, ſimúlque alimenti cum membro non eſſe optimam, quia etſi calx contrarietatem habeat cum aqua, nutrimentum non habet adeò magnum cum membro, quum illi ſit familiare; quare non fiet in membro ſuperiniecto cibo efferueſcentia, ac ſit in calce ſuperinfuſa aqua. Inſuper quis calorem in calce conſopitum à frigida, & humida aqua dicat excitari, quum hæc potiùs extinguere ignem atque abolere, quàm promouere nata ſit. Vltimò non eſt aſſignandum hoc ſignum vt proprium hecticis febribus, quum putridis etiam conueniat, in iis præſertim in quibus calor cum ſiccitate coniunctus viget, vt in bilioſis, ardentibúſque febribus palàm ſit, in quibus poſt ingeſtum cibum calor ſit vehementior, & pulſus ad magnitudinem, & velocitatem augetur.

Sed hæc facili negotio perſolues. Dic ad primum, in febre hectica caliditatem, & ſiccitatem intenſam adeſſe, ſed ita vehementem vt cum ea poſſit ſtare vita, & non omnis primigenius humor ſit exhauſtus, velut in calce in qua reperitur humiditas adhuc quæ ignis latentis eſt pabulum.

Ad ſecundum dic. Cibus licèt non ſit poſt duas horas in membra conuerſus, tamen ex eo calorem augeri neceſſe eſt, quia alimenti vapor ad omnes corporis partes accedens, calorem aridum accendit: qui in humidum proſiliens, multum ebullit. Nec enim eſt neceſſe vt alimentum aſſumptum vniuerſim exeat à ventriculo: nam aliqua pars eius inter coquendum accedit ad membra in vaporis modum. Adde quod præexiſtens cibus in ventriculo ab ingeſto impellitur, & ſic ſucceſſione quadam ex iecore ſanguis tranſit ad partes nutriendas, & roborantur vires non tantùm ex cibo, quin ex vapore eius,

A ex quo ſpiritus regenerantur, quorum præſentia calor augetur. facultates robuſtiores fiunt, maximè ſi alimentum ſit coctu facile, citiſſimæ diſtributionis, vrgeatque neceſſitas. Conſule Petrum Mercatum *lib.* 4. *de febrib. c.* 2. *in ſcholio.*

Ad tertium dic: ſimilitudinem eſſe à Galenò ingeniosè appoſitam, quia ſimiliter accidit in membris hectici areſcentibus, veluti contingit in calce, in vtriſque calor continetur ſopitus, adueniente verò humore maior redditur, & magis ſeſe tactui oſtendit. Et licèt alimentum ſit ſimile, & familiare partibus nutriendis, tamen in principio cum illis habet contrarietatem, cùm principio ſit diſſimile, & contrarium, auctore Ariſt. 1. *de anima cap.* 2.

Ad quartum dic. Quòd licet calor in calce ſopitus, & in membris in principio accedente aqua, & alimento, ab B horum frigiditate, & copia ſit minutus, & obrutus, tamen poſtea deuicta frigiditate ampliorem reddi, quod in igne obturato, & multa lignorum ſtrue obruto ſit manifeſtum.

Ad vltimum dic. Corpus noſtrum poſt cibum ſemper igneſcit, ſed magis in putridis febribus, maximè, & notabiliter in hectica febre, ſed hoc augmentum à febrium putridarum augmento diſtingues, quoniam in putridis ſigna præcedunt, non in hectica. Deinde quia in hectica augetur ignis quacunque hora æger cibetur, putrida ſuas habet ſtatutas horas, & humorum motum ſequitur. Tertiò, quia incrementum hecticarum durat vſque ad diſtributionem alimenti, ad quod putridæ non reſpiciunt. Quartò, in putridis augetur calor ab ingeſto cibo, ſed non manifeſtè, in hecticis cõſpicuè, & à Medico, & ægroto pariter ſentitur. Vltimò, in putridis calor augetur cum C quadam pulſus, & caloris compreſſione, in hecticis ita increſcit, vt acceſſio incompreſſa videatur, vt ex Galeni doctrina ſupra citata dilucidè conſtat. Lege contra Auerrhoëm eleganter diſputantem Chriſtoph. à Vega *in com.* 60. *lib.* 2. *prognoſticon.*

HISTOR. XLII. GALENI, De febri hectica.

Extenuatio tabifica ex intempeſtiuo theriacæ vſu adaucta, mortem inducens.

AT pueris maximè omnium theriacam interdico, quoniam ipſius magnitudo illorum vires plurimum excedit: nam & puerile corpus facilè diſſoluit, & complantatum ſpiritum D *celeriter extinguit, non aliter atque lucernæ flammam, pluſquam conueniat infuſum oleum. Vidi ego aliàs puerũ ab intemepeſtiuo theriaca vſu ſolutum, febrierat enim longo tempore, fueratque corpore valdè macileto, & viribus adeò debilis, vt viuere magna cura vix poſſet: qua conſpicatus medica prudentia vetabam antidotum puero dari, cùm autem quidam ipſius curam haberet, qui patrem ſe eſſe pueri dicebat, & potius imperioſa quadam iubendi licentia vteretur, quàm profectum à ratione iudicium audiret, temerario quodam impetu, & violento coëgit theri campuero exhibere, quam ille acceptam concoquere non valuit, eò quòd potentior eſſet viribus ipſius, ſoluit itaque vniuerſum pueri habitum, aluúmque fluere cùm feciſſet ob datam præter* E *rationem antidotum ſubſequuta nocte periit, &c. Galenus.* lib. 1 de theriac. ad. Piſon. cap. 17.

PARAPHRASIS.

DE theriacæ efficacia admirãda, eiúſque aduerſus plurimos præſertimque venenoſos mòrbos facultate eximia *lib.* 5. *de venenis proponemus plura.* Hoc loco ſatis ſit dixiſſe theriacã non eſſe propinandã iis qui calido ſunt temperamento, & calidas incolunt regiones: nã hoc eſt, ignem igni addere, & calorem extraneum ampliùs acuere, quo pacto pueris cum ſumma cautela eſt propinanda, cùm enim calefaciat, & exiccet vehementer, puerorum corpus calidiſſimum inflammat, maximè ſi præceſſit febris, & corpus ſit excarne: tunc enim ſi propinetur antidotũ, excitat ingentes morbos, qui deinde difficilem habent correctionem.

Ne

Ne ergo putes pueris Galenum absolutè theriacam interdixisse: cùm hæc pro morbo puerili,aliisque affectibus, quibus hæc ætas est obnoxia, persanandis sit efficacissima, sed illius vsum assiduum prohibere, potissimùm si sit antiqua,& in vltima ætate constituta, quia vehementiùs calefacit puerorum mollem, & tenellum corporis habitum absumit, ignefacit viscera, calorem implantatum absumit, spiritus exhaurit, humidum primigenium depopulatur. De hac intelligendus est Aëtius *tetrab.4. serm.1. cap.96.* qui eam pueris denegat, diuersas autem esse ætates theriacæ penès quarum varietatem variari eius temperamentum docent Gal.latè *lib.de theriac.ad Pison.cap.1.*& Auic. *1.3.tract.1.cap.1.*Haliabas *10.pract.5.*Damascenus *aph.49.* Iordanus *tract.de peste, cap.7.*

Deinde Galenus tantoperè pueris theriacam propinandam recusat,à cuius potu tot recitata mala,& mortem euenisse commemorat, quoniam corpus erat extenuatum nimis,& præ diuturnæ febris vehementia imbecille, quare si tunc propinetur, corporis habitum extenuat, sanguinem,& carnem colliquat,& calorem ab extraneo iam resolutum amplius extinguit, præsertim si exhibeatur in ea quantitate quam affectus magnitudo desiderat.Cùm ergo puer antidotum concoquere non posset, ipsa,calefactione sua inflammauit iecur, quod excandescens plurima bilis acris copia regenita, biliosam diarrhœam concitauit, & soluta aluo,debilitato corpore, resoluto spiritu,& sanguine,exanimis puer occubuit.

HISTOR. XLIII. GALENI, De febri hectica.

Hecticæ febris cum putrida complicatio possibilis.

*Sicut mulieri accidit quæ autumno ex vigiliis, & tristitia febricitare cœpit, perseuerauit autem ad plurimum hyemis, * hanc quarto die, vt scis, vidimus, deprehendimúsque statim hecticam esse febrim, cum alia quam humores excitarant coniunctam. Curatio autem vna tum fuerat, vt frigida tempestiuè tum moderatè daretur, consueta scilicet hanc per sanitatem bibere: verùm aliis curatio huius erat commissa,quare nobis silere est visum. Gal.* lib.10.meth.cap.5.in med.

*Alteri verò associata difficiliùs cognoscitur, sicut quæ nuper cuidam muliercula contigit, cuius accessio, non die tantùm,sed etiam nocte manifestè fiebat: Latebat enim tabida febris omnes Medicos quibus eiusdem curatio fuerat demandata, vt qui arbitrarentur neque principium aliquod sensibile febribus hecticis inesse oportere, neque incrementum, neque consistentiam, tanquam non possit eis associari altera febris ex humorum putrefactione proueniens, at nos primis diebus statim in eadem muliere cognouimus: vtraque enim annotatio, & quæ interdiu, & noctu fiebat, partim quidem breues accessiones faciebat, & sæpius cum rore aliquo,aut perspiratione vaporosa,ita manifestè soluebatur,vt corpus in temperie positum tangentibus appareret. Signa autem ex arteriis accepta, de quibus paulò ante sermo habebatur, semper remanebant, cùm neque similiter vt aliæ partes refrigerarentur,neque celeritatem,aut frequentiam motus amitterent.Gal.*lib.1.feb.cap.10.

PARAPHRASIS.

VTilissima est historia hæc,& ad praxim summoperè necessaria: nam tradit signa difficilimi morbi, & ad cognoscendum intricatissimi, nempe febris hecticæ cum putrida complicati,quam cognoscere non cuiusuis Medici est, neque triuialis, immò arte Hippocratica dignissimi. Quotidie enim videmus post ardentes febres non integrè eradicatas introduci febrem hecticam, quam si non cognoueris, & in auxiliis putridæ febri congruis insistas, aperientia, abstergentia,& euacuantia administres, nulla de hectico, & facto calore præmeditatione habita, contabefacto corpore miserrimi clàm, furtimque è vita discedent.Hoc quotidie experimur in suppuratis, quorum febris hectica est,cum putrida febre commixta:nam præter id quod in temporis processu facta permanet in membris, vapor adhuc eleuatur ex putrescente pure, qui febrem quoque facere potest de genere febrium putridarum. Accedit quod antequam febris hectica adueniret, putrida aderat, quæ non habuit causam aliam præter humorem suppuratum,ac putrescentem,qui hectica producta adhuc manet, vt inter omnes explicuit elegantissimè Henricus Cuelhar *in com.sent.60.lib.2.progn.*

Frequens ergo est hecticam cum putrida complicari,id affirmat Auic.*1.4.tract.3.cap.1. in fin.§.Et quandoque componitur hectica cum febribus putredinis,&c.* Sed hoc mirum videri non debet,quum post humorales febres illa subsequatur ferè.Deinde si diaria potest complicari cum hectica,cur non putrida,quæ per lógius tempus durat ob crassiorem humorum naturam in quibus putridus calor subiectatur.Primum non negabis cum Ishaac *lib.de feb.particularib.tit.de Ephemera c.1.§.Ephemera gignit reliquas febres, non tamen gignitur ab illis:* nam agens postulat moram in agendo, & passi identitatem, quæ duo calor in spiritibus non habet quia citò resoluuntur:hoc licèt verum sit,tamen spiritus denuò reficiuntur,nec omnes resoluuntur,sed eorum pars aliqua accensa remanet. At cum diaria non duret vltra diem,quia pars spirituũ quæ remanet calefacta euanescit, iccircò hæc cum aliis febribus complicata,non apparet, quoniam spiritus febricitantium febre hectica pauci sunt, & qui non possunt aspectu grauem suscitate Ephemeram, & lenitas caloris quæ in diaria reperitur, aliorum calore obtunditur,quo pacto hoc modo si Ishaacũ intelligas,non errabis dicentem diariã ab aliis non gigni,hoc est diariam ab aliis febribus genitam, perinde esse ac si nó gignatur,quia nihil nec de curatione,aut prognosi immutat.

Hecticam cum putrida complicatam agnoscere difficile videtur, & laboriosum, maximè si putrida ex continuarum genere existat, sed cùm calor eodem tenore semper similis sibi in eodem statu neque incrementum, neque sensibilem aliquam remissionem faciens tactui se repræsentat verendum est ne in putridam hectica commigret,& magis si in vrina pinguedo appareat,aut manifesta à cibo recalescentia sentiatur: si verò cum intermittente complicetur, ex morbi specie, accessionum repetitione agnosces. Deinde transacta accessione cæteræ corporis partes temperatiores apparent, arteriæ verò loca calidiora conspiciuntur, signum profectò radicati, & fixi in solidis partibus caloris certissimum. Accedit quod laborante melius se habente contabescit corpus, & extenuatur in dies magis.

His ergo signis munitus putridam cum hectica complicatam agnosces, quas commisceri posse non dubites? quid enim obstat quo minus putredo possit vigere in humoribus, corpúsque cordis possit esse in calefacto esse: nam licèt putrida præexistente, calor, singula, & omnia corporis membra occupet, hecticus de nouo introductus est magis fixus,& durans,& diuturna caloris actione adeò sese in solida insinuat, vt habitualis citra vllam independentiam fiat, quod non solùm in diuturnis, & ardentissimis febribus ob caloris vehementissimam actionem, consumpta humiditate, sed in Ephemeris ob ipsius caloris efficaciam sæpè contingit, vt plurimis exemplis in methodo generali Galenus confirmat: in corporibus enim adustis,vigiliis, curisque confectis, calor siccus, & retorridus perpetua actione ipsam quoque cordis substantiam calefaciens facilè radicatur, & fit habitualis.

Ex quibus causis fœminam hanc in hecticam febrim incidisse cum putrida coniunctam, non est denegandum: nam vigiliæ diuturnæ spiritus resoluunt,exiccant corpus, humiditatem depopulantur,contabefaciunt,& innatũ calorem absumunt:quæ damna eminẽtiori gradu ex tristitia diuturna emanate,certa res est,& nos latè plurimis variorum auctorum testimoniis comprobauimus *lib.2.in comhist.114.*Si ergo corpori mœrore contabefacto causa calefaciens accedat:certum est promptiùs solidam substãtiam calorem suscepturam,quàm humores,aut spiritus: ingens enim mœstitia ossa ipsa, ne dum carnes exiccare potest, quum natiuam humiditatem conterant natura suaptè.

Cognita

Cognita putrida cum hectica complicata, difficilis tunc curandi ratio restat, & intricata prorsus, quoniam hectica humectantia expostulat auxilia, putrida verò reserantia, & abstergentia: & maximè si cum pituitosa febre complicetur: nam diuersæ indicationes insurgunt; pituitosa enim calefacientia, & exiccantia hecticæ valdè contraria: minus periculum vertitur, si cum biliosa febris complicetur hectica: quoniam vtraque alterantibus indiget auxiliis. Consule doctissimum Paulum Tuccam *lib. de curat. febr. becticarum in fin.*

De curatione quid superest dicendum; Galenus totum curationis cardinem in frigidæ, tempestiuè, & moderatè oblatæ potu reponit, cuius ope se iuuenem, ne in febrem hecticam incidisset, præseruasse gloriatur, *lib. 10. meth. c. 6. & lib. de marcore cap. 7.* dum sic alloquitur. *At cùm primum cognita fuerint, aqua frigida danda est, quippe eo tempore est tutissima, cùm & virtus valida sit, & sāguis copiosus in corpore continetur: nam vbi febres moram traxerint, tunc & vires redduntur imbecilliores, & sanguis fit paucus.* Frigidæ ergo potus vtrique febri succurrit, præsertim si corpus sit squalidum, in hoc enim humectatio à futura siccitate præseruat, cuius lapsus difficulter corrigitur.

Curatio tamen in hunc modum instituenda. Putrida prius debet curari, quàm hectica, & purgatio offerenda clementius, quam si sola putrida adesset. Si vires validæ sint, præsentiáque sanguinis adsit, vena est secanda, viæ reserandæ, accessiones semper obseruandæ, ita vt cùm adsunt, vel futuræ sunt, ab alimentis, vel medicamentis abstineamus, sed solùm propinentur, cùm vel cessant, vel conquiescunt, vel longè à principio recesserunt.

His factis ad hecticæ curationem accedendum. Lactis potus præsertim asinini imperandus, administranda balnea, quæ vtrique febri sunt vtilia, *vt supra in com. hist. 23.* latè docuimus, & probat elegantissimè Ludouicus Lemosius *lib. 10. meth. in com. cap. 10. dispat. 6.* dummodò tamen vires fortes existant, quas validas pro hoc ferendo auxilio exoptat cum Hipp. Gal. *lib. 3. acut. in com. text. 59.* Cætera verò præsidia quære apud Io. Bapt. Theod. *epist. 35.*

QVÆSTIO XXXVIII.

Vtrùm hectica in principio nulla alia febre præcedente inuadere possit.

COMMENTARIVM.

Hanc quarto die vidimus] Hecticam febrim Galenus arbitratur *lib. 2. cris. cap. vlt.* in primis diebus generari non posse, sed in processu morbi, præcedentibus scilicet aliis febribus, sic enim in fine capitis citati hic auctor protulit. *De becticis autem non est præsentis temporis sermo; nulla enim eorum in primis diebus, sed in progressu temporis fit.* Idem sensit Rhasius *16. cont. cap. vlt.* & subiungit rationem, quia non possunt calefieri membra, quin prius calefiant humores, & spiritus. Quæ ratio desumpta est, ex Gal. *lib. de inæqual. intemper. cap. 4.* quo loco vniuersaliter asserit, facilè alterabile aut calidum natura, à quouis excalfaciente primum excalfieri: cùm ergo spiritus facillimè alterentur, & tenuium sint partium, & humores tenuiores sint, crassis, & solidis particulis, concludunt Galenus, & Rhasius *locis citatis* nunquam fieri hecticam, quin priùs diaria, aut putrida præcedant.

In oppositum est celeberrima doctrina Galeni *lib. 1. feb. 8. & 3. de præsag. ex pulsib. cap. 4. & 7.* asserentis febres hecticas aliquando statim à principio fieri. Ita sentiunt Paulus *lib. 2. cap. 32. §. duplex becticarum febrium species est, prima ardentibus magna ex parte superuenit quæ prorogātur adeò, vt tempore cordis ipsius madorem absumant: reliqua verò est, quam statim ab initio inuadit, primam originem diariis similem, ex mœrore, ira, lassitudine maiore, vna cum exustione in sole fortita, &c.* adstipulatur Auic. *1. 4. tract. 3. cap. 1.*

Quidam soluunt hecticam dici à Galeno fieri incipiendo, vel inter initia morbi. id est, in tribus primis, aut quatuor diebus, ita tamen vt anre illam præcedat alia febris, quam interpretationem deducunt ex Gal. *lib. 10. meth. c. 5.*

A Sed horum sentētia conuincitur. Primò, quia Gal. *1. feb. cit.* asserit hecticam aliquando statim ab initio inuadere, & similem primum sui ortum Ephemeris facere. Deinde. *3. de præsag. ex pulsib. 4.* ait *nullam febrem ab initio becticam fieri, nisi cùm oritur à causis procatarcticis, nempe tristitia, aut ira.*

His fretus existimo Galeni sententiam firmam esse, hecticam aliquando incipere nulla altera febre præcedente: si enim verum est quod concedit, hecticam nunquam à principio fieri nisi cùm fit à causa procatarctica, mœrore scilicet, aut ira, patet illud verbum à principio, significare principium totius ægritudinis, & non primos tres, vel quatuor dies, nam in his facilè contingit vt febris hectica fiat ex ardente, nulla ex causis procartacticis præcedente. Neque obstat quod adducunt ex Gal. *cit. meth. loco,* in quo est scripta historia hæc; quod enim ibi asserit se

B deprehendisse quarto die mulierem correptam febre hectica, non negat eandem febrem à principio habuisse: solùm enim inquit se hanc fœminam quarto die vidisse, & statim deprehendisse eam febre hectica laborare. Hoc modo exponit hunc locum subtilissimus Vallesius *lib. 5. cont. 20.*

Sed quoniam hic auctor argumenta non soluit, quæ aduersam opinionem confirmant, ea sic sunt soluenda. Primum: Fiens & remissus calor qualis reperitur in diaria, semper debet præcedere factum, & intensum qui febrim hecticam comitatur, ergo prius semper inducetur diaria. Dic: primo caliditatem fientem præcedentem calorem factum, & hecticum, quum breuissimè duret, & ad hunc dirigatur tanquam ad terminum, nomine hecticæ comprehendi: solue secundò cum Thoma à Veiga *1.*

C *feb. 8.* quod licèt verum sit calorem fientem, & remissum antecedere factum, & intensum; tamen hectica incipiens cùm à causa vehementissima proficiscatur, fit vt calor in spiritibus accensus non conseruetur, quia à calidissimo agente attenuati, & resoluti ad calorem suscipiendum, & conseruandum redduntur inepti.

Secundum. Quod tenuius est faciliùs alteratur quàm crassum, ex Gal. *1. feb. 1.* quare aërea substantia citius accenditur, quàm solida, ex Gal. *lib. de inæqual. intemp. cap. 5.* sed spiritus sunt tenuiores, quàm solida, ergo calor prius accendetur in illis, quam in his, ac per consequens prius semper antecedet diaria. Dic: licèt magna ex parte hoc contingat, tamen aliquando ob fortitudinem causæ agentis, & dispositionem passi ad recipiendum calorem, fieri potest, vt prius caliditas sit facta in membris, quàm in spiritibus, aut humoribus, quod constat de hectica pesti-

D lenti quam concedit Gal. *3. præsag. ex pulsib. cap. 4.* fieri illicò in initio. Sic fulgur comburit ensem intacta vagina: quare Aphrodis. *4. prob. 51.* rectè asseuerat leuiter resistentia magis effugere actionem causæ validissimæ, quam quæ multum resistunt: hoc modo vehemens ventus arbores fortissimas euellit humilibus intactis fruticibus. Ob hanc causam nempe ob aptitudinem passi contingit, vt hectica aliquando fiat aliis non præcedentibus, vtpote si humores, & spiritus cordis sint frigidores & humidiores, & cordis substantia exiccata, & ad incendium aptissima, quare accedens, hecticam, & non aliam inducet, sed cùm hic euentus rarissimus sit, iccircò Rhasius, & Galenus *loc. cit.* hecticam nunquam à principio fieri, id est, rarissimè affirmarunt.

Tertium. Varia membra reperiuntur in corpore nostro,

E hæc inæqualiter cùm resistant, non possunt vno, & eodem tempore perduci ad excalfactum esse, ergo quædam ex illis habeunt calorem iam factum, aliis habentibus eum solùm in fieri, quare tunc temporis febris adest, quæ non est hectica: hæc enim requirit excalfactum omnium membrorum, ex Gal. *lib. de inæqual. intemper. cap. 5.* Deinde hectica est intemperamentum æquale totius, ex Gal. *loc. cit.* non potest autem æqualis caliditas simul imprimi in omnibus partibus ob illarum inæqualem resistentiam, igitur hectica nunquam incipiet altera febre non præcedente. Dic: æqualitatem quam includit hectica seruare inæqualitatem natiuam temperamenti membrorum, neque enim cutis adæqualem caliditatem perducitur atque cor, ac proinde posse simul in omnibus partibus

partibus acquiri, & licèt quædam membra habeant calorem iam factum quo tempore alia habent eum ſolùm in fieri, quia tamen calor ille fiens breuiſſimo tempore durat,& vergit ad calorem factum totius,proinde tota febris ſub nomine hecticæ comprehenditur, nec enim diaria eſt,nec putrida. Si autem in hac quæſtione velis latius ſpatiari,adi Ludouicum Mercatum qui more ſuo eam fuſè pertractat, *lib.5.de febrib.cap.de. feb. hectica.* nobis hæc paucula pro hiſtoriæ interpretatione dixiſſe ſit ſatis.

HISTOR. XLIV. GALENI, De maraſmo.

Quidam maraſmo laborans, lacte, balneo, & aliis humectantibus auxiliis, Galeni ope reſtitutus.

*VEluti quem memorauimus à Medicis ſiccatum curauimus,ſiccus & gracilis erat redditus, propterea quod ventriculus eius ex ſicca intemperie imbecillis malè concoxerat. Huic omne curationis conſilium huc tendebat, vt humectaretur tum ventriculus, tum reliquum omne corpus. Quibus autem ſigillatim agendis, quibuſque maximè materiis ſim vſus, vt voti compos eſſem, non ſit abs re dicere. * Domum ei paraui maximè balneo vicinam, ab hac ſtatim in balneum ſuper linteis mane intuli, vtique ne, ſi ipſe ſe moueret, tum ſiccaretur, & exolueretur. Aqua eſto ad vnguem temperata: nam frigidior latenter corpori infirmo frigus inſinuat, calida ſiccat, conſtringit tenues meatus, ac denſat, quos nos laxari, ac dilatari poſtulamus. Ab eiuſmodi lauacro ſtatim aſininum exhibui lac, ſed inducta in ipſam,qua iacebat domum,aſina.Et ſanè vtiliſſimum lac eſt cum ex ipſis mammillis quis hauſerit, cognatum enim, & optimum muliebre lac eſt, ſin minus, ſit aſininum, quum enim tenuiſſimum ſit minimè coagulatur, & quoquo verſus ocyſſimè in corpus digeritur, cui mellis tepidi ne coaguletur,pauxillum immiſcendum, & de vtriuſque bonitate maxima cura habenda eſt: nam mel ſit optimum,& lac nullam externam qualitatem,odore, guſtúue præ ſe ferat, ſit dulciſſimum, ſibi ipſi continuum, & animal à quo emungitur lac idoneis alimẽtis nutriatur.Poſt balneum,& frictio mollis conuenit,& vnguentum humectans: nam hæc ad renutritionem conducunt, perfectionis terminus ſit rubor lotionis, cùm calor in cute ſentitur. Nutrimentum ſit coctu facile nutriens, miniméque glutinoſum, atque excrementoſum. Iam vini tum qualitatem, tum quantitatem memoremus, quod maximam vim habet ad nutriendum, quo potu vtendum cenſeo, modo non febricitent, ſit aquoſum tenue, oligophoron,non nouellum: nam aquoſius, imbecillius, ægrius coquitur, magis excrementoſum eſt,antiquius, vinoſius eſt,& vehementius. Illud cum aqua temperabis: nam hæc ſola plura damna affert; moratur in præcordiis, flatus excitat, eneruat ventriculum, & ciborum diſtributionem impedit. Potionis modus erit, vt nec in ventriculo innatet, nec fluctuationis ſenſum inuehat; ciborum, vt ne grauent quidem. Denique humidum radicale commoda victus ratione regignitur, ſomnus conciliandus, ſiccat namque totum corporis habitum vigilia,& ideò infeſtiſſima eſt iis qui ex ſiccitate laborant. Demum paulatim hæc ſunt peragẽda,& longo tempore adminiſtrãda:nam quæ longo tempore extenuata ſunt corpora,ea in ſigniter reficere conuenit,quæ breui, breuius, vt præcipit Hipp.&c. Galenus* lib.7.meth.c.6.

PARAPHRASIS.

IN nulla hiſtoria Galenus ita accuratè procuranda ſiccitate præcepta omnia curatiua propoſuit, quàm in exemplo hoc quod ita exactè deſcribit, quantitatem,qualitatem præſidiorum renutrientium, modum, tempus, & formam graphicè præſcribens, & meritò ſanè, marcor enim eſt frequentiſſimus affectus, & qui ex frequentiſſimis morbis ſæpiſſimè ſcaturit, vt ſunt febres acutæ, inflammationes internæ, vacuationes immodicæ, & alij morbi quorum ſæuitie depopulata & abſumpta primigenia humiditate plures contabefacti occumbunt.

Sed in primis dubitabis cur hic humectantium præſidiorum ope reuixit, ſi ſiccatus erat, & maraſmo affectus, hic autem incurabilis eſt, ita vt dicat Galenus *lib.10.*

A *meth.cap.10. quos autem maraſmus iam occupauit, hos ſanare non tentabis?* Dic duplicem eſſe maraſmum,alius enim eſt frigidus,alius calidus, hic eſt cõſumptio omniũ humiditatũ facta à calore,hic etiã habet duos gradus, vel enim ex toto primigenia humiditas eſt abſumpta:vt vires reſoluãtur,& hic à Gal.*in meth.*dicitur torridus,& vocatur ſincopoſus, alter eſt in quo nondũ primigenia humiditas eſt exhauſta,& hic à Medicis,febris maraſmodes nuncupatur. Alius eſt maraſmus frigidus, & eſt consũptio humidi primigenij à frigido facta.Hic quoque duplex eſt,alter naturalis,alius aduentitius,ille eſt conſumptio humidi radicalis ſponte naturæ facta propter defectũ caloris natiui;aduentitius fit à cauſa præter naturam, natiuum calorem extinguente.Tunc ſic.Maraſmus calidus in quo radicalis humi-

B ditas ex toto eſt abſumpta,incurabilis eſt,ita docente Gal. *loc.cit.& 7.meth.6.§. Accidit autẽ ſic affici corpus in diuturnis potiſſimũ morbis, vtique cũ natiua cuiuſque partis humiditas,ex qua prima nutritur,propemodũ omnis exhauſta iam eſt,nam vt ſolidarum ipſarũ ſiccitas corrigatur, id fieri omninò non poteſt, ſicuti nec ſenium,veluti in libro de maraſmo docuimus,hanc verò humiditatem,etiamſi omninò ſit abſumpta,regigni modo dicta victus ratione licet.*

Gloriatur ergo ſe cõmoda victus ratione, & aliis renutrientibus auxiliis,curaſſe hunc ægrũ,qui Medicorũ incuria ad extremã ſiccitatẽ erat redactus,de quo fecerat commemorationẽ hoc libro *in c.7.*dum ſic inquit. *Alium verò non pridẽ,qui iam adeo ſiccatus fuerat,vt ſimillimũ habitũ præferret iis qui maraſmo marceſcũt ſanaui,cõtrariis omninò exhibitis,iis quæ egregij iſti Medici ſuaſerant,quippe non ex alia occaſione eò periculi venerat,quum inter initia exiguã intemperiẽ*

C *ex ſiccitate quæ madefieri poſtulabat habuiſſet,quam quod ij qui eum curandũ ſuſceperunt, tum abſinthio potantes, tum amaros aſparagos,ac bulbos edendos dantes, eum omnis madoris expertem reddiderunt,hunc nos ſanauimus omni ratione humectantes.*

Videns ergo Galenus primigeniam humiditatem in carnoſis partibus abſumptam, quæ actione caloris torridi in ſolidioribus partibus etiam incipit reſolui,tunc ad eam reſarciendam,iam omnino depopulatam totam curationis ſpem in humectando corpore repoſuit. Hoc opus multiplici perficitur præſidio, ſed præcipuè lactis potu, & humectantibus balneis, ſunt enim ſubſtantificè humectantia præſidia, lac viſcera renutrit per ſe, balneum, externas partes refocillat,& ex accidenti connutrit: ſicut enim lucernæ oleo ex toto conſumpto, & ellychnio quaſi reſic-

D cato ignis perit,ſic carnoſa, & ſolida ſubſtantia abſumpta, humiditatéque reſoluta perit animal.

De lactis efficacia, vi, electione, differentiis, & vtendi modo in præſenti nihil dicẽdum,quum de hoc argumento multa ſint dicta ſatis *lib.2.in com.hiſt.2.& 35.* de temperamento addamus aliqua, quoniam lac eſt frequentiſſimi vſus,& eſt ſanorũ alimentum,& ægrorum medicamẽtum. Nam in hoc dubio explicando auctores diſſentiunt. Gal, *lib.5. ſimpl.c.21.* mediam dicit habere temperaturam inter ſanguinem,& pituitam,magiſque accedere ad ſanguinem, quàm ad pituitã,cùm autẽ ſanguis temperatus ſit,& caloris mediocris,lac modicè calidũ erit. Maximè cùm fiat ex ſanguine vt probat Alexander 2.*probl.*80. aſſeuerãs lac eſſe ſanguinẽ in mãmis mutatũ,& dealbatum,immò lac fit ex ſanguine puriſſimo,pinguiſſimo,& dulciſſimo ſi Philoſopho fidẽ adhibemus *lib.4.de gener.anim c.*8. quo pacto pro

E fœtu nutriendo eius generationẽ fabricauit natura 5.*aph.* 37.Tertiò,lac fit per concoctionẽ mediocrem,quia lac eſt ſanguis percoctus, & elaboratus in mammis: licèt enim hæ frigidæ ſint, glanduloſæ, exangues, & laxæ,tamen per moram coquunt,& ob viciniam cordis ita incaleſcunt, vt poſſint ſufficere coctioni:nam etſi beneficio mammillarum lac frigus acquirat,tamẽ ratione materiæ,quæ eſt ſanguis, caliditatẽ participiat. Quartò Ishaac in particularibus dietis lac eſſe calidũ vſque ad ſecundũ aſſeuerat. Ad hæc Gal. 3.*aph.*24. refert lac in infantibus in ore vlcera gignere propter qualitatem ſuam,hoc eſt quia vertitur in mordentem bilem. Vltimò, temperatura lactantis eſt calida, & humida,oportet igitur ali ex alimento calido, & humido.

Sed præſtat ſubſcribere doctrinæ Galeni qui lactis naturam ad frigidum & humidum inclinare manifeſtiſſimis verbis aſſeuerat.*lib.4.ſimpl.*17.dũ ſic præfatur;*lac etſi guſtu*

ſit

sit dulce,tamen ex se nunquam amarum efficitur, vincitur enim in eo à frigore magis caliditas, quã ipsa vincat, proinde etiam re-positum acessit. Ex tribus enim substantiis qualitate dissidenti-bus constat. Prima quidem crassa, ex qua caseus cõficitur, altera pingui, ex qua butyrum, & tertia aquea, quod serum nũcupamus. Veritum est lacte pingnis quidem substantia vel maximè tẽperata est, crassa verò paulũ ab ea declinat, at excrementũ illud serosum frigidum, & humidũ est. Quare lac vniuersũ à modica calidita-tis corpore longo interuallo relinquitur, quapropter ex se acescit potius, quã amarescit. Hactenus Galenus, ex cuius præclara doctrina totã dubitationem euenescere putamus. Hác do-ctrinam sequuntur Christoph.à Veg.*lib.2.art.medic.sect.3. c.9.tit.de lacte* Lud. Merc.*tom.1.lib.2.clas.2.quæst.164.n.47.*

Argumenta autem non poterunt obtinere quod ten-tant. Dic ad primum, Lac ea frigiditate, & humiditate gau-det, vt parum à calore recedat, & ita tẽperatum dici potest, quoniã quæ paululũ in frigiditate, & humiditate excedũt, temperata appellat Gal. *lib.6 simpl.67.* Dic ad secundum, etsi lac per vlteriorem coctionem ex sanguine fiat; tamen non omnia coctione, magis, ac magis fiunt calidiora, ita lac ex sanguine genitum frigidius est sanguine, sic spiritus animalis ex vitali regenitus frigidior est vitali. Deinde quæ summè coquuntur coctione fiunt calidiora, non ta-men vbi mediocriter coquuntur: nam mel si intensè co-quitur, fit calidius, quia amarescit: si coquatur mediocri-ter, non fit calidius, quia mel crudum acrius est: nam in-testina pungit, cùm verò mediocriter coctum est, non sti-mulat, quoniam per moderatam coctionem partes acrio-res dissipantur, quare lac est sanguine frigidius, de qua re multa diximus suprà *in com.hist.15.* Ad quartum, Gentilis Galenum vult conciliare Cum Auicenna *in com.cap.441. tract.2.* affertque lac esse calidum, quia vertitur in sangui-nem calidum, & humidum, non placet concordia, quo-niam hoc modo cuncta alimenta erunt calida: dicerem Isacum respexisse partes butyrosas, & serosas lactis, quæ nitrosæ sunt, & acres, quarũ causa Galenus, serũ numerat inter acria, & salsuginosa *2.simpl.12.&* *3.alim.15.* quod fa-cit etiam Auic.*loc.cit.* & ipsum serum aperit, deobstruit, & expurgat apud Meluem *tract.de simpl.cap.de sero lactis.* Dic ad quintum Lac ob qualitatem suam acrem non vlcerare: quoniam nulla est causa cur lac, pituitosum alimentum, & pituitosi humoris, ferax, quum generet calculos renum, crassos humores, & frigidis morbis valdè nocet, & in pi-tuitosa natura, qualis est puerorũ, maximè lactentiũ verti debeat in bilem: quoniam si hoc verum esset nõ solùm os, sed totum corpus deberet vlcerari, ergo amplectenda est Galeni sententia *in com.* reiicientis vlceris causã in abster-sionem adiuncti seri, accedente etiam cutis summa mol-litie. Ad vltimum dic: temperiem puerorum quoad in-tentionem esse paulò frigidiorem temperato, sicut iu-uentus parum calidior, adolescentia temperatissima, quare nil mirum si pueris alimentum lactis, dulce, & suaue sit, intentione subfrigidum.

Differentiæ lactis sumuntur ex animalium specie: nec enim omnium animaliũ lacte vtimur, sed eorum, quorum natura, nostræ non est valdè dissimilis, & quorum carnes fastidium non pariunt, & ideo experientia edocti vtimur lacte camelino, equino, asinino, caprino, ouillo, vaccino, sed licèt ita sit, solum ex caprino, ouillo, & bubulo buty-rum extrahitur, & caseus conficitur, & vt notat Gal.*10. simpl.tit.de lacte* Suillo non vtimur, quia liquidissimum est, asinino vtimur vt medicamentoso alimento: nam præter-quam quod nutrit, ob tenuitatem ocyssimè longissimas penetrat corporis partes, & valdè humectat, caprino vti-mur quia est mediocris consistentiæ, ventriculo gratum, & in sanorum vsus magis commendatum; ouillum crassum est etiam, bubulum pinguissimum, & crassissimum.

At hoc loco triplex insurgit dubitatio. Prima si ouillum caseo, bubulum butyro abundat, quomodo est crassissimũ bubulum, crassius ouillo; *comment.15* cùm caseus crassior sit butyro? Dic: butyrum actu esse crassius caseo; caseus autem cum cogitur, efficitur crassior, in lacte non est cras-sior. Patet; nam butyrum per solam separationem crassius est recentissimo caseo. Solue secundò. In vacca plus est butyri, quàm sit in oue casei, & ideo vaccinum crassius.

Secunda. Cur in animali humidiore, id est, pecude, lac

A fit serosius, in ficciore, id est armento, pinguius; Dic: tale reddi lac per separationem, quæ autem per separationem excernuntur, non redolent naturam eius à quo emanant, sed è contrario, ergo sicut ius vaccinæ carnis est pinguius, ita & lac. Sic & capita piscium suauiora, quoniam pin-guedo plurima relinquitur ab ossibus: Ouis autem trahit ad membra plurimum humidi, ideo relinquitur lacti per-mixtum siccum, caseosum; capra quia medium habet tem-peramentum, inter ea moderationem habet in lacte.

Tertia. Si quò lac est crassius, eò magis adstringit, bu-bulum autem crassissimum, ergo summè adstringit con-tra rationem, & experientiam: nam butyrum laxat. Dic, Lac magis nutrit, & aluum sistit, eo quod magis expers seri, & hoc significauit Gal. *lib.de suc.bonit. & vitio cap.4.* asserens crassius lac magis adstringere, nam crassities casei

B magis retrahit, ideo ad fluxus commodius est ouillum vaccino, & caprino.

Sumitur etiam differentia lactis ex anni tempore vere primo liquidissimum, proinde deterius; autumno, cras-sissimũm, longè deterius procedente vere, æstate prima, optimum: in particularibus tum ob temporis temperiem, tum ob partus modicam distantiam; si verò aliqui aucto-res vernale commendant, de fine veris intelligendi sunt. Iatque vernum torminosum, laxans, parum nutriens, non boni succi ob aquosos humores ex partu relictos, Initio autumni duræ coctionis, adstringens, flatus eleuat crassos, qui capitis dolorem, & anhelitus præfocationem indu-cunt, in fine autumni pessimum, ex Ishaac *in diet. vniuer-sali. num.57.*

C Sumitur etiam differentia ex tempore partus. Opti-mum est quod non minus quinque diebus distet à partu. Tradit Haly. causam *5.theoric.40.* quia in gestatione praui humores vbera implent, qui in lac soluuntur, vbi autem immodicè recedit à partu non excrementitia tantùm hu-miditas, sed & natiua vberum exhauritur, quare lac pra-uum redditur, vt doctè probat Sennertus *lib.de morb.infan-tium cap.2.de electione nutricis.* In tempore gestationis ante septimum mensem, inutile ex Arist.*4.de generat.5.*

Sumitur etiam differentia ex locis vbi pascuntur: nam alimenta mutant lac: virides enim herbæ, & recentes, aquosius lac generant, aridiores, & duriores, crassius. Denique diuersus cibus lac euariare potest vt ostendit Hipp. *lib.6.epid. sect.5.text.35.* dicens: *Mulier, aut capra, elaterium, aut cucumer syluestre comedentes, pueris purgatio.* Denique sumitur differentia ex corporis habitu, tempe-

D rie, ætate, calore, quæ omnia quoniam Ishaac *loco cit.* Ar-naldus *in com.cap.7.regiminis Salernitani*, Antõius Gazius, & Bruieiynus *in suis libris de alimẽtor. facultatibus* latè agi-tarunt: idcircò hos auctores attentè perlege, præcipuè om-nisciun Cardanum, *qui lib.2.contradic.tract.4.cont.1.de his omnibus, latè, ac doctè disceptauit.*

Sed indaganda est vlterius altera difficultas, cur si lac in ægris præbet alimentum probissimum, & illis summo est auxilio, nempe tabidis, diuturnis febribus, & præter ra-tionem consumptis ex Hipp.*5.aph 64* cur aliquando non solùm sanis, sed ægris tantopere nocet? Dic: quia cùm sit præstantissima substantia, & elaborata, cùm corrum-pitur in deteriorem abit labem, & sic in sanis in ventri-culo frigido acescit, in calido in nidorem abit. In ægro-tantibus verò plurima damna parit. Nocet itaque capite dolentibus: lac enim quantumuis optimè concoquatur

E in ventriculo, semper est flatuosum, & caput tentat, quum enim sit humidum, & pingue, actione caloris vertitur in halitus, qui caput replent, & grauant, dolorémque conci-tant. Hæc doctrina intelligenda est sumpta indicatione ex dolore, qui partem dolentem concitata fluxione reple-re solet, & quando à vaporum, aut flatuum copia dolor concitatur: si enim sit ob calidam siccámque intempe-riem sine materia, lac intus assumptum, aut extra applica-tum, prodest, quia calidam intemperiem corrigit.

Noxam deinde affert lac febricitantibus sed, iis non quacunque febre, sed valida, & acuta detentis: lac enim ex modo substantiæ, & temperamenti; & ob diuersita-tem partium quibus constat facilè corrumpitur, & vel in acorem, vel in nidorem vertitur: nam in ventriculo fri-gido non satis concoctum acescit, & in calido cùm

fit pingue,inflammatur,bilefcit,& nidorem acquirit. Neque obftat Galeni locus 4.*fimp*.17. dicentis, *quod quando calor animantis eft fortis tantam dulcedinem lac aquirit, quantam mel deperdit, quoniam ibi de naturali calore agit, non de igneo,& exurenti* : cùm igitur per febres materiales vifcera fint excalefacta, & vitiofis humoribus redundent, corrumpitur lac,& febris caufam adauget.

Nocet etiam quibus hypochondria fufpenfa murmurant: nam hæc ob difpofitionem inflammatoriam, fcirrhum, ædema, vel obftructiones folent diftendi: quare tunc corrumpitur lac ob vifcerum intemperantiam, recrementorum colluuiem, viarum anguftiam. Infuper ob flatuofam fubftantiam impactam diftendi folent, vel ob eam quæ à fuperioribus ad inferiora cum murmure commouetur,vt notauit Galenus 4.*aph*.73.tunc enim lac epotum etfi rectè concoquatur, flatuofum eft,& nocet, dummodò tamen pro alimento, aut medicamento attempérante,aut leniente affumatur: nam quando affumitur pro medicamento expurgante,ob maiorem vtilitatem concedi debet.fic Hip.4.*acut*.7.& 19. in curatione febris ardentis vtitur lacte afinino, & Auic.1 5.3.*tract*.2.*cap*.7. agens de fcirrho lienis inquit,*omne lac lieni eft contrarium præter lac camelarum*,& 14.3.*tract*.4.*c*.13.*in med*.§. *Et non decipias in hoc, &c.* in curatione hydropis vfum lactis afinini, & caprini fummè commendat.

Nocumentum deinde infert fiticulofis:fi enim fitis ex humoris falfuginofi,aut biliofi copia,aut caloris incendio oriatur, facilè corrumpitur, quia vt notat doctè Heurnius *in com*.butyrofa pars illis in bilem vertitur,quapropter picrocholis eft valdè incommodum. Si verò ex humidi inopia fitis ducat originem tunc lac illis remedio eft.

Damnum etiam infert lac fi in febribus acutis biliofæ apparent deiectiones: fiue enim exhibeatur in febribus acutis,fiue in biliofas deiectiones habentibus, femper reprobatur,quoniam ob dictas caufas corrumpitur,vel aucta cacochymia in bilem vertitur. Si verò Galenus *lib*.10. *fimpl.tit.de lacte*,hoc contra mordaces fluxiones commendat, quia dolorem mitigat,acres humores attemperat, ob quam caufam ab Auic. *lib*.2.*cap.cit*.contra venena calida, & acria offertur, in caufa eft, quia maior copia humoris biliofi eft euacuata, tunc enim lac nocere non poteft, vt 2.*fimpl.cap*.12.affirmat Galenus,de qua re lege quæ dixi-mus *lib*.2.*in com.hift*.85.

Reprobatur etiam lac quando multi fanguinis deiectio facta eft, quoniam ob collapfas vires & ventrem refrigeratum coquitur difficulter, & diftribuitur peffimè. Sed quid refpódebimus Galeno 3.*de aliment. facult*.15.& 10. *fimpl.cap. de lacte*, concedenti lac in cruentis deiectionibus,præfertim fi in ipfo ferrum candens,aut lapides igniti extinguantur: quia fiftit fluxum, confolidat, & lenit dolorem, quæ in dyfenteria funt valde vtilia: foluunt plurimi lac effe vtile quando vexant tormina, & mouetur aluus, quando verò ceffauit fluxus, reprobum eft: acefcit enim, quia à ftomacho debili, & frigido non concoquitur, fed non explicant difficultatem, quoniam ob hanc caufam neque in hectica fenectutis, aut ventriculi concederetur, quod falfum eft. Intelligendus ergo eft Hippocrates de hepatica dyfenteria, quæ ex hepatis obftructione illiúfque frigida intemperantia fcaturit,tunc enim lac nocentiffimum eft.

Quo pacto lac hecticis eft appofitiffimum edulium, prout expertus eft Galenus, qui eius potu iuuenem hunc perfanaffe refert quod intelligendum eft dummodo febris hectica putridam non habeat adiunctam,quoniam tabidi abfterfione, vlceris confolidatione, & renutritione opus habent, quæ omnia perturbantur fi in præfentia febris putridæ id propines,à maiori enim putridarum calore lac corrumpitur.& ab illius fuliginofo vapore,& fpurco contactu confpurcatur lac, quod enim Auic. affirmat *lib.de virib.cord.c*.4.& 2.1.*doct*. 2.*fum*.1.*cap*.19. calorem hecticæ maiorem effe calore tertianæ, & febris acutæ, intelligendum eft quod eius caliditas fit magis manfiua vt ipfe ibi affeuerat quia eft æqualis,& facta,alioqui hecticus calor minor eft,debilis,& pufillus,vt ait Galen. 1.*lib.de dif. pulf.cap*.9.*in med*.

A Porrò ne lac in ftomacho cócrefcat,& vt ad diftantiffimas poffit permeare corporis partes, mel admifcuit, quod ita præparatum, optimum effe ait Arift. *lib*.5.*de hift.animal.cap*.22. Sed cùm triplex fit genus mellis, apum,rofcidum,& mel cannæ,videndum quod mel fit cum lacte permifcendum? Dic: quod non eft mel rofcidum, quod 3. *alim*.39.aëreum vocat Galenus,& Auic.*lib*.2.*c.vlt*.appellat faccharum alhufar; nos mannam dicimus & nihil eft aliud quàm ros, aut liquor fuauis qui æftiuo tempore fublucanis temporibus noctis frigiditate concretus ex aëre defcendit, hoc ergo mel cum lacte permifceri non debet, quoniam abftergit inteftina, & aluum foluit, alui tamen fluxum in tabidis noxium effe firmat Hip.*lib*.5.*aph*.14.

Deinde licèt noftro æuo loco mellis eligatur faccharum cum lacte permifcendum, quia magis eft temperatum,nec ob caliditatem,febrilem calorem adauget, de cuius temperamento,& electione plura proponunt Diofcorides *lib*.2.*c*.74.Gal.*lib*.8.*meth.cap*.4. Paulus *lib*.3.*cap*.7. Manardus *lib*.2.*epift*.2.& *lib*.9.*epift*.3.Mathiolus *in com. Diofcoridis*,& alij,nófque plura diximus *lib*.2.*in com.hift*. 33.tamen Galenus hoc non elegit in hunc vfum,quoniam eius fæculo illius copia non extabat multa.

B

Eft ergo mel apum, quod colligitur ex plantis, & herbis,licèt neque fuccus fit,fructus,aut earum pars,fed eiufdem generis cum rore cœli: hunc igitur rorem deciden-tem fuper arbores, & herbas pro fui nutritione apes fugunt, cuius copia tumidæ, aliquantulum elaboratum in fuis alueolis reponunt,in quibus de nouo eum immutant, hoc igitur eft mel cuius materia eft cœli ros, qui non eft faliua fiderum, aut cœli, aërífve fe repurgantis fudor, vt Plinius inquit *lib*. 11. *cap*.12. fed ex vaporibus fit calore

C folis eleuatis,concoctis,elaboratis.& aëris frigiditate concretis,vt 3.*de aliment.facult.cap.cit*.dicebat Galenus.

Immutatur hic ros tum ex arboribus fuper quas decidit, à quibus aliquid boni,vel mali acquirit, quia concoctus,deinde calorem,acrimoniámque induit, eft calidum, & ficcum in fecundo gradu,ex Galen. 7.*fimpl.tit.de melle*, Paulo *lib*. 7.*eodē tit*.Auicen.2.*Canon.cap*.496. & quia in vnoquoque genere quæ flaua, & rubra funt, calidiora exiftunt, quæ verò pallida, aut candida, frigidiora, ideircò mel flauum eft calidius, pallidum verò, & candidum, erit minùs calidum, & temperamento magis proprium. Eligitur flauum,colore,odore,& fapore iucundo, acre, purum, fyncerum, totum pellucens tam fibi cohærens, vt continuitatem fuam quafi linea longiffima non

D intercifim feruet, fi digito attollitur, & quod inter coquendum paucam fpumam emittit. Hoc non folùm alimenti, fed medicamenti vicem gerit, parum tamen nutrit auctore Galen. *lib*.3. *acut*.12. & in naturis, & ætatibus calidis in bilem vertitur, quia exuritur, & non concoquitur, contra tamen in ætatibus, & corporibus frigidis, fiue ex morbo, fiue ex natura, quia modicè concoquitur, optimum generat fanguinem, vt notauit Galenus *lib*.4. *fimpl*.17.de cuius generatione,electione,natura,& viribus fat plura protulere Diofcorid.*lib*.2.*c*.74.Mathiolus,Marcellus,Virgilius, & Ruellius *in com*. Hermolaus,Barbarus, *lib*.2.*corollar.in Diofcorid.c*.303. Arift.*lib*.5.*de hift.animal. cap*.22.& *lib*.9.*c*.40.Plin.*lib*.11.*c*.6. Theophraft.*lib*.6.*de hift.plantar.c*.7.Cælius Rhodigin.*lib*.28.*cap*.27.Macrob. *lib*.7.*faturnal.cap*.12. quanta autem fit eius præftantia in producenda vita,tradit Cælius *lib*.22.*lect.antiq.cap*.3.

E Huius ergo, ficut & lactis fummam curam habendam effe,docet Galen.*hoc in loco*,fi enim Veneti,& Prafini ftudiofi fectatores equorum ftercora, vt intelligant quemadmodum alimenta concoxerint, odorabantur, vt *hoc loco*, fcripfit Galenus, quantò profectò magis eft neceffarium pro hominum falute omnia rimari, & profpicere, cùm ea nihil fit iucundius in vita noftra. Qui autem fint Prafini, & Veneti fectatores eleganter, vt folet, explicat Ioannes Langius *lib*.1.*epift*.78.

Accedit deinde ad balneum, cuius beneficio humiditatem deperditam, reparatam fuiffe ipfe inculcat, fed in eo ex Hip.mente 3.*de officina Medici.text*.15.& 16. eft cófiderāda qualitas aquæ, quæ præterquam quod fit dulcis ita debet effe temperata in calore, vt fine noxa, & labore à

manu ægrotantis possit tolerari. Consideranda est etiam quantitas, hoc est spatium temporis, quo æger in balneo immorari debet, nam cùm primum corpus cœpit intumescere, tunc debet balneum cessare. Post balneum corpus est mediocriter fricandum, quoniam frictio lenis humectat, & replet, dura autem, & immodica contrarium facit ex Hipp. *lib. 3. de offic. medic. text. 25.* quam sententiam latissimè enarrat Gal. *2. de sanit. tuend. cap. 3. & 4.* Post balneum, & frictionem mollem, totum corpus vnguentis humectari debet, tum vt aridum corpus humore orbatum recreetur, tum vt substantifica humiditas deperdita resarciatur. Vnguéta varia proponunt auctores in hunc vsum, sed ipse Galenus refrigerans parat vnguentum, facile, at nulli secundum, cuius descriptionem proponit *lib. 10. meth. 9. & 1. simpl. cap. 6.*

His factis de lacte offerendo est solicitus quod illico assumendum iussit, §. *Ab eiusmodi lauacro statim afininum exhibui lac, &c.* vt vires ex balneo, & frictione aliquantisper debiles factæ reficerentur. Sed quæres, cur statim à balneo lac præbuit, si hoc crudum remanet, corrumpitur, & noxam deinceps infert, si à debili hectico calore, vi balnei ad exteriores partes euocato concoqui non potest? Dic: quod in robustis, & sanis hominibus cibus post balneum illico oblatus non est vtilis, quoniam calor innatus est expansus ad extra, & sic nec alimentum amplectitur, nec concoquit. At verò in debilibus post balneum ad refocillandas vires potest citra noxam concedi, quæ si sequatur, est minor, quàm vtilitas quæ ex alimonia oblata consequitur, quare in hunc vsum post balneum, nutrimentum vtilissimum est, præsertim si coctu sit facile, citò distribuatur, optimum præstet succum, vt ius gallinæ, caponis, vitelli ouorum, lac, vinum, aqua carnis, & alia quorum natura est vicinior substantiæ sanguinis, & in illum ocyssimè conuertitur. Hoc documentum præbet Galenus *lib. 1. de sanit. tuend. cap. 10.* in puellorum educatione obseruandum, §. *Huic expedit vt cibus balneum sequatur.*

Galenus in hoc capite in quo scripta historia hæc pro iuuenis huius curatione varia recenset edulia, cuius vires, & efficaciam legat qui velit apud Ludouicum Lemosium *in com. capitis huius*, qui eleganter eorum naturam ex priscorum mente exponit. Vinum tamen renutritionis gratia, aquosum, quod humectat, non inflat præcordia, immò si inflata sunt, subsidere facit, in ventriculo moram non trahit ob caloris mediocritatem, digestionis vias aperit, ad celeritatem distributionis in cordis alimentum deducit, est boni succi, & admiscenda, concoquendáque ea, quæ in ventriculo, & venis sunt, est idoneum, vires organorum D adauget, expellendis excrementis viam facit, vrinas mouet, & totum corpus celeriter pertransiens, impetu cursus sui excrementa secum depellit; demum aquæ vitia tollit: hæc enim in præcordiis diutissimè moratur, fluctuationes excitat, in flatum mutatur, & corrumpitur, ventriculi robur exoluit, sic vt deterius deinde coquat. Insuper digerendo per corpus alimento aliquid magnoperè conducit. Vinum ergo offerendum tenue, aquosum, quod posse tutò febricitantibus concedi ex Galeni mente supra prædiximus *in com. hist. 18.* Sed cùm hectici ventriculus sit debilis, aquæ vsu solius, illius robur facilè eneruatur quo pacto vinum aqua temperare salubrius.

Quæ aqua pro sanorum conseruatione sit eligenda fusè diximus *lib. 1. in comm. hist. 7.* quo loco nullam in hunc E vsum, & pro curatione morborum esse purissima pluuiali meliorem eligendam ex veterum mente contendimus, & multò magis pro ardore hectico compescendo, nam tunc, vt toties, & præsertim in methodo Galenus prædixit, refrigeratione, & humectatione opus est, quod opus præstare pluuiam citiùs, quàm fontanam aut fluuialem, ibi ostendimus, in quem vsum Ludouicus Mercatus, in opere practico dexterrimus, felicissimus *lib. 5. de febrib. cap. de curatione feb. hectica*, dum de potu sermonem instituit sic ait, *Nec minor potus habenda cura est in huiusmodi laborantibus, cui vsui primas tenet aqua hordei, aqua saccharata, aqua diu in cisterna asseruata, &c.* In quem vsum Galenus *lib. 7. meth. cap. 4.* Pro curanda calida & sicca ventriculi intemperie, quam Arabes hecticam ventriculi appellant, ex-

A hibet aquam, & cibos niue refrigeratos.

Sed vt aqua ampliùs suauis euadat, & citissimè per corpus distribui possit, potiórque fiat, consulunt peritissimi auctores vt aqua transcoletur & decoquatur, sed facit pro parte negatiua illud, quod coctio mixti est, & non elementi, & cùm aqua non nutriat, concoqui non potest, & eo ampliùs cum aqua coctione reddatur tenuior, & hac ratione fiat facilè putrescibilis, denique Galenus *lib. 6. epid. sect. 4. com. 10.* huic opinioni fauere videtur, quę loco ex aquæ decoctione nullum fructum ex elixatione nos percipere manifestè pronunciat, dum sic ait, *in quibus affectibus, aut cuius vtilitatis causa aquam elixare, aut quandocumque, aut vitiosam conueniat in verbis istis declaratum non est, quamobrem neque vllum ex ipsis iuuamentum percipimus.*

B Dic ergo quod licèt aqua non nutriat prout manifestissimis rationibus probauimus *lib. 2. in com. hist. 54.* concoqui tamen potest, quamuis autem tenuior coctione euadat (partes enim inter coquendum crassiores secedunt, hac de causa præstantior est, sic enim tenuitate sua distantissima penetrat corporis partes, melius alteratur in corpore, & faciliùs descendit per vrinam, neque Galenus *cit. loco epid.* de aqua loquitur, sed de verbis Hipp. quæ cùm adulterina sint, testante Galeno *in com.* nullum fructum legentibus præbent. Deinde coctione aqua fit tenuissima, dulcissima, & suauissima. Nostram positionem elegantissimè firmat Auicenna *2. 1. doct. 2. c. 16. §. Aqua enim decocta sicut testificati sunt sapientes, minoris est inflationis, & velocioris descensionis, & torpidi quidam Medicorum existimant quod aqua cocta subtile resoluatur, & ipsius remaneat spis-* C *sum, vnde in coquendo ipsam non existat iuuamentum, quoniam spissitudinem in aqua augmentat,* sequitur Rhasius *3. ad Almansf. 4. §. Aqua præterea decocta, quousque minor reddatur eius substantia minus est inflatiua, citiúsque descendit & propter hanc causam infirmis & sanis omnibus conuenientior existit, & propter hoc Medici iubent aquam decoqui debere,* vt ex veterum méte allatis pluribus sententiis probat Antonius Gazius *in sua florida corona, c. 260.*

QVÆSTIO XXXIX.

Vtrùm balneum tepidum, vel frigidum, pro curanda febri hectica sit ex vsu, vt contra Galenum, Barbari, & alij asseuerant.

COMMENTARIVM.

Domum ei paraui maximè balneo vicinam.] Balneorū apud veteres Græcos, Romanos, Barbaros luxuriosum fuisse apparatum inter omnes tradit bonarum artiū genius mirabilis Rhodig. *lib. 30. lect. antiq. c. 19.* & quamuis nostro æuo obliuioni penè traditus eorum vsus, tamen à Medicis multis hodie probatur valde. Tribus porrò cōstabant apud Romanos balnea, quarum vna dicebatur caldaria, altera frigidaria, tepidaria, tertia, locus videlicet summus aërem continebat calidum, laconicum nominatus, respondet hypocaustis nostris: medius aquarum erat calidarum, imus, frigidarum; alij sic explicant: prior tamen partitio Vitruuij est, fiebant verò tectis fornicatis, & locis cōcameratis, vt corpora ad sudorem largè educendum denudarentur. Sic enim deinde meliùs strigili detergi, & vngi poterant, de variis balneorum partibus legat qui velit Plin. Iunior. *lib. 1. epist. ad Rufum, & lib. 2. ad Gallum.* Ciceron. *lib. 14. epist. 20.* Senec. *epist. 86. de balneo Scipionis Africani*, Valer. Maxim. *lib. 2. c. 1.* Agel. *lib. 10. c. 3.* Mercurialem *in arte gymnastica*, in qua & de vngendi ratione ex veteribus plurima colliges non indigna scitu.

Pro hecticis totam curationem humectantibus, & modicè refrigerantibus esse perficiendam Galenus *lib. 10. meth. 10. & 7. cap. 6.* latissimè edocuit. Hoc opus humectantia extrinsecè adhibita mirificè complent, sicut epitemata, vnguenta, & alia quæ humiditatem primigeniam deperditam restaurare queunt. Inter hæc primum locum obtinere balnea, seu dulcis aquæ lauacra, millies à Galeno proditum est: Nam præter excellentes dotes, alijs

alijs curādis morbis mirificas,& falutares,in febri hectica corpus,& membra humectant, indurata refoluunt,impinguant, calorem natiuum , & humorem augent , fomnum conciliant,carnem,& cutem reftituunt,naturale temperamentum conferuant, cibum diftribuunt, mundificant,abftergunt conniuentes meatus aperiunt, quibus dilatatis,& laxioribus factis, calor natiuus tranfpirat, & toti corpori vberiùs paratur refrigerium, denique attrahendo alimentum ad extimas corporis partes,extenuatum,& arefactum corpus nutrit, vt eleganter profert Galenus *lib.11.meth. cap.20.& 14.cap.16,& 3.acut.62. & lib.de marcore,c.6.* quo loco aduersùs Philippum mirabiles virtutes pro curando marcore balneis attribuit : dummodò tamen adfint conditiones quas pro illorum vfu exoptat *lib.3.acut.cit.* repetunt Paulus *lib.2.cap.33.*Auic. *1.4.tract.3.c.6.* Ludouicus Lemofius *in com.cap.10.lib.10.meth.Gal.*Mercatus *lib.1.indicat.cap.13.*quoniam fi vires debiles fint,aut balneorum vfus fit immoderatus cordi nocet , fyncopem inducit , appetentiam deiicit, naufeam mouet , artus debilitat , calorem innatum refoluit , ficcat corpus , acuit febrem, laxat membra, humores mouet, vigiliam concitat, fpiritum extinguit.

Sed reftat exponenda difficultas,non leuis,quare Galenus pro curanda intemperie ficca ventriculi , & hecticis humectandis cófulit balneum aquæ dulcis, fi aqua neque bibita , neque extrinfecus occurfans partes animalis folidas humectare poteft , vt docet Galenus *lib.4.aph.13.* Secundò balneum euocat humiditatem ex ventriculo,& partibus interioribus ad partes externas , ergo potiùs refoluit humiditatem , quàm auget. Tertiò balneum dilatat meatus,extenuat fanguinem & fpiritum refoluit,ergo potiùs,exiccat,quàm humectat.Quartò balneum inutile eft quibus vires languent,ex Hipp.3.*acut.59.* fed hectici imbelles funt,languidi,ergo,&c. Hac de caufa Auicen.2.1. *doct.2.cap.19.*de his quæ proueniunt ex balneatione , fic ait. *Eft namque quum accidit balneo , vt fuo infrigidet aëre, propterea quod multum caloris refoluit innati,& vt membrorum etiam fubftantias exiccet , propterea quod vehementer humores refoluit naturales , licèt extraneos augeat humores, &c.* Quare cùm balneum refoluat humiditatem, abfumat fpiritum,& fic debilitet,hecticis non confert.

Sed præter rationem non eft improbandum præfidium quod tantoperè in fubfidium febris hecticæ laudauit prifca vetuftas. Audi clariffimum Fernelium *lib.2.meth.cap. vlt.*de vniuerfali quæ per habitum fit corporis vacuatione, *Vtile,& accommodatum balneum iis deprehenditur,qui fqualidi , extenuatique funt,ex quibus iam magna partium folidarum ariditas ineft , atque iis etiam qui ex febris ardore quafi retorridi innaferunt,&c.*

Verùm non euertunt obiecta Galeni fententiam diutino experimento , eóque firmiffimo confirmatam. Dic ad primum aquam qualitatiuè , & per fe humectare, non verò fubftantificè , quia non nutrit , & quia in hoc fenfu fortè Auic.*loc.cit.*intellexit Galenus,iccircò illius mentem reprobare videtur,dum fic ait,*& non attendenda funt verba illius, qui dicit quod aqua non humectat membra radicalia,quum bibitur,aut cùm ei obuiatur,&c.*Neque enim Galenus hoc negauit vnquam , folùm monet ipfam fubftantificè non humectare , quod firmat 3.*acut.* 17. §. *At quæ nullo modo nutriunt,vt aqua,ea virtutem neque fummè imbecillitare , neque roborare quifpiam verè dixerit , nifi id aliquando per accidens contingat. Aqua fiquidem non vt alimentum vires recreat,fed benè vt medicamentum ad temperamenti fymmetriam , quæ propter ipfius immoderationem imbecilla funt,deducens,&c.* Ergo aqua extrinfecè humectat,& fqualidum corpus temperat,non nutrit.

Dic ad fecundum,quod etiamfi ficcitas partium oriatur ex ficcitate ventriculi, partium ficcitas ficcitatem ventriculi quatenus partes inanitæ celeriter rapiunt fubftantiam humidam ventriculi, fi igitur humectentur, & renutriantur , non ita velociter rapient , & ideò ex accidenti ad ventriculi iuuant humectationem,quatenus humidam fubftantiam ibi diutius morari permittunt.

Dic ad tertium , balneum tempeftiuè adhibitum non exiccare, neque diffoluere,nifi folùm quando modum ex-

A cedit , quia cùm primum partes incipiunt intumefcere, ceffandum eft à balneo ne videlicet fanguis , & fpiritus diffoluantur: neque dilatatio pororum poteft effe caufa diffolutionis virtutis, quia ftatim à balneo corpus vel vngendum eft , vel aqua frigida infpergendum , quæ denfando,& obftruēdo poros,natiui caloris,& fpirituum diffolutionem prohibet. Auicennam autem loquutum fuiffe *citato loco* , de balneo calido ex ferie contextus dilucidè patet. Ad quartum dic : Hippocratem loqui de balneo euacuatorio , quod fudorem valde mouet , quale hecticis non confert, tepidum autem quod ad calorem excedentem contemperandum exhibetur , pro hecticorum curatione eft faluberrimum.

Altiorem tamen expoftulat fpeculationem dubium de balneo frigido applicando in hecticis.Auicenna 1.4.*tract.* B 2.*cap.7.* docet in febre calidiffima,& in homine boni habitus & mufculofo,poft coctionem,& euacuationem humoris quandoque concedendum effe balneum aquæ frigidæ,fic enim ait. *Immò cùm videris figuram fortem,& cōplexionem calidam, & ficcam, & euacuaueris,tunc quandoque concedes infufionem in aqua frigida , apud declinationem , & apparitionem digeftionis , & euacuationem humorum,&c.*quam doctrinam latiùs tradit Galenus *lib.11.meth.cap.9.* redditque huius rei rationem,quoniam poft hoc balneum omnes fudant, & al qui biliofa deiiciunt, & fanantur , quod tunc præferim faciendum eft , quando balneo aquæ frigidæ homo fit affuetus, & illud maximè cupiat.Auicenna tamen *loc.cit.*folùm trescònditiones notat, prima quando figura fit fortis,& mufculi groffi,id eft habitudo corporis fit firma & carnofa : fecunda conditio C quod temperamentum fit calidum,& ficcum.

Verùm hæc conditio videtur repugnare primæ , quia habitudo corporis firma, & carnofa non reperitur in temperamento calido, & ficco, vt notat Galenus *lib. art.med. cap.56.*fed in calido humido , vel faltem temperato , quo pacto Galen.*cit.11.meth.* vt hoc frigidum balneum tutò poffit adminiftrari, exoptat quod æger fit optima corporis habitudine præditus.

Refponde pro tutela Auicenn. quod corpus calidum & ficcum fi non valdè recedit , non eft eximiè gracile, & fic occurfum balnei aquæ frigidæ poterit tolerare , & iccircò Auicenna illud concedit in naturis calidis, & ficcis,quando timet lapfum in hecticam febrim,præfertim in his naturis, quæ ad febres retorridas funt magis pronæ Galenus verò in naturis quadratis illud admittit , vt calor ad inte- D riora reuocatus , robuftiórque factus noxium humorem expellere poffit,qui caloris retroceffus, & vnio in partibus intimis fit in carnofis hominibus,ex Hip.& Gal.5.*aph.21,* Vel dic,ex Gal.*cit.11.meth.*ex quo loco Auic.haufit hanc doctrinam,per complexionem calidam, & ficcam, legendum cœli ftatum calidum , & ficcum , quoniam in aliis temporibus hoc frigidum balneum non eft adminiftrandum.Tertia conditio eft quod præcefferit vacuatio,Galenus *lib.10.meth.c.10.ad med.* §. *Iuuenis verò cui abundè fit carnis,&c.*addit quod febris fit in fummo vigore, & quod nulla inflammatio in vifceribus adfit.

Hæc doctrina de balneo aquæ frigidæ videtur fufpecta, nec in curatione febris putridæ , aut hecticæ recipienda, quia in febribus putridis, & hecticis potiffima ratio confiftit in apertione meatuum, & in referatione cutis, vt ex- E crementa fuliginofa tranfpirent , diffletur corpus, conniuentes,& adftricti pori laxentur,aperiantur,& humectentur,fed balneum aquæ frigidæ denfat cutem, & conftringit poros , & calidum effluuium cohibet, ergo in harum febrium curatione eft reprobandum.

Secundò Galenus 10.*meth.c.8.* agens de præparatione aëris pro curatione febrium, multis ingeniis aërem effe refrigerandum edocuit, ita tamen vt frigidus infpiretur, non tamen ægrum extrinfecus contingat : fic enim maximè nocet , quoniam humorum effluuium putridorum cohibet, & in hectica humorem innatum pufillum illum quidem , & extinctioni proximum ficcitate fua exprimit, & refoluit.

Tertiò. Cùm febricitans proiicitur in balneū aquæ frigidæ,proinde fe habet ac ferrū candens cùm fubmergitur

in aquam frigidam,ex Gal.10.*meth*.10.*ad med*.sed hoc non fit citra violentiam, & strepitum, ergo eodem modo quando febricitans, maximè febri hectica detentus vtitur balneo aquæ frigidæ, necessariò violentiam, & læsionem patietur;tunc enim non solùm partes externæ,sed internæ læduntur vehementer, ita vt periculum immineat,caloris natiui.

Quartò. Hectici exiguum habent calorem, poterunt ergo facilè extingui ab aquæ frigiditate.Hoc timés Auerrhoes *lib.7.collig.cap.15. de cura hecticæ*, sic ait ex mente Rhasij.*Sed Rhasis sentire videtur quod tales infirmi nō indigeant nisi balneatione aquæ tepidæ,sed quia impossibile est vt tales quando expoliantur eis non eueniant horripilationes,& specialiter in exitu ab aqua calida:ideò necesse est vt tina,vel balneum sit in camera temperata, quæ non excedat in caliditate, vel frigiditate, & aqua similiter temperata esse debet, &c.*& infrà sic inquit.*Abumeron Auenzoar autem velle videtur,quod eos in tina aquæ tepidæ solùm ponere debemus.&c.*

Dic tu verum esse balnei aquam debere esse temperatissimam, quoniam si ad frigus declinat, ob carnis defectū densat magis,si vergit ad caliditaté, mordet, & ita ex sensata noxa calor refugit ad interna, & sic in parte externa, extima superficie frigente,maior sequitur pororum adstrictio, ad quam internus calor valde intenditur. Et quia corpus hectici tam subitam, & repentinam mutationem à balneo calido ad frigidum non tolerat,iccircò optimum est,quod notauit Ludouicus Mercatus *lib.5 de febrib.cap. de febre hectica*, sinere ægrum in balneo morari, donec aqua tepescere, ac refrigerari incipiat; nam hoc sufficere videtur loco balnei frigidi. Sed quoniam post balneum calidum moderata frigiditas hecticis est summoperè necessaria, in hunc vsum iubet Auicen. 1.4.*tract.2. c.6 de rememoratione medicinarum humectantium hecticos*, ægros frigida aspergere, postquam à calido balneo exierint, sic enim ait. *Et si possibile est vt submergatur post tinam calidam in aquam frigidam subitò, absque gradatione, est magis vltimum ex parte curæ, & magis forte ex parte timoris,& effusio eius cum facilitate est minoris timoris,quàm submersio infirmi in ea subitò,&c.*

Licèt autem balneum frigidum putridis, & hecticis febribus summa cum præmeditatione sit concedendum,tamen in putridis si adsint conditiones requisitæ,est vtilissimum,& in febre hectica est saluberrimū,dummodò fiat,vt ait Auic.*loc.cit. inceptio cum aqua, quæ est calida ad terminum, & fiat gradatio ad frigidam, & ad temperatam frigidam tolerabilem,&c.*quare si hectici vires nō sint ita deiectæ,frigidum balneum summo est ex vsu,Sed quia in hecticis, & in putridis aliquæ conditiones semper desunt, iccircò hoc periculoso remedio rarò vtimur, quia si non exactè nobis nota sit ægrotantis dispositio, maxima ex errore noxa impendet,vt 10.*meth*.protulit.

Quare aliquando valdè confert præsidium hoc. Et sic dic ad primum argumentum, balneum aquæ frigidæ constipare cutim, & prohibere difflationem, quia tamen extinguit calorem febrilem, & aridum hectici corpus humectat, & sic roborat naturam, quæ alacrior facta, statim causam morbificam euincit,& corpus extenuatum crassefit, potest maximè prodesse. Dic ad secundum, balneum aquæ frigidæ non adhiberi sine noxa, est tamen maior vtilitas,quando tempestiuè adhibetur.quare licèt fiat cum violentia, est tamen ob imminens mortis periculum exequendum, vt aduertit Vidus Vidius *lib.7.de febrib.cap.7.* quoniam vt 10.*meth,cir.* notauit Galenus, *vbi semel ægro moriendum est, à leuibus inchoare præsidiis est inutile, nam extremis morbis,extrema remedia optima sunt.* Et licèt hectici exiguum habeant caloré, tamen non est omittendum auxiliū,quod etsi languidis interdicat Galenus cum Hipp. 3.*acut*.59.ibi loquitur de febribus acutis. vt scitè notauit Pereda *ad c.8.lib.2.* Paschal.*de medend.febrib*. Auerrhoës verò,& Rhasius balneū non interdicūnt in hecticis frigidum,sed respectiuè loquuntur facta collatione cum temperato, quod præstantius esse, vel ipse Galenus fatetur apertè, vel certè Medicos cautos reddunt ne balneo frigido in omnibus vtantur, sed in illis solùm quibus larga sanguinis copia in corpore abundat, nec ita viribus languent,aut imbelles sunt. Legendus in hanc rem Ioannes Antonius Siccus, Medicus Venetus doctissimus qui de balneis ex Galeno,& Hip.eloquentissimè conscripsit.

HISTORIA XLV. GALENI, *De marasmo senectutis.*

Hectica senectutis iuuenis laborans, medicinæ auxilio,vitam in longum tempus produxit.

Ergo ilico eos qui hectica febricitant, omni ratione refrigeremus antequam progressi in marasmum peruenerint, quem autem marasmus iam occupauit,hunc sanare ne tentaueris:Nam et si calorem eius extinxeris; attamen siccitas quæ relinquitur,senectutis ritu hominem conficiet,tantisper nimirum victurum quoad solidæ partes renitì aduersus summam siccitatem valebunt. Atqui maluerit fortasse propinquorum ægrotantis aliquis, atque etiam ægrotans ipse aliquo spatio in senis habitu viuere, quam illico mori. Itaque curare hos quoque cum præfatione expedit,ac in alterum transferre marasmum,quem iam nominare senium ex morbo insueuimus:licebit enim his non tantùm plures dies, verùm etiam menses viuere. Ego namque cùm iuuenem quendam qui ita laborabat sanassem, reficiens deinde, ac senilē eius imbecillitatem pro senum ratione tractans,non solùm in menses,sed etiam in annos viuum seruaui,&c.Galenus* lib.10.meth.c.10.prope fin.

PARAPHRASIS.

Marasmum senectutis posito exemplo in hoc iuuene exactè describit Galenus, quæ passio licèt senibus sit proportionata magis, ea tamen hanc ætatem prehendi posse non est denegandum, prout firmat Auicenna 1.4. *tract.4.c.9.* Causa similis est illis ex quibus febris hectica oriri consueuit, cùm enim sit corruptio viuentis ex siccitate,vt *lib.de marcore,c.1.* confirmat Galenus,in eo humiditas primigenia est quasi exhausta, & calor natiuus extinctioni est proximus,in quo homines excarnes,graciles que & propè exiccati ritu senum vitam degunt, est ergo hectica senectutis,totius corporis sicca intemperies.

In hac, cùm insitum, & ex semine contractum humidum primigenium absumptum fuerit, resarciri nunquam potest, & sic paulatim, ac sensim properat ad interitum, vt verò diutiùs vitam protrahat æger, necesse est iis auxiliis pugnare quæ deperditam humiditatem recuperare queunt.Hoc opus difficillimè perficitur,tum quia siccitas, ex se multum resistit, tum quia per qualitatem curatur, quæ parum actiua est, & nullam ferè agendi vim habet, quare lacte, balneo, & aliis humectantibus præsidiis res agenda, quorum ope febrim hecticam curari in superiori historia prædiximus.

Sed dubitabis meritò num vita, artis medicæ ope produci possit? firmat hoc loco Galenus, dum iuuenem marasmo affectum in multos annos commodis artis medicæ præsidiis seruasse gloriatur.Contra obstat Seneca *lib.epist.* 102.*ad Lucilium:Stat quidem terminus nobis,vbi illū inexorabilis fatorum necessitas fixit*;cui conuenit illud Iobi *c.14. breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est, cōstituisti terminos eius,qui præteriri nō possunt.*Ergo si hæc vera sunt,frustra medicamenta tentantur,quorum beneficio vitam Medici producendam sperant, cuius finis, & terminus p. æteriri non potest. Iccircò Arnaldus à Villanoua *lib.de humido radicali cap.vlt.*eos arguit qui sophisticis rationibus probare nituntur mortem naturalem arte medica produci posse, quoniam humidum primigenium quod semel absumptum est,quale est deperditum resarciri non potest.

Verùm etsi semel moriendum sit, idque fixum maximè & statutum sit, & Propheta omnium famigeratissimus sic canat *Psal.88.* sic dicés, *Quis est homo qui viuit,& nō videbit mortē? Et ars sanitatē custodiendi,non sit ars,quæ à morte nos securos faciat*, vt ait Auicen.3.1.*cap.1.* tamen cùm ob prauam

prauam victus rationem, inopinatos morborum euentus, A & alias animi curas, plurimi ad determinatum finem, decretúmque terminum non perueniant, fit vt medicinæ vi, ac beneficio homines vitam producant, sublatis impedimentis quæ ipsam breuiorem efficere debebant, quare fit vt hac de causa vita prorogetur, & homo naturalem terminum à Deo constitutum non excedat, quem pertransire nullò modo possumus: tamen mors quæ accidentalis est, & ex aliqua humorum exuperantia aduentitia, arceri, euitarique potest.

Hoc firmat Raimundus Lulius, abstrusæ doctrinæ vir *lib. de secret. naturalib. part.* 1. dum sic ait. *Vnicuique vitæ terminus est statutus quem nullo ingenio transgredi possumus, sed intra eum terminū mortem accelerare in promptu est omnibus, ideò à medicina petendū remedium, quo corpus nostrū à putredine præseruemus, & infirmum curemus, & quod perditum est restauremus, donec veniat is postremus dies à Deo præstitutus*; Lege de hoc argumento Nicol. *serm. 4. tract. 3. sum. 1. c. 8. de vita & morte.* Valleriol. 3. *loc. commun. cap.* 19. Langium *lib. 1. epist.* 79. Ludouic. Lemosium *lib. 5. meth.* 14. Vallesf. 6. *cont. c.* 1. & Cardan. *lib. 2. tract. 3. contrad.* 9.

Quamuis autem vita nostra, mors potiùs, quàm vita dicenda sit, vt eloquenter probat Iacobus Pontanus *lib. 3. philocaliæ, cap. vltim.* cùm maximis laboribus, assiduísque ærumnis eam transigamus docente experientia, & præpotentis Dei execratio Genes. 3. commemorata facit, & de eo veterum vestimonia extant quam plurima, vt Epicharmi, Xenophontis, & aliorum quos operosum esset referre; tamen ea nihil pretiosius, aut magis gratum mortalibus. Quapropter non nimia laus est attribuenda medicinæ, quod longiorem vitam præstare possit: Nam eius C longitudinem velut magnum virtutis præmium Deus probis promittit, & qui ipsius mandata custodierint, contra vitæ breuitatem improbis, velut maximam flagitiorum pœnam pollicetur. Illis enim dixit. Exod. 23. *numerum dierum tuorum impleto*, & Deuteron. 6. *timeas Deum tuum, vt custodias mandata omnia, & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi, vt prologentur dies tui*, & cap. 5. eiusd. *pondus habebis verum, & iustū, & modius equalis, & verus erit tibi, vt multo viuas tempore*, & Psal. 20. *Tribuisti ei longitudinem dierum*, & Psalm. 33. *Quis est homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos*, & in Psal. 90. *Longitudine dierum replebo eum*, & Prouerb. cap. 9. sic ait sapiens. *Principium sapientiæ, timor Domini, & scientia sanctorum prudētia, per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ*, & c. 10. *Timor Domini apponit dies, & anni improborum* D *abbreuiabuntur.* De quibus profertur illud Iob c. 22. *Iniqui sublati sunt ante tempus suum*, & Ecclesiast. 8. *non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra transeant*, & in Psalm. 54. *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos*, & Psal. 77. *Defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.* Quare hoc diuinum institutum leges gentium imitatæ, facinorosos, deprauatósque homines capite plectere solent.

Pluris ergo facienda est medicina, quæ aptis remediis, commodo victus ordine, remediorúmque methodo vitæ longitudinem præstare potest, quoniam exultatio viri est longæuitas, *Ecclesiastic.* 30. de quo instituto ex veterum, & summorum Medicorum mente lege per ocium omniscium Tiraquellum *lib. de nobilit. cap.* 31. *num.* 488. Vtrùm autem vitæ nostræ terminus ita fixus, certus, im- E mutabilis ab æterno sit, & planè fatalis, an verò mutabilis, & qui industria, & Medicorum arte produci possit, disceptauit nuperrimè, eloquentissimè Ioannes Beuerouicius, Medicus eruditissimus, *proprio lib. de præfixo vitæ termino* ex sua, & illustrium virorum sententia, inter quos extat strenuus omnium bonarum artium dux, & primipilus, Belgarum decus, clarissimus Caspar Barlæus, literarum cultor admirabilis, literatorum amator amabilis, qui illud opus eximiè fœlicitat.

QVÆSTIO XL.

Vtrùm quatuor humiditates secundæ absumptæ, medicæ artis ope reparari possint.

Lib. IV.

COMMENTARIVM.

Efficiens deinde.] Postulat hic locus, vt de quatuor humiditatibus secundis faciamus commemoratio- nem, ex quarum explicatione dilucida fiet Galeni doctrina quatuor siccitatis gradus *in hoc cap.* methodi constituendis, quæ ad hecticæ febris naturam intelligendam est vtilissima. Igitur Auicenna arrepta occasione ex Galeni dictis proposuit quatuor humiditates 1. 1. *doct. 4. c. 1. in princip. &* 1. 4. *tract. 3. c. 1. princip.* & eas diuidit, subdiuidit, & explicat membra diuidentia, dicens quod humiditatum aliæ sunt primæ, aliæ secundæ. Primæ sunt quatuor humores; qui in iecore generantur, & tempore, & ordine præcedunt. Secundæ rursus diuiduntur, quia vel sunt superfluitates de quibus agit 1. 1. *cit.* B *cap. 2. ad fin. §. Duarum verò digestionum, &c.* Vel non sunt superfluitates, sed ex humoribus generationem habent, & sunt numero quatuor, quas sigillatim Auicenna enumerat.

Prima dicitur innòminata, secunda ros; tertia, cambium, quarta vocatur gluten. Prima humiditas quæ nomine caret, est humor in extremitatibus exilium venarum. Ros est humor per omnia transiens membra, qui in nutrimentum conuerti est aptus. Cambium est quod parum ante congelatum est, & nondum integrè ad similitudinem completæ substantiæ transmutatum. Gluten est humor per quem partium continuitas existit.

Auicennæ interpretes inuentum Auicennæ summè collaudant, sed vt verum fatear, illud licèt sit verissimum, nouum tamen non est, quum ille iuxta quatuor siccitatis gradus, quatuor humiditates solùm proponat, sic enim habet Gal. *lib. 7. meth. cap. 6. Est autem consummata siccitas vbi solida simplicium partium substantia reddita est siccior. Nam est & altera siccitas, vtique, cum ea, quorum substantia ex humore concreto constat, sicut caro, & adeps sunt liquata: etiam tertia ante has, quum proprius humor, vnde partes nutriuntur, omnino est absumptus: continetur is in omnibus animalis partibus, roris more per eas sparsus. Altera siccitas est quæ in propriis cuiusque particulæ exilibus venis, & arteriis consistit, prouenit hæc ex sanguinis penuria.*

Quapropter cùm siccitas humori contraria sit, & vnum vni opponatur, & plura pluribus ex Aristot. *lib. 1. de cœlo, c. 2. ad med.* hinc Auicenna quatuor humiditates illis contrarias constituit, quas etiam ad mentem Auicen. describit Fernelius *lib. 6 physiolog. cap. 5. post med. & in c. 6. etiam* *post med.* firmat Auicennæ doctrinam Vallesius *lib. 1. cont. cap. vlt.* quarum etiam meminit Galenus *lib. 10. meth. cap. 11. ad fin.* quo loco primam solùm excepit, quia hæc sub sanguine comprehenditur: *nam*, vt notat Thomas à Veiga *in com. c. 37. lib. art. medic. Galeni ad fin. nihil aliud est quam sanguis purior, & defecatior, multiplicique coctione elaboratus, & aliquantulum à naturali dispositione mutatus, in venis, & arteriis gracilibus existens, è quibus locis resudatione quapiam ad caua similarium partium loca confluit, & per ea roris modo spargitur, specie à sanguine, & aliis humoribus distinctus vt ex colore constat.*

Secundam humiditatem constituit similarium partium nutrimentum vt optimè docet Galen. *lib. art. med. c. 59. in fin.* quæ pro diuersitate partium diuersa est, & vnicuique parti nutriendæ opportunissima, quæ est vltimum alimentum quod iam nutrit, de quo intelligendus Galenus *lib. 3. de temp. cap. 2.* ros, siue insitus humor à Galeno vocatur 7. *meth. cit. & lib. 1. de dif. feb. c. 9. ad initium. §. Dico autem tabem, &c.* quia similaribus partibus insitus est. Appellatur etiam exhalatio à Gal. *lib. 1. de sem. c. 11. & lib. 3. de facult. natural. cap. 9. in initio, & 3. de sympt. caus. cap. 3. ante med. §. Appositio autem fit*, quo pacto à multis reprehenditur Auicenna, quod rorem non fecerit vltimum alimentum, quoniam tertia, & quarta humiditas potiùs sunt substantiæ partium similarium nostri corporis quàm veræ humiditates.

Nec obstat Arist. 2. *de partib. animal. c. 3. post med. & c. 4. sequuti in fin. &* 1. *de generat. animal. c. 9. in init. & lib. de iuuentut. & senect. c. 2. in med.* quibus locis sanguinem vocat vltimum alimētum, quod etiam ratio suadere videtur,

cùm eadem fit materia generationis,& nutritionis,ex Gal. 1.*de fem.cap.16.in fin.*fed generatio fit ex fanguine menftruo,ergo etiam nutritio fit ex folo fanguine,quod etiam confirmat Galenus *lib.1.de facult.naturalib.c.10.ante med.* §.*Quippe caro ex fanguine,&c.*

In contrarium eft ratio fortiffima: Nam cùm folidi membri fubftantia fit craffa, & alba, fanguis verò tenuis, fluidus & ruber,nifi aliquæ intercedant mutationes,nulla ratione fanguis in partis naturam poterit commutari,quoniam partes non nutriuntur immediatè ex fanguine, fed quædam femine,aliæ lacte,aliæ medulla, hæc enim partibus ipfis viciniora exiftunt,ex Gal. 1.*de natural.facult.cit.* & *lib.3.cap.vlt.poft med.*

Quare ad Arift. refpondendum ex Thomà à Veiga *lib. art.med.cap.cit.*& Chriftoph.à Vega *lib.1. art.med.c.1.ad fin.*Vallefio 1.*cont.*14.Mercato *tom.1.lib.1.part.3.claffe.1. quæft.*68.Carrerio *in* 1.1.Auic.*doct.4.cap.*1.Coftæo fupra idem caput Auic. Peramato *lib. de humorib.cap.*2. & aliis quod ibi Ariftoteles non loquitur de immediato alimento, fed de communi ad membra demandato, ad differentiam chyli, & pituitæ, quæ nutrire nequeunt nifi in fanguinem conuertantur,quare Ariftoteles proferens fanguinem effe vltimum alimentum,folùm voluit fignificare nihil poffe nutrire nifi fanguis non fit, aut ex fanguine ortum habeat;quoniam nerui craffo,& albo alimento nutriuntur,ex Arift.3.*de hift.animal.cap.*5 pili verò,& cutis, glutine,*cap.*11.*fequenti*,offa nutriuntur medulla,mammæ nutriuntur lacte,teftes femine, ex Galen. 1.*de femin.c.*16. quare folùm partes carnofæ, & adeps, fanguine nutriuntur,fpermaticæ fanguine, per mediam tamen humiditatem quæ ros dicitur: Sic *citato libro de femine,cap.*11.docens communem modum nutritionis tam in carne, quàm in aliis partibus affirmat quamlibet partem attrahere quod fibi familiare eft ex fanguine, deinde in varias partes diffolutum exhalationis modo vndique diftribuere,vt adiungatur, agglutinetur, affimiletur; igitur tam in carne, quàm in partibus folidis hæ mediæ fubftantiæ funt conftituendæ,in folidis tamen euidentiùs, in carnofis obfcuriùs apparent,& præfertim in vifcerum carne ob maiorem diffimilitudinem.

Neque afferas quod hæ fubftantiæ humidæ non differunt fpecie à fanguine, fed folùm accidentali quadam difpofitione, quoniam hæc refponfio nulla eft, quia non eft alia via ad dignofcendam fpecificam diftinctionem humorum, & aliarum fubftantiarum nifi fecundùm colorem,modum fubftantiæ,& alias accidentales difpofitiones quæ confequuntur formam, fi igitur in his omnibus humiditates fecundæ differunt à fanguine,neceffe eft vt differant in forma,præfertim cùm in diuerfo loco,& à diuerfo agente elaborationem fufcipiant,quare iuxta hanc doctrinam Galen. *lib.3.de fympt. cauf.c.2. ante med.*§.*Naturalium autem actionum prima,&c.*tres conftituit coctiones quæ fpeciem mutant,prima,quæ fit in ventriculo,fecunda in iecore,tertia in fingulis partibus, præter quas addit affimilationem quæ à nutritione non differt, & ratio huius doctrinæ eft, quia licèt fint quatuor humiditates, prima non eft fpecie diftincta à fanguine, fecunda differt fpecie, & generatur per tertiam concoctionem, & in offibus eft medulla, in partibus folidis eft femen, in mammis eft lac, tertia, & quarta humiditas cùm ex fententia Galeni fit caro, & adeps, & fubftantia humida partium folidarum fpecie diftinguitur à fecunda, & fanguine, & generantur per nutritionem, quam, quartam alterationem appellat Galenus. Ad rationem verò Arift. dic quod ficuti partes immediatè ex fanguine non nutriuntur, ita nec generantur, cùm fanguis menftruus eafdem in vtero mutationes ad partium formationem recipiat.

Tertia humiditas, Cambium vocatur, quia loco illius quæ fuit diffoluta fubfequitur, & eft fubftantia illa quæ iam partibus alendis cœpit vniri, & agglutinari, quam fi pinguedinem, aut carnem recenter concretam vocaueris, à Galeno non difcedes 7.*meth.cit.*& 10.*meth.vlt.*

Quarta humiditas dicitur gluten,& eft partium folidarum fubftantificum,& primigenium humidum quo veluti glutine continuitas partium retinetur.Fuerunt neceffariæ

A hæ humiditates,vt partes poffent fanguine nutriri:natura enim non tranfit ab extremo ad extremum nifi per medium, fenfim, non committens faltum, vt Ariftotel. inquit *lib.8.de hift. animal. cap.1.* cùm igitur partes præfertim folidæ plurimum diftent à fanguine, neceffarium eft,fi fanguis in eas tranfmutari debebat, id multis alterationibus fieret, vt Galenus ait *lib.1.de facult.*10. & *lib.3. cap.vltim.in fin.* Igitur mediis his alterationibus hæ fecundæ humidæ fubftantiæ generantur,quas medium immediatum inter nutriens, & nutritum effe conftituendas arbitramur.

Exharum humiditatum confumptione tres hecticæ fpecies funt conftituendæ,prima ex confumptione primæ, & fecundæ humiditatis; fecunda ex confumptione tertiæ, quando tunc plurimum per febres colliquantes deci-
B dit ad veficam, & inteftina, vbi pinguedo, & recens concreta caro caloris vehementia liquantur, & fic vrina, & alui excrementa pinguia redduntur.Tertia fit ex confumptione quartæ. Qua autem ratione hecticus calor diffipet carnes, & pinguedinem liquet an magnitudine, an diuturnitate difputat eleganter Mercurialis *lib.5. de febrib.c.*7.& videtur diuturnitate hoc efficere; nam præterquam quod nulla febris hectica magna eft, vt ait Galenus 3. *de præfag.ex pulfib.cap.4.in principio*,hic calor non colliquat fed in progreffu.Si verò Auic. 1.1.*doct.3.cap.19.*& *lib.de virib. cordis, cap.4.* dicit calorem hectici effe maiorem calore caufi, & tertianæ, extenfiuè non intenfiuè intelligendus: Nam hoc modo calor febris ardentis eft maior calore hectici, illo verò modo hecticus calor aliarum febrium fuperat calorem,quoniam æqualiter,& vniformi-
C ter per omnes diffunditur,& extenditur corporis partes.

Sed dices fi hectica medicabilis eft, vt frequenti experimento fit manifeftum,& Galenus firmat *lib.1.feb.cap.9.* cur humiditas prima, & fecunda, ex cuius confumptione febris hectica confurgit,non reftauratur?Dic,vt ad quæftionem pateat folutio,primam & fecundam hecticæ fpeciem effe curabilem, tertiam immedicabilem prorfus, & artis ope curari non poffe. Hoc confirmat Galenus *lib.1. feb.c.9.*per hac verba. *Cùm enim naturalis cordis temperies primum euerti incœperit,natiua humiditas neque prorfus abolita eft, neque virtus plurimum laborat, fed primò fit veluti quædam efferuefcentia humiditatis, quo in tempore facillimum eft huiufmodi febrem fanare, tanquam nihil aliud virtute perpeffa,deinceps autem confumptio quædam efferuefcentiam fequitur:hàcque in longum iam protracta ipfæ fimilares particulæ quæ funt veluti cordis elementa, ficciores redduntur,*
D *atque inopia alimenti, tenuiores, ac tantùm virtus laborat, quantù ficcitas,atque caliditas in ipfo corde inualuerit,quando altera exuperans, virtutem imbecilliorem reddere potuit. Huiufcemodi febris iam ad vtramque partem declinat, ac medium obtinet locum inter eam tabidam febrim,quæ penitus curam non admittit, atque illam de qua paulò ante diximus, quæ facillimè in principio curari poteft. Eft verò in hac latitudo multa,quoniã & difpofitionis ipfius multæ,in eo quod magis, ac minus, diuerfitates. Quæ igitur æqualiter diftat ab vtraque febre, & ea fcilicet quæ exquifitè tabida exiftit, & illa,in qua nihil eft adhuc tale, medio quodam fe modo habet ad curationem, dubio ad partes ambas inclinans momento, quæ autem tabi eft proximior, eft periculo vicinior: cùm quæ alteri magis adhæret,non paruam falutis fpem habet.* Hacte-
E nus diuiniffimus Galenus.

Ex cuius præclara doctrina depromi poffunt corollaria plura. Primum euidenter ex hoc loco colligendas effe tres febris hecticæ fpecies, primam non exquifitam, tertiam exquifitè tabidam,mediam,hoc eft fecundam,æqualiter ab vtrifque recedentem. Secundum; omnem hecticam effe difficilis fanationis, quia lapfus ex ficcitate valde periculofus eft, quia ficcitas refiftit multum, & corrigitur per aduerfam humiditatem quæ iners, & pigra eft in agendo. In hunc fenfum intellige Hipp. 2.*aph.*26. affirmantem peffimum effe conuulfionem febri fuperuenire: Nam vt inquit Galen. *in com. fi febribus ardentibus totum corpus excitetur, & neruis deinde ex ficcitate conuulfio accidat,hoc maximũ eft malũ,& pene infanabile, quoniã longum tempus exigitur ad ficcitatẽ neruorum remouendam.* Si verò

Galenus

Galenus effe facilis curationis eam, quæ in primo gradu confiftit afleuerat, intellige refpectu eius quæ ad fecundum;aut tertium gradum iam acceffit, in quibus virtus iam multum perpeffa eft.

Tertium corollarium defumi poteft,quod ficut prima, & fecunda hecticæ fpecies, quæ fcilicet non multum receffit à prima eft curabilis, fic prima, fecunda, & tertia humiditas recuperari poffunt, tunc enim humiditas carnibus infufa, & carnes ipfæ circumfufæ, membranis, fibris,& neruis confumptæ artis medicæ ope, renutrientibus fuccis reparari queunt. Et ficut tertia fpecies eft incurabilis,aut fecunda quæ iam ad illam proximè accedit, fic quarta humiditas, nempe gluten, ex cuius confumptione tertia fpecies confurgit,nulla arte,nec artis medicæ auxilio reftaurari poteft, quare quos marafmus iam occupauit hos fanare ne tentaueris.

Quæris huius vltimi corollarij caufam.Prima fit:nam hoc humidum, eft glutinum quoddam, feu vinculum, quo partes folidæ, fua natura ficcæ tenaciffimè coniunguntur, quare cùm abfumitur, vehementem caufam arguit,nempe pertinacem torridum calorem, qui nulla arte emendari poteft. Secunda, hoc humidum eft veluti auctor vitæ, & fubiectum, feu verum pabulum natiui caloris,quo abfumpto, & ob hanc caufam diminuto calido innato, debilioribúfque viribus factis, nullum poftea æger remedium habet,quum non fuperfit calor,qui illud valeat reficere. Tertia caufa eft, quoniam hæc humiditas fubftantifica, & primigenia quæ folida ipfa continet, ac vnit,abfumpta,reddit membra inftar fenij frigida, atque ficca, cuius diffolutione, marafmodes febres prodeunt, quare cùm hæc ex femine originem ducat, aut potius feminalis pars fit; nobis à primo ortu tributa, haud fecus quàm quæuis alia particula folida, & fpermatica femel deperdita, nec generatur, nec alimento, alióue artificio recreari poteft.

QVÆSTIO XLI.

Vtrùm folidæ partes reficcatæ humectari poßint.

Sed etiam in annos viuum feruaui.] Proxima fuperiori pro hiftoriæ explanatione controuerfia eft de folidis partibus, an reficcatæ artis medicæ ope humectari poffint?partem negatiuam fequitur Galen. *in hoc fexto cap. lib. 7. meth. medendi*, quod affirmat *in cap. 5 9. art. medic. §. Ipfæ enim folidæ corporis partes,quæ verè folidæ funt, ac primæ,nullo modo poffunt effici humidiores. At fatis eft, fi quis eas celerius exiccari prohibeat, &c.* confirmatur: nam fi partes folidas humectare liceret, fequeretur vitam in perpetuum durare; patet fequela, quia vita definitur per permanfionem caloris in humido; igitur fi humidum quod eft caloris pabulum,tale poteft conferuari, vt fimile pro eo refarciri poffit, licebit perpetuò calorem conferuare, fed impoffibile eft alimentum quod apponitur effe eiufdem fpeciei cum eo quod effluxit,vt probat Galenus *lib. 1. de fanit. tuenda, cap. 2. & lib. de marafmo cap. 2. & 4.* docens neceffariò ficcitatem in plantis, & animalibus euenire,quæ fenij, & mortis caufa fit, quo pacto folidarum partium ficcitas fanari non poteft,ex eius mente *lib. 10. meth. cap. 11.*

Pro altera parte eft idem Galenus,*lib. 1. de fanit. tuēda, cap. 2. in fin.* quo loco afferit animalis fubftantiam in perpetuo fluore effe,& nifi fimilis fubftantia pro ea quæ defluxit repararetur,citiffimè abfumeretur, quare plantis, & animalibus indidit natura virtutes, quarum auxilio, id quod diffoluitur,reftituunt,ergo partes folidas humectare licet. Et non folùm humidum deperditum, fed multò perfectius recuperare poffumus, vt conftat in hecticis, & leprofis, in quibus poft curationem, humidum acquifitum multò eft perfectius; nam tunc perfectiores edunt operationes, & diutius viuunt, & confirmatur,quia biliofi,& melancholici poffunt reduci ad temperiem, quia innatum temperamentum mutare licet,& poft reductionem perfectiores edunt operationes,igitur humidum acquifitum perfectius poteft effe deperdito.

Vt verò huius quæftionis finem, & explicationem afsequaris, notabis duplex effe humidum, alterum radicale,feu natiuum, quod eft contractum à primordiis generationis, & eft propria partium fubftantia humida, vel humidum illud quod ex fanguine, & femine in partium meatibus relinquitur; alterum humidum eft acquifititium,quod ex alimentis per nutritionem à fingulis partibus loco humidi radicalis fubftituitur. Aduerte deinde quod humidum poteft dici perfectius, vel pro operationibus,vel pro duratione vitæ; & hoc duobus modis, vel abfolutè,& eft quaudo eft aëreum, pingue, oleofum; vel quando remouetur ab eo aliqua praua qualitas,cuius ratione illud erat inquinatum.

His præfatis fit prima conclufio.Per nutritionem poffibile eft humidum reftituere perfectius pro operationibus. Probatur,quia omnes actiones tam animales, quàm vitales, & naturales moderatam ficcitatem in inftrumentis requirunt, excepta actione facultatis alteratricis, hæc enim caliditatem,& humiditatem expoftulat, & hæc eft caufa, quare adolefcentes, & iuuenes, non folùm animi actiones, fed & vitales, & naturales excepta alteratione habeant perfectiores,vt Galen. inquit,*lib. 3. de cauf. fympt. cap. 3. in med.* quoniam in ea ætate moderatam ficcitatem iam acquifitam habent, ita afferit Auicenna, *3. 1. doct. 1. cap. 1. poft princip. §. Verumtamen perfectio, & integritas, & potentia perficiendi actiones non eft nifi propter ficcitatem, quæ inceffanter agit donec nos perimat.*

Secunda propofitio. Non folùm pro operationibus, fed pro duratione vitæ perfectius acquiritur humidum, non fimpliciter,fed quia reftituitur expers prauæ qualitatis, quæ impedit quo minus foueat, ac conferuet calorem.Patet in hecticis, & leprofis,poftquam à morbo iam curato euaferunt, in quibus humidum nutritione acquifitum,non ita inquinatum eft,fed in maiori copia in corpore abundat,& ideò poft curationem, longiori temporis fpatio viuunt, & perfectiores edunt operationes. Neque tibi difficile videatur hecticum curatum reparari fecundùm humidum, quum hoc non fit intelligendum de reftauratione quæ opponitur ficcitati natiuæ, id eft confumptioni humidi natiui, fed reparatione quæ ficcitati morbofæ opponitur. Sed cur impinguantur magis radicalia in hectico curato, quàm fi non incideret in hecticam? Dic: verè appofuit plus de humido, non reftaurauit melius humidum.

Sed clarioris doctrinæ gratia percontaberis,cur humidum reparatum poffit effe melius pro vita, & duratione vitæ,quàm refolutum,fi femper non tale,quale erat, reftituitur? Dic: quod in aliquo ftatu morbofo, v.g. hectica peftilenti, 3. *præfag.* 4. humidum reftauratum poteft effe melius pro longitudine vitæ, quàm refolutum, ratio eft quia fanguis ex quo quis nutritur poteft effe multis numeris melior, eo quo quis genitus eft, vel humido refoluto, in ftatu tamen fano, fiue fit per reductiorem vnius temperamenti ad aliud, fiue fecus, nunquam reparatur bonum,nunquam eft æquè bonum, ficut humidi radicalis portio quæ refoluitur.

Nec obftat quod humidum temperati fit melius,quàm melancholici,igitur etiam temperati facti ex melancholico,quàm melancholici. Dic,humidum temperati ex melancholico facti non eft melius humido refoluto in melancholico. Nec etiam obftat, quod diutius viuat temperatus ex melancholico, quia caufa prolixioris vitæ eft, quia humidum refolutum in melancholico non manet in melancholico, quare fi humidum quod reparatur in melancholico effet ficut illud quod refoluitur in ipfo, tunc diutius viueret melancholicus,quàm temperatus factus ex melancholico.Si iterum obiicias, quod nunquam reparatur humidum æque bonum, vel melius refoluto pro vita, quia tunc cùm caufæ durationis fint eædem, femper viuet? Dic quod reparatur tale, fed non tantùm, & ideò moritur. Dic fecundò & melius, licèt reparetur humidum exoluto fimile in quantitate, & qualitate caufa durationis vitæ, non manet eadem, quia humidum quod primò erat, nec exolutum, nec acquifi-

 tum,

tum,est factum deterius pro vita.

Tertia propositio. Per nutritionem impossibile est humidum ita perfectum restituere simpliciter; nam semper est deterius, quia siccius, & crassius. Duplex ratio conclusionis probatur hoc modo; quia humidum acquisitum est minus elaboratum, quàm radicale: Nam solùm in ventriculo, iecore, & venis fuit concoctum,at humidum natiuum non solùm in his partibus,sed in vasis præparantibus, testibus, & in ipso vtero multiplici actione fuit concoctum, & ad summum perfectionis gradum deductum, secunda ratio est quam Auicenna tradit, 1.1. *doct.*3.*cap.*3. §. *Etsi virtus infinita foret*, *&c.* cùm humidum restauratur per nutritionem quæ est assimilatio nutrimenti ad partes quæ nutriuntur, non debet assimilari alimentum partibus sub præcedenti dispositione, sed sub ea quæ præsens est quando nutritur, igitur cùm partes semper ficciores reddantur,& crassiores, necesse est vt id quod acquiritur semper sit ficcius,& crassius, & quò siccius,minus calorem conseruat.

Ex dictis apparet humidum radicale per actum virtutis nutritiuæ esse reparabile, si per restaurationem intelligimus reparationem humidi exoluti,& reappositionem noui humidi, sic non est dubium quin humidum radicale restauretur,1.*de sanit.* 2. *ad med.* alioqui breui duraret animans: si verò intelligas restaurationem exoluti, eiusdem prorsus naturæ, & perfectionis cum exoluto, hoc modo humidum radicale reparari nequit,1.*aph.*14.& 1. *de sanit.*2.& *lib.de marcore* 5. quia humidum nutrimentale quod cedit in locum exoluti non potest esse tale, vti est illud ab ortu contractum, aliàs animal non esset nunc terrestrius, quàm heri, nec curreret per ætates actione caloris in humidum radicale,immò possent ætates quiescere,aut retrocedere, & potuisset animal viuere per infinitos annos. Vltimò partes seminales potuissent regigni, & reüniri contra præceptum Galeni *lib. art. med. cap.*87.

Sed dubitabis primò. Si humidum radicale non restauratur, iuuenis, & puer non erunt in calore æquales, quia humidum radicale est inæquale in vtrisque? Dic: Calor non solùm multiplicatur ad multiplicationem humidi radicalis,sed cuiuslibet humidi membrorum, quod humidum supplet defectum radicalis in iuuene, & manent pares in calore cum latitudine quadam, id est ad tactum.

Dubitabis secundò. Cibus habet virtutem suam propriam,vt conuertatur ad humiditatem similem radicali,& ad calorem intrinsecum similem; qui est in nutrito,ita vt sint idem per modum omnem? Dic: sunt idem in specie,& quoad dispositiones,& calorem,quod est esse idem secundùm omnem modum, non tamen quod ista sint similia præcisè, & in eadem mensura determinata, vel dicendum, non est inconueniens quod reparetur in eodem gradu perfectionis cum remanente.

Dubitabis tertiò. An humidum semper restauretur melius pro operationibus quàm sit resolutum? Dic: potest restaurari melius pro actionibus ex Galeno *in art.medic. cap.* 21. quia cum humido quod acquirit iuuenis in processu ætatiuo facit meliores operationes, quàm puer, igitur si humidum iuuenis restauratum non esset melius pro operationibus, quàm humidum pueri resolutum, semper ab instanti pueritiæ vsque ad iuuentutem operationes fierent deteriores, & in quolibet momento signato viciniori ortui operationes essent perfectiores.

Sed contra obstat primò. In senecta humidum restauratum non est melius pro actionibus? Dic: hoc verum esse vsque ad iuuentutem, quia post ipsam marcescit, & extinguitur calor, & cum humido restaurato imperfectiores fiunt operationes. Obstat secundò. Si id quod resoluitur in puero mansisset in iuuene, vel id quod restauratur in iuuene esset sicut resolutum in puero, iuuenis faceret perfectiores operationes. Responde negatiuè, quia operationes meliores non fiunt à meliori humido, id est à magis substantifico, sed ab humido temperato secundùm iustitiam, ad actiones relatione facta.

A Dubitabis quartò, num humidum radicale duret ad finem vitæ? Dic affirmatiuè,licèt Fernelius *lib.*4.*physiolog. cap.*4 affirmet quod maior portio manet in fine vitæ: *Nā*: vt ipse inquit,*cum triplex sit humor,cuius vi, & beneficio, constantia, firmitásque partium nostri corporis continetur, elementarius, primigenius,& alimentarius, duo quidem propriam illarum substantiam complent, tertius illius aduentitius quodammodo, & externus. Quocirca vitam etiamnum agenti animali hic quidem absorberi,siccarique potest,at reliqui nunquam funditus, sed neque maiori ex parte disperdi possunt: Nam priusquam in id discrimen res veniat, propria detracta materia spiritus,calórque emarcescet,& animal vitam naturæ reddet. Dissipata enim materia quæ spiritus,& caloris propria est sedes,quæ spiritum continet,atque seruat, qui fieri potest vt spiritus substantia, & calor diutius persistat?*

B & ratio pro Fernelio esse potest:quia post mortem partes habent continuas, quod est radicale. Dic quod continuitas potest iuuari per humidum membrorum factum ex nutrimentali, Pomponatius autem *in quæstione de humido radicali*,existimat nil manere, & humidum radicale esse necessarium ad generationem animæ, non ad conseruationem, sed Fernelij sententiam libentiùs amplector.

Ad argumenta verò quæ probabant partes solidas restaurari non posse, dic quod quando Galenus, *lib.* 7. *meth. cap.* 6. affirmat intemperantiam siccam consummatam esse insanabilem, illud est quia deficit virtus quæ humidam substantiam restituere debet, quod similiter docuit *lib.*10.*meth.cap.vlt.in med.*

C Ad locum eiusdem Galeni *in arte medica* dicendum est partes solidas non posse humectari, non quia humidum non reparetur, sed quia semper restituitur siccius,quousque calorem fouere,conseruaréque non possit,& ideò partes exiccatæ semel, non amplius substantificè humectantur, nam humectationem qualitatiuam non negat Galenus, sicut enim partes solidæ patiuntur morbos siccos,sic etiam humidos, & humidum illud quod in corporibus intemperatis acquiri solet, quando ad temperiem reducuntur, licèt sit multo melius, non debet intelligi respectu illius humidi, quod fuit deperditum ante reductionem, quoniam semper peius acquiritur, sed comparatione illius quod acquireretur in tali corpore tunc,si non esset reductum: similiter dicendum est, quod humidum illud quod acquiritur post morborum curationem, non est simpliciter melius, sed secundùm quid.

D Hic Galeni locus difficilis est; nam videtur veritati repugnare, cùm inquit,solidas partes, quæ verè,exquisitè, & primò tales sunt, non posse humectari solùm: quoniam videtur insinuare carnem, & adipem posse humectari, quod apparet falsum, sicut enim humidum quod nutritione acquiritur in partibus solidis semper est siccius, & crassius, sic etiam in carne debet esse,igitur si partes solidæ humectari nequeunt, hac ratione sic etiam sentiendum de carne.

Dic ergo pro tam intricati textus expositione cum doctissimo Laurentio *lib.*1.*de histor.anatomica,quæst.*10 qui licèt ieiunè hanc quæstionem pertractet, tamen in hoc explicando loco primas tenuit;partes solidas à Galeno interdum dici spermaticas,& carnosas,& adiposas,quia sunt solidiores spiritibus,& humoribus, veluti dixit, *lib.* 1.*de*

E *dif. feb.cap.* 7. *post princip.* interdum appellari partes spermaticas, vt fecit, 11. *meth.cap.*1. & 3.*lib.*10.*meth. cap.vlt.* hæ partes dicuntur verè solidæ, quia duræ sunt, compactæ, & primæ, quia primò tanquam fundamenta corporis generantur, deinde caro, & adeps, vt earum spatia repleant, hæ humectari non possunt, quia frigidæ sunt.siccæ, duræ,ideò parum resoluuntur, & pauco alimento indigent,neque plurimum possunt attrahere, neque si attraherent, concoquerent, facultate enim attractrice, neque alteratrice ob natiuam temperiem non valent. Deinde valdè humectationi resistunt, & alimentum est exiguum,& solùm post varias alterationes nutrit, hoc modo paulatim humiditatem deponit, quare hoc modo partes exiccatas humectare non possumus, quia non potest alimenti humiditas tantùm addere, quantum solida-

rum

rum partium actio detrahit, priusquam nutriantur, quare cùm continua actione calor fatiscat fibrosa partis substantia nunquam resarciri potest, etsi humectari posse negandum non fit.

Contra tamen in carne, quia multum dissoluitur, alimentum copiosius accedit, & magis immediatè, & illa minus resistit, minori que elaboratione eget, vt alimentum in carnem vertatur, & hæc est causa, ob quam in omni ætate, & in omni statu augeatur, & diminuatur, vt firmat Galenus *lib.* 11. *meth. cap.* 1. transmutatur igitur magis ab alimento, quàm partes solidæ, non tamen mollior, & humidior reddi potest ob rationem dictam etsi ob eius copiam corpus aliquando humidius, & mollius appareat; cùm ante ob eius defectum amplius exiccatum videretur.

Ad postremum argumentum dic, vitam in perpetuum B prorogari non posse, non solùm ratione humidi, quod sicius semper acquiritur, sed ratione virtutis, quæ finita est, & ratione caloris, qui in dies defatigatur, & acrior redditur, & ob materiam, elementorum pugnam, & assiduum substantiæ fluorem.

Hæc omnia perbellè significauit Auic. 1. 1. *doct.* 3. *cap.* 3. *post. medium.* §. *Praterea sciendum est, &c.* & 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 3. quo loco varias senij, & mortis naturalis afferens causas, vt aërem qui continuò resoluit, propter id quod in eo est de virtute solis, & stellarum, calorem natiuum continuò seipsum consumentem, animæ, & corporis motiones, humores crudos sua frigiditate calorem minuentes, qui in senectute redundant, & virtutem finitam in corpore finito, & sic affirmat nullum hominem effugere posse mortem, licèt humidum radicale, neque ab exter- C nis, aut internis iniuriis exiccaretur.

Auicenna à Galeno omnia hæc exhausisse videtur; qui *lib.* 1. *de sanit. tuend. cap.* 2. eloquenter duplicem esse causam nostræ corruptionis constituens, ob hanc rationem alimentum esse necessarium asseuerat, prima causa, quæ omni genito corporis corruptelæ, interitúsque est connata necessitas, est internus ignis, ac calor, qui siccat, vrit, torret, humidum absumit, corpus macilentius, gracilius, immò rugosius reddit, vnde artus inualidi, & ad motus suos incerti, & inconstantes probantur, & sic fit senium, siccitatis excessu eueniens.

Altera est quæ etiam in animalibus præcipuè cernitur, totius substantiæ fluor, quem insitus calor excitat, in proprium humidum agens, ipsum temporis diuturnitate deuastans. Vt enim flamma ellychnij humidum absumit, D & in fumum, ac fauillam citissimè vertit nì suppetat oleum irrigans, & conseruans ipsum, sic natiuum calidum intra triduum, aut citius proprium humidum absumit, nì alimentitium humidum accedat.

Hoc loco cum Philosophis, & Medicis quærendum, quo pacto calor noster innatus, contraria possit efficere, formare nempe nutrire, augere, & conseruare corpus nostrum, simúlque corrumpere, exiccare, & humidum nostrum perpetuo fluore consumere, ita vt sæpè ab Hip. proferatur, *calor idem nos conficit, qui nos generauit.* Dic: quod calor noster, & natiuus calor, vt natiuus, nos format, nutrit, auget, & tunc simpliciter calidi naturam non exuit, cuius ratione, à paulatina exiccatione, quæ per ætates fit, non potuit absolui. Neque dicas cum Vallesio, *lib.* 6. *controu.* 1. *&* 4. *meteor. in com. cap.* 1. *fol. mihi* 31. calorem natiuum non consumere, nisi in non naturalem migret: Nam contra te obiiciam Galenum *lib. de marcore cap.* 4. §. *Quod autem naturæ progressu corpora siccentur, quodque innatum id calidum efficiat, vt primo de valetudine tuenda demonstrauimus, & necessariò nunc repetemus, est vndequaque verum, &c.* & *lib.* 7. *aph.* 59. *in vapores corpus exolui, duplici de causa asseruit, extrinsecus quidem ab aëre ambienter, intus verò à calore natiuo, &* 1. *aph.* 15. *&* 17. hoc etiam confirmat, calidum ergo non solùm qua calidum, sed qua natiuum calidum corpora nostra exiccat.

Sed obtrudes quomodo natiuum calidum se ipsum consumit, si se ipso calidius non est, quod enim calefacit, calidius est calefacto? Dic: quod calor natiuus non calefacit se ipsum, sed suum calorem seruãdo ob id exiccat, quod humidam substantiam effluere, ac euaporare facit, proinde ac feruens aqua, quæ ab igne separata, ex calore in se concepto tamdiu euaporat, quamdiu calorem seruat.

Senium ergo, & mors euitari non possunt, quia partes solidæ verè, & substantificè humectari nequeunt. Nam multæ sunt causæ mortis naturalis, prima, innatus calor, pars terrea membrorum, & alimenti, quæ nunquam effluit, sed semper permanens membra tandem reddit terrea. Parcior est post iuuentutem nutritio, tum ex parte caloris commutantis, qui declinare cœpit simul cum humidi radicalis exiccatione, tum ex parte corporis nutriendi, quod ob siccitatem difficilius admittit alimentum, & siccius ad membra, quàm anteà, è ventriculo semper allicit. Accedunt & causæ externæ exiccantes, motus corporei, labores, exercitia, iræ, excandescentiæ, metus, tristitiæ, timores, vigiliæ, vacuationes, venerea, quæ inter cætereas causas promptissimè exiccant, alimenta, quæ citò putredinem concipiunt, recrementa quæ putrescentia febres excitant, quarum vi corpora siccantur. Accedit aër qui multipliciter nos exiccat, vt inquit Auerrhoës 6. *collig. cap.* 4.

Quæ ergo erit ars quæ naturalem vitæ terminum protrahat dixit Auic. 3. 1. *cap.* 1. Nam conseruatoria medicinæ pars de duabus rebus securitatem præbet, putrefactionis prohibitione, & defensione humiditatis ne citò resoluatur. Alexipharmaca ob id nos à veneno defendunt, quoniam etsi vim veneni nos interimentis superent & corrumpant, ab innati tamen caloris exiccatione tueri non possunt, quoniam si innatum calorem corrumpant, & superent, mortem pro exiccationis carentia accersent. Quo pacto remedium, aut artem inuenire quorum efficacia senium, aut mortem effugere possimus, supra captum hominis est, hanc artem inuenire desperauit Galenus *lib. de marcore cap. cit. Qui enim quæ primordia generationis animalium necessario sequuntur, fieri vetet quis? aut facta infecta reddat?* quasi dicat, nulla est ars, neque potentia quæ hoc facere possit, & Auic. 1. 1. *doct.* 3. *cap.* 3. postquam mortis naturalis, & accidentariæ meminit, subdit, *Totum tamen diuino prouenit præcepto.*

Quid plura? est ne aliquis qui effugiat senium, aut mortem? est ne aliquod ab aliquo auctore propositum remedium ad euitanda hæc? nónne exiccatio nostri corporis ab ortu in interitum, perpes, & necessaria est, & irrefragabili experimento confirmata, quo nullus vsque in hodiernum diem, quantumuis exacta viuendi ratione tractetur, desiit consenescere: quo pacto meritò deridet Galenus *lib. de marcore, cap.* 2. Philosophum quendam, qui cum quadragenarius scripsisset librum, quo pacto citra senium superesse liceret, postea verò octogenarius factus, tanta erat consumptione, & senio confectus, vt risui esset omnibus, quam historiam explicatam lege *lib.* 6. *hist.* 8. Quapropter genita omnia interire debent, quæ non esse interitura, fallaci, & deceptoria quadam ratione contendit Proclus, cuius dissolutionem per ocium, lege apud Phyloponum *lib.* 6. *aduersus viginti duas Procli propositiones, de mundi æternitate:* Nam nos Medici sumus, non Theologi, maximè cùm diuturnitatis, aut breuitatis hominum vitæ, varietate, & varietatis causis *lib.* 6. *in com. hist.* 17. latiùs simus acturi. E

HISTORIA XLVI. GALENI, De peste.

Pestis horribilis.

Testimonium autem eius rei locuples tulerunt nobis duo rerum exempla, quæ haud ita pridem casu quodam obtigerunt, pestis sæua in summos pedes grassata, & crudelitas prædonis. Pestilentia namque putrefaciebat, prædo autem abscindebat extremos pedes, vt sine baculo non possent ambulare, qui in eiusmodi incidissent infortunium, &c. Galenus lib. 3. de vsu partium cap. 5.

PARA

PARAPHRASIS.

QVÆSTIO XLII.

Vtrùm ſit aliquis morbus crudelior peſte.

COMMENTARIVM.

PEſtis ſæua.] Cæterùm,opinor,diu, iam multúmque in aliis febrium hiſtoriis delineandis elaborauimus, proinde peraccommodum videtur , peſtis alia exempla, qua poterimus breuitate recenſere , vt quum ſubiecta oculis omnia fuerint,agnoſcamus, quæ ſit diuinæ maieſtatis ratio in cohibenda,ac refrænanda peſtilentiæ ſæuiſſimæ populariter graſſantis poteſtate dira, de quo argumento cum tot veterum , & recentiorum eleganti ſſimorum doctiſſima , & penè inexhauſta ſcripta confidero, ea in epitomem, & ſyllogem redigere deſpero (ita ſunt fusè,latè,doctéque diſceptata)quo pacto ad hiſtoriarum noſtrarum expoſitionem me conuertam , & aliqua ab illis nondum animaduerſa,ex variis, abditioribúſque locis deprompta proponam,quibus poſſim ruinoſam medicinam erigere ac inſtaurare,quod eſt huius loci, ac temporis inſtitutum maximè cum de peſtis natura , *lib.2.in com.hiſt.* 89.plura ſimus prælibati,pro expoſitione Pauli,& de curatione *in praxi hiſtoriarum* , *tomo de febrib.cap.de peſte*, hæc omnia luculenter pertractentur.

Peſtis ergo nihil aliud eſt,quàm ſubſtantiæ totius cordis primum , deinde principalium partium corruptio ab ambientis inquinamento totíus ſubſtantiæ proprietate infenſo inuecta, quæque contagionis perniciofiſſimæ ſeminaria in ſe continet. Vel à fine hoc modo definiri poteſt. Peſtilentia , morbus eſt peracutus, exitialis,communis,qui contagione ab vno ad alterum inſtar veneni ſerpit,immanis bellua, quæ non ſolùm multos ſimul homines interimat , ſed integras quoque ciuitates depaſcens miſerabiliter conficiat.

Quare verè peſtilentes morbi , diti ſunt , atroces, & ſemper plurimos , aut certè multos celerius è medio tollunt,pro venenoſæ materiæ, & humorum, qui ex ea inficiuntur , ratione , quo pacto breuius à Galeno finitur 1. *epid.in proœmio, & 1.acut.9.* quod ſit epidemia perniciofa,hoc eſt,peſtis eſt morbus vulgaris,multos perimens,ex Gal.3.*epid.ſect.*3.*com.*20.an verò detur peſtis citra perniciem,hoc eſt , an in ſua natura contineat quod plures interimat,diximus breuiter *lib.2.in com.hiſt.*89.& fusè agitat Septalius *in ſuo eleganti lib.1.de peſte,cap.*14.

Porrò peſtis aliqua viſa eſt ita intenſæ , & effrænatæ feritatis, vt ferè omnes correptos perdat. Hoc modo ſæpè apparent defluxiones peſtilentes , quæ plurimas noſtri corporis partes miſerrimè fatigant. Sic viſæ ſunt peripneumoniæ , & anginæ , quarum truculenta vi multi veluti ſtrangulati,& denegato vitali ſpiritu reſoluti ſubitò occubuere,vt refert Vvierus *lib.rarar.obſeruat.* aliquàdo peripneumonia maligna, ſputo ſanguinis ſequuto peſtis horridæ inſtar prouinciam penè vniuerſam deuaſtauit,vt narrat Andreas Gallus *lib.4.faſciculi de peſte*, quod ſcribit etiam Dodonæus *lib.obſ. medic.cap.*21. Interdum pleuritides peſtilentes immaniter ſæuiunt , quæ maleficentiſſimis comitatæ ſymptomatis cor occupant , & venenata aura inquinant , de quibus egere Cardanus *lib.*3. *de venenis cap.*25.& Iacobus Othæus *lib.de obſeruationib. propriis.* Hoc modo ſæuiit dyſenteria peſtilens , & contagioſa, de cuius natura , & curatione perdoctè egit Ioannes Colle *lib.2.de morb.malignis cap.*3.Hoc modo graſſatæ ſunt phrenitides peſtilentes, hemitritæus peſtilens, de cuius curatione diſceptrauit eximiè Cornelius Gemma, *tract.de hemitritæo peſtilenti.* Frequent ſſimè etiam inſoleſcit diaria peſtilens,de qua ex Iuniorum mente egimus *lib.1.in com.hiſt.vlt.* Hoc modo genus humanū inuadit,& proſternit pernicie sūma hectica peſtilēs,de cuius natura, & cauſis diſceptauit clariſſimus Caſtrenſis Lufitanus *lib.* 3.*de meteoris microcoſm.c.*20. multoties inuadit maleficētiſſimis ſtipata ſignis febris quædam horrifica , quæ certo rigore,eóque moleſto , & totum corpus laſſante tertianæ

A perniciofæ ritu,de tertio in tertium repetens homines ex improuiſo præter Medicorum opinionem è medio tollit, poſſe autem febrem peſtilentem eſſe intermittentem probauimus *lib.1.in com.hiſt.vlt.*ſæpiſſimè apparent mitiſſimæ,& placidæ febres in ſtatu peſtifero , quæ lenitate ſymptomatum , mitie tactus , & nulla percepta noxa in pulſu arripiunt multos,qui à Medicis vix febricitare creduntur,& in quibus vrina eſt ſimilis ſanæ , & hi , clàm, furtímque maligna ſæuiente putredine, & veneno principes partes occupante inopinatò moriuntur , de quibus & huius euentus cauſa pulchrè, vt reor , diſſeruimus *lib.* 1.*in com.hiſt.vlt.*

Aliqui ſideratorum more, ac fulmine icti , in terram corruunt , vt notarunt Valleriola *lib.* 3. *loc. commun.cap.* 18.Gemma *lib.* 1. *cap.* 17. Coſmocritu. Salius *lib.de peſte, cap.* 7.Sic formidabilis erat peſtis ſpecies qua cor-

B repti circa caput , ac pectus ſudorem ſaugnineum excluſerunt , vt ſcribit G. Agricola *lib.* 2.*de peſte.* Vidi anno 1601. quum totam ferè Luſitaniam , & dulciſſimam meam patriam Olyſipponem immanis hic morbus arriperet, ſæuiſſimam peſtis ſpeciem : Nam in morbi principio omnibus vermium rotundorum nigrorum copia per nares ſolùm emanauit, & cùm proſilirent viui , antequam excluderentur foras, illis torminibus diris excitatis prius,quaſi rodebantur viſcera, ſudores in vultu,& thorace apparebant ſyncoptici,cum totius corporis liuore , & ſubſequuto morticinio omnes peribant. Hanc ſpeciem peſtis , ſed non ita grauem , ac pernicioſam eueniſſe in peſte Veneta prodit Angelus Bellicochus *in tract. de peſte.*

C Quid commemorem varia , terribiliáque ſymptomata, quæ in peſte contingere aſſeuerant auctores : ſed omnem fidem excedit,quod ſcribit Cardanus *lib.*2. *de ſubtilit.* peſtem fuiſſe obortam Conſtantinopoli , quæ huius erat generis,vt qui laborarent,aut quibus morbus imminebat , viderentur ab alio homine cædi,& ſic hoc terrore perturbati moriebantur. Quidam etiam ob ſitim in puteos ſe præcipitabant.

Quid plura? nónne hæc immanis fera ciuitates deuaſtat,prouincias ſolo æquat,omniáque animalia profligat, & premit diu,& importunè;hinc miſerandæ clades,ocyſſimæ mortes , non tantùm ex ſæuientis veneni malitia, quin ex diuturnitate , & prolixitate huius mali ſuborta, de cuius ingenti ſæuitie,ac tyrannide,tam veterum quàm patrum noſtrorum memoria, ſæpiſſimè in miſeros mor-

D tales concitata , varij horrenda , & planè inaudita recitarunt,vt plurimis exemplis confirmat Ioan.Euuichius *lib. de officio magiſt.cap.*10.

Procopius *lib.*11. *de bello Perſico*, ſcribit regnante Iuſtiniano Imperatore,tam atrocē Byſantij viguiſſe peſtem, vt quotidie 5000. interdum etiam (quod fidem omnem excedit)10000. hominum ſepulturæ traderentur. Platina *in vita Clementis V I.* annotauit olim in Italia tam ſæuam graſſatam fuiſſe peſtilentiam,quod ex milleſimo vix decimus euaſerit.Idem affirmat Michaël Scæuola *in vita Friderici III. Imperatoris.* Denique tanta ſæpè ſeſe oſtentat huius luis ſæuities , & atrocitas , vt nulli ſexui , ætatíue parcat , ſed indiſcriminatim in obuios quoſuis graſſetur, ac ferociam ſuam exerceat.

Si enim acutiſſimos , & diuturnos morbos cum hoc

E miſerando conferas,Gallicam luem,lepram, arthritidem, morbillos,variolas,& aliorum, morborum tormenta varia,horum minimam eſſe ſæuitiem reſpectu huius hydræ inuenies,cuius ea eſt tyrannis inexorabilis , vt paucorum menſium ſpatio regiones integras deuaſtet, & breui tempore abſumat,vt exemplis probant Ioan.Hugo Linſchotius *lib.* 1.*nauigat.ſua,cap.*1. Zonaras *tom.* 2. ſcribit ſub Gallo,& Voluſiano Impp. peſtem ab Æthyopia exorientem , omnes Romani Imperij prouincias peruaſiſſe , & per 15. continuos annos incredibiliter exhauſiſſe. Firmant plurimis hiſtoriis Paulus Oroſius,*lib.*7.*cap.*5.Bōfinius *decad.*1.*lib.*8.*annal.*Riolan.*lib.*2.*meth.cap.*19.Euagrius *lib.*4.*hiſt.Eccleſiaſt.cap.*29.Gulielm.Grattarollus *in deſcript. peſtis.* Nicephorus *lib.* 3.*hiſt. Eccleſiaſt.cap.*11. Crucius *lib.*11.*part.*1.Leonclauius *in pandect. hiſt.turcic, num.*130,

n.130.Ioan. Vvolffius *centur.* 11.*memorabil.lection.* Blondus *lib.7.decad.2.*Lypfius *lib.2.de conftat.c.23.* Baronius *tom.2.annalium,anno.*263.*fub Galieno Imperatore*, tantam Romæ extitiffe peftilentiam refert, vt vno die 5000. perirent, & Fracaftorius in Siphilide memorat anno 1348. ita diram inualuiffe peftem,vt vix quartam gentium partem intactam reliquerit.

Sed antequam progrediamur vltra,& finem faciamus, admirari licet Plinium *lib.7.natural.hift.cap.*50. dicétem peftilentiam nunquam ferè inualefcere nifi hyeme,ita tamen vt ternos non excedat menfes, quod pronunciatum falfum effe non erit operofum demonftrare : nam in omni ferè terrarum tractu peftiferæ funt quædam regiones, à quibus,aut nunquam,aut rarò peftis auellitur, vnam folam excepit Scaliger,*exercit.*32.quæ huius eft expers maleficij,nempe ora illa occidentalis Æthyopiæ, quæ Nigir accolit fluuium , cùm tamen calidiffima fit.Deinde quædam loca ferè femper laborant pefte. Accedit quod multæ peftes triennium durarunt , aliæ feptennium , aliæ quinquagefimum fuperarunt annum,vt illa quæ commemoratur ab Euagrio fub Iuftin.Imperat. *lib.4.hift. Ecclefiaft.cap.*39.& Nicephoro *lib.*17.*cap.*18. totum ferè orbem depafta,quæ nec certo , aut definito tempore graffari cœpit,fed alicubi ineunte hyeme , alibi æftate, vel autumno,& interdum vere, Ticinum inuadens , occupauit, tres tantùm menfes calidiffimos, Iulium , Auguftum, & Septembrem,de qua Paulus Diaconus *lib.6.de geftis Longob.cap.*2. Iifdem argumentis, atque hiftoriis Plinij repudiatur effatum firmantis peftem ternos menfes non excedere, vt ex plurium mente auctorum firmat in auctorum lectione verfatiffimus Ionftonus *claf.* 2. *Thaumatograph. cap.2.art.3.*

Fallitur etiam quum profert fenes minimè peftilentiam fentire : Nam in peftibus iam commemoratis non excipiuntur ab interitu fenes : & hoc videtur ridiculum, cùm quotidianum experimentum contrarium monftret, & nos fcimus multos fenes pefte periiffe. At cur non ? an quia frigidiffimi,& ficciffimi, quæ qualitates, putredini, & contagio reluctantur valdè?calore autem,atque humore gigni peftilentiam.Cur igitur hyeme incipiet ? cur fæuiente canicula maximè graffabitur, quæ fummè eft ficca ? neque humiditate femper fit, neque calore , tollere-tur enim deficcatione,& frigore : non auferri autem præter experientiam , docuit aduerfus Cardanum breuiffimè Scaliger *exercit.*94. & quàquam ficciffimi fint fenes,humore carentes natiuo , atque vtili , funt humidiffimi tamen , quod humiditate abundent , non bona extrinfeca , & aduentitia : quare fenes pefte tentantur, vt probant inter multos Ianus Antonius Saracenus *tract.de pefte in med.* Ioan. Guinterius Andernacus *dialog.*1. *de peft. fol.*62.

Fallitur deinde quod putarit à meridianis partibus ad occafum Solis peftilentiam femper ire , quod Plinij pronuntiatum ab ipfomet Plinio arguitur mendacij. Narrat enim *cap.antecedenti.*37.ab Hippocrate venientem ab Illyriis peftilentiam prædictam:non ergo peftis à meridianis partibus ad occafum femper it, cùm Illyris Epiro, & Macedoniæ finitima,fi ratio habeatur Græciæ, in occafu fit, & Amm. Marcel.*lib.*22. commemorat Seleuciæ direpto , & aperto templi adito quodam Chaldæorum tabem exiluiffe incurabilium morborum , qui ab ipfis Perfarum finibus advfque Rhenum , & Gallicis omnia fœdarit. Scimus prætereа peftem anni 1514. à foro Iulio ad finitimas regiones peruagatam , anno 1524. ab ipfa Italia natam:anno 1576.ex Germania, fiue ab Heluetiis importatam. Scribit Iacobus Mejerus *in Chron. Fland.* in Belgis perpetuò pluiffe ab idibus Octobris ad Aprilem vfque menfem , mox grauiffimam ortam peftilentiam, quæ magnam confumpfit partem mortalium, vt anno 1025. natam in Germania cum fame , qua tertia pars hominum confecta , vt Io. Cufpinus adnotauit, quæ fanè peftes à meridianis partibus ad Solis occafum non incubuerunt. Quo pacto errauit Plinius , quicquid Ioan. Bodinus 5.*cap.meth.hiftor.* fideliter non defcripferit ab ortu ad occafum ferri peftem narrans à Plinio dici. Neque

A Annibal Codretus etfi hunc locum fatis explicuerit diligenter,non tamen ab errore Plinium liberauit, ficut Dalechampius,aut Ferdinandus Pintianus , qui Plinij verba ad libitum inuertunt. Confule verfatiffimum Mercurialem , *lib.5.variar.cap.7.in fin.*

Quid referam grauiffima , eáque immania fymptomata, quibus pefte oppreffi premuntur , & diuexantur , quæ omnia quàm fint horrenda,& in nullo reperiantur morbo perfpiciet, qui attentè ea contempletur : nam præter pulfum,& vrinam , & quibus in aliis morbis certum quid, & definitum conicctare licet , in hoc incertum , & prorfus fallax , quoniam cum fignis optimis , & certam falutis fpem pollicentibus ægros perire contingit. Refpiratio eft frequens,& graueolens , fitis intenfa , cibi faftidium ingens,bilis vomitus, præcordiorum diftentiones , dolores

B vehementes,cordis morfus,fudores multi,cordis palpitatio,extremorum frigiditas,ftillæ è naribus , æftus in thorace,linguæ aduftio,fcabrities,& nigrities , delirium,animi deliquium,fincope , vigilia importuna , animi,angor, aphonia,fopor,horrores,læuitates inteftinorum,exulcera-tio,tormina,& alia quæ narrat Paulus *lib.2.c.*36.

Quid defcribam interiorum membrorum inflammationes, oris ; gingiuarum,palati, gulæ cacoëthica vlcera, quæ vfque ad pulmonis venas depafcentia,lethales excitant hæmorrhagias,exefis,difruptifque huius vifceris vafis,& vfque ad ventriculum ferpentia ægros cum fingultu,anxietate,exolutione,cardiogmo,vomitu,faftidio fummo anhelitus fœtore , pulfuum abolitione de repente è medio tollunt.

Si verò in medio conflictu , & pugna, natura à caufa

C morbifica agitata , ftimulatáque excretionem moliatur, fed eam irritam, & fymptomaticam , vt non definat portio veneni reliqua,ferpente, paulatimque augefcente noxa , in cordis fubftantiam ipfam tamdiu debacchari , tunc vel venenum internum prorfus interimit , vel natura vltimis fuis viribus vtens , venenum ipfum ad extimas debiléfque corporis partes , maximéque ad cutem excernit. Quoties igitur vnus,duo , pluréfue,aut omnes humores, facillimè veluti furentes excandefcunt , & concipiendæ venenatæ qualitati apti redduntur , tunc in cute varia tubercula , & excrefcentiæ oriri confueuere , quæ in proceffu morbi halitus venenofos ex fe fundunt , qui communicati partibus principibus eas lancinant,& premunt.

D Tunc augefcente,vigentéque malo præter bubones in adenum locis erumpentes , de quorum natura *infrà* proponemus plura,oriuntur puftulæ vlcerofæ, & ficcæ,à biliofo acríque humore pronatæ,effere , ftigmata , vibices, puncticulæ,ignis facer,herpes miliaris,formica , phlyctænæ,pruna , carbunculus venenofus , à fæculento , craffo, efferuefcente, ac præ aduftione in bilem retorridam conuerfo excitatus : hæc omnia comitantur fæpe eruptiones aliæ partim latæ , & humiles , colore rubræ , aut purpureæ , partim etiam fublimes , quæ infantibus , aut pueris fæpe , grandioribus rarò non modò extima cute efflorefcunt,fed & vifcera, mufculos , neruos, cæteráque interiora obfident , Plinius papulas vocat , Alzaharauius Algidra,& Alhasba appellat , Arabum interpretes variolas,& morbillos nuncuparunt.

Non minori cum periculo peftilentiæ tempore per

E fummam cutem expullulant puftulæ,feu veficulæ ex fanguine ferofiore , pituitofioréue , fimul & biliofiore parte , eadémque venenata prorumpentes , quæ Græcis Ecthymata dicuntur , colore variæ , ita vt quandoque nigræ,liuidæ , aut etiam pallidæ confpiciantur. Prurigino-fæ quidem omnes : at modo ruptis , is in fubiecta carne vlcufcula fe produnt fanie manantia , & carbunculorum imitata naturam ; quæ modo abfque vlceris nota tandem fponte in fquammas ficcefcunt,& feruore , inflammatione , immanique dolore ægros excruciant. Hæc omnia quàm fæua fint , & diram afferant perniciem , vigente pefte , eleganti oratione oftendit Fernelius *lib.4.pathol.* 17. & 18. & 2. *de abdit.* 12. & 13. & Ioan. Riolanus , huius auctoris doctiffimus paraphraftes *in com.* explanat.

Omitto

Omitto alia ferocissima damna, quæ in medio pestis feruore ægros, eorúmque vires labefactant, nempe tumores ædematosos qui in catarrhosis defluxionibus pestiferis in iugulo, thoracéque apparent, & tussi, dolore capitis, & subita suffocatione ex tempore iugulant, de quibus egit Schroterus *themate 30. & 31. de peste.* Multoties accidit in cute liuor, ex quo extimarum partium mortificinium consequitur, sicut ex carbunculo gangrena lethalis, sæpissimè oritur; aliquando partem putredine absumit. Sic pes è tibia, & brachium à scapula diuulsum visum est, vt refert Palmarius *lib. de peste, cap. 27.*

Quid proponam mala quæ ex peste relicta miseros mortales diuexare solent? Nam præter ea quæ proposuimus, *lib. 1. in com. hist. 41.* de memoria amissa ex peste, sæpè vidi in statu pestilente citra dolorem vllum, nullâque præcedente liuedine loci, crurum mortificationem, quæ serpente altiùs veneno subitò interfecit, aliquando cum crurum abscissione vitam ægri redimebant. Hoc modo confluente humore venenoso ad pedum extrema, & ob sui deleteriam vim, aut copiam, innatum partis calorem extinguente, vel suffocante, sequutóque sphacelo summos pedes computruisse in hac historia asseuerat Galenus, cui malo ne in superiores partes serperet putredo, præsentaneum auxilium erat pedum abscissio: quo pacto Thucydidis tempore plures post pestem remanserunt, sine virili, oculis, & pedibus. Ita referente Lucretio.

Viuebant ferro priuati parte virili
Et manibus sine nonnulli, pedibúsque viuebant,
In vita tamen, & perdebant lumina partim.

Ingentis putrilaginis est exemplum hoc, quæ nullis vnquam auxiliis putredinem coërcentibus sed per abscissionem potuit refrænari. Hæc dira putredo cum summa malignitate coniuncta, pustula nigra in talo apparente biduo mortem in Critone accelerauit, vt narrat Hip. *1. epid. sect. 3. text. 26.* quem correptum fuisse venenosa febre grauissimi huius loci interpretes Vallesius, & Mercurialis testantur *in com.*

Denique vt semel concludam. Omnium morborum symptomata, extincto ægro quem opprimebant, cessant, at verò in cadauere peste enecto adhuc contagium superest, tanta est veneni pestiferi vis, ac efficacia, vt post mortem etiam insolescat: Nam cadauera peste emortua esse contagiosa probauimus *lib. 2. in com. hist. 89.* & firmat Forestus *lib. 6. de febrib. schol. 28.* quare nullus morbus sæuior peste, nec rabies ipsa, cuius contagiosi veneni tam maxima est vis vt per multos dies, & annos non exolescat. Verùm rabies non tam miserandas concitat clades, & solùm contactu, & fomite est contagiosus morbus, & non ad distans; vt pestis, cuius tenacissimus, summéque virulentus vapor longissimas prouincias peruadit, eleuatus ex insigni putredine, quæ gradu, & malignitate ab aliarum putridarum febrium putredine differt, vt docuit Gal. *lib. 6. epid sect. 1 com. 29.* & replicat ingenuè Septalius *lib. 1. de peste, cap. 16.*

Ex quibus clarissimè inferri poteſt pestem inter omnes morbos esse deteriorem: nam ita eminenti quodam veneni, & contagionis modo emicat inter omnes, vt omnes superet, de cuius contagij dira vi agit egregiè Theodorus Beza *tract. de pestis contagio, & fuga.* Quare non possum non mirari Belgas, viros alioqui prudentissimos, & humanissimos, qui cadauera peste emortua in templis sepelire iubent, quem morem obnixè redarguit ob multas causas Andreas Riuetus, qui de pestis contagio egit eximiè.

Igitur pestis est morbus atrocissimus, & omnes alios superat atrocitate sua, vt ex Iureconsultis testantur Ripa *lib. de peste, part. 1. num. 5.* Mascardus *conclus. 20. num. 4. tom. 1.* ex nostris Alexand. Benedict. *de febre pestifer. in præfat.* Fumanel. *de peste cap. 1.* Hucherus *lib. 4. de feb. cap. 2.* quare per antonomasiam, maiorum morborum maximus nuncupatur, vt ex plurium mente auctorum firmat Paulus Zacchius, Medicus, & Iureconsultus celeberrimus *lib. 3. quæst. medico legalium, tit. 3. quæst. 1. num. 20.*

* *
*

HISTOR. XLVII. GALENI, de peste.

Galenus peste sæua affectus, cæteríque omnes illius exemplo, cruribus scarificatis, ab ipsa euaserunt.

ET *sanè dum pestilentia vehemens Asiam deprehendisset, multósque perdidisset, méque etiam morbus attigisset, secunda morbi die, remissione febris facta, crus scarificaui, * duásque ferè sanguinis libras detraxi: hacque de causa periculū vitaui. Plerique igitur etiam alij hoc præsidio vsi superstites euasere, erant autem plenitudinis signa, illique præcipuè seruabantur, qui sanguinem copiosum exhauriebant, &c. Galenus* lib. de cucurbitul. & scarification. &c. cap. 20.

QVÆSTIO XLIII.

Vtrùm in peste ex partibus inferioribus sit aliquando emittendus sanguis, vt contra Galenum opinantur Fracastorius, Fernelius, Paræus, Salius, Cardanus, Palmarius, & plurimi medici eruditissimi.

COMMENTARIVM.

DVásque ferè sanguinis libras detraxi.] Hanc de peste historiam Apollonio putat Gadaldinus adscribendam, sed ego malo cum pluribus errare, qui in suis de hoc morbo propositis libellis, hanc ex Galeno sæpè recitant, quàm huius enarrationem prætermittere, quæ in opere practico multæ est vtilitatis, & summi vsus. In ea enim proponitur obseruandum præsidium magnum, nempe sanguinis missio, quod magno morbo, & extremo, qualis est pestis ex aduerso repugnat. Ergo si contrariis remediis, contrarij morbi sunt curandi, non dubitabo, nec dubitaui vnquam, immò cum fœlicissimo euentu exercui sæpe grassante pestilente lue sanguinem emittere, maximè si adsint plenitudinis signa, vt Gal. retulit, aut morbosus in corpore adsit apparatus, ex sanguinis, aut aliorum humorum copia congestus, vires valeant, ætas sit florens, venæ sanguine turgeant, & alia signa adsint quæ sanguinis missionem dehortantur: quæ quæstio non de Apollinis barba, Iunonis peplo, Veneris cesto, Palladis speculo, aut Helenæ comis, sed de auxilio hominum saluti tam necessario est instituta.

Hoc præsidium esse præstantissimum, ac necessarium præsertim in principio administratum, suadet Hippocrates, *lib. 6. epid. sect. 7. text. 1.* in recens occupatis Ralario interprete. Vbi Hip. in pestilenti aëris constitutione, in qua nonnullis anginæ, peripneumoniæ erant pestiferæ, aliis dolores manuum violentissimi, lumborum, crurum, femorum, surarum, qui ad resolutionem perducebant, memoriæ tradidit, primò se in talibus venam secuisse. Et si ingenuè fateatur, hæc, & multa alia quæ probauerat, nullum notabile auxilium attulisse. Quæ illustris explanator Galenus ad finem commentarij exponens, sic fatur. *Atqui huiusmodi erant præsidia, quæ se admonuisse Hip. scribit, nec tamen superare morbum potuerunt: nam quæ superueniebant symptomata maligniora erant, quàm vt remediis cederent, atque talis erat pestilentis aëris constitutio,* & infrà subdit. *Nec id tamen culpa medicæ artis contingit, sed quia ipsorum morborum malitia cuncta superabat. Nihil enim Hippocrates non fecit, vt remedium adhiberet. Ac si totum corpus esse plenum inueniebat, vtebatur venæ sectione: si verò corporis qualitate peccantes succos ad locum mandabat purgabat, & peracta communi curatione, ad loci propriam accedebat.* Hanc sententiam probant Ruffus apud Oribas. *6. synops. 25.* Auenzoar. *lib. 2. theizir. tract. 3. cap. 1.* Rhasius *3. cont. tract. 13. cap. 2. & lib. de pestil. cap. 6.*

Auicenna sic suam expendit sententiam, *1. 4. tract. 4. cap. 4. summa curationis pestilētium febrium est exiccatio, &* illud

illud cum phlebotomia,& solutione ventris. Et oportet vt incipiatur in ea ad euacuandum. Si autem materia vincens fuerit sanguis, fiat phlebotomia, et si fuerint humores alij, euacuentur. Hanc doctrinam amplectuntur Ioan. Coftæus,& Paulus Mongius *in com.*Ludouic.Mercatus *lib.7.de febrib.c.1.de febre pestilenti,c.1.* Ludouic. Septalius *lib.5.de peste,c.14.* Vaezius *lib.de epidemia pestil.c.4.* Pafchalius, & eius Scholiaftes Pereda *lib.2. methodi curandi morbos c.9.* Mercurialis *lib.17.de febrib.c.17.de febrib.malignis.*Roderic.à Fonfeca *in methodo curandar.feb.quas Iacchinus omisit, c.de curat.malefica feb.* Ianus Anton. Saracen. *tract.de peste, fol.188.* Guinterius Andernacus *dialog. 2. de peste, fol.98.& 141.*Maffar.*lib.2.de peste in med.*

Nec defunt validæ rationes,quibus hoc placitum confirmetur: quoniam fi plethoricum corpus fit, & peftis ex fanguine, aut humoribus cum multo fanguine permixtis originem ducat,quærendum eft auxilium quod tranfpiret corpus,& farcinā leuet, quale eft phlebotomia, ex Gal.2. *aph.29.& 1.feb.4.* & cùm febris putrida maiori ex parte in pefte adfit,vt ex Hip.& Gal.auctoritate probarunt Oddus *de peste c.12.*Rudius *lib.3.art.medic.cap.30.*Lidellius Scotus *lib.3.de feb.cap.9.* Diomedes Amicus *lib.de peste, cap.14.* Manardus *2.epist.1.* & alij, neceffe eft ob febrem, ardorem internum, obftructionem fanguinem emittere: cuius ope refrigeratur corpus, 10.*meth.*10. & noxius humor vacuatur,4.*de sanit.*10.*& 4.aph.2.& 8.meth.4.* quapropter phlebotomia cùm fomitem malignitatis, ac putredinis,fanguinem nimirum,qui facillimè ob copiam,calorem,& humiditatem, putredinis labe fœdatur,euacuet, tutiffimè in hoc modo erit exequenda, eius enim beneficio ne ampliùs putredo ferpat,& incrementum capeffat, anteuertimus. Deinde cùm hæc febris copulata fit cum abfceffibus, carbonibus, & bubonibus,oportet à parte affecta reuellere, & euacuare, vt natura tanti auxilij potestate,ac vi deonerata,humorē concoquere poffit.Hoc euidentiffimè probat Manardus *5.epist.3.ad fin.* Vt ergo remedia profint deobftruentia, auxilientur fudorifica,alexipharmaca præftent vtilitatem citiffimam,neceffe eft priùs fanguinem aperta vena effundere.

Sed ex aduerfa parte obftat grauiffimorum auctorum fententia, quam acriter defendunt Fracaftorius *lib.3.de morb.contagiosis,c.7.*Fernel.*2.de abdit.2.* Paræus *lib.21.de peste,c.24.*Petrus Salius *lib.de febre pestil.cap.21.*Cardan. *lib.2.contrad. tract.4.cont.4.* Palmarius *de febre pestil.23.* Heurnius *lib.de peste,c 9.* Raymundus à Vinario, Mindetus *lib de peste,c.14.* Andreas Chiocchus *in com. quæst.de febre maligna,& morbis epidemicis,c.3.*Andreas Treuifius *lib.de caus. sig.& curat. feb.pestil.* & alij, qui nunquam in pefte effe feriendam venam pertinaciter contendunt.

Primò, quod venenum peftilens folùm alexipharmacis poffit deuinci, & iis quæ à proprietate occulta veneno refiftunt. Secundò,quod cæterorum omnium venenorum curatio minimè per phlebotomiam perficiatur: & fic eam non confulunt Diofcorides, Paulus, & fcientiffimi Medici. Tertiò, quod ope fanguinis miffionis non poffit extrahi foras venenum circa cor tenaciter adhærefcens. Quartò, quod effufo fanguine fæpè laudabili, exhauftifque vitalibus fpiritibus vires eneruentur, adeò vt ferendo deinceps morbo fupereffe nequeat. Quintò,quod vtilis naturæ motus per fudorem,vomitum,hæmorrhagiam, aut per externos abfceffus venæ fectione diftrahatur. Sextò, quod hac ratione omnibus pueris,grauidis, & fenibus fanguis fit mittendus, quum tanto occupantur morbo, in quo ftatu ob imbecillitatem fanguis mitti non poteft. Septimò. Quod vi phlebotomiæ agitantur noxij fucci, & permixti fpiritibus vitalibus in cor promptiffimè irruunt. Octauò. Quod in locum vacuati fanguinis venenum attrahatur ad manitas venas. Nonò. Quod nec Hipp.nec Galenus, aut Arabes de hoc præfidio faciant commemorationem vllam. Immò Cellus *lib.3.cap.7.* id interdicit. §.*Non facilè sanguinē mittere,non facilè ducere aluum.* Decimò. Quod tumores in extima corporis fuperficie geniti ad interiora recurrant. Vndecimò. Quod citati auctores hoc præfidium fæpè noxam attuliffe affeuerent: fe enim fedulò obferuaffe affirmant, omnes pefte correptos qui-

A bus fanguinis miffio fuit adhibita, periiffe, reliquos folis adiutos alexipharmacis fuiffe feruatos. Duodecimò. Quod in peftilenti lue adfit diarrhœa maligna, & dyfenteria iæua, in quibus affectibus fanguinem non effe mittendum Galenus edocuit, *1.ad Glauc.14.& 4.acut.116.* Decimotertiò, quod *lib.de cibis boni,& mali succi cap.1.* Galenus laudet Medicos,qui in pefte pauciffimis aufi fuerunt fanguinem emittere. Quare multò melius cenfent pugnandum effe antidotis, cardiacis, & alterantibus præfidiis, quæ malignæ qualitatis efficaciam retundunt, fpirituum, humorúmque agitationem temperant, & feruorem compefcunt, quàm celebrata venæ fectione, refoluto calore natiuo,à deleteria aura depopulato ægrum exolutis viribus extingui.

B Sed hi vt ruftico veluti timore perciti, immò fi fas eft dicere, infolentes, meritò funt conuellendi, qui in pefte nunquam effe fanguinem mittendum affeuerant. Idcircò fi vires fint validæ, fupreffàque fit aliqua vacuatio confueta,& æger copiofo fanguine abūdet, carnofus fit,bene educatus, in initio poteft tutò aliquando fanguis emitti. Sed quia fuis argumentis irretiti catholicum, idque perpetuum ftatuunt theorema,cùm fit euidenter falfum,ideò in re momenti tanti,ea feriatim funt foluenda.

Ad primum dic: Quando peftis non folùm venenata qualitate,fed magis intenfa putredine cor fatigat, tunc ni vniuerfalia præfidia exequaris, alexiteria parum iuuant, nam præ copia venarum ductus obftruuntur, per quos adftrictos, cardiaca vis, impetu maiore in vifcera, principéfque partes fefe infinuare, ac vires vi morbi labefactatas, fractáfque fouere, ac tueri nequit, quo pacto neceffe C eft priùs copiam demere.

Ad fecundum dic.Falfum fupponere: nam in curatione venenorum non folùm cardiaca profunt,fed fanguinis miffio eft vtilis, vt probat Auic.*6.4.tract.1.c.4. in med.§. Et si indiget phlebotomia,phlebotometur,&c.*hoc eft,fi figna repletionis apparuerint,vt explicuit Rhafius *lib.8.ad Almanf.cap.1.*eft etiam vtiliffimum hoc præfidium, tum vt parum veneni vacuetur, tum maximè, vt pabulum ei auferatur. Quare fi nihil prohibeat, & corpus fit fanguineum & venena relinquant accidentia aliqua inflammatoria,vtile, & neceffarium eft fanguinem emittere, vt firmat Mercurialis *lib.1.de morbis venenosis cap.21.& 22.* Deinde difpar eft ratio in haufto veneno, & peftilenti: illud enim in ventriculo ftabulatum,vomitu,aut purgatione expellitur,peftilens verò in venis impactum fimul cum D fanguine attrahitur, quare veneno in venis exiftente Paulus *lib.5.cap.2.*fanguinem mittit.§.*At si per corpus venenum fuerit dispersum,sanguis statim dimittendus est.*

Ad tertium dic: nullum effe auxilium adeò efficax ad extrahendum foras materiam venenofam firmiter circa cor, vifceraque præcipua adhærentem, quàm phlebotomiam,quoniā apertis venarum tubis, fanguinē omnéfque indifcriminatim humores maligna labe fœdatos,fucceffiuè,paulatim,facilè;& citra violentiā vllam exhaurit. Hoc pacto ad euacuandum humorem in internis inflammationibus corporis, vel remotiffimis impactum, vt cerebri, cordis,iecoris tantoperè ab auctoribus celebratur.

Ad quartum dic:cuilibet vacuationi annexum effe cafum virtutis, & maximè illi quæ fit per phlebotomiam:at verò nos vires validas præfupponimus, citra quarum præ- E fentiam non eft imperanda fanguinis miffio,quæ licet debilitet, hoc habet cum reliquis præfidiis, quæ plus iuuant,quàm nocere poffint.Neque timeas venæ fectionem quod laudabilis fanguis vacuetur: quoniam cum multis de caufis id contingat, videndum num experientia fit bona: fæpe enim fanguis quantitate exuperat, & in initio præfertim morbi non eft putrilagine infectus, aliquando latet altius putredo, & eft in profundo corporis recondita, quare contingit perfæpè vt prima vice exeat inculpatus, & in fecunda vitiofus, niger, & putridus emanet.

Ad quintum dic: verum non effe vacuationes fponte à natura tentatas impediri à venæ fectione, immò fi afferis eas huius ope iuuari, vera pronunciabis: quoniam deonerata natura à farcina, qua opprimebatur, excernit

excernit id quod expellit est habile,vt 11.*meth.cap.*15.dictauit Gal.qui *lib.9.meth.cap.4.& 5.& 1.aph.23.* sanguinem mittit vsque ad animi deliquium in ardentissimis febribus, vt refrigeretur totius corporis habitus, & sudores emanent, & rumpatur aluus, quoniam leuata natura per varias regiones peccantem humorem eliminat, cum ægrotantis commodo.

Ad sextum dic:in senibus,grauidis,& pueris hoc morbo tentatis vtilissimè celebrandam esse venæ sectionem: nam præter insignium auctorum experimentum Celsus vulgatissima, memorabili tamen confirmat sententia, *lib.2.c.10.de sanguinis detractione per venas*, qui postquam in iis phlebotomiam esse vtilem, & citra noxam longa oratione stabiliuit, in hæc verba prorumpit. *At firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier valens, tutò curantur,* & nos ex veterum, & classicorum mente satis probauimus *lib.1.in com.hist.32.*

Ad septimum. Licèt vi phlebotomiæ agitentur noxij succi,quia maiore impetu ad locum sectum mouentur, & natura ob dolorem, frictionem, & ligaturam furentem humorem extra corpus expellere conetur, quæ excretio citra motum, & agitationem fieri non potest, tamen hoc est in primo sectionis impetu, deinde vacuato virulento humore, & recreata natura, & immuni facta à malo tanto,quies subsequitur. Sic dicebat Auic.4.1.*cap.20.& scias quod phlebotomia est conturbans donec quiescat.* Deinde si ob hanc rationem repudiandum hoc auxilium esset, etiam cætera vacuantia præsidia essent inutilia, quæ cum agitatione humorem exhauriunt, vt purgatio, vomitus, clyster, cucurbitulæ humidæ, quæ cùm approbentur, quia cum maiori vtilitate humorem attrahant, quam sit noxa quæ ab illis inferri solet, iccircò iure, & necessitate sunt admittenda.

Ad octauum dic: ridiculum esse, quod loco sanguinis extracti sanguis venenosus attrahatur ad inanitas venas: Nam si corpus sit plenum vitiosis humoribus, qui cum sanguine sint permixti, venæ inanitæ concidunt, & remanent in veteri illa sua proportione, quam in statu naturali obtinebant, maximè cum natura leuata deleterium humorem non attrahat, sed à se longè expellat, pessimus enim est, & à sui mediocritate, & perfectione alienus, quare eum vt inutilem non allicit,sed respuit.

Ad nonum. Mirum est quod aduersarij auctoritates non viderint tam firmas, quibus non assentiri nefas est: firmat meritò Gal.aut si mauis Apollonius, auctor grauissimus hîc, dum sanguinem emittit copiosè scarificato crure,adstipulantur Celsus *loco iam citato*,qui dum documenta proponit, quo pacto pestilentes febres curari debeant,sic ait.*Si vires sinunt,sanguinem mittere optimum est.* Subscribit Paulus *lib.2. cap.36. §. Quibus autem sanguis abundauerit, secare venam oportet.* Insuper Gal.*lib.1. epid. sect.3.com.26.* miratur Hippocratem, cur in Critone cui pustulæ nigræ ad talum eruperunt, non secuerit venam in initio, quem ægrum laborasse febre pestilenti, & venenata,firmant Vallesius *in comm.* Trincauellius *lib.de febre pestilenti lect.*10.Mercurialis *in com.cit.histor.*qui ab Hip. factam fuisse venæ sectionem,sed ipsum eam siluisse asseuerat, quia res erat manifesta in hoc morbo venæ sectionem esse summè necessariam.

Aliqui ex citatis auctoribus perfricta fronte Græcos, Arabes erroris insimulare non cessant, quod sanguinem in peste emiserint: hos,tanquam peruicaces cum sua opinione relinquamus, qui cum magistri sui rectè tamen opinantis dedecore, gradum sibi parant ad gloriam. Alij Critonem peste non fuisse tentatum asseuerant. Sed obstant febris vehementia, cita pedis corruptio, nigri humoris excretio intempestiua, insania ilicò superueniens, mors velut repentina, quæ signa vt deterrima sunt, & malignissima, ita maleficentissimam febrem quarto die, aut citius interimentem manifestè ostendunt, si Hippocrati adhibemus fidem *lib.3.prog.text.2.*

Ad decimum dic; quod tantùm abest, vt tumores in extima corporis superficie geniti ope phlebotomiæ ad interiores partes recurrant, quin potius leuata natura,si valent vires, quas non esse deiectas præsupponimus, ad partes externas detrudat.Hoc modo in variolis, & morbillis, sanguinem euacuat. Auic.1.4.*tract.4.c.*10. §. *Sed quando procedunt variolæ non oportet tunc vt administretur phlebotomia, nisi inueniatur vehementia repletionis, & dominium materiei, tunc enim phlebotometur quantitate qua alleuiet, seu minoret,&c.* Deinde Auenzoar *loco cit.* emisit sanguinem in iuuene phlegmone pestilenti correpto,sciens motum naturæ, quem imitandum prisci monuere, ab intimis ad extima non impediri: quoniam sanguinis missio cùm contraria sit purgationi, sicut hæc à circumferentia attrahit ad centrum, sic illa attrahit modo contrario, & extra corpus peccantem humorem eliminat.

Et vt videas quanta in caligine versentur, audi Galenum,qui *6.epid.sect.2.com.30.* sic ait. *Tantum illud nouisse satis est,succos ad cutē vergentes per eam esse vacuādos:nam iterum ad intima corporis reuulsio ipsis valdè longinqua est,vt per aluum, aut vomitū euacuentur. Sed forsan me dicere putabis nunquam purgatione per aluum in talibus vtēdum esse. Ego verò non id dico,nam in libris de arte curandi, in quibus corporibus permulta humorum copia inest, iis vtiles esse purgationes didicisti: priusquam enim ita redundantem materiam,aut venæ scissione,aut purgatione quis eduxerit,si fouēs, hoc est calidis vtens ipsam discutere conetur, plus attrahet, quàm per cutem euacuabit,&c.* Ex qua serie dilucidè patet Medicos rectè procedere, qui in externis abscessibus, aut cutaneis aliis affectibus prius sanguinem mittunt,quos in hoc imitari Hippocratem & Galenum nullus negabit,qui horum auctorum loca pensauerit ad vnguem.

Ad vndecimum dic: non negandum esse experimentum peritorum, qui artis vsu enixi obseruarunt in regione quadam, aut vrbe nocuam fuisse in peste venæ sectionem: sed febris hæc erat, aut diaria, aut hectica pestilens,in quibus cùm vires fatiscant, & spiritus vitales sint veluti extincti, & venenata, occultaque mala qualitas altis sit in corpore defixa radicibus, cordisque atonia sit labefactata nimis: quis sanguinem mittere audebit? nullus sanè nisi insanæ mentis compos: quoniam in hac nulla sese ostentant plenitudinis signa, sed adsunt deterrima symptomata, quæ Medicum à tanto remedio deterrent. Pulsus sunt languidi, parui, frequentes, celeres, inæquales, adest syncope, anxietas, exolutio, extremorum frigiditas, vrinæ similes sanis, sitis non opprimit, febris non est admodum ardens, immò ægri nec se febricitare putant, & plerumque sine manifestis putredinis signis, aliquando sine sensu doloris inopinatò occumbunt: in hac si sanguinem emiseris, ægrum præcipitem dabis in mortem, quum hæc venenata febris belzaarticis, & cardiacis sit debellanda. Ergo sicut vtile est aliquando in peste sanguinem emittere,sic aliquando impium,crudele,& temerarium, vt perdoctè notauit Donatus Santorus *lib.1. epist.2.*

Ad duodecimum dic: quod si vires consentiant, etiam fluente aluo licet aliquando sanguinem educere: hic enim motus symptomaticus est, & irritata natura concitatus,quo pacto non est iuuandus. Si verò fluente aluo timuit Galenus venæ sectionem,intelligendus est, si criticè fluat cum conferentia, & tolerantia, quare cùm alui profluuium sit in principio factum,non est iuuandum. Lege quæ de hoc negocio diximus pro Galeni tutela, *lib.2. in com.hist.*81.

Ad vltimum dic: Meritò in illa tempestate Medicos non fuisse ausos sanguinem emittere, quia vires erant debiles, ex ingenti fame præcedente exhaustæ, & corpora cacochyma satis, & vitiosis humoribus planè referta, & venæ sanguine inutili,crudo, & mordaci turgebant. Et licèt tunc non adesset pestilens constitutio, vt illi arbitrantur, tamen inutile erat sanguinem emittere, quia humores erant à natura sanguinis prorsus alieni, in quorum præsentia reproba est sanguinis missio, & prorsus nulla, vt 4. *de sanit. tuend. cap.* 4. probauit Galenus, & firmat Auic.4.1.*cap.3.§.Cum sanguis alicuius fuerit bonus,humores autem crassi, & crudi, à phlebotomia tibi cauere debes: nam phlebotomia bonum rapit,malum relinquit.*Quare aliquando ex veterum & recentiorum mente in peste est secanda vena, vt perperam alij sunt opinati, qui nunquam in illa

illa hoc auxilium esse celebrandum sibi persuasere.

Sed ex qua parte sit sanguis emittendus inquires obnixè? Dic: quod si vniuersum corpus occupet affectus, nullámque natura ad partem determinatam tentauerit vacuationem, morbúsque sit in initio, tunc citra dubium ferienda in talo est vena: nam reuellit, euacuat, ad ignobiles partes humorem malignum attrahit: vehementius enim sic remouetur, & reuellitur sanguis maligna qualitate infectus à corde, & cerebro. Simili modo maximam opem fert inferiorum partium scarificatio, crurum, femorum: Nam prӕterquam quod vires minus exhaurit prӕsidium hoc, potentissimè reuellit à corde, & partibus superis, & minuit plenitudinem, 2.*ad Glauc.*7. & 2.*aph.* 17.§. *Quӕ vero fit per tibiarum scarificationem proxima est venӕ sectioni.* Easdem commoditates complent hirudines hӕmorroïdalibus venis apposítӕ, maximè si sufficienter per maiores venas sanguis fit extractus, aut pro maiori vacuatione vires non adsint, tunc extractio sanguinis quӕ fit per sanguisugas profundior est extractione, quӕ fit per ventosas, dicebat Auicenna 4.1.*cap.*20. de quorum prӕsidiorum vtilitatibus eximiis, cùm plura pro curatione variorum morborum, & pestis à me sint prolata, *lib.*1. *in com.hist.*4.& *lib.*2. *in com.histor.*89. non est cur modo in iis explicandis tempus absumamus.

Sed circa historiӕ expositionem prima sese offert difficultas. Cur in plenitudine commendauit scarificationem cruris, & sectionis venӕ non meminerit, quӕ in morbo acuto, extracto sanguine per maiores venas plenitudinem citissimè deponit, quӕ enim celeriter fieri debent, celeriter peragere oportet, ex Hipp.1.*acut.*8. Dic: fortè magis commendat scarificationem in peste, quod hӕc, cӕteris partibus, minus eneruet vires, quàm venӕ sectio. Quo pacto tutius, & securius iudicauit hanc copiosam vacuationem, & vsque ad animi defectum factam exercere, per scarificationem, quàm per venӕ sectionem, quia sectis amplioribus venis maior spirituum copia exhauritur, quàm si capillares venӕ incidantur: Semper enim soliciti esse debemus, ne vires tantoperè dissoluantur, & maximè in peste, in qua ipsӕ absolutè fortes esse non possunt.

Secunda difficultas. Cur ad celebrandam venӕ sectionem, remissionem febris expectauit, si in morbo acuto, suáque sӕuitie perniciem minante, vel etiam in augmento febris, ob imminens ex procrastinatione periculum illicò erat exercenda: Nam in valde acutis prӕsidia sine mora sunt peragenda, tardare enim in talibus, malum? Dic: quod licèt in peste, quӕ ob sui magnitudinem, & malignitatem celerrimum periculum minatur, venӕ sine cunctatione sit secanda, si vires valent, & sanguis abundat; tamen in incremento febris sanguinem mittere non est rationi consonum, sed melius est remissionem febris expectare, & per remissionem febris, non intelligas declinationem particularem febris, quia ex morbi acumine, & malitia prius ӕger occumbet, sed intellige tempus illud in quo ӕger minus à febri vexatur: quoniam natura in omni tempore à venenata aura agitata, humores diuersimodè mouet, qui sic commoti in horas, & furentes vehementiorem febrem concitant. Quamuis autem in accessione mittere sanguinem, sit iugulare ӕgrum, ex Celso *lib.*2.*c.*10. tamen in morbo acutissimo, & perniciosо, viscerάque occupante, tantum remedium differre noxium est, immò necessitate coacti id exercere debemus, quia maior est vtilitas noxa. In hunc sensum intelligendus est Auicen.4.1.*cap.*20. dum ait. *Et scias quod phlebotomia duas habet horas, alteram electam, alteram necessariam: electa quӕ fit in lumine diei post super fluitatum expulsionem; necessaria, in qua res prohibitoria non attenditur.* Quare si necessitas vrget in omni tempore particulari tutò sanguis potest emitti.

***

HISTORIA XLVIII. AVENZOAR. De peste.

Iuuenis phlegmone pestifero correptus, phlebotomiӕ, purgationis, & antidotorum ope liberatur.

Vidi iuuenem habentem apostema perniciosum, & studui circa salutem ipsius, & incœpi primò vacuare eum cum phlebotomia, & posui postea super apostema confortantia, eò quod nō erat ex vilibus membris, demum purgaui eum ab humoribus malis, qui peccabant in eo, & propinaui, & medicinis laudatis in epidemia, sicut & bolum armenum, & terra sigillata, & interdum dedi ei aliquid ex mythridato, & sic visum fuit conferre ei cura, & dissolutum fuit apostema, & sic de bono in melius conualuit, donec fuit perfectè liberatus, &c. Auenzoar lib.3. theizir. tract.3. cap.1.

PARAPHRASIS.

De peste cum charactere veneni est in hoc loco sermo; apparent enim anthraces, bubones, carbunculi in cute, aliquando sine febre, sӕpè ea prӕcedente, atque primariò tum erumpunt, quum seminaria contagij viscus insigni virium robore pollens à se depellit, adeò vt minimo negocio venenum ipsum quàm primùm auertat, & ad partes viles, imbelles, laxas, detrudat; hӕ verò suapte natura sunt summӕ corporis partes, tum cutis extima, maximéque adenum, seu glandularum, quӕ in partium principum emissariis positӕ sunt.

Hӕ omnes inflammationes perniciosӕ sunt, & feruorem, incendiúmque viscerum manifestè ostendunt, & malignitatem summam. Hoc percelebri oraculo prӕdixit Hip.*lib.*6.*sect.*2.*text.*20. *Abscessus veluti bubones signa quidem sunt germina habentium, tum aliorū, tum prӕcipuè viscerum maligni autem sunt hi.* Cùm enim viscera malè habent, & excrementorum plurima copia adest in partibus prӕcipuis, hӕ quum robore valeant in ignobiles partes illa detrudunt, vt à sarcina sese exonerent. Prӕcipuè autem circa viscera fiunt hi abscessus, quia in illis humores noxij colliguntur. Sunt autem maligni, vt Hipp. docuit 4.*aph.*55. dicens, *ex inguinum tumoribus omnes febres malӕ prӕter diariam,* quia à membris principatum habentibus, vt est cerebrum, cor, & iecur scaturiunt: hӕc enim membra cùm cӕteris omnibus prӕstent, & corpori maximè necessaria sint, si in illis redundantia prӕter naturam fuerit, quod illorum officium intercidat, prӕsens ӕgro exitium minantur, id quod in pestiferis bubonibus apparet, vt interpretatur Fuchsius *in comm.cit.sentent.Hipp.* quem laudat Cardanus *lib.*4.*aph.*55.

Quatuor ergo auxilia pro huius diri mali curatione celebranda iussit: ea sunt sanguinis missio, roborantia super phlegmonem venenosum applicita, purgatio, & alexipharmaca. De primo cùm phlegmone tumor sit prӕter naturam, causam vacuandam efflagitat: quare si vires valent, & ӕtas permittit, pro affecti loci situ vena incidenda est: si dolor aut tumor in collo, aut iuxta aures consistat, humeraria secanda, quӕ summam prӕbet vtilitatem, si secari non possit, feriendus eius ramus, qui inter pollicem, & primum digitum manus, vel in carpo situs est. Si sub alis, iecoraria, aut media. Si inguina, aut inferiores partes occupet tumor, secanda saphӕna. Si in vtroque latere tumor infestet, vel ex vtraque parte, ex dextera potius, quàm sinistra sanguis detrahatur. Hӕc est omnium ferè Medicorum methodus, quam probat Manardus *lib.*5. *epist.* 3. *in fin.* si tumor iuxta cubitum aut in ipso cubito repullulet, quid faciendum? nullus exemplum proposuit. Si è parte contraria, aut talo eiusdem partis euacues, non succurris celeriter, prout morbi acuties efflagitat. Si ex cubito laborāte sanguinem exhauris, ad partem affectam humorem promptissimè conuocas, & timor est, ne corruente fluxione maligna

calor partis extinguatur, & accidat sideratio, seu sphacelus: quare ad has angustias Medici redacti, vel cucurbitulas adhibent scapulis, quarum ope commoda peccantis humoris fiat vna cum reuulsione vacuatio, vel e talo secta vena sanguinem demunt, vel scarificato crure, iuxta præceptum Galeni 13.*meth.c.5.* *manu laborante scarificabis crura.* Sed cùm ego sæpius perspexerim vtilitatem ex sectione venæ factæ in ipsomet laborante cubito, idcircò ab hac parte emittendum impero, quam methodum felicissimo euentu obseruaui, nec desunt rationes, quibus hoc placitum confirmetur, eas lege sub proprio exemplo in nostro *lib.3.de praxi admiranda.obseru.*118. adde quod Medico rectè curaturo, non est animus sanguinis detractione, aliò reuellere malignum succum ad partem debilem confluentem, sed eundem protinus vacuare, & cò ducere quo natura vergit. Administrata ergo semper venæ sectione in parte affecta, plenitudinem totius vacuamus, veneficum humotem educimus, & ad bubonis locum, & externa trahimus.

De secundo auxilio etiam potest esse dubitatio, quid sanè intelligat auctor per confortantia posita super apostema. Dic: quod licèt axioma sit vulgare, in omni externa inflammatione à calido humore suborta repellentia esse ex vsu, quia roborant partem adstrictione sua, tamen hæc in pestiferis tumoribus non esse imponenda ab omnibus est determinatum, & monuit ipse Galenus 3.*sec. loc. cap.* 2. atque id potissimùm faciendum, cùm neque malignum est quod influit, neque corpus humoribus ex æquo redundat. Si enim aliter feceris, repulso ad internas partes humore venenoso, viscera conspurcantur labe dira: hoc demonstrat Gal, *lib.*13.*meth.cap.*6. vbi in dolore, & ictu venenosi humoris repellentia arcet omnino, firmat Paulus *lib.*4. *cap.*22. qui in bubone à materia venenosa excitato, tempore præsertim pestilentiæ reprimentia arcet, ne videlicet materia ad profundum recurrat. Erunt ergo confortantia quæ venenoso tumori apposita, partem à veneni malitia concussam, & debilem factam roborant, tuentur, & à virulentæ auræ pernicie dira eam defendunt. Hæc dicuntur alexiteria quæ natiua quadam facultate veneni impetum compescunt, & deleteriam cacoethiam refrænant, ac retundunt. In hunc vsum summè laudatur theriaca foris buboni admota, vel cum emplastris permixta, aut mithridatium, aut alia quæ virulenti humoris malitiam coërcent, vt saluia, scabiosa, oleum de scorpionibus Matthioli, succus rutæ, oleum hyperici, lapis Belzaar, & alia.

De tertio præsidio nempe purgatione præsente tumore externo dubium potest esse non exiguum: quoniam videtur noxia, & nullius vsus, humores enim in extima corporis superficie impacti, medicamenti vi non possunt facilè ad aluum detrudi, & si possunt, venenositate sua partes internas inficient, & à circumferentia ad centrum attracti, & restagnantes subitò perniciem afferent immedicabilem. Medicamenta quæ in lue pestifera debent propinari, sint leuia, & non violenta, nec vim naturæ inferant, nec motum naturæ ad partes externas impediant, vt proprio exemplo firmaui ex veterum mente *lib.3. de praxi admiranda, obseruat.*119. De alexipharmacis tam simplicibus, quàm compositis, quæ vltimo loco proposuit Auenzoar, quæ roborant cor, principes partes firmant, & humoris noxij malignitatem arcent, in sequentibus historiis differemus.

QVÆSTIO XLIV.

Vtrùm in peste, purgatio celebranda, vt contra Galenum tuentur Crato, Valleriola, Paræus, Forestus, Massaria, Salius, Pereda, & alij Medici præstantissimi.

COMMENTARIVM.

P*Vrgaui eum ab humoribus malis.*] Cùm quæstionem de purgatione in peste celebranda agitare intendo, profundissimum, & turbulentum Oceanum sulcare tento, in A quo nauigaturus si semel vela pando, timeo ne ventorum, procellarúmque tumultu concussus ea non colligam: immò huc, & illuc turbinibus videor iam obrui rapidis, & voracibus, qui mentem meam in gyrum veluti circumrotant. Hi sunt argumenta Herculea illorum, qui in peste, pestiferísque febribus in initio morbi citra coctionem non esse medicamenta purgantia offerenda, obnixè sibi persuadent. Et licet plures peritissimi Medici quæstionem controuertant, aliis affirmantibus, negantibus cæteris, tamen ita indistinctè, & fusè, vt aliud argumentum controuertere videātur, quod ego breuiter explicabo, & dulcidè.

Negantem partem qui sequuntur, Hippocratem in sui subsidium vocant. Is enim diuinus vir, *lib.*1.*aph.*22. concocta solùm medicanda esse docuit, non cruda, neque in principio: quo loco solùm excepit turgentiam, & *in lib.*4. B *acut.*43. sic ait. *Quibus in principio vrinæ, & nebulosa, & crassæ existunt, hos annuentibus cæteris, subpurgare conuenit. Quod si vrinæ inter initia tenues fuerint, tales non purgabis, &c.* Primò, quia medicamenta corpora frangunt, & plura symptomata excitant, vt animi deliquia, nauseam, vertiginem & tormina, *lib.*2.*aph.com.*9. deinde membra colliquant, 4.*acut.*22. coctionem impediunt, obstructiones augent commoto humore, febrem accendunt, 1.*aph.*24. & ex Auer.7.*collig.cap.*9.

Secundò. Purgatio fit medicamento attrahente, natura verò expellente, sed natura non expellit nisi coctum, ergo: Maior est Gal.*lib.*1.*aph.*22. quia cruda passio non cedit, 4.*acut.*22 & 4 *aph.*2. minor probatur, quia similis coctio est quæ fit in venis illi quæ fit in inflammatis particulis ex Gal.1.*de dif.feb.c.*6.& 3.*de præsag.ex pulsib.cap.*7. C *ad fin.* ergo sicuti in principiis inflammationum non educitur pus, quia crudus est humor, sic etiam in aliis morbis purgatio non est administranda nisi cocto humore.

Tertiò. Quando humores sunt in aliqua corporis parte firmati, eos natura valdè retinet ad concoquendum, nec nisi post coctionem exire permittit, ergo si Medicus debet imitari naturam, eos solùm post coctionem vacuabit. In hunc sensum intelligendus est *lib.quos quib. & quando cap.*4. docens humores in aliqua parte firmatos, neque medicamentis purgantibus, neque vllo alio remedio esse in principio mouendos.

Quartò Hip.*lib.de medicam.purgantib.n.*4 sic ait. *In febribus ardentibus mendicamenta purgatoria dare nō oportet, donec remiserit febris; sin minus, saltem intra quatuordecim dies. Carnes enim ipsorū, & ventres cùm calidi sint, medicamē-* D *tum absumunt, & nihil depurgātur, & febris maior fit, & calor euertitur, & morbi regij speciē præ se ferunt. Cōmota enim bile, & non purgata non sorbere vult æger, neque bibere, sed omnia abominatur, & plerumque perit.* Ergo solùm post hos transactos limites quando morbus concoquitur, purgantia administrenda. Nam vt ait Gal.4.*acut.*64. morbus ante decimum quartum diem concoctus esse non potest.

Quintò. Pestis non solùm à putredine scaturit, sed à maligna, venenatáque aura ortum ducit, ob cuius ferocitatem, & sæuitiem tot horrenda accidunt in hoc morbo symptomata, sed venenatus vapor, alexipharmacis, & antidotis, non expurgantibus debet expugnari, ergo hæc in peste reproba sunt.

Sextò. Ad purgationem obeundam vires robustæ necessariæ sunt; nam purgatio spiritus resoluit vacuatione E sua, & sic debilitat, agitat, alterat, perturbat, & est periculosa in morbo, in quo vires à malefica aura tantoperè lancinantur, quod enim semel deuoratum est pharmacum, non possumus rursus educere, quare hæc respiciens Celsus *lib.*2.*cap.*13. expurgantia tentoperè veretur, dum sic inquit. *Omne eiusmodi medicamentum quod potui datur, non semper ægris prodest, sanis semper nocet.* Ergo extrema virium iactura in peste frequentissima medicamentorum purgantium vsum in initio vehementer respuit.

Septimò. In peste lethales accidunt dysenteriæ, alui fluxus eueniunt colliquantes, quia humores maligni præcipites in ventrem decumbunt, quorum vi prosternuntur vires, resoluuntur spiritus, innati spiritus copia minuitur, ergo exhibitis expurgantibus citius euenient hæc symptomata. Hoc modo dixit Hipp.3.*epid.sect.*3.*text.*56.

statum

statum pestilentem describens dum inquit, *purgationes multos offendebant.*

Octauò. Turgens humor citra coctionem solùm est expurgandus, ergo non pestifer, qui minime turget, sed faciens carbones, anthraces, & alias inflammationes externas in aliquo loco determinato est firmatus, certam stationem habens, patet hoc ex Hip. doctrina, tum *lib.* 1. *aph.* 22. *&* 4. *aph.* 1. & alibi, qui in principio excepta turgentia nunquam expurgat.

Nonò. Nunquam in principio licet expurgare in febre pestilenti, quia ferè omnes, qui purgantur, moriuntur, & meritò: natura enim aut expulit humorem ad cutem, vel non, si expulit iam iuuanda est, neque impediendus est eius motus, qui ad externa fit, præsertim cùm humor hic venenatus sit; & in motu ad interiora possit maximè lædere aliquod ex visceribus. Si natura non expulit humorem, cùm crudus sit, non poterit purgari.

B Vltimò. Probatur experimento illustrium Medicorum, qui confirmant ex purgatione in initio in peste oblata plures periisse, & sic eam summè detestatur, & improbant, de quorum numero sunt Aloisyus Mundella *epist.* 16. Palmarius *lib. de febre pestilenti, cap.* 23. Paræus *lib. de pest. cap.* 24. Forestus *lib.* 6. *obs.* 9. Ioan. Crato *lib. de peste*, Valleriola *cap.* 2. *in appendic. loc. com.* Massaria *lib.* 2. *de peste.* Petrus Salius *cap.* 22. *de peste*, Cardanus *lib.* 2. *cont. tract.* 5. *cont.* 3. Pereda *lib.* 2. *in Paschal. cap.* 9. & alij.

Sed hi omnino à mente Galeni exorbitant, sicut à veritate ipsa: nam purgationem esse salubrem in peste, nullus itinficias; firmant, vnanimiter Medici edocti ab Paulo, *lib.* 2. *cap.* 36. Aëtio *tetrab.* 2. *serm.* 1. *cap.* 95. Auerrhoë *lib.* 7. *collect. cap.* 31. Oribas. 6. *synops.* 35. Aui. c1. 4. *tract.* 4. *ca.* 1. §. *Summa curationis pestilentium febrium est exiccatio, & illud cum phlebotomia, & solutione ventris, si autem materia fuerit sanguis, fiat phlebotomia, & si fuerint humores alij, euacuentur.* Auerr. 7. *collect.* 31. Nec te moueat Celsi auctoritas *lib.* 3. *cap.* 7. purgationem reprobantis in peste. §. *In pestilenti febre minime vtile est aut fame, aut medicamentis vti, aut ducere aluum.* Nam ibi interdicit medicamenta effrænia, & fortia, si enim sint benigna, & quæ veneni naturam non sapiant, neque calore immodico febris feruorem adaugeant, neque alui fluorem superfluum excitent, concedi debent, vt aloë, agaricum, senna, rhabarbarum, rosa persica, manna, cassia, syrupus violatus solutiuus, & rosaceus solutiuus, tamarindi, & similia, de quibus proposita controuersia agit. Alia enim fortia fugienda, vt scammonium colocynthis peplium, veratrum: hæc enim cùm venenosæ qualitatis expertia non sint, partes principes percellunt, exagitant humores, & hypercatharsim moliuntur, quod natura succorum malignitate irritatur vehementer.

D Sed accedamus ad institutum. Ego, vt meam censuram interponam in re momenti tanti, in initio pestis purgationem esse exercendam necessariò, vtilissimum iudico, vtpote rationi, experimento assiduo, & Iuniorum decretis consentaneum. Quoniam inquietudines, anxietates, cardialgiæ, porraceæ, bilis vomitus, subita deliria, comata ex ortu exanthematum, bubonum, & carbonum ægrotantes inuadunt, hæcque omnia sic adparent, vt de vno in aliud subitò, & affatim fiat transitus, & ob id inquietissimi sunt ægri, titillatione quadam irritati, & impulsi. Hæc omnia arguunt manifestè humores furioso, irrequietóque motu, huc, illúcque commoueri, qui statim expurgationem expostulant.

E Hoc confirmat Gal *lib. quos. quib. & quando, cap.* 5. dum sic fatur. *In iis autem qui iam ægrotant, si diurnus futurus est morbus, expectanda semper est concoctio, sin breui soluendus, inter initia, si modo à concitatis pendeat humoribus, purgare licet.* Quapropter pluries in constitutione pestilenti obseruaui euasisse plurimos, qui primis diebus expurgari à cacochymia turgente potuerunt.

Quapropter non immeritò miratur Manardus *lib.* 13. *epist.* 1. Medicos suæ ætatis præcellentis doctrinæ, aliis persuadentes in pestilenti constitutione, benignas, & clementes expurgationes in principio non esse proficuas, sed inclinante morbo, taxantes Medicos vtentes illis. Ergo antequam veneficus humor viscera labefactet, expurgandus est, maximè cùm coctionem non indicet, nec gratiam naturæ admittat, sed semper vacuationem, Galeno auctore 4. *de sanit. tuend. cap.* 3. §. *Quod omnino alienum est, nulla fieri ratione potest, vt id naturæ gratiam recipiat, sed educere id quam primum est tentandum.*

Enimuerò si constitutio pestilens inuadit, præsertim corpora cacochyma, prauo succo referta, horum potissima, & adæquata medela, expurgatio est, qua tandem prætermissa, & prætermisso remedio destituti ægri, incassum postea omnibus tétatis in peius ruunt. Hoc aduertés Gal. *lib.* 1. *de dif. feb. c.* 4. in peste hæc corpora cacochyma statim initio expurgabat, & sanabat. Reuulsoria igitur expurgatio exercenda protinus in initio, quo tempore timor est ne repètè humor veneficus possit adoriri partes principes.

Placet verba præstantissimi viri Gentilis Fulginatis *in com. cap. cit.* 1. 4. *Auic.* in propatulum afferre. *Properare debemus quantum possumus, ad euacuationem malignæ materiæ, & citò. Semper enim plus speramus de eius corruptione, quàm de concoctione, propter hoc incipimus ad euacuandum. Et ego vidi socios nostros, viros expertos, qui in praua pestilentia, prima, secunda, tertia, vel quarta die, quàm citius poterant, pharmaca vacuantia propinabant, vt rhabarbarum, agaricū, & vidimus plures euasisse per manus istorum, quàm per manus eorum qui non expurgabant nisi cum lenibus, & clysteriis. Dicebant autem illi viri solennes, quod si in morbis furiosis ante coctionem præceptum est vacuari: multò magis illa vacuatio competit in materia pestilenti, quæ dici potest furiosior omni materia furiosa. Sed tu dices. Si illa materia est ita praua, sicut materia furiosa, quare ergo nō euacuas eradicando? Dicendū hoc nō fieri propter casum virtutis.* Hæc ille.

C Vltimò, vt videant quo in errore versentur præstat ipsissima Gal. verba in mediū afferre, qui omnia sic disertè expendit, *lib.* 5. *meth. cap.* 12. *Qui ex pestilētia hoc vitio laborarunt, propterea mihi facilè sanati videntur quod præsiccatum iis, perpurgatúmque totum corpus fuerit: quippe qui, & vomuerint ex iis nonnulli, & omnibus venter profluxerit. Atque cùm iam vacuati essent, iis qui euasuri erant, pustulæ. (quas exanthemata vocāt) nigræ toto corpore cōfértim multæ apparuerūt, vlcerosæ quidē plurimis, omnibus certè siccæ, erátque intuenti perspicuum, reliquias esse sanguinis, quas veluti cinerē quempiā natura ad cutem trusisset.* Hæc Gal. Ex qua verborum serie duo potissima liquent contra eos, qui aduersam doctrinam mordicus tuentur. Primum expurgationé in cacochymia esse vsui in peste, siue arte, siue spōnte fiat. Alterum ab expurgatione naturam leuatam faciliùs postea superuacua trudere ad externa. Hanc sententiā defendunt Vallesius 7. *cont.* 13. Manard. *loc. cit.* Donatus ab Altomari *tract. de coct. fol. mihi* 53. Gētilis, Harculanus, Vgo apud Auic. 4. 1. *cap.* 3. *in* §. *& quarta quidem est hora.* Ioan. Brauus *lib.* 2. *de purg. rat. cap.* 8. *in med.* Donatus Santorus 1. *epist.* 2. Conciliator *dif.* 161. Sclanus 1. *aph.* 22. Augenius *lib.* 1. *epist. tom.* 1. *epist.* 1. Paschalius *cit. loco.* & alij.

Argumenta verò contraria non ita magno negocio sunt soluenda. Ad primum respondet Brudus Lusitanus *lib.* 2. *de vict. acut. cap.* 14. dicens sententiam illam 1. *aph.* 22. pati triplicem exceptionem, primam de humoribus turgentibus, secundam de quibusdam acutis, in quibus in principio diligens examinatio facienda est 1. *aph.* 24. sicut in omnibus aliis morbis, ex Paulo *lib.* 2. *cap.* 2. tertiam de aliis morbis 2. *aph.* 29. & sub turgentibus comprehendi venenosos, certum est; hi enim sua praua qualitate, ac fuligine principes partes offendunt, quæ nituntur humores illos noxios à se propellere, quare nisi statim nulla spectata coctione purgentur, cordi, cæterisque visceribus summam afferunt perniciem, quam ob causam tutius est dum vires in principio firmæ sunt, sarcinam exonerare, quàm alio tempore, vbi vires languent, summo cum periculo id aggredi.

Solue secundò. Hippocrates explicandus est de purgatione vacuatiua, & eradicatiua, non verò de reuulsiua, & minoratiua, quam Hip. & Gal. in aliis morbis concedunt, & *supra* citati auctores latè confirmant, & probat eruditissimus Trincauellius 1. *epist.* 1. Solue tertiò. Licèt illa sententia sit ab Hip. vniuersaliter prolata, nullum tamen

tam inuiolabile præceptum est, quod alterum obscuret, quo docemur, succurrendum esse illi quod magis vrget, cui valde attentus Medicus sit oportet, non addictus præceptis tanquam legibus, vt monet Gal.*lib.1.de fractur.* 24.§. *Id autem definiuit, ne quis existimet perpetuum esse quod supra imperauit, fracturam quamlibet vsque ad vigesimum diem seruandam esse penitus immobilem, semper enim pugnare Medicus aduersus id quod magis vrget, neque obligare se præceptis, tanquã legi, quam contemnere nefas sit, quum omnia præter rationem eueniunt, &c.* Ita monuit Hipp.5. *aph.19.refrigerata esse excalefaciẽda*, hoc est contraria cõtrariis esse curanda, iuxta axioma artis vniuersale, *exceptis iis, quibus sanguis fluit, aut fluxurus est.* Cur ita? quia etsi theorema sit, *contrariorum contraria sunt remedia*, tamen aliud est theorema magis necessarium, illa prius esse curanda quæ magis vrgent, hoc est quæ maius periculum afferunt, sicuti & nunc profluuium sanguinis. Qua propter cùm humor pestilens, venenatus sit, & promptus, vt in aliquam partem irruere possit, statim vacuandus. Nam si ita non feceris, hi vitiosissimi humores in intimis corporis partibus redundantes, & per moram detenti cæteros inficiunt, & adeò copia, & prauitas augetur illorum, vt præcordia lancinentur, vitales vires concidant, & aliarum facultatum viuacitas prostretur, & collabatur.

Ad auctoritatem autem Hipp. responde medicamenta leuia, & clementia illas noxas facere non posse, vt committunt illa, quibus ferè antiqui vtebantur, quæ erant fortia, & exurentia, & licèt hæc in minori quantitate in peste offeramus, & symptomata aliqua succrescerent, ea amplius æstimanda sunt, quàm mors, quæ ex veneni sæuientis malitia certò impendet. Hoc modo Chirurgi ad maius periculum euitandum, arterias secant, membra notabilis magnitudinis abscindunt, aperiunt thoracem ad extractionem puris in empyematicis pro redimenda vita, & ob hanc causam multa alia mala mortalium corpora patiuntur.

Ad secundum dic: naturam expellere humorem furiosum, & irrequietum, qui cùm tenuis sit, & stimulet naturam, & ab ipsa citissimè excernitur, etsi crudus: quare cùm naturam habeamus adminiculantem, facillimo negocio hic educitur: humorem autem pestilentem turgentiæ esse participem *suprà* demonstrauimus. In inflammationibus autem internis reuulsionis causa in initio purgationem esse exercendam, docuit Galenus, *lib.4.acut. com.7.* Hoc modo oculorum inflammationes purgatione in principio celebrata sanantur, vt 13. *meth.* *cap.*11. ipse confirmat. Deinde fatemur similem esse coctionem quæ fit in venis, illi, quæ fit in inflammatis particulis, quare sicut in inflammationibus pestilentibus coacta necessitate, vel crudo existente humore abscessus aperimus, sic etiam in morbis vasorum ob imminens periculum euitandum, quando venenati humores aura sua deleteria cor lancinant, & spiritus vitales extinguunt, & suo motu, huc & illuc oberrantes ægrum variis, iisque grauissimis symptomatis excruciant, & naturam quiescere non permittunt, purgatio citra moram exercenda: pestilentes autem tumores ante perfectam suppurationem esse aperiendos constanter asseuerat Paulus *lib.6.c.*34.in hũc modum. *Sciendum tamen est, quod ante perfectam in pus mutationem, aliquãdo crudos adhuc tumores secamus, vbi vel articulis, vel principalibus partibus fuerint vicini, &c.* Nec enim nouum est aliquando ante suppuratione aperiendos esse abscessus, firmat Vallesius *lib.5.epid.comm.16. in historia Hippocomi*, dum sic ait. *Quanti vsus fuerit Hippocrati vstio, sæpe iam animaduertimus. Ego quoque in parotidibus quæ ex morbis aliis non leuibus fiunt, cito, vel nulla expectata suppuratione, vstione vtor in ipso tumore, nulla enim ratione melius prouidetur ne tumor recurrat, sed materia, per ipsum vlcus quod infligitur, expurgetur, &c.* subscribit Mercatus *lib.7.de feb.cap.2.de febre maligna.§. Quod si compertum fuerit, aut tantum crescere, aut venenosa esse natura, vt laborans suffocatione periclitetur, antequam aut discutioni, aut suppurationi sufficiat natura consultissimum est, candenti auro, aut leui aliquo ferro parotides vnico foramine aperire, vt veneni vis, aut immodica humorum copia facilius expiret: quo sanè*

A *auxilio plurimos veluti deploratos sanitati fuisse restitutos compertum est, &c.* quoniam vstio, vt asserit Aquapendens *lib.1.de tumorib. præter naturam cap.16.* putredinem absumit.

Ad tertium dic; humores firmatos non esse purgatione eradicatiua ante coctionem euacuandos, si verò in motu sint, neque firmum locum obtineant, reuulsionis gratia esse ad aluum deturbandos exhibito medicamento suaui & leni, hoc ita exequendum natura ipsa palam facit sæpè nam, vt inquit Hip.3.*epid.sect.3.text.29.in pestilenti statu quæ per suppurationem, abscessum molita esset natura, aut commodè turbata esset aluus, aut bonarum vrinarum extitisset excretio, hinc soluerentur, quibus horum nihil accideret, obscuréque euanescebant, vt lethalia essent, &c.* deinde hic humor veneficus est, concoqui non potest, neque

B gratiam naturæ recipere, ex Galen. 4.*de sanit.tuend.cap.3. in fin.* quantò enim ipsa magis contendit agere in illum, tantò ferocior redditur, & deterior. Pereda *loc.supra cit.* sic explicat Galenum, vt sensus sit quod humor veneficus non coquitur pro nutritione, sed vt ad excretionem aptus reddatur, qua etiam atram bilem vincit, probat ex Galen.5.*meth.*12.quo loco post expurgationem corporis, in fine post coctionem natura expulit ad cutem humoris reliquias exanthematis subortis. Sed non satisfacit. Nam nec quoad nutritionem, nec alterationem pestifer humor, vtpote à tota substantia, totísque viribus naturæ nostræ contrarius concoqui nequit, cùm sit humor à gremio naturæ valdè alienus, & vt videas hanc expositionem menti Galeni minimè esse conformem, audi ipsum

C *cit.loc.de sanit.§.Quod igitur omninò alienum est, nulla fieri ratione potest, vt id natura sua gratiam recipiat, sed educere id quàm primum est tentandum, æquè certè, vt quæ in ventre corrupta prorsus sunt, ea vel vomitione, vel deiectione expelli profectò est optimum, &c.* bilis atra non ita est deleterius humor, ac venenatus, vt is à quo pestis scaturit. Obiicies iterum, non cedet humor in principio expurgantibus, quia crudus? Dic: cedit quia est in motu, & non firmatus in parte, ille scilicet qui capacitate vasorum continetur, & prope membra principalia, is est qui expurgationem desiderat, minimè verò conculcatus, & firmatus in bubonibus, anthracibus, aut aliis abscessibus externis.

Ad quartum dic: medicamenta clementia, & benigna apta non esse facere illas noxas ab Hip. recitatas, quoniam quocunque tempore offerantur, securè mouent humorem ad aluum. Si verò ex commotione humoris maligni

D aliqua subsequantur symptomata, illa non medicamenti motui, sed humori furioso, & sua acutie ebullienti sunt attribuenda. Et licèt contra accideret, maiori vtilitate minor noxa est compensanda, vt bellè dicebat Galen.1. *aph.*24. quoniam melior est noxa, quàm mors, 12.*meth. vlt.* quæ ex lethali humore intus relicto imminet certò. Lege quæ fusa, at eleganti oratione prosequitur Vallesius *lib.7.epid. in com.sent.77.* manifestissimis rationibus confirmans vtilissimum esse in febre publicari quæ frequentissimè accidit in peste, expurgantia medicamenta in initio exhibere.

Ad quintum dic: purgationem in principio difficilem esse, & cum grauissimis symptomatibus ob renitentiam materiæ, & motum naturæ; exercendam tamen esse ad

E maius periculum euitandum. Licèt autem venenata qualitas alexipharmacis, & non vacuantibus refrænetur, tamen vt illas operationes suas exercere queant, & ad cor penetrare possint, necesse est prius totum corpus exinanire à vitiosis succis, quibus aura venefica tenaciter adhæresit. Quapropter alexiteria cùm vim veneni refringant, & per sudorem, cutaneásque excretiones detrudant venenosum succum, quomodo præstare poterunt, quin prius reserentur meatus, & viæ pharmacorum ope deobstruantur, sudorifica autem non esse assumenda priusquàm totum corpus vacuatum sit, docuit Galen. 8. *meth.*4.& 11.*meth.*9.& 10.

Ad sextum dic; in peste in initio vires non esse ita deiectas, vt lenium expurgantium vim ferre nequeant, licèt enim omnis æger debilis sit, ex Galen. 1. *cris.*9.& cuilibet

cuilibet vacuationi annexus sit casus virtutis; tamen nos supponimus eas esse firmas;quare melius est aliquid cum periculo tentare, quàm spe omni adempta ægrum certò perire. Quod si virtus sit ita debilis vt ferendo pharmaco sit insufficiens, tunc clysteribus pugnandum. Cellsus medicamenta ægris,& sanis interdicens,de vomitoriis fortibus,& violentis de quibus eo loco agit est intelligendus, quæ periculosa sunt; calefaciunt, vires debilitant, & commouendo humores sursum contra innatam grauitatem suam, cor, cæterasque partes spiritales lancinant, & concutiunt, quo pacto hæc solùm coacta necessitate admittenda, sicut & illa quæ valenter per aluum euacuant, à quibus periculosa symptomata emanant. De vtrisque explicandus Plato *ad finem dialogi de natura*, dum inquit: *tertia motionis species aliquando iis quos vehemens cogit necessitas, vtilis, aliter vero nullo modo ei qui mentem habeat suscipienda Medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis fit,morbi enim,nisi qui magna habent periculа,pharmacis irritandi non sunt.*

Ad septimum dic: Alui fluxus tempore Hip. in pestilenti statu contingentes, à medicamento purgante nos deterrere non debent,quod symptoma rarò in initio pestis euenire solet,quod si præsens sit,aut immineat,à medicamento superfedendum, si absit, exhibendum, hoc enim cùm lene sit,non proritat fluxum immodicum, aut colliquat carnem. Insuper plures fluxu illo excitato periere, quoniam natura irritata,onus deponere tentabat, sed oppressa succubuit.

Ad octauum dic: purgationem in peste non esse exercendam ratione causæ coniunctæ, hoc est tumorum, & inflammationum in cute apparentium, sed antecedentis; nam hæc si in corpore remaneat, & clementi pharmaco non excernatur, periculosissima mala efficere poteſt, neque Hip. præcipiens ibi solùm turgentes humores citra coctionem esse expurgandos, excepit vrgentes, venenosos,& alios qui ita copia increscunt,vt timor sit ne possint deinceps procedente morbo deuinci: quamuis autem ex ipsius Aphorismi vi, & figura solùm turgentiam excipiat,in aliis quas citauimus sententiis aliud pronunciauit. Quare crudi humores vrgente necessitate in principio aliquando sunt expurgandi: nam vel ipsa natura hoc ita esse exequendum commonuit,quę ægros peripneumonia oppressos, humore existente crudo excitatis abscessibus in cruribus,liberare solet sic enim ait Hip.*lib.2. prog.67. omnes autem abscessus qui fiunt in cruribus,in pulmoniis vehementibus, ac periculosis vtiles sunt. Optimi verò qui fiunt sputo iam in pus mutato,&c.*Licèt enim iudicatio hæc non sit optima quia non liberatur omnino æger,tamen est bona, quia saltem à pulmonia liberabitur, vt eruditè notarunt Henricus Celhar,& Christoph.à Vega *in com.*

Ad nonum dic,Falsum est,& à recta medendi methodo alienum quod *citato loco* affirmauit Pereda, omnes ferè in peste emortuos fuisse,quibus pharmacum expurgans fuit oblatum, quum contrarium quotidiana demonstret experientia,decretis Galeni, & Hippocratis *loc.cit.* consona valdè. Licèt enim natura expulerit humorem ad cutem, plurima tamen eius pars remansit in venis adhuc feruens, atque ebulliens,quia illa in principio excernit irritata,sarcinam à se expellere satagens, quo pactoiuuanda est, & deoneranda, vt promptiùs expellat ad extra. Neque timeas retrocessum humoris impacti in cute ad internas sedes, vt supra docuimus, plerumque verò in iis insufficiens est symptomaticus motus naturæ ad externa, illegitimè in principio factus, proinde cæteras curatiuas indicationes obumbrare non poteſt, vt illi falsò sibi persuadent.Si autem natura non expulit humorem,licèt crudus sit,expurgari debet,vt supra latè probauimus.

Ad vltimum dic:multoties purgationem in peste noscere,quando ipsa sæua ac immanis est, tum quia in morbo lethali prorsus nulla remedia prosunt: Nam vt inquit Galenus *lib.3.de præsag.ex pulsib.cap.4.* Quod remedium excogitari poterit vbi putredo cor occupauerit:tum quia in illa euacuantia non iuuant,quum febris hectica immaterialis veluti fit, quæ restaurantibus, & cardiacis oppugnari debet, vt *cit. loc.* Fernelius docuit. Vtrùm autem

A hectica pestilens sit constituenda cum Galeno, & ea ex solida cordis substantia putrefacta, an ex humoribus in finibus cordis contentis originem ducat debacchantur inter se Septalius doctissimus *lib.1.de pest.cap.22.*& clarissimus Trincauellius *tract. de feb. pestilenti. Et nos in praxi historiarum,tomo de febribus,cap.de curat.febris hecticæ disceptabimus.*

HISTORIA XLIX. GALENI, *De peste.*

Theriacæ ad pestis tum præseruationem,
B tum curationem vis mirabilis.

* DEprehensaque est mihi sola in pestilenti cōstitutione languentibus posse succurrere:cùm nullum aliud præsidium tā magno malo ac ipsa resistere valeat:nec immeritò, quum pestis ipsa seu fera quædam venenata non paucos aliquot miserè perdat:verùm totas ciuitates depascatur: immutat enim aërem malo quodā modo,vt homines interficiat, qui cùm respirare non possint,contagiū miseri euadere nequeunt: attrahunt enim ipsi * aërem infectū, tanquā præsentaneum aliquod venenum. Quocirca summis laudibus prosequor admirandum Hippocratē qui pestē illā ex Æthyopia ad Græcos venientem non alio præsidio repulit quàm aërem purum faciendo,ne ab hominibus qualis tunc erat infectus hauriretur. Præcepit itaque vt per totam ciuitatem ignis accenderе-
C tur,qui non solùm è simplici materia constaret,sed bene olentes coronas,& flores haberet:talia siquidem ignibus alimentā subministrare cōsuluit,& vt vnguenta quàm pinguissima infunderēt,& id genus alia bonū odorē fundentia,vt hoc pacto ciues aërē purū spirātes ab imminenti lue tuti forent. Ad istū modū,& theriaca,tanquā ignis quidam purificās & ipsa esset,illos quidem qui adhuc sani illam biberunt,non permitterе vt pestilentia prorsus capiantur,illos autem qui iam ægrotassent,sanare posse, tum aëris inspiratu malignitatem commutando,tum corporis temperaturam corrumpi non sinendo, &c.Galenus lib.de theriac.ad Pison.cap.16.

PARAPHRASIS.

D DVplicem historiam hoc loco describit Galenus, vtramque memorabilem. Prima theriacæ admirandam contra pestem facultatem proponit. In secunda narrat artificium, cuius vi, & beneficio summus vir Hippocrates pestem illam sæuam,ac maximam,aëre puriori reddito depulerit. A prima sumamus exordium. De nomine theriacæ conueniunt omnes quod dicatur à thyro, quod vocabulum Græcè significat viperam, conficitur enim illa ex carne viperina. Hoc tamen in loco non est silendus error Galeoti Martij, qui *lib. 3. de promiscua. disciplina*, theriacā denominari à verbo τήρεω.i.[*Seruo*]asseuerat:vnde & theriaca quasi seruatrix, sicut Sotera medicamen appellatum, propter salutem quam affert: & ideò reprehendens Auicénam, & Conciliatorem corrumpit textum illum Plinij eo loco [*fiunt pastilli ex viperis*,]qui theriaci dicuntur,id est seruatrices: sed ne ab omnibus codicibus
E nouis,& vetustis auferamus literam H. ex voce theriaca, vt fiat teriaca vni Galeoto vnum opponamus Galenum *lib.de theriac. ad Pison.cap. 1.* docentem nomen theriacæ ab eo acceptum quia viperas ad medicamentum adiunxerit,non solùm quod morsibus serpentum valdè proficeret.Ignorauit deinde Arabum linguam,Arabis Auicennæ studiosus homo: nam ex Græca voce deducta thyron, Arabibus est vipera.

Quomodo, inquit Galeotus appellatur theriaca Diatesseron, cui nulla viperæ,aut serpentis admixtio? Ita est sanè; eam enim incisam lapide versibus in limine Æsculapij narrat Plinius*lib.20.cap.vlt.*& ex quibus cōficiatur docet:nec verbulum quidem de vipera, aut vlla venenata bestia,immò nullius animantis carne, ea magnus vtebatur Antiochus aduersus omnia venena: & Mithridatis

compositio qua magnus ille rex Ponti vtebatur quotidie, vt idem narrat *lib.23.cap.8.* cōstans videlicet duabus nucibus siccis, ficubus totidem, nucis foliis viginti, simul tritis addito grano salis, quam si ieiunus sumat, ab omni veneno illo die tutus euadet, theriaca tamen appellantur, quia pollent contra venena, denominatione sumpta ab iis animantibus quæ venenum inspergunt, aut morsu, aut tactu, aut ratione alia, licèt ipsorum animātium carnibus non constent, quare sapiēter Ioan. Brodæus *lib.2.epigram. tit.43.* theriaca definit antidota quæ venenorum maleficiis aduersantur. Eandem ob causam Plinius *lib.14.cap.18.* Vitem apud Thasios vocat theriacem, quod eius & vinum, & vua contra serpentium ictus medeatur; quod & Palladius habet *lib.3.* & rationem eius cōficiendæ docet, si antidotus videlicet radicibus vitis infundatur, & fusiùs *in Geop.lib.1.& 2. Florentinus*, vt iam non natiua sit ei viti vis aduersus venena quod tamen credit, & vt prodigiosum commemorat Plinius, sed arte inducta, vt hi posteriores indicant, & Cælius *lib.6.lect.antiq.16.* vidit nomen theriacæ etiam ad præsentanea remedia quæ non fiunt ex viperis transferri, quod & aduertit Marius Grapaldus *lib.1.de partib.cap.2.*

Magnam eius esse potentiam, & admirabilem aduersus venena omnia potestatem, & tum sanis pro præseruatione tum ægris pro curatione efficacissimas habere dotes diximus *lib. 1. in com. hist. 27.* eius benè confectæ mirabilia commemorat Mathiolus *lib.6.in cap.40.* nam quæ adulterinis medicamentis deprauatur, quia legitima non est, hoc est, lege, & methodo medica composita euentus infelices habet, vt idem notat *lib.1 in com.cap.59. Dioscorid.* Nec omittendum quod Galenus scripsit *lib.1.c.1.de anti.* deprauari compositionem medicamentorum, theriacæ potissimum antidoti præsentissimæ, tum quod qui remedium præstant aliis petentibus de industria corrumpunt, tum quod alij libros deturpant vna litera in aliam facilè traducta, quæ ratio valet in numeris præcipuè qui per notas characterum alphabeti describuntur, facilis enim est transitus ex v. in i. vel n. & contra ex o. in e. & i. ex quo laudat Andromachum quod de theriaca scripserit versibus, & Democratem qui de omni re medica: sic enim veteratores non possunt medicamenta præuertere: id quod vidi postea adnotatum à Fernelio, immò seruatum, quod hanc maximè compositionem fuerit sequutus, vt scribit Gulielmus Plantius *in Scholiis in 7. meth.med. lib. ipsius*, quia neque numerus, neque pondus facilè mutari potest,

Sed durum tibi videbitur, quod notauit Galenus *lib. de theriac.ad Pison. cap.6.* cur huic antidoto viperas potiùs admiscuerint Medici, quàm alios serpentes? Respondet, illis minùs tabificam esse vim quàm aliis serpentibus: nam & Plinius scripsit *lib. 29.c.6.* vsum esse viperarum in cibo, & nos ex variis auctoribus notauimus *lib. 1. in com. hist. vlt.* quod si ita est, cur *venenatorum animal nullum morsos à vipera attingit, aut lædit?* tantúmne homini à vipera demorso alia venenata honorem deferunt? aut tam acre est, & pestilens venenum viperæ in corpus hominis diffusum? Qualis autem sit serpens vipera *sequenti libro in com. hist. 1.* enucleabimus.

Plurima esse antidota preciosa aduersus pestiferam luem ab omnibus est concessum, quorum descriptionem latè proponemus *in praxi historiarum.* Hæc ex plurimis componuntur alexipharmacis, & alexiteriis medicamentis, seu vt ita dicam belzaarticis, quæ ita vocantur quia mutua inimicitia, atque repugnantia, immò cæca quadam, & occulta qualitate veneno resistunt, & reluctantur, & antipathia certa illius efficaces vires infrænant, & retundunt: quin certa dantur aliqua, quæ peculiari dote, & certò veneno aduersantur. Hæc ex Gal. 5 *simpl.18.* antidota propriè dicuntur, quæ ore sumpta internis venenis resistunt, quæ scilicet proprietate, & familiaritate occulta aduersus venenosos affectus, cuiúsque generis venena, lethales serpentum, aliorúmque virulentorum animalium morsus mirabiliter opitulantur, quorum alia veneni virus cicurant & domant, alia è corpore venenum expellunt, extrahunt, & euocant.

Verùm miraberis quomodo fieri possit vt alexiterium

A medicamentum tam paruo temporis spatio in tam parua quantitate assumptum, possit veneni vim per totum corpus diffusam deuincere? Dic: quod alexipharmaca occulta proprietate agunt; & sic instar lucis solis per aërem diffusæ sine solis substantia spiritali actione citissimè salutarem suam vim corpori communicant, & inter transeundum veneni vires oppugnant, quare partes hac benefica aura recreatæ, & munitæ venenosos humores extra corpus per varias corporis regiones expellunt.

Has benignas opes inter cætera, eminentiori quodam iuuandi modo præstat theriaca Andromachi senioris, iucunda, serena, & tranquilla, quod ægros perturbatione, anxietudine, & languoribus oppressos, in tranquillitatis, & hilaritatis portum securos deferat. Hæc è regione cordis, temporibus, carpis illita, aut ore sumpta, inter-
B mortuum calorem ab aura venenata concussum, & penè extinctum refocillat, & instaurat, partes principes tuetur, venenum debellat, & citissimè ad partes externas detrudit, putredinem arcet, obstructiones aufert, quia humores dissoluit, glutinosa abstergit, lenta incidit, concoquit crassos succos, actiones robustiores reddit, denique nihil est in febre noxium pestilenti, cui vsus theriacæ non succurrat. Neque timeas febrem quæ in peste, pestiferísque febribus est sæpe valdè intensa: Nam in rabie in qua adest cum febre vrente sitis inextinguibilis eam concedit Galenus 1. *de antidot.16.* subscribit Paulus *lib. 7. cap.11.* immò commorsis à Dypsade *lib. de theriac. ad Pison. 14.* cùm Dypsadis morsum æstus ingens comitetur, ex ipso *lib.de theriac. ad Pison. 16.* & deliriis phreniticorum, ex ipso *lib.de theriac.ad Pison.cap.8.& 18.* & ita Androma-
C chus commendat eam in morbo regio, & cholera morbo, vt refert Gal.*lib.de theriac.ad Pison cap. 13.* & licet febri videatur nocere, malignam tamen qualitatem corrumpit, & sic maior est vtilitas noxa.

Neque rursùs timeas calorem theriacæ, quum ea ad vltimum caliditatis gradum non perueniat, licèt enim viperina caro exiccet apud Gal. 11. *simpl.* quæ in eius compositionem ingreditur, & multa medicamenta calida superent in qualitate & quantitate frigida, tamen hæc in magna copia ingrediuntur vt rosa, acacia, terra lemnia, præsertim verò succus papaueris, siue opium, quod refrigerat in extremo ad quartum gradum, & in pondere drachmarum viginti quatuor est repositum, quare ex tanta quantitate ingredientium frigidorum necesse est vt remittatur calor in tertio gradu calefacientium, & ad se-
D cundum redigatur fermentata theriaca, & coctionem adepta, quod assequitur anno quinto, sexto, septimo, duodecimo, ita firmat Auic.*lib.de viribus cordis, tract. 2. cap.4.* quo loco, de vsu, & vi theriacæ agens eximiè, eam non excedere finem secundi gradus, aut principium tertij asseuerat: licèt autem hoc ita sit, præstabit tamen eam in vehementi febre, calido cœli statu, regione æstuosa, temperamento frigidis permiscere, vt acido citri, limonum, conserua rosacea, aut violacea: contra verò offeretur impermixta, si febris mitis sit, materia crassa, ichores frigidi, quibus venenum pestilens inhæret, adsint comatosi affectus, tempus sit frigidum, ætas senilis, & alia adsint quæ copiam crudorum succorum ostendunt manifestè.

Ad secundam historiā accedamus. Aëris summam esse necessitatem pro refrigerando corde, nullus ignorat: nam
E tandiu viuimus, quandiu aërem per inspirationem haurimus, & ideò viuentem non respirare, nec respirantem non viuere est impossibile, vt notauit Galenus *lib. 6. de vsu part.cap.5.* aër enim vocis, & imaginum quæ in sensus feruntur vehiculum est, vtilem, ac salubrem spiritum præbens animalibus, eiúsque inspiratione ita natiuus calor indiget, vt ea inhibita confestim oppressus intereat, quare Auic. 2. 1. *doct. 2. cap. 2.* dixit, aërem nostrorum corporum veluti pabulum esse & Galenus *lib.9. meth.4.* sine ambiente nos aëre neque morbum vllum solui posse neque sanitatem constare asseuerat, quin neque ipse ignis sine aëre durare potest.

Infimam aëris regionem, aquæ, & terræ vicinia alterari, ac vaporibus inde eleuatis permisceri, solaribúsque radiis reflexis calefieri, nullus Philosophorum negauit vnquam, quare

quare Auicen.2.1.*doct.2.cap.9.* cùm dixiſſet eſſe putrefa- ctionem quæ accidit aëri, putredini reſtagnantis, & fœ- tidæ aquæ non abſimilem, ſubdit; *nos enim cùm aërem di- cimus, nolumus intelligere aërem ſimplicem, purum, quippe eiuſmodi non eſt aër qui nos circundat*, etſi fortè inuentus fuerit purus, erit alius ab iſto putreſcibili: & paulò infrà ait. *Aër hic noſter eſt corpus commixtum ex aëre puro ſim- plici, & partibus aqueis vaporoſis, & partibus terreis eleuatis in fumo, & puluere, & partibus igneis. In ſuprema aëris re- gione, etiam ſimplicem & elementarem aërem non eſſe pu- rum, immò à cœli motu diſgregatum aſſiduè rareſcere, & à variis cœli, aſtrorúmque lationibus, atque aſpectibus immuta- ri, certum eſt*: Nam aſtra mediante aëre communi illa ca- lefaciendi facultate, & in gignendis morbis, & in teſti- tuenda ſanitate plurimum poſſe, vel ipſe Hippocrates *lib. de aëre, aq. & loc. num.* 1. confirmat, qui morbos futuros ex ſiderum aſpectu, & ortu, & canis Arcturi, & Pleiadum occaſu præcognoſcendos eſſe aſſeuerat, & ipſe quoque non inficiatur Auicenna *part.* 1. *cantic. tract.* 2. *cap.* 104. & præter hanc communem cauſam, quam calefactionem Philoſophi vocant, peculiarem quandam, & obſcuram aëri vim ab aſtris ineſſe non negauit Ptolomæus *in centi- loq. enunciat.* 69. & *lib. Apoteleſmatum* 3.

Quid dicā de media aëris regione quæ alterabilis eſt, vt *lib.* 1. *meteor. cap.* 12. Ariſtoteles ſentit, quæ pura, ac ſim- plex non eſt, in qua mixta imperfecta gignuntur, & in- terdum etiam perfecta, vt ranæ, & monſtroſa quædam animalia, quibus Iouem pluere antiqui dicebant: ſed nec eum, qui ad polos propinquat, aërem, aut inter circulos Arcticum, & Antarcticum eſſe purum verum eſt: cùm enim illic elementa frigida, terra nimirum, & aqua, ab- ſentia ſolis, aut longo à perpendicularibus eius radiis re- ceſſu magis incaleſcant, & ſuas vires intenſius exerant, neceſſe eſt, vt aërem illum nimis frigefaciant, vt ex plu- rium mente virorum probant Conimbricenſes *in com. lib. in lib. meteor. tract.* 1. *cap.* 2. *ad fin.*

Adde cunctas ab exhalationibus, atque vaporibus ele- uatis à terra, & aqua, & ab iis quæ per ipſum aërem defe- runtur, alterari, cuiuſmodi ſunt grandines, pluuiæ, prui- næ, ventorum varia genera, nubes, tonitrua, fulgura, hia- tus, ardores, ſtellæ currentes, voragines, necnon ab iis quæ oculis noſtris conſpicua ſunt, vt iris, halo, area, virga, quæ aërem impurum reddunt.

Neque ob hæc exiſtimes in aëre neceſſario ſemper ad- eſſe intenſam putredinem ſecundùm ſubſtantiam ex cau- ſis euidentibus, quia multoties nullæ apparent: nam ſi aër ſemper eſſet corruptus, ferè cuncti eo vtentes occumbe- rent. Multoties enim aër inficitur aliqua mala qualitate cœlitus demiſſa, & cometis, & luminarium deliquiis, quæ potens eſt eos afficere qui morboſum habent apparatum, cæteros minimè. Cæterùm de efficacia effectuum deli- quiorum ſolis, plurima aſſidua nos docet experientia quæ Poëta cecinit hoc modo.

> *Sol tibi ſigna dabit, ſolem quis dicere falſum*
> *Audeat? Ille etiam cæcos inſtare tumultus,*
> *Sæpe monet; fraudémque, & operta tumeſcere bella,*
> *Ille etiam extincto, miſeratus Cæſare Romam,*
> *Cùm caput obſcura nitidum ferrugine texit;*
> *Impiáque æternam timuerunt ſæcula noctem.*

Præterea quod prauos effectus producat in iis inferiori- bus ſolis deliquium nobis argumento ſit: quoniam qui laborantem intuentur occæcantur facilè, vt prodidit Ga- lenus *lib.* 10. *vſu part. cap* 4. & hoc non accidere vi lucis diſgregante viſum, id enim magis fieret à ſole non labo- rante, quod eſt falſum, ergo potiùs dicendum id fieri à prauo influxu oculos intuentes obfuſcante, & offunden- te, & licèt Auerrhoës affirmet aſtra non poſſe aliquod malum influere, ſed ſemper operari bonum, hoc tamen intelligendum eſt, ita vt influxus ſiderum ſimpliciter dici poſſit bonus: verùm pro materiæ diſpoſitæ varietate, fal- tem ex accidenti prauos interdum producere poteſt effe- ctus in aëre, & iis inferioribus: vt erudiſſimè probauit Valleſius *lib. de ſacra Philoſophia, in com. c.* 31. *in med.* cùm enim ſint agentia naturalia, ſunt prædita virtute immu- tandi, & alterādi elemēta, & mixta, idque operātur lumi-

A ne, motu, & influentia, ex quibus humana corpora ad va- rias, & malignas affectiones pro varietate particularis in- fluentiæ diſponuntur. Si verò de hac re diſſertationē lon- giorē expoſtulas adi Mercatū *lib.* 7. *de feb. c.* 1. *tit. de cauſis peſtis*, Ludouic. Septaliū *lib.* 2. *de peſte, c.* 2. & *lib.* 1. 1. *in cō. Hip. de aër. aq. & loc. c.* 10. & præſertim Lucium Bellan- tium qui contra Picum Mirandulan. acerrimè decertat.

Quare cùm mundus hic inferior ſit contiguus ſupe- rioribus lationibus, vt inde tota virtus gubernetur, con- ſtanter aſſerendum eſt aërem alterari virtute cœleſtis de- miſſa, vt non ſolùm ſecundùm qualitates manifeſtas ſit hominibus contrarius, verùm etiam quandoque qualitate maligna, noſtris corporibus aduerſa. Atque hanc in aëre poſſe produci tum ex cometis præcedentibus, tum ex de- liquiis luminarium, & ſiderum errantium congreſſibus;

B Probant latè Matthæus Zeiſius *in orat. de cauſ. & period. peſtil. febris*. Gregorius Tolosanus *lib.* ... *de repet. c.* 7. Mat- thias Mechonius *lib.* 3. *chron. cap.* 26. Paulus Warnefridus *in annal. Sueuiæ*, Foreſt. *lib.* 6. *obſ.* 9. quidquid contra ſentiāt Iamblicus *lib. de myſteriis*, Mirandulan. *lib.* 4. *aduerſ. Aſtro- logos*. Pierius *lib.* 3. *hieroglyph.* Valleriola *in appendic. loc. com. cap.* 2. de quo argumento lege eruditiſſimum Rode- ricum à Caſtro *lib.* 3. *de morb. mulier. part.* 2. *cap.* 3.

Proinde reiicienda prorſus eſt opinio Donati Antonij ab Altomari, qui *tract. de medend. febrib. peſtilent. cap.* 3. aſ- ſeruit, in omni peſtilenti conſtitutione aërem putrefactū eſſe, & omnino corruptum, ſecundùm ſubſtantiam, idque ſemper à cauſis manifeſtis, & nullo pacto ab abditis, ſeu occultis cœlitus demiſſis. Ex iis etiam redarguenda eſt opinio Thomæ Iordani *tract. de peſte, cap.* 3. *prope finem*,

C qui nullam accidere dicit febrem peſtilentem, abſque aë- ris ſubſtantiæ corruptione.

Huius dogmatis falſitatem impugnant plura. Primum. Si in omni peſte eſſet corruptus aër ſecundùm ſubſtan- tiam, cuncta animantia vaſtaret, & perimeret. Reſpondet vir eruditiſſimus ſic corrumpi aërem in peſte, vt à pro- prietate ſubſtantiæ totius ſit contrarius hominibus, non ita cæteris animantibus; inane ſubterfugium! nam hoc occultam proprietatem, non verò manifeſtam putredi- nem quæ neceſſariò erit infecta cunctis animantibus, ar- guit. Deinde fœtidus ſemper eſſet aër, talia enim ſunt omnia ſecundùm ſubſtantiam putrefacta, & in termino corrupta. Inſuper deterior peſtis eſt quæ ſæuit hyeme, ex Gal. *lib. de libris prop. c.* 2. quo tempore aër magis denuda- tus eſt à calore putrefaciente, & corrumpente. Neque nos

D negamus dari poſſe peſtilentem conſtitutionem ex pu- tredine, & corruptione manifeſta ſubſtantiæ aëris, quæ omnium eſt ſæuiſſima.

Cùm aëris putredo inſignis, ſit potiſſima, immediata, & communiſſima peſtilentium morborum cauſa, vt *in com.* latiùs patebit, atque per contactum apta ſit aliis com- municari, ſit vt aër circunfuſus res etiam inanimes, vt ligna, lapides, metalla ſuo contactu afficiat, & eum ſan- guinea animalia per inſpirationem, & tranſpirationem attrahunt vbertim, & aſſiduè. Duobus autem modis per- mutatur, aut in qualitatibus ſolùm immutatus, aut ſub- ſtantia putrefactus, & corruptus: illo modo in caliditate, aut in frigiditate, cæteríſve qualitatibus nimium excedit, quare ex diuerſa temporum mutatione, morboſa ſubſe- quitur tranſmutatio, quo pacto in calidiſſimis aëris &

E temporum conſtitutionibus, aliquando in autumno plu- uioſo febres peſtilentes vagantur. vt refert Galen. 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 57. quo pacto immodica aëris caliditas peſtem antecedit, vt aſſerit Gal. 1. *feb.* 4. Aër enim cùm non ſit purus, vt ſupra oſtendimus, ſed ſit permixtus, putrere poteſt, cùm putredo ſit mixtorum paſſio. Inficitur aër ex tetrorum, & putridorum vaporum admixtione, qui aërem craſſiorem reddunt, & humidiorem, & eum ad conciplē- dam putredinem diſponunt. Eleuantur vapores ex cada- ueribus inſepultis ex quibus graues, & pernicioſæ expira- tiones aërem inficiunt. Ipſum vicinum inquinant, cloa- carum, ſentinarum illuuies, aut ciuitatis populoſæ, aut numeroſi exercitus purgamenta. Idem præſtant teterrimæ exhalationes ex cœnoſis locis, oleribus, herbis, plantis putreſcentibus, publicis macellis pecorum fœtore into-

lerabili,

lerabili,coriariarum officinarum,aliis fterquiliniis, & excrementis publicarum viarum, vaporibus lini,& canabis diu in aqua maceratorum, vaporibus eleuatis perniciosis è terræ penetralibus ex sepulchretis,antris, specubus, voraginibus,aliisve subterraneis locis, ex charoneis barattis mortiferum spiritum exhalantibus apud Plin. *lib.* 2.*cap.* 93.& Gal.7.*de vsu part.cap.*8. ex terræ,motu,aëre,in cubiculo incluso,ex puteis,diu,arctéque contectis, ex aquis pestilentibus quæ latent in abditis terræ,ex quarum lacunis ob terræ motum apertis exhalat perniciosissimus vapor aërem inficiens,sed à nulla re externa promptiùs inficitur, atque inquinatur aër, quam ab expiratione eorum qui peste laborant, maximè si concluso cubiculo plures contineantur. Hoc modo miseri mortales,velint, nolint, inspirando coguntur aërem venenosum, & putrilagine infectum haurire.quo modo verò hoc accidat,& an venenosus aër inspiratione,& respiratione attrahatur,an penetret, in ... sese insinuet corporis partes,easque inficiat,& inquinet,differtare licuerat latiùs, sed quia in hac exponenda historia iam sumus longiusculi, consule doctissimum Santorellum *lib.* 6. *antepraxis, cap.*16. qui allatis plurium auctorum opinionibus,hoc argumentum ex professo agitauit.

Cùm ergo solertissimus vir Hippocrates, aërem infectum,communissimam pestis causam intelligeret,qui nimium humidorum vaporum putridorum corruptione erat inquinatus, eum corrigere tentauit. Et cùm duplex sit via corrigendi aërem, altera quæ docet ne aër pestilens euadat, aut aliunde pestilens ad nos adferatur,alia, cùm pestilens iam est factus,& tunc necesse est aërem euitare, aut certè,si non possit fieri,dare operam, ne ita infectus hauriatur,hanc secundam viam elegit Hippocrates, proponens sibi aërem iam tabo inquinatum corrigere.

Quare relicta præsenti præseruatione quæ sumitur ex parte ventorum, aut ab externis causis quas laconicè supra recitauimus,vt vapores ex fœtidis,inferioribus exhalationibus eleuati, aëremque inficientes, nunc de præseruatione quæ aëri iam infecto debetur, differemus. Quo pacto Hippocrates ad ignem accessit,conflatum ex siccissimis lignis,& odoriferis,& aliis benè olentibus coronis, & vnguentis redolentibus,quæ caliditate sua, & siccitate, odoréque suaui aërem puriorem, & suauiorem reddunt, & magis sanum: nam quicquid humiditatis excrementitiæ,& putredinosæ in se habet, in qua maligna qualitas adhærescit,aufert,& absumit,& putrentes halitus dissipat, & omnino extinguit.

Hoc modo per totam ciuitatem, immò vt par est per omnia cubicula iussit accendi ignem in hunc vsum, conflatum ex odoriferis, & siccis lignis,floribus, corticibus, vt quercu,pinu,abiete,fraxino,iunipero,lauro,larice, lentisco, cupresso, myrto,stœchade, rore marino,assa dulci, styrace,thure,myrrha,ladano, belzoino,ligno aloës, quæ aërem diuersum à pestilenti reddunt,& ad meliorem conditionem deducunt, Quod si vrgeat æstas, in ignem iniicienda frigida sunt,vt rami myrti,salicis, vitiū,rubi,vlmi, quercus,populi,santalorum genus omne, pyrorum, mali punici corticeorum,citrij mali putamina, semina coriandri,rosæ,violæ, flores sambuci, præcipuè si aceto omnia hæc priùs irrores: nam hoc nullo non tempore esse auxilium vtilissimum, ad venenum arcendum pestiferum, præstantissimi Medici rati sunt, vt Leuinus Lemnius *lib.* 2.*de occult. cap.*36. Heurnius *lib.de peste, cap.*8. Bartholom.Hubnerus *in diætetic,lib.*10.*cap.*3.Ioan.Henneman- nus *in idæa pestilenti*, Augenius *lib,*2.*de pest.c,*12. & alij. Hoc modo ex iis aromaticis in cubiculis ignis excitabitur frequens,& formulæ ciceralcs,vel pastilli conficientur super prunas iniiciendi,vel fumales ignes accensis candelis ex simili materia parabuntur,quibus si addas liquidambar,styracem lignum aloës, moschum, ambarum, zibettum,ladanum, rosas & alia, & cum tragacantho,& aqua rosacea cum cera parabuntur. Tunc enim aër redditur purus,& odoriferus, & contagionis seminaria absumuntur,suauibus enim odoribus spiritus recreari, & animam veluti hilariorem reddi,& vitam ipsam conseruari, corpúsque reddi aptum, vt ampliùs à veneno fiat immune testâtur Plinius *lib.*7.*cap.*2.Solinus *cap.*56. & eius interpres Salmasius vir ad miraculum vsque doctus, Ioan. Boëmius *lib.*2. *de moribus gentium,cap.* 8. Franciscus Petrarcha *dialog.* 22. odores eleuantur etiam ex Caryophil. nuc.mosch dictamno,abrotan.absinth.ruta, melis.lauendul,hissop.polio,origan.saluia,ocymo,maiorana,mellisophil.serpil. Calendul.spic.mastiche. Eadem medica arte, eodem ferè tempore Acron Agrigentinus,& Empedocles à Siciliæ vrbibus pestem depulit, vt notauit Plinius *lib.*7. *cap.*27.& *lib.*36. *cap:*26. explicat perbellè Augenius *lib.* 2.*de peste,cap.*3.

Nec minima laus reddenda est Hippocrati qui efficacissimæ aëris putredini tam contrariam, & summè aduersam apposuit, quum enim tabo est infectus aër, nullum ad putrilaginem,crassitudinem, & sordidam humiditatem absumendam potest igne efficacius excogitari auxilium, cùm bombardarum crebras explosiones pestem arcere exemplo quodam firmauit Leuinus Lemnius *lib.*2.*de occultis,cap.* 10. cùm enim pestis crudeliter exerceret. Tornacenses milites præsidiarios illius vrbis, machinas, tormentaque bellica, puluere tantùm bombardico oppleta vrbi obuertisse refert,eáque sub diei, ac noctis crepusculum explosisse, quorum sonitu violento effectum fuit, vt aëris contagio discusso, ciuitas à peste facta fuerit immunis.

Nec dubites ignem hæc, & alia multò maiora posse præstare:quoniam ignis est bellua auidissima, & inexplebilis.quæ omnia consumit,ac deuastat:furibundus, enim, & edax est illius calor,vt annuit Virgilius.

Scilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Voluitur:exuperant flammæ,furit æstus ad auras.

& Homerus *lib.* 2. *Odyssea.* ignem perniciosum vocat, idéoque Cælius affirmat *lib.*8.*antiquar.lect.cap.*35.Persas igni summos honores tribuere, non religionis gratia, sed potius formidine rei nocentissimæ,ita Medi,Sarmatæ, Macedones vt Deum coluerunt ignem,vt prodidit Clem. *lib.*1.*rer.Persicar.*probant Nimphorodus *lib.de lege Barb. & Diuo*,& Menander ignem inter præcipua mala connumerat.

Ignis,& mare,& mulier.mala tria.

quam sententiam expressit Ioannes Secundus.

Quæ mala sunt hominum rebus,tria maxima scire,
Quæris? habe paucis,fœmina,flamma,fretum.

Ignis enim omnium elementorum maximè actiuus est,vt Galenus ait *lib.*1.*de simpl.medic.facult.cap.* 11. immò citissimè penetrat omnia, nihilque eum potest cohibere, quum minutissimis,vt in Tim.Plato tradit, particulis constet:Nam raritate,leuitate,agilitate reliquis præstat, quia, vt inquit Cicero *lib.*2.*de natur. Deorum, noster ignis omnium confector est,atque consumptor,& quodcumque inuasit, disturbat, & dissipat.* Hoc pluribus locis probat Aristot. naturæ solertissimus indagator, quæ consultò prætereo, quia cùm sit omnium tenuissimus,simul & calidissimus in profundum facilè permeat,comminuit, vincit, extenuat, atque transmutat,separat,& soluit; nam validissimus est, omnia in sui naturam conuertens,vt subtiliter arguit Scaliger *exercit.*20.*aduersus Cardanum*, & vt nuperrimè, sic eloquentissimè explicuit omniscius Ioannes Gerardus Vossius in Academia Amstelodamensi historiarum Professor insignis,*lib.*3.*de origine & progressu Idololatriæ,cap.* 7. ferè per totum.

QVÆSTIO XLV.

Vtrùm theriaca fermentata diuersam virtutem habeat ab actione simplicium quibus constat.

COMMENTARIVM.

Eprehensáque est mihi theriaca.]Multa vellicatim de theriacæ viribus disseruimus,sed est inter se dubium obseruatione dignum, dum mutos consalutamus magistros, præsertimque Arabum primarios, quod in publicam commoditatem excerpere satius duxi. An scilicet theriaca, & alia medicamenta arte composita habeant diuersam

diuersam actionem, & virtutem ab actione simplicium quibus constant?

Sed antequam quæstionem agitandam aggrediamur, explicandum est quid sit simplex,& compositum medicamentum. Secundò an compositio medicamentorum sit necessaria. De primò sic. Medicamentum quoddam est simplex, compositum alterum: illud dicitur, quod secundùm naturam syncerum est, hoc est nulla externa mixtione concinnatum, etsi enim verum sit,omnia propemodùm medicamenta etiamsi simplicia appareant, natura tamen esse composita, & valdè diuersas obtinere facultates,vt adstringendi,aperiendi,&c.vt notauit Galenus *lib.3. simpl.* 14. hæc tamen compositio non est de qua in præsenti agimus, cùm illa intrinsecis principiis constet, nos de extrinsecis loquamur. Ergo medicamentum id simplex erit, quod natiua pollet synceritate, nec alienæ substantiæ consortio miscetur, cuique nulla alia res Medici opera accessit.Compositum verò erit quod ex multis simplicibus medicamẽtis,arte,& industria admixtum est. Hoc modo Galenus 4.*de sanit.tuend.cap.5.*diatrion pipereon,aliud simplex vocat,aliud compositum. Sic dicitur oximel simplex,oxisacchara, diaprunus vocatur simplex, & compositus. Simplicia medicamenta sunt compositis priora,tempore,natura, & doctrina: Nam natura simplicia ante composita produxit, & simplicium cognitio compositorum cognitione priùs est habenda, ex Gal.7. *sec.loc.cap.1. prope fin.* Deinde compositis medicamentis is solùm vtetur, qui solùm simplicium vires nouerit, ex Gal.8.*sec.loc.cap.1.*

Composita medicamenta improbanda esse, solisque simplicibus in morborum curatione esse vtendum arbitrantur plures,hoç videtur astruerePlinius *lib.22.cap.24.* & *lib.24.cap.1.*dum sic ait. *Non fecit cerata, malagmata emplastra,collyria,antidota parens illa,ac diuina rerum artifex, officinarum hæc, immò verius auaritiæ commenta sunt: naturæ quidem opera,absoluta,atque perfecta gignuntur.*Sed hoc Plinij placitum,est ridiculum ob causas multas:Nam si esset verum, medicamentorum compositorum nullus esset vsus, vt Galenus inquit *lib.1.sec.gener.cap.* 3. verùm cùm plurimi morbi solis simplicibus curari nequeant, vt omnes morbi compositi curationem commodam essent adepti, idcircò compositio medicamentorum fuit necessaria: quoniam affectus simplex simplici remedio curabilis est,etsi est compositus, simplici quidem nobis,sed natura composito curatur, vt rectè notauit Syluius *in præfat.ad lib.3.de modo miscendi medicamenta.*

Quare triplex est compositionis ratio. Prima sumitur ex morbo,secunda ex parte affecta, tertia ex ipso medicamento: ea sanè quæ fuit sumpta ex morbo, fuit propter eius magnitudinem, vt quando nullum est remedium quod illi ex proportione respondeat, tunc permiscentur medicamenta, vt debile ex permixtione fortioris validiùs euadat, & fortè mixtione remissioris, aut contrarij remittatur: vel quando morbus contrarias habet indicationes, quæ à simplici medicamento perfici nequeunt, vel quia contrarias habet causas, vel affectus inter se complicati sunt.

Secunda ratio componendorum medicamentorum est sumpta ex parte affecta:nam quando longè distat vt iecur, lien, renes, aut viscus aliud,tunc miscenda sunt liquida, tenuia, quæ medicamenti facultatem ad partem affectam deducant, & roborent. Eadem viarum longitudo est in causa,vt in hæmoptoïca passione,viscosis,& obturantibus medicamentis,calida alia,& tenuium partium congruenti mensura misceantur,quæ vasorum apertioni, ruptioni, & corrosioni sunt infestissima: *miscentur tamen distributionis eorum in corpus gratia:etenim astringentia,viscida,ac tenacia sibi ipsis viam præcludunt,quare opus habent facultate ipsis vias struente,ac præparante.*

Postrema ratio desumitur ex ipso medicamento,quando videlicet est noxium,deleteriũ, aut amaritudinem præ se fert,aut est horridum, & insuaue;tunc enim permiscemus quæ illius malitiam retundunt, aut addimus quæ grato odore,aut sapore prædita sunt. Sic Hip.2. *acut.*11. veratro admiscet daucum, anisum,cuminum,vel aliquod

A odoriferum, nempe silphij succum. Hanc sententiam confirmans Galenus *lib.3. sec.gener.cap.* 3. sic alloquitur, *vsum quidem pharmaci purgantis esse ostendit, sed insuauitatem eius in potu, morámque in ventriculo, condimentum requirere: multa siquidem quæ bibuntur pharmaca tam sunt assumentibus insuauia,vt stomachum subuertant, vomitũmque protinus cieant: quæ dum licèt paululum in ventriculo manere possint, postea tamen euomantur cum prauas eructationes mouerint.*Hoc modo scammonio alia miscemus frigida,crassa,adstringentia, partes principes roborantia, vt illius calori,tenuitati, & dissolutioni partium principum occurramus.Sic opium,castorio,hyoschiamum, allio,cæpa,semine raphani;mandragoræ corticem,absinthio,& sic frigida calidis attemperamus,& deleteriam,& venenatam eorum facultatem corrigimus, admixtis iis quæ malitiam

B eorum infrænare valent. Hæ sunt potissimæ causæ ob quas compositio medicamentorum est summè necessaria, præter alias quas ex professo proponit Auic. 5. *Canon.cap.* 1.& non siluit doctissimus Trincauellius *lib.1.de compos. medicament.cap.2.*

His iactis fundamentis accedamus ad quæstionem propositam in qua pro parte affirmatiua habemus Galenum *lib.3.meth.cap.* 2. qui dum doceret methodum contraria medicamenta permiscendi, sic inquit. *Atqui, amice, in commixtis speciebus non seruatur actio suæ cuiusque substantiæ, sicut in vnaquaque corporis specie adsit, quod morbo curando conueniat,&c.*& *lib.de theriac.ad Pis.*10.*in fin.*asserit,*simplicium medicamentorum virtutes non easdem manere in compositione, sed diuersam ex ipsorum confusione consurgere,*& Auic.5. *Canon.loc.cit.* dicit medicinas compo-

C sitas duplex iudicium habere,alterum ex simplicibus, alterum ex forma compositionis, & maiorem esse vtilitatem,& virtutem in forma complexionali,quàm sit ea quæ est in simplicibus, quare inquit. *Et non respicias ad illud quod dicunt Medici quod confert theriaca ad hoc propter spicam,& confert ad hoc propter myrrham, immò cõfert ita: verùm illud cui intendendum,est forma eius,* & infra sic ait. *Et scias quod in theriaca plurima ex compositis perducuntur ad corruptionem, & quædam perducuntur ad perfectionem, & operationem eius, &c.* Igitur aliam habent actionem medicamenta composita ab actione simplicium, & confirmatur,quoniam diuersos effectus producunt medicamenta composita ab effectibus simplicium, vt constat in medicamento sarcotico,theriaca,& aliis.

D Pro altera parte videtur esse Galenus *lib. 1. de antidot. cap.5.in fin.*cùm ait,*medicamentorum vires easdem esse cum virtute simplicium parua interueniente differentia ex componentibus,*& *lib.de theriac.ad Pison.cap.16.ante fin.*affirmat,*theriacam omnes suos effectus producere propter simplicia ex quibus fit, & maximè ob viperas.* Patet argumento hoc. Medicamenta arte composita non habent aliam formam, neque aliam virtutem præter formas, & virtutes simplicium, ergo non possunt producere diuersos effectus:probatur antecedens, quia ars non mutat intrinsecè, & substantialiter,sed extrinsecè,& accidentaliter,vt Gal. firmat *lib.2.de facult. natural.cap.2.* & sequeretur; quod artificiale non distingueretur à naturali si haberet formam,quæ actionis esset principium.Secundò,si diuersam formam haberet compositum à simplicibus, ex quibus componitur, vel esset actione simplicium, vel à calore

E cœlesti; non actione simplicium, quia hæc non sunt diuersa,non à calore cœlesti,quia est causa æquiuoca, indefinita,& forma illa compositi cùm sit definita, agens determinatum requirit.

Dic ergo, medicamenta componi aut ex similibus,quę vel sunt similia in specie,& in gradu, aut componi ex his quæ sunt similia in specie, & dissimilia in gradu, aut ex diuersis, & contrariis. Deinde medicamenta composita, aut sunt fermentata, & sunt illa quæ facta sunt vnum secundùm formam, aut non sunt fermentata, & sunt illa quæ facta sunt vnum per aggregationem, vt cumulus tritici, & lapidum, & quemadmodum panem fermentatum dicimus, quando actione fermenti, & actione cœlesti acquirit quendam calorem concoquentem qui per totum permeat, cuius signum est raritas facta spongiæ instar,

inftar, ficquando medicamentum compofitum à calore cœlefti, & fimplicium, quendam calorem acquirit, qui concoquit,& permutat, & omnia in vnum redigit, tunc fermentatum dicitur.

Quapropter refpondebis huic dubio hoc modo. Quando medicamentum componitur ex fimilibus in fpecie, & virtute, tunc non habet medicamentum compofitum, virtutem præter virtutem fimplicium, quia cùm fint omnino fimilia non agunt, neque patiuntur inter fe, & ideò virtus neque remittitur, neque immutatur, & quamuis Galenus *lib. 5. meth. cap. 2.* damnet huiufmodi modum compofitionis ex fimilibus, recipitur tamen à Medicis, quia etfi fimilia fint fecundum primas qualitates, diuerfa tamen funt in facultatibus fecundis, & tertiis, à quibus diuerfi effectus emanant, quibus in morbis indigemus. Si tamen fimplicia fimilia fint in fpecie, diffimilia tamen in gradu, compofita eandem habent virtutem quam fimplicia, aliquantulum tamen immutatam; nam ficuti remiffum remittit intenfum, fic intenfum intendit remiffum. Quando tamen componitur ex contrariis, virtutem retinet mediam, & compofitam; modò contraria æqualia fint in virtute: Nam quando difparia funt, retinent virtutem potentiorem.

Si verò medicamentum eft fermentatum præter virtutem fimplicium, retinet diuerfam naturam quæ diuerfos effectus producit: patet, quia poft fermentationem acquirit medicamentum formam, à formis fimplicium diuerfam, quæ in illa corrumpuntur, & fic diuerfam virtutem acquirit. quæ formam illam confequitur, ficuti in mixtis naturalibus experimur. Ex iis intelligitur locus Auic. *lib. de virib. cord. tract. 2. cap. 4.* dicens, *in medicina fermentata effe duplum virtutis*, hoc eft, præter virtutem fimplicium effe aliam virtutem quæ fermentationem confequitur, & deinde dicit, *Quod fi tota operatio theriacæ procederet ex parte fimplicium & non ex parte difpofitionis quã fua complexio præbet, effet vtique recens efficacior, & vtilior fermentata, cuius contrarium tamen eft: recens enim pauci iuuamenti eft, &c.* Ex dictis conftat quid fit refpondendum ad Galenum *locis fuprà citatis*, & quomodo difficilis illa ratio fit foluenda, quia ftatuendum eft principium intrinfecum, actiuum, naturale, quod eft caufa fermentationis, & introductionis formæ de nouo. Confule de viribus theriacæ penès eius ætates, Ioan. Baptiftam Siluaticum *lib. fuo de theriaca*, qui hæc omnia diligenter profecutus eft, & eius compofitionem laconicè, & doctè propofuit eruditiffimus Nicolaus Fontanus, Medicus præclarus *fect. 8. inftit. pharmac. cap. 3.*

QVÆSTIO XLVI.

Vtrùm aër fit frigidus, aut calidus, an tam in actiuis quàm paffiuis temperatus, vt contra Galenum afferunt Stoici, Peripatetici, Braun, Carrerius, Peramatus, Carmona, Mercatus, Conimbricenfes, & alij Neoterici præftantiffimi.

COMMENTARIVM.

Aerem infectum.] Licèt cum medicinæ peritis hunc totum hactenus librũ fimus negotiati, pergamus in his duabus quæftionibus Philofophorum fcita cõtexere, in illos aciem dirigentes, quum enim communiffima peftis caufa, aër fit, & nos variè immutet continuò, non erit indecens Medico curaturo illius temperamentum callere ad vnguem, maximè cùm Philofophi, & Medici in hoc argumento difcutiendo fummoperè digladientur, quorum commentationes de hac re cùm leg.ris, nos compertius quidpiam in literas illis depromplifle arbitraberis, & maximè Vallefio, qui *lib. 1. cont. cap. 5.* meam fententiam confirmat, quam ego fortioribus machinis muniam ac defendam. Quamuis autem quæftio apud antiquos Philofophos tam Stoicos, quàm Peripateticos variè fit ventilata, vt refert Galenus *lib. 2. fimpl. cap. 20.* quorum alij frigidum, alij calidum affirmabant, habet tamen fpinas, & aculeos afperrimos acutiffimófque.

Seneca Stoicorum opinionem amplexus eft *lib. 2. natural. quæft. cap. 10.* Cicero *lib. 2. de natur. Deor.* ita dixit. *Aër qui natura eft maximè frigidus*, & ftatim fubdit, *ipfe enim oritur ex refpiratione aquarum, & earum quafi vapor habetur.* Idem firmat Philo Iudæus *in lib. de plantat. Noe*, fubfcribit Galenus *lib. quod anim. mor. cap. 4. & 8 de vfu part. cap. 3.* vbi apertè Ariftotelem reprehendit, qui aërem calidum ftatuerit, & 8: *de vfu part. cap. 1.* dixit aërem effe cerebro frigidiorem, quam opinionem validis argumentis fic confirmo.

Primò. Medium aëris inteftitium femper eft frigidum, fed nullum violentum eft perpetuum, vt ait Arift. *lib. 1. de cælo, cap. 3. text. 18.* ergo aër naturaliter frigidus eft. Secundò. Vbi elementum magis à contrariis eft feiunctum, & ab eorum actionibus liberatum, magis fuas qualitates feruat, fed aër in fua regione media eft magis à contrariis liber: Nam inferior eius pars à terra, & ab aqua alteratur, in fuperiori autem regione alteratur ab igne, ergo cùm media eius regio fit frigida in ea videtur aër magis naturam fuam feruare, fed ibi eft frigidus, ergo naturaliter frigidus eft.

Tertiò. Aër per abfentiam folis qui eum alterabat, redit ad frigidam naturam, ergo frigidus eft. Nam ea potiffimùm de caufa afferimus aquam effe frigidam naturaliter, & quia tactui ita oftenditur, & quia ab igne alterata, abfente igne ad fuam naturam redit.

Quartò. Quando violenter flabello mouemus aërem, etiamfi æftas vigeat, & aër calore veluti excandefcat, aër à nobis frigidus percipitur, nófque calentes infrigidat, fed motus hoc modo magis fuam naturam feruat, ergo frigidus erit fuapte natura. Seruare autem tunc magis naturam fuam ex eo fit manifeftum, quia aër per motum illum magis vnitur, pars enim aëris ad partem motu illo allifa magis iungitur, quod fi aër magis iunctus eft, tunc eius virtus, & qualitates fortius debebant apparere: Nam virtus vnita fortior eft fe ipfa difperfa, fed tunc euidentius apparet frigiditas, ergo aër frigidus eft.

Quintò. Quantò magis montium cacumina fefe erigunt, tantò magis in illis aër eft frigidior, vt oftendunt nives ibi vel æftatis tempore concretæ: at fi natura fua aër effet calidus, quantò magis montes ad illius regionem accederent, tantò magis aër illos circundans effet calidus, ac proinde montes illius calore incalefcerent, niuéfque liquarentur, vel ob aëris calorem in montibus nũquam apparerent, fed contrarium apparet; ergo aër frigidus eft.

Sextò Ex primis qualitatibus nullum habemus meliorem iudicem quàm tactum, vt paffim Arift. & Gal. affirmant, fed fi aërem moueas quamuis tempus æftuet, femper frigidus tactu percipitur, ergo aër frigidus eft. Neque înftes in æftate aërem videri frigidum, quia tunc tempus æftuat, & calor vrget: Nam fi aërem non moueas, caliditas potiùs, quàm frigiditas percipitur.

Septimò. Aqua aëri expofita congelatur, quod aliter contingeret fi aër natura calidus effet, potiùs enim tunc liquaretur, quàm concrefceret. Nec dicas cum Thoma à Veiga *lib. 1. art. medic. cap. 1.* id fieri ob vapores à feptentrionali mari eleuatos, aërique mixtos; Nam ipfi vapores ab aqua falfuginofa maris eleuantur, quæ non adeò frigida eft, vt hæc noftra. Præterea cùm à tam longinqua regione afflent, & in aëre natura calido, vt ille affirmat, recipiantur, & à calore folis eleuentur, eorum profectò frigiditas infringetur, & non ita frigidi erunt, vt aquam congelare queant, neque enim videtur quomodò tanta frigiditas eis remaneat, quum rari fint, & actionis debilis, vt aquam ad gelu perducere queant. Deinde vel ifti vapores fua frigiditate congelant aquam, vel frigiditate aëris, primum, falfum eft: quia illa feptentrionalis aqua à qua vapores ifti eleuantur, non eft frigidior fontana noftra, immò calidior, quum fit falfuginofa; fecundùm fi afferas, iam aërem frigidum efficis, ergo, &c. Accedit quia cùm ipfi vapores præ maxima frigiditate aquam poffint congelare, meritò ipfi priùs concrefcent, fuam à propria forma intendendo frigiditatem, ac proinde non immeritò ipfi congelati defcendent grandinis inftar. Vltimò.

Vltimò. Cùm aqua aëri eſt expoſita, & congelatur, non ſemper adeſt ventus ſeptentrionalis, & quamuis aliquando adſit,vapores illi non gelantur, nec in modum grandinis, aut niuis ſemper apparent, ergo hunc frequentiſſimum euentum non ex vaporibus frigidis,ſed ex aëris frigidi natura,contingere eſt dicendum.

Octauò. Aër ex aqua,quæ natura frigida eſt, per ſolam rarefactionem fit,vt Ariſtot.& Cicero affirmant 2.*de nat. Deor.* ergo aër natura ſua frigidus eſt. Deinde oleum aëreum eſt natura ſua, inſidet enim aquæ, & ſuperiùs aſcendit, ſed oleum quauis ex cauſa denſatur, ergo frigidum eſt, ac proinde aër, cuius naturæ oleum eſt, frigidus erit natura.

Nonò. Aër non ſolùm ventilatione corpora noſtra refrigerat, ſed etiam reſpiratione attractus cordis calorem attemperat, in quacumque parte corporis noſtri incluſus, ſiue in inteſtinis, ventriculo, aut vtero vehementis frigoris ſymptomata excitat, quæ ſolùm calorificis auxiliis euaneſcunt, ergo aër frigidus eſt.

Sed hæc opinio reprobatur ab Ariſtotele,Philoſophis, & Medicis, argumentis multis, qui aërem calidum eſſe enixè comprobarunt, de quorum numero ſunt Ioannes Brauus doctiſſimus *lib.*1. *de purgant.rat.c.*6.Carmona *lib. de febre puncticulari in med.* Chriſtoph. à Vega *lib.*1. *art. med.c.*1.Conciliator *dif.*14.Mercatus *tom.*1.*part.*1.*claſ.*4. *quæſt.*26.Argenter.*lib.art.med.c.*8.*fol.mihi* 133.Petrus de Peramato *lib.de element.cap.*11.& primò ſic. Aër generatur actione excedentis caloris,vt patet in igne cùm aquam in aërem reſoluit, ergo aër natura ſua calidus eſt. Secundò.Leuitas eſt comes caloris: quare quæ calefiunt,rariora redduntur, & leuiora, ſed aër eſt leuis, ergo. Tertiò. Niſi aër eſſet calidus, diſſolueretur harmonia illa,& concors diſcordia quæ in elementari mundo ex quatuor primarum qualitatum diſtributione exoritur. Quartò.Eſſent tria elementa excellenti gradu frigida,nec ignis cum aëre, qualitate altera pugnaret,altera conueniret,ergo.Quintò, Aër in abditis terræ locis frigore corrumpitur, quod ibi nimium algens craſſeſcit, & in aquam vertitur, ergo ſi à frigiditate corrumpitur,non frigidus,ſed calidus erit:nam ſi frigidus eſſet, potiùs à terræ frigiditate conſeruaretur, quàm corrumperetur,etenim vnumquodque conſeruatur à ſibi ſimili,& deſtruitur à contrario.

Sed nos vtriuſque partis rationes redarguemus diligentiſſimè,ſi noſtram priùs firmemus poſitionem.Aër neque frigiditate, neque caliditate excedit, ſed potiùs in actiuis temperatus eſt. Hanc defendunt Thomas Garbius *lib.*1. *ſum.tract.*1.*quæſt.*2. Vallefius *lib.*1. *cont.*3. Archangelus Picolhominæus *in lib.Gal.de humori.fol.mihi* 3.Heurnius doctiſſimus *lib.* 1.*inſtit.medic.c.*3. Patet primò. Nam auctoritas Galeni nos non cogit aſſerere aërem eſſe frigidum,negando illum habere caliditatem,quoniam tantùm aërem infrigidare, frigiditatémque habere affirmauit, quàm frigiditatem quidpiam temperatum habere poteſt, reſpectu calidi frigidum nuncupari: hoc modo cùm æſtuantem cordis calorem contemperet, etſi temperatus frigidus poteſt vocari.Præterea Galen. *lib. quod anim.mor. cap.*4.non pronuntiauit aërem eſſe frigidum, ſed permixtione ignei elementi eſſe temperatum, etſi aliquando id aſſeruit,non ex propria, ſed Stoïcorum mente loquutum fuiſſe intellige. Et licèt aërem cerebro eſſe frigidiorem aſſeueret, non inde ſequitur aërem eſſe excellenter frigidum; cerebrum enim, & reliquæ partes quas in viuente frigidas appellamus, actu calidæ ſunt, & aëre calidiores, etiam quando æſtate excandeſcit, quare ex Galeni ſententia aër non frigidus,ſed temperatus eſt ſtatuendus.

Primò.Oleum,& cera aërea ſunt,at hæc temperata ſunt ita, vt tam frigidorum, quàm calidorum medicamentorum materia ſint, quia cum quolibet medicamento, ſiue calido, ſiue frigido permixta facilè ad illorum medicamentorum naturam tranſeunt,ergo aër in actiuis qualitatibus temperatus eſt.

Secundò. Temperata dolores mulcent, ſed hæc aërea ſunt,ergo.Maiorem & minorem probat experientia:Nam oleum amygdalarum dulcium, & lini, dolores lenit, & aëreum,& temperatum eſt,ergo & aër,&c.

Tertiò.Quod æquè eſt ad alterutrum extremorum tranſmutabile, illud vtriuſque extremi æquè eſt expers, vel de vtroque extremo æquè participat,hac enim de cauſa ſymmetra, & temperata corpora ſunt ad mutationes contrarias aptiora, ex Ariſtot. 5.*probl.*22. Sed aër facillimè,& ex quacumque cauſa, nunc ad frigiditatem, nunc ad caliditatem vergit,ergo aër natura temperatus eſt. Sed firmiſſima hæc ratio apud aduerſarios inualida videtur, dum rentur hanc facilem mutationem ex aëris tenuitate emanare,nam tenuis eſſentiæ corpora facilè perpetiuntur, & promptè incaleſcunt,& refrigerantur, idem affirmant Auicen.2.1. *doct.*2.*ſum.*1.*c.*23.& Auer.1.*part.cantic.com.*100. & 109. Huic obiectioni reſponde Galenum, Auic. & citatos auctores de rebus eiuſdem naturæ eſſe intelligendos: non enim vapor opij faciliùs incaleſcit, quàm granum piperis,nec ignis,qui tenuior multò eſt aqua,faciliùs alteratur, quàm aqua,nam ſui caloris eſt tenaciſſimus,& inter cætera elementa efficaciſſimus:hæc enim diuerſæ naturæ ſunt: quoniam ſi aquam cum aqua conferas, tenuior aqua faciliùs alterabitur, quàm craſſior, hæc namque eiuſdem naturæ ſunt, quæ omnia, vt cætera bellè explicat *loc.cit. Valleſius.*

Vltimò.Aër propter nos creatus eſt,eius vſu caloris noſtri ſymmetria ſeruatur, eius interuentu viuimus, ergo ad hos vſus tam neceſſarios debuit eſſe temperatus: Nam aëris qualitates excedentes morbos pariunt, & eius excedens calor,febrem concitat,& plurimi aëris caliditate ſuffocati ſunt, & frigiditate extrema extincto vitali igne, ſubitò occubuere, vt in algidis, & niuoſis locis quotidie hæc damna euenire experimur.

Nunc Stoïcorum argumenta ſoluenda.Dic:ad primum, aëris mediam regionem non eſſe perpetuò frigidam ſecundùm eaſdem partes vaporum facientium illam violentam frigiditatem,ſed per ſucceſſionem:Nam ſemper aliqui eorum vaporum corrumpuntur, & de nouo aliqui ſuccedunt.Quando autem Ariſtoteles dixit nullum violentum eſſe perpetuum, intelligitur ſecundùm eaſdem partes. Solue ſecundò. Nullum violentum ſemper eſt perpetuum,dummodò non habeat perpetuam cauſam fouentem eam violentiam, at media aëris regio ſemper eſt violenter frigida, à terra enim,& aqua ſemper vapores aſcendunt illam violentam frigiditatem fouentes.

Ad ſecundum dic: mediam aëris regionem etſi per ſe & ratione loci ſit à contrariis magis libera, quàm reliquæ aëris regiones,tamen per accidens à contrariis eſſe magis occurſatam, nempe à vaporibus per radios ſolares è terra in mediam illam regionem deuectis: quamuis enim hæc infima aëris regio, aquæ, & terræ propinquior ſit, tamen ob caliditatem in ea genitam à reflexione radiorum ſolis, à contrariis eſt magis libera: caliditate enim illa vapores è terra, & aqua eleuati abſumuntur, & aërem hunc noſtrum non ita infrigidant, ſed cum parum ibi morentur, ſtatim à ſolis radiis in mediam regionem eleuantur, ad quam nec caliditas ſolis, nec radij ipſius reflexi non accedunt, quare cùm vapores non diſſipentur, iccircò media aëris regio frigidior exiſtit.

Ad tertium dic,quod aër per abſentiam ſolis refrigeratur,quia tunc eleuantur è terra,& aqua vapores qui aërem alterant, & cùm à ſolis calore non caleſcant, neque abſumantur, & ibi vſque ad ſolis reditum perſiſtant, aërem ad ſuam frigidam naturam reducunt, aqua autem quæ fuit calefacta,non à re extranea, vt aëre, & vaporibus infrigidatur iterum, ſed à propria forma ad ſuam naturam redit, quare multo maior ratio eſt in aqua,quàm in aëre.

Ad quartũ dic; non reprobata hac in re opinione Ariſt. 5.*probl.*34.& Alex.5.*probl.q.*3.aërem motum flabello nos non infrigidare,quia ipſe magis vniatur, ſed quia vapores aquei, & terrei qui frigidi ſunt, ei immixti ventilatione vniuntur, & per vnionem fortiùs naturam ſuam, quæ frigida eſt,tuentur, ac proinde magis nos refrigerare valent.

Ad quintum dic: quod cùm medium aëris interſtitium ſit frigidum,ideò montes illi viciniores eſſe frigidiſſimos. Ad ſextum patet reſponſio ex dictis: Nam aër vaporibus frigidis immixtus,dum manu mouetur, tactui ea de cauſa frigidus apparet.

Ad ſeptimũ dic. Aqua in fonte, vel mari contenta habet multos vapores calidos ſibi adiunctos: quia è ſinu terræ ſcaturit, quæ habet calidos vapores à ſole genitos, qui in ea derelicti non ſolùm terram calefaciunt, ſed etiã aquam, quæ terræ quaſi immixta eſt, ad calorem ducunt, terra enim cùm tenaciſſima ſit, retineátque vehementer qualitates ſibi à natura, ſole, vel quacumque alia cauſa ſemel impreſſas, illos calidos vapores exhalare non ſinit. Adde ſub terra multos ac ingentes latere ignes, qui aquas quæ à terræ cauernis erumpunt calefaciunt. Ab aqua ergo quæ à fonte extrahitur, vapores illi calidi exhalant, & cùm aliis de nouo non foueatur, & ob aëris frigidam conſtitutionem, non propriam, ſed adſcititiam ipſa aqua frigida manet, & à propria forma ita intenditur; quouſque remanentibus partibus craſſis concreſcit.

Ad octauum dic: non inde ſequi aërem eſſe frigidum, quia ſit ab aqua vi caloris rarefacta, nam calore ignis aquæ qualitates corrumpuntur, & in aëre genito ex aqua non manent. Ad nonum dic. Oleum in hyeme craſſeſcere non quod natura frigidum ſit, ſed quia temperatum eſt, & facilè ad quoduis extremum ducitur: inſuper quia præter naturalem ſuam conſtitutionem frigore correptum, eius calore intereunte corrumpitur, & in eum modum denſatur, vt firmat Ariſt. 4. *meteor.* 7. *& lib.* 2. *de generat. cap.* 2. de quo argumento lege Vicomercatum *in com. cit. loc. Ariſt.* Ad vltimum ex dictis ſolutio patet, nam aër non infrigidat nos niſi alteratus: deinde quia etſi temperatus ſit, noſtri caloris reſpectu frigidus poteſt vocari, nos enim dum viuimus, aëre multò ſumus calidiores, etiam in æſtate, ideóque nos poteſt infrigidare.

His ſolutis ad Peripateticorum rationes diſſoluendas accedamus. Ad primam dic: non omnia quæ generantur à calore, eſſe calida, vt patet in cicuta, & opio. Accedit quod vapores illi ex aqua geniti non ſunt aër, ſed potiùs ſtatim vbi in ſupremam regionem ſunt eleuati, in imbres niues, & grandines conuertuntur. Ad ſecundum dic: quod leuitas non eſt comes caloris, ſed potiùs raritatis. Deinde non omnia quæ calefiunt, rariora euadunt, immò aliqua incraſſantur, vt patet in ſaccharo, melle, & aliis, in quibus reſolutis à calore partibus tenuioribus, cocta, craſſiora euadunt.

Ad tertiam dic: illam concordem diſcordiam, illámque harmoniam neceſſariam non eſſe, neque rationibus phyſicis inuentam: & quamuis inter elementa dari harmoniam concedamus, hanc non in elementorum qualitatibus primis conſiſtere, ſed potiùs in modo ſubſtantiæ aſſerimus: quoniam in vnoquoque elementorum, vt ait Plato *in Thym.* alia eſt conuenientia, quàm hiſce verbis deſcribit. *Oportet autem conſiderare in vnoquoque elemento tria, nẽpe ſubſtantiam, virtutem, actionem, vt v.g. ignis, ſubſtantia leuis, virtute actiuus, actione mobilis, aër, leuis obtuſus, mobilis, aqua grauis, obtuſa, mobilis, terra grauis, obtuſa, immobilis.* Quo pacto conueniunt: Nam aër conuenit cum igne, leuitate, vt mobilitate, aqua cùm aëre, obtuſione, & mobilitate, terra cum aqua, eadem obtuſione, & grauitate.

Ad quartam dic: ſuperfluum eſſe illam elementorum pugnam ſtatuere. Ad illud verò de conuenientia ignis, & aëris ex proximè dictis ſolutio patet. Quod verò non ſint tria elementa in ſupremo gradu frigida, patet apertè, nam aër non eſt frigidus, ſed temperatus. Ad vltimum dic: aërem non eſſe frigidum, ſed temperatum: quare facilè ad quoduis extremum ducitur: maximè quia terræ frigiditate eius calor corrumpitur, & terream frigiditatem acquirit, à qua alteratus, & in ſpiſſitudinem ductus in aquam migrat. Ad vltimam dic aëra non eſſe calida, ſed temperata.

Sed proſequentes cœptam de aëris temperamento tractationem, in actiuis qualitatibus & aliam de eius temperamento in paſſiuis inquiramus. Aërem autem non eſſe ſummè humidum, ſed temperatum probari poteſt primò. Nullum habemus meliorem, & certiorem de primis qualitatibus iudicem, quàm tactum, at nullam humiditatem percipit tactus in aëre, ergo aër non eſt humidus. Si neges maiorem, confirmabo hoc modo, quoniam nullus ſenſus benè diſpoſitus obiecto debitè approximato poteſt falli circa proprium ſenſibile. Præterea Ariſtoteles tactu vtitur

A ad primas qualitates indagandas, elementis enim has qualitates ineſſe nullo alio euidentiori argumento demonſtrat, quam ſenſu tactus: Senſus enim nunquam fallitur circa proprium obiectum, ſi non ſit impedimentum tam ex parte organi, quàm obiecti, vt affirmat Ariſtot. quem ſequitur Tullius *in Academicis quæſtionibus*, ſubſcribunt Mirandul. *lib.* 2. *de examine vanitatis*, Magnus Albertus *tract.* 3. *c.* 5. Apollinaris *quæſt.* 13. probant Conimbricenſes *in lib.* 1. Ariſt. *de anima, c.* 6. *quæſt.* 6. *art.* 2. *aſſert.* 2. & Lucretius *lib.* 1. quem citat Fernelius *lib.* 3. *de temper. c.* 5.

Quid referemus enim, quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera, ac falſa notemus?

Quoniã ſenſus optimè diſpoſitus apprehendit rem vt ipſi in ſpecie repræſentatur, ſpecies verò talis eſt, quale obiectum ipſum in ſe, quum naturalis eius imago ſit; quò fit,
B vt ſenſio reſpondeat ſpeciei, ſpecies rei cognitæ, ſicque nullus deceptionis locus relinquitur, modo ſenſus benè diſponatur, & obiectum ſit proportionatum. Nec obſtat obiectio Conimbricenſium *loc. ſuprà cit.* qui aſſerunt poſſe errare ſenſum quum ſenſibile ita apprehendit, ac ſi habe- ret in ſe aliquam qualitatem, quam non habet, & ponunt exemplum in guſtu, cuius inſtrumenta, nempe palatum, & lingua bile occupantur, tunc enim aſſerunt percipere guſtum amarorem in cibo ob bilis portionem qua ſunt delibuta, cùm re vera cibus amarus non ſit, ſed licèt putent concludere, non tamen euincunt: Nam in propoſito exemplo ſenſus non eſt benè diſpoſitus, quum ſit intemperatus: neque enim hoc erat neceſſarium argumentis comprobare: qui enim à ſenſibus certitudinem abſtulerit, abrogabit etiam omnem in ſcientiis certitudinem, vt elegan-
C ter aſſerit Fernelius *loc. ſuprà cit.* qui ſequentibus Lucretij carminibus id confirmat.

Inuenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſibus poſſe refelli
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa ſit omnis.

quod eo loco Fernelius alio eiuſdem auctoris poëmata etiam comprobat.

Secundò. Ideò ignem dicimus ſummè calidum, quia ſummè, & vehementer calefacit, ſed aër ſummè non humectat, ergo non eſt ſummè humidus. Obſtabis aërem ob tenuitatem ſubſtantiæ non humectare tantùm, vt aqua? Dic: quod tenuiores ſunt milefies radij quos emittit ſol, tenuiórque, & rarior eſt ignis, & tamen impensè, tam radij, quàm ignis calefaciunt.

Tertiò. Quòd eſt ſummè humidũ, non poteſt exiccare,
D ſed aër ſuo efflatu terram, & corpora ſiccat, ergo, quare Auic. 1. 1. *de complexionib. cap. vlt.* aërem dicit eſſe ſiccum, ideóque mortis cauſam eſſe, & Galenus *lib. de cauſ. ſympt. cap.* 7. aërem ambientem exiccare, & ideò famem efficere affirmat, ergo non eſt ſummè humidus.

Quartò. Si aër omnium humidiſſimus eſſet, omnium tenaciùs humiditatem retineret, ſed aqua tenaciùs humiditatem retinet, quàm aër. Maior cum minori patet: nam difficiliùs humor aquæ, quàm aëris remittitur, ergo.

Quintò. Aqua tempore pluuiæ humectat aërem, at non humectaret humidum in ſummo, ergo Sextò. Planeta qui humidiſſimus cenſetur, nempe luna, dicitur aquæ dominari, ſed ſi aër humidiſſimus eſſet, aëri dominaretur: ergo aër, &c. Septimò. Probatur auctoritate Galeni *lib.* 1. *de elem. cap.* 3. *&* 1. *ſimpl. cap.* 8. *&* 12. Albert. Magn. *tract.* 1.
E *cap.* 12. Auic. 1. 1. *doct.* 2. Garb. *in ſum. tract.* 1. *quæſt.* 2. fauet Ariſt. 4. *meteor. cap.* 4. *in med.* Aëtius *tetrab.* 1. *ſerm.* 1. *cap.* 1. ſubſcribit Ariſt. 2. *de generat. c.* 8. *text.* 48. aſſerentis ſolam ex omnibus elementis aquam optimè terminari, quod humidiſſimi proprium eſt, & *cit. meteor.* ipſe edocuit firmans aquam maximè propriè dici humidam, & hoc experimento comprobatur: hectici enim potiùs balneis aquæ dulcis humectantur, quàm aëre.

Octauò. Quòd æquè ab extremis diſtat, æqualiter de eis participat, ſed aër æqualiter diſtat ab extremis, quum æquè faciliter humectetur, & exiccetur, ergo temperatus in humiditate eſt: nam nulla percipitur in aëre humiditas, vel paruiſſima, niſi dum pluuiis, ac nebulis obſidetur.

Nonò. Omnia quæ in hoc mundo ſunt propter homi-

nes fecundariò sunt creata, ita vt hic ab omnibus Philosophis, mundi finis appelletur, sed ad hominis conseruationem, & tutelam meliùs fuit, eum in actiuis,& passiuis esse temperatum, ergo, quoniam hic ad vitam, sanitatémque magis conducit, intemperatus verò principiis vitæ est aduersùs valdè, omnia enim ad sui conseruationem similibus gaudent, calor autem naturalis in quo vita consistit, & in humido perseuerantiam habet, temperatus est, solùm enim ille est naturæ operantis instrumentum, qui proportionatus est, & commensuratus ex Gal. *lib. de inæqual. intemper. cap. 3.* ergo aër qui calori adeò inseruit debet esse temperatus, humidus enim rheumata parit, generat comitialem morbum, paralysim, dentium dolores, ergo, &c.

Decimò. Superflua esset hæc humiditas quum aqua magis humectet, & eius humiditas sufficiat. Præterea plantæ nisi aqua, vel pluuia irrigentur, ob humiditatis defectum siccescunt, non germinant, pereunt, at si aër esset humidus in summo, non exiccarentur, quia aër perpetuò plantas tangit, ac ex consequenti humectaret, sed non humectat, ergo non est humidus in summo. Nec instes aëris humiditatem non sufficere, nam plantæ, sicut nec alia mixta ad summum humiditatis gradum peruenire non possunt, sed hunc habet aër, ergo sufficit, ac superabundat eius humiditas. Insuper aër humidus pro salutis tutela non est vtilis, ex Hip. 3. *aph.* 15. *siccitates imbribus salubriores.*

Instant acerrimè contrariæ partis defensores in principio quæstionis citati, & præsertim Conimbricenses *com. in lib. 2. de generat. & corrupt. c. 3. quæst. 4.* qui aërem summè humidum esse contendunt. Primò. Humidum est quod facilè terminatur termino alieno, suo difficulter coërcetur, at hoc præ cæteris elementis aëri accommodatur, ergo. Secundò. Quæ humidiora sunt, effluxu aëris humidiora fiunt, vt oleum, & cera. Tertiò inductione probant: Nam summa humiditas non competit igni, alioqui cùm calor humiditate hebescat, non esset ignis, vti est, summè actuosus: non conuenit terræ, quum sit maximè compacta, & solida: non aquæ, cùm non tam facillimè terminis alienis claudatur, ergo aëri.

Sed hæc parum vrgent. Dic ad primum definitionem humiditatis non aëri, sed aquæ conuenire. De secundò illam definitionem non esse quidditatiuam, nec propriam humiditatis immò potiùs esse raritatis, & tenuitatis, ideóque facilius clauditur termino alieno aër, non propter humiditatem, sed propter substantiæ tenuitatem, quæ magis penetrat, & faciliùs huc, & illuc ducitur. Ad secundum, respõde minorem esse falsam, vt quotidiano experimento comprobatum est, quis enim non videt contrarium. Sic corium siccum aëri appositum, siccius euadit, aqua tamen madefactum, humidius.

Ad vltimum dic: aquæ illam humiditatem conuenire, & ad illud quod obiicitur aquam non tam faciliter claudi termino alieno, iam respondimus in superioris argumenti solutione. Ex iis patet nõ rectè conciliasse Vallesium *lib. 1. cont. cap. 2.* Aristotelem cum Galeno dum affirmat Galenum statuisse aquam humidissimam esse tanquam medicamentum, Aristotelem verò aërem humidissimum effecisse tanquam elementum: quia eadem ratione ignis esset siccior terra, & terra igni, ignis tanquam medicamentum, terra tanquam elementum. Deinde medicamenta non alia de causa qualitatibus præcellunt, nisi quia elementa eas qualitates habentia in illis medicamentis exuperant, & non nisi ratione elementorum talia dicuntur: Sed si ratione elementorum imprimunt qualitates suas, suósque effectus fortiores producunt, elementa profectò magis suas qualitates impriment: Nam propter quod & vnumquodque tale, & illud magis, sed propter elementa humectant medicamenta, ergo elementum magis humectabit, quàm medicamentum, si id vt elementum, siue vt medicamentum sumas, semper aqua plus humectabit. Ergo aër tam in actiuis, quàm in passiuis temperatus est, quum in medio sit extremorum, medium autem temperatum est, vnde illud.

Cum media semper gaudebam ludere forma,
Maior enim mediis gratia rebus inest.

A & illud Martialis.

Illud quod medium est, atque inter vtrumque probatur,
Nec volo quod cruciat, nec volo quod satiat.

QVÆSTIO XLVII.

Vtrùm solus aër, an cetera elementa pestem generent, vt contra Hippocratem, & Galenum Septalius, & Valleriola asseuerant.

A *Erem infectum.*] Elementa omnia posse esse potissimam causam pestis, videtur à ratione alienum: inde cens enim erat ea quæ ad hominis mixtionem concurrunt, putredinis causis esse obnoxia, & ad producendam pestem paratissima, homo enim finis huius mundi censeB tur, vt post Platonem asseruit Arist. 1. *Politicor. cap. 5.* quia spectabilem hunc mundum hominis gratia procreauit, tum quia homo iure insitæ nobilitatis, & eminentioris formæ prærogatiua, totam corpoream naturam ad se conuocat: est enim naturæ lege comparatum, vt quæ inferioris notæ sunt, ad præstantiora, si eis præsertim aliquo modo vsui esse possint, referantur. Quo pacto forma elementi, quæ omnium despicatissima est, ad formam corporis mixti proximius accedit, hæc, ad vegetatricem, hæc, ad sensus compotem, hæc denique ad animam rationalem, quæ omnium formarum numeros, & perfectionem in se continet: nam homo, inquit Plato *in Phædro*, sapienter est planta cœlestis, non terrena: fusiùs hæc docet Epictetus dicens sapienter omnia animantia Dei esse opera, hominem præcipuè, omnium animalium perfectissimum, cuius C gratia cætera illa Deum in se habere, vbique enim, & intra omnia Deus, hominem diuinæ naturæ esse particulam, Deum intra se circumferre.

Ex iis constare arbitror quàm ridicula sit eorum Philosophorum opinatio qui ex putri materia, hoc est terra cum putri humore incalescẽte, procreari hominis corpus opinati sunt, confutat hoc solùm argumento I. C. Scaliger *de subtilit. exercit. 6. n. 6. hoc si verum esset aliquãdo certè extitisset: at quibus cœlorum circumactionibus hactenus compertũ sit, ignoramus*, quem tam insipientis sapientiæ, támque absurdæ opinionis auctorem multis argumentis reprehendit eximius Philosophus Benedictus Pererius *lib. 8. de princip. rerum natural. c. 16.* refutat etiam hanc insaniam Aristot. *lib. 2. Politic. cap. 6.* Ita irridendus Hieronymus Cardanus D qui in suarum subtilitatum classe, hanc sanè crassam censuit reponendam, non solùm minuta, sed & maiora animalia è putredine, immò omnia credendum esse originem ducere, validissimo vsus argumento, à minori ad maius, Musè putredine potest nasci, ergo & homo potest, egregia probandi ratio: eam iure suo risit Scaliger *exercit. 193.* Horum Philosophorum sententiam à Virgilio expressam notat Lactant. Firmianus, *errantes*, inquit, *quidam Philosophi aiunt homines, cateráque animalia sine vllo artifice orta esse de terra*, Vnde illud Virgilij.

Terrea progenies duris caput extulit aruis.

Quapropter si homo ex putri materia non gignitur, quo pacto ex elementis conflabitur, quæ corruptioni sunt prona?

Ignis putrere non potest, nec pestem generare: hic enim calidissimus est, siccissimus, omnis humoris expers, E putredo autem sine humore non consistit. Deinde omnia absumit, habétque vt substractam materiam, quare apud Philosophum 4. *meteor. c. 3. omnia putrescunt præter ignem.* Insuper tam nobile elementum non decebat ita putredini esse paratum. Quocumque enim modo creetur, vt igne, luce, reflexione lucis, corporum collisione, motu, fricatione, vt Plato animaduertit *in Theæt.* & exẽpla varia proponit ex variis auctoribus Ionstonus *clas. 2. Thaumatogr. c. 7.* semper cæteris elementis antecellit.

Hoc confirmatur primò. Nobiliora sunt quæ tenuiora, ac subtiliora, magis enim accedunt, vt ita dicam, ad spiritualitatem, atque immaterialitatem: cæteris tenuior, ac subtilior est ignis, hinc, & agilior. Secundò. Nobiliora quæ leuiora, ignis reliquis est leuior, sic alta petit motu celerrimo. Tertiò veterum opinione Philosophorum, ignis formam-

formam decernentium esse globosam,ac rotundam, quia corpus præstantissimum qui de reliquorum figuris elementorum nihil statuebant. Quartò. Lucida non lucidis præferuntur,ignis per se lucet, sic Plato *in Timæo*, statuit nihil ignẽ vacuum videri. Quintò.Forma nobilior subiecto, sed aër, atque ignis formæ comparantur ab Aristot. Sextò. Inter mouentes qualitates nobilissima est leuitas, inter efficientes, calor, & has, vt sibi proprias vendicat ignis.Septimò.Nobilius id quod ad vitam maximè accedit, huiusmodi est ignis quem tradit *lib.de anim.2.* Arist. augeri, ac nutriri animantium penè more, & Lucius apud Plutarch.*lib.7.sympt.quæst.*4.nihil similius esse dixerit animato,quàm ignem, qui per se mouetur, & nutritur, suóque splendore animæ instar res omnes manifestas reddit, & vi quadam pollet non experte vitalis principij, & dum extinguitur edit strepitum, quasi vocem morti reluctantis,vt qui necatur.

Deinde quomodo putrescet ignis, & pestem generabit cuius multa est necessitas, multò maior vsus. Quàm verò præ cæteris elementis vtilis,commodus, necessarius, hæc maximè indicant. Primum, animantium vita calore, & humore continetur : calor ad ignem refertur, humor ad aquam. Secundò vitam conseruant potissimum calida, & caloris interitu animantis continetur interitus, sic Arist. *de iuuent.& senect.* Tertiò, nulla maior in parente rerum natura sollicitudo,quàm in igne conseruandó,cur autem? quia eius ope,ac præsidio eget maximè, ac præcipuè consistit, ita prouidè consuluit, vt multis modis creari ignis possit, vt suprà retulimus. Quartò. Ita ad artes plurimas commodus, vt sit necessarius : his enim artibus plurima experitur hominum genus, non vtilia modò, sed necessaria,cuiusmodi artes sunt pictorum,fictorum,fusorum,ferrariorum, figulorum, aurificum, cusorum, chalchymicorum, pistorum, coquorum, metalliorum,& ferè omnium quæ chirurgicæ sunt, & mechanicæ, vt rectè Plutarchus *lib.de vtilit.ex amico percipienda*, omnium artium instrumentum dixerit esse ignem,& Prodicus apud eundem *lib. de tuend.sanit.* optimum esse condimentum, ignem affirmauit,attendens ipsius in cibis coquendis vsum. Hinc iure Tzetzes *in Lycophr.omnes artes*, inquit,*ignis constituit*, quare Schol. Thucid. *lib.* 2. ad verba quædam Periclis *in secunda orat.* eum vocat Deum instrumentorum, seu cooperarium Mineruæ,sine quibus artes illæ quibus præsidet Minerua non exerceantur, quare est ignis omnibus communis,vnde Ouidius *lib.2.Trist.*

Igne quid vtilius? si quis tamen vrere tecta
Comparat,audaces instruet igne manus.

Vltimò ignis admirabilis est vsus, & par cum vino, ita Callimachus,& Panyasis, Poëtæ celebres, sic enim ille ex versione Nat. com.

Vita viros ingressa tenent par robur,& ignis.

hic verò.

Est cibus igni par vinum mortalibus ipsum.

Quid plura?nonne ignis vi consistunt omnia,& in ignem dissoluuntur, vt duobus expressit versibus Cornelius Seuerus *in sua Ætna.*

Et discet verò nihil insuperabile ab igni,
Omnia quo rerum naturæ semina coacta

Denique de ignis vi, necessitate, & vsu consulendus Vitruuius, Nicephor.*lib.*14.*c.*18. *& lib.*18.*c.*2. Euagrius *lib.*5.*cap.*14.Max.Tyrius *serm.*38. Solinus *cap.*31.Strabo *lib.*15.Alex.ab Alex.*lib.6.dier.genial.c.*4. *&* 26. Epiphan. *contra hæreses,lib.3.c.vlt.auctor. lib.sapientiæ,c.*13. Vltimò, ignis vsum esse in sacris prodit Vallesius *lib.* 1. *de sacra Philosoph. in fin.c.*16. maximè enim in diuinis inseruit, quare *Deut.c.*4. sic scribitur. *Dominus tuus ignis consumens est. Et* in Exod.13.*Dominus præcedebat eos ad ostendendam viam per noctem, in columna ignis.* Et cap.19. *Descendit Dominus super montem Sinai in igne.*Et cap.24.Exod. *Erat autem species gloriæ Domini quasi ignis ardens super verticem montis, &c.* Cur ergo ignem, tot præditum vsibus, commoditatibus tantis,putredini resistentem maximè,imputribilem non dicemus?

Aër sequitur ignem, cuius esse summam necessitatem ad conseruandam vitam, diximus suprà, nam magna est

A eius vis, & potentia in alterando corpore, quia continuò agit, & minimè refractus rapitur in viscera inspiratione, transpiratione, immutat alimenta, & eorum interuentu corpus nostrum, non solùm qualitate sua, sed & substantia in spiritus vertitur alendos, ita aër plus quàm aqua assumpta alterat, 1.*probl.*13. quare Auic.4.1. *cap.*1. *versus finem*, agens de sex rebus non naturalibus aërem in transmutando corpore digniorem esse confirmat. Annuit Hip.*lib.6.epid.sect.5.text.20.in morbis longis patrium solum vertere præcipiens.*Si igitur morbi neque victu, neque medicamentis superari solent, & mutatione aëris persanantur, multò potentior est aër reliquis non naturalibus rebus: Nam sine his per aliquot dies viuere possumus, sine aëre verò nec momento temporis vitam traducimus,vt Hipp.inquit *lib.de flatib.n.*5. explanat Gal.
B *lib.1.de dif.respirat.cap.*12. quare aër indicat curationem, quidquid contra Galenum effutiat Argenterius *lib.2. de officiis med.cap.6.*Ergo tam nobile elementum cuius ope, ac ministerio viuimus, non debet esse corruptioni facilè obnoxium,nec pestis causa.

Aqua tanto vsu,& facultate calorem nostrum recreans, sine cuius beneficio animalia vitam ducere nequeunt; putredini non debet esse exposita : quum frigiditate sua putredinis,& contagij seminaria arceat, & maximè marina, quæ siccior est,& salsuginis ratione putredini resistit: nam salsa *lib.5.simpl.cap.26.* & Auic.*lib.2.tract.1.cap.3.* à putredine defendunt,quidquid enim in corporibus humidum inest quodammodo absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ adstrictione defendit,vt Galenus inquit *lib.11.simpl.tit.de sale.*

C Insuper mare tantis insignitum commoditatibus in humanos vsus non debebat esse putredini pronum; bonum enim mare est hospitium fluuiorum, fons imbrium, deriuatio illuuionum,inuectio commeatuum,quo sibi distantes populi copulantur, quo præliorum remouentur pericula,quo barbaricus furor clauditur, subsidium in necessitatibus,refugium in periculis, gratia in voluptatibus, salubritas valetudinis, separatorum coniunctio, itineris compendium, transfugium laborantium, subsidium vectigalium, sterilitatis alimentum, ex hoc pluuia in terras transfunditur, siquidem ex mari aqua radiis solis hauritur, & quod subtile eius est, rapitur: deinde quantò altiùs eleuatur, tantò magis etiam nubium obumbratione frigescit, & imber fit, qui non solùm terrenam temperat siccitatem,sed etiam ieiuna arua fœcundat,& irrigat,quas & alias commoditates summas describit Cælius *lib.* 14.
D *suarum antiq.lect.cap.*38.

Quid referam quanti antiqui aquam æstimarint, vt probant Alexand.ab Alex.*lib.5.dier.genial.cap.*10. Plinius *lib.2.cap.*103.*& lib.*31.*c.*2. Seneca *lib.3.natural.quæst.* & quanti sit facienda semper, & quam infœlix sit patria quæ aqua caret,aut eam noxiam habet,ita qui aqua priuantur, sine gladio interficiũtur,*lib.Iudith.cap.*7.hoc probat textus *in l.final.ff. de riuis, & l.de pupillo. §.Si quis riuos,&c.* notat glossa *in verbo securitatis,ff.de operis noui nũciatione.* Huc alludit maximè illud *Eccles.*39. vbi sic scribitur,*initium necessarium rei vitæ hominum,aqua,ignis,sal,panis,vuæ, vestimentum*,explanant Theodoretus *ser.2.de prouidentia*, Plutarchus *in lib. qui inscribitur vtrum aqua, an ignis sit vtilior.* Denique cùm aqua, teste Gal. *lib.1.simpl.cap.*4.sit
E conuenientissima omnibus hominibus, tum sanis, tum ægrotis, & ad vitam maximè necessaria putredinis & pestis principia in se non debet obtinere.

Terra, non videtur corruptionis, & pestis infortuniis esse obnoxia,quoniam frigida,& sicca est, quibus qualitatibus hæc vitia quæ à calore, & humiditate emanant vehementer arcet. Deinde non erat conueniens hominem animalium omnium principem ex terra formari, & constare. Insuper quomodo pestem experietur terra, cuius in producendis maxima vis inest,vt eorum mater à Philosophis appelletur,vnde Virgilius 3.*Æneid.*

Quæ vos à stirpe parentum,
Prima tulit tellus, eadem vos vbere læto,
Recipiet reduces; antiquam exquirite matrem

& li b.Georg.terram vocat parentem.

Salue magna parens, frugum saturnia tellus
Magna virum.

Magna enim sunt beneficia quæ nobis perpetuò liberalissimè præstat, ob quæ antiqui Terræ, tàquam Deæ Deorum maximæ sacrificabant, vt refert Alex. ab Alex. *lib.* 5. *dier.genial.cap.*10. Quid terræ moles? nonne sua magnitudine, constantia, pulchritudine, vtilitate alia antecellit elementa? hæc est in medio mundi stabiliter suspensa, ac veluti paribus examinata ponderibus, eadem rotunda, & forma dispar, vallibus humilis, collibus supina, montibus ardua, fluuiorum cursu, fontium scatebris irrigua, nulla sui parte inutilis, nulla propemodum infructuosa, interiùs gemmarum, auri, argenti, & aliorum metallorum opulentia, diues, exteriùs vestita floribus, herbis, arboribus, frugibus, quorum incredibilis multitudo insatiabili varietate distinguitur.

Plinius *lib.*2. *de natur.hist.c.*65. eam mirum in modum sic laudat, *terra nos nascētes excipit, natos alit, nouissimè complexa gremio tandē vt mater operiēs semper placida, mitis indulgēs, raro homini irascitur, perpetuò ad omnes illius cōmoditates sese effingit, visceribus enim suis omniū rerū nobis copiā procreat, & stirpiū, atque herbarum genera ad animantium sustentationē magna largitate fundit*, quare prisci eā iustissimam, & liberalē appellabant. Sic Virgilius *lib.*2.*Georg.*

Quibus ipsa procul discordibus armis
Fundit humo, facilem victum iustissima tellus.

& lib.1.eiusdem operis. *---ipsa tellus.*
Omnia liberius nullo poscente ferebat.

Ampliùs terra materiam mixtis quasi ministrat, si aues inspicias, terram præ se ferunt, quid enim pennæ & plumæ sunt, quàm quædam fuliginosa, & adusta terræ portio? quid pili? quid nisi concretam terram in vnguibus, & ossibus videmus? Quid si faciem, vel aliquam corporis partem fricaueris, præter terram inuenies nihil? & est hæc caūsa ob quam Euripides in supplicibus corpus hominis vocat terram insensibilem.

Sinite iam terra occultari cadauera,
Nam vnde vnaquæque pars ad corpus venit,
Illud rediit, spiritus quidem in athera,
Corpus verò in terram.

Iccircò terram almam, & Poëtæ celebrant, & Philosophi, & ab eis appellatur Ceres, quasi geres, à gerendis seu creandis frugibus, vt 1.& 2.*de natur. Deorum*, prodidit Cicero: quia è terra maxima capiunt emolumenta mortales: Nam omnium animantium, immò viuentium est capax locus, vt in Tymæo Platonis Chalcidius notat, & Tertullianus *in oratione Apol.* Cælum vocat patrem, terram matrem, quia tam est liberalis, & munifica, neminem vt repudiet, vt refert *lib.*7. *Pausanias.*

Iam verò Marcus Brutus qui primus hoc nomen adeptus in iuniorum familiam intulit, vt est apud T.Liuium *lib.*1 *cùm oraculo moniti legati fuissent, cæterorū dominū futurū illum qui primus in patriā reuersus osculum matri obtulisset, quum reliqui matres suas oscularentur, ipse humi cadēs, terra, cōmuni omnium parenti osculum infixit.* Ita intelliges illud Iobi *c.*1.*nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc*, hoc est ab vtero matris propriæ in ventrē matris communis, sic Cæsarius *dist.*6.§.77. terram vocauit æuiternam, quod probāt multis exemplis. M.A.Sabellicus *tom.*2.*Ænead.lib.*8. Popelinerius *lib.*2.*de tribus mundis*.

Iure ergo terra summis præconiis laudatur, & tanquam templum mundi eam celebrat Manilius *lib.*1.*astronomicōn.*

Quod nisi librato penderet pondere tellus,
Non ageret cursus mundi subeuntibus astris
Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad ortus.

Denique tantam cognationem habet homo cum terra, vt verum sit illud Prophetæ Hieremiæ verbis ter inclamantis, *Terra, Terra, Terra, audi verbum Domini*, de terra, enim sumptus homo, viuit è terra, reuertitur in terram. Sed cur in terræ laudibus decantandis sum multiloquus? Lege Cælium Rhodig. *lib.*1.*antiq.lect.cap.*4. Maphæum Vegium *tract. de terra*, *& auro*, & omnisciūm Scaliger. *in lib.*1. Arist.*de plantis, cap.*2.*& in lib.*2. Theoph. *de caus. plantar.cap.*23. Bernardum Cæsium *lib.*1. *de mineralibus*, Lib. IV.

A *cap.*7.*sect.*1. qui vt nuperrimè, sic eloquentissimè, de vtilitate & excellentia terræ, ex veterum & iuniorum penu scitu dignissima conscripsit.

Sed ne ego vllam temporis iacturam sub inutili silētio facere videar, liceat mihi disputationem hanc in epilogum colligere, dum tu in elementorum vsu, & encomiis perlegendis magnam ad vnguem impendis diligentiam: Nam quę tot vigiliis, tot sudoribus didici, & à multis magistris, exhausi ad extremum vno omnia verbo comprobabo superioribus rationibus, & auctoritatibus alias aduersas opponens, à singulis elementis initium sumens.

Ignis putrediui est paratus: cùm enim putredo mixtorum passio sit, cur illum dicemus imputribilem, si permixtus est, & impurus? probat hoc Galenus *lib.de clement. c.*5. dum sic ait. *Impermixtam autem terram, neque in animalibus, neque in mundo inuenies, sicut nec aquam synceram, omnis mixtionis expertem, neque ignem, neque aërem, &c.*

B Patet hoc in igne: Nam mixtus est, quia coloratus, color autem ex permixtione quatuor emanat qualitatum. Neque dicas eum coloratum esse propter vapores immixtos: Nam æstate media dum sol est in nostro Zenit, aër que impensè est siccus, & nullus in se videtur habere vapores ob vehementem solis calorem eos absumentem, flammulam ignis sursum repere per aërem inspicies, quæ solùm ratione coloris visum mouet, & tamen in se vapores admixtos non habet, nec enim ibi est materia à qua vapores accipiat, nisi solus aër, quem tunc vapores non habere ex dictis fit manifestum. Quod si demus colorem euenire propter vapores admixtos ? eum à mixtione non faciemus immunem. Multi ignem esse mixtum confir-

C marunt, quoniam illo nutriuntur animalia, & conseruantur, vt firmant Aristot. 5.*de hist.cap.*19. Plin. *lib.*11. *cap.*37. Ælianus *lib.*2.*cap.*30. Olimpiodorus *in com.lib.*4. *meteor.*& alij, quam opinationem esse vanam diximus *lib.* 2.*in com.hist.*54.

Aër putredini, & pesti paratissimus est, immò vnicus aër pestilentiæ causa est potissima, & communissima, sic enim ait, Hippocrat *lib.*1.*de nat. hum.text.*3. *Quum multè homines vno corripiuntur morbo, tempore eodem, id in causa est arbitrandum, quod communissimum fit quoque omnes maximè vtimur, id verò est quod respiramus. Constat enim quod victus cuiusque nostrum causa minimè sit, vbi omnes morbus subinde tentat, tam iuuenes, quàm senes, tam viros, quàm fœminas, prætereàque tam eos qui vinū, quam qui aquam bi-*

D *bunt, quique maza, & qui pane vescuntur, & tam eos qui in multis sunt, quàm qui in paucis laboribus. Nō igitur, quum homines quocumque victu visi in eundem morbum incidunt, ratio victus erit causanda, &c.* ob hanc causam inquit Hip. *lib.de flatibus, num.*6. *Atque hactenus quidem quantum aër aliis commodet diximus. Mortalibus autem vita, & morborum ægrotis solus is est auctor, à quo non aliunde vnquam verisimile est morbos euenire, si is aut plus, aut minùs, aut cumulatior, aut morbidis sordibus inquinatior in corpus se ingerat*, & Galenus passim in epidemiis causam communem pestis producendæ solumaërem constituit vitiatum.

Quæris rationē? hæc sit potissima, quod aër mixtus sit, ex Auic.2.1.4.*tract.*4.*c.*1.*&* 2.1.*doct.*2.*c.*9.§.*Nos namque cùm autē dicimus, nolumus dicere aërem simplicē, nudū, quoniam ipse nō est aër qui nos circundat, quare putrefieri potest, & nos inficere.* Id affirmat Virgilius *lib.*3.*Georg.* dicens,

E *Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est*
Tempestas, totóque autumni incanduit æstu
Et genus omne neci pecudum dedit omne ferarum
Corripuitque lacus, infecit pabula tabo
Nec via mortis erat simplex.

Ita Gal.*lib.*1.*de sanit.tuend.cap.*11. firmat Lucretius *lib.*6.

Primum multarum semina rerum.
Esse supra docui, quæ sunt vitalia nobis,
Et contra quæ sint morbo, mortique necesse est
Multa volare, ea cùm casu sint fortè coorta,
Et perturbarunt cœlum fit morbidus aër,
Atque ea vis omnis morborum; pestilitásque.

Quod autem aër non solùm in se vehementer putreat, sed etiam aues per ipsum volantes interficiat videtur asserere Virgil.*lib.*3.*Georg.ad fin.* dum sic ait.

Ipsis est aër auibus non aquis, & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.

Immò & plantas tabo corrumpit *Eclog.7.*

Aret ager,& vitio moriens sitit aeris herba.

Hoc firmant Plin.*lib.2.cap.38.*Arist.14.*prob.3.& 3.de generat.c.3.& 11.9. Aer,& vnumquodque eorum quæ apud nos sunt,haudquaquam simplex est,sed mixtum.*subscribit Plato *in lib.de phædone,& in lib.de sum.bono.*

Aqua etiam putredini summè est obnoxia quia à Deo mixta fuit creata,& nunc mixta existit,quod sic confirmo. Aqua si pura creata fuisset, concreta esset, & fluere non posset,monente Galeno *loc. suprà cit.de nat. human.* quod experientia firmatur quotidiana: nam aqua concreta magis infrigidat, sed aqua quò frigidior est, eo magis conseruat naturam suam, ergo si concreta frigidior percipitur, concreta magis seruabit naturam suam. Neque asseras aquam concretam ampliùs ob modum substantiæ infrigidare, nempe quia crassior est, quoniam ipsa congelatur, quia intensam frigiditatem est adepta, quando enim calida est, liquidissima apparet, ergo quando frigidissima est,& ex consequenti magis seruat naturam suam, concreta erit.

Nec obstat quod plures afferunt aquam ob admixtionem terreæ substantiæ congelari, si enim propter admixtionem terream congelaretur, in vere, & in aliis temporibus, in quibus non viget frigiditas concresceret, cùm tanta terræ portio tunc ei sit admixta, vt hyberno tempore,sed aqua non congelatur nisi maxima prædominante frigiditate,ergo ratione frigiditatis,& non terreæ substantiæ congelatur. Accedit quia quantumuis terram aquæ admisceas, ac magis semper addas, nunquam illa sine frigoris vehementis aduentu, nec tantillum gelascet. Nec instes aquam non solùm propter terram,sed ob exuperantem frigiditatem in gelu se conuertere, nam si propter modicam frigiditatem congelatur,quantò frigidior, tantò magis concrescet,sed in sua puritate frigidissima est,ergo tunc erit magis concreta.

Deinde vel terra congelat aquam frigiditate sua, vel siccitate,primum nō dices, nam id eueniret, quia intenderet aquæ frigiditatem,& aliquem aquæ adderet frigiditatis gradum,sed terra id præstare nequit, quia aqua est frigida in summo, terra verò est frigida prope summum, & remissum non intendit intensum, neque potest generare nouum frigiditatis gradum vltra frigiditatis latitudinem summam, ergo; non propter siccitatem, nam tunc induceret siccitatem in aquam, illiúsque humiditatem corrūperet,quantum enim de vno contrario generatur, tantum de altero corrumpi fas est,sed hoc asserere,est falsum,terra namque est debilissimæ actionis,neque potest aquam præcipuè frigidissimam corrumpere, atque exiccare. Alij respondent hoc modo.Aqua congelatur,quum viget aliqua constellatio exiccans, quæ aquam cogit, & exiccat. Absurda solutio,aqua enim congelata non est sicca,neque illius humiditas per constellationem est exiccata, quum videamus præsente igne statim aquam fluere, sequeretur deinde æstate aquas magis congelari, tunc enim ficciores constellationes vigent.

Ex iis manifestè constat vera dixisse Galenum aquam puram debere esse concretam, & non posse fluere, vt probant Auerrhoës *lib.4.de cœlo,com.32.* Albertus *4.tom.meteor.tract.2.cap.5.* ratio firmat:contrariorum enim eadem est ratio,sed aqua ab igne liquatur violenter,ergo naturaliter seruando suam naturam concrescet: quæ enim violenter eueniunt vni subiecto,non possunt eodem prorsus modo ei euenire naturaliter,ergo si aqua violenter liquatur,naturaliter concrescet.

Quare si aqua seruando suam puritatem esset concreta, & fluere non posset, ad se inuicem non congregaretur, neque moueretur, vt patet in gelu, sed aqua vbi primùm fuit creata, statim fluxit, & ad se inuicem est congregata, vt constat ex *lib.1.Genes.1.* quo loco legimus Deum congregasse aquas & fuisse congregatas,& fluxisse ad se inuicem, & Deum congregationes aquarum vocasse Maria, ergo iam aqua pura non est creata.

Præterea si aqua pura daretur,in ea maximè parte esset,

A iu qua suum situm, & naturalem ordinem magis seruaret, sed in mari hunc seruat, vt colligitur ex Sacra pagina *loc. cit.*& in mari non est pura immò mixta,salsuginosa,& aliquantulum calida, ergo nullibi datur aqua pura,sed vbique mixta in mari, & in fontibus, quoniam hi, alij salsi sunt,bituminosi alij,plures sulphurei, multi calidi,ex Plinio *lib.3.c.7.* quorum plurimos recitat Solenander *in suo eleganti de calore fontium libello.*

Deinde vbi vnumquodque elementum magis est seiunctum à reliquis,quæ illud possunt alterare,purius erit, sed aqua maris est libera à terra,quam aqua fontium,quæ ab ipso terræ sinu prorumpit, meritóque in terræ inuolucris ipsi terræ miscetur,ergo illa meritò purior erit,ac suas qualitates tenaciùs seruabit, fontana, sed aqua marina mixta est, ergo & reliquæ, hinc euenit vt aquæ marinæ B sint fœcundissimæ, nam salsugo, nisi omnino sit maxima, vt in mari Sodomæ, fœcunditati non officit, nullibi enim adeò luxuriatur generandi facultas, neque est tam multiplex generatio, sed has, vt scitè retur Vallesius *cap.34.lib. de sacra Philosoph.* fecit ille Dei Spiritus qui aquas incubauit initio, (qui ignis est) crassas, salsas,atque ita multiplici rerum generationi aptiores multò, quàm dulces. Hinc factum est, vt in aquis visi ignes, ex Plin. *lib.2.cap.107.*Liuio *lib.35.*Hoc modo lacus multi ignibus perpetuò ardent ex Niceph. *lib.13.cap.36.* Agricol.*lib.4. de natur.fossilium,c.22.*Plin.*lib.2.c.104.*Strabo *lib.6.*Ergo aqua mixta est, putredinis capax, à qua cœnosa, turbida, palustri, stagnante, immota, lacunali in aërem eleuantur halitus noxij qui illum inficiunt, inquinant, & tabo conspurcant,vnde pestilentia.

C Terra pura non est, necà principio mundi pura fuit creata:Galenus enim *loc.cit.de natur.hum.* sic ait. *Si terram prorsus frigidam,& siccam cogites, erit adamante corpus durius,quæ si sic esset,potius esset omnium nouerca,quàm parens, neque germinaret semina, neque pullularent plantæ, si tam sicca, & dura esset,* quod prosequitur doctissimus Lupeus *lib.1.sui enchiridij, cap.2.* & agitat Plinius *lib.2. de natur. hist.c.16.* ostenditque luculenta oratione Philo Iudæus *lib.de mundi opificio,*quare si terra esset pura creata,plantas non generaret, sed terra vbi primùm fuit creata statim germinauit plantas, herbásque virentes, vt constat ex *1. cap.lib.Genes.*Ergo.

Deinde si terra alicubi pura daretur,esset in cētro,quia ibi à contrariorum occursu magis est libera, sed in centro mixta est,ergo nullibi pura datur,minorem frequens confirmat euentus; nam quantò magis ad terræ centrum ex-D cauando accedis, tantò magis aqua permixtam inuenies, vt in altissimis puteis palàm conspicimus. Hoc confirmāt mineralia sulphuris, quantò enim inferiùs terram penetramus, tantò maiorem sulphuris,auri, argenti copiam reperimus. Hanc sententiam approbat Solenander *cap.17. lib. de calore fontium* dum sic ait, *In hac densa,& corpulenta mole,quam terram appellamus,multa sunt, & varia corpora, quorum compositione hoc totum constituitur, ea, vt dixi, disparia sunt,diuersæ naturæ,necnon etiam qualitatum differentium,quædam calida,alia humida nonnulla sicca,pleráque frigida,eodem modo,duritie,& mollitie,densitate,& raritate, & id genus aliis qualitatibus discrepantia.*Hæc ille.

Hoc ita esse confirmant continui ignes quos quotidie erumpere è terra videmus: multoties enim visi sunt fon-E tes, & campi subterraneis ignibus ardere, & nostra ætate in monte Hecla Hyberniæ, in Scotia, Italia, aliquibus Germaniæ locis, insuper & in Campania fœlici Vesuuius mons sæpè interno igne exarsit, omnísque Baianus sinus, insuper Ænaria insula quæ vulgò Ischia appellatur, igne flagrat. Ætna insula ignes ingentes euomit,de qua Virgil. *3.Georgic.*

Sed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis,
Interdúmque atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem, & candente fauilla
Attollitque globos flammarum,& sidera lambit.

Accedunt insulæ nuperrimè repertæ quæ igne aliquando exardent, vt refert Petrus Aluaradus ad Cortezium in descriptione harum insularum, de quibus Pontanus his carminibus.

Latè

Latè multum tellure sub ima
Debacchari ignem, campósque exurere opertos.

Et statim subdit,

Inde fluit calidum referens ex igne vaporem;
Vnda fugax, tectis feruent & balnea flammis.

In Mexicani regni prouincia vocata Quahutemallan, duo montes sibi ad duas leucas proximi, ignem euomunt, ac tremunt, vt refert Petrus Hispalens. *part.* 5.*cap.*23. Iaua maiori proxima est insula, in cuius mediterraneis perpetuus ignis ardet, vt scribit Odoardus Barbosa noui orbis Historiographus insignis, & plures insulas euomentes ignem ardore multo describit Antonius de Herrera, in *descriptione orbis occidentalis*. Hac de causa thermales aquæ calidissimæ scaturiunt ex terra, calore adeò intenso, vt si digitum fortè in aquam immittas, comburatur prorsus; nam ignis subterraneus, qui sulphure, & bitumine nutritur, aquas decurrentes calefacit vehementer.

Fluuij enim ingentes in infimis terræ plagis inueniuntur simul cum fontibus, aut metallorum fossores passim confirmant, & Virgilius describit hoc modo, 4. *Georgic.*

Speluncísque lacus clausos, lucúsque sonantes
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat.

E terra emanant fontes, qui anteà per internos terræ meandros oberrabant, & deinde repentè extra terram repullulant. Immò cum intus vastum alueum habeant, externum autem foramen per quod debent exire, sit angustum, maximum strepitum edūt, de quorum fontium varietate legendi Abrahamus Ortelius, Saxo Grammaticus *in sua Dania*, Vitruuius *lib.*8.*cap.*3. Iacobus Mejerus *in annalib. Flandriæ*, Iebizius *lib.de acidulis dict.*50.*sect.*1. Thomas Lydiatus Anglus *in tract.de origine fontium*, Illustris Thuanus *lib.*138. Cromerus *lib.*1.*descript.Polonic.* & alij qui de fluuiorum, & fontium origine, & aliis aquarum admirandis conscripserunt, quos refert Simon Majolus *colloq.*13. *dierum canicularium*. Quod verò aër sub terra contineatur, terræ motus, qui ab aëre intus incluso excitantur manifestè ostendunt. Ergo terra mixta est, & impura & putredini obnoxia.

Quamuis rationes pro vtraque parte propositæ intestina discordia laborare videantur, tamen nos duabus conclusionibus totā hāc dirimemus litem. *Elementa alia putrescunt, & pestem generāt, præter ignem*, nam hic omnia deuastat, deuoratque, & vt substratam materiam habet. Licèt enim vapores per totum eius corpus sint permixti, ij siccissimi sunt, & ad concipiendam putredinem, & contagium ineptissimi. Fateor multam habere mortales aëris necessitatem, tamen de aliis elaboratissimis natura semper est solicita, has tamen putredine, & dira labe fœdari frequenter conspicimus, hoc modo sanguis, semen, spiritus putrescunt, immò & ipsum cor, vt latè probauimus *lib.*1.*in com.hist.vlt.* Terra plurimas præstat mortalibus vtilitates, ea tamen plurima venena generat, quæ ex plantis, animalibus, & fossilibus desumi solent. Aqua præbet commoda multa, immotam tamen vitium captare adeò certum est, vt probatione non indigeat.

Secunda conclusio. *Solus aër pestis, & communium morborum est potissima, & communissima causa*, vt Hip.2.*de nat. hum.* & *lib.de flatib.* prædixit. Sed contra hanc conclusionem, quæ *suprà* satis confirmata est, insurgit Valleriola *lib.*5.*enarrat.*1. qui librum de flatibus spurium, & Hip. auctoritate indignum arbitratur, sicque illi nullam esse adhibendam fidem plurimis allatis argumentis contra huius libri auctorem arbitratur; sed labitur vir doctissimus, legitimus enim est, & plurima continet scitu dignissima, quæ puriorem Hip. stilum, dicendi facundiam, & phrasim elegantissimam penitus redolent, vt contra eum grauiter decertat Stephanus Rodericus Castrensis, *lib.*1. *meteor. microcosm. cap.* 10. & prius firmauit perdoctus Mercurialis *lib.*3.*variar.*6.

Septalius eruditissimus *lib.*2. *de peste, c.*3. omnis pestis causam in solum aërem non esse referendam constanter asseuerat. Nam communis causa non in solo aëre consi-

A stit, sed in cibo, & potu, vigente enim fame coguntur homines edere edulia putria, vitiosa, & bibere cœnosam aquam, ita dicebat Hip.6.*epid.sect.*4.*text.*14. in Aeno homines fame coactos, orobum, & legumina comedentes in dolorem genuum incidisse, & Galen. *lib.de bonit. & vitio succor. cap.* 1. scribit suo tempore pestem fuisse grassatam, quoniam plurimæ nationes ob sterilitatem vitiosis alimentis vescebantur, & 1.*de dif. feb. cap.* 4. febrem pestilentem ob alimenta suapte natura vitiosa oriri docet.

Hanc obiectionem facillimè dilues. Si asseras aërem esse auctorem omnium morborum, qui in generatione ægritudinum communium solus est à statu naturali immutatus, in generatione tamen morborum dispersorum velut concausa cum cibo, & potu concurrit, cùm enim

B per inspirationem simul cum his attrahatur in viscera, ea calefaciendo, refrigerando, humectando, vel exiccando alterat, coctionum organa immutat, & ad huius, vel illius humoris generationem disponit. Dic secundò, quod etsi præter aërem aliæ sint causæ communium morborum, vt communis cibi & potus vsus, labor communis, tamen morbi ab his causis enati sunt infrequentes, & facilis cognitionis, contra tamen ab aëre orti sunt frequentes, & difficilis cognitionis, præcipuè quando ab aëre emanant in substantia immutato, putri, infecto, & aliqua maligna influentia alterato, ideò Hip. 1.*prog.*4. consulit considerandum esse si quid diuinum est. Dic tertiò, febrem pestilentem incipere ab alimentis corruptis, & praui succi, quia eorum ratione accenditur in plerisque febris maligna, deleteria, contagiosa, plurimos in-

C terficiens, quæ aërem vbique corrumpit, & propter corruptionem aëris excitatur febris communis, quæ antea erat particularis. Ergo vt recepti canamus, elementa omnia putrescunt, & pestem generant præter ignem, & solus aër communium morborum causa est præcipua.

HISTOR. LI. GALENI,

De peste.

Armeniæ terræ, ad pestem vis mirabilis.

D *Porrò in magna hac peste, cuius etiam eadem facies fuit, atque eius quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen, hoc est Armeniam terram biberunt, celeriter curati sunt, at quibus non profuit, celeriter interierunt, scilicet cum nec alio quouis iuuarentur, vnde colligitur, quod iis dumtaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex vino albo, consistentia tenui, modicè dilu-to: si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur, sin grauius febriat, admodum aqueo, &c. Galenus* lib.9.simpl.tit.de terra Samia.

PARAPHRASIS.

Epidemicis morbis occultum quiddam inesse, hoc est illos non nisi occulta, abdita, & nobis incognita

E qualitate corpora affligere, probat subtilissimè Fernelius, *lib.*2.*de abdit.rer.caus.*12.13.*&* 17. quibus morbis, medicamentis tacita, & occulta proprietate operantibus esse occurrendum eo loco auctor hic confirmat: sicut enim repletio, inanitione, hæc, repletione, omnísque intemperies, intemperie contraria curatur, sic totius substantiæ morbus, medicamentis profligatur totius substantiæ proprietate contrariis. Quum ergo pestis non solùm putredine, sed maligna, & pestilenti aura cor fatiget, cæcaque qualitate viscera labefactet, quærendum est præsidium quod illi sit aduersum, & contrarium. Has proprietates habere terram Armeniam hoc loco Galenus confirmat: nec enim ob siccitatem putredinem arcet, tunc enim alia sicciora essent admittenda, sed ob innatam contrarietatem quam aduersus pestiferum venenum

in fe continet : cuius ope plures celeriter euafere , quo pacto qui de pefte curanda peculiares libellos confcripferunt , varia ex hac terra antidota parare docent. Legendus Marcilius Ficinus *in fua epidemiæ antidoto,cap.6.*

Hæc terra appellatur etiam, bolus armena , & ab illo qui Galeno primò obtulit dictus fuit lapis armenus, nam materiæ erat admodum folidæ lapidis inftar,fed cùm irrigetur aqua,& mollefcat, inter terras reponi debet : eligitur colore pallida, infigni debet carere adftrictione. Sed quæres vtrùm hæc terra adftrictione curet peftem , an occulta vi ? Refpondent plures,fi peftis fiat ab aëre infpirato,ipfa occludendo meatus adftrictione fua,aëris peftilentis ingreffum prohibet,fi ab interna caufa emanet, reproba eft,quia obftructiones auget,& putredinem concitat maiorem,at hi adftrictionem huius medicamenti non rectè perpendunt , quæ cùm mediocris fit, interna vafa obftruere nequit,fi verò fanat dyfenteriam, & fanguinis fputum cohibet,id facit lentore fuo,tenacitate,& vifciditate,nam multa lenta funt,quæ non adftringunt,vt vifcus, & lenta pituita.

Bolus armenæ duorum eft generum., alia orientalis; noftra altera ; hæc in triplici eft differentia , quædam eft valdè rubra,friabilis, raræ , & fubftantiæ minimè compactæ,alia eft colore valdè rubro prædita , fed aliquantulum dilutiore, multum compacta , & lapidi fimillima, tertia quæ ad Galenicam proximè accedit,eft pallida colore , fimilis auro fubftantia fatis compacta , vt lapidem æmuletur , quum fit denfa,& grauis. Portari debet ex Armenia contermina Cappadociæ. Sed cùm bolo armeno caream,& falfus in officinis habeatur, nec orientalis verus fit , iccircò in peftilenti conftitutione oblatus nihil prodeft : Licèt enim hic tum proprietate fubftantiæ,tum etiam primis , fecundifque qualitatibus , cunctis venenis aduerfetur,tamen vereor ne pro legitimo, & vero fupponatur alius,qui viribus longè eft inferior, cuius occafione multi Galenum carpunt , qui miris laudibus contra peftem hoc celebrauit medicamentum non fic experientia fuffragante.

Sed cùm peftilentiæ virus cum fpiritu hauftum , pulmones citiffimè,& deinde fine fenfu in cor penetret,non videbimur à mente Galeni, hiftoriæque inftituto recedere,fi omnia medicamenta fimplicia alexiteria feriatim & compendiosè numeremus , quæ deleterij humoris peftilentis vires retundunt, occulta qualitate eius vim mortiferam profternunt , labefactant , & à tota fubftantia alterant , aut è corpore euacuant. Et cùm venena à triplici fonte emanent,ex foffilibus,animalibus,& plantis, ita fagaciffima natura ex triplici etiam fonte alexipharmaca, & antidota creauit,quæ in fubfidium, & fauorem mortalium contra omnis generis venena, & ferarum noxiarum virulentos morfus,præfentaneo effent auxilio.

Inter foffilia multiplex terrarum varietas numeratur. Poft armenam, terra lemnia , quam figillatam vocant,numeranda venit,pro arcenda , curandaue peftilenti lue celebratiffima & cæteris auxiliis excellens,cuius generationem,effoffionis modum differentias , vires , & facultates præter Gal.*lib.9.,fimpl.*cæteri Græci, & Arabes defcripferunt,explanant Matthiolus *lib.6.in Diofcorid.cap.1.* Petr. Bellonius *lib,* 1. *obf.*28. Syluaticus *lib.* 1, *de theriaca*,20. Terra famia arcendæ pariter , ac propulfandæ peftilentiæ eft accommodatiffima,ex Diofc.*lib.5.cap.94.& 95.*

Inter foffilia numerandum aurum de cuius vi cardiaca, & alexiteria plura diximus *lib.1.in com.hift.*36. cõfirmant Iobus Fincelius *de cura peftis*, Bernard. Pennottus *de medicam.chymic.*Chriftoph.Hornius *in dialogo de auro.* Frãcifcus Anton,*de auro potabili.* Argentum etfi auro multò inferius,illius tamen vires quadamtenus æmulatur , cor à veneno præferuat , melancholicis præfidio eft, arcet peftem,vifcera à labe peftifera tuetur,vt teftatur Auic. *lib.2. tract.2,cap.65.* Stibium,Antimonium dicunt, pro præferuanda,& curanda peftifera lue primas tenet , de cuius vi, *lib.1.in com,hift.*36. Margaritæ præfertim imperforatæ roborant cor,præferuant à pefte,de quarum facultate, *lib.1, in com,hift.*36.

Gemmæ omnes pollent contra peftem , quarum vfus

A eft multiplex:Nam veniunt in plura pretiofa antidota, de quorum faluberrimo vfu , lege Stephanum Caftrenfem, *lib.4. de meteor.microcofm.cap.3.* Lapides pretiofi,& eorũ fragmenta eadem pollent facultate,vt carbunculus, rubinus,granatus , balagius. adamas , cui in peftifera lue domanda attribuenda auctoritas , ex Plin.*lib.27.cap.4.* qui finiftro brachio ligatus omnia venena facit irrita , topazius,cuius vires decantant Vinarius, & alij, Achates, fardonius , carneola , iturchina , amethyftus,chryfolitus,faphirus,iafpidis fpecies , calchedonius , chryfoprafus,ætites,beryllus , de quorum proprietatibus miris pro præferuatione, & curatione morborum epidemicorum luculenter agitarunt Francifcus Rueus *lib.de gemmis*, Pafchafius Balduinus eius interpres,Syluaticus *cont.*47.& luculenter Anfelmus Boëtius *libris fuis elegantiffimis de lapidi-*

B *bus.* His adde fmaragdum , cuius admirandas facultates pro domando veneno effe præftantiffimas,ex veterum,& Iuniorum mente probauimus *lib.* 1. *in com.hift.*22. cuius vires eleganter defcripfit Ferdinandus Sepulueda *proprio de theriaca fmaragdorum libello.*

Lapis Philofophicus contra peftilentem luem vim quoque mirificam habere creditur,nam calorem natiuum inftaurat,fpiritus omnes recreat,putredinem arcet, venenum domat , ac coërcet , probant Gerardus Dornæus *de tranfmut.metallor. cap.*14. Iuftus Balbianus *tract.5. rofar. abbreu. circa fin.* Michaël Scottus *de natur.folis , & lunæ,* Richardus *cap.*14.Calid.*cap.*14.Rogerius Baccho *de mirab.pot.art. & nat.* Robertus Vallenfis *de verit. & antiq. art.chym.cap.*14.

Oleum vitrioli fummum eft etiam auxilium contra pe-

C ftem:quoniam refrigerat, incendium malignum remittit, exiccat,putredinem arcet,veneno refiftit, & fic peftilentibus, & malignis febribus valdè opitulatur , firmant Matthiolus *lib.5.in Diofcorid.cap.*74. Anton. Portus *lib.2.de pefte,cap* 45. Crollius *in Bafilic. chymic.* Ioan. Mollerus *tract.de pefte,cap.5.* Ioan.Bokelius *in regim.peftil.part.1. cap.*20. Efaïas Lefchius *in difputat. medicochym. de pefte.* Rudolphus Goclenius,*in loimogra.* Dauid Herlitius *in fuo de pefte tract.* Andreas Starckius *tract.de pefte* , Iordanus *tract.1.de pefte , cap.*19. Augenius *tom.2.epift.lib.6.epift.* 8.& alij , quidquid contra fentiat Syluaticus *cont.*48. de hoc argumento ex profeffo difceptans , cuius rationes quum non valdè vrgeant,faciliimè folui poffunt.

Inter mineralia reponendum ambarum, cuius genera-

D tio etfi apud auctores fit incerta, affirmantibus nonnullis, effe maritimum fungum in alto maris concrefcentem, qui quidem erutus inde, vel aquis tandem fupernatet, vel immanioribus , fæuioribúfque procellis vnà cum faxis in littus ipfum propellatur, quæ opinio placuit Auic. *lib.2. cap.*63. Serapioni *lib.1. fimpl.c.* 196. aliis dicentibus effe bituminis fpeciem quibufdam è fontibus,aut ex ipfo maris alueo fcaturientis,vt probat Simeon Sethi. Alij ftercus auium maritimarum , aut balenæ femen , aut maris fpumam effe funt arbitrati. Vtcumque fit , cordis vires proprietate quadam tuetur,reficit cerebrum, fenfus viuificat, & odore fuo fuauiffimo reficit fpiritus ,& tum olfactum, tum bibitum aëri peftilenti egregiè auxiliatur.

Ex animalibus animaliúmue partibus, aut excrementis alexipharmaca petenda funt,inter quæ principatum obti-

E net lapis belzaar,de cuius generatione , fat plura confcripferunt Garzias ab Horto , Monardus , Chriftoph. à Cofta,Bauhinus,& alij,& nos de eius temperamento,propinandi modo,& mirandis effectibus plura diximus *lib.1.in com. hift.* 36. Legendi de hoc argumento præter ibi citatos , Diomedes Cornarius *in lib.conf.& obf.hift.*22. Claudius Richardus *in defcriptione huius lapidis* , Rulandus *de febre vngarica.quæft.*28. Ioachim.Schillerus *fect.* 2.*de peft. Brat.* Anfelmus Boëtius *lib.2.de gem.cap.*193 Gualtherus Ryffius *tract.de pefte* , Bodinus *lib.* 2.*theat. nat.* Leonh. Rauvvolfius *in fuo itinerar.* Antonius Foncfius *lib.* 1. *de pefte,in med.* Diomedes Amicus *lib.de pefte,cap.*45. Gabel. Kouetus *in annot.ad cap.*34.*Bacij de gemmis.* Ioan. Francifcus Vlmus *lib.4.de occult.propriet cap* 5.

Deinde meminiffe oportet cornu rhinocerotis , offa, fanguinem,cutem iftius immanis beftiæ aduerfus venena maximam

maximam vim habere. De corio, & sanguine dicam, quod fido experimento compertum habeo. Nobilissimus quidam Comes, arcis Malacensis in Orientali plaga dux maximus sæpè mihi narrabat, se in bello milites in deserto errabundos, & violentis morsibus à tygride dilaniatos epotis granis quinque sanguinis rhinocerotis cum aqua plu-uia permixtis ad vitam iam penè animam agentes, & diris symptomatis, animi deliquio, distortione oculorum, sudore frigido, pulsu abolito oppressos, summi Omnipotentis auxilio reuocasse. Hoc ita esse experimento præsente me palam fecit: oblata enim cani cuidam drachma vna arsenici sublimati, cum caseo inuoluti, postquam canis prostratus per terram huc, & illuc veluti mortuus oberraret gemitu miserabili vociferans epotauit ex aqua acetosæ, v.g. sanguinis huius, qui post dimidiam horam obambulans per domum claudicans, & imbellis paulatim post quinque horas reuiuiscere cœpit. Nos aquam incoctam frustulo eius corij durissimi, postquam in ea aurum candens extinctum fuerat bibendam sæpè propinauimus peste, & febribus malignis detentis cum emolumento maximo: Nam excitato sudore copioso immunes euasere.

Ceruinum cornu, & huius animalis os è corde extractum, mirabilem contra pestem, venenosósque morbos habet efficaciam, de qua egimus *lib.1.in com. histor.36. Cerui lachrymam in nostris Musarum thesauris habemus carissimam: ante centesimum annum in ceruo nulla est. Post eam ætatem excrescit ad oculi canthum ipsis ossibus, atque in os protuberans concrescit ea duritie quæ corium superet. Qua parte prominet, rotunda est, insigni nitore, coloris fului non sine vestigiis atriorum venularum: tanta leuitate vt pene tactum effugiat: ita enim sese subtrahit, vt propemodù seipsam mouere videatur. Aduersus venena remedium præstantissimum. Peste correptis datur cum vini momento, vnde tantus cietur sudor, vt pene totum solui corpus credas.* Hæc I.C.Scaliger *exercit.112.prope fin.* non dubitamus rarum hoc alexipharmacum omnium esse præstantissimum, cuius penuria osse de corde serui vti fas est.

Eboris quanta sit vis pro domando veneno diximus *lib.1.in com.hist.24.* Sericum quoque crudum, præsertim purpureum, in tenuissimas particulas concisum, aut etiam vstum, atque tritum, cardiacum est, & sic in pretiosa venit antidota, vt confect. hyacinth. Alcherm. diamarg. frigid. & alia, vitæ principio robur confert, spiritus instaurat, ex Auic. *lib.de virib.cordis tract.2.tit.de serico.* Moschus odoratus, & zibettum, suaui suo odore à peste præseruant, quia spiritus augent, vires imminutas resarciunt, cardiacis affectibus remedio sunt, de quorum generatione, ac viribus multa *lib.1.in com.hist.9.in fin.* Huiusce generis sunt buffonis vsti cineres si cordis è regione applicentur. Ranarum puluis cum cinnamomo, vrina humana, cuius potu in Syria plurimos fuisse à peste præseruatos, & curatos tradit Gal. *lib.10.simpl.*

Denique pulueri serpentum inesse ad præseruandum, & curandum à peste vim mirabilem plures confirmarũt: Nam ex colubrorum carne elota, exiccata, & tandem in alcohol redacta conflantur pulueres, quorum vi omne veneni genus domari, & ad curem propelli firmant Angelus Baldus *in lib.de vipera*, Cunradus Kunradus *in 2.part. medul. distil. tract. 27.* Erneftus Burggrauius *in lampade vitæ, & mortis*, sicut enim ex viperarum carne trochisci confecti, & in theriacæ compositionem assumpti, omni generis veneno maximè resistunt; cur hæc virtus earum pulueri est deroganda? Deinde si vinum viperinum, in quo viperæ extinctæ sunt, venenum à corpore expellit, vt ex multorum mẽte auctorũ probauimus *lib.1.in com.hist. vlt.* cur viperarum puluis, quas serpentes vocauit Arist.8. *de hist.animal.cap.17.* veneno enecando, ex vsu non erit?

Alia sunt animalia ex quibus alexipharmaca desumuntur, quorum catalogũ posuimus, *lib.2.in com.hist.89.* quæ, & plura ex plantis desumpta sciẽs, volénsque præter-mitto, quoniam hæc, præstantiora, & lógo vsu, multáque experientia cóprobata semper agnoui. Modo ad tertij ordinis a'exiteria simplicia, nempe ad plantas ipsas accedamus. Inter quas carduus benedictus non inferiorem locum occupat, cuius decoctum, puluis, & stillatitia aqua ad febres pestilentes valdè prodesse solent. Sequitur succus medullæ fructus Brasiliensis vocati *Maracuiao Hasu*, cuius vires pro peste, febribus malignis, & æstuosis esse admirabiles diximus *lib.3.de praxi admiranda, obs.27.* & eius effigiem, naturam, & efficaciam describit Ioannes de Laët, auctor grauissimus *in sua descriptione regni Occidentalis in med.* scabiosa, scordium, pimpinella, bistorta, tormentilla, angelica, scorzunera, vincetoxicum, carlina, tussilago, santali omnes, agallochum, helenium, valeriana, acorus, galanga, cinnamomum, flores croci, citri aurantij, rosarum, caryophillorum, rorisinarini, aurãtia, punica, citronea, limones, semẽ citri, napi siluestris, anisi, succi citri, aloës, myrrha, ammoniacum, belzoinum, acetosa oxilapathum, ruta, trifolium, buglossum, borrago, & eius flores,

B sonchus, hypericum, betonica, zedoaria, doronicum orientale, anchusa, gentiana, serpentina, allium, raphanus siluestris, agaricus, dictamnus creticus, eupatorium, trissago, origanum, genista, fumaria, melissophylus, pulegium, lysimachia, quæ vulgò pestifuga appellatur, baccæ iuniperi, carui, & myrthi, ribes, nux myristica, cerasa acida, mirobalanorum omne genus, coriandri semen, ocymum, crocus, calendula, viola purpurea, nymphæa, stœcha, acetum, omphacium, fraxini cortex, corallum, balsamum, zingiber, & alia pretiosa simplicia, de quorum facultatibus si singulatim sermonem retexam, legentibus tædium pariam: Nam in recensenda horum magna congerie iam me fuisse longiorem cognosco, legat qui velit Matthiolum doctissimum, qui in suis in Dioscorid. commentariis omnia hæc ad viuum descripta inueniet.

Referam tamen vnum solum à me expertum, nouissimum pro peste, malignísque febribus curandis, ac tutissimum alexipharmacum, de cuius facultate nec veteres, nec aromatum Indiæ scriptores quidquam memoriæ commendarunt. Agitur trigésimus-quartus annus cùm ab India Orientali, ex insulis vocatis Molucensibus, in Olysipponem, emporium totius orbis celeberrimum allata est magna copia coccorum paruorum, quorum virtutem esse mirabilem aduersus venena, & morbos venenatos, mercatores qui eos afferebant, summis laudibus prædicabant. Coccus hic Molucensis est rotundus, intus albissimus, in superficie externa habet colorem cinnamomi, sed dilutiorem, nucleus amygdalæ instar latet intus, gustui dulcis, albus, durus, caret medulla, magnitudine est paruus, castaneæ modo, tota illius substantia est durissima, ita vt solùm cultello acutissimo, aut lima abradi possit. Placuit sæpissimè de illius vsu, & vi in peste, pestiferis febribus, malignis, & aliis ardentibus, melancholicisque affectibus periculum facere. Quapropter eius scobem, tenuissimè trituratam pondere granorum quinque, aut sex, aqua rosacea, aut acetosæ, aut alio cardiaco decocto, aut iulapio exceptam ægris anxietate oppressis exhibui, Deus bone, symptomata sunt sedata, & ferè maior pars laborantium euasit, cuius antidoti vsu roborata natura largo alui profluuio sequuto, & aliquando excitato sudore copioso venenum infrænauit. Si huius cocci ramentum dentibus validissimè comminuas, sapor quidam insipidus in lingua percipitur, sed temperamento frigidus est, & siccus, & sic firmat ventriculum, viscera roborat, cardiacis succurrit affectionibus, prodest febribus productis, quartanis, cutaneis affectibus, contagiosæ, &

E pestilenti diarrhææ, & dysenteriæ opitulatur apprimè, & contagiosis morbis summo est auxilio, in deliciis nunc reseruo vnum, cuius puluere quum datur occasio vtor cum vtilitate summa. Sed quæres quæ sit inter hunc, & coccum Maldiuiensem differentia? dic quod Molucensis distat à Maldiuiensi longissimè, & sic in solo, & colo multum differunt. Maldiuiensis est maximus, intus cineritio, extra subnigro est præditus colore, cuius descriptionem, & vires diligenter, & eleganter proposuit Augerius Clutius Medicus eruditissimus *tract. de cocco Maldiuiensi*, Molucensis verò contrariam sortitur electionem.

Si tamen vltimo loco perconteris, num in natura extet aliquod verum, ac certum pestis alexipharmacum? Dic: cum

cum Gesnero *lib.1.epist. 64.* pestis alexicacon à solo Deo esse cognitum, & penes illum adhuc latitare, qui flagelli huius naturam, eiúsque antidotum in peccata hominum sibi soli hactenus reseruare voluit. Sic enim habet: *Remedia aduersus pestem nos nulla habemus, fortè etiam non placet Deo, vt contra flagellum peccatis nostris debitum, vllum certum præsidium habeamus.* Crato *cons.166.* sic ait. *Veram pestis antidotum Deo soli notam esse non est dubium.* Palmarius *lib.de febre pestilenti, cap.17.* sic inquit. *Cùm peculiare pestis remedium adhuc in natura sinu delitescat abditum, ad communia venenorum alexiteria, & cardiaca medicamenta confugere necesse est.*

HISTOR. LII. ACTVARII, De febre maligna.

Febris maligna, signis maleficentissimis comitata sexto die interficiens.

VEluti nos iam pridem in adolescente vidimus: is enim corporis firmitate, & magnitudine præstabat, sed pluribus, atque variis vtebatur, sine vlla viuendi ratione escis. Quin etiam adolescens interdum corripiebatur febri continua, atque incidendo in ventris fluxum liberabatur, sed tandem captus à febre accensa à magna putredine, me vocauit, mihíque curam eius credidit. Erat dies tertia qua ad eum accitus sum, veni, & æger non mediocriter se habebat, tetigi pulsum, nouique non paruã febrẽ à putredine humorũ genitã esse. Deinde matulam vidi multã crassitudinẽ continentẽ, vsque adeò, vt maiorem non potuisset habere, cuius color erat varius, & alienus; non enim videbatur albus, neque rubeus, neque niger, neque rufus, atque omnibus his coloribus apparentibus, nihil tamen exactè secretum, & definitum proprio loco erat, neque valdè mixta, sed mediocri mixtura erant, quæ omnia ex magna humorum corruptione erant. Aderant nãque excretiones ventris immodicæ, grauitérque olentes, atque quædam dissolutio corporis aderat ob vehemẽtiam febris virtute deiecta: namque bilis pura, & veluti aquea profluebat multa, & assidua surrectione excedens mediocritatem. Ea itaque die malè se habuit, postea verò etiam vrina excretionem continuit, tum quia totus impetus materiæ in ventrem concesserat, tum quia febris vehemẽtia exiccatus fuerat musculus circa vesicæ collum, qui continet ne vrina intempestiuè efflueret: at verò vsque adeò remissa est eius virtus concoctrix à magno momento materiæ fluentis deorsum, vt iam mortificata videretur, quin etiam è naribus aliqua frusta sanguinis mortificati effluxere, atque per fauces expulsa sunt, quod vbi Medicus quidam ex iis qui frequentabant, vidit, venam incidit, quum nihil opus esset, arbitratus sanguinem expelli debere ob multitudinem. Quoniam verò quarta dies iam erat ab ea qua vrinam continuit, vesica verò extumuit à multa collecta vrina, nec viam exitum habente, & dies iam sexta erat, atque spasmus immodicus corripuit ægrotũ, atque eo modo faciliùs prostrata reliqua virtute succubuit æger accidentibus, &c. Actuarius lib.1.de præuidentiis vrinarũ cap.14.

PARAPHRASIS.

ACtuarius proposuit hoc exemplum, vt confirmet magnam esse habendam prouidentiam, quando æger vrinam crassam excernit præsente accessione febris, quæ procedente morbo non attenuatur, neque ad meliores colores mutatur, quæ vrina virtutis debilitatem, & humorum copiam significat, ita vt metus sit ne defatigata natura succumbat. Hanc admodum crassam habebat adolescens quidam, qui in febrem putridam, malè tamen morigeratam lapsus est. Et primò dicendum vrinam valdè crassam exitialem esse & deterrimam, cùm summam cruditatem significet, ita enim dicit Hip.*2.prog.31.* ex vrinis verò magis exitiosæ sunt, fœtidæ, & aquosæ, & nigræ, & crassæ.

Circa crassam duo notat Gal.*in com.* primum, quod per crassam, non quãcumque intelligimus, sed eam quæ vehementer crassa est: nam si simpliciter crassior, quàm naturalis existit, non admodum exitiosa habetur: licèt enim alicuius cruditatis sit indicium, non tamen exitij, quare longiorem potius morbum significat, quàm exitialem.

Sed instabis dicendo Hip. non reprobasse vrinam absolutè crassam, sed cum nigredine coniunctam? Dic: quod etsi Hip. non distinxerit an sola crassities sit sufficiens indicium ad nunciandum ægrotantis interitum, an potius oporteat cum nigredine copulari, tamen Galenus similium sententiarum nullam meliorem expositionem adinuenit, quàm sit ipsa experientia, sic enim ait *in com. Cæterùm crassa vtrum per se seorsum exitiosa censenda sit, an copulanda cum prædictis, aut nigra, dignum consideratione est. Igitur quæ ipsi nouimus diligenter obseruando, dicemus, vt ex illis orsus simul scias veritatem, simúlque meliorem eligas enarrationem, vrinam nigram quò fuerit crassior, eò deteriorem haberi obseruauimus: at si colorem habeat naturalem, duplicem habet euentum, interdum ad mortem, interdum ad sanitatem propinquam, quemadmodum multa præter naturam, quippe corpus per illa expurgatur. Cæterùm constat vt ab Hip. crassa dicatur, quæ per nimium talis habeatur, quæ enim simpliciter crassior, quàm naturalis existit, nõ admodum exitiosa habetur, &c.* quare admodum crassa, pessima est, quia crassæ materiæ, ac dēsæ agitationẽ à calore factã significat, vt ait Gal.*4.aph.76.* & apud Auic.*2.1.doct.3.cap.3.* vrinã valdè crassa vt plurimũ coctionis priuationẽ præostendit.

Rogabis vtrùm constituendum sit discrimen inter vrinam crassam, & perturbatam, an potiùs vrina quæ crassa est, sit etiam simul perturbata. Gal.*lib.1.cris.cap.12.* crassas cum perturbatis videtur confundere, dicens vrinam quæ seipsa crassior est, conturbatam esse. Idem affirmat, *1.epid. sect.3 com.21. & 2.prog.26.* appellat vrinam crassam, quæ iumentorum vrinis similis est, & *4.de sanit.tuend.4.* vocat turbidam. Et Actius *tetrab. 2. serm.1. cap.34.* & Paulus *lib.2.cap.14.* & hanc esse Galeni sententiam, & cæterorum Græcorum asserit Vallesius *lib. 3. cont. cap.23.* Subscribit Christoph. à Vega *tract. de vrinis, cap.2. in princ.*

Auicenna tamen *2.1.doct.3.cap. 1.* docet diuersas differentias vrinæ, esse crassitiem, & turbulentiam, quod aliarum rerum exemplo ostendit: sæpe enim multa reperiuntur quæ crassa sunt, & non turbulenta, immò clara, & perspicua, cuiusmodi sunt albumen oui, crystallus, gluten piscium liquatum, oleum, & alia similia. Dic: simpliciter crassitiem, & turbulentiam esse res impertinentes, & inter se diuersas, tamen in vrinis coincidere in idem, ita vt omnis vrina crassa præter naturam, turbulenta sit: nam vrina quæ in sua substantia tenuis est, & aquosa, non acquirit crassitiem nisi per commixtionem humorum crassorum, aut multam quantitatem alicuius humoris permixti, qui si optimè commisceantur, per concoctionem, reddunt vrinam mediocrem in crassitie, quod si perfectè non misceantur, reddunt vrinam crassiorem naturali, & simul perturbatam.

Quod si obiicias quod Auicenna *loc.cit. cap.3.* asserit vrinam valdè crassam secundum plurimum significare coctionis priuationem, sed aliquando coctionem crassorum humorum præostendere, quare tunc hæc vrina, crassa erit, & tamen non erit turbulenta cùm fiat per coctionem? Dic: hanc vrinam etiam turbulentam esse; nam hæc coctio non est perfecta omnino: aliàs non videtur sententia Auic. admittenda, nisi fortè intelligamus eam vrinam fieri valdè crassam, per concoctionem humoris noxij crassi, quem cùm coquitur, natura per vias vrinæ expurgare solet, & ita tum temporis has reddit crassas, sed simul ob eandem causam etiam turbulentas.

Ergo adolescens hic robustus, & firmus incidit in febrem putridam, sed ob hanc causam satis periculosam: quoniam vt dicebat Galenus *lib. 3. de præsag. ex puls. cap. 3. qui habitu sunt valenti, si incidant, periclitantur: quoniam si fortes vires lethales morbos contemnunt,* 10.*meth.4.* & hæ morbo succumbunt, vehementiam morbi arguunt manifestè, & magnitudinem causæ præostendunt, iuxta textum Hip.*2.aph.34.* quare Auicenna *2.4. tract.1. cap.28.* dicit, *& scias quod sani pauca infirmitatis cùm ægrotant, significant timorem, &c.*

Insuper

Insuper hic alimentis vescebatur plurimis, ex quibus cruditates emanant: cùm enim cibus debeat esse proportionatus calori coquenti, si in magna quantitate assumitur, nocet, cùm semicoctus remaneat, quare ex cruditate, quæ est omnium malorum seminarium, atque origo, vt ait Auic. 16.3. *tract.* 3. *cap.* 21. scaturiunt obstructiones, mali habitus, podagræ, articulorum morbi, acutæ, & diuturnæ febres, apoplexiæ, paralyses, conuulsiones peripneumoniæ, ophthalmiæ, & vniuersa prope morborum farrago seu è fonte vberrimo oriuntur.

Quod si accedat vt assumpta edulia sint varia, tunc damna accidunt quæ difficilem postea habent correctionem: quoniam ciborum varietas reproba est, vt docuit Galenus 1. *acut.* 18. §. *Quo fit vt qui de concoctione scripserunt, ciborum varietatem, præsertimque vbi variis constent facultatibus, nocentissimam dixerint, vtpote quæ ingesta ipsa probè concoqui prohiberet. Obseruant id maximè qui luctantur, tum qui legitimè certant, prandio siquidem panem duntaxat edunt, in cœna verò carnem, &c.* explicat Plutarchus 4. *probl. sympos.* 1. nam vt ait Auic. 3.1. *doct.* 2. *cap.* 7. §. *Nihil quidē deterius est quam diuersa nutrientia simul adiungere, &c.* alij enim citius, alij difficiliùs cōcoquuntur. Cōsule Santorellum doctissimum *lib.* 15. *antepraxis cap.* 12.

Deinde si omnibus his iungatur etiam varius, & inordinatus viuendi modus, tunc nihil deesse iam potest, vt debilitato calore ex alimenti copia, eóque distracto, humorum in corpore accrescat congeries, ex quibus putredo oriatur, foueatur, & increscat: tunc autem nulla obseruatur viuendi ratio, quando in multa quantitate, eáque varia sumuntur alimenta, & postea nullus ordo obseruetur, sumantur frigida, & calida actu, tenuia cum crassis, & ea, antequam coquantur talia, iterum ingurgitare, *quoniam nihil deterius est in corpore quàm nutriens super nutriens, quod non est digestum mittere*, vt ait Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. Amplius cruditates parit & obstructiones, motus post cibum intempestiuus, alimentum enim à ventriculo deturbat semicrudum, & ab officinis coctionis calorem distrahit, *non enim ex iis quæ comeduntur, & bibuntur, sed ex iis quæ probè in ventriculo concoquuntur, fit nutritio*, vt elegantet dicebat Gal. 11. *meth.* 15.

Ex iis aduertere licet salubre esse consilium Galeni monentis illos qui suæ salutis curam habere debent, ne virium firmitudini confisi edulia praua esitent, licèt ea optimè concoquant, sic enim ait, *lib.* 2. *de alimentor. facult. cap.* 6. *Ergo qui cucumeres bellè concoquunt, cum eo ipso sisi affatim iis se impleuerint, iis tandem longo temporis tractu accidit, vt succus frigidus, ac mediocriter crassus in venis coaceruetur, quæ in ea coctione quæ fit in venis, haud facile mutationem in probum sanguinem recipiat. Ob eam igitur causam omnibus praui succi edulijs censeo abstinendum: etiā si ea quibusdam concoctu sint facilia: nobis enim non aduertentibus prauus succus ex ipsis post longum tempus in venis colligitur, qui postea exiguam ad putredinem occasionem nactus, febres malignas accendit, &c.* Transtulit Auicenna 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. in hunc modum. *Ille verò in quo mala digeruntur nutrientia, ob hoc non decipiatur, quoniam post dies in ipso mali generabuntur humores, ægritudines facientes, & pernecantes, &c.*

Nec enim hic viuendi reprobus ordo potuit naturam robustam, & validam diuertere, ne ex temporum interuallis saburram extra corpus excitato alui profluuio cum continua febre coniuncto propelleret, qua vacuatione à febri euadebat immunis. Sed cùm in eodem victu perseueraſſet, indies, magis, ac magis auctis cruditatibus factum est, vt increscente putredine, & corruptione in venis, quam præ copia natura non potuit excernere, ipse tandem putri sinocho corriperetur, ex feruore, & ebullitione putrentis sanguinis suborta. Hoc vrinæ crassissimæ demonstrabant ex recitáta causa profectæ, aderat etiam plenitudo, seu succorum æqualiter se habentium redundantia, quam plethoram appellat Galenus *lib.* 3. *de sanit. tuend. cap.* 9. & 4. *meth.* 4. & 13. *eiusd. cap.* 6. Nam in hoc ægro succi omnes, seruata veteri proportione fuerunt accumulati: quoniam vrina, quæ est serum sanguinis, & aliorum humorum, id indicabat, neque enim erat alba, rubra, nigra, aut rufa, sed aliquando hunc, interdum alium colorem repræsentabat, in qua nullum aderat sedimen, nec ipsa coctionis futuræ spem de se præbebat.

Immò vexabat nimium alui profluuium, quod in initio morbi si eueniat citra leuamen vllum, est symptomatícum, & reprobum, 4. *aph.* 22. *Nihil enim in initio ad bonū euacuari est impossibile, omnia enim sunt casus præter naturā earum quæ sunt in corpore dispositionum, oportet enim prius praire coctionem subsequi discretionem, & vltimò excretionē, vt bona sit crisis, atque iudiciū*, repetit 3. *epid. sect.* 1. *com.* 5. quoniam iis quæ sine ratione (hoc est sine coctione) leuant fidere non oportèt ex Hip. 2. *aph.* 27. maximè cùm fœtidæ essent impensè, quæ intensam putredinem intra venas contentam præostendunt, *superans enim graueolentia putredinis est, non concoctionis signum*, auctore Galeno *lib.* 1. *prog. vlt. in princ.* Nam fœtor, nisi fiat à rebus fœtorem inducentibus, vt allhis, eruca, porris, ouis, quæ omnia fœtorem concitare testatur Auic. 7.4. *tract.* 3. *cap.* 24. si vehemens sit summam putrefactionem significat, ex Gal. *lib.* 1. *cris. cap.* 11. & Auer. 21. *part. cantic. text.* 333.

Enimuerò si hanc immodicam vacuationem consideres, & ob hanc causam virium iacturam summam, non est dubium quin hic malè habuerit. Accessit alia huius damni causa, nempe confluxus materiæ ad vias vrinæ, quare ischuria sequuta, quæ ex obstructione meatuum vesicæ in febribus oriri consueuit. & firmat Paulus *lib.* 3. *cap.* 45. non dubito etiam quod à febris vehementia, toto corpore veluti exiccato, etiam musculus vesicæ ceruicem claudens exiccaretur, & sic nimium contractus, chordarum instar ad solem, vel ignem exiccatarum, laxari non posset, sed magis corrugatus vrinam retineret. Ob quam causam spiritibus ob nimium incendium internum dissipatis, & resoluto veluti calore natiuo, vires ad extremam debilitatem sunt redactæ, ita vt sanguinem retinere non possent, & sic per nares & fauces ipsum concretum, & grumosum excreuit, quæ vacuatio occasionem præbuit imperito Medico vt sanguinem secta vena emitteret; quem errorem notauit inter omnes Fernelius *lib.* 2. *de ven. sect. cap.* 4. dum sic ait. *Neque imperitorum more, si vel nares stillant sanguine, vel vrina rubra sese offerunt, protinus imperanda venæ sectio, &c.* Hic ergo sanguis mortificatus, hoc est liuidus, extremam penuriam innati caloris ostendens, vehementem naturalis caloris arguebat imbecillitatem, quam primò cerebrum persentiscit, quum sit laxum, molle, friabile, maximè cùm spiritus animales, quibus vt instrumento vtitur à calore igneo essent dissipati, quare ex vrina retenta, ac putrida eleuati acres ad superas partes, vapores, & neruoso generi communicati, conuulsionem excitarunt: à fœtida enim vrina exurgit aura venenosa quæ concutit cerebrum, & neruos lancinat, & ferit, & sequitur spasmus, ex quo hic vitam tandem cum morte commutauit. Hoc modo narrat Heurnius *cap.* 22. *de morb. capitis, fol. mihi* 234. mortuum fuisse robustissimum militem, qui cùm toto biduo vrinam non reddidisset, tremulum, delirum, sequuta epilepsia, & validis conuulsionibus occubuisse, & ego aliquos vidi qui ischuria diuturna oppressi superueniente epilepsia, & apoplexia, dissеminato sero per totam corporis molem, tumefacto corpore, & nimis laxo reddito, extincti sunt.

Ex iis manifestè patet hanc febrem non fuisse simpliciter putridam, sed malignam. Primò, quia paucissimo tempore cor prostrauit, & spiritus vitales extinxit: nam grauissimi morbi sunt qui præcordia obsident, dum eis venenata qualitate infensi sunt, vnde cùm deleterius vapor aëri inspersus cum spiritu intro subiens, cor viscus nobilissimum exercet, affectum valdè malignum inde procreari est necesse. Secundò, quod febris incœpit à magna putredine, & deinde in magnam humorum corruptionem degenerauit: quoniam maligna febris à putredine corruptelam excitat vt suis viribus sese ostendat, & in actum erumpat. Et à corruptione malignitas, quæ à putredine, caloréque suscitatur sæuissima symptomata parit, & magis funesta, quàm ea quæ à putredine fiunt: ex illa enim facultates vitales magis concidunt, & febris magis lethalis, & perniciosa est: datur enim corruptio

quæ

quæ longè differt à putredine: humores enim noſtri corporis eo corruptionis aliquando deueniunt, vt propria deſtituti natura,alienámque ſubeuntes, lethalibus venenis finitimi reddantur. Accedit alia coniectura, quod omnibus celebratis auxiliis non miteſcat, ita dicit Galenus *lib.1.epid. ſect.3. com.1.in init.* nam morbum conſtat cacoëthem eſſe, vbi cùm omnia rectè adminiſtrentur nihilo fiat mitior, & *lib.3.ſect.3.com. 79.§. Reticuit autem Hippocrates ſicut remedia alia omnia, tamen neceſſe interdum habuit dicere, nihil eos ab iis quæ offerebantur adiutos fuiſſe,vt malignitatem ſuggereret morbi*, explicat perdoctè Ioannes Colle *lib.1. de morbis malign.cap.8.* plurima autem remedia ab Actuario, vt à Medico expertiſſimo fuiſſe celebrata non negabimus,ſed ea reticuit, vt fecit Hippocrates in Anaxione, quoniam attulit hiſtoriam ſolùm, vt probaret vrinam admodum craſſam in febribus reprobam eſſe,& inutilem.

HIST. LIII. AVENZOARIS, De variolis.

Auenzoar correptus variolis, aſſumpto melle, & exacerbato morbo, naturæ tamen beneficio à morte euaſit.

Quoniam ſtulti vulgares dant iſtis dulcia,mel,piſces ſalſos. Ego fui ex illis qui cecidi in illum errorem, quia cùm eſſem paruulus habui variolas, & pater meus non erat mecum,& conſilio quorumdam accepi mel, & ex illa angustia,& labore,& fortitudine ægritudinis quam habui mirum fuit quod euaſi. Auenzoar lib.2 theizir.tract.7.cap.3.

PARAPHRASIS.

Dulcia quia bileſcunt, feruorem concitāt calore ſuo, facilè inflammantur, ſicut & mel,in variolis,in quibus febris adeſt vehementiſſima, non eſſe concedenda omnibus eſt manifeſtum.De piſcibus ſalſis maior eſt hæſitatio: nam à vulgo receptiſſimum eſt illos exhibere, qui variolis, & morbillis ſunt oppreſſi. Neque hæc opinio contemnenda, quum ſit à peritiſſimis Medicorum confirmata. Brudus enim Luſitanus *lib. 3. de regimine febricitantium cap. 23.* quem ſequutus eſt Ludouicus Mercatus *lib.1.indicat. in conſilio cap.1.* piſcium ſalitorũ vſum in hoc affectu vtilem eſſe aſſeuerant: Nam ratione ſalis exanthemata ad cutem facilius erumpunt, maximè ſi humores craſſi ſint, viæque anguſtiores: ſalſa enim penetrant, attenuant, humorem ad cutem propellunt. Sed hunc victitandi vſum non laudo: ex quo plures aucta febre, ſequutis vehementiſſimis ſymptomatis perire vidi. Nam ſalſa nocua ſunt,inflammant enim calore ſuo, exiccant humorem, eúmque excerni prohibent, quoniam vt ait Auic.*lib.2.tract.1.cap.3.*exiccant, & adſtrictione contrahunt,ex Gal.11.*ſimpl.tit.de ſale.*, deinde piſces in medio febris feruore, qui in exanthematis intenſus adeſt, oblati corrumpuntur, & humiditate ſua excrementitia humores vitioſos generant. Inſuper licèt in febribus ſaxatiles concedantur, vt latè probauimus *lib. 1. in com. hiſt.28.* tamen ſaliti difficulter in ſtomacho concoquuntur, quum craſſiore ſubſtantia conſtant. Quare piſces ſalſi in exanthematis meritò reprobantur, quum plurima edulia iis prouocandis ſint accommoda magis, quorum catalogum legat qui velit apud Auic.1.4. *tract.4.cap.10.* & alios Arabicæ familiæ Medicos ſcientiſſimos,qui in eorum curatione cæteros antecellunt.

***

A

HISTORIA LIV. RHASIS, De variolis.

Variolis correpti licèt in initio videantur melius habere,in declinatione tamen ſæpiſſimè pereunt.

Quidam paſſus fuit variolas ſatis malignas, & fuit phlebotomatus priuſquam conſtringeretur guttur eius, & non remanſit aliqua medicina extinctiua, quæ eſſet non ei facta,& melioratum eſt,& elargatum eius guttur, & variolæ ſimiliter, ita quod habuimus de eo bonam ſpem, & poſtea B * *in ſtatu aucta ſunt accidentia,& in declinatione euenit ei dolor vehemēs in tibia,* & denigrata eſt,& intentionis meæ erat ſcarificare locum,& in eadem hora habuit caſum virtutis,& tum deſperaui de eo omnino, & deuenit ad talem ſtatum, quod ſanguis emanabat ab eius poris, & eodem die mortuus eſt. Rhaſis* lib.30.cont.tract.13.cap.1.

PARAPHRASIS.

De cauſa exanthematum ſatis ſupérque diſceptatum, *lib.2. in com.hiſt. 5.* quo loco à vitio menſtrui ſanguinis oriri determinauimus. Nunc hiſtoriæ explanationem aggrediamur. Variolas eſſe malignas certum eſt, quando ante eruptionem, & poſtea contingunt ſymptomata ſæua: Nam variolæ peſtem portendunt, aut ſubſequuntur,& vehementiſſimis pathematis ægros exercent, C tamen ſi anxietas adſit, tremor cordis infeſtet, febris vrgeat intenſa, conuulſiones premant ex aura venenoſa eleuatæ,quæ ferit, concutit, & partes neruoſas lancinat, & vexat,tunc maligniſſimæ ſunt, quem vaporem virulentum, & noxium cùm natura ſeparat, atque ad partes externas pellere contendit, eo ebulliente, & tetrum halitum eructante, hæc & grauiora damna accidere comperimus.

Licèt autem variolæ ex craſſiore, & minus acri humore oriantur,quàm morbilli, tamen ex illis plures occumbunt, quoniam lentus humor contumaciter glutinis inſtar viſceribus adhæreſcit, & præ mora retentus amplius putreſcens; acrior fit,& mordacior, & ſic interna, membra rodit,& exulcerat: hinc dyſenteriæ lethales, pulmo- D nis,& ſpiritalium vlcera cacoëthica,tabes, totius corporis deformitas,& alia immania monſtra repullulant, quæ vix coërceri,infrænaríque poſſunt.

Omnia hæc præuidens auctor noſter, quum febris adeſſet valida, & feruoris magni, quæ non ſolùm ob confluxum humoris maligni ad fauces, vt ferè ſolet, ſed ob flammeam in viſceribus latentem diſpoſitionem, reſpirationem denſam efficientem, & veluti ſuffocantem, eueniebat, ſanguinem emiſit, quod auxilium ante eruptionem exanthematum, & poſtquam erumpere incipiunt,ſi plethora vrget,& vires valent, eſſe præſtantiſſimum, facillimum, & ſecuriſſimum, monuere Arabes, & eorum dux maximus Auicenna, quem ſequuntur vnanimiter omnes Medici, quotquot hactenus de exanthematis ſcripſere,Hiſpani,Luſitani,Itali,Galli,Angli, Germani,exceptis iis qui medicinam exercent in noſtro Belgio, qui E cùm alioqui doctiſſimi ſint, & expertiſſimi, hoc tantum auxilium in hoc morbo acriter infamant, & cane, anguéque peius aſpernantur, quod ego fœliciſſimè in hoc terræ tractu,non ſolùm in Luſitanis noſtris, quos eſſe aſſuetos phlebotomiæ ipſi prædicant,ſed Belgis, cuiuſcumque ætatis, ſexus, conditionis expertus ſum. Immò ſi ſatius non eſſet mihi calamo præſtare habenas, pluresin propatulum ægros nobiles reponerem, ſequutus Galenicon-filiũ *libris de vena ſect.aduerſus Eraſiſt.* cum Medicis Romanis ſe exercentis, qui aliis auxiliis nempe aperientibus cutaneos poros, rarefacientibus, ſudorificis, citra totius prouidentiam,miſerè ægros excarnificabant, qui ob plethoram ſummam,ſanguinem excernentes per os,nares, & ſedem, delirio præhenſi quidam, alij ob incendij interni æſtum

æstum, depopulato, & resoluto innato igne, extinctis spi- A ritibus spreta phlebotomia occubuere.

Sed quid plura confector ac colligo, & in his minutulis, & triuialibus tempus consumo, crambémque recoctam præbere videor? nonne Hippocratica oracula sunt vera in Lybia, regione calidissima, Delo, temperata, Scythia, frigidissima, vt cecinit Dictator summus *lib. 3. prog. 40.* & peritissimus Christophorus à Vega *in fine com.* sic ait. *Vnde fit vt Scythia, regio satis frigida sit pro maiori parte, hominésque ferat robustissimos, & qui inuicti semper manserint, neque externum dominum admiserint, neque ipsorum Romanorum arca senserint; ferinis, ac murinis pellibus contra regionis frigiditatem muniuntur, &c.* Quare licèt in Lybia ob caloris excessum, vires resoluantur, reddanturque ad tanti præsidij administrationem ineptæ satis, in frigida ob rationes dictas vel etiam vigente bruma B longè calidiora multò sunt viscera, nam ventres hyeme natura calidissimi *1. aph. 15.*

Neque instes cum Græcis solùm loquutum Hippocratem, & ad ætatem suam collatione facta. Nam primum est falsum, habésque contra te, perdoctum, & Laconicum paraphrastem Heurnium, qui sic præfatur, in eodem. *com. num. 9. verbo veracia, contra eos qui hæc tantùm ad Græcia homines pertinere putant, & ad ætatem Hippocratis non enim natura fatiscit: si enim illa elangueſceret iam ſanè diu internecione deleta essent quam plurima rerum species, immò homines ipsi: nec Philosophi vllum argumentum inuenissent, quo mundi æternitatem firmassent, &c.*

Ergo si Hippocrates & Galenus in regionibus omnibus, in cutaneis affectibus, in tumoribus, & inflammationibus exterioribus, in omni excreto ad corporis superficiem, san- C guinem emittunt permittentibus viribus, retrocessum humoris à cute ad centrum non verentes, cur in frigidis terris in parca phlebotomia ante eruptionem exanthematum celebranda Erasistrati hemophobi instar quem tantopere Galenus obiurgat, erimus meticulosi?

Et relictis horum auctorum locis, ne in iis feriatim recitandis sim multiloquus, vnum Auicennam proponam, qui *1. 4. tract. 4. cap. 10.* sic alloquitur, *Oportet in variolis vt incipiatur, & extrahatur sanguis sufficiènter, quum conditiones fuerint, & similiter si morbillus fuerit cum repletione sanguinis, & spatium illius est vsque ad quartum, sed quando procedunt variolæ non oportet tunc vt administretur phlebotomia, nisi inueniatur vehementia repletionis, & dominium materiei, tunc enim phlebotometur quantitate qua alleuiet, seu minoret, &c.* Vides ipsissima Auicennæ D verba, ne tibi vllus subterfugij locus relinquatur, nisi in pectore, non in fronte oculos habueris.

Demum exercerem ingenium meum in quæstione de mittendo sanguine in exanthematis, sed ea est tyrunculis indigna, & doctissimorum virorum censura iam penitus aboleuit. Annus agitur duodecimus, si rectè recordor quo ad hanc populosissimam ciuitatem. Amstelodamensem, securissimum tranquillitatis portum accessi,

Sedes vbi fata quietas ostendunt,

Paululum in ea moratus ad consilium vocor cuiusdam vigesimo ætatis suæ anno constituti Belgæ, cui summa plethora correpto apparentibus variolis, febris inerat ardentissima, pulsus magnus, sitis ingens, aderat toto corpore rubor, tumebant venæ, cocto sanguine plenæ, phlebotomiam consulo, renuunt socij, & licèt contra duo nec Her- E cules ipse, tamen pro veritate contendens iterum anuuentibus affinibus de sanguine mittendo sum solicitus, sic factum, & sic quater extracto sanguine duobus diebus deonerata natura potentius variolas ad cutem transmisit, & æger à tanto agone superstes remansit.

Pertinaciter insistebant illi quòd expurgatio facta per variolas erat critica & à natura intenta, & sic celebrata phlebotomia certè naturæ ordo erat inuertendus: sed hæc methodus non est recta, quoniam habet contra se Galenum in locis multis: nam quando incompletè agit, supplere nos medicando conuenit. Est textus celebris *2. aph. com. 15. Animalium natura ex principalioribus membris humores malos euacuans, alios per vrinas, vel vomitus, vel aluū inferiorē excernit, alios ad cutim extrudit, quos quū euacuare præ crassitudine nō possit, ibi eos deponit, atque hoc modo tubercula nascuntur in corpore: tunc igitur considerandū est, & distinguendū, nunquid natura totam in patientibus partibus superfluitatē deposuerit, an adhuc corpus totius animalis vitiosis humoribus abundet, quod excrementa indicabunt: nā si natura mota est ad expurgandū corpus impurum, biliosa apparebunt, patétque prius esse purgāda, quàm nutriēda huiusmodi corpora: sin autē excretiones sunt similes sanis, totum corpus sanum esse iudicatur, & sine vllo periculo nutriri potest, &c.* Hactenus Galeni aurea distinctio, luculenter docens quādo euacuatione sit opus, quando natura humores superfluos critico modo expellit ad cutē. Quod si Galenus expurgat in imperfecta crisi, ad cutē quæ vacuatio magis à superficie attrahit ad centrum, ampliùs eliget venæ sectionem si illius scopi adsint requisiti, quod probat Galenus *lib. epid. sect. com.* Vbi in Simone latis pustulis correpto venam secat, retrocessum humoris ad partes intimas minimè veritus, sic enim ait, *In quibus corporibus permulta humorum copia inest, iis vtiles esse purgationes didicisti; priusquam enim ita redundantem materiam, aut vena sectione, aut purgatione quis eduxerit, si fouens, hoc est calidis vtens, ipsam discutere conetur plus attrahet, quàm per cutem vacuabit.*

Iunior Medicus elapsis diebus stomachabundus alia argumenta in me coniecit valoris non multi, quæ lubens, & silens prætermitto: Sed cùm hic contemptim, & negligenter de ingenij mei penè delitescentis tenuitate periculum facere tentaret, & infelicis ingenij sit nihil ex se parere, & aliorum vestigiis inhærere, nullum illi carmine sequenti excepto, responsum dedi, ostendens controuersiam de phlebotomia in variolis triuialem esse, quum ab ingenuitate mea alienum sit, de ea aliquid commentari, omnibus enim, vel illis qui sacræ medicinæ limina prima salutarunt, in exanthematis sanguinem esse emittendum est notissimum.

Non tam auersus equos nostra sol iungit ab vrbe,
Nec mihi tam tenues subsistunt pectore sensus,
Quin tua non pateant, quæ tanquam oracula nobis
Proponens, pariter me, téque indigna requiris;
At si tantus amor laudis, si tanta voluptas,
Et te magnarum stimulant præconia rerum,
Non nodum in scypo quæretast ænigmata sphyngos.
In te verte manus, per te speculata ferantur,
Non quæ sunt cunctis passim patefacta libellis.
Ergo siste gradum, téque in tua mania volue,
Et nos qui in tenebris, & caco carcere vitam
Ducimus, in tenebris iterum permitte latere.

Possem in hoc argumento plura ex veterum, & Iuniorum penu fæcunda præclara depromere sed ea cùm sint quotidiano, euidentique argumento stabilita, silentio inuoluo. Quare Medicus arguens, cùm non esset rudis ingenij, cōsiliique expers palinodiā recantauit, immò dum sese offerebat occasio, ante eruptionē exāthematum in succulentis, & benè educatis puellis sanguinem interdum per sectam venam, aliquando per scarificatas cucurbitas emittendum imperabat cum vtilitate multa: sed hic attendere debebat priùs in quas angustias, se, tanquā in carceris barathrum coniecerat, dum ardentiori Medicos Belgas monendi studio hostes sibi pro hac exercēda praxi infestissimos comparauerit, & timeo *ne eum mittant in eam domum, vbi vivos homines mortui incursant boues.* Hæc in rem præsentem satis sint, ad historiam iterum accedamus,

Facta ergo phlebotomia, & celebratis omnibus auxiliis quæ sanguinis, & aliorum humorum feruorem temperarent, & illorum cauma extinguerent, vt sunt cardiaca iulapia, potiones, decocta, eclegmata, syrupi, arteriaca, factum est, vt suffocatio illa ex humore tenaciter viis spiritus adhærescente, & infarcto, tolleretur, expurgato per sputum humore medicaminum ope. Et cum respiratio esset magis libera, aliquam leuaminis spem Medicus concepit, sed hic morbus lætos non habet exitus: Cùm enim pars crassa venenosi humoris delitesceret in visceribus, eam ad partes extremas natura expellere tentans, dolor excitatus in tibia, in qua aderat nigredo, signum veneni interni, & mortis imminentis certissimum: Hoc modo Silenus cum liuore extremorum mortuus

mortuus eſt maligna febri oppreſſus apud Hipp. 1. *epid. ſect.*3.*text.*19.Hac febri detentus periit Crito 1.*epid.ſect.*3.*text.*26.cui pes in initio morbi vehementer dolere cœpit, & altero die puſtulæ nigræ toto pede apparuerunt: Galenus *in com.*ſic ait. *Malignitatis excrementi ſtatim indicium quod puſtulæ nigræ generarentur ad talum,&c.*Sic Adoleſcentulus qui in mendacium foro decumbebat. 3. *epid. ſect.* 2. *text.* 5.cum extremarum partium liuore occubuit in cuius textus explanatione ita fatur Galenus. *Mortis verò apertum ſignum eſt extremarū partium liuor,& frigus,&c.* Nam à venenata aura partium externarum calor inſitus emoritur,ſpiritus extinguitur,ſanguis floridus reſoluitur, quorum viuacitate antea recreabatur, vnde partium mortícinium contingit.

Scarificatio tunc, vt auctor notat maximo erat ex vſu vt Galenus affirmat 2. *ad Glauc.*7.& alibi ſæpè: verùm cùm humor virulentus, malignáque recondita in profundo corporis excrementa tetro ſuo vapore internum ignem depopularentur, non potuit hoc auxilium exhauſtis, & fatiſcentibus viribus celebrari, immò extinctis veluti facultatibus & nequeunte retentrice ſanguinem continere in loco ſuo è parte affecta, & denigrata ſenſim ſanguis refudabat.

Caueant ergo Medici nec niſi cum præmeditatione in curatione exanthematum præſagiant, in quibus vtpote perniciofis non ſunt certa præſagia ad ſalutem, vel mortem,ex Gal.2.*aph.* 13.dicente,*poſt ſigna decretoria, & in declinatione in omnibus morbis plures eſſe ſanatos,quā mortuos, niſi peſtilens conſtitutio ſit.*Exanthemata autem à malignitate non eſſe aliena, immò antecedere peſtem,& eſſe contagioſa firmat Auic.1.4. *tract.*4 *c.* 6. §.*Et variolæ quidem, & morbillus ſunt de ſumma ægritudinum contagioſarum* & Rhaſius *lib.de peſte*,ſcribit, *quod variola etiam opus habent præſeruatione,ac omnis peſtis,quod pronuntiatum de malignis,& populariter vagantibus intelligendum eſt:* nam ex ita atrociter ſæuiunt,maleficientiſſimis ſymptomatis inſignitæ,vt omnes perimant.

QVÆSTIO XLVIII.

Vtrùm vniuerſalia morbi tempora variis ſignis diſtinguantur,vt cōtra Gal.contendit Argenterius.

COMMENTARIVM.

IN *ſtatu.*] Cùm accuratiùs,attentiúſque mente voluta- rem, percepturus indidem quæ haſce noſtras hiſtorias ornarent luculentiùs,incidi forte in quaſdam quæſtiones, quæ licèt ab alis agitentur,tamen ad argumentum de febribus intimiùs explicandum apprimè ſunt vtiles, quare in calce huius libri puriori ſcribendi ſtylo eas auxi, illuſtraui, & inſerui, vt vna cum aliis coaleſcentes eant in corpus.Galenus *lib.*1.*criſ.cap.*2.non vtitur vniuerſali aliqua ratione qua omnia morborum tempora diſtinguantur,ſed in variis morbis varia ratione illorum (tempora diſtinguit, vt patet *ex lib,de totius morbi temporibus, cap.* 3. maximè quia ſolùm proſequitur rationem aliquam vniuerſal. m qua cuiuſuis morbi tempora poſſit diſtinguere.

Galeni doctrinam *cit. loc.*æmulatus Auic.1.4.*tract.* 1, *cap.* 3. nititur docere quo modo varietates,ſeu tempora morborum poſſint diſtingui. Refert ergo principium morbi conſiſtere in ingenti naturæ ab eodem morbo grauamine, (ſuffocatione,atque in operationibus impedimento, quo tempore nulla exiſtit notabilis, inter naturam,& morbum actualis contentio, ac proinde nullus apparet,nec morbi, nec naturæ affectus, & vt inquit Auicenna, *quod nec concoctio ſentitur, nec contrarium coctionis, hoc eſt putredo.* Augmentum verò ex eiuſdem Auic, ſententia conſiſtit in naturæ accreſcenti motu, & in morbificam materiam inſultu, notabiliſque tunc exiſtit inter naturam, & pugnam conflictus, ideóque manifeſta iam apparent concoctionis.aut putredinis ſigna.*Status*,inquit, *eſt morbi pars in qua vehemens intercedit inter morbū & naturam contentio*, ideóque vehementiſſima apparent ſymptomata,ſumma etiam concoctio, aut putredo ſentitur,

A quare eo tempore, aut morbi, aut naturæ victoria patet, habeturque inter vtrumque vltima reſolutio,& iudicium.Declinatio tantùm quæ in ſalubribus tantùm morbis reperitur, quum nequaquam poſſit moriturus æger vltrà morbi ſtatum pertranſire, vt infrà dicemus, tempus eſt in quo natura morbificum humorem dominata, iam iam victoriam proſequitur,& ad integram vſque,& perfectam ſanitatem, morbum in materia, intentione, malitia,& magnitudine diminuit,illúmque iam deuictum in totum proſternit, & in vltimum ſuæ durationis finem, atque terminum perducit,& ſic ſequitur vera, & integra laborantis ſalus.

Sed videntur hi medicinæ proceres inter ſe diſcordes: Nam Gal. *lib.de totius morb. temporib.* 3. per ſolam coctionem temporum differentias tradidit, Auic, verò
B *loc.cit.* per concoctionem, & putredinem, ac facilè eos concordes reddes,ſi illum de ſalubribus, Auicennam tam de ſalubribus, quàm lethalibus interpreteris. Et licèt Auic.per contrarium digeſtioni intelligat etiam cruditatem, quæ coctioni etiam contraria eſt, tamen cùm cruditas raró in morboſo proceſſu prætterquàm in principio appareat, potiùs per contrarium digeſtioni intelligenda eſt putredo,quàm cruditas.

Inſuper tripliciter ad medendi opus poteſt principium conſiderari. Primo modo pro primo morbi inſultu, hoc eſt pro illo temporis momento quo morboſa quæuis affectio incipit ægrotantis actiones notabiliter, & manifeſtè impedire, quæ contemplatio ad dierum decretoriorum computationem eſt vtiliſſima,*vt* 1.*de dieb.decretor, cap.* 8.& 9. prædixit Galenus. Secundo modo accipitur
C pro primis tribus, aut quatuor diebus, hoc eſt non pro certo dierum numero,ſed pro illo contento temporis ſpatio quod quatuor primis diebus morbi concluditur, quòd ſolet à Medicis primum ex quaternionibus appellari: quamuis autem hæc principij acceptio inartificioſa à nonnullis iudicetur, ad operis tamen varietatem, ciborum exhibitionem, & prædictionem non parum confert quare eam ſæpè ſæpiùs Hipp. ad hos vſus vtilem, & nimis neceſſariam commendat: variè enim docet operari primis morbi diebus à reliquo curationis progreſſu 2. *aph.*29.*in principiis morborum mouendum docens.*& ſententia ſequenti 30.*circa initia, & fines, &c.* & *lib.* 1. *epid. ſect.*3.*text.*10.variam cibandi normam conſulit iuxta varietatem cum qua primis diebus incipiunt,variam deinde prædictionem circa morbi euentum commendat. 1. *aph.*
D 12.*In morbo laterali ſi circa inter initia ſputū appareat,morbum abbreuiat.* Tertiò ſumitur principium pro vno, & primo ex quatuor morbi temporibus, quæ acceptio ad victus inſtitutionem, prædictionem, & auxiliorum applicationem eſt commodiſſima, & ſic acceptum principium definitur ab Auicen. *loc. cit.* pro tempore in quo nulla apparent concoctionis, aut putredinis manifeſta indicia, & hæc diſtinctio ab auctoribus penes morbi eſſentiam appellatur.

Hæc difficilis quæſtio vt penitiùs intelligatur, exigit animaduerſiones duas: nam licèt prædicta diſtinctio penès morbi eſſentiam omnibus morbis communis ſit, tamen Medico non ſufficit ad diſtinguenda tempora in quouis morbo: aliqui enim morbi ſuam eſſentiam habent occultam,& intus reconditam,quàm ſenſu compre-
E hendere non poſſumus, quare tunc Medicus ſolùm tempora morborum diſtinguere poterit penès morbi effectus, & ſymptomata,quomodo epilepſiam,colicam, maniam, melancholiam, obſtructionem,& alios eiuſmodi morbos commodiſſimè diſtinguit, quæ diſtinctio ab auctoribus penès morbi ſymptomata appellari ſolet.

Aduerte ſecundò.Quamuis ſuperiores temporum morbi diſtinctiones communes ſint omnibus morbis cuiuſcunque generis fuerint, ſiue ſint lethales, ſiue ſalubres, tamen Galenus in plurimis morbis non aſſignat alias,quæ ſunt magis artificioſæ,& Medico accommodatiores,quod fortè effecit, quoniam ibi ſolùm conatur afferre ſigna quibus vniuerſalia tempora morbi cognoſcantur: ſigna autem illa in variis morbis varia ſunt, ob quam cauſam in variis morbis varias tradit temporum diſtinctiones,

quod

quod fecit *cit.de tot.morb.temp.*3. explicans quomodo distinguantur tempora in morbis falubribus.

Tempora igitur inflammationum, & febrium quæ ab illis producuntur fic diftinguit, vt principium fit compars fanguinolento humore repletur. Augmentum cum quod in parte inflàmmata continetur, putrefieri cœpetit, & fluxus ceffauerit, hoc eft impetus defluxionis ceffauerit, qui folùm adeft in principio: quod enim in augmento,& ftatu etiam adfit fluxus humorum ad partem, patet ex 3.*fimpl.9.& 6.de comp.fec.loc.cap.*1.& 4.1.*cap.*25. in his enim duobus temporibus repellentia conueniunt. Status dicitur cùm humor contentus vertitur in pus,quo tempore maximi dolores, & febres contingunt 2.*aph.*47. Declinatio, quum pus iam factum eft, quod enim ibi legitur, declinationem effe cùm fluor in pus mutatur, vel coquitur,pro [*mutatur*,] legendum eft, [*mutatum effe*.]

In febribus autem humoralibus falubribus quæ ab inflammatione non oriuntur,fic tempora diftinguit,vt principium fit tempus in quo humor omninò crudus eft, 1. *crif.vlt.* id eft non habet aliqua figna manifeftæ coctionis: nam figna coctionis occultæ etiam in principio poffunt reperiri 1.*crif.*17. augmentum vbi humor manifeftè coqui cœperit; ftatus cum ipfa concoctio maximè conficitur, declinatio, quum fymptomatum magnitudo, & humorum copia ceffauit. Similiter ex fignis coctionis,& cruditatis excrementorum quæ excernuntur à parte affecta diftinguit tempora in vlceribus,lippitudine, catarrho, pleuritide,& peripneumonia.

Contra hanc faniffimam doctrinam Galeni plurima obiicit Argenterius *lib.de temporib.morb.c.*4.& 9. quibus addam,alia quæ illam validiffimè impugnant,& primò fic Galenus *cit.de totius morb. temp.* diftinxit principium inflammationum per fluxum, augmentum, per ceffationem ipfius,& per tumorem, & in *eodem cap.*3.*ad fin.*tempora in pleuritide diftinguit per figna cruditatis, & coctionis: nam docet principium effe, quando nihil fpuitur,vel fputum admodum tenue eft, augmentum quando id quod fpuitur, eft modicè coctum, quum potiùs deberet diftinguere penès fluxum, & ceffationem ipfius, cùm pleuritis inflammatio fit membranæ coftas fuccingentis. Dic tempórum diftinctionem pofitam à Galen. in inflammationibus, & febribus eas comitantibus intelligendam effe de iis inflammationibus à quibus excrementa fenfim non excernuntur, fed in iis funt impacta, quoufque vel refoluantur, vel in pus mutata vacuentur,aliter verò diftinguenda effe tempora in iis inflammationibus è quibus ob membranæ obductæ tenuitatem fenfim aliquid refudat, & fenfim vacuatur, vt contingit in pleuritide, peripneumonia,ophthalmia,& reliquis huiufmodi, in quibus tempora commodiùs ad vfus ex cruditate, vel coctione illius quod educitur diftinguitur.

Secundò. Si vlceris effentia nihil aliud importat quàm folutionem continui 3.*meth.*2.& *vlt.* cur Galenus *loc.cit.* diftinguit vlceris tempora non penès magnitudinem, & paruitatem folutionis, quæ illi effentialis eft, fed penes figna coctionis,& cruditatis faniei exeuntis. Dic: caufam effe quia folùm confiderat tempora morbi quatenus pro illorum varietate victus, & medicamenta variantur, hæc autem in vlcere varia funt penès faniei exeuntis diuerfitatem, non fimiliter autem penès varietatem folutionis, quare huius confideratio Medico inutilis eft.

Tertiò. Quomodo tempora morborum diftinguuntur per cruditatem, & coctionem humoris, quum illa ex prauitate victus, ficut & à medicamentis mutentur, adeò vt morbus lethalis reddatur falubris, & è contrà. Dic: vnicuique morbo ineft ex fua natura falubritas, aut infalubritas & certa menfura temporum non videtur inuariabilis.Itaque ex probitate, vel malitia eorum quæ adhibentur ægris contingit mutari falubritatem morbi, & tempora eius: ea tamen temporum mutatio nunquam fit nifi intercedente varietate penès coctionem,& cruditatem in humore morbifico, quare conuenienter per figna coctionis,& cruditatis morborum tempora diftinguuntur.

Quartò. In principio morbi fæpè adfunt coctionis figna: nam, vt experimento conftat, in febribus peftilen-

A tibus fæpè in principio apparet vrina cum fedimento fimillima vrinæ fanorum. Deinde in principio putridæ factæ ex permutatione diariæ apparet coctio in vrina, 1.*feb.* 7.Dic, experimentum veriffimum effe & à Galeno 3.*de præfag.ex pulfib.*4.confirmatum, de quo luculéter egimus *lib.*1.*in com.hift.vlt.* At febris peftilens de qua ibi loquitur Galenus eft immaterialis, & hectica, & in febribus immaterialibus, penès figna coctionis, & cruditatis tempora non diftinguuntur, quum in illis humor coquendus non adfit, atque ita in principio huius febris vrina poteft apparere cum colore bono, & cum bono fedimento, quod eft falfum, & non verum fedimentum, decifum à materia cibi, non morbi,vt in diariis, & in aliis immaterialibus febribus contingit.

Ad alteram verò obiectionem, *ex lib.*1.*feb.*7.in princi-
B pio fcilicet febris putridæ factæ ex permutatione diariæ. Dic,hoc dupliciter poffe intelligi,primò quod hæc coctio appareat quandiu eft diaria fola, fecundò quod appareat poft generatam iam putridã, & certiùs videtur Galenũ ibi intelligere durante diaria apparere coctionem non autem poftquam fucceffit putrida:non enim videtur quomodo in principio putridæ nó adfit cruditas humoris,cũ illa ab humore putrido oriatur,foueatur,& dependeat, qui coctionem exoptat,quare humor putridã faciens,in principio nõ erit coctus,fed crudus.Similiter etiam dicendũ de morbis qui à materia cocta incipere dicuntur quæ folùm premẽdo, & fuffocando naturam morbum generant, quare cùm ob eam caufam à regimine naturæ relinquatur, & ita de nouo putrefiat, & corrumpatur, in initio figna coctionis apparebunt,manifefta.Nec obftat quod fæpè in prima die
C hæc figna in morbis acutiffimis appareant, & in tertiana fimpliciffima 2.*crif.*3. nam hoc fit,quia illa dies augmentum etiam,& ftatum complectitur 1.*crif.*4.& 17. in quibus temporibus hæc figna apparent, non autem in vero principio,contra alia tempora diftincto.

Quintò. Quo pacto tempora vniuerfalia morbi diftinguuntur per figna coctionis, fi in declinatione nulla coctionis figna apparent? Dic: declinationem febris penès coctionem cognofci ex vrina, fi color huius tendit in mediocrem,ficut in fanis, & quantitas contentorum minuitur: fimpliciter tamen Galenus in febribus, & aliis morbis quorum tempora diftinguit per figna coctionis, & cruditatis, declinationem effe inquit, quum fymptomatum magnitudo,& humorum copia ceffauit.

Vltimò. Cur Galenus folùm docet modum quo diftin-
D guantur tempora in certis quibufdam morbis quos diximus, nullam faciens commemorationem immaterialium, qui tamen fua tempora habent? Dic: caufa videtur quia folùm inftituit explicare diftinctionem temporum tanquam rem neceffariam ad inftituendum victum,præfidiorum varietatem, quod potiffimum conuenit in morbis in quibus id explicat,& ita *lib.de tot.morb.temp.*8. fic fcribit. *neque enim quifquam qui victus rationem inftituet,inueniri poterit,neque vnquam nutrire fine certa temporũ diftinctione. & 10.meth.5. In omni ægro duo fpectanda funt à quibus cibandi confilium petas,morbi fummus vigor,& ægrotantis robur.& 1.crif.13.Si quis victus rationem inftituat,non refpiciens ad ftatum, fieri non poteft, vt magnum aliquod malum ægrotanti non afferat.* Secus accidit in immaterialibus morbis in quibus temporum varietas ad inftituendum vi-
E ctum, & remediorum applicationem parum facit, quare merito non in iis,fed in aliis,in quibus victus, & remedia pro varietate temporum,maximè variantur,docet quomodo illorum tempora diftinguantur.

Hæc autem funt intelligenda de morbis falubribus: nam fi fint lethales aliter tempora morborum debent diftingui, *vt citatis locis* retulit Galenus: in quibus principium in morbi generatione conftituitur,& eft illud tempus in quo morbus eundem tenorem feruat,quem à principio fine aliquo notabili incremento recepit. Augmentum confiftit in cruditatis, lethalibùfque apparentibus fignis poft morbi generationem. Status fummam vehementiam importat ad quam morbus ex natura fua poteft peruenire: fi enim folùm fummam vehementiam importaret ad quam morbus peruenit, fequeretur omnem

 morientem

morientem in statu mori, cùm tamen constet plurimos mori in principio,& augmento vt infra dicemus. Ex quibus iudicabis quam ineptè Argenterius more suo rectam Galeni methodum conuellat, in cuius mente explicanda breuiores fuimus quàm barbari, & antiqui Auic. *loc. cit.* expositores,& Vallesius *qui lib.*10.*cont.cap.*6. non ita dilucidè eius doctrinam est interpretatus.

QVÆSTIO VLTIMA.

Vtrùm in declinatione vniuersali Variolarum possit æger mori,vt voluit Auicenna.

ET *in declinatione.*]Etsi peritissimus Lusitanus *in com. cap.vlt.lib.*2.*de dif.feb.Gal.* plurimis, iisque validissimis machinis quæstionem hanc explicandam fuerit aggressus,cum Auicennæ expositoribus *ad cap.*3.1.4.Auic. *Conciliator.diff.*107. Vallesio 10.*cont.*7. Cardano & aliis iunioribus,conandum tamen post hos scientissimos viros pro historiæ, & textus Auicennæ interpretatione argumentum hoc tumultuario licèt stylo explicare,& quidem tantò impensiùs, quantò pro venosi generis morbis curandis est vtilior,& valdè necessaria inuestigatio hæc.

Auicenna enim Medicus, & Philosophus admirabilis, & qui compendioso sermone vniuersam artem medicam illustrauit,auxit,atque perfecit 1.4.*tract.*1.*cap.*3.præcepta tradens saluberrima,instruit Medicum,vt bonum,vel malum ægritudinis euentum possit præcognoscere,docétque cùm vt in principio,& augmento morbi, eiusdémque vigore sit vigilantissimus, & magis solicitus,quoniam ægri in his tribus temporibus pati possunt mortis periculum, in postremo autem morbi tempore, decrescentia, seu declinatione, à prædicto mortis discrimine ægrum necessariò euadere immunem: nam nulla ratione in hoc vltimo morbi tempore perire potest.

Hanc quidem sententiam, absolutámque veritatem à Gal. 3.*cris.*5.primò prolatam, ratio, auctoritas, & experimentum vbertim confirmant. Quocunque morbi tempore æger poterit perire quò morbus naturam omninò superauerit: sed primis his tribus morbi temporibus morbus poterit naturam euincere, nequaquam autem in postremo, quod iam incolumis euadat æger à primis tribus, ergo quocunque horum trium temporum, & non postremo poterit æger perire. Maior verissima est, & traditur ab Hipp. 4.*acut.*22.§. *Vbi autem corpus imbecille sit,morbus præualet;vbi autem morbus corpori præualuerit, remedium non habet, &c.* Ideò enim mors ægrotanti contingit, quia morbus naturam prosternit, & euincit. Minor suadetur, nam morbus in summa malitia consistens poterit naturam labefactare, & ducere ad interitum, & antequam ad summam malitiam perueniat, tempore quo adhuc increscit, tantæ potest esse magnitudinis, & potentiæ, vt omninò vires deiicere possit, neque hoc putes rationi aduersum, quoniam id docuit Hippocrates *lib.*3.*progn.text.*2. *febres maleficentissimæ, & signis firmatæ maleficentissimis quarto die,aut citiùs interimunt.*Postremo autem morbi tempore quo scilicet morbus notabilem omninò patitur remissionem non valet morbus naturam supposita præcedenti pugna eo modo immutare, vt eam ad extremam debilitatem,summúmque interitum perducat. Igitur æger non poterit declinationis tempore morte periclitari.

Secundò. Toto morbi tempore quo datur inter naturam,& morbum decretatio, pugna, & quo eadem accrescit, & in suo vigore durat, poterit natura succumbere, & ægritudinis vehementia perire, atqui tribus bis prædictis temporibus, principio scilicet, augmento, & statu durat morbi cum natura contentio, & conflictus, nulla autem in declinatione accidit inter morbum, & naturam decretatio, etsi aliqua datur, ea parua est, paruúque momenti. Igitur, &c. Maior patet, minor suadetur, quia ex omnium Medicorum decreto, ex signis varij naturæ cum morbo conflictus, varia etiam hæc tempora à Medicis colliguntur, siquidem ex eorum sententia vehementissima symptomata, quæ maximum significant na-

A ræ cum morbo congressum, signa sunt summi morbi vigoris, & consistentiæ, quare tunc apud Hipp. symptomata fortiora; tempore autem principij eiusmodi symptomata exoriuntur, in incremento verò ad statum vsque augentur, ergo his tribus temporibus duratnaturæ cum morbo contentio, & in statu coctio, morbi solutio, & iudicium contingunt, quia præcedentibus temporibus habita discordia finitur.Ergo,&c.

Tertiò.In morbi principio, augmento, & statu lethalia signa in morbis apparere solent, in declinatione verò nunquam, suadetur antecedens: nam lethalia signa terno vniuersum numero comprehenduntur, sunt enim signa, aut putredinis, aut cruditatis, aut malitiæ, horum signorum nulla apparentin declinatione, nec enim æger cum huiusmodi signis poterit statum vnquam euadere, apparent autem in aliis præcedentibus temporibus, vt meden-
B tium vsu est compertum. Igitur.

Quartò, acutissimè arguit Vallesius *loc. cit.* Tribus de causis poterit ægrotantibus corporibus mors euenire, aut suffocatione, aut morbi violentia, aut resolutione virium, nulla autem potest contingere in declinatione morbi vniuersali, sed in præcedentibus illis tribus temporibus, igitur in his, & non in declinatione vniuersali poterit mors contingere: quare suffocatione poterit frequenter, & principaliter æger in principio mori, & nonnunquam, licèt rariùs in augmento, & non propriè, id est, solius suffocationis causa, quæ videlicet sit mortis totalis causa, sed partialis, & coadiuuans morbi vehementiam, & intensionem, à qua propriè solet mors in augmento contingere, etsi qua etiam in statu mors eue-
C niat, hæc etiam frequenter à morbi vehementia, & magnitudine solet proficisci, etsi aliquando rarius tamen possit ex virium debilitate contingere. Priores enim hæ duæ causæ, videlicet suffocatio, & violentia, seu magnitudo frequentiores in morbis existunt, ex debilitate verò potest etiam, licèt rariùs, mors in quouis morbi genere euenire.

Si auctoritates ad hanc doctrinam confirmandam exoptas,præcipua est. Gal.1.*cris.*2.& 3.*eiusdem cap.*5.& 9. eam sequuntur Principes Græci, Arabes vt Auic. *loc. cit.* Rhasis 10. *ad Almans.*23. Halyabbas 10.*theoric.cap.*4. & omnes Medici hactenus amplectuntur, & vsus medentium approbat frequentissimus,qui morborum euentus à principio vsque ad statum solùm pertimescere consueuere,& sic morborum curationem prædictis temporibus, nimio vigilantique studio attendunt, in declinatione au-
D tem nullum solent ægritudinis periculum formidare:hoc enim tempore, nì adsit error Medici, ægri, aut ministri, non contingit mors, quia iam omnia mitiora 1.*aph.*30. cessante enim morbo virtus validior est facta.

Hæc autem intelligas velim dummodo declinatio sit vniuersalis,de qua quæstio venit explicanda: nam in particulari æger potest mori, sicut etiamsi sit falsa: nam in vera quæ est tempus illud in quo natura superat omnino morbum, & omnia iam ferè leuiora sunt, nullus potest mori: falsa enim, est tempus in quo omnia apparent remissa, non propter aliquam victoriam naturæ,aut humoris vacuationem, sed ob morbi malignitatem,& quia natura præ debilitate succumbit, & cessat conatus, & pugna,vnde prope mortem omnia apparent simillima sanis:
E sic accidit Hermocrati apud Hipp.3.*epid.sect.*1.*text.*5.qui cùm ad vigesimum diem solutus morbo videretur,vigesima tamen septima interiit.Quare in declinatione vniuersali,& vera morbi,æger non potest mori ex vi morbi, sed ex aliquo errore commisso,

Verùm contra hanc doctrinam obiiciendum primò; nam Auic.1.4.*tract.*1.*cap.*98.sic ait. *Et multoties moritur aliquis ex variolis in declinatione, &c.* Dic: cum Thoma à Veiga *loc.cit.* hoc accidere ob frequens erratum, ex quo pereunt nonnulli etiam in vera declinatione, quia est nouus morbus ex errore,sicut sudans si aëri frigido se exponat.Dic secundò.Hæc declinatio falsa est,nam variolæ videntur declinare, & non declinant,quoniã excreto humore ad cutem leuata natura vidètur ægri meliùs habere,sed, remanente in visceribus crassiori parte demũ in pulmone concitat

concitat phthisim, in inteftinis vlcera cacoëthica, in gut-turc,lethalem anginam: nam vt ait Auic. 1.4. *tract.4.c.6. Variolæ non accidunt in cute solùm,& in eo quod sequitur illud quod apparet,immò accidunt in omnibus membris similiū partium, apparentibus, occultis, vt velaminibus, & neruis.* Tandem in apparente declinatione, exiccatis omninò vlceribus in cute, conuulfione, & epilepfia truculenta oppreffi citò occumbunt:quoniam non rectè expurgatus humor fuo tetro, & maligno vapore neruos conuellit, vel moritur æger ratione febris relictæ,vel gangrænæ. Quare in exanthematis,præfertímque variolis,violaceis, liuidis, & cum diris fymptomatibus erumpentibus cautè præfagias ne fi fortè mors contingat,vel fefelliffe,vel ignoraffe videaris;quod monuit Celfus *lib.5.c.26.*

Secundò obftat Auicennæ auctoritas 2.4.*tract.1.c.98. §. Mors etiam fit in declinatione, sed est pauca, & rara, & plurimum illius est in declinatione particulari non generali,* quibus verbis apertè videtur fignificare etiam in declinatione vniuerfali ægrum poffe mori. Gentilis affirmat id non contingere ob rationem ipfius morbi declinantis fed propter aliquam portionem materiæ manentem intra corpus,& latitantem, qua poftea mota in proceffu declinationis poteft mors contingere. Alij foluunt hanc mortem euenire ob errorem commiffum,& dici ab Auic.paucam,& raram,& quæ rara funt,ab arte excluduntur. Ego autem exiftimo ibi loqui Auicennam de fpeciebus, fiue modis morbi contingentis in temporibus particularibus, vt ex contextu dilucidè patet: in quo nihil aliud facit Auic.quàm tranfcribere totam fententiam Galen. 3.*crif.9.* fed, vt verùm fatear, confusè, & obfcurè, quod ob Gerardi Cremonenfis, & Bellunenfis malè factam ex Arabica in Latinam linguam verfionem eueniffe puto. Poftquam igitur docuit modos mortis in principio, & ftatu paroxymi contingentis, fubiungit tertiam effe mortem, id eft,tertium modum mortis effe in declinatione,fed effe paucam, & raram, quod etiam firmauerat Galenus 3. *crif.cap.cit.in fin.* dicens tertium illum modum mortis in declinationibus rariffimè accidere, fic enim ait. *Tres sunt omnes mortis modi iis qui sine crisi moriuntur. Tertius accidit in reliquis declinationibus qui rarissimè accidit vigore soluto vitali, &c.* loquutum autem fuiffe Galenum de particulari declinatione patet, nam adiecit, *horum verò nullus contingit cum crisi.* in declinatione autem vera crifis fit fæpiffimè.Dic tertiò in declinatione mortem effe paucam, & raram, refpectu temporum particularium in quibus frequenter contingit.

Tertiò obftat. In declinatione particulari contingit mors 3.*crif.9.* ergo & in vniuerfali? Dic, difparem effe rationem in vtraque declinatione: nam in particulari adhuc caufa morbifica non eft concocta, ficut in vniuerfali: in illa itaque contingit mors quia calore naturali à medio ad extrema retrocedente, naturæ habitus diffoluitur, qui in tribus aliis temporibus particularibus licèt valdè debilis effet, quia tamen erat vnitus durabat, & conferuabatur, vt docet Galenus in declinatione autem vniuerfali calor innatus non ita diffunditur ad extra:cùm enim in hac humores fint concocti, & euicti,non adfunt fuligines acres, & mordaces ftimulantes ficut in declinatione particulari.

Quartò obftat.Fieri poteft vt pugil poft partam victoriam moriatur; nam ex illa pugna adeò debilis relinquetur, vt non poffit ampliùs permanere, igitur in morbis fimiliter euenire poterit. Dic: non valet confequentia, quia in morbis poft partam victoriam virtus roboratur cibis exhibitis. Deinde reficitur virtus durante pugna,quia humor qui coquitur, ex parte nutrit: quod fi non offeratur cibus ad reftaurandas vires in declinatione poterit æger mori, cæterùm ex errore, quod aliquando euenire poffe *cit.loc.* non negauit Galenus.

Quintò obftat. Status colligitur per figna perfectæ & integræ coctionis, atqui poft peractam coctionem æger poteft mori, igitur, minor oftenditur, quia ad fanationem non modo requiritur coctio humoris noxij, fed etiam eius vacuatio 2.*progn.67.* quæ duo cùm perficiantur à duabus facultatibus diuerfis, nempe coctrice, & expultrice, fieri poteft, vt vna ex illis valdè robufta fit, altera exiftente debili, atque hoc modo humor perfectè coquetur ob coctricis robur, fed ob debilitatem expultricis non expelletur. Dic: falfum effe quod obiectio præfupponit, ftatum morbi determinari per figna integræ, & perfectæ coctionis, quod non ita eft: ftatus non folùm comprehendit coctionem, fed etiam notabilem humoris cocti vacuationem,poft quam declinatio fequitur,quod apertè conftat ex Galeno 1.*aph.22.& 4.aph.22.* nec enim fieri poteft vt nulla materia vacuata morbus declinet: quare fi quifpiam poft peractam coctionem retentis humoribus noxiis ob debilitatem expultricis moriatur, is non in declinatione, fed in ftatu morbi mori cenfendus eft. Nec videtur fatisfacere quod aliqui refpondent,poft peractam coctionem neminem poffe mori ratione illius morbi, etiamfi tota materia retineatur, fed mori, quia morbus ex retentione materiæ in deteriorem alium morbum permutatur,quare afferunt eum qui tunc moritur, non mori in declinatione, fed in principio, aut augmento fequentis morbi. Non placet refponfio: quia fequeretur falsò Galenum *loc.cit.& 2.prog.67.* afferuiffe ad fanationem pulmoniæ, non folùm coctionem humoris noxij,fed illius vacuationem effe neceffariam.

Sextò obftat. In proceffu morborum fæpè videmus morbo vincente, naturam reuincere ipfum, igitur etiam è conuerfo naturá vincente morbum poterit ab hoc reuinci.Dic: quando morbus integrè vincit naturam, non ampliùs fuperatur ab illa, fed neceffario perit æger, & fimiliter quando integrè, & perfectè morbum fuperat natura,quod contingit in declinatione,non ampliùs fuperatur ab illo,fed neceffariò fanitas confequitur, quæ doctrina intelligenda eft ratione ipfius morbi declinantis, aliter enim, etiam in declinatione vera, & vniuerfali poterit contingere mors, quare quidam 1. *epid.fect.2.text.84.* poft fuppuratas parotidas interiit, quia fcilicet febris annexa ex cruditate humorum intra vafa erat fuborta, cuius ratione mors eft fubfequuta.

Septimò obftat. Virtus in declinatione remanet fatigata,& debiliffima ob præfidia,quæ fuaptè natura exhauriendo fanguinem & fpiritum,vires eneruant,ob vigilias, ob fæuitiem morbi, quare ex virtutis refolutione poterit æger decretionis tempore mortis periculum pati. Dic: quod licèt natura eo tempore fit debilior, tamen eft magis libera in opus,minúfque à morbo impedita,& turbata, & fic in opere fortior exiftit, accedit quod hoc tempore natura, meliùs,& celeriùs, quàm aliis temporibus reficitur,quapropter natura in ordine ad morbum tunc temporis,robuftior cenfenda eft.

HISTORIA VLT. RHASIS, De variolis.

Variolarum fymptomatibus oppreffus quidam, in declinatione,leui affumpta purgatione curatur.

Puella quædam fuerat consueta bibere lac camelarū absque meo consilio,& cùm sentiebat inflationē propter lac,accipiebat de Diamuscho corpore non purgato, nec phlebotomato, & occasione lactis incidit in febrem continuam de sanguine, & apparuerunt sina variolarum, & post quartum variolæ in suo corpore exiuerunt. In principio collyrisaui suos oculos confortando eos cum antimonio dissoluto in aqua rosarum, & propter hanc curam non exiuerunt variolæ in eius oculis,& assiduaui ipsā assumere ptyssanā, & similia per aliquot tempus,& venter eius erat stipticus, vt moris est in hoc morbo, & meliorata est. Remansit tamen aliquid febris acutæ, & putaui quod esset residuum humorum non eductorum per egestiones, & non poterat subitò & semel in totum purgari propter debilitatem virtutis eius, feci tamen ipsam assiduare aquam fructuum quindecim diebus in aurora, &

& ptyssanã,& assuebat ex hoc bis in die,& fuit mũdificata perfecta mundificatione,& post quadragınta dies apparuit in vrina cõpleta digestio,& post quinquaginta fuit liberata in totum,&c.Rhasis lib.de mirabilibus curis prope finem.

PARAPHRASIS.

LAc omne licèt sit optimi succi, tamen generat flatus, auctore Hipp. *lib.5.aph.64.* qui præsente murmure hypochondriorum id denegat, & maximè camelarum, quod suaptè natura tenuius est, & aquosius, ex Auicen. *lib.2.tract.2.cap.441.* de lacte, quare ex lactis vsu flatus cùm sentiret ipsa in ventriculo, ad eos absumendos, vnaque roborandam primam officinam coctionis erat assueta assumere diamuschum, quod siue sit amarum, siue dulce, ventriculum firmat, coctionem procurat, flatus resoluit, putres ventriculi humores potenter attenuat, & ad frigidos viscerum affectus sine febre est mirabile, vt auctor est Mesuë *in antidotario.*

Lac in ventriculo frigido illicò acescit, & cùm sit purissima substantia,quando non rectè coquitur, corrumpitur,& in maiorem abit perniciem, ac putredinem, omnisque generis febrem committit, ex qua ebullitio promptè in sanguine excitatur,ad quam reliquiæ menstrui sanguinis labem concipiunt, & feruorem, quem inflammatum sanguinem cùm natura velit expellere, ab eius acrimonia irritata, conatu maximo, velut crisi quadam corpus à noxio humore mundificare satagens, ad cutem excernit, & generat exanthemata: qui si crassiusculus est abit in variolas, si biliosior, & subtilior in morbillos, quoniam vt rectè inquit Auic.1. 4.*tract.4.c.8. Morbillus omnis est variola cholerica.*

Deinde cùm hæc puella assueta esset sumere lac, ob hanc causam incidit in variolas, ita scribit Auicen. *loc.cit. c.6.Et de cibis sunt cibi qui faciunt cadere in variolas velociter,& propriè quando non sunt consueti, & administrantur super eos medicinæ, & cibi calefacientes, sicut lac, & propriè camelarum,& equarum,quum multum repletur ex eis ille,qui non assuetus est eis,deinde bibit vinum plurimum,& medicinas calidas,&c.*Quoniam si lac camelarum quia humidius facilè corrumpitur vel in robusto ventriculo,quia à naturæ regimine derelinquitur, sicut cætera aqueam substantiam habentia,quæ non amplexa à natura promptè putrescunt, quoniam humidum nutrimentale debet esse pingue;nam hoc est aptum innati caloris pabulum, quantò magis si à debili ventriculo coquatur, in quo abit in flatus,obstructionem,& putredinem.

Insuper cùm iam essent eruptæ variolæ, & harum materia natiua quadam proprietate concutiat oculos, eos custodire, ac firmare oportet, refrigerantibus, & modicè adstringentibus, quæ roborent, & confluentis in hanc partem humoris mordacitatem retundant, inter hæc primum locum obtinet Antimenium, à Græcis stimmi, seu stibium appellatum, quod auctore Dioscoride *lib.5.c.49.* adstringit,meatus obstruit, refrigerat,& excrescentiam in carne cohibet, vlcera ad cicatricem perducit, sordes, & vlcera oculorum expurgat, & præcipuè ocularijs collyriis miscetur,vt docet Paulus *lib.7.tit.de stimmi.*Nec enim prisci vim purgatricem in hoc medicamento agnouerunt, quod huic vsui pro desperatis morbis esse saluberrimum scripserunt iuniores, & præcipuè Mathiolus ad citatum A locum Dioscoridis, & nos de hac re aliqua prælibauimus *lib.1.in com.hist.36.*

In variolis aluum ferè esse adstrictam morbi conditio indicat manifesta: nam natura humores, & excrementa cuti destinat,non intestinis: vniuersus enim corporis ambitus scatet pustulis, tumoribus,vlceribus, quæ calore, & dolore tum distrahunt naturam,& eò auocant.Insuper ob calorem febrilem, igneúmque feruorem in visceribus excitatum, fæces redduntur veluti exuccæ, quas natura solùm magno conatu detrudit, maximè cùm natura biliosum humorem qui solebat proritare aluum irritando expultricem,ad corporis superficiem detrudat.

Hinc fit vt excrementa retenta suo tetro vapore altas partes lancinent, & deinceps fiant materia morbi. Ideircò in initio leniter aluum prouocare oportet glandibus, cli- B steribus minimè acribus,& aliis quæ suauiter,& nulla facta agitatione ventrem moueant,neque naturæ motum ad externas partes impediant,aut ab ambitu attrahere queant. Hoc consilium proposuit Auic.*loc.cit.cap.10.§. Et oportet vt sit natura lenis in principio, & melius cum quo fit lenificatio,sunt tamarindi,&c.*Sequitur inter omnes Mercurialis *lib.1.de morb.pueror.cap.2.in fin.*

Sed nũ purgatio sit celebranda in hoc morbo varij varia proponunt. Dicerẽ ego in declinatione si tota materia est expurgata,quod cognoscetur ex leuamine,& tolerantia ægri, totum naturæ committendum, si verò febris adhuc superfit,feruor adsit in venis,ex crassiore humoris parte in corpore relicta, tussis adhuc infestet, in oculis appareat damnum, tunc commoda est purgatio clemens,vt noster auctor consuluit, & optimum est propinare ex interuallis C aquam fructuum, & cùm tres reperiãtur aquæ fructuum, illa salubrior mihi censetur quam affert Mesues *in antidotario,distinct.7.tit.de aqua fructuum,* quæ bilis feruorem retundit,& eam sine noxa,aut violentia vlla educit,fitque ex decoctione rerum infrigidantium, & lenientium, vt prunor.iuiubar,violar.tamarindor,cum casia,& manna.

Licèt autem vlcera in cute omninò deleta non sint, medicamentum clementer expurgans semper erit vtile, quia tunc non curamus variolas,sed nouum morbum,qui cùm à prauo humore originem ducat, si non expurgetur, damna potest committere quæ difficilem postea,aut nullam admittant correctionem. Neque timeas attractionem à circunferentia ad centrum: quoniam vt dictabat Galenus *lib.6.epid. sect.2.comm.10.* ab vna parte ad aliam via est longinqua, sic enim ait. *tantùm illud monuisse satis* D *sit, succos ad cutem vergentes per eam esse vacuandos: nam iterum ad intima corporis reuulsio,ipsis valdè longinqua est, vt per aluum,& vomitum vacuentur.* Si verò veremur lapsum humoris delitescentis ad intestina, & timor sit ne superueniat dysenteria,quæ in hoc morbo funesta est,cum iis permisce quæ roborandi vim habent, & cum leui adstrictione aluum benignè expurgent, de quorum numero sunt rhabarbarum vel per se, vel modicè vstulatum, vna cum corticibus myrobalanorum torrefactorum, hæc enim frænum secum inducunt, & ventriculum, intestinaque mirandum in modum tuentur, & firmant. Sed iam tempus est, vt historiæ, & libro coronide inducta conticescam, curationem febrium in specie, & earum symptomata in *praxi historiarum* descripturus. Nunc ad quintum librum, in quo historiæ de venenis proponuntur, properemus.

FINIS LIBRI QVARTI.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI, DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA,

LIBER V.

De venenis, morbis venenosis, & antidotis.

EXORDIVM.

NVLLA est disciplina obscurior, nulla via ampliùs tenebricosa, nulla denique scientia maioribus difficultatum inuolucris irretita, quàm illa quæ de venenis, & antidotis agit, ac ratiocinatur. Quo pacto inter alias artes, eam semper arduam cognoui, quæ venena, venenosáque medicamenta declinare, ac præcauere præcipit, propterea quòd ij, qui huiusmodi insidias homini clàm machinantur, tanto id astu, solertia, sagacitatéque faciunt, vt quisque vel peritissimus decipi possit. Ex eo factum est, vt ad hæc incommoda euitanda prisci illi Medicinæ parentes nil aliud magis curæ habuerint, quàm vt hoc argumentum luculentissimè agitarent. Ob hanc causam nos, tot noctium euigilatis, emensísque laboribus, exhaustis lucernarum fuliginibus, dierúmque sudore assiduo in publicam studiosorum vtilitatem hæc promere pergimus. Visum autem est commodius, post historias de morbis internis, & febribus, eas quæ ad morbos venenatos spectant, proponere, vt veterum, & recentiorum morem probaremus. Cæterùm quò certiore cubito hunc libellum metiri, etiam in vestibulo valeat vnusquisque, velut per tesseram edicto itinere, operis rationem habeat, vt sciat nos primò agere de venenis ex animalibus, deinde ex plantis, tandem ex fossilibus; in hoc enim sequimur Dioscoridis ordinem, qui inter omnes auctores rectiùs de iis disseruit *in libro sexto*, in cuius calce antidota descripsit, quæ vel præcauendis, aut arcendis venenis, cuiuscunque sortis illa sint, magnificè conferunt. In his ergo dirimendis, & explanandis sedulam imponemus operam, rimabimúrque Medicorum sacraria: nam passim adhibuimus curam, vt quæ traduntur, omnia ferè classicis, ac maiorum gentium obfirmata, suffultáque auctoribus starent validiùs, vt aduersantium tela declinare possemus, illorum qui tumultus ostentare magis, quàm bellum gerere semper consueuere. Nobis ergo in tam læto eruditorum prouentu fuerit turpissimum ista reticere.

HISTORIA I. GALENI, DE VIPERE MORSV.

Vipera ictus, si partem commorsam absciderit, aut ligauerit, sanus euadet.

*IN primis conferunt vincula superioribus partibus indita, ab iis enim præsentaneum præsidium expectatur: id quod in * viperarum, scorpionúmque ictibus, item aspidum quoque expertus sum. Etenim cùm Alexandriæ essem, rusticus quidam non longè ab vrbe, in vno manus digitorum ictus, eius radicem apud palmam validissimo vinculo ligauit, accurrénsque ad vrbem ad familiarem sibi Medicum, totum digitum ab ipsa articuli iunctura ad palmam vsque abscindendum præbuit, sperans inde nihil se mali passurum: neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens, sanus euasit. Similiter alium noui qui epoto ex viperis medicamento, rescisso priùs digito, à periculo li-* B *beratus est. Vidi præterea rusticum, cuius totum digitum vipera momorderat, qui falce, quam tum fortè habebat (erat enim vinitor) ab vltimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta vsitatis pharmacis in digito cicatrice, nullo sumpto medicamine sanatus est, &c. Gal.* lib. 3. de loc. affect. cap. 8.

PARAPHRASIS.

MVlti viperam nominatam voluerunt, quòd vi pariat, disruptis, atque erosis à fœtu visceribus matris, iusta in eam vindicta, quòd ipsa mari copulata, qui in os ipsius caput inserit ad coïtum, illud præ voluptatis dulcedine abscindat. Sanè *lib.* 3. Herodotus hoc refert ad prouidentiam Dei, maris interitum vlciscentis. Id ipsum affirmat Nicander *in ther.* & eius interpres Horas. *lib.* 2. Plin. *lib.* 10. *cap.* 62. Ælianus 15. *de animal. cap.* 16. quos C sequuti posteriores, vt Apuleius *in sua magia*. Græci Grammatici *echin.* voluerunt appellari, quòd in se fœtum contineat vsque ad mortem.

At verò meliùs iudicarunt alij, dictam quasi viuiparã, quòd viuum animal pariat, cùm reliqui serpentes oua pariant: ita apud Philostratum Apollonius refert, visam viperam quæ lamberet quas excluserat viperas; non igitur mater interierat. Firmat Amatus eius experimentum: nam 1. *centur.* 1. narrat se viperam inclusisse grauidam in pyxide, in qua fœtus edidit sana atque integra. Quare viperas à fœtibus numerosissimis erumpentibus rumpi, & interire, falsum deprehendit Scaliger, *exercit.* 201. quoniam in Vincentij Camerini circulatoris lignea theca vidit enatas viperillas parente salua. Quo pacto Arist. 5. *de hist. animal. cap. vlt.* tradit, & *lib.* 1. *cap.* 6. plures parere viginti, singulos singulis diebus, sed posteriores moræ im- D patientes, laceratis iis membranis quibus inuoluuntur: nec enim dicit lacerato matris vtero, aut latere, sed membranis quæ secundæ nominantur, & hic fortasse locus, auctor erroris fuit Plinio, cæterísque contrarium opinantibus, enecta scil. matre catulos prodire ex eius aluo: ita Lucanus *lib.* 7. *Pharſ.*

Vipereo coëunt abrupto corpore nati.

De quo argumento lege Brodæum *lib.* 3. *miscel. c.* 11.

Nec verò videtur esse verum, capite cum mare congredi; nam recentes, ac diligentes auctores experti sunt, ad prolem coniungi marem, & fœminam, caudis ad medium vsque corpus circumuolutis, altera superiori corporis parte elata, multis osculis mutuò datis; & mari genitale inest, in eà parte, in qua se amplexantur, intus occul- A tum, & è directo inest vulua fœminæ. De quo animali plura lectu non indigna vide apud Cælium *lib.* 6. *antiq. lect. cap.* 13. & 16. & *lib.* 23. *cap.* 26.

Vipera communiter quasi tres palmos magnitudine corporis æquat, vt norunt vulgares, & sensit Dioscorides *lib.* 6. *cap.* 44. Galenus *lib. de theriaca ad Pison.* 2. & 3. Nicander *in theriacis.* Ælianus *lib.* 16. *cap.* 3. Sed Nimphes *lib.* 9. *de Ptolomais Regibus Ægypti*, refert in Troglodytide esse viperas decem, & septem cubitorum, proceræ magnitudinis, & grandis, vbi & tegumenta testudinum sex capere Atticos modios asserunt ipsi.

Est viperis duplicata vulua, secus ac omni animanti inest; intra se enim parit primò oua, quæ impertit secundæ vuluæ, & suscipit postea secundus vterus, ouísque ibidem elisis, postea diebus triginta, fœtum quem fouet, & alit, nouis membranis inuoluit, circumligat, & tenet, vl- B tra eas quas ducit primò ouis iam disruptis, viis naturæ, & ductibus. Susceptus secundo vtero fœtus antiquas excludit ante fœturam diebus viginti septem: hæc verò circa æquinoctium vernale, à conceptu sex mensibus, structura monstrosa, & mirabili vteri duplicati, viis naturæ vuluæ reiectis, detento fœtu, vt & menstrua prægnantibus fluere videmus non raro seruata fœtura, vteri canalibus variis, ita docent citati auctores *lib.* 11. *cap.* 37. & Arist. *loc. cit.*

Nulli animanti nectitur vulua se pro transuerso, & cordis inuolucris, pectori, gutturi, œsophago, faucibus, viis, ductibúsque patentibus, vt illi inseritur, ex Arist. 3. *de hist. animal. cap.* 2. quum omnibus aliis serpentibus infra septum locetur. Immò asserit 3. *de hist. animal. cap.* 1. fœminam obtinere vterum distantem plus multò à corde animantibus cæteris, in specie humana; viperam verò viciniorem omnibus naturæ aliis. Vterus enim fœminis, C ex Galen. *lib. de dissection. vuluæ, cap.* 4. è plurimis pendet partibus, aliquibus nectitur, aliis texitur, nutritur illis, communionem habet cum eis: annexus est ossi sacro, intestino recto, vesicæ; pendet è medulla spinali, lumbis, distans minùs à septo transuerso, viperæ contrà longè dissitus cordi hæret. Lege Arist. *lib.* 8. *de hist. animal. cap.* 15.

Vipera quatuor frigidissimis mensibus latet, nec per id tempus quidquam comedit; cæteri serpentes cauernas subeunt terræ, sed vipera sub saxis conditur. Nec obstat Plinius *lib.* 8. *cap.* 39. dicens. *Serpentium vipera sola terra dicitur condi; cæteræ arborum, aut saxorum cauis:* de fuga enim loquitur, qua vitam saluare ab hoste, solicitè, & anxiè tentant, & hoc modo imminentia pericula euitare satagunt; quia capitis robore, & potentia qua pollent, terram subeunt, & in cauernas fugiunt, vsquedum totæ D subtus illam ruinam impendentem euanescant: Dum verò latitat, & fœtat vipera, saxis frigidis, & duris excubat, saxáque inhabitat adhuc hyeme, non solùm vere æstuante, & calente, immò & frigido hyemali latet saxis; & sic occulta placidéque viuit, quibus nec Arist. nec Plinius dissentiunt in locis dictis, quum quietem agere & saxis recondi, lapidibúsque viuere, vtérque affirmet. Natura denique non fuga frigidos amant lapides, & algida saxa, dum tamen fugiunt quæuis, immittunt sese in terram, eam capitis robore findentes, perforantésque omnino, quod nulli alteri serpentium contigit; minore enim aliæ capitis firmitudine sunt præditæ, vt eleganter notauit Baldus Angelus Abbatius *lib. de admirabili viperæ natura.*

Nullum inter animantia salacius animal vipera, in

venerémque

venerémque procliuius nullum, vt referunt Plinius ex Ariſt. *lib.9.cap.23.* Ariſt. 5. *de hiſt. animal. cap.4. & 10.* Apuleius *in magia*, Galenus *lib. de theriac. ad Piſon.* Hi omnes enarrant,infames viperas ſolicitare murænas ad littora gurgitis ſibilo, & gannitu quaſi allicere, traheréque amātes complices,& infames pellices ſigno dato,& quod magis admirandum eſt,ipſas abluto priùs ore concumbere, vt ſic exutæ à veneno, à ſuâque degenerantes natura venefica & horrida, inficere nequeant. Adulteræ ergo viperæ has explent, ſolicitant, ament, oblitæ naturæ, & ſpeciei propriæ,tum ſobolis,legitimæque familiæ;ſed hoc intelligas velim,dummodò non adſit præſens maritus,cuius eſt tanta reuerentia,vt illicò venenum deponant,inferiores ſe iudicent, fateantúrque, quòd uúnquam miteſcunt vſque ad mariti præſentiam, aliàs inſuperabiles, & intractabiles.

Hic ergo ſerpens, vt deſcribit Aëtius *tetrab.4.ſerm.1. cap. 90.* & firmat Hermolaus Barbarus *lib. 1. corollar. in Dioſcorid. cap. 218.* præditus eſt calore ſubflauo, multis maculatur capillamentis, habet caudam non paulatim gracileſcentem,ſed vniuerſim,& protinus aſperam,& ſine carne: oculi ſubrubent,caput læuiuſculum,ceruix anguſtior,aluus prominula,meatus ad extrema caudæ,inceſſus quieti proximus,dentes canini quatuor. Contrà mari anguſtius caput,ceruix craſſior, corpus vniuerſum tenuius, & procerius, meat ſuperiori ventris parte feſtinantiùs, dentes canini duo totidémque vulnera, vt notauit Franciſcus Caballus *lib.de animali theriacam ingrediente, pro pe med.*

Laxa nimis, ſpongioſáque eſt ſubſtantia viperei oris, quæ viuo animali facillimè dilatatur, atque porrigitur, ſpiritibus,& calore,ſanguinéque vda, cuius ſuperna parte in roſtro animantis,verruca protuberat tanti reboris, vt ea terram findat,& aperiat,more capreoli. Expirat continuò tetros halitus, ore præcipuè, ipſiſque filamentis cauis & perforatis, quibus ſi vitrum contingat, aut ſpeculum ore concluſo reliquo (illis ſolùm exertis) ea nebuloſo vapore inquinat,& conſpurcat, vt inter omnes probat Gregorianus Garnerus *lib.3.de myſticis ſcripturarum,cap.31.*

Tanta denique malitia,& venenoſa vi prædita eſt,vt ex morſu huius ſæua repullulét ſymptomata,& terroris plena:nam è vulnere excernitur ſanguis,poſtea ſanies, deinde ſanguinolenta, & oleoſa quædam materia: poſtquam verò venenum inquinauit interna, diffluit humor æruginei coloris, vireſcentis. Circa morſum adeſt pallidus tumor,cutis æſtuat ampullis, deinde liuet, & denigratur. Exiccatur os percuſſis, exoluuntur animo, algent,inhoreſcunt, bilioſa euomunt; inteſtinorum tormina patiuntur,capitis grauitates, vertigines, pallores, ſingultus,febres,anhelationes,exudant frigidum,adſunt vrinæ anguſtiæ,tremor,& ſopor.

Eſt mirabile ſatis illud in vipera,viperarúmque progenie,illicò ac icit, & quempiam læſit, ſtatim ſitis inextinguibilis illam premit,& ſic aquas quæritat, vndiſque ſeſe ingurgitat, aquæ auidiſſima, ad quas tanquam ad ſacram anchoram,& tutiſſimum remedij aſylum confugit,quo & leuatur,& priſtinæ reuocatur ſaluti, ſi vt decet vtatur lauacro, & aquis limpidis ebibitis. Hinc fit vt ab hoc animali commorſi ſiti inexplebili crucientur: nam præterquam quòd hoc animal calidam & ſiccam ſortitur temperaturam, vt ex plurium doctrina firmauimus *lib. 2. in com.hiſt.72.* natiua quadam ſorte ſitim concitat;quo pacto præſtantiſſima ſunt frigorifera intus oblata, vt ſic veneni calidi,feruidi, & æſtuantis natura refrænetur, viæque internæ conſtringantur,quò minus pateat in viſcera aditus, & conſtrictione expellatur venenum verſus cruorem. Profunt etiam balnea tepentis aquæ, vt caloris ope, euocato veneno ad extrà,corpus tranſpiret.

Cùm ergo hoc animal extremis ſui corporis partibus obtineat venenum, dirum, fatale,horrendum,capite inquam, & cauda, quæ in remediis arte paratis abiguntur ideò, idcircò ſolùm corporis medium inter vitioſa extrema, recipitur in alexipharmacis præſidiis: ita ſentiunt Gal. 11. *ſimpl.cap.2. & 1. de ſympt.cauſ.cap. 2. & lib.de theriac.ad Piſon.cap.3.* Paulus Ægineta *lib.5.cap.13.* Ni-

A cander *in theriacis, ſect.de vipera*, Nicomus, Edoardus Vottonius *lib. 6. cap. 115.* Marcellus Virgilius *lib. 6. in Dioſcorid.in com.cap.45.* Vidus Vidius *lib. 2. de curat.generat.cap.7.in princip.* & ad plenum explicant Conradus Geſnerus *lib.5.de reptilibus, cap.de vipera,lit. G.* Vlyſſes Aldrouandus *lib.5.de ſerpentibus,cap.17.18.& 20.* Nicolaus Leonicenus *lib.de ſerpentibus,thyro,& dypſade.*

Quare cùm huius animalis malitia ſit veluti inſuperabilis,& eius vis indomita,neceſſe eſt, vt morſum locum illicò excidas, vel ſaltem validiſſimis vinculis cōſtringas, vt ſic venenum intercepta via altiùs in corpus diffundi non poſſit. Caue tamen ne membrum liges vehementer nimis,ne torpeat,quod monuit Celſus *lib.5.cap.27.* Si verò virulenta animalis pernicies ad partes internas ſerpat, B vtiliſſimum erit per os exhibere,quæ à tota ſubſtantia venenatis beſtiarum ictibus reſiſtere ſolent: quæ autem hæc ſint,ſigillatim narrat Paræus *lib.20.cap.16.* qui incaute à vipera ictus, in extremo indice, qua inter vnguem, carnémque hiat,ſola arctiſſima ligatura ſupra vulnus,& theriaca,vna cum mithridatio vulneri impoſita, curatus eſt. Denique tanta eſt vis viperei veneni, vt ſola Æſculapij virga refrænetur:ea enim erat huius ſenis in curando hoc veneno dexteritas, vt ob id priſci eum depinxerint cum baculo, quem vipera implicata circumambit, vt notauit eleganter ex veterum mente, Thomas Dempſterus *lib.2. antiquitat.Romanar.cap.17.* Enimuerò licèt plura ſint antidota, quæ huius deleterij, veneni malignitatem retundunt,quæ *lib.1.cent.1.* enarrat Amatus,& non ſiluere Mathiolus,& Lacuna *lib.6. proprio cap.de vipera*, inter quæ ſuccus fraxini primas tenet,ex citatis auctoribus & Paulo C *lib.7.tit. de Fraxino*, firmat Ruellius *lib.1. de natur.ſtirp. cap.82.* Allij eſus & vini meraci potus,ex Dioſcoride *loc. cit.* Paulo *lib.5.cap.13.* Aëtio *tetrab.4.ſerm.1.cap. 21.* tamen ſuper omnia medicamenta alexiteria,quæ viperarum virulentis morſibus opitulantur, nullum aliud admirabilius eſt theriaca ipſa, & ſic Rhaſis *lib.8. ad Almanſ.cap. de morſibus viperarum*,in hæc verba prorumpit.*Cùm vipera aliquem momorderit, locus qui eſt ſupra morſum viperæ, fortiſſimè eſt deligandus: quòd ſi morſus fuerit in membro paruo, fueritque morſus generis viperarum, quæ peſſima eſſe cognoſcuntur,de quibus non ſperatur,vt ab eius morſibus euadere poſſit, membrum illicò ſub ligatura abſcindatur. Si autem vipera talis non fuerit, patienti illicò detur theriaca de viperis facta: non enim vſque ad noſtrum tempus inuenimus,quod à viperarum morſibus magis hac medicina libera-* D *re poſſit.propriè quæ recens eſt, &c.* Idem probant Sanctius de Arduinis *lib. 6.de venen. cap.1.ad fin.* Cardanus *lib.2. de venen.c.10.* & cæteri citati auctores.

Sed illud notandum hoc loco, quòd veteres nullum maius,æqualéue cognouere præſidium vipera læſis,quàm muſicam:vt docet Aulus Gellius *lib.4.noct. Atticar.c. 13.* ex Theophraſti ſententia; nam plurimis morbis, & non ſolùm melancholiæ, immò viperarum morſibus opem ferre ſibi perſuaſit: firmant Ishaac.2. *Viatic.cap.20.* Haly Abbas 5. *Theoric.cap. vlt.* Galenus *lib. 1. de ſanit. tuend. cap. 8.* Cælius Rhodigin.*lib. 8. lect. antiq. cap. 1.* Ariſt. *lib.8.politicor.3.* Valleſius *lib.de ſacra Philoſoph.cap.28.* cur autem morbis medeatur muſica, explicat Rodericus à Caſtro *lib.4.de Medico politico, cap.16.* ſatis politè, & doctè.

E Verùm mirabilius eſt quod narrat Matthiolus *lib.2.in Dioſcoridem,in com.cap.57.* in agris Tarenti Apuliæ vrbis, inueniri aranei genus, à quo icti ſolo tibiarum, aut alio-rum inſtrumentorum muſicorum ſono demulcentur, & ad priſtinam ſanitatem reuocantur,vocant incolæ Tarantulam; hoc Neapoli, & omnibus proximis locis eſt notiſſimum,vbi ad muſicam, tanquam ad ſacram anchoram confugiunt læſi, qui non ſecus ac Saül, cytharam dum pulſabat Dauid, meliùs habebat, recedebat enim ab eo ſpiritus, 1.*Regum,cap.16.* ſic muſica ij leuantur maximè, interim dum harmonia durat,cruciatibus,& accidentibus aliis liberi,motúque vehementiſſimo, quo ſaltant, & tripudiant continuò inquieti, inconſtantes, vt interim ſalutaria remedia theriacæ ſuſcipiant,& alexipharmaca alia veneni correctiua adminiſtrentur,recreantur, reuocantur in

in mentem,fapiunt,quiefcunt, obtemperant, auxiliis parent; ob quam caufam in ea regione plurimi ex arte muficæ victum faciunt.Lege Foreftum, *lib.*30.qui eft de venenis,*obf.*12.

Eft omni admiratione dignum, quod de hoc animanti in quibufdam regionibus orto referunt auctores dicti, morfu venienti ftridere fono quodam per vices vario, dum venenum effundere tentat, læfos tamen non antea faluti reftitui,quàm eundem concentum,tonúmque eundem mufica inueniat. Nec mireris: nam mufica harmonia,& concentu Pythagoram expuliffe morbos plurimos, docent Alexanderab Alexandro *lib.*2.*dier.genial.cap.*25. Ficinus *lib.de epidemia antidoto:*hæc namque mulcet animos,quietat,lenit,impellit,agitat, inftigat, triftes reddit hilares,& feros facit manfuetos: quare Ecclefiaft. inquit *cap.*40.*vinum,& mufica lætificant cor,*& *cap.*32.*non impedias muficam.*

Quæris caufam? facilis reddi poteft: quoniam mufica fic concitat,eleuat, animum extollit, vt temperato cerebro,fpiritibus commotis, & purioribus factis, fubtiliffimis è corde afcendentibus expurgatis, puróque è fanguine genitis,cerebrum alteretur,prout affectus petit, fecundùm difpofitionem præfentem in hunc, illúmue animi affectum,paffionem,& motū, vt iam illi altiùs aftruãt poëmata,ifti irafcantur,triftentur illi,hilares fiãt alij, melancholici,quieti, inconftantes: mouent ij pedes,manus, ora,faltant,quiefcunt,in varióſque trahūtur affectus, vna, aut diuerfa harmoniæ ratione.hoc rythmo, aut illo, hac confonantia, illáue feruata. Hanc verò energiam, & vim agendi, ad naturam fpirituum referendam effe patet, quam expofcit animal, vt harmoniam feruet, percipiat concentum, quæ non fentiuntur quouis facilè auditu, aut fubiecto quouis, immò quafi altiùs obiectum puriffimo auditu, etfi muficæ fonum, & voces omnes percipiant, quo & fubtiliffimis fpiritibus eget in totum mufica; harmonia verò quafi fpiritalibus, quò vocis acutæ funt natnræ liberæ, ioculares, inconftantes, leues,mobiles,faciles.

Difponit ergo maximè cerebrum mufica, viuificat, aptum facit in opus quoduis, fefe excedere facit animantia, prout quodlibet temperatur illa,mentem erigit, vt contemplationes altiores edat intenfiùs, fubtilioribus fpiritibus, purioribus rerum imaginibus oblatis fenfibus, quo interturbantur minùs actiones, fiúntque longo exceffu viuaciores. Sentiuntur enim iis, quæ aliis fpiritibus obfcurarentur, aut euanefcerent. Videt & præfentit quædam in quibufdam fenfatis, quæ aliàs non præuideret obfcurata difpofitione fpirituum, quo & fenfatio delitefceret. Hinc difponitur natura, vt altiora fufcipiat intellectus, cùm analogia ad perfectiores fenfuum actus habita, tum vt poftea fenfus exequantur,quæ altiori fufcepit exftafi. Hinc Elifæus 4. *Regum*, 3. Pfalte coràm fe canente prophetizabat, difponebatur enim altiùs, vt fenfus femel accepto Spiritu defuper, obfequerentur rationi in fpiritu prophetico, tum difcurreret raptu fenfuum, aut adminiculo altiori diftraheretur minùs circa femel accepta, in iis quibus prudentiæ eft locus, & in analogia ex fenfatis ad reliqua quæ præuidebat, fpiritu prophetiæ fuperna-turali.

Tanta eft muficæ vis, atque poteftas, & pro curandis plurimis morbis, & debellando vipereo, cæterorúmque animalium virulentorum veneno, efficacia. Hinc Parrhafius pictor celeberrimus,referente Æliano *lib.*9.*de variar. hiftor. cap.* 6. cantilenis, & modulis, laborem, & dolores, cruciatúfque omnes mitigabat, & *lib.*2.profert, Cretenfes cantilenis, & cantionibus leges condidiffe,& promulgaffe;vt homines in bonum publicum incitarent.Hinc Athenienfes aggreffuri hoftes pugna,Iouis hymnem decantabant antea; à quibus poftea, & reliqui Græci, ita firmante Alexandro *lib.* 4. *dier. genial, cap.* 7. tum melos laconicum ad promouendos militum animos plurimùm valuiffe Alexander eo loco inculcat, & teftantur Polyænus ftratagematum auctor antiquiffimus, Laërtius *lib.*1, Porphyrius, & plures alij; & modò in fe

A quilibet tubam bellicam,tympana,& alia corpus mouere, & animum accendere, pedes permouere, mentem erigere,& affectus efficere admirandos,experitur. Ex eo vt laborem temperemus, canimus, & animantibus adhuc fonalia.nolas, tintinnabula, cymbala collo appendimus,vt Mufica delectentur, & onere grauentur minùs, labores faciliùs ferant, diftracta Mufica,recreato cerebro; quare fic commota, onera geftant robuftiùs, & validiùs,vt notauit Vairus *lib.*2.*de fafcino,cap.*11.Immò infantes ad cunarum agitationem,& nutricum cantum à vagitu ceffant, & dormiunt,quoniam Mufica, fonus, & fuaues concentus, qui viua voce, vel inftrumentis modulatè refonantibus,aures,animúmque fuauitate permulcent, fpiritus fopitos excitant, mentémque depreffam erigunt, vt inquit Leuinus Lemnius *lib.* 1. *de complexionib. cap.* 7. Nónne

B peftis mufica curatur? vt ex multorum voto probat Vntzerus *lib.*1.*antidot.peftil.lib.*1.*part.*2. *diftinct.* 3.*med.* 5.*num.*6.& priùs prædixerat Plutarchus *lib. de Mufica in fin.* firmat perdoctus Beuerouicius *in fua Idea Medicinæ veterum, part.* 3.*cap.* 2. & nuper Ioan. Andreas Bannus *lib.de Muficæ origine, & excellentia*, mira confcripfit.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrùm definitio veneni,à Galeno,& Auicenna tradita,fit optima.

COMMENTARIVM.

C *Viperarum.*]Ad adipifcendam fcientiam medicam, artem fanè diuiniffimam, multo labore opus eft: *Quifquis* enim *noffe quid fupra vulgares Medicos cupit,& debet,is ftatim non natura modò,verùm etiam primis doctrinarum elementis multùm cæteris praftet oportet:idem vbi iã adoleuerit, infano veritatis teneatur amore eft neceffe, tum fine vlla diei, noctifve intermiffione properare, ac contendere ea quæ à doctiffimis veterum tradita funt addifcere, eadémque vbi didicerit iudicare,multóque tempore confiderare, & quæ rebus fenfui patentibus confentiant, quæue rurfus diffentiant,ac fic illa quidem fufcipere,hæc refpuere,* vt bellè dictabat Galenus *lib.* 3. *de natural. facult.cap.* 10. Ex hac doctrina apparet, quàm falfo fundamento arbitrentur fcioli quidam,fe iam ad artis finem perueniffe, ad quem nec ipfe Hippocrates acceffit, ex ipfo *in epiftol.numer.*20.

D cùm vix quatuor literas Græcas, & Galenum optimè Latinè factum intelligant, venam fecant, expurgant, alterantia propinant, & fic argumentum hoc de veneniș,inflatis(vt aiunt)buccis irrident, & damnant, quod iis infrequenter mortales premantur. Sed ij falluntur apertè: nam ea præcauere, & illorum virulentam efficaciam retundere, difficillimum effe plerique maiorum arbitrantur.

Ob hanc caufam à multo tempore, Tractatum de venenis Laconicum paraui, vt fragilis fenectutis labafcenti memoriæ auxilio effet, modò plures doctiffimi hoc inftitutum ita elegánter funt profequuti, vt in eo explicando tempus conterere videar. Sed cùm in hac ampliffima fcientia tam latus fit campus, tam vaftus Oceanus, vt cùm plurimum fpatium te confeciffe videaris, multò ta-

E men plus fuperfit, & antè in ipfo curfu obruaris, quàm expetitum illum portum attingere poffis:ita nulli mirum videri debet, fummis quotidie ingeniis euenire, vt quæ olim iuuenili quodam œftro impulfi,ieiuniùs,frigidiúfue tractarunt; eadem prouectiores, confirmato iam multa lectione ftudio, locupletanda fibi putent, atque auctiùs elimanda. Quotus enim quifque tam paratus, rationibúfque omnibus tam probè fubductis ad opus aliquod fcribendum accedit, quin priùs multa non penfet, & rimetur, vt argumentum agitandum multò efficiat abfolutius,& copiofius.Idcircò illud per quæfita, & refponfa in his primis hiftoriis enucleabo, & poftea ad alias arduas quæftiones explicandas me conuertam, in quibus etiam fyncerae medicinæ doctrina elucet, ex qua vtilitas non afpernabilis emanabit.

Quæro

Quæro primò, quomodo definiatur venenum? Galenus *lib.* 3. *de temp. cap.* 3. sic definit, vt sit illud quod humani corporis temperamentum destruit, vincit, atque permutat. Sequitur Auicenna *lib. de virib. cordis, tract.* 2. *cap.* 1. *in fin.* & 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 11. Venenum ergo est complexionis nostræ destructiuum, & nihil habet nisi quod sit humanæ naturæ aduersum, & contrarium: subscribunt Nicolus *tract.* 4. *serm.* 4. *de venenis, c.* 1. Conciliator *dif.* 178. & *lib. de venen. c.* 1. Valleriola *lib.* 3. *loc. communium, cap.* 18. Ioubert *decad.* 1. *paradoxor.* 10. Bacchius *in prolegomenis, c.* 9. *art.* 2. Mercurialis *lib.* 1. *de venen. cap.* 5. Cæsalpinus *lib.* 3. *praxis, qui est de venenis, cap.* 2.

Quæro secundò. In quo differt venenum ab alimento, & medicamento? Dic, quod cùm tria sint quæ nos immutant, alimentum, medicamentum, & venenum illud cùm naturæ nostræ adsimile sit, substantiam nostram augere potest, ex Galeno 1. *simpl. cap. vlt.* medicamentum verò est, quod naturam nostram alterare potest, aut (vt Hipp. firmat. *lib. de loc. in homin. propè fin.*) quòd præsentem statum transmouet: sed hoc non simpliciter intelligendum est, sed vt exponit Manardus *lib.* 13. *epist.* 4. alimenta, & medicamenta in hoc conueniunt, quòd vtraque in nos agunt, & à nobis patiuntur: in hoc tamen differunt, quòd medicamenta agant quidem potiùs quàm patiantur; alimenta è contrario, magis patiantur quàm agant: quod significauit Galenus *lib.* 3. *de temp. cap.* 4. dum inquit, *Castorium, & piper agere magis in corpus nostrum, quàm pati ab eo valent: vinum, mel, ac ptissana pati magis, quàm agere.* Et deinde scribit, *Ergo hæc omnia tum agunt circa corpus aliquid, tum verò patiuntur.*

Neminem enim latere puto, quanta sit alimentorum vis quamque vehementer corpora nostra immutent; hoc enim testatur Philosophus *lib.* 3. *de hist. animal. cap.* 21. & *lib.* 8. *eiusdem tract. c.* 28. quibus in locis, terrarum meminit, ad quas deducta pecora tum in colore, tum in aliis quibusdam, quæ ne sensum quidem fugiunt differentiis, mutari conspiciuntur. Qui verò negant (inquit Galenus 3. *de sympt. cau s. cap.* 2.) alitum ab alimento mutari posse, quòd vincentis, non victi alimentum sit nomen, hi nec de animantium, nec de plantarum trasmutatione quicquam sanum dicere possunt, & circa literas hallucinantur. Nam hoc simat Plinius *lib.* 23. *cap.* 9. etenim Persica planta quæ natali in solo lethalis erat, in Ægyptum translata, exitiosam suam mutauit naturam, fructum quinimò edendo aptissimum produxit; hoc enim rei rusticæ, & agriculturæ periti viri agnoscunt rectè. Hoc modo vites quæ apud nos natæ sunt, si in alienam deferantur terram, vinum longè diuersum reddunt.

Quare alimenta in hominis corpus aliquid faciunt, ex Galen. 3. *de temp. cap.* 4. & licèt vna vel altera ingestione, nec sensibile prorsus, nec euidens operentur, temporis tamen diuturnitate magnopere corpora nostra alterant, atque immutant: nam hoc modo durissimum lapidem aquæ gutta diu in eum distillans excauare potest: & maximè si sint medicamentosa; hæc namque ad vnam propriam qualitatem, calefaciendo, refrigerando, exiccando, vel humectando, corpus deducere queunt: zingiber enim, piper, cæteráque aromata calefaciunt; lactuca, & similia olera refrigerant, & humectant, salsa exiccant. Insuper alimenta aliquid in corpus agunt, sed ità exiguè, vt vix à Medico sentiatur: Medicamenta verò sensibiliter id facere nata sunt, vt doctissimè explicat perdoctus Ludouicus Nonnius, *lib.* 1. *de re cibaria, cap.* 1.

Et licèt hoc ita sit, sintque medicamenta nobis multò potentiora, à nobis tamen nonnihil affici, negare non possumus: quoniam omne agens agendo repatitur, ex Arist. 3. *Physicor.* 3. & *lib.* 1. *de generat. cap.* 7. & *lib.* 4. *de generat. animal. cap.* 3. vt quod secat, hebetatur ab eo quod secatur; quod calefacit, refrigeratur à calescente, denique quodcunque mouet, excepto primo motore, mouetur aliquo modo. Ita dicebat Galenus *lib.* 3. *simpl. cap.* 8. non magnoperè stupendam rem esse,

A si quidpiam eorum quæ propriè, & per se sunt calida, cum calidiori aliquo commixtum, frigidius efficere ipsum queat: *Ea enim est* (inquit) *communis alterabilium corporum omnium natura, vt in se agant, & patiantur admota: quodque minus est calidum, à magis calido calidius euadat: quod verò magis calidum, à minus calido contra afficiatur.* Agunt igitur in nos medicamenta, & itidem patiuntur, verùm plurimum est quod agunt, minimum quod patiuntur.

Venena verò ab alimento, & medicamento valde distant. Cùm enim toto genere, totis viribus, totaque substantia nobis sint infensa atque contraria, nulla substantiæ suæ mutata parte, sed tota seruata integra, corpus ipsum afficiunt; quare horum genus totum deleterium est, atque pestiferum, vt scitè notauit Galenus B *lib.* 3. *de temp. cap.* 4. hæc quà talia corrumpunt, temperiem nostram inquinant, vitæ aduersantur, & principiis illius vehementer repugnant: quia cæca, & delitescente vi, variè nos symptomatum cruciatu fatigant, & totius naturæ diffidio vitæ nostræ primordia demoliuntur, vt Fernelius docet *lib.* 2. *de abditis, cap.* 15. Ex his patet, venena à forma specifica, substantiali, & occulta quadam proprietate corporibus esse infesta: quod autem per hanc naturam, seu proprietatem sit intelligendum, legat qui velit apud eruditissimum Mercurialem, *lib.* 1. *de venen. cap.* 8.

Quæro tertiò. Si venena tantopere calori nostro aduersantur, quomodo ab ipsomet calore ad actum reducuntur, vt nocere possint? Dic, venena quæ ab animalibus eiaculantur cùm à viuente mittantur, statim, C promptéque altas penetrant corporis partes, quare alio calore auxiliari minimè egent. Cætera verò per os assumpta, aut calore actuali priuata, aliqua vi indigere videntur, quò eorum potentia in actum dirigi possit, ita docuit Galenus 3. *de temp. cap.* 5. & 3. *simpl. cap.* 18. Quæ enim frigore, aut calore mortifera sunt, necesse est calorem nostrum concipiant, priusquam nos offendant: quæcunque enim adeò calida sunt, vt erodendi, atque adurendi vim habeant, licèt non copia, sed toto genere aliena sint, neque naturam nostram mutare possint, & in alimentum conuerti, tamen non antè suum calorem nobis impertiunt, quàm nostrum fuerint experta: quò autem diutiùs ab eo afficiuntur, eò deteriora euadunt, & ampliùs viscera exedunt, dum cor prehendunt. Quæ autem frigore nocent, similiter calore D nostro egent, quò calefacta magis penetrare possunt, Hinc fit vt capite damnatis immixta vino propinentur, vt ab eo calefacta ampliùs, cor, cæterasque intimas partes per arterias peruadant, vt auctor est Galenus *lib.* 3. *simpl. cap.* 20. Quæ verò calore obsunt: si toto genere à nostra natura sint aliena, non tamen noxam afferunt insignem, nisi adeò in magna quantitate propinentur, vt sensui sint manifesta. Neque enim modo eorum quæ tota substantia mortifera sunt, si horum tantillum detur, perniciosum est, cùm nec scintilla ignis, nec exigua gutta frigidissimi imbris suo contactu nos euidenter lædat, ex Gal. 3. *de temp. cap.* 4. Quo pacto quæ proprietate, & tota substantia interficiunt, cùm potentissima vi prædita sint, calore nostro egent, vt tantummodò incalescant, & penetrare possint, partésque E vicinas opprimere; hæ autem læsæ venenum ad partes viciniores propellunt, quæ cùm noxam persentiant, ad proximas venenum transmittunt, & sic ad cor citissimè pernicies communicatur. Frigida verò in actum rediguntur, quia cùm crassa constent substantia, & ad motum pigra sint, à calore attenuata, cor petunt, & deinde prosternunt. Natura enim nostra sagacissima cùm sit, conatu valido, vt partes tueatur incolumes, aduersus venenum insurgit, & adaucto calore per accidens liquat, & attenuat venenum, quod ob fundentem calorem dilatatis viis citissimè rapitur in viscera. Hinc fit vt venena frigida citiùs, & faciliùs in corporibus calidis interimant; quare cum vino permiscentur in hunc vsum, in parca quantitate assumpto: si enim sit immodicum,

immodicum, parum venenum ledit; nam frigidi veneni inclementia calore vini retunditur, & hebetatur. Sed ſi hoc verum eſt, quomodo venena extrà admota, vt cuti, veſti;ſtapedibus nocere poſſunt,& interimere,ſi ad actum non reducuntur? Dic, quòd venenum illis partibus admotum ex attritu pedum, motu corporis incaleſcit, & mittit ex ſe vapores, qui eructantur in cerebrum & cor, mortémque inferunt pernicie ſua.

Quæro quartò. Si ſapientiſſimus rerum omnium parens, opifexque Deus, poſtremum omnium, quæ ſub aſpectum cadunt, hominem condidit: vt dominus eſſet illorum, ſuper terram imperaret,& cæteris animantibus dominaretur, ipsúmque in hoc mundi theatro conſtitutum habuit in deliciis, vt latè,& doctè probant Ioan. Berouicius *in ſua idea medicinæ veterum*, *fol.* 7. & Æmilius Campolongus *in theoremat. de humana perfectione*, cur in eius damnum & perniciem, venena produxit,quæ illi ruinam poſſunt parare, & interitum? Primum probat ſatis eruditus & ſapiens auctor Philo *lib. de opificio mundi*: vnde Ouidius *Metam.*1.

Sanctius his animal,mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc,& quod dominari in cætera poſſet.
Natus homo eſt.

Hinc apud Moſen, Deus ait, Geneſ. 1. *replete terram, & ſubiicite eam, & dominamini piſcibus, &c.* Quid aliud hoc eſt niſi plantis, vt libet, vtimini, metallis, lapidibus, & ſub iugum ſeruitutis veſtræ animantes omnes redigite, atque adeò domini eſtote eorum, quæ in agris viuunt, & quæ per aëra volant, & in mari verſantur. Si ergo ſummus Architectus hominem creauit Dominum, cur captiuum, & veluti ſeruum illum effecit, & tot venenorum inſidiis obnoxium? vt tam multis argumentis exclamat veluti Ianochius de Manectis, *lib.* 2. *de dignitate & excellentia hominis.* Dic, tres eſſe vtilitates: ob quas Dominus creauit venena. Prima eſt, vt eſſent adiumento artibus multis, tinctoriæ, pictoriæ, ſutotiæ, argentariorum, quæ omnes venenis vtuntur. Secunda, quoniam animalia plura aluntur venenis: nam ſturni, capræ veſcuntur cicuta, ſues hyoſcyamo, hirudines cantharidibus, coturnices ellebo-ro. Tertia, quia miſericors Deus non ſolùm vtilia, ſed quæ inutilia videntur, & ab humana natura longè diuerſa, ea in hominum ſalutem ſapienter procreauit. Elleborus inſaniam curat, aconitum ſcorpionis morſus, mercurius & arſenicum, ſcabiem ferinam, & morbum Gallicum: immò Galenus 5. *meth. cap.* 6.vtitur paſtillis andronis, & paſionis aduerſus ſputum ſanguinis, qui parantur ex arſenico, & chalcanto, quibus, & aliis cauſticis, tum per os oblatis, tum per ſedem inſuſis ſæpe fœliciter vtimur, *vt lib.* 2. *in com. hiſt.*85.latè probauimus. Quidni? Nónne venenum veneno depellitur, prout in ſequenti commentario explicauimus? Tu verò per otium lege alias cauſas apud Plin. *lib.*2.*cap.* 63. qui contra fabricatorem terræ Deum,aliam cauſam affert, licèt illam refutet *lib.*18.*cap.* 1.

Quæro quintò, cur ſicut in natura producuntur venena, ſic etiam in corpore noſtro generentur? Dic, quòd licèt *lib.* 1. *in com. hiſt.* 52. hoc dubium propoſuerim, tamen ne in hoc compendio de venenis quidquam remaneat intactum, iccircò particulariùs ad propoſitam dubitationem accedam & alia denuò adiungam. Generari ergo intra corpus venenum, quod & hominem, & alios nonnunquam perimat, aut morbos inducat lethales, præter Galeni 3. *de loc.* 7. & 6. *eiuſd. cap.*5. teſtimonia eo loco citata, ratio, & experimentum confirmant. Sed hoc ſemper mihi valde dubium viſum fuit. Nam in plurimis morbis in quibus ſuſpicamur latere venenoſos humores in corpore, qui nouo quodam aggreſſu inopiuatò homines apprehendunt, vt experimur in epilepſia ab aura venenoſa eleuata, vteri ſtrangulatu, qui à ſemine retento, & putrefacto, & ſanguine menſtruo oritur, & in peſtiferis febribus, vel pro ſingulis acceſſionibus venenum de nouo generatur, aut in membro mandante veluti ſopitum contine-

A tur, vel per interualla aſcendit acceſſiones facturum. Non primum, quoniam 2. *feb.*11. acceſſionum multiplicatio, & repetitio cauſam, habet primam, humoris nempe in vna parte aſſeruationem, præterquam quòd non ſemper dabitur materia à qua denuò ſimilis generetur. Si ſecundum, quomodo intermedio tempore exiſtere poteſt intra corpus venenum ſine noxa? Quomodo vt ab eo non offendatur continens membrum, in quo diutiùs immoratur, magiſque viget qualitas maligna, ſolo acceſſu in longinquo, diſtantique tam vehementia nocumenta inducens? Rurſus, cur magis frequenter cerebrum inuadit, quàm hepar, aut cor, quibus ſunt patentiores viæ, & principalis venenorum occurſus ſit ad cor, tanquam vitæ fontem, cui illa à tota natura aduerſantur? Deinde ſi cerebrum eſt
B inſenſile, ac immobile, vnde in dictis affectibus nocumenta percipit moleſtantia, & tam vehementer agitatur, vt vniuerſas corporis partes ſecum in conſenſum trahat?

Sed multò faciliùs, & Galeno magis conſentaneum eſt aſſeuerare, venenum innaſci in corpore. Quis enim inficiabitur, poſſe alimentum aut humorem in nobis corrumpi, & tam praua putredine vitiari, vt qualitatem acquirat non minùs deleteriam, quàm cuiuſuis alterius veneni? id quod in dictis affectibus Galenus oſtendit: non enim aliunde fera illa, & ſæua ſymptomata quibus infeſtamur, vires vſque adeò proſternuntur, naturam debellant, ſenſum, motum, vocem, & curſum auferunt, conuulſiones inducunt, refrigerationes, tremores, frigidos ſudores, & amentias, ac reliquos
C epoti veneni affectus,niſi quia illorum cauſa, virulenta quadam, & non minus pernicioſa qualitate ſit prædita, vt inter omnes probat Caſtrenſis Luſitanus, auctor inter claſſicos celeberrimus *lib.*2. *de meteoris microcoſmi, cap.* 12.

Neque inſtes, in corpore non poſſe reperiri tam prauum ſuccum, qui materiam præſtare poſſit ad generationem ſubſtantiæ vſque adeò deleteriæ, & ipſimet corpori valde aduerſæ. Nam vel ex probis alimentis qualitas poteſt euadere venenoſa, maximè in non rectè ſanis, nec bene gubernatis corporibus, nedum ex retentis; & corruptis excrementis, à quibus eleuatus vapor vim deferens malignam, vel ipſa ſine materia aliqua ad cerebrum perueniens, epilepticas, aut hyſtericas excitat acceſſiones, non ſecus ac ſyncopas, &
D alia ſymptomatum genera, pro varietate membri quod inuadit.

Nec neceſſarium eſt, omnium acceſſionum materiam in membro mandante ſimul generari; ſufficit enim relinqui ſomitem, à quo inficitur adueniens de nouo alimentum, quantumuis probum: & malignitate carens. Cum quo ſtat adhuc, omnium circuituum cauſam eſſe primam aſſeruationem in parte, iuxta Galenum adductum. Quinimò etiamſi totum venenum pro ſingulis paroxyſmis ſimul progenitum foret in mandante membro, per interualla inuaderet, & ſine corporis offenſa permaneret, Venena enim, & multa alia morbi ſeminaria diutiſſimè poſſunt intra corpus occultari, oppreſſura poſtea, & ſæpè internecatura,etiam poſt 14. vel 20. annos, vt teſtatur Hipp. *lib. de internis affectionibus*, & rabidi ca-
E nis virus, & aliud epotum venenum longo tempore tranſacto ſe prodere cum ſyptomatibus diris trahunt omnes, & docet Galenus 1. *prorrhet. ſect.* 2. *com.*17.

Quomodo verò ſine noxa tamdiu occultetur venenum ſiue hauſtum, ſiue intus genitum, cauſa (inquit Galen. *cit. prorrhetic.*) Quoniam vbi exiſtit, ſenſim alterat, & paulatim inficit vicina, ac in malignam qualitatem commutat temperamentum, & quia quamdiu ſit necdum impreſſum eſt malum, imbecilliter mouet, toto agendi tempore nulla pernicioſi morbi ſymptomata ſpectantur: maxima, repentè vbi iam multa fuerit, & inſigniter altera membri conſtitutio. Adde, ſæpè in ignobili membro contineri venenum, vbi vel paruam,

paruam, vel nullam inducit offensam; ad nobile autem commigrans inducit vehementè. Assuefactio etiam partis facit, vt non modò ex contento veneno non ægrotet, sed alatur, & viuat; lædatur verò recipiens etiam à minori quantitate, & quia per totum corpus iam malum effundi- tur, & quia insuetum. Insuper cùm indies more fermen- ti ex ingesto alimento augeatur, ad eam magnitudinem accedit, vt ab irritata expultrice pellatur, antequam par- ticulam lædat in qua generatur; cerebrúmque aut cor aggreditur, prout maiorem habet proprietatem ad vnum, quàm ad alterum membrum, quod in plurimis venenis reperitur, vel quia in neruosis partibus, aut arteriosis magis radicetur. Denique aut quia talis erit naturæ, quæ magis parata sit pati, & recipere, in cerebro, quod li- cèt insensile, naturali perceptione potuit noxã percipere, & naturali expulsiua pellere, seipsum concutiens, & in similem concussionem vniuersum trahere, cum mentis, ac sensuum læsione, quod sine affectu cerebro contingere non potest. Non ergo negandum est, intra corpus posse nasci venenum, quod testantur Auerrhoës 3. *collig.* 3. hinc fit vt ex morbo natura salubri quis moriatur, vel multò citius, quàm ratio morbi exigebat: & mors non sequitur ad morbum, sed ad venenum intus genitum, cuius mo- tum morbus insequitur. Hinc etiam fit, vt quispiam mo- riatur repentè non sumpto veneno, & pereat diris vexa- tus symptomatis, similibus illis, quibus premuntur ij qui sumpserunt. Tu verò de hoc argumento consule eruditis- simum Sennertum *lib.6.de morb.occultis, part.2.cap.2.* & Paulum Zacchiam Medicum celeberrimum *lib.2.quæst. medicolegalium, tit.2.quæst.5.* qui ex sua, & multorum sen- tentia hoc negotium diligentissimè explanat.

Quæro sextò. Si venena tantopere naturæ nostræ in- festa sunt, cur attrahuntur intrò, & cor petunt, si in statu sano solus adest innatus calor, qui omnia membra regit, ab aduersantibus tuetur, oppositis resistit, noxia pellit, & veneni vim diram à se abigit, tantum abest vt attra- hat? Dic, venenum non attrahitur à partibus, quoniam nihil attrahit propter ipsum attrahere, sed vt eo quod at- trahit compos fruatur, ex Galen 3. *de facult. naturalib. c.7.* illud non defertur ad cor sponte sua, natura enim id respuit, ne irruat: non detruditur à partibus; hæ enim ad debiliores ferè demittunt, vt sic principes tueantur à noxis, cor autem membrum est fortissimum. Attrahitur ergo à corde venenum, per accidens tamen: quoniam per inspirationem, & transpirationem attrahitur cum aë- re permixta aura venenosa, quæ semel hausta, in pulmo- nes, & per arterias omnes quæ per corporis ambitum sunt disseminatæ, attracta, cor petit, & sua vi dira pro- sternit, & premit, & venenosa qualitate viscus hoc præ- stantissimum fatigat. Consule Cardanum *lib.1.de venenis, c.4.* Alphonsum à Fontecha *in speculo medicinæ Christia- næ, luminari 2. tit. de corde venenato.*

HISTORIA II. AETII,

De morsu viperæ.

Stercus caprinum ad viperæ morsum, auxilium celeberrimum.

*Medicus certè quidam ruralis, ipso ad * viperarum morsus, multòque magis aliarum bestiarum vtebatur cum aceto, & multos seruauit, &c.* *Aetius* tetrab.1.serm.2. cap.94. de stercore caprino.

PARAPHRASIS.

Nullum est ad venenosarum bestiarum morsus præ- stantius auxilium, quàm suctus, factus in ea parte, qua læsit animans: huius enim præsidij ope euocatur venenum ad externas partes, quo pacto in altas, profun- dásque remeare non potest. Hoc remedium præsenta-

A neum esse docuit Celsus *lib.5. cap.27. rubric.3. §. Ergo quispiam exemplum Psylli sequutus, id vulnus exuxerit, & ipse tutus erit, & tutum hominem præstabit, &c.* dummo- dò neque in gingiuis, neque in palato, neque in alia oris parte vlcus habuerit: id autem quod sugitur, vt ex- puatur statim est necesse, vt videlicet aliquod infortu- nium accidat deinceps, vt narrat Amatus *lib.3. centur.14.* contigisse iuueni cuidam, qui à truculenta vipera, rabi- do morsu percita, in manu digito commorsus, citissimè ori digitum admouit, vt sanguinem dentibus compresso digito exugeret, quo in ore detento, & vapore suo, ca- lore linguæ adiuuante, ad spiritualia membra communi- cato, mortuus est: quare sugens sit satur, & os eius cum vino, & oleo lauetur, vt prædixit Ishaac 4. *pract. cap.39. de morsu serpentis.*

B Hunc vsum complet cucurbitula, remedium sanè exi- mium ad extrahenda, quæ in alto firmiter sunt impacta, & maximè si multa flamma sit agglutinata, cuius vi vene- num foràs extrahitur, ac reuocatur. Quapropter à Diosco- ride, cæterísque priscis Medicis, in hoc affectu summope- re commendatur; est enim cucurbitula, auctore Galeno *lib.13. meth. cap.6. iuxta finem*, instrumentum ad violen- tam attractionem à Medicis excogitatum: nam cùm dixis- set, in punctu, morsúve animalis vacuandum virus esse medicamentorum ope, quæ potenter attrahunt, subdit: *Vacuant id tum calfacientia omnia, tum quæ citra calefa- ctionem vehementer attrahunt, veluti cucurbitulæ, & caua cornua quadam, quibus nonnulli cucurbitularum vice vtun- tur.* Debet tamen cucurbitula adhiberi non semel, sed ite- rum, atque ter, idque cum flamma copiosa, ad hoc vt

C ignis naturam atque potestatem veneni eneruet, atque dissoluat. Hæc si fuerit ænea, cùm maiorem sustineat flam- mam, multò est vitrea efficacior.

Si verò cum scarificatu adhibeatur, vt ait Paulus *lib.6. cap.41. efficaciorem causis perspiratum præbet, sensibiliter ex alto ea quæ nocent, eliciens, quippe non modò sanguinem, sed alios etiam humores euacuat.* Quare, vt citati auctores mo- nuerunt, si locus id patitur, altioribus vlcusculis est sca- rificandus, quò pluribus quasi canalibus, ac riuulis vitia- tus sanguis queat exhauriri, vt sanguinis illius corrupti copiosa vacuatio obsistat, ne venenum membratim cor- pori insinuetur vniuerso. Attrahetur enim, & foràs eua- cuabitur vnà cum sanguine, & spiritu, ipsius virulentæ bestiæ venenum. Profundioribus tamen vlcusculis secari locus debet; nam ex maioribus cumulatus, copiosús-

D que sanguis dum effunditur, aliquid quoque veneni ex- hauritur; at ex minoribus nequaquam. Quinimò à ma- ioribus abscedentes carnes adimendæ sunt, & labiorum margines acie scalpelli præscindendæ, & apprehensa ha- mo caro amputanda, quum Galenus, vt ex illius sententia in superiori historia notauimus, non tantùm carnem abscindere, sed interdum membrum mutilare subeant, vt sic à lethali, & virulenta fera morsum, vel ictum præ- seruetur.

Hirudines in hunc vsum sunt efficacissimæ loco icto, vel commorso impositæ, vt docuit Ishaac *lib.4. pract. cap.37.* hæ enim trifido inflicto vulnere altiùs penetrant, venenum exugunt, & à parte iam læsa sanguinem mani- festè exhauriunt, vt probauit Fernelius *lib.2. de ven. sect. cap.19. de particulari sanguinis vacuatione*: quod

E auxilium maximè probo, dummodò ipsæ virus quod con- tinent exuant, vt Auicen. monuit 4.1. *cap.22. quoniam in multis existit venenositas, præsertim in illis quæ magno capi- te, & nigro colore sunt præditæ, & ex earum suctu proue- niunt apostemata, syncope, sanguinis fluxus, febris, laxitas, & vlcera mala.* Quocirca melius est, vt post earum casum apponatur cucurbitula, vt ipsarum malitia remo- ueatur.

Vstio etiam necessaria est, hanc enim esse magni mo- menti in venenatis ictibus Medici veteres prodiderunt, vbi locus hanc patitur, hoc est, vbi nec neruosus, nec musculosus existit: etsi non defuerint qui eam repro- bare sint ausi, quoniam ignis adstrictione sua denset par- tem, cutem prohibeat, & sic venenum ad intra repri- matur; quare crusta ab igne inducta crassitudine sua

 venenatos

venenatos affluxus coërcet. Sed hi non aduertunt, quòd cauteria calore, atque dolore versus partem vstam venenum validissimè attrahunt, cuius difflationi exigua illa densitas non obsistit.

Prosunt etiam adaperta plaga auxilia, quæ vel calore, siue tota substantia, siue vtroque nomine venenum potenter euocant; inter quæ vtilis est pullus gallinaceus per medium sectus, & protinus calidus super vulnus impositus, ita vt pars interior iungatur corpori. Præterea iuuant medicamenta quæ calore suo venenum ad externas partes eliciunt, vt galbanum, sinapi, farina erui, scilla, folia fraxini, & ipsa contusa, atque admota, allium cum aceto, hastulæ regiæ folia, cum pane, lauri teneræ baccæ, & folia cocta, & cum oleo trita, ebuli, & sambuci radices in vino coctæ, cinis ex sarmentis ex aceto subactis, ruta, calamenthum, & origanum. Prodest fomentum factum ex fæce vini, ruta, sale, melle. Muria acida, & multa alia quæ à citatis auctoribus comprobantur. Præter hæc miraquadam efficacia strenuè iuuat stercus caprinum: nam stercora omnia ob putrefactionem maximam, valida pollere attrahendi vi probat Galenus *lib. 5. simpl. cap. 17.* & maximè caprinum, quoniam hoc præterquam quòd venenosum humorem attrahit ad partes externas caliditate sua, dilatat eadem vi partem commorsam, vt virus sic forás expiret. Deinde proprietate quadam contra virulentorum animalium morsus auxiliatur, vt firmat Dioscorides *lib. 2. c. 72. de firmo. §. Caprillus fimus in aceto decoctus imponitur serpētium morsibus, &c.* Caprinum autem stercus inter cætera pro hoc complendo opere primatum tenet, quia calidus; ita sensit Paulus *lib. 7. tit. de stercore. §. Caprillum stercus acrius, magisque discutiens, &c.* Lege Iacobum de Bondis *in fin. sui aggregatoris, tit. de remediis, contra viperæ morsum venenosum.*

Sed hoc loco quæsitu dignum videtur, cur imponat parti commorsæ acetum, si ex omnium Medicorum voto astringit, & applicita auxilia debent esse calida, attrahentia forás venenum, & meatus dilatantia? Dic, Galenus acetum repellere asseuerat *lib. 1. simpl. cap. 24.* & adstringere firmat *lib. 1. eiusd. c. 18.* & sic ad sanguinis fluxiones velut remedium reprimens id præfert. *§. At acetum haud perinde vt crustam facientia medicamenta, sed potiùs vt adstringentia, & refrigerātia, citra crustam sanguinis fluxiones cohibet: itaque hac quidem ratione non excalfacere, sed refrigerare putetur, &c.* Sed si hæc Galeni verba attentè examinentur, etsi acetum duplici facultate calida nempè, & frigida constare asseramus, hanc illam vincere apertè fatebimur, quod & ipse Galenus confirmat manifestè: quoniam acetum est suapte natura acidum prorsus, & acida minimè adstringunt; quare acetum primò, & per se non adstringit, sed incidit, & est tenuium partium, quo nomine ad sanguinis grumos in visceribus incidendos, poscam summopere laudat *5. meth. cap. 9.* quam ex aceto, & aqua simul mixtis constare, scripsit Aëtius, *tetrab. 1. serm. 1. cap. 1.* Sapor enim acidus, etsi frigidus sit, tenuibus tamen partibus constat, ex Gal. *4. simpl. cap. 3. 7. & 8.* Ex iis constat, non errare Medicos, qui acetum medicamentis penetrandi causa permiscent, quoniam omnium medicamentorum vehiculum est: quinimò cum stercore caprillo subactum, & parti à virulento animali commorsæ impositum veneni malitiam refrænat, est enim medicamen alexiterium, vt *in com. hist. 6. infrà* comprobauimus. Si verò Galenus id adstringere firmat, cum respexisse partes crassas quibus etiam constat, dicendum est. Consule Abderamen Arabem *lib. de virtutibus medicinarum, cap. de aceto.*

QVÆSTIO II.

Vtrùm venenorum diuisio à Dioscoride tradita, sit perfecta.

COMMENTARIVM.

Viperarum morsus.] Dioscoridem Anazarbæum adeò summa in re herbaria doctrina, in cognoscenda aromatum natura, præcauendis, & curandis venenis, præcelluisse tradunt Græcorum scientissimi, vt vel Galenus ipse eum summè laudet in locis multis, quem in simplicium medicamentorum inuestigandis arcanis, metallorum proprietatibus, & viribus describendis inter omnes palmam præripere neminem latere puto. Is postquam de hoc argumento quinque libros perfecit omnifaria eruditione refertissimos, librum sextum de venenis, morbísque venenosis conscripsit, & in theatrum Medicorum euulgauit, non vt hi doceant, quo pacto possint aliis exitium impunè comparare, & per insidias vlciscendæ iniuriæ, vel obeundæ hæreditatis causa offerri apta, sed vt cognita partim vitari, partim deuinci queant, id quod fieri non potest nisi commemorentur, & nota sint omnibus, vt Galenus affirmat *lib. 2. de antidot. cap. 7.*

Idcircò *in eius libri præfatione*, venena diuidit in ea quæ sumuntur ex animalibus, plantis, & mineralibus, quam diuisionem recipiunt omnes, & vt rectè traditam amplectuntur: licèt enim per omnes sensus possit inferri venenum, tamen ex his tribus depromitur, ex quibus variè, atque variè commixtis venefici moliuntur insidias, & multiplici forma paratis, vtero, vmbilico, naribus, vt concitent abortum, & aliis partibus admotis, repentinam cladem machinantur.

Ex animalibus sunt vipera, aspis, scorpio, lacerta, scorpæna marina, canis rabidus, & siquæ alia animalia rabiunt excepto cane, vt equus, mulus, boues, simia, vrsi, lupi, feles, & pleráque multa, cantharides, bupreslis, hirudines, amphisbena, salamandra, rana palustris, pinorum erucæ, lepus marinus, bufo, cerebrum felis, vrina muris, sudor equi, sanguis tauri, menstruus sanguis, phalangium, tarantula, pisces suffocati, caro quadrupedis quæ fulmine percussa interierit, castorium, cerui extrema cauda, lac vbi in ventriculo concrescat, mel venenatum, quod apes proferunt, & colligunt ex aconito herba, & ex floribus rhododendri, ligna excisa ex cauernis serpentum, quibus vstis eleuatur veneficus vapor adstantes perimens. Virus quod à magnis serpentibus illisis exprimitur, quod solo externarum partium contactu est perniciosum, in quorum catalogo reponuntur basiliscus, torpedo, pastinaca marina, dracones, scorpiones alati, crocodilus, chersydros, cenchris, hæmorrhoïs serpens, dipsas, cerastes, dryinus, apes, vespæ, luporum morsus etiam non rabientium, quòd plerumque in renibus eorum serpentes nascantur. Barbi, & Lucij piscium ouorum esus, acontia, & alia.

Ex iis quorum stirpes è terra nascuntur, plura colliguntur venena, quæ vel cathartica vi, vel nimio calore, aut frigore, vel totius substantiæ repugnantia perniciosa sunt, & homini præsentaneam ruinam parere solent. At per plantas, quæ hanc exitiosam labem, virúsque maleficum sortiuntur, intelligo non solas eas quæ in laudabile alimentum non conuertuntur, sanguinis, & spirituum generationi maximè accommodum, sed humores in corpore contentos conspurcare solent, vt sunt elleborus, colocynthis, scammonium, elaterium, thymelæa, chamelæa, tithymalus, lathyris, bryonia, cyclaminus, brassica marina, soldanella, & euphorbium. Naturam nostram etiam prosternunt napellus, aconitum, hyoscyamus, psyllium, cicuta, mandragora, meconium, opocarpason, pineorum nucleorum malucorum esus, thapsiæ succus, ephemerum, coriandrum quod aliqui colchicum vocant, quia in Colchide nascitur, solanum, sardonia herba, quæ ranunculi genus est, corniculatum papauer, pharicum, ruta syluestris, fungi, toxicum, rhododendros, smilax arbor, quæ & taxus dicitur, nux metellica, ixia, medullæ fructuum rancidæ; iuniperi, nucis arboris, tamarindorum, & buxi vis mortifera.

Quæ restant nobis ex fossilibus longè præsentia sunt, & exitiosa, vt gypsum, calx, cerussa, plumbi recrementum, ferri scobs, squamma æris, argentum viuum, cinnabrium, ærugo æris, duo sandarachæ genera, spuma argenti, auripigmentum, arsenicum, præcipitatum, risagalum, antimonium, scobina campanarum, vitrum. Ex iis euidenter patet, quomodo omnia venena sub his comprehendatur, & ab his desumantur, tam quæ illitu,

illitu, contactu, odore, aut vmbra à veneficis parari consueuerunt.

Rursus venena multipliciter diuiduntur: Primò, in ea quæ tota substantia, totis viribus, & toto genere interimunt, & alia quæ suis maximè manifestis qualitatibus, ex Galen. 3. *de temp.* 17. 18. 19. 20. & 21. & Auic. 6. 4. *tract.* 1. *c.* 2. ita sentit Petrus Aponensis *in tract. suo de venenis.* Illa enim quatuor modis naturæ nostræ inimica sunt, atque infesta, vt testatur Auerrhoës *lib.* 5. *collect.* 25. Primò, quoniam vi sua deleteria spiritum innatum resoluunt, & absumunt, & natiua quadam proprietate venefica, viscera, & cor vitiant, & corrumpunt. Secundò, temperamentum naturale permutant, & vniuersum corpus labefactant. Tertiò, vehementi attractione humores quoscunque è corpore extrahunt, vt elleborus, & alia huiusmodi. Quartò, euacuant sanguinem, in cuius perseuerantia calor noster consistit, & spiritus extingunt. Si ergo in harum substantiarum duratione vita consistit, vt inter omnes probauit Cæsar Cremoninus, Peripateticus Philosophus eximius *libello de calido innato, ferè per totum,* venena illa dicentur, quæ sanguinem, & spiritum mortificant.

Insuper, quæ qualitate manifesta interimunt, id præstant, vel quia calida sunt, vel quia frigida, vel quia sicca, Calida æstunt mouent, in ventriculo ardorem, & sitim concitant, excoriant linguam, guttur exasperant, febrim pariunt, membrorum genuinum humidum depascuntur, & hoc modo visceribus inquinatis, & deiectis, doloribus, ac vigiliis oppressum animal occumbit. Ita venena calida tabefaciunt, putrefaciunt, erodunt; absumunt enim spiritus, & superfluo calore eos inflammant, quorum inopia mors contingit. Alia membra hac de causa erodunt, & dilaniant, & minuto, resolutóque colore innato, humana membrorum compages putrescit, corúmque harmonia separatur. Frigida somnum profundum concitant, & sic retentis recrementis innatus ignis obruitur, & suffocatur. Deinde congelant sanguinem, & spiritus vehementer incrassant, quibus ad motum ineptis torpet corpus, diffluunt membra, & obstructis præ frigore canalibus, & viis fluxus immedicabilis sequitur, & ducto ad imbecillitatem corpore, & ob prostratam nutritionem tabefacto, perit animal. Vtrùm autem hæc quantitate solùm, an genere sint deletèria, inter omnes propònit Vallesius, *lib.* 9. *cont. cap.* 12. Sicca venena etiam extempore mortem accelerant: nam cùm ferè calida sint, caloris insuperabiles pariunt effectus, præterquam quòd ficcitate sua exprimunt humidum, calorem complantatum nimiùm absumunt, & excitata conuulsione immedicabili, cerebróque in consortium ducto interficiunt.

De veneno humido, dissidium est inter auctores: negant Mercurialis *lib.* 1. *de venen. cap.* 10. Fernel. *lib.* 2. *de abdit. rer. caus. cap.* 15. Bacch. *in prolegomen. de venenis, cap.* 3. *art.* 7. quorum votum libenter amplector: quoniam si humidum dolorem inferre non potest, ex Gal. *lib.* 1. *de caus. sympt. cap.* 6. & 12. *meth. cap.* 7. & *lib.* 2. *sec. loc. cap.* 1. §. *Ad humidum nullus consequitur dolor, &c.* cur mortis causa statuenda, cùm humiditas parum actiua sit, & inertis facultatis esse dicatur, nec ad quartum humiditatis gradum quodpiam medicamentum, aut quiduis aliud ascendere possit? quoniam si absint calefactio, & refrigeratio, humiditas citra violentiam corpus contingit, ob quam causam, si venenum humiditatis excedentis effectus ex se parit, hos frigiditatis ratione euenire asseremus. Venenum ergo merè humidum non reperitur, vt probat eruditer Bartholomæus Fritzschius *in sua disputatione eleganti de venenis, in med.*

Secundò, diuiduntur venena, in ea quæ secundùm totum venena sunt, vt cicuta, lepus marinus, & ea quæ secundùm partem, vt felis, secundùm cerebrum, cenchris, secundùm caudæ extremitatem. Diuiduntur tertiò venena, ex modo administrationis, nam quædam per os assumuntur, quædam extrà applicantur, alia communicantur morsu, vt viperæ, serpentum, & canis rabidi venenum; plura punctione, vt araneorum, & phalangiorum venenum; multa illitu, tactu, olfactu, visu, & auditu.

A Diuiduntur quartò venena, iuxta eorum effectus: quoniam alia citissimè interficiunt, alia post aliquam interpositam moram. De illorum genere est aconitum, quod in occidendo inter omnia venena est ocyssimum, vt docuere Plinius *lib.* 27. *cap.* 2. Ruel. *lib.* 3. *de natur. stirp. cap.* 113. & alia venena etiam reperiuntur præsentanea, quæ spatio quadrantis horæ interficiunt, vt firmat Ioãnes Leo *part.* 7. *suæ Africæ, in fin.* & cuiusdam facit commemorationem Cardanus *lib.* 2. *cont. tract.* 1. *cont.* 10. cuius granum inter decem homines partitum spatio quadrantis horæ omnes interimit. Hæc à tota substantia corruptoria nuncupantur, & sunt præ cæteris vehementer noxia, & deleteria, vt fatentur Vallescus à Taranta *in suo philon. c.* 29. Bertruc. *lib.* 2. *part. tract.* 3. *cap.* 1. Arduinus *lib.* 1. *de venen. cap.* 7. Gorræus *in præfat. ad Nicandr. Alexipharmac.* Guainerius B *cap.* 1. *de venen.* Nicolus *sum.* 4. *serm.* 4. *c.* 3. Tardiora sunt in operando, quæ putrefaciunt, & crassa, terrenáque substantia constant.

Diuiduntur quintò venena, in præsentanea, & temporanea, illa citissimè interficiunt, & velocissimè; hæc ad tempus, hoc est post vnum, vel duos, vel paucos dies, menses, vel annos. Sed dubitatio insurgit maxima, cur venena non noceant illicò intra corpus assumpta, aut extrà applicita, si naturam habent cordi inimicam, & corpori humano infensam valde? Dic, quòd huius dubij duplex potest esse sensus, vnus, an dentur, vel possint dari venena, sine naturalia, siue artificialia, quæ certo die, ac tempore pro administrantis voluntate, non antè, neque pòst occidant. Alter, an dentur venena, quorum actio vel ex sua natura, non illicò, sed aliquanto, aut etiam multo C pòst tempore appareat; vel quæ arte, ac præparatione ita retardari possint, vt si ipsa spatio vnius diei, aut plurium sustulissent, ob præparationem ita tardè operentur, vt si multo pòst interimant, mors non in venena, sed in morbum reiici possit. Primo, & secundo modo dari venena temporanea, plurimis pro vtraque parte allatis rationibus, & auctorum sententiis munitus defendit clarissimus Paul. Zacchias *lib.* 2. *quæst. medic. legal. tit.* 2. *quæst.* 10. licèt enim venena naturæ nostræ sint aduersa, & citò occidant; tamen non est impossibile, vt si Medicus sit exercitatissimus, & cognitam habeat assumentis naturam, ætatem, temperamentum, constitutionem corporis, & alia, possit componere medicamentum, quod certo, & determinato tempore operetur, si efficaciam, & caliditatem excedentem vnius veneni alterius frigiditate, aut è contra retunD dat; & ita nec venenum à tota substantia tale citissimè occidet, ne frigidum tardissimè. Consule Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 7. Amat. 6. *centur.* 68. & *lib.* 4. *in Dioscorid. cap.* 8. Valleriol. 3. *loc. com. cap.* 18.

Illud quoque non silendum inuolucrum est, an venena, venenorum sint remedia. Id equidem videtur testari Galenus, si de venenis extrà appositis sermo sit: nam vniuscuiusque caro multum prodest, ictu suo, vel morsui superposita, sic viperæ caro, viperarum morsibus medetur, & iecur rabidi canis, huius morsui auxiliatur, & scorpius, scorpionis ictu remedio est, vt Galenus *lib. de theriac. ad Pison.* & *antidot.* sæpè pronuntiat, quoniam venenum externum proprietate quadam, & totius substantiæ similitudine attrahit internum, & sic veneni vim refringit: ita cremati scorpionis nidore reliqui omnes protinus fuE gantur, vt ex mente Diophanis testatur Reuellius *lib.* 2. *de nat. stirp. cap.* 45.

Si verò de venenis intrò assumptis loquendum sit, tunc non quodlibet venenum veneno reluctatur, immò potiùs intendit, maximè si ambo idem temperamentum sortiantur, vt si post euphorbium proponitur auripigmentum, aut post mandragoram, opium. Si autem loquamur de intus assumpto veneno, aliquando venenum veneno curatur: cùm enim venena vtraque mutuam inter se habeant antipathiam, vnum expellit aliud, & sic in pugna commoriuntur, & quod potentius est, alterum deuincit: sic ex Theoph. *lib.* 9. *de histor. plantar. cap.* 10. Plin. *lib.* 27. *cap.* 2. Aconitum contra ictus scorpionis eximiè pollet, & mandragora proprietate quadam contra elleborum, ex Plin. *lib.* 25. *cap.* 13. Ruel. *lib.* 3. *de natur. stirp. cap.* 111.

Hoc modo cantharides ad canis rabiosi, & salamandræ morsum potenter opitulantur, ex Plin.*lib.29. cap.4.* Ras. *lib.10.diuision.c.2.* Matthiol.*in præfat.ad lib.6. Dioscorid.* & euphorbium contra scorpionum ictus, ex Matthiol. *loc.cit.*Ruel.*lib.3.cap.53.*Consule Greuinium *lib.1.de venen.cap.1.* Conciliator *lib.de venen.cap.3.* Ponzettum *lib. 3.de venen.cap.12.* & omniscium Tiraquellum *cap.31.de nobilitate, num.552.*

Deinde, non dissimulandum dubium arduum, à nullo ante me animaduersum, cur thunni piscis caro, viperæ commorsis remedio sit,apud Dioscoridem *lib.2.cap.29.de thunno*, dum sic ait: *Conditanei thunni caro,quam omotarichon vocant, sumpta iis auxiliatur, quos vipera nomine prester momorderit, sed oportet vinum quàm plurimum subinde cogantur haurire, ita vt vomitione reddatur.* Habétne caro B thunni contra venena antipathiam, aut cæca quadam, & abdita qualitate contra virulentorum animalium ictus prodesse creditur? Nullus interpretum Dioscoridis,vidit antinomiam hanc. Cui hoc modo,aptè tamen responderi posse puto.Omotarichon (Romani salmentum simpliciter dicunt) salsi thunni caro est, quæ ex crudis thynnorum carnibus sale maceratis fit. Ergo omotarichus in cibo iuuat morsui viperarum, non sui causa, sed ratione salis; hic enim defendit à putredine, & animalium venenosorum morsibus valenter succurrit, vt probat Leuinus Lemnius *lib.3.de occult.natur.miracul.cap.9.* quapropter sal acrimonia sua vomitum concitat, quem esse pro veneno refrænando proficuum, norunt omnes: impetu enim illo violento humores virulenti tunicis ventriculi submersi vacuantur foràs.Solue secundò. Caro thunnina non prodest contra venenum: nam grauat naturam, C crassi est succi, terreni, melancholici, ex Galen.3. *de loc. affect.cap.7.*sed vinum superbibitum post carnem, veneni nocumentum retundit vehementer, vinum enim est venenorum vnicum alexipharmacum, ex Dioscoride, *lib.5. cap.5.§. Faciunt vina aduersus venena quæ exulcerando interimunt,ex oleo pota,& vomitionibus reddita, &c.* & infrà sic ait,*Vinum potum liberaliùs,auxilio est contra serpentium morsus,& omnium ictus, quæ refrigerando necant.* Probant Auicen. & Gentilis 2. 1. *doct.3. sum.1. cap.11.* Fallopius *lib.de purgantib.medic.cap.6.& de tumoribus præter natur. cap.14.*

HISTORIA III. GALENI, De veneno serpentum.

Serpentum quorundam perniciosissimum venenum.

Memini me in historiis legisse,quòd Dux magnus cum Romanis bello nauali dimicaturus, animaduertens se militari manu imparem,ollas multas impleuit serpentibus,qui confestim interimere solent. Cùm itaque testas opertas omnes repentè in hostes iaculatus fuisset,ne illi quid inclusum foret, suspicarentur, atque ideo sibi non cauerent, breui tempore quàm plurimi serpentum veneno icti cecidere, &c. Galenus* lib.de theriaca ad Pison.cap.5.

PARAPHRASIS.

PEr omnes sensus posse venenum inferri, auctorum testimoniis compertum est. Tactu posse venenum inficere probant Ioubertus *decad.2. paradox.10.* Matthiol. *lib.6.in Dioscoridem, in præfat.* Greuinius *lib.1.de venen. cap.1.*Salius *lib.de feb pestilent.cap.11.*Cæsalpin.*lib.3.praxis,cap.46.* Nam plurimi adeò præsentaneum venenum parare solent, vt eo illitis domuum ostiis, aut parietibus, plures ex contactu parietum fuerint infecti. Et Turcæ adeò efficax habent venenum, vt refert Cardanus *lib.1.de venen.cap.8.* vt eodem die solo contactu interficiant: & priùs prædixit Abinbitar, Medicus Arabs clarissimus *lib. 1.de venen.cap.12.*

Visu interficit basiliscus, de quo *infrà*, & licèt spiritus A visiuus non adeò materialis sit, & faciliùs ab aëre intermedio dissipari possit, tamen si ille qui infici debet, sit proximus inficienti, non dubito quod hoc modo possit communicari venenum. Auditu etiam venenum potest inferri: quoniam si parua distantia audiens à vociferante absit,vt halitus venenosi ad auditum perueniant, audientem venenari posse non negabimus. De gustu nulla est dubitatio,quoniam calore linguæ, humiditatéque saliuali virtus composita veneni sese in actum exerit, & halitus exhalat virulentus, qui per inspirationem attractus cor inficit promptè tabe dira.

Olfactu communicari venenum adeò est manifestum vt probari opus non sit: si enim vaporis boni odor inspiratus cerebrum demulcet, & roborat, cur noxius vapor non corrumpet, & prosternet? vnde cordis tremor, ca- B pitis dolor, vertigo, & alia huiusmodi symptomata repullulant; & homines ex certis quibusdam tetris, immò suauibus odoribus exanimantur, animo linquuntur, & subitò pereunt; narrat enim Cromerus *lib.8. de rebus Polonicis*, Oliuerium Caraffam Cardinalem solo rosarum odore fuisse extinctum: firmant Amatus *2.centur. 36.* Pierius Valer. *lib.8. Hieroglyph.in Scarabæo*, & alij, quos refert Schenck. *lib.7.de idiosyncrasia*, & priùs prædixere Marcellus *de histor.mirabil.lib.6.cap.3.* Balthaz.Fabricius *lib.1.physiolog.cap.12.* Nónne odor nutrit, ex Galen. 2. *aph.11.*Conciliatore,*dif.155.*& alij, quos *lib.1.in comm. hist.9.*retuli, eleuato quodam vapore fumali qui per inspirationem attractus spiritus nutrit? nónne bufones noxio vapore à se expirato obuios homines stupefaciunt, vt probant Arduinus *lib.4.de venen.cap.7.* Ponzettus *lib.* C *3.de venen.c.12.* sic plures extincti sunt ex fumo venenatæ lucernæ, aut facis, eius fumo in corpus admisso, vt notat Paræus *lib.20.de venen.cap.7.* Hoc modo post quatuor horas periit apud Lusitanos illustris Diuus Antonius Brigantinus, Ducis Brigantini filius,ex odore fasciculi floribus suauibus circumtexti, qui præsentaneo veneno erant deliburi. Non est ergo negandum, venenum solo olfactu posse interimere.

Ob quã causam serpentes, de quibus hoc loco fit mentio, suo virulento halitu exercitum totum infecerunt, & veneficium aërem, tabóque fœdatum milites inspirantes occubuere: & maximè si sint viperæ, & serpentes volantes, quæ tum ictu malefico, tum infecto aëre illos vsque ad mortem excruciarunt. Dari autem viperas vo- D lantes firmat Isaias *cap.30.*dum sic loquitur: *In terra tribulationis, & angustiæ exit regulus, & vipera volans.* Quæ verbà difficultatem in se inuoluunt maximam, quæ vt extricetur, tum ex nostris, tum ex Rabbinis locum illum explanantibus doctrinam haurire oportet, & notare viperam continere sub se, & vulgares nostras notissimas, & vltrà, speciem quandam dictam iaculus, quam Aëtius vocat cenchritem, & aconitam: vocatur autem à verbo, iaculor; sic dicuntur aconitæ, ocyssimi volatus, quòd more iaculorum vibrentur rapidissimè, vt docet Plinius *lib.2.cap.25.*& aconitum dicitur venenum, quòd iacula eo tingerentur mortifera. De hoc serpente, seu vipera sic scriptum reliquit Aëtius *tetrab.4. serm.1.cap.27. Cenchrites serpens est magnitudine duorum cubitorum,figura autem crassa in tenuem abeunte, colore viridi maximè iuxta aluum, vt milium colore referat, vnde cenchrias, id est,* E *miliaris appellatur.* Aiunt etiam, inquit Aëtius, *hunc seipso fortiorem fieri, dum milium floret, huius virescentis floribus mansis in terram decisis tempore venientibus. Cæterùm vbi se ad lædendum parat, extendit seipsum, ac veluti iaculum vibratum, corporibus inuolat, hócque modo verberat, à cuius morsu omnia quæ de vipera dicta sunt, sequuntur, etsi grauiora*, remediáque eadem, quæ ad viperæ morsum constituit,parat iaculum morsis: quibus constat, quum iaculi veneni accidentia, & effectus, sint eadem, & iisdem remediis concedant, esse eiusdem rationis, & formæ, cum affectibus & symptomatibus viperæ.

Vipera ergo, & iaculus natura non differunt, iaculúmque,cenchritem,aconitiam,serpentem vnum esse constat, & viperam, & speciè viperæ contineri, iaculóque esse

esse viperas potentiores solùm reliquis. Hoc docent Auic. A 6.4.tract.3.c.40.& 44. Paulus *lib.5.cap.18.§. Quod si cenchris nocuit, morsus eius, similis viperæ est.* Ælianus *lib.9.c.* 49. Plin. *lib.8.c.23*. Denique est iaculus, vipera deterior veneno, & magis noxia, & volans in aëre, tum ictu lancinat, tum vapore suo virulento aërem inquinat; quare *cit. cap.* Isaias dicit, *occidet eas lingua viperæ à longinquo adhuc:* quoniam hæc vipera ex lingua ad distans mittit cruorem, & sic vehementer nocet. Quod verò iaculus vipera volet, Aët. docuit his verbis. *Velut iaculū vibratum corporibus inuolat iaculus.* Lege Albericum Londinensem *lib. de curatione veneni, cap.5.*

Lucanus *lib.9.* dum miserias, mortésque quas passus est exercitus Catonis in Africa enarrat, venenatorúmque illius climatis morsus, quibus plurimi interiere tristissima, & infelici morte venenata dinumerans, inquit. *Et serpens* B *victator aquæ, iaculique volucres.* Quid clarius: Plinius *lib.* 8.c.23. Sic loquitur. *Iaculus ex arborum ramis vibratur, arboréſque ascendit, nec pedibus tantùm cauendas serpentes, sed & missili volare tormento, more pilarum excussarum è bombardis, & Archiducibus.* Has multoties ob soli, cœlique calidam, & humidam constitutionem alatas vagari per aërem confirmat Ælianus, *lib.9.c.42.* & Polycletus *lib.3.c.5.* Scorpiones alatos, angues, viperas, iaculos, aspidas narrat, & Megasthenes *lib.1.cap.6.* refert in India serpentium plurima genera alata oriri, ita Scaliger, *exercit.189.num.* 5. Quid mirum? nónne Regius Psaltes *Psal.148.* inuitans creaturas, vt debitas Deo soluant laudes, cùm de aliis dixisset, subdit: *Bestiæ, & vniuersa pecora, serpentes, & volucres pennatæ.*

C Vt aër ab horum amimalium venenosis halitibus tutus reddatur, præstat illum purum reddere, & à tabo corruptionéque præseruare. Hoc naturæ quadam proprietate efficiunt, fugántque serpentes nidore suo, cedrum, galbanum, de quibus sic loquitur omnis eruditionis parens Virgilius *lib.3.Georg.*

Disce & odoratum stabulis incendere cedrum,
Galbaneóſque agitato graui nidore.

Hoc modo miram præbent vtilitatem, castorium, sulphur, sagapenum, amurca, hedera, cornu ceruinum, calamintha, cuius odore serpentes internecantur, apud Ariftophanem. Fraxini folia gestata, cuius arboris ad venefica animalia interficienda tanta est potestas, vt ipsius vmbram licèt spatiosam minimè serpens attingat: *Rei fidem facit quod expertum prodimus,* vt Plinianis vtar verbis *lib.29.c.* 5. *si fronde ea gyro claudatur ignis, & serpens, in ignē potiùs,* D *quam in fraxinum fugere serpentem.* Mira benignitas naturæ, priusquàm ea prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere, vt grauissimus auctor Ruellius probat, ex Didymi sententia *lib.1.c.82.* Ita in hunc vsum opitulantur lapis gagates, iuniperus, ebulus, ex Arduino *lib.* 5.*de vener.c.2.* Ita nasturtium, dracunculus maior, origanum, peucedanum, polium, œnanthe, lysimachia, vinum conyzites, styrax, cuius fumus in odoriferis syluis suauissimus ad fugandos serpentes est frequentissimus. In cubili stratum, & suffitum abrotonum serpentes fugat, ruta, sagapenum, euphorbium, ammoniacum, assa fœtida, alter herba, vitis albæ radix. Demum serpentes omni fugantur austeritate, & nocentes spiritus innocentia fumi graueolentis exagitant. Vramus ergo radices lilij, vngulas capræ, & alia fœtida, ex quibus halitus horribiles E eleuantur, qui nidore suo, & proprietate hæc animalia perniciosa per aëra volitantia fugant, & interimunt. Cætera verò remedia pro hoc vsu salutifera, legat qui velit apud Conradum *lib.de serpentibus*, & omniscium Salmasium *in com.cit.c.Plin.* qui eloquenti, & lata oratione plurima præsidia parant huic vsui commodissima.

* * *

QVÆSTIO III.

Vtrùm homo inter cætera animalia, venenorum, & morborum insidiis magis sit obnoxius.

COMMENTARIVM.

Serpētum veneno icti interiere.] Hominem, animalium omnium superbissimum, ex natiua sorte, pluribus morborum generibus esse obnoxium animalibus cæteris, fusè, ac dilucidè, *lib.4.com. hist.13.* prædiximus, & infrà patebit ob causas multas. Sed hoc à veritate alienum esse videtur, nam obstant contra hanc doctrinam argumenta duo irrefragabilia, quæ ipsum à morbis, periculis, & venenorum insidiis ostentant magis immunem.

Primum, nónne animal hoc est prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & consilij? Quibus dotibus præditum euitare pericula poterit? Nónne summus ille Architectus hominem non solùm celeritate mentis ornauit, sed sensus, tanquam satellites attribuit, ac nuncios, & illi rerum plurimarum obscuras, & necessarias intelligentias inculcauit, quibus instructus optimo posset vti regimine, & ductu naturæ imminentia mala declinare? Nónne cæteras an mantes abiecit ad pastum, & tanquam diuinum animal erexit, & ad cœli, domiciliique pristini conspectum excitauit, vt terrestria auerteret? Cur ergo si hominem tantis donis insigniuit, & habilem fecit vt Deum coleret, eum miseriis, & morbis frequentiùs scatere asseuerabimus?

Hoc modo Ouidius *lib.1. metam.* Hominem vocauit sanctum, Plato *in Tim.* religiosissimum. Aristoteles *30. probl.5.* tradidit, solum hominem Deum venerari, cui propterea sit credendum potiùs, quàm animantibus cæteris. Et Cicero *lib.1.de legibus*, nullum esse animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quare rectissimè Lact. Firmian. *lib.3. de fals.sapient.10.* demonstrat non tam rationem homini esse propriam, quàm religionem, quod etiam persequitur *lib.de ira. Dei.cap.2. & 12.* nam mentis est capacior, quòd summus ille legislator, Dei numine afflatus prædixit, Genes. *5.cap.7. & 8. ad imaginem Dei fecit illum.* Lege de hominis præstantia orationem Melchioris Fleckij elegantissimam, & synopsin de hominis excellentia Iosephi Pharaorini.

Hoc modo erecta facie hominem formauit, quæ figura nulli generi animantium, etsi nobilissimo, concessa fuit. Idem iure Ouidius *eodem lib.* decantat pulcherrimè.

Pronáque cùm spectent animalia cætera terram.
Os homini sublime dedit, cœlúmque videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Quare hoc factum? Depromit causam Orator sapientissimus, *lib.2.de nat.Deor.* vt primò hi excitati, celsi & erecti, Dei cognitionem, cœlum intuentes capere possent: Sunt enim è terra homines, non vt incolæ, atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum, atque cœlestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet.

Insipiens vetus Poëta Lycurgus, qui non valdè re alia hominem differre à bestiis scripsit, sed figura, quòd pronæ in terram cæteræ, ipse belua est erecto corpore. Aristot. *lib.2.de part.animal.cap.7.* & Senec. *cap.13.* recti hominis hanc esse causam scribunt, quoniam habet loca cordis, & pulmonis calidissima, ideò sanguine plenissima: *Plurimùm,* inquit, *cerebri omnium animantium habet pro corporis mole, & mares magis, quàm fœminæ, quoniam loca circa pulmonem, & cor abundant & calore, & sanguine, quæ etiam causa est, cur solus inter alias animantes sit rectus, cùm exuperans natura caloris suo impetu à medio ad superiora efficiat incrementum.*

Hanc rationem Cæl. Lact. enucleauit *lib. 2. de orig err. cap.10.* Postea tamen *cap.10.* hanc etiam assignat

quòd folus ex omnibus animantibus nobis notis, eft particeps diuinitatis, vel quòd eius natura, & fubftantia eft diuina: Officium autem Diuinifeft intelligere, & fapere: Sapere verò non eft facile, quos moles premit corporis: Grauitas enim,ac pondus tardiorem efficit,fegniorémque mentem, ac fenfum communem. Intellexit hanc eandem rectæ ftaturæ rationem,Iuuen.*fat.15.*

Cuius egent prona,& terram fpectantia mundi,
Principio indulfit communis conditor illis
Tantum animas. Nobis animum quoque,mutuus vt nos,
Affectus petere auxilium, & præftare iuberet.

Manil.*Aftron.lib.4.*

----Genitique accedimus aftris,
An dubium eft habitare Deum fub pectore noftro?
In cœlúmque redire animas,cœlóque venire.

Et mox fit cecinit.

----Stetit vnus in arce
Erectus capitis, victórque ad fidera mittit
Sideros oculos propiúfque afpectat olympum,
Inquirítque Iouem,nec fola fronte Deorum
Contentus manet,ac cœlum fcrutatur in alto,
Cognatúmque fequens corpus fe quærit in aftris.

Ita Lact.*lib.6.de opific. Dei,cap.8.cùm igitur ftatuiffet Deus ex omnibus animalibus, folum hominem facere cœleftem,cætera vniuerfa terrena: hunc ad cœli contemplationem rigidum erexit,bipedémque conftituit.* Et *lib. de falfa fapientia, cap.12.Idcircò enim foli animantium ad afpectum cœli erecti fumus, vt fummum bonum noftrum in fummo Deo effe credamus, fcilicet vt eadem fpectaret, vnde illi origo eft: illa verò depreffit ad terram,vt quia nulla his immortalitatis expectatio eft, toto corpore in humum proiecta, ventri, pabulóque feruirent.* Hoc firmant Seneca,*epift.92.& lib.5.quæft. natural.cap.15.*Cicero *lib.de confol.* & expreffit Cornelius Seuerus *in Ætna* his carminibus, ex emendatione Iofephi Scaligeri.

Non digefta pati,nec aceruo incondita rerum,
Sed manifefta notis certa difponere fede,
Singula diuini eft animi,ac iucunda voluptas:
Non oculis folùm pecudum miranda videre
More,nec effufis in humum graue pafcere corpus.

Baptifta Mant.*in fomnio Rom.*Sic fatur.

Taliter humanas Deus ad cœleftia mentes
Contemplanda vocat,terrámque infeftat,vt altum
Æthera quæramus,ratione carentia prono
Quæ vultu pafcuntur,humum,mortalia fupra
Nil fperare licet,nobis domus vltima cœlum.

Alias autem caufas, ob quas homo figura incedat erecta, lege apud Galen.3.*de vfu part.7.*Explicant ingenue Laurentius *lib.1.de re anatomic.c.2.* Beuerouicius *in fua idea medicinæ veterum, in præfat.* Si ergo homo natus eft ad mundum contemplandum,& imitandum, & creatus erectus, vt cœlum infpiceret, cur plurimis morbis, & periculis eum fecit obuium, quæ ab his operibus ipfum vehementer diftrahunt?

Deinde illud facit argumentum maximum, quòd homo ficut conftat ex corpore, fic & ex anima, quæ eft æterna,nobilis, diuina: nam hominem non effe corpus, illud argumento eft,quoniam hoc vtimur vt inftrumento; neque item eft vita corpori propria, & annexa, quando hæc nobis eft cum brutis quoque communis, & quia huic nonnunquam ratio ipfa, per quam ipfi fumus, aduerfatur,& imperat. Non porrò quiddam ex corpore, & eius vita propria confurgens, hoc enim eft animal. Non denique ex anima rationali, & viuente irrationali coniunctum, quoniam ex indiffolubili, & diffolubili vnum confici nequit.

Eft ergo homo,anima, id eft, fubftantia incorporea, rationalis, ex diuino quidem intellectu exiftens, in fe verò confiftens, corpori autem non inhærens, fed potiùs affiftens atque ipfe fui præfentia vitam producens in corpore ex qua,& ipfo dompofitum,animal appelletur. Anima enim tefte Philofopho *in lib.de anima*, eft actus primus corporis phyfici organici in potentia vitam habentis: feu (vt alibi teftatur) eft principium quo viuimus, fentimus, mouemur, & intelligimus. Quare anima in fe ipfa effen-

A tialiter eft actus in corpore organico, tribuens illi effe formale,neque folùm eft perfectio, & actus primus, fed omnium actionum principium. Quare licèt abftrufa nimis, fenfibúfque abdita animi effentia fit, tamen folis operibus proditam mens noftra eam videt, ac eius naturam peruettigare poteft. Quare omnium actionum quas quotidie obimus, aliqua caufa effe debet,hæc eft tempe- ries, fine qua anima munera fua non proferat, fed totam vim in anima effe conftat: Nam anima eft caufa prima omnium actionum corporis noftri.

Anima rationalis, cœleftis eft,& angelicæ fubftantiæ, & in ea eft diuinæ maieftatis fedes, eft enim immortalis: Sicut enim corpus ex materia,& quantitate paffiuum,inhærentem fibi qualitatem reddit fubiectam corruptioni; ita Deus & Angelus actiui, animam fibi proximam, & à
B corpore fegregatam diuinitate fua efficiunt immortalem. Sed in hoc maximè immortalitas eius apparet, quòd oportet primam ipfam rerum materiam,quæ mouetur,& formatur ab anima,perpetuam effe.

Anima deinde eft à Deo fuper materiam, vt eam non attingat elementorum procella, & iniquitas certantium qualitatum. Præterea cùm indiuifibilis fit, diuifibiles, & corporeas non fufcipit qualitates. Potiffima infuper conditio eft, cuius virtute anima fit femper, ea non eft per refpectum aliquem ad corpora, quorum adiumento non eget,fed refpectu ad caufam primam vnde defcendit,quia à Deo vnico procreatur, & ab eo accipit effe fine medio, fi relictis Plotino, & Proclo, animam fieri ab Angelo arbitrantibus,fequamur Dionyfium Areopagitam, & Origenem, Platonicos excellentiffimos: quoniam eft effen-
C tia,& vita, & totum quod eft in ea,eft vita. Quapropter corpore eft longè præftantior,quia in ea diuinorum imagines refulgent, & ipfa format, continétque totam machinam corporalem,& diuina,& corporalia conciliat inuicem. Omnes ergo hæ dotes animam effe fempiternam oftendunt, quæ fecundùm Theologos proximè ad naturam accedit Angelicam, ratione intellectus, originis, imaginis, cognitionis, & beatitudinis. Quomodò ergo poterit homo effe fubiectus corruptioni, fi ipfi anima affiftit, cuius vi, & ope ab omnibus iniuriis defenditur?

Si verò ex altera parte argumenteris, hominem licèt omnes mundi perfectiones in fe vno comprehendat, vitro effe fragiliorem,ærumnis plenum, calamitatibus oppref-
D fum, & tandem in pericula, morbos, venena, exitium denique, & mortem quotidie in horas, magis ac magis ruere, & fefe præcipitem dare inuenies. Quamuis autem maiori fit opus fapientia,vt quifque noftrum,quibus ruinis homo pateat perfpicere valeat, tamen in præfentia promere iam enitar, quæ mihi Medicorum magiftra lectio fuggerit,ex qua velut cella profa, mitam doctrinam hauriemus.

Poftquam in aluo mulieris ipfius femen, quod à toto viri corpore antè defluxerat, traxerátque fecum formatricem vim ab anima viri, per hanc ipfam vim diebus quadraginta fic fuit affectum, vt fex primis diebus lac euaferit, nouem fequentibus fanguis, decem aliis caro, quindecim fuerit figuratum, tunc anima creatur, atque corpori infunditur. Hæc, quæ eft medium rerum, iuffu Dei,qui eft mundi centrum,in punctum cordis medium,
E qui eft centrum corporis primùm infunditur, inde per vniuerfa corporis membra fe fundit, quando curfum fuum naturali iungit calori,per calorem fpiritui corporis, per hunc fpiritum immergit fe humoribus, membris infe   per humores. Denique per morbum folutis iis mediis ftatim fefe colligit, refluítque in cor, vnde primum effluxerat.Cordis extincto calore,quod proprium erat illius receptaculum,cor deferit,& aduenit mors.

Infuper corpus generatur ex femine & fanguine;omne enim quod gignitur, ex aliquo, & ab aliquo generatur. Semen principiũ eft,à quo tanquam ab efficiente,& opifice fit conformatio, & ex quo velut ex materia partes fpermaticæ generantur: fanguis verò maternus, materiæ folius, & paffiui principij rationem habet; ex eo enim carnofæ partes,& generantur,& nutriuntur.

Partium

Partium confortationem ſi deſcriptam ſcire aues, eam Laconicè propoſitam ſic accipe. Quæ priùs in ſemine ſopita erat, & veluti intercepta generandi facultas, calore, & ingenita vteri proprietate ſuſcitata, ſtatim in actum erumpit. Tunc nobilis, & diuina illa architectrix opus ſuum aggreditur, & idoneum functionibus ſuis edendis ſibi ædificat domicilium, id autem cùm ſine organo præſtare nequeat, ſpiritu, quo vndequaque ſpumoſum turget ſemen; tanquam opifice, & pictore ad ſingularum partium delineationem vtitur. Spiritus hic per totum ſeminis corpus vagatur, & quoquouersùm ſe diffundit. Hic eſt ſpiritus, qui (vt dicebat Mercurius ille Trimegiſtus,) omnem viuificat in mundo ſpeciem, omnia diſpenſans, & omnia veluti primum inſtrumentum gubernans.

Hic in ſeminis molem, ſenſu quidem vniformem, ſed reuerà heterogeneam dum agere incipit, diſſimiles eius partes primùm ſecernit, tenuiores quidem, nobiliores, & magis ſpirituoſas intrò recondit; craſſiores verò, frigidiores, & viſcoſiores, quas fœmineum ſemen ferè ſemper ſuppeditat, extrinſecùs obducens, ab his frigidioribus formationem inchoat, & ſic membranas effingit, mirabilíque prouidentia elaborat, quarum ope nobilior ſeminis pars obuallatur, & interni concluduntur ſpiritus, ne ob tenuitatem facilè euaneſcant. Qua ratione membranæ ſolùm duæ in humano fœtu reperiuntur, prima vocatur chorion, ſecunda amnios; illa neruoſa eſt, valida, & omni ex parte fœtum ambit; hæc ſubſterniculi inſtar venas omnes, & arterias vmbilicales fulcit, & ſuſtinet: in ea, maſſa quædam carnea cotyledonum vicem gerit, ex infinitis venarum, & arteriarum ramuſculis miro artificio implicatis, & ſanguine affuſo contexta, quam placentam Recentiores vocant. Deinde ſimul iaciuntur partium fundamenta, tres bullæ, & mille filamenta. Septimo die omnium ſpermaticarum partium rudimenta conſpicua ſunt Hippocrati, qui diuino afflatus numine, primus omnium hæc omnia prodidit: Nobiliores, & magis neceſſariæ perficiuntur, vt iecur, cor, & cerebrum, & eorundem arteriæ, ac nerui: deinde ſolidiores partes & duriores ſimul quidem figurantur, ſed non ſimul perficiuntur, vt coſtæ, gena inferior, auricularum oſſicula, claues, quæ primis diebus oſſeam acquirunt naturam; brachij, tibiæ, & femoris oſſa poſteriùs; poſtea carnoſæ partes conformantur.

Fœtus in vtero coërcitus, & in ipſo velut in proprio centro locatus, ſanguine puriſſimo nutritur, non per os, ſed per venam vmbilicalem attracto, quem mutat, & alterat concoctione vna: nam rationabilius eſt tertiam in illo fieri coctionem: Quid enim chyloſi, quid noua hæmatoſi opus eſt? quum ſanguinem maternum hauriat, eúmque elaboratum valde, & excoctum, qui in maioribus & exilioribus vaſis iterum defœcatus, ipſi fœtui alimentum præſtat ſalutare, & alendis partibus maximè idoneum, & neceſſarium, cuius beneficio accreſcit, perficitur, & ad iuſtam molem accedens, quum grandior ſit, calcitrat & membranas diſrumpens viam ſibi parat, & in lucem exit.

Sed accedamus propiùs ad inſtitutum noſtrum, videamúſque ex quibus principiis diuinum illud animal, plenum rationis & conſilij, quem vocamus hominem, generetur. Nam elementa, ex quibus componitur inter ſe inuicem debacchantur, mutuò decerant, & corpus noſtrum diuerſimodè alterant. Aër variè immutat, quum continuò hauriatur in viſcera, ambiátque nos; quare ſi frigidus eſt, innatum ignem diminuit, ſi calidus, reſoluit; ſi ſuccus, abſumit; ſi humidus, ſuffocat. Ignis internus, qui in calore viuifico conſiſtit humidum depopulatur, & nos perimit. Aqua frigiditate ſua calori aduerſatur, eúmque extinguit. Terra, ſiccitate ſua exprimit humidum, quo abſumpto euolat calor.

Ad hæc. Quis cogitet quàm ſit peſſima menſtrui ſanguinis, ex quo generatur homo, conditio, & virulentia, quem eſſe venenoſum firmiter opinantur Plin. *lib.* 2. *c.* 15. & *lib.* 28. *cap.* 7. Columel. *lib.* 11. *de re ruſtica, c.* 11. Ælianus, Fernelius, & alij.

A Contemplemur deinde, quàm laborioſa ſit eius geſtatio in vtero, & quàm diris cruciatibus, & morbis ipſe dū tenellus eſt, & adultus ſæpe prematur. Hoc oſtendit diuiniſſimus Hip. *lib. de octimeſtri partu, numer.* 2. dum ſic ait: *quare multi iam pueri principium morbi intus nacti prodiere, & conſequenter alij perierunt, alij morbidi ſuperuixerunt, &c.* Cauſam reddit idem ſolertiſſimus Magiſter *lib. illo aureo, & ineffabili de natur. puer. num.* 22. *Alimentum autem, & augmentum puerorum fit, vbi ea quæ à matre veniunt in vteros proceſſerint, & provt mater habet iuxta ſanitatem, aut debilitatem, ſic & puer habet.* Quare cùm vtero gerens grauiſſimis vitiis, & morbis truculentis laboret, euidenter patet, ipſum, cùm ſanguine materno alatur, plurimis, iiſque exitialibus affectibus in vtero premi: grauidas autem diris ægritudinibus vexari, teſtatur Hip. *lib. de morb.* B *mulieb.* paſſim, & eius mentem interpretatur doctiſſimus Mauritius Cordæus. Hi ſunt picaceus appetitus, quo tetro morbo correptæ, lutum appetunt, teſtas, carbones, calcem, arenam, ſalem, goſſipium, & alia abſurda alimenta continuò eſitant, ex quibus ſanguis generatur ſpurcus, & fœdus, qui puellum inficit labe dira. Vomitus aſſiduus eas corripit cum inappetentia coniunctus, quo fit vt ipſæ eſca conuenienti orbatæ, fœtus imbelles gerant, & mille calamitatibus obnoxios, maximè cùm ventris dolore, cordis ſaltu, ſyncope, tuſſi, anxietudine, ſanguinis profluuio vterino, & aliis pathematis aſſiduè vexentur.

Quid proferam occaſiones varias, præſertim externas, quarum vi, ac ſæuitie fœtus in vtero perit, & extinguitur, & concitatur abortus, vt febris vehemens, alui profluuiū, ſanguinis vacuatio immodica, expurgans medicamen- C tum, vel quoduis aliud acre & efficacius pharmacum, ſaltus, ictus, clamor, ira, triſtitia, timor, terror, inedia, ſubitus caſus, res ardenter concupitæ, & denegatæ, exercitium immodicum; tunc enim vel ſpiritus cum ſanguine vacuantur, vel ad partes internas ſubitò recurrunt, & ſic innato calore deſerente vterina vaſa, ipſa flaccida reddita fœtum continere nequeunt. Præter hæc etiam concitant, teſte Fernelio *lib.* 6. *pathol. cap.* 17. violenta ſaltatio, durior equitatio, aut vectio, grauioris oneris geſtatio: quæ priùs prædixerat Auic. 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 8. quod & aliquando contingit, ſubito audito tonitru, vt probat Vidus Vidius *lib.* 11. *de curat. membrat. cap.* 32. Demum ex veſte nimis arcta, vt notat Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 4. Denique, quid magis funeſtum eſt, quàm D vtero gerentes ad odorem extinctæ lucernæ abortire, vt ſcribit Ariſt *lib.* 8. *de hiſt. animal. cap.* 24.

Quid referam de fœtu, qui à ſupradictis cauſis in vtero emoritur, ex quo retento, putreſcente, & aliquando corrupto eleuantur halitus horribiles, qui in ipſo veluti in cloaca coërciti, partéſque ſuperas lancinantes, immania excitant tormenta, vnde acerbi cruciatus, anxietas ingens, delirium, & alia ferina ſymptomata propullulant, quæ ſæpe inexorabilem mortem, & vitam amaritudine plenam repræſentant.

Quid palam faciam horrenda mala, quæ fœminas in partu circumdant, quot dolores, quot miſeriæ, quot anguſtiæ: ſi enim in partu naturali tanti adſunt cruciatus, quantò magis in præternaturali; in quo violenter mouentur humores, exagitantur ſpiritus, delirium ſuperuenit, adſunt vigiliæ, vmbilici, pubis, & oſſis ſacri im- E mania tormenta infeſtant, & excitata hæmorrhagia nimia vires labaſcunt, & ſæpe animi deliquium cum ſyncope coniunctum, ipſas in certam mortem præcipitat.

Quid commemorem morbos feroces, qui infantem comitantur, poſtquam creatoris auxilio hæc inenarrabilia, & ſtupēda mala priora euaſit. Ea Laconicus vir Hippocrates more ſuo propoſuit *lib.* 3. *Aph.* per multas ſentētias; dum enim narraret morbos, qui in vnaquaque ætate contingunt, in *ſententia* 24. ſic inquit. *Paruis, & nuper natis puerulis oris vlcera, (quæ aphthæ vocantur) vomitus, tuſſes, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates,* & *ſent.* 25. *In progreſſu verò cùm iam dentire incipiunt, gingiuarum prurigines, febres, conuulſiones, alui profluuia,*

& maximè cùm caninos edunt dentes, & iis præsertim pueris, qui crassissimi sunt, & aluos duras habēt, & *sent.26. Cùm verò magis adoleuerint, tonsillæ, & vertebræ, quæ est in occipitio, ad interiora luxationes, crebri anhelitus*, (quos Græci asthmata vocant) *calculi, lūbrici rotundi, ascarides, verrucæ (quas Græci acrochordonas vocant) satyriæ, strāguriæ, strumæ, tubercula*, & in *sent.27. Grādioribus, & iam accedentibus ad pubertatē, plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profluuia sanguinis*, & *sent. 29. Iuuenibus sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alij, sed præcipuè antedicti*, & *sent.30. Vltra hanc ætatem progressis asthma, morbi laterales, pulmonis inflammationes, lethargi, phrenitides, ardentes febres, diuturna alui profluuia, choleræ, difficultates, & læuitates intestinorum, hæmorrhoïdes*, & *sent. 31. senibus spirādi difficultates, distillationes cum tussi, vrinæ stillicidia, vrinæ difficultates, articulorū dolores, & renū, vertigines, apoplexiæ, habitus corporis deprauatio, pruritus totius corporis, vigiliæ, alui, oculorum, & narium humiditates, visus obtusus, glaucedines, auditus graues.* Quare si totum vitæ humanæ spatium percurras, in eo miseriarum, & truculentorum morborum turgentes fluctus reperies.

Quid conscribam duo illa fortissima tela, quorum vi, ac sæuitiæ humanum genus immisericorditer opprimitur, & concutitur? Primum vocatur exanthema, hoc variolas, & morbillos comprehendit: hæc mala in omni ætate, sed frequentiùs in pueritia inuadunt, quia tunc natura sanguinis menstrui reliquias, à quibus oriuntur, crisi quadam ad cutem, velut ad partem debilissimam excernere satagit, ante quorum eruptionem formidabilia accidunt symptomata, & quod peius est, ipsis iam siccescentibus, & velut ad cicatricem perductis, superuenit crudelis dysenteria, ferini pullulant abscessus, diræ tusses exoriuntur tabem comitantes, & tandem vlceribus, & tabo suffocatus æger miserrimè vitam finit.

Secundum est inhumanum illud morbi genus, immò immane, deleterium, insuperabile, ad coërcenda hominum flagitia à Deo optimo permissum, quod septemplicis hydræ instar, vt inquit Clarissimus Manardus *lib.17. epist.7.* turbulentis, funestis, miserandísque symptomatis, fœdis vlceribus, talpis, dolore intolerabili, gulæ, pudendíque carcinomate, febri pusilla, tabe, vigiliis, ossium corrosione excruciat, & tandem perimit. Denique si omnes morbos quorum efficacia, in hac miserabili vita, aliísque venenorum insidiis sæpissimè premuntur mortales, enarrare aggrediar, priùs animus, & vita deficient, quàm illorum numerum describere queam.

Ex hac ergo perenni, indicibilíque morborum strue, qui incessanter genus humanum fatigant, colligere possumus, quàm sit vita nostra miseriis, calamitatibúsque obsita; maximis laboribus, assiduísque ærumnis oppressa. Hoc ita esse experientia confirmat, & præpotentis Dei execratio facit, *Genesis, cap.5.* commemorata. Quare à Philosophis, Cicerone, Seneca, & aliorum exemplis multifariis, vita nostra vocatur fabula & ludus, homo appellatur histrio. In hunc modum, prudentissimus Cato *in initio dialogi de senectute*, fabulæ partibus, vitæ nostræ partes rectissimè contulit; quod argumentum eleganter, atque vtiliter Stoïcus Epictetus, siue *in eius enchiridio* Arrianus interpretatur, *cap.3.* Hoc egregio disticho Pallas argutissimus epigrammatum scriptor, Epicteti sententiam expressit.

Vita quid est? Iocus & ludus, vel ludere disce,
Curis sepositis, vel cruciare miser.

Certamen plenum miseriis est vita mortalium, quam præclarè declarat Menander apud Stobæum *serm.120.* & explicat perdoctus Nonnius à Costa Lusitanus *lib. 2. de quadruplici hominis ortu, prope finem.* Huc spectat illud priscorum Philosophorum elogium, asserentium vitam nostram esse globum, seu rotam miseriarum plenam, quòd omnia sursum, atque deorsum voluantur miseriis; quo pacto tragœdia est vita nostra, aut comœdia, aut potiùs vtrumque: Tragœdia, quòd quæ nobis bona vitam beare videntur, ea tandem sempiternæ sint infœlicitati. Comœdia, quòd qui vagiētes, & lugentes in hanc quasi scenā introimus, egrediamur miseri, & tristes. Vel potiùs in hac vita Democriti persona, & Heracliti sit admittenda, ac si his duobus vacare nunquam possit hæc vita, & sapienter ad vtrumque Græcum illud Hexastichon ad ridendum humanarum rerum varietatem, & ad flendum illarum miserias politissimis versibus decantat Bartholomæus Simoneta doctus vir, in hunc modum.

Defle hominum vitam plusquam, ô Heraclite, solebas,
In lachrymas totos solue age nunc oculos,
Concute maiori splenem, Democritè risu,
Et toto resonans ore cachinnus hiet.
Vita fuit nunquam post condita sæcula mundi,
Et risu pariter dignior, & lachrymis.

Ergo vita nostra, ridicula fabula est, plena luctu, & miseriis, immò mors, vt politissimus tradit Leonardus Coquæus *in com.epist.24.Senec.* Iccircò ne mireris, si homo, planta potiùs cœlestis, & animal propè diuinum, ex anima præstantissima compositum, tot morborum generibus, tot venenorum insidiis ab intrinseco, & extrinseco scaturientibus vbertim sit expositus: & Galenus in hac historia confirmat, dicens, non animalia, non plantas, non victum, tam numeroso exercitui necessarium, à virulenta volantium serpentum aura fuisse infecta, sed solos milites earū perniciosis ictibus concussos, aut vapore deleterio per aërem sparso fœdatos, & oppressos occubuisse narrat. An verò venenosis morbis, aliísque ærumnis fœminæ sint viris plus obnoxiæ, quia frigidiores, debiliores, imperfectiores, responderi posse affirmatiuè non dubito.

HISTORIA IV. GALENI,
De Scorpionis ictu.

Ab Scorpione ictus, frigidum exudans, debitis auxiliis, difficulter tamen, sanatur.

PRaterea marinæ turturis, sicuti & terreni scorpionis aculeus, quāuis in extremam illā, acutissimámque partem finiatur, vbi nullū foramē est, per quod venenū eiici possit: necessum tamen est vt excogitemus, substantiam quandam inesse illi, aut spiritalem, aut fluidam. quæ vt mole minima, ita facultate est quàm maxima. Siquidem cùm nuper fuisset quidā ictus à Scorpione, videor mihi esse, inquit, percussus grandine, erátque omnino frigidus, frigidóque sudore perfusus, * *& sine motu. Quippe vbi ex icta parte per totā ipsam celeriter distributa fuerit veneni vis, contingit eam, eodem rursus contactu, in singulas subiectarum ei partium recipi, mox ex illis in alias continuas, donec in aliquam peruenerit principem, quo tempore mortis periculū instat. Ad hanc rem imprimis conferunt vincula partibus supernis iniecta, abscissióque partium venenatarum, &c. Galenus* lib.3.de loc.affect.cap.7.

PARAPHRASIS.

TAnta est perniciosarum ferarum, quæ aculeo venenum iaculantur, efficacia, & fraudulenta potestas, vt si partem quampiam ictu suo venenato lancinent, illicò eam emori sit necesse. Et licèt Scorpio ex insectis acutum habeat aculeum, sine foramine vllo, ita vt non videatur posse virus aliquod infundere, tamen mortifer est, grauissimáque symptomata inducit, hæcque vel spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, vel qualitate venefica communicata, quæ primò vulneratam partem mutat, deinde proximam, quousque ad cor accedat, ipsi exitium paratura.

Scorpij varia sunt significata: Nā dicitur scorpius cœleste signum Zodiaci, quod Sol ingreditur 14. Calendas Nouembris, qui propter magnitudinem membrorum in duo signa diuiditur, quorum vnius effigiem nostri libram appellarūt. Dicitur scorpius piscis, apud Plin. *lib.32.c.11.* & Aristot.5. *de hist.animal.c.9.* Dioscorid. *lib.4.cap.194.* Gesnerum *lib.4.de piscib.cap.de scorpio marino.* At scorpio animal varius est natura, de quo Ælianus *lib. 6.cap.19.* Arist.4. *de hist.animal.7.& 5.lib.cap.26.*

Scorpij mares nocentissimi sunt, fœminæ multò remissiores: non enim earum virus ita est perniciosum. Eorum nouem facit genera Arist. 5. *de histor. animal. cap. 26.* subscripsit Plinius *lib. 29. cap. 4.* Album, fuluum, fumosum, nigrum, viride, ventricosum, cancri simile, infestissimum quod flammeum appellant, alatum, & aliud duplici armatum aculeo, aliud quod septem habet internodia; quæ omnes differentiæ ex colore colliguntur: ex quo non esse sumendum varium temperamentum, vt contrà aliqui putarunt, ostendit Auerrh. *lib. 5. collect. cap. 26.* Quoniam color positus est in superficie corporum, ex quo non esse sumendas substantias remediorum, neque ipsorum temperamenta, ex Auerrhoë probat Mercurialis *lib. 2. de morb. venenos. cap. 4.*

Scorpius insectile est animal, sanguineum, viuiparum, neque oua, immò fœtus viuos in lucem edit, ex Arist. *loc. cit.* Sed tantæ est virulentiæ, & perniciei, vt mala qualitate per alterationem partium transmissa, & cor, principésque partes vehementer immutante, & confluentibus sanguine, & spiritu ad cor, cæteráque partes internas, extrema frigeant, & sudore frigido madescant, stupentes veluti, & emortuæ: non quòd scorpionum venenum frigidum sit, quod modò non controuerto, excussum iam à Mercuriali *lib. 2. de morb. venenos. cap. 4.* Ludouic. Lemosio *in com. c. 3. lib. 4. Gal. meth. medend. disp. 1.* qui commoti sententia Gal. *in hoc. loc. §. Nam pone, sciam scorpionis venenum frigida vi esse, sumámque veluti à frigido, remedij indicationem, &c.* id frigidum esse arbitrantur; sed quoniam aura venenosa infitum partium calorem veluti extinxit. Lege quæ de serpentium temperaméto diximus *lib. 2. in com. hist. 72.*

Scorpionis ictum significant, ex Dioscorid. sententia *lib. 6. cap. 4.* vulnerati loci inflammatio, tumor, ruber, durus, ac vicissim dolore premitur, ac stupet: si ictus fuerit in partibus inferioribus tumescunt inguina; si in superioribus, alæ; corpus frigidum, ac si esset grandine percussum, deinde efferuescit. Accedunt horrores, tremores, rigent pili, discolor fit cutis, dolor tota cute adest, ceu acus confossionibus factus. Nec mirum. Declarat hoc Petrus Aponensis *libello de venenis, cap. 3.* quum inquit. *Venenum perniciosam, ac destruentem vim cordis habet: Quidquid attingit in corpore humano, hoc conuertit in suam speciem venenosam, & seipsum ita multiplicat, inficiendo humiditates nostri corporis in venenosam naturam, qua multiplicata augetur virtus veneni. Geometricum enim est axioma: Geminata quãtitas auget virtutem, vnde pauxillo veneno absorpto, quod transformat, quidquid attingit in sui simile, augetur virtus eius: ita vt perfacilè ratione continua, cuius vltima sunt vnũ, pauxillum veneni cor ipsum attingens in venenum conuertat. Vnde vitalis spiritus organum non habens idoneum, & inoffensum, in quo resideat, cedit formæ veneni, relinquitque cor, & corpus absque motione, id quod ipsissima mors est.*

Scorpionis ictus curatio consistit, primò in dilatando plagam; quo facto desuper medicamenta imponere oportet, quæ foris venenum extrahant, & huius veneni vires mirè refringant, suáque proprietate illi reluctentur, maximè si ad sit delirium, & perpetua rerum obliuio comitetur; nam tunc signum est, quòd à nigro, & ieiuno Scorpione ictus fuit inflictus, præsertim si sit tempus æstiuũ, vt firmat Dioscorides *loc. cit.* Plin. *lib. 21. cap. 25.* Amat. *6. cent. 31.* Beniuen. *cap. 56. de abditis*, Thaddæus Dunus *miscellan. cap. 9.* Peculiariter resistunt Asparagum in vino elixatum, aqua raphani, de qua tot mirabilia prædicat Serapio *lib. de simpl. cap. de ràphano*: subscribit Rhasis 20. *continent. cap. 2.* Theriaca Andromachi, & diatessaron etiam strenuè iuuant, sicut epotum balsamum; cætera verò quæ extrà apponi solent, præter vincula, & partium abscissionem, ne altiùs vis veneni penetret, descripta fuere suprà *in com. hist. 1.* Proponunt Cardanus *lib. 3. de venen. cap. 10.* & præter Gesnerum, & Aldrouandum, Thomas Moufetus doctissimus *lib. 2. de infectis, cap. 10.*

***

QVÆSTIO IV.

Vtrùm facultas vitalis, & animalis qualitate diffundantur per neruos, an cum substantia spiritus. Contra Vallesium, & Argenterium doctissimos.

COMMENTARIVM.

Et *sine motu.*] Multa sunt, inquit Dioscorides *loc. cit.* & referunt scriptores, quæ ex ictu Scorpionis scaturiunt symptomata dira, & terroris plena, inter quæ numeratur membri immobilitas, stupor, & quædam veluti mortificatio, resoluto videlicet spiritu insito, & extincto à venenata aura. Sed obiicies, si vis animalis influit qualitate, licèt exhaustus sit spiritus connaturalis partis, motu illicò non destituetur, quoniam natura sagax mittit nouas vires irradiatione facta: Dic, venenum partis insitum calorem, quin facultaté animalé prorsus extinxit, cõmunicato noxio vapore, vnde totius corporis sequuta immobilitas. Quapropter mihi téperare nequeo, quin huic potissimũ parti appingã, quod ex hac historia suggeritur appositissimè, agitémque vtrùm facultas animalis qualitate tantùm influat per neruos, an cũ substãtia spiritus: In qua quidé difficultate princeps Medicorum Galenus, & magister amplissimus, etsi spiritũ agentis animæ instrumentũ esse persæpe affirmet, & per omnia organa transire, omnésque animæ operationes facere asseueret, vt patet *7. de placit. 3. & 6. epid. sect. 3. com. 5. & lib. de vtilit. respirat. c. 5.* manifestè tamen *lib. 1. de loc. affect. cap. 6.* mentem aperuit, facultatem scilicet animalé excepta visiua, sola irradiatione à cerebro promanare, eámque absque spiritu neruos suscipere: quod ex professo, & apertiùs asseruit *lib. 7. de placit. c. 4. & 1. de sem. cap. 16. & lib. de vsu pulsi. cap. 4. ad fin.* vbi inquit. *Vitalem etiam vim à corde non cum spiritu per arteriarum cauitatem, quam habent patentem, sed per tunicas sola illustratione emanare, ad modũ quo lux per aërem à sole diffunditur.*

Si verò quæras, quo fundamento in hanc sententiam deuenerit Galenus: dic, quòd existimauit neruos omnes, opticis demptis, cauitate destitui, per quam possit spiritus meare facultatem deferens: cùm enim exigui, tenuésque sint, verisimile (inquit) non est, interiùs esse perforatos; quod tamen requirebatur, vt spiritus, qui corporei sunt, & mediocris cuiusdam crassitiei, liberè dimanarent: quoniam verò visorij tantùm nerui foramine sensui patente perforati sunt, solam visiuam virtutem existimat spiritu ad oculum deportari, non sic autem reliquas animales ad alia membra. Hæc autem opinio suadetur.

Primò. In instanti quo voluntas imperat, pars corporis remotissima mouetur, simúlque ad motum cordis arteriæ omnes etiam extremarum partium. Sed tam repentè non mouerentur, si cum spiritu virtutes illæ à suis principiis communicarentur. Ergo sola irradiatione absque materia aliqua influunt, ac proinde tam repentè ad longinqua, & extrema loca perueniunt: quod non fieret si cum spiritu flueret, quoniam cùm res corporea sit, nonnisi in manifesto tempore ad partes illas poterat deuenire.

Secundò. Si non aliter quàm per spiritum virtutes ad membra deferrentur, tamdiu illæ simul, & actiones seruarentur in membris, quamdiu spirituum copia duraret. Sed secto vbi vis, vel ligato neruo partes infra ligaturam existentes, quantumuis spiritu animali turgeant, repentè sensu, & motu destituuntur. Non ergo influunt facultates illæ mediantibus spiritibus. Quod similiter de vitali existimandum est, vt manifesto experimento confirmat Galenus *libro, an sanguis in arteriis natura contineatur, cap. vlt.* Si enim in præcisam arteriam secundùm illius longitudinem calamum immittas, laqueóque deinde constringas, licèt spiritus cum sanguine per calami cauitatem feratur, partes tamen quæ infra laqueum sunt, pulsare omnino definunt. Quod quidem aliunde non contingit, nisi quia pulsifica virtus, non per cauitatem cum spiritu, sed per arteriarum tunicas, quarum transitus laqueo est interclusus, sola illustratione influit; eo maximè quod immediatè

diatè post solutionem, animalis, & vitalis vis quamprimùm redeant; non redirent verò adeò momentaneè si cum spiritu veherentur.

Tertiò. Nulla animæ facultas recipi potest in re non animata: quum ergo spiritus sint animæ expertes, erunt incapaces ad recipiédum, deferendúmque virtutes. Deinde, si illæ spiritibus mitterentur, spirituum copiæ, aut penuriæ motiones responderent, nec validæ fierent, nisi vbi foret multitudo spirituum. Sed phrenitici cum paucissimo spiritu animali validissimè mouentur. Ergo motus potiùs ad qualitatis diffusionem, quàm ad spirituum copiam sequuntur: & ex consequenti, &c. Quam opinionem tuentur Vallesius *lib. 2. cont. c. 15.* Argenterius *lib. de som. & vigilia, cap. 4.* & alij.

Oppositum tamen sequitur tota Barbarorum schola, cùm Auicenna 1. 1. *doct. 6. cap. 4.* affirmante, spiritu quidé primò virtutes recipi, & eo ad membra deferri: vnde spiritus ipsos vocant facultatum delatores, existimántque animales spiritus extra cerebrum in neruos commeare, non secus ac vitales suo delationis impetu in totas arterias diffundantur, secùmque deferre facultates ad sentiendi, mouendíque organa. Quæ quidem sentétia suadetur.

Primò. Facultas animalis sensuum, & motuum auctor, ex ipso Galeno 7. *de placit.* 3. 6. *epid. & lib. de vtilit. respirat.* suprà relatis, vtitur spiritibus tanquam suarum actionum instrumentis. Ergo oportet illos simul cum facultate ad organa ipsa accedere. Si quidem non potest agens in actionem prodire, nisi debita approximata habeat instruméta, & ea præcipuè à quibus magis immediatè actio dependet, cuius generis sunt spiritus. Quòd si ipsi in cerebro existentes, nec inde prodeuntes, possunt agere in partem remotissimam, cur similiter non aget facultas fixa, & immobilis in suo principio existens? Quare si hæcà cerebro emanat, necessariò ad organa accedit vt operentur, & permixti simul prodeunt spiritus, nec aliter potesunt membra operari.

Secundò. Vbi pars aliqua nostri corporis nimis exercetur, notabilem defatigationem sentit. Sed nulla alia causa potest excogitari, cur pars exercitata ita fatigetur, nisi quia immodica spirituum resolutio facta fuit in ipsa. Ergo simul cum virtute accedunt spiritus ad membra. Nec verò referri potest causa, ad resolutionem in cerebro factam, in quo fortè exhauriuntur spiritus, dum ad mouendi nerui originem demandantur: cùm enim defatigatio illa solùm occupet partem quæ laborauit, non auté cerebrum, in ipsa est facta spirituum dissolutio, qui per motum absumuntur in membris mouentibus: id quod etiam apertè confirmant exercitatorum pulsus, in quibus quidem augentur, & crebrescũt, ex Galeno 3. *de caus. puls.* 13. non propter solum calorem auctum, vt firmat Auicenna 2. 1. *cap. de puls.* sed etiam multò magis propter reparationem spirituum per exercitium exhausti.

Tertiò. Si facultas animalis non difflueret cum spiritu per neruorum cauitates, ligati, aut refrigerati nerui non priuarentur facultate. Sed quamprimùm illam amittunt, vbi refrigerantur, aut ligantur. Ergo, &c. Ostenditur maior, quoniam ad ligaturam, vel ad refrigerationem, nihil in neruis substantiæ commutatur, sed tantùm meatus siqui aderant, angustantur, & densantur. Si igitur per solam substantiam, & non per cauitatem recepissent vim animalem, non obstante ligatura, aut refrigeratione, adhuc reciperent. Quare negari non potest, per cauitates deriuari simul cum spiritu: eò maximè, quia nisi ita emanarent, frustra videretur natura à cerebro deduxisse neruos in corpus vniuersum; siquidem cùm caro per se absque alio medio vim ipsam possit suscipere, necessarius non erat ductus neruorum ad solam facultatem deferendam. Aliud ergo intendit natura in illorum constitutione, videlicet delationem spirituum ad partes longinquas: nempe quoniam materiæ, nisi ampla dimittantur via, non possunt in altum corporis penetrare; quod patet in venis, & arteriis ab hepate, & corde deductis, vt alibi dixit Galenus.

Quartò. In deliquio, & timore vniuersum corpus pallescit, nec vis motrix ipsum potest sustinere. Sed hoc non aliunde contingit, nisi quia animalis spiritus, qui corpus floridum, firmúmque, & erectum conseruabat, ex toto corpore confluit ad cerebrum. Ergo præter virtutem, spiritus etiam ad membra deferuntur. Probatur minor, quoniam si sola facultas ad cerebrum retraheretur, ipsáque sine spiritu corpus sustineret, multò magis tempore deliquij influeret, corpúsque illuminaret, siquidem tunc multò plus in cerebro lucis à toto retractæ, & illuminantis spiritus continetur.

Vltimò. Vbi vtraque vis sensuum, & motuum effectrix per eundem neruum mandatur, fit nonnunquam vt motus amittatur sensu manente, non verò è contra. Cùm ergo neruus vtramque facultatem receperit, palam est deficere motum, quoniam ad illum maior spirituum copia requiritur. Negari ergo non potest, demandari spiritus simul cum virtute per neruos: aliàs enim cur optici obstructio induceret cæcitatem, si substantia nerui capax esset recipiendi visoriam facultatem citra spiritum: vel si hæc spiritum requirit in organo, præsentem ad operandum, cur non aliæ virtutes.

Quod verò in neruis meatus pateant, per quos spiritus rectè possint distribui, apertissimo testimonio compertũ est, cerebri, dorsalis, & opticorum, qui quidem manifesta cauitate sunt perforati. Cùm ergo reliqui nerui ab illis sola quantitate differant, & idem munus habeant, credendum est similibus meatibus, licèt minoribus esse peruios: nec enim natura, inquit Galenus 6. *de vsu part. cap.* 9. pro corporis magnitudine, aut paruitate diuersas facit, aut mutat instrumentorum formas. Deinde fidem facit, quod sæpe fit colicæ in paralysin mutatio, & è contrà: nec verò posset frigidus, & crassus humor per neruorum angustias deferri, nisi in illis media cauitas pateret.

Amplectendum ergo est Arabum dogma, cui etiam subscribunt nonnulli eorum qui Galeni partes defendunt, inter quos extant Thomas à Veiga *lib. 1. de loc. affect. cap. 6.* Laurentius *lib. 4. de historia anatomica, quæst. 12.* neque enim Galenus omnino negauit hanc facultatis diffusionem cum spiritu, sed non per omnes neruos corporeum spirituum transmitti asseruit.

Neque obstat, quòd nerui perspicuam cauitatem non habeant, qua possint illabi spiritus deferentes facultatem, vt constat ex 15. *de vsu part. cap. 1. & lib. 1. de sem. cap. 5. & 7. de placit. cap. 4. &* 5. nam quamuis neruorum meatus sensui manifesti non sint propter sui exiguitatem, non euincitur inde neruos ipsos non esse perforatos: nec enim omnia quæ in corpore continentur, sensu assequimur, aut iudicamus, immò verò multa indiciis, & ratione venamur, quæ sensum omnino subterfugiunt, vt consideranti patebit.

Cùm ergo spiritus animalis, vtpote tenuissimus, & æthereus, patentem alueum non requirat, vt per neruos possit commeare, nihil mirum si meatus quibus fluit, angusti sint, exigui, & insensibiles: hos verò apertos semper, & ab obstructione immunes tota ferè vita seruari, nec ex leui causa frequentissimè occludi, non maiorem admirationem meretur, quàm multa alia quæ in nostro corpore reperiuntur, & assiduè fiunt miro artificio plenissima.

Nec valde vrgent rationes pro parte Galeni adductæ, & prima quidem magis fortè vrgeret, si pro singulis motionibus tantùm vis, & spiritus mitterentur, sed cùm assiduè profundantur, & in sentientibus, mouentibúsque membris semper adsint; cúmque vno influxu plures possint motiones obiri, non est necessarius nouus virtutis, & spirituum accessus ad membra, vt moueantur, quoniam voluntas imperat, ac proinde in instanti quo ipsa iubet, rectè motus perfici potest, etiam in distante, & longinqua parte.

Ad secundam non est facile respondere, vtpote quæ nonnullos oppositæ sententiæ addixit. Et Galenus 7. *de placit.* 5. apertè scribit, ideò sectis, vel laqueo interclusis arteriis, vel neruis confestim nos facultate priuari, quia ad ligaturam partes illæ priuantur ea communitate, quam habebant cum principiis, à quibus virtutes assiduam irradiationem accipiunt, luminis instar à sole in aërem deriuari.

uari. *Quemadmodum ergo*,inquit,*si solidum aliquod corpus in medio aëris opponamus, protinus interceptus aër lumine, & fulgore destituitur:ita si neruum præscindas,aut liges,tota ea pars quæ à cerebri continuitate fuerit separata, stupida redditur,quoniam prohibetur facultatis accessus,quæ luminis instar continuo influxu à cerebro affluebat, idémque de arteriis dicendum.*

Verùm cùm non illustratione,sed defluente simul spiritu deriuentur facultates, alia quærenda est propositi argumenti solutio. Dicendum ergo videtur,seruari quidem virtutes in membris, quamdiu spiritus in illis adsunt; atque ideò nihil mirum,si immediatè post solutionem,confestim possint operari,antequam virtutis, & spiritus de nouo influxus fiat. Cur verò non similiter seruentur actiones, sed illicò pereant ad ligaturam, aut sectionem arteriarum, causa videtur, quoniam liberam non habent,& expeditam cum principiis, à quibus facultates recipiunt, communitatem, non quidem quia ea deficiente, deficit virtus, illustratióque continuò requisita, quemadmodum opinantur illi (hæc enim præsens adest, vt diximus, quamdiu spiritus adsunt,) sed quia natura comparatum est,vt nerui cum cerebro,arteriæ cum corde, societatem,vnitatémque per liberos canales haberent, ad hoc vt ordinatè mouerentur: nec aliter possunt in actionem prodire, aliàs destrueretur concentus, motúumque æqualitas, quæ seruari oportebat inter cerebrum & neruos,cor & arterias: propter hanc verò interclusam cum principiis communionem,ligati, vel secti nerui,aut arteriæ non mouentur.

Ad tertiam, *in com.hist.7.infrà* explicabitur, quid sit quod in spiritu recipitur,& à cerebro, & à corde influit, an animæ vis,potentiáve,aut temperamentum,aut modus ad operandum. Et si illud quidem animæ potentia non sit,sed alteratio quædam, aut modus quo spiritus fit aptũ actionum instrumentum, & ad membra accedens ea reddit apta vt hoc,vel illo modo operentur,nihil vrget difficultas. Quòd si animæ vim recipere, & deferre ad membra dicatur,recipit quidem,vt instrumentum,non vt subiectum, quoniam in solo viuente membro animæ potentia recipi potest,vt in subiecto, quod tantùm conc udit argumentum.

Ad vltimam, fatemur motus sequi ad spirituum copiam, nec nisi vbi illa datur, validos fieri, & constantes, quales non sunt delirantium, sed quædam tantùm furibunda concitamenta à spiritu inflammato edita, in quibus tamen diu non perseuerant, ob spirituum indigentiam, defectúmve. Si tamen Auicennam cum Galeno conciliare velis, dic facultatem cum spiritu clarissimè ad opticos defluere, licèt non negarit ad omnes inferiores partes etiam cum spiritu,etsi obscurè influere. Vtrùm autem per partem externam nerui,an internam feratur cum facultate spiritus, agitat solerter Laurentius *lib.4.de hist. anatomica,quæst.13.*

QVÆSTIO V.

Vtrùm motu seruato possit aboleri sensus,& è contrà, vt voluit Galenus.

S*Ine motu.*] Ex aura venenosa, & deleteria, ob ictum scorpionis, alteriúsve feræ virulentæ, posse cerebri vires resolui, spiritum extingui animalem, facultatis ad organa sensus, & motus delatorem, & sic aboleri motum, suprà prædiximus: sed cur pereunte motu, sensus remaneat, si per eosdem neruos ex spinali medulla emanantes facultas motiua, & sensitiua communicatur, & causa quæ motum abstulit,debebat etiam sensum auferre, difficultas est ardua,& implicita,quam etsi Galenus *lib.1. de loc.affect.cap.6.& lib.1.de sympt.caus.c 5.* elegãter agitauerit, explicéntque Iuniores, vt Laurentius *lib.4.de re anatomic. quæst. 11.* Thomas à Veiga *in com.cit.de loc.affect.lib.*Vallesius *lib.5.cont.c.10.*tamẽ obiter Galeni mentem explanant, quum hoc dubiũ ad paralysis curationem conferat apprimè, & maximè ad *historiam 48.*propositam *lib.1.*& *ad hist.16.lib.2.*quibus Galenus monstrat,Pausaniam

A Syrum sophistam ex vehiculo decidentem ad dorsi initium,inde in duobus digitis, & medietate medij, sensum illæso motu amisisse. Quo loco per transennam dubij huius solutionem apposui, nunc maturiori calamo ad vmbilicum perducturus.

Nerui à dorso,venarum instar,ita exoriuntur,vt credere quis possit vnumquemque apparentem,vnum esse,non aliter ac venam: non ita tamen est, sed omnes ferè ab ipsomet initio multi sunt constructi simul, ac veluti plures funiculi ad inuicem connexi:ratio verò ob quam natura non deduxit singula neruorum vna tantùm propagine,disseminationéque,ea est,quoniam cùm neruus tenuis sit,& mollis cuiusdam naturæ,medullarísque constitutionis, ac præterea cauitatem etiam habeat, nequaquam in sui progressu,deductionéque multas sustinere poterat di-
B uisiones,quales vasa in corpore,& stirpes in terra patiuntur. Quoniam enim oportebat neruos in varias corporis partes disseminari,multitudini prouidit,educens mox ab initio triginta illa neruorum paria,non vno quidem tantùm caudice singulos, sed numerosa quadam, & infinita ferè propagine,iuxta partium varietatem,ad quas neruos accedere oportebat. Ne verò in via,præ debilitate, tenuitatéque sua rumperentur,ad inuicem alligauit simul multos, & tanquam funiculos quosdam. simul connexuit: duabus præterea vnumquemque circundedit membranis, ita vt plus roboris,& firmitatis compararet, quàm ex sua natura habebant. Lege Galeatium à Sancta Sophia *in lib.9.*Rhas.*ad Almans.cap.de paralysi*,qui de hac re doctè conscripsit.

Sed cùm hoc ita sit,non videtur possibile, quòd sensus
C alicuius partis perdatur,manente in ea motu; nam si vna tantùm est virtus animalis, quæ sensus & motus facit, & ea mediante spiritu in neruo primùm recipitur, quî fieri potest, vt ipsamet deficiat& pereat, simúlque incolumis maneat in parte eadem? Quòd si duplex asseratur, cùm idem spiritus sit vtriusque vector,ambæque simul,& permixtæ à cerebri corpore, substantiáque emanent, *7.de placit. 3.*& in eodem recipiantur neruo, *16. de vsu part. cap.2.*vbi docet expressè,neruos omnes vtramque habere facultatem, sentiendi scilicet, & mouendi, & *1.de caus. sympt. cap.5. partes*, inquit, *quæ per neruum aliquem voluntariè mouentur, eædem protinus sensum quoque per eundem possint.* Quare non videtur posse contingere, vt maneat vllus altero pereunte, vel saltem seruari nequa-
D quam poterit actio mouendi,quæ robustior est, pluréque vires requirit, ex Galen. *1. de loc.6.& 7.de placit.5. & 1.de caus. sympt. cit.* deficiente imbecilliori, nempe sensatione.

Vt verò hæc intimiùs assequaris,aduerte,quòd sensatio non est simpliciter actio,sed quidpiam ex ea constans, & magis adhuc ex passione, ex Gal.paulò antè citato (nihil enim aliud est quàm impressionis ab obiecto receptæ agnitio, *7. de placit.14.*) at impressio quidem,seu passio multò meliùs, faciliúsque fit in molli corpore facilè suscipiente prædictas formas. Oportuit ergo sensorios neruos, teneros, molléscque creari, vt ita facilè paterentur, alterarentúrque, quemadmodum necessum erat vt sensus fieret,*cit.de placit.cap.6.*è contra verò, cùm motus in agẽdo solùm consistat, magis durum requirebat instrumen-
E tum, ac proinde motorios neruos sensoriis robustiores, nec adhuc cum eo sufficientes ad illud munus creauit natura,hos quidem,id est sensorios,vt faciliùs paterentur,& valido sensu pollerent,à tenero, mollíque cerebro maiori ex parte;illos à dorsi medulla deducens, *cit.de placit.5.*& aliis adductis locis.

Deinde etsi sensorij nerui præ sui debilitate ad motum prorsus inepti sint,non ideò tamen motorij,qui musculis inseruntur,sensu destituuntur,saltem tactus (licèt minorem obtineant, quia propter sui duritiem difficiliùs patiuntur.) Ad tactum etiam neruos conferre vniuersos, præterquã docuit Galenus *16.de vsu part.cit.* ex eo patet, quia sicuti tactus obiectum, terreum est,ita & terreæ substantiæ neruus omnis, ac proinde datur ea proportio, & familiaritas,quæ inter receptum, & recipiens requiritur, quæque inter alios sensus, & sua obiecta reperitur terram:

terram enim agnoſcimus tellure, hoc eſt terreo inſtrumento, quemadmodum ſolo igneo,&aëreo organo,viſus, & auditus obiecta percipimus, quia igneam,& aëream habent naturam, de quo pulchrè Galenus 7.*de placit.*5. & introrſum per viſcera, internáſque partes iuxta cuiuſque exigentiam diffundit, & extrorſum per cutem ad externa occurrentia agnoſcenda,ita vt ſolius,nullius motus eſſent auctores. Demum & ab ſpinali medulla,vnde nerui omnes qui ſub capite ſunt oriuntur, 16.*de vſu part.*1.motores deduxit, & iuxta partes mouendas muſculis inſeruit, qui propriè ſunt mouendi inſtrumenta: nec enim neruus ipſe, quantumuis durus, robur ſufficiens poterat obtinere ad oſſa mouenda, ac proinde oportuit vires aliunde comparari,muſculúmque conſtrui,vt 1.*de loc.cap.*6.euidenter Galenus demonſtrat.

Cùm ergo diuerſa ſint ſenſus, & motus inſtrumenta, & nerui quidam ſenſum deferentes per externam cutem diſſeminentur: alij verò in profunda oſſa ad præſtandam virtutem muſculis mandentur:cúmque poſſit cótingere, vt præternaturalis cauſa, modò hos, modò illos infeſtet, nihil mirum ſi pro varietate affecti nerui, aliquando perdatur ſenſus, vt reſolutis ſenſoriis neruis, motu ſeruato: nonnunquam motus incolumi ſenſu deperdatur, aut lædatur; vt cùm muſculi neruus afficitur; ita tamen, vt ſenſus deperditio manente motu, ſecundùm diuerſos neruos conſideretur; non enim fieri poterit, vt in vno eodémque neruo,robuſtior actio mouendi ſeruetur, deperdita infirmiore ſentiendi: quod præterquam quòd manifeſtum eſt, aſſeruit etiam Galenus 1. *de cauſ. ſympt. cap.*1.quòd licèt cute nudata ſubiectus muſculus immobilis appareat, rectè tamen poteſt ſentire; nunquam verò è contra deprehenderetur muſculus moueri, vt idem non ſentiat.

Nec verò huic ſolutioni obſtat adducta ratio: nam ſi vnam tantùm aſſeramus eſſe animalem facultatem, quæ motus,ac ſenſuum omnium ſit auctor,vt opinantur plures,quæ ſecundùm varia inſtrumenta varias exerceat operationes,& ſi in membrum quidem incidat firmum, qualis eſt muſculus, moueat, ſi in debile,vt neruum, ſentiat tantùm,quid mirum ſi modò hanc, modò illam non poſſit exercere?dummodò tamen nunquam in eodem neruo ſenſum amittat incolumi motu, licèt è contra, ob defectum copiæ ſpirituum ad motum requiſitæ. Quòd ſi diuerſas exiſtimemus prædictas facultates, tanquam diuerſarum actionum auctores, diuersáque organa, & inſtrumenta habentes, dici poteſt vnamquámque ſuis recipi neruis,& vtramque nonnunquam in vno eodémque, ſi ad vtriuſque actionem aptum fuerit inſtrumentum, vt neruus quiſque mouens,& mouendi, & tangendi vim ſuſcipit.

Quòd ſi Galenus 16. *de vſu part. cit.* neruos habere vtramque facultatem ſcribat, vel de omnibus collectiuè ſumptis intelligatur, non quòd vtraque in omnibus, & ſingulis reperitur, otioſa enim eſſet vis mouens in his, qui inepti ſunt ad motum, quod à natura alienum eſt. Primò verò *de cauſ.ſympt.* ſolùm affirmat, motorem neruum ad ſenſum etiam conferre, quod nos non negamus, ſiquidem ſenſu tactus præditus: ac proinde duplex noxa, ſenſus ſcilicet, & motus priuatio poteſt in parte contingere eadem;ex eiuſdem nerui motoris reſolutione,quemadmodum poſſunt membra ex toto reſolui, hoc eſt, motum ſimul, & ſenſum amittere, per conſenſum communis principij, primariíque organi motionis inuoluntariæ, quod Galenus *in fine, cap.* 6. *lib.*1.*de loc.affect.* edocuit.

Vt verò hæc doctrina ampliùs ſit manifeſta, aduertes Galenum 1. *de loc.nuper cit.* duo conſtituiſſe voluntarij motus organa, Principium ſcilicet, ſeu originem, & muſculum: quare deinceps videndum quo pacto motum efficiant, quóve ordine cohæreant. Sed priùs ſciendum, duo hæc actionum genera, quæ in animalibus perfectis ſupra plantas potiſſimùm reperiuntur,ſenſus ſcilicet, & motus ſecundùm locum, cùm ad eundem finem, nempe perfectiorem vitam animalis, ipſiúſque conſeruationem ſubordinentur, ita connecti & coniungi, vt pro ſenſus

A perfectione, perfectior appareat motus, nec vnus ſine altero vnquam reperiatur. Diminutus fuiſſet omnino ſenſus, & quodammodo fruſtra datus citra motum; ſi verò hic citra ſenſum,temerarius. Quid enim proficeret ſenſu cognoſcere vtilia,& inutilia, & niſi hæc fugere,illa proſequi valeremus? quidve nocentia poſſe fugere, vtilia proſequi, niſi vtraque dignoſci poſſent? Cùm ergo mouetur animal, vt ea conſectetur, quæ boni ſpeciem præ ſe ferunt, aut declinet ea quæ aduerſa videantur, in quibus conſeruatio conſiſtit, nec hæc boni à malo diſcretio fiat,niſi communi iudicio, requiritur neceſſariò, vt illud præcedat bene ordinatus motus, quoniam interiores potentiæ pro huius vitæ ſtatu agere nequaquam poſſunt,niſi præcedente ſenſatione;vel maximè ſi ſuper ſenſibile, & externum obiectum ſit iudicium, id quod nos primùm

B mouet,primúmque ad motum concitat, eſt proſequendũ, vel fugiendum obiectum; quod quidem immobile exiſtens primò ſenſum mouet externum, internum deinde, & phantaſiam, ſeu imaginationem; à qua cùm primùm aſſenſus, & iudicium præſtatur iucundi aut delectabilis, vtilis aut inutilis, inſurgit confeſtim appetitio, hoc eſt, interna quædam agitatio, motúſque animæ, & proſequendi, vel fugiendi deſiderium; cuius quidem cauſa eſt quædam ſenſitiua potentia, appetitus nuncupata,ab aliis diſtincta, & omnium præſertim phantaſiæ veluti aſſecla. Vbi verò appetitus promptus & efficax eſt, confeſtim animal ad motum impetum facit, vnde rectè Ariſtotel. 3.*de anima,cogitationem,*inquit,*& appetitum,principia,& cauſas eſſe actionis atque progreſſionis animalium:* non quidem quàſi appetitus ipſe proximè ſit cauſa, quæ animal mouet.

C Inſuper facultas mouendi admittenda eſt,ſed quoniam formato appetitu,quamprimùm virtus ipſa à cerebro deriuata,& in mouendi inſtrumento exiſtens,imaginationi, & appetitui obtemperans,exequitur motum in parte imperata moueri,niſi aliquid impediat, vt in nobis rationalis voluntas,quæ ſenſitiuos appetitus ſæpe frænat & coërcet,vtpore quæ mentis,& rationis iudicio conformata,nõ errantis faciliſque ſenſus, illius dumtaxat quod re ipſa, & verè bonum eſt,deſiderio capi,& deliniri poteſt,& ideò in nobis liber eſt, & propriè voluntarius motus progreſſiuus,etiam cum brutis communis;non ſic autem in illis, quoniam inſurgente appetitu circa propoſitum obiectum ſub ſpecie boni, ita effrænatè feruntur, vt motum ex ſe cohibere non poſſint. Dum itaque ad motum volunta-

D rium, præter obiectum mouens ad ſui proſequutionem, vel fugam, concurrat virtus quædam imperans motum, nempe voluntas ſequens rationis iudicium, & alia,quæ motum ipſum imperatum exequitur,mediante organo ad illud munus deſtinato, ſupereſt indagare, quodnam ſit hoc mouendi organum primum,& immediatum,& quod vltimum;cuius dubij ſolutionem, legat qui velit *lib.*3.*in com. hiſt.* 27. & de propoſita quæſtione conſule Peramat. *lib. de animæ facultatibus noſtrum corpus diſpenſantibus, cap.*10.

HISTORIA V. AVICENNÆ, *De pernicioſo Baſiliſci veneno.*

E Qui tetigerit * *baſiliſcum,emoritur. At verò poſſibile eſt in quibuſdam horis,vt tangat eùm cum virga,& ſecundùm plurimum qui tangit eum cum virga,moritur,& eſt mediante virga; & propter illud iam tetigit illud miles cum lancea ſua,quare mortuus eſt miles,& animal eius,& tetigit ipſe labium equi,& mortuus eſt equus, & miles, & hic ſerpens multiplicatur in terra Turcarum, Auicenna* 6.4. tract. 3.cap.22.de morſu Baſiliſci.

PARAPHRASIS.

Similem hiſtoriam narrat Mathiolus *in com.ad præfat. lib.*6.*Dioſcorid.*quam in agro Tridétino accidiſſe vidit: Cùm enim ruſticus quidam magnum ſerpentem haſta

confo

confodiſſet,ſubitò, vehementique terrore correptus, non niſi theriaca aſſumpta, & aliis antidotis conualuit. Quam priùs notauit Plinius *lib.8.c.21.* & retulit Scaliger *exer-cit.*200. Tanta eſt huius animalis malefica ac dira vis, vt ex eo, eleuato vapore venenoſo, & per tranſpirationem cutis attracto, & alteratione per continuum facta cordi communicato, ipſum proſternat, & ex toto eius potentias interimat. Quid plura? Nonne ex ſanguine ſerpentino venenati oriuntur affectus? Narrat Barthol. Karrichterus *lib.2.praxis,c.7.* tres hiſtorias eorum, qui enectis ſerpentibus, cùm harum ſanguine pedes, manúſque abluerent, veneno ſurſum in corpus penetrante, ita hæ partes vlceribus diris, & dolorificis fuerunt affectæ, vt illis pœnè abſumptis, in graue periculum, immò & mortem inciderint. Ita ſcribit Stumpfius *in chronicis*, de quodam, qui horrido dracone debellato, brachium quo cruentum baculum tenebat, hilaris attollens, de victoria ſibi, ac popularibus gratulabatur; ſed draconis ſanguis in corpus diſtillans, præſentem ei mortem attulit.

Quamuis autem morſui Baſiliſci vt *loc.cit.* ait Auicen. non ſit curatio prorſus, quum nõ interficiat ſolùm morſu, immò viſu, & auditu ſui ſibili, quod curationẽ difficiliorem facit: tamen non deſunt plura, quæ huius veneni malitiam arceant, refrænent, & obtundant, de quorum numero eſt baſilica herba, ſic vocata, quòd huius venenati animalis morſibus remedio ſit; oritur autem vbi habitat Baſiliſcus. Vt autem tutò eam legere poſſis, fac fumum ex cornu ceruino, & lapide gagate, vt fugatis ſerpentibus innoxius euadas. Rutæ odor huic animali maximè eſt aduerſus, quare quoties muſtela cùm eo, aut aliis ſerpentibus eſt dimicatura, rutam comedit, teſte Ariſt.9. *de hiſt.animal.c.6.* quia, vt ipſe ait, *odor eius herbæ ſerpentibus infeſtus exiſtit.* Sed non minùs quàm ruta, alliorum odor ſerpentibus eſt inimicus; quapropter Perſæ, auctore Simeone Sethi, coquinas alliis implent, vt ipſas ab eorum conſortio tueantur. Alliis itidem perunctos, Pantheras, & Leones non attingere affirmat Plinius *lib.29.cap.4.* Baſiliſco rurſus muſtelæ virus exitio eſſe, eiuſdem Plinij teſtimonio conſtat *lib.8.cap.21.* Adeò enim naturæ nihil placuit eſſe ſine pari, iniiciunt eas cauernis facilè cognitis ſola tabe, necant illi ſimul odore, moriuntúrque ambo, & naturæ pugnam conficiunt: quam enim Baſiliſcus viſu occidere non potuit, odore interimit. Deinde ſiquis ruta viridi totus circumdatus fuerit, poteſt ſecurus ad venenatum animal accedere. Auicenna *hoc cap.* ſemen papaueris vſque ad drachmam vnam, & caſtorium vſque ad drachmam vnam, huic veneno auxiliari poſſe aſſeuerat.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm reperiatur Baſiliſcus in rerum natura. Contra Mathiolum, Hermolaum Barbarum, Cardanum doctiſſimos.

COMMENTARIVM.

B*Aſiliſci.*] Verùm priuſquàm ab hac hiſtoria diſcedamus, addenda ſcitu non indigna pleraque, & in hiſce commentatiunculis noſtris explicanda natura Baſiliſci, quem non exiſtere in rerum natura contendunt plures, ſicque hanc hiſtoriam fabuloſam eſſe arbitrantur. Ex iis inſurgit Cardan. *lib.1.de venen.c.16.* contra Auicennam, dicentem *loc.cit.* illum eſſe duorum palmorum, acuti capitis valde, oculorúmque rubentium. Deinde ridiculum putat militem occubuiſſe, qui cum cum lancea tetigerit, aut quod animal tranſiens iuxta ipſum, obſtupeſcat, & pereat, aut plantæ omnes in illius circuitu emoriantur. Inſuper nugas eſſe retur, quòd auis volans ſuper illius foueam, illicò concidat: Nam Galenus *lib.10.de ſimpl.medic.facult. cap.1.* negat ſe vllum tale animal vidiſſe, dum ſic ait: *Nam beſtiam, ſeu feram regiam, quam vocãt Baſiliſcum, ne videre quidem mihi vnquam contigit: Et ſi vera ſunt quæ de illa referuntur, periculoſum etiam eſt, vel propè accedere ad hoc animal: proinde nec ego Baſiliſcorum, aut elephantorum, aut equorum Niloorum, neque altius cuiuſquam, cuius ipſe periculum non fecerim, meminero.*

Ad hæc, non videtur veriſimile, naturam procreaſſe genus animalis adeò omnibus exitiale, vt ab eo reliqua omnia extingui poſſint. Demum, ſi audiendo, & videndo illius vocem homo moritur, quis vidiſſe, aut audiuiſſe referre poteſt? Præterea Dioſcorides *lib.6.cap.vlt.* cùm dixiſſet, quòd eſt beſtia, quæ rarò ſeſe offert oculis hominum, proponit effigiem morſus eius, dicens, quòd plaga eſt aurei coloris, & quod curatur caſtorio epoto pondere drachmarum trium: quare conſtat, non adeò eſſe lethiferum animal, cuius etiam vulnus curam admittit.

Ergo hiſtoria hæc non eſt credenda prorſus, ait Mathiolus *ad cit. cap. Dioſcoridis.* Quum enim hoc animal tam paruum ſit, & eius ſpiritus, ac præſentia tam exitialis, quis eam ad viuum conſiderare potuit, aut auſus eſt? Quare Arabes, & præſertim Auicenna in natura ſerpentum deſcribenda, & planè omni rerum vſu vani fuiſſe videntur, quoniam plura de illis ſordide, & negligenter, immò plena mendaciis memoriæ commendarunt, vt inquit Hermolaus Barbarus *lib.2. corollariorum in Dioſcoridem, cap.219.*

At horum auctorum dicta ridicula eſſe nemo non videt, qui teſtimonia probatiſſimorum auctorum attentè contempletur. Nam Baſiliſcum exiſtere in rerum natura frequens memoria eſt. Eſt in primis veneranda ſacri textus auctoritas, *Pſalmo* 90. dum regius vates ſic cecinit. *Super Aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem.* De Regulo, quem eſſe eundem cum Baſiliſco, infra patebit, ſunt alia loca in Scriptura Sancta. Sic enim hominum ſapientiſſimus loquitur *lib.2. Prouer. Ne intuearis vinum, quando flaueſcit: cùm ſplenduerit in vitro color eius, ingreditur blandè, ſed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet.* Iſaias 14. ſic prædixit. *Ne læteris Philiſthæa omnis tu, quoniam comminuta eſt virga percuſſoris tui; de radice enim colubri egredietur regulus, & ſemen eius abſorbens volucrem. Cap.* verò 59. ſic. *Oua Aſpidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur, & quod confotum eſt, erumpet in regulum.* Ieremias *cap.* 8. ſic fatur. *Ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio, & mordebunt vos, ait Dominus.* Firmant Rabbini non incelebres *in com.* Rabi Dauid Kimhi, Diuus Iſhak, Brabanelius, & alij.

Baſiliſcus ergo, nomine, & voce magis notus eſt, quàm viſu. Eſt animal regium, dictum à Baſilica, quod nomen Græcè domum regiam ſignificat, & ſic ab auctoribus, diademate & corona in capite inſignitur: nam triplici frontis apice, quaſi alba mitrula, & planè ornatu regali condecoratur; & ab aliis regulus, quaſi venenoſorum animalium rex paruus, regulúſve appellatur, quoniam omnium ſine dubio peſtilentiſſimum eſt animal, quod tanquam regem reliqua venerantur, & colunt, & vt potentiſſimum tyrannum fugiunt, cúmque velut immanem, & dirum auerſantur.

Sunt ergo ſynonyma, Baſiliſcus, & Regulus hic enim, regnum paruum, & regem paruum denotat. Dicitur enim, Ioſuæ 13.cap. *Terra Chanaam diuiditur in quinque regulos Philiſthiim,* hoc eſt, in quinque regna parua. quæ numerantur ibi: quare idem eſt Baſiliſcum, & Regulum compellare, regémve paruum animantum: nam hæc inter ſe non diffident. Probat Plinius etymologiam hanc, *lib.* 8. *cap.* 21. ſequuntur Auicen. *hoc loco.* Dioſcorides *lib.6.cap.*53. Galenus *lib.de theriac. ad Piſon.cap.4.* ſic ait. *Nam Baſiliſcus, bellua ſubflaua, & triplici frontis apice munita, vel ſi cernatur tantùm, aut ſibilus eius audiatur, actutum hominem perimit. Quod ſi ex cæteris animalibus aliquod attigerit animal, à Baſiliſco extinctum ſubitò etiam ex animatur.* Subſcribunt Solinus *cap.4. Polyhiſtor.* Archelaus *lib.2.cap.9.*

Audi Plinium *loc.cit. Apud Heſperios Æthiopas, fons eſt Nigris, vt plerique exiſtimauere Nili caput, iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, quaſi ſomnolenta, & pigri viſus, modica alioqui, cæteriſque membris iners, caput tantùm prægraue ægrè*

ægrè ferens, idque deiectum semper in terram, aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius videre confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat Prouincia, duodecim non ampliùs digitorum magnitudine, candida in capite macula, vt quodam diademate insignem, sibilo omnes fugat serpentes; nec flexu multiplici, vt reliqua, corpus impellit, sed celsus & erectus medio incedens. Necat frutices, non contactos modò, verùm & afflatos, exurit herbas, rumpit saxa, tanta vis malo est. Creditum ex equo occiso hasta, & per eam subeunte vi, non equitem modò, sed equum quoque absumptum, &c.

Solinus *loco adducto*, hoc animal tantæ constituit virulentiæ, vt mortuus adhuc, non solùm viuus inficiat, alites immò præuolantes halitu, vt quæ momordit, nullum animans contingat in posterum. Hoc firmant Aëtius *tetrab. 4. serm. 1. c. 29.* Ælianus *lib. 7. de hist. animal. cap. 1.* Albert. Magnus *lib. 25. de anim. tit. de Basilisco* Rhodiginus *lib. 33. cap. 21.* Basiliscum Ægyptiis dici vræum, seu aureũ, quòd auri referat colorem tergoribus, & capite, quo pacto nostri vnguentum basilicum vocant, quòd sit aurei coloris illud.

Basilisci non est forma vna, aut effigies, immò variant, vt serpentes reliqui. Est enim Catoblepas Basiliscus; Dryinus etiam Basiliscus est, figura varia. Basilisco acutum maximè caput est, breue, altum forma; magnum verò, rotundum, planum supernè catoblepæ instar. Est Catoblepa, Harmene Arabum, diffidens magnitudine solùm, reliquis eadem. Est Dryinus capite aspideo: Hoc ita esse, probant Dryini serpentis accidentia, & effectus, quibus rerum species, & substantias percallemus, communia vtriusque: nam ex sententia Aëtij, flatu adurit, viuentia enecat, rumpit saxa halitu tetro, noxio, mortifero, vt Nicolaus Leonicenus, vir præstanti doctrina excellens confirmat *lib. suo de serpentibus, in med.* & priùs firmauit Galenus *lib. de theriac. ad Pison. cap. 4.*

De hac immani fera sic scribunt Aëtius *tetrab. 4. serm. 1. c. 33.* Archelaus, antiquissimus auctor, à quo, in exponenda animalium historia, plura desumpsit Ælianus *lib. 2. c. 7. In Africa multos, vel cæsos, vel siti animo deficientes, pleró sque mortuos humi iacere, proiectos nouimus, sæpéque magnã serpẽtium vim confluere ad eorũ cadauera depascẽda: eas verò Basilisci exaudito sibilo statim sese in cauernas intrudere, aut infra arenas se abdere, vt ille eò profectus, vbi iacent insepulta cadauera, in trãquilla permultæ pacis libertate prãdeat solus, postea verò pransus sibilo repetito, latitãtibus serpẽtibus signũ dare absentiæ, séque iam pransum ex cadaueribus abire.*

Ælianus sic. *Basiliscus, etsi magnitudine sit dodrantali, tamen serpentium maximus, sola spiratione necat, & si baculum quem quispiam tenet, ille mormoderit, baculi asportator necatur.* Ita Lucanus cum his auctoribus maximè consentit, qui *lib. 9.* sic ait.

Sibiláque effundens cunctas terrentia pestes,
Antè venena nocens, latè sibi submouet omne
Vulgus, & in vacua regnat Basiliscus arena.

Quid vltra? nonne mirabilia symptomata enarrat Aëtius *tetrab. 4. serm. 1. c. 29.* quæ ad venenum huius animantis sequuntur, dum sic ait. *Cæterùm percussos ab eo totius corporis ardor comitatur, itémque liuor, defluunt capilli, mors instantanea. Corpus eius mortuũ nullum cõtingit animal carniuorum, cùm calcent reliqua, & conculcent, contingántque: cõtingens enim emoritur illicò, visu, & auditu necat, sibilo, & aspectu; quare vana sunt omnis naturæ remedia, auxilia, & medicamina, &c.* Sed mirabilius est quod narrant naturæ interpretes, huius tanti animantis robur, venenum tãtum, summam & indomitam stragem, virulentiam insuperabilem, omni animali valde infestam, solo Galli gallinacei cantu exaudito exanimari, languescere, & omnino deficere. Hoc affirmat Ælianus *lib. 5. cap. 50. §. Gallorum cantus Leones exterret metu, Basiliscos exanimat, &c. & lib. 3. c. 30.* sic ait. *Leo Gallo gallinaceo magno timore afficitur; eodem timore est Basiliscus, quum enim eum videt, tremit animo, cúmque eundem audit canentem, terrore concussus propemodum emoritur.* Quam rem non ignorantes qui per Africam iter faciunt, Gallum itineris comitem sibi adiungunt, qui eos à tam pestilenti malo Basilisci prohibeat.

Sed quid pluribus opus est, vt comprobemus dari Basiliscum in rerum natura? hoc non ignorauit totius naturæ genius mirabilis, qui *lib. 8. de historia animalium*, plura serpentum genera describit, quæ sibilo solùm interficiũt. An illum hoc ignorasse dicendum est, cui ob admirandã rerum naturalium peritiam veteres statuam erexerunt? vt in eius vita Callisthenes eius discipulus confirmat, & notauit deinde Ioan. Petrus Nannesius Barcinonensis doctissimus *in Scholiis ad eius vitam, num. 2.*

Si enim auctores veteres, & recentes perpendas & examines, Basiliscum existere, & auditu, & visu interficere inuenies. Nam Erasistratus *lib. 14. cap. 9.* Paulus *lib. 5. cap. 20.* ad eius morsum laudant Castorij drachmas tres, aut opij scrupulum vino ebibitas. Subscribunt Fracast. *lib. 1. de antipath. cap. [illegible]. in fin. §. Catoblepa animal, hominem ad mille passus conspectum interficit, &c.* Cæsalpin. *lib. 3. qui est*
B *de venenis, cap. 40.* Scaliger *exercit. 246.* Mercurialis *lib. 1. de morb. venenos. cap. 21.* gloriatur se vidisse cadauer Basilisci, in thesauris Maximiliani Imperatoris reseruatum. Fernelius *lib. 2. de abditis, cap. 14. in principio.* Auicennæ historiam amplectitur. §. *Basiliscus tantæ perniciei ab Auicenna describitur, vt nõ eos modò, qui vel manu, vel alia corporis sui parte, sed etiam qui virga attigerint, momento necet: quod & visu, & sibilo efficere tradunt, &c.* Lacuna, & Marcel. Vergilius *in Dioscorid. loc. cit.* Claudius Salmasius *in com. citati, cap. Solini, fol. 370. n. C.* Sennertus *lib. 6. de morb. occultis, part. 6. cap. 12. de Basilisco.* Hermolaus Barbarus *in com. cap. 25. Plinij lib. 18.* Riolanus *ad lib. 2. de abditis Fernel. cap. 15.* Vallesius *c. 48. lib. de sacra philosoph.* Basiliscum interficere exeuntibus visoriis radiis, cum quibus sunt permixti vapores venenosi, asseuerant.

C Nos, hos viros, priscorum Medicorum exemplaria, & Iuniores omnes, nostræ artis fortissimos duces prosequemur modò, qui diffusè in vastis suis libris, Basiliscum esse in rerum natura affirmarunt. Quis ergo de hac veritate ambiget? de firmitate dubitabit? De Cardano non loquor: quem in Aphorismis sæpe non solùm contra Auicẽnam, verùm aduersus Galenum, Medicorum magistrum, plura inflatis buccis effutire, omnes norunt: sicut Hermolai Barbari rationes floccipendo, qui in segetem alienam, hoc est, scholam medicam, falcem immittens, sæpe miserè labitur, dũ Plinij, & Dioscoridis libros interpretatur. Sed dolendum maximè de Mathiolo doctissimo, qui in hoc difficili euripo fluctuat valdè, iactatur, procellosísque agitur tormentis: perperam namque *in com. vlt. c. lib. 6. Dioscoridis*, fœdere relicto Auicennam temnit & damnat, Me-
D dicus, si quis alter, in obscurioribus animalium arcanis perscrutandis sagacissimus.

Horum argumenta ex professo dissoluamus, & quæ contra præceptorem Auicennam monstra arroganter pepererunt, perdomemus. Quare Cardanus inquit, quod non est duorum palmorum, ignorans prorsus hoc animal etsi mole minimum, esse ex Aëtij mente, duodecim ad maius longitudinem digitorum, aut trium palmorum magnitudinem æquare, & aliquando ad palmum accedere firmat Solinus *lib. Polyhistor. cap. 5.* quam varietatem ex diuerso climate, vario cœli statu, & terræ ortu accidere, citati docuere auctores.

Neque fabulosum existimandum est, militẽ occubuisse, qui Basiliscum cum lancea tetigerit. Quod ita esse præter testimonium ipsius Mathioli *locu cit.* alij probatæ fidei
E auctores appositis historiis affirmarunt. Narrat Scaliger *exercit. 200. ad subtilit. Cardani*, in Lõbardia, & agro Ferrariensi serpentum magnam copiam esse, in quo cùm quidam in venatione cum Hispanica lancea serpentem interfecisset, eum, eiúsq; equum morte fuisse claros. Hoc modo cùm Iacobus Riconius ingenti venabulo anguem transuerberasset, & virus expressum manum eius attingeret, factum est, vt manus cum toto brachio, cum intolerabili dolore cutéque detracta intumesceret, sed tandem idoneis remediis conualuit, vt refert Vidus Vidius *sect. 2. lib. 2. de curat. membrat. cap. 13.* Idem se obseruasse affirmant Alphõs. Ferreus *lib. 1. de sclopetor. vulnerib. c. 4.* Amat. *1. centur. 62.* Quare non est dubitandum, esse venenorum genus, quod tactu interimat: vis enim venenata per cutis poros ad interiores meatus, & venas, arteriásque, & tendines ocyssimè penetrat,

penetrat, per quas, velut per quoſdam riuulos ad nobiliora membra defertur, aliud poſt aliud inficiendo, ab eáque parte ſumpto initio, quæ primo contactu læſa eſt, donec ad ipſum cor, vti membrorum omnium nobiliſſimum peruenerit. Cuius quidem rei cauſa arteriæ ſunt, quæ ſua dilatatione ſemper attrahunt quicquid eis offertur. Venenata ergo animalia non minùs per tactum, quàm per morſum nocere queunt. Hoc modo torpedo, piſcatoris manum per medium tridentem reddit torpidam, ex Galen. 6. *de loc. affect. cap.* 5. Sic ſerpens vocata Ptyas, ceruicem exporrigens, longitudinémque interualli metita, venenum corporibus inſpuit, ex Galen. *lib. de theriac. ad Piſon. cap.* 4. Hac ratione ſputum canis rabioſi ſi cutem tetigerit, in rabiem agi animal eſt neceſſe, ex Gal. 6. *de loc. cap.* 5. ex his enim tenuis humiditas, aut ſpiritalis aura venefica alteratione continua communicatur, quouſque partes principes concutiat, & profternat. Ita miles qui lancea ſerpentem perfodit, occubuit. Hunc mortis modum eleganter explicuit Lucanus *lib.* 9. dum de Murone illo feroci milite verba fecit.

> *Quid prodeſt, miſeri, Baſiliſcus cuſpide Murro*
> *Tranſactus? Velox currit per tela venenum,*
> *Inuaditque manum, quam protinus ille reiecto,*
> *Enſe ferit: totóque ſimul demittit ab armo,*
> *Exemplárque ſui ſpectans miſerabile lethi.*

Neque eſt mirum, quod animal quoduis tranſiens iuxta ipſum, moriatur, aut plantæ omnes in illius circuitu marceſcant: cùm enim hoc animal virulentum vaporem ex ore, faucibúſque perniciofis exufflet vbertim, hæc illius aura pernicioſa velut peſtilentiſſimo vapore contaminata, ad diſtánſque infecta contabeſcunt, & emoriuntur.

Si verò Galenus hoc animal non vidiſſe aſſeuerat, non ex eo id non exiſtere in rerum natura affirmabimus: omnia enim videre nõ potuit, Medicus alioquin diligentiſſimus, plura enim noſtro æuo afferuntur exotica remedia, medicamenta varia, quorum ipſe nec nomen per ſomnium agnouit, quæ poſt eum oculatiſſimi viri inuenerunt. Varia enim animalia quotidie producit Africa, America, & aliæ regiones noſtro ſæculo inuentæ. Animal ergo hoc procreari à natura, cæterorum venenoſorum animalium inſtar, non eſt cur negemus.

Ad Baſiliſci contagium accedamus, quem viſu & ſibilo ad diſtans enecare, fatentur auctores. Cùm enim hoc virulentum animal fixo obtutu ſpiritibus veneficis, & ſanguine motis in oculos bile, & melancholia inquinatos, liuore, & odio naturæ commotos in faciem, & externa animantis, venena terra expellat iugiter, & continuò venenoſas exhalationes, fit vt qui inſpexerit, emoriatur, quoniam venenum ocyùs cor penetrat, quo occupato ſubitò occumbit animal. Viſu verò potiùs, quàm alio ſenſu venenum diffunditur, quòd ſanguinis, & ſpirituum copia, huic ſenſui inſit, impertiatúrque maior cæteris, cùm ſit ſenſus actionis altioris, perfectioríſque multò reliquis aliis: purioribus enim, & in maiori copia ſpiritibus eget, vt in iis perſpicuis, & lucidis rerum ſpectra eluceant, & fulgores rerum emineant, perfectiuáſque qualitates viſus organum ſuſcipiat.

Hinc clauſo vno oculo protuberat alter, & in maiorem molem inſurgit, copia ſpirituum, & ſanguinis vni cõmiſſa, quę in alium confluere debebat. Quare ſi viſiui ſpiritus ſuapte natura ſunt lucentes, & ignei, & fulgurant in noctibus, qui etſi ſint aëreæ naturæ, lucent tamen, quòd ignis portiones aliquot in eis reſideant; quantò magis potentiores, actiuioréſque erunt baſiliſci ſpiritus oculorum, tenuis ſubſtantiæ, & ſubtilis, animantis ignei, & vrentis, qui exeuntes ab oculis, halitu ſpirante tetro, ad diſtans inficient, & inquinabunt præcipuè hominem contagio, ob contrarietatem, antipathiam, & repugnantiam ſummam: quare ſpirituales venefici halitus eò tendunt magis vbi conuertit aciem linea recta, plus pupilla in obiectum.

Auditu etiam, & ſibilo interimit hoc animal teterrimum ſpirante halitu, forti ſufflatione ſibilans, propiùs tamen, eo animantia inficit, alterato aëre priùs in viſceribus virulentis, corde, & præcordiis, vt eloquentiſſimè probat Paulus Zacchias *lib.* 2. *quæſt. medic. legal. tit.* 2. *q.* 2. *n.* 16. Refert Ælianus *lib.* 5. *c.* 31. Baſiliſcum cor habere in gutture, fel in inteſtinis, teſtes ad caudam, venenum oculis, & ore. Agunt quædam in magnum ſpatium, nulla ſubſtantia immiſſa, ſola virtute, luminis modo effuſa per medium, vt magnes attrahit ferrum. Hoc pacto oculi inuidorum, liuentium, iratorum noxam inferre valent: nam animi motus quaſi in animæ feneſtris oculis repræſentantur: ita Prouerb. 16. *omnes viæ hominis in oculis eius.* Ita *nequam eſt oculus liuidi, & auertens faciem ſuam,* Eccleſiaſt. 14.

Vltimò negandum non eſt, aliquem vidiſſe Baſiliſcum: Patet, quia Galenus loquutus *lib. de theriac. ad Piſon.* ex aliorum ſententia effigiem animalis huius propoſuit, & Paulus, edoctus ab Eraſiſtrato, & Dioſcoride, parat præſidia contra huius morſus virulenti perniciem vtiliſſima. Aura peſtifera eminenti quodam perdendi modo, contactu, fomite, & ad diſtâns, animalia interficit: attamen non omnes qui cum peſtilentibus conuerſantur, peſte inficiuntur, nec pereunt, provt eleganter protulit Galenus *lib.* 1. *feb. cap.* 4. quare non omnes, quos inſpicit Baſiliſcus, occumbunt, ſed aliqui ſuperſtites euadere queunt, qui huius animalis effigiem in propatulum reponant. Atque in hunc modum, hanc auctorum de Baſiliſco diſcordiam componendam puto, quam ſi politiori ſtylo ſolutam, huiúſque hiſtoriam eleganiùs delineatam legere concupiſcis, reuolue per otium, vaſtum illum *de ſerpentibus librum,* Geſneri *tit. de Baſiliſco,* qui facundè, & luculenter more ſuo, de hac dira fera plura notatu digna commemorat. Vtrùm verò Baſiliſcus, ex ouo Galli gallinacei decrepiti excluſo generetur, dubium eſt: & pro parte affirmatiua extat memorabilis hiſtoria, apud Ioannem Pincierum *lib.* 3. *ænigmat.* 3. quam per otium lege; ex qua huius feræ, & veneneſiſſimæ beſtiæ venenum præſentaneum, præſertim afflatu, & viſu illatum dignoſces, & vnà figuram, ſubſtantiam, colorem, magnitudinem, & plura alia de Baſiliſco inuenies.

Situ tamen iucundiſſimum eſt, qua induſtria capiatur, perimatúrque, & quidem impunè, terrificus hic omnium animantium regulus & tyrannus. Scribunt Ludouicus Viues *in lib.* 18. *de ciuitate Dei, ad cap.* 13. Ioan. Baptiſta Porta *lib.* 8. *magiæ natural. c.* 13. Maiolus *colloq.* 8. & Cauſſinus *lib.* 9. *ſymbol.* 19. contra Baſiliſcum ſerpentem armari homines ſpeculis, vt ſerpens ipſe ſe videat: nempe ſi ſe in ſpeculo intueatur, repercuſſo in ſe halitu propriis telis enecatur. Porrò Baſiliſcus ad ſpeculum moriens (eſt Cauſſini apodoſis,) ſymbolum eſt inuidi & calumniatoris, qui cùm maledicta in puram iaculatur animam, ſuis inde ſagittis conficitur. Sic in eam materiam luſit aliquis ingenuæ indolis Poëta:

> *Acer in aduerſo dum figit lumina vitro,*
> *Niliaca ſerpens peſtis acerba plagæ,*
> *Obſcurat glaciale decus lethalibus auris,*
> *In caput auctoris ſed redit omne ſcelus.*
> *Námque repercuſſo in corpus ſpiramine, vitam*
> *Quam dederat (mirum!) ſpiritus ipſe rapit.*
> *Sic cùm peſtifera torques conuitia lingua*
> *In puros, proprio te iugulas gladio.*

HISTOR. VI. CORNELII CELSI, De Aſpidis veneno.

Puer ab Aſpide ictus, aceto ſuperbibito, liberatur.

HÆc aduerſus omnes ictus communia ſunt: vſus tamen ipſe edocuit, eum quem aſpis percuſſit,* acetum potiùs bibere debere, quod demonſtraſſe videtur caſus cuiuſdam pueri, qui cùm ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos æſtus ſiti premeretur, ac locis ſiccis alium humorem non reperiret, acetum, quod fortè ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt, &c. Cornelius Celſus lib. 5. cap. de Aſpidis ictu.

PARAPHRASIS.

Diuinus ille Hebræorum legiſlator Moſes, Philoſophus inſignis, incomparabilis Medicus, in inclytis Ægyptiorum litterarum emporiis educatus, & ſacro lumine afflatus, ſic prædixit, *Deuteronomij* 32. *Fel Draconum vinum ipſorum, & venenum Aſpidum inſanabile*, quaſi ſummus vir explicet naturam aſpidei præpotentis veneni, quod ſuapte natura eſt dirum, immane, inſuperabile.

Dicitur ergo hoc animal à Græcis Aſpis, quòd hic ſerpens frequentiſſimus ſit in inſula dicta Aſpis, in mari Lycio, ex Plinio *lib.*1.*cap.* 31. à quo auctore tres huius animalis conſtituuntur ſpecies: firmant Paulus *lib.*5. *cap.*19. Aëtius *tetrab.*3. *ſerm.*1.*cap.*20. quædam ſunt terreſtres, ſeu Cherſææ dictæ; quædam chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præſertim Nili, latibula poſſident; dictæ chelidoniæ, quòd colore hirundines aues, Græcis appellatas chelidonas imitentur, parte dorſi cærulea, & nigricante, tum quòd, ventre æmulentur viride chelidoniæ virentis herbæ; quædam verò Ptyades nominantur, ex Plinio *lib.*28.*cap.*6. quòd venenum in oculos expuant, hóſque ſolùm interficere tentent, obcæcatéque antipathia, & contrarietate naturæ, oculorum ſplendoribus obuerſantes, nulli enim alij conantur officere parti, præterquam altiori, & perfectiori ſenſui animantis.

Aëtius ſic eas diſtinguit. Cherſææ, ſeu terreſtres, maiores ſunt, & quandoque ad quinque cubitorum longitudinem extenduntur: Ptyades, cubitales: Chelidoniæ, cubitales, & aliquantulum maiores. Ita ſentiunt Plinius, & Paulus *loc.cit.* Galenus *lib.de theriac. ad Piſon.cap.*3.4.& 5. Dioſcorides *lib.*6.*cap.*52.& 68. Rhodiginus *lib.*25.*c.*31.& 27.*cap.*14. Auicen.6.4. *tract.*3.*cap.*21.24.26. Mercurialis *lib.*1.*de morbis venenoſis, cap.*11.

Hæc fera, igneos protuberantéſque coniicit oculos, fulgoris plenos, linguámque exerit viperæ more, capillamentis diſſectam; natura ouiparum, non viuiparum animal, oua ſolùm excubans, aliorum ſerpentium more, conuoluta membranis, quæ fouet mas; fœmina autem de victu eſt ſollicita, quòd ſit robuſtior, ferociórque natura mari. Terræ puluerem catulis ſubortis in lucem primò ſuppeditat, quem lingunt pòſt toto vitæ decurſu, ſi deſunt reliqua, non ſecus ac reliqui ſerpentes, mures, & alia: quare Iſaias 65. ſic dixit, *Serpenti puluis, panis eius.*

Communes, viperæ magnitudinem æquant. In Africa ad quatuor cubitorum magnitudinem accedunt. Amplitudinem verò dixit Nicander *in theriacis*, *ſect. de viperis*, tantam eſſe, quantus eſt iactus ſagittæ communis, terribilis virulentiæ moles. Vario depictæ ſunt, & diuerſo colore, aliæ albicant, corpore ſqualido, dorſo virides, & maculis inſperſæ, cineteæ, ardentes, ignitæ, nigræ. Huius animalis ea eſt fœcunditas, vt ſexaginta oua ſimul circumligata membranis exponat, ex Plin.*lib.*10.*c.*74. Æliano *lib.*3.*cap.*32.

Icti ab Aſpide incendio flagrant, & æſtuant, poſtea verò ſpiritibus calidis reſolutis, tenuibúſque ſanguinis partibus virulagine terra euaneſcentibus ſiſtitur ſanguis, concreſcítque frigore ſuccedente, calidorum abſentia, ſubſtantia calida exoluta euolante, ſubita potentia veneni. Ipſa verò venenata omnia torpida, ſomnifera, grauia, mucore illo frigido vndequaque ſunt referta. Inſuper icti ab Aſpide ſentiunt ſtuporem, pallorem vultus, cordis tremorem, refrigerationem, crebros hiatus, & alia.

In huius morſus ſubſidium, Dioſcorides *lib.*6. *cap. vlt.* protinus iubet ictam partem amputare, aut ſcalpro confeſtim circumcidere, & vſtionem facere. Ariſtolochia cum vino pota, trifolium herba, radix haſtulæ regiæ ſimiliter aſſumpta, & fructus ex omni quercus genere, & tuſæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur. Optimum etiam eſt theriacā, & mythridatium exhibere, & alia quæ cardiaca ſua vi venenoſorum animalium morſibus auxiliantur. Rutæ, & centaureæ puluis, vtiliſſimus cum mero, quæ præſidia, eſſe propria contra Aſpidis morſus antidota, firmat Chryſtophorus de honeſtis *in ſuis problematibus de venenis, probl.de morſu aſpidis*, ſubſcribunt Nymphæus *lib.* 9. *de venen. c.* 10. Philadelphus *lib.*30.*c.*3. Sunt etiam de hac claſſe, fel muſtelæ, cimicum puluis, vrina humana, hyoſcyamus, & alia tradita à Plinio *lib.*24.*cap.de vrina.* Omnia tamen hæc, & alia contra hunc virulentum Aſpidis morſum alexipharmaca, longo interuallo ſuperat aceti potus, de cuius vtilitate *in com.* plura dicemus.

Adnotatione verò dignum illud quoque eſſe debet, abſtruſa naturæ arcana indagatoribus, pertinaciſſimum duellum, magníſque auctorum elogiis concelebratum, quod ineunt Ichneumon, & Aſpis: quod odium, inimicitiam, diſſenſúmque mutuum inter has animātes antiquiſſimus deſcripſit Nicander; dum de horum antipathia, & pugnanti natura verba facit. Proinde ſolus Ichneumon citra noxam Aſpidis furorem fert, & cùm pugnam cum ea init, declinat, & triſtia ſerpentis oua, quæ ipſa in perniciem multorum fouet, in terra planè omnia diſcerpit, & pelliculis ſuis lacerans, deuoránſque excutit, noxíſque ſuis confringit dentibus.

Plinius ſic de Aſpide *lib.*8.*c.*25. *Habet deinde internecinum bellum cum Ichneumone. Notum eſt animal hac gloria maximè, quod Aſpidas ſuperat, in eadem natum Ægypto: Mergit ſe limo ſæpius, ſiccátque ſole, mox vbi pluribus ſe eodem modo coriis luteis loricauit, in dimicationem pergit, in eam caudam attollens, ictus irritos auerſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus inuadat in fauces Aſpidis venenatas, neque hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal, Crocodilum Ichneumon.* Quam hiſtoriam Ælianus *lib.*10. *de hiſt.animal, cap.*48.& Martialis deſcripſit *lib.*7.*epigram.* 86. §. *Delectat Marium ſi pernicioſus Ichneumon*, cuius mentem graphicè explicuit Matthæus Raderus huius Poëtæ famatiſſimus interpres.

Eſt Ichneumon, Indicus mus, magnus cuniculi inſtar, caudæ ampliſſimæ, qua ſe totum obtegit & cingit, terra genitus, & ſolis virtute, & cæterorum animantium ritu ex putrefactione ſubortus. Nilo, eiúſque oris frequentiſſimè habitat. Hermaphroditus natura, ſexúque vtriuſque particeps, qui tam maris, quàm fœminæ officium exercet; quare caloris fotu, & terræ vdítate generatur, quod Ouidius indicauit *in Metamorphoſi* in hunc modum.

Quippe ibi temperiem ſumpſere humórque calórque,
Concipiunt, & ab his oriuntur cuncta duobus.
Trunca vident humeris, & eodem in corpore ſæpe,
Altera pars viuit, rudis eſt pars altera tellus.

Eſt autem Ichneumonis forma, qualis eſt iracundæ ictidis, ſeu muſtelæ, quæ auibus domeſticis perniciem meditatur. Parat nidum Ichneumon ſuper tabulata aliquot lignoſa, & exſucca, ne humiditate torpeſcat: fouet ſobolem continuò ſub brachiis, cuius pugna cum Aſpide eſt iuxta Ægypti florentes iuncos muſcoſos, fluuiatiles irretitos alga. Sed cùm nihil natura relinquat ſine vindice, vt homines in perpetua militia eſſe totius naturæ exemplo perſentirent, (*militia eſt vita hominis ſuper terram*, dixit Iob c.7.) Ichneumonis luteis loricis munito, vndique armato, hoſti acerrimo Aſpidum, obiecit natura Aſpidem adhuc Ptyam, cuius eſt ille naturæ inſtinctus, vt virus expuat in lumina, & oculos, cum quibus ſolùm habet repugnantiam, vt eam partem, quam ſolum peruiam, immunitámque reliquit Ichneumon, periculum ſubeat; & quam videndi cauſa luto non infecit, nec vallauit, ea excidium, & mortem paret, vt qui in Aſpidas acriter inuehitur, his idem morti ſuccumbit.

QVÆSTIO VII.

Vtrùm acetum virulentis animalium morſibus, aliiſque venenoſis morbis reluctetur.

ACetum.] Priſcorum Medicorum phœnix Dioſcorides *lib.*5.*c.*11.*de aceto*, præter plurimas, eáſque admirabiles virtutes, & excellentias, multis curandis morbis neceſſarias, quibus acetum mirè opitulari aſſeuerat, ſic prædixit. *Acetum prodeſt contra venenatos ſerpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur, & frigidum iis,*

que

qua exurens virtus eiaculantur. Calidum potum, atque vomitionibus redditũ aduerſus omnia venena efficax eſt, præſertim contra meconiũ, & hauſtam cicutam, conglobatum in ventre ſanguinem lac, coagulatum, fungos, ixiam, taxúmque cum ſale. Quam ſententiam tranſtulit Auic. *lib. 2. cap. de aceto.*

Hanc eximiam contra venena prærogatiuam admiratus Plinius *lib. 23. c. de aceto,* ipſam hiſtoriam recitat, in hunc modum. *Nam neſciunt Medici quantum contra Aſpidum morſus valeat acetum. Nam nuper ab Aſpide percuſſus, vtrem aceti ferens, quoties depoſuiſſet, ſentiebat ictum, vbi verò vas illud recipiebat, dolor, & anxitas ceſſabant, &c.* Ex his diſce, acetum, validiſſimum eſſe aduerſus virulentorum animalium morſus alexipharmacum, quoniam & venenum exugentes hoc ſolùm colluere os conſueuere, & ſanitati reſtituuntur eximiè.

Sed qua de cauſa hoc auxilium huic operi tantopere proſit. Celſus reſpondet, quia etſi refrigerandi vim habeat, habet tamen etiam diſſipandi, quo fit, vt terra eo reſperſa ſpumat; qua vi veriſimile eſt ſpiſſeſcentem intus humorem hominis ab eo diſcuti; neque ratio hæc eſt incongrua: ſed alia meo voto potior afferenda: Acetum enim ad arcendum venenum eſt apud omnes familiariſſimum, ita vt inueniantur plures qui odorato aceto acerrimo in ſpongia imbuto, omni corrupti aëris contagium fugauerint: Cùm frigiditate qua pollet, putredinem arceat, grato odore ſpiritus recreet. At cur magis Aſpidum veneno, quàm alterius virulenti animalis noxis reluctetur, ea eſt cauſa, quoniam certum pro hoc debellando veneno, plus quàm cum alio obtinet conſenſum. Huius potu, cæteris etiam applicitis, fuiſſe quendam curatum, qui ab aſpide erat commorſus, & ſine ſenſu, & voce, grauiſſimis ſymptomatibus oppreſſum, narrant Gulielmus Placentinus *lib. 3. praxis, part. 2. cap. 3.* Gentilis *in conſilio, pro quodam ſeruo Dei.*

Aceti vſum, pro curandis morbis, refrænando veneno, peſtiferis, maleficentiſſimíſque febribus, à veteribus fuiſſe celebrarum, priſcorum ſcientiſſimorum teſtimonia ſatis confirmant; & probat Ioan. Bochangelinus *lib. 3. de curat. feb. peſtilentis, cap. 4.* Vt verò hæc explicentur, aceti priùs natura, & vires ſunt penſandæ. Ex puriſſima vni ſubſtãtia, vitali, & integra, corruptione & impuritate diſtributa, violentia caloti externi in humidum vini inſitum, naturæ actione, & putredine acetum fit, oritúrque ſubſtantia diuerſum, forma alterum: non ſecus ac cadauera oriuntur ex viuenti genere, dum ſenio intereunt, alterantibus cauſis putrefactione ſuppoſita: quare Galenus 1. *ſimpl.* 13. mortuum vinum, vocat acetum, vinúmque putre: ita Ariſt. 4. *meteor. cap. 3. & 26. probl. 17.* Columel. *lib. de arborib. cap. 4.* Macrobius vocat culpatum vinum 7. *Saturnal. 6.*

Acetum diuerſis partibus conſtat, longè inter ſe diuerſis, & oppoſitis; non ſimplex, aut vnum ſubſtantia, compoſitum immò, & varium; nam etſi prædominio ſit frigidum totum, calidíſque affectibus remedio ſit, vt Galenus *lib. 1. ſimpl.* latè edocuit, & omnes Medici conſentiunt, & tum intus oblatum, tum extrà applicitum infrigidet: tamen cùm vinum non vniuerſum æqualiter putreat, partes plurimæ ſuperſunt calidæ vinoſi generis, refertæ humidis exhalationibus, interim dum exhalant igneæ partes, putredine diſiunctæ à frigidis, defectu frigidarum quibus temperabantur, quibus fermentat acetum vinúmve corruptum; quare efferueſcere facit terram ipſam, & ſpumam eleuat.

Frigidum eſſe teſtantur affectus: Nam extrà admotum adſtringit repercutit, roborat, quare ex illo paratur oxyrrhodinum bregmati applicandum, quod in phrenitide, lethargo, cæteríſque calidis, & inflammatoriis cerebri affectibus miro eſt ex vſu, ex Galen. 13. *meth. cap. 21.* Quo pacto confert ſodæ calidæ, ex Auicen. *lib. 2. tract. 2. cap. 77. de aceto. §. Prohibet aduentum apoſtematum, & ambulationem gangrænarum, & ſanat eryſipelam comeſtum, & bibitum, & linitum, & prohibet ambulationem apoſtematis omnis, & confert panaritio, & formicæ, & eryſipelæ, & prohibet vt non eueniat apoſtema, &c.* quo pacto ex ipſo confert aduſtioni ignis.

Intus aſſumptum refrigerat. Quare ſitim hydropicis mirificè extinguit, & ſic aqua chalybeata dilutum, oris

A ardorem compeſcit, vt ſcribit Horatius Reſctius *in conſil. medic. 131.* & maximè ſi aqua miſceatur; tunc enim meliùs, & citiùs refrigerat, & ſitim compeſcit, ex Iulio Alexandrino *lib. 33. ſalubr. cap. 21.* Iccircò ſitim ex inflammatione, balnei æſtu, febriúmque ardore ſubortam lenit, ex Plutarcho 3. *Sympoſ. cap. 5.* Vtrùm autem partes vinoſæ, aquoſæ, an terreſtres, in generatione infrigidentur, diſceptat eleganter Petrus Hiſpanus *lib. diætar. partic. Iſhaac. in com. tit. de aceto.*

Eius caliditatem arguunt plura, quoniam abſtergit, liquat, attenuat, diſſoluit, aperit, & penetrat. Eius vi Annibal lapides duriſſimos, inuiáſque Alpium rupes, & inacceſſos aditus fregit, rupítque aceti aſpergine, quod ignis, cuius vis eſt potentiſſima, & efficaciſſimà, efficere haud potuiſſet, vt narrat Plinius *lib. 2. c. 48.* Hac vi in tabem, &
B puluerem vniones, & margaritas reſoluit. Extat apud Plinium notiſſima hiſtoria *lib. 9. c. 35.* Macrob. *lib. 3. Saturnal. c. 17,* & refert Langius *lib. 2. epiſt. 33.* Cleopatræ reginæ, quæ in cœna adiiciali, & fauſtiſſima, Antonio Conſuli Romano oblata, vnionem pretij centies ſeſtertium acerrimo aceto diſſoluit. Ita ouum in aceto acerrimo triduo maceratum, aut plus paulò, in eam teneritatem teſta molleſcit, vt veluti tenuis membranula per annuli anguſtiam adigatur, vt firmat inter cæteros Grataroius *lib. de vini natur. c. 28.* Immò ſilices aceto ſeptem dierum ſpatio in ipſo maceratos, digiti attritu in puluerem reſolui, & lapides renales comminui, firmat Crato *epiſt. 167.* & quod mirabilius eſt, plumbum ex aceto in ceruſa conteritur, vt probat Franciſcus Hildesheim *lib. de cerebri, & capitis morbis.*

Deinde acuit appetitum, quia ſuperflua, quæ in hepate
C ſunt, attenuat, vt docet Gregorius Valla *in phyſicis quæſtionibus.* Potentiſſimè penetrat, ita vt Galenus *lib. 10. & 14. meth.* nullum inuenerit medicamentum refrigerans, quod partibus tenuiſſimis conſtaret, & ampliùs penetraret, excepto aceto; ex quo diſtillatur liquor ita mordax, ac qualitate cauſtica imbutus, vt ne ipſi oleo vitrioli cedat, ex Quercetano *in Alexicaco.* Quo pacto facit penetrare medicamenta, ad ea loca ad quæ fortaſſe non penetrarent; & ſic cum eo maioris penetrationis cauſa abluuntur vnguenta, miſcentur fomenta, ac cataplaſmata, quæ ad ſcirrhoſas partes emolliendas admouentur, in quo pyrites, aut molaris lapis extinctus ſit, vt docuit Galenus *lib. 14. meth. cap. 4. & lib. 2. ad Glaucon. cap. 5.*

Siccitatem eius oſtendunt multa: quoniam eius ope roborat, ſiſtit, adſtringit, fluxum ſanguinis, & ventrem
D compeſcit; quare amplaſtra ventri applicita aceto priùs macerantur, vt inter omnes probat Petrus Creſcentius *lib. 4. de omnibus agriculturæ partibus, c. 41.* Fructus, vt perſica incorrupta ſeruat, ex Scaligero *exercit. 179.* Nihil putrefactioni obnoxium relinquit, ex Alexandrino *lib. 18. ſalubr. cap. 8.* cùm enim ſummè penetret, frigiditatem, & ſiccitatem, qualitates putredini valde reluctantes, quibus conſtat, in profundum adiicit. Facultatéſque excitat ad ſua officia exequenda, ex Bacchio *lib. 1. cap. 23. de natur. vinor.* Vtrùm autem ad medicamenta vetuſtius ſit eligendum, & ad condienda alimenta, recentius, lege apud Petrum Hiſpanum *in com. lib. diætar. vniuerſ. Iſhaac, tit. de ſalſamentis, in fin.*

Hac virtute mirifica, tempore peſtis, corpora ab ea præſeruat: quoniam, vt 3. 1. *doct. 5. cap. 1.* ait, Auicenna, *aceto*
E *in cibo, & potu vti in peſtilentia, eſt nocumenti ipſius ſecuratio: quare Medici præcipiunt, peſtifero exiſtente aëre, vti aceto in cibo, & potu.* Audi celebrem ſententiam Paræi *in ſua chirurgia, lib. 21. c. 8. Cæterùm acetũ omnibus in genere venenis, ſeu calida ſint, ſeu frigida aduerſatur, & putredinem arcet, quia frigidũ, & ſiccum: itaque in hoc cadauera, carnes, herbæ, fructus, & alia pleraque in multum tempus imputria ſeruantur. Nec verendum ne illitum corpori frigore ſuo obſtruat: nam tenuium eſt partium, & incocta aromatica aperiẽdi vim habent. Qui totum corpus eo lauare moleſtum duxerit, lauet ſaltem axillas, regionem cordis, tempora, inguina, & genitalia, quibus cum viſceribus nobilibus maxima eſt, & aperta ſympathia.* Quare extrà applicitum, & maximè roſaceum, in quo medicamenta alexiteria priùs macerentur, ad præſeruandum à peſtilenti veneno eſt aptiſſimum. Probant

Gratarolus *lib. de vini natura, cap.* 28. Sennertus *lib.*4. A *de febrib.*

Deinde alias præstantissimas habet acetum virtutes, cibariorum enim insipiditatem, & nimiam dulcedinem corrigit ac emendat, vt Carolus Stephanus *lib.*1.*de nutrimentis*, scribit, & condimenti numeros omnes implet, ex Alexandrino 18.*salubr.cap.*4. Ne ergo mireris, si tam multa esculenta, & medicamentosa cum aceto parentur. Ex eo distillantur aquæ ad multos morbos mirabiles, aqua vitæ, & theriacalis, qua felici successu se vsum fuisse tempore pestilentiæ, gloriatur Bauderonus. Fit acetum laxatiuum, oxymel, oxycratum, Latini poscam vocant. syrupi parantur acetati, oxysacchara, & alia quæ plurimis morbis summo sunt ex vsu, vt acetum scilliticum, in cuius admirandis virtutibus tam multus fuit Galenus.

In multa denique transit remedia acetum, fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactu sistit. Lepris, furfuribus, manantibus vlceribus, canis morsibus, scorpiorum ictibus, muris aranei, & scolopendrarum venenis auxiliatur, contra aculeatorum virus, & multipedum morsus remedio est. Tussim veterem inhibet, gutturis rheumatismos, orthopnœam, & dentium labefactationem leuat.

Non est prætereundum silentio, quosdam graui pedum morbo conflictatos, quum dolori pares non essent, demersis in acetum calidum cruribus, in acerrimo valetudinis impetu, sopites euasisse. Eodem instillato, aut mixto cum medicamentis amaris vermes necantur. Anginis vtiliter gargarizatur, gingiuas labantes collutum adstringit, mobiles dentes firmat, quorum dolores persanat, graues oris halitus, & putrilagines tollit.

Quapropter licèt vinum tot constet prærogatiuis, & dotibus miris, quas non inuenies fortè in tota natura vegetabilium, & acetum sit vini soboles, seu potiùs quædam vini regeneratio, difficile erit discernere (cùm acetum, liquor sit vino potentior) vtrum ad vitam sit vtilius vinum, an acetum. Si tamen de aceti virtutibus admirandis plura scire aues, consule Petrum Andream Canonherium, virum omni scientiarum genere ornatissimum *lib.*1.*de admirandis vini virtutibus, cap.*4. de cuius tartari viribus scitu digna conscripserunt Ruellius *lib.*1.*de natur. stirp.cap.*143. Renodæus *lib.*1.*sect.*1.*cap.*3.

HISTORIA VII. GALENI, *De Aspidis veneno.*

Aspidum venenum celeriter interficit, quod illustri Cleopatræ Reginæ exemplo comprobatur.

*NAm reuerà serpentes hi celeriter interficiunt, sicut ego in magna Alexandria spectaui: cùm enim aliquem hoc supplicij genere condemnatum, sine longo cruciatu, dilationéque necare volunt, Aspides illorum * cordi, aut pectoribus admouent, ambularéque parum faciunt, atque ipsos breui perimunt. Proinde Cleopatra Ægypti regina cùm venenorum omnium vires in hominibus condemnatis experiretur, vt eo quod magis probasset, si quando sors tulisset, vteretur, inuenit quidem, & didicit alia quædam venena quæ citò interimerent, mortem per dolores inferre; quæ verò indoloria essent, velocitatem illius actionis, quæ opus esset, non habere, sed demum ad Aspidis venenum peruenit, quod somnos conciliando occideret, & fratrem fratri, id est somnum cum morte copularet, vt & ipsa voluntatem expleret, & sensu doloris priuaretur, Quamobrem cùm mortuo Antonio coniuge viuere ampliùs non decreuisset, & Augustum latere vellet, ne in illius perpetuam seruitutem redacta esset, in cista ficuum clanculum abductam Aspidem, vt sibi brachium morderet, prouocauit, & sic sine conuulsione, dolore, gemitu, molli vultus sudore, & sensuum hebetudine, graui sopore correpta interiit, &c. Galenus* lib. de theriac.ad Pison.cap.8.

PARAPHRASIS.

EX tribus illis Aspidū speciebus, Ptyade, Chelidonia, & Chersæa, quas suprà descripsimus, hanc terrestrem, & subtus terram diutius viuentem, à Græcis Hypnalen appellatam, profundissimum inferre soporem, firmant præter Ælianum, & Plinium, Aetius *tetrab.*3 *serm.*1.*c.*20. Paulus *lib.*5.*c.*19. nam iis, quos semel inuasit, inexplebilem affert dormiendi necessitatem, sic vt citra omne doloris genus discedant, lethargo altissimo veternóque consopiti, morbo, & somno inexpugnabili sepulti, vt non solùm sine dolore, & molestia obeant læsi, imò voluptate, blandissimóque excitato sensu, dulcedine mira, quieti, tranquilli, & placidi, vt quiescentes exhalent animam, impromisáque occupentur morte, & inopinatè occumbant, quoniam venenum aspidum in occidendo ocyssimum est, vt B affirmat Bacchius *in prolegomen.venenor.* & *cap.*15.*art.*1. quapropter venenum Aspidum vocatur insanabile, *Deuteronom.cap.*33. firmat Arist.8.*de hist.animal.cap.*29.

Hoc firmant Dioscorides *lib.*6.*c.*52. Paulus *lib.*5.*c.*19. Solinus *in Polyhistor.cap.*30. neque arguas Aspidum venenum frigidum esse, quoniam ad huius animalis morsum symptomata subsequuntur, quæ frigiditatem arguunt manifestè, vt profundus somnus, pigritia, torpor: quoniam Aspides sunt calidissimi: at cùm resoluant spiritus, retracto calore ad viscera, somnus oritur.

Iccircò Cleopatra hoc Aspidum genere subitò decessit, vt eloquenter narrat Antonius Ludouicus Olysipponensis *lib.*3.*de occult. proprietatib.c.*7. ne Marco Antonio deuicto, victorias, & triumphos Augusti subdita dehonestaret: C nullus enim ictus, morsus nullus inter serpentes leuior, minor est, aspidis morsu, sed nullus deterior, virulentiórve in natura omni. Hac antiquitus feriebantur morte damnati latere sinistro, qui cùm per tres, quatuórve spatij passus processissent, concidebant illicò, vita postea illi defuncti. Cleopatra cùm apud Ægytios hoc mortis genus expertum haberet, suóque iussu multos edicto regio eo mortis genere damnasset, viriliter mortem eodem sustinuit, vt infamiam euitaret, & ignominiam, triumphísque Augusti non interesset.

Hæc fera minimum infert vulnus, insensibile quasi, tum ictu, tum postea est minimum, minúsque acu punctura leui, minimè dolens, quin dulcedinem affectúmque voluptuosum, & placidum afferens, immò profundo somno mortem infert, quò respiciens Lucanus *lib.*9.dixit.

Hinc quæ prima caput mouit de puluere tabes,
D *Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.*
Plenior huic sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit, in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens, gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Nilóque tenus metitur arenas.

Quare hæc fera vocatur somniculosa, seu somnifera, quam sibi appofuisse Cleopatram testantur supradicti auctores, quæ, vt Florus notat, sic morte quasi somno soluta est, qui proprius est affectus Aspidis: ita Lucanus.

At tibi læua miser, fixus præcordia pressit,
Niliaca serpente cruor: nullóque dolore
Testatus morsus, subita caligine mortem
Accipis, & Stigias somno descendis ad vmbras.

Vocatur etiam ab Ouidio serpens peregrina:

E *Plenáque somniferis serpens peregrina venenis.*

Cùm enim aliæ feræ, & cætera venena, dolorum cruciatibus, conuulsione, angustia, euersione ventriculi, cordis anxietate, & aliis diris symptomatis corpus conficiant, Aspis necat absque dolore, quia interficit inducendo torporem, & somnum profundum, quo qui opprimitur, indolens fit. Huius vulneri inter plura suprà recitata antidota, theriacam diatessaron esse strenuum auxilium, inter omnes probat Ioannes Amsteldius *lib.* 27. *encyclopadiæ medicinæ, in appendice.*

De Aspide ex priscorum musæis ampliter, nunc ex historia quæ sese ingerunt haud præterire possum. Cur nēpe cordi, aut pectori veteres Aspides applicabant? Est ne in morbis venenatis cor, vera & perpetua sedes affecta, ita vt veneni deleteria vis, hoc viscus primò aggrediatur semper?

Dic

Dic cum multis, quos latè, & doctè refert Paulus Zacchias *lib.2.quæst.medico-legalium,tit.2.quæst.2.n.20.* quòd licèt plura venena ex natiua proprietate cordi non obsint, quum vel cerebro, hepati, renibus, vesicæ, aut aliis partibus primariò aduersentur, tamen cor patitur semper; cùm enim partes mutuò inter se consentiant, & præsertim cordi illicò suas communicent noxas, fieri non potest, vt hoc viscus damnum non sentiat: de qua re lege Mercurial. *lib.1.de morb.venenos.cap.2.* Veteres autem vt citissimam mortem inferrent, pectori, in quo partes spiritales nobilissimæ, & ad vitam summè necessariæ sunt repositæ, feras venenosas applicabant, aut cordi, vt sic spiritus vitalis à virulenta aura subitò extingueretur prorsus; & cor, vitæ fons, flaccesseret in opere; & deficiente, vel abolita virtute pulsatili, impeditáque spirituum regeneratione, animal velut laqueo strangulatum, sideratorum modo repentè corrueret.

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm cor, omnium facultatum sit principium. Contra Aristotelem, Peripateticos, & Cæsarem Cremoninum Philosophos eximios.

COMMENTARIVM.

Cordi.] De corde, eiúsque principatu agendum hoc loco est, nec citra rationem hoc factum puta: nam has celebres quæstiones ob iustas causas omisimus, *lib.2. in com. hist.38. & sequentibus.* Quoniam verò in præcedentibus pro ingenij captu de veneno, cor tandem occupante facta nobis mentio est, memorabile dubium hoc adiiciamus, in pugnam pro Magistri tutela, contra Aristotelem, & Peripateticos, prudenter prodeuntes: nec nos deterrent proceres, & coryphæi, qui fœcunda facundia de eodem argumento scribentes, rugatiore fronte armati, Catonianam induunt seueritatem, & facem præ se ferre gloriantur: nam hi stimulis me concitant vehementiùs, & ad capessendas disciplinas incitatiùs promouent. Si enim illorum fundamenta, & rationes penses ad vnguem, inuenies Medicorum ingressum scholas, & vireta Philosophorum iucunda, excellens me præflorare argumentum, & illorum placita, etsi subtilitate immensa naturalium arcana extra omnem aleam perscrutantia, fœliciùs explicasse.

Problema est admodum difficile, inquit expertissimus Rhasius *6.aph.8.* in quo Aristoteles, & Galenus inter se dissentiunt: nam sapientissimi hominum fuerunt Hippocrates, & Plato, quibus tamen citra demonstrationem credendum non est, *3. de placit. 5. in fin. 6. epid. sect.2. com.25. & sect. 4.com.19.* & alibi passim. Quo pacto ad alia transeundum, non est antequã Galeni sententia circa animæ principatum in examen trahatur: licèt enim Medici non sit animæ essentiam speculari, *6.epid.sect.5.com.1. & 5.* eo quod illius cognitio nec ad morborum curationem, nec ad sanitatis tutelam quicquam faciat, interest tamen Medicis, & magis quàm Philosophis, cognitionem habere in quanam corporis parte princeps animæ facultas contineatur, quæ princeps dicenda sit, & num vna tantùm principatum obtineat, vel plures simul, videlicet vt in principum facultatum læsionibus sciant ægrotanti loco præsidia adhibere, *9.de placit. cap.7. & 2. de loc. affect.cap.vlt.* Auerrhoës *2.collect.9.*

Quod verò principatus vniuersus soli cordi tribuendus sit, quódque in eo, veluti in fonte, primáque radice & origine, princeps animæ facultas, & reliquæ omnes quæ præsides nuncupantur, animalis nempe, vitalis, & naturalis resideant, cum Aristotele contendunt Peripatetici, & alij, quorum numerum operosum esset valde recensere, quos sequitur Cæsar Cremoninus, insignis sanè Philosophus *lib.de calido innato*: confirmant autem his potissimùm fundamentis.

Primò. Anima hominis sicut vna tantùm est, ita vni tantùm membro assistit, ex quo cætera omnia gubernat, *lib.de iuuentut.cap.1.lib.de anim. 2l. gressu ad fin.* Igitur in illo virtutes omnes vigebunt, ab illóque in reliqua emanabunt: cùm autem tale membrum sit cor, & non alia de causa in medio corpore à natura constitutum, illud solùm erit princeps, ac virtutum sedes, sed & reliquorum membrorum nobilissimum, in quod omnia tendunt, & ordinantur, tanquam in vnum quod præest in humano corpore; non aliter ac in magno mundo, ad cuius similitudinem microcosmos appellatur.

Secundò. Pars illa dicenda est prima, & reliquarum omnium princeps, cui primò inseritur anima, & à qua vltimò secedit, quæque ex se citra alicuius opem sufficiens habet instrumentum ad principes functiones. Sed cor primò animam recipit, primóque viuit, & vltimò moritur, calorem insuper habet copiosum, quem influit per totum corpus, quo tanquam instrumento singulæ partes operantur. Igitur omnium functionum principium dicendum est.

Tertiò. Nerui virtutis animalis, simul & venæ altricis, naturalisue facultatis instrumenta à corde originem ducunt: videntur igitur dictæ virtutes, atque adeò omnes in corde residere: nec enim de vitali quispiam dubitat. Et quod ad neruos attinet, probatur, quia cùm duri sint, duróſque esse oporteat præsertim motorios, commodiùs à crassa, duráque cordis substantia, quàm ab infirmo, mollissimóque cerebro oriuntur, & oriri atteſtantur illi, quibus contextum est cor ipsum. Iam verò non ab hepate, sed à corde venas deduci, probabile facit venarum accessus ad cor: illud enim vbi primùm pertingunt, cessant, & finiuntur, tanquam in sua radice, nec ampliùs penetrant: iecur autem non aliter recta via perforant, & penetrant, quàm reliqua membra ad quæ alimentum deferunt, ac si ab hepate ipso initium non trahant.

Quartò. Si altrix, sensilísque facultates in vno corde non locarentur, sed locis separatæ existerent, distinctæ etiam forent, diuersæque natura, atque ita vna sine altera daretur. At impossibile est sensibilem sine altrice reperiri. Igitur cùm hæc in corde locata sit, ibidem fatendum est conuenire omnes; licèt enim in plantis sine sensu altrio detur, in animalium tamen corpore vndique sensibili, separari non possunt, atque ideò ex vno licet inferre.

Quartò. Vnus & idem numero calor nutritoriæ vi, & sensificæ inseruit. Ergo in vno locandus loco simul cum facultatibus ipsis. Nullus autem potest aptiùs accommodari, quàm cor. Ergo, &c. Antecedens ostenditur, quoniam sicut meditatio coctionem vitiat, ita coctio meditationem impedit, & interturbat, quod sanè non eueniret, nisi vtriusque virtutis sensoriæ nempe, & nutritoriæ idem esset instrumentum.

Sextò. Cerebrum insensibile est, frigidum, imbecille, & mollissimum: igitur nec sensus potest esse auctor, nec corporis molem mouere, nec motibus ministrare: illis siquidem repugnat innata frigiditas, quæ omnes motiones impedit. Demum membrum illud est recipiendum pro sensus, & motus origine, in quod recipitur sensificus, motiuúsque calor, vbi externa membra sentiendi, mouendíque actionibus priuantur, & in quod mandatur ad eas obeundas. Sed ad cor per somnum calor retrahitur, à corde per vigiliam prodit. Illud igitur statuendum sensus, & motus initium: cuius non leue etiam argumentum videtur, quòd in syncope, corde ipso affecto, & deficiente in membris vitali spiritu, cessat in illis sensus & motus; ligata ampla arteria, sequitur resolutio in membro, ad quod pertingebat arteria aliqua; & ligatis carotidibus, carus inducitur: quod quidem minimè accideret, nisi ipsa animalis facultas per arterias influeret à corde; quo etiam læso naturalia opera non parum etiam offenduntur. Omniũ igitur virtutum fons, cor est, solúmque inter membra principale, vtpote quod nullo indiget; omnia autem illius influxum, opémque expectant, & recipiunt, nec aliter viuere, consistere, aut operari possunt. Hæc Peripatetici.

Medici verò contrà tria principalia membra constituunt, à quibus gubernatur corpus, præsidésque virtutes oriuntur. Idem in pluribus locis asseruit Galenus, sed præsertim *lib.1.de placitis Hip. & Platon.* in quo aduersus Arist. Praxagoram, Chrysippum, Zenonem, Diogenem Babylonium,

Babylonium, & alios hostiliter contendit, non esse soli cordi principatum inter membra tribuendum;sed cerebro etiam,& hepati;neque cor omnium virtutum initiũ esse.

Ostenditur veritas huius sententiæ hoc modo. Illa membra dicenda sunt principalia, quæ totius corporis salutem, & incolumitatem tuentur, vel facultatem mandando ad actiones obeundas necessariam, vel vtilem materiam ad alitionem (princeps enim definitur membrum à Gal.6.*de placit.vlt.* quod si facultatem toti, vel materiã largitur.) Sed cerebrum,animalem vim sensuum,& motuum auctorem toti communicat;hepar in se sanguinem conficit,& per vniuersum distribuit,ad membrorum omnium nutritionem. Igitur non modò principatum in corpore obtinere dicentur,sed fontes & origines esse animalis,& naturalis virtutis; huius nempe iecur, illius autem cerebrum.Hoc sigillatim ostenditur.

Pro cerebro sunt euidentia argumenta.Tamdiu partes nostri corporis sentiunt,& mouentur, quamdiu neruo à cerebro delato, & ad cerebrum ipsum terminato fruuntur;quippe ex dissectione constat, ex cerebro neruos, aut spinali medulla.quæ ab ipso procedit,descendere.

Rursus. Capite refrigerato somnus sequitur,sensus scilicet & motus priuatio in organis. Similiter compressis cerebri ventriculis otiantur omnia, nec sensum, & motum recuperant,quamdiu obstructio, compressióque durat. Igitur in ipso cerebro residet, & ab eo,non verò à corde emanat animalis facultas: quod satis confirmat historia illa à Gal.relata 1.*de placitis*,de victima,quæ corde auulso per aliquot horas cucurrit,& vociferata fuit.

Deinde. Vbi intemperies, vel tumor, vel insignis aliqua affectio præter naturam cerebrum occupat, vitiatur membrum, nec sibi satis constat homo. Præterea auxiliis capiti admotis restituitur, & sanatur. Igitur princeps animi facultas suum habet in capite domicilium;quod sanè conueniens erat, quemadmodum Plato *in dialogo de natura* scripsit. Decebat siquidem sublimem, & præ cæteris eminentem virtutem, in sublimi & excelso loco, non in medio collocari.&,vt inquit Galenus 2.*de placit.cap.*5. in ea parte,in qua rerum notitiæ imprimuntur.

Denique.Mira cerebri structura,varia formatio, artificiosa compositio,tot plexibus sinibus,ventriculis,neruis, tegentibus membranis, &c. ad magnum aliquem vsum fuisse formata demonstrant. Nullus autem potest esse præstantior,quàm principem animæ facultatem continere,& illius actiones in se edere. Igitur,&c.

Adde, quòd non alia de causa videtur natura sensus omnes capiti affixisse, nisi vt tanquam serui, & magni Regis stipatores,vt ait Galen.8.*de vsu part.*2. mentem in ipso capite locatam comitarentur, & essent veluti illius ianuæ, per quas ingrederentur omnia ab intellectu cognoscenda.

Vltimò.Cùm non terrestris, sed cœlestis planta sit homo,decuit in summo corpore,radicem,hoc est,vim ratiocinantem habere,& vt cœlestibus inhiaret, & ab illis traheret, & totum corpus erectum, suspensúmque ad cœlum,vnde prima animæ generatio prodit, haberet ex Gal. *lib.de consuetudin.cap.*4. vbi Galen.refert Platonis sententiam,circa principalissimam animæ partem.

Eam igitur in capite, maximéque in ipsius cerebri penetralibus contineri, indéque reliquis, & toti corpori præesse.ac in omnia membra influere, innumeris ferè locis docuit,& vltra citatos,*lib.finit.medicar.cap.*5 .*lib.*9. *de vsu part.cap.*4.& *lib.*7.*cap.penult.*2.*de placit.* 7. & *lib.*7. *cap.*1.*quod animi mores,cap.*3.*ad fin.* & 1.*de rat.vict.sect* 3.*com.*41.& 7.*aph.*14.Quod sanè vsque adeò certum est, & compertum,vt multi etiam eorum qui partes Aristotelis defendunt, inficiari non audeant, cerebri interuentu membra frui animali facultate.

Contendunt tamen adhuc,& vel Arabicæ familiæ antesignani, facultatis animalis radicem esse cor, indéque demandari ad cerebrum, & in eo manifestari, magísque vigere,atque ex cerebro ipso ad membra immediatè emanare, sed radicaliter à corde;non aliter ac vidẽdi facultas, iuxta Gal.sentẽtiam,in cerebro, tanquam in primo fonte existit,sed in oculis elucet, quia sunt accommodum vi- A dendi instrumentum:hoc autem aiunt Aristót. voluisse,vt ex plurium sententia notat Albertus Nouocampianus *in disput.an cor, vel iecur in formatione fœtus, consistat prius, in fin.*

Cæterùm manifestè eorum interpretatio, & inuentum redarguitur, tum quia Arist. 2. *de part.animal.*7. cerebri necessitatem ad sentiendi, mouendique vsum prorsus negauit, solúmque gratia moderandi caloris cordis dixit fuisse creatum, ac proinde frigidissimum, & ad reliqua omnia inutile,quod Galen.apertè impugnat 8.*de vsu part. cap.*2. & 3. Tum quia si animalis vis in corde radicaliter contineretur, & ab eo tanquam à prima radice ad cerebrum,& ad reliqua membra mandaretur, præciso corde, aut illius viis obstructis,non modò cerebrum, sed reliqua omnia membra virtute animali priuarentur: at tantùm B abest vt id contingat, vt viderit Gal.*vbi suprà*, animalia multa in sacrificiis currere, & vociferari cordibus abscissis. Non à corde igitur,tanquam à fonte, primóque principio emanat vis animalis.

Nec arguméti vires infringit,quod 7.*Physicor.*4. Auerrhoës subtiliter adducit,nempe fieri posse quòd cor etiam auulsum auctor illius motus sit,primúmque mouens, & virtute ab illo deriuata moueatur animal, non aliter ac moueri dicitur lapis à proiiciente, quamdiu durat præstitus impulsus,quamuis proiiciẽs pereat,aut quiescat:licèt enim in iis quæ consequenter mouent, & mouentur, rectè quidem sequatur, si vltimum non mouetur, nec primum fuisse motum; non tamen è conuerso, si primum mouens quiescit,necesse erit quiescere secundum;moueri C siquidem poterat virtute antea recepta ab ipso primo mouente,vt patet ex adducto lapidis exemplo.

Sed quamuis illud locum habeat in effectibus permanentibus,à primo mouente productis,stare tamen in successiuis non potest. Cùm verò vis ipsa motiua, qualitas quædam successiua sit luci solari simillima,impossibile est à corde emanare,tanquam à fonte, & eo ablato mouendi munus efficere;sed oportet confestim aboleri, luminis & lucis instar,ad Solis & cuiusuis alterius absentiam, à quo producuntur.Cùm ergo compresso, aut vitiato corde non mutetur protinus vis ipsa animalis,mouens,sentiens, cogitans,discurrens,& reminiscens; cerebro autem insigniter affecto, manifestam sui cæsionem ostendat, eóque compresso cesset in corpore vniuerso, motus & sensus,in cerebro residere, & ab eo, non à corde prodire asserendum est,nec vnicum cor in corpore principatum obtine- D re,sed cerebrum etiam ipsum.

Neque obstant Peripateticorum fundamenta, contendentium solum cor inter membra principale esse, omniúmque virtutum corpus gubernantium fontem, & originem.Dic ergo ad primum, animam vni cordi non affistere; omnibus siquidem, singulísque membris præsens adest: cùm enim omnia & singula, quamdiu in corpore animato sunt, viuant & nutriantur; sítque anima ipsa, principium vitæ, tam essentialis, quàm accidentalis, sit planè manifestum,animam,quæ vna est in toto, singulas illius partes æqualiter informare, atque adeò omnes animæ vires non in vno tantùm membro residere.

Nec verò Arist. *adductis locis de senect.* & *animalium gressu*,de anima loquitur,quoad informationem, sed quoad peculiarem vim quandam,vitalem scilicet, ratione cu- E ius dicitur esse in corde, veluti in vitæ fonte, principióque innati caloris, quem quia per vniuersum corpus perpetuò mitti oportebat,& seruari,debuit cor ipsum in medio thoracis locari,vt inde innatum calorem, quo animal regitur,dispensaret,& pulsatione tueretur.

Quamuis autem gratia caloris quem influit, videatur habere ingressum, & in cerebri, & iecoris functionibus, non ideò tamen in illis principatus est ei tribuendus, quum prædicta membra facultatibus propriis,non à corde mutuatis, sua munera exequantur. & vniuerso prouideant, in quo principatus consistit. Neque inconueniens est,plura dari principalia membra, quemadmodum nec plures esse principes facultates, quibus vna anima præsit, totam agens molem, omnésque & singulas tum vires, tum corporis partes gubernans.

Ad

Ad ſecundum, rectè poſſet negari maior: Licèt enim primò cor viueret, primóque animam reciperet, quod Peripatetici arbitrantur, eſsétque primum ſubiectum caloris, ſenſuum, motuum, demum & cunctarum actionum inſtrumentum, non ex eo magis ſequeretur, quam vitalem vim in eo conſiſtere, ſiue ea altrix ſit, ſiue alterius ordinis; non perinde tamen eam quæ ſenſus, & motus facit; cùm etiam ex Ariſt. & Peripateticorum ſententia, vis animalis neceſſaria non ſit in prima fœtus formatione: viuit ſiquidem primò, & diſpenſatur vità plantæ, ac proinde ſenſu, & motu non indiget, ſed tantùm altrice vi. Cùm tamen huius ſedem, & originem iecur eſſe arbitremur, illud primò viuere, primóque animam recipere aſſerendum eſt. Oportet ſiquidem fœtum hepatis beneficio priùs ali, quàm ſentire, & moueri; quod experimentum etiam confirmat, de quo præter Gal. *lib. de fœtus formatione*, videndus Hip. *lib. de natur. pueri*, cuius mentem ad vnguem interpretatur Hannibal Albertinus *tract. de membrorum principatu, in fine.*

Iam verò cor eſſe focum, & innati caloris mineram, non inficiamur: nec ſimiliter ab eo iam conſtante, & edito in lucem animali membra corporis expectare influxum, eóque deficiente diu conſiſtere, aut operari non poſſe: minus ſiquidem innati caloris habent omnia, quàm ad actiones peragendas requiratur. Cùm enim oportuiſſet cor calidiſſimum creari, & ad eius, non aliter quàm ad ſolis præſentiam in orbe, omnia calidiora eſſent euaſura, quàm naſcerentur reliqua membra corporis, decuit minori caloris copia donari, quàm ad operandum requireretur, vt influente, & inſito iuncto ſufficiens compararetur. Verùm quamuis cerebrum, & iecur ad ſua obeunda munera maximo cordis beneficio præ reliquis fruantur, principia tamen illis ſunt, non minùs quàm cor in vitalibus functionibus, vt diximus. Conſule Antonium Ludouicum *lib. de corde, in initio.*

Nec ſufficit hoc principium eſſe, & fontem caloris, perpetuóque influere, vt omnium virtutum radix, & origo dicatur, principatúmque obtinere in ſanguinis confectione, diſtributionéque, ac in ſenſibus præſtandis: Nam præterquam quòd innatus, inſitúſue calor magis præcipuum eſt inſtrumentum ſingularum actionum, quam influens ille cordis vſque adeò vehemens, & intenſus, ſatis accommodatus non eſt ad animales functiones, nec inſuper ad ſanguinem venalem procreandum, quem minùs calidum eſſe oportebat; atque ideò non decuit virtutes omnes in corde locari, ſed varias in variis membris, quorum temperamenta, & ſtructuræ ſingularum functionibus pro cuiúſque exigentia inſeruirent.

Ad tertium argumentum, negandum eſt antecedens: Anatome ſiquidem diſtinctè docet, ex cerebro neruos, à iecore venas oriri: nec admittendum cor eſſe multis neruis vallatum; quum enim illi, quos in corde fingunt, ſenſu deſtituti ſint, nerui appellari non poſſunt, quoniam membra à functionibus, non ab apparente phantaſia ſibi nomen ſortiuntur; hinc enim mortuus oculus ab ipſo etiam Ariſtot. nonniſi æquiuocè oculus nuncupatur: neruos autem ſiccos, durósue eſſe non oportuit, ſed ſenſorios quidem, teneros, molles, & qui facilè paterentur ab obiectis; motorios licèt aliquantulum robuſtiores, non tamen ſiccos, & duros ſimpliciter; atque ideò hos à dorſi medulla, illos à tenero, mollique cerebro deduxit natura, 16. *de vſu part. cap. 2.* Iam verò cauam venam iecur permeare, non prohibet illud eſſe ſanguinis originem; quemadmodum nec impedit arborum truncos dici radicationis initia, etſi alimenti lacunam, ſtagnúmue non contineant, ſed tantùm fibras iuxta ſe craſſiores, quàm aſcendentes, & deſcendentes, quemadmodum in iecore etiam conſpiciuntur. Nec obſtat, cauam vbi cor contingit, quamprimùm ceſſare, nec illius ſubſtantiam permeare, quod neceſſarium erat, ſi alimentum à iecore deferret: Nam caua illa ſanguinem non deducit ad cordis alimoniã, ſed ad ardentis ſanguinis generationem pro totius corporis vſu, ac proinde, &c.

Ad quartum. Quamuis altrix facultas; & ſenſilis diſtinctis ſint locis, non ideò tamẽ ſenſilem damus ſine altrice, quæ reliquarum omnium materia eſt: hæc verò ipſa, ſicut in iecore vbi viget potiſſimùm, mediante illius forma, & temperamento ſanguinem procreat, ita animalem ſpiritum in cerebro, præſentibus ſenſibus, & motibus.

Ad quintum. Non negamus innatum calorem vnũ eſſe, & commune omniũ operationum inſtrumentum, & illius gratia ſeſe mutuò actiones impedire. Verùm cùm idẽ calor eodem modo ſe habens, ſimilitérque temperatus, non poſſet variis operationibus inſeruire, oportuit pro ſingulari vſu variari, ſingulâſq; partes propriũ habere, & peculiare temperamentum, ſuis functionibus proportionatum; ac proinde nõ licuit virtutes omnes in corde locare, licèt fons ſit, & in totũ influentis caloris cõmune principium.

Ad ſextum. Alibi diſputabitur commodiùs, num cerebrum ſenſu ſit præditum, ſed quantumuis eo careat, molliſſimúmque membrum dicatur, non tollit hoc poſſe eſſe ſenſus, & motus originem, quum in ſe principem animæ facultatem, imaginationem & iudicium contineat, poſsítque vim dignoſcentem ad organa ſentiendi mãdare, mouentémque virtutem, imperiúmue ad muſculos ipſos arbitrarij motus inſtrumenta. Nec aſſerentes cerebrum præſtare ſenſum, & motum, ſignificamus, quòd omnia ad vtrumque opus requiſita largiatur (non enim aptum eſt inſtrumentum ſenſibilibus recipiendis nec ſufficiens habet robur ad mouendam molem partis,) ſed quòd alteram tantùm ſenſationis motioniſque partem exequatur; præſtando nempe ſenſuum organis vim, qua ſuſceptas ab obiectis impreſſiones diſcernant; muſculis autem, qua vtile proſequantur, & noxium inutiléque fugiant. Nec verò ad hoc requiritur quòd ſentiat, & arbitrariè moueatur cerebrum: quod ſi requiri contendas, eodem prorſus fundamento, excludendum venit cor à ſenſuum, & motuum principatu, quum vtroque priuatum ſit, punctum ſiquidẽ non dolet, niſi vel parum in membrana circumdante, & ratione accedentis nerui, nec voluntariè mouetur. Minùs obſtat, frigidũ eſſe natura, atque ita aduerſum animi functionibus: nam licèt innata cerebri temperies per ſe ſumpta, non ſit apta ſenſationibus, iuncta tamẽ calori è corde influenti, accommodata efficitur. Cur autem fuerit cerebrum frigidum creatum, hoc eſt, minùs calidum, cauſa eſt, quia ſi calidiſſimũ eſſet, motus eſſent temerarij, & ſenſationes deliræ, quales ſunt phreniticorum.

Ad vltimum. Somni tempore non minùs animales ſpiritus ad cerebrum, & venarum ſanguis ad iecur, quàm vitales ſpiritus ad cor retrahuntur; & proinde parum efficaciter ex retractu caloris ad cor, inferunt ab eo oriri ſentientem, & arbitrariam mouentem: ipſa enim anima, vel regitiua facultas totius, quemadmodum per vigiliam expandit calorem per ambitum corporis, quo ſenſus, & motus fiat; ita per ſomnum ad ſua principia deducit, & animales quidem ſpiritus in cerebrum, tanquam in arcem, & radicem ſenſuum, ac motionũ colligit. Si verò in ſyncope, aliíſque cordis paſſionibus concidit animalis facultas, fit propter mutuum conſenſum membrorum principalium, & communem ingreſſum cordis in animales, & reliquas omnes operationes: vnde nihil mirum, ſi corde affecto reliqua membra conſentiant; ſi in ſyncope virtus animalis deficiat; ſi conſtrictis magnis arteriis ſequatur reſolutio, ſi ligatis carotidibus ſequatur capitis refrigeratio, & ſomnus profundiſſimus: nempe quia déſtituta membra caloris influxu à corde, refrigerantur, & inepta ad motũ, ac nonnunquam etiam ad ſenſum redduntur. Verùm ex eo non ſequitur, à corde oriri animalem vim illorum altricem, nec illud ſolùm in corde principatum obtinere: tria enim ſunt principalia membra conſtituenda, vt diximus, à quibus vita noſtra diſpenſatur, inter ſe quidem diuerſa, ſed mutuas operas deſiderantia, nec diuerſa quidem ob varias, diſtinctáſque animas: cùm vna tantùm ſit totius & ſingularum partium forma; ſed propter diuerſas facultates, quibus influunt in totum, quæque licèt ab ipſa anima profluant partes omnes informante, in illis tamẽ tribus reſident veluti in ſuis principiis, indéque corpus gubernãt, vegetatrix, quamuis toti communis, in iecore potiſſimùm, vitalis in corde, animalis in cerebro, vnde ad ſua organa manant. Et hæc eſt potior ſolutio, & explicatio argumentorum Ariſtotelis, illa quam proponunt Valle-

ſius

ſius *lib.2.cont.*13. Laurentius *lib.1.de hiſt.anatomic.qu.1.* Thomas à Veiga, qui *lib.3.Gal.de loc.affect.in com.cap.4.* obſcuriùs more ſuo de hocinſtituto eſt ratiocinatus,inter quos nunquam ſatis laudatusFernel.*lib.5.phyſiolog.àc.12. vſque ad vlt.* Galenicam veritatem adamuſſim explicuit.

QVÆSTIO IX.

Vtrùm vis à cerebro,& corde influens,ſit animæ potentia,temperamentum; aut modus ad operandum.

Illud verò difficultatem inuoluit maximam,cuius ſolutionem arduam eſſe firmant Hugo Senenſis *in com.1.1. doct.6 c.4.notabili 2.*Mercatus *tom.1.ſuor.oper. lib.1. part. 4.cl.ſ.3.quæſt.* 107.4. quæ, quídue ſit facultas hæc à cerebro,toti, & à corde arteriis influens,nec ex eo fit difficile, quòd ſi anima vna eſt,omnibus partibus præſens, & perpetua, eiſdem etiam aderunt ipſius animæ vires, ac proinde quidpiam aliud oportere eſſe, quod ab illis principiis communicatur: nam cùm inter potentias ab anima emanantes, quædam in corpore proximè recipiantur, atque ideò ex parte illius varias diſpoſitiones requirant, quæ in eadem parte coniungi non poſſunt, neceſſe ſit diuerſas ſedes in corpore habere, nec omnes in ſingulis reperiri.

Illud valde vrget, cur inſitæ non erunt organis ſibi accommodatis,vt v.g.viſiua oculo,tangens omni corpori, mouens muſcalis,pulſatilis arteriis,&c. Cúrue ab anima illis præſenti non emanabunt,ſi naturalis eſt hæc emanatio,nec poteſt cohiberi in ſubiecto capaci?Deinde ſi animæ vires vtpore quædam naturales paſſiones ab ipſa anima ſeparari non poſſunt, quomodo in ſpiritu animæ experte recipientur, & eo mediante ad membra deferentur?

Quidam arbitrantur virtutes animæ, ſiue idem omnino cum ipſa ſint, ſiue quidpiam diuerſum, vbique eſſe, dummodò totum ſit illarum capax; nec reſpectu illarum cerebrum, aut cor dici magis primum ſenſitiuum, princépſue in aliqua functione, quàm illud quod agenti animæ aptum præparat inſtrumentum, & per corpus diſtribuit, tale autem apud quoſdam, temperamentum eſt. Quoniam verò illud quod ſenſibus, & motibus inſeruit, in cerebro paratur,& ab eo per neruos diſtribuitur;inſeruiens autem pulſationi,quia à corde per arterias appellari, inquiunt cerebrum princeps, & domicilium virtutis animalis, cor vitalis,& eas corpori largiri, quamuis ipſæ reuerà ſuis organis adſint. Nec mirum: quoniam & intellectus omnibus membris cum anima præſens, dicitur in capite peculiariter exiſtere,quia ibi ſedem habent ſenſitiuæ vires, veluti illius inſtrumenta, ſine quibus in hac vita intelligere non poteſt.

Nec hoc aduerſari inquient, Gal. afferenti animalem facultatem ad ſenſus & motus,à cerebro mandari, diſtendentem & contrahentem arterias,à corde,quum perſæpe facultatem ſpirituum, & nonnunquam animam ipſam appellet temperamentum.

Verùm multa, nec inualida conuincunt vt credamus, vim quæ dictis principiis communicatur, non eſſe temperamentum. Et primò ſic temperamentum cùm permanens res ſit, ablata conducente cauſa durat aliquamdiu. Sed ligato neruo confeſtim membrum virtute animali deſtituitur,eaque repentè fruitur ad ipſius nerui ſolutionem: ſimilitérque ligata, vel ſoluta arteria amittit,& recuperat pulſationem. Qualitas igitur alia eſt à temperamento diuerſa, quæ à cerebro per neruos, & à corde per arterias accedit.

Secundò. Neruus quicunque adeſt in parte,ſufficit ad temperandum calorem,vt fiat ſenſationibus aptus: quòd ſi neruus ipſe immodicè refrigeretur, propter ſpirituum animalium defectum,poteſt illius calor calorificis foueri. At qui impedita nerui origine, ſenſus, & motus deperditur,quantumuis paretur temperamentū parti. Igitur,&c.

Tertiò.Multò magis intéperata fit hydropici,vel acutè febrientis manus quàm illius qui ad humerum habet A neruum alligatum.Sed huius manus,licèt aliàs ſana, ſine ſenſu & motu iacet veluti emortua; in illis autem ſine noxa ſentit ac mouetur. Igitur virtus illa quam deducit neruus,non eſt temperies.

Quartò. Magis mutatur temperamentum ad cordis,& arteriarum mutationem,quàm cerebri,aut neruorum. Atqui corde ablato victima cucurrit,& vociferata fuit;ligatis arteriis nulla ferè fit in animalibus actionibus mutatio;cerebro autem,aut neruis impeditis,maximè.Ergò inſtrumentum illud à cerebro per neruos veniens, quidpiā aliud eſt temperamento,& aliud ſimiliter vis illa quæ arteriis accedit à corde:ſi enim hæc temperamentum foret, multo promptiùs per arteriæ cauitatem cum feruente ſanguine,& ſpiritu mandaretur,quum tamen experimento illo Gal.*lib.num ſolum ſanguis in arteriis,ad ſin.*per mem-B branam arteriæ diffundatur. Quare.&c.

Id ipſum ſignificauit Auic.1.1.*doct.6 cap.4.*dicens,requiri certam complexionem ex parte ſpirituum ad virtutem recipiendam,& notauit Iacobus;ſed fortè ea difficultate motus, quòd ſpiritus inanimatus ſit:virtutes inquit, in ſpiritu non contineri formaliter, ſed virtualiter tātùm, quatenus ſcilicet à corde, & à cerebro ſpiritus vim recipiunt, ad producendum virtutes in membris illarum capacibus, non aliter ac lumen virtualiter dicitur habere calorem quem producit,& ſemen formaliter animam.Sicut verò lux productiua caloris, à corporis luminoſi præſentia dependet, ſic vis illa à principio vnde emanat, quia qualitas quædam ſucceſſiua eſt ipſi ſimilis.

Gentilis *ibidem* putat ipſammet virtutem formaliter in ſpiritu recipi, & per eum ad membra deferri:nec inconueniens eſſe ait,recipi animæ potentiam in non inanima-C to ſpiritu, quia tanquam in inſtrumento recipitur, non tanquam in ſubiecto.

Cæterùm ſi anima membris aſſiſtit, cur in illis quæ apta ſunt recipere,ſuas paſſiones non producit,ſed ab ſpiritu expectabunt producente,vel deferente. Rurſus,ſi potentiæ animæ ſunt à ſubiectis animatis inſeparabiles, in ſpiritu animæ experte,etiam tanquam in inſtrumento recipi non poterunt.

Quare dicendum potiùs videtur, ipſas ſentiendi, mouendíque potentias, ſimul & pulſatilem, cùm quædam paſſiones animæ ſint, ſimul cum ipſa anima ſuis organis adeſſe:ſed nec arterias pulſare citra cordis;nec citra cerebri influxum;ſentiendi,mouendíque organa poſſe in ſuas actiones prodire. Nec verò dicendum, principia illa ſo-D lùm cum ſpiritu debitè complexionato influere,ſed ſimul cum vi, qualitatéue quadam lucis ſobole:& eam quidem quæ à cerebro in ſpiritu animali ad muſculos defertur, nihil aliud eſſe arbitrantur,quàm imaginationis,voluntatíſue imperium, vt debitè, & conſultò moueant ad ſenſum organa lucem; qua exactè ſuorum obiectorum impreſſiones diſcernant: quæ verò à corde in vitali ſpiritu ad arterias accedit, putant vim ſimilem, qua aptæ redduntur ad diſtentiones,conſtrictionéſue ſuas.

Nō ergo eſt negādus à corde,& cerebro,per arterias,& neruos influxus,Sed mirari ſubit plurimos,qui cùm præclarè verbis,& ſentētiis Ariſtotelē illuſtrēt,auſi ſint dicere,quòd poſt quinquageſimum annū non adeſt hic influxus,ſed falluntur: tunc enim occūberet animal, quum vita noſtra ab hoc influxu depēdeat, citra quem partes illicò ceſſare à ſuis actionibus eſt neceſſe. Sed fortè aliquam E poſſunt opinionis ſuæ excuſationem adferre;quòd reātur homines vltra centeſimum annum viuere non poſſe.

Si autem cauſam ſcire affectas,hæc eſt potiſſima, & ab Ægyptiis ita redditur, vt inuenio apud Plin.*lib.11.c.37.* (quibus quidem mos eſt cadauera medicata conſeruare) quòd augeatur cor per ſingulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquageſimum annum accedere:ab eo detrahi tantumdem, ideóque non viuat homo vltra centeſimum annum,defectu cordis.

Sed tamen etiam vltra centeſimum annum viuere multos præter Plin.*lib.7.cap.49.*Solinus etiam tradit, & alij plerique: at in hoc argumento elegantiſſimus eſt Cenſorini locus *cap.14.penè extremo*, cum alio eiuſdem Plin. ex quo correctionem loci Cenſorini captauit doctus

vir

vir Franciſcus Mochius Nouantius,*lect.epiſt.*27 ita enim Cēſorinus: *Præterea ſileri non poteſt,quod refert Varro,quod Dioſcorides Aſtrologus ſcripſit, Alexādriæ inter eos qui mortuos ſolent conſeruare,conſtare, hominem, plus centum annis viuere non poſſe:id, cor humanum declarare eorum qui integri perierunt ſine corporis tabe:ideò quod multis annis pendendo,cor omnis ætatis incrementa,& diminutiones cōſeruet, & aniculo pendere duas drachmas, bimis quatuor, & ſic in annos ſingulos vſque ad quinquageſimum accedere binas:ab his cētum drachmas,atque anno quinquageſimo item decedere in vnoquoque binas; ex quo perſpicuum ſit, centeſimo anno redire ad anni primi pōdus,nec longius vitam poſſe produci.* Idem affirmat Plat.*lib.*4.*ſynop.quæſt.*5. Ibim ſcribens, Ciconiæ ſpeciem eſſe quæ cùm excluditur, duas pendet drachmas,vt recèns orti infantis cor,& credit Valler. *lib. Hieroglyph.*17.*in Ibide.* Quapropter cùm impoſſibile ſit viuere animal citra cordis influxum,& poſt quinquageſimum annum minuatur illud,& tabeſcat, iccircò non negandum, poſt hanc ætatem non ita validum eſſe cor, aut cerebrum, nec cum tanto robore influere, vt in vitæ primordiis: hoc ita eſſe;oſtendunt in ſeneſcenti ætate pulſuum tarditas,raritas,debilitas, vitiatæ coctiones, impotentia ad motum,pigritia,torpor,ſenſuum obtuſio,actionum omnium tam internarum, quàm externarum defectus. Attamen partes hæ præcipuæ nunquam durante vita ceſſant à motu, & præſertim cor, cuius vel breuis quocunque caſu ab agitatione ceſſatio repentinum affert interitum:nam,vt idem Mochius legit in Plin. *lib eodem, epiſt.*40.& priùs notauit Macrob. *lib.* 1. *in ſomn. Scipion.* Cor in animali,eſt quod Sol in æthere:ſicut enim ab hoc pendent omnia, quæ ſtata ratione per cœlum fieri videmus, diem, noctem: ſic quæ in animalis corpore fiunt, pendent à corde.

QVÆSTIO X.

Vtrùm venæ à iecore, an à corde oriantur. Contra Conciliatorem,Veſalium,& Peripateticos.

Cor non eſſe ſolum membrum noſtri corporis princeps, ſatis in ſuperioribus quæſtionibus expoſuimus:nunc conſequenter affirmandum, hepar non eſſe à numero principalium membrorum excludendum, vtpote quod ſanguinem in ſe conficiat, & per venas ab ipſo deductas, in corpus vniuerſum diſtribuat, ſingula membra aliturum. Hoc manifeſtum facit ipſarum venarum origo. Suppoſito igitur,quod nec Ariſtotelici inficiantur,membrum illud eſſe conſtituendum facultatis naturalis altricis,vegetabilis,vel concupiſcibilis principium,& ſanguinis officinam,à quo venæ oriuntur,eas non à corde, ſed à iecore proficiſci efficaciter aduerſus Ariſtotelem conuincit Galenus *lib.* 6. *de placit. à cap.*3.*vſque ad libri finem,* plurimis rationibus;quarum hæ ſunt fortiſſimæ.

Prima.Quemadmodum in plantis,quibus ſola ineſt vis naturalis altrix,pars illa dicitur initium radicationis, hoc eſt habere facultatem,quæ arborem regit,& vim ad radicum fibras,& ad fructuum extrema mandare, in qua fibræ omnes iunguntur,ad inuicémque copulantur; ita in animalibus credendum eſt,ibi adeſſe alimenti originem, vigeréque naturalem virtutem, vbi venæ connectuntur. Atqui venæ membrorum omnium naturalium iecori ipſi, vt ex diſſectione conſtat,non cordi cohærent. Iecur igitur eſt venarum,& alitionis principium.

Secunda. Ex duobus truncis qui ad hepar conſpiciuntur,ille qui aſcendit,vt partes ſuperiores nutriat,vbi continetur cor,multò minor & tenuior eſt deſcendente, alituro partes infra iecur exiſtentes. Igitur non oriuntur illæ ab ipſa cordis regione: Oportet enim ſuperiorem truncum, maiorem eſſe,& craſſiorem; maiora ſiquidem minoribus præſtare ſolent,non è contrà;& iuxta ſua principia orta omnia,etiam maiora ſunt, quemadmodum fluuius ad fontem,&c.

Tertia. Si caua vena à corde oriretur, & ab eo ſanguinem traheret ad diſtribuendum per corpus,vtique & cum arteriis ſimul pulſaret (pulſat ſiquidem totum cor,& ab A eo ortæ venæ,) & aperta haberet orificia, quibus poſſet ſanguis exire, quando cor ſui conſtrictione deoneratur: Atqui vena illa caua cordi inſerta nequaquam pulſat, vt patet. Inſuper liberos non habet ſanguinis exitus, ſed omnino præcluſos,6.*de vſu part.*14.Igitur nec è corde ortum habet,nec ab eo diſtribuitur ſanguis.

Quartà. Piſces,& nonnulla alia animalia dextro cordis ventriculo deſtituuntur. Atqui fieri non poteſt vt in vno, nec ſatis amplo ſinu ſanguis pro toto conficiatur. Ergo ſaltem in illis ab alio membro petenda eſt ſanguinis generatio,& diſtributio;maximè quod non videtur poſſibile, quòd in vna eadémque cauitate generentur duo ſanguines,temperamento diuerſi, arterialis nempe, & venalis,per duo genera vaſorum mandandi.

Quinta. Vena qua fœtus in vtero materno per vmbili- B cum ſanguinem recipit,ad iecur directò tendit, illique inſeritur;in lucem verò iam edito,chylus in ventriculo confectus,& per pylorum deſcendens, nulla via poteſt ad alia membra tranſmitti,quàm per meſaraïcas, hæ recta via ad hepar deducuntur,& terminantur,vt intuenti patebit.Ergo ibi chylum reponunt,vt ex eo ibi conficiatur ſanguis. Satis autem hoc ipſum oſtendunt membra ſanguinis expurgatoria,fel ſcilicet,& lien,quæ natura iecori appoſuit, quorſum enim iecori circumdediſſet,niſi in eo expurgāda materia contineretur,& per coctionem generaretur.

Nec dicas iecur ſanguinem pro toto non conficere, nec omnino elaborare, ſed veluti miniſtrum cordi præparare,(non aliter ac iecori ipſi præparat ventriculus) in eo perfici, & ab eo per totum diſtribui. Nam præterquam quòd iecar totam materiam quam recipit, & circa quam C agit,cordi non remittit,totam autem mittere neceſſe erat, ad hoc vt illi præparare diceretur,6.*de placit.*4.Nō reperiuntur in corde vaſa;quibus poſſit ſanguis per vniuersū diſtribui: nec enim fieri poteſt per cauā,quæ vna dextrū cordis ſinum ingreditur,per eam ſiquidem inelaboratum ſanguinem à iecore cor recipit;non ſolet autē natura, vno eodémque vaſe incultā, crudámque materiā introducere ſimul,& vtilem iam, coctámque ruſus educere.In iecore igitur pro toto ſanguis conficitur, & ab eo per venas in ipſomet ortas,ad ſingula corporis membra diſtribuitur.

Quod ſanè dogma licèt prædictis fundamentis, immò & conſpectu ipſo ſatis confirmetur: non deſunt tamen, quibus illa parum efficacia videantur, quíque ob vnum Ariſtotelem contradicentem, concepto errori pertinaciter adhæreant, minùs curantes Galeni rationes.Inter hos D duces extant præcipui Conciliator *dif.*47.& Veſalius,qui *lib.*3.*de fabric.cap.*6.*&* 7.nō ſolùm Galenum,falſum,callidum,vafrum,ſed inſcium appellat, immò contra Philoſophum plura finxiſſe de induſtria aſſerere auſus eſt. Sed impudentiæ ſuæ, temeritatis, & ſuperbiæ meritas luet pœnas,quum illius argumenta fabulæ ſint, & meræ nugæ. Age igitur, & videquàm pugnaciter, maleuolentia quadam in Magiſtrum percitus,ita blaterare auſus ſit, attendéque quàm ridiculis nitatur fundamentis.

Sic ergo contra primam Galeni rationem, quam nihil conuincere arbitratur,hoſtiliter inſurgit,quoniam ſi cordi meſaraïcæ venæ non connectuntur,atque ideò negatur eſſe venarum origo, negabitur ſimul iecur, cui nec arterialis vena ſanguinem à corde ad pulmones deferens cohæret, nec arteria venalis inſpiratum aërem à corde tra- E hens.Sed nō conſiderat rationis vim in eo ſitam eſſe,quòd oporteat vaſa alimentum deferentia illi membro annecti, quod radicationis,atque adeò alitionis principiū dicendū eſt; quúmque eas iecori connecti experiamur,non cordi, iecur meritò appellamus venarū,& nutritionis originem.

Nec obſtat duo illa vaſa ab hepate non prodire,arteria enim venalis,vena non eſt:venarum verò,non arteriarum radicem quærimus:vena autem arterialis licèt vena ſit, ob peculiarem tamen cauſam oportuit à corde deduci,nempe quia ab eo erat ſanguinem arterialem ad pulmonis nutritionem latura,& quia cùm eſſet duplici tunica veſtienda,nec vtramque poſſet à caua habere,quæ vnica tantùm contecta eſt,neceſſarium fuit alibi oriri.

Secundam deinde rationem calumniatur, primò, quia non apparet in omnibus animalibus cauam venam eſſe

ad iecur bipartitam,nec ſemper illius truncum aſcendentem in ramulos duos tenuiores ſcindi,vnóque cor,altero iugulum petere: neceſſe autem (inquit) erat,vt generatim conuinceret ratio , illam venarum diſtributionem in omnibus apparere.

Deinde etiam in illis , in quibus experimur aſcendentem cauam eſſe minorem deſcendente,illud tantùm euincetur,è iecore nempe ſanguinem diſtribui , & in eo fortè confici,non propria tamen virtute, ſed à corde ſuppeditata , ideóque ſuperiorem cauæ partem fuiſſe tenuiorem; prӕterquam quòd nihil prohibet , minora eſſe,aliquando principia maiorum, non aliter ac maiora minorum:chorij enim vaſa priora ſunt ſimul,& minora, quàm alia vmbilici ab illis exorta:tunica oculi vitreum humorem circumdans,retina videlicet,maior eſt optico, à quo initium trahit. Dorſalis medulla à poſteriore capitis parte naſcitur prope lumbos,tamen magis craſſeſcit, maioríque foramine quàm ſurſum patet.Fluuius nonnunquam exiguus incipit,anguſtúſque à ſuo fonte deſcendit, deinceps autem in magnitudinem aſſurgit. Cur ergo ſimiliter aſcendens vena,licèt prope cor minor appareat, non erit principium maioris deſcendentis,& reliquarum omnium?

Cæterùm parum vrget adductis. Si enim eadem eſt iecoris vis in omnibus animalibus , & in plurimis experimur , venarum diſtributionem à iecore ipſo , cur eam in aliquibus inficiabimur , quamuis in illis bipartita ſimiliter non appareat caua ? Iam verò ſanguinem ab hepate manare, quid aliud eſt quàm ſanguinis effectricem facultatem in eo contineri?maximè cùm naturalis vis ſit,cuius influxus aliunde omnino interdicitur.

Si enim chorij vaſa, non aliter ac plantarum fibræ ſuis ortis minora conſpiciuntur , initia ſunt formationis, non autem diſtributionis , diſpenſationíſue , de quibus nobis eſt ſermo;hæc enim maiora eſſe oportet,maioráque ſimul orta iuxta ſuas origines. Sic venam diſtribuendam prope officinam,iecur nempe,ampliorem,latiorémque fuiſſe decuit.Dorſalis verò medulla ſi ad lumbos latiore foramine aperitur, fuit , quia ibi veluti in ſtagno recipiendus erat ſpiritus motibus peragendis copioſus. Opticus autem dum in membranam tranſit , non efficitur maior , ſed latior,quemadmodum nec fluuius qua parte inundat.

Contra tertiam obiicit , quòd vena arterialis non pulſat , licèt à corde oriatur. Opponit etiam venalem arteriam , in qua licèt tres ſimiliter reperiantur valuulæ , non prohibetur egreſſus fuliginum ab ipſo corde ; ita vt mirum non ſit ab eo oriri cauam, & pulſu deſtitui ; nec dici poſſit ſanguinis exitum negari,quamuis caua cordi inſerta habere videatur exteriùs præcluſa orificia. Sed fallitur apertè : non enim probat arterialem venam eſſe pulſu deſtitutam , cur enim ea parte qua prodit à corde , ſimul cum reliquis vaſis cor attingentibus non pulſabit?In progreſſu verò per pulmones ipſos minimè (proprio enim motu diſtendi non poteſt,quoniam tota pectoris inanitas ab arteriis occupatur,7.*de vſu part.cap.*9.) Quod autem de arteria venali adductum omnino eſt,cùm duas tantũm habeat oppoſitas membranas , & has quidem non exactè claudentes exteriùs. Inſuper quamuis ſimiles haberet valuulas , à vena ipſa caua prodire poſſet exigui fuligo: Sanguis autem corpus totum aliturus , nequaquam niſi vena ipſa ſatis amplum,paténſque haberet foramen. Lege Valleriol.*lib.*1.*loc.com.cap.*12.*in med.*

Aduerſus quartum obiicit, ſaltem in animalibus , quibus cor vno tantùm ventriculo conſtat,non trahi ſanguinem à iecore ; trahendus ſiquidem erat ad dextrum ventriculum,quo deſtituuntur,vnde infert ſanguinem in corde generari,Sed manifeſtè decipitur:in illis ſiquidem & à vena caua trahitur ſanguis ad cor;neque enim in eodem ſinu poſſunt ſanguines gigni temperamento vſque adeò diuerſi,vt diximus.

Contra quintam Gal.non poteſt negare, id quod viſus ipſe oſtendit, terminari ſcilicet ad iecur vmbilici venam, ſimúlque meſaraïcas deferentes ab ſtomacho chylum,ſed liquet vt in iecore ipſo, materia præparetur cordi , à quo exactè elaboranda eſt, eáque de cauſa expurgatoria membra fuiſſe hepati appoſita,nempe vt mundaretur à ſuperfluitatibus materia ipſa,in cordis officinam tranſitura , & ab eo diſtribuenda. Verùm cùm oſtenſum ſit, iecur cordi non inſeruire,nec illi tanquam miniſtrum præparare, non eſt quòd in his refutandis ampliùs immoremur.

Stat igitur iecur,ſedem eſſe , & radicem virtutis naturalis altricis,ſanguinem pro toto conficere , & per venas, quæ ab eo oriuntur, diſtribuere , ac in eo munere principatum obtinere , non aliter ac cerebrum in ſenſibus , & motibus largiendis. Si tamen de hac quæſtione , contra Ariſt.& eius ſequaces,plura legere cupis, adi Andr. Laurentium *lib.*4.*de hiſt.anatomic.exercit.*2.Qui licèt *exercit.* 4. Veſalij rationes adamuſſim non explicet , illorum tamen argumenta dilucidè extricat.

Sed diſſidium inter celebres Medicos iamdudum verſatur : An ſicut cerebrum fons dicitur, & origo facultatum,quibus ſentimus,& mouemur,cor autem vitalis, ſeu pulſificæ,ita iecur illarum quas naturales appellamus : & ſicut illæ per neruos,& arterias à principiis ſuis emanare dicuntur ; ita etiam à iecore naturales emanent per venas ab illo deductas?Reſpondet Valleſius *lib.*2.*cont.*16.negatiuè,variis argumẽtis munitus, cuius votum libenter amplector.Quo pacto reiiciẽdi ſunt Thom. à Veiga *in com. cap.* 37.*art.med.Gal.* & *lib.*1.*de loc.in com.cap.vlt.* Chriſtoph,à Vega *lib.*1.*art.med.cap.*5.Caſpar Lopius *lib.*2.*de temperam.Gal.in com.cap.*8.qui facultatem naturalem influere aſſeuerant:fatentur tamen Galen. eſſe intelligendũ de quadam vniuerſali facultate,ſanguinem gignente,quæ in iecore alimentum pro toto operatur, quæque licèt naturalis , ita oritur , & reſidet in iecore ipſo.vt nullibi niſi per influxum ab eo reperiatur. Aliter explicandus , de quatuor illis particularibus ad alitionem neceſſariis, quæ tam in plantis,quàm in animalibus ita inſitæ ſunt, & innatæ membranis omnibus, vt per ſe citra virtutis aliunde influxum,alimentum præparent & diſpenſent , trahendo, decoquendo,& ſuperflua expellendo.

Sed illorum interpretatio manifeſtam redargutionem includit:nam ſi membri principatus in eo conſiſtit , quòd toti materiam,vel facultatem largiatur,6.*de placit.cap.*10. vis autem ſanguifica non vniuerſo corpori,ſed ſolis venis communicatur, 4.*de vſu part.*2.12.& 17. & 6. *de placit.* 8. planè non ideò iecur principalis membri nomen obtinet,quòd vim ſanguificandi demandet , præſertim quòd illa venis inſita eſt, & innata , & non ab hepate influens, cùm naturalis ſit , & eadem cum ipſamet coctrice venarum,2.*de natural.facult.*4.ac proinde , vbicunque reperitur fixa,& independens,ex Auic.1.1.*doct.*5.*c.*1. ideò meritò Galenus vniuerſaliter pronuntiauit , non affici naturalia membra per conſenſum denegatæ facultatis , in cóque ab animalibus diſtingui. Conſule Peramat.*lib.de anima facult.noſtrum corpus diſpenſantibus , cap.*3. *in med.* & Caſparum Bartholinum *in controuerſiis anatomicis , tit. de muſculis,& venis,quæſt.*4.

QVÆSTIO XI.

Vtrùm cor fons innati caloris,& vitæ principium ſit conſtituendum.

COr vitæ eſſe principium,*ſuprà* vbertim expoſuimus. Eſſe membrum calidiſſimum, firmat Galenus in locis multis, 1.*de temp.vlt.ad fin.*& *lib.*2. *de temp.c.*3.Nam ita calidum eſt , vt ſi viuo animante , neque adhuc febre tentato , in cordis ſiniſtrum ventriculum digitum intromittamus , vehementiſſimum in ipſo perſentiamus calorem,vt firmauit Gal.*lib.de inæqual.intemp.cap.*5. Hanc de temperamento cordis doctrinam , Medici , & Philoſophi amplectuntur,ſi Auerrhoëm excipias,qui ipſum per ſe, & natura ſua frigidum eſſe contendit, quoniam conſtat partibus frigidis,fibris,venis,arteriis,quæ partes ſunt ſpermaticæ, & frigidæ , cuius rationes leges ſolutas apud Laurentium , *lib.* 9. *de hiſtor.anatomic.quæſt.*13.Iacobum , & Gentil.*in com.cap.*2.*Auic.*1.1.*doct.*3.Nam Gal.hoc membrum eſſe fontem caloris innati non ſemel inculcat, 8.*de vſu part.c.*7.& 1.*de ſemin.c.*8.& *lib.de fœtus format.c.*6.*ad fin.*& *lib.de vtilit.reſpirat.cap.*5.*in med.* & *lib.de vſu pulſ. cap.*1.

cap.1. Vtrùm autem in paffiuis humidum fit, an ficcum difputant Peramatus *lib.de temp.cap.6.ad med.* Vallef.*lib.* 1.*cont.cap*.10. Cafpar Lopius *lib.*1.*de temp. Gal.in comm. cap.vlt.*

De dignitate cordis plura fcitu digna edocuit Magifter *lib.7.meth.cap.6.§. Igitur maxima eft cordis officij dignitas, &c.* Hæc eft caufa cur *lib.5.de loc.affect.cap.*1.hoc membrum fontem effe caloris iure merito arbitretur: quoniam in eo natiuus fingularum partium calor conferuatur,& vitæ noftræ focus eft,centrum,& origo. Adeò enim præftans eft,& veluti diuinum,vt nullum ex membris internis Deo attribuatur excepto corde. Ita Regius Pfaltes *Pfalm.*40.*& lex tua in medio cordis mei*:vt non minùs doctè, quàm luculenter probat auctoritatibus plurimis omnifcius Rabbi Mofes Ægyptius, totius orbis lumen (fic enim illum vocant Iofephus Scaliger, Cafaubonus, & Baronius) *lib.*1.*perplexorum,cap.*46. quod opus Ioannes Buxtorfius ex Hebraica lingua in Latinam tranftulit eleganter.

Sed fi hoc verum eft, vt cor,fons & principium innati caloris afferatur, quia membrum calidiffimum exiftit,& eo præditum calore,qui fibi,& aliis membris,quibus eum impertitur, fufficiat, quæritur, cur potiùs non fuit cum minori calore,eóque fibi foli neceffario creatum,fimul & reliqua membra cum eo qui fibi neceffarius erat, ad hoc vt cum proprio, & innato inftrumento poffent pro neceffitate in fuas actiones prodire? quod fatius videbatur, quàm mediati caloris influxum à corde expectare, & eo deficiente protinus ab agendi munere ceffare,& ne ad interitum vnius membri omnia fimul perirent, fiquidem fua temperie viuunt,durant,& operantur.

Deinde fi caloris innati fons, atque adeò vitæ origo effet cor,primum omnium membrorum formaretur, primùmque animam reciperet,quæ dat effe,& vitam. Atqui in animalis generatione iecoris formatio antecedit, ex Gal.fententia, *lib.de fœt.format. cap*.3. quam doctrinam, multorum & Hipp. etiam teftimonio confirmat, contra communem Philofophorum,tam Stoicorum,quam Peripateticorum Scholam, primum locum cordi concedentium. Ergo fibi manifeftè videtur contradicere, dum appellat cor innati caloris,& vitæ principium,maximè quod principium effe oportebat etiam alitionis, (hac fiquidem vita ipfa apud Arift.definitur) quod tamen ipfe diffitetur 2.*de placit.vlt*.de quo fuprà,

Sed his ita fatisfaciendum eft. Et ad primum fic. Non vt inuida,fed cuiufdam maioris vtilitatis gratia,minùs infiti caloris indidit natura membris, quàm pro eorū actionibus requirebatur, voluitque deficientem à corde expectari, & vt ex innato, & influente per arterias fufficiens compararetur:fcilicet vt vita noftra & fanitas perduraret, breui alioqui peritura, atque vt accommodum inftrumētum animalibus functionibus haberemus: cùm enim fanitas, & vita ipfa,vt docet Galenus 1. *de fanit.*2, quatuor elementorum moderatione vniuique fpeciei, & indiuiduo accommoda confiftat,neque ipfa poffit fe diu tueri, *cit.de fanit.5.&* 1.*aph*.3. *& in art.med.*84. *ad initium*, vt doctiffimè probat Simon Simonius *in com.text.*73.*Arift. paruor.natural.* ob pugnam, actionémque coëuntium, & aduerfantium elementorum, vnicum fuperérat vitæ falutífque fubfidium, in reparatione deficientis, & iamiam perituri elementi, vt multis annis, quod natura intendit, protogaretur vita,quæ citra eam fubftitutionem nec diebus quidem multis erat duratura: fieri enim nequit, vt viuat homo,inquit Hip.*lib.de natur.human.fect.*1.*text.*39. deficiente aliquo eorum, quæ in eo connata funt, id eft, pereunte,vel deficiente aliquo elemento.

Adde quòd cùm terreas portiones, quæ in nobis continuò abfumuntur,cibus reftituat,aqueas refolutas potus, aëreas continua exhalatione, & perfpiratu refpiratio reponat: & ignis quidem longè diftans (qui omnium elementorum citiffimè euanefcit, & abfumitur, quíque magis neceffarius eft,& maiori indigens, & velociore reparatione) propter intercedentem aërem, nec attrahi, nec citra corporis offenfam à terreftribus ingeri poffit; miro artificio prouidit Creator nofter, vt intra animalia cor

A crearetur calidiffimum, in quo aër per refpirationem attractus vehementi motu, & calore attenuatus, in ignem abiret, vt ita quod igneum elementum fubminiftrato extrà igne adhiberi non poterat, artificiofiffima cordis generatione alibi miniftraretur, & deficiens repararetur:quo factum eft, vt nullum prorfus animal cordis expers fuerit formatum,ad hoc vt eius beneficio deficiens ignis membris fuppeditetur.

Porrò quoniam ignis in nobis reparandus, ipfum elementū non eft, (nec enim primis illis fimplicibúsque actu conftamus, fed poteftate tantùm;actu verò fubftâtiis quibufdam, quæ elementis refpondent, vt ex Hipp. docet Gal.8.*de placit. cap*.4.quas alunt humores, elementa, fecunda noftri corporis ab ipfo Galeno appellati,) fed bilis potiùs,quæ ignem in nobis alit, & fpiritus:is verò cùm ex
B folo aëre reparari non poffit, neceffariò ad fui generationem fanguinis vapore indiguit, 7.*de placit*.3.*&* 6.*de vfu part.*17.cúmque craffus fanguis fit, nec poffit in tenuem exhalationem verti, nifi per ebullitionem, fpumificationémque vehementer attenuetur, quod à modico calore prodire non poterat:opus fuit tantò aliis membris, & hepate calidius formari cor, quantum oportebat fpiritus excedere fanguinem calore, quantóque difficilius erat ex craffo fanguine fpiritus gigni tenuiffimos.

Hæc ergo eft caufa, ob quam calidiffimum omnium vifcus fuit efformatum, 1.*de temp.vlt.lib. de fœt.format.c.* 3.*&* 1.*de fem.c.*8. & adeò,vt ferueret femper, & eius minimus calor maior omnibus afferatur, *lib.de vfu pulf.c.*2. ac fi nulla alioquin futura effet fpirituum generatio. Hinc innati caloris feruor, focus, ignis,lares, ac veluti fons, &
C principium appellatur,7.*de anatom.adminift.*8.*ad fin.*6.*de vfu part.*7.*lib.de vfu pulf.* 2. *&* 3.*lib.de fœt. format.*3.2.*de placit.vlt.* & innumeris aliis in locis. Infimul & vitæ fedes,atque origo,videlicet quia ea qualitate exuberat, qua viuimus, & operamur, & cuius merito vita definitur participatio calidi in humido: & tanto calore, & igne pollet cor perfæpe, vt aduftas, craffiores fuligines expiratione non excernat, fed in pilos vertat; quare veteres cor pilofum obferuarunt, Plin. *lib.*11. *cap.*37. Valerius Maxim. *lib.*1.*cap.*6.Ariftides *lib.*3. *de reb.Perf.* Rhodig.*lib.*4.*lect. antiq.*16.Anton.Muretus *lib.*12.*variar.lect.c.*10.Beniuen. *cap.*83.*de abditis*, Amat. 6. *centur.* 65. qui homines funt induftrij,feroces,fortes,audaces.

Infuper quia eam perpetuò mēbris impertitur,influentem calorem appellamus,ex quo fimul cum ingenito fufficiens comparatur membris: vterque verò beneficio cor-
D dis fouetur,& conferuatur,& rurfus deficiens reftituitur; vitalis enim facultas ipfius cordis propria fpiritum gignit, cuius potiffimùm alitione vita animalium definitur, & in quo natiuus calor continetur: pulfatilis, hoc eft,mouens contractione & dilatatione,tuetur,fouet,ac diftribuit.

Verùm quamuis ita fit, non proinde dixeris primum formari cor,primúmque animam recipere & viuere;fœtui enim plantæ vita primùm viuenti,fat erat iecur,vt ex omnium fententia fcribit Galenus *cap.*3. *lib.de fœt. format.* cuius munere aleretur, & terreas, aqueáfque portiones repararet: huius enim nutritionis, & virtutis qua fit, quæ fimpliciter vegetabilis, feu potiùs naturalis Medicis nuncupatur,principium eft iecur ipfum; cor verò fpiritualis, à qua potiffimùm pendet vita animalium fuperantium
E plantas,fpiritu igneo, & aëreo:huius autem alitionis non negat Galenus 2.*de placit.cit.* cor ipfum effe principium, fed tantùm illius facultatis quæ naturalis appellatur,quæque prioris alitionis eft auctor. Ex quibus ad ea quæ contrà adduximus. De quo argumento eleganter confcripfit Felix Platerus *in fuis quæft.medic.quæft.*4.

QVÆSTIO XII.

Vtrùm mors fit paffio cordis.

His iactis, neceffum eft vt Galenici axiomatis difcutiatur nubilim, *ex lib.*5. *de loc.affect.c.*1. docentis, mortem euenire nequaquam poffe, fine cordis læfione, vel primaria, vel per confenfum; nam fi vita, quidquid

illa fit, ab vno corde dependet, tanquam vitæ ſede, planum eſt mortem, quæ oppoſitum vitæ priuatiuum dicitur, etiam ad illud ipſum attinere, atque adeò nequaquam poſſe euenire, quamdiu cor permanſerit illæſum.

Porrò hanc cordis læſionem, ad quam conſequitur mors, pronunciat eſſe intemperamentum, & cum eo quidem mortem ad conuertentiam dici: ac ſi ſufficiat, & omnino requiratur cordis temperantia, vt pereat animal, eo potiſſimùm fundamento, quia ad intemperantiam cordis præſertim validam, omnium partium temperies, quam cor ipſum conſeruat, & fouet ſuo perpetuo, nec incorrupto influxu, neceſſariò diſſoluitur, & cum ea ſimul vita, quæ à temperamento dependet. Non è conuerſo tamen ſe res habet in corde; non perinde ſiquidem ab aliis membris, quoad ſuum conſeruari dependet; ac proinde etiamſi cerebrum, & hepar afficiantur, nec ſentiat, nec nutriatur animal, viuet tamen quamdiu cor habuerit incolume. Quòd ſi nonnunquam ex aliarum partium noxa mors contingit, ſit corde iam patiente. Patitur enim, atque intemperatur non rarò per conſenſum, præſertim reliquorum principiorum, cerebri ſcilicet, & iecoris, quibuſcum magis communicat; atque ideò cerebro vehementer affecto, vt in vehementi apoplexia, diſſoluta cordis temperie ob priuatam reſpirationem moritur animal: non minùs iecinoris conſenſu, vt accidit in atrophia, præ ſumma illius membri imbecillitate ſanguificare non potentis, nec corpus nutrire, nec cordi mandare materiam ad vitales ſpiritus, & ſanguinem arterialem in ipſo conficiendos. Vnde, &c.

Ex ſyncope etiam, ſtomachi vehementiſſimo dolore, timore, mœſtitia, exuberante gaudio, denique excedentibus animi affectibus, à quibus vel diſſoluuntur, vel contrahuntur, vel vltra modum expanduntur ſpiritus, & intemperatur cor, atque adeò mors ſubſequitur.

Sed ſingula altiori indagine ſunt perpendenda, ob non leues quas patiuntur difficultates. Licèt apud Galenum, & Medicos, tribus principibus facultatibus animalium vita diſpenſetur, & conſtet, potiſſimùm tamē dependet à gradu illo ſenſitiuo animalibus ſuper plantas dato. Ergo eo abolito peribit omninò animal. Atqui cerebrum, non verò cor (ex ſententia ipſius Galeni) eſt principium ſentiendi. Ergo pereunte cerebro morietur omninò animal, etiamſi incolume, & ſanum permaneat cor: & ex conſequenti, &c.

Nec minùs iecoris actione amiſſa ceſſabit quāprimùm vita: ad conuertentiam ſiquidem dicitur cum nutritione, 1. *de anima, vlt.* cuius origo aſſeritur iecur ipſum. Præterea ante cordis formationem, ſolo iecore priùs efformato, fœtus vita alebatur. Ergo etiamſi cor poſtea formatū pereat, iecur ſicut antea vitam ſuſtinebit; & ex conſequenti mors non ita ad cor attinet, vt eo pereunte, pereant ſtatim membra omnia, ſimul & animal ipſum; ſed tribus ſimul principiis extinctis, vel quolibet eorum.

Inſuper à quouis morbi genere, ſi magnus, veheménſque ſit, mors poteſt induci. Atqui plures ſunt morbi differentiæ, quàm intemperamenti. Ergo & plures mortis occaſiones: continui enim ſolutio (quam cor cum vitā non patitur, vt paulò pòſt) & deprauata compoſitio morbi ſunt, ex vnitate ſiquidem, & compoſitione vita integratur, & conſtat.

Quinimò etiamſi demus ad ſolam ſui temperamenti læſionem ceſſare cordis actionem, atque adeò perire cor ipſum (mors enim eſt actionum priuatio:) cur ſtatim reliqua membra ſuis actionibus priuabuntur, & in omnibus vita adimetur?

Nec dicas, quia anima quæ dat eſſe, & vitam, ſoli cordi aſſiſtit, atque inde totum corpus animat, viuificat, & gubernat: certum ſiquidem eſt totius formam eſſe, ac omnia, & ſingula membra informare. Non item, quia cor vitalem virtutem, (cuius ſedes, & origo dicitur) membris impertiatur, quaſi vis illa in omni membro viuente omnino requiratur, atque adeò ea in corde pereunte, neceſſum ſit vitam in totum aboleri: cùm enim vita, teſtante Galeno 9. *meth.* 10. vel anima ſit, vel eius operatio; aut ſecundùm Ariſtotelem, permanſio calidi in humido, cuius interuentu anima ipſa corpus informat, & viuificat, non

A erit neceſſaria vis aliqua membris, per quam viuant, diſtincta ab anima, & calore innato.

Quòd ſi tandem adiicias, innatū ipſum calidum membrorum non eſſe ſufficiens ad vitam conſeruandam, ſine illo quod à corde influit, nec durare poſſe ſine refrigerio, & ventilatione, quæ cordis, & arteriarum pulſatione parantur: arguitur quòd etiamſi demus, cor influere calorem in omnes corporis partes, non illicò tamen eo deſtitutæ priuantur vita, immò aliquo dierum ſpatio ſine illo cordis influxu ſeruari poſſunt, & viuere eo innato calore quem habent, quémque à primordiis contraxerunt: cùm verò calor ipſe, res quædam permanens ſit, nec cauſam habeat continentem, non ita à pulſatione quoad ſuum conſeruari dependet, vt ea ceſſante quamprimùm extinguatur. Quare *lib. de vſu pulſ. cap.* 2. docet idem Galenus,

B quòd ſi arterias vinculo conſtringas, non ſtatim partium infra ligaturam, omnes adimes calorem, nec ipſæ confeſtim morientur, quantumuis influentis caloris à corde, & pulſationis beneficio priuentur: & *paulo poſt*, reliquorum (inquit) calor longo ſpatio durat, etiam corde omnino refrigerato. Quinimò ſicut in plantis, & ſolidis corporibus, ſine pulſu, & reſpiratione ſeruatur eorum calor, cur non etiam in animalibus? Adde quòd cùm cerebrum à corde non pendeat, immò nec iecur ad operandum, quia ſuas habent inſitas, & independentes virtutes, cur eorum actio non durabit, deficiente ſua in corde?

At hæc non valdè vrgēt. Non primū, quoniam etiamſi demus, animalium formam per gradū ſenſitiuum ab anima plantarum diſtingui, & illum quidem cōſtituere animal in eſſe animalis, nec ſine cerebro poſſe ſenſu, motú-

C que fungi, non ideò cerebro ablato confeſtim morietur animal, ſi des cor illæſum permanere: videlicet quia anima ipſa ſenſitiua, quæ primum eſt ſentiendi, mouendíque principium, non in ſolo cerebro ſita, & veluti circumſcripta exiſtit, ſed in totum corpus expanditur; quum verò vt in eo permaneat, magis à corde dependeat, quamdiu cor ipſum valuerit, à corpore non ſecedet, & viuet animal, ſed ſenſu, motúque orbatum, quia ſine cerebri concurſu exerceri nequaquam poſſunt; ſicut nec videndi actio, niſi accedente illa oculi conſtitutione.

Cæterùm quia impoſſibile eſt, ad notabiles cerebri læſiones, aut cuiuſuis alterius, ſaltem principalis membri, non compati cor, propter mutuum conſenſum, & dependentiam quam inter ſe habēt, nequaquam viuet, durabítve animal cerebro ablato, aut inſigniter affecto. Quamuis enim ex tribus principiis nullum alio egeat ad ſuā actio-

D nem edendam, ſed tantùm vt duret, 2. *de placit.* paſſim; poſſitque vnum lædi alio illæſo, 8. *eiuſd. cap.* 1. qua vita fruetur, aut ſub quo viuorum genere ex tribus à Galeno memoratis, *lib. de maraſmo, cap.* 1. comprehendetur, plantæne, animalis, aut ſeminis?

Quod verò attinet ad iecur quamuis fons dicatur, & auctor nutritionis, & inter varias animæ functiones nutritione ipſa potiſſimū definiatur, non proinde tamē illius actione ceſsāte protinus ſequetur mors, ad modū quo ſtatim ſequitur, ſi pereat cordis actio: nam hæc altrix eſt, ſeu vegetabilis, & nō minùs quàm illa iecoris ſub vegetatiua continetur; vtraque enim reparat quod à corpore abſumitur, & deficit; quod ſentire etiā videtur Auerr. 2. *collig.* 7. Sed quia alitio ea, quę cordis munere peragitur, magis ne-

E ceſſaria eſt, & perpetua, nec intermitti patitur, vt pote quę partes aëreas, & igneas reparat velociſſimè in nobis deficientes, & velociùs quàm terreæ, & aqueæ quas iecur reponit; ideò huius operatione ceſſante non illicò moritur anima quantumuis vita nutritione determinetur: perit autem quamprimùm, ſi cor deſinit operari & ex priuata quidem nutritione: innutritio enim, immò & ſubſtantiæ, ſeu partis ad vitā ſūmoperè neceſſariæ eſt abolita pulſatio, qua cor, & arteriæ in circumſtātem aërem, & ſanguinis vaporem ferūtur, quo exhauſtus reſtituatur ſpiritus: ac proinde dum Galenus 5. *de loc.* 1. & alibi, mortem cōſtituit in priuata reſpiratione, cuius etiam cor auctor eſt, & principiū, non agens, ſeu inducens aërem, ſed ſuſcipiens; & pulſu abolito; magis quā in ablata iecoris alitione, non repugnat Ariſtoteli, definienti mortem ipſam per innutritionem.

Ad aliud negamus consequentiam, tum quia vita, quam iecur prius efformatum per se sustinebat, vita plantæ erat, ad cuius conseruationem cordis præsentia non requiritur; tum quia fœtu intra vterum existente, iecoris calor materna pulsatione fouebatur, in suáque retinebatur temperie, *lib. de fœt. format. cap. 2.* Animali verò iam in lucem edito, cordéque perempto, quum commoditate hac, & vsque adeò necessario præsidio destituatur iecur, vitam nequaquam potest sustinere. Quinetiam nec valet, quòd si in fœtus formatione iecur primum omnium vixit, omnium etiam vltimum moriatur: nam in mixti generatione materia etiam antecedit, nec proinde tamen mixtum ipsum durat, donec aboleatur illa, sed forma abolita quamprimùm corrumpitur; cùm igitur iecur in membrorum formatione materiam præstet, immò & veluti materia se habeat; cor formæ instar, tenuiora, & perfectiora elementa, quæ animal perficiunt, subministret, nihil mirum si corde ablato, aut vehementer læso, sequatur in toto corruptio.

Nec verò inficiamur, vt pereat animal, necessum esse extingui tria vitæ principia; nam ad vnius interitum vnà pereunt reliqua; sed quamprimùm corde extincto, paulò tardiùs ad aliorum extinctionem, vel noxam. Quòd si 5. *de loc.* 1. docet Galenus, sine sensu & motu, immò & motrice facultate priuatum viuere posse animal, atque etiam sine nutritione, adductis in medium animalibus in latebris per hyemem degentibus, innuens cerebro, ac hepate (quæ sunt illarum operationum, & facultatum quibus efficiuntur, principia) quamuis offensis mortem non sequi; non ita intelligendus est, quasi velit, omni actione facultatéque motrice priuatum animal viuere posse, ac fine alitione vlla (impossibile enim esset vitam seruari saltem absque respiratione, quæ animalis operatio est, quàm latentia seruant simul cum nutritione, internis enim succis nutriuntur, & pinguescunt) sed motrice facultate priuatum, hoc est, mouendi actione, & ea quidem non omni, sed artuum, id est, motu progressiuo, & sine alitione, hoc est, externi alimenti sumptione.

Iam verò requiri cordis intemperamentum, vt mors adsit, vel inde etiam constat, quoniam actio, qua vita, & sanitas agnoscitur, à partis temperamento oritur: Licèt enim vnitas, & compositio, compositionem etiam agentis organi ingrediantur, ac vsum aliquem actioni præstent: nihilominus sicut ex multis similaribus, quibus organũ constat, vna tamen est pars princeps à qua organi functio dependet; ita ex tribus illis potissimùm, & immediatè actio ipsa tribuitur vni temperamento. Igitur hoc ipsum necessum est lædi, ad hoc vt membrum desinat operari. Cúmque singularum partium téperies ab vnius cordis temperamento dependeat, vt in toto sequatur abolita operatio (quam mortem appellamus) requiritur læsio in communi illo cordis temperamento, quo totum viuit, & operatur.

Nec obstat, quòd etiam ex duobus aliis vitiatis morbi fiunt, & sine temperamenti læsione, ac nonnunquam grauissimi, à quibus sicut læditur actio, ita etiam si nimis increscant, potest auferri, atque mors induci: nam quamuis fateremur lædi ab illis, & vitiari posse functionem, non tamen aboleri, donec agens particula in temperamento afficiatur: quia quando commodè habuerit temperiem, ab opere nequaquam cessabit.

QVÆSTIO XIII.

Vtrùm ad quamuis cordis intemperiem, vel ad solam frigidam siccam mors sequatur.

Quoniam in quæstiones de corde incidimus, priusquam ad vlteriora pergamus, succurrunt amussitata pleráque digna omninò quæ non prætereantur in nostra hac historiarum cura. Apponemus verò primùm, quæ ex Galeno *lib. 5. de loc. affect. cap. 1.* colligere potuimus, quo loco citra cordis intemperiem mortem haud quaquã euenire pronuntiauit. Vtrùm vero illa solùm frigida sit & sicca, dubitandum, & videtur quidem quamlibet ex octo, siue simplex sit, siue composita, mortem posse inducere,

A vel potissimùm ex eo, quia si vita consistit in calidi innati cum humido duratione, vel est ipsa calidi innati cum humido participatio, & calor non minùs ab humido excedente extingui, quàm à frigido corrumpi potest. Rursus & humidum ipsum à calore exiccari, & à sicco destrui, planè tam à calido humido, quàm à frigido sicco intempe- ramento, corruptio, interitúsve succedit.

Deinde. Quàuis calori tribuatur actio, qua potissimùm vita dignoscitur, non quicunque tamen calor actionũ est instrumentũ, sed commensuratus tantùm, siue temperatus. Atqui is non magis à moderantia recedit per frigus, quàm per calorẽ excedentem. Ergo etiam immodicus calor potest esse causa abolitæ functionis, & ex consequenti mortis. Neque id videtur à Galeni sententia alienũ: *Libro* enim *de marcore, c. 5.* apertè scribit, viuentia omnia quatuor intemperantiis corrũpi, & totidem compositis: nec immeritò, ab omni siquidem valida, & excedenti intemperie virtutis tenor dissoluitur, & quolibet elemento immodicè

B aucto, aut insigniter diminuto perit corpus, ex Hip. *lib. 1. de nat. human. sect. 1. text. 39. & lib. quod animi mores, c. 3.* Anima migrat è corpore vehementer refrigerato, aut calefacto, siccato, aut calefacto: & 1. *de temp.* 3. vbi calidum frigido, vel humidum sicco præualet, intemperies fit; vbi ampliùs exuperat, morbus; vbi plurimùm, mors.

Denique animi affectus mortem inducũt, vt lætitia vehemens subitum gaudium. Sed in his licèt spiritus expãdantur, sufficiens tamen remanet calor in æstuante corde ad conseruandam vitam. Ergo ab intemperie calida mors contingit sæpe: nam in his animi motibus calor viget ingens, ebulliunt humores, & per corpus cum spiritibus irrequieto motu mouentur, & sic totum corpus incalescit; quare subsequuta mors, à calore, & non à frigore emanat.

C Aristoteles tamen, Galenus, & eruditi pariter, ac politi nostri æui Medici aliter opinati sunt: Cùm enim vitæ principia ab illis, & omnibus constituantur, calor, & humiditas, & per ea definiatur vita ipsa, calidi & humidi permansio, siue duratio; opposita vitæ principia, & per consequens mortis, ea videntur constituenda, frigiditas, & siccitas: atque adeò asserendum, viuentis corruptionem à frigido potissimùm pendere intemperamento.

Præterea tamdiu dicitur vita durare, quamdiu durant in corpore functiones: cùm verò hæ à calore fiant licèt enim actio toti temperamento tribuatur, non tamen ceu agenti in mixtione, nisi soli calori,) quamdiu illæ durauerint, indicabunt durationem agentis caloris in membris;

D & per consequens mors (quam diximus abolitam actionem in toto) significabit ablationem eiusdem caloris ab aucto, immodicóve frigore, corrumpente calorem ipsum, & eius actiuitatem perimente. Id verò ipsum Galenus videtur innuere, cùm mortẽ cum Arist. *lib. de ortu, & interitu* definit, extinctionem natiui caloris, 2. *de temp.* 2. & 1. *feb.* 8. & *lib. de marcor.* 3. Planum est autem qualitatem quamuis à sua contraria præcipuè corrumpi, ab aliis nonnisi per accidens, & mediatè: vnde 6. *epid. sect.* 4. *com.* 30. vniuersaliter pronuntiat, cor omne prope mortem frigida esse intemperie affectum quantumuis ex vehementissima febre moriatur animal. Nam licèt à præternaturali calore dissoluatur innatus ipse quo viuimus, atque ab humiditate etiam immodica extingui, & suffocari possit, immò & humidum ipsum in quo sustentatur calor, magis à calore

E absumatur, quàm à suo contrario exiccetur: cùm tamen innatus calor non in solo temperamento, sed & substantia spirituum contineatur, his à calore extraneo dissolutis, necesse est sequi caloris, & spirituum inopiam, quam frigus appellamus.

Nec dissimiliter sanè, siue calor ipse ab humido suffocetur, siue à quacunque alia qualitate ad vitæ functiones incõmodetur, proximè antequam in toto aboleatur actio, & succedat mors, saltem priuatiuo frigore cor præoccupabitur; atque ideò occasionaliter quidem, per accidens, & remotè, quælibet intemperies mortis causa esse poterit; sine medio tamen. proximè, ac per se frigus ipsum: & ita intelligendus est Galenus, dum locis suprà adductis asserit, ab omni increscente intemperie posse mortem oriri.

Cur verò cordis temperie dissoluta, vel insigniter læsa quam

quamprimùm sequatur in toto nocumentum, & ad illius A interitum confestim reliqua omnia membra moriantur, non est quia soli cordi anima assistat, vel quia necessaria sit in omni membro viuente facultas vitalis per communicationem à corde, tanquam finem reliquarum; sed quia cordis, eiúsque actionis munere, omnium membrorum temperies, & vita seruatur. Cùm enim ea, vt non semel diximus, definiatur calidi in humido permansio: permaneat autem, tum quia refrigeratur, tum quia alitur respiratione, & pulsu in corde primùm, deinde vi ab eo per arterias deriuata in corpus vniuersum, quacunque spiritus deferuntur; fit vt pereunte cordis actione, nec ventilationis beneficio detineri possit iamiam euolaturus calor, nec amissus reparari; vnde simul cum vita euanescit, duraturus alioquin, si illo cordis influxu frueretur, nec cor ipsum ab agendi munere cessaret, 3. *simpl.* 17. B Quamuis enim innatus reliquorum membrorum calor spatio aliquo citra ventilationem, pulsum, & respirationem paratam durare possit, non sic tamen cordis, quia valde intensus,& ebulliens, 1.*de vsu pulf.*2.adducto flammæ exemplo in cucurbitula appofita; atque adeò sine cordis influxu,seruari posse videatur in membris cum vita calor (quod victima illa ostendit, quæ corde ablato vociferata est, & cucurrit, 1.*de placit.*2.*&* 3.) Tantisper tamen erit, nec per tempus valde considerabile. Quòd si *cit. de vsu pulf.* dixit Galenus *longo spatio*, loquitur per comparationem ad cor, quod nec per instans ferè viuet,si pulsatione priuetur.

In plantis verò, & solidis corporibus minor ignis copia cùm sit, quàm in animalibus, (quæ multò magis oportuit,quàm stirpes calere, ob sensus, & motus,quibus C supra plantas donantur) tanto refrigerio non indiguit atque adeò sola ventilatione ex circumfuso aëre parata,non intrò attracto, quemadmodum in animalibus, sed parte tantùm externa, vel potissimùm quà fortè ob germinationem magis calent plantæ, & ob mutuatum à sole calorem, quo potissimùm fruuntur. In duris, aliísque solidis corporibus, cùm nullus ferè motus reperiatur, minor etiam datur calor, quàm in plantis, sursum, deorsum, & ad latera mouentibus alimentum, quo nutriuntur, augentur, & propagantur, exiguum admodum refrigerium sufficit ad durationem exigui caloris quo constant: & his quidem quæ terræ supereminent, circumfusus aër satis abundè refrigerationem præstat, quæ verò intra terræ, vel maris viscera latent, ipse terræ, vel aquæ commeatus D tuetur; poteft enim solo refrigerio durare, conseruarique remissus eorum calor, vel si intensus, vt in sulphure, & mineralibus aliis, non ebulliens, sed permixtis terræ portionibus valdè sopitus: in animalibus tamen ampliori igne præditis, eóque ebulliente,refrigeratio simul,& ventilatio necessaria fuit: nec parte tantùm externa, sed vel præsertim internis, vbi magis æstuat, sumpto aëre per os, bronchia,& cutim, ad ventilationem, & refrigerationem ignis intus aceruati. Cúmque id munus cordis actione membris omnibus præstetur,nec cerebrum, nec iecur corde ablato, aut insigniter læso seruari poterunt, licet enim insitas habeant vires quibus operantur,nec eas suscipiant, mutuant tamen ad durandum influxum,ex quibus ad argumenta patet responsio.

Denique ad ea quæ de animi effectibus obiiciebantur, respondetur, ideò mortem inducere, quia cùm excedunt, E vel immodicam spirituum contractionem, vel expansionem operantur. Alteruter verò motus vbi modum excedit, periculosus est, & lethalis, videlicet quia caloris, & spirituum duratio, quum ex duorum motuum vicissitudine constet,contractionis scilicet, & distentionis,quouis pereunte, necesse est calorem ipsum aboleri. Vbi verò alter immodicus est, alterum impedit, nec enim simul fieri possunt: vnde ex nimia effusione sequitur infrigidatio; ab immodica contractione, adustio;& præ nimia retentarum fuliginum copia, suffocatio.

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm sinister cordis ventriculus sit præstantior dextro.Contra Aristotelem

Proximè ad Hippocratis elegantiam Galenus accedit, quem propterea lego auide, & iucundè, *qui lib.6.de vsu partium, cap.9.* duos tantùm sinus in corde, contra Aristotelem agnoscit: Summus enim auctor *lib. de corde, num.4.* sic profatur, vt recens Medicus vertit Austrasius. *Cor musculus est validus,non neruo,sed densitate,ac constrictione carnis,& duos ventriculos habet discretos in vno amiculo,ab vtraque parte vnum.Nihil autē inter se similes sunt. Alter enim in dextris ad osculū situs est, contingens alteram venam;alter in sinistris. Totum enim cor in his sedem suam firmauit.Sed ille etiā omninò ampliorus ventris,& magis inanis,quàm alter est,neque extremitatē cordis attingit,sed caudam eius ambit, solidus item est, velut extrinsecùs assutus. Alter autem subter sinistram mammam maximè in directum situs est, vbi etiam saltus ipsius significationē sui prabet, &c.*

Contrà firmauit Aristoteles *lib. 3.de partib.cap.4.§. Sinus verò habent magnorum animalium corda tres,&c.* & *lib. 1.de hist.animal.cap.17. cor(*inquit*)tres sinus habet, &c.*& mox: *habet autem tres sinus, maximum quidem in dextra, minimū verò in sinistra,medium autem magnitudine in media parte,&c.*& *3.de hist.animal.cap.3.§.Ecce tibi omnium quidem animalium cordi tres inesse sinus, sed maximorum euidentes esse omnes,aliorum duos maiores,& minorum minimè euidentes, &c.* Vsum horum sinuum Aristoteli fuisse compertum, hæc eadem indicant loca, vt nunc explicare minimè sit necesse.

Sed ne mireris summum Philosophum, quem,vnicum spiritum veritatis,omnes vnanimiter prædicant, ita fuisse lapsum. Neque enim hominum corpora secuisse verisimile est; quapropter in re anatomica plura absurda profert, *in libris de generatione, partibus, & historia animalium:* neque enim animalis magnitudo multitudinem ventriculorum arguit, nec organorum formam paruitas immutat; maximè cùm ab eruditissimis huius artis professoribus in homine,equo,elephante duo solùm in corde reperiantur sinus.

Vtrùm autem præstantior sit dexter, an sinister, arduum est: confido tamen rem vniuersam ex medicæ facultatis principiis, sic demonstraturum, vt ei qui syncero, candidóque animo totam præceptionem diligenter audiat,nulla postea irrepat calumniandi occasio. Galenus enim *lib.6. de vsu part. cap.7. & lib.7.cap.2.* atque alibi, expressit sinistrum cordis sinum esse dextro præstantiorem, dum vulnerato corde, quamprimùm interitum sequi asseuerat, maximè si vulnus ad partis sinistræ ventrem penetret.

Sed obstat non aspernabilis, nec lectione prorsus indigna opposita opinio Aristotelis *3. de partib. animal. cap.5.* Pro qua contendunt multi, & primò, quia quemadmodum inter reliqua corporis membra, cor ideò dicitur omnium nobilissimum, quia suo motu ita vitam conseruat, vt vltimò moriatur, definátque moueri: sic ex ipsius ventriculis, ille censendus præstantior, in quo vita diutiùs durat, posteriúsque cessat motus. Sed is in sinistro ventriculo, priusquàm in dextro cessat, vt corde extracto apparet, & manifestè sentitur in morituris Ergo, &c.

Denique in vniuerso corpore pars dextra præstantior est sinistra, atque robustior, 14. *de vsu part.*1.*&* 6.*epid. sect.*2.*text.*44.*&* 5.*aph.*48. tam ex loci præstantia, quàm ex operationum robore. Dexter pulsus multò perfectior est, & vegetior sinistro, quod dextræ partis calorem maiorem, maiorémque arguit nobilitatem. Insuper animali suffocato vniuersus ferè sanguis, & spiritus ad venas, & dextrum cordis sinum recurrit, pauciffimus in sinistrum, & arterias. Atqui hoc non aliunde,nisi quia natura cum sanguine, & spiritu,in partis nobilioris subsidium accurrit. Igitur, &c.

Præterea, in dextro plurimus sanguis cum spiritu continetur, ex Arist.*cit.de partib.animal.cap.4.& cap.5.* Hoc docet

docet magna, & latè patens vena à membris omnibus communis vocata, à dextro sinu deducta: cùm à sinistro arteria, neque ita magna, nec communis, nec perinde necessaria deriuetur. Ergo maior nobilitas datur in dextro, à quo maiora illa deducuntur vasa, plures, & vtiliores materias receptura, ac per vniuersum corpus deductura; quod & expressè sentit Auic. *lib.*13.*animal.cap.*3. vbi de corde loquens, *Melior* (inquit) *& nobilior duarum partium cordis est dextera, & ab illa multum emanat de spiritu, &c.* Quòd si cum Arist. suprà, & Peripateticis, tres admittantur ventres, quod non renuit Auic. 11.3.*tract.*1.*cap.*1. & Galenus non dissentire videtur, *lib. de dissect. venar. & arteriar. c.*9. cur medius non dicetur nobilior, similiter atque medium cerebri?

Pro solutione nota, quòd cùm ea fuerit Aristotelis sententia, vt arbitraretur cor non solùm vitæ, innatique caloris principium, sed sensus, & motus, atque etiam nutritionis, omnia ferè vasorum genera, arterias, venas, & neruos, atque adeò sanguinem, spiritus, & facultates omnes à corde ipso prodire existimauit, & amplissimam quidem venam toti corpori communem, & per vniuersum, sanguinem delaturam, ex sinu dextro; à sinistro autem arteriam, vena illa multò minorem, minúsque communem, atque necessariam: Cúmque dexter ille venter plurimum, inquit, sanguinem, eúmque calidissimum, & plurimos spiritus contineat, atque adeò vasa maiora, insuper & huius gratia in dextro latere melior fiat nutritio, pulsus fortior, sensus exquisitior, & robustiores etiam motus, dextrum cordis ventriculum sinistro præstantiorem asseruit.

Sed cùm Aristoteles, vt diximus, in arte secandi parum fuerit versatus, quia nec eius tempore vigebat, nihil mirum si in proposito, & multis aliis, quæ ad anatomen spectant, aberrauerit; ac proinde non multum mouere debent, quæ de vasorum origine, & similibus scripsit, maximè vbi Galenum habet aduersantem, qui sensu fuit exactissimo & in dissectione absolutissimus.

Necrationes desunt, quibus placitum Galeni de sinistri ventriculi præstantia roboretur. Quò enim spiritus est sanguine præstantior, eò nobilior existimandus sinus, in quo ille elaboratur; eum verò esse sinistrum, præterquam, quòd Galenus docet 6.*de vsu part.*7.3. *de facult. natur. vlt.* dixit etiam Auic. *c.*1. *de viribus cordis*, & id ipsum demonstrat illius cópositio, quia solus duplici tegitur membrana; nec alia de causa, quoniam vitalem spiritum vitæ magis necessarium in se erat contenturus, simul & potiorem sanguinem quo turget, 1. *de placit.*5. quod libri initium est.

Quinimo nisi in sinistro generarentur spiritus, nec ibi potissimùm vigerent, minor illorum copia inuenire-tur in arteriis ab hoc prouidentibus, quàm in venis, quæ à dextro secundùm Arist. oriuntur, quod nullus vnquam admisit. Insuper & quorsum arteriæ duabus constarent membranis, vel cur potiùs quàm venæ non quiescerent, ac proinde saltem, vel omnes non mouerentur simul?

Denique qui venenum sumit, multò euidentiorem noxam in sinistro ventriculo, quàm in dextro sentit, vt eorum qui sumpserunt, experimentum demonstrat; atque hoc non alia de causa, nisi quia vitalis facultas, & spiritus ibi potissimùm vigent, quibus venena ipsa ex natura sua aduersantur, & sic partem principalissimam, & præcipuam vitæ sedem inuadunt. Igitur negari non potest, sinistrum longè esse præstantiorem dextro.

Nec erit laboriosum, rationes pro Aristotele adductas ad vnguem dissoluere. Et primam facilè infringes, ap-posito etiam motu de cordis auriculis: quæ licet multò minorem vim habeant, quàm cor, nihilominùs vltimò mouentur, etiam corde ipso iam immoto, vt experimentum monstrat, & suppressa ratione docet Galenus 7. *anatomic. administ.*15. non solùm (vt ipse inquit) quia appendices diutiùs moueri videantur (neque enim pendentia ex pariete ipso quiescente agitantur) sed quia leuiores, & tenuiores motum magis manifestant, qui in corde ob grauitatem, & crassitiem sensum effugit; vt perinde in sinistro ventre accidit, quem natura crassum, & durum constituit, in maiorem custodiam, & conseruationem spirituum; dextrum mollem, & tenuem; atque ideò huius motus facilè sentiri potest, & vt magis euidens, diutius durare videtur.

Iam verò dextri carpi pulsus, si diuturnior esse solet, quàm sinistri, non accidit, quia vis mouens dextro cordis ventriculo potentior insit, sed ob maiorem dextri lateris calorem, qua ratione & pulsus etiam dexter maior, & dextra ferè omnia collata sinistris, validiora, quia calidiora: verùm hoc non ob maiorem influxum ventriculi dextri cordis, sed ob cordis in medio, 6.*de vsu part.cap.*7. & iecoris situm in dextro, 6.*epid.sect.*2.*comm.*44. & alibi, nec-non frequentiùs dextri lateris exercitium, quo calor augetur, fortitudo, & robur.

Plurimum vero sanguinem in dextro cordis ventre suffocati animalis reperiri, indicat magis sanguineum esse, id quod Galenus 6. *de vsu part. cit.* & vasa ibi posita testantur, quorum alterum, sanguinem ducit à iecore, alterum, defert ad pulmonem; hoc tamen ignobilitatem arguit collatione ad sinistrum, qui spirituosus, & superior, atque adeò nobilior: ille enim tanquam coquus, & minister sanguinem præparat, & per mediæ cauitatis angustiam, elaboratum iam, & subtiliorem factum ad spirituum generationem transmittit in sinistrum, 3.*de facult. natural. vlt.* hic autem auctor generat, continet, & per arterias inde exortas toti communicat, 6.*de vsu part.*2.*&* 1 *de placit.*7. *& lib. de dissect. venar. & arteriar.*7.

Non deduci autè venas à corde, suprà ostendimus, neque verò tres in eo viscere ventriculos dari: quemadmodum Arist. opinatur, fide oculari demóstrat Galenus *cit. de vsu part.* nec medius ille meatus, ventriculus est, sed angusta quædam via; qua sanguis in angustum percolatus, & coctus naturaliter mandatur, vt diximus. Immò quamuis tertius admitteretur, non foret sinistro nobilior: in cerebro enim medius si principatum obtinet, est quia imaginationis, principalioris virtutis sedes constituitur. Auicennam autem (licèt Aristoteli ferè semper adhæreat) 13.*animalium*, aiunt non dixisse dextrum simpliciter, & absolutè nobiliorem, sed ex parte loci; nec plus inde de spiritu, quàm à sinistro emanare, sed multum: quare ex aliorum, vel ipsius Arist. loquitur sententia. Ex quibus ad reliquas rationes, quæ in oppositæ sententiæ confirmationem adduximus, patet responsio.

QVÆSTIO XV.

Vtrùm cor, vita superstite, abscessus patiatur, vali-das intemperies, & morbos omnes, vt Galenus contra Aristotelem confirmat.

ARistotelem in omni quidem scientia multùm ante alios admirabili subtilitate virum, sed in animalium natura perscrutanda vel maximè memorandum, legimus prolixa oratione rimatum acerrimè 3.*lib. de partib. animal, cap.* 4. cur cor solùm viscerum, atque omnium partium corporis, nullum vitium graue patiatur, ea ratione, quia principio corrupto nihil sit, quod cæteris quæ inde pendeant, præbere auxilium possit. Sequutus forsan Hipp. qui 4.*lib. de morbis, num.*16. nullum oboriri morbum testatur: *Cor ita solidum, ac densum est, vt ab humore non ægrotet, propterea nullus morbus in corde oboritur.*

Auicenna 11.3. *tract.*1.*cap.*2. cor ipsum non tolerare inflammationem scribit Halyabbas 9.*theoric.cap.*23. *Non est possibile* (inquit) *vt apostemetur cor, vt accidat in eo oppilatio in plures eius ventres, sicut possibile fit illud in cerebro: nam mors antecedit illud.* Idem firmant Auerrhoës 3.*collig. c.*25. Mesuë *lib. de appropriatis, cap. vlt.* Serapio 4.*breuiar. cap.*27. *&* 28. Aueuzoar. 1.*theizir, tract.*12.*cap.*1.

De phlegmone autem, & erysipelate pronuntiat Galenus 5.*de loc.*1. vbi primùm incipiunt, statim internecare, nec viuente animali posse ad augmentum peruenire: quamuis enim cerebrum, & iecur inflammationes nonnunquam sine interitu sustineant, cor tamen ob sui principatum non patitur cum vita inflammari.

Obstant tamen in cótrarium grauissimorum auctorum experimenta, & rationes: nam Gal.5. *de loc.cap.*1. narrat

duo memorabilia exẽpla,de ſimia, & gallo,in quibus poſt mortem in cordis inuolucro ſcirrhoſi tumores inuenti ſunt. Teſtatur etiam id ipſum *lib.7.de anatomic.adminiſt. cap.5.*proponens hiſtoriam Marulli Mimographi filij,cui cor denudatum fuit, corrupto cordis inuolucro, & ſphacelato oſſe thoracis,& tamen ſanitati reſtitutus eſt. Confirmant etiam illuſtrium auctorum teſtimonia, quibus fidem derogare nefas eſt,qui in corde, viuẽte animali,inuenerunt vermes,calculos,carnoſas excreſcentias, tubercula nigra,abſceſſus,tumores prægrandes,aliquando magnitudinem oui æquantes, vlcera ſordida. Quid plura? nónne viderunt plures cor extenuatum, cuius ſuperficies erat cõſumpta putredine?nónne cor phthiſi occupatur?nónne aliquando torreſit, & ita abſumitur, vt ſola tunica ſuperſit?quibus omnibus affectibus cor premi, durante vita,fidiſſimi auctores conteſtantur, quorum numerum deſcripſimus *lib.2.in com.hiſt.*41.homines enim repentè ſideratorum more concidere ex eo euenit,quoniam cor paralyſi concutitur,cæterorum viſcerum inſtar, quorum paralyſes nos latent,quia propria ſigna quibus deprehendantur,non habemus, vt diſertè tradit Proſper Alpinus *lib.10.de medicin.methodica,cap.3.*

Hoc placitum validiſſimis argumentis roboratur. Tot morborum genera poſſunt in corde fieri,quot ſunt naturæ ex quibus illius ſanitas integratur. Atqui cor non minùs compoſitione, & vnitate, quàm temperamento conſtat,quæ ſunt omnes naturæ,(habet enim ſimplices,atque inſtrumentales partes, & in omnibus quidem vnitas, vt commune quoddam,& temperamento,& conformationi, neceſſaria.) Ergo omne genus morbi perpeti poteſt, intemperiem nempe, malam compoſitionem, & ſolutam vnitatem; id quod expreſſit Auicen. *loc.cit.* Quum verò inflammatio morbus quidam ſit de genere inſtrumentalium, negari non poteſt eam, vel omnino confirmatam poſſe cordi accidere, ſiue à materia paulatim congeſta generentur, ſiue aliunde ſubitò defluente;nutritur enim inſtar aliorum membrorum,& materias ab aliis aduenientes quandoque recipit.

Deinde. Periculoſior eſt, & lethalior in corde ſolutio continui,quàm ipſa ſit inflammatio. Sed cum vita cor patitur magnum, & penetrans vulnus (nec enim eo ſaltem ſubſtantiæ cordis inflicto quamprimùm mors ſequitur, vt *5.de loc.cap.1.*docuit Galenus,immò & corde vulnerato, multo tempore poteſt viuere animal.) Ergo à fortiori citra interitum patietur inflammationem. Maior prætereaquam quòd ſcribitur ab Auic. *vbi ſuprà*, oſtenditur ex eo, quia ab inflammatione ſperari poteſt nonnunquam euaſio,extractione collectæ materiæ, quod facilius eſt;& prohibitione fluentis, ſi quæ datur: à ſolutione autem minimè, tum quia poſt vulnus prohiberi nequit inflammatio, atque adeò duplicis morbi grauiſſimi coniunctio, tum quia ſolutio dolorem grauiſſimum inducit, ac ſpirituum reſolutionem; denique ex iugi, perpetuóque motu ſanatio impeditur.

Rurſus, ſi inflammatio quamprimùm vbi incipit, periret, aut eſſet propter ſolutionem quam facit, & illius interuentu dolorem, aut propter intemperiem quam excitat,demum aut quia vitiãdo compoſitionem, obſtruendóve, cordis dilatationem impedit, vel quia ex omnibus ſimul.Sed grauior eſt ſolutio ex vulnere,quæ partes ſeparat, vehementiórque dolor quàm ab inflammatione, quæ ſolùm diſtendit; maior inſuper intemperies, & æſtus ex ardentiſſima febre, minórque impotentia ad motum ſequitur ab obſtructione, quàm vulnere cordis, denique & minus impedimentum ex aſſeruatis, quàm reſolutis ſpiritibus.Igitur ſi ab vnoquoque horum neceſſariò mors non inducitur,nec etiam ab inflammatione ſaltem incipiente, & ex conſequenti cor cum vita patietur inflammari abſolutè,& completè.

Licèt autem hæc ita contingant, non euertunt tamen doctrinam Galeni, *qui lib.5.de loc.cit.* conſtanter aſſeuerat, pati quidem cor eryſipelas, vel inflammationem,ſed incipientem tantùm, & nec diu,nec longo tempore, quia antequam augeatur, animal corrumpitur; idque multorum quos vidit teſtimonio confirmat idem Auic. 11.3. &

A Auerrhoës, & omnes alij, cuius placiti ea potiſſima ratio aſſignatur, quia cor eò quòd ſit vitæ principium, nullum graue vitium, vehementémve affectum patitur, inſtar aliorum viſcerum minùs principalium: nam in confirmata inflammatione plurima nocumenta,eaque grauiſſima ſimul coniunguntur,febris nempe acutiſſima,tenſio, & continui ſolutio,dolor ingens, ſaltem in panniculo, & circumiacentibus partibus,demum & grauitas,atque obſtructio ex collectione materiæ, à quibus impediuntur cor, & arteriæ dilatari, debitéque ventilari. Igitur cor viuente animali abſolutam inflammationem pati non poteſt.

Nec concludunt rationes in contrarium adductæ. Quoniam primum licèt euincat cor ſubiici inflammationi,non tamen vrget poſſe eàm confirmatam cum vita ſuſtinere. B Plurimi verò morbi ob ſui vehementiam, & extremos quos inferunt labores, ſubitò, & nonnunquam incipientes interimunt,ac proinde nihil mirum,&c.

Ad ſecundum. Quamuis admittamus ſolutionem in communi periculoſiorem eſſe in homine, quàm inflammationem etiam genericè acceptam, eo quòd ab hac ſaltem incipiente in corde, ſperatur aliquando euaſio, à ſolutione ſaltem penetrante nunquam prout opponebatur; ſi penetrans tamen vulnus non ſit, nec ad cordis ventres pertingens, minùs periculoſum erit, illúdque diutiùs cor, quàm inflammationem tolerabit. Quòd ſi magnum vſque fuerit, & in ſinum vſque penetrans, magna ſanguinis, & ſpirituum effuſione quamprimùm interimet,& citiùs quàm inflammatio. Ceruus enim ſi vixit corde vulnerato, vt Thomas à Veiga, auctor fidiſſimus C ſcribit *5.de loc.affectis, cap.1.* in verbo, *ſequenti*, (prætérquam penetrans vulnus non eſſet à ſagittæ aculeo inflictum, atque ita nec grauis affectus, & qualis in homine fuiſſet) carnem habet duriorem quàm homo, ſanguinem pauciorem, & minùs calentem, vaſa inſuper tenuiora, vnde multus ſimul cum vita fundi non poteſt, ſaltem ex quocunque vulnere; cum multo enim ſimul effluente exhalat anima, & interit vita, inquit Ariſt. *3.de hiſtor. animal. 9.*

Ad tertium. Vbi increſcit, & producitur inflammatio plurium ſimul nocumentorum, & ſymptomatum vehementia augetur, *2.aph.30.* ſi verò vnumquodque illorum per ſe, dolor ſcilicet ingens, intenſiſſima febris, vel prohibita ventilatio, celerrimè interimit, nec patitur vitam durare, quomodo noxis tot ſimul cor opprimentibus ea diu conſeruabitur.

D Cæterùm pro interpretanda mente Galeni *lib.5.de loc. affect.cap.2.* addenda ſunt aliqua in argumento hoc, quæ eius doctrinam vbertim explanent. Ille enim *loc. cit.* de continui ſolutione pronuntiat, omnino lethalem eſſe; quod priùs prædixerat Hipp.*6.aph.18.* *Diſciſſo corde, lethale*, tum propter motus perpetuitatem, tum quia cor fons eſt vitæ,innatique caloris, & ſpirituum origo;quamprimùm autem, & cum magna ſanguinis effuſione interimet, ſi vulnus ad ventrem penetrauerit, & velociſſimè quidem; ſi ſiniſtrum nobiliſſimum pertingat: ſpiritibus enim diſſolutis confeſtim morietur animal. Quòd ſi cordis tantùm ſubſtantia vulneretur, *per noctem*, inquit, *ac diem poterit perdurare*, ſubſequuta tamen inflammatione peribit.

E Quòd ſi ſola membrana cor ambiens, inflammatione, vel quouis alio affectu infeſtetur, quum ea inter partes ignobiles numeretur,nullũ periculum afferet, nec quicquam ratione ſui timendum inducet, ſed ex noxa tantùm, quæ poteſt cordi accidere. Quod autem addit. validam intemperiem cor occupantem ſubitò interimere, difficultatem habet non exiguam. Nam ſicut valida intemperies repentè induci non poteſt, ita nec mortem inducere repentinam. Ergo ſiue in partibus cordis inſtrumentalibus, ſiue in ſimilaribus accidat,nequaquam ſubitò interficiet.

Rurſus. Si intemperies propria eſt ſimilarium,nec niſi ratione illarum in organicis reperitur, quomodo de ea aſſerit; ſubitò internecare, ſi organicas inuadat, & negat de ſimilaribus? Præterea ſicut in temperamenti duratione

vita

vita consistit,ita & in incolumitate earum partium, quarum essentia est ipsum temperamentum. Ergo si illud in his partibus euertatur,subitò morietur animal, & ex consequenti, &c. Adde quòd syncope, & tremor, quorum interuentu, valida intemperies cordis dicitur interficere, non minùs inducuntur, quum ea similares partes occupat, quàm quum instrumentales. Ergo vtrobique subitò interimet.

Fuchsius explicat non conferri *citato loco* à Galeno intemperies partium similarium, & instrumentalium, sed affectus illarum proprios, & de illis qui in instrumentalibus fiunt, quales sunt inflammationes, tumores, &c. pronuntiare repentinam mortem posse inducere, & antequam augeantur, vt dictum est; non sic verò intemperantiam propriam similarium, quia tanta subitò fieri nequit, quæ sufficiat ad subitò interficiendum: Potest verò multus humor repentè ad partem fluere, & in ea subitò inflammationem incipientem gignere.

Sed si mens Galeni ponderetur, ille de illarum partium intemperantiis loquitur, & per eas quæ ad instrumentales pertinent, subitò internecari animal asseuerat. Dicendum ergo, quòd licèt intemperies propria similarium fit, nec nisi ratione illarum instrumentalibus accidat, quum tamen hæ ex illis componantur, ad has etiam pertinere dicetur. Rursus & quamuis in similaribus per se sumptis, hoc est, extra compositionem, periculum aut mortem inducere non possit, poterit tamen dum componunt, atque adeò in organicis ipsis, vel aliquibus, propter earum præstantiam, & maius nocumentum, quod ex illarum læsione sequitur.

Cùm verò cordis sinus, & magnarum arteriarum eius cauitates, sint partes quædam præstantissimæ, & eæ quidem organicæ,si valida illas occupauerit intemperies(quã organi intemperiem Galenus appellat;quia organi partes occupat similares,) nihil mirum si vehementissima noxa, syncope, & tremor subitò inducantur, & ab his nonnunquam repentina mors.

Nec id mirum videri debet, quia in ipsis instrumentalibus partibus,atque ventribus, maxima pars habitat vitalis facultatis,vel saltem spirituum quibus ipsa constat, & operatur. Sicut enim animales functiones non qualibet cerebri parte affecta intercipiuntur,sed affectis, atque obstructis ipsis ventriculis; ita & in corde his ipsis potissimùm affectis contingit virtutem exolui, hoc est, in deliquium incidere, & nonnunquam subitò, atque omnino corruere, ita vt repentè moriatur homo; id quod formidandum prædixit Hipp. *vbi suprà*, in habentibus cor imbecillum. Cùm enim praua materia in corpore redundans soleat decumbere ad infirma, debiliáque membra, in quæ se robustiora exonerant, timeri iure potest,ne etiam ad debile cor, tanta aliquando fluat excrementi congeries,quæ subitò opprimat.

Porrò cordis imbecillitatem repentinæ morti obnoxiam,colligendam docuit ex animi defectu forti, hoc est, qui nonnisi longo pòst tempore recreatur, frequenti, ac citra manifestam occasionem eueniente. Nam si exiguus sit; vel licèt fortis,frequenter non incidit,vel ex manifesta causa, siue externa, seu cognita interna, nec virtutem suspectam facit,nec quicquam aliud formidandum ostendit Auicenna 3.1.*doct.*5.*cap.*1. scribit, non minùs ex tremore assiduo cordis infirmitatem indicari, & subitũ mortis periculum: quod etiam recipi potest, quum germani ferè affectus sint,& sibi ad inuicem plerúmque succedentes,deliquium,& palpitatio. Imbecillitatis verò causa, vel potissima quum sit intemperies, dicente Galeno 2. *art. medic.*præsertim *cap.*13.*cuius que potentia virtus,& vitium, temperatura principalis causa existit:*& apertiùs *lib.*5.*de loc. cap.*1. quanquam ea subitò induci non possit,nec ad organicas pertinere dicatur,nisi gratia similarium,non tollit hoc, quo minùs si organicas occupet, vtpote digniores, exolutionem faciliùs, & nonnunquam subitam mortem inducat. Atque de cordis quæstionibus hæc sint satis. Alias per otiũ legere ne grauêris, apud eruditissimos Æmilium

A Parisanum, & Iacobum Primerosium, qui contra Harueum *in suo libello de motu cordis*,strenuè dissertarunt.

HIST. VIII. ALZAHARAVII,
De ictu venenoso scorpenæ marinæ.

Ictus scorpenæ marinæ virulentus, eiusque curatio.

Ego pluries piscaui,& cùm inuenirem, & tetigi manu,ita quòd pũxit me in minimo digito,signũ eius quod accidit B *mihi ex sua punctura, quoniam imprimis sensi modicum doloris, & non cessauit dolor paulatim augmentari, donec peruenit,& ascendit ad brachium,& sic vsque ad spatulam, & sic vigoratus est,super me dolor: & sumpsi theriacam Alfaroch, & non fuit mihi manifestum iuuamentum eius, donec acceptis furfuribus, & distemperatis cum aqua calida loco superposui; & hoc pluries reuocato cessauit dolor,& remansit perditio motus digiti pũcti lõgo tempore,* & visus remansit cũ auditu quasi destructus,* & ante oculos videbã muscas, & mihi retulerunt piscatores quòd impossibile est manum,vel digitum ex sui punctione arescere,& non est dubiũ apud me, quoniam cauterisatio puncti super cætera valet mihi iuuamẽto,vel ablutione; & hoc bene sciũt piscatores,& præferũt se ab eo,&c. Alzaharauius* tract.30.pract.sect.2.cap.21.

C
PARAPHRASIS.

Conradus Gesnerus Tigurinus,Varro Germanus veriùs appellandus, *in illo suo admirando* 4.*de piscibus libro*, ex Rondeletio & Plinio *lib.* 32.*cap.* 11. Scorpenæ marinæ ictum,virulentum esse affirmat, eiúsque curationem apponit in hunc modum. *Sic & scorpio lædit, dum manu tollitur;tot enim aculeos habet in capite, vt sine noxa tractari non possit,nisi cauda arripiatur, vel duobus tantùm digitis medium corpus apprehendatur:ob id accidit plerumque vt piscatores nostri à piscibus ictis pungantur, & expunctæ partis inflammatione dolor magnus oriatur,&c.*

Hoc ergo animal virulentum est, neruósque lethaliter ferit, & pungit aculeo suo; cuius puncturam sequuntur dolores vehementes, partis inflammatio, & ex veneno, D maláque qualitate neruoso generi communicata,conuulsio accidit, vel resolutis animalibus spiritibus paralysis contingit: nec enim sufficiens copia spirituum ad partes sentientes pro motu,& sensu demandari solet.

Pro cuius curatione tria machinatus est auctor noster, primùm debellare vim veneni, eiúsque efficaciam retundere. Et cùm plura sint quæ hoc opus præstare possunt, inter cætera Theriacam elegit Alfaroch,id est,liberantem à morte:sic enim hoc nomen interpretandum est,si fidem præbemus Alpago Bellunensi,qui *in tractatu,de interpretatione nominum Arabicorum*, sic exponit.Per quam,nullã aliam intelligẽdam esse,nisi Theriacam magnã, omnibus compertum esse reor,quia hæc ex omnium auctorum voto calorem natiuum,mirãdum in modum roborat, & perniciosam auram à quolibet venenoso humore eleuatam, E vehementer infrænat, vt eleganter probat Ioannes Contarenus,*tract.de Bezaharticorum vsu,prope med.*

Secũdum fuit lẽnire dolorem, cuius causa sæpe fluxiones eueniunt, & ex iis inflammationes ingentes contingunt;nihil enim est quod ampliùs fluxiones accersat, quã dolor,vt innumeris ferè locis docuit Galenus, præsertim *lib.de curand.rat.per sang.miss.cap.*8. & *lib.*2.*de dif.feb.c.*5.& 13.*meth.cap.*5.& 5.*aph.*23.& *lib.art. medic.cap.* 95. *Vitandum* enim(ait *lib.*5.*meth.cap.*4.)*ne dolor incidat, ac rursus profluuium excitet,quum nihil sit quod sanguinis profluuium magis proritet, & phlegmonas augeat.* Cur autem dolor fluxiones moueat,alibi demonstrauimus, & probat eruditissimus Siluaticus,*cont.*22.& Iohannes Brauus, vir in Galeni doctrina versatissimus, *lib.* 1. *de curand.rat.per medicam.purgans,cap.*10.graphicè explicuit.

Inter lenientia, aquam calidam summoperè probavit, quæ æstuantem partis calorem contemperat, & remedium anodynum est, vt proprio exemplo confirmat Galenus 6. *aph.* 31. & calore suo aperit meatus, venenúmque euocat ad extrà, præsertim si misceatur furfure; Hoc enim auctore Gal. *lib.* 1. *de alim.facult.cap.de tritico*, virus ex ictu relictum abstergit, & calore suo sordities exiccat, ex ipso *lib.* 5. *simpl.cap.* 8. partem ictam dilatat, & emplasticum est.

Tertium erat, cauterium supra partē ictam impositum. Nam ignis vi sua valentissima, & efficacissimo calore, & dolore, venenum potenter attrahit, & foras euocat, illúdque domat, & absumit; in profundum enim facilè permeat, comminuit, vincit, extenuat, atque transmutat.

Ampliùs duplex antipharmaci genus agnoscit Gesnerus, antipathiam nempe, & sympathiam; vt hepar venenatorum animalium vulneri impositum, quo admoto ad vulneris ambitum cum lētisco permixto, puerum ab hoc pisce miserè ictum, dum eum in sinu recondere vellet, persanasse gloriatur: quod auxilium similitudine substantiæ venenum attrahere, illi est manifestum, qui Galeni mentem pensauerit ad vnguem plura à tota substantia attrahere arbitrantis. Carnes verò impositæ idem præstant per antipathiam, vt firmat Dioscorides *lib.* 2. *cap.* 13. & interpretes testantur *in com.* Ne verò venenum altiùs serpat, & æger ab imminēte conuulsione præseruetur, optimum erit arctissimo vinculo partem ligare, vt proprio exemplo firmauit Forestus *lib.* 10. *obs.* 119. Sed insigni quodam iuuandi modo auxiliatur nicotiana trita, & emplastri modo commorsæ parti admota; nam veneni virulentam vim retundit euidenter, vt notant Monardus *prop.tract.de nicotiana*, Ægidius Euerartus *tract.de herba panacea*, & latè Ioannes Neander *in suo non incurioso libello de Tabacologia, in med.*

QVÆSTIO XVI.

Vtrùm præter causas à Galeno numeratas, sint aliæ, ob quas videndi sensus amittatur, vt falsò contra eum sibi persuasit Gentilis.

COMMENTARIVM.

Et visus remansit quasi destructus.] Quoniam verò de visu facta est mentio, placuit perpulchra delibare, inter alia quæ haud parum multa suis complexi voluminibus sunt qui de visu elegantes libellos conscripserunt; inter quos palmam præripuere clarissimus Aquapendens, subtilissimus Montaltus Lusitanus, & ingeniosissimus Plempius, qui nunc summa cum sui nominis commendatione Medicinam Louanij profitetur. Quoniam verò ij plura reliquerunt intacta, vt locupletiùs in argumento necessario, & intricato satisfaciam, operæpretium arbitratus sum, tantorum in medendi scientia virorum scriptis addere scitu non indigna, maximè quum labor hic noster planè miscellaneus sit, ac (vt ita dixerim) congestiuus.

In Medicis arcanis perpoliendis Græcorum gentem fuisse sagacem, vniuersus Medicorum chorus prædicat vbertim: inter eos Galenum semper habitum fuisse primipilum, & coryphæum non ab iis solùm, sed ab omnibus qui scientiarum omnium amore exardescunt, ita patet, vt probatione non indigeat. Is ergo summus Medicus *lib.* 4. *de loc. affect. cap.* 2. postquam internos cerebri affectus descripsit, ab illis exorditur qui oculos infestare solent: Oculorum enim præstantia sicut maior erat, quàm reliquorum sensuum, 5. *de placit.cap.* 8. *& lib.* 7. *cap.* 5. & 10. *de vsu part.cap* 6. & *lib.* 16. *cap.* 3. adeò vt illorum gratia humanum caput efformari dixerit, 8. *de vsu part.cap.* 5. & veluti solem esse in capite animalis, 3. *de vsu part.c.* 10. *ad fin.* Ita priorem, sublimiorémque capitis locum, sitúmque inter reliqua sensoria postulabant.

Cùm igitur oculi visus gratia fuerint creati, & vt speculatoris instar vndique prospicientis, aciem in omnes partes intenderent, ac mouerentur; ex horum læsione, aut

A defectu, totidem affectus genera in vidēdi nempe, ac mouendi actione oculis oriuntur. Ex triplici ergo causa affectu vidēdi sensum amitti, videlicet quia obturatus sit neruus à cerebro ad oculos deriuatus, vnde visifica facultas ad eos transmitti nequit; vel quia crystallinus humor, pars oculi præcipua, quæ videndi actionē edit, aliqua ex octo, intemperie afficitur. Deperditur tandem, aut minuitur visus, eo quòd parum, aut nihil omnino splendidi spiritus ad oculum accedit. Dignoscitur autem in visorio neruo mali causam contineri, vbi nullo vitio in oculo apparente visus aufertur. Porrò huiusmodi affectus oculo accidit, vt pars est instrumentalis; siquidem quatenus organum, obstruitur; obstructio enim morbus est organicus seu instrumentalis: secundus, quatenus similaris, vt talis namque intemperiem patitur: visus autem priuationem, aut
B imbecillitatem ex inopia spiritus, ab vtroque morbi genere seiungit, longéque diuersam facit.

Sed ex iis maxima sese offert dubitandi occasio, & primò sic. Non minùs hebetatur, & aboletur etiam visus, ex defectu, paucitatéue humorū, tunicarum dēsitate, crassitie, aut corrugatione, & similibus aliis, de quibus Aët. *tetr.* 2. *serm.* 3. *cap.* 43. quàm ex tribus à Galeno *cit.de loc.lib.* memoratis, nēpe spiritus visiui incrassatione, debilitate eiusdem, crassitie, & viscositate humorum, nerui visiui corrugatione, quæ etiam senibus accidit, eius obstructione à crassis humoribus confertim illapsis, eiusdémque nerui resolutione. Ergo ex cuiuslibet harum partium defectu, aut vitio lædi visum est necesse.

Secundò. Morbus omnis vel similaris est, organicus, vel communis; in hoc genere solùm cōprehenditur continui solutio: aut igitur illum qui accidit oculo ex visorij
C spiritus inopia, perperam Galenus separauit ab organicis, & intemperamenti morbis; aut tale quidpiam non datur, à quo visus hebetetur, quod videtur probabilius: aliàs enim sequeretur, quòd multus etiam, & exuberans spiritus videndi actionem, & reliquas incommodaret: par siquidem ratio est in excessu, ac in defectu, quum non minùs in vno, quàm in altero peccetur; immò ex vtroque pariter lædi functiones experimur manifestè in membris, quæ sicut diminuta, ita etiam aucta lædunt: non minùs etiam in humoribus, & in sanguine præcipuè, qui sicut modicus, robur & commoditatem præstat ad operandum, ita auctus impedit, grauat, & vasa rumpit. Cur igitur idem de spiritu non existimabitur? Nam ex immodica copia calet spiritus, & sic lædit intemperamento suo, & ob con-
D culcationem crassefactus, & densior, impedit delationem spirituum ad crystalloïdem. Quod si admittas, necessariò inter morbos intemperamenti numerabis illum, in quo hebetatur ex spirituum paucitate: immaterialis siquidem est, atque adeò sola alteratione curandus.

Sed hæc etsi arguta, Galenicam doctrinā non euertūt, Dic ad primum, Non negat Galenus obscurari, & deperdi visum ab aliis particularibus causis *loc.cit.* prolatis, sed in harum genere reliquæ omnes cōprehenduntur. Vbi enim malum ex humorum oculi inopia contingit, morbus organicus est, & in quantitate, deficiente scilicet oculi substantia: vbi ex membranarum corrugatione, densitate, aut crassitie, quamuis in dictis casibus, oculus intemperamento laborat, illius siquidem temperies ex omnium partium, quibus constituitur, integritate constat. Organici verò sunt, & intemperamenti morbi, quos Galenus recensuit,
E ac proinde eiusdem generis cum illis; nec erat necesse causas omnes particulatim numerare, sed sufficiebat illarum genera proponere, adducto singularum exemplo.

Ad secundum dic. Quemadmodum spiritus nec materia, nec substantia absolutè dicuntur, propter sui subtilitatem, inconstantiam, & immobilitatem, vnde ephemera ab illorum calefacto dependens, simpliciter immaterialis est, & vt talis, habita solius intemperamenti ratione, curatur: ita morbi ex deficiēte spiritu, vel excedēte, (si illius excessus potest nocere) ad organicos referri nequeūt, ex addita, vel deficiente substātia, sed ad morbos intemperamēti. Ab iis tamē Galenus *loc.citato de locis*, seiūgit deperditum visum ex lucidi spiritus defectu, & veluti alterius ordinis constituit, quia non alteratione, instar aliarum

ægritudinum

ægritudinum intemperamenti, illius curatio perficitur, fed multa & proba alitione,qua fpiritus deficientes répa-rentur,quorum inopia vifionem lædit, & alias functiones quibus inferuit; quod vfque adeò certum eft, vt nullus dubitandi locus relinquatur.

Dubitari tamen poteft, num multus fimiliter præ fui copia officiat? Gentilis enim Medicus, & Philofophus grauiffimus 3.3.*tract.4.cap.1.in Auic.* tum ex paulò antè dictis, tum ex fequentibus perfuafus, aliter fentire cogi-tur: vbi enim membri temperies infigniter immutatur, neceffe eft illius actionem lædi; nùm igitur fpiritus,cali-da res fit, ficut ex moderato natiuum oculi temperamen-tum feruatur,ita nimio, & excedente ad calidum,euerte-tur:& ex confequenti,&c.

Deinde fpiritus denfus,craffus, tenebrofus, & opacus procul dubio vifum hebetat,& obfcurat (lucidum enim, & fplendidum effe oportet,vt conftat ex fupradictis.)Sed vbi multa copia influit,cogitur & conculcatur,vnde den-fatur, non aliter ac aër in parte aliqua aggregatus: den-fatus autem,craffus,& opacus minùs aptè imagines reci-pit,minùs penetrat, minúfque aptè ad cerebrum deducit; quare apud Auic.legitur, obtenebrari vifum in tenebro-fo loco,propter non refolutum fpiritum, videlicet, quia auctus craffefcit.Igitur,&c.

Infuper licèt ad vifionem fplendor,& lux requiratur,à multo tamen, & excedente lumine læditur, non minùs interno, quàm externo: & de hoc quidem manifefta res eft, frequenter fiquidem à fole confpecto oculi noftri cæ-cutiunt, & non aliunde nifi à luminis exceffu: quod ve-rofimiliter internum abundans officiat, patet in anima-libus oculos glaucos habentibus, quæ non alia de caufa peffimè interdiu vident, nifi quia internum lumen quo abundant, iunctum externo diei efficitur immoderatum; aptum verò ad videndi inftrumentum ex modica vtriuf-que mixtione paratur. Cùm igitur animalis fpiritus luci-dus & fplendidus fit,eo plurimùm increfcente,neceffe eft lumen,& fulgorem augeri;id quod teftatur Galenus 7.*de placit.*7.& ex confequenti,&c.

Quòd tamen abundantia fpirituum vifum non offen-dat,quin potiùs acuat,& perficiat, fuadetur. Perfectio vi-fus in eo confiftit, quod & remota infpiciat, & minima etiam difcernat. Atqui vbi multus eft fpiritus, & æthe-reus, id eft, lucidus & purus, ratione quantitatis, quæ longiffimè abfunt, videntur, ob qualitatem etiam mini-ma difcernuntur, 1.*de cauf. fymptom.c.*2.& 3.3.*tract.*4. *cap.*2. Igitur fpirituum copia non impedit, quin potiùs iuuat vifum.

Secundò. Si aliquando impedire poffet, tunc maximè eueniret, cùm vno tantùm oculo,altero claufo intuemur. Sed eo tempore non deficit, immò multò magis acuitur, & excitatur.Igitur, &c. Probatur fequela, quoniam vno oculo claufo, vniuerfus fpiritus irruit in apertum, in eó-que aceruatur, cuius indicium eft dilatata pupilla: non enim aliunde amplificatur,nifi ob dilatatum fpiritum.

Tertiò. Roborata facultate vififica intenditur,& perfi-citur vifio. Sed ex augmento fpirituum vis ipfa fortifica-tur,vehementiórque fit, ex Auicenna *lib.de medicin.cor-dial.c.*4.Igitur,&c. Hinc exactè confpecturi, oculis con-niuemus,ad anguftandam pupillam,& vniendos fpiritus. Hinc oculus paruus vifui confert, videlicet quia vtrobi-que fpiritus non fpargitur, fed magis vnitus augetur ad pupillam, vnde roboratur vis. Accedit in huius partis confirmationem Galenus, qui in præfenti læfionem vifus non abundantiæ fpirituum,fed inopiæ adfcripfit, & Aui-cenna *vbi fuprà*, apertè docens, fpirituum multitudinem fummopere iuuare vifum,non lædere, aut vitiare, quod probabilius videtur.

Vltimò. Spirituum multitudo nunquam tanta fimul generari poteft, quæ perpetuis membrorum motibus, fenfibúfque fufficiat.Igitur credibile non eft, ex illorum copia lædi aliquando animales functiones. Oftenditur antecedens, quia nec fpiritus vitales animalium materia ita exuberanter à corde mandantur, nec cerebri ventres, in quibus ipfi animales elaborantur,tam amplam habent, patentémque cauitatem.

A Rurfus. Senfuum,& motuum organa, per quæ diftri-buuntur,innumera ferè funt:licèt igitur plurimus gigna-tur,ad multum fufficiet perpetuò vni motioni, aut vifio-ni,aut diuturnæ meditationi, imò vix aut nunquam con-tingit, tantùm fimul generari, qui fatis fit ad prædictas actiones, fi diutiùs durent: manifeftum fiquidem eft ne-minem citra fatigationem,vel paucis horis moueri, me-ditari,aut alterius fenfus minifterio vti; fatigatio autem non aliunde quàm ex fpiritus defectu oritur. Cùm igitur non excedat fpiritus, nec impediente copia membris vn-quam fuppeditetur, nunquam illius abundantia impe-diet: membrum verò auctum,fic,cuius augmentum alio-rum munera vitiat; nec minùs excedens fanguis noxam affert,& actionum læfionem: ad fanitatem autem, fanáf-que actiones modicus requiritur, & qui poffità natura B regulari. Contingit autem fanguinem in toto excedere, quoniam ficut continuò in iecore conficitur, ita fine in-termiffione ad vafa demandatur, cúmque non inanîatur vbi plurimus eft, neceffariò abundat, vnde vaforum ple-nitudo, corporis grauitas, & actionum læfio fequuntur. Non fic ex fpiritu,vt diximus, quia licèt perpetuò gene-rari concedamus, continuóque influere, velociffimè ta-men volat, & inanitur, nec vltra moderantiam, menfu-rámue continentis loci aggregatur,ita vt præ aucto calo-re intemperet,vt præ copia conculcatus denfetur,craffef-cat, & obtenebretur, multò minus vt præ nimio fulgore cæcutire faciat. Ex quibus ad argumenta in contrarium adducta, patet refponfio. Tenebræ autem vifum fi hebe-tant,non eft propterea quòd aceruari faciant fpiritus, at-que ita denfari,fed vel quia diftributus fpiritus,& ob im-C pedientes tenebras non agens, quodammodo hebetatur, non aliter ac ferrum fi in vfum non trahatur, & otiofa membra quæ præ otio languefcunt, & marcefcunt; vel quia tenebrarum frigus denfat, & fpiffat fpiritus, quibus ita affectis obtenebratur vifus. Confule Iacobum Caran-tam,*qui lib.de natura vifionis*,hæc omnia exactè explicuit.

QVÆSTIO XVII.

Vtrùm ex qualibet oculorum peruerfione, læfio in vifu contingat; & cur vifibile,duplex appareat. Contra Conciliatorem, Gentilem, Iaco-bum, & alios Auic. interpretes doctiffimos.

D IN hac verò de Vifu mentione, non improbum fuerit aperuiffe Galeni modum,*ex quarto de locis affectis, c.*1. vbi de vitiis oculo accedentibus differens, fic ait: *Si vero vtetruis oculorum motum duntaxat amiferit, fecunda copula neruum, qui à cerebro oritur, moleftari eft neceffe, ab aliquo videlicet eorum affectuum,quos alteri neruo,qui à prima con-iugatione oritur,& cui foli meatus confpicuus ineft,nuper ac-cidere diximus.* Quæ verba in auctore doctiffimo, pluri-mis huius loci interpretibus ambiguitatem pariunt non exiguam:hanc,ducto altiùs exordio pulchrè enodabo.

Cùm oculi videndi gratia creati, non ex quauis pofi-tione cernere poffint obiecta, fed tantùm ea quæ fecun-dùm rectitudinem pupillæ opponuntur; fi immobiles extitiffent, pauciffima cerneremus, pauciffima fiquidem E fefe ex directo nobis opponunt: huic igitur incommodo vitando,& vt ad obliqua, lateralia, fuperiora,& inferio-ra vifus extenderetur,duplices, & mobiliffimos oportuit creari oculos,vt colluftrare omnia, & vndique circumagi poffent;in cuius gratiam mufculos,voluntarij motus au-ctores,cófque numero fex fingulis oculis natura circum-pofuit, quorum quatuor mouent ad quatuor loci diffe-rentias,furfum fcilicet,deorfum,dextrorfum, & finiftror-fum: reliqui duo quoquouersùs promptè oculum cir-cumuoluunt.

Horum fex mufculorum,duo lateribus inferuntur,ma-gno angulo vnus, minori alter, & eorum ope ad vtrum-que angulum oculi mouentur. Tertius parte fuperiori lo-catur,& eo quidem furfum,verfus fupercilia attolluntur, Quartus inferiùs exiftit; & deorfum, verfus malas tra-huntur,

huntur. Quintus videlicet, & ſextus circũmuoluentes appellati, ſitum habent obliquum, & à magni angoli regione prodeuntes verſus minorem, per ſingulas palpebras, ſuprà, & infrà protrahuntur, & oculum circumuerſantes motui rotationis præſunt, ex Gal. *lib. de diſſect. muſcul. cap.* 5. *&* 10. *de vſu part. cap.* 8. Auic. 1. 1. *doct.* 1. *cap.* 4. Probant anatomicorum peritiſſimi, Laurentius *lib.* 8. *de re anatomic. tit. de oculis*, Realdus *lib.* 10. *anatom.* Bauhinus *lib.* 3. *theatri anatomic. cap.* 35. & alij.

Præter ſex dictos muſculos, ſeptimus datur viſorium neruum opticum videlicet complectens, hunc nonnulli vnum, alij plures dixerunt, *vt cit. loc.* retulit Gal. ſed præſtat vnicum aſſerere, quum vna circumſcriptione conſtet, nec facilè in partes ſeparetur. Illius munus putat Galenus eſſe, ſurſum trahere, firmaréque oculum, & illius pondus ſuſtinere, ne cum noxa molliſſimi nerui prolabatur. Alij non in eum vſum fuiſſe creatum arbitrantur, ſed magis, vt ſuarum fibrarum varietate oculi motus à variis muſculis prodeuntes iuuaret. Contradicũt aliqui, tum quia maior firmitas ex immoto ligamento poterat comparari; nulla, vel exigua, ex carneis muſculorum fibris motis, & laxatis; tum quia ad magis promouendos motus, præſtabat creari quatuor illos muſculos oculo inſertos.

Putant ergo non alia de cauſa naturam inſeruiſſe oculis muſculum, niſi vt dum ſui contractione ageret, tenſos oculos, & rectos conſtitueret, quod omninò neceſſarium erat: cùm enim illi in ſuis extremis pupillas in vna, & æqua ſuperficie formatas ſuſtineant, ne error inter videndum contingat, de quo paulo pòſt; & ſuaptè natura molles ſint, teneri, & flexibiles (quod fieri oportuit, vt facilè paterentur ab obiecto, exactéque ſentirent) niſi muſculis munirentur, ac dirigerentur, laberentur vndique, ac inuerterentur pupillæ, & ab vna planitie ſecederent, vnde frequens eſſet in conſpectu deceptio: vt igitur per tenſos, rectóſque opticorum meatus defluerent viſorij ſpiritus, & in eodem plano ſeruarentur pupillæ, ſinguli ſuos muſculos induerunt, quibus in orbem ambiuntur.

Ex eo verò dicti nerui, optici, hoc eſt, viſorij nuncupantur, quòd videndi facultatem ad oculum deferunt, indito nomine à functione quam obeunt. Inſuper & pori ſeu meatus dicuntur, propterea quòd ſoli inter neruos omnes manifeſtam habent, & ſenſibilem viam, qua ſpiritus poſſint meare, 8. *de vſu part. cap.* 6. *& lib.* 10. *cap.* 12. *&* 14. *&* 7. *de placit. cap.* 5. cuius quidem cauitatis, præterquam quòd euidens argumentum præbet, dilatatio pupillæ apertæ, altero oculorum clauſo, ex irruente ſpiritu per mediam inanitatem, eam exactè ſecanti conſpici, teſtatur Galenus; licèt enim illud nunquam ſibi accidiſſe Veſalius, & Laurentius *lib.* 4. *de hiſt. anatomic. cap.* 17. aſſeuerent: alij tamen hunc euentum certum eſſe, literis poſtea confirmarunt.

Sicut ergo obturato optico, vel quapiam dictarum cauſarum oculi ſenſus deperditur, ita etiam motus quolibet dictorum muſculorum affecto, vel in ſua eſſentia, vel quia neruus, vim deferens à cerebro motoriam, obſtruitur: & ſi muſculus ille ſuperior qui oculum ſurſum attollit, reſolutione afficiatur, oculus ipſe delapſus apparet: quouis alio verò reſoluto, à ſua ſede dimotus in oppoſitum ſitum trahitur, nempe verſus ſanam partem; cùm tamen multò aliter ſe res habeat in cõuulſione, ex ea enim ad ægram fit potiùs attractio, quod manifeſtè in oris tortura conſpicitur. Quòd ſi aliquis ex circumuoluentibus reſoluatur, obliqua fiet cõuerſio, hoc eſt ſtraboſitas, totúſque oculus obliquè peruertetur. Prociduus autem, ac eminens apparebit, reſoluto muſculo, qui opticũ neruum circumdat: cùm enim ſic affectus ſuſtinere nequeat oculi pondus, procidere neceſſe eſt oculum ipſum; verùm ex eo non incommodabitur viſus, ſaltem quod effatu dignum ſit; quemadmodum nec ſi ad maiorem, vel minorem angulum oculus contorqueatur: ſi tamen obliquè, ſurſum aut deorſum inflectatur, non leuis noxa viſui accedit; contingit namque inter videndum deceptio, & quæcunque conſpiciuntur, gemina, dupliciáque apparent, ex Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 2. *&* 1. *de cauſ. ſympt. cap.* 2. *&* 10. *de vſu part. cap.* 8. Ariſt. 31. *probl.* 17. Auic. 3. 3. *tract.* 2. *cap.*

A 28. Hæc eſt firma Galeni, & Auic. *cit. locis* ſententia.

Cæterùm ea in examen trahenda eſt, videndúmque num ex qualibet oculorum peruerſione læſio, & qualis in viſu ſequatur. Et primò, quòd oculi procidentia ex reſolutione muſculi opticum circumdantis minuat, vel ex toto perdat, aut ſaltem viſum deprauet, oſtenditur. Niſi viſorij nerui extenſi, & recti ſeruentur, neque ſpiritus cum facultate meare, neque in eorum extremitatibus firmiter poſſunt contineri pupillæ: cùm igitur præ innata mollitie tendi, ac firmari nequeant ſine muſculorum ope, his planè reſolutis, neceſſe erit his dictis commoditatibus priuari, & vi reſoluta ex toto ceſſare, aut diminui viſum, vel ſaltem cum opticorum inuerſione ab vna planitie pupillas ſecedere; vnde deprauata viſio, deceptióque
B in conſpectu.

Deinde. Si conuulſio circumdantis muſculi, cùm multo minus malum ſit, officit viſioni (alioquî morbida, & præternaturalis operatio perfectior eſſet, & præferenda ſanæ, quod abſurdum videtur; pars ſiquidem naturaliter diſpoſita, perfectiùs & meliùs operatur, quod ſolet & intendit natura, 3. *de part. animal.* 1.) quomodo paralyſis, maior & periculoſior morbus non incommodabit?

Secundò. Non minùs ad duplicitatem viſus facit, imagines in diuerſis ſitibus recipi, quam in eiſdem viſile feſtinanter contineri, aut à variis planis ſpecies ad oculum accedere. Sed vbi oculus ad vtrumuis angulum contorquetur, per diuerſas imagines in variis ſitibus repertas obiectum repræſentatur. Igitur & ex tali peruerſione res apparebit gemina.

C Nec dicas, ſimilitudines illas diuerſis locis primùm receptas in vno coïre, nempe opticorum congreſſu, vbi viſio fit, atque ideò non duplam, ſed ſimplicem rem videri; alioquî verò futurum ſi in cryſtalloïde cerneremus: nam præterquam quòd improbabile eſt aſſerere, non fieri ſenſationes in ſenſoriis, atque ita nec videndi actionem in oculo, quod paulo pòſt oſtendetur, cur ſimiliter non vnientur ſpecies receptæ in pupillis ſurſum, vel deorſum inuerſis, ne multiplex cenſeatur viſile?

Rurſus. Quemadmodum oculi depreſſi, aut eleuati ab vna ſuperficie, deflectunt à ſua naturali ſede; ita ad dextrum vel ſiniſtrum torti. (vtrobique enim morbus idem accidit inſtrumentalis, & is quidem in ſitu, 1. *de cauſ. ſympt. cap.* 2.) Sed oculis à naturali ſuperficie ſuo ſitu ad alium dimotis, credetur res in diuerſo loco exiſtere. Igi-
D tur ex huiuſmodi peruerſione, etiam error in videndo continget.

Tertiò. Vbi muſculi obliquè reſoluuntur, aut conuelluntur, ad maiorem, vel minorem angulum inclinant. Ergo ſimilem efficient torturam ei, quæ accidit ex lateralium reſolutione. Cùm igitur ex ſententia Galeni viſus non incommodetur contortis oculis ad angulos, nec etiam incommodabitur ex obliqua peruerſione.

Quartò. Ab eleuatione, vel depreſſione, ſequi tantùm videtur in pupilla, amplificatio ſurſum, vel deorſum verſus. Sed dilatatio pupillæ nihil facit ad rei ſitum, aut duplicitatem. Ergo etiamſi ſuperior, vel inferior muſculus reſoluatur, duplex non apparebit viſile. Denique, cur magis duplex, quàm quadruplex, ſi in vtroque oculo pariter accidat reſolutio, & inæqualiter pupillæ depriman-
E tur, aut eleuentur? Demum. Ebrij à vini copia exhauſtà, duplicia cernunt vniuerſa: ſimiliter & qui faciem in fracto ſpeculo, aut ſolem in aqua agitata intuentur; ita ex aliis occaſionibus, in quibus oculi nullo dictorum modorum peruertuntur. Igitur aliunde procedit error duplicitatis in videndo.

Vt verò ab his duriſſimis nodis te facilè extricare poſſis, aduertes priùs, quòd (præter alia quæ ad viſionem requiruntur) quæcunque cernuntur, per lineas rectas, quas vocant viſiones, cernantur; id quod Mathematici demonſtrant, & radiorum Solis excidentium per anguſtum foramen exemplo confirmant; eos enim ſi ita aſpicias, nunquam deflectentes, ſed recta omninò via, ac inflexibili vadentes intueberis, & talem inquiunt eſſe viſus viam.

Inſuper

Inſuper neceſſarium omnino eſſe, ne inter videndum deceptio contingat, radiorum viſualium cuſpides, ad pupillas quibus recipiuntur, in vna ſuperficie plana poſitionem habere: ita enim fit, vt res etiam duobus oculis viſa, vna cenſeatur, non duæ: nam ſi duæ eiuſdem rei imagines, duabus pupillis in eadem planitie exiſtentibus receptæ, paulò pòſt coëunt, & in vnum rediguntur, nihil diuerſitatis in natura, vel ſitu præ ſe ferentes, vnde res apparere poteſt multiplex, aut diuerſa? Quòd ſi radiorum vertices in vna planitie non conſtituantur, ſed depreſſior vnus, magis eleuatus alter; quum iam eiuſdem ſuperficiei vnitas non ſeruetur, ſed ex duplici ſitu pupillæ inſpiciãt, duo ſpectantur, duóque creduntur viſa, altum ſcilicet, & depreſſum: tum quia ex variis illis planis progredientes ſpecies non vniuntur, tum quia vnum iudicari non poteſt, quod variis ſimul locis ſpectatur, in quibus ſimul res eadem contineri nequit. Naſci autem huiuſmodi errorem ex ſitus varietate, & duplicitate plani, tibi fiet manifeſtum, ſi id quod altero oculorum compreſſo duplex apparebat eo clauſo altero intueatis; vnum enim ſimpliciter videbis, non multiplex; nempe quia in duplici plano ſpecies non recipiuntur, ceſsátque iam ſitus inæqualitas, à qua duplicitatis occaſio oriebatur, & vna tantùm poſitio apprehenditur. Ob eandem verò cauſam ſi vno tantùm oculo, eóque compreſſo rem aliquam inſpicias, ſimplicem etiam iudicabis.

Aduerte ſecundò. Quòd etiamſi oculi medio interiecto inter ſe diſtent, eorum tamen pupillæ naturaliter conſtitutæ, in vno & eodem ſunt plano. Cùm enim eas natura opticis affixerit, & hos à diuerſis cerebri partibus per lineam rectam deducens in medio itinere iungi, coiréque voluerit, fit vt nerui illi, & pupillæ ſuis extremis inhærentes, in vna, & æqua planitie contineantur: duæ enim lineæ rectæ ſibi in commune quoddam punctum occurrentes, in vno penitus ſunt plano, etiamſi in immenſam longitudinem per vtramque partem protrahantur, quod *lib.* 11. *elementor. theoremat.* 2. monſtrat Euclides à Galeno relatus *lib.* 10. *de vſu partium*, *cap.* 13. explicat inter omnes interpretes, Federicus Commandinus *ad cit. loc. Euclidis* diſertiſſimè.

Cur verò ex eodem loco ſimul iuncti non prodierint optici, ſed ſeparatim, nec rectè oculos petant, quin priùs in vnum coëant, vniantúrque, inde rurſus ſeiuncti oculis inſerantur, vide apud Gal. *cit. de vſu part. à cap.* 12. *vſque ad* 14. vbi inter alias cauſas, coniungi, inquit, oportuit viſorios neruos, vt ita mollitiem ſuam, qua reliquos omnes ſuperant, tuerentur; inſuper & vt ſi vnum claudi contigerit, vel altero tantùm intueri placuerit, viſus in vno augeretur, vi tota, & ſpiritu in apertum commeante; ſed vel maximè & potiſſimùm, ne quod extrà intueremur, duplex appareat, cui incommodo occurritur coïtu, & vnione opticorum: non quidem vt in congreſſu illo, vnitis ſpeciebus duplici oculo receptis, & in vnum redactis, viſio fieret, quod alij opinantur; ſed quia ex eo quod coëunt, neceſſarium eſt in vno plano ſituari; & niſi coïrent, fieret vt inuerterentur nonnunquam, & temerè ab vna ſuperficie ſecederent, ſimúlque pupillæ ipſæ in eorum extremitatibus conſtitutæ; atque ita deluderentur oculi, vnam rem iudicantes geminam: quamuis autem non coëuntes optici, etiam poſſint in eodem plano exiſtere, & rem ſimplicem oſtendere, poteſt tamen apparere duplex, vbi ſponte vniuntur, niſi aliunde diuaricari contingat, aut ob aliam cauſam duplicitatis, ex infrà dicendis, & probat peritiſſimus anatomicus, Conſtantius Varolius *prop. tract. de neruis opticis*.

Quòd verò non ideò fuerint optici vniti, vt in illorum congreſſu viſio ac ſine errore fieret, præter alia multa, quæ poſſent in confirmationem adduci, hæc rem ipſam efficaciter oſtendunt. Si ad viſionem, & ad vnitatis viſibilium iudicium, coïtus ille requireretur, ita vt alibi viſio, aut ſine deceptione non fieret, ſequeretur nunquam videre, aut certè duplicia, quibus nullibi coëunt optici (fatentur enim peritiſſimi anatomici, de quorum numero eſt Realdus Columbus *lib.* 8. *cap.* 3. & Veſalius 4. *fabric. cap.* 4. nonnullos fuiſſe viſos eo coïtu deſtitutos.) Sed neutrum A illorum, talibus accidiſſe expertum eſt. Igitur non ſunt iuncti viſorij nerui ob viſionem ibidem peragendam, aut propter iudicij vnitatem circa viſibile.

Secundò. Senſatio efficitur in parte quæ à ſenſibili immutatur, & patitur. Sed cryſtalloides eſt pars oculi, in quam viſibilia agunt, & recipiuntur. Igitur ipſamet videt, colorum ſpectris alterata; non aliter ac linguæ caro ſaporem ſentit, cutis tangibile, & ſic de reliquis ſenſoriis: fieri autem guſtum in lingua, tactum in cute, non in cerebro, oſtendit guſtantis linguæ amaror, punctæ cutis dolor, qui ſine ſenſu dari non poteſt.

Tertiò. Si nondum re viſa ſpecies à cryſtalloide ad cõgreſſum accederet, nequaquam ſitus agnoſceretur ipſius rei quæ videtur; cùm igitur is ſimul, vel maximè agnoſcatur, ante dictum coitum efficitur viſio. Probatur ſequela, B quia ſimili modo imago ipſa à cryſtalloide progrederetur ad coitum, ac ab obiecto primùm prodierat. Igitur coniectari non licebit, vnde primùm fuerit progreſſa, & ex conſequenti, &c. Niſi velis, ſitus duos ſimul repræſentari, & rem ſemper geminam apparere.

Vltimò. Spiritus ſunt facultatum, non ſpecierum delatores; rurſus animæ agentis potiùs inſtrumentum, quàm medium: ſi igitur in opticorum coitu res erant conſpiciendæ, eò tantùm accedere oportebat ſpiritus cum vi ipſa viſoria. Sed ad glacialem vſque perpetuò deferuntur. Igitur, &c. Nec dixeris ad ſpecierum delationem, tum ob aſſignatam cauſam, tum quia miniſterio illi, partium conſtitutio & conditio conducit, non ſpiritus viſorij acceſſus. Quare, &c.

Ex quibus colliges, non eſſe recipiendas geminitatis C cauſas à Barbaris traditas, Conciliatore, Gentili, Iacobo, & aliis Auicennæ expoſitoribus, nempe ſi mutuò ſecedant optici, non congrediantur. Cùm enim tunc per duos canales cerebrum ingrediantur duæ ſimilitudines, neceſſarium, inquiunt, eſt, duplex viſile cerebro repræſentari. Sed manifeſtè redarguuntur: nam ſi optici ſunt à natura vniti, cum vita nequaquam ſeiungi patiuntur; ſin minùs, etiam ſimplicia comprehendi, comprobatum eſt experimento illorum, quibus dicti nerui nullibi coibant, vt diximus. Quòd ſi res iudicetur vna, neceſſum omnino eſt per vnam tantum imaginem repræſentari, ſatis ſcilicet erit duas illas duabus pupillis receptas in ſenſu communi iungi, & in vnam redigi.

Secundam duplicitatis cauſam, aiunt eſſe motum viſo- D rij ſpiritus ad coitum opticorum mandati: ſi enim prælationis vehementia congreſſum prætergreditur, & ad pupillas accedit, duas recipit imagines, ac proinde rei duplicis imaginationem inducit. Sed præterquam quòd oſtenſum eſt, rem duobus oculis viſam, & per duo ſpectra, vnam æſtimari, quum ſpiritus ipſe ſemper ad pupillas accedat, perpetuò nobis gemina apparebunt omnia.

Tertiam referunt etiam ad ipſius ſpiritus agitationem, motúmque fluctuoſum ad congreſſum à cerebro: Cùm enim ab hoc ad illum ſpiritus moueatur, & è conuerſo ad cerebrum ipſum à coitu rei viſæ ſpeciem referens, ſi ab aliqua cauſa fluctuet, & agitetur, accidit vt præ motus celeritate feratur ſecundò eiuſdem obiecti ſpecies, antequam prima ab imaginatione deleatur, vnde vnum cenſetur duplex; atque hinc, aiunt, ebriis, & diſpoſitis ad ca- E taractas nil ſimplex videtur, in quo conueniunt omnes, ex Ariſt. 3. *probl.* 10. Quod verò ſecunda eiuſdem viſibilis imago, accedens antequam prior euaneſcat, diuerſitatem efficiat, confirmatur exemplo guttæ velociter cadentis, quæ non aliunde linea iudicatur, & igniti baculi celeriter verſati, igneus circulus apparentis. Verùm ſi in ſenſu communi, imaginatione, vel cerebro viſio non fit, quid ad ſimplicitatem, vel duplicitatem viſus, agitatio ſpiritus à coitu ad cerebrum? vnde verò per ſecundam inſpectionem res iudicetur varia, paulo pòſt conſtabit.

Quartam denique conſtituunt, concuſſionem, & motum qui accidit in vuæ foramine, ex quo ſequitur pupillæ dilatatio, & conſtrictio, mutatióque à ſuo ſitu, & poſitione naturali; vnde fit neceſſe mutari iudicium de ſitu, ſimplicitate, magnitudine, & paruitate rei viſæ. Cæterùm

licèt

licèt admittamus fieri in vueæ foramine mutationes illas à defluente ſpiritu, ac proinde modò anguſtari, modò dilatari pupillam, cùm ex ea varietate planitiei æqualitas non deperdatur, quanquam maius ſolito, aut minùs, viſile poſſit apparere, non tamen multiplex. Corruunt ergo rationes aſſignatæ ab Auerrhoë *comm.7. de ſenſu, & ſenſibili*, Conciliatore apud Ariſtot.3. *probl.*10. *in comm.* & Auicennæ interpretibus ſuprà citatis 3. 3. *tract.* 2. *cap.*28.

Veræ igitur duplicitatis cauſæ triplici genere contineri debent, & eæ quidem omnes ab vno pendere ſitu, obiecti nempe, radiorum viſualium, & oculorum. Ex ſitu quidem obiecti, quia ſi ab vno in alterum tam feſtinanter moueatur, vt antequam prioris ſitus ſpecies ab oculo euaneſcat, altera ſuccedat ab alio loco remiſſa; vel durante primi ſitus viſione, alibi videatur res ipſa, non vna ſed duplex, & varia cenſetur: neque enim vnum & idem credi poteſt, quod variis in locis ſimul ſpectatur; hinc gutta cadens, viſui apparet linea, baculus in gyrum celeriter verſus, circulus radiorum, vt ſi ex duplici, aut variis planis ad oculum accedant: licèt enim primò ab vno prodierint, multorum imaginem imprimunt. Hinc cùm faciem in fracto ſpeculo intuemur, aut ſolem in agitata aqua, non vnum quidpiam, ſed multiplex conſpicitur.

Denique ex oculorum ſitu, vt ſi ab vna planitie ſecedant, quod accidit cùm oculi ſurſum, aut deorſum contorquentur, ad eleuantium, vel deprimentium muſculorum reſolutionem, de qua Galenus *lib.4.de loc.affect.*1. vel ſi quis digito oculum comprimat, eúmque ſimiliter impellat; aut ſi ab aliqua alia cauſa vſque adeò laxetur opticus, vt pupillas non ſuſtineat in vna æquabilitate, propter quod ebrios duplicia videre omnia contingit. Ex eo namque quòd pupillæ ab vna planitie ſecedant, fit vt nec vnum viſionis principium cum altero coire poſſit, 3.*probl.* 31. nec ad idem punctum peruenire radij, 31. *probl.* 11. Vbi verò viſus in partes diuerſas proiiciuntur, multiplicia apparent quæ videntur: nam ſi radius vnus ſublimior exiſtat, alter verò depreſſior, res ſublimior ſimul, & depreſſior repræſentatur (quæ enim ſublimioribus radiis ſpectantur, ſublimiora apparent, quæ humilioribus, humiliora, vt docet Euclides *lib. perſpectiu.*7. *&* 8. *propoſit.*) Sed quod eodem tempore ſimul ita variè cernitur, vnum cenſeri non poteſt; quod etiam colligitur ex Ariſtot.3. *probl.*10. vbi de ebriis. Igitur, &c.

Quibus ita præhabitis, non erit difficile ſoluere argumenta, contra traditam in principio quæſtionis doctrinam adducta. Et ad primum, fatemur quidem non parum iuuari viſum muſculi circumdantis ope, eóque reſoluto non tam commodè tenſum, rectúmque ſeruari opticum, neque ita firmiter in vna planitie pupillam ſuſtineri, immò nec oculum, ſed prociduum fieri. Interim quamuis deficiente ea muſculi tenſione, tener ille, molliſque neruus ſolito deſtituatur robore, maneátque paratior ad flexibilitatem, & caſum, non ideò tamen protinus inuertetur, aut deſinet vis cùm ſpiritu defluere: fluent enim, & viſus peragetur adhuc, ſaltem ſine noxa conſiderabili, dummodò reſolutio tanta non ſit, quæ opticum etiam infeſtet: aliàs enim neceſſe erit, aut ex toto ceſſare, aut ſaltem minui viſum, pro nocumenti magnitudine.

Quòd ſi inſtes, fieri non poſſe vt reſoluatur muſculus circumdans ſine viſus læſione, quia cùm ad procidui oculi pondus opticus ipſe extendatur, ſimul cum eminente oculo eminet pupilla, atque ita fit viſili proximior, quàm altera. Tunc ſic, ergo maiori angulo, minoréque diſtantia ſpectabit. Sed quæ ita inſpiciuntur, maiora, & proximiora apparent. Igitur in vno oculo maior & proximior alteratio, diſtantior & minor videbitur res; quúmque varium illud iudicium de eadem ſimul ferri non poſſit, duplex, & diuerſa cenſebitur, & ex conſequenti. Lege Annibal. Bimbiollum, apud Mariam Venuſtum *conſil.*44.

Dic, non vſque adeò in propoſito caſu opticum extédi, vt talis improportio detur inter vtramque pupillam, ac proinde nihil mirum, ſi ſana adhuc peragatur viſio, optico

A ſcilicet leuiter extenſo: quinimò licèt pupilla magis eminentis oculi propiùs ad obiectum aliquantulum accedat, atque ita ex maiori diſtantia, anguloque maiore inſpiciat, non tamen duplex, ſed euidentius, & aliquantulum maius ſpectatur: adhuc enim in eadem recta linea continentur, & vnius planitiei æquabilitatem obſeruant; ideóque potiùs alterius oculi viſus perficietur, quam variabitur, & res vtroque ſimul meliùs ſpectabitur; non aliter ac ſi quidpiam vno tantùm oppoſito oculari intueamur, in quo quia ſpecies per aërem accedens vtpote denſiori medio vnitur, amplior ad oculum fit, anguloque ampliori accedit, viſus roboratur, & viſile clariùs dignoſcitur, maximè vbi iunguntur viſiones. Quare citra noxam cernere poteſt, cui oculus procedit ex circumdantis muſculi reſolutione, dummodò non afficiatur opticus. Conſule Ioannem Rungium *lib. de præcipuis viſus ſymptomatis, in med.* qui fœlici penicillo hæc omnia emedullat.

B Num verò eiuſdem muſculi conuulſio conferat an potiùs viſui incommodet, dignum eſt diſceptatione, & Rhaſius quærit, 2.*cont.cap.*3. cùm de ſtrabofitate loquitur, videtúrque ſummopere iuuare: nam eo muſculo conuulſo, opticus ipſe directus, & pupillæ in vna planitie æquales coſtituuntur. Sed his ita conſtitutis, ſpiritus viſorius liberè, & celeriùs fluit, vtpote recto canali radij viſuales ad idem terminantur punctum. Igitur promouebitur viſio, acutiórque, & certior euadet. Rurſus oculi profunditas ad videndum eſt valdè accommodata, (profundi enim exactiùs vident longinqua, in quo viſus perfectio conſiſtit, vnde ab Auerrhoë commendantur, 3.*collect.cap.*38.) Sed per ſpaſmum dicti muſculi, oculus intrò trahitur, & profundatur, ſicut per relaxationem prociduus, & eminens

C verſus extrà fit; nec incoueniens eſt, ſani membri operationem ab vna ægri ſuperari, quoniam licèt ita aliquando contingat, omnes tamen iunctæ à ſano potiores eduntur, & vt tales præferendæ: non ſecus ac temperati hominis functiones perfectiores dicuntur, etiamſi in vna aliqua ab intemperie vincatur: eo autem muſculo conuulſo, quamuis viſio pronunc exactiùs fiat, non tamen ſimpliciter omnes actiones; nec enim oculo tenſo facilè circumducetur oculus, & in varios ſitus deflectet: præterquam quòd ſi neruo, & oculo malum communicetur, tempore minuetur viſus, atque adeò ille non ſimpliciter præferendus. Minùs obſtat, quòd res præter naturam infeſtat, lædit, & non iuuat: confert enim aliquandò, licèt non ſimpliciter; ſic febris poſt conuulſio-

D nem, ſanies in magnis inflammationibus, abſceſſus in morbis, vermes in aliquibus morbis, & ophthalmia aliquando ad videndum.

Ad ſecundum. Si ſtandum eſſet illis, qui aſſerunt viſum fieri in opticorum congreſſu, fateremur parem duplicitatis rationem dari in adductis exemplis, omniáque duobus oculis viſa fore duplicia æſtimanda, tanquam duobus ſitibus apparentia, niſi duo illi ſitus ad vnum terminarentur, in quo radij viſuales per duas pupillas tranſeuntes vniuntur ad vnum idémque punctum: quoniam verò hoc ipſum contingit oculo in latus verſo, 31.*probl.*7. *&* 17. ſic eleuato, vel depreſſo, immò ſic affecto oculo quælibet viſio, ſeu viſibilis ſpecies per propriam lineam fertur, nullatenus in puncto eodem concurrentes, *cit.probl.* 11.*&* 17. & quælibet per ſe iudicatur; ideò ad torturam

E oculi ſurſum aut deorſum, res vna videtur gemina: ſimplex verò ſicut ipſa eſt, vbi in dextrum, vel ſiniſtrum intorquetur.

Verùm cùm oſtenſum ſit, videndi actionem in pupilla fieri, iámque à cryſtalloïde viſam, & iudicatam mādari ad congreſſum ſpeciem, nec duplicitatis cauſam eſſe defectum vnionis opticorum, vel ſpecierum, aliter ſoluendum eſt argumentum, & ſimpliciter neganda maior: cùm enim receptæ in oculis imagines illorum ſitus non repræſentet, ſed illos tantùm vnde fuerunt emiſſæ, non eſt cur duobus oculis impreſſæ, rem in diuerſis ſitibus, ac duplicem apparere faciant, dummodò pupillæ in vna planitiei æquabilitate contineantur: alioqui neceſſe erit inæqualiter ad pupillas ipſas terminari viſuales radios, vniuſque angulum ſublimiorem, alterum depreſſiorem fieri, ſimiliterque

ſpectari

ſpectari viſile,& ex conſequenti vt varium, & diuerſum: præterquam quòd ita recepti vniri non poſſunt, ſi ad exactum iudicium illorum vnio requiritur. Iam verò depreſſo, aut eleuato oculo, illius pupillam ab alterius vnitate ſecedere, nec ſeruari iam planitiei æqualitatem, ſatis apertum eſt.

Non ſic autem ſi ad ſiniſtrum, vel dextrum fiat inuerſio, penès latera ſiquidem extenditur ſuperficies, & in latitudinem protenſa, vna eadémque manet; atque ideò licèt ad latera contortus oculus, ex conuulſione, aut paralyſi, à ſuo ſitu naturali deflectat; non tamen viſile vnum, vt duplex videtur, quanquam fortè magis ad dextrum, aut ſiniſtrum, quàm ſit pro torturæ ratione, de quo 10. *de vſu part. cap.* 12.

Quæri etiam poteſt, vnde accidat quoſdam ſine conuulſione, aut ſpaſmo ſtrabosos inter videndum apparere, pupilla altera magis in angulum aliquem deflexa, & hoc vel maximè vbi oculos mouent, quieſcentibus autem nulla viſitur deformitas, quæ tamen futura erat perpetua, ſi affectis muſculis cauſa referretur accepta. Dic, euenire illud ex muſculorum imbecillitate ad latera mouentium, vel ſaltem alicuius, & hoc in vno, aut vtroque oculo: vbi enim inualidi ſunt muſculi, licèt æqualiter poſſint ſuſtinere oculos cùm quieſcunt, quod facilius eſt, non tamen pariter mouere; ac proinde fit neceſſe, vt ſi oculi ad latus aliquod moueantur, quia debiles muſculi fortibus æquari non poſſunt, altera pupillarum magis altera in vnum angulum vergat, & oculus, vt aiunt, per oculum mittatur.

Ad tertium. Cùm obliqui muſculi oculum circumuerſent, licèt aliquis illorum conuulſus, verſus eum angulum inclinet in quo conſtituitur, ſecum trahit pupillam, ac ſurſum vel deorſum peruertit, ſeparátque à planitiei vnitate quam cum altera obſeruabat.

Ad quartum. Sine dilatatione, vel conſtrictione pupillæ poteſt oculus ſurſum, & deorſum intorqueri; quòd ſi cum hoc ſimul altera dilatetur, vel anguſtetur, cum duplicitate res maior, aut minor apparebit. Et ſi vterque oculus pariter inuertatur, ita vt æqualiter inuerſi in vna planitie ſituentur, ſimplex apparebit res; duplex autem, & multiplex pro varietate, inæqualitatéque ſituum in quibus repræſentatur viſile; propter quod dixit Ariſt. 3. *probl.* 10. Vinolentis rem vnam, duas, & plures aliquando videri, videlicet quia ex vini vapore ſpiritus agitantur, & fluctuant, nec in vno ſitu quieſcunt, ſed ex variis, & diuerſis veluti ſimul inſpiciunt; vnde, &c.

Ad vltimum, non negamus ab aliis etiam cauſis, præterquam à tortura ſurſum, aut deorſum verſus, geminitatis occaſionem naſci, de quibus *ſuprà*, ac proinde ſatis.

QVÆSTIO XVIII.

Vtrùm ad oculorum cuſtodiam palpebræ inferiores cum maiori commoditate immobiles ſint creatæ, vt voluit Galenus. Contra Fortunatum Plempium, Academiæ Louanienſis Profeſſorem inclytum.

De palpebræ inferioris immobilitate quæſtionem diſſoluamus obſcuriſſimam, & à nemine adhuc (quod ſciam) ita diſtinctè enodatam, cur ſcilicet inferior palpebra fuerit creata immobilis, quum ad eundem vſum, vt ſuperior, fuerit conſtructa. Cuius problematis explicationem antequam aggrediar, aduertendum eſt, inter omnia ſenſoria quæ nuda fuere creata à natura, ſolos oculos ob innatam mollitiem, palpebris, veluti tegumentis quibuſdam, in munimentum & tutelam operiri: aliter namque anterior eorum pars omnium nobiliſſima, aëri, ventis, fumo, pulueri, animalculis, aliiſque corpuſculis eſſet expoſita, & ob naturæ frigiditatem & ignauiam, ab occurrentibus maximè periclitarentur perſpicui, tenuéſque humores, & facilè extingueretur, marceſceretque illorum lumen exiguum ab externo ſolari, ni palpebrarum nictatio prohiberet, oculos breuiſſimis quibuſdam interuallis claudentium. Inſuper & ſomni gratia, ad vitæ durationem vſque adeò neceſſarij, cui tamen locus non eſſet, excitatis ab externa luce luminibus, 2. *de partib. animal. cap.* 13. Gal. *de inſtrument. odorat. cap.* 5. & 10. *de vſu part. cap.* 6. in cuius expoſitione doctè ſpatiatur Ioannes Lonicerus, excellenti Medicus ingenio, & doctrina.

Ob hanc cauſam palpebris deſtituuntur animalia, quorum oculi tunica exteriore proteguntur dura, ait *cit. de inſtrument. odorat.* ex ſententia Ariſt. Nobis, ex huius auctoris ſententia, duæ datæ ſunt ob dictas commoditates, inferior quidem immobilis, ſuperiorique minor, nempe vt oculo ſemper adſtricta, appreſſáque exiſteret, neque vnquam ab eo ſecederet, & excrementa facilè exprimeret: præterea ne ſi maior eſſet viſum offenderet, magnitudine enim conſpectum occurrentium impediret; & maximè pedeſtribus, quæ in terram, vnde paſcuntur, expeditum deſiderabant. Denique ne lemam, lachrymam, ac eiuſdem generis omnia in ſeſe colligeret, turpitérque non ſine viſus nocumento retineret.

His omnibus ſagax occurrit natura, ſuperiorem ſolam mobilem, ſimul & maiorem creando, vt & amplitudine ſua incidentia arceret, nec oculum ingredi pateretur, & motu pro neceſſitate clauderet, oculóſque ipſos aperiret.

Cùm igitur ſuperior hæc ex arbitrio, & conſultò moueatur, non naturæ inſtinctu (quemadmodum putauit Ariſtoteles, *vbi ſuprà*) muſculos habet ſuo muneri deſtinatos, voluntarij motus auctores; & de occultis palpebrarum affectibus, *lib.* 4. *de loc. cit.* facturus ſermonem Gal. eos tantùm proſequitur, qui penès vitiatum motum, earúmque muſculos affectos ſpectantur, quia licèt multò plura ſint mala, quæ palpebræ internè patiuntur, de quibus *lib. introduct. cap.* 15. & *de oculis, cap.* 9. magis vrgent ea, quæ motionis nocumentum inducunt, vtpote præcipuam illarum functionem, vsúmque infeſtantia: quemadmodum ergo accidit oculorum muſculis (vt dixit) laborare, & in ſuis actionibus deficere, interdum proprio, nonnunquam neruorum, qui ipſis inſeruntur, affectu, ſic muſculis palpebram ſuperiorem mouentibus: cúmque ea ſurſum ad oculum aperiendum, & deorſum ad claudendum feratur, & eleuationi quidem vnus (vt *cit. de loc.* ipſe edocuit) inſeruiat, depreſſioni autem duo; ſi ſurſum attollens reſoluatur, laxata palpebra deſcendet, ita vt nequaquam oculus poſſit aperiri. Si verò reſoluatur aliquis ex his qui ipſam deorſum agunt, ſupina hiabit, nec oculus claudi poterit Quòd ſi alter tantùm claudentium, aut aperiens conuellatur, oppoſitum eueniet: cùm enim pars palpebræ, quæ propè cõuulſum muſculũ eſt, ad eum deflectat, conuulſo aperiente, ſurſum trahetur palpebra, vnde claudi non poteſt oculus; nec aperiri ad conuulſionem claudentium. Si verò contingat muſculos ambos pariter conuelli, intorta palpebra apparebit, & quaſi fracta in medio: cùm enim dimidia eius pars muſculo ſurſum conuulſo vicina, cum eo ſurſum trahatur, reliquam quæ ad alterum exiſtit, deorſum neceſſe eſt intorqueri, & apparere fractam, demum curuam, ac reflexam, quam palpebrarum figuram, Hippocrates peruerſionem appellat, ſatíſque exitialem, & in ea oculus non magis clauſus eſt, quàm apertus, 1. *prorrhetic. ſect.* 2. *text.* 35. & 49. & 1. *prog.* 12. citatis à Galeno 10. *de vſu part.* 11. *ad fin.* Legendi de hiſtoria palpebrarum Ariſt. 2. *de hiſtor. animal. cap.* 12. Plinius *lib.* 11. *cap.* 37. ſicut de earum peruerſione Chriſtoph. à Vega *in com. cit. ſent. prog.*

Sed ſententia Galeni, de inferioris palpebræ immobilitate, grauiſſimas patitur obiectiones, quarum prima eſt: nam ſi ad eundem vſum ac ſuperior facta fuit, quod ibidem fatetur Gal. cur motus particeps creata non fuit? & maximè, quia ita meliùs ſimul coirent, & complicarentur ad oculi clauſuram, & cuſtodiam.

Deinde. Non minùs aues, quàm pedeſtria animalia ex terra ipſa paſcuntur. Atqui alites magna ex parte infernã palpebram mobilem habent, & nonnullæ ingentem, ex Ariſt. *cit. de hiſtor. animal.* ſine aliquo viſus nocumento, immò

immò vt magis expeditè viderent:cur non igitur idem in pedeſtribus?quod fieri decuiſſe innuit Auic. 1. 1. *doct.* 5. *ſum.*2.*cap.*5.immò & Ariſt.ipſe 2.*de part.animal.*13. §.*Quæ animal pariunt,geminam habent palpebram,& conniuere vtraque ſolent, &c.*

Secundò Si 10.*de vſu part.*9.vnum tantùm poſuit muſculum aperientem, alterum claudentem, de quibus tantùm anatomici auctores,quomodo 4.*de loc.cit.*ſecum manifeſtè pugnans,geminos conſtituit ad deprimendū,quos etiam inſinuauit, 1.*prog.*12. cùm tamen ſi vni tantùm illorum motuum duo eſſent præficiendi, decuerit potiùs eos eleuationi, vtpote magis laborioſo operi, magiſque robur poſtulanti dicare?Et ſi plures, vel duo tantùm ſunt; cùm vnus ex his in maiori, eóque interno oculi angulo apud naſum contineatur, alter in externo, minoréq;iuxta tempora, vtrius munere deprimitur, aut eleuatur palpebra.

Tertiò Sicut quilibet illorum muſculorum vniuerſam tarſi ſedem non perrepat, ſed parti tantùm illius implantatur,ſic dum contrahendo agit, eam tantùm ſurſum,aut deorſum trahit,quæ ſibi vicina eſt,& continua:vna igitur ſimiliter relaxabitur ad cuiuſlibet muſculi reſolutionem, atque ita licèt attollens reſoluatur, non proinde tota palpebra concidet, aut oculus omnino claudetur, nec è conuerſo hiabit ad claudentis relaxationem: eo maximè quoniam cùm ſuperior palpebra per relaxationem elongetur,nec eleuari poſſit,immò propter ſui grauitatem deprimatur,neceſſe eſt ſuper inferiorem cadere, atque adeò potiùs aperiri,quàm recludi oculum,propter quod Auic. 3.3.*tract.*3. *cap.*12. inter cauſas inuerſionis, illam non appoſuit. Igitur, &c.

Vltimò. Quid accidet muſculo vtroque reſoluto? nec dixeris deprimi omnino, aut attolli palpebram, tum quia muſculi illi reſoluti oppoſitas habent inuerſiones,ſurſum nempe,& deorſum,tum quia nulla pars tarſi tunc agit, à qua altera ſimul trahatur: non item attolli ſimul, ac deprimi: Nam ſi altero tantùm affecto vſque adeò incommodatur palpebra,vt tota ſurſum,vel deorſum feratur,ita vt ad oppoſitum,nec ſecundùm ſui partem moueri queat; vnde geminato malo minuendum eſt nocumentum?

Hæc omnia per partes ita diſſoluenda,expediendáque ſunt,ne illis Medici irretiti,Galeni ſanam doctrinam conuellant; de quorum numero fuiſſe doleo, Fortunatum Plempium,doctiſſimum Louanienſis ſcholæ, ac celeberrimum Profeſſorem, qui *lib.*1. *cap.* 2. *Ophthalmographiæ*, iis & ſimilibus telis, quæ ex ſolutione argumentorum ſolui facilè poſſunt, Galenum deridet & temnit, quòd auctoritate ſua Medicos ſeduxerit, vt crederent palpebram inferiorem eſſe immobilem, cùm tamen mobilis ſit: Quæ in Magiſtrum conuitia, quantum ab ingenui Medici, immò huius viri cordatiſſimi & ſinceriſſimi mente abhorreant, norunt omnes,qui eius candidiſſimos mores, vnà cum ſelectiſſimis diſciplinis coniunctos intimiùs agnoſcunt.

Dic ad primum Licèt Auicenna velit poſſe cum æquali commoditate infernam palpebram mobilem creari, melioris tamen vſus gratia, & minor, & ſine motu fuit facta,vt diximus ex Gal. *vbi ſuprà*. Quòd ſi auibus magna ex parte natura effinxit mobilem, & maiorem, aliquibus ſolam,aliis nullam, ſed à maiori angulo prodeunte membrana nictantur, ſua vitæ ratio ita poſtulabat: Surſum enim quò volaturæ erant, magis expeditum conſpectum habere conueniebat, ac proinde inferiore potiùs conniuere, vt in volatu ſurſum meliùs proſpectarent; deorſum autem ad terram, id quod ex dictæ palpebræ magnitudine impeditur, colli longitudine compenſatur, quæ caput cum oculis ad eſum è terra decenter conſtituunt,de quibus Ariſt.*cit.de hiſtor.& partib.animal.*

Pro ſecundo. Suppoſito quòd oportuit ſuperiorem palpebram ex arbitratu noſtro moueri,alioquì in nullum vſum nobi accomodaturam, & quòd vno eodémque muſculo eleuatio, & depreſſio fieri non poterant: non ſatis conſtat, quot muſculis vtrumque opus perficiatur, immò eorum cognitionem,ſicut & omnium faciem mouentium, arduam, & difficilem fatentur anatomici, eo maxi-

A mè quòd varius in hoc reperiatur Galenus: *cap.* enim *nono cit.lib.de vſu part.* vnum vni operi dicat,*lib.*verò 4.*de loc.cit.* & *in prognoſticis*, quem ſequitur Auic.1. 1. *doct.*5. *ſum.*2.*cap.*5.& Haly Abbas,4.*theoric. cap.*13. *verſu finem*, vnum eleuandæ, duos deprimendæ palpebræ præfecit: quales verò illi ſint, licèt non expreſſerit, aliunde tamen colligitur,cum qui ad frontem exiſtit, cuius munere non hærens illa, ſed nutans cutis ſuſpenditur, eleuationi deſtinaſſe; depreſſioni geminos, maior vnum, alterum minori angulo obuolutos. Cæterùm magis congruè videtur loquutus *cit. de vſu part.* vbi ex profeſſo, & omnes ferè anatomici tradunt, duorum muſculorum ope ſuperiorem palpebram attolli, & deprimi. Quin potiùs ſi duo neceſſarij erant ad aliquod illorum operum, magis ad ele- B uationem requiri videbantur: grauis enim palpebra cùm ſit, difficiliùs ſurſum trahenda erat, ac proinde ad motum illum maius exigebat robur, & multiplicatum, aut ſaltem validius inſtrumentum: deorſum vnum, vel nullum, facilis ſiquidem, & ſpontaneus omni graui deſcenſus; ideò enim palpebra ipſa reſoluta ſponte concidit, nullóque deorſum trahente oculum claudit; immò & propter hoc ipſum, cùm natura fronti muſculum ſuprà dictum appoſuiſſet, qui nutantem cutem ſurſum conuelleret, in palpebrarum, & viſus gratiam, alterum ad deprimendum videtur non creaſſe, quum tamen neceſſarium fuiſſet quandoque deprimi, non ſemper ſuſpenſam retineri, videlicet, aut quia ſe ipſa deorſum trahetur, vel quia claudens oculum muſculus ſimul munus illud præſtabit. Cùm igitur ille fronti appoſitus, inte- C rim dum contrahitur, vniuerſam illius cutem ſurſum conuellens, palpebram etiam ſuperiorem verſus frontem ipſam magna ſui parte retrahat, & attollat (quod fieri decuit, ne ſi dicta palpebra in ſe tota plicaretur, viſum impediret ſimul, & grauaret,) negari non poteſt etiam illius, atque ita duorum miniſterio confici eleuationem.

Nec obſtat, quòd 10. *de vſu part. cit.* ei vnum tantùm accidit, alterum depreſſioni, loquitur enim de muſculis ad palpebram ipſam conſtitutis: horum alter ad naſi latus ex maiore angulo oculi, eiúſque medio incipit, & obliquus quidem ad tarſi dimidium protenditur, mediam illius ſedem quæ maiorem angulum reſpicit vniuerſam occupans:alter obliquus etiam,ſed quodammodo magis circularis,à medio inferioris palpebræ ortus, & per mino- D rem angulum extenſus, in palpebram ſuperiorem aſcendit, & medio illius ſe inſerit, alteríque muſculo committitur;quinimmò mutuò pariter committuntur ſuis fibris, non ſolùm ad tarſum, ſed per reliquam ſuperioris palpebræ longitudinem; & prioris quidem beneficio, ſcribit Gal. palpebram deorſum ferri,& oculum claudi; eleuare alterū,& aperire: rationem autem aſſignat,quoniam muſculi omnes verſus ſuum principium contrahuntur;cúmque prior ad maiorem angulū caput habeat conſtitutum, atq; ideò deorſum, ſecundus ſurſum ad ſuperciliū, verſus ea loca,dum agunt, palpebram trahent; ac proinde contractione illius qui ad maiorem angulum exiſtit,deprimetur;ab altero,qui minorem perreptat, ſuſpendetur.

Oppoſitum tamen etiam veritatem habere poſſe deprehendo,à muſculo ſcilicet externi anguli oculum claudi,ab altero aperiri, nec ad id confirmandum probabiles E deſunt rationes. Prima. Natura,vt dictum eſt, oculos muniuit operculis, quibus per interualla clauderentur,& ab occurrentibus cuſtodirentur. Sed ea pars oculi quæ ad nares eſt, naſi momento ſatis defenditur; quæ ad minorem angulum, nuda paténſque exiſtit, & occurrentibus obnoxia. Ergo hîc decuit naturam muſculum claudentem apponere.

Secunda. Offenſo externo angulo confeſtim clauditur, & corrugatur oculus; non ſic ſi offendatur interius. Igitur probabiliter credendum,illic contineri muſculum clauſioni deſtinatum. Nec leue etiam argumentum eſt, quòd oculum valdè claudentes, ad minorem oculi oculum dolemus; aperientes verò, ad maiorem iuxta naſum: non aliunde autem accidere videtur, niſi quia præ nimio opere fatigantur muſculi ibidem inſerti; &

& vnufquifque verfus locum vnde nerui operantes A oriuntur. Quare,&c.

Ad Galeni autem rationem aptè quifpiam refpondere poterit,mufculum anguli maioris etiam fuo capite fuperciliorum partem nafo proximam contingere, ac proinde verfus fuum principium contrahi, quum palpebram attollit : ex ortu verò,& pofitione alterius colligitur, quomodo ab eo poffit abfoluta claufio fperari.

Ad tertium. Quamuis vnufquifque mufculus ad tarfi medietatem folùm extendatur, vt diximus; vbi tamen quilibet agit, non modò partem cui implantatur, attrahit, fed & reliquam etiam, atque palpebram totam; cuius rei caufa eft ipfius tarfi durities, hæc enim facit vt motam, contractámque partem altera fequatur, totúfque tarfus ad vtriufque mufculi contractionem alterna- B tim rapiatur; ac proinde fi mufculus vnus refoluatur, ad agentem alterum trahetur, de quo *infrà*, fimúlque palpebra tota furfum, vel deorfum; pro eleuantis, aut deprimentis mufculi contractione, licèt deorfum faciliùs ob innatam grauitatem. Si itaque refoluatur ille qui à nafi vertice prodit, defcendet palpebra, & aperiri non poterit oculus; eleuabitur,& hiabit, fi iis qui per minorem angulum circumducitur : non enim elongatur, aut concidit palpebra ex qualibet mollificatione, immò in propofito cafu ab agente, fuóque officio adhuc fungente mufculo retracta plicatur, & abbreuiatur, corrugatúrque; nec tanta eft grauitas ob dimidiam fui partem refolutam,quæ eleuationem à fana omnino impediat. Parum autem vrget, refolutionem mufculorum palpebræ inter caufas inuerfionis non fuiffe numeratam ab Auic. ad C quem per Gentilem *ibidem*.

Ad vltimum. Attolli videtur impoffibile,cùm non fit à quo eleuetur, præfertim frontis mufculo etiam refoluto: at ipfam igitur continere non valens, concidet & prolabetur, non deprimetur aptè, ita vt cum altera plicetur committatúrque, nec oculum exactè claudet, fed aliquantulum apertum, & albo apparente retinebit, quod fatis exitiale in acutis prædicauit Hip. *vbi fuprà*. Si tanta fuerit mollificatio, quæ palpebram ipfam elongari, diftendíque faciat, tòtus quidem oculus claudetur, verùm non concinnè & decenter. Nec obftat, quòd pars quædam palpebræ furfum,altera deorfum, fuam habet inuerfionem in mufculorum refolutione; illud enim tantùm accidit fi alteruter tantùm afficiatur: fiquidem vbi pariter refoluuntur,cùm impotentes reddantur ad agendum,mu- D tuò fe trahere non poffunt, folúmque relinquitur ex fua grauitate cum palpebra deorfum ferri. Lege eruditiffimum Montaltum, *lib. 3. opticæ, art. 4.*

QVÆSTIO XIX.

Vtrùm vifio quæ fit per imagines & vifa, illuforia, an certa, & vera: & an ea intra oculum contenta per propriam fpeciem videri poßint. Contra Thomam Garbium Medicum acutißimum.

COMMENTARIVM.

ET *ante oculos videbam mufcas.*] Altioris negotij eft, E Græcorum circa imaginationes doctrinam rimari, in quorum monumentis legimus, oculos nonnunquam deludi apparitionibus quibufdam, quas Medici vifa, & imaginationes appellant, eo quòd fic affecti, culices, feftucas,floccos,inanes vmbras, & veluti fimulachra quædam,perinde ac fi extrinfecùs circumferrentur,videre exiftimant. Definitur malum hoc Galeno,& Medicis, *apparitio externa,ob craffum opacúmque vaporem,inter corneam, & glacialem pofitum*, de quo *1. de cauf. fympt. cap. 2.* & Auic. *3. 3. tract. 4. cap. 9.* Quoniam verò huiufmodi vifa oculis plerumque obuerfantur, nullo in eis vitio apparente; nonnunquam autem, fuffufionem, & cataractam antecedunt, quæ propria eft oculorum affectio; aliquando per confenfum alterius membri fiunt : illorum exemplo docet Galenus, oculorum affectus per confenfum difcernere ab iis, qui per proprietatem infeftant.

Imaginationes enim quocunque modo accidant, femper ignotam habent,occultámque originem, cuius indagatio pertinet ad inftitutum librorum de locis affectis,ac proinde *in lib. 4. cap. 4.* factam iam fuffufionem non inquirit Galenus, vtpote vifui manifeftam,& de genere externorum morborum. Cùm igitur duo fint membra, quorum confenfu deprauata hæc vifio potiffimùm contingit, cerebrum nempe, & ventriculus, primò indiciis quatuor venari docet,num per ventriculi confenfum,aut ex fuffufione incipiente oriatur, hoc eft,per proprietatem : videlicet fi vtrique fimul, vel alteri tantùm oculo vifa appareant : ex tempore, quo apparere inceperint, cum claritate, vel obfcuritate pupillæ : ex affiduitate, vel remiffione : denique ex coctione, vel cruditate, vomitu, ac idonea purgatione.

Primum, quia fi apparitio fuerit in vno tantùm oculo, ex fuffufione erit:fi in vtroque pariter, ob vapores à ventriculi ore exhalantes,*lib. de oculis, cap. 12.* Auic. *vbi fuprà, cap. 10.* nec enim credi poteft, tanti mali caufam etiam duos oculos fimul,& æqualiter inuafiffe. Secundum,quia fi tribus quatuórue menfibus, pupilla clara & perfpicua appareat, contemplanti nihil tenebrofum, obfcurúmue præ fe ferens,fuffufio abeffe fignificatur, & ventriculi vitio fieri imagines: quòd fi per fex, vel plures, quos Auicenna ponit, abfque tenebrofitate durauerint, maiorem certitudinem præftabunt; verifimile enim non eft,tanto temporis fpatio non aggregari vapores iuxta vueæ foramen, ex quorum congelatione, aqua, fuffufióue generetur,fi ipfi fuiffent apti ad congelandum.

Tertium,quia affiduitas mali,caufam in oculo,vel propè adeffe fignificat:intermiffio,in diftanti loco,vel ob rationem prædictæ fimilem; quia vbi ex toto remouentur vifa,licèt redeant, indicatur illorum materia vaporofa nimis,fubtilis, & congelationi inepta, atque adeò aquam, fuffufionem,feu cataractam non portendunt.

Quartum. Si aucta cruditate augentur perfectè, celebrata coctione omnino euanefcunt, vel notabiliter minuuntur,certum eft à ventriculo oriri;maximè fi quamdiu oculis obuerfantur, ipfius ventriculi os dolore vexetur, remittatur verò, aut penitus ceffet, eiecta per vomitum infeftante caufa;idque tibi euidentiùs conftabit, fi propinata hiera nihil ampliùs apparuerit;à iuuantibus enim,& nocentibus,&c.illud namque medicamentum vim habet educendi è ventriculo humores, ex quibus fimilia fymptomata in oculis generabantur, eóque incipientem fuffufionem, & apparitiones eam antecedentes fæpiffimè curaffe gloriatur Galenus.

Viforum fpecies per confenfum à cerebro, euenit in phrenitide,cephalalgia,& fimilibus aliis corporis affectibus,in acuta etiam febre,& pulmonia,in quibus exufti biliofi vapores, & præ aduftione incraffati ad oculos accedunt,& delufiones pariunt,obfcurantes interdum,& impedientes vifum; in quorum gratiam Gal. varias fpecies phrenitidis commemorat, & quid fibi laboranti circa vifa illa contigerit,prout *lib. 4. de loc. affectis, cap. 1.* ipfe recitat. Hanc viforum differentiam, ex mòrbi præfentia fatis dignofces,ideóque Gal. *cit. nuper loco* eam indiciis aliis indagare non curauit, infuper quia non fuffufionis, fed vitæ difcrimen importat:*cap.* tamen *12. de oculis*, tum demum à cerebro effe apparitiones docet,quum vel in vno tantùm oculo,vel in vtroque, fed diuersè & inæqualiter fuerint. Hæc fedem latentem indagandam monent ex occultis oculorum affectibus, quorum exactam cognitionem, & fpecies,*ex lib. de morb. & fympt.* petendas docet.

Cæterùm poffunt nonnulla ex traditis hic, nos meritò remorari,quæ expedire non erit abs re. Primum.Si ad vifionem (quod Philofophi pariter, & perfpectiui omnes fatentur) diftantia quædam inter fenfum,& obiectum requiritur,mediúmque perfpicuum,& illud quidem externum, cuiufmodi funt aër, & aqua:qua ratione vapor intus iuxta cryftalloïdem pofitus, apparere videtur, viderique poterit?maximè cùm vuea tunica à glaciali remotior, & fui fpeciem in ipfum emittens, ob folam vicinitatem non cernatur,quia vt Philofophus ait,percipi non poteft fenfibile

ſenſibile ſuper ſenſum poſitum. Deinde id quod videtur, in loco videtur vbi eſt; quum igitur intra oculum contineatur vapor,ſi in conſpectum caderet,ibidem appareret, & adeſſe iudicaretur: nemo autem eum perſpicit. Intra igitur nequaquam videtur: aut vnde contingit decipi viſum, ad præſentiam obiecti vſque adeò ſibi propinqui, & expreſſi?

Secundum. Ex vaporibus à ventriculo ad oculum eleuatis poteſt etiam generari ſuffuſio.Igitur illò etiam tendent viſa per ſtomachi conſenſum orta,& ea conſequenti fruſtra Galenus duas has vaſorum ſpecies ſeparauit inter ſeſe, quum in idem prorſus concidant. Antecedens præterquàm manifeſtum eſt ex eo, quòd docente ipſomet Galeno 7. *meth.* 11. ſi excrementa diu in partem decumbentia imprimunt, cur ex diuturna vaporum ad oculos delatione non timebitur ſuffuſio?ab omnibus admittitur, & Auenzoar tradit *lib.* 1. *tract.*8. *cap.*18. ex ea cauſa frequenter oriri,vnde Auic.*c.*18.apparentibus imaginationibus præcauet à ſuffuſione,ventriculi purgatione.

Tertium. Fieri poteſt quòd oculus vnus magis aptus ſit ad ſuſcipiendos vapores ab ſtomacho aſcendentes. Igitur in illo ſolùm imaginationes apparebunt.Rurſus ſi aquoſi ſint,& quotidie ad oculos mandentur, breuiſſimo ſpatio longè labentur,& in aqueam naturam conuertentur, & tenebroſam efficient pupillam, aliquando ad conſpectum ſuffuſam:quare Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.*3.*cap.*51.*Licèt*,inquit,*apparentibus viſis pupilla pura appareat, iis qui negligentiùs conſiderant, iam tamen pelagi refert colorem:*& Haly Abbas *9.theoric.cap.*13.& Zoar *paulò antè citatus*, nullũ præſcribunt tempus,nempe quia in eadem die in qua incipit imaginatio, ſeu oculorum, ſeu ſtomachi vitio oriatur,ſæpe obtenebratio,nonnunquam ſuffuſio videtur: inſufficienter igitur Galen.duas has viſorum ſpecies per illa documenta diſtinxit: & ſic de reliquis: cùm enim magna detur inter ventriculum, & oculos communio, aſſiduè poterunt ab eo fumi exhalare,& viſa ſine intermiſſione efficere. Deinde per digeſtionem agitata materia, magna fit euaporatio; ad hanc ſequitur imaginationum augmentum: ergo ſubſidebunt,& minuentur per cruditatem,multiplicabuntur per coctionem,quod apertè ſcribit Auic.*cap.*10. & ex conſequenti,&c.

Vltimum.Delirantium viſa etiam in tenebris,& clauſis oculis apparent, potiúſque imaginatiuæ, quàm viſus læſionem atteſtantur: perperam igitur inter deprauatas viſiones, & imaginationes quæ ſeſe intuenti, & apertos oculos habenti offerunt,perperam(inquam) illas phreniticorum enumerauit,omittens alias proprias, & veras viſorum differentias, vomitum, & ſanguinis è naribus eruptionem ſignificantes,de quibus Hip. 3.*prog.*30.& 33. & meminit ipſe Galenus 3.*criſ.vlt.*& *lib.*1.*de loc.affect. cap.*2. quæque indiciis erant à prioribus diſcernendæ,ne deciperetur Medicus,aut ſaltem fatigaretur in illarum ſede affecta indaganda.

Enimuerò licèt in iis nodis duriſſimis deludantur nonnulli Galeni interpretes, dum *citatis locis* interpretantur Galenum: tamen commod ſſimam habent ſolutionem. Dic ad primum. Videri formas illas in oculo, & pro ſui diuerſitate varias efficere imaginationes, penès colorem, figuram,& ſubſtantiam, de quibus apud auctores, inter quos extat clariſſimus Mercurialis *lib.*1.*praxis,cap.*33. & præterquàm ex viſu ita iudicante, colligunt ex Galen. 1. *prog.*23. vbi de huiuſmodi accidentibus loquens, *quæcunque*,inquit, *in medio cryſtalloïdis videntur, &c.* Sed imperfectam eſſe huiuſmodi viſionem,nempe quia per medium extrinſecum; actúque perſpicuum non fit,quod omnino requiritur ad perfectam,& exactam,de qua ſolùm intelligenda eſt Peripateticorum ſententia; aliter enim nec lumen pupillam attingens ſentiremus,nec moto,attritóque oculo illius ſplendorem in tenebris; quum tamen ſentiri experiamur,& aſſerat idem Ariſt. *lib.* 6. *de ſenſu, & ſenſili, cap.*2. licèt enim velis non videri quod in pupilla eſt, vel illi valde propinquum, ſed quod aliquantulum diſtat, & à regione ſua ſimilitudinem mittit, adhuc tamen intra oculum continetur,& inde perſpicitur.

Quòd ſi medium quodque requiris, vt res etiam imperfectè videatur, proponunt tenuem, aqueúmue humorem, & eum quidem diaphanum, ab externo, & interno lumine illuſtratum, in quo vaporis imago priùs recipietur, & eo mediante in glaciali, nec prædicti vaporis opacitas externi luminis acceſſum vndique prohibebit; ſiquidem ex toto vueæ foramen nõ cooperit;alioqui, ſiquidem cæcitas fieret, nec propinquitas, approximatióque ſpeciem improportionabit,quũ ſit minutiſſimi obiecti, & quod ex maiori diſtantia vix cerni, aut nequaquã poterit.

Quòd ſi vueam opponas,quæ licèt colorata ſit,& viſilis, eundémque albugineum humorem habeat intermedium, per quem ſui imaginem poſſit in cryſtallinum remittere,nullo tamen pacto conſpicitur,non negabunt tamen vueæ ſpeciem per glacialem expandi (hoc enim manifeſtè oſtendit nigredo apparens in pupilla,ſuapte natura candida,& ſplendente, nec habẽte vnde nigredinem præ ſe ferat, niſi ex ſpeciebus ab vuea in cryſtalloïdem refractis;monſtrat & viſus robur, & ſpirituum vnio ex ipſius vueæ vicinitate, ex idolis nigredinis, à qua viſus,& ſpiritus congregantur:) ſed dicent penès eam tantùm partem videri poſſe,qua glacialem ambit,nequaquam verſus ſubſtantiam, quæ directò è regione pupillæ non continetur.

Verùm quòd vuea conſpectum omnino fugiat,nihílq; ex ea videatur,manifeſtum fit ex eo,quia aliàs ſemper aliquid nigrum, qualis eſt vueæ color, ante oculos ſentiremus;cúmque hoc non experiamur,nec ipſa, nec quicquã aliud cernitur intra oculum,ſaltem per ſe,id eſt, per propriam ſpeciem,atque ita nec vapor imaginationum cauſa: ſi enim (quod obiiciebatur) per imaginẽ ſuam videretur, quum in illa quæ alicuius propria eſt,præter colorẽ,magnitudinem, & figuram ſitus etiam repræſentetur, intus adeſſe crederetur, inde ſiquidem dicitur ſpeciẽ tranſmittere quæ poſſit videri. Rurſus viſibile quod per propriam ſpeciem mouet,ipſo inuariato,& pupilla in eodem ſpatio exiſtente,ſemper in vna diſtãntia apparet. Sed huiuſmodi viſa vapore intra oculũ permanente, nec variata pupilla, vbicumque oculum figas,ibidem adeſſe creditur, in aëre, & in quauis alia re conſpectui obiecta, proxima, vel remota. Igitur, &c.

Dicendũ ergo viſionem illã nec certam, nec verã eſſe, ſed fallacem, illuſoriã,& deprauatã, quod ſatis confirmat ſequens ad eam iudiciũ, vanũ & corruptum, nẽpe medio aëri ineſſe quod nuſquã eſt,culices,muſcas,atomos, & id genus alia.Inſuper quomodo recta eſſe poterit, & exacta functio,quæ ſequitur ad oculorũ vitia,nulláque data inter ſenſatam rem,& ſenſorium diſtantia, ſine medio externo? ideóque meritò ab Ariſt.3.*probl.*9.& 10.illuſoria appellatur viſio,& à Gal.1.*de cauſ.ſympt.ſuprà relato*,potiùs hallucinatio:non enim ſaltem propriè,& per ſe vidẽtur corpuſcula illa intra oculũ latentia;ſed quia obiecti externi ſpeciem modificant,ſecundũ naturam ſuam,colorẽ,& figurã, imaginantur videri:cùm viſio potiùs ſit de re ab extra veniente, & per illius ſpeciem fiat, modificatam tamen ſecundùm diſpoſitionem vaporis,qui quia modificat, ſentitur etiam, & extrà iudicatur eſſe, quia ad externi obiecti ſpeciem,& viſionem videtur,vel cum Gal. 1. *prog.* 23. ob aſſuefactionem cryſtalloïdis,quæ externarũ rerum viſioni aſſueta,quæcunq; intus ſentit,extrà locata iudicat, ſuo iudicandi modo. Vbi tamen vapor extra oculũ, negari non poteſt & per propriam imaginẽ conſpici à laborante,non enim eſt quod impediat, quinimò experimur in medio aëre ſpectari,& veluti oculis obiectos abigi ab ægrotantibus,ſentiríq; modò accedere,modò recedere.Quare,&c.

Nec obſtat, quod ab aliis ſimiliter non conſpiciatur; aliorum enim conſpectum præ tenuitate fugit, non ſic autem laborantium, quia horum viſus ab exeunte ſenſim vapore excitatur, atque ita in illius quantumuis latentis, & obſcuri notitiam ducitur. Quantum verò faciat ad meliùs videndum proſecutiò obiecti ab initio ſui motus, monſtrant ſagittæ, & aues in altum conſcendentes, quæ & meliùs, & magis proſpectantur ab iis, qui primùm exeuntes oculis proſecuti ſunt, ex quibus ad argumentum patet reſponſio.

Adnotandum verò hoc potiſſimùm loco inter multa, támque conquiſita curioſè ſuper imagines, illud quod

Medicis

Medicis auctoritatis non dilutæ dubitationem maximam ingessit, vtrùm imaginationes, & visa orta ob vapores, & humores intra foramen vueæ, & humorem cryſtallinum contenta, per ſe, id eſt, per ſuam ſpeciem videri poſſint: Nam videri aliquid intra oculum, multis probat Laurentius *lib. 11. de hiſt. anatomica, quæſt. 2.* ſed non per propriam, an per alienam ſpeciem, difficilius dubium iudicauit Mercatus *tom. 1. ſuor. oper. part. 5. claſſ. 6. quæſt. 156. num. vlt.*

Thomas Garbius *lib. 1. tract. 5. quæſt. 67.* affirmat, contenta in oculo per ſe, id eſt, per propriam ſpeciem videri, ſuámque opinionem tuetur primò. Qui habet viſa, ea videt, etiamſi ad ſolum aërem reſpiciat, & non ad aliquod obiectum. Ergo ea non videntur per ſpeciem obiecti externi. Reſpondet Iacobus *in com. cap. 9. Auic. 13. tract. 3.* in eo caſu vaporem exeuntem ab oculo à frigiditate aëris condenſari, atque ita per ſuas ſpecies videri: ſed non ſatisfacit, primò quia ſic talis vapor etiam à circumſtantibus perciperetur. Se cundò, quia ſic non eſſet viſio læſa, iudicando ea viſa eſſe extra oculum, contra Galenum *1. prog. 26.* Dic ergo, impoſſibile eſſe nos ſolùm reſpicere verſus aërem, quin aliquod obiectum percipiamus, vtpote nubem, aut cœlum, ad horum igitur ſpecies ſimilia viſa percipiuntur, quemadmodum & in aliis affectibus contingit.

Obiicit ſecundò vrgentius: nam ſicut nos ſæpe videmus fulgorem intra oculum contentum, ſic ſimiliter videre poſſumus vaporem peruium coloratum in oculo exiſtentem. Dic cum Gentili *loco cit. ſuper Auic.* diſparem eſſe rationem, quia lumen quod intra oculos videtur, habet eſſe magis intentionale, quàm color, ac proinde non adeò requirit medium vt videatur, quemadmodum color.

Nec concludit tertium argumentum, quoi inſtructus ſic ratiocinatur. Species tractæ in memoriam, reuertentes ad oculum poſſunt videri, & iudicabuntur quaſi eſſent extrà. Ergo multo magis vapor in oculo exiſtens. Dic, has ſpecies iam acquiſiuiſſe ſuam, vt ita dicam immaterialitatem, & ideò poſſe videri, quia non requirunt medium, ſicut nec lumen, ſeu fulgor.

Falſitas autem opinionis huius oſtenditur, primò, quia ſenſibile ſupra ſenſum non facit ſenſationem, *2. de anim. 9.* Secundò, ſi contenta in oculo per propriam ſpeciem viderentur, ſequeretur punctum album relictum in cornea ex cicatrice, debere apparere quale eſt, cùm tamen nigrum appareat, & eò nigrius, quò albius exiſtit, vt conſtat experimento. Tertiò, ſequeretur quod huiuſmodi viſa ſemper in eodem loco apparent, contra experientiam; nam ſi æger reſpiciat parietem, in hoc eſſe iudicantur, & ſi reſpiciat librum, in hoc eſſe apparent. Conſule Ioannem Buridanum *in ſua 4. quæſt. ſuper lib. de ſenſu, & ſenſili Ariſt.*

Ad ſecundum. Quamuis imaginationes ex ventriculo profectæ aquam etiam portendant, certiùs tamen eæ quæ cerebri, vel oculi vitio fiunt, tum quia vapores ex cerebro, vel oculo aſcendentes propinquiores magis ſunt, quàm aquei & phlegmatici (qualis eſt horum membrorum natura,) tum quia difficile eſt materias generãtes viſa ab illis euacuari, facile autem ab ſtomacho, ac proinde huius conſenſu euenientes imagines non admodum laborioſè curantur, prout *4. de loc. cit.* Gal. confirmat. Rurſus, aliud eſt imminere malum, aliud præſens eſſe; cùm igitur viſa ſuffuſionem antecedentia iamiam adeſſe, aut certò futuram ſignificent, non ſic orta à ventriculo, quia ſæpe non ſequitur ſuffuſio, nonnunquam ſine noxa per longum tempus durat viſum, nihil mirum, ſi duo hæc genera tanquam diuerſa Gal. ſeparauerit.

Ad tertium. Ambo oculi corpori, & ſtomacho pariter communicant, feréque eiuſdem naturæ ſunt, & conſimilis paſſibilitatis: quòd ſi aliquando ſecus contingat, rarum erit, nec generalis documenti fidem euertet. Iam verò tempus certum non eſt, nec infallibile; ſed illud certum, quamprimùm nempe, & citiùs obtenebrari pupillam, vbi ex ſuffuſione renaſcuntur viſa; atque ita de his loquens Aëtius, *vbi* inquit, *apparere incœperint, pelagi colori ſimilis pupilla videbitur.* Si ex ſtomacho, non ſtatim Galen. ſperat tenebroſam, ſed poſt tres menſes; ſic ferè Auic. & poſt ſex manifeſtè ſuffuſam: hoc autem intellige, vt plurimùm, & data paritate materiæ: Si enim maior copia aquei vaporis ab ſtomacho ſemel mandetur, vel ſingulis diebus, abſque intermiſſione, quamprimùm fiet ſuſtuſio, & in vtroque oculo, cæterùm non ita frequenter euenit, atque ideò, &c. Denique quod ad digeſtionem attinet, putant aliqui legendum apud Auicennam, *indigeſtionem*, quamuis tamen habeat multiplicari imaginationes per digeſtionem, hoc eſt, in ore illius, per comparationem ad celebratam iam, & peractam coctionem, non ſic per reſpectum ad cruditatem, & indigeſtionem.

Ad vltimum. Non eſt hic ſermo de viſis illis, quæ nonnunquam delirantibus, & omnibus propè morituris clauſis oculis videri creduntur, ſed de imaginibus oculis apertis falsò apparentibus, & quæ ſeſe offerunt intuentibus, veluti ante oculos ſitas: nec dubium eſt has phreniticis etiam apparere: plures autem ſpecies licèt reperiantur, ex Galeno *1. de cauſ. ſympt.* & adductis locis ſunt petendæ, de quibus graphicè, vt ſolet, diſſeruit Marcellus Donatus, *de medica hiſtor. mirabili, lib. 2. cap. 9.*

QVÆSTIO XX.

Vtrùm viſus organum, præſtantius, & vtilius ſit organo auditus.

COMMENTARIVM.

ET *viſus cum auditu remanſit quaſi deſtructus.*] Inter plurimos, eóſque eruditiſſimos noſtræ gentis ſcriptores, duo extant clariſſima ſidera, alter Ioſephus, hiſtoriarum conditor, & in eo genere auctoritatis percelebris, immò Græcus planè Liuius, alius, Philo, qui Platonicam ſtrenui ducis inſtar doctrinam ſoli ſibi reſeruans, eam abditiſſimis philoſophiæ arcanis, abſtruſiſque myſteriis vallauit. Ille *decimo octauo antiquitatum*, hic *libro de Abrah. & confuſione linguarum*, proponunt, etſi per tranſennam, quæſtionem, num viſus auditu ſit præſtantior, nec immeritò: nam horum ſenſuum ope, ac beneficio diſciplinas omnes capeſſimus, ex Ariſt. *1. poſter. 1.* & *1. metaph. cap. 1.* quare illorum par videtur eſſe præſtantia, & vtilitas.

Hic aliorum opera doctos, ac ſcientes facit: ille inuentione, atque induſtria ſua: nam per vim audiendi quiſque magiſtri excipiens verba, & in animum tanquam per canales tranſmittens, multa diſcit: qui verò oculorum acie vtitur, ex his quæ ſub eam cadunt, & in mentem per ſe influunt; vt iam ille induſtria alterius, & quaſi per accidens diſcat; hic per ſe, & ſuapte opera, atque ingenio: iure vt queratur Pythagoras *in aureo carmine* de mortalibus, quod his duobus præſidiis, & quaſi inſtrumentis non vtantur ad capeſſendam fœlicitatem. Miſeri, qui bona, quæ vicina ſunt, non vident, neque audiunt.

Hæc omnia Stoicus explanans Hierocles, *duobus*, inquit, *modis rerum peritiam ſumimus, aut per doctrinam auditu, aut per inuentionem aſpectu.* Confirmat eo antiquior Ariſt. tum *citatis locis*, tum etiam *cap. 1. de ſenſu, & ſenſili*, docens valde eſſe neceſſarium ad rerum intelligentiam auditum, atque aſpectum, ſed hunc per ſe, illum ex accidenti, quia nimium confert ad verba doctoris in pectus inferenda auditoris.

Quare *lib. metaphyſ. 1.* oculorum ſenſum maximè extollit, quoniam hic auctor eſt nobis cognoſcendi, variáſque differentias rerum comprehendendi, & vt Plato *in Tim.* refert optimarum rerum cognitionem affert. Ex eo Cicero *ad finem fragmenti de vniuerſo*, & *lib. 3. de natur. Deor.* oculos à natura nobis datos voluit, vt duo lumina ab animo ad oculos perforata haberemus: quibus duobus ſenſibus vis rationis explicatur; in his enim vtitur mens ge-mino nuncio pro corporis neceſſitate, vno, qui oculorum, altero, qui aurium. Cicero *lib. 1. Tuſculanar. quæſt.* ſenſus animi eſſe feneſtras, dixit, aures præſertim, atque oculos.

Eorundem sensuum vsu, & efficacitate, magis quàm cæterorum, mirandum in modum commouentur affectiones animi, oculorum maximè, ex Horatij sententia, *ad Pisones.*

> *Segniùs irritant animos demissa per aurem,*
> *Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ*
> *Ipse sibi tradit spectator.*

Qui tamen *epist.* 1. *lib.* 1. etiam feris moribus hominem, auris beneficio traduci ad mansuetudinem monet.

> *Si modò culturæ patientem commodet aurem.*

Euripides, & priùs Herodotus in Clio, sic ait: *aures minorem apud mortales fidem merentur, quàm oculi.*

Contrà sapientes, ex Platone *in Phædro*, oculis principem locum tribuunt. §. *Visus sensibus omnibus corporis præstat.* Ita Isidorus *lib.* 1. *Orig. cap.* 80. *meliùs oculis quæ fiunt deprehendimus, quàm ea quæ auditione colligimus; quæ enim videntur, sine mendacio proferuntur.* Hoc modo Galenus oculos vocat membra diuina, *lib.* 16. *de vsu part. cap.* 3. hic enim sensus certissimus est, à quo cùm orta sit philosopia, vt Philo probauit non longè ab *extremo libro de legibus specialibus*, magis quàm auditus ad veritatis confert cognitionem: quare Arist. *lib.* 2. *de anima. Maximè*, inquit, *sensus est visus, & nomen accepit à luce, quia sine luce videri non potest.*

Hinc illud Philonis, siue alterius cuiuspiam, de oculorum præstantia. *Cum ex materia corruptionis obnoxia concreti sint oculi, eò se tamen sustulerunt, vt ab omni loco terreno longissimè disiuncti, vel in cœlum vsque, remotissimam à terra sedem recurrant.* Plutarchus *extremo libro, de aquæ, & ignis comparatione*, acutissimum esse omnium sensuum arbitratur, ex eo quòd ignea eius vis sit, ac natura, & iuxta Platonem cœlestium globorum conuersionibus se accommodet; licèt Aristoteli placuerit, aqueæ esse illum naturæ, *lib.* 2. *de part. animal. cap.* 10. & *lib.* 5. *de generat. animal. cap.* 1. quidquid Carpentarius hos auctores cōciliare studeat, explosus à Laurentio *lib.* 11. *de hist. anatomic. quæst.* 1.

Milesius Thales tantùm ab oculis aures discrepare sensit, quantum à veritate mendacium. Itaque veteres illi prudentes, & acuti mortales, ea nos potissimùm arbitrantur scire, quæ videmus: ex hac certitudine celebre ortum prouerbium, *Auribus fideliores oculi*, de quo plura congerunt Adrianus Iunius *cent.* 4. *num.* 41. *Adagiograph.* qui eruditè hoc prouerbium explicat *chil.* 1. *cent.* 1. *n.* 72. Apuleius *de dogmat. Platon.* oculorum opera hominem tradit meritum fuisse cœlum, siderum cursus, astrorum ortus, atque obitus; ex quo pulcherrimus, & vberrimus fons ille manauit philosophiæ.

De audiendi verò facultate sic scribit. *Auditu verò quid homini magnificentius potuit euenire, per quem prudentiam, sapientiámque disceret, numerósque orationis metiretur, ac modos faceret, fierétque totus ipse modulatus, ac musicus. Ita homo nihil scit absque doctrina, hoc est, aurium ope, atque præsidio:* & Lactantius *lib.* 3. *cap.* 9. *plus in auribus, quàm in oculis positum esse* prodit, *quoniam & doctrina, & sapientia percipi auribus solis potest, oculis solis non possit.* Ita reconditioris doctrinæ libri Aristotelici, ab audiendo vocati sunt Acromatici, vt est apud Ciceron. *lib. de finib.* 5. & Herodotus *lib.* 7. sedem animi in auribus statuit.

Præclarus est Callimachi locus, in literarum, eruditionísque commendationem, quo id solùm viuere nobiscum docet, quod per aures influxit in animum, quem in suam Anthologiam transtulit Ioan. Stobæus *serm.* 79. Hexastichon est sic Latinè versum ab Augustino Vignolio, Poëta famigerato.

> *Nil sparsisse iuuat fragranti rore capillos,*
> *Sertáque odoratis implicuisse comis.*
> *Luxuriosa dapum citò deperit hausta voluptas,*
> *Nota vel extremo gutture rapta perit.*
> *Fixa manent quæcunque animo sunt fusa per aures,*
> *Hæc meèum nunquam deperitura fero.*

Plautus tamen *Trucul. sc.* 6. *act.* 2.

> *Pluris est (inquit) oculatus testis vnus, quàm auriti decem,*
> *Qui audiunt, audita dicunt, qui vident, planè sciunt.*

Contrà Thebanus Epaminondas putauit sapienter, quemlibet audiendi potiùs, quàm loquendi studiosum

A esse debere, ex auditu enim nascitur doctrina. Huc illa quæstio spectat, plúsne conferat ad discendum lectio, an auditio, hoc est, vox viua, an magistri muti; hinc Cleanthis laudata patientia in Zenone audiendo.

Redeo ad vim oculorum, quos nimis argutos argutè Cicero dixit, *lib. de legib.* 1. Ex iis absque vllo sermone etiam intimas animi cogitationes aliorum cognoscimus: sic ardor oculorum, iratum vt agnoscamus, facit: nictus & agitatio crebrior, admonentem, vel simulantem: defixi hærentésque, admirabundum: modesti ac deiecti, pudibundum: læti atque hilares, amantem: tristes ac torui, inimicum atque infestum.

Insuper, quomodo valent oculi, valere & corpus, siue in melius, siue in peius, Galenus demonstrat ex Hip. 6.
B *epid. sect.* 4. *text.* 28. quia affectus penè omnes interni, externi, corporis, animíque iudicantur oculis; & ex his meliùs, quàm vllo alio ex membro, fortè etiam pulsu; quorum fabricam, vsum, ac præstantiam Plato celebrat *in Tim.* præ cæteris.

Deinde, nihil nos magis in Dei, & rerum ab eo procreatarum erigit contemplationem, quàm acies oculorum. Iam verò Homerus, & ex eo Virgilius 6. *Æneid.* quæ de duplici porta fingunt eburnea, & cornea planè vsum exprimunt horum sensuum: eburnea sensum indicat aurium, quòd quæ ex ore prodeunt verba, eburnea propter candorem dentium, quæ aures feriunt; cornea oculorum, ob nigrum pupillæ colorem. Sic Didymus somniorum portas explicaturus, *Vlix.* 19. quidam per synecdochen corneam portam affirmant significare oculos,
C quòd prior oculi tunica sit cornea; eburneam verò, os, & internos dentes colore eboris: Hinc fideliora sunt quæ videntur, quàm quæ dicuntur, quòd per cornu quidem videri potest, per ebur nequaquam.

Vidisti quanta sit in homine, aurium, oculorúmque præstantia, quod discrimen, sed maxima est vis aurium, maxima oculorum, vtriusque rara nobilitas. Omnino maior oculorum, cui omnes etiam aliorum sensuum functiones propterea tribuuntur, quare ipsis sensibus nostris quibus anima per corpus vtitur, nihil est oculis præferendum; & ideò in Scriptura Sancta visibilium nomine sensibilia cuncta significantur. Omitto rationes ex Aristotelicorum penu depromptas, quas collegit non ignobilis Philosophus Veronensis Gabriel, *quæst.* 6. *in* 1. *lib. Arist. de prima philosophia.*

D Quid plura? nónne apud antiquissimos Sophos, immò eruditissimum, ac grauissimum Philosophum, ac Theologum Platonicum Philonem *lib. de ebrietate, & de plantat. Noë*, oculus, princeps est corporis pars? Nónne ex ipso, *in lib. de opificio Mosis*, eadem est oculi, ac mentis comparatio? quia quod est mens in anima, hoc est oculus in corpore. Quare Plato *in Alcibiade*, 1. *non longè à fine*, oculum esse animam, & pupillæ aciem, sapientiam tradit: & *lib.* 7. *de republic.* affirmat, nulla corporis parte meliùs videri alterius animum, quàm oculo; qui iccircò à Platone, & Arist. *in Physiogn.* speculum naturæ vocatur, vt probat perdoctus Thomas Campanella *in suis dissertationibus, de natura rerum, cap.* 12. *art.* 5. *in med.* Nónne quod in cœlo Sol, & Luna, ipsum id sunt in homine oculi? Sol, & Luna, duo mundi lumina; oculi certissima in carne sidera, fulgent è subli-
E mi, splendore micantissima inferna collustrant, perinde ac in statione speculatores, interdiu noctúque nobis excubantes, dignitate & vsu Soli non cedunt. Animi enim sunt indices, cuius omnes affectus exprimunt apprimè: nam mirantur, amant, concupiscunt, amoris, iræ, furoris, misericordiæ, vltionis ex se manifesta præbent indicia, in audacia prosiliunt, in reuerentia subsidunt, in amore blandiuntur, in odio efferuntur, gaudente animo hilares subrident, eodem mœrente languescunt, eo ira flagrante exasperantur, in cogitatione quiescunt: quapropter ex vario, & multiformi aspectu variè nuncupantur, torui, truces, flagrantes, graues, transuersi, submissi, blandi: quare illis natura dedit locum, quem in cœlo Soli, tanquam mundi oculo, & in homine menti.

Vltimò. Organum visus præstat organo auditus: nam illius ope plures differentiæ rerum certiùs, promptiúsque cognoscuntur,

cognoſcuntur, ex Ariſt. *lib. de ſenſu, & ſenſili, cap.* 1. Sic ab officio, à materia, à poteſtate, auditu præſtantior eſt viſus, & plura, & meliora, & è longinquo magis cognoſcimus, & tenuiores ſunt eius ſpiritus, & cum luce cognatio, quæ qualitatum omnium eſt nobiliſſima, communiſſima, & notiſſima, vt probat Scaliger *in Cardanum, exercit.* 302. *num.* 6. quare viſus ſenſuum omnium acerrimus, præſtantiſſimúſque eſt, vt firmat Cælius Rhodiginus *lib.* 20. *lect. antiq. cap.* 17. Quare idem Platonicus Philo *lib. de opificio Moyſis*, oculi pupillæ mentem confert. §. *Homini Deus excellentem quandam largitus eſt animæ animam, tanquam in oculo pupillam, &c.* Nec te pigeat cónſulere eum: nam tam grauis, & politi ſcriptoris, inſignes & præclaræ ſententiæ mihi ſemper viſæ ſunt, vt relictis Ariſt. & cæterorum philoſophorum, huius præcipuè auctoritate rem iſtam confirmare nunc placeat.

Ex eo (inquit idem Cælius *lib.* 3. *lect. antiq. cap.* 28.) factum eſt, vt quemadmodum imago animi, vultus eſt, ita indices oculi; & propterea à prudentiſſimis dictum, animum in oculis habitare: & ob id Galenus, vir in medicina tantus, & rerum ſcientia non incelebris *lib.* 3. *de vſu part. cap.* 10. cum Platone *dialogo* 6. *de republica*, nunc organum vocat lucidum, nunc ſolarem animalis particulam, & diuinum quoque membrum nuncupauit.

Viſum ergo ſenſuum omnium nobiliſſimum oſtendunt plura, primùm, quia perfectione, certitudinéque cognitiônis cæteros ſenſus longè ſuperat, & temporis momento peragitur. Quare ad præſtantiſſimas vtilitates vſus omnium maximè confert, & ſic eum præ cæteris diligimus, ita Ariſtoteles *lib.* 1. *metaphyſic.* ipſum omnibus ſenſibus anteponit, quia hic vnus ex omnibus maximam nobis rerum cognitionem affert, vt *tract. de viſus nobilitate*, firmauit Andreas Laurentius, ſic pientiſſimus ille ſenex Tobias cæcitatem deplorabat, inquiens: *quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video.* Denique adeò excellentiſſimum eſt videndi organum, vt ad aliorum ſenſuum ſignificandas operationes, videndi functio ob illius dignitatem accommodetur; ſic Exod. 20. *& omnis populus videbat tonitrua, ſeu voces*, pro audiebat. Præſtantior ergo eſt organum viſus auditu, præſertim quòd nil videri poſſit abſque luce, nec diſcerni colores abſque ea, vt Mathematicæ diſciplinæ, ac naturalium rerum ſtudioſi validis argumentorum comprobant rationibus: Lux autem inter ea quæ ſub ſenſus noſtros cadunt, pulchrior, venuſtior, amabilior, ac delectabilior, quia eius incomparabilis eſt puritas, & efficacia ſua omnia penetrat, & cauſarum cœleſtium generale, & principale inſtrumentum eſt; immò eſt pulchritudo, & ornamentum omnis creaturæ viſibilis: quare Salomon Eccleſiaſtic. 11. ait. *Dulce lumen, & delectabile, oculis vide Solem.* Si enim auferas lucem, omnia in tenebris ignota iacebunt, vt *lib.* 4. *in Danielem*, doctiſſimus probat Benedictus Pererius. Et de his arduis quæſtionibus hæc ſint ſatis.

HISTORIA IX. GALENI, De Cantharidum veneno.

Cantharidum noxia vis, ex quarum aſſumptione plures emortui.

Qvidam dictionis huius mentem haudquaquam intelligens audax Medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditque corpora hydropico: cui cùm à primo die abſceſſus in ſurà apparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſáque copioſa aqua curatus eſſe viſus eſt, quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationem redacta ſit, verumtamen non multis pòſt diebus obiit. Quam ob cauſam Medico quidam crimen ingeſſit, perperam data eſſe cantharidum corpora inquiens: nempe propinanda ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idque eſſe quod in dictione enuntiaretur. Quare non cunctatus audax ille Medicus, hydropico alteri ita propinauit, móxque facto ſimiliter in femore abſceſſu, ſectóque A *atque effluxo ſimiliter humore, multis pòſt diebus hominem mori contingit, &c.* Galenus lib. 4. de rat. vict. in morb. acut. com. 122.

PARAPHRASIS.

Cantharides, etſi aliquibus partibus ſui corporis venenoſas, correctas tamen, & permixtis medicamentis quæ illarum malitiam retundere queant, hydropi poſſe eſſe ex vſu ad prouocandam vrinam, ſerosóſque humores per eam euacuandos, appoſita hiſtoria, latè prædiximus *lib.* 2. *in com. hiſt.* 117. ad quem locum pro huius hiſtoriæ explicatione te remitto.

Vnum ſolùm conſtet, cantharides exceſſu quarto excalfacere, & exiccare, haberéque ſummam erodendi vim, B quo pacto viſcera, & partes per quas tranſeunt, ita exulcerant, vt ſanguinem fundant, vt auctor eſt Galenus 4. *ſimpl. cap.* 18. *& lib.* 10. *cap. de ſero.* Exit autem cum deiectione exulceratis inteſtinis aliquando, ſed ſemper cum vrina, quòd horum animalium vis natiua quadam repugnantia partes omnes vrinæ inſeruientes feriat, lancinet, & premat. Hoc autem accidit, non ſolùm cùm potui dantur, ſed quod magis mirum eſt, quum in cataplaſmate miſcentur, quod ad exulcerandum, & euacuandam materiam imponitur pubi, teſticulis, renibus, coxis. Habere autem vrendi vim, conſtat, quia exteriùs appoſitæ veſicas excitant, & cauſtici inſtar cutem vrunt, quando ab alto ad cutem, & ambitum corporis, venenatos, ſeu alios humores attrahere oportet, vbi ſomnus inexpugnabilis vrget, & frigidi ac chronici morbi fatigant.

C Epotæ cantharides ardorem in toto corpore excitant, dolorem intolerabilem, vertiginem, amentiam, & tandem abſumptis ſpiritibus, virium defectum, atque interitum afferunt. Excalfaciunt, viſceráque exurunt caliditate ſua, ex Dioſcorid. *lib.* 6. *cap.* 1. quo pacto præcordia magis dextra inflammantur, quàm ſiniſtra, quum per iecur tranſeant ad renes; ſed certius ſignum eſt, ſi in ore cedrinæ picis ſapor percipiatur, vt cum Dioſcoride omnes poſtea auctores confirmant, quoniam humores qui in ventriculo, ac iecinore verſantur, deuruntur, quorum vapores exhalantes picis odorem repræſentant, vt proprio exemplo oſtendit Langius *lib.* 1. *epiſt.* 47.

Sed dubium eſt maximum, quo pacto Galenus calumnietur & vocet Medicum audacem, ſi ſequutus mentem Hippocratis in hoc textu, exhibuit cantharides abiectis D alis, capite, & pedibus? Lacuna *in ſuis perdoctis commentariis in Dioſcoridem*, hoc difficillimum dubium extricare non potuit. Die tu, audaces Medicos vocari poſſe illos, qui remedia adminiſtrant temerè, perinde ac illi qui aleam iaciunt, de quibus loquitur Galenus *lib.* 1. *epid. ſect.* 2. *com.* 50. Quare temerarius fuit ille Medicus, qui ductus oraculo auctoris *lib. acutorum*, qui non eſt magnus Hippocrates, vt paſſim in illis libris Galenus inculcat, & præſertim in prooemio *lib.* 4. *& in hoc lib. com.* 5. *& lib.* 2. *com.* 38. *& lib.* 1. *com.* 18. *&* 3. *de diſ. reſp.* 6. *& lib.* 9. *de placit.* 6. & alibi, ventrem illarum hydropico ſolummodò obtulit, quum conſtet ventrem tantummodò eſſe venenoſum, cæteras verò partes alexiterias. Hoc modo Galenus *lib.* 11. *de ſimpl. cap. de cantharidib. &* 2. *de antidotis, cap.* 7. inter propria alexipharmaca cantharidum, reponit illarum pedes.

E Maioris tamen machinæ eſt explicare, cur cantharidum venter hydropico oblatus, non alia horrenda ſymptomata excitauerit, præter abſceſſum in ſura, ex tam multis quæ huic funeſto morbo ſuperuenire ſolent? Dic, naturam ex epoto veneno labefactam, maiori aquoſi humoris copia viribus iam penè extinctis regenerata; crudum, & pituitoſum ſanguinem potiùs ad pedes excreuiſſe, quia hic deorſum magis fertur; deinde pedes in decliui loco poſiti, frigidi ſunt, oſſei, neruoſi, & remoti à fonte caloris. Sed cur poſt abſceſſum œdematoſum, ſectum, & ex quo humoris copia emanauit, cuius excretio ægrum erat leuatura, mortuus fuerit, ea eſt cauſa, quoniam ex morbo, & ex veneno erodente viſcera erant corrupta; & ſic remanente intemperie in iecore, eáque magis adaucta, reſoluto ſpiritu, & exhauſtis viribus vitam finiuit. Interim de

de curatione veneni à cantharidibus illati,lege Langium cit.loc. Mathiol.*in cit.loc. Dioscorid.*& alios,qui de venenorum curatione eximiè disceptarunt.

HIST. X. ALZAHARAVII.
De morsu Apum.

Ictus ab Apibus, cinere superposito, curatus.

ET vidi qui curaret educere faum ex vasis apum, & morsus esset ab ipsis super maxillam inferiorem,* & sequutus est stupor dentium,& festinanter currebat ad ignem,& igni locum approximabat, licèt supponebat ei cinerem calidum, & interrogatus à me super hoc, dixit, quòd non inuenitur medicamentum ad minuendum dolorem melius,quàm illud,&c. Alzaharauius lib.29.pract.sect.2.cap.29.

PARAPHRASIS.

APes aculeo suo pungere,ac mordere, & dolorem inferre, & ex concursu humorum ad ictam partem, inflammationem concitare cum rubore, & tumore coniunctam, quin simul venenosa qualitate cor opprimere, firmat Serapio *lib.5.Breuiarij,cap.de punctura apum.* Oportet ergo in parte affecta imponere, quæ repercutiendo, dolorem lenire possunt, vt sunt aqua rosacea, aceto, & succo plantaginis, bolo armeno, & santalo permixta. In hanc rem plura Arabes ad apum morsus consimilia parant auxilia,Rhasis 20. *continent. cap.2.* & 8.*ad Almansor.cap. de puncturis apum,* Gilbertus Anglicus 7. *compendij, eodem titulo.* Varignana *serm.4.praxis, tract.3.cap.6.* Conciliator *lib.de venenis,tit.de morsu apum.*

Post sanguinis missionem, & reuellentia auxilia, lauri folia viridia, trita, & super partem apposita venenosis apum ictibus mederi certum est,de cuius auxilij laudibus mira auctores suprà citati prodidere. Maluam contra aculeatos apum morsus prærogatiuam habere, firmat Ruellius *lib.2.de natur.stirp.cap.52.*His si non succumbat dolor, vehemènsque ardor in parte sentiatur, pars scarificetur, quam sugendam, ac dilatandam illi monuere, cum Haly Abbate 4.*pract.cap.de medela punctura apum.*

Ad dilatandum autem,venenúmque foràs euocandum, nullum cinere præst..ntius esse auxilium,& vtilius iudicabit,qui non ignorat ex Dioscoridis lectione *lib.5. cap.93.* Huius vim esse calefactiuam, & attrahentem valde. Eligendus cinis præsertim ficulneus;nam caliditate sua attrahit & abstergit. Scis enim apud doctrinam Galeni *lib.7. simpl.tit.de cinere,* & Pauli *lib.7.eodem titulo,* non omnem cinerem idem exactè habere temperamentum, quoniam pro materiæ combustæ differentia euariat: Acerbarum enim arborum cinis, nempe quercus,& ilicis,arbuti,fagi, lentisci,hederæ adstringendi vim non modicam obtinent, qua sanguinis eruptionem compescit.

Ob id Ponzettus ad aculeum extrahendum *lib.3.de venenis,cap.15.* non alio vtitur medicamine, nisi ex oleo, cinere, & fermento simul permixtis: cuius veneni antidotum est succus coriandri cum saccharo epotus, ex Christophoro de Honestis *in suis problematib.de venenis,probl.de morsu apum.* Cætera præsidia lege apud clarissimum Moufettum *tit.de morsu apum,* qui de insectis, post Gesnerum, & Arnoldum VVerckelium *lib.4. de venen.cap.3.de morsu apicularum,*& alios,selecta remedia proposuit. Si verò de apum alimento, mira in opere suo industria, magistratu, castitate,munditie, reparatione, si fortè earum genus vniuersum extinguatur, pulchra audire gestis, lege Mathiol. *lib.2.in Dioscorid.cap.77.* Virgil. *lib.4.Georgic.* Florentin.*in Geop.lib.15.cap.2.* Arist. 5.*de generat.animal.cap.10.& lib.5. de hist.cap.11.* Plin. *lib.11.cap.16.* Lactant. Firmian.*lib.1. cap.18.* Varron. *lib.3. de lingua Lat.cap.16.* Archelaum *lib. Anthol epig.1.tit.37.* Colum. *lib.10. cap.11.* Plutarch. *lib.de caus. natural. cap. 36.* Albert. Magnum *lib. 8. de animalib.*

A *tract.4.cap.4.*Auic.*lib.8.de animal.cap.6.* Pallad.*lib.1.cap.37.* Ionstonum *in sua Thaumatographia, tit.de exanguibus,cap.2.* & alios,quos ex facundissimis priscorum,& Recentiorum monumentis citat laboriosissimus, & omniscius Aldrouandus *lib.de insectis,cap.1.de apibus.*

QVÆSTIO XXI.

Vtrùm Hæmodia, sit propria dentium passio.

COMMENTARIVM.

ET sequutus est stupor dentium.] Quoniam cum Alzaharauio agenda res est, ne id quidem ampliùs explicare grauemur,cur scilicet ad apum morsum sequuta est con-
B gelatio dentium, quam Græci hæmodiam vocant, (hoc enim verbum in vetustissimis huius auctoris codicibus adinueni.) Quare vt luculentior, expressiórque fiat eminentissimi auctoris enarratio, ad Auicennæ vireta diuertendum,abs quo didicimus dentes premi dolore,commotione,perforatione, corrosione, ruptura, denigratione, attritione, vacillatione, stridore, & congelatione, in quam faciliùs incidunt, quum sint ossei, frigidi, & exangues; ex quo factum est vt commorsa maxilla, ob calorem, & dolorem patentibus poris, promptiùs frigori aëris esset obnoxia, & sic dentes subiecti stupore hac de causa fuerint oppressi.

Illud ergo in præsenti non omittendum, à paucissimis animaduersum. Vtrùm dolorificus ille stupor ex acidis, & austeris cibis contractus,quem Medici hæmodiam ap-
C pellant,sit etiam dentium passio? Dissuaderi enim videtur ex eo, quoniam pars quæ sensu destituitur, nequaquam potest obstupescere: atqui dentes insensibiles sunt: ergo hæmodia laborare non possunt.

Minor multis suadetur,& primò, quia dentes inter ossa numerantur *lib.de ossibus, cap.5.* ossa autem sensu omnino carent,*1.de element.cap.2.13.meth.cap.22.* vbi de capitis osse loquens, scribit sensu carere, quemadmodum & reliqua omnia: ideò namque *lib.art.med.cap.19.* dicuntur à seipsis gubernari, quia scilicet naturales facultates, quæ insitæ sunt,solùm habent: vnde non vllis inseruntur nerui,quibus sensifica vis,animalésque spiritus deferantur:nec verò necessum fuit ossa ipsa sensu donari, siquidem sua duritie, reconditóque situ tuta erant, & immunia ab iniuriis externis, quibus sentiendis, fugiendisque natura sensum
D tribuit animalium partibus, illis denegans, quas in imo corporis recondit, quantumuis mollissimis, cuiusmodi sunt viscerum carnes, & *cap.2.* quæ terrea crassa,duráque sunt, minimè sentiunt. Quum ergo dentes eam habeant constitutionem, credendum est non sentire, eo maximè quòd illorum soliditas, & durities suam incolumitatem sine sensu poterat tueri. Tertiò. Molestiorem sensationem efficit fractio, sectióque, quàm quæuis alia doloris causa. Sed dentes citra dolorem, citráque sensum vllum quotidie scinduntur, & exeduntur. Ergo videntur esse omnino insensibiles, & ex consequenti non posse illis competere hæmodiam.

Oppositum tamen docet Galenus *lib.2. de loc. affect. cap.7.* docens affectum illum proprium esse dentium, & gingiuarum: & 1.*de causis sympt.cap.5.* dentibus accidere
E post acidos, & acerbos cibos,præsertim immaturos,quorum esu stupent, nec suo mandendi munere fungi possunt. Cùm verò stupor, teste ipsomet Galeno *lib. 5. de loc.cap.1.*sit insignis quædam refrigeratio, sensus & motus difficultatem inducens, meritò adiunxit *cit. lib. de caus. sympt.* quòd hæmodia est symptoma tactricis facultatis; & cùm dentibus insit, apertè innuit eos sensu præditos esse, quod euidenter scripsit 5. *de comp. med. sec.loc.cap.8. & lib.de ossib.cap.5 ad fin.* & 16.*de vsu part. cap.2.* & Auic. 1.1.*doct.5.sum.1. cap.5.* & 7.3. *cap.1.* & 4. Aëtius *tetrab.2. serm.4.cap.19.*

Idem poterit suaderi hunc in modum. Dentes omnes suscipiunt propagines à tertia coniugatione neruorum. Atqui nerui illi omni parti, vel membro cui inseruntur, vim deferunt sentientem. Ergo ea non destituuntur dentes.

tes. Secundò. Sensus datus est animantibus propter conseruationem, & custodiam. Atqui dentes cùm nudi sint, occurrentibus iniuriis exponuntur. Ergo vt ab illis se tuerentur, oportuit sensu donari. Quod experimento etiam ostenditur: nam quemadmodum sæpe dolor permanet dente ablato, ita nonnunquam confestim cessat. Sed non cessaret, nisi dentem ipsum occuparet, siquidem si in gingiuis, aut neruo consisteret, duraret adhuc dente aulso. Ergo negari non potest, dolere, & sentire, ac proinde stupere, & hæmodia laborare.

Sed antequam ad argumenta pateat solutio, aduertere oportet, quòd Auenzoar *lib.1. sui theizir, tract.9. cap.19.* arbitratur, non solùm dentes, sed & ossa omnia sensum habere, etsi crassum & obtusum, propter sui siccitatem, & duritiem. Inducitur autem illud existimare, quoniam sicut cerebrum dicitur transmittere per neruos virtutem sensibilem membris, & cor spiritum vitalem per arterias, ita hepar per venas nutrimentum. Atqui ossa etiamsi venis careant, sanguinem intra se per meatus recipiunt, quo nutriuntur, & crescunt; sine arteriis vitalem spiritum, quo viuunt, & à putredine seruantur. Ergo licèt nullos habeant neruos insertos, suscipient in se à vicinis vim sensitiuam, tum quia illa minùs spiritualis non est, minúsque potens ad penetrandum, quin potiùs magis quàm vitalis, & multò plus quàm sanguis; tum quia per exiguum, breuéque spatium, & materiæ, & facultates possunt ad membra peruenire sine canalibus: non enim necessarios esse nisi ad longum interuallum, scribit Galenus *lib. 6. de vsu part. cap.17.*

Nec verò putat Zoar sententiam suam à Galeno alienam, quum *lib. de plenit. cap.4.* affirmet, in ossibus nonnunquam grauitatis sensum percipi. Quòd si suprà relatis locis, ossa sensu priuauit, intelligendum esse, inquit, ac si diceret illa parum sentire; non aliter ac dicere solemus, visu carere eum qui parum videt; sine collo esse, qui breuissimum habet; sine memoria, qui modicam; insipidum, & ingustabile, quicquid exiguo gustu, saporéve præditum est.

Quòd si destituantur neruis, non infert sensu etiam destitutos esse, quemadmodum licèt arteriis, & venis careant, non ideò nutritione, & vitali calore priuari dicuntur. Quamuis autem duritie sua frangentibus causis resistant, multò meliùs sensu prædita suæ incolumitati consulent. Denique si, quando frangitur, scinditúrve os, dolere non videtur, fit quia lædi non potest, quin caro vel membranæ lædantur, quæ cùm sint acutissimi sensus, hebetem ossis sensum simul & dolorem obscurant: *duobus enim doloribus, &c. 2. aph.48.*

Multò tamen magis consonum est doctrinæ Galeni, & Medicorum ferè omnium, simul & Philosophorum, nequaquam sentire, nec opus fuisse, cùm sint interiùs sepulta, atque ita remota ab occurrentibus externis, ingentíque creata duritie, qua frangentibus resistere, suámque integritatem poterant seruare. Præterquam quòd si sensum obtinuissent, magis ille ad molestiam & dolorem, quàm ad incolumitatem inseruiret; perpetuò enim dolerent à pondere, & grauitate corporeæ molis. Demum fidem manifestam facit insensilia esse ossa, quòd in vlcere antiquo si os carne iam, & membrana penitus nudatum secetur, aut lima radatur, nihil prorsus sentire experimur.

Et sic commodè interpretandus Zoar, circa ossium sensibilitatem, ac si dicat ratione membranæ vestientis ea sentire, sicut intelligendus Galenus *lib.5. sec. loc. cap.8.* dum in seipso maximum expertum fuisse dentium dolorem asseuerat, quam historiam *lib.1. in hist.67.* descripsimus. Quare dic ad primam confirmationem minoris, propositi in initio argumenti, idque secundùm Galenum, quòd licèt dentes inter ossa referantur, & hæc sensu careant, specialem tamen ob causam, decuit eos ex cerebro neruos recipere, simul & sentientem virtutem, sic instituente natura, tum quòd iis quæ sibi occurrunt nudi sint expositi, tum quòd ipsos vnà cum lingua sentire oportebat, ac sapores discernere, non aliter quàm cæteras oris particulas, *16. de vsu part. cap.2. prope finem.*

A Ad secundum. Quamuis ea quæ dura sunt, frigida & sicca, hebetem & obtusum sensum habeant, eo tamen non omnino priuantur, nec illud voluit Arist. sed tantùm parum, & debiliter sentire, ad mollium comparationem, quæ quia facilè patiuntur, formásque & impressiones obiectorum meliùs suscipiunt, acutissimi sunt sensus, præterquam quòd ita decuit, ad hoc vt sentiendi acrimonia suæ mollitiei prouiderent ab occurrentibus obiectis.

Ad tertium. Aretæus antiquissimus Medicus *lib. 2. de morb. diuturnis, cap.12.* instar miraculi esse putat, & quæstionem ab homine insolubilem, soli Deo cognitam, cur fracti, sectíve dentes non doleant, intemperati autem doleant vehementer; quum sectio, vel fractura sit maior dolendi causa, quàm quoduis intemperamentum, & causam prædicti euentus arbitratur dentium soliditatem, & duritiem:
B cùm enim dolor (inquit) res quædam sit aspera sensui, nec ea quæ densa duráque sunt, vt dentes, contactu & vulnere exasperentur, fit vt non doleant, quando secantur, vel franguntur. At si ex subita, & repentina naturæ mutatione proueniunt dolores in parte sentiente, cur non molestabitur dens, & dolebit vehementer, vbi repentè soluitur naturalis vnio, continuitásque suarum partium.

Adiungunt alij, voluisse naturam, vt non dolerent dentes ex fractura, & diuisione, propter natiuam duritiem, & soliditatem, qua frangentibus poterant resistere, & suam vnitatem tueri, non aliter ac mollissimæ carni datum est ad mollitiei tutelam, vt ex intemperamento molestiam, dolorémque perciperet, sed multò maiorem ex diuisione, cui carnis mollities maximè subiecta erat. Verùm si potentior est dolendi causa, diuisio, quàm intemperamen-
C tum, quomodo efficere potest natura, vt dentes solùm ex minore occasione doleant, & sensitiua virtus in vna eadémque parte, non sentiat illud quod magis sensibile est.

Conciliator *dif.43. in appendice, prope finem tertij*, scribit, dentes quidem (quod verum est) gratia suæ duritiei sensum habere obtusum, & obtusionem penès superficiem externam, partésque à neruo remotas: præterea diaphanos esse, & porosos: & quia externa potissimùm parte tanguntur, vel minimùm, vel nequaquam occurrentia corpulenta, & terrea sentiunt: cùm verò huiusmodi sint illa quæ frangunt, & continuitatem soluunt, ideò non debent dentes quando secantur, ita dolere, quàm cùm ex intemperamento, dolore afficiuntur; quoniam qualitates primæ, & inter eas illæ quæ magis actiuæ sunt, tan-
D quam magis spirituales, vndique penetrant, & sentiuntur.

Serapio *tract.2. cap.16.* & Haly Abbas *2. theoric. cap.10, & lib.9. cap.17.* cum quibus multi, affirmant dentes omnes insensibiles esse, nec vllum per se habere dolorem, siue à solutione, siue à temperie, eum verò quo sæpe vexamur, potiùs in neruis, & pelliculis gingiuarum, quam in dentibus consistere. Cur verò ad dentis intemperiem dolea-mus, non ad sectionem, aut fracturam, fit quoniam sectio ad neruum non pertingit: dentium autem calor, aut frigus magna cum celeritate ad neruum penetrat dentis radici appositum. Quemadmodum enim metalla calorem, & frigus promptissimè suscipiunt, & per se tota transmittunt; ita dentes, quam contrahunt intemperiem, per occultos, rectósque meatus quos habent, celerrimè ad
E neruum demandant, vt cum dolore ingenti sentiatur; sic instituente natura, vt dentes sine sensu, quem duritie non admittebat, incolumitatem suam ab intemperantibus tuerentur; frangentibus enim & secantibus satis prouisum esse arbitrabatur soliditate, & duritie; & hac de causa dici potest dentes suscepisse neruos à tertia coniugatione, *9. de vsu part. cap.15.* quamuis expresserit Galenus decuisse illos sentire, eo quòd nudi occurrentibus exponantur: sine sensu siquidem poterant integritatem suam seruare, non aliter ac vngues, quibus natura simili artificio prouidit, supposito neruo, ad quem velocissimè transmitterent perceptum intemperamentum cum magno dolore sentiendum.

Iam verò si dente sublato confestim cessat dolor, non est quia ad dentis ablationem aufertur sensifica vis in eo existens,

exiſtens,ſed quia tollitur putredo,à qua dolor excitabatur: Verùm ſecundùm Serapionem, & Haly Abbatem *vbi ſuprà*, mitigatur nonnunquam dolor cùm eruitur dens,eo quòd ceſſat diſtentio, oppreſſióque facta à dentis mole, & corpulentia. Defendi ergo poteſt, non ſentire dentes, quemadmodum nec etiam pulſant,quia arteriis deſtituuntur,licèt vicini nerui dolorimaginari faciat dentem ipſum dolere,ſicut arteria gingiuæ prope dentem pulſans,imaginationem inducit pulſantis dentis, quod imaginatus fuit Galenus *lib.5.de compoſ.med.ſec.loc.cit.*

Sed ad hæmodiam reuertamur, quæ auctore Galeno *lib.1.de cauſ.ſ ympt.cap.5. eſt oris,& dentium ſtupor, ob acidos, acerbóſque cibos ſubortus*:ſtupent enim dentes,nec ſuo mandendi munere fungi poſſunt. Accidit etiam hoc malum, ob naturam humoris in dentibus contenti, aut à ventriculo ad dentes exhalantis, aut ob vomitum eos offendentem. Galenus verò vnius tantùm cauſæ commemorationem fecit, ſcilicet ciborum acidorum, quia hæc in prædicti mali generatione eſt frequentiſſima. Differt ergo hæmodia ab ſtupore : hic enim accidit neruis,membranis, venis, arteriis, carni, & cuti, & totius corporis ſymptoma eſt, quod inſigniter ad tactum ſpectat; illa ſolùm dentibus, & gingiuis contingit, de qua Ariſt.1.*probl.37.& 38.* Auic.7.3.*tract.1.cap.23.*

Inquires hoc modo, quomodo exaſperabitur à leui agente externo dens,ſi à ferro non alteratur? Dic ſapores validè alterant; cùm ergo meatus dentium dicti facilè tranſmittant alterationem neruis, acidam, vel auſteram, inducunt cum refrigeratione denſationem in neruos, quæ denſatio,congelatio appellatur.

Cur verò hæmodia ex acidis contracta ſanetur à portulaca frigida, difficile quæſitum eſt. Illud concedit Galenus *lib.6.ſimpl.tit.de portulaca*, & *lib.2.cap.46.* Paul.*lib.7. eod.tit.* Reſpondet Ariſt. 1.*probl.38.* quoniam ſuccus portulacæ acorem habet, cuius gratia trahit ad ſe affinitate quadam acidum faciens hæmodiam. Sed difficilis eſt ſolutio: nam quòd ſimilitudo totius ſubſtantiæ ſit cauſa attrahendi,creditum eſt Galeno 3.*ſimpl.*24. & alibi. Quod verò ſimilitudo ſaporis trahat, à nullo eſt proditum. Dic, ſimilitudinem ſaporis indicare ſimilitudinem totius ſubſtantiæ; quæ verò in modo ſubſtantiæ conueniunt, facilè vniuntur, vt ita iuncta abſtergantur: manus enim ſordidæ aqua diluuntur, pice verò coinquinatæ non aqua, ſed oleo, ob ſubſtantiæ ſimilitudinem; ſic maculam ex maturis moris contractam illitio immaturæ abluit, quoniam ob ſimilitudinem ſubſtantiæ miſcentur, & minor lentor facit vt ſimul abſtergantur; quod idem cenſet Ariſt. accidere acido ſtupefacienti, vbi ſucco portulacæ permiſcetur. Forte verò manifeſtior cauſa eſt, cur portulaca, cera, oleum, lac, amygdalæ ſanent hæmodiam, quia lentore ſuo opponuntur percuſſioni, & denſitati nerui ab acido prodeunti. Cur autem hæmodia ſequatur ex acerborum eſu, quod firmat Ariſtotel. 7.*probl.* 5. & Auicen. *loc.cit.* ingenioſiſſimus Coſtæus *in Auic.com.* diligenter explicuit.

HISTORIA XI. GALENI,

De veneno coturnicum.

Ex coturnicum eſu, couuulſio frequenter generatur.

*NEcnon & in Doride, & Bœotia, & Theſſalia, omnibúſque finitimis locis,multi * ex coturnicum eſu muſculorum conuulſionibus correpti ſunt, quoniam veratrum ſcilicet illæ comedunt. Iſtud idem & Athenis,quibuſdam accidiſſe nouimus, qui coturnicibus largiter ſe impleuerant, &c. Galenus* lib.6. epid. ſect.5.com.3.

PARAPHRASIS.

COturnices peſſimè apud omnes ſcriptores audiunt, quoniam ſpaſmum,tremorem, Herculeum morbum gignere perhibentur; quo fit vt tam his qui bona, quàm qui praua ſunt in temperie, earum vſus interdicatur : earum enim caro quum difficulter conficiatur, putreſcit in ſtomacho,& febrem accerſit,& ſic omnium auium carnes malitia ſuperat. Cauſam reddunt,ob ellebori paſtum,quo mirum in modum delectantur, & maximè quòd aliis venenatis ſeminibus veſcantur continuò, vt docuit Aboaly Aben Zoar Arabs *lib.de regimine ſanitatis,tit.de carne coturnicum*,& poſtea probant Gulielmus Turnerus *lib.de auibus præcipuis*,quarum apud Plinium,& Ariſt.mentio eſt.Chriſtoph. à Vega *lib.2. de art.medend.* De qua re Lucretius Poeta Epicuræus ita doctè cecinit.

Eſt vtique ſerpens hominis quæ tacta ſaliuis
Diſperit,ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
Præterea nobis veratrum eſt acre venenum,
At capris adipes, & coturnicibus auget.

Licèt enim coturnicis caro calida ſit, & humida; cùm tamen frigidum,& mucoſum generet humorem, & qualitate pernicioſa à veratro accepta neruos feriat, conuulſionem hac de cauſa conciliare poteſt; quod ita eſſe ſuniorum peritiſſimi confirmarunt,de quorum numero ſunt Mundella *epiſt.* 6. Bruyerinus *lib.* 15. *de re cibaria, cap.35.* Cardanus *lib.3.de ſanit.tuend.cap.21.* Narrat Seideius *lib.de morb. incurabilibus, pag.* 102. in conuiuio ob coturnicum eſum, captarum in loco vbi magna erat ellebori copia, quoſdam fuiſſe emortuos, alios conuulſionibus captos remanſiſſe. Nam hæc caro putredinoſam ſortitur naturam, & ad febres corpus præparantem; quare ab Arabibus ſummoperè reprobatur : probat Alexandrinus *lib.* 3. *ſalubrium,cap.7.*

Elleborum enim venenum eſt, & neruorum ſubſtantiam vellicat, & exiccat. Neque dubites ſanguinem, & alios ſuccos, ſeruare facultatem eorum quæ ingeſta ſunt, vſque ad coctionem tertiam, quod Galenus confirmat *lib.6.epid.ſect.5.com.35.* dum in alimentis poſt coctionem, & ſanguinis conuerſionem, validas vires remanere aſſeuerat, adeò vt & ſudores ipſas redoleant. Plinius *lib.*10. *cap.* 23. ſic ait. *Coturnicibus veneni ſemen grauiſſimus cibus, quam ob cauſam eas damnauere menſæ, ſimúlque comitialem propter morbum deſpui ſuetum*, vt notauit Ioannes de Mediolano, auctor regiminis Salernitani *cap.* 29. *de auibus*, & non ſiluit elegantiſſimus Ludouic. Nonnius *lib.2. de re cibaria,cap.*18.Ita Iſaac *lib.diætar.vniuerſal.lect.*40.omnibus volatilibus facit peiores coturnices,nec enim nutrimento, nec in digeſtione ſunt laudabiles. Quare nec ſanis, nec ægris exhibendæ,vt probant Melchior Charterius *tract.de epilepſia,cap.*16.Conciliat.*diff.*63.Quare Auic.*lib.2.cap.*153. ſic ait : *ex comeſtione carnis coturnicis timetur tetanus, & ſpaſmus, non quia comedant elleborum tantùm, immò quia in ſubſtantia earum eſt hæc virtus; & exiſtimo quod nutrimentum earum eſt ab elleboro, propter ſimilitudinem complexionis.* Hinc fit, vt Deus cùm vellet punire populum Iſraël pertinaciſſimum, illum ſimili carnium eſu ſaturauerit; & ſic vſque ad ſatietatem veſcentes, exitialibus morbis oppreſſi ſint; malignum enim & pernicioſum præbet ſuccum hæc caro peſſima; vt legimus *lib.Numer.cap.*11. de quarum malitia conſule Iulium Alexandrin.13 *ſalubr. cap.7.*

Si verò Auérrhoës 5.*collig.* Rhaſius *lib.* 3. *ad Almanſ. cap.*10.eam laudant,& in cibis expetunt, per eam intelligunt aliam auem perdice aliquantulum maiorem, graciliore roſtro, & pedibus, rubenti colore, quæ ab Italis coturnix appellatur, quæ grati eſt ſaporis, & laudabile nutrimentum præbet. Lege de vtraque coturnice pulchra apud Mundellam *cit. epiſt.* Quando autem ex eſu coturnicum conuulſio acciderit, offerenda ſunt cardiaca,& præſertim quæ ellebori pernicioſam vim retundant, quorum copiam tradit Meſuë *cap.de elleboro*, Vtendum roborantibus cerebrum, neruos, & ventriculum. Conſule elegantiſſimum Renatum Moreau, Medicum Regium Pariſienſem, ſolertiſſimum, Reipublicæ Medicæ Primipilum, qui *in nouis, & copioſis animaduerſionibus in ſcholam Salernitanam, cap.29.prope fin.* de huius auis natura ingenioſiſſimè diſceptat.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XXII.

Vtrùm præter hominem, solæ coturnices epilepsia tenten-tur. Contra Plinium.

COMMENTARIVM.

E*X coturnicum esu musculorum conuulsionibus correpti sunt.*] Plinium omnium scientiarum patentem optimum, omnifaria disciplina præcelluisse, omnibus compertum esse reor. Is enim facundus auctor, cum Solino *loc. supra cit.* postquam coturnices, ob veratri cibum quo iucundissime nutriuntur, in epilepsiam, (pasmúmque incidere affirmauit, solas præter hominem his morbis premi asseuerat. Contra hos famigeratissimos, viros pugnandum est experimento: nam capræ, oues, equi, accipitres, graculi sentiunt epilepsiam. Habui enim in iuuentute mea equum affectum hoc morbo; cùm enim eo incederem cursu veloci ad inuisendos ægros, ille contremiscere cœpit; ego subsultum toto corpore sentiens, subitò ab stapedibus pedes eduxi, & bona fauente fortuna in solum cecidi citra noxam vllam: ille in terram corruens, iactabat sese, ore spumabat, quod nulla ei vi aperiri poterat; is ergo per duos annos in pleniluniis epileptico insultu quatiebatur ferociter, quo tandem miserrimè accessionum frequentia concussus occubuit.

Plutarchus grauissimus auctor *in Roman. quæst. quæst.* 111. quærit, cur vetitum Romano sacerdoti canis, & capræ tactu, ac nominatione abstinere? Respondet, vel ob lasciuiam, vel fœtorem, vel quòd capra morbo comitiali est obnoxia. Addit Plutarchus, vt & Auicenna *lib. 2. canon. tract. 2. cap. 230.* & *3. 1. tract. 5. cap. 8.* eos qui caprinam gustarent, aut etiam tangerent, ea lue facillimè inquinari; & ex veterum auctoritate demonstrat Alexandr. Clemens *lib. 7. Strom.* quare meritò Platina *lib. de honest. volupt.* sic præcipit. *Caprarum, & hircorum iecora fugito, ne in epilepsiam incurras.*

Cur facilè capræ, aut hirci morbum hunc concipiant, videtur esse causa, angustia meatuum, quibus quasi obstructis spiritus intercludatur: argumento est vocis tenuitas in capra; ideóque affecti hac lue similem caprinæ vocem emittunt. Coturnicibus verò edendis assuetos, etiam fieri comitiales, idem Plinius scribit *lib. 10. cap. 23.* Caprarum adiuuat in hunc morbum pronitatem, quòd corruptum, & crassum è terra vaporem facillimè hauriunt, prono semper humi capite, quæ non naribus, vt cæteræ animantes, sed auribus spiritum trahunt. Eadem vehementer abiecti capitis in humum ratio, oues etiam reddit obnoxias epilepsiæ; ac multò magis in capra, in qua caloris excessus est causa, quæ ad eius caput impellit vapores.

Vbi verò iam omnis ad plenum absoluta est quæstio de coturnicibus, quòd epilepsiam generent, superest vt breuiter, rara, immò prodigiosa proponamus, quibus conuulsio hac de causa contrahenda vitari, & contracta curari possit. Mirum enim, & vix credibile, quod *lib. 20. cap. 17.* Plinius tradit, ex sententia Pythagoræ, anisum in manu habentes non corripi hac lue: minùs illud quod ab Olao Magno proditum est, *lib. 18. histor. septent. cap. 31.* pueros si assuefcant esui cerebri vulpini, perpetuò futuros ab hoc morbo liberos. Minutius Felix *in Octauio*, Gentiles notat, quòd comitialem morbum hominis sanguine, id est, morbo grauiore sanent: est enim præsentissimum istius morbi remedium sanguis humanus. Ita Ethnici noxiorum iugulatorum sanguinem recentem, de iugulo decurrentem, exceptum auida siti, comitiali morbo detentis offerebant, quod etiam Plinius tradit *lib. 28. cap. 1.* *Sanguinem namque gladiatorum bibunt, vt bibentibus populis procul sint comitiales morbi. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant, calidum spirantémque, vt vna ipsam animam ex osculo vulnerum: cùm è plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano.*

Nec illud admiratione indignum, vinum exteriùs adhibitum leuare epilepticos, admissum interiùs epilepsiam inducere; ita scribit Arist. *lib. de somn. & vigilia*, propterea

A vinum, inquit, nutricibus, ac pueris nocet, siue ipsæ, vel ipsi potent. Quid ita? quia spirituosum est, præsertim nigrum, vt pluribus in locis retulit Galenus: & illud Plutarchus *in Lycurgo* narrat, infantes non aqua, sed vino in Laconum agro à mulieribus lauari: nam si morbo comitiali tenterentur, sine ægritudine alia, leuari fama est: si firmiore sint valetudine, acui, & firmari.

Cum his conueniunt Medici, qui epilepticorum liberis, non vt ægris, sed nè ægri fiant, accommodatas præscribunt exercitationum, & victus rationes, quòd proniores sint cæteris in hanc pestem, propter infecti seminis paterni labem. Occasionem etiam præbet huic morbo Veneris vsus, vt non malus Poëta Fauitus Andrelinus cecinit.

Turpis & est morbi species horrenda caduci,

B *Cùm iacet exanimis post sua furta venus.*

Quo disticho indicat veterum Græcorum effatum, Veneris vsum paruam esse epilepsiam affirmantium: ita Eryximachus apud Stobæum *serm. 6.* solo tempore differentem vocat. Ita Agellius *19. lib. Saturnal.* apud Macrob. *cap. 2.* & Galen. *3. epidem. sect. 1. comment. 4. & 14. de vsu part. cap. 4. & 10.* coitum esse (pasmum tradit. Cui malo ex Venere orto ellebori vsus salutaris est: nam crassos, & flatulentos humores ex debilitate caloris, quam Venus præsertim nimia induxit, generatos mirificè educit. Neque obstat, coturnices ob vim ab elleboro acceptam, ferientem neruos, hoc laborare morbo: Nam mandunt incorrectum, & sic nocentissimum; præparatum verò, & permixtum cum aliis, quæ eius deleteriam vim retundunt, plurimis, iisque contumacissimis, & periculosissimis

C morbis esse remedium præsentissimum, prisci omnes vnanimiter docuere, & recentiores firmant, quos legat qui velit, *lib. 2.* huius operis, *in com. hist. 29.* & sic Plinius refert *lib. 25. cap. 5.* Drusum Tribunorum popularium clarissimum ellebori candidi medicamento fuisse à morbo comitiali liberatum.

Plutarchus in vita Iulij Cæsaris, affirmat eum comitiali morbo obnoxium, quæsiuisse militiam, itinera, & tenuem victum. Plinius *lib. 20. cap. 7.* iis qui ob crassos humores genitos ob reprobum victum, in epilepsiam incurrunt, anisum recens cum polenta consuluit. Idem *lib. 20. cap. 6.* allium hoc morbo correptis consuluit, & *cap. 13.* rutæ decoctum propinat, & *cap. 14.* pulegium offert, & *cap. 24.* radicis vitis albæ decoctum exhibet in potum, & *cap. 26.* plura refert præsidia propè prodi-

D giosa, vt sunt testes vrsini, vel aprini ex lacte equino, pulmo leporis sale macerati, asini cerebrum ex aqua mulsa, vrina equi, carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, seuum caprinum cum felle taurino permixtum, & *cap. 30.* numerat mustelæ cineres, œsypum cum myrrhæ momento, lapidem Samium, Castorium, quæ auxilia, & alia ibi citata, vel manifestis, vel occultis qualitatibus prodesse possunt.

Rutæ odorem iis etiam auxiliari probant Trallianus *lib. 1. cap. 15.* Valleriola *lib. 3. obs. 7.* Iason. *cap. 23. de morbis cerebri*, Conradinus *cap. 12. libel. de febre theriode vngarica.* Pæoniæ vsum epilepsiæ opiculari à quacumque causa pronatæ, tradit Galenus *lib. 6. simpl.* firmant Lemnius *lib. 2. de occultis, cap. 3.* Montuus *lib. 1. cap. 8. halofeos febrium.* Hieronym. Tragus *lib. 1. cap. 200. hist. stirp.* Alces vngulam

E valenter resistere epilepsiæ confirmant Cardanus *lib. 10. de subtilit.* Menabenus *lib. de Alce, cap. 9.* Fernel. *in consil. pro epileptico.* Demum plura sunt remedia admiranda, quæ citatis locis proferunt auctores, quæ tacita quadam facultate epilepsiam curare queunt. Et alia, quibus vsos fuisse Iulium Cæsarem captum hoc morbo, refert

Ludouicus Dorlians *in suis elegantissimis commentariis in Tacitum, lib. 13. fol. 673.*

* *
*

HIST.

HIST. XII. CÆLII AVREL. *De Rabie.*

Sartricis chlamydem ſciſſam rabidis morſibus, lambentis, & rabidæ factæ, ſtupendum, & memorabile exemplum.

*Hominum hydrophoborum quidam in hydrophobicam paſſionem deuenerunt, * ſolius aſpirationis odore, ex rabido cane abducto, cùm defatigatione quadam naturalis ſpiratio vexata venenoſum aërem adducit, & principalibus inſerit partibus. Alij rabidi animalis vnguibus læſi in rabiem deuenerunt. Memoratur denique ſic mulierem in hydrophobicam paſſionem deueniſſe, cui facies fuerat à paruulo catulo laceſſita. Quidam à gallo gallinaceo pugnante leuiter læſus, in rabiem deueniſſe dicitur. Sartrix etiam quædam quum chlamydem rabidis morſibus ſciſſam, ſarciendam ſumeret, atque ore ſtamina componeret, & & lingua pannorum ſuturas lamberet aſſuendo, quò tranſitum acus faceret faciliorem, tertia die in rabiem veniſſe memoratur, &c. Cælius Aurelianus* lib. 5. acut. morb. cap. 9.

PARAPHRASIS.

CAnis ad totius domus, ſed præcipuè ſtabuli cuſtodiam, tam in oppidis, quàm pagis eligendus eſt; familiam namque & pecora obſeruat, latratu fures indicando. *Quis famulus*, inquit Columella *lib. 7. cap. 12. amantior domini? Quis fidelior comes? Quis custos incorruptior? Quis excubitor inueniri poteſt vigilantior? Quis denique vitor, & vindex conſtantior? Quis docilior? Quis ſagacior?* Ob hanc cauſam Plato *lib. 2. de repub.* generoſi canis, & generoſi iuuenis naturam examinat, aptam cuſtodiæ, in quam & ſagacitas, & velocitas, & robur debet ingredi, qui mihi fidem malè videtur omiſiſſe: & Daniel Barbarus vir doctus, & eloquens *in 2. Rhet. Ariſt. lib.* Veterum notat prouerbium hoc, *cane turpiſſimum carere*, quòd domus in qua non eſſet canis, haberetur contemptui.

Ergo Plinius *lib. 8. cap. 40.* iure, cùm aggreditur hiſtoriam canum, ita ſcribit. *Fidiſſimi ante omnia homini canes, atque equi, hoc enim canum eſt omnium:* deinde adiungit: *Sed in venatu ſolertia, & ſagacitas præcipua eſt.* Fides quidem canum aduerſus dominos par, ac ſimilis prodigio: nec me continere poſſum, quin veteribus, & nouis eorum fidei exemplis vnum addam ſingulare: noua quidem reperies in Cardano *lib. 7. de variet. cap. 31.* Scalig. *de ſubtilit. ad Cardan. exercit. 202. num. 6.* Pierio *lib. 5. Hieroglyph.* Geſnero, & Aldrouando *in magnis illis voluminibus de quadrupedibus*, Lipſio *centur. 1. ad Belgaſ. epiſt. 44.* Vetera recenſent Plinius *lib. 8. cap. 4.* Cornelius Tacitus *lib. 3.* Plutarch. *in amator. narr.* Hyginus *lib. 2. in Arctophylace, & fabul. 103.* Pollux *lib. 5. cap. 5.* Ælianus *lib. 10. cap. 41. de animalib. & lib. 7. cap. 4.* & omnium vetuſſimus Homerus *lib. 17. Vlix.* cuius mentem interpretatur dilucidè, variiſque in hanc rem hiſtoriis confirmat Ioannes Baptiſta Perſona *in com.*

Georgius Cedrenus *in compendio hiſtoriæ*, hoc refert exemplum, quod mihi ſupra miraculum eſt. Sub Conſtantino Pogonato, quidam ſolus cane ſocio obtruncatus in itinere à latrone fuit. Subducit ſe latro fuga, cane domini cadauer ſeruante: ſuperuenit viator, piè dat cadaueri ſepulturam: canis quaſi gratitudinis ergo homini abeunti adiungit ſe comitem: is erat artificio caupo: poſt dies aliquot in cauponam bibendi cauſa diuertit latro: canis, qui cæteris omnibus blandiſſimus ſolebat eſſe, allatrare latronem vehementiùs cœpit, veſtes lacerare, inſilire in faciem, neque aut minis increpitus, aut ictus verberibus poterat abigi. Facti religione qui aderant, latronem comprehendunt, in forum ad iudicem trahunt Factam à ſe domini canis fatetur cædem, & capite punitur. Nec mireris, cùm nullum cane ſagacius anima, & fortè memoria valentius.

De docilitate canum multa Plinius *lib. 8. cap. 8. ſoli*, inquit Plinius, *nomina ſua, ſoli vocem domeſticam agnoſcunt, itinera quamuis magna meminere, ita vt canes, vrſi, ſimiæ, equi, licèt propriè non ſint rationis compotes, penè tamen rationi accommodentur.* Vt de elephanto, formicis, apibus veteres affirmarunt, in quibus affectiones ſunt, commotionéſque animorum, vt metus, cupiditas, zelotypia, triſtitia, qua ſæpè belluæ, vel in ſe, vel in aliis, ſi quid erratum fuit, caſtigant, & in illis non eſt obſcura multarum virtutum ſignificatio, iuſtitiæ, fortitudinis, temperantiæ, magnanimitatis, gloriæ, amoris in liberos, cognatos, dominos, vt fidei in canibus: de quo argumento conſule Plutarch. *lib. vtrùm plus rationis inſit animantibus terreſtribus, an aquaticis*, Ælianum *lib. 7. de animalib. c. 1.* Sagacitas quanta ſit, Plinius exponit, ſcrutatur veſtigia, atque perſequitur, comitantē ad feram inquiſitorem loco retrahens, quamuis aquā tranſiliēs ſe occultaſſet.

Præſtare cæteris dicuntur a quibuſdam Scotici canes trium generum, præter vulgò notos, ac domeſticos ab Hectore Boëthio *in deſcriptione Scotiæ.* Venatici quidam ſunt velociſſimi, audaciſſimi, promptiſſimi etiam in hoſtes, latronéſque, præſertim ſi dominum, ac ducem inuadi, lædíque vident, aut ſi in eos concitantur. Quidam odoratu valentes plurimùm, ſic vt feras, aues, piſces inſequantur, & inter ſaxa occultos præſentiant: Quidam ~~ſunt~~ tanta ſagacitate, vt fures furtóque ablata perſequantur, & illos comprehendant, hæc deprehendant: ſi fallendi gratia fur traiiciat flumen, obſtinatè conſequuntur ad alteram ripam, & aſſequuntur: itaque ea in regione ſuſpectus redditur furti, qui domi ſuæ neget his canibus ingreſſum.

De fortitudine quid dicam? iis vſum in præliis ad pugnam Halyatten, *lib. 7.* tradit Ælianus. Probat multis exemplis Olaus Magnus *lib. 17. cap. 6. & 7.* noſtra memoria Petrus Cieza Leo *in ſua hiſt. Indica*, Hiſpanos commemorat canum præſidio in nouo orbe ſubigendo, vſos. Conſule Tretzem de cane Nicodemis *in hiſt. Chil. lib. 5. cap* 14.

Si ergo cani præter ſagacitatem, docilitatem, robur, fidem, memoriam, tanta adeſt familiaritas, & beneuolentia erga hominem, & animal eſt generoſum, amabile, & præ cæteris homini gratum, & fideliſſimum; cur vbi ſæuo hoc morbi genere corripitur, familiares cognitos, & domeſticos, quóſque magno amore proſequebatur, inuadit, inſequitur, & mordet, nullius habito diſcrimine, inſtar delirantis, & furentis hominis, qui ab atra bile ſenſus omnes infectos habet, & mentem ita aberrantem, vt ſe ipſum, & proprios ignoret, ſéque, liberos, & notiſſimos aliquando interimat? ob quam cauſam canes tantopere fuere exoſi à Romanis, vt notat Marcus Zuerius *lib. quæſt. Romanar. quæſt. 8.*

Dic. Rabiem eſſe furorem quendam, inſaniam, ſeu maniam, & eam ſanè diram, truculentam, ferociſſimam omnium, & maximè lethiferam, à veneno canis rabie excandeſcentis ſubortam. Quo pacto ad maniam, ſeu furorem hoc malum referri debet, patet: nam mania, acre delirium eſt, quo correpti vinculis ſunt coërcendi, ne ſibi, & adſtantibus contumeliam inferant. Paulus ita ait: *ſiquando verò præaſſatæ plus æquo flauæ bilis in atram facta iam fuerit permutatio, maniam inferre ſolet, in qua ferociùs quàm in melancholia deſipiunt. Simili in totum diſpoſitione afficiuntur, qui ex rabie periclitantur.*

Quapropter rabies nihil aliud eſt, quàm mania quædam, ſeu furoris ſpecies maligna, venenoſa, ex aſſata bile in atram commutata: ita Dioſcorides *lib. 6. cap. 36.* Themiſonem alioqui demorſum in hunc furorem incidiſſe refert, & firmat Ariſt. 8. *de hiſt. animal. c. 22.* §. *Facit rabies furorem.* Subſcribunt Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 24.* & Galenus *lib. de theriac. ad Piſon. cap. 16.* aſſeruit, *in peſſimo hoc morbo non ſolùm exiccari corpus, febréque intus aſpera comburi, ſed & delirare animum, atque ideò aquam expaueſcere laborantes, licèt ipſam ob nimiam ſiccitatem vehementer affectent, quia corrupto mentis iudicio, quid ipſis prodeſſe poſſit, non intelligunt, &c.* In hunc ſenſum Auic. 6. 4. *tract. 4. c. 1.* & Aëtius *cit. loco.* §. *Inſaniunt canes, & inſania hæc rabies vocatur.* Ita teſtantur Haly *lib. 8. theoric, cap. 2?.* Ioan. Damaſc. *lib. 7. cap. 18.* Auenzoar *lib. 1. theizir, tract. 9. c. 16.* Canes ergo inſani, & dementes, furiis veluti agitati, in notos & ignotos proſiliunt, & dilacerant. Cur verò canes, vel ſoli, vel frequentiùs inter cætera animalia rabie tententur, *infra* dicemus.

QVÆSTIO XXIII.

Vtrùm rabies sit morbus contactu, & ad distans contagiosus. Contra Conciliatorem, Petrum Salium, Fracastorium, & Amatum Medicos doctissimos.

COMMENTARIVM.

SOlius *aspirationis odore.*] Rabiem, morbum sanè periculosissimum, esse contagiosum, præter frequens experimentum, grauissimi auctores conteſtantur. Valleriola 3. *obs.* 3. Palmarius *lib. de morb. contagios. pag.* 270. Ludouic. Lemosius *in com. lib.* 9. *meth. disp.* 9. Fracastorius *lib.* 2. *de morb. contagios. cap.* 10. Vidus Vidius *part.* 2. *de curat. membrat. sect.* 2. *cap.* 6. Greuin. *lib.* 1. *de venen. cap.* 35. & alij quàm plurimi. Sed in hoc morbo, quo pacto communicetur contagium, dubitant inter se auctores; quia tamen in hunc scopulum impegimus, locum videri perobscurum interfati sumus: posse tamen, quantum ex Medicorum non incuriosâ lectione aucupemur, sic fermè explicari.

Fracastorius siquidem *loco nuper. cit.* & Petrus Salius doctissimus *lib. de affectibus ab aliis practicis non exhibitis, cap.* 19. cum Conciliatore *dif.* 179. arbitrantur venenum illud non posse corpori communicari per simplicem cõtactum, sed dilaceratione cutis indigere: nam tunc vapor veneficus lacerata cute, & sanguine educto cum spiritu & calore per contactum dentis, & spumæ animalis rabientis, interna viscera penetrat, & similem affectum inducit. Ita sensit Amatus 7. *centur.* 41. *in schol.* §. *Nos verò scimus canis rabidi sputum, si sanguinem non attigerit, exterius applicitum nihil noxij inducere posse.*

At licèt horum auctorum doctrinam, & ingenium non vulgare sim semper admiratus; conatúsque eorum laude semper prosequar multa; Galeni tamen communis præceptoris partes tueri conabor. Is enim *in lib.* 6. *de loc. affect. cap.* 5. illorum opinionem ex directo refutat, dum sic ait. *Tanta fit in cane tunc humorum corruptio, vt solum eius sputum si humanum corpus tetigerit, rabiem excitare possit, &c.* Quod sartrix illa, de qua hoc loco agimus; suo malo fuit experta.

Si enim venenum rabidi canis, cæteris est perniciosius, cur veneni promptissimi instar in alta viscerum penetralia attractum per transpirationem, illa non immutabit, inficiétque tabe dira? Ea enim est rabidi veneni vis ad nocendum, siue homo sit, siue quoduis aliud animal, vt ex morsu, vel solius sputi contactu, nisi maturè fuerit occurſum, similem luem, quemcunque momorderint vel tetigerint, inducant: quo mortis genere miserabiliter Tridenti occubuisse Baldum Iuris vtriusque peritissimum, ex rabientis catuli saliua inferiori labro vix approximata; quartò iam ab inde mense, testatur Mathiolus Senensis, *vbi suprà.* Quin & vetulam ab equo furente deprehensam, nullo vulnere illato, sed solo fortè spumæ contactu fuisse rabie correptam citati confirmant.

Simile quidpiam, immò & mirandum magis commemorat Cardanus *tract. de venenis*, de patritio Veneto, Narrat Matthæus de Gradi *consil.* 82. Magnificum Dominum Ioannem Coqueranum, infectum fuisse rabie post multos dies, ex sola impositione manus in os canis rabidi, etsi eum canis non momorderit. Quapropter rabidorum canum saliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderentur: proinde prudenter monuit Auicenna, eos qui rabidorum curam gerunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Adeò rabido cani contagiosum virus ineſt, vt qui canem rabie laborantem diſſecuerit, ea afflatus exhalatione, contagionis vim experiatur efficacissimam.

Alius mortuus est rabie, ex osculo illato cani rabido, antequam emitteret suffocandum, auctore Cardano *lib.* 2. *cont. tract.* 5. *cont.* 9. Palmarius *lib.* 6. *de morb. contagios. fol. mihi* 266. *&* 267. vidit ex stramínis esu, in quo rabie perciti sues decubuerant, equos, boues, oues, & reliqua animalia; quæ stramentum deguſtaſſent, rabiem contraxiſſe.

A Refert Surius *in com. rerum in orbe gestarum*, in Ducatu VVirtembergensi cauponem hospitibus carnes porci, rabidi canis morsu infestati, edendas proposuisse parum hospitaliter: quas vbi homines eius rei ignari, comederunt, mox versi in rabiem mutuis se morsibus lacerarunt.

At omnem fidem superant historiæ celebratissimæ, quarum primam proposuit Palmarius *loc. cit.* Cuiusdam rustici qui rabie percussus, furiísque agitatus, cùm sibi è viuis breui migrandum esse intelligeret, assidentes, qui eum vinculis constrictum tenebant, in furoris intermissione obnixè rogauit, vt quos mox deserturus esset, liberos, sibi deosculari liceret; quod cùm esset concessum, liberísque oscula libasset, præfocatus est: sed ecce septimo pòst die liberi eodem morbo correpti, eisdémque cruciatibus torti, breui miserrimam vitam cum morte commutarunt.

B Aliam affert Esaias Meischnerus *lib. de obs. propriis*, firmatque Principem Illustrissimum sanctè illi retulisse, puerum equitem apud nobilem fortè fortuna inuenisse sub sponda delitescentem gladium, quo exactis pluribus annis canis rabidus confossus fuerat: is sibi concederetur petit; quo facto, cùm ensem rubigine, vel ferrugine obductum extergere, & perpolire vellet puer, improuidus sibi digitô infixit vulnusculum, vnde rabie percitus, nemine aduertente occubuit. Legat qui velit rabiei contagium stupendum, *lib.* 3. *de praxi medic. admiranda, obs.* 87.

Neque infles Galenum 3. *de temperam. cap.* 4. expressis verbis affirmasse, nihil noxij à veneno quantumuis exitiali sanæ cuti exteriùs applicito euenire posse; quare nec viperæ, nec aspidis virus, aut rabidi canis spuma habet vim parem, vel soli cuti applicita, vel intrò assumpta: nam licèt saliua; ac virtus tã rabiosi canis, quàm cuiusuis alterius bestiæ

C venenatæ, maiorẽ vim habeat intrò per os assumpta, quàm extrà sanæ, illæsæque cuti imposita (id quod tantùm voluit Galenus *cit. de temp. loco*:) negari tamẽ non poteſt exteriùs etiam applicitam, vel solo cõtactu offendere, ex eodẽ Gal. *ibid.* & insigniter quidem; si cuti vlceratæ accedat, & sanguinem pertingat, atque ita vulgò afferitur de infecta ellebóro sagitta, scilicet quia à tota subſtãtia, natura, & essentiâ nobis inimica sunt, & aduersa, maximéque illa rabidorum saliua, quemadmodum Galenus teſtatur 5. *simpl cap.* 99.

Verumenimuerò si tem à primis principiis repetamus, inueniemus Fernelium, inter omnes meliùs de hoc negotio philosophari, dũ *lib.* 2. *de abdit. rerum causis, cap.* 14. phaleratis verbis sic loquitur: *Rabidus canis demorsu, saliua, aut humoris quiddam eructat, in quo vis est veneni. Id intrò subiens*

D *spiritus, sanguinem, humores, partísque substantiam contagione labefactat: hinc serpit longius sensim in partes principes; sed tam segniter, vt raro ante diem vigesimum, interdum nonnisi anno symptomatis se prodat. Per has moras, nec febris, nec malum aliud vllum percipitur, nec scit æger quãta pernicies lateat: at cùm hæc tempore in cor penetrauerit, vellicantur præcordia, æger indignabundus euadit, nec stare, nec quiescere potest. furentis in modum huc illucque efferatè agitur, manibus ora dilacerat, alios dente petit, ex ore spuma promanat, oculi torui, & aspectu horrendi, febris valida, sitis inexhausta; & tamen æger aquam, omniáque liquida adeò perhorrescit, vt emori potius eligat, quàm bibere, aut ad aquam deduci; quibus malis defatigatus tandem misere cedit è vita.*

E Denique si venenum cuti applicitum contactu poteſt interimere, vt variis exemplis probant Ioubertus *decad.* 2. *peradox.* 10. Greuinius *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. Cæsalpinus *lib.* 3. *praxis, cap.* 46. & alij, venefica aura per cutis spiracula intrò per transpirationem attracta, & viscera penetrante, cur rabidum venenum cuti solùm admotum; animalia simili morbo non inficiet?

Quod verò venenum rabidum sit contagiosum ad distãs, firmat hoc loco Aurelianus, dum ex solius spirationis odore ex rabido cane communicato vicino aëri, & præcipuis partibus inferto, concitari rabiem asseuerat: nam si ab vlcerata elephantiasi, sordida scabie, virulentâ lue, pulmonis vlcere, & ophthalmia lippientium oculorum, ad distans vicinum corpus inficitur, emissis seminariis ab vno corpore ad alterum; cur ab odore & vapore ex animali rabioso eleuato, & vicino corpori communicato, cõque venenosissimo, maximè efficaci, & humores valde

immutante,oriri non dicetur? Quare caueant Medici, & adstantes,ne circa tabiosos versentur, aut eos alloquantur: nam in his tanta est humorum corruptio, vt illorum venenficam auram,& maximè contagiosam,continuò ab ipsorum expiratione eleuatam, & aëri communicatam nemo possit effugere.

Nec obstat,quòd plurimi illos alloquentes, & videntes non rabiant,immò nec à cane demorsi,in rabiem agantur, sed dispositi tantùm, quod historia quadam confirmauit Nicolus *serm. 4. tract. 4. cap. 15.* in hunc modum. *Ego vidi canem rabiosum mordere quendam anserem,& dilaniauit de cute eius multum cum sanguinis effusione,& tamen nullum malum accidens anser ille exinde passus est, & tamen erat canis ille valde rabiosus,quia post valde paruam moram momordit quendam iuuenem, qui factus rabiosus mortuus est, &c.* quoniam agens fine patientis aptitudine agere non potest,ex Gal. 1. *feb. 4.* Consule de hac re Gulielmum Fabricium Hildanum *lib. 1. obseruat. chirurg. 86. & 87.* & Abelem Roscium *in epistola elegantissima,de canis rabidi morsu.*

HISTOR. XIII. RHASIS, De hydrophobia.

Aquæ timor, inseparabile est rabiosorum symptoma.

QVidam homo latrabat de nocte,vt canis,& mortuus fuit, & erat quidam * qui quando videbat aquam, passus est tremorem,& horripilationem,& rigorem, & quando auferebatur ab eo aqua, cessabant supradicta,&c. Rhasius lib. 20. continentis,cap. 2.

PARAPHRASIS.

HVius atrocissimi,& sæuissimi morbi varia ab auctoribus citatis describuntur signa: nam alia imminentem,futurámque rabiem portendunt,alia iam factam adesse significant. Illis enim frequentiùs noctu interrumpitur somnus, sæpiúsque pauore expergiscuntur, hominum, & domesticorum consortia vitant, solitudinem diligunt, & cum ferino quodam aspectu submurmurant, ac præter consuetudinem de aëre conqueruntur, tanquam aüstrino, quamuis serena fuerit temporis constitutio, quod signum à Cælio Aureliano fuit adnotatum. Eos comitantur tædium, & recusatio imbrium, parua bibendi contra consuetudinem voluntas, pulsus densus, paruus, inordinatus, lucis fuga; corruptæ imaginationes singultus, conuulsio, faciei oculorúmque rubor,febricula,saltus stomachi, articulorum torpor,extensio præcordiorum ad superiores partes, aluus astricta, assidua mingendi cupiditas: in vltimo vox obtusa, & velut latrabilis, corporis decubitus canum dormientium contractioni similis, siue canina inuolutio, spiratio difficilis,corporis iactatio, veretri frequens distentio cum seminis inuoluntario fluxu.

Præsentem rabiem si ex morsu timari coneris, nullum prorsus reperies indicium,eo quòd,vt scribit Dioscorides, vulnus protinus infestum nihil infligit præter dolorem,atque ob id, *lib. de const. art. medic. cap. 19.* Galenus dicebat: *Canis rabidi virus difficulter cognoscitur. Statim enim morsus canis rabidi nullum peculiare indicium in corpore relinquit,antequam propè infestet rabies,*etiamsi Rhasius cum Halyabbate,& Paulo,ex ipso vulnere nonnulla signa tradere conetur, quæ ictus malignitatem demonstrent: afferunt enim quòd appositis nucibus iuglandibus contritis, super canis morsum, per integram noctem, & postmodum gallis in cibum oblatis, gallinacei ipsi sequenti die intereant, si à rabido cane acceptum fuerit vulnus. Deinde aliud commemorant experimentum, si panis manante è vulnere sanguine imbutus, cuicumque etsi famelico offeratur,canem nec mandere illum, nec olfacere quidem, & si fortè mandat, sequenti die mori.

Verùm in re tam dubia,& tot periculis plena, eiusmodi experimentis fidendum non est. Quapropter incipientis

A morbi indicia vniuersa ex causa prægressa,hoc est, ex cane rabie percito petenda sunt.Hæc pulchrè describit Dioscorides *loco cit.* & explanãtur à Galeno *lib. de theriac. ad Pison. cap. 16.* Rabidus canis his agnoscitur signis: Spumam ore & naribus prodit, sine latratu irruit, familiares quosque temerè aggreditur, toruè aspicit, solito tristior incedit, cibos & potus auersatur, oculos rubricatos habet, cauda incedit demissa, linguam exertam, & crocea bile infectam habet currit citra causam,subitò consistit,& rursus furiosa quadam indignatione plures improuisò aggreditur,& demordet,ac mordendo simili vitio labefactat.

Quo vexati,auctore Dioscoride *loc. cit.* & Actua 1107. *meth. cap. 11.* neruorum distentione premuntur,cum sudore & anxietate cor & præcordia vellicantur, minimè quiescunt,sed furentium more, huc & illuc impelluntur, mani-

B bus os,& corpus dilacerant,mœrore contabescunt,canum more,eorum plures oblatrant, & obuios mordent, & eodem vitio inquinant.

His indiciis aquæ timor addi debet: Nam vt ait Plinius *lib. 25. cap. 2. in fin.* Rabidi canis morsus pauorem aquæ,potúsque omnis odium affert: subscribit Aëtius *tetrab. 2. serm. 2. cap. 24. §. Contingit ipsis grauis perturbatio, quum aquam, vel aliud pellucidum corpus vident,quapropter ipsam fugiunt,& summoperè auersantur;quare toti affectui hydrophobiæ nomen est inditum:*quod symptoma illi proprium,& inseparabile existit, quia nullum alium morbum sequi solet, & hunc perpetuò: cuius signi rationem subiiciemus *infrà.* Consule Lacunam *lib. 6. in Dioscoridem,in com. cap. 36.* Ioan. Agricol. Ammonium *in lib. 6. de loc. affect.* Gal. *in com.*

C *cap. 5.* Thom. à Veiga *in eodem loco.* Forestum *lib. 10. obs. 27. & 28.* Vitalem de Furno *cap. 82. de morsu venenosorum animalium.*

QVÆSTIO XXIV.

Vtrùm aquæ timor ab intensa siccitate, deprauata imaginatione, aut antipathia occulta oriatur. Contra Mathiolum, Salium, & Brauum Petrasitanum, Medicos eximios.

COMMENTARIVM.

QVi quando videbat aquam, passus est tremorem.] Cùm Principum Medicorum monumenta præclara contemplor,cùm præstantissimorum Iuniorum scripta eruditissima reuoluo,cùm varias,circa diuersas,eásque abstrusas

D quæstiones, interpretum clarissimorum sententias animo verso,in nulla controuersia factam fuisse maiorem discordiam,quàm in hac,mihi persuadeo: illas ergo in propatulum si reponerem,lectoribus tædiosus essem,sufficiet ergo plerasque à vero alienas refutare, & nostram, quam putamus veram opinionem, planiùs comprobare.

Adeò aquæ pauor inseparabiliter rabiosos comitatur, vt hoc solo signo,certò rabiem distinguere possimus à reliquis malis,quæ humanum corpus opprimunt, atque excruciant: posita namque in eorum conspectu aqua, cuius desiderio exardescunt, eiúsque potu iuuarentur, si bibere possent copiosè, ingentissimis clamoribus, & canum latratibus adstantes deterrent. Quòd si aquam illis offerre

E insistas, & vt eam exhauriant cogas, vociferantur, plorant, animo linquuntur, tremunt, sudant, pauore concutiuntur: hinc factum est,vt Celsus *lib. 5. cap. 27.* hunc morbum miserrimum esse asseueret,in quo simul æger,& siti, & aquæ pauore cruciatur, quorum exempla legat qui velit apud Cælium Aurelianum *loco cit.* Hi non atquæ solùm potum,sed liquida omnia exhorrent, non modò visu, sed tactu,gustu,atque auditu: quare pauentes aquam miserrimo mortis genere pereunt, & ob humoris defectum citiùs interficiuntur.

Cur verò aquã,immò & omne genus liquoris tantoperè expauescant rabiosi, apud Medicos, & Philosophos valde controuersum est. Mathiolus *loco cit. in Dioscoridem,* huiusmodi admirabilis symptomatis causam tradidit hecticam, seu abitualem membrorũ siccitatẽ à rabidi canis veneno inductam

inductam, quæ cùm iam solidis insit, 1. *prorrhet. sect. 2. com.* 17. & veluti naturalis hectica, in sicca sibi similia fertur, opposita respuit: quare Auicenna ex mente Rufi sic fatur. *Dixerunt quidam, & est sicut Rufus, non terrentur ex aqua, & diligunt volutari in terra, nisi quia complexiones illorum à veneno siccæ factæ iam diligunt siccitatem, quare abhorrent contrarium complexionis, & diligunt simile, &c.* & Mathiolus ait *Occupante veneno humorum omnium facultatum, & functionum imperia, & sibi similes totius corporis dispositiones reddente, irruunt vires omnes cōtra id quod sibi cōtrarium existimāt.*

Sed meritò improbatur, quia pari ratione, hectica tertiæ speciei, seu marasmo laborantes, quibus iam solidas partes siccitas habitualis obsidet, aquā prorsus auersantes similia paterentur: præterquam quod expresse dixit Galenus *cit. de theriac. ad Pison.* rabie correptos aquam vehemēter affectare. Deindè licèt factum intemperamentum contraria non appetat, contrario tamen non tremit, animo deficit, pauore concutitur, & delirat, quod efficiunt rabiosi.

Alij ad morbi proprietatem referunt, ita vt quèmadmodum in quibusdam aliis abominatio accidit quorundam ciborum, propter oris, ventriculi, ac linguæ affectum, ita & in hoc aquæ auersio. Cùm tamen ex Gal. *cit. ad Pison.* sitis adsit, & stomachus ac lingua experant humida, ad fastidium, vel abominationem reduci non potest eiusmodi symptoma. Minùs ad humidum in ventriculo, vel cerebro imbibitum, quod aquæ visu in contrarium moueatur, prout nonnulli quos citat Conciliator *dif.* 179. Superat siquidem siccitas, & vt dictum est, quamuis ea non inclinet ad humidum, non ita tamen facit horrere, aut auer [illegible].

Ioannes Brauus Petrafitanus, scholæ Salmanticensis peritissimus Professor *in libello de hydrophobia natura, causis, atque medela, fol.* 29. tam peregrini accidentis causam ad nihil aliud quàm ad antipathiam referendam censet; quam opinionem etsi ille confirmet, huius tamen primum fuisse auctorem Petrum Salium, ex *cap. cit.* dilucidè patere potest.

Ergo ad antipathiam recurrunt hi auctores (repugnantiam vocant, ac naturalem discordiam, ex Plin. *lib.* 32. *cap.* 2. *ad fin.*) quam in rebus plurimis quotidie experimur, quámque dari putant inter canis rabidi venenum, & liquida omnia. Cùm verò perniciosum hoc virus phantasiam; & reliquas omnes facultates potissimùm aggrediatur, occupet, & labefactet, vel quia maiorem obtinent cum melancholico humore analogiam, propter quod in eo faciliùs, & crebriùs suscipitur, & ipse humor magis quàm reliqui humores imaginationem; & cerebrum immutat; commouet, & impedit, ex omnium ferè consensu; vel quia huiusmodi venenum hoc propr um habet, vt cerebro plusquam aliis partibus officiat, quod in multis aliis experimur, certam aliquam corporis partem respicientibus, tám iuuandò quàm nocendo, nihil mirum si phantasia à veneno obsessa, cerebri temperamento illius vi deleteria infecto, seu immutato, imperet totius corporis viribus, & membris, vt liquida omnia auersentur, arceant & omnino abhorreant, atque illorum conspectu expauescant, tremant, clament & vociferentur, quia cùm illis virus illud caninum manifestam habet, & quæ sese sensibus prodit, inimicitiam & discordiam: cum cancris autem fluuiatilibus, & cæteris antidotis ad hanc luem præsentaneis, licèt non minorem, occultam tamen, nec visui se prodentem: atque ideò rabiosi aquam, & liquores fugiunt, non alia auxilia tali morbo aduersania, dummodò liquida non sint.

Quòd si feras obiicias infecta sagitta percussas; tiuos ac fontes auidissimè petentes, quum tamen inter aquam, & venenum ex veratri succo, non minor detur contrarietas; (alioqui veneni vis ab aqua non infringeretur) nec magis sensibus occulta, quàm illa rabientis canis. Respondebunt cum Galeno *lib. de theriac. ad Pison. cit.* Quia rabie correptis mens fluctuat, mentéque alienati, quid sibi prodesse possit, non considerant; immò veluti à tyranno quodam oppressa imaginatio, arentium partium, & aquæ desiderio flagrantium appetitui obsistit; imperans auersari quod cupiunt; & summoperè potest iuuare: nam si simul non sit, vel in totum deprauata cogitatio, seu ratio, vt imaginationi imperet, eiúsque errorem in iudicando emendet, aliquando non

A abstinent, immò in aquam feruntur, prout, referente Aëtio *vbi suprà*, constat ex historia Philosophi, qui à rabido cane commorsus, & aquam expauescens, diu intra se meditatus, constanti animo, apparentis in aqua canis, de quo paulo pòst, imaginationem superans, ecquid tandem dixit cani cum balneo? atque intrepidè bibens affectionem superauit. Sed hæc solutio, problematis difficultatem non explanat: nam si rabiosi aquæ pauorem patiuntur, quia iis mens laborat, & maniæ genere corripiuntur; sequeretur omnes maniacos hoc symptoma fore passuros, quod cùm non experiamur, sequitur vt huius dubij difficillimi potior ratio sit indaganda.

B Deinde qui ad occultam antipathiam recurrunt, Galeni sententiam aspernantur; qui *lib.* 10. *de vsu part. cap.* 4. eos vocat ignaros, qui relictis rerum, & demonstrationum causis, omnia cupiunt esse occulta. Insuper si Galenus occultas multarum rerum proprietates cognouit, & approbauit, déque canum, & hominum rabie, multa plerisque in locis summo cum iudicio scripsit, & de proprietate huiusmodi occulta nihil dixit, cur eam commentitiam esse non suspicabimur?

Dioscoridis ingenium, & in perscrutandis venenorum naturis miram sedulitatem, máxima cum humani generis vtilitate, cognoscunt Medici omnes, cui in materia medica, Galenum, & alios priscos Medicos Græcos, multum tribuisse certi sumus; ille tamen rabidi veneni occultam hanc antipathiam, neque cognouit, neque alicubi scripsit. Veluti nec illius, nec Galeni, aliorúmque Græcorum sectatores, & imitatores diligentissimi, nec Arabes de re huiusmodi quicquam memoriæ commendarunt; neque ipse

C Plinius in his omnibus ac singulis, quæ ad res naturales pertinet, disertissimus, quem abundasse potiùs, quàm defecisse omnibus patet, & qui infinitarum propemodū rerum occultas discordias nouit, & adamussim examinauit, de rabie nō aliter quàm alij scriptores, est loquutus Neque dubito posse ingenia subtilitate sua aliquid adhuc ignotum inuenire, & quæ obscura sunt, plana magis facere, sed in re quæ suas manifestas habet causas; ægrorum rabie correptorum experimento confirmatas, ad occultas deflectere velle, tumultuosi, subsultantísque ingenij partes sunt.

Quare multò probabilius est, veram hydrophobiæ causam, esse referendam ad maniæ proprietatem, ex tali veneno inductam; scilicet vt quemadmodum melancholicos alios, seu insanientes, alia timere nouimus, & ex humore melancholico varias concipere phantasias; ita rabie percitos, veneno humorem illum imitato, vt loquitur Paulus *lib.* 5. *cap.* 3. ex Rufi sententia, hoc delirij genere torqueri, vt aquam reformident, vel imaginantes canis; à quo

D sunt commorsi, effigiem in aqua videre, metuentésque nè si bibant, simili afficiantur damno. Atque ita visos fuisse multos conqueri, quòd in aqua, & liquore omni; canes, & eorum viscera continerentur; testantur auctores, & confirmat illa Rhasis *hist.* 2. *continent.* quæ sic habet. *Nos vidimus quendam in Hospitali, quem momorderat canis rabiosus, & vidi quòd non terrebatur ex aqua, immò eam petebat & de fortà querebatur siti: cùm autem aquam darem ei, ipsam abhorrebat, & dicebat quòd sordes in ea erant: & cùm quæreremus ab eo, quæ sordes in ea essent, aiebat quòd intestina canum: & rogabat vt ei aliquam aliam aqaam afferremus: & cùm afferretur; idem dicebat, & nobiscum litigabat, & irascebatur: & rogabat vt illi aquam mundam, & nitidam daremus.*

E Quare cùm aquam, vel poculum vel tersum aliquid intuentur, ipsis canes apparent; non quòd vapor subtilis per oculum exiens cum imagine canis, in denso; vt aqua; speculo, & terso omni vniatur; & densetur; atque ita expressam canis formam oculis repræsentet, prout arbitrantur nonnulli; sed quia imaginatio; cuius solùm vitium est; infecta à tali veneno, iudicat in omni liquore canem adesse; & videri: non secus quā in vno; pro melancholici humoris diuersitate & natura, phantasiam inducit cœlum ruere; in illo, quòd vas vitreum sit; in alio, quòd iam perierit, &c.

Adde quòd, quemadmodum non paucæ reperiuntur phantasiæ, quæ ex humoris aut vaporis qualitate; cerebrum & corpus occupantis; originē trahunt, vt quòd opinetur quis se vas figulinum esse; ex melancholiæ siccitate

per corpus sparsa: quòd alius se fingat tympanum corio tectum, ex cutis ariditate, de quo *lib.7.de loc.affect.cap.3.* plura exempla proposuit Galenus: ita nihil mirum, si à vapore canis complexione infecto, canis phantasia inducatur, & apparere videatur in aqua, & similibus, in quibus figuræ repræsentantur.

Licèt verò intenta alicuius rei cogitatio, aut vitæ conditio, sit etiam nonnunquam occasio delirantis imaginationis; atque adeò canis qui momordit species, & recordatio, in mente pertinaciter retenta, plurimùm faciat ad hoc, vt perpetuò canes concipiant animo, & sibi vbique apparere imaginentur: quia tamen sæpenumerò absque vlla mordentis canis imagine relicta, vtpote non visi, aut non sensati, vel temporis diuturnitate abolita, tam homines, quàm bruta in rabiem deueniunt, & aquam expauescunt, ab intrinseco petenda est causa phantasiæ apparentium canum, & formidinis aquæ.

Porrò nec putes omnino necessariũ esse, omnes aquam expauescentes canum effigies oculis intueri, sed satis est imaginari in omni genere liquoris canes adesse: solo quidem nomine, vel aquæ sonitu, horrent, & expauescunt, & memorat Aurelianus *lib. 3. acut.* 11. infantem hoc malo correptum, etiam matris vbera vehementer horruisse, cùm tamen simulachrum canis in lacte intra vbera recondito apparere non potuerit, immò nec puer ipse canẽ imaginari, ex obtusa, nec satis expedita imaginatione, ad quodpiam concipiendum. Quare contendit Brauus *loc.cit.* rabie detentos, non ex canis phantasia, sed potiùs à veneni proprietate aut illius antipathia aquam ipsam expauescere.

At si nulla phantasia puerulus premeretur, etiam visum lac proculdubio non horreret, nedum in vberibus reconditum, quod fortiorem adhuc animi conatum arguit liquoris auersandi. Insuper, si hydrophobia delirium quoddam est, seu mania, vt diximus, & actio quædam deprauata facultatis imaginatricis, qualis est delirium omne, *lib.de dif. sympt.c.3.* quomodo insaniret infans lac metuendo, nullam prorsus habens imaginationem canis, aut cuiusuis alterius rei incutientis formidinem illam? vel vnde formidaret, nulla præcedente phantasia, seu conceptu rei formidandæ, si metus in imaginatione concipitur. Consule Iosephum de Aromatariis *part.2.de rabie contagiosa, particul.6.*

Quòd verò hac canum phantasia perpetuò detineantur rabie infecti omnes, quibus iam veneni vis vniuersum corpus, & cerebri facultates ferè in totum occupat, præter quam in omni terro fatentur canes videre, ex eo etiam confirmant quòd canes se opinentur, & ad canum similitudinem vocem edant raucam, obtusam, & veluti latrabilem, in terra volutentur, corpore contracto instar canum decumbant, demum & obuios mordeant: de qua re *in historia sequenti* differemus.

HIST. XIV. ALZAHARAVII, De Rabie.

In vrina rabientium, corpuscula catulis similia conspiciuntur.

Noui quendã sanatũ à morsu canis rabiosi, qui interrogatus à me quid vidisset, respõdit se caninos catulos in vrina sua vidisse &c. Alzaharauius *tract.30.pract.sect.2.c.30.*

PARAPHRASIS.

IN vrinis eorum, qui à cane rabido commorsi sunt, imagines aut simulacra canibus similia apparere, confirmant exempla illorum, qui hoc miserando malo vexati, vnanimiter confessi sunt, similia corpuscula in vrinis, & in aqua conspexisse; ob quam causam liquorem tantoperè timent. Nam Auenzoar *lib.1.theizir, tract.9.cap.16.* affirmat, in hac mania vnum quoddam mirabile reperiri, quòd si collectũ fuerit de vrina istius in quantitate multa, in vrinali vitreo, videbis quòd clarificabitur vrina, & sine dubio videbis formas intus catulorum natantes: & si illam colaueris per

A pannum subtilem, nullum vestigium illorum, seu signum in petita poteris inuenire: & si iterum vrinam in vrinali reponas, & ibidem aliquantulum permanserit, veraciter iterum reuidebis eos vt priùs. Quæ omnia ex deprauata imaginatione nos diximus *suprà*, euenire, & auctor est Cardanus *lib. 2.cont.tract.2.cap.7.* Nihil enim est quod imaginationis vim magis declaret, quàm rabidi canis morsus: qui enim rabiem concepit, se canem esse imaginatus, obuios mordet.

Quod verò Auicenna *6.4.tract.4.c.7.* & Nicolus *serm.4. tract.4.c.4.* affirmant, se vidisse in vrinis istorum frusta carnis cum dolore excreta, non dubito, quidquid alij fabulosum putent: nam præterquam quòd monstra accidunt in arte, & mira in corporibus, præter naturam, illiúsque instituto enenire quotidie cernamus, vt notauit Valleriola *ad* B *cap.20. lib.de const.art.medic.* etiam rabiosos frusta carnis, quæ canum effigiem æmulentur, per vrinam excernere non est impossibile, quæ à liquata pinguedine ob calorem euenire certum est; hæc enim in vrina innatans mille formas fingit. Sic per vrinam excernuntur vermes, scarabæi, & alia monstra ex crassa, & purulenta materia generata. Hoc modo Mathiolus *lib.6.cap.36.* à quibusdam sui temporis audiuisse refert, quòd in vrina eorum, qui à Phalange commorsi sunt, conspiciantur substantiæ quædam inna- tantes araneorum telis persimiles: quod ex dicta causa euenire non negamus, neque Auicenna dixit per vrinam excerni canes paruos, sed res carnosas mirabiles, quasi animalia, & quæ effigiem canum paruulorum quasi repræsentent. Quod si renuas, asseráque hos euentus extraneos, & C mirabiles, ex vehementissima canum imaginatione, qua perpetuò inuoluuntur, euenire, proferes vera. Quanta verò sit vis imaginationis, in immutandis corporibus, fœtus formatione, & monstris effingendis, diximus *lib.3.in com.hist. 12.* & ad plenum explicuit scientissimus Thomas Erastus *lib.de viribus imaginationis.* Si verò pro huius historiæ maiori explicatione, plura videre cupis, adi Conciliator. *dif. 179.ad fin.* Gentilem *in Auic.cit.loco, dub.5.* & Mercurialem *tract.de veneno canis rabidi, cap.11.*

HISTORIA XV. AETII, De Rabie.

D Philosophus rabiens, generosè citra timorem bibens, seruatus est.

PHilosophus quidam morsus à rabioso cane, & generoso animo affectioni resistens, & per consequens ratus canem in balneo apparere: (apparebat enim ipsi, quemadmodum etiam aliis hoc modo affectis) ratiocinatus igitur, & sic secum loquutus quid cani & balneo commune est? superauit affectionem, & sanatus est ab affectione, vbi citra timorem bibisset, &c. Aetius tetrab.2.serm.2.cap.24.

PARAPHRASIS.

COrnelius Celsus vnicum rabiosis remedium esse putat, balneum, dulcísque aquæ potum: cùm enim sicci- E tas sit iis habitualis, & veluti connaturalis facta, spes salutis est, si corpus humectetur, & illi in aquam immersi bibant, & sic corpus squalidum madefcat, ac recreetur: quod auxilium, præcautionis gratia, ne venenum intrò ampliùs serpat, ac morbus confirmetur, esse proficuum, rationi consentaneũ est. Cùm verò facta hydrophobia opprimitur æger, infeliciter hanc curationem contigisse, affirmant Palmarius *lib.de morb.contagios.pag.179.* Paræus *lib.20.c.14.* ex Ponzetti sententia, Cardanus *lib.3.de venen.cap.14.* Petrus Salius *lib. cit. cap.19.* qui propria experientia edocti, hoc auxilium imaginarium esse rati sunt, quo administrato, ægros in peius incidisse, narrat Valleriola *3.obs.3.*

At licèt aquæ potus, & submersio in balneum citra voluntatẽ, non ita profit, quia huius passionis curatio est, non vt bibant, sed vt bibere velint; quod eueniet, cùm affectus præsidiis fuerit adiutus: tamen cùm affectio sicca sit, humectatione

ctatione copiosa non mediocriter iuuari solet: quo pacto est necesse eos cogere, vt bibant, & in hunc vsum, gelu, nix, ficus viridis, pyrus, cucumis, & his similia offerenda. Auic. *6.4.tract.4.cap.9.* & Rasius *35.cont.tract.2.cap.495.* calami perforati initium ori ægrotantium immittunt, & ex alia parte per aliam cauernam aquam infundunt. Aurelianus potum his offert fictili vasculo, tenui cauerna perforato, qualis vberum est papilla. Halyabbas *4.pract.cap.31.* infundibulo quodam ligneo, vel argenteo ori illorum impofito, aquam esse mittendam suadet, vt liquorem assumant, & nulla indignatione afficiantur, visu perterriti.

Verùm hi omnes, etsi laude digni sunt, non tamen aduertunt, non in visu, aut aliquo externo sensu, sed in phanthasia damnum consistere, quæ cùm iam diu sit à veneno occupata, antiqui hospitis vestigia sequitur, illiúsque naturam æmulatur. Quare cùm in imaginandi facultate liquoris omnis odium consistat, cuicumque sensui aqua occurrerit, protinus ille quisque fuerit, tanquam fidissimus satelles, discord am fictrici facultati renunciat, quam cùm sentit hæc potentia, corpus commouet & exagitat, & totis viribus efficit, vt aqua auferatur.

Hinc fit vt solo gustu, aut tactu, ab hydrophobico aqua percepta, aut illius sonitu audito, eadem accidentia sequantur, quæ ab ea visa sequi consueuerunt, quod demonstrauit Medicus ille apud Aurelianum, qui tâtum ex contactu lachrymarũ terrore vehementi fuit affectus, qua de causa ex loco vbi erat, exiliens, vestem conscidit: & puer etiam, qui lacte degustato, vbera matris formidauit. Quare in potatoris non vnus, sed omnes sensus sunt decipiendi, quod fiet constructa fistula illa oblonga, ex concreto saccharo, aut coagulato melle, vel redolenti maximè cera, quæ ab Auicenna ingeniosè in hunc vsum excogitatur, vt istarum materiarum odor, atque sapor, aqua gustũ ementiantur; quod in tenebris, vel oculis eorum occlusis, aut obseratis fenestris faciendum est, ne visus ipsis aquæ formidinem afferat.

Sed dignum est speculatione, vt inuestigemus, cur hic philosophus rabiem de ingressu in balneum ratiocinatus est, si delirium est à rabie inseparabile? Dic. Delirio affici ducta animalia in rabiem, experimentum confirmat, & auctores vno ore contestantur. Immò Garioipontus *lib.1.c.11.* ex canis rabidi morsu fieri anteneasmos, quæ est maniæ species, nos docuit. Nihil est rabies, inquit Halyab. *lib.8. theoric.c.20.* cum Ioan. Damasceno *lib.7.cap.18.* quam alienatio mentis, & Auenzoar *lib.1.theiz.tract.9.c.16.* rabidos numerat inter maniacos: probant Tagaultius *lib.2.inst.chirurg.cap.11.* Baccius *in prolegomen. venenor.c.de canis rabidi morsu, art.5.* Nec dicas, quod obiciunt Eustachius Rudius *lib.4.de morb.occult.& venenos.c.13.* & Salius *loc.cit.* contrarium sentientes, quòd nonnulli rabientes mente constant, appositè respondent, & fuere aliqui qui citra rationem aquam timentes, orarent adstantes, vt oculis sibi clausis, aquam per vim offerant, quæ omnia sanam, & non læsam rationem præ se ferunt. Sed cùm rabidi inextinguibilem sitim patiantur, & aquam, aut liquidum abhorreant, manifestissimo delirij genere occupantur. Deinde, rabies est species quædam melancholiæ, & sicut in hac circa particulare quoddam tantummodò ægri delirant, v.g. timent, odio habent homines, metuunt, &c. circa cætera verò sana mente se habent; sic rabidi recta mente constant, cùm tamen aquæ pauore, qui ex mero delirio originem ducit, occupentur, immò à cane rabido commorsi, etiam antequam in rabiem incidant, integra mentis sanitate non fruuntur, vt de Patre suo testatur Cardanus *lib. 1. de venen.cap.16.* ex quibus ad propositum quæsitum, patet responsio.

HISTOR. XVI. GALENI, De Rabie.

Ex hydrophobia, alij moriuntur, alij euadunt.

Scimus autem nonnullos & à cane rabido morsos, qui postea tum aquas formidauerunt, tum interierunt: & aliqui euase-

Lib. V.

A *runt, & à primo principio in quo morsi fuerant, post duos vel tres, vel quatuor, vel multò plures menses. Noui sanè & quendã qui exactò anno in eum incurrit affectũ, quem hydrophobiã* (id est, aquæ timorem) *vocant, &c. Galen.* lib.1. prorrhet. sect. 2. com.17. & lib. de sect. ad eos qui introducuntur, cap.15.

PARAPHRASIS.

Ex rabidi carnis morsu, plures mortuos fuisse in his locis confirmat Galenus, & exemplis lustrant Recentiores, Paræus *lib.20 cap.14.* Gesnerus *lib.3.epist.pag.82.* Nicolus *serm.4 tract.4 c.15.* Baccius *cit.loc.* Forestus *lib.10.obs. 15.* Alios fuisse seruatos iidem auctores memoriæ commendarunt. Dioscorides & Aëtius *loc. cit.* experti sunt Amat. *7.cent.65.* Valleriola *lib.3.obs.3.* Forestus *lib.4.obseru.*

B *schol.28.* Philostratus *in vita Apollonij Thyranei.hist.6.l.18.*

Non ergo cum Salio existimes, omnes rabie correptos insanabiles esse: frustra enim à priscis, & Recentioribus Medicis, tam ad præcautionem, quam ad curationem plura describerentur præsidia: immò Aëtius multos probè curatos euasisse affirmat. Quando ergo partium solidarum substantia in aliam transit conditionem, & rabies est confirmata, tunc curatio est impossibilis: quando verò est in fieri, & incipiens, tunc curationem admittit.

Deinde accidit frequenter non solùm in rabie, sed in omnibus aliis malignissimis affectibus, vt ex pluribus eodem contagio infectis vnus seruetur, pereat alter: multa enim in temperamento, virtute, robore, naturæ est diuersitas. Ob has causas accidit persæpe, vt è duobus æquali

C morbo, vitióque oppressis, quidam reuiuiscat, alter occumbat.

At cur huiusmodi venenum, cùm sit siccissimum, & calidissimum, ex Gal. *lib. de theriac.ad Pison.16.* per menses, & annos lateat in corpore, obscurum est. Huic quæsito respondet Galenus *lib.3.epid.sect.3 com.75.* enarrans enim illius phrenetici historiam, qui celerrime mortuus est, asseuerat rabiem, in his quos canis rabidus momorderit, longo tempore augeri, dum pedetentim agens, nullam sui notam prodit donec subitò tandem manifestatur, & interficit: vt quo tempore causa generationis venenosorum in corpore agit, & eos generat, latere illi videantur, quum ad eam adhuc non peruenerint quantitatem, & malitiei gradum, quæ sunt necessariæ vt occidere possint; quare celerius vel tardiùs animalia aguntur in rabiem, pro agendi & patiendi mora, actiuitate veneni, & patientis dispositione: &

D sic aliis contigit post annum; quin & elapso septennio fuisse nonnullos aquæ metu correptos, scribit Dioscorides *vbi suprà,* & Actuarius *lib.6 meth.c.11.* explanant Albertus Magnus *lib.7.natural.hist.cap.2.* Palmarius *lib.de morb.contagios.fol.270.* Petrus Salius *loc.cit.* Amat. *7.cent.41.* & nos *in hoc lib.in com.hist 1.* satis firmamus.

Hócque maximè accidere solet, iuxta anni tempus, cœli constitutionem, &c. Anni tempus æstiuum morbo fauet, sicut hyems, ac aliæ anni partes illi aduersantur; quare sæuiente cane, & vehementissimis æstibus, pariter & vigente bruma, canes faciliùs rabie tentantur, ex Plin. *lib.2.cap.40.* hoc enim tempore sanguis, & bilis aduruntur, & in nigram bilem conuertuntur; in canibus præsertim, ob calidissimam, & siccissimam eorum temperaturam, externo feruori aptissimam.

E Auicenna verò *6.4.tract 4.cap.5.* in autumno, tempore quidem neque calidissimo, neque frigidissimo, facilè canes in rabiem agi asseuerat, quod verissimum est; sed propter adustos humores, quos æstas ipsa insigni sua præparat caliditate: quare nõ autumni, sed æstatis causa redundãt. Rabie etiam corripiuntur canes in aligda hyeme, cõcreto vtique à frigore sanguine, ac melancholico effecto, vt *cit loc.* inquit Auic. Est enim canis animal pingue, excarne, musculosum, contextura rarum, quapropter frigoris iniurias maximè sentit: iccircò frigus patens eorum corpus penetrans, tenuiorem sanguinis partem exprimit, & dissipat; crassiorem verò, & magis terrenam ampliùs incrassat, & in melancholicam commutat: huius rei euidens testimoniũ præbet huius animalis lien, quem impensè nigrum habet auctore Galeno *lib.6. de anatomicis administrationib. cap.10.*

HISTORIA SECVNDA.

DVo fuere qui à cane rabioso morsi, ad eos Medicos, quibuscum consuetudo intercederet, confugêre, medicinam petentes, erátque vlcus vtrique exiguum, vt ne tota quidem discissa esset cutis. E Medicis autem vnus vlceri tantummodo curationem adhibuit, nulla alia sollicitus de re, paucisque diebus partem sanam ostendit. Alter verò qui canem rabiosum esse nouisset, tantùm non festinauit, vt vlcus ad cicatricem perduceret, contrà etiam vt magis amplum, magísque semper efficeret, validis vtens, acribúsque ad multum tempus medicamentis; itémque ægrotum interea cogeret, medicamenta bibere, quæ, vt ille dicebat, rabiei remedia essent: ac ita quidem res cessit vtrique, vt qui medicamenta bibisset, is seruaretur, in sanitatem restitutus: alter qui nil sibi mali inesse putaret, repentè & aquam formidauit, & conuulsus interiit, &c. Galenus lib. de sect. ad eos qui introducuntur, cap.8.

Galenus hac historia nos commonefacit, vt rationes perpendamus empiricorum aduersus methodicos, qui citra rationem auxilia ægris exhibere solent: quantum enim differat curatio eorum qui à cane quouis, aut rabido sunt commorsi, citati monuere auctores: in iis qui à rabioso cane vlcera accepere, necesse est vt non coalescant, & cicatrice inducantur, sed ad minus, ad quadragesimum vsque diem sordida adhuc, & inflammationem minantia protogentur, quò rabidi canis venenum egredi queat; quo pacto ad extrahendum virus ad externas partes, ne in altas penetrare queat, plura machinantur auxilia, quæ dilucidè proposuit Iacobus Trunconius *lib. de peste, cap.15.*

Cucurbitula etiam cum multa flamma imposita, summè iuuat: venenum enim foras potentissimè extrahit, quod prædixit Galenus *lib.13. meth. cap.6.* quo loco ad vacuandum virus, in morsu animalis venenosi hoc remedio vsus est. Quòd si locus id patiatur, altioribus vlcusculis scarificandus est, quò pluribus quasi canalibus, ac riuulis multum vitiati sanguinis extrahatur, ne venenum paulatim corpori insinuetur vniuerso; copiosè tamen sanguis extrahendus, vt sic quoque aliquid veneni exhauriatur.

Vstio, seu cauterium in parte affecta impositum, salubre auxilium est: nam ignis veneni sæuitiem domat. Suctus ad attrahendum venenum est potentissimus, si reperiatur homo aliquis vilis, qui hoc opus exerceat. Loco suctus imponendæ sunt hirudines exulcerato loco, vt monuit Ishaac *lib.4. pract. cap.37.*

Aliquando ne altiùs venenum serpat, membrum amputandum: sic enim Galenus *3. de loc. cap.7.* refert, vinitorem quendam à vipera in vno digitorum morsum: quum feram agnosceret, falce quam tunc fortè habebat, ab vltimo articulo, ictam partem resecasse; deinde inducta vsitatis pharmacis in digito cicatrice, nullo sumpto medicamento, vitæ superstitem permansisse.

Imponenda sunt medicamenta supra commorsam partem, quæ præterquam quòd veneni rabidi efficaciam à proprietate retundunt, dilatant vulneris orificium; quorum copiam proponit Gal. *3. sect. gener. cap.5.* Per os etiam propinanda, quæ similes vires habere suprà citati confirmarunt auctores, vt cancrorum fluuiatilium puluis, Gentiana, Alyssum, quorum omnium *in praxis historiarum tomo vltimo*, peculiarem faciemus commemorationem. Lege Andream Aurifabrum *tract. de cura canum*, Danielem Danielis *lib. de morsu canis rabidi*, Iosephum de Aromatariis, *disputatione eleganti, de rabie contagiosa.*

HIST. XVII. AVENZOARIS, De Rabie.

Præter canem, alia etiam animalia in rabiem aguntur.

ACcidit rabies pluribus animalibus, scilicet leonibus, canibus, equis, mulis, asinis: & iam accidit quòd quidam mulus voluit mordere quẽdam hominem, & homo versus est in fugam, vadens per viam vnam strictam, & mulus sequebatur eum, qui cùm peruenisset ad introitũ loci stricti, & breuis, infixit se ibidẽ, & cùm non potuisset exire propter stricturã, & breuitatem, mortuus fuit ibidem, &c. Auenzoar. lib.1. theizir, tract.9. cap.16.

PARAPHRASIS.

QVæ animantes rabie tententur, non est facilis operæ diiudicare. Galenus *lib.6. de loc. c.5.* excepto homine, nullam cæterarum animantium præter solum canem rabie corripi scribit, sic enim ait. §. *Quum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis rabie corripitur, &c.* Contrà sentit Arist. *lib.8. de hist. animal. cap.22.* subscribunt Conciliator *dif.179.* Mathiolus *lib.6. in Dioscoriden, cap. cit.* quibus locis arbitrantur, non solùm canes, sed & lupos, vulpes, simias, mustelas, murenas, camelos, sues, mulos, leones, asinos, equos, feles, vrsos, leopardos, cæteráque id genus animalia, rabida fieri; quod etiam testantur Salius, Valleriola, Mathiolus, Baccius, Amatus *loc. cit.*

Christophorus à Vega *in com. sent. 22. lib. 3. prognost.* & Brauus *loc. cit.* arbitrantur solis canibus euenire primogenia affectione, aliis nonnisi à cane rabido commorsis; atque ita esse intelligendum Galenum *lib.6. de loc. & 1. prorrhet. cit.* & *11. simpl. cap. de iecore canis rabidi*, cùm rabientes homines appellat. Plurimæ autem sunt occasiones, quibus canes in hoc mali genus adiguntur. His addunt Conciliator, & Mathiolus, morticinarum, ac putridarum, vermibúsque scatentium carnium esum, & marescentis earum sanguinis, præsertim si hæ carnes, eorum fuerint animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut virus vibrantium animalium morsibus interierint. Sed cùm plurima animalia sint gulæ dedita, & excrementa putrida & fœtida edant, ea hac de causa sine morsu in rabiem aguntur. Efferantur tamen frequentius canes ipsi, propter maiorem sui temperamenti aptitudinem, (sunt enim temperamento calidi, & sicci, ex Gal. *2. simpl. 20. & 1. de temp. 5.*) ratione cuius sunt magis obnoxij huic morbo, qui illis ob siccitatem, præsertim æstate est familiaris, quo tempore bilis, & sanguis aduruntur, & in atram bilem vertuntur: quare reliquis animantibus illæsis, solus ipse canis vel saltem frequentiùs rabie corripitur, minùs verò homo quàm reliqua, ob humidi natiui copiam quo pollet; ex Philosopho *4. probl. 6.* cuius gratia huiusmodi veneno magis resistit, rariúsque succumbit: & in hunc quidem sensum recipi potest dictum Aristotelis, solum hominem à rabie excipientis, non quasi ipse nunquam rabiat, sed quia magis seruetur.

Deinde Aristotelis sententia *loc. cit.* animaduersione digna est interpretanda, quæ sic habet: *Facit rabies furorem, & quæ momorderint, omnia rabiunt excepto homine. Intereunt canes hoc morbo, & quæcunque morsa fuerint à cane rabido, excepto homine, &c.* Marcellus Donatus *lib.6. de hist. mirabili, cap.1.* cum Leoniceno *lib. de serpentibus, ante fin.* textum mendosum esse rentur, quum experimentum quotidianum ostendat contrarium; maximè cùm bis in eodem capite, eóque breuissimo eandem sententiam repetat: quare legendum putant (priùs homine) nam morsa à cane rabido priùs rabiunt, quàm homo, ob adductam causam; quia multis hominibus, vt *suprà* ostendimus, post ictum, venenum longo tempore sæpenumero occultatur.

Licèt enim Leoniceni explicationem summopere probem, tamen Theodori Gazæ interpretationem esse rectè propositam, quoad vtramque textus partem non ibo inficias Omnia commorsa à cane rabido, rabiunt, excepto homine, non quia nullus rabiat, sed quia non omnis etiam commorsus à rabido, rabie corripiatur; quasi species humana hanc habeat præ cæteris prærogatiuam, quòd aliqui in ea sint ea natura præditi, vt etiam à rabioso morsi in rabiem non adigantur, quod nulli alij animantium concessum est. Reperiuntur enim nonnulli qui à rabido commorsi non rabiunt, vt Psylli in Lybia, & Marsi in Italia, quibuscum non ea serpentum inimicitia est, quæ cum reliquo hominum genere; de quo Fracastorius *lib. de sympathia, cap. 19. de timore.* Credi autem potest, illorum proprietatem non latuisse Philosophum, rerum

rerum naturæ ſcientiſſimum : de quibus Plin.*lib.7.cap.2.* & *lib.28.cap.3.* Ælian *lib.16.de animal.hiſt.cap. 27.* Solin. *cap. 40.*

Intereunt autem canes rabie, & quæcumque morſa à cane rabido, excepto homine. Nam aliæ animantes non tam facilè ſibi poſſunt adhibere remedia, nec tam multa habent parata & cognita : quare ſolus homo à tam ſæuo morbo aliquando ſanatur. Hoc confirmauit Iulius Pollux *lib.4.nom.cap.9.§. Tres ſunt canũ morbi, rabies, podagra, angina. Podagra non eſt quidem inſanabilis, rabies difficillimè, angina lethalis: quodcunque verò à cane rabido fuerit morſum, interit, ſolus homo non abſque periculo euadit.* Et hæc eſt melior expoſitio ſententiæ Ariſtotelicæ, quàm illorum qui de hoc argumento conſcribentes, ſententiam mendoſam, & deprauatam ſunt ſuſpicati : Lege aliam expoſitionem apud doctiſſimum Mercurialem, *lib.1.variar.cap. 2.* & memorabilem hiſtoriam luporum rabidorum, apud Ioannem Bauhinum doctiſſimum, *lib. prop. de rabie luporum, lect.cap.2.* & *lib.de hydrophobia, cap.5.*

HISTOR. XVIII. AETII, & Galeni, de rabie.

Auxilium ad rabiem præſtantiſſimum, cuius vſu nemo mortuus eſt.

Nos ego ſenem, qui morſos à cane rabido, acido rumice (oxalidem vocant) *curabat : primum enim vlcus eius decocto fouebat, deinde herbam ipſã illinebat, eandémque potandam exhibebat ; quod quidem medicamentum tanquam efficaciſſimum ſummoporè commendabat. Plurima, & turbulenta & bilioſa, qui eam aſſumpſerint, meiere ſolent. Nos quoque non rarò cum reliquis medicamentis eam miſcuimus, &c. Aëtius* tetrab.2.ſerm.2,cap.2.4.

Fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam valde exiccatorius eſt, ſubſtantia tamen totius proprietate mirabilis eſt in iis, qui à rabiente cane ſunt morſi, iiſque tum ſolus, tum cum gentianã & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe vnam oportet, gentianæ autem quinque, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis vſtis non ſumus vſi, cæterùm ad eundẽ modum plerumque, quo Æſchrion Empiricus vtebatur medicamentorum peritiſſimus ſenex, conciuis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros viuentes hactenus vrebat, donec in cinerem redigerentur, vt facilè ad lauorem redigi poſſent. Hic Æſchrion ſic paratum, promptum ſemper in ædibus hoc habebat medicamentum, tempore æſtiuo vrens cancros ipſos poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſiſſet, Luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen, iis qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie vſque ad diem quadrageſimum, menſura cochlearij ſatis magni aquæ inſperſum. At ſi nõ protinus ab initio, verùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum verò vulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice Brutia, opopanace, aceto que conficitur, habens picis libram vnam, aceti acerrimi ſextarium vnum Italicum, opopanacis verò vncias tres. Hæc itaque monita volui de cancris, quum nullus eorum, qui vſi illo medicamento fuerunt, extinctus ſit, &c. Galenus lib.11. de ſimp.medic.facult.tit.de cancris vſtis

PARAPHRASIS.

Alberti Magni inconcuſſa auctoritas eſt *lib.22. de animalib. tract. 2. cap. 1.* canes nouem plurimùm morbis conflictari ; ita remedia apud Medicos reperiantur eſt neceſſe, quæ morſis à rabido cane rabiem auerſant, qualia Aſclepiades 5.*lib.* conſcripta reliquit, apud Galen. *2. de antidot. cap. 10.* & quæ Democrates in elegantiſſimis Iambis ; ex Nicerato, apud eundem *lib. cit. cap. 15.* Cuiuſmodi eſt album Heræ Cappadocis emplaſtrum, apud eundem Galenum *lib.1. ſec. gener. cap. 16.* & *lib. de theriac. ad Piſon.14* Dioſcorides *lib. cit.* Gratius vetus Poëta *de venatione*, & cæteri Principes *loc. cit* Arnaldus *in Breuiario, lib.3.cap.13.* Conciliator *diff.cit.* Gordonius *lib.1.cap.2.17.* Arduynus *à fol.385.vſque ad fol.402.* Varignana *1.part.tract.3.cap.2.* Guainerius *cap. 12. de venenis*, Ponzettus *eodem titulo*, & cæteri citati Recentiores.

Inter reliqua acidus rumex primatum tenet ; cuius ſemen epotum, aut decoctum ab ſcorpione commorſis opitulari affirmat Dioſcorides *lib. 2. cap. 106.* Sed cùm rumicis quatuor ſint ſpecies ; illam intelligere oportet, quæ cùm hortenſis ſit, cæteris altior eſt, latioribus foliis conſtans, & radice crocea, qua loco rhabarbari in Italia vti Medicos, Lacuna *in comment.* affirmat ; quæ adeò valentiſſimè purgat bilem, vt ſua efficacia cætera purgantia excedat ; cuius antidoti vi bilioſa ; & turbulenta (quæ ſui acrimonia in ventre tormina ; & turbationem efficiunt, quæ venenoſam labem amplius concipiunt) educuntur : de cuius viribus, aduerſus plurimas, aliáſque venenoſas ægritudines eleganter agit Ruellius *lib. 2 de natur. ſtirp.cap.49.*

Hoc ergo auxilium ; contra rabiem à proprietate prodeſſe, patet manifeſtè : alioqui enim alia præſidia frigidiora, & humorem venenoſum per vrinam expurgantia, hydrophobis auxilio eſſent ; quod non experimur. Plurima autem eſſe, quæ à proprietate ; totáque ſubſtantia virus rabidum extinguunt, conſentiunt vnanimiter auctores.

De horum claſſe eſſe cancros fluuiatiles ; Galenus conſcripſit eo loco, quo eſt deſcripta hiſtoria hæc, contra præceptorem Pelopem ; qui ob id eos rabiei prodeſſe exiſtimabat, quoniam cancer cùm ſit animal aquaticum, morſis à cane rabido prodeſt, quibus videlicet metus eſt, ne corripiantur affectu ſicciſſimo nempe rabie : conueniunt autem fluuiatiles, non marini, quòd animalia marina ob admiſtionem ſalis natura ſicciſſimi, haud æque exactam tuerentur eam, quæ eſt aduerſus rabiem contrarietatem : neque hoc modo putes animalia fluuiatilia eſſe rabiei præſentanea, quia ſimilem canris præparationem non admittunt ; eo maximè quòd horum cinis exiccatorius cùm ſit, canum rabientium venenum abſumit, & digerit. Sed hæc Pelopis ratiocinatio longè abeſt à mente Galeni, qui hoc præſidium ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe ſibi perſuaſit : omnia enim marina animalia ſimilem patiuntur præparationem, & vehementer exiccant, vt oſtreorum, & conchyliorum omne genus. Ergo hoc antidotum à proprietate iuuat ; quod miris laudibus auctores celebrarunt.

Andreas Lacuna *lib. 2. in Dioſcoridem ; in com. cap. 10.* vlcera cacoëthica, & doloſa horum puluerum illitorum vſu perſanaſſe gloriatur: & priùs dixit Actuarius *6.meth.8.* qui illorum cinere cum cadmia deſuper impoſito, vlcera cancroſa, & maligna perſanaſſe refert ; & Dioſcorides *loco cit.* hoc auxilium ſummè probat ; ſi in vino cum gentiana aſſumatur, quod pro veneno rabidi canis domando eſſe nulli ſecundum *ibi* inculcat.

Vrendi ſunt in furno, & in patella æris rubri. Haly Abbas *4.pract. 31.* viuos eſſe aſſandos ait. Æſchrion quotidie hoc medicamen bibendum præbebat diebus quadraginta, menſura cochlearij magni (hoc eſt drachmæ vnius) aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, verùm aliquot poſt dies curam cœpiſſet demorſi ; tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat ; Auic. *6.4. tract. 4. cap. 9.* ad quatuor vſque cochlearia progreditur.

Eliguntur fluuiatiles, quòd nihil ſalſi habeant, humidioréſque ſint ; quos cum aqua hordei ſummè probat Auic. pro febris hecticæ curatione, *1.4.tract. 3.cap.4.* maximè ſi priùs ſuffocentur lacte ; tunc enim dulciores, melioréſque fiunt : quorum copiam frequenter inueniri in Græcia, Sicilia, Hetruria, & in vniuerſa Italia, teſtatur Rondeletius, *cap.14.de piſcibus fluuiatilibus.* Cætera verò ad rabiem curandam auxilia *in praxi* proponemus.

***

HISTOR. XIX. GALENI, De Rabie.

Theriaca tam foris vlceribus illita, quàm intus assumpta, rabiosos valentissimè iuuat.

Equidem olim mecum ipse aliquod remedium excogitans, hanc ipsam theriacam oleo rosaceo mollitam linamentis impolui, ac veluti medicamentum aliquod vulnerarium foret, vlceri superimposui, vt tanquam cucurbitula venenum trahe- ret: deinque theriaca (perinde ac Pæonia aliqua medicina) & foris imposita, & intus assumpta, præsentaneum auxilium commorsis à cane rabido præstat, &c. Galenus lib. de theriac. ad Pisonem, cap. 16.

PARAPHRASIS.

Auxilia extrinsecùs ictæ parti apponenda, non debere esse desiccantia, repellentia, neque ad cicatricem ducentia, immò attrahentia, dilatantia, relaxantia, atque emollientia, omnes auctores confirmant: nam in omnium virulentorum morsuum curatione enitendum est summoperè, vt per quam partem venenum in corpus penetrat, per eandem foras extrahatur, atque euocetur; quem vsum attrahentia præstant emplastra, quæ virus alliciunt, & vulneris labra dilatant: horum descriptionem proponit Galen. 3. *sec. gener. cap.* 5. Quo pacto theriaca cùm calida sit & sicca, venenum ad exteriores partes euocare nata est, maximè cùm à tota substantia venenum euincat, & ignis instar dissipet & absumat.

In potum verò assumpta theriaca, generosa, ac excellens est antidotus, quippe quæ non solùm à plurimis morbis corpus facit immune, verùm etiam à noxiis potionibus, & virulentorum animalium morsibus tuetur, ac defendit, vt *lib. de theriac. ad Pison. cap.* 2. protulit Galen. & peculiariter iis bene facit, qui à cane rabioso sunt icti, non modò in morsus initio, verùm etiam cùm iam hydrophobici fiunt; dummodò tamen recens sit, nam potentiùs veneno aduersatur, refrigerátque, non excalfacit. vt Euricius Cordus eloquenter probat *in suis poëmatibus de theriaca.*

Sed multa sunt, quæ Medicum ab huius auxilij administratione auertere possunt. Nam aquæ formidinem, morborum omnium pessimum, comitantur totius corporis siccitas, febris non ignaua, qua ægri intus vri solent (ex Gal. in eo capite quo est descripta historia hæc,) quæ putrida est, & venenata, ex putridis, corruptis, virulentis, & malignis humoribus pronata. Insuper in rabie adest calida admodum, & sicca intemperies, vniuerso rabientis animalis corpori communicata, ab humoribus venenosis, ac contagiosis excitata: quare si tunc theriacam propines, nocebis impensè, corpus erit furibundũ, & in igneam naturam veluti conuersum inflammabis, spiritus excandescentes, magis exustos reddes, solidas corporis particulas ad tabitudinem deduces.

His forsan permotus Conciliator *dif.* 179, pugnacissimè contendit, theriacam à cane rabido morsis inutilem esse & nullius vsus, maximè quum nec Serapio, nec Rasius, nec Halyabbas, illius, in huius morsus medela fecerint commemorationem. Sed errat toto cœlo bonus Cóciliator, qui quid scriberet Galen. non vidit, quid ipse loqueretur, ignorauit. Nam theriaca non qualitate manifesta, sed tota substantia, occulta cæcáque proprietate ictis à rabioso cane auxiliatur, alioquì in morsu viperæ non conferret, cuius venenum, calidum & siccum est, auctore Auic. 6. 4. *tract.* 3. *cap.* 21. & 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 15. Aëtius *tetrab.* 4. *serm.* 1 *cap.* 21. Neque scordium, caliditate præditum; corpora à putredine posset præseruare, cuius hac in re tantam vim esse, 1. *de antidot. cap.* 12. Galen. est auctor vt quæcumque supra illud in prælio quodam interemptorum cadauera, per multos dies insepulta iacuissent, diutius remanerent incorrupta, secundùm eas potissimùm

A partes, quæ herbam ipsam attigerant. Neque bonum argumentum proponit Conciliator, quòd de vi theriacæ, pro morsu virulentorum animalium veteres non meminerint, quum eam Dioscorides, Galen. Paulus, Aëtius, Auicen. & alij, miris laudum præconiis extollant. Quare non est interdicendum præsidium hoc, quoniam febris adest intensa, aut calida vrget viscerum intemperies: si enim frigidis medicamentis cardiacis id permisceas, & veneno, & febri opitulaberis: sic in febre pestilente, theriacam, & alia calida alexipharmaca exhibemus, quæ potiùs antipathia, & contrarietate iuuant, extinguendo venenum, quàm calore suo nocere queant. Theriaca ergo commorsis à rabido cane auxilium præstat, quia venenum ignis purifici instar absumit, deuastat, & facultates corporis summè roborat. Ignem autem, & medicamenta caustica super commorsam

B partem imposita, quæ suo calore ad partes externas venenum potenter attrahant, esse necessaria, confirmauit Ioannes Thomas Minadoüs, olim in Patauina Academia Professor clarissimus, *disputatione de cucurbitulis corneis, vstione, & aurium sacrificatu*: & non siluit perdoctus Melchior Sebizius *in epist. de serpentibus in humano corpore repertis, prope fin.* immò cauterium ipsum, præsentaneum est auxilium, quia vt notat Ioannes Lygæus *lib* 8. *aph. com.* 6. ignis putrentes qualitates puriores reddit.

HISTOR. XX. GALENI, De Rabie.

C
Humor in corpore aliquando progignitur, veneno rabientium canum simillimus.

*Non est igitur absurdum, vt talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est & rabientium canum, & tractu temporis longiore corrumpentium medicamentorum, ita vt plerumque Medicos lateant: quomodo in eo qui ob lassitudinem, vt videbatur, moderatissimè febriit, qui post quartum diem * vrinam secreuit substantia quidem tenuem, sed colore nigram: vt in vtroque eam, quæ ex pauco atramento scriptorio aquæ multæ diluto consurgit, mixturam repræsentaret: atque modo alio, si non atramentum ipsum dilutum intellexerimus, certè eam, quam multi appellant fuliginem. Visus est hic æger quarto die bene habere, ita vt sequentibus diebus lauaret, deinde die septimo vesperi cum febrire cœpisset, labefactus obiit,*

D *&c. Galenus* lib. 1. prorrhetic. sect. 2. com. 17.

PARAPHRASIS.

Venenum in corpore a nasci, ex antiquorum, & Iuniorum mente demonstrauimus, *tom.* 1. *huius operis, in com. hist.* 50. & *in hoc libro, hist.* 1. In eo tamen gigni posse humores ita venenatos, qui rabidi canis venenum æmulentur, nullo ex cane rabido accepto contagio, eleganter ex obseruationibus Ioannis Baptistæ Cauallarij probant Marcellus Donatus *lib.* 6. *de medic. hist. mirabili, cap.* 1. *ad fin.* Petrus Salius *lib. de affectib. particularib. cap. cit.*

Præsentem ergo historiam scripsit Galenus hoc loco, vt hoc exemplo venenosorum humorum generationem comprobaret: nam cùm proponat moderatissimam febrem, eam

E tamen vt lethalissimam, corpus breuissimo tempore extinxisse asseuerat. Etsi enim attentè Medicus arte Hippocratica dignus, signa rimetur, inueniet Medicos in illius cognitione valde fuisse deceptos: mitis enim, & placida cùm videretur, non potuit non esse vehementissimè maligna, & ab huiusmodi humorum putredine succensa, quæ veneni efficaciam sortiuntur.

Hanc fuisse de genere hecticiarum pestilentium, quæ ob exuperantem calorem febrilem, attenuantem, colliquantem, & adurentem sanguinem, corpus celerrimè ad tabẽ deduxit, ex historia satis patere puto. Vrina enim nigra, etsi rarò ad bonum iudicet, prout *lib.* 2. *hist* 127. prædiximus, incendium tamen internum demonstrat, & insignem notat humorum torrefactionem: quæ licet à frigiditate vehementi interdum oriatur, vt ex Gal. mente *lib* 2. *in com. hist.* 132.

A *hist.*132.probauimus,in hoc ægro hac de causa originem non duxisse, res est manifesta; tenuis enim cùm illa esset, ex caliditate nigrorem fuisse effectum, signum erat euidens, quoniam vt perbellè docuit Gal.*in com.* 29.*lib.* 2. *prog.Sanguis trahit nigrorē,si crematur,quemadmodū imnia alia corpora,& qui diutius in sole diuersātur æstiuo,nigri redduntur:ex vehementi verò frigiditate nigrescit in globos congestus,& quidquid extinguitur in plenum frigescens,&c.*

Quibus signis hæc febris, ad tactum, & aspectum mitis, cognoscatur, cùm sit inquieta interiùs, & de genere earum quæ hecticæ sunt pestilentes, de quibus Galen. 3. *de præsag.ex pulsib.cap.*4.satis abundè explicuimus *lib.*1.*in com.hist.*82.vnum solùm constet,tantum fuisse incendium in visceribus excitatum, vt vrinam atramento scriptorio, vel fuligini similem efficeret:fuligo enim est vapor terrestris ex materiis immodicè assis vstísque, in hoc à fumo B differēs,quòd fumus mixtio sit ex terrestri,aqueáque substantia,materiis tantùm semiustis:vel si per fuliginem intelligas substantiam tenuium partium,& terrestrem,summis caminorum parietibus adhærentem,ex multo rerum pinguium vstarum halitu,& vapore concrescentem,vera pronunciabis.Plinius *lib.*35.*cap.*6.Columella *lib* 1.*cap.*6. vocant nigrum illud excrementum, quod ex fumo caminis, aut furnis adhæret.

Docet profectò Medicos Galenus, eósque instruit, vt in febris malignæ latentis cognitione non decipiantur, quam ex expiratione esse venandam *loc. cit.* confirmat; quæ si fœtet, maximam febris huiusmodi suspicionē deprehendet. At licèt thoraci manum imponat,facillimè decipietur, quia hæ febres non sunt calore vehementes, ex Gal.3.*simpl.tit de terra Samia.*Ne ergo mireris,ob venena- C tos humores intus delitescentes;hanc febrim ex putredine excellenti succensam,cum perniciosa qualitate cordi inimica coniunctam,ita furtim,sensim,& sine sensu veneni rabiosi promptissimi instar, corpus ad interitum deduxisse, quin Medici illius ideam agnoscerent,alleuationis spe valde delusi. Quibus autem signis leuamen in ægris falsum sit cognoscendum, & à vero distinguendum,diximus ex Galeni mente,*lib.*3.*in com.hist.*5.

QVÆSTIO XXV.

Vtrùm vrina sit mixtum de nouo genitum, habens distinctam formam ab humore ebibito an alteratus potus.

COMMENTARIVM.

D VRinam secreuit.] Plurima de hydrophobiæ natura,& causis,ex veterum,& Classicorum mente,indagine scrupulosa protulimus: nunc consentaneum videtur alia prosequi, ex quibus vtilitatem Medici consequantur, vt sic ad ea quæ nostri sunt calculi respectemus: pergamus ergo ambigua Hip. Gal. & summorum Medicorum perpendere inuolucra, quæ à nostrorum scientissimis, inserta lucubrationibus suis,illotis manibus explicantur,& circa vrinarum argumentum, de quo differit historia hæc, publico emolumento vtilia mussitemus, ne in nostris operibus aliqua deesse possint, quæ ex aliorum monumentis cogatur nostræ artis studiosus emendicare : quo pacto E non pigebit tantillum laboris in iis dirimendis suscipere, altiùs sic priùs clarioris doctrinæ gratia ducto exordio.

Vrina definitur à Gal.*lib.*3.*epid.sect.*1.*com.*6.serum sanguinis, & aliorum humorum, quod à renibus per venas emulgentes attrahitur,& in vesica,veluti in extrema parte coaceruatur, & deinde per penem excernitur. Hæc, quæ est recrementum serosum ex secunda coctione emanans,quatuor habet causas. Materia vrinæ est humor ebibitus,aut liquor, quo cibi solidiores diluuntur, aut pars aquea ciborum:sed secundùm maximam partem est potus, ex Gal.1.*simpl.*13 & *lib.de atra bile,cap.*2.*&* 4.*de vsu part.* 5.*&* 1.*natural.vlt.*nam vrina potus quantitati respondet. Formalis,est modus ille substantiæ, quem vrina per alterationem acquisiuit,ex miscella humoris biliosi,quam in iecore comparauit,quod enim formam præstat vtili, idem inutili præbet: eadem enim actione,& eodem calore benignum, & excrementitium generatur : sicut enim fæces generantur in ventriculo simul cum reliquo chylo,in intestinis tamen figuram,& colorem acquirūt; sic potulenta materia in ventriculo,& iecore alteratur,forma tamen illius in renibus perficitur. Causa efficiens,est iecur,quod mediante sua actione,alterando, & perficiendo humorem serosum, & cum illo humoris biliosi portionem permiscendo, vrinam generat;renes tamen attrahendo,ac separando ipsam perficiunt. Causa finalis est, ne sanguis per venas distribuendus pro nutriendis partibus,multitudine seri esset vitiatus,& impurus;nam vesicam,& renes ad expurgandam vrinam fabricauit narura. Accedit quòd hæ partes vrina fruuntur, ac delectantur:nam hoc excrementum est illis suauissimum,ex Gal.3.*de facult.natural.cap.*9. B nihil enim attrahit propter ipsum attrahere; & vesica vrinaria nunquam reperitur sine vrina,sicut folliculus fellis sine bilioso humore. De qua re lege Laurentium *lib.*6.*de hist.anatomic.cap.*20. acriter contra Iouberti opinionem disputantem. Deinde vrina humorum constitutionem,& partium dispositionem repræsentat.

Perscrutaberis, quomodo inter se distinguantur lotiū, serum, & vrina,hoc enim quæsitum hactenus Hippocratis,& Gal.malè torsit interpretes.Dic,hæc vocabula apud Latinos etsi videantur synonyma,duplicem tamen patiūtur significationē,vt aduertit Gal.6.*epid.sect.*5 *com.*14. dicens,linguam lotium significare,aut propriè sic vocatum, quod quotidie mictu eiicimus,aut succorum serum.Quare hæc dicuntur aliquando de tenui, & serosa cuiuscumq; humoris parte: nam vnusquisque humor suum habet se- C rum, quemadmodum lac habet in se serosam quandam humiditatem,quam serum dicimus,vt docet Gal.3.*simpl.* 14.In hac significatione sumitur à Galen. serum,6. *epid. sect.*2.*com.*38.vbi docet,quòd quemadmodum in lacte serosa quædam humiditas adest, quæ crassiorem eius partem circumfluit, eodem sanè modo in omnibus succis, & humoribus, serosus quidam, ac tenuis liquor reperitur, qui à Græcis appellatur ichor: quo loco ex mente Platonis docet,hos ichores inter se differre,secundùm humorum naturas, à quibus deciduntur : hoc modo infestissimum est atræ bilis serum, minùs infestum flauæ, minùs quam hoc pituitæ, omnium mitissimum est sanguinis serum In eadem significatione dicebat, 2.*prog.*27. quoties sanguinis serum pariter cum vrina excernitur, colore subrubra apparet:& 1.*prorrhet.com.*4.*ad princip. Determi-* D *natum*(inquit)*est,vrinas nigras ob serum atræ bilis, vnà cum excrementis aquosis emissum procreari.*

Secundò, Lotium,& serum significant etiam quintam substantiam, separatam à quatuor humoribus, & est illud quod per mictum eiicitur:in qua significatione sumitur à Gal.10.*simpl.tit de sudore,*vbi docet, eandē esse materiam vrinæ, & sudoris,& eundem generationis modum. *Vtrinque*(inquit)*ex ebibito humore constat generatio,excalfacto simul in corpore,& biliosæ nonnihil substantiæ adepto.*

Ex iis verbis plures hanc colligunt vrinæ definitionē, *est potus alteratus,cui bilis portio est permixta.*In qua definitione,per potum est intelligendū omne liquidum, quod sorbetur:vt sumitur 2.*aph.*11.*facilius est impleri potu,quàm cibo:*nam pueri lactentes,qui non bibunt, vrinam reddūt, & ex alimentis solidis portio vrinæ debet separari, quia E 4.*de vsu part.cap.*3.*&* 2.*simpl.*17.& 3.*eiusd.cap* 5.in generatione sanguinis,vini,olei,& omnium succorum supersunt duo recremēta,præter aquam;& sic mirandum non est,si vrina excernatur in maiori quantitate, quàm sit potus: verùm quia maxima,& potissima vrinæ pars ex potu excernitur,meritò Auicenna 1.1. *doct.*4.*cap.*1.*in fine* dicebat: *Aquositas namque non est ex humoribus,neque est nisi ex eo quod bibitur,& non nutrit; neque est necessaria nisi in nutrimenti penetratione,& attenuatione, &c.* Quod desumpsit ex Gal. 4.*de vsu part.cap.* 5. quo loco vrinam esse vehiculum alimenti confirmat.

In eadem definitione vrinæ,per verbum[*bilis*]debemus intelligere alios humores,immò potiùs aliorū humorum ichores : quoniam in optima vrina sanorum, permiscetur etiā portio, siue ichor sanguinis, & propterea est subrufa,

&

& subflaua, & magis subrufa, quàm subflaua, 1.*crif.* 12.docuit Gal. scilicet manifestior est permixtio ichoris biliosi, quàm sanguinei, & sic *lib.* 3.*epid.sect.* 1.*com.* 5. dicebat, vrinam serum esse humorum in venis contentorum. Idcircò plures sic definiunt: *Est serum sanguinis, & aliorum humorum renuius excrementum, vi hepatis, & venarum confectum à renibus transcolatum, in vesica reseruatum, & per penem excretum.* Lege Mercurialem, *lib.* 3.*de excrementis, c.* 2.

Constat ergo ex dictis, vrinam ex duplici substantia habere constitutionem, quarum vna est serum sanguinis, & aliorum humorum; altera est liquor, quem quotidie bibimus: quæ ambo in vnam vrinæ substantiam in iecore coëunt, quæ etsi simplex sit, vel sensui simplex videatur, ex duplici tamen substantia constat.

Quòd autem vrina etiam fiat ex parte serosa humorum, præter Gal. 3.*epid.sect.* 1.*com.* 5. & *sect.* 3.*com.* 41. patet primò, quia in hyeme, & in aliis temporibus, sæpe multò maior est copia mictus, quàm potus. Secundò, quia quemadmodum docet Gal. *lib.* 6.*epid. sect.* 2.*com.* 38. ex Platone *in Timæo*, in omnibus succis, & humoribus, serosus quidam, ac tenuis liquor reperitur: cùm igitur hic in venis sit permixtus substantiæ aquæ bibitæ, & illi sit omnino similis, non videtur possibile solam partem aqueam à renibus attrahi, relinqui autem partem serosam humorum illi permixtã, maximè cùm Gal. *lib.* 2.*de natural.facult.* afferat, seri genera quæ in succis habentur, omnia esse excrementa, parúmque ab illis nutriri animalis corpus. Tertiò, quia plurimi morbi sæpe finiuntur criticè copiosa excreta vrina; sic per illam expurgante natura humorum serositates superabundantes. Quartò, quia aliàs non videtur, quomodo vrina indicaret supra salutem, aut mortem ægri: quare asserendum videtur, vrinam licèt maxima ex parte fiat ex potu ebibito, tamen non solùm ex illo fieri, sed etiam ex serositate humorum, quæ cum illo simul à renibus attrahitur, vt colligitur ex Galen. 1.*de sanit.tuend.* 17. & 6.*epid. sect.* 1.*com* 6.*in med.*

Nec obstat, quod 2.*præsag.com.* 27. scribit Hip. vrinam subrubram apparere, quum sanguinis serum simul cum vrina excernitur, perinde ac si in vrina naturali id serum non esset permixtum: nam hic locus debet intelligi de superabundantia seri permixti.

Nec obstat secundò, quod 6 *epid.sect.* 5.*com.* 15. inquit, *Naturaliter antè se habente creandis succis vnà commutatus potus, & colore infectus, vinarum differentias facit; &c.* nam inde non colligitur solum potum esse materiam vrinæ, immò potiùs elicitur, ex aliqua parte esse humorum serositates; ab illarum enim commixtione potus colore infectus, vrinarum differentias facit.

Vt verò dilucidè vrinarum colores, substantiam, contenta, & cætera possis contemplari, plurima diligentia vti Medicus debet: nam vrinam debet inspicere matutino tempore, præsertim quum alimenti concoctio integrè est perfecta, collectáque sit in vase pellucido, totius liquoris capace; & illud in loco quietum & obturatum, sine agitatione permaneat, vbi nec à caliditate alteretur, nec à frigiditate corrumpatur: potest etiam inspici meridie, vesperi, & noctu, vt notauit Gal. *lib.de præcog.ad Posth.cap.* 2. Deinde vrinæ non fidendum, statim vbi excreta est; non enim datur locus, vt sedimentum, sublimamentum, vel nebula suas petant regiones, vt adnotarunt Actuarius *lib.de iudiciis vrinar.cap.* 3. Halyabbas 7.*theoric.* 12. Cum hoc tamen stat optimum esse, inspicere lotium illicò postquam est excretum; nam aliquãdo à vesica perturbatum exit, postea verò clarescit; vel contrà clarum emittitur, pòst conturbatur; vel turbidum excernitur, & in eodem statu perseuerat, vt docuit Gal. 1.*crif.* 12. Quæ varietas varia significare solet, vt *infrà* latè explicabimus.

Locus in quo inspicienda est vrina, non sit obscurus, nec luminosus multùm, & intra horam inspiciatur, vt notat Auicenna 2.1.*doct.* 3.*sum.* 2.*cap.* 1. Auenzoar *tract.* 8. *cap.* 2. hora tertia, & etiam decima ab exitu, asserit posse inspici, Fernelius *lib.* 3.*patholog.cap.* 9. vsque ad horã sextam, sed rectiùs putat Auicenna. Nam si intra horam inspicimus, non fallimur, & meliùs de colore, substantia, & contentis iudicamus; tunc enim non euanuere spiritus

A quorum vi quoduis contentum suum petit locum. Ex iis colliges, non esse fidendum putido lotio, quod ad Medicorum ædes à longinquis partibus defertur, corruptum enim est, & contenta ob nimiam agitationem sunt dissoluta. Neque deinde fidas vrinæ, quæ postquam perturbata est, ad ignem, vt clarescat, apponitur, quia consulente Baptista Montano 1.*consult.* 12. etsi clarescat, multum tamen certitudinis amisit, mutatur enim color, quia partes vrinæ tenuiores à caliditate adustæ, quæ vrinam tingunt, euanuerunt: deinde mutatur substantia, hanc enim calor efficit naturalis, magis vel minùs attenuans, & commiscens, quod externus ignis præstare non potest, qui segregat & dissoluit: iam verò contenta ignis caliditate dissipantur, & resoluuntur.

B Aduerte tamen ne te decipiat vrina, quæ ab aliqua re extrinseca est immutata. Nam esu asparagorum, & alliorum fœtet vrina, & ob vsum terebinthinæ refert odorem violarum, & ob rhabarbarum, crocum, sennam, rubiam tinctorum, & ob alia multa sæpe immutari solet. Sic ex vsu ciborum frigidorum, remisso natiuo calore, & sanguine crudiore genito, apparet vrina tenuis, & decolor. Hoc modo medicamenta diuretica, quum ad vias vrinæ humores deducant, vrinam in colore, & substantia permutant. Immutatur etiam à Venere: ex eius enim vsu vrina redditur pinguis, & solent filamenta in ipsa apparere, ex reliquiis seminis in meatu vrinario relictis. Ætas etiam puerilis peruertit etiam iudicium vrinæ, ex lactis enim vsu, lactea excernitur.

C Reliquum est vt perpendamus, vtrùm vrina sit quoddam mixtum de nouo genitum, habens distinctam formam ab humore ebibito; an potiùs nihil aliud sit, quàm potus alteratus? Respondent nonnulli, quòd quando potus non est aqua sed vinum, vel aliud liquidum, vrina est mixtum quoddam de nouo genitum: quandò verò potus est aqua, vrina non est nouum mixtum secundùm maiorem ipsius partem, quia maior ipsius pars est aqua ebibita, alterata in corpore; secundùm aliam partem nouum mixtum est, quia est serum sanguinis, & aliorum humorum: & sic probant vrinam non esse vnicam tantùm substantiam, sed duplicem; vnicam tamen ad sensum apparere, quoniam ex duabus substantiis actu constat.

Non esse autem secundùm maiorem sui partem nouum mixtum, probari potest ex eo, quòd ait Gal. 10.*simpl.tit.de sudore*, vrinam habere generationem ex humore ebibito

D & in corpore excalefacto. Ergo in corpore solam recipit concalefactionem, & non mutat formam, & per solam alterationem fit vrinæ pars. Præterea aqua propriè coctilis non est, sed recipit alterationem elixationi similem. Deducitur, quia coctio, & putrefactio sunt passiones mixtorum, & idcircò Arist. de illis non egit, *in lib.de generatione*, sed *lib.* 4. *meteor.* vbi de passionibus mixtorum disceptat. Deinde aqua, simplex elementum est, Ergo coqui non potest, & ex consequenti solam alterationem in corpore recipit, & formam non mutat.

Verùm non minùs probabile nobis videtur, vrinam naturalem semper esse nouum mixtum, & vnicam tantùm substantiam quæ vnam formam tantùm habeat. Inducimur autem sic opinari, quia vrina naturalis verè cocta est, non quidem tanquam alimentum, cuius propriissima est cõcoctio: (*coctio* enim, ex Gal. 2.*de facult.cap.* 4. *est mutatio*

E *nutrientis in propriam aliti qualitatem*) est tamen cocta, tãquam excrementum. Igitur aqua, ex qua vrina generatur, non simplicem alterationem, sed veram concoctionem recipit.

Insuper, si per solam calefactionem, aqua fieret vrinæ pars, non acquireret modicam crassitiem, immò potiùs attenuaretur, quum calefactio aquam magis attenuet. Ergo per veram coctionem incrassatur, ac proinde nouam formã acquirit. Vltimò, Calor ignis ita potest permiscere aquam cum succo carneo, vt efficiat vnum nouum mixtũ, nempe eius; & ars ita permiscet aquam cum farina, vt ad ignem efficiat nouum mixtum, nempe panem. Ergo calor naturalis cùm potentiùs permisceat, poterit etiam permiscere aquam cum ichoribus humorum, & efficere nouum mixtum, nempe vrinam.

Neque

Neque obiicias aquam non posse concoqui, quia simplex elementum est. Nam licèt per se sola concoqui non possit, potest tamen permixta cum aliis, nempe cum ichoribus: quemadmodum simul cum succo carneo coqui potest, ita vt amittat formam, & nouum quoddam mixtum efficiatur. Vtramque partem videtur recepisse Vgo apud Auic. 2.1. *doct.* 3. *sum.* 2. *cap.* 1. cùm dixit, *quòd forma vrinæ aut est forma aquæ, aut forma mixti multùm vicini aquæ, quæ videlicet licèt aqua non sit, est tamen aquositas, quæ cum aqua maximam similitudinem habet.* quo nomine Arist. 4. *meteor. cap.* 5 appellauit aquæ species, vinum, vrinam, & serum.

Ex dictis potest deduci, in iecore vrinam confici, & formam suam substantialem suscipere: cùm enim vrina constet ex sero humorum, asserẽdum est in eo loco serum humorum generari, in quo humores ipsi generantur, quũ idem membrum vtili, & inutili formam præstet. Hoc affirmat Auic. *loc. cit. cap.* 6. §. *Et vrina quidem digesta, venarum significat sanitatem, quoniam renũ ægritudines digestionem non prohibent vrinæ, quia ipsa super ipsos existit.* Vrinam autem in renibus non generari, ex eo constat, quia si illic generaretur, esset fanè illorum excrementum; cuius contrarium probat Gal. aduersus Lycum, *lib.* 1. *de facult. natural. cap. vlt.* Lege Santorellum *lib.* 8. *anteprax. cap.* 3.

Vltimò dubitabis: vtrùm vrinæ portio sanguini permixta, functa iam suo munere deferendi alimentum in partes, retrocedat per vasa iterum ad vesicam, etiam ex remotissimis corporis partibus. Ex altera parte est ratio potissima, quòd affectiones extremorum per vrinam demonstrantur, & vrina non solùm iecoris, sed vasorum omnium coctionem ostendit. Ergo ex omnibus vasis deciditur. Sed contraria sententia magis videtur consona doctrinæ Gal. eam ipse apertè comprobare videtur 1. *de sanit. tuend. c.* 12. *parum ante finem.* §. *Nunc functum officio humidum, &c.* Quo loco concludit, humidum quod fuit vehiculum alimenti in partes extremas, partim per molliora corpora, partim per poros, & exiguos meatus corporeæ molis vacuari; hæc autem vacuatio aliquando fit insensibiliter, aliquando per sudorem: quod intelligebat 10. *simpl. tit. de sudore*, dicens, eandem esse vrinæ, & sudoris materiam.

Hæc pars ratione sic potest confirmari. Partes extremæ habent facultatem expultricem, & commodum locum per quem excrementum aquosum possint promptè propellere. Ergo frustra per tam anfractuosos ductus, & longinquas partes iterum ad vesicam propellent. Ad argumentum oppositum dic, venas omnes nostri coporis maximum habere consensum cum iecore, à quo originem ducunt; & sic vrina, quæ ex iecore, & venis maioribus deciditur, venarum, & partium extremarum coctionem indicabit. Notandum obiter, vrinam non solùm ex venis, sed etiam ex arteriis decidi, vt 1. *de sanit. tuend.* 12. asseruit Gal, quia est serum sanguinis, & aliorum humorum, qui non solùm in venis, sed etiam in arteriis continentur Lege Ægidium Monachum *in tract. de vrinis, in med.* quem locum illustrat Gentilis *in com.* luculenter.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrùm vrina subrufa, subflaua, vel citrina, omnium sit optima, vt voluit Galenus.

GAlenus Medicorum primipilus, *in illo aureo cap.* 12. *lib.* 1. *de cris.* clarissimè docuit, optimam vrinam esse subrufam, & subflauam, magisque subrufam, quàm subflauam: quam doctrinam explicat Vgo apud Auic. 2. 3. *cap.* 2. *de significationibus coloris vrinæ.* Nam vrina tingitur ex sero sanguinis, & bile rufa, & ex horum permixtione fit vrina subrufa, vel subflaua; subrufa ex bile rufa, subflaua ex sero sanguinis: quare naturalis vrina non est absolutè vel subrufa, vel subflaua, de vtroque tamen colore participat. Et hoc est quod voluit Gal. vrinam optimam esse subrufam, & subflauam, hoc est, habere colorem mixtum ex colore subrufo, & subflauo, magis tamen participare de colore subrufo, quàm subflauo, quia in vrina naturali magis manifesta est bilis, quàm seri sanguinei permixtio.

Hæc doctrina ex Gal. *loco cit.* confirmari potest, dicente, optimam vrinam esse subrufam, & subflauam coniunctim, non verò disiunctim, subrufam, vel subflauam. Præterea color naturalis optimæ vrinæ in homine temperato, & perfectè sano, vnus debet esse non plures. Ergo non docet Galen. vrinam subrufam esse optimam, & præterea vrinam subflauam, sed vrinam illam quæ colorem habet mixtum ex colore subrufo, & subflauo, qui color ab Auicenna citrinus appellatur.

Verùm hæc expositio non est conformis menti Gal. Nam cùm 2. *prog. com.* 26. doceat vrinam pallidam esse naturalem, & optimam: & *cap.* 12. *de cris. cit.* pallidam vrinam asseueret esse subrufam, constat subrufam esse naturalem, & optimam. Igitur in doctrina Gal. vrina subrufa, optima est; non verò ea quæ ex subrufo, & subflauo permixtum colorem habet.

Quare color subrufus per se est naturalis, & similiter color subflauus, neque vnus tantùm color naturalis in sanorum vrinis reperitur, sed pro ætate, sexu, & temperamento euariat. Nam marium, iuuenum, & biliosorum vrina colorem intensiorem habet; mulierum verò, senum, & pituitosorum, remissiorem: quare in illis color subflauus, naturalis est; in his verò, & temperatis, subrufus. Idcircò in quibus color subrufus naturalis est, color rufus est præternaturalis: sic *lib.* 2. *de sanit. tuend. cap.* 2. in quibus laudat vrinam pallidam, quæ subrufa est, reprobat rufam; quod facit etiam 2. *prog.* 30. in quibus verò color subflauus est naturalis, reprobandus non est color rufus. Hoc nomine Arist *sect.* 1. *prob.* 52. vrinam coctam colore esse rufo affirmat: & Galen. *lib.* 1. *cris cap.* 17. *in fin.* vrinam rufam tenuem, alicuius coctionis, etsi debilis & occultæ, indicium esse scribit; quam coctionem cùm ob substantiam indicare nequeat, ob colorem indicet est necesse: & sic docet Gal. *lib* 1. *cris.* 12. Hippocratem 2. *prog.* 30. non simpliciter vituperasse vrinam rufam, sed quando simul cum rufedine tenuitatem habuerit. Lege Ludouic. Lemosium *lib.* 2. *de optima prædicendi ratione, cap.* 6.

Sed ex contextu Gal. *in lib.* 1. *de cris. cap. cit.* emanat dubium scitu non indignum. Hic enim auctor postquam in perfectè sanis vrinam debere esse subrufam, & subflauam pronunciauit, asseruit hanc vrinam esse mediocriter crassam, quia ad hunc colorem statim mediocritas substantiæ consequitur. Cuius doctrinæ occasione dubitandum: Vtrùm cum bono colore necessariò detur mediocritas in substantia, an potiùs cum tenuitate substantiæ possit bonus color reperiri.

Quod non possit dari bonus color sine substantiæ mediocritate, videtur colligi ex hac serie Gal. dicentis ad colorem subrufum, & subflauum statim sequi mediocrem crassitiem. Præterea priùs in vrina generatur substantia quàm color, quia color bonus per coctionem in vrina generatur, coctio verò priùs efficit substantiam, quàm colorem. Igitur prima digestionis operatio, inquit Auic. 2. 1. *cap.* 3. est substantiam efficere, deinde ipsam tingere. Ergo quando in vrina reperitur bonus color, debet etiam bona substantia, nempe mediocris inueniri.

Ex opposito reluctatur Hippocrates *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *text.* 78. vbi referens historiam Virginis Abderæ laborantis, ait, *vrinæ tenues, sed boni coloris*: & 1. *epid. sect.* 3. *text. vlt. vrinæ* (inquit) *perpetuò quidem boni coloris, sed tenues.* Secundò, apud Gal. 1. *ad Glauc.* 7. *in fin.* in principio tertianarum apparent vrinæ rufæ, vel subrufæ; color autem subrufus, optimus vrinæ color est. At in hoc principio non potest in vrina substantiæ mediocritas esse, quia esset vrina cocta in principio morborum, quod est contra doctrinam Galen. *in locis multis.* Dari ergo poterit color bonus cum substantiæ mediocritate, vt eleganter probat Alphonsus Daca *tract. de ratione cognoscendi causas vrinarum, cap.* 3. *de præuidentiis vrinarum.*

Tertiò. Vrina potest esse cocta secundùm colorem, quin appareat cocta secundùm substantiam, vt colligitur ex Gal. *lib.* 1. *cris.* 12. quo loco postquàm loquutus fuit de vrina alba tenui, loquitur de vrina pallida & subrufa, quæ scilicet tenuis adhuc sit: eam tamen quoad colorem attinet, esse concoctam, eo loco inculcat. Ergo poterit apparere coctio in colore, quin appareat in substantia: quod colligitur

colligitur ex Auic.2.1.*cap*.2.*de coloribus vrinarum*, dum inquit. *Et color quidem vrinæ in ægritudintibus acutis incendentibus, trahit ad colorem Zafrani, & igneitatem: quòd si ibi fuerit tenuitas, aliquam maturationis significat imaginationem* (id est, vestigium occultum) *etsi non appareat in substantia.* Quod videtur etiam significare Gal. 1.*crif*.12. quum docet, vrinam rufam tenuem non reprobari ab Hippocrate, non ratione coloris, sed substantiæ.

Vt verò huius dubij assequaris expositionem, aduerte primò, Naturam in coctione vrinæ, priùs intendere generare substantiam, hoc est, mediocritatem substantiæ, quàm colorem bonum; quia per coct.onem intendit assimilationem, quæ potiùs per substantiam, quàm per colorem acquiritur: & hoc est quod voluit Auicen.*loc.cit.* dicens, *primam digestionis operationem esse substantiam efficere, deinde ipsam tingere.* Cùm hoc tamen stat, in sanis simul bonam substantiam, & bonum colorem generari, quia ad bonam permixtionem bilis cum vrina, non solùm sequitur bona substantia, sed bonus color.

Aduerte secundò, Colorem bonum in vrina posse generari, vel per coctionem, vel per solam mixtionem bilis ipsam tingentis: hoc secundo modo potest generari bonus color in vrina, sine bona substantia; quod etiam per imperfectam coctionem fieri potest, per coctionem verò perfectam minimè: & hoc voluit Auic. 2.1.*cap*.3.*cit*. cùm dixit: *In tenui autem, in qua multa existit tinctura, scitur tincturam non esse propter digestionem*, ac si dicat, in vrina tenui bonum colorem non dari per coctionem perfectam, sed vel per solam mixtionem bilis, vel per coctionem imperfectam, vt verbis vtar Gentilis *in com.* quoniam si bonus color in vrina esset ob coctionem perfectam, cùm eo simul daretur bona substantia, non tenuis. Quòd autem per imperfectam coctionem possit generari bonus color sine bona substantia (quod monuit Vallesius 3.*cont*.19.) patet, quia incipiens vrinæ concoctio potest manifestari in colore, non tamen in substantia; quia illud facilius est, hoc difficilius: & hoc voluit Auic.*cap*.1. cùm de vrina tenui, boni coloris, dixit *ipsam significare, quòd iam incipit maturatio, etsi non appareat in substantia*: & sic sæpe gradatim procedit natura in vrina, in qua multoties primò apparet coctio in colore, postea in substantia, tertiò in contentis.

His prænotatis, solues quæstionẽ si afferas, dari bonum colorem in vrina cum tenuitate substantiæ, dummodò bonus color solùm ex bilis permixtione oriatur, vel ex coctione imperfecta; ex coctione verò perfecta non posse dari bonum colorem sine substantiæ mediocritate: quod tamen intelligendum est cum limitatione posita à Gal 1.*epid.sect*.3.*com.vlt*. vbi docet, vrinas tenues posse esse boni coloris, quatenus valet bonus vrinarum color cum tenuitate coniungi, quia scilicet exquisitus bonus color non potest cum vrinis tenuibus reperiri; quæ si etiam prorsus tenues sint, nullo pacto bonum colorem habere possunt; nam omnimodam cruditatem ostendunt, & necessariò albent. ex Gal.*loc.cit.*

Ex iis patet, quid ad obiecta respondendum sit, & primò ad Gal.1.*crif*.12. vrinam quæ habet colorem optimum (subrufum scilicet, & subflauum) in iis qui supremũ sanitatis obtinent gradum, necessariò mediocrem crassitiem habere, quia hic color per perfectam coctionem generatur, ex qua necessariò mediocritas substantiæ consequitur Ad Auicennam verò dicendum, quòd licèt natura priùs intendat generare substantiam, quàm colorem, potest tamen priùs coctio manifestari in colore, quàm in substantia: de quo argumento sat pulchra notauit Ioan. à Belloforti *in libr.Gal.de vrinæ significatione.*

Consequenter expendendum, an vrina citrina sit etiam optima, quam Gal.*lib*.1.*crif*.12. vocat subrufam, & subflauam; & Actuarius 1.*de iudiciis vrinarum*, subauream, vel subcroceam, quo nomine etiam appellat Gal.2.*prog*.30.& modicam mixtionem bilis, & seri sanguinis cum vrina significat, & calorem moderatum, optimámque coctionem præostendit. Hæc apparet in homine exactè sano, ætate vigoris, optimam temperaturam habente, nutrito bonis cibis, modicè exercitato, in regione temperata degente, tempore anni temperato.

Hæc ita vocatur, ob similitudinẽ corticis citri bene maturi, & collecta non multò post peractã secundam coctionem, est lex, & veluti norma cæterarum, in qua substantia est mediocris, nec aquæ modo tenuis, nec vt iumentorum crassa; clara, non turbida; colore subaureo, atque subflauo, siue citrino, quem extremorum medium collocamus, quãtitate media, & hesterno, superiorúmque dierum potui respondens, aut aliquantulum parcior; nam nonnihil potus in corpus absumitur. In hac hypostasis subsidet læuis, alba, æqualis, in acutum fastigiata, neque crassum quicquam subest, neque bulla, neque filamentum, neque horum quicquam quæ inter mala ab auctoribus referuntur.

Hæc non solùm inculpatã omnem naturæ coctionem, sed & integram corporis valetudinem indicat, virque optimam tẽperiem, eiusq; floridam ætatem significat. Dixi viri: nam vrina mulieris, etiamsi temperatissima sit, ætate florẽs non parum ab hac deficit, substantia quippe crassiuscula, nec vt viri, pura, & pellucida, sed aliquãtulum impura, & multis innatantibus turbida, vt quotidiano experimento compertum est: fœminis namque plura, quàm viris superflua, in vteri, vesicæque sedes confluunt, quæ plerumque vrinæ permiscentur, vt optimè notauit Fernelius *tract. de vrinis, cap*.10.

Euariat vrina non solùm ex parte temperamenti, sed ex parte sexus, temporis, regionis, quare licèt color citrinus sit hominis temperati lotium, innaturalis erit vrinæ temperatæ fœminæ: licèt etiam affinis, & congruus ætati floridæ, erit dissimilis senectuti. Proinde omnia inspicienda sunt, & insuper conferenda, vt certissimè noscamus, quantum quis ab hac optima recesserit; tantùm enim à perfecta, inculpabilique sanitate differet, quantũ eius lotium ab optimo dissidere inuenies, quamuis in ægritudine lotium cum lotio eiusdem ægrotantis, dum erat sanus, conferre debeamus, quod cò erit deterius, quò ab eo dum sanus erat, distare videbis: nam sicut Hip. commendat vultum ægri sano similem, & præcipuè sui ipsius, 1.*prog*.5. & Gal. pulsum qui ad naturalem ipsius ægrotantis proximius accedit: *lib.de pulsib.ad tyrones, c*.2.& 1.*ad Glauc.c*.1. ita laudabile erit lotium, ei simile, quod tempore sanitatis excernebatur. Sic intelligo Gal.1.*crif*.12.*in princ*. vbi habet: *Ex vrinis ægrorum illa optima, quæ vrinæ sanorum simillima est*, licèt Ægidius *in suis carminibus* colorem prædictæ vrinæ rufum appellet.

In rufum vergens puri color æmulus auri.

Quem interpretatur Gordonius *tract. de vrinis, cap*.2. ita vt non habeat colorem auri puri, quod est in massa; quia hic ad rubeum obscurum vergit, sed habeat colorem aureum, prout in manibus fabrorũ argentariorum cõspicitur qui color est subrufus & splendidus, clarus, rutilans, qui citrinus est, quẽ Isaac *in suo tract.de vrinis, c.de colore vrinæ*, citrinũ clarũ appellat: exponunt eius mentẽ Petr. Hispanus *in com.* & Thomas Cornachinus *tract.de vrinis, in med.*

Sed dubitabis, quomodo Galen. tradat diuersos colores vrinæ optimæ: nam *lib*. 1.*crif*. 12. asserit esse subrufam, vel subflauam, & 2.*porrhet. com*. 1. dicit eam esse colore mediocriter subluteo, quod idem est: tamen 2.*de sanit.tuend*.4. eam dicit modicè pallidam, id est, subpallidam, qui color remissior est. Dic Hoc nullam ingerit difficultatem, quum Medicus omnia sub quadam latitudine consideret, & colores subrufus, subpallidus, & subflauus valde affines sint: Dic præterea, colores vrinarum in sanis varios esse, pro varietate sexus, ætatis, & temperamenti. Deinde in homine temperatissimo vitiantur, pro diuersitate temporis in quo excernuntur, vt 1.*crif*.12. docuit Gal. quare nihil mirum, si varios vrinæ optimæ colores constituat. Ex dictis explicari potest Arist. mens, 1.*probl*.52. vrinam rufam esse optimam asserentis: de quo negotio egit diligenter Valentinus Polidanius *lib*.1.*de vrinis, in med.*

QVÆSTIO XXVII.

Vtrùm triplex sit vrinarum turbidarum differentia, vt prædixit Gal. contra Brachelium.

INter postremos non infimæ notæ auctores Græcos (etsi Actuarius *de vrinis* elegantissimum opus ediderit)

prima

prima laus Galeno conceditur, vt qui hoc argumentum ab Hip. pluribus in locis veluti obscurè descriptum, vbertim fuerit interpretatus, & præsertim *lib.1.de crisib.c.12.* Eo enim loco triplicem facit auctor hic præstantissimus turbidarum vrinarum differentiam: at licet eius perutilem doctrinam Græci cuncti amplectantur vlnis obuiis; tamẽ cùm obscura sit, velut obex molestior, multum persæpe expositoribus iniicit moramenti, quippe quæ auribus paulò erectioribus minus satisfaciat: eam ergo sic explicatam accipias velim, vt ab homine inculto, rudi, & qui nostræ scientiæ sacraria abdita iamdiu non rimatur, solicitè & assiduè.

Trino ergo vrinarum turbidarum differentia numero continetur: prima, quando exiens perturbata, postea clarescit. Secunda, quando exiens perturbata, sic permanet. Tertia, quando exiens pura, & clara, postea perturbatur. Tres has differentias referens Rhasius 20.*contin.c.1.* dicit ex sententia Pythagoræ, per illas significari tria morborum tempora, non quidem distincta ex coctione, quia in nulla illarum datur perfecta concoctio, sed potiùs secundùm sæuitiem symptomatum distincta.

Galenus tamen *loc.cit.de crisib.* affirmat, tria hæc vrinarum perturbatarum genera, actionem caloris natiui in materiam significare; & sic docet primum genus significare parum adhuc inæqualis perturbationis remansisse, hoc est naturam iam agere, & citò esse superaturam, præsertim si quando clarescit, adfuerit subsidentia alba, læuis, & æqualis, vt inquit Gal.4.*de sanit.tuend.c.4 de med.§. Si verò celeris separatio*, quod etiam confirmauit Auic. *cap.3. citato*, dicens. *Et significat quod iã natura superauit materiam, & ipsam maturauit*, intellige, dummodò celeriter hęc separatio fiat, vt notauit Galenus 4.*de sanit.tuend.cap.cit.* docens medicos, vt contemplentur non solùm colorem, & substantiam eius quod subsidet, & separatur, sed etiam tempus in quo incipit separatio: nam quantò fuerit celerior, tantò celeriorem morbi terminationem significat: & sic 4.*Aph. com.70.* dicebat, de his perturbatis vrinis verba faciens: *nonnullæ sedimen citò crassum habent, & citò morbum solutum iri significant.*

Vrina ergo quæ turbida exit, & statim clarescit, cum bono sedimento, parum abest quin perfectam coctionem significet, aut parum inæqualis turbulentiæ superesse: id enim ei euenit quod vinis, cùm generantur feruente musto; nam ad finem ebullitionis clara manent, & sine conturbatione, subsidente fæce à vino ipso separata: quo etiam pacto in humano corpore, calor naturalis humores quos conturbauerat ad finem clarificat, subsidentia separata à reliqua vrinæ substantia: Nã caloris præcipuus effectus est, separare heterogenea, & congregare homogenea.

Ex iis apparet meritò Auerrhoëm 4.*collig.* 23.reprehẽdere medicos, asserentes nullum esse iudicium ferendum ex perturbatione, quæ fit in vrinis extra corpus, non intelligentes simul cum ipsa excerni portionem spirituum, & caloris naturalis; quo nomine docemur seruare ipsas vrinas cooperto vase, ne illarum portio euanescat: & propter eandem rationem etiamsi timeamus ne infrigidentur non sunt tamen igni apponendæ vt calefiant, quod aduertit Vgo apud Auicennam *cap.1.cit.de venis.* Hanc vrinæ perturbatæ differentiam inter alias perturbatas, mitiorem, & meliorem esse docet Galenus.

Secunda vrinarum turbidarum differentia est, quæ exiens perturbata sic permanet. Eam profert Galenus significare, vigere adhuc conturbationem, & humorum agitationem, hoc est, naturam quidem agere, at confusa adhuc esse omnia: de hac vrina dicebat Galen. 4.*de sanit. tuend.cap.4.* quòd si turbida sit, crudis humoribus refertas venas indicat; non tamen cessare naturam, sed eos valenter concoquere: neque ex eo colligendum est, Galenum velle huiusmodi vrinam, summam & perfectam, vel manifestam coctionem significare, quamuis dixerit, naturam non cessare, sed humores valenter concoquere, quia *in c.17. libri primi crisium*, dilucidè docet, in vrina hac nullam manifestam coctionis notam, neque aliquod augmenti vestigium apparere, sed debilis & obscuræ coctionis esse indicium, & indicare primum ægritudinis

A tempus, quod principium appellatur, nondum esse transactum.

Quare ex iis notandum est morbi principium non propterea appellari tempus cruditatis, quia tunc natura materiæ morbificæ coctioni non incumbat, quum pateat ex citato Gal.loco,*lib.4.de sanit.tuend.* naturam tunc semper valenter concoquere: appellatur tamen tempus cruditatis, quia etiamsi natura tunc vehementer concoquat, nullum tamen manifestæ coctionis, ob materiæ resistentiam, & paruam moram in concoquendo, signum apparet. Quare videtur falsum, asserere in principio morbi naturam solùm retentioni, non concoctioni esse intentam.

In vrina ergo hac perturbata, nullum apparet manifestæ coctionis indicium, occultam tamen coctionem significat: quia perturbatio quæ agitationem indicat, dari crudorum humorum redundantiam, & naturæ conatum in

B excoquendo significat. Ex quibus etiam colligimus, nullam esse repugnantiam inter Gal.1.*cris.*12.& *in* 4.*de sanit. citat.* Licèt enim 1.*cris.* causam vrinæ quæ perturbata manet, ad humorum agitationem, & perturbationem referat; at verò.4.*de sanit*, ad præsentem, & vigentem coctionem: vtraque tamen causa diuersa non est, imò in idem recidit, quia ad naturæ conatum in coctione, humorum sequitur agitatio, & perturbatio. Conatus ergo naturæ ad coctionem, qui cum humorum cruditate reperiri potest, & ex coctione sequuta agitatio, causæ sunt vrinæ perturbatæ, quæ talis perseuerat.

Quo pacto redarguendus meritò est Brachelius *in com. Hip. loc. cit.* qui huius antinomiæ difficultate intricatus, Galenum in iis locis manifestè sibi contradicere asseuerat.

C Hæc vrina è Galeno iumentalis appellatur, vel subiugalis, vel qualis veterinorum: de hac dicebat Hip. 4. *Aph.* 70. dolorem capitis, vel præsentem, vel futurum portendere. *Quibus febricitantibus vrinæ sunt perturbatæ, quales sunt iumentorũ, iis dolor capitis vel adest, vel aderit*, Hoc intelligas iuxta præceptum Auic.*c.3.cit.de vrinis: Cùm autẽ perseuerauerit, & timorosa significatio nõ adfuerit, significabit capitis dolorẽ, quoniã significabit ebullitionẽ, & vẽtositates vaporosas.*

Hæc vrina oritur à flatulento spiritu sursum elato, cum calore contra naturam: non perturbatur in venis serum à flatu, & copia crudorum humorum, & calore à quibus caput impletur. His delirium quoque ipsum, & conuulsio à capite euenit.& si cum virium debilitate apparet, lethalis est, vt accidit vxori Philini, 6.*epid. sect.5.text.* 15. at cũ

D robore, & exignea febre, morbi diuturnitatem portendit: ita explicant perdoctus Heurnius *in com. cit. sent. aph.* & Vallesius *in com.cit.epid.*

Auicenna *in fine capitis citati*.sic ait: *& quandoque vrina perturbata cùm perseuerat, significat Lethargium*: quod desumpsit ex Paulo *lib.3.cap.9.* vbi de Lethargicis ait, *vrinã reddunt iumentorum lotio similem*: quod Gal.4.*de sanit.cit.* asseruit, similes vrinas fieri aliquando ob imbecillitatem naturæ, dicens. *Si verò vel omnino nulla separatio, vel id quod subsidet, malum sit, imbecillitas naturæ significatur, egétque ope aliqua ad succos percoquendos.* Hinc fit vt Auicenna de eodem vrinarum genere agens, *c.3.cit.post med.* in hæc verba prorumpat. *Vrina quoque fit grossa, & spissa, & est hoc propter casum virtutis, & non propter expulsionem*, & *ad finem capitis* dicebat. *Vrina turbulenta multoties significat casum virtutis.*

E Hæc vrina solet apparere in febre maligna, & pestilenti, quæ aliquando in colore varia est: nam aliquando vergit ad nigrum, vt constat ex 1.*epid.sect.*3.*text.*19. in historia Sileni; qui periit die vndecima, cuius vrina (inquit Hip.) erat turbida nigra; & de hac videtur intelligendus Galenus 2.*prog.com.* 12.§.*Vrinas nigras quò fuerint crassiores, eò deteriores haberi obseruauimus.* Nonnumquam apparẽt etiã albæ, quas obseruauit Hip. 1. *epid. sect.* 3.*text.*1. in vxore Philini, quæ periit die vigesima, habens in vndecima vrinam multam, crassam, albam: *qualis* (inquit) *est, quæ in matellis subsidet, quum agitata fuerit, reposita multo tempore, nõ subsidebat color, & crassitudo similis iumentorum vrinis.*

Similem vrinam habuit Dromeadæ vxor, *text.* 28.*sequenti.* Fiunt etiam eædem rubræ, vt idem notat 3. *epid. sex.*1.*text.*1. in historia Hemocratis, qui periit die 27.

cuius vrinæ erant crassæ, & rubentes, depositæquæ non fubfidebant. Nec intelligendum est in febribus malignis semper vrinas esse perturbatas:nam aliquando aquosæ, & & tenues in ipsis apparent,vt notat Gal.*lib.3.de præsag.ex pulsib.c.4.ad.fin.*dicens.*Inspicienda porro præ cæteris vrina est;etenim conturbata quorundam eorū videtur esse,& aquosior,ac nonnullorum multò quàm sit pro natura tenuior.*Trāsfert Auicenna 1.4.*tract.4 cap.2.de signis febris pestilentis.* §.*Est vrina eius aquosa,cholerica,melancholica.*Vbi per melancholicam,interpretes intelligunt conturbatam.

Verùm non semper in his febribus vrinæ conturbatæ apparent,quia aliquando vrinis sanorum similes apparent, vt docet Galenus 3.*de præsag.ex pulsib.c.4.parum ante fin.* §.*Neo ex vrina quidem petere in huiusmodi affectibus firmā notitiam semper licet,sed est ferè anceps,colore,& sedimento similis naturali.*Cur autem in febre pestilenti appareat vrina simillima sanis?Respondent Barbari,quia videlicet natura perterrita, & succumbens, nullo modo conatur insurgere contra morbum, sed conuertit se vt corpus gubernet,velut in sanitate,atque ita nullum vitium in vrina apparet.Hanc tamen rationem,Rhetoricam appellat Gentilis 1.4.*tract.4.cap.2.dub.5*.quoniam natura non à consilio sed ex necessitate semper agit;ac proinde non est dicendum.naturam ob timorem, à coctione materiæ peccantis se abstinere:& nos hunc soluendi modum confutauimus ex professo,*lib.1.in com.hist.vlt.*

Sed iis apparentibus non oportet medicum perterreri: nam interdum ex conatu naturæ expellente humores peccātes scaturiunt. Ita dicebat sapientissimus senex 4.*Aph.*74.*Quibus speratur abscessus futurus ad articulos,eos liberat ab abscessu vrina multa,crassa,alba facta.*& sic Galenus dicebat,2.*prog.*32.*At vrinæ quæ à colore naturali non excidevint,crassæque sunt,duplicem habent euentum, interdum ad mortem,interdum ad sanitatē propinquam,quēadmodum alia multa præter naturā,quippe corpus per illa repurgatur.*Trāsfert Auicenna*c.3.de vrinis,cit.post medium,*dicens.*Quando cum vrina naturalis coloris,superflua est spissitudo,plerumque significat bonitatem expulsionis multarum materierum, cui exeundi associatur facilitas,*&c.Et *parùm infrà* subdit.*Vrina quidem grossa bona est,quæ est crisis ægritudinis splenis & febrium permixtarum,*&c.& 2.4.*tract.4.c.8.*dicebat. *Et scias,quod aliquando mingunt infirmi vrinas malas in substātia sua,& colore,& aliis,& est illud expulsio critica,*&c. Ab aliis autem distinguitur hæc vrina perturbata, quia illæ morbum quodammodo inchoant, hæc verò morbum finit;illæ crudæ sunt,hanc manifesta atque perfecta concoctio præcessit.

Tertia differentia vrinæ perturbatæ est. quæ pura excernitur,& postea conturbatur.Hanc dicit Galenus significare naturam nondum agere, sed postea esse acturam; qua ratione *in contextu* inquit,eam virtute fortiore,& lōgiore tempore egere ad coctionem;quod non sine distinctione asseruit Galenus 4.*de sanit.tuend.cap.* 4.*in med.*Nā diuersa nota ab ipsa sumitur, vbi statim cùm micta est, turbatur,aut vbi pōst;inquit enim. *Sin cùm emingitur pura sit,protinus verò turbetur,naturam iam crudi succi aggredi coctionem significat manifestè; at si interposito tempore turbetur non protinus,sed pōst aggressuram significat.*

Has tres vrinæ perturbatæ differentias comparat Galenus 1.*cris.*12. dicens,earum primam optimam esse, eam scilicet quę exiens perturbata,postea clarescit;consummatam enim,& perfectam coctionem significat. Vltimam verò,quæ scilicet pura excernitur,& extrà turbatur, pessimam appellat; notat enim naturam nondum agere, sed postea esse acturam. Mediam verò, quæ nempe perturbata exiens, eo modo perseuerat, medio modo se habere, nempe peiorem esse prima,meliorem tamen vltima:& sic dicet perturbatam quæ talis perseuerat meliorem esse ea quæ pura excernitur,& extrà perturbatur; illa enim præsentem coctionem significat, hæc verò futuram.

Obiicies argutè contra Galeni mentem hoc modò. Quomodo Galenus 1.*cris.*12. asseruit, vrinam quæ exit clara, & postea turbatur,esse deteriorem ea, quæ mingitur turbata, & talis perseuerat, si Auicenna 2.1.*c.*3. *de vrinis,parum post medium,*contrarium firmat.§.*Illa verò quæ*

A *ex tenuitate ad turbulentiam peruenit,& sic procedit,melior est ea quæ in turbulentia permanet secundum plurimas horas,* &c.Pro hac controuersia sedanda dic, vrinam perturbatā aliquando significare crudorum humorum copiam, quorum coctionem iam natura aggreditur:interdum verò, & sæpiùs non solùm significare cruditatem sed agitationem & perturbationem,factam à calore putredinoso,simulque virium debilitatem. Quia verò comparat Galenus vrinas perturbatas, quæ solam cruditatem significant; ea autem quæ perturbata exit,& eo modo perseuerat, minorem cruditatem significat,quàm ea quæ pura exit,& postea perturbatur;ideo perturbatam sic perseuerantem, meliorem esse affirmat ea,quæ pura excernitur,& extrà perturbatur,quum hæc maiorem cruditatem ostendat. At verò Auicenna, propterea dixit eam quæ pura exit, & postea perturbatur,
B meliorem esse,quia hæc solùm cruditatem significat, perturbata verò ita perseuerans,plerumque non solùm cruda sed etiam praua existit.

Solue secundò, si dicas Galenum *loco cit.* solùm censiderare turbulentiam ortam à calore innato per coctionem gignentem efferuescentiam in humoribus, quod verum est.Contrà Auicennam & Arabes etiam loqui de turbulentia, orta propter calorem præternaturalem,efficientem ebullitionem in humoribus; & ratione huius rectè pronunciāt,vrinam quæ mingitur turbida, & sic perseuerat, deteriorem esse ea quæ exit clara, & postea turbatur: & quòd ita intelligantur hi auctores,constat ex eodem Auic. 2.4.*tract.1.cap.*83 & ex Auerrhoë 4.*collig.*23.

Obiicies secundò Cur vrina quæ exit turbida,postea clarescit,ob agitationem,& actionem caloris innati, si post-
C quam vrina micta est,illicò cessat calor innatus, nec ampliùs operatur? Dic in vrina postquam micta est, manere per aliquod tempus virtutem caloris,qui in eam, & massam humoralem,à qua deciditur, operabatur intra venas; vnde etiam postquam vrina expellitur, calor idem in eam similiter operatur atque si esset intra venas. Cōtrà accidit in vrina,quæ clara exit,& postea turbatur:nam hoc accidit ex debilitate caloris innati, coniunctas illius vrinæ partes retinere non potentis:argumentū huiusce rei est quod homines imbecilles vrinā excernūt,quæ nō diu clara permanet,robusti verò clarā expellunt,& deinde clara persistit.

Quæres deinde.Cùm medicùs sæpè videat vrinas perturbatas, multo tempore postquam mictæ sunt, quomodo dignoscet, num vrinæ illæ perturbatæ, tales fuerint excretæ,an verò post excretionem fuerint turbatæ? Rha-
D sis 23.*com c.de vrinis*, ex Galeno,& priscis medicis, duas huius euentus causas esse affirmat. Prima est, quòd quæ exit clara,& postea turbatur, nullam transparentiam habet,sed alba est, & instar pinguedinis concreta. Altera est quòd si igni apponantur, clara redditur:quæ verò turbata ex vesica exit, transparentia prorsus non destituitur: & præterea quamuis igni apponatur, nunquam claritatem acquirit. Addunt alij, vrinam corruptam post mictum parietibus matulæ adhærere; eam verò quæ perturbata fuit excreta,non adhærere.

Verum antequam hinc discedamus, notanda est Auic. doctrina, *c.3.de vrinis,cit,ante med.*§. *Verumtamen inter crassam transfluctentem,&c.*Vbi traditurus præsagia vrinæ crassæ non perturbatæ:ostendit eam differre à tenui, quadrupliciter: primò,quia crassa si in matula moueatur,red-
E dit inundationes magnas; crassities enim vrinæ non fert diuisionem in portiones paruas. Secundò, inundationes prædictæ propter partium crassarum grauitatem tardiùs mouentur, Tertiò,abundantior in ipsa excitatur spuma. Quartò bullæ ex spuma factæ ob materiæ crassitiem, tardiùs soluuntur.

Quæres vltimò,Quæ sit caųsa turbulentæ vrinæ? Dic. Plures existimarunt esse frigiditatem aëris externam quorum sententiam latè refellit Actuarius *lib.de dif. vrinar.* *cap.*10 primò,quia eiusdem hominis vrina in eadem aëris constitutione,& temperie, hodierna die non turbatur,sequentiverò turbatur.Secundò,quia diuersorum hominum in eadem prorsus aëris temperie,alterius vrina turbatur, alterius minimè:non ergo ab externæ aëris frigiditate turbulenti vrinæ ortum ducit.

Eius

Eius itaque causæ sex sunt: prima caliditas externa putrefaciens, & frigus congelans vrinam. Secunda, expurgatio naturæ per vias vrinæ. Tertia, extinctio caloris innati: hæc enim similiter, atque frigiditas externa, vrinam turbat. Quarta imbecillitas facultatis retentricis, ratione cuius humores cum substantia vrinæ promiscuè miscentur. Quinta, validus calor præternaturalis faciens ebullitionem humorum, quæ tres posteriores causæ valdè prauæ sunt. Sexta, calor naturalis aggrediens coctionem, sed eam non perficiens, vnde efferuescentibus humoribus, & eleuatis flatibus vrina turbatur.

Galen. 1.*crif.* 12. *&* 4. *de sanit. tuend.* 4. *&* 4. *aph.* 70. agens de turbata vrina, solùm fecit mentionem de quinta causa, quia ea omnium potissima, & frequentissima. Auic. verò 2. 1. *doct.* 3. *c.* 3. docet causam turbulentæ vrinæ esse terreitatem, id est, crassitiem simul cum ventositate, quia licèt illa sola permixta vrinæ possit reddere eam turbulentam; tamen flatus turbulentiam maximè iuuat & conseruat, partium crassarum permixtarum cum vrina, descensum ad fundum in modum sedimenti impediendo: & ob eandem rationem Gal. 1. *crif.* 12. *&* 3. *epid. fect.* 1. *com.* 5. *&* 4. *Aph.* 70. asserit conturbatam vrinam fieri, quia illi permixti sunt flatus, velut in nouis vinis adhuc efferuescentibus contingit; quod intelligendum est de turbulentia vrinæ orta ob sextam causam, vel quintam: nam à causa externa, ab aliis causis supradictis vrina turbulenta sine flatuum permixtione fieri potest. Reliqua de vrina crassa, & perturbata legat qui velit, apud Auic. *c.* 3. *cit. de vrinis*, qui mentem Galeni bellissimè explanat.

QVÆSTIO XXVIII.

Vtrùm inter tenues vrinas primum locum sibi vendicet aquosa, & alba, & malum portendat.
Contra Vallesium.

Nil æquè immensam artificis diuini sapientiam demonstrat, quàm corporis humani fabrica, in qua ingerunt se plurima singulari digna admiratione, quæ sigillatim, ac curiosè, contentéque siquis exequi curet vix reperietur finis vllus. Nam si quis contempletur exactè, quo pacto insipidus potus, & omnis liquor, cuiuscumque coloris sit, aut naturæ post tot transactos mæandros, & obliquos officinarum gyros, ab ore ad renes, & vesicam flauus accedat, postquam in animalis commodum suo munere functus est, & deinde vrinæ in modum, ab omni natura sua exutus, imò amarus per penem excernatur, solertissimum præpotentis auctoris ingenium admirabitur.

Quapropter etsi vrina continuò in salubri corpore extat subflaua tamen cùm corpus à naturali symmetria deflectit, variis coloribus est imbuta, prout hic, vel ille humor in corpore superabundat, vt Gal. disertè admonuit 4. *de sanit. tuend. c.* 4. *§. æstimare præterea vrinæ tum consistentiam, tum colorem oportebit: cuiusmodi enim sanguis sit qui in vasis continetur, ea planè ostendit; quare si is biliosus sit, serum quoque eius biliosum sit, necesse est idque pro vtriusvis bilis ratione; simili modo pituitosum, si is sit pituitosus.*

Color in multiplici est differentia: nam varij auctores varias eius tradunt species. Auicenna sex tantùm proponit 2. 1. *doct.* 3. *sum.* 2. *c.* 2. Auctor *libelli de vrinis*, quinque. Fernelius, vndecim. Actuarius, Ægidius, & Sauonarola *lib. de vrinis, cap.* 2. *&* 25. nouem; quæ varietas, si benè perpendatur, nulla est: qui enim pauciores ponunt, sub vno nomine comprehendunt alias; qui plures, subdiuidunt membra.

Vtrùm vrinarum colores possint mutari gratia intemperamenti simplicis sine additione, aut diminutione humoris dubium est arduum. Actuarius *lib.* 7. *de iudic. vrinar. c.* 6. *&* 2. *de caus. vrin. c.* 8. videtur concedere. Idem etiam Gal. 6. *epid. fect.* 5. *com.* 14. vbi vniuersaliter docet, vrinarum colores fieri, & variari, pro varia succorum redundantia. Dic. Intemperamentum simplex, per se, & per suam simplicem actionem non potest producere, & variare colores; per accidens tamen colores vrinarum possunt variari à calore, & frigore: nam frigus facit corruptionem, & concretio-

A nem, quæ in sanguine liuorem inducunt; qui cùm liuidus est, vrinam simili colore afficit. Calor auget, aut adurit bilem flauam, quæ vrinam tingit; ob quam rationem inedia, exercitium, & ira vrinæ colorem permutant.

Dic præterea, calorem posse etiam per accidens intendere vrinæ colorem, non quia augeat, aut adurat bilem, sed quia vrinæ partes aqueas absumat, & serositates humorum tingentium resoluat: ob quam causam cùm humor reddatur purior, magis tingitur. Vel cùm partes aqueæ permixtæ cum re colorante, secundùm quandam partem absumantur, necesse est colorem relictum intendi: quomodo videmus aquam ex permixtione alicuius rei coloratam, si ad ignem efferuescat, magis coloratam reddi, non ob aliam causam, quàm ob assumptionem aquæ, quæ ex se colorata non erat: nam vt experimento quotidiano constat, si cum certa quantitate rei colorantis misceamus aquam, quò hæc copiosior fuerit, eò remissior color orietur; quò verò parcior extiterit, eò intensior redditur color. Differt verò color à simplici intemperie profectus, ab eo quem humorum permixtio produxit, quia ille annexam habet tenuitatem, aut mediocritatem in substantia vrinæ; hic verò vrinam reddit, aut turbidam, aut crassam, ex Fernelio *lib. de vrinis, cap.* 13.

Si ergo mentem Gal. *lib. cit. crif.* perpendamus, is quatuor differentias assignat tenuis vrinæ, quarum prima exquisitè aquosa appellatur, siue exquisitè tenuis, eo quòd in extremo tenuitatis est reposita, velut subiugalis in extremo crassitudinis sita est. Extremè tenuem, docet Gal. 1. *epid. fect.* 3. *com. vlt.* bono colore præditã esse non posse; sed eam albã esse, quæ aquosa meritò nuncupatur; duas enim sortitur conditiones, quibus aquæ similis est, substantiam nempe tenuem, & veluti aqueam, & colorẽ album, vt testatur Hip. 2. *prog. com.* 32. vbi per vrinas aquosas intelligit tenues quidem substãtia, colore verò candidas: quanquam impropriè liceat aquam, albam, siue candidam appellare, cùm sit omni colore priuata, verùm ob tenuitatem, & transflucentiam alba vulgò nuncupatur, vt vitrum, crystallus, & ipsa aqua, quæ ex Auic. sententia 2. 1. *doct.* 3. *c.* 2. *in med.*

Vocatur etiam hæc vrina diluta à Celso, *lib.* 2. *c.* 4. *ad fin.* Plin. *lib.* 28. *c.* 6. *ad fin.* Hanc asserit Galen. 1. *crif.* 12. ad summum incoctam esse: quod confirmat 4. *de sanit. tuend. c.* 4. *in med.* cùm inquit: *Ergo vbi crudus sanguis est, vtique tenuis aquosáque vrina cernitur, nihil nec quod sidat, nec quod pẽdeat, in se habens*, & *lib.* 2. *prog.* 32. firmat, summam significare cruditatem humorum, concoctricísque facultatis imbecillitatem: & sic asserebat Auic. *c.* 3. *de vrinis, cit. Et in acutis quidem ægritudinibus significat virtutis digestiuæ, imbecillitatem, & maturationis priuationem*, quod tamen ita videtur intelligendum, vt non semper hæc facultatis coctricis debilitatem significet, sed per respectum ad humores, qui omnino crudi sunt.

Reprobatur maximè hæc vrina in acutis morbis, & phrenitide, & sic 4. *Aph.* 72. dicebat Hip. *Quibus vrinæ albæ, & perspicuæ, malæ, præsertim si in delirantibus apparent*, quoniam (vt ducit Galen. *in com.*) *cùm significent summam cruditatem, priùs vires resoluuntur, quàm morbus concoquatur*: & præterea cùm morbus acutus breui debeat finiri humores autem exactè crudi, quales notat vrina aquosa, citò coqui nequeant necessariò fit vt morbus ante coctionem terminetur, ac proinde ad mortem. Hac ratione 4. *Aph.* 37. *sudorem frigidum in acuta febre mortem, in mitiori, longitudinem morbi significare* confirmat.

Auic. *c.* 3. *cit.* de huiusmodi vrinis agens dicebat: *quoniam cùm perdurant, significant perditionem, nî bona signa adiuncta sint virtutis stabilitas: tunc enim exituram significant*: quòd desumpsit ex Hip. 2. *prog.* 34. dicente: *Qui tenues, crudásque vrinas diutius mingunt, si cætera, vt in conualituris, indicia fuerint, in his abscessum ad sedẽ infra præcordia expectare oportet.*

Præter hanc causam malitiæ vrinarum tenuium, quam 1. *crif.* 12. assignat Galenus, quòd summam humorum cruditatem significent, aliam 4. *Aph.* 72. retulit, raptum videlicet humorum ad caput; quo nomine potissimùm damnantur in phrenitide, vt *loco cit.* aduertit Galenus, asserens nullum phreniticum cum huiusmodi vrinis se saluatum vidisse: & sic Celsus *lib.* 2. *cap.* 4. citatum aphorismum

exponit, dicens : *Vrina diluta mala,maximè in phreniticis:* quod tamen multò intimius enarrabat Aëtius *tetr.2.ser.1.c.37.* dicens, *hanc vrinam ante phrenitidem,in ardente febre portendere phrenitidem; post phrenitidem verò,mortem.*

Huius tamen sententiæ vtraque pars distinctione eget, prima quidem,quia ex vrina aquosa in febribus,solùm significatur aut humoris cruditas,aut raptus ipsius,& non determinatur locus ad quem fiat raptus , quemamodum de deiectionibus albis notabat Galen.1.*prorreth.com.*17. Quare 1.*prorreth.com.*4.reprehendit auctorem illius libri, quia vrinas phreniticas appellauit ; & idem affirmauit 2. *prorrhet.com.*2.*Rursus & in præsentia,memoria tenere medicos oportet, nullum in vrinis esse signum quod delirium portendat.* Cum hoc tamen, si amicè interpretaretur dictam *sententiam quartam,lib.*1. eam non reprobaret sic enim ait.*Vrinæ in turbulentis, vigilibúsque decolores, nigræ,sublime petentes, atque in sudoribus,phreniticæ* : significans videlicet,ex vrinis decoloribus, aquosis,vel ex nigris, sublime petentibus expectâdam esse phrenitidem,non quidem in omnibus,sed in vigilantibus, & turbulentis ; vigilia enim,& turbulentia cerebrum laborare significant. Hoc modo Philini vxor cum tenuibus vrinis incidit in phrenitidem, quia,vt notat *ibi* Hip.*subdito balano,cùm cætera remitteren- tur,permansit capitis,& colli dolor,nulli erant somni,vrináque à principio erat tenuis,decolor,& vigesimo mortua est.*

Deinde quod profert Aëtius, vrinas aquosas , si adest phrenitis, significare mortem, intelligatur ex Auic.2.4. *tract.*1. *cap.* 82. si perseuerauerint,& cætera indicia salubria non fuerint.Quare Epicratis vxor delirans octogesimo liberata est,nam vrina in illa tenuis, & subnigra non perseuerauit,& postea excernebat vrinam meliùs coloratam,quæ multum habebat sedimenti , quod confirmat Hip.6.*epid.sect.*6.*text.*20.dicens:*Vrina multam subsidentiam habens à mentis motione liberat; qualis fuit Dexippi.* Si verò cum vrinis tenuibus cætera indicia fuerint salubria, expectandus erit abscessus,ex Hip.2.*prog.*34. A quo tamen abscessu liberat vrina multa, ac crassa exiens vel hæmorrhagia superueniens,4.*Aph.*74.

Tertia causa,ob quam apparet aliquando vrina aquosa, sunt obstructiones renum, vreterum , & vesicæ , etsi hæc opinio nō omnino placeat Vallesio 3.*cont.*24. Vbi docet, vrinam exactè tenuem duobus modis posse crassam reddi,aut substantia propria concocta,aut alicuius crassi humoris permixtione : priorem crassitiem firmat non posse colatura , aut obstructione deperdi ; posteriorem posse quia hæc vrinæ renuitas est priuatio illius crassitiei, quæ, per conturbationem efficiebatur , quandoquidem posfunt humores crassi & viscidi,qui antea reseratis,apertisque viis cum liquore permeabant , nunc viis obstructis hærere suo lentore & crassitie ; quo casu, quod reliquum est tenue ; sine crassis humoribus exibit.

Chriftophorus tamen à Vega *tract.de vrinis,cap.*2.comprobat , quamlibet vrinam ob obstructiones dictas posse reddi tenuem , & aquosam. Neque obstat , Galenum 1. *cris.*12.solùm dixisse,ex vrinis aquosis significari humorum cruditatem,quoniam solùm docet indicia ad distantiam futuri status cognoscendam;& sic 4.*Aph.*42.*cit.* dixit,vrinas aquosas significare flauæ bilis totum impetum sursum in caput factum:at verò 1.*de loc.affect.cap.*1. affirmat, vrinam aquosam significare lapidem vesicæ. Quare hac de causa , illam ob obstructionem vasorum etiam posse euenire , coniectare meritò possumus , vt plurimis experimentis facilè patet.

Insuper vrina aquosa , non solùm extremam vasorum cruditatem significat, sed ingentem retentricis debilitatem ; quo pacto à potu sumpto statim excernitur : quam ægrotantes expellere in illa passione, quæ diabetes vocatur *lib. cris.* 12. eleganter inculcat, quæ affectio læuitati intestinorum comparatur:& 6.*de loc.c.*3.caninæ etiam appetentiæ similem esse scribit:nam sicuti in canina vocata fame,alimentum immodicè ingeritur ob appetitus vehementiam;ingestum verò subinde celeriter euomitur,aut fluore deiicitur, quia facultatem grauat;pari modo contingit in diabete , in quo affectu renes immodicè ad se potatum attrahunt,& venas,cæterásque partes exiccant.

A Hanc vrinam aquosam,quæ in hoc morbo celeriter excernitur, confert Galenus aquosæ exquisitè, quæ retinetur, illámque hac multò docet esse peiorem , 1. *cris.*12. quod in hunc modum probat.Quantò plures instrumentorum cuiusque generis actiones,aut vires impeditæ fuerint,tantò deteriorem morbum censeri oportet.Sed vrina exquisitè aquosa, quæ statim ab assumpto potu excernitur, indicat non solùm facultatem concoctricem , verùm & retentricem læsas esse , cùm tamen exquisitè aquosa quæ retinetur,solius concoctricis læsæ indicium sit. Illa ergo quæ celerrimè eiicitur, deterior est, præsertim cùm in eo affectu facultas renum tractrix læsa etiam sit , quia plus attrahit,quàm attrahere debebat.

In tertia differentia vrinæ tenuis,docet Galenus 1.*cris.*

B 12. esse eam vrinam , quæ vinum tenue & album præ se fert,quam vrinæ aquosæ esse proximam asseuerat,& cruditatem significat , non tamen est omnino cruda, sed ad crudam proximè accedit. Huius generatio consistit , ex prædicta tenui aquosa,parum bilis rufæ suscipiēte;quod facilè deprehendet,qui exteriùs in aquam puram parum ochræ iniecerit:est autem ochra,teste Gal.2. *prog.com.*39. genus quoddam terræ,cuius potissima Attica probatur.

Quartam differentiam vrinæ tenuis,dicit *loco cit.*Galenus , esse tenuem subpallidam. Quintam tenuem pallidam, siue quod idem est, subrufam, quæ quoad colorem iam cocta est licèt quo ad consistentiam minimè.Sed notare debes , has tres vltimas differentias, non in substantia, sed in colore separari, vt aduertit Henricus Rantzouius,*lib.de sanit.tuend.cap.*3.*de coloribus vrinæ.*

At vt vrinæ colori albo vltimam imponamus manum, aduertēdum est,hunc duplicem esse,ex Auic. *cap.*2.*cit.de*

C *vrinis*, alium transllucentem album,alium non,ac si diceret intensè,& remissè album ; sic enim diuidit Actuarius *lib.de vrinis,cap.*8.proponens tres gradus albedinis intēsæ,quales sunt niueus,cryftallinus,& aqueus;totidem remissæ,qui sunt lacteus,glaucus,& charopus.Priores tres, Actuario teste, sicut intensæ albedinis, sic summæ cruditatis sūt indices;posteriores,vt à summa albedine aliquātulū recedunt,ita nō adeò intensam cruditatē significant.

Porrò hi colores sic appellantur, quòd rebus,à quibus nomen acceperunt , similes sint. Glaucus dicitur , quia veluti cornu pellucidus est.Charopus, quòd subalbidis, camelorum pilis sit similis. Hæ vrinæ , ex Actuario *lib.* 1. *de iudiciis vrinar.*12.& cæteris Græcis,humorum cruditatem , aut horum ad caput raptum significant. Auicennā

D *c.*2.*cit.*particulariùs videtur distinguere,in §.*& eius quidē alia est,cuius albedo,*&c.docens quòd albedo mucilaginosa, multitudinem phlegmatis , & humoris crudi significat : si verò fuerit vnctuosa,& pinguedini similis,adipis liquefactionem ostendit , qui (vt interpretes notauit *in com.*) ex toto exit corpore , si febris adfuerit ; sin minùs, ex renibus, & lumbis.

Idem Auicenna docet,quòd si vrina fuerit alba, cuius albedo sit similis albedini fungorum, vel (vt aduertit in margine Bellunensis) similis albedini feri , vel cerusæ,si saniosa fuerit ; vlcera viarum vrinæ præsignificat : sine sanie verò,humoris pituitosi copiam,&lapidem in vesica præostendit.De hac vrina agens Rhasius 10.*cont.cap.*30. dicebat : *Vrina sero,vel alba ceruisiæ similis,significat ægrum in aliquo ex foraminibus vrinæ vulnus habere.*

Prosequitur deinceps Auicenna , ostendítque albedi-

E nem similem geniture , significare crisim apostematum phlegmaticorum , vel morborum qui ex pituita, præsertim vitrea ortum ducunt ; hac tamen conditione , dicit Rhasius *loc. cit.* vt si vrina lacti , vel spermati similis , fit pauca, paralysim, vel apoplexiam demonstret ; si verò sit multa, ipsarum solutionem portendat.

Pro coronide duo addam, primum ex Brasauolo *in com. sent.*72. *lib.*4. *Aph.* septem esse causas,ob quas vrina alba excernitur. Prima est , nimius aquæ , aut vini aquosi potus. Secunda bilis tingentis ad alias partes traductio, vt cerebrum , intestina , & aliquod quod inflammatur, membrum.Tertia,debilitas virtutis attractiuæ, & expulsiuæ viarum vrinæ. Quarta , debilitas retentiuæ iecoris, & viarum vrinæ. Quinta, frigiditas vehemens iecoris &

membrorum naturalium. Sexta, valida renum attractio. Septima,obstructio meatuum,& viarum vrinæ.

Secundum est Hip.*in* 2.*prog*.3 5.*In pueris vrina aquosa, deterrima est*,quoniam,vt Galenus *in com*.confirmat,in eis omnia concoquuntur ocyssimè, præ robore facultatis alterantis.Deinde hæc vrina periculosior est in iuuenibus, & vergentibus,quàm senibus:nam illis est improportionalis, quò enim symptoma quoduis à natura ægrotantis magis recedit, periculosius est,2.*aph*.34. Denique in initiis,& incrementis febrium , eiusmodi colores vrinarum sunt praui:præsertim quò vehementiores sint febres:nam multitudinem materiæ putrefactæ , & crudæ præostendunt, aut humoris tingentis ad alia membra taptum indicare solent. Et hæc de vrina aquosa , tenui , & alba , quæ ad maiorem explicationem *hist*. 133. *lib*. 2. summè sunt vtilia,& vsu frequentissimo confirmata.

QVÆSTIO XXIX.

Vtrùm vrina rubra,viridis,liuida,nigra,à calore semper ortum ducant.

Postea verò quàm affatim vrinæ albæ genera exequuti sumus, quantum nostra paruitas tulit, ex multiiuga auctorum lectione, Hippocratis placita subnotare non inconcinnum omnino fuerit: Is enim facundus auctor, *lib*.2.*prog*.27.sic ait:*Si vrina subrubra fuerit, ac sedimentum subrubrum,& leue, diuturnior hic morbus, quàm primus,sed admodum salutaris*. Quam sententiam priusquam interpretemur, aliqua de vrina rubra, & subrubra, adnotare non erit abs re.

Vrinæ rubræ tria tantùm genera à Galeno connumerantur,eas namque diuidit in rubras,subrubras,& impensè rubras , seu prærubras *lib*. 1. *prorrhet*. *com*.31. & *lib*. 2. *com*.25. de quarum prædictione ita Gal. in hoc postremo loco ait.*Volo autem vt memoriæ mandes,quæ de subrubentibus vrinis in prognostico dicta sunt his verbis. Vrina subrubens si fuerit, sedimentùmque tum subrubrum, tum leue,hæc priore quidem diuturnior sed valde salubris.Subrubens igitur vrina, cuius meminit in prognostico, ab impensè rubra, de qua nunc agit, valde distat; nempe quòd impensè rubra,cruda & incocta sit,suprà explicauit.Subrubentem verò commendat quidem tanquam salubrem, sed diuturnioris temporis signum esse ait. Quod verò rubens vrina in medio tum impensè rubræ,tum subrubentis constituta,medium tum laudis,tum vituperij obtineat, palam est omnibus*. Hæc ille. Ex iis docemur, vrinam rubentem securitatem morbi portendere ; minùs subrubentem ; & adhuc minùs prærubentem.

De singulis in genere breuiter dicendum, & primò.Si vrinæ color sequitur exuperantiam humorum,& in omni homine sanguinis copia maior est,quàm aliorum,ex Gal, & Hip.1.*de nat.hum.text*.8.*&* 18.& 2. *de elem. vlt*. cur non omnis vrina apparet rubea?Dic,ex Actuario 1.*de caus.vrinar.cap*.6 causam esse,quia natura tempore sanitatis,præsertim si humores non superabundent, nũquam excernit aliquem ex humoribus , qui alere corpus consueuerunt, (qualis maximè sanguis est)cùm eiusmodi nutrimẽti semper indiga sit.Dic secũdò,quia renes à proprietate trahẽtes serositatem,bilem quidẽ,cùm tenuior sit,trahere possunt,sanguinem verò non similiter;& licèt attrahant,non dimittunt, quia eo egent ad nutritionem sui, illo enim aluntur 5.*de vsu part*.6.*prope fin*.& 3.*de natural facult. vlt*.

Secundò , quæ sit causa vrinæ rubeæ ? Actuarius 1. *de caus.vrinar.cap*.9. latè docet, eam produci ob permixtionem vel serositatis sanguinis,vel bilis rubeæ,Sed non videtur satisfacere:nam constat ex Gal,6.*epid.sect*.5. *com*.14. bilem rubram esse sanguinis serum;& *inferius* subiungit, *propterea Hippocratem dicere,rubeas vrinas à sanguine fieri, quia nec potest cogitari ab alio abundanti humore,vlla in parte colorem rubrum fieri*. Deinde Auic, 2.1.*doct*.3. *cap*.2. omnes species vrinæ rubeæ , dominium sanguinis significare affirmat.

Dic.Bilis rubra datur,ex Gal.1.*de natur.human*.5.*&* 28. Auic.1.1 *tract*.4 *cap*.1.& 4.1.*cap*.20. & Classici eam concedunt libenter.Gal vocat 6.*epid.cit*.sanguinis serum,ob

A maximam similitudinem , & affinitatem , quam cum eo habet; & ob eam causam comprehendens Galenus bilem rubram sub sero sanguinis , videtur dixisse *loc.cit*. vrinas rubeas fieri non posse , ob redundantiam alterius humoris à sanguine.

Causa igitur vrinæ rubeæ, est superabundantia sanguinis,aut seri eius,aut bilis rubeæ,aut ob alias causas citatas ab Auic. nempe ex iecoris , & renum imbecillitate, non separantium sanguinem à partibus aquosis ; tum propter putredinem pituitæ intra vasa,ex qua ipsa pituita redditur rubea,& simili colore tingitur ; quare vt inquit Auic.1. 4, *tract*.2. *cap*.47. in febre phlegmatica vrina in primis est alba , deinde fit rubida. Denique in plurimis morbis frigidis rubea apparet,vt accidit persæpe in colico dolore frigido,in quo ob vehemẽtiam doloris cõmo- B uentis,& agitantis,bilis ipsa acrior fit,& sic vrina rubido colore insignitur,vt latè *lib*.2.*de prax. medica admiranda*, *obs*. 63. comprobauimus. Ex iis aduerte, maximè errare Medicos,qui visa vrina rubida illicò ad sanguinis missionem accedunt, quum multoties ab aliis causis , præterquàm ab abundantia sanguinis hic color oriatur;in quibus morbis frigidis, vt v.g.in hydrope,aut affectibus internis scirrhosis, si sanguinem demas,in grauissima damna resolutis spiritibus ægros coniicies.

Tertiò.Quomodo tres species vrinæ rubeæ distinguũtur,penès causas à quibus producũtur?Gentilis,& Iacob. respondent, vrinã subrubrã denotare excessum sanguinis arterialis,vel serosi,vel tenuis, qui vergit ad naturã bilis: at rubeã significare excessum sanguinis venalis moderati C in crassitie. Prærubram verò,quam Auic. puluerulentam appellat,excessum quantitatiuum sanguinis putridi ostẽdere,vt in synocho quotidiano experimento palàm fit.

Quartò. Si vrinæ rubræ sanguinem redundantem indicant, cur ob iam manifestum sit ex magnis, si vbi ipsis demonstrant , & omnis sanguinis corruptio praua est,vt *c*.6.*lib.de bonit.& vitio succor*. docuit Gal.cur securitatem morbi præsagient, & non potiùs periculum? Dic, quòd vrina rubra non significat sanguinis putredinem,sed eius feruorem, & abundantiam,vt *cap*. 8. *lib. de vrinis*,& 3.*prog*.34. retulit Gal. Huc respiciens Actuarius *lib*.1.*de præuid.vrinar.cap*.4.dixit: *vrinam rubram in senibus longitudinem morbi,aut mortem prænunciare,quia cùm in senibus copia sanguinis non reperiatur ob ætatem superest vt imbecillitatem retentricis facultatis,sanguinem non continentis,aut immodicum febris feruorem significet*.

Quintò. Cur vrina rubra morbi longitudinem significat,si apud Hippocr.*lib*.4.*aph*.71. morbi breuitatem præ- D nunciat ? *Quibus septimo die fit crisis iis nubecula rubea in vrina apparet*.Dic cum Gal.*in com*.dum sic ait.*Nisi morbus valdè vehementer moueatur,septimo die non finietur cuius vehementiæ nubecula rubea est signum, quæ cùm rarò appareat, rarò quoque talis morbi terminatio sequetur*.

Sub vrina prærubra continetur vrina vinea , & passea. Illa teste Actuario,*lib. de dif.vrinar. cap*. 8. (quem in loco sicut in cæteris , fidè transtulit è Græco in Latinum sermonem Henricus Mathisius , Medicus percelebris) nomen accepit à vino nigriori , quod ad rubrum inclinat, colorémque hepatis habet. Notat hæc vrina,ex Actuario 1.*de iudiciis vrinar.cap*.16.sanguineum humorem exassati, atque vel in cæruleam, vel in nigram bilem transmutari. E Interdum apparet in sanis hominibus,qui multum laborarunt, aut longum iter fecerunt, tunc enim præ æstu,& calore sanguis exassatur.

Post vineam sequitur vrina passea : nam passeus color, ex Actuario *loc.cit*.ex intensione vinei coloris constat,& similis est vino passo,vel sapæ,vel cerasis nigrescentibus. Auicenna *cap*. 2. *cit*. appellat puluerulentam , quæ ex Actuario 1.*de iudiciis vrinarum, cap*.17. humorem biliosum aduri significat ; & si perseuerauerit , auriginosum morbum adesse, vel futurum demonstrat,& probat Auic. *loc.cit*. significare ictéritiam ; quod intelligendum est,ex Actuario 1.*de prauidentiis vrinar.cap*.8. quando non adest febris : nam aliquando hæc vrina:solet apparere in febribus malignis,quando corpus,& viscera vexantur incendio,& bilis exassatur,& turbantur humores.

Sequitur color viridis,quẽ Græci chlorũ etiam appel-

lant,

lant, vt constat ex Galeno *lib.1.prog.7.* & *lib.2. com.*10.21. 39. & 47. & *lib.2.de rat.vict.com.* 22. & 6.*de morb vulgarib. sect.2.com.*17. Viridis apud eundem Galenum *lib. de atra bile,cap.*2.& *lib.5.aph* 1.& 2.*progn.*39. duplex est: porraceus videlicet, & æruginosus, vterque in ventriculo, & vasis progignitur, vt hoc postremo loco Galenus edocuit. *In ventriculo*, inquit, *ob esculentorum cruditatem; in vasis verò ob nimium incendium, atque assationem.*

Vtrùm verò viridis vrina sit semper caloris soboles, dubium est. Auicenna 2. 1. *cit.* refert quinque viroris species, scilicet fisticalem colorem Irios Indicum, æruginosum, porraceum. Fisticalis autem color est similis colori fisticorum: fistica verò sunt grana similia auellanis, oblongiora tamen, in quorum medullis quum franguntur, apparet viriditas non pura, sed cum quadam liuiditate permixta. Auicenna ergo has omnes, præter duas postremas, à frigida causa nasci opinatur. Idem docet Auerrhoës 4,*col.*22. licèt postea oppositum insinuare videatur. Gal.*lib.1.prog.* 10. asserit, colorem viridem esse tanquam initium quoddam nigri, liuidique, quem frigus perinde quasi nigrum efficit. Deinde, quemadmodum latè docet 2.*simpl* nec ex colore, nec ex aliis qualitatibus possumus certò intelligere, an res, quæ in examen venit, sit calida, an frigida, sed id experimento solo intelligitur: color enim viridis, & in frigidis, & in calidis visitur, vt apparet in oleribus, & fructibus.

Ex iis apparet, colorem viridem aliquando caloris, interdum frigoris esse sobolem. Sed hoc loco non quærimus, an viridia omnia calida sint; id enim falsum esse apertè constat; sed an color viridis apparens in vrina, & similiter in aliis excrementis perpetuò oriatur ob adustionem, & calefactionem, aliquando ob perfrigerationem? De quo dicendum videtur, viriditatem vrinæ, & aliorum excrementorum, absque causa manifesta, perpetuò esse sobolem caloris, vt constat ex 2.*prog.* 21.39.47. & *lib.1.cris.*12.§.*Calor verò viridis fit in transitu ad nigrum, & quodã veluti principium nigri: nam si morbus malignus fuerit, & vomitibus, & alui excremẽtis, & vrinis viridibus postmodum nigræ superueniunt, &c.* & *lib.1.prorrhet.com.*10.§. *Flaua autem bilis cùm supra modum assatur, primùm quidem in æruginosum migrat succum, deinde in nigrum; supra modum autem assatur propter febris magnitudinem.* Idem probat Actuarius 1.*de caus.minar.cap.*12.

Ex quibus omnibus facilè colliges, semper calorem immodicum esse causam excrementi viridis in ægrotantibus: nam aliquando sanitatis tempore in ventriculo solùm bilis porracea gignitur, cuius causa non est adustio, aut ingens calor, sed alimentorum cruditas, & eorum qualitas, aut praua concoctio, *vt lib. 2. de temp. cap. 6. & lib.de atra bile,cap.2.* notabat Galenus: explanat Vallesius luculenter 1. *cont.* 18. nam ea sine periculo excernitur, 3.*alim.*39.

Nunc ad opposita. Dic primò, illas tres species, quas Auicenna frigiditati tribuit, non verè ad colorem viridem pertinere; sed potiùs ad liuidum, seu Venetum, quibus valde assimilatur, vt notauit interpres. Ad Galenum verò 1.*prog.* 10. Dic. Licèt color liuidus à friiditate fiat, non tamen proinde oportet viridem, qui eius quoddam initium est, similiter à frigore fieri. Nam liuor dupliciter à frigiditate fit, primò propter frigiditatem positiuam paulatim increscentem; secundo, propter suffocationem refrigerantem, & extinguentem calorem innatum, quam solet antecedere vehemens calor; & ratione huius liuidum colorem aliquando præcedit viridis, tãquam quoddam rudimentum illius. Dic præterea Hipp. & Galenum *ibi* non loqui de colore viridi apparente in excrementis, de quo hîc tantùm agimus, sed de apparẽte in facie ægri, quem ex solo frigore viridem apparere cõtingit, vt *lib.1. prog.7.* aduertit Galenus: hoc enim nigrefacit sanguinem, qui permixtus cum bile rufa, qua ægrotãtis facies tingebatur, efficit viridem colorem; cuius coloris generatio explicatur à Platone *in dialog. de natur.* Quare tantùm in excrementis viridis coloris generatio perpetuò à Galeno calori tribuitur, & maximum incendium significat, & ex eo morbi malignitatem præostendit; quæ tandem inter-

A ficit, præcipuè si æruginosa sit, ex Auic.*cit.* Quod intelligatur, dummodò criticè non fiat, & præcedentibus signis coctionis à natura non excernatur.

De colore liuido nunc tantisper agendum est, de cuius causa plura diximus *lib.3. in com.hist.5.* qui tantùm frigiditatis est effectus, vt firmat Galenus 1.*cris.*12. Quod intelligatur, aut ratione frigiditatis positiuæ, aut priuatiuæ, scilicet frigiditatis, quæ ad extinctionem naturalis caloris consequitur, ob caloris non naturalis vehementiam resoluti. Hic ergo color aliquando oritur ob moderatam atræ bilis permixtionem, vt colligitur ex Galeno 2.*præsag.* 22. & docet Actuarius *lib.1. de caus.vrinar.*13 & interdum ob modicam permixtionem melancholiæ, vel ob plagas, & verbera, ex Actuario *cit. & 1. de indic. vrinar.cap* 20.

B Galenus verò *lib.1.cris.cit.* solùm de prima causa fecit mentionem; nam ea sola in morbis acutis vrinam verè liuidam constituit. Oritur ergo color liuidus à frigiditate, id est, defectu innati caloris, & sic vires maximè arguit imbecilles, vt scitè aduertit Galenus *lib. 1. epid. sect. 2. com.*75. Qui color si in extremis apparet, vnguibus scilicet, ac digitis, cum corporis grauitate, celerem mortem præsagit, ex Hipp. 1.*prog.* 8. *si corpus adeò graue est, vt vngues quoque ac pedes liuidi sint exspectanda continuò mors est* Liuidus namque color semper in febribus malus est, 6. *epid.sect.1.text.*29. modò criticè vacuatio non fiat, 4. *aph.* 47. *Excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, omnes malæ: at si benè exeunt, siue per alui excretionem, siue per vrinas, bonæ.*

C Inquires primò, cur ex defectu innati calidi liuidus exoritur color? Dic, experimento constat, apparere sæpe liuidum colorem in partibus natiuo calore destitutis, etiam in cadauere hominis mortui, 8.*probl.* 1. Defectus enim natiui caloris dupliciter gignitur, primò à frigiditate positiua condensante humores; nam sicut in nube, si ob frigiditatem ambientis condensetur, liuidus apparet color, similiter humores à frigiditate positiua densati liuescunt: quare Galenus 4. *de sanit. tuend.* 7. ex colore liuido, albo mixto, pituitam frigidissimam, quam vitream Praxagoras appellat, in corpore redundare colligit. Fit secundò, à suffocatione extinguente calorem natiuum, vt apparet in verberatis, plagisque affectis, in quibus sanguis ob dolorem ad partem dolentem confluens copiosè, & impetuosè, ingenitum partis calorem suffocat, proinde liuescit sanguis.

D Inquires secundò. Cur proferat Galenus 1.*cris.cit.* liuidum colorem solius frigiditatis esse effectum, si aliquando ex modica permixtione atræ bilis oritur, & ex modica portione melancholiæ, *vt suprà* docuimus? Dic. Quia mens illius *in lib. de cris.* est docere, quo pacto & præsens crisis possit intelligi, & futura præcognosci: vera autem, & propria crisis inuenitur in morbis acutis, qui celerrimè mouentur, iccircò de liuido colore mentionem non fecit, cùm ex permixtione atræ bilis, vel melancholiæ progignitur.

Instabis primò. Quomod potest liuidus color perpetuò oriri à frigiditate, si vomitio liuida quæ graue

E olet, & citissimam indicat abolitionem, ex Hipp. 2. *prog.* 41. à calore emanat: nam fœtor à putredine oritur, 1.*prog. vlt.* & hæc à caliditate extranea ortum ducit, 4. *meteor.*1. & 11.*meth.cap.*8. Dic. Hæc vomitio putredinem indicat cum extinctione, vt Galenus asserit *in com.* Quare sicut vbi dantur duo effectus diuersi, fœtor nimirum, & liuidus color, similiter dantur duæ causæ, scilicet abundantia extranei, & defectus proprij, innatique caloris, illi tribuitur fœtor, huic liuor, ideò hic semper ex penuria prodit caloris innati.

Instabis secundò. Color niger, vt patet 1.*cris.*12.& *lib. de vrinis, cap.de nigro colore*, à calore vehementi, & à frigore originem ducit. Igitur liuidus, qui est veluti principium nigri, immò est niger remissus, ab eisdem orietur, causis, licèt remissis. Dic. Liuidus color sumitur dupliciter, propriè, & impropriè: primo modo, pro calore plubeo, & intermotuo, qui solummodò oritur ex inopia innati, caloris: impropriè, pro colore illo nigro remisso, qui

aliquando à calore gignitur; verùm hic nonnihil splendoris habet, & ad viridem declinat, quod in plumbeo, & intermortuo non reperitur.

De nigro colore vrinæ, constans est sententia Galeni 1. *crif.* 12. & 1. *prorrhet.* 4. & *lib. de atra bile, cap.* 37. fieri vel ob nimiam frigiditatem mortificantem calorem innatum, vel ob permixtione atræ bilis, genitæ ob vehementissimum calorem, assantem bilem flauam, vel melancholiam, tum ob permixtionem melancholici humoris: firmant Actuarius 1. *de causis vrinar.* 13. & Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 1. *cap.* 44. de quo argumento satis multa diximus *lib.* 2. *in com. hist.* 127.

Verùm rogabis, si color niger & à calore, & à frigore emanat, quo pacto Medicus agnoscet an à calore, vel frigore originem ducat? Dic. Si priùs fuerit micta liuida, deinceps nigra, à frigore sine dubio ortum ducit, si verò flaua, vel viridis, à caliditate, ex Gal. *lib. de vrinis, cap.* 23. & Aëtio *cit.* & Actuario 1. *de iudiciis vrinar.* 10 Præterea si nigra à caliditate fit, aliquantulum splendet: si à frigiditate, penuriaque caloris innati, intermotua est. Accedit quod in exitu, si à calore gignitur, sentitur ardor, & fœtor.

Vrinam nigram non semper pessimam esse, immò in morbis plurimis melãcholicis quandoque salubriter excerni, ex priscorum mente diximus, *lib.* 2. *in com. hist.* 132. An tamen sit deterior liuida, difficile est explicare. Dic. Si vterque color ab vna causa emanet, vel à frigore extinguente calorem innatum, vel à calore adurente humores, perpetuò niger deterior est, & periculosior; est enim terminus liuidi. Si verò niger ortus à calore, conferatur cum nigro orto à frigore, simpliciter hic deterior est; frigiditas enim mortificans calorem innatum, deterior est calore adurente humores. Si autem vterque calor oriatur ob aliquam criticam vacuationem humoris nigri, liuidus deterior est; crisim enim imperfectam, & imbecillitatem virtutis significat, non potentis nisi parum de humore noxio vacuare: & ob oppositam causam melior est: & ob hanc rationem existimo Hip 2. *prog.* 9. dixisse: *Si digiti, ac pedes omnino nigrescant; minus pestiferum est, quam si liueant.* Quòd si vterque color oriatur propter aliquam symptomaticam vacuationem dicti humoris, constat nigrum multò deteriorem esse liuido. De variis vrinarum coloribus, & præsagiis, Consule Vdalricum Binder *in suo speculo videndi vrinas hominum*, qui appositè de hoc negotio disseruit.

QVÆSTIO XXX.

Vtrùm materia sedimenti in sanis, sit portio chyli inconfecta, & diuersa à materia sedimenti ægrorum. Contra Turisanum, Fernelium, Cassanum, Cardanum, Santorellum, & alios Medicos doctissimos.

Indissolubilis est hæc quæstio, tot opinionum labyrinthis intricata, in cuius contemplatione caligat mẽs, & altioribus mersa tenebris, rapitur transuersa. Hanc nos agitabimus breuiter, & relictis multorum sententiis (has enim esset immensum recitare,) veritatem sine ambagibus exponemus, aduertentes Galenum 1. *crif.* 12. tres cõtentorum differentias assignare, locis inter se distinctas, quæ omnes ineptè à pluribus nomine hypostasis comprehenduntur, vt docet Auic. 1 *doct* 3. c. 6 prima subsidet in ima parte matulæ, & propriè vocatur hypostasis, sedimentum, & subsidentia. Secunda residet in media parte, & vocatur Enæorema, appendiculum, & suspensum. Tertia supernatat in vrina, & nominatur nephele, seu nebula. De prima igitur specie contentorum vrinæ, quam propriè hypostasim vocant Medici, modò agendum nobis est.

Hæc tria sicut loco differunt, sic præstantia, & significatione: nam cùm calor insitus, & naturalis perniciosos humores prorsus euicerit, atque concoxerit, bona fit hypostasis, alba, læuis, & æqualis, quam Hipp. *lib.* 2. *prog.* 26. A commendat nimis, & quæ est omnium perfectissima. Enæorema verò etsi album, læue, & æquale sit, minùs tamen bonum est, quàm hypostasis; & debilem quodammodo calorem ostendit, qui nondum planè cocıam materiam subigere, & à flatu exutam in fundum depellere potuit. Nubes denique alba, læuis, & æqualis, bona etsi sit, à cæteris tamen longo interuallo recedit; cruditatis enim, imbecillioris que caloris est nuncia. Si verò sedimentum, vel enæorema, vel nebula fuerint præter naturam, vt nigra, aut liuida, tantò sunt deteriora, quantò magis ad locum hypostasis deuergunt: nam sicuti si bona, naturaliaque sunt, quò magis ad fundum vasis declinant, eò maiorem victoriam caloris naturalis arguunt manifestè; sic præternaturalia, caloris extranei maiorem excessum significant.

B Sedimentum ergo duplex est, in sanis vnum, in ægris alterum: vtrumque causam habet materialem, & formalem. Illud plusquam commentator *tract. de hypostasi*, asserit sedimentum laudabile, esse partem chyli non integrè confectam, nec in iecore in sanguinem absolutè transmutatam; quæ simul cum vrina expurgatur; & sic inquit, non appellari propriè excrementorum secundæ coctionis, sed id quod in illa in sanguinem conuerti non potuit.

Esse autem sedimentum partem chylosam (vt ita dicam) insanguificatam, inprimis probari potest ex Galeno 1. *crif.* 12. dicente vrinam quæ subsidentiam bonam, & multam fecerit, signum esse plus vacuari de humore, qui crudus appellatur. Sed non est intelligendum, hunc humorem crudum, esse pituitam, quia licèt illa per compa-C rationem ad sanguinem, possit crudus humor vocari, quia infra sanguinem subsistit, non dicitur simpliciter humor crudus; nam inter illum, & pituitam, distinctionem innenit Galenus *lib. de plenit. cap. vlt. ad med.* Dicemus ergo, multam subsidentiam significare euacuationem multi humoris crudi, id est, chyli non integrè confecti, nec in sanguinem, & alios humores transmutati. Hoc etiam innuit 1. *crif.* 12. cùm docet, in pueris, edacibus, & otiosam vitam agentibus, plus de hoc crudo humore coaceruari, ac proinde in illorum vrinis plus de sedimento per sanitatem apparere.

Præterea deducitur ex Gal. 1. *prog. com. vlt. ad fin.* vbi inquit. *Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione naturæ refugit confectionem subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum neque vt pus causæ præternaturam particeps.* Sed D id quod in sanguinis generatione naturæ refugit confectionem, non est aliud quàm portio chyli inconfecta. Illa ergo est sedimentum.

Sed hæc opinio est reiicienda ob multas causas: primò, quia sequeretur, quòd in principiis morborum vrina plus sedimenti haberet, quàm in statu, quod non experimur: quia tunc plus est de crudo, & inconfecto succo, quàm de sanguine, quum natura imbellis sit, & humorum copia grauata. Hac ratione vtitur Auicenna contra Rhasium, 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. §. *At si iste non audiuisset in sermone antiquorum, &c.*

Secundò. Si sedimentum esset portio chyli inconfecta, quum generetur per cruditaté, quomodo posset significare coctionem factam in iecore, & venis, & distinguere morborum tempora, quæ penès gradus humoris peccan-E tis solent distingui?

Tertiò. Sedimentum, veluti lac, & pus, debet esse candidum, quia assimilatur partibus solidis quæ sunt candidæ, dum transmutatur ab illis. Si igitur iecoris, aut venarum, & partium subterfugit coctionem, non poterit illis assimilari secundùm colorem.

Ergo sedimentum cùm appareat album, propter alterationem quam recipit, in poris vasorum, & reliquorum membrorum radicalium, ex Gal. *lib.* 1. *prog. com. vlt.* est excrementum tertiæ coctionis, quæ in meatibus solidorum perficitur, vt firmant Auer. 4. *col.* 14. & Ishaac *lib. vrinar. part* 8. Quarè illud non est aliud, quàm portio sanguinis, quæ in substantiam vasorum radicalium non potuit transmutari, sed postea cum vrina expurgatur.

Intellige tamen per tertiam concoctionem, factam in

poris venarum,non verò eam quæ in meatibus membrorum extra venas celebratur: cùm enim hæc concoctio fiat in partibus singulis, recrementa illius cùm sint meatibus impacta,neque ad venas recurrere,neque cum vrina expurgari possunt,sed per ipsas partes sordium,aut sudoris instar vacuantur, aut per insensilem transpirationem euanescunt,vt 1.*de valet.tuenda, c.*12. aduertit Galenus. Licèt enim totum corpus ex toto trahat, & toti impertiatur, vnáque omnium confluxio,& conspiratio esse videatur,vt ex Hipp.docet Galenus 3.*natu. al.*13. Tamen nunquam à dictis partibus fit retrocessus ad viscera, nisi cùm magna vrget necessitas,sicut per famam fieri docuit Galenus 3.*facult.cap.citato.*

Verùm hanc doctrinam auctoritates,& rationes oppugnant. Nam Galenus 1. *cris.* 12. ait, bonam & multam subsidentiam significare vacuationem multi humoris crudi: hic autem in tertia coctione non gignitur. Ergo sedimentum non est portio sanguinis, non commutata in substantiam membrorum.

Secundò. Galenus 1.*cris.cap.* 5. §. *Nam cùm adhuc coquitur sanguis, &c.* docet, quòd quando sanguis concoquitur,vrina multam,& bonam subsidentiam facit; postquam verò perfecta est concoctio, color quidem vrinæ intenditur, minùs autem subsidet. Sed quamdiu sanguis coquitur,non fit tertia concoctio; quando verò perfectè sanguis coctus est, tunc fit tertia. Ergo multum euacuaretur excrementi tertiæ coctionis, antequam ipsa fiat; paucum verò quando ipsa fit, quod est impossibile. Tertiò, Galenus *lib.*3.*meth.cap.*3.*ad princip.&* 1.*de sanit.*12.*ad med.* duo tantùm recenset excrementa tertiæ coctionis, quorum neutrum sedimentum est. Ergo hæc doctrina, Galeni menti consona non est.

At hæc facillimè solues. Dic ad primum, Galenum *cit. contextu* solùm velle vrinam facere multum sedimentum, quando sanguis multo humore crudo abundat, quia videlicet multum illius superest incommutatum in substantiam membrorum, quod abit in formam sedimenti. Ad secundum dic,velle Galenum *illo capite*,vrinam facere multam subsidentiam, quando sanguis non in secunda, sed in tertia coquitur coctione, qua scilicet in substantiam membrorum transmutatur;paucum verò subsidere, quando tertia concoctio est perfecta,quod allatæ doctrinæ non repugnat. Ad tertium dic, Galenum non meminisse sedimenti inter recrementa tertiæ coctionis,propter ipsius paucitatem in sanis.

Ex iis patere arbitror solutionem ad primam,& secundam auctoritatem, quibus opinio Turisani erat confirmata. Ad auctoritatem verò Galeni 1.*prog.vlt.*videtur dicendum, redundare ibi verbum, *in sanguinis generatione*, quia sedimentum est quicquid alimenti naturæ refugit confectionem, non in sanguinis generatione,sed in tertia concoctione,& manet incommutatum in substantiam membrorum.Vel dicendum est materiam sedimenti esse id, quod in sanguinis generatione non exquisitè in sanguinem commutatur; vel commutatur in sanguinem non exquisitè confectum: verùm ipsi formam tribui in coctione tertia asserimus.

Num verò satius sit in vrinis sanorum sedimentum apparere,controuersia est apud auctores. Gentilis, Iacobus, & Mathæus Gradius putant satius esse non apparere, & Magistrum Auicennam in sui subsidium vocant, *qui* 2 1.*doct.* 1. *cap.* 6.sic profatur *Et hæc quidem hypostasis non requiritur, nisi in ægritudinibus, quoniam in sanitate non requiritur.*

Si verò contrà arguas, in sanis dari materiam,& causam efficientem sedimenti, quia reperitur calor innatus materiæ prædominans, & excrementa tertiæ coctionis, quæ materia sedimenti esse possunt: nunquam enim alimentum ita simile reperitur,quin aliqua eius pas coctionem non subterfugiat. Respondet Gentilis, in absolutè, perfectéque sanis non reperiri; in aliis verò concedit: atque concludit satius esse in perfectè sanis non dari;probátque ex eodem Auicenna 2. 4. *tract.*1.*cap.*68 & Gal.1. *aph.*15. vbi habetur,quòd superfluitates tertiæ digestionis debent insensibiliter expelli: quò enim natura ro-

A bustior existit, eò faciliùs excernit; quare si in sanis hypostasis appareat, naturæ imbecillitatem, & materiæ copiam arguet.

Reluctatur tamen Galenus 1.*cris.*12.qui optimam vrinam in sanis iudicauit, si habuerit sedimentum album, læue,& æquale. Idem colligitur ex Hipp.2.*prog.*16.Ampliùs Actuarius *lib.*1. *de iudiciis vrinar. cap.*4. in perfecta, & inculpabili sanitate docet apparere sedimentum in vrina: quare ex eius absentia in sanis,nisi præcesserit tenuitas victus,possumus suspicari obstructiones,aut ægritudinem futuram vt monuit Actuarius 2.*de præuident.vrinar.cap.*1.Nec obstat ratio Gentilis, videlicet in perfectè sanis debere superfluitates insensibiliter excerni: nam in his aliqua etiam excrementa tertiæ coctionis sensibiliter excernuntur,vt colligitur ex Gal. *lib.de dif.sympt. cap.vlt.* asserente duram esse Dioclis opinionem, existimantis in optima sanitate non oportere, vt appareat sudor, sed
B quòd insensibiliter excernatur.

Valde placet hæc interpretatio,quæ meo iudicio difficilium,& obscurarum quæstionum facilem habet explicationem.Sed an alterius quidem sedimenti,quod obseruamus in ægris, eadem ratio habenda est? Extempore responderent Turisanus,Fernelius,& Cardanus.Ille enim *tract.de hypostasi*,Fernelius *lib.de vrinis, cap.*13. Cardanus *lib.*2.*contrad.tract.*3. *cont.* 22. Ferdinandus Cassanus *prop. tract. de sedimento ægrorum, contra Altimarum*, opinantur commentitium esse,arbitrari, id quod subsidet in vrinis esse partem humoris, aut putrentis, aut cocti; sed idem quod in sanis, scilicet portionem crassam alimenti, quæ vrinæ mixta,actione innati calidi ad imum expellitur.Iccircò bonum præsagire in morbis, quia vbi primùm in
C acutis febribus apparet,naturæ, atque caloris dominium significat,quæ putridos humores non ita pridem turgentes,& ferocientes repressit,atque edomuit,& iam ad pristinam munerum functionem redit.

Deinde. Materiæ febrilis concoctio, nec suppuratio est,nec maturatio propria,sed solius putredinis repressio, atque cohibitio;ita enim in statu tota febris materia cōclusa est,nec eius quicquam crisi vacuatum,& nihilominus,quia sedata est,& in naturæ dominio atque potestate,vrina purior existit,cum hypostasi,quæ huiusmodi sedatione,ac victoriam certò demonstrat,tum quia represso furore noxij humoris minus cum vrina defluit,eáque tenuior, & minùs turbida est, quàm in initio, quando sæuiente putredine magna inerat humorum perturbatio atque confusio,quorum & magna vis in vrina quoque ferebatur; tum etiam superior, dominatrixque natura
D materiam in enæorema, vel hypostasim secernit: Nam sicuti vulnus salutare, pus album ac legitimū reddit; cui si febris superueniat,pus ipsum peruertit, vulnúsque iccircò siccat, quòd insitus calor prematur, neque rectè possit concoctioni incumbere; ad eundem sanè modum per febres languidus,oppressúsque calor,non potens cibum secundùm naturam conficere,hoc modo nullam in vrina coctionem exhibet. Quo pacto perniciosum fingunt medicinæ commentum, qui sedimentum esse asseuerant portionem humoris peccantis, quæ à natura euicta, ob crassitiem non potuit insensibiliter,vel sudore expelli, sed per vasa excernitur, quum eadem sit materia sedimenti in sanis, & ægris.

Hanc tamen opinionem esse reprobam,auctoritatibus, & rationibus palàm faciam. Nam Galenus sedimentum
E in ægris nil aliud esse docuit,quàm portionem humoris morbum facientis,superatam à calore naturali in vasis.In *lib.*enim 1.*de dif.feb.cap.*6 *in princip.* docuit,alterationem illam quæ in venis fit,similem esse alterationi, quæ fit in inflāmationibus. Vnde sicuti in his superante natura fit optimum,& laudabile pus;sic in humoribus qui in venis, & arteriis continentur, generatur aliquid simile puri, quod subsidet in vrinis. Et *in fine capitis* expressè confirmat,sedimentum album,læue,& æquale, generari ex humore putrescente iam concocto: & *in lib.*3. *de præsag.ex puls. cap.*7. profert, in rigore febrilium accessionum, id quod eleuatur ex humore accessionem faciēte fumidum, & fuliginosum, arteriarum contractione expelli; quod autem

autem remanet vitiosum per meatus insignes expurgari: & sic in inflammationibus est pus,in venis & arteriis, id quod subsidet in vrinis.Idem sentit Auic. 1.4.*tract.2.c.7.* §. *&* *homini sedimentu laudabile est tale, ab humore faciente ægritudinem, qui iam digestus est*, &c.

Insuper,si sedimentum ægrorum nihil aliud esset quàm portio alimenti cruda, non video quomodo morborum tempora possent distingui ex sedimento apparente in vrina. Deinde plus sedimenti appareret in principiis morborum, quàm in statu; aut saltem nulla assignabitur ratio,quare in statu morbi, maior copia sedimenti appareat,quàm in declinatione.

Neque vim argumentationis effugies,si asseras in principiis morborum non apparere sedimentum,quia natura, certa, stataque habet tempora, quibus pro diuersitate facultatum operatur variè.In initio enim morborum vacat ab aliis naturalibus operationibus, solummodò ad retinendum conuersa; & cùm cæca sit, non modò materiam morbum facientem, sed & omnia excrementa retinet: hinc est quòd tunc aluus supprimitur,lotium coërcetur, neque sudores effluunt; quod similiter contingit succo illi crudo sanguificationem fugienti,qui tunc cum vrina non excernitur. Quum vero declinat morbus, tenditque ad manifestam coctionem,tunc in vrina apparet.Speciosa quidem mehercle,est hæc,sed erroris plenissima explanatio. Quid enim frequentius in ore medicorum, aut à vetustissimis auctoribus magis promulgatum, quàm vacuationes in principiis morborum fieri à natura,per quas etsi symptomaticas excrementa plurima emanant,per sudorem, vrinam, alui profluuium, natura non solùm tunc temporis non retinente, sed ad excernendum properante?Cur ergo si hæ vacuationes in principiis contingunt, sedimentum non apparet in vrina? Dic. Quoniam cùm portio humoris peccantis,solùm cocto morbo,cæterorum excrementorum instar, à natura excernatur, iccircò sedimentum in ægris,nonnisi eunte morbo in iudicationem, apparere solet.

Vltimò. Quia medici omnes ad concoctionem morbi pituitosi expectant copiam sedimenti;in morbis verò biliosis,non similiter,sed tunc appendiculum,aut nubecula satis sunt:quæ omnia ridicula essent,si sedimentum nulla pars esset humoris pituitosi,aut biliosi, ægritudinem facientium.Hanc sententiam defendunt Donatus ab Altomari *prop. tract. de sedimento.* Christoph. à Vega 1. *prog. vlt.*Thom.à Veiga *lib.1.feb.cap.5.* Vallesius 3.*cont.26.*Ioubertus *tract.de vrinis,cap.14.* Mercurial.*lib.2.de excrement. cap.4.* Nicolus *serm. 2. tractat.5. cap.18.* & alij viri in arte clarissimi.

Neque Galenum intelligas cum Santorello *lib.8. ante-praxis,c.5.*de critico sedimento,quod esse portionem causæ morbificæ ipse concedit; quum non criticum,sit portio alimenti crudi & incocti.Nam præterquam quòd hæc distinctio est ad libitum inuenta, non profert rationem, quare sedimentum,quod in diuerso morbi statu excernitur, non sit portio materiæ morbum facientis.

Vt verò scias, quanti valoris sint argumenta Fernelij, quibus intricatus, à Galeni doctrina deflectere voluit,ea exaudi. Arguit enim primò in hunc modum.In febribus ardentibus, torrida bilis à qua pendens, non potest per concoctionem in pus verti, vel in aliquid puri simile, quale est sedimentum. Ergo. Dic. Venæ continentes dictam bilem, quicquid eius malignum est, conantur emendare,illud sibi assimilando; vnde albedinem inducunt, & in sedimentum vertunt. Et licèt bilis vtraque per se incoctilis sit,sanguini tamen permixta,vel exiguo, & per sanitatem alere, & per morbos tam febriles, quàm erysipelatosos in pus verti, & concoqui potest: & hoc non solùm experientia docet, sed firmat Hippocrates *lib.7. Aph.20.*

Secundò. Bilis quæ in statu morbi iam concocta per crisim expellitur, nunquam purulenta apparet, aut alba, sed perpetuò flaua, qualis sua natura est. Igitur sedimentum quod in statu febris biliosæ album apparet,non potest esse portio bilis facientis ægritudinem. Dic,in febribus biliosis bilem contentam in cauitate venarum, qua-

A lis per crisim excernitur,non albescere; sed eam solam illius portionem, quæ ob putredinem, vel malitiam suam valde retinetur à vasis, & ab ipsis immutatur ad eorum similitudinem, albedinem acquirendo.

Tertiò. Si in statu excideret per vrinam aliqua portio materiæ noxiæ,in principio verò,& augmento nihil, vrina esset crassior in statu,quàm in augmento, vel in principio,contra experimentum.Dic,in principio sæpe excerni aliquam portionem materiæ, quæ cùm cruda sit,magis incrassat & turbat vrinam,quàm in statu; cæterùm adhuc non habet formam sedimenti: in statu verò per vrinam vacuari partem materiæ incineratam iam, & in sedimentum versam exquisitum:quare minùs vrinam turbat & incrassat. Dic secundò. Vsque adeò frequens est crassescere vrinam,quò magis morbus tendit in statum,vt si contrarium accidat,tanquam rarum ab Hip.iudicetur: sic enim

B ille 4. *Aph. 69. Quibus adhuc febricitantibus vrina crassa, grumosa,pauca,multitudo earum tenuis superueniens,iuuat:* & Gal.*in com.*notat.*Fiunt autem & sine febribus vrina tales,natura expurgante per renes totius corporis superfluitates: fiunt autem & cum febre,in quibus quispiam fortè existimaret, ad contraria transmutationem non esse bonam,quoniam magna ex parte in febribus, ex vrinis ab initio tenuibus fit ad crassiores conuersio, tendente iam morbo ad solutionem.* Quòd verò non conueniat quod Fernelius inquit, apparere contenta in vrina per augmentum, natura iam redeunte ad sani munera, patet, quoniam si per vigorem morbi, & vltimam augmenti partem tantopere laborat, & pugnat, vt Hipp. sæpe admoneat, continendum esse ægrum à cibo, vt tota natura soli intendat conflictui, quomodo credetur, ceu otians, verti ad excernendas vrinæ fæces?

C Quartò. Si sedimentum in ægris esset humor faciens ægritudinem,sequeretur quòd pro varietate humoris fieret diuersum sedimentum.Dic sicut alimenta varia à ventriculo immutantur in vnam formam chyli,& à iecore in vnam formam sanguinis: ita & varij humores in vnicam sedimenti formam à vasis immutantur; ab his enim alterati, & concocti similiter albedinem acquirunt.

Quintò. In febribus intermittentibus apparet sedimentum.At illud non gignitur ex humore faciente ægritudinem;hic enim extra vasa continentur. Igitur. Dic,in his febribus sedimentum deciditur à causa antecedente, contenta intra venas,quæ adhuc non putret,& non à causa coniuncta iam putrente, quæ extra venas continetur. Dic secundò.Quando asserimus sedimentum in ægris esse portionem humoris facientis ægritudinem, non de

D quouis morbo intelligendum esse,sed de his qui ab humoribus contentis intra vasa originem ducunt: qui soli sunt in quibus præcipuè vrinam medici contemplantur.

Sextò Gal.2.*progn.26.in fin.* agens de sedimento ægrorum, remittit se ad ea quæ dixit, *ad fin. lib.* 1. vbi asseruit sedimentum esse partem alimenti crudam. Igitur & in ægris eadem erit.Dic Gal. 2.*progn.cit.* agere de sedimento ægrorum, non penès materiam ex qua gignitur; sed solùm penès albedinem:de qua verum est quod docet,eandem eiusdem caussam esse in ægris,& sanis,scilicet concoctionem, & elaborationem in vasis factam.

Vltimò. Gal.1. *de dif.feb. cap.6.* similem esse dicit constitutionem quæ fit in venis, ei quæ fit in inflammatis particulis: quia vt in his calor naturalis inducit puri albe-

E dinem, mediocrem crassitiem, æqualitatem, & fœtoris priuationem; sic in materia intra vasa idem fieri existimandum est: vt in pleuritide, in qua sputum coctum fit puri simillimum. Sed aperto abscessu pus exit traditæ conditionis. Ergo similiter in coctione humorum in vasis fieri oportet. Sed post optimam vrinam excernitur criticè bilis, & flaua, & putrens, & fœtens, valde dissimilis ab albedine,& æqualitate sedimenti.Ergo sedimentum non ex materia morbifica, sed ex alimenti portione deciditur.

Occurrit Thom.à Veiga *loc.cit.*non esse necessarium,vt tota materia vertatur in coctam albedinem, & æqualitate præditam, sed partem illius, quod sufficit, vt crisis sit perfecta; tunc enim cocta portiuncula humoris noxij, natura

natura dominatrix remanet supra residuum.Tanta enim A est communicatio materiarum in corpore, vt si ex vna parte continuò decidatur signum coctionis, non possit ex altera inualescere putredo ad mortem.

Sed hæc ratio conuelli potest:quoniam inter conditiones optimæ coctionis est illa valde necessaria, vt sit vniuersalis, defectu cuius Cratistonactes, & ancilla pictoris perierunt, 1.*epid.1.sect.text*.84.ille ex crudis paroditibus, cum coctione in vasis; hæc ex cruditate vasorum suppuratis parotidibus. Ergo oportet omnem humorem peccantem simul concoqui, traditúmque signum reperiri in sedimento, & excreto humore. At solùm apparet illa æqualitas, albedo, & fœtoris carentia in sedimento non in excretis. Ergo diuersum est sedimentum à materia morbi.

Dic, quod excreta parte humoris morbifici,natura re- B manet potentior supra totum. Id probat. Auicen. *in cantic.tract.2.num*.422.asserens, pustulas in ore, & labiis, apparentes tertianam perfectè persanare. Nec mirum, quòd post sedimentum appareat crisis per deiectiones humoris fœtidissimi, praui coloris,& consistentiæ: nam sedimentum etsi sit portio humoris putrentis,non fœtet, puris, aut cæterorum excrementorum instar, quia vrinæ liquore diu perfusum fœtorem amisit; aut quoniam è longinqua regione delapsum, fœtorem deposuit, excrementa autem per aluum excreta suapte conditione fœtorem contrahunt,vt fæces, ob rationes plures, quas legat qui velit apud Laurentium *lib.6.de hist.anatomic.quæst*. 15.Mercurial. *lib.2.de excrementis,cap*. 5.*in med.*

Hæ autem deiectiones post sedimentum apparent croceæ, non ex sese, sed ex flauæ bilis permixtione, quam simul fellis vesica effundit: sic enim candida pituita, & cibus paulo antè sumptus, vomitu quandoque reiicitur C luteus, vel viridis,vel niger,ex bilis flauæ,aut atræ consortio. Deinde etiam biliosus humor potest, in venis & arteriis coctus, ac forsitan dealbatus, quum per aluum descendit,flauus rursus apparere,ex bilis crudæ in hepate vigintis miscella. Cæteras pro Fernelio rationes solutas lege apud Nicolaum Rhodium,contra Cassanum *proprio tract.de sedimento ægrorum.*

Solutis Fernelij argumentis,aduertere necesse est, aliquando sedimentum apparens in morbis, generari ex portione alimenti cruda, & non ex materia morbi, quod apparet in quartana,& aliis febribus malignis,in quibus citra leuamen ægri, sedimentum excernitur, immò potiùs eo tendente in deterius:materia enim morbi ob perniciem suam rebellior est dicta portione alimenti. Hinc est quòd miserè persæpe decipiantur medici, salutem præsagientes inspecto sedimento,quum tamen deinceps ægrum mori contingat. Quomodo autem agnoscamus, D an sedimentum in vrinis ægrotantium sit eiusdem naturæ cum contentis sanorum, explicat Mercurialis *loco cit.* De cæteris contentis præternaturalibus, lege quæ diximus *lib.2.in com. hist*. 141. & consule Salomonem Alberum *in com.lib.Gal.de vrinis.*

QVÆSTIO XXXI.

Vtrùm sedimenti albedo oriatur à calore naturali,an præter naturam. Contra Turisanum, & Cardanum, Medicos eximios.

Hippocrates Medicus admirabilis, *lib.2.prognost.text*. 26. medico curaturo esse notissimum scribit, sedimentum optimum quatuor habere conditiones celebres. Prima est albedo; secunda, æqualitas; tertia,læuitas;quarta quòd non intermittat, sed appareat per omne tempus, dum morbus iudicetur.Hæ conditiones omnes victoriam arguunt caloris natiui,& robur vasorum exactè concoquentium, & superantium materiam morbosam,simúlque securitatem morbi & eiusdem breuitatem significant ex Galen.*in com.& 1.epid sect.2.com*.44.& alibi passim.Hæc enim est maxima similitudo,quam in humorem prauum, irreducibilémque ad benignum, natiuus noster calor inducere potest.

Turisanus *tract.de hypostasi,cap*.3.ei se addixit opinioni vt credat causam albedinis sedimenti esse calorem, qui humorem putridum in cinerem vertit, qui sedimentum dealbat: suamque firmat opinionem,ex Galen.2.*aph*.47. Vbi habet. *Fit autem dolor extenta simul, ac calefacta particula:febris verò sequitur principio calefacto,& hæc ambo contingunt ex quadam veluti ebullitione, atque exustione sanguinis, qui vbi ex toto exustus fuerit, residuum eius fit pus, quemadmodum ex lignorum exustione cinis,*&c. Ob eandem causam (inquit ille) sedimentum redditur album, quia agente calore in eius materiam, pars tenuis euanescit, crassa verò quasi cinis facta dealbatur. Sed non aduertit vir doctissimus, quòd Galenus non comparat pus cineri in siccitate ex qua pendet albedo in sicco vsto, sed in eo quidem relinqui in parte inflammata post ebullitionem,sicut cinis ex lignis manet post combustionem.

Cardanus *lib*.1. *cont.tract. 6. cont*.12. *in fine*, opinatur causam albedinis sedimenti esse calorem præter naturam simul cum naturali:eo argumento,quia sanguis extra vasa putrefactus etiam albet; & addit, potiorem albedinis causam esse colorem non naturalem,quia quando vlcus in carne sanatur, post saniem albam videmus vincente calore innato humorem rubescere. Reiicitur:sequeretur enim optimum sedimentum, non victoriam natiui, sed innaturalis caloris ostendere,proindéque in lotio apparens non esset optimum signum, contra veritatem, omniúmque auctorum sententiam.

Nec etiam audiendi sunt, qui arbitrantur albedinem sedimenti oriri ab humore crudo, qui albus est, ex quo sedimentum gignitur. Nec etiam qui opinantur, albedinis causam esse permixtionem aëris cum humore,sicut spuma albescit ex permixtione flatus inclusi: hi enim meritò reprobantur, quia verum sedimentum nullum includit flatum, etsi enæorema, & nebula eo non careant, ratione cuius in suprema, vel media regione solent apparere.Deinde si albedo ab humore crudo originem duceret, non indicaret victoriam naturæ supra humorem morbificum, nec etiam robur vasorum ostenderet, contra Galenum 2.*prog*.26.& Auicen.3.4.*tract*.1. *cap*.23.

Cum Galeno ergo 1.*prog.vlt*. asserendum est, eandem esse causam albedinis sedimenti, & puris, scilicet alterationem factam à membris radicalibus,quæ alba sunt.

Sed contra obiicies, primò. Plura membra in corpore sunt carnosa, quàm radicalia. Igitur humores in aliquo membro contenti, ex actione carnis magis acquirent rubedinem,quam ex actione radicalium albedinem.Dic, quòd sedimentum,in vasis quæ alba sunt, generatur; & licèt in membris carnosis gigneretur, quia tamen transmutatio humorum in carnem, est multò facilior, quàm in membra radicalia, proinde ex his plurimum elicitur excrementi; ex carne ferè nihil. Dic præterea, membra licèt carnosa sint, tamen non esse omnino rubra, immò potiùs euacuato sanguine,ad albedinem inclinare:quòd si membrum affectum habeat carnem rubram, quale est iecur, in eo laudat Auic.14.3.*tract*.3.*cap*. 11.pus ad rubedinem tendens.

Obiicies secundò. Quare sedimentum minùs albet quàm pus? Dic causam esse,quia pus magis detinetur,& elaboratur in membris, integram coctionem expectans: sedimentum autem non similiter, ob facilitatem expulsionis,cùm in vasis contineatur.

Obiicies tertiò. Quomodo in omnibus morbis sedimentum album esse debet si in biliosis commendatur ad E rubedinem vergens? nam si biliosæ excretiones laudantur 2.*prorrhet*. 18. sedimentum, quum excrementum sit, flauum potiùs spectandum est, quàm album. Dic.Galenus *ibi* agit de euacuationibus sponte factis, in quibus vna ex præcipuis conditionibus est, vt peccantis materiæ fiat excretio, 1. *Aph*.20.Iccircò in biliosis morbis biliosas laudat excretiones, reprobans albicantes, id est, pituitosas: quæ materia in vasis existens, non ita elaboratur, sicut sedimenti materia, proinde non oportet vt similiter albescat. Neque nos negamus in genere sedimenti, aliud alio magis albescere: nam ex pituita ortum

Plus

plus albet quàm ex bile, quod ex parte causæ materialis euenire certum est.

Secunda conditio est *leuitas*, quòd agitato vase facilè sedimentum dispergatur, & iterum vniatur; per quod à pure, & humore crudo contentis in vrina, distinguuntur: & sic videntur explicandæ duæ conditiones, læue, & æquale. Vel per læue intellige partium æqualitatem, seu lenitatem, quod contrarium aspero est: & per æquale, continuitatem, id est, quòd diuulsum non sit, quod etiam in sedimento requiritur: nam licèt læue sit, si tamen est diuulsum, integram victoriam naturæ non significat.

Tertia conditio est *æqualitas*. Nonnulli æquale sedimentum opinantur, quando per omne tempus simile semper apparet, dum morbus iudicetur: ita censent Christophorus à Vega, & Ioan. Brauus *in com*. Quæ expositio licèt recipi possit, tamen quia Hippocrates superfluis non solet vti, imò miram affectat breuitatem, aliquid distinctum videtur significare.

Est ergo sedimentum æquale, cuius partes omnes in crassitie modica, & in colore, sui vbique similes sunt; inæquale verò, quando partes dissimilitudine quadam distinctæ, nec æqualiter coctæ, nec coloratæ sunt: quare æqualitas in bono sedimento commendatur, quia æqualiter ac plenè vniuersam materiam subigi, ac superari à natura, materiámque secundùm omnem sui partem naturæ obtemperare ostendit.

Quarta conditio est, vt cum prædictis conditionibus sedimentum appareat, quousque morbus iudicetur: tunc enim securitatem morbi, eiúsque breuitatem significat: coctio enim est tunc perfectissima, & celeritatem iudicij, certamque salutem prædicit, 1. *epid sect*. 2. *text*. 44.

An verò sit addenda quinta conditio, sicut in pure, vt scilicet sit quàm minimè fœtidum, Auicenna videtur negasse. 2. 1. *doct*. 3. *c*. 6. vbi bonam distinguit hypostasin à pure per fœtorem. Christoph. à Vega 1. *prog. vlt*. distinguit, in sedimento sanorum non dari fœtorem, in ægrorum autem concedit quàm minimum, & meritò, quia si fœtor ingens est, summam putredinem, calorémque præternaturalem dominari significat, quæ conditio non laudaretur: si etiam fœtore careat, imbecillitatem natiui caloris non facientis ebullitionem in humore notaret, quia fœtoris priuatio exiguum indicat calorem, à pugnáque cessationem præostendit, quod pessimum est: sicut si in gangræna non adest dolor, aut febris in falsa declinatione. Verùm sedimenti fœtor, puris collatione est multò minor: iccircò Auicenna hypostasin veram à pure discernit per fœtorem, haud inficians in sedimento ægrorum reperiri: quinimò probabilius est in sedimento sanorum posse dari, nam corpora sana fœtida habent quandoque excrementa, vt sudores, vrinas, & expirationes, vt colligitur ex Galen. 8. *meth*. 7. *& lib. art. med. cap*. 56. Sed cur sedimentum pure minus fœteat, docet Aphrodisæus 2. *prob*. 19. nam pus in angusto loco detentum non difflatur; sedimentum verò per vasa refluens magis ventilatur, & transpirat.

His iactis, video te obiiciétem hoc modo. Si ex optima hypostasi iudicium integrum vrinæ accipi potest, vtpote quæ omnimodam caloris naturalis victoriam; & exquisitâ morbi concoctionem demonstret, superflua videntur esse, quæ de vrinæ substãtia & colore, ab auctoribus lõga serie enarrantur. Dicã priscis, & recentioribus confirmata, circa substantiam vrinæ, & colorem, esse medica obseruatione dignissima: nam in vrinæ mutatione sunt gradus, à summa cruditate ad coctioné exquisitam. Crudissimæ sunt decolores, tenues, aquosæ, in quibus nulla, aut exigua est hypostasis. Cùm natura incipit morbum concoquere, 1. *cris*. 12. color inprimis mutatur, & fit subpallida, postea pallida, deinde subrufa: post colorem mutatur substantia, & quæ tenuissima erat, incipit iam quodammodo crassescere: tandem hypostasis apparet, tamen nec bene colorata, nec omnibus dotibus absoluta. Quum verò optima fuerit, erunt reliqua in bonum statum conuersa, & colorem bonum habebit vrina, & mediocrem substantiam: quare supremam manum in coctione optima ostendit hypostasis. Si verò sedimentum intermittat, & aliquando appareat, sæpe delitescat, morbus minùs securus est, & diuturnus, materiámque præsupponit coctioni magis ineptam, & debilitatem caloris ostendit. Ex his disce, iudicium ex vrinæ substantia, & colore simúlque contentis, summè esse (præsertim pro curatione morborum qui vasa infestant) vtile & necessarium.

Traditur, & alia conditio ab Ishaac 8. *part. de vrinis*, & priùs prædixit Auic. 2. 1. *cap*. 6. *cit*. vt sedimentum sit rotundum, hoc est, pineatum, & ad figuram pyramidis declinet: cuius figuræ duas attulit causas Auerrhoës 4. *collig*. 24. Prima sumitur ex parte caloris agentis, qui hanc figuram desiderat, vt apparet in flamma ignis; hinc Physici cor, caloris fontem hanc figuram habuisse affirmant. Secunda ratio sumitur ex diuersitate partium sedimenti, in grauitate & leuitate, quæ à calore separantur, ita vt leuiores sursum, grauiores deorsum tendant, & sic pyramidalis figura perficitur. Hanc conditionem videtur proferre Hippocrates 7. *Aph*. 32. dicens *quibus biliosa sedimina, supra tenuia, acutum morbum significant*, id est, breui tempore finiendum; sic enim videtur interpretari Auicenna 2. 4. *tract*. 1. *cap*. 88. §. *& magis significatiuum, quod ægritudo est velocis status, & acuta*, &c. Alias verò conditiones si admussim explicatas legere concupiscis, eas perbellè enucleat Ioannes Andreas Nola *proprio tract. de sedimento ægrorum, aduersus Cassanum*.

Certo certius est apud illos qui priscorum, & præsertim Galeni monumenta perlustrant vrinæ inspectionem esse ad medicos vsus vtilissimam, & in omnibus morbis esse contemplandam: id equidem probant insignium medicorum sententiæ, qui etiam in morbis non febrilibus, imò particularibus eas esse inspiciendas suadent. Actuarius *lib*. 1. *de præuidentiis ex vrinis c*. 12. affectus extremorum per vrinam etiam demonstrari affirmat, quia videlicet ex ea non solùm status iecoris, & vasorum, sed etiam cuiuscunque partis ostenditur. Galenus 3. *epid. sect*. 2. *com*. 6. sic ait. *Atqui vrinas semper memineris vt simul inspicias in ventris affectibus, thoracis, pulmonum, neruorúmque; nam bona si appareant, haud paruum prebent ad salutem momentum: contrà si praua, amplificant ægri periculum*, &c.

Ex iis disce, in omni affectione febrili, siue sit febris ipsa morbus, non sequuta ad affectum particularem; siue sit febris accidens, quæ affectum sequitur particularem, vt pleuritis, plurimum sibi vendicare vrinam, non solùm ad præsagiendum exitum morbi, qualis futurus sit, sed ad inuestigandam materiæ concoctionem, & ad tempora morbi diuidenda: cùm enim vrina iecoris, & vasorum coctionem demonstret, 1 *cris*. 12. & sit venarum, & arteriarum excrementum serosum, 1. *de sanit*. 12. *paruum ante med*. meritò optima nota erit eorum, quæ in vasis continentur, 4. *de sanit*. 4. *ad med*. & 1. *prorrhet. com*. 4. Quare eorum quæ intra venas sunt, nullum est signum magis manifestum, aut euidens. Id significauit Galenus 6. *epid. sect*. 1. *com*. 10. §. *Tanta signorum ab vrina in febribus acutis vis est, vt soli ipsi credendum sit; aliis verò accendentibus etiam, diuinatio tibi erit firmissima, perpetuóque veridica*. Explicat Ludouicus Lemosius *lib*. 2. *de optim. prædicendi rat. cap*. 5.

Insuper, licèt in morbis non febrilibus coctio materiæ morbum facientis, & temporum distinctio ex alio prorsus excremento, quàm ex vrinis colligi debeat, hæc tamen in his affectibus ad præuidendum morbi exitum sedulò est inspicienda: nam ea partium hepatis, renum, vesicæ affectiones indicat, vasorúmque sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur, tum imbecillitatem demonstrat, 2. *prorrhet. com*. 2.

Si verò Galenus 1. *cris*. 12. in passionibus ventris, si sine febri fuerint, sola alui excrementa inspicienda docet, quod scripsit 2. *prog*. 26. §. *Hæc dixi de morbis febriculosis: quicunque enim sine febre, aut in cerebro, & in ipsius membranis, aut in thorace, aut in pulmone consistunt, ex aliis indiciis agnoscuntur*, &c. & 3. *epid. sect*. 2. *com*. 6. docet vrinas bonas in eo paruam præbere salutis spem, non intelligas de quouis morbo particulari, sed de voluulo, de quo in *cit. loc. epid*. quæ affectio est lethalis. Quare in morbis non febrilibus vrina semper inspicienda. Sed de præsenti argumento satis multa diximus.

HIST.

HISTORIA XXI. GALENI,
De melle venenoso.

Mellis venenati esu quidam emortui.

QVidam medicis duobus, ad vnguentariorum officinam conspectis, attulit ad eos mel, venditurus scilicet: illi vbi gustassent, de pretio disceptant: at hic, tanquam illi parum offerrent, properè subducit sese: verùm * neuter seruatus est,&c. Hæc Galenus 10.de simpl.medic.facult. rubric. 1. aduersus Xenocratem, in fin.

PARAPHRASIS.

POsse fieri mel venenatum arte, sicut & aquam, vinum, oleum, atramentum,& cætera liquida, ostendit Ioachimus Camerarius *in horto suo*. Sed hoc mel,quod ita celeriter interfecit, fuit mel natura ab apibus constructum, quando ipsæ videlicet flores venenosos depascuntur. Tradit enim Dioscorides *lib.6.sui operis,cap.8*. Heracleæ in Ponto quibusdam annis mel perniciosissimum inueniri,ex floribus quarundam herbarum contracta nocendi potestate, vt ab aconito, ex quo apes mel construere solent:nam qui comedunt,iisdem symptomatis tentantur, quæ ab aconito inferri solent,vt probant Aëtius *tetrab. 4. serm. 1.cap.60*. Paulus *lib.5.cap.58*.& de hoc melle loquitur Auic.*lib.2.tract.2.cap.497.§.Et ipsius comestio facit post sidere ablationem rationis subitò, & sudorem frigidum,&c.* Ægri enim hoc melle vescentes humi se abiiciunt, refrigerationem quærentes, obliuione tentantur, corpus sudore diffluit; siti, angustia,& cordis oppressione opprimuntur.

Cognosces mel venenatum, quod omnino non densatur, color magis rutilus, est odor alienus, sternutamenta protinus mouentur, est ponderosius innoxio: quod si ita sit, iisdem penè viribus pollet, quibus & aconitum; & nascitur ex quibusdam floribus,vel conflatur potiùs: nam Plinius *lib.21.cap. 13*. de his scribens venenatis mellibus Heracleæ, inquit, *In Ponto quibusdam annis perniciosissima existunt,ab iisdem apibus facta*.Ex quibusdam floribus,declarat, cuiusdam scilicet herbæ capris inimicæ, quæ ob eam causam dicitur *Ægolethros*, vere maximè aquoso, quo facilius est marcescere.

Commemorat & aliud venenati mellis genus, ex Rhododendri flore collectum, in eodem Ponti sinu, quod ex insania quam creat, menomenon appellant; eam gentem scribit Romanis in tributa ceram pendere, non vendere mel, cùm sit exitiale.

Aliud mel apud Trapezuntem in Ponto ex buxo defluit, grauis odoris, quo & amentes fiunt, vt ait Cælius Rhodiginus *lib.25.lect.antiq.c.35*.de quo loquitur Strabo *lib. 11*. referens aliquos fuisse, qui melle tres cohortes Pompeij dementarunt, & sic milites fuisse trucidatos asseuerat. Quantum autem buxi vis sit mortifera, exemplo confirmat Leuinus Lemnius *lib. similitudinum in bibliis herbarum, atque arborum,cap.41*.

In Perside quoque, in Getulia Massylis contermina, venenatos produci fauos auctores asseuerant, quæ omnia pestifera mella liuore deprehenduntur, vt eleganti sermone, & testimoniis illustrant Dalechampius, & verşatissimus Claudius Salmasius *in com. cit. loc. Plinij*. Sed quæ ratio nominis huius herbæ, ex cuius floribus hoc malesicum mel apes conficiunt,quæ origo traditur? Herbæ primam fuisse inuentricem, ac ministram Hecaten Persæ filiam,Medeæ matrem, cuius succo patrem fuisse interemptum,Diod *lib.4.cap.4* prodit. Hincà poëtis Hecateridem vocari,Certè Ouid.*lib.5.metam*.de supplicio Arachnes ita cecinit,

Postea discedens succis Hecaterides herba
Sparsit,& extemplò tristi medicamine tacta
Defluxere coma.

Nisi magis placeat ab Hecate Dea inferna, quasi inferA nam, & ab inferis missam interpretemur herbam.Fabulosum principium, non fabulosum nominis etymon, idem *lib.7*.expressit hoc carmine,cùm Medeam inducit versam in Theiei perniciem:

Huius in exitium miscet Medea,quod olim
Attulerat secum Scythicis Aconiton ab oris.

Ponticam herbam esse indicat: nam in Scythia censebatur Pontus.

Hæc ergo herba est inexpugnabile venenum, contra quod nullum præsidium valet, cùm ad illud domandum, frustra suscipiatur labor. Nascitur verò aconitum circa Heracleam, in portu qui Acone vocatur, milliaribus ducentis distans à Ponti ore, vt notat Plinius omniscius *lib.6. cap. 1*. firmant Theopraftus *lib.9. de plantar. histor. cap. 16*. & Theopompus historiarum scriptor non vulgaB ris, Pomponius Mela *lib.1.de Euxino Pont.cap.6*.

Sed duo propones ex serie historiæ deprompta, primum, cur Medici illi illicò deguftato melle obiere? Dic, quia mel hoc erat præsentaneum venenum, vtpote constructum ex floribus aconiti, quod internecandi vi citissima pollet, ex cit. Auctoribus,& Galeno *5.simpl.15.& lib.6.cap.de aconito*, Quare si ocyssimè odore, & tactu interficit, quantò magis gustu: nam procul,& à longinquo, odore mures necat, & tactis genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die mortem infert; quo interemptas dormientes à Calphurnio Bestia vxores, M. Cæcilius accusator dixit.Quare Theophrastus*lib. cit.cap.19*.sic inquit. *Interimit etiam boues, & iumenta, & pecora, & omne planè quadrupes, si radix, vel folium in verenda indatur,vel ipso die tactus.*

C Secundò miraberis,cur apes portantes in ore venenum, non moriantur? Respondet Mercurialis *lib.3.variar.fol. mihi 481*. naturam dedisse huic animali peculiarem facultatem ferendi venenum citra noxam vllam; nam etiam capræ nutriuntur elaterio, & coturnices veratro. Si verò quis gustato hoc melle in extremam ruinam labatur, offerenda sunt alexipharmaca, quæ lethiferam aconiti vim expugnant, inter quæ securissimum est balsamum, & ruta, cuius folia ex mulso epota, summo sunt ex vsu: nam sicut supremus ille Architectus venena creauit, sic in die tertia aridam detexit, pratum vestiuit gramine,herba; floribus, liliis, rosis, radicibus, plantis odoriferis, & alexiteriis, quæ veneni malitiam vbertim retunderent, quorum seriem describit eruditissimus Biniamin Mussaphia, *in suo libello memoriali,die tertio.*

D

QVÆSTIO XXXII.

Vtrùm morbi venenati, ad aliquod ex triplici morborum simplicium genere,in temperamẽto, cõformatione, & soluta vnitate;an ad morbos formæ, & materiæ sint reducendi.Contra Conciliatorem, Fernelium, Argenterium,Riolanum, Sennertum, & Ioannem Sperlingium,medicos præstantissimos.

COMMENTARIVM.

NEuter seruatus est.] De sanitatis, ac morbi ratione, quidditate, essentia differtandum à nobis in præsentia est, ne historiæ nostræ tanto argumento carere vi-E deantur, vt omnibus suppetat quod decerpant, sintque vice Delphici gladij. Igitur sanitas, & morbus sunt inter se contraria, vt Galenus probat *lib.de dif.morb.cap. 2*. & cum eo Arist. *in prædicam. cap. de contrariè oppositis*. Sed hoc intelligendum lato modo, non autem propriè; nam potiùs priuatiuè opponuntur, veluti perfectum,& imperfectum: nulla enim est ægritudo tam contraria vitæ, quæ omnino sanitatem excludat, quia (vt optimè docuit Arist.*7.metaphys.cap.9*.) in quocunque corpore ægri,manente vita, semper aliqua sanitas,vel portio sanitatis remanet,id est, aliquis calor naturalis, qui præcipuè sanitatem efficit: medicus enim, & medicamenta sunt instrumenta, ille enim est artis minister, ex Hipp. *lib.1.epid. sect.2.text. 51*. sicut *natura morborum medicatrix*, ex ipso *lib.6.epid.sect.5.text.1*.

Deinde

Deinde sanitas sic describitur à Galeno *lib. cit. de dif. morbor.* Tunc vnusquisque homo sanum se esse arbitratur, quum passim corporis ministerio, actionibus ad vitam necessariis citra noxam fungi potest. Similiter etiam describitur ab Auic. 2. 1. *doct.* 1. *cap.* 2. *Sanitas est dispositio, per quam corpus hominis in sua complexione, & compositione tale existit, vt ex eo operationes eius omnes proueniant sanæ, & incolumes.* Definitur autem sanitas perpetuò per potentiam, non per actum, vt ita sub comprehendantur dormientes, quibus quidem, licèt non moueantur, nec aliqua externa res sensus eorum afficiat, nihilominus conuenit definitio, vt *cit. de dif. morb.* & 1. *de sanit. tuend. cap.* 1. Galenus edocuit. Arist. 7. *probl.* 1. dixit sanitatem esse quietem, morbum verò motionem: & 1. *probl.* 3. dicit esse moderantiam, morbum verò excessum, siue defectum, vt inter omnes probat Andreas Gratiolus *in com. cap.* 1. *Auic.* 1. 1. *definitione medi cinæ.*

At antequam ad definitionem morbi accedamus, quærendum est. An sanitas optima, sit diuturnissimæ vitæ? Quæ dubitatio i'ta est grauis, vt eam proponat Aristoteles, *lib. de longitudin. & breuit. vitæ, in init* sed non soluat. Dic, diuturnitatem vitæ consistere in calidi, & humidi accommodata quantitatè, & qualitate, inter se constantibus: nam vt eleganter probat Galenus 6. *de sanit. tuend. cap.* 2. & *lib. de marasin. cap.* 1. & Arist. *lib.* 1. *de anim. cap. vlt.* & *lib. de longit. & breuit. vit. cap.* 2. vita in calido, & humido consistit: nam victus senum appositissimus ad vitam producendam, est calidus & humidus, vt ex Galeno colligitur, *toto lib.* 5. *de sanit. tuenda.* Ergo vita in calido & humido consistit. Deinde non secus viuit ex humido calor noster, ac ignis ex lignis, & lucerna ex oleo. Sed illa pro humidi alentis copia durant. Ergo & animalium vita. Quò enim hæc principia fuerint ampliora, eò vitæ terminus longior erit; dummodò tamen quantitate, & qualitate inter se respondeant. Sic enim calor humido radicali non est proportionatus, festinat mors per resolutionem, quandoquidem calor perpetuò exiccat. Si verò humiditas excedit, etiam aduenit mors per suffocationem, exuperans enim humiditas innatum ignem obruit, & extinguit. Insuper diu viuunt, quibus humidum est lentum, viscosum, non tenue: illud enim diu dura, & difficulter resoluitur; hoc facilè dissipatur, & euanescit. Hinc fit vt aquatilia, etsi excedant humidi copia animantia cætera, minus tamen viuacia sint & pedestribus, & volatilibus, quia tenui, aqueóque humido pollent, non verò gluinioso & lento, quale ad vitæ durationem requiritur. Inter pedestria, sanguinea, & omnia quæ accommodota quantitate, & qualitate calidi humidi constant viuaciora sunt. Hoc modo inter plantas oleaceæ, & resinosæ, pingui humido abundantes, viuaciores sunt: breuis verò vitæ sunt cerasa, ac persica; humido enim constant aqueo, & promptè putredini obnoxio. De qualitate autem caloris ita pronuntiandum, quòd calor non debet esse valde intensus, ita vt vrat; nec ita remissus, vt nec coquere, nec alere possit.

Ergo licèt optima sanitas constet illis duobus principiis optimè proportionatis, ideò tamen non erit lõgæuissima, quia ob triplicem causam potest optimè sanus ægrotare: primò, ob compositionis vitium, quod cum dicta proportione stare potest. Secũdò, propter intemperamentum vnius, vel plurium membrorum. Tertiò, propter prauitatem victus: sic enim plures natura salubres degunt valetudinarij: & ob cõtrarias causas potest aliquis breuis vitæ degere optimè sanus. Ferè tamen concurruat longæuitas, & sanitas, præsertim eo nomine quo rarò ægrotent.

Quæres secundò. Vtrùm sanitas in species diuidi possit? Quum enim sanitas eas non habeat, in eas diuidi nequit. Deinde si sanitas reciperet differentias, aut esset secundùm magis aut minus; aut secundùm varia corporis membra; aut secundùm operationes; aut denique secundùm propriam rationem, & formam ipsius sanitatis. Ergo. Antecedens à sufficiente probatur partium enumeratione: nam primo modo recipere non potest, quia magis minúsue speciem non mutant. Nec secundo modo, quoniam vt adsit sanitas, oportet quòd omnia membra tam simplicia quàm composita secundùm naturam se habeãt; si enim aliquod illorum sensibilem patitur læsionem, ægrotabit animal: cùm ergo sanitas, bonum quid sit, & perfectum, constabit ex integra causa. Ergo nom potest diuidi in species. Quòd verò nec tertio modo patet, quia in bene valentibus nulla actio est insigniter læsa: si enim noxa adsit in corpore, adesse morbũ significat, etsi omnes aliæ actiones sint perfectissimæ: cum morbo autem sanitas stare non potest. Ergo nec per operationes sanitas diuidi poterit. Quòd verò nec per suam formam possit differentias recipere, ostendit ipsa sanitatis natura, quæ commoderatio est: quod verò moderatum est, aut medium, aut mediocre, vnum est; immoderata plura. Ergo nulla ratione potest sanitas species recipere, ac proinde nec morbus; siquidem hic illi est contrarius.

Nonnulli his commoti rationibus, sanitatem esse infimam speciem arbitrantur; nec verò ex eo sequi, morbum talem esse sibi persuadent. Sic enim ratiocinantur, quòd quando duo contraria ita se habẽt, vt vnum habeat suam essentiam in extremo, sicut morbus; alterum verò in medio, vt sanitas, erit in diuidua in inferiores alias: sic se habet æquale, & inæquale; temperatum, & intemperatum. At horum opinio refutanda. Nam oporteret, & eadem ratione virtutem speciem esse infimam, quoniam eius essentia in mediocritate est: res tamen non ita se habet, quia sicut vitium suas inferiores species habet, ita & virtus, nempe prudentiam, iustitiam, fortitudinem, &c.

Dic tu, sanitatem non esse infimam speciem, immò potiùs diuidi in multas, per propriam rationem, & formam, quæ consistit in commoderatione quatuor primarum qualitatũm. Quum autem hæc commoderatio omnibus hominibus secundùm naturã non sit eadem, (quod enim vni secundùm naturam est, alteri est morbus) sequitur sanitatem natura sua non esse vnicam, sed secundùm temperamentorum diuersas species esse multiplicem: videlicet bilioso homini erit sua moderatio naturalis, pituitoso sua, vsque adeò diuersa, vt si pituitosi temperies, quæ in illo era sanitas, ad biliosum transferatur, in hoc sit futura morbus. Hoc etiam insinuauit Gal. *in locis multis*, præsertim *lib. art. med.* inquiens, *esse vnicuique homini sanitatem ita illi propriam, vt alsis naturis sit inutilis & quandoque ab aliarum sanitate diuersissima existit:* & non solùm hoc reperitur in temperamentis, sed in ætatibus, quæ diuersa sortiuntur temperamenta. Cùm ergo tot sint particulares sanitates inter se maximè diuersæ, nemini dubium erit, sanitatem non infimam speciem esse, sed potiùs multiplicẽ.

Si verò rei medicæ studiosus percontetur, quomodo fieri possit, vt gradus caloris, qui alteri qui estbonæ dispositionis causa, in altero lædat actiones? nam si vnus gradus caloris vtilis erit ad conficiendum cibos, vtrique erit vtilis, si inutilis, vtrique erit incõmodus. Dic, vnamquamque facultatem rectè operari, quum proportione respondentia instrumenta habet: cùm ergo vnus & idem gradus caloris possit esse huic naturæ proportione respondens, alteri verò non conueniens, nihil mirum si idem gradus caloris sit huic homini ad operandum accommodus, alteri verò inutilis.

Neque instes hoc modo. Sanitas est moderatio; hæc est medium; hoc autem est vnum. Ergo sanitas non poterit esse multiplex. Dic, quòd licèt omnis sanitas sit quoddam mediũ, non tamen inde sequitur esse indiuisibilẽ, qui vnaquæque natura habet suum medium, ab alterius naturæ mediis diuersum: sic etiam virtus mediũ est, cæterùm differt medium in actionibus fortitudinis, ab eo quod est in actionibus liberalitatis. Si tamen *cit. de dif. morb.* sanitatis differentias non similiter enarrauit, ac morbi, ex eo id fecit, quia præsens liber non sanitati, sed morbis erat dicatus. De quo argumento consule inter omnes Donatum Antonium ab Altomari *tract. de latitudine sanitatis.*

Quæres tertiò. Vtrùm sanitas, & ægritudo sint contraria? Arist. *cap. de oppositis* definit contraria per oppositionem, quæ sub eodem genere posita maximè distant: tunc sic. In genere qualitatis magis opponitur vnũ extremum alteri, quàm medio. Sed sanitas est medium, quandoquidem est temperantia: morbus videtur extremum. Ergo inter se maximè non distabunt.

Vt verò huius dubij adamussim solutionem percipias, aduerte,morbum calidum, & frigidum dupliciter posse considerari:primo modo,ratione materiæ,quatenus scilicet ponuntur in tertia specie qualitatis;& sic magis opponuntur quàm febriens,& sanus:quo etiam pacto auaritia magis opponitur prodigalitati,quàm liberalitati.Secundò possunt considerari ratione formali, iuxta quam ponuntur in prima specie qualitatis;quomodo magis opponitur febriens sano, quàm refrigerato;quia dispositio sani magis distat à dispositione febrientis quàm dipositio vnius ægrotantis ab alio ægroto:sicut auaritia magis opponitur in ratione virtutis prodigalitati, quàm liberalitati;& in hac consideratione sanitas, & ægritudo dicuntur contraria,& illis sic acceptis definitio contrariorum maximè quadrat.

An verò sint contraria immediata, iure optimo perscrutaberis. Auicenna 2.1. *cap.*4. affirmat, quòd non est audiendus,qui medium inter sanitatem,& ægritudinem ponit.Fauet Arist.*in prædicamentis,cap.de oppositis*,quo loco duo contrariorum genera proponit, quorum vnum non necessariò rebus inhæret, vt album, & nigrum alterum,quod necessariò inhæret rei cui aptum est inhærere, vt sanitas,& ægritudo;par,vel impar. Inter prima ex eius sententia medium datur, quoniã non est necesse rem albam,aut nigram esse,quum possit alio intermedio colore affici.Inter secunda autem contraria,minimè: Nam cùm sanitas,& morbus necessariò corporibus insint, sicut & numerus necessariò debet esse par, vel impar, necessariò hæc medio carebunt.

Idem confirmat *lib.*4.*topic.cap.*3.& ratio suadet : namsi genera non habent medium,nec species illud habebunt. Tunc sic:Æquale & inæquale,naturale & innaturale,sunt genera sanitatis, & morbi. Sed illa, ceu contradictoriè opposita,nullum habent medium. Ergo nec sanitas, & morbus. Deinde sanitas est moderantia, morbus immoderantia ; illa est proportio, hic improportio. Sed inter proportionatum, & improportionatum nullum datur medium. Ergo nec inter morbum, & sanitatem.

Variis varia placent:nam Conciliator *diff.*77.Arist.sententiam defendit. Turisanus *in com. cap.*3. *art.med. Gal.* hunc strenuè tuetur.Nos difficultati huic respondemus, dicendo sanitatem,& ægritudinem dupliciter posse considerari, vno modo strictè,seu in rigore Logico ; altero modo, latè.Si primo modo, non est negandum esse contraria immediata,inter quæ medium non est constituendum, vt Arist. docet. Si verò secundo modo, hoc est,secundùm sensum, & ad Medicos vsus, id est concedendum ; quam affectionem Medici neutrant appellant dispositionem, quam neque esse sanitatem,neque morbum, res est manifesta:nam etiam si statim ac morbi incipiunt, suam essentiam obtineant,vt docuit Gal.*lib de loc. affect. cap.*2.& *lib.de morb.temp.cap.*1. Rationem tamen morborum non subeunt, quousque manifesta sit ad sensum in operationibus læsio, ex Galen. *lib.*1.*de sanit.tuend.cap.* 5. Quare Galenus *in arte.med. cap.* 8. ægra corpora vocari non patitur,quæ ab optima constitutione breui tempore defecerunt:& idem docuit *in eodem cap.infra.* §.*Quæ verò imbecilles edunt operationes,&c.*Sed hæc constitutio optima non est,quia ab optima deflectit;neque morbus,quia sensibilium operationum læsionem non habet. Ergo erit media dispositio, neutra dicta. Hoc ipsum apertè confirmat Gal. dicens immoderantias quæ plurimum à modo recesserunt,iam ægritudines esse;quum verò id non obtinent,ægritudinem generationem ostendere.Quare si sensum fecerimus iudicem, & non rationem, neutra dispositio inter sanitatem, & ægritudinem est constituenda: quod firmat Gal.*lib.*1.*de dif sympt.cap.* 1.de affectus significatione differtans,§. *Siquidem omne quod est, siue id sanum sit, siue ægrum,siue neutrum,quodammodo afficitur* : & *in art. med.cap.*8 2.appellat corpora neutra,quæ in ægritudinem sunt casura, vt conualescentium senum, & *lib.*5 . *de sanit. tuend.cap.*4. Nec refert, quòd in pluribus locis asseueret, sanitatem esse moderationem, & morbum, immoderantiam;& duas tantùm esse humani corporis dispositiones,

A quæ omnia solùm neutra corpora secundùm rationem non esse adstruenda concludunt.

Nec obstat superiori doctrinæ, quòd Medicus sola ea quæ sensu diiudicari possunt, contemplatur, quare cùm neuter affectus sensum effugiat, medicæ non erit considerationis.Quamuis enim sensus in neutris non iudicet speciem certam sanitatis,vel morbi,nihilominùs priuatiuè iudicat non discerni speciem qualis sit:quare agnoscit neutrum Medicus,per priuationem sensibilis cognitionis extremorum ; agnoscit etiam symptomata propria neutrorum, qualia sunt, operationum imbecillitas, & spontaneæ lassitudines, quæ morbos prænunciat, iuxta oraculum senis,*lib.*2.*aph.*5.Lege Fernel.1. *patholog.* 5.

Nec obstat secundò,quòd quidam obiiciunt, ex prædictis sequi omnem dispositionem aut esse ægram, aut
B neutram:ratio est,quia non datur perfecta sanitas,vt constat ex Gal.1.*de sanit.tuend.c.*4.& *lib.* 6. *eiusd.cap.*6. dum sic ait. *Nec enim sanus videri potest,ea saltem quæ inoffensa,inculpatáque sit sanitas.* Nam sanitas perfecta, seu (vt strictè loquar)in vltimo,non datur nisi per instans. At secundùm Medicos datur integra sanitas, cum maxima tamen latitudine, inter quam, & morbum potest dari neutra dispositio,videlicet toto illo tempore,quo sensibilis operationum læsio non adest.

Nunc accedamus ad morbum,qui hoc modo à Gal.solet definiri,*lib.de dif.sympt. cap* 2. *est affectus, à quo primò actio vitiatur*:quam definitionem tradit Auic. 2. 1. *cap.*1. eisdem ferè verbis ; licèt à Galeni definitione discrepet: nam hic per affectum,ille per dispositionem:finit:qui non
C sunt discordes inter se : nam Auicenna non definit morbum per dispositionem, tanquam per primam speciem qualitatis ; sed per dispositionem,seu affectum, debemus intelligere omne illud , à quo subiectum denominatur dispositum,seu affectum;quo pacto in quantitate, situ, & figura dicemus esse dispositiones, seu affectus, quemadmodum *loc.cit.*Hip. & Gal.docuere.

Addendæ tamen sunt finitioni, morbi aliquæ particulæ,depromptæ partim ex 2. *de sanit. tuend.cap.* 6. partim ex 3. *de articul.com.*204. quæ ipsam multò illustriorem reddunt : ita vt definitio proponatur hoc modo. *Morbus est affectus præter naturam, constans, in membro affecto,immediatè lædens functiones,& manifestè.* Dicitur *præter naturam,* propter senes,& alios, qui actiones habent valde imbecilles.*Constans* dicitur propter calorem ab igne, vel ira conceptum,& dependentem. *In membro affecto*, propter
D actiones læsas per consensum,vt quando guttur non format vocem aëris defectu, aut maxilla sana intorquetur, gratia alterius resolutæ ; quorum omnium actio læditur, cùm tamen non sint ægra, nec valet, sunt ægra per consensum,ergo sunt ægra. *Immediatè lædens functiones*,propter symptomata, & causas morbi. Manifestè, propter neutros.

Vtrùm ex dictis oriuntur dubitationes plures. Prima. Non videtur rationi consonum, quòd morbus sit affectus seu dispositio sensibiliter functiones lædens,nam 2.*de loc. affect.cap.*2.Galenus oppositum videtur asserere,dum inquit:*Morbus vero calidus,aut frigidus protinus ab initio, cùm primum corpus temperatura quæ bonæ valetudini debetur,limites excesserit,eandem sibiipsi naturam habet:quamuis enim in-*
E *terdum adeò sit exiguus,vt nec à nobis agnosci,nec laborantium sensu percipi possit*.Quæ quidem verba manifestè videntur significare,morbum non semper esse affectum sensibiliter operationes lædentem.

Dic Galenum *citatis locis* diuersimodè loqui : quum enim ait esse affectum lædentem operationes sensibiliter, medicè loquitur;sunt enim Medici,artifices sensuales,& res ipsas per sensus iudicant. Secundò verò *de loc.*loquitur Philosophicè , & secundùm rei veritatem;quo pacto quiuis excessus à moderato, etsi sensibiliter operationes non lædat,morbus est.

Secunda. Morbus non est affectus constans, & factus: nam febres humorales, & reliquæ, hoc modo à morborum consortio excluderentur : quia in illis sentimus dolorem ; dolor autem in ipso fieri, non in facto esse percipitur;vt colligitur ex Galen.*lib.de inæqual.intemp.*4.& 2.

de cauſ.ſympt.6. & adeò hoc verum eſt,vt ob eam cauſam febris hectica dicatur indolorifica, & imperceptibilis ab ægroto.

Dic, quòd licèt febris humoralis ſit quidpiam factum, nihilominus eſt inæqualis, in quo bene poteſt fieri dolor: in facto verò æquali,quale eſt febris hectica; minimè dolor reperitur. Dic ſecundò. Febres humorales, licèt habeant partes in fieri, plurimas tamen ſortiuntur in facto eſſe, ratione quarum ſummoperè lædunt.

Tertia. Cauſa aliquando ſine medio morbi lædit functiones. Ergo non ſolus morbus lædit. Patet antecedens, in ſaturitate efficiente cruditatem citra interuentum morbi. Dic, quòd vbi ob vitium materiæ non fit actio bona, non dicitur actio læſa, ſed impedita,vt probat Galen. *lib.2.de loc.affect. cap.3.*

Quarta. Febris eſt morbus, & tamen non definitur per affectum, ſeu diſpoſitionem, quæ eſt qualitas ſecundæ ſpeciei, ſed per calorem, qui eſt qualitas tertiæ,vt conſtat ex Galen. *2.feb.* 2. & Auicen. 1. 4.*tract.* 2.*cap.* 2. Ergo ſuperior morbi definitio reproba eſt. Lege Valleſ. 4. *cont.*1.& 2.

Dic. Plures opinantur nomen affectus, ſeu diſpoſitionis, in definitione morbi non accipi adeò ſtrictè, ſicut Ariſt. accepit pro diſpoſitione, ſecunda ſpecie qualitatis, ſed latiùs pro quocunque affectu præter naturam, ſiue ſubſtantia ſit, ſiue quantitas,ſiue ad aliud pertineat prædicamentum.

Aptiùs tamen ad prædictam difficultatem reſpondendum eſſe iudico, hoc modo. Nam ſi febris, aut cuiuſuis alterius morbi naturam propriè, ſiue formaliter perpendamus, eam, & omnem alium morbum, qualitatem eſſe ſecundæ ſpeciei perpetuò inueniemus, ſiue Ariſt. Philoſophorum, aut Galeni monumenta perſcrutemur: hoc conſtat ex Ariſt. *cap.de qualitate,& 5.phyſic.cap.2.*& *lib.7. cap.* 3. & Auic. 2.1.*cit.*& ex Galeno, *lib.1.meth.* 7. & 2. *meth.7.*

Præterea ratione deducitur hoc modo: Nam aliàs ſequeretur, ſanitatem, & ægritudinem non ſpecie, ſed ſolo numero differre, quod eſt contra Philoſophos, & Medicos. Secundò probatur, quia ſi febris eſt calor intenſior moderato, ſanitas illi oppoſita, erit caliditas remiſſa & moderata, quæ quidem à priori, ſolo numero differt: intenſum enim & remiſſum ſpecificam varietatem non conſtituunt. Si verò febris conſideretur materialiter, tunc dicendum eſt eſſe calorem:ſicut & ex aliis morbis,quidam ſubſtantia ſunt, quidam quantitas,vt conſtat ex Gal.*lib.de dif.morbor.cap.*8.vbi lapidem in renibus, vnguem in oculo,& ſextum digitum additum in manu, ſiue quantitatem auctam vltra moderatum, morbos appellat. Conſule Christoph. à Vega,*lib.art.med.cap.*1.

Quinta. Superflua videtur particula *immediatè*,quia intemperies non lædit immediatè functiones: nam ſicut in ſanitate,ad temperamentum ſequitur facultas,& ad hanc operatio bona,vt colligitur ex Auicen. 1. 1. *doct.*3. *cap.*1. Ita in morbo, ad intemperiem ſequitur infirma facultas, quæ læſæ operationis cauſa eſt immediata. Dic, facultatis eſſentiam apud Gal. non diſtingui à temperamento: quare ſicut facultas ſine medio lædit actionem, lædet etiam intemperies. Lege Valleriol. *lib.* 3. *loc. com. cap.*32.

Vltima. Verbum manifeſtè,explodendum videtur à definitione morbi, quia Galenus 7. *meth.*6. aſſeuerat, læſionem manifeſtam eſſe eam, quæ à conſueto opere deſiſtere cogit, quum tamen phreniticidem patientes magis mouentur, & fame canina oppreſſi plus appetant. Dic, licèt motus in phrenitide, & appetitus in canina fame, ſint operationes præſtantiſſimæ,non tamen perinde ſequi patientes phreniticidem, aut caninam dici ægros; habent enim alias operationes læſas, quæ ad rationem ægritudinis ſunt ſatis.

Dic ſecundò has operationes eſſe læſas manifeſtè: nam actio manifeſtè læſa dicitur à Gal. *loc. cit.* per deſiſtentiam ab opere conſueto, quaſi ille dicatur æger, qui actiones conſuetas perficere nequit, quod in citatis morbis contingit. Et hæc potior & breuior eſt definitionis morbi explicatio,quam Montani,Fuchſij, Argenterij, Capiuacij, & aliorum,quos citat Santorellus,*lib.1.antepraxis, cap.*2. 3.& 4.

Porrò ne hoc de morbo argumentum remaneat indeciſum, diuiſionem morbi explanandam aggrediamur. Morbus diuiditur apud Auicennam, 2.1.*cap.*2.in ſimplicem,& compoſitum: ille dicitur, qui vnam infeſtat naturam;hic,qui duas corripit,vel plures. Ægritudinis ſimplicis tres ſunt differentiæ: altera eſt quæ pertinet ad partes ſimilares, & eſt morbus in temperamento; altera quæ ad partes inſtrumentales, vt inſtrumentales ſunt, & dicitur morbus organicus,& officialis;altera quæ pertinet ad partes ſimilares, & inſtrumentales, nam vtriſque eſt communis:quam doctrinam deſumpſit Auicenna ex Galen. *lib.de dif.morbor.cap.*..cùm enim docuiſſet *c.*2.*antecedenti*,morbum ſanitati eſſe contrarium, & eſſe immoderationem eorum, quorum ſanitas moderatio eſt, quum ſanitas conſiſtat in triplici natura, in temperamento, in conformatione, in vnitate, hæc enim ſunt actionum principia; non enim ſanitas eſt ſpecies infima,ſed ſubalterna;habet enim ſe ſicut virtus, quæ licèt in mediocritate conſiſtat, ſub ſe plures ſpecies continet. Cùm igitur morbus ſit lapſus ſeu receſſus à naturali ſtatu, tria eſſe oportet morborum genera,in temperamento,in conformatione, in vnitate: nam genera lapſuum eadem ſunt eum his, quæ virtutem perficiunt,vt bellè dictabat Gal.*lib.art.medic.cap.*8.*in princip.* & cùm maior ſit latitudo extremi, quàm medij; plures differentiæ morborum reperiuntur, quàm ſanitatis, veluti in vitio, & virtute obſeruamus.

Difficilis autem hæc quæſtio, eſt ad vnguem examinanda: neque deſunt plures, vt Fernelius, & Argenterius *infrà* citandi, qui plura eſſe morborum genera rati ſunt,& fortiſſimis machinis. Galeni ſaniſſimam doctrinam redarguere ſunt conati. Primò Galenus 2. *meth.*6. ſex morborum genera eſſe affirmat. Secundò. Idem Galenus *lib. de dif. morbor. cap.*12.docet partes quæ ſimul vlcere, & phlegmone laborant, interdum trifariam à naturali ſtatu recedere, aliquando quadrifariam. Ergo plura ſunt quàm tria.

Tertiò. Auerrhoës 3.*col.cap.*1. duo tantùm communiſſima morborum genera recenſet, in intemperie, & compoſitione: idem fecit Auic.2. 1.*cap.*1.

Quartò. Datur morbus contrarius ſolutæ vnitati videlicet illarum partium quæ debebant eſſe diſiunctæ, & ſunt coniunctæ, veluti quando podex, vel pudendum non eſt apertum, vel digiti ſunt coniuncti.

Quintò. Soluta vnitas reducitur ad morbum in compoſitione. Ergo non conſtituit genus morbi per ſe. Patet antecedens: nam quando aliquod os luxatur, luxatio illa non dicitur vnitas ſoluta, ſed morbus in deprauato ſitu. Ergo vnitas ſoluta non conuenit organo: nam quotieſcunque pars à parte ſeparatur, vitium illud eſt in compoſitione, quia debitus ſitus non ſeruatur.

Sextò. Tinnitus, vel ſibilus aurium, morbus eſt, quia actionem audiendi lædit: ſic etiam oris amaritudo,& fœtor olfactus, morbi ſunt. At hæc in nullo dictorum genere collocantur.Ergo, &c.

Septimò. Solutio continui non eſt morbus partibus ſimilaribus,& organicis communis:Primò enim ex vnitate ſoluta ſimilarium partium actiones non læduntur. Ergo ſoluta vnitas illis morbus eſſe non poteſt, quum de ratione morbi ſit actiones lædere. Patet antecedens, actiones partium ſimilarium ſunt attractio, retentio, &c. Sed pars vulnerata, dummodò intemperie non afficiatur, bene attrahit, retinet, &c. Ergo. Et non ſolùm hoc, ſed quidquid ratione vulneris deperditum eſt,actione diuerſarum partium reſtituitur. Ergo.

Deinde talis eſt ſolutio reſpectu venarum, qualis eſt obſtructio. Sed obſtructio totius viſceris morbus eſt, ex Gal.1.*meth.cap.*6.*ante med.*Ergo ſimiliter vnitatis ſolutio, quoniam actiones venæ non impediuntur.Præterea ſequeretur, quòd nũquam in partibus diſſimilaribus ſolueretur vnitas,quin etiam in ſimilaribus eſſet ſoluta. Sed hoc eſt contra Gal.*lib.de conſt.art.med.c.6.& lib.de dif.morbor.c.*1. quo loco auulſiones vocat morbos partium organicarum,

quoniam similares rectè sua munia exercent. Insuper, si soluta vnitas esset morbus partium similarium, etiam illarum actiones læderentur ex vitio in numero, in figura, & situ. Sed hoc non est dicendum. Ergo nec illud. Demùm Galenus *lib.7. meth.cap.3.* & alibi, sanitatem partium similarium solùm in bona temperie consistere docet.

Octauò. Insurgit acerrimè contra Galenum Argenterius *lib.de generibus morbor.cap.4.* dicens solutionem continuitatis non pertinere ad partes similares, sed solùm ad partes organicas: nam ratio organi non solùm consistit in numero, in magnitudine, in figura, in situ, sed in vnitate. Probat suum placitum, quia natura partium similarium sola est temperies, quæ à soluta continuitate non lęditur, dantur enim vlcera, & vulnera, citra intemperantiam vllam.

Nonò Arguunt plurimi ex suprà citatis auctoribus, hoc modo. Solutio continuitatis solùm pertinet ad partes similares, quia hæ sunt quæ habent continuitatem; organicæ verò solùm habent contiguitatem. Ergo hic morbus non est vtrisque partibus communis.

Vltimò. Hostiliter Galenicam morbi diuisionem conuellere conantur Fernelius *lib.2.de abdit.rerum causis, cap.9.& 10.patholog.c.7.* Riolanus Fernelij doctissimus interpres, & Argenterius *loc.cit.* dum sic ratiocinantur. Morbi pestilentes, & venenati, diuini, alij orti ex maleficiis, incantationibus, præstigiis, qui multis modis à Dæmone immittuntur, occulti, vt Gallica lues, sunt morbi totius substantiæ. Sed ij neque ad temperamentum, nec ad compositionem, nec ad vnitatem solutam referri possunt. Ergo plura dantur genera morborum simplicium. Nam si sub aliquo deberent comprehendi, esset sub morbo in temperamento; quod est falsum, quia hi morbi aliqua prima qualitate non fatigant aut premunt, sed à totius rei substantia oppugnant: quare non curantur qualitatibus primis, sed iis præsidiis quæ ab occulta qualitate auxiliantur, quæ à Medicis alexipharmaca, seu alexiteria nuncupantur.

At non ob hæc futilia (meo voto) ad libitum inuenta, immò insolentia argumenta, deserenda est doctrina, quam summus Medicorum Strategus militibus suis inculcat, vt eius firmissimo clypeo muniti, aduersantium tela possint declinare cùm velint. Verùm antequam ad illud morbi genus nouum, & absurdum, à Fernelio inuentum refutandum accedamus qui citra necessitatem morbos materiæ, & formæ omnium primus stabiliuit, (in cuius solutione, propositæ quæstionis cardo consistit) cætera sigillatim sunt dissoluenda.

Dic ad primum, tria tantùm esse morborum genera, si verò sunt alij, hi ad aliquod illorum debent reduci. Galenus autem sex morborum genera recensuit, non solùm communissima, sed etiam subalterna, quæ sub genere morbi in compositione continentur: nam si mala compositio diuidatur in quatuor membra, erunt sex. Diuiditur autem compositio à Galeno, *lib.de dif.morbor.cap.6.* in formationem, quantitatem, numerum, & situm: ita diuiditur ab Auic. *2.1. cap.3.*

Ad secundum. Illa quatuor genera morborum sunt, vnitas soluta ratione vlceris; intemperies calida, & humida, ratione inflammationis, (quæ duo sub intemperie continentur) quartum genus pertinet ad compositionem, quum ita excedit magnitudo, vt actionem lædat. Vel dic quòd in deprauata compositione sunt duæ ægritudines, alia ratione magnitudinis, vt dictum est, alia ratione cauitatis, quæ est repleta & obstructa, & pertinet ad morbum figuræ, seu formationis.

Ad tertium, & quartum, Auerrhoës, & alij eo loco non ex professo de morbis differunt, & ideò tertij generis obliuiscuntur, cuius tamen meminit *cap.14.sequenti.* Ad quartum dic, quòd ille morbus pertinet ad deprauatam compositionem in societate, seu situ, ex Galen. *lib.de dif. morbor.cap.10.* & ex Fernelio *1.patholog.cap.8.in fin.* Labra enim pudendi & podicis quando disiuncta sunt, debitam societatem, quæ attenditur penès situm, non habent.

Ad quintum. Dic, quòd tunc situs est deprauatus, & non soluta vnitas, licèt magis propriè dicatur vnitas soluta, quoniam deprauatus situs conuenit organo, & non parti illius: & sic quando pars aliqua separatur, non erit deprauatus situs, quoniam non amittitur vniuersum organum, sed potiùs erit soluta vnitas.

A

Ad sextum. Tinnitus, vel sibilus aurium pertinet ad deprauatam compositionem, cuius symptoma est: nam cauitates corporis quando naturaliter se habent, debitam figuram seruant, & situm. Quando aliquis flatus crassus, sensus cauitates replet, & quærit exitum, sibilum excitat, qui ex modo in deprauata figura ortum ducit; illæ enim cauitates vacuæ esse debebant. Deinde fœtor narium similiter est symptoma, quod ex vlcere in naribus excitato scaturit, cuius ratione omnia fœtent. Neque dicas quòd fœtor potiùs est causa vlceris. Nam vlcus oritur ex intemperie, & situ, & sic semper fœtor erit symptoma. Linguæ autem amaritudo est symptoma, quod ad deprauatam compositionem refertur; cùm enim lingua sit mollis, laxa, & spongiosa, humore bilioso repletur, cuius cauitates vacuæ esse debebant.

B

Ad septimum dic, quòd caro quæ in diuisis partibus generatur, illis accepta referri non debet, sed parti subiecti adhuc sanæ existenti, ex Gal. *lib.3.meth.cap.19.* & *lib.4.sequenti, cap.1.* Aliæ enim partes quum constitutionem habeant euersam, purum elaboratúmque sanguinem non attrahunt, ex quo caro regigni solet. Ad id verò quod obiiciebatur de obstructione, est falsum: Nam obstructio est solùm morbus partium instrumentalium. Adde, venas & arterias, partes similares, & dissimilares dici posse: quatenus sunt dissimilares, necessariò cauæ factæ sunt; quatenus verò similares, non necessariò cauitate sunt præditæ.

C Ad instantiam verò dic. Galenum vera profiteri. Quòd si ipse aululsiones vocat morbos partium instrumentalium, & primò, & per se intelligatur: nam & morbus partium similarium primò conuenit illis, & ex accidenti toti instrumento communicatur.

Ad vltimam instantiam dic, falsum esse assumptum: quoniam etiamsi os sit contortum, & illius magnitudo deprauata, & non in conuenienti situ, neque ordine; nihilominùs tamen eius actiones optimè fiunt.

Ad octauum, & nonum dic, sumpto altiùs orationis exordio. Qui solutionem continuitatis non pertinere ad partes organicas, sed solùm ad similares asseuerant, hoc præcipuo nituntur fundamento, quia in morbis organicis non reperitur continuitas, sed sola contiguitas. At separatio continuitatis constituit morbum in situ, & societate, & solùm pertinet ad partes similares; hæ enim sunt quæ

D secantur, & rumpuntur: nam quando diuiditur pars organica, non alia ratione diuiditur, nisi propter diuisionem partis similaris.

Hanc sententiam habuit Conciliator *dif.65.* quem turpiter, sicut & alios fuisse deceptos scribit Fernelius *lib.1. patholog. cap.9.* Nam solutio continuitatis verè morbus organicus est, & ad partes organicas pertinet. Ratio enim organi consistit in figura, conformatione, & vnione continuitatis: solutio verò continuitatis, corrumpens figuram, & conformationem, efficit morbum organicum. Quæ responsio non soluit difficultatem, quam Conciliator insinuat. Nam soluta continuitas in parte organica, quatenus constituit morbum in figura, & in solutione, causa morbi est: An verò sit morbus, ita vt morbus mor-

E bum efficiat, non explicuit Fernelius, & hoc est quod Conciliator contendit, non esse morbum organicum, sed causam morbi organici.

Alia tamen, eáque certior via nobis fulcanda est, ex qua veritas abstrusa eruatur: eam solertissimus patefecit Magister, qui *lib. de dif. morborum, cap.4.* in similaribus, & organicis partibus reperiri vnitatem euidenter affirmat; huius enim ope & ministerio pars vna est, & suum actum & vsum complet: cuius solutio commune morbi genus in partibus similaribus, & instrumentalibus constituit, quæ vnitas vocari potest continuitas: nam Aristoteles *lib. 5.phys. cap. 3.* postquam explicuit quid erat continuum, & contiguum, docet quòd quando ex pluribus vnum fit, continuum dicitur, quod accidit per insertionem, & coalitum: quo loco vberrimus

eius

eius interpres Auerrhoës, proponit triplex eſſe continuum: alterum artificiale, vt ex lateribus, lapidibus, & calce fit vna maſſa continua, licèt enim extrema ſint diuerſa, ſolent eſſe inſeparabilia; vel eſt naturale, velut quando arbor arbori inſeritur, vel pars parti, vt ligamentum, os, caro, venis, arteriis, membranis, & cartilaginibus; interdum eſt mathematicum, vt conſtat in linea, ſuperficie, & magnitudine, quæ propriè continuum eſt; nam extrema ſunt eadem, & eodem termino communi inſeparabiliter copulantur.

Ex qua doctrina ſatis conſtare arbitror, non ſolùm in ſimilaribus reperiri continuitatem, ſed etiam in partibus organicis; cuius ſeparatio vocatur auulſio, vt Gal. docet, *lib. de differ. morbor. cap.* 11.

Quæ partibus inſtrumentalibus accidit, integra manente continuitate partium ſimilarium, veluti ſi ligamentum, cuius interuentu muſculi cohærent, & alligantur oſſibus, ſeparatur ab oſſe, tunc non continuitas, ſed contiguitas organi ſoluitur; & tunc duplex morbus, alter in ſitu, alter in vnitate conſtituitur.

Ex iis liquet manifeſtè, quid ſit reſpondendum ad Conciliatorem: quoniam in partibus inſtrumentariis non ſolùm continuitas, ſed contiguitas reperitur, cuius ſeparatio verè morbus eſt, & alios morbos inducere poteſt. Et ad argumentum reſpondendum eſt, partes ſimilares præter ſuam temperiem retinere vnitatem, poſtquam in illis etiam conſideramus partium vnionem, quæ ex mixtione emanare ſolet, quæ quando ſoluitur, licèt non corrumpat temperiem, partium tamen ſimilarium actiones neceſſariò lædit, quia partes diuiſæ non ita cum principiis conſentiunt, neque eorum influxum ſuſcipere, aut operationes naturales exercere commodè queunt, præſertim ſi ſint partes quæ fibris præditæ ſunt, quarum beneficio munia ſua exequuntur, quibus ſeparatis, attractio, retentio, expulſio, & ex conſequenti alteratio vitiantur.

Nunc ad vltimum argumentum diſſoluendum, tanquam ad maiorem machinam accedamus. Fernelius namque, eius ſcholiaſtes, Riolanus, Argenterius, Sennertus *in lib. de morbis occultis, & totius ſubſtantiæ*, & alij, in partibus ſimilaribus præter morbum in temperamento, conſtituunt morbos materiæ, & morbos formæ, ſanitatémque partium ſimilarium ex temperie, ex materia, & forma eſſe conſtituendam ſibi perſuadent. Nam cùm ex elementis, eorúmque qualitatibus refractis componatur, acquirit temperiem, qua partes dicuntur calidæ, frigidæ, humidæ, & ſiccæ, aut temperatæ. At ex elementorum ſubſtantiis, & corporibus acquirunt materiam, ſecundùm quam dicuntur craſſæ, aut tenues; duræ, aut molles; raræ, aut denſæ; laxæ, aut adſtrictæ; graues, aut leues: & præter hæc, quælibet pars retinet ſuam formam, quæ ſpecies & eſſentia illius eſt.

Suam autem munit Fernelius opinionem argumentis multis, quæ omnia, ſicut & alia quæ pro illius tutela facere videntur, in propatulum proponam, ne quiſpiam illorum difficultate deterritus, Galenicam deſerat veritatem. Et primò ſic ratiocinatur. Galenus *lib. 2. ad Glauc. cap. 2. ante fin.* agens de indicatione, quæ in morborum curatione ſumenda eſt à natura partis, docet ſæpe affectus curationem offendere naturam partis, & illius virtutem diſſoluere. Quæ enim laxant, vires partis reſoluunt; quæ refrigerant, calorem & ſpiritum extinguunt; at alienæ, & peregrinæ qualitates partis ſubſtantiam corrumpunt: In ventriculo enim experimur robur virtutis diſſolui, non ſolùm ob intemperiem frigidam, quæ ex potu aquæ frigidæ, & aliarum rerum refrigerantium oritur, ſed propter relaxationem ventriculi, ex multitudine olei ingeſti, & aliis rebus vnctuoſis ſubortam, & ob morbos malignos, ac epotum venenum: quibus locis Galenus vitium intemperamenti, materiæ, & formæ inſinuat. Igitur ſicuti datur morbus in intemperamento, quando receditab ſtatu naturali, ſic debet aſſignari morbus in materia, & in forma, quando à proprio ſtatu naturali mutantur.

Nec dicas materiam, & formam eſſe eandem rem cum

A temperamento, quia ſunt diſtinctæ. Nam reperiuntur partes eiuſdem temperamenti, veluti eſt pulmo, & cor, quæ non retinent eandem formam. Cor enim habet ſubſtantiam denſam & compactam, pulmo verò habet eam laxam & raram. At ſunt eiuſdem temperamenti. Igitur materia, res eſt diſtincta ab intemperie. Præterea reperitur homo temperatus, qui à cauſis internis facilè læditur. Atqui hoc non emanat ex temperamento, ſed propter mollitiem, & raritatem; & inuenitur homo intemperatus, qui non læditur à cauſis externis, non ratione intemperamenti, ſed propter duritiem, & denſitatem: quod non ſolùm in toto corpore, ſed in partibus contingit; ventriculus enim temperatus ſapores acidos, & acres tolerare non poteſt, niſi cum magna noxa, ob ſenſus acutiem, quæ ex mollitie & raritate ortum ducit: at ventriculus intemperatus, ob hebetudinem ſenſus, ob duritiem, & denſitatem contractam, eoſdem ſapores tolerat; quod etiam experimur in cerebro etiam intemperato, quod facilè, aut difficulter tolerat odores acres & graues, ob acutiem, vel hebetudinem ſenſus, & non ratione intemperamenti.

B

Quòd autem materia vires habeat agendi, & diſponendi ad actiones partis, probat, quia illi homines qui oſſa habent mollia, & muſculos ac tendines laxos, valde imbecilles ſunt ad motum: contrà autem, qui oſſa habent valde dura, & muſculos ac tendines bene compactos, ſunt robuſtiſſimi.

Inſuper Galen. *lib. art. med. cap.* 12. videtur comprobare hanc ſententiam: Nam cùm de cerebro agit, quod eſt organum actionum principum, affirmat eos homines qui ſubſtantiam habent cerebri craſſam, & duram, tardos eſſe ad addiſcendum; contrà promptos ad doctrinam, ingenióque valere, qui mollem, & tenuem ſortiuntur. Igitur durities, & mollities; craſſities, & tenuitas partium ad actiones producendas magnam vim habent: quare receſſus in iis morbos excitat; & ſic mollitiem, duritiem, craſſitiem, tenuitatem, laxitatem, aſtrictionem, raritatem, aut denſitatem, morbos materiæ vocat.

C

Deinde morbi formæ ſunt concedendi, & vocat formam, totius rei ſubſtantiam quam conſtituit, & morbos formæ appellat corruptelam formæ, non in termino, ſed in via, veluti ſunt vlcera maligna, rabies, febres peſtilentes, morbi venenati. Idque triplici ratione probat: prima ſumitur ab eſſentia partium, quæ ſicuti conſtant temperie, ſic conſtant materia, & forma. Igitur ſicuti receſſus à temperamento naturali, & à materia conſtituit morbum, ſic quando mutatur forma, erit morbus, quum ea ſit potiſſima actionum cauſa.

D

Secundò probat ex actionibus, quæ à totius rei ſubſtantia emanant: nam facultates quæ actionum ſunt cauſæ, proprietatem ſubſtantiæ ſequuntur, vt notauit Galenus 7. *de placit. cap.* 5. & attractio quam partes inter ſe exercent, ob ſimilitudinem ſubſtantiæ fit, ſicut & concoctio; quoniam Struthiocamelus concoquit ferrum, & aues duriſſima concoquunt ſemina, ob totius ſubſtantiæ ſimilitudinem, non temperamenti: nec ratione materiæ, quum animalia calidiora, id efficere nequeant.

Tertiò probat ex modo curationis, quia prædicti morbi ſolùm curantur his remediis, quæ non operantur primis qualitatibus, ſed à totius rei ſubſtantia, qualia ſunt

E alexipharmaca, & alexiteria, vt firmat Galenus 5. *ſimpl. r. & 18.* Ergo conſignandi ſunt morbi formæ, qui ſub dictis generibus comprehendi non poſſunt, & à Galeno prætermiſſi ſunt, *in lib. de dif. morbor.* Quare qui Galeni partes tueri conatur, (inquit ipſe) ſumma morborum genera confundit ac perturbat, & omnem doctrinæ vim inexpiabili ſcelere peruertit.

Hæc tamen ſententia licèt acuta ſit, & videatur phyſica, falſa eſt, & multis erroribus implicita. Neque enim datur morbus in materia, quia in ea non reperitur ſanitas, quum non ſit actionum cauſa, nec vires habeat agendi: quoniam in eo conſiſtit ſanitas, in quo & morbus; nam cuius moderatio eſt ſanitas, eiuſdem immoderatio eſt morbus, ex Galeno *lib. de dif. morb. cap.* 2.

cap.2. Deinde omnes morbi quos vocat materiæ, aut sunt symptomata, quæ intemperies consequuntur, aut sunt morbi instrumentarij: nam durities, & mollities sympto-mata sunt de genere qualitatis tangibilis, vt Gal. firmat, *lib.de dif.sympt.cap.5.* quæ intemperantiam humidam, aut siccam, aut frigidam, aut alias causas morbificas consequuntur. Asperitas, & læuitas constituunt morbum organicum in superficie. Raritas, & densitas; sicut laxitas, & adstrictio morbum instrumentalem constituunt ad partes instrumentales pertinentem, vt docet Galen.*lib.5.de valet. tuend. cap.2.in fin.* Munus enim formatricis est, præstare conformationem partibus; & sicut efficit numerum, magnitudinem, figuram, & superficiem, sic effingit vias, & cauitates, quæ ad partis organicæ conformationem pertinent, auctore Galen.*lib.1.de facult. natural.cap.5.& 6. in fin.* crassities, & tenuitas morbum organicum in magnitudine constituunt.

Rationes verò quibus Fernelius, Argenterius, & alij probant assignandum esse morbum materiæ, & hanc distinctam esse à temperamento, futiles sunt, & nihil concludunt. Quoniam improbabile est reperiri partes, eiusdem temperamenti, quæ eundem modum substantiæ, & eandem materiam non retineant: secundæ enim qualitates non solùm elementorum substantiam, sed modum requirunt, hæ enim ex primis oriuntur. Quando in corde, vel pulmone elementum igneum cum aëreo dominatur, neque eundem modum, neque idem retinet temperamentum, quia nec in his partibus, neque in renibus eadem est elementorum miscella.

Et ad eandem rationem dic, quòd repugnat reperiri hominem temperatum, cum mollitie, & duritie, raritate, aut densitate; quia debet retinere mediocritatem in secundis qualitatibus, vt constat ex Gal.*lib.2.de temp.cap.1.* Fieri tamen potest, vt homo ex viuendi ratione contrahat consuetudinem, vt minùs à causis externis lædatur: & hebetudo, aut acuties sensus, non sunt morbi materiæ, sed reales quædam dispositiones & potentiæ, propter quas partes faciliùs aut difficiliùs patiuntur, & in morbos incidunt.

Postrema autem ratio nullius est momenti. Materia enim nunquam ad actionem disponit: nam tota ratio quæ in actione est necessaria, ex temperie, calore, & spiritu dependet, & ex conformatione, & vnitate. At locus Galen.*in arte medica* intelligendus est cum aliqua verborum transmutatione, quoniam cerebri substantia semper est crassa, viscida, & humida, sed per tenuem substantiam debemus intelligere substantiam spiritus animalis, qui in cerebro continetur, præclaram, lucidam, & rectè temperatam; tunc enim homines valent ingenio, & intellectu, & rerum species promptiùs percipiuntur: contrà autem res se habet, si spiritus animalis substantia sit crassa, & turbida. Vel si intelligas cerebri substantiam exactè elaboratam, & temperatam, non errabis, quoniam vt dicebat Gal.*lib.8. de vsu part.13.* perfectio intellectus non quantitatem cerebri, aut spiritus, sed optimam eorum temperiem sequitur.

Sicuti ergo morbi in materia non sunt recipiendi, sic etiam morbi in forma, quos vocant corruptelas formæ, è morborum numero eliminandi: quia si per formam intelligamus rei essentiam, & quidditatem, quando corruptio est in instrumento, non est morbus, sed mors, vt ipsi etiam admittunt: vt tamen est in via, est morbus in temperamento, quia semper corruptio fit præcedente alteratione secundùm primas qualitates, quæ non solùm vim habent alterandi, sed transmutandi etiam substantiam in alienam speciem, vt notauit Gal.*lib.de constit.art.med.cap.9.* Si verò per formam intelligatur totius rei substantia, quam Gal. etiam propriam naturam, & proprietatem temperamenti vocare solet, & Auicenna formam specificam appellat, non est res distincta à temperamento, quoniam hæc ex primis qualitatibus, & mixtione elementorum solet emanare, ex Gal.4.*simpl.1 4.* Auerrhoës *lib.5.collig.cap.21.* docente, omnes actiones quæ oriuntur ex totius rei substantia, oriri etiam ex mixtione elementorum, & ex primis qualitatibus hoc vel illo modo temperatis: veluti attractio magnetis non fit absolutè à calore, sed à determinato calore, & hoc vocat (inquit Auerrhoës *cit.loc.*) totius rei substantiam: & quia à priori non potest cognosci hic modus mixtionis, & temperamenti, appellat qualitates occultas, & proprietates, quæ sequuntur modum mixtionis, propter influxum cœlestem, vel aliquam qualitatem reconditam acquisitum, ratione cuius mixta admirabiles virtutes ex se produnt.

Ratio verò ex similarium partium essentia desumpta, quam in suæ opinionis fauorem adducunt, ficulnea est, & penè nulla. Quoniam actiones emanant à forma, Gal. autem non cognouit quid sit anima, & sic omnia quæ animæ tribuenda erant, adscripsit temperamento, & temperiem vocat formam & essentiam. At quando debiles fiunt actiones, non dicimus debilitari formam, quia illud ob corporis dispositionem efficitur; & quando læduntur actiones, non est dicendum formam lædi, sed solùm corporis dispositiones, quæ sunt illius instrumenta, temperies nempe, conformatio, & vnitas, quia in illis solùm vitium constituendum est.

Rationem secundam sic extricabis, si afferas actiones emanare à facultate, & facultatis essentiam in partium temperamento esse constitutam: vnde quando euertitur temperamentum, essentialiter læditur facultas; quare actiones à temperamento oriri apertè probant Gal. 3. *de sympt.caus.cap.3.* & Auic. 1.1.*doct.6.cap.2.* quo loco docent, facultates naturales ad suas actiones primis qualitatibus vti, quæ (vt dictum est) non absolutè, vt tales sunt inseruiunt, sed certo modo attemperatæ; & hoc Galen. totius rei substantiam vocat.

Rationem vltimam sic dissolue, & admitte dari remedia, quæ à totius rei substantia operantur, & agere in causas, & morbos qui à totius rei substantia agunt: verùm hæc omnia temperamento ex primis qualitatibus acquisito suas exercere operationes. Distinguit tamen Gal. ea, quæ operantur à totius rei substantia, ab eis quæ operantur à primis qualitatibus, quia hæc solùm alterant, & qualitates contrarias immutant; ea autem quæ operantur à totius rei substantia, non solùm corrumpunt primas qualitates, sed & secundas, & tertias, & alios admirabiles effectus producunt, propter certum modum mixtionis, & temperamenti. Accedit etiam quòd omnes illi morbi, quos vocant corruptelas formæ, omnes sunt (si res penitus consideretur) vel morbi in temperamento, aut in compositione, aut in soluta vnitate, aut sunt morborum causæ. Reliqui verò morbi, quos diuinos vocant, siqui sunt, aut morbi qui ex maleficiis, aut incantamentis comparantur, nec methodo inueniri, nec curari possunt, nec habent causas naturaliter agentes, sed limites naturæ excedunt, & idcircò prætermissi à Galen.*in lib.de dif.morbor.* Insolens ergo hæc opinio Fernelij contra Gal. à Medicorum mente explodenda, morbíque in materia, & forma à morborum genere excludendi. Consule doctissimum Santorellum *lib.5.antepraxis,c.4.& 5.* Quare cùm hæc videris, non existimes morbum substantiæ esse diuersum à morbis intemperiei, quia morbi venenati vnà cum cæteris totius substantiæ morbis, nouam morborum partium similarium classem non constituunt, vt falsò sibi persuasit Sennertus, quia ob veneni perniciem calor vitalis affligitur, opprimitur, & extinguitur, quæ affectio morbus est temperiei, quæ licèt ab occultis, & non manifestis causis sit læsa & corrupta, tamen calidum innatum patitur, quo illæso homo è medio tolli non potest. Definat ergo Ioannes Sperlingius, in Academia Vvittembergensi physicæ Professor eximius, *in tract. physicomedico, de morbis totius substantiæ*, conuitiis lacessere clarissimum Ioannem Freitagium, Academiæ Groninganæ celeberrimum Professorem, qui *in disputat.medica, de morbis totius substantiæ*, præsertim *thes.62.* verè, solidè, & eleganter venenatos, & cæteros totius substantiæ morbos, nouam morborum classem non constituere, prudenter asseuerat. Aduersarij verò argumenta, ex superiori Freitagij doctrina, facilè, si pensites, extricabis.

HISTOR.

HISTORIA XXII. GALENI, De lolij pernicie.

Lolij malefica vis.

A Etenim cùm anni constitutio praua aliquando foret, lolii affatim tritico innasci contigit: quod cùm neque agricolæ accommodatis ad eam rem cribris exactè purgassent, neque pistores, quod paucus esset tritici prouentus, statim quidē multis caput dolere cœpit: ineunte verò æstate, in cute multorum, qui comederant, vlcera, aut aliud quoddam symptoma, quod succorum prauitatem indicaret, est pronatum, &c. Galenus lib. 1. de alim. facult. cap. vltimo.

PARAPHRASIS.

Lolium, Græcis dicitur æra, & à Latinis zizania etiam vocatur, Constat folio, hordei quidem (vt cuius est vitium) effigie, cæterùm folio angusto, pingui, & hispido, semine exili, in cortice aculeato, Theophrast. *lib. 8. de hist. plantar, c. 7.* Id Plinius inter frugum morbos potiùs, quàm terræ pestes numerat: nam lolium plura mala facit, si inter fruges adsit; noxia enim est fruticatio, quæ sementi ac frugum incremento officit; quoniam sata strangulat ac necat, succúmque quo nutriuntur, depopulatur, sic vt segetes, aliæque herbæ salutares, aut malignæ emergant, aut prorsus suffocentur.

Deinde hoc modo cerealia semina, priusquam in sanorum vsus veniant, diligentissimè iis frugum vitiis liberentur, oportet. Etenim triticum, nisi lolium à re frumentaria operosè idoneis ad hoc incerniculis repurgetur, vescentibus noxam inferet: nam capitis dolores continuò mouentur, vertigines obuersantur; postmodum cùm sequens ingruerit æstas, cutem fœdis obsidet vlceribus, aliaque emergunt incommoda, quæ alimenti huius malitiam satis ostendunt. Quo pacto in hac historia Galenus, non fastidiendum triticei repugamenti præceptum edocuit: namque si grassantem sensim noxam, inter initia propter exiguitatem vescentes non sentiant, gliscente multo pluribus diebus vitio impunè non effugient, quin tandem ea non sine magna vitæ alea manifestiùs eruptura prodeant.

Demum ex infelici lolio plurima damna suboriri, somnolentiam, temulentiam, amentiam, vertiginem, non ille C pida historia probauit VVierus *lib. 3. de præstig. dæmonum, c. 18.* dum sic ait. *Mulier quædam optimè nota, sed quæ iam suum obiit diē trituratores in multos conduxerat dies, curarátque ex lolio diligenter excreto, molito, pinsitóque, admixta fecalis farina panem apparari, & coqui, vt eos minoribus sumptibus aleret, quo cùm essent pasti in quandam leuem inciderunt amentiam, & cùm essent aliquandiu rotati vertigine, lassi ad vnum omnes in profundum, longúmque inciderunt somnum, vt pro labore quem vetulæ præstare oportuisset, ipsi continuò stेरterent, donec ea tandem post alterum, aut tertiū diem, errore animaduerso, victus rationem mutaret.*

Insuper lolium panibus admixtum, capitis dolorem, oculis caliginem affert, vaporosos enim humores in cerebrum defert: vnde manauit prouerbium in lusciosos, *lolio victitare*: Sic Plautus *in milite* scribit.

> *Mirum est lolio te victitare, tam vili tritico.*
> *Quid nam? quia lusciosus. Verbero Ædipol, tu quidem*
> *Cæcus, non lusciosus.*

Et Ouidius *lib. 1 Fastorum,*

> *Vt careant loliis oculos vitiantibus agri,*
> *Nec sterilis culto surgat auena solo.*

Quo pacto ineunte vere, antequam sata adolescant, maturè sunt auellenda omnia frugum detrimenta, vt monuit Virgilius *lib. 1. Georgic.*

> *Prima Ceres ferro mortales vertere terram*
> *Instituit, quum iam glandes, atque arbuta sacræ*
> *Deficerent sylua, & victum Dodona negaret.*
> *Mox & frumenti labor additus, vt mala culmos*
> *Esset rubigo, segnísque horreret in aruis*
> *Carduus: intereunt segetes, subit aspera sylua,*
> *Lappæque, tribulique: interque nitentia culta*
> *Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.*

Ishaac *lib. diætar. particul. titulo de zizania,* sic dicit. *Vim habet acutam, & venenosam, aliquando mentem turbans, & inebrians.*

Proponit Petrus Hispanus *in comment. cap. Ishaac,* dubium, quî fieri possit, vt lolium, narcoticorum instar, somnum profundum excitet, si calidum est nimis, & valenter exiccat, apud Galenum *lib. 6. simpl. tit. de lolio?* Respondet, ex eo lolium concitare veternum, quia emittit ex se vaporem venenosum ad cerebrum, quem cùm virtus animalis sentiat; fugiens eum vt noxium, se retrahit, & cum ea sanguis & spiritus, ad quorum retractionem sequitur somnus. Non est recta solutio: nam hoc modo B etiam venena calida somnum inexpugnabilem concitarent, quod non experimur: nam tunc potiùs vigilia superflua ex calore contingit.

Dic ergo hoc modo. Multa sunt calida medicamenta, quæ somnum prouocant: aloë enim, ex mente Dioscoridis *lib. 3. cap. 23.* somnum inducit; ita vt Rhasius *lib. 1. contînent, cap. 8.* aloë interdicat in cura lethargi, quia eius virtus inducit subeth. Hinc fit vt Matthæus *lib. 9. ad Almans. c. de lethargo,* damnet eos, qui hieram lethargo affectis intrepidè propinant.

Neque obiicias cum Lupeo *lib. 3. enchiridij, fol. mihi 152.* quod hæc medicamenta, sicut myrrha, & styrax, somnum, & torporem inducant, quia liquando pituitosos humores, sunt in causa vt cerebrum humectetur, & exagitando humores, faciunt vt ad caput vapores emittant; ob C quam causam cuncta medicamenta expurgantia soporem inferunt.

Quæ tamen opinio à Galeni, cæterorúmque Medicorum sententia valde recedit: nam Dioscorides sic ait: *natura aloës est spissare, exicare, somnum allicere, corpora densare, &c.* Si igitur spissandi naturam habet, quomodo attenuando somnum allicit? Deinde si sua natura soporem inducit, per se igitur id facit, & non ex accidenti tantùm. Ad hæc, si aloë somnum induceret, alia medicamenta æquè calida, vt myrrha, soporem producerent, quod non experimur.

Neque asseras, aloëm somnum excitare, quia expurgat bilem, quæ vigiliæ causa existit: nam hoc modò cholagoga omnia essent somnifera, quod nullus vnquam dixit; nec enim rhabarbarum somnum prouocat, aut Scammo- D nium, aut aliud medicamentum quod facultatem attrahendi bilem sortitur.

Quare aloë, & alia calida, vt styrax, myrrha, & lolium, somnum inducunt, quæ etsi calida sint, habent partes quasdam humidas præpingues, quæ per actionem innati caloris ventriculi, in vapores versæ ad cerebrum velociter permeant, & humiditate sua lenta facultatem animalem consopiunt. Et licèt etiam sint partes sicciores, acres & calidæ commixtæ, ex quibus vigilia emanat, tamen hæ non ita aptæ sunt verti in vapores, sicut humidæ ac pingues.

Hac de causa lolium ebrietatem diuturnam excitat; constat enim humido pingui, lento, & glutinoso. Ita myrrha, calida sicca soporem facit, ex Dioscoride *lib. 1. cap. 6.* Ita styrax torporem concitat, & torpidos sensus E reddit, ex Galen. *12. meth. c. 1. & lib. 6. epid. sect. 5. com. 13. & lib. 2. secund. loc. cap. 1.* & thus epotum sensus facit immobiles, & torpidos; quare in potu offertur iis qui supplicio sunt lacerandi. Ex quibus satis constare arbitror, quomodo plura quamuis temperamento calida, ratione diuersarum partium commixtarum, somnum illiciant.

* * *

HIST. XXIII. GAL. ET AETII, De fungorum veneno,

Syncope, & alia sæuissima symptomata, ex esu fungorum suborta, eorúmque curatione.

EX fungis boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos: non tamen sic solis ipsis vulgò vtuntur, sed apparant variè, & condiunt, vt alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autē ex ipsis est pituitosum, & frigidum videlicèt, prauúque succi, si quis ipsis largiùs vtatur. Omnium igitur fungorum hi minimum sunt noxij; secundi autem post hos sunt amanitæ. Reliquos verò tutius est omnino ne attingere quidem; multi enim ex ipsorum esu interierunt. Etenim noui quendam, cui post boletorum non satis elixorum, (qui innocentissimi esse putantur) vsum largiorem, os ventriculi pressum, ac grauatum, coarctatúmque fuit, difficilémque habuit respirationem, & in animi deliquiū incidit, sudorémque frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis iis quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi medio-criter incoctis. Is enim tunc hæc à quodam accepit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidum, admodum, ac crassum erant mutati, &c. Galenus lib. 2. de alim. facult. cap. 69.

Gallinarum stercore vsus etiam ipse fui, ad eos quibus strangulationis periculum ex esu fungorum imminebat. Inspergebam autem ipsum tritum cyathis tribus, aut quatuor poscæ, aut aceti mulsi, & breui conspicuam opem senserunt. Paulo pòst enim pituitosum, crassissimam humorem euomebant, à quo perfectè suffocationis accidens conquieuit, &c. Aëtius tetrab. 1. serm. 2. cap. 98.

PARAPHRASIS.

FVngus, vt quibusdam placet, à funere deflectitur: multi sunt venenati, præsertim qui diluto rubore, rancido aspectu, liuido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro cognoscuntur: cortice, medulla, neruo, vena carent, pediculo constant admodum æquali. Origo prima è limo, & acescente succo madentis terræ, aut radicis fermè glandiferæ. Sicut ex arborum, ac fructuum ramis, radicibus, caudibus, corticibus, arboribus, lignis, vt Fortunius Licetus probat *lib.* 3. *despont. viuent. ortu c.* 4. Immò artificialiter fieri possunt, è ficu defossa, populeis frondibus concisis atque sepultis, vt notat Scaliger *exercit.* 104. *num.* 17. sarmentis combustis, apud Card. 13. *de subtilit. pag. mihi* 509. Immò ex lapidibus nascuntur, ex Scalig. *exercit.* 173. *num.* 2. Est fungus planta sine radice, mollis, spongiosa, & alba. Nicander appellauit terræ fermentum, quòd generetur ex terra acido succo fermentata, vel vt dicit Plinius *lib.* 22. *cap.* 23. ex pituita arborum.

Theophrastus *lib.* 4. *de hist. plantar. c.* 8. & Plinius, varia eorum constituerunt genera: alia enim appellantur à locis in quibus nascuntur, alia ab arboribus prope quas oriuntur, alia à colore, alia à magnitudine. Dioscorides *lib.* 4. *cap.* 78. duo tantùm posuit genera: nam alij sunt qui edi possunt, alij perniciosi & venenati.

Qui praui sunt, si comeduntur, vel copia nocent, quia cùm rari sint & spongiosi, spongiæ deuoratæ instar, humore in ventriculo turgidi, intumescunt, & sic mole sua strangulant; vel deleteria vi natiuo calori sunt infensi valde: nam vitium & perniciem acquirunt, vel quia fiunt circa ferrum rubiginosum, vel circa pannos putres & marcidos, vel prope cauernas, in quibus cùm animalia lateant venenosa, fungos edentia, eos exitiali veneno inficiunt. Redduntur autem calori nostro infesta, quando exactè priùs non coquuntur: de quorum malitia lege Eobanum Hessum, & eius Scholiastem Ioannem Placotomum *lib.* 5. *de sanit. tuend. tit. de fungis*, & Epiphanium Ferdinandum *consult.* 63.

Signa eorum qui ab esu fungorem læsi sunt, satis dilucidè à citatis auctoribus proponuntur, cùm enim crassissimum generent succum, ex Gal. 7. *simpl.* 117. Paulo *lib.* 5. *cap.* 55. Aetio *tetrab.* 4. *serm.* 4. *c.* 73. Auicen. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 275. Ishaac 4. *theoric. c.* 31. Ex hoc morbi exitiales frigidi, apoplexia, paralysis, strangulatio, stupor emanant. Hos affectus præcedunt frigidus sudor, syncope, extremorum frigiditas, difficilis respiratio, ventriculi angustia, inflatio ventris, singultus, punctura stomachi, coloris mutatio in citrinum, horripilatio, pulsuum paruitas, immò & mors, auctore Auic. 6. 4. *tract.* 2. *c.* 10. Dioscorides *lib.* 6. *cap.* 23. Demum omnia sublequi solent, quæ gypsum deuoratum, aut cerusam comitantur, vt 1. *de caus. sympt. cap.* 7. Galenus affirmat. Quæ omnia ex esu eorum euenire, proprio exemplo firmarunt Amatus. 1. *centur.* 39. Cardanus *lib.* 2. *de sanit. tuend. cap.* 43. Bruyerinus *de re cibaria, lib.* 9. *c.* 20. Ioannes Belfortis *com. ad. lib. Gal. de vrina pag.* 121. Botallus *in appendice ad lib. de Medici, & ægri munere.* Iulius Alexandrinus *lib.* 9. *salub. c.* 5. Forestus *lib.* 10. *obs. in schol.* 116.

Cùm æger in agone est, exhibenda sunt quæ crassos humores attenuent, & eos è corpore expellant strenuè, per vomitum, aluum, & vrinam. Vinum est vtilissimum, & id cæteris prætulit Rhasius *tract.* 1. *cont. cap.* 32.

Allium crudum summè laudatur à Conciliatore *tract. de venenis, tit. de malis fungis*, & cum omni præsidio decoquere oportet pyra syluestria, vel loco eorum domestica sunt satis; nam fungorum antidota, pyra sunt, vt eleganter docuit Mathiolus *lib.* 6. *in Dioscoridem, in com. c.* 7. Sed inter cætera remedio sunt nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut ferucfactæ saturеïæ, aut origani iusculum. Gallinacei fimi potus cum aceto, aut eiusdem linctus cum mellis copia, summo sunt auxilio: nam acetū crassos humores attenuat; mel coquit lentum & viscidum succum; stercus gallinaceum easdem præstat operationes, & insuper à proprietate iuuat.

Sed vnum solùm restat dubiolum explicandum, de posca quam oxycratum vocant, cur eam propinet ad crassos humores attenuandos, sit constat ex aqua, & aceto mixtis ex Aëtio *tetrab.* 1. *serm.* 1. *c.* 1. & aqua adstringit, incrassat, & humores cogit; & si sit diluta, hoc est, multam aquam habeat, nauseam aufert, ex Aëtio *tetrab.* 3. *serm.* 1. *c.* 11. & Medicus debet esse sollicitus, vt cogat ægros ad vomitum, & nauseam moueat, vt sic irritata natura crassum, & pituitosum humorem per vomitum expellat. Dic quòd etsi sit diluta, aut mera, aceti ratione semper attenuat; maximè si extinctum in ea ferrum fuerit: quam hoc modo paratam esse præstantissimum remedium lieni in scirrhum indurata testatur Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 12. Maximè si in ea medicamenta emollientia misceantur, vt probant Paulus *lib.* 7. *cap.* 5. & Aëtius *tetrab.* 1. *serm.* 3. *cap.* 80. 81. In hunc vsum, in sanguineè pectore erumpente, vt si quis latitet grumus, seu concretus sanguis expuatur, eam obtulit, 5. *meth. cap.* 9. Nam quocunque modo componatur, sem-per incidentem sortitur vim; quod ita esse non negabit, qui aceti vires, quales sint à Galeno enarratæ *lib.* 1. *simpl.* 17. ad vnguem examinet. Cætera de fungorum differentiis, & noxis, lege apud peritissimum Ludouicum Nonnium *lib.* 1. *de re cibaria, c.* 21. quorum multiplices differentias descriptas vide, apud Caspărum Bauhinum *in suo theatro botanico*, & de ipsorum generatione pulchra prescripsit clarissimus Sennertus 5. *hypomnemat. physicor. cap.* 6. dum de spontaneo viuentium ortu agit eximiè.

HIST. XXIV. GAL. ET AVIC.

De anu alta cicuta , & puella nutrita napello.

Venena nutrire queunt , quod anus Atheniensis , & puellæ nutritæ veneno historiis comprobatur.

Hominem quidem cicuta nutrit,id quod anus Atheniēsis experimēto edocuit,cuius apud omnes percelebris est memoria. Etenim ea à minima cicuta portione auspicata,nullo detrimento ad magnam progressa est copiam: principio enim paucum exiguitate deuictum est;at consuetudo naturale reddidit , &c. Galenus lib.3. de simpl.medic.facult.cap.18.

Et dixit Ruffus,quòd fuit puella nutrita veneno,per quā Reges cum ea conuersantes inficerētur,& quòd ipsa consequuta est in complexione sua consecutionem maximam,ita vt saliua eius interficeret animal,& non appropinquaret eius saliuæ gallina,&c. Auicenna 6.4.tract.1.cap.2.

PARAPHRASIS.

Qvomodo venena reducantur ad actum , vt nocere & nutrire possint, suprà *in com.hist.*1.explicuimus, & eruditè admodum explanauit Mercurialis *lib.* 1. *de venen.*9.*&* 11. Vnum certum sit, quod proponit Galenus *hoc loco* , in quo est scripta historia hæc , nempe cicutam interficere homines , sturnos verò alere;nam in illis ob meatuum amplitudinem caloris que copiam,tum ob attractionis robur validum citò ad cor pertingit, sturnos verò ob causas contrarias non internecat ; quum enim ob meatuum angustiam retineatur,ac cunctetur,ac temporis tractu concoquatur,à cordéque tanquam à foco præparetur, lactucarum instar, corpus alit : quippe quæ moderato esu hominem nutriunt , ac si quispiam earum expressum succum largiter hauserit,non secus profectò morietur , quàm qui aut cicutam aut papauer sumpserint.Sic lectuca si cor refrigerauerit,interimit:sin concoquatur, alimentum animali efficitur.

Hoc modo cicuta, si in parua quantitate sumatur , nutrit, & natura sensim ac sensim assueta , illam deuincit. Posse autem acquiri consuetudinem circa venena,ostendit Theophrastus *lib.9.de hist.animal.cap.*18. nam omnium pharmacorum vires in assuetis deperduntur. Porrò sit vt quædam ex medicamentis,ob hominis assuetudinem vim suam amittant , nec ampliùs nocere possint ; cùm enim à natura amplexantur, deuincuntur, conficiuntur, nec ampliùs inter medicamenta censeri possunt : quidquid enim calore,aut congenita, vel ex consuetudine acquisita corporis proprietate alteratum , in corporis alimoniam digeritur , id venenum esse non potest : sic modica cicutæ potione Ægyptiorum sacerdotes se impunè castrabant.

Nonne opij miram quantitatem plurimi quotidiano vsu sine noxa deuorant,prout *lib.*1.*in com.hist.*61.latè scimauimus? & mirabilius est, quod ex auctoritate Sexti Empirici scribit Mercurialis *lib.* 1. *de venen.cap.*6.fuisse quandam anum , quæ triginta drachmas cicutæ sorbebat sine noxa vlla. Nonne hydrargirum, medicamentum frigidissimum , sæpe in magna quantitate , velut vnciarum decem , aut sesquilibræ pondere sumptum , profluxisse per aluum narrat Botallus *lib. de lue venerea, c.*7. & firmat Sambarolitanus *commentario ad Auicenn. cap. de cura casus & offensionis,pag.*189.Quare venena frigida,quæ quantitate solùm nocere solent,si paucula sumuntur quantitate,nutrire corpus possunt,vt opium , lactucæ succus;partes enim habent alimentosas,quę in succi probi nutrimētum conuertuntur,vt 3.*simpl.*22 Galenus confirmat ; & maximè cùm veneni vires consuetudine fiant mitiores, vt probat Mercurialis *lib.* 1. *de venen.cap.* 11. Ergo cicutæ exigua portio nutrire potest , etsi de eius vi perniciosa,

A mira proferant Hieronym. Tragus *lib.*2.*hist.stirp. c.* 159. Matthiol.*lib.6.c.*11.Scaliger *exercit.*152.Cordus *lib.*2.*de stirp.hist.c.*150.

De historia secunda maior est hæsitatio, quoniam non desunt viri eruditi,qui hanc ex Ruffo falsam,& fabulosam esse arbitrantur : difficulter enim concedunt, corpus posse nutriri napello, quum sit venenum calidissimum,& à tota substantia tale , vt Auicenna inquit *loco cit.cap.*1.*& lib.*2. *tract.*2.*cap.*449.de cuius malitia sat plura proposuit Mathiolus *lib.*4.*cap.*73.

Quomodo ergo napellus, aut aliud venenum calidissimum nutrire poterit,quum nullam cum humano corpore habeat similitudinē?ex Gal.1.*de sem.*12.§.*Iuxta eandē deniquè rationē minutissimus liquor ex iis quæ venenosa sunt animalis corpori illapsus,totum corpus breuissimo tempore trans-*
B *mutat,ac suæ naturæ simile reddit , &c.* & *lib.*5. *simpl.*18. §.*At sunt quæ tota substantia nobis contraria sunt,proinde si vel minimum eorum assumptū fuerit,omnino lædat necesse est.*

Etsi autem hoc verum sit,tamen venenum calidum in tam minima quantitate assumi potest , vt præ exiguitate à calore nostro possit deuinci , miniméque nocere, & sic nutrire : nam hoc intelligendum loquentibus nobis latiori nutritionis significato, non pro eo quod verè nutrit; & in aliti substantiam conuertitur , sed pro eo quod licèt assumptum non verè nutriat, non lædat tamen. Deinde cùm assuefacta natura veneno,ita in hac consuetudine est confirmata, tunc partes alimentales à deleteriis separare potest,& illis frui, hísque minimè offendi, ipsas delendo & frangendo.

C Napellus est venenum à tota substantia tale , & perniciosum , cuius vis in necandis hominibus adeò immanis est, & perniciosa, vt vllis vix antidotis succurri possit,nisi confestim applicentur præsidia , vt proprio experimento firmauit Matthiolus *lib.*4.*in Dioscorid.cap.*73.

Verumenimuerò aptè responderi dubio mihi persuadeo, puellam hanc non nutritam fuisse napello , sed cicuta , quia napellus Arabum , non est aconitum , sed cicuta Græcorum, vt colligitur ex Auerrhoë 5.*collig.*24. *in fin.* vbi sturnellos napello vesci asseuerauit, & ibi per napellum intelligit cicutam,qua sturnos nutriri *suprà* demonstrauit Galenus : de quo argumento plura proponit Leonicenus *libro de Plinij* , & *Medicorum erroribus*, *cap.*38.& firmat Auicenna 6.4.*tract.*1.*c.*2.§. *Et propterea dixit Galenus , quòd napellus interficit hominem, & non interficit turdos,*(lege sturnos)*quoniam ipse non peruenit tur-*
D *dis ad cor , nisi post spatium , in quo iam passus est à corpore passionem;post quam non remanet nisi passio conuersionis cibi, & in homine festinat ante illud , propter latitudinem meatuum, & vehementiam caliditatis, & virtutem motuum attrahentium arteriarum,&c.*& *infrà* inquit hoc modo.*Inquit Galenus , & fuit quædam anus suscipiens in principio rei, de napello rem paruam; deinde non cessauit vti eo , donec assuefacta est ei natura,& audacter vsa est eo, & nihil nocuit ei, &c.*

Quare licèt napellus Arabum sit cicuta Græcorum , tamen hæc solutio habet contradictionem in se maximam, quia cicuta cùm sit venenum frigidum , non ita citò venenat corpus, nec inficit labe dira, nec in assumentis naturam sese infinuat,vt totum corpus veneficum reddatur; cuius causa saliua animalia interficiat,& respiratio , con-
E tactúsque ita sint venenosa , vt adstantes & conuersantes,maligna & venenosa aura conspurcet, & labefactet. Quare non est legendum in historia,vt multi codices habent,*nutrita napello*,sed vt legunt Costæus , & Mongius *veneno*.Consule Georgium Amasfortium *lib.* 7. *medicinæ theoretica,c.*26.

Neque de historiæ veritate dubites,prout plures affirmant, de quorum numero est Stephanus Rodericus Castrensis *lib.*1.*de meteor.microcosm.c.*12.qui hanc historiam, falsam,& fabulosam esse sibi persuadet. Quamuis autem sit Ruffi,veram tamen esse,& auctorum lectioni, scriptisque maximè consentaneam non dubito.Primò, quia Ruffus fuit celebris apud priscos Medicus, & iudicium Medici docti magnifaciendum est, quum sit dignum consideratione, ex Gal.1.*epid.sect.*3.*com.*1.Secundò.Auicenna

eam

eam in suos canones congessit. Tertiò, illam exponit latè, & subtiliter Gentilis, auctor tantus, & cùm eo reliqua interpretum classis explanat, immò Conciliator *tract. suo elegant de venenis*, & Mercurialis *lib.1. de venen. c.9.* Langius *lib.1. epist.69.* eam approbarunt.

Negandum autem non est, homines posse calido nutriri veneno, quum illo in tam exigua quantitate assumpto in principio vtuntur, vt à calore nostro superetur: etsi enim venenum dicatur id, quod suapte natura homini est contrarium, & ipsius substantiam euertit atque corrumpit; & licèt venena exigua mole assumpta, breui tamen totum animalis corpus deperdant, quum efficacis sint potentiæ, vt instar fulguris omnia pertreptent, omnia inuadant, temperiem immutent, natiuum calorem extinguant, cordis vires dissoluant, vitámque rapiant, quum cæca & mira quadam potentia, abditáque qualitate animantibus sint infesta: attamen in tam minima quantitate assumi possunt, vt vincantur, & non noceant.

Vis audire auctorum grauissimorum exempla, quibus hoc firmatur vbertim? Narrat Arnaldus *in speculo cap. 5.* historiam cuiusdã pueri, qui cùm ætate pueritiæ ob stultitiam araneas edere cœpisset, cùm esset adolescens, eas ad vescendum venabatur citra noxam: quod affirmat Cælius Rhodiginus *lib.11. antiq. lect. c.13.* & variis exemplis probat Bernardus Dessenius *lib.6. de compos. medicament. in schol. trochisc. de viperinis, verbo cicutæ.* Nõne Theophrastus luculentissimus plantarum historiæ scriptor, eleganti quadam verborum concinnitate, historiam refert *lib.9. de hist. plantar. 18.* multorum, qui tantum ellebori esitarunt, vt manipulos totos sine noxa consumerent? Nonne Cardanus *lib.2. cont. tract. 2. cont. 7.* describit historiam cuiusdam, qui arsenici vnciam sine vllo auxilio, aut noxa deuorare solebat.

Scribit Mercurialis *lib.1. de venen. cap.6.* Æthiopas accolas Hydaspis fluuij impunè vesci solere scorpionibus, & serpentibus; quod quidem aliunde proficisci non potest, quàm ex insigni quadam corporis constitutione secreta, & diuina. In Cuba Insula serpentes abundant noua totius corporis specie, ac forma præditi, sesquipedis plerumque longitudine, qui ex terra, & aqua viuunt, & in lautioribus sunt epulis, vt scribit Bembus *lib.6. hist. Venet.* Quare non dubitandum de veritate historiæ huius, neque quòd hæc puella esset venefica facta, & animalia eius saliuam deguſtantia illicò occumberent. Posse autem educatione fieri veneficos, ingenuè probant Mizaldus *centur.1. memorabil. aph.59.* Mercurial. *lib.1. de morb. venenos. c.9.* Scaliger *in Cardanum, exercit. 175.* Clusius *ad c. 25. annotation. Garziæ ab horto, lib.1. historiæ aromatum.*

HISTORIA XXV. GALENI, De ellebori veneno.

Dacorum & Dalmatarum, elleboro tela venenantium, sagacitas.

Herbam, quam Græci Helenium appellant, incolæ patrio nomine Nicum indigitarunt: est autem nicum *dictio Barbara, qualem herbæ exoticæ plerumque habent. Hãc herbam Daci, & Dalmatæ telorum suorum cuspidibus aspergere dicuntur, & simulac sanguinem vulneratorum contigerit, è vestigio illos interimere, &c. Galenus* lib. de theriac. ad Pison, cap.10.

PARAPHRASIS.

Hanc historiam transfert Paulus *lib.6. cap.88.* vbi per Helenium interpres notat intelligi elleborum, quo Hispani vtuntur ad venenanda tela. Cùm enim huius veneni virus sit viscidum, telis adhæret, & motu dum ipsa iaciuntur, incalescens, promptiùs in vulneratam partem sese insinuans, venas & arterias penitissimè peruadens, sanguinique permixtum, cor penetrat, & vitam adimit. Hoc modo plurimæ nationes sagittas illinebant, vt corporibus adhærentes, venenosa qualitate communicata citiùs interficerent. Ita Scythæ, referente Plinio *lib.11. cap.53.* tela quodam veneno inficiebant, quod ex sanie viperina, & sanguine humano commixtis componebant. Et Arist. *lib. de mirabilib. auscultat.* Armenos sagittas pardalij veneno inficere asseuerat, & probat Langius *lib.1. epist.68.* eloquentissimè.

Delibutoria venena, vna, vel altera qualitate, totáque substantia corpus offendunt. Officiunt suo calore, frigore, humore, siccitate. Hæc impositis forinsecùs remediis eliciτur, calore, & similitudine substantiæ extrahente. Iuuat stercus humanum epotum: nam id se audiuisse refert Auicenna *6.4. cap.11.* esse theriacam aduersus sagittas Armenas. Quando enim Pantheræ vel à sagittis veneno delibutis percussæ erant, vel aliquo modo venenum sumpserant, stercus humanum sibi adhibebant, vt affirmat Arist. *lib.9. de histor. animal. c.6.*

Contra hoc venenum, præter remedia alexipharmaca intus adhibita, & attrahentia venenum ad partes externas, hirudines nempe, suctum cucurbitulas, scarificationes, emplastra, & cauterium, nullum aliud humana sagacitas adinuenit, quàm Nicotianæ succum expressum (Indi Petum, vulgus tabacum, & herbam sanctam, Latiniores Nicotianam vocant) vulneribus imponere, cuius folia trita ipsis admota esse mirabili auxilio, tradit Nicolaus Monardus *lib. aromatum simplicium Occidentaliũ, proprio capite de Tabaco.* Aduersus hoc venenum plurimùm prodesse succum mali cotonei intus assumptum, & mirabili quodam iuuandi modo auxiliari, firmant Iulius Alexandrinus *lib.10. salubrium, cap.5.* & Cyriacus Lucius *de ligni cotonei natura, & viribus.* De helenio lege Bsilium Besserum *in vasto suo horto plantarum, tit. de Helenio.* Extrà apponenda sunt, quæ telum venenatum ad partes externas auocare queant. Vtrùm autem Magnes in puluerem tenuissimum redactus, cum emplastris permixtus, vim habeat attrahendi ex corpore humano ferrum & sagittas intra carnem tenaciter infixas: responde cum doctissimo Daniele Becchero qui *lib. de cultriuoro Prussiaco, positione 6.* hoc argumentum, allatis raris exemplis, & rationibus pro vtraque parte, affirmatiuam ampliùs videtur amplecti, & omnem hanc historiam, solertissimi ingenij vir, mira facundia, admirabili iudicij acrimonia, & eleganti stylo describit; dignus vt cum priscis illis comparetur.

HISTORIA XXVI. GALENI, De mithridatio.

Mithridates Rex assuetus assumere Antidotum mithridaticam, à veneno vel violentissimo interfici non potuit: quo hausto plures interiere.

Verùm vt summatim laudes huius Antidoti complectar, totum corpus ita disponit, vt ab vlla re noxia non corrumpatur. Hanc autem resistentiam procreat tam varia, & efficax tot medicinarum compositio, & præsertim quando in ipsam ingrediuntur viperæ. Nam & Mithridatem magnum illum bellatorem ferunt, nõ assumpta theriaca, quæ nondũ erat, sed alia quapiã multiformi Antidoto, Mithridatica de illius nomine dicta: non potuisse sumpto veneno mori: quoniã sic illius membra contemperauerat, vt ab re noxia pati non posset. Hoc autem contigit, quo tempore bellum cum Romanis gerens, à Pompeio profligatus, atque in extrema fortuna constitutus, illæsus è vita discedere festinaret. Hausit itaque venenum, & plus etiam quàm satis esset ebibit, nec tamen ipse mori potuit. Filias verò ipsius, quæ cum patre vitam finire prorsus decreuerant, atque ideò ex eodem quoque veneno hauserant, celeriter occubuisse tradunt. Mithridates igitur cùm mori tardaret, eo quòd Antidotus quam praassumpserat, venenum redderet irritum.

irritum,vnum ex amicis suis nomine Bystocum vocauit, vt se iugularet. Is autem opus veneni ferro absoluens, Mithridatem violenta morte confecit,&c. Galenus lib. de theriaca ad Pisón cap.16.in fin.

PARAPHRASIS.

MIthridatem Regem Ponti potentissimum, rerum medicarum fuisse scientissimum, adeò vt nobilissimæ ab eo compositæ Antidoti ope,à venenis omnibus vel perniciosissimis immunis euaserit,eaque vi superauerit, nulli puto non manifestum, de quo ita Cælius scribit *lib.29. antiq.lect.c.17.* Cur Mithridates illustris Ponti Rex, is quicum totos 42.annos, bellum Romani gesserunt,& per Pompeium debellarunt, Dionysus appellaretur,exponit, opinor ex Athenæo, aut Plutarcho. Victorius quoque *lib.7.variar.lect.cap.4.* ostendit ex Athenæo vocatum fuisse Deum.At Muretus *lib.1.variar.lect.cap.2.* omnium elegantissimè,& politissimè citatis etiam Græcis Plutarchi verbis,ex *lib.1.symp.q.6.*id explicuit,cum Clem. Alexand.Sibi videlicet hoc nomẽ arrogasse, vt plerosque alios ob diuinitatis cupiditatem, mox inter cæteros Mithridatem Ponticum recenset Dionysum se nominantem.Fuit etiam cognomine vocatus, beneficus, qui alienam cappadociã inuasit,& successit ei Mithridates filius.

Is ergo sapientissimus Rex celeberrimam excogitauit compositionem,quæ à suo nomine Mithridatica cõfectio passim ab omnibus appellatur, quæ iliis medicamentis alexiteriis longè est præstantior:Nã inter multa,excellentissimáque antidota, quæ natura rerum omnium parens produxit,& hominum solertia,miro ingenio,ad euendam vitam,ad salutem conseruandam,ad arcenda venena, sub muitiplici forma,varióque parata artificio adinuenit,nullum suauius,aut salubrius alexipharmacum est repertum, quoniam vel theriaca ipsa, compositione contra venena tam salutari valde est pretiosior,& efficacior,vt euidentissimis rationibus probat Iunius Paulus *in suis meditationibus,de Mithridatica antidoto in fine.*

Hoc ergo salutifero medicamento hic Rex munitus, à noxiis venenosorum animalium ictibus non lædebatur, toxica non timebat,nec præsétanea venena illi nocebant, immò adeò corpus habebat præparatum hac antidoto,vt acquisiuerit,vel facultatem corruptiuãveneni,vel sanè illi familiarem.Posse autem quempiam ita antidotis muniri, vt à venenis lædi non possit,agitant inter omnes Græuin. *lib.de venenis,c.4.* Forestus *lib.30.obs.3.*Guainerius *lib.de venenis,cap.4.*& eleganter Prosper Alpinus *lib.4.de medicina methodica,c.4.&* 5.Quibus autem auxiliis quis à veneno perseuerari possit,explicat eruditè satis Gabriel Hemelbergius *in Quintum Serenum Sãmonicum,tit.de prohibendis venenis,*quorum formulas *in appendice* proponemus latè.Interim consule meditationes Bernardini Taurisani *in Mithridaticam antidotum,*acuratissimè lucubratas. Variæ sunt descriptiones Mithridatij,vt docet Galenus *lib.de antidot. c.2.*& eo loco tres primarias constituit, primam per Andromachum, secundam per Antipatrum,tertiam per Denocratem; hæcque vltima est præstantior,& efficacior,& qua ipse Mithridates,vtebatur,vt notat Amatus 7.*cent* 87. & hac ratione Bartholomæus Maranta Venusinus eam correxit,& illustrauit:cuius descriptionem lege apud Renodæum *lib.3. antidot. sect.2.c.2.*& Nicolaum Mutonum *tract.de Mithridatij legitima constitutione*, Nicolaum Stelliolam *eod.lib.& tit.*quam etiam politè, & breuiter apposuit Nicolaus Fontanus, Medicus præclarus *in suis constitutionib.pharmaceuticis,tract.de opiatis,cap.2.*

HIST. XXVII. AVENZOARIS, De veneno lacertæ.

Aduersus venenum lacertæ,theriaca est admirabile auxilium.

*PRoprietas lacertæ est,quod si quis comederit eam,vel biberit ex aqua in qua fuerit mortua,magnum corpori infert nocumentum.Et mihi cùm essem in Marestan(id est,in hospitali) accidit hoc,quòd in aqua quam bibebã, percipiebam horribilem odorem,& omni die mihi videbatur multiplicari. Quare ordinaui,& feci hominem intrare puteum,ad videndum quid hoc esse posset,credẽs,quòd aliqua reptilia intus cecidissent: & ille quæsitor inuenit lacertas multas mortuas, quarum pars erat dissoluta,& pars non.Vnde timui ne inde habere possem * casum pulsus,& multum nocumentum,& incœpi bibere de theriaca,& recepi de ea pluribus vicibus, & sic euasi à nocumento gratia Dei. Et post longum tempus orta fuit mihi pustula ad modum granuli super punctũ nasi,& ego desuper posui de theriaca,eo quòd cognoui quòd illud erat de humore venenoso à natura expulso, qui quidem humor generatus fuit ab aqua lacertarum prædicta,&c. Auenzoar* lib.2. de theïzir,tract.7.c.10.

PARAPHRASIS.

LAcertus,qui & lacerta appellari consueuit(dixit enim Virgilius *Ecloga* 2.

Nunc virides etiam occultant spineta lacertos.

Et Cicero *ad Atticum,lib.* 2.idem probat)Latinè venabulum dicitur, quòd eius formæ venabula extiterint antiquis. Etiam appellatur à Latinis Nasturtium,quòd maculis,instar granorum nasturtij, varietur tergoribus lacerti. Nobis verò lacertus vocatur,quòd figura lacertos repræsentet, musculósque lacertorum, partes scilicet consitas inter ossa scapularum,& cubiti dicit Celsus *humeros*, Galenus *brachion.*

Sanguineum est, & ouiparum animal, crustaceum, squammosa intectum cute,angüinum more,vt Arist.retulit 5.*hist.animal.cap.*35.& obscurissimas plus cæteris animalibus sibi parat cauernas,& domicilia,vt firmant Arist. 1.*de hist.animal.cap.*11.Ælianus *lib.2.cap.*23.Solinus *in polyhist.cap.*42. *Seps,lacerti genus est,serpens cubitorum binum, crassitudine in exilitatem,vt alia quoque genera,serpentum,descendente,ingressu tardo.rectoque,lato capite,ore acuto,maculis toto corpore candidis,triduo,vel quatriduo interficit,&c.* Demum auctores omnes qui de lacertarum natura conscripserunt,illis veneficam naturam attribuunt,vt Arist.*lib.2. de histor.animal.c.*17.& *lib.*17.*eodem capite, & lib.2.de generat. animal.cap.*1.Ælianus *lib.2. cap.*23. Plinius *lib.6. cap.*32.& alij quos omniscius citat Aldrouandus *in suo fæcundo libro, de serpentibus.*

Nostra ætate repertæ sunt Insulæ fortunatæ, quas Caprarias vocat Plinius *loc.cit.*& modò appellãt lacertorum insulam,in qua maximi adsunt lacerti. Arist. *lib.5.de hist. animal.c.*33. in Arabia magnitudine vnius cubiti inueniri docet, sed apud Indos Occidentales in regno nouæ Hipaniæ,*Caymanes*hos vocant lacertos,qui multoties habent viginti quatuor in longitudine pedes,& sunt aquatiles,& terrestres,naturæ amphibiæ,communi aquæ & terræ incolatus caymanes,quasi voraces dixeris,& ingluuiosos,tantæ magnitudinis,vt equum integrum,& equitantẽ ore deglutiant,molis vastissimæ,vt multoties hæc animantia subuertant nauigia amplissima:Quorum effigiem, naturã,mores,vsum in cibis,condiendi modum doctissimè simul,atque ornatissimè descripsit Clarissimus Ioannes Isacius Pontanus, Medicus famatissimus, & in illustri Gelrorum gymnasio Professor celeberrimus, sereníssimi Regis Daniæ, & Ducatus Gelr.Historiographus insignis *lib.2.rerum,& vrbis Amsteldamensis,cap.*4.veriùs Belgicus Varro appellandus.

Dioscorides *loc.cit.* inter lacerti species enumerat salamandram,& lacertulam vulgarem nostram dictam sepem pedestrem,& lacertos communes virides,pallidos,nigricantes,& chalcidicos, quòd chalcitidem lapidem colore repræsentent. Estque seps Chalcidica Aetij, & Pauli, vulgaris nostra lacertula dicta.

Frigidus est lacertus gradu secundo,& humidus primo. At succus eius calidus tertio,& siccus secundo; sel verò calidum quarti initio,& succum tertio gradu.Oleo infrixus lacertus totus,resoluit,extenuat, & sensum partis demulcet; quare anodynus, sedatiúsque doloris est, attrahens,calefaciens,partes dolore constrictas relaxans,retractas resoluẽs,cõtrariis & dissentientibus virtutibus constans,

ſtás,quibus cõtrarios affectus,effectúſque varios molitur.

Omnis ergo Lacertarum ſpecies eſt venenoſa : non eſt ergo mirum,ſi eæ in magna copia emortuæ , putridæ, & corruptæ, aquæ ſimilem fœtorem conciliarint ; qua de cauſa,aqua euaſit horribilis,& iniucũda nimis,immò venenata,cuius potus etſi ob bibentis indiſpoſitionem non noceret,non dubito quin aliis veneficus eſſet,inutilis,& reprobus.Quare præſeruationis cauſa,in potum aſſumpſit de theriaca,quæ ad retundendã veneni efficaciam,ſi fortè mala eius qualitas erat in corpore impreſſa,eſt vtiliſſima; cuius ope tuberculum in lepore naſi excitatum conquieuit,poſtquàm illi ea fuit admota. Rectè autem noſti theriacam tam foris impoſitam, quàm intus oblatam , omne venenum debellare eximiè , quum ſit omnium venenorum tutiſſimum alexipharmacum : & probant Franciſcus Caballus *lib. de animali paſtillos theriacos ingrediente , ferè per totum.* Iacobus Ferrarius *idea theriacæ , cap.* 4.

QVÆSTIO XXXIII.

Vtrùm Galenus pulſum rectè definiuerit, Contra Argenterium, Ioubertum, Thomam à Veiga, & Lupeum , Medicos eximios.

COMMENTARIVM.

Aſum pulſus.] Accedamus ad argumentum de pulſibus,vtile & multi vſus,de quo etſi plures,iique non incelebres ſcriptores tam veteres, quàm noui, plura memoriæ, commẽdarint,& in operibus noſtris de eo ſaltuatim fecerimus commemorationem , tamen ne illius ſubtilitate,& arduis, intricatiſque quæſtionibus ad vnguem pertractatis,ſtudioſi carere videantur, rem hîc aggrediamur;præſertim cùm in his quæſtionibus explicãdis,adeò obſcuritatibus inuoluta , & in Heracliti antro quodammodo abſtruſa,circa materiam per ſe difficillimam, clariſſimi Iuniores proponant , vt diſcentes tenebris tantum non offundant.

Quæri ſcio inter ſapientiæ Hippocraticæ candidatos, qui verbum pulſus admodum frequens apud Medicos, ſignificet?Reſpondet peracutus rerum medicarum conſectator 4.*de differ.pulſ.*2.pulſum à vetuſtiſſimis auctoribus ſolùm tunc vocari,quando partes inflammatæ mouentur, & ab adiacente carne comprimuntur , atque hac ratione pulſant : in corpore autem ſano, hoc vocabulo vti nunquam;neque tunc omnem motum arteriarum intelligere,ſed aut magnum & vehemẽtem, aut quem ipſe poteſt ægrotus animaduertere : in quem modum videtur , & Eraſiſtratus pulſus nomen vſurpaſſe. Poſteriores verò, vt Herophilus, omnẽ arteriarum motum,pulſum nominarunt,ex quo præſentem ſtatum agnoſcimus, præſcimúſque venientem. Alij venarum motum pro pulſu vſurparunt,& venas pulſatiles,quibus moueri datũ eſt, arterias appellabant,vt teſtatur Galenus *com.*26.*lib.*4.*de rat.vict. in morbis acutis*:ſed Gal.4.*de differ.pulſ.c.*1. pulſum vocat arteriarum motum omnibus partibus conſpicuum.Dicitur autem pulſus à pulſando , vel quia corpora circumobſiſtentia pellit.

Porrò relictis definitionibus,quas Galenus ex antiquorum mente proponit,nos quid verè nomine pulſus in viuentium corporibus intelligi poſſit,ex eius mẽte perſcrutemur.Hippocrates etſi pulſus notitiam habuerit,eiúſque harmoniam obſeruarit,vt latè *lib.* 2.*in com. hiſt.* 12. diſceptauimus , tamen in eius eſſentia deſcribenda multus nõ fuit,quia de reſpiratione pulſui ſimillima egit diffusè.

Galenus ergo *lib.*4.*de diff.pulſ.c.*2.omittens Heraclidis, Alexandri,Demoſthenis,& aliorum definitiones,quas reprobat,ſic perbellè pulſum definit.dicens. *Pulſus eſt actio peculiaris,præcipuè cordis,deinde arteriarum, qua diſtentione, & contractione mouentur à facultate vitali ,vt caloris natiui mediocritas retineatur,& ſpiritus animalis in cerebro generetur.* Quæ definitio optima eſt,& omnibus ſuis numeris abſoluta,& eam recipit Paulus *lib* 2. *cap.*12. Omnia enim quæ pulſus propria,& peculiaria ſunt,exactiſſimè comprehendit, & illius naturã ac eſſentiam explicat: nam genus differentias,& omnia genera cauſarum continet, Genus eſt actio,ſiquidem pulſus pertinet ad prædicamentum actionis,quia ſemper in generatione poſitus eſt,& tamdiu eſt quamdiu ſit,veluti cæteri motus,ex Gal.*cit.*& Ariſt.7.*phyſicor.c.*2.Neque intereſt,ſiue actionem,ſiue operationem, ſiue motum dicas.Impropriè tamen dicetur pulſus, paſſio,& affectio,ſiue affectus, quia Gal. 6. *de placit.c.* 1. *ante med.*maximum inter paſſionem,& actionẽ diſcrimen conſtituit.Differentiæ ſunt contractio,& dilatatio.Cauſa efficiens, eſt facultas vitalis ex corde in arterias procedens. Materialis,ſiue inſtrumentalis, ſunt cor, & arteriæ,præter quorum cõformationẽ,materiam etiam per dilatationem cenſemus.Cauſa ſignalis,eſt caloris natiui mediocritas,& commoderatio,& ſpiritus animalis in cerebro generatio.

Vt verò pulſus definitio illuſtrior , & magis dilucida euadat,quærendũ eſt primò.Vtrùm facultas vitalis ſit conſtituenda?Nam Ariſt.*lib.*1.*&* 2.*de anima*,omnia genera potentiarum recenſens, huius non meminit, quia vt placet Argenterio *lib. art. medic. in com. cap.*9. non videtur aſſignanda : quum enim animalia tantùm viuant , quantum nutriantur;& nutritio ac vita,viuere,& nutrire idem ſint, vt ex multis locis Ariſt.conſtat, & hæc omnia à facultate fiant naturali , vitalis recipienda non eſt.

Deinde Ariſtot.*lib.de morte & vita, cap.*2.*poſt.med.*docet animalia à calore generari , & illius permanentia viuere. Sed nihil eſt quod huiuſmodi calorem magis permanere faciat,quàm nutritio, quæ ex facultate naturali emanat. Ergo non opus eſt facultate vitali.Quam opinionem defendit Ioubertus *lib.* 1. *de facult.naturalib.cap.*1. *mihi fol.* 6. contra Fernelium. Amplectenda tamen eſt doctrina Galeni,qui *lib.meth.c.*10.Platonem ſequutus,vitalem facultatem conſtituit,non tantùm ſede,ſed etiam natura,ab animali,& naturali diſtinctam,quam ſententiam Medicorum ſchola vnanimiter firmat. Quoniã facultas animalis agit ex arbitrio;naturalis verò verſatur circa alimẽtum,& agit quantum poteſt pro ſuo robore:& reſiſtentia paſſi,quemadmodum & reliqua agentia naturalia ; vitalis verò non agit ex arbitrio,ex Gal.*lib.*1.*de difficult.reſpirationis,cap.* 9. *ante med.&* 2.*de motu muſculor.cap.* 5. *in med.* neque agit quantum poteſt,ſed ſolùm vt expedit, & pro indigentiæ vſu.Ergo ab aliis diſtincta eſt.

Secundò.Auicenna docet,quòd hæ facultates ita ſe habent, vt vna læſa reliquæ permaneant, vt conſtat in lethargo,& morbo attonito : in quibus functiones ſenſus, & motus deficiunt,non tamen abolentur operationes facultatis naturalis,aut vitalis;& in atrophia adeſt alimenti priuatio non tamen deficit vita,nec pulſus,nec ſenſus;& in febre peſtilenti præcipuè læditur facultas vitalis,cæteris illæſis,aut parũ læſis. Ergo facultas vitalis ab aliis diſtincta neceſſariò eſt cõſtituẽda,&ex his faciliſeſt ad argumenta reſponſio.Conſule Gentilem *in Auic.*1.1.*doct.*6.*c.*4.

At ſi hæc vera ſunt,& vitalis,& naturalis ſeparantur ita vt origo vitalis ſit cor, & principium naturalis ſit hepar, cur 7.*de vſu part.c.*9.cordis motũm à natura fieri dicit?& cur 1.*de criſ.*4. 14. *ante med.&* 2 *de ſympt cauſ. cap.*1.*lib.de ſang.miſ.*3 duas tantùm facultates conſtituit,naturalem,& animalem,quemadmodũ 1.*de loc.vlt.*vbi naturalia ab animalibus diſtinguit?Sic etiam 6.*de ſanit.tuend.c.*1.*poſt med.* §.*Cum autem animalis,&c.*duas in noſtro corpore dicit eſſe actiones,animi ſiue animales,& corporales , vbi per animales ſenſum & motum intelligit,per corporales verò reliquas omnes,& 2.*de motu muſculor.c.*5. motum cordis,& arteriarum,eſſe à natura aſſeruit.Hoc pacto intelligendus Aphrodiſæus 4.*probl.vlt.*quando inquit,quod *anima operatur interdiu, natura verò noctu.* Dic;ex eo facultatem vitalem,naturalem vocari , non ſimpliciter, ſed præſtantioris ordinis:hoc modo Auic.1.1.*doct.*6.*cap.*4.aſſeuerat,facultatem vitalem , eſſe naturalem ; altioris tamen ordinis, quàm ſit ea quæ à Medicis naturalis vocatur.

Neque obiicias Galenum *lib.*1.*de dyſ.reſp.cap.*19.*in initio.*§.*Quatenus enim,&c.*vbi actionem pulſus liberam eſſe docet : Nam etiamſi ferè ſemper Galenus per operationem liberam, arbitrariam intelligat eo loco per liberam ſignificanda eſt quæ ſuo ducitur impetu , & noſtro non ſubiicitur arbitrio.

Quæres

Quæres secundò. Cur facultas vitalis fuerit introducta? Nam plantæ sine ea viuunt, ex sola animæ vegetantis participatione,à qua conseruantur;& animantia etiam sensibus à facultate animali profectis prædita, hac indigere non videntur.Si enim sola anima vegetatiua sufficit vitam fruticibus conseruare, cur etiam non sufficiet hæc animalibus, cum altera sensus, & intellectus participe copulata?Dic.Quò quidpiam est perfectius,eò perfectiore apparatu materiæ indiget; quare cùm animalia perfectiore vita viuant,quàm plantæ,quia viuunt vita vegetatiua, motiua, & sensitiua, perfectiùs etiam quàm plantæ nutriuntur, quæ parum à terra distant cui sunt affixæ, & impuro nutrimento gaudent, recreantur, & aluntur, vt luto,vel alio crudo humore, qui ab illis continuò attrahitur & hauritur: Animalia verò excellentiore substantia prædita, & magis mixta, puriore indigent nutrimento, quod post diuturnam coctionem in sui naturam trãsmutant. Quare non solùm magis elaborato pabulo egent, sed facultate alia quæ spiritus generaret, & membra ipsa robustiora redderet; & sic vberiori calore ad suas edendas operationes indigebant, quarum exercendarum gratia,cor,viscus nobilissimum fuit creatum,in quo facultas vitalis sedem,ac domicilium habet,quæ sanguinem extenuat, & calefacit,& ex eo sanguinem arterialem,& spiritum vitalem, substantias calidissimas gignit,quæ impetu quodam vniuerso corpori transmittuntur, vt earum caliditate insita partium caliditas reuiuiscat.

Quid plura? Sicuti in rebus inanimatis calidis,tactu non percipitur caliditas,quia à qualitatibus aliorum elementorum est veluti oppressa & consopita,& calore animalis indiget vt in actum exeat:sic in plantis,& animalibus caliditas insita, quæ mixtionem sequitur elementorùm, est veluti extincta, & eget calore influente vt reuiuiscat.In plantis ex foco radicatione influit caliditas exigua,in animalibus ex iecore; verùm cùm hæc sit tepida, caliditatem insitam partium in actum nequit reducere,vt vsus efflagitat. Quare necesse est ex corde vehementiorem calorem cum sanguine & spiritu influere, & pro hac necessitate fuit creatum membrum actu calidissimum, quod non facultate sua vitali naturalem perficeret, sed etiam animalem, materiam pro spiritus generatione tribuendo; & ideò vitalis dicitur, quia alias viuificat,tuetur, & indesinenter conseruat, quum sit vitæ, & vitalis caloris fons atque principium.

Ex iis statue,Argenterium *in com.cap.29.art. medic.Gal. de signis cordis*, grauiter fuisse deceptum, quum statuit maiorem vim, & poteftatem habere iecur, in immutatione temperamenti corporis, quàm cor: quoniam hæc pars inter omnes est præstantissima, & non solùm materiam alentem, nempe sanguinem arterialem, sed etiam spiritum plurimum partibus omnibus communicat; & sic non solùm reliquum corpus, sed etiam iecur in sanguine conficiendo, calore cordis viuifico ac beneficio vtitur; ideòque ad proportionem caloris cordis, insitus cuiusque partis calor se habet,quoniam *maxima est cordis officij dignitas, & ad omnes actiones obeundas necessaria*, ex Galen.7. *meth.cap.vlt.*

Cor enim est viscus calidissimum, *lib.1.de sem.c.8.& 5. de loc.cap.1.*& in medio thoracis est locatum,ob quatuor causas: prima,ob firmitudinem & securitatem,ex Galen. *lib.3.de vsu part.c.2.* Secunda,vt æqualiter ab omni parte refrigeraretur. Tertia,propter eius nobilitatem, ex Arist. *3.de part. anim.cap.4.* Quarta,vt omnibus partibus nostri corporis æqualiter prospiciat,ex Gal.5.*de loc.cap.1.*

Quòd si interroges, posśitne cor in alia corporis parte operationes suas exercere? Dic,quòd licèt Galenus *lib.6. de loc. cap.vlt. post.med. §. Siquidem actiones*, &c. actiones non impediri propter situm asseueret, cùm ex propria partium essentia emanent; tamen cùm cor, iecur,& ventriculus attrahant in sui gratiam alimnetum,vt eo fruantur,& hoc etsi in quacunque corporis parte efficere possint, commodius fuit in vtilitatem totius, habere situm vnicuique à natura tributum,vt rectè munus suum exercere possent.

Si verò cor est in medio thoracis,ex Gal. *l.7. de vsu part.*

A *2.& 2.de placit.4.parum post prin.& 7.de anatomic.administ. cap.7.* Cur epithemata, inunctiones, & alia præsidia quæ cordia adhibentur, mamillæ sinistræ imponuntur? Dic quòd cùm operatio externorum remediorum,vt ait Galenus *3.simpl.18. ante med.* fiat per suctum arteriarum ad locum inunctionis pertinentium,& in parte sinistra sit maxima, & vehentissima pulsatio, ex ventriculo sinistro cordis, qui ad illam partem inclinat, & ex arteria magna per illum locum obrepente,ex Gal.7.*de anatomic.administ. & 7.de vsu part.cit.*Ideò in ea parte præsidia admouentur. Adde quòd loca, quorum interuentu auxilia debent administrari,patentia debent esse ac peruia;qua ratione Galenus *lib.13. meth. cap. 21.* in affectibus cerebri syncipiti auxilia apponenda docet,quia ibi futuræ sunt laxissimæ; & ideò in morbis cordis, non in medio pectore, quod

B est magis osseum, sed in parte læua, vbi os degenerans in costas medicamentis aditum præbet, præsidia sunt imponenda.

Quæres tertiò. Vtrùm facultas pulsatilis differat à vitali? Ratio dubitandi est, quia multis locis à Galeno, & aliis, facultas pulsatilis,vitalis dicitur,vt constat ex definitione pulsus; & ex *lib.de vsu puls. cap. 4. in fin.*vbi eandem vult esse facultatem, quæ cor & arterias distendit, quàm *cap.6.sequenti* vitalem vocat. Idem docet Galenus *4. de præsag. ex puls.lib. cap. vlt. in med.* Quam sententiam defendit Thomas à Veiga *lib. art. med. in comment.cap.31. dub.vlt.*

Sed non rectè dubio respondet Veiga: Nam in corde tres resident facultates: prima dicitur vitalis, & accipit nomen generis;secunda vocatur animosa,siue irascibilis;

C tertia appellatur pulsatilis: quæ tamen omnes specie differunt, & sic licèt facultas pulsatilis genericè cum vitali conueniat, specie tamen ab ipsa distinguitur,nam primò vitalis vna est;pulsatilis verò duplex, vt mox dicemus.Secundò vitalis spiritus generat, pulsatilis verò cor & arterias mouet,quæ operationes sunt maximè diuersæ.Tertiò vitalis spiritum in omnes corporis partes transmittit;pulsatilis verò solùm communicatur arteriis ex corde,sic docente Galeno 7.*de anatomicis administrat.cap.8.*dum dicit, vim pulsatilem ex ipsius cordis corpore oriri:quod etiam affirmat *lib.de vsu puls.5.ad fin.& lib.quòd sanguis in arteriis contineatur,cap.vlt.* Quo loco reprehendens Erasistratum, & alios,qui dicabant,cor & arterias dilatari,quia replentur, quum potiùs repleantur, quia dilatantur, sic inquit. *Distenduntur autem ob virtutem à corde in tunicas arteriarum*

D *transmissam, scilicet pulsatilem.*

Ex quibus liquet, quòd hæc actio pulsus,quæ fit à facultate pulsatili,primò est cordis,deinde arteriarum,quoniam arteriis non inest per se, sed per consensum quem cum corde habent; quo sublato,mouendi etiam facultas de medio tollitur,vt docuit etiam Galenus *lib.de vsu puls. c.4.in fin.*Quo etiam loco aduertit, pulsificam facultatem per substantiam,& tunicas arteriarum transmitti,non autem per cauitatem: quod etiam probat *lib. an sanguis in arteriis contineatur,cap.vlt.*posito exemplo in fistula ænea, in cauitatem arteriæ intromissa,& ligata.

Quæres quartò. Quid sit facultas pulsatilis? De qua etsi variæ fuerint antiquorum opiniones,docente Galen. *4.de dif.puls. cap.1.ante med. §. Alia præterea,&c.*nihilominùs tamen ex his quæ dicta sunt liquet manifestè, eam

E esse vim quandam incorpoream, propriis organis vtentem, & ex corde per tunicas arteriarum influentem: quod etiam annuere videtur Galenus *lib. 6. de placitis, cap.7.*

Neque obiicias sententiam Galeni *2.de caus.sympt.c.7. §. Neque enim sicut arteriis, &c.* Quo loco huiusmodi facultatem esse insitam arteriis asseuerat: nam ibi per insitam, intelligit naturalem arteriarum, non verò quòd aliunde non influat, ex Vallesio *2. controuers.cap.15.* Vel dic, quòd *ibi* per insitam intelligit,illis à corde datam & communicatam,vt in expositione illius loci doctè explicuit Valleriola. Insuper,hæc pulsifica facultas duplex est: alia quæ distentionem efficit,cuius interuétu fit refrigeratio; alia quæ contractionem molitur,cuius ratione fuligines expurgantur: quam doctrinam proponit Gal.*lib.2.*

de præsag.ex pulsib.c.3.post.med.§. Tertius qui ex intemperie nascitur, &c. & *lib.de vsu pulſ. cap.7.* Quare non meretur admirationem, facultatem hanc mouere motibus contrariis, præsertim cùm hoc partibus organicis non repugnet, quales sunt arteriæ, & musculi; nam etiam plantæ sursum,& deorsum mouentur, & ad latera.

Hæc sententia suadetur primò. Dilatatio,& contractio sunt actiones contrariæ diuersos habentes fines.Ergo necessariò diuersis facultatibus fieri debent; quemadmodum constat in facultatibus naturalibus, attractrice, expultrice, cùm potentiæ distinguantur per actus, & actus per obiecta,ex Aristot. *lib.2.de anima, cap. 4. in init.*Ergo cùm actus sint diuersi, quia alter motus fit sursum, alter verò deorsum, nonnisi à diuersis facultatibus fieri poterunt.

Secundò. Necessarium erat facultatem pulsatilem, & reliquas otiari, quod animanti graue, & periculosum esset; & ideo natura vtrisque satisfacere studens,facultatibus quibem otio, quod illis erat necessarium; vitæ verò animalis, perpetuo motu: decreuit opus id duabus facultatibus committere, vt dum alia operatur, otietur altera, vt ex vtriusque mutua, & successiua actione perpetuus animanti(qualis erat necessarius)accresceret motus, & citra vllam defatigationem cor in sua mediocritate conseruaretur sanum,& spiritus vitalis generaretur.

Constabit etiam, quòd etiamsi facultas vitalis,& pulsans duæ sint, tam coniunctæ tamen semper habentur, & sibi mutuò necessariæ, vt si vna debilis sit, alia valida esse non possit,sed ad proportionem alterius languescat. Facultas enim pulsans,dum caloris natiui tuetur mediocritatem,robur vitale conseruat; ex cuius etiam defectu languet, & extinguitur. Vitalis etiam dum spiritum gignit,firmitudinem addit; & ex defectu spirituum etiam flaccescit, quoniam etiamsi facultas pulsifica per spiritus non deferatur, sine illorum tamen affluentia non operatur.

Ex dictis planum fit, facultatis vitalis robur ex pulsu certissimo indicio esse desumendum, & ex pulsus intermissione, & imbecillitate, facultatis vitalis languorem esse præcognoscendum.

Quæro quintò. Vtrùm pulsatio sit operatio omnibus animantibus communis? Dic, omnia animalia pulsationem habere, qui cùm ea sensu, & motu definiantur, ex Arist.*lib.1.de anim.cap.1. in initio*; sensus autem,& motus indigeant spiritu,& hic citra respirationem non nutriatur, meritò dicendum erit, quæuis animalia pulsum retinere. Neque obstat Galen. 4. *de præsag.ex pulsib.cap.vlt. in med.§. Quam facultatem*, &c. vbi docet pulsationem neque in stirpibus esse, neque in animalibus frigidis, qualia sunt ostrea, & aliis conchylis quæ lapidibus sunt infixa: nam idem Galenus seipsum interpretatur,*l.de fat, format.cap.3.in med. §. Quos vtrosque ventriculos*, &c. Hæc animalia vel nullo,vel minimo pulsante motu indigere. Ex quo patet errasse Lupeum *lib.9. meth.cap. 10.§. Altera facultas est, &c* qui in omnibus animalibus cum Galeno facultatem vitalem concedit, in aliquibus tamen pulsatilem negat.

Quæro vltimò. Num refrigerati indigeant pulsu, vel respiratione? Dic, quòd etiamsi in refrigeratis ob frigiditatem positiuam, vel defectum proprij caloris, pulsus secundùm dilatationem minuatur, non tamen omnino aboletur, quoniam aliis vsibus proficuus est, scilicet ventilationi,& spirituum generationi;sic docet Gal. 2.*de præsag.ex pulsib.cap.1.ante med.§.Iam non videtur*.&c.Quare *lib.3.sequenti cap.4. multò ante med.* dicebat, deperdito vsu respirationis, solùm ob ventilationis vsum arterias distendi. Quoniam etiamsi calor debilissimus sit, pulsu tamen,& respiratione non extinguitur, quoniam semper natura ad caloris proportionem, pulsum & respirationem molitur.

* * *

QVÆSTIO XXXIV.

Vtrùm pulsus sit motus naturalis, an animalis: & immediatè ab anima,aut potentia aliqua emanet. Contra Aristotelem, Turis.num, & Cardanum, Medicos doctissimos.

Sedenim quia pulsus,(de quo carptim, vellicatimque dicemus,prout tantum efflagitat argumentum(essentiam indagamus, & nos paulo antè ex Galeni fontibus (vt sæpe) humore corriuato, definitionem pulsus per partes adstruximus, subit recordatio de motu cordis,qui pulsus dicitur, vtrùm sit naturalis,an verò animalis.

Quod verò non sit naturalis, primò sic confirmo. Quicunque motus naturalis fit à causa naturali, & determinata.Sed motus cordis nō est huiusmodi.Ergo motus cordis non est naturalis. Minor probatur. Quæcunque causa naturalis, & determinata, semper vniformem & determinatum producit effectum. Sed motus cordis non est vniformis, & determinatus. Ergo. Probatur, in motibus naturalibus omnium corporum simplicium,siue sint motus recti, siue circulares: patet etiam in actionibus,quæ fiunt in nostris corporibus à potentiis naturalibus. Deinde motus cordis non est vniformis,quia modò est velox,modò tardus; aliquando in ipso contractio velocior est dilatatione,& è contra.Similiter pulsus non est motus determinatus, quum sit ad contrarias partes,quia compositus est ex motu dilatationis,& contractionis,qui sunt motus contrarij.

Secundò.Si motus cordis,siue pulsus,esset motus naturalis, esset quia fieret à propria forma,quæ est eius natura. Consequens est falsum. Ergo & antecedens.Maior probatur, quia natura est principium motus & quietis, eius in quo est, vt docet Arist. *lib.2.phys.cap.1*. Deinde si pulsus fieret à propria forma, omnes partes corporis eodem motu mouerentur,quia eadem forma informantur, vt patet in grauibus, & leuibus, quorum partes eodem motu mouentur, quo mouetur totum. Sed in nobis solum cor,& arteriæ eo motu mouentur. Ergo motus hic aliqua forma non fiet.

Tertiò. Si motus cordis esset motus naturalis, vel fieret ab anima ipsius viuentis, vel ab aliqua peculiari forma particulariter residente in corde.Sed neutrum est dicendum. Ergo, &c. Non enim fit ab anima viuentis, quia ad operationes quæ fiunt à forma, natura aliquod peculiare instrumentum non construxit: nam hoc solùm ratione potentiarum particularium fabricauit, vt suas operationes producere possent,vt patet v.g.in oculo.Sed ad motum cordis construxit natura, cordis & arteriarum structuram. Ergo non fit ab anima viuentis. Quod verò non fiat ab aliqua peculiari potentia,patet,quia hæc vel esset sensitiua, vel intellectiua,vel vegetatiua. At primò motus cordis fit nullo præcedente actu sentiendi, vel intelligedi.Neque potest fieri à potentia vegetatiua,quæ naturalis est;hæc enim vsque ad vltimum potentiæ operatur semper,& non pro indigentiæ vsu, vt animalis interest, vt colligitur ex Gal. 1.*de facult. natural.cap.13. post med.§. Consequitur autem necessariò,&c.* Sed facultas vitalis quæ efficit cordis motum, non operatur vsque ad vltimum potentiæ, omnes suas vires imprimens,sed tantùm operatur prout animalis intereſt: nam si instrumentum sit rectè dispositum, & facultas vitalis rectè valeat, non vrgente vsu, remissè agit. Ergo pulsus non fiet à potentia vegetabili, & naturali.

Quartò. Omne illud quod naturaliter mouetur, vel mouetur naturaliter ratione dispositionis naturalis,quam in se habet; vel ratione finis naturalis,quo acquisito statim mobile quiescit à motu. Sed nullo modo ex iis cor mouetur. Ergo,&c. Maior probatur,in aqua calida redeunte se ad pristinam frigiditatem, ratione dispositionis naturalis quam in se habet:probatur etiam in motu grauium,& leuium,quæ ratione finis naturaliter mouētur,& ita acquisito fine.v.g.centro,statim non mouentur.At cor non mouetur ratione dispositionis naturalis, quia vna &

& eadem dispositione non potest aliqua res esse disposita ad motus contrarios,qui reperiuntur in corde,nam adest motus sursum, & deorsum , scilicet contractio , & dilatatio ; neque enim quidpiam potest esse dispositum , vt tendat ad terminum ad quem , & ab ipso recedat. Ergo iam non mouetur cor ratione dispositionis naturalis. Quòd verò nec moueatur ratione finis,sic probatur,quia acquisito fine statim cor cessaret à motu. Sed neque acquisito termino dilatationis, aut contractionis cor cessat à motu, quia perpetuò mouetur viuente animali.Ergo etiam ratione finis, motus cordis naturalis esse non poterit.

Vltimò. Omnis motus naturalis , vel fit à principio intrinseco,scilicet à forma eius quod mouetur: vel fit ab efficiente extrinseco,scilicet à generante. Sed nullo modo ex iis pulsus est motus naturalis. Ergo.Maior probatur, quia omnis motus naturalis vel cōuenit viuentibus, quæ actiuè mouentur à se;vel conuenit non viuentibus, quæ effectiuè mouentur à generante. Minor probatur, quia motus cordis, est motus in viuentibus. Ergo non poterit fieri à generante. In hoc enim distinguuntur viuentia à non viuentibus, quod illa mouentur à se ; hæc à generante, vt docet Arist.8. *phys.cap.*4. Similiter etiam motus cordis non potest fieri à principio intrinseco;quia tunc cor esset in actu, & esset in potentia respectu eiusdem motus;esset enim mouens,& motum,quod est contra Philosophi doctrinam, *lib.*4.*physic.c.*5.*text.*40. Omne quod mouetur,ab alio moueri, asseuerante. Ergo motus cordis nullo modo poterit esse naturalis.

Quòd verò motus cordis sit motus naturalis, validis rationibus confirmari potest, & primò sic. Nullum violentum conseruat naturam, quin potiùs præter naturam illi conuenit.Sed motus cordis conseruat animalia,quia ipsius ratione eorum naturalis calor conseruatur, & ipso deficiente animal vita priuatur. Ergo pulsus non erit motus violentus,& præter naturam,sed potiùs naturalis.

Secundò. Omnis motus in animali repertus, vel est motus naturalis, vel animalis. Sed motus cordis non est animalis, quum hic fiat per apprehensionem, & secundùm voluntatis imperium ; pulsus autem non pendet à voluntate,quia velimus, nolimus, in viuente necessariò fit. Ergo motus cordis,quum non sit animalis,debet esse naturalis.

Tertiò. Omnis propria passio reperta in aliquo composito, debet insequi aliquod principium intrinsecum. Sed nihil est magis proprium animalibus , quàm motus cordis , quo cessante , cessat vita. Sed hoc principium non est animale. Ergo necessariò erit naturale , quia naturalia sunt,quorum principium motus in ipsis est,vt docet Aristot. 8.*phys.cap.*4.*cit.*

Quartò. Ille est,& dicitur motus naturalis,qui necessariò fit, & ad vnum tendit. Sed motus cordis est huiusmodi. Ergo. Maior patet in omnibus motibus naturalibus , siue sint recti , siue circulares ; quoniam hi motus necessariò fiunt, & ad vnum tendunt. Minor patet : nam motus cordis viuente animali;ad vnum tendit;& conseruationem caloris naturalis solùm est determinatus.

Quintò.Causæ omnes quæ pulsum efficiunt,sunt naturales : efficiens est facultas, quæ naturalis est, vt *infrà* dicetur : finalis,triplex est,nutritio spirituosæ substantiæ, temperatio eiusdem,& fumidorum vaporum expurgatio. Instrumenta naturalia sunt, non animalia , hæc vocat Galenus,musculos,neruos. Cor musculus non est, nerui nulli ad cordis sinus feruntur. Ergo pulsus siue motus cordis, erit naturalis.

In hac dirimenda quæstione,difficili quidem,& intricata satis,& in qua, Euripi modo , huc illùcque ingenia grauissimorum auctorum multoties naufragium fecerunt, vt notat Laurentius *lib.*9. *de histor.anatom.quæst.*8.*de motu cordis*, aliquæ sunt afferendæ in medium sententiæ, ex quarum explanatione,nostra firmior euadet,& Galeni menti magis conformis.

Sumus ille philosophorum Coryphæus *lib. de vita,& morte,cap.vlt.* hanc adstruit opinionem, dicitque cordis, & arteriarum motum à nulla facultate fieri, sed solùm ex ebullitione sanguinis,& spiritus,sumpta similitudine ab inflammationibus dum suppuratur. Nam quemadmodum in illis ob feruorem partes distenduntur ; sic in corde,& arteriis fit ebullitio sanguinis & spiritus,quæ cor & arterias distendit,quare definiens pulsum, affirmat quòd est humoris efferuescentis flatuosa elatio.

Turisanus *lib.* 2. *art.med. com.*35. non solùm Arist. opinionem probat, sed eam rationibus munit, ac defendit. Et primò sic.Sicut semen ante animæ conceptionem citra pulsificam facultatem in testiculis pulsat,propter spumificationem ; eodem modo hæc in corde,& arteriis facta, sine aliqua facultate erit pulsus causa. Secundò. Sequeretur quòd in vigore accessionum pulsus esset minor quàm in principio ; quoniam tunc facultas debilior est. Sed hoc est falsum , quia in statu pulsus est maior. Ergo non est facultas illius causa,sed solùm feruor,qui cùm in statu sit maior, maiorem efficit pulsum.Tertiò. Si aliqua facultas esset pulsus causa,vel esset animalis, vel naturalis,non illa ; nam hæc pro arbitrio operatur, non naturalis , quia hæc circa alimentum versatur. Ergo pulsus ab aliqua potentia fieri non potest. Quartò.Nulla potentia naturalis potest mouere motibus contrariis. Sed ex iis motus cordis componitur, nempe ex contractione,& dilatatione. Ergo hic ab aliqua potentia fieri non potest.

Verùm hæc opinio longè à veritate , rationéque est aliena cuius falsitas ostenditur. Primò.Nam improbabile est affirmare, non esse facultatem à natura tributam , pro operatione vitæ maximè necessaria,quum pro aliis operationibus facultates sint à natura concessæ. Absurdum enim,imò ridiculum est, quòd feruor ille in corde reperitus,tam statuto, certo , ac determinato ordine contrahat arteriam,ac dilatet.

Secundò.Si feruor esset causa pulsus,nunquā hic tanto ordine fieret, & æqualitate , ita vt harmoniæ musicæ posset cōparari;feruor enim non semper existit sibi æqualis;sed varius est,vt in exterioribus sæpissimè experimur. Sed in motu cordis ita certo ordine attrahitur aër media dilatatione solùm necessarius,& ex consequenti vi cōtractionis expellūtur fuligines interiùs congestæ. Ergo,&c.

Tertiò.Si perforetur arteria,& fistula ænea intromittatur, adhuc pulsabunt arteriæ existentes vltra fistulam;sed si fistula illa ænea simul cum arteria ligetur , non pulsabunt arteriæ existentes post ligaturam , vt docet experimentum Gal. *lib. an sanguis in arteriis natura contineatur, c. vlt.* Sed tunc non impeditur communicatio sanguinis feruentis , quia ipse communicatur per cauitatem arteriæ , & fistulæ. Ergo non fiet à dicto feruore , sed potiùs ab aliqua facultate, quæ impedita est propter ligaturam. Nec dicas cum Turisano , per substantiam arteriæ communicari calorem efficientem illum feruorem , cuius communicatio impeditur à ligatura:nam pulsus admoto vinculo, subitò fit , & apposito vinculo subitò cessat. Sed calor ille communicatus per substantiam arteriæ non potest subitò communicari , & subitò remoueri. Ergo cùm pulsus subitò fiat , & subitò remoueatur , à feruore non emanabit, sed à facultate.

Quartò. Sequeretur quòd nunquam arteria contraheretur.Patet sequela,quia arteriæ contractio fit ab aëre frigido attracto per dilatationem.Sed aër attrahi nō potest, qui ex illorum sentētia arteriæ dilatantur,quia replentur. Ergo pro quantitate eius quod replet, debent dilatari,ac proinde aëris ingressui locus non erit , & hoc modo nec feruor remittetur,nec contrahetur arteria.Ergo cùm impossibile sit in motu cordis non reperiri cōtractionē,impossibile etiam erit,hunc motum fieri à feruore.Nec vim argumenti subterfugit Turisanus,respondens ab impetu efferuētis sāguinis arterias magis dilatari,& hac de causa relinqui locum aëri extrà venienti;quia quemadmodum sāguis impetu dilatat arterias,ita similiter impetu eas replere poterit, & tunc locus aëri non relinquetur.Deinde cùm arteriæ,& cor frigida intemperie laborant,huiusmodi impetum non patiuntur,vt in pulsu tardo,& raro constat manifestè. Insuper , quando non dilatantur tantum quantum expedit , & defectum dilatationis frequentia, & celeritate natura supplet, vt experientia docet in

febribus valde intensis, tunc non reperitur impetus, & adest contractio cordis. Ergo,&c.

Quinto. Sequeretur præter pulsum magnum, qui attenditur penès dimensiones arteriæ,nullum esse pulsum vehementem, qui fit ex facultatis parte. Sed hoc est falsum, quia inter pulsum magnum, & vehementem, magnam differentiam agnouit Galenus 4. *de caus. puls. cap.* 13. & 14. Ergo.

Sextò. Si cor, & arteriæ mouerentur à dicto feruore, sequeretur, cordis & arteriarum motum contractionis fieri, ipsis concidentibus grauitate sua, & ita hic motus esset naturalis;contra autem motus dilatationis à feruore subortus, esset motus violentus: quod non potest stare cum motibus ad vitæ conseruationem maximè necessariis,qualis est motus cordis. Addiderim, quod propter violentiam natura fatigaretur.Ergo cùm motus cordis sit animalibus maximè naturalis, non à feruore, sed aliqua facultate orietur.

Septimò.Si pulsus fieret à feruore,necessariò priùs mouerentur cor,& arteriæ ipsi proximæ,quàm arteriæ remotæ; nam in illis maior adest feruor, quàm in arteriis distantibus, quum in corde maxima sanguinis efferuescentis quantitas reperiatur. Ergo cùm cor non moueatur priùs quàm arteriæ, arteriæ ab ebulliente sanguine non pulsabunt.

Argumenta verò Turisani futilia sunt, & planè nulla. Dic ad primum, seminis motum non esse pulsationem, sed palpitationem, quæ ab aliqua flatuosa substantia, in cauitate aliqua interclusa,fit citra facultatem,vt *lib.* 3 *de sympt.caus.* 1.& *lib.de rigor*, & *tremor.c.*4 & 5.docuit Gal. Ad 2.dic quòd pulsus in principio est minor,quia facultas oppressa est,& sic non multu vrget vsus:in statu verò maior,ob contrariam causam,videlicet quia magis vrget vsus,& vires valent,1.*aph.* 9. Ad tertium dic,quod Arist. solam facultatem naturalem, & sentientem agnouit: At Galenus Platonem sequutus,etiam vitalem connumerat, non solùm sede, sed natura à cæteris distinctam.Ad vltimum dic, duplicem esse facultatem pulsificam, alteram dilatantem, contrahentem aliam, ex Gal. 2 *de præsag.ex puls.cap.*8.*in fin.* Ex quibus constat apertè, ineptè & citra rationem esseuerasse Cardanum *lib. . cont. tract* 2. *cap.*11. vtramque Aristotelis, & Galeni opinionem defendi posse, quum Philosophi opinio in hoc condendo dogmate sit prorsus vana.

Galeni sententia firmissima est, cordis motum fieri immediatè, à potentia vitali residente in corde, Ita probat *lib. de vsu puls.c.*4. & *lib.an sa:guis in arteriis contineatur, c. vlt.*& *lib.*6.*de placit.*7.& 8.*de placit.*1 & 2.*de caus.puls.*2. & 4.*de præsag.ex puls.c.vlt.* iuxta quam sententiam necessariò dicendum est, in corde constituendam esse facultatem vitalem,à qua fiat motus cordis,siue pulsus,quemadmodum in iecore constituitur facultas naturalis sanguifica, quæ chylum in sanguinis naturam conuertit: cuius sententiam defendit Auic.: . .*do.*:.6 *cap.*4.*post.med.*

Vt tamen hæc celebris controuersia melius intelligatur, motúsque cordis natura intimiùs explicetur,aduerte primò. Motum esse actum entis in potentia, ex Arist. 3.*phys. c.*1.*text.*6.& in corde reperiri omnes species motus:Adest enim motus alterationis, qui ab eiusmodi calore oritur, dum propria actione sanguiné ad se attractum calefacit, & ipsum in reliqua membra transmittit,vt illorum calor de potentia ad actum reduci possit. Reperitur etiam motus alterationis in corde, in propriis passionibus eius,vt elegãter *tract.de viribus cordis* docuit Auicéna.Inuenitur etiam in corde motus augmentationis:sicut enim reliqua membra augentur,& debitam magnitudinem acquirunt, ita similiter in corde contingit.Adest etiam,& manifestè motus localis in ipso:Quoniam in dilatatione,mouetur sursum,& in contractione, deorsum. Huiusmodi tamen quæstio solùm de motu locali intelligenda est.

Aduerte secundò. Motus naturales,naturaliter conuenientes corporibus,insequi formas ipsorum corporum,& aliquando ab ipsis effectiuè emanare; qua ratione motus sursum,est naturalis igni,quia sequitur ignis formã; qua ratione generans ignem,appetitum,& propensionem illi concessit ad eum motum; qui enim præstat formam,necessariò tribuit consequentia ad formam. Eodem modo, motus quo ferrum mouetur ad magnetem,est motus naturalis,qui non conuenit ferro ratione grauis, aut leuis, sed tantùm ratione suæ formæ.Sic non est inconueniens aliquem motum naturalem reperiri,qui ipsis animalibus ratione suæ formæ conueniat; quia animalium anima, forma est; motus verò animalibus conueniens ratione suæ formæ, est motus cordis, quo cor secundum contractionem & dilatationem mouetur; & quia motus perfectior, perfectiorem formam consequitur, vt constat in corporibus cælestibus,quæ circulari motu mouentur,icirco motus insequens animam,quæ inter omnes formas nobilissima,& perfectissima est,similis est circulari motui corporum cælestium.Hic est continuus,qui est principiũ, & causa omnium motuum,qui in inferioribus fiunt:nam, vt 1.*meteor.*2.dicebat Arist.oportet mundũ hunc inferiorem esse continuum superioribus lationibus,vt inde tota eius vis regatur,& gubernetur.Eodem modo se habet vt circularis in cælo, quia motus cordis est principium,& causa omnium motuum qui fiunt in animalibus:& vt cor esset hoc principium, meritò à natura habuit quendam motum non circularẽ,sed huic valde similem, qui ex dilatatione,& contractione est compositus;inter quos motus,morula solùm intercedit, vocata quies,quæ in motu circulari dicitur punctũ,à quo motus incipit,& ad quod redit.Deinde sicut motus circularis est continũus,ita durante vita,cordis motus cõtinuus est,quoniam nisi cor à proprio motu cesset,animal interire non potest,ex Gal.3. *simpl.* 8. Insuper sicut corpora cælestia medio motu circulari influunt in hæc inferiora,ipsa regunt,gubernant,& cõseruant:eodẽ modo cor medio proprio motu in omnia nostri corporis membra influit,eaque in suo naturali statu retinet,& ad producendos proprios actus apta reddit, quos absque simili influxu non exercerent; quare media dilatatione attrahit sanguinem ex vena caua,& aërem ex pulmone per arteriam venosam,vt docet Galen.6.*de vsu part.*10 *lib.de anatom.viuor.tit.*2.& attrahit,vt deperditum restituatur, spiritus animalis generetur,qui ex euaporatione sanguinis,& aëre attracto generatur, ex Galen.12. *meth.cap.*5.& 7.*de placit.*1.& *lib.de vsu puls.*2.

Aduerte tertiò. In nostris corporibus tres motus diuersos reperiri,quorum vnus lædi potest allis illæsisinam alius dicitur animalis, alter naturalis, alius ex vtroque mixtus.Animalis ex arbitrio,& voluntatis imperio pendet,vt motus brachiorum,& incessus crurum.Motus naturalis,duplex est:alius enim est motus alimenti,à facultate attractrice cuiuslibet partis factus; alius est motus cordis,qui pulsus dicitur,qui fit à facultate vitali pulsifica:& vterque motus naturalis est,quia potẽtia vtrumque motum efficiẽs,est naturalis;sumitur verò naturale,vt distinguitur contra voluntariũ,& violentum. Mixtus verò motus est,qui rationem vtriusque participat,vt v.g. mictus,excrementorum deiectio, quoniam mictus includit apertionem musculi claudentis vesicam, quæ apertio fit à facultate animali mouẽte musculos;includit etiam excretionem recrementi serosi, cuius expulsio, actio naturalis est, cùm à facultate expultrice vesicæ celebretur, vt tradidit eleganter Galen.6.*de loc.cap.*4 *post princip.*& nos explicuimus ad eius mentem,*lib.*1.*in com.hist.vlt.*

Aduerte quartò. Quòd omnibus animalibus ratione suæ formæ, connaturalis quædam inest caloris amicitia, qui calor simul cum aliis dispositionibus,corporis,& animæ vinculum videtur constituere, vt testatur Arist.*lib.de respir.cap.*14. Quare quemadmodum grauibus,& leuibus insita est ratione formæ eorum, inclinatio ad proprium locum, quia in eo multò meliùs conseruarentur, quàm extra illum,in loco scilicet præter naturam:ita etiam omnibus animalibus ab anima insitus est quidam appetitus caloris,& eius conseruationis,quippe quòd maximè animalibus conueniat calore vigere,& eo gaudere tanquam in propria natura.Quare vt hic calor tantopere animalibus necessarius,& maximè expetitus,foueatur,emanat ab ipse anima quædam potẽtia huic muneri dicata,vt eum, ne deficiat, aut corrumpatur, mirificè perpetuo motu conseruet

conferuet, qualis eſt ille qui in corde, tanquam in foco ac minera viget. Hac ratione 2. *de praeſag. ex pulſib. cap.* 4. nō poſſe animal priuari pulſu triū pulſationum ſpatio, ſine vitæ diſcrimine, aſſeuerat: quare ſagaciſſima natura hoc opus motui voluntario non commiſit, ſed potiùs potentiæ naturali, quæ perpetuò & ſemper operatur, ſemper exiſtens in actu ſecundo, reliquarum potentiarum naturalium inſtar. Quare prædictus motus conuenit cum motibus naturalibus in eo, quod ſemper eodem modo, & propter eundem fit finem: differt tamen ab animali motu, quia hic pendet ex appetitu, & ceſſare poteſt; at verò motus cordis neque ab appetitu pendet, nec ceſſare poteſt durante vita. Ad huiuſmodi ergo motum meritò natura conſtruxit cor, & arterias ab eo manantes, quia cor caloris influentis principium erat futurum.

Adderte quintò. Quòd maxima reperitur differentia B inter actiones formarum naturalium, & inter actiones viuentium: nam illis vtpote imperfectis vna ſolùm motus ratio ſufficit: & ideircò ea quæ à forma naturali mouentur, in motu ſemper eundem tenorem ſeruant, vt pater in grauibus, & leuibus: nam formæ naturales ſimpliciſſima conſtant natura. At verò animatorum formæ, & præcipuè formæ animalium, ad ſuas actiones, & motus producendos pluribus indigent, quia res omnes animalibus neceſſariæ, ſunt variæ ac diuerſæ, & ideò finis in ipſis, variis modis obtineri debet; qua ratione prædicta vitalis facultas diuerſimodè cor debet mouere, & arterias, vt proprium finem conſequatur: quoniam cùm ipſa facultas caloris gratia ſit à natura ſtatuta, & calor multipliciter immutetur à cauſis naturalibus, non naturalibus, & præter naturam, quocunque modo facultas pulſum immutet, cauſâ eiuſdem finis operatur ſemper, vt ſcilicet ſymmetria caloris cordis, & totius corporis conſeruetur. Quare quum calor cordis intenſior fit, ipſa facultas veluti concitatur, & ſi ratione inſtrumenti, vel copia materiæ non impediatur, magnum cordis efficit motum: ſi verò impediatur, pulſus celer efficitur, vt celeritate magnitudinem natura recompenſet, vt hac ratione frigiditate aëris attracti, æſtuans & immodicus calor attemperetur. Si autem calor cordis remiſſior fit, ipſa facultas veluti hebetatur, & pulſus tardior efficitur. Patet euidenter, quoniam facultas pro vſu, vel indigentia caloris adaucti, vel diminuti operatur ſemper. Huiuſmodi tamen facultas in hac motuum diuerſitate formarum naturalium actiones imitari videtur. Quemadmodum enim grauia, & leuia duplici motu mouentur, vno modo ad proprium locum, quia in eo multò meliùs conſeruantur, vt in naturali loco, vt quando v.g. mouentur deorſum ad acquirendum proprium locum: alio verò modo mouentur ſurſum naturaliter, ne ſcilicet corrumpantur, in quo motu velociùs moueri videntur: hoc idem videtur reperiri in motu cordis, quoniam quando animal benè ſe habet, eodem tenore facultas cor & arterias mouet; quando verò in calore cordis, animal naturæ legem non ſeruat, tunc facultas pro diuerſa caloris immutatione diuerſimodè mouet.

Vltimò aduerte. Huiuſmodi potentiam efficientem motum cordis, eſſe potentiam animæ animalis, quæ anima ſenſitiua eſt, homine excepto in quo eſt rationalis: quæ potentia hunc motum efficiens, non eſt potentia animæ ſenſitiuæ, vt ſenſitiua eſt, ſed vt in ſe virtutes animæ vegetantis continet, quia anima vegetatiua continetur virtualiter in ſenſitiua. Huiuſmodi autem continentia virtualis, duplex eſt; altera in qua continens habet virtutem ad producendam rem contentam, in qua acceptione. Sol dicitur continere virtualiter aliqua inferiora, illa ſcilicet quorum formas producere valet. Secunda continentia virtualis eſt, quando res continens non valet producere res contentas, rectè tamen poteſt producere operationes, quas res contentæ poterant efficere. Hæc eſt doctrina Ariſt. 1. *de anima, cap.* 3. quo loco animam intellectiuam virtualiter continere vegetatiuam, & ſenſitiuam aſſeuerat. Continere verò actualiter eſt, quando res continens, rem contentam ſecundùm propriam rationem continet. Quare meritò Philoſophus

quidam inſignis *in opuſculo de motu cordis*, contendit cordis motum ab anima ſenſitiua per propriam operationem non fieri, quoniam hic motus pendet à voluntate, & ſubiectus eſt arbitrio; docet tamen huiuſmodi motum fieri ab anima ſenſitiua, quatenus eſt forma corporis; & potentiarum inferiorum vim habet. Quapropter hic auctor *lib. de potentiis animæ, cap.* 5. ſic alloquitur *in* §. *Motiua autem ſenſitiua diuiditur, quia alia eſt naturalis, alia eſt animalis. Naturalis eſt quæ non mouet ex apprehenſione, neque eſt ſubiecta imperio rationis, qualis eſt virtus vitalis, & pulſatiua, mouens cor & arterias ſecundùm dilatationem, & compreſſionem; & tantùm eſt in animalibus perfectis, pulmonem & cor habentibus, quæ eſt principium contemperandi calorem cordis, & corporis. Motiua verò animalis eſt, quæ mouet per apprehenſionem, &c.* Et *in eodem opuſculo, in med.* ſic profatur. *Sic igitur motus cordis naturalis eſt, quaſi conſequens animam, quatenus eſt forma corporis, & principaliter cordis.*

Nec mireris hæc ita fusè fuiſſe propoſita: nam antinomiæ difficultas plurium nodorum difficilium extricationem expoſtulat, quam ſi priùs non præmiſeris, vix te à ſalebris, & argumentorum labyrinthis eripere poteris, quæ ita ſunt ardua, vt conuincere videantur. Sed antequam ea ad vnguem diſſoluamus, duas afferemus concluſiones, ex quarum veritate totam litem euaneſcere arbitramur.

Sit prima concluſio. *Motus cordis, quem pulſum vocamus, & eſt motus compoſitus ex dilatatione, & contractione, eſt motus naturalis.* Hanc concluſionem acerrimè defendunt inter Philoſophos Ferrarienſis 1. *cont. gentes, c.* 97. C Inter medicos Andreas Laurentius *lib.* 9. *de hiſtor. anatomica, quæſt.* 7. Probatur deinde ex doctrina Galeni *lib.* 1. *de motu muſculor. cap.* 1. & 2. *eiuſdem, cap.* 5. & 10. *de vſu part. cap.* 9. Quibus locis hunc motum eſſe naturalem, & nullo modo poſſe eſſe animalem euidenter oſtendit: quod ſic confirmo. Omnis motus in animalibus repertus, vel eſt motus naturalis, vel animalis, vel ex vtroque mixtus, vt ex tertio notabili patet. Sed motus cordis non eſt animalis, quum non pendeat à voluntate, neque ab hac imperante impediri poſſit; nec etiam eſt mixtus ex animali, & naturali, quia tam quodammodo impediri poſſet, quatenus ſcilicet à voluntate dependet, vt patet in retenta vrina, quia hæc retinetur, quando voluntas imperat. Ergo motus cordis neceſſariò erit naturalis.

D Deinde cauſæ omnes, quæ triplici genere continentur, hunc motum eſſe naturalem demonſtrant: Efficiens eſt vitalis, quæ tota in ſpirituum generatione occupatur. Finalis triplex eſt, nutritio ſpirituoſæ ſubſtantiæ, temperatio eiuſdem, & fumidorum excrementorum expurgatio. Inſtrumenta, naturalia ſunt, non animalia, quoniam nec cor muſculus eſt, nec neruus ad cordis ſinus defertur. Ergo ſi cauſæ ſunt naturales, naturalem hunc motum eſſe, nulli erit non manifeſtum.

Secunda concluſio. *Motus cordis, qui pulſus dicitur, non fit immediatè à forma, ſiue anima animalis, ſed potius immediatè fit à peculiari potentia, quæ in corde ſuam ſedem habet, & dicitur facultas vitalis pulſifica.* Concluſio, præter ea quæ poſita ſunt in notabili ſexto, probatur, quia omnes motus qui fiunt à forma E immediatè ſine aliqua potentia, ſunt vniformes, & eodem modo ſemper fiunt. Sed motus cordis neque eſt vniformis, neque ſemper fit eodem modo. Ergo motus cordis non poterit fieri immediatè à forma. Maior probatur, ex motu ferri ad magnetem, ex motu grauium, & leuium, & reliquis motibus naturalibus. Minor probatur, quia motus cordis aliquando eſt vehemens, aliquando velox, & tardus. Ergo motus cordis non eſt ſemper vniformis, nec ſemper fit eodem modo, & ex conſequenti non poterit fieri immediatè à forma, ſed potiùs ab aliqua potentia fiet.

Secundò. Quando aliqua forma eſt immediata cauſa alicuius motus, non ſolùm compoſitum totum illo motu mouetur, ſed etiam ſingulæ eius partes, vt apertiſſimè cō ſtat in motu ferri ad magnetem, & in motu deorſum quo

mouentur grauia, quoniam huiusmodi motibus partes dictorum corporum mouentur,vt ipsa corpora. Sed motu dilatationis, & contractionis, tantùm mouentur cor, & arteriæ, quum hoc motu aliæ partes non moueantur. Ergo huiusmodi motus cordis non fit immediatè à forma,sed potiùs fiet ab aliqua facultate,quæ erit potentia vitalis pulsifica.

Tertiò. Si hic motus fieret immediatè à forma,vel esset necessariò actus accidentalis,vel substantialis. Sed in ordine ad formam nullus istorum potest esse. Ergo, &c. Maior cum consequentia est nota. Minor quoad vtramque partem probatur: Nam non est actus substantialis, quia hic nihil aliud est quàm dare esse viuenti, quia ab ipsa forma tribuitur, & duos actus substantiales ipsa tribuere non valet. Nec est actus accidentalis, quia hic fit immediatè ab aliqua potentia, vt manifestè constat in reliquis actionibus, quæ in nostris corporibus reperiuntur. Ergo necessariò motus cordis in ordine ad formam, nec erit actus substantialis, neque accidentalis, & ex consequenti ab aliqua potentia fiet, quæ erit potentia vitalis pulsifica.

Argumenta verò in principio proposita sic solue. Ad primum dic. Negando minorem, & ad confirmationem responde, motum cordis determinatum esse ad vnum, scilicet ad conseruationem caloris naturalis. Concedendum etiam est,motum cordis non esse vniformem: nam hic fit à perfectissima potentia,quæ non ad vltimum potentiæ, vt cæteræ naturales, sed pro indigentiæ viu operatur. Quòd verò necessarium non sit, motus naturales esse vniformes,constat in grauium; horum enim motus velocior est in fine, quàm in principio: eadem ratione motus cordis à ratione motus naturalis non est excludendus, etiamsi non sit vniformis.

Ad secundum dic. Motum cordis fieri à forma, tanquam à principio particulari;qua ratione huiusmodi motus, non reperitur in omnibus nostri corporis partibus, sed tantùm in corde, in quo residet prædicta facultas, & ab eo in arterias deriuatur: in grauibus autem omnes partes eodem motu mouentur, quo mouentur grauia, quia in ipsis quædam potentia ad illum motum, præter grauitatem non requiritur. Tertium argumentum altiorem indaginem expostulat, cuius explanatio in sequenti quæstione fiet magis dilucida,ac manifesta.

Ad quartum dic. Motum cordis esse naturalem ratione finis; qui nihil aliud est, quàm conseruatio natiui caloris, quæ media refrigeratione, & expurgatione fuliginum,ope ac beneficio contractionis, & dilatationis perficitur. Quare cùm hic finis semper sit præsens, viuente animali, hic motus cordis semper fit, interposita tamen media quiete, sine qua duos motus contrarios fieri est impossibile.

Ad vltimum dic. In corde reperiri diuersas partes, quia reperitur in eo ventriculus dexter, & sinister; in quo sanguis ex vena caua attractus à ventriculo dextro recipitur, qui percolatur per septum, & ad sinistrum defertur, in quo sanguis arterialis, & spiritus vitalis generantur, & in eo facultas vitalis pulsifica sedem habet; & ita cor ab illa parte sinistra mouetur, & ratione illius est in actu: ratione verò partis dextræ, est in potentia. Et hoc non est inconueniens, cùm sit respectu diuersorum,quemadmodum quando animal mouetur motu animali,dicitur esse in actu,& in potentia respectu partium diuersarum;quia est in actu secundùm partem impellentem,quæ actu mouetur,& est in potentia secundùm partem mouendam. Ex quibus argumentorum solutio patet. Cætera verò de motu cordis, lege apud Æmylium Parisanum, *tract. de motu cordis*, qui de hac quæstione perbellè disseruit.

QVÆSTIO XXXV.

Vtrùm facultas vitalis pulsifica sit pars animæ sentientis, an vegetantis,vel ex vtraque composita, Contra Mercatum, Conciliatorem, Fernel. Vallesium, Eustachium, Gentilem, Santorellum, Campanellam, & alios Medicos præstantissimos.

GAlenum adeò omnifaria rerum copia præcelluisse, scribunt Græcorum peritissimi, vt in libris suis *de pulsibus*, medicorum cœtus in admirationem attraxerit; & licèt suo Asiatico sermone facundus sit, plurimasque proponat, & sæpe refutet priscorum opiniones; tamen in hac stabilienda quæstione vir esti eruditissimus,innumerisque Hippocraticæ doctrinæ disciplinis, non potuit ita dilucidè suam sententiam propalare in lucem, de qua postea clarissimi Iuniores plura literis consecrare ausi sunt.

Sed ij in varias dispersi sunt classes: nam Mercatus *in suo elegantissimo,de pulsu arte, & harmonia, lib. tract. de facult. vital.* Potentiam vitalem pulsificam pertinere ad animam sensitiuam animalis, efficacissimè contendit, multisque suam opinionem confirmat. Et primò sic. Si esset potentia naturalis vegetatiua, vel esset generatiua, vel augmentatiua, vel nutritiua. Non illa, quia hæc solùm recipicit conseruationem speciei;pulsifica verò solùm indiuidui:non est augmẽtatiua,quia hæc post ætatem consistendi in animalibus reperitur: nutritiua non est, quoniam hæc circa generationem sanguinis, appositionem, agglutinationem,& assimilationem versatur,vitalis verò ad solius naturalis caloris conseruationem est destinata.

Secundò. Anima sine aliqua potentia media animali vitam præstat. Ergo non est necessaria potentia vitalis. Tertiò. Potentiæ naturales,seu vegetatiuæ omnibus nostri corporis partibus insitæ sunt, neque ipsis aliunde communicantur. Sed vita aliis partibus communicatur à corde, sicut animalis à cerebro. Ergo vitalis non poterit esse naturalis.

Quartò. Potentia naturalis vegetatiua semper operatur propter seipsam, & in sui gratiam. Sed vitalis non agit propter seipsam, sed ad conseruandum calorem naturalem. Ergo. Quintò. Si vitalis potentia esset naturalis, non posset mouere motibus contrariis, vt mouent facultates animales. Sed potentia vitalis, cor & arterias mouet motu dilatationis, & contractionis, qui sunt motus contrarij. Ergo.

Sextò. Potentia naturalis vegetatiua diuisibilis est. Sed pulsifica non est diuisibilis,vt probat experimentum Galeni, *lib. an sanguis in arteriis contineatur, cap. vlt.* Ergo. Septimò. Potentia vegetatiua operatur semper eodem modo,quia conatur obiectum in suam naturam transmutare. At verò vitalis pulsifica non operatur semper eodem modo quoniam aliquando operatur vehementer,sæpe debiliter, interdum tardiùs, multoties velociùs. Ergo vitalis pulsifica,animalis est potentia,& non naturalis.

Licèt autem Mercatus plurima ad suæ sententiæ confirmationem præsupponat,tamẽ nullo modo admitti potest, & sic eam impugnant Gentilis 1. 1. *doct.* 6. *cap.* 4. Thomas à Veiga *in comm. c.* 31. *art. med. Gal.* & 5. *de loc. c.* 1. Andreas Laurentius *lib.* 9. *de hist. anatom. cap.* 6. Garbius *lib.* 1. *sum. tract.* 5. *quæst.* 51. Capiuacius *tract. de pulsib.* Et redarguitur primò hoc modo. Potentia sensitiua, auditiua, & reliquæ sensitiuæ, sunt potentiæ cognoscentes sua propria obiecta, quia immutantur speciebus obiectorum, qua ratione fit eorum cognitio. Sed potentia vitalis non cognoscit aliquod obiectum. Ergo potentia vitalis, non est animalis. Quam rationem si perpenderet perdoctus Sanctorellus *lib.* 9. *antepraxis, cap.* 4. hanc facultatem esse loco motiuam non assereret: nam pulsus fit absque cognitione. Deinde Arist. *lib. de somn. & vigil. cap.* 1. hoc negotium eleganter explanans, dicit potentias sensitiuas necessariò debere quiescere,& cessare ab opere, quia defatigantur, vt patet in somno, in quo feriantur, & deinde multò præstantiùs operantur. Sed

Sed potẽtia vitalis non poteſt ceſſare ab operatione, quia durante vita neceſſariò cor & arterias mouere debet. Ergo. Inſuper. Potentiæ ſenſitiuæ ſi percipiunt diuerſas obiectorum differentias, ipſas cognoſcunt. Sed etiamſi facultas vitalis diuerſimodè efficiat motũ cordis & arteriarum, nec cognoſcit ipſum finem, nec ipſos motus. Ergo hac ratione vitalis potentia non dicetur animalis potentia, veluti ſenſitiua. Eſt alia ratio, quòd ſequeretur, quòd hæc facultas ex cerebro emanaret, in quo præcipuè facultas ſentiens collocatur, ac proinde non eſſent tria membra præcipua: quod eſt contra veritatem, & communem Medicorum ſententiam. Adde ex Gal. 8 *de placit.* 1. *ad init.* §. *Perſpicuum enim eſt*, &c. In animalis corpore tria eſſe motionum genera, vnum arbitrarium, alterum cordis & arteriarum, & tertium alimenti, quorum nullum ab alio dependet, & in quouis illorum poteſt apparere læſio, aliis illæſis. Ergo cor non eſt principium, & origo motus arbitrarij. Quare ad ſentientem referri non poteſt: eſt enim ſentiens facultas perpetuò cum cognitione, & apprehenſione obiecti. At vitalis ſine cognitione eſt. Ergo potentia vitalis, contrahens & dilatans cor & arterias, eſt potentia naturalis vegetatiua, & nullo modo animalis exiſtit. Quam ſententiam ego quoque libenter amplector, & probat Auerrhoes *lib. 2 collig. cap. 7. §. Sed virtus pulſatiua*, &c. Mercati verò rationes facilè ex alia quæſtione antecedenti diluere poteris, maximè ſi notabilia attenta mente rimeris.

Sed quæres, ſi facultas vegetabilis animalibus, & plantis eſt communis, cur in his non eſt pulſatio? Dic, quia in his maior eſt alimenti terrei, & aquei indigentia, & ſic ſolùm partem terream, & aqueam reparat attractione alimenti ſolidi, vel liquidi; in animalibus verò maior eſt alimenti aërei neceſſitas: quare in illis duplex eſt vegetabilis operatio, prior in alimentum ſolidum, ad carnium, & membrorum nutritionem; poſterior in aërem circumſtantem, & ſanguinis vaporem, vt ſpiritus exhauſtus reſtauretur: eodem enim modo ſpiritus alimentum in cor attrahitur, quo membrorum nutrimentum in ventriculum, & iecur: quemadmodum enim oblongæ cordis fibræ ſubtilem aërem attrahunt ad ſe, & fibræ rotundæ fuliginem expellunt; eadem ratione in partium alimoniam oblongæ ventriculi, & inteſtinorum fibræ vtile trahunt, rotundæ verò inutile expellunt; & ſic quantò promptior eſt ſpirituum diſſipatio carnium reſolutione, tantò frequentiorem inſtituit natura motum dilatationis, & contractionis: & hoc eſt quod firmauit Galenus 1. *de ſanitat. tuenda, cap. 2. ad fin* dicens ſimiliter reparari ignem & aërem, reſpiratione & pulſu, vt terram & aquam, cibo & potu. Ergo virtus vitalis erit naturalis. Hinc eſt etiam, quòd inueſtigans Galenus 1. *de ſem. cap.* 8. cauſam à priori, motus ipſius cordis, comparat huiuſmodi motum flammæ ignis, quæ interuentu aëris dilatatur, contrahitur verò quando aër abſumitur.

Age deinde, & cogita, quanta reprehenſione ſunt digni Conciliator *dif.* 37. Fernelius 5. *phyſiolog.* 13. Valleſius 2. *cont.* 15. & *lib.* 3. *cap.* 2. Euſtachius Rudius *in ſua prax, tract. de virtutibus cordis*, qui à veritate recedentes exiſtimarunt, facultatem vitalem eſſe potentiam mediam inter facultatem animalem, & naturalem, & eſſe ex vtraque compoſitam; & ex conſequenti motum cordis, & arteriarum eſſe quoddam actionis genus, ex motu animali, & naturali compoſitum.

Hi antequam ſuam ſententiam confirment, præſupponunt primò potentias naturales, quemadmodum & reliqua naturalia agentia, vſque ad vltimum potentiæ agere; quia ſemper operantur iuxta actiuitatem agentis, & reſiſtentiam paſſi, vt patet in potentia calefaciendi reperta in igne, naturalibus noſtri corporis facultatibus, vt tractrice, retentrice, & reliquis; quoniam hac ratione ventriculus tranſmutat alimentum, quantùm poteſt, & non quantùm animalis intereſt: aliàs enim, nulla ſequeretur noxa, ſi alimentum tenue ventriculo calido concedatur. At verò facultas vitalis pulſifica non operatur quantùm poteſt, ſed ſolùm, quantùm expedit, quia ſolùm operatur pro indigentia vſus; qua ratione variato vſu, non mutatis facultate, & arteriarum corporibus, variatur motus cordis, ſiue pulſus. Similiter vitalis facultas non eſt potentia animalis, quia pro arbitrio, & voluntatis imperio non operatur. Quare ſi non eſt naturalis, nec animalis, neceſſariò erit ex vtraque mixta, & compoſita.

Supponunt ſecundò, & hoc eſt certiſſimum, facultatem motiuam animalem non producere ſuas operationes, niſi priùs fiat motus in appetitu animali, cuius motum antecedit cognitio, ſiue hæc ſit ſenſitiua, ſiue intellectiua; quia priùs debet cognoſci obiectum, vt delectabile, aut triſtabile eſt; poſtea verò ſequitur motus in appetitu, cuius ratione animalia coguntur ad fugiendum quod eſt triſtabile & ad proſequendum delectabile; & ad hanc proſequutionem, vel fugam, neceſſarius eſt facultatis animalis motus.

Hæc doctrina colligitur ex Ariſt. 2. *de anim. text.* 27. & 3 *eiuſd. text.* 48. Qua ratione motus animales neceſſariò pendent à voluntate, & mediis muſculis fiunt; at verò motus naturales non fiunt mediis muſculis, quia ipſi à voluntate non pendent, ſed neceſſariò fiunt.

Hoc ſuppoſito ſuam ſententiam ſic confirmant. Cor eſt principium caloris naturalis, & vitæ, omniúmque facultatum promptuarium, collocatum in medio corporis, vt omnibus partibus æquabiliter viuificum calorem tribueret; eadem ergo ratione in omnibus facultatibus, & functionibus, tum naturalis, tum animalis facultatis ſit particeps eſt neceſſe, vt hac ratione virtute illa à corde recepta, vniuerſum corpus eius nectare irroratum effloreſceret, & partes omnes in ſua ſymmetria conſtitutæ fœliciùs, & faciliùs munera ſua obirent. Ergo neceſſariò facultas vitalis in corde domicilium habens, debet eſſe ex naturali & animali compoſita.

Secundò. In motu cordis non deſideratur muſculus, quia inter omnia viſcera cor præ ſe fert muſculi ſubſtantiam, vt notat Gal. 2. *de temp.* 3. ſimiliter etiam habere videtur eandem figuram, & compoſitionem; quia ſubſtãtia cordis natura ſua dura eſt, & fibroſa, ita & rubra, & iuxta principium ac baſim lata, in faſtigio verò anguſta. Licèt tamen hæc omnia habeat cor, eius corpus non eſt muſculus, ſed potiùs ab eius natura differt, vt probat Gal. *lib.* 1. *de mot. muſcul. cap.* 3. Quare huius diſcriminis ratio aſſignanda eſt, quia motus cordis non eſt merè animalis motus, qualis eſt motus muſculorum, ſed potiùs motus compoſitus ex naturali, & animali: ita quoque potentia efficiens ipſum, mixta eſt & compoſita.

Sed reprobanda eſt hæc opinio, ob rationes multas. Prima. Ex duabus potentiis inter ſe valde diſtantibus, non poteſt fieri vna potentia media ex vtriſque compoſita, neque enim intellectus id capere poteſt, neque id poteſt fieri à natura. Sed potentia animalis, & naturalis vegetatiua, ſunt potentiæ longè diſtantes. Ergo, &c.

Neque obſtat motus ille medius in ſuperiori quæſtione ſtatutus, qui vocabatur motus mixtus ex naturali, & animali, quoniam hic motus, non eſt vnus motus compoſitus, ſed potiùs ſunt duo motus, & à duabus facultatibus fiunt: relaxatio enim muſculi claudentis veſicam, erat vnus motus, & fiebat à facultate animali mouente muſculum; alius verò erat excretio recrementi ſeroſi, qui à naturali facultate expultrice præſtatur, & hac ratione duo ſunt motus, & duæ facultates ipſos producentes: appellatur autem mixtus, & compoſitus, quoniam vterque ad eam actionem neceſſarius erat.

Secundò. Facultas animalis motiua, ex horum ſententia, non operatur, niſi priùs fiat motus in appetitu animali, ante quem motum neceſſaria eſt cognitio ſenſitiua, vel intellectiua. At nullus hîc reperitur motus factus in appetitu animali. Ergo iam huiuſmodi motus à facultate animali fieri non poterit. Tertiò. Si huiuſmodi motus cordis eſſet mixtus, & fieret à potentia compoſita ex naturali, & animali ſaltem ex voluntatis arbitrio & imperio dependeret, ex illa parte, qua pendet à potentia animali. Conſequens tamen eſt falſum, vt in ſuperiori quæſtione ſatis explicuimus. Ergo, &c.

Eorum verò argumenta ſic ſolue. Facultas vitalis quin ſit mixta ex animali, & naturali, calorem influentem

partibus superioribus,& inferioribus communicat; nam inter se mutuas operas exercent. Nam si omnia omnibus consentiunt, vt profert Hipp. *lib. de alim num.4.* quantò ampliùs partes præstantes, in quarum firmitudine,& robore totius harmonia consistit? Ergo facultas hæc,vegetabilis cùm sit, vniuerso corpori vim, energiam,calorémque influentem per arterias, tanquam per riuulos, promptè transmittet.

Secundò solue. Nam hoc nihil concludit: etsi enim substantia cordis dura sit,densa,& solida,& Hippocrates hanc partem, musculum appellet; hoc non neruo, tendinéva,sed densitate carnis intelligendum est. Hoc enim robur,& soliditatem exigebant continua motus agitatio, feruens illa innati caloris vis, & spirituum tenuitas. Sed non rectè concludunt,quia cor non est musculus,& eius motus non est animalis: Ergo erit mixtus ex naturali etiam,& animali: neque enim potentia ipsum efficiens, est mixta & composita.

Sed tangamus postremam in hac quæstione de vitali facultate difficultatem,& inquiramus,quæ vitalis potentia sit dicenda, ex iis quæ in corde præsunt? Nam adest facultas dilatans, & constringens, quæ cor & arterias mouet: residet etiam alia, quæ sanguinem arteriosum,& & spiritum conficit. Dic, quòd licèt præstantioris sit fortis, & efficaciæ facultas illa, quæ sanguinem & spiritum conficit, tamen illa quæ dilatationi, & compressioni assistit, à Galeno *lib 4. de dif. puls. cap. 2.* Vitalis omnino nuncupatur. Nam vita potissimùm consistit in motu caloris, & transmissione ad alias partes. Ergo facultas quæ innatum calorem temperat, & perpetuò distribuit, vitalis dicenda est. Lege Iacobum Primirosium doctissimum, *in quæst. de virtute mouente puls. exercitatione in lib. Guilielmi Harvei de motu cordis*, & Baptistam Fieram, qui de hac difficultate eximiè decertant.

QVÆSTIO XXXVI.

Vtrùm motus, & quietes pulsus, & respirationi sibi proportione respondeant: & num in illis distentio præcedat. Contra Fracastorium, Santo ellum, Garbium, Vesalium, Gentilem, & Thomam Campanellam, Medicos eruditissimos.

A Græcorum scientissimis est in literas depromptum, pro conseruando calore innato, pulsum,& respirationem primatum obtinere: differunt tamen, quòd pulsus totius corporis, respiratio verò solius cordis calorem moderetur, monente Galeno *lib. 8. de placit 8. & lib. de vsu puls. cap. 3* Hoc significabat Gal. *lib 1. de sanit. tuend. cap. 12.* dicens: *Aëreæ, igneæque substantiæ modum respiratu, arteriarúmque pulsu tueri, &c.* Qua ratione decet interpretari Hip. *lib de aliment. n. 6.* dum inquit: *Principium alimenti spiritus, os guttur, pulmo, & reliqua respiratio.* Qua tamen ratione hæc caloris symmetria, interuẽtu pulsus,& respirationis comparetur, latissimè explicat Gal. *de vtilitate respirationis, c. 3.* posito exemplo in flamma exteriori.

Vt verò hæc omnia intimiùs elucidentur, quærendum est primò, Vtrùm motus & quietes, pulsus & respirationis, proportione respondeãt? Hanc dubitationem primus proposuit Gal. *lib. de vsu puls. in init.* Solue tu eam hoc modo. Germani hi motus in multis conueniunt,& in pluribus differunt. Consentiunt in vsu; nam vterque motus caloris naturalis mediocritatem conseruant,& spirituum animalium,& vitalium generationem ministrant: habent enim communem trahendi, & expellendi modum, quum ambo duobus motibus,& binis quietibus constent. Tertiò, quia in vtroque motu quies distentionem sequens est minor, interna quæ sequitur cõtractionem, multò maior, vt asseruit Gal. *lib. de dif. resp. c. 5. & 6.* Quartò, quòd vtrinsque instrumenta à suis principiis facultatem per instrumenta recipiant, musculi à cerebro, arteriæ verò à corde.

Differunt primò instrumento, quoniam in respiratione est pectus cum pulmone; in pulsu cor cum arteriis, ex Gal. *lib. 2. de motu muscul. c. 5. & 2. de dif. resp. c. 9.* Secundò: Differunt in numero motus: cor enim pluries pulsat, interuallo vnius respirationis, ex Gal. 6. *de vsu part. c. 2.* Ferè enim quinquies pulsat cor vnius respirationis interuallo. Tertiò, Differunt in agente: quoniam in pulsu est facultas vitalis; in respiratione animalis: & sic illa dicitur naturalis, hæc vocatur voluntaria, vt de respiratione dicebat Gal. *lib. 2. de motu musc. c. 6. ante med. §. quid igitur mirum, &c.* Neque obstat Gal. *lib. 3 de officin. med. com. vlt. in med. §. Hæc à medicis excogitata sunt, &c.* qui respirationẽ vocauit naturalem operationem: ibi enim per naturalem intelligit, quod violento, & præter naturam opponitur, vt ex serie cõtextus deducitur manifestè. Quartò differũt secundùm media, quibus finem ex vtroque motu cõsequitur natura: quia per respirationem aërem attrahit; interuentu autem pulsus non solùm aër, sed sãguis à venis attrahitur. Quintò. Quoniam respiratio soli inseruit cordi; pulsus verò non solùm cordi, sed pulmoni, & singulis nostri corporis partibus opem fert. Vltimò. Quia arteriæ per compressionem non solùm excrementa fuliginosa, sed etiam spiritus transmittunt; & licèt in vtroque motu idem beneficium præstetur dissimile est, cum enim cor nimio semper feruore sit affectum, vt singulis partibus calorem vberem præstet, ob id huic soli parti natura respirationem concessit, quæ sola æstuante cordis calorem refrigeret, ventilet, & spiritum generationi materiam suppeditet; ex quibus actionibus multa necessariò fuliginosa recrementa colliguntur, quibus educendis diligenti,& valido motu opus fuit, quare huic operi solùm respirationis compressio est dicata. Lege Valles. 3. *cont. cap. 2.*

Dubitabis secundò. An ab vna & eadem causa, simili modo pulsus,& respiratio immutentur? Dic, quòd cùm pulsus,& respiratio differant facultate,& instrumentis, ita non similiter immutantur: vt in phrenitide, in qua facultas animalis est vitiata, respiratio est magna & rara, pulsus tamen paruus & frequens; docente Gal. 4. *de caus. puls. c. 14.* Sic etiàm in pleuritide respiratio est densa & parua, pulsus verò magnus, *lib. 4. de caus. puls. c. 8.* Quoniam autem vtraque operatio in tertio quodam conueniunt, scilicet in fine; quæcunque immutant ratione huius, vtraque poterunt immutare, vt exercitium,& labor: nisi aliquid eam immutationem impediat in vna facultate, & non in alia; vt cibo assumpto pulsus redditur magnus, ob vsum adauctum; respiratio verò, cùm septi transuersi ope perficiatur, quæ ob ventriculi tumorem impeditur, parua efficitur; sed adeò est frequens, vt magnitudinem natura frequentia recompenset.

Dubitabis tertiò. Vtrùm pulsus, & respiratio eodem modo se habeant in præsagiẽdo? Dic, quòd vtræque operationes æquè significãt supra vsum,& facultatem suam, respiratio supra animalem, pulsus supra vitalem: pulsus tamen excedit in prædicendo; cùm enim hæ operationes, motus sint,& de his plura sentiantur tactu, quàm visu; & pulsatio tactu diiudicetur, respiratio verò visu, meritò ex pulsu plura præsagire licèt. Deinde sine respiratione, saltem sensibili, animal viuit, vt constat in vteri suffocatione, ex Gal. 6. *de loc. c. 5.* Non verò sine pulsu. Consule Ludouicum Lemosium, *lib. 3. de prædicendi ratione, cap. 9.* qui hoc dubium eleganter explicuit.

Dubitabis quartò. An pulsus,& respiratio sint ad vitam ex æquo necessaria? Dic, cordis pulsũ esse magis necessarium; siquidem fœtus in vtero non respirat, sicuti nec fœminæ hystericæ, & Apoplectici, in quibus tamen necessariò cor pulsat, cùm viuant. Arteriarum tamen pulsus minùs est necessarius respiratione. Hoc est verissimum: nam ligatis, vel sectis quibusuis arteriis animal viuit; respiratione verò orbatum breuiter perit. Ergo pulsus non solùm ad spirituum animalium generationem confert, ex Gal. *lib. de vtilit. respir. c. 5. & lib. de vsu puls. c. 3* sed ad vitalium generationem est necessarius, ex Gal. 12. *meth c. 5.* & *lib. 6. epid sect. 6 com. 3 in med.* & *7. de placit c. 3.* & non solùm spiritus vitales in corde, sed in arteriis gigni, asseuerat Gal. *lib. de vsu puls. c. 2 in init.* & *8. de placit. 7. post princ.*

Dubitabis quintò. Vtrùm sit tutum quod scribit Fracastorius *lib. de sympath. 13.* Quòd cor non se dilatat primò & per se, vt aërem nouum attrahat, sed vt minùs tangat

inrernum

internum nocens; nec constringitur, vt pellat fuligines, sed vt redeat ad situm proprium? Non placet. Quia post primum instans creationis cordis, dilatatur cor, non vt fugiat nocens, quia non creatur cum ipso. Rursum non constringeretur vltra situm proprium, nec citra, contra experientiam. Quare dicendum, quòd dilatatur, iuxta dictum Gal. 6 *de vsu part.* 2. quia appetit attrahere accommodatum naturæ suæ; & contrahitur, propter superflua excrementa quæ molestant.

Dubitabis sextò. Cur iecur, & venæ non pulsant, si ipsorum calor ventilatione indiget? Soluit Thomas de Garbo, *in sum. lib.* 1. *tract.* 4. *q.* 51. quia spiritus qui est in corde, & arteriis, quum intense caleat, solus eget refrigeratione. Non quadrat solutio. Nam *lib. de vsu pulf. prope med.* quod confert respiratio cordi, confert pulsus calori, qui est in toto animali. Dic tu, quòd calor iecoris, & venarum sufficienter per pulsum cordis, & arteriarum contemperatur. Pro cuius dubij maiori explicatione, Consule Camillum Thesaurum *lib. 2. de pulsibus, cap. 5. fol.* 10.

Dubitabis septimò. Si cor refrigeratur expulsis fuliginibus, vtrùm plures excernatur per aortam, an per arteriã venalem? Galen. 7. *de vsu part.* 9. scribit, quòd per aortam: contrarium asserens 6. *epid. sect.* 6. *com.* 2. Vesal. 6. *fabric.* 15. nihil dubitans asseruit, potiùs per arteriam venalem. Sed fallitur. Quoniam plures expelluntur per aortam, quia via patentior est. Præterea non clauditur ostiolis illis quibus clauditur venalis, quæ expulsionem fuliginum maxima ex parte per eam impediunt. Et ad Gal. locum, ex 6. *epid.* dic, quòd comparat fuligines cordis cum fuliginibus totius corporis, non fuligines cordis inter sese.

Dubitabis vltimò. Si duplici, eoque contrario motu constat respiratio, ad vitam tantopere necessariis, quorum vicissitudine animalium innatus ignis seruatur; quæ ex illis antecedat, tam in respiratione quàm pulsu, distentióne an constrictio? In hoc dubio soluendo tantisper immorabimur, propter acutissimum Gentilem 10. 3. *tract.* 1. *cap.* 7. cui placuit, tam in pectoris, quàm cordis & arteriarum motu, antecedere contractionem: cuius opinionem probabilem esse firmat Santorellus *lib. 9. anteprax. cap. 6. in fin.* & licèt hi, tenui solùm fundamento suam sententiam defendant, nos validioribus machinis eam muniemus.

Probabiliter ergo credunt, cor in prima sui formatione, salubre, & cum moderatissimo spiritu creari. Atqui in hoc statu nulla dator necessitas refrigerij, quod distentione paratur. Igitur quamdiu salubris ille, & moderatus status durauerit, nec cor, nec thorax dilatabitur: cúmque cessante dilatatione, necessariò sequatur constrictio, planè negari non potest, hanc ipsam præire, atque ita expirationem, &c. Maior vel inde patet, quoniam non solet natura primam rerum constitutionem insalubrem gignere, atque intẽperatam, & quamprimùm externi auxilij indignam, sed quantum potest incolumem, atque exactam. Minor ostenditur, quia cor & spiritus, tum temporis eum habent statum, quem postea in reliquo vitæ cursu, distentionis beneficio consequuntur. Igitur pro tunc frustra fiet, quinimò non sine nocumento sanitatis, quæ infrigidantis aëris accessu euertetur.

Rursus. Si illa quam exigit creatum est cor temperie, quorsum illicò refrigeratione immutabitur? Deinde, si oportuit calorem in eo excedentem sua inmoderantia temperari, cur statim à natura moderatior non fuit creatus, ne ipsa sibi frustra negotium faceret?

Adde. Si res omnes, quantumuis intemperatæ in sua naturali dispositione existentes, perpetuò in sibi similia, quibus conseruantur, & durant, naturali appetitu feruntur, quomodo cor sanum suapte natura calidum, refrigerantem aërem expetet, & ad illius tractum quamprimùm mouebitur?

Insuper. Magis vrget vsus expurgandi fuligines, quàm refrigerandi calorem: illis enim coaceruatis, periculum suffocationis imminet, & extinctionis; at verò denegato refrigerio, & ventilatione, paululum solùm inflammatur calor. Igitur oportet antecedere expirationem, & similiter in pulsu systolen.

Denique. Pulmonis conceptacula inanita, vacuáque non formatur, imò nec cor immoderatè calidum, nec innata promptitudine excandesceret, decuit plenum aëre creari, à quo frænaretur, contineretúrque in sua natiua temperie. Atqui excedens calor de necessitate adurit, fumósque & fuligines generat. Igitur ad illorum expulsionem quamprimùm conuertetur, & primus illius motus erit contractio, ac similiter in respiratione expiratio.

Verùm opposita sententia est verior, quam cum Arist. *lib. de respir. cap.* 5. & 10. nos amplectimur, quæ argumentis est munita validis. Primò. Ille motus erit prior tempore, ad quem maior cogit necessitas. Atqui hæc magis vrget distendi, quàm contrahi cor, & pectus. Igitur in pulsu, & respiratione distentio antecedet. Probatur minor, quia refrigerij vsus maior est, nutritionis spiritus, minor, & minor adhuc expurgationis fuliginum. Atqui per inspirationem, dilatationémve refrigeratio caloris comparatur, simul & spirituum nutritio; fuliginum purgatio, contractione. Igitur ex duobus illis initium mouendi à distentione sumetur, & ex consequenti, &c.

Secundò. Constrictio non fit nisi ad expurgandum fumos adustos, ex aëre attracto per adustionem genitos. Sed cor plenum aëre non formatur. Igitur necessarium est, priùs dilatationis beneficio aërem trahi, quàm eius superflua contractione expelli: & per consequens, &c.

Tertiò. Animalia expirando moriuntur, vitamque finiunt ex Arist. *lib. de respir.* Igitur inspirando, viuere primùm incipient. Addit Auerrhoës 2. *de anim. com.* 89. sicuti distentio potissimum fit cordis gratia, in quo exuberat, æstuatque calor: ita constrictio propter pulmonem, in quo quia priùs recipitur aër, & concoquitur, antequam permeet ad cor, fumi aceruantur. Sed motum propter cor oportet esse priorem. Igitur, &c.

Quartò. Refrigerij vsus certissimus est, & non solùm viuentibus, sed etiam mixtis, demum & cunctis corporibus viuifico calore præditis necessarius; fuliginum purgatio nonnisi in animalibus natura calentibus exigitur. Igitur motus ille quo paratur refrigerium, vtpote communior, & qui à pluribus, nec imperfectioribus requiritur, præire debet, & ex consequenti, &c. Consule Laurentium *lib. 9. de hist. anatom. c.* 8. An tamen inspirationis sit maior necessitas, quàm expirationis? Dic, in sanis esse parem: in febrientibus, præsertim qui putrida febre laborant, maiorem esse expirationis; quia adsunt fuligines interiùs congestæ, expurgandæ, ita in morientibus systole, & expiratio maior est.

Nec erit operosum partis aduersæ argumenta demoliri. Dic ad primum. Licet verisimiliùs opinemur, cor potiùs cum spiritu temperatissimo, quàm lapso iam, & intemperato formari, non proinde tamen in illa prima formatione deest iam refrigerij, & distentionis necessitas, non quidem ob præsentem tantùm inflammationem, sed magis, vt auertatur futura, cui cor & spiritus promptissimè subiiciuntur, ob excedentem proprij temperamenti calorem. Quamuis autem spiritus, & cor, tum temporis paulò vltra naturalem statum distentione refrigerentur, non ideò euertitur illorum temperamentum, quin eius opera seruatur, dum infrigidantis aëris beneficio excandescere, & inflammari prohibetur.

Neque natura huiusmodi refrigerio intendit remittere, aut minuere cordis calorem, sed potiùs conseruare, ac in officio retinere; nec aliter potuit, aut solius formæ ope, ob summam, quæ datur, difficultatem seruandi, detinédique ignem & calorem in ima hac regione; nisi enim ingeniis, artificiisque coërceatur in mixtis, tenuitate sua, qua vniuersa penetrat, & simula leuitate, citò euolabit, hoc est, peribit, & cum mixtorum interitu extinguetur.

Ad secundum. Constat ex dictis, quid sit dicendum: Cor enim inspirans non indiget refrigerante aëre, vt temperet, & emendet excessum caloris natiuum; sed in primo formationis exordio, ad prohibendum inflammationem eminẽtem, & lapsum proportionalem ascititij caloris Ex iis intelliges, grauiter deceptum esse Thomam Campanellam, *in suis dissertationibus, de natur. rerum. part. 1. cap.* 10. *in annotationibus,* qui contra Arist. & Galenum pugnaciter contendit,

contendit, refpirationem à natura non fuiffe intentam, gratia refrigerandi calotem,fed augendi:cuius argumenta vt futilia, ex dictis facilè folui poffunt,immò funt ridicula, & prorfus vana.

Ad tertium.Negamus antecedens, tum quia fimpliciter & abfolutè,ex iis quæ præftat refpiratio,maior eft refrigerij vfus,vt diximus ; tum quia moderatus calor,hoc eft, qualem exigit cor in prima formatione, cùm citiùs calefaciendo inflammet, quàm adurendo fuligines gignat, citiùs ob feruorem indiget refrigerio; atque ideo cogitur priùs infpirare, quàm ob fuligines per moram adurentem detentas, expirare.

Ad vltimum dic. Non vacua, inanitáque cordis, ac pulmonis conceptacula formantur ; at non proinde aëre plena, fed viuifico fpiritu,fanguine,& aliis ad vitam neceffariis.Nam fi paulo pòft diftentionis munere frigidus aër trahendus erat,& propofito vfui accommodus,quorfum fuit imponendus æftuanti,& inflammanti loco,præfertim nondum exigente neceffitate ? Confule eruditiffimum Francifum Vlmum *in fuo fubtiliffimo tract.de liene,in med.*& Petrum Pintorem *lib. 2.de morb.curand.tit.de cordis palpitatione,*& *lib.de cura peftis,in med.*

QVÆSTIO XXXVII.

Vtrùm dilatato corde,dilatentur arteriæ, & conftricto,conftringantur; & prodeant hæ actiones à facultate. Contra Gentilem, Conciliatorem, Garbium,Turifanum,Iacobum,Foroliuienfem,& Vallefium, Medicos illuftriffimos.

PLura quidem traduntur in doctrina de pulfibus,meris dubitationum labyrinthis inuoluta; ea patefecerunt fcientiffimi Græci, Arabes explanarunt luculenter, & præfertim Auicenna,eruditus Galeni interpres,eloquentiffimi Iuniores: At hi inter fe digladiantur perfæpe, vt lectoribus tenebras offundant, & Galenicam, fanamque doctrinam contemnentes, mille figmenta fingant, & mille tricas.

Ego verò vni huius auctoris doctrinæ cenfeo inhærendum,quia ratione nititur,& experiméto.Hoc pofuit ipfe *lib.7.anatom.adminift. cap.*14. Nam fi quis manum pectori admoueat, & alteram manum alicui arteriæ, tam cordis, quàm arteriæ dilatationem eodem tempore fentiet.Nec inftes cum *auctore lib.compend.de pulfib.c.*3.Cor percutere pectus quo tempore conftringitur,quoniam contractum fit longiùs,& fic accedit cufpide fua antrorfum vergente ad pectus, ita vt ictus fentiatur. Nam præterquam liber ille Galeni non eft, hoc facit contra ipfum Galenum,qui *6.de vfu part.2.ad fin* pulfum fenfatum in finiftra papilla, procedere ab arteria magna cum finiftro cordis ventriculo afferit. Ergo cùm ibi vnicus ictus fentiatur,& hic docente Galeno,fiat ab arteria magna fimul cum corde,neceffariò hoc cum arteriis vnicum motum habebit;ac proinde etiam cur percutiet pectus, quo tempore dilatatur, quia tunc amplificatur,cùm minor reddatur illius longitudo, vt eleganter probat Andreas Laurentius, *lib.9.de hift.anatom.quæft.*8.edoctus,vt ipfe refert,à Francifco Roffello Hifpano, Medico doctiffimo.

Secundò, Patet ex Gal.3. *de præfag.ex pulfib.c.3.ad init.* qui eandem effe contentionem, quæ cor & arterias mouet,affirmauit, Ex qua fententia fic arguo. Eadem eft facultas,qua cor & arteriæ mouentur. Ergo cùm tentat diftendere,omnia fibi cõmiffa diftendet,ac proinde eodem tempore,& eodem motu arteriæ cum corde mouebũtur,

Tertiò. Arteriæ non dilatantur vi propria, fed à corde deriuata.Sed non poteft deriuari à corde vis dilatans,quo tempore comprimitur. Ergo arteriæ fimul cum corde eundem fortientur motum. Maior eft manifefta. Minor probatur: nam quemadmodum facultates naturales, attractrix, & expultrix non eodem tempore operantur, etfi fibris vtantur diuerfis;eodem pacto facultas dilatans cordis, nulla ratione operabitur, quando aduerfa conftringens in opere exiftit.

A Quartò, Etfi concederemus à vi propria arterias moueri,vnde quæfo inuariabilis ille emanaret confenfus facultatum irrationalium, fic vt perpetuò dilatarentur arteriæ, in compreffione cordis, & comprimerentur, in dilatatione illius ?

Quintò. Confirmatur hæc fententia,Galeni auctoritate,qui hanc acerrimè defendit,*lib.de pulfib.ad tyrones,c.*1. *& 8.de placit.c.8.& lib.de fœtus format.c.3.poft med.& lib.de vfu pulf.c.1.in med.§.Ac princeps quidem,& cap.4.fequenti, §. huius autem duplicis.* Quibus locis arterias eundem feruare motum cum corde affeuerat? & *lib.4. de dif.pulf.c.4.* reprehendit Erafiftratum,dicentem non fimul cor,& arterias diftendi,quia res ipfa apertè id confirmat.Sequuntur Haly *7.theoric.c.2.*Paulus *lib.2. c.12.* Arift.*lib.de refpir. in med.§.Pulfant venæ omnes fimul cum corde, &c.* Probant B Fernel.*6.phyfiol.c.17.* Laurentius *lib.10.de hift.anatomic.10.* Vallefius *3.cont.3.*Mercatus,qui *lib.1.tract. 2. de vfu cordis arteriarum & pulfus,poft princip.*Plurimis argumentis,præfertim à fectione viua defumptis, in qua cor & arteriæ, eodem dilatationis, & contractionis motu agitantur, hanc fententiam efficaciffimè defendit.

Sed renuunt Latino barbari, Conciliator *dif.*80.Thomas de Garbo,*in fum.lib.4.1.tract.4.quæft.*51. Turifanus 7. *tegni,com.*35.& 40.Iacobus Foroliuienfis,*in art.med.q.*72. Gentilis 1.1.*doct.6.c.*4. Fefellit eos, meo voto, locus Galeni ab illis perperam intellectus:nam 7.*de anatom.adminift.c.*14.affeuerat,ad huius rei indagationem,in animali viuo thoracem effe perforandum, & arteriam magnam denudandam,vt intelligamus an dum cor attollitur,fubmittatur arteria, & è contra,

C Probant fuum placitum hoc modo. Dum cor comprimitur,& euacuatur;dum arteriæ tolluntur,replentur.Sed quando cor euacuatur,arteriæ replentur.Ergo neceffariò compreffo corde arteriæ debent dilatari. Patet, dum cor comprimitur, tranfmittit fanguinem & fpiritum,& tunc arteriæ fufcipiunt.Sed non poffunt fufcipere,nifi dilatentur, vt in exterioribus apparet. Ergo,&c. Eadem ratione quando comprimuntur arteriæ, tranfmittunt aërem frigidum cordi.Ergo tunc dilatatur cor,quum fufcipiat: ac proinde cor,& arteriæ diuerfo motu agitabuntur.

Deinde ex Galeno fic confirmant;hic enim *3.de præfag. ex pulfib.cap.3.*docet, quòd quando cor debile eft,& arteriæ frigidiores, non eodem tempore facultatem fufcipiunt pulfificam; fed quædam citiùs, quæ nempe funt magis cordi vicinæ; quædam tardiùs, nempe eæ quæ longè à corde funt remotæ. Ergo cor, & arteriæ eandem D pulfandi rationem non habent.

Hæc tamen facilè folues. Dic ad primum. Non omnia illa quæ fufcipiunt, dilatantur, Vel dic, quòd arteriæ in contractione non ita conftringuntur, vt tunicæ fe cõtingãt,fed femper debita cauitas in eis relinquitur,in quam aliquid poffint fufcipere,præfertim fi id tenue fit,& fubtile. Ad aliud dic,quòd doctrina tradita eft intelligenda, eodem modo,& fecundùm naturam fe habentibus corde, & arteriis: Facultas enim pulfifica eò aliquando deuenit imbecillitatis, vt non poffit liberè, & repentè inftar luminis toti arteriæ communicari,fed paulatim cor diftenditur,& tunc omnes arteriæ partes non fimul mouentur, fed pedetentim, & per partes, docente Galeno 4. *de dif. pulf.cap.6.in fin.& cap.8.in med.*& *lib.3.de præfag.ex pulfib.* E *cap. 3. cit.* Ergo animali pro naturæ lege fe habente, eodem tempore dilatatur cor cum arteriis, & comprimitur cum illis. Lege Cardanum *lib.2.contrad.tract.2. contr.*12.

In alia verò cõtrouerfia explicanda adhuc hæfitant Iuniores;An fcilicet tam dilatatio,quã contractio fint actiones ipfius arteriæ,vel à facultate emanet?Veteres,vt Herophilus, & eius fectatores, folam contractionem arteriæ effe actionem à facultate exiftimabant;dilatationem verò effe ceffationem, & reditum ad priftinũ ftatum,ex firmitudine & continuitate arteriarum,quia corpora rotunda vt aliqua compreffa,deinde dimiffa,ad antiquum ftatum reuertuntur.Cogebãtur autem ita opinari,quia mortuorum arteriæ dilatatæ inueniuntur; & fic illarum effe proprium ftatum,& peculiarem,figuram arbitrabantur.Hanc opinionem,vt falfam refutat Galenus 4.*de dif.pulf.c.*20.

Alij contraria firmant, nempe dilatationem esse actionem facultatis; contractionem verò, cessationem: suamque opinionem probare conantur, ex similitudine quam habet pulsus cum respiratione, in qua (vt docet Galenus *lib. 2. de motu muscul. c. 9. ad init* (nullus est musculus septo transuerso oppositus, causa expirationis, sed solùm fit musculis inspirationem efficientibus quiescentibus, & ab operatione cessantibus; quare ita judicant fieri in pulsibus, ac proinde contractionem esse arteriarum otium, & quietem. Aduersùs hoc strenuè dimicauit Galen. *lib. de vsu puls. cit.* asseuerans, tam dilatationem, quàm contractionem esse actiones à natura intentas, & à peculiari facultate, vi, ac efficacia, in peculiares vsus naturæ destinatos.

Constat hoc primò in dilatatione, quoniam aliàs pulsus magnus vel paruus, virium robustarum vel imbecillium indicium non esset. Deinde instante crisi pulsus fit altus, conante animæ vi noxium humorem expellere. Rursus sequeretur, semper dilatationem esse æqualem contractioni, ac proinde pulsum semper habere eundem vsum, quod est falsum. Neque in aduersam abeas sententiam, quòd defunctorum arteriæ dilatatæ reperiantur: nam hoc ob suarum fibrarum ductum, & naturam, citra aliquam animæ vim contingit.

Quòd autem contractio fiat à facultate, patet, quia sicut formæ inanimati ita conuenit vnus motus, vt nulla ratione conueniat oppositus; sic animato si inest vnus motus ab anima, necessariò ab eadem erit facultas in oppositum. Exemplo nobis sit facultas naturalis, in qua tractio alimenti fit ab anima; ergo necessariò expulsio fiet ab eadem. Sic in facultate animali, si datur facultas contrahens brachium per internos musculos, assignari etiam debet alia extendens per externos. Eadem ratione in pulsu, si constituitur animæ facultas dilatans, debet etiam adstrui contrahens, quum eadem sit ratio.

Secundò. Contractio pro varia fuliginum copia, varia est. Ergo ab animæ facultate fit. Quare constat, quod distensio secundùm limites naturæ, fit à facultate, iuuante propria membri natura. Quando tamen arteria distenditur vltra limites naturæ, id solùm à facultate fit: idem de constrictione dicendum. Quare partes omnes pulsus fiunt à facultate.

Sed age, exanima perdocti Vallesij mentem, qui *lib. 3. cont. 2.* affirmat, constrictionem vsque ad cauum naturale à facultate fieri; membri grauitate iuuante. Sed repressione eare non potest: Nam cùm constrictio non sit motus deorsum, sed à partibus extimis ad internas, fit vt ad hunc motum nihil conducat grauitas, & sic nihil in constrictione virtus à membri grauitate iuuabitur. Neque etiam illud admittendum, quod habet idem Vallesius, dilatationem vsque ad naturale cauum, fieri à facultate adiuta à firmitudine partium: Esset enim constrictio præter naturam, quia contra naturalem partis propensionem esset facta. Omnes ergo pulsus partes à facultate emanãt: quod cùm non posset negare Vallesius, idcircò senior, & doctior factus *lib. de pulsib. cap. 2.* palinodiam recantat.

QVÆSTIO XXXVIII.

Vtrùm omnes partes pulsus à Medico percipi possint.

PLurimas esse necessarias conditiones, vt medicus pulsus notitiam assequatur, latè firmauimus *lib. 2. in com. hist. 12.* Quòd si hoc ratum est, quantò maiori cum ratione hoc in pulsus contractione erit verum, quæ suapte natura imperceptibilis est? De qua re magna fuit olim controuersia apud auctores, vt notauit Galenus *lib. 1. de dif. puls. cap. 7.* & *lib de dignoscend. pulsib. cap. 3.* Nam Herophilus, & eius sequaces, de contractione, tanquam de re insensibili disputabant. Erasistratæi partim affirmabant, partim negabant.

Ex aduersa parte aderant Agathinus, & discipuli eius, qui arteriæ contractionem percipi posse negabant, & hoc placitum non solùm experimento, verùm ratione probabant. Tactus solùm percipit ea quæ tangit, & cum quibus consuetudinem habet, non verò ea quæ à tactu recedunt: aliàs illius notitia aspiraret in longinqua & remota. Sed in contractione arteria recedit à tactu. Ergo ab eo percipi non poterit.

Adeò arrisit hæc ratio Galeno, vt in eam ferè sententiam fuerit adductus, sed antequam illam confirmet, præsupponit fundamenta duo, *lib. 1. de dignoscend. pulsib. c. 3. 4. & 5.* Primum est, corpora quæ se tangunt, interdum molliter, & in superficie id efficiunt, id est, blandè ac leniter, ita vt tantùm dicantur palpantia; vel cùm violentia quadam se impellunt, comprimunt, & subintrant: & tunc quod leuius & mollius est, impellitur atque euertitur, id verò quod est durius & robustius, veluti subintrat, cedente molliori.

Secundum fundamentum est, quòd horum corporum recessus non eodem modo fiunt; nam in iis quæ molliter se tangunt, recessus subitò, & sine motu fieri potest; in illis verò quæ cùm violentia quadam, non nisi sensim, & cum motu recedunt, vt illis discedentibus aliquid sensibile relinquatur, quo tempore vtrisque discedentibus vtriusque motus sentitur.

Hoc in vtre, folle, & vesica, Galenus *loc. cit.* confirmat, summitate digitorum comparata vasi, arteria verò corpori comprimenti. His positis, arteriæ compressionem persentiri posse asseuerat, quam sententiam confirmat Auic. *loc. cit.* explanant Vallesius 3. *cont. 7.* Cardanus *lib. 1. cont. tract. 1. cap. 8.* Munit Galenus *cap. 5. de dignoscend. pulsib.* hac ratione. Tactus iudicat supra affectionem quæ illi imprimitur. Sed tam in dilatatione, quàm in contractione arteriæ, summitati digitorum affectio imprimitur, videlicet compressio illius, & reditus ad pristinam sedem. Ergo sicuti persentit dilatationem, sic etiam percipiet contractionem. Patet minor, quoniam arteria, & extremitas digitorum, sunt corpora quædam quæ se tangunt: atque id interdum fit leniter, vt in pulsu languido, & mediocri; interdum verò cum violentia quadam, vt in pulsu vehementi, & tunc arteria habet se veluti corpus durum, quod digiti carnem impellit, extremitas verò digitorum est veluti corpus molle & languidum. Quare arteriæ non solùm quando accedunt ad tactum, scilicet in distentione, sed etiam quando recedunt, scilicet in contractione, illi suas affectiones inducunt: quia quemadmodum in dilatatione caro digitorum comprimitur, veluti arteriam fugiens; sic etiam in contractione caro compressa concomitatur arteriam, cùm ad pristinam sedem reuertitur, & hoc modo etiam contractio sentietur. Et non solùm tactus, sed etiam mens, ob defectum affectionis præcedentis eam percipit. Intellige tamen, dilatationem esse magis perspicuam, quando magis violenta est, & extrinsecùs accedit.

Ex iis colliges duo: primum est, contractionem nonnisi in pulsu vehementi percipi posse, & adhuc apertiùs, si fuerit magnus, durus, & tardus, ex Fernelio 3. *pathol. 7. post med.* Alij enim pulsus non ita summitatem digitorum comprimunt, sicut vehemens; quæ si non comprimatur, reditus ad pristinam sedem percipi non poterit, ex Galen. *cit. loc.* præsertim 1. *de dignoscend. pulsib. cap. 8.* quod *loco cit.* significauit Auic. dum sic ait: *Et licèt hoc ita sit, in plurimis tamen dispositionibus depressio non est percepta, &c.*

Hoc modo intelligendus est Galenus *lib. 1. de dignoscend. pulsib. cap. 9.* dicens: *Iam quia tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, &c.* Loquitur enim de pulsibus, qui & contractionem, & distentionem sensibus subiectam habent. Colliges secundò, distentionem non secundùm omnes sui partes sensu percipi, quoniam propter partes subiectas, & circumuicinas, finis contractionis, & principium distentionis latet, & interna quies, ex Gal. 1. *de dignoscend. pulsib. cap. 8. 9. & 10.* & *lib. 3. sequenti, c. 3. ante med.* Quo loco docet, quanta sit huiusmodi pars quæ delitescit, & quòd nõ in omnibus est æqualis; etiamsi Fernelius *suprà cit. loc.* affirmet, in vehementissimo pulsu, & valida manus compressione, etiam quietem internam percipi posse, quod tamen mihi difficillimum non videtur: nam quietes cognoscuntur, ex Gal. 1. *de dignoscẽd. pulsib. 9. &* 1. *de dif. puls. 3.* Sed obtrudes: si cognoscuntur

quietes

quietes, cur non cognoscitur tota dilatatio, & constrictio? Dic, quòd non cognoscitur quies tanta, quanta existit,sed maior,1.*de dif pulf.7.& 4.de dignoscend.pulsib.*1. Quare quies interna semper apparet maior, quàm reuera sit, 1.*de dignoscend.pulsib.*9.

His sic explicatis, quæres primò: Ex quibus partibus pulsus componitur? Dic, ex dilatatione,& constrictione tanquam ex partibus integrantibus: Nam quietes intermediæ non sunt partes integrantes pulsus, & de ipsius essentia, quod dubitans Galenus 4. *de dif. pulf.*5.soluit 1. *de dignoscend. vlt. &* 1. *de dif.*3.*de* 1.*de difficult. respirat.*1. Nam cùm quietes non perinde intendantur à natura,non videtur quòd sint per se pulsus partes.Rursus pulsus per motum constituitur,*lib.de vsu pulf.ad med.*

Obstat primò: Quia differentiæ sumptæ à quiete,valde conferunt ad præsagia,2.*de præsag.ex pulsib.*v.g.ex raro, vel crebro, cum inæqualitate vel æqualitate, ordine vel inordinatione, intermittente,vel intercurrente. Dic, licèt sint partes per accidens, quia tamen ipsis mutatis indicatur magna variatio in virtute, vel vsu, possunt esse in præsagio validæ.

Obstat secūdò.Pulsus est operatio facultatis,cuius finis est refrigerare cor,quæ refrigeratio fit per quietes.Igitur sunt partes per se pulsus.Dic,in quiete sequente systolen, non fit refrigeratio,quinimò excalfactio noua,& generatio fumorum,quæ cogunt virtutem iterum dilatari.

Quæres secundò: Num in omni pulsu detur duplex quies? Dic, in aliquibus quietes esse perexiguas, 2. *de caus.pulf.*3.*&* 2.*de dif. pulf.*5. vt in caprizante: in aliquibus credit Galenus 2. *de præsag. ex pulsib.*8. quietes perdi, quod est mirum. Instabis ex Gal. 1. *de dif.pulf.*3. Non fit vnus motus, nisi priore sedato. Dic, si sunt naturales, vel subsequitur præternaturali naturalis,tunc datur quies intermedia.

Instabis secūdò.8.*phys.*65.profert Philosophus:si mobile est in B & reflectitur ad C. quiescit in B.quia si est in extremo alicuius magnitudinis, aliud est instans in quo est super illud extremū,aliud in quo separatur ab eo,vnde cùm inter duo instantia,sit intermedium tempus, quiescet. Dic,in eodem instanti est in B. & separatur: & hinc solues, si arteria mouetur ex A. ad B. & in B. non quiescit, mouetur, & sic nunquam est in fine motus. Dic, in B. non quiescit, & est in fine motus comparatiuo ad A. & *com. cit.* affirmat, quòd motus eundi, & redeundi,habet quietem in motu voluntario, & in his quæ his duobus motibus mouentur,vt pulsus:& *com.*62.Dicit, quòd demonstratio philosophi intelligitur de motibus contrariis, principium & finem habentibus, non in successiuis, nec in duobus motibus, quorum alter est principium alterius.Lege Gal.1.*de dif. pulf. cap.* 2. & Ægidium Romanum *in com.cit.loc.Arist.*

QVÆSTIO XXXIX.

Vtrùm decem pulsuum differentiæ sint assignandæ,vt Galenus, & Auicenna asseuerant. Contra Fernelium,& Vallesium doctissimos.

QVoniam verò de pulsuum comparādis,aut amittendis differentiis, aucto aut minuto vsu, *lib.* 4. *com. hist.*8 abundè exequuti sumus, nunc nihilo feciùs proferemus plura eiusdem generis peculiaria,ne quid per incuriam in hoc argumento transiliamus,velut conniuentes, quod nostros libellos non modò adiuuet, sed exornet. Igitur quia in medicina illustranda & perficienda solertissimum fuisse Galenum,& in cognitione huius doctrinæ sagacissimum omnes prædicant, iccircò ab eius sciētia & obseruatione, pulsuum differentias hauriemus.

Hic ergo facundus auctor nouem constituit pulsuum differentias,vt patet ex *lib.de dif.pulf.cap.*3.quas,siue differentias, siue genera, siue species,siue qualitates voces, nihil interest,ita docente Galeno,*lib.cit.cap.*2 Prima differentia sumitur ex quantitate distentionis arteriæ, siue ex spatio in quo ipsa mouetur, & in vniuersum efficit pulsum magnum,paruum, mediocrem: particulariùs verò iuxta tres dimensiones arteriæ, siue spatium in quo mouetur, scilicet longum, latum, & profundum, hæ differentiæ consurgunt: ex longitudine, longus, breuis, & mediocris; ex latitudine, latus,angustus,& mediocris; ex profunditate,altus, humilis,& mediocris.

Secunda differentia desumitur ex qualitate percussionis arteriæ, id est, ex motore, seu robore virtutis: & fit pulsus vehemens, languidus, vel mediocris. Tertia ex tempore motus,& fit pulsus celer, tardus, vel mediocris. Quarta depromitur ex essentia instrumenti,id est,ex modo substantiæ arteriæ, & fit pulsus mollis, durus, vel mediocris. Quinta depromitur ex quantitate repletionis arteriæ, vel vacuitate, & fit pulsus plenus, vacuus, vel mediocris.

Sextam differentiam posuit etiam Galenus,licèt non ex propria mente,vt patet ex 1.*de dif.pulf.cap.*24. quæ desumitur ex qualitate arteriæ, id est,calore,vel frigiditate in corde existente,& per vniuersa corpora arteriarum disseminato,& efficit pulsum calidum, frigidum, vel mediocrem. Septima desumitur ex ictuum interuallo, id est,ex tempore quietis, & fit pulsus creber, rarus, vel mediocris. Octaua desumitur ex consequentibus,& efficit pulsum æqualem, vel inæqualem. Nona etiam desumitur à consequentibus,& efficit pulsum ordinatum,vel inordinatum.Vltima desumitur ex consonantia,vel dissonantia, & fit pulsus eurythmus,arythmus,vel medio carens.

Sed cur Rhasius 10. *ad Almans.*32. & Alzaharauius *sect.*7.*cap.*1. & Halyabbas 7. *theoric.* 2. & Ishaac 7.*theoric.* 3.& Paulus *lib.*2.*cap.*12. numerant decem genera? *& lib. ad tyrones,*septem? Auerrhoës 4.*collig.*17.septem: & Auicenna *loc.cit.*nouem? Dic. Galenus, & Auerrhoës considerant species exquisitas pulsuum, quæ sumuntur ab essentia, vel consequentibus essentiam. Rhasius & Paulus etiam species, quæ vtcunque faciunt ad cognitionem medici Auicenna, vti ingeniosus, credit ordinatum, & inordinatum sub æquali comprehendi.

Galenus pulsum calidum, & frigidum,non ex propria mente collocauit: nec obstat ipse *lib.*1. *ad Glauc.c.*5. Vbi dixit,pulsum in febre tertiana esse magnum,calidum,&c. Quoniam verbum illud calidum, expugendum est; vel dic,differentiam pulsus non significare, sed potiùs qualitatem arteriæ, (per febres enim tertianas arteriæ maximè calidæ esse solent) quoniam caliditatem, & frigiditatem, sine arteriæ motu percipere possumus, & ideò à differentiis pulsuum sunt ablegandæ, vt aduertit Galenus 4. *de dignoscend.pulsib.cap.*2.*ante med.* §. *Quando ergo existet plenus, &c.* & *cap.* 3.*parum post initium*: & sic potiùs ad caloris modum sunt referendæ, cuius gratia pulsus harmonia constituitur.

Neque obstat Galenus *lib. de pulsib. ad tyron. cap.*7.vbi quintam, & sextam recensens, vltimam omisisse videtur. Sed hunc auctorem ea causa id fecisse dicendum est,quoniam ibi solùm simplices,& non compositas contemplatur differentias:aliarum autem non fecit commemorationem, quoniam sunt accidentariæ, sicut & quarta, quum durities, & mollities sine motu percipi possint, vt Gal. aduertit *loc. cit. cap.*3. quam vt reliquis magis accidentariam prætermisit, vt notarunt Nicolus *serm.* 2. *tract.* 5. *distinct.*2.*cap.*4. Valleriola 3.*loc.com.cap.*9.

Auerrhoës *loc. cit.* asseuerat, septem ex illis esse sentiales,& dignas consideratione, quum ex motu, & quiete pulsus desumantur, & non ex aliis: tres verò, quartam,quintam, & sextam, esse accidentarias. Et licèt hoc verum sit,indigent tamen cognitione; quæ enim ab statu arteriæ desumuntur, ad artis vsum summopere conferunt. Quare vehementer miror Vallesium 3. *cont.* 4. qui octo connumerat, quintam & sextam parui faciens: fortè insequitur Fernelium 3. *pathol. cap.* 1. qui quintam & vltimam omittens,solùm octo pulsuum differentias constituit, quum non solùm differentiæ à substantia, sed ab accidenti aliquo medicis vsibus sint dignæ. Quare de iis omnibus sigillatim disceptandum.

Prima differentia efficit pulsum longū,& reliquas prædictas differentias;iuxta differentiā dimensionum:quando enim pulsus naturalis est, in his omnibus mediocritatem

feruat; quando verò ab ftatu naturali recedit, aut fecundùm aliquam harum dimenfionum,aut fecundùm omnes deficit, aut excedit :& cùm in qualibet dimenfione fint tres pulfuum differentiæ,nouem erunt fimplices differentiæ pulfuum, defumptæ eft quantitate diftenfionis, aut contractionis,vt dictum eft,& Galenus docet *2.de dif.pulfib.cap.6.ad fin.*ex quibus per combinationem,viginti & feptem confurgunt.

Combinatio autem in hunc modum fieri debet,quòd duæ dimenfiones priores quietæ maneant,poftrema verò tripliciter immutetur.Ex his omnibus differentiis folùm prima, & poftrema nomen habent, quoniam prima dicitur pulfus, magnus, & eft pulfus fecundùm omnem dimenfionem auctus.Poftrema dicitur paruus,& eft pulfus fecundùm omnem dimenfionem imminutus, nifi velimus,pulfus illos in quibus longitudo reliquas dimenfiones excedit,graciles vocare.Si verò reliquæ dimenfiones longitudinem excedant,craffos & turgidos : fi verò nec fuperent, nec fuperentur,moderatos appellare poffumus. Hoc modo docet Gal.*lib.1.de dif.pulf.cap.4.*

Longus pulfus dicitur ille, qui plures ferit digitos quàm par fit,& in quo fenfibilis motus longitudo naturalem excedit,vt notat Galenus *lib.de præfag.ex pulf.c.3.ad init.*fiue hoc fit in homine tēperato,fiue in intemperato, vt inter omnes primus aduertit Nicolus *ferm. 2.in tract.1. dift. 2.cap.4.*Nam in qualibet temperie intemperata confiderandum eft medium temperatum in illa. Ex quibus conftat, fumma cum ratione reprobaffe Galenum illos, *3.de dignofcend.cap. 2.ad init.* qui pulfum longum appellabant eum,qui quatuor ferit digitos, breuem, verò qui vnum,aut duos.

Neque inftes, ex hac doctrina colligi poffe, aliquem tempore fanitatis breuem poffe habere pulfum, & in morbo moderatum,vt fi fanguineus breuem habeat pulfum,refpectu moderati eiufdem naturæ, & per habitum refolutus fibi in longitudine pulfum moderatum comparet. Dic,quòd duplex eft moderatum, alterum per naturam, & hic pulfus eft naturalis, alterum per morbum,& hic pulfus non erit naturalis;qua ratione optimè Galenus *lib.1.de cauf.pulf.cap.9.ad init.*dicebat,non omne id quod moderatum eft, effe naturale.

Vt verò huius pulfus caufæ adamuffim explicentur,aduerte cum Gal. *2.de cauf.pulf.cap.13.poft.med.*Pulfum longum in duplici effe differentia,alter eft longus per excellentiam,id eft,tenuis, & gracilis,qui pilum,aut fidem feu chordam cytharæ repræfentat,cuius caufa eft ingens duritiei inftrumenti cum facultatis imbecillitate coniuncta,vt *loc. cit. cap. 6.* Auicenna confirmat.Alter eft longus abfolutè,& propriè, in quo tantùm longitudinis dimenfio concipitur,cuius caufa corporum arterias contegentium tenuitas,aut leuitas,ex Gal.*lib.4.de cauf.pulf.cap.24.* Ex iis conftat, quòd pulfus breuis erit, qui minores ferit digitos,ex Gal.*1.de præfag.ex pulfib.cit.*Cuius caufæ funt, aut corporum craffities, aut pondus corporum fuperpofitorum,ex Gal,*2.de cauf. pulf. cit.*

Quid autem præfagiat pulfus longus, docet Galenus *lib.1.de præfag.ex pulf.cap.3.ant.med.& in fin* dicens, quòd fi fuerit longus per excellentiam,& remiffus, id eft, tardus, morbum frigidum effe indicat ; fi verò abfolutè & propriè,morbum effe calidum fignificat,ex Gal.*cit.ad init.* Perpetuò tamen virtutis imbecillitatem ,humidi confumptionem, & lapfum in hecticam præoftendi, & in fenibus non eft adeò perniciofus. Sicut pulfus abfolutè longus non eft valde periculofus;maciem enim oftendit, quam importunus calor, vel ficcitas, vel tenuis victus efficere poffunt.

Latus pulfus dicitur,quotiefcunque obliquæ, & laterales arteriæ partes,prominentiores,& fublimiores apparent, & carnem plus feriunt extenfiuè, quàm fit pulfus hominis temperati.Anguftus verò eft è contra.Caufa lati pulfus eft latitudo loci ambientis arterias, aut pondus corporum fuprà exiftentium, & ideò in fenibus propter rugas,& in hydropicis ob pondus contingere folet. Cuius caufa eft arteriæ vacuitas, quando quātitas aëris non ingreditur,quæ arteriā attollere, fed folùm collateraliter

A extendere poffit. Præfagit Pulfus latus euacuationes decretorias : & ex confequenti anguftus naturam non effe intentam euacuationi incidabit,ex Gal.*2.de cauf.pulf.cap. 13.in med.* Infuper latus pulfus aliqualem humoris copiam præoftendit, præfertim fi altitudini fit coniunctus, vt Auic. *citato loco* prædixit.

Altus pulfus dicitur,quando arteriæ fuperficies clariùs perfentitur,quàm reliquæ dimenfiones fecundùm latitudinem,& lōgitudinem.Humilis verò appellabitur,quando altitudo ftrictiùs fentitur,ex Gal.*2.de cauf.pulf.cit.*&ex Nicolo *ferm. 2.tract.5.dift.7.cap.4.*Huius caufa eft feruens humor in corpore abundans, qui cùm impetuofo motu moueatur, crifis principium præoftendit, ex Gal.*ibi.* Qui etiam execretionem per aluum manifeftè demonftrat, docente Gal.*3.de crifib.cap.11. in med.§. Quod fi pulfus vndofus,&c.*

B Magnus pulfus ille eft,qui à naturalibus tribus dimenfionibus ex æquo auctus exiftit,non quòd in iis dimenfionibus pares motus exiftant, fed iuxta proportionem fanam, ita vt in longitudo latitudinem vincat,altitudo verò latitudinem.Sunt & reliquæ fpecies magni pulfus: Nam eft pulfus magnus exquifitus,quando videlicet dictæ dimenfiones augentur, non tamen iuxta fanam proportionem.Et eft minùs exquifitus, quādo hæ dimenfiones inæqualiter crefcunt,v.g,fi plus crefcat latitudo,minùs altitudo,& adhuc minùs longitudo.Pulfus verò qui in vnica tantùm dimenfione accreuerit,non meretur nomen magni,vt *fuprà* ex Gal.dictum eft *1.de dif.pulf.cap.4.*

Caufæ huius pulfus vt plurimùm funt continentes
C omnes tres, fcilicet vfus adauctus,robur facultatis, & inftrumenti obedientia ex Gal.*1.de cauf.pulf.5.ad fin.* Inter alterantes funt, quæcunque continentes intendere poffunt vt cibus,vinum,motus,& alia huiufmodi:plus enim pendet pulfus magnus ex vfus augmento,quàm ex aliarum duarum caufarum incremento,ex Gal.*1.de præfag.ex pulfib.cap.7.* quo loco,& *3. de cauf.pulf.cap.3.de præfag.ex pulf.cap.2.*per magnum,intelligit maximum.Magnus indicat incrementum caloris,fed non magnum, *3.de præfag. 2.*& vacat periculo, *2.de præfag.5.*Maximus aliquando nil mali indicat,immò apparet in tutis, fi cum falubri arteriæ ftatu cōiungatur,alioqui periculofus eft.Indicat pulfus magnus cum robore,crudorum humorem coctionem; cum debilitate verò augmentum putredinis fignificat, *1.*
D *de præfag.ex pulfib.cap.1.*

Si quæfiueris:num pulfus magnus femper poftulet virtutem fortem?Galenus *1.de cauf.pulf.5.*& Auicen.*loc.cit.* refpondent affirmatiuè. Contrarium videtur affirmare, *1.de præfag.ex pulfib.1.de dignofcend.1. & 4.de dignofcend.1. & 1.de cauf.8.& 4.de cauf.13.* & Apud Actuarium *1.meth. 9.* Quibus locis magnum pulfum fieri à virtute debili affirmant.

Dic,aliud eft pulfus magnus,aliud maximus.Hic femper fit à virtute forti, *1. de dignofcend.4.*quia nō poteft extremè diftendi arteria,nifi virtus valeat.Dic fecundò.Pulfus manus poteft fieri à virtute debili abfolutè tali, & non refpectiuè,quando arteria fuerit valde mollis,in quo cafu virtus fimpliciter debilis poteft arteriam extendere, ad faciendum pulfum magnum. Quare auctoritates primæ,quòd pulfus magnus fit à virtute forti, funt intelli-
E gendæ,fi arteria non fiat mollior moderato ; vel de forti virtute refpectiuè,quæ licèt fimpliciter fit debilis,qui tamen poteft arteriam ob obedientiam in amplum fpatium extendere fortis appellari poteft.

Paruus pulfus eft ille,qui in omnibus dimenfionibus eft imminutus.Eius caufa,vel vfus imminutus,vel facultatis imbecillitas, vel inftrumenti durities, vel omnia fimul,ex Gal.*lib.1.de præfag.ex pulf. c.2.& 1.de cauf. pulf.11. in med.*Idem docet Paulus *lib.2.cap.12.poft med.§.Contrariis autem,&c.*Inter has tamen caufas præcipua eft imbecillitas virtutis,ex Auic.*loc.cit.c. 6.in med.*Nam debilitas, vel paruitas,funt motus extenfiui,plus à facultate, quàm ab vfu,& inftrumento dependentes.

Indicat hic pulfus caloris diminutionē,quando tarditati,& raritati coniungitur : aliter arguit augmentum,vt conftat in hectica, & phrenitide.Nota tamen ad praxim, in

in crassis,& pueris, licet appareat paruus, non debemus interdicere vacuationem:apparet cum in pueris paruus, ob paruitatem arteriæ; in crassis, ob causas dictas, 1. *de præsag.ex pulsib.cap.3.*

Si fuerit pulsus paruus,& mollis,est maximè periculosus,ex Gal. 2.*d. præsag.ex pulsib.c.5. in med.*summam enim indicat virtutis debilitatem, quæ arterias,etsi molles distendere non potest.

Secunda differentia Auicennæ,est illa,quæ desumitur ex qualitate percussionis arteriæ,id est,ex robore virtutis, quod Medici contentionem appellant, & efficit pulsum vehementem, languidum seu debilem, & mediocrem. Robustus ergo,seu vehemens pulsus,(omissis aliorū opinionibus,quas proponit,& reprobat Galenus *lib.3 de dif. pulf.cap.2.*)ille est,qui validè digitos ferit,languidus verò seu debilis,è contra:sic docet Gal.1. *de dif.pulf. cap.6. & lib.3,seq.cap.1.in med.*& Fernel. , *pathol.g.cap.1.* Mediocris verò est in medio,ex Gal.1.*de caus.puls.cap.8.in med.*& sic vehemens pulsus erit ille, qui vehementer tactum impellit,euertitque digitorum pulpas,ex Galen.4. *de dignoscend.pulsib.cap.1.* Quo tamen pacto pulsus vehemens separetur à magno, celerrimo, vibrante, & duro eleganter docet Galenus 4.*de dignoscend.pulsib.cap.1.in init. §. Neque enim paruum,&c.*

Vehementis igitur pulsus causæ sunt robustas facultas, quam in singularium partium temperamento commodo consistere monuit Galen.*lib.1.de præsag.ex pulsib.cap.4. in init.& lib.3. sequenti,cap.8.in med.* Hic visum adauctum, & instrumēti obedientiam prærequirit, ex Gal.*lib.1.de caus. puls.cap.4.* Indicat robustam facultatem, & ideò euacuationem vsque ad animi deliquium tolerat, ex Gal.9.*meth. cap.4.*Quare ægris secundæ valitudinis spem pollicetur, & nihil mali demonstrat,dummodo cùm salubri arteriarum statu coniungatur: nam cum in salubri, periculosus est,ex Gal.2.*de p. æsag.ex pulsib.cap.5.*

Debilis pulsus à facultate semper imbecilla emanat, docente Gal.1.*de præsag.ex pulsib.cap.7.ad init.*Idem docet Paulus *lib.2.c.12.post med.§. Pulsus autem,& c.*Hic exitium ostendit,vehemētem enim virtutis imbecillitatem significat; quæ si ex diuturno morbo fuerit contracta, efficit pulsum tardum absente febre; si verò hæc adsit,crebrum, atque velocem.Si autem per se debilis non est,sed aliqua causa natura impedita,atque oppressa,quemadmodum in magnorum vasorum insigni obstructione,repentina præcordiorum conuulsione, malignis, pestilentibúsque febribus contingere solet, tunc pulsus debilis eundem tenorem non seruat,sed inæqualis est.

Causæ non naturales pulsus vehementis, sunt omnes illæ, quæ continentes intendere valent,vt cibus,vinum, exercitium,ira,& alia huiusmodi,quæ à Galeno referuntur *lib.1.de præsag.ex pulsib. cap. 8.* At vehementia ab his posterioribus causis suborta citò perit,quoniam aduentitia qualitas citò deperditur,ex Gal.4.*de temper.cap.4.ante med.* & Arist.2.*de partib.animal.cap.2. post med.*

Sed antequam ad tertiam differentiam pulsus explicandam accedamus, duo sunt priùs necessariò expēdenda. Primum. Quis sit pulsus naturalis?Dic, quòd hic tribus modis potest considerari:Vno modo absolutè & simpliciter,quia est causa,& norma reliquorum,& hic solùm inuenitur in ætate temperata, bono habitu, regione & tempore temperato.Secundo modo dicitur naturalis non absolutè,sed respectu huius vel illius naturæ,quæ vel biliosa,vel pituitosa est;vel ratione ætatis,quæcūque ea sit, vel temporis,vel regionis ratione. Postremò vocatur naturalis,respectu huius hominis particularis Auic.*loc. cit. cap.4* præscribens pulsum naturalem absolutè,dicit quòd in prædictis differentiis medium debet seruare: id enim quod naturale est, moderatum est; immoderatum autem, est præternaturam,ex Gal.*lib.de dif.morb.cap.2.& 1.de dif. respirat.1.& 2.aph.51.*Quoniam naturale operationes naturales solùm respicit,& conseruat,præternaturam verò & intemperatū,nimium est & corrumpit Quare pulsus naturalis debet esse medius inter paruum & magnum , velocem & tardum,rarum & frequentem,durum &mollem, modò sit æqualis,boni ponderis,& vehemens.

A Secundùm. An semper vehemens pulsus sit naturalis? Dubitationem proposuit Gal.*lib.1.de caus.puls.c.4.* Nam pro parte affirmatiua facit,quod vehemēs pulsus fit à robusta facultate vitali, quæ quo robustior,eò vehemētior pulsus emanat,quo nihil præstantius excogitari potest.Ex altera parte obstat aliud argumentum,quod est huiusmodi.Pulsus naturalis absolutè,& simpliciter,in corpore temperato debet reperiri.Sed datur vehemens pulsus,qui non reperitur in corpore temperato, quum secundùm naturam se habet,sed solùm quando febri afficitur,vel ira,aut propter vini potum.Igitur cùm hæc vehemētia ex causa violenta,& præternaturam emanet,non erit pulsus naturalis.

Vallesius *lib.3.cont.11.* sic difficultatem soluit: Vehemens pulsus ex robore virtutis emanat, & tunc quò vehemētior,eò est magis naturalis,& præstantior. Quando

B tamen ex conatu & impetu,vehementia oritur,tunc vehementia est præternaturam: omnes enim virtutes vrgente necessitate impetum capessūnt,vt Galenus ait,4.*de caus.puls.cap.2.*

Hæc tamen responsio est contra Galeni mentem, & nullius momēti:Hic enim *lib.1.de præsag.ex pulsib.c.7.*Vehementiam pulsus semper esse familiarem virtuti robustæ asseuerat.Igitur quocunque modo pulsus vehemens fiat, semper est robore facultatis vitalis iacturit,& erit secundùm naturam,vt *loc.cit.c.4* asseruit Auic.Nec enim pulsus vehemens aliquando erit præternaturam , quia à causa violenta ortum ducit, quæ facultatem vitalem cogit ad capiendum impetum;alioqui euacuationes omnes quæ à causa morbosa, & violenta excitantur, & vtiliter promouentur à natura,essent præternaturam:quod fateri,absurdum est.

C Tertia differentia desumitur ex tempore motus,& efficit pulsum celerem,tardum, & mediocrem Celer pulsus verè,& propriè ille erit,qui impetum motus celerem habet.Tardus è contra. Celer vero tempore ille dicitur,qui breui tempore motum absoluit: tardus, contrà, ex Auic. *loc.cit.& 1.de dif.pulf.c.4.& 7.*Ratio est, quoniam celeritas,aut tarditas motus,expendenda non est ex temporis, vel interualli quantitate,vt philosophi faciunt,docti ab Aristot.*lib.6.physic.2.in init.*id ratione indagantes,sed potiùs medicè,& sensibiliter,ex ipsa motus qualitate,vt latè docet Galenus 2. *de dignoscend. pulsib.cap.4.& lib. 3.cap.2.* Quam etiam difficultatem proposuit *lib. 3. de caus. puls. cap.2.ad fin.*vt Vallesius 3.*cont.8.*explicuit eleganter.

Causæ huius pulsus robori facultatis tribuuntur, simul & adaucto vsui,& instrumento molli, ex Gal. 1. *de caus.*

D *puls.c.4.& 5.& 1.de præsag.c.2.* Præsagiū huius pulsus proponitur à Galeno 1.*de præsag.ex pulsib.c.5.*Quo loco celerem pulsum indicare caliditatem,tardum verò frigiditatem asseuerat.Explicat ingenuè Valleriola 3.*loc.com.cap.9.*

Quarta,quinta, & sexta differentia, accidentales sunt: Nam prima quæ desumitur ex modo substantiæ arteriæ, & efficit pulsum mollem,& mediocrem, accidentalis est, ex Gal.*lib.de pulsib.ad tyron. cap.3.* Sicut & alia , quæ ex quantitate plenitudinis arteriæ depromitur; & efficit pulsum calidum , frigidum,vel mediocrem,etiam est accidentalis,ex Gal.1 *de dif.pulf.cap.24.*Quia hæ differentiæ neque ab essentia motus,neque à consequentibus ipsum desumuntur, & ideò istarum præsagia non magnam certitudinem sortiuntur.

Aduerte tamen , quòd mollities & durities arteriæ,

E multo minùs accidentalis est,quàm aliæ differentiæ,quoniam hæ qualitates multo meliùs motu percipiūntur, quemadmodum quinta.Nam de pulsu duro loquens Galenus 1.*de dif.feb.cap.7.post med.& lib.3.de caus.pulf.c.7.in fin.& 3.de præsag.cap.6.in med.*reprobat Archigenem,quoniam pulsum durum metaphoricè vocabat insuauem, & molestum,quoniā in hoc significato omnis febrientium pulsus esset durus.Et reprobat hac ratione,quoniam pulsus durus est proprium obiectū tactus,& sic in propria significatióne,pulsus durus ille erit cui tactus cedit; mollis verò è contra,qui tactui cedit,vt constat ex Gal.*loc.cit.& 1.de dif.pulf.cap.6.& 5.simpl.cap.4.in med.& c.5.seq.* Quòd si interroges:quo pacto pulsus durus à vehementi distinguatur? Respondet Galenus *lib. 4. de dignoscend. pulsib. cap.1.*

c.1.post.med. Quòd vehemens euertit vniuersos digitos, sicuti ventus calidus, non tamen perforat, aut pungit: pulsus autem durus, instar lapidisqui lentè mouetur, non valet euertere digitos, sed veluti premit, contundit, & perforat.

Pulsus duri, & mollis causæ eleganter traduntur ab Auic. *loc.cit. cap.6.post med.& 1.4. tract.2. cap.1. ad fin.& cap.2.post med* & accepit à Galeno 1.*de dif feb.* 5.& 1. *de caus. puls.* 9. & 1. *præsag.ex puls.4.ante med.* Quare Auic. *loc.cit cap.*2. asseuerat, pulsum durum non esse proprium febrium, sed quòd interdum accidit illis ob dictas causas: & Gal.*cit.feb.* affirmat, quòd pulsus durus nulli conuenit febri: nam de ratione febris, solùm est calor, & ex accidenti siccitas; quare etiamsi siccitas cum calore coniuncta sit, rarissimè tamen tanta est, vt arterias, & reliquas partes solidas exiccare possit, ita vt hac ratione pulsus durus efficiatur: quamuis enim in hecticis febribus sit pulsus durus, non tamen semper, sed quando ad marcorem accedunt.

Pulsus ergo durus tripliciter fit, vel propter constrictionem, siccitatem, vel tensionem, vt docuit 1.*de præsag. ex puls.cap.4.ad med.* vbi per constrictioné intelligitcon- cretionem. Aduerte tamen quòd concretio, & multò magis siccitas pulsum durum reddunt, tensio verò potiùs pulsum renitentem, quàm durum, ex Gal. 5.*simpl. cap.* 5. Rursus concretio à frigore fit; tensio verò ex inflammatione, scirrho, aut ex aliqua dispositione neruorum, qualis per inflammatorias affectiones concitari solet; insuper ex epilepsia, conuulsione, tetano, & reliquis: siccitatem verò multa efficiunt, vt immodicæ vacuationes, ingens fames, febres ardentes, & hecticæ.

Pulsus durus præsagit siccitatem, tensionem à plenitudine humorum vel flatuum concitatam, & adustionem. Quæ tamé harum causarum vigeat, facilè ex iis quæ præcesserunt, vel adsunt, venaberis. Mollities verò arteriarum in statu secundùm naturam, immodicum vsum potionis, aut humectantis cibi significat, quæ ipsa frequenter ex balneis, ingluuie, & otio scaturit: in statu verò præter naturam, præsagit hydropem, cachexiam, immodicum somnum, peripneumoniam, viscerum œdemata, & alia quæ à seroso, pituitosóque humore oriuntur, qui irrigandi arterias, & eas humectandi fortitur facultatem.

Pulsus plenus, & vacuus, ab Hierophili sectatoribus fuit inuentus, vt notat Galenus 3 *de caus. puls.c.9.ad fin.* Quam etiam differentiã constituit Archigenes, vt docuit Galenus 1.*de dif.puls.cap.*6 qui pulsum plenum vocabat, qui pleniorem arteriam ostédit; vacuum verò qui arteriæ eleuationem facit bullosam, ita vt impressio digitorum vacua occurrat. Quare Galenus *lib.3.de præsag.ex puls.b.cap. 6.in init.* dicit, huius pulsus notionem esse euidentem, illius tamen notitiam nulli sensui repræsentari: qua etiam ratione Galenus *l.4.de dignosc end.puls ib.cap.2.&* 3 latissimè ostendit, nullam esse differentiam pulsus, quæ plenum & vacuum constituat. Nam vel pulsus dicitur plenus propter quantitatem substantiæ, vel qualitatem, vt facultatem spiritus: quam rationem insinuat Galenus 3. *de dif. puls. cap.6.multo post med* §.*Communia igitur, & generalia hac sunt, &c.* Non propter multam quantitatem substantiæ, id est, quia multam substantiæ materiam contineat, respectu illius qui contineat paucam, sic enim efficietur pulsus magnus, vel paruus. Nec etiam propter facultatem, siue vigorem spiritus, quoniam hoc constituit pulsum vehementem siue languidum. Neque similiter propter qualitatem substantiæ: nam cùm arteria non possit esse inanis, illa quæ continet sanguinem, dicetur plena, ad differentiam illius quæ continet spiritum. Sed hoc est falsum, & contra Galenum *lib. quod sanguis in arteriis contineatur, ferè per totum.* Ergo non est differentia pulsus pleni, nec vacui.

Adde quòd tactus non possit percipere, nec deprehendere quãtitatem, aut qualitatem materiæ in arteriis contentæ, vt constat in vtre, & vesica. Accedit quòd arteria est in perpetuo motu, quare ex dispositione illius facta molliori, aut duriori, hoc solùm præcipi poteft: alioqui aliæ pulsus differétiæ essent cõstituédæ, videlicet albi, & nigri, dulcis & amari, vt latè Galenus prosequitur *locis citatis.* Neque obiicias Galenum 1.*de dif.puls. cap.*3. & Auicennam 2.1.*doct.* 3.*sum.*1.*cap.*1. qui pulsum plenum, aut vacuum constituunt: nam hi vniuersaliter pulsum contemplantur & perpendunt, cùm tamen particulariter enarrari non possit. Idem de pulsu calido & frigido dicendum, qui potiùs ad modum caloris, cuius gratia pulsus fit, quàm ad differentiam pulsus debet referri.

Septima differentia est illa, quæ ex ictuum interuallo, siue ex tempore quietis desumitur, & efficit pulsum crebrum, rarum, & mediocrem, ex Gal.*lib.de pulsib.ad tyrones, cap.*4. Quo loco aduertit Galenus, quòd tempus illud in quo quiescit arteria, nihil interest siue quietem, siue interuallum, siue contractionem voces: idem docuit 1. *de dif.puls.cap.* 7. Ictum verò vocat arteriæ motum tactui occurrentem; quare pulsus ex ictuum interuallo compositus est.

Aduerte tamen, quòd etiam si ictus generaliter, quandam distentionem significet, aut contractionem, propriè tamen ictus dicitur ea distentio, quæ cum ictu, aut violentia quadã fit, ex Gal. 4.*de dignos. puls.c.*1. Quia propter *post medium illius capitis* concludit, ictũ propriè solùm esse pulsus vehementis: pulsus verò duri, si vehementes non sint, non poterunt hunc ictum efficere. Iccircò ille pulsus, cui longum est quietis tempus, dicitur rarus; cui breue, creber, cui medius, moderatus, vt potulit Paulus *lib.* 2. *cap.* 12.

Crebri pulsus causæ sunt facultatis imbecillitas, instrumentorum durities, & vsus adauctus, docente Gal. *lib.* 1. *de caus.puls.cap.*9. & 11. *in med.* Idem docuit Auic.*cit.loc. cap.6.* §. *Quòd si fuerit virtus debilis.* Rarus imminutum vsum significat, ex Galen.*loc.cit.* & Nicolo *serm. 2.tract.5. dist.1.cap.9.* Sicut creber maximam fuliginum, & excrementorum copiam significat, est Gal. 2.*de præsag.ex puls. cap.*2.

Octaua differentia efficit pulsum æqualem, & in æqualem, de quo, *in sequenti quæstione.* Nona reddit eum ordinatum, & inordinatum, quam sub æquali, & inæquali comprehendi *cit.loc.* refert Auicenna. Vltima differentia desumitur ex rythmo, consonantia, seu proportione, id est, ex pondere temporis motus ad tempus quietis: nã omnibus pulsibus ineft modulus, qué Græci rythmum vocant, Latini proportionem, Arabes pondus appellant, alij vocant consonantiam, concentum, concinnitatem, aut numerum.

Est autem proportio duarũm eiusdem generis quantitatum, vnius ad alteram habitudo, modò in his sit aliqua dissimilitudo: quare rythmus docente Galeno.*de dif.puls. cap.7.in fin.& lib.3.de dignosc.pulsib.cap.* 3. est comparatio temporis motus ad tempus quietis, vel est motus contractionis & distentionis ad inuicem proportio. Hæc autem proportio similis est proportionibus musicæ: & sic Auic. *loc.cit.* dicebat: *Et debes scire, quòd in pulsu reperitur natura musicæ: & parum infrà* dicebat: *Et pondus, hoc est, in quo cadũt proportiones musicæ, &c.* Iccircò ille pulsus, qui rythmum seruat, dicitur Eurythmus, qui est peculiaris, & naturis, & ætatibus, & sexui tempori, & regioni. Ille ergo pulsus qui propriũ, & naturalem seruat rythmum, dicitur Eurythmus, hoc est, æqualis, optimus & bonus, qui in rythmo, seu proportione nullum habet vitium, etiamsi iuxta subiectorum varietatem euariet, ex Gal.*lib.* 1.*de dif. puls. cap.* 9. Qui verò ipsum labefactat, & vitiũ habet, dicitur Arythmus, id est, sine rythmo. Cùm verò rythmus duplex sit, alter naturalis, qui indiuisibilis est, alter non naturalis, de huius multiplici specie lege Galenum *lib.1.de dif.puls.c.*9. Quas omnes differentias accuratè explicuit Iacobus Lauellius *in suo eleganti de pulsibus libello.*

QVÆSTIO XL.

Verùm nona differentia pulsus, æqualis & inæqualis, sit admittenda.

Rectè quidem Basilius *epist.*80. dum Eustachium Medicum alloquitur, plurimùm collaudat Medecinam, quia sanitatis princeps est, siquidem vita, omnium res laetio iffima, circa eam dolorosa est, & plurimis miseriis obsita:

obsita:Nam,vt ipse inquit *quæst.55 Quemadmodum singulæ artes in auxilium nobis ad naturæ debilitatē à Deo donatæ sunt veluti agricultura,textoria,& ædificatoria,sic etiam medicina* Nam cùm corpus nostrum variis affectibus expositum, variis detrimentis affligatur, ars medica à gubernāte totā vitam nostram Deo concessa est, vt inter omnes variæ lectionis vir,Iacobus Simanca, ex veterum, & Iuniorum mente confirmat eleganter *lib. 1. de collectan. de republica, c.12.* Hæc omnium præclarissima ars ad conseruandum sanitatem,morbósque depellendos,& viscerum morbos timandos,nullo alio præstātiori nititur signo, quàm pulsu, cui vt maximè veridico,fidem esse adhibendam inculcat Gal. *lib. de curand.rat.per sang.missi.cap.13.*

Huius ergo minimè fallacis signi,aliæ differentiæ sunt adamussim explanandæ,& præsertim nona, quæ circa æqualem,& inæqualē pulsum versatur. Quamuis autem plurima de inæqualitate,eiúsque differentiis *lib. 2.in com. hist.12.* prædixerim,tamen modò dicendum, quòd pulsus vel est æqualis,vel inæqualis,ordinatus, vel inordinatus. Æqualis,vel seruat paritatem in omnibus differentiis dictis: vt in magnitudine,celeritate,& reliquis,& tunc absolutè æqualis dicitur;& fit quando subsequentes pulsationes priori in omnibus similes existunt:Vel vnam tantùm seruat paritatem, & dicitur æqualis secundùm quid, quia tantùm secundùm eam æqualis dicitur,veluti quum subsequentes pulsationes,in sola magnitudine,vehementia, & celeritate, aut in aliquibus horum priori similes sunt,ex Gal.*cit.*& ex Paul.*lib.2.cap.12.*

Pulsus inæqualis,vel est ordinatus,vel inordinatus.Inæqualis ordinatus ille est, qui seruat paritatē in circuitu: Inæqualis,qui nullum seruat circuitum,dicitur inæqualis inordinatus,ex Gal. & Paulo *citatis*.Aduerte tamen,ex supradictis auctoribus, & Gal.*2.de dif.puls.cap.11.*quòd pulsus inæqualis ordinatus,vel est ita simpliciter dictus,quia seruat paritatem in circuitu, vel dicitur talis per circuitum,quia,videlicet duos,vel plures circuitu impares habet, quos alij circuitus insequuntur ipsis respondentes, est enim circuitus,eiusdem ad idem reditus, vt Galenus docet *1. aph.12.*

Sed dubium esse potest non exiguum,quomodo Galenus *cit.loc.* pulsum inæqua em vocet ordinatum,vel inordinatum:quoniā pulsus æqualis,ordinatus est:sicuti enim æ qualitas naturæ est familiaris, sic etiam & ordo, vt ait Galenus *2.de caus.puls.cap.14.& 2.de præsag.ex pulsio, cap. vlt.*& Galenus affirmat *3.cris.cap.10.*quòd quando natura valet & suis legibus operatur,sēper motus illius est ordinatus &determinatus.Igitur cùm in pulsu æqualifacultas naturalis dominetur,neque plurimùm irritetur,& instrumentum rectè sit dispositum,&obediat,tunc motus illius non solùm æqualis,sed ordinatus erit.Accedit, quòd *lib. cit.cris.cap.9.*ipse Galenus asseuerat, in declinatione vniuersali pulsum esse vehementiorem, magis æqualem & ordinatum,quia facultas valet,& vincit: contrà autem in falsa declinatione pulsum esse inæqualem,languidum, & inordinatum.

Solue dupliciter, & dic,ordinem dupliciter,sumi,vno modo communiter,& nihil aliud dicit, quàm habitudinē posterioris ad prius,& tunc pulsus æqualis dicitur ordinatus; nam in prioribus pulsationibus considerantur priores,& posteriores,& quando seruant paritatem inter se,& proportionē,non solùm æqualis,sed ordinatus potest appellari. Secundo modo sumitur propriè,pro habitudine,& dependentia posterioris à priori,quæ sunt diuersa, & inter se proportionem in circuitu habent;sicuti sumitur ab omnibus Medicis,quum de pulsu ordinato disceptant;& hoc modo solus pulsus inæqualis dicitur inordinatus,& ordinatus:nam in ipso paritas,& imparitas circuitus considerantur.

Non minor difficultas est:An pulsus ordinatus sit præstantior inordinato? quoniam Galenus *lib.de pulsib.ad tyron.cap.11.tit. de pulsu lethargicorum*,pulsum inæqualem inordinatum maiorem noxam significare asseuerat quàm pulsum inæqualem ordinatum:& *lib.2.de præsag.ex pulsib. cap.vlt.& 2.de caus.puls.24.*ordinem,naturæ maximè familiarem esse asseuerat. Pro altera parte videtur,quòd pulsus inordinatus sit præstantior,ac minùs malus:ordo enim causam fixam,perpetuam indicat,& constantem; ordinis autem perturbatio,causam variam,mutabilem,& quæ facilè corrigitur,significat.

Galenus *lib.2.de præsag.ex pulsib.c.vlt.*soluit difficultatem,asserendo ordinem in pulsu non esse potiorem ordinis perturbatione, nec simpliciter nec in eodem genere, sed distinctione adhibita:nam ordo ex natura sua nec indicat bonum, nec malum,sed certum euentum præostendit quum habeat causam fixam, & constantem, quare si cum bonis signis appareat,bonum significat; si cum prauis,periculum præsagit.Ordinis autem perturbatio cùm habeat causam variam, incertū iudicium præsagit:quando enim fit ad melius mutatio,minuit periculum:quando ad peius, augere solet. Qua propter ordinatus non simpliciter ex melior, nec deterior, Lege Vallesium *3. cont.cap.5.*

Siquidem autem de pulsu æquali, & inæquali disceptauimus,tempus est vt nomina pulsuum inæqualium in vnica, vel pluribus pulsationibus proponamus.Primus est,qui vel non habet nomē,vel dicitur inæqualis continuus,cuius motuus cōtinuus est impar,in principio,medio,&fine, vel in magnitudine,vel in vehementia,vel in celeritate,vt quādo arteria pigrè,vel tardè incipit distēdi, &velociter finitur,aut è cōuerso:atque hi pulsus decurtati in vnico pulsu,&in vnica arteriæ parte etiā dici possūt.

Alius est qui dicitur intercisus,siue interruptus,seu interceptus, cuius motus continuus non est, sed media quiete interrumpitur:vocatur à Gal.*lib.de dif.pulsib.cap.7.* intermittens in vno ictu, & bis feriens. De qua pulsus differentia proposuit scitu non indigna, Alexander Alexius *in epitome de pulsibus.*

Alius est qui vocatur caprizans, cuius motus media quiete interrumpitur:&appellatur interceptus caprizans, quia in medio distentionis cessat; verumtamen secunda pars interfectionis celerior,& vehementior est prima:qui motus cùm in capris,& capreolis reperiatur,à similitudine sic nuncupatur docente Galeno *1.de dif.puls.29.*à Græcis dicitur Dorcadizans; nam Dorkas à Græcis,à Latinis capra vocatur.Hæc tamen differentia solùm in celeritate, & vehementia, non in reliquis generibus pulsum animaduertitur.

Dicrotus à Græcis etiam nuncupatur, quem Medici bispulsantem, seu recurrentem appellant. Fit hæc inæqualitas,quando motus continuus est,& completus sine interruptione:verùm post completam dilatationē,sine quiete retrocedit arteria, & resilire videtur, eo modo quo resilit malleus ad incude percussa, & ideò ab Auic. hic pulsus dicitur martellinus,exGal.*1.de dif puls.17.* Paulo *lib.2.cap.12.*Auerrhoë *4.collig. 17.* Sed quia durum videtur,arteriam instar mallei repelli, præsertim cùm non sit dura,neque cutis solida, icircò Galenus *2. de præsag. ex pulsib.cap.6.§ Itaque dicrotus pulsus quidem est vibratus, &c.* hunc pulsum ac vibratum esse reducendum satius esse duxit.

Pulsus inæqualis in variis arteriæ partibus, vel est secundùm situm, vt quando vna arteriæ pars sursum, alia verò deorsum,dextrorsum, sinistrorsum, non antrorsum, vel retrorsum mouetur.Quòd sic hoc cum magna distentione fiat,pulsus fit vibrans, qui ab Auerrhoë *cit. loco*,arcuatus vocatur ab Auicenna tremullus; si verò obscuriùs moueatur,fit pulsus conuulsiuus,quem Auicenna appellat retortum, chordosum, siue spasmosum,de quo agit Gal. *1. de dif.puls.cap.28.*

Vel consideratur in motu, quando vna arteriæ pars, deinde alia, postea alia vsque in finem mouetur,&efficitur pulsus vndosus,qui in omnibus ferè generibus reperitur; & ferè semper cum mollitie arteriarum coniungitur,nequaquam autem duritie, quapropter neque in hectica, neque pleuritide,sed in lethargo,aut febre admodum pituitosa conspicitur.

Vndosus ergo fit,quādo arteriæ ad similitudinem mouētur vndarū;cui imminuto succedit vermicularis,qui ab illo nō distat qualitate motus,sed quantitate:Nam vndosus est magnus,vermicularis paruus,exGal.*1.de dif.feb.26.*

Sic

Sic autem vocatur, quia greſſui vermis ſimilis exiſtit. Hunc eſſe multæ ſpiſſitudinis Auicenna aſſeruit, id eſt, multæ frequentiæ; & licèt illi multam frequentiam non tribuat Galenus,eſt tamen frequentior vndoſo, quia cùm non multùm eleuetur,crebritate reſtaurat,quod paruitate amiſit.

Vermiculari ſuccedit formicans, & eſt valde paruus, languidiſſimus,& creberrimus,cui plurimam frequétiam Galenus attribuit, 1.*de dif.pulſ.cap.27*.Ita vt ob hanc cauſam ſpeciem falſam celeritatis habere videatur, quum tamen celeritate careat,quoniam hæc citra robur non fit, pulſus verò formicans imbecillis eſt; hinc fit vt formicans inæqualitas propter illius paruitatem obſcuretur,& hoc modo vndoſus,vermicularis,&formicans,inter ſe ſolùm magnitudine differunt.

Eſt alius pulſus qui vocatur ſerrinus, inæqualis & durus,qui in ſerræ modum tactum ferit, de quo agit Galenus *lib. de pulſib.ad tyrones,tit.de pulſu pluritidis, & 4. de cauſ.pulſ.cap.7.&* 8.Eius cauſa triplex,inflammatio partis principis, quæ ſuapte natura arteriam indurat; vel intemperantia cordis, in aliqua primarum qualitatem excedens;altera eſt varietas illius ſubſtantiæ quæ intra arterias continetur: de quibus omnibus fusè diximus *lib.2. in com.hiſt.65*.

His addere poſſumus decurtatos pulſus,quo ſuo modo in vnico pulſu in variis arteriæ partibus optimè conſiderari poſſunt. Decurtatus vocatur mutilus, à Græcis myurus,quæ inæqualitas non ſolùm in pluribus pulſationibus animaduertitur,ſed etiam in vna,in variis arteriæ partibus, & in vnica etiam parte, & hoc in magnitudine,celeritate,& vehementia, ex Gal. *lib. de pulſib. ad tyron.cap.7.* & Paulo *lib.2.cap. 12.*

Eſt alius qui dicitur intercidens in variis partibus,ſiue intermittens in ictu,qui ex inæqualitate raritatis,& paruitatis conſtat. Alius eſt qui appellatur intercurrens in multis pulſationibus, qui ex inæqualitate crebritatis conſurgit,vt docet Galenus *lib.1 .dif.pulſ.cap.12.*

Reperitur etiam pulſus deficiens,intermittens,& abolitus.Quando facultas languet citra inſtrumentorum vitium,& neque diſtrahitur,neque aliqua humorum copia opprimitur,pulſus fit languidus,tardus,paruus.Ad quando vrget vſus, & mediocris eſt imbecillitas,fit frequens ſine inæqualitate. Si autem virum iactura eſt maior, fit inæqualis pulſus.Si verò inſignis ſi virium noxa, deficit pulſus, & ſi extremè vires ſunt debiles, tunc fit pulſus abolitus,qui à deficiente diſtinguitur:nam hic ſolùm priuationem mediæ actionis importat,cæterùm abolitus integram,& totalem pulſus priuationem ſignificat.

Quando ſimul languet facultas vitalis,& oppreſſa,aut impedita eſt,fit pulſus maximè inæqualis, & tunc obſeruantur pulſus intermittens,deficiens,& ob maximam offenſam,abolitus.Sed dubitabis:vtrùm deficiés pulſus deterior ſit,& periculoſior intermittente?Pro vtraque parte adſunt rationes validæ:Galenus enim *2.de præſag.ex pulſib.4.poſt princip.*affirmat,inter pulſus inæquales,intermittentem eſſe maximè periculoſum, in ipſo enim facultas vitalis otiatur, & ab opere ceſſat; in deficiente ſolùm à dimidio actionis ceſſat: & *infra eodem capite*, cum pulſu intermittente neminem fuiſſe ſeruatum aſſeuerat, quando intermiſſio diuturna eſt,duarū videlicet pulſationum. Et *in eodem capite, infra* affirmat,quòd ſicuti mors repentina comittatur apoplexiam, ſic pulſus intermittens extincto,calore ob defectum ventilationis,mortem ex tempore præſagit.

Sed obſtat eiuſdem Galeni auctoritas, *2.de cauſ.pulſ.3.* affirmantis intermittentem pulſum antecedere deficientem:igitur deficiens pulſus fit quando ingraueſcit noxa; nam quando leuior eſt,fit pulſus intermittens.Quæ ſententia eſt magis rationi conſentanea.Ad eodem enimGaleno *loc.nuper cit.*docemur,quòd natura plus claudicat in actione ſua in pulſu deficienti,quàm intermittente,& ſic ille maiorem noxam, & maiorem defectum reſpirationis inducit. Quare etſi ex intermittente plura damna contingant,vehementiora,&periculoſiora ex deficienti eueniré patet apertè.Accedit,quòd intermittens pulſus ſæpe eſt naturalis,vt hiſtoria celebri propoſuit Gal.*lib. de præcognit.ad Poſth.cap.14* quam nos,decripſimus *lib. 2. in com. hiſt.44.* Quo loco plura de pulſus intermittentis cauſis perlegere,ne te pœniteat.

Eſt & alius pulſus qui dicitur hecticus, qui nec acceſſiones,nec interualla habet,ſed ſibi ſimilis ſemper exiſtit, docente Galeno *lib.4.de cauſ.pulſ.cap.10.*& nunquam ſoluitur,quia vniuerſus habitus in morbum conuerſus eſt, vt probant Paulus *lib.2.cap.12.ante med.*& priùs prædixit Galenus *lib.de pulſib.ad tyrones,cap.*8.Sunt &alij pulſus inæquales, vt palpitans, ſtrepens, & tremens, quos tamen vt rariſſimos hîc omittimus. Legat qui velit Auicennam *loc.cit.cap.6.*qui eorum cauſas,& præſagia diſertè aſſignat.

QVÆSTIO XLI

Vtrùm præter cauſas generantes pulſus,aliæ alterantes ſint aſſignandæ. Contra Menam, & Valleſium, doctiſſimos.

Sphygmicam artem à priſcorum plurimis acriùs conuelli,non me latet,quòd hæc ob difficultatem pleroſque vel peritiſſimos Medicos deludat, & ſic in præſagiis multa vaticinatur,quæ cum Medicæ artis dedecore aliter eueniunt,At qui veteres,& præſertim Galenum diligentiùs animaduerterit,inueniet ipſam eſſe omnium primariam, & quæ nobis rectè agendorum præſidiorum rationem commonſtrat. Sed cùm multæ ſint quæ pulſum immutant,& alterant cauſæ,eas in calce huius tractatus numeraſſe ſatius duxi,vt earum cognitione Medici inſtituti,de pulſu rectiùs prædicere poſſint.

Ergo pulſuum cauſæ in duplici ſunt differentia,ex Galeno *1.de clauſis pulſ.cap.1* .Aliæ ſunt generationis,aliæ alterationis.Illæ tres ſunt efficiens,id eſt,facultas à qua fit pulſus; finalis,id eſt,vſus, cuius gratia fit;& tertia, id eſt inſtrumenta per quæ fit:quæ cauſæ, continentes vocantur à Galeno, qui nulla earum mutari poteſt, quin pulſus euariet,& è conuerſo. Eſſe autem in multis continentes cauſas admittendas, fusè diximus *lib. 3. in com. hiſt. 26.*

Neque obſtat,quod aliqui aſſerunt,ex animi affectibus corpus immutari abſque aliqua alteratione;quòd falſum eſt,quum ſemper in his facultas immutetur,cuius immutationem,vſus,& inſtrumenta ſequuntur,vt eleganter docuit Thomas à Veiga *lib. art. med.in com.cap.23. in fin.* Quare hæ cauſæ continentes, communes, neceſſariæ, & eſſentiales abAuic.*cit.loc.*vocantur.Communes,quoniam in quouis genere pulſus inueniuntur: neceſſariæ, quia ſine illis pulſus ſtare non poteſt: eſſentiales,quia ab illis pulſus immediatè dependet,& hæ illius conſtitutionem ingrediuntur.

Aduerte tamé,quòd in immutatione pulſus,quæ eſt ab animi affectibus concitatur,aliquid multoties inuenitur, quod ad nullam cauſam continentem reducitur, vt eleganter docuit Valleſius *3. cont. 9.* & patet manifeſte in pulſu vibrato ex repentino timore ſuborto,vt firmat Galenus *lib.4.de cauſ.pulſ.cap.5.*qui ad nullam cauſam continentem referri poteſt, ſiquidem pulſus vibrans(vt inquit Galenus *2.de cauſ.pulſ.cap.6.*)ſit conſtante virtute, adaucto vſu, & obediente inſtrumento.

Licèt autem ita hoc ſit,non tamen colligas,huiuſmodi cauſas non eſſe continentes pulſus:nam ſolùm de ratione cauſæ continentis eſt, non poſſe ea ablata omnino effectum perſeuerare.Quare Galenus *lib.1.de cauſ. pulſ.cap.2. 3.& 4.*de huiuſmodi cauſis ſeorſim diſceptat,& *lib.6. de vſu part.cap.10.& 7.de anatomic.adminiſt.cap.5.* particulariùs agit de arteriis,pulſus inſtrumentis.

Cauſas alterationis diuiditGalenus in externas ſeu primitiuas,& internas, ſiue antecedentes vel præcedentes,& ſunt omnes illæ,quæ intra corpus exiſtétes,pulſus immutare valent;quæ tamen immutatio fieri non poteſt,niſi illarum alteratio ad continentes deueniat,& hoc modo hæ præcipuæ dicuntur,reliquæ verò veluti harum genera;id eſt,quòd quemamodum genera ſuprema ad conſtitutionem ſpeciei infimæ concurrunt mediantibus ſpeciebus ſubal

ſubalternis, ſic etiam cùm cauſæ alterationis mediantibus continentibus immutationem pulſus efficiant, ideò veluti earum genera dicuntur.

Rurſus hæ alterationis,ſiue mutationis cauſæ, in triplici ſunt differẽtia,vel naturales,vel præter naturam, vel mediæ,id eſt,non naturales, vt docet Gal.3.*de cauſ.pulſ.in proœmio,& lib.de pulſib ad tyrones,cap.9.*Auicēna *loc.cit.c.5.* appellans huiuſmodi cauſas alterationis, cauſas non ingredientes conſtitutionem pulſus,diuidit eas in inſeparabiles,quales ſunt naturales,vt ætas,ſexus,temperamentum,&c.& inſeparabiles, quales ſunt cauſæ non naturales,& præter naturam:non naturales ſunt ſex,aër,cibus & potus,motus & quies,ſomnus & vigilia, inanitio & repletio,animi pathemata: præternaturales verò tot ſunt, quot ſunt affectiones præter naturam.Immutatio quæ ab his cauſis oritur,differentias pulſus naturalis inſequitur, vt docet Galenus *lib.de pulſib.ad tyrones,cap.9.* Quæ cùm multiplices ſint,quia non in omnibus pariter,arteriæ mouentur,ideò ſolùm per experientiam cognoſci poſſunt.

Sexus mutat pulſum. Nam viri habent eum multò maiorem, & vehementiorem fœminis, ex Galen. *lib. de pulſib.ad tyron. cap. 9.& 3.de cauſ.pulſ.2.*Fœminæ habent tardiorem,ſatiſque rariorem: nam mares poſita paritate in temperamento, ætate; anni tempore, regione, fœminis ſunt calidiores, perfectiores,& robuſtiores, 3. *de cauſ.pulſ.cap.2.* & latè à nobis demonſtratum eſt, *lib.2.in com.hiſt.* 144.

Neque obſtat quòd mollitiei inſtrumentorum magnitudo pulſus propria ſit,docente Galeno 1.*de cauſ.pulſ.cap.* 4.Sed fœminæ habẽt inſtrumenta molliora. Ergo illarum pulſus erunt maiores.Galenus reſpondet 3. *de cauſ. pulſ. c.cit.*hoc contingere,quia ſuperãt cauſæ paruitatis in fœminis,ſcilicet minor caliditas,excrementorum copia,corporis habitus,& alia:quare fœminæ habent pulſum celerẽ, crebrum; cùm enim illis paruitas diſtentionis nõ ſufficiat refrigerationi,iccircò celeritate,& frequentia natura defectum magnitudinis ſupplet,vt notauit Gal. 1. *de cauſ.pulſ.c.5.* Viri verò, cùm ſola magnitudo ſufficiat ad refrigerandum,tardiorem & rariorem pulſum ſortiuntur.

Puerorum pulſus eſt celerrimus,& creberrimus,& mollis,propter natiuam eorum humiditatem: iuuenum verò celer,ex Gal.*lib.de pulſib.ad tyr. c.9.* In magnitudine etiam & in vehementia differunt, quoniã iuuenum pulſus maximus eſt,& vehementiſſimus;puerorum verò inter ſenes, & iuuenes medius.Cauſam reddit Gal.3.*de cauſ.pulſ.c.5.* quoniam in pueris vſus augetur;nam in illis eſt maxima neceſſitas refrigerij,quia calore abundant natiuo, & pro generatione ſpiritus qui diſſoluitur, & illius incremẽto, multo indigent aëre;&cùm non ſolùm pro nutritione,ſed corporis augmento plura aſſumant & conficiant alimenta,fuliginoſis ſcatent excrementis, quare dilatationis, & contractionis intenditur vſus,vt docet Gal.1.*de criſib.*12.

Iuuenum verò pulſus maximus eſt,quia in illis virtus ad ſuum robur peruenit, & vſus vrget. Pueri etiam pro corporis mole pulſum habent magnum:ſi tamen cum iuuenibus comparetur:non eſt magnus. Etſi enim pueri facultate vitali valeant,4. *acut.* 9. nondum tamen in illis hæc virtus vltimam perfectionem eſt aſſequuta, ſicuti in iuuenibus, ex Auic *loc.cit.cap.7.*& Gal.3.*de cauſ. pulſ.cit.* Nam virium robur modicam exiccationem expoſtulat, quia hac illud conſeruatur,3.*de cauſ.ſympt. cap.3.*

Senum pulſus eſt tardus,rarus,paruus,languidus,ob facultatis imbecillitatem,ſi comparetur cum ætatibus præcedentibus,& à pulſu iuuenum plus diſtat raritate,quàm celeritate:& quia ſenes natura ſua ſunt ſicci, in ſenectute pulſus duritiem ſibi comparat; licèt ob diminutas concoctiones, & cruditates, quibus ſenes ſunt obnoxij,(ob quas ſuccis ſcatent crudis) aliquando pulſus mollitiem acquirat.

Temperamenta etiam immutant pulſum:Ille enim qui natura ſua calidi ſunt, habent pulſum maiorem, & frequentiorem,quàm qui temperamento ſunt frigidi,vt docet Galenus *lib.de pulſib.ad tyron. cap. 9. & 3. de cauſ.pulſ. cap.3.* & hac ratione Auicenna *loc.cit.cap.8.* dixit,pulſum virorum eſſe vehemẽtis neceſſitatis,id eſt,magnum,celerem,& frequentem;quod intelligendum eſt, ad mentem Galeni *loc.cit.*ita vt non ſit multum vehemens, ſed ſatis fortis,quare pulſus fit magnus,celer,& frequens;nam incremento coloris hæc omnia ſunt peculiaria docente Gal.*de cauſ.pulſ.cap.4.in fin.*

Aduerte tamen cum Galeno 3.*de cauſ.pulſ.cit.*quòd per calidos natura intelligimus eos qui in paſſiuis mediocritatem ſeruant,excedunt tamen calore:qui in duplici ſunt differentia, quidam enim ingenito calore abundant, & naturali, alij verò acri,& aſcititio,ex Gal.6.*epid.ſect.* 4. *com.15.& 5.de ſanit.tuend.cap.vlt.*Illi pulſum habent non ſolùm maiorem, & celeriorem, ſed & vehementiorem, quia viribus valent. Qui verò ſecundo modo calidi dicuntur,pulſum vehementem non habent,quia non conſtant viribus,ex Galeno 5.*de ſanit.tuend.cit.*licèt etiam in his ob magnitudinem,& celeritatem,pulſus referat ſpeciem vehementiæ,ex Gal.3.*de ſympt.cauſ.cit.*Quemadmodum enim cum exceſſu caloris adſcititij virtus non conſtat:ſic cum exceſſu caloris natiui vires ſunt robuſtæ,quia cum eo,& optima temperies, & vires fortes etiam inueniuntur,quinimmò earum cauſa exiſtit, & quò calor natiuus magis exuperat, eò maiorem virtus firmitudinem acquirit, & pulſus vehementior fit.

Obiicies contra traditam doctrinam, primò.Omnium rerum natura conſtantium eſt certus terminus augmenti, & decrementi,vt Ariſt.docet 2.*de anim.cap.4.poſt.med.*Sed calor eſt res naturalis. Ergo debet habere certum terminum, quem ſi excedat, iam fit præter naturam.Secundò. Mediocritas patitur duplicem corruptionem, exceſſum ſcilicet,& defectum,ex Gal.*lib. de dif. ſympt.cap.*4.Ergo ſi calor natiuus excedat,iam nõ erit mediocris,ſed immoderatus,& ex conſequenti vires diminuet.

Tertiò. Virtus in temperamento conſiſtit, 1.*de præſag. ex pulſib.cap.*4.Ergo quò calor natiuus abundantior fuerit eò ampliùs debilitati debet,quoniam temperamentum euertitur.Quartò.Eadem eſt ratio ſpiritus,ſanguinis, & caloris. Sed ſanguis mediocritatem requirit, quam ſi exceſſerit,animal ægrotat, vt Hip,fatetur *lib.1. de natur. human.text.20.&21.*quoniã interdum ita accreſcit,in virtutem premat,& offendat.Ergo eodem pacto calor natiuus mediocritatem requirit.

Sed hæc facilè diſſoluuntur.Si aduertas,quòd calor natiuus poteſt dupliciter conſiderari:vno modo,quà eſt calor,& hoc modo quò fuerit maior,eo erit debilior virtus; alio verò modo,quà eſt naturalis,hoc eſt,in frigiditate & aliis qualitatibus commenſuratus, vt firmat Galenus *lib. de rigore c.6.poſt.med* & ea ratione quò fuerit vehemẽtior, eò virtus erit robuſtior, quia partes ſunt magis attẽperatæ. Quare hæc proportio,& hæc temperies eſt terminus caloris natiui,à quo ſi deficiat,vel eum exceſſerit,præter naturam efficitur Ex quibus prima,& ſecunda ratio corruit,pariter & tertia,quia caloris natiui temperies nunquam deſtruitur, etiamſi maior fiat. Ad vltimum dicendum,quòd ſanguinis incrementum cum proportione naturæ idonea, ſimilitudinem habet cum calore natiuo; copia tamen ſpirituum nunquam reprobatur, vt docet Auic.*lib.de medic.cordial.tract.1.c.4.*Nam quò plus in corpore abundant,eò vires fiunt vegetiores;illi enim ob tenuitatem ſuam citiſſimè in opere reſoluuntur.

Frigida & humida intemperies,ob facultatis debilitatem & caloris imminutionẽ, pulſus efficit paruos, raros, tardos.Quòd ſi inſtrumentum,inquit Auic.*loc.cit.* fuerit molle, efficit pulſum latum: ſi verò durum, prædicta omnia imminuuntur. Humida verò intemperies efficit. pulſum latum, & vndoſum: ſicca verò durum, & anguſtum, ex Auic. *loc. cit.* & ex Halyabbat. 7. *theoric. cap.* 4. *ad init.*

Aduerte tamen cum Galen.*lib.1.de præſag.ex pulſib.c.4. ad init.§.Iam humiditates,&c.*vſum non variari niſi ex calore, aut frigiditate, reliquas autem qualitates inſtrumentum,aut facultatem immutare: iccircò Galenus *lib. art.medic.cap.31.& 32.* ex humiditate,aut ſiccitate ſolùm duritiem, aut mollitiem in pulſu contemplandam eſſe aſſeuerat.Quando tamen facultas eſt robuſta,&neceſſitas multa in temperamento ſicco, conſurget bis pulſans

ſpaſmoſus

fpafmofus,feu tremulus,ob rationes plures,quas ex pro-feffo propofuit Iacobus de partibus *in com. cap.8.cit. loc. Auic.*

Tempora anni diuerfimodè immutant pulfum,ex Gal. *de pulfib.ad tyron.cap.* 9.& 3.*de cauf.pulf.cap.6.*quibus locis docet, pulfus in medio cuiuflibet tempori effe confiderandos,& non in principio,aut fine,quoniam tunc fecundùm vergêtiam ad hoc, vel illud tempus immutatur: nam vere fit pulfus magnus,vehemens,moderatus in celeritate & frequentia.

Sed obftant plura:cùm enim ver exactiffimam habeat temperiem, non folùm fi cum corpore humano compararetur, fed etiam per feipfum, robuftiffima fit virtus,vfus non multùm adauctus,inftrumentarectè difpofita,videtur quòd pulfus debeant effe maximi,&vehementiffimi.Soluit difficultatem hanc Galenus, confirmans hoc effe verum, fi cum pulfu reliquorum temporum comparatio fiat. Nec dicas, quòd cùm eo tempore adaugeatur vfus facultas non poffit effe robufta:nam eo tempore adaugetur vfus calido naturali, cuius ope facultates noftri corporis roborantur.

Ex iis difces,æftate,quia vfus ex calido natiuo non augetur pulfus non effe vehementes, fed paruos,& ob facultatis imbecillitatem, & caloris natiui refolutionem, languidos; funt tamen celeres & crebri, tum propter augmentum vfus, tum quia cùm parui fint, natura defectum magnitudinis celeritate & frequentia fupplet.

Hyeme pulfus funt parui,& debiles,ob facultatis imbecillitatem, & tardi,ob imminutionem vfus,ex Gal.*loc. cit.* Nec obftat celeberrima Hippocratis auctoritas, 1. *aph.*15.dicentis, tempore hyemis facultates effe robuftiffimas, & fic copiofiora alimenta effe offerenda, ficut probat Galenus *lib.1.de natur.human.com.*36. nam Hippocratica fententia de robore facultatis naturalis eft intelligenda, quæ à vitali longè eft diuerfa:alioqui vitalis facultas effet fortior in pueris, quàm iuuenibus,& hyeme, quàm vere,& autumno.Hoc modo intelligendus eft Galenus, 3.*de caufis pulf.cap.*8.quum in principio fomni facultatem vitalem debiliorem effe affirmat,quum naturalis nulla reddatur debilior.Dic fecundò,quòd hyeme interdum frigiditas eft tanta,vt quàm penitiffimè fefe infinuet in vifcera, ita vt innatus calor remittatur,& virtus debilis reddatur,& tunc fiunt pulfus parui,languidi,rari, tardi:fi verò non folùm frigiditas interiora non refrigeret, fed per antiperiftafin calorem robuftiorem reddat, tunc partibus internis calefcentibus, & alacrioribus factis,pulfus erunt magni,in reliquis verò generibus moderati; etfi eam non participent vehementiam, quemadmodum in medio veris, vt *fuprà* ex Galen. mente protulimus.

De autumni pulfu illud pro certo affirmandum, hoc tempore pulfum effe inæqualem cum quadam debilitate, quia autumnus in calore &frigiditate,ab optima temperie recedit, & in actiuis inæqualis eft,in paffiuis ficcitate excedit, & fic facultas hoc modo concuffa,debilis eft, & inftrumentum non rectè difpofitum.

Sed fi hoc verum eft,cur 3.*de caufis pulf.cap.6.*Galenus fcripfit, pulfus in initio autumni effe vehementiffimos? Dic, quòd licèt de hac contradictione plura præfcripferim,*lib.*1.*in com.hift.*39. contra Vallefium, qui *lib.3. cont. cap.*14.Galenum temnit & damnat,placet nunc pro Galeni tutela,eius argumenta ad vnguem expendere.

Primò. Autumnus eft tempus intemperatum, & intemperamentum illius varium,& inæquale, 1.*de temp.c.*4. quod vires diffoluit,huc & illud agitando calorem.Ergo pulfus in eo non poffunt effe vehementes, quia intemperies variæ multòmagis diffoluunt facultatem, quàm mala intemperies,fimilis & æqualis,ex Auic.*loc.cit.cap.*9. Dic. Intemperantia autumni,& inæqualitas,non eft tanta, vt vires diffoluat,nam eandem inæqualem habet ,ver, etfi non ita intenfam:nam matutino, & vefpertino tempore frigus viget,&meridiano,æftus.Deinde exceffus autumni exiguus eft; argumento funt plantæ,quæ eo tempore folent germinare. Quare cùm tempore autumni facultas valeat, vfus fit moderatus, inftrumentum rectè difpofitum, pulfus vehementes fieri poffunt.

Secundò. Autumnus eft tempus contrarium vitæ, quum in eo remittatur calor, & augeatur ficcitas.Quare hoc tempore pulfus erit debilis, paruus, & rarus. Dic, quòd illæ qualitates non multùm excedunt; quare hoc tempus non erit valde contrarium vitæ.

Tertiò. Autumus fequitur æftatem, in qua vires debiles funt, inftrumentum durum, & non ita obediens, ficut in vere;ob quam virum debilitatem autumno inter alia generantur morbi periculofi, praui moris,& difficilis iudicationis,ex Galeno 3.*aph.*9.& 2.*epid.fect.*1.*parum poft princip.* Dic. Potiùs autumnus aliquo modo reficit vires ex æftate languidas, nimiam illius difflationem prohibendo.

Quartò.Hip.& Galenus 1.*aph.* 15. & 18.docent,homines vere,& hyeme multo meliùs alimenta ferre; contrariæ verò rationes fe habent in autumno.Ergo fi hæc tempora in his contraria funt,non erunt in pulfibus fimilia. Dic,quòd etiam fi illa tempora in alimenti affumptione intemperata fint, nullum tamen eft inconueniens, tempore autumni facultatem vitalem meliùs fe habere,quàm tempore hyemis,aut æftatis.

Vltimò. Galenus inæqualitatem pulfus omififfe videtur,quæ tamen illi maximè conuenit Dic.Galenus omifit inæqualitatem autumni, tanquam maximè notam:à magiftro enim fuo 3.*aph.* 9. & alibi, decantatum erat, hoc tempus effe varium & inæquale,in quo eadem hora modò calor,modò frigus vrget.

Sed magis admiror Ferdinãdum Menam doctiffimum *in com.cap.*12.*Galeni,lib.ad pulfib.ad tyrones,*qui locum *lib. de pulfib.ad tyrones,* afferit effe fuppofititium:quum Galenus eandem fententiam *lib.*3.*de caufis pulf.cit.* approbet, & confirmet.

Regiones etiam immutant pulfus, temporum inftar: nam in temperatis adeft pulfus vehemens, & temperatus;in frigidis paruus,& tardus;in calidis non funt vehementes,fed parui,& languidi,vt fcitè docuit Auic.*loc.cit, cap.*10.& accepit à Gal.*lib.de pulfib. ad tyrones, cap.*9.& 3. *de cauf.pulf.cap.*7.

Cibus, & potus immutant pulfum fua qualitate, & quantitate. Cibus enim fi modicus eft, mutat pulfum in magnitudinem, vehementiam, celeritatem, & frequentiam;calorem enim,& robur virtutis adauget, quod (vt rectè notauit Auerrhoës 4.*collig.*2.) non eft intelligendum,cùm primò cibus affumitur:nam tunc apparet pulfus paruus, & languidus, cum raritate, & tarditate: Retrahitur enim calor ad coctionem, & cum eo fanguis & fpiritus; & fic fuffocatur calor poft affumptum cibum, & pulfus fit paruus.

Deinde cibus in principio eft diffimilis,& contrarius; & licet fit modicus, ex eo opprimitur virtus,veluti in igne experimur,qui in principio àlignis veluti obruitur, & fuffocatur. Quando verò cibus iam eft concoctus in ventriculo,& iecore,& incipit apponi, tunc propter fpiritus & fanguinis generationem, partiúmque refectionem,accrefcit caliditas,& robur virtutis augetur,& pulfus magnitudinem,& vehementiam fibi comparat.Quare non immeritò dicebat Gal.*lib.*2.*aph.*18.fignum nutritionis effe magnitudinem,& vehementiam pulfus.

Quando cibus exhibetur in quantitate parca, aut homo paffus eft inediam, tunc mutatur pulfus in magnitudinem,velocitatem & frequentiam; & quia exurit fanguinem,& fpiritum, illúmque ad biliofam naturam conuertit,caliditas accrefcit, & intenditur. Quum verò diuturna,& immodica eft inedia,quæ non folùm fanguinem& fpiritum imminuit, fed humidum radicale abfumit,tunc efoluta facultate, & exhauftis viribus, fit pulfus paruus, languidus, tardus. Ex iis patet folutio ad dubitationem, quam propofuit Galen.*lib.de curand.rat.per fang.mif.cap.*5. *in princip.*dicens, inediam interdum calefacere, aliquando refrigerare.

Potus immutat pulfum, ficut & cibus & præfertim vinum, nam ex eorum numero eft, quæ corpus alunt docente Galen.3.*de alim.facult.cap.*40.Illius tamen alteratio velocior, fiquidè celeriùs vires reficit,quum citiffimè

concoquatur,& distribuatur; liquida enim citissimè nutriunt,maxime calida,quia faciliùs alterantur, 3.*de temp.* 1.& 2.*aph.*11. & 18. Verùm hæc immutatio non est ita diuturna,quàm ea quæ oritur ex cibo: sicut enim facilè potus alteratur,sic etiam citiùs absumitur, ex Gal.*lib. de pulsib.ad tyron.*10.& 3.*de caus.puls.*7.

Aqua, ex mente Auic,*loc. cit. cap* 11. etiam virtutem roborat propterea,quòd alimentum penetrare facit, & in hoc illius operatio similis est operationibus vini, vel ratione quantitatis, vel qualitatis, vel proprietatis illius: verùm quia non calefacit,sed potiùs refrigerat, ideò non æquè necessitatem auget. Hæc est causa,ob quam Galen. *lib.de pulsib.ad tyrones,cap.* 10. dicebat, aquam minimè omnium ciborum,& potuū mutationem inducere,quum hæc vt cibus immutare non valeat. Et licèt non nutriat, vt tam multis argumentis ex plurium mente auctorum probauimus,*lib.*2.*in com.hist.*§ 4. Tamen ad symmetriam corporis reuocata, vires recreat, quemadmodum ab alimentis fieri consueuit; & ob id fortasse *loc.cit.* Galenus aquam,ciborum instar,in pulsu mutationem facere pronuntiauit.

A somno pulsus etiam immutatur, tum pro ratione temporis illius,videlicet in principio,medio,& fine,tum etiam secundùm coctionis diuersitatem. Quare somnus in principio, facit pulsum languidum,tardum,rarum, ex Gal.*lib.de pulsib. ad tyron.cap.*9.Causam reddit Auic. *loc. cit.cap.*12. & probat Galen.3. *de caus.puls.cap.*9. quoniam in principio somni,fit retrocessus caloris ad interiora, ex Gal.6.*epid.sect.*4.*com.*14.& *sect.* 5.*com.*30. & 2. *aph. com.*1. ob quam causam somni tempore perfectiores fiunt concoctiones, vt *cit. loc.* docuit Galenus, & probat 6. *epid, sect.*5.*com.*10.Quia cùm calor sit opifex,& omnium operationum naturalium instrumentum,ex Galen.1.*aph.* 15. & 2.*de facult.natural* 9.& 6.*epid.sect.*5.*com.*5.*post.med.* eo ampliùs in visceribus adaucto,perfectiores fiunt operationes. Tunc in initio somni, facultas coctioni alimentorum incumbens,minor ad singula opera efficitur, & calor natiuus copia alimentorum veluti consopitus, vsum imminuit, & arteria est veluti detenta, & ob caloris retrocessum veluti ligata,nec multùm,nec diu dilatari potest:nam quemadmodum respiratione caliditas cordis conseruatur, sic etiam transpiratione,id est,pulsu, totius caliditas retinetur.

Deinde in principio somni ob dictam causam partes frigidæ sunt;ideò pulsus in paruitatem,& tarditatem immutatur,ex Gal.*lib.de pulsib.ad tyron.*& Auic.*loc.nuper citatis.*Ex iis colliges immeritò Menam *in com.cit.loc.* reprehendere Auic. quia in somno semper calorem augeri sibi persuasit, quoniam licèt hoc sit verum, in principio somni locum non habet: Nam ob retrocessum sanguinis, & spiritus ad partes internas calor innatus opprimitur,& redditur pusillus, quæ omnia de dilatione intelligenda sunt, vt firmat Galenus *lib.*3.*de caus.sympt.cap.*9. Contractio enim tempore somni maior semper est, & velocior:tunc enim ad est maior expurgandarum fuliginum necessitas, quæ ex halituosis vaporibus est coctione eleuatis emanant. Quare Galen.3.*de caus.cap.cit.*dixit, in somno pulsum esse celerem, secundùm contractionem, tardum secundùm distentionem: quo pacto est etiam frequens, quoad quietem externam; rarus, quoad internam.

Medio somno fit pulsus maior, & vehementior;tunc enim calor iam alimenta concoxit,& regenerato sanguine est robustior, & ampliùs emicat,ignis instar, qui accensis lignis fulgidus splendescit. Si verò somnus excedat, & immoderatus sit, iterum pulsus ad pristinam paruitatem reuertitur, & raritatem, tarditatem, ac languorem sibi comparat,& veluti dissipatur ac resoluitur,immò præ copia fuliginum, quæ tempore vigiliæ erant expurgandæ,extinguitur. Similiter quando somnus sequitur post inediam, quia calor plus iusto absumit & exiccat, tunc resolutis viribus,& imminuto calore natiuo,pulsus fit paruus & tardus.

Vigilia etiam immutat pulsum,quoniam in principio fit pulsus maior, vehementior,celerior, & frequentior,

A inæqualis tamen,& in ordinatus,ex Gal.3.*de caus.puls.cit.* & *lib.de pulsib.ad tyron.cap.*9. Nam coctionis recrementa halituosa,in partibus intermediis vsque ad cutim colliguntur, & cùm calor ex cibo roboratus iam expandi incipiat,& viæ non sunt patentes,sed impeditæ,contentione quadam mouetur, vt corpus transpirabile efficiat; quare pulsus vehemens est & maximus, sed ob vias impeditas,inæqualis,& inordinatus,& cum vibratione quadam. Quod præcipuè fit in his, qui terrore & metu à somno expurgunt,vt *cit.loc.cap.*12. docuit Auicenna: in iis verò,qui lentè, & paulatim à somno excitantur, fit pulsus æqualis,gratia expellendarum fuliginum, vt dictum est,sed breui temporis spatio ad pristinam mediocritatem reuertitur; expurgatis enim fuliginibus motus caloris moderatus est.

B Exercitum immutat pulsum: quando enim moderatum est,adauget vsum; & sic roboratis viribus,fit pulsus magnus, vehemens, celer,& frequens. Quando tamen diuturnius est,& modum excedit, tunc viribus resolutis fit pulsus paruus,debilis,tardus,vt 3.*de caus.puls.cit.* Gal. admonuit.

Balneum pulsum immutat,exercitij instar, & maximè si ex dulci aqua,& tepida paretur:Nā si est aqua sulphurea,aluminosa,aut bituminosa,immodicè exiccat,& pulsum cum celeritate, & frequentia indurat. Balneum frigidum,quia remittit calorem,efficit pulsum paruum,languidum,tardum,& rarum:sed ex hoc balneo varietas accedit; qui enim sunt excarnes, ac debiles, quum ex occursu gelidæ refrigerentur, in illis multò minor,tardior, & rarior redditur pulsus;in iis verò qui carnosi sunt, & robusti,cùm calor colligatur & vniatur,pulsus magnitu-

C dinem & vehementiam sibi comparat, ex Gal.3.*de caus. puls.cap.*15. probat Hip.5.*aph.* 21.& Galenus confirmat, *in com.*

Vteri gestatio etiam immutat pulsum.Ego enim tempore,quo fœtus in vtero continetur, nec nutritur per os, nec respirat,(quidquid auctor *lib.de carnibus* dicat)& alitur sanguine menstruo, quem mater per venam vmbilicalem suppeditat;& quando hic nutritioni non sufficit, fœtus commouetur, & calcitrat,rumpitque membranas quibus erat inuolutus,& iam maior redditus,& in angusto loco sese deuoluere non potens, aërem non per os, sed per vmbilicales arterias attrahit,qui si ad ipsius calorem temperandum non sit satis,commotione sua exitum quærit,vt constat ex Auic.21.3.*tract.*1.*cap.*2.Quare vtero gerentes cùm sibi,& fœtui aërem attrahant,sic pulsus in

D magnitudinem, celeritatem,& frequentiam immutatur: quare in mediis, & postremis mensibus vsus, & virtus immutantur:Et ideò ob molem, & pondus illius opprimitur virtus,& magnitudo minuitur, & celeritas ac frequentia adduntur;& in postremis mensibus inæqualitas cum ordinis perturbatione animaduertitur.

Dolor immutat pulsum, quando partem principem exercet,& est diuturnus. Hoc modo quando recens est, efficit pulsum vehementem, & magnum, cum celeritate & frequentia coniunctum,ex Galeno *lib.de pulsib.ad tyrones,cap.*11.& 4.*de caus.puls.cap.*6.Halyabbat.4.*theoric,c.* 6. Nam cocitatur facultas cum natura, & maximo impetu noxam sensatam expellere tentat,vt docet Gal.13.*meth.* 13.*in fin.*& *lib.*5.*aph.com.*53.Hæc est causa ob quam dolor fluxiones commouet,*lib.de curand.rat.per sang.mis.*8.& *lib.*

E *art.med.*95. Quando ergo ex diutino labore vires fatiscunt,fit pulsus paruus,est debilis, cum celeritate & frequentia. Dolorem autem vires dissoluere, nulli puto non manifestum, & probat Gal.11.*meth.*1. & 4.*de caus. puls.*3.4.5.& 6.subscribit Auc.2. 1. *doct.*2.*cap.* 22.& 4. 1. *cap.*3.dicit Auic.*Et omnis quidem dolor,si est fortis,interficit.* In dolore enim spiritus incomposite huc & illuc mouentur,& in motu incalescunt,& attenuantur, quibus euanescentibus vires resoluuntur. Deinde natura præ doloris vehementia distracta, nec concoquit, nec distribuit alimentum sicut oportet,quare languet virtus,& sic pulsus fit paruus,& languidus.

Inflammationes etiam immutant pulsum,quæcunque eæ sint, & in quacunque parte generatæ: pars enim in-

flammata

flammata præ affluxu humoris magis diftenditur, & ob caliditatem adauctam exiccando indurat, & fic fit pulfus durus, velox,& frequens,maximè fit pars affecta eft præftans,& inflammatio ingens.Interdum tamen accidit, vt pro varietate partis affectæ, & ratione caufæ efficientis inflammationem, vt aliàs fiat durus, aliàs minùs durus pulfus excitetur, vt *lib.de pulfib. ad tyron. cap.* 11.& 4.*de cauf. pulf.*7.*&* 10.docuit Galenus.

Pariter etiam pro ratione affluentis humoris diuerfimodè immutatur pulfus.Si enim fuerit fanguis pituitofus,fit pulfus vndofus,& mollis;fi biliofus,fit durus.Sicut enim fanguinis puituitofi eft, emollire & humectare: fic biliofi, exiccare & indurare, ex Gal. *de cauf. pulf.* 12. Ex iis diffolues repugnantiam apud Galenum docentem, 4. *de cauf.pulf.*12.*&* 13.in peripneumonia,& lethargo, pulfum effe vndofum, & mollem: nam licèt hæ affectiones fuam effentiam habeant in inflammatione, 13.*meth.*21.& ab hac, vtpote inflammata & tenfa, durities abeffe non poffit:tamen in iis tumoribus mollities accidit, refpectu pleuritidis,& conuulfionis,& hoc modo feipfum explicat,5.*de loc.poft med §.Vt in affectibus pu'monis.*Neque enim Galenus voluit fignificare, nullam in pulmonis inflammatione duritiem adeffe, fed non effe tantam, qualis in pleuritide confpicitur.

Deinde pro varia ratione temporum inflammationum, pulfus fit diuerfus: nam in principio fit maior iufto, vehementior, celerior, & frequentior: in augmento hæc omnia augentur,& pulfus fiunt magis feruantes, vibrantes, & duriores: in ftatu omnia hæc, excepta vehementia, intenduntur. Pro ratione magnitudinis etiam pulfus varius exiftit: quoniam inflammatio magna reddit pulfus maiores, & diuturniores; parua,minores, & breuiores. Partes neruofæ & membranofæ,duriorem, & magis ferrantem pulfum efficiunt. In partibus quæ magnis venis, & arteriis præditæ funt pulfus apparent maiores & vehementiores.Partes humidæ inflammatæ molles efficiunt pulfus.

Auicenna.*loc. cit. cap.* 12. propter rationem aliquorum fymptomatum pulfum immutari affeuerat, & propofuit in huius rei confirmationem quatuor exempla: primum de fuffocatione, & inflammatione pulmonis. Secundum de atrophia ex inflammatione iecoris concitata.Tertium de fuppreffione vrinæ in inflāmatione regnum.Quartum de inflammatione in partibus acuti fenfus,vt oris,ventriculi,& fepti tranfuerfi,in quibus fit pulfus fpafmofus, & fyncopizans; quo loco per fpafmofum, conuulfiuus eft intelligendus,& per fyncopizantem,intelligendum effe deficientem, Gentilis, & Iacobus de partibus affeuerant *in com.*

Animi pathemata etiam immutant pulfum, vt funt ira,gaudium,triftitia,timor. Et licèt alia fint animæ accidentia tamen ex iis maximè, & propriè pulfus immutatur.Ira efficit pulfum magnum, altum,vehementem, celerem,& frequentem, vt docet Galenus *lib. de pulfib. ad tyron.cap.* 11.& 4. *de cauf.pulf.* 2. In eo tamen nulla inæqualitas adeft,nifi fortè timor cum illa coniungatur, aut verecundia, aut alia quæpiam contraria affectio,ab intellectu profecta, quæ illius motum coërceat. In illa enim augetur calor,& accrefcit vfus, cùm in iratis fanguis circa cor efferuefcat, & per totum corpus incompofito motu ebulliat,ex Gal.*lib.de cauf.morbor.cap.*2.& 1. *de dif. feb.* 3.& *lib.* 1.*de fanit.tuend.cap.*9.& 2.*de cauf.fympt.cap.* 5.

Deinde impetus,& conatus cum virium robore coniungutur: nam eft cum vltionis appetentia, ex Gal. 4.*de cauf.pulf.cit* & 1.*de præfag.ex pulf.*8. Nec obftat,quòd magnitudini propria fit profunditas,feu altitudo. Ergo non erat neceffarium dicere,quòd efficit pulfum altum. Dic, quòd in ira eft maior altitudo,quàm magnitudini conuenit; quare apparet in illa non folùm pulfus magnus, fed altus. Nam ira concitat facultatem, & maiore cum impetu hæc fuas operationes efficit.Hoc etiam conftat in facultate naturali,& animali,quæ vrgente vfu & neceffitate,vehementer excitantur, vt omni conatu moleftiam à fe repellant, vt firmat Galenus 4.*de cauf.pulf. cit.* Cùm enim facultas vis,& efficacia,in folidorum temperie,fan-

A guine, & fpiritu confiftat, vt hæc feruet à feruore, & commotione furibunda,excitata contra caufam morbificam infurgit, quæ cor vifcus præftantiffimum fatigat, & hac ratione variè in hoc pathemate immutatur pulfus.

Gaudium efficit pulfum magnum,rarum,& tardum,ex Gal.*lib.de pulfib.ad tyron cap.cit.*& 4.*de cauf.pulf.cap.*3.Addit Auic. *loc. cit. cap.*18. quòd pulfus eft mollis & lenis, quia leniter & lentè calor fpargitur per vniuerfum corpus:ob quem motum intenfio quædam acquiritur,cuius ratione pulfus fit maior:& quia facultas non immutatur, nec vigorem acquirit,ideò in vehementia non recedit à moderatione:& quia vfus parum augetur, quantum magnitudini additum eft, de celeritate detrahitur, & frequentia; & ideò pulfus tardus, & rarus efficitur. Quæ omnia de moderata lætitia funt intelligenda;quoniam fi

B immodica fit,in qua plurima fpirituum copia diffipatur, & calor imminuitur, vires deiiciuntur, virtus refoluitur, tunc pulfus fiunt prædictis omnino contrarij,parui,debiles,rari,tardi,inæquales, inordinati,& formicantes. Nec mirum: nam in extremo gaudio, adeò copiofum fpirituum effluuium fuboritur ad partes externas,ita vt innatus calor eorum ope deftitutus pereat, & extinguatur; quare plures præ extremo gaudio præfertim debiles, & languidi fubitò periere, vt firmant Galenus *lib.*2.*de caufis fymp.cap.*5.& 5.*de loc.cap.* 1. Plinius *lib.*7.*cap.*33.& notauit Valentinus Polydamus *in fine tract.de pulfibus.*

Triftitia efficit pulfum paruum,tardum,rarum:nam in ea calor eft imminutus,ex Galen.*lib.de pulfib ad tyron.cit.* & 4.*de cauf.pulf.cap.*4. Neque obftat, quòd in hoc pathemate fanguis & fpiritus ad vifcera retrocedant: Nam in

C ira ficut in profundum remeat,fic reuertitur calor fubitò ad extra, ex quo motu inordinato intendi calorem, & vfum accrefcere par eft; in triftitia verò recurrens ad internas fedes,ibi ftabulatur, & copia fua grauans,calorem fuffocat, & vfum minuit, quare eft triftitia mors contingit,vt fusè *lib.*2.*in com. hift.*114.explicuimus.

Timor in principio efficit pulfus celeres,inæquales,& inordinatos, & fi vehemens fit,cum vibratione quadam, quia non folùm animum, fed fenfus perturbat.Quando verò diuturnus,& immodicus eft, cum non toto genere, fed magnitudine à triftitia differat,auctore Gal.1.*de cauf. fympt.*5.*po't.med* & pariter vires omnes debilitet, pulfum ficut triftitia facit,& interdum tam ingens eft,vt in debilibus mortem inferat,ex Gal.1.*de cauf.pulf.cit.*Quo etiam loco explicat, qua ratione verecundia differat à timore.

D Febres etiam immutant pulfum,quæcunque ex fint, de quo argumento fatis plura legat qui velit *lib.* 4.Quo loco hæc omnia exactè perftrinximus,dum de cuiufque febris natura peculiarem fecimus commemorationem.

Amor maximè immutat pulfum, vt variis prifcorum fententiis probat Ioan.Lamandus *lib. de amantium amentium cura,in fin.* nam ficut reliqui animi affectus peculiarem habent pulfus differentiam, fic etiam amor, maximè cùm Galenus, & Erafiftratus fe fœminas amore flagrantes per pulfum agnouiffe glorientur,vt teftatur Galen. 1. *prog.*5.& *lib.de præcog.ad Pofthum cap.*6. Dic, quòd amor non conftituit peculiarem pulfus differentiam, fed alia figna,quæ defcripfimus latè *lib.*1.*in com.hift.*46.&*in lib.*7. *praxis hiftoriarum,cap.*8.*tit de amore infano,*iterum defcribentur: licèt non fit negandum,pulfum variè immutari,

E fecundùm diuerfos affectus, quos in confpectu rei amatæ,vel facta illius commemoratione,producit;tunc enim facultas vitalis folet perturbari:quibus,& non aliis fignis, *fuprà* citatos auctores,fœminas illas amore heroico laboraffe deprehenderunt,vt ipfi ingenuè conteftantur. Confule Vallefium *lib.*3. *cont. cap.* 14. Gregorium Horftium, *differtatione de pulfu amantium*, in qua de natura amoris perbellè difceptat.

Huic itaque argumento hîc imponamus finem,in quo explicando etfi breues fimus,& alij integros libros confcripferint, vt Mercatus,Saxonia,Iofeph, Struthius,Iacobus Lauellius, & Cornacchinus: tamen ex mea lectione non inutilem frugem accipies: nam(vt cum Varrone loquar)quis non è fegete ad fpicilegium reliquit ftipulam?

HISTO

HISTORIA XXVIII AVIGEN.
De opij veneno.

Opium extrà appositum, interficit.

ET vidimus qui suppofuit sibi collyrium ex opio, & mortuus est, &c. Auicenna 16.3.tract.1.cap.4.

PARAPHRASIS.

QVot damnat afferat opij, præsertim incorrecti vsus, satis ex priscorum mente prædiximus, *lib. 1. in com. hist.* 61. de cuius temperamento affabrè dictauimus eo lo- B co sciru non indigna. Cùm enim frigidissimum medicamentum sit, vel extrà appositum, maximè in debilibus corporibus, summam perniciem infert: & licèt ad epotum symptomata sequantur terroris plenissima, vt sensuum stupor, pallor corporis, singultus, præfocatio, vt retulit Auic. 6.4. *tract.1.cap.* 1. tamen si auribus, oculis, ano, mitigandi doloris causa imponatur, verenda symptomata subsequuntur: quoniam ab eius impositione pars interdum morticinium patitur, & extinguitur.

Narrant Nicolus *serm. 2. tract.2.cap.2. & 15.* & Gattinaria *in com. 9. ad Almans. cap. de sola cholerica*, se vidisse emortuos, quibus ano opium suppositorij forma fuerat appositum. Cùm ergo hoc acciderit, antidota per os exhibenda sunt calida, attenuantia, & roborantia, quæ ni- C miam eius frigiditatem retundant, vt vinum, aromata generosa; & si fortè parti damnum intulerit, eam fouere oportet decoctis, fomentis, & aliis quæ natiuum calorem robustiorem efficiant, calefaciant, & attenuent, quorum omniam formam latè *in tom. vlt. praxis hist. tit. de opio*, proponemus. De opij natura, & medicamentis opiatis ad omnes totius corporis affectus probatissimis, lege *libellum singularem clarissimi Ioannis Freitagij*, que de hoc argumento appositissimè disseruit.

HISTORIA XXIX. GALENI, & Auenzoaris, de morbo Regio ex veneno suborto.

Morus Regius ex vipere morsu, & alio veneno contractus, belzaarticis medicamentis curatus.

IMperialium seruorum quidam, qui viperarum venationi deputatus erat quum à viperamorsus esset, aliquãdo tempore medicamenta, quibus vti consueuerat, potabat, quùmque vniuersi corporis color mutaretur, adeò vt porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit, cui epota, theriaca, quàm celeberrimè color secundùm naturam restitutus est, &c. Galenus lib.5. de loc.affect.cap.7.

Et fit etiam icteritia ex potu rei maliriosa, sicut accidit Azir filio Haly, qui erat Conestabilis Regis, qui nisi pro- E me, vt ad eum Sibilia ire deberem, & inueni eum glaucum in corpore toto, sicut est cortex citri, & amiserat appetitum comedendi ex toto: & considerando cum omni solicitudine super negotio, graue mihi videbatur inuestigare, & certificare me de causa huius ægritudinis, & hac de causa non audebam ei curam adhibere, & considerando præcedentia infirmantis, non videbam quod ex ipsis istud accidens habere debuisset, eo quòd in eodem instanti in quo habuit icteritiam, habuit similiter & casum appetitus: cogitaui quod bibit, & comedit rem venenosam, de de natura cuius erat, conuertere, complexionem corporis totius in choleram; & dixi quòd hæc complexio erat ex proprietate rei dictæ, & non ex sua complexione. Quare conuersus ad Deum, confidens totaliter in eum negaui vt ei minimè plus nocumenti inferre possem, quàm illud quod habere videbatur. Dedi ergo ei potandum, pondus trium granorum hordei de Beze- A *hard, cum vnciis quinque aqua cucurbita, & posui aquam cucurbita ad reprimendam furiositatem illius caliditatis acquisita, & Bezehard ad expellendum venenum; & sic posui complexionem cucurbita frigidam contra complexionem calidam patientis & proprietatem Bezehard contra proprietatem veneni, & sic inde perfectè fuit liberatus. Vnde ex hac cura fui mirabiliter commendatus, & qui viderunt, & audierunt venena pro nihilo reputabant, faciendo illud. Et nota, quòd magis proprium Bezehard, & vtilius cateris est illud, quod prope oculos ceruorum in oritur in partibus orientis, &c. Auenzoar* lib.1. theizir, tract.13.cap.6.

PARAPHRASIS.

ABsque iecoris vitio à causa externa, vtpote à veneno assumpto, aut morsu virulentorum animalium, morbum auriginosum concitari, his historiis Glenus, & Auenzoar confirmarunt, cuius vi sanguis corruptione aliqua peregrina in bilem agitur, ex noxiarum bestiarum morsu venenato concitata, vt Paulus *lib. 3. sui operis, cap.*50. & Aëtius *tetrab.3. serm. 2. cap.* 17. affirmarunt. Et licèt deleteria qualitas hepati cõmunicata illud ita conspurcet, vt bilis copiam progignat, eámque per totum corporis habitum expellat, & auriginis causa sit; tamen illi solùm hoc morbo premuntur, qui biliosi sunt, & illius copiam in corpore coaceruant. Quare si viscera flauo humore sint turgida, icterus fit flauus, ita vt omnia excrementa flauescant: si nigro, & melancholico humore corpus sit refertum, icterus niger consurgit. Vtriusque icteri hæc sint exempla.

Primum proponit Brassauolus *lib.4.aph. in com.sent.*62. & est Sulpitij Tombesij, morbo regio & febre laborantis, cui ex vena iecoraria, incisa totus sanguis extractus exiuit luteus, excrementa lutea, lute sputa, vrinæ luteæ, cuius totum bile erat refertum, adeò vt eius anima in bile viueret vel potiùs humore corrupto. Aliud exemplum affert Marcellus Donatus *lib.1. de hist. medic. mirabili, c.9.* cuiusdam Campegij, qui à scorpione ictus, totum postea habuit corpus maculis nigris respersum: & nos vidimus, & notauimus, *lib.3. de praxi admiranda, obs.*10.

Si autem hoc accidat, & à veneno aurigo oriatur, tutissimum erit in potum exhibere, quæ veneni malitiam D retundant, simúlque excedenti illius qualitati reluctentur, inter quæ theriaca primas tenet, cùm inter antidota alexipharmacum sit præstantissimum. Narrat Bodinus *lib.3. theatri natur. pag.* 316. Ambrosium Gallum Archiatrum in populi concione, Carolo IX. Rege spectante, à vipera morsum, theriaca ore assumpta, & vulneri imposita fuisse persanatum apud Monspelienses, cùm more solemni theriaca componeretur. Quod etiam sibi contigisse à vipera commorso scribit Paræus *lib. 20. cap.* 16. Nam vulneri apposita theriaca conualuit.

Sed quid mirum? quando ipsa theriaca venenosis tumoribus pestilentibus admota; ipsorum deleteriam qualitatem infrænat euidenter, corpúsque à tam venenoso humore persanat: quare periti Medici ex cæpa assa confusa cum theriaca, & suillo adipe emplastrum apponunt, domando veneno nulli secundum ex Galen. *lib. de theriac. ad Pison. cap.*28. de cuius admiranda virtute pro E quolibet coërcenpo veneno, & roborando calore innato, lege Marsilium Ficinium, *in sua epidemia antidoto, cap.*6.

Accedamus deinde ad curationem Auenzoaris, quam ipse summa sagacitate compleuit, & solus inter omnes hoc arcanum pro præseruatione, & curatione veneni proposui. Cùm enim sinnt plurima medicamenta alexiteria, quæ antidota solent appellari, nullum ex excellentius Bezehard. Sed hoc nomen est commune omni medicamento alexipharmaco: nam *Bel* apud Arabes significat dominum, & *Zahard* venenum; quare quodcunque vel simplex, vel compositum medicamentum, quod à veneno oppressos persanat, vel ab eo immunes facit, dicitur Bezahard. Sed præsertim lapis Bezahard ex caprarum Indicarum, seu Peruanarum ventriculis extractus, hoc nomen per antonomasiam sibi vendicat, de cuius mirabili

mirabili virtute contra venenum, & venenatos morbos, tam multa dixere aromatum diligentissimi scriptores, vt Garcias ab Horto, Nicolaus Monardus, Christophorus à Costa, Iordanus, Bauhinus, Anselmus Boetius, & alij, qui ex Arabum mente huic lapidi tot admirandas attribuunt facultates: de quibus, sicut de huius lapidis temperamento, egimus *lib. 1. in com. hist. 36*.

Sed quæres, num hic lapis cuius ope curatus hic fuit æger, sit ille quem describit Scaliger *exercit. 153. num. 7.* & ab eo vocatur *Pazar*? Minimè quidem, quia ex huius auctoris mente hic lapis in capite cuiusdam animalis inuenitur, in regno Deli, quod Tartaris Catainis affine est, mollis, fusci coloris, amygdali magnitudine, quem certa vtilitate, ad omnia venena, in prima commendatione apud incolas haberi, eo loco testatur Scaliger.

Sitne noster lapis Belzaar, seu theriacalis, cuius copia ex Orientali, & Occidentali plaga quotannis ad totam Europam conuehitur, hæsitant multi: nam Monardus *tract. de lapide Belzaar*, & Gesnerus *lib. 2. de animalibus, fol. 111.* hanc historiam citantes, hunc auctorem loquutum fuisse de lapide Belzaar Indico asseuerant: de quo negotio vide Matthiolum, *lib. 5. in Dioscoridem, cap. 74.* & Vlyssem Aldrouandum *lib. 1. de quadrupedibus, cap. 21. & 22. de hirco Bezaartico.*

Ex altera parte facit Auenzoaris auctoritas, *insi. à in capite*, vbi est scripta historia hæc, cuius mente explanant celeberrimi auctores, qui lapidem huic ægro cum tanta vtilitate oblatum, fuisse natum in angulo oculorum ceruí conteftantur. Extat inprimis Scaligeri summi Medici, & Philosophi non diluta auctoritas. *lib. aduersus Cardanum, exercit. 112.* dum sic ait: *Cerui lachrymam in nostris musarum thesauris habemus charissimam. Ante centesimum annum in ceruo nulla est. Post eam ætatem accrescit ad oculi canthum ipsis ossibus, atque in os protuberans, concrescit ea duritie qua cornu superet. Qua parte prominet, rotunda est, insigni nitore, coloris fului, non sine vestigiis atriorum venularum, tanta leuitate, vt penè tactum effugiat: ita enim sese subtrahit. vt propemodum seipsam mouere videatur. Aduersus venena remedium præstantissimum. Peste correptis datur cum vini momento: Vnde tantus cietur sudor, vt penè totum solui corpus credas.* Et Andreas Bellunensis Bezaar apertè firmat esse lapidem, qui vocatur Lachryma Cerui, generata in ceruis, quia comedunt viperas, maximè in Persia, vt Tiphasi Arabs docuit, *libello de gemmis*, qui ex Arabico in Latinum est translatus.

At multò clariùs Ioannes Langius sic huius lapidis historiam describit, *lib. 2. epistol. 24.* Theomnestus *lib. 1. art. veterinar. grauis veterinariorum medicinæ auctor, scribit ceruos, vermes intestinorum inuolucris implicitos, serpentum esu enecare, quos ex cauernis narium spiritu eliciunt, & ne illorum virtus ipsis obsit, ad fontes aquarum accelerant, quibus ad labra vsque se immergunt: tum oculis lachryma lentè distillant, quæ viscedine sua coagulata, in angulis oculorum in lachrymas nucis iuglandis pondere coalescunt. Deinde cùm sese veneno exoneratos senserint, aquam egressi, in latebras diuertunt, & vt lapis ille visus obstaculum dicidat, caput arboribus affricant, quem inuetum, vt Bezehard contra quoduis venenum, antidotum efficacissimum, venatores Siciliæ, & Orientis magni vendunt: de quo Auenzoar Arabs pondus trium granorum hordei, in lacte, aut aqua cucurbitæ, vel rosarum dissolutum, filio Hely Regis Conestabilis potandum dedit, & eum à virulenta ictteritiæ aurigine liberauit.* Firmat Plinius *lib. 8. cap. 27.* Scribit quoque Scribonius Largus de lapide Bezeartico, *cap. 16.* Ceruis Siciliæ in angulo oculi qui nares versus vergit, nasci sordes, qui venatores contra omne iobolorum virus, & pharmaca deleteria in tubarum volucris deferant Has ergo sordes ex patulis infra ceruorum oculos foraminibus erui, & in solo papyri inuolucro bene olentes per septennium illibatas seruaui. Et Renodæus sic scribit *lib. 3. de mater. medic. cap. 5.* In maiore oculorum cantho ceruorum antiquiorum concrescit liquor quidam, gummi modo, quod mira proprietate sudorem mouet copiosum, & venenatam peftis, aliorúmque malignorum affectuum qualitatem oppugnat. Firmat Lacuna *lib. cit. in Dioscorid.*

Deinde apros, atque ceruos illachrymare, testis est Plutarchus *lib. 7. sympos. cap. 2.* quo loco ceruorum lachrymas salsas, aprorum verò esse dulces asseuerat. Nam animal frigidum est ceruus, ardente verò calore constat aper; vnde ille persequutores fugit, hic verò atroci se dente ira inflammatus vlciscitur: animal enim ferum est, & adeò natura calidum, teste Xenophonte *lib. de venat. ad Cyrum*, vt recenter occisi dentes ita ferueant, vt crines, aut setas si quis admouerit, exurant. De isto lapide lege Gesnerum, *lib. 1. de animalibus, tit. de ceruo, fol. mihi 111.* quem se vidisse ex India Orientali ad Lusitanos missum narrat Amatus *lib. 2. in Dioscoridem, cap. 74.* Lege Gulielmum Laurembergium, *dissput. de feb. Petechiali, in fin.*

Ponzettus *lib. suo de venenis*, sic ait: *Experimento cognitus est ad omnia venenorum genera pollens lapis, quem vocant Kemne, seu Bezar colore citri splendens, odore, vni, natus ex lachrymis ceruorum Infirmi enim ætate flumen quotidie ingrediuntur in Oriente, & stant in eo immersi vsque ad caput donec emittant lachrymas, quæ frigiditate aëris, & aquæ coagulatæ, vertuntur in lapidem magnitudine auellanæ, qui exeuntibus è flumine decidit*: quod etiam testatur Sennertus, *lib. 5. natural. hist. cap. 4. de lapidibus, & gemmis.*

QVÆSTIO XLII.

Vtrùm ceruus, os ex eius corde, & aliæ partes habeant natiuam proprietatem aduersus venenum Contra Vesaltum, Anatomicum insignem.

COMMENTARIVM.

O*Culos ceruorum.*] Apex ille sublimis, & eorum qui prodigiosa, & abdita naturæ mysteria scrutantur, quasi quidam Deus meritò appellandus, Plinius, obscuram nimis protulit sententiam, *lib. 11. suæ hist. cap. 53. Ceruorum anima serpentes vri.* Exitio his (id est, serpentibus) esse ceruos, nemo ignorat, vt si qui sint, extractos cauernis mandant. Nec verò ipsi serpentes tantùm aduersantur, sed membratim quoque fugari eos nidore cornu, si vratur, firmat Constantinus *cap. 5.* ex Xenoph. *Ceruus ex hauriens, & attrahens spiritum, serpenti vertiginem facit, & ad se pertrahit*: & notauit in Plinium diligentissimus Isaacus Casaubonus.

Nicander *in theriac.* sic habet: *neque tum in vllum serpentem incidas, cùm ceruorum motus celeriter fugiens, vitam interimens venenum suum in hominem excusserit: supra modum enim prolixas spiras ducentibus serpentibus indignantes hinnuleorum parentes & capreæ inuestigant omnia aspera loca, sepes, & septa scrutantes, horrendo narium suarum halitu, & flatu accelerantes, latibulísque propinquantes*: quam eorum pugnam egregiè describit Oppian. *lib. 2. de venat. cap. 11.* & Solinus *in Polyhist.*

Hinc Plutarchus *lib. de animal. prudentia*, ceruos dici asseuerat, non à leuitate corporis, sed à tractu serpentum, quoniam hæ facilè ab ipsis attrahuntur, quum enim latent, cornu saxo allisi, & affricati odore, cogunt è latibulis, velint, nolint, prodire. Alij quasi leuem, & cursu promptum ita nuncupant. Confirmatur hoc veteris Glossographi verbis, *in lib. 3. Iliad. Homer.* Dictus est à deprehendendis, vel capiendis serpentibus: nam eorum esu naturaliter purgatur. Quare Ælianus *lib. 8. de natur. animal. cap. 6.* admirabili naturæ dono vinci ab eo serpentes narrat, neque vllam illis esse fugæ viam, tametsi in latebra abditis, quòd ceruus admotis, & latibuli foramen naribus, flatúque emisso, quasi philtro quodam eos cogat exire, quos procumbens interimit, ac vorat, hyeme præsertim; quam vim celebrauit etiam Lucretius, *lib. 6. de natura.*

Naribus alipedes vt cerui sæpe putantur.
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.

Sed cur cornu cerui attrahit serpentes? Dubia, & difficilis solutio: Plures hanc causam ad occultas reducunt qualitates, quas non nego, immò potiùs defendo cum Galeno eas concedente, *lib. 11. simpl. cap. 6. & 1. de natural. facult. 14. & 3. simpl. 3. & 5. cap. 2. 17. 18. 19. & 23.* & 1. per gener.

gener. 16.*&* 8. *sec. loc. cap.*8.& 13.*meth.cap.* 5. subscribunt Auic. 2.1.*doct.* 2. *cap.* 15. Mesuës, Arabes, & Aphrodisæus *in proœmio probl.* explicant eleganter Fernelius *libris duobus de abdit. rerum causis.* Thom. Erastus *lib. de occult. med. propriet. cap.* 1. *&* 4. Ioannes Franc. Vlmus *libris* 4. *de occultis in re medica proprietatibus*, Fracastorius, Ruellius, & alij Medici præstantissimi, & Ælianus *lib.* 8. *de animalibus, cap.* 6. hanc cum philtro comparat amatorio, quasi trahatur à cerui spiritu serpens, vt à magnete ferrum, à succino palea, sic vt potiùs sympathia sit belluarum, quàm antipathia; Tamen contrarietas est: nam hæ animantes hostes inter se nominantur. Non igitur illo animæ tacito consensu, & quasi mutuo amore sunt præditæ: odium potiùs, & discordia intercedit; inuitum enim, ac quasi nolentem trahi serpentem tradunt quare non affirmandum cerui spiritum gratum esse serpenti.

Deinde cur anima, hoc est, spiritu serui vtentur serpentes, si seruus frigidissimum animal est, & timidum? quare in prouerbium abiit, vir ceruimus seu formidolosus, & fugæ magis fidens, quàm viribus. Hinc Antisthenes, referente Pluthtarcho *orat.* 2. *de fortitudine Alexand.* dicebat: *Hostibus nos omnia bona optare debere, excepta fortitudine; ea enim sic fieri non possidentium, sed vincentium. Atque ob hanc causam credi, naturam ceruo ignauissimo animali, cornua mirandæ magnitudinis, atque asperitatis, ad sui defensionem dedisse, docentem, nihil vires, & arma prodesse iis, qui subsistere non audent.* Hinc fit vt ceruorum, & præsertim damarum sanguis fit serosior, frigidior, ac dilutior, & non densetur. Neque sitis vehementissima, & aquarum desiderium ad quas continuò anhelentes accurrunt, aliud ostendunt: ea insatiabiliter non premuntur, nisi postquam viperarum cibo satiantur; viperinam autem carnem sitim mouere incompescibilem tradit Galen. *lib.* 11. *simpl. tit. de vipera*, ita vt Dipsas, à sitiendo serpens appelletur: de qua re lege quæ diximus *lib.* 2. *in com. hist.* 72. & plura retulerunt de causa sitis ingentis ceruorum, Baldus Angelus Abbatius *lib.* 6. *disquit. cap.* 6. & Ioan. Æmilianus *syntag.* 6.

Gesnerus *loc. cit.* non tamen sibi esse confitetur Plinij dictum, quanti est ipsa ratio certis argumentis confirmata, quamuis displicere non deberet, si quis vti diceret etiam exhausto aëre latebrarum, non quidem per se, sed per accidens, quatenus illius aëris fermè calore destitutus paulatim exanimatur, & quasi exiccatus vritur. Quare ceruus attrahit viperam, & eius pabulo reparatur, & illius esu naturaliter purgatur, vel subductione alui, vel vomitione, alióque genere purgationis, vt mensium, vel sudoris, vel expirationis, per totius corporis meatus, & poros cutis. Sic enim singulis annis serpentes pellem exuere, & renouare solent, quam senectam anguium vocamus, ita illarum eius facit vt mundificentur corpora, vt *lib.* 1. *in com. hist.* 84. & *lib.* 6. *in com. hist.* 1. latiùs comprobamus.

Deinde minimè dubitandum est, cùm inter hæc animalia adsit mutua contrarietas, quòd natiua quædam repugnãtia, genuináque, vi alexiteria, ceruus viperas halitu suo interficiat. Nam hoc animal habet vim alexipharmacam, cuius ope ac beneficio veneni sæuitiem retundit, & maleficentissimam qualitatem corrumpit. Si enim os in eius corde enatum contempleris, admirandásque virtutes exanimes, inuenies id esse contra venenatos morbos antidotum præstantissimum: renuat licèt Vesalius *lib.* 1. *de fab.* 20. qui hoc os in corde ceruorum reperiri fabulosum esse retur; cuius falsam opinionem redarguimus, *lib.* 1. *en com, hist.* 36. & conuellit doctissimus Renodæus, *lib.* 3. *de materia medic. cap.* 19. dum sic ait: *Maximè autem celebratur illud officulum, quod ad basim cordis ceruorum annosorum habet adhæsum, quod à figura crucis, quam non malè refert venatores crucem cerui nuncupant, plurimúmque ad cordis affectus valere, non solùm ipsa experientia ducti docuere, sed & Medici præter experimentum ratione docti confirmarunt, &c.* & probat Ioan. Coittatus Thareus, *lib. de febri purpurea, & contagiosa, in fin.* Quo loco pro huius febris medela, hoc os valenter auxiliari affirmat. Quapropter in præstantissima venit antidota, & hoc tam excellenti, & pretioso medicamẽto exornantur confectiones, exhilarans Nicolai, electuarium lætificans Galeni, confectio hyacinthorum, cordialis ab Alexandro Benedicto composita, confectiones liberantes à veneno magistrales, diamargariton frigidum. Huius ossis est, quod lætificat cor, & sic melancholicis morbis remedio est, vitalem firmitudinem tuetur, & hoc modo cordis affectibus mirabiliter succurrit, peste affectis strenuè auxiliatur, & ab hac immani lue, pestiferóque aëre corpus tutatur, humorésque à corruptione præseruat. Denique est medicina contra venenum insignis, vt notauit Nicolaus Fontanus, Medicus Amstelodamensis perdoctus, & celebris, *in suis institutionibus pharmaceuticis, sect.* 5. *cap.* 7. *de speciebus & aromaticis in genere.*

Sed longè pro peste, & venenatis morbis curandis præferendus est lapis ex ceruino corde exemptus, quem extractum se vidisse gloriatur Vlysses Aldrouandus, *lib.* 1. *de quadrupedibus, cap. cit.* qui ea præditus erat forma, vt laminis conflactus, cui columbini magnitudinem æquaret; & quod iucundum fuit aspectu, (inquit ipse) postquam comminutus fuit lapis, repertum est officulum in meditullio simile cæteris ossibus in corde prognatis, circa quod putamina hæc sese aggregando amplificauerant, & in hanc molem, atque duritiem calore cordis extorrente lapillum produxerant: eum longè prætulerim cuiuis Bezaar, quum non in capræ ventriculo, sed animalis alexicaci corde repertum, maiorem affinitatem habere nobiscum verisimile sit; nisi in pastum causam referas, quòd capræ illæ pabulo pollentiore vescantur, quàm cerui apud nos.

Accedamus ad reliquas huius animalis partes: Nam præter plurima, quæ in vastis illis voluminibus referunt, ex multorum mente Gesnerus, & Aldrouandus, illud certum est quòd genitale cerui tritum, ex vino potum, à vipera demorsis auxiliatur, vt *lib.* 2. *cap.* 36. prodidit Dioscorides, & examplificat Matthiolus *in com.*

Cornu cerui ad plurimos morbos curandos mirabilem potestatem obtinet, nam cinis eius elotus, binis scrupulis epotus, prodest dysentericis, & excreantibus, sanguinem, cœliacis, regio morbo, & vesicæ doloribus cum tragacantha, fœminis fluxione laborantibus cum liquore huic rei accommodato; vlceribus oculorum, & defluxionibus salutare est; infrictum dentes expurgat, ex Dioscoride *lib.* 2. *c.* 50. & fluxis præ nimia humiditate gingiuis remedio est, ex Gal. 11. *simpl. tit de cornu ceruino*, & Auic. *lib.* 2. *cap.* 281. Paulo *lib.* 7. *eodem titulo.* Hydropem sanat, vermes necat, ex Serapione *cap.* 468. Veneno resistit, adeò vt eius fumo serpentes illicò fugentur; quo pacto in celebratissimas suprà nominatas ingreditur confectiones, & plurimis aliis permiscetur antidotis, de cuius vi mirabili sat plura prædixit Plinius, *lib.* 8. *cap.* 22. & eius eximias dotes collegit in compendium Andreas Hildebrand, *in epistola de cornu ceruino.*

Ob hanc causam firmant naturæ periti, ceruos cornua decidua occultare, & præsertim sinistrum, ex Arist. 3. *de hist. animal. cap.* 5. In quo maior est vis, quòd eorum vtilitatem homini inuideant; sic enim Ælianus *lib.* 3. *de hist. animal. cap.* 17. *&* 19. *Cùm probè norit ceruus, magno esse vsui mortalibus cornu suum dextrum, præinuidia, ne eo fruantur, defodit humi*: & Plutarch. *lib.* 7. *sympos. quæst.* 2. cornu indefinitè profert. Et Solinus *cap.* 19. *Polyhist.* dextrum esse, quia hoc efficacius ad medelam: & explicat clarissimus Salmasius *in com.* vt solet luculenter. Si iam cornuti castrentur, nec crescunt, nec decidunt, sed eandem magnitudinem referunt. Cæterùm hanc rem alij aliter interpretantur, vt Oppianus sic canens;

Ast vbi pulchrifidis sublimia cornua ramis
Vertice labuntur, præsertim sidere verno,
Effodit extemplò foueas, & humata recondit,
Nequis humi nactus capiat sic fortè relicta:
Tum profugus degens extremis abditur oris,
Densáque lustra pudore graui suffusus oberrat,
Turperatus coràm nuda ceruice videri,
Quam tanto fastu sublimem attolleret antè.

Alij sic ratiocinantur. Cornua ceruina temporis decursu fiunt

fiunt ita solida,& dura,vt soliditate, duritiéque sua ad lapidum naturam accedant; quare decidua sunt vtilitatis causa, vt onere leuentur,sunt enim ponderosa nimis:sic explicant Arist.2.*de partib.animal.cap.2.* Albert. Magnus *lib.3.de animalib.tract.2.cap.1.* Bassianus Landus Placentinus *lib.1.de histor.human.in med.* Vtrùm verò soli cerui inter cætera animantia, cornua amittant, quoniam illorum cornua ex cranio non exoriuntur, vt reliquis cornigeris, sed cuti solummodò adhærent; quo pacto in Phrygiá, aliisque locis boues illa perinde atque aures mouent, 3. *de hist.animal.9.* An quia verno tempore noua cornicula suboriuntur, quo etiam serpentes, & aliæ quædam animantes ponunt aridum,duratúmque exuuium,cute noua nascente;& aues nidificantes, pennas, quadrupedes, pilos; & sic nouorum cornuum germina veteribus subnascentia, ea propellant & extrudant, agitat Gesnerus *loco citato de quadrupedibus*,solertissimè.

Certissimùm tamen est, ceruos in plurimis partibus habere alexiteriam vim, & natiua quadam sorte veneno resistere,venenosisque serpentibus innoxiè vesci, non solùm propterea quòd vipera est familiare alimentum ceruis,vt asseruit Theophrastus *lib.4.de caus. plantar.cap.10.* §.*Quod cùm in multis palàm est,tum omnium fermè consensu in ceruis patescit,qui viperas edunt,quibus cætera moriūtur. tametsi multò maiora,robustioráque sunt*, &c. Sed quia illi virtutē in se habent ingenitam domandi venena;nā auctore Lacuna *loc.cit.in Dioscorid.* sanguis ceruinus epotus cum vino contra venena auxiliatur strenuè, & præsertim os ex eius corde extractum. Hoc modò, pudendum ceruinum est contra venena antidotum,ex Amato 2.*in Dioscor.39.* & firmat Franciscus Valescus *lib.1. de quadrupedibus,cap.10.* Sed omnium maximè præsentaneum est cōtra omnia venena,lapis in oculorum cantho enatus, de quo memorabilem obseruationem in hunc locum, vt commodiorem,describendam hactenus reseruo.

Obseruatio.

Lapis Belzaar ex cantho oculorum cerui extractus, contra venena,efficax antidotum

ANno 1597. In Conimbricensi Collegio laborabat maleficentissima febre Pater Emmanuēl Aluares sexagenarius, excellens Philosophus, (qui commentaria in libros Arist. de generatione, & anima, quos Physici summa cum voluptate perlustrant, conscripserit) & adeò venenatæ febris ferocitas insilierat, vt nullúmnon remediorum adhibitum genus contempserit. Celebriores illius inclytæ Academiæ Professores, vnà mecum vocati, qui fortè exercendæ praxis gratia cum eis conueneram. Accessimus, exploramus pulsum, qui obscurus, paruus, debilis, & inæqualis erat. Aderat anxietas maxima, crebra vomitio æruginosa, inquietudo assidua, extremorum frigiditas, vigilia importuna, delirium ferox, lingua scabra, sicca, vrina passea, aluus adusta, denique cùm inappetens,& immorigerus esset, immò ad fauces mortis deductus, & à Medicis pro deplorato habitus, ecce in nono morbi die obuiam sese obtulit Pater Ioannes Correa, qui in Orientali India apud Iaponenses,& Magni Cosmi beneficiarios, in eadem societate triginta annōrum spatio, Prouincialis munere functus fuerat: in quo terræ tractu sicut diuersa venenorum genera reperiuntur, sic Creator omnipotens benefica manu, humani generis misertus,tot contra ea innumera ferè creauit antidota: & capsulam auream paruulam in manu gerens, ex ea extraxit lapidem in oculo cerui enatum, rotundum, nucis iuglandis paruæ magnitudinem habentem, colore cineritium, læuem. mediocriter ponderosum, cuius vi ac ope, tam dirum malum eradicandum esse, sicut iam quater in venenatis, & commorsis à tigride, fuerat expertus, certò sperabat. His dictis, adstantibus Medicis, & præsente Patre Francisco Suaresio, Philosopho summo, & in illa Academia Theologiæ Professore primario emerito, illius Societatis alumno, cultello aureo acutissimo abrasit leuissimè lapidem, & pulueris tenuissimi, velut minutissimæ scobis grana tria, cum vnciis duabus aquæ stillatitiæ scorcuneræ, ægro iam moribundo in potum propinat. Post haustum ferociùs reluctatur, & in varias figuras se iactans, tandem dimidiæ horæ spatio placidè obdormiuit, & expergefactoš, tam copiosus ex vniuerso corpore, calidus per horam emanauit sudor, vt vix compesci posse assistentes dubitarent: quo cessante, paulatim æger ad mentem rediit, dormiit suauiter, edit alacriter,& citra febrim,à tanto malo in vndecimo die immunis euasit. Hic ergo lapis contra venena, & venenatos morbos, est antidotum pretiosis Regum thesauris anteponendum; & sic apud Proceres Indiæ in similes vsus maximè æstimatur,quem illi dedisse dono,Principem Iaponensem vocatum *Micoronon dono*,Prouincialis ipse affirmabat.

HISTOR. XXX. AVENZOAR.

De dysenteria venenosa.

Dysenteria venenosa,smaragdo supra ventrem imposita, curatur.

ET expertum est, quòd suspensio smaragdi in dysenteria, est mirabilis efficaciæ,& iuuamenti. Cùm autem liberatus fui,& euasi à manibus Haly, & suorum hominum, rediens Sibiliam,vidi in via quandā herbam,quam putaui esse addiō siluestre,& non dubitabam: Acceptum de illa comedi modicum,& inde habui dysenteriam magnam,cum dolore ventris; & cùm perueni Sibiliam, adhuc durauit dysenteria. Tunc suspendi super ventrem meum smaragdum vnam, & aliam posui in ore absque trituratione, & liberatus fui incontinenti,&c. Auenzoar lib.1.theizir,tract. 2.cap.5.

PARAPHRASIS.

ORiri dysenteriam à veneno, ipsámque populariter grassantem pestis instar mortales corripere, nouum non est: si enim venenosa qualitas omnibus corporis nostri partibus est infesta,cur non intestinis? Deinde si humor dirus,& maligna, deleteriáque qualitate infectus,in intestina procumbat,cur non abradet, excitabitque in iis vlcus dolosum,& cacoëthicum?

Hoc asserunt Antonius Cathaginiensis *lib.de febre pestilenti,tract.3.rubric.2.de fluxu venenoso*, Guainerius *tract. de venenis,tit.de dysenteria venenosa*:& noster auctor hoc morbo oppressus, præter plura med camenta, quæ pat est illum pro salute sua fuisse machinatum, nullum præstantius se lapide smaragdo inuenisse refert. Cùm enim à venenosa herba,quam ille non describit.nec nos quæ fuerit,diuinare possumus,acri forte, acuta,& vim venenosam sortita,abrasa essent intestina, nullo alio potuit sibi opem ferre auxilio,quàm smaragdo super ventrem apopsita:cuius vis alexiteria per poros cutis simul cum aëre attracta, intestina firmauit, & prauam qualitatem ipsis insidentem correxit,& penitus extinxit.

Audi ipsum *suprà, in eodem capite*, dum sic ait: *Quoniam si in principio scieris morbum esse ex veneno,citissimè tunc dare debes infirmo ex optima smaragdo pōdus nouē granorū,ex smaragdo trita,& cribellata subtiliter cum aqua calida,ieiuno stomacho,& videbis in operatione huius rem mirabilem,&c.* Et *in præfatione sui operis* sic habet: *Et si aliqui: fluxum magnum patiatur causa alicuius medicinæ acutæ, vel ex aliquo humore venenoso,vel malo,curatur ex eo.Et qui habuit prædictum fluxum,si receperit pondus nouē granorum hordei ex smaragdo trita,& subtiliter cribellata cum aqua calida,ieiuno stomacho,curabitur ex ea. Et est necessarium ei, qui recipit theriacā,vel smaragdum,vt tardet à potu, & cibo, vsquequò transeant horæ septem,vel parum plus,vel minùs ab ipsorum receptione.Itē si smaragdus suspendatur vētri fluxum habenti,vel dysenteriā,liberabitur inde.* Cur verò tantā vtilitatem præstet smaragdus pro hoc morbo epilepsia, aliisque grauissimis ægritudinibus curādis,latè diximus *lib.1. in com hist.* 22. De cuius vtilitate eximia pro curanda dysenteria

dysenteria epidemica, vide Ioan.de Lamoniere *proprio libello,de huius affectus curatione,in fin.*

In curatione dysenteriæ pestilentis & venenosæ, loco smaragdi alia possunt offerri, quæ non solùm veneni malitiam retundat, sed adstringant,& intestina, partésque naturales firmare nata sint, vt bolus Armenus, cornu cerui vstum, os de corde cerui,margaritæ, rasura eboris,fantalum, rosa.corallum, semen rumicis, & cætera medicamenta, quæ venenis medentur: quorum vsu plures, anno 1583. conualuisse, dysenteria epidemica maligna vexatos, narrat Gregor. Turonensis,*lib.5.hist. suæ.* Materiam verò remediorum fusè exaratam si legere concupiscis, adi Ioannem Colle, Medicum Patauinum excellentissimum, qui *in lib.3.de morbis malignis,c.de dysenteria venenosa*, eã ex professo descripsit.Lege plura de eius ratione, apud Ioan.Gadesden,qui vocatur Rosa Anglica, *tract. de morb. particularib.tit.de dysenteria*,& Ioan.de Concoregio,*lib.9. ad Almansf.eodem titulo:*& pro domando veneno,in febri maligna cum dysenteria complicata, vtilissima auxilia proposuit Antonius Fonseca Lusitanus,*in suo de epidemia febrili non inelegãti libello*.Et de eius mirabili virtute cõtra venena,pulchra conscripsit Anselmus Boëtius *lib.2.de lapidibus,cap.53.*& eius Scholiastes Adrianus Toll.Medicus doctissimus.

HISTOR. XXXI. GALENI, De theriacæ compositione.

Plurima experientia ad theriacæ compositionem est necessaria, quod egregio exemplo comprobatur.

VNde quidam theriacã rhodio melle cùm admiscuisset,& eã ego conspexissem,id quod euenerat,ex melle quod imposuerat,accidisse dixi. Mirabatur autem ille.Tum ego rursus eũ interrogaui,vnquid & mel plurimùm coxisset, ipsúmque diutius despumasset.Quæ se fecisse cùm fateretur, ob hoc etiam mirabatur, ac si reconditi quippiam ex me audiuisset. Hinc ipse suam temeritatem damnare cœpit,quod ex sola librorum lectione conficere theriacam ausus foret. Alius quoque theriacam mihi videndam obtulit, quam composuerat, acidam factam, causámque sciscitabatur. Cùm ergo ex me cognouisset,se plus vini quàm per fuerat,imposuisse,nec defæcati, nec antiqui,forsánque & plus panis, quàm decebat,non ritè confecti,viperinis carnibus admiscuisse,sicque rem se habere fateretur,vt temerarius à nobis obiurgatus discessit, &c. Galenus lib.1.de antidotis,cap.7.&.8.

PARAPHRASIS.

PLurima sunt,quæ à Iuniorũ Medicorum peritissimis præsertim Bononiensibus, Londinensibus,& Augustanis,ad veram & exactam, tam nobilis & vtilis medicamenti compositionem,sapienter, doctéque sunt animaduersa.Quorum primum est, vt simplicia quibus adornatur, sint perfecta,optima in sui specie, legitima, & non adulterata;ob quam causam nostro æuo theriaca non rectè paratur,vt *lib.1.in com.hist.* 27. protulimus, & omnia examinauit ad viuum Rondeletius *in tract. de theriaca:* fecit etiam Bartholomæus Marantha, & graphicè, & accuratè correxit Nicolaus Fontanus, *in suis institutionibus pharmaceuticis,sect.8.cap.3.*

Secundum, vt paretur cùm eisdem omnibus ponderibus,quibus à Mithridate & Andromacho est composita. Tertium,vt mel sit dulcissimum,acerrimum, nullo externo sapore constans,coloris flaui, relucentis, puri, odoratum,mediocris crassitiei,vniformis,æqualis,tenacis, & vt filum ducat, visci instar, tempore verno sit collectum, ab apibus in loco thymis frequentibus, & aromaticis, siccisque herbis consito, & per duos annos sit rectè seruatum, quod ad ignem minimè coquatur, sufficit vt incalescat tantillum, donec eleuauerit spumam, illicóque colatur; aliter enim confici theriaca non posset, cum quantitate sola mellis in descriptione præmissa.

Hinc constat, qua temeritate fuerit ductus Medicus hic,qui mel plurimùm concoxit, diutiúsque despumauit, cuius causa diutissimè incorruptum seruatur, ex Gal. 1. *alim.*10. immò quantitas minuitur:in parua autem quantitate theriacæ virtus, quæ longo tempore indiget ad sui fermentationem,conseruari haud potest.

Deinde vinum sit vetus, vinosum, dulce, non austerum,non fumosum, minimè corruptioni obnoxium, coloris flaui, lucidi, transparentis, non crassum, aut turbidum. Non ergo mireris, si theriaca ab illo composita euaserit acida, cùm vinum esset turbulentum, nec antiquum. Quapropter ad huius antidoti, cæterarúmque illustrium confectionum apparatum, vinum ne acescat, in cella vinaria calida reponi debet, ne frigidiusculum factum ab extraneo aëre occupetur mag s, & sic calidis herbis ob eandem causam est cooperiendum, vt Galeni pater miro ingenio faciebat.

Licèt enim vigente æstu, & sæuiente bruma vinum acescat: nam nimius ambientis calor natiuum vini calorem attrahit ad extra; vehemens frigus humiditatem exprimit siccitate sua:qua diminuta,naturalis rei calor non rectè obtinetur:Tamen moderato calore vinum conseruatur.Quæ autem acorem vini impediant, proponunt fæcundè Ruellius,*lib.1.de natur.stirp.cap.* 143. & Leuinus Lemnius *lib.2.de occult.natur.miracul.cap.* 52.

Vltimò aduertere licet,vt theriaca verno, aut saltem æstiuo tempore paretur; quoniam cùm ipsa non profit, nisi post sextum mensem translactum administrata, in his temporibus ob aëris caliditatem atque temperiem, perfectam fermentationem inter se simplicia nanciscuntur; autumnali verò, & hyemali tempore, ob contrarias causas nequaquam: mel enim glaciem concipit, nec in se aptè recipere medicamenta potest. Cætera verò ad theriacæ præparationem necessaria, lege apud Angelum Bustum,*disput.de mellis conueniente quantitate ad theriacã componendam.*Conrad Hofmannum *in sua analysi compositionis theriac. Andromachi.*Eliam Bonfinium *lib.de theriac. descriptione,& ingredientiũ delectu,quantitate,& præparatione.* De quo argumento elegantissimè inter omnes disseruit Daniel Becherus, Regiomontanæ Academiæ primarius Professor insignis,*disput.de theriaca.*

HISTOR. XXXII. GALENI, De saliuæ vi alexipharmaca.

Saliua humana, aduersus mortiferos animalium ictus,præsentaneum est antidotum.

SAliua tota substãtia vel maximè aduersa est bestiis hominũ interficientibus,ceu alicubi etiã Nicander Poëta retulit.Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum qua scorpios interficeret:vbi illam tertiò dixisset, atque expuisset, mortuus est scorpius.At postea ego absque incãtatione,à sola saliua morientem vidi scorpium; idque celeriter patiẽtem à saliua esurientium,aut sitientium,tardè autem ab illis qui cibo,potúque fuerant impleti:in aliis autem proportione,&c. Galenus lib.10.simpl.cap.16.de saliua.

PARAPHRASIS.

NOn inutile Galen.pro enecandis scorpionibus auxilium edocet, sed facile, ac maximè salutare:nam ex horum morsu pars quæpiam,dolore, dirísque cruciatibus afflicta,phlegmonen contrahés,putredine citissimè mortiticinium sentit,quoniam præ venenosa qualitate virulenti animantis,natiuus partis calor citò extinguitur.Vt ergo hæc fieri prohibeantur,si fortè fortuna scorpius ictum infligere velit, saliuam in eum expuere oportet, quam à proprietate,scorpionum,aliorúmque animalium venenosorum ictibus valenter resistere, probat Gal.*lib. de bonit.* &

& vit.fuccor.cap.2.& *lib.de inequal.intemper.c.*18. & poft A
eum firmarunt eleganter Plinius, *lib.*28.*cap.*8. Lacuna *in prefat.lib.6.in Diofcorid.in med.* Arnald. *fupra quaeftionem de mala complexione diuerfa.* Cælius Calcagninus *lib.*1. *epift.*Qui de faliuæ humanæ aduerfus venena potentia,& efficacia,mirabilia prædixerunt.

Saliua ergo,liquor qui ori innatat, linguámque humectat, ac cibum irrigat, nihil aliud eft, quàm pituitofum quoddam excrementum,quod in ventriculo ex alimentorum fucco conceptum, ad cerebrum defertur, atque hinc ad linguam, faucéfque corriuatur auctore Leuino Lemn. *lib.*2.*de occultis natur.miraculis,c.*44. *de faliua humana effectu*: de cuius fignificato, & vfu diximus *lib.*2. *in comm. biftor.*9.

Hæc cùm fit ex pituitæ genere, vt notat Galen.*lib.*3.*de loc.cap.*7.Plurimas fortitur differentias,penès fubftantiam B
quam habet. Nam alia eft craffa & vifcida, alia tenuis,altera fpumofa;aliquando eft copiofa,interdum pauca,fæpe eft infipida, falfa, amara,dulcis, acida; & à calore etiam alias differētias habet,quoniam eft alba,nigra,pallida. De harum differentiarum caufis pulchram fecit differtationē Mercurial.*lib.*3.*de excrementis,c.*3. de cuius etiam fignificatione, & fuperftitione apud antiquos Lipfius docet, non valdè longè ab extremo 14. *lib. annal. Tacui,in notis.*

Accedamus ad eius effectus. Auicen.1.1.*doct.*4.*cap.*2. multam faliuam adiumentum præftare ad perficiendam coctionem arbitratur;quod probat exemplo tritici mafticati, quod tubercula concoquere poteft, non ob aliud, nifi quia in mafticatione, huiufmodi faliua vi coquendi prædita tritico permifcetur. Ob hanc rationem fcribit C
Gal.5.*fec. loc.*1. Fabæ lomentum commanfum fummè difcufforium euadere,ob facultatem à faliua fibi commiffam.

Hac de caufa furunculos,lichenas,mentagram,impetiginem, variolas, ferpiginem, omnéfque alterius generis puftulas abftergit:lepræ ieiuno ipfius illitu affiduo arcentur;lippitudines matutina quotidie inunctione; carcinomata, & cæteræ deterrimæ inflammationes hoc auxilio curantur; & alij tumores inueterati folius faliuæ contactu mitefcunt.

A probatiffimis Medicorum inculcatum, hoc præfidium contra ictus venenoforum animalium prodeffe fummè, & ieiunam faliuam contra ferpentes auxilio effe; quod Lucretius *lib.*4.cecinit.

Eft itaque vt ferpens hominis contacta faliuis,
Difperit,ac fefe mandendo conficit ipfa.

Maximum inter hominem, & ferpentem eft diffidium, D
temperationífque repugnantia, vt fcribit Martio Symyrnæus, qui *de fimplicium effectibus* differuit, & rumpi fcolopendras marinas fputo tradit, rubetas, aliáfque ranas. Plinius *lib.*28.*cap* 4.ferpentes emori dixit, fi quis in hiatum earum expuat, vt probat Francifcus de Verulamio *libel.de fympath.*& *antipath.in med.* Argumentum huius rei hoc fit firmiffimum, quòd non modò animalcula noxia interficiat, fed argenti viui malitiam extinguat atque coërceat, atque mobilitatem illi eripiat, vt paffim experimur in confectione vnguentorum, quæ pro morbo Gallico,aliifque contagiofis morbis parari folent, in quæ ingreditur Mercurius,quem vt innocentior reddatur, extingui faliua humana Medici præcipiunt, maximè fi fit efurientium, ac fitientium: Quoniam vt vrina,& bilis, fic E
etiam faliua fumpto cibo imbecillis eft; valida autem & acris eorum,qui ingenti aut inedia,aut fiti premuntur. In medio eft, eorum qui probè concoxere, nondum tamen cibum, potúmve ingefferunt, vt *citato loco* in quo eft fcripta hiftoria hæc, Galen. affirmat. Ergo citra incantationem faliua humana,mutua,quam cum ferpentibus habet, repugnantia, fcorpium, & cætera animalia venenofa interficit. Vtrùm autem verum fit,quod de præcantationibus fertur, accuratè (ni erro) ex multorum mente auctorum dixi,
*lib.*1. *in comm.biftor. vltim.*

HISTHOR. VLT. AVENZOAR. & Galeni, de veneno.

Venenum à Medico nullo modo propinandum,vel indicandum: quod illuftri exemplo confirmatur.

Medicus fi fcit aliquid de venenis, non eft nifi vt fciat eorum accidentia remouere,& fuis nocumentis obuiare,& nō vt fciat ipfa in fe,& in fuis effectibus alio modo,nifi fuerit infidelis,& fuas fides proprias voluerit denegare; propter hoc quilibet Medicus tenetur obferuare,præcepta Hippocratis in hoc cafu, quæ funt, quod quilibet doctor in medicina non debet aliquem difcipulum docere,nifi prius iurare faciat ipfum,ne vtatur medicinis mortiferis, vel venenofis vllo modo. Et pater meus,cùm effem puer,& difcipulus fuus in medicina, me iurare fecit, vt nullatenus medicinis venenofis, vel mortiferis vti deberem. Et cùm fic iuuenis effem,& nouus in medicina,ibam de vna ciuitate in aliam practicando. Quadā vice fic eundo,fociatus fum vni proditori,qui à me occultè volebat difcere aliquam medicinam mortiferam. Et ego ab illo habueram in feudum petiam vnam terræ quam mihi abftulerat. Qui dixit mihi,habeas eam de cætero à me liberam,& fecuram, credens quòd ego effem de illis, qui propter pecuniam perditionem facere deberem, & meam corrumpere legalitatē. Et idem adulator, quem Deus deftruat & confundat, illud dixit mihi palàm,fcilicet quòd ei dare debebam medicinam, quæ velociter poffet occidere; cui iuraui per Deum verum,& pro certa veritate,quòd nihil de talibus cognofcebam:dicēdo ei quòd Medicus (in quantum Medicus) de talibus fcire non debet, nifi vt cognofcat, & fciat ex iis accidentia remouere. Qui dixit mihi,quomodo à me vis te occultare,& celare,poftquam tibi meū fecretū volui pandere,& manifeftare? Quare timui valde,& dixi ei Secretum tuum quod mihi aperuifti à me non manifeftabitur alicui in perpetuū. Et poftea dixi ei, expecta donec perquiram libros. & demum faciam tuam voluntatem,fi Deo placuerit. Qui dixit,quātum vis vt expectē? refpondi,da mihi fpatium quindecim dierum:& illum terminum quæfiui, quia affectabam fugere ab eo, & fui die illa in magna anguftia,& tribulatione. Manè autem facto iuffit pro me,& timui ne mitteret illa de caufa;quare dolui ad mortem: & cùm veniffem ad eum,vidi quòd iam Deus,cuius nomen fit benedictū in fæcula,punierat eum,& inueni eum iacentem,& proftratum, abfque fenfu & intellectu, in tantum vt me non cognofceret,&c. AuenZoar lib.1.theïzir.tract.2.c.5.in fin.

Accufatur Medicus, quòd exitiale medicamentum dederit: Dedit autem illud puero cuiufdam mulieris,quæ illi,vt id emeret,mandauerat. Illa verò poftquam venenum id habuit, iuffit vt feruus, qui priuigno miniftrabat, illud ipfi offerret; quo affumpto,ille mortuus eft. Vnde omnes damnati funt,nouerca,& ille qui venenum obtulit,& ille qui emit,& prætereà Medicus qui venenum vendidit,&c. Galenus lib.de caufis procatararcticis,& cap.vlt.in med.

QVÆSTIO VLTIMA.

Vtrùm toxicum, & venenum ad conuertentiam dicantur. Contra Cæfalpinum Medicum præftantiffimum.

Fortiffimus medicinæ choragus, *in illo fuo iureiurando, num.*2.In quo viget fuccus, & fanguis incorruptæ veritatis, & fplendet naturalis, & non adulterinus pietatis nitor, lege quadam fancita ftabiliuit, difcipulófque fuos arctiffimo, & inuiolabili iuramento addixit, ne vlli venenum propinarent. Sic enim habet Afclepiadarum fulgentiffimum iubar: *Neque verò vllius preces apud me adeò validæ erunt,vt cuipiā venenum fim propinaturus,neque etiā ad hanc rem confilium dabo.* O fententia fempiternæ memoriæ commendanda! ô elogium oraculo Delphico excellentius! ô præceptum Medico pio, vero, fyncero, & quod plus eft Deum timente,digniffimum!

Nam præterquam quòd Medicus debet effe pietatis cultor

cultor, & famæ, nominísque sui retinentissimus, aliísque debet esse optimis dotibus instructus, quas describunt Hip.*lib. de medico*. Explicant Valleriola, *lib.1. loc.com.c.* 4.Roderic. à Castro *lib.de medic. politic.* Renodæus 1.*instit.pharmaceuticar.c.1*. Septalius *in cautionibus*,& alij:*tamen turpis calamitas est, medicamento dato hominem occidere,vt* Hip.dicebat *lib.de medicam.purgantib.num.vlt.*

Immò funestum,dirum, execrabile scelus, mortem pro medicina propinare, vt notauit Heurnius doctissimus *in com.iureiurandi Hip.*Quoniam Medici sunt Dij tutelares, vel,vt cum Gal.loquar, *lib.de medico, cap.3*. Deorum filij meritò esse censentur. Hinc medicamenta, Deorum manus,*lib.6.de compos.medic.*Herophilus vocat.Quare Medicus, qui auaritia, egestate, temeritate, odio, venenum vel exhibet, vel propinat, meritis pœnis est condemnandus, immò grauioribus suppliciis vt proditor afficiendus; & sic iureconsulti hoc impio scelere commoti, venenandi crimen, præsertim in Medico, qui post Deum, humanæ vitæ debebat esse defensor acerrimus, grauissimum arbitrantur, quoniam homicidio grauius est, *lib.1. c.de malef. & mathem.* probant Baldus *in lib.nemo clericus*.Farinaceus *quæst.122.part.1.n.4.*Caballus *in tract.de omni genere homicidij,n.583*. Qui in hoc scelere ita sunt seueri, vt non distinguant nobilem ab ignobili, sed vtrumque patibulo suspendi iubent,quæ pœna ignobilibus solis solet irrogari, vt ex tam variis auctoribus confirmat celeberrimus nostri temporis Medicus,Paulus Zacchias *lib.2.quæst.medico-legalium,tit.2.quæst.1.num.5.*ad cuius amœnissimam, & vtilissimam lectionem te remitto.

Medico licitum est tractare de venenis, vt ea euitet, & aliqua medicamenta ex iis componat, cum aliis cardiacis permixta, saluti humanæ valde proficua, vt probat Cardanus *lib.1.de venenis,cap.1*. Nam viperæ caro ingreditur in theriacam;opium,in philonium;cantharides, ad medicamenta peculiaria,& ad hydropem commendantur. Napellus,ad lepram: & exteriùs ad pleraque vtilia sunt spuma argenti, ærugo, Mercurius, & alia metallica. Tamen necesse priùs est,vt accuratè distinguat, quid in antiquorum monumentis sit toxicum; in hoc enim auctores video esse discordes: quare operæpretium duxi,illius significatum, & essentiam indagare ad vnguem, ne postea aliqua hæsitandi occasio possit superesse.

Omne ergo siue pharmacum, siue medicamentum, quod licèt exiguum,perimit, est toxicum, vt Arist.ex versione Gazæ tradit,1.*sect.probl.*48.Quare quodlibet venenum maximè exitiale, & perniciosum, per antonomasiam toxici nomine insignitur, ita Plautus *in Mercat.act. 2.scen.4.*

Certum est,ibo ad Medicum, atque ibi me toxico morti dabo.

Ita vniuersè accepit Martialis,*lib.epigram.5.epigram.* 118.

Effecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæua nocere sibi.

Quare ad omne vedeni genus explicandum,toxici nomen vsurpatur. At toxicum propriè species est. Quid autem? Non est ad enucleandum facilè. Plures herbam esse sibi persuadent, & herbam certam, quam Arabes napellum appellant, quod eius succo sagittæ inficerentur: probat Cæsalpius *lib.3.suæ medicin.cap.20.*

Sed hæc opinio reprobatur à Matthiolo, *lib.4. in Dioscoridem,cap.72.*& *lib.6.c.20.* Quoniam adest diuersitas symptomatum, toxico attributorum à Dioscoride, & napello ab Auic. vt & remediorum;& longè sunt deteriora toxici incommoda, quàm napelli. Deinde si hoc verum esset,aliæ herbæ certæ dici toxicū poterunt, aliique succi, quibus tingi sagittas non ignoramus, vt probat Bacchius *in prolegomen.venenor.cap.5.*& *cap.14.art.6.* Hac ratione Ponzettus *lib.2.de venen.c.24.* Toxici non esse vnum genus affirmat, quia sagittas non modò napelli succo, sed etiam ellebori, aconiti, quinetiam felle Leopardi, immò sanguine humano cum viperina sanie commixto, Parthi, Scythæ, Ægyptij inungebant,vt auctor est Plinius *lib.11. cap.52.* & firmat Nicandri interpres *in alexiph.* Lethale venenum,irremediabile scelus, Qui hoc potarunt,vel telis hoc veneno delibutis icti sunt, mente non constant,

A immò cum linguæ, & labiorum tumore,rabie efferati, instar luporum vociferantur. His autem passum cum oleo rosaceo potum, saporúmque semen ex vino haustum, ac crebra vomitione redditum,auxilio est,vt auctor est Dioscorides,*lib.6.cap.20.*

Ex hoc loco Dioscoridis, toxicum esse putat omne venenum, quo arcus,siue iacula tinguntur, vt Aëtius refert, *tetrab.4.serm.1.cap.70.*Gellius *lib.17.cap.15.*Plin.*lib.25. cap.5.* Virgil. *lib.8.* eleganti metaphora, ac translatione duplici,quam notauit Quintilianus *lib.8.cap.16.*

----- Quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrúmque armare veneno.

Et rursus *lib.10.*

Calamósque armare veneno.

Sil.Italicus *lib.3.* de Mylis,qui Annibalem aduersus Romanos erant secuti:

B

-----Sceleratáque succis
Spicula dirigere,& ferrum infamare veneno.

Lucanus *lib.8.*dissuadens profectionem in Parthos,sic ait:

Nec puer,aut senior lethales tendere neruos
Segnis,& à nulla mors est incerta sagitta.
Tum. *Spicula nec solo spargunt fidentia ferro*
Stridulæ, sed multo saturantur tela veneno:
Vulnera parua nocēt,fatúmque in sanguine sūmo est.

Et rursus Italicus *lib.1.*

Dacus vt armiferis Geticæ telluris in oris,
Spicula,quæ patrio gaudens acuisse veneno,
Fudit apud ripas inopina binominis Istri.

Et simpliciùs Poëta Ouid.*lib.4.de trist.eleg.1.*sic cecinit.

Hostis habens arcus,imbutáque tela veneno.

C Vide,& 2.*amorum, eleg.2.& 4.de Ponto,eleg.7.* Ælian.*lib. 6.de animal.c.16.*Et Homerus *in Vlyxea.lib.1.*

-----Iaculis lethalia pharmaca quærens,
Queis queat in bellum iam Martis iturus Vlysses,
Vngere tela manu, ferrúmque armare veneno.

Ita in Orientali plaga,& Occidentali Caribes, siue Cannibales Antropophagi habitant, quibus mos est sagittas succo cuiusdam herbæ tingere, quæ intra paucas horas perniciem adferunt,nulla spe remedij, vt auctor est Martin.Egnatius *cap.2. nauigat.ad Sinas*, & Franciscus Lopius *de rebus Indicis sæpissimè*. De his *lib.2. nauigat. Christoph.Columb.* Laurentius Gambara, Poëta non ignobilis, metaphora vsus Virgilij,sic canit.

Hæc sunt arma,quibus Caribes vtuntur in hostes
Finitimos,cùm bellantur, saturata veneno
D *Spicula----*
Et. *Quorum armare acies gens illa sueta veneno.*
Torsere hos contrà volitantia tela,veneno
Armata,antiquæ patrio de more

De his plura vide apud Petrum Cecium, 1.*part hist.Peruanæ,cap.6.& 7.*& Christianum Becmannum *lib de originibus linguæ Latinæ,litera A,tit.de acu.*

Neque puto verum esse, à taxo animali somniculoso deducendum esse hoc vocabulum toxicum, licèt taxi morsus lethalis sit, quòd vescatur vermibus, scarabæis, serpentibus, & id genus bestiis perniciosis, vt Olaus Magnus refert *lib.6.hist. septent.cap.20.* quia taxi morsus non ita venenosus: Toxicum autem ita exitiale est, vt vel contactu vestis citissimè interficiat.

Sequamur ergo doctrinam Plinij, *lib.6.cap.10.* qui toxica venena ex eo dicta esse scribit, quòd ex arboribus E taxeis exprimantur: & licèt toxicum reciprocè dicatur cum veneno, tamen venenum quod fit ex succo taxi, vel per se, vel cum aliis perniciosis succis pexmixto, omnia venena enecandi celeritate antecellit. Taxus enim arbor est tristis,dira,nullo succo,ex omnibus sola baccifera,mas noxio fructu: lethale quippe baccis:in Hispania præcipuè venenum inest: vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta, mortifera fuisse compertum est. Et adeò est arbor præsentis veneni, vt auiculæ quæ taxi baccas deuorauerint, denigrentur, & qui ederint easdem homines, alui profluuio capiantur, & *Narbone* (ait Dioscorides *lib.4. cap.68.*) *qui dormiunt sub ea, aut eius vmbra subsident, læduntur,& sæpenumerò moriuntur*: & firmat Ruellius *lib.1. de natur.stirp. cap.133.*& *cap.136. eiusdem libri*, sic ait:

Conuenit

Conuenit inter omnes taxum esse arborem venenatam vmbra, nedum surculo,& fronde. Algorem vniuerso molitur, strangulátque ac celeriter conficit,&c.

Denique (vt ait ex Aëtio Vidus Vidius *lib.2.de curat. generatim,tract.de venenis,c.3.tit.de similace arbore,*quæ & taxus dicitur) *hæc arbor, & eius vmbra adeò infesta est,non solùm hominibus , sed quadrupedibus , præsertim cùm floret, quia tunc magis perniciosa succo redundat, vt assistentes non solùm frigore ,& inæqualitate , sed à tota substantia interficiat , & strangulet.* Idem probat Iulius Cæsar Baricellus *tit.de taxo.*

Nec dubites, plurimas arbores esse venenatas. Nam flos daturæ est venenatus, & mentis facit emotionem, apud Garziam ab Horto,*lib.2.hist.aromat.c.24.* & probat plurimis arborum nominibus in medium adductis, quæ inter Peru, & Cannibales insulas reperiuntur, Theuetus *lib. singular.cap.61.* & *tract.1.cosmogr.lib.10.cap.3.* Buxi frondes noxiæ sunt, ac perniciosæ, corporique humano deleteriæ, vt proprio exemplo probauit Leuinus Lemnius,*lib.similitud.in Biblijs, de herb.atque arboribus,cap.de buxo.*

Deinde arborum quarundam vis est noxia, atque mortifera,vt nucis arboris apud Greuinium *lib.1.de venen.* & Marcel. Donat. *lib.1.de hist.mirab,cap.1.* Fernelium *2.de abdit.14.* Quare proximis stirpibus, & arboribus grauis est, & sata lædit, & sic in extremo fundi serenda, apud Ouidium. Et tamarindorum vmbra noxia, ex Christoph. à Costa,*lib aromat.cap.de tamarindis.* Hoc modo iuniperi vmbra est grauissima, vt probat Virgilius *Eclog.10.vers. penult.* & Lucret.*lib.6.*

Arboribus primum certis grauis vmbra tributa,
Vsque adeò capitis faciant vt sæpe dolores,
Si quis eas subter iacuit prostratus in herbis.

Hoc modo taxus baccas fert rubentes, aquifolij modo dulces;vinosásque, quas quandoque mandentes tum pastores, tum qui in syluis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt; sanguine, & spiritibus inde inflammatis, vt notat Matthiolus *ad cit.cap.Dioscorid.*& *lib.6.ad c.12.*Probant Pena *in aduersarijs,pag.450.* Dodonæus *pempt.6. lib.1.cap.10.* edocti à Theophrasto, *lib.3.de hist.plantar.cap.10.* Cuius arboris historiam omnem collegit præter cæteros Barbarus, *in corollario suo*, ex Græcis, Latinísque scriptoribus eleganter. Taxo plurimas arbores in Brasiliensi prouincia inueniri simillimas, quarum vmbra mortifera sit, refert Emmanuël de Morais,Lusitanus,historiæ Brasiliensis scriptor insignis *lib.1. hist.Bassilienf.cap.24.*

Maligna ergo est taxi natura,& toxicum ex hac arbore paratum,de qua intelligendus Lucretius *lib.6.*

Est etiam magnis Heliconis montibus arbos,
Floris odore homines tetro consueta necare.

Ergo vt semel concludam: Toxicum pro omni veneno sumitur, sed præsertim pro illo quod ex taxo exprimitur, quo sagittæ tingi solent. Huc alludit Virgilius *lib.2. Georgic.*

----Ithyreos taxi torquentur in arcus.

Lege Lithyreos,id est,Parthicos, vt Seruius notat *in com.* & Lucanus *lib.7.Pharf.*

----Ithyreis cursus fuit inde sagittis.

Quare taxus pestilens est arbor, de qua monuit Virgilius *lib.Georgic.4.*ne propinqua aluearibus plantaretur:

Neu propius tectis taxum sine----

Amarissimo enim sapore mel inficit: & *Ecl.9.*

Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos.

Si pulchra de taxi malitia, toxici significato, vario modo cum eo tingendi sagittas, scire aues, lege Langium *lib.1.epist.68.* Cælium Rhodig. *lib.23.lect.antiq.cap.10.* Nam nos hoc genere scriptionis vago, & multiplici ha-ctenus instructi, properamus ad librum sextum, in quo, varia etiam lectione, aliqua citra vitij aut ruinæ metum, contra Classicos obfirmabimus,quæ genium habeant,nec sint quarta Luna nata: quo loco accuratius seliget Lector suauia, quibus auctior fit, & cultior litteraria suppellex nostra.

FINIS LIBRI QVINTI.

ZACVTI LVSITANI DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA,

LIBER VI.

In quo medicinales omnes Medicorum principum historiæ proponuntur, quæ in superioribus libris certam sibi sedem non determinarunt. Accessit spicilegium anatomicum.

PRINCIPIVM.

SVPERIORIBVS libris, de omnibus propemodum morbis qui mortales infestant, sumus proloquuti. Supersunt tamen nonnulli, qui illis commodè non potuerunt inseri commentariis, cùm de aliis agant argumentis; & cùm per historias digerantur, hæque breuiori numero sint comprehensæ, placuit in earum expositionem post textus interpretationem, alias grauissimas quæstiones saltuatim agitare, quæ tum eas, tum alias in aliis libris descripras explanent luculenter, & sic ducente stilo, agemus de somno, historia anatomica, quam in compendium mirum graphicè redigemus, criticísque diebus: & alia scitu digna proponemus, quæ tuum animum varia, & vtili lectione recreent affluentiùs, in quibus dirimendis dum laborarem, consului principum exemplaria varia, & præsertim Græca, vt ex eorum contentione, & instituto scriptoris, aut ex iudicio explanatorum, aut ex aliis præsidiis recta scriptura approbetur, præpostera excludatur. Sed quoniam ex consuetudine peritissimorum Medicorum positum est in more, vt in primis, optimísque præceptoribus medicinæ innitamur semper, iccircò in hoc libro ab illorum placitis, vt in aliis libris fecimus, ne latum quidem discedemus vnguem, ex quorum illustribus scriptis, succulenta doctrina hauritur, quam plures censoria seueritate etsi despicatui ducant, tamen ego eam reseruo in corde meo, & moneo vt in tui ipsius centro illam reponas, qua munitus excelles inter alios Medicos, velut inter ignes Luna minores.

HISTORIA I. GALENI, ET ARETÆI,

De elephantiasi.

Ab elephantiasi, quidam fortuitò, alij ob viperarum,& remediorum vim, arte curati.

Vm quidam homo ægrotaret morbo, quem elephanta cognominant, cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine, conuersationéque quidam ipsorum morbi inficerentur contagione,& ille iam odoratu grauis,ac fœdus redderetur aspectu.Constructo igitur illi tugurio proximè vicum in iugo collis propter fontem,illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quod vitæ sustinendæ satis foret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul inde metentibus vinum esset allatum, in fictili sane quam fragrans, is quidem qui attulerat,depofito illo propè messores, abiit. Verùm vbi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, vt pro more impleto cratere, competente aqua vinum temperaret,in cratera vinum effundit, & vnà excidit vipera emortua: qua re attoniti messores, veriti ne quòd si bibissent, inde sibi malum eueniret,suam quidem sitim aqua potione sedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc discederent,præ humanitate videlicet,ac misericordia,homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur,rati expedire potius illi mori,quàm in ea miseria vitã ducere. At ille vbi bibisset,admirandum in modum sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius,non aliter quàm animalium à testæ mollitudine nuncupatorum malacostracôn,tegmen decidit: quod autem reliquum erat,molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum, ac locustarum, vbi extima testa fuerit detracta.

Alterum verò huiusmodi nõ dissimili casu in Mysia Asiæ, non procul ab vrbe nostra accidit. Vir quidam elephante laborans, profectus est ad aquarum fonte nascentium vsum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum cui ille fiderat. At cùm locus esset squalidus,& viperarum plenus, forte fortuna ex illis vna in vrceum vini incidit negligentiùs positum,extinctáque est. At scortum quidem in lucrum id reputans quod fortè euenisset, hero id vini propinat,atque ille ebibit:cæterùm ad eum modum,quo ille qui degebat in tugurio,sanatus est.

At hæc quidem duo sunt experientiæ monumẽta, quæ casus attulit,nunc verò tertium adiungã quod imitatio fecit.Philosopho cuidã multos antè annos hac ipsa ægritudine afflicto, vt iam illi mors vitæ præferenda videretur,geminos hosce euentus cùm recitarem,idem etiã experiri cogitauit,ad quod obeundũ augurio quoque cõfirmatus,protinus vinum medicatum,quod parare iusserat, hausit, nec multo inde postea leprosus factus est:ac postea lepram eius nos consuetis remediis sanauimus.

*Quartus præterea viuas capere viperas arte instituit, sed illius in illo morbi tantùm erant principia: itaque cura nobis fuit,vt sanaretur quàm celerrimè. Quocirca vena secta,atrãque bile per medicamentum vacuata, viperis quas capiebat vti consuluimus, præparatis in olla anguillarum in modum. Atque hic ita sanatus est. Igitur ista à nobis enarrata sunt, vt ostenderemus multa casu inueniri, & imitatione confirmari: * obtulit enim fortuna,vt non incommoda tantùm, sed commoda quoque,ex quibus ars confici posset,conspicaremur. Galenus* lib. 11 .simpl.cap 1.

In altero elephantem inchoantem primùm quidem per venæ sectionem,& purgationem sanaui,nunc autem singulis annis huic sufficit vna purgatio, ea autem omissa statim passio innotescit,&c.Galenus lib.6.Aph.com.74.

A PARAPHRASIS.

Vtilissimæ sunt historiæ hæ, & ad curandum difficilem,& rebellem morbum maximè necessariæ: quoniam non solùm periculosus est,& miserandis symptomatis ægros conficit,sed contagione vicina corpora inquinat. In elephanticis tumores exurgunt per totum corporis ambitum crassi,duri,acuti,& asperi,cum cutis crassitudine coniuncti, pili rarescunt, adest in pube, & mento glabrities, pulsus sunt pusilli, graues, tardi, venæ temporum & sub lingua sunt distentæ, cuius caro grandine est resperfa, deinde pugnante natura, & ad externas partes humorem melancholicum excernere properante, summi digiti impetigine tentantur, genua puriunt, impetigo in orbem mentum ambit, rubent cum magno tumore genæ, oculi B fiunt caliginosi,supercilia crassa,glabra, tumescunt labia, faciei color liuescit,& ater fit,nares cum fœdis tumoribus salebrosæ sunt, intumescit nasus, dentes nigricant,aures admista fuscedine rubent, obstructæ, patulæ, consueto grandiores, alarum instar factæ, elephantis modo, vnde huic morbo Elephas nomen est;in quarum basi renascuntur vlcera, sanies defluit, totum corpus rugis asperis exaratur, oculi redduntur caliginosi. In plantis,& calcaneis vsque ad medios digitos fissuræ fiunt.Aucto malo,tumores malarum,menti, digitorum, vlcerosi fiunt, vlcera fœtida sunt,& insanabilia,& alia super alia renata ita excruciant, & membra consputcant, quoad de corpore excedant,nasus,digiti,pedes, genitaria,atque manus tota,grauísque putredo omnia contaminat, vt scitè scribit Aretæus *lib.2.chron.cap.*13.firmant Paulus *lib.4.cap.*1. Plin. C *lib.26.cap.*1. Aëtius *tetrab.4.serm.1.cap.*21. Theodor.Priscianus *lib.1.c.*37. Beniuenius *cap.*18. *de abdit.* Fernelius *lib.6.patholog.cap.*19. Octauius Horatianus *lib.1. cap.*32. Gariopontus, vetustissimus auctor *tract.de lepra*, Gordonius *part.1.de apostemat.calidis,c.*22. Vgo Senensis *consil.* 100. Fallopius *tract.de tumorib.prater naturam,cap.*9 Nam vt refert Gal.2.*de caus.morb.cap.*7. Elephanticis tota immutatur forma, etenim nasus simus, labra crassa, aures acuminatæ videntur.

Hæc est vera, succintáque elephantiasis delineatio, de qua Galenus hoc loco. Recentiores vocant elephantiasim Græcorum, quam longè esse diuersam ab Arabum elephantia constanter tenent Marcellus Donatus *lib.1.de hist.mirabili.c.*4. Fuchsius *lib.2.paradox.cap.*16. Manardus 7.*epist.*2. Mercurialis *lib.2.de morbis cutan.c.*5.& exemplo hoc patet ad sensum: Auicenna 22.3. *tract.1. cap.*26. sic eam describit: *Est additio in pedibus secundùm modum qui* D *accidit in venis varicum,quare incrassat pedem cum æqualitate sua, & plerumque fit propter melancholicum humorem, & aliquando ob phlegma crassum,&c.* Cui cæteri Arabicæ familiæ duces libenter subscribunt, ex Rasio *lib.9.ad Almans.c.*93.cum Amato *lib.2. centur.*34. qui Arabum elephantasim exactè describit.

Elphantiasin, morbum esse contagiosissimum, nullus Medicorum it inficias, docétque Sacra Pagina *num.*5. *Præcipe filiis Israël vt eiiciant de castris omnem leprosum,*& Leuit.13.*Omni tempore quo leprosus est,& immundus, solus habitabit extra castra.* Cumquoniam monente Paulo *loc. cit.* hic morbus contagiosus est,non minùs quàm ipsissima pestis; atque ita hac tabe fœdati procul ab vrbibus, à mortalium cæterorum frequentia ablegandi sunt.Et priùs dixit Aretæus Cappadox, Medicus grauissimus, Galeno

antiquior,*lib.1.tardar.paſ.cap.vlt.Itaque tales cùm ſint,quis non aufugiat?aut quis nõ auerſetur? Licet filius,aut pater,aut etiam germanus frater ſit, quum metus eſt ne morbus communicetur, propterea multi in ſolitudines,& montes, ſibi chariſſimos deduxerunt*. Confirmant Fracaſtorius *lib.2.de morbis contagioſ.c.13*.Valleriola eleganter *6.enarrat.5*.

Sed videntur obſtare plura contra hanc doctrinam.Primum,quòd Auic.2.1.*doct.1.c.vlt*. numerans morbos contagioſos,inter eos elephantiaſin non repoſuerit. §. *Et eſt præterea ex ægritudinibus quædã, quæ de vno ad alium tranſit,ſicut lepra,& ſcabies,& variola,& febris peſtilentialis,& vlcera putrida,& præcipuè cùm domus ſtrictæ fuerint:ſimiliter cùm vicinus fuerit ſub vento:& ſicut ophthalmia,& præcipuè ei qui oculos eum intuetur: & ſicut congelatio, quum imaginatur aliquis quòd acetoſum illud operetur, & ſicut Phthiſis,& Albaras,&c*. Secundum.Quòd vapor eleuatus ab humore exiſtente in cute, cùm terrenus ſit, & melancholicus, vicino corpori adhærere nequit, & ita fuligo putrida eleuata,cùm careat lentore,immorari non poteſt. Tertium.Quomodo poteſt elephantiaſis eſſe contagioſus morbus, ſi hic eſt accidens, & hoc de ſubiecto in ſubiectum migrare non poteſt?

At hæc nullam habent probabilitatem: Nam ſi contagij cuiuſque eſſentia in particulari quodam putredinis gradu conſiſtit, Fracaſtorio Magiſtrò *lib.1.de contagione, cap.9*.& nos *lib.1.in com.hiſt.vlt*.contra Valleriolam probauimus, dubitare non poſſumus,eiuſmodi putredinem, quæ contagium ſecum habeat, in humoribus hunc morbum facientibus eſſe, qui cum putrilagine ſint infecti, non ſolùm contactu,& fomite,ſed ad diſtans inficere poſſunt: cùm enim elephantiaſis definiatur ab auctore definitionum. Affectus,qui cutem craſſam,atque inæquabilem reddit, liuor adeſt tum cuti, tum oculorum albis, exeduntur partes manuum, ac pedum ſummæ,ex quibus ſanies liuida, ac fœtida emanat, fit vt ex hac virulenta ſaniei exhalet halitus, terra eminentique conditione præditus,vicina corpora fœdaturus.

Auicenna verò hunc morbum inter contagioſos non repoſuit, quoniam ſub nomine Albaras (antiquus codex legit impetiginem) cætera cutanea vitia comprehendit: Nam ſub vno exemplo reliqua intelliguntur, ex Gal.3. *acut.com.42*.maximè quod Arabes,vt conſtat ex Auic.7.4. *tract.2.cap.9*.ſub nomine Albaræ nigræ,elephantiaſin intelligant.Deinde cauſa huius morbi,ſolus melancholicus humor non eſt ſtatuendus,ſed pituita craſſa,ſalſa,viſcida, à qua exiens vapor vicino corpori pertinaciter adhæret: neque terreſtris humor ab humiditate omni eſt exutus. Vltimò. Idem numero morbus non communicatur, ſed abſolutè ſeminarium quod à corpore emanat ægrotante, & alium morbum ſimilem eiuſdem ſpeciei producit in corpore ſano: accidens autem poteſt multiplicari de ſubiecto in ſubiectum; idem tamen numero migrare, eſt impoſſibile.

Igitur hic æger iam odoratu grauis erat effectus; nec enim ſolùm in partibus extimis,facie præſertim extabant vlceroſa tubercula, craſſa,aſpera, nigra,dura, quæ extuberantibus maculis totum corporis ambitum vitiabant,quæ illum fœdum aſpectu effecerant, ſed viſcera quoque interna,ardore,& putredine erant conſpurcata,vnde grauis, & viroſus fœtor ſentiebatur, qui putredinis eſt certiſſimum ſignum, ex Galeno *1.prog.vlt*. & *1.criſ.11*. Nullo enim certiori ſigno putredo in interioribus, & exterioribus partibus deprehendi poteſt,quàm fœtore,atque ob id *lib.de dif.ſympt.cap.4*. corruptelam putredinémve, excrementorum fœtorem neceſſariò ſequi affirmauit.

Ecce meſſores qui prope tugurium erant, vbi miſer iacebat ægrotus, cùm in vrceo vinum haberent repoſitum, in eo viperam emortuam inuenerunt, quæ liquoris huius ſuauiſſimi fragrantia allecta, ad bibendum properans, in vrceum ſe præcipitauit, & ſic ſuffocata eſt. Naturalium enim indagatores tradunt,quod ſicut vino,potu ſanè gratiſſimo, & vtiliſſimo homines delectantur, ſic etiam animantes, beſtiæ, feræ: nullum enim eſt animal, quod illius potione non recreetur. Immò ſerpentes,quum datur occaſio, vinum auidiſſimè appetunt, & hauriunt,

A vt docet Plinius *lib.10.cap.72*.quin aliquando fiunt ebriæ animantes expertes rationis. Alij ſimias, & cæteras quadrupedes vino aſſuetas vnguibus, & vngulis carere dicũt: cuius effectus quærit cauſas Cæl. Calcagn. *lib.epiſt.quæſt*. 2.Hinc orta videtur prima illa Plinij aliorúmque affirmatio,vini potu calcitroſas deſinere mulas eſſe,nec diſſimile apud Columel. *lib.6.cap.2*. miraculum: iubet enim bubulco,vt amiciores,& magis familiares ſibi habeat,& obſequentiores, in eorum domitura, ferocientium adhuc taurorum tergora inſpergi mero. Eſt verò etiam ſimile, quod proditum ab Auic. 18.3.*c.de comminuentibus lapidẽ medicinis*,& relatum à Magno Alberto *lib.5.de animalib. tract.2.cap.1*. Hircum à proprietate ſuæ ſpeciei frangere calculum, ſi paſtus fuerit petroſelino, & potatus vino. Dignum planè memoria, quod in memoriis ſuis Gallicè

B prudenter ſcriptis Philippus Cominæus narrat, quum primum bellum inter Ludou. XI. Gallorum Regem, & Carolum Burgund. Ducis Filium deſcribit, ſe habuiſſe equum ætate prouectum, & eo fortè prælio confectum decertando cùm vini vas magnum bibiſſet, diu poſtea eo vſum robuſtiſſimo, & maximè habili ad iter, ad pugnam, ad cæteros omnes ſubeundos labores Volat. *lib. Philolog*. 2.ſcribit OEnuta herba comos ebrios fieri,vino ſimias,& elephantes: & verò vrſum ex Vrſinorum ædibus Romæ vagantem exhaurire ſolitum,quæ poterat dolia vini. Poterat adiicere obſeruationi ſuæ ex vetere auctore Athen. *lib.10.cap.9*. ſues quoque ebrios fieri, ſi vuæ fæcibus paſcantur: immò coruos,& canes, ſi œnutam edant,& idem aſſerit de ſimia,& elephanto, ſi vinum bibant: Sic & coruorum, & ſimiarum venatio per vinum fit, & per œnu-

C tam, aliarum beſtiarum, ex Plin. *lib.21.cap.11*.& *lib.14. cap.17*. OEnuta verò eadem videtur eſſe, quæ & œnanthe,& fortaſſe eſt œnagra Dioſcoridis, cuius radix vinum olet,& malefacta potu mitigat,& cicurat feras,vt eſt apud eum,*lib.4.c.103*.& Theophraſt.*lib.9.de hiſt.plantar.c.21*. de qua Rouillius *lib.7.de hiſt.plantar.c.37*. Ergo animantia reliqua,& præſertim viperæ,vini ſunt auidiſſima,& vinum in quo illæ fuerint immerſæ, elephanticis, & aliis morbis curandis mito ſunt auxilio, vt ex multorum ſenſu auctorum diximus,*lib.1.in com.hiſt.vlt*.

Magis verò fortunatus fuit ſecundus æger, qui eodem modo ac primus, hoc eſt, vini viperini potu ſanatus eſt, antequam vires aquarum ſponte naſcentium (quas balnea naturalia vocant) expertus eſſet, ex quarum vſu morbum exaſperandum cuilibet eſt in confeſſo: Cùm enim hoc

D vitium ex hepatis ſqualore,hunc humorem acrem, & retorridum gignentis, velut à primaria origine ſcaturiat, fit vt balneo naturali applicito hepar ignefcat, excandeſcat corpus, acriórque reddatur humor, & magis ferox. Quapropter elephanticis balnea thermalia nocentiſſima ſunt, malúmque exacerbant, idque multiplici de cauſa factum puta.

Prima,quoniam ſi ſint ferrea,aluminoſa,cutim denſant, & facta conſtipatione pororum,humorem ad partes exteras excerni prohibent. Secunda, ſulphurea, ſalſa, nitroſa, ex Auicenna *tract.4.de remouendis nocumentis, tract.3.c.1*. nocent oculis, lippitudinem, & ſenſuum turbationem excitant:quæ omnia in elephantiaſi, in qua facies præſertim oblæditur, ſummè ſunt formidanda. Nam hæc præterquam quòd etiam inflammant, adſtrictione ſua ad inte-

E riores ſedes humorem repellunt, quare ferini morbi propullulant. Hanc fuiſſe mortis cauſam cuiuſdam Athenienſis, cuius hiſtoriam deſcribit Hipp.*lib.5.epid.num.4*. mihi perſuadeo, qui cùm prurigine toto corpore vexaretur,maximè autem teſtibus,ac fronte; & cutis craſſa eſſet per totum corpus, & velut leproſus aſpectu & ex nulla parte apprehendere cutem præ craſſitudine,illíque nemo opitulari poſſet, tranſgreſſus ad Melum, vbi ſunt calidæ balneæ, à pruritu quidem, & cutis craſſitudine liberatus eſt,verùm hydropicus factus mortuus eſt. Et licèt immoderatum balnei vſum Valleſius *in com*. cauſam mortis attuliſſe affirmet, tamen non ex hac obiiſſe ex eo conieſtandum eſt,quia Hipp. in hiſtoria non refert; & ille cùm diutino morbo eſſet implicitus, & ſic imbecillis, immodico balneo non erat vſurus. Si verò Auicenna propria

balnea

tibus pruritu testatur esse marina, & falsa, & iuniores in pruritu & affectibus cutaneis,ea consulunt, quum corpus exquisitissimè purgatum est,& solùm humor impactus in cute superest resoluendus,ea est ratio, quoniam humor qui pruritum & alia vitia gignit,non ita est peruicax,perniciosus,& malignus, qui si in viscera restagnet, morbos inseparabiles generat,& subitam mortem inducit.

Ad tertium ægrotum accedamus, qui superioribus argumentis edoctus, simile viperarum antidotum experiri maluit, quàm tanto victus malo miserabiliter, relicta omni salutis spe, occumbere, sicque vinum viperinum assumpsit.Paratur autem hoc ex mẽte Cælij *lib.4. tardar. passion.cap.10.* Si in vini albi libras octo,iniicias anethi, epithymi,& sennæ,an ℥ iiij.& post aliquot feruores proiiciatur vipera,priùs lota aqua,vino albo,& sale,& deinde exemptis capite & cauda, ebulliat vinum quovsque pars tertia absumatur. Vel si viperinam carnem in mustum iniicias,similes effectus experieris.Ex hoc vino non solùm manè,prandio,& cœna sufficientem quantitatem haurire poterunt ægri, ex quo vtilitas sequatur non aspernabilis, vt docent Paulus *lib.4.c.1.* Aëtius *tract.4.serm.1.cap.123.* explanat Laurentius *tract.de lepra,cap.vlt.*

Sed dubitabis, quo pacto hic æger elephanticus vini viperini ope in lepram potuit migrare, si Galenus 11. *in libro,& capite*,vbi est scripta historia hæc affirmat,& alibi, ab eodem humore oriri lepram, à quo elephantiasis, & vtramque esse grauissimam affectionem?Dic periculosissimam esse elephantiasin, lepram mitiorem;quare trãsitus elephantiasis in lepram securior est, & magnam salutis spem pollicetur, nam humores in carne impacti, qui faciebant elephantiasin,ad cutem,partem ignobilem conuertuntur, & generant lepram. Quare consumpta elephantiasis à viperina carne, lepra deinde consuetis remediis, hoc est, sanguinis missione, & purgatione, aliisque curata est auxiliis, quæ melancholicum humorem natiua forte expurgant,& illius sæuitiem retundant.

Cur verò vinum viperinum licèt venenosum, morbum venenosum perfectè sanauerit: Dic, quòd præterquam quòd venenum,veneno remedium est, vt suprà *lib.5.q.2.* prædiximus, vinum viperinum natiua quadam contrarietate, venenum elephanticum domat, ac refrænat, vt patet in argento viuo,sublimato,auripigmento,& aliis,quorum vsum, aduersus morbum Gallicum suapte natura contagiosum saluberrimum esse,nulli est non manifestum.Hoc modo plurimos à grauissimis morbis vino viperino casu assumpto fuisse curatos, appositis exemplis narrat Prosper Alpinus *lib.4.de medicina methodica, c.4.* Lege quæ diximus *lib.2.in com.hist.72.*

Quartus æger viperis præparatis sanitatem est consequutus. Quis verò sit viperarum in olla anguillarum instar parandarum modus, non ex Galeno solùm, sed ex cæteris citatis auctoribus constat manifestè. Ille enim *lib.2.ad Glauc.c.10.*pro curandis elephanticis,in olla esse præparandas dixit viperas ex albo iure,affusa copiosa aqua, pauco oleo, porro, anetho, condiendas verò Marsorum more, qui feris venenatis, & aspidibus nutriuntur, capite quidem discisso, & cauda vsque ad digitos quatuor abiecta, interaneis exemptis,cute abiecta, aqua abluto corpore. Hoc modo consueuisse veteres anguillis vti conuolutis cum betis, tradunt Athenæus *lib.7. dipnosophist.* & Aristophanes,Plinius,Aristoteles,& alij.

Sed meritò inquires cur nostro æuo non tantam ex carne viperina,oleo, & vino persentiant elephantici vtilitatem,quod notarũt Erastus *part.4.disp.cõtra Paracelsum*, Massaria,& Palmarius *lib.de morb.contagiosis, c.de elephãtiasi*, ea est ratio, quoniam ægri non ita sunt obedientes, nec in victu, aut venere Medicis præceptis obtemperant. Deinde viperæ non capiuntur tempore commodo: Nam venandæ sunt veris initio, quum latebris relictis foràs in apricum prodeunt, quo tempore virus non ita exitiale retinent. Intus namque delitescentes, quum nulla ex parte difflentur, magis sunt perniciosæ: at egressæ, exuuium, seu crassum tegumentum solent deponere;qnare non statim ipsas capere oportet, sed permittere, vt aëre aliquandiu fruantur,consuetóque vescantur cibo, hoc est, herbis, bupreſtibus, catharidibus, & pityocampis. Insuper non eliguntur colore subflauæ, eximiè mobiles, habentes ceruicem extensam, oculos ferinos,& inflammatos,has enim ad theriacæ compositionem,elephanticorúmque curationem plurimùm prodesse;præter Galenum *lib.de theriac.ad Pison.*Rodeletius firmat *in suo eleganti tractatu de theriaca.*Adde huius summi auxilij ope plures fuisse persanatos, qui graui elephantiasi laborabant, vt refert Vidus Vidius *part.2.sect.2.lib.5.cap.8.de curatione membrat.*

Quapropter priores ægri fuere casu curati, hunc sanauit,experientia,& imitatio,ex casu profecta. Morbos autẽ casu curari, nouum non est,ita quartanam casu fuisse curatam, narrant Beniuen.*c.59. de abdit.*Valleriola *2.obs.4.* Hoc modo curatum fuisse hydropicum, deuorata arena cum multa aqua,superueniente alui fluxu, narrat Langius *epist.12.lib.2.*Petrus Messias *part.3.variæ lection.cap.15.*se quendam vidisse testatur, qui cùm in femore vulnus suscepisset, sanatus claudicabat, at postmodum alia in rixa, eadem in parte sauciatus, sanatus, rectus in posterum incessit. Immò Beniuenius *cap.21.*duorum meminit angina oppressorum,quorum vterque dum suffocaretur,gladio in gutture percussus,sanatus est.

Vltimus verò æger sanitatem recuperauit, quoniam venæ sectionis,& purgationis auxilio humor fæculentus, & crassus fuit exhaustus: Cùm enim ab hoc, aut flaua bile, vtrísque supra naturæ modum à calore immodico assatis,originem ducat elephantus,fit vt ea in vasis cumulata,naturæque negotium facessens, foràs se se exerat, & per vniuersum corpus disseminata figuram immutet, atque deprauet. Quare in hoc sæuo, & truculento morbo grauia auxilia non dubitauit tentare Galenus, vt abscisso huius morbi fonte, hæc lues postea in ægrotantis perniciem serpere non posset, quod nullo auxilio præter venæ sectionem, & purgationem celebrari posse, confirmant omnes edocti à Gal. *2.ad Glauc.cap.cit.*

Si enim malum recens sit,& nihil ex summis deciderit, nulláque infestauerit exulceratio neque eminentiæ tuberosæ plurimùm exurgant,sola autem facies aspectu ingratior,deformiórque quodammodo sit, eáque nõ admodum indecora appareat, tunc commodissimè exercetur inter initia phlebotomia, & maximè vere, quo tempore hæc passio ampliùs renascitur, & inualescit. Locum à quo sanguis mitti debet assignat Aëtius *tetrab.4.serm.1.cap.121.* quo loco ex vtroque cubito sanguinem vacuandum imperauit; nam sic ab liene, hepatéque, visceribus in hoc morbo infectis,humor facili negotio solet vacuari.

Sanguinis missionem sequitur purgatio clemens,quando morbus in initio est, cùm enim corpus vlceribus conspurcatur, morbúsque altas radices agit, & extrema decidunt,tunc nullum æger remedium habet,eóque elephantia confirmata incurabilis est;nullum enim ad hunc morbum potentior reperitur medicina. Si enim cancer, velut elephantiasis quædam, in vna subortus particula, inter morbos insanabiles numeratur, iure optimo elephantus, qui est cancer vniuersalis, omne medicamentorum genus respuet,atque contemnet.

Sed quo pacto incipientem elephantiasin curasse se gloriatur Galenus, si hic morbus rebellis est, contumax, & insuperabilis? Dic: Galenum sanasse,non absolutam, neque illam quæ altas iam radices in corpore egit, & in qua viscera habituali intemperie erant conspurcata, eo maximè quoniam aliis etiam fortasse fuit vsus auxiliis, ea autem tanquam particularia non commemorat. Quibus autem præsidiis inchoantem elephantiasin curare oporteat, docent ex antiquorum monumentis Paræus *lib.19.* à *cap.16.vsque ad 18.*Hollerius *lib.1.de morb.intern.c.64.* Fallopius *loc.cit.*Ioan.Varandæus *tract. de elephantiasi*, & plures alij grauissimi auctores quos citat Fumanellus *lib. de lepræ curatione.*

***

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

Vtrùm fortuna sit constituenda in rebus, & conferat aliquid in curandis morbis, vt sapientes veteres opinantur.

COMMENTARIVM.

OBtulit enim fortuna.] Veteri, atque laudabili clarissimorum Medicorum consuetudine receptum est, vt qui grauissimorum auctorum monumenta sunt enarraturi, priusquam lectores ad medicæ facultatis penetralia admittant, eos antè, vtilissima quadam doctrina, varia, & necessaria multipliciter instruant, atque præmuniant. Quare cùm in ore omnium nihil sit frequentius, quàm Medicos appellare, benè, aut malè fortunatos, & fortunam hoc loco proferat Galenus offerre multoties, vt ille non incommoda solùm, sed commoda, ex quibus ars côficitur, venari possit, & plures fortunam in arte medica, tanquam diuinum aliquod numen dominari asseuerent, placuit de ea aliquid in lucem promere.

Tractatio hæc latissimè patet, & ad plures disciplinas pertinet. Medicus eam contemplatur, vt Galenus firmat. Rhetor quatenus in laudando, vituperando, suadendo, dissuadendo, accusando, & defendendo magnum momentum habet fortuna: permagni enim refert, an quid fortuitò contingat, an potius consultò, & scienter dictum, factúmque fuerit. Agit Logicus, tum vt doceat enuntiationes, quæ sunt de rebus futuris contingentibus, in quibus locum habet fortuna, & casus, non habere certam, definitámque veritatem, tum etiam vt ostendat excludi à scientiis, quæ casu, & fortuitò contingunt, quum rarò, indeterminatè, & per accidens eueniant, vt docuit Arist. *in fin lib.* 1. *periherm. cap.* 8. *&* 1. *poster. cap.* 24. *text.* 43. Agit Physicus, vt redarguat illorum Philosophorum sententias, qui vel putabant omnes res naturales fortuitò contingere, vt Democritus, & Leucipus; vel è contrario opinabantur omnes effectus naturales sempiterna quadam & immutabili serie, nexúque causarum euenire, quæ fuit postea Stoicorum opinio, docente Arist. 2. *Physicor. cap.* 4. 5. *&* 6. Agit Metaphysicus, quia huius est omnes gradus entium, & causarum distinguere, in quibus sunt entia fortuita, & causæ per accidens; atque etiam demonstrare, non omnia fieri ex necessitate, vt docuit Arist. 6. *Metaph. cap.* 2. *&* 3. *à text.* 5. *vsque ad* 8. Agit Philosophus moralis, vt declaret. an fortuna sit causa fœlicitatis humanæ, & quanti bona fortunæ æstimanda sint, & quomodo res fortuitæ, vel præmio, vel pœna dignæ habeantur, vt monuit Arist. 1. *moraliũ ad Nicomachum, c.* 9. *&* 2. *lib. magn. moral. cap.* 9. *& lib.* 7. *moral. ad eundem, c.* 17. *&* 18. Agit denique Theologus, demonstrans, neque diuinam prudentiam obstare quominùs sit in rebus fortuna, & casus; neque tamen fortuitò, aut casu posse quicquam contingere, respectu prouidentiæ diuinæ.

Fortuna ergo habet locum in naturalibus rebus: nam multa fortuitò in rebus accidere, clarius est, quàm vt demonstrari debeat: Etenim præter sententiam communem omnium hominum, qui perinde ac si forent à natura edocti, ita de fortuna sentiunt, & loquuntur, eiúsque vim & nomen crebris sermonibus vsurpant, accedit ratio quæ id nos cogit asserere: Si enim fortuita dicuntur ea, quæ accidunt præter cognitionem agentis, quis non videt multa huiusmodi esse in rebus humanis? Quis enim mortalium potest animo præuidere omnia, quæcunque possunt contingere? Timidæ enim sunt cogitationes mortalium, & incertæ prouidentiæ nostræ, *Sapientiæ. cap.* 9.

Neque dicas agentia inferiora moueri, & gubernari à cœlo: quare cùm hoc necessariò, & semper agat, non patietur aliquid agi in his inferioribus, fortuitò, & indeterminatè. Deinde fortuna repugnat præscientiæ, & prouidentiæ Dei. Ergo non debet poni: Antecedens patet, quia illud dicitur fieri fortuitò, quod non fuerit præcognitum, & intentum ab agente. Sed nihil potest fieri in mundo, quod sit præter cognitionem, & voluntatem Dei. Ergo nihil fortuitò fieri potest.

A Dic. Licèt res naturales, & corporeæ, quæ complexu orbis Lunæ coercentur, per se pendeant ex motu, & influxu cœlesti, non tamen pendent ex eo res humanæ, in quibus fortuna versatur. Insuper fortuna non aduersatur prouidentiæ Dei; non enim ponimus fortunam respectu Dei, sed respectu agentium particularium. Nam quod à fortuna est respectu hominis, id respectu Dei, nequaquam à fortuna existimari debet: sed quia effectus assimilatur causæ particulari, & proximæ & ab ea denominationem suam accipit: (dicitur enim effectus materialis, & corruptibilis, non propter causam primam, & vniuersalem, sed propter causas secundas, & particulares) idcircò dicitur simpliciter esse in rebus aliquid à fortuna.

Quod autem nihil sit fortuitum respectu Dei, pulchrè declarat Boëtius *lib.* 5. *de consolat.* nihil autem esse tam fortuitò contingens, quod latere, ac fugere possit scientiam
B Dei, luculenter exponit his versibus:

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt.
Vno mentis cernit in ictu
Quæ sint, quæ fuerint, veniántque.
Non nox atris nubibus obstat,
Quem quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

An verò in rebus sublunaribus sit aliquis effectus naturalis, respectu cœli fortuitò contingens, Theologis disputandum relinquo. Consule Ægidium *quodlibeto* 4. & Ochamum 1. *quodlibet. quæst.* 17. Gabrielem Naudæũ, nostri sæculi phœnicem *tract. de fato & fatali vitæ termino, ad clarissimum Beuerouicium. Medicum celeberrimum.*

Sed tempus est vt ad definitionem fortunæ accedamus
C quæ colligitur ex Arist. 2. *Physic. cap.* 5. *text.* 52. Fortuna est causa per accidens in iis quæ operantur ob aliquem finem ex electione, neque semper, neque vt plurimùm. In qua definitione continentur particulæ quinque, quæ sigillatim sunt exponendæ. Prima est causa, sed nomen fortunæ vulgò ferè vsurpatur, non pro aliqua causa, sed pro fortuitis euentis, sed Arist. fortunam facit causam, non quidem vt materiam, & formam; nam hæ sunt partes essentiales ipsius effectus necessariò ei coniunctæ: At fortuna. v. g. thesauri inuenti à fodiente, neque est pars essentialis eius, neque cum eo necessariò coniuncta; potest enim thesaurus & fortuitò, & non fortuitò inueniri.

Secunda particula est, *per accidens*: Nam dupliciter aliquid est causa per accidens, aut quia est accidens causæ
D per se, vt musicus est causa per accidens domus, quoniam esse musicum accidit ædificatori, qui est per se causa domus: aut quia est causa alicuius, quod accidit effectui illo per se intento, vt Medicus per accidens sanat musicum, quia ægroto, qui sanatur per se à Medico, accidit esse musicum. In priori genere causa per accidens est diuersa à causa per se, effectus autem vtriúsque est idem; in posteriori autem, causa vtraque est eadem res, effectus verò sunt diuersi.

Tertia particula est, *ob aliquem finem*: non quòd fortuna aliquem finem intendat, aut quòd effectus fortuitus sit quasi effectus intentus ab agente; id enim est contra rationem fortunæ: sed hoc debet reponi dupliciter, aut quia res fortuita eiusmodi est, vt si præuisa fuisset ab agente, procul dubio fuisset ab eo intenta, ad eam expetendam vel fugiendam: & hoc voluit significare Aristotel. 2.
E *Physicor. cap.* 5. *text.* 51. aut quia effectus fortuitus est coniunctus cum alio effectu per se intento ab agente, vt inuentio thesauri cum plantatione vineæ, cuius gratia terra fodiebatur. Quamuis igitur fortuna, ea ratione vt fortuna est, non agit propter finem, necessariò tamen est in eo agente, quod vel agit, vel aptum est agere propter finem. Quare si esset aliquod agens, quod neque ageret, neque esset aptum agere propter finem, nihilque haberet sibi determinatè præfixum, ad quod eius operatio vel naturaliter, vel ex electione referretur, id profectò nunquam ageret fortuitò: etenim fortuitum est quod accidit præter intentionem agentis; quemadmodum si non esset motus naturalis, non esset etiam violentus, quia hic præsupponit naturalem, cui est contrarius. Potest autem

autem aliqua actio tribus modis dici non fieri propter finem: vel quia ipsa est propter se, & non propter aliud, vt actio in qua est fœlicitas; vel quia fit ab agente non intendente ipsam, vt si quis aliud attentè cogitans, vel vngues rodat; vel fricet barbam: huiusmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, sed ex sola imaginatione, vel quia talis actio est coniuncta, & accidit ei actioni, quæ per se intenditur, vt inuentio thesauri accidit fossioni terræ, & sic effectus fortunæ non fit ob aliquem finem.

Quare particula est, *ex electione*. Quoniam fortuna est tantùm in iis quæ agunt ex electione, cuiusmodi est homo; nã in iis est fortuna, quos dicimus fortunatos, vel infortunatos; hi autem propriè sunt homines: quanquã hoc nomen transfertur etiam ad ea quæ carent ratione, sed impropriè, & methaphoricè; & sic Poëtæ vocant fortunatos eos lapides, qui sunt in oris templorum: cùm enim cæteri conculcentur, illi coluntur & honorantur. Arist. 2. *Phys. text.* 58. & 59. scribit, Fortunam esse in iis quæ agũt, agere autem proprium est hominis: nam is propriè agit, in cuius potestate est agere, & non agere: At talis est homo, qui suarum actionum est dominus; reliqua verò quæ rationem non habent potiùs dici debent agi, quàm agere. Quinta particula, *neque semper, neque vt plurimum*, expẽditur ab Auicenna *super Arist. cit. lib. Physicor.* dicente fortunam versari in iis quæ sunt ad vtrumlibet: eam probat Simplicius *in* 2. *Physic. text.* 48. pro cuius expositione, simúlque obiectionibus variis contra definitionem fortunæ legat qui velit, apud Auerrhoëm, Themistium, & Pompo- natium *in com. cit. loc. Arist.* nostrum autem institutum altiùs diuagandi tempus non concedit.

Illud notabo, vulgarem esse opinionem, existimantium fortunam esse numen aliquod diuinum, & occultum, quod 2. *Physic. c.* 4. *text.* 47. innuit Arist. Quinimmò Ethnici tantũ tribuerunt fortunæ, vt à Romanis multa ei templa, & simulachra erecta fuerint variis nominibus consecrata, ex Liuio *in multis locis*, & apud Plutarch. *in problematib.* Sicque summo studio, & voto venerabatur ædes Fortunæ fortis in ripa Tiberina iuxta theatrum; malæ Fortunæ, & detestatæ in Exquiliis. Erat etiam templum Fortunæ paruæ, & Virginis, & primigeniæ, obsequentis, priuatæ, publicæ, virilis, conuertentis, bene sperantis, auertentis, blandæ, dubiæ, mammosæ, barbatæ, muliebris: quibus omnibus principium dedit Seruius Tullus, tum quòd ab ea ex seruo in regnum esset euectus; tum etiam prospiciens eam in occasionibus rerum plurimum habere in vtramque partem momenti, omnique in re humana dominari. Quæ omnia nomina explicata lege apud Ludouicum Viuem, hominem sanè disertum, ac eruditum *in lib.* 28. *cap.* 4. *de ciuitate Dei.*

In hunc sensum famigeratissimus Poëta Iuuenalis sic cecinit:

Te facimus Fortuna Deam, cœlóque locamus.

Hinc veterum doctissimi introducunt diuites hoc optantes, qui malunt stillam fortunæ, quàm prudentiæ dolium. Immò sapiens Orator Demosthenes *in orat. ad Phil.* sic ait: magnum habet momentum fortuna, quin totum est in rebus omnibus humanis: & Æschines *in Apol. de falsa lege*, omnium rerum dominam vocat fortunam: & Q. Ennius Heram appellat apud Cic. *lib.* 1. *de officiis*: & Plautus *Men. actu* 3. *sc.* 4. eam dicit esse Diuum, atque hominum heram. De Demosthene scribit Plutarchus, habuisse illũ insigne etiam in scuto prosperam fortunam: & Pindarus illi attribuit omnia. Est verò in fœlicitate, seu fortuna, totius gloriæ summa, ita vt monente Euripide, fortunatus solus sapiat probè.

Fortuna omnia mortalibus præbet, quæ cùm nec rationem, nec legem habeat, mortalibus tamen dominatur. Quare Cicero 5. *Tuscul.* scribit:

Vitam regit fortuna, non saptentia.

Lege Valerium Maximum *lib.* 6. *cap.* 11. & elegantissimum Iustum Lipsium *lib.* 5. *Polyticor. c.* 5. Quare Ennius 8. *annal. lib.* ait:

Fortuna arbitriis tempus dispensat vbique.
Illa rapit iuuenes, sustulit illa senes.
Quáque ruit, furibunda ruit, totúmque per orbem.
Fulminat, & cæcis, cæca triumphat equis.
Regna Deæ immitis purce irritare querendo,
Sollicitare animos parce potentis heræ.
Quæ tamen hoc vno tristis tibi tempore venit,
Sæpe eadem rebus fauet amica tuis.

Pittacus sapiens plurima de hoc argumento appunxit sapienter. Huc alludit Plato *lib.* 4. *de lege* innuens humana omnia tribus gubernari, Deo, fortuna, arte. Ita prudenter Chilo, quid fortuna esset, rogatus, respondit: ignarus Medicus; nam multos excæcat. Quid mirum? nonne Plinius *lib.* 2. *c.* 7. scribit, toto mundo, locis omnibus, omnibúsque horis, hominum vocibus fortunam solam inuocari; quippe quæ vna nominatur, vna colitur: & Iulius Cæsar *lib.* 3. *de bello ciuili*, fortunam plurimùm posse in rebus reliquis, quum præcipuè in bellis affirmat: & Hegesiaci apud Laërtium *lib.* 2. opinabantur non posse vitam beatam obtineri, tum maximè, quòd plurima quæ speramus, fortuna impediat. In hunc sensum Q. Curtius Alexandrum plus debuisse fortunæ, quàm virtuti contendit. Nam vt Manilius ait, *lib.* 1. *astronom.*

Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
Audeat, & tantæ suffragia vincere fortis?

Et Iuuenalis *Satyra* 7.

Si fortuna volet, fies de rhetore consul,
Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.

Si ergo omnibus rebus dominatur fortuna, cur in curandis morbis non habebit potestatem summam? quare Medici vocantur bene fortunati, qui auxilio fortunæ muniti in curandis ægris dexterrimi sunt, & fortunatissimi.

Sed inanis est, & plenus inscitiæ fortunæ cultus. Audiamus igitur Plinium *loc. cit.* insanam mortalium de numine fortunæ opinionem, elegantissimis, & lepidissimis verbis eludentem: *Inuenit sibi ipsi mortalitas numen quo minùs tam plana esset de Deo coniectatio: toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibúsque horis, omnium vocibus vna Fortuna inuocatur, vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuitiis colitur, volubilis à plerisque, etiam cæca existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum fautrix: huic omnia expensa, omnia feruntur accepta, & incerta ratione mortaliũ, sola vtramque paginam facit, adeóque obnoxiæ sumus sortis, vt sors ipsa pro Deo, sicque Deus probatur incertus.*

Denique de eius potestate in humanas res poëticè nugantur Poëtæ, quam ipsa sit inconstans, & mutabilis valde: odit quidem, ac deprimit sæpè quem meritò populus amat; contrà verò amat, atque extollit sæpius, quem iure quodam populus odit. An fortè quia fortuna non solùm rationi opposita est, sed etiam ab ipso initio mundi inimica est populo, vnde populus semper infortunatus & miser? Ampliùs est ambitiosa: Atque vt non virtuti, hominúmve generi, sed ipsi soli maximum quoduis facinus adscribatur, quem homines quàm plurimi iure depressum volunt, miris modis extollit; quem verò sublimem, deprimit in profundum, vt eleganter probat Erasmus *in suo panegyrico ad Philippum, in med.* & notat solertissimus vir, Hugo Grotius *in suis elegantissimis epigrammatis de Fortuna.*

Quod si cæca sit, vt aiũnt, æmulãne naturæ? Natura siquidem instituit, vt priùs tanquam animal viuas, quàm tanquam homo; sentis enim antequam intelligas. Fortuna siquidem magnum affectat hominem facere, ingentem priùs facit bestiam, venenoso fastigio turgidam. Vnde & ingenio, & vultu tyrannus nascitur priusquam tyrannide potiatur. Vbi medicæ sapientiæ plurimum est, minima opus est sorte. Medicus peritus non vult fortunam sibi ducem, cæca enim est, sæpéque casu cadit, non timet fortunæ minas, vana enim est. Quare qui puerilem fortunæ ludum cum Socrate calcat, sapiens, & diuinus ab Apolline iudicatur. Qui ridiculum fortunæ fletum vnà cum Democrito ridet, vel flebilem eiusdem risum cum Heraclito deflet, prudens ab Hippocrate censetur.

Fortuna ergo etsi detur in rebus, eo modo quo explicuimus suprà, tamen ad morborum curationem nihil confert: Nam, vt perdoctus, & politus notauit à Castro *lib.* 2. *de Medico Politico, c.* 14. Fortuna in ægroto nihil habet dominij, quia nunquam fit artis, aut naturæ pars. Quòd si audiuerimus

audiuerimus,aliquando,(inquit ipse)fortunam sanitatem A facere, hoc sic accipiendum erit,vt sicut à natura per se item ab arte quandoque fieri sanitatem dicimus, ita fortunam id præstare posse concedamus, non tamen vt naturæ, aut artis ipsius pars facta sit, quoniam vt monebat Galenus *lib.*17.*de vsu part. cap.*1.Fortuna rarò, aut nunquam rectè operatur. Qui plura requirit de Fortunæ etymo diuersis nominibus, simulacro,eius apud veteres honore, plura ex variis auctoribus legat apud Cælium Rhodigin.*lib.*18.*lect.antiq.c.*13.Natal.Comit.*l.*4.*mytholog.cap.*9.Conimbricenses & Franscisc, Toletum *in lib.*2. *Physicor.c.*5.*quæst.*2.Suarefium *lib.*21.*meth. sect.* 12.*q.*19. Dionem Cassium *lib.*58 & Leonardum Coquæum *in suis doctissimis commentariis,de fortuna.*

B

HISTORIA II. ARETÆI, *De elephantiasi.*

Ab elephantiasi,musto viperino largissimè sumpto, quidam mirabiliter conualuit.

ALterum præterea ferunt,viperam in musti dolium irrepsisse conspicatum,quum mustum ad sanitatem ingurgitasset,vomuisse, multúmque veneni simul cum musto reiecisse Vt verò in musto fera extincta fuerat,iterum hominem mustū largissimè potasse,vitæ pariter,ac morbi finē quærentem. Vt C *autem satiatus iuxtà,ac inebriatus fuit,primùm quidem prostratus instar morientis iacebat,posteaquam deinde à *graui somno experrectus est,ebrietatémque discussit:in primis comæ defluxerunt,præterea digiti,& vngues,deinceps omnia in ambitu corporis membra contabuerunt. Quoniam verò adhuc in semine facultas erat,iterum tamquam ab ortu hominem natura velut ex cera creauit,alios enim crines enutriuit,vngues nouos,& nitidam carnem instaurauit, ac vetus corium,ceu senectam serpentum exuit, & tanquam alter homo ad vitæ munia reuocatus est,&c. Aretæus* lib.2. de signis, & causis diuturnor.morbor.cap.vlt.

PARAPHRASIS.

IN superioris historiæ explanatione,poëtica miscuimus D medicis, nam in hoc libro flores vndique delibantes, variam,& miscellaneam sectamur doctrinam. Modò ad elephantiasin reuertamur,de cuius curatione præter plurima auxilia à priscis tradita, alia proposuit illustris, & vetus auctor Nicolus Florentinus *serm.* 7.*tract.* 5.*sum.* 1. *cap.*4.quæ adderem expositioni meæ,nisi *in praxi historiarum*,hæc omnia ex professo essent enucleanda,solummodò de vino viperino est habendus sermo. Nam Ishac *lib.*7, *viatici,c.*17.sic ait.*Nunquam vidi in vita mea, hanc ægritudinem habentem plenariè sanatum,nisi vinum bibat,in quo Tyri inciderint,& in eo computruerint,hunc enim scilicet bibentē dictum vinum,virum vidi expoliari & cute excoriari, quum illud vinum biberit:vnde certificaui quod dixerunt antiqui de innouamento carnis,& pinguedinis Tyri in hac, & in omni alia passione melancholica; & proinde purgato corpore cum hieris magnis,& syrupo,vel decoctione,& Epithymo,& sero,cum eis demus theriacam magnam,factam cum pinguedine,& carne Tyri,&c.*Explicat eleganter Auic.3. 4.*tract.* 3.*c.*3.Tantam enim vim,& potestatem habet caro viperina pro hoc Herculeo morbo debellãdo,vt herba viperina hac de causa hoc nomine insigniatur, quòd eius decoctum elephanticis curandis mirè conducat, vt notauit Ioannes Iaraua *in suo herbario in Dioscoridem, Hispano idiomate conscripto.* Addunt recentiores, quòd viperæ possunt etiam coqui in succis, vel decocto, humori melancholico vacuando accommodatis, vt fumariæ, buglossæ,borraginis,& endiuiæ,& deinde cum saccharo fiat syrupus, qui elephantiasi curandæ conferet eximiè.

QVÆSTIO II.

Vtrùm vitæ humanæ conseruatio ampliùs collocanda sit in vigilia,quàm somno.Contra Plinium & Aristotelem.

COMMENTARIVM.

GRaui somno.] In vtilissimo argumento de somno,veterum,& Classicorum cultissimi insudarunt, nos in eodem sumus versati *lib.*1.*in com.: hist.* 14. At noua lectio auctorum multa suggerit, & ad huius instituti penetralia manuducit, maximè quòd Philosophorum eruditissimi, falsam, immò adulterinam monetam sæpe recudunt,quæ nescio plúsne deformitatis habeat, quàm sit venustatis habitura, si Hippocraticæ doctrinæ, & in integrum debeat restitui. Vt verò propiùs ad Philosophiam, & medicinam accedamus, excellentes Galeni sententias defloremus,qui pluribus in locis somni proponens vtilitates miras,in eo totum salutis humanæ, vitæque conseruandæ cardinem reponit.

At contrà Aristoteles *lib.*5.*de generat. animal.c.*1.dum enim eo loco difficilem quæstionem agitat,vtrùm in prima generatione vigilia præcedat, an somnus, illa vitam consistere,proferrè non dubitauit.§. *Viuitur autem potissimum Vigilia.*Vnde apud Plin.*vita,est Vigilia.*Cur autem? quia operatio, siue actio, vt Aristot. idem tradit, *lib.*2. *Eudem.cap.vlt.*& Lactant.*lib.*6.*c.*17.Vita actuosa; mors, quieta;& somnus vitæ est otium.Quare Plinius *in proœmio suæ natural.histor.Cum somno,inquit,valetudinem cōputamus,vel hoc solo præmio contenti,quod dum ista mussitamus pluribus bonis viuimus, profectò enim vita,vigilia est:*&*l.*7. *c.*50.*quid quòd æstimatione nocturnæ quietis,dimidio quisque spatio vitæ suæ viuit?* parsque morti similis exigitur, quia dum dormit,perinde est, ac si non viueret; quia vt *lib.de Republic.*7.nemo dum dormit,alicuius est pretij,non magis,quàm si non viueret.

Hic sensus fuit Ducis illius Thebanorum sapientis,ac strenui Epaminondæ: Nam cùm quendam in excubiis dormientem inuenisset,gladio transfixit,quod factum cùm vt crudele reprehenderetur, hac ratione excusauit,*talem reliqui.qualem inueni*;eodem videlicet loco dormiens ipsi erat,ac mortuus,Quid?nonne & qui fratrem mortis somnum apellarunt,idem planè sensisse videntur? vt Homerus sæpe,quem citat *in consol,ad Apoll.*Plut. vt & Gorgias Leontius apud Ælian *lib.*2.*variæ histor.c.*38.

Hinc moribundus, rogatus quomodo se haberet, respondit,*iam me somnus incipit fratri suo reddere.*Sic & Diogenes moriturus,*frater fratrem excipit*, dicebat: & Senec. *Herc.fur.act.*4.Fratrem duræ languidum mortis nominat: gelidę mortis imaginem Ouidius *lib.*2.*amor.eleg.*9.Quare Stobæus *serm.* 3. ex multorum sensu Philosophorum sapienter præcipit dormituro, vt ex se priùs exquirat,quid boni,malive egerit lecto decubiturus,ac si manè moriturus:id quod viri boni,& pij,præsertim inter Ethnicos receperunt,& expressit his versibus Virg. *epig,de viro bono.*

Non priùs in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quàm longi reputauerit acta diei,
Quæ prætergressus,quid gestum in corpore,quid non:
Cur isti facto decus absfuit, aut ratio illi,&c.

E Hac ratione apud veteres somnus nihil aliud est, quàm mors temporaria,& vnius diei interitus. Sic morti in sacris literis somni vocabulum accommodatur;& verò etiam in poëtarum scriptis;hinc illud Virgilij *Æneid.*10.

Olli dura quies oculos,& ferreus vrget
Somnus,in æternam clauduntur lumina noctem.

Argutè verò Thomas Morus, Britanniæ decus, & ornamentum,de hoc, suo quodam lusit carmine:

Non es, dum in somno es, dum nec te viuere sentis,
Felix,at somnus nī veniat,miser es.
Qui felix igitur forte indulgente superstes,
Inflatúsque leui prosperitate tumes?
Nam quoties venit,aut toties iam desinis esse
Felix,aut toties incipis esse miser.

Sic & Clemens Alexandrinus 2.*pædag, cap.* 9.parem, aut similem

similem esse morti somnum pronuntiauit. Sapienter hac de causa Ouidius *lib. 11. metamorph.* somnū in tenebris reposuit, quo loco omnis tristitia adest abest omnis lætitia.

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
Mons cauus, ignaui domus & penetralia somni,
Quò nunquam radiis oriens, mediúsve, cadénsve
Phœbus adire potest, nebulæ caligine mixtæ
Exhalantur humo, dubiæque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris,
Euocat auroram; nec voce silentia rumpunt
Sollicitíve canes, canibúsve sagacior anser,
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæve sonum reddunt conuitia linguæ.
Muta quies habitat, saxo tamen exit ab imo
Riuus aquæ Lethes: per quem cum murmure labens,
Inuitat somnos crepitantibus vnda lapillis.
Ante fores antri fœcunda papauera florent,
Innumeræque herbæ, quarum de lacte soporem
Nox legit, & spargit per opacas humida terras.
Ianua ne verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota est, custos in limine nullus.
At medio torus est hebeno sublimis in antro
Plumeus, vnicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipse Deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent: totidem, quot messis aristas,
Sylua gerit frondes, eiectas littus arenas.

Ob hæc mirari licèt, quo pacto voluerit natura, vt animalia sensu, & motu definita, per dimidiam vitæ partem, sentiendi, & mouendi facultatibus, instar plantarum priuata dormirent, si ad vitam perfectam qualem animalia decebat, non modò variæ supra plantas, eædémque perfectiores, sed & magis continuæ requirebantur.

Dic, quòd cùm natura semper alicuius boni gratia agere dicatur, nec in eo defecisse credendum est; sed propter aliquid melius voluisse, ne continuò sensuum, & motuum opera exercerent animalia, scilicet vt diutiùs, & incolumiùs viuerent, maiorémque vim in sensibus, & motibus obtinerent. Si enim interdiu, noctúque non interposita quiete sentirent, & mouerentur, viribus, præ nimio assiduóque labore dissolutis, citissimè deficerent.

Rursus nisi interuentu somni vniuersum calorem in viscera & principia retraheret, vt noua fieret spirituum, & calidi regeneratio, sufficiens copia non suppeteret ad motiones, & sensationes exequendas. Denique cùm animalium vita vegetabilibus & animalibus operationibus integretur, vnúsque & idem calor omnibus illis inseruiat, variis in locis, in quibus potissimùm fiunt, nec possint magna opera peragi, nisi multi simul ministrantes conueniant, necessarium fuit vniuersum calorem vigiliæ tempore, sensibus & motibus dicatum, ad exteriora mandare, noctu retrahere ad alitionis opera; atque ita somni, & vigiliæ vicissitudinem machinari, & in ea vitæ tempus distribuere.

Hinc sit vt somni tantæ ab auctoribus vtilitates proferantur, quæ si non essent, vita nostra dispensari non posset: somnus enim est animi quies, malorum domitor, pars humanæ vitæ melior, vt Seneca ait *in Hercule furente*: quare Claudianus sic cecinit *in præfat. 4. de Honor. consul.*

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa toro quum membra reponit,
Mens tamen ad siluas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanáque nocturnis meta cauetur equis.
Furto gaudet amans, permutat nauita merces,
Et vigil elapsas quærit auarus opes.
Blandáque largitur frustra sitientibus ægris,
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque Musarum studium sub nocte silenti,
Artibus assiduis sollicitare solet,
Namque poli media stellantis in arce videbar,
Ante pedes summi, carmina ferre Iouis.

Vt enim scitè notauit Tertull. somnus est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator

A operum, Medicus laborum, cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem.

In schola autem Medicorum satis notum est, somnum ea de causa à natura fuisse institutum, vt animalium vires, quæ spirituum, sanguinis, solidarúmque partium resolutione labefactantur, somni tempore reficerentur, ad pristinúmque robur animal rediret; redit autem ea ratione, quoniam per somnum omnes illæ consumptæ partes regenerantur concoctione alimentorum, quorum est præcipuus auctor somnus, ita vt à multis dicatur coquus naturæ. Concoquit autem somnus, quia calorem naturalem intrò reuocat, vbi consistunt alimenta concoquenda. Hanc vtilitatem maximè præstat, si post assumptum cibum fiat, iuxta illud Homeri *Odyss. vlt.* relatum à Gal. 5. *de sanit. tuend. cap. 3.*

B *Vt lauit, sumpsitque cibum, dat membra sopori,*
Namque hac iusta seni.

Concoquit autem somnus, non alimenta solùm quæ in ventriculo hærent, verum & in iecore, & partibus omnibus, quo fit vt per ipsum partes omnes crescant solidæ, humidæ, & spirituosæ: cùm enim spiritus omnes, & sanguis intrò reuocentur, nec ampliùs ad externa moueantur, euenit vt in somno eorum quoque copia crescat, & augeatur. Quare somnus distribuit, calorem robustiorem facit, omnes facultates recreat, & mirandum in modum robustiores facit. Quare somnus concoquit, 12. *meth. cap. 3.* & potentias vigiliæ tempore defatigatas viuificat, & instaurat.

Hic est naturalis somni finis, quem natura per hanc spirituum, & caloris retractionem intendit, (qua mediante C somnum, hoc est, sensuum & motuum impotentiam inducit) scilicet animalis quies, & collapsarum virium instauratio, quam molitur spirituum animalium quiete, & reparatione in loco vbi fit retractio, nempe in sensoriis, motoriísque organis, aut in illo in quo fit alimenti ingesti confectio; vtrique autem vsui natura ipsa inseruit, calorem & spiritum ad sua principia reuocando. Cùm enim varij illi vsus ad varias spectent facultates, scilicet alimenti confectio ad naturalem, spirituum quies, & reparatio ad animalem; pro maiori vel minori, huius vel alterius necessitate, ita vna aut altera initium facit, vt v. g. cerebri facultas, si spiritus in organis nimis absumpti sint, nec multa alimēti copia ingesta: Si verò è contra res habeat, ipsa naturalis concoctrix hepatis, vel ventriculi somnum mouet, & exorditur, calorem ad se reuocando; quam sequitur animalis spiritus suos etiam retrahendo.

D Soluenda tamen celebris dubitatio est: si somnus sequitur post assumptum cibum, quomodo citra hunc, & somnum possint homines vitam producere, & diu perdurare? Narrant enim non contemnendi auctores, plures fuisse, qui per multos dies, nec annos cibum assumpserint, & sine eo vixerint diutissimè; quod si miraculum non est, miraculo tamen par adscribi debet, De qua re si requiras testes, præter multos quos refert Marcellus Donatus *lib. 4. de medic. histor. mirabil. cap. 12.* sequitur Schenckius *lib. 3. obseruat. tit. de asitis.* Id confirmant Robertus Guaguinus *lib. 3. Hist. Francor.* Francisc. Petrarch. *lib. 4. de mirabilib. c. 22. tract. 7.* Simō Portius *in hist. de puella Germanica*, Abbas Vspergensis. *in Chronic.* Paulus Lentulus *in histor. admirāda, de prodigiosa Apolloniæ Schreieræ virginis in agro* E *Bernensi historia*. Barthol. Anulus *in picta Poësi, circa finem*, Augustinus Buccius *libello de viui nutritione*, Thomas Bozius *lib. 11. c. 3. de signis Ecclesiæ*. Baptista Fulgosius *lib. 1. cap. 6.* Ioan. Lessæus *lib. 9. hist. Scotic.* Fauorinus apud Gellium *lib. 16. cap. 3.* & alij.

Dic, Verum quidem esse, plurimos citra cibum externum vixisse diu, non tamen internum: nam ij pituitosum, lentúmque humorem coaceruant, qui cùm glutinosus sit; ac tenax, difficulter concoquitur: & in sanguinem abit. Hoc modo viuunt animalia citra cibum, quibus corpus est hebes, & tardum, & ad quosuis motus & exercitia ineptum. Quare ex hoc mucoso humore eleuantur continuò vapores ad cerebrum, qui id irrigando & eius ventriculos obstruendo, somnum longissimum efficiunt.

Nam quid dicemus de iis, & aliis qui diutiffimè dor- A miunt, & fomno, non cibo externo pafcuntur? de quo genere homines quidam effe cenfentur, qualem fcribit Laërtius *lib.*1 fuiffe Epimenidem, qui 57.annos perpetuò dormiuit. Marcus Damafcenus *in Phyfic. Arift* narrat, fuo tempore Rufticum in Germania fub ingenti fœni cumulo per autumnum, & hyemem dormiiffe & confumpto paulatim fœno, attonito fimilem, ac femimortuum extitiffe. Hoc modo Lilius Giraldus *dialog.* 17. gentem effe fupra Boryfthenem, quæ tertio tantùm die cibum femper capiat, & ex Boccacio probat Cornelius Agrippa Venetiis fuiffe hominem, qui 40.dies vixit abfque cibo. Hieronymus Benedictus Medicus nobilis, Venetiis fuiffe quendam fcribit, qui totos 46.ieiunus vixit, quum effet frigida corporis habitudine, crafsaque pituita, & incocta, obftructi fque corporis meatibus præditus, & retulit Nicander B Iollius *in opufculo de fomno & vigilia, prope finem.*

Sanè miraculofa eft Hiftoria puellæ illius Spirenfis, defcriptæ à Langio *lib.*2.*epift.*27.quę tres annos famem tolerauit; quam apud fe fuiffe dies 12.Gerardus Bucoldianus Medicus teftatur, iuffus à Ferdinando Rom.Rege, quæ ftatura erat iufta, bona habitudine, oculis cæfiis, vultu ac facie non illiberali, ingenio planè puellari ac fimplici, ore femper arido; nunquam expuebat, nihil omnino admittebat potus, plorabat, nares emungebat, dormiebat, vifcera nil videbantur habere vitij, non iecur, non lien; quem affectum exiftimabat ille, ex humore pituitofo, crudo ortum duxiffe: certè puella fcabie vrgebatur pituitofa, quam hiftoriam eleganter defcripferunt etiam Gregorius Horftius *lib.*7. *de medica hift.mirabil.apud Marcel. c.* 1. Francifcus C Citefius *in lib. peculiari fcripto, Abftinens Confolentanea:* & alias etiam admirandas enarrant Ioan. Matth. Heffus *quæft.*6.Profper Aquitanus *lib.*7. *prædicamentis.*

Licèt autem apud Medicos plures fint caufæ, ob quas cibi tædium excitetur, ex omiffa fcilicet quotidiana exercitatione, nunc deiectione quadam naturali, nunc intermiffa purgatione folita, interdum ex obftructione fplenis aliquando repletione, Fauorinus *loco cit.* efuritionem facere afferuit, inanes patentefque inteftinorum fibras, & caua intus ventris, & ftomachi vacua hiantia, quæ vbi cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur, & conniuent, tunc loco in quem cibus capitur, vel ftipato vel adducto, voluntas capiendi eius, defiderandique reftinguitur.

Neque nego multa effe, quæ natiua proprietate à D fame & fiti præferuent: Nam Solinus *Polyhift.* Alimon herbam celebrat in Creta, quæ admorfa diurnam famem prohibet, vnde illi nomen factum à depellenda fame, quod facilè crediderim. Huius enim femine linguæ fubdito fitim non fentiri, prodidit Plin. *lib. & cap.* 22. De eadem herba *in Diofcorid.* Matthiol. *lib.* 1. *cap.* 103. & Marcel. Virgil. *lib.*1.*cap.*3.varia fcribunt: & variis appellari docent nominibus Paulus *lib.* 1. Theophraft. *lib.*4.*de hift. plantar. cap.*20.*& lib.*5.*de cauf.plantar.cap.*22.Quapropter etfi non negem, à multis caufis concitari omnimodum faftidium, & citra cibum diutiffimè homines poffe vitam tranfigere: tamen frequentior, & magis communis eft caufa, quæ ex abundantia humoris pituitofi elicitur. Iccircò fomnus ferè fequitur ad ingeftum cibum, vel externum, vel internum, qui diu & impor- E tunè à calore debili elaboratus, in probum fanguinem conuertitur.

Infuper, vt cætera profequamur, addendæ funt commoditates fomni, quibus ipfe naturæ noftræ fit pergratus valde. Cùm enim vita noftra fit permanfio calidi in humido, fit vt fomnus qui natura fua humectat, tantopere efferatur: Hanc in fomno vtilitatem confirmat Galenus *lib.de marafmo,c.*2.*& acut'vlt.*& ratio, experimentúmque fuadent. Nam per fomnum excrementa retinentur, à quibus humectatur corpus: Somnus morbos fanat ficcos, vt melancholiam, maniam, phrenitidem, immò fitim 5. *aph.*27. Si verò aliquando aucto interno calore, & corpore inanito, per balneum, venæ fectionem, vel alia ratione exhaufto, exiccet, id non per fe, fed ex accidenti fieri exiftimandum eft.

Hæc autem intelligas velim, dummodò fomnus fit tempeftiuus, & moderatus: nocturnus enim eft optimus; diurnus prauus: inter diei autem partes, minimùm nocet matutinus, maximè vefpertinus, mediocriter verò meridianus, Nam vt monuit Perfius *Satyr.*3.

Qui fatur irriguo mauult turgefcere fomno.

Caput vaporibus implet, & coctionem turbat: Quare vt Plutarchus docuit: Nocte quoque, non die dormiendum. Ita dicebat Seneca *epift.*122.*Turpis qui alto fole femifomnis iacet, cuius vigilia medio die incipit.* Nocte enim innatus calor ad interiores collectus fedes fœliciùs concoquit alimentum; iuuant frigus nocturnum, & tenebræ, quàs cùm fpiritus animalis, fuapte natura lucidus effugiat, retrocedens intrò, & fic vnitus promptiùs fit coctionis inftrumentum. Hoc modo frigus circumftans calorem reuocat, exhalationem in cerebro congelat, & commeatum prohibet; ob hanc caufam roboratus calor cibum liquat, & coquit.

Nocturnus iuuat, fi horas noctis tres expectes, vt docuit Oribaf.*lib.*6.*collect.*4.in hoc enim fpatio refrigeratur caput, in eóque exhalationes concrefcunt. Diurnus fomnus reprobus eft, ex Gal.2.*acut.vlt.* Nam ficuti ratione fomni retrahitur calor ad interiora; fic propter lucem, & calorem diei, reuocatur ad partes externas; ex qua motuum varietate natura perturbata ad fuas actiones redire non poteft. Adde diurnum fomnum, minutum effe, & incompletum ex quo emanant cruditates, pandiculationes, ofcitationes, ructus, pallor, faciei tumor, flatus, gurgulationes ventriculi, rugitus, naufea, ex Auic.2.3.*tract.* 1.*c.* 101. *de regimine conualefcentium,* membrorum laxitas, capitis grauitas: explicat Chriftoph.à Vega *lib.*1.*prog.com.*40. Quare legitur *in regimine falernitano, cap.*3.*de fomno:*

Sit breuis, aut nullus tibi fomnus meridianus,
Febris, pigrities, capitis dolor, atque catarrhus
Hæc tibi proueniunt ex fomno meridiano.

Excipe matutinum, qui à Gal. laudatur 4.*acut.*95.& Celfo *lib.* 20. *cap.*4. maximè in illis, qui alimentum probè non concoxerunt.

Infuper fomnus fi immoderatus fit, conferuationi vitæ humanæ nocet eximiè: Nam robur facultatum diffoluit, cruditates parit; fanitas enim mutua illa fomni, & vigiliæ viciffitudine conftat, vt partes in naturali fymmetria conftitutæ fuas operationes perficiant, nutriantur, & earum excrementa extra corpus poffint expelli. Quapropter fomnus ad iuuandas concoctiones neceffarius fuit, vigilia ad expurganda excrementa. Ex eo fit vt fomnus immodicus quum plus iufto humectes, fpiritum, & effluuia cohibeat, recrementorum exhalatione caput repleatur, animalis fpiritus, turbidus & caliginofus reddatur, potentiæ omnes fenfitiuæ internæ, & externæ torpefcant, frigidi morbi propullulent, & ex nimia copia obrutus innatus calor, extinguatur.

Immodicus enim fomnus, inquit Clemens Alexand. *lib.*2 *pædag.c.*9.nec corporibus, nec animis noftris vllam affert vtilitatem. Eft enim faluti humanæ nocentiffimus, coctionem perturbat, cerebri vapores accumulat, debilitatē præftat animali à Medicis vocatę facultati, cuius opera funt fentire, & mouere, denique mortem accerfit. Sicut in moderato, noftræ vitæ duratio confiftit, non verò in vigilia. Licèt enim moderata vigilia, ac moderatus fomnus non contemnendas afferant vtilitates; tamen vitam noftram magis effe collocandam in moderato fomno, quàm vigilia, quam per illum calor nofter ampliùs vniatur, & in vigilia cōtrà expandatur, & euolet, ex fuprà dictis fatis liquet apertè. Confule eruditiffimum Santorellum *lib.*17. *antepraxis cap.*5.Valleriolam 2.*loc.com.cap.*8.

QVÆSTIO III.

Vtrùm fomnus ab alimenti vapore, an ab anima agente oriatur. Contra Ariftotelem.

EXcellens Philofophiæ parens, & doctrinæ monumentis illuftris Ariftoteles *lib. de fomno, & vigilia, cap.* 1. 3. *& vlt.* nihil aliud dixit effe fomnum, quàm

quàm nodum, vinculum, priuationem, impotentiam, denique quietem primæ partis sentientis, siue illa cor sit, quod ipse putauit, siue meliùs cerebrum cùm Medicis. Galenus 1.*de cauſ. ſympt. vlt.* definiuit animalis facultatis quietem, 2.*aph.*3.primi sensorij refrigerationem. Auic. 1.1. *tract.*4.*cap.*1.& Auerr. 2.*collig.c.*21. reditum spirituum ad cor, vel cerebrum, vel viscera; nec dissentire videtur auctor definitionum medicinalium describens remissionem animæ secundum naturam, à finibus ad principium.

Licèt verò Aristoteles 6.*Topicor.*3. logicum agens, prædictas definitiones reiiciat primò, quia cùm somnus, & vigilia in toto animante sint, dici non possunt primi sensorij affectus; deinde quia impotentia illa, & vinculum ad somnum sequitur, sicut aptitudo, & solutio ad vigiliam: reditus spirituum antecedit; atque ita potiùs sunt causæ, vel effectus, quàm essentia definiti. Nihilominùs tamen rectè admittuntur Medicis pariter, & Philosophis, quibus sufficit res per suas causas explicare, maximè quod nihil aliud videtur somnus, quàm illa primi sensorij impotentia, seu ineptitudo quædam sensuum & motuum, à primi sensorij dispositione dependens: eo enim ligato, & impedito, inhibetur animalis facultas, sensuum & motuum effectrix, ne membris accedat; vigilia autem solutio, & aptitudo.

Logica verò, & exacta definitione rectè vtrumque explicabis, viuentis dispositionem ex primo sensorio dependentem, quum tamen somnum describimus per impotentiam, & priuationem; non omnimoda intelligenda est, sed exilitas quædam, & languiditas, prout admonuit Galenus *lib.*1.*de cauſ. ſympt.c. vlt.* Agit siquidem, licèt debiliter tempore somni, animalis facultas in sensuum organis languescens, à valido sensorio excitata, sicut nonnunquam & motiua à valida imaginatione impulsa, vt patet in multis qui dormientes loquuntur, mouentur & gradiuntur.

Per reditum caloris ita intelligendum est, vt non modò antecedat, tanquam origo, & principium somni, sed detur semper toto somni tempore: magis siquidem quamdiu dormimus, calor ad interiora vergit, quàm ad exteriora, vt colligitur ex Gal.3.*de.cauſ.pulſ.cap.*9. quanquam in prima somni parte maior fiat ipsa retractio, quod indicat magna extremorum infrigidatio: multò minor in posteriori, in qua externa plus calent, magis iam reuocato calore.

Denique refrigeratio dicitur, quoniam ea frequenter ceu somni causa antecedit, sequitur verò perpetuò; tum quia spirituum animalium priuatio, & facultatum otia refrigerant, tum quia alimenti halitus somni tempore intus cohibitus, & ad caput eleuatus, concrescit & congelatur à caluariæ cerebríque frigiditate, quod saliua ab ore dormientis profluens, & multus expergiscentis screatus satis confirmant.

Verùm cùm in Apoplexia, & nonnullis aliis affectibus, detur sensuum ac motuum impotentia, etiam à primi sensorij dispositione prouenien, nec tamen apoplectici in accessionis hora dormiant, aliquid ad exactam somni definitionem necessariò addendum est, quo separetur à reliquis affectibus, in quibus similis ineptitudo, vel priuatio reperitur.

Et secundùm Aristotelem, integrè definiendus est somnus, vinculum primæ partis sentientis, seu impotentia sensuum & motuum, ab alimenti vapore conscendente proueniens; in quo putat distingui ab affectibus illis, in quibus sensu, & motu animal non dissimiliter priuatur, quíque habent causam morbosam, & præternaturalem. Quoniam tamen accidit nonnunquam, fatigatos homines sine sumpto alimento in somnum profundum incidere, aliquando præ labore nequaquam posse dormire, adiecit, somnum quidem ab alimenti vapore, vel colliquationis alimento similis fieri: colliquatio enim, vt ipse putat, perpetua est laborantibus & defatigatis, & si calida quidem fuerit, non aliter ac alimentum euaporando, inquit somnum inducere; minime autem si frigida, propterea quòd non exhalat.

Sed quòd ea differentia intrinseca non sit, nec per illam somni natura rectè explicetur, manifestè ostenditur: Nam dormiendi voluntas, plantarum titillatio, blandus aquarum decursus, mollis extremorum frictio, lenis, suauísque cantus, silentium & tenebræ, etiam nullo assumpto alimento, somnum mouent. Insuper lassitudo non ex colliquante exercitio, sed ex meditatione, & sollicitudine; & tamen in illis nulla vel alimenti, vel colliquationis exhalatio continetur. Igitur.

Præterea quoties alimentum sumitur, non statim somnus obrepit, nec alimento denegato necessariò non inuadit. Quare, &c. Denique somnus naturalis, quemadmodum sapienter notauit Auerrhoës 2.*collect.*21.quomodocunque reliqua varientur, suas periodos statutas obseruat, & vsque adeò inuariatas obseruari oportet, quod si deficiat, gracilitatem, pallorem, & multa alia nocumenta inducat: in illius demum simul & vigiliæ viciſſitudine, animalium status, & duratio consistit.

Probabiliter igitur credendum est, non commisisse naturam vigilandi, dormiendique munus, tantopere animalium conseruationi necessarium, fortuitæ alimenti, aut colliquationis exhalationi; sed aliquam animæ facultatem huic muneri destinasse. Animæ igitur agenti referendum dicit Galenus *lib.*1.*de cauſ. ſympt.c. vlt.* & 3.*de cauſ. pulſ.*9. & Auicen. 1.3.*tract.*4.*cap.*1. & Auerr. *vbi ſuprà*: nec putant ij voluisse Aristotelem, alimenti exhalationem causam esse nisi instrumentariam, & occasionariam, & hanc *in lib. de ſomn. & vigilia* explicasse: principalem verò ex *lib. de anima* esse petendam, vbi de animæ potentiis disseritur. Illa igitur erit somni naturalis exacta definitio, & per differentiam à priori tradita, scilicet: impotentia sensuum & motuum, seu primi sensorij vinculum, propter naturam spiritus retrahentem: innaturalis verò, propter causam præternaturam, obstruentem, impedientemque delationem facultatis animalis ad membra. Penes quas differentias, dicti somni inter se distinguntur, & naturalis à morbosis affectibus, in quibus, sensuum impotentia laboramus.

Nec contemnenda est illa, quam Auicenna tradidit, definiens, reditum spirituum ab organis sensuum, & motuum ad principium, præter instrumenta respirationis: quæ differentia a posteriori sumpta, somnum separat ab Apoplexia, in qua vniuersaliter membrorum motus simul cum sensu perit. Cùm ergo naturalis somnus fiat ab anima, pro temporis viciſſitudine sponte sua agente, non coacta ab exhalatione materiæ, vel aliqua alia causa, licèt aliquando allecta, dicendum planè est, illum actionem esse, hoc est, agente natura fieri, quantumuis dormiendo etiam patiantur animalia: morbosum verò simpliciter passionem; vtpote à præternaturali causa obstruente, & vim naturæ inferente, suborrum.

Sed quænam sit hæc animæ facultas somni auctor, cuius generis, & vbi sita, non est facile explicare. Auerrhoës ad sensitiuam refert, ex eo persuasus, quoniam cùm somnus, & vigilia solis sentientibus insint, sensificæ facultatis opera videntur esse, eo maximè, quia ipsa per somnum quiescendo roboratur, & per vigiliam agendo, viget, modò retrahendo, modò expandendo spiritus.

Quòd si obiicias, somni tempore otiari sensitiuas potentias, nec modo aliquo operari. Respondetur, hanc, cui dormiendi, vigilandique viciſſitudo commissa est, in eo ab aliis distingui, quòd aliæ somni tempore quiescant, nec suis fungantur muneribus: sola autem hæc nunquam ab opere ferietur, sed in continuo sit, per vigiliam spiritus ad sensuum, & motuum organa demandando, per somnum retrahendo; qùumque toti prouideat, regitiuam totius appellat. Prouidet autem, quia non modò pro tempore, vt diximus, operum instrumentum mandat, quo animal fiat sensus & motus particeps, sed quia opportunè colligit, & retrahit, vt instar Ducis prouidi fusum exercitum reparet, ac reficiat. Insuper vt retractione caloris coctionem perficiat intrò suscepti alimenti: Ob id enim potissimùm perfectiores fiunt somni tempore coctiones. Virtutem hanc idē Auerrhoës putat in corde contineri, & ad illud fieri retractionem spirituum

fpirituum & caloris, fomni tempore, quoniam, inquit,à corde prodeunt per vigiliam, ad illud autem oportet reuerti, à quo initium habuere.

Galenus verò licèt exprefsè fateatur,vigiliam, & naturalem fomnum ab anima agente fieri, modò fpiritus & calorem ad interna retrahendo, modò ad exteriora pro tempore mandando;quum tamen aliquando,vt *lib.de tremore,& palpitat.cap.7.*animam ab innato calore non fepararet, ita hanc motuum caloris viciffitudinem animæ agēti tribuit, vt arbitretur fieri ab ipfomet calore feipfum mouente provt tamen frigore contemperatus exiftit;ex cuius permixtione temperari, componíque oportuit,ne fuapte natura,ad exteriora,fuperioráque mobilis velociffimè diffiparetur: cùm ergo,ait,infitus calor ex fe fponte fua furfum, ad extráque moueatur, deorfum autem, & ad ima, (hoc eft, ad proprium principium,explicante ipfomet Galeno) ob frigus adiunctum, cuius eft intrò compellere, accidit illa motionum in fpiritibus varietas, per fomnum ad intra,per vigiliam ad extra.

Cæterùm quamuis calor & frigus,fpiritibus quos componunt,propenfionem quandam tribuant ad varios illos motus; ita tamen certos & ordinatos, pro vfu & neceffitate refpondentes efficere ex fe non poffunt. Quamuis autem Galenus *vbi fuprà,& lib. de vtilitat. refpirat,cap.5.* animam appellauerit fpiritum,aut temperamentum,apertè tamen 7.*de placit.5.*illud negat, concedens tantùm effe inftrumentum.

Iam verò quòd hæc motuum viciffitudo in fpiritibus & calore, addicenda non fit cum Auerrhoë vni fenfificæ facultati,quamuis negari non poffit, ipfam dormiendi tēpore animales fpiritus in cerebrum colligere, & effe potiffimum fomni auctorem manifeftum fiet, fi per fingulas membrorum facultates difcurramus. Omnibus fiquidem commune eft,modò ad intra,modò ad extra calorem mouere:nam cor horrido aliquo,aut noxio confpecto,confeftim ita edocente natura,fanguinem,& fpiritus in fe, tanquam in arcem retrahit;in lætis,& familiaribus expandit, quod fatis confirmant metuentium,triftantiúmque pallor, & lætantium rubor.Sic animalis cerebri facultas, in fenfuum, motionúmque tempore, fpiritus fuos per organa diftribuit, retrahit, vbi vel reparandi, vel conficiendi alimenti vrget neceffitas.

Nec vis ipfa naturalis iecoris ab ea viciffitudine immunis exiftit,nunc fanguinem membris per vafa largiendo, nunc per eadem retrahendo, propter quod extimæ dormientium partes,& maximè cuti vicinæ vfque adeò infrigidantur. Ventriculus verò vbi cibo repletur, calorem ad fe ex toto attrahit, ideò poft cibum, frigus & rigor nonnunquam oritur,cocto & confecto alimento calorem pellit,& fic de cæteris.

Cùm igitur partes omnes ex innata doctrina nouerint calorem innatum pro vfu colligere,ac difpergere, vel potiùs anima ipfa: mediante quauis fuarum facultatum, vegetabilis fenfificæ,aut vitalis; non poteft huiufmodi munus fenfificæ,aut vitali addici,licèt ipfa animalis per fomnum fpiritus fuos ad cerebrum retrahendo potiffimùm agat: vt diximus:quorum retractionem fequitur vitalium retroceffus fimul, & fanguinis ad fua principia, ob mutuum facultatum confenfum.Confule Andream Cæfalpinum *in quæft.medicis,quæft.15.*& Ioannem Grammaticum *in cap.3.lib.de fom.& vigilia Arift.*

QVÆSTIO IV.

Vtrùm refrigeratio primi fenforÿ, perpetua fomni caufa fit ftatuenda,vt voluit Galenus.

TAmetfi per multa fint in Galeni monumentis perobfcura,quæ Delio,vt aiunt,natatore egent, mihi præ cæteris vifa eft femper obfcuriffima hæc antinomia, vix vt credam certum quid à nobis conftitui poffe, tanta fuit interpretum varietas in explicando: nam inter fe diffentiunt,qui commentariis huius auctoris libros illuftrant. Habet ergo vir facundiffimus *lib.2.aph.1.com.3.*hæc verba: *Fit autem fomnus refrigerato primo fenfitiuo,hoc eft,cerebro,*

A Hæc fententia multis perfuadere poterat, Galenum fuiffe varium,fui immemorem,& obfcurum: quippe qui fomnum vifcera calefacere femper, pluribus locis affeueret,edoctus ab ipfo Hip.*lib.6.epid.fect.4.text.13. Euidēter vigilans calidior exterius,interius autē frigidior:dormiens,è contrario.*Hoc pluribus exemplis probat *in com.* dormientes enim pluribus egemus indumentis. Maior infpiratio plus caloris in penetralibus corporis collectum effe teftatur: proinde & concoctiones in dormientibus efficaciùs, quàm in vigilantibus fiunt, non folùm in ventriculo ingeftorum ciborum,verùm etiam humorum in iecore, & venis. Quæ omnia corporis abditas fedes in dormientibus calidiores effici, manifeftè demonftrant,cùm à nobis conceffum fit,ingenitum calorem omnium in corpore concoctionum præcipuum effe opificem. Ita 1.*aph.* 15. hyeme

B ob fomnos longiffimos plura alimenta effe offerenda inculcat,fiquidem infitus calor adauctus per fomnū pluri indiget efca. Probat *in com.text.15,eiufdem loci.§.Cæterùm fi vt in fomno,calido exteriorem fuperficiem deferente, interna corporis magis calent,&c.*

Licèt autem fomni tempore, hyeméque præfertim, vniuerfus ferè calor ad cerebrum, & interiora recurrat, ibíque magis quàm æftate, & interdiu vigeat, & fic in omni tempore partes internas calefaciat,hoc quantitatiuè intelligendum eft; qualitatiuè enim deficit, ob ambientis fæuitiem,caput & vniuerfum corpus vndique infrigidantis; quod per hyemem fatis confirmat pituitoforum humorum generatio, frigidæ diftillationes, aliífque frigidi morbi tum capitis, tum aliorum membrorum, quorum hyems ferax eft, qui per fomnum non minùs etiam

C augentur.

Enimuerò etfi illius temporis calor, intrò & ad cerebrum moueatur,conculcatus tamen, imbecillior quodammodo,& diminutus redditur, 3.*de cauf.pulf.9.*Et faltem in prima fomni parte neceffariò refrigeratur cerebrum, maximè ob conceptum intra fe concretum humorem, fpirituum aditus obftruentem,infrigidantémque: vnde à frigore,ceu à caufa antecedente oritur fomnus;non à calore excitante,nec quiefcere permittente.

Non minùs ad frigus referendus eft illorum fomnus, qui vbi legere,aut meditari incipiūt, confeftim dormiunt. Cùm enim lectio, & meditatio quofdam dormire, alios vigilare faciant, non aliunde eueniunt ab vna, eadémque caufa tam varij effectus,nifi quia in quibusdam caput frigido humore refertum eft; in aliquibus autem, minimè;

D quibus igitur adeft in capite multus, frigidúfque vapor, is ab exiguo lectionis conatu quodammodo agitatus, & commotus,per cerebrum errat, & infrigidando fomnum inducit.

Deinde cùm ipfius vaporis motus,maior fortiorque fit, exiguum illum & debilem, quo mens vel intelligentia, fpiritus ad legendum,aut meditandum applicat, diftrahit & refringit, cogitque fpiritus ipfos in cerebri ventriculos remeare,quibus collectis,obftructio,& fomnus neceffariò confequuntur. Id verò potiffimum accidit ignorantibus,& ftudium parum voluntariè aggredientibus: illis, quia cùm non penetrent,figere non poffunt intellectum, atque adeò facilè ab intento diuertuntur, & à motu ventofo,ac infrigidante capti,obdormiunt: his,quia exiguus legendi conatus,lenífque fpirituum motus, infrigidantes

E flatus non difcutit.

Adde, dormire ignorantes legendo, quia cùm non intelligant, triftantur;per triftitiam autem, calidum introrfum ,vertitur ad ventriculos, & infrigidatur cerebri corpus, Ob oppofitam verò caufam lectio intelligentes excitat,quia ex voluptate quam capiunt, calor extrorfum trahitur.

Vigilant autem qui follicitè,& curiosè legunt: nempe quoniam animus à lectionis ftudio nimis excitatus, fpiritus follicitè mouens, quodammodo inflammat, atque ita non modò flatuum infrigidantium motum refringit, fed & ipfos prorfus excutit,& diffoluit, ex Arift.*lib.* 10. *probl.1. &* 7.vbi adiungit, quòd fi caput porum fit, & ad intelligendum anima moueatur, fomnus non obrepit, immò potiùs expergifcitur homo, & ad lectionem cum voluptate

voluptate excitatur,quia tunc maximè & potiſſimùm vi-uit,nobiliorem vitæ actum exercendo. Meditata verò iam lectione quum ſpirituum motus ceſſet, & anima ipſa, te intellecta quieſcat,ſomnus inuadit,quem quies & otium principaliter accerſunt.

Aliter ſolui poteſt propoſitum problema, in hunc modum. Animi intentio,ſi multa,validáque ſit,ſpiritus attrahit,& à toto,& à cerebri ventriculis ad ipſam cerebri ſubſtantiam, in qua cogitatio, & diſcurſus fiunt: cùm verò ſomnus à toto, & cerebro etiam ipſo ad ventriculos trahat,fit vt nonnunquam lectio,& meditatio vigiliam afferant, ſcilicet vbi nimis intensè, fixóque animo legimus, aut meditamur,vel ſi ſomnus præceſſit: non enim expergefactus dormiet,ſi ſe tradat lectioni,quoniam non à toto trahitur,ſed à ventriculis, in quibus ſpiritus ferè omnes continebantur:ſomnum verò aliquando conciliant,& magis illius tempore iam imminente,quoniam ad cerebrum conueniunt,vnde facilè ſpiritus,niſi à valida imaginatione teneantur, ad ventriculos fluunt, in quibus collecti obſtruunt;& dormire cogunt.

Ob eandem ferè cauſam,ſilentium,& tenebræ ſoporem accerſunt:retrahi enim faciunt ſpiritus à ſenſoriis,& muſculis, fugientes tenebras ſibi aduerſantes. Dormiendi autem voluptas,quia clauſis ſenſibus ſpiritus ad principia aduocantur, & pulſis cogitationibus ad cerebri ventriculos:vnde etiam plantarum titillatio, blandus aquarum decurſus, & mollis extremorum frictio ſomnum inducunt: cùm enim occupationem quandam in imaginationem inducant, fit etiam à ſenſoriis tractio, non à ventriculis, quia minor eſt quàm requiritur, vt ab illis trahatur;à cerebro autem ad ventriculos ſenſim labente ſpiritu ſomnus obrepit, non confeſtim, ſed paulo pòſt: vbi enim faſtidium illorum ſuauium capit, (capere autem neceſſe eſt, quia non durat voluptas, ſed omnis tanquam fluxa tempore languet. & minuitur) ceſſante attentione, recipit ſe ſpiritus in ventriculos, ſequitur obſtructio, & in cerebri corpore refrigeratio, denique & ſomnus.

Neque obſtat,quòd aliquando à calidis oriatur,vt myrrha,lolio,ſtyrace,aloë,& c.de quibus Gal. 2.*ſec.loc.cap.*11. Nam hoc non euenit ob illorum caliditatem, ſed propter vim quandam quam habent, ad caput replendum, & grauandum, veluti inebriando, & quia habent partes quaſdam præpingues infitas quæ per actionem innati caloris ventriculi, in nidores verſæ, ſurſum ad cerebrum protinus permeant, & humiditate ſua ſomnum alliciunt.

Iam verò pueri ſenibus calidiores magis dormiunt, quia,magis abundant humiditate naturali ad ſomnum naturalem prouocante: ſomno autem præternaturali,qualis eſt lethargicorum,ſuperant ſenes ipſi. propter frigiditatis abundantiam; naturali deſtituuntur, ob membrorum ſiccitatem,quæ potiùs vigilare facit.

Æthiopes natura aridi,ſomnolenti ſunt,& maximè per æſtatem,ob pituitam qua in capite abundant, ex natiui caloris defectu,tum temporis liquefactam; liquata enim diffunditur per cerebrum, & humectando ſomnum conciliat. Qui verò caput pituitoſum non habent, ſed ab excrementis purum, propter paruum ſomnum nocturnum temporis æſtiui,ad pomeridianum incitantur:quem etiam tunc temporis allicit conſcendens ab aſſumpto alimento vapor: vel exhauſto innato calore languent organa,vnde otiari coguntur; ſenſuum autem otium & quietem,ſomnum appellamus.

Hoc modo nonnunquam à ſiccitate ſomni naturalis occaſio præſtatur, quatenus ſcilicet inanito per motum, ſensúmque animali ſpiritu, (quod per ſiccitatem intelligendum eſt) organa operari non valent, & neceſſitas, vsúſque ſomni augetur ad diſſoluti ſpiritus reparationem; idque ſignificare voluit Galenus.cùm 3.*de cauſ.pulſ.c.*10. naturalem ſomnum refert ad ſiccitatem. Alio enim nomine tantùm abeſt vt ſomnum iuuet, vt potiùs impediat, calorem acuendo, attenuando, clarificandóque ſpiritus, & ſpirituum reditum ad interna remorando,immò potiùs foràs pellendo.

Non ſic autem humiditas, immò verò ad feſtinam naturæ retractionem,vias,& ſpiritum diſponit, illum inſuper incraſſans,meatus obſtruens, calorémque obtundens, ne ſe efferat,promptiſſimè parat ad ſomnum naturalem,atque ideò meritò à Galeno *lib.*3.*de loc.cap.* 5. ad impedientem, obſtruentémve humiditatem, & *prorrhet.* 29 ad vtilis vaporis concreti copiam(quod idem eſt) refertur, non tanquam ad principalem primariámque originem,(hæc enim eſt animæ facultas,vt diximus)ſed tanquam ad diſponentem,parantémquecauſam;parat enim humiditas,natura inducit & perficit.

Quod verò ad frigiditatem attinet,ſine errore dici poſſet,ab ea non fieri naturalem ſomnum, ſed tantùm innaturalem & morboſum inferri, & de eo loquutum fuiſſe Galenum, dum primi ſenſorij refrigerationem definiuit, ceu eam à qua magna ex parte oritur: ab excedente enim humiditate poteſt etiam prouenire.Si autem mauis etiam à modico frigore proficiſci naturalem ſomnum, innaturalem à valido, & immodico: Dic, quòd licèt immodicum frigus naturæ actiones impediat, & deſtruat nonnumquã, moderatum tamen ſæpenumerò adiuuat, calorem attemperando, & materiam aptè diſponendo ad naturæ actiones:modicè verò obſtruens, & condenſans, animalis facultatis delationem impedit, ſpiritúſque reprimit, ne ad exteriora moueantur; atque ita naturæ, illorum quietem, & reparationem per ſomnum intendenti, famulatur. Cùm verò refrigeratio, non dicatur perpetua, ſed frequens tantùm cauſa ſomni, rectè etiam poteſt à ſimplici humiditate, ſine frigore adiuncto oriri.Sicut autem frigus excedens, quædam qualitas eſt ad ſomnum morboſum potentior, ita ſenes immodicè frigidi ſomno præternaturali pueros ſuperant, & comatoſis affectibus magis ſunt obnoxij; pueri ob natiuam humiditatem qua præualent, naturali ſomno prolixius, & profundiùs capiuntur.

Nec dictis aduerſatur Galenus. docens 3.*de loc.cap.*5. frigus cum humiditate,carum;ſine ea,obliuionem, ſtultitiámque inducere:nam non negat purum frigus per ſe ſolum poſſe coma, & carum efficere; nec etiam ſolam humiditatem, ſi vehementer excedat, ſed frigori cum humiditate addixit, quoniam frequenter, & promptè à duabus illis qualitatibus ſimul iunctis lethargicæ paſſiones, & reliquæ præternaturalis ſomni ſpecies, oriuntur, 2. *aph.* 3.*in com.*præter catalepſin, id eſt, deprehenſionem congelationémve, quæ à frigore cum ſiccitate mixto efficitur.

QVÆSTIO V.

Vtrùm ſomnus inter res non naturales ſit reponendus.

INter ea quæ à Medicis ſolent agitari, hoc dubium haud poſtremum habet locum: id ergo, ſicut & alia, hoc loco agitabimus,vt locupletiores dimittamus ſtudioſorum aures: ſi quis tamen harum quæſtionum ſitior (vt ita dicam) eſt futurus, adiicimus quæ vetus nobis lectio ſuggerit, & ab inſtituto non videntur aliena. Meritò igitur quærendum, ſi ſomnus res vna eſt ex ſex non naturalibus, quomodo inter res naturales numeretur? Dic, præter ſeptem illa naturalia quæ ab ortu contrahuntur, quæque noſtrum corpus integrant, & perficiunt, elementa ſcilicet, humores, temperaturæ, membra, ſpiritus, facultates, & operationes, de quibus in præſenti non eſt ſermo, multa alia nuncupantur naturalia, iuxta varias huius vocis [naturalis] ſignificationes. Naturale enim dicitur *lib.de maraſmo,cap.*2.id quòd à natura intenditur, vel quod ſequitur ad opera naturæ, licèt illa nihil minùs conetur, aut intendat; in quo ſenſu mortèm aliquam naturalem concedimus: agentibus namque vitæ principiis,calido,& humido,ſequitur,vel repugnante natura,in vltima vitæ periodo finis caloris,& tandem mors, quam dicimus naturalem, in eo à violenta diſtinctam, quoniam ab interno principio originem habet; in quo ſenſu etiam quidpiam naturale dicitur.

Galenus 14. *meth. cap.* 14. secundùm naturam seu naturale quoque appellat, quicquid vtile est, & conueniens: in somno verè ac propriè naturali, omnia ferè illa naturalis significata conueniunt: intenditur enim à natura, ad animalis quietem, spirituúmque reparationem, vel alimenti confectionem; ea agente fit, spiritus retrahendo; denique & corpori vtilitatem affert: morbosus, ac præternaturalis, è contra; à causa namque præternaturali fit, frigore scilicet condensante, aut obstruente humore, prohibentéque facultatis, & spiritus animalis exitum; non agente fit, sed patiente natura; denique noxius est, & grauis, 3. *de caus. puls.* 10. 2. *de sympt. caus. vlt.* 2. *aph.* 3.

Nec obstat, quòd 2. *prorrhet. sect.* 2. *com.* 29. *in com.* naturalem somnum ait oriri ab vtilis humidi copia grauante, à qua pati videtur, & cogi natura, non sponte sopiri. Nam etiam ad naturam ipsam referri potest, retrahentem calorem propter coctionem; ad vtilis autem humidi copiam, tanquam ad allicientem, disponentémque causam. Quare naturalis appellatione dignatur somnum ex crapula euenientem, duplici nomine, & quia à natura fit, & non à morbo, sed ab vtilis humidi copia; vtilisque, & conueniens est.

Auicenna tamen 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 1. non patitur absolutè naturalem vocari somnum, in quo mediocritatis termini exceduntur; quantitatis, vt quia prolixior sit; vel qualitatis, quia profundior; aut temporis, quia die. Denique si moderato fiat exercitio, nimiaque humiditate grauante, quantumuis alterutram causam habeat naturalem: atque ideò somnum distribuit in naturalem, non naturalem, & morbosum, non aliter ac corpus diuiditur in sanum simpliciter, neutrum, & ægrum; & res circa quas Medica ars versatur, in naturales, non naturales, & contra naturam. Sed præterquam quòd de nomine videtur controuersia, Galenus 2. *prorrhet. cit.* ebriorum somnum dicit naturalem & 3. *de caus. sympt.* 10. eum qui ex fatigatione, & nimia siccitate oritur; demum & 1. *de caus. symp. vlt.* naturalem, inquit, somnum animali inducit cerebrum, vbi vult à multa actione requiescere.

Illud notabis, somnum, sicut res alias, non naturales dici, non quòd in numero rerum naturalium non contineantur, (sunt enim ex naturalium ordine) sed ob id quia nostri corporis essentiam, ac constitutionem minimè complent: cùm hæc non ex illis, sed ex elementis, humoribus, facultatibus, & cæteris dictis integretur. Deinde non naturales vocantur, tum quia nobis à natura non insunt, sed forinsecùs adueniunt, tum quòd nisi opportunè adhibeantur, ita corpus alterant, vt sanitatem etiam sæpenumerò destruant, & peruertant.

His prælibatis, aliqua in medium vocanda, inquirendúmque, quibus notis & indiciis, somnus naturalis, ab eo qui est præter naturam, sit dignoscendus? Dic, quòd non solùm per longitudinem, sed multò etiam magis per expergiscendi difficultatem: non enim grauis, hoc est, noxius, & præternaturam, ait Galenus 2. *aph.* 3. nominatur somnus nisi difficilem habuerit expergefactionem, quantumuis tempore excesserit, & 2. *prorrhet. cit.* summa cum vtilitate vidit ægros, qui diu per morbum vigilarant, nocte diéque continuò, & profundè dormire. Insuper & nonnunquam pueris somnum per duos dies integros difficilem excitatu superuenientem magno commodo fuisse; nec tamen fuisset si præternaturam foret: atque ideò in naturalem non dixeris ex sola proxilitate, nî expergiscendi simul habeat difficultatem, & hanc quidem à morbo, non ab vtilis humidi copia, propter ebriorum somnum, quem carum appellare non licet, sed illum in quo vsque adeò sensu, & motu priuatur æger, vt nec punctus, nec stimulatus vllo pacto excitetur, qualis fit temporalibus musculis percussis, 2. *prorrhet. cit.* aut cerebri ventriculis compressis, ex Galen. *lib.* 4. *de loc. affect. cap.* 2. aut prauarum accessionum initiis, ob vehementem refrigerationem factam à perniciosis humoribus, vbi nondum eò acredinis deuenerunt, vt vigilias, deliria, & phrenitides possint excitare, 3. *epid. sect.* 2. *com.* 34. Barbaris *subeth* appellatur.

Alia præternaturalis somni species datur, coma scilicet, & cataphora appellata, in qua ob morbificam causam difficulter expergiscitur æger. Oritur à pituita humectante, refrigerantéque cerebrum, comitatur lethargicas affectiones, 3. *de caus. puls.* 1. Somnus itaque naturalis solus absolutam habet somni appellationem.

Quæro secundò. Si lętitiæ, mœroris, & febris, sedem dicimus esse cor, quia ab eo passiones illæ toti eueniunt, sic somnum non ineptè, aut impertinenter in corde fieri arbitrabimur? Dic, somni occasionem non esse vitalis caloris regressum ad cor, quod tenent Peripatetici, sed primò, & maxime animalis ad cerebrum, vt ex suo Magistro Galeno Medici arbitrantur. Patet veritas huius dogmatis apertè, ex eo, quòd in syncope, & timore, multò maior fit caloris reuocatio, quàm in somno quantumuis profundo; pallet enim magis facies, quàm in dormiente; attamen syncopizans nec dormit, nec cogitatione destituitur, immò sæpe nec auditu: igitur non est auctor somni retractio caloris ad cor. Deinde remediis capiti, non cordi applicitis expergiscitur, & alleuatur homo, qui somno profundo grauatur: ergo si per regressum caloris sit somnus, ad cerebrum, non ad cor regreditur, saltem potissimùm, & maximè, secundariò enim & minùs principaliter non negamus. Nam sicut in deliquiis aliisque propriis passionibus, cor sanguinem arterialem, & vitales spiritus quibus præest, in vniuersum ad se contrahit & retrahit; propter mutuam autem membrorum, & facultatum sympathiam, animalis etiam spiritus licèt minùs ad cerebri corpus recurrit: ita in animalium spirituum penuria per somnum, rapitur primò animalis spiritus in cerebrum, non modò ab externis organis, sed à cerebri corpore ad ventriculos; ob eundem verò facultatum consensum sequitur etiam vitalis caloris, sed multò minor reuocatio ad cor, immò & venosi sanguinis ad iecur.

Quæro tertiò. An sit vera propositio Auic. 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 13. dicentis, somnum omnes operationes naturales fortes efficere, propterea quòd calorem coarctat innatum, & virtutem laxat animalem? Dic, verissimam esse: quum enim somnus calorem retineat, eúmque colligat ad corporis profundum, qui vnitus, robustior euadit, fit vt tempore somni virtutes potentiùs, & perfectiùs operentur, quam ratione tradidit priùs Galenus 6. *epid. sect.* 4. *com.* 14. & 1. *aph.* 15. Auic. 1. 1. *doct.* 3. *c.* 9. *de pulsu complexionum.* Laxat autem somnus facultatem animalem, non quòd ipsam debiliter, sed cessare faciat ab operatione, qua roborata, naturalis etiam fit multò robustior, & ob hanc causam operationes naturales somni tempore non solùm in visceribus, 6. *epid. sect.* 5. *com.* 10. sed in vniuersa corporis mole fiunt robustiores, ex Gal. 1. *de caus. sympt. c.* 8. & *lib.* 3. *de caus. puls. cap.* 9. *in princip.*

Sed obstant plura. Primum, quomodo in partibus externis meliores fient coctiones somni tempore, si eæ sunt frigidæ, & defectum caloris patiuntur. Secundò, cur tempore somni melior fiet coctio, quàm in vigilia, si influxus caloris retrahitur à cerebro ad cor. Deinde in somno refrigeratur cerebrum, ex Arist. *lib. de somno, & vigilia, &* 2. *de partib. animal. c.* 7. Insuper non reprobaretur somnus in soporosis affectionibus, qui coctione indigent, cùm tamen Galenus 13. *meth.* 21. & Auic. *tract.* 4. *c. de curatione Lethargi eum interdicant.* Vltimò. Inter operationes naturales quædam perficiuntur motu locali, vt est attractio, & expulsio; coctio perficitur motu alterationis; sola retentio perficitur quiete, & mora. Igitur somnus cùm sit quieti similis, ex Hippocrat. & Galen. 4. *aph.* 14. & 15. & Auicen. *loc. nuper citato*, solam retentionem fortem efficiet.

Hæc ita soluenda sunt. In somno calor non omnino retrocedit à partibus externis ad intimas, aliàs nec viuerent, nec pulsarent; exigua tamen illa caliditas, condensata cute, & cohibito effluuio sic vnitur, & colligitur, vt perfectè sufficiat coctioni. Licèt autẽ hoc verum sit, tamẽ dormiens exteriùs euidenter frigidior est, & indumentis eget, & sic incredibile videtur, pusillam illam caliditatem extrà remanentem, etsi vnitam, perfectam coctionem perficere posse. Quare alia potior solutio indaganda,

ex

ex Gal. 3. *de cauf. pulf. cap.* 9. reddens enim caufas, quare in principio fomni pulfus fint minores, deinde verò in medio, & in fine, maiores, & vehementiores, fic rem determinat: Nam etiam fi calor retrahatur à partibus externis ad intimas, in principio opprimitur & imminuitur, deindè verò potentior redditus, incipit difpergi, & per totum corpus expandi. Sicut enim flamma quando lignorum copia obruitur, parua, & obfcura in principio apparet, deinde verò lignis ea occupatis, fulget ampliùs, & fplendefcit, & ad omnes partes difpergitur; fic accidit calori natiuo. Cùm enim hic tempore fomni ad alimentorum coctionem retrahitur, in principio etfi vniatur, maior non redditur, immò opprimitur, præfertim fi alimenta fint frigidiora: quum verò fuperauit alimentum; illoque fruitur, validior factus, æqualiter per totum corpus incipit expandi, & fic calor in partibus externis roboratus fœliciùs concoquit, quàm tempore vigiliæ, in qua apertis poris, & referatis cutis fpiraculis calor euolat, qui tempore fomni denfato corporis habitu iunctus, coctioni perfectius opitulatur: ex qua folutione ad fecundum argumentum refponfio patet. Hoc modo in principio fomni cerebrum refrigeratur, ob retractionem caloris ad cor, in medio autem, & fine, communicato calore ex corde, & fpiritu animali detento in cerebro, prohibita refolutione ipfius, & nouo aucto propter coctionem, ipfum incalefcit.

In affectibus capitis, veluti phrenitide, cephalæa, hemicrania, melancholia, maximè laudatur fomnus: concoquit enim, humectat, attemperat. In lethargo, & affectibus foporofis folet reprobari, non abfolutè, fi enim modicus eft, & nocturnus, vtilis eft; nam huiufmodi affectus ficut indigent refolutione humoris, fic coctionem exoptant, quem procurat fomnus; immodicus enim & diurnus nocet fummopere, quoniam frigidam & humidam intemperiem adauget, humorifque prohibet refolutionem.

Ad vltimum argumentum dic, tempore fomni omnes facultates naturales fieri fortiores, quia partes meliùs nutriuntur, & copiofiorem calorem fortiuntur. Verùm cùm hæ potentiæ ordine quodam operentur, & tempore determinato, quia priùs operatur attractrix, alteratrix, retentrix, & tandem expultrix: tempore fomni alteratrix, & retentrix meliùs operantur; illa enim calore operatur, qui tunc abundantior eft; hæc quiete, quæ in fomno adeft: reliquæ roboratæ ex fomno promptiùs perficiunt operationes fuas. Et licèt facultas animalis tempore fomni ab opere ceffet, ita tamen roboratur, vt poft fomnum vehementiùs operetur. Et de fomno fatis.

HISTORIA III. CELSI, *De morbo nouo.*

Morbus nouus, caro ex naturalibus partibus prolapfa.

R*Arius, fed aliquando tamen morbus quoque ipfe nouus eft, quem non incidere manifeftè falfum eft. Cùm ætate noftra quadam* ex *naturalibus partibus carne prolapfa, & arente, intra paucas horas expirauerit, fic vt nobiliffimi Medici, neque genus mali, neque remedium inuenerint, &c. Cornelius Celfus* in præfatione, poft medium.

PARAPHRASIS.

MVlta funt morborum portenta, & monftra, in quibus, vt infrequentibus, & raris curandis, Medici vel peritiffimi cæcutiunt, vacillant, & errant: temporum enim mutua viciffitudine, morbos quofdam indies nunquam vifos, in homines graffari, fidiffimo auctorum teftimonio ratum eft. Et præter varios, quos ex horum mente propofuimus, *lib.* 2. *in com. hiftor.* 89. ad eft ranunculus, in occultiffimis corporis partibus, præcipuéque fub lingua enatus, varicis modo, nigricans; fine dolore, fine pruritu, quo grauatos triduo aufert, aliquando horrorem afferens, rariùs febrem, ftomachum, faucéfque cùm inuaferit, ocyffimè exanimans, vt Strabo auctor eft, *lib.* 15. *fuæ Geographiæ*, & *lib.* 36. *cap.* 1.

Narrat Cornelius Gemma *lib.* 2. *Cofmocritic. cap.* 1. viguiffe populariter fuo tempore catarrhi prodigiofum genus, magna ferpens contagij vi neminem ferè prætereuns: aderant maximi capitis dolores, fluxus vehemens, acer, mordax ad oculos, aures, fauces, nares, ftomachum, pectus, obuias partes excorians, atque erodens, extrema appetitus deiectio, quam febris comitabatur.

Gregorius Turonicus *lib.* 5. *hiftor. Francorum*, tradit dyfentericum morbum popularem Gallias penè totas occupaffe cum valida febri, enormi vomitu, cephalalgia, renum dolore, quorum multi, admiffis in fcapulis ventofis, procedentibus, erumpentibúfque veficis, excreta fanie liberabantur.

Scribit Thuanus *lib* 76. *hift. fuæ*, fœminam ætatis 38. annorum, adftantibus fignis grauidationis, triennio in lecto decubuiffe, conqueftam de vteri duritie, tumore, & alui torminibus, tandem poft mortem, inuentum fuiffe diffecto vtero, fœtum bene conformatis membris penè lapideum, ita vt offa capitis quafi cornea interlucerent; partes autem internæ, vifcera, cor, cerebrum naturalem habitum feruabant, nifi quód vltra modum indurauerunt, non tamen vt externæ; De quo admirando, feu miraculofo exemplo, eius caufis, duritie, concretione, peritiffimè confcripferunt Ioannes Albofius *tract. de Embryo in vtero materno in lapidem conuerfo*, & Simon Prouancherius doctiffimè, qui libelli extant cum eo, quem Francifcus Rouffetus confcripfit, in quo *de exectione fœtus vini ex matre* accuratiffimè differuit.

Refert Blondus *lib.* 7. *decad.* 2. Romæ tabem diuagatam ex qua nullus intactus ab eadem fuperftes remanfit. Confirmat Procopius *lib.* 2. *de bello Gothorum*, tabem ex fame ingenti fuo tempore fuiffe graffatam, quam comitabantur pallor cutis cum duritie, nigritie, extenuatione fumma coniunctus, facies ftupidior, toruus, ac furens afpectus, infomnium importunum, fitis exhaufta, aluî fuppreffio omnimoda; quare malo præuincente, tandem viribus exanimes è vita migrabant.

Demum inter varios morbos nouos quos ex variis auctoribus defcribit Langius *lib.* 2. *epift.* 13. extat vnum genus morbi mirabile, defcriptum à Thuano, *hift.* 72. quem inter noftrâtes nouiffimus propofuit Ioan. Beuerouicius, vir varia eruditione percelebris, *part.* 3. *ideæ medicinæ veterum, cap.* 5. & vocatur *morbus veruecinus* ab Italis, qui in Oriente primùm, poftea feptentrione peruagatus, apud nos incognita initio remediorum ratione multos afflixit. Erat ægritudinis genus non tam mortifera vi timendum, quàm progreffu, & celeritate, qua proxima quæque loca ferpente contagione complectebatur, admirabile. *Primò inferiorē morbus fpinam horrore plerúmque occupabat, dein horrori grauedo capitis, & languor, mēbra eorum, quos corripuerat, refoluens fuccedebat, corpori inprimis grauis. Quibus verò intra quartum, quintúmue diem malum non deceffiffet, in febrim degenerans eos interimebat. Lethale fere iis, qui medicamētis purgantibus, aut venæ fectione corpus macerabant, quæ vtraque difficiliorē refpirationem efficiebant: illa, quod humorē omnem à capite ad pectus trahebat; hæc quia præterquam quòd corpus refrigeraret, etiam vires debilitaret, quibus ad refpirationem, & vim morbi fuperandam validis opus erat.*

Carnem ex naturalibus partibus prolapfam effe morbum nouum, nulli dubium effe poterit, qui prifcorum Medicorum, & recentiorum monumenta penfet ad vnguem; in nullo enim auctore eum defcriptum inuenies, præter Theuetum, qui *com.* 1. *Cofmograph. lib.* 3. *cap.* 2. illum vocari *Borozail* ab Indis memoriæ tradidit, dum fic ait: *In vtraq; ora fluuij Senega multa funt regna, in quibus periti funt Medici multi, ques Bifrains appellant. Morbus qui illic frequenter graffatur, Borozail nominatur, & Zail Æthiopū lingua, qui ex immodica venere, cui multùm obnoxij funt, ortum habet. Genitales partes potiffimùm hic occupat. Ad huius morbi curationem decoctis multis vtuntur, fed potiffimùm* decocto

decocto herbæ quæ Achenaca dicitur. Huius folia bifurcata, & acuminata sunt, brassicæ amplioris folio simillima, sed non ita crassa. In horum medio fructus nascitur, oui magnitudine, colore luteo, quem Aluard nuncupant. Fructus is apud eos magno in pretio est. Tota planta tibiæ hominis crassitudine. Ea in morbis curandis vtuntur, perinde ac nos Guajaco. Est ergo hic morbus nouus quoad nos, vetustissimus quoad Indos quibus immodica Venere vtentibus, vesperi præsertim, genitalibus incalescentibus partibus vlcera ita dira suboriuntur, ex quibus, cùm non possint herbæ dictæ decocto sanari, effluit sanies adeò virulenta, vt corroso pene eos breui ad mortem deducat, vt narrat Pater Franciscus Ximenus *in suis libris plantarum, & animalium in nouo orbe inuentorum, elegantissimis.*

Deinde hunc morbum reponendum esse cum Gallico non dubito. Etsi enim hic Chronicus sit, & non ita celeriter ægros deducat ad interitum, tamen aliquando ita acris humor, & perniciosa qualitate infectus in naturales partes confluit, vt vterum excoriet, abradat, & vlceribus cacoëthicis & dolosis vitiet, & conspurcet, genitaléque ipsum breuissimo temporis spatio arrodat, & aliquando cum tam immani dolore, vt ægri hac ipsa de causa confecti vigilia, extenuati, serpenté fœda putrilagine in pudendo ipso, citò è vita discedant, priusquam salutaria experiantur auxilia, quæ solatium miseris ægris afferre possent.

Nónne in Gallico morbo hæc vlcera ferina in his partibus propullulant, quum sint obnoxiæ putrefactioni, ita venenata, & dira, vt illæ extincto, ac resoluto insito calore citissimum morticinium experiantur? Nónne narrat Galenus 3. *de vsu part.* 4. fuisse suo tempore ita sæuam pestem grassatam, vt spacelo occupatis pedibus cum horum amputatione solùm ægri vitam redimerent? Quare præ venenositate natiuum partis calorem debilitatum, ita vt depopulato humido caro arefieret, & à continuitate sua separaretur, iure optimo in hac ægra affirmabimus. Hoc frequenter experimur in perniciosis variolis, in quibus ab humoris venenosi putrilagine, & acrimonia decidunt extrema membra, & alia miseranda mala contingunt, quæ inter omnes eleganti stylo exarauit Paræus *lib.* 19. *cap.* 1. quæ omnia ex certa quadam, & occulta inimicitia huius fœdi humoris, & à tota substantia agentis, emanare, verum, est: nam huic diro morbo occulta ac malefica in est qualitas. Occultas autem in rebus esse assignandas qualitates, ex doctorum mente virorum clarissimus confirmat Sennertus, *in suis disput. Physicis, Hypomn.* 2. *de occultis qualitatibus.*

QVÆSTIO VI.

Vtrùm morbus Gallicus sit appellandus Syphilis, vt censuit Fracastorius.

COMMENTARIVM.

EX *naturalibus partibus carne prolapsa.*] Multa quidem de hoc leonino morbo agitauimus, *lib.* 1. *in com. histor.* 73. alia de eo exempla rara proposuimus, *lib.* 2. *de praxi admiranda, ab obs.* 127. *vsque ad obs.* 139. & plura de eius curatione selecta referemus, *in praxi historiarum, l.* 7. *cap.* 1. Sed in iis vnum fortè mente excidit, cuius explicationem aggrediar, & est cur Fracastorius Medicus percelebris, *libro de morbo Gallico*, hunc, Syphilidem vocare ausus sit? Nam ingenia risi quorundam Medicorum, etiam Græcè peritorum, in inuestiganda huius vocis Syphylis ratione, quoniam à multis annis medicinæ candidatus poëma legeram, nec potui inuenire causam, cur Syphilidis nomen indidisset, quæ inscriptio à morbo Gallico abest longissimè; sed iudicaui pro more poëtarum fictum nomen, aut Nymphæ alicuius, aut loci, ab euentu, quoniam Syphilus montis est nomen: nec me coniectura fefellit. Nam sumptam esse hanc vocem ab homine, qui primus hac lue infectus fuit, ipse auctor exponit. Sed præstat audire quid præstantissimi Medici, in huius vocis explicatione Poëtarum instar sint commenti.

Gabriel Fallopius nulli Neotericorum secundus, *cap.* 2. *lib. de morbo Gallico*, Syphila nominatam (*Syphilida* dicendum fuit) quia ex amore, & coniunctione Veneris inter hominem, & fœminam plerumque suboritur; quasi concordiæ, & amicitiæ venereæ sit partus: hinc fieri ex nonnullorum sententia, vt prima eius morbi semina sese in pudendis partibus, seu viri, seu mulieris, siue vtriusque exerant. Ita enim tradiderunt Nicolaus Leonicenus, Antonius Beniuenius, Caspar Torrella, quare pudendagram tertius hic nominaui, *tractatu de ea*, & Augerius Ferrerius, Mentagram à Plinio vocatam *lib.* 26. *cap.* 1. putans ille ac si à mentula non à mento traxisset originem vt notarunt Georgius Dardanus, *lib.* 1. *de morb. Gallico, cap.* 4. Alexander Fontanus, Antonius Scanarolius, Aurelius Minadous, *tract. de morb. Gallico, in principio.* & alij plures, qui de hoc morbo disceptarunt.

Antonius Musa, multis à mentagra differre ostendit; & ab ore interdum, aliquando à mammis incipere, quum Fallopius doctissimè mali fontem hepar esse demonstret, vt & Franciscus Frizimelica, & Bernardus Tomitanus ex magistro Ioan. Baptista Montano, eloquentiæ, & medicinæ laude clarissimo: quem tamen reprehendunt Gulielmus Rondeletius, & Leonardus Botallus: & alij, cum Alexandro Trajano aliud existimant.

Plures notiones huius vocis alias finxerunt, siue à *philis*, quæ canna est, seu fistula: quoniam hæc lues ab vrinæ fistula incipit: siue à *symphylos*, quæ vox gentilem, familiarem, & vernaculum significat, dixeris etiam contribulem: nam phyle Græcè tribus est: quidam inquiunt, nomen accepere à gentibus iis, quibus adscribitur primus ortus: Ita Gallicus, Hispanicus, Neapolitanus, Indicus nominatur: siue à philia, id est, amore, aut potiùs amicitia, quoniam per amoris actus corripit.

Quòd si pro cuiusque arbitratu fingendum omnino erit, varias acceptiones habebit hoc nomen Syphilis: Qui tamen nomen dedit poemati, se appellasse syphilidem in suis lusibus scribit, & *in suo lib.* 2. *de morb. contagiosis.* Rursus *in poëmate* dum causas morbi diuinitus immissi recenset, ac postremam idolorum cultum affirmat fuisse, ita canit, philomela sanè dulciùs.

Syphylus (vt fama est) ipsa hæc ad flumina pastor,
Mille boues niueas, mille hæc per pabula Regi
Alcithoo pascebat oues: & fortè sub ipsum
Solstitium, vrebat sitientes Sirius agros,
Vrebat nemora, & nullas pastoribus vmbras
Præbebant siluæ, nullum dabat aura leuamen.
Ille gregem miseratus; & acri concitus æstu,
Sublimem in solem vultus, & lumina tollens,
Nam quid Sol, te, inquit, rerum patrémque, Deúmque
Dicimus? & sacras vulgus rude ponimus aras?
Mactatóque boui, & pingui veneramur acerra?
Si nostri, nec cura tibi est, nec regia tangunt
Armenta? an potiùs superos vos arbitrer vri
Inuidia? mihi mille niuis candore iuuencæ,
Mille mihi pascuntur oues: vix est tibi Taurus
Vnus, vix Aries cælo (si vera feruntur)
Vnus, & armenti custos Canis arida tanti:
Demens, quin potius Regi diuina facesso,
Cui tot agri, tot sunt populi, cui lata ministrant
Æquora, & est Superis, ac Sole potentia maior?
Ille dabit faciléśque auras, frigusque virentum
Dulce feret nemorum armentis, æstúmque leuabit.
Sic fatus, mora nulla, sacras in montibus aras
Instituit Regi Alcithoo, & diuina facessit.
Hoc manus agrestum, hoc Pastorum cetera turba
Exequitur: dant thura focis incensa, libántque
Sanguine taurorum, & fumantia viscera torrent.
Quæ postquam Rex, in solio dum fortè sederet
Subiectos inter populos, turbámque frequentem,
Agnouit, Diuum exhibito gauisus honore,
Non vllum tellure coli se vindice numen
Imperat, esse nihil terra se maius in ipsa:
Cœlo habitare Deos, nec eorum hoc esse quod infra est.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui singula lustrat,
Sol pater, atque animos secum indignatus, iniquos

Intorsit

Intorsit radios, & lumine fulsit acerbo:
Aspectu quo terra parens,correptáque ponti
Æquora,quo tactus viro subcanduit aër.
Protinus illuuies terris ignota profanis
Exoritur:primus Regi,qui sanguine fuso
Instituit diuina,sacrásque in montibus aras
Syphilus,ostendit turpes per corpus achores.
Insomnes primus noctes,conuulsáque membra
Sensit, & à primo traxit cognomina morbus;
Syphilidémque ab eo labem dixere coloni.
Et mala iam vulgò cunctas diffusa per vrbes
Pestis erat, Regi nec saeua pepercerat ipsi.

Vt videatur exprimere voluisse, quæ paulò senior doctissimus Philosophus, & Medicus Nicolaus Leonicenus hoc sermone describit,*lib.suo de morb.Gallico.* Illud satis constat,eo quo morbus Gallicus cœpit pullulare anno, magnam aquarum per vniuersam Italiam fuisse exuberantiam. Testis est Roma, quæ id malum prima sensit, in qua Tybris ita intumuit, vt tota sit facta nauigabilis, quam rem Pomponius illo tempore Poëta laudatissimus eleganti tetrasticho publica columna impresso designauit.

Tempore Alexandri sexti,nonísque Decembris
Intumuit Tybris bis senas circiter vndas:
Insula quæque domus facta est,mediísque repentè
Circumducta viis æquabat cymba fenestras.

Leonicenus verò, vt eluuionem complecteretur, quæ bonam Europæ partem oppressit, addidit duos versiculos:

Deucalionæo vix tantum tempore tellus
Diluuium passa est,latuit cùm tota sub vndis.

Quanquam anno 1534. maiorem fuisse in vrbe eluuionem aquarum,tradat Antonius Musa *eiusdem inscriptionis libro.* Verùm hæc tempora non conueniunt cum huius morbi initiis,quæ fuerunt 1493.vel 1494. Neapolim infestante Gallorum exercitu sub Carolo VIII. Inde enim vniuersam occupauit Italiam,delatus à Christophoro Columbo ex Orientali India,vt *cit.libro.cap.1.*Fallopius describit, tum Bernardinus Tomitanus *lib.1.cap. 5.* & Alexand. Trajanus *lib.1.cap.1.* quam ab Indis vocari *Bugam*, notat *cap.4.*Tu verò si huius nominis *Syphilis*, meliorem interpretationem fueris assequutus, laxiore otio pande libenter.

HISTORIA VI. GALENI, *De Sceleto.*

Sceleti doctrina, Medico est valde necessaria.

HOc autem sit opus tuum, hoc studium, vt non librorum modò lectura,verùm sedula etiam inspectione, fideque oculata,cuiusque ossis humani speciē accuratè perdiscas:quod quidem in Alexandria multo faciliùs facies, vbi Medici ossium disciplinam auditoribus ante oculos exponunt. Enitendū itaque tibi censeo,vt Alexandriæ commoreris,si non alterius, at huius certè rei solius gratia. Quod si non assequaris, licebit vel in eum modum hominum ossa contemplari,quo ego quoque vsus sum: siquidem inspexi subinde admodum,vel sepulchris quibusdam, vel monumentis dissolutis. Atque etiam fluuius aliquando sepulchrum pauculis mēsibus ante negligentiùs extructū superans,ipsum ex facili dissoluit: totúmque cadauer agminis impetu tractim ductum,carnibus quidem iā putrefactis,caterùm ossibus adhuc inter se strictim cohærentibus,vsque ad stadium pronum detulit. At cùm ipsum locus portuosus margine altus excepisset,eodem cadauer appulit, Atque hoc tale nobis occurrit,quale Medicus ipsū ad adolescentis disciplinam præparasset. Caterùm visum est mihi quandoque etiam latronis cadauer exsiccatum paululum extra viam in monte procumbens:quem viator quidam se priùs adorientem contra pugnādo occidit. Nemo autem illius regionis inquilinus ipsum sepulturæ mandaturus erat, vt qui odio ipsum prosequuti à vulturibus deuorari gauderent:qui carnibus illius biduo ab-

A *sumptis,cadauer exiccatum,tanquam ad doctrinam cuicūque inspicere volenti,reliquerunt. Tu si ne huiusmodi quidem illius spectandi copiam nactus fueris, at in simia incisa, carnibus exactè ablatis,singula ossa consideres:ad quod delegeris simias hominis figuræ quam simillimas,&c.Galenus* lib.1.de anatomic.administrat.cap.2.

PARAPHRASIS, Seu spicilegium Anatomicum.

In quo partes omnes corporis humani breuiter & compendiosè, ac dilucidè describuntur.

TAnta est auctorum, qui de re anatomica conscripsere, copia,vt si omnes seriatim percurrrere velis, & B in tui vsum ex eorum doctrina aliquid frugiferum decerpere coneris,priùs in ipso limine obruaris,quàm optatum portum attingas,est necesse. Quo pacto in huius historiæ quæ tota est anatomica, explanatione, rem arduam me præstitisse videbor,& negotium vtilissimum aggrediar, si vniuersam hanc artem in compendium redigam,ex quo facilè quisque poterit vberrimos fructus decerpere. Vt verò lectori omnia magis plana fiant,indicem eorum quæ agenda sunt,priùs proponam.

uentibus, situ infantis in vtero, & eius exclusione foràs.

De vmbilico, & vasis vmbilicalibus.

De superfœtatione.

De præstantia, & vtilitate artis Anatomicæ.

PLurima sunt in vniuerso, quæ nostri Conditoris diuinam, & admirabilem sapientiam prædicant, sed hæc in nulla re splendet magis, quàm in homine, quum sit factus ad imaginem, & similitudinem Dei, ob quam causam Deus est in reliquis creaturis per modum vestigij, at verò in homine per modum imaginis. Et quamuis humano intellectui difficilimum sit hoc Dei vestigium assequi, curabo tamen rimari, quæ in homine à summo Creatore apparent producta, & sic verè, syncerè, solidè, simplici stilo, omnes humani corporis partes, earum vsus, & consensus intimiùs explicabo, relictis ambagibus, quæstionibus, & controuersiis, quæ in hoc argumento à veterum, & recentiorum Anatomicorum præstantissimis ventilantur.

Est ergo vtilis humani corporis cognitio sectione comparata, non solùm Medicis, sed Theologis, Philosophis, Iureconsultis, Historicis, Poëtis, & denique omnibus qui eruditionis, & prudentiæ laudem affectant. Theologis est vtilis: nam inuisibilia Dei per ea quæ sunt visibilia cognoscuntur. Quis enim mirabilem, & nobilissimam hominis structuram contemplatus, tanti opificij auctorem non colet, & venerabitur? Vtilis Philosophis, Poëtis, Historicis, & aliarum scientiarum cultoribus, quoniam apud illos passim humani corporis fabrica describitur.

Medicis verò vtilior, & valde necessaria existit, vt singularum partium officia intelligant, actiones, & vsus, quæ omnia ad rectam prænotionem, & affectuum curationem conferunt apprimè, quoniam sine huius artis cognitione nihil artifice dignum poterunt efficere, sic Galenus *lib.1.de loc.affect.cap.1.* hanc artem valde extollit: si enim curatio diuersa pro ægrorum varia natura administratur, quomodo eos curabit Medicus, si partium figuram, magnitudinem, numerum, vsum, & mutuam inter se cognationem ignorauerit? neque enim poterit luxata ossa restituere cauteria ministrare, abscessus aperire, & chirurgica officia exercere.

Qui fuerint huius artis inuentores, cultores, illustratores.

HAnc eximiam vtilitatem perspicientes prisci, illam enixè excolere studuerunt; quare longa celebrium, & famæ illustrioris dignatione præstantium auctorum serie nobilitata incedit. Inter eos primas tenet diuinus ille Hippocrates, cultoris medicinæ parens, & vindex, qui balbutientis, & rudis medicæ facultatis principia anatomica, etsi obscurè proposuit, *in lib.de corper.dissect. fistulis, hæmorrhoïd.* & alibi, omnia delineauit, quæ ad vsum medicum conferre queunt.

Post eum, illa suos Professores habere cœpit, inter quos primum sibi vendicarunt locum Sostratus, Hieron. Tryphon, Euelpistus, erudissimus Meges, Alcmæus Crotoniata, Lycus Macedo, Quintus Lyci Præceptor, Herophilus, Erasistratus, Herophilus, Pelops, Diogenes Apolloniata, Asclepiades, Eudemus, Praxagoras, Philotinus, Ælianus, Polybius, Calistus, Theophilus, & alij.

Hos sequuti sunt alij, qui tempore Cornelij Celsi floruerunt. Nam vt ipse Celsus *lib.1.sui operis, in præfatione, in fin.* iudicauit crudele, & superuacuum viuorum corpora incidere, sic mortuorum corpora dissecare, maximè necessarium esse sibi persuasit.

Aristoteles aliqua protulit *in libris de generatione, partibus, & historia animalium,* sed confusè satis.

Quantum verò Galenus in hac instauranda, & locupletanda medicinæ parte præstiterit, illustria illius opera manifestè demonstrant: sciens enim medicis vsibus summè esse necessariam, eam non firmissimis modo de- A monstrationibus, verùm & arte secandi humana corpora satis peritè, *in abditis de vsu partium libris*, in quibus recondita naturæ mysteria explicantur, & *libris de Anatomicis administrationib.* stabiliuit, auxit, poliuit, ornauit. Fremant licèt iniqui tanti auctoris calumniatores, qui in simiarum dissectione positam passim ab ipso operam confirmarunt.

Post Hippocratem, & Galenum, Arabes hanc artem excoluerunt, sed impurus sermo, barbarie tyrannidem in literas eo tempore exercente, causa fuit, cur illis aliquando in hac re fides denegetur. Hoc horrido stilo opera anatomica conscripserunt Mundinus, Carpus, Berengarius, Gabriel de Zerbis, & Matthæus Curtius.

Hos sequuti sunt Vassæus, Carolus Stephanus, Andernacus, Vesalius, auctor in hac arte accuratissimus, B Syluius, Fallopius, Fernelius, Dauid Kinalochus, Gabriel Cuneus, Ioan. Baptista Cortesius, Ioan. Bokelius, Ioan. Iessenius, Columbus, Valuerdius, Geuara, Eustachius, Bauhinus, Archangelus Picolhominæus, Varolius, Arantius, Pigafeta, Volcherus, Coiter, Felix Platerus, Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Gulielmus Placentinus, Caspar Bartholinus, Tobias Knoblochius, Alexander Achillinus, Petrus Matthæus Pinus, Chistoph. Meurerus, Renatus Hunerus, Henricus Petræus, Ioan. Dryander, Thomas Geminus, Hippolytus Boscus, Ioachimus Tanchius, Æmilius Campilongus, Iacobus Guillemæus Caspar Ansellius Bremonensis, Paræus, Cabrolius, Seuerinus, Pinæus, Andreas Laurentius, Pauius, Adrianus Spigelius, & vltimò Ioannes Riolanus Filius, qui licèt iuniores, eosque probatæ fidei, & doctrinæ, Anatomi- C cos calumniandi œstro impellatur sæpe, tamen artem hanc nouissimis inuentis, seduláque diligentia eleganter illustrat.

De fabrica theatri Anatomici.

LOcus in quo extruendum est theatrum Anatomicum, debet esse saluberrimus, clarus, luminosus, & bene perflabilis, & totus circumcircà debet habere fenestras apertas: cùm enim è cadauere exhalet, præsertim æstate, fœtidus vapor, oportet vt assistentes tenuem auram inspirent. Theatrum debet esse amplum, & capax, vt plures spectatores recipiat: habeat formam quadratam, vel rotundam, sed hæc illa præstantior est. Sit contectum, ne fortè conspicientes, præsertim hyeme offendantur, & D desuper sit fenestratum: lucis enim claritas summopere commendatur. Cauea theatri claudatur conclaui ligneo, vt sic separet spectatores ab iis qui opus administrant. In medio caueæ constituatur tabula Anatomica ad reponendum cadauer crasso ligno suffulta. Sit versatilis, vt in gyrum verti possit, & si ab omnibus spectatoribus qui sedent in scalis rotundis rectè cadauer videatur, & contemplentur omnia quæ Anatomicus assignat, & ostendit. Hic debet habere manum promptam, & scalpellum in cute secanda tam leuiter adhibere debet, vt solam ipsam cutem, & partem quæ demonstrari debet, diuidat.

De sectione viua.

E HActenus diximus quantum necessaria sit Anatome in cadauere celebrata; at licèt impium, & crudele sit viro timenti Deum, viua corpora secare: tamen cùm multa occurrant quandoque in Anatome, quorum actionem aliter scire nullo pacto possumus, iccircò in viuo corpore eam exercere quandoque necesse est. Nam in animali viuo motus plurium partium deprehenduntur, vt admirabilis pulmonis motus, diaphragmatis, cordis arteriarum, cerebri. Deprehenditur etiam viui animalis situs, & figura in vtero. Deprehenditur quomodo vox fiat, & amittatur, vasis recurrentibus interceptis, & ligatis. Optimum etiam fit iudicium de sero pericardij, quod in viuenti animali adesse quidam confirmant, & alij solùm in demortuo reperiri posse contendunt. Cognoscimus etiam quomodo abscindi possit cor ab animali, vita adhuc superstite. Has admirabiles vtilitates contemplantur,

plantur, qui viuam anatomen exercent. Hanc approbat Celsus *in præfatione sua*, qui licèt eam crudelem arbitretur, sic tamen concludit: *Ita ne succurrere quidem posse corruptis, aptiúsque extrinsecùs imponi remedia, compertis interiorum, & sedibus, & figuris, cognitáque eorum magnitudine. Neque esse crudele (sicut plerique proponunt) hominum nocentium, & horum quoque paucorum suppliciis, remedia populis innocentibus seculorum omnium quæri:* quoniam (vt ipse inquit infrà) *nihil est stultius, quàm quale quicquā viuo homine est, tale existimare esse moriente, immò iam mortuo.* Magna ergo est & efficacissima viuæ sectionis vtilitas, & pro cognoscendis, curandísque morbis mira potestas. Meatus enim & canales in cadauere, extincto iam natiuo præ frigiditate calore, sunt angusti nimis, vasa concidunt, aliæ cauitates occultantur, & plura vel peritos Anatomicos latent, quæ in viua sectione multò sunt manifestiora. Simiæ, & sues sunt homini, animalia similia, in iis optimum esset sectionem viuam celebrare, sed quoniam inter secandum grunniunt, idcircò spectatores nihil audire possunt, nec quidquam conspicere disciplina dignum: quo pacto in cane fœliciùs præstatur, non enim ita oblatrat, & vtrinque ligatus ex omnibus partibus quietus persistit, vt inter omnes peritissimus docuit Realdus Columbus, *lib.* 14. *de sectione viua.*

De definitione, & diuisione Anatomes.

Definitur Anatome ab omnibus, quòd sit artificiosa partium internarum, & externarum sectio Non possunt autem partes artificiosè secari, nisi sectores, & ministri accommodata habeāt instrumenta, vt sunt nouaculæ omnis generis, magnæ, paruæ, mediocres, acutæ, retusiores, rectæ, ancipites, vtrinque secantes, styli teretes, oblongi, ex ære, argento, plumbo, culter buxeus, eburneus hamuli, cannulæ, calami, tubuli ad inflandas partes, funiculi, serræ, serræ, terebræ, mallei, malleoli, modioli, & spongiæ, Diuiditur Anatome in actiuam, & speculatiuam, illa manu perficitur, vsu, sectione, experimentóque comparatur: hæc animi habitu, actione, & viua voce doctorum acquiritur.

De ordine dicendorum.

Vidisti ob quàm varias causas historia Anatomica vtilis sit, quæ partis cuiusque naturam, eiusdemque causas exquisitè rimatur, & inuestigat: & cùm hæc sit duplex, alia quæ naturæ, & partium dignitatem, alia quæ necessitatem sequitur, & hanc vltimam omnes ferè qui scripserunt de Anatome in vniuersum obseruarunt, inchoantes diuisionem, & enarrationem à ventre magis ignobili, qualis est regio abdominis, nihilominus tamen nosalium seruabimus ordinem, ab ore ipso incipientes, Sicuti enim cibus quantumuis diuersissimus paulatim conficitur, donec vltima, & magis propria elaboratio fiat, qualis apparet in spiritu animali, ita similiter in hoc compendio agendum est. Et cùm tria sint quibus potissimùm hominum vita conseruatur, cibus, potus, atque etiam spiritus: sic illa animalis particula sub naso à natura constituta est & fabricata, quæ communi appellatione ab omnibus os appellatur: per os enim cibus, & potus feruntur in ventriculum, vt ibi chylus generetur: Deinde per os fertur aër in pulmones, ad fabricandam vocem, ad commodam attemperationem caloris naturalis cordis ad viralis spiritus generationem. Denique cùm ad vitam conseruandam os plurimas præstet vtilitates, ab hac parte exordium sumere consultius mihi visum est.

De oris constitutione.

Oris constitutionem, & fabricam multa ingrediuntur, sed præcipua fundamenta existunt duæ mandibulæ, nempe superior, quæ immobilis est, & capiti affixa, & inferior, quæ perpetuò mouetur. Vtraque tamen mandibula vtplurimùm sedecim dentibus est distincta.

A Aperto ore hæ duæ mandibulæ cum suis dentibus occurrunt, & similiter gingiuæ, palatum, vuula, lingua, fauces, paristhmia. Gingiuæ dicuntur carnes illæ immobiles, quæ mandibulis inhærent. Harum vsus est vt earum ope dentes in suis alueolis firmentur. Palatum est pars superior oris, alio nomine dicitur cœlum oris, & præcipuè est illa pars supra quam firmatur nasus. In fine palati versus fauces duo adsunt foramina, crassis excrementis à cerebro descendentibus parata.

Vuula, quæ ab aliis dicitur vua, diuersis nominibus insignitur, licèt vua magis pertineat ad hanc partem morbo affectam, quàm vuula, quod est nomen proprium huius partis; quo pacto auctores quum loquuntur de inflammatione illius, semper insigniunt caput de vua, non de vuula: Nam hæc pars in morboso statu ita cor-
B rugatur, vt vuam repræsentet. Appellatur etiam ab Anatomicis, gurgulio, gargareon, columna, columella, plectrum, seu tintinnabulum vocis. Ex his nominum differentiis intelligendi sunt auctores, quando sub diuersis nominibus, de huius partis morbis variè loquuti sunt. Est hæc particula fungosa, & carnea, à fine palati, vbi foramina narium fauces spectant, orta, in modum pyramidis, liberè descendens, venis, arteriis, & neruis constans. Fuit hæc particula à natura constituta, primò vt vocem moduletur: Nam gurgulione per vlcera gallicata, aut alia quauis ratione imminuto, & consumpto, turpis vox apparet. Secunda vtilitas adhuc maxima fuit, vt frigidioris aëris ingredientis impetum detineat, & coërceat, ne pulmonibus officiat, & miserè contabescat ani-
C mal, refrigeratis viis spiritus ab ambiente aëre, & sic excrementa ab aëre crassiora facta, & præ mora acriora reddita, exulcerent pulmonem; quo pacto experimento cognitum est, & firmat Arist. *in problemat.* eos qui citra vuulam viuunt, tabidos hac de causa processu temporis euadere. Adde quòd refrigeratus pulmo non bonum parat cordi refrigerium, & sic innatus ignis extinguitur.

De lingua.

In medio oris lingua consistit, vt quidam fidelis custos. Dicitur lingua, quia simul ligat, & detinet, aut quia dentibus, & maxillis quasi in quodam septo sit ligata, ab aliis vocatur sermonis nuntia. Eius substantia est carnea, mollis, rara, spongiosa, vt substantia eius in corpore alia similis non reperiatur. Habet plures venas, & arterias,
D sed maiores, quam eius sit moles. Habet tunicas, siue membranas, vnam internam eius carni coniunctam, alteram externam, ori, palato, & ventriculo communem. Ad has membranas nerui sparguntur à tertia, & quarta coniugatione, pro sensu, & motu. Neruos alios habet pro motu, à septima coniugatione. Non est diuisa, vt aliquibus animalibus, aut per medium aliqua linea distincta, de quibus Arist. *lib.* 3. *de animalibus. c.* 17. eam enim bifidam habent serpentes, lacertæ, vituli marini, quamuis fuerit obseruatum, venas, & arterias vnius lateris reliquum non attingere, ex Gal. *11. de vsu part. cap.* 10.

In parte inferiori linguæ adnascitur funiculus, qui vocatur frænulum, soli linguæ, & pudendo concessum, quod solùm in his duobus organis voluit natura homines esse continentes.

E Habet lingua decem musculos, quorum ope, sursum, deorsum, ante, retrò, & in latera mouetur. Figura, & magnitudine talis est, vt omni ex parte omnibus partibus oris commodè applicetur.

Huius partis mirabiles sunt vsus, & sic ab omnibus magnis præconiis laudatur. Primò, quod inseruiat ad vocem dearticulandam, & sic in homine nuntia voluntatis appellatur. Secundò, vt omnes differentias saporum agnoscat, cuius officij munere, organum gustus constituitur. Tertiò laudatur lingua, quia instar manus seruiat nobis, huc, & illuc cibos in ore transferens, & in œsophagum trudens.

Alia vtilitas elicitur ex Hip. 6. *epid. sect.* 1. *text.* 14. Nam sicuti vrina humores peccantes ostendit, sic *lotium linguæ significat.* Tanta denique est linguæ præstantia, vt iure

iure optimo diuinum organum appelletur.

Ad ipsius radicem ad extremum palatum, quædam adnascuntur carunculæ à Latinis tonsillæ, à Græcis paristhmia, à Barbaris amygdalæ appellatæ. Harum duplex est vsus, primus, vt suscipiant saliuam à cerebro distillantem: secundus, vt fauces, & linguam saliua sua humectent.

De labiis, & faucibus.

FAuces appellamus totam illam capacitatem, quæ toto ore aperto, & directo visui sese offert. Externa oris constitutio duobus labris finitur, quorum vsus non solùm ad vocem dearticulandam, & formandam; sed ad dentium tutelam est necessarius: deinde ad ciborum retentionem fabricata sunt, habentia substantiam quasi fungosam. Hæc ex quatuor musculis simul cum cute vestiuntur; & hæc cutis est eadem quæ ventriculum vestit: ex quo apparet solutum dubium ab auctoribus propositum, cur dum ventriculus nausea laborat, labra tremant? & aliud, cur labiorum palpitatio, vomitum futurum prænunciet?

De æsophago.

IN fine linguæ, & loco faucium adest canalis quidam longus, & rotundus, deorsum tendens vsque ad ventriculum, qui à Græcis appellatur œsophagus, à Latinis gula. Locatur hic canalis inter vertebras spinæ, & asperam arteriam. Constat substentia membranosa, & neruea, vt facilè extendi, & contrahi possit. Constat duabus tunicis propriis, ex quibus interna est durior, fibris rectis insignita: externa est carnosior, & solùm transuersis fibris ornata: prioribus scilicet rectis trahit alimentum, posterioribus scilicet transuersis deorsum trudit; ea ratione vt vtroque genere fibrarum perficiatur deglutitionis opus. In medio œsophagi secundùm longitudinem adsunt duæ glandulæ, quarum vsus duplex est, primus: vt sua humiditate perpepetuò œsophagum irrigent: secundus vt hac de causa meliùs contrahi possit, promptiúsque labatur cibus. Vsus gulæ primus est, vt sit via communis cibi, potúsque; secundus, vt tempore necessitatis per eam vacuentur, quæ ventriculum molestant.

De ventriculo.

IN fine œsophagi est ventriculus, cibi, potionísque commune receptaculum, non quòd inter se diuidantur ventriculus, & œsophagus, continui enim sunt. Appellatur etiam venter. Collocatur ventriculus statim sub septo transuerso inter lienem, & hepar, ea seruata lege, quòd maior pars ventriculi inclinet ad latus sinistrum, sed ita est sub hypochondrio sinistro, vt cedat hepati. Figura est oblonga, & rotunda, cucurbitæ instar: fuit rotunda, quòd hæc figura sphærica omnium sit securissima, & capacissima. Est æqualiter oblongus, ob duo orificia quæ habet, scilicet supernum, & inferius; per supernum cibos admittit, per inferius iam confectos ad intestina detrudit, inferius enim deorsum recta via in intestinum tendit, sed versus superiora spectat.

Substantia ventriculi est membranosa, constat tribus tunicis, prima exteriore, mutuata ex peritonæo, in propugnaculum vasorum, venarum scilicet, & arteriarum; & duabus propriis tunicis, ex quibus interior est neruosior, & durior, constat omni fibrarum genere, vt cum securitate extendi, attrahere, retinere, expellere possit. Externa tunica quæ magis est carnosa, solùm habet fibras transuersas plures, & pauciores obliquas.

Obtinuit ventriculus (vt dictum est) orificia duo, supernum, & inferius: per illud suscipit, per hoc expellit: supernum nomine caret, sed est magis amplum, quòd alimenta cruda, & dura suscipiat. Inferius vocatur à Græcis pylorus, à Latinis ianitor, quòd non permittat labi alimenta ad intestina, priusquam sint concocta. Hoc ostiolum est angustius, & strictius superiore, sicuti quæ debent exire sunt liquidiora. In pylori interna parte quædam protuberant glandulosæ substantiæ, ianitoris

A angustiam adaugentes. Hæc est causa quare ineptè Vesalius *lib.5.fabric.cap.5.* contra Galenum insurgit, existimans illum voluisse, has substantias glandulosas esse extra pylorum, immò 8. *de vsu part. cap.1. in init.* ipsum pylorum dicit esse glandulam, vt hinc pateat quàm turpiter labatur Vesalius, falsitatísque Galenum insimulet.

Ventriculus habet plurimas venas, mutuatas à sola vena portæ, & à vena caua, vt *6. de anatomic. administrat. cap.5.* & *4. de vsu part. cap.11.* docuit Galenus. Per venas portæ, pars tenuior chyli velociter defertur ad hepar, absque eo quòd pertingat intestina. Per venas à caua tributas, ministratur alimentum ventriculo, & fiunt copiosi sanguinis fluxus. Arterias suscipit ventriculus ab arteria magna; neruos plures, & magnos, à sexta conjugatione deductos.

B Præter ista vasa, aliud vas venosum à liene exiliens, deducitur ad fundum ventriculi, non quidem vt excitet famem, vt communis Medicorum opinio tenet, & firmat Galenus *lib.4. de vsu part. cap.5.* sed duntaxat vt ventriculum roboret, quò cibos retineat, donec optimè sint concocti. Præter hæc vasa, aliud ad fundum ventriculi aliquando est animaduersum, à vasis expurgantibus excrementum biliosum originem ducens: sed hæc conformatio miserabilis est, & vitiosa, quoniam ex naturæ lege hoc vas ad intestinum duodenum debebat implantari; quando enim ventriculum attingit, omnes sic affecti perpetuò euomunt bilem, quare vocantur infœlices à natura, & picrocholi, de qua constitutione intelligendus Galenus *lib. art. med. c.79.* & *lib.1. de temp.3.* & *1, acut. 29.* de homine pituitoso quotidie vomente bilem, cuius historiæ interpretationem vide *lib.2. in com. hist.70.*

C Factus est ventriculus à natura, primò, vt sit commune receptaculum cibi, & potus. Secundò, vt in eo celebretur coctio, seu generatio chyli. Tertiò, vt in eo resideat sensus suctionis, qui fames dicitur, qua admonita animalia, cibi potúsque indigentia, ad cibum capiendum moueantur. Sicuti ergo præstat egregias vtilitates toti composito necessarias, sic cum præcipuis partibus animalis magnam habet affinitatem. Consentit summè cum cerebro per plures neruos; cum hepate, per venas venæ portæ, & ex Gal. per venas venæ cauæ. Cum corde, per viciniam arteriarum. Cum œsophago, per supernum orificium. Cùm intestinis, per pylorum. Cum reliquis partibus existentibus in regione abdominis, per consen-

D sum peritonæi.

De intestinis.

FInito ventriculo suo ordine occurrunt intestina ventriculo continua. Hæc à Barbaris dicuntur chordæ, ab antiquis interanea, & sunt continua. Ille ductus ab inferiore ventriculi orificio vsque podicem pertinens, vlnas Italicas habet 14. vt placuit Vesalio *lib.5. de fabrica*, & Hip. *lib. de hom. structur. n.7.* terdecim cubitos comprehendit secundùm longitudinē. Sunt intestina corpora oblonga, rotunda, & concaua, ab inferiore ventriculi orificio vsque ad podicem extensa, coquendis, alterandis, distribuendis alimentis, nec non expurgandis fæcibus idonea: oriuntur à ventriculo, & in maiori abdominis parte collocantur.

E Intestinorum substantia est membranosa, constans duabus tunicis propriis, & tertia communi mutuata à peritonæo, pluribus neruis, venis, & arteriis constructa. Sunt membranosa, vt distenta minùs patiantur. Duas tunicas proprias obtinuerunt, primò vt facultas expultrix esset robustior in expellendo. Secundò, vt si aliquando vna tunica præ morbo dilaceretur, rodatur, & putrefiat, reliquæ incolumes remanerent. Vtraque tunica distinguitur à tunicis ventriculi in duritie, & substantia minus carnosa, quòd nec substantiam vt ventriculus debuissent suscipere, & intestina sint magis organa distributionis. Acutè sentiunt, vt acrimoniam excrementorum citissimè persentirent.

Præter hæc omnia, obtinuerunt intestina in parte inferiore humorem quendam pinguem, & concretum, ad modum

modum pituitæ, qui à bilis acrimonia illa defendit; ne fortè sua mordacitate bilis illa exulcerare posset. Vtraque intestinorum tunica habet fibras transuersas, ob validam expulsionem qua pollent: & solùm in recto intestino reperitur omne fibrarum genus, ratione roboris, ac firmitudinis, quod sicciora excrementa debeat obtinere.

Habent intestina venas à ramis venæ portæ; sed non omnia æqualem numerum venarum suscipiunt: nam quò intestina sunt ventriculo proximiora, plures venas habent, & sic ordine quodam gracilia intestina, plures venas; crassa, pauciores habent. Arterias etiam habent à ramis arteriæ magnæ descendentis: sicut neruos sortita sunt, à quibusdam partitionibus sextæ coniugationis. Licèt intestinorum corpus à principio vsque ad finem sit vnum, & continuum, nihilominus tamen pro varietate substantiæ, figuræ, officij, & situs diuersas suscipit denominationes. Ratione substantiæ, alia dicuntur crassa, alia tenuia, seu gracilia. Ratione officij, alia suscipiunt; alia distribuunt. Ratione formæ alia dicuntur recta, alia habentia orbes, mæandros, & plexus. Ratione situs dicuntur intestina inferiora, & superiora. Sed iis omissis, vt omnia simplici sermone complectar, sex sola in sectione obseruantur, tria tenuia, & tria crassa.

De intestino duodeno.

PRimum intestinum incipiens à ventriculo, dicitur à Græcis Dodecadactylon, à Latinis duodenum, sumpta similitudine duodecim digitorum, Hoc multis plexibus, siue plicis est implicatum. Oritur ab inferiori ventriculi parte. & descendit versus spinam, vt præbeat locum venæ portæ. Secundum propriam longitudinē, extensum habet corpus glandulosum, & in hoc intestinum implantatur via illa, siue canalis, per quem excrementum biliosum vtiliter à natura vacuatur, vt suo loco dicemus: & vt semel quod verum est determinemus, non solùm hoc intestinum, sed & reliqua suscipiunt arterias ab arteria magna descendēte. Statim infra septum transuersum tenuia intestina existunt & pluries multiplicata diuisione intestina crassa. Ne tamen confusa nostra euadat oratio, illud sit certum, non solùm intestina, sed etiam ventriculum, per easdem vias, & venas partem tenuem chyli hepati tribuere tempore necessitatis, per quas pro sui nutritione sanguinem suscipiunt.

De intestino ieiuno.

SEcundo ordine procedit intestinum ieiunum; sic dictum, quòd inter dissecandum appareat reliquis magis inane, & sic magis ieiunum repræsentetur: immoratur enim parum in hoc intestino chylus, primò ratione biliosi excrementi eius motum accelerantis. Secundò, ratione plurium venarum chylum ad hepar attrahentium. Hoc intestinum tenuius est duodeno, & satis longum. Collocatur ferè in tota regione vmbilicali, suis flexibus ad ilia vsque descendens.

De intestino, ileo.

TErtio loco procedit intestinum Ileon, sic vocatum, quia frequentibus gyris, siue anfractibus constat, & vltimum gracilium est, omnium longissimum. Obtinuit situm infra vmbilicum ad ilia, ob quam causam ratione huius intestini illæ partes ilia vocantur. Difficulter distinguitur à ieiuno, nisi quòd in hoc venæ mesaraïcæ sunt plures, & maiores.

De intestino cæco.

QVarto loco se prodit intestinum cæcum, siue monoculum. Constat vnico duntaxat foramine, quo diuersis temporibus, & suscipit, & expellit: licèt non defuerint, qui huic intestino duo parua orificia concederent iuxta se posita, per quorum vnum suscipiat, per aliud expellat. Ego tamen hucusque vnicum obseruaui in eo orificium. Ad finem huius intestini conspicitur appendix contexta ad modum lumbrici, cuius merito Vesalius non solùm nomen huic intestino tribuit, sed testatur hanc appendiculam reuera esse intestinum cæcum, & reliquum corpus, aut esse ileon, aut colon. Locatur hoc intestinum in parte dextra. Vsus eius peculiaris est, vt in eo chylus detentus ampliùs concoquatur, ob quam causam bruta animalia quanto voraciora sunt, magis obtinuerunt amplum hoc intestinum, aut multoties sortita sunt duplicatum. Appendicis vsus (quæ in pueris est amplior) est, vt crassior pars chyli ibi ob viarum angustiam moretur, & & perfectiùs coquatur.

De intestino colo.

QVinto loco sequitur intestinum Colon, ab intestino cæco originem ducens, in dextro ilio tangens renem dextrum, & ab hoc loco adhærescens ventriculi fundo, extenditur ad sinistrum renem, & ilium sinistrum, ad modum cinguli ab hoc loco deorsùm descendit. Hoc omnium est amplissimum, habens plures flexus, & mæandros. Hæc est causa ob quam colico dolore detenti, falsò imponunt Medicis quod sint nephritici, & è contra, vt accidit Galeno 2. *de loc. cap.* 5. ex stimanti calculum adesse in rene, quum excreta pituita ope clysteris ex oleo rutaceo parati, constiterit manifestè, nequaquam calculum, sed colicum dolorem huius acerbi doloris causam fuisse.

De intestino recto.

SExto, & vltimo loco est intestinum rectum, sic dictum ratione situs, quòd à parte altera ossis sacri vsque in anum recta via feratur. In fine huius intestini existit quidam musculus transuersus, qui non permittit excrementa sine lege, & ordine exire.

Aduerte quod intestina quæ tenuia dicuntur, sunt locata in medio: crassa, ad latera, & circumcirca, vt quidam murus. Intestina tenuia, situ, & compositione inferiora sunt crassis: crassa verò superiora; licet tenuia in exortu à ventriculo, sint priora.

De mesenterio.

NE tamen intestina assiduis animalium motionibus dirumperentur, aut à sua naturali sede mouerentur deorsum; ea spinæ fortiter alligauit natura media illa membrana, quæ dicitur Mesenterium, siue Mesaræum, quoniam est in medio intestinorum versus partem posteriorem: quod membrum nihil aliud est quàm quoddam corpus membranosum, duabus tunicis, pluribus venis, arteriis, quibusdam neruis, copioso adipe, & glandulis intertextum, intestina colligans.

Duæ hæ membranæ oriuntur à peritonæo, & à ligamentis vertebras annectentibus, & os sacrum cum ossibus ilium; cuius membranæ interuentu, ratione propriæ originis, magnus ille reperitur consensus intestinorum cū dorso, & lumbis, & sic intelligetur Hip. quotiescunque *in prænotionibus* dixit: *Qui lumbis sunt queruli, profusione alui liberantur.* Arterias suscipit, & venas, à ramis mesenteriis: neruos, à sexta coniugatione. Vsus copiosi adipis mesenterij simul cum glandulis à natura est constitutus, primò, ne vasa rumperentur. Secundò, ne cauitates vasorum sic facilè comprimerentur. Tertiò, vt glandulæ sua humiditate intestina irrorarent. Quartò, vt essent quasi vasorum ligamenta. Quintò, ne ventriculus ex spinæ contactu læderetur.

Hoc corpus glandosum in postrema ventriculi regione versus spinam repertum, duodeno intestino adhæret, quod quia quandam carnem, & diuersam naturam à mesenterio repræsentat, pancreas tam à Græcis, quàm Latinis appellatur; cuius vtilitas est, vt ramos venæ portæ ventriculo, & lieni distribuendos securos reddat: deinde, vt ventriculo tanquam molle substerniculum subiiciatur.

De omento.

SIcuti ergo à parte posteriore mesenterium ponitur, vt tueatur intestina, sic à parte anteriore adest illud membrum, quod à Græcis dicitur Epiploon, à Latinis Omentum, & ventris mappa, à Barbaris zirbus. Est collocatum omentum in maiori parte abdominis, tangens peritonæum per propriam superficiem superiorem. Est alligatum ventriculi fundo, intestino colo, & lieni in parte inferiore. Ex naturæ lege nullo intestino alligatur: in hominibus tamen rarò extenditur infra vmbilicum.

Eius figura est similis sacco, propter duas tunicas quas habet, & ob istam causam marsupium dicitur. Cōstat substantia membranosa, venis, arteriis, neruis, & copioso adipe intertexta. Suscipit venas à vena portæ, arterias à ramo arteriæ magnæ, neruos à sexta coniugatione. Factum est omentum, primò, vt securè ramos venæ portæ, in ventriculum, lienem, duodenum, & colon distributos fulciat. Secundò: vt genuinum, & naturalem calorem ventriculi, intestinorum, & aliarum partium foueat; & ob hanc causam fatetur Galenus 4. *de vsu part.* 9. nonnullos quibus omenti pars fuit abscissa inposterum superuixisse, sed functiones infeliciſſimè fuisse assequutos: nam debiliter concoquebant, & tegumentis, culcitrísque ventriculum semper habebant inuolutum.

De peritonæo.

OMento contiguum est illud membrum, quod à Græcis, & Latinis dicitur Peritonæum, à Barbaris *Siphac.* Est ergo peritonæum, membrana tenuis, sed fortissima, aranearum telis similis, omnes partes in regione abdominis contentas amplectens, & vestiens. Est membranosum, vt facilè distendi, & comprimi possit. Factum est tenue, ne sit onus partibus subiectis; forte, ne in distentionibus facilè rumperetur. Oritur peritonæum à ligamentis vertebrarum ossis sacri, & ab amplexu quorundam neruorum.

Figuram obtinet sphæricam, sed oblongam, ad modum oui. In superficie externa, quà tangitur à musculis, est asperum, in interna, per quam respicit omentum, & intestina, est planum, ac læue, quasi aqueo quodam humore irrigatum. Non est omni ex parte æquale secundùm substantiam, quia in parte posteriore dorsi est magis crassum, quàm in anteriore; & in ista etiam conspicitur varietas, quum in viris crassius sit à mucronata cartilagine vsque ad vmbilicum; in fœminis opposito modo, ab vmbilico vsque ad ossa pubis crassius conspicitur. In hominibus ad ventriculi distentionem, ortam ex multa crapula, in fœminis ad fœtus gestationem, pondus, & incrementum.

In omni sua substantia membrana peritonæi conspicitur duplicata, quamuis Realdus Columbus *lib.* 11. *cap.* 11. solùm à musculis pubis vsque ab vmbilicum conspici duplicatam asseueret, vt inter tunicam, & tunicam, vasa vmbilicalia deorsum distribuenda, & arteria vmbilicalis, vrachos, & vasa reuersiua ascendentia, per musculos rectos abdominis securè progrediantur.

Perforatur in parte superiore in situ septi transuersi, tribus in locis, pro œsophago, pro vena caua ascendente, & pro arteria magna descendente. In parte inferiori est perforatum pro ano, & pro vtero, pro venis, arteriísque descendentibus ad crura. Non est perforatum pro vasis spermaticis, & testibus, vt insinuauit Vesalius, quum potius ibi formetur quædam productio peritonæi, instar canalis, & digitorum chirothecæ. Perforatur vltimò in vmbilico pro venis, pro arteriis, & vracho.

Vius peritonæi à natura datus, primus fuit, vt omnes partes in regione abdominis contentas contineat. Secundus, vt omnibus peculiare tegumentum tribuat. Tertiò, vt subiectas partes defendat. Quartò, vt retineat intestina. Quintò, vt quasi manibus dura, & sicca intestinorum recrementa pellantur. Inter istam tunicam, & aliam quæ omentum dicitur (& rariùs inter intestina) frequenter colligitur illa aqua, flatus, ac pituita, ex qua generatur hydrops.

De abdomine, & eius musculis.

SVpra peritonæum est Abdomen, à Latinis sic dictum à Græcis Epigastrium, à Barbaris Mirach, quo etiam loco fit hydrops, licèt rariſſimè, vt sic intelligatur difficilis doctrina Arabum, asserentium hydropem fieri inter Siphac, & Mirach. Abdomen est illa regio, quæ inter costas & os pubis sita est.

Musculi abdominis sunt octo, duo recti, (in vnoquoque latere vnus) à mucronata cartilagine vsque ad pubem extensi, portionibus albis ligamentosis insigniti, à Barbaris Latitudinales dicti, vnus ortus à dextro, alter à sinistro latere vsque ad vmbilicum. Quatuor sunt obliqui, duo superiores, & duo inferiores. Superiorum alter ab hypochondrio dextro, alter à sinistro deorsum obliquè descendit. Inferiorum è conuerso ab osse pubis in parte dextra vnus, in parte sinistra alius: obliquè ascendunt vsque in eum locum, vbi superiores cum inferioribus in medio circa vmbilicum suis ligamentis annectuntur.

Inseruiunt recti, & transuersi expulsioni; obliqui, retentioni, dum seorsim agunt: si tamen omnes simul agant, æquali compreſſione fæces ab intestinis expellunt.

Abdomen sumitur strictè, pro tota illa mole musculorum super peritonæum existentium; magis tamen propriè sumitur pro ventre. Omnes hi abdominis musculi dura quadam teguntur membrana, quæ omnes colligit, & tuetur. Super ista membrana copiosus adeps conspicitur, & super pinguedine, crassa cutis, commune abdominis tegumentum, quemadmodum & omnium aliarum partium.

Sed mirum est quod conspicimus, & obseruamus regionem abdominis ossibus carentem, & hoc pluribus titulis factum est à natura. Primò, quòd debeat dilatari per repletiones ciborum, & similiter in vtero gerentibus. Secundò, quòd debeat comprimi, concideréve in vacuatione, & ieiunio. Tertiò, propter Veneris congressum, ne mutua oſſium collisione vitiaretur generatio. Et quamuis hic venter inferior sit vnus, variè appellatur pro varietate particulari huius regionis, vt v.g. hypochōdria dicūtur partes, quæ respondent spatiis cartilaginum, vel notharum costarum. Dicūtur similiter præcordia, quia ventriculus ab antiquis cor appellabatur. Ilia dicuntur in parte sinistra & dextra, illæ regiones quæ respondent intestino ileo. Vsus illorum musculorum est, vt venter comprimatur ad expellendas fæces. Secundus, vt eorum ope distendatur, contrahatúrque follium instar thorax, & fiat facilis respiratio.

De hepate.

HEpar est officina sanguinis, naturalis spiritus auctor, venarum principium, quibus velut tubis totam animalis Rempublicam irrigat, & Principis instar propriis sumptibus vniuersam corporis familiam sustentat: quare ab Anatomicis, fons, & origu gratiosi humoris nuncupatur, & inter præstantiſſima organa, perfecta, & necessaria reponitur.

Collocatur in dextro hypochondrio, statim infra septum transuersum, & sub costis nothis propter securitatem: & quia nec extendi, nec dilatari debuit more ventriculi, non habet formam rotundam. Non est diuisus in partes, vt priscorum opinantur plures, saltem in homine, cuius hepar solum in medio habet scissuram, per quam vena vmbilicalis in hepatis corpus se recondit.

Habet duas regiones, superiorem & inferiorem; illam vocamus gibbam, seu conuexam, est læuis, & tersa, ne motui septi transuersi obsistat. Inferiorem eius partem vocamus cauam. Hepatis magnitudo maior est in homine, quàm in reliquis animalibus, pro proportione sui corporis: huius substantia craſſiſſima est instar sanguinis concreti feruore tosti,

Appellatur

Appellatur à Græcis parenchyma, à Latinis affuſio: duobus ligamentis ligatur, & firmatur in ſua ſede, vno exiſtente circa venam, quo ſeptum tranſuerſum ligatur; altero ex vena vmbilicali orto, quo mediante eſt ſuſpenſum. Per vniuerſam hepatis ſubſtantiam innumeræ venæ diſſeminantur, & ſparguntur, tenuiſſimam tunicam habentes: idque duplici titulo à natura factum puta, primò vt diutiùs retentus ſanguis perfectiùs elaboretur; ſecundò, vt immediatiùs à carne hepatis tangeretur.

Venarum quæ ſunt intra corpus hepatis, quædam oriuntur à vena caua, & quædam à vena portæ. Hæ chylum, futurum ſanguinem attenuant, & præparant. Illæ verò ſanguinem iam factum deducunt ad truncum venæ cauæ. Inter ſeſe omnes hæ venæ ſeruant ordinem, (quicquid alij dicant) vt oſcula oſculis reſpondeant, & & fiat anaſtomoſis. Cùm ergo tres maiores venæ, ſcilicet caua, portæ, & vmbilicalis oriantur ab hepate, conſultò principium venarum dicitur, quia in eo vaſa hæc radicantur.

Continet ſimiliter hepar exiguas arterias, ad natiui caloris attemperationem, & ſpiritus conſeruationem; non tamen in omni eius regione, ſed ſolùm in caua parte, nam in gibba ſufficit aſſidua ventilatio, quaſi flabello facta, à ſepto tranſuerſo.

Deinde caro hepatis magis conſeruatur difflatione quæ repurgatis ſuæ coctionis excrementis perficitur. Hoc modo intelligitur Galenus 6.*epid.ſect.*5.*com.*5.*ad fin.* dicens: *Calor cordis magis indiget expiratione.* (hoc eſt, infrigidatione) *at verò calor hepatis attemperatione, quæ perficitur expurgatione fuliginum.*

Vniuerſum iecoris corpus tegitur membrana tenuiſſima, mutuata à peritonæo, ad quam duo implantantur nerui, & vterque à ramis ſextæ coniugationis, vnus à ramo ventriculi, alius à ramo coſtarum: ambo exigui ſunt, & non penetrantes corpus hepatis, & ob id iecur acutum non habet ſenſum.

Iecur ideò factum eſt à natura, vt quatuor humores animali neceſſarios generet, & in eo ſanguifera vis ſplendeat, & ſecunda perficiatur concoctio, & ob hanc vtilitatem iure optimo princeps membrum appellatur, & ſic nulla eſt particula animalis, quantumuis minima, cum qua, aliqua ratione non conſentiat.

De venis.

Vena definiri poteſt hoc modo; eſt vas oblongum, rotundum, fiſtulæ modo excauatum, ſimplici, & tenui tunica, omni villorum genere contexta conſtructum, ab hepate ortum, continendo, diſtribuendo, & concoquendo ſanguini à natura dicatum.

Primus venarum vſus eſt vt deferant alimentum, nempe ſanguinem partibus. Secundus, vt ſanguinem contineant. Tertius, vt calorem, & ſpiritum deferant. Quartus, vt alterent ſanguinem: nam ſanguificant, ex Galeno 4. *de vſu part.*17. & alibi.

Vſus venarum particularium ſunt hi. Emulgentes venæ ſeroſum humorem deducunt. Spermaticæ ſemini rudimentum conferunt. Meſaraïcæ chylum in hepar conuehunt. Splenicæ, quæ à liene in anum terminantur, ſanguinem melancholicum per venas dictas hæmorrhoïdas expurgant.

Vena diſtinguitur ab arteria, ſtructura, motu, & vſu. Structura, quia vena tunicam habet tenuem; arteria, craſſam, & duplicem, vt ſanguis venalis craſſiuſculus arteriali meliùs tranſpiret. Secundò, vt aliturus venalis per poros tunicarum, roris inſtar, partibus apponeretur. Motu, quia vena non pulſat; arteria reciproco contractionis, & dilatationis motu eſt prædita. Vſu, quia arteria vitalem vnà cum ſubtili ſanguine defert ſpiritum; Vena, venalem cum ſpiritu craſſiore tranſportat.

In parte ergo iecoris gibba, vbi maior, craſſiorque ſubſtantia conſpicitur, vena enaſcitur, quæ venarum mater, radix, & origo appellatur; & quia maxima eſt, concaua, ſeu caua v cari ſolet, quæ ramos per omnes corporis partes diffundit, & propagines inſignes ad ſuperas, & infimas partes perreptantes, vel remotiſſimas tranſmittit. Hæc fluminis inſtar, deriuatis riuulis in multas partes diuiditur, & ſic in aſcendentem, & deſcendentem partitur.

Deſcendens truncus ad oſſis ſacri initium, & ilia vſque excurrit, vbi in ramos diuaricatur ampliſſimos iliacos dictos, & antequam in hos findatur, ſpargitur in quinque ſurculos, ſeu venas: Adipoſam primum, quæ fertur in exteriorem renum tunicam: Renalem, quæ in intimam renum ſubſtantiam tendit, quæ & emulgens dicitur, quòd ſeroſum humorem ſugat, & in renes tranſportet ſpermaticam, quæ ſeminis materiam ad teſtes defert: Lumbarem, quæ lumborum vertebras, & ſpinalem medullam ſucco laudabili irrigat. Muſculoſam, quæ in lumborum, & abdominis muſculos, plures mittens propagines, has partes ſanguine optimo irrorat, quæ omnes in quamplùrimos ſparguntur ſurculos, donec in capillares abeant.

Deinde ramus iliacus in duos ramos inſignes ſpargitur ab vtroque ramo quatuor venæ emanant, quarum prima dicitur ſacra, quæ ita appellatur, quia in ſacræ, ſeu magnæ vertebræ medullam pro nutritione fertur. Secunda eſt hypogaſtrica, quæ partes hypogaſtrio contentas alit, & multos dimittit ſtipites in vterum, eius ceruicem, veſicam, rectum inteſtinum, hæmorrhoïdales venas. Tertia dicitur epigaſtrica, quæ in epigaſtrij muſculos diſſeminatur. Poſtrema vocatur pudenda, & fertur ad virorum genitalia, & pudendi muliebris carnem.

Rurſus ramus iliacus extra abdominis cauitatem delatus, ad inguina deſcendit, & per crura, & femur numeroſas & varias propagines emittit, vnde ſcaturiunt venæ multæ. Primò emanat vena, quæ dicitur cruralis, quæ crura nutrit, ex qua varij, ſed præcipuè ſex ſurculi magis notabiles oriri conſpiciuntur. Primus eſt ramus, qui dicitur vena Saphæna, quæ per internam cruris partem ad malleolum externum deſcendit. Secunda Iſchias minor quæ malleoli muſculos internos perreptat, & eſt ſita è regione ſaphænæ. Tertia dicitur Muſcula, quæ duplex eſt; vna maior, & fertur in muſculos omnes femoris, altera minor, quæ tibiam perreptat. Quarta vocatur Poplitea, quæ in poplitem deſcendens, vſque in calcem terminatur. Quinta Suralis, quæ per ſuras diſſeminatur. Vltima dicitur vena Coxendica, ſeu Iſchias maior, quia ad coxæ, ſeu Iſchij muſculos delata, deinde ad externum pedis malleolum extenditur, & illuſtris eſt, ſecaturque in Iſchij, ſeu coxæ dolore cum vtilitate ſumma.

Venæ cauæ aſcendentis hiſtoria elegans eſt, & eius cognitio neceſſaria, ad curandoſque morbos vtiliſſima. Cùm ergo venæ pro nutritione partium ſint neceſſariæ, quia alimentum deferunt per membra, iccircò natura prudens, & de fabrica animalis prouidentiſſima, aſcendentem venam alligauit diaphragmati, membraniſque interſepientibus per communes tunicas, cordi per auriculam dextram; & ita multos ramos diffundit ad iugulum, & thoracis cauitatem, ibíque ad axillas fertur, & finditur in tres inſignes ſurculos, ſeu venas, quæ dicuntur Baſilica, Mediana, & Cephalica, quæ communiter in morbis ſecari ſolent. Baſilica, quæ hepatica, iecoraria, interna, ſeu regia appellatur, per interiorem brachij partem fertur. Cephalica per exteriorem, & dicitur humeraria, quia per exteriorem humeri partem decurrit; vocatur etiam nigra, ſeu alta. Ex iis tanquam riuulis in cubiti coarticulatione emergit alia, quam medianam vocant, & eſt Cephalicæ, & Baſilicæ ramus in flexura brachij propullulans, quæ communis etiam nuncupatur.

Baſilicæ ſectio vtilis eſt, quando morbus occupat partes, quæ ſunt poſitæ inter alas & inguina, hoc eſt, infra iugulum. Cephalicæ ſectio tunc celebratur, quando affectus infeſtat partes, quæ ſupra iugulum ſitæ ſunt. Quando verò paſſio partibus inferioribus, & ſuperioribus eſt communis, tunc communis vena, quam medianam appellant, eſt ſecanda, vt notat Galenus 4. *de ſanit. tuend.cap.*4. & 2.*acut.*11. & *lib.de curand.rat.per ſang.miſ. cap.* 16.

Ex basilicæ ramo venula obliquè ad carpum excurrit, quæ per manum externam disseminatur, & definit inter paruum digitum,& annularem,quam venam Arabes *saluatellam* vocant, quia saluat ægrotantes; & in diuturnis venosi generis morbis, melancholicis affectibus, cutaneis,lienis vitiis fœlicissimè declinante iam morbo secari solet: & licèt sit cephalicæ ramus, tamen experientia monstrat, in eisdem morbis summo esse ex vsu, propter naturalem quem habet cum hepate, & liene consensum, ex Paulo *lib.*3. *cap.* 49. Quare in lienis morbis, in manu sinistra; in hepatis vitiis,in manu dextra,securissimè eius sectio administrari solet.

Hæc ascendens postquàm diuisa est in ramum subclauium,etiam ex altera parte per interiorem partem diffundit riuulos, & sic aliæ venæ scaturiunt, quarum prima est vena phrenica, quæ per vniuersum diaphragmatis corpus excurrit & ad pericardium ramos spargit. Altera dicitur coronaria, quæ vniuersam cordis basim instar coronæ cingit, & ad dextrum cordis sinum, & pulmones, pro nutritione ramos spargit. Tertia dicitur vena azigos,hoc est,coniugis expers, Medici vocant venam sine pari: nam nulla est vena quæ sibi coniugem non habeat arteriam,hac excepta,

Hæc octo surculos ex se promit, in sinistram & dextram partem valde diffusos,qui octo inferiores costas, & earum spatia alunt, vt videas quàm malo fundamento nixa sit Vesalij opinio 3.*fabric.*1.*&* 7.qui in omni pleuritide, tam dextra, quàm sinistra. semper in latere dextro tundendam esse venam sibi persuasit, quia hæc solitaria vena in latere dextro solùm reperitur,nam si nutrit etiam costas sinistras, & par partem sinistram sese diffundit, videtur in pleuritide sinistra etiam secanda interna sinistra,quia tum ramos à dextra parte prodeuntes,qui cum interna consensum habent, & sinistros ramos etiam exhaurit. Deinde licèt fateamur solùm hanc venam reperiri in latere dextro, non concludit semper in dextro latere secandam esse venam, quia meliùs est facere vacuationem ex sinistra parte dolore oppressa, propter rectitudinem, quàm ex parte sana: rectitudo enim ampliùs est optanda, quam vasorum communitas. Ita Galenus 13. *meth. cap.* 11. in hepatis inflammatione non apparente basilica secat medianam, vel cephalicam eiusdem lateris, non basilicam alterius, quia rectitudo vasorum communitati semper est præferenda. De quo argumento satis doctè scripserunt, Manardus 12. *epist.*5.Castrensis Lusitanus *lib.*2.*quæ ex quibus,cap.*17.& contra Vesalium Vallesius, Laurentius,& Duretus acriter insurgunt,

Quarta vena dicitur intercostalis, quæ in thoracis cauitatem sese insinuat, & in ramos multos per sterni partem interiorem diuiditur; & ab hac quinque oriuntur venæ: prima dicitur Mammaria, quia mammas nutrit. Secunda dicitur Thymica, quia glandosum corpus iuxta mammas positum nutrit, &occupat, quod thymum vocant; sic etiam penetrat sese in interseptientes membranas. Tertia dicitur Capsularis, quia in capsulam, siue inuolucrum cordis fertur. Quarta dicitur Ceruicalis quia per musculos ceruicis sese exerit in cerebrum. Vltima dicitur Muscula, quæ in ceruicis musculos defertur.

Insuper Axillaris ramus,quum diuisus est per interiorem partem in basilicam, cephalicam, & medianam, in duas iugulares diuiditur venas,quarum vna dicitur externa,altera interna,Externa per latera ceruicis fauces attingens,in duas partes diuiditur:vna in musculos laryngis & linguæ absumitur;altera in labra, pinnas narium,frontem, faciem ferè totam, maiorem oculi angulum,& partes aurium posteriores penetrat.

Interna per latera ceruicis ad cerebrum extollitur, & per cranij foramina, in duræ meningis sinus ascendit, (è quibus numerosi venarum surculi prodeunt totum cerebri corpus alituri qui per frontem etiam excurrunt)& suas propagines licèt tenues ad nasi leporem emittit.

In his partibus sunt duæ illæ venæ, nempe in fronte, & lepore nasi, quas in calidis, & inflammatoriis cerebri affectibus communiter secamus, & in aliis periculosissimis morbis qui subitum exitium minantur, vt apoplexia, epilepsia,caro,catalepsi,&c.

Hæ tamen non sunt secandæ, nisi postquàm exquisita corporis totius vacuatio sit celebrata, sicuti neque illæ venæ quæ sunt in maiori angulo oculi, & secantur in diuturnis oculorum morbis: neque illæ quæ dicuntur leonicæ, hoc est sublingues, quæ per fauces vsque ad radicem linguæ disseminantur, & oriuntur ab interna iugulari dicta. Sic etiam reperiuntur in ceruice venæ, quæ à iugulari interna oriuntur, & alium cephalicæ ramũ perreptant, & dicuntur iugulares, apoplecticæ, sphagitides: quæ rarò secari solent, ob copiosum quod ex iis sequitur sanguinis effluuium,& si secentur, super eas debemus imponere agglutinantia,prout in arteriarum sectione iubet facere Galenus 5. *meth.*3.Vsus sectionis earum,est in acutissimis cerebri morbis,& suffocante angina,teste Paulo,& aliis præcipuis Medicis.

De ramis venæ portæ ingredientibus intestina.

DIximus superiùs, omnia intestina venas suscipere à ramis venæ portæ, quod sic explico.Quemadmodum radices plantarum ex terra pabulum, & alimentum sugentes ipsis plantis ministrant; ita similiter venæ meseraïcæ disseminatæ in intestina, vt quod ex crebra coctione in ventriculo reperiunt bonum, & vtile, per anastomosin recipiant, quæ venæ ad hepatis regionem perueniunt. Priusquam autem eius substantiam attingant, tanta venarum multitudo in vnam, eamque capacissimam venam degenerat, quam sumpta similitudine portarum ciuitatis, dicimus venam portæ; quod consultò à natura fuit fabricatum,ne tot venæ tanquam cribrum hepatis corpus perforarent.

Omnes aliæ venæ, quæ conspirant in hanc vnam quia sunt contentæ in illa membrana, quam appellamus mesenterium, dicuntur mesaraïcæ: ante tamen quàm conspirent in venam portæ innumeræ illæ venæ, quinque, aut sex ramos constituunt, quorum primus tendit ad partem alteram ventriculi inferiorem, secundus ad omentum, tertius ad lienem, quartus ad mesenterium, & omnia intestina, quintus ad rectum intestinum recta via descendens,venas hæmorrhoïdales constituit.

Alij plures diuisiones constituunt, sed hæc est communis, & ad quam reliquæ reduci possunt. Vtilitas harum venarum est, vt diuersis temporibus chylum à ventriculo, & intestinis in hepar, & ab illo sanguinem pro nutritione ventriculi, intestinorum, & aliarum partium deferant.

De vena porta.

VEna porta habet suum locum in parte caua iecoris & sicuti vt tangat intestina, multifariam diuiditur; ita postquam hepatis substantiam ingressa est, de nouo diuiditur in ramos duos, quorum quilibet diuiditur in duos alios,donec repetita diuisione venæ portæ innumeri surculi per totam hepatis substantiam diuagentur.Facta fuit hæc vena, vt per eam primò chylus ingrediatur in hepar, & iterum sanguis ad intestina, & ventriculum pro eorum nutritione descendat. Hæc vena partem cauam hepatis ingreditur, eo in loco vmbilicalis, per quam nutritur fœtus,in hepate implantatur.

De folliculo fellis.

CVm ex secunda coctione, sanguificatione dicta, vnum resultet excrementum tenue, & spumosum quasi flos & spuma vini, vt sanguinis massa purior reddatur, illicò transmittitur ab hepate, & in aliud organum transfertur, quod in parte caua iecoris collocatur: hoc organum dicitur folliculus,vesica,aut bursa fellis. Constat figura rotunda in fundo, versus collum oblonga, ad modum pyri,

Substantia

Substantia constat membranacea, vt facilè dilatari, & A comprimi possit. Constat vna ac simplicissima tunica, sed robusta. Præter hanc habet aliam mutuatam à tunica iecoris,quæ non est in vniuerso suo corpore; sed in parte superiore quæ pendet. Venas habet pro sui nutritione à ramis venæ portæ; arterias ab illa quæ hepati tribuitur; neruulum etiam suscipit à sexta coniugatione, ab eo ramo qui per costas hepati committitur.

Hic folliculus fellis,non suscipit excrementum per eas venas per quas admittit alimentum, sed per diuersas, & per diuersa vasa, quæ ductus cholidochi nuncupantur. Oritur à parte caua iecoris, iuxta implantationem venæ portæ, quæ sententia ita explicanda est. In hac parte conspicitur quidam canalis flauo colore tinctus, per plures propagines in hepate radicatus, & hic canalis via recta in intestinum duodenum descendit ex naturæ lege, B & vitiosè aliquando ad ventriculum, vt *suprà* dictum est.

In medio huius canalis,conspicitur alius ad folliculum fellis sursum ascendens, per quas vias hepar ab excremento biliofo expurgatur: nec enim modò disputo, an priùs suscipiat folliculus fellis excrementum biliosum, & deinde tribuat intestinis; an quauis ratione id fiat: nam nobis solùm cura est, relictis quæstionibus, verè & fidè naturalem partium constitutionem, & earum vsus ad vnguem ostendere. Meatus hic qua parte descendit ad intestinum duodenum,obliquè implantatur inter duas tunicas illius.

Vsus huius folliculi iam dictus est,nempe vt sanguis à bile expurgaretur, quæ amara cùm sit, nutritioni inutilis est, & etiam erat necessariò bilis distribuenda in multas C partes, vt in intestina, vt sua acrimonia facultatem expultricem irritando, fæces propelleret, ob cuius colorem ex flauæ apparent.

De liene.

Aliud excrementum emanat ab hac secunda coctione crassum, & terrestre, quod assimilatur fæcibus quæ resident in dolio, & appellatur excrementum melancholicum, quod expurgatur ab illo membro,quod dicitur splen,seu lien; & hic est vsus huius partis primarius: quare vulgari carmine dicutur: *splen ridere facit,* quia attracto nigro excremento ab hepate, quod tristitiam facit, & spiritus conspurcat, hicum sanguine clariores fiunt,& pellucidiores, & sic lætatur anima.Col- D locatur ex opposito hepatis sub hypochódrio sinistro.Sub costis alligatur septo transuerso, & reni sinistro interuentu peritonæi, ventriculo per venas, & per omentum. Huius forma est oblonga ad modum formæ plantæ pedis, quamuis per partem superiorem eam formam non seruet.

Magnitudo, & color non sunt in omnibus æqualia. Constat substantia molli, rara, & spongiosa, venis pluribus,neruis, & arteriis in tenui membrana existentibus. Venas habet à vena portæ, per quas mittitur aliud vas ad ventriculi fundum, per quod ea portio excrementi melancholici, quæ vinxi, & superari non potest à natura, euacuatur, non solùm vt famem naturalem excitet, sed etiam vt facultates sua adstrictione roboret, & tamdiu alimenta in eo detineantur, quoúsque concoquan- E tur. Suscipit arterias ab arteria magna descendente plures, & maiores, quàm sua moles requirit: primò, vt suo motu, & calore viuifico sanguinem crassum attenuent & expurgent. Secundò, vt sanguinem à venis suo motu exire sollicitent. Tertiò, vt calorem lienis attemperent. Vltimò,vt propriæ carni lienis vitalem facultatem tribuant.

De renibus.

Vltimum excrementum, quod ex iecoris elaboratione emanat, nec ita tenue est vt biliosum, nec ita crassum sicuti melancholicum, sed inter vtrumque mediam seruat naturam, appellatur serosum excrementum, cuius vna pars, vt alimenti vehiculum per totum corpus defertur, & materia sudoris est. Altera pars ex naturæ lege in renibus colligitur. Hi duplicati fuerunt constituti, vt si fortè vnus ab actione deficiat, reliquus saluus, & incolumis remaneat: sunt etiam facti duplices; nam vnus non sufficiebat, quia serum est copiosum.

Sunt locati parum infra iecur, in medio ferè spinæ. Alligantur venæ cauæ per emulgentes venas: dorso, & costis lumborum,per membranas peritonæi. Sed cùm robusta polleant attrahendi facultate, ne inter ipsos aliqua inuidia esset, si in eadem regione ambo fuissent locati diuersum situm sunt assequuti; ita vt ren sinister sit in altiore loco,dexter verò in inferiore maiori ex parte: causa verò huius varietatis est magnitudo hepatis deorsum descendentis; quia magnum est in homine hepar, lien verò paruus.

Sed hoc loco non possum dissimulare,quomodo Galenus noster *lib.6.de anatom.administ.c.*13.& 6.*de vsu part. cap.*5. tantopere excrucietur, vt probet renem dextrum esse elatiorem, seu superiorem, quum omnium Anatomicorum contrarium suadeat experimentum, & probant inter omnes Laurent.*lib.6.de re anatomic.cap.*23.Realdus *lib.* 11. *cap.* 9. qui ita in Galenum debacchantur,vt hoc loco commoti, proferant, nunqam ipsum humana corpora secuisse. Ego autem licèt iuniorum Medicorum sententiam de frequenti euentu amplectar, aliquando (raró tamen) dextrum renem esse superiorem non nego.

Figura renum assimilatur mediæ Lunæ, quamuis in humano genere aliquando euariet. Ipsi versus spinam sunt caui, & in opposito latere gibbi, & rotundi.Magnitudo est tanta, quanta conuenit proprio muneri. Eorum substantia est dura,crassa, densa,& rubra, parum diuersa à substantia cordis, nisi quòd fibris sit distincta. Habet ren tria genera vasorum, venas, arterias, & vreteras.Venas,quas emulgentes dicunt ratione officij, à vena caua;arterias, ab arteria magna. Vtraque vasa sunt maiora, quàm requirat vtraque renis moles, quòd non solùm nutritioni, & vitæ sint dicata, sed etiam expurgationi recrementi serosi. Tam hæc arteria,quàm vena, quando ingrediuntur renis corpus, diuiduntur in duos ramos, & quilibet in alios duos.

Intra renis corpus duo obseruantur sinus, vnus ab extremitatibus venarum, & arteriarum ad modum sinus cerebri; alius est conspicuus, qui serum iam depuratum, & à sanguine secretum suscipit. Vniuersum renis corpus duplici tegitur membrana, vna communi, & à peritonæo deducta; secunda propria immediatè renum substantiam tangente, quæ paruum neruum suscipit à sexta coniugatione,& ab ea portione quæ ad ventriculum tendit. Ligantur renes cum lumbis mediante peritonæo: cum vesica vrinaria per vreteras: cum cerebro per neruos: cum corde per arterias: cum iecore per venas. Vterque ren factus est à natura,vt tam ab arteriis, quàm venis serum expurgaret.

De vreteribus.

A Secundo sinu renum oriuntur vasa, quæ vreteres, siue vasa vrinaria appellantur, quæ sunt concaua, alba, crassa, instar arteriarum: à renibus vsque ad vesicam progredientia. Progrediuntur autem sub peritonæo, lumbis,& dorso adhærentia. Constant vreteres vnica tunica densa, fibris aliquibus texta. Implantantur in collum vesicæ, obliquè, & tortuosè, ea naturæ industria,vt vrinæ pars quæ intra eam cauitatem vesicæ colligitur, non possit iterum ad renes retrocedere.

De vesica vrinaria.

Qvemadmodum renes, & vesica fellea commodum situm obtinuerunt in animantium corporibus, ita vesica vrinaria sita est sub osse pubis, recto intestino innitens in viris; at verò in fœminis, inter vterum, &

os pubis. Figura eius exiftit rotunda, aliquantulum oblonga, qua parte definit in collum. Conftat fubftantia membranea, vt facilè dilatari,& coarctari poffit. Conftat duabus tunicis, vna communi mutuata à peritonæo, per quam recto inteftino, & offibus coxarum annectitur; altera fibi propria, & genuina dura, ac folida, triplici fibrarum genere contexta: in cuius tunicæ interna parte adeft veluti crufta quædam, defendens veficam ab acrimonia vrinæ, nam eft veluti caruncula, quæ fua mulcebri humiditate acrimoniam feri attemperat; quare fi hæc præ febrili calore, aut alia caufa atteratur, vrinæ ardor fuboritur immanis, vt cuidam viro accidiffe propria hiftoria enarrat Galenus *lib.14. de vfu part.11.* cuius explicationem legat qui velit *lib.2.hift.144.*

A fundo veficæ oritur quoddam vas furfum afcendens ad vmbilicum, feruans eandem naturam cum vreteribus, per quod vas quamdiu fœtus eft in vtero, euacuatur vrina,& hoc ab officio dicitur vrachos; cuius vtilitas nobis iam in lucem editis nulla alia eft, quàm vt ligamenti vicem gerat. In eius collo affiftunt duæ carneæ portiones, dictæ paraftatæ glandulæ, quæ etiam dilatationi, ac feminis eiaculationi deferuiunt. Hæ grandulæ in fœminis deficiunt. In fine colli veficæ reperitur quidam mufculus, vt fidelis ianitor, quemadmodum in ano, cuius officium eft conftringere veficam, ne videlicet citra voluntatis imperium vrina fluat,& præter hoc admirabile naturæ artificium, in collo veficæ aliud reperitur, quòd meatus ille, per quem flnit vrina fit tortuofus, ne fcilicet facilè vrina, non comprimente mufculo rectè, elabi poffit. Varias habet venas pro fui nutritione à vena caua;arterias pro vitæ conferuatione ab arteria magna;& fufcipit duas propagines neruorum, vnam à fexta coniugatione,aliam ab fpinali medulla. Fuit vefica facta à natura, vt effet ferofi excrementi receptaculum,vt exiftens in vefica commodè per eam expelleretur.

De vafis præparantibus.

Abfoluta hiftoria ferè omnium partium quæ nutritioni inferuiunt, expoftulat tractationis ordo, vt antequam vlterius progrediamur, agamus de partibus,& organis generationi inferuientibus, tam in viris, quàm in fœminis. Dicamus ergo quòd vafa quæ generationi feminis inferuiunt,& productioni fœtus, funt in duplici differentia.

Alia funt quæ fanguinem, futurum femen præparant; alia quæ femen iam confectum, prolificum & fœcundum factum deferunt, & emittunt. Priora dicuntur præparantia; pofteriora vocantur deferentia. Vafa præparantia funt quatuor, duæ venæ, & totidem arteriæ: Venæ in latero dextro oriuntur à vena caua fub emulgente, in latere finiftro ab ipfa emulgente, non quia abrumpere tur in hoc latere vas fpermaticum, affiduo motu arteriæ magnæ, quum aliqua via poffet hoc opus natura emendare, fed ratione diuerfitatis in vtroque fexu defumitur ex imperfectione lateris finiftri, vt ob hanc caufam vera fit fententia Hippocratis dicentis, *quod mares in dextris,fœminæ verò in finiftris ex parte generantur.*

Arteria in vtroque latere oritur ab arteria magna fuper emulgentes. Hæc vafa, tam venæ, quàm arteriæ non defcendunt verfus teftes, fed aliquantulum diftant, poftea ita implantantur, vt vnam naturam conftituere videantur, & fiat admirabilis anaftomofis venæ cum arteria: quando tamen iam pertingunt, definunt in plexum fimilem capreolis vitium, aut hederæ, & degenerant in corpus varicofum. Ideò præcipuè in hunc vfum hæc vafa funt fabricata, vt fanguis, futurus femen, diutiùs detentus,genuinum robur paulatim acquirat, & elaboretur, & teftium virtute femen fiat.

De vafis deferentibus.

Ab ifto corpore varicofo furfum afcendit aliud vas, quod implantatur in corpore glandulofo dictæ paraftatis, quæ in radice penis, & finibus veficæ collocatur; in quibus vafis flexuofis, paraftatæ femen iam integrè factum,& excoctum à teftibus continent. Hæc dicuntur femen deferentia ab officio. Hæc eft vaforum feminalium conftitutio, & fitus in homine tantùm, quia in fœminis, nec definunt in paraftatas, nec attingunt veficam, nec exeunt à regione abdominis, fed folùm in eminentiam vteri terminantur, vt femen in eius cauitatem tranfmittant, vt *lib.11.cap.* 13.notauit Realdus.

De teftibus.

Vafa feminalia,quæ ab aliis videbantur continua, diftinguit, & feparat illud corpus,quod dicitur à Græcis didymus,à Latinis teftes,eo quòd ex naturę ordine fint duo,vnus in latere dextro, qui eft perfectior: alius verò in finiftro. Situs tefticulorum in hominibus omnibus eft notus; in fœminis verò ad latera vteri; in his ob frigiditatem latent; in illis ob calorem foràs fefe exerunt. Teftium forma eft rotunda inftar oui. Quilibet eorum conftat fubftantia alba,molli,laxa,glandulofa in viris; at verò in fœminis fatis in omnibus euariant,vt referant fimilitudinem alarum vefpertilionis.

Teftes in hominibus,pluribus membranis circumuoluuntur:prima vocatur fcrotum, & burfa, quæ nihil effe videtur, quàm rugofa cutis, fub qua etiam comprehenditur cutis, & membrana carnofa, & hæc tunica eft communis: propriæ verò funt tres. Vna oritur à neruea tenuitate mufculorum obliquè defcendentium, & ob hanc caufam inflammatione tefticulorum dolent, & confentiunt partes regionis abdominis. Secunda tunica eft ipfum peritonæum,vafis affixum. Tertia eft illa membrana, quæ immediatè teftium fubftantiam tangit, & vocatur epididymis, quamuis Vefalius duas proprias membranas conftituat, & variis nominibus eas appellet. In fœminis verò folum epididymis inuenitur, quum fint intra regionem abdominis teftes reconditi. Vfus teftium in quouis genere fexus eft ad feminis fœcundi generationem, & generis propagationem. Viæ, & canales per quos defertur femen, funt vafa deferentia, de quibus dictum eft, & ipfum pudendum, de quo modò agendum.

De pudendo.

Qvando animalia feminis copia turgentia, & ftimulata,ad Venerem impelluntur, emittunt femen per viam quandam, & canalem excauatum. Hanc viam diuerfis nominibus hactenus fcribentes appellarunt,ex quibus alij mentulam, virgam, pudendum, & membrum virile nuncuparunt, alij penem, caudam, haftam, verpam,priapum dixerunt, in quibus nomibus explicandis Natalis Comes tam multus fuit.Figura eius omnibus notiffima eft.

Eius fubftantia eft rara, & fpongiofa. Vniuerfa penis fabrica conftat duobus ligamentis cauis, & vno meatu, femini & vrinæ communi. Quatuor mufculi in eius radice collocantur. Conftat cute, venis, arteriis, neruis, membrana neruea. Ligamenta caua conftituta funt ex fungofa fubftantia,nigro fanguine plena,non aliter quàm fi ex multis portionibus venarum & arteriarum effent conflata,vt iuxta hanc doctrinam intelligatur Hip. *lib. de genitur.*dicens: *venas,& neruos totius corporis in pudendum terminari.*

Meatus inter ligamenta conftitutus nihil aliud eft, quàm fubftantia veficæ, aut eius colli dilatata, & extenfa. Ex mufculis duo inferuiunt ad feminis emiffionem, fcilicet duo fuperiores, & duo laterales ad extenfionem pudendi.

Venæ,& arteriæ oriuntur à ramis venæ cauæ, & arteriæ magnæ. Tam venæ, quàm arteriæ fuerunt tributæ, non folùm pro nutritione, & vitæ conferuatione membri virilis,fed vt tempore congreffus venerei, ob copiam fanguinis, & fpiritus attollatur. Neruos fufcipit ab fpinali medulla plures,etfi exiguos,vt in eo acuties fentiendi pro delectatione venerea vigere poffit.

Oritur

Oritur membrum virile ab inferiori parte ossis, pubis, & ani. Ad suum extremum habet glandem, & est mollis, quam tangit pellis illa rugosa quæ vocatur præputium; & ita ad maiorem delectationem factum est, nam sursum, deorsumque tractum fricationem inducit.

Glans perpetuò alligatur per funiculum, qui frænum dicitur. Inferior huius membri pars ducta secundum longum ad testes, siue scrotum, dicitur regio perinæi, hoc est, spatium existens inter pudendi finem, & anum in viris. Hæc pars in fœminis interfœmineum vocatur. Vtilitas huius membri est, vt sit via, seu ductus, excernendo seminis, & vrinæ communis, cuius substantia non est facta ossea, neque dura: nam ita, nec erigi, nec flaccescere ad eiaculandum semen commodè posset, & instar baculi regidi multis negotiis impedimento esset, & dolore vterum afficeret concutiendo ipsum.

De Vtero.

Semen quod per membrum virile descendit tanquam per canalem, deriuatur in eam muliebrem portiunculam, quam communi appellatione vocant vterum, matricem, seu vuluam. Collocatur vterus in parte abdominis inferiore, quæ dicitur hypogastrium, inter vesicam vrinariam, & rectum intestinum, ne ossium duritie offenderetur, quum à parte anteriori habeat ossa pubis, & à posteriori, os sacrum, à lateribus ossa ilium, quibus firmiter alligatur.

Magnitudo est varia pro varietate ætatis, & tempore gestationis in vtero. Figuram obtinuit rotundam, & aliquantulum oblongam, ad similitudinem pyri maiusculi. Loquor de vtero humano: quum in quadrupedibus diuersa figura ab hac obseruetur. Constat vterus substantia membranea, vt pro constitutione facilè claudi posset: secundò, pro augmento fœtus: & tertiò, dilatari pro expulsione fœtus, vel cuiusuis alterius rei causa constringi posset.

Vterus tribus fibrarum generibus est intertextus. Constat duabus tunicis, externa à peritonæo, interna sibi propria omnium crassissima, in qua triplex fibrarum genus reperitur. Habet duos processus, & veluti cornua. Habet interiùs cauitatem vnam, & non plures, (vt multi falsò opinantur) diuisam vnica linea in partem dextram, & sinistram.

Duas obtinuit venas, vnam à ramis venæ cauæ, disseminatam per totum eius corpus, & ceruicem, & est illa vena per quam fluunt menstrua; alteram venam obtinuit, vt in viris pro seminis præparatione. Habet similiter arterias ab arteria magna. Extrema oscula in vteri interna superficie apparentia dicuntur acetabula. Habet duos neruos à sexta coniugatione, scilicet à ramo costarum, & ex his alios ab spinali medulla productos.

Totus vterus diuiditur in fundum, orificium, seu os, ceruicem seu collum vteri, & pudendum, seu orificium colli: Fundum vteri est tota cauitas in qua concipitur semen, & generatur animal: at verò fundi processus qui apparent, cornua dicuntur, vt suprà diximus. Os vteri est meatus angustus, à quo incipit fundi cauitas, & est illa pars quæ post conceptionem clauditur, de qua intelligatur Hip. 5. *aph.* 51. *Quæ vtero gerunt, &c.*

Ceruix vteri, seu collum est tota illa via, seu canalis, quæ reperitur ab ore pudendi vsque ad os vteri, qui canalis est oblongus ad modum vaginæ. Tota hæc ceruix apparet rugosa, vt meliùs membrum virile amplectatur; at verò quando distenditur, lubrica, & læuis apparet.

In medio colli vteri constituitur (licèt fabulosè) illa membrana, quæ hymen vocatur, & signum virginitatis esse dicitur: Nam virginitas non consistit, nisi in partium connexione naturali, vt doctè probat Seuerinus Pinæus inter omnes, *libello de notis virginitatis, cap. 5.* explicat Horatius Augenius *tract. singulari, de membrana vocata hymene* ex quo accepit Laurentius, ferè iisdem verbis *lib. 7. de re ana. mic. quæst. 13.*

In fine huius colli circa partem anteriorem, constituitur foramen, seu via vrinæ. Collum hoc vteri terminatur in pudendum seu vuluam, & vocatur sinus, & claustrum pudoris; in cuius cauitate statim conspiciuntur illæ carunculæ, quæ Nymphæ vocantur; quibus tactis, vel fricatis, fœminæ miram amoris dulcedinem persentiunt. Vsus harum est, vt vterum ab aëre, & externis iniuriis defendant.

In orificio pudendi in parte alta, alia particula apparet, quæ vocatur clytoris, & assimilatur membro virili, quamuis huius ligamenta licèt caua, seminis eiaculationi non sint parata. Vsus clytoridis est, vt consopitam appetentiam excitet ad Venerem.

Annectitur vterus cum hepate, per venas; cum corde, per arterias; cum cerebro, per neruos sextæ coniugationis; cum vesica vrinaria, & recto intestino, per ligamenta; cum osse sacro, ilium, & pubis, per tunicam à peritonæo mutuatam. Est factus vterus magno naturæ artificio, vt in eo generetur animal, augeatur, nutriatur, conseruetur, & post certum tempus, quasi è carcere solutum exeat in lucem.

SECTIO II.

De regione thoracis, & aspera arteria.

Diximus tria esse, quibus hominum vita conseruatur scilicet cibus, potus, ac spiritus, & hæc tria per os animalibus administrari: ac cùm dictum iam sit, per quas vias cibus, & potus ingrediatur, operæpretium erit explicare, per quam viam materia pro spiritu administretur. Aër ergo per os ingreditur in pulmones, & cor, sed per aliam viam distinctam ab illa per quam ingreditur cibus, & potus. Via aëris in pulmones, & cor, est canalis cauus, oblongus, cartilagineus, supra œsophagum recta via deorsum tendens, & dicitur aspera arteria. Vocatur arteria, ab officio, quòd deferat aërem ad cor, & expurget fuligines. Dicitur aspera, à constitutione, vt distinguatur à reliquis arteriis totius corporis pulsantibus, quæ læues dicuntur.

Constat aspera arteria membranis, cartilaginibus, venis, arteriis, neruis. Fuit cartilaginea, quia non solùm erat futurum organum respirationis, sed etiam vocis, & quia in attrahendo aëre debuit dilatari, ac contrahi, cui muneri obstabat substantia cartilaginea, ob eam causam non est fabrica aspera arteria ex vna dumtaxat cartilagine sibi continua, sed ex pluribus formam anguli referentibus, quę ea parte qua œsophago coniungitur, non constituunt integrum annulum, vt dicemus.

Ligantur hæ cartilagines inter se per membranulas tam in brutis, quàm hominibus, quamuis aliquibus visum sit has membranulas in homine esse musculos exiguos, vt facile dilatari, & contrahi possent. Cartilagines non constituunt integrum annulum, primò, ne œsophagus à duritie cartilaginis lædi possit. Secundò, ratione securitatis ipsius asperæ arteriæ, quæ sub hac constitutione minùs ab extrinseco offenditur. Tertiò, ratione deglutitionis, vt ligamentis duris meliùs cederet.

Figura eius assimilatur arbori à radice liberatæ, cuius minores rami diuiduntur in alios duos minores, quilibet horum in alios, & sic multiplicatur diuisio asperæ arteriæ per corpus pulmonis, vt statim dicemus. Habet duas superficies internam, & externam, illa est æqualis, hæc verò habet similiter duas tunicas, vnam externam à pleura, aliam internam & propriam, crassam, duram. Venas est consequuta à vena caua, arterias ab arteria magna ascendentibus, neruos à sexta coniugatione.

De Larynge, & Epiglottide.

Diximus asperam arteriam esse sicuti arborem sine radice: hæc habet duas extremitates, per inferiorem alligatur pulmonibus, per superiorem communicat cum ore: illa verò superior pars asperæ arteriæ appellatur à Græcis larynx, à Latinis caput arteriæ. Componitur larynx ex tribus cartilaginibus. Prima à figura dicitur scuti-

formis. Secunda appellatur annularis, quæ etiam basis, & fundamentũ reliquarum existit. Tertia gemina vocatur, & habet orificium quoddam factum ex cartilaginea membrana, quod epiglottis dicitur, seu laryngis operculum. Reliquum asperæ arteriæ corpus ex multis perficitur cartilaginibus, quarum quælibet respondet circulo.

Ad latera laryngis existunt duæ glandulæ vt sua humiditate prædictas partes irrigent. Denique aspera arteria præcipuè in loco laryngis collocata, habet plures musculos, quorum beneficio variè mouetur, de quorum etiam numero infrà dicemus. Facta est aspera arteria à natura, vt sit via & canalis, per quem aër ingreditur, & egreditur. Secundò, vt sit præcipuum vocis organum, & maximè secundum caput, scilicet secundùm laryngem; ob quam causam vox, & respiratio copulantur; sic animalia quæ respirant, habent vocem, pulmones, asperam arteriam, & dextrum ventriculum cordis; & è contra deficiente voce, hæc deficiunt.

De Pulmonibus.

Aspera arteria in parte inferiori mediantibus suis ramis adiungitur illi organo, quod, flabellum cordis appellatur, & pulmo dicitur, qui componitur ex carne sibi propria, triplici vasorum genere, & tenui membrana. Eius substantia est caro mollis, rara, & spongiosa, vt instar follis aërem suscipiat, & fuliginibus, ac vaporibus viam præbeat. Color carnis pulmonis in fœtu intra vterum existente, est rubicundus, in adultis magis albicans: in his ratione motus, & copia spirituum; in illis verò defectu vtriusque.

Collocatur pulmo in ampla thoracis regione, ea lege vt quando dilatatur, tam dexter, quàm sinister totam cauitatem repleat. Quilibet pulmo habet scissuras, quas lobos, pinnas, seu alas dicimus. Patitur duas diuisiones, ad faciliorem motum, seu cordis amplexum. Nulli parti est alligatus pulmo, propter libertatem motus, sed solùm suspenditur, vasorum & asperæ arteriæ interuentu, ne dilabatur; aliquando tamen visum est in hominibus thoracis lateribus ligari.

Pulmo est diuisus in duas partes, vt vna deficiente in vno latere, reliquus qui permanet, incolumis inseruiat animali. Obtinuit insignem molem, vt plurimum aërem susciperet, qui pluribus motionibus cordis sufficere posset.

Per corpus & substantiam pulmonis tria vasorum genera disseminantur, ita vt sit dubitandum, an pulmo existat fundamento vasorum, an verò ab ipsis eius calor sustentetur. Vasa autem sunt, aspera arteria, initium sumens à faucibus, per vniuersum pulmonis corpus excurrens, cuius vtilitas est, vt non solùm aërem intrò, forásque ferat, sed etiam vapores seu fuligines. Vt autem disseminetur per corpus pulmonis, iuxta quartam vertebram thoracis, diuiditur in duos truncos, quorum dexter tendit in dextrum pulmonem, sinister in sinistrum.

Quilibet istorum in duos ramos diuiditur, & rursus quilibet suo ordine in plures, donec multiplicata diuisione vniuersum pulmonis corpus intertextum appareat. Arteria autem venalis, quæ à sinistro cordis ventriculo procedit, & vena arterialis, quæ à dextro oritur, ab opposito loco sursum tendentia, pari lege sic vt aspera arteria diuiduntur, & disseminantur in pulmones, & intertexta tria hæc vasorum genera apparent intra pulmonis corpus; huncque seruant ordinem, vt rami asperæ arteriæ sint in medio, rami arteriæ venosæ sint in parte anteriori, at verò rami venæ arterialis in parte posteriori pulmonis.

Hæc vasa per oscula sese contingunt, & inuicem communicant, efficientia admirabilem anastomosin intra pulmonis corpus. Reliqua verò extrema oscula tam asperæ arteriæ, & arteriæ venosæ, quàm venæ arteriosæ, quæ manent soluta, in extremam pulmonis superficiem decidunt.

Vniuersa hæc pulmonis machina, non aliter quàm hepar, tenui quadam membrana obuoluitur, orta à pleura: in hanc tunicam parui disseminantur nerui à sexta coniugatione originem habentes, qui eius substantiam non penetrant, & iccircò in affectibus pulmonis nunquam adest acutus dolor, quia pulmo ob hanc causam hebeti sensu præditus est.

Est factus pulmo à natura, primò, vt aërem cordi præparet, pro spiritus vitalis regeneratione. Secundò, vt cordis calorem attemperet. Tertiò, ad formandam vocem. Quartò, vt esset sustentaculum cordis. Nec audiendi qui alium admittunt vsum, quòd scilicet spiritus vitales generet: hoc enim munus soli debetur cordi. Communicat pulmo cum corde per arteriam venosam, & venam arteriosam: per dorsum, cum aspera arteria: cum parte anteriore pectoris, per mediastinum, seu membranam interseptientem costas.

De Corde.

Omnia quæ hactenus de pulmonis fabrica, & eius vasis adducta sunt, conspirant in præstantissimum animalis membrum, quod communi appellatione Cor nominatur, cuius figura est pyramidalis, similis nuci pineæ. Obtinuit hanc formam, quòd ratione rotunditatis sit capacissima, & magis secura; ratione verò longitudinis intensè attrahat, si verum est quòd omni attractionis genere insigniatur, à vacuo, à facultate, à calore.

Tota superficies externa cordis à basi vsque ad mucronem est læuis: solùm eam sortitur inæqualitatem, quam arteriæ & venæ constituunt. Est in media thoracis regione collocatum, non quomodocunque, sed secundùm trinam dimensionem, respectu centri thoracis: quæ doctrina intelligatur secundùm basim, quum certum sit, ratione mucronis ad sinistram inclinare, ne sua cuspide septum transuersum impediret, dum mouetur. Eius magnitudo exigua est.

Cordis fabrica vniuersa consurgit ex carne sibi propria, adipe, venis, arteriis, atque etiam neruis, duabus auriculis, & duobus ventriculis. Caro eius est minùs rubra musculorum carne; magis densa, dura, & solida, ratione contentorum, scilicet spiritus, & sanguinis arterialis, & perpetuitatis in motu, licèt in mucrone sit durior, quàm in basi, in quem scilicet mucronem desinunt fibræ.

Durities, & soliditas substantiæ, non est æqualis in toto corde, quum maior reperiatur in sinistro cordis ventriculo, ratione contenti, quàm in dextro. Propria hæc caro, & substantia cordis triplici fibrarum genere est contexta, scilicet rectarum, obliquarum, transuersarum, quæ sic inter se coniuguntur, & associantur, vt nulla arte diuidi, nec separari queant.

Debentur hæ fibræ cordi, tum propter robur, & firmitudinem membri, tum quia mediantibus fibris rectis, cor sanguinem & aërem attrahit; obliquis retinet, & aere fruitur attracto; at verò transuersis, vt fiat sanguinis & fuliginum expulsio in pulmones, & vt spiritus vitalis, & sanguinis arterialis per arteriam magnam in vniuersum corpus transmissio fiat.

Vasa quæ reperiuntur in corde, sunt in duplici differentia, quædam propria, & quædam communia. Propria sunt vena vna coronalis pro nutritione; vna arteria coronalis, ambæ innatum calorem fouentes. Vasa communia sic sunt dicta, quæ non solùm cordi, sed vniuerso corpori animalis inseruiunt, & sunt duæ venæ, duæque arteriæ. Venæ assistunt lateri, & ventriculo dextro; arteriæ lateri, & ventriculo sinistro.

Venæ sunt vena caua, à qua suscipit cor sanguinem elaborandum pro pulmone, & vena arteriosa, per quam tribuit alimentum pulmonibus. Dicitur vena ab officio, quia defert sanguinem, & continet, arteriosa verò à constitutione, quòd magis crassam obtineat tunicam, quam omnes aliæ venæ. Arteriæ sunt arteria magna, per quam cor vniuerso corpori sanguinem arterialem, & spiritus vitales tribuit. Alia est arteria venosa, per quam aërem pro spirituum generatione accipit, & pulmonibus sanguinem arterialem, & spiritum vitalem præbet. Dicitur

arteria

arteria ab officio; venoſa verò, quia cùm debuiſſet habere tunicas ſextuplo craſſiores, quàm ſit tunica venę, aſſequuta eſt in compoſitione venarum naturam.

Vt autem non confunderetur naturæ ordo, quando ſuo motu agitatur cor, in principio horum quatuor vaſorum conſpiciuntur quædam membranæ; ſiue valuulæ, ſiue oſtiola, ea naturæ lege conſtructa, vt nihil exeat à ventriculis, aut ſine ordine regrediatur. Hæc oſtiola ſunt vndecim, tria in vnoquoque vaſe, niſi in arteria venoſa, in qua ſolùm exiſtunt duo, non tamen omnia oſtiola æqualem habent implantationem, quia alia foris ad intra ſpectant, hoc eſt, foris ſunt aperta, & intus clauſa, & ſunt illa quibus materiæ introducuntur ad cor. Alia oſtiola ab intrò foras ſpectant, & ſicuti intus ſunt aperta, foris ſunt clauſa, & ſunt illa per quæ cor materias effundit. Priora videntur fibroſa, triangulum referentia; poſteriora referunt figuram ſemicirculi: nam quædam valuulæ motu cordis aperiuntur, aliæ clauduntur, ſolùm in arteria venoſa nunquam totum clauditur orificium.

De cordis ventriculis.

OMnia hæc vaſa cum his cauitatibus cordis communicant, quas ventriculos appellamus, qui in humano corpore, & animalibus reſpirantibus ſunt duo, vnus in parte dextra; alius in parte ſiniſtra, ex quibus dexter maior eſt ſiniſtro. Hic dicitur arterioſus, quòd aërem eliciat, & ſpiritum vitalem contineat; ille venoſus, quòd ſanguinem venoſum attrahat. Siniſter ventriculus circumſcribitur pariete multò craſſiore, quàm dexter: illud autem naturæ opus factum eſt duplici titulo; primò vt cor eſſet in æquilibrio, non magis ad vnam, quàm alteram partem inclinans. Secundò, ne ſanguis arterialis, qui tenuiſſimus eſt, facilè euaneſcat.

Hos ventriculos diſtinguit, ac ſeparat ſubſtantia cordis, quendam parietem conſtituens, qui ab omnibus dicitur ſeptum. Hic autem paries pluribus foraminibus eſt peruius; ea naturæ induſtria, vt à dextro in ſiniſtrum ventriculum facilis ſit tranſitus per hæc foramina, (quidquid alij velint) & ſanguis venalis communicetur ſiniſtro, vt ex eo ſpiritus vitales generentur; licèt non ſolùm per hanc viam materia pro ſpiritu communicetur, ſed per arteriam venoſam ex pulmonibus, vt ob hanc cauſam apertè à Galeno, pulmò ſpirituum promptuarium nuncupetur.

Ad latera vtriuſque ventriculi, conſtituuntur duæ membranæ carneæ, quæ à ſimilitudîne dicuntur auriculæ, ex quibus dextra aſſiſtit venæ cauæ, ſiniſtra, arteriæ venoſæ. Vſus harum auricularum ſunt: primò, ne aſſiduis motionibus tunicæ tenues venæ cauæ, & arteriæ venoſæ rumperentur. Secundò, vt aëre ſuſcepto, follis inſtar cor infrigidarent. Tertiò, vt vis aëris attracti frangeretur, ſanguiſque detineretur.

Vniuerſo cordi tenuis membrana obtenditur, inſtar illius quæ iecur inuoluit, in cuius ſuprema parte quæ reſpondet baſi, ingens duri adipis copia ſecundùm vaſorum multitudinem apparet. Fuit creatus adeps à natura, ne aſſiduis motionibus cor comburi poſſet, quum ſit flamma vrens, in cuius ſinum ſi viuente animali digitum immittas, vehementiſſimum ſenties calorem, prorſus igneum, auctore Galeno *lib. de inæqual. intemper. cap. 3.*

Ad hanc tunicam contegentem deſcendit exiguus neruus ſextæ coniugationis, non ad motum, vt faſò plures confirmant, ſed ob eam cauſam, vt quæ ſibi moleſtiam inferrent, illicò ſentiret. Cor fuit factum à natura, vt eſſet principium, & ſedes facultatis vitalis, & caloris vitalis fons, & denique vt in eo ſanguis arterialis, & ſpiritus producerentur: & ideò in medio corporis eſt creatum, vt tum inferioribus, tum ſuperioribus partibus calorem vitalem largiatur.

De pericardio.

OMnes hæ partes, ex quibus conſtat cor, & vniuerſa eius ſtructura, reſeruantur tanquam in arca, ſeu A ſacculo, nempe membrana quadam dicta pericardium, quæ à Latinis Medicis cordis inuolucrum, ſeu vagina nuncupatur. Hæc non adhæret immediatè cordi, ſed tantum diſtat quantum ſufficit, vt ſine noxa intra eius cauitatem poſſit moueri. In reliqua cauitate, quam non occupat cor, inuenitur quædam aqua ſimilis humorum ſero, & vrinæ: quidquid alij afferant, hoc ſerum in pericardio viuentę animali non reperiri, ſed ſolùm in cadauere apparere; alij nec in hoc reperiri poſſe putant; quos omnes manifeſtè redarguit experientia peritorum, qui in ſectione viua ſemper hoc ſerum inuenerunt.

Huius ſeri multiplex eſt vſus: primus, ne aſſiduis motionibus cor inflammaretur, & deſiccaretur, & ſic ſanum in cuſtodia effloreſcat, vt Hip. ait *lib. de corde, in princip.* B Secundus, vt cor quaſi innatās minùs graue eſſet animali. Tertius, vt commodiùs debile cor moueretur; ab aqua enim reciproco motu agitatur. Originem ducit pericardium, à membranis quatuor vaſorum cordis, ſcilicet venæ cauæ, arteriæ magnæ, arteriæ venoſæ, & venæ arterioſæ. Non habet pericardium alium ſitum, quàm eum quem habet cor. Conſtat ſubſtantia membranea, dura, craſſa, quæ inter pulmones, & oſſeam eius ſubſtantiam media eſt. Suſcipit venas à vena caua, arterias ab arteria magna, & ramis venarum & arteriarum, quæ diſſeminantur per membranas interſepientes thoracem. Suſcipit neruos exiles, & obſcuros, à recurrente ſiniſtro, ſicut & cor.

De arteriis.

C ARteria dicitur vena pulſatilis, ab Auicenna vocatur vena audax; appellatur etiam arcula, & arterioſi ſanguinis conceptaculum. Eſt vas rotundum, oblongum, fiſtulæ modo excauatum, duplici tunica fibris intertexta conſtans, deducendo ſanguini ſpirituoſo dicatum.

Earum vſus primus, vt ſpirituoſum ſanguinem in ſiniſtro cordis ventriculo concoctum contineant, diſtribuant, tranſmittant. Secundus, vt influententem cordis calorem cum vitali ſpiritu in corpus deferant. Tertius, vt calorem natiuum attemperent, dilatatione attrahendo aërem cuius refrigerio innatus calor fouetur, & contractione fumidas fuligines expellendo, quarum excretione infiti ignis ſuffocatio prohibetur, & iccircò venis multò ſunt nobiliores.

D Arteria ergo magna, quæ eſt aliarum omnium arteriarum mater, duplex eſt, aſcendens, & deſcendens. Oritur à ſiniſtro cordis ventriculo ſurſum ad iugulum, ibique in duos prægrandes ramos diuiditur, ſubclauios dictos. A ſubclauio dextro quinque ſcaturiunt arteriæ: prima, intercoſtalis ſuperior, quæ ad ſuperiores coſtas fertur. Secunda, mammaria, quæ per ſterni regionem in mammas exiguos ſpargit ſurculos. Tertia, muſcula, quæ in ceruicis muſculos diuiditur. Quarta, ceruicalis, quæ in ceruicem aſcendens, perreptat deinde duram matrem, mediam cerebri baſim, & per membranam tenuem ſeſe ſpargens, in cerebri ventriculos ſeſe inſinuat. Quinta eſt carotis, ſic dicta, quia his arteriis carotidibus interceptis, caros, & apoplexia excitantur. Nam denegato aditu vitali ſpiritui, qui animalem fouet, ſæui propullulant affectus, & ſic ex iis ramis ſparguntur multi alij per totam capitis ſuperficiem, ex quibus temporales arteriæ oriuntur, & aliæ quæ E ad frontem pertingunt.

Ex ramo ſubclauio ſiniſtro, emanant arteriæ, quæ in thoracis cauitatem ſeſe inſinuant. Prima dicitur axillaris, quia axillares occupat. Secunda, thoracica, quæ in thoracis muſculos anticos, & poſticos fertur. Altera dicitur Baſilica, quæ iuxta Baſilicæ venæ ſitum, tum profundè, tum ſuperficialiter plurimos ſpargit ramos.

Deſcendens arteria magna diaphragma permeans, in ventrem inferiorem, meſenterium, & inteſtina excurrit. Eius truncus ad læuam paulum declinans, priuſquam in ramos iliacos diuidatur, nouem fundit ſurculos. Primus dicitur intercoſtalis maior, qui octo inferiores coſtas penetrat. Secundus vocatur phrenicus magnus, qui per diaphragma fertur. Tertius appellatur cœliacus, à quo plures ſparguntur riuuli in ventriculum, pylorum omentum;

omentum, hepar, veficam felleam, & multò maiores in lienem, quia hoc vifcus maxima egebat expurgatione. Quartus dicitur Mefentericus fuperior,qui in fuperiorem mefenterij partem tendit. Quintus vocatur renalis, feu emulgens, qui in renes inferitur. Sextus eft fpermaticus, qui in teftes deriuatur. Septimus eft Mefenterius inferior, qui in inferiorem partem mefenterij fefe immergit, & colon,& rectum inteftinum. Octauus dicitur lumbaris, qui in lumbares mufculos fertur. Nonus, appellatur mufculus,qui ad lumbares mufculos defertur.

Poftquam truncus huius arteriæ in has nouem coniugationes,tanquam in riuulos eft deriuatus, in tres infignes ramos diffunditur, qui iliaci dicuntur. Primus eft facer qui ad offis facri medullam fertur. Secundus eft hypogaftricus,qui hypogaftrij partes irrigat. Tertius vmbilicalis qui ab vmbilico emergit, & hoc viuit, & tranfpirat fœtus in vtero. Quartus epigaftricus,qui per epigaftrij mufculos excurrit. Quintus eft pudendus, qui in gemitalia fertur. Idem ramus iliacus in crura delatus; curalis vocatur, & in mufculos, genu, poplitem, tibiam, pedes, digitófque diuaricatur.

De thorace.

OMnes hæ partes, quæ hucufque funt adductæ, fufpenduntur in ea parte thoracis, interuentu illarum membranarum,quæ interfepientes vocantur,quam hiftoriam altiùs fumpto exordio aggredior. Nam regio illa, quæ à iugulo vfque ad mucronatam cartilaginem extenditur,in parte fuperiori,clauiculis;in parte inferiori,fepto tranfuerfo; in parte anteriore, offe fterno; in pofteriore vertebris fpinæ; in lateribus, viginti quatuor coftis tanquam terminis circumfcribitur. Communi appellatione ab omnibus dicitur thorax, cuius figura eft rotunda, quia capaciffima, & pulchertima.

Compofitio thoracis partim fuit offea, partim carnea offea ad formandam cauitatem, & ad robur contentarum partium;carnea,vt commodiùs tam in contractione,quàm dilatatione moueretur. Obtinuit medium fitum, vt fuo calore viuifico partes fuperiores, & inferiores illuftraret. In huius fabrica & compofitione, poft cutem, & membranam carnofam, plures occurrunt mufculi, tam qui in eo nafcuntur,quàm qui ibi implantantur,licèt aliis partibus inferuiant. Reperitur etiam os in parte anteriori, quæ propriè dicitur pectus,& eft os fternum In pofteriore parte, quæ tergum, aut dorfum dicitur, inuenitur fpina cum fuis vertebris. In lateribus coftæ reperiuntur.

De pleura.

STatim verò infra coftas adeft illa membrana, quæ dicitur pleura,& fuccingens coftas, quæ eft in thorace, ficut peritonæum in abdomine. Eft collocata in tota regione thoracis, ita vt tota offa attingat,& fic obtinuit formam, & magnitudinem,qualis reperitur in thorace. Eius fubftantia conftat membrana dura, tenui, alba: in parte pofteriore fpectante ad dorfum eft durior, quàm in anteriori; ob iftam caufam dorfales pleuritides funt deteriores. Externa fuperficies, per quam adhæret offibus, eft inæqualis & afpera; interna læuis,quafi aqueo humore irrigata. Dependet hæc membrana à ligamentis, annectentibus vertebras fpinæ. Eft duplex, vna interna, altera externa. Sufcipit venas à vena fine coniuge, & ramis intercoftalibus; arterias ab arteria magna; plures neruos à fexta coniugatione. Facta fuit pleura primò,vt omnibus partibus contentis in regione thoracis fit inuolucrum. Secundò, vt omnes has partes colliget, & firmet. Tertiò, vt pulmonem tueatur,ne ab offium, & coftarum duritie lædi poffit.

De mediaftino.

HÆc membrana,quando fecundùm longitudinem diuidit thoracem, mutat nomen pleuræ, & vocatur mediaftinum, fiue membrana interfepiens thoracem. In

A illo loco fatis confpicuè duplicata apparet:verùm inter illas reduplicationes euidens confpicitur cauitas.

Mediaftinum diuidit thoracem ab offe fterno, vfque ad fpinam, fecundùm profunditatem; & à iugulo, & clauicula, vfque in feptum tranfuerfum, fecundùm longitudinem. Inferuit mediaftinum primò, ad vifcerum fufpenfionem. Secundò,ad firmanda,& fulcienda vafa. Tertiò, vt læfa vna parte thoracis, aut pulmonis, reliqua remaneat incolumis.

De mammis.

MAmmæ appellantur vbera,& mammillæ. Sunt conftitutæ primò,ad ornamentum. Secundò, ad maius
B thoracis robur. Tertiò, ad tutelam cordis. Quartò, in mulieribus ob neceffitatem gignendi lac, & educationem fœtus. Defcribuntur, quòd fint corpus diffimilare, compofitum ex venis,arteriis,tunicis, adipe, carne glandulofa. Habent fenfum ex neruis. Venæ, & arteriæ ducunt fanguinem, & fpiritum naturalem, & vitalem, qui fpiritus cum glandofo corpore, lactis gignendi inftrumenta exiftunt. Adeps iuuat calorem, & coctionem fouet. Sanguis eft materia, ex qua lac conficitur. Caro propria eft craffa, fpongiofa,& alba,vt meliùs in eius anfractibus præ mora fanguis detentus abeat in lac.

Sunt duæ, quia ferè duo fœtus eduntur in lucem. In brutis tot funt, quot fœtus gigni folent, & ita in fœtus commodum fagaffícima prouidit natura. Sunt circa pectus fitæ, ob rationes dictas, maximè vt ob cordis viciniam, meliùs coquatur lac, & elaboretur. Habent in
C parte poftrema papillam, fpongiofis foraminibus conftantem, per quam infantes lac exugere folent. Communicant valde cum toto corpore, ratione dictorum vaforum, fed præfertim cum vtero,vt latè docuit Galenus 18. *de vfu part.4.& 8.*

De diaphragmate.

SIcut regio thoracis per fuperiora,pofteriora,anteriora, & per latera fuis finibus circumfcribitur, ita etiam in parte inferiori finem, & terminum confequitur, per hanc animalium particulam, quæ ab antiquis vocabatur phrenes; nam in illo loco prudentiam conftituebant, & hæc pars magnum cum cerebro obtinet confenfum, in quo fa-
D cultates principes fedem habent: & hoc ita verum eft, & experimento confirmatum, vt inflammato fepto tranfuerfo ftatim fequatur paraphrenitis, aut delirium à phrenitide parum diftans. Communi etiam appellatione à Latinis feptum tranfuerfum vocatur: feptum, quia velut paries quidam interpofitus,pectoris & thoracis regionem à regione abdominis,& ventris inferioris diuidit: dicitur tranfuerfum, ratione fitus; cuius organi hiftoria nunc eft explicanda.

Septum tranfuerfum quamuis fit mufculus, & affimiletur pifci qui torpedo dicitur,fitum tamen obtinuit tranfuerfum,in ordine ad longitudinem corporis,adhærens extremitatibus nothårum coftarum vfque in dorfum ab offe pectoris incipiens.

Vniuerfa eius conftitutio ex duabus fubftantiis confurgit, fcilicet carnea,& membranea, conftituentibus duos
E circulos; quorum vnum,membranofum; alium, carnofum vocamus. Conflatur etiam ex duabus venis, & duabus arteriis, duobus neruis, & fimiliter duabus tegitur tunicis. Prior circulus neruofus eft, & minor in medio, & quafi in centro. Secundus circulus carnofus, & maior, priorem comprehendens, per partem anteriorem,offi pectoris, & coftis nothis alligatur; per pofteriorem,fuperioribus vertebris lumborum,mediantibus duobus tendonibus.

Septum tranfuerfum duæ membranæ veftiunt,vna per partem fuperiorem, alia per partem inferiorem; hæc vocatur peritonæum: Sufcipit duos neruos, vnum à latere dextro, alterum à finiftro, qui à fpinali medulla inter quartam, & quintam ceruicis vertebram oriuntur; in vtrumque tamen circulum, membranofum, & carnofum implan

implantantur, hac ratione, vt quilibet horum neruorum quando peruenit ad locum suæ implantationis, diuidatur in duos ramos minores, quorum vnus ad circulum nerueum alius ad carneum inseratur.

A qualibet partitione horum neruorum à centro ad circumferentiam, plures fibræ rectæ ducuntur, vsque in finem septi transuersi quæ simul cum eius carne verum circulum constituunt.

Aduertere tamen opus est, quòd licèt omnes hæ fibræ fint rectæ à centro vsque circumferentiam, quando retrahuntur, & abbreuiantur in motu respirationis, pro varia implantatione fibrarum id efficiunt, vt quando vnæ dilatantur, aliæ contrahantur: nam constat septum transuersum, motum respirationis, tam in dilatatione, quàm contractione posse efficere. Venas suscipit à vena caua ascendente, arterias ab arteria magna. Perforatur septum duobus locis, pro œsophago, & vena caua, non autem pro arteria magna, quum descendat adhærens vertebris dorsi, & spinæ, à quibus non perforatur.

Non est factum septum transuersum, vt cor à tetris vaporibus defenderet, qui ex vniuersa regione abdominis eleuantur, vt dixit Aristoteles, quum hoc non fit impedimentum, quum totum corpus sit fluxile, & transpirabile: sed ideò à natura factum fuit, primò, vt tam ad inspirationem, quàm expirationem esset adæquatum liberæ respirationis organum. Secundò, fuit factum, vt partem gibbam hepatis, & vniuersam hypochondriorum regionem ventilaret; quare illud, ventris inferioris respiratorium Medici appellare consueuerunt. Tertiò, ad fæcalium recrementorum vacuationem per inferiora iuuandam: nam suo corpore vicina comprimit intestina.

SECTIO III.

De Regione capitis.

IN principio huius enarrationis, tria esse prædiximus, quibus animalium vita conseruatur, & vnum ex illis esse spiritum; at cùm præstantior spiritus duplex sit, vitalis, & animalis, & de natura vitalis, & eius generatione actum sit, superest modò de spiritus animalis organis disserere, & cùm natura ex qua generatur sit duplex, vitalis spiritus, & aër per os atttractus in nares & cerebrum, id circò narium fabricam describere oportet.

De Naso.

AEr attrahitur in cerebrum per os, & illam animalis particulam supra os, & infra oculos, in media facie collocatam, quæ communi appellatione dicitur Nasus, qui duas comprehendit nares, vt vna occlusa, aut deficiente, alia remaneat incolumis, naturæ operibus inseruiens.

Nasi constitutio conflatur ex ossibus, cartilaginibus, musculis, venis, neruis, arteriis, membrana, & cute. Ossa tria sunt, duo lateralia, & vnum in medio, quasi septum vtramque narem diuidens. Hæc ossa nasi medietatem attingunt, & ab hoc loco cartilagines prodeunt. Nasus non fuit factus totus osseus, ne facilè à quauis re frangeretur. Cartilagines sunt quinque, tres tribus ossibus respondentes, quarum media septum dicitur. Duæ laterales altiori loco constitutæ, adnatæ vocatæ. Duæ autem laterales magis infimæ, quæ per respirationem mouentur, vocantur alæ, aut pinnæ.

Musculos obtinuit quatuor, vt aliquæ eius partes mouerentur. Duo inseruiunt in dilatatione nasi, alij in contractione. Venas suscipit à iugularibus, arterias à carotidibus, quæ sunt in iugulo. Accipit neruum à tertia coniugatione cerebri, non ad organum odoratus, sed ad peculiarem illius tactum constituendum.

Cutis in parte exteriori conspicitur adipe destituta, ne aliquando in molem accrescat. Duo foramina nasi multùm ascendunt, & conueniunt cum osse cribroso. Fuit nasus factus, primò, vt esset organum deferens odores. Secundò, vt esset organum deferens aërem in pulmones pro spiritu vitali, in cerebrum pro animali. Tertiò, vt esset organum expurgans recrementa descendentia à cerebro. Quartò, ad formandam vocem. Quintò, ad faciei ornatum.

In fine meatuum nasi consistit os quoddam, à multitudine foraminum cribrosum dictum: quod os à parte qua communicat cum ore, est magis spongiosum; at verò à parte qua communicat cum cerebro, est magis durum, in cuius medio conspicitur appendix, quæ ob similitudinem vocatur crista, & ob hanc causam in latebris ossis cribrosi respectu cristæ, adsunt duo parua foramina, ad quæ descendunt duæ propagines cerebri, quas à similitudine vocamus processus mammillares, in quibus ex communi opinione reponendum est odoratus organum, & ex his B historia nasi tam interna, quàm externa illustrata remanet.

De Capite.

AEr ergo per narium foramina, & ossis cribrosi, ducitur ad ventriculos cerebri; vt ibi spiritus animalis non in cauitatibus solùm ventriculorum, sed in plexu tam venarum, quàm arteriarum generetur: & vt huius partis descriptionem assequamur hoc modo sumamus exordium. Pars suprema hominis dicitur Græcis Cephalos, Latinis caput, quod est verum cerebri propugnaculum: & licèt caput sit pars organica, constans cute, ossibus, membranis, cerebro, neruis, venis, arteriis, & pluribus aliis: nihilominus tamen caput est illa animalis particula, quæ super primam ceruicis vertebram collocatur. Eius figura est rotunda, leuiter compressa. Obtinuit hanc figu- C ram ratione capacitatis, & commoditatis sensuum exterorum, & ratione commoditatis motus. Magnitudo in homine maior, quàm in cæteris animalibus, proportione ad corpus. Situm in sublimiori loco ratione oculorum obtinuit, non quòd propter ipsos fuerit fabricatum, sed vt ipsi in supremo loco constituti omnia rectè distinguerent.

Vniuersum caput in vtroque sexu diuiditur in partes duas, in illam quæ habet capillos, & in illam quæ pilis est destituta. Pars capitis capillata, vocatur caluaria: cuius anterior pars syncipur dicitur; posterior, occiput; media, tempora. At verò pars sine capillis, dicitur facies, seu vultus; cuius superior pars, vocatur frons; at verò remanens pars à superciliis vsque ad collum prope, dicitur facies.

D In caluaria primò occurrunt capilli, qui primò, ad subiectarum partium tutelam facti sunt. Secundò, ad ornatum. Tertiò, ad fuliginosi excrementi expurgationem. Secundo loco adest cuticula, cutis vera, & membrana carnosa. Tertio, pericranium, sic dictum quòd ossa cranij cooperiat. Ducit originem pericranium à dura meninge, per suturas plura filamenta in caluariam distribuente, quæ in vnum conspirantia hanc membranam efficiunt, cuius interuentu dura mater manet suspensa cranio, quod est os inter pericranium, & duram membranam, de quo suo loco.

De capitis suturis.

CErebrum munitum, & contectum est caluaria, ne iniuriis externis esset obnoxium. In caluaria octo E sunt ossa, sex propria, duo communia, quæ suturis distinguntur. Harum in mare, & fœmina est par numerus. Aliæ sunt propriæ, quæ ossa cranij à se inuicem secernunt; aliæ communes, quæ caluariam à maxilla seiungunt. Propriarum aliæ sunt veræ, quæ pectinatim, aut more dentatæ serræ connectuntur; aliæ spuriæ, quæ squammarum modo agglutinantur. Pro capitis figura varius est suturarum numerus. In figura naturali capitis, tres veræ suturæ reperiuntur: prima coronalis, quod ea capitis parte coronæ gestari soleant, hæc à temporibus in summum verticem transuersim tendit. Secunda dicitur sagittalis, quæ in capitis longitudinem porrigitur. Tertia, à figura literæ Λ lambdoïdes dicitur, & à capitis immo sursum tendit.

Suturarum

Suturarum multiplex est vsus; primus, vt futuratum ope membrana dura cranio alligetur, & ne comprimatur, quæ cerebrum à cerebello, & partes dextras à sinistris distinguit. Secundus, vt cerebrum emissis fuliginibus per futurarum raritatem meliùs transpiret. Tertius ne vnius ossis fractura alteri communicetur. Quartus, vt medicamentorum externorum vis altiùs penetret: quare Galenus 13.*meth.cap.22.* iubet vt syncipiti topica applicentur, quia ibi suturæ sunt laxiores. Vltimus, vt caluariæ capacitas amplior reddatur.

De dura meninge.

Aperto cranio conspiciuntur quædam membranæ, quæ à Græcis dicuntur meninges, a Barbaris matres; ex quibus membranis, illa quæ magis immediata est cranio, dicitur dura, vel crassa mater: vocatur dura, ob insignem duritiem; crassa, quòd reliquas totius corporis membranas crassitie sua superet. Huius figura, & magnitudo respondet ossibus caluariæ, vt nulla sit cauitas, aut sinus in cranio, in quem non sese insinuet hæc membrana quæ licèt sit huius conditionis, nihilominus tamen est vnica, & omni ex parte sibi continua, ita vt iure possimus pronunciare, eandem commoditatem in regione capitis præstare, quam præstat pleura in regione thoracis, & peritonæum in abdomine. Hæc membrana omni ex parte adhæret caluariæ, alligatur cranio mediantibus pluribus filamentis, quæ ad ipsum mittit, & maximè ad suturas, quia in reliquis cauitatibus cranij sic firmiter inhæret, vt non ligari, sed potiùs innasci videatur.

Hæc membrana non est duplex, vt aliqui volunt, nisi eam diuidant in internam, & externam, vt quando verticem capitis attingit, Duplicatur secundùm longitudinem à fronte vsque ad occiput, ita vt cerebrum diuidat in partes duas, scilicet dextram, & sinistram, vt læsa vna parte cerebri, reliqua incolumis permaneat.

Duplicatio hæc quæ cerebrum diuidit, secundùm vniuersam eius profunditatem non progreditur, sed dumtaxat vsque ad callosum corpus, ea seruata lege, vt hæc duplicatio referat formam falcis. In parte verò posteriori hæc membrana quadruplicatur, & cerebrum à cerebello magna sui parte diuidit.

Hæ duræ membranæ coniunctiones, seu duplicationes efficiunt quatuor cauitates quas sinus Anatomici vocant, in quibus copiosus sanguis conspicitur, vt in lacuna quadam, quòd amplissima moles cerebri alia ratione non posset nutriri, nec sufficiens copia pro spirituum animalium generatione ministrari. Hunc sanguinem tribuunt iugulares venæ internæ, quæ in hos sinus ingrediuntur, & ibi finiunt, nec vlteriùs progrediuntur.

Collocantur hi duræ matris sinus in lateribus occipitis, ea parte qua foramen conceditur internis venis iugularibus ascendentibus. Finiuntur autem ad principium suturæ lambdoïdis, vbi duo coniunguntur sinus, primus, & secundus; ex quorum coniunctione nascitur tertius, qui recta via extensus ab hoc loco, iuxta suturæ sagittalis longitudinem vsque in ossa narium constituitur, quem à similitudine sinum falcatum vocamus.

Ab hoc sinu plures venæ disseminantur in tenuem meningem, tam ad dextrum, quàm sinistrum latus; per quas venas, tanquam per riuos defluit sanguis pro nutritione cerebri: & quia hic sinus insignem sanguinis copiam continet, vocatur Torcular; quamuis hoc nomen commodiùs tribui possit concursui omnium sinuum duræ matris. Quartus verò sinus inter cerebrum, & cerebellum collocatur.

Fuit facta dura mater, primò, vt cerebrum, & spinalem medullam cooperiret, & ab externis iniuriis defenderet. Secundò, vt diuidat cerebrum in partem sinistram, & dextram. Tertiò, vt cerebrum à cerebello secundùm aliquam eius partem diuidat. Quartò, vt omnes venas in cranium ingredientes accipiat. Quintò, vt sanguinem pro nutritione cerebri contineat. Sextò, vt ipsum cerebrum à duritie cranij defendat, & ob hanc causam tantùm distat

A dura mater à substantia cerebri, quantum sufficit, ne motum ipsius cerebri impediat

De tenui meninge.

Statim infra duram membranam occurrit alia, quam piam matrem, seu tenuem meningem ob eius mollitiem apellamus, quæ cerebrum, & cerebellum immediatè tangit, & tegit. Hæc tenuis membrana, quemadmodum dura, est vnica, & sibi continua: deinde non est cauitas in ipso cerebro, in quam se non insinuet; icc irco est facta tenuis, ne pondere suo cerebri motum impediret. Habet plures venas, & arterias, pro nutritione cerebri, & vt caloris natiui copia restauretur. Alligatur duræ membranæ per venas, & arterias, licet exiguas quæ non solùm sangui-

B nem venalem, sed arterialem ipsi tribuunt.

De cerebro.

Ablatis dura, & tenui membrana, statim occurrit admirabilis illa particula, quam cerebrum appellamus. Eius figura est circularis, vt capitis ossa ostendunt, quia hæc figura est magis capax, & secura: hæc enim præstantissimo organo decens erat. Magnitudo est maior in homine, quàm in reliquis animalibus, proportione seruata ad sui corporis molem. Replet ferè totum cranium; si enim totum repleret, non posset tam liberè moueri, quando cerebrum contrahitur, vel dilatatur.

Cerebri substantia est alba, mollis, & medullaris, ex purissima seminis portione constructa. Non tamen dici-

C tur medullaris, quòd sit eiusdem naturæ cùm ossium medulla, quæ igne liquatur, per inediam, aut febriles ardores imminuitur; aut quia contineatur in cauitate, vt nutriat ossa: sed propter similitudinem duntaxat, quia à suis ossibus continetur. Verè tamen est pars animata, & viuit, quod ossium medullæ non est concessum. Fuit alba substantia cerebri, ratione materię ex qua generatur, quale est semen, & ratione spiritus qui lucidus est, & splendidissimus; & nullus color magis eius naturæ assimilatur, quàm albus, testimonio est morbus melancholicus, in quo niger color humoris, est causa timoris, & tristitiæ adeò vt actiones animales lædantur. Fuit mollis, vt species à sensibus externis communicatas meliùs suscipiat & vt promptiùs motui obediat.

Vniuersum cerebri corpus diuiditur in duas partes,

D anteriorem scilicet, & posteriorem. Anterior pars, quæ maior est, & præstantior, retinet nomen totius, ob quam causam vocatur cerebrum: Posterior, quæ minor est, & ignobilior, vocatur cerebellum. Distinguitur cerebrum à cerebello, duplicatione duræ membranæ, non ex omni parte, sed duntaxat per superiorem. At verò ea pars quæ cerebrum dicitur, diuiditur in dextram, & sinistram per sinum falcatum duræ matris. Causa huius diuisionis fuit, facilitas ad motum, & commoditas nutritionis, vt si fortè vna pars ægrotaret, altera maneret intacta. Externa superficies cerebri non est integrè alba, sed subcineritia: habet quàm plures anfractus, & circumuolutiones, ad modum intestinorum, quando ab omento libera sunt. Hi anfractus in aliquas partes intimas penetrant. Obtinuit illos, vt

E venarum, & arteriarum cum tenui meninge, per magnam molem cerebri penetrationi, & faciliori motui inseruirent.

De corpore callosò.

Ablata substantiæ cerebri superficie, inferiùs conspicitur durior substantia, quæ vocatur corpus callosum in quo loco pars dextra, & sinistra cerebri de nouo coniunguntur, & continuantur.

De ventriculis cerebri.

In medio huius corporis callosi, apparent duo illi ventriculi cerebri, quos anteriores vocat Galenus, alij

alij verò superiores dicunt: qui ventriculi, figura, situ, & magnitudine differunt ab aliis, licèt in vsu reliquis sint similes. Hi duo ventriculi anteriores,& superiores si separati spectentur, quilibet eorum refert figuram semicirculi mediæ Lunæ; si verò coniuncti, figuram, tortuosam repræsentant.

Situs horum ventriculorum est in medio cerebri, distans æquali mensura secundùm longitudinem, à fronte, & occipite; secundùm profunditatem,à basi cerebri, & vertice. Ideò fuerunt duo, vt vno læso alter incolumis remaneret, testimonio illius pueri in Smyrna,quem vulnere lethali in vno ventriculo illato fuisse liberatum *lib. 4. de vsu part. cap. 5.* retulit Galenus.

Hi anteriores ventriculi inter reliquos sunt maximi, & amplissimi, quòd animalem spiritum crassiorem debeant obtinere. Sunt fabricati primò, ad animalium spirituum præparationem. Secundò, ad cerebri inspirationem, & respirationem. Tertiò, ex sententia multorum, ad percipiendos odores: quamuis in hoc non sint credendi, quum organum odoratus ante illos ventriculos sit collocatum.

De plexu choroïde.

IN medio horum ventriculorum reperiuntur plurimæ venulæ,& arteriæ, inter se complicatæ, & intertextæ, secundùm longitudinem ventriculorum procedentes, quorum vasorum aggregatum dicitur plexus choroïdes, in quorum vasorum capacitatibus spiritus animales generantur.

De processibus mammillaribus.

AB his ventriculis versus nares,oriuntur quædam portiones ipsius cerebri,in quibus ab omnibus ferè constituitur organum odoratus:& hæ portiones à similitudine vocantur processus mammillares, & à Galeno nerui, quamuis eos inter neruorum paria non connumeret.

De speculo lucido.

DVo hi ventriculi distinguuntur inter se tenui quadam, & pellucida portione cerebri, quæ ob luciditatem, & transparentiam, septum lucidum, & speculum lucidum vocatur, cuius vsus est, vt spiritus luciditatem acquirant.

Tertius post hos se offert ventriculus,priùs tamen super illum constituitur cameratum corpus, fornicis instar tribus quasi columnis stabilitum; toto suo ductu triangularem figuram referens, habens, in parte posteriori quasi duos artus,in anteriore vnum,cuius vsus est cerebri molem sustinere,ne tertium ventriculum comprimat.

Sub hoc corpore tertius apparet ventriculus,qui dicitur constitui ex duorum ventriculorum superiorum deorsum descendentium, in communi illa cauitate cohærentium, concursu, & medius vocatur. Ab hoc ventriculo tertio, duo consurgunt ductus, siue viæ, quarum vna quæ descendit deorsum ad basim cerebri, constituit peluim,seu infundibulum,per quod crassa & mucosa cerebri excrementa,in nares,& palatum confluere solent.

In fine huius conspicitur glans pituitaria,sic dicta,quia vt spongiosa humorem excipit,& in palatum guttatim instillat. Secunda via, siue ductus tertij ventriculi, ad quartum tendit,& est illa cauitas formata inter cerebrum, & cerebellum, in exortu spinalis medullæ, similis cauitati quæ conspicitur in manibus, quando calamum digitis apprehendimus:& in hoc loco aliqui (etsi falsò) asseuerant, rete mirabile esse constituendum.

In via de tertio ad quartum ventriculum,exiguæ reperiuntur particulæ:prima conarium dicitur, quæ glandula in figura nuci pineæ non est dissimilis. Huic particulæ contigua sunt duo corpuscula rotunda,& duriuscula,quæ nates à forma dicuntur; sub quibus testes existunt, quorum omnium vsus est,vt canalem tertij ventriculi in quartum forment,& vt animali spiritui à tertio in quartum ventriculum liber pateat aditus.

Ordo inter hos ventriculos obseruatur hoc modo quòd duo anteriores sunt maiores, secundo loco tertius, & vltimò quartus. Sunt continui omnes ventriculi inter se ductibus suis,vt animales spiritus ex duobus anterioribus ventriculis procedant in tertium, & ab hoc in quartum, & denique ad exortum spinalis medullæ, per continuum illum ductum ventriculorum.

Factum fuit cerebrum à natura, non vt sua frigiditate excedentem cordis calorem attemperaret,sed vt esset principium, & sedes facultatis animalis, tam motiuæ quàm sensitiuæ,tam internæ quàm externæ, deinde vt animales spiritus generaret.

De cerebello.

DIctum est à nobis, caput in duas diuidi partes,in anteriorem,& posteriorem;& eam quæ in occipite est, vocari cerebellum, cuius substantia est durior,& crassior. Substantia cerebelli habet anfractus,& circumuolutiones, quæ superficiales sunt: huius color est subcineritius: tegitur tenui meninge,omni ferè ex parte;at verò dura matre, per maiorem sui partem. Factum fuit cerebellum vt spiritus animales necessarios, pro spinali medulla reseruaret.

Cùm ergo cerebellum principium sit, tam sensus externi quàm interni,ab inferiori eius parte procedunt nerui obliquè descendentes in oculos.Hi nerui vocantur optici, qui in medio itineris coniunguntur,& non communicantur,vt aliqui volunt; licèt statim diuidantur, & attingant oculos:non sunt perforati sensibili cauitate, vt venæ, vel arteriæ,sed obscurè, ea ratione, vt propter sui mollitiem cauitas facilè obscuretur. Quilibet horum neruorum ad suum oculum implantatur, dexter neruus ad dextrum, sinister ad sinistrum.

De neruis.

NEruus sumitur à Medicis pro eo organo, à quo animalis facultas, & spiritus influit per vniuersum corpus: & definitur, quòd sit pars spermatica,à cerebro,aut spinali medulla exorta,interiore parte medullaris,exteriore membranea,spiritus animalis ad sensum,& motum delator. Neruus cauus est.sed conspicuam non habet cauitatem, per quam spiritus animalis tenuissimus ad omnes partes peruadere possit. Alij sunt motorij, & duriores,alij sensitiui,& molliores. Vsus neruorum communis est,animalem facultatem simul cum spiritu, ad partes pro sensu, & motu deferre. Secundus, vt animalia mediante tactu, (qui magis residet in cute, quia membranatum, omnium tenuissima) noxia euitare queant.

Oriuntur nerui à cerebro, sed præcipuè à posteriori eius parte, & spinali medulla: nam medulla extra caluariam plurimos, eósque veluti innumeros neruorum surculos emittit,quorum triginta obseruant Anatomici, septem ceruicis,duodecim dorsi, quinque lumborum, sex ossis sacri. Tamen intra caluariam septem coniugationes sunt insignes.

Prima coniugatio neruorum est amplissima, & sunt nerui bini,satis crassi,mollésque. quorum exortus ab anteriore cerebri basi nonnnihil distat,vnus ad dextrum oculum,alter ad sinistrum defertur; & sunt nerui Optici,qui separantur in ortu, & deinde obliquè protensi in medio itineris coëunt, deinde separantur, & vnusquisque ad quemlibet oculum defertur. Fuit autem necessarium vt coïrent,ne ob mollitiem longum iter perreptantes flaccescerent. Hi nerui vocantur visorij, seu visiui, quorum substantia interior est medullosa, ac mollis,& dum ad crystallinum peruenit,dilatatur,& per oculum visiles effundit spiritus. Hi visorij meatus cauitatem obtinent, licèt non manifestam,sic enim necesse erat,vt visilis spiritus copiosissimus ad oculos deferretur; qui si obstruantur, fit ille affectus, à Græcis vocatus Amaurosis, quem Arabes Guttam serenam appellant, in quo videndi actio aboletur.

Secunda coniugatio defertur ad oculos,nempe muscu-

los, palpebras, tunicas. Tertia fertur in linguæ tunicam pro gustu, & priusquam in linguæ tunicam inseratur, varios promit surculos in musculos frontis, faciei tempo- rum, narium, & dentium. Quarta huic proxima, sed minor, descendit in palatum, & linguæ tunicam, & etiam gustui inseruit.

Quinta in musculos aurium pro auditu, & ad laryngem etiam reuertitur, de qua *infrà* latè. Sexta, vaga est, amplissima, & per omnia viscera excurrit, & dum ad iugulum accedit, in tres maximos diuiditur ramos, quorum primus descendit in axillarem arteriam, numerosos ex se emittens surculos, qui ad laryngem, & neruos recurrentes finiuntur.

Dicuntur autem hi nerui, recurui, reuersiui, recurrentes, vocales: nam iis interfectis statim animal mutum redditur, vt proprio exemplo ostendit Galenus *lib.* 1. *de loc. cap.* 6. posito exemplo in illo, qui cùm curaretur à strumis in collo natis, incisis his neruis scalpello, mutus remansit. Sunt autem hi nerui albi, tenues instar fili: si eleues, non læditur vox: si comprimas eos manu, mutum animal euadit: si manum detrahas, vox reuertitur: si vnum scindas, fit semimutum animal: si ambo seces, mutum redditur, vt bellè in viuo animali expertus est Columbus *lib.* 14. *de sectione viua, in princip.* Quare in curandis ferro strumis maximè cautus sis oportet, vt notauit Auic. 3. 4. *tract.* 2. *cap.* 10. Secundus sextæ coniugationis ramus per latera, & costas excurrit. Septima coniugatio in linguæ, ac laryngis musculos, ad perficiendum motum defertur.

De spinali medulla.

Spinalis medulla, cerebri est caudex, & tenui membrana immediatè tegitur, per quam excurrunt venulæ, & arteriæ, nutritionis causa. Hæc à caluaria rotundo, & amplo foramine prodita amplissima, & crassissima; & sensim attenuata, ac medullarem substantiam paulatim amittens, non eandem molem vbique seruat: tandem cùm ad dorsi fines peruenit, tota in funiculos, & filamenta caudam equinam referentia absumitur.

A sacra hac medulla nerui prodeuntes propemodum sunt infiniti, sed triginta paria obseruantur præcipuè; ita vt extra ceruicem septem paria sese ostendant, quorum primum ad musculos occipitis, & vertebrarum decurrit. Secundum in cutem totam faciei defertur. Tertium in musculos collum flectentes, & extendentes. Quartum in anteriores brachij partes, scapulas, & diaphragma. Quintum posticos harum partium musculos diuaricatur. Sextum in easdem ferè partes excurrit. Septimum in brachia se extendit. Deinde à quinto, & sexto pari ceruicis, sex paria neruorum disseminantur in manum totam. Primum in deltoïdem musculum, & cutim. Secundum in totam cubiti manum, & cutim absumitur. Tertium, ad cubiti coarticulationem. Quartum ad carpum tendit. Quintum ad pollicem, indicem, & digitos peruadit. Sextum in cubiti cutim desinit.

Rursus à spinali medulla in dorsum, duodecim excurrunt coniugationes. Prima in brachium, & thoracis musculos. Secunda etiam numerosa serie in easdem partes diuiditur. Reliquæ decem ad costarum spatia decurrunt. Ex lumbis quinque prodeunt coniugationes, quæ omnes in musculos abdominis, & femoris decurrunt. Ossis sacri paria sunt sex, quæ partim in femur, partim in musculos vicinos, & cutim, partim in musculos ani, vesicæ, penis diuiduntur. Ex his per totum pedem quatuor propagantur grandiores nerui. Primus in crurum musculos, genu, & cutim absumitur. Secundus in femur, & pedem. Tertius in penem, & crura mittit surculos. Quartus in nates, calcaneum, pedem, tibiam, digitósque summos. Quare ex cerebri parte posteriori septem neruorum paria insignia repullulant, & ab spinali medulla triginta, quæ illustria sunt, & sensibus magis conspicua.

De oculi fabrica.

Oculus in animalibus perfectis, & præcipuè in homine, est nobilitatis magnæ, & excellentiæ: ob quam causam antiqui, visum, Deum vocarunt; alij hominis formam; quidam Solis portam nuncuparunt. Quapropter oculi in capite, & in sublimiori loco constituti sunt argumento, & testimonio horum animalium, quæ capite destituuntur: nam habent oculos per longas ceruices suprà eminentes. At verò in animalibus perfectis, vt in homine, non solùm oculi fuerunt constituti in capite, sed in quadam cauitate tanquam in antro. Nec hoc solùm construxit natura, quod est illorum tutela, sed in parte alta, os frontis, & supercilia; in parte inferiori, ossa mandibularia, sicut in lateribus, siue angulis, & nares collocauit. Vltra hæc omnia, palpebras miro artificio constitutas tribuit, vt pro animalis necessitate clauderentur, & aperirentur. At quando sunt aperti oculi, pilis, vocatis ciliis, ab externis iniuriis se defendunt.

Oculus, solaris animalis particula, diuinam constitutionem fuit assequutus, & ob eam causam, formam obtinuit rotundam, & sphæricam: etsi versus implantationem nerui optici aliquantulum sit oblonga. Hæc figura est tributa oculis, ratione capacitatis, roboris, agitationis in motu. Eius magnitudo est, quæ ad suscipiendas rerum imagines satis sit.

Oculi fuerunt duo, ob necessitatem, vt si vnus læderetur, & periret, alius saluus & incolumis remaneret. Quilibet oculus ex varia substantia constat, sicut sunt variæ partes componentes. Constat humanus oculus, variis, iisque apparentibus coloribus: at verò in reliquis animalibus vnus est determinatus color. Cum qualibet parte animalis habet oculus consensum magnum: cum cerebro per primam, & tertiam coniugationem. Cæterùm vniuersum oculi corpus conflatur ex septem musculis, septem tunicis, tribus humoribus, duobus neruis tribus venis, & arteriis, copioso adipe, & corpusculis glandulosis.

Musculi sunt septem, (quidquid proferant alij) ex quibus omnibus musculi quatuor motibus rectis inseruiunt, & ideò recti dicuntur: vnus eleuat oculos; secundus deprimit; tertius mouet oculum ad angulum dextrum, siue maiorem; quartus ad angulum sinistrum, siue minorem. Duo sunt obliqui, quorum primus sursum obliquè oculum mouet; secundus verò deorsum.

Hunc musculorum numerum maior pars Anatomicorum concedit in animalibus perfectis, sed præter hos musculos, Galenus, Vesalius, & alij obseruarunt alium septimum musculum adhærentem oculo, secundùm longitudinem nerui optici, cuius vsus principalis est, non solùm vt oculum intra cranium contineat, vt voluit Galenus, sed etiam vt motum tonicum efficiat oculorum, vt quando fixis oculis aliquid intuemur.

Statim post musculos occurrunt tunicæ, siue membranæ, & primo loco illa quæ à Latinis Adnata, à Barbaris Coniunctiua dicitur, quia oculum coniungit, & alligat cum cranio, & reliquis partibus vicinis. Est tenuis, & candida, & à pericranio ortum ducit; non circundat totum oculum, sed in parte anteriori fenestratur in loco iridis, & interiùs palpebras coniungit. Secunda oculi membrana vocatur Tendinosa, ducens originem à nerueis tenuitatibus musculorum oculi, & collocatur sub adnata prope iridem. Tertia dicitur Cornea, sumpta similitudine à perspicuitate, & duritie cornu. Hæc à dura membrana nerui optici originem ducit, & omni ex parte totum oculum circumdat. Eius substantia est dura, densa, & multum crassa. Est pellucida, & destituta colore: non habet venas, arterias neque neruos.

Quarta à Græcis Rhagoïdes appellatur, à Latinis vuea, quod repræsentet granum vuæ, à quo sit extractus pediculus. Appellatur etiam Choroïdes, ob plurima vasa quæ comprehendit, ad modum illius membranæ fœtus, quæ chorion nominatur. Oritur à tenui membrana nerui optici. Eius substantia est tenuis, licèt crassior quàm in

cerebro

cerebro. Locatur sub cornea: ambit vniuersum oculum, & solùm versus partem anteriorem perforatur, quod foramen vueæ, oculi pupilla vocatur; alia oculi fenestram appellarunt. In interna parte est variis coloribus depicta.

Quinta tunica dicitur Ciliaris, sumpta similitudine ciliorum. Oritur à tunica vuea: tegit humorem vitreum, ne cum aqueo confundatur. Sexta nominatur Arachnoïdes, sumpta similitudine à telis aranearum, est tenuis, diaphana, humorem crystallinum solum per partem anteriorem ambiens. Septima & vltima vocatur Amphiblistroïdes, hoc est, reticularis, seu retina, quæ sic dicitur à similitudine retis. Oritur ab interna substantia nerui optici, immò nihil aliud est, quàm nerui optici substantia ad modum membranæ dilatata. Eius vsus est, vt per eam spiritus descendant.

Post omnes tunicas statim occurrunt humores, qui sunt tres. Primus dicitur albugineus, & aqueus, sumpta similitudine ab aqua emanante ab ouis. Collocatur in parte anteriore oculi inter corneam, & vueam, & in loco pupillæ, qui est inter humorem crystallinum, & tunicam corneam.

Secundus humor est crystallinus, seu crystalloïdes, siue glacialis, sic dictus sumpta similitudine à glacie, seu crystallo. Figura eius est sphærica, aliquantulum depressa versus humorem aqueum. Eius substantia est aquea, & densa, & magis dura quam in reliquis humoribus, est diaphana, & transparens, & coloris expers. Collocatur hic humor in medio centro oculi, habens à parte anteriore humorem aqueum, & à parte posteriore humorem vitreum, in cuius figura assistit, vt quidam lapis pretiosus in annulo.

Tertius, & vltimus oculi humor vocatur vitreus, sumpta similitudine à vitro liquato, cuius naturam imitatur. Collocatur hic humor à tergo humoris crystallini, vt dictum est, cuius substantia est minùs fluida, quàm substantia humoris aquei.

Tam tunicæ, quàm humores, excellentes, admirabilésque præstant oculo vtilitates. Tunica adnata facta est à natura, primùm vt tueretur oculum, ne duritie cranij læderetur. Secundò, vt oculum cranio alligaret, ne in maximis motionibus à propria sede dimoueretur. Tertiò, vt musculos in propria sede firmaret.

Secunda tunica, Tendinosa dicta, vnicum vsum obtinuit, vt omnes musculos circa iridem colligaret. Tertia tunica Cornea; fuit primò facta, vt vniuersum oculum firmaret. Secundò, vt tenuiores tunicas, & humores amplecteretur. Tertiò, vt crystallinum humorem ab aëris iniuriis, & cæteris externis calamitatibus defenderet.

Quarta est vuea, quæ ideò collocata est inter humorem crystallinum, & corneam, ne à duritie corneæ crystallinus humor offenderetur. Secundò, vt alimentum præstaret tunicæ corneæ. Tertiò, vt suis variis coloribus spiritus recrearet, lucémque externam attemperaret, & refringeret.

Quinta Ciliaris inseruit, primò, vt humorem crystallinum cum vuea colliget. Secundò, vt humorem aqueum à vitreo separet, ne commisceantur ambo. Sexta Arachnoïdes, humorem crystallinum per partem anteriorem tegit. Septima & vltima Retina, vtilis est, primò, vt per eam spiritus animales in humorem crystallinum, & reliquas partes oculi descendant. Secundò, vt dum humor crystallinus alteratur, id sentiat. Tertiò, vt per eam alterationes factæ ab obiectis in oculo, deferantur ad cerebrum.

Humores etiam plurimum vsum præstant. Primus est Aqueus, qui ideò conducit, primò, ne in parte anteriori crystallinus læderetur à circundantibus tunicis. Secundò, vt externi luminis vis in eo frangeretur. Tertiò, vt in eo lumen externum cum interno vniretur. Quartò, vt suo madore vicinas tunicas, & humorem crystallinum humectaret. Secundus humor est Crystallinus, cuius vnica est, eáque maxima vtilitas, vt sit principalissimum, & potissimum visionis organū. Tertius est Vitreus, cuius munus est primò, alimentum parare crystallino, Secundò, vt spi-

A ritus animales descendentes in humorem crystallinum obseruet. Tertiò, vt firmet humorem crystallinum in sede sua. Quartò, vt à duritie membranarum vicinarum, ne lædatur, defendat.

Diximus aliquas tunicas ad Iridem finiri. Vocatur enim in oculo Iris, circulus qui in anteriore parte est collocatus, variis coloribus refertus. Dicitur Iris, sumpta similitudine à cœlesti Iride. At verò illud foramen, quod in medio huius circuli conspicitur, correspondens oculi centro, vt quoddam punctum, pupilla dicitur, & est foramen vueæ. Illi verò colores qui in oculis apparent, partim sunt apparentes, ex varia luminis reflexione, partim ex coloribus vueæ orti.

Præter hæc quæ dicta sunt, reperiuntur in oculis venæ,
B pro nutritione illorum, à venis iugularibus ortum ducentes. Reperiuntur etiam arteriæ, vitalem spiritum, & calorem influentem deferentes, quæ à carotidibus arteriis originem ducunt.

Reperitur etiam in vnoquoque oculo vnus neruus opticus, à prima coniugatione scaturiens, & reperitur alius à secunda. Neruus opticus inseruit ad visionem: at verò neruus secundæ coiugationis descendit ad musculos pro motu. Inuenitur etiam copiosus adeps, primò, ne assiduis motionibus oculus exiccaretur, & inflammaretur. Secundò, vt suo calore oculum à frigiditate defenderet, quo pacto oculi non rigent, ex Philosopho *in problematis*.

Inueniuntur etiam in oculis exiguæ carunculæ, seu glandulæ, quæ sunt collocatæ in angulo maiori cuiusque oculi, quarum vtilitas est, primò, vt excrementa à cerebro
C delapsa ad oculos suscipiant, ac si essent spongiæ, deinde per compressionem exprimerent, & sic lachrymæ fluunt. Secundò, vt sua humiditate oculum irrorarent, & hæc est verior oculi humani descriptio.

De auribus.

Præter sensum visus, collocatur etiam in cerebro sensus auditus, qui ob suam præstantiam sensus disciplinæ appellatur; nam auditu res omnes externæ percipiuntur: & sicuti sensus particulares certum, & determinatum locum sibi vindicarunt, in quo suam sedem certam habeant, ita & similiter sensus auditur. Hæc particula communiter vocatur auricula, siue auris, quia audit voces & sonos. Col-
D locatur etiam organum hoc in parte sublimi, quale est caput, quum sonum, & eius differentias debeat percipere.

Organum auditus componitur ex ossibus miro artificio connexis, & musculis, tunicis, neruis, venis, atteriis, & cartilaginibus. Hoc organum fuit duplicatum, ob magnam huius sensus necessitatem, vt vno organo deficiente aliud incolume remaneret.

Naturalis constitutio auris, clarioris doctrinæ gratia diuiditur in aurem internam, & externam. Vocatur externa auris, quæ exteriùs conspicua est, cuius substantia est cartilaginosa, ne facilè, vt ossa, frangeretur, & ne contunderetur, vt caro.

Aurium magnitudo non est æqualis in omnibus animalibus & in homine, in quo aures omninò ob ornatum sunt exiguæ. Illarum figura est in modum semicirculi, habentis in medio cauitatem, instar antri obliqui, & tortuosi:
E verùm iuxta varietatem compositionis, & particularum, varia auribus nomina sunt imposita.

Superior pars auriculæ vocatur *ala*, seu *pinna*: externus ambitus, *gibbosus*: & pars inferna carnosa ab ala dependens, *lobus*. Omne autem quod in aure superest, vocatur *auris interna*, in qua verum, & proprium organum auditus collocatur, cuius sedes est in osse petroso.

In hoc osse petroso statim conspicitur aditus patens, qui dicitur auditorius, tortuosus, & obliquus, rotundus, & angustus. Est tortuosus, ne aër externus subitò pro varietate temporum lædat. Est obliquus, vt vehemens aëris percussi sonus in obliquo ductu vehementer refringatur. Est rotundus, vt bestiolarum, & paruorum corpusculorum quæ molestant, ingressum prohibeat. Hic tortuosus meatus, paruus, obliquus, & angustus, non

recta via procedit,sed obliquè sursum ascendit, vt siquid extraneum ingressum sit,faciliùs elabatur.

In huius cauitatis fine, quoddam conspicitur velut septum, à quo incipit secunda cauitas. Hoc septum est membranosum, & quia ad modum tympani, huius septi membrana tenditur, vocatur in auribus membrana hæc tympanum. Est substantia tenuis, densa, sicca, & acuti sensus,vt medius his qualitatibus commodiùs suum munus obiret.

Hæc membrana etiam obtinet situm obliquum, vt vis aeris ingredientis, aut alterius rei, itineris obliquitate, diuturna contracta mora restringatur, & minùs noceat. Oritur hæc membrana à dura meninge, post quam procedit secundus meatus obliquus, in quo aër consistit complantatus, immobilis,qui est medium inter-num pro auditu.

In hac secunda cauitate inueniuntur ossicula illa laudata a Vesalio, & vocantur stapes, incus, malleus, sic dicta non solùm à figura, sed ab officio. Hæc ossicula non dearticulantur inter se, more aliorum ossium, sed alligantur cum membrana dicta tympano, chordæ cuiusdam tenuissimæ ope, quæ iuxta mensuram tympani extenditur.

Tria hæc ossicula tangit quidam neruus quintæ coniugationis,vt horum organorum naturalis contiguitas seruetur.Ideò hoc artificio sunt facta ossicula, vt sint organum auditus, hac ratione, vt aër externus membranam tympanum, & aërem sibi adiunctum percutiat. Ab his mouentur tria ossicula, ac denique per coniunctionem sentit neruus relatus.Sic intelligitur difficilis Galeni contextus,*lib.1 de sympt.caus.c.6.§.Quam habet humor crystallinus in oculo rationem, hanc habet in auribus audiendi meatus externus,vbi neruo coniungitur.*

In hac secunda cauitate constituunt Anatomici duo exigua foramina,inter se diuisa paruo quodam tuberculo quæ foramina delationi aëris inseruiunt. Præter hæc inuenitur quidam canaliculus, tendens in palatum ad aëris vernaculi expurgationem. Hic ductus est cartilagineus, & à natura ea arte fabricatus, vt permittat excrementa descendere in palatum, non tamen vt in aurem retrocedant.

Tertia cauitas reperitur, quam labyrinthum vocant, à similitudine, cuius vtilitas est vt sonus transiens per angustum, fiat acutior. Quarta cauitas denique est quæ à quibusdam vocatur cœcum foramen, & à Fallopio cochlea,quòd testæ cochleæ similis sit. In radice auris duæ glandulæ conspiciuntur, ad quas cerebrum sua excrementa detrudit, quæ appellantur parotides: in quibus fiunt inflammationes.sic quoque dictæ, sumpta similitudine à natura partis. Aures fuerunt fabricatæ secundùm partem tam externam, quàm internam, vt in iis auditus organum locaretur. Reliquæ verò vtilitates minùs principales sunt.

SECTIO IV.

De osteologia,& reliquis ad fabricam humani corporis pertinentibus.

De sceleto.

Sceletos à Caleno 1.*de anatomic.administ.c.2.* & à cæteris Græcis,dicitur ossium exiccatorum cadauer. Sceleti cognitio maximam præbet vtilitatem,ex ossium enim figura,& magnitudine reliquarum partium figura æstimatur, præsertim cùm ossium particulis ignoratis, nec musculorum exortus, nec insertiones, venarum ductus, arteriarum diuortia, neruorum diremptus agnoscere possimus.

De ossibus capitis.

Ossa substantia sua sunt terrea,durissima,frigidissima, aridissima,ex seminis parte magis terrestri generata: & ita solida facta sunt, vt essent aduersus omnes impetus externorum corporum propugnaculum,& robur proprio corpori sustinendo præstarent. Secundus eorum vsus est ad corporis rectitudinem,quia sine ossibus animal rectum stare non posset, sed repèret vermium instar. Tertius vsus est ad figuram corporis; quia ab ossibus corporis proceritas,& incrementi terminus dependet.

Ossa nutriuntur medulla,seu vt alibi diximus,parte medullæ magis terrestri,vt sic conciliemus auctores quorum quidam medulla nutriri, alij succo melancholico asseuerant. Ossium differentiæ plures sunt: alia enim durissima sunt,& lapidosa,vt dentes;alia mollia;alia simpliciter dura; alia magna,parua, mediocria:alia medullosa, contra alia solida,sed aliqualiter spongiosa, & quæ in se concretum intus succum habent: quædam plana,alia rotunda: quædam longa,vt femoris; alia breuia:vt summorum digitorum:quædam læuia:alia aspera:superiora, inferiora: quædam mobilia sunt,alia immobilia:alia sentiunt vt dentes; reliqua omnia,sunt insensilia.

Inprimis à cerebri ossibus incipiamus. Caluaria, seu cranium octo constat ossibus, sex propriis, duobus communibus. Propria sunt os frontis,occipitis,syncipitis duo, temporum duo. Communia, sphenoïdes, ethmoïdes. Hæc ossa sunt inter caluariam, & genam supernam, posita. Sphenoides, seu cuneale dicitur, quòd inter omnia ferè capitis, & genæ supernæ ossa cunei modo sese insinuet: Barbari Basilare vocant, quod in basi capitis positum sit. Vsus primus, vt per eius foramina varia, neruorum, arteriarúmque propagines ferantur. Secundus, vt optico neruo exitum præbeat. Tertius, vt tertio,& quarto neruorum paribus sit destinatum, & in tutelam sit.

Ethmoïdes, quod vocatur etiam cribriforme, seu spongiosum, situm est in media frontis basi, & ad summam nasi radicem fertur. Eius vsus primus ad aëris inspirationem, necessarij ad spiritus animalis generationem. Secundus, vt per eius foramina, tanquam per infundibulum, à muco expurgetur cerebrum. Caluaria in recens natis non est solida, vt in adultis, ad faciliorem partum, & vt in hac ætate humidissimum cerebrum expurgetur,& iccircò in syncipite cerebrum manifestè moueri videtur.

Sequitur Zigoma, quod os iugale appellatur. Est portio, seu coalitus ossis temporum, & maxillæ superioris, quarum altera nascitur, ab osse temporum, altera à maxillæ superioris osse, & faciunt os quod versus maiorem angulum oculi constituitur. Vsus ad temporalis musculi tutelam.

Maxillæ duæ sunt,superior,& inferior: illa est immobilis; quia si moueretur,naribus odores excipientibus, & oculis maiore circulo inspecturis esset impedimento, & sic hominis formam deturparet. Ossium genæ superioris numerus est ambiguus, sed à peritis vndecim numerantur; alij addunt duo spongiosa, in interno naso sita, vbi retinetur mucus. Inferior est intus caua, & medullosa ad dentium nutritionem, accretionem,& nouam generationem. Est solida, & dura ad comminuendum cibum. Alueolos habet, & foramina duo, perquæ nerui, venæ, & arteriæ immittuntur.

De dentibus.

Dentes sunt ossa, & sentiunt, ratione membranæ internam,& cauam partem vestientis;vel ratione nerui ad ipsos delati, orti à tertia coniugatione, qui spiritum animalem in totum illorum corpus effundit: ad cætera ossa nulla neruorum portio pertingit. In cauitatem dentium etiam arteriæ, & venæ inseruntur; quare dentes pulsant per arteriam. Sunt durissimi, ne duratum rerum occursu attererentur.

Differunt dentes ab ossibus, quia dentes semper crescunt, ossa non item; quòd scilicet illi perpetuò aluntur, & augentur,ossa vsque ad certum terminum.Deinde dentibus insunt sua vasa, venæ, arteriæ conspicuæ, vnde soli ad extremum senium crescunt, & auulsi renascuntur; & sic erat necesse, quia mutuo attritu, dum cibos mandunt,

dunt,attenuantur.Vſus illorum primus,vt minuant cibos, præparéntque ventriculo. Secundus,ad vocis articulatio-nem. Tertius,ad ornatum. Quartus ad apprehendendum: nam illis ſæpe animalia vtuntur ad pugnam.

Vtplurimùm ſunt triginta duo, ſexdecim in vtraque maxilla. Quapropter primi anteriores dicuntur inciſorij, & acuti,quia alimentum oblatum cultri modo ſecant: canini frangunt cibum: molares ipſum læuigant. Os hyoides eſt ad linguæ radicem ſitum, ad firmamentum linguæ, & laryngis; niſi enim huic oſſi tanquam baſi hæreret lingua,non poſſet tot motibus agitari.De oſſibus naſi, & oſſiculis aurium ſupra dictum eſt.

De ſpina, ſeu dorſo.

SPina dicitur totum illud,quod à prima ceruicis vertebra ad coccygem vſque extenditur. Eius plurima eſt dignitas: nam per eam neruorum myriades excurrunt, vt diximus ſuprà,quare eam vertebris vallauit natura. Diuiditur in quatuor partes, ceruicem, dorſum, lumbos,os ſacrum Eſt caua,vnde dicitur ſacra fiſtula, & habet proceſſus extuberantes, vt eam ab iniuriis tuerentur externis. Conſtat pluribus oſſibus, & iis validè ad motuum varietatem compacta eſt.

Conſtat pluribus vertebris, ſeu verticulis, ſic dictis, quòd earum opera in varias partes vertatur corpus. Sex itaque ſunt vertebrarum coarticulationes, duæ per corpora, & quatuor per obliquas apophyſes deſcendentes, & aſcendentes, hoc eſt,extuberationes, ſeu eminentias: eſt enim apophyſis Græcè, pars oſſium legitima ex ipſomet oſſe prorumpens,& extra ſuperficiem planam extuberans.

Symphyſis vertebrarum non fit per cartilagines, ſed per vincula validiſſima, tum ab oſſibus orta, tum à cartilaginibus,tum à membranis oſſa veſtientibus. Eſt enim ſymphyſis, naturalis oſſium vnio, per quam oſſa continuantur, & vnum fiunt. Omnes vertebræ vnum habent inter ſe commune, vt habeant foramen ampliſſimum,medullæ continendæ dicatum Secundò in qualibet vertebra tria apophyſeôn genera obſeruantur, nempe extuberationes,ſiue proceſſus acuti,obliqui,tranſuerſi. Tertiò in qualibet vertebra, quinque ſunt epiphyſes, ſeu appendices, aut annexus.

De vertebris ceruicis, dorſi, lumborum, & de oſſe ſacro.

CEruicis vertebræ ſunt ſeptem. Dorſum duodecim conſtat, quibus duodecim coſtæ articulantur. Lumbi tertiam ſpinæ partem conſtituunt, & quinque vertebris conſtant, crebris foraminibus peruiis. Os ſacrum, eſt eorum ſpinæ oſſium maximum; & ſic dicitur ſacrum, quia magnum:dicitur etiam vertebra magna. Ad oſſis ſacri extremum, os apparet, quod à ſimilitudine quam cum Cuculi roſtro habet, dicitur coccyx: tribus conſtat oſſiculis. Hoc collapſo, & eius glutine quo tenaciter adhæret, emollito & luxato, ſæui concitantur dolores:quare procidentia huius oſſis tabem accerſit, ex Thoma à Veiga,& nos *lib.1.de praxi admiranda,obſ.132.*proprio exemplo notauimus.

De thoracis oſſibus, coſtis, ſcapulis.

THorax partim eſt oſſeus,partim carneus:oſſibus namque ipſum ad viſceris nobiliſſimi tutelam vallauit natura:ſed quia reſpirationis gratia continuò diſtenditur, atque contrahitur, eum aliqua ex parte natura carneum conſtruxit. In anteriore parte eſt os, quod vocatur ſternum,cuius oſſium numerus eſt incertus,nunc ſeptem apparent,nunc quinque,nunc tria, & hoc accidit ex ætatum varietate.Horum oſſium vſus eſt ad cordis,& ad viſcerum in thorace contentorum tutelam. Clauicula eſt os, quod clauis modo, humerum, & brachium cum ſterno firmat, ne ſcilicet brachium in motu præcipitetur.

Thoracis latera, coſtæ vocantur, & figura ſua arcum

A referunt: in exortu anguſtiores ſunt, deinde paulatim latiores fiunt, poſtmodum fiunt anguſtiores. Partim ſunt oſſeæ, partim cartilaginoſæ, qua parte cum ſterno committuntur. Coſtarum aliæ ſunt veræ, & legitimæ, & hæ ſeptem ſunt; aliæ ſunt ſpuriæ, mendoſæ, adulterinæ, & hæ ſunt quinque, minores, & breuiores, quarum poſtrema verè notha appellari debet, quia nulli adhæret. Vſus illarum eſt, vt viſcera in thorace contenta defendant.

Sapula dicitur à Græcis omoplata, humeri latitudinem conſtituens, Latini Scoptulum opertum, Barbari Spatulam vocant. Illius vſus eſt, ad coſtarum robur. Secundus, ad muſculorum brachium mouentium implantationem; ab ea enim omnes brachium mouentes oriuntur. Tertius, ad brachij, & clauiculæ articulationem B confirmandam.

De oſsibus Ilium,Iſchij, pubis,manus,carpi,extremæ manus, tibiæ, & pedum.

OS ilium dicitur,quia ileum inteſtinum continet. In pube adeſt etiam os ad vteri tutelam. Aliud nominatur Iſchion,ſeu os coxendicis,in quo cauitas eſt profunda,& vocatur acetabulum coxæ. In manu adſunt tres partes,brachium,cubitus,& manus extrema. Brachium dicitur humerus,& vno conſtat oſſe valido. Cubitus duobus conſtat oſſibus. Summa manus in tres partes diuiditur: prima dicitur brachiale, ſiue carpus, & in hac parte ſunt duodecim oſſa, vt manus expeditè moueri poſſit. Altera manus pars,dicitur poſtbrachiale,ſeu palma,quatuor con-C ſtat oſſibus oblongis,gracilibus.Tertiam manuum partem conſtituunt digiti, qui oſſibus quindecim conſtant, triplici ordine diſpoſitis.

Pes in tres partes diuiditur, femur, tibiam, extremum pedem.Femur eſt os omnium longiſſimum, & maximum: eſt totum cauum. Tibia duobus conſtat oſſibus. Inferior tibiæ pars habet appendicem, quæ dicitur malleolus: Femori & tibiæ communem præſtat operam os rotundum, quod dicitur rotula, cuius vſus eſt, vt tibiæ & femoris articulum laxiorem firmet. Pes extremus tres habet partes, vt manus; tarſum, metatarſum,& digitos. Tarſi ſeptem ſunt oſſa. Metatarſus quinque oſſibus conſtat. Digitorum oſſa quatuordecim tantùm ſunt, triplici acie diſpoſita,excepto pollice,qui duobus tantùm conſtat oſſiculis.Reliquis terni ſunt articuli. In manibus,& pedibus oſſicula reperiuntur, quæ ſeſamoïdea dicuntur, quia ſeſa-D mini ſeminis figuram exprimunt, ſolida ſunt, & rotunda, quorum numerus eſt incertus: alij duodecim, alij ſexdecim obſeruant. Vſus eorum eſt, vt firmentur articuli, & luxatio prohibeatur.

De ligamentis.

CVm oſſa perpetuò moueantur, ne motus agitatione diuelli poſſent, vinculis quibuſdam firmiſſimis ipſa ligauit natura. Eſt autem ligamentum, pars frigida,ſicca, mediam inter neruum,& cartilaginem naturam obtinens, ex ſeminis portione caloris vi genita,varios in colligando, & continendo partes, vſus præſtans. Hæc non ſentiunt, quia neruos non recipiunt,& quia aliàs ob perpetuos mo-E tus animalium vita ſemper plena eſſet triſtitia, & dolore. Vſus eorum primus eſt,vt oſſium,& cartilaginum articulationes firment, & luxationem impediant. Secundus, vt oſſa ipſa qua parte non dearticulantur,vinciant;ſic radium cubito, & tibiam calcaneo ligant. Tertius, vt indumenti inſtar extrinſecus apponantur. Quartus, vt tendines ſuis contineant locis. Quintus, vt muſculos dextros, & anticos à ſiniſtris, & poſticis diſtinguant. Sextus, vt viſcera ſuſpendant, ne nimio pondere decidant; vt ſunt hepatis, veſicæ, vteri ligamenta.

In capite adſunt ligamenta tria, quia enim totum caput ſuper primam vertebram mouetur, debuit vinculis colligari, ne tam nobile membrum periclitaretur laxæ articulationi commiſſum. Primum ligamentum eſt in baſi occipitis, inter primam, ſecundámque vertebram vbi

adhæret validissimè. Secundum est validum; quod denti secundæ vertebræ valde annectitur. Tertium ab anteriore primæ vertebræ parte exortum, secundæ vertebræ denti strictè adhæret. In lingua adest etiam ligamentum, quo connectitur, cuius auxilio fulta lingua faciliùs vibrari, producique potest.

In spina multa sunt ligamenta, quorum ope vertebræ ligantur. In costis plura sunt: nam eorum beneficio cum vertebris articulantur. In carpo etiam inueniuntur in eundem vsum, & in digitis. Demum in pube, & tibia membranea adsunt ligamenta: sicut in tarso ossa vinculis connectuntur.

De cartilaginibus.

Cartilago est pars similaris, frigida, sicca, ex crassa seminis parte genita, & ad motuum varietatem, suauitatemque fabricata. Differt cartilago ab osse secundùm magis, aut minùs, quia ossa sunt duriora, ficciora, frigidiora: cartilago est læuis, lucida, polita; ossa aspera, inæqualia. Earum primus vsus, vt ossium motus laxa coarticulatione iuuent. Secundus, vt ab exterioribus noxis partes defendant: exemplo sunt nares, aures, nec enim sunt duræ, vt frangi possint, nec molles, vt contundi queant. Tertius, vt ossium instar aliquas partes sustentent. Quartus, vt aliquas partes internas tueantur, vt sterni, costarúmque cartilagines, ad cordis, pulmonisque tutelam sunt creatæ: sic cartilago ensiformis, vt defenderet ventriculum est creata. Quintus, vt per ea ossa glutinis modo coalescant. Sextus, vt ossa dura, & laxa cum raris iungantur. Sic in plurimos alios vsus inditæ sunt partibus cartilagines, visioni, auditui, odoratui, deglutitioni, &c.

Differentiæ cartilaginum tres sunt potissimæ. Aliæ enim sunt in capite; aliæ in trunco corporis; aliæ in extremis partibus à natura creatæ. Capitis sunt cartilagines, aurium, nasi, palpebrarum, inferioris maxillæ. Hic truncus etiam diuiditur in spinam, thoracem, & os innominatum: Spinæ partes sunt, ceruix, dorsum, lumbi, os sacrum. Ceruicis. seu colli cartilagines sunt aut posticæ, quæ vertebras connectunt; aut anticæ, larynx, aspera arteria, epiglottis. Thoracis cartilagines in extremis costarum, & sterni sunt conspicuæ. Partium extremarum cartilagines, aliæ sunt manus, aliæ pedum.

Nunc singularum partium cartilagines adamussim describendæ. Palpebræ oculi duæ sunt: alia est superior, alia inferior: vtræque inseruiunt ad faciliorem motum, & oculos claudunt, & aperiunt, & sic palpebræ fuerunt factæ cartilagineæ: quia si essent molles, facilè conciderent; si osseæ, tunicas interiores læderent.

In auribus sunt cartilagines, vt auditus organum, & aures exquisitissimo sensu præditas ab externis iniuriis tuerentur, & sic iuuant ad auditum, & sic aër semel ingrediens non resilit. In naso sunt quinque cartilagines, vt inspirantibus nobis meliùs nares dilatarentur, & faciliùs excrementa emungere possemus. De epiglottide diximus suprà: est cartilaginea, vt celeriter ad cibi, & potus ingressum comprimi possit.

Larynx tres habet cartilagines, vt dilatari, constringi, aperiri, claudi facilè possit. De aspera arteria, & eius vsu, suprà diximus, *titulo de pulmone*. Hæc magna ex parte cartilaginea constructa est, quum sit spirabile organum, & aërem in pulmones deducat, & voci inseruiat, vt meliùs extendi possit, iccircò hoc modo est fabricata.

Ossis sacri cartilagines duriores sunt, quia hoc os est immobile. Ossis autem extremum, quod coccyx dicitur, est cartilagineum, quo delapso, aut laxato putat vulgus homines tabescere posse: quorum opinio contemnenda non est; nam cùm sit hæc pars fundamentum corporis, si dolet, aut abscessus patitur, ex diuturno dolore, viribus flaccescentibus, ob vigilias, & labores, extenuantur corpora.

Sequitur cartilago ensiformis, quam Galenus 7. *de vsu part.* 11. vocat mucronatam, & xiphoïdem, cuius vsus est, vt ventriculum ab externis iniuriis tueatur: cùm ergo hæc pectori glutine quodam adhæreat, si laxetur & flaccescat, (decidentiam vulgus vocat) tabem corpori conciliat, quoniam tunc ventriculus externis iniuriis magis exponitur, debilitatus non rectè concoquit; & non celebrata rectè sanguificatione, & sanguine non ita puro genito, non tam commodè partes nutriuntur, & sic tabescunt homines: de quo argumento legat qui velit quæ diximus, *lib.2.hist.59.*

Vltimò in omni ferè coarticulatione, cartilagines reperiuntur ad faciliorem motum comparatæ. Sic in clauiculis duæ adsunt: in scapulæ cauitate vna adstat, ne violentis motibus luxetur articulus. In cubiti parte inferna, altera adest. In eundem vsum in pube est alia crassa, & dura, vt ossa pubis vniantur, ne in partu diiungantur. In Ischij cauitate alia adest, & in femore etiam. Denique nulla est articulatio, in quam non inferatur cartilago, vt partes faciliùs, securiùs, & diutius moueantur.

De tendine.

Tendo vocatur etiam chorda, & est membrum spermaticum, quod partim generatur ex filamentis neruorum, partim ex ligamentis simul mixtis. Sentit sensu tactus. Vsus eius est iuuare musculos ad motus grauiores, & vehementes. Vbi verò natura non eget vehementi motu, sed exiguo, generat musculos absque tendine, vt sunt musculi labiorum, & narium; & firmat articulos, & ossa cum ossibus. Substantia constat dura, tenaci, frigida. Figura est rotunda. Connectitur semper cum osse ab vna parte, & ab alia cum carnosa substantia musculi. Colorem obtinuit album. Non habet cauitatem, sed potiùs poros. Tot sunt numero, quot musculi.

De membranis.

Membrana est pars similaris, frigida, sicca, lata, tenuis, densa, ex seminis portione genita, sensus tactorij organum, partes subiectas custodiens. Est lata, vt partem vestiat: densa, ad robur: tenuis, ne pondere sit molesta. Est minùs frigida tendine, vinculis, cartilagine, osse; sed frigidior venis, arteriis, & neruis. Vsus eius est vt sit tactus organum, ideò sensu exquisitissimo prædita, & immediatum organum tactus. Deinde vt vestiat partes; quare tunicæ sunt dictæ.

Membranæ aliæ sunt legitimæ & veræ, vt membrana cerebri, pleura, peritonæum, perioстium; aliæ sunt latæ, aliæ longæ; aliæ externæ, aliæ internæ. In singulis partibus multæ adsunt. In oculis plures insunt. Linguam vestit tunica vna, communis œsophago, palato, faucibus, ventriculo. Cor suam habet tunicam, nempe pericardium. Pulmo etiam habet interseptientes, quas vocamus mediastinum: Adsunt etiam membranæ, in hepate, epiploo, intestinis, vtero; de cuius membranis fœtum inuoluentibus, *infrà* dicemus.

De villis, seu fibris.

Villorum, seu fibrarum nomen etiam tendinibus, & neruis accommodari potest. Sunt partes similares, frigidæ, siccæ, albæ, solidæ, oblongæ, exilium filamentorum instar, ad motum, & carnis custodiam destinatæ. Vsus fibrarum præcipui sunt motus, & custodia carnis. Villi alij sunt transuersi, alij obliqui, alij recti. Transuersis partes expellunt; obliquorum operè retinent; rectorum opera attrahunt. Alij animalibus organis inseruiunt, musculis, neruis, ligamentis. Alij vitalibus, vt cordi, arteriis. Alij naturalibus, vt œsophago, ventriculo, intestinis, vesicæ, vtero, & neruis.

De musculis.

Caro musculosa præcipuè ferè corporis molem constituit, & iccircò Galenus *lib. art. med.cap.*50. temperaturam musculorum, appellat totius temperaturam.

Ab

Ab Arabibus dicitur lacertus. Definitur à Galeno *cit. loc.* A *Caro ex simplici carne, & villis neruosis contexta.* Musculus est immediatum voluntarij motus organum : cuius partes similares sunt nerui, fibræ, tendines, caro, vena, arteria.

Caro illa fibrosa, præcipua est musculi pars : similem enim in corpore nullam inuenies. Ea deficiente, deficit motus : nam sine neruis qui in musculos variè diuaricantur, motus fieri non potest, quia sunt spirituum animalium delatores. Ligamenta, & tendines perfectiorem reddunt motum. Tendo per se non est comparatus ad motum, sed ad valentiores, & vehementiores motus edendos : quoniam tendo est mediæ naturæ inter neruum, & vinculum, licet in multa crassitie tendo neruum excedat.

Non poterat ligamentum immobile motum voluntarium edere ; & neruus ob mollitiem validos motus efficere non poterat : quare mixtum aliquod ex ambobus creari debuit, quod neruo durius, vinculo mollius esset. B Venæ, arteriæ, membranæ, actionem conseruant. Carnis huius fibrosæ vsus primus est, vt sit visceribus internis propugnaculum. Secundus, vt siccitas neruorum, & ligamentorum, à perpetuo motu contracta, permixtione carnis emendetur.

Musculorum differentiæ sunt plures. Alij sunt carnosi, vt linguæ, & sphincteres dicti ; alij neruosi, vt qui tibiam cingunt. Alij longi, lati : transuersi, recti, obliqui.

A peritioribus Anatomicis numerantur 405. Frontis, duo. Palpebrarum, sex. Oculorum, duodecim. Aurium, sex. Narium, duo. Labiorum, nouem. Maxillæ inferioris, decem. C Hyoidis, octo. Linguæ, decem. Faucium, octo. Laryngis, quatuordecim. Capitis, quatuordecim. Colli, octo. Brachiorum, sexdecim. Cubiti, octo. Radij, octo. Carpi. octo. Manuum, quinquaginta quatuor. Respirationi inseruientes, sexaginta quinque. Abdominis, decem. Dorsi, decem. Ani, quatuor. Vesicæ, vnus. Testium, duo. Penis, quatuor, Crurum, viginti octo. Tibiarum, viginti duo. Pedum, duodecim. Digitorum, viginti vnus : & sic certus musculorum numerus constituitur. Si plures, aut pauciores statuas, non errabis : nam sunt qui ex vnico plures faciunt, & ex pluribus, vnum.

In variis partibus adsunt musculi. In fronte duo sunt qui frontem, ac supercilium attollunt : nam licèt cutis vniuersa sit immobilis, in fronte sola, & facie sponte mouetur ; & hoc propter oculos, quia eos multùm aperiri D oportebat. In palpebris, quæ sunt duo oculorum tegumenta, & necessariò debent moueri, vt oculum claudant, & aperiant : quo pacto superior sola mobilis ; aperit ergo hanc vnus musculus, & claudunt duo.

Oculi cùm in omnem partem debeant moueri, vt exploratores, habent secundùm aliquos auctores, sex musculos, & secundùm peritiores, septem, vt *suprà* in fabrica oculi notauimus. Aures habent tres, primus in anteriore parte est situs : secundus ab occipitio emanat versus eas : tertius ex interna parte ad radices excurrit.

In naribus duo sunt dilatantes, duo constringentes. In labiis nouem, alij sursum, alij deorsum mouent. Adest & alius qui dicitur buccinator, qui buccam mouet. In maxilla inferiore, quia necessariò debet moueri, ad frangendos cibos, & articulandam vocem, adsunt sex : nam E mouetur sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, antrorsum, retrorsum. Claudunt eam duo, quoniam superior immobilis est, ne naribus, & oculis impedimento esset. Os hyoides octo musculi nectunt, & firmant. In lingua decem adsunt, qui eam in varias partes mouent, iuuántque ad transmittendos cibos, & exprimendas literas. In faucibus ad deglutitionem adsunt sex, tres vtrinque.

In larynge, qui est asperæ arteriæ operculum, quia ad vocem modulandam, moueri debuit, dilatari, constringi, aperiri, claudi, visuntur quatuordecim musculi. In capite plures assistunt, quia capitis motus varios, vni articulationi committere non erat tutum. Iccircò flectunt caput musculi duo, extendunt octo, & alij sex caput obliquè, & circulariter mouent.

In ceruice sunt octo, flectunt quatuor, extendunt totidem. In scapulis quatuor sunt, qui eam mouent sursum, deorsum, antrorsum ; & retrorsum. Brachium sursum mouent duo, deorsum duo, antrorsum mouet vnus fortis, qui dicitur pectoralis, retrorsum mouent tres. Cubitum flectunt duo, extendunt totidem. Radium mouent quatuor. Carpum laxant duo, extendunt etiam duo. Digitos flectunt musculi tres, extendunt quàm plures. Pollicem flectit vnicus, extendunt duo, abducunt tres.

Respirationis musculi sunt sexaginta quinque, distendunt inspirationi inseruientes 32. contrahunt expirationi dicati 32. Accedit diaphragma inspirationi, & expirationi inseruiens, & sic perficitur numerus cum hoc musculo. Diaphragmatis historiam *suprà* retulimus. Abdominis musculi respirationi inseruientes sunt octo, oriuntur à superiore parte ossis pubis, & ilium. In dorso sunt octo, duo superiores, inferiores duo, quintus, & sextus à lumbis oriuntur ; septimus, & octauus à processibus primæ, secundæ, & tertiæ thoracis vertebræ.

In ano sunt quatuor, sphincteres duo, rectum intestinum occludentes ; leuatores duo, qui anum delapsum reuocant. In vesica est vnus, qui eius ceruicem omni ex parte cingit, & exitum vrinæ intercludit. In testibus duo sunt musculi, Cremasteres dicti, id est, suspensorij, qui sustinent testes, ne suo pondere vasa extendant. In pene sunt quatuor. In mulieribus clitoris est loco pudendi in viris, & habet duos exiles musculos.

In femore flectentes duo sunt ; extendentes tres, circumagentes tres, abducunt sex. Flectunt tibiam quatuor, extendunt quatuor, adducunt duo, abducit vnus. In pede sunt duo flectentes, extendentes quatuor. Digitos pedum flectunt duo, extendunt duo, adducunt quatuor, abducunt octo. In pollice sunt peculiares, vno flectitur, extenditur altero, adducitur vno, abducitur alio

De vnguibus, & pilis.

VNgues mediam naturam obtinent inter ossa, & cartilagines, & sunt ex tertiæ coctionis crassioribus excrementis pronati, ideò continuò crescunt, & nutriuntur attracto alimento, non per assimilationem, sed per intus susceptionem. Eorum vsus primus est ad apprehensionem, Secundus, ne superficies digitorum suapte natura mollissima ab occursantibus externis iniuriis læderetur. Pili generantur ex materia tertiæ coctionis, nempe vapore fuliginoso rariora cutis spiracula permeante. Causa efficiens est calor moderatus, qui fuliginosos vapores in cutis ambitum detrudit, siccat, & per moram indurat. Primus vsus est, vt subiectas partes tueantur. Secundus, ad ornatum. Tertius, ad fuliginosi excrementi expurgationem.

De glandulis.

GLandula definitur pars simplex, rara, spongiæ similis, mollis, excrementis recipiendis, & humectandis partibus à natura fabricata. Vsus earum primus est, vt vasa firment : nam hæc cùm sint dura, violentis motibus rumperentur, nî haberent has molles carnes, quibus veluti stratis fulcirentur. Secundus, vt excrementa superflua absorbeant, & emungant, & illæ præcipuè factæ sunt ad inguina, axillas, retrò aures, vt excrementitios humores ex iecore, corde, & cerebro in se imbiberent. Tertius vsus, vt partes irrigent ne facilè siccentur. Hoc modo sub lingua sunt factæ, & iuxta maiorem angulum oculorum, ne hæ partes mutuis motibus siccarentur, & experimento compertum est in iis, qui ardore febrili sunt vexati : ij enim perpetuò illachrymant, quia hæ glandulæ præ æstu, & incendio sunt exiccatæ, & humiditatem superfluam à capite descendentem nec emungere, nec retinere queunt. Ita glandulæ plures factæ sunt in cerebro, larynge, pancreate, mesenterio, vesicæ collo, in dictos vsus, vt in descriptione cuiusque partis *suprà* demonstrauimus.

De cuticula.

CVticulam Græci vocant epidermidem. Est tenuissima cutis, & veluti efflorescentia cæparum pellicu-lis tenuioribus similis, insensilis, & penè exanguis. Hæc nostrum vestit corpus, & superficiem summam. Vsus primus est, vt sit medium tactus. Secundus, vt cutem veram, quæ sensu pollet eximio, tueatur. Tertius, vt cutem tegat, ne corpus perpetuò exudans, resoluatur. Quartus, vt vasorum ad cutem pertingentium oscula occludat. Quintus, vt cutis crassiusculæ, asperæ, inæqualis, superficiem tegat, & corpori ornamento sit.

De cute.

CVtis membrana est omnium amplissima, crassissima ex seminis, & sanguininis permixtione genita, temperiem moderatam obtinens, externi tactus organum, subiectarum partium tegumentum, & munimentum. Hæc est veluti extremorum medium, & tactus iudex. Nullam figuram habet, sed à subiectis partibus mutuatur. Et licèt sit candida, tamen ratione humoris affluentis, aliquando pallet in biliosis, nigricat in melancholicis, in sanguineis rubet, in pituitosis albet. Non est omni ex parte continua, quoniàm habet foramina patentia, vt in oculis, auribus, naribus, ore, ano pudendo; sed tota habet foramina inconspicua, quæ oculorum aciem effugiunt: nam est cribriformis, ad sudorum & fuliginum expulsionem, & vt transpiraret corpus, néue insitus calor marcesceret. Est foraminulenta, & poris plena, quos Medici cutaneos vocant.

Primus vsus eius est, vt sit tactus organum. Secundus, vt tegat corpus, & partium calorem foueat. Tertius, vt corpus ab iniuriis tueatur. Quartus, vn corpus partium structura varium inter se continuetur. Quintus, vt sit totius corporis emunctorium.

De adipe.

TErtium humani corporis tegumentum est adeps; vocatur etiam pinguedo, axungia, seuum; sed hæc differunt secundùm magis, & minus: quoniam adeps est siccior, pinguedo mollior, seuum siccius. Huius materia est sanguinis portio magis aërea, & pinguis. Sub cute copiosus adeps colligitur, quia sanguinis portio, quæ ob tenuitatem rariores musculorum carnes præteriit, à densiore cute retinetur: quare animalia quæ corium habent densum, vt sues, & delphini, plurimo adipe abundant. Primus vsus est, vt tueatur corpus. Secundus, vt conseruet calorem; viscíditate enim, & lentore suo effluxum eius prohibet. Tertius, vt sicca corpora oblinat, vt in corde. Quartus, vt ad faciliorem motum dura corpora humectet. Quintus, vt loca impleat vacua. Sextus, vt sit pabulum caloris; hic enim humidis gaudet, fugit à merè siccis: quare inediæ tempore pinguedo in alimentum vertitur.

De membrana carnosa

CVti, & pinguedini subiicitur membrana quædam crassissima, vniuersum corpus à capite vsque ad pedes tegens. Arabes vocant panniculum carnosum, Latiniores membranam carnosam vocare consueuerunt. Primus vsus eius, vt propagines venarum, arteriarum, & neruorum, quæ feruntur ad cutem, eius ope suffulciantur. Secundus, vt musculorum carnes tegat, ne ab externis lædantur.

De formatione fœtus, membranis eum inuoluentibus, situ infantis in vtero, & eius exclusione foràs.

IN congressu venereo mas, & fæmina semen eiaculantur, & vterus postquam in suam cauitatem semen virile recepit, statim sagacis naturæ industria, & motu os vteri coarctatur, ne semen excidat. Circa hoc conceptum

A semen, tum à vi formatrice, tum ab vtroque semine membrana generatur, quæ Allantoides vocatur, vteri cauitati adhærens, cuius vsus est vt vniuersum semen inuoluat: nisi enim priùs formarentur membranæ, tenellus embryo, eiusque principes partes vteri duritie læderentur. Hæc cingit fœtum zonæ instar, & vrinam continere dicitur. Secunda dicitur Amnios, alij Amiculum vocant, fœtus velut sudorem excipiens. Tertia appellatur Chorion, quæ nihil est aliud, quàm vasorum multitudo membrana tenui connexorum, ex Gal. 15. *de vsu part. cap.* 4. Hæc appellatur secunda, ab Hip. 5. *aph.* 49. alij nominant secundinam, vt Paulus *lib.* 5. *cap.* 75.

Sed in hâc re video Anatomicos esse discordes. Quidam membranas solùm Choron, & Amnion in fœtu B humano agnoscunt, licèt in brutis tres membranas obseruent. Alij genita Allantoide, & Amnio, vt suffulcirentur, affusionem orbicularis placentæ instar, quam Chorion appellant, generatam fuisse asseuerant; & sic hanc placentam, secundinam vocant. Sed (vt verum fatear) hæc in nobis minimè est membrana, sed crassa quædam materia, excrementorum instar, cuius vsus est dictus, vt fulciret vasa, & propugnaculi vicem gereret, & fœtum ab externis iniuriis tueretur, & sic Paulus vocat fœtus velamentum. Addunt Recentiores, vt sanguinem ad fœtus nutritionem præpararet.

Amnios dicta est sudoris, & vrinæ receptaculum, cuius aquæ, aut vrinæ, aut seri vsus, auctore Galeno 15. *de vsu part. cap.* 5. est, vt ope huius humoris lubricus fiat vterus, & promptiùs dilatetur, vt sic per collum vteri molle, & humectum, puellus possit exire foràs, aliàs diffi-C cilis fit partus; si amnios membrana ante exitum puelli frangatur, & vacuetur aqua, & sic remanet periculum, ne ab aquæ copia possit fœtus suffocari.

Deinde in omnium partium delineatione laborat perpetuò vis formatrix, neque conquiescit, quousque omnium membrorum discretio fuerit absoluta, quæ in maribus perficitur trigesimo, fœminis quadragesimo die, aut quadragesimo secundo, vt diuinus Hippocrates piæ dixit, *lib. illo aureo, de natur. puer. num.* 14. & 20.

Postea ordine quodam ex sanguine, qui est alterum nostræ generationis principium, generantur parenchymata, & carnosæ partes. Parenchymatum secundùm Medicos, & veriorem sententiam, primum est hepar; secundum, cor, deinde reliquorum viscerum carnes effor-D mantur. Postea simul iaciuntur partium spermaticarum fundamenta, & partes spermaticæ generantur, sed primò nobiliores & magis necessariæ, vt tria principia, venæ, arteriæ, nerui. Venæ ab hepate ad chorion vsque propagantur, arteriæ à corde, nerui à cerebro.

Duriores, & solidiores partes simul figurantur, sed non simul perficiuntur; nam ex ossibus, alia celeriùs, alia tardiùs elaborantur, costæ, gena inferior, auricularum ossicula, os hyoides primis diebus osseam acquirunt naturam; deinde brrachij, tibiæ, femoris, spinæ, vtriusque manus, sterni, quæ celerior conformatio ad vsus, & necessitatem est referenda, ita vt septimo die omnium spermaticarum partium rudimenta sint conspicua.

Totus itaque contractus, & conglobatus sedet in vtero puellus, manibus genua apprehendens, & in genua caput dimittit, vt oculi vtrinque manuum pollicibus E velut affixi hæreant, nasus verò inter genua procumbat. Hæc figura est frequens, nec laboriosa fœtui, licèt alij alios situs obseruarint, capite eleuato, & aliquando transuersim, sed hi sunt rari.

Excluditur foràs fœtus, quando iam perfectus est, & tunc mole sua calcitrat, & rumpit membranas, & à natura extrà protruditur. Sed quæres an hæc excretio, vtero, an ipsi puello referenda sit? Perbellè tibi respondet Galenus 5. *aph.* 37. dicens: *quum scilicet alimentum ab vtero veniens non est infanti sufficiens, & infans adultus est, plus cibi requirens, quam illud quod adest, calcitrat, & membranas difrumpit, initiúmque partus matri affert, &c.* Quapropter puello principium motionis tribuendum.

De

De vmbilico, & vasis vmbilicalibus.

VMbilicus in medio corporis situs est quia dum in vtero matris latemus, per eundem nutrimur, & per eundem excrementa reddimus. Nihil autem est vmbilicus, nisi receptaculum quatuor vasorum, & vnius venæ quæ dicitur vmbilicalis, quæ ab vtero ortum sumens, per vmbilicum sursum, partem quandam iecoris diuisam ingreditur, terminatúrque in venam portæ: & duæ arteriæ vmbilicales,vna vtrinque à ramo iliaco ortæ; & per chorion variis surculis diuaricatæ, quæ tandem cum vterinis arteriis coëunt. Vena attrahit quod dulcissimum est ex venis vteri. Arteriæ maternum spiritum attrahunt, & arteriosum sanguinem: atque horum vasorum ope,nutritur,viuit, transpirat fœtus.

Ourachus est vas cauum, & membranosum, quòd à B vesicæ fundo ad vmbilicum fertur,eo canali vrinam effundit fœtus in allanthoidem membranam. Quatuor hæc vasa in vmbilico coëuntia,fœtu in lucem edito,eo munere priuantur, & in ligamentum degenerant, quòd dicitur ab omnibus vmbilicus.

De superfœtatione.

SVperfœtatio duplex est, vera,& non vera. Illa definitur quòd sit secunda conceptio, quum grauida iam mulier iterum cum viro coïens concipit, quasi sit noua quædam supra iam conceptum puellum fœtatio. Non vera dicitur, quando plures fœtus vno concubitu generantur. Mulier sæpius superfœtat, quia sola post conceptum,maris congressum appetit, ob plures causas, quas C Medici, & Theologi proponunt.

Eam concedit Hip. *lib. de superfœtat. in initio*, & licèt non aperiatur os vteri, nisi in partu, quo tempore aperitur ad exitum fœtus, & occludatur grauidis, vt nec cuspidem acus admittat, 3. *de nat. facult.* 3. tamen eam possibilem esse, & sæpe contingere omnes Anatomici admittunt, edocti ab. Hip. 5. *epid. num.* 11. qui apertè fatetur Gorgiæ vxorem in Larissa superfœtasse, & excreuisse fœtum alterum post sexaginta dies, postquam exclusit primum. Clamet ad rauim vsque Valuerda, doctus alioquin anatomicus, *lib.* 3. *de re anatomica, cap.* 14. qui vanum esse asseuerat, immò mendacio plenum asserere, dari superfœtationem: cuius irrita tela repulimus *lib.* 3. *in com. hist.* 14. Neque Galenus ita claudi vterum affirmat, vt sponte, non hiet: nam ipse ex innata doctrina defcendit, D veluti concupito semini occursurus, & in congressu venereo illud recepturus. Quare dari superfœtationem, certum est,& auctorum testimoniis confirmatum.

QVÆSTIO VII.

Vtrùm anatomica scientia ad Medicum, vel Chirurgum spectet.

COMMENTARIVM.

HOminum ossa contemplari.] Tanta est anatomicæ artis ad affectus internos cognoscendos, & curandos præstantia,& vtilitas, vt coactus Galenus *lib.* 1. *de loc. c.* 1. illius cognitionem Medico curaturo, qui Physicus ap- E pellatur, non verò externa mala medicanti, qui Chirurgus dicitur, esse necessariam asseueret. Ille enim non solùm viscera inspectione scrutatur, verùm cadauerum ossa exiccata (Sceleton Græci vocant) esse perscrutanda arbitratur. Ossa enim fulcri instar vniuersam corporis molem sustentant; quare miras præbet vtilitates Sceletos, quas proposuit Realdus Columbus *l.* 4. *de re anatomica, de Sceleto*, quo libro exactè edocuit, quo pacto parari debeat; quæ in eo expoliendo obseruanda; quomodo ossa coquenda; quibus deinde connectenda; qua industria fœtor auferendus,& odor bonus conciliandus.

Ob has commoditates mirabiles, in Alexandriæ scholis, peritissimi magistri rudioribus primùm reficcata corpora, deinde integra proponere assueuerant. Quare Galenus huius vtilitatis causa permotus, & addiscendi summa auiditate inflammatus, quum esse arcanorum naturalium scrutator vigilantissimus, illuc nauigauit; quo loco celeberrimi aderant Medici, qui hanc humani corporis compagem, se docere profitebantur, eiusque cognitionem ad curandos morbos esse pernecessariam, immò vtilissimam discipulis inculcabant: vt tibi constet quàm temerè plures Galenum incusent, quòd solùm in simiarum, & non in humani corporis anatome fuerit versatus, quorum ignorantiam latè refutauimus *lib.* 2. *in com. hist.* 41.

Ergo, vt ad quæstionem explicandam accedamus, videtur difficile, quomodo Galenus multò magis necessariam arbitretur anatomicam cognitionem Physico, quàm Chirurgo, si enim hæc cum corporis dissectione comparetur, Chirurgica potiùs, quàm physica dicenda est, siquidem manualis operatio à physico est valde aliena, ex Hip. *in suo iureiurando,* & *lib. de flatib. in initio,* & *de decêti ornatu.* Gal. *lib.* 6. *epid. sect.* 5. *com.* 1. & 6. *meth. vlt.* Celso *lib.* 7. *cap.* 1. Ergo perperam Galenus anatomicam disciplinam physico, non Chirurgo addixit.

Deinde cùm Medicus in dialectica, physica, disciplina de pulsibus, crisibus, morbo, & symptomate, & aliis, oporteat vt sit instructus, quibus partibus Chirurgum excedit, cur his prætermissis solam memorat anatomen? Quare in hoc videtur fuisse diminutus.

Insuper immeritò Galenus physicum à Chirurgo separauit; nam hic, Medicus etiam ab Hip. appellatur, *lib.* 1. *de fractur.* & *lib. de vulnerib.* nam tria sunt instrumêta, quibus vtrique vtuntur; nec enim à Medico aliena operatio manualis, vt nec à Chirurgo commoda victus, & medicamenti institutio: quare saltem instrumentis inter se non separantur. Ergo vel penès varia morborum genera curanda distinguntur, vel penès diuersum situm eorumdem met morborum. Primum dici non potest, quia non distant genere pleuritis, & phrenitis ab externa phlegmone; nec similiter externa vlcera ab internis, sed eiusdem appellationis, & essentiæ sunt. Si verò ex situ distingui dicantur, cùm non minùs necessaria sit secanti, vrenti, scindentique Chirugo, quàm physico, suarum partium cognitio; conuincitur sanè non rectè separasse Galenum, per dissectionis cognitionem, Medicum à Chirurgo.

Vt verò hæc omnia perpendas intimiùs, notabis, duplicirer posse considerari necessitatem anatomicæ cognitionis, vel prout necessaria est ad affectuum,& affecti loci cognitionem, vel ad curationem. Quod ad primum attinet, summopere necessarium Medico est physico, ad internos affectus dignoscendos, in dissectione esse versatum, non sic autem Chirurgo. Cùm enim externa mala præcipuè consideret, & hæc sensui sint manifesta, cùm in ipsa sint superficie, anatomica ambage non alia indiget, vt in curationem illorum deueniat.

Quod ad curationem verò attinet, è contra res se habet: nam physico ad affectum curandum sufficiens est quæcunque licèt non exacta cognitio, compositionis corporis, aut membri curandi; Chirurgo verò exacta eiusdem notitia omnino requiritur, ac dissectionis, ad hoc vt commodè secare sciat, vrere, aut scindere, quæ sunt illius munera. Cùm verò Galenus *in opere de loc. affectis*, quod theoricum est, anatomicam disciplinam considerasset in ordine ad affectum, & affecti loci cognitionem, ideò eam quidem physico necessariam esse, non autem Chirurgo pronunciauit.

His iactis, argumentum primum solue, negando anatomicam peritiam ad solum pertinere Chirurgum, quum magis ad physicum spectet, saltem ratione agnitionis affectuum, de quo *lib.* 1. *de loc.* negando rursus, eam solùm comparari dissecando corpora; ex libri enim doctrina, simul & frequenti dissectorum conspectu, sufficienter acquiritur: dissecare autem ad Chirurgum, tanquam ad physici ministrum pertinet.

Vel aliter respondeti potest: ad vtrumque scilicet artificem æqualiter pertinere partium structuram agnoscere; ad physicum, internarum, externarum ad Chirurgum:

rurgum: Verùm cùm Galenus de internis ageret, anatomen phyfico commendauit,non autem Chirurgo, quoniam de affectibus illi fubiectis non proponebat agere. Vulnera interna, quæ Medicus tractat, & externa, quæ Chirurgus, nec ratione fui, nec ratione medij differunt fpecie, nifi fortè membri ratione in quo funt: nam alia funt intra,alia extra corpus.

Ad fecundùm. Non negat memoratas artis partes ad phyficum requiri, & ipfum perficere, non minus quàm anatomicam contemplationem: de illis tamen non meminit,quoniam ad laborantis loci notitiam,de quo in præfenti erat fermo, non deducunt.

De tertio fciendum eft, non effe facile diiudicare,per quid phyficus, & Chirurgus inter fe feiungantur, quæue fint propria cuiufque munera. Et non feiungi quidem per illud quod varia morborum genera vtrifque proponantur, (quemadmodum putarunt multi) apertè in hoc tertio argumento conuincitur.

Opinantur alij, feparari inter fe prædictos artifices, tantùm ratione auxilij, inftrumentiue, quod vnicuique proponitur diuerfum ad operandum: exiftimant enim vtriufque fimul manus, & officium effe, internos pariter & externos affectus curare; fed phyfici, victu & medicamentis? Chirurgi verò, manuali operatione. Primum oftenditur. Interna, & externa mala fimili curandi methodo tractantur, remediifque fimilem facultatem habentibus. Ergo nulla videtur ratio, cur eorum curatio ad eundem phyficum non pertineat.

Quod autem ad Chirurgum vtrumque morbi genus fimiliter fpectet, in externis quidem cùm res frequentiffima fit, fatis conftat. in internis verò, vt cùm hydropicum perforat, vel fuppuratum, non poffe tranfgredi vltra manuum operationem, colligitur ex Hip. *in fuo iureiurando*, & ex eo quod fcribit Galenus *ad Thrafibul.cap.* 23. *&* 24. *&* *paffim*, vnam effe artem medendi, fed eius partes tres, & inter fe diuerfas, quarum vna Chirurgia dicitur,id eft,manualiter operans, 1. *de anatomic. adminift, cap.* 3. Cùm ergo Chirurgus à Chirurgia dicatur, non poterit vfum operandi manualiter tranfcendere, quod folum Chirurgiæ eft: alioqui confunderentur medicinæ partes inter fe diftinctæ, & Chirurgia non erit Chirurgia, hoc eft, medicinæ pars, cuius fola eft manualis operatio.

Accedit in eiufdem confirmationem, quod idem Galenus teftatur 6. *meth. vlt.* Phyfici effe, duplici vti artis inftrumento, licèt ipfe fateatur,fe in Græcia tertio etiam vfum fuiffe. Alterius verò,nempe Chirurgi, manu operari, hoc non fuo ductu, fed Medico tantùm domino præcipiente. Quare folum manus inftrumentum videtur relinqui Chirurgo; reliqua autem, victum, & medicamenta non poffe attingere: atque ita exiftimat penès inftrumenta feparari inter fe prædictos artifices.

Aliis magis placet, feparari potiùs per morborum fitus, quàm per auxilia, inftrumentáve: exiftimant enim non minùs effe Chirurgi externa mala victu,medicamentis, & manu curare, quàm Phyfici interna eifdem tribus auxiliis. Adiiciunt tamen quòd quemadmodum in internis malis vbi requiritur manuale opus, Chirurgus aliquando à Phyfico accerfitur; ita in externis, vbi grauia fuerint, & magna requiruntur auxilia victus, & medicamentorum, Chirurgo Phyficum confulere oportet, id quod ex Galeno colligi videtur 3. *de compof.medic. fec.gener. cap.*2.dum ex multorum fententia, quam approbat, affirmat medicinæ partes mutuam opem requirere, licèt ex fe diuerfæ fint,tum quæ manu, tum quæ medicamentis & victu medetur: maximè illam quæ manu curat, reliquis duabus indigere.

Confirmatur huiufmodi fententia, ex eo quòd in fcriptis de Chirurgia libris, etiam victus ratio, & medicamenta edocentur, de quibus interrogati Chirurgi refpondent, antequam medendi facultatem confequantur. Deinde ad mala externa fananda, vltra manuum operationem, neceffaria eft victus, & medicamentorum inftitutio. Sed oppreffio magna foret, grauéque Reipublicæ difpendium, fi ad vlcus, aut externam phlegmo-

A nen, tumorémve fanandum, duo effent vocandi, remunerandíque artifices. Ergo fatius fuerit internis morbis phyficum,externis verò præfici Chirurgum, qui ex fe, & victum poffit inftituere, & medicamenta; quemadmodum & conftituta eft obftetrix,quæ partubus præfiet, & citra Medicorum præfcriptum remediis Medicis vtetur. Verùm Chirurgi medicamentorum vires, & alimentorum facultates fatis non agnofcunt: vnde etiam medicamentorum modum, methodúmve tractare non poffunt,nec debent magna remedia fine difpendio, præfertim in grauioribus morbis præfcribi.

Et retenta prima quidem ex enumeratis fententiis, ad tertium argumentum refpondetur, fumpto nomine Medici latè, etiam comprehendi Chirurgum; & ita intelligenda funt loca, vbi Medicus appellatur: non verò fi B præfsè accipiatur: atque fic primò ad Chirurgum non pertinent prima duo artis noftræ auxilia, neque abfque Medici præfcripto illis poteft vti, fed ea à Medico Phyfico petenda funt,cuius funt principia.

Quòd fi fecunda magis placet, non diftingui fcilicet penès inftrumenta, fed licere vtrique eifdem vti auxilis, nec nifi penès varios morborum fitus diftingui, minùs vrget argumentum: non enim negat Galenus neceffariam etiam effe Chirurgo anatomiæ cognitionem,fed cùm de internis dignofcendis affectibus ageret, qui folius Phyfici,& non Chirurgi funt,iuxta fecundam, fententiam phyfico folùm anatomiam commendauit.

Nec huic fecundæ obftant primæ fundamenta. Non primum, quoniam licèt diuerfa fit Chirurgia ab aliis medicinæ partibus, & ab ea deductum nomen habeat Chi- C rurgus, non ita tamen diuerfæ funt, vt quodammodo mutuò fe non participent, mutuamque opem requirant,fed pars vna diætetica dicitur, quoniam præcipuè verfatur circa inftitutionem victus, & fic de reliquis. Minùs obftat illa Romanorum Medicorum confuetudo, de qua Galenus 6. *meth. cit.* apud quos Chirurgi tanquam miniftri fola manu operabantur, & hoc præcipientibus folùm Medicis:nec enim illa apud nos obferuatur, immò vtilius quodammodo eft Reipublicæ, exemptos effe à Medici imperio Chirurgos. De quo argumento lege Valleriolam, *lib.* 3.*loc.com.cap.*17.

HISTORIA V. ALBVCASIS,
De flatu vago.

D

Flatus furiofi hiftoria mira.

Ægritudo hæc nominatur in terra noftra Nakir, & eft dolor qui accedit in quibufdā membris,deinde permutatur de mēbro ad membrum. Huiufmodi exemplum vidi ego tale. Vocatus fum ad mulierem quandam infirmam in quadam villa,& detexit brachium fuū, & vidi inflationem paruam in vena brachij, & poft horam vnam vidi inflationem illam ambulare cum focilli, ficut procedit vermis,afcendendo ad humerum celeriùs quàm credi poteft, & mouebatur ficut argentum viuum, cùm currit de loco ad locum. Receffit ergo dolor ex loco, qui primùm doluerat, & fixus eft in humero: deinde (vt narrauit mihi) reuoluebatur in toto corpore, quemadmodum & ego ipfe facilè deprehendere potui. Mi- E *ratus fum ergo velocitatem difcurfionis eius de membro ad membrum; & ego antea nunquam videram ægritudinem quæ effet, qualis hæc in hac muliere. Multos quidem vidi,qui fenferunt dolorem permutari de membro ad membrum,fed nō hoc modo, aut hac celeritate. Nec ego aliam caufam coniicere poffim, quàm quod mulier fuit fole,& laboribus exhaufta, ficuti funt, quæ funt ex villis, ficci corporis, detectarum venarum. Hinc ergo apparet fenfui illa ventofitas permutata, & eft neceffe vt non appareat fecundùm hunc modum, in illis qui funt delitiofi, & coporibus humidis, occultarum venarum. Cum ergo moliris curationem eius, & fenfit patiens illum dolorem, tunc fi eft,apparet oculis, ficut diximus: tunc ftringe fuper ipfum, & fub ipfo velociter, & feca fuper ipfum donec egrediatur ventofitas coarctata,& cauterifa locum. Si autem non vides locum affectum, & dolentem, cura ipfum*

ipsum cum excussione corporis, & quopiam remedio quod expellit ventositates,& extenuat eas. Commodè autem fit pilulis fœtidis,& pilulis de serapino, & similibus,&c. Albucasis lib. 2.cap. 93.

PARAPHRASIS.

IN qualibet nostri corporis parte flatus adnasci, illámque distendendo, dolorem concitare, concors est Medicorum sententia, edocta ab ipso Galeno 14.*meth.c.*7.& 2.*ad Glauc.cap.*6.Auic.3.4.*tract.* 2.*cap.*16.quos à debilitate caloris innati generari demonstrauimus,*lib.*3.*in com. hist.*21. Signum flatulenti humoris esse permutatationem de loco ad locum, ostendit Auic. 1. 3.*tract.* 2.*cap.* 7. In quibus autem partibus colligantur flatus,Galenus *lib. cit. ad Glaucon.*euidenter demonstrat.

Flatus ergo in ventriculo generantur, ex cibis, aut humoribus pituitosis à debili calore in vapores resolutis: nec temerè dicit Galenus 3.*de sympt. caus.cap.*2. à debili calore ipsos generari, quia nec vehemens, seu absoluta frigiditas, nec summa caliditas flatum gignere possunt; id quod exemplis ab externis rebus desumptis Galenus confirmat: siquidem hyberno tempore, & flante Borea,frigidissimę aëris constitutiones serenæ sunt,&vaporibus prorsus destitutæ: similiter æstatis tempore calidissimæ constitutiones purum aërem reddunt: initio autem veris, & autumno,quibus temporibus calor debilis est & lenis,nebulas maximè generari experientia testatur. Quod similiter in animantibus fieri certum est.

Flatus appellationes sunt multiplices: si enim per os flatus excernitur, dicitur ructus; si per inferiora, appellatur flatus: hic verò vel cum strepitu, vel sine illo excernitur. Vbi verò per neutram partem, hoc est,nec per os, nec per aluum expellitur, inflatio à Latinis vocatur. Cùm verò in intestinis continentur, & huc illucque refluunt, varios concitant strepitus: alij enim acuti sunt, tenuésque,sonori, & graues: obscuri plurimi redduntur, cuius discriminis causam Galenus *in cit.loc.de caus.sympt.* tam ad excrementi quantitatem, & qualitatem, quàm etiam ad locum referre videtur.

Notabis deinde, quòd per flatum Galenus intelligit inflationem, & solet etiam appellari spiritus, vt constat ex Galeno 4.*acut.*20.& 14.*meth.cit.* inflationem vocat sequutam ad halituosos spiritus, scilicet crassos, tenues, medios. Ex hac appellatione cibos vocamus flatuosos; immò & hominem hypochondriacum, & melancholicum appellat flatuosum Galen.6.*epid.sect.* 3.*com.*12. Hoc modo faba est natura sua flatuosa, 1.*acut.*18.& *lib.de bonit. & vit.succor.cap.*13. quando cibus est flatuosus,& debilitas adest innati caloris, tunc flatus solent generari: de quibus egit Hip.cum Gal.2.*prog.*14. est enim in alimento pars persæpe humida,tam tenaciter cum aliis partibus coniuncta, à naturáque membrorum tam longe distans,vt per nullam coctionem in chylum possit transmutari;quæ vel in vaporem, qui insensibiliter expellitur; vel in parte in qua alteratur, in flatum vertitur,ex Galen.2.*ad Glauc. cap.*7.Ex hoc oriuntur palpitatio,priapismus, & flatuosus tumor:de quibus affectibus *lib.*5.*de loc.affect.& loc.meth. cit.*disseruit ad plenum Galenus.

Sed dubitabis cur apud Arist.10.*sect.probl.*5.Solus homo inter cætera animantia magis flatuosus sit,quum inter omnia animalia sit calidissimum, 4. *probl.* 7.& 10. *probl.*26 & minùs flatuosa sumat,quàm bruta, quæ fabis herbis, & aliis fruticibus crudis perpetuò vescuntur? Dic dupliciter flatuosum dici,per se,& per accidens: illo modo non est verum hominem esse flatuosum, quum sit calidissimus, per accidens verò frequentiùs tentari flatibus dicimus.ob intempestiuum, & varium alimentorum vsum, quæ cùm non coquantur, in cruditatem abeunt, & in flatum. Accedit quòd animalia ob frequens exercitium minorem flatuum copiam coaceruant; is enim motu insensibiliter per cutaneos meatus euanescit. Lege Silanum de Nigris, *in* 9. *ad Almans. cap. de colico. dolore.*

Dubitabis secundò. Cur venæ flatulenta materia turgere possunt,si sanguine calidissimo sunt refertæ, cuius calore ea facillimè resoluitur? Dic in vasis furiosum flatum generari posse, qui huc & illuc refluens, & agitatus,ea(præsertim in gracilibus,& extenuatis) in tumorem eleuet: nam si alia membra hoc spiritu turgida, vt colon, genitalia,guttur intumescunt, ex Auic. *loc. cit.* Rhasio *tract.*3.*cont.cap.*9.immò distenduntur,& rumpuntur, ex Beniuenio.*lib.de abdit.c.*40.& 81.cur non venæ?

Turgere flatum concedit Galenus 1.*cris.*9.*in fin.* & ratio dictat: nam inordinato, & impetuoso motu per venas, & vniuersum corpus mouetur: nec credibile est hunc dolorem solùm fuisse excitatum in venis, sed etiam in partibus eas contingentibus,aliqua flatus portione ad ambitum corporis transmissa, quemadmodum in intermittentibus fieri conspicimus, ex qua distentæ dolent: hoc modo in vtero à flatuosa materia occupato vehemens dolor excitatur, ex Auic.21.3 *tract.*2.*cap.vlt.*& plurimis exemplis probauit Adrianus Alemanus *in com.lib.Hip.de flatibus,in med.*

Cùm ergo tumor, & ingens dolor ex furioso spiritu pronascitur, tunc stringe,hoc est, comprime, nam compressio est benefica parti dolenti. Si non profit, cauterisa locum, vt roboretur pars, & spiritus intus inclusus & retentus,vel egrediatur,vel à calore resolutus euanescat.Si locus est occultus, & æger carnosus & pinguis, tunc exercitium optimum est; attenuat enim spiritum, eumque absumit: vel vtere iis medicamentis quæ calida sunt, & tenuium partium,vnáque pituitosos humores euacuare nata sunt: de quorum vsu seorsim *in praxi historiarum* proponemus plura.

Sed superest explicandus vsus pilularum fœtidarum,& de serapino, quarum vtilitas pro frigidis humoribus vacuandis est maxima: quoniam fœtidæ, præterquam quòd pituitam crassam valentius per aluum expurgant, nebulosos flatus mire resoluunt, & fortiores vires expostulant, quàm quæ de serapino, seu de sagapeno appellantur,quæ pituitam lentam, viscidam & alios tenaces humores ex ventriculo, intestinis cerebro, neruis, pulmone, thorace, iuncturis euacuant;quibus etsi doctissimus Manardus se nunquam fuisse vsum asseueret,*in com. Mesue,tract.de pilulis de serapino*: tamen si necessitas vrgeat, illis vti optimum est, vt firmat Vigo,*lib.*5.*antidotary sum.* 1. *tract* 9.*in fin.tit.de pilulis de serapino*.Cætera quæ resoluunt flatus præsidia lege apud Nicolum *serm.* 7. *tract.* 3. *sum.*2.*cap.*45.Cardanum *consil.*5.*de dolore vago.*

HISTORIA VI. GALENI, *De noxis sequutis ad esum tritici elixi.*

Ex nimio tritici cocti esu sæua symptomata sequuntur.

NIsi ipse aliquando triticum in aqua elixum comedissem nunquam aliquē eius vsum in cibo esse credidissem.Neque enim fame grassante ad hunc vtendi modum quis accessferit, quum suppetente tritico, panem ex eo facere possit: in cœna verò quemadmodum elixum, frixúmve cicer, & alia quædam semina similiter parata, pro tragematibus, quæ vocant, sumuntur, ita triticum elixum à nemine sumitur. Ob eas sanè causas nunquam credidissem, quempiam triticum elixum esitasse. Cum autem ipse aliquando rus procul ab vrbe, cum duobus adolescentibus meis æqualibus profectus, rusticos iam cœnatos deprehendissem, & mulieres sese, vt panem facerent, accingere: vnúsque ex ipsis repentè triticum in ollam coniectum coxisset, deinde sale mediocri conditum,vt ederemus, esset hortatus, abundè certè comedimus, pondus tamen in ventriculo sensimus, vt lutum ipsi incumbere videretur. Et cùm postero die nō coxissemus,totum diem cibum ita fastidiuimus, vt nihil edere potuerimus: præterea flatulento spiritu eramus pleni, capútque dolebat, & oculi caligabant. Neque enim per aluum quicquam excreueramus,

excreueramus, quod vnicum in cruditatibus est remedium, A *&c.Galenus* lib.1.de aliment.facult.c.7.

PARAPHRASIS.

TRiticum licèt inter frumentacea primum locum sibi vendicet, quia simillimum est naturæ humanæ, & magis nutrit, vt *lib.diætar.pericul.* probauit Ishac, *titul.de pane triticeo*, & Petrus Hispanus doctè explicuit *in com.* ex cuius farina, simila, similagine, multiplices panis differentiæ conficiuntur; tamen elixum, crassissimi succi est tenacis, & obstruentis valde, & ita stomacho graue, & onerosum, vt nec animalia id edentia concoquere queant: sed præ lentore & viscíditate, in ventriculo remanens ingestum, obstruit, viscéráque infarcit: quare præ obstructione, distributionis sequitur impedimentum, sanguis non ita transpirat, & partibus refrigerium denegatur.

Ex iis iecoris, & renum meatus adstringuntur; quare grauitatis secundùm prædictas partes sensus enascitur, & dolor nonnunquam suboritur. Hoc modo plenitudinis collectio in mesaræi, simarúmque visceris partium venis progignitur; ex qua periculum rursus est, ne aut phlegmone insequatur partium, in quibus facta collectio fuerit, aut redundantium humorum ipsorum putredo oriatur, vt *lib.de succor. bonit. & vitio, cap.2.* confirmat Galenus.

Hoc euidenti ratione patet manifestè: nam si farina tritici, longo interuallo tritico tenuior, difficilis est concoctionis, nisi per salem, aut fermentum attenuetur, quid erit de non triturato tritico dicendum, quod suapte natura contumacissimum est ad concoquendum, & flatu ventriculum crasso perturbat, ipsiúsque calorem innatum suffocat, & premit? Quare deiicitur appetentia; flatulento spiritu ex infausta coctione generato stomachus subuertitur, qui in caput, & instrumenta sensuum conuolans, cerebrum concutit visúmque obtundit.

Sed quid respondebimus Paulo, qui *lib.7.tit.de tritico*, hoc, nonnihil glutinosum, & obstructioni efficax habere affirmat? Dic, triticum non tanta obstruendi vi pollere, sicut quum tempore famis assumitur; rapitur enim intempestiuè crudum ad inanitas venas. Solue secundò, triticum graue ac densum, viscidissimum succum gignere; rarum autem, leue, & intus candidum, minùs obstruere, ex Oribasio *lib.4.synops.c.4.* Lege quæ de tritici, & panis electione diximus *lib.2.in com.histor.32.* & plura de eius differentiis quære apud Hermolaum Barbarum, *lib.2. Corollarior.in Dioscoridem.cap.309* & perdoctum Ludouic. Nonnium *lib.1.de re cibaria, cap.2.*

HISTORIA VII. GALENI, & Rhasij, de extenuando corpore crasso.

Corporis obesitas, victu extenuante, frictione, exercitio, & aliis auxiliis persanata.

IPse namque iuuenem quendam quadraginta circiter annos natum, oppidóque obesum persanaui, vsus tum antidoto, quæ aduersus articularia vitia est composita, tum sale theriaco, ipsáque theriaca, ac reliquo extenuante victu, & pro exercitatione, cursu veloci. Porrò præparaui hominẽ ad cursum, perfricando primum linteis asperis, quoad cutis ruberet; dein statim cum oleo quod in se digerens aliquod medicamẽtũ habebat quo etiam post cursum rursus vtebar. Talia medicamẽta sunt, tum syluestris cucumeris radix, tum althæa, tum gentiana, tũ aristolochia, tum panacis radix, tum polium, tum centaurium. Per hyemen verò etiam à balneo, iam dicto oleo hominem reunxisse profuerit. Verùm cibum exhibere non statim à balneo, sed interposito somno conueniet. Quòd si velit etiam ante cibum lauari, permittes. Magis etiam ad rem pertinebit, si aqua ipsi digerendi facultas insit. Ac siquidem talem aliquã sponte natam habemus, ipsa vtemur: cuiusmodi in Lesbo visitur, à Mytilene stadiis quadraginta: sin minùs, similem aliquã moliemur, quæ hydropicis & tumefactis idonea est, vtpote valẽter desiccans: ita profectò vt præpinguibus, ac præcipuè si quis ipsos cogat in ea celerrimè natare, nec post longã leuationem protinus esse, sed somno interposito, aut omnino saltem quiete. Sanè illud est sciendum, & ab eo qui obesitatem curat prædicendum, quòd febris ad rem propositam aliena non erit, vtique si Medicus rectè omnia faciat, &c. Galenus lib.24. meth.cap.15. *repetit* lib.6.de sanit.tuend.cap.8.

Ego quoque curaui quendam iuuenem, appropinquantem ætati quadraginta annorum, cuius corpus ingrossatum erat vltima ingrossatione, cum electuario quod datur in dolore iuncturarum, & cum sale confecto cum viperis, & cum theriaca ipsa. Sed fricabam eum inprimis cum pannis lineis B *grossis, dũ rubrificaretur cutis eius; deinde cum oleo mixto cũ medicinis dissolutis, vtendo cum hoc, toto regimine attenuatiuo, & exercitio, cum frictione veloci vehementer facta pluries; & post frictionem ipsa vnctione facta cum ipso oleo, &c. Rasius* lib.14.continent.tract.3.c.2.de cura ingrossationis.

PARAPHRASIS.

DE cura corporis crassi & obesi, agunt in his historiis Galenus, & Rhasius, quomodo nempe ipsum eliquandum sit, & extenuandum. Sed cur ita soliciti sint in persananda obesitate, meritò inquires, cùm ipsa incurabilis sit; quare dicebat Galenus, *lib.14. meth.c.15.* Nicomachum illum obesissimum, vt curaretur indiguisse Æsculapio? Dic, quòd obesitas ex Gal. *2.de temp.cap.4.* duplex est, altera naturalis, accidentalis alia: illa immedicabilis est; hæc cùm sit aduentitia, & à multis causis profecta, curationem admittit. C

Multa autem cogunt Medicos, vt obesis remedia applicent quoniam in plurima damna incidere sunt parati, quæ ex professo referunt Auic. *7.4. tract. 4.cap,6.in med.* Rhasius *lib.9 ad Almans.cap.61.* cum enim ob pinguedinis copiam, vasa angusta habeant, præ ostructionibus internis non rectè ventilatum corpus, & crudorum humorum saburra refertum, facilè incidit in apoplexiam, paralysim, asthma, syncopen, & mortem repentinam, quæ omnia in tenui corpore vix eueniunt, teste Celso *lib.2. cap.1.*

Accedit quòd obesi ob rationes dictas citiùs intereant, quàm qui graciles, vt *2.aph.44.* confirmat Hip. cùm enim alimentum vertatur in pinguedinem, sanguine orbantur, D & calore natiuo, & sic breuiorem vitam agunt, vt doctè explanat Ambros. Nonnius *in com.* Quare citiùs capiuntur morbis, tristiùs ægrotant, & difficiliùs curantur, vt scitè aduertit Heurnius *in com.* quoniam nec per ostructa vasa medicamenta penetrare: nec ob virtutis imbecillitatem ad actum reduci queunt.

Adde aliam efficacissimam causam quoniam ab obesitate actiones vitiantur; violantur enim, quæ ad speciei conseruationem pertinent. In mulieribus nimis obesis læditur fœcunditas: nam ab omenti pinguedine os vteri ita comprimitur, vt viri semen admittere nequeat. Quæcunque præter naturam crassæ, non concipiunt vtero: iis omẽtum os vteri comprimit, menstrua deficiunt, semen frigidius est, & liquidius: nam obesiora animalia sunt frigidiora, E ex Arist. *2.de part.animal.5.* & sanguis in pinguedinem, non in semen conuertitur.

Obesi minùs appetunt, minùs concoquunt, minorem sanguinis quantitatem generant, vix ambulare possunt, torpent, non exercentur, & molestissimo veluti carcere sunt detenti, ingenio, & intellectu minùs valent: nam à pituitoso humore, & pinguedine multi eleuantur halitus, qui spiritus suapte natura tenuissimos diuersimodè deturpant.

Elegit autem Galenus victum extenuantem, exercitium, digerentia medicamenta, balnea naturalia, & alia quæ dissipandi vim habent. Sed in hac re est dubitatio non exigua, cur in corpore pleno, crudis succis repleto. obstructio, priùs hæc, citra totius prouidentiam consulere ausus sit? Nam si resoluentia & deobstruentia quin

corpus

corpus euacues, adminiſtres,in deteriora vitia ægrum coniicies:hoc pacto Auic.*loco.cit.* vacuationes probat per aluum,& vomitum:explanat perdoctus Mercurialis *lib.de decorat.cap.6.* Dic,quòd Galenus in attenuantibus, & digerentibus auxiliis totam repoſuit curationis ſpem,quoniam obeſi ſunt debiles, & ob natiui caloris penuriam, vacuationum inclementiam, & reſolutionem perſentiſcunt, non negans aliquando in iis vacuationem per aluum vtilem eſſe, & multi vſus, ſed eam tanquam rem notiſſimam non appoſuit.

Hoc modo liberandus eſt à calumnia multorum Galenus,quòd ſanguinis miſſionem in hoc affectu celebrandam non imperet,etſi Auicenna *loc. cit.* eam à parte oppoſita parti macrefaciendæ exequendam affirmet. Nam ſi obeſorum vires æſtimaueris, eos vacuationibus, & præcipuè phlebotomiæ eſſe ineptos iudicabis, cum Auicen.4.1.*cap.*20.qui in valde craſſis venæſectionem renuit, dum ſic ait. *A minutione tibi quoque cauere debes,in corporibus fortis groſſitiei,&c.*cùm enim hi frigidiore, & humidiore temperatura præditi ſint,è ſanguinis miſſione valde læduntur.

Hoc modo Galenus 1. *ad Glauc.cap.*14.in iis,vel etiam acuto morbo correptis, cautè, & parcè ſanguinem eſſe mittendam ſuadet: quia ob virium debilitatem venam incidere ſummè eſt periculoſum, vt Cælius Aurelianus *lib.5.tardar.paſſion.in fin.*confirmauit. Hi enim albi ſunt, molles,pigri,inertes,& ad quaſlibet obeundas functiones inepti: quare in craſſis, qui paucum ſanguinem habent, ex Galeno 6.*epid. ſect.3.com.* 29. ſumma cum præmeditione vena ſecanda eſt:ſic monent Nicolus *ſerm.7.tract.6. ſum.1.cap.3.* Euſtachius *lib. 3. praxis, c. 36.* Gentilis de Florentia,& Dinus *in com.cit.loc. Auic.*hoc conſiliū ſummoperè probant:firmat Iacobus Pons *in ſuo tract.de licencentioſa noſtri temporis ſanguinis miſſione.*

Sed quid reſpondebimus Auicennæ *loc. cit.* aſſerenti, obeſos iuuari miſſo ſanguine?Sic enim ait. *Et in huiuſmodi quidem diſpoſitione quæ eſt ante eā,accidit eis conſtrictio anhelitus,& pulſus cordis;quare ſuccurritur tunc diſpoſitioni eorum cum phlebotomia,&c.*Quod ſenſit Rhaſius 4.*continen. tract.1.c.1.*Dic: Auicenna vrgenti neceſſitati opitulatur, tunc enim venæſectio ratione obeſitatis non adminiſtratur,ſed ob ſuperueniens ſymptoma ſuſcipitur,quæ ſolutio ex Auic.contextu conſtat manifeſtè.

Approbat ergo Galenus extenuantia medicamenta, quæ humorem craſſum incidunt,& abſumunt;ſicque vtitur antidoto, quod aduerſus articularia vitia eſt compoſitum,quod ad menſtrui,& vrinæ prouocationem eſt efficaciſſimum;in cuius compoſitionem ingrediuntur cucumeris ſylueſtris radix,gentiana,althæa, ariſtolochia, panacis radix, polium, centaurium,ſemen rutæ, petroſelinum,& alia quæ craſſos humores diſſoluunt, extenuant, ſudorem,& vrinam mouent.

Hac ratione mirum in modum iuuat ſal theriacus, & ipſa theriaca:ille enim lentos humores diſſipat,inanitque corpus, ratione ſalis ſuapte natura calidi, ex Dioſcoride *lib.5.c.75.*Gal.11.*ſimpl.*50. & ſuperfluam abſumit humiditatem:& viperarum vi incidit,& attenuat vehementer. quum vipera,ex qua ſal theriacus paratur,abſtergat, calefaciat,& potenter exiccet,ex Gal.11.*ſimpl.*1.Quare frigidis vitiis curandis apprimè eſt vtilis,& à Paulo in hoc affectu ſummopere commendatus, *lib.1.cap.57. & lib.7. cap.*11. quo loco illorum compoſitionem exactè deſcribit:*tit.ſales theriaci.*

Sic ad abſumendam pinguedinem exercitium neceſſarium eſt, idque validum,vt docet Haly 1. *pract.* 16. nam hoc calorem viuificat, dilatat vias, membra calefacit, liberat ab infarctu, excrementitiam reſoluit humiditatem, & quod plus eſt, ſudorem mouet, corpuſque leuius facit,ex Auic 3.1.*doct.2.c.1.*Gal.1.*de ſanit. tuend.*14. *&.2.huius operis,2.& lib.de renum dignot.c.7.*& eò magis, quum exercitium ſit ſpecies euacuationis, ex Galen. 4. *aph.2.& 2.aph.*17.explicat Fernelius *l.2.de ven.ſect.c.*20. eo enim vires fiunt robuſtiores, & calor noſter firmior euadit,ex Celſo *in præfat.*cuius loco,curſu veloci poſſunt ægrotantes vti; quare cum ad abſumendam pinguedinem tantoperè laudauit Hip.*lib.de ſalubri diæta,num.3.& lib.2. de diæt.num.*41.

Frictiones præparant corpus,attenuant craſſos humores,& in halitum digerunt, quum habeant locum exercitij,ex Gal.*lib.de puero epileptico,cap.*4.Immò ſi ſolæ fiant, aliarum motionum vicem ſupplent: frictio enim multa, aſpera corporis molem deprimit,vt *lib.1.cap.* 18. Paulus edocuit.Inunctio per totum corporis ambitum celebrata, cui aliquod digerens medicamen ſit admixtum, in hunc vſum eſt vtiliſſima.

Balnea naturalia, ferri, nitri, ſulphuris, maximas ſortiuntur vires, nam hæc potenter exiccant, vt docuit Galenus 7.*ſec.loc.c.5.* de quorum facultate pro hoc curando affectu, plura lege apud Matthæum *conſil.* 109. Si deſint, artificialia ſunt paranda,quæ ſimilia poſſunt fieri naturalibus,ex Gal.3.*alim.*15.quorum materiam propoſuit Ioan. Baptiſt.Theodoſius *epiſt.vlt.*& deſcripſit etiam eruditiſſimus Fonſeca *lib.1.conſult.*32.

Cibus poſt balneum non ſtatim exhibendus: ſic enim denegata alimonia areſit corpus. Sed ſi hoc hoc ita eſt,cur Galenus 7. *meth.* 6. ſtatim poſt balneum lac propinat? §. *Ab eiuſmodi lauacro ſtatim aſininum exhibui lac.* Dic, Diſpar in vtroque exemplo eſt ratio: nam in obeſis corporibus molem diſſipare; in extenuatis, de quibus Galen.7. *meth.*reficere, & corporis habitum craſſefacere conamur. In hunc vſum ſomnum poſt balneum commendat, quoniam exiccat: calor enim ad interiores ſedes redactus, & alimentum digerendum non inueniens, carnem colliquat & abſumit, & ſic rarefaciendo, corpus attenuat.

Demum concludit, quòd ſi ex medicamentis calidis tam intus aſſumptis, quàm extra appoſitis febris excitetur,ea ad extenuandum corpus erit vtiliſſima;nam caloris proprium eſt humidum reſoluere: quòd ſi ſit extraneus, potentiùs id efficiet. Vtrùm autem febris pro hoc, & aliis curandis frigidis affectibus,ſit à Medico excitanda, diſceptauimus *lib.1.in com.hiſt.*34. Si autem pro extenuando corpore craſſo ſelecta præſidia legere cupis, ea proponunt eleganter Fallopius *tract.de decorat. cap.*5. Trincauellius *lib.1.conſil.*19.

HISTORIA VIII. GALENI, De manna.

Mannæ, ſeu mellis aerei hiſtoria elegans.

MEmini aliquando cùm æſtate ſuper arborum,ac fruticum, herbarúmque folia mel quàm plurimum fuiſſet repertum, agricolas velut ludentes ceciniſſe, Iuppiter melle pluit. Præceſſerat autem nox, vt per æſtatem, bene frigida pridiéque calida & ſicca fuerat aëris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur, halitus è terra,& aquis à ſolis calore ſublatos, & deinde exactè tenuatos, ac coctos, à frigore ſecutæ noctis concretos coaluiſſe. Apud nos verò raro id accidit, in monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaque coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocántque id droſomeli,& aëromeli, id eſt, mel roſcidum, & aëreum, &c. Galenus lib.3.de alimentor. facult.cap.39.

PARAPHRASIS.

MAnna apud Græcos minutum thus ſignificat, vt teſtatur Dioſcorides *lib.1. cap.*17.& Galenus edocuit *lib.13.meth.cap.*5.qui mannam,purgamentum eſſe thuris leui adſtrictione præditum aſſeuerat: de quo argumento lege Fuchſium 1.*paradox.6.*Quare meritò Manardus *lib.1. epiſt.*4.eos coarguit,qui antiquiores Medicos ante Galeni tempus, de noſtra manna purgatrice loquutos fuiſſe ſibi perſuadent.

Fallitur etiam Hermolaus Barbarus, meritò reprehenſus à Muſa *in examine ſimplicium,* & Mathiolo *lib.1.c.*29.qui

Dioſcoridis Elæomeli,idem eſſe quod noſtrum aëromeli, id eſt, mel aëreum exiſtimat, cùm ex ipſo Dioſcoride conſtet, *cap.de Elæomelite*, & Plinio *lib.* 15. *cap.* 7. & *lib.*3.*cap.*4.Elæomeli,oleum eſſe ex caudice cuiuſdam arboris in Syria naſcentis emanans, melle craſſius,& ſapore dulcius.

Galenum ergo mannam cognouiſſe, & nomine mellis aërei,ſeu roſcidi appellaſſe,ex hac hiſtoria conſtat apertè, in qua generationis modum exactè deſcribit.Quare Auerrhoës *lib.*5 .*colliget*, fortè quoniam non habuit Galeni codicem rectè correctum,accuſandus eſt, quòd dixerit mannam eſſe medicamentum, quod poſt Galeni tempora à Medicis cognitum eſt.

Manna, Hebræis Man, (Græcis dicitur Manna)nomen eſt Hebraïcum;& Syriacum,quod apud Latinos, & Græcos ſignificat rorem melleum matutinum,vt notat Cælius *lib.*13.*cap.*56.*Man*, idem eſt quod donum immiſſum gratiosè, ſine vinculo aliquo obligationis, quo teneatur ille qui elargitur. Quare *Man* Hebræis idem eſt quod cibus, ſimilæ, ſeu pollini farinæ cum melle permixtæ non diſſimilis, *Exodi* 16. quare huius rei nouitate commoti Hebræi,accurrerũt ad Moſen ſapientiſſimum & in naturæ arcanis diligenter inſtructum, vt quid de eo alimento ſentiret,illis pronuntiaret, qui concinnè illis præbuit reſponſum dicens panem eſſe conceſſum hominibus, qui etſi valde dubij,vtpote cibi nouitate,tempore,ſpecie,& natura nunquam antea à patribus ſuis cogniti valde permoti,Moſis explicatione contenti permanſerunt.

De generatione mannæ varij varia protulere: vnum ſolum conſtat, Ariſtotelem naturæ arcanorum ſagaciſſimum ſpeculatorem, in duo capita reduxiſſe, *lib.*1. *meteor. cap.* 7. omnia quæ ex hoc globo inferiori, Solis actione, in ſuperiorem regionem exhalant, quæ ſub nomine exhalationis,& vaporis comprehenduntur. Hoc verò modo ex viſceribus terræ per illius poros, anfractus,& cauernas ſubeunt, in ſuperiorémque volant vniuerſi partem,aëriſque ſupremum, infimum,& medium; quæ plus minúſve, huius vel illius naturam referunt, provt plus acceſſit aquæ,& terræ,aëriſque commixti,vt mixta illa imperfecta generentur, atque conſiſtant, quæ ſi plus aquæ contineant, vapores ſunt; ſi plus terræ,exhalationes: eſt enim vapor aqua rarefacta; hæ verò calidæ,& ſiccæ,humiditate aquea immunes.

Exhalationes,vaporéſque humidi,cùm mixta ſint,vt & illa ex quibus fuere elementa ſuborta,qualitates mixtorum participant,ſapores,ſubſtantiæ modos,accidentia, & virtutes, vt modò vapores ſalſi conſcendant, modò frigidi, humidi, tenues, acidi, dulces, viſcidi, glutinoſi, aliis atque aliis ſaporibus, & accidentibus variis præditi. Exhalationes verò calidæ, oleoſæ,tenues, acres, dulces, ſiccæ, ob remiſſam ſalſedinem, oleoſo aëris temperamento, quo dulcedo exoritur, non ſecus ac pinguia ſali permixta, quæ hunc ſaporem reddunt, ſi parum ſalis multæ pinguedini miſceatur. Hæc ergo exhalatio ex terra ſpirans,triplicis mixti materia eſt, & ſubiectum, ſi recoquatur ampliùs, perficiatúrque locis à natura deſtinatis. Ex hac fit ſaccharum, mel, & alij ſapores dulces, quando arundines ſacchariferæ eam attrahunt in alimentum, ſugunt, alterant, commutant, perficiunt, & coquunt. Deinde hæc exhalatio, quum terram tranſcendit calida, & ſupremam aut mediam aëris petit regionem, frigore noctis, Solis abſentia, noctis decurſu, tempore æſtiuo roris in naturam conuerſa, decidit concreta, pondere grauis, in eas ex quibus elata eſt partes, nocte ſerena, & quieta, ne ventorum attritu rareſcat,miſceatúrque ventis, & abeat.

Ros verò dum ex tenui exhalatione ortum ducit, melli generando eſt aptus; dum ex craſſiori, denſioréque exhalatione, in ea proportione quam expetit mannæ natura, manna generatur, & exoritur. Neque enim continuò idem exhalationis genus aſcendit, nec idem deſcendit mixtum dulce ex aëre, ſed diuerſum pro diuerſa agentis, & paſſi natura: nam vere, & autumno aptior eſt generando melli tum ſolis virtus, & potentia; æſtate verò generando mannæ, quòd coctam magis, & meliùs permixtam, craſſiorémque hoc mixtum expetat vim: non enim vapor frigidus, aqueus, inſipidus materia eſt, ſubiectúmque generando mannæ,ſed eſt exhalatio craſſa,terrea, aërea,temperata, parum calida, pinguis,dulcis, à qua miſcella ſaporem dulcem per coctionem fieri, docuere Ariſt.*lib.de ſenſu,& ſenſil.c.*3.*& cit.meteor.* & Theophraſtus *lib.de ſaporib.cap.*5,quæ exhalatio dum ſubſtantiæ eſt aëreæ,dulcem ſaporem reddit.

Exhalatio illa dulcis, & pinguis, quæ in rorem melleum, & dulcem abit, varias habet partes vt rores diuerſi ex eadem generentur, decidántque continuò, quæ pro diuerſa agentis, & paſſi diſpoſitione, in varios rores melleos permutantur; ita vt multoties manna decidat, cum rore aliquo aqueo, ex vaporibus genito; multoties ſine illo. Quare fit vt aliquando decidat ros liquidus, modò diſſectus in guttulas, modò concretus inſtar gummi, vt in puluerem redigi queat, ſacchari inſtar.

Deinde ſicut in diuerſis partibus, ex varia diſpoſitione cœleſti lapides,metalla & alia mixta generantur;ſic in diuerſis partibus pro varia actione cœli,aſtrorum,climatum, frequentiſſimus eſt hic ros melleus, ſicut terræ Paleſtinæ, & Syriæ, in Libano: terra enim illa ſalutiferis abundat plantis, & multiplici herbarum genere vndique eſt referta,quæ hac dulci exhalatione enutrita, dulcia generat alimenta, ex quibus omnibus dulcis eleuatur exhalatio, ex qua manna originem ducit.

Inſuper non tota exhalatio in altum euolat, ſed non exigua à plantis, & radicibus attrahitur, & paulatim ab ipſis ſugitur in plantarum ſubſtantiam,& ibi alterata, & cocta, dulcior amplius, melleáque euadit, & quantitate exuperans, reſudat per poros & meatus, hic mollis & melleus totius arboris liquor, & per ramos, folia, & ſurculos,dulciſſimum hoc manna in maxima copia erumpit, liquidum ob oleoſam magis naturam, aëreamque quàm ille liquor, qui poſtea ſolis actionem perpeſſus, in concretum, & durum manna euadit. Hoc modo in fraxinis arboribus, ornis, quercubus annoſis in Calabria, & ficubus exoritur, & aliis bene ſatis, & fœliciter enutritis arboribus, quæ ob robuſtiorem calorem, fortiter & auidè hanc hauriunt exhalationem, perficiunt, & coquunt, vt non minùs doctè, quàm latè probat Altimarus *tract. prop. de differentiis & viribus mannæ*,qui mannam non eſſe ſolùm rorem è cœlo cadentem, vt Arabes, & cum illis Medici opinantur, ſed eſſe ſuccum, humorem, ſeu lachrymam arborum, allatis plurimis auctorum teſtimoniis contendit. Hoc experimento patet manifeſto: Nam ſi apud Brigantinos in Tranſalpina Gallia, aut in Neapolitano regno,has arbores,earúmque ramos, & truncos cultro incidas; ſuccus aliarum lacrymarum more diſtillabit.Denique ſicut thuris manna ex thuriferis arboribus,non ſecus ac maſtiche & maſtichicis, & myrrha ex myrrhatis,per poros arborum,à quibus progignitur,reſudat; ſic in Libano, & his regionibus præcipuè, coaleſcit manna gummi modo.

Duæ mannæ ſpecies apud Arabes, & præſertim Auicennam inueniuntur *lib.*2.*cap.*493. & 494.quo loco alterum de manna,aliud de tereniabin ſcripſit,vbi hæc numerauit Tereniabin ſiracoſt,& mel de Cuſuram.Nam Tereniabin idem eſt Arabicè, quod ros melleus: mel verò de Cuſuram, & Siracoſt regiones ſunt, è quibus hæc duo mannæ genera adſportantur: *Sir* enim idem eſt quod *ſur* Arabicè; *ſur* verò deſertum eſt Arabiæ,à quo hic ros melleus copiosè aduehitur. *Coſt* verò mare, vt ſiracoſt idem ſit quod medicina ex ſur trans mare adſportata. *Cuſuram* ex *Curaſcire*; nomine Arabico mare rubrum notans: *cur* enim Arbicè eſt mare, *ſuram* rubrum; quaſi ex regione illa adſportatum.

Hic ergo melleus ros à cœlo in plantas, & terram deſcendens, vel ex arboribus diſtillans, & reſudans, varios ſortitur vſus,& virtutes miras,ſi Meſuæ,Serapioni,Aduerrhoï,& aliis Mauritanæ familiæ proceribus fidem adhibemus,nec non Mathiolo,Braſauolo,Ruellio, & cæteris Iunioribus doctis,qui de Mannæ viribus ſcripſerũt apprimè. Cùm enim ex Meſuæ,& Serapionis auctoritate,in actiuis

primo

primò ordine medicamen calidum fit,& in passiuis temperatum, in omni temperamento exhiberi potest: corpus enim impurum ab excrementis purificat vniuersum, præcipuè à bile,quæ animi,mentisque motus obscura magis, detergit pectus, lenit, & viscidos ex thorace humores, vnáque tenues,citra capitis, aut spiritalium partium noxam expellit,viscera firmat,roborat ventriculum, sanguinem puriorem reddit,exhilarat cor, auget spiritus, sitim sedat;appetitum excitat, demum nulla est corporis pars, quæ ex eius vsu, mirabile leuamen, vtilitatémque maximam non suscipiat.

Tutò ergo hoc medicamentum exhiberi potest iis,qui certa ratione validius medicamentum aspernantur, pueris, & fœminis vterum gestantibus, quum & commoditas vocat, & necessitas vrget: deinde quum febricitantis malacia reliquorum medicaminum vsus fastidit,vt Actuarius *lib.de compos.medic. tit de myrobalanis*,conscripsit, & experimentum frequentissimum confirmat. Neque à medicamentorum purgantium albo est separandum, quoniam Plinius, Dioscorides, Galenus, de eius purgante facultate quicquam non meminerunt; nam plura Arabes inuenerunt,quorum vires Græci planè ignorarunt. Consule Bernardum Dessenium *lib.4.de compos.med.in Scholio confect.hamec,verbo Tereniabin.*

Postquam de manna expurgatrice sumus loquuti, de eo manna,quod Filiis Israël diuinitus concessum est tantisper, Laconicè tamen disseramus. Populus ergo ille amantissimus Deo, quem summo amore prosequebatur summus rerum omnium constructor, & Architectus, quòd in iis imago, suáque ipsius similitudo elucesceret aliis magis, suúmque conditorem multo plus reliquis, aliis omnibus nationibus veritate, & iustitia prædicarent, & sanctissimum illius nomen vehementiùs, & summa obseruantia venerarentur, postquam dura seruitute,& captiuitate molesta apud Ægyptios, quadringentis triginta annis expletis fuere oppressi, ob peccata commissa; deinde liberati per Mosen, & Aaron, iussu Domini in deserto Sinai, deficiente alimento, de prouidentia Dei diffidere cœperunt,& malignitate quadam murmurantes, sanctos Dei Prophetas lacessere, & increpare non cessarunt. *Cur adduxistis nos de terra Ægypti? Vtinam mortui essemus per manum Domini ibidem,quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate! Cur adduxistis nos in desertum istud, vt occideritis omnem multitudinem fame?*

Quare omnipotens Deus hæc lamenta, & querelas exaudiens, eorum misertus, dedit illis cibum, quem ignorabant patres eorum, & fuit manna, vt ostenderet quòd non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod egreditur ab ore Domini. Sed in explicanda natura mannæ cœlitus delapsi, ardua sunt dubia, ambigua, & à paucissimis medicorum explanata, quæ de illius generatione, & virtute in sacra pagina recensentur, quorum enucleationem iam aggredior.

Et primò sic. Si manna Hebræis cœlitus demissum erat album. Exodi 16. simileque pruinæ, cur eodem loco, & Numer. 11. cum semine coriandi confertur, quòd fului, flaui,aureique coloris esse censetur, vt docet Dioscorides *lib.3.cap.69.* cum Plino *lib.20.cap.20.* Rursus si pruina squammarum more protensatum in terram decidit, non rotunda, orbicularisve, cur cum semine coriandri comparatur,quod rotundum est? Deinde cur eo loco manna, coloris bdellij fuisse narratur, si album erat,bdellium verò coloris sit glutinis tauri, flaui, & rufi coloris vt firmat Dioscorides *lib.1.cap.80.*

Secundò. Si Man saporis est, & gustus, quasi similæ cum melle permixtæ, Exodi 16. hoc est saporis pulticulæ mellæ permixtæ;quæ ex purissima farina fieri solet, cur Numer. 11. narratur, Man esse saporis oleati, hoc est, placentæ ex farina, & oleo paratæ? quæ quantum inter se diffideant,satis patere arbitror.

Tertiò. Si Man, Sapientiæ.*cap.16.* non vnius, aut alterius saporis fuisse dicitur,sed ad gustum vniuscuiusque, & oblectamentum se accommodabat, & omnem saporem carnium, piscium, cucumerum,peponum,cæparum,

A alliorum,porrorum in se continebat, insipidum, vt fuerit necesse est, & ita nec gustum similæ, cum melle, aut oleati panis repræsentare poterat.

Quartò. Si Sole liquescebat,& summo manè, vt legitur Exodi 16. colligebatur ante solis æstum, ne in halitus euanesceret, quomodo frangebatur, friabiléque esse potuit, vt in puluerem redigeretur, & mola, more tritici, teri, & in farinam ex qua panis, conuerti posset, vt constat ex loco Numer.*cap. 16.* Quæ enim liquescunt sole, & calore remissiori,qualis existit manè summo, nimis sunt humida,quum calore debili soluantur; hæc verò cùm non exiccentur, præcipuè à debili agente, non abeunt in puluerem. Hoc modo cera, mel, & alia oleosa & pinguia, quæ sole soluuntur, in puluerem postea redigi nequeunt. Manna ergo quum sole incalescente

B euanesceret totum, puluerizari qualiter posset, dictu difficile est; nostrum enim manna, siue ex Libano aductum, siue ex Calabria, nulla ratione, etsi conteratur millies, in puluerem redigi potest.

Vltimò. An manna illud simile aliquid habuerit cum nostro, quo modò vtimur, dubium est. Nec mins difficultatis habet, cur manna illud patribus, & populo Hebræorum fuerit incognitum, quum in Libano Syriæ frequentissimum sit à mundi initio,& ex eo loco adi portetur continuò, & in omnes mundi oras conuehatur, & Libanus parùm distet à deserto Sinai, vbi primò manna Hebræis est concessum.

Hæc etsi intriticata; & perplexa satis, commodam habent explanationem.Dic ad primum. Manna cœlitus delapsum, citra hoc quòd inferioris naturæ opere egebat,

C ad formam coriandri repræsentabatur,præcipuè quod huius virentis semina principio, nimirum dum virescit, & germinat, albissima sunt, & candida, perfectissimæ figuræ sphæricæ, tersa, & polita, quo sensu potuit manna his assimilari. Non secus bdellium inuenitur purissimum, lucidum, perspicuum natura,diaphanum. Deinde nihil vetat diuersas fuisse mannæ partes, in figura, colore,& conditione,secundùm varias eius formas, pro materiæ ratione differentes,quantum naturæ ordo potuit conseruari, & cum supernaturali ordine consentire. Diutius verò conseruabatur, quod erat rotundum,forma coriandri, siccius, duriusculum, coctum,& magis solidum.

Ad secundum dic. Generosum illud alimentum simul cum melleo rore descendens, saporis erat similæ cum melle: tritum verò & contusum, coctum & igne præparatum, panis oleati gustum reddebat, tenuiori parte;

D aërea,& magis dulci, igne exoluta, relicta crassiori substantia cum oleosa, & viscida; hos enim sapores sic generari docuere Arist.*lib.4.de sens.& sensil.c.4.*Theophrast. *lib.de sap.*& Gal.*lib.4.simpl.7.15.*& 20.& alibi sæpe.

Ad tertium dic. Quòd hoc alimentum cœleste, supra limites, excessúmve naturæ fuit concessum; nam in sapore,& gustu,& omnes gustus, & oblectamentum, voluptatémque rerum omnium explebat prout ipse rerum auctor moderabatur peculiares actiones, excedens actus, & opera naturæ, cohibénsque illam proprios exercere gustus, quando opus erat miraculo supra omnem naturam,& super ordinariam legem.

Ad quartum dic.Plurima sunt in natura,quæ moderato calore, tepido & facili soluuntur & liquescunt, fortè

E verò & vrente, humidis partibus exolutis siccantur, indurantúrque, quæ in parua copia continebantur in tali genere mixtorum, quo solùm superfunt siccæ, & consistentes portiones, induratæ & arefactæ, vt in resina, & omni gummi genere conspicitur. Deinde variæ partes mannæ occurrebant, quædam vt pistillo tusæ, instar pruinæ, quæ facilè exoluebantur, & euanescebant in halitus, si summo manè ante Solis exortum non colligebantur; aliæ coriandri forma consistentes, & duræ, quæ etiamsi ad auroram non legebantur, facilè euolabant, aliter atque eorum ferebat natura, & quæ postea delectæ semel, diligenter teri, & frangi poterant mola, vt ex eorum polline igne emollito in vasis fictilibus, in massam redacto communem, & vnam, panes efformarentur, quos ex variis rebus, seminibus,frugibus,radicibus, &

& aliis parari docet Plinius *lib.* 18. *cap.* 11. & experientia satis confirmat qui sub nomine panis tritici comprehenduntur.

Ad vltimum dic. Patribus Hebræorum, & omni sæculo ignotatum manna, est longè diuersum à manna, quod in Calabria, & aliis regionibus descendit, & roscidum appellatur, mellcúmque, ac saccharеum gustum præbet; nam fuit altioris conditionis, & naturæ, aliisque virtutibus, & dotibus præditum, vt probat Ionstonus *in sua Taumatographia tract.* 3. *de meteoris, art.* 2. *cap.* 10. Quòd verò manna Hebræorum diuersæ sit naturæ à nostro, quo vtimur manna, & sit res miraculosa, & nonnaturalis, ostenditur primò, nam nostrum bis in anno descendit, Vergiliarum exortu, vel sidere Sirio splendente, & à cœlo cadens, opaco terræ halitu concrescens in mellitos grumos coit. At verò Hebræorum manna singulis mensibus, & diebus descendebat. Secundò. Nostrum si exponatur Soli, non liquescit: contrà illud tantillo tempore relictum liquabatur. Tertiò. Hæbræorum manna si ad noctem relinquebatur, vermes generabat: nostrum diutissimè incorruptum persistit. Quartò. Illud ita erat solidum, vt teri posset: nostrum trituram non patitur. Quintò. Illud quadraginta annis numerosissimum populum nutriuit: nostrum parum alit, nec eo solo vita conseruari potest. Sextò. Hebræorum manna die Veneris in dupla quantitate descendebat, & Sabbathi die, nullum cadebat: nostrum omnibus diebus descendit. Septimò. Illud in omnibus locis vbi filij Israël iter faciebant, descendebat: nostrum in certis locis. Octauò. Illud nutriebat: nostrum expurgat. Nonò. illud fuit incognitum patribus: nostrum à mundi initio cognoscitur. Denique si operantibus causis naturalibus, Hebræorum manna è cælo esset delapsum, cur summus rerum conditor voluit, vt hoc miraculum esset summè obseruatum in æternum, & lege quadam sancita imperauit, vt illud reseruaretur in arca fœderis, cum decem tabulis præceptorum legis, & virga Aaronis, vt recordarentur panis, quem quadraginta annis, Angelorum industria, ipse à cœlo immisit. Ergo si manna illud esset naturaliter creatum, miraculum tam euidens non erat, neque tanti à filiis Israël obseruandum. His argumentis Rabbinorum peritissimi confirmant, manna Hebræorum longè esse diuersum à nostro manna: de quorum numero sunt Isacus Abrabanelius, Abrahamus Aben Esra, Ishac Arama *in com. loc. suprà cit. Scripturæ sacræ*, quicquid Vallesius *lib. de sacr. Philosoph. cap.* 57. contrà sentiat, & Picus Mirandulæ Comes hoc eleganti carmine.

——— Nubes
Sed placidum rorem verno liquefacta tepore.
Gignit, si pulsis nebulis, mox ipsa refulsit.
Hæc etiam semen coriandri imitata rotundum,
Cogitur, & ramis frondosæ stirpis adhæret,
Flauam corporibus bilem eductura. Sed olim
Dum Iudæa cohors sitientibus exul arenis
Degeret, in pastum cecidit diuinitus, inde
Attoniti patres, Manhu dixere vetusti.

De quo argumento pulchra conscripsit accuratissimus nostri æui scriptor Claudius Salmasius *in com. cap.* 52. *Solini polyhist.*

HISTORIA IX. GALENI, *De mortis certitudine.*

Vita in æternum propagari non potest.

Nam si intelligunt quo nunc dictum est modo, verum sanè est senectutem secundum naturam esse, ac ineuitabilem, siquidem necessariò ad naturæ opera consequitur. Quāquam nostro hoc sæculo Philosophus quidā librum conscripsit in quo, quonam quis modo possit senij expers permanere, ostendit. Edidit porrò hunc librum, cùm annum adhuc quadragesimum ageret, ætate verò vsque ad octogesimum annum peruenit, atque gracilis adeò, siccúsque euaserat, vt præclarè illud Hippocratis dictum in prognosticis, in eum quadrare posset. Nares acutæ, collapsa tempora, oculi concaui, frigidæ, contractæque aures, & imis partibus leniter versa, cutis circa frontem dura, intenta, ac arida. Cùm igitur aspectu talis iam redditus irrideretur, quādo alios conabatur docere, vt quis senij expers permanere posset: posteriorem de admirabili insenescentia editionem tradidit, ostendens non quemlibet senij expertem permanere posse, sed ad hoc natura opus esse accommoda, præcipuéque si prima educatio proba iecerit fundamenta. Pollicebatúrque se infantium, qui ad hoc idonei essent, corpora redditurum imortalia, vbi ipse eorum cura statim ab initio præficeretur; minimèque eius reprehendi poterat pollicitatio quum illi priùs moriendum esset, quàm quos suscepisset pueros, viri euasissent. Summam igitur eius stultitiam cæteri omnes contempserunt, &c. Galenus *lib. de Marcore, cap.* 2.

PARAPHRASIS.

Partes solidas exiccatas verè humectari non posse, humidúmque primigenium exhaustum, tale, quale resolutum est, restitui non posse, satis supérque ex Philosophorum, & Medicorum mente probauimus *lib.* 4. *in com. hist.* 45. quo loco senium, & mortem euitari, & hoc modo vitam in æternum propagari non posse statuimus: quod enim habet ortum, habet etiam interitum. Deinde cùm omnis potentia humana sit potentia finita, eam perire aliquando est necesse. Quare mors, corruptio est, extinctio, aut marcor innati caloris; hæc in plantis ariditas dici solet: hoc modo Arist. *lib. de vita & morte cap.* 3. & *lib. de respirat. cap.* 10. senium marcescenti stirpi comparauit: nam stirpes dum nouæ sunt, molles, humidæque cernuntur; senescentes siccescunt: ita senium via est ad interitum, imò tabes quædam: at mors, omnimoda naturæ prostratio est dicenda, ex Gal. 3. *de crisib. cap.* 5. calore enim extincto corpus omni functione priuatur; vita enim nihil est aliud, quàm facultatum vires, vt disertè fatetur Galenus *lib.* 9. *meth. cap.* 10.

In hunc modum ætatis decursu animalia senescunt, gracilia, rugosáque fiunt, quia siccantur. Huius siccitatis, præter perpetuum totius substantiæ fluorem ab insito animalium calore factum, qui indefinenter humidum sibi subiectum absumit, & excrementorum prouentum, quæ quotidie ex potu, ac cibo genita, copia sua innatum calorem suffocant, aër potissima causa externa existit, qui multipliciter nos alterat, calore, frigiditate, siccitate, humiditatéque corpora nostra afficiens, & sic plurimùm immutans, vt doctissimè explicuit Matthias Flacius *lib.* 1. *de vita & morte.*

Hæc mors, quæ senij ratione, corpore iam marcescente, & arido aduenit, naturalis dici potest, quia consequitur ad opera naturæ, quæ quidem ob caloris marcorem temporis decursu aduenit, siccitate nimia, ætatis progressu in tantum aucta, vt cum ea subsistere vita nequeat, exiccatis præ vetustate pulmonibus, vt refrigerando cordi sufficere nequeant. Quære vberiorem huius historiæ explicationem, *infrà, in hoc libro, in com. hist.* 17.

De morte, eius necessitate, ac causis, plura hic consultò prætermitto, legenda apud Valleriol. *lib.* 3. *loc. com. cap. vlt.* Num autem temperatum corpus, quia causis morbificis vehementiùs resistit, & cæteris perfectiores operationes habet, sit viuacius, & longæuius calido & humido, firmant Conciliator *diff.* 21. *in verbo, propter tertium.* & Lupeus *lib.* 1. *enchirid. cap.* 3. *fol.* 23. Sed ego negantem partem sequor, cum doctissimo Thom. à Veiga *in com. cap.* 55. *art. med. Gal.* subscribunt Vallesius 1. *cont.* 11. Mercatus *tom.* 1. *lib.* 1. *part.* 1. *clas.* 4. *q.* 51. *n.* 6. ex quorum doctrina Conciliatoris rationes facillimè solui possunt.

HISTORIA X. GALENI, De Ira.

Hominis irati correctio.

EGo autem cùm adhuc puer hæc audiuissem, & quodam tempore hominem vidissem, cui nimia festinatione conanti aperire ostium, res ex sententia non successerat, & ob eam rem iratus clauem mordebat, calcibúsque fores percutiebat, atque in deos conuitia iactabat, oculis instar eorum efferatis, qui in furias euaserunt, ac propemodum ex ore spumam emittebat, vt apri solent, tum eiusmodi odium aduersus iracundiam concepi, vt nunquam postea quisquam me ob talem affectum tristiorem viderit. Sicuti & alius Roma redeunti mihi factus est itineris comes amicus quidam, patria Gortinensis ex Creta, vir cæteris quidem rebus non contemnendus, quippe qui & simplex moribus, & in amicitiam propensus, & frugi, & in iis quæ ad quotidianos sumptus pertinent, liberalis esset, sed vsque adeò iracundus, vt suis ipsius manibus aduersus suos vteretur, interdúmque etiam cruribus, loro, autem, ac ligno, quodcunque irascenti occurrisset, multo libentiùs. Cùm ergo iam essemus Corinthi, omnia quæ secum vehebat supellectilia, vnà cum ipsis seruis, naui tradidit, vehenda à Cenchreis Athenas vsque. Ipse mercede conducto vehiculo, terrestre iter megaris facere instituit. Itaque cùm iam Eleusinem præteriissemus, ac Thriasium attingeremus, seruos, quos secum habebat, interrogauit de quadam supellectile; at illi casu, quid responderent, non habuerunt. Furore ergo percitus, vbi nihil aliud habuit, quo adolescentulos percuteret, gladium magnũ qui intra vaginam conditus erat, vnà cum ipsa vagina arreptum in caput infligit: vagina illicò dissecta est, atque ingens vulnus in capite vtriusque effectum est duplex; bis enim vtrumque percussit. Vbi verò plurimum sanguinis de vulneribus exire, animaduertit, nobis eo in loco relictis, ipse Athenas illicò pedibus iter ingressus est, ne ipso adhuc præsente, aliquis seruorum interiret. Nos tamen postea seruatos illos Athenas perduximus. Amicus autem ille Cretensis, quum ipsum facti pœnituisset, me manu arreptum Megara introduxit in domum quandam: deinde lorum porrigens, vbi seipsum exuit, iubet verberare pro iis, quæ furore nefario coactus patrauerat. Cum autem ego, vt par est, in risum prorumperem, ille ad genua procumbens instabat, obsecrabátque ne aliter facerem. Hic porrò haud obscurum est, me tantò maiori risu commotum fuisse, quantò illum diutius in eo perseuerantem viderim, vt cæderetur. Cæterùm postquam satis diu in hoc ipso perstitimus, recepi me illi facturum quod petebat, hoc est, verbera illaturum, si ipse quoque valde exiguum quiddam, quod ego peterem, mihi vicissim præstaret, qui vbi recepit, tum ego rogaui hominem, vt mihi sermonem quendam recensenti aures accommodaret; hócque esse illud ipsum, quod ego peterem. Quòd ille cùm se facturũ recepisset, longiori sermone illũ docui, quemadmodum id, quod in nobis est iracundiæ, ac furoris, coërcere, erudiréque oporteat, ratione videlicet. Quòd enim non verberibus, sed alio quodammodo sit corrigendum, illi latiùs exposui. At ille cùm ad seipsũ rediisset, sibique prouidisset, longè posthac seipso melior effectus est, &c. Galenus lib.de cognoscendis & curandis animi morbis, cap.4.

PARAPHRASIS.

DE ira, eiúsque causis plurima diximus *lib. 2. in com. hist.* 13. quo loco eam esse breuem furorem determinauimus: nam in ea spiritus irrequieto motu agitati commouentur, humores ebulliunt, partes ignescunt; ex quo feruore ad cor, superásque partes eleuantur vapores, qui rationis sedem multis modis immutant, & à naturali statu auertunt vt probat Galenus *lib. 4. de placit. c. 1. & in art. med. cap.* 85. in ea enim facies inflatur, totum incalefacit corpus, & cor cum arteriis vehementer palpitat, & salit, ex Galen. 3. *de placit. Hipp. & Platon. cap. 1.* Insuper obliuionem inducit, abortum mouet, calorem innatum absumit, halitum fuliginosum auget, morbos parit.

A Dum hæc contemplaretur Galenus, nullum iræ relinquendum esse vestigium suadebat, vt firmat Plutarchus *lib. 8. quæst. c. 7.* immò eam non verberibus, (vt homo hic iratus à Galeno postulabat) sed ratione exterminandum hoc periculosum animi pathema, à morbo non dissimile, arbitrabatur: cùm enim animi morbus sit iracundia, fugiendus non minùs quàm corporis morbus; ille enim functiones lædit, hic mentem impedit. Vnde Euripides:

Nemo iratus quicquam rectè deliberat.

Immò deformitatem inducit: oculi enim iracundi rubent, impetuosè mouentur, facies inflatur, labia contorquentur, sic vt in homine in excandescentia posito nihil turpius conspici possit.

Iram morbum coërcere difficillimum est, vt Philemon B dicebat: *Nam se tenere in ira magni est laboris*: & vt Menander inquit: *O quàm cohibendi magnus est iram labor!* Huic tamen summo est auxilio amici admonitio, qua nullum præstantius esse antidotum retulit Plutarchus *in libro de non irascendo*, dum sic ait: *Vt aqua tepida inflammationes, sic ratio humanitatis plena iram extinguit.*

Iræ ergo repugnare laboriosum est, hoc firmabis ex sententia Sotionis apud Stobæum *serm.* 99. qui sic fatur. *Vt naues egregiæ sunt, non quæ sereno cœlo nauigant, sed quæ tempestati resistunt: sic homines iræ, & motui resistentes, magni sunt, & fortes. Cui si resistere nequeat iratus, speculum dum excandescit properè inspiciat, summámque sui vultus dissimilitudinẽ contemplatus, vitij eum pœnitebit statim.* Plura remedia lege apud Plutarch. *loc. cit.* Rhodiginum *lib. 20. antiq. lect. c. 20. & 21.* Senec. *lib. de ira.* Quæ omnia & alia C pulcherrima, ex Philosophorum sententiis colligit Vvierus *proprio tract. de ira morbo*, & explicuit eleganter Aloysius Luisinus *lib. 1. de compescendis animi affectibus per medendi artem, ferè per totum.*

HISTORIA XI. GALENI, De ægrorum versutia erga Medicos.

Medicamenti clàm assumpti præcognitio.

D *FVit quidam homo diues, qui gaudebat medicamentis, eáque, assiduè sumebat: & eo erat ingenio, vt libenter argueret familiares nullius certæ scientiæ. Huius cùm offendissem in magnitudinem pulsum increuisse, ab aliísque omnibus causis* (tale pulsus incrementum facientibus) *distinxissem, ac vna mihi remaneret distinctio, vtrùm à calfaciente medicamento, an accessionis febrilis ratione id accidisset, (circa tempus enim erat febrilis accessionis) iussi, vt linguam mihi ostenderet: quam cùm à medicamento conspexissem infectam, iterum attigi eius pulsum, nihil suspicans etiam. Interea occurrit, me, quum ipse voluisset potare medicamentum pridie, interdixisse: dixíque propterea statim homini, eũ bibisse medicamentum. Quòd ille cùm animaduertisset, à lingua calore me coniecturam fecisse, alias iterum pilulas paruas medicamenti fecit, quas deuorauit, ne lingua tingeretur. Quod quoque eius commentum mox deprehendi: nam cùm linguam inspexissem,* E *atque tetigissem iterum pulsum, ac reliqua omnia, quæ ad pulsus in magnitudinem incrementum cognoscendum pertinent, discussissem, suspicionem ad medicamentum conuerti, retraxique manum, ac iterum paulò post inieci pulsui, (noueram enim hominis peruersitatem) itaque deprehendi factum: nec dubitaui illi dicere. At tu quidem medicamẽtum mihi sumpsisse videris. Ille constantissimè inficias ibat, simúlque seruos, qui permanserant, appellabat testes. At ego eius manum tenens, & pulsum tangens, subiunxi. Ergo sustinebis conceptis verbis iurare mihi, vt tibi dictabo? Ad hoc non promptè ille respondebat, ac ateriarum habebat, vt in angore, inæqualem pulsum. Profectò (inquam) tu medicamentum planè sumpsisti, caue iures, &c. Galen.* lib. 1. de præsag. ex pulsib. cap. 1.

PARAPHRASIS.

Elegans est historia hæc, & vtilis ad præsagium, ex pulsus in magnitudinem mutatione recte faciendum, simúlque gloriam, ex detectis insidiis ægrorum, Medico comparandam. Nam inueniri multos qui in plurimis data opera Medicos fallere conantur, res est certissima, quorum fallaciam, & peruersitatem ex multis conjectare licet: in hoc verò ex pulsus in magnitudine incremento, & ex colore linguæ à medicamento infectæ, ægrum assumpsisse medicamentum expurgans, summa cum festiuitate se deprehendisse gloriatur. Qui enim medicamentum assumpserunt, varias patiuntur in pulsu alterationes. Nam medicamentum quum à calore natiuo ad actum reducatur, & in minimas partes secetur, ex eo eleuantur halitus per vniuersum corpus, cordíque communicantur; quare aucto vsu pulsus in magnitudinem augetur. Deinde sicut in somno variè immutatur pulsus, & in principio illius fit paruus, retracto ad interiores sedes calore, postea verò cùm calor foràs sese exerit, pulsus fit magnus: sic quando medicamentum deuoratur, retrocedente ad viscera calore, illius concoquendi, & perficiendi causa, fit pulsus paruus; procedente verò tempore ob conatum innati caloris ad coquendum, & ebullitionem increscente calore, pulsus redditur magnus. Hoc ex magnitudine pulsus signum, simúlque linguæ color à medicamento infectæ, & hominis consuetudo assumendi medicamenta, quibus gaudebat maximè, Galenum in suspicionem clàm assumpti medicamenti deduxere. Medicus ergo, calliditatem, & astutias ægrorum callere debet, ne illis, & vulgaribus derisui esse possit, & contemptui.

HISTORIA. XII. GALENI, De calefaciendo corpore refrigerato.

Extremè refrigeratus, vini potu seruatus.

Nos itaque quendam extremè iam refrigeratum vini Lesbij potione seruauimus, &c. Galenus lib. 3. de simpl. medicam. facult. cap. 20.

PARAPHRASIS.

Inter præstantissima alimenta, à summo Conditore hominibus data, nullum est tam excellens, tam præstans, tam generosum, quàm vinum, dummodò tempestiuè, & cum modo assumatur: nam præterquàm quòd sanitatem conseruat, corpúsque floridum, & in sua symmetria retinet, & citissimè nutrit, etiam morbos frigidos arcet, & refrigeratum animal, ac iamiam demortuum refocillat, si sit suaue, odorum, & clarum, ætate medium: hoc enim non inflat præcordia, imò si inflata sint subsidere facit; propter caloris mediocritatem, digestionis vias aperit; nutrimentum ob celeritatem deductionis, in corpus impellit; ad miscenda, concoquendáque ea, quæ in ventriculo & venis sunt, apprimè est idoneum, vrinas mouet, & excrementis expellendis viam facilitat: dummodò corpus arthritide non laboret: nam articulorum doloribus est nocentissimum, vt *lib. 3. in com. hist.* 47. latè probauimus, & firmat perdoctus Ioan. Lofelius *tract. de Podagra, sect. 2. memb. 2. art. 5.*

Aduersus morbos frigidos tutissimum est alexipharmacum, vomitum sistit, stomachum recreat, appetentiam mouet, somnum conciliat, flatus resoluit, fœtidos ructus emendat, senum valetudini summo est auxilio; fouet enim illorum membra, siccas eorum partes, & præ ariditate corrugatas emollit: quare est illis aptissimum, suauissimúmque alimentum, vt latè probat Galen. *lib. 5. de sanitat. 5. & 7.* explicant eius mentem Mercatus *tom. 1. lib. 2. de sanit. quæst. 172. num. 9.* Paulus Megliorattus *cons. 71. de curanda frigida, & humida intemperie ventriculi.* Et si senes, aut imbecilles, quibus calor innatus est minutus valde, & ij qui ex diutino morbo conualescunt, penuriam caloris persentiscant, & extremè sint refrigerati, his vinum copiosè porrigendum. Nam emortuas facultates reuiuiscere facit; quoniam nutrit, concoquit, roborat, & intemperiem ex frigiditate, & humiditate contractam, citra molestiam, & securè persanat, ex Gal. *7. meth. cap. 6.* vt *lib. de vini natur. & artificio, in med.* Guliemus Grataiolus confirmat, & probat Hieronymus Confortus, *lib. de vino mordaci* eleganter.

Ex his facilè iudicabit quispiam, vel mediocriter in arte versatus, vinum esse remedium aduersus senectutis duritiem. Hinc factum est, vt Galenus senibus quantum ferre queant, concedat, quòd aduentitium vino recalescat frigus, vis bilis atræ redundans reprimatur, huiúsque ætatis succumbat vniuersa lassitudo, vt refert Georgius Pictorius *succis. lect. dialogo 9.* debilem enim stomachum reficit, vires deficientes reparat, algentem frigore calefacit, languores omnes delet.

Deinde nullum præstantius remedium ad colligendas vires, corpúsque refocillandum vino inuenitur; nam calor imbecillior cibo concoquendo non est satis: quare vinum citissimè distribuitur, partibus nutriendis assimilatur, & naturæ est familiarius; multò enim maior percipitur voluptas in bibendo, quàm edendo, nam sitis longè grauiùs toleratur, quàm fames. Hac ratione senectutem mirum in modum sustentat, aduersus cuius duritiem vnicum est remedium, quod quidem Silenus senex, Bacchi comes, alumnus & nutritor denotat, qui & ab Ouidio, & Virgilio *Eclog. 6.* poculis deditus inducitur, ideò copiosè vinum senibus extremè refrigeratis est offerendum.

Valesius negat, *lib. de sacra Philosophia, in com. cap. 29. in fin.* qui stultum arbitratur, senibus caloris augendi gratia, vinum, meracum præsertim, exhibere: quantò enim vinum calidius est, tantò maiori ventris, ac viscerum calore eget, vt superetur, alioqui à minori acescit, crudúmque succum auget; quare calorem naturalem suffocat, morbos innumeros parit, ac mortem properat. Sed hic auctor intelligendus est de vinis patriis; Hispana enim sunt fortia; quæ verò non ita potentia sunt, senibus sunt aptissima, quia facilè in sanguinem conuertuntur, minimáque alteratione egent, *2. Aph. 18.* quo pacto vinum, senum sanguis appellandum est. Hoc ergo senes, & extremè refrigerati, bibere debent moderatè sumptum: nam, vt dicebat Plato *lib. 2. de legibus*, à Deo fuit hominibus datum, vt senes reiuuenescant, & à rebus mœstis fiant immunes. Deinde Aëtius *tetrab. 1. serm. 4. cap. 30.* vinum senibus vtilissimum esse refert, præcipuè substantia tenue, colore fuluum, aut flauum: eius enim potu omnes eius partes calefiunt, & sanguinis serum purgatur per vrinam, vt latè, & doctè probat Vincentius Brugundus, *lib. 1. speculi naturalis, cap. 14. tit. de vino.*

Quid plura? nonne senibus, & nimiùm defessis, imò robustis militibus animum, & vires adauget, & constantes, audaces, fidósque reddit? vt dicebat ille.

At mihi sit crater iuxta latus, atque Lyæi
Plena, & sint pingui dolia lætitia.
Mox vbi siccaro vini cratera repletum,
Bella canistrigeris sint mihi cum pueris.
Non mare turbatum timeo, non fulgura, fidum,
Audacem, intrepidum, me facit esse merum.

Cùm enim audacia, & animositas cordi tribuantur, dulcia vtrumque præstant, vt vina generosa: quare Principes prudentes, liquores parant suaues, militibus ante prælium dandos, vt ad bellum inflammentur, & corde confirmato valentiùs pugnent, vt doctè notat Laurentius Gryllus *lib. 1. de sapore dulci, & amaro*, Cur ita? Quoniam vinum mouet sanguinem, lætitiam & alacritatem procurat, animum reddit robustiorem, vt tam multis exemplis probat perdoctus Isidorus Barrerius *lib. 1. de significationibus plantar. fructuum, foliorum, contentorum in Scriptura sacra, Lusitano idiomate conscripto, tit. de vite.*

Insuper vinum, vt alimentum, senes nutrit, eorum inualidas vires refocillat, & vt medicamentum corpora extremè

extremè refrigerata calfacit. Has vires in se vinum habere, cùm fit nutrimentum, & medicamentum oratione illustrat Ioannes Liebautius *in com. Aph.* 56. Hip. *lib.* 7. *Aph.§.Vinum celerrimè nutrit, facilè in sanguinem vertitur, optimi succi est, solidas partes nutriendo humectat, sitim extinguit, spiritus citissimè reficit: sed suo calore, ac siccitate, suáque mira tenuitate, & permeandi celeritate, plurimis corporis affectibus, potissimùm frigidis, aut humidis medetur, idque non tantùm purum & simplex, sed aqua mixtione perfusum, sumptum, aut admotum, &c.*

Deinde senes, qui ex quolibet motu facilè eneruantur, reficit & instaurat, eorúmque labores leuat; regeneratis enim spiritibus, & sanguine, magnum robur illis addit, vt inquit Euripides *in Bacchis.*

——— Mœroris ille nubila
Fugat, repletis vinea liquoribus:
Somúsque fit mali diebus singulis
Obliuione pharmachum malo aptius.

Et Tibullus:

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert,
Crura licèt dura compede pulsa sonent.

Vinum denique corpora senum emollit, nec mirum: Quoniam, vt inquit Plinius *lib.*12.*cap.*1. arbores vinum bibunt, earúmque radices magis firmantur, & adolescunt vino irrigatæ: citiùs enim crescunt, frondes spargunt, ramósque ocyùs extendunt, vt *in Anthol.* legitur.

Austro nuper humi nimiùm vexata procaci,
Succubui Platanus, fronde comata priùs.
At superinfuso facies mihi pristina vino
Adfuit, hoc summi plus valet imbre Iouis.
Quúmque propinqua suo iam robore deficit arbor,
Hausto conspicior viuere læta mero.

Adeò suauissima, & pretiosissima res est vinum, vt pars animæ nostræ esse credatur, vt poëticè, quamuis non sine mysterio Petrus Paschasius fingit.

Dixerunt tignum, domus, & quo vinea constat,
Hinc tigni cuncti fomula prisca fuit.
Quam pulcrè iuris vetus id prudentia cauit,
Cui ratio vini, non secus atque domus,
Multa domus nobis, sed profert vinea plura,
Namque domus vitæ est, vinea pars animæ.

Et maximè si offeratur senibus, qui debiles sunt natura suapte, vt notat Hip.*lib.præcept.num.*12.*Vigor ætatis omnia habet gratiosa; decrepita vero ætas, vice versa.* Vinum enim sanitatem, quæ ab omnibus summè expetitur, custodit, quoniam monente Ishaac *lib.* 3. *diætar. vinum bonum dat nutrimentum corpori, si accipitur vt oportet, & quantum natura sustinere valet: digestionem confortat stomachi, & etiam secundam, quæ est in hepate: calor eius est similis naturali calori, citóque conuertitur in naturalem, & mundissimum sanguinem; turbidum quoque sanguinem clarificat & auditus totius corporis, maximéque, venarum aperit, & mundificat; hepatis mundificationem aperit, tenebrositatem aufert, fumositatem tristitiæ generatiuam à corde expellit, totiúsque corporis membra corroborat: sed & animam ipsam facit obliuisci tristitiam, & angustiam, laborem, & dolorem; dátque ei lætitiam, & audaciam, ingeniúmque subtilius reddit. Igitur conueniens est omnibus ætatibus, & omnibus regionibus, si autem sumatur secundùm sui quantitatem, ac naturæ possibilitatem, calfacit corpora frigida, & infrigidat calida, sicca humectat, & humida extenuat: eius tamen calefactio & exiccatio est naturaliter; humectatio & infrigidatio, accidentaliter: quia cum sui subtilitate, & perforatione portat aquam ad membra, quæ necesse est, infrigidari, & humectari, &c.* Explicat eloquenter Ioannes Philippus de Ligamine, *tract. de vnoquoque cibo & potu, vtili homini, & nocino, tit. de potu vini.*

Nulla enim res est corpori humano gratior, vtilior, & palato iucundior, quàm vinum, nihílque in rebus naturalibus reperies, quod possit in gustu, vino comparari, vt firmat Laurentius Ruggius *lib.* 1. *de gustu rerum.* Quare vinum nobilissimum esse, re, vsu, atque varietate prædixit Cardanus *lib.* 8. *de varietat. rerum, cap.* 23. indicibilem enim sympathiam habet cum corde, cuius vires mira qua-

A dam celeritate reparat. Est etiam alimentum omnium optimè parabile, mortalibus omnibus maximè commune, & omnium citissimè nutriens; timoris pharmachum, senectutis refocillatio, spiritus ex puriori sanguine geniti fomes, cuius calor est calori nostro maxima proprietate coniunctus: iccirco debiles efficit fortes, éstque fortitudinis calcar, quum præbeat augmentum in substantia spiritibus; & velocissimè in sanguinem conuersum, naturæ humanæ mirabiliter succurrit, quum sit eius remedium & firmamentum, & languenti animo vigorem, & alacritatem addat: ob quam causam Albertus Musæus Patauinus, poëta celebris sic cecinit.

Rebus in humanis nimis ô laudabile vinum,
Præcipuè assuetis, vitæ pars maxima nostræ.

Conualescentibus autem & debilibus summum leuamen affert: quoniam semicrudos concoquit humores,
B calorem excitat innatum, sudorem, vrinámque mouet. Quæ vina sint præferenda, varij varia protulerunt inter quos non est infimus Dauid de Pomis, Medicus Hebræus eximius *in suo lib. de senum affectibus præcauendis.* Extant carmina in hunc modum.

Cretica vulgares extollunt vina tabernæ,
Et iactat Rhodium dulcia mustat solum.
Cæcuba Fundanis celebrantur pocula terris:
Mirantur calices Lesbya turba suos.
Massica Peligni venerantur vina coloni:
Commendant proprio Setia regna cados.
Fumosos recolit Campania terra Falernos,
Et sibi fœcundo Retia monte placet.
Tollunt Massilios alij sua dona Lyæos:
C *Euehit Eugenium vinea culta merum.*
Te colimus, Puccine Pater, Vindemia Bacchum
Dat tua, cœlestes quam meruere Dij.

Hoc pacto Plato *lib.*2.*de legib.* postquam pueros, & iuuenes à vini potu lege sancita interdixit, senibus id esse vtilissimum prædixit, vt reiuuenescere videantur, & mœstitiæ eos obliuio capiat: Ita ex heroibus largissimè bibebat Nestor ter senex, vt refert Athen. *lib.*10. *dipnosoph. cap.* 9. Si verò senes, & alij sint extremè refrigerati commodius est vinum, quod ex melle, vel fauis conficitur; cuius potus algidos calefacit, nec obstruit, & ita longæuos homines reddit, vt immortales fieri videantur: de cuius potus vtilitate sat doctè scripsit Baptista Persona *in suis noctibus solitariis, supra Odysseam Homeri, versu* 92.

Quæsitum est à Plutarcho, 1. *sympos.* 7. cur senes meD raciore potu magis gauderent? Respondet, quia refrigeratam orum corporis habitudinem, & calefactu difficilem corrigit, & emendat. Quare vinum est illis obsonium suauissimum, & medicamentum præstantissimum; eos enim reuiuiscere facit, & vitam præbet: Cùm profectò vinum sit liquor omnium suauissimus, præsidium humanæ vitæ bonum, ac præstantissimum subsidium, vitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus; cor lætificet, tueatúrque summopere: vnde nulli mirum esse debet, quòd plantam quæ fructum fert, ex quo vinum exprimitur, vitem, quasi vitam appellauerint veteres; quoniam homini vitam ferat, ob suas facultates, quas corpori humano præstare medici vnanimiter affirmant; vel quia vitis à vita parum differat, iuxta illud Iuliani
E Vvauderi *lib.*3.*epigram.*68.

Vita parum vitis differt à nomine, iungas
Vitem cum vita; gaudet vtrumque simul.

HISTORIA XIII. GALENI, *De vino voluptatis causa oblato.*

Vinum seni cuidam ægrotanti in gratiam exhibitum.

CVm igitur seni cuidã ægrotanti quotidie vinum aquosum exhiberem, quidam ex huiusmodi Medicis præsens, me vini

vini minimum atque ipsi instillantem, contemplatus risit; agrúmque vinum non bibere, sed duntaxat videre, dixit: non sanè intelligens mixtionis vini, quod voluptatis gratia datur, ad aquam aliam esse symmetriam, & aliam esse eius quod ad opem ferendam ministratur: nā vini omnino minimum veluti excitationem quandam quæ ad distributionem aquam trahat, permiscemus, quo duntaxat aquæ tollamus syncerit atem, non autem aquam vinum faciamus, &c. Galen. lib. 3. de rat. vict. in morbis acutis, com. 20.

PARAPHRASIS.

Aliud est, vinum necessitatis causa exhibere, pro curando aliquo affectu, qui pro sui curatione citissimam opem efflagitat: aliud voluptatis gratia offerre, vt sic recreata natura, tum morbum suapte natura rebellem deuincat, tum eius ope roborata peccantem humorem per aliquam regionem expellat, & alimenta faciliùs concoquat. De primo modo in superiori historia iam loquuti sumus, quo extremè refrigeratum se sanasse gloriatur Galenus.

De secundo est interpretanda Historia hæc; quum enim quispiam acuto morbo laborat, vitanda sunt calida, quo fuisse hunc senem oppressum verisimile est, quoniam in libro eo agit Hippocrates de morbis acutis, quæ ferè semper sibi habent sociam febrem, 2. *Aphor.* 18. & 7. *Aph.* 1.

Duo ergo hoc oblato potu commoda consequutus est Galenus, nempe voluptatem ægri, & vtilitatem. Ægris autem aliquando esse præstandas gratias, tradit Hip. *lib. 6. epid. sect. 5. text.* 8. Quare cùm vinum sit suauissimum, & præsertim senibus, qui eius potu mirificè recreantur, hoc etsi in pauca quantitate exhibuit, quoniam *parum deterior cibus, aut potus, suauior, tamen, minus nocere solet*, vt ait Hip. 2. *Aph.* 36. *Quæcunque enim cum voluptate assumuntur, ista ventriculus amplexatur, & faciliùs concoquit, sicuti illa quæ displicent, refugit*, vt *in com.* retulit Galenus. Quod enim suaue est, etsi reprobum, & auidè expetitur ab ægro, id melius est, & in optimum conuertitur alimentum, vt notabat Galenus 2. *de alim facult. cap.* 20. & 6. *de sanit. tuend. cap.* 28. In hunc sensum intelligendus Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. dum dicit: *Oportet præterea te scire, quòd nutriens melius est, quod meliùs sapit, propterea quòd & virtus retentiua vehementer ipsi applicatur, &c.* Hoc modo maligni morbi exitiales, & chronici, in quibus ob debilitatem ventriculi, vis appetens est veluti emortua, exhibito prauo alimento persanantur. Ita salitorum piscium, & aliorum pessimorum alimentorum esu tertianæ & quartanæ valde productæ soluuntur vt notarunt Brudus *lib.* 3. *de regimine febricitantium, cap.* 23. Mercatus *lib.* 1. *indicat. cap.* 1. *in Consilio.*

Vtilitas autem ex aqua vino permixta maxima comparatur, quoniam vinum aquæ noxas tollit, & tenuitate sua eius per corpus iuuat distributionem: & quod magis est, molestiam animi ipsius ægrotantis vinum appetentis leniuit, eúmque magis obedientem reddidit, maximè cùm senes esse quos vinum auidè apppetere obseruamus.

Quoniam igitur febris aderat, & vino natura inest inflammandi calore suo viscera, iccircò illud cum aqua permiscere oportet; quare vinum lympha diluendum, venusto epigrammate docet Meleager *lib.* 1. *Anthol.*

Igniuomo Bacchus saliens è fulmine, Nymphis
Abluitur liquidis puluerulentus aquis.
Propterea iunctus Nymphis est gratus Iacchus,
His sine, adhuc ardens, quod bibis, ignis erit.

Quamobrem vinum aqua diluere oportet, nam vini caliditas & siccitas, frigiditate & humiditate aquæ mitescunt, ac temperantur. Deinde aqua perducit ad partes nutriendas alimentum, & attenuat, ac colliquat cibos ipsos solidos; præparat, disponit, aptáque reddit corpora ad suscipiendum alimentum, vt possit adhærere; sitim leuat, coctionem iuuat, alimenta elixat, deducit, lauat, abstergit. At corpora calida, ex mero epoto quandoque in profluuium sanguinis incidunt per aluum, vt contigit Comiti cuidam, qui lymphato vino ab hoc affectu conualuit, vt probat Petr. Philip. Melchiodus *consil.* 82. *de fluxu sanguinis ex aluo.*

Quantum autem vino admiscendum, non potest certa, & definita methodo describi, cùm nulla certa possit dari mixtionis norma; ita enim metiendus est aquæ modus, vt vini, & aquæ nocumenta vitentur, & emolumentum adferatur: plus nimirum, aut minùs aquæ addatur, pro vini viribus, sumentis ætate, consuetudine, vitæ genere, affectus morbosi specie, ac magnitudine, anni tempore, cœli statu; semper tamen vires vini, & sumentis naturam respicere oportet, vt latè prosequitur Galenus *lib.* 1. *de sanit. tuenda, cap.* 11.

Pro vini viribus aqua est permiscenda, quoniam potentissimum plurima aquæ copia est temperandum, vt Maroneum antiquorum, quod vigecuplam aquæ capiebat mensuram; & Falernum, quod ob sui potentiam indomitum appellabant. Omitto Cretica, Trebulana, Græca, quæ generosa sunt, quibus aqua in magna quantitate admiscenda est. Hoc modo contraria vina pauca aqua sunt lymphanda.

Pro sumentis natura aqua est permiscenda cum vino; quoniam pueri, mulieres, & serui dilutissimum bibere debent. Matronæ Romanæ vinum non degustabant. Virgines ab eo abstinere debent, ideò quod prisci virginis aures Veneris vocabulis imbui voluerunt: ideò Ouidius 3. *art. amand.*

Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo,
Digna est concubitùs quoslibet illa pati

Pueris, & infantibus vinum interdicendum, quoniam est ignem igni addere, ex Gal. 5. *de sanit.* 7. Arist. *lib. de somno, cap.* 3. & membra mollissima non tolerant vini vim; at hoc mentem tentat, caput, & neruos, quæ omnia in pueris debilissima sunt. Attendenda est etiam consuetudo; vina enim diluenda sunt iis qui consueuerunt; inassuetis verò nequaquam, vt probat Bruyerius *lib.* 17. *cap.* 9.

Pro anni tempore vario, diuerso modo variandum: hyeme, quum corpus frigidum humidúmque est, id excalfaciendum plurimo cibo calido, sicco, potu parcissimo, sed meracissimo. Vere dilutiori potu vtendum. Æstate, quum corpus squalidum est, & exuritur, potio sit multò magis diluta, quàm vere. Autumno minùs, sed meraciùs bibatur.

Vtrùm verò vinum sit diluendum antequam bibatur, vel in stomacho? dubitatio est non parua. Illud probant Balduinus Ronsseus, *epist.* 16. & Arnaldus Villanouanus *in tract. de vino.* Nam vinum, & aqua inter se contraria sunt, & in stomachum si ambo proiiciantur, sentientur in stomacho rugitus, aderit commotio, & perturbatio multa. Ex altera parte videtur facere Hippocrates *lib.* 3. *acut.* 41. dum sic ait: *Cum in huiusmodi morbis timueris, ne caput vehementer grauetur, aut mens tentetur, tum à vino penitus abstinendum; & aquam, aut vinum aquosum fuluum, & non odorum exhibere oportet; deinde potum aquæ superbibere, sic enim sua potentia non tam facilè caput & mentem attinget, &c.* Suadet ratio, quoniam licèt vinum calidum sit, & possit agere in aquam, & hæc in vinum, indiget tamen calore animalis, à quo in actum deducatur. Dic tu, quòd melius est, vt vna aut altera hora ante potionem, aqua permisceatur: Neque neganda est mutua inter aquam, & vinum actio; neque illæ qualitates virtuales ita sunt impeditæ, vt citra caloris animalis opem agere nequeant: nam simplicia illa, è quibus theriaca conficitur, ita agunt, reagúntque, vt ex eorum actione temperies in theriaca generetur. Hippocrates autem primò exhibuit merum, *in cit. acut. loco*, quia æger ventriculi intemperie frigida laborabat.

Si verò vltimo loco percontetis, cur in ratione huius ægri adeò meticulosus fuerit Galenus, in propinando vino ita diluto. Dic, quia acuto morbo laborabat. Etsi autem in febribus pituitosis concedatur à Tralliano *lib.* 12. *cap.* 3. quia crudiorem materiam extenuat; & in Ephemera, ex cutis densitate orta, quia meatus deobstruit, vt pluribus rationibus confirmat Bacchius *lib.* 3. *de natur. vini, à cap.* 10. *vsque ad* 16. & in continuis offerat Galenus 11. *meth.* 9. & tertianis, ac quartanis, præsertim si vires sint

ſint inualidæ, & coctionis notæ appareant, vt eleganter probat Syluaticus, *cont.* 12. & nos *lib.4. in com. hiſt.* 18. aliis adductis rationibus comprobauimus: tamen in præſentia febris, cautè vinum, quòd ſuapte natura inflammat, & humores ſæpe intempeſtiuè exagitat, eſt propinandum. Num verò præſtantius ſit vinum natura aquoſum, an arte factum, acutè diſceptat Augenius *tom.2. epiſt. lib.2. epiſt.4.*

Cur verò exhibuit vinum lymphatum, & non impermixtum? ſi ſalubriùs eſt vino vti, quàm aqua, quia illud, ex Galen. 1. *de ſanit. vlt.* omnibus naturis magis confert, quum nutriat celerrimè, optimum corpori ſuccum præſtet, 2. *Aphor.* 18. & 3. *de temp. cap.* 3. coctionem iuuet, 4. *acut.* 106. ſemicoctos humores ad integram coctionem perducat, nullius excrementi coctionem remoretur: aqua autè non nutrit, 3. *acut.* 20. & diſtributionem impedit, Dic: quia timuit ne merum febrilem calorem adaugeret, & ſqualidum corpus inflammaret. Nam ipſe 5. *de ſanit. cit.* naturis calidiſſimis illud denegat, cùm iis aquæ potus ſit vtilior, ex Hip. 6. *epid. ſect.* 3. *text.* 15, qua temperatura præditi, aquæ potu vtentes, ſalubriùs, & diutius viuunt, quia aqua conſeruat humidum radicale, vt inquit Auic. *lib.* 1. *canticor. num.* 130. ſua enim frigiditate caloris impedit reſolutionem. Lege quæ diximus de vini vſu & vtilitate, *lib.2. in com. hiſt.* 61. &c.

HISTORIA XIV. GALENI,
De carnis ſuillæ, cum carne humana, ſimilitudine.

Caro ſuilla humanæ carni ſimillima.

Sanguis ſuillus humidus eſt, & minùs calidus, humano maximè temperie ſimilis, ſiquidem & carnes ſuum humanis ſunt ſimiles. Comperti enim ſunt hoſpites, & coqui complures, qui humanas carnes pro ſuillis venderent, tametſi qui eas ediſſent, nullum omnino diſcrimen potuerint percipere. Quin & ipſe narrantes audiui viros fide dignos, ſeſe in diuerſorio publico ius eſitaſſe delicatum cum carnibus ſuauiſſimis: cæterum cùm iam penè ſaturi eſſent inueniſſe digiti partem anteriorem, quæ ad vnguem eſt: quo perculſi, ac metuentes eos, qui agebant in diuerſorio, ne ſe quoque vorarent, ceu ei rei aſſueti, protinus illinc exire, ac vomitu redditis quæ ederant, ita iter denuò ingreſſi ſunt: ſed in ipſo facinore homines mactantes deprehenſos non ita multo pòſt referebant, &c. Galenus lib. 10. ſimpl. tit. de ſanguine ſuillo.

PARAPHRASIS.

HAnc hiſtoriam repetit Galenus *lib.* 3. *de aliment. facult. cap.* 2. ſuillæ carnis cum humana ſimilitudinem patefaciens; de cuius temperamento plura diximus, *lib.* 1. *in com. hiſt.* 28. Habet ergo caro hæc plurimam cum humana natura, in ſapore, & guſtu affinitatem; & ob hanc cauſam, voluptatis præſertim gratia, à priſcis pro variis curandis morbis offerebatur, vt ibi plurimis auctorum teſtimoniis confirmauimus, & probat Langius *lib.* 1. *epiſt.* 61.

Galenus *in locis ibi citatis* cùm ad mutationem victus accedit, eligit ex omnibus pedeſtribus ſuillos pedes, deinde crus, pòſt externam carnem iuuenis porcelli. Vtrùm verò præſtantiſſima caro ſit inter pedeſtres, ſuilla? Dic, quòd Galenus *lib.7. meth. cap.6.* extollit eam ſuper omnes in probitate ſua, ſi modò debitè exerceatur ſus, *lib. de attenuante vict. rat. cap.6.* Eodem verò *lib. cap.* 7. adiungit, quòd ex pedeſtribus ſoli hœdi præſtant. Poſſumus addere anniculos arietes, & vitulos, & paruos cuniculos. Si tamen robur caloris adeſt, præſtat omnibus ſuilla: quod oſtendit familiaritas compoſitionis, & temperamenti. Conſule quæ ingenioſiſſimus Ludouicus Nonnius, auctor ſanè non vulgaris ſcripſit, *lib.2. diætetici, cap.4.*

Et vt hæc ampliùs innoteſcant, ſcito, quòd homo pinguiſſimus eſt, & ſanguine abundat plurimo, ſed temperatiſſimo, miniméque intensè calido, quæ omnia inſunt ſui. Adeſt præterea ſaporis ſimilitudo; ita vt plures decepti, carne humana veſcerentur pro ſuilla. Adde etiam fœcunditatem eius ſignificare, naturam genuiſſe illud animal maximè alendo homini peculiare: ſuauiſſima enim eſt eius caro, ita vt apud Plin. *lib.8. cap.* 51. ex hoc animali numeroſa ſit materia ganeæ.

Accedit Celſi auctoritas *lib.2. cap.* 18. eam leuiſſimam eſſe pronuntiantis, §. *Inter domeſticas verò quadrupedes leuiſſima ſuilla eſt.* Pedes verò optimi alimenti ſunt, facilis coctionis, appetitum excitant, omnino vacant excrementis, ob multum ſcilicèt motum; & ſic ſunt meliores, cùm ſint pars ſicca animalis humidi. Ideò conceduntur in tertiana *lib.1. ad Glauc.* 10. & 7. *meth.* 6. maximè ptiſſana concocti: nam ſic eorum craſſities, & lentor amittitur, vt multis auctorum auctoritatibus probat Petrus Caſtellanus *lib.2. de eſu carnium, cap.1.*

Sed ſi caro ſuilla eſt leuiſſima, & tantoperè à priſcis commendata, cur lege Deuteronomij 14. promulgata huius carnis vſus à Deo populo Iſraelitico eſt interdictus? multi multa referunt apud Plutarchum 4. *ſympoſ.* 5. Verùm dicendum Moyſem Hebræos ſuilla carne veſci prohibuiſſe, quò eos admoneret, vt mundi eſſent neque carne tam ſpurca alerentur, & ſobriè, non vt ſues in crapula, & ſagina, viuerent: ſues enim, vt Columella inquit *lib.* 8. *cap.9.* peſſimo, & ſpurco alimento vtuntur: quoniam è terra radices ſcirporum, arundinum, & lumbricos roſtro eruunt; & tumultuariè collum, capútque conquaſſantes, luto, & cœno ſe oblectant; ſordidum enim eſt animal, & ſpurcum vt reconditæ doctrinæ vir, Ioannes Beuerouicius explicat vbertim, *part.2. ideæ medic. veterum, cap.3.*

Si verò de ſuum alimento, conditura, vſu, ſeruandi modo, ſuauitate, huius carnis fermentatione: Porcello, eius vulua, ſumine, perna, tomaculis, lucanicis, variis eius partibus, & vario apparatu præparandi has partes in menſarum delicias, ex poëtis, oratoribus, & diuerſis auctoribus legere concupiſcis, adi Conradum Geſnerum *lib.3. de quadrupedibus, cap. de ſue,* & accuratiſſimæ diligentiæ, immenſæque lectionis virum, Vlyſſem Aldrouandum *lib.* 1. *de quadrupedib. c.* 36. qui hæc omnia ad plenum deſcribunt explicant, & emedullant.

HISTORIA XV. AETII,
De luto Ægyptiaco.

Lutum Ægyptiacum, plurimis morbis vtiliſſimum.

AGrorum terra quæ colitur, & pinguis eſt, vtilis eſt ad curationem omnium partium reſiccatione indigentium, quare, & in Alexandria, & Ægypto ipſa vtuntur. In Alexandria itaque vidi hydropicos, & lienoſos terræ Ægyptiacæ luto vti. Multi verò etiam ſuras, & femora, & cubitos, brachia dorſúmque, ac latera, & pectus, eius terræ luto illinentes, opem ſenſerunt. Quin & veteres inflammationes, & laxos tumores hoc lutum ſanauit. Et ſanè noui quoſdam, toto corporis habitu aquoſos, ex immodica hæmorrhoidum vacuatione redditos, inde manifeſtum auxilium ſenſiſſe. Quidam etiam diuturnos dolores iuxta partem aliquam firmatos hoc luto perfectè ſanarunt, &c. Aëtius tetrab. 1. ſerm. 2. cap. 3.

PARAPHRASIS.

APud Philoſophos indubitatum eſt, nuſpiam aquæ elementum inueniri purum, ſed vnicuique peregrinam aliquam qualitatem, vel ſubſtantiam miſceri, ita vt vna ab altera, ob diuerſas materias, differentes ſortiatur qualitates. Quo pacto aquæ è ſubterraneis locis ſcaturientes, calidæ plurimæ emanant: argumentum ſanè euidens, quòd ab aliqua ſubſtantia intus in terræ viſceribus incluſa calefiant: id oſtendunt earum ſapores diuerſi, & effectus quos ab ipſis fieri quotidiano experimento obſeruamus.

Adeſſe

Adesse subterraneos ignes sensus iudicat:nam in plurimis regionibus sese eructant Vulcani, & ardentes ignes ex intimis terræ penetralibus, qui magno excitato ardore,& vehementissimo terræ motu, ciuitates, imò & prouincias depopulantur,vt plurimis allatis historiis probant doctissimus Reinerus Solenander *lib. de calore fontium*,& Vitruuius *lib.8.sua Architect,cap.11.*

Solem autem esse huius ignis auctorem asserimus libenter : licèt enim impossibile aliqui existiment, à sole calorem haberi, quo ferueant scaturientes aquæ, à quo depilentur porci, deplumentur aues,oua indurentur: tamen materia quæ incenditur, vim igni attribuit : sic ex leu bus stipulis ingentia ligna accenduntur. Fit autem à sole ignis, non solùm per radiorum coitionem, sed continuam actionem, perennémque reflexionem, ad ignem in materia accendendum.

Neque negandum est, non solùm superiorem terræ plagam vehementer immutare posse Solem, sed inferiorem. Nonne in ipsis terræ penetralibus suam maximam efficaciam ostendit? Soli enim subest aurum, sicut Lunæ argentum, Ioui stannum, & electrum? Mercurio argentum viuum,vt affirmant Scotus *in 2.distinct.14.ad fin.*imò grauissimorum auctorum hæc fuit opinio,singulis speciebus rerum intereuntium, respondere in cœlesti mundo virtutes peculiares, quibus foueantur, & conseruentur; & non solùm ad conseruationem, magnam esse cœlis efficaciam rentur, sed etiam multa perfecta animalia à superioribus causis produci affirmant; de quorum numero sunt Capreolus *in 2.dist.9.quæst.vnica* Durandus *distinct. 15.2.part.distinct.quæst.1.*Ferrarienſis *1.contra gentes,c.20.* Gabriel *super cantic.lect.41.*Iandunus *7.Metaph.quæst.14.* Alensis *eodem lib.ad text. 23.* Auer.*lib.12. com.13.& 18.* Soncinas *eodem lib. quæst.12.*

Quidni? Nonne præter Solem, plurima alia siderain profundo maris ingentem calorem possunt efficere? Narrant Oppianus *in suo lib.de piscibus*,& Arist.8.*de hist.anim. cap.15.* piscem Asellum exoriente cane,nimium ardorem in intimis maris recessibus persentientem,abditos rupium anfractus quærere, & ibi occultari.

Hos inter pisces segnis numeratur asellus,
Qui canis æstiui motu concussus acerbo,
Ingreditur duras cautes,atroque recessu
Occulitur,tali dum feruet sidere cœlum.

Ergo Sol est genitor ignis, qui in remotissimis terræ cauernis latet:nullum enim sublunare Solis virtute carere, neque fine eo constare potest, cùm ipse sit princeps, & moderator luminum reliquorum. Sed quomodo in terræ visceribus huiusmodi ignis accendatur,explicatu difficile est. Dic Solem non tantùm posse calorem sufficientem in intimis terræ plagis generare, sed etiam ipsum ignem secundariò, id est,quia generat vapores, & exhalationes tenues, & calidas, quæ in ipsa terra derelictæ aduenienti hyemis,noctísque, vel quauis alia frigida constitutione, ob aëris frigiditatem in fugam compulsæ, per terræ ambitus sese insinuant, & ad intimos terræ meatus se detrudunt,ac recipiunt, antiperistasis modo, vbi non solùm calorem,sed etiam ignem accendere queunt.

Hoc modo ignes subterranei accenduntur, qui è vaporibus per antiperistasin vnitis, motis, ac rarefactis, & postea ignitis generantur propterea aquæ puteales, & fontanæ per hyemem calfiunt quia terra dum frigore densatur, & coit, exhalationes quas intra se æstate collegerat,in caua, & apertiora loca traiicit,illæque in subterraneam aquam incidentes, ipsam calore, quo præditæ sunt, imbuunt, quibus alludit illud Lucretij *lib.6.*

Frigore dum premitur porrò omnis terra,coitque,
Et quasi concrescit,fit scilicet vt coëundo.
Exprimat in puteos,siquem gerit ipsa calorem.

Cuius rei appositum exemplum sit, ex media aëris regione defumptum, in qua vapores per antiperistasin, siue alio quouis modo(hoc enim in præsenti non disputo) attenuati,& rarefacti vniuntur: sic etiam in terra contingit, quæ, cùm frigida sit, vaporésque in se recipiat calidos, hoc modo ignem generat. Ex iis patet errasse Reinerum Solenandrum *in suo lib.de calore fontium*, qui illos vapores

A à caliditate terræ esse generatos asseuerat nam si ita esset, vbi terra calidior apparet, ibi frequentiùs ignis generaretur, quod est falsum; in terra enim non admodum frigida,& vbi Sol semper æstuat, vt in India, raro, aut nunquam ignis accenditur.

Deinde, quod sit ignis pabulum, inuestigandum: nam si eo careat, extinguitur. Alij alumen esse putant,sed non est aptum ignis alimentum, cùm oleosa substantia careat. Alij bitumen liquidum esse rentur. Plures sulphur esse existimant,in aquis enim scaturientibus sulphur manifestè conspicitur. Alij terram esse sibi persuadent, quia sunt fontes multorum saporum;quorum causa referenda est ad terræ facultatem, de quo argumento fusè Fallopius, & Bacchius *in suis libris de thermis* disceptarunt.

Quapropter diuersa est ignis materia dummodò pin-
B guis,& oleosa sit, sic terra sulphurea & bituminosa, quæ in Belgica prouincia inuenitur, qua pro lignis ad ignem accendendum incolæ vtuntur, est ignis pabulum peculiare. Hæc terra vocatur composita, quoniam cum alio fossili, aut re metallica est permixta,vtpote alumine, sale,nitro, chalcanto, bitumine, sulphure, ferro, ære. Quare pro varia eorum,quæ admiscentur, qualitate, diuersas mutuantur facultates terræ, & omnia sortiuntur partim à locis vbi effodiuntur, & asportantur; partim etiam à caloribus quibus inficiuntur, partim à facultatibus propriis. A locis denominantur Lemnia, quòd ex Lemno Insula deferatur; Samia, quòd ex Samio; Chia, quòd ex Chio. A calore dicitur rubrica, & aliæ nonnullæ, Hac ratione dicitur terra Ægyptia,de qua habetur sermo in historia hac,quoniam ex Ægypto defertur.

C Hæc ergo cùm aliquam calidam, desiccantémque substantiam in se habeat; à fossili succo liquido, vel metallo, cum quibus est permixta, communicatam contra aquam intercutem, fungosósque tumores strenuè pollet, & lienem absumit, vt auctor est Paulus *lib.7.tit.de terra.*Nam aquæ thermales omnes planè exiccant, quum bitumen, alumen, sulphur, aut aliud fossile in se retineant, vt pluribus in locis Galenus edocuit: & licèt ferrum, alumen, aut æs, frigiditatem participent,tamen omne metallum igneam facultatem sortitur.

Et cùm vsus thermarum sit quintuplex: Potus, lauatio,lutum illitum;gutta, seu instillatio; fumus, seu sudoris prouocatio: Lutum apponendum non est præcordiis, capiti, aut pectori, sed aliis partibus; cuius fotu roborantur calefiunt, & earum excrementitia humiditas
D absumitur. Quo pacto morbis omnibus frigidis qui præsertim ambitum corporis infestant,remedio est, vt paralysi,stupori,tremori, frigiditati vteri, ventriculi, laxis tumoribus prodest, scabiem delet, tubercula comminuit; iecoris, & lienis durities resoluit, partium neruosarum doloribus à frigiditate ortis opitulatur quo pacto lutum, sub terra,in qua reperitur sal, nitrum, alumen, bitumen, hydragyrum, æs, calx, ferrum, gypsum, chalcantum, argentum, lythargyrum, plumbum,easdem facultates habet, quas sortiuntur res quæ cum ea sunt permixtæ vt perdoctè disseruit Antonius Maria Venustus, *Consilio 24.de Balneis, elegranti.*

E Hac ratione patet, quòd terra in qua est sal, & nitrum, confert capitis,& thoracis fluxionibus; tumoribus pituitosis, hydropicis, ventriculo humido auxilio est. Aluminosa, sanguinis reiectioni, vomitui, alui profluuio diuturno, sudori immodico; roborat ventriculum, iuuat coctionem, appetitum exiccat. Sulphurea, neruos emollit, articulorum fluxioni remedio est, lieni indurato obstructo, vtero resoluto, coxendicum doloribus medetur. Bituminosa, calefacit, emollit. Mercurialis, refrigerat, siccat, confirmat. Ærea, confert hydropisi, ori,tonsillis, auribus, vuæ, oculis; calefacit, exiccat, attenuat. Quæ calcem in se continet, calefacit immodicè, exurit, pustrilaginem absumit. Ferrea, infrigidat, adstringit; ventriculi, lieni commoda; sistit sanguinem, alui fluxum retinet. Gypsea, valenter sanguinem retinet, sed ventriculo noxia, & spirandi facit difficultatem,Chalcanthosa, adstringit, exiccat. Argentea, refrigerat, exiccat. Lithargyro infecta, vlceribus confert. Plumbea, adstringit,

sistit

fistit, & supra renes illita feminis fluxum retinet,gonorrhœæque diuturnæ est auxilio. Demum sicut aquæ thermales,& sponte è terra nascentes,vires participant à fossilibus, cum quibus sunt permixtæ,vt latè docet Paulus *lib.3. cap.52.* sic terra,ex Paulo *lib. 7. cap. cit.* Si de variis luti,& terræ speciebus lectu digna scire aues,adi Andream Bertholdum,qui *in suo tract.de terra sigillata*, vires, atque virtutes variorum lutorum ingenuè proposuit.

HISTORIA XVI. GALENI, De melle.

Mel quibusdam noxium,aliis salutare alimentum.

Atque in eo certè permultos est inuenire, qui de iisdem cibis ex diametro pugnantia pronuntient. Nuper enim duo inter se concertabant,quorũ alter salubre,alter insalubre mel esse affirmabat,vterque ex illato sibi à melle affectu coniectans:nondum illud intelligentes, quòd omnes homines non vnum ab initio habuerunt tẽperamentum:neque si habuissent, immutabile ipsum, ætatis cursu, aut in temporum anni,ac locorum commutationibus, tueri potuissent:vt nunc omittam, quòd iidem homines vitæ institutis,ac victus ratione,natiuum corporis habitum immutant. Ne igitur longè abeam, eorum, qui de melle inter se disceptabãt,alter quidẽ erat ætate senex, & natura pituitosior, vitáque otiosa, & cùm ad alias omnes actiones, tum autem ad eas exercitationes,quæ balneum præcedunt, ignauus: ob eámque causam mel ei erat vtile. Alter verò natura erat biliosus,& annos natus triginta,in quotidianísque operibus multùm sese fatigabat. Non abs re igitur in eo mel celeriter in bilem vertebatur: eáque ratione sibi erat nocentius, &c. Galenus lib. 1. de alimentor. facult. cap.1. post medium.

PARAPHRASIS.

Cvm de generatione mannæ *suprà* disseruerimus, parùm in mellis generatione hoc loco immorabimur. Decidit ergo ros ex alta vniuersi parte,ex media(inquam) aëris regione, vbi concreuit frigore: & pars quæ terram attingit, in ipsa imbibitur, absumiturque; quæ verò in floribus, foliísque recipitur, saxis, rebúsque aliis densis, & duris, seruatur & concrescit: non secus ac ros quilibet alter frequenter decidens, concrescit in rebus tersis, densis,& limpidis, vbi imbibi nequit; à porosis verò, & siccis, pùluerulentísque ebibitur, vt non ampliùs appareat.

Huius roris autumnalis, & vernalis,auidissimæ sunt apes, quem deglutiunt, bibunt, linguntque ex floribus, cruribus inuersis flosculum eorundem abradentes, florúmque mollem superficiem flosculosam complanantes; quo fine crura illis natura euersa phalangiorum more concessit,vt meliùs id colligere,blandamque substantiam radere queant; vt nempe ros dulcis,ibi adhuc si est quispiam contentus, exprimatur in alueis, vt mella adaugeantur,& concrescant; nihilque roris superfit imbibiti adhuc in flosculis florum, mollique substantia eorum: & vt ex reliquo, quod in cruribus ferunt, cera consistat, in qua mel recoquatur, & conseruetur; in ventriculo adsportantes succum linctum, rorémque dulcem, coquendum magis vt mella efformentur; quem euomunt in aluearia, altæ & nutritæ illo priùs quantitate debita, reliquum verò abiicientes continuò, quòd sit flatuosum, leue,supernatansque in ventre, vt nauseam moueat; qui semel emissus è ventriculo apum in ceræ cauitates, quas præparant priùs, fauósque in iis intra aluearia, spatio vicesimi diei crassescit, mélque fit perfectum, & bene coctum, vt docent Dioscorides *lib.2.c.74.* Plinius *lib. 11. cap. 12.* Est ergo mel succus roris cœlestis ab apibus collectus,vt tradit Auic.*lib.2.tract.2.cap.496*

Quòd si antea aluearia examinemus, aquea quædam dulcis substantia, cruda inuenitur, non mel confectum non secus ac mustum antequam fiat vinum; postea coctum, & perfectum, calidis in eo partibus extantibus igneis, tempore debito potentibus reliquas concoquere, aqueas & frigidas, perficeréque, vt coctum mel euadat. Consule eruditissimum Ludouicum Nonnium, Medicum Antuerpiensem percelelebrem, *lib.1. de re cibaria,cap.40.*

Hoc modo parantur mella: cera verò, fauique in aluearis fiunt, apum cruribus materia adsportata, ceræ confingendæ apta, oleosa, pingui, glutinosa, viscida, quæ cocta deinceps abit in perfectam ceram. Fauos verò examina apum toto corpore efformant, cellulasque in eisdem efformatas adstruunt, gubernata republica regeiustissimo, seruísque crabronibus in idem opificium operantibus. Apes autem cùm pilosæ sint natura, hispidæ, & hirsutæ, si glutinosum afferant rorem, aut viscidam ceram,& florum floccilaginem,mortem sibi afferunt multoties, dum maximo conatu, toto corpore foramina in fauis formare contendunt, vt rorem euomant in cauitates præparatas priùs,vt mel recoquatur, glutino detentæ viscido, & tenaci cera, dum eius est naturæ viscidæ, & tenacis,pro diuersa florum ex quibus colligitur substantia, peruolare illis amplius vt non detur. Ipsæ verò inutiles sese iudicantes, otiosas,operísque ineptas,inedia, faméque se macerant, vt cellula sit melle plena, aridæ verò sint ipsæ,faméque absumptæ,& tristissima macie confectæ,vsque dum animam exhalent. Virgilius *lib.4. Georg.* de apibus, ita:

Prima fauis ponunt fundamina,deinde tenaces
Suspendunt ceras.-------

Arist.*lib.5.de hist.animal.cap.22.* sic: *Fauos primùm confi- ciunt,mox fœtum emittunt,sic autem ex floribus in fauis,cerationem fingunt ex lachrymis arborum:* & *lib.9.c.* 40. fabricant fauos, deferentes ex floribus, & arboribus, quæ lachrymas emittunt,salicis,vlmi,& arborum glutinosarum. Plinius hoc modo *loc.cit.Primùm fauos construunt, ceram fingunt, (hoc est,domos,cellásque faciunt) deinde sobolem, postea mella.Ceram ex floribus,melliginem ex lachrymis arborum,quæ glutinum pariunt salicis,vlmi.*

Figura loculorum,siue cellularum, quas ad mellificandum sibi apes construunt, descripsit Plinius *loc. cit.* & Varro *lib.3.de re rustica,cap.16.* dixit esse eas sexangulas, operarique fauos sexangulos, oppositas texentes lineolas, quoniam in fauo sexangules cellæ,totidem quot habet ipsa pedes. In circuitu fauorum fingunt maius, quàm vulgò foramen, velut rubra sorde plenum, ex qua protinus alatus Rex figuratur, deinde, vt ait Columel. *lib.10. cap.11.* Imperatoribus futuris in vna parte aluei amplas cellas extruunt, magnificas,separatas, tuberculo eminentes, velut vberis papilla.

Huius ergo tam præstantissimi succi inuentionem, Plinius *lib. 7. cap. 56.* & Diodorus, Aristæo Atheniensi assignant;& Curetes populi omnium primi illius vsum docuerunt: licèt Bacchus illius perhibeatur auctor ab Ouido,dum ait:

Liber & inuenti præmia mellis habet.

In quocunque terræ tractu terna sunt mellis genera. Vernum ex floribus constructo fauo, quod ideò vocatur Anthinum. Alterum genus est mellis æstiui, quod vocant horæum, quando scilicet ros colligitur splendescente Sirio, quando solis radiis ros tepescit. Tertium syluestre,minimè probatum,quod conuehitur post primos autumni imbres,ericæum vocant.

Mellis magna inuenitur iuxta regiones varietas: Nam Varro Siculum præfert omnibus, quod ibi thymum bonum, frequénsque sit,quo ad mellificium nihil est præstantius. Strabo è Cycladibus, inter Cyclades Calymnium anteponit omnibus. Diophanes Attico palmam dedit,præsertim ex Hymetto monte. Secundam auctoritatem tribuit huic, quod ex insulis petitur Cycladibus,& Siciliæ,quod Simblium vocant.

Præstat pellucens, subrutilum, tactu læue, prætenuia fila mittens, atque validum; & cùm trahitur, neque abrumpentibus se,neque resilientibus guttulis, sed digitum versus

versus quasi reciprocantibus, odore suaui, dulcissimum, quod spumæ parum egerat.

Melle vtimur loco sacchari, in corporibus præsertim frigidioribus: Nam amygdalas, pineos nucleos, pistacia, citrium, cinnamomum, coriandrum, fœniculum, anisum, melle condiebat antiquitas, vt est apud Paulum. Inuentio enim extrahendi saccharum è sacchariferis cannis priscis nota non erat: primus autem Actuarius, *in compositionibus suis*, mellis vsum transtulit ad saccharum, vt voluptati laborantium hac in parte subscriberet, quando fastidiosum atque morosum ægrotantis palatum, nihilnon ferè respuit, cui saccharum sua dulcedine grata lætiùs abblandiretur; qua propter hic auctor permulta condidit medicamenta, quæ sacchari mixturam prima fronte fatentur, vt iosacchar nymphæosacchar, oxysacchar, quæ ex violis, quæ ex nymphæa, quæ ex aceto, & saccharo construuntur.

Vtimur etiam in duos præcipuos, eósque maximè æstimandos vsus, quoniam interdum illud auxiliatur, vt medicamentum, sæpe vt alimentum. Medicamentosam enim vim, eámque excellentem obtinet mel: & primò exanimum corpus hominis per annos plurimos innoxium conseruat, quoniam præter dulcedinem quam adfert, linguæ iucundissimam, tantam vim habet conseruandi, vt salis loco in multis vsurpetur, & Babylonij corpora mortuorum in melle sepelierint.

Mel calidum est & siccum in secundo gradu, teste Auicenna *loco citato*, & sic frigidis affectibus maximo remedio est; Faucibus, anginæ, tonsillis, omnibúsque oris ægritudinibus vtilissimum: Peripneumonicis, pleuriticis, vulneribus, à serpente percussis, contra venena fungorum, vel auribus instillatum cum rosaceo prodest: Lendes, & fœda capitis animalia necat, oculorum tenebras discutit, est aluo idoneum, spiritus transitum lenit, vocis asperitatem mitigat; contra venenum cerusæ salutare est, & contra frigida venena summè auxiliatur, fistulas, & vlcera abstergit, ora venarum aperit, humores euocat: quo pacto empyematicis remedio est, vt probat Dominicus Zonellus *consil.47.de expuitione purulenta.*

Has admirandas vires Medici cùm contemplarentur, varia ex melle medicamina parant, plurimis curandis morbis valde proficua; ex quibus sunt Hydromel (quod mulsam, & melictatum prisci nominabant) Apomel, Oenomel, Oxymel, quod ab Arabibus *secaniabin*, à Iunioribus acetum mulsum vocatur; quod multiplex est, simplex, compositum, scilliticum. Ex melle fiunt varij succi multi, quando ex plantis, vel infusis, vel earum succis cum melle, composita quædam seruant Officinæ, quæ à consistentia, & melle; nonnulli syrupos melleos nuncupant; de quorum numero sunt mel Violatum, Anthosatum, Mercuriale, Anacardinum: qui omnes succi mellei admirabiles ex se produnt vires, diuersis morborum generibus salutares; quorum compositionem, & vires inter omnes proposuit Ioannes Renodæus *lib. 3. instit.pharmaceut.*& *lib.1.antidotarij* elegantissimè.

Mel, vt alimentum, corpus mirificè nutrit, & instaurat; namque non vescentibus modo suaue sentitur, sed facilem, & nitidam vtentibus protrahit vitam, caducámque firmat senectam, Nam qui senes ad panem nihil adhibent præter mel, & viuunt diutissimè, & sensuum integritatem, vigorémque animi, & corporis custodiunt, ita vt merito longæuam ætatem mellis nutritioni referre debeant accceptam. Democritus semel interrogatus, quo pacto & inoffensa valetudine homines, & longiori æuo vitam prorogarent, respondit, vt refert Galenus *lib.de attenuate vict. rat, cap.11.* si externa oleo, interna melle delinantur.

Mel enim cùm sit dulcissimum, bellissimè nutrit; humidum enim habet pingue, & glutinosum, partibúsque nutriendis tenaciter adhærens, iisque affigitur, nec diffluit, Hinc fit, vt notat Cælius *lib.21.lect.antiq. cap.3.* ex mente Athenæi Cyrnios qui Corsicam incolunt, ideò esse macrobios, siue polychronios, hoc est, longæuos, quoniam mellis cibo vtuntur assiduè. Quin Pythagoræ sectatorum mensa pane constabat, melléque, sicuti prodit Aristoxenus. Ille verò ipse Democritus, quum ingruerent Thesmophoria, ne domum funestaret, dies aliquot vitam produxisse dicitur, sola mellis anaphora, id est, euaporatione. Quare mel hominibus est alimentum gratissimum.

Deinde mel nutrire probat Galenus *lib.3.acut.com. 17.* ita ferunt quibus mellis vsus frequentior fuerit, vitam diutius producere; contrà verò qui cibis acidis delectantur, breuioris esse vitæ. Quare præstat in senecta ipsa plurimùm pane, & melle vti; neque enim solùm viuacitatem adiuuat, sed sensus omnes sanos, & integros custodit, vt Pierius Valerianus *lib. 26.* confirmat *in aph.* quoniam mel iucundo sapore magnam cœlestis naturæ voluptatem affert: non alia suauitas, visque mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris, vt ex Plinij sententia *lib. 11. cap.12.* perpulchrè, vt solet, confirmat elegantissimus Beuerouicius *lib.1.idea medicina veterum, part.2.cap.3.*

Ita *Ecclesiastic.cap.11.* dulcedo mellis laudatur: *Breuis in volantilibus est apis, & habet initium dulcoris fructus illius.* Quare in senibus, & corporibus frigidis, siue ex morbo, siue ex natura, in bonum sanguinem conuertitur, quia modicè concoquitur, vt ait Galenus *4.simpl.17.*& *2.de fac. nat. natural. 8.* In iuuenibus tamen, biliosis corporibus, æstatis tempore, facilè in bilem vertitur; quod enim in eo dulce est, & pingue, in biliosum humorem mutatur, quia exuritur, vt notat Actuarius *cap.8.lib. de spirit. anim, nut.* biliosum autem generari ex pingui, dictauit Hip. *lib.6.epid.sect.5.text. 14.* pingue enim promptè inflammatur, ex Galen.*lib.3. de temp. cap. 5.* & *4.de vsu part. cap.9.*

Quare meritò horum Medicorum concertationem irridet Galenus, quorum alter mel salubre, alter insalubre affirmabat, vterque ex illato sibi à melle affectu coniectans, quum neuter intelligeret homines non vnum ab initio temperamentum habuisse, neque si habuissent, immutabile ipsum ætatis decursu tueri posse; alter enim erat senex, & pituitosus, alius verò iuuenis, & biliosus. Si tamen de mellis generatione, natura, & variis effectibus plura scire aues, Consule Michaelem Zenardum Bergomensem, *in tertia disputatione de vniuerso elementari, tit.de melle.*

HISTORIA XVII. GALENI, *De lactis vtilitate & noxa.*

Quidam lac perpetuò esitans, longæuam vitam produxit, alius hunc imitatus, perpetuò grauabatur.

Si quis crassa edulia sumere sit assuetus, nec tamen offendatur, latas habere prædictorum viscerum venas sit putandus sin facilè offenditur, angustas. Nouimus enim senem quendã agricolam, qui ampliùs quam cẽtum annos, ruri vitam egerat. Huic plurimi nutrimenti caprinum lac erat, quod alias cum mica panis in eo macerata statim sumpsit: aliàs mel immiscuit: aliàs coxit, etiam thymi cacumina vnà cum pane iniiciens. Hunc quidam imitatus, videlicet tam longæ vitæ causam ratus in lacte subesse, perpetuò lædebatur, quocunque id modo sumpsisset. Nam primum illi grauabatur os ventriculi, mox tendebantur in dextro latere præcordia. Aliusquoque simili modo cùm lacte vti cœpisset, de reliquis nihil est questus, quippe qui & probè id concoxit, nec acidum, aut fumidum ructum ex eo sensit, nec flatum, nec grauitatem in præcordiis: Septimo tamen die postquam eo vti cœpisset, iecur se sentire manifestè grauatum dixit: quippe videri sibi quiddam in dextris præcordiis, ceu lapidem iacere, sic vt & deorsum traherentur, quæ suprà essent, & tensio ad iugulum vsque pertingeret. Cõstat itaque huic obstructum iecur fuisse, illi flatu intumuisse. Quinetiam noui, cui ex diuturno lactis vsu calculus in renibus est natus: sicuti alium quendam, qui omnes dentes amisit, læsitque. Id verò aliis quoque multis contigit ex diutino

*diutino lactis vsu. Alij rursus citra noxam lacte perpetuò sunt vsi, immò etiam cum maximo fructu, veluti agricola, quem * supra centum annos vixisse diximus, &c. Gal.* lib. 5. de sanit. tuend. cap. 7.

PARAPHRASIS.

DE lactis efficacia in nutriendo, est in hac historia sermo: de cuius facultate mira pro reficiendis corporibus extenuatis, plura ex veterum, & Iuniorum mente diximus *lib. 2. in com. hist. 34.* & *lib. 4. in com. histor. 44.* quibus locis manifestè comprobauimus, id esse optimi succi, ex Gal. *5. aph. 64.* & *3. de aliment. facult. cap. 14.* Nam plurima non indiget elaboratione ad sui coctionem, & facilè per venas distribuitur, & serosa parte aluum expurgat, quo nihil melius in conseruatione sanitatis esse potest.

Caprinum temperatum est, cùm non sit tenue, nec crassum, sed medium, ex Galeno *lib. de bonit. & vitio succor. cap. 5.* & Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 442.* cuius electionem ostendit Paulus *lib. 1. cap. 3.* Quòd si cum melle assumatur, præstantiùs nutrit: nam mel lactis frigiditatem corrigit, flatus resoluit, coctionem iuuat, & per corpus citò distribuit. Quod licet in iuuenibus, calidis natura, ætatéque florentibus, in bilem transire sit aptum, vt *4. aph. com. 16.* notauit Galenus, & superiori historia palam fecit; in frigidioribus tamen temperaturis, siue ob ætatum naturam, siue ob morbum, facilè in bonum, moderatúmque sanguinem conuertitur, vt *lib. 3. de aliment. facult. cap. 38.* probauit Galenus: quoniam in his corporibus non alteratur, bilescit, aut amaritudinem contrahit, sed sua dulcedine, & lentore modicè coctum probè nutrit.

Lædit ergo, & nocet assumentibus lac, qui non rectè valent, & præ ventriculi debilitate non concoquunt: immò cùm sit crassi succi, obstruit, aut in flatus vertitur, quod ex ructu colligere docet Galenus *7. meth. 6.* & *5. aph. 64.* Ob hanc causam, calculus ex eius vsu progignitur, ex Gal. *6. epid. sect. 3. com. 15.* Causam in historia assignauit Galenus, quia qualitas lactis, vtentis naturæ est aduersa; frigida enim temperatura facilè à frigido alimento offenditur, & viarum transitus sunt angusti, per quos lac distribui commodè nequit, sed suo lentore hærens, obstruit, & à debili calore non concoctum, corrumpitur, ructus parit, prosternit viscera, aluum mouet, nauseam concitat, dentes suo nidore inficit, & corruptis elatis ab ore ventriculi vaporibus dentium venas & arterias erodit. Qui verò fortes sunt, & venas latas habent, commodis lactis fruuntur, & obesi, ouantésque senectam traducunt, & longæuiorem, & salubriorem, vt notat Ioannes Vischerus *lib. de lactis vsu, & eius natura.*

Sed quæres, an lac plus nutriat, quàm vinum? hoc enim citissimè nutrit, collapsas vires velociter reparat, & sic tabidis conceditur à Galeno *7. meth. 6.* & aliis qui hectica febri contabescunt. Ex altera parte, quæ verior est, lacte impinguantur corpora, & crassescunt, multóque fiunt robustiora; immò & extenuati eius potu consanescunt, vt *citatis locis* veteres, & prisci confirmant, & inter omnes appositis historiis probat Valleriola *3. obs. 6.* & *lib. 5 obs. 6.* & *lib. 6. obs. 9.* Tanta enim est lactis vis, & in sanis, & ægris corporibus nutriendis summa potestas, vt hoc solùm alimento pleraſque gentes vixisse ab Homero, & aliis auctoribus sit confirmatum; & hodie pariter viuere Galactophagos referat Bruyerinus *lib. 14. cap. 1.* Si de lacte, eius generatione, noxis, & viribus, pulchra scire affectas, lege Iulium Alexandrinum, *lib. 10. salubrium, cap. 8.* & *lib. 27. cap. 8.*

* *
*

QVÆSTIO VIII.

Virum breuitatis, ac diuturnitatis hominum vitæ, variæ sint assignandæ causa, vt Philosophi, Medici, & Astronomi sunt opinati.

COMMENTARIVM.

SVpra centum annos vixisse diximus.] *Antiquissimis illis, & primis orbis conditi sæculis, valde longam fuisse vitam mortalium, adeò vt plerique ad mille ferè annos eam produxerint, inuiolata sacrarum literarum prodit auctoritas. Quare mirandum est, his temporibus hominum vitam esse breuem simul, & calamitosam: nec fabulosum est prisco illo tempore longissima fuisse vitæ spatia, vt variis auctorum testimoniis probat Iosephus Hebræus historicus celebris, *lib. 1. antiquit. cap. 3.*

At antequam varias de definitione vitæ, distributione, & diuturnitate causas proponam, quas varij variè persecuti sunt auctores, illud notandum primò, quod licet vita nostra dicatur longæua, tamen in se fluxa est, caduca, & velocissimè fluens, fluuij, aut vndæ instar. Hoc demonstrat Medicorum Coryphæus *in Aphorismis suis*: Is ergo *lib. 1. sen. 3.* hunc terrenorum fluxum in bono Athletarum habitu indicauit his verbis. *Habitus Athletarum, qui ad summum bonitatis attingunt, periculosi, si in extremo constiterint: quum verò non quiescant, neque possint proficere in melius, reliquum est vt decidant in deterius.*

Hoc priùs patefacit sacra pagina, *lib. 2 Reg. 14. §. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur*: Nam humor qui calore attrahitur, in flammam conuertitur, exustus in fumum, & fuliginem. Vita enim nostra continuæ obnoxia mutationi, semper fluit, semper progreditur & mouetur; tum consistit, quum esse desierit; quoniam (vt optimè aduertit Christophorus Landinus *in Ficinum, orat. 4. in Plat.*) corpus iugiter fluit, crescendo, decrescendo, resolutione, liquefactione continua, calore, ac vicissim frigore permutatum.

Sed quomodo potest vocari vita diuturna, si tota mors est, vt *epist. 24.* vrbanissimè retulit Seneca, quem politus Casaubonus interpretatur vbertim? quin, vt ipse inquit, *epist. 12. Tota quocunque me verto argumenta senectutis meæ video: nemo est manè, qui fuit pridie: corpora nostra rapiuntur, fluminum more.* Quare Ouidius *lib. 15. met.* sic cecinit:

Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,
Non secus ac flumen; neque enim consistere flumen,
Nec leuis hora potest: sed vt vnda impellitur vnda,
Vrgetúrque eadem veniens, vrgétque priorem;
Tempora sic fugiunt pariter, paritérque sequuntur;
Et noua sunt semper. -------

Hoc disertissimè explicuit Philo Iudæus *lib. de mundo*, exponens, quàm volubilis, & fluxa sit vita nostra, & ex Euripis maris, ac fluuiorum, ducit explicationem varietatis ipsius; vnde ortum prouerbium, *Euripus homo*, propter maris similem prodigio reciprocandi celeritatem. Id manifestè indicarunt Plinius *lib. 2. cap. 97.* Strabo *lib. 9. Geograph.* Pomponius Mela *lib. 2. cap. 1.* Lege pulcherrimum Philonis locum *lib. quod immutabile nomen Dei, cap. vlt.*

Ad viuum, vitæ nostræ fluxum, & breuitatem expressit apud Heraclidem Ponticum Alceus: quare naturalis partus, est interitus, vt copiosè & doctè Ioannes Antonius Campanus *in sua cineritia oratione.* Ita Homeri versum Pyrrho Philosophus in ore semper habebat.

Talis vita, ætásque hominum, quale est foliorum.

Meritò: *Nihil enim*: (ait Lipsius *5. cent. miscellan. epist. 86.*) *potuit veriùs, aut euidentius dici in hanc sortem? Vides arborem illam, quæ primo vere folia induit? pulchra est, & viret, & vmbram, & speciem sui gratam præbet: quid tamen est? Mox ventus, & ictus folia pauca decutit; tum æstus, aut siccitas; denique hyems omnibus spoliat, & nudat.*

Si ergo vita nostra breuissima est, & bullæ instar aquatilis exit, cur primæui homines ita diuturnè vixerunt? Dic cum eruditissimo Benedicto Perer. *lib. 1. in Genesim*, huius

tam longæuæ vitæ septem extitisse causas, Prima, bonitas constitutionis,& temperationis humani corporis,qua illi homines vigebant: tunc enim natura recens à Deo facta,integra erat; firma ad seipsam conseruandam; fortis ad resistendum contrariis, nondum tot morbis fracta,& vitiata. Vigor igitur ille,& robur naturalis constitutionis longam præstabat vitam.

Secunda causa, fuit sobrietas, & continentia in victu, & potu,& omnis vitæ moderatio: erat naturalis, & simplex victus,ac potus: varietas autem, mixtura, & condimenta ciborum vitam debilitant, atque minuunt. Tertia causa, præstantia elementorum ob eximiam bonitatem, ac feracitatem terræ ante diluuium; post quod è terra nascentia multò sunt imbecilliora,& deteriora facta,propter aquas salsas Oceani, quæ inundântes terram, ipsam sterilem fecerunt.

Quarta, quia Adam perfectè nouerat naturales vires & facultates herbarum,fructuum, metallorum, lapidum, aliarúmque rerum,quæ vitam humanam producunt, quibus & vsus est ipse, & vti docuit posteros suos. Quinta, quia in illa prima ætate, Deo ita disponente, fuere valdè benigni, & salutares siderum aspectus,cœlique influxus. Sexta, vt per longam hominum illorum vitam posset admodum multiplicari genus humanum,quod in exordio mundi necessarium erat. Septima, vt diu viuentes homines possent reperire artes,& scientias,ad necessitates,vtilitatésque vitæ humanæ, & ad perfectionem intellectus humani plurimùm conferentes, quæ tamen nonnisi longissimi temporis experimentis, & obseruationibus reperiri possunt.

Alias causas ex Iosepho affert Zonaras *tom.* 1. *pag.* 3. Nostræ post diluuium vita, est sicut nauis in mari, vestigium non relinquens, puluis, vapor, ros matutinus, flos temporaneus: *Homo sicut fœnum dies eius, tanquam flos agri sic efflorebit, Psalm.* 102. Huc spectat breue,& argutulum Ioan. Anton. Campani carmen, *lib. epist.* 9. *de vita mortalium.*

Si quacunque venit rebus mortalibus horà,
Esse potest nobis vltima, vita fuga est.

Sed nos pergamus vltrà,& breuiter dicamus, quid sit vita, & quomodo distribuatur. Vita est animæ operatio. Suppositorum,inquies, sunt actiones, nec animæ magis quàm corporis, sed corporis animati, vt est apud Arist. *lib.* 1. *de anima*,maximè verò nutritiuæ,vt est apud eundem *lib.* 2. *de anima.* At sanè nulli dubium, has actiones animato corpori per animam inesse, ex eiusdem Arist. sententia,cùm anima ipsa rationem causæ,& à qua res est, & vnde motus, & cuius gratia habere dicatur. Bene igitur animæ operatio vita dicitur, si præsertim addatur in corpore. Quare immeritò argutissimus Scaliger *exercit.* 102. *num.* 5 Cardanum hoc modo definientem vitam, reprehendit,quum vita ex eius voto sit animæ vnio cum calore, quod modò non disputo.

Vel vita est prima nutritiuæ animæ in calido participatio, ac mora,ex Arist.*lib. de vit. & mort.* Nam tunc primùm viuit animal, cùm caloris particeps est. Vita vitalis facultatis propria est, quum ob continuos spirituum manantium motus, & influxus, natiuus in nobis calor producatur, ac foueatur, quo ea ceu proprio fomite conseruatur; cuius extinctione perit animal: cùm hic natiuus calor vitæ sit principium, ac fons,cuius pabulum, humidum est radicale. Est ergo vegetatricis in calido natiuo permansio, vt *lib.* 2. *de anim. cap.* 4. docuit Arist. Albert. Magnus *lib. de iuuent. & senect. prope finem.*

Variè, & multipliciter hominum vita ab auctoribus distribuitur, & in varias ætates partiri solet. Nam homo diuersis ætatum gradibus vitam distinctam accepit, quibus vel inchoaret vitam, vel in ea consisteret, vel ab ea declinaret. Alij eam distribuebant in iuuentutem, perfectam ætatem, & senectutem, vt Lacedæmonij. Pythagorici quatuor esse gradus confirmant,pro ratione quatuor anni temporum: prima erat iuuenum; secunda vigentium; tertia,mediorum: quarta, senum, vt probat Eratosthenes apud Stobæum *serm.* 115, Consule Valleriol. *lib.* 1.*loc.com.cap.* 10.

Inter Medicos Fernelius *lib.* 3. *de temp. cap.* 10. noua quadam via quinarium numerat ætatum: sequuntur Vallesius *lib.* 1.*cont.* 8. Prosper Aquitanus *part.* 1. *de promis. & prædict. Dei,cap.* 7. Septem constituunt Astrologi, & ad septem referunt errantes stellas. Iurisconsulti, qui non tam ipsum naturæ vsum,quàm ciuilem considerant, aliter has ætates in alios valde minutulos gradus distribuunt; eos habes collectos fusè & latè, apud Tiraquellum *lib.* 6. *leg.connubial.part.* 6. *glos.* 1. *num.* 43. & breuiùs colligit Albericus *in dictionario, verbo, ætas*, quod locupletius edidit Decianus, illustris I. C. quos omnes,& alios citat, variæ, & reconditæ lectionis vir, Paulus Zacchias, Medicus Romanus disertissimus, *lib.* 1. *quæst. Medicolegalium, tit.* 1. ad cuius facundam lectionem te remitto.

Ad diuturnitatis, & breuitatis vitæ causas accedamus, de quibus luculenter agunt Arist. *lib. de longit. & breuit. vitæ*,& vberrimus interpres Auerrhoës *in com.* Ac prima quidem causa ducitur ex Philosophia,& Medicina: Nam temperata complexio,quæ videlicet optima, & commensurata calidi humidi proportione gaudet, longæuior esse solet; quo fit vt tum spatia vitæ sint longissima, quum seriùs calor extinguitur, & arefit humor, tametsi natura suapte potiùs humor deficiat, quàm calor; immò nonnisi ex accidenti calor emoritur,humore nempe exsiccato,qui calori instar est materiæ subiectæ, & fomenti, quomodo subtractis lignis extinguitur ignis: in eo tamen est discrimen,quòd animalis calor certam humoris portionem, & mensuram exigit,quam si excedas, certissimum calori paras interitum, ac perniciem; ignis autem calor magis augetur, ac crescit,quò plus ei subiicis materiæ: sicut prudenter *lib.* 2. *de anim.cap.* 4. enucleat Aristoteles.

Hic ergo natiuus humor, quum solidior est, ac temperatior, in eo diutius natiuus conseruatur calor. Hinc fit, vt animalia quæ constant humido aqueo, friabili, minùs constante,ac tenaci,vt aquatilia,sint breuioris vitæ: nam hoc humidum non est oleosum, pingue, instar adipis in quo calor noster perseuerantiam obtinet; sed aqueum, in quo ille tanquam in idonea materia conseruari non potest.

Breuem etiam,aut diuturnam vitam faciunt plura,quæ vel optimam corporis temperationem labefactant, vel conseruant; cuius generis sunt origo,tempus,aër, motus, vires astrorum, victus ratio, cibariorum vis, natura locorum,regionum diuersitas,compago corporis firma, voluptatum, præsertim concubitus nimij detestatio, cuius vi corpus exoluitur, ex Cels. *lib.* 1. *cap.* 1. nam homo plurimum semen emittit, 4. *prob.* 6.22. His enim rebus vel bona valetudo diutius consistit,aut celeriùs absumitur.

Secunda causa,est præstans alimenti proprietas, ac natura,congruentis humori calore consumpto restaurando, ac reponendo. Nam ante communem illam orbis terrarum eluuionem sub Noë: nullæ præcesserant aquarum & pluuiarum scaturigines, nullæ concussiones terrarum, nullæ marium inundationes, nullis id genus afflictata fuerat detrimentis tellus,quæ vim eius ad stirpes, fruges, & cætera progignenda eximiè debilitant.

Tertia causa,est victus ratio,& totius vitæ moderatio: quoniam luxus,intemperantia,gula,ebrietas, corpus morbis cruciare solent, & citam mortem afferre consueuerunt. Probant variis exemplis, verissimísque testimoniis Varro *lib.* 1. *de re rustic. cap.* 1. Plin. *lib.* 7. *cap.* 56. & *lib.* 12. *in proœmio*, Anicius Seuerus *lib.* 2. *de consolat. Philosoph.* quod rectè monuit *Ecclesiasticus, cap.* 37. *Non te effundas super omnem escam; in multis enim escis infirmitas.* Et Seneca Rhetor *lib.* 10. *controuers.* sic ait: *Quidquid auium volitat, quidquid piscium natat; quidquid ferarum discurrit, nostris sepelitur ventribus. Quare nunc, cur subitò moriamur, patet: mortibus viuimus.*

Quare causa propria Astronomorum est, nempe bona, commoda, fausta, felixque astrorum facies, & aspectus ei imminens regioni, in qua sani viuunt mortales. Hic verò siderum aspectus, non eo motu fit cælorum; qui raptus dicitur, hic enim aliquot diebus conficitur, neque peculiari,ac proprio singulorum planetarum,quum citissimè absoluatur, nam ipsorum maximus, Saturni scilice

scilicet, motus, spatio 30. conuoluitur annorum: sed octauæ sphæræ, à qua vita, mors, ac duratio pendet rerum, qui quidem completur tardissimè. Quamobrem necesse est, non exiguas in rebus humanis commutationes accedere, ex varia huius aspectus mutatione. A

Hinc fit vt ob faustos siderum aspectus regio sit præstantissima, in qua homines diutissimè viuunt. Tradit enim Ludouicus Romanus *lib.2. nauigat.9.& lib.4.cap.8.* in Taprobana insula, quam Sumatram hodie vocant, & ea Indiæ Insula, quam Onor appellant, ob regionis temperiem, perpetuámque cœli clementiam, longæuos inibi esse homines centesimum supra vigesimumquintum annum, vegeta adhuc senecta attingentes. Plinius *lib.7.c.1.& 48.* scribit Indorum genus esse, qui annis centenis viuunt.

Quinta causa ex temperatione climatum petenda est. B Si enim regiones percurramus, hoc esse vsquequaque verum comperiemus. Initium sumamus ab æquatore, sub quo intemperatissimè habitant homines; quum tamen in Insula, quæ vocatur Promontorium viride, quam nostri Lusitani frequentant, & est à nigris Æthiopibus culta, in qua regione nulla temporum vicissitudo, nulla mutatio, eodem semper calore affecta, in ea tamen vix sexagenarij viuunt homines: quod euenire credo, quòd modico sint humido radicali, & pene exusto; argumentum, quia graciles, sicci, ac tanquam torrefacti.

Quintum clima, quo nullum esse temperatius tradit Auerrhoës *lib.2.collig cap. vlt.* sub quo Roma, & Olysippo, dulcissima patria mea: Romæ tamen non diuturna incolis vita; nam pauci omnino sexagesimum excedunt annum. Ita Olysipponenses breuioris sunt vitæ; at Olysippo eleuationis polaris, vt Astrologi loquuntur, gradus fermè quadraginta habet; Roma 41. licèt illa sit occidentalis, hæc orientalis; & austrum magis, quàm septentrionem spectet: quare temperiem calore, & humore superat; vnde tot distillationes, & catarrhi. C

Æthiopes ergo citiùs ob regionis caliditatem senescunt, quum Anglorum, siue Britannorum plurimi supra vigesimum centesimum annum producant vitam: causa est, quòd genuinus, atque innatus horum calor, cum subiecto humido, frigore tamdiu conseruatur, quia roboratur.

Quid de labore, atque opere dicam, tum mentis, tum corporis? Quæ moderata, vitam producunt, vt immi- nuunt quæ immodica. Vis adiungatur aëris, & loci: ecce tibi Aristoteles, qui *sect.14.probl.7.* quærit, cur locis calidis, atque apertis, tardiùs senescant mortales, quàm cauis, ac palustribus? & id respondet euenire, ob aërem flantem, ac reflantem, quo puriora redduntur ea loca. D

Arist.14.*sect.probl 9.* diutius viuere affirmat, qui locis calidis ætatem degunt, quòd natura sint ficciore, atque hinc firmiore. Adde causam alteram intrinsecam, nempe excrementi copiam. siue naturalis, vt seminis; siue aduentitij, vt eius quod ex vario genere prouenit ciborum. Nam effusa seminis copia, naturæ, ac cæteris membris est perniciosa: hinc salacia animalia citiùs in senectutem labuntur, quòd ficciora sint, quo fit vt mulus asino viuacior, & passeres mares breuioris vitæ sint fœmellis. Consule Cælium Rhodigin. *lib.20.cap.vlt.*

Habes causas longitudinis, & breuitatis vitæ: & licèt antiquissimi vitam longissimè producerent; tamen nostro æuo inclinat, & declinabit in dies, ob causas dictas. Vnde Lucretius *lib.2. extremo:* E

> *Iámque adeò effœta est ætas, effœtáque tellus*
> *Vix animalia parua creat, quæ cuncta creauit*
> *Secla, dedítque ferarum ingentia corpora partu.*

Et Aratus:

> *Omne æuum studiis decurritis, hinc quoque rursum,*
> *Proh pudor, atque dolor! nascetur vilior ætas,*
> *Et lacerata genas ibit Bellona per vrbes.*

Putásne tu, tantam posse substantiam rei senescentis existere, quantum priùs potuit, nouella adhuc, & vegeta iuuenta pollere? Minuatur necesse est, quidquid fine iam proximo, in occidua, & extrema deuergit. Sic Sol in occasu suo radios minùs claro, & igneo splendore iaculatur. Sic declinante iam cursu exoletis cornibus Luna tenuatur. Et arbor, quæ fuerat antè viridis & fertilis, arentibus ramis, fit postmodum sterili senectute deformis. Et fons, qui exundantibus priùs venis largiter profluebat, senectute deficiens, vix modico sudore destillat. Hæc sententia mundo data est. Hæc Dei lex est, vt omnia orta occidant, & aucta senescant, & infirmentur fortia, & magna minuantur, & cùm infirmata, ac diminuta fuerint, finiantur.

At ne videar nescire manum de tabula, (vt est in Prouerbio) finis imponendus est quæstioni, si priùs monuero, non esse à diuinæ prouidentiæ legibus alienum, existimare, Deum iudicem æquissimum, voluisse improbitatem mortalium in dies magis crescentem, vitæ eorum vlcisci breuitate: quæ ita breuis est, vt longissima breuis sit, ac ferè punctum, vt Plutarchus asserit *in oratione cons. ad Apollonium.*

Breuem ergo eam efficiunt, auctore Arist.*lib.de longit.& breuit.vit.* excrementorum in nobis prouentus, & substantiæ nostræ ex contrariis constitutio. Cùm enim constitutio nostra ex calido, frigido, humido, sicco constet, quæ inter se contraria sunt, ex horum assidua pugna dissolutio in nobis sequitur ingens.

Excrementa quæ ex potu, & cibo quotidie generantur, hanc cladem etiam machinantur, quæ retenta, cùm inutilia sint, morbos generant, & vitæ cursum intercidunt. Accedit perpetuus substantiæ nostræ fluor, ac humidi primigenij, quo vita ceu pabulo congruo fulcitur, deficiens vigor, quoniam natiuus calor instar flammæ humidum depascitur. Hinc fit vt iter vitæ nostræ sit citatissimum, vt Seneca dixit *lib.de breuit.vitæ*, in quem locum, nonnulla ex Arist. Xenoph, Plat. congerit eruditus interpres Virgilij *in 9. Ecl.* Germanus Valens. Elegans est epigramma, ac argutum, comparantis nescio cuius vitam cum rosa: quod ita conuertit egregius poëta Franciscus Staterius.

> *Dum rosa pubescit, modicum sine currere tempus,*
> *Quære rosam, nulla est, spina relicta riget.*

HIST. XVIII. GALENI,

De vi consuetudinis.

Quidam morbo calido correptus, frigidæ inassuetus, compellentibus Medicis, epota ipsa, interiit.

*ARion igitur Militinensis, vir in speculatione Peripatetica primatum tenens, cùm in morbum quendam incidisset, qui à frigidæ sanè potione leuari poterat, quia tamen talem potum nunquam ingessisset, Medicis eum bibere consulentibus repugnabat, manifestè se scire affirmans, se frigida gustata spasmo correptum iri; nam & hoc ipsum asserebat se vidisse in alio, qui sibi & corporis habitu, & temperamento erat similis, * calidæque potioni erat assuetus: quòd si tali potui, sicut alij nonnulli assueuisset, maximè quidem nec ipse ipsius oblationem timuisset. Tandem tamen Medicis eum omnino compellentibus, frigidam potauit, atque ille quidem ita obiit, &c. Galenus* lib de consuetudine, cap. 1. in med.

PARAPHRASIS.

MAxima est vis, & potestas consuetudininis, & in sanitate conseruanda, morbisque curandis efficacia summa; de cuius effectibus, in hac historia ad vsus Medicos vtilissima, ad plenum disceptabimus. Homines qui non sicuti animalia viuunt, & ea quæ iuuant, & nocent; mente consequuntur, consuetudinis potestatem euidenter deprehendunt, vt *lib. de consuetud.cap.1.* protulit Galenus; in cuius rei testimonium historiam hanc in medium protulit. Hoc manifestè docuit Hip. 2. *lib. acut. text.* 20. & 21. quo loco posito exemplo in qualitate, &

& numero cibationum, docet quantum repentina mutatio nocere soleat. Quare si hæc sanos summopere lædit, multò magis ægros, (vt *in eodem lib.text.*50 ipse affirmat) præsertim quando morbo acuto laborant, debiliores cùm sint:nam,vt dicebat Gal 9.*meth.*1.& 1.*de dieb.decretor.*11. *Si sanis non est tutum delinquere, quantò magis ægris.*

Sed si tanta est potentia consuetudinis,vt *infrà* latè faciemus palàm, dubitabis, vtrùm aliquando sit mutanda? Dic,quòd quemadmodum natura,quando est temperata, similium vsu conseruatur, quia non habet salutem dubiam, sed firmam, & in habitu: intemperata verò & seruari, & mutari solet, licèt tutius sit ipsam mutare, quàm conseruare, quia est receſſui morboso propinqua, & dubiam habet salutem, momentaneam, & in affectione, vt Galenus docuit 8. *meth.cap.*5. Eodem modo consuetudo, quando est optima, seruari debet, etsi melius sit nullam consuetudinem priuatam efficere, sed omnia tentare, vt 2. *aph.*50. monebat Hippocrates, & firmat Celsus *lib.* 1. *cap.*1. Vitiosa verò mutari debet, quoniam indies magis ac magis noxas inemendabiles facit.

Nonnulli præ dulcedine, aut dementia capti, in praua consuetudine persistunt,quam mutare oportet,& hæc est causa,quare Galenus 2. *de alim. facult.cap.*6. à cibis praui succi abstinendum præcipit, etiamsi ob consuetudinem facilè concoquantur; nobis enim insciis succi praui generantur, qui febres malignas accendunt, ex leuiſſima occasione putredinem nacti; quam sententiam refert Auic. 3.1.*doct.*2.*cap.*7.§.*Et non decipiatur ille,&c.*

Hæc consuetudo neque tempore neutræ dispositionis, neque ægritudinis,mutari debet: quæ enim diſſueta sunt, facultatibus,quæ animal gubernant,sunt molesta,& natura gaudet consuetis, 8. *meth.cap.vlt. post princip.* Neque debet mutari tempore senectutis, quia nullus speratur fructus mutationis huius, vt monuit Galenus *lib.* 5. *de sanit.tuend.cap.*10. *in med.* & senes ex leuiſſimis causis lædi solent,*lib.*5.*de sanit.tuend.cap.*4. Consule Mercatum *tom.* 1.*lib.*1.*part.*2.*clas.*4.*quæst.*18.

Hæc mutatio debet fieri, sensim contraria adhibendo, & interdum à contrariorum vsu quiescendo, vt natura ex insuetorum vsu recreetur, vt notabat Hip.6. *epid. sect.*2. *text.*26. & debet mutari per otium, ne multitudine negotiorum quispiam impeditus, Medico imperanti non obtemperet: Sicuti enim curatione, intemperantibus salutare consilium non est dandum, vt dicebat Gal. *lib. de curand.rat.per sang. mis. cap.*7 & *lib.de vsu theriac.ad Pamphilian.cap.*3.§.*Nullum tam efficax remedium, &c.* Sic sanis inobedientibus nullum præsidium est consulendum, ex Hip.1.*epid.sect.*2.*text.*51. Quæ conditiones desumptæ sunt ex Galeno *lib* 5.*de sanit.tuend.cap.*10.*in fin.& cap.*11. *in princip.*

Ampliùs,si tanta est vis consuetudinis, ita vt sit altera natura, meritò quæres, vtrùm indicatio naturæ, an consuetudinis præferri debeat?quia Magister *lib.* 8 *meth.cap.* 2.*post med.*ab ætate,& natura non esse sumendam indicationem asseuerat, nisi consentiente consuetudine, & *parum antea* dixerat,quòd quando naturæ intemperatæ contrario victu longo tempore nutritæ,male se habent, similiter sunt alendæ: sin minùs,præferenda est ea indicatio, quæ suadet similia temperamento. Igitur ex mente Galeni, indicatio consuetudinis præstantior est ea quæ sumitur ex natura.

Confirmatur, quia Galenus 11.*meth.cap.*3 ait consuetudinem, vel originale temperamentum seruare, vel adscititium inducere, & quòd tam ætas, quàm temperies quæ præsens est, & non quæ abiit,est quæ auxiliorum mensuram præscribit. Igitur cùm temperies consuetudinis inducta sit, quæ præsens est, hæc potiſſimùm curationem indicat. Deinde *lib.*2.*aph.*50. præfert Hip. consueta deteriora insuetis melioribus. Sed dicuntur meliora, aut deteriora respectu naturæ. Igitur consuetudo præstat naturæ.

Pro altera parte argumentum est non inualidum, quia consuetudo vim solùm habet, quia similis naturæ est, aut est altera natura. Igitur maiorem vim habet natura:nam propter vnumquodque tale, & illud magis, ex Arist. A *lib.*1.*poster.cap.*2. Accedit, quòd natura intrinseca magis est, & à primordiis generationis contracta.

Hanc controuersiam hoc modo extrica. Consuetudo vel seruat originale temperamentum, & tunc indicatio consuetudinis, & naturæ eadem est; vel non seruat: si verò non seruat, sed adscititium temperamentum inducit, vel manet antiquum temperamentum, & hoc accidit quando partes non secundùm substantiam, sed secundùm qualitates solùm immutantur; vel non manet, & est quando partes & secundùm qualitates, & secundùm substantiam sunt immutatæ; & tunc temperamentum inductum est iam in habitu, eadémque est indicatio naturæ, & consuetudinis; nam præter temperiem consuetudine inductam non est alia natura. Si verò adhuc permaneat antiquum temperamentum, etiamsi inductum solùm sit B in dispositione, quia tunc solent pugnare naturæ, & consuetudinis indicationes, præferenda est indicatio consuetudinis, quia est recenter inducta, & neque antiqua natura, neque vires conseruari queunt, nisi conseruetur consuetudo; quia insueta solent esse valde molesta, vt scitè notauit Stephanus Rodericus Castrensis *tract. de complexu morbor.cap.*11.

Sed obiicies in hunc modum. Quomodo temperies consuetudine acquisita similium vsu potest conseruari, si viis contrariis fuit inducta? si v. g. fit homo calidus tribus numeris, & frigidorum vsu vnum gradum caloris amiserit, & factus sit calidus duobus numeris: sit verò alter calidus vt vnum, & calidorum longo vsu acquisierit vnum gradum caloris, & factus sit calidus duobus C numeris; vterque eandem temperiem consuetudine acquisitam, contrariis tamen rationibus sortitur: quomodo igitur seruabitur hæc temperies simul cum consuetudine?

Dic, quòd quando manet antiquum temperamentum, qui erat calidus tribus numeris, indiget calidis pro conseruatione naturæ, & frigidis pro conseruatione consuetudinis;vt qui erat calidus vt vnum, eget calidis pro conseruatione naturæ, & consuetudinis. Si verò non manet antiquum temperamentum, licèt ratione mediæ dispositionis acquisitæ, similia requirant, tamen propter varias consuetudines quibus inducta est, alter frigidis, alter verò calidis gaudet.

Obiicies iterum. Quomodo simul natura, & consuetudo poſſunt seruari,si pugnant inter se: & quomodo potest conseruari consuetudo, si repugnat curationi morbi, D vt si aliquis aſſuetus rebus calidis, incidat in morbum calidum?Dic cum Gal 8.*meth.cap.vlt.* quòd quando pugnant indicationes, præstantior est præferenda, & quæ magis vrget; & cùm indicatio morbi sit dignior, faciendum est quod morbus insinuat, & ad eius curationem est neceſſarium. Et sicuti quando natura, & consuetudo consentiunt cum morbi curatione, sine cunctatione, & celeriter agendum est; sic quando repugnant, vt simul conseruentur, aliquid remediis est detrahendum, ita vt ratione naturæ, & consuetudinis sint remiſſiora auxilia, quàm morbus expostulat: vt si morbus fuerit calidus vt duo,præsidia morbi ratione debent esse frigida vt duo; si natura fuerit calida, & consuetudo calidis fuerit acquisita,auxilia sint temperata,aut frigida,vt simul morbus curari poſſit, & conseruari natura cum consuetudine. E Lege Vallesium 8.*cont.cap.*5.*in fin.*

Insuper ardua dubitatio ex dictis Hip. emanat, quomodo quis poſſit ad insueta permutari, & aſſuescere contrariis, vt Hip. docuit, *lib.*2.*aph.* 50. notante Galeno *in com.fine*,ideò Hip. particulam illâ adiecit: *Oportet igitur ad insueta permutare.* Ratio dubij est, quia consuetudo in habitu consistit,ex frequenti vsu derelicto:si igitur aſſuescit calidis, contrahit habitum calidum; si frigidis, frigidum: extremæ verò qualitates, ita vt singulæ medium latitudinis excedant, non poſſunt simul comparari. Igitur non poſſunt contrariæ consuetudines simul acquiri.

Dic, quòd quando aliquis aſſuescit contrariis, contrarium habitum non acquirit, sed potiùs medium, qui nulli extremorum est similis, sed potestate extrema continet,

continet,& hac de causa à nullo læditur extremo. Neque A instes, hoc concesso, idem esse victu mediocri vti, & contrariis assuescere: nam quemadmodum ex contrariorum vsu habitus medius acquiritur; cuius interuentu minùs ab extremis lædimur; sic ex mediocri victu habitus medius comparatur: quod sanè falsum est; qui enim mediocri victu vtitur, si declinet ad calidum vel frigidum, lædi solet.

Solue, quòd quemadmodum corpora temperata conseruari possunt in eodem statu, non solùm à temperatis, sed à calidis, aut frigidis, si successiuè, & cum æqualitate adhibeantur, quia extrema tunc ad medium trahuntur: eodem modo corpora, vt minùs ab extremis lædantur, possunt vti & mediocri victu, & modò calidis, modò frigidis; quoniam quando ab vno ad alterum recedunt, non fit citra noxam, verùm semper exigua est, quam contemnit Hip. magnam solùm, & momentaneam pertimescens; & ideò præcipit ad insueta permutare, ne magnopere offendamur, vt notat Galenus *in com.* & explicat ingenuè Ambrosius Nonnius *ad hunc locum.*

Solue secundò, quòd contrariorum vsus solet inducere firmitudinem & robur: cutis enim quæ aëri calido, & frigido successiuè occurrit, durior fit, & difficiliùs patitur, Lege Petrum de Peramato, Medicum clarissimum *lib. de temperament. cap.* 17. Christophor. à Vega *lib.* 2. *art. med. sect.* 2. *in fin.* Fortunium Licetum *lib.* 4. *de his qui sine alimento viuunt, in fin. de consuetudinis viribus in inedia.* Antonium Mariam Venustum *consil.* 26. *in med.*

QVÆSTIO IX.

Vtrùm consuetudo sit adscititium temperamentum; an habitus. Contra Peramatum, Vallesium, Christophorum à Vega, & Mercatum, Medicos doctissimos.

COMMENTARIVM.

CAlida potiori erat assuetus.] Quoniam historia hæc ad praxim summopere necessaria, & cuius veritas quotidiano firmatur experimento, efflagitat explicationem satis amplam, idcircò in eius expositione paulisper immorari satius duxi. Ergo Galenus *lib.* 2. *de motu musculorum, cap.* 7. & *lib.* 3. *simpl. cap.* 18. *in fin.* Consuetudinem vocat alteram naturam, aut adscititiam, & *lib.* 11. *meth. cap.* 33. dicit consuetudinem, aut originale temperamentum seruare, aut adscititiũ inducere: & Arist *lib.* 7. *Ethic. cap.* 10. vocat similem naturæ, & *lib. de memor. & reminiscent.* asserit, consuetudinem temporis progressu in naturæ habitum conuerti. Iuxta quam doctrinam, non erit consuetudo frequens rerum vsus, & frequens rerum operatio, licèt hæc sit causa efficiens, quæ consuetudinem inducit, sed erit potiùs qualitas, seu habitus ex frequenti actione, & passione in rebus impressa, ob quam promptiùs, & diutius operantur; vt colligitur ex Arist. 21. *sect. probl. quæst.* 14.

Non esse autem adscititium temperamentum, patet; quia si duo homines per contrarias alterationes ad idem intemperamentum perducantur, vt si v. g. homo calidus in primo gradu, per frequentem vsum calidorum perueniat ad temperamentum calidum in secundo gradu, & alter calidus in tertio gradu, per vsum frigidorum perueniat ad temperamentum calidum in secundo gradu tunc idem E est temperamentum in vtroque homine, vtpote calidum in secundo gradu; non tamen est eadem consuetudo, cùm vtriusque hominis consuetudo iisdem rebus conseruari non possit, sed in altero conseruatur rebus calidis, & maximè offenditur rebus frigidis; in altero verò, secùs.

Secundò, Hip. 2. *aph.* 50. maximè reprobat vniformem consuetudinem, vtpote periculosam, ob inopinatas rerum occasiones, quibus homines subiiciuntur, ideò ad insueta permutare docet: hoc autem contingit, non semper iisdem inhærendo, sed contraria tentando, vt omnia sint consueta. Hortatur ergo Galenus, vt homines assuescant contrariis, quod est impossibile, si consuetudo, natura, aut habitus est, aut adscititium temperamentum.

Tertiò, Consuetudo non solùm acquiritur circa primas qualitates, sed circa alias contrahitur, quæ sunt valde à primis distinctæ, vt sunt virtutes intellectuales, & morales. Non ergo erit semper adscititium temperamentum, quod ad primas qualitates pertinet.

Porrò, quoniam primum argumentum magnam in se inuoluit difficultatem, notabis duplex esse temperamentum, alterum substantiale, quod attinet ad elementorum substantiam, & est eorum perfectio; & aliud quod pertinet ad qualitates, quod est symmetria vtriusque. Substantiale difficiliùs mutatur quàm qualitatiuum; qualitates enim faciliùs mutantur, quàm substantiæ: & tempera- B mentum qualitatiuum interdum mutatur cum substantiali, vt quando omnino permutatur temperamentum: aliquando manente temperamento substantiali mutatur qualitatiuum; & inducitur contrarium, vt quando homo natura calidus rebus frigidis assuescit. Et sicut natura habet inclinationem ad similia, quibus conseruatur; eodem modo consuetudo habet propensionem ad res consuetas; quibus delectatur natura. Quare consuetudo non est temperamentum, in hoc, vel illo gradu, sed temperamentum impressum ad res consuetas.

Ex hac doctrina solues primum argumentum. Nam quamuis in vtroque homine sit idem temperamentum in eodem gradu, non tamen in vtroque retinet eandem proportionem; nam in vno inclinat ad frigida; in alio ad calida: quare retinent diuersas consuetudines. Secundum verò dilues, vt *suprà* dictum est; quòd scilicet homi- C nes sic assuescunt contrariis, quia robur acquirunt: nam partes adhibendo contraria alternatim, & duriores, & robustiores euadunt. Lege Valleriolam *lib.* 1. *loc. com. cap.* 6.

Pro solutione tertij argumenti, altiùs est inuestiganda causa, ob quam consuetudo in hac, vel in illa materia cõtracta, tantùm valeat. Materiæ enim in quibus contrahitur consuetudo, sunt cibi, & potus, medicamenta alterantia, purgantia, venena, alexipharmaca, insolatio, frigiditas, caliditas aëris ambientis, cubile, molle aut durum; vita deliciosa, & laboriosa; omnes actiones omnium facultatum animæ, somnus, vigiliæ, euacuationes: in singulis causa est inquirenda; quam inuenire arduum & difficile est, vt notat Hermannus Labeus *lib* 1. *gynaciorum cap.* 2. *de menstrui suppressione.* D

In cibis, & potibus contrahitur consuetudo. Ita dixit Hip. *lib.* 2. *de rat. vict. in morb. acut. tex.* 21. *Atqui quod simplex tum cibus, tum potus semper sibi similis, ad sanitatem tutior omnino sit, quàm si quis subito ad alterum, vel meliorem se transferat, facilè discitur, intelligitúrque:* & in sententia sequenti sic profert: *Nempe tum iis qui bis die comedunt, tum iis qui semel, noxas, & infirmitatem pariunt repentinæ mutationes: eos qui prãdere non consueuerũt, & prandent, statim infirmos reddũt; toto item corpore graues, & imbecilles, & desides. Quòd si supercœnauerint, acidum ructant: alios aluì lauitas exercet. Nempe ventriculus prater consuetudinem grauatur, superſiccescere consuetus; non bis tumescere; neque bis cibos coquere, &c.*

Causa in promptu est; quia in illis consuetudo, est signum, & causa magni momenti, quia cibi consueti sunt iucundiores; & suauitas est familiaritatis signum; quò enim familiariores sunt, eò suauiores. Nam alimenta debent esse familiaria, & similia, sic enim sunt præstantiora, quum certum sit inter nutriens, & nutritum semper reperiri cognationem, & similitudinem, vt probat Galenus *lib.* 3. *de temp. cap.* 2. *in princ.* & *lib.* 6. *de sanit. tuend. cap.* 3. *in med.*

Præterea potest plurimùm consuetudo; vt causa, quoniam alimenta quum in ventriculo, iecore, & aliis partibus transmutantur, has etiam transmutant insensibili alteratione sibi simili, quæ temporis diuturnitate fit sensibilis, vt Galenus latissimè docet *lib.* 3. *de caus. sympt. cap.* 2. *in med.* & *lib.* 3. *de temp. cap.* 4 Nec enim fieri potest, quòd

quòd agentia non repatiantur à patientibus. Si igitur qualitas similis acquiritur in ventriculo, & iecore,ex cibis, & potibus consuetis;& inter ea quæ habent symbolum facilior est transitus, necessariò cibi, & potus consueti faciliùs debent concoqui, & molestare minùs.

Sed hoc loco occurrunt dubia duo grauissima, quorum primum est huiusmodi: Si cibi, & potus consueti sunt suauiores, & consuetudo acquiritur ex frequenti rerum vsu, quare frequens vsus cibi, & potus concitat tædium,nauseam,& molestat?Arist.2 1.*sect.probl.*1 4. sic soluit: dicit enim consuetudinem inducere habitum,& non satietatem; frequentem tamen vsum implere desiderium affirmat: At consuetudo (inquit) efficit, vt operationes promptiùs fiant, faciliùs, & cum delectatione, & vt res in operatione diutius persistant; non tamen semper delectat: res enim assuetæ, si modum excedant, solent esse molestæ; quia omnis potentia, siue sit actiua, siue receptiua, in agendo, & recipiendo, frequentique operationum vsu, solet perfici, & augeri, si non excedat modum in opere suo: tunc enim non solùm defatigatur, sed dissoluitur, intensiuè, si plus iusto vehementior est, vel extensiuè, quia diutius durat, quàm par sit, & sic ob defectum organi, hoc est, caloris & spiritus, corrumpitur:quod etiam *lib.de somno,& vigilia,in princip.*ipse confirmat.

Secundum dubium. Quomodo cibi,& potus consueti, etiamsi deteriores sint, dicuntur minùs nocere, si verum est quod Galenus affirmat 2.*de alim.facult.cap.6. abstinendum esse à cibis praui succi, etiamsi aliquibus coctu sint faciles, quia nobis non aduertentibus post longum tempus succi praui in venis generantur:* quam doctrinam confirmat Auicenna 3. 1. *doct.* 2. *cap.*7.§ *Ille vero non decipiatur,in quo mala digeruntur cibaria.&c.*Et Galenus *lib. de bonit.& vit. succor.cap.penult.* cùm agit de potu aquæ frigidæ niue refrigeratæ, iuuenes validos, sanguineos, exercitatos, posse bibere hanc aquam affirmat, quibus procedente ætate,& in senecta nerui,& articuli grauissimis,ac immedicabilibus vitiis prehenduntur: quam sententiam repetit Auic.3.1. *doct.*2.*cap.*8. Igitur potus,& cibi consueti, cùm deteriores sunt, plurimùm nocent, atque molestant.

Dic, consuetudinem prauam circa cibos, & potus, & circa alias materias semper esse perniciosam: licèt enim in præsenti nihil mali habere videatur, tamen post tempus diuturnum grauissimas noxas inferre solet: ideò mutanda, cum cautela tamen, & religione, ita vt paulatim mutetur; quiescendum enim est ab iis quæ permutant, vt interim rebus consuetis natura recreetur, veluti docuit Hip.6.*epid.sect.*2.*text.*26.Magna tamen ex parte homines assuescunt iis, quæ conueniunt, & ea à quibus frequenter læduntur, repudiant; quia vel dementia tantùm, aut dulcedine capti in reproba consuetudine perseuerant, vt notabat Galenus 5. *de sanit. tuend.* 11.& *lib.*9. *meth. cap.* 16. Et quamuis consuetudo potus, & cibi deterioris, post longum tempus maximè noceat; si tamen vna, aut altera cibatio, comparetur cum cibatione cibi melioris insueti, minùs lædit, & hoc modo Hippocrates est intelligendus.

Solue secundò, & fortasse meliùs, si dicas, cibum aut esse absolutè prauum, cuius malitia nec per consuetudinem potest cohiberi, cui non est assuefaciendum; aut non simpliciter reprobum, siue illud habeat ex natura sua, siue ex modo præparationis, cuius noxa per consuetudinem corrigi potest, cùm non sit extrema,sed exigua: nam ob assuetudinem redditur & similior, & suauior, propter quas causas multo meliùs retinetur, concoquitur in ventriculo, & partibus assimilatur, quod ad succi præstantiam maximum habet momentum, vt firmat Gal. *lib.de bonit.& vitio succor. cap.*5. Quantò enim cibus meliùs in ventriculo concoquitur, tantò dispositionem acquirit perfectiorem, vt in bonum sanguinem transmutetur, auctore Galeno 5.*aph.*26.Ex quibus patet,quo pacto parum deterior cibus & potus, suauior tamen,minùs nocere soleat, 2. *aph.*38. & quomodo præcipiat *lib. 6. epid. sect.*4. *text.* 8.ægrotis in esculentis, & poculentis gratificandum esse; & quomodo reprobam victus rationem sibi similem commendet, quæ non absolutè, sed aliquo tantùm modo vitiosa esse debet.

Circa quantitatem cibi, & potus acquiritur etiam consuetudo: qui enim multo cibo, & potui sunt assueti, facilè tolerant, dissueti valde læduntur. Sed hoc difficile mihi videtur, quoniam inter partes,& quantitatem nulla adest familiaritas, & quantitas non est actiua, nec similem dispositionem inducere potest. Citati auctores causam huius euentus in robur ventriculi, & aliarum partium reiiciunt, quod ex frequenti, & multo ciborum esu solet comparari; proprij enim officij exercitatio robur partis adaugere solet, vt ait Galenus 6. *de loc. affect. cap. vlt.* at exercitatiò ventriculi,coctio est, quantò enim magis concoquit, magis exercetur, & maius robur comparat.

At ij falluntur manifestè: primò, quia non attribuunt hoc consuetudini, sed naturæ, quæ aliquid perfectionis est consequuta, ob esum multorum ciborum, qua ratione facultates robustiores sunt redditæ. Secundò, sequeretur quòd ventriculus robustus plurimam ciborum quantitatem rectè toleraret, etiamsi non esset assuetus, quod est falsum: nam videmus ventriculum natura languidum,multitudini ciborum assuetum, faciliùs eam tolerare quàm robustum. Ea ergo huic euentui causa reddenda, quia cùm ab assuetis non fiat passio, quantitas consueta minùs contristat; & ideò ventriculus illam ampliùs amplexatur, & concoquit faciliùs: contrà autem quantitas insueta, quia magis imprimit, magis irritat,& ideò ventriculus ipsam difficiliùs amplexatur, & minùs concoquit.

Contrahitur etiam consuetudo, circa virtutes animales tam externas, quàm internas; quoniam memoria excolendo augetur, & exercitatione ingenij fiunt homines ingeniosiores. Hoc constat in sensibus; qui enim assueti sunt graues odores percipere, minùs læduntur: & similiter in aliis sensibus res se habet.

Circa facultates naturales etiam acquiritur; quoniam instrumenta naturalia ob consuetudinem, cum delectatione, & explicatiùs suas actiones efficiunt. Quod videtur repugnare Aristoteli *lib.*2. *Ethic. cap.*1.asserenti naturalia non assuescere, quoniam lapis etiamsi millies proiiciatur, nunquam assuescet sursum ferri: maximè quum agentia naturalia semper agant vsque ad vltimum potentiæ, iuxta proportionem actiuitatis agentis ad resistentiam passi. Igitur non assuescent aliter operari.

Dic. Agentia naturalia, quando ex frequenti actione aliquid acquirunt, assuescere possunt; veluti sunt instrumenta naturalia, in quibus facultates naturales resident, quæ ex frequenti alimentorum, & medicamentorum vsu adscititiam dispositionem acquirunt, quæ causa est familiaritatis. Contrà autem quando ex frequenti actione nihil de nouo acquirunt,quod possit mutare actionem,non solent assuescere; vt sunt grauia, quæ etsi sæpe sursum proiiciantur, nunquam aliquid leuitatis acquirunt.

Versatur etiam consuetudo circa medicamenta non solùm alterantia, sed purgantia, vt docet Galenus 5. *de sanit.tuenda,cap.*9. præcipiens non vnicum esse eligendum medicamẽtum,sed varia esse tentanda,ne illis assuescat natura,& eorum vires contemnat. Quam doctrinam sequutus est Auicenna 4.1.*cap.*1.*ad finem*,dicens,non esse standum secundùm vnam medicationem cum vna medicina, nam minùs imprimit,cùm ei assuescat natura,& ab assuetis non fiat passio; & quia inter medicamentum, & corpus in vna hora reperitur proprietas,quæ non in alia, neque in alio corpore.

Neque obstat doctrina eiusdem Auicen. *in eodem loco*, cùm dicit: *Et caue ne à rectitudine recedas,etiamsi non appareat iuuamentum,neque in errore moreris,licèt non appareat nocumentum:*quod priùs docuerat Hip.2.*aph.*52.Hi enim non prohibent mutationem medicamentorum,sed solùm secundùm vires; non tamen in forma, & in specie, quia medicamenta easdem vires sortita, diuersa specie, & sub variis formis applicari debent in diuturnis morbis, ne assuescat natura.

Rectissimè ergo dixit Celsus *lib.* 1. *cap.* 3. *prope fin.* in hunc modum; *Purgationes quoque vt interdum necessariæ sunt, sic vbi frequentes sunt, periculum afferunt, assuescit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit, cùm omnibus morbis obnoxia maximè infirmitas sit, &c.* Hoc modo explicatur etiam locus Auic. 4. 1. *cap.* 5. *in fin* §. *Et non est facienda naturæ consuetudo, &c.* Exponitur etiam causa, quare frequens clysterum vsus naturam adstringat.

Circa venena etiam acquiritur; vt patet ex Mithridate Rege, qui cùm esset venenis assuetus, à nullo veneno potuit interfici: & ex anu illa Atheniensi, quæ fuit nutrita cicuta, de qua Galenus 3 *simpl.* 18. & ex puella illa quæ fuit alta veneno, quam describit Auic. 6. 4. *tract.* 1. *c.* 2. quarum historiarum expositionem *in superiori libro* proposuimus. Efficit enim consuetudo, vt non solùm salubria nobis vsui sint, sed & quæ alioqui (nisi assueta essent) deterrima essent futura, salubria euadant.

Hinc fit vt à pessimis quibusque cibis nonnulli nihil lædantur: vnde alius fungos, tubera, crudos fructus, legumina, ouillas, bubulas carnes facillimè, alius difficillimè ferat. Tantæ scilicet potentiæ est consuetudo, vt non solùm ciborum malignitatem superet, sed venenorum perniciem euincat, eáque à sua labe dira expoliet. Quare plures sensim, modicéque venenum deuorarunt, quo inposterum in magna quantitate citra vllam noxam vsi sunt, vt variis exemplis eo loco confirmamus.

In exercitationibus maximam quoque vim habet consuetudo: ita vt afferat Hippocrates 2. *aph.* 49. *quòd assueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles, & senes, fortibus, atque iuuenibus faciliùs ferant.* Causam tradit Gal. *in com.* & 2. *de sanit. tuend. cap.* 2 §. *Nam quoniam vehementior motus exercitatio est, &c.* Quia partes neruosæ exercitij frequentia robustiores redduntur. Sed videtur obstare Hip. *lib.* 2. *Aph. nuper citato*, vbi comparat iuuenem robustum cum sene languido.

Quòd si dicas, in exercitatis, etiamsi appareant languidi, partes neruosas, & musculosas esse robustiores ad exercitia toleranda: Obstat, quòd homo, qui ex natura validus est, & dissuetus exercitiis, non difficulter toleraret exercitium: quod est falsum. Causa ergo huius euentus, non solùm ad robur partium, quod ex assidua, & copiosa spirituum communicatione ad partes exercitatas comparatur; sed (vt Argenterius rectè *in com. cit. Aph.* notauit) ad facilitatem flexionis, & distentionis partium est referenda. Quantò enim partes promptiùs flectuntur, & distenduntur, tantò faciliùs, & diutiùs tolerant exercitia, quia minùs dolent. Probat enim Galenus 2. *de motu musculorum, cap.* 7. figuras medias esse iucundas, & doloris expertes, & diutius posse seruari, quia extrema flexione, & distentione carent: & quia in singulis exercitationibus, partes diuersimodè solent flecti, & distendi: qui assuetus est vni exercitationi, reliquas difficulter tolerat, etsi minùs, quàm qui nulli est assuetus.

In animi affectibus magnam etiam vim habet consuetudo: qui enim frequenter irascuntur, ex iracundia minùs lædi solent; & faciliùs ea tentantur, quum magnas occasiones non expectent: nam spiritus, & cor ex frequenti ira accenduntur, promptéque inflammantur. Sicut qui assiduè contristantur, succum melancholicum generant, qui tristitiam concitat, vt constat ex Hippoc. *lib.* 6. *aph.* 23.

In euacuationibus maximam similiter habet efficaciã consuetudo: sunt enim nônnulli, qui ex interuallis patiuntur diarrhœam, cholericam passionem, vomitum, aut ex pluribus corporis partibus sanguinis fluxum, sibi venã secant, purgantia assumunt, & quando has euacuationes prætermittunt, in grauissimos morbos incidere solent, vt docuit Galen. 7. *meth. c.* 11. *in princip.* & *lib. de consuetud. cap. vlt.* Alij assueti sunt balneis, frictionibus, patiuntur fistulas, aut vlcera, vt aduertit Gal. 4 *de sanit. tuend. cap.* 4. quæ vacuationes ob assuetudinem maximo solent fieri cum ægrotantis commodo, quia omnem corporis redundantiam exhauriunt; & si hæ vacuationes cessent, summum periculum impendet, & timor est ne superfluus humor assuetus vacuari, in principes partes restagnet, & subitam mortem afferat. Hoc modo dimissio consueti exercitij affert morbos, quia cùm sit species vacuationis, 4. *aph.* 2. copiam euacuat. Hoc modo intelligendus est Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 1. §. *Et dimittens exercitium incidit in hecticam*, hoc est, in extenuationem. Sicuti enim exercitatio roborat partes, sic otium dissoluit, ex Hip. *lib de officio med. text.* 28. & Gal. 3. *de articul.* 82. Celso *lib.* 1 *cap.* 1.

Nihilominùs ex hac doctrina quamprimum exurgit dubitandi occasio, ex Galeno desumpta, qui *lib. de consuetudine, cap. vlt.* probare contendit contra Erasistratum, consuetudinem in euacuationibus necessitatem non inducere, sed solùm tolerantiam facilem: quoniàm euacuatio non indicatur à consuetudine, sed ab humoris copia; & euacuatio si est vtilis ex interuallis, non alia ratione commodum affert, nisi quia humoris abundantia vacuatur Quia si viuendi ratio intemperata, & vitiosa corporis constitutio, erant causa vt humor excresceret, corrigantur, & tunc illius copia non excrescet, neque opus erit vacuatione vlla, nec dimissa vacuatio nocebit.

Consuetudo ergo vacuandi solùm facilem tolerantiam inducit, nam assueti facilè possunt vacuari, prout morbi magnitudo expostulat. Illi verò qui euacuationibus assueti non sunt, non debent pro plenitudinis ratione vacuari, sed multò minùs quàm affectus, & copia desiderant. Sic intelligendus est Galenus 2 *ad Glauc. cap.* 14. quando in dissuetis venæ sectionem prohibet, etiamsi reliqua consentiant. Si verò homo sit intemperans, & optimo viuẽdi genere non vtatur, & hoc modo excrementorum copia in corpore ex interuallis accrescat, tunc consuetudo vacuationis, necessitatem vacuationis inducit.

In somno, & vigilia plurimùm præualet consuetudo: vt Hip. docuit 2 *progn.* 10. Somnus enim diurnus consuetus non lædit, insuetus summopere molestat; quoniam recrementa, quæ tempore diurno ad cutem debent transmitti, somni ratione retinentur, & sursum ad caput elata, dolorem capitis, & totius corporis grauitatem concitant: inde lassitudo, & distillationum in subiectas partes frequentia generatur.

Circa morbos etiam contrahitur consuetudo: consueti enim minùs habent periculi, quia minùs irritant. Sic Auic 16. 3. *tract.* 1. *c.* 2. affirmat, assuetos incidere in cholericam passionem minori periculo premi: nec dissimili ratione Hip. *lib. de natur. pueri, n.* 43. primiparas magis dolere, ob partus inassuetudinem: contrà autem partũ sæpius expertas, minore dolore tentari pronuntiat: de quo argumento lege Santorellum doctissimum *lib* 10. *Antepraxis, cap.* 20. Iulium Alexandrinum *lib.* 22. *salubr. cap.* 6.

Ex his apparet, quomodo sit respondendum ad tertium propositum argumentum, in principio adductum, quia consuetudo non semper est adscititium temperamentum pertinens ad qualitates primas, sed habitus, seu qualitas, quæ potentias in latitudinem suarum operationum inclinat; & hæc qualitas interdum ad primas, sæpe ad secundas qualitates pertinet; aliquando alterius est naturæ.

HISTOR. XIX. GALENI,

De diebus decretoriis.

Septimus dies, omnium criticorum maximus.

*Ego in tota æstate interim plures quàm quadringentos homines acutè ægrotantes, vniuersos * vel septimo, vel nono die crisim habuisse conspexi, In alio rursus anno, quosdam decimo-quarto, quosdam vigesimo, plurimos post morbi reuersionem: In alio permultos sanguinis fluxum quinto habuisse, perfectè septimo, vel nono die iudicatos esse. Vidi etiam in autumno aliquando omnes vndecimo iudicatos: sed hic quidem autumnus bonam crisim attulit. In alio autem omnibus sexto die non bonum iudicium accidit. Quapropter etiam magis subit mihi mirari, eos qui planè nullum in diebus discrimen, verum*

rum eiusdem omnes dignitatis esse arbitrantur, &c. Galenus lib.2.de diebus decretoriis, cap.7.

PARAPHRASIS.

IN postrema Medicorum Principum historia prosequemur argumentum satis vtile, cuius doctrina est eximia, momenti magni,ad morborum curationem, solutionem, & præsagium præstantissima, nempe de Crisi, & diebus decretoriis: in quo explicando etsi plures insudarint strenuè,& Galenus eos, veluti fortissimus Antesignanus, sua facundia Asiatica, nitoréque scribendi fœcundo, polito, & graui, priùs longo interuallo superauerit; tamen ne in operibus nostris,aliquid desit, quo studiosos,& medicam rempublicam, pro recta medendi methodo exercenda demereamur, ea omnia succinctè, at solidè, & neruosè in propatulum proponemus.

De Crisis etymologia fatis actum est, *lib.4.in com. hist.* 14. quo loco ex mente Galeni contra Langium *lib.* 1. *epist.*37. probauimus, nomen crisis esse translatum à foro exteriori. Sicut enim in hoc, homines iudicium mortis expectant: sic in crisi, præsentibus diris symptomatis, quæ excruciant ægrum, de vita hominum iudicium agitur, 3.*cris.*2. vt doctissimus aduertit Ioan. Lalamantius *in proœmio ad libros de diebus decretoriis.* De die decretorio quid sit, explicuit Galenus *lib.*3.*prog.*1.quo loco ex Hip. sententia,eos dies decretorios vocat,in quibus fidè,& frequenter subitæ mutationes fiunt: quum enim crises in omnibus diebus accidant, tamen non æquali fide contingunt; quoniam in 12.& 16. nunquam Galenus vllum iudicatum vidit,vt affirmat *lib.*1.*de dieb.decretor.c.*2. Plurimùm enim interest inter dies, in quibus iudicia contingunt: solùm enim illi qui frequenter decernunt, & fidè, decretorij sunt iudicandi: & *lib.*1.*d: dieb. decretor c.*7. *in med.*& 2.*prog.*54.dies decretorios ad firmitudinem iudicij conducere asserit: quod verò bonum, vel malum sit, ex aliis indiciis esse petendum. Est autem iudicium, subita mutatio ad salutem vel ad mortem, vel ad melius, vel ad peius. Solent enim sex mutationum differentiæ in morbis animaduerti,vt Galenus docet *lib.*3.*cris. cap.* 1. ex quibus quæ repentinæ,& insignes sunt,crises dicuntur; reliquas verò paulatinas,solutiones vocamus,vt ait Gal. 2.*aph.*23. & refert Hip.sententiam *lib.*1.*epid.sect.*3.*com.*16. quo loco id perbellè confirmat.

Quando verò morbus crisi fit finiendus, vel paulatina solutione explicat Gal. 3.*cris.*4. *post med.* dicens, morbos magnos iudicari, paruos solui. Ratio verò desumitur ex Gal. 2. *cris.*11. quoniam crisis non fit sine certamine magno;hoc verò in morbis magnis,ob eorum vehementiam, & causæ magnitudinem obseruatur, quia fortia symptomata natura diu tolerare nequit,sed irritata ad pugnam se accingit;quare vel celeriter dissoluitur, vel vincens morbos iudicat,ex Gal.2.*aph.*23.& 5.*eiusd.*6. In morbis verò leuibus,& exiguis parua symptomata excitantur,quæ natura alacriter sustinet.

Crisis rarò accidit sine notabili euacuatione,aut insigni abscessu: qui verò morbus aliter quiescit, maligniùs recedit,ex Gal.1.*de dieb.decret.*1.& 3.*de cris.*2.*in princip.* & Hip.priùs docuit 2. *aph.*27. & *lib.*2. *prorrhet.* 17. *Quæ* enim *sine signis leuant,deterrima sunt,& perniciosa,* & sunt decretoria non decernentia,quæ aut lethalia sunt,aut difficilis iudicationis, quæ summè damnauerat Hippocr. *in epidemiis.*

Solùm pueruli per altiorem, & longiorem somnum, celerem in morbis solent suscipere mutationem, vt Galenus firmat 1.*prorrhet.com.*29.& 3.*prog.*1.quod pluribus exemplis confirmat Christoph.à Vega *in com.*huius enim ope,à valida puerorum vi, crudi, pituitosíque humores concoquuntur, & per cutis spiracula resoluuntur: somnum autem coquere dictauit Galenus 12.*meth.*3. & alibi sæpe. An verò hæc mutatio, crisis vocari debeat,Galenus non definit,sed contrarias refert sententias: potest tamen crisis vocari,nam interdum paulatinas vacuationes,crises appellat Galenus 2.*cris.cap.*11.*in fin.* Si verò quæras, an crisis hæc puerorum per somnum facta, ad dissolutionem referatur,an ad coctionem? Dic,ad vtramque referri posse: pueri enim maxima valent facultate coctrice, 1. *de sanit.*8.& *lib.*6.*cap.*2.& 3.*de caus. symp.*3.& 3. *de præsag. ex puls.*3.& coctio præsertim fit tempore somni, 1.*de caus. sympt.*8.& 6.*epidem sect.*5.*com.*10.& 3.*de caus.puls.cap.*9. Refertur etiam ad resolutionem, quæ tempore somni maxima fit, tum ob substantiæ mollitiem, tum ob magnam euaporationem à coctione eleuatam: etenim licèt somnus omnes vacuationes retineat,2.1.*doct.*2.*cap.*13.tamen quæ fit per cutem, tunc copiosior est.

An verò crisis futura sit per abscessum, vel excretionem,docet Galenus *lib.* 3.*prog.*24. Quando enim morbus ex calidis humoribus concitatur, & vires constant, tunc speratur crisis per excretionem: Quando humores sunt crudi,crassi,& virtus languet, tunc vel paulatim morbus finitur, vel per abscessum. Quando humores sunt tenues, & calidi, & virtus est debilis, vel quando humores sunt crassi, & vires validæ, speratur crisis per abscessum, quæ mediam retinet naturam inter paulatinam solutionem, & crisim per excretionem.

Crisis tres habet partes, perturbationem, vacuationem subitam, & insignem mutationem: nam auctore Gal.2.*aph* 16.& 4.*eiusd.*22.*Oportet præire coctionem, subsequi discretionem,deinde euacuationem,vt bona fit crisis,atque iudicium* Ideò in postrema parte status,post perfectam coctionem, incipit separatio vtilis ab inutili. Dum hæc fit, agitatis humoribus, & properante natura irritata noxios humores expellere, plurima symptomata apparent, dira,& terroris plenissima,quæ plurimùm ægrotos excruciant, atque fatigant, quæ ex professo describit Hippocr. 2.*aph.*13.Gal 1.*de dieb.decret.cap.*1.& 3.*lib.de cris.cap.*2. Separante verò natura bona à malis,& noxium humorem superante, & morbi causa diminuta,vacuatio aliqua subsequitur in bona crisi: quando est praua, dissolutis viribus, causa peiori reddita, omnia contraria eueniunt. Quamuis autem quælibet pars, crisis vocari possit, Galenus tamen 1.*cris.*4. ea symptomata quæ perturbationem comitantur, signa critica vocat; euacuationem verò, & abscessus, crisim appellat.

Optima crisis est ea,in qua omnia rectè procedunt,aut cui nullus numerus iudicatorius deest: & debet habere conditiones sex,auctore Galeno 1.*aph.*20.& 3.*de cris.c.* 3. Quarum prima est,vt potiùs fiat excretione,quàm abscessu; hæc enim robur naturæ, & materiæ obedientiam significat. Secunda, vt per eam humor peccans excernatur,hoc est,vt si morbus biliosus fuerit, biliosa excernantur, & si fuerit pituitosus, pituitosa excerni debent; conferentia enim, & tolerantia,optimæ vacuationis sunt notæ, siue ab arte, siue à natura celebretur, ex Galen.1. *aph.*20.& 23.

Tertia conditio est, vt fiat recto tramite, & per regionem conuenientem naturæ morbi. Quarta, vt perfecta concoctio præcedat, quia optima crisis accidit natura integrè superante; vincit autem per coctionem, quæ nihil est aliud quàm victoria naturæ, ex Galeno *lib.*3. *de crisib. cap.*5.& *lib.*2.*acut.*44.At quando natura valida est,& humori dominatur, illius motus determinatus est, & ideò expultrix, quæ crisis causa est efficiens, nonnisi absoluta coctione agere solet. Interdum verò ob conturbationis vehementiam irritata, ante tempus excernit, vt monuit Galenus *lib.*3.*cris.cap.*10.& 3.*de dieb.decretor. cap.*8. quibus in locis adducit Hip.sententiam, quæ sic se habet: *Quæcumque crisis quæ præuenit, mala est.* Appellat enim crisim præuenientem, quæ intempestiuè accidit ante statum, & coctionem: quæ enim contraria illi est, in statu, & apparente coctione fieri debet.Sola ergo crisis optima, & perfecta in statu fit,4.*aph.*36.in quo omnia sunt fortiora,2.*aph.*29. & 30. à quibus irritata natura ad eorum expulsionem validè insurgit: quod etiam firmat Auicenna 2.4. *tract.*1.*cap.*2.

Verùm dubitabis, an in morbi principio, augmento, & declinatione possit contingere crisis?Dic, in principio nunquam accidere crisim nisi perniciosam, quæ debilitatem retentricis, & humorum copiam significat, qui naturam irritantes, eam cogunt vt ante tempus præfinitum excernat

excernat: quare euacuatio hæc in principio contingens, symptomatica est, & præter ordinem naturæ concitata. In augmento crisis bona accidere non potest, ex Gal. 3. *cris*.5. sed est incompleta, ex Gal. 3. *cris*. 6. & Auic. 2. 4. *cit*. In declinatione autem non contingit crisis, hæc enim sine pugna naturæ, & morbi non fit, quæ in declinatione non adest, quia symptomata cessant, quæ naturam irritant ad pugnam.

Nec obstat Auic. 2. 4. *cit*. dicens, quòd *completa crisis apud statum fit, & fortasse aduenit cùm incipit declinare*. Quare in ea potest accidere. Licèt enim crisis declinationem attingat, non est quòd ex tempore fiat, quia ea non admittit crisim ex natura sua: per accidens tamen in ea contingere potest, quando tempore status adfuerit impedimentum; quod in praxi vidisse testatur Cardanus *lib. 2. contradict. tract. 3. cont. 2.* in homine, cui futura erat crisis per sudorem status tempore, in frigido loco constituto, qui cùm declinasset febris, accenso in domo igne, copiosè sudauit, & à febre liberatus est.

Quinta conditio, vt fiat in die decretorio, & sit in die contemplabili indicata, cui iudicandi potentia est annexa. Vltima, vt sit fida, & nihil humoris relinquat, sitque tuta, neque accidat cum grauissimis symptomatis, & sit indicata, & conspicua, finiatúrque excretione notabili, vel abscessu.

De ordine, & differentia dierum criticorum nunc agendum, quorum magna est, sicut & iudiciorum, varietas, vt Galenus inquit, 1. *de dieb. decretor. cap* 2. *&* 5. Sunt enim plurimi, qui salubriter, & frequenter iudicant, & in quibus ex crisi, magna ex parte salutis spes habetur, quos decretorios vocamus; inter quos primum locum sibi vendicat septimus, deinde 14. His proximi sunt 9. 11. & 20. pòst sequitur quartus, & 17. post quos est 5. 3. & 18. Alij sunt, qui tamen rarò iudicant, at prauè & dolosè qui decretorij non sunt, qualis est 8. 10. 12. 16. & 19.

Inter dies decretorios, & non decretorios mediam retinet naturam: 13. pòst 20. ex Gal. 1. *de dieb. decretor. cap.* 10. inter quos hunc ordinem statuit Galenus. Dies dec eto-rij, qui vim momentaneam habent, sunt 27. 34. & 40. His proximi sunt 24. 31. Exiguam, & leuem vim habet in iudicando, & veluti medium retinet inter prædictos, dies 37. Post 40. censentur 60. 80. 100. & 120. post quem iam per mensium hebdomadas fit dierum computum. Sunt enim morbi, qui septem mensibus iudicantur, post quod tempus non per mensium hebdomadas, sed per hebdomadas annorum numerantur; sunt enim plurimi qui septem annis soluuntur, alij qui 14. annis finiuntur.

Crisis vel velocior, vel tardior fit, vt docet Galenus *lib.* 1. *de dieb. decretor. cap.* 10. *& vlt.* Nam vsquead 14. crises fiunt cum perturbatione magna, & vehementia summa. Deinde vsque ad 20. cum minori. In morbis verò qui ad 40. dies producuntur, ea sæuities symptomatum amittitur quoniam post hoc tempus morbi non iudicantur crisi sed coctione: si enim aliter accidat, rarissimum est, & tunc quocumque modo soluatur, crisis fit sine perturbatione. Hoc in illis morbis obseruatur, qui in longum tempus protrahuntur, in quibus febris remittit, & repetit.

Aliquando, inquit Auic. 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 2. in morbo diuturno accidit crisis per excretionem, etiamsi non mutetur ad acutum, neque in eo accidat recidiua, neque complicetur cum alio morbo; humore enim qui à natura est concoctus, subitò deinde, & copiosè potest expelli.

Rursus. Dierum decretoriorum quidam numerantur per hebdomadas, quos radicales vocamus; seu magnos decretorios, quia potentissimi sunt in iudicando, velut est 7. 14. 20. 27. 34. & 40. Vel numerantur per quaterniones qui minorem vim habent, incidant tamen crisin futuram in sequenti radicali, & ideò indices, & contemplabiles dicuntur, etiamsi verè iudicandi potentiam habeant, sicut est 4. qui est contemplabilis septimi: & 11. qui est contemplabilis decimiquarti: & 17. qui est contemplabilis vigesimi, vt monuit Hip. 2. *aph.* 24.

Sunt alij qui intercalares, intercidentes, aut coincidentes dicuntur, qui inter prædictos dies intercedunt, & crisim in die decretorio futuram intercidunt, & ab illo recedere faciunt; cuius euentus causa est velox, aut tardus humoris motus, maior aut minor illius copia, acrimonia, venenositas, robur aut imbecillitas virtutis, quæ refert Auic. 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 3. è quorum numero præcipui sunt 3. 5. 9. & 13.

Instabis hoc modo. Quomodo Galenus *lib.* 3. *cris. cap.* 5. præfert diem nonum, tertio, & quinto, si oppositum existimat Auic 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. dicens, quòd *dies crisis sunt fortioris iudicij: & fortiores dies cadêtes*: (intercalares intellige) *& dies iudicationis sunt illi, qui sunt in diebus antecedentibus, & quantò magis procedunt, debilitatur eorum iudicium.* Ex quibus apparet dies, tertium, & quintum præferendos esse nono. Dic, Auicennam esse intelligendum de diebus merè decretoriis, aut indicatoriis, non verò de intercalaribus, è quorum numero sunt 3. 5. & 9. hic enim illis fortiùs decernit, quia ad perfectam crisim, coctio humoris absoluta requiritur. Quamuis autem tertius, primus impar sit, & fortior asseratur in iudicando; tamen ob alia quæ concurrunt in nono, hic fortior est appellandus: nam medius est inter 7. & 11: quorum primus insigni modo iudicat, alter valenter indicat.

Ex dictis inferes, dies impares esse fortiores in iudicando, quàm pares, quod docuit Hip. 4. *aph.* 29. vbi *febricitantibus si rigores sexto die aduenerint, iudicium difficile sequi* affirmat: Ita sudores si adueniat 7. 9. 11. 14. 17. 27. & 34. boni sunt, & morbos iudicant: qui verò non ita fiunt, laborem significant, morbi longitudinem, & recidiuam, 4. *aph.* 36. quod intelligendum est in morbis acutis, qui intra 20. aut saltem 40. finiuntur.

Rogabis, qui dies decretorij sint pares, qui impares? in hoc enim dubio, dissidium inter Hip. & Gal. inuenio satis magnum. Ille enim 1. *epid. sect.* 3. *text.* 14. hos in parium catalogo numerat 4. 6. 8. 10. 14. 28. 30. 48. 60. 80. 100. inter impares recenset 5. 7. 9. 11. 13. 21. 27. 31: Galenus contrà, 4. *acut.* 56. imparium dierum qui in morbis acutis decernunt, numerum faciens, hos recenset 3. 5. 7. 9. 11. 15. & eorum qui in diuturnis iudicant 60. 80. medios inter hos esse statuit 14. 20. 34. 60. 80. vbi non solùm cum Hip. verùm cum ratione pugnat. Quicumque enim numeri in æquales secantur, sunt pares, cuiusmodi sunt 14. 20. & reliqui omnes. At si ita est, non erit 14. dies criticus verè in acutis, quoniam iudicia fiunt in iisdem diebus, quibus exacerbationes; quum itaque hæ fiant in diebus imparibus, vel non erit 14. dies decretorius, vel erit impar.

Dic, bifariam posse numerari dies vsque ad 14. Potest enim primò fieri numeratio successiuè omnium dierum: possumus secundò computare dies, & 14. potissimùm, per septimanas. Si primo modo numeres, par erit 14. dies: at si per septimanas, erit eadem impar, quia 14. est septima secundæ septimanæ, 20. est pariter septima tertiæ septimanæ. In secundo vigenario, 34. est pariter septima secundæ septimanæ, & 40. tertiæ. Tertij verò vigenarij 60. septima est tertiæ illius septimanæ. Septima pariter 80. quartæ septimanæ. Quare hi dies omnes impares. Posteriori hoc modo numerauit Galenus, priori Hippocrates.

Galenus *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *com.* 14. *in fin.* scribit, dies qui connumerantur per quaterniones, & hebdomadas, multò validiores esse: & *in lib.* 2. *de dieb. decretor. cap.* 6. dicit, eos perfectissimos esse, & magnam vim habere in iudicando. Differunt autem natura, & vsu à diebus coincidentibus: quando enim omnia rectè fiunt, semper in his diebus crises fiunt, quos quaterniones, aut hebdomadæ complectuntur: si verò errata adsint, in aliis diebus contingunt. Sic etiam differunt vsu: nam ad præcognitionem futuræ crisis, soli contemplabiles per quaterniones sufficiunt ad cognoscendum iudicium factum, quod est optimum. Et cùm iudicia coincidant cum accessionibus, vt Galen. 4. *aph.* 36. §. *Didicimus autem quòd in vehementioribus accessionibus iudicia fiunt*; *&c.* probat 3. *de cris.* 4. edoctus ab Hippocrat. 2 *epid. sect.* 3. *text.* 23. & cùm accessiones diebus paribus, & imparibus fiant, ideò Hippocrat. 1. *epid. sect.* 3. *text.* 14. dies decretorios, alios pares numerat; alios impares: in imparibus nullum est delictum, vt Galenus inquit, in

in com. in paribus verò erratum est, quoniam 10. & 28. non sunt decretorij.

Hippocrat. 4.*aph.61.* solùm impares videtur facere decretorios, cùm inquit, *Nisi febris diebus imparibus reliquerit, solet recidiuare*: & *lib. 4. de rat vict.* 56. docet, numerum dierum imparem magnopere esse obseruandum, quia in vtramque partem magnas solent efficere mutationes: quam sententiam confirmat Galenus *in com. & 4.aph. 29. & 36.* Quòd si paribus diebus acuti morbi iudicentur, vel æger patitur recidiuam, vel citò è vita decedet, ex Galen. 1 *epid.sect. 2.com.75. & 3.eiusd. sect.3.text.36.& 4. acut.68.* Explicat ipse Galenus fusè, & doctè 2. *de natur. human.in com. text.* 19 *&* 20.

Ad locum Hip. dic, sententiam illam non esse Hip. ex Gal. *in com.* nam *sententia* 36 *antecedenti*, *in eadem sectione* dixerat 14. & 34. esse iudicatorios, qui pares sunt, vel pro imparibus, dies iudicatorios accipiendos esse. Ad Galenum *lib.4.de rat.vict.* vbi 14.20 & alios dies pares, impares esse dicit, dicendum est, quòd particula illa quæ ponitur à Galeno *in acutis verò, & in chronicis, & in medijs*, non refert impares, sed simpliciter dies, qui in vtramque partem mutationem efficiunt: at postrema illa particula, *impares autem & hi*, addita est: vel pro imparibus, iudicatorios debemus legere: vel est sensus, quòd dies pares, quos recenset Galenus *ibi*, sunt impares à principio hebdomadæ, & non à principio ægritudinis: vt 14. est impar, facta connumeratione ab octauo; & vigesimus est impar, facta numeratione à decimo quarto: vel potest esse sensus, quòd dies pares, quorum meminit *ibi*, habent intra se impares, videlicet 27.31.& 37.

Tantam vim tribuunt diebus decretoriis Gal. *lib. 1. de dieb.decret.cap.8.* & Auic. 2.4.*tract.2.cap.penult.* vt siue crisis incipiat in diebus præcedentibus diem decretoriam, & in hac finiatur; siue in hac tantùm incipiat, & in aliis finiatur, tamen semper crisis ad dies decretorios, & non ad alios referri debeat. Nam ad crisim tria concurrunt, accessio cum signis decretoriis inuadens, vacuationes, & tandem morbi solutio. Quòd si hæc omnia in vno aliquo die reperiantur, ad eum referenda est crisis: si verò in diuersis diebus fiant, quouis illorum trium pertingente diem criticum, ad hunc debet referri crisis; ita vt si in septima die inuadat accessio cum signis criticis, & in eius fine incipiat sudor, & deinceps in tota die octaua æger copiosè sudet & tandem in eadem octaua die à febre liberetur, crisis referri debet ad diem septimum decretorium, in quo incepit: & si in die 13. inuadat similiter accessio cum signis, & in 14. quæ decretoria est, fiat copiosus sudor, cum solutio morbi, seu crisis, non ad diem 13. in quo incepit, sed ad 14. in quo finita est, debet referri. Causa est, quia præstantia & fidelitas crisis, potissimùm colligitur ex natura, siue perfectione diei critici, in quo contingit: quare quocumque modo crisis pertingat diem criticum, ei præcipuè fides erit adhibenda, siue in illo incipiat, siue finiatur, dummodò ab aliquo die indicatorio præcedente priùs indicata sit; hoc enim maximam potentiam habet.

Verùm antequam cuiusque diei vim, & potestatem in iudicando explicandam aggrediamur, inuestiganda sunt difficilia aliquot dubia; quorum primum est: Vnde scilicet debeat numerari principium morbi, ad computum dierum decretoriorum? Dic, Galenum *lib.1.de dieb.decret. cap.6.* dies criticos non numerasse à primo recessu à sanitate, cùm hic insensilis sit: nec ab hora decubitus, hic enim pro varia hominum natura est varius; plurimi enim molles, & timidi, ob quamuis leuem causam decumbunt, adhuc non ægrotantes; alij verò robusti, & patientes, negotiisque occupati, etiam iam præsente ægritudine consueta munia obeunt, nec decumbunt. Nec etiam numerari debet ab ea hora, à qua primò cibum fastidiunt, sibi displicent, capite dolent, atque grauantur. Principium ergo sumendum est ab illo tempore, vel hora, in qua actiones primò, sensibiliter, & manifestè apparent læsæ: sequitur Auerrhoës 4.*collig.* 40.

Secundum dubium est grauissimum, quod licet ab omnibus agitetur, est adhuc penè inuolutum. Vtrùm scilicet in fœminis quæ pepererunt, & superuenit febris: computatio dierum criticorum sit facienda ab hora partus, an ab hora febris? Nam Galenus *loc.cit.* manifestè probare videtur, ab hora febris faciendam esse computationem, quia illud est principium decretoriorum, quando æger manifestè febricitare incepit.

Hæc sententia confirmatur ex Hippocr. *lib.1.epid.sect.3. com. 21.* in historia vxoris Philini, quæ cùm filiam pepererisset, & esset purgata ex præscripto naturæ, 14 die à partu incidit in febrem, & iudicata fuit vigesimo, vbi Hip. non numerat dies ab hora partus, sed ab hora febris, quia numerat omnia symptomata quæ primis diebus, & 6.& 7.11.17.& quæ 20. superuenerunt, post inuasionem febris. Et *sententia 22.sequenti*, in historia vxoris Epicratis, quæ in die partus in febrem incidit acutam, ab hora febris dies connumerat, quoniam subiungit: *sexto die, à quo febris corripuerat.* Et *sententia 28. sequenti*, in historia vxoris Dromeadæ idem confirmat, dum à partu febrem cum rigore inuasisse scribit.

Auicenna idem approbat 2.4.*tract.2.c.1.§.Et debes scire quòd cùm mulier parit, & accidit illi febris, si computatio non fiat ex febre, & fiat à partu, error est:* Et videtur hæc sententia rationi consentanea, quia à principio morbi, cuius crisis in aliquo die expectatur, facienda computatio est. Sed in partu nullus reperitur morbus, quia naturalis est. Igitur non à partu, sed à morbo superueniente dies critici sunt numerandi.

Nec contrarium cogunt asserere symptomata, quæ tempore partus infestant, nempe humoris agitatio: hoc enim modo, etiam numerabis dies criticos ab ea hora, à qua moueri incipiunt humores; quod falsum est, quoniam cibi fastidium, vigilia immodica, dolor capitis, & ventriculi, & alia symptomata quæ morbum antecedunt, sunt præuiæ dispositiones, & non merentur nomen morbi, quia insigni læsione corpus non alterant.

Ex altera parte est irrefragabilis Hippocrat. auctoritas, 3.*prog.* 10. cùm inquit: *Pari modo iudicationes fiunt ex partu.* Galenus hoc placitum firmat, & defendit *in com. Principium numerationis erit, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdam igitur circa secundum, aut tertium incipiunt diem à partu: ex quo multi numerant futuram iudicationem. Sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum.* Sequuntur Arabicæ familiæ proceres scientissimi, Haly *lib.* 10. *theoric.cap.* 8. Auerrhoës *lib.4.collect.*40. Rhasis 19.*continent.* Subscribũt docti Iuniores, Amatus 1.*centur.*36. Moxius *lib.3.de curand. fœminar.morb.*26. Vallesius *lib.10.cont.4.* Andreas Laurentius *lib.4.de crisib.cap.7.* Ludouicus Lemosius *lib.5.de optima prædicend. ratione,cap.6.* etsi hi posteriores statuant, hanc computationem non à puncto enixus, dum fœtus in lucem prodit, sed à puncto in quo cœpit mulier parturire, seu iam partus doloribus vexari, esse faciendam.

Et confirmatur ex eodem Hip.*lib.3.epid.sect.2.text.7.* in historia illius mulieris, quæ apud Pantimedem degebat: & *sententia octaua sequenti, & 9.* in quibus refert duas mulieres, quæ passæ fuerunt abortum, & alteram quæ laboriosè peperit, quibus febres superuenerunt, & in iis numerat Hip. dies à partu, & non à febre.

Has sententias inter se tam repugnantes quum cerneret Christophorus à Vega *in com.cit. lib.3.Aph.* quem sequuntur alij Iuniores, Hippocratem intelligendum putat de febribus, quæ secundo, aut tertio die à partu sequuntur. Nam si sexta die à partu superueniat febris, quæ à natura sua sit septima die finienda, hæc septima non est à partu: esset enim secunda dies febris, in qua morbus ille non potuit ex natura sua finiri. Et licèt eo loco Vega afferat alias rationes, hæc est præcipua, quia si humor peccans est pituitosus, secundo die superueniet febris, nam primo die ob grauiora symptomata quæ sequuntur partum, obscurari solet: si fuerit biliosus, superuenit tertio: si melancholicus, quarto accidit. Sed hæc responsio nulla est, & ex historia vxoris Epicratis, & vxoris Dromeadæ redarguitur manifestè, quibus febres superuenerunt tertio die à partu, in quibus Hippocrates dies decretorios non numerat à partu, sed à febre.

Moxius

Moxius *loco cit.* summè extollit sententiam Amati, qui relictis Epidemicis historiis, Prognosticum tantùm amplectitur oraculum; nam in illis libris plurima sunt impolita, adulterina, rudia, & ab alio interiecta, ideóque abiicienda: contrà in Prognosticis omnia sunt tersa, elaborata, culta ingenio multo, & subacta exercitatione, & multiplici experimento stabilita, cuius ope tantus vir diuinissima illa præsagia conscripsit. Ergo ad hos libros (inquit ipse) tanquam ad sacrum Delphicum fanum confugiendum est, vt diuina huius tantæ artis accipiamus responsa. Quapropter in hoc difficili labyrintho, expeditiùs multò erit per hanc irrefragabilem semitam prognostici oraculi sensim incedere, quàm obscurum, & ambiguum Epidemicarum obseruationum iter prosequi: sicque à partu, & non à febre, in enixis dierum decretoriorum facienda computatio est.

Hæc responsio etsi speciosa sit, admittenda non est: Primò, quoniam licèt plura sint incerta *in libro secundo, quarto, & sexto epidemion*, tamen primus, & tertius, in quibus de logismo faciendo à febre, & non à partu, sententiæ illæ sunt scriptæ, à magno Hippocrate sunt conditi, vt apertè fatetur Galenus *lib. 2. de difficult. respirat. cap. 8. & lib. 3. eiusd. cap. 1. & lib. 6. epid. in proœmio, & sect. 1. com. 2. & sect. 2. com. 44.* Secundò peccat, quoniá existimat *in libris epidemiôn*, semper Hippocratem fecisse computationem à febre, quum contrarium hic auctor proponat, & enixarum morbos in illis libris numeret à partu, veluti constat ex *lib. 3. epid. sect. 2.* in historia illius mulieris quæ apud Patimedem degebat, & in historia vxoris OEcetæ, & in historia mulieris quæ decumbebat in mendacium foro: & *sect. 3.* in historia alterius, quæ apud frigidam aquam in Thaso ægrotabat; in quibus omnibus à partu numerat Hippocrat. dies veluti *in prognosticis* enumerauit.

Addunt, quòd partus habet suum iudicium, nimirum congruam, ac decentem purgationem, quæ si retineatur, non solùm morbus, sed etiam mors contingit. Quare partus morbus est, & iudicatur per purgationem; multos enim concitat dolores: est præterea crisis. Sed falsa hi assumunt, vt propriam sententiam tueantur: nam diuersa est morbi, & partus natura. est enim partus exclusio fœtus; quare motus: non itaque morbus. Deinde partus est actio naturalis, morbus quid præter naturam. Insuper partus non est crisis, quia nullus in ipso morbus; quoniam dolores, qui in partu naturali contingunt, non sunt vsque adeò magni, præsertim in iis quæ peperere multoties, vt extra limites sanitatis parientem deducant.

Dicendum igitur est cum Conciliatore *dif. 106.* duplicem esse partum, alterum naturalem, præternaturalem alium. Naturalis ille est, qui non solùm tempestiuè fit, & debito modo, sed cum leuibus symptomatis, & in quo menstrua purgatio modum non excedit, neque deficit. Præternaturalis est contrarius. In partu naturali, quando febris, aut alius superuenit morbus, quia tunc non est symptoma partus, sed morbus per se, tunc non à partu, sed à febre dies decretorij sunt numerandi, vt Hip. fecit *in lib. epid. 1. sect. 3.* Contrà autem in partu præter naturam, quia febris est symptomata partus, tunc non à febre, sed à partu facienda computatio est, vt Hip fecit, *lib. 3. epid. sect. 2.* Quo pacto hæ principum inter se tam discordes sententiæ sunt interpretandæ: quando enim à partu numerant, de præternaturali intelligendi sunt; quando à febre, de naturali sunt explicandi. Magnum enim discrimen est inter partum naturalem, & præter naturam: in illo non contingit morbus, nisi ex errore, & non propter agitationem humoris, quia hic paulatim repurgatur: in partu verò præternaturali, citra errorem, ob validam humoris agitationem, qui nequit exactè expurgari, solet febris superuenire, & ideò ab illa hora dies decretorij sunt numerandi. Hanc sententiam sequuntur Interpretes *in com. Auic. 2. 4. cit.* Nicolus *serm. 2. tract. 4. cap. 9.* Ioan. Brauus *in com. cit loc. prog.* Massaria *cap. 13. gynæcion*, Alphonsus à Carranca *in tract. accuratissimo de partu naturali, tit. de conditione partus.*

Sed breuiter adnotabo vnum, grauiter scilicet Christophorum à Vega *loc. cit. prog. in com. sent. 1.* fuisse stomachatum in Conciliatorem, & Latino-barbaros, immò Arabum duces primarios, vt ex illorum dedecore suam posset augere supellectilem; dum illos vocat barbaros, impolitos, confusos, qui hanc distinctionem in partum naturalem, & præter naturam, circa computum dierum in enixis, excogitarunt citrà necessitatem vllam. Quis quæso, dic mihi, controuersias illo tempore meliùs excogitauit, in classes digessit, in quo balbutiens adhuc erat, & non bene elaborata medicina? Quot paginæ à Iunioribus ex illius opere in suos libros sunt translatæ, & eloquentiæ phaleris, & calamistris exornatæ, vt primum suum inuentorem nec per somnium repræsentent? Cur ipse non vult fateri per quum profecerit, quum illius auspiciis, & veluti lacte nutritus, tantos in nostra arte fecerit progressus? Quis feliciùs, & fideliùs priscorum doctrinam descripsit, quàm Nicolus, quem qui habet, habet omnes libros? Quis subtilior Gentili? Quis in praxi facilior Matthæo Perito, cuius commentaria in nonum Rhasis ad Almanforem, & consilia lemnisco sunt ornanda, quum ipsa sint dignissima cedro? Quis Methodum maiori cum diligentia explicuit, quàm Guainerius, & Arculanus? ausim dicere nos Medicis superioris æui, multo excessu esse inferiores, qui dum flosculos Classicorum attenta mente rimamur, illorum lenocinio deliniti, neglecta medulla corticem degustamus, & relictis fontibus riuulos insectamur. Sed hæc per transennam dicta sunto, ad pensum accedamus.

Tertium dubium etiam ad praxim spectat. Vtrùm scilicet in recidiua sint numerandi dies decretorij à recidiua, an ab ipsa radice, hoc est, à morbo qui primò inualuit? In qua quæstione inter Principes Medicos adest controuersia: nam Hippocrat. *lib. 1. epid. sect. 3. text. 20.* in historia Herophontis, & in historia vxoris Epicratis, & in historia Cleonactidis; veluti *lib. 3. epid. sect. 3. text. 79.* in historia Anaxionis, semper dies decretorios à principio radicis enumerat.

Ex altera parte videtur, quòd non à radice, sed à recidiua computatio sit facienda: sunt enim morbi distincti, non solùm numero, sed specie; vt si radix sit febris biliosa, & recidiua sit febris pituitosa, aut melancholica, tunc non videatur rationi consentaneum, vt qui distinctas habent causas, & alterationes, eosdem dies decretorios habeant.

Dic. Quando recidiua est idem morbus cum sua radice, ab hac computatio facienda est: Quando verò distinctus, à recidiua numerandi sunt dies, vt Hip. præcipit *in epidemiis.* Sicut enim vt quando febris intermittit, & iterum recurrit, manet idem affectus secundùm vnitatem causæ, non coniunctæ, sed antecedentis; & penes vnitatem affectus præter naturam, qui solet esse circuitus causa, cuius Galenus meminit *4. aph. 63. in fin.* & est intemperantia illa, quæ in iecore, & venis, & præsertim in foco putredinis relinquitur: qua ratione febris intermittens habens plures accessiones, vnicus morbus est, & à prima accessione dies decretorij numerantur: sic in radice, & recidiua sentiendum est.

Quando intermittit radix, quia non solùm reliquiæ humoris remanent, sed intemperantia illa prædicta, cuius signa sunt sitis, oris exiccatio, & inappetentia, quæ recidiuam prænuntiant, tunc à radice facienda computatio est, vt Hip. & Gal. docent *6. epid. sect 2. text. 20.* & hoc modo intelligendus est Hip *2. aph. 12.* Gal. *2. de dieb. decretor. cap. 5. iuxta fin.* agens de recidiuis; quæ diebus decretoriis solent accidere, vbi videtur affirmare ex radice & recidiua fieri vnum morbum diuturnum, separatim tamen consideratos esse morbos acutos.

Quum morbo superuenit alius morbus, aut vnus mutatur in alium, tunc non à principio morbi inuadentis primò, sed à principio illius qui superuenit, aut in quem mutatur, computatio est facienda. Hac ratione Hippoc. *2. lib. 2 prog. 57. & 58.* agens de suppuratione, que originé ducit ex pleuritide, & peripneumonia; & docés terminos in quibus solent rumpi, non connumerat à principio inflammationis, sed ab eo tempore in quo incipit suppuratio

ratio fieri: ſigna verò ſuppurationis ſunt maior febris, rigor, dolor, grauitas, pondus, in illa parte quæ dolore afficiebatur.

Sed de febribus cum tumoribus, & vulneribus, quid dicendum? Si febris ſequatur tumorem, vt in inflammationibus calidis frequenter contingit, ab ipſa inflammatione numerandum eſt. Sed ſi febris non ſequatur tumorem, ſed ſuppurationem, quod contingit in tumoribus frigidis,tunc à febre,& ſuppuratione, quæ coincidunt incipiendo, & non à tumore numerandum eſt. Similiter in vulneribus, ſi febris ſequitur ob agitationem, à vulnere: ſi ob pus, ſiue ſuppurationem, ab hac, & à febre ipſa dierum decretoriorum computatio fieri debet, vt animaduertit Iulius Cæſar Arantius *in fin lib. Hip. de vulneribus.*

His igitur conſtitutis, reliquum eſt vt dierum dignitatem vſque ad vigeſimum,ex Hip. & Gal. mente deſcribamus, quæ doctrina ad præſagiendum, & curandum, eſt magni momenti: Ad præſagiendum, primò quia apparentibus ſignis criticis, quæ appropinquantem criſim demonſtrant, præſagiemus hanc eſſe euenturam in die critico. Secundò, quia criſim iam factam, pro varietate diei in quo facta fuit, reprobamus, vel laudamus: ſi enim in die decretorio fiat,bonum eſt;è contra,malum,& recidiua ſpectanda. Tertiò, quia per quaternarios præcedentes præcognoſcimus, quid futurum ſit in diebus decretoriis ſequentibus, 2. *aph.* 24.& 4. *aph.* 71. Quartò, quia ſignis bonis,& malis magis fidendum eſt,quando in diebus decretoriis apparent. 2. *prog.* 54.

Ad curationem autem etiam hæc tractatio eſt vtiliſſima: Primò, quia ſi criſis,id eſt,repentina mutatio ad ſalutem, contingat in die non decretorio, cautè cum ægroto, in victu, & in aliis, ob periculum recidiuæ agendum eſt, ex Gal. *lib. 1. de dieb. decretor. cap.* 3. cùm tamen, criſi eueniente in die decretorio,citò ægrum reducamus ad victum ſanorum. Præterea in die decretorio victus minuendus eſt, ne naturam à ſuo opere diſtrahamus quod potiſſimùm intendit in dictis diebus, vt docuit Au c. 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 9.

Secundò, quoniam in iis diebus nihil eſt mouendum, nec purgatio, aut ſanguinis miſſio inſtituenda, etiamſi in illis non expectetur criſis; ſæpe enim in illis fit mutatio aliqua, licèt occulta, quod in fracturis cranij frequenter experimur: In iis ergo à vacuatione abſtinendum, niſi aliqua vrgeat neceſſitas,quæ nos ad hoc perducat. Quòd ſi indicata ſit,& expectetur vacuatio, multò magis interdicenda vacuatio eſt, ob cauſas ab Auicenna aſſignatas, quas Gentilis, & Iacobus explanant luculenter *in com. cap.* 7. 1. 4. *tract.* 2. *in* §. *Et caue ne moueas in die motus ægritudinis, &c.*

Prima, & ſecunda dies, ex Dioclis ſententia, morbos decernunt, vt refert Galenus *lib. 1. de dieb. decretor. cap.* 9. ideò quia diariæ febres in his ſæpenumerò ſoluuntur. Sed fallitur manifeſtè, quamuis enim hæ febres primo, aut ſecundo die ſoluantur, vt docuit Gal. 9. *meth.* 1. *in princip.* & 4. *aph.* 55. id tamen ſine certamine fit, aut perturbatione inſigni; hæ enim ſimpliciſſimæ ſunt, ſine humorum putredine conſiſtunt,& à ſola ſpirituum calefactione emanant: at criſis ſine pugna non fit.

Primus ergo,& ſecundus dies, in numero propriè decretoriorum reponendi non ſunt; in illis enim præceps ac ſubita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi ſolutionem antecedens,non datur,in qua præcipua ratio iudicij conſiſtit. Si verò criſis nomen in ea ſignificatione ſumatur, vt morbi ſolutionem ſimpliciter ſignificet, decretorij quoque dicendi ſunt, quum febres illæ diariæ, quæ natura ſua, vnica acceſſione conſtant,partim in primo die, aliquãdo in ſecundo ſolutionem nanciſcantur:quanquam rarò hiſce diebus iudicia optimè fiant,quinimmò peſſima, & lethalia. *Nihil* enim *quidquam in initio ad bonum euacuari eſt poſſibile;omnia enim ſunt caſus præter naturam earum,quæ ſunt in corpore diſpoſitionum: oportet enim præire coctionem, ſubſequi verò diſcretionem, & tandem euacuationem,vt bona ſit criſis,ſiue iudicium;* vt notauit Gal. 4. *aph.* 22. coctiones autem in morborum ſtatibus perpetuò eueniunt, ſicut & criſes.

Licèt autem primus dies propriè decretorius non ſit, poteſt tamen indicatorius nuncupari, contra Muſam 2. *Aph. com.* 24. Si quis enim primo die acuta febre corripiatur,& aliqua nota coctionis in vrina appareat,in die quarto, & non vltrà, morbus ad bonum iudicabitur: ſi verò contrà primo ſtatim die cum periculoſis ſignis malum inuadat, morbus ad perniciem non vltrà diem quartum finietur, quod monuit Hipp. 2. *prog.* 2. *Simpliciſſimæ febres, ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die, aut citius finiuntur: maleficentiſſimæ verò,ac ſignis firmatæ maleficentiſſimis,quarto die,aut citiùs interficiunt.*

Neque obſtat huic doctrinæ Hip. hiſtoria *lib. 1. epid. ſect.* 3. *text.* 15. vbi Eraſinus quidam acutiſſimo morbo laborans cum ſignis grauiſſimis,quinto die obiit:nam primo die mediocriter habuit, & illum quietè tranſegit; quare quinto demum die eſt defunctus. Neque obſtat ſecundò Hip. *lib. 1. epid. ſect.* 3. *text.* 14. vbi inquit: *Ex circuitibus verò iudicantibus in imparibus,primus,tertius*: quod idem eſt ac ſi dixiſſet, primus eſt tertius;ex imparibus enim diebus primus circuitus ad tertium diem peruenit: quare Hip. loquitur de primo circuitu, non de die.

Neque obſtat Galeni auctoritas *lib. 1. de criſib. cap.* 17. dicentis,morbum aliquem prima die ad ſtatum peruenire poſſe: In ſtatu autem fit criſis. Igitur in prima die fiet criſis, proindéque prima dies decretoria erit. Dic, in quacunque die hominem mori poſſe, non tamen liberari morbi igitur qui prima, & ſecunda die interficiunt, vt Angina, vel Apoplexia, iudicatorij vocari non debent, quia iudicium non de malo,ſed de bono abſolutè dicitur. Immò ſi propriè loquendum ſit, in his diebus nec ad bonum, nec ad malum fit criſis,quia in illis non inſurgit natura contra morbum: & ideò Hip. 1. *epid. ſect.* 3. *text.* 14. comprehendens omnes dies,in quibus ſolet fieri criſis,ſiue ad bonum, ſiue ad malum, primi, nec ſecundi diei vllam prorſus fecit mentionem.

Tertius dies decretorius eſt, 4. *lib. Aph.* 36. & 1. *lib. epid ſect.* 3. *text.* 14. & *lib.* 3. *prog.* 2. Sed hic ex intercidentibus eſt & vim decernendi habet non fortem, ſed ex acceſſionis violentia: iudicationem enim quarto die futuram præuenit, ex Gal. 3. *de dieb. decret.* 8. in acutiſſimis morbis qui biliofiſſimi ſunt, auctore Galeno 3. *prog.* 22. Si enim mouentur per impares,quia ſtatim à principio vehementiſſimam habent acceſſionem, cui reliquæ ex proportione per circuitus tertianos reſpondent, cur tertius dies non erit iudicatorius? Hoc Hip. affirmat 1. *epidem. ſect.* 3. *text.* 14. & Galen. 1. *de dieb. decretor. cap.* 5. & *lib.* 3. *cap.* 8. Si autem Galen. 4. *aph.* 36. aſſeuerat, quartum diem eſſe primum iudicantium, intellige parium; nam tertius, primus eſt imparium.

Quartus dies decretorius eſt, & parium dierum primus,ex Hip. 1. *epid. ſect.* 3. *text.* 14. & *lib.* 3. *prog.* 2. & *lib.* 4. *aph.* 36. & ex natura, ac quantum in ſe eſt, ſeptimi iudex appellatur, 2. *aph.* 24. & 4. *aph.* 71. Eſt ergo hic dies inter primum, & ſeptimum: ſi ille morbum diſcutere tentet, ei finem quartus imponet; ſi verò primus nihil aggrediatur,ſed quartus morbum iudicare velit, ei finem ſeptimus imponet. In ſecunda autem ſeptimana eadem ferè ratio habenda eſt, in qua ſi dies primus, qui octauus eſt, coctionis ſigna oſtenderit, vndecimus de morbo decernere aggredietur: qui ſi non decreuerit perfectè, in 14. iudicium transferetur.

Hic dies morbos acutiſſimos iudicat, ex quibus alij ſuperſunt, intereunt alij: maximè ſi paribus acceſſiones contingant, in quo Caluus Lariſſæ, & Pericles Abderæ iudicati ſunt, 3. *epid. ſect.* 3. *text.* 76. & 77. ſed ille ad mortem; hic verò ad ſalutem. Ad malum,& ad bonum iudicat quartus dies: ſi enim in primo die nullum perniciosum ſignum adfuerit,immò in vrina coctionis nota appareat, ad bonum finietur morbus; ſi contrà, morietur planè non extra quartum.

Obiicies ſic. Quomodo quartus inter bonos decretorios numeratur, ſi in illo rariſſimè criſis contingit, adeò vt Galenus 3. *criſ.* 4. fateatur ſe tantùm ſemel vidiſſe in quarta die criſim, Archigenem verò bis: maximè cùm Medici concedant, dies decretorios non ratione, ſed Hip.

Hip. auctoritate esse confirmatos, & Galenus *lib. 2. de dieb. decretor. cap* 2. originem, & firmitudinem illorum non rationi, sed experimento tribuat, ita vt ille dicatur criticus, in quo sæpe crises fiunt; constat autem morbos exactè peracutos quarta die iudicari?

Amatus *in introitu ad tractatum de diebus decretoriis*, respondet, locum citatum ex 3. *cris.* intelligendum esse de febribus biliosis, & non de synochis, quas asserit frequenter iudicari in quarto. Sed errat: hæc enim sententia simpliciter, & vniuersaliter intelligenda est in omni febre acuta, siue biliosa sit, siue synochus: Illa enim non per pares, qualis est dies quarta, sed per impares exacerbatur; quare cùm crisis non fiat nisi in die exacerbationis, 3. *cris. cit. &* 1. *epid. sect.* 3. *com.* 13. patet in quarto febrem biliosam iudicari non posse, præsertim cùm hic dies sit in iudicando debilissimus. Synochus verò imputris neque per pares, neque per impares exacerbatur, sed vniformis est, licèt nullo interueniente errore in quarto iudicetur. Quia tamen huiusmodi febris rarò contingit, quia sanguis præ copia abundans, illicò putredine tentatur, & rarum est quòd in illa non interueniat aliquis error, vt 3. *cris. cit.* docuit Galenus: proinde simpliciter, & vniuersaliter asserit Galenus, quartam diem rarissimè iudicare.

Porrò si hoc verum est, cur 1. *de dieb. decretor.* 5 *&* 3. *de præsag. ex pulsib.* 2. inter bonos decretorios numeratur? Dic, quia ex natura sua criticus est: & licèt synochus vniformis rarò contingat, quando tamen adest, sæpe in eo fit crisis bona in quarto, nisi aliquis error accidat, crisim postponens. Cæterùm quia simpliciter in eo rarissimè crises fiunt, proinde inter bonos decretorios debilissimos numeratur: & licèt Galenus semel tantùm viderit in eo iudicium factum, alij sæpe eum iudicasse animaduerterunt.

At si dies quartus ex natura sua criticus est, cur eius non meminit Hippocr. 4. *aph.* 36. quum tamen meminerit tertij, quem diximus inferiorem illo? Vltra rationes Galeni *in com.* respondet Philotheus, causam esse, quia Hippocrates *ibi* loquitur de crisi per sudorem, qualis non solet fieri in die quarto, vt accidit Pericli in Abdera. 3. *epidem. sect.* 3. *text.* 78. & notauit Auicen. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 78. febres enim quæ in hac die iudicantur, sunt sanguineæ vniformes, quarum crisis per sanguinis fluxum, & non per sudorem perfici solet. Licèt igitur simpliciter dies quarta præferatur tertiæ, tamen collatione facta ad crisim per sudorem, meritò præfertur tertia dies, quoniam morbi qui per sudorem iudicantur, quum ferè biliosi sint, & proinde in tertio exacerbentur, potiùs in hoc, quàm in quarto iudicantur, vt explicat Galenus *in com. cit. Aph.*

Quinta dies morbos peracutos iudicat, *lib.* 3. *de dieb. decretoriis, cap.* 8. In hac iudicatus est per sanguinis fluxum Meto, *lib.* 1. *epid. sect.* 3. *text.* 24. & plurimis contingit crisis *lib.* 4. *aph.* 36. *& lib.* 1. *de dieb. decretor. cap.* 5. & ex intercidentium numero est, vt tertius, qui vt crisim quarto die futuram præuertit, ita dum natura quarto die laxa, nec vsque concitata quieuit, quinto die ad iudicationem promouetur. Habet autem vim iudicandi ob accessiones, quoniam accessio est de numero eorum quæ naturam stimulant, ac veluti prouocant, eam nec consistere, nec quiescere permittens: quare in acutis morbis, in imparibus iudicium fit; in his etenim accessiones fiunt.

Quæ tamen sit causa, ob quam in acutis tertio quoque die vt plurimùm accessiones fiant; in diuturnis verò, vel quotidie, vel quarto quoque die, difficile est assignare. Quòd verò ita accidat, coniicitur ita: Si enim eo quo deprehenduntur ordine, ipsos collocauerimus, secunda ab initio accessio in tertium incidet, tertia in quintum, quarta in septimum, quinta in nonum, sexta in vndecimum, septima in decimumtertium. Cùm igitur natura non semper rato, & stato tempore insurgat, & morbos iudicet, sed variis causis concitata plerumque, à quibus in acutis morbis accessio maximè continua efficitur, irritetur, meritò in imparibus diebus quamplurimæ acutorum morborum crises contingunt.

Lib. VI.

Sextus dies decretorius est, non tamen simpliciter, & absolutè, sed cum addito decretorius malus nuncupatur. Eius enim maximè proprium est, vt cum periculo, & obscurè iudicet. Quare Galenus *lib.* 1. *de dieb. decretor. cap.* 4. hunc malignitate sua septimum diem superare asseuerat, quasi septimo naturam habeat oppositam: etenim plerique ex his qui quarto die mutationem accipiunt, sexto die moriuntur; & si aliqua bona spes in eo die contingat, mutatio septimum expectat. Quòd si aliquando (quod rarò fit) bonam transmutationem, quæ quarto die facta est, sextus dies excipiens iudicare conetur, difficile dictu est quantam hic perturbationem, periculum, & denique metum afferat, ac si homo iam morti esset propinquus. Nam cùm prauè, dolosè, imperfectè, infidè iudicet, ægros in perniciem summam deducit, ita vt exeunte excretione, pulsus concidant, ipsi linquantur animo, tremant, refrigerentur, calor euanescat, vires penè extinguantur; euomant acria, fœtida, maligna; sudores erumpant, rari quidem æquales; parotides extuberent malignæ; vrinæ excernantur crudæ, decolores, tenues, nullum bonum sedimen habentes. Denique hic tyrannus dies plurimos excitata crisi in syncopen derepentè coniecit, sanguinis profluuio confecit, euacuationibus immodicis labefactauit; alios in manifestam perniciem deduxit, incurabilem marasmum excitauit, & aliis miserandis malis ægros excarnificauit.

Hoc modo Philiscus hac die miserè obiit, 1. *epid. sect.* 3. *text.* 18. & Dromeadæ vxor filiam enixa, rigore, febri, conuulsione periit, *text.* 28. *sequenti:* & si in sexto mutatio fit, in peius difficile iudicium sequitur. Sic Hermocrates cum sexto die capitis dolore premeretur, eodem obiit, 3. *epid. sect.* 1. *text.* 5. Ita Euryanactis filia cùm sexto die iudicata esset, & circa sedem aliquid suppuratum erupisset, nihilominus septimo die à delirio, periit, *eodem lib sect.* 2. *text.* 2.

Verùm contra traditam Galeni doctrinam plura sunt quæ obiici possunt. Et primò Hip. videtur redarguere eam, *lib.* 3. *epid. sect.* 3. *text.* 85. referens historiam Virginis in Larissa, quæ febri ardenti correpta, sexto die hæmorragia & sudore liberata est, & non rediit febris. Igitur sextus dies perfectè, & fidè iudicat. Dic. Galenus *in com.* soluit obiectionem, dicens sexto die fuisse iudicatam, quia diebus paribus accessiones habuit: & iudicium fuisse fidum, quod nouum, & rarum fuit; nam hic dies infideliter iudicat; & ideò in calce sententiæ, hunc euentum cùm admiraretur Hip. adiecit: *& non rediit febris*, cuius rei causa fuit, quia cùm in virgine Larissæa nulla pars princeps esset affecta, neque esset maligna humorum putredo, sed solùm humorum abundantia, vacuatio satis fuit, quam natura tentauit tertio die, perfecit sexto, quia post iudicationem, cùm virgo esset, menstrua superuenerunt, & pluribus diebus perseuerantia, iudicium sexti, ratum fecerunt, & firmum. Hoc modo ex duobus fratribus Epigenis, vnus fuit sexto die iudicatus, 1. *epid. sect.* 2. *text.* 83. probat Auicen. 2. 1. *tract.* 1. *cap.* 6. Sed hoc accidebat quia febres paribus repetebant. Dic secundò, possibile esse vt in sexto ad bonum crisis fiat, sed cum timore, & labore, ita vt relictis humoribus crassioribus in corpore, æger postea patiatur recidiuam, auctore Rhasio, 10. *ad Almansf. cap.* 29.

Obiicies secundò, cum Hippoc. 1 *epid. sect.* 2. *text* 65 hic enim refert in constitutione Thasi plures laborasse febribus ardentibus, & sexto die morbo regio superueniente perfectè fuisse iudicatos: quo loco non solùm huic doctrinæ, sed sibiipsi aduersatur, 4. *aph.* 62. vbi morbum regium ante septimum aduenientem, malum esse dicit. Dic cum Auicen. *loc. cit. cap.* 59. quòd morbus regius ante septimum, id est, ante terminum coctionis adueniens, est malus, nisi fluxus alui superueniat. Nam si icterum nulla per aliquam regionem sequatur excretio, malum est: sic seruus ille apud Hippocr *cit. loc* morbum regium passus, periit, quia nulla est vacuatio subsequuta. Contrà si aliqua contingat, cuius ope humores vitiosos, & corporis excrementa natura solet extrà propellere, euadunt

euadunt ægri: sic liberatus est Heraclides, qui apud Aristotelem decumbebat. Si igitur eueniat ante coctionem, & non sequatur excretio, symptoma est, & ideò morbum non soluit. Sic distinguendum est de morbo regio ante septimum, & post septimum eueniente: recipit Galenus 4.*acut*.81.3.*prog*.24.& 3.*epid.sect*.1.*com*.5.

Obiicies tertiò, cum Amato *in tract.de dieb.decretoriis*, Laurentio *lib*. 2. *de crisib. cap*. 19. qui asserunt sextum diem in febribus sanguineis esse maximè decretorium, sicuti septimus in biliosis, quia iudicia coincidunt cum accessionibus, & sicuti febris biliosa per impares, sic sanguinea per pares mouetur: in cuius rei confirmationem, adducunt Galenum *lib*. 1. *de crisib. cap*. 4. Qui sanè decipiuntur manifestè, quoniam Synochus non solet moueri per pares, neque per impares, quia solùm est vnica accessio à principio vsque ad finem, 9. *meth*. 3. & 2. *cris*. 6. & 2. *de dif. feb. cap*. 10. sed solet finiri quarto die, qui est terminus morbi exactè peracuti, qualis est Synochus, & huius morbi insultus primo quaternione finitur, 3. *prog*. 2. & 3. Nec recipienda est Amati opinio, quòd suæ sententiæ refert auctorem Gordonium *tract*. 5. *de signis prognosticis*, *cap*.7. qui solùm asserit, sexta die nunquam crisim ad bonum fieri, & concedit febrem sanguineam, quæ æqualiter mouetur per pares, & impares, & vocatur vniformis, posse finiri ad bonum in die sexto, sed id esse de rarò contingentibus: quæ omnia vera sunt. Quare sextus dies rarò, hoc est, nunquam morbos ad bonum iudicat; quæ enim frequentia sunt, pro perpetuis habentur in medicina, *lib. de fœtus formatione*, *cap*. 2.

Cur autem dies sexta frequenter iudicet, & pessimè, cùm nec inter decretorios dies numeretur, qui circuitu constant, id est, qui septenarij, aut quaternarij computum sequuntur, quales sunt radicales, nec impari numero adscribatur, cuiusmodi sunt intercalares? Dic ex Galeno *lib*.3 *de dieb.decretor.cap*.8. causam esse, quia intra peracutorum terminum continetur, in quibus post eorum principia, scilicet post primum diem, & secundum, omnes alij dies, à tertio incipiendo, vsque ad septimum, ob accessionum vehementiam, & morbi magnitudinem iudicant: in dictis enim morbis peracutis etiam in die intermissionis reperitur febris vehemens, & sæpe maior quàm in die exacerbationis aliarum febrium; ob quam causam fit, vt quemadmodum in aliis febribus acutis, in die exacerbationis fit crisis, irritata natura ob vehementiam febris, ita similiter in morbis peracutis possit fieri, in die remissionis.

Sed cur dies sexta perpetuò malè iudicat? Dic Galenum explicasse caussam *lib*.3 *de dieb.decretor. cap*.8.*prope finem*: & est potissima, quia crisis in die sexta potissimùm solet contingere in morbis acutis, qui per pares exacerbantur, qui valde periculosi sunt, lethaliter iudicant. Malignitatem acutorum morborum, qui per pares exacerbantur, significarunt Hippocr. & Galen. 1.*epid.sect*. 2.*text*. 25.& 75. & apertiùs *sect*. 3.*text*. 18. Altera causa est, quia si crisis fiat in sexto die, significat naturam adeò sui impotentem esse, vt vna die non possit expectare faustissimam diem, qualis est septima.

Septima dies omnium decretoriarum est fortissima, non solùm numero, sed dignitate, & potentia, quia omnes decretoriarum notas in se occupat, vt Galenus ait *lib*.1. *de dieb.decret*.4.& 2.*de dieb.decret.cap*.3. & ideò Regi, & Principi benignissimo eam comparat: & sic plurimos iudicat integrè, cum manifesta excretione, aut abscessu, sine periculo, crebrò, fidè, manifestè, perfectè, & salubriter. Deinde in ea ferè optimæ crises eueniunt, præsertim si indicata sit, cum bonis signis, de qua re plura *in com.infrà* dicemus.

Septimus ergo dies, omnium decretoriorum est maximus, vt hac historia narrauit Galenus. Non ergo solùm ob numerum septenarium, eiúsque dignitatem, dies septimus est omnium maximus, sed quia fidè, & salubriter decernere experimento frequentissimo Medici obseruarunt. Si verò de huius numeri excellentia, Medicos, Astrologos, Philosophos, & Poëtas loquentes legere aues, con-

A sule Marcum Varronem apud Agellium *lib*.3.*cap*.10.qui librum de numero septenario scripsit, Plin.*lib*.7.*cap*.49. quem locum doctè illustrauit eruditissimus Annibal Codretus: Iulium Firmicum *lib*.4 *cap*. 4. Macrob. *lib*. 1. *in somn. Scipion. cap*. 6. Leon. Hebræum *dialog*. 3. *de amore*, Andream Laurentium *lib*. 2. *de crisib.cap* 9. Santorel. *lib*. 12. *antepraxis*, *cap*.8.

Octauus dies similis est sexto, nec enim fidè, perfectè, aut integrè iudicat, sed obscurè, prauè, dolosè: quandò enim crisis ad mortem sexto die erat futura, quia fuit indicata tertio, & quarto, si motus morbi non eit valdè celer, & vires sunt robustæ, solet iudicium differri in octauum. Quando autem iudicium septimi sic solet protrahi, vt octauum attingat, tunc emergit dubium, cuius diei sit iudicium? Hoc Galenus egregiè dissoluit, *lib*.1.*de dieb de-*

B *cret.cap*.8. vbi docet, quòd si die septima, hora tertia noctis incipiat accessio decretoria, deinde manè die octaua ex vniuerso corpore erumpat sudor, & vesperi æger leuetur à febri, quia hæc crisis septimum, & octauum attingit, si velimus scire cuius diei sit, hoc modo distinguendum est: Si enim fuit in quarto indicata, procul dubio erit septimi; si non fuit indicata, & repentè aduenit, accessionum analogiam, dierum naturam, decernendi tempus, numerum contemplari oportet: nam quando accessiones fiunt diebus imparibus, septimo est tribuendum; si paribus, octauo: Deinde si iudicium est bonum, erit septimi; quia hic magna ex parte salubriter iudicat; si malum est, ad diem octauum pertinet. Hoc pacto principium accessionis decretoriæ, finis iudicij, aut initium motus decretorij est attendendum, hoc est, sanguinis fluxus, sudoris, aut alterius vacuationis: nam quando dies hæc tria occupat, fine dubio decretorius est; sic etiam quando duo ex his tribus

C occupauerit. Sic etiam tempus iudicij expendere oportet, id est, excretionis, quoniam in qua die fuerit longius, hæc erit decretoria.

Nonus dies in medio est dierum decretoriorum, septimi nempe, & vndecimi, qui vel non factam in septimo die crisim, vel vndecimo futuram sibi vendicat: sed rariùs quidem septimi, frequenter verò vndecimi excipit; etenim peculiaris, & propria septimi diei crisis nunquam ad nonum tendit, nisi fortè errores multi sint commissi, quoniam vt septimus dies perfectione, & dignitate primus existit, ita huius bonæ crises præ cæteris peculiares sunt, quare iudicationes rarò perueniunt ad nonum: & hoc intelligendum est de iis morbis, qui neque maligni, neque adeò simplices sunt, sed qui medium obtinent locum.

D Hic dies est ex intercalaribus, inter quos est fortissimus, frequentiùs enim iudicat, quàm 4.11.20. & 27. auctore Galeno *lib*.1.*de dieb.decretor.cap*.5.

Sed hæc doctrina à multis controuertitur, à quibusdam reiicitur: difficile enim est explicatu, quomodo Galenus 1.*de dieb.decretor.cap*.5. præferat diem nonum, qui intercalaris est, quarto, qui est radicalis, si ipse *lib*. 1. *epid. sect*.3.*com*.14. affirmat, inter dies decretorios validissimos esse, qui quaterno, & septeno circuitu fiunt, id est, decretorij radicales; moderatiores verò, qui intercalares? Dic, sententiam Galeni *loc.cit*. simpliciter veram esse: tamen in particulari ob alias causas, nempe quia dies quarta debilissima est, quia in ea non solet fieri exacerbatio, nihil obstare, quo minùs dies quarta, quæ radicalis est, superetur à quinta, & nona, quæ intercalares sunt.

E Secundò. Quomodo inter dies intercalares nonus præfertur tertio, & quinto, si Auic. asserit 2. 4. *tract*. 2. *cap*.6. dies iudicatorios, indicatorios, & intercalares esse fortiores, atque præstantiores, quò magis appropinquant ad initium ægritudinis, & quantò magis procedunt, tantò ampliùs debilitari? Dic, præceptum illud Auicen. certissimum esse in diebus iudicatoriis, ac indicatoriis, non tamen in intercalaribus. Nam versus morbi initium virtus robustior est, quàm procedente morbo: in his enim tertius, & quintus ignobiliores multò sunt, quàm nonus: causa est, quia ob temporis breuitatem non solet adesse concoctio exquisita ad bonam crisim; in die verò nona multò magis: ob quam rationem fit, vt licèt natura robustior sit in tertio, & quinto,

quàm

quàm in nono,tamen in hoc die perfectiores crises faciat quàm in illis; maxime cùm hæc nona dies media fit inter duos decretorios, feptimum, & vndecimum, quod etiam conceffit Auic. *loc. cit.cap.5.* inter dies intercalares concedens primum dignitatis locum nono, fecundum quinto, tertium tertio.

Decima dies fimilis eft fextæ, quia in illa rarò foluitur morbus, nec fidè, nec benè, nec perfectè; quapropter Galenus à numero parium excludendum retur, *lib. 1. epid.fect.5.com.* 14. Si autem Pythion decimo fudans,cum fputis concoctis iudicatus eft, 3. *epid. fect.1.com.4.* id rarum eft; quoniam in libris morborum vulgarium non reperitur æger,qui hoc die fit iudicatus, vt Galenus refert *in com.*

Vndecimus dies decretorius eft,& in morbis,& vulneribus capitis maximam mutationem efficere folet. Contemplabilis eft: nam eft index decimiquarti. Nunquam enim crifis in decimoquarto,fi ad bonum declinare debet folet accidere, nifi vndecimo die fuerit indicata, hoc eft, nifi manifeftum coctionis fignum appareat. Sicut enim 4. indicat 7. fic 11. decimumquartum: & 17. vigefimum. 2. *aph.* 24. Deinde fi natura valida in decimoquarto incipit materiam vincere, in æquali tempore victoriam abfoluet:ita de vndecimo,refpectu decimiquarti dicendum.

Duodecima dies non eft decretoria,in qua nullum iudicatum vidit Galenus 1.*de dieb.decretor.cap.* 2. quòd fi aliquando in ea fit crifis,eft infida,imperfecta, obfcura, fine fignis,periculofa.Ex qua doctrina elicies,non effe exiguam dierum differentiam;neque enim pares effe crifes, quæ in fingulis diebus fiunt, neque æquè bonas, fidas, & perfectas:permulti enim morbi funt,qui quibufdam diebus fecurè iudicantur, at verò in duodecimo, rarò.

Decimustertius dies omnium criticorum imbecillimus, fed omnium qui non decernunt, fortiffimus eft;nam inter hos qui fubitò morbos non foluunt, nempe 10. 12. 16. 19. & alios,nempe 3.4.5.6.7.9.11.14.17.18.& 20. eft medius. Neque enim eft ita abiectus, vt illi qui fecundo ordine continentur: neque ita foluit morbos, vt illi qui primo adfcribuntur. Auic.inter impares eum reponit,2.4 *tract.2. cap.2.*

Decimaquarta dies potentiffima eft in iudicando, *lib.2. de dieb. decretor.ca.* 8. & eft finis fecundæ feptimanæ, & principium tertiæ, & eft terminus morborum acutorum, vt Hippoc.inquit *lib.2. aph.23.* quam fententiam graphicè enarrat Galenus *lib.2.de dieb.decretor.cap.vlt.*Hac die iudicata eft mulier illa,quæ in litore habitabat, *1.epid.fect.3. text.* 30. & alij ægri eo loco numerati: quoniam hic dies & numero, & dignitate inter verè decretorios locum obtinet. Vtrùm autem hic dies, fit terminus dierum exactè peracutorum, an acutorum fimpliciter, agitat eleganter Laurentius *lib.2.de crifib.cap.11.*

Sed non exequimur interpretis partes, nifi huius doctrinæ veritas inquiratur. Primum, cur inter decretorios fimpliciter, fecundus dignitatis locus tribuatur decimoquarto,cùm ex Auic.2.4.*tract.2. cap.3.* conftet,in morbis exacerbatis per pares, vndecimum fortiorem effe decimoquarto: quare cùm plurimi acutorum biliofi fint, & proinde in imparibus exacerbentur, fequitur fimpliciter, & abfolutè vndecimum diem effe præferendum decimoquarto, contra omnes auctores, & ordinem Galeni *cit.loco.* Deinde fi verum fit quod afferit Gal 1. *epid.fect.* 3. *com.13. & 3.crif.* 4. crifim in idem tempus incidere cum acceffione;& acceffio non foleat fieri in 14. fed in imparibus, quomodo dies 14. inter præftantiffimos decretorios refertur?

Dic: Febres inuadentes per paroxyfmos, vel funt intermittentes, vel continuæ: in illis ficut acceffio non folet accidere decimaquarta die, ità dies hæc decretoria non eft, decretorij enim dies in huiufmodi febribus intermittentibus per paroxyfmos computandi funt, & non per dies continuos,vt conftat ex Galen.4.*aph.59.*& quod licèt vulgo incognitum fit, multis tamen experimentis confirmatum docet, 1. *epid. fect. 3. com.* 17. In febribus autem continuis dies decretorij non per exacerbationes, fed per dies continuos numerantur, & fic dies 14. decretorius eft: & quamuis in eo non adfit acceffio, fiue exacerbatio febris, quia tamen adeft febris moleftans naturam, & eam ad pugnam irritans, proinde fit vt 14. dies meritò afferatur præftantiffimus ad iudicandum. Quod igitur 3.*crif.cit.* affeuerat, oportere crifim in idem tempus incidere cum acceffione, ob caufas traditas 1.*epid. fect. 3. com.* 13. ea propter dictum eft, quoniam in febribus intermittentibus crifis femper fit in die paroxyfmi; in continuis vt plurimùm fit in die exacerbationis. Cùm hoc tamen ftat, quofdam dies, quales funt 14. & 20. cùm quibus non coincidit febris exacerbatio, efficaciffimos effe ad iudicandum.

Infuper agamus vlteriùs de quæftione hac, inquiramúfque quomodo dies 14. numeretur inter optimos decretorios, fi par eft, & numerus impar multi faciendus eft,ex Hip.4. *aph.* 61. *Febricitanus, nifi diebus imparibus febris reliquerit,folet recidiuare:*& *lib.4.acut.*56.fic ait: *Maximè vero numerus impar eft obferuandus,nempe hi dies in hanc vel illam declinantes partem reddunt laborantes.*Et Galenus *in com.*in hæc verba prorumpit: *Dies impares multa pollere virtute, non fimpliciter, fed in acutis morbis,eft intelligendum quòd infignes in vtramque,tum falutem,tum mortem mutationes efficiant.* Quare cùm 14.dies par fit,& non impar, non erit exactè decretorius,vt aduertit Michaël Angelus Blondus *tract.de dieb.decret.in med.*

Hanc, quæ maioris operis eft, & negotij, controuerfiam foluunt viri in palæftra literaria periti, Cardanus *lib.1.cont.tract.3 cont* 3. Vallefius 10.*cont. cap.* 3. Andreas Laurentius *lib.2.de crifib.cap.*10. Afferunt enim diem decimumquartum effe imparem, quia etfi à primo die incipiendo fint pares, tamen facta computatione à primo die fuæ hebdomadæ, illorum vnufquifque impar eft, Quòd enim Galeni mens fuerit, diem decimumquartum connumerandum effe inter impares, patet ex eodem Galen. 4.*acut.cit.* vbi poftquam Hipp. dixit, maximè effe obferuandum numerum imparem, Galenus *in com.* numerans huiufmodi dies impares, inter eos refert 14. 20. 60. 80. 34. & 40.

Refellendi tamen funt tripliciter. Primò, quia fic malè *loc. cit.* inter impares etiam numeraret nonum, & vndecimum; hi enim iuxta illam computationem pares funt. Secundò, quia Hippocrat. 1. *epidem.fect.3.text.*14. numerans dies iudicatorios pares, & impares, inter pares enumerat 14. Tertiò, quia Galenus 4. *aph.*61.fententiam Aphorifmi, quòd fcilicet febricitans, nifi diebus imparibus febris reliquerit, foleat recidiuare, iudicat non effe Hip. eo potiffimùm argumento, quia Hippoc. *in epid.* in die 14. multos vidit iudicatos, qui tamen impar non eft.

Certiùs igitur dicendum videtur cum Galeno *in com. aph. cit.* illum Aphorifmum non effe legitimum, immò Hippocrate indignum: plurima enim in operibus Hippocratis effe incerta, omnibus eft manifeftum; immò etiam Aphorifmis nonnulli nothi funt additi, vt notat Galenus *lib. 4. de rat. vict. in morb. acut. in proœmio,* & in eius libris aliqui fuere interiecti, vt ipfe fcribit *lib. 5. aph.*62.& 63.& *lib.6.aph.*26.& 44.& *lib.7.aph.*47.& 63. Vel dic, illam fententiam effe corruptam, & pro diebus imparibus legendum effe iudicatoriis: in diebus, enim non oportet intueri fi fuerint pares, vel impares, fed fi fuerint iudicatorij, 4 *acut.* 86. Itaque fententia aphorifmi erit, fi febris terminetur in diebus non imparibus, non decretoriis, recidiua expectanda eft; quod concedendum eft iuxta doctrinam Galeni *lib.3.crif cap.*4. Cur igitur Hippocrat.4. *acut.cit.*afferit, numerum imparem maximè effe obferuandum? Dic ex Philotheo, locum illum intelligendum effe, de morbis acutis, qui cùm ferè biliofi fint, & ita in diebus imparibus exacerbentur, in eiufmodi etiam folent iudicari; longi verò in paribus: cum quibus tamen ftat, 14. diem, & 20. qui pares funt, optimè, & frequenter iudicare, ob caufas fuperiùs traditas.

Decimaquinta dies neque criticis, neque indicibus, neque prouocatoriis annumeratur, rarò enim admodum euenit, vt crifis præcedentium dierum in ipfum incidat

incidat, ex Gal.*lib.1.de dieb.decret.cap.7.* Deinde etsi Galenus *hoc nuper cit.loc.& cap.5.* numeret dies medios inter decretorios, & simpliciter non decretorios, qui inter hos medium locum tenent, de die decimoquinto nullam fecit mentionem, hic tamen à Rhasi 10. *ad Almans. cap. 19. & 32. cont.tract.2.cap.1.* medius adscribitur inter illos Auicen. 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. inter decretorios eum connumerat.

Decimasexta dies naturam sapit duodecimæ, nec est iudicatoria, ex Gal *lib.1.de dieb.decretor.cap.5.* Quòd si aliquando in decimamsextam labatur crisis, sine fide omnino erit, & si æger peccet, morbus denuò reuertetur, *cap.* 7. *eiusd.lib.* Quare *cap.4.* dixerat, nunquam se duodecimam aut decimamsextam iudicantes vidisse.

Decimusseptimus dies, bonus, & iudicatorius est. *lib.4. aph.* 36. quare hoc die plures iudicati. Est medius inter 14. & 20 & sicut 4. dies septimum indicat, & 11. decimumquartum, ita 17. vigesimum, 2. *aph.* 24. validiùs tamen in hoc, quàm in 4. aut 11. decernuntur morbi; qui enim celerem motum obtinent decimoquarto iudicantur; sin minùs in decimoseptimo crisis erit, *lib. 1.de dieb.decretor. cap.* 13. quia hic inter validos indicatorios primas tenet. Hunc decretorium esse Galenus plurimis testimoniis Hippocratis probat *lib.2.de dieb.decretor.cap.3.* quo in loco adducit *librum primum de morb.vulgaribus, sect. 2. temp.* 1. *text. 18.& temp.2.text.89.* vbi Hip. complures in vtraque aëris mutatione, fuisse die decimaseptima iudicatos, conceptis verbis enarrat.

Decimusoctauus dies non est decretorius, neque aliquem ea die superstitem remansisse, aut mortuum fuisse monet Galenus *lib.1. de dieb.decretor.cap.4.* sententia Hip. munitus. Quòd si Hip. 1.*epid.sect.2.text.84.* iudicatos fuisse aliquos exactè 18. dicat, respondet eo loco Galenus: *Et quid admirationis in varietate morborum insignes extitisse iudiciorum diuersitates? Nos hîc de constitutis iudiciorum temporibus loquimur.* Illud verò aduertendum est, quòd si vigesimaprima est dies decretoria, vt vulgus cum multis Medicis existimat, decimaoctaua illius erit index; veluti decimaseptima vigesimi, vt *cap. 3. lib.2.de dieb.decretor.* Galenus scribit.

Decimusnonus dies non iudicat, neque aliquem in eo vidit iudicatum Hip. Quòd si tertiana exquisita aliquando nouem circuitibus terminatur, vt *in Coacis prænotionibus* docuit Hippocrat. qui sanè circuitus nouendecim diebus finitur: tamen non ita est dicendum, sed potiùs tertianam finiri nona die, nam intermittentes numerantur per accessiones, quæ vicem dierum subeunt: *Quòd enim in continuis est vna dies, est in intermittentibus accessio,* 4.*aph.* 59.

Vigesimus dies decretorius est, & radicalis, finisque tertiæ hebdomadæ, quod eleganter prædixit Hip. 2. *aph.* 24. & 4. *aph.*71. & 3. *prog.* 1. & hoc habet proprium, & peculiare, quòd ex eius reduplicatione, semper dies decretorij constituuntur, quod nulli alteri ex diebus decretoriis conuenit; siquidem duplicatus constituit 40. triplicatus 60. & sic de reliquis. Sic etiam à die 20. vsque ad 40. reperiuntur dies decretorij suprà traditi, quos eleganter recensent Amatus *proprio tractatu de diebus decretoriis.* Christoph. à Vega 3.*prog. com.*1. *in fin.* vbi docent, quòd crises, quæ fiunt vsque in 14. diem, efficacissimæ sunt. Secundum locum habent, quæ sunt vsque in 20. Post 20. verò crises, vehementiam & efficaciam remittunt. Post 40. verò non solent morbi crisi finiri, sed potiùs coctione, & abscessu. Quòd si aliquando crisis fiat per excretionem, ea sine vehementia contingit, & imperfecta est, & per plures dies durans, quemadmodum in illis morbis obseruatur, qui in longum tempus protrahuntur, & ferè semper ante crisim morbus vehementiam comparat acutorum instar, & hoc modo Auic. 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 2. *ad fin.* §. *Et sunt quidam qui existimant, &c.* dicebat, aliquando in morbo diuturno accidere crisim per excretionem, etiamsi non mutetur ad acutum, nec in eo sit recidiua, neque complicatio cum alio morbo, quoniam humorem, quem paulatim concoxit natura, subitò & repentè expellere potest.

Post 40. numerandi sunt dies vsque ad diem 120. Post quem per mensium hebdomadas computatio fieri debet. Nam 120. dies complent quatuor menses: quartus verò mensis est index septimi. Postea verò eo quoque ordine, per annorum hebdomadas computatio facienda est. Neque obstat quòd Hippocrat. 1.*epid. sect.* 3. *text.* 14. non numeret 120. diem, quoniam sufficit quòd Galenus eum numerarit 2.*de dieb.decretor.cap.6.* quo loco illam sententiam enarrat. Porrò Galenus *lib.1.de dieb.decret. cap.5.& lib.2.cap.8.* horum dierum sex ordines secundùm eorum potentiam collocat, & in primo ordine constituit septimum, qui omnium est fortissimus, & soluit frequenter, fidè, salubriter, & securè. In secundo ordine statuit 14. qui septimi naturam imitatur: in tertio, vigesimum. Deinde Hip.2.*aph.*24.& 1.*epid.sect.3.text.*14 quem sequitur Galenus 3.*prog. cit. & in lib.de dieb. decretor.* singulas septimanas in quaterniones diuidit. Hos, contemplabiles appellat, quòd scilicet dies decretorios, iudicatoriósve indicent, & quòd in iis, quales ij sint futuri, Medicus contemplari possit. Qui autem sint, facilè ex hac scheda cognoscentur.

4	7	11	14	17	20.
24	27	31	34	37	40.
44	47	51	54	57	60.
64	67	71	74	77	80.
84	87	91	94	97	100.

Ex quibus omnibus dierum decretoriorum natura satis intelligitur.

QVÆSTIO X.

Vtrùm dies septimus præstantior sit decimoquarto, & vigesimus dignior sit vigesimoprimo. Contra Conciliatorem.

COMMENTARIVM.

VEl *septimo, alios decimoquarto, quosdam vigesimo.*] De dignitate dierum decretoriorum decertant Medici, & adhuc sub iudice lis est, vt rentur plures, cùm eam multo antè tempore dissoluerit Galenus, Reipublicæ medicæ fortissimus antesignanus, quippe qui *lib.1. de dieb.decret.cap.4.& 2.eiusd.cap.3.* septimum validissimum vocat decretorium, & Regi benigno eum comparat, qui inter omnes decretorios dignitate, & excellentia antecellit.

Contra hanc doctrinam videntur facere plurima auctorum testimonia: si quidem Auicen. 2. 4. *tract.2.cap.2. ad fin.* maiorem dignitatem tribuit 14. dicens: *Et dies quartusdecimus est fortis valdè, & de fortitudine eius est, quòd nulla sit dies cui non proportionetur, scilicet & paribus, & imparibus, &c.* Subscribit Ishaac *particul.4. de febrib.cap.6. ad fin.* dum sic præfatur: *Et dixerunt decimamquartam omnibus diebus iudicatiuis, & quartam omnibus indicatiuis esse meliorem, &c.* Hoc multò antea præmeditauerat Hippocr. *lib.2.aph.23.* dicens: *Acutos morbos quatuordecim diebus terminari.* Ergo si decimusquartus acutorum terminus est, videtur quòd reliquos omnes dies ratione iudicandi excellat. Hæc sunt quæ pro 14. diei dignitate adducit Conciliator *dif.* 105.

Licèt autem septimus, & decimusquartus dies omnium decretoriorum sint maximi, tamen si inter se conferantur, non possumus non priorem, & digniorem locum tribuere septimo: quem præstantiorem esse affirmat Galenus *loc. cit.* cùm dicebat: *Septimi naturam imitatur decimusquartus, ita tamen vt æqualem dignitatem non obtineat.* Quare *loc.cit.in initio,* dicebat: *Primus nàque omnium decretoriorum septimus est, non numero, & ordine, sed potentia, & dignitate:* & *in lib.2.de dieb.decretor.cap.8.* affirmat *septimum esse decretorium fortissimum:* Quæ verba nullam calumniam patiuntur, præsertim cùm Hippocrat.*lib.de septimestri partu, n.6.* in hæc verba prorumpat: *Dies quidem igitur maximè insignes in quàm plurimis, sunt primi, & septimi, multùm*

potentes

potentes in morbis; *& multum etiam in fœtibus.* Sic etiam Rhaſius *lib.*10.*ad Almanſ. cap.*10. dicit: *Septimus dies ex omnibus diebus criticis,ſua bonitate ſuperior exiſtit:eſt etiam decimuſquartus decretorius, & à ſeptimo ſecundus*: & Auic. 2.4.*tract.*2.*c.*6.inquit: *Et ſcias,quod dies criſis fortioris iudicij,& fortiores dies cadentes,& dies indicationis ſunt illi qui ſunt in antecedetibus;& quantò magis procedunt,debilitatur eorum iudicium.*Idem firmatRabbi Moſſes *particul.*6.*Aph. Et dies ſeptimus eſt ſuperior in dignitate,& laudabilitate.*Explicat ex multorum mente Nicolus *ſerm.*2.*tract.*4.*cap.*4.

Huius diei dignitas ratione demonſtratur. Ex diebus magis decretorius eſt ille, in quo frequentiores, firmiores, & robuſtiores criſes accidunt. Sed dies ſeptimus eſt huiuſmodi. Ergo erit magis criticus. Maior eſt nota. Minor probatur. Criſis non fit ſine certamine, ex Gal. 2.*criſ.* 11.& 2.*de dieb.decretor.*8.& ideò criſes incedunt cum acceſſionibus, ex Galen. 4.*aph.*36.& 3.*de criſ.cap.*4.*in med.* §. *Oportet enim criſim ſemper,&c.*& 1.*epid. ſect.*3.*com.* 13. Ergo vbi maius fuerit certamen, frequentiores erunt criſes. Sed in ſeptimo neceſſariò maius certamen eſt exſpectandum, quam in 14. quoniam humor eſt ſæuior, & virtus eſt fortior. Ergo ſeptimus de victoria frequentiùs decertabit, & robuſtiores, & firmiores criſes in eo fient, quia facultas nec ex vi ſymptomatum, nec morborum eſt diſſoluta.

Explodenda ergo eſt opinio Conciliatoris *loco cit.* dicentis, Auicennam intelligendum eſſe de frequentia iudicandi, quia ſibi habet aduerſum Galenum 1. *criſ.*18. qui in ſeptimo, valentiores, & potentiores fieri criſes aſſeuerat; in longum autem iam protracta ægritudine, imbecilliores reddi: quod etiam docuit 2.*de dieb. decret. cap.*8.Et Auic.24 *tract.*2.*cap.*6.in ſeptimo non ſolùm frequentiores fieri criſes,ſed firmiores, & robuſtiores aſſeuerat. Quare Haly *lib.*10 *theoric.cap.*8.primum locum tribuit ſeptimo, ſecundùm robur iudicandi, & ſecundùm bonitatem.

Deinde propter quod vnumquodque eſt tale, & illud magis. Sed propter ſeptimum, dies 14. eſt decretorius,& reliqui omnes dies vſque ad quadrageſimum. Ergo ſeptimus dies magis decretorius erit.Hoc modo Ariſt. 5.*lib. de hiſt.animal. c.*20 & *lib.*6.*c.*17. probat animalium formationes, in vtero geſtationes, & in lucem editos partus, certis fieri ſeptenariis, variis tamen iuxta variam animalium naturam, quinimmò & auium incubationes.

Ad Auicennam verò dic, decimum quartum eſſe fortem valdè aliorum dierum reſpectu,ſed non ſeptimi.Ishac autem non ex propria,ſed aliena loquitur ſententia,quam *capite ſequenti* erat reprobaturus. Ad Hip.2 *Aph.cit.* dic, quòd ibi recenſet alterum terminum morborum acutorum; ſolet enim Hip. vltimos terminos denotare, vt facit 4. *aph.* 59. quo loco dicit, quòd tertiana exquiſita ſeptem periodis terminatur; non quòd neceſſariò eas periodos debeat habere, quoniam antè deficere poteſt: quo etiam pacto intelligitur 5.*aph.*6.& 7.*aph.*50. vbique videlicet intelligens, priùs ceſſare poſſe: quod etiam demonſtrabat Galenus 3.*Aph.com.*7.

Ne tamen aliquis arbitretur, ob ſeptimi dignitatem nunquam mortem contingere poſſe, operæpretium erit referre aliquos ægros, qui in ſeptimo vitam cum morte commutarunt, quoniam adoleſcens qui in mendacium foro decumbebat, ſeptimo mortuus eſt 3. *epid. ſect.* 2. *text.* 5. & *text.*3.*antecedenti*, Euryanactis filia virgo, ſeptima die obiit: & *text.*7. mulier ex abortu infantis hoc die occubuit: & *text.*8. alia mulier ob eandem cauſam eodem die periit: & *lib.*5. *epidem. num.* 1. & 35. extant duo adoleſcentes in ſeptimo mortui. Quos tamen ſi conferas cum innumeris in illo die benè, & fidè iudicatis, pauciſſimos, & rariſſimos eſſe comperies. Licèt enim dies ſeptimus in fœlicitate, & frequentia iudicandi reliquos omnes excedat, aliquando tamen malas in eo contingere iudicationes certum eſt. Eodem modo in 14. aliqui malè iudicantur, etſi æqualem ferè cum ſeptimo dignitatem habeat, & ſic quædam mulier profluente ex naribus ſanguine, 14. obiit, 3. *epidem. ſect.*2. *text. vlt.* & *in ſect.*3.*ſequenti text.*85. alterius mu-

A lieris hiſtoriam deſcribit, quæ 14. defuncta eſt, præcedente conuulſione: & *lib.*5.*epid. ante med.num.*14. refert aliam in 14. de medio ſublatam, ex vulnere capiti inflicto. Hos omnes, non ob ſeptimi diei malitiam, ſed ob materiæ contumaciam, & malignitatem, vt in venenatis, peſtiferiſque febribus contingit; vel expultricis debilitatem; aut meatuum obſtructionem, fuiſſe priuatos vita exiſtimabis.

Non minoris negotij eſt perſcrutari, Vtrùm dies vigeſimus ſit decretorius, an vigeſimus primus? & non deſunt rationes, quibus vtraque pars confirmetur. Diocles enim & Archigenes primum locum in iudicando conceſſerunt vigeſimoprimo: ſubſcribit Celſus *lib.*3. *cap.* 4. *poſt med.* §. *Hi erant dies tertius,*5.7 9.11. 14. 21. *ita vt ſumma potentia ſeptimo, deinde* 14. *deinde vni & vigeſimo daretur, &c.*ſubſcribit Hip.*lib.*1.*epid. ſect.* 3.*text.*14. §. *Circuituum*
B *qui iudicantur diebus imparibus, primus eſt* 3.5 7.9.11 17. 21.& 4. *aph.*36.*ſudores ſi incœperunt febricitantibus, boni, die* 3.7.11.14.17. & 21. Nam eſt finis ſeptimanæ tertiæ. Quare ſi ſeptimus, & 14. ob hanc cauſam ſunt criticorum principes, erit etiam dies vigeſimuſprimus.

Ex altera parte pro vigeſimi præſtantia ſtrenuè depugnauit Hippoc.*lib.*enim 3.*progn.text.* 5. & 4.ſic ait: *Nam mitiſſimæ febres,& quæ tutiſſimis ſignis incedunt, quarto die finiuntur,vel prius:peſſimæ autem, grauiſſima ſigna præ ſe ferentes,quarto die interimunt,aut prius.Primus igitur earum inſultus ita terminatur,ſecundus verò ad ſeptimum perduci- tur, tertius ad vndecimum, quartus ad quartumdecimum, quintus ad decimumſeptimum, ſextus ad vigeſimum per adiectionem finitur.* Hæc verba oſtendunt manifeſtè, quòd
C tertiam ſeptimanam per continuitatē ſecundę annumerat, & quòd decimamſeptimam indicem facit vigeſimæ.

Confirmat Hippoc. mentem ratio valida: quoniam ſi vigeſimusprimus criticus ſit, ergo 18. index ſtatuetur:& poſt 21.hi erunt critici 25.28.32.35.42.63. 84.At in hiſtoriis ſuis nuſquam eorū meminit Hipp. ſed criticos omnes facit à 20.24.27. 34. 37. 40.60.80. 100. quibus diebus frequenter,& fidè criſes contingere ſolent. Hoc quoque vbertim confirmant particulares Hip. Hiſtoriæ plurium ægrorum qui hoc ordine ſunt iudicati: Chærion, Philini vxor, Euryanactis filia, vigeſimo iudicati ſunt, Abderitana virgo 24. Anaxion 34. Clazomenius, 40. ita qui in Dealcis horto iacebat. Vxor Iphicratis quadrageſimo die pauca bilioſa vomuit, 80. perfectè iudicata eſt. Cleanactides 80. riguit, multùm ſudauit, in-
D tegrè iudicatus eſt. Heropytus 120. integrè iudicatus. Demum, vt rectè 2. *de dieb. decretor. citat* notauit Galenus, nullus *in libris Epidemion* numeratur æger, qui à 18. & 21 iudicatus ſit, ſed omnes à 17. & 20. ordinem ſumunt.

Quo pacto ergo tam repugnantes tantorum virorum auctoritates conciliabimus? Reſpondet Conciliator *dif* 135. quòd quando humor eſt tenuis, calidus, exiguus, facultates coctrix, & pellens validæ, tunc 20. criſis fit. Si verò contraria adſint, & humor ſit craſſus, multus, & frigidior, tunc 21. die continget. Duplici- ter peccat ſolutio. Primò, quoniam ſi humor eſt craſſus, & frigidus, ad vlteriores dies prorogabitur criſis, nempe ad 24. 27. 34. & alios. Secundò, quoniam acuti morbi,qui 21.die definiri debent,à craſſis, & frigidis hu-
E moribus ferè non fiunt, ſed à calidis, ex Gal.2.*aph.*19. & 7.*aph.*1 & alibi.

Vt tamen hæc omnia multò clariora euadant, exponendum eſt priùs: Vtrùm dies ad criticorum computum integri ſint aſſumendi,vel cum fractione aliqua?Et videtur quod de ſingulis diebus naturalibus,qui 24.horis conſtituuntur, aliquid ſit detrahendum, ac proinde integros ad computationem non eſſe vſurpandos: & poteſt probari ex Hippocr.3.*prog cit.*& ratione patet.Quoniam vtcunque fiat ſupputatio, ſiue ſecundùm menſem medicinalem, ſiue peragrationis, ſiue illuminationis, non poſſumus integros dies vſurpare, quoniam menſis medicinalis, docente Galeno 3. *de dieb. decretor.* conſtat 26.diebus & 22. horis:qui diuiſus in quatuor ſeptimanas, quælibet illarum habebit ſex dies, & 17. horas cum dimidia.

Mensis peragrationis constat 27. diebus, & horis 8. cuius quælibet septimana habet 6. dies, & 20. horas. Mensis illuminationis constituitur ex 26. diebus cum dimidio, ex quo, quælibet septimana constabit 6. diebus, & 15. horis; & sic ex prædictis septimanis non possunt septem dies constitui, nisi de singulis aliquid detrahatur, portio videlicet ex diebus mensis medicinalis, vna hora non completa, sed minùs decima quarta parte, & ex reliquorum mensium diebus ad portionem. Quare non sine ratione singuli quique dies sunt præscindendi. Verumtamen hoc dogma est Galeno summè aduersum, & plurimorum errorum tam in præsagiendo, quàm curando potest esse occasio; ideò decidenda à nobis hæc disputatio, exordio sumpto ab illius interpretatione, de quo orta controuersia est.

Diem Astrologi vocant illud temporis spatium siue cum circuitum, quo Sol raptu primi mobilis, vnica circa terram conuersione, ab vno puncto in id recurrit. Mensem, quando Luna lustrato suo cursu Solem consequuta est. Annum verò, quando Sol proprio motu totum suum confecit, & peragrauit orbem: & Galenus *in lib. de septimestri partu*, *in med.* annum dicit esse circuitum, seu reuolutionem, siue reditum Solis à solstitio in solstitium, siue à signo quodam in idem signum; quem in 12. menses diuidi docet, 1. *epidem. in comment. tempestatis* 1. *ad init.* Atqui omissa anni, & mensis disputatione, atque etiam diei, prout ad astrologiam pertinet, de qua Ptolemæus *lib.* 2. *&* 3. *magnæ compositionis* fusè satis disseruit, de iis agendum est, prout Medico vtiles sunt, & necessarij.

Dies variis modis à Galeno vsurpatur: primo modo prout distinguitur contra noctem, pro eo videlicet tempore, quo Sol nostrum hemisphærium illustrat, vt ipse notauit, *lib.* 1. *per genera, cap.* 2. *in med. &* 6. *de sanit. tuend. cap* 5. *in med.* vbi agit de dierum longitudine, & breuitate, pro solstitiorum, & locorum varietate. Aliquando sumitur pro die simul, ac nocte, vt constat ex *lib.* 7. *sect. loc. cap.* 2. *sub titulo, confectio ex capitibus papaueris Galen.* Dies enim cùm dicitur in infusionibus, & similibus, noctem etiam comprehendere certum est, vt idem docet *lib.* 10. *meth. cap.* 2. *in med & lib. ad eos qui de typis conscripserunt, cap.* 7. *ad init. & lib.* 2. *de crisib. cap.* 2. sicuti cùm dicimus mensem constare 30. diebus, & annum habere 365. dies.

Galenus *lib.* 6. *epid. sect.* 1. *com.* 15. *in fin.* totum tempus diei cum toto anno comparat: Nam matutinum tempus habet similitudinem cum vere; meridies cum æstate; vespertinum tempus, cum autumno; nox cum hyeme. Hoc spatium quod ex die, & nocte componitur, & à Galeno diem appellari diximus, ex 24. horis integris constituitur, ex Galen. 1. *de crisib. cap.* 16. *post med.* §. *In primo quidem die, &c. &* 9. *meth.* 1. *post med. & in lib. de septimestri partu, in com. text.* 1. *&* 2. *& lib. ad eos qui de typis scripserunt, cap.* 7.

Quibus omnibus locis constat manifestè ex Gal. doctrina, quòd 24. horæ verum diem absoluunt, maximéque errasse illos, qui existimant ad computationem criticorum dies non esse assumendos integros, sed cum aliqua fractione. Sed ij ignorabant, quod vbique proclamat Galenus, scilicet quaternarios, & septenarios non esse integrè numerandos, sed ex iis aliquid esse detrahendum, sic vt ex duobus quaternariis vnicus constituatur septenarius, & viginti dies, tres septimanas componant; quod fit ex ipsis quaternariis, & septenariis, aliquibus coniunctis, & aliquibus separatis. Coniunguntur inuicem die vna, quæ vtrisque communis existit, veluti quarta dies primo, & secundo quaternario communis est; & secunda etiam, & tertia septimana, die 14. cohærent, quæ vtrisque communis existit, quoniam 14. dies finis est secundæ septimanæ, & principium tertiæ. Dilucidè ergo patet, quòd si dies præscindantur, necessariò fieret, vt dies 21. & non 20. morbos iudicaret; neque tres septimanæ vigesima concluderentur die, neque aliquis dies illis esset communis, sed dies 14 decretorius finiretur 13. diebus, & duabus horis, à quo tempore inciperet tertia septimana,

A & nullum tempus esset illis commune: quare corruerent omnia quæ ab Hip. & Galeno de diebus decretoriis literis sunt tradita.

Ad id verò pro contraria parte adductum Dic, Hippoc. haudquaquam velle, dies non esse integrè numerandos, sed potiùs quaternarios non posse integris diebus constare. Nam cùm antea dixisset 3. *prog. text.* 3. quòd secundus quaternarius finitur die septimo, & quartus decimoquarto, & tres septimanæ viginti diebus absoluuntur; & cùm de ratione quaternarij sit, vt habeat quatuor dies, sicut de ratione septimanæ septem, fieret vt secundus quaternarius extenderetur vsque ad octauum, & quartus vsque ad 16. & quòd tres septimanæ peruenirent ad 21. Cui obiectioni respondet *text.* 4. *sequenti*, dicens: *Fieri verò non potest vt horum integris eximiè dinumeretur diebus, &c.* id est, quòd
B numerus dierum, quaternionum, & septimanarum integer esse non potest, nam secundus quaternarius tantùm habet tres dies, & tertia septimana tantùm habet sex dies & sic tres septimanæ viginti diebus finiuntur. Rursus si hebdomadæ integræ numerandæ essent, sequeretur quòd dies decimaoctaua esset contemplabilis vigesimæprimæ, ac proinde nullam haberent communionem decretoriam decimaseptima, & vigesima ex Gal. 2. *de dieb. decret. c.* 2. *in in* quod tamen falsum esse ex superioribus constat.

Ad vltimum argumentum dic, mensem ex quatuor septimanis componi. Secunda tamen, & tertia vnica die communicant, & sic ex 27. diebus, quatuor septimanæ consurgunt, in quarum hebdomadum prima licèt septem dies integri non sint, integri tamen numerantur, quoniam quòd hic plus subripitur, postea in die 14. secundæ, & tertiæ communi imminuitur; siquidem illic integra dies submouetur pro omnibus septimanis. Quare eui-
C denter constat, huiusmodi minutias non esse à Medico contemplandas: nam Galenus 1. *de dib. decretor.* 6. illos Medicos irridet, qui existimabant dierum computum variari, propterea quòd, vna aut duabus horis principium lateat.

Porrò vt argumentum hoc ad vmbilicum perducam, cum Galeno acriter contendo, vigesimum esse digniorem vigesimo primo, & post 7. & 14. esse collocandum. Eadem sententiam confirmat Paulus *lib.* 2. *cap.* 6. Haly 10. *theoric.* 8. quòd altè probat Galenus 2. *de dieb. decretor. cap.* 3. *&* 4. concludens, Hippocratem experimento, & vsu edoctum, diem 20. & non 21. decretorium constituisse, & 7. *Aph. com.* 38. semper Hippocratem, diem 20. & non 21. decretorium pronunciasse asseuerat. Si verò in argumentis con-
D trariis diem vigesimumprimum decretorium esse refert, de principio 21. quod cum fine 20. coincidit, intelligendus est, quoniam finis vnius temporis est principium alterius, ex Gal. 4. *acut.* 1. & hæc est verior solutio, quàm interpretum *ibi*, Hugonis, Thadæi, & aliorum qui diffidentibus veterum sententiis perterriti, varios fingunt ad libitum soluendi modos.

Verum enimuerò supersunt duo illustria dubia, quæ altiorem indaginem prærequirunt, quorum primum est huiusmodi Contemplabiles dies eos Galenus vocari dicebat, in quibus aliquod futuræ crisis certum indicium apparet, 2. *Aph. com.* 24. qui solùm ad 20. perdurant, ex Gal. *cit. &* 3. *prog.* 3. Quale ergo sit hoc signum, auctores variè proponunt. Auic. 2. 4 *tract.* 1. *c.* 8. tria profert indicia, ex quibus quid in sequentibus decretoriis fieri debeat, constare poterit: primum desumit ex coctione, & eius opposito; se-
E cundum ex robore, vel debilitate facultatum, naturalis videlicet, animalis, & vitalis; tertium ex signis ipsis criticis: quod priùs docuerat Rhasius *lib.* 19. *contract. de dieb. decret. c.* 11. *ad init.* affirmans maximè referre ad cognitionem diei critici, vires, & cognitionem signorum, non solùm criticorum, sed etiam prognosticorum contemplari, quoniam alterum sine altero sufficere minimè potest: quare opera Hip. frequenter esse perlegenda ad hanc doctrinam intelligendam concludit.

Præterea Galenus *ibi* docet, consideranda esse signa in quarto apparentia, & vlteriùs accessionum exacerbationes, vt certò crisim futuram præsagire possimus. Nam si in quarto periculosissimum aliquod appareat symptoma,

&

& morbus per pares exacerbetur, prauum in fexto iudicium expectandum eft: quòd fi hunc exceſſerit, in octauo. Quòd fi in quarto figna optima appareant, & morbus per impares recurrat, optimum in feptimo iudicium fit, vbi aptiffimè Galenus non folùm coctionem, fed eius oppofiti notas inueftigat, & præfertim alia, quæ *eodem lib. cap. 4. antecedenti* profequitur, dicens, quòd feptimus à quarto indicatur, fi manifefta fuerit mutatio non folùm coctionis, vrinæ, & aliorum excrementorum, fed etiam appetitus, mentis, fenfus, vel alterius cuiufdam fimilis; quo pacto fieri poteft, vt fimilis in feptimo iudicatio non accidat; quod etiam confirmat *lib. 1. epid. fect. 2. com. 75. in med.* dicens, quòd morbus qui celeriter mouetur, fi in quarto habeat prauam acceffionem, in fexto interficit. Idem etiam, licèt aliis verbis, fignificare videtur *1. epid. fect. 3. com. 18. Quòd fi quartus, perinde ac tertius grauia fymptomata induxit, breui mors expectanda eft.* Et fic perpetuò Galenus, vbi de fignificatione, vel indicatione dierum contemplabilium difceptat, non folùm figna coctionis, fed alia confiderat: quo pacto *2. de dieb. decretor. cap. 11. cit.* in vniuerfum dicebat, quartum cum bonis, feptimum; cum malis, fextum indicare, habita femper acceffionum ratione, quemadmodum idem concludit *lib. 3. epid. fect. 2. com. 5. in med.* Nam fieri poteft, vt debiles in feptimo moriantur, fortes in fexto liberentur; eius rei exemplum extat apud Hip. etfi rariffimum, *3. epid. fect. 3. text. 83.* vbi refert, virginem quandam hæmorrhagia in fexto fuiffe liberatam, quæ tamen in quarto fufpenfiones habuit elatas, hoc eft, coctionis initium, cuius morbus per pares exacerbabatur; cuius rei ratio perpetua eft, quoniam crifes femper cum acceffionibus coincidunt. Ergo ad contemplabilium indicationem non folùm figna coctionis, & cruditatis, fed & critica, & prognoftica funt à Medico infpicienda.

Secundum dubium eft, An dies contemplabiles, fiue indices, poffint etiam aliquando iudicare, & an dies radicales poffint interdum indicare? Dic, indices poffe effe iudicatorios, & vice verfa iudicatorios poffe effe indices; cùm enim ab eadem caufa vtrique procedant, vtramque etiam rationem habere poffunt, & iudicandi, & indicandi, ac proinde in 11. & 17. plurimas fieri crifes conftat, ex Hip. *in lib. epid.* & latiffimè refert Galenus *2. de dieb. decretor. ferè per totum.* Confule Michaëlem Angelum Blondum *in tract. de dieb. decretoriis, & crifi, eorúmque veriffimis caufis, prope fin.*

QVÆSTIO XI.

Vtrùm Galenus caufam dierum criticorum ex fua, vel aliorum fententia ad aftra reduxerit. Contra Picum Mirandulam; Cardanum, Fracaftoriū, Manardum, Amatum, Cartagenam, & communem ferè Medicorum fententiam.

Caufam dierum decretoriorum, foli Deo cognitam; tam difficile eft inuenire, quàm effe Medicum; adeò vt doctiffimè Auicenna *2. 4. tract. 2. cap. 2.* pronuntiauerit, hanc doctrinam de caufa dierum criticorum ad Medicum minimè pertinere, qui folùm debet effe contentus experimento: immò doctiffimus Iacchinus *in meth. prædicendi, cap. 23.* eam adhuc neminem inuenire potuiffe affirmat. Quæris caufam? In promptu ea eft: cùm enim viderent Galenum ad aftra confugiffe, eiúfque fententiam maximas pati difficultates, in varias diftracti opiniones, eum multiplicibus telis oppugnant, & eius argumenta irrident, & temnunt, fed quoniam fusè, latéque plures illorum reprobas opiniones impugnarunt, & quorum numero funt Laurentius *toto lib. 3. de crifib.* Manard. *15. epift. 5.* Cardan. *lib. cont. tract. 2. cont. 2.* Anton. Petitæus *lib. crifimerologion*, & alij; idcircò nos omnia hæc in compendium redigemus.

Primi fuere Pythagorici, qui cùm viderent plurimos dies criticos impares effe, & morbos per feptenarium moueri, eorum caufam ad potentiam numeri feptenarij

A referebant, quem afferunt pari multò effe potentiorem partim quia principium paris eft, partim quia diuiditur in par, & impar. Licèt enim numerus non fit fubftantia, habet tamen magnam vim ex caufa nobis ignota: quod plurimis experimentis confirmant, potiffimùm quia & in morbis, & in vita ipfa terminandis, numeri dierum, menfium, & annorum magnam mutationem efficiunt, præcipuè feptimus, & nonus, ex quibus celebres climacterici, infaufti dicti, fcilicet ex ductione feptimi in feipfum, annus quadragefimus nonus: ex ductione noni in feipfum, annus octogefimus primus: & omnium peffimus ex ductione feptimi in nonum, annus fexagefimus tertius, qui plurimos interimere folet, climactericus dictus, mortalium vitæ maximè formidandus, de quo Aulus Gellius *lib. 15. noct. Atticar. cap. 7.* exemplis firmat Iu-
B lius Firmicus *lib. 4. cap. 4.*

Cæterùm hæc Pythagoricorum fententia latè refellitur à Gal. *3. de dieb decretor. cap. 8. & 11.* Adde quòd fi dies impares iudicarent ob vim numeri imparis, eadem ratione fequeretur impares horas diei, criticas effe, & diem 21. magis decretorium effe quàm 20. contra Hip. & manifeftum experimentum: nam per multiplicationem numeri feptenarij, qui omnium præftantiffimus eft, oritur numerus vigefimus primus, nunquam autem vigefimus.

Amatus *tract. de dieb. decretoriis*, & Antonius Cartagena *lib. 2. de fignis dier. decreto. cap. 18.* ad muficam, concentum, & numerorum proportiones confugêre; & vt inter hos numeros quidam funt diffoni, & alij confoni: ita (inquiunt) contingit in diebus ægritudinis, & proinde dies
C diffonantes primo, ob caufam diffidij quam cum hoc habent, naturam ad pugnam excitat; dies verò confoni primo, ob fimilitudinem quam cum hoc habent, quiefcunt, & ita naturam ad certamen non prouocant, & ex confequenti crifim non concitant.

Sed hæc opinio merum commentum eft, & fapit nugas, quia præterquam quòd ridiculum eft confonantiis vocum, articulos morbi, res adeò diuerfas conferre, tamen neque illorum imaginationi effectus refpondent: Nam, vt ipfi fatentur, 20. & 17. funt confoni primo; & 16 & 18. funt diffoni, cùm tamen conftet 20. & 17. inter optimos decretorios numerari; & 16. & 18. non effe decretorios. Quare patet numerum punctorum diffonantium primo, non refpondere diebus decretoriis; ne-
D que numerum punctorum confonantium primo, refpondere diebus non decretoriis.

Aftrologi alia via incedunt; Afferunt namque caufam criticorum dierum ad motum Lunæ effe referendam, quo duodecim figna Zodiaci peragrat, qui appellatur menfis peragrationis, feu propriè impreffionis, & continet 27. dies, & 8. horas; & hunc, propter mutationes quas efficit per fuas quadras, dies decretorios conftituere afferunt. At falluntur: nam fequeretur ex hoc computo diem 20. non effe decretorium, fed multò magis diem 21. quoniam tres quadræ dicti menfis incidunt in duodecimam horam diei 21. vt numeranti patet. Sequeretur etiam eadem ratione diem 41 & 81. effe decretorios, non autem 40. & 80. contra experimentum, & Hip. *1. epid. fect. 3. text. 22. & 23.* Quam opinionem conuellunt Picus Mirandula *lib 3. aduerfus Aftrologos.* Conciliator *dif. 114.* Mufa *lib. 2. aph. 24.*
E Manardus *loc. cit.* & alij.

Afclepiades vanum effe putauit, caufam criticorum inquirere, quia hoc, merum effe figmentum ratus eft, deridebátque Hippocratem, quòd aliquos dies fecit iudicatorios, alios indicatorios: Nam in nullo die (inquit ipfe) quia par, impárve effet hic, vel maius, vel minus periculum eft: quare improbabilem iudicat fententiam Hip. & nihil rationis fub illius dictis reperiri, afferuerat. Neque putes, Celfum, Hippocraticæ doctrinæ eximium interpretem, & ftudiofiffimum imitatorem, *lib. 3. cap. 4.* ita perfricta fronte tanti viri, quem fumme femper præfulit, oracula peieraffe, Celfus ergo non ex fua, fed ex Afclepiadis loquitur fententiâ; vt legenti caput facillimè patebit.

Sed audiamus Fracaftorium, Philofophum, & Medicum infignem;

insignem, qui dum nouum, & inauditum profitetur de causa criticorum inuentum, seipsum implicat, & à recto tramite discedens, in plurima incidit absurda, à quibus deinde sese extricare non potuit: &certè dolendum de tanto Medico est, qui postquam libros de morbis contagiosis (opus rarum, & à priscis vix per vmbram cognitum) in lucem euulgauit, ex quibus æternam famam meruit, & pro Phœnice medicinæ habitus est, edito de criticorum dierum causa libello, suum immortalitati nomen consecrandum non parum obscurauit.

Hic ergo causas dierum criticorum refert solùm ad motum humoris melancholici, cuius cùm hæc sit proprietas, vt quarto quoque die moueatur, quaternarios omnes ideò criticos esse, & ex hac origine emanare ratus est.

Hanc absconditam opinionem vt patefaciat, plurima supponit fundamenta, quorum primum est. Morbi rarò fiunt ex vno tantùm humore, cùm in vasis simul repe- riantur; & licèt vnus maximè putreat, contagium tamen reliquis communicat, ita vt & ipsi suis periodis moueantur, etsi nobis occultis, propter excellentiam periodi humoris dominantis. V.g. incipiente tertiana,etiam reliqui duo humores concepta à bile putredine mouentur, pituita quotidie, melancholia per quaterniones; sed in pituita, ob lentorem, & humiditatem suam, tanta fit cum bile putrente mixtio, vt non seorsim moueatur quotidie sua quotidiana periodo, sed tertiana bile permixta: melancholia verò propter crassitiem, & siccitatem non permiscetur, sed putrens ex bilis commercio motus quartanos conseruat.

His suppositis adstruit, febres ferè omnes esse compositas, ita vt non ex vno fiant humore, sed ex variis, & in variis; non in vnam formam redactis, sicut tertiana notha, sed ex variis sub variis formis, & periodis. Quare asserit ferè in febribus crises fieri per quartanos: iungitur etiam in diebus quartanæ, accessio melancholiæ cum accessione humoris morbifici, & ita duplata accessio redditur vehementissima; cuius vehementia cogit ad frequentem crisim.

Quoniam autem vidit illud fundamentum fauere primis quaternionibus, posteriores verò decretorios eo computo non includi; addidit aliud, nempe motum illum melancholiæ tunc incipere, quando putredo ab humore morbi manans, imprimitur melancholiæ. Imprimitur autem quandoque in primo die, interdum in secundo, nonnunquam intertio, iuxta variam melancholiæ dispositionem: pauca enim, & tenuis in primo die consequitur putredinem, & mouetur: & mediocris in secundo: plurima autem, & crassa, nonnisi in tertio.

Ex his colligit causas criticorum omnium: Quando enim melancholia primo die mouetur, quaterniones euadunt sequentes, 1.4.7.10.16.19.22.25.28.31.34.37.40. Vbi melancholia secundo die morbi mouetur, critici sunt, 2.5.8.11.14.17.20.23.26.29.32.36. Vbi verò melancholia tertio die morbi mouetur, euadunt critici sequentes, 3.6.9.12.15.18.21.24.27.30.33.36.39.42.

Ex motu ergo melancholiæ, causæ criticorum colligendæ alij enim dies decretorij euadunt, ex motu eius in primo die;alij ex motu in secundo, alij ex motu in tertio.Colligit etiam vigesimum frequentiùs iudicare,quàm 21. quia frequentiùs putredo melancholiæ in secundo die morbi, quàm in primo aut tertio insolescit.

Verùm quia adhuc ex motu fictitio melancholiæ, multi dies euadunt critici, ex tribus compositis præcedentibus, qui reuerà experimento & auctoritate maiorum critici non sunt; addit tertium fundamentum, scilicet quòd quando morbo iungitur motus melancholiæ in secundo die, est morbus peracutus, ideò non respondent in illis morbis critici posteriores, quia iam morbus in prioribus est iudicatus: In motu verò secundi diei, durant critici aliquantulum plus: In motu tertij, tanquam in chronico morbo, multò plus.

Ostenditur falsitas opinionis huius, quæ imaginaria est, & tanto viro indigna. Primò,quia hæc causa debebat æquè patere, & esse communis omnibus morbis humoralibus, vt vulneribus non febrilibus, & febrilibus, à simplici humore, vel mixto; sub vna forma, vel sub variis: causa autem auctoris solùm conuenit humori mixto sub variis formis. Ergo non est vera, maximè quia Hip. 3. *prog*.1. in quartanis etiam exquisitis, & 2. *aph*.24. in exquisitis tertianis agnoscit frequentes criticos dies.

Secundò. Licèt sit frequens plura mala pendere ab humore mixto, rarissimum tamen esse constat, pendere à mixtione sub variis formis, & motis in variis diebus.

Tertiò. Sequeretur esse criticos dies omnes, in quibus motus bilis, & melancholiæ concurrunt, nempe impares omnes, quum tamen inter illos paucissimi sint critici. Deinde licèt sit probabile, melancholiam aliquando ad computrendum expectare secundam, aut tertiam accessionem, improbabilissimum tamen est putrere eam in secundo die tertianæ, quando æger & à febri, & symptomate omnino est immunis.

Quartò. Impossibile est melancholiam in omnibus febribus moueri, non bilem, quoniam in quauis motione, siue affectus sit, siue doloris, seu vulneris,citissimè ob tenuitatem mouetur bilis, non melancholia.

Quintò. Motus melancholiæ licèt summè irritet in periodis suis, rarissimè crisim inducit. Ergo multò minùs motus melancholiæ extra suas periodos.

Sextò. Motus ille occultus melancholiæ minùs irritat ad crisim, quàm motus apertus in quartana. Sed motus quartanæ rarissimè inducit crisim. Ergo multò rariùs occultus motus melancholiæ.

Septimò. Oportebat quaterniones connumerari semper disiunctos, quia motus melancholiæ durat per quaterniones disiunctos.

Octauò. Quartana haberet criticos dies, sed omnes disiunctos, accessiones etiam essent æquè criticæ: non enim est imaginandum, vltra modum melancholiæ accedere alium ex melancholia mota.

Nonò. Motus ille commentitius, & ad libitum inuentus melancholiæ, non sufficit ad accessionem, quæ sentiatur ab ægroto: quomodo ergo sufficiet ad crisim quæ sentiatur ab omnibus.

Decimò. Omnes dies iuxta hanc sententiam iudicant, & illi magis, qui sequuntur motum melancholiæ frequentiorem; frequentior autem est qui incipit secunda die morbi, quia media extremis frequentiora sunt. Sed dies illi sequentes illud computum, critici ferè non sunt. Ergo aliter tentanda est propositi dubij solutio. Nam hanc Fracastorij absurdam, experimento,& rationi repugnantem sententiam valde aliis argumentis conuellit Andreas Laurentius *lib*.3.*de crisibus*, *cap*.10.

Pro cuius enodatione, præmittenda sunt aliqua, ante difficultatis explicationem.

Primum. Ex innata doctrina in naturalibus facultatibus reperitur, vt certæ operationes certo fiant tempore, non alio: coctrix enim expectat attractricis finem, expultrix finem coctricis per periodos. Sic natura periodicè mouet calidum innatum, per diem, extra; per noctem, intrò; & vltrà alios circuitus seruat ex interuallis, nam per hyemem intrò, per æstatem, extrà.

Secundum. Ex ea innata doctrina, qua firmat & gubernat corpus sanum, curat ægrum, vt per morbum otietur à nutritione,& augmento corporis,per interualla coctioni morbidi humoris intendens; & si eum ad benignum reducere nequit, expulsioni est intenta; simúlque alia parte temporis, corpori alendo, vt vtrique muneri sufficiat. Seruat autem variam periodum in lucta morbi, iuxta quod variè lædit & infestat; & sic à causa morbifica lacessita,in morbo non febrili,aliquando tardiores periodos facit, aliquando breuiores, vt in epilepsia, cardiaca, podagra, vterino affectu; & eos aliquando ordinatos,interdum citra ordinem. In febribus autem ob maiorem molestiam, breuiores, & magis ordinatos conflictus efficit: & siquidem humor quietè molestat, vt in pituitosa, quotidie quietè confligit certis horis, reliquis autem corpori intendit; quia enim non fatigatur ex leui pugna,

poteſt

poteſt quotidie pugnare. Si autem humor moleſtior eſt, vt bilis, tunc laborioſa eſt pugna, quam ſymptomata tertianæ apertè demonſtrant; ideò interponit diem vnum, ſufficientem ad reparandas vires, quia pugna breuis eſt. In melancholia autem, quia maior fuit fatigatio, ex longitudine, & vehementia tam rigoris, quàm febris, duos dies inteponit, & aliquando plus.

Tertium. Sicut in ſanitate vltra illas periodos breues, quibus calidum mouet in actum, diem ſcilicet, & noctem, natura alias ſeruat diuturniores, nempe hyemem, & æſtatem: ita in morbis vltra illas breues periodos, alias maiores obſeruat ab eadem innata doctrina, nempe vt vigeſimo quoque die morbi; iunctis copiis pugnet, ad dies 120. vltra enim hunc terminum, menſibus, & annis res agitur.

Obtrudes: Cur præfixit natura terminum vicenarium ad pugnam morbi, quam criſim vocant? Dic, quoniam intra eum fatigatio ceſſat, & robur comparatum eſt ad nouam pugnam: nec is terminus magis mouere debet admirationem, quàm quòd præfixit quietem nocturnam, & fecit retroceſſum calidi innati introrſum per menſes ſex hyemales. Morbi verò intra 40. dies finiendi, quia ſymptomata ſæpius vrgent ad pugnam, etiam habent ex innata doctrina, diuiſum vicenarium, in tres æquas partes, quas vocant ſeptimanas. Morbi verò intra 20. iudicandi, etiam per dimidias ſeptimanas, quia acrimonia, & violentia humoris breuiores adhuc pugnas exigebat.

Quapropter dicendum eſt, ſecundùm mentem Galeni, decretoriorum dierum cauſam pendere ex innata doctrina naturalium facultatum: non à Luna, vt *infrà* dicetur; non à numeris, aut muſicæ conſonantiis; non à caſu; non à motu humoris melancholici; non à proprietate occulta humorum putrentium: nam in vulneribus ſine humorum putredine, euidentiùs numerantur critici dies, & periodi, quàm in febribus humoralibus.

Natura ergo criſes facit, vt toties prædixit Galenus. Medicum conſentiunt ſtrenui in arte medica viri, Ludouicus Lemoſius *lib. 6. de optima prædicend rat. cap. 7.* Mercatus *tom. 1. quæſt. 105.* Valleriola *lib. 7. loc. com. cap. 7.* Andreas Laurentius *lib. 3. de criſib. cap. 13.* Hanc ergo poſitionem ex præclara Galeni doctrina ſic confirmo. Ille enim *lib. 2. aph. 13.* ſic profatur: *Criſis fit natura ſeparante à bonis mala, & ad excernendum properante.* Probat *2. de vſu part. 17.* Nam *eſt docta ſine doctore*, ex Hip. *lib. de aliment. n. 8.* Et *eſt morborum medicatrix*, *6. epid. ſect. 5. text. 1* Habet plures vias ac modos, quorum ope admiranda opera priùs efficiens, per eos peccantem humorem eliminat, in ægrotantis commodum, ex Gal. *1 5. de vſu part. 5.* Hæc per ſe, & primò iudicationes facit, *4. aph. 22.* & *3. criſ. 13.* & *lib. 3. de dieb. decretor. 8.*

Quid plura? Nónne ipſe *lib. 2. de dieb. decret. cap. 2. in princip.* dilucidè docet, vt *Medicus decretorios dies experimento cognoſcat, ſitque naturalis qui hæc iudicet, & perſuaſum habeat, naturam prorſus ſufficere, & ſumma quadam prouidentia corpori noſtro proſpicere; eamque motibus vti ordinatis in operibus ſuis.* Hæc enim criſes molitur per ſudorem, vrinas, deiectiones, ſputa, vomitus, & hoc modo vitioſos humores per varias regiones propellit: & *1. aph. 20. in iudicatione, vbi integrè facta eſt, totum naturæ committendum, quæ ſi deficiat, tunc nulla præſidia iuuant*: quoniam *ea repugnante irrita ſunt omnia*, ex Hip. *lib. de arte, num. 2.* Hæc eſt quæ de omnibus partibus corporis prouidentiam habet, vt ait Gal *lib. 1. de fract. com. 1.*

Hoc ipſum ſignificauit Galenus *lib. 2. de humor. com. 2 2. 6. Facultas igitur quæ aliena expellit, ea eſt quæ iudicationes in nobis facit*, & *lib. 7. aph. 21.* ſic ait: *Oſtenſum autem eſt in commentariis de potentiis naturalibus, quòd eſt quædam in ipſis vis aliena excernens, quæ & ſudores criticos* (id eſt, iudicatorios) *facit, & profluuia ſanguinis, & alui inferioris deiectiones.* Idem ſcribit, *1. aph. 22.*

Vis igitur expultrix eſt, quæ primò, & per ſe iudicationes facit, ſecundariò verò copia humorum. illa inquam, in qua elucent diuinitatis veſtigia, quæ eſt operum naturalium effectrix, & corporis conſeruatrix. Qui igitur Medicus fœlix voluerit eſſe in prædicendo, exactè facultatem cum morbi magnitudine metiatur, & proſpiciat deinde, num ferat, aut feratur, vt inquit Galenus *lib. 2. prog. com. 6.*

Quis ergo tam inſcium Galenum fuiſſe cogitabit, vt ipſum ex ſua ſententia ad aſtra confugiſſe aſſeueret; Quòd ſi *lib. 3. de diebus decretoriis*, videns computationem dierum decretoriorum, quorum vis longo experimento conſtat, non quadrare cum menſe peragrationis, nec cum menſe illuminationis, ex his duobus confuſis tertium menſem confecit, quem medicinalem appellat, cum quo omnia quæ ab Hip. dicta ſunt de decretoriorum dierum numero, maximè conueniunt; ex aliorum loquitur ſententia, vt ſcitè notauit Abrahamus Aben Ezre Hebræus, Mathematicus inſignis, *in ſuo tract. de luminaribus, & diebus critic. in med.*

Menſis peragrationis continet dies 27. & 8. horas: & menſis illuminationis continet dies 26. & 12 horas: quibus confuſis reſultant dies 53. & 20. horæ, quorum dimidium eſt dies 26. & 22. horæ: ex quibus conſtat menſis medicinalis traditus à Galeno, qui in quatuor hebdomadas diſtributus, dierum decretoriorum terminos conſtinet. Prima enim ſeptimana continet dies 6. & horas 17. cum dimidia. Duæ ſeptimanæ continent dies 13. & 11. horas. Tres ſeptimanæ continent dies 20. & horas quatuor cum dimidia: vnde iuxta has ſeptimanas conſtat, diem 7. 14. & 20 eſſe decretorios.

Galenus enim, ſi ad Lunam refert cauſam dierum criticorum, quia ob loci viciniam magis ſuas vires imprimit in corpora noſtra, inter planetas omnes, & facit in his periodis mutationes, ex aliorum loquitur ſententia. Quia autem Luna non ſolùm penès menſem illuminationis, ſed etiam penès menſem peragrationis hæc inferiora immutat, proinde vt amicis ſatisfaceret, *in lib. 3. de dieb. decretoriis*, quem non eſſe neceſſarium, nec legendum voluit, menſem medicinalem modo explanato compoſuit, qui virtutes, & mutationes vtriuſque menſis complecteretur, & ita propter mutationes, quas per ſuas quadras, & illarum medietates facit, in humiditates noſtri corporis, dies decretorios conſtitueret.

Vt verò attentè perſpicias, omnia à Galeno in hoc *lib. tertio* tradita, eſſe penès Ægyptiorum figmenta, & Aſtronomorum vanas nugas, ex aliorum mente prolata audi ipſu *lib. 3. c. 10. Qui iam diſputationis huius ſubtilitati ſuccenſet; ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipſam addiſcere cogit, verùm primus huius operis liber ei ſufficit. Quòd ſi non laboris fugitantior ſit, ſecundum quoque adiiciat, à tertio autem abſtineat. Nos ſiquidem hæc paucis planè, iiſque inuitò ſcripſiſſe affirmamus. Vos, ò Dij immortales, nouiſtis, vos in teſtimonium voco, hæc me amicorum quorundam precibus vehementer adactum ſcriptis mandaſſe.* In primo enim libro numerantur dies iudicatorij; via quoque, & ratio ipſorum præcognoſcendorum explicatur. In ſecundo, experimento, & ratione vim dierum iudicatoriorum explanat Galenus, illorúmque ordinem, & proportionem indicat. Tertium non vult legi, quia plura eius excellenti ingenio indigna, amicorum precibus coactus euulgauit, & quoniam in duobus prioribus explicuerat omnia; quæ ad intelligendos dies decretorios ſatis erant.

Quare cùm plura ſint in eo libro, à ſcientia, & acutie Galeni valde remota, immò vana, falſa, & Aſtrologorum tenebris offuſa; ea, præſertim potiora proponere ſatius duxi, præter alia quæ citati contra illum deſcripſere auctores, validiſſimis telis inſtructi. Patitur ergo doctrina illius libri, maximas difficultates, quæ Medicum cogere poterunt, vt credat illum non eſſe legitimum, immò tanto auctore indignum, quum pluribus ſcateat, quæ contradicentia ſunt, & à doctrina Galeni prorſus aliena.

Primò. Si cauſa dierum decretoriorum ad menſem illuminationis, ſiue apparitionis Lunæ, eſſet referenda, qui conſtat 26. diebus, & 12. horis; & per mutationes quas facit per ſuas quadras in his inferioribus, conſtitueret dies decretorios, ſequeretur ſolùm dari dies criticos, in morbo incipiente in nouilunio. Secundò, quia cùm Luna, quando coniungitur cum Sole, occultetur tribus diebus,

diebus, in quibus facultate illa est orbata, quam afferunt causam esse dierum criticorum, sequeretur etiam, quòd quando morbus incideret in tres illos dies occultationis Lunæ, non fieret crisis in illis. Deinde sequeretur, quòd quando morbus inciperet in principio dictorum trium dierum, in quibus Luna occultatur, dies septima morbi non esset critica, sed decima. Nam (vt afferunt) crisis fit propter mutationem factam per quadras mensis illuminationis. Sed prima quadra tunc non incidit in diem septimum, sed in nonum, & 15. horas; incipit enim post tres dies ægritudinis, in quibus Luna erat occultata, quibus addendo sex dies, & 15. horas (quod est tempus primæ quadraturæ mensis illuminationis) resultant dies 9. cum 15. horis. Igitur dies septimus non erit iudicatorius, sed decimus, contra Hip. ipsius Galeni, & auctorum communem sententiam: & experimentum.

Secundò. Si computatio iuxta mensem illuminationis rectè reprobata est: igitur etiam reprobanda erit computatio iuxta mensem medicinalem Galeni; hic enim ex illo, tanquam ex altero fundamento constat. Deinde sequeretur, quòd per illam mensuram temporis, in quo Luna occultata est, non esset mensis medicinalis, deficiente enim vno componentium necesse est compositum deficere; & per consequens in illa mensura temporis non fiet crisis, nec assignabitur dies criticus, si verum est quod afferit Galenus, dies criticos iuxta mensem medicinalem constitui.

Nec obstat, Galenum ad computum dierum criticorum, non sumere mensem illuminationis, tanquam causam necessariò concurrentem, sed aliquando: Quia sequitur doctrinam traditam à Galeno, iuxta mensem medicinalem, non esse veram de omnibus criticis, sed in solis morbis incipientibus in nouilunio, aut in alia quadratura mensis illuminationis, quod rarum est.

Tertiò. Mensis medicinalis fictitius est, imaginarius, & non realis, in omni ægro, qui non ægrotat in secundo die Lunæ. Quod autem non est reale, non potest impri-mere effectum realem. Nam semiplena Luna non efficit septimum diem, nisi in eo qui cœpit ægrotare in nouilunio; nec plena decimumquartum.

Quartò. Si mensis peragrationis esset admittendus, ex motu Lunæ per quadras, non posset desumi causa ad septimanas criticas: quia Luna propter motum epicycli, quandoque accedit ad quadram in sexto die, quandoque in octauo. Secunda ratio. In vna hora, & lecto ægrotant duo, quorum vnus ex influxu Lunæ perit, alter ex influxu opposito sanatur; & vnus in octauo perit, alter in septuagesimo sanatur: quod spatium nullam inter se seruat similitudinem. Tertia. Non quadrat circuitus ille 27. dierum, & 8. horarum cum septimanis criticis. Oportebat enim in termino totius circuitus fieri mutationem maximam: & in termino duorum circuituum, eandem: & oportebat diem 82 esse criticum, non 80. quia 27. dies ter numerati complent dies 82. Postrema. In morbis intermittentibus est vis iudicandi in septima accessione, & quarta, & tamen ille circuitus non pendet ex quadris Lunæ. Ergo in diebus criticis alia radix quærenda.

Quintò. Causa quare Luna per suas quadras mutat hæc inferiora, est aspectus inimicitiæ, aut natura radiorum, qui per certos angulos, ex causa nobis ignota, communicant ipsis influxus suos per quadras peragationis Lunæ sub signis Zodiaci. Atqui quadræ mensis medicinalis non coincidunt cum quadris dictis, vt patet. Igitur quadræ mensis medicinalis, non constituunt dies criticos, propter mutationem aliquam magnam, quam in nostro corpore faciunt. Nec obstat si dixeris, licèt quadræ mensis medicinalis non coincidant cum quadris mensis illuminationis, & peragrationis, eam tamen distantiam valde exiguam esse, & proinde parui faciendam: Nam illa varietas, licèt exigua sit, efficit tamen vt dies 20. decretorius sit, & non 21. Quare venit in considerationem medicam.

Sextò. Et est ratio non solùm contra ea, quæ dicit Galenus *lib. 3. de dieb. decretor.* sed etiam contra Astrologos, & omnes afferentes causam criticorum esse Lunam. Luna per suas quadras constituit dies criticos, quia in iis qua-

A dris facit mutationem fouentem, & adiuuantem naturam: eiusmodi autem mutatio facta in quadraturis Lunæ, fouet naturam in ægris, quia in illis adest contrarius aspectus ei, qui aderat in principio morbi. Quum igitur aspectus in principio ægritudinis, faueat ægritudini, quæ tunc temporis generatur; aspectus quadraturæ, cùm sit illi contrarius, fauebit naturæ operanti aduersus morbum: & ita concurrente operatione naturæ, cum adiutorio dicti aspectus, à quo fouetur, faciet bonam crisim in dictis quadraturis, & ex eo euadent ij dies decretorij.

Sed contrà. Aspectus cui subiacet principium ægritudinis, multoties est contrarius morbo; nam sub signis frigidis & humidis, sæpe fiunt febres: quod similiter intelligendum est de aspectu, quem afferunt per certas periodos ex causa nobis ignota communicare sibi influxus suos.

B Quum igitur in quadraturis, perueniatur ad aspectus oppositos, peruenient huiusmodi ægritudines ad aspectus fouentes morbum Quare malè iudicabunt. Et ita nulla apparet ratio, quare dies exactè decretorij nunquam, aut rarissimè malè iudicent.

Nec enim satisfacit, quòd afferunt, causam quare critici dies bene soluant ægritudines, esse quia signum est, naturam non valde molestari ab ipso morbo, nec ab accessionibus, quum non excitetur ad pugnam ex se, antequàm vi superiorum fiat commotio in humoribus. Nam hæc ratio non habet locum in morbis peracutis valde molestantibus naturam, & tandem recurrit in eandem difficultatem, cur scilicet illa pugna ad quam excitatur natura, quo tempore vi superiorum fit agitatio in humoribus, semper sit ad bonum. Præterea ex ea colligitur,

C dies intercalares semper prauè iudicare, quum natura in illis excitetur ad pugnam ex se, sine vi superiorum: quum tamen experimento constet, sæpissime bene iudicare, quales sunt quintus, nonus, & alij. Denique si fides est adhibenda Astrologis, iudicandum est, sæpe dies decretorios esse infelices, quia scilicet Luna in illis accedit ad planetam, aut aspectum, infaustos, vel fauentes morbo.

Septimò. Sicut dies quidam optimi sunt ad iudicandum, ita alij valde praui existunt, quales sunt sextus, & octauus, atque alij multi qui mali decretorij nuncupantur. Atqui malorum dierum causa non potest referri ad Lunam, quia hæc in illis nullo agit aspectu, nec amicitiæ, nec inimicitiæ; hoc enim solùm facit per suas quadras integras, aut dimidiatas. Igitur, vt ignorant horum dierum, quibus mala crisis fit, rationem reddere; sic

D etiam ratio quam assignant bonorum dierum, vana est & inutilis.

Nec obstat, quòd quidam respondent, proinde sextum diem prauè iudicare, quoniam signum est adeò sui impotentem esse naturam, vt non possit expectare diem septimum, faustissimum ad iudicandum. Nam natura iudicat in sexto, quia tunc à morbo valde irritatur, quomodo etiam in bonis decretoriis iudicat. Nec existimandum est, naturam agnoscere vires, & dignitatem diei septimi, vt proinde quando sibi constat, debeat illum expectare ad bene iudicandum. Deinde ex eadem ratione sequeretur, dies intercalares malè iudicare, habent enim pro causa anticipationem diei critici radicalis, quæ anticipatio ortum habet ex eo, quòd natura nimis molestetur à

E morbo; quare coactè ad pugnam insurgit.

Octauò. In febribus intermittentibus decretorij dies sumuntur secundùm numerum accessionum, non secundùm numerum dierum, ita vt non dies septimus, & 14. sed accessio septima, & 14. afferantur decretoriæ, *3. prog.* 8. & *4. aph.* 59. & 1. *epid. sect. 3. com.* 17 Atqui causa quare hæ accessiones decretoriæ sint, non potest referri ad quadras mensis illuminationis; nec ad quadras mẽsis medicinalis, aut peragrationis. Igitur, &c. Lege Iacobum Peletarium *contradict. vlt.*

Nonò. Si dies critici haberent vim ex motu Lunæ, maximus criticus esset 27. dies, in quo Luna redit ad idem punctum, in quo erat in principio morbi. Nec obstat quod respondent, reditum ad idem punctum, non habere magnam vim ad mutandandum morbum: Nam saltem concedendum

concedendum est cùm Luna in 27. die perueniat ad eundem aspectum, & ad idem punctum, in quo erat in morbi initio, quòd debeat fauere morbo, & ita facere mutationem ad malum. Quare ex consequenti non rectè enumerabitur dies 27. inter bonos decretorios.

Decimò. Vt constat ex Astrologis Luna quandoque velociter mouetur, & tunc peruenit ad quadraturam in die sexto; quandoque mouetur tardè, & ita accedit ad quadraturam in octauo. Ex causa igitur Astrologorum, dies sextus, & octauus bene iudicabunt. Nec obstat, quod quidam de die sexto respondent, ob dictam causam etiam rectè iudicare, sed id raro contingere; in cuius rei confirmationem, citant Hip. & Galenum *3. epid. sect. 3. text.* 83. quo loco describitur exemplum sexti diei feliciter iudicantis. Sed oportet aduertere, crisim illam valde imperfectam fuisse, vt ex Hip. historia constat. Nec obstat, quod Nicolus *serm. 2. tract. 4. c. 4. ad fin.* de die octauo respondet, licèt respectu quadraturæ, crisis debeat euenire in illo, respectu tamen motus humoris, qui fit in die exacerbationis, contingere in septimo, quia in hoc plus potest dictus motus humoris, qui est causa intrinseca, & fit per impares, quàm aspectus cœlestis, qui est causa externa. Nam ex hac ratione sequitur, septimum diem decretorium radicalem non esse, cùm à causa superiori non dependeat. Deinde, si plus posset motus humoris, qui fit in diebus imparibus, ad iudicandum, quàm influxus cœlestis, sequeretur decimum tertium, 19. & 21. magis decretorios esse, quàm decimumquartum, & 20. in illos enim incidit motus humoris per impares factus: in hos autem solus aspectus, siue influxus à causa superiori.

Vltimò. Astrologi asserunt, Lunam in oppositione, & quadratura, facere magnas mutationes in his inferioribus, quia in oppositione est in signo opposito vtraque qualitate; quare appellant *aspectum integræ inimicitiæ*: in quadratura autem seruari oppositionem in altera qualitatum; quare vocant *aspectum mediæ inimicitiæ*. At ex eadem causa fauet naturæ operanti aduersus morbum. Refutandi igitur sunt euidenter, quia sic sequeretur diem vndecimum esse omnium pessimum, quia accedit Luna ad signum eiusdem temperiei cum signo initij morbi, quare tunc maximè fauebit morbo, & ita faciet mutationem ad malum.

Hæc sunt quæ doctrinam Astrologorum, de causa dierum criticorum, satis manifestè impugnant, præter alia quæ à Pico Mirandula, Fracastorio, Manardo, Cardano, Valleriola, Lemosio, & aliis fusè, ac diligenter sunt conscripta: quæ cùm Galenus, Astronomus eximius, à Nicone parente suo in hac scientia ingenuè edoctus, & mirum in modum versatus, adamussim, diuino, quo præditus erat ingenio, calleret; verisimile est ipsum, in explicanda causa dierum criticorum, ad Astrologorum figmenta, ex aliorum sententia, & amicorum precibus, vt ipse refert, coactum, non ex sua confugisse. Quare redarguendi nimis sunt, qui illum in ea explananda, quæ solo experimento ab Hip. Gal. & Medicis est cognita, hostiliter insectantur. Cætera verò de crisi, diebus criticis, & eorum causis, lege apud Cæsarem Optatum, Carolum Romaterum, Cornelium Pleierum, Ioannem Zinckium, Tussanum Decretum, qui plura de hoc argumento *in suis tractatibus, de diebus decretoriis* luculenter proposuere.

Nam nos immensum spatiis confecimus æquor,
Et iam tempus equûm fumantia soluere colla.

FINIS LIBRI SEXTI.

ZACVTI LVSITANI, Ad Candidum Lectorem.

P E R O R A T I O.

TV verò, Humaniſſime Lector, noſtra hæc in Medicorum Principum Hiſtorias commentaria, benignè ſuſcipe, & abſque morſu, & inſectatione tuetor. Quòd ſi aliqua inutilia, hiulca, nec ſatis fermentata, exculſáue inueneris, (erunt autem plurima) ea tanquam malè natam prolem dele, & penitus reſeca. Nam tibi, ceu honorifico arbitro, ac æquiſſimo iudici, vitæ ſit ac necis arbitrium, omnium, quæ in hoc opere minùs compta, delicatiſſimas aures tuas, altioribus diſciplinis aſſuetas, lædere poſſe iudicaueris. Mea enim non tam vnicè probo, vt nolim aliquando vel emendari, vel caſtigari. A qua ſuſpicione quantum abhorream, qui me propiùs agnouerunt facilè liberabunt: qui nihil aliud à doctis requiram, quàm vt haſce minutias, ſua reprehenſione (in quibus erratum fuerit) aliquando dignentur, vt in iis recognoſcendis, parem diligentiam, atque operam impertiam. Non enim noſtros errores corrigi feram impatienter. Quod dum facio, videri nolim in publica literarum cauſa præuaricari, & ea docere, quæ aliquando putem dedocenda. Quod tamen non ſine exemplo, nec ſine rationibus me præſtiturum intelligent, ſi modò adſit aliqua in iudicando æquitas. Deinde cùm hæc videris rudia, exanguia, inermia, ne mireris. Nam Hebræus ſum, & peregrinus, qui deſerens Luſitaniam, & dulciſſimam patriam Olyſipponem, crebrioribus ærumnarum, ætatiſque longæuæ procellis, huc illúcque, Euripi modo agitatus, vberiores fructus edere non potui. Et licèt agellus ingenij noſtri natura ſua fertilis non ſit, tamen in medicam artem ſemper pronus perſeueraui, inconcuſſo animo inuictus, neque pertranſiit (vt ait Seneca) dies ſine linea, in quo Rempublicam Medicam, quam perenni, & genuino amore ex toto corde redamo, non illuſtrarim, & ſic diu, importunè, vigilanti cura, ſedulo labore, inexhauſta diligentia, perfecto Medico, & arte Hippocratica digno decorum iudicaui, ſtudio abrumpere vitam. Quare ſenſim ac ſine ſenſu, clam, furtim veluti, ac pedetentim, plura ſcribendo ſum rimatus, & vſque ad vltimum vitæ ſtadium (ſi fata velint) rimabor, quæ ad noſtræ artis gloriam facere poſſint. Sed aduertas quæſo, quòd mihi, ſicut nec doctis, placuit nũquam extemporalis ſcriptitandi ratio, & in conficiendis libris celeritas, velut exprompti & in numerato poſiti ingenij argumentum: Nam multò probatur impenſiùs diligentia accurata, & longiore tempore, ac iudicio confirmatione expreſſa. Illic verba veluti primoribus in labris nata, aut ſuperficiario ingenij æquore natantia eduntur. Hic lectionis multifariæ opes, tanquam è ſanctiori quodam ærario reconditæ promuntur. Illic ſuſpecta facit omnia, & cicatricoſa, ſcribendi facilitas, & curſus: Hic habito delectu rerum; verborúmque pondere, examinantur fœliciùs, & exhibentur; quia celeriter nata, celeriter intereunt. Nam operis facilitas, celeritáſque non addit illi pondus ſolidum, aut duraturum, neque exactam pulchritudinem. At temporis longinquitas labori veluti fœneratò accedens, ei quod naſcitur, robur firmitatémque addit. Pictori parum perito de celeritate glorianti, demonſtratáque tabula, illam modò à ſe pictam dictanti, reſpondit nobiliſſimus pictor Apelles: Etiam te tacente res loquitur ex tempore pictam. Scriptorum itaque præcipitatio iſta, & velut abortus, nunquam in laudis loco ponenda, quod multis clarorum virorum teſtimoniis comprobarem, nì tibi tædio eſſem. Solùm certum ſit, nullam rem poſſe eſſe eandem, feſtinatam ſimul, & examinatam; vel eſſe quicquam omnium, quod habeat vnà & laudem diligentiæ & gratiam celeritatis. Quapropter in hac declinante ætate, tardigrado quodam genio ductus, ſeu tardo retardatus ingenio, hos fœtus luci exponere decreui, forſan à Cygno perſuaſus, qui ſenio confectus argutioribus organis effectis, ſuauiorem ſimul, & vocaliorem emittit vocem. Demum vt ſemel concludam, me tam vaſtum pelagus ſtrenuiſſimè ſulcantem, in quo omnia adamuſſim exarare, laborioſum eſt, & ſuperno indiget auxilio, ſuſtine, iuua, foue: in quo tua cupimus, & expectamus pulchriora. Si inueneris, pande libenter, nec ſit in auctoritate ſcientiæ neminem docere: expertes enim ſunt inuidiæ Muſarum fores. Sic itur ad aſtra, viuit poſt funera virtus, & ſola literarum monumenta non intereunt, vt eleganter, & doctè ſcripſit Martialis, *lib. 10. epigram.*

> *Lector opes noſtra, quem cùm mihi Roma dediſſet,*
> *Nil tibi quod demus maius habemus, ait.*
> *Pigra per hunc fugies ingratæ flumina Lethes,*
> *Et meliore tui parte ſuperſtes eris.*
> *Marmora Meſſalæ findit caprificus, & audax*
> *Dimidios Criſpi Mulio ridet equos.*
> *At chartis nec fata nocent, nec ſecula præſunt,*
> *Soláque non norunt hæc monimenta mori.*

Quid enim homini poteſt dari maius, quàm glória, laus, & æternitas? Ita Ouidius *extremo Metam. lib. ad calcem* ingenioſè:

> *Iámque opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignis,*
> *Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas.*
> *Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis*
> *Aſtra ferar, noménque erit indelebile noſtrum,*
> *Quáque patet domitis Romana potentia terris*
> *Ore legar populi. pérque omnia ſecula fama,*
> *Si quid habent veri vatum præſagia, vitam.*

Et *lib. amor. eleg. 15.* cùm exorditur in inuidos, ſic canit:

> *Quid mihi liuor edax ------*

Demonſtrat interire memoriam, atque opera hominum militiæ, foróque ſeruientium:

> *Mortale eſt, quod quæris, opus, mihi fama perennis*
> *Quæritur, vt toto ſemper in orbe canar.*

Horatius breuiter, & argutè, *Oda 30. lib. 3.*

> *Exegi monimentum ære perennius,*
> *Regalíque ſitu Pyramidum altius,*
> *Quod non imber edax, non Aquilo impotens*
> *Poſſit diruere, aut innumerabilis*
> *Annorum ſeries, & fuga temporum.*

Statius *lib. 1. ſuar. ſyl. 1.*

> *Non hoc imbriferas hyemes opus, aut Iouis ignem*
> *Tergeminum, Æoly non agmina carceris horret,*
> *Annorúmque moras. Stabit dum terra, polúſque,*
> *Dum Romana dies. -------*

Denique beatos puto, quibus Dei Opt. Maximi munere datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda. Quare amantiſſime, & ingenioſiſſime Philiatre, his gloriæ ſtimulis agitatus, in hoc circo curre ad palmam. Nam nulli ad gloriam clauſa eſt ianua: & ego Dauus ſum, non Oedipus.

HISTORIÆ MEDICÆ,

Ex omnium Medicorum Principum fœcundiſſima penu hauſtæ, ſunt 433.

EAs ſola Principum doctrina muniti, pro noſtrarum virium captu, permiſcentes vtile dulci, variorum etiam doctiſſimorum virorum auctoritate firmamus, exponimus, illuſtramus, polimus, ornamus. Hi ſunt numero 1711.

INDEX

INDEX
RERVM, ET VERBORVM
TOTIVS OPERIS.

Prior numerus paginam, posterior vtriusque colomnæ partem assignat.

A

OOOo fiuis

Anima

B

C

Conuulsio

Decimi

G

H

Quod

N

Præpara

Q

R

Eius

S

Sensus

Syncope

Ventriculi

Vrinæ

FINIS.